ОРУСЧА - КЫРГЫЗЧА СӨЗДҮК

РУССКО - КЫРГЫЗСКИЙ СЛОВАРЬ

КЫРГЫЗ ССР ИЛИМДЕР АКАДЕМИЯСЫ ◇. ТИЛ ЖАНА АДАБИЯТ ИНСТИТУТУ

ОРУСЧА-КЫРГЫЗЧА СӨЗДҮК

Кыргыз ССР Илимдер Академиясынын академиги
профессор К. К. ЮДАХИНДИН редакциясы астында

51 000 сөз

РУССКО-КЫРГЫЗСКИЙ СЛОВАРЬ

Под редакцией академика Академии наук Киргизской ССР
проф. К. К. ЮДАХИНА

51 000 слов

ЧЕТ ЖАНА УЛУТ СӨЗДҮКТӨРҮНҮН МАМЛЕКЕТТИК БАСМАСЫ
МОСКВА—1957

ББК — 81.2—4
Р— 89

Общество «Кыргызстан Эли» выражает огромную благодарность за поддержку, оказанную при переиздании «Русско-кыргызского словаря»:

ААМАТОВУ Маркабаю, АШЫРКУЛОВУ Мисиру, АБДРАЗАКОВУ Нурдину, ЖАКЫПОВОЙ Чынаре, ЖАНУЗАКОВУ Болоту, ЖЕЕНБАЕВОЙ Бактыгуль, КАРАБАЕВУ Эднану, КАСИЕВУ Накену, КЕРЕКСИЗОВУ Ташкулу, СЫДЫКОВУ Автандилу, СИЛАЕВУ Борису, СУСЛОВОЙ Светлане, ЧЫНАЛИЕВУ Улугбеку, ТАЛГАРБЕКОВУ Бекболоту, САДЫРБАЕВУ Доронбеку, ШАБОЛОТОВОЙ Кларе, УСУВАЛИЕВУ Алмазу

Председатель общества
«Кыргызстан Эли» **Токтобай МУЛКУБАТОВ**

Р— 89 **Русско-кыргызский словарь:** 51 000 слов / Под ред. К. К. Юдахина. — Б.: «Шам», 2000. — 992 с.

ISBN 9967-10-028-1

Настоящее издание «Русско-кыргызского словаря» под редакцией известного учёного-тюрколога проф. К. К. Юдахина является переизданием словаря, выпущенного в Москве в 1957 г. Государственным издательством иностранных и национальных словарей.

Печатается по изданию
Государственного издательства иностранных и национальных словарей, М., 1957.

Редакционная коллегия:

канд. филологич. наук *Дж. Шукуров* (зам. гл. редактора), *Б. Байсеркеев*,
канд. филологич. наук *Б. Орузбаева*, *Р. Шамурзина*,
доктор филологич. наук проф. *Б. Юнусалиев*

Р $\frac{\textbf{4602030000}}{\textbf{М 455(11) -2000}}$ **202 — 2000** **ББК 81.2—4**

ISBN 9967-10-028-1

© Общество «Кыргызстан Эли», 2000
© Издательство «Шам», 2000

www.bizdin.kg

ПРЕДИСЛОВИЕ

Ключом для познания культурных ценностей, выработанных русским народом, является знание русского языка.

Поэтому киргизский народ с большой любовью и интересом изучает русский язык, ставший средством межнационального общения народов СССР и источником обогащения их языков.

Трудящиеся-киргизы читают подлинники литературы на русском языке. Русский язык стал предметом изучения в киргизской средней и высшей школе. С русского языка на киргизский переводятся многочисленные художественные и научные произведения.

Для облегчения усвоения русского языка и возможности пользоваться первоисточниками на русском языке требуются различного рода пособия и справочники и, в первую очередь, русско-национальные словари.

В части создания русско-киргизских словарей в республике уже имеется положительный опыт: в течение ряда лет разрабатывались терминологические справочники (списки терминов и их переводы), изданы краткие русско-киргизские словари для школ; в 1944 г. был издан Русско-киргизский словарь, составленный Х. Карасаевым, Дж. Шукуровым и проф. К. Юдахиным, под редакцией проф. К. Юдахина. Однако наличие их не может удовлетворить теперь потребностей широкого круга читателей. Возникла необходимость в составлении нового, более полного словаря, охватывающего широкий круг лексики и дающего детальное семантическое членение приводимых слов, в связи с чем и предпринято издание данного Русско-киргизского словаря, который построен на основе нового русского словника, разработанного Государственным издательством иностранных и национальных словарей.

Словарь предназначается для широких слоёв киргизского народа, знакомых с русским языком и желающих читать художественную, общественно-политическую и учебную литературу (кроме узкоспециальной) на русском языке. Можно надеяться, что он послужит пособием как для переводчиков, давая в их распоряжение киргизские эквиваленты русских слов, так и для преподавателей русского языка в киргизской средней и высшей школе.

Составители и редакторы по мере сил старались придать своему труду характер не только переводного, но и в известной мере толкового словаря, включив в его состав объяснения значений ряда слов. В киргизской части словаря использованы богатства народно-разговорной речи и в необходимых случаях лексические ресурсы отдельных диалектов, поскольку они являются одним из источников пополнения киргизского литературного языка.

* * *

Работа по словарю распределялась следующим образом: Буквы А, Г, М и часть С составлены кандидатом филологических наук Дж. Шукуровым, буквы Б, Д, К, Л, Н, часть Р, Ц, Щ, Ю — кандидатом филологических наук Х. Карасаевым, буквы В, часть П, часть С, У — кандидатом филологических наук Б. Орузбаевой, буквы Ж, И, Й, О, Ш — Р. Шамурзиной, буква З — З. Эшмамбетовым, буква Т, часть С, часть П — С. Кангельдиевым, часть П — А. Кангельдиевым, буква Е — Ю. Яшпансиным, буквы Ф, Х, Ч — Г. Бакиновой, буква Э, часть П — Б. Байсеркеевым, буква Я — С. Чолоковым.

Предварительная редакционная правка произведена редакторами: Б. Байсеркеевым, кандидатом филологических наук Б. Орузбаевой, Р. Шамурзиной, кандидатом филологических наук Дж. Шукуровым, доктором филологических наук Б. Юнусалиевым.

Политические, социально-экономические и философские термины просмотрены Институтом истории партии при ЦК КП Киргизии.

Общее руководство работой и редактирование всего словаря осуществлено академиком АН Киргизской ССР проф. К. К. Юдахиным, которому принадлежит перевод большого количества русских идиом, словосочетаний, пословиц и поговорок, а также разработка целого ряда словарных статей.

* * *

Институт языка и литературы Академии наук Киргизской ССР и Государственное издательство иностранных и национальных словарей обращаются к читателям с просьбой все свои замечания и пожелания по этому словарю направлять Институту по адресу: г. Фрунзе, ул. Пушкина, 78 и Издательству по адресу: г. Москва, Б. Калужская, 15.

Дирекция Института языка и литературы АН Киргизской ССР
Государственное издательство иностранных и национальных словарей

www.bizdin.kg

ОТ РЕДАКТОРА

Первый значительный по объёму Русско-киргизский словарь вышел в 1944 году. Судя по многочисленным отзывам, этот словарь сыграл свою положительную роль.

Но, учитывая всё возрастающие потребности в словаре с бо́льшим охватом лексики русского языка, Государственное издательство иностранных и национальных словарей выпустило данный новый Русско-киргизский словарь объёмом уже в 167 а. л.

Увеличение объёма шло как за счёт количества словарных статей, так и за счёт их расширения. В данный словарь внесено много новых терминов и идиоматики.

Тринадцать лет прошло со времени выпуска первого русско-киргизского словаря. Тринадцать лет срок небольшой, но за это короткое время, несмотря на тяжёлые годы Великой Отечественной войны, Киргизская республика под руководством Коммунистической партии Советского Союза сказочно выросла как в хозяйственном, так и в культурном отношении. Этот рост сказался и на развитии языка. Приведём один абзац из предисловия к Русско-киргизскому словарю 1944 г.: «как, например, перевести или хотя бы объяснить по-киргизски такой, казалось бы, простой архитектурный термин, как «свод», когда во всей своей прошлой истории киргизы строили только юрты (на примере юрты можно объяснить «купол», но не «свод»)».

Как близко и как вместе с тем далеко это время! Теперь киргизы массами непосредственно участвуют в строительстве больших жилых зданий, промышленных предприятий, школ, театров, клубов и т. д. Киргизы-инженеры, киргизы-лётчики, киргизы-машинисты, киргизы-геологи и т. п. — теперь уже не редкое, а рядовое явление. А ведь каждая специальность вносит в язык свою лексику, обогащает его.

Тысячи киргизов сражались на фронтах Великой Отечественной войны. Многие из них трудились на стройках в разных концах Советского Союза. Возвратились они с новым запасом лексики, известная часть которой влилась в общенародный киргизский язык.

Если раньше мы, авторы, часто вынуждены были сами «творить» некоторые термины, — а это противоречит методу составления словарей, — то теперь мы могли проверять их у наиболее квалифицированных специалистов-киргизов.

Большую помощь в выборе терминов нам оказали составленные специалистами русско-киргизские терминологические словари. Но и теперь ещё терминологическая часть представляет значительные трудности.

Особенно трудно справляться с лексикой, отражающей дореволюционный русский быт и дореволюционную русскую культуру. Часто приходилось ограничиваться только очень приблизительным толкованием.

Несколько слов об орфографии. Киргизская орфография очень устойчива и во всех своих основных положениях вполне разумна. Однако в ней, как и во всякой другой орфографии, есть много деталей, которые решаются не сводом правил, а орфографическим словарём. Орфографический словарь, составленный Х. Карасаевым и Ю. Яншансином и изданный в 1956 году, краток. В нём не даны ответы на многие спорные частности. Кроме того, этот словарь вышел тогда, когда не только закончилось составление Русско-киргизского словаря, но и редактирование его подходило к концу. Выправлять приходилось уже в корректуре.

Существенным отличием от Русско-киргизского словаря 1944 г. является то, что прежний словарь был рассчитан только на киргизского читателя, а новый словарь учитывает также интересы читателя русского.

Назначение словаря остаётся прежним:

1. Помочь грамотному по-русски киргизу читать литературу на русском языке (художественную, учебную, общественно-политическую, но не узкоспециальную).

2. Помочь переводчику с русского языка на киргизский найти нужный ему киргизский эквивалент русского слова или выражения; при этом, однако, нужно помнить, что словарь — не переводчик, а лишь его скромный помощник, и поэтому словарь ставит своей основной целью довести до киргизского переводчика значение русского слова или выражения, предоставляя в некоторых случаях переводчику самому подыскать наиболее удачный киргизский эквивалент.

В смысле сопоставления русских грамматических форм с киргизскими трудности остались прежние: 1) относительные прилагательные, 2) инфинитив и 3) глагольный вид.

В первом случае все наши русско-тюркские словари идут одним путём: отсылка к соответствующему существительному. Не избежал этого и хороший Русско-башкирский словарь, — разница не в принципе, а лишь в технике этой отсылки. Конечно, количество случаев такой отсылки, когда нет лексических средств для перевода, в разных словарях различно: в Русско-узбекском, например, их гораздо меньше, чем в Русско-киргизском, но принципиально вопрос от этого не меняется.

Не меньшую трудность представляет передача различия в переводе прилагательных и наречий. В словаре это последовательно не проведено.

Глагольный вид, как нам кажется, во всех русско-тюркских словарях, в том числе и в Русско-киргизском, передаётся неудовлетворительно. Пожалуй, было бы лучше брать за основу не совершенный вид русского глагола, как это делается теперь, а несовершенный. Совершенный вид для своей передачи на тюркские языки, как правило, требует вспомогательного глагола. А вспомогательный глагол обязательно несёт в себе оттенок значения, уводящий в сторону. Нам в передаче русского совершенного вида последовательности добиться не удалось.

www.bizdin.kg

Что же касается передачи русского инфинитива, то это не представляется трудным в тех случаях, где форма на *-мак* является обычной (узбекский, азербайджанский, уйгурский, туркменский, турецкий). Конечно, склоняемая форма на *-мак* не соответствует русскому инфинитиву, но она уже стала обычной, а главное, не мешает читателю видеть разницу между русским инфинитивом и другой формой. А вот наши попытки передавать русский инфинитив киргизским именем действия вводят читателя в заблуждение. Например: читать *окуу*, чтение *окуу*; лежать *жатуу*, лежание *жатуу* и т. д. Правильно в этом отношении поступили авторы Русско-чувашского словаря, передающие инфинитив основой чувашского глагола.

Соответствует ли основа тюркского глагола русскому инфинитиву? Ни в какой мере. Но этот условный приём передачи уже применён в ряде тюркско-русских словарей. А главное, он всё же предостерегает читателя от смешения разных грамматических форм.

В киргизской части словаря встречаются диалектизмы. Диалектизмы фонетические и морфологические определить не так трудно, но поставить грань между лексикой литературной и диалектной пока не представляется возможным.

Вообще же нужно считаться с тем, что киргизский литературный язык пока еще переживает стадию становления, а потому диалекты являются одним из очень существенных источников пополнения его лексики.

Целый ряд серьёзных вопросов поставлен в первом выпуске «Лексикографического сборника» (М., 1957 г.), которые нужно продумать авторам и редакторам будущих двуязычных словарей. Однако заранее должен сказать, что остаюсь сторонником существующего типа словарей, практически себя оправдавшего. Нужно думать не о его замене, а лишь о некотором улучшении.

Государственное издательство иностранных и национальных словарей оказало большую помощь коллективу, работавшему над созданием Русско-киргизского словаря. Но, пожалуй, не в этом главное. Главное в том, что Издательство является лучшей школой для лексикографов национальных республик. Не будет излишней скромностью, если автор этих слов скажет, что своей практикой в словарном деле он в первую очередь обязан работникам Издательства, за что и приносит им сердечную благодарность. Особо благодарны мы Т. Г. Брянцевой, Б. Л. Харитон и О. Т. Казаковой.

Окончательное редактирование словаря проводилось мною в тесном сотрудничестве с соавторами Русско-киргизского словаря изд. 1944 г. Дж. Ш. Шукуровым и Х. К. Карасаевым.

К. Юдахин

Лексикографические источники, использованные при работе над словарём

1. Русско-киргизский словарь, составленный Х. Карасаевым, Дж. Шукуровым, проф. К. Юдахиным, под редакцией проф. К. Юдахина (Гос. изд. иностр. и нац. словарей, М., 1944 г.).
2. Киргизско-русский словарь, составленный проф. К. К. Юдахиным (Гос. изд. иностр. и нац. словарей, М., 1940 г.).
3. Русско-туркменский словарь под общей редакцией проф. Н. А. Баскакова и доц. М. Я. Хамзаева (Гос. изд. иностр. и нац. словарей, М., 1956 г.).
4. Русско-казахский словарь под общей редакцией доктора филологических наук проф. Н. Т. Сауранбаева (Гос. изд. иностр. и нац. словарей, М., 1954 г.).
5. Русско-узбекский словарь под редакцией Р. Абдурахманова (Гос. изд. иностр. и нац. словарей, М., 1954 г.).
6. Толковый словарь русского языка под редакцией проф. Д. Н. Ушакова, т.т. I, II, III, IV (Гос. изд. иностр. и нац. словарей, М., 1935—1940 г.).
7. Словарь русского языка, составленный С. И. Ожеговым (Гос. изд. иностр. и нац. словарей, М., 1953 г. Издание третье).

www.bizdin.kg

О ПОСТРОЕНИИ СЛОВАРЯ

1. Русские слова, перевод которых даётся в словаре, расположены в строго алфавитном порядке без объединения их в гнезда.

2. На всех русских словах, кроме односложных и напечатанных курсивом, поставлены ударения. На односложных словах ударения ставятся лишь в тех случаях, когда ударение переходит со значащего слова на служебное, напр.: на́ пол, за́ руку.

Если ударение падает на ё, знак ударения не ставится.

В слове допускаются два ударения, если эта неустойчивость сохраняется в литературном языке; напр.: о́бу́х.

3. Русские омонимы даются отдельными словарными статьями и отмечаются римскими цифрами; напр.:

БЛОК I *м.* ...
БЛОК II *м.* ...

4. Аббревиатуры (сокращение двух или нескольких слов) даются заглавным словом по алфавиту с расшифровкой в скобках; напр.:

МТС (маши́нно-тра́кторная станция) МТС (машина-трактор станциясы).

5. Если в современном русском языке слово употребляется только в словосочетании и не имеет самостоятельного перевода, то это словосочетание с переводом даётся после двоеточия; напр.:

ЗГИ: не ви́дно ни зги көзгө сайса көрүнгүс караңгы.

6. На соответствующем месте по алфавиту приводятся некоторые приставки и составные части сложных слов с объяснением их употребления на киргизском языке.

7. Отдельные значения русского слова выделяются жирной арабской цифрой с точкой; напр.:

ИЗУЧИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*освоить*) үйрөнүү, билүү; ...; **2.** *кого-что* (*исследовать*) текшерүү, изилдөө, байкаштыруу, таанышуу, билүү;...

8. Разные части речи также выделяются жирными арабскими цифрами с точкой; напр.:

ГЛУХО'Й, -а́я, -о́е **1.** дулөй, керең, кулагы катуу; ...; **2.** *в знач. сущ. м., ж.* дулөй, керең...

9. Отдельные значения фразеологического материала выделяются светлой арабской цифрой за скобкой; напр.:

гнуть ше́ю *или* **гнуть спи́ну** 1) (*раболепствовать*) кулдук уруу, жүгүнүү; 2) (*трудиться до изнеможения*) баш көтөрбөй иштөө; ...

10. Для лучшей ориентировки читателя, не знающего киргизского языка, после арабской цифры с точкой на русском языке в скобках приводятся краткие пояснения значения слова, которые могут опускаться в том случае, когда эти значения раскрываются приводимыми после перевода примерами; напр.:

ЗАПУ'ТАТЬСЯ *сов.* **1.** чаташып калуу, илинип калуу; **го́лубь запу́тался в силке́** көгүчкөн тузакка илинип калды; **2.** *перен.* (*усложниться*) чатакка айлануу; ...

11. Все идиоматические выражения помещаются в конце словарной статьи за знаком ◇.

За этим же знаком следуют иногда выражения, не подошедшие ни к одному из значений данного слова.

12. Заглавные слова — существительные даются в словаре, как правило, в именительном падеже единственного числа с пометой рода: *м., ж., ср.*

Если имя существительное употребляется только в форме множественного числа, оно сопровождается пометой *только мн.*; напр.:

НО'ЖНИЦЫ *только мн.* кайчы.

Если имя существительное употребляется чаще во множественном числе, оно приводится в форме множественного числа, а в скобках указано единственное число; напр.:

БО'ТИКИ *мн.* (*ед.* **бо́тик** *м.*) ...

13. Несклоняемые имена существительные даются с пометой *нескл.*; напр.:

ПАЛЬТО' *ср. нескл.* пальто.

14. Имена существительные собирательные имеют помету *собир.*; напр.:

СТУДЕ'НЧЕСТВО *ср.* **1.** *собир.* студенттер; ...

15. Названия народностей даны во множественном числе, в единственном числе мужского и в единственном числе женского рода.

Названия народностей женского рода даются обычно со ссылкой на то же название мужского рода и с самостоятельным переводом, если он имеется; напр.:

ФРАНЦУ'ЖЕНКА *женск. р. к* **францу́з**; француженка.

16. Женский род имён существительных, обозначающих профессию, приводится путём отсылки к тому же названию мужского рода; сюда присоединяется перевод в тех случаях, когда он отличается от перевода слова в мужском роде; напр.:

ТРАКТОРИ'СТКА *женск. р. к* **трактори́ст**; трактористка.

17. Пояснения к словам, обозначающим профессию, даются при существительных мужского рода.

18. Заглавное слово — прилагательное приводится в именительном падеже единственного числа мужского рода, с указанием окончаний женского и среднего родов; напр.:

ВЫСО'КИЙ, -ая, -ое **1.** бийик, узун; ...

www.bizdin.kg

19. Имена прилагательные, употребляющиеся только в женском роде, даны в самостоятельных статьях на своём месте по алфавиту; напр.:

БЕРЕ́МЕННАЯ...

20. Субстантивированные прилагательные даны в одной статье с основным прилагательным; напр.:

НЕИЗВЕ́СТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*неведомый*) белгисиз; ...; 3. *в знач. сущ. м., ж.* чоочун, бейтааныш; **какой-то неизве́стный** кандайдыр бир белгисиз (киши); 4. *в знач. сущ. ср. мат.* белгисиз; **уравне́ние с двумя́ неизве́стными** экөө белгисиз теңдеме.

21. Степени сравнения даны в тех случаях, когда они имеют особенности в образовании, или очень употребительны: **бо́льше, лу́чше** и т. п.

22. Заглавное слово — глагол приводится в форме инфинитива с пометой вида: *сов.*, *несов.*

Перевод и фразеология приводятся преимущественно при глаголах совершенного вида, при несовершенном же виде обычно даётся ссылка на парный совершенный вид. Если в русском языке форма несовершенного вида является более употребительной, то перевод даётся при несовершенном виде глагола.

Если одно или несколько значений русского глагола употребляются преимущественно в несовершенном виде, то и перевод этих значений даётся при глаголе несовершенного вида.

Если совершенный и несовершенный виды одного и того же глагола попадают в разные буквы словаря, то переводы могут быть при обоих видах.

При глаголах несовершенного вида ссылка на совершенный вид даётся только в пределах данной буквы.

23. Глаголы однократного и многократного видов даются в самостоятельных статьях с соответствующими пометами и переводами; напр.:

ВЗДОХНУ́ТЬ *однокр.* ичке дем тартуу, демди ичке алуу; күрсүнүү.
ХА́ЖИВАТЬ *многокр. разг.* жүргүлөө, баргылоо, келгилөө, барып туруу.

24. Страдательная форма глагола даётся только в наиболее употребительных значениях при глаголах несовершенного вида, с отсылкой к форме действительного залога; напр.:

ВЫКЛЮЧА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́ключиться**; 2. *страд. к* **выключа́ть**.

25. При глаголах после показателей вида приводится управление, обозначаемое так называемыми падежными вопросами: *кого-чего* (род. п.), *кому-чему* (дат. п.) и т. д. Управление с предлогами обозначается соответственно: *с кем-чем*, *во что* и т. д.

26. Причастия, как правило, переводом не снабжаются; указывается лишь глагол, от которого образовано причастие. В словаре приводятся преимущественно те причастия, которые употребляются как прилагательные; напр.:

РАСПУ́ЩЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **распусти́ть**; 2. *прил.* (*недисциплинированный*) ээн баш, бейбаш, тартипсиз; ...; 3. *прил.* (*безнравственный*) бузук, бузулган.

27. В словаре даны с переводом все разряды местоимений в именительном падеже единственного числа.

Принадлежность их к тому или иному разряду обозначается пометами.

На своём месте по алфавиту со ссылкой на основное местоимение приводятся все косвенные формы личных, возвратных, относительных местоимений и определительного местоимения «весь».

28. В словаре даются лишь наиболее употребительные наречия и *деепричастия*.

29. Числительные, междометия и частицы приводятся с соответственными пометами.

30. Служебные слова, которые на киргизском языке передаются путём присоединения соответствующих аффиксов, приводятся в своей основной форме: -га, -дай, -луу, -сыз и т. д.

31. На своём месте по алфавиту строчными буквами приводятся формы русских слов, в которых встречаются чередования гласных или согласных в первых трёх звуках (буквах) основы слова, а также формы, образованные от разных основ.

В случае однородных чередований даётся одна из форм: для существительных — форма родительного падежа единственного числа, для глаголов — форма первого и второго лица единственного числа; напр.:

беру́, берёшь *и т. д. наст. вр. от* **брать**.
шлю, шлёшь *и т. д. наст. вр. от* **слать**.
дня *род. п. от* **день**.

Изменения в приставочных словах не приводятся.

32. Некоторые слова имеют при себе указания на область их применения (*тех.*, *физ.*, *мед.* и т. д.) или на их стилистическую характеристику (см. Условные сокращения).

33. Близкие по смыслу переводы отделяются запятой, более отдалённые — точкой с запятой.

34. Варианты русских словосочетаний и варианты переводов даны в круглых скобках; напр.:

нести́ (моло́ть, городи́ть) вздор...
ВСТА́ВИТЬ *сов. что* 1. коюу, салуу, киргизе коюу, арасына коюу (салуу), ичине коюу (салуу); ...

35. Географические названия даются отдельным приложением в конце словаря.

www.bizdin.kg

УСЛОВНЫЕ СОКРАЩЕНИЯ

Русские

ав. — авиация
анат. — анатомия
археол. — археология
архит. — архитектура
астр. — астрономия
бакт. — бактериология
безл. — безличная форма
биол. — биология
бот. — ботаника
бран. — бранное слово или выражение
буд. вр. — будущее время
бухг. — бухгалтерия
вводн. сл. — вводное слово
вет. — ветеринария
в знач. сказ. — в значении сказуемого
в знач. сущ. — в знач. существительного
вин. п. — винительный падеж
воен. — военный термин
вопр. — вопросительный
воскл. — восклицательный
вр. — время
в разн. знач. — в разных значениях
в сложн. — в сложных словах
г. — год
г. — город
геогр. — география
геод. — геодезия
геол. — геология
гл. — глагол
горн. — горное дело
грам. — грамматический термин
груб. — грубое слово или выражение
дат. п. — дательный падеж
деепр. — деепричастие
дип. — дипломатия
др. — другой, другие
ед. — единственное число
ж. — женский род
ж.-д. — железнодорожный термин
женск. р. — форма женского рода к...
жив. — живопись
знач. — значение
зоол. — зоология
им. п. — именительный падеж
и пр. — и прочее
ирон. — ироническое выражение
иск. — искусство
ист. — история
и т. д. — и так далее
и т. п. — и тому подобное
канц. — канцелярское выражение
карт. — термин карточной игры
кино — кинематография
ком. — коммерческий термин
кратк. ф. — краткая форма
кто-л. — кто-либо
кул. — кулинария
ласк. — ласкательная форма
лес. — лесное дело
лингв. — лингвистика
лит. — литературный термин
личн. — личное (местоимение)
м. — мужской род
мат. — математика
мед. — медицина
межд. — междометие
мест. — местоимение
метеор. — метеорология
мин. — минералогия
миф. — мифология
мн. — множественное число
многокр. — многократный вид глагола
мор. — морской термин
муз. — музыка
накл. — наклонение
напр. — например
нареч. — наречие
наст. вр. — настоящее время
неизм. — неизменяемое слово
неодобр. — неодобрительно
неопр. — неопределённая (форма глагола), неопределённое (местоимение)
нескл. — несклоняемое слово
несов. — несовершенный вид глагола
обл. — областное слово или выражение
о-в — остров
однокр. — однократный вид глагола
оз. — озеро
опред. — определительный
опт. — оптика
относ. — относительный
отриц. — отрицательный
офиц. — официальный термин
охот. — охота
п. — падеж
палеонт. — палеонтология
п-в — полуостров
перен. — переносное значение
побуд. — побудительный
повел. — повелительное наклонение
погов. — поговорка
полигр. — полиграфия
полит. — политический термин
понуд. — понудительный
пос. — посёлок
посл. — пословица

www.bizdin.kg

поэт. — поэтическое слово или выражение
превосх. ст. — превосходная степень
предл. п. — предложный падеж
презр. — презрительно
пренебр. — пренебрежительно
прил. — имя прилагательное
присоед. — присоединительный
притяж. — притяжательное
прич. — причастие
прост. — просторечие
противит. — противительный
прош. вр. — прошедшее время
прям. — прямое значение
психол. — психология
р. — река
р. — род
радио — радиотехника
разг. — разговорное слово или выражение
разд. — разделительный союз
рел. — религия
род. п. — родительный падеж
рыб. — рыболовство
с. — село
сказ. — сказуемое
сл. — слово
см. — смотри
собир. — существительное собирательное
сов. — совершенный вид глагола
сокр. — сокращение, сокращённо
спорт. — физкультура и спорт
ср. — средний род
сравн. ст. — сравнительная степень
стр. — строительное дело
страд. — страдательный залог
сущ. — имя существительное
с.-х. — сельское хозяйство
твор. п. — творительный падеж
театр. — театральный термин
текст. — текстильное дело
тех. — техника
топ. — топография
указ. — указательное (местоимение)
уменьш. — уменьшительная (форма)
употр. — употребляется
усил. — усилительный
уст. — устаревшее слово или выражение
уступ. — уступительный союз
утверд. — утвердительный
ф. — форма
фарм. — фармакология
физ. — физика
физиол. — физиология
филол. — филология
филос. — философия
фин. — финансовый термин
фольк. — фольклор
фото — фотография
хим. — химия
хир. — хирургия
церк. — церковное слово или выражение
ч. — число
числ. — имя числительное
что-л. — что-либо
шахм. — термин шахматной игры
школ. — школьное выражение
шутл. — шутливо
эк. — экономика
эл. — электротехника
этн. — этнография
юр. — юридический термин

Киргизские

аш. — ашуу (перевал)
б. а. — башкага айтканда (т. е.)
ж. б. — жана башкалар (и другие)
к. — кыштак — селение
мис. — мисалы (например)
ө. — өзөн (река)
т. — таандык (относится к...)
ш. — шаар (город)

www.bizdin.kg

РУССКИЙ АЛФАВИТ

Печатные буквы	Рукописные буквы	Название букв	Печатные буквы	Рукописные буквы	Название букв
А а	*А а*	*а*	Р р	*Р р*	*эр*
Б б	*Б б*	*бэ*	С с	*С с*	*эс*
В в	*В в*	*вэ*	Т т	*Т т*	*тэ*
Г г	*Г г*	*гэ*	У у	*У у*	*у*
Д д	*Д д*	*дэ*	Ф ф	*Ф ф*	*эф*
Е е	*Е е*	*е*	Х х	*Х х*	*ха*
Ё ё	*Ё ё*	*ё*	Ц ц	*Ц ц*	*цэ*
Ж ж	*Ж ж*	*жэ*	Ч ч	*Ч ч*	*чэ*
З з	*З з*	*зэ*	Ш ш	*Ш ш*	*ша*
И и	*И и*	*и*	Щ щ	*Щ щ*	*ща*
Й й	*Й й*	*и краткое*	Ъ ъ	*Ъ ъ*	*твёрдый знак*
К к	*К к*	*ка*	Ы ы	*Ы ы*	*ы*
Л л	*Л л*	*эль*	Ь ь	*Ь ь*	*мягкий знак*
М м	*М м*	*эм*	Э э	*Э э*	*э оборотное*
Н н	*Н н*	*эн*	Ю ю	*Ю ю*	*ю*
О о	*О о*	*о*	Я я	*Я я*	*я*
П п	*П п*	*пэ*			

www.bizdin.kg

А

А I *союз* **1.** *противит.*: **я пришёл, а он оста́лся до́ма** мен келдим, ал болсо, үйдө калды; **э́то не соба́ка, а волк** бул ит эмес, карышкыр; **2.** (*однако, тем не менее*) бирок, бирок да, ошондой болсо да; **по́езд ухо́дит че́рез час, а ты ещё не гото́в к отъе́зду** поезд бир сааттан кийин жөнөйт, бирок да сен кетүүгө али даяр эмессиң; **3.** *присоед.* мына; -чы; да; **он бо́лен, а потому́ не рабо́тает** ал ооруу, мына ошондуктан иштебейт; **что ты сего́дня де́лаешь? а за́втра?** сен бүгүн эмне кылып жатасың? эртеңчи?, **я пошёл домо́й, а он за мной** мен үйгө кеттим эле, ал да менин артымдан барды; **4.** *усил.*: **что э́то? — А э́то па́лка** бул эмне? — Бул жөн эле таяк; ◇ **а то** 1) (*иначе*) болбосо, эмесе; **спеши́, а то опозда́ешь** бат болгун (шашылгын), болбосо кечигип каласың; 2) (*на самом деле*) чындыгында да, башкача айтканда; **а и́менно** башкача айтканда.

А II *частица* **1.** *вопр.* ия; **что ты сказа́л? а?** эмне дедиң? ия?; **2.** *в начале побуд. предложений* кана; **а ну́-ка, вду́майтесь в свои́ слова́!** кана, өзүңүздүн сөзүңүздү өзүңүз ойлоп көрүңүзчү!; **3.** *вопр.-понуд.* -чы; **мать, а мать?** апа, ай апа?

А III *межд.* **1.** ээ, а (*аң-таң калуунун белгиси*); **а, вот оно́ что!** ушундай экен, ээ!; **2.** ээ, кандай экен (*таң калуу же табалоо*); **а, так вот ты как!** ээ, ушундай экенсиң да!; **3.** мейли, эмне болсо, ошо болсун (*тобокелди билдирет*); **а́, была́ не была́** мейли, болсо болсун, болбосо койсун; ◇ **а ну́ тебя́!** э койчу сен!

АБАЖУ'Р *м.* абажур (*лампанын калпагы*).

АББРЕВИАТУ'РА *ж.* аббревиатура (*сөздөрдүн шарттуу кыскартылышы; бул — жазууда жана басма сөздө колдонулат; мис. «жана башкалар» дегендин ордуна «ж. б.», «высшее учебное заведение» (жогорку окуу жайы) дегендин ордуна «вуз»*).

АБЕРРА'ЦИЯ *ж.* аберрация (**1.** *физ. бир точкадан чыккан шоолалардын линзадан өткөндөн кийин бурулушу*; **2.** *астр. асмандын чыныгы ордунан жылдыздардын башка орунга жылып кеткенсип көрүнүшү*; **3.** *биол. организмдин түзүлүшүнүн нормалдуу түзүлүштөн башкача болушу, нормалдуу түзүлүштөн четке чыгып кетиши*; **4.** *перен. чындыктан четтеп кетүү; чындыктан четке кетүү*).

АБЗА'Ц *м.* **1.** абзац (*башталган жолдун кемтиги*); **нача́ть с абза́ца** абзацтан баштоо; **2.** абзац (*эки кемтик жолдун аралыгындагы текст*); **прочита́й два пе́рвых абза́ца** биринчи эки абзацты окугун.

АБИССИ'НЕЦ *м.* абиссин, абиссинец; *см.* **эфио́п.**

АБИССИ'НКА *женск. р. к* **абисси́нец**; абиссинка; *см.* **эфио́пка.**

АБИССИ'НСКИЙ, -ая, -ое **Абиссиния**-*га*, **абиссинец**-*ке т.*; *см.* **эфио́пский.**

АБИССИ'НЦЫ *мн.* абиссиндер, абиссинецтер; *см.* **эфио́пы.**

АБИТУРИЕ'НТ *м.* абитуриент (*орто мектепти бүтүрүүчү окуучу*).

АБОНЕМЕ'НТ *м.* **1.** абонемент (*акысын алдан төлөп, белгиленген срокко чейин бир нерседен пайдалануу укугу*); **2.** абонемент (*ушундай укукту күбөлөндүрүүчү документ*); **у меня́ два абонеме́нта в теа́тр** менин театрга эки (эки кишилик) абонементим бар.

АБОНЕМЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое **абонемент**-*ке т.*; абонементтик; **абонеме́нтный биле́т** абонементтик билет.

АБОНЕ'НТ *м.* абонент (*абонементи бар адам*).

АБОНЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое **абонент**-*ке т.*; абоненттик.

АБОНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* абонемент боюнча алуу; **абони́ровать ме́сто в теа́тре** театрдан абонемент боюнча орун алуу.

АБОНИ'РОВАТЬСЯ **1.** *сов. и несов. на что* абонемент боюнча бир нерседен пайдаланууга укуктуу болуу; **абони́роваться на телефо́н** абонемент боюнча телефондон пайдаланууга укуктуу болуу; **2.** *несов. страд. к* **абони́ровать.**

АБОРДА'Ж *м.* абордаж (*деңизде согушуунун байыркы жолу — найзалашып кармашуу үчүн эки кеменин бири-бирине зордук менен чиркелиши*); **взять на аборда́ж** абордажга алуу (*кемеге жанашып барып, аны итакалоо*).

АБОРИГЕ'Н *м.* абориген (*жергиликтүү адам*).

АБО'РТ *м. мед.* аборт (*бойдон түшүрүү*).

АБОРТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **1.** *мед.* абортивдик (*ооруну токтотуучу, оорунун өтүшүн кескин түрдө өзгөртүүчү*); **аборти́вный ме́тод лече́ния** дарылоонун абортивдик методу; **2.** *биол.* абортивдик (*өсүп жетилбеген*); **аборти́вные о́рганы расте́ний** өсүмдүктөрдүн абортивдик органдары.

АБРАКАДА'БРА *ж.* абракадабра (*түшүнүксүз, маанисиз сөздөр*).

АБРИКО'С *м.* өрүк (*жыгачы жана анын жемиши*).

АБРИКО'СОВЫЙ, -ая, -ое **абрикос**-*ко т.*; **абрико́совое варе́нье** өрүк вареньеси; **абрико́совая ко́сточка** өрүктүн сөөгү.

А'БРИС *м.* абрис (*сөлөкөт, нерсенин сырткы көрүнүшү*).

АБСЕНТЕИ'ЗМ *м.* абсентеизм (*шайлоого катышуудан, чогулушка баруудан качуу*).

АБСОЛЮ'Т *м. филос.* абсолют (*идеалисттик философияда — дүйнөнүн түбөлүк, өзгөрбөс түпкү негизи*).

АБСОЛЮТИ'ЗМ *м. полит.* абсолютизм (*чексиз бийлик бир адамдын колунда болгон мамлекеттик түзүлүш*).

АБСОЛЮ'ТНО *нареч.* таптакыр, бүт бойдон.

АБСОЛЮ'ТНЫЙ, -ая, -ое **1.** *филос.* абсолюттук; **абсолю́тная и́стина** абсолюттук чындык; **2.** (*неограниченный*) чексиз, чек коюлбаган, абсолюттук; **абсолю́тное пра́во** чексиз укук; **абсолю́тная мона́рхия** абсолюттук монархия, чексиз монархия; **3.** (*совершенный, полный*) абдан, толук; **абсолю́тная тишина́** толук жымжырттык; **абсолю́тное повинове́ние** абдан моюн сунгандык, толук баш ийгендик; ◇ **абсолю́тная величина́** *мат.* абсолюттук чоңдук (*+же — белгиси жок алынган сан*); **абсолю́тный нуль** *физ.* абсолюттук нуль (*—276,16°C болгон эң төмөнкү температура*); **абсолю́тная температу́ра** *физ.* абсолюттук температура (*абсолюттук нулдан баштап эсептелүүчү тем-

www.bizdin.kg

пература); **абсолю́тный слух** абсолюттук угум (*кандай гана үн же тыбыш болбосун, анын бийиктигин угуу аркылуу аныктап билүү жөндөмдүүлүгү*); **абсолю́тное большинство́** басымдуу көпчүлүк.

АБСОРБИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, физ., хим.* абсорбциялоо (*жутуу, сиңирүү, боюна тартуу, соруу*).

АБСО'РБЦИЯ *ж. физ., хим.* абсорбция, абсорбциялоо, абсорбциялануу (*сиңүү, жутулуу*); **абсо́рбция га́зов у́глем** газдардын көмүр менен абсорбцияланышы.

АБСТРАГИ'РОВАНИЕ *ср.* абстракциялоо (*предметтин бул же тигил касиеттеринен же белгилеринен ой менен чечип, жалпы түшүнүк жасоо*).

АБСТРАГИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* абстракциялоо; **абстраги́ровать поня́тие** түшүнүктү абстракциялоо.

АБСТРА'КТНЫЙ, -ая, -ое абстракттуу (*конкреттүү эмес, конкретсиз*).

АБСТРА'КЦИЯ *ж.* абстракция (**1.** *илимий ой; бул ой түшүнүктөрдөн көрүнөт жана коом менен табияттын материалдык процесстеринин ички маңызын көрсөтөт*; **2.** *жалпы түшүнүк*).

АБСУ'РД *м.* абсурд, маанисиз, тантык, сандырак.

АБСУ'РДНОСТЬ *ж.* абсурддуулук, маанисиздик, тантыктык, сандырактык.

АБСУ'РДНЫЙ, -ая, -ое абсурддуу, маанисиз, тантык, сандырак; **абсу́рдный вы́вод** абсурддуу корутунду, сандырак корутунду.

АБСЦЕ'СС *м. мед.* абсцесс (*ириңдүү шишик*).

АБХА'ЗЕЦ *м.* абхаз, абхазец.

АБХА'ЗКА *женск. р. к* **абха́зец**; абхазка.

АБХА'ЗСКИЙ, -ая, -ое **Абхазия**-*га*, **абхазец**-*ке т.*; **абха́зский язы́к** абхаз тили.

АБХА'ЗЫ *мн.* абхаздар, абхазецтер.

АВАН= *татаал сөздөрдүн «алдындагы, тыштагы, тышкы» деген маанини бере турган биринчи бөлүгү*; *мис.* **авансце́на** авансцена.

АВАНГА'РД *м.* авангард (**1.** *воен. войсколордун башкы күчтөрүнүн алдында бараткан бөлүгү*; **2.** *перен. кандайдыр бир коомдук группанын, таптын алдыңкы отряды, баштап жүрүүчү бөлүгү*).

АВАНГА'РДНЫЙ, -ая, -ое **авангард**-*га т.*; авангарддык; **аванга́рдный отря́д** авангарддык отряд; **аванга́рдный бой** авангарддык согуш.

АВАНПО'РТ *м. мор.* аванпорт (*порттун сырткы бөлүгү*).

АВАНПО'СТ *м. воен.* аванпост (*алдыңкы пост, алдыңкы караол*).

АВА'НС *м.* аванс (*белгиленген төлөм үчүн же боло турган расходдор үчүн мурдатан берилүүчү акча же продукт*); **вы́дать ава́нс** аванс берүү; **получи́ть ава́нс** аванс алуу.

АВАНСИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* авансылоо, аванс берүү; **аванси́ровать предприя́тие** ишкананы авансылоо, ишканага аванс берүү.

АВА'НСОВЫЙ, -ая, -ое **аванс**-*ка т.*; авансылык; **ава́нсовый отчёт** авансылык отчёт.

АВА'НСОМ *нареч.* **1.** аванс менен, аванс кылып, аванс түрүндө; **плати́ть ава́нсом** аванс түрүндө төлөө; **получи́ть ава́нсом** аванс кылып алуу; **2.** *перен. разг.* (*заранее*) мурунтан эле, күн мурунтан.

АВАНСЦЕ'НА *ж.* авансцена (*сахна алды, сахнанын элге жакын бөлүгү*).

АВАНТЮ'РА *ж.* авантюра (*тобокелдүү, шектүү иш*); **пусти́ться в авантю́ры** авантюралуу иш кыла баштоо (*тобокелдүү, шектүү иш кыла баштоо*).

АВАНТЮРИ'ЗМ *м.* авантюризм (**1.** *сонун окуяны баштан өткөрүүгө шыктуулук*; **2.** *перен. эл массасын алдоого жана алардын көзүн будамайлоого негизделген саясий иш*).

АВАНТЮРИ'СТ *м.* авантюрист (*көбүнчө өз пайдасын гана көздөгөн, принципсиз адам; сонун окуяга жолугууну издеген шылуун, шектүү, митаам адам*).

АВАНТЮРИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое авантюристтик; **авантюристи́ческие накло́нности** авантюристтик адаттар (*кылык-жоруктар*).

АВАНТЮРИ'СТКА *женск. р. к* **авантюри́ст**; авантюристка.

АВАНТЮ'РНЫЙ, -ая, -ое авантюралуу (*тобокелдүү, шектүү*); **авантю́рное предприя́тие** авантюралуу иш (*реалдуу күчтөрдү жана шарттарды эсепке албастан иштелген иш, натыйжасыз болуп чыга турган иш*); ◇ **авантю́рный рома́н** *лит.* сонун окуялуу роман.

АВА'РЕЦ *м.* авар, аварец.

АВАРИ'ЙНОСТЬ *ж.* авариялуулук, авариянын болушу.

АВАРИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*для ликвидации аварии*) авариялык (*аварияны жоюучу; аварияны жоюуга арналган*); **авари́йная брига́да** авариялык бригада; **2.** (*на случай аварии*) авариялык (*авария болуп калган учурда пайдалануу үчүн запас кылып коюлган нерсе*); **авари́йная ра́ция** авариялык рация; **авари́йный агрега́т** авариялык агрегат; **3.** (*потерпевший аварию*) аварияга учураган.

АВА'РИЯ *ж.* авария (*кыйроо, талкалануу, бузулуу; машинанын, самолёттун жана башкалардын бир кыйла бузулушу; кырсык, балаа, бүлгүн*); **потерпе́ть ава́рию** аварияга учуроо.

АВА'РКА *женск. р. к* **ава́рец**; аварка.

АВА'РСКИЙ, -ая, -ое **аварец**-*ке т.*; **ава́рский язы́к** авар тили.

АВА'РЦЫ *мн.* аварлар, аварецтер.

А'ВГУСТ *м.* август.

А'ВГУСТОВСКИЙ, -ая, -ое **август**-*ка т.*

АВИА= *татаал сөздөрдүн «авиациялык, авиация» деген маанини бере турган биринчи бөлүгү*; *мис.*: **авиаразве́дка** авиаразведка, авиациялык разведка; **авиача́сть** авиациялык бөлүк.

АВИАБА'ЗА *ж.* авиабаза (*авиациялык бөлүктөрдү тейлөөчү аэродром, склад жана ремонттук мастерскаялар*).

АВИАБО'МБА *ж.* авиабомба (*самолёттон ташталуучу бомба; бул бомба жарылгыч же уктургуч заттар менен толтурулган*).

АВИАГОРИЗО'НТ *м.* авиагоризонт (*лётчикке горизонтту көрсөтүүчү авиациялык прибор*).

АВИАДЕСА'НТ *м.* авиадесант (*войсколорду самолёттордо салып келип душмандын территориясына түшүрүү*).

АВИАЗАВО'Д *м.* авиазавод (*авиациялык завод*).

АВИАКОНСТРУ'КТОР *м.* авиаконструктор.

АВИАЛИ'НИЯ *ж.* авиациялык жол.

АВИАМАЯ'К *м. см.* **аэромаяк**.

АВИАМОДЕЛИ'ЗМ *м.* авиамоделизм (*самолёттун же башка абалык аппараттын учуучу моделдерин жасоо*).

АВИАМОДЕЛИ'СТ *м.* авиамоделист (*авиамоделизм жагынан иштөөчү адам*).

АВИАМОДЕ'ЛЬ *ж.* авиамодель (*самолёттун же башка абалык аппараттын учуучу модели*).

АВИАМОДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое авиамоделдик; **авиамоде́льный кружо́к** авиамоделдик кружок.

АВИАМОТОРОСТРОЕ'НИЕ *ср.* авиациялык моторлорду өндүрүү (жасап чыгаруу).

АВИАНО'СЕЦ *м.* авианосец (*самолёттор учууга жана конууга ылайыкталып жасалган согуштук кеме*).

АВИАПОДКО'РМКА *ж.* авиаподкормка (*айдалган жерге жер семирткичтерди самолёт менен чачуу*).

АВИАПО'ЧТА *ж.* авиапочта (*авиациялык почта*).

АВИАПРОМЫ'ШЛЕННОСТЬ *ж.* авиациялык өнөр жай, авиация өнөр жайы.

АВИАРАЗВЕ'ДКА *ж.* авиаразведка (*самолёт менен разведка кылуу, чалгын чалуу*).

АВИАСВЯ'ЗЬ *ж.* авиациялык байланыш.

www.bizdin.kg

АВИАСИГНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **авиасигна́льный пост** авиациялык сигнал посту (*авиация жөнүндө сигнал, белги берүүчү орун*).

АВИАСТРОИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое авиация куруучу, авиация жасоочу.

АВИАСЪЁМКА *ж.* авиасъёмка (*самолётто жүрүп, жердин, шаардын ж. б. сүрөтүн түшүрүү*).

АВИА'ТОР *м. уст.* авиатор (*лётчик, учкуч*).

АВИАТРА'НСПОРТ *м.* авиациялык транспорт.

АВИАТРА'ССА *ж.* авиатрасса (*самолёт учуучу аба жолдорунун белгиленген багыттары*).

АВИАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **авиация**-*га т.*; авиациялык; **авиацио́нная промы́шленность** авиациялык өнөр жай; **авиацио́нная ба́за** авиациялык база; **авиацио́нная шко́ла** авиациялык мектеп, авиация мектеби; **авиацио́нные прибо́ры** авиациялык приборлор, авиациялык аспаптар.

АВИА'ЦИЯ *ж.* авиация; **гражда́нская авиа́ция** граждандык авиация; **тра́нспортная авиа́ция** транспорттук авиация, **санита́рная авиа́ция** санитардык авиация; **вое́нная авиа́ция** согуш авиациясы, согуштук авиация; **истреби́тельная авиа́ция** истребителдик авиация; **бомбардиро́вочная авиа́ция** бомбалоочу авиация; **штурмова́я авиа́ция** штурмалоочу авиация.

АВИАЧА'СТЬ *ж.* авиациялык бөлүк.

АВИАШКО'ЛА *ж.* авиашкола, авиамектеп.

АВИЕ'ТКА *ж.* авиетка (*аз кубаттуу мотору бар бир орундуу жеңил самолёт*).

АВИТАМИНО'З *м. мед.* авитаминоз (*тамакта витаминдер жетишпегендиктен боло турган оору*).

АВИТАМИНО'ЗНЫЙ, -ая, -ое **авитаминоз**-*го т.*; авитаминоздук.

АВО'СЬ *частица разг.* балким, мүмкүн; болсо болор, болбосо жок; тобокелге салып; **аво́сь увидимся когда́-нибудь** балким качандыр бир убакытта көрүшөрбүз; ◊ **де́лать** *что-л.* **на аво́сь** *бир нерсени* тобокелге (мейлиге) салып иштөө; *бир нерсени* болсо болор, болбосо жок деп иштөө.

АВРА'Л *м.* аврал (**1.** *мор. бардык команданын кемеде иштеши*; **2.** *перен. шашылыш жумушту иштетүү үчүн кызматкерлерди мобилизация кылуу*).

АВРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **аврал**-*га т.*; авралдык; **авра́льные рабо́ты** авралдык жумуш.

АВСТРАЛИ'ЕЦ *м.* австралиец.

АВСТРАЛИ'ЙКА *женск. р. к* **австрали́ец;** австралийка.

АВСТРАЛИ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **Австралия**-*га*, **австралиец**-*ке т.*

АВСТРАЛИ'ЙЦЫ *мн.* австралиецтер.

АВСТРИ'ЕЦ *м.* австриец.

АВСТРИ'ЙКА *женск. р. к* **австри́ец;** австрийка.

АВСТРИ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **Австрия**-*га*, **австриец**-*ке т.*

АВСТРИ'ЙЦЫ *мн.* австриецтер.

АВТАРКИ'Я *ж. эк., полит.* автаркия (*империалисттик мамлекеттердин саясаты; буржуазиялык экономикада — империалисттик согушка даярдануу жана ички рынокту капиталисттик монополияларга бекитип берүү максатын көздөп, керектиктерин өзүнүн чаралары менен гана, өзүнүн ички мүмкүнчүлүктөрү менен камсыз кылуу*).

АВТО- I *татаал сөздөрдүн «өзү, өзүнүкү» деген маанини бере турган биринчи бөлүгү; мис.* **автобиогра́фия** автобиография.

АВТО- II *татаал сөздөрдүн «автомобиль, автомобилдик» деген маанини бере турган биринчи бөлүгү; мис.*: **автозаво́д** автозавод; **автотра́нспорт** автотранспорт; **автока́мера** автокамера.

АВТО- III *татаал сөздөрдүн «автоматтуу, өзүнөн өзү аракетке келүүчү» деген маанини бере турган биринчи бөлүгү; мис.*: **автосцёпка** автосцепка; **автоблокиро́вка** автоблокировка.

АВТОБА'ЗА *ж.* автобаза (*автомобилдик база*).

АВТОБИОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **автобиография**-*га т.*; автобиографиялык; **автобиографи́ческая по́весть** автобиографиялык повесть.

АВТОБИОГРА'ФИЯ *ж.* автобиография, өмүр баяны (*өзү жазган өз өмүр баяны*).

АВТОБЛОКИРО'ВКА *ж. ж.-д.* автоблокировка (*поезддердин жүрүшүн жөнгө салып туруучу өзүнөн өзү аракетке келүүчү механикалык система*).

АВТО'БУС *м.* автобус.

АВТО'БУСНЫЙ, -ая, -ое **автобус**-*ка т.*; **авто́бусное сообще́ние** автобус катташы.

АВТОГАРА'Ж *м.* автогараж; *см.* **гара́ж.**

АВТОГЕ'ННЫЙ, -ая, -ое *тех.* автогендик (*жогорку температураны колдонуп иштелүүчү*); **автоге́нная сва́рка** (*металлды*) автогендик ширөө, автогендик ширетүү; **автоге́нная ре́зка** (*металлды*) автогендик кесүү.

АВТО'ГРАФ *м.* автограф (**1.** *бирөөнүн өз колу менен коюлган колу*; **2.** *автордун өз кол жазмасы*; **3.** *өзү жаза турган прибор*).

АВТОДОРО'ЖНЫЙ, -ая, -ое: **автодоро́жный тра́нспорт** автомобилдик жол транспорту.

АВТОДРЕЗИ'НА *ж. ж.-д.* автодрезина (*ичтен күймө кыймылдаткыч менен жүрүүчү дрезина*).

АВТОЖИ'Р *м.* автожир (*вертолёттун эскирген түрү*).

АВТОЗАВО'Д *м.* автозавод (*автомобиль заводу*).

АВТОИНСПЕ'КЦИЯ *ж.* автоинспекция (*автомобилди пайдалануу жөнүндөгү эрежелердин туура орундалышын текшерип туруучу орган*).

АВТОКА'МЕРА *ж. тех.* автокамера (*автомобиль дөңгөлөгүнүн шинасына киргизилип, ичине аба толтурула турган резина*).

АВТОКА'Р *м. тех.* автокар (*жүк ташууга арналган өзү жүрүүчү, үстү ачык вагонетка*).

АВТОКЛА'В *м. тех.* автоклав (*жогорку температура менен кайнатуу үчүн колдонула турган казан*).

АВТОКОЛО'ННА *ж.* автоколонна (*биринин артынан бири жүрүп турган машиналар тобу*).

АВТОКРА'Н *м. тех.* автокран (*оор нерселерди көтөрүү жана бир жерден экинчи жерге коюу үчүн колдонула турган автоматтуу кран*).

АВТОКРАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **автократия**-*га т.*; автократиялык; **автократи́ческая власть** автократиялык бийлик.

АВТОКРА'ТИЯ *ж. полит.* автократия (*бир кишинин гана — монархтын, падышанын гана — колунда болгон чексиз бийлик*).

АВТО'Л *м. хим.* автол (*автомобиль, трактор сыяктуу машиналардын кыймылдаткычтарын майлоо үчүн колдонула турган май*).

АВТОМАГИСТРА'ЛЬ *ж.* автомагистраль (*автомобилдер көп жүрүүчү чоң жол*).

АВТОМА'Т *м.* **1.** автомат (*ички механизминин жардамы менен өзүнөн өзү иштөөчү аппарат*); **телефо́н-автома́т** телефон-автомат; **2.** *воен.* автомат (*пистолет-пулемёт*).

АВТОМАТИЗА'ЦИЯ *ж.* автоматизация, автоматизациялоо, автоматизациялаштыруу, автоматташтыруу; **автоматиза́ция произво́дства** өндүрүштү автоматизациялаштыруу, өндүрүштү автоматизациялоо (*өндүрүштүк процесстерде өзүнөн өзү иштөөчү механизмдерди, машиналарды колдонуу*).

АВТОМАТИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* автоматизациялоо, автоматизациялаштыруу, автоматташтыруу (*бир нерсени ойлобой эле дагды боюнча иштөө*).

АВТОМАТИ'ЗМ *м.* автоматизм (*аракеттердин ойлобостон эле дагды боюнча иштелиши*).

АВТОМА'ТИКА *ж.* автоматика (*кандайдыр бир өндүрүштөгү же чарба тармагындагы автоматтык приборлор менен машиналардын жыйындысы*).

www.bizdin.kg

АВТОМАТИ'ЧЕСКИ *нареч.* 1. *тех.* автоматтык жол менен, автоматтуу түрдө; 2. (*непроизвольно*) автоматтуу түрдө, өзүнөн өзү эле (*ойлоосуз, ойлоо катышпастан*).

АВТОМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. *тех.* автоматтык, автоматтуу, автоматтуу түрдө (*өзүнөн өзү аракетке келүүчү*); **автомати́ческая телефо́нная ста́нция** автоматтык телефон станциясы; 2. (*непроизвольный*) автоматтык, автоматтуу, автоматтуу түрдө, өзүнөн өзү эле (*ойлоосуз, ойлоо катышпаган, эриктен тышкары*); **автомати́ческое движе́ние** автоматтык кыймыл.

АВТОМАТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **автомати́ческий** 2.

АВТОМА'ТЧИК *м.* автоматчик (1. *автоматтык аппаратта иштөөчү жумушчу*; 2. *автомат атуучу боец*).

АВТОМАШИ'НА *ж.* автомашина, автомобиль.

АВТОМОБИЛЕСТРОЕ'НИЕ *ср.* автомобиль курулушу, автомобилдерди иштеп чыгаруу.

АВТОМОБИЛИ'ЗМ *м.* автомобилизм (1. *автомобилдик иш*; 2. *автомобилдик спорт*).

АВТОМОБИЛИ'СТ *м.* автомобилист (*автомобилдик спорт менен иришүүчү адам*).

АВТОМОБИ'ЛЬ *м.* автомобиль; **грузово́й автомоби́ль** жүк ташуучу автомобиль, грузовой автомобиль; **легково́й автомоби́ль** жеңил автомобиль, легковой автомобиль; **санита́рный автомоби́ль** санитардык автомобиль; **го́ночный автомоби́ль** жарыш автомобили, жарышууга арналган автомобиль; **откры́тый автомоби́ль** үстү ачык автомобиль; **закры́тый автомоби́ль** үстү жабык автомобиль; **брониро́ванный автомоби́ль** брондолгон автомобиль; **управля́ть автомоби́лем** автомобилди айдоо, автомобилди жүргүзүү; **е́хать на автомоби́ле** автомобилге түшүп жүрүү, автомобилге түшүп баруу.

АВТОМОБИ'ЛЬНО-ТРА'КТОРНЫЙ, -ая, -ое автомобилдик-трактордук.

АВТОМОБИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **автомобиль**-*ге т.*; автомобилдик; **автомоби́льный заво́д** автомобиль заводу; **автомоби́льная промы́шленность** автомобиль өнөр жайы, автомобилдик өнөр жай; **автомоби́льные ча́сти** автомобилдик бөлүктөр; **автомоби́льный тра́нспорт** автомобиль транспорту, автомобилдик транспорт.

АВТОМОТРИ'СА *ж. ж.-д.* автомотриса (*ичинен күйүүчү кыймылдаткыч менен жүрүүчү вагон*).

АВТОНО'МИЯ *ж.* автономия (*кандайдыр бир мамлекетте айрым улутка берилген саясий укук — саясий жактан өзүн өзү башкаруу укугу*).

АВТОНО'МНЫЙ, -ая, -ое автономиялуу, автономиялык; автономиясы бар; **автоно́мная респу́блика** автономиялуу республика; **автоно́мная о́бласть** автономиялуу область.

АВТОПА'РК *м.* автопарк (*автомобилдер туруучу, ремонттолуучу жай*).

АВТОПЕРЕДВИЖНО'Й, -а́я, -о́е: **автопередвижна́я мастерска́я** автокөчмө мастерская (*тракторлорду талаада ремонт кылуучу мастерская*).

АВТОПЛУ'Г *м.* автоматтык соко (*өзү жүрүүчү соко*).

АВТОПОГРУ'ЗЧИК *м.* автопогрузчик (*вагондорго, автомобилдерге жүк салуучу жана жүк түшүрүүчү, өнөр жай ишканасынын территориясында жүктөрдү бир жерден экинчи жерге которуштуруучу жана ташуучу машина*).

АВТОПОИ'ЛКА *ж. с.-х.* автопоилка (*мал суу иче турган аштоого, ноого сууну автоматтык түрдө агызып туруу үчүн атайын жасалган тетик*).

АВТОПОРТРЕ'Т *м.* автопортрет (*художниктин өзүн өзү түшүргөн сүрөтү*).

АВТОПРИЦЕ'П *м. тех.* автоприцеп (*вагондордун ж. б. бири-бирине автоматтык түрдө чиркелиши*).

АВТОПРОБЕ'Г *м.* автомобилдер жарышы.

А'ВТОР *м.* автор (*кандайдыр бир адабий, көркөм, илимий, техникалык чыгарманы түзгөн, жазган, ойлоп тапкан адам*); **а́втор по́вести** повесттин автору; **а́втор прое́кта** долбоордун автору, проекттин автору.

АВТОРЕ'ЗКА *ж. см.* **автоге́нный (автоге́нная ре́зка).**

АВТОРЕМО'НТНЫЙ, -ая, -ое: **авторемо́нтные мастерски́е** авторемонттук мастерскаялар.

АВТОРЕФЕРА'Т *м.* автореферат (*өзүнүн диссертациясынын мазмунун, кыскача баяндап жазган текст*).

АВТОРИЗА'ЦИЯ *ж.* авторизация, автордоштуруу (*автордун өз чыгармасын бекитип, таратууга уруксат этиши*).

АВТОРИЗО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **авторизова́ть;** 2. *прил.* автордошкон, автордоштурулган (*автор макул болгон, бекиткен*); **авторизо́ванный перево́д** автордоштурулган котормо (*автор макул болгон котормо*).

АВТОРИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. что* автордоштуруу (*өзүнүн чыгармасын жактыруу жана таратууга уруксат берүү*); **авторизова́ть текст перево́да** котормонун текстин автордоштуруу.

АВТОРИТА'РНЫЙ, -ая, -ое авторитардык (1. *бийликке сокур ишенүүгө негизделген*; 2. *өкүмчүл, өзүнүн беделин чыңдоого умтулуучу*).

АВТОРИТЕ'Т *м.* 1. авторитет, бедел, кадыр; **по́льзоваться авторите́том** авторитеттүү болуу, беделдүү болуу, кадырдуу болуу, авторитетке ээ болуу, беделге ээ болуу; **потеря́ть авторите́т** авторитетин жоготуу, беделин жоготуу; 2. (*авторитетное лицо*) авторитеттүү адам, беделдүү адам, кадырдуу адам; **он кру́пный авторите́т в о́бласти хи́мии** химия жагынан ал зор авторитеттүү адам.

АВТОРИТЕ'ТНО *нареч.* авторитеттүү түрдө.

АВТОРИТЕ'ТНОСТЬ *ж.* авторитеттүүлүк, беделдүүлүк, кадырдуулук.

АВТОРИТЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*пользующийся авторитетом*) авторитеттүү, беделдүү, кадырдуу; **авторите́тный учёный** авторитеттүү окумуштуу; 2. (*заслуживающий доверия*) ишеничтүү; **из авторите́тных исто́чников** ишеничтүү булактардан.

А'ВТОРСКИЙ, -ая, -ое **автор**-*го т.*; автордук; **а́вторский коллекти́в** автордук коллектив, авторлор коллективи; **а́вторский гонора́р** автордук гонорар; **а́вторское пра́во** автордук укук; **а́вторский лист** *полигр.* автордук табак.

А'ВТОРСТВО *ср.* автордук (*чыгарманын автору болуу*); **установи́ть а́вторство статьи́** (текшерип) макаланын авторун табуу (белгилөө).

АВТОРУ'ЧКА *ж.* авторучка (*автоматтык жазуу калеми; жазганда сыясы ичинен чыгып туруучу калем*).

АВТОСАМОСВА'Л *м.* автосамосвал (*жүктү өзү түшүрө турган, жүктү автоматтык түрдө түшүрө турган автомобиль*).

АВТОСВА'РКА *ж. см.* **автоге́нный (автоге́нная сва́рка).**

АВТОСТО'П *м. тех.* автостоп (*поезд жүрүп бараткында аны өзүнөн өзү токтотуп коё турган прибор*).

АВТОСТРА'ДА *ж.* автострада (*автомобилдер жүрүү үчүн атайын жабдылган кең шоссе*).

АВТОСЦЕ'ПКА *ж. ж.-д.* автосцепка (*автоматтык түрдө өзүнөн өзү чиркелүү*).

АВТОТИ'ПИЯ *ж. полигр.* автотипия (1. *сүрөттөрдү фотомеханикалык жол менен басмага басуу*; 2. *ушундай жол менен басылган сүрөт*).

АВТОТО'РМОЗ *м.* автотормоз (*автоматтык тормоз, өзүнөн өзү токтотуучу тормоз*).

АВТОТРА'КТОРНЫЙ, -ая, -ое автотрактордук; **автотра́кторный парк совхо́за** совхоздун автотрактордук паркы.

АВТОТРА'НСПОРТ *м.* автотранспорт (*автомобилдик транспорт, пассажирдик жана жүк ташуучу автомобилдер*).

АВТОЧА'СТИ *мн.* (*ед.* **авточа́сть** *ж.*) автомобилге керектүү бөлүктөр (деталдар).

АВТОШИ'НА *ж.* автошина, автомобилдин шинасы.

www.bizdin.kg

АГА' 1. *межд.* мынакей; **ага́, попа́лся!** мынакей, тутулду!, мынакей, колго түштү!; **ага́, догна́л я тебя́!** мынакей, сени кууп жеттим!, мынакей, сага жетип алдым!; 2. *частица, прост.* ооба, ий; **ты по́мнишь его́? — Ага́!** ал сенин эсиңдеби? — Ооба!; ал сенин эсиңдеби? — Ий!

АГА'ВА *ж. бот.* агава (*тропиктик жактарда жана СССРдин түштүгүндө өсүүчү декоративдик өсүмдүктүн бир түрү*).

АГА'Т *м. мин.* агат (*кат-ка т болгон катуу минерал — кварцтын бир түрү*).

АГА'ТОВЫЙ, -ая, -ое **агат**-*ка т.*

АГГЛЮТИНАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое *лингв.* агглютинативдик (*агглютинация жолу менен түзүлгөн*); **агглютинати́вные языки́** агглютинативдик тилдер.

АГГЛЮТИНА'ЦИЯ *ж. лингв.* агглютинация (*сөздүн уңгусу өзгөрүлбөстөн, ага мүчө жалгануу аркылуу жаңы сөз жасалуу же өзгөрүү*).

АГГЛЮТИНИ'РУЮЩИЙ, -ая, -ое *см.* **агглютинати́вный.**

АГЕ'НТ *м.* 1. агент (*уюмдун, мекеменин ар түрдүү тапшырмаларды орундоочу өкүлү*); **аге́нт по снабже́нию** жабдуу боюнча агент, жабдуу агенти; **страхово́й аге́нт** камсыздандыруу агенти; 2. (*шпион, провокатор*) агент (*кандайдыр мамлекеттин разведкасынын жашырын адамы — шпион, тыңчы*); 3. *физ., хим.* агент (*табиятта же организмде — бул же тигил кубулушту туудуруучу себеп*).

АГЕ'НТСТВО *ср.* 1. агентство (*кандайдыр бир борбордук мекеменин жергиликтүү өкүлдүгү, бөлүмү*); **аге́нтство ба́нка** банктын агентствосу; 2. агентство (*газеталарга информация берип туруучу мекеме*); **Телегра́фное аге́нтство Сове́тского Сою́за (ТАСС)** Советтер Союзунун Телеграфтык Агентствосу (ТАСС); 3. агентство (*мекемелердин же жеке адамдардын тапшырмаларын орундап туруучу уюм*).

АГЕНТУ'РА *ж.* 1. (*занятие, должность агента*) агентура (*агенттин иши, кызматы*); 2. *собир.* агентура (*буржуазиялык өкмөттөрдүн шпиондору, диверсанттары, тыңчылары*); **вра́жеская агенту́ра** душмандык агентура.

АГЕНТУ'РНЫЙ, -ая, -ое **агентура**-*га т.*; агентуралык; **агенту́рные све́дения** агентуралык кабарлар.

АГИТ= *татаал сөздөрдүн «агитациялык» деген маанини берe турган биринчи бөлүгү; мис.* **агитпу́нкт** агитпункт.

АГИТА'ТОР *м.* агитатор (*агитация, үгүт иштерин жүргүзүүчү*).

АГИТА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **агитатор**-*го т.*; агитатордук.

АГИТАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **агитация**-*га т.*; агитациялык; **агитацио́нная литерату́ра** агитациялык адабият; **агитацио́нная рабо́та** агитация жумушу, агитациялык жумуш.

АГИТА'ЦИЯ *ж.* агитация (*аңгемелер өткөзүү, доклад-дар жасоо, митингилерде сүйлөө аркылуу, газеталар, китептер, радио ж. б. аркылуу массаларга саясий таасир кылуунун куралы*); **предвы́борная агита́ция** шайлоо алдындагы агитация.

АГИТБРИГА'ДА *ж.* агитбригада (*агитаторлордун бригадасы*).

АГИТИ'РОВАТЬ *несов. кого* агитациялоо, агитация жүргүзүү, үгүттөө.

АГИТКОЛЛЕКТИ'В *м.* агитколлектив (*агитаторлор коллективи*).

АГИТМА'ССОВЫЙ, -ая, -ое агитмассалык (*агитациялык-массалык, массаны агитациялоого арналган*); **агитма́ссовая рабо́та** агитмассалык жумуш, агитмассалык иш.

АГИТПУ'НКТ *м.* агитпункт (*агитациялык пункт*).

АГЛОМЕРА'Т *м.* агломерат (1. *геол. тоо тектеринин жана минералдардын көпшөк болуп топтолушу*; 2. *перен. курама, куранды, түрдүү нерселерден кошулган нерсе*).

АГНО'СТИК *м.* агностик (*агностицизм жактоочусу*).

АГНОСТИЦИ'ЗМ *м. филос.* агностицизм (*объективдүү дүйнөнү жана анын закон ченемдүүлүгүн билүү мүмкүндүгүн танууч идеалисттик философиялык окуу*).

АГОНИЗИ'РОВАТЬ *несов.* 1. жан талашуу (*өлүм алдында*); 2. *перен.* куруу, бүлүнүү.

АГО'НИЯ *ж.* агония (1. *өлүм алдында жан талашуу*; 2. *перен. өзүнүн өмүрүн, тиричилигин сактап калуу үчүн иштелген натыйжасыз эң акыркы аракет, алпурушуу*).

АГРА'РИЙ *м.* аграрий (*капиталисттик өлкөлөрдөгү ири жер ээси*).

АГРА'РНЫЙ, -ая, -ое агрардык (*жерге, жерден пайдалануучга, жерге ээ болууга, дыйканчылыкка таандык*); **агра́рная страна́** агрардык өлкө; **агра́рный вопро́с** агрардык маселе; **агра́рная рефо́рма** агрардык реформа.

АГРЕГА'Т *м.* агрегат (1. *тех. бир жумушту кылуу үчүн бир канча машиналардын бир бүтүнгө кошулушу*; 2. *тех. кандайдыр бир татаал машинанын толук бир бүтүндү түзгөн бөлүгү*; 3. *бир түрдүү же ар түрдүү бөлүктөрдү бир бүтүнгө механикалык түрдө кошуу*).

АГРЕГА'ТНЫЙ, -ая, -ое **агрегат**-*ка т.*

АГРЕССИ'ВНО *нареч.* агрессиялуу түрдө, агрессиялык түрдө.

АГРЕССИ'ВНОСТЬ *ж.* агрессивдүүлүк (*басып алуучулук саясат; агрессияга, басып алууга умтулуу*).

АГРЕССИ'ВНЫЙ, -ая, -ое 1. агрессиялуу, агрессиялык, агрессивдик (*агрессия методу менен аракет кылуучу, басып алууга, тартып алууга умтулуучу*); **агресси́вная поли́тика** агрессиялык саясат; 2. *перен.* кастык, душмандык.

АГРЕ'ССИЯ *ж.* агрессия (*бир же бир нече мамлекеттердин башка өлкөлөргө алардын территорияларын тартып алуу жана элдерин эксплуатация кылуу максатын көздөп, бир мамлекетти экинчи бир мамлекетке экономикалык же саясий жактан багынтуу максатын көздөп кол салуусу*).

АГРЕ'ССОР *м.* агрессор (*басып алуу, ээлөө максаты менен кол салуучу*).

АГРИКУЛЬТУ'РА *ж. с.-х. уст.* агрикультура (*дыйканчылык*).

АГРИКУЛЬТУ'РНЫЙ, -ая, -ое **агрикультура**-*га т.*; агрикультуралык.

АГРО= *татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү; бул — «агрономиялык» деген маанидe колдонулат; мис.*: **агроте́хника** агротехника; **агроми́нимум** агроминимум.

АГРОБИОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **агробиология**-*га т.*; агробиологиялык; **агробиологи́ческая нау́ка** агробиологиялык илим.

АГРОБИОЛО'ГИЯ *ж.* агробиология (*айыл чарбага ийкемделип колдонулуучу биология*).

АГРОКРУЖО'К *м.* агрокружок (*агрономиялык кружок*).

АГРОКУЛЬТУ'РА *ж.* агрокультура (*дыйканчылыкты жакшыртууга багытталган чаралардын жыйындысы*).

АГРОКУЛЬТУ'РНЫЙ, -ая, -ое **агрокультура**-*га т.*; агрокультуралык; **агрокульту́рные мероприя́тия** агрокультуралык чаралар.

АГРОЛЕСОМЕЛИОРАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **агролесомелиорация**-*га т.*

АГРОЛЕСОМЕЛИОРА'ТОР *м.* агролесомелиоратор (*агролесомелиорация боюнча специалист*).

АГРОЛЕСОМЕЛИОРА'ЦИЯ *ж.* агролесомелиорация (*токой өстүрүүчүлүк жана мелиорациялык чаралар системасы — жогорку түшүм алууну камсыз кылуу үчүн токой тилкелерин тигүү, жер сугаруу, саз жерлерди кургатуу ж. б.*).

АГРОМИ'НИМУМ *м.* агроминимум (*айыл чарбага тийиштүү эң зарыл чаралардын жана илимдердин жыйындысы*).

АГРОНО'М *м.* агроном (*айыл чарба жагынан специалист*).

www.bizdin.kg

АГРОНОМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **агрономия**-*га т.*; агрономиялык, агрономдук; **агрономи́ческая литерату́ра** агрономиялык адабият; **агрономи́ческая пропага́нда** агрономиялык пропаганда, агрономдук пропаганда.

АГРОНО'МИЯ *ж.* агрономия (*айыл чарба жөнүндөгү илим*).

АГРОПУ'НКТ *м.* агропункт (*агрономдук пропаганда жана агрономдук жардам көрсөтүү үчүн жабдылган пункт*).

АГРОТЕ'ХНИК *м.* агротехник (*агротехника жагынан специалист*).

АГРОТЕ'ХНИКА *ж.* агротехника (*айыл чарба өсүмдүктөрүн өстүрүү техникасы*).

АГРОТЕХНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **агротехника**-*га т.*; агротехникалык; **агротехни́ческие мероприя́тия** агротехникалык чаралар.

АГРОУЧЁБА *ж.* агрономиялык окуу.

АД *м.* **1.** *рел.* тозок; **2.** *перен.* азап, азап-тозок.

АДА'ЖИО *муз.* **1.** *нареч.* адажио (*мелүүн жайбаракат темпте*); **2.** *ср.* *нескл.* адажио (*жайбаракат темптеги музыкалуу пьеса же анын бир бөлүгү*).

АДА'МОВ, -а, -о: **ада́мова голова́** *зоол.* *түндө уча турган чоң көпөлөктүн бир түрү*; **ада́мово я́блоко** *анат.* коко (*кекиртектин кокосу*).

АДАМСИ'Т *м.* *хим.* адамсит (*чүчкүртүүчү уукту́рма зат*).

АДАПТА'ЦИЯ *ж.* **1.** адаптация (*организмдердин айланадагы шарттарга ыйкемделиши*); **адапта́ция гла́за** көздүн адаптациясы (*көзгө түшкөн жарык өзгөргөн кезде көздүн сезгичтигинин өзгөрүшү*); **2.** адаптация (*чет тилдерди жаңыдан окуй баштагандар үчүн текстти ыйкемдөө*).

АДА'ПТЕР *м.* адаптер (*граммофон пластинкаларына жазылган үндү радиоприёмниктин репродуктору аркылуу берүүчү прибор*).

АДАПТИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич.* *от* **адапти́ровать**; **2.** *прил.* адаптацияланган, адаптациялаштырылган; **адапти́рованный текст** адаптацияланган текст.

АДАПТИ'РОВАТЬ *сов.* *и несов.* *что* адаптациялоо; *см.* **адапта́ция** 2.

АДА'Т *м.* адат.

АДВОКА'Т *м.* адвокат (*айыпталуучуну сотто жактоочу, бирөөнүн ишин сотто алып баруучу, укук маселелери боюнча кеңештер берүүчү юрист*).

АДВОКАТУ'РА *ж.* **1.** адвокатура, адвокаттык (*адвокаттын ишмерлиги, кесиби*); **2.** *собир.* адвокатура, адвокаттар.

АДЕКВА'ТНЫЙ, -ая, -ое адекваттуу (*толук бирдей, окшош*); **адеква́тные поня́тия** адекваттуу түшүнүктөр.

АДЕНО'ИДЫ *только мн.* *мед.* аденоиддер (*тамактын лимфа бездеринин оорулуп, шишип өсүп кетиши*).

АДЕ'ПТ *м.* адепт (*кандайдыр бир окуунун абдан ишенген жактоочусу*).

АДЖА'РЕЦ *м.* аджар, аджарец.

АДЖА'РКА *женск.* *р.* *к* **аджа́рец**; аджарка.

АДЖА'РСКИЙ, -ая, -ое **Аджария**-*га*, **аджарец**-*ке т.*; **аджа́рский язы́к** аджар тили.

АДЖА'РЦЫ *мн.* аджарлар, аджарецтер.

АДМИНИСТРАТИ'ВНО-ТЕРРИТОРИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое административдик-территориялык; **администрати́вно-территориа́льное деле́ние СССР** СССРдин административдик-территориялык бөлүнүшү.

АДМИНИСТРАТИ'ВНО-ХОЗЯ'ЙСТВЕННЫЙ, -ая, -ое административдик-чарбалык.

АДМИНИСТРАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **администрация**-*га т.*; администрациялык, административдик; **администрати́вная до́лжность** администрациялык кызмат; **в администрати́вном поря́дке** административдик тартипте.

АДМИНИСТРА'ТОР *м.* администратор (*бир нерсени башкаруучу, тескөөчү кызмат адамы*).

АДМИНИСТРА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **администратор**-*го т.*; администратордук; **администра́торские обя́занности** администратордук милдеттер.

АДМИНИСТРА'ЦИЯ *ж.* администрация (**1.** *ишканалардагы, мекемелердеги башкаруу органы*; **2.** *собир.* *мекемелердин, ишканалардын башкармасын башкаруучу адамдар*).

АДМИНИСТРИ'РОВАНИЕ *ср.* башкаруучулук, башкаруу, башкаруучулук кылуу, башчылык кылуу; *см.* **администри́ровать**.

АДМИНИСТРИ'РОВАТЬ *несов.* башкаруу, башкаруучулук кылуу, башчылык кылуу (*чиновниктерче формалдуу, кайдигер буйрук берүүгө аракет кылуу*).

АДМИРА'Л *м.* адмирал (*согуштук деңиз флотунда эң жогорку наам*).

АДМИРАЛТЕ'ЙСТВО *ср.* адмиралтейство (**1.** *Ленинграддагы деңиз флотунун иштерин башкаруучу мекеме*; **2.** *уст.* *порттогу согуштук кемелерди жасай турган жана аларды ремонттой турган орун*).

АДМИРА'ЛЬСКИЙ, -ая, -ое **адмирал**-*га т.*; адмиралдык; **адмира́льский флаг** адмиралдык желек, адмирал желеги.

АДОПТА'ЦИЯ *ж.* адоптация (*бала кылып асырап алуу*).

А'ДРЕС *м.* **1.** адрес (*почта менен жиберилүүчү нерсенин сыртындагы жазуу*); **доста́вить письмо́ по а́дресу** катты адреси боюнча алып барып берүү; **его́ а́дрес тот же** анын адреси мурункудай эле, анын адреси ошол эле; **отпра́вить в а́дрес институ́та** институттун адресине жиберүү; **2.** (*письменное приветствие*) адрес (*куттуктоо кат*); **юбиля́р получи́л мно́го адресо́в** юбиляр көп адрес алды; **поднести́** *кому-л.* **а́дрес** *бирөөгө* адрес берүү; ◇ **по а́дресу** *кого-л.* *бирөөгө* карата; **по его́ а́дресу бы́ло сде́лано не́сколько замеча́ний** ага карата бир нече эскертүү жасалган болчу; **не по а́дресу** жаңылыш адрес боюнча.

АДРЕСА'НТ *м.* адресант (*почта же телеграф аркылуу бир нерсе жиберген киши же мекеме*).

АДРЕСА'Т *м.* адресат (*почта же телеграф аркылуу жиберилген нерсени ала турган киши же мекеме*); **за ненахожде́нием адреса́та** адресат табылбагандыктан (*каттын үстүнө жазылган белги*).

А'ДРЕСНЫЙ, -ая, -ое **адрес**-*ке т.*; адрестик; **а́дресная кни́га** адрес книгасы; **а́дресный стол** адрестик стол (*ушул шаарда турган адамдарды регистрациялоочу жана алардын турган жерлери жөнүндө справка берип туруучу мекеме*).

АДРЕСОВА'ТЬ *сов.* *и несов.* *что* жиберүү, жөнөтүү; **письмо́ на́до адресова́ть в Москву́** катты Москвага жиберүү керек.

А'ДСКИ *нареч.* *разг.* абдан, эң эле; **я а́дски уста́л** мен эң эле чарчадым, мен абдан чарчадым.

А'ДСКИЙ, -ая, -ое *разг.* абдан катуу, абдан күчтүү, чыдагыс; **а́дская жара́** чыдагыс ысык, абдан катуу ысык; **а́дская боль** эң катуу ооруу, жандан өткөн ооруу; ◇ **а́дская маши́на** *уст.* белгиленген убакытта жарылуучу снаряд.

АДЪЮ'НКТ *м.* адъюнкт (*согуштук академияларда окутуучу болууга даярдануучу адам*).

АДЪЮТА'НТ *м.* *воен.* адъютант (*согуштук начальниктин кол алдында иштеп, кызмат жагынан болгон тапшырмаларды орундоочу офицер*).

АДЫГЕ'ЕЦ *м.* адыгей, адыгеец.

АДЫГЕ'ЙКА *женск.* *р.* *к* **адыге́ец**; адыгейка.

АДЫГЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **адыгеец**-*ке т.*; **адыге́йский язы́к** адыгей тили.

АДЫГЕ'ЙЦЫ *мн.* адыгейлер, адыгеецтер.

А'ЖИО *ср.* *нескл.* *ком.* ажио (*капиталисттик өлкөлөрдө — акчанын анын номинал баасына караганда курсунун көтөрүлүшү*).

www.bizdin.kg

АЖИОТА'Ж *м.* 1. ажиотаж (*капиталисттик өлкөлөрдө — спекуляция максатын көздөп, акция, облигация ж. б. баалуу кагаздардын курсун жасалма түрдө көтөрүү же түшүрүү*); 2. *перен.* тынчсызданып толкундануу, туталануу.

АЖУ'Р I *м.* ажур (*назик тордомо нерсе; тор сыяктуу гүлү бар кездеме*).

АЖУ'Р II *нареч. бухг.* ажур (*ар бир операцияны болгон күнүндө книгага жазып туруу*).

АЖУ'РНЫЙ, -ая, -ое 1. (*прозрачный*) ажур (*элек сыяктуу майда тордолгон, ары жагындагы буюмдар өтмө катар көрүнүүчү нерсе*); **ажу́рные чулки́** ажур чулки; **ажу́рная стро́чка** ажур сайма (*элек сыяктуу тордолгон сайма*); 2. *перен.* (*искусно и тонко сделанный*) чебердик менен иштелген.

АЗ *м.* 1. *уст.* аз (*орус алфавитинин «а» деген биринчи арибинин байыркы аты*); 2. **азы́** *мн. перен.* алиппе, эң эле башталгыч маалымат; **начина́ть с азо́в «а»** дегенден баштоо, эң эле башынан, жөнөкөй нерседен баштоо; ◇ **ни аза́ не знать** эч нерсе билбөө, түк эч нерсе билбөө; оозуң кайсы десе, мурдун көрсөтүү.

АЗА'РТ *м.* кумардык, кумар, кызыгуу, кызуулук; **войти́ в аза́рт** кумары кызуу; **де́лать** *что-л.* **с аза́ртом** *бир нерсени* кызыгып иштөө, *бир нерсени* кызуулук менен иштөө.

АЗА'РТНО *нареч.* кумарданып, кызыгып, кызууланып; **аза́ртно игра́ть** кызыгып ойноо, кызууланып ойноо.

АЗА'РТНЫЙ, -ая, -ое кумардуу, кызыгуучу, сүйүүчү, берилген, кызуу; **аза́ртные и́гры** кумар; кумар оюндар; **аза́ртный спор** кызуу айтышуу.

А'ЗБУКА *ж.* 1. (*совокупность букв, знаков*) алиппе (*алфавит, тамгалардын тизмеги*); **а́збука Мо́рзе** Морзе алиппеси (*телеграфта колдонулуучу шарттуу белгилер*); 2 (*букварь*) алиппе китеби; 3. *перен.* кандайдыр бир илимдин, билимдин башы.

А'ЗБУЧНЫЙ, -ая, -ое **азбука**-*га т.*; **а́збучная и́стина** *перен.* баарыга белгилүү чындык.

АЗЕРБАЙДЖА'НЕЦ *м.* азербайжан.

АЗЕРБАЙДЖА'НКА *женск. р. к* **азербайджа́нец**; азербайжанка.

АЗЕРБАЙДЖА'НСКИЙ, -ая, -ое **Азербайджан**-*га*, **азербайджанец**-*ке т.*; **азербайджа́нский язы́к** азербайжан тили.

АЗЕРБАЙДЖА'НЦЫ *мн.* азербайжандар.

АЗИА'Т *м.* азиат (*Азияда туулган адам*).

АЗИА'ТСКИЙ, -ая, -ое **Азия**-*га т.*; **азиа́тский матери́к** Азия материги.

А'ЗИМУТ *м.* 1. *астр.* азимут (*кандайдыр бир жарык кылып турууучу асмандык тело, б. а. же күн, же ай, же жылдыз аркылуу өтүүчү тик жалпактык менен меридиандын ортосундагы бурч*); 2. *воен.* азимут (*кыймылдын берилген багыты менен түндүктүн ортосунда түзүлгөн бурч*); **идти́ по а́зимуту** азимут боюнча баруу.

АЗО'Т *м. хим.* азот (*абанын составына кирүүчү түссүз жана жытсыз газ*); **о́кись азо́та** азоттун кычкылы.

АЗО'ТИСТЫЙ, -ая, -ое *хим.* азоттуу; **азо́тистое желе́зо** азоттуу темир; **азотистые удобре́ния** азоттуу жер семирткичтер.

АЗО'ТНЫЙ, -ая, -ое **азот**-*го т.*; азоттук **азо́тная кислота́** азот кислотасы, азоттук кычкыл; **азо́тный заво́д** азот заводу, азоттук завод.

АЗЫ' *мн. см.* аз 2.

А'ИСТ *м.* легилек, илегилек, кара куназ.

АЙ *межд.* ай, ий, калак, калакай, кокуй; **ай, как нехорошо́!** ай, жакшы эмес ко!; **ай-ай-ай** ай-ай-ай; ◇ **ай да...** ай, баракелде...; ай, бали...; **ай да молоде́ц! ай,** баракелде, эр экен!

АЙВА' *ж.* бихи (*жыгачы жана анын жемиши*).

АЙВО'ВЫЙ, -ая, -ое **айва**-*га т.*; **айво́вое варе́нье** бихиден жасалган варенье.

АЙДА' *межд. прост.* жүргүлө, жүр, кана жүргүлө кана жүр, кана кеттик, кеттик эмесе.

АЙМА'К *м.* аймак (*Бурят-Монгол АССРинде жана Тоолук-Алтайлык автономиялуу областында — район*).

АЙРА'Н *м.* айран, катык.

А'ЙСБЕРГ *м.* айсберг (*деңизде сузуп жүрүүчү муз тоо*).

АЙСО'Р *м.* айсор.

АЙСО'РКА *женск. р. к* **айсо́р**; айсорка.

АЙСО'РСКИЙ, -ая, -ое **айсор**-*го т.*

АЙСО'РЫ *мн.* айсорлор.

АКАДЕМИ'ЗМ *м.* академизм (1. *илимий иштерде жана окуу иштеринде практикадан жана турмуштун талаптарынан байланышын үзгөн теориялык багыт*; 2. *искусствоdo — байыркынын үлгүлөрүнө ээрчүүнүн традициялык эрежелерин түзгөн багыт*).

АКАДЕ'МИК *м.* академик (*Илимдер Академиясынын чыныгы мүчөсү*); **почётный акаде́мик** ардактуу академик.

АКАДЕМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **академия**-*га т.*; академиялык; **академи́ческий уста́в** академиялык устав, академия уставы; 2. (*учебный*) окуу жайларына, окууга ылайыкталган; академиялык; **академи́ческий год** окуу жылы; **академи́ческий час** академиялык саат (*лекция үчүн белгиленген убакыт — көбүнчө 45 минута*); 3. (*в науке, искусстве*) академиялык (*искусстводо, илимде белгиленген эрежени, традицияны сактоочу, бирок турмуш менен байланышсыз нерсе*); **академи́ческая жи́вопись** академиялык живопись; 4. академиялык (*жалаң эле теориялык, практикалык мааниси жок*); **академи́ческий спор** академиялык айтышуу; **вопро́с но́сит академи́ческий хара́ктер** маселенин академиялык гана мүнөзү бар; ◇ **академи́ческий теа́тр** академиялык театр (*СССРдеги үлгүлүү театрларга берилген ардактуу наам*).

АКАДЕМИ'ЧНОСТЬ *ж.* абстракттуулук, конкреттүү эместик (*турмуш менен байланышы жоктук, жалаң эле теориялык*).

АКАДЕМИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое абстракттуу, конкреттүү эмес (*турмуш менен байланышы жок, жалаң эле теориялык*).

АКАДЕ'МИЯ *ж.* академия; **Акаде́мия нау́к СССР** СССР Илимдер Академиясы; **Акаде́мия медици́нских нау́к** Медициналык Илимдер Академиясы; **Акаде́мия педагоги́ческих нау́к** Педагогикалык Илимдер Академиясы; **Акаде́мия сельскохозя́йственных нау́к** Айыл Чарба Илимдер Академиясы; **Акаде́мия худо́жеств** Художестволор Академиясы; **Вое́нно-полити́ческая акаде́мия** Согуштук-Саясий Академия; **Вое́нно-возду́шная акаде́мия** Согуштук-Аба Академиясы.

АКА'ЦИЯ *ж.* 1. (*дерево*) акация (*ак гүлдүү жыгачтын бир түрү*); 2. (*кустарник*) алтыгана.

АКВАМАРИ'Н *м. мин.* аквамарин (*жашыл түстүү асыл таштын бир түрү*).

АКВАМАРИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **аквамарин**-*ге т.*

АКВАРЕЛИ'СТ *м.* акварелист (*акварель менен сүрөт тартуучу художник*).

АКВАРЕ'ЛЬ *ж.* акварель (1. *сууга эзме боёк*; 2. *акварель менен тартылган сүрөт*).

АКВАРЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **акварель**-*ге т.*; **акваре́льные кра́ски** акварель боёктору; **акваре́льный портре́т** акварель портрети.

АКВА'РИУМ *м.* аквариум (*балыкты, сууда жашоочу жаныбарларды салып багуу жана сууда өсүүчү өсүмдүктө, дү салып өстүрүү үчүн жасалган көлмө же ичине суу куюлган айнек ящик*).

АКВЕДУ'К *м.* акведук (*көпүрөө окшотубураак салынган суу өткөргүч, ноо*).

АККЛИМАТИЗА'ЦИЯ *ж.* климатташтыруу, климатташуу (*киши, жаныбар жана өсүмдүктөрдүн жаңы климаттык жана да башка түрдүү тиричилик шарттарына көнүгүүлөрү, ийкемделиши*).

www.bizdin.kg

АККЛИМАТИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* климатташтыруу.

АККЛИМАТИЗИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* (*о животных, растениях*) климатташтырылуу, климатташуу; 2. *сов. и несов. перен.* (*о человеке*) үйрөнүү, жаңы шартка көнүгүү (үйрөнүү); 3. *несов. страд.* к **акклиматизи́ровать.**

АККОМОДА'ЦИЯ *ж. физ.* аккомодация (*көнүгүү, ийкемделүү*); **аккомода́ция гла́за** көздүн аккомодациясы (*ар түрдүү алыстыктагы нерсени караганда аны таамай көрүүгө көздүн ийкемделиши*).

АККОМПАНЕМЕ'НТ *м.* аккомпанемент (*обонго, үнгө зэрчип, кошулуп музыкалык инструментке ойноо же ырдоо*); **петь под аккомпанеме́нт роя́ля** роялга кошулуп ырдоо.

АККОМПАНИА'ТОР *м.* аккомпаниатор (*обончуга, скрипачка ж. б. кошулуп, музыкалык инструментте, мис. роялда ойноочу адам*).

АККОМПАНИ'РОВАТЬ *несов. кому-чему на чём* аккомпанементтөө.

АККО'РД *м. муз.* аккорд (*бир канча музыкалык тондордун үн алышып бир жолу чыгышы*); **взять не́сколько акко́рдов** бир нече аккорд алуу; **заключи́тельный акко́рд** акыркы (аяккы) аккорд; ◇ **акко́рд струн** смычоктуу (*кыяк, скрипка ж. б.*) жана чертме (*комуз, мандолина ж. б.*) инструменттер үчүн струналардын жыйындысы.

АККОРДЕО'Н *м. муз.* аккордеон.

АККОРДЕОНИ'СТ *м.* аккордеончу (*аккордеондо ойноочу адам*).

АККО'РДНЫЙ, -ая, -ое аккорддук (*договор боюнча баалап иштөө*); **акко́рдная рабо́та** аккорддук жумуш; **акко́рдная опла́та труда́** эмгектин аккорддук төлөөсү (*мында акы кетирилген убакытка карап эмес, иштелген ишке карап төлөнөт*).

АККРЕДИТИ'В *м. фин.* аккредитив (*сактык кассасы вкладчикке берген документ; бул документ боюнча вкладчик өзүнүн сактоого тапшырган акчасын СССРдин кайсы жериндеги сактык кассасынан болсо да алууга укуктуу*).

АККРЕДИТОВА'ТЬ *сов. и несов. кого, дип.* бирөөнү чет мамлекеттик өкмөттүн алдындагы өз өкүлү кылып дайындоо.

АККУМУЛИ'РОВАНИЕ *ср. см.* **аккумуля́ция; аккумули́рование со́лнечного тепла́** күндүн жылуулугун аккумуляциялоо.

АККУМУЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* аккумуляциялоо, аккумуляция кылуу (*жыйноо, накопление кылуу, чогултуу*).

АККУМУЛЯ'ТОР *м. тех.* аккумулятор (*электр же жылуулук кубатты жыйноочу прибор*).

АККУМУЛЯ'ТОРНЫЙ, -ая, -ое **аккумулятор**-*го т.*; аккумулятордук; **аккумуля́торная батаре́я** аккумулятордук батарея.

АККУМУЛЯЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **аккумуляция**-*га т.*

АККУМУЛЯ'ЦИЯ *ж.* аккумуляция, аккумуляциялоо; **аккумуля́ция электри́чества** *физ.* электрдин аккумуляциясы, электрди аккумуляциялоо; **аккумуля́ция капита́ла** *эк.* капиталды аккумуляциялоо (*жаңы түзүлүп жаткан кошумча наркты капиталга кошуу аркылуу аны (капиталды) накопление кылуу*).

АККУРА'ТНО *нареч.* 1. (*исправно*) өз убагында, калбай, дал, нак; **аккура́тно отвеча́ть на пи́сьма** каттарга өз убактысында жооп берип туруу; 2. (*тщательно*) так, тыкандык менен, тыкан, абайлап, чебердеп, төкпөй-чачпай; **аккура́тно переписа́ть** *что-л. бир нерсени* тыкандык менен көчүрүп жазуу.

АККУРА'ТНОСТЬ *ж.* тыкандык, жыйнактык; **прояви́ть то́чность и аккура́тность** тактык жана тыкандык көрсөтүү.

АККУРА'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*исполнительный, исправный*) тыкан, жыйнак; 2. (*тщательно сделанный*) тыкандык менен, чебердик менен, төкпөй-чачпай, жыйнактык менен; **аккура́тная рабо́та** тыкандык менен иштелген жумуш.

АКОНИ'Т *м. бот.* уу коргошун.

АКР *м.* акр (*Англия менен Америкада жер чени, бул — 4047 квадраттык метрге барабар*).

АКРОБА'Т *м.* акробат (*цирктик гимнаст, дарчы*).

АКРОБА'ТИКА *ж.* акробатика (*гимнастика искусствосу; көбүнчө циркте ойноп, шамдагайлык менен секирүү; дарчылык*).

АКРОБАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **акробатика**-*га т.*; акробатикалык; **акробати́ческие упражне́ния** акробатикалык машыгуулар.

АКРОБА'ТКА *женск. р. к* **акроба́т;** акробатка.

АКРО'ПОЛЬ *м. ист.* акрополь (*байыркы гректерде — шаардын бекитилген бөлүгү, крепость*).

АКСЕЛЬБА'НТЫ *мн.* (*ед.* **аксельба́нт** *м.*) аксельбант (*падышалык Россияда жана чет өлкөлөрдө — кээ бир согуштук чиндердин мундиринин ийнинин үстүнөн арта салынган шнур*).

АКСЕССУА'РЫ *мн.* (*ед.* **аксессуа́р** *м.*) аксессуар (1. *театр. атайын театрдык жасалганын буюмдары;* 2. *перен. башкы нерсени аныктоочу, толуктоочу*).

АКСИО'МА *ж.* аксиома (1. *илимде — далилсиз эле кабыл кылына турган положение, жсбо;* 2. *перен. шексиз чындык, көз көрүнө чындык, эч бир далилди талап кылбаган чындык*).

АКТ *м.* 1. (*действие, событие*) акт (*аракет, окуя*); **акт огро́много полити́ческого значе́ния** зор саясий маанилүү акт; 2. (*указ, постановление*) акт (*указ, мамлекеттик мааниси бар токтом*); **госуда́рственный акт** мамлекеттик акт; 3. (*документ*) акт (*бир нерсени күбөлөндүрүүчү документ*); **а́кты гражда́нского состоя́ния** граждандык ал-абалдын актылары; **обвини́тельный акт** айыптоо актысы; **соста́вить акт** акт түзүү; **нотариа́льные а́кты** нотариалдык актылар; 4. *театр.* акт, көшөгө (*пьесанын эки антракт ортосундагы бөлүгү*); **пье́са в трёх а́ктах** үч көшөгөлүү пьеса; 5. (*в учебных заведениях*) акт (*окуу жайларындагы салтанаттуу жыйналыш*).

АКТЁР *м.* 1. актёр (*театр ойнунда ролдорду аткаруучу киши*); **коми́ческий актёр** комедиялык актёр; **траги́ческий актёр** трагедиялык актёр; 2. *перен.* актёр (*анткордонуп өзүн башка кылып көрсөтүүчү киши*).

АКТЁРСКИЙ, -ая, -ое **актёр** 1-*ге т.*; актёрдук; **актёрское мастерство́** актёр чебердиги, актёрдук чебердик.

АКТИ'В I *м. сбир.* актив, активдер (*кандайдыр бир уюмдун иишмер, инициативалуу, демилгелүү бөлүгү*); **парти́йный акти́в** партиялык актив, партия активи; **профсою́зный акти́в** профсоюздук актив, профсоюз активи; **созва́ть акти́в** активдердин жыйналышын чакыруу; **собра́ние акти́ва** активдердин чогулушу.

АКТИ'В II *м. бухг.* актив (*ишкананын материалдык баалуу запасы жана аласа мүлктөрү*); **записа́ть в акти́в** активге жазуу, активге жазып коюу.

АКТИВИЗА'ЦИЯ *ж.* активизация, активдештирүү (*бирөөнүн активдүүлүгүн көтөрүү, бирөөнүн иштиктүүлүгүн күчөтүү, көтөрүү*).

АКТИВИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* активдештирүү.

АКТИВИ'СТ *м.* активист (*коомдук жумушка активдүү катышуучу*).

АКТИВИ'СТКА *женск. р. к* **активи́ст;** активистка.

АКТИ'ВНО *нареч.* активдүүлүк менен, ишкердүүлүк менен, иштиктүүлүк менен; **акти́вно уча́ствовать** *в чём-л. бир нерсеге* активдүүлүк менен катышуу.

АКТИ'ВНОСТЬ *ж.* активдүүлүк, ишкердүүлүк, иштиктүүлүк; **полити́ческая акти́вность трудя́щихся** эмгекчилердин саясий активдүүлүгү; **тво́рческая акти́вность масс** массалардын чыгармачылык активдүүлүгү; **прояви́ть акти́вность** активдүүлүк көрсөтүү.

www.bizdin.kg

АКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*деятельный, энергичный*) активдүү, ишкер, ыштыктүү; **акти́вный уча́стник** активдүү катышуучу; **2.** (*быстро и сильно действующий*) активдүү, күчөгөн, кабылдаган; **акти́вный проце́сс туберкулёза** кургак учуктун күчөгөн процесси; ◇ **акти́вный бала́нс** *эк.* активдүү баланс (*кириш статьясы чыгыш статьясынан ашып түшкөн баланс*); **акти́вная оборо́на** *воен.* активдүү коргоо; **акти́вное избира́тельное пра́во** активдүү шайлоо укугу (*шайлоого укуктуулук*).

АКТИ'НИЙ *м. хим.* актиний (*уран кенинен алынуучу химиялык элементтердин бири*).

АКТИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* акт түзүү.

А'КТОВЫЙ: а́ктовый зал салтанаттуу чогулуш өткөрүлүүчү зал (*көбүнчө жогорку окуу жайларында*).

АКТРИ'СА *женск. р. к* **актёр;** актриса.

АКТУА'ЛЬНОСТЬ *ж.* актуалдуулук (*азыркы убакыт үчүн маанилүүлүк*); **актуа́льность вопро́са** маселенин актуалдуулугу.

АКТУА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое актуалдуу (*азыркы убакыт үчүн мааниси бар*); **актуа́льные зада́чи** актуалдуу милдеттер.

АКУ'ЛА *ж.* акула (*деңиздеги жырткыч балыктын бир түрү*).

АКУ'СТИКА *ж.* **1.** *физ.* акустика (*тыбыш жөнүндөгү окуу*); **2.** акустика (*кандайдыр бир үйдүн ичинде үндүн, музыканын таралышы жана угулушу*); **в э́том за́ле хоро́шая аку́стика** бул залда акустика жакшы.

АКУСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **акустика**-*га т.*; акустикалык; **акусти́ческие усло́вия** акустикалык шарттар.

АКУШЁ'Р *м.* акушёр (*аялга, анын боюнда бар кезде, ал төрөгөн убакытта жана төрөгөндөн кийин жардам көрсөтүүчү врач*).

АКУШЕ'РКА *ж.* акушерка (*аял төрөгөн кезде ага жардам кылуучу медициналык кызматкер аял*).

АКУШЕ'РСКИЙ, -ая, -ое акушердик; **акуше́рские ку́рсы** акушердик курс.

АКУШЕ'РСТВО *ср.* акушерство (**1.** *аялга, анын боюнда бар кезинде, ал төрөгөн убакытта жана төрөгөндөн кийин жардам көрсөтүп туруучу медициналык бөлүм*; **2.** *акушердин же акушерканын иши*).

АКЦЕ'НТ *м.* **1.** *грам.* (*ударение*) басым (*үндүн көтөрүлүп айтылышы*); **2.** *полигр.* (*знак ударения*) акцент (*басымды билдирүү үчүн тамганын үстүнө коюлуучу белги*); **поста́вить акце́нт** акцент коюу; **3.** (*произношение*) акцент (*сөздү айтуудагы өзгөчөлүк; мындай өзгөчө айтуу бул же тигил тилге, диалектиге же айрым адамдын өзүнө таандык болот*); **говори́ть с акце́нтом** акцент менен сүйлөө; ◇ **сде́лать акце́нт** *на чём-л.* кандайдыр бир ойду көрсөтө айтуу, *бир нерсеге айрыкча көңүл буруу*.

АКЦЕНТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* **1.** *грам.* бир нерсени басым менен айтуу; **2.** *полигр.* басымды көрсөтүүчү белги коюу; **3.** *перен.* кандайдыр бир ойду, пикирди көрсөтө айтуу, башкалардан бөлүп көрсөтүү.

АКЦЕ'ПТ *м. фин.* акцепт (*счёт боюнча акча төлөөгө макул болуу жана бул макулдук жөнүндө төлөө документинин үстүнө жазылган жазуу*).

АКЦЕПТОВА'ТЬ *сов. и несов. что, фин.* акцептөө (*счётту төлөө үчүн алуу жана төлөөгө макулдугу жөнүндө документтин үстүнө жазуу*).

АКЦИ'З *м.* акциз (*падышалык Россияда жана капиталисттик өлкөлөрдө — кеңири керек кылынуучу кээ бир продуктылардан алынуучу кыйыр налог*).

АКЦИ'ЗНЫЙ, -ая, -ое **акциз**-*ге т.*; акциздик; **акци́зный сбор** акциздик жыйым.

АКЦИОНЕ'Р *м.* акционер (*акционердик ишкананын өзөрлөрүнүн бири, акция ээси*).

АКЦИОНЕ'РНЫЙ, -ая, -ое **акция**-*га т.*; акционердик; **акционе́рное о́бщество** акционердик коом; **акционе́рный капита́л** акционердик капитал.

А'КЦИЯ I *ж. эк.* **1.** акция (*капиталисттик ишканага айрым капиталисттер кошо турган (бере турган) үлүш, пай; ушул пайга барабар болгон баалуу кагаз*); **2.** *перен.* таасир, маани, кадыр; **их а́кции па́дают** алардын кадыры кетип, таасири төмөндөп баратат.

А'КЦИЯ II *ж. полит.* акция (*кандайдыр максатка жетүү үчүн иштелген аракет*)

АКЫ'Н *м.* акын.

АЛБА'НЕЦ *м.* албан, албанец.

АЛБА'НКА *женск. р. к* **алба́нец;** албанка.

АЛБА'НСКИЙ, -ая, -ое **Албания**-*га*, **албанец**-*ке т.*; **алба́нский язы́к** албан тили.

АЛБА'НЦЫ *мн.* албандар, албанецтер.

А'ЛГЕБРА *ж.* алгебра.

АЛГЕБРАИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **алгебра**-*га т.*; алгебралык; **алгебраи́ческие фо́рмулы** алгебралык формулалар.

АЛЕБА'СТР *м.* алебастр (*гипстин бир түрү*).

АЛЕБА'СТРОВЫЙ, -ая, -ое **алебастр**-*га т.*; **алеба́стровый заво́д** алебастр заводу; **алеба́стровые ва́зы** алебастрдан жасалган вазалар.

АЛЕ'ТЬ *несов.* **1.** (*становиться алым*) кызаруу, кызгылт тартуу, мала кызылдануу; **восто́к але́л** чыгыш кызарып турду; **2.** (*виднеться — о чём-л. алом*) кызарып көрүнүү, мала кызылданып көрүнүү.

А'ЛИБИ *ср. нескл. юр.* алиби (*кылмыш кылынган учурда айыпталуучунун так ошол жерде болбогондугу; бул — ошол айыпталуучунун кылмышка катышпаганына далил болот*); **доказа́ть своё а́либи** өзүнүн алибисин далилдөө.

АЛИЗАРИ'Н *м. хим.* ализарин (*боёктун бир түрү*).

АЛИЗАРИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **ализарин**-*ге т.*; **ализари́новые черни́ла** ализарин сыя, ализаринден жасалган сыя; **ализари́новые кра́ски** ализарин боёктор.

АЛИМЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое **алименты**-*га т.*

АЛИМЕ'НТЫ *только мн.* алимент (*үй-бүлөнүн эмгекке жарабаган мүчөлөрүнө (балдарга, эне-аталарга ж. б.) алар менен бир тууганддык жакындыгы бар кишилер тарабынан законго ылайык төлөнүүчү каражаттар*); **плати́ть алиме́нты** алимент төлөө; **получа́ть алиме́нты** алимент алуу.

АЛКОГОЛИ'ЗМ *м.* алкоголизм (*спирттүү ичкиликке абдан берилип кетүү; пьянкечтик*).

АЛКОГО'ЛИК *м.* алкоголик (*аракеч, пьянкеч*).

АЛКОГО'ЛЬ *м.* алкоголь (*спирт жана спирттүү башка ичкиликтер*).

АЛКОГО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое алкоголдуу, алкоголу бар; **алкого́льные напи́тки** алкоголдуу ичкиликтер.

АЛЛА'Х *м.* алда (*мусулмандардын кудайы*); ◇ **алла́х его́ зна́ет** *или* **одному́ алла́ху изве́стно** *разг.* ким билет!, билбейм, такыр белгисиз.

АЛЛЕГОРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое аллегориялык, кайманалуу.

АЛЛЕГО'РИЯ *ж.* **1.** *лит., иск.* аллегория (*адабиятта, сүрөттөөчү искусстводо абстракттуу түшүнүктү конкреттүү образдар аркылуу көрсөтүү, түшүндүрүү*); **2.** *перен.* каймана сөз.

АЛЛЕ'ГРО *муз.* **1.** *нареч.* аллегро (*жандуу, тез ойноолуу*); **2.** *ср. нескл.* аллегро (*ушундай ойнолуучу музыкалык пьеса*).

АЛЛЕ'Я *ж.* аллея *эки жагына жыгач тигилген жол*); **широ́кая алле́я тополе́й** эки жагына терек тигилген кең аллея.

АЛЛИГА'ТОР *м. зоол.* аллигатор (*крокодилдин бир түрү; бул — түштүк Кытайда жана Түндүк Америкада болот*).

АЛЛИТЕРА'ЦИЯ *ж. лит.* аллитерация (*сулуулук жана кооздук үчүн, уккулуктуу болуу үчүн сөздөрдө бир үнсүз тыбыштын кайталаай бериши, мис. жай-жарагын жайланып*.

www.bizdin.kg

АЛЛО' *межд.* алло (*телефонго чакырылган кишинин «угуп жатамын» деген маанидe айтуучу сөзү*).
АЛЛОПА'Т *м.* аллопат (*дарылоонун кадимки системасын колдонуучу врач*).
АЛЛОПА'ТИЯ *ж. мед.* аллопатия (*дарылоонун кадимки системасы*).
АЛЛОТРО'ПИЯ *ж. хим.* аллотропия (*кристаллдын бир нече түрлөрүн жасай турган, кайсы бир химиялык элементтердин касиети*).
АЛЛЮ'Р *м.* аллюр (*аттын жүрүшүнүн түрлөрү*).
АЛМА'З *м.* алмаз (1. *асыл таштын бир түрү*; 2. *тех. алмаздын бир түрү коюлган, айнек кесүүчү аспап*).
АЛМА'ЗНЫЙ, -ая, -ое **алмаз**-*га т.*; **алма́зное украше́ние** алмаздан жасалган кооздук.
АЛОГИ'ЗМ *м. филос.* алогизм, логикасыздык (*логикага каршы келүүчү ой*).
АЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое логикалык эмес, логикага туура келбеген.
АЛОГИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **алоги́ческий.**
АЛО'Э *ср. нескл.* алоэ (*өсүмдүктүн бир түрү*).
АЛТА'ЕЦ *м.* алтайлык.
АЛТА'ЙКА *женск. р. к* **алта́ец;** алтайка.
АЛТА'ЙСКИЙ, -ая, -ое **Алтай**-*га*, **алтаец**-*ке т.*
АЛТА'ЙЦЫ *мн.* алтайлыктар.
АЛТА'РЬ *м.* алтарь (*чиркөөнүн төрү, төркү бөлүмү*); ◇ **принести́ (же́ртву) на алта́рь оте́чества** родина үчүн жан кыюу, эч нерсени аябоо.
АЛТЫ'Н *м. уст.* үч тыйын; ◇ **не́ было ни гроша́, да вдруг алты́н** *погов.* күтпөгөн жерден байлык (*сокур тыйыны жок болуп туруп эле, кокусунан бай болуп калуу*).
АЛФАВИ'Т *м.* алфавит; **по алфави́ту** алфавит боюнча.
АЛФАВИ'ТНЫЙ, -ая, -ое **алфавит**-*ке т.*; **расположи́ть в алфави́тном поря́дке** алфавит тартиби менен жайлаштыруу.
АЛХИ'МИК *м. ист* алхимик (*алхимия менен иришүүчү адам*).
АЛХИ'МИЯ *ж. ист.* алхимия (*орто кылымдарда жөнөкөй металлды «философиялык таш» деп аталган нерсенин жардамы менен алтынга айландыруу жолдорун издеген мистикалык илим*).
А'ЛЧНО *нареч.* ач көздүк менен, ач көздүк кылып.
А'ЛЧНОСТЬ *ж.* ач көздүк.
А'ЛЧНЫЙ, -ая, -ое ач көз.
А'ЛЫЙ, -ая, -ое кызыл, ачык кызыл; **а́лая кровь** кызыл кан; **а́лые знамёна** ачык кызыл туулар.
АЛЫЧА' *ж. бот.* алча (*жыгачы жана анын жемиши*).
АЛЬБАТРО'С *м. зоол.* альбатрос (*ири деңиз куштун бир түрү*).
АЛЬБИНИ'ЗМ *м. мед.* альбинизм (*пигмент жетишпегендиктен теринин жана чачтын же түктүн агарып кетиши*).
АЛЬБИНО'С *м. мед.* альбинос (*альбинизм менен ооруучу адам же айбан*).
АЛЬБО'М *м.* альбом (*арасына сүрөттөр, маркалар ж. б. жабыштырылуучу, коюлуучу же беттерине ыр жазылуучу китеп же дептер*).
АЛЬБО'МНЫЙ, -ая, -ое **альбом**-*го т.*
АЛЬБУМИ'Н *м. биол., хим.* альбумин (*жумуртканын агын же канды кургатуу аркылуу алына турган белоктук зат*).
АЛЬМАНА'Х *м.* альманах (*ар түрдүү авторлордун адабий чыгармаларынын жыйнагы*).
АЛЬПИ'ЙСКИЙ, -ая, -ое: **альпи́йские расте́ния** альпы өсүмдүктөрү (*жапы бийик тоолордо, жайлоолордо чыгуучу чөптөр*).
АЛЬПИНИА'ДА *ж. спорт.* альпиниада (*альпинисттердин массалык жүрүшү*).
АЛЬПИНИ'ЗМ *м.* альпинизм (*бийик тоонун мөңгүлөрүнө чыгуу спорту*).
АЛЬПИНИ'СТ *м.* альпинист (*альпинизм менен иришүүчү адам; тоо туристи*).
АЛЬПИНИ'СТКА *женск. р. к* **альпини́ст;** альпинистка.
АЛЬТ *м. муз.* альт (1. *аял же баланын жоон үнү*; 2. *скрипкадан саал чоңураак, кылдуу инструмент*).
АЛЬТЕРНАТИ'ВА *ж.* альтернатива (*мүмкүн болгон эки чечимдин бирөөн тандап алуу зарылдыгы*).
АЛЬТЕРНАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое альтернативалуу, альтернативалык; **альтернати́вные сужде́ния** *филос.* альтернативалык ой жүгүртүү; **альтернати́вное реше́ние** альтернативалык (альтернативалуу) чечим.
АЛЬТИМЕ'ТР *м. ав.* альтиметр (*бийиктикти өлчөөчү прибор*).
АЛЬТИ'СТ *м.* альтист (*альтта ойноочу музыкант*).
АЛЬТО'ВЫЙ, -ая, -ое **альт**-*ка т.*; **альто́вый ключ** альт ключу.
АЛЬТРУИ'ЗМ *м.* альтруизм (*башкалар үчүн жан-дили менен кам жечүлүк; башка бирөө үчүн өз таламдарынан да баш тартууга даярдык*).
АЛЬТРУИ'СТ *м.* альтруист (*өз ишинде альтруизмди колдонуучу киши*).
АЛЬТРУИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое альтруисттик.
АЛЬТРУИСТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **альтруисти́ческий.**
АЛЬТРУИ'СТКА *женск. р. к* **альтруи́ст.**
А'ЛЬФА *ж.* альфа (*грек алфавитинин биринчи тамгасы*); ◇ **а́льфа и оме́га** башы жана аягы; **от а́льфы до оме́ги** башынан аягына чейин, баары толук бойдон.
А'ЛЬФА-ЛУЧИ' *только мн. физ.* альфа-шоолалар (*радиоактивдүү элементтерден чыгуучу положительный бөлүкчөлөрдүн агыны*).
А'ЛЬФА-ЧАСТИ'ЦЫ *только мн. физ.* альфа-бөлүкчөлөр (*гелийдин атомунун ядросу*).
АЛЮМИ'НИЕВЫЙ, -ая, -ое **алюминий**-*ге т.*; **алюми́ниевая промы́шленность** алюминий өнөр жайы; **алюми́ниевая посу́да** алюминийден жасалган идиш, алюминий идиш.
АЛЮМИ'НИЙ *м.* алюминий (*күмүш түстүү жеңил металлдын бир түрү*).
АЛЯПОВА'ТО *нареч.* сырткы көрүнүшү одоно, одуракай, көрксүз.
АЛЯПОВА'ТЫЙ, -ая, -ое сырткы көрүнүшү одоно, одуракай, көрксүз.
АМАЗО'НКА *ж.* амазонка (1. *миф. байыркы гректердин мифологиясында — согушчан аялдар уруусу*; 2. *уст. атчан аял*; 3. *уст. аялдардын атчан жүрүүгө ылайыкталган узун көйнөгү*).
АМАЛЬГА'МА *ж.* амальгама (1. *хим. бир металл менен сымаптын кошундусу*; 2. *перен. ар түрдүү нерселердин, идеялардын аралашып кетиши, кошул-ташыл болуп кетиши*).
АМАЛЬГАМИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, хим.* амальгамалоо (1. *металлды сымапка салып эритүү, амальгама чыгаруу, жасоо*; 2. *руданы сымап менен аралаштырып, андан алтын же күмүшүн ажыратуу*).
АМБА'Р *м.* кампа (*дан, эгин сакталуучу жай*).
АМБИ'ЦИЯ *ж.* өзүн сүйүүчүлүк, намыскөйлүк; **челове́к с амби́цией** *ирон.* өзүн сүйүүчү адам; ◇ **вломи́ться (уда́риться) в амби́цию** *разг.* мурдун көтөрүү, бой көтөрүү, намыскөйлүк кылуу.
А'МБРА *ж.* жыпар жыт, жакшы жыт.
АМБРАЗУ'РА *ж.* амбразура (1. *воен. крепосттордогу, чептердеги, кемедеги замбирек же мылтык атуу үчүн жасалган тешик*; 2. *тамдагы терезе же эшик үчүн жасалган тешик*).
АМБУЛАТО'РИЯ *ж.* амбулатория (*келип кетүүчү оорулуларды дарылоочу оорукана*).
АМБУЛАТО'РНЫЙ, -ая, -ое **амбулатория**-*га т.*; амбулаториялык; **амбулато́рный приём** амбулаторияга ооруларды кабыл алуу, амбулаторияда ооруларды карос;

www.bizdin.kg

амбулато́рный больно́й амбулаториялык оору (*дарылануу үчүн амбулаторияга келип кетүүчү оору адам*).

АМЁБА *ж. зоол.* амёба (*көзгө илээшпеген, микроскоп аркылуу гана көрүнө турган бир клеткалуу жаныбар*).

АМЕРИКА'НЕЦ *м.* американец, америкалык.

АМЕРИКА'НКА *женск. р. к* **америка́нец**; американка.

АМЕРИКА'НСКИЙ, -ая, -ое **Америка**-*га*, **америка́нец**-*ке т.*; америкалык.

АМЕРИКА'НЦЫ *мн.* американецтер, америкалыктар.

АМЕТИ'СТ *м. мин.* аметист (*асыл таштын бир түрү*).

АМЕТИ'СТОВЫЙ, -ая, -ое **аметист**-*ке т.*

АММИА'К *м. хим.* аммиак (*азот менен водороддун кошулганынан келип чыккан түссүз, жыты жаман газ*).

АММИА'ЧНЫЙ, -ая, -ое *хим.* аммиактык, аммиактуу, аммиагы бар.

АММО'НИЙ *м. хим.* аммоний (*азот менен водороддун кошулушу*).

АМНИСТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого, юр.* амнистиялоо, амнистия кылуу, кечирүү, күнөөнү кечүү.

АМНИ'СТИЯ *ж. юр.* амнистия, кечирим (*кылмышкерлердин жазасын мамлекеттик жогорку бийликтин чечими боюнча жеңилдетүү же толук кечирүү*).

АМОРА'ЛЬНОСТЬ *ж.* моралсыздык (*ахлаксыздык, бузукулук*).

АМОРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое моралсыз (*ахлаксыз, бузуку*); **амора́льное поведе́ние** моралсыз жүрүш-туруш.

АМОРТИЗА'ТОР *м. тех.* амортизатор (*силкинүүнүн, урунуп-берингүүнүн, ышкылуунун күчүн азайтуу үчүн автомобилге, самолётко ж. б. орнотулган прибор*).

АМОРТИЗАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **амортизация**-*га т.*; амортизациялык; **амортизацио́нный срок** *эк.* амортизациялык срок; **амортизацио́нные отчисле́ния** *эк.* амортизациялык отчисленнелер; **амортизацио́нное устро́йство** *тех.* амортизациялык түзүлүш.

АМОРТИЗА'ЦИЯ *ж.* амортизация (1. *эк. машиналардын, имараттардын ж. б. эскирген бөлүктөрүнүн наркына барабар болгон сумманы отчисление кылуу аркылуу ошол машиналардын, имараттардын жана башкалардын наркын бара-бара толук төлөө*; 2. *фин. убакты-убакты менен взносттор берүү же милдеттенмелерди сатып алуу аркылуу, узак сроктуу заёмдорду бара-бара төлөө*; 3. *тех. автомобиль жүргөн кезде, самолёт конгон кезде ж. б. урунуп-берингүүлөрдүн, ышкылуулардын күчүн азайтуу*).

АМОРТИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* амортизациялоо, амортизация өткөрүү.

АМО'РФНЫЙ, -ая, -ое аморфтуу (1. *хим., мин. түзүлүшү кристалл формасында болбогон нерсе*; 2. *лингв. тил жөнүндө — өзгөрүү формалары болбогон*; 3. *перен. формасыз, калыпсыз*).

АМПЕ'Р *м. физ.* ампер (*электр тогунун күчүн өлчөө единицасы*).

АМПЕРМЕ'ТР *м. физ., тех.* амперметр (*электр тогунун күчүн өлчөөчү прибор*).

АМПЛИТУ'ДА *ж. физ.* амплитуда (*теңселүү көлөмү, нерсенин тең салмакта турган ордунан эң алыс чайпалуусу, теңселүүсү*); **амплиту́да колеба́ния ма́ятника** маятниктин теңселүү амплитудасы.

АМПЛУА' *ср. нескл.* 1. *театр.* амплуа (*артисттин касиеттерине жараша ролдордун болгон мүнөзү*); **амплуа́ ко́мика** комиктин амплуасы; 2. *перен.* амплуа (*жалпы эле роль, ал-абал, аткара турган иштин көлөмү, мүнөзү*).

А'МПУЛА *ж.* ампула (*ичине дары, ууланткыч заттар ж. б. салып оозу ачылгыс кылып бүтөлгөн шише*).

АМПУТА'ЦИЯ *ж. мед.* ампутация (*оорулуу колду, бутту же анын бөлүктөрүн кесип таштоо*).

АМПУТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* ампутациялоо; **ампути́ровать но́гу** бутту ампутациялоо.

АМУЛЕ'Т *м. уст.* тумар.

АМУНИ'ЦИЯ *ж. собир. воен. уст.* амуниция (*аскер кызматындагы адамдын мылтык жана кийимден башка жарак-жабдыктары*).

АМФИ'БИЯ *ж.* амфибия (1. *зоол. кургакта да, сууда да жашоочу жаныбарлар, мис. бака; анын личинкалары бакалоору менен дем алат да, чоңойгондо өпкөсү менен дем алат*; 2. *бот. кургакта да, сууда да өсүүчү өсүмдүк*; 3. *ав. жерден да, суудан да учуп, сууга да, жерге да коно бере турган самолёт; дарыядан, көлдөн ж. б. кечип кете турган танк, автомобиль*).

АМФИБРА'ХИЙ *м. лит.* амфибрахий (*ырдагы басымы экинчи муунда болгон үч муундуу стопа*).

АМФИТЕА'ТР *м.* амфитеатр (*театрларда, концерттик залдарда ж. б. — партердин артындагы көтөрүңкү жайдагы орундар*).

АН *союз прост.* көрчү, карачы; **я ду́мал, ты его́ забы́л, ан, ви́дно, нет** сен аны унутуп койдуң го деп ойлогон элем, карачы, унутпаптырсың.

АНАБИО'З *м. биол.* анабиоз (*организмдин жашоо шкемдигинин убактылуу токтолушу жана кайтадан жашоо калыбына келүү мүмкүндүгү*).

АНА'ЛИЗ *м.* анализ (*талдоо*); **хими́ческий ана́лиз** химиялык анализ; **ка́чественный ана́лиз** сапатын анализдөө, сапаттык анализ; **ана́лиз кро́ви** кандын анализи, канды анализ кылуу; **производи́ть ана́лиз** анализ жасоо; **подверга́ть ана́лизу** анализдеп көрүү, анализ жасоо.

АНАЛИЗА'ТОР *м.* анализатор (1. *тех. анализ жүргүзүүчү прибор*; 2. *физиол. мээнин белгилүү бөлүгүнө байланыштуу жана нерв жолдору менен байланыштыруучу сезүү органы; сырткы айланадан келген восприятиелерди кабыл алат жана тарапат*).

АНАЛИЗИ'РОВАНИЕ *ср.* анализдөө, анализ кылуу, анализ жасоо, талдоо.

АНАЛИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* анализдөө, анализ кылуу, анализ жасоо, талдоо.

АНАЛИ'ТИК *м.* аналитик (*ар түрдүү анализ жасоочу специалист*).

АНАЛИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. (*основанный на применении анализа*) анализдик; **аналити́ческий ме́тод** анализдик метод; 2. (*обладающий способностью анализировать*) анализдөөгө жөндөмдүү; **аналити́ческий ум** анализдөөгө жөндөмдүү акыл; 3. (*служащий для анализа*) анализдик (*анализ жасоо үчүн колдонулуучу*); **аналити́ческие весы́** анализдик тараза; ◇ **аналити́ческая хи́мия** аналитикалык химия; **аналити́ческая геоме́трия** аналитикалык геометрия; **аналити́ческие языки́** *лингв.* аналитикалык тилдер (*бул тилдерде — сүйлөмдөгү сөздөрдүн ортосундагы байланыш сөздөрдүн формасы менен эмес, көмөкчү сөздөр менен же сөздөр тартиби ж. б. менен берилет, мис. кытай тили*).

АНАЛОГИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое окшош, кебетелеш, түрдөш; **аналоги́чный слу́чай** окшош учур, окшош окуя; **аналоги́чные явле́ния** окшош кубулуштар.

АНАЛО'ГИЯ *ж.* аналогия (*предметтердин, кубулуштардын жана түшүнүктөрдүн ортосундагы окшоштук*); **по́лная анало́гия** толук аналогия (*толук окшоштук*); **по анало́гии** аналогиясы боюнча, аналогия боюнча; **провести́ анало́гию** аналогия жүргүзүү.

АНАНА'С *м. бот.* ананас (*жыгачы жана анын жемиши*).

АНАНА'СНЫЙ, -ая, -ое **ананас**-*ка т.*

АНАНА'СОВЫЙ, -ая, -ое *см.* **анана́сный**.

АНА'ПЕ'СТ *м. лит.* анапест (*ырда — басымы эң кийинки муунда болуучу үч муундуу стопа*).

АНАРХИ'ЗМ *м.* анархизм (1. *полит. майда буржуазиялык реакциялык агым; бул агым мамлекеттин кандайынын болсо да, ошонун ичинде пролетариат диктатурасынын да зарыldыгын, пролетардык партиянын уюшулган саясий күрөшүнүн жана жетекчилик ролунун зарылдыгын та-*

www.bizdin.kg

нат; **2.** *перен. ээнбаштык, авторитетти тоотпоочулук; тартипке, дисциплинага моюн сунбоочулук).*

АНАРХИ'СТ *м.* анархист (**1.** *полит. анархизмди жактоочу адам; анархисттик уюмдун мүчөсү;* **2.** *перен. разг. дисциплинага моюн сунбоочу адам, дезорганизатор).*

АНАРХИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **анархист**-*ке т.;* анархисттик.

АНАРХИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **анархия**-*га т.;* анархиялык.

АНАРХИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое анархиялуу (*иретсиз, тартипсиз, дисциплинасыз).*

АНА'РХИЯ *ж.* анархия (**1.** *полит. ар кандай мамлекеттик бийликти тануу;* **2.** *перен. тартипсиздик, иретсиздик, ээнбаштык);* ◇ **ана́рхия произво́дства** өндүрүш анархиясы (*коомдук өндүрүш өрчүшүндө капиталисттик чарбада сөзсүз боло турган тартипсиздик, плансыздык, баш аламандык).*

АНА'РХО-СИНДИКАЛИ'ЗМ *м. полит.* анархо-синдикализм (*профсоюздук кыймылдагы майда буржуазиялык оппортунисттик агым — анархизмдин идеялык таасири астында туруучу, профсоюздарды (синдикаттарды) жумушчулардын бирден-бир уюму деп эсептөөчү, жумушчу табынын саясий күрөшүнүн зарылдыгын, пролетариат мамлекетинин жана пролетариат диктатурасынын зарылдыгын тануучу агым).*

АНА'РХО-СИНДИКАЛИ'СТ *м. полит.* анархо-синдикалист (*анархо-синдикализмдин жактоочусу).*

АНА'ТОМ *м.* анатом (*анатомия боюнча окумуштуу специалист).*

АНАТОМИ'РОВАНИЕ *ср.* анатомирдөө.

АНАТОМИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* анатомирдөө (*илимий максат менен өлүктү союу).*

АНАТОМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **анатомия**-*га т.;* анатомиялык; **анатоми́ческое иссле́дование** анатомиялык изилдөө; ◇ **анатоми́ческий а́тлас** анатомиялык атлас (*адамдын организминин жана дененин айрым мүчөлөрүнүн сүрөттөрүнүн жыйындысы).*

АНАТО'МИЯ *ж.* анатомия (*организмдердин түзүлүшүн изилдөөчү илим);* **анато́мия челове́ка** кишинин анатомиясы, адамдын анатомиясы; **анато́мия расте́ний** өсүмдүктөрдүн анатомиясы.

АНА'ФЕМА *ж.* **1.** *церк.* динден чыгарып жиберүү; **2.** *уст. разг.* каргыш тийгир, кудайдын каары.

АНАХОРЕ'Т *м.* анахорет (**1.** *уст. дүйнөдөн безген киши;* **2.** *перен. жалгыздыкта жашоочу киши).*

АНАХРОНИ'ЗМ *м.* анахронизм (**1.** *бир доордо болгон окуяны каталашып экинчи бир окуяга таандык деш;* **2.** *перен. эскирген көз караш; эскирген үрп-адат; эски убакыттын саркындылары, калдыктары).*

АНГАЖЕМЕ'НТ *м. театр. уст.* ангажемент (*артистти договор боюнча белгилүү срокко иштөөгө чакыруу);* **получи́ть ангажеме́нт** ангажемент алуу.

АНГАЖИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что, уст.* **1.** *театр.* ангажементтөө, ангажемент менен чакыруу; **2.** (*пригласить на танец*) аялды бийлөөгө чакыруу.

АНГА'Р *м. ав.* ангар (*самолёттор сакталуучу жана туруучу үй).*

АНГА'РНЫЙ, -ая, -ое **ангар**-*га т.;* **анга́рное иму́щество** ангар мүлктөрү.

А'НГЕЛ *м.* периште.

А'НГЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **ангел**-*ге т.;* **а́нгельское терпе́ние** *перен.* периште сабырдуулук (*абдан сабырдуулук-токтоолук).*

АНГИДРИ'Д *м. хим.* ангидрид (*суусуз окисел, бул — сууга кошулганда кислота болот).*

АНГИДРИ'Т *м. хим.* ангидрит (*суусуз күкүрт кычкыл кальций, бул — сууга кошулса, гипс болот).*

АНГИ'НА *ж. мед.* ангина (*тамак оорунун бир түрү).*

АНГЛИ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **Англия**-*га,* **англичанин**-*ге т.;* англиялык; **англи́йский язы́к** англичан тили; ◇ **англи́йская була́вка** төөнөгүч; **англи́йская соль** *мед.* англиялык туз (*ич алдыргыч).*

АНГЛИЧА'НЕ *мн.* англичандар, англичанидер.

АНГЛИЧА'НИН *м.* англичан, англичанин.

АНГЛИЧА'НКА *женск. р. к* **англича́нин;** англичанка.

А'НГЛО-АМЕРИКА'НСКИЙ, -ая, -ое англо-американдык.

АНГО'РСКИЙ, -ая, -ое ангордук; **анго́рская коза́** ангордук эчки (*уяң жана узун жүндүү эчкинин бир түрү).*

АНДА'НТЕ *муз.* **1.** *нареч.* анданте (*көшүгүн, мелүүн темп);* **2.** *ср. нескл.* анданте (*көшүгүн ойнолуучу пьеса).*

АНЕКДО'Т *м.* анекдот (**1.** *кызык окуя жөнүндө айтылган күлкүлүү, көбүнчө калп аралашкан кыскача аңгеме;* **2.** *перен. разг. кызык окуя).*

АНЕКДОТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *см.* **анекдоти́чный.**

АНЕКДОТИ'ЧНЫЙ, -ая -ое **анекдот**-*ко т.;* анекдоттук; **анекдоти́чный слу́чай** анекдоттук (күлкүлүү) окуя.

АНЕМИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *мед.* анемиялык (*аз кандуу).*

АНЕМИ'Я *ж. мед.* анемия (*аз кандуулук, каны аздык).*

АНЕМО'МЕТР *м. метеор.* анемометр (*шамалдын тездигин жана күчүн өлчөөчү прибор).*

АНЕРО'ИД *м. метеор.* анероид (*металлдан жасалган барометр).*

АНЕСТЕЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, мед.* анестезиялоо (*ооруганын сезилбей турган кылуу).*

АНЕСТЕЗИ'РУЮЩИЙ, -ая, -ее *мед.* **1.** *прич. от* **анестези́ровать; 2.** *прил.* анестезиялоочу (*оорутпай турган дары, ооруган жерди сездирбей турган дары);* **анестези́рующие сре́дства** анестезиялоочу дарылар.

АНЕСТЕЗИ'Я *ж. мед.* анестезия, анестезиялоо, анестезия кылуу (*оорутпоо, ооруган жерди сездирбөө);* **ме́стная анестези́я** дененин бир жерин анестезиялоо, дененин бир жерине анестезия кылуу.

АНИЛИ'Н *м. хим.* анилин (*түссүз майлуу органикалык суюктук).*

АНИЛИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **анилин**-*ге т.;* анилиндүү; **анили́новое произво́дство** анилин өндүрүшү; **анили́новые кра́ски** анилиндүү боёктор.

АНИМИ'ЗМ *м.* анимизм (*бардык нерседе жан бар деп түшүнүүчүлүк, мындай түшүнүк байыркы адамдарда болгон).*

АНИ'С *м. бот.* анис (**1.** *жакшы жыттуу өсүмдүк жана анын уругу;* **2.** *алманын бир сорту).*

АНИ'СОВКА *ж.* анисовка (**1.** *алманын бир сорту;* **2.** *ичине анис салынган арак же анистин ширеси кошулган арак).*

АНИ'СОВЫЙ, -ая, -ое **анис**-*ке т.;* **ани́совое ма́сло** анис майы (*анис уругунан алынган май).*

А'НКЕР *м.* анкер (**1.** *саат механизминин бир бөлүгү — маятниктин регулятору;* **2.** *тех. кирпичтен жасалган дубалды бекитүү үчүн колдонулуучу темир болт же скоба).*

А'НКЕРНЫЙ, -ая, -ое **анкер**-*ге т.;* анкердүү, анкердик; **часы́ на а́нкерном ходу́** анкердүү саат; **а́нкерные болты́** анкердик болттор.

АНКЕ'ТА *ж.* анкета (*белгилүү бир маалыматтар алуу үчүн суроолор жазылган кагаз);* **запо́лнить анке́ту** анкета толтуруу.

АНКЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **анкета**-*га т.;* анкеттик; **анке́тные све́дения** анкеттик маалыматтар.

АННА'ЛЫ *только мн.* анналдар; *см.* **ле́топись.**

АННЕКСИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, полит.* аннексиялоо, аннексия кылуу.

АННЕ'КСИЯ *ж. полит.* аннексия (*бир өлкөнү же анын бир бөлүгүн зордук кылып тартып алуу, басып алуу).*

АННОТА'ЦИЯ *ж.* аннотация (*китептин же кол жазманын кыскача мазмуну).*

www.bizdin.kg

АННОТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* аннотациялоо, аннотация түзүү.

АННУЛИ'РОВАНИЕ *ср.* жоюу, жокко чыгаруу, жараксыз кылуу, жараксыз деп жарыялоо.

АННУЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* жоюу, жокко чыгаруу, жараксыз кылуу, жараксыз деп жарыялоо.

АННУЛИ'РОВАТЬСЯ *сов. и несов.* жоюлуу, жокко чыгарылуу, жараксыз кылынуу, жараксыз деп жарыялануу.

АНО'Д *м. физ.* анод (*оң заряддалган электрод*).

АНО'ДНЫЙ, -ая, -ое **анод**-*го т.*; аноддук; **ано́дная батаре́я** аноддук батарея.

АНОМА'ЛИЯ *ж.* аномалия (*кадыресе нормадан тайпылуу, четке кетүү*); **магни́тная анома́лия** магниттик аномалия (*ушул орунда жер магнетизминин кадыресе кубулуштарынан четке кетүү, бул — жерде магниттик кендердин көп болушу менен шартталат*).

АНОМА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **аномалия**-*га т.*; аномалиялык; **анома́льное состоя́ние** аномалиялык абал.

АНОНИ'М *м.* аноним (*өз атын жашыруучу автор же кат жазган адам*).

АНОНИ'МКА *ж. разг.* анонимдүү кат, тоголок кат.

АНОНИ'МНЫЙ, -ая, -ое анонимдүү, тоголок, туюк (*автордун аты жазылбаган*); **анони́мное письмо́** анонимдүү кат, тоголок кат.

АНО'НС *м.* анонс (*боло турган спектакль, лекция ж. б. жөнүндө жарыялоо*).

АНОНСИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* анонстоо, жарыялоо.

АНОРМА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое нормалсыз, нормалдуу эмес (*жалпы нормадан четке чыгып кеткен*); **анорма́льное явле́ние** нормалсыз кубулуш.

АНО'ФЕЛЕС *м. зоол.* анофелес (*безгек чиркейи*).

АНСА'МБЛЕВЫЙ, -ая, -ое **ансамбль**-*ге т.*; ансамблдик.

АНСА'МБЛЬ *м.* 1. *театр.* ансамбль (*бирге ойноочу аткаруучулардын составы*); 2. ансамбль (*кандайдыр бир бүтүндүн бардык бөлүктөрүнүн бири-бирине шайкеш келиши, келишимдүү-келбеттүү бирдик*); **архитекту́рный анса́мбль** архитектуралык ансамбль.

АНТАГОНИ'ЗМ *м.* антагонизм (*таламдардын бири-бири менен такыр келишпес карама-каршылыгы*).

АНТАГОНИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **антагонизм**-*ге т.*; антагонисттик.

АНТАГОНИ'СТЫ *мн.* (*ед.* **антагони́ст** *м.*) антагонисттер (*бири-бирине кас таптар же адамдар*).

АНТА'РКТИКА *ж. геогр.* Антарктика (*жер шарынын түштүк полярдык областы*).

АНТАРКТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **Антарктика**-*га т.*; антарктикалык; **антаркти́ческий матери́к** антарктикалык материк.

АНТЕ'ННА *ж.* антенна (1. *радио толкундарын кармоо жана жөнгө салуу үчүн тартылып коюлган сымдар*; 2. *зоол. коңуз, аары, кумурска, ийнелик сыяктуу жаныбарлардын мурутчалары*).

АНТИ- *кээ бир сөздүн, уңгунун алдына жалгануучу мүчө, бул — каршылыкты же кастыкты көрсөтөт*; *мис.* **антисанита́рный** антисанитардык, санитарияга каршы.

АНТИАЛКОГО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое алкоголго каршы, алкоголизмге каршы; **антиалкого́льные сре́дства** алкоголго каршы чаралар (дарылар).

АНТИВОЕ'ННЫЙ, -ая, -ое согушка каршы; **антиво́енная демонстра́ция** согушка каршы демонстрация.

АНТИГИГИЕНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое антигигиеналык (*гигиенанын талаптарына каршы келе турган, ал талаптарга туура келбей турган; тазалыкка каршы*).

АНТИГОСУДА'РСТВЕННЫЙ, -ая, -ое антимамлекеттик, мамлекетке каршы.

АНТИИМПЕРИАЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое антиимпериалисттик, империализмге каршы.

АНТИКВА'Р *м.* антиквар (*сейрек учуроочу китептерди, байыркы искусствонун предметтерин сатуучу адам*).

АНТИКВАРИА'Т *м.* антикварнат (*сейрек учуроочу эски китептерди, сүрөттөрдү жана ошол сыяктууларды сатуучу магазин*).

АНТИКВА'РНЫЙ, -ая, -ое 1. (*старинный и ценный*) антиквардык (*байыркы баалуу нерсе*); **антиква́рные кни́ги** антиквардык китептер; 2. (*торгующий старинными ценными предметами*) антиквардык (*байыркы баалуу предметтерге тиешелүү*); **антиква́рный магази́н** антиквардык магазин.

АНТИКОММУНИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое антикоммунисттик, коммунизмге каршы.

АНТИЛО'ПА *ж.* антилопа (*ача туяктуу кепшөөчү айбандын бир түрү*).

АНТИМАРКСИ'СТСКИЙ, -ая, -ое антимарксисттик (*марксизмге каршы багытталган, марксизмге кас*).

АНТИМАТЕРИАЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое антиматериалисттик (*материализмге каршы багытталган, материализмге кас; идеалисттик*).

АНТИМИЛИТАРИ'ЗМ *м.* антимилитаризм (*милитаризмге кас коомдук агым*).

АНТИМИЛИТАРИ'СТ *м.* антимилитарист (*милитаризмге каршы турган адам*).

АНТИМИЛИТАРИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, ое антимилитаристтик.

АНТИМО'НИЯ *ж.*: **разводи́ть антимо́нии** *разг.* жок-барды сүйлөө.

АНТИНАРО'ДНЫЙ, -ая, -ое элге каршы.

АНТИНАУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое илимге каршы.

АНТИНО'МИЯ *ж. филос.* антиномия (*экөө тең туура деп таанылган эки ойдун (тезистин) ортосундагы каршылык*).

АНТИОБЩЕ'СТВЕННЫЙ, -ая, -ое коомго каршы (*коомдун таламдарына каршы багытталган*); **антиобще́ственный посту́пок** коомго каршы кылган иш (жорук).

АНТИПАРТИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое антипартиялык, партияга каршы.

АНТИПАТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое жийиркенткич, көзгө суук.

АНТИПА'ТИЯ *ж.* антипатия, жийиркенткичтик, көзгө сууктук; **я пита́ю (чу́вствую) к нему́ антипа́тию** *или* **он мне внуша́ет антипа́тию** мен аны жек көрөм, ал көзүмө суук көрүнөт.

АНТИПО'ДЫ *мн.* (*ед.* **антипо́д** *м.*) антиподдор (1. *геогр. жер шарынын бири-бирине карама-каршы турган пункттарында жашоочу адамдар*; 2. *перен. карама-каршы мүнөздүү жана карама-каршы көз караштагы адамдар*).

АНТИРАБО'ЧИЙ, -ая, -ее жумушчуларга каршы (*жумушчулардын таламдарына каршы*).

АНТИРЕЛИГИО'ЗНЫЙ, -ая, -ое динге каршы; **антирелигио́зная пропага́нда** динге каршы пропаганда.

АНТИСАНИТА'РНЫЙ, -ая, -ое антисанитардык, санитарияга каршы (*санитариянын эрежелерин бузган*).

АНТИСЕМИ'Т *м.* антисемит (*еврейлерге кастык менен мамиле кылуучу адам*).

АНТИСЕМИТИ'ЗМ *м.* антисемитизм (*еврейлерге карата жасалма түрдө түзүлгөн улуттук жек көрүү, муну реакционерлер өздөрүнүн таптык жана саясий максаттары үчүн колдонот*).

АНТИСЕМИ'ТСКИЙ, -ая, -ое антисемиттик.

АНТИСЕ'ПТИКА *ж. мед.* антисептика (*микробдорду өлтүрө турган химиялык заттарды колдонуу аркылуу жараларды жугушсуз кылуу, жукпай турган кылуу*).

АНТИСЕ'ПТИКИ *только мн. мед.* антисептикада колдонуучу дарылар (*жуктурбоочу, ириңдетпөөчү дарылар*).

АНТИСЕПТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое антисептикалык (*жугушсуз кылуучу*); **антисепти́ческие сре́дства** антисептикалык дарылар; *см.* **антисе́птики**.

www.bizdin.kg

АНТИСОВЕ'ТСКИЙ, -ая, -ое антисоветтик, советке каршы.

АНТИТЕ'ЗА *ж.* антитеза (1. *бири-бирине карама-каршы пикирлерди, ойлорду, көркөм образдарды салыштыруу;* 2. *карама-каршылык*).

АНТИТЕ'ЗИС *м. филос.* антитезис (*диалектикалык өрчүштүн процессинде башталгыч тезисти тануу*).

АНТИФАШИ'СТ *м.* антифашист.

АНТИФАШИ'СТСКИЙ, -ая, -ое антифашисттик.

АНТИФРИ'ЗЫ *мн.* (*ед.* **антифри́з** *м.*) антифриздер (*абдан катуу суук болгон кезде, механизмдерди (мис. самолёттун механизмдерин) тоңуп калуудан сактоочу чаралар*).

АНТИ'ХРИСТ *м. христиан дининде — Иса пайгамбардын эң башкы жана акыркы душманы, ал «акыр заман» болор алдында келер имиш.*

АНТИХУДО'ЖЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое көркөм эмес, көркөмү жок.

АНТИЦИКЛО'Н *м. метеор.* антициклон (*аба ырайы туруктуу болгон жогорку атмосфералык басымдын областы*).

АНТИ'ЧНОСТЬ *ж.* античный дүйнө (*байыркы гректер, алардын дүйнөсү жана маданияты*).

АНТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое античный, байыркы (*байыркы гректик же байыркы римдик коомдук түзүлүшкө, маданиятка, искусствого тийиштүү*); **анти́чный мир** античный дүйнө.

АНТОЛО'ГИЯ *ж. лит.* антология (*ар түрдүү авторлордун тандамалуу чыгармаларынын, көбүнчө ырларынын жыйнагы*); **антоло́гия кирги́зской поэ́зии** кыргыз поэзиясынын антологиясы.

АНТО'НИМ *м. лингв.* антони́м (*карама-каршы маанилүү сөздөр, мис. «чын» жана «жалган», «өөдө» жана «төмөн» ж. б.*).

АНТО'НОВКА *ж.* антоновка (*алманын бир сорту*).

АНТРА'КТ *м.* антракт (*спектаклде көшөгөлөрдүн ортосундагы же концерттин бөлүмдөрүнүн ортосундагы дем алыш*).

АНТРАЦИ'Т *м.* антрацит (*таш көмүрдүн жакшы сорту*).

АНТРАЦИ'ТНЫЙ, -ая, -ое *см.* **антраци́товый.**

АНТРАЦИ'ТОВЫЙ, -ая, -ое **антрацит**-*ке т.*; антрациттүү; **антраци́товые пласты́** антрациттүү катмарлар; **антраци́товые ко́пи** антрацит кени.

АНТРЕПРЕНЁР *м. театр.* антрепренёр (*капиталисттик өлкөлөрдө — мамлекеттик эмес, жеке адамга таандык театр, цирк сыяктуу оюн көрсөтө турган жайдын ээси, предприниматель*).

АНТРЕСО'ЛИ *мн.* антресоли (1. *үйдүн үстүңкү жарым этажы;* 2. *үйдү кеңитүү үчүн жасалган жогорку жарым кабаты*).

АНТРОПО'ЛОГ *м.* антрополог (*антропология жагынан специалист*).

АНТРОПОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **антропология**-*га т.*; антропологиялык; **антропологи́ческие иссле́дования** антропологиялык изилдөөлөр.

АНТРОПОЛО'ГИЯ *ж.* антропология (*адамдын биологиялык жаратылышы тууралу илим*).

АНТРОПОМЕТРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое антропометриялык; **антропометри́ческие измере́ния** антропометриялык ченөөлөр (өлчөөлөр).

АНТРОПОМЕ'ТРИЯ *ж.* антропометрия (*антропологияда изилдөө методу — адамдын денесинин мүчөлөрүн ченөө, өлчөө*).

АНТРОПОМОРФИ'ЗМ *м.* антропоморфизм (*адамдардын алгачкы оюнун формасы, бул кезде — нерселерде, табияттын кубулуштарында, айбандарда адамдын касиеттери бар деп ойлошкон*).

АНТУРА'Ж *м. разг.* айланадагы шарт, чөйрө.

АНФА'С *нареч.* анфас (*бет маңдай, башкача айтканда, адамдын бет маңдайынан карагандагы көрүнүшү*); **сфотографи́ровать анфа́с** сүрөткө анфасын тартуу (түшүрүү).

АНФИЛА'ДА *ж.* анфилада (*эшиктери бир линия боюнча салынган комнаталардын узун катары*).

АНЧА'Р *м. бот.* анчар (*уу ширелүү жыгачтын бир түрү*).

АНЧО'УС *м.* анчоус (*майда балыктын бир түрү*).

АНШЛА'Г *м.* аншлаг (*спектаклге, концертке, лекцияга кирүү үчүн сатылуучу бардык билеттердин сатылып бүткөндүгү жөнүндө жарыялоо*).

АНЮ'ТИНЫ ГЛА'ЗКИ *мн. бот.* алагүл (*майда гүлдүн бир түрү*).

АО'РТА *ж. анат.* аорта (*колко тамыр*).

АПАРТА'МЕНТЫ *мн. уст.* апартамент (*чоң келбеттүү имарат*).

АПАТИ'Т *м. мин.* апатит (*фосфор-кычкыл кальций, хлор, фтор жана башкалардан турган минерал; мындан жер семирткич жасалат*).

АПАТИ'ТОВЫЙ, -ая, -ое **апатит**-*ке т.*; апатиттик; **апати́товые за́лежи** апатит кени.

АПАТИ'ЧНОСТЬ *ж.* сабыры суздук, шалпысы боштук, көңүл чөгөттүк.

АПАТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое сабыры суз, шалпысы бош, көңүл чөгөт.

АПА'ТИЯ *ж.* апатия, сабыры суздук, шалпысы боштук, көңүл чөгөттүк.

АПЕЛЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* 1. *юр.* апелляция жазуу, даттануу; **апелли́ровать в вы́сшую инста́нцию** жогорку инстанцияга апелляция жазуу, жогорку инстанцияга даттануу; 2. *к кому-чему, перен.* кеңеш, жардам, калыстык сурап кайрылуу; **апелли́ровать к обще́ственному мне́нию** көпчүлүккө кайрылып, жардам, калыстык суроо, даттануу.

АПЕЛЛЯЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **апелляция**-*га т.*; апелляциялык; **апелляцио́нная жа́лоба** апелляциялык даттануу.

АПЕЛЛЯ'ЦИЯ *ж. юр.* апелляция, даттануу (*кандайдыр бир чечим жөнүндө жогорку инстанцияга даттануу*).

АПЕЛЬСИ'Н *м.* апельсин (*жыгачы жана анын жемиши*).

АПЕЛЬСИ'ННЫЙ, -ая, -ое *см.* **апельси́новый.**

АПЕЛЬСИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **апельсин**-*ге т.*; апельсиндик; **апельси́новое де́рево** апельсин жыгачы; **апельси́новый напи́ток** апельсин кошуп жасаган суусун, апельсиндик суусун.

АПЛОДИ'РОВАТЬ *несов. кому-чему* кол чабуу.

АПЛОДИСМЕ'НТЫ *только мн.* кол чабуулар; **бу́рные аплодисме́нты** дүркүрөгөн кол чабуулар; **взрыв аплодисме́нтов** дүркүрөгөн кол чабуулар.

АПЛО'МБ *м.* көтөрүлүү, кокураюу, керсейүү; **говори́ть с апло́мбом** көтөрүлүп, кокурайып сүйлөө.

АПОГЕ'Й *м.* апогей (*бир нерсенин өрчүшүнүн жогорку точкасы, жогорку баскычы*); **его́ тала́нт дости́г своего́ апоге́я** анын таланты өзүнүн апогейине жетти.

АПОЛИТИ'ЗМ *м.* аполитизм (*саясий турмушка катышпаска умтулуу; реакциялык идеологдордун эмгекчилерди өзүлөрүнө багытталган таптык көз караштарын жаап-жашыруунун формасы*).

АПОЛИТИ'ЧНОСТЬ *ж.* саясатсыздык, саясаттан четте туруучулук (*коомдук-саясий турмушка катышуудан качуу; илимий жана адабий чыгармаларда, сүйлөнгөн сөздөрдө — саясий милдеттерге жана маселелерге көңүл бурбоо, аларды тоотпоо*).

АПОЛИТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое саясатсыз, саясаттан четте турган; *см.* **аполити́чность.**

АПОЛОГЕ'Т *м.* апологет (*кандайдыр бир идеяны, окууну жактоочу*).

АПОЛОГЕ'ТИКА *ж.* апологетика (*кандайдыр бир адамды, окууну, коомдук түзүлүштү алдын ала эле жактай берүү, мактай берүү*).

www.bizdin.kg

АПОЛО'ГИЯ *ж.* апология (*кандайдыр бир кишини, окууну алдын ала жактоого арналган сөз, чыгарма*).

АПОПЛЕКСИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **апоплексия**-*га т.*

АПОПЛЕ'КСИЯ *ж. мед.* апоплексия (*мээге кан куюлуп, шал болуп калуу*).

АПО'РТ *м.* апорт (*алманын бир сорту*).

АПОСТЕРИО'РИ *нареч. филос.* апостериори (*тажрыйбадан келип чыккан, фактынын, тажрыйбанын негизинде*).

АПОСТЕРИО'РНЫЙ, -ая, -ое *филос.* апостериордук.

АПО'СТОЛ *м.* апостол (1. *рел. мифкалык Ыйса пайгамбардын 12 шакиртинин, анын окуусун таратуучулардын бири;* 2. *перен. кандайдыр бир окуунун, кандайдыр бир идеянын абдан катуу жактоочусу*).

АПОСТРО'Ф *м.* апостроф (*жазууда — сөздүн бир тамгасынын үстү жагына коюлуучу, үтүр сыяктуу белги*).

АПОФЕО'З *м.* апофеоз (1. *кандайдыр бир адамды, окууну мактоо;* 2. *театр. кээ бир спектаклдердин акыркы салтанаттуу картинасы*).

АППАРА'Т I *м.* 1. *тех.* (*прибор, приспособление*) аппарат (*прибор, бир нерсеге оңтойлотулган нерсе*); **телефо́нный аппара́т** телефон аппараты; **фотографи́ческий аппара́т** фотографиялык аппарат, фотография аппараты; 2. *физиол.* аппарат (*организмдин кандайдыр бир кызматын аткаруучу органдар*); **пищевари́тельный аппара́т** ашты иштетип, сиңирүүчү аппарат (*ичек-карын*); ◇ **нау́чный аппара́т** илимий аппарат (*илимий эмгекке берилген комментарийлар, көрсөткүчтөр, библиография ж. б. түшүндүргүч эскертүүлөр*).

АППАРА'Т II *м.* (*органы управления*) аппарат (*башкаруу органдары*); **госуда́рственный аппара́т** мамлекеттик аппарат; **рабо́тать в центра́льном аппара́те** борбордук аппаратта иштөө.

АППАРАТУ'РА *ж. собир. тех.* аппаратура (*приборлор, бир ишке керек болгон бардык аппараттар*).

АППЕНДИЦИ'Т *м. мед.* аппендицит (*мөөндүн туюк учундагы өсмөнүн оорушу*).

АППЕТИ'Т *м.* 1. аппетит (*тамакты эңсөө, тамакка мейил тартуу*); **прия́тного аппети́та!** аппетит ачылсын!; **у меня́ нет аппети́та** тамакка көөнүм келбей (чаппай) турат; 2. *перен.* аппетит (*ач көздүк; арааны ачылгандык, сорголоктук*).

АППЕТИ'ТНЫЙ, -ая, -ое аппетиттүү, эңсетердик, даамдуу.

АППЛИКА'ЦИЯ *ж.* аппликация (*негизги бир фондун үстүнө гүлдүү кездемеден, кагаздан, булгаарыдан кесип жабыштыруу аркылуу сүрөт жасоо, мис. казактардын текемети*).

АПРЕ'ЛЬ *м.* апрель.

АПРЕ'ЛЬСКИЙ, -ая, -ое **апрель**-*ге т.*

АПРИО'РИ *нареч. филос.* априори (*тажрыйбага карабастан, тажрыйбага байланышсыз эле*); **суди́ть** *о чём-л.* **априо́ри** *бир нерсе жөнүндө* априори корутундуга келүү (ойлоо).

АПРИО'РНЫЙ, -ая, -ое *филос.* априордук; **априо́рное утвержде́ние** бир нерсени ушундай деп априордук айтуу (*фактыларга негиздебей эле ушундай деп айтуу*).

АПРОБА'ЦИЯ *ж.* апробация, апробациялоо, апробация кылуу (*бекитүү, жактыруу, макулдоо*); **апроба́ция семя́н** *с.-х.* үрөндөрдү апробация кылуу.

АПРОБИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* апробациялоо, апробация кылуу.

АПТЕ'КА *ж.* аптека (*дарыкана*); ◇ **как в апте́ке** *разг.* эң эле туура, такма-так, точмо-точ.

АПТЕ'КАРСКИЙ, -ая, -ое **аптека**-*га т.*; аптекалык; **апте́карские това́ры** аптекалык товарлар, аптека товарлары.

АПТЕ'КАРЬ *м.* аптекарь (1. *аптекада иштеп, дары жасоочу кызматкер;* 2. *аптеканын ээси*).

АПТЕ'ЧКА *ж.* аптечка (*биринчи жардам көрсөтүү үчүн зарыл болгон дарылардын жыйындысы*); **доро́жная апте́чка** жол аптечкасы.

АПТЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **аптека**-*га т.*; аптекалык; **апте́чный за́пах** аптека жыты.

АР *м.* ар (*аянттын метрдик өлчөөсү, бул — 100 квадраттык метрге барабар; гектардын жүздөн бир бөлүгү*).

АРА'Б *м.* араб.

АРАБЕ'СК *м.* арабеск; *см.* **арабе́ска.**

АРАБЕ'СКА *ж.* арабеска (*орнаменттин бир түрү*).

АРАБИ'СТ *м.* арабист (*араб тили жана араб маданияты боюнча специалист*).

АРА'БКА *женск. р.* **к ара́б;** арабка.

АРА'БСКИЙ, -ая, -ое **араб**-*ка т.*; **ара́бский язы́к** араб тили; ◇ **ара́бские ци́фры** араб цифралары (*азыркы СССР жана батыш элдери колдонуучу цифралар: 1, 2, 3 ж. б.*).

АРА'БЫ *мн.* арабдар.

АРАКЧЕ'ЕВЩИНА *ж.* аракчеевщина (1. *ист. одоно зордук-зомбулукка, ээн баштыкка, ырайымсыздыкка негизделген деспоттук реакциячыл режим; бул — падыша Александр I кезинде убактынча чоң орунга жеткен зулум министр Аракчеевдин аты менен аталган;* 2. *перен. коомдук турмуштун кандайдыр бир жагында ар кандай демилгени, инициативаны басуунун, ээн баштыктын режими*).

АРАНЖИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, муз.* аранжировкалоо, аранжировка кылуу (*инструментке салып же көп үн кошуп аткаруу үчүн музыкалык чыгармаларды иштеп чыгуу; музыкалык чыгарманы бир түрдүү аткаруудан экинчи түрдөгү аткарууга көчүрүү*).

АРАНЖИРО'ВКА *ж. муз.* аранжировка, аранжировкалоо, аранжировка кылуу.

АРА'П *м. уст.* арап.

АРА'ПНИК *м.* арапник (*ууда иттер үчүн пайдалануучу атайын шапалак*).

АРА'ХИС *м.* арахис, жер жаңгак (*тамыры чоң сүйрү буурчактай болуп, желе турган өсүмдүк*).

АРБА' *ж.* араба.

АРБИ'ТР *м. юр.* арбитр (*жалпы соттук системада чечилүүгө тийиштүү болбогон ар түрдүү талаштардагы третейлик сот; калыс*).

АРБИТРА'Ж *м. юр.* арбитраж (*третейлик сот; эки тараптын талашын аны текшерүүгө атайын полномочиеси бар адамдардын карап чыгышы*); **госуда́рственный арбитра́ж** мамлекеттик арбитраж; **междунаро́дный арбитра́ж** эл аралык арбитраж.

АРБИТРА'ЖНЫЙ, -ая, -ое **арбитраж**-*га т.*; арбитраждык; **арбитра́жное реше́ние** арбитраждык чечим.

АРБУ'З *м.* дарбыз.

АРБУ'ЗНЫЙ, -ая, -ое **арбуз**-*га т.*; **арбу́зная ко́рка** дарбыздын кабыгы.

АРГАМА'К *м.* аргымак.

АРГЕНТИ'НЕЦ *м.* аргентиналык, аргентинец.

АРГЕНТИ'НКА *женск. р.* **к аргенти́нец;** аргентинка.

АРГЕНТИ'НСКИЙ, -ая, -ое **Аргентина**-*га*, **аргентинец**-*ке т.*

АРГЕНТИ'НЦЫ *мн.* аргентиналыктар, аргентинецтер.

АРГО' *ср. нескл.* арго (*кандайдыр бир көп чоң эмес социалдык топтун өзүнчө шарттуу жаргону; мында — ошол социалдык топко тийиштүү кээ бир атайын сөздөр жана сүйлөмдөр колдонулат*).

АРГО'Н *м. хим.* аргон (*түссүз жана жытсыз газдын бир түрү*).

АРГУМЕ'НТ *м.* аргумент, далил, негиз; **приводи́ть аргуме́нты** аргументтер келтирүү; **убеди́тельный аргуме́нт** ишендирердик аргумент.

АРГУМЕНТА'ЦИЯ *ж.* аргументация, аргументтөө, далилдөө, аргумент келтирүү, далил келтирүү; **э́то положе́-**

www.bizdin.kg

ние нуждáется в аргументáции бул жобо аргументтөөгү талап кылат; **слáбая аргументáция** начар аргументация.

АРГУМЕНТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* аргументациялоо, аргументтөө, аргумент келтирүү; далилдөө, далил келтирүү.

АРЕ'НА *ж.* **1.** арена (*цирктин ортосундагы, оюн ойноочу тегерек аянтча*); **2.** *перен.* (*поприще*) арена, майдан; **арéна дéятельности** иштөө майданы, иш аренасы; **арéна политúческой борьбы́** саясий күрөш майданы; **на междунарóдной арéне** эл аралык майданда.

АРЕ'НДА *ж.* **1.** (*наём*) аренда, ижара, арендалоо, аренда кылуу, ижарага (арендага) алуу; **арéнда землú** жерди аренда кылуу, жерди ижарага алуу; **долгосрóчная арéнда** узак сроктуу аренда, узак мөөнөттүү аренда; **взять в арéнду** арендага (ижарага) алуу; **сдать в арéнду** арендага (ижарага) берүү; **2.** (*плата за наём*) аренда, аренда акысы, ижара акысы; **платúть арéнду** аренда төлөө.

АРЕНДА'ТОР *м.* арендатор (*арендага, ижарага алуучу адам*).

АРЕНДА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **арендатор**-*го т.*; арендатордук.

АРЕ'НДНЫЙ, -ая, -ое **аренда**-*га т.*; арендалык; **арéндный договóр** аренда договору; **арéндная плáта** арендалык төлөө, аренда акысы, ижара акысы.

АРЕНДО'ВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **арендовáть;** **2.** *прил.* арендаланган, аренда кылынган; **арендóванный учáсток землú** жердин арендаланган участогу, арендаланган жер участогу.

АРЕНДОВА'ТЬ *сов. и несов. что* арендалоо, аренда кылуу, ижарага алуу, арендага алуу.

АРЕО'МЕТР *м. физ.* ареометр (*суюктуктун тыгыздыгын жана салыштырма салмагын аныктоо үчүн колдонула турган прибор*).

АРЕ'СТ *м.* **1.** арест, камак, камоо; **взять под арéст** каммакка алуу; **находúться под арéстом** камакта болуу; **подвéргнуться арéсту** камакка алынуу; **освободúть из-под арéста** камактан бошотуу; **2.** *юр.* арест салуу (*опус кылып тыюу салуу*); **наложúть арéст на имýщество** мүлккө арест салуу (*опус кылып, мүлккө тыюу салуу*).

АРЕСТА'НТ *м. уст.* арестант (*камакта отуруучу адам, камалган адам*).

АРЕСТА'НТСКИЙ, -ая, -ое **арестант**-*ка т.*

АРЕСТО'ВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **арестовáть;** **2.** *прил.* камалган, камакка алынган.

АРЕСТОВА'ТЬ *сов.* **1.** *кого* камоо, камакка алуу; **2.** *что, юр.* арест салуу, арест кылуу.

АРЕСТО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **арестовáть.**

АРИО'ЗО *ср. нескл. муз.* ариозо (*кичинекей ария*).

АРИСТОКРА'Т *м.* аристократ, ак сөөк.

АРИСТОКРАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **аристократия**-*га т.*; аристократтык; **аристократúческое óбщество** аристократтык коом; **аристократúческий óбраз правлéния** *ист.* башкаруунун аристократтык түрү, аристократтык түрдө башкаруу.

АРИСТОКРА'ТИЯ *ж.* **1.** *собир.* аристократия, ак сөөктөр; **2.** *собир. перен.* аристократия (*капиталисттик өлкөлөрдө — кандайдыр бир таптын же социалдык топтун привилегиялуу төбөлү*); **финáнсовая аристокрáтия** финансылык аристократия; **рабóчая аристокрáтия** жумушчулар аристократиясы; **3.** *ист.* аристократия (*Байыркы Грецияда мамлекеттик бийликтин формаларынын бири — ак сөөктөр катмарынын үстөмдүгү*).

АРИСТОКРА'ТКА *женск. р. к* **аристокрáт;** аристократка.

АРИТМИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое ритмалуу эмес, бузулган ритмалуу.

АРИФМЕ'ТИКА *ж.* арифметика.

АРИФМЕТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **арифметика**-*га т.*; арифметикалык; **арифметúческая задáча** арифметикалык маселе, арифметика маселеси.

АРИФМО'ГРАФ *м.* арифмограф (*эсептин механикалык түрдө чыгарып, лентага жаза турган прибор*).

АРИФМО'МЕТР *м.* арифмометр (*арифметикалык амалдарды механикалык түрдө эсептеп чыгара бере турган прибор*).

А'РИЯ *ж. муз.* ария (*бир үнгө арналган вокалдык чыгарма, бул — көбүнчө, операда оркестрге кошулуп ырдалат*).

А'РКА *ж. архит.* арка (*эки дубалдын же эки тиреңчтин догооого окшоп ийилип келип кошулган жери*); ◇ **триумфáльная áрка** триумф аркасы (капкасы) (*бир атак алган кишини салтанаттуу түрдө өтүү үчүн жасалган курулуш*).

АРКА'ДА *ж. архит.* аркада (*жогору жагы áрка болуп кошулган устундардан турган галерея*).

АРКА'Н *м.* аркан.

АРКА'НИТЬ *несов.* аркан менен кармоо (*мис. чалма уруп, керме тосуп, таман тузак коюп ж. б.*).

А'РКТИКА *ж. геогр.* Арктика (*жер шарынын түндүк полярдык областы*).

АРКТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **Арктика**-*га т.*; арктикалык; **арктúческие льды** арктика муздары; **арктúческая экспедúция** арктикалык экспедиция (*арктиканы изилдөөчү экспедиция*).

АРЛЕКИ'Н *м.* **1.** *театр.* арлекин (*италиялык комедияда ойноочу киши*); **2.** *перен.* арлекин, куудул, маскарапоз.

АРМА'ДА *ж.* армада (*согуштук кемелердин жана самолёттордун чоң бирикмеси*); **воздýшная армáда** аба армадасы (*самолёттордун чоң бирикмеси*).

АРМАТУ'РА *ж. тех.* арматура (**1.** *кандайдыр бир аппараттын, электр жабдуусунун ж. б. приборлору жана аларга тийиштүү нерселер;* **2.** *темир-бетондук курулуштарда — бетондун арасында кала турган жоон сымдар*).

АРМАТУ'РНЫЙ, -ая, -ое **арматура**-*га т.*; арматуралык; **арматýрные материáлы** арматуралык материалдар; ◇ **арматýрный спúсок** *воен.* арматуралык тизме (*согуштук кызматкерге берилген кийимдердин жана буюмдардын тизмеси*).

АРМАТУ'РЩИК *м.* арматурщик (*арматураны даярдоочу, жасоочу же орнотуучу жумушчу*).

АРМЕ'ЕЦ *м. уст.* армияда кызмат кылуучу, армия кызматкери.

АРМЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **армия**-*га т.*; армиялык; **армéйский кóрпус** армиялык корпус; **армéйские резéрвы** армиялык резервдер.

А'РМИЯ *ж.* **1.** армия; аскер; **Совéтская Áрмия** Советтик Армия; **2.** *перен.* армия (*көп кишилердин жыйындысы*); **áрмия специалúстов** специалисттер армиясы.

АРМЯ'К *м. уст.* армяк (*бүрмөлүү чапандын бир түрү*).

АРМЯ'НЕ *мн.* армяндар, армяниндер.

АРМЯНИ'Н *м.* армян, армянин.

АРМЯ'НКА *женск. р. к* **армянúн;** армянка.

АРМЯ'НСКИЙ, -ая, -ое **армянин**-*ге т.*; **армя́нский язы́к** армян тили; **армя́нская литератýра** армян адабияты.

АРОМА'Т *м.* аромат, атыр жыт, жыпар жыт; **тóнкий аромáт духóв** атырдын назик жыты.

АРОМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *см.* **аромáтный.**

АРОМАТИ'ЧНОСТЬ *ж.* жыттуулук.

АРОМАТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **аромáтный.**

АРОМА'ТНЫЙ, -ая, -ое атыр жыттуу, жыпар жыттуу, жакшы жыттуу; **аромáтное я́блоко** жакшы жыттуу алма.

А'РОЧНЫЙ, -ая, -ое **арка**-*га т.*

АРСЕНА'Л *м.* **1.** *воен.* арсенал (*жарак-жабдыктардын жана согуштук жабдуулардын склады*); **2.** *перен.* арсенал (*абдан көп нерселер*); **он привлёк цéлый арсенáл доказáтельств** ал далилдердин арсеналын келтирди.

АРТА'ЧИТЬСЯ *несов. разг.* кежирленүү, кыйыктануу, кежендөө.

www.bizdin.kg

АРТЕЗИА'НСКИЙ, -ая, -ое: **артезиа́нский коло́дец** артезиан кудугу (*суусу бурco аркылуу чыгуучу терең кудук*).

АРТЕ'ЛЬ *ж.* артель (*бир нече адамдын, чарбанын бирге иштөө үчүн өз ыктыяры менен бириғиши*); **сельскохозя́йственная арте́ль** айыл чарба артели, айыл чарбалык артель; **промысло́вая арте́ль** промыселдик артель; **арте́ль инвали́дов** инвалиддер артели.

АРТЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **артель**-*ге т.*; артелдик; **арте́льный уста́в** артель уставы, артелдик устав; **арте́льное хозя́йство** артелдик чарба, артель чарбасы; **на арте́льных нача́лах** артель негизинде, артельдешип.

АРТЕ'ЛЬЩИК *м. уст.* артельщик (*артелдин пайлык взносуну катышуучусу*).

АРТЕРИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **артерия**-*га т.*; **артериа́льная кровь** артерия каны.

АРТЕРИОСКЛЕРО'З *м. мед.* артериосклероз (*артерия тамырларынын ооруш*у).

АРТЕ'РИЯ *ж.* **1.** *анат.* артерия (*канды жүрөктөн бүткүл денеге алып баруучу кан тамыр; кызыл кан тамыры*); **со́нная арте́рия** уйку артериясы; **2.** *перен.* артерия (*жол катнашы*); **Во́лга — одна́ из гла́вных во́дных арте́рий СССР** Волга — СССРдин эң башкы суу артерияларынын бири болуп эсептелет.

АРТИКУЛЯ'ЦИЯ *ж. лингв.* артикуляция (*керектүү тыбышты айтуу үчүн сүйлөө мүчөлөрүнүн иштеши*).

АРТИЛЛЕРИ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **артиллерия**-*га т.*; артиллериялык; **артиллери́йский снаря́д** артиллерия снаряды (*замбиректин огу*); **артиллери́йская подгото́вка** артиллериялык даярдоо, артиллериялык подготовка; **артиллери́йское наступле́ние** артиллериялык чабуул.

АРТИЛЛЕРИ'СТ *м.* артиллерист (*артиллерияда кызмат кылуучу аскер*).

АРТИЛЛЕ'РИЯ *ж.* артиллерия; **морска́я артилле́рия** деңиз артиллериясы; **берегова́я артилле́рия** жээктик артиллерия; **полева́я артилле́рия** талаалык артиллерия; **дальнобо́йная артилле́рия** алыска атуучу артиллерия; **зени́тная артилле́рия** зениттик артиллерия; **противота́нковая артилле́рия** танкыга каршы атуучу артиллерия; **лёгкая артилле́рия** жеңил артиллерия; **тяжёлая артилле́рия** 1) оор артиллерия; 2) *перен.* (*о человеке*) шамдагай эмес, колдогой адам.

АРТИ'СТ *м.* **1.** артист; **наро́дный арти́ст** эл артисти; **заслу́женный арти́ст** эмгек сиңирген артист; **о́перный арти́ст** опера артисти; **арти́ст дра́мы** драма артисти; **арти́ст бале́та** балет артисти; **2.** *перен.* артист (*бир нерсеге абдан чебер болгон киши*); **он арти́ст своего́ де́ла** ал өз ишинин артисти.

АРТИСТИ'ЧЕСКАЯ *ж.* артисттер бөлмөсү (*спектаклге, концертке катышуучуларга арналган үй*).

АРТИСТИ'ЧЕСКИ *нареч.* артисттик менен (*эң зор усталык, чебердик менен; көркөмдүү, көркөмдүк менен*).

АРТИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** артисттик; **артисти́ческое исполне́ние** артисттик аткаруу; **2.** *перен.* артисттик менен (*усталык менен, чебердик менен*); **артисти́ческая рабо́та** артисттик менен иштелген иш (жумуш).

АРТИ'СТКА *женск. р. к* **арти́ст**; артистка.

А'РФА *ж.* арфа (*үчкүл алкак түрүндө жасалган кылдуу музыкалык инструмент*).

АРФИ'СТ *м.* арфист (*арфада ойноочу музыкант*).

АРФИ'СТКА *женск. р. к* **арфи́ст**; арфистка.

АРХАИ'ЗМ *м.* архаизм (**1.** *лингв. эскирген же колдонуудан чыгып калган сөз, сүйлөм*; **2.** *перен. эскирген нерсе, калдык, эскирген кубулуш*).

АРХАИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** (*старинный*) байыркы, эзелки; **2.** (*устарелый*) эскирген, колдонуудан чыккан; **архаи́ческий стиль** эскирген стиль.

АРХАИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **архаический.**

АРХЕО'ЛОГ *м.* археолог (*археология жагынан специалист*).

АРХЕОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **археология**-*га т.*; археологиялык; **археологи́ческие раско́пки** археологиялык казуу.

АРХЕОЛО'ГИЯ *ж.* археология (*байыркы элдердин турмушун жана маданиятын мурункудан сакталып калган нерселер, заттар боюнча изилдөөчү илим*).

АРХИ'В *м.* **1.** (*учреждение*) архив (*эски документтерди сактоочу мекеме*); **госуда́рственный архи́в** мамлекеттик архив; **2.** (*собрание писем, рукописей и т. п.*) архив (*мекеменин же айрым кишинин каттарынын, кол жазмаларынын жана башка материалдарынын жыйындысы*); ◇ **сдать в архи́в** 1) *что* эскирген, азыркы замандагы таламга жооп бербейт деп эсептөө; 2) *кого* бирөөнү иштен, кызматтан алып коюп, аны менен эсептешпей коюу.

АРХИВА'РИУС *м.* архивариус (*архив кызматкери, архивди сактап туруучу адам*).

АРХИВИ'СТ *м.* архивист (*архив иши боюнча специалист*).

АРХИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **архив**-*ге т.*; архивдик; **архи́вный фонд** архивдик фонд, архив фондусу.

АРХИЕРЕ'Й *м.* архиерей (*христиандарда диний жагынан жогорку даражадагы киши*).

АРХИПЕЛА'Г *м. геогр.* архипелаг (*деңиздеги бири-бирине өтө жакын турган аралдардын тобу*).

АРХИТЕКТО'НИКА *ж.* архитектоника (**1.** *бир бүтүндүн бөлүктөрү бири-бири менен келишип, композицияланып туруу*; **2.** *геологиянын бир бөлүмү; бул — жердин кыртышынын түзүлүшүн изилдейт*).

АРХИТЕ'КТОР *м.* архитектор (*архитектура жагынан специалист*).

АРХИТЕКТУ'РА *ж.* архитектура (**1.** *курулуш искусствосу*; **2.** *имараттын, курулуштун стили, көркөмдүгү*).

АРХИТЕКТУ'РНЫЙ, -ая, -ое **архитектура**-*га т.*; архитектуралык; **архитекту́рный па́мятник** архитектуралык эстелик; **ра́зные архитекту́рные сти́ли** түрдүү архитектуралык стилдер.

АРЧА' *ж. бот.* арча.

АРШИ'Н *м. уст.* кез; ◇ **сло́вно арши́н проглоти́л** зыңкыйып ийилбей калган, колдоюп эңкейе албай калган (*киши тууралу*); **ме́рить на свой арши́н** өзүнө карап, бирөөгө тон бычуу; **он ви́дит на два арши́на под землёй** ал жердин жети кабатындагыны көрөт.

АРШИ'ННЫЙ, -ая, -ое **аршин**-*ге т.*; **напи́сано арши́нными бу́квами** эң эле ири жазылган.

АРЫ'К *м.* арык.

АРЫ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **арык**-*ка т.*; **ары́чная вода́** арык суусу.

АРЬЕРГА'РД *м. воен.* арьергард (*походго кетип бараткан кезде войсконун негизги күчүнүн артында жүрүүчү бөлүгү*); **находи́ться в арьерга́рде** *перен.* артта калуу.

АРЬЕРГА'РДНЫЙ, -ая, -ое **арьергард**-*га т.*; арьергарддык; **арьерга́рдный бой** арьергарддык согуш.

АСБЕ'СТ *м. мин.* асбест, кебез таш (*отко күйбөй турган, ысыкты өткөрбөй турган минерал*).

АСБЕ'СТОВЫЙ, -ая, -ое **асбест**-*ке т.*; асбесттик; **асбе́стовый заво́д** асбест заводу; **асбе́стовые тру́бы** асбест трубалар, асбесттен жасалган трубалар.

АСЕ'ПТИКА *ж. мед.* асептика (*операция кылган кезде, жараны дарылаган кезде колдонулуучу предметтерди тазалоо аркылуу жараны ырбоодон сактоо*).

АСЕПТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **асептика**-*га т.*; асептикалык.

АСИММЕТРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *см.* **асимметри́чный.**

АСИММЕТРИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое симметриясыз (*бир нерсенин бири-бирине шайкеш келбегени*).

АСИММЕТРИ'Я *ж.* асимметрия, симметриясыз (*бир нерсенин бөлүктөрүнүн бири-бирине шайкеш келбегендиги*).

АСКАРИ'ДА *ж. зоол.* аскарида; *см.* **глист.**

www.bizdin.kg

АСКЕ'Т *м.* аскет (1. *байыркы убакытта — элден, дүйнөдөн, турмуштун жыргалынан безип, жалгыз тиричилик кылуучу такыба христианин адам;* 2. *перен. турмуш жыргалчылыктарынан баш тартып, түнт жашоочу адам*).

АСКЕТИ'ЗМ *м.* аскетизм (1. *элден, дүйнөдөн, турмуштун жыргалынан безип, жалгыз тиричилик кылуучулук; такыбалык;* 2. *перен. турмуш жыргалчылыктарынан баш тартып, түнт жашоочулук*).

АСКЕТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **аскет**-*ке*; **аскетизм**-*ге т.*; **аскетическая жизнь** аскеттерче жашоо, аскеттер турмушу.

АСПЕ'КТ *м.* аспект (*көз караш; кубулуштарды, фактыларды баяндоодо колдонулуучу көз караш*); **он изложи́л вопро́с в сле́дующем аспе́кте** ал маселени төмөнкү аспектиде баяндады.

А'СПИД I *м.* 1. *зоол.* аспид (*уулуу жыландын бир түрү*); 2. *перен. бран.* кара мүртөз, тажаал.

А'СПИД II *м. мин.* аспид (*кат-кат болгон кара минерал; мындан кара такта жасалат*).

А'СПИДНЫЙ, -ая, -ое **аспид** II-*ге т.*; **а́спидная доска́** аспид такта.

АСПИРА'НТ *м.* аспирант (*илимий-изилдөө жана илимий-педагогикалык ишке даярдануучу адам*).

АСПИРА'НТКА *женск. р. к* **аспира́нт;** аспирантка.

АСПИРА'НТСКИЙ, -ая, -ое **аспирант**-*ка т.*

АСПИРАНТУ'РА *ж.* аспирантура (1. *илимий кызматкерлерди даярдоо системасы;* 2. *собир. аспиранттар*).

АСПИРА'ТОР *м. тех.* аспиратор (*абанын чаңын жана артык нымын тазалоочу прибор*).

АССАМБЛЕ'Я *ж.* ассамблея (1. *кандайдыр бир эл аралык уюмдун мүчөлөрүнүн жалпы чогулушу;* 2. *ист. Пётр I кезинде, анын айланасындагы ак сөөктөр өткөрүүчү бий, тамаша, зоок кече*).

АССЕНИЗА'ТОР *м.* ассенизатор (*ассенизация боюнча иштөөчү кызматкер*).

АССЕНИЗА'ЦИЯ *ж.* ассенизация, ассенизация кылуу (*ыпыластарды, даараткаңаларды тазалоо жана аларды зыянсыз кылуу*).

АССИГНА'ЦИЯ *ж. ист.* ассигнация (*Россиядагы кагаз акча*).

АССИГНОВА'НИЕ *ср.* 1. (*выделение средств*) ассигнование; ассигнование этүү, ассигнование кылуу (*бир нерсеге жумшоо үчүн каражат бөлүп берүү*); **ассигнова́ние на капита́льное строи́тельство** капиталдык курулушка ассигнование этүү; 2. (*выделенная сумма*) ассигнование (*бир нерсеге жумшоо үчүн бөлүнүп берилген сумма*).

АССИГНОВА'ТЬ *сов. и несов. что* ассигнование этүү, ассигнование кылуу.

АССИГНО'ВКА *ж. фин.* ассигновка (*өзүнө ассигнование этилген акчаны мекеме банкадан алуу үчүн көрсөтүлө турган документ*).

АССИМИЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* ассимиляциялоо, ассимиляция этүү, ассимиляция кылуу.

АССИМИЛИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов. с кем-чем, кому-чему* ассимиляцияланууу, ассимиляция этилүү, ассимиляция кылынуу; 2. *несов. страд. к* **ассимили́ровать.**

АССИМИЛЯ'ЦИЯ *ж.* ассимиляция, ассимиляция этүү, ассимиляция кылуу (1. *биол. өзүнүн ичине кирген заттарды айбандын-жаныбардын жана өсүмдүк организмдин сиңириши;* 2. *тилин, урп-адатын өздөштүрүү аркылуу бир элдин экинчи эл менен кошулуп кетиши;* 3. *лингв. бир тыбыштын өзүнө жанаша турган тыбышка окшошуп өзгөрүшү*).

АССИРИ'ЕЦ *м.* ассириец, ассириялык.

АССИРИ'ЙКА *женск. р. к* **асси́риец;** ассирийка.

АССИРИ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **Ассирия**-*га*, **ассириец**-*ке т.*

АССИРИ'ЙЦЫ *мн.* ассириецтер, ассириялыктар.

АССИСТЕ'НТ *м.* ассистент (*илимий иштер иштеген кезде, операция жасаган кезде, студенттер менен практикалык окуу жүргүзгөн кезде профессорго, врачка жардам берүүчү жогорку маалыматтуу адам*).

АССИСТЕ'НТКА *женск. р. к* **ассисте́нт;** ассистентка.

АССИСТЕ'НТСКИЙ, -ая, -ое **ассистент**-*ке т.*; ассистенттик.

АССИСТИ'РОВАТЬ *несов.* ассистенттик кызматты аткаруу.

АССОНА'НС *м. лит.* ассонанс (*үндүү тыбыштары гана окшош болгон рифма*).

АССОРТИМЕ'НТ *м.* ассортимент (*товарлардын ар кыл түрдөрүнүн тандамасы, жыйындысы*).

АССОЦИА'ЦИЯ *ж.* ассоциация (1. *бирикме, союз;* 2. *психол. айрым биринчи психикалык процесстердин ортосундагы байланыш*).

АССОЦИИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, с чем* ассоциациялоо (*элестөөлөрдүн, көз алдыга келтирүүлөрдүн жана башкалардын ортосундагы байланышты белгилөө*).

АССОЦИИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов. с кем-чем* ассоциациялануу (*ассоциация боюнча байланышуу*); 2. *несов. страд. к* **ассоции́ровать.**

АСТЕНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **астения**-*га т.*; астениялык.

АСТЕНИ'Я *ж. мед.* астения (*дененин жалпы начардыгы, алсыздыгы*).

АСТЕРО'ИДЫ *мн.* (*ед.* **астеро́ид** *м.*) *астр.* астероиддер (*Марс менен Юпитердин ортосундагы майда планеталар*).

АСТИГМАТИ'ЗМ *м. мед.* астигматизм (*шоолаңын көздө бирдей чагылышпагандыгынан көздүн начар көрүшү*).

А'СТМА *ж. мед.* астма (*дем кыстыгуу оорусу*); **серде́чная а́стма** жүрөк астмасы; **бронхиа́льная а́стма** бронхи астмасы (*дем кыстыгуу*).

АСТМА'ТИК *м.* астматик (*астма менен ооруучу киши*).

АСТМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **астма**-*га т.*; астмалуу; **астмати́ческое дыха́ние** астмалуу (*кыстыгып*) дем алыш.

А'СТРА *ж.* астра (*гүлдүү өсүмдүктүн бир түрү*).

АСТРАГА'Л *м. бот.* төө куйрук, түлкү куурай.

АСТРО'ЛОГ *м. ист.* астролог (*астрология жагынан специалист*).

АСТРОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **астрология**-*га т.*; астрологиялык.

АСТРОЛО'ГИЯ *ж. ист.* астрология (*байыркы заманда жана орто кылымдарда жылдызга карап кишинин тагдырын күн мурун эле айтып берүүчү жалган илим*).

АСТРОНО'М *м.* астроном (*астрономия жагынан специалист*).

АСТРОНОМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **астрономия**-*га т.*; астрономиялык; **астрономи́ческие наблюде́ния** астрономиялык байкоолор; **астрономи́ческие прибо́ры** астрономиялык приборлор; **астрономи́ческие чи́сла (ци́фры)** астрономиялык сандар (цифралар) (*көп сандар, көп цифралар*).

АСТРОНО'МИЯ *ж.* астрономия (*күн, ай, жылдыздардын составы жана түзүлүшү жөнүндөгү илим*).

АСТРОФИ'ЗИКА *ж.* астрофизика (*асман телолорунун, мис. жылдыздардын, физикалык жана химиялык касиеттерин изилдөөчү астрономиянын бир бөлүмү*).

АСФА'ЛЬТ *м.* асфальт (*чайыр сыяктуу кара нерсе, бул — курулушка, жолго, тротуарга ж. б. төшөө үчүн колдонулат*).

АСФАЛЬТИ'РОВАНИЕ *ср.* асфальттоо, асфальт төшөө; **асфальти́рование доро́г** жолдорду асфальттоо, жолдорго асфальт төшөө.

АСФАЛЬТИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **асфальти́ровать;** 2. *прил.* асфальтталган, асфальт төшөлгөн; **асфальти́рованные тротуа́ры** асфальт төшөлгөн тротуарлар (көчөлөр).

АСФАЛЬТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* асфальттоо, асфальт төшөө; **асфальти́ровать у́лицу** көчөгө асфальт төшөө, көчөнү асфальттоо.

www.bizdin.kg

АСФА'ЛЬТОВЫЙ, -ая, -ое **асфальт**-*ка т.*; асфальттык; **асфа́льтовый заво́д** асфальт заводу; **асфа́льтовые рабо́ты** асфальт жумуштары.

АТАВИ'ЗМ *м. биол.* атавизм (*алыскы тегине тарткан белгилери болуу*).

АТАВИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **атавизм**-*ге т.*; атависттик; **атависти́ческие при́знаки** атависттик белгилер.

АТА'КА *ж.* атака (*душманга катуу умтулуп кол салуу*); **штыкова́я ата́ка** штык менен жасалган атака; **возду́шная ата́ка** абадан жасалган атака; **идти́ в ата́ку** атакага баруу, атака жасоо; **отби́ть (отрази́ть) ата́ку** атаканы кайтаруу; ◇ **повести́ ата́ку** *на что-л. бир нерсеге* атака жасоо.

АТАКОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что* атакалоо, атака жасоо, атака кылуу.

АТАМА'Н *м.* **1.** *ист.* атаман (*казактык войсколордо жана селениелерде дайындалган же шайланган начальник*); **стани́чный атама́н** станица атаманы; **войсково́й атама́н** войско атаманы, войсколук атаман; **2.** *уст.* атаман (*каракчылар тобунун башчысы*); **3.** *перен.* атаман (*жалпы башчы; баштоочу*).

АТЕИ'ЗМ *м.* атеизм (*кудайдын бар экенин илимий негиздерге сүйөнүп танууу жана динге ишенбөө; кудайсыздык*).

АТЕИ'СТ *м.* атеист (*кудай жок дечү адам, атеизмди жактоочу адам*).

АТЕИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **атеизм**-*ге*, **атеист**-*ка т.*; атеисттик.

АТЕЛЬЕ' *ср. нескл.* ателье (**1.** *художниктин, скульптордун, фотографтын мастерскаясы*; **2.** *кийим, бут кийим, баш кийим тигүүчү мастерская*).

А'ТЛАС *м.* атлас (*географиялык карталар, таблицалар, техникалык чертёждордун ж. б. жыйнагы*); **а́тлас ми́ра** дүйнө атласы; **анатоми́ческий а́тлас** анатомиялык атлас.

АТЛА'С *м.* (*ткань*) атлас, атилес (*жибек кездеменин бир түрү*).

АТЛА'СНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*из атла́са*) **атлас**-*ка т.*; **атла́сное пла́тье** атлас (атилес) көйнөк; **2** (*гладкий, похожий на атла́с*) атласка окшош, атлас сыяктуу; **атла́сная ко́жа** атлас сыяктуу тери (*адамдын териси*); **атла́сная бума́га** атлас кагаз (*жогорку сапаттуу жакшы кагаздын бир түрү*).

АТЛЕ'Т *м.* атлет (**1.** *атлетика менен иришүүчү спортсмен*; **2.** *перен. разг. күчтүү, балбан адам*)

АТЛЕ'ТИКА *ж. спорт.* атлетика (*адамды күчтүү, шамдагай, чыдамдуу кылуучу гимнастикалык машыгуулар*); **тяжёлая атле́тика** оор атлетика; **лёгкая атле́тика** жеңил атлетика.

АТЛЕТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **атлетика**-*га*, **атлет**-*ке т.*; атлеттик; **челове́к атлети́ческого сложе́ния** атлеттик денелүү адам.

АТМОСФЕ'РА *ж.* **1.** атмосфера (*жерди чулгап турган газсымал оболочка*); **2.** *разг.* (*воздух*) аба; **прошёл дождь и освежи́л атмосфе́ру** жаан жаап, аба сергип калды; **3.** *перен.* атмосфера, айланадагы шарт, чөйрө; **това́рищеская атмосфе́ра** жолдоштук чөйрө, жолдоштук атмосфера; **4.** *физ.* атмосфера (*газдын басышын өлчөөчү единица*).

АТМОСФЕРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **атмосфера** 1-*га т.*; атмосфералык; **атмосфери́ческие явле́ния** атмосфералык кубулуштар.

АТМОСФЕ'РНЫЙ, -ая, -ое **атмосфера**-*га т.*; атмосфералык; **атмосфе́рные оса́дки** жаан-чачындар; **атмосфе́рное давле́ние** атмосферанын басышы.

АТО'ЛЛ *м. геогр.* атолл (*алкакка окшош жалпак коралл аралы*).

А'ТОМ *м. физ.* атом (*химиялык элементтин жай көзгө көрүнбөй турган эң эле майда бөлүкчөсү*); **ядро́ а́тома** атомдун ядросу.

АТОМИ'ЗМ *м. см.* **атоми́стика.**

АТОМИ'СТИКА *ж. филос.* атомистика (*материянын түзүлүшү тууралуу материалисттик окуу; бул окууга ылайык, материя бөлгүлүү түрдөгү бөлүкчөлөрдөн турат*).

АТОМИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **атомистика**-*га т.*; атомистикалык; **атомисти́ческая тео́рия** атомистикалык теория.

А'ТОМНИК *м.* атомник, атомчу (*атомдук энергия боюнча специалист*).

А'ТОМНО-МОЛЕКУЛЯ'РНЫЙ, -ая, -ое атомдук-молекулярдык.

А'ТОМНЫЙ, -ая, -ое **атом**-*го т.*; атомдук; **а́томный вес** атомдук салмак; **а́томное ядро́** атомдук ядро, атом ядросу; **а́томные си́лы** атомдук күчтөр; **а́томная эне́ргия** атомдук энергия; **а́томная бо́мба** атомдук бомба, атом бомбасы; **а́томное ору́жие** атомдук курал; **а́томный дви́гатель** атомдук кыймылдаткыч, атом кыймылдаткычы (*атомдун күчү менен аракетке келүүчү кыймылдаткыч*).

А'ТОМЩИК *м.* атомщик (*агрессивдик максаттары үчүн атомду пайдаланып, элди массалык түрдө кырууга умтулган империалист*).

АТОНИ'Я *ж. мед.* атония (*булчуңдардын начардыгы, боштугу*); **атони́я кишо́к** ичегилердин атониясы.

АТРИБУ'Т *м.* **1.** *филос.* атрибут (*предметтин же кубулуштун ажыратылгыс касиети*); **2.** атрибут (*бирөөнүн, бир нерсенин айырмалуу белгиси; бирөөгө, бир нерсеге таандык*); **3.** *грам.* атрибут, айкындооч.

АТРИБУТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое *грам.* атрибуттук; **атрибути́вное сло́во** атрибуттук сөз (*айкындооч, айкындоочу сөз*).

АТРОФИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое атрофия болгон (*шал болгон, сенек болгон*).

АТРОФИ'РОВАТЬСЯ *сов. и несов.* атрофиялануу, атрофия болуу (*шал болуу, сенек болуу*).

АТРОФИ'Я *ж. мед.* атрофия (*шал болуу, сенек болуу; органдын же ткандын клеткаларынын азыктанышы бузулгандыктан алардын көлөмүнүн кичириши*); **атрофи́я мышц** булчуңдардын атрофиясы.

АТТАШЕ' *м нескл. дип.* атташе (*бир иш жагынан специалист катарында дипломаттык өкүлдүккө жиберилген офицалдык адам*); **вое́нный атташе́** согуштук атташе; **торго́вый атташе́** соода атташеси.

АТТЕСТА'Т *м.* **1.** аттестат (*окуу жайын бүтүргөндүк жөнүндө күбөлүк кат*); **аттеста́т зре́лости** жетилүү аттестаты; **2.** *воен.* аттестат (*согуштук кызматкерге командировка убагында жана өзүнүн бөлүгүнөн башка жерде болгондо акча, азык-оокат, кийим жана башка нерселерди алууга, жана да офицерлердин үй-бүлөсү ага тийиштүү акчаны алууга укук бере турган документ*); **получа́ть по аттеста́ту** аттестат боюнча алуу.

АТТЕСТАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **аттестация**-*га т.*; аттестациялык, **аттестацио́нная коми́ссия** аттестация комиссиясы, аттестациялык комиссия.

АТТЕСТА'ЦИЯ *ж.* аттестация (**1.** *бирөөнүн ишкердик жана саясий квалификациясына баа берүү*; **2.** *бирөө жөнүндө берилген баа, отзыв*).

АТТЕСТОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что* аттестациялоо, аттестация кылуу, баа берүү, баалоо.

АТТРАКЦИО'Н *м.* аттракцион (*цирк же эстрада программасындагы өтө кызык номер*).

АТУ' *межд.* айт (*карма, басып кал деген маанide тайганга кыйкыруу*); **ату́ его́!** айт! ал аны!

АУ' *межд.* ау (*токойдун ичинде жүргөндө биринен-бири адашып кетпес үчүн өз ара кыйкырып айтыла турган сөз*).

АУДИЕ'НЦИЯ *ж.* аудиенция (*жогорку мамлекеттик кызматта турган адамды официалдуу түрдө кабыл кылуу*).

АУДИТО'РИЯ *ж.* аудитория (**1.** *ичинде лекция окула турган, доклад жасала турган үй*; **2.** *собир. лекция, доклад угуучулар*).

АУ'КАНЬЕ *ср.* ыялоо, үн берүү, «ау» деп кыйкыруу.

www.bizdin.kg

АУ'КАТЬ *несов. разг.* ыялоо, үн берүү, «ау» деп кыйкыруу.
АУ'КАТЬСЯ *несов. разг.* «ау» деп кыйкырышуу, үн берип бири-бири менен ыялашуу.
АУ'КНУТЬСЯ *однокр. см.* **аукаться;** ◇ **как аукнется, так и откликнется** *посл.* кандай үн берсе, ошондой жаңырык кайтат (*жакшылыкка — жакшылык, жамандыкка — жамандык*).
АУКЦИО'Н *м.* аукцион (*буюмду кишилердин алдында «ким ашты» деп кыйкырып сатуу; мында буюмду башкаларга караганда көп төлөгөн киши алат*); **продать** *что-л.* **с аукциона** *бир нерсени* аукцион аркылуу сатуу.
АУКЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **аукцион**-*го т.*
АУ'Л *м.* айыл.
АУ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **аул**-*га т.*
АУТЕНТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое чыныгы, анык өзү, негизги нускасына туура келүүчү.
АУТЕНТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **аутентический.**
АУТОДАФЕ' *ср. нескл. ист.* аутодафе (*орто кылымдарда — «еретиктерди» (чиркөөнүн догмаларына каршы адамдарды) жана «еретик» чыгармаларды кишилердин көзүнчө отко жагуу*).
АУТСА'ЙДЕР *м.* аутсайдер (*монополисттик бирикмеге кирбеген капиталисттик шикана*).
АФГА'НЕЦ *м.* ооган, афган, афганец.
АФГА'НКА *женск. р. к* **афганец;** афганка.
АФГА'НСКИЙ, -ая, -ое **Афганистан**-*га*, **афганец**-*ке т.*; **афганский язык** афган тили.
АФГА'НЦЫ *мн.* оогандар, афганецтер, афгандар.
АФЕ'РА *ж.* афера (*митаамдык, алдамчылык*).
АФЕРИ'СТ *м.* аферист (*митаам, алдамчы*).
АФЕРИ'СТКА *женск. р. к* **аферист;** аферистка.
АФИ'ША *ж.* афиша (*спектакль, концерт, лекция болуу жөнүндө жарыя кагаз*).
АФИШИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* өзүн көрсөтүү үчүн жар салуу (*жактырбоо иретинде айтылат*).
АФОРИ'ЗМ *м.* афоризм (*санат сөздөр*).
АФРИКА'НЕЦ *м.* африканец, африкалык.
АФРИКА'НКА *женск. р. к* **африканец;** африканка.
АФРИКА'НСКИЙ, -ая, -ое **Африка**-*га*, **африканец**-*ке т.*; **африканские языки** африканецтердин тилдери.
АФРИКА'НЦЫ *мн.* африканецтер, африкалыктар.
АФФЕ'КТ *м.* аффект (*эң эле катуу туталануу жана эң эле бат ачууланлу, келесоолонуу абалы*); **в данное время он находится в состоянии аффекта** ал азыркы убакытта аффект абалында болуп турат.
АФФЕКТА'ЦИЯ *ж.* аффектация (*экиленүү; экилентүү; жүрүш-турушту, сөз сүйлөөнү жасалма түрдө башкача көрсөтүү, башкача айтуу*).
А'ФФИКС *м. грам.* аффикс (*уңгуга кошулуп айтылганда уңгунун түрүн жана маанисин өзгөртүп жиберүүчү бөлүк; мис. окуу+чу, колхоз+чу, шаар+га ж. б.*).
АФФИНИ'РОВАТЬ *несов. что, тех.* аффинаждоо (*металлдарды башка кошундулардан тазалоо*).

АХ 1. *межд.* (*возглас удивления, испуга и т. п.*) ой, апей (*таң калууну, коркууну, чочууну билдирет*); (*возглас сожаления*) аттигиний (*өкүнүчтү билдирет*); 2. *в знач. сущ.* **ахи** *мн.* кокуй-кокуй; **ахи да охи** кокуй эле кокуй.
А'ХАНЬЕ *ср.* кокуйлоо, «бали-и» деш, «э-эй» деш.
А'ХАТЬ *несов. разг.* кокуйлоо, «бали-и» деш, «э-эй» деш.
АХИЛЛЕ'СОВ, -а, -о: **ахиллесова пята** Ахиллестин согончогу, өлчү жери, жеңилчү жери, такыр колтук.
А'ХНУТЬ *однокр.* 1. *см.* **ахать; ахнуть не успел, как...** «а» дегенче эле...; 2. *кого-что* (*ударить*) «тарс» эттирип, «былч» эттирип катуу уруп жиберүү; 3. «тарс» эте түшүү; «дүмп», «күрс», «карс» эте түшүү; **ахнули пушки** замбиректер «күрс» этти.
АХТИ' *межд. обл.* ой; апей; ◇ **не ахти как** *разг.* анча жакшы эмес, көп жакшы эмес; **не ахти какой** *разг.* анчалык жакшы эмес (*адам же нерсе жөнүндө*).
АЦЕТИЛЕ'Н *м. хим.* ацетилен (*жыты жаман, түссүз ууктургуч газ, бул — углерод менен водороддон турат*).
АЦЕТИЛЕ'НОВЫЙ, -ая, -ое **ацетилен**-*ге т.*; ацетилендик, ацетилендүү; **ацетиленовая горелка** ацетилен горелкасы, ацетилендик горелка; **ацетиленовые водороды** *хим.* ацетилендүү водороддор.
АШУ'Г *м.* ашуг (*Кавказ элдеринде — ырчы*).
АЭРА'РИЙ *м. мед.* аэрарий (*аба ваннасы үчүн аянтча*).
АЭРО- *татаал сөздөрдүн «авиациялык» деген маанини бере турган биринчи бөлүгү; мис.* **аэроклуб** аэроклуб.
АЭРОДИНА'МИКА *ж.* аэродинамика (*газдардын кыймылы, тело кыймылдаган кезде ага абанын жана газдардын тоскоолдугу жөнүндөгү илим*).
АЭРОДРО'М *м.* аэродром (*самолёттор тура турган, уча турган жана коно турган атайы орун*).
АЭРОКЛУ'Б *м.* аэроклуб (*авиация менен иришүүчү же аны үйрөнүүчү кишилерди бириктирүүчү клуб*).
АЭРОЛИ'НИЯ *ж. см.* **авиалиния.**
АЭРОЛИ'Т *м. астр.* аэролит; *см.* **метеорит.**
АЭРОМАЯ'К *м.* аэромаяк (*лётчиктерге багыт көрсөтүп туруу үчүн аба жолдоруна коюлган, күчтүү жарыктуу мунара*).
АЭРОНАВИГА'ЦИЯ *ж.* аэронавигация (*самолёттордү белгиленген багыт боюнча учуруу жөнүндөгү илим*).
АЭРОПЛА'Н *м.* аэроплан; *см.* **самолёт.**
АЭРОПО'РТ *м.* аэропорт (*аба порту — чоң аэродром*).
АЭРОСА'НИ *только мн.* аэрочана (*пропеллердин жардамы менен жүрүүчү чана*).
АЭРОСЕ'В *м. с.-х.* эгинди самолёт менен себүү.
АЭРОСТА'Т *м.* аэростат (*абадан жеңил учуучу аппарат*); **привязной аэростат** байланма аэростат, байлап коюлма аэростат.
АЭРОСЪЁМКА *ж.* аэросъёмка; *см.* **аэрофотосъёмка.**
АЭРОФОТОСЪЁМКА *ж.* аэрофотосъёмка (*самолётто жүрүп жердин, шаарлардын, жолдордун ж. б. сүрөттөрүн фотографиялык аппарат менен тартып алуу*).
АЭРОШКО'ЛА *ж.* аэрошкола, авиация мектеби.

Б

Б *частица см.* **бы.**
БА *межд.* апей; **ба! да это он!** апей! так эле өзү го!; **ба! кого я вижу!** апей! сен белең!
БА'БА I *ж.* 1. *разг.* (*женщина, жена*) аял, катын; **бой-баба** шакылдаган кыйын катын; 2. *презр.* (*о мужчине*) катын баакы; ◇ **каменная баба** *археол* кишинин таштан жасалган тулкусу; **снежная баба** кишинин кардан жасалган тулкусу; **баба-яга** (*в сказках*) мастан кемпир, жез кемпир, жез тумшук.
БА'БА II *ж. тех.* асма балка, чоң жыгач токмок.
БА'БА III *ж.*: **ромовая баба** ром баба (*ром кошулган камырдан жасалган булка*).
БАББИ'Т *м. тех.* баббит (*подшипниктерди бекитүү үчүн колдонулуучу металлдан жасалган ак эритме*).
БАББИ'ТОВЫЙ, -ая, -ое **баббит**-*ке т.*; баббиттик; **баббитовый подшипник** баббиттен жасалган подшипник.

www.bizdin.kg

БА'БИЙ, -ья, -ье баба I-*ге т.*; **ба́бий плато́к** аялдын жоолугу; ◇ **ба́бье ле́то** күз башындагы жылуу жана ачык күн, ачык болгон мезгил.

БА'БКА I *ж. разг. см.* **ба́бушка**; ◇ **повива́льная ба́бка** *уст.* төрөтүүчү кемпир, аначы кемпир.

БА'БКА II *ж.* (*игральная кость*) бакай сөөк.

БА'БНИК *м. разг.* катынпоз.

БА'БОЧКА *ж.* көпөлөк.

БА'БУШКА *ж.* **1.** чоң эне (*по линии отца*); тай эне (*по линии матери*); **2.** *разг.* (*старуха*) кемпир; ◇ **э́то ещё ба́бушка на́двое сказа́ла** *погов.* эки анжы кылып айтуу (*болор-болбосу белгисиз иш жөнүндө*).

БАГА'Ж *м.* **1.** багаж (*жолго алынган буюм, жүк*); **сдать в бага́ж** багажга берүү; **2.** *перен.* билим, маалымат; **его́ у́мственный бага́ж невели́к** анын билими тайкы.

БАГА'ЖНИК *м.* багажник (*велосипеддин жана автомобилдин артындагы багаж коюлуучу жери — рамасы, ящиги*).

БАГА'ЖНЫЙ, -ая, -ое **багаж**-*га т.*; багаждык; **бага́жный ваго́н** багаж вагону; **бага́жная квита́нция** багаж квитанциясы.

БАГЕ'Т *м.* багет (*бетине оюу-чийүү салынган же сырдалган, энсиз тилке тактай*).

БАГО'Р *м.* багор (*узун саптуу темир илгек*).

БА'ГРЕНЬЕ *ср.* багорлоо (*кышында муздун жарыгынан багор менен балык уулоо*).

БА'ГРИТЬ *несов. кого-что* багорлоо (*кышында муздун жарыгынан багор менен балык уулоо*).

БАГРОВЕ'ТЬ *несов.* кызаруу, кыпкызыл болуу.

БАГРО'ВЫЙ, -ая, -ое кочкул кызыл, кыпкызыл; **его́ лицо́ ста́ло багро́вым** бети кыпкызыл боло түштү.

БАГРЯ'НЕЦ *м. поэт.* тамылжыган кызыл, алоолонгон кызыл.

БАГРЯ'НЫЙ, -ая, -ое *поэт.* тамылжыган кызыл, алоолонгон кызыл; **багря́ная заря́** таңдын алоолонгон кызылы.

БАДЬЯ' *ж.* тайпагай жыгач челек.

БАДЯ'ГА *ж. бот.* бадяга (*тузсуз суудагы губка*).

БАЗ *м.* мал короо.

БА'ЗА *ж.* **1.** *архит.* түп (*курулуштун түбү*); **2.** (*основа*) база (*негиз*); **на ба́зе социали́зма** социализм базасында; **материа́льная ба́за** материалдык база; **3.** (*склад*) база; **сырьева́я ба́за** сырьё базасы; **кормова́я ба́за** тоют базасы; **4.** (*учреждение*) база (*спорт жумуштарын тейлеп, жабдып туруучу жай*); **тури́стская ба́за** туристтик база; **экскурсио́нная ба́за** экскурсиялык база; **5.** *воен.* база (*согушка керектүү курулуштарды жана запастарды топтогон жай*); **вое́нно-морска́я ба́за** согуш-деңиз базасы.

БАЗА'ЛЬТ *м. мин.* базальт (*жанар тоодон пайда болгон тоо теги*).

БАЗА'ЛЬТОВЫЙ, -ая, -ое **базальт**-*ка т.*; базальттык, базальттуу; **база́льтовый туф** базальттуу туф.

БАЗА'Р *м.* **1.** базар; **2.** *перен. разг.* (*шум*) дуу-дуу.

БАЗА'РНЫЙ, -ая, -ое **базар** 1-*ге т.*; **база́рный день** базар күнү.

БАЗЕ'ДОВ: базе́доваболе́знь *мед.* базедов оорусу (*калкан сымак бездин оорусу аркасында богок пайда болуп көз бакырайыңкы тартып калуу*).

БАЗИЛИ'К *м. бот.* райкан (*гүл*).

БАЗИЛИ'КА *ж. архит.* базилика (*антик замандагы жана орто кылымдагы курулуштун, үйдүн түрү; анын ичинде эки катар узата жасалган колонналары болгон*).

БАЗИ'РОВАТЬ *несов. что на чём* негиздөө, таянуу.

БАЗИ'РОВАТЬСЯ *несов.* **1.** *на чём* негизденүү, негиз кылуу; **2.** *на что. воен.* база кылуу, база жасоо.

БА'ЗИС *м.* **1.** *филос.* базис (*өндүрүш мамилелеринин жыйындысы, өндүргүч күчтөрдүн өнүгүшүнүн белгилүү баскычына туура келүүчү коомдун экономикалык түзүлүшү*); **2.** *архит.* түп (*курулуштун түбү*).

БАЙ *м. ист.* бай.

БАЙ, БАЙ-БА'Й *межд.* алдей-алдей; **иди́ бай-ба́й** барып укта.

БАЙБА'К *м.* **1.** *зоол.* талаа сууру; **2.** *перен.* жалкоо.

БАЙДА'РКА *ж. спорт.* байдарка (*сыңар калак менен айдалуучу, кадыресе бир кишилик жеңил кайык*)

БА'ЙКА *ж. текст.* байка (*кебезден токулган өтө түктүү жумшак кездеме*).

БА'ЙКОВЫЙ, -ая, -ое **байка**-*га т.*; байкалык; **ба́йковое одея́ло** байка одеяло, байка адыял.

БА'ЙХОВЫЙ: ба́йховый чай *уст.* памил (мамили) чай.

БАК I *м.* бак (*суюк нерсе куюлуучу чоң идиш*).

БАК II *м. мор.* бак (*кеме палубасынын тумшук жак бөлүгү*).

БАКАЛЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **бакалея**-*га т.*; бакалеялык; **бакале́йные това́ры** бакалея товарлары, бакалеялык товарлар.

БАКАЛЕ'Я *ж.* **1.** *собир.* бакалея (*кант, чай, ун, күрүч, кургатылган жемиштер сыяктуу азык, тамак*); **2.** (*магазин*) бакалея (*ушул азыктар менен соода кылуучу магазин*).

БА'КЕН *м. мор.* бакен (*якорго бекитилген калкыма белги*).

БАКЕНБА'РДЫ *мн.* (*ед.* **бакенба́рда** *ж.*) бакенбардалар (*ээк кырылып, жаак бойлото коюлган сакал*).

БА'КИ *мн.* (*ед.* **бак** *м.*) баки; *см.* **бакенба́рды.**

БАККАРА' *ср. нескл.* баккара (*хрусталдан жасалган жогорку сапаттуу буюмдар*).

БАКЛАЖА'Н *м.* баклажан (*түштүк жакта өсүүчү жашылчанын бир түрү*).

БАКЛАЖА'ННЫЙ, -ая, -ое **баклажан**-*га т.*; **баклажа́нная икра́** баклажан икрасы.

БАКЛА'Н *м. зоол.* кара каз.

БАКЛУ'ШИ: бить баклу́ши *разг.* эшек такалоо (*бекер жүрүү*).

БАКТЕРИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **бактерия**-*га т.*; бактериялык; **бактериа́льное удобре́ние** бактериялык жер семирткич.

БАКТЕРИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. что* бактериялоо, бактериялаштыруу.

БАКТЕРИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое *см.* **бактериа́льный.**

БАКТЕРИО'ЛОГ *м.* бактериолог (*бактериология менен иришүүчү окумуштуу*).

БАКТЕРИОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **бактериология**-*га т.*; бактериологиялык; **бактериологи́ческий институ́т** бактериологиялык институт.

БАКТЕРИОЛО'ГИЯ *ж.* бактериология (*бактерия жөнүндөгү илим*).

БАКТЕРИОФА'Г *м.* бактериофаг (*бактерияларды өлтүргүч зат*).

БАКТЕ'РИЯ *ж.* бактерия (*көзгө илээшпеген майда организм*).

БАЛ *м.* бал (*бийлөө менен боло турган зоок кечеси*).

БАЛАБА'Н *м. зоол.* ителги.

БАЛАГА'Н *м.* **1.** *уст.* (*деревянная постройка на ярмарке*) балаган (*жармаңке соодасы үчүн же оюн коюу үчүн жыгачтан жасалган үй*); **2.** *уст.* (*зрелище*) көчмө театр; **3.** *перен.* одоно калжың.

БАЛАГУ'Р *м. разг.* калжыңчы, күлдүргүч, куудул, тамашакөй.

БАЛАГУ'РИТЬ *несов. разг.* куудулдук кылуу, куудулдануу, тамашакөйлүк кылуу.

БАЛАЛА'ЕЧНИК *м.* балалайкачы.

БАЛАЛА'ЕЧНЫЙ, -ая, -ое **балалайка**-*га т.*; балалайкалык; **балала́ечные стру́ны** балалайка кылдары; **балала́ечный орке́стр** балалайкачылар оркестри.

БАЛАЛА'ЙКА *ж.* балалайка (*үч же төрт кылдуу комуз — музыкалык инструмент*).

БАЛАМУ'ТИТЬ *несов. разг.* **1.** *что* ылайлоо; **баламу́тить во́ду** сууну ылайлоо; **2.** *кого, перен.* дүрбөлөң түшүрүү.

www.bizdin.kg

БАЛА'НС I *м.* баланс (1. *бухг. ишкананын белгилүү мөөнөттүн ичиндеги каражатынын абалы жөнүндөгү ведомость;* 2. *эк. өлкөнүн тышка чыгарган жана киргизгендеринин ара катышы*).

БАЛА'НС II *м. тех.* баланс (*целлюлоза чыгарыла турган жыгач материалы*).

БАЛАНСИ'Р *м. тех.* балансир (1. *рычагдын бир түрү;* 2. *чөнтөк сааттын маятник ордундагы регулятору*).

БАЛАНСИ'РОВАТЬ I *несов.* (*сохранять равновесие*) баланстоо, салмагын тең кармоо; **балансúровать на канáте** дардын (аркандын) үстүндө басууда салмагын тең кармоо.

БАЛАНСИ'РОВАТЬ II *несов. что, бухг.* баланстоо (*кириш менен чыгышты салыштыруу*).

БАЛА'НСОВЫЙ, -ая, -ое **баланс** I-*ге т.;* баланстык; **балáнсовый отчёт** баланстык отчёт (эсеп-кысап).

БАЛАХО'Н *м.* балахон (*балбыраган, көлбөөрүгөн кең кийимдин бир түрү*).

БАЛБЕ'С *м. разг. презр.* макоо, келесоо.

БАЛДА' I *ж. горн.* барскан, оор балка.

БАЛДА' II *м. и ж. разг. презр.* кеңкелес, макоо, келесоо.

БАЛДАХИ'Н *м.* балдахин (*керебеттин, отургучтун ж. б. үстүнө жаба турган кымбат баалуу чатыр*).

БАЛЕРИ'НА *ж.* балерина (*бийчи аял*).

БАЛЕ'Т *м.* балет (1. *музыка менен үнсүз бийленген оюн;* 2. *театр. бийинин искусствосу*).

БАЛЕТМЕ'ЙСТЕР *м.* балетмейстер (*балетте бийлерди коюучу адам*).

БАЛЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **балет**-*ке т.;* балеттик; **балéтная шкóла** балет мектеби.

БА'ЛКА I *ж.* (*бревно*) төрт кырдуу устун.

БА'ЛКА II *ж. обл.* (*овраг*) кокту-колот, коо.

БАЛКА'РЫ *мн.* (*ед.* **балкáр** *м.*) балкарлар.

БАЛКО'Н *м.* балкон (1. *үйдүн капталына же ооруна бекитилген тосмолуу аянтча;* 2. *театр. партерден жогорку ярустагы орун*).

БАЛКО'ННЫЙ, -ая, -ое **балкон**-*го т.;* балкондук; **балкóнная дверь** балкон эшиги.

БАЛЛ *м.* 1. *метеор.* балл (*бир нерсенин күчүн өлчөө единицасы*); **вéтер сúлой в пять бáллов** күчү беш балл шамал; 2. (*цифровая оценка*) балл (*окуучулардын билимин жана тартибин баалоо үчүн коюла турган баа*).

БАЛЛА'ДА *ж.* баллада (1. *лит. баатырдык же кыялый жомок мазмунунда жазылган сюжеттүү ыр;* 2. *муз. адабият балладасын тууранган музыкалуу чыгарманын бир түрү*).

БАЛЛА'СТ *м.* 1. *ав., мор.* балласт (*самолётту, кемени оодарбай, тең алып жүрүүчү жүк*); 2. *ж.-д.* балласт (*рельс менен шпалалардын астына төшөлгөн шагыл, кум, топурак*); 3. *перен.* керексиз жүк.

БАЛЛИ'СТИКА *ж. воен.* баллистика (*снаряддын учушу жөнүндөгү илим*).

БАЛЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **баллистика**-*га т.;* баллистикалык; **баллистúческие прибóры** баллистикалык приборлор.

БАЛЛО'Н *м.* 1. (*сосуд*) баллон (*мойну тар, өзү кең айнек идиш*); 2. (*резервуар*) баллон (*газ сактала турган идиш*); 3. (*оболочка аэростата*) баллон (*аэростаттын тышкы кабыгы*); 4. баллон (*автомобилдин шинасынын ичегиси*); ◇ **баллóн-зонд** баллон-зонд (*атмосферанын үстүңкү кабатын текшерүү үчүн колдонулуучу прибору бар кичине шар*).

БАЛЛОТИ'РОВАТЬ *несов. кого-что* добуш берүү, шайлоо.

БАЛЛОТИ'РОВАТЬСЯ *несов.* 1. добушка коюу (*өз кандидатурасын көрсөтүү*); 2. *страд. к* **баллотúровать.**

БАЛЛОТИРО'ВКА *ж.* добуш берүү, шайлоо.

БА'ЛЛЬНЫЙ, -ая, -ое **балл**-*га т.;* баллдык; **бáльная систéма** балл системасы.

БАЛОВА'ТЬ *несов. кого* эркелетүү, эрке өстүрүү; **баловáть ребёнка** баланы эркелетүү.

БАЛОВА'ТЬСЯ *несов. разг.* эркелөө, тентектик кылуу.

БА'ЛОВЕНЬ *м.* 1. (*любимец*) эрке; **бáловень судьбы́** тагдыр эркеси, бактылуу; 2. *разг.* (*шалун*) тентек, шок.

БАЛОВНИ'К *м. разг.* 1. (*шалун*) тентек, шок; 2. (*любимец*) эрке, аздек; **бáбушкин баловнúк** чоң эненин эркеси.

БАЛОВНИ'ЦА *женск. р. к* **баловнúк.**

БАЛОВСТВО' *ср.* 1. (*проказы*) тентектик, шоктук; 2. (*потворство в воспитании*) эрке кылып тарбиялоо.

БАЛТИ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **Балтика**-*га т.;* балтикалык.

БАЛЫ'К *м.* балык (*тузадалып сүрсүтүлгөн кызыл (сөөксүз) балыктын жон жагы*).

БАЛЬЗА'М *м.* 1. бальзам (*жыттуу суюк чайыр*); 2. *уст.* (*целительное средство*) бальзам (*жыттуу чайырдан жасалган дарынын бир түрү*); 3. *перен.* соорotуу, жубатуу.

БАЛЬЗАМИ'Н *м. бот.* кына гүл (*кооздук үчүн өстүрүлүүчү тропиктик өсүмдүктүн бир түрү*).

БАЛЬЗАМИ'РОВАНИЕ *ср.* бальзамдоо (*өлүктү чирибей турган кылып катыруу*).

БАЛЬЗАМИ'РОВАТЬ *несов. кого-что* бальзамдоо; *см.* **бальзамúрование.**

БАЛЬНЕО'ЛОГ *м.* бальнеолог (*бальнеология жагынан специалист*).

БАЛЬНЕОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **бальнеология**-*га т.;* бальнеологиялык.

БАЛЬНЕОЛО'ГИЯ *ж. мед.* бальнеология (*шыпаа, арашан суулары жөнүндөгү илим*).

БА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **бал**-*га т.;* **бáльное плáтье** балга кийиле турган көйнөк.

БАЛЮСТРА'ДА *ж.* балюстрада (*балкон же айбанчанын жумуру таякчалардан жасалган тосмосу*).

БАМБУ'К *м.* бамбук (*субтропиктик жыгачтын бир түрү*).

БАМБУ'КОВЫЙ, -ая, -ое **бамбук**-*ка т.;* бамбуктук; **бамбýковый лист** бамбук жалбырагы.

БАНА'ЛЬНОСТЬ *ж.* баналдуулук, таң болгон сөз, тантык; **говорúть банáльности** таң болгон сөздү сүйлөө.

БАНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое баналдуу, баналдык, таң болгон, тантык; **банáльная мысль** таң болуп, эскирген ой.

БАНА'Н *м.* банан (*тропиктик өсүмдүктүн бир түрү жана ошол өсүмдүктүн жемиши*).

БАНА'НОВЫЙ, -ая, -ое **банан**-*га т.;* банандык; **банáновый лист** банан жалбырагы.

БА'НДА *ж.* банда.

БАНДА'Ж *м.* бандаж (1. *курсак тарткыч;* 2. *тех. болоттон жасалган шина, дөңгөлөк кырчоосу*).

БАНДА'ЖНЫЙ, -ая, -ое **бандаж**-*га т.;* бандаждык; **бандáжное произвóдство** бандаж өндүрүшү.

БАНДЕРО'ЛЬ *ж.* 1. (*обёртка*) бандероль (*жиберилүүчү китеп, журнал же кол жазманын тилке ороо кагазы*); 2. (*почтовое отправление*) бандероль (*басма же жазма нерселерди почта аркылуу жиберүү формасы*); **отпрáвить бандерóлью** бандероль кылып жиберүү; 3. *уст.* (*ярлык*) бандероль (*кээ бир товарлардын — чай, тамеки ж. б.— сыртындагы акциз төлөнгөндүгүн билдирүүчү жука кагаз*).

БАНДИ'Т *м.* бандит.

БАНДИТИ'ЗМ *м.* бандитизм.

БАНДИ'ТСКИЙ, -ая, -ое **бандит**-*ке т.;* бандиттик.

БАНДУ'РА *ж.* бандура (*Украина комузу*).

БАНДУРИ'СТ *м.* бандурист, бандурачы (*бандура чалуучу, чертүүчү киши*).

БАНК I *м.* (*учреждение*) банк (*мекеме*).

БАНК II *м.* (*в карточной игре*) банк (*карта оюнунда — ортого чогулган акча*); **держáть банк** банк кармоо.

БА'НКА I *ж.* 1. банка (*азык сакталуучу идиш*); **бáнка мёду** бир банка бал; **консéрвная бáнка** консерва банкасы;

www.bizdin.kg

2. *мед.* банка, оңко, картык (*кан сордуруучу стаканча, оңко*); **ста́вить ба́нки** банка коюу.
БА'НКА II *ж. мор.* (*отмель*) банка (*суу жашырып турган тайыздык*).
БАНКЕ'Т *м.* банкет (*бир окуяга же бирөөгө арнап даярдалган тамак*); **устро́ить банке́т** банкет берүү, банкет жасоо.
БАНКИ'Р *м.* банкир (*капиталисттик өлкөлөрдө — банк ээлеген капиталист же чоң банк акционери*).
БАНКИ'РСКИЙ, -ая, -ое **банкир**-*ге т.*; банкирдик.
БАНКНО'Т *м. эк.* банкнот (*капиталисттик экономикада — акча ордуна жүрүүчү процентсиз банк билети*).
БА'НКОВСКИЙ, -ая, -ое **банк** I-*ге т.*; банктык; **ба́нковский капита́л** банк капиталы; **ба́нковский слу́жащий** банк кызматчысы.
БА'НКОВЫЙ, -ая, -ое **банк** I-*ге т.*; банктык; **ба́нковый биле́т** банк билети; **см. банкно́т.**
БАНКОМЁТ *м.* (*в карточной игре*) банкачы (*карта оюнунда — банк кармаган киши*).
БАНКРО'Т *м.* банкрот (1. *төлөөгө кудуретсиз карыздар*; 2. *перен. көбүнчө коом ишинде иши ордунан чыкпай четтеп калган адам*).
БАНКРО'ТСТВО *ср.* банкроттук, банкроттолуш (1. *карыз төлөөгө кудуретсиздик*; 2. *перен. чабалдык, мажүрөөлүк, кунсуздук*).
БА'ННЫЙ, -ая, -ое **баня**-*га т.*; **ба́нный день** мончо күнү.
БАНТ *м.* бант (*көркөм кылып байланган лента, тасма*).
БА'НЩИК *м.* мончочу.
БА'НЩИЦА *женск. р.* к **ба́нщик.**
БА'НЯ *ж.* мончо, мончо үйү; ◇ **он мне за́дал ба́ню** *разг.* ал мени абдан кысмакка алды.
БАОБА'Б *м. бот.* баобаб (*тропиктик көп жашоочу чоң жыгачтын бир түрү*).
БАР I *м.* бар (*кичинекей ресторан*).
БАР II *м. физ.* бар (*атмосфералык басыштын единицасы*).
БАР III *м. мор.* бар (*деңиздеги кумдуу тайыз жер*).
БАРАБА'Н *м.* 1. барабан; **бить в бараба́н** барабан согуу, барабан уруу; 2. *тех.* барабан (*механизмдеги айлануучу көңдөй цилиндр*); 3. *архит.* барабан (*үйдүн куполду көтөрүп турган бөлүгү*).
БАРАБА'НИТЬ *несов.* 1. (*стучать*) тарсылдатуу, ургулоо, тырсылдатуу; дабыратуу (*напр. о дожде*); **бараба́нить па́льцами по стеклу́** айнекти бармак менен тырсылдатуу; 2. *разг.* (*на рояле*) каңгыратуу.
БАРАБА'ННЫЙ, -ая, -ое **барабан**-*га т.*; барабандык; **бараба́нный бой** барабан уруу; ◇ **бараба́нная перепо́нка** *анат.* кулак жаргакчасы, кулак тарсылдагы.
БАРАБА'НЩИК *м.* барабанчы.
БАРА'К *м.* барак (1. *убактылуу туруу үчүн тактайдан жасалган үй*; 2. *жугуштуу оорулар үчүн обочолонгон үй*).
БАРА'Н *м.* кочкор (*производитель*); кочкорок (*молодой нехолощёный*); ирик (*трёхлетний кастрированный*).
БАРА'НИЙ, -ья, -ье **баран**-*га*, **овца**-*га т.*; **бара́нье са́ло** кой майы; ◇ **я его́ согну́ в бара́ний рог** мен аны тезге саламын, мен аны кыңк эткис кыламын.
БАРА'НИНА *ж.* кой эти.
БАРА'НКА I *ж.* калач (*теңелүккө окшотуп жасалган токоч*).
БАРА'НКА II *ж. разг.* (*руль автомобиля*) баранка (*автомобилдин рулу*).
БАРАНТА' *ж. уст.* барымта.
БАРАХЛО' *ср. собир. разг.* эски-уску, көр-жер, ыпыр-сыпыр.
БАРА'ХТАТЬСЯ *несов.* чабалактоо, ооналактоо; **бара́хтаться в воде́** суунун ичинде чабалактоо.
БАРА'ЧНЫЙ, -ая, -ое **барак**-*ка т.*; **бара́чная постро́йка** барак үй.
БАРА'ШЕК *м.* 1. (*ягнёнок*) козу; 2. (*мех*) көрпө.
БАРА'ШКИ *только мн.* 1. (*облака*) майда булут; 2. (*волны*) толкундун серпинди кырлары.
БАРА'ШКОВЫЙ, -ая, -ое **барашек** 2-*ге т.*; **бара́шковый воротни́к** көрпө жака.
БАРБАРИ'С *м. бот.* 1. (*кустарник*) сары жыгач (*бөрү карагат жыгачы*); 2. (*ягода*) бөрү карагат.
БАРБАРИ'СОВЫЙ, -ая, -ое **барбарис**-*ке т.*; **барбари́совое варе́нье** бөрү карагаттан жасалган варенье.
БАРВИ'НОК *м. бот.* барвинок (*дайыма көгөрүп туруучу кырчындын бир түрү*).
БАРДА' *ж.* барда, топ, чөбөгө (*арак, пиво чыгаруучу өндүрүштөн чыккан таштандылар; малга жем катарында берилет*).
БАРЕЛЬЕ'Ф *м.* барельеф (*жалпак нерсенин бетине түшүрүлгөн скульптуралык сүрөт*).
БА'РЖА *ж.* баржа (*ичине жүк салынып, кемеге чиркелип жүрүүчү чоң кайык*).
БА'РИЙ *м. хим.* барий (*күмүш түстүү жумшак металл, химиялык элементтердин бир түрү*).
БА'РИН *м.* (*мн.* **ба́ре, ба́ры**) 1. *уст.* барин (*помещик, жер ээси*); 2. *уст.* (*при обращении*) мырза, таксыр; 3. *пренебр.* мырзасынган, ак билек.
БАРИТО'Н *м. муз.* баритон (1. *эркектин бас менен тенордун аралыгындагы үнү; коңур үн*; 2. *коңур үндүү обончу*; 3. *үйлөмө жез инструменттин бир түрү*).
БА'РКА *ж.* барка (*дарыяда жүрүүчү жүк ташуучу кеме*).
БАРКАРО'ЛА *ж. муз.* баркарола (*Венециянын кайыкчыларынын ыры жана ушул ырга ылайык чыгарылган музыкалык чыгарма*).
БАРКА'С *м. мор.* баркас (*калак менен айдалуучу чоң кайык*).
БАРО'ГРАФ *м.* барограф (*өзү жазуучу барометр*).
БАРО'ККО *ср. нескл. иск.* барокко (*16—18 кылымдардагы өтө ыгы жок кооздолгон архитектуралык стиль*).
БАРО'МЕТР *м.* барометр (*абанын басышын өлчөй турган аспап*); **рту́тный баро́метр** сымап барометри.
БАРОМЕТРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **барометр**-*ге т.*; барометрдик; **барометри́ческое давле́ние** барометрдик басыш.
БАРО'Н *м.* барон (*Батыш Европада дворяндардын титулу, наамы*).
БАРОНЕ'ССА *женск. р.* к **баро́н**; баронесса (*барондун аялы же кызы*).
БАРОНЕ'Т *м.* баронет (*Англияда дворяндык титул, наам*).
БАРОСКО'П *м.* бароскоп (*абанын басышынын өзгөрүшүн өлчөөчү прибор*).
БАРРАЖИ'РОВАТЬ *несов. ав.* барраждоо (*белгилүү бир объект же районго душмандын авиациясын жакындатпас үчүн самолёттон асманда патрулдук кылуу*).
БАРРИКА'ДА *ж.* 1. баррикада (*көчөдө согуш болгон убакытта түрдүү нерседен жасалган тосмо*); 2. *перен.* тосмо, тоскоол.
БАРРИКАДИ'РОВАТЬ *несов. что* баррикада жасоо, баррикада куруу.
БАРРИКА'ДНЫЙ, -ая, -ое **баррикада**-*га т.*; баррикадалык; **баррика́дный бой** баррикадада согушуу.
БАРС *м.* барс, илбирс.
БА'РСКИЙ, -ая, -ое **барин** 1-*ге т.*; **ба́рская уса́дьба** бариндин усадьбасы (коругу); ◇ **ба́рские зама́шки** манап кыялдык, төрөчүлүк.
БА'РСОВЫЙ, -ая, -ое **барс**-*ка т.*; **ба́рсовая шку́ра** барс териси.
БА'РСТВО *ср.* 1. *собир. уст.* бариндер; 2. *перен.* (*изнеженность*) мырзага ылайык жорук.
БА'РСТВОВАТЬ *несов. презр.* манапча жашоо.
БАРСУ'К *м.* кашкулак.

www.bizdin.kg

БАРСУ'ЧИЙ, -ья, -ье барсук-*ка т.*; **барсу́чья шку́ра** кашкулак териси.

БАРХА'Н *м.* бархан (*чөлдөгү кум дөбө*).

БА'РХАТ *м.* баркыт, макмал.

БАРХАТИ'СТЫЙ, -ая, -ое баркыттай, баркыт сымал, баркыт өңдүү; **бархати́стая ко́жа на рука́х** колдун баркыттай жумшак териси.

БА'РХАТКА *ж.* баркыт тасма (*баркыттан жасалган тасма*).

БА'РХАТНЫЙ, -ая, -ое **1. бархат**-*ка т.*; **ба́рхатное пла́тье** баркыт көйнөк; **2.** *перен.* жумшак, коңур; **ба́рхатный го́лос** жумшак үн, коңур үн.

БАРЧО'НОК *м. уст.* бариндин, төрөнүн баласы.

БАРЧУ'К *м. см.* **барчо́нок.**

БА'РЩИНА *ж. ист.* барщина (*крепостной дыйкандардын помещиктерге милдеттүү иштөөсүнүн бир түрү*).

БА'РЫНЯ 1. *женск. р.* **к ба́рин 1**; барыня; **2.** *ж. уст.* (*при обращении к пожилой женщине*) байбиче; **3.** *ж. пренебр.* ак билек (*кара жумуштан качкан аял*).

БАРЫ'Ш *м.* пайда.

БАРЫ'ШНИК *м. уст.* **1.** (*перекупщик*) алып сатар, кызыл кулак; **2.** (*торговец лошадьми*) жалдапчы, ат алып сатуучу.

БАРЫ'ШНИЧАТЬ *несов. чем, уст.* алып сатардык кылуу, кызыл кулактык кылуу.

БАРЫ'ШНИЧЕСТВО *ср.* **1.** *уст.* алып сатардык, кызыл кулактык; **2.** (*торговля лошадьми*) жалдапчылык, ат алып сатуучулук.

БА'РЫШНЯ *ж.* **1.** *уст.* барышня (*бариндин, төрөнүн кызы*); **2.** *разг.* (*молодая девушка*) бойго жеткен кыз.

БАРЬЕ'Р *м.* **1.** барьер (*жолго коюлган тосмо*); **брать барье́р** барьерден ыргып (секирип) өтүү; **2.** *перен.* тоскоол, каргаша, жолто, кедерги; **тамо́женные барье́ры** таможнянын жолтосу (*тыштан товар киргизүүгө жолто болуучу чоң бажы*).

БАС *м. муз.* бас (**1.** *эркектин жоон үнү*; **2.** *жоон үндүү обончу*; **3.** *партитуранын жоон үнүн аткаруучу духовой* (*үйлөмө*) *же кылдуу инструмент*).

БАСИ'СТЫЙ, -ая, -ое жоон үндүү.

БАСИ'ТЬ *несов. разг.* жоон үн менен сүйлөө *же* ырдоо.

БАСКА'К *м. ист.* баскак (*Байыркы Русга — татарлар үстөмдүк кылып турган кезде хан бийлигинин өкүлү жана алык-салык жыйноочу адам*).

БАСКЕТБО'Л *м. спорт.* баскетбол (*топту торго ыргытып түшүрө турган оюн*).

БАСКЕТБОЛИ'СТ *м.* баскетболчу (*баскетбол оюнун жакшы билген адам*).

БАСКЕТБОЛИ'СТКА *женск. р.* **к баскетболи́ст.**

БАСКЕТБО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **баскетбол**-*го т.*; баскетболдук; **баскетбо́льная кома́нда** баскетбол командасы.

БАСМА' *ж.* басма (*чачтын боёгу; чачты боёочу боёк*).

БАСМА'Ч *м. ист.* басмачы.

БАСМА'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **басмач**-*ка т.*; **басма́ческий отря́д** басмачылар отряды.

БАСМА'ЧЕСТВО *ср. ист.* басмачылык.

БАСНОПИ'СЕЦ *м.* тамсил жазуучу, тамсилчи.

БАСНОСЛО'ВНО *нареч.* укмуштуу, эң эле, өтө эле; **баснoсло́вно дёшево** эң эле арзан.

БАСНОСЛО'ВНЫЙ, -ая, -ое укмуштуу, эң эле, өтө эле; **баснoсло́вный урожа́й** укмуштуу мол түшүм.

БА'СНЯ *ж.* **1.** *лит.* тамсил; **2.** *чаще мн., перен.* (*выдумка*) куру жомок (*чындыкка туура келбеген, калп*); ◇ **соловья́ ба́снями не ко́рмят** *посл.* куру аякка бата жүрбөйт; булбулга жомок аш болбойт.

БАСО'ВЫЙ, -ая, -ое **бас**-*ка т.*; **басо́вые но́ты** бас ноталары; **басо́вый ключ** бас ключу.

БАССЕ'ЙН *м.* **1.** (*искусственный водоём*) бассейн (*жасалма көлмө*); **бассе́йн для пла́вания** сүзүү үчүн жасалган бассейн; **2.** *геогр.* бассейн (*өзөн өзүнүн тармактары менен агып өткөн территория же бир көлгө куйган бардык өзөн*); **бассе́йн реки́ Сыр-Дарьи́** Сыр-Дарыя өзөнүнүн бассейни; **3.** *геол.* бассейн (*казылып алынуучу байлыктар жаткан жай*); **каменноуго́льный бассе́йн** таш көмүр бассейни.

БА'СТА *межд.* болду, болду эми, жетишет; **ну, поигра́л и ба́ста!** ойнодуңбу, болду эми!

БАСТИО'Н *м. воен. уст.* бастион (*беш бурчтуу формадагы крепость же сепил*).

БАСТОВА'ТЬ *несов.* забастовка чыгаруу, иш таштоо.

БАСТР *м.* бастр (*сапаты төмөн сары кум шекер*).

БАСТУ'ЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **бастова́ть; 2.** *в знач. сущ. м.* забастовкачы (*иш таштоочу, иш таштоого катышуучу, забастовка чыгаруучу*).

БАТАЛИ'СТ *м. иск.* баталист (*согуш аракетин же согуш эпизодун тартуучу художник*).

БАТА'ЛИЯ *ж. уст.* согуш, уруш.

БАТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *иск.* баталдык, согушту көрсөткөн; **бата́льная живопись** согуш көрсөтүлгөн живопись (сүрөт).

БАТАЛЬО'Н *м.* батальон; **стрелко́вый батальо́н** аткычтар батальону.

БАТАЛЬО'ННЫЙ, -ая, -ое **1. батальон**-*го т.*; батальондук; **батальо́нный команди́р** батальон командири; **2.** *в знач. сущ. м.* батальонный (*батальон начальниги*).

БАТАРЕ'ЙНЫЙ I, -ая, -ое **батарея I**-*ге т.*; батареялык; **батаре́йный обо́з** батарея обозу.

БАТАРЕ'ЙНЫЙ II, -ая, -ое **батарея II**-*ге т.*; батареялык; **батаре́йная устано́вка** батареялык установка.

БАТАРЕ'Я I *ж. воен.* батарея (*бир нече замбиректен же миномёттон түзүлгөн артиллериялык же миномёттук бөлүк*).

БАТАРЕ'Я II *ж.* **1.** *эл.* батарея (*бир түрдүү бир нече элементтердин бир жерде тизмектелиши*); **аккумуля́торная батаре́я** аккумулятор батареясы; **2.** *тех.* батарея (*окшош элементтерден тизилген прибор*); **батаре́я парово́го отопле́ния** буу менен жылытуунун батареясы.

БАТИ'СТ *м.* батист (*жука кездеменин бир түрү*).

БАТИ'СТОВЫЙ, -ая, -ое **батист**-*ке т.*; **бати́стовый плато́к** батист жоолук.

БАТМА'Н *м. уст.* (*мера веса*) батман (*2 пуддан 12 пудга чейин барабар болгон салмак өлчөмү*).

БАТО'Г *м. уст.* келтек, таяк (*жазалоо куралы*).

БАТО'Н *м.* батон (*сүйрү бөлкө, конфета, шоколад ж. б.*).

БАТРА'К *м.* батрак, малай (*помещикке, кулакка, байга жалданып иштөөчү дыйкан*).

БАТРА'ЦКИЙ, -ая, -ое **батрак**-*ка т.*

БАТРА'ЧЕСТВО *ср.* **1.** (*занятие батрака*) батрактык, малайлык; **2.** *собир.* батрактар, малайлар.

БАТРА'ЧИТЬ *несов.* батрак болуу, малай жүрүү (*помещикке, кулакка, байга жалданып иштөө*).

БАТРА'ЧКА *женск. р.* **к батра́к.**

БА'ТЮШКА *м. уст. разг.* **1.** (*отец*) ата; **2.** *разг.* (*обращение*) аке, ага, аксакал; **3.** (*священник*) поп, боп; ◇ **ба́тюшки!** *разг.* баракелде!, бул эмне деген жорук!

БАУ'Л *м.* кол сандык (*көбүнчө — булгаары менен капталган*).

БАХ *межд. и в знач. сказ.* тарс-турс (*этүү*).

БАХВА'Л *м. разг.* мактанчаак, апыраңдаган, көйрөң.

БАХВА'ЛИТЬСЯ *несов. чем, разг.* мактануу, апыраңдоо, көйрөңдүк кылуу.

БАХВА'ЛЬСТВО *ср. разг.* мактанчаактык, апыраңдоочулук, көйрөңдүк.

БАХРОМА' *ж.* бахрома (*кооздук үчүн түрдүү жиптен жасалган чачы, чок*).

БАХРО'МЧАТЫЙ, -ая, -ое бахрома сыяктуу, бахромасы бар.

www.bizdin.kg

БАХТАРМА' *ж.* (*сторона шкуры, прилегающая к телу животного*) теринин чели, теринин ички бети.

БАХЧА' *ж.* бакча (*коон, дарбыз ж. б. айдалган талаа жер*).

БАХЧЕВО'ДСТВО *ср.* бакчачылык (*коон, дарбыз ж. б. айдоочулук*).

БАХЧЕВО'Й, -а́я, -о́е **бахча**-*га т.*; **бахчевы́е культу́ры** бакча өсүмдүктөрү.

БАЦ *межд. и в знач. сказ.* шак, чак (*этүү*).

БАЦИ'ЛЛА *ж.* бацилла (*түрдүү ооруларды козгоочу бактерия*).

БАЦИЛЛОНОСИ'ТЕЛЬ *м.* бациллалуу.

БАЦИЛЛЯ'РНЫЙ, -ая, -ое **бацилла**-*га т.*; бациллалык.

БАЧО'К *м. уменьш. от* **бак** I кичинекей бак.

БА'ШЕННЫЙ, -ая, -ое **башня**-*га т.*; **ба́шенные ча́сы** мунара сааты.

БАШКА' *ж. разг.* баш; **башка́ трещи́т** баш зыңылдап ооруйт, баш зыңылдайт (каңгырайт).

БАШКИ'Р *м.* башкырт.

БАШКИ'РКА *женск. р. к* **башки́р**; башкирка.

БАШКИ'РСКИЙ, -ая, -ое **Башкирия**-*га*, **башкир**-*ге т.*; **башки́рский язы́к** башкырт тили.

БАШКИ'РЫ *мн.* башкырттар.

БАШЛЫ'К *м.* кулакчындын бир түрү.

БАШМА'К *м. тех.* башмак (*таяныч үчүн ылайыкталган нерсе*).

БАШМАКИ' *мн.* (*ед.* **башма́к** *м.*) башмактар (*бут кийимдин бир түрү*); ◇ **быть под башмако́м у жены́** аялынын таман алдында болуу.

БАШМА'ЧНИК *м. уст.* өтүкчү, кепиччи.

БАШМА'ЧНЫЙ, -ая, -ое **башмаки**-*ге т.*; **башма́чное произво́дство** башмак өндүрүшү.

БА'ШНЯ *ж.* мунара; бурана; **си́лосная ба́шня** силос мунарасы; **ору́дийная ба́шня на корабле́** кемедеги орудиелик мунара.

БАШТА'Н *м. обл. см.* **бахча́**.

БА'Ю: ба́ю-бай, ба́юшки-баю́, ба́ю-ба́юшки-баю́ *межд.* алдей-алдей.

БАЮ'КАНЬЕ *ср.* алдайлөө.

БАЮ'КАТЬ *несов. кого-что* алдейлөө.

БАЯДЕ'РКА *ж.* баядерка (*Индияда храмда кызмат кылуучу бийчи, обончу аял*).

БАЯ'Н *м.* баян (*гармондун бир түрү*).

БАЯНИ'СТ *м.* баянчы (*гармончу*).

БДЕ'НИЕ *ср. уст.* сергектик кылуу, уктабоо.

БДИ'ТЕЛЬНО *нареч.* кыраакылык менен.

БДИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* кыраакылык, сергектик, сактык; **проявля́ть бди́тельность** кыраакылык көрсөтүү.

БДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кыраакы, сергек, сак.

БЕГ *м.* 1. жүгүрүү, чабуу, чуркоо; **соскочи́ть с ло́шади на всём бегу́** чаап баратып, аттан ыргып түшүү; 2. *спорт.* жүгүрүү, жөө байге, жөө жарыш; **бег на сто ме́тров** жүз метр жерге жүгүрүү; **бег на ме́сте** орунда жүгүрүү; ◇ **быть в бега́х** 1) *уст.* качкында жүрүү; 2) *разг.* качып-бозуп жүрүү.

БЕ́ГА' *только мн. спорт.* 1. (*гонки*) таскак жарыштыруу; 2. (*ипподром*) ат чабуучу жай.

БЕ'ГАТЬ *несов.* 1. *см.* **бежа́ть** I; **бе́гать с ме́ста на ме́сто** бир жерге жай алып турбоо, бир орундан экинчи орунга дайыма которула берүү, ары-бери чапкылоо; **бе́гать за ке́м-либо** 1) бирөөнүн артынан дайыма жүрүү; 2) *перен.* (*заискивать*) бирөөнүн үстү-астына түшүү, жаң-алы калбоо; 3) *перен.* (*ухаживать*) бирөөнүн артынан түшүү; **бе́гать от кого́-чего́-либо** (*избегать*) бирөөдөн же бир нерседен жашырынуу, качуу; 2. *перен.* (*о глазах, о взгляде*) ойноп туруу; **глаза́ его́ так и бе́гают** анын көздөрү ойноп турат; ◇ **от стра́ха мура́шки по спине́ бе́гают** корккондон бүткөн бою «дүр» дей түштү.

БЕГЕМО'Т *м. зоол.* бегемот (*Африканын дарыяларында, көлдөрүндө жашоочу туяктуу чоң жаныбар*).

БЕГЛЕ'Ц *м.* качкын.

БЕ'ГЛО *нареч.* 1. (*легко, без затруднений*) тез, ылдам, шар; **бе́гло чита́ть** шар окуу, тез окуу; **бе́гло игра́ть на роя́ле** роялда тез ойноо; 2. (*поверхностно*) үстүртөн гана ... салуу, ары-бери ... салуу; **бе́гло просмотре́ть кни́гу** китепти үстүртөн гана карап салуу, китепти көз жүгүртүп карап чыгуу.

БЕ'ГЛОСТЬ *ж.* тездик, чапчаңдык, маштык; **бе́глость чте́ния** окуунун тездиги (шыдырлыгы).

БЕ'ГЛЫЙ, -ая, -ое 1. (*быстрый*) тез, ылдам, бат; **бе́глый взгляд** тез көз жүгүртүү; **бе́глое чте́ние** тез окуу, көз жүгүртүп, бат окуу; 2. (*поверхностный*) көз жүгүртүп; **бе́глый просмо́тр** көз жүгүртүп эле өтүү; 3. *в знач. сущ м., ж.* качкын; ◇ **бе́глый ого́нь** *воен.* бат-бат аткылоо; **бе́глые гла́сные** *лингв.* түшүп калма үндүүлөр (*мис.* лоб—лба, отец — отца, кийим — кийми).

БЕГЛЯ'НКА *женск. р. к* **беглéц**.

БЕГОВО'Й, -а́я, -о́е *спорт.*: **бегова́я доро́жка** тегеретме, жарыш жолу; **бегова́я ло́шадь** күлүк ат, байге аты.

БЕГО'М *нареч.* жүгүрүп, жүгүрө; **догна́ть бего́м** *разг.* жүгүрүп жетүү; ◇ **бего́м марш!** бегом марш! (*«жүгүр!» деген команда берүү*).

БЕГО'НИЯ *ж. бот.* бегония (*гүлдүн бир түрү*).

БЕГОТНЯ' *ж. разг.* 1. ары-бери чапкылоо, ары-бери жүгүрүү; 2. *перен.* (*хлопоты, спешка*) тынчы жоктук, аркы-терки чуркап шашкалактоо.

БЕ'ГСТВО *ср.* качуу; **бе́гство из пле́на** туткундан качуу; **обрати́ть в бе́гство** качыруу, качууга аргасыз кылуу.

бегу́, бежи́шь *и т. д. наст. вр. от* **бежа́ть**.

БЕГУ'Н *м. спорт.* жөө күлүк.

БЕГУНКИ' *мн.* (*ед.* **бегуно́к** *м.*) *тех.* паровоздун кичине дөңгөлөктөрү.

БЕГУНЫ' *мн. тех.* бегуны (*ар түрдүү материалдарды майдалоочу машина, мис. тегирмен ташы*).

БЕГУ'НЬЯ *женск. р. к* **бегу́н**.

БЕДА' *ж.* балаа, бакытсыздык, балакет; **вы́ручить из беды́** балаадан куткаруу; ◇ **беда́!** *межд.* балакет!, кырсык!, кайгы!; **на беду́** балакет болуп; **не беда́!** эч нерсе эмес!, эчтеме эмес!; **лиха́ беда́ нача́ло** *погов.* көз—коркок, кол—баатыр; башы башталды, аягы бүтөр; бири кетти, неси калды!

БЕДНЕ'ТЬ *несов.* кедейленүү, жарды болуу.

БЕ'ДНО *нареч.* кедей, жарды.

БЕ'ДНОСТЬ *ж.* 1. (*нужда*) кедейлик, жардылык, жакырдык, бечаралык; 2. *перен.* аздык; **бе́дность фа́ктов** фактылардын аздыгы.

БЕДНОТА' *ж. собир.* кедейлер.

БЕ'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*неимущий*) жарды, кедей; 2. (*несчастный*) бакытсыз, байкуш; 3. *перен.* кызыксыз, мазмунсуз; **расска́з с бе́дным содержа́нием** мазмунсуз, кызыгы жок аңгеме; 4. *в знач. сущ.* **бе́дные** *мн.* кедейлер.

БЕДНЯ'ГА *м. и ж. разг.* байкуш, шордуу, бечара; **он уста́л, бедня́га** ал, байкуш, чарчады.

БЕДНЯ'ЖКА *м. и ж. см.* **бедня́га**.

БЕДНЯ'К *м.* 1. (*неимущий человек*) кедей, бечара; 2. (*малоземельный крестьянин*) кедей (*дыйкан*).

БЕДНЯ'ЦКИЙ, -ая, -ое **бедняк** 2-*ге т.*; **бедня́цкое хозя́йство** кедей дыйкан чарбасы.

БЕДНЯ'ЧЕСТВО *ср. собир.* жардылар, кедейлер.

БЕДО'ВЫЙ, -ая, -ое *разг.* шок, кыйын, угуттуу; **бедо́вый па́рень** кыйын жигит.

БЕ'ДРЕННЫЙ, -ая, -ое: **бе́дренная кость** *анат.* кашка жилик.

БЕДРО' *ср.* 1. *анат.* сан; **у́зкие бёдра** куурай сан, 2. (*часть мясной туши*) сан эт.

БЕ'ДСТВЕННЫЙ, -ая, -ое кырсыктуу, балакеттүү, оор, азаптуу; **бе́дственное положе́ние** оор абал.

www.bizdin.kg

БЕ'ДСТВИЕ *ср.* кырсык, балакет, муктаждуулук, оор күн, бакытсыздык; **сигна́л бе́дствия** кырсык башталгандыгы жөнүндөгү сигнал.

БЕ'ДСТВОВАТЬ *несов.* кедейлик турмушта жашоо, жокчулуктун каарын тартуу, оор күн өткөрүү, муктаж болуу.

БЕДУИ'Н *м.* бедуин (*көчмөн араб*).

БЕЖ *прил. неизм.* саргыч боз.

БЕЖА'ТЬ 1. *несов.* жүгүрүү, чабуу, чуркоо; 2. *сов. и несов.* (*убежать*) качуу, качып кетүү, жоголуу, качып кутулуу (*мис. туткундан*); 3. *несов. перен.* (*о времени*) тез өтүү; **вре́мя бежи́т бы́стро** убакыт тез өтүп жатат; 4. *несов. перен.* (*спешить*) шашуу, алга кетүү; **часы́ бегу́т** саат алга кетет; 5. *несов. перен.* (*течь*) агуу, диркирөө; **кровь бежи́т из ра́ны** жарадар болгон жерден кан агып жатат; 6. *несов.* (*при кипячении*) ташуу, ташып төгүлүү; **молоко́ бежи́т** сүт ташып жатат.

БЕ'ЖЕВЫЙ, -ая, -ое *разг.* саргыч боз; **бе́жевое пла́тье** саргыч боз көйнөк.

БЕ'ЖЕНЕЦ *м.* качкын.

БЕ'ЖЕНКА *женск. р. к* **бе́женец.**

БЕЗ (БЕЗО) *предлог с род. п.* -сыз, жок, кем; **без де́нег** акчасыз; **без нас не начина́йте** бизсиз (биз келмейинче) баштабагыла; **без пяти́ шесть** беш минута кем алты; ◇ **без сомне́ния** *вводн. сл.* шексиз; **не без по́льзы** пайдасыз эмес; **без огово́рок** эскертүүсүз, кыңк-мыңксыз, сөзсүз; **и без того́** ансыз эле.

БЕЗ- (БЕЗЪ-, БЕС-) *приставка* -сыз, жок; **безвозду́шный** абасыз; **безбиле́тный** билетсиз, билети жок; **бескульту́рье** маданиятсыздык.

БЕЗАВАРИ'ЙНОСТЬ *ж.* авариясыздык.

БЕЗАВАРИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое авариясыз; **безавари́йный полёт** авариясыз учуш.

БЕЗАЛА'БЕРНО *нареч.* тартипсиз, иретсиз.

БЕЗАЛА'БЕРНОСТЬ *ж. разг.* тартипсиздик, илээндилик, иретсиздик.

БЕЗАЛА'БЕРНЫЙ, -ая, -ое *разг.* тартипсиз, илээнди, иретсиз; **безала́берный челове́к** илээнди киши.

БЕЗАЛКОГО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое алкоголсуз, алкоголь катышпаган; **безалкого́льный напи́ток** алкоголсуз ичимдик.

БЕЗАПЕЛЛЯЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое 1. апелляцияга жол койбогон; **безапелляцио́нное реше́ние** апелляцияга жол койбогон чечим; 2. *перен.* унчуктурбас, каяша кылдырбас.

БЕЗБЕ'ДНО *нареч.* оокаттуу болуп, жокчулук көрбөй, муктажсыз; **жить безбе́дно** жокчулук көрбөй жашоо.

БЕЗБЕ'ДНЫЙ, -ая, -ое оокаттуу, колдо бар, жокчулук көрбөй, муктажсыз; **безбе́дное существова́ние** оокаттуу тиричилик.

БЕЗБИЛЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое билетсиз, билети жок; **безбиле́тный пассажи́р** билетсиз пассажир.

БЕЗБО'ЖИЕ *ср.* кудайсыздык, кудайды жана динди жок дечүүлүк.

БЕЗБО'ЖНИК *м.* динсиз киши, кудайды жана динди танууучу киши.

БЕЗБО'ЖНО *нареч. разг.* ыксыз, кудайды карабай, чактабай; **безбо́жно врать** ыксыз калп айтуу.

БЕЗБО'ЖНЫЙ, -ая, -ое *разг.* ыксыз, барып турган, кудайды карабаган, чактабаган; **безбо́жная ложь** барып турган калп.

БЕЗБОЛЕ'ЗНЕННО *нареч.* 1. (*без боли*) оорутпай, оорубай; 2. *перен.* (*без осложнений*) оңой, камырдан кыл суургандай.

БЕЗБОЛЕ'ЗНЕННОСТЬ *ж.* 1. оорутпагандык, оорубагандык; 2. *перен.* оңойлук.

БЕЗБОЛЕ'ЗНЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*без боли*) оорусуз, оорутпай турган; **безболе́зненная опера́ция** оорутпай иштелген операция; 2. *перен.* зыянсыз, кыйынчылыкка учуратпай турган; **безболе́зненное реше́ние вопро́са** маселени кыйынчылыкка учуратпай турган кылып чечүү.

БЕЗБОРО'ДЫЙ, -ая, -ое көсөө, сакалсыз.

БЕЗБОЯ'ЗНЕННО *нареч.* коркпой, эр жүрөктүүлүк менен, кайраттуулук менен.

БЕЗБОЯ'ЗНЕННЫЙ, -ая, -ое коркпогон, коркпос, жүрөктүү, кайраттуу.

БЕЗБРА'ЧИЕ *ср.* так өтүү, кечил өтүү, аял албоо, күйөөгө чыкпоо.

БЕЗБРА'ЧНЫЙ, -ая, -ое так өткөн, кечил өткөн, аял албаган, күйөөгө чыкпаган.

БЕЗБРЕ'ЖНОСТЬ *ж.* чексиздик, учу-кыйыры жоктук, мелмирегендик.

БЕЗБРЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое чексиз, учу-кыйыры жок, мелмиреген; **безбре́жное мо́ре** мелмиреген деңиз.

БЕЗБРО'ВЫЙ, -ая, -ое кашсыз, кашы жок.

БЕЗВЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое кабарсыз, дарексиз, дареги жок, дайынсыз, зымкыя; **безве́стное отсу́тствие** *юр.* кабарсыз жоголуу, зымкыя жок болуу.

БЕЗВЕ'ТРЕННЫЙ, -ая, -ое шамалсыз, желсиз; **безве́тренная пого́да** шамалсыз аба ырайы.

БЕЗВЕ'ТРИЕ *ср.* шамалсыздык, желсиздик.

БЕЗВИ'ННО *нареч.* айыпсыз, күнөөсүз.

БЕЗВИ'ННЫЙ, -ая, -ое айыпсыз, күнөөсүз.

БЕЗВКУ'СИЕ *ср. см.* **безвку́сица.**

БЕЗВКУ'СИЦА *ж.* жарашыксыздык, жагымсыздык.

БЕЗВКУ'СНЫЙ, -ая, -ое 1. (*о пище*) даамсыз, даамы жок; 2. *перен.* жарашыксыз, жагымсыз; **безвку́сное украше́ние** жагымсыз жасалга.

БЕЗВЛА'СТИЕ *ср.* өкмөтсүздүк, баш аламандык.

БЕЗВО'ДНЫЙ, -ая, -ое суусуз; **безво́дная пусты́ня** суусуз чөл; ◇ **безво́дная кислота́** *хим.* кургак кислота (*составында суу жок*).

БЕЗВО'ДЬЕ *ср.* суусуздук.

БЕЗВОЗВРА'ТНО *нареч.* кайтпастан, кайта келбестен, таптакыр; **исче́знуть безвозвра́тно** таптакыр жоголуу.

БЕЗВОЗВРА'ТНЫЙ, -ая, -ое кайтарылбас, кайта берилбес; **безвозвра́тная ссу́да** кайтарылбас ссуда.

БЕЗВОЗДУ'ШНЫЙ, -ая, -ое: **безвозду́шное простра́нство** *физ.* абасыз мейкиндик.

БЕЗВОЗМЕ'ЗДНО *нареч.* төлөөсүз, бекер; **получи́ть что-л. безвозме́здно** *бир нерсени* төлөөсүз алуу.

БЕЗВОЗМЕ'ЗДНЫЙ, -ая, -ое төлөөсүз, бекер; **безвозме́здное по́льзование** төлөөсүз пайдалануу.

БЕЗВО'ЛИЕ *ср.* жумшактык, мококтук, оопайлык.

БЕЗВОЛО'СЫЙ, -ая, -ое түксүз, чачсыз.

БЕЗВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое оопай, бош; **безво́льный челове́к** оопай киши; **безво́льный хара́ктер** бош мүнөз.

БЕЗВРЕ'ДНО *нареч.* зыянсыз, залалсыз.

БЕЗВРЕ'ДНЫЙ, -ая, -ое зыянсыз, залалсыз.

БЕЗВРЕ'МЕННО *нареч.* убакытсыз, бейубак, мезгилсиз; **безвре́менно поги́бнуть** мезгилсиз өлүү.

БЕЗВРЕ'МЕННЫЙ, -ая, -ое убакытсыз, бейубак, мезгилсиз; **безвре́менная смерть** мезгилсиз өлүм.

БЕЗВРЕ'МЕНЬЕ *ср. уст.* коомдун басынып пассивдүү болгон чагы.

БЕЗВЫ'ЕЗДНО *нареч.* эч жакка чыкпастан, эч кайда чыкпай; **он жил безвы́ездно в дере́вне** ал кыштактан эч кайда чыкпай жашаган.

БЕЗВЫ'ХОДНО *нареч.* 1. (*неотлучно*) эч жакка чыкпастан; 2. *перен.* чарасыз, аргасыз.

БЕЗВЫ'ХОДНОСТЬ *ж.* чарасыздык, арга жоктук, амалсыздык, айласыздык.

БЕЗВЫ'ХОДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*без отлучек*) эч жакка чыкпаган; 2. *перен.* чарасыз, аргасыз, амалсыз, айласыз; **он в безвы́ходном положе́нии** ал аргасыз абалда, амалы түгөндү.

БЕЗГЛА'ЗЫЙ, -ая, -ое көзсүз, көзү жок, сокур.

БЕЗГЛА'СНЫЙ, -ая, -ое *уст.* өзүнчө пикири болбогон.

www.bizdin.kg

БЕЗГОЛО'ВЫЙ, -ая, -ое 1. башсыз, башы жок; 2. *перен.* (*глупый*) акылсыз; 3. *перен.* (*забывчивый*) унутчаак.

БЕЗГОЛО'СЫЙ, -ая, -ое үнү жок, үнсүз; **безголо́сый певе́ц** үнү жок обончу.

БЕЗГРА'МОТНО *нареч.* 1. (*малограмотно*) чала сабаттуу; 2. (*невежественно*) наадан, сабатсыз.

БЕЗГРА'МОТНОСТЬ *ж.* 1. (*неграмотность*) сабатсыздык, кат таанубоо; 2. (*малограмотность*) чала сабаттуулук; 3. *перен.* (*невежественность*) наадандык, сабатсыздык.

БЕЗГРА'МОТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*неграмотный*) сабатсыз, кат таанубаган; 2. (*малограмотный*) чала сабаттуу; 3. *перен.* (*невежественный*) наадан, сабатсыз.

БЕЗГРАНИ'ЧНО *нареч.* чексиз, өтө, абдан.

БЕЗГРАНИ'ЧНОСТЬ *ж.* чексиздик, учу-кыйыры жоктук.

БЕЗГРАНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. чексиз, учу-кыйыры жок; **безграни́чная степь** учу-кыйыры жок талаа; 2. *перен.* чексиз, аябаган чоң; **безграни́чная ра́дость** аябаган чоң кубаныч; **безграни́чная любо́вь к ро́дине** родинаны чексиз сүйүү.

БЕЗГРЕ'ШНЫЙ, -ая, -ое *уст.* айыпсыз, күнөөсүз.

БЕЗДА'РНО *нареч.* зээнсиз, талантсыз.

БЕЗДА'РНОСТЬ *ж.* зээнсиздик, талантсыздык, начардык, маанисиздик.

БЕЗДА'РНЫЙ, -ая, -ое зээнсиз, талантсыз (*о человеке*); өтө жаман, өтө начар; **безда́рный рома́н** өтө начар роман.

БЕЗДЕ'ЙСТВИЕ *ср.* аракетсиздик; **престу́пное безде́йствие** кылмыштуу аракетсиздик.

БЕЗДЕ'ЙСТВОВАТЬ *несов.* аракет кылбоо, эч нерсе кылбоо, ишке салкын кароо.

БЕЗДЕ'ЛИЦА *ж. разг.* жарытымсыз нерсе, арзыбаган, анча-мынча, болор-болбос нерсе.

БЕЗДЕЛУ'ШКА *ж.* майда-чүйдө жасалга.

БЕЗДЕ'ЛЬЕ *ср.* бекерчилик, бекер.

БЕЗДЕ'ЛЬНИК *м.* бекерчиликке көнгөн адам.

БЕЗДЕ'ЛЬНИЦА *женск. р. к* **безде́льник.**

БЕЗДЕ'ЛЬНИЧАТЬ *несов.* бекер жүрүү, бош жүрүү, эч нерсе иштебөө.

БЕЗДЕ'НЕЖНЫЙ, -ая, -ое акчасыз, пулсуз; **безде́нежный расчёт** *эк.* акчасыз расчёт (*тогошуп такташуу*).

БЕЗДЕ'НЕЖЬЕ *ср.* акчасыздык.

БЕЗДЕ'ТНОСТЬ *ж.* баласыздык.

БЕЗДЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое баласыз, баласы жок.

БЕЗДЕ'ЯТЕЛЬНОСТЬ *ж.* демилгесиздик, кашаңдык.

БЕЗДЕ'ЯТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое демилгесиз, кашаң.

БЕ'ЗДНА *ж.* 1. (*про́пасть*) түпсүз ор, түбү жок; 2. (*пучина*) ирим; **морска́я бе́здна** деңиздин ирими; 3. *разг.* (*множество*) толуп жаткан, эң эле көп; **бе́здна дел** эң эле көп, түгөнбөгөн иш.

БЕЗДО'ЖДЬЕ *ср.* жамгырсыздык, жамгыр жоктук, жаан-чачынсыздык.

БЕЗДОКАЗА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* далилсиздик; **бездоказа́тельность обвине́ния** айыптоонун далилсиздиги.

БЕЗДОКАЗА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое далилсиз, далили болбогон.

БЕЗДО'МНЫЙ, -ая, -ое үйү-жайы жок (*о человеке*); ээси жок (*о животном*); **бездо́мная соба́ка** ээси жок ит.

БЕЗДО'ННЫЙ, -ая, -ое түпсүз, түбү түшкөн; ◇ **бездо́нная про́пасть** түбү жок тереңдик.

БЕЗДОРО'ЖЬЕ *ср.* 1. (*отсутствие дорог*) жолсуздук; 2. (*распутица*) алашалбырт, алашалбыраң (*жазгы жана күзгү жаан-чачындын натыйжасында жол жүрүүнүн кыйындашы*); **весе́ннее бездоро́жье** жазгы алашалбырт.

БЕЗДУ'МНЫЙ, -ая, -ое *уст.* ойлонбогон, сары санаа болбогон (*мис. турмуш*).

БЕЗДУ'ШИЕ *ср.* ырайымсыздык, кайырымсыздык, таш боордук.

БЕЗДУ'ШНО *нареч.* ырайымсыз, кайырымсыз, таш боорлорчо.

БЕЗДУ'ШНЫЙ, -ая, -ое ырайымсыз, ырайымы жок, кайырымсыз, кайырымы жок, таш боор; **безду́шное отноше́ние** таш боор мамиле.

БЕЗДЫ'МНЫЙ, -ая, -ое түтүнсүз, түтүнү жок; **безды́мный по́рох** түтүнсүз ок-дары (*мылтыктын ок-дарысы*).

БЕЗДЫХА'ННЫЙ, -ая, -ое деми бүткөн, тыны бүткөн, денеси сууган (*мис. өлүк*).

БЕЗЖА'ЛОСТНОСТЬ *ж.* катаалдык, таш боордук.

БЕЗЖА'ЛОСТНЫЙ, -ая, -ое катаал, таш боор.

БЕЗЖИ'ЗНЕННОСТЬ *ж.* жансыздык, жаны жоктук.

БЕЗЖИ'ЗНЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*мёртвый*) жансыз; **безжи́зненное те́ло** жансыз дене; 2. *перен.* суз, мааниси жок, кызыбаган; **безжи́зненная игра́ арти́ста** артисттин кызыбаган оюну; **безжи́зненный взгляд** суз кароо.

БЕЗЗАБО'ТНО *нареч.* камсыз, бейгам, санаасыз, кенебей; **беззабо́тно смея́ться** санаасыз күлө берүү.

БЕЗЗАБО'ТНОСТЬ *ж.* камсыздык, бейгамдык, санаасыздык, кенебестик, алаңгазарлык.

БЕЗЗАБО'ТНЫЙ, -ая, -ое камсыз, бейгам, санаасыз, кенебес, эч нерсени ойлобогон; **беззабо́тный челове́к** санаасыз киши, эч нерсени ойлобогон киши.

БЕЗЗАВЕ'ТНО *нареч.* жан-дили менен, чын жүрөктөн; **беззаве́тно люби́ть ро́дину** родинаны жан-дили менен сүйүү.

БЕЗЗАВЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое жан-дили менен, тайманбаган, чын жүрөктөн; **беззаве́тная пре́данность** жан-дили менен берилгендик; **беззаве́тная хра́брость** тайманбаган эрдик.

БЕЗЗАКО'НИЕ *ср.* законсуздук (*отсутствие законности*); законду бузгандык, законду бузуу (*беззаконный поступок*).

БЕЗЗАКО'ННЫЙ, -ая, -ое законсуз; **беззако́нные де́йствия** законсуз иш.

БЕЗЗАСТЕ'НЧИВО *нареч.* уялбастан, тартынбастан; **беззасте́нчиво лгать** уялбастан туруп калп айтуу.

БЕЗЗАСТЕ'НЧИВОСТЬ *ж.* уятсыздык, тартынбастык.

БЕЗЗАСТЕ'НЧИВЫЙ, -ая, -ое уялбас, уятсыз, тартынбаган; **беззасте́нчивая ложь** уялбаган, каратып туруп айткан калп.

БЕЗЗАЩИ'ТНОСТЬ *ж.* жактоосуздук, таянычы жоктук, тиреги жоктук, өзүн өзү коргой албоочулук, далдасыздык (*коргонууга мүмкүндүгү жоктук*).

БЕЗЗАЩИ'ТНЫЙ, -ая, -ое жактоосуз, таянычсыз, тирексиз, өзүн өзү коргой албаган, далдасыз, коргоосуз, коргонсуз.

БЕЗЗВЁЗДНЫЙ, -ая, -ое жылдызсыз, жылдызы жок (*асман*).

БЕЗЗВУ'ЧНО *нареч.* үн чыгарбай, үнсүз; **беззву́чно пла́кать** үн чыгарбай ыйлоо.

БЕЗЗВУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое үнсүз, тыбышсыз; **беззву́чный плач** үнсүз ый.

БЕЗЗЕМЕ'ЛЬЕ *ср.* жерсиздик, жери жоктук.

БЕЗЗЕМЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жерсиз, жери жок.

БЕЗЗЛО'БНЫЙ, -ая, -ое арамы жок, ачуусуз; **беззло́бный смех** арамы жок күлкү.

БЕЗЗУ'БЫЙ, -ая, -ое 1. тишсиз, тиши жок; **беззу́бый рот** тишсиз ооз; 2. *перен.* мокок, өткүр эмес; **беззу́бая кри́тика** мокок сын.

БЕЗЛЕПЕСТКО'ВЫЙ, -ая, -ое *бот.* желекчесиз (*өсүмдүк*).

БЕЗЛЕ'СНЫЙ, -ая, -ое токойсуз, токою жок.

БЕЗЛЕ'СЬЕ *ср.* токойсуздук.

БЕЗЛИ'СТВЕННЫЙ, -ая, -ое жалбырaксыз, жалбырагы жок; **безли́ственное де́рево** жалбырaксыз жыгач.

БЕЗЛИ'СТНЫЙ, -ая, -ое *см.* **безли́ственный.**

БЕЗЛИ'СТЫЙ, -ая, -ое *см.* **безли́ственный.**

БЕЗЛИ'ЧИЕ *ср.* бөтөнчөлүгү жоктук, өзүнө таандык каснеттердин жоктугу, ээрчимелик, демилгесиздик.

www.bizdin.kg

БЕЗЛИ'ЧНОСТЬ *ж. см.* **безли́чие.**

БЕЗЛИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. бөтөнчөлүгү жок, өзүнө таандык касиеттери жок, ээрчиме, демилгесиз; **безли́чный челове́к** демилгесиз киши; 2. *грам.* жаксыз; **безли́чное предложе́ние** жаксыз сүйлөм; **безли́чный глаго́л** жаксыз этиш.

БЕЗЛОША'ДНИК *м. уст.* атсыз дыйкан, аты жок дыйкан.

БЕЗЛОША'ДНЫЙ, -ая, -ое *уст.* атсыз, аты жок; **безлоша́дный крестья́нин** атсыз дыйкан.

БЕЗЛУ'ННЫЙ, -ая, -ое айсыз, айы жок; **безлу́нная ночь** айсыз түн.

БЕЗЛЮ'ДНЫЙ, -ая, -ое элсиз, адамсыз; **безлю́дное ме́сто** элсиз жер.

БЕЗЛЮ'ДЬЕ *ср.* элсиздик, адамсыздык; ◇ **на безлю́дье** керектүү кишилердин жоктугунан.

БЕЗМЕ'Н *м.* безмен (*таразанын бир түрү*).

БЕЗМЕ'РНО *нареч.* чексиз; **он безме́рно сча́стлив** ал чексиз бактылуу.

БЕЗМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое чексиз, чени жок, өлчөөсүз; **безме́рная ра́дость** чексиз кубаныч.

БЕЗМО'ЗГЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* мээсиз, акылсыз.

БЕЗМО'ЛВИЕ *ср.* жымжырт.

БЕЗМО'ЛВНЫЙ, -ая, -ое унчукпас, жымжырт.

БЕЗМО'ЛВСТВОВАТЬ *несов.* үндөбөө, унчукпоо.

БЕЗМОТО'РНЫЙ, -ая, -ое моторсуз, мотору жок; **безмото́рный полёт** *ав.* моторсуз учуу (*планёрдо учуу*).

БЕЗМЯТЕ'ЖНО *нареч.* бейпил.

БЕЗМЯТЕ'ЖНОСТЬ *ж.* бейпилчилик.

БЕЗМЯТЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое мемиреген, бейпил; **безмяте́жный сон** мемиреген уйку.

БЕЗНАДЕ'ЖНО *нареч. уст. см.* **безнадёжно.**

БЕЗНАДЁЖНО *нареч.* үмүт үзүлүп, үмүт үзүп.

БЕЗНАДЕ'ЖНОСТЬ *ж. уст. см.* **безнадёжность.**

БЕЗНАДЁЖНОСТЬ *ж.* үмүт жоктук, үмүтсүздүк, ишенимсиздик.

БЕЗНАДЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое *уст. см.* **безнадёжный.**

БЕЗНАДЁЖНЫЙ, -ая, -ое үмүтсүз, үмүт үзүлгөн, үмүтү жок, ишеними жок, эч нерсе чыкпай турган; **безнадёжный больно́й** үмүт үзүлгөн оору, өлө турган оору.

БЕЗНАДЗО'РНОСТЬ *ж.* кароосуздук, көзөмөлсүздүк.

БЕЗНАДЗО'РНЫЙ, -ая, -ое кароосуз, көзөмөлсүз; **безнадзо́рный ребёнок** кароосуз бала.

БЕЗНАКА'ЗАННО *нареч.* жазасыз, жаза тартпай, жаза көрбөй, жазага тартылбай; **э́то не пройдёт безнака́занно** бул ушу бойдон жазасыз калбайт.

БЕЗНАКА'ЗАННОСТЬ *ж.* жазасыздык, жазаланбагандык.

БЕЗНАКА'ЗАННЫЙ, -ая, -ое жазасыз, жазаланбаган.

БЕЗНАЛИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое: **безнали́чный расчёт** *фин.* безналичный расчёт (*акчасын бир счётко которуп коюп сатып алуу*).

БЕЗНАЧА'ЛИЕ *ср.* башсыздык, чаржайыт, ээн баштык.

БЕЗНО'ГИЙ, -ая, -ое 1. бутсуз, аяксыз; 2. *в знач. сущ. м., ж.* бутсуз, аяксыз.

БЕЗНО'СЫЙ, -ая, -ое мурунсуз, бучук; ◇ **безно́сый ча́йник** чоргосуз чайнек.

БЕЗНРА'ВСТВЕННО *нареч.* моралсыз, бузук.

БЕЗНРА'ВСТВЕННОСТЬ *ж.* моралсыздык, бузуктук, бузукулук.

БЕЗНРА'ВСТВЕННЫЙ, -ая, -ое моралсыз, бузук.

БЕЗО *предлог см.* **без.**

БЕЗОБИ'ДНО *нареч.* залалсыз, зыянсыз, коркунучсуз.

БЕЗОБИ'ДНОСТЬ *ж.* көңүл оорутпастык, залалсыздык, зыянсыздык, коркунучу жоктук.

БЕЗОБИ'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*кроткий*) көңүл оорутпаган; **безоби́дный челове́к** көңүл оорутпаган киши; 2. (*безвредный*) зыян келтирбес, коркунучсуз; **безоби́дный зверёк** коркунучсуз (зыянсыз) айбан; ◇ **безоби́дная шу́тка** жөнөкөй калжың (*кулку үчүн гана болгон*).

БЕЗО'БЛАЧНОСТЬ *ж.* 1. булутсуздук; 2. *перен.* жайнагандык, жайдарылык.

БЕЗО'БЛАЧНЫЙ, -ая, -ое 1. булутсуз, ачык; **безо́блачное не́бо** ачык асман; 2. *перен.* жайнаган, жадыраган; **безо́блачное сча́стье** жадыраган бакыт.

БЕЗОБРА'ЗИЕ *ср.* 1. (*уродство*) өңдүн суукутугу, түрдүн бузуктугу; 2. *разг.* (*бесчинство*) жарабас жаман кылык; **бо́льше э́тих безобра́зий не повторя́йте!** мындан ары бул жарабас жаман кылык кылынбасын!; ◇ **что за безобра́зие!** бул эмне деген оңбогондук!; **э́то безобра́зие!** бул жаман иш!; **како́е безобра́зие!** эмне деген оңбогон кылык!

БЕЗОБРА'ЗИТЬ *несов. кого-что* көрксүз кылуу, түрүн бузуу.

БЕЗОБРА'ЗНИК *м.* ээн баш, тентек.

БЕЗОБРА'ЗНИЦА *женск. р. к* **безобра́зник.**

БЕЗОБРА'ЗНИЧАТЬ *несов. разг.* ээн баштык кылуу, тентектик кылуу, жиндиленүү.

БЕЗОБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое 1. (*уродливый*) көрксүз, өңү суук, түрү бузук; 2. *разг.* (*возмутительный*) жарамсыз, болбогон, бузук.

БЕЗОГОВО'РОЧНО *нареч.* кыңк этпестен, унчукпастан, сөз кылбастан; **усло́вие бы́ло при́нято безогово́рочно** шарт кыңк этпестен кабыл алынды.

БЕЗОГОВО'РОЧНЫЙ, -ая, -ое кыңк этпей, сөзсүз, үнсүз; **безогово́рочное призна́ние** кыңк этпей (сөзсүз) моюнга алуу.

БЕЗОПА'СНО *нареч.* коопсуз, коркунучсуз.

БЕЗОПА'СНОСТЬ *ж.* коопсуздук, коркунучсуздук; **охра́на госуда́рственной безопа́сности** мамлекеттик коопсуздукту коргоо; **Сове́т Безопа́сности ООН** ООНдун Коопсуздук Совети.

БЕЗОПА'СНЫЙ, -ая, -ое коопсуз, коркунучсуз; **в безопа́сном ме́сте** коопсуз жайда; **безопа́сная бри́тва** коркунучсуз устара.

БЕЗОРУ'ЖНЫЙ, -ая, -ое 1. куралсыз, жабдыксыз; 2. *перен.* чабал, мажүрөө; **я оказа́лся безору́жным в э́том спо́ре** бул айтышта мен чабалдык кылдым, бул айтышта мен далил табалбай калдым.

БЕЗОСНОВА'ТЕЛЬНО *нареч.* негизсиз.

БЕЗОСНОВА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое негизсиз, негизи жок.

БЕЗОСТАНО'ВОЧНО *нареч.* токтоосуз, токтобой, аял кылбастан, тынымсыз, кидирбестен.

БЕЗО'СТЫЙ, -ая, -ое *бот.* кылкансыз (*мис. буудай*).

БЕЗОТВЕ'ТНОСТЬ *ж.* кыңк этпестик, унчукпай моюн сунгандык.

БЕЗОТВЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое кыңк этпеген, жоош, унчукпай моюн сунган; **он челове́к ти́хий, безотве́тный** ал унчукпаган, жоош киши.

БЕЗОТВЕ'ТСТВЕННО *нареч.* жоопсуздук менен.

БЕЗОТВЕ'ТСТВЕННОСТЬ *ж.* жоопсуздук, жоопкерчиликти сезбегендик.

БЕЗОТВЕ'ТСТВЕННЫЙ, -ая, -ое жоопсуз, жоопкерчиликти көзүнө илбеген.

БЕЗОТКА'ЗНО *нареч.* отказсыз, отказ кылбай; бузулбай, баш тартуусуз, токтоосуз; **мото́р рабо́тает безотка́зно** мотор токтоосуз иштеп жатат.

БЕЗОТКА'ЗНЫЙ, -ая, -ое отказсыз, отказ кылбай; бузулбай, баш тартуусуз, токтоосуз.

БЕЗОТЛАГА'ТЕЛЬНО *нареч.* кечиктирбей, кийинкиге калтырып койбой.

БЕЗОТЛАГА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кечиктирилбей турган, кийинге калтырууга болбой турган.

БЕЗОТЛУ'ЧНО *нареч.* жылбастан, кетпестен, дайыма; **безотлу́чно находи́ться при больно́м** оорунун жанында жылбастан болуу.

www.bizdin.kg

БЕЗОТНОСИ'ТЕЛЬНО *нареч.* карабастан; **безотноси́тельно к величине́ и ве́су** чоңдугуна жана салмагына карабастан.
БЕЗОТРА'ДНО *нареч.* көңүлсүз, кубанардык эч нерсеси жок.
БЕЗОТРА'ДНОСТЬ *ж.* көңүлсүздүк, кубанардык эместик.
БЕЗОТРА'ДНЫЙ, -ая, -ое көңүлсүз, кубанардык эмес.
БЕЗОТРЫ'ВНО *нареч.*: **безотры́вно от произво́дства** өндүрүштөн ажырабай, өндүрүштө иштеп жүрүп.
БЕЗОТЧЁТНО *нареч.* өзүнөн өзү, ойлонбостон.
БЕЗОТЧЁТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*бессознательный*) акылдан тышкары, өзүнөн өзү; **я испы́тываю како́й-то безотчётный страх** менин жүрөгүм өзүнөн өзү кооп санап турат; 2. (*бескóнтрольный*) отчётсуз, эсеп-кысапсыз, контролсуз.
БЕЗОШИ'БОЧНО *нареч.* катасыз, жаңылышсыз, каталашпастан, жаза баспай.
БЕЗОШИ'БОЧНОСТЬ *ж.* катасыздык, жаңылышсыздык.
БЕЗОШИ'БОЧНЫЙ, -ая, -ое катасыз, жаңылышсыз; **безоши́бочный расчёт** катасыз расчёт.
БЕЗ ПРО'СЫ'ПУ *разг.* 1. ойгонбой; **спать без про́сыпу** ойгонбой уктоо; 2. *перен.* токтоосуз, дайыма; **пья́нствовать без про́сыпу** баш көтөрбөй ичүү.
БЕЗРАБО'ТИЦА *ж.* жумушсуздук.
БЕЗРАБО'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. жумушсуз; 2. *в знач. сущ. м., ж.* жумушсуз.
БЕЗРА'ДОСТНЫЙ, -ая, -ое кубанычсыз, көңүлсүз.
БЕЗ РАЗБО'РУ *см.* **разбо́р.**
БЕЗРАЗДЕ'ЛЬНО *нареч.* бүт бойдон, бүпбүтүн; **владе́ть безразде́льно** *чем-л.* бүт бойдон ээлөө.
БЕЗРАЗДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое бөлүнбөс, бөлүнбөй турган, жеке, эч кимди шерик кылбаган; **безразде́льное иму́щество** *юр.* бөлүнбөй турган мүлк.
БЕЗРАЗЛИ'ЧИЕ *ср.* кош көңүлдүк, көңүл коштук; **безразли́чие ко всему́ окружа́ющему** бардык айланадагы нерсеге кош көңүлдүк кылуу.
БЕЗРАЗЛИ'ЧНО *нареч.* 1. (*всё равно*) баары бир, айырмасыз; **мне безразли́чно** мага баары бир; 2. (*безучастно*) кош көңүл, көңүл кош; **относи́ться безразли́чно** көңүл кош кароо.
БЕЗРАЗЛИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое кош көңүл, көңүл кош; **проявля́ть безразли́чное отноше́ние** көңүл кош мамиле кылуу.
БЕЗРАССУ'ДНО *нареч.* акыл менен иштебөө, ойлонбостон.
БЕЗРАССУ'ДНЫЙ, -ая, -ое акылга салбаган, акыл менен иштебеген, ойлобостон кылган; **безрассу́дный челове́к** акылга салып иштебеген киши; **безрассу́дный посту́пок** ойлобостон кылган иш.
БЕЗРАССУ'ДСТВО *ср.* акылсыздык, ойлонбостук, келесоолук, акыл менен ойлоп иштебегендик.
БЕЗРЕЗУЛЬТА'ТНО *нареч.* натыйжасыз, натыйжа чыкпай.
БЕЗРЕЗУЛЬТА'ТНОСТЬ *ж.* натыйжасыздык.
БЕЗРЕЗУЛЬТА'ТНЫЙ, -ая, -ое натыйжасыз, натыйжа чыкпаган.
БЕЗРЕ'ЛЬСОВЫЙ, -ая, -ое рельсасыз.
БЕЗРО'ГИЙ, -ая, -ое токол, мүйүзсүз; **безро́гая коро́ва** токол уй.
БЕЗРО'ДНЫЙ, -ая, -ое тегин билбеген, тексиз, теги жок.
БЕЗРО'ПОТНО *нареч.* кыңк этпей, каяшасыз, унчукпай.
БЕЗРО'ПОТНОСТЬ *ж.* кыңк этпегендик, каяша айтпагандык, унчукпагандык.
БЕЗРО'ПОТНЫЙ, -ая, -ое кыңк этпеген, каяша айтпаган, унчукпаган; **безро́потное подчине́ние** кыңк этпеген баш ийүү.
БЕЗРУКА'ВКА *ж. разг.* күрмө, жеңсиз бешмант.
БЕЗРУ'КИЙ, -ая, -ое 1. колсуз, колу жок, чолок; 2. *перен.* колунан иш келбеген, чолок сыяктуу; 3. *в знач. сущ. м., ж.* чолок.
БЕЗРЫ'БЬЕ *ср.*: **на безры́бье и рак ры́ба** *посл.* өрдөк жокто чулдук бий.
БЕ'З ТОЛКУ *см.* **толк.**
БЕЗУБЫ'ТОЧНО *нареч.* зыянсыз.
БЕЗУБЫ'ТОЧНОСТЬ *ж.* зыянсыздык, зыян келтирбестик.
БЕЗУБЫ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое зыянсыз, зыян тарттырбаган; **безубы́точное предприя́тие** зыян тарттырбаган ишкана.
БЕЗУДА'РНЫЙ, -ая, -ое *лингв.* басымсыз; **безуда́рный слог** басымсыз муун.
БЕЗУ'ДЕРЖНО *нареч.* токтоно албай, токтолбой.
БЕЗУ'ДЕРЖНЫЙ, -ая, -ое токтоно албаган, алкы ачылган, күүлөнгөн; **безу́держный поры́в** күүлөнгөн умтулуш.
БЕЗ У'ДЕРЖУ кармап токтоткус.
БЕЗУКОРИ'ЗНЕННО *нареч.* кемчилик жок, кынтыксыз, кыйкымсыз, айыбы жок; **рабо́та вы́полнена безукори́зненно** иш кенедей айыбы жок иштелген.
БЕЗУКОРИ'ЗНЕННОСТЬ *ж.* кемчиликсиздик, кынтыксыздык, кыйкымсыздык, айыбы жоктук.
БЕЗУКОРИ'ЗНЕННЫЙ, -ая, -ое кемчиликсиз, кемтиксиз, кынтыксыз, кыйкымсыз, айыбы жок; **безукори́зненная рабо́та** кемчилиги жок жумуш.
БЕЗУ'МЕЦ *м.* 1. *уст.* (*сумасшедший*) жинди (*жин оорусу бар*); 2. (*безрассудный человек*) алаңгазар.
БЕЗУ'МИЕ *ср.* 1. *уст.* (*сумасшествие*) жиндилик; 2. (*безрассудство*) алаңгазардык.
БЕЗУ'МНО *нареч.* 1. (*безрассудно*) алаңгазардык менен; **он поступи́л безу́мно** ал алаңгазардык кылган; 2. *разг.* (*очень*) укмуштуу, өтө, эң, катуу, аябай; **безу́мно хо́лодно** өтө суук; **безу́мно боли́т** катуу ооруп жатат.
БЕЗУ'МНЫЙ, -ая, -ое 1. (*безрассудный*) алаңгазар; 2. *в знач. сущ. м., ж.*, *уст.* (*сумасшедший*) жинди; 3. *разг.* укмуштуу, өтө, эң, аябай; **безу́мная уста́лость** өтө чарчагандык, аябай чарчагандык.
БЕЗ У'МОЛКУ токтоосуз, тынбастан, үздүксүз; **болта́ть без у́молку** токтоосуз келжирөө.
БЕЗУМО'ЛЧНЫЙ, -ая, -ое *поэт.* тынбаган, токтолбогон, тынымсыз; **безумо́лчный шум мо́ря** деңиздин тынымсыз шарпылдашы.
БЕЗУ'МСТВО *ср.* 1. *см.* **безу́мие;** 2. *перен.* алаңгазардык, келесоолук.
БЕЗУ'МСТВОВАТЬ *несов.* акылсыздык кылуу, келесоолук кылуу.
БЕЗУПРЕ'ЧНО *нареч.* кемчиликсиз, кемтиксиз, кенедей айыбы жок, мизилдетип; **безупре́чно вести́ себя́** өзүн сонун алып жүрүү.
БЕЗУПРЕ'ЧНОСТЬ *ж.* кемчиликсиздик, кемтиксиздик, кылган ишинде (жүрүшүндө) айыбы жоктук.
БЕЗУПРЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое кемчиликсиз, кемтиксиз, кылган ишинде (жүрүшүндө) айыбы жок.
БЕЗУСЛО'ВНО 1. *нареч.* сөзсүз, шексиз; **безусло́вно че́стный челове́к** сөзсүз ак ниет киши; **э́ти недочёты безусло́вно испра́вимы** бул кемчиликтер сөзсүз түзөтүлө турган нерсе; 2. *в знач. вводн. сл.* албетте, шексиз.
БЕЗУСЛО'ВНЫЙ, -ая, -ое сөзсүз, шексиз, анык; **безусло́вное доказа́тельство** шексиз далил; ◇ **безусло́вный рефле́кс** *физиол.* шартсыз рефлекс (*тубаса рефлекс*).
БЕЗУСПЕ'ШНО *нареч.* ийгиликсиз, натыйжасыз, курулай, бекер.
БЕЗУСПЕ'ШНОСТЬ *ж.* ийгиликсиздик, натыйжасыздык.
БЕЗУСПЕ'ШНЫЙ, -ая, -ое ийгиликсиз, натыйжасыз, курулай, бекер.
БЕЗ У'СТАЛИ талыкпастан, чарчабастан, талыкпай; **без уста́ли труди́ться** талыкпай эмгек кылуу.

www.bizdin.kg

БЕЗУ'СЫЙ, -ая, -ое мурутсуз, муруту жок; **безу́сый** юне́ц боз бала, бала бойдон.
БЕЗУТЕ'ШНЫЙ, -ая, -ое муңдуу, муңканган, сооротулгус, сооротулбас; **безуте́шное го́ре** сооротулгус кайгы.
БЕЗУ'ХИЙ, -ая, -ое кулагы жок, чунак.
БЕЗУЧА'СТИЕ *ср. см.* **безуча́стность.**
БЕЗУЧА'СТНОСТЬ *ж.* кош көңүлдүк, көңүл коштук, эч нерсеге кызыкпагандык, элейип жүрө берүүчүлүк.
БЕЗУЧА'СТНЫЙ, -ая, -ое кош көңүл, көңүл кош, эч нерсеге кызыкпаган, элейип жүрө берген.
БЕЗЪ- *приставка; «я» тыбышынын алдында ажыратуу белгиси (ъ) кошулуп «безъ-» болуп жазылат; мис.:* **безъязы́кий** тилсиз.
БЕЗЫДЕ'ЙНОСТЬ *ж.* идеясыздык, идеясы жоктук.
БЕЗЫДЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое идеясыз, идеясы жок.
БЕЗЫЗВЕ'СТНОСТЬ *ж.* кабарсыз, дарексиз; **я нахожу́сь в по́лной безызве́стности о его́ жи́зни** анын турмушу жөнүндө менин эч кабарым жок.
БЕЗЫМЁННЫЙ, -ая, -ое атсыз, аты жок, наамсыз, наам коюлбаган.
БЕЗЫМЯ'ННЫЙ, -ая, -ое: **безымя́нный па́лец** аты жок бармак.
БЕЗЫНИЦИАТИ'ВНОСТЬ *ж.* демилгесиздик, демилгеси жоктук.
БЕЗЫНИЦИАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое демилгесиз, демилгеси жок.
БЕЗЫНТЕРЕ'СНЫЙ, -ая, -ое кызыксыз, кызыгы жок, кызык эмес, татыксыз.
БЕЗЫСКУ'ССТВЕННОСТЬ *ж.* табигыйлык, жасалма эместик, жасалма коздуктун жоктугу, жөнөкөйлүк.
БЕЗЫСКУ'ССТВЕННЫЙ, -ая, -ое табигый, жасалма эмес, жасалма кооздугу жок, жөнөкөй; **безыску́сственный расска́з** жөнөкөй аңгеме.
БЕЗЫСХО'ДНОСТЬ *ж.* арылбастык, кутулбастык, түгөнгүстүк.
БЕЗЫСХО'ДНЫЙ, -ая, -ое арылгыс, кутулгус, түгөнгүс; **безысхо́дное го́ре** арылгыс кайгы.
БЕЙ *м.* бей (*султандык Турцияда—майда князьдардын титулу*).
бей, бе́йте *повел. от* **бить.**
бе́йся, бе́йтесь *повел. от* **би́ться.**
БЕК *м.* бек.
БЕКА'Р *м. муз.* бекар (*диез же бемолду жокко чыгаруучу белги*).
БЕКА'С *м.* эчки маарак, лай корек (*саз кушунун бир түрү*).
БЕКАСИ'ННИК *м. охот.* эң майда бытыра.
БЕКАСИ'НЫЙ, -ая, -ое **бекас**-*ка т.*; **бекаси́ная охо́та** эчки маарака аң кылуу.
БЕКО'Н *м.* бекон (*чала туздалган чочко эти*).
БЕКО'ННЫЙ, -ая, -ое **бекон**-*го т.*
БЕЛЕНА' *ж. бот.* меңдубана; ◇ **ты белены́ объе́лся, что ли?** *разг.* сени жин уруп турабы?
БЕЛЕ'НИЕ *ср. текст.* агартуу; *см.* **бели́ть 2.**
БЕЛЁНЫЙ, -ая, -ое *текст.* агартылган.
БЕЛЁСЫЙ, -ая, -ое бозоруңку, бозомук.
БЕЛЕ'ТЬ *несов.* **1.** (*становиться белым*) агаруу; **2.** (*видеться — о белых предметах*) агарып көрүнүү; **на верши́нах гор беле́ет снег** тоо баштарында агарып кар көрүнөт.
БЕЛЕ'ТЬСЯ *несов.* агарып көрүнүү.
БЕЛИБЕРДА' *ж. разг.* сандырак, жок сөз.
БЕЛИЗНА' *ж.* актык, аппактык, апакайлык; **белизна́ сне́га** кардын аппактыгы.
БЕЛИ'ЛА *только мн.* **1.** (*краска*) белила (*суудa эрибес минералдуу ак боёк*); **2.** (*в косметике*) упа.
БЕЛИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое агартуучу, акка боёочу.
БЕЛИ'ТЬ *несов. что* **1.** (*покрывать белым*) агартуу, актоо, ак боёк менен боёо, ак менен сырдоо; **2.** *текст.* агартуу (*кездемени чылап тубаса түсүн кетирип агартуу*).
БЕ'ЛИЧИЙ, -ья, -ье **белка**-*га т.*; **бе́личий след** тыйын чычкандын изи; **бе́личья шу́ба** тыйын ичик.
БЕ'ЛКА *ж.* **1.** тыйын чычкан; **2.** (*мех*) тыйын.
БЕЛКОВИ'НА *ж. см.* **бело́к I.**
БЕЛКО'ВЫЙ, -ая, -ое *биол.* белоктуу; **белко́вое вещество́** белоктуу зат.
БЕЛЛАДО'ННА *ж.* белладонна (*кара жемиштүү уу өсүмдүктүн бир түрү жана андан жасалган дары*).
БЕЛЛЕТРИ'СТ *м.* беллетрист (*көркөм проза, кара сөз жазуучу*).
БЕЛЛЕТРИ'СТИКА *ж.* беллетристика (*проза, кара сөз түрүндөгү көркөм адабият*).
БЕЛЛЕТРИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **беллетристика**-*га т.*; беллетристикалык.
БЕЛОБАНДИ'Т *м.* ак бандит (*контрреволюционер*).
БЕЛОБРЫ'СЫЙ, -ая, -ое *разг.* ак саргыл.
БЕЛОВО'Й, -а́я, -о́е беловой (*таза көчүрүлгөн*).
БЕЛОГВАРДЕ'ЕЦ *м.* белогвардеец, ак гвардиячы (*контрреволюционер, ак гвардияга катышкан адам*).
БЕЛОГВАРДЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **белогвардеец**-*ке т.*
БЕЛОГВАРДЕ'ЙЩИНА *ж. собир.* белогвардейщина (*белогвардеецтер, ак гвардиячылар*).
БЕЛО'К I *м. биол.* белок (*ак зат*).
БЕЛО'К II *м.* (*яйца́*) ак (*жумуртканын агы*).
БЕЛО'К III *м.* (*гла́за*) ак (*көздүн агы*).
БЕЛОКРО'ВИЕ *ср. мед.* ак кандуулук (*ак шариктеринин көбөйүшүнөн болгон кандын оорусу*).
БЕЛОКУ'РЫЙ, -ая, -ое ак саргыл; **белоку́рые во́лосы** ак саргыл чач.
БЕЛОЛИ'ЦЫЙ, -ая, -ое ак жүздүү, ак беттүү.
БЕЛОРУ'С *м.* белорус.
БЕЛОРУ'СКА *ж. к* **белору́с**; белоруска.
БЕЛОРУ'ССКИЙ, -ая, -ое **Белоруссия**-*га*, **белорус**-*ка т.*; белорустук; **белору́сский язы́к** белорус тили.
БЕЛОРУ'СЫ *мн.* белорустар.
БЕЛОРУ'ЧКА *м. и ж. разг.* ак кол, эмгек кылы көрбөгөн адам.
БЕЛОРЫ'БИЦА *ж.* белорыбица (*балыктын бир түрү*).
БЕЛОСНЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое аппак, кардай ак; **белосне́жная ска́терть** аппак дасторкон.
БЕЛОСТВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **белоство́льная берё[за]** ак кайың.
БЕЛОШВЕ'ЙКА *ж.* ич кийим тигүүчү аял.
БЕЛОЭМИГРА'НТ *м.* ак эмигрант (*СССРден качып кеткен контрреволюционер*).
БЕЛУ'ГА *ж.* белуга (*балыктын бир түрү*); ◇ **реве́[ть] белу́гой** *разг.* бакыруу, аябай өкүрүү, аябай чаңыруу, өгүздөй өкүрүү.
БЕЛУ'ХА *ж.* (*дельфин*) белуха (*деңиз айбанынын бир түрү*).
БЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое **1.** ак; **2.** *в знач. сущ. м.* (*белогвардеец*) ак; ◇ **бе́лая горя́чка** белая горячка (*ичкиликти көп ичүүдөн пайда боло турган оору*); **бе́лая ночь** буурул түн; **бе́л[ое] мя́со** ак эт (*мис. торк, кыргоол, чилдин эти*); **бе́лые сти[хи]** *лит.* рифмасы (уйкашы) жок ыр; **бе́лый у́голь** ак көм[үр] (*суунун күчү*); **бе́лое зо́лото** ак алтын (*пахта*); **бе́лый нал[ив]** ак алма; **бе́лый гриб** ак козу карын (*желе түр[ү]* *козу карындын бир түрү*); **на бе́лом све́те** жарык дүйнө[дө]; **он довёл меня́ до бе́лого каления** ачуумду абдан келтир[ди], кыжырыма аябай тийди; канымды кайнатып, жинимди келтирди; **средь бе́ла дня** таламандын тал түшүндө.
БЕЛЬГИ'ЕЦ *м.* бельгиец, бельгиялык.
БЕЛЬГИ'ЙКА *женск. р. к* **бельги́ец**; бельгийка.
БЕЛЬГИ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **Бельгия**-*га*, **бельгиец**-*ке т.* бельгиялык.
БЕЛЬГИ'ЙЦЫ *мн.* бельгиецтер, бельгиялыктар.

www.bizdin.kg

БЕЛЬЁ *ср.* ич кийим (*нижняя одежда*); кир (*для стирки*); стира́ть бельё кир жууш; **посте́льное бельё** шейшеп, жаздык тыш *ж. б.*; **столо́вое бельё** дасторкон, суулук, майлык *ж. б.*

БЕЛЬЕВО'Й, -а́я, -о́е **бельё**-*ге т.*; **бельево́й шкаф** ич кийим шкафы; **бельево́й магази́н** ич кийим магазини.

БЕЛЬМО' *ср.* чел, ак (*көзгө түшкөн ак; ак түшкөн көз*).

БЕЛЬЭТА'Ж *м.* бельэтаж (1. *үйдүн экинчи кабаты*; 2. *театрда партердин үстүндөгү биринчи ярус*).

БЕЛЯ'К *м.* ак коён.

БЕМО'ЛЬ *м. муз.* бемоль (*нотаны жарым тон басаңдата турган белги*).

БЕНГА'ЛЬСКИЙ, -ая, -ое **Бенгалия**-*га т.*; **бенга́льский тигр** Бенгалия жолборсу; ◇ **бенга́льский ого́нь** бенгал оту (*түрдүү түстө жаркылдап күймө*).

БЕНЕФИ'С *м. театр. уст.* бенефис (*артисттин же театр кызматчысынын пайдасына коюлган оюн*); **устро́ить бенефи́с** *кому-л.* 1) бенефис уюштуруу; 2) *перен. разг.* чатак кылуу.

БЕНЗИ'Н *м.* бензин.

БЕНЗИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **бензин**-*ге т.*; **бензи́новая коло́нка** бензин колонкасы.

БЕНЗОБА'К *м.* бензин багы, бензин куюла турган бак.

БЕНЗОЗАПРА'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое: **бензозапра́вочная коло́нка** *см.* **бензоколо́нка.**

БЕНЗОКОЛО'НКА *ж.* бензоколонка (*автомашинага бензин куюлуучу колонка*).

БЕНЗО'Л *м. хим.* бензол (*таш көмүр чайырынан, смоласынан чыга турган күйүүчү суюктук*).

БЕНЗОХРАНИ'ЛИЩЕ *ср.* бензин сакталгыч.

БЕНУА'Р *м.* бенуар (*театрда партер менен бирдей ложа*).

БЕРГАМО'Т *м.* бергамот (*алмуруттун бир сорту*).

БЕРДА'НКА *ж.* бардеңке (*мылтык*).

БЁРДО *ср. текст.* бёрдо (*эриштин жибин түздөөчү тарак*).

БЕРДЫ'Ш *м. ист.* айбалта (*байыркы согуш куралы*).

БЕ'РЕГ *м.* жээк, кашат, кылаа; **на́ берег** жээкке; **на берегу́ реки́** өзөндүн боюнда; **бе́рег мо́ря** деңиздин жээги; **бе́рег о́зера** көлдүн кылаасы; **идти́ бе́регом** кылаалоо.

БЕРЕГОВО'Й, -а́я, -о́е **берег**-*ге т.*; жээктик, жээктеги, кашаттагы, кылаадагы; **берегова́я оборо́на** жээктеги (кашаттагы) коргоо.

БЕРЕДИ'ТЬ *несов. что* ырбатуу, оорутуу, чукуу; **береди́ть ра́ну** 1) жараны оорутуу, жараны чукуп оорутуу; 2) *перен.* жарасына тийүү, эски кайгыны козгоо.

БЕРЕЖЁНЫЙ, -ая, -ое үнөмдөлгөн, сакталган; ◇ **бережёная копе́йка рубль бережёт** *посл.* дүнүйө бир тыйындан курулат (жыйылат).

БЕРЕЖЛИ'ВО *нареч.* үнөмдүк менен, тыкандык менен.

БЕРЕЖЛИ'ВОСТЬ *ж.* үнөмдүүлүк, тыкандык.

БЕРЕЖЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое үнөмчүл, тыкан; **бережли́вый челове́к** үнөмчүл киши.

БЕ'РЕЖНО *нареч.* абайлап, абайлык менен, этияттык менен, кылдаттык менен, ыкылас менен.

БЕ'РЕЖНОСТЬ *ж.* абайлоочулук, этияттуулук, кылдаттык, сактык.

БЕ'РЕЖНЫЙ, -ая, -ое абайлаган, абай кылган, этияттуу, кылдат, ыкыластуу; **бе́режное обраще́ние с прибо́рами** приборлорду этияттык менен урунуу; **бе́режное отноше́ние к лю́дям** кишилерге кылдаттык менен мамиле кылуу.

БЕРЁЗА *ж.* кайың.

БЕРЕЗНЯ'К *м.* жаш кайың токой.

БЕРЁЗОВИК *м.* берёзовик (*козу карындын бир түрү*).

БЕРЁЗОВЫЙ, -ая, -ое **берёза**-*га т.*; кайыңдуу; **берёзовый лес** кайыңдуу токой; **берёзовый стол** кайың үстөл.

БЕРЕ'ЙТОР *м.* 1. (*объездчик*) зайыпкер; 2. (*учитель верховой езды*) атка жүрүүнү үйрөтүүчү зайыпкер.

БЕРЕ'МЕНЕТЬ *несов.* боозуу, боюна бүтүү.

БЕРЕ'МЕННАЯ *прил. и в знач. сущ. ж.* бооз, боюнда бар, жүктүү.

БЕРЕ'МЕННОСТЬ *ж.* бооздук, боюнда бардык, жүктүүлүк.

БЕРЁСТА *ж.* берёста (*кайың кабыгынын жука кабаты*).

БЕРЕСТЯНО'Й, -а́я, -о́е **берёста**-*га т.*; **берестяны́е изде́лия** берёста буюмдар.

БЕРЕ'Т *м.* берет (*баш кийимдин бир түрү*).

БЕРЕ'ЧЬ *несов.* 1. *что* (*сохранять*) сактоо; **бере́чь наро́дное добро́** элдик мүлктү сактоо; 2. *что* (*не разглашать*) сак болуу, айтпоо, жашыруу; **бере́чь та́йну** сыр сактоо, сыр алдырбоо; 3. *что* (*экономить*) үнөмдөө; **бере́чь ка́ждую копе́йку** ар бир тыйынды үнөмдөө; 4. *кого-что* (*охранять, оберегать*) коргоо, коруу, сактоо, коргоп калуу, сактап калуу; **бере́чь как зени́цу о́ка** көздүн карегиндей сактоо; **бере́чь ребёнка от просту́ды** баланы суук тийүүдөн коргоо (сактоо); 5. *кого-что* (*щадить*) аёо, сактоо, кызгануу; **бере́чь здоро́вье** ден соолукту сактоо; **бере́чь си́лы** күчтү аёо.

БЕРЕ'ЧЬСЯ *несов. кого-чего и с неопр.* сактануу, сак болуу, абайлоо, коргонуу, коргонуп аман калуу, сактанып аман калуу; **бере́чься просту́ды** суук тийүүдөн сактануу; **береги́тесь пить сыру́ю во́ду** кайнабаган сууну ичүүдөн сактангыла; **береги́сь!** сак бол!, абайла!

БЕРИ'ЛЛ *м. мин.* берилл (*асыл таштын бир түрү*).

БЕ'РКУТ *м.* бүркүт.

БЕРЛО'ГА *ж.* аюу үңкүрү.

БЕРТОЛЕ'ТОВ, -а, -о: **бертоле́това соль** *хим.* бертолет тузу (*дары жана жарылгыч зат катарында колдонулуучу туз*).

беру́, берёшь *наст. вр. от* **брать.**

беру́сь, берёшься *наст. вр. от* **бра́ться.**

БЕРЦО'ВЫЙ, -ая, -ое *анат.*: **больша́я берцо́вая кость** чоң жото жилик; **ма́лая берцо́вая кость** кичи жото жилик.

БЕС *м.* жин, шайтан; ◇ **рассыпа́ться ме́лким бе́сом** өтө жасакерденип сүйлөө, кошамат кылуу.

БЕС- *приставка; бул каткалаң тыбыштардын алдында «без-»дин ордуна колдонулат; мис.*: **бесполе́зный** пайдасыз; **бессо́вестный** уятсыз.

БЕСЕ'ДА *ж.* 1. (*разговор*) сүйлөшүү; **вести́ оживлённую бесе́ду** кызуу сүйлөшүү; 2. аңгеме, маек; **бесе́да о жи́зни и тво́рчестве Го́рького** Горькийдин өмүрү жана чыгармачылыгы жөнүндө аңгеме.

БЕСЕ'ДКА *ж.* беседка (*бактын, короонун ичиндеги эс алуу үчүн арналган чатырча*).

БЕСЕ'ДОВАТЬ *несов. с кем* аңгемелешүү, маектешүү, сүйлөшүү.

БЕСЁНОК *м.* (*мн.* **бесеня́та**) 1. *уменьш. от* **бес** жин, шайтан; 2. *перен.* (*шалун*) тынчы жок жана тынбаган (*мис. бала*).

БЕСИ'ТЬ *несов. кого, разг.* кыжырын кайнатуу, жинин келтирүү.

БЕСИ'ТЬСЯ *несов.* 1. (*о животных*) кутуруу, кутуруп кетүү; 2. *разг.* (*раздражаться*) кыжыры кайноо, жини кайноо.

БЕСКЛА'ССОВЫЙ, -ая, -ое тапсыз; **бескла́ссовое коммунисти́ческое о́бщество** тапсыз коммунисттик коом.

БЕСКОЗЫ'РКА *ж.* козырёгу жок шапка.

БЕСКОНЕ'ЧНО *нареч.* учу-кыйры жок, чексиз.

БЕСКОНЕ'ЧНОСТЬ *ж. мат.* учу-кыйры жоктук, чексиздик; ◇ **до бесконе́чности** тегеле түгөнбөй.

БЕСКОНЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*беспредельный*) учу-кыйры жок, чексиз; **бесконе́чное простра́нство** чексиз мейкиндик; **бесконе́чная дробь** *мат.* чексиз бөлчөк; 2. *перен.* (*долгий, не прекращающийся*) учсуз, түгөнбөс; **бесконе́чная доро́га** учсуз жол; **бесконе́чный спор** түгөнбөс талаш.

www.bizdin.kg

БЕСКОНТРО'ЛЬНО *нареч.* контролсуз, контроль кылынбастан.

БЕСКОНТРО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое контролсуз, контроль кылынбаган.

БЕСКО'РМИЦА *ж.* жут; жем-чөпсүздүк, тоютсуздук, тоюту жоктук.

БЕСКОРЫ'СТИЕ *ср.* керт башынын камын ойлобоочулук, пайдага чаппоочулук.

БЕСКОРЫ'СТНО *нареч.* керт башынын камын ойлобостон, өз пайдасын көрбөстөн, чын дили менен, арам ою жок; **бескоры́стно помога́ть** чын дили менен жардам кылуу.

БЕСКОРЫ'СТНОСТЬ *ж. см.* **бескоры́стие.**

БЕСКОРЫ'СТНЫЙ, -ая, -ое керт башынын камын ойлобогон, пайдага чаппаган, арам ою жок, чын дили менен болгон; **бескоры́стная бра́тская по́мощь** чын дили менен болгон бир тууғандык жардам.

БЕСКО'СТНЫЙ, -ая, -ое сөөксүз, сөөгү жок.

БЕСКРА'ЙНИЙ, -яя, -ее чексиз, учу-кыйры жок.

БЕСКРИ'ЗИСНЫЙ, -ая, -ое кризиссиз, кризиске учурабаган; **бескри́зисная социалисти́ческая эконо́мика** кризиссиз (кризиске учурабаган) социалисттик экономика.

БЕСКРО'ВНЫЙ, -ая, -ое 1. (*бледный*) кан-сөлү жок, кансыз, купкуу, каны качкан; **бескро́вные гу́бы** каны качкан эриндер; 2. (*без кровопролития*) кан төгүлбөгөн, кансыз, өлүмсүз; **бескро́вная побе́да** кан төгүлбөгөн жеңиш.

БЕСКРЫ'ЛЫЙ, -ая, -ое 1. канатсыз, канаты жок; 2. *перен.* чыгармачылык күчү жок, чыгармачылык таланты жок.

БЕСКУЛЬТУ'РЬЕ *ср.* маданиятсыздык.

БЕСНОВА'ТЫЙ, -ая, -ое *уст.* жинди.

БЕСНОВА'ТЬСЯ *несов.* (*неистовствовать*) жиндилеңүү, жаалдануу, туткактануу.

БЕСПА'ЛЫЙ, -ая, -ое манжасы жок, бармагы жок, бармагы кем.

БЕСПА'МЯТНЫЙ, -ая, -ое *разг.* унутчаак.

БЕСПА'МЯТСТВО *ср.* эс-учун билбей калуу, эс оош, талуу; **больно́й впал в беспа́мятство** оору кишинин эси ооп калды.

БЕСПАРДО'ННЫЙ, -ая, -ое *разг.* калжактаган, уят-сыйытты билбеген.

БЕСПАРТИ'ЙНОСТЬ *ж.* партияда жоктук, партиясыздык.

БЕСПАРТИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое 1. партияда жок; 2. *в знач. сущ. м., ж.* партияда жок киши.

БЕСПА'СПОРТНЫЙ, -ая, -ое паспортсуз, паспорту жок.

БЕСПАТЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое патентсиз, патенти жок.

БЕСПЕРЕБО'ЙНО *нареч.* үзгүлтүксүз, үзүлбөстөн.

БЕСПЕРЕБО'ЙНЫЙ, -ая, -ое үзгүлтүксүз; **беспербо́йное снабже́ние** үзгүлтүксүз жабдуу.

БЕСПЕРЕСА'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое *ж.-д.* пересадкасыз, которулуп түшпөс, которулуп минбес; **беспереса́дочное сообще́ние** пересадкасыз катташ.

БЕСПЕРСПЕКТИ'ВНОСТЬ *ж.* перспективасыздык, келечеги жоктук.

БЕСПЕРСПЕКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое перспективасыз, келечексиз.

БЕСПЕ'ЧНО *нареч.* бейгам, шалакы, камырабай, камылгасыз.

БЕСПЕ'ЧНОСТЬ *ж.* бейгамдык, шалакылык, камырабастык, камылгасыздык.

БЕСПЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое бейгам, шалакы, камырабаган, камылгасыз.

БЕСПИ'СЬМЕННЫЙ, -ая, -ое жазуусуз, өз алфавити жана жазуусу болбогон; **беспи́сьменный язы́к** жазуусуз тил, алфавити жок тил.

БЕСПЛА'НОВОСТЬ *ж.* плансыздык.

БЕСПЛА'НОВЫЙ, -ая, -ое плансыз, планы жок.

БЕСПЛА'ТНО *нареч.* бекер, акысыз.

БЕСПЛА'ТНОСТЬ *ж.* бекердик, акысыздык, акы төлөбөстүк; **беспла́тность обуче́ния** окуунун акысыздыгы.

БЕСПЛА'ТНЫЙ, -ая, -ое бекер, акысыз; **беспла́тный биле́т** бекер билет.

БЕСПЛАЦКА'РТНЫЙ, -ая, -ое плацкартсыз, плацкартасы жок; **бесплацка́ртный ваго́н** плацкартасы жок вагон.

БЕСПЛО'ДИЕ *ср.* 1. (*неспособность к деторождению*) төрөбөстүк, туубастык; туудурбастык; 2. (*о почве*) түшүмсүздүк, асылсыздык.

БЕСПЛО'ДНОСТЬ *ж.* (*безуспешность*) натыйжасыздык, өнүмсүздүк, берекесиздик.

БЕСПЛО'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*неспособный к деторождению*) төрөбөс, туубас; туудурбас; 2. (*не дающий плодов, неплодородный*) түшүм бербеген, жемиш бербеген; **беспло́дная земля́** түшүм бербеген жер; **беспло́дное де́рево** жемиш бербеген жыгач; 3. (*напрасный*) натыйжасыз, өнүмсүз, берекесиз; **беспло́дные уси́лия** натыйжасыз аракет.

БЕСПЛО'ТНЫЙ, -ая, -ое *уст.* денесиз, денеси жок.

БЕСПОВОРО'ТНО *нареч.* айныбас болуп, кайтпас болуп; **оконча́тельно и бесповоро́тно** биротоло жана кайрылбас болуп.

БЕСПОВОРО'ТНЫЙ, -ая, -ое айныбас, кайтпас, биротоло; **бесповоро́тное реше́ние** айныбас чечим.

БЕСПОДО'БНЫЙ, -ая, -ое теңдеши жок, сонун, укмуштуу.

БЕСПОЗВОНО'ЧНЫЙ, -ая, -ое *зоол.* омурткасыз, аркасыз; **беспозвоно́чные живо́тные** омурткасыз жаныбарлар.

БЕСПОКО'ИТЬ *несов. кого-что* 1. (*нарушать покой*) тынчын кетирүү, беймаза кылуу (*надоедать*); убара кылуу (*утруждать*); 2. (*причинять боль*) оорутуу, ачыштыруу; 3. (*волновать*) тынчсыздандыруу, тынчын кетирүү; **её отсу́тствие беспоко́ит нас** анын жоктугу бизди тынчсыздандырып турат.

БЕСПОКО'ИТЬСЯ *несов.* 1. *о ком-чём* (*тревожиться*) тынчсыздануу, тынчы кетүү, чочуу, чочулоо; **я беспоко́юсь, как бы с ним в доро́ге чего́ не случи́лось** ага жолдо бир неме болду го деп, чочуп жатам; 2. (*затруднять себя*) убаралануу, убара болуу; **не беспоко́йтесь, я сам понесу́** убара болбоңуз, өзүм эле көтөрүп барам.

БЕСПОКО'ЙНЫЙ, -ая, -ое 1. (*тревожный*) тынчы жок, тынчы кеткен; **беспоко́йный сон** тынчы жок уйку; 2. (*причиняющий беспокойство*) кишинин тынчын алган, тынчты кетирген; **беспоко́йный больно́й** тынчты кетирген оору киши.

БЕСПОКО'ЙСТВО *ср.* 1. (*тревожное состояние*) чочуу, чочулоо, тынчсыздануу; **мно́ю овладе́ло беспоко́йство** мен чочулай баштадым; 2. (*нарушение покоя*) убара кылуу, убара болуу; **я вам причини́л беспоко́йство** мен сизди убара кылдым.

БЕСПОЛЕ'ЗНО *нареч.* пайдасыз, натыйжасыз.

БЕСПОЛЕ'ЗНОСТЬ *ж.* пайдасыздык, пайдасы жоктук, натыйжасыздык.

БЕСПОЛЕ'ЗНЫЙ, -ая, -ое пайдасыз, пайдасы жок, натыйжасыз.

БЕСПО'ЛЫЙ, -ая, -ое жыныссыз, полсуз (*жыныстык мүчө белгилери жок*); **бесло́лое размноже́ние** *биол.* жыныссыз көбөйүш.

БЕСПОМЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое *уст.* поместьеси жок, коруган жери жок; **беспоме́стный дворяни́н** поместьеси жок дворянин.

БЕСПО'МОЩНОСТЬ *ж.* 1. (*бессилие*) бейкаруулук, алсыздык; 2. *перен.* татыксыздык, мазасыздык.

БЕСПО'МОЩНЫЙ, -ая, -ое 1. (*бессильный*) начар, алсыз; 2. *перен.* татыгы жок, мазасыз; **беспо́мощные стихи́** татыгы жок ырлар.

www.bizdin.kg

БЕСПОРО'ЧНЫЙ, -ая, -ое *уст.* жакшы иштелген, кемчилиги жок, айыбы жок; сонун; **беспоро́чная слу́жба** айыбы жок кызмат.

БЕСПОРЯ'ДКИ *мн. см.* **беспоря́док** 2.

БЕСПОРЯ'ДОК *м.* 1. тартипсиз, баш аламан, иретсиз; **враг в беспоря́дке бежа́л** душман иретсиз качты; 2. **беспоря́дки** *мн. уст.* (*народные волнения*) массалык дүрбөлөң.

БЕСПОРЯ'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое тартипсиз, тартиби жок, иретсиз, баш аламан.

БЕСПОСА'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое *ав.* посадкасыз, конбогон; **беспоса́дочный полёт Ташке́нт — Москва́** Ташкенттен Москвага посадкасыз учуу.

БЕСПО'ЧВЕННОСТЬ *ж.* негизсиздик, жөнү жоктук; **беспо́чвенность обвине́ния** айыптоонун негизсиздиги.

БЕСПО'ЧВЕННЫЙ, -ая, -ое негизсиз, жөнү жок; **беспо́чвенные разгово́ры** негизсиз сөздөр.

БЕСПО'ШЛИННЫЙ, -ая, -ое бажысыз, бажы төлөнбөс, пошлинасыз.

БЕСПОЩА'ДНО *нареч.* катаалдык менен, ырайымсыздык менен, аябастан, аябай, аёосуздук менен.

БЕСПОЩА'ДНОСТЬ *ж.* катаалдык, ырайымсыздык, аёосуздук.

БЕСПОЩА'ДНЫЙ, -ая, -ое катаал, ырайымсыз, аёосуз.

БЕСПРА'ВИЕ *ср.* 1. (*бесправность*) укуксуздук, укугу жоктук; 2. (*беззаконие*) законсуздук.

БЕСПРА'ВНЫЙ, -ая, -ое укуксуз, укугу жок.

БЕСПРЕДЕ'ЛЬНО *нареч.* чексиз.

БЕСПРЕДЕ'ЛЬНОСТЬ *ж.* чексиздик, чеги жоктук, учу-кыйры жоктук.

БЕСПРЕДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое чексиз, чеги жок, учу-кыйры жок; **беспреде́льная отва́га** чексиз баатырдык.

БЕСПРЕДМЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое курулай; **тео́рия без пра́ктики беспредме́тна** тажрыйбасыз теория — курулай сөз; **беспредме́тный спор** курулай талаш.

БЕСПРЕКОСЛО'ВНО *нареч.* кыңк этпестен, каяша айтпастан, унчукпастан.

БЕСПРЕКОСЛО'ВНЫЙ, -ая, -ое кыңк этпей, каяшасыз, унчукпаган; **беспрекосло́вное повинове́ние** кыңк этпей багынуу.

БЕСПРЕПЯ'ТСТВЕННО *нареч.* тоскоолсуз, кедергисиз.

БЕСПРЕРЫ'ВНО *нареч.* токтоосуз, үзгүлтүксүз, тынымсыз, токтобой.

БЕСПРЕРЫ'ВНОСТЬ *ж.* токтоосуздук, үзгүлтүксүздүк, тынымсыздык.

БЕСПРЕРЫ'ВНЫЙ, -ая, -ое токтоосуз, үзгүлтүксүз, тынымсыз; **беспреры́вный дождь** тынымсыз жамгыр; **беспреры́вный рост** токтоосуз өсүш.

БЕСПРЕСТА'ННО *нареч.* дайым, үстү-үстүнө, токтоосуз, тынымсыз.

БЕСПРЕСТА'ННЫЙ, -ая, -ое дайым, улам-улам, кайта-кайта, үстү-үстүнө, токтоосуз, тынымсыз.

БЕСПРЕЦЕДЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое мурун болуп көрбөгөн; **беспрецеде́нтный факт** мурун болуп көрбөгөн факт.

БЕСПРИ'БЫЛЬНЫЙ, -ая, -ое пайдасыз, пайда бербей турган, пайда келтирбес.

БЕСПРИДА'ННИЦА *ж. уст.* сепсиз кыз.

БЕСПРИЗО'РНИК *м.* тарбиясыз бала, багуусуз бала.

БЕСПРИЗО'РНИЦА *женск. р. к* **беспризо́рник.**

БЕСПРИЗО'РНОСТЬ *ж.* багуусуздук (*балдардын багуусуз калгандыгы*).

БЕСПРИЗО'РНЫЙ, -ая, -ое 1. багуусуз; **беспризо́рные де́ти** багуусуз балдар; 2. *в знач. сущ. м.* багуусуз; 3. *перен.* кароосуз; **беспризо́рное хозя́йство** кароосуз чарба.

БЕСПРИМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое теңдеши жок; чектен тыш; **бесприме́рная хра́брость** теңдеши жок баатырдык.

БЕСПРИНЦИ'ПНОСТЬ *ж.* принципсиздик (1. *бети жоктук, уят-сыйытка карабагандык*; 2. *туруктуу көз карашы жоктук, туруксуздук*).

БЕСПРИНЦИ'ПНЫЙ, -ая, -ое принципсиз.

БЕСПРИСТРА'СТИЕ *ср.* калыстык, эч кимге жан тартпастык, адилеттик, бейтараптык.

БЕСПРИСТРА'СТНО *нареч.* калыс, эч кимге жан тартпастан, адилеттик менен.

БЕСПРИСТРА'СТНОСТЬ *ж. см.* **беспристра́стие.**

БЕСПРИСТРА'СТНЫЙ, -ая, -ое калыс, эч кимге жан тартпаган, адилеттүү.

БЕСПРИЧИ'ННО *нареч.* себепсиз.

БЕСПРИЧИ'ННЫЙ, -ая, -ое себепсиз, себеби жок, жөнү жок, курулай.

БЕСПРИЮ'ТНЫЙ, -ая, -ое *уст.* үй-жайы жок, туракcыз; **бесприю́тный стра́нник** үй-жайы жок мусапыр.

БЕСПРОБУ'ДНО *нареч.* ойгонбой.

БЕСПРОБУ'ДНЫЙ, -ая, -ое ойгонбос, ойгонбой турган, катуу; **беспробу́дный сон** ойгонбой турган уйку; ◇ **беспробу́дное пья́нство** тыйылбас аракечтик.

БЕСПРО'ВОЛОЧНЫЙ, -ая, -ое сымсыз, сымы жок; **беспро́волочный телегра́ф** сымсыз телеграф.

БЕСПРО'ИГРЫШНЫЙ, -ая, -ое утпай койбос, утпай койбой турган; **беспро́игрышный заём** утпай койбос заем; **беспро́игрышное де́ло** *перен.* оңуштуу иш.

БЕСПРОСВЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. шооласыз, жарыксыз; **беспросве́тная тьма** шооласыз караңгы; 2. *перен.* жаман, жыргалсыз, көңүлсүз, күмүрөй; **беспросве́тная жизнь** күмүрөй турмуш.

БЕСПРОЦЕ'НТНО-ВЫ'ИГРЫШНЫЙ, -ая, -ое процентсиз-утуштуу.

БЕСПРОЦЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое процентсиз, процент бербес; **беспроце́нтный заём** процентсиз заём.

БЕСПУ'ТНИК *м.* бузуку.

БЕСПУ'ТНИЧАТЬ *несов. разг.* бузукулук кылуу, жаман жолго түшүү.

БЕСПУ'ТНЫЙ, -ая, -ое бузук, бузулган; **беспу́тный челове́к** бузук киши; **он ведёт беспу́тную жизнь** анын жүрүш-турушу бузук.

БЕСПУ'ТСТВО *ср.* бузуктук, бузулгандык.

БЕССВЯ'ЗНО *нареч.* байланышы жок.

БЕССВЯ'ЗНОСТЬ *ж.* байланыш жоктук, байланышсыздык; **бессвя́зность ре́чи** сөздүн байланышынын жоктугу.

БЕССВЯ'ЗНЫЙ, -ая, -ое байланышсыз, байланышы жок.

БЕССЕМЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое бүлөсүз, бүлөсү жок, бүлө күтпөгөн.

БЕССЕМЕРОВА'НИЕ *ср. тех.* бессемердөө (*болоттун бессемер деген сортун чыгаруу үчүн эриген чоюнду аба менен үйлөтүү*).

БЕССЕМЕ'РОВСКИЙ, -ая, -ое *тех.* бессемердик; **бессеме́ровская сталь** бессемердик болот.

БЕССЕМЯ'ННЫЙ, -ая, -ое *бот.* уруксуз, данексиз.

БЕССЕРДЕ'ЧИЕ *ср.* таш боордук, ырайымсыздык.

БЕССЕРДЕ'ЧНО *нареч.* таш боордук менен, ырайымсыздык менен.

БЕССЕРДЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое таш боор, ырайымсыз.

БЕССИ'ЛИЕ *ср.* 1. (*физическая слабость*) күчсүздүк, начардык, кубатсыздык, араң жандык, дармансыздык, алсыздык; 2. *перен.* начардык, боштук, дармансыздык, алсыздык; **прояви́ть по́лное бесси́лие** *в чём-л.* *бир нерсени* иштөөдө өтө эле начардык кылуу; **созна́ться в со́бственном бесси́лии** өзүнүн начардыгын мойнуна алуу.

БЕССИ'ЛЬНО *нареч.* алсызданып, дармансыз болуп; **он бесси́льно опусти́л ру́ки** (*эмне кыларын билбей*) эки колун шалдайтып туруп калды.

БЕССИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. күчсүз, начар, кубатсыз, араң жан, дармансыз, алсыз; 2. *перен.* начар, бош, дармансыз, алсыз.

www.bizdin.kg

БЕССИСТЕ'МНО *нареч.* системасыз, чаржайыт, баш аламан.

БЕССИСТЕ'МНОСТЬ *ж.* системасыздык, чаржайыттык, баш аламандык.

БЕССИСТЕ'МНЫЙ, -ая, -ое системасыз, чаржайыт, баш аламан.

БЕССЛА'ВИЕ *ср.* кадырсыздык, жаман атка конуучулук, даңкты жоготуучулук.

БЕССЛА'ВНО *нареч.* кадыры кетип, жаман атты болуп.

БЕССЛА'ВНЫЙ, -ая, -ое кадырсыз, жаман атка калган.

БЕССЛЕ'ДНО *нареч.* изсиз, дарексиз, дайынсыз, калуусуз, такыр; **болéзнь прошлá бесслéдно** оору калуусуз айыкты.

БЕССЛЕ'ДНЫЙ, -ая, -ое изи жок, дарексиз, дареги жок, дайынсыз, дайыны жок.

БЕССЛОВЕ'СНЫЙ, -ая, -ое **1.** тилсиз, сөзсүз, сүйлөбөс; **бессловéсное живóтное** тилсиз айбан; **2.** *перен.* (*молчаливый, безропотный*) сүйлөбөгөн, унчукпаган.

БЕССМЕ'ННО *нареч.* сменасыз, которулбай, алмашпай, үздүксүз түрдө.

БЕССМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое сменасыз, которулбас, алмашуусуз, үздүксүз иштөөчү, туруктуу; **бессмéнный председáтель** которулбас председатель; **бессмéнное дежýрство** алмашуусуз дежурство.

БЕССМЕ'РТИЕ *ср.* **1.** өлбөстүк; **2.** *перен.* өлүп-өчпөстүк, түбөлүккө жашай тургандык, көпкө сактала тургандык, унутулгустук; **бессмéртие произведéний Пýшкина** Пушкиндин чыгармаларынын түбөлүккө жашай тургандыгы.

БЕССМЕ'РТНИК *м. бот.* солубас (*өсүмдүктүн бир түрү*).

БЕССМЕ'РТНЫЙ, -ая, -ое **1.** өлбөс; **2.** *перен.* өлбөс-өчпөс, түбөлүккө сакталуучу, унутулгус; **бессмéртное дéло Лéнина** Лениндин өлбөс-өчпөс иши; **бессмéртная слáва** унутулгус даңк.

БЕССМЫ'СЛЕННО *нареч.* маанисиз, байланышы жок, сандырактап, делдейип, аңкайып; **бессмы́сленно смеяться** мааниси жок күлө берүү.

БЕССМЫ'СЛЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*лишённый смысла*) маанисиз, байланышы жок, сандырактаган; **2.** (*выражающий отсутствие мысли*) делдейген, аңкайган; **бессмы́сленный взгляд** делдейген, аңкайган көз караш.

БЕССМЫ'СЛИЦА *ж.* сандырак, маанисиз сөз.

БЕССНЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое карсыз, кары жок.

БЕССО'ВЕСТНО *нареч.* уятсыздык менен, уялбастан.

БЕССО'ВЕСТНЫЙ, -ая, -ое уятсыз, уяты жок, бетсиз, бети жок.

БЕССОДЕРЖА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* мазмунсуздук, мазмуну жоктук.

БЕССОДЕРЖА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое мазмунсуз, мазмуну жок.

БЕССОЗНА'ТЕЛЬНО *нареч.* ойлонбостон, ойлонбой, акылга салбай; **я э́то сдéлал бессознáтельно** мен муну акылга салбай иштеп салдым.

БЕССОЗНА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*при потере сознáния*) эс-учу жок, эси ооган, талыган; **в бессознáтельном состоя́нии** *эси-учу жок калыбында;* **2.** (*непроизвольный*) *акылдан тыш, аңсыз;* **бессознáтельное движéние** андан тышкары кыймыл.

БЕССО'ННИЦА *ж.* уйкусуздук, уйку качуу.

БЕССО'ННЫЙ, -ая, -ое уйку качкан, уктабаган; **провести́ бессóнную ночь** уктабай таң атыруу.

БЕССПО'РНО **1.** *нареч.* талашсыз, чырсыз; **он бесспóрно хорóший человéк** талашсыз ал жакшы киши; **2.** *вводн. сл.* сөзсүз, шексиз; **бесспóрно, он прав** сөзсүз, анык туура.

БЕССПО'РНОСТЬ *ж.* талашсыздык.

БЕССПО'РНЫЙ, -ая, -ое талашсыз, чыр-чатаксыз.

БЕССРЕ'БРЕНИК *м.* акчага кызыкпаган, байлыкка кызыкпаган.

БЕССРО'ЧНЫЙ, -ая, -ое сроксуз, мөөнөтсүз, мөөнөт коюлбаган; **бессрóчный пáспорт** сроксуз паспорт.

БЕССТРА'СТИЕ *ср.* **1.** (*отсутствие чувственности*) кумарсыздык, кумарданбастык; **2.** (*спокойствие, невозмутимость*) күйкөлөктөнбөстүк, камаарабастык.

БЕССТРА'СТНЫЙ, -ая, -ое **1.** кумарсыз, кумары жок, кумарданбас; **2.** (*спокойный, невозмутимый*) күйкөлөктөнбөс, камаарабас.

БЕССТРА'ШИЕ *ср.* эр жүрөктүүлүк, баатырдык, тайманбастык.

БЕССТРА'ШНО *нареч.* эр жүрөктүүлүк менен, калтаарыбай, коркпой, тайманбай.

БЕССТРА'ШНЫЙ, -ая, -ое эр жүрөктүү, кайраттуу, калтаарыбаган.

БЕССТРУ'ННЫЙ, -ая; -ое кылсыз, кылы жок (*мис. комуз*).

БЕССТЫ'ДНИК *м. разг.* уятсыз, уяты жок, бети жок, абийирсиз.

БЕССТЫ'ДНИЦА *женск. р. к* **бессты́дник.**

БЕССТЫ'ДНЫЙ, -ая, -ое уятсыз, уяты жок, бети жок, абийирсиз.

БЕССТЫ'ДСТВО *ср.* уятсыздык, уят жоктук, бети жоктук, абийирсиздик.

БЕССТЫ'ЖИЙ, -ая, -ее *прост.* уялбаган, уяты жок.

БЕССЧЁТНЫЙ, -ая, -ое эсепсиз, сансыз, чексиз.

БЕСТА'КТНОСТЬ *ж.* адепсиздик, оройлук.

БЕСТА'КТНЫЙ, -ая, -ое адепсиз, орой.

БЕСТАЛА'ННЫЙ I, -ая, -ое талантсыз, зээнсиз.

БЕСТАЛА'ННЫЙ II, -ая, -ое *фольк.* (*несчастный*) бакытсыз, таалайсыз.

БЕСТЕЛЕ'СНЫЙ, -ая, -ое денесиз, денеси жок.

БЕ'СТИЯ *ж. прост.* айлакер, кыйды, уятсыз, алдамчы.

БЕСТОЛКО'ВО *нареч.* келесоочо, аңкоочо, маңыроочо.

БЕСТОЛКО'ВОСТЬ *ж.* келесоолук, аңкоолук, маңыроолук.

БЕСТОЛКО'ВЩИНА *ж. разг.* былыктык, баш аламандык.

БЕСТОЛКО'ВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*непонятливый*) келесоо, аңкоо, маңыроо; **2.** (*несвязный*) байланышсыз; **бестолкóвый расскáз** байланышсыз аңгеме.

БЕ'СТОЛОЧЬ *ж. разг. см.* **бестолкóвщина.**

БЕСФО'РМЕННОСТЬ *ж.* формасыздык, ачык формасы жоктук.

БЕСФО'РМЕННЫЙ, -ая, -ое формасыз, ачык формасы жок.

БЕСХАРА'КТЕРНОСТЬ *ж.* уяңдык, өтүмсүздүк, бош мүнөздүүлүк.

БЕСХАРА'КТЕРНЫЙ, -ая, -ое уяң, өтүмсүз, бош мүнөздүү; **бесхарáктерный человéк** өтүмсүз киши, уяң киши.

БЕСХВО'СТЫЙ, -ая, -ое куйруксуз, куйругу жок.

БЕСХИ'ТРОСТНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*о человеке*) куу эмес, митаамдыгы жок, кексе эмес; **2.** (*незатейливый*) кадыресе, жөнөкөй, жеңил; **бесхи́тростный расскáз** жеңил аңгеме.

БЕСХО'ЗНЫЙ, -ая, -ое ээсиз, ээси жок, ээсиз ээн калган; **бесхóзное имýщество** *юр.* ээсиз мүлк.

БЕСХОЗЯ'ЙСТВЕННО *нареч.* кароосуз таштап коюп, көңүл кош, көңүл койбой, ээси жоктой; **бесхозя́йственно содержáть имýщество** *юр.* мүлктү ээси жоктой урунуу.

БЕСХОЗЯ'ЙСТВЕННОСТЬ *ж.* чарбасыздык, ээсиздик, чарба иштерине көңүл салбай салкын кароочулук, нерселерди төгүп-чачып жок кылуучулук.

БЕСХОЗЯ'ЙСТВЕННЫЙ, -ая, -ое чарбасыз, чарба иштерине көңүл салбай салкын кароочу, нерселерди төгүп-чачып жок кылуучу.

www.bizdin.kg

БЕСХРЕБЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое *разг.* омбу-домбу, принципсиз.

БЕСЦВЕТКО'ВЫЙ, -ая, -ое *бот.* гүлсүз.

БЕСЦВЕ'ТНОСТЬ *ж.* (*невыразительность*) супсактык, мазасы жоктук, жөнөкөйлүк (*мис. ыр*).

БЕСЦВЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. түссүз, өңсүз, ыраңсыз, түсү жок; **бесцве́тный газ** түссүз газ; 2. *перен.* (*невыразительный*) супсак, мазасыз; **бесцве́тные стихи́** супсак ырлар.

БЕСЦЕ'ЛЬНО *нареч.* максатсыз, максаты жок, анчейин.

БЕСЦЕ'ЛЬНОСТЬ *ж.* максатсыздык, максаты жоктук.

БЕСЦЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое максатсыз, максаты жок.

БЕСЦЕ'ННЫЙ, -ая, -ое 1. (*очень дорогой*) өтө баалуу, абдан кымбат; 2. (*милый*) кадырдуу, ардактуу, кымбаттуу; **бесце́нный друг** кадырдуу дос; 3. *уст.* (*малоценный*) эч баасы жок, эч нерсеге жарабай турган.

БЕСЦЕ'НОК: за бесце́нок *разг.* эң арзан.

БЕСЦЕРЕМО'ННО *нареч.* уят-сыйытсыз, кенедей тартынбай.

БЕСЦЕРЕМО'ННОСТЬ *ж.* уят-сыйытсыздык, тартынбастык, уяты жоктук.

БЕСЦЕРЕМО'ННЫЙ, -ая, -ое уят-сыйытсыз, тартынбай турган, уяты жок.

БЕСЧЕЛОВЕ'ЧНО *нареч.* адамгерчиликтен чыгып, өтө катаалдык менен, кара мүртөздүк менен.

БЕСЧЕЛОВЕ'ЧНОСТЬ *ж.* адамгерчилиги жоктук, өтө катаалдык, кишичилиги жоктук.

БЕСЧЕЛОВЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое адамгерчиликсиз, өтө катаал, кишичилиги жок.

БЕСЧЕ'СТНО *нареч.* абийирсиздик, кыянаттык кылып.

БЕСЧЕ'СТНОСТЬ *ж.* абийирсиздик, бети жоктук, кыянаттык.

БЕСЧЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое кыянатчыл, тууралыгы жок; **бесче́стный посту́пок** кыянатчыл жорук; **бесче́стный челове́к** тууралыгы жок киши.

БЕСЧЕ'СТЬЕ *ср.* маскаралык, абийри төгүлгөндүк.

БЕСЧИ'НСТВО *ср.* бейбаштык, ээн баштык, оюна келгенин кылуу.

БЕСЧИ'НСТВОВАТЬ *несов.* бейбаштык кылуу, ээн баштык кылуу, оюна келгенин кылуу.

БЕСЧИ'СЛЕННОСТЬ *ж.* эсепсиз көптүк, сансыз көптүк.

БЕСЧИ'СЛЕННЫЙ, -ая, -ое эсепсиз көп, сансыз көп, сан жетпеген.

БЕСЧУ'ВСТВЕННОСТЬ *ж.* (*бессердечность*) катаалдык, ырайымсыздык.

БЕСЧУ'ВСТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. сезимсиз, сезбес, сезимин жоготкон; **он нахо́дится в бесчу́вственном состоя́нии** ал сезимсиз абалда жатат; 2. (*жестокий, бессердечный*) катаал, ырайымсыз.

БЕСЧУ'ВСТВИЕ *ср.* 1. (*потеря сознания*) сезимсиздик, сезимин жоготуу, эси ооп калуу; 2. (*бессердечность*) катаалдык, ырайымсыздык.

БЕСШАБА'ШНО *нареч.* алаңгазардык менен, кам-кайгысыз.

БЕСШАБА'ШНОСТЬ *ж.* *разг.* алаңгазардык, кам-кайгысыздык.

БЕСШАБА'ШНЫЙ, -ая, -ое *разг.* алаңгазар, кам-кайгысыз; **бесшаба́шный па́рень** алаңгазар жигит.

БЕСШУ'МНО *нареч.* тыбыш чыгарбай, үн чыгарбай.

БЕСШУ'МНЫЙ, -ая, -ое үн чыгарбаган, тыбыш чыгарбаган, үнү жок; **бесшу́мный мото́р** үнү жок мотор.

БЕ'ТА *ж.* бета (*грек алфавитинин экинчи тамгасы*).

БЕ'ТА-ЛУЧИ' *только мн. физ.* бета-шоолалар (*реактивдүү заттар чачыратуучу жана электрондордун тез өтүүчү шоолалары*).

БЕ'ТА-ЧАСТИ'ЦЫ *только мн. физ.* бета-бөлүкчөлөр (*реактивдүү заттар чачыратуучу электрондор*).

БЕТО'Н *м.* бетон (*цемент менен аралаштырылган кум менен майда таштын кошундусу*).

БЕТОНИ'РОВАНИЕ *ср.* бетондоо, бетон менен уютуу.

БЕТОНИ'РОВАТЬ *несов. что* бетондоо, бетон менен уютуу.

БЕТО'ННЫЙ, -ая, -ое **бетон**-*го т.*; **бето́нное сооруже́ние** бетондон иштелген курулуш.

БЕТОНОМЕША'ЛКА *ж. тех.* бетономешалка (*бетон аралаштыруучу машина*).

БЕЧЕВА' *ж.* бекем жип.

БЕЧЁВКА *ж.* көтөрмө (*жип*).

БЕ'ШЕНО *нареч.* абдан, жининдей; **бе́шено ненави́деть** жининдей жаман көрүү.

БЕ'ШЕНСТВО *ср.* 1. (*болезнь*) кутурма оору, кутуруу; 2. *перен.* (*гнев, ярость*) жаалдануу, өтө ачууланууу; **он в бе́шенстве наки́нулся на меня́** ал жаалданган бойдон мага асыла кетти; **приводи́ть в бе́шенство** аябай жаалдантуу.

БЕ'ШЕНЫЙ, -ая, -ое 1. (*больной бешенством*) кутурган, кутуруп ооруган; 2. *перен.* (*вспыльчивый*) албуут; **у него́ бе́шеный хара́ктер** анын мүнөзү албуут; ◇ **бе́шеные де́ньги** бекеринен табылган көп акча; **бе́шеная ско́рость** аябаган катуу ылдамдык, көзгө илээшпеген ылдамдык, өтө зуулдаган ылдамдык; **бе́шеные це́ны** өтө кымбат, асманды айткан баа; **бе́шеное сопротивле́ние** катуу каршылык көрсөтүү.

БЕШМЕ'Т *м.* бешмант.

БИБЛЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **библия**-*га т.*; **библе́йское преда́ние** тооратын адысы (жомогу, сөзү).

БИБЛИО'ГРАФ *м.* библиограф (*китеп жайын билгич окумуштуу*).

БИБЛИОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **библиография**-*га т.*; **библиографи́ческий указа́тель** библиография көрсөткүчү.

БИБЛИОГРА'ФИЯ *ж.* библиография (1. *китептерди текшерүү жөнүндөгү илим*; 2. *айкын бир маселе жөнүндөгү китептердин тизмеси*; 3. *журналдын басылып чыккан китептерди обзор кылып туруучу бир бөлүгү*).

БИБЛИОМА'Н *м.* библиоман (*сейрек учуроочу китепти көрсө жата калган, китепке ышкылуу, аны жыйнап жүргөн киши*).

БИБЛИОТЕ'КА *ж.* библиотека, китепкана; **библиоте́ка-чита́льня** китепкана-окуу залы.

БИБЛИОТЕ'КАРША *женск. р. к* **библиоте́карь.**

БИБЛИОТЕ'КАРЬ *м.* библиотекачы.

БИБЛИОТЕКОВЕ'ДЕНИЕ *ср.* библиотековедение (*китепкана иши жөнүндөгү илим*).

БИБЛИОТЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **библиотека**-*га т.*; **библиоте́чный рабо́тник** китепкана кызматчысы.

БИБЛИОФИ'Л *м.* библиофил (*китепти жакшы көрүүчү, жыйноочу адам*).

БИ'БЛИЯ *ж.* 1. тоорат (*еврейлердин негизги диний китептери*); 2. библия (*христиандардын негизги диний китептери*).

БИВА'К *м. воен.* бивак (*өргүү; аскердин убактылуу токтогон жери*).

БИВА'ЧНЫЙ, -ая, -ое **бивак**-*ка т.*; **бива́чный ого́нь** бивак оту.

БИ'ВНИ *мн.* (*ед.* **би́вень** *м.*) азуу (*пил же камандын азуу тиши*).

БИВУА'К *м. уст. см.* **бива́к.**

БИВУА'ЧНЫЙ, -ая, -ое *уст. см.* **бива́чный.**

БИГУДИ' *ж. нескл.* бигуди (*чачты тармалдатуу үчүн ороп коюучу нерсе*).

БИДО'Н *м.* бидон; **бидо́н для молока́** сүт куюучу бидон.

БИЕ'НИЕ *ср.* кагыш, согуш, тебиш; **бие́ние пу́льса** тамырдын согушу; **бие́ние се́рдца** жүрөктүн кагышы.

БИЗА'НЬ *ж. мор.* бизань (*кеменин арткы мачтасындагы парус*).

БИ'ЗНЕС *м.* бизнес (*коммерция, соода*).

www.bizdin.kg

БИЗНЕСМЕ'Н *м.* бизнесмен (*кандай гана амал-айла менен болсо да, иши кылып, пайда алууга умтулган капиталист*).

БИЗО'Н *м. зоол.* бизон (*Түндүк Америкадагы жапан бука*).

БИЙ *м. ист.* бий.

БИКВАДРА'Т *м. мат.* биквадрат (*кош чарчы*).

БИКВАДРА'ТНЫЙ, -ая, -ое *мат.* биквадраттык; **биквадра́тное уравне́ние** биквадраттык теңдеме.

БИКФО'РДОВ, -а, -о: **бикфо́рдов шнур** *тех.* бикфорд шнуру (*бир нерсени дары менен жаруу ишинде колдонулуучу жай күйө турган милте*).

БИЛАБИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *лингв.* кош эринчилик (*эки эрин тийишип айтылуучу үнсүздөр: б, п, м*).

БИЛЕ'Т *м.* билет; **парти́йный биле́т** партиялык билет; **чле́нский биле́т** мүчөлүк билет; **студе́нческий биле́т** студенттик билет; **профсою́зный биле́т** профсоюз билети; **пригласи́тельный биле́т** чакыруу билети; ◇ **креди́тный биле́т** кредит билети (*кагаз акча*).

БИЛЕТЁР *м.* билетёр (*кириш эшикте билет текшерип туруучу кызматчы*).

БИЛЕТЁРША *женск. р. к* **билетёр**; билетёрша.

БИЛЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **билет**-*ке т.*; **биле́тная ка́сса** билет кассасы.

БИЛЛИО'Н *м.* биллион (1 000 000 000 000).

БИЛЛЬ *м. полит.* билль (*англиялык парламенттин же америкалык конгресстин кароосуна берилүүчү закон долбоору*).

БИЛЬДАППАРА'Т *м. тех.* бильдаппарат (*телеграф аркылуу сүрөт берүүчү аппарат*).

БИЛЬЯ'РД *м.* бильярд (1. *атайын жасалган үстөл үстүндөгү шарларды үстөлдүн четиндеги чуңкурларга кууп ойноло турган оюн*; 2. *бильярд ойноло турган үстөл*).

БИЛЬЯ'РДНАЯ *ж.* бильярд ойнолуучу бөлмө.

БИЛЬЯ'РДНЫЙ, -ая, -ое **бильярд**-*га т.*; **билья́рдный шар** бильярд шары.

БИМЕТАЛЛИ'ЗМ *м. эк.* биметаллизм (*алтын жана күмүш менен гана төлөнүүчү акча системасы*).

БИНО'КЛЬ *м.* бинокль, дүрбү.

БИНОКУЛЯ'РНЫЙ, -ая, -ое *физ.* бинокулярдык (*эки көзгө ылайыкталган*); **бинокуля́рный микроско́п** бинокулярдык микроскоп.

БИНО'М *м. мат.* бином (*кошмок мүчө*); **бино́м Нью́тона** Ньютон биному.

БИНТ *м.* бинт (*хирургияда таңуу, байлоо үчүн колдонула турган тилке тасма чүпүрөк*).

БИНТОВА'ТЬ *несов. кого-что* бинттөө (*бинт менен байлоо*).

БИО- *татаал сөздөрдүн түрдүү илимдердеги терминдердин биринчи бөлүгү, органикалык тиричиликке таандык экендикти билдирет*; *мис.*: **биофи́зика** биофизика; **биохи́мия** биохимия.

БИО'ГРАФ *м.* биограф (*бирөөнүн өмүр баянын жазуучу же жазган киши*).

БИОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **биография**-*га т.*; биографиялык, өмүр баяндык; **биографи́ческий рома́н** биографиялык роман.

БИОГРА'ФИЯ *ж.* биография, өмүр баян.

БИОДИНА'МИКА *ж.* биодинамика (*организмдин жалпы тиричилик кылышы жөнүндөгү илим*).

БИО'ЛОГ *м.* биолог (*биология менен иришүүчү окумуштуу*).

БИОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **биология**-*га т.*; биологиялык; **биологи́ческая ста́нция** биология станциясы.

БИОЛО'ГИЯ *ж.* биология (*организмдердин тиричилиги жана анын өрчүшү жөнүндөгү илим*).

БИОМЕХА'НИКА *ж.* биомеханика (*физиология илиминин кыймыл мүчөлөрдү текшере турган бир бөлүмү*).

БИОПРЕПАРА'Т *м.* биопрепарат (*жугуштуу оорулар-ды эмдөө үчүн колдонулуучу биологиялык дары*).

БИОСТА'НЦИЯ *ж.* биостанция (*жергиликтүү өсүмдүктөр менен жаныбарларды изилдей турган биологиялык илим жайы*).

БИОСФЕ'РА *ж.* биосфера (*суу, атмосфера жана жер кыртышынын жандуу организм тиричилик кыла ала турган же тиричилик кылып турган бөлүгү*).

БИОФИ'ЗИКА *ж.* биофизика (*физика методдорун биологияга колдонуу жөнүндөгү илим*).

БИОХИМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **биохимия**-*га т.*

БИОХИ'МИЯ *ж.* биохимия (*тирүү организмдеги химия процесстерин окуй турган илим*).

БИПЛА'Н *м. ав.* биплан (*кош кабат канаттуу самолёт*).

БИ'РЖА *ж.* биржа (*капиталисттик өлкөлөрдө—финансы жана соода жумуштары өтө турган мекеме*); **фо́ндовая би́ржа** фондулук биржа (*баалуу кагаздардын рыногу*); **това́рная би́ржа** товардык биржа (*товардын өзүн көрбөй, сыртынан эле алыш-бериш кыла турган жай*); **чёрная би́ржа** кара биржа (*чет мамлекет валютасы менен соода кылуучу жай*); **би́ржа труда́** эмгек биржасы (*капиталисттик өлкөлөрдө — жумушсуздарды каттай турган жана аларга кызмат таап берүүгө далдал боло турган мекеме*).

БИРЖЕВИ'К *м.* биржачы (*биржа кармаган адам*).

БИРЖЕВО'Й, -а́я, -о́е **биржа**-*га т.*; биржалык; **биржево́й ма́клер** биржа далдалы.

БИ'РКА *ж.* бирка (1. *бир нерсенин саны кесик менен белгиленген кичинекей таяк же тактай*; 2. *товарга же багажга жазылган жазуулу тактайча*).

БИРМА'НЕЦ *м.* бирмалык.

БИРМА'НКА *женск. р. к* **бирма́нец**; бирманка.

БИРМА'НСКИЙ, -ая, -ое **Бирма**-*га*, **бирманец**-*ке т.*; бирмалык; **бирма́нский язы́к** бирма тили.

БИРМА'НЦЫ *мн.* бирмалыктар.

БИРЮЗА' *ж.* бирюза (*жашыл же көгүлтүр түстүү асыл таш*).

БИРЮЗО'ВЫЙ, -ая, -ое 1. (*из бирюзы, с бирюзой*) **бирюза**-*га т.*; бирюзалуу; **бирюзо́вое кольцо́** бирюзалуу шакек; 2. (*о цвете*) бирюза түстүү; **пла́тье бирюзо́вого цве́та** бирюза түстүү көйнөк.

БИРЮ'К *м.* 1. (*волк*) бөрү (*жалгыз жортуп жүрүүчү бөрү*); 2. *перен.* кишиге жолобогон адам; ◇ **смотре́ть бирюко́м** үңүрөйүп кароо.

БИРЮ'ЛЬКИ *мн.*: **игра́ть в бирю́льки** эрмек кылуу, убакыт өткөрүү.

БИС *межд.* бис (*дагы!, дагы!*); ◇ **исполня́ть на бис** элдин суроосу боюнча дагы аткаруу.

БИ'СЕР *м.* бисер (*саймада колдонула турган эң майда суу мончок, шуру*).

БИ'СЕРНЫЙ, -ая, -ое **бисер**-*ге т.*; ◇ **би́серный по́черк** өтө майда жазуу.

БИСИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* көрүүчүлөрдүн суроосу боюнча ойноо, бир эле номерди кайта ойноо.

БИСКВИ'Т *м.* бисквит (*жумуртка, ун жана канттан жасалган таттуу нандын бир түрү*).

БИСКВИ'ТНЫЙ, -ая, -ое **бисквит**-*ке т.*; **бискви́тное пиро́жное** бисквит пирожноеси.

БИССЕКТРИ'СА *ж. мат.* биссектриса.

БИСУЛЬФА'Т *м. хим.* бисульфат (*кычкыл күкүрт-натрий тузу*).

БИСУЛЬФИ'Т *м. хим.* бисульфит (*фотография жана текстиль ишинде колдонулуучу күкүрттүү-кычкыл натрий*).

БИТА' *ж. спорт.* абалак; сака.

БИ'ТВА *ж.* уруш, салгылаш, салгылашуу.

БИТКО'М *нареч.* жык толгон, лык толгон; **битко́м наби́т** жык толгон.

www.bizdin.kg

БИТО'К *м.* (*мн.* **битки́**) биток (*эттен жасалган котлетанын бир түрү*).

БИ'ТЫЙ, -ая, -ое 1. (*разбитый*) сынган, кетилген; **би́тая посу́да** кетилген (сынган) идиш; 2. (*убитый*) өлтүрүлгөн; **би́тая пти́ца** өлтүрүлгөн куш; ◇ **би́тые сли́вки** бышылган бал каймак; **я вас би́тый час ждал** мен сизди бир саат бою күттүм.

БИТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*ударять, избивать*) уруу, согуу, таяктоо, токмоктоо; тепкилөө (*пинать*); тебүү (*лягать*); 2. *во что* (*ударять, стучать*) уруу, кагуу; **бить в дверь** эшикти кагуу; **бить в бараба́н** барабан согуу, барабан уруу; **бить в ко́локол** коңгуроо уруу; 3. *что* (*ломать, разбивать*) сындыруу, талкалоо, быркыратуу; 4. *кого-что* (*стрелять*) атуу; **бить у́тку на лету́** учуп бараткан өрдөктү атуу; **ружьё бьёт далеко́** мылтык ыраак тиет; 5. *кого-что* (*побеждать*) жеңүү; 6. *кого-что* (*умерщвлять*) сайуу, союу, чанчуу; **бить скот** мал союу; **ры́бу бьют острого́й** балыкты дегээ менен саят (чанчат); 7. *по чему* (*вредить, мешать*) зыян келтирүү; **бить по** *чьим-л.* **интере́сам** *биреөнүн* мүдөөсүнө, тилегине тоскоолдук кылуу; **бить по карма́ну** чөнтөккө зыян келтирүү; 8. *что* (*в карточной игре*) жабуу, басуу; **бить ка́рту** картаны басуу; ◇ **бить в ладо́ши** алакан чабуу; **часы́ бьют** саат согот; **бить ма́сло** май түшүрүү; **бить шерсть** жүн сабоо; **кровь бьёт ключо́м** кан диркирейт; **бить трево́гу** чуу көтөрүү, айгай салуу; **бить отбо́й** 1) *воен.* согуш аракетин токтотуу; 2) *перен.* тануу, сөзүнөн кайтуу; **его́ бьёт лихора́дка** анын безгеги кармап жатат; **бьёт в глаза́** өзүнөн өзү эле оркоюп көрүнүп турат; **бить в нос** (*о запахе*) мурунга жыты келүү.

БИТЬЁ *ср.* 1. (*побои*) уруу, тепкилөө; 2. (*напр. посуды*) сындыруу, талкалоо, быркыратуу.

БИ'ТЬСЯ *несов.* 1. *с кем-чем* согушуу, урушуу, койгулашуу; **би́ться с враго́м** душман менен согушуу; 2. (*напр. о посуде*) сынуу, талкалануу, быркыроо; 3. *над чем* жан талашуу, урунуу, тырышуу; **би́ться над реше́нием зада́чи** маселени чечүү үчүн тырышуу; 4. (*напр. о пульсе*) согуу (*мис. тамыр*); ◇ **би́ться об закла́д** мелдешүү, байге сайышуу; **би́ться голово́й о сте́ну** башын ташка койгулоо.

БИТЮ'Г *м.* битюг (*жылкынын бир түрү*).

БИФУРКА'ЦИЯ *ж.* бифуркация (*экиге айрылуу, экиге бөлүнүү*); **бифурка́ция реки́** дарыянын бифуркациясы.

БИФШТЕ'КС *м.* бифштекс (*куурулган эттин бир түрү*).

БИ'ЦЕПС *м. анат.* бицепс (*карынын эки баштуу булчуңу*).

БИЧ *м.* 1. (*кнут*) камчы; 2. *перен.* (*бедствие*) балаа, балакет.

БИЧЕВА'НИЕ *ср.* 1. сабоо; 2. *перен.* ашкерелеп табалоо.

БИЧЕВА'ТЬ *несов. кого-что* 1. сабоо; 2. *перен.* ашкерелеп табалоо, ашкерелеп бетин ачуу.

БИШЬ *частица разг.*: **как э́то бишь называ́ется?** муну кандай деп атачу эле?, муну эмне деп айтчу эле?; **то бишь** башкача айтканда.

БЛА'ГО I *ср.* жыргал; **обще́ственное бла́го** көпчүлүктүн жыргалы; **труди́ться на бла́го ро́дины** родинанын жыргалы үчүн эмгек кылуу; **материа́льные бла́га** материалдык жыргал; **земны́е бла́га** дүйнөнүн жыргалы; ◇ **всех благ!** ишиң оңолсун!, бет алган жактан жалгасын!; **ни за каки́е бла́га в ми́ре!** баштан ылдый алтын куйса да!

БЛА'ГО II *союз разг.* анткени, нече десе, ырас болду, жакшы болду.

БЛА'ГОВЕСТ *м. уст.* коңгуроо уруу (*чиркөөдө сыйынуу алдында коңгуроонун кагылышы*).

БЛАГОВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. *уст.* көрүнүшү жакшы, кебетеси түзүк, ажардуу; **благови́дный ста́рец** ажардуу абышка; 2. дурус, адептүү; **благови́дный посту́пок** дурус иш; ◇ **благови́дный предло́г** =ымыш болгон шылтоо, ыктуу шылтоо; **под благови́дным предло́гом** шылтоо кылымыш болуп.

БЛАГОВОЛЕ'НИЕ *ср. уст.* ырай кылуу, жакшылык кылуу, аркасын тийгизүү.

БЛАГОВОЛИ'ТЬ *несов. к кому-чему* ырай кылуу, жакшылык кылуу, аркасын тийгизүү; ◇ **благоволи́те** ырайым этиңиз.

БЛАГОВО'НИЕ *ср. уст.* жыпар жыт, аңкыган жыпар жыт, атыр жыт.

БЛАГОВО'ННЫЙ, -ая, -ое *уст.* жыпар жыттанган, атыр жыты бураган.

БЛАГОВОСПИ'ТАННОСТЬ *ж.* адептүүлүк, сылыктык, жакшы тарбия көргөндүк.

БЛАГОВОСПИ'ТАННЫЙ, -ая, -ое адептүү, сылык, жакшы тарбия көргөн.

БЛАГОГОВЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое кастарлуу, урматтуу, ардактуу.

БЛАГОГОВЕ'НИЕ *ср.* кастарлоо, урматтоо, ардактоо.

БЛАГОГОВЕ'ТЬ *несов. перед кем-чем* кастарлоо, урматтоо, ардактоо.

БЛАГОДАРИ'ТЬ *несов. кого* алкыш айтуу, ыракмат айтуу; **благодарю́!** ыракмат!

БЛАГОДА'РНОСТЬ *ж.* алкыш, ыракмат; **вы́разить благода́рность** ыракмат айтуу; **объяви́ть благода́рность** алкыш жарыялоо.

БЛАГОДА'РНЫЙ, -ая, -ое 1. ыраазы; **я вам о́чень благода́рен** мен сизге абдан ыраазымын; 2. ийгиликтүү, убайлуу; **благода́рный труд** ийгиликтүү эмгек.

БЛАГОДА'РСТВЕННЫЙ, -ая, -ое ыракмат айткан, чоң алкыш айткан; **благода́рственное письмо́** алкыш айткан кат.

БЛАГОДАРЯ' *предлог с дат. п.* аркасында, себептүү, =дыктан; **благодаря́ темноте́ он оста́лся незаме́ченным** караңгы болгондуктан ал байкалбай калды; **благодаря́ тому́, что...** ...=дыктан, ...натыйжасында, ...аркасында, ...себептүү.

БЛАГОДА'ТНЫЙ, -ая, -ое жыргалдуу, берекелүү; **благода́тное вре́мя** жыргалдуу убак.

БЛАГОДА'ТЬ *ж.* жыргал, жакшы; **кака́я здесь благода́ть!** мында кандай жакшы!

БЛАГОДЕ'НСТВИЕ *ср. уст.* жыргалчылык, ыракат.

БЛАГОДЕ'ТЕЛЬ *м. уст.* жакшылык кылуучу, ажаттан чыгаруучу, жакшылык көрсөтүүчү, ак ниет.

БЛАГОДЕ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **благоде́тель.**

БЛАГОДЕ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое пайдалуу, жыргалдуу, жагымдуу; **благоде́тельный кли́мат** жагымдуу климат.

БЛАГОДЕЯ'НИЕ *ср. уст.* жакшылык, жакшылык-туу иш.

БЛАГОДУ'ШЕСТВОВАТЬ *несов.* бейгамдык кылуу, камаарабастык кылуу, жайбаракаттык кылуу

БЛАГОДУ'ШИЕ *ср.* 1. (*мягкосердечность*) көңүлчөөктүк, жумшактык; 2. (*самоуспокоенность*) жайбаракаттык, камаарабастык.

БЛАГОДУ'ШНЫЙ, -ая, -ое 1. (*добрый, мягкий*) көңүлчөөк, жумшак; **благоду́шный челове́к** көңүлчөөк киши; 2. (*спокойный, беззаботный*) жайбаракат, камаарабаган; **благоду́шное отноше́ние** *к чему-л.* *бир нерсеге* камаарабастык менен мамиле кылуу.

БЛАГОЖЕЛА'ТЕЛЬ *м.* жакшылык каалоочу, кайрымдуу.

БЛАГОЖЕЛА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **благожела́тель.**

БЛАГОЖЕЛА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* жакшылык каалагандык, кайрымдуулук.

БЛАГОЖЕЛА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жакшылык каалоочу, кайрымдуу, жактырган, мактаган, макулдаган; **благожела́тельная характери́стика** мактаган мүнөздөмө.

БЛАГОЗВУ'ЧИЕ *ср.* кооз үндүүлүк, көркөм үндүүлүк, жакшынакай үндүүлүк.

www.bizdin.kg

БЛАГОЗВУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое коoз үндүү, көркөм үндүү, жакшынакай үндүү, үнү уккулуктуу.

БЛАГО'Й I, -а́я, -о́е *уст.* (*хороший*) жакшы, дурус; **благо́е наме́рение** жакшы ниет.

БЛАГО'Й II: **крича́ть благи́м ма́том** *разг.* ач күзөнчө чаңыруу.

БЛАГОНАДЁЖНОСТЬ *ж.* ишенчиликтүүлүк, шексиздик.

БЛАГОНАДЁЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (*заслуживающий доверия*) ишенчиликтүү, ишеничтүү; **он челове́к вполне́ благонадёжный** ал абдан ишенчиликтүү киши; 2. *уст.* (*благонамеренный*) падыша өкмөтүнө каршы шек-шубасы билинбеген.

БЛАГОНАМЕ'РЕННОСТЬ *ж. уст.* жакшы ниеттүүлүк, жакшылык кылууну ойлоочулук.

БЛАГОНАМЕ'РЕННЫЙ, -ая, -ое *уст.* жакшы ниеттүү, жакшылык кылууну ойлогон.

БЛАГОНРА'ВНЫЙ, -ая, -ое *уст.* жүрүш-турушу жакшы, кулк-мүнөзү жакшы.

БЛАГООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое ажардуу, келбеттүү.

БЛАГОПОЛУ'ЧИЕ *ср.* аман-эсендик, сак-саламаттык, амандык, тынчтык, эсендик, эсенчилик, иштин оңунда болушу; **жела́ю вам вся́кого благополу́чия** сиздин бардык жагынан ишиңиздин ийгиликтүү болушун тилеймин.

БЛАГОПОЛУ'ЧНО *нареч.* аман-эсен, сак-саламат.

БЛАГОПОЛУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое аман-эсен, сак-саламат.

БЛАГОПРИОБРЕ'ТЕННЫЙ, -ая, -ое өзү тапкан, өзү эмгек кылып тапкан.

БЛАГОПРИСТО'ЙНЫЙ, -ая, -ое *уст.* адат-үрпкө ылайык, жол-жосунга туура.

БЛАГОПРИЯ'ТНО *нареч.* жайлуу, ылайыктуу.

БЛАГОПРИЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*способствующий чему-л.*) жайлуу, ылайыктуу, кырдаалдуу, ыктуу, оңтойлуу; 2. (*одобрительный*) жактырган, жагымдуу, жакшы.

БЛАГОПРИЯ'ТСТВОВАТЬ *несов. кому-чему* кол кабыш кылуу, жардам кылуу, ыңтайлуу болуу; **обстоя́тельства благоприя́тствовали на́шему пла́ну** биздин планыбызга шарт ыңтайлуу болду.

БЛАГОРАЗУ'МИЕ *ср.* акылга салуу, акылдуулук, эстүүлүк.

БЛАГОРАЗУ'МНО *нареч.* акылга туура кылып, акылдуулук (эстүүлүк) менен.

БЛАГОРАЗУ'МНЫЙ, -ая, -ое акыл менен иштелген, акылдуу, эстүү, орду менен иштелген.

БЛАГОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. асыл, жакшы, асылзат, укмуш, сонун, туура; **благоро́дный посту́пок** жакшы иш; 2. нурдуу, нуру төгүлгөн, жайнаган; **благоро́дная красота́** нуру төгүлгөн сулуулук; **благоро́дное лицо́** нурдуу жүз; ◇ **благоро́дные мета́ллы** асыл металлдар (*алтын, күмүш, платина*); **благоро́дные га́зы** асыл газдар (*хим. неон, аргон*).

БЛАГОРО'ДСТВО *ср.* жакшылык, асылзаттык, тууралык; **благоро́дство хара́ктера** мүнөздүн жакшылыгы; **его́ благоро́дство** анын асылзаттыгы.

БЛАГОСКЛО'ННО *нареч.* жакшы ниеттүүлүк менен, тилектештик менен.

БЛАГОСКЛО'ННОСТЬ *ж.* жакшылык тилөөчүлүк, кайрымдуулук.

БЛАГОСКЛО'ННЫЙ, -ая, -ое жакшылык тилөөчү, кайрымдуу.

БЛАГОСЛОВЕ'НИЕ *ср. уст.* бата, бата берүү; ◇ **я э́то сде́лал с твоего́ благослове́ния** мен муну сенин айтууң менен иштедим.

БЛАГОСЛОВЕ'ННЫЙ, -ая, -ое *поэт.* бакыттуу, жыргалдуу, бейпил, берекелүү; **благослове́нный край** жыргалдуу өлкө.

БЛАГОСЛОВИ'ТЬ *сов. кого-что, уст.* бата берүү, бата окуу; **он благослови́л нас на э́то де́ло** *перен.* ал бизге бул ишке кирише берүүгө уруксат кылды.

БЛАГОСЛОВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **благослови́ть.**

БЛАГОСОСТОЯ'НИЕ *ср.* жыргалчылык, жетиштүүлүк, оокаттуулук, берекелүү турмуш; **благосостоя́ние трудя́щихся СССР неукло́нно растёт** СССРдин эмгекчилеринин жыргалчылыгы уламдан-улам өсүп баратат.

БЛАГОТВОРИ'ТЕЛЬ *м. уст.* кайрымдуу, колдоочу, кишиге жакшылыкты көп кылган.

БЛАГОТВОРИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **благотвори́тель.**

БЛАГОТВОРИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж. уст.* кудайычылык, кайыр-садага.

БЛАГОТВОРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *уст.* кудайыга арналган, кайыр-садагага арналган; **благотвори́тельный спекта́кль** кайыр-садагага арналган спектакль.

БЛАГОТВО'РНЫЙ, -ая, -ое пайдалуу, жакшы, жакшы таасир кылуучу, жагыштуу, жагымдуу; **благотво́рное влия́ние** жакшы таасир.

БЛАГОУСТРА'ИВАТЬ *несов. см.* **благоустро́ить.**

БЛАГОУСТРА'ИВАТЬСЯ *несов.* жакшылануу, жабдылуу, бардык нерсеси шай кылынуу, телегейи текши кылып жабдылуу.

БЛАГОУСТРО'ЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **благоустро́ить;** 2. *прил.* жакшыланган, жабдылган, телегейи текши болгон.

БЛАГОУСТРО'ИТЬ *сов. что* жакшылоо, жабдуу, жайлуу кылуу, телегейин текши кылуу.

БЛАГОУСТРО'ЙСТВО *ср.* благоустройство, жайлуулук, телегейи текшилик, жакшылануу; **благоустро́йство го́рода Фру́нзе растёт с ка́ждым го́дом** Фрунзе шаарынын жакшыланышы жыл сайын өсүүдө.

БЛАГОУХА'НИЕ *ср.* аңкуу, жыпар жыттануу.

БЛАГОУХА'ННЫЙ, -ая, -ое *поэт.* жыты аңкыган, жыпар жыттанган.

БЛАГОУХА'ТЬ *несов.* аңкуу, жыпар жыттануу; **цветы́ благоуха́ли** гүлдөр аңкыды.

БЛАГОУХА'ЮЩИЙ, -ая, -ее аңкыган, жыпар жыттанган.

БЛАГОЧЕСТИ'ВЫЙ, -ая, -ое *уст.* такыба, динге бек, динди бек кармаган, сопу.

БЛАГОЧЕ'СТИЕ *ср. уст.* такыбалык, сопулук.

БЛАЖЕ'ННЫЙ, -ая, -ое 1. (*счастливый*) магдыраган, жадырап жайнаган; 2. *перен.* (*глуповатый*) келесоо чалыш, маңыроо чалыш.

БЛАЖЕ'НСТВО *ср.* жыргал, ыракат.

БЛАЖЕ'НСТВОВАТЬ *несов.* жыргоо, ыракаттануу.

БЛАЖЬ *ж. разг.* сандырак; **что за блажь пришла́ тебе́ в го́лову!** кайдагы сандырак сенин башыңа келди!

БЛАНК *м.* бланк; **бланк перево́да де́нег по по́чте** почта аркылуу акча жиберүү бланкы; **телегра́фный бланк** телеграф бланкы.

БЛЕДНЕ'ТЬ *несов.* 1. (*становиться бледным*) кубаруу, кумсаруу; 2. *перед кем-чем, перен.* бирдеме менен салыштырганда андан төмөн болуу.

БЛЕДНОЛИ'ЦЫЙ, -ая, -ее куба жүздүү.

БЛЕ'ДНО-РО'ЗОВЫЙ, -ая, -ое ымыркай, мала кызыл.

БЛЕ'ДНОСТЬ *ж.* 1. кубалык, күңүрттүк; кумсарыңкылык (*напр. от волнения, злости*); 2. *перен.* (*невыразительность*) ачык эместик, мазасыздык, начардык.

БЛЕ'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. кубарган, күңүрт; кумсарган (*напр. от волнения, злости*); **бле́дный свет луны́** айдын күңүрт жарыгы; 2. *перен.* (*невыразительный*) ачык эмес, мазасыз, начар; **бле́дный расска́з** мазасыз аңгеме.

БЛЕЗИ'Р *м.*: **для блези́ру** *разг. уст.* ымыш болуп; **он то́лько для блези́ру хо́дит в институ́т** институтка ал тим эле барымыш болуп жүрөт.

БЛЁКЛЫЙ, -ая, -ое солуган, солуп кеткен, өчүңкү, өңү кеткен, өңү өчкөн; **блёклые кра́ски о́сени** күздүн өңү өчкөн түстөрү.

www.bizdin.kg

БЛЁКНУТЬ *несов.* 1. (*вянуть*) солуу; **без воды́ цветы́ блёкнут** гүлдөр суусуз солуйт; 2. (*тускнеть*) оңуу, өңү өчүү; **кра́ски блёкнут от вре́мени** убакыт өткөн сайын боёк оңот.

БЛЕСК *м.* 1. жаркылдоо, жылтыроо, жаркыроо, жылтылдоо; 2. *перен.* көркөмдүк, кооздук, шаан-шөөкөт; **в блёске сла́вы** даңкы таш жарат; ◇ **во всём блёске** баарыдан мыкты, баарыдан ашып.

БЛЕСНА' *ж. рыб.* блесна (*балыкты жемсиз кармоо үчүн, жылтырак металлдан май чабакка окшотуп жасалган кайырмактуу кармагыч*).

БЛЕСНУ'ТЬ *однокр.* 1. жарк этүү, жаркылдоо; 2. *перен.* (*внезапно появиться*) кылт этүү, чети көрүнүү; **блесну́ла мысль** ойго кылт эте түштү; **блесну́ла надёжда** үмүттүн чети көрүндү.

БЛЕСТЕ'ТЬ *несов.* жаркылдоо, жаркыроо, жалтыроо, жылтылдоо; мөлтүрөө, мөлмүлдөө; **роса́ блести́т на со́лнце** шүүдүрүм күнгө жылтылдайт; ◇ **он не блёщет умо́м** ал анчалык акылдуу эмес.

БЛЁСТКИ *мн.* (*ед.* **блёстка** *ж.*) жылтыр-жултур болуп көрүнгөн нерселер; **блёстки жи́ра на бульо́не** сорпонун бетиндеги балык көз жылтыр май.

БЛЕСТЯ'ЩЕ *нареч.* сонун, мыкты; **он блестя́ще вы́держал экза́мен** ал экзаменден мыкты өттү.

БЛЕСТЯ'ЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **блесте́ть**; 2. *прил.* жаркыраган, жылтыраган, жайнаган; **блестя́щие глаза́** жайнаган көз; 3. *перен.* мыкты, сонун; **блестя́щий отве́т** мыкты жооп; **блестя́щий ора́тор** мыкты оратор.

БЛЕФ *м.* блеф (*куру кыйкырык, калп опуза*).

БЛЕ'ЯНИЕ *ср.* маароо.

БЛЕ'ЯТЬ *несов.* маароо.

БЛИЖА'ЙШИЙ, -ая, -ее *превосх. ст. от прил.* **бли́зкий** 1. (*по месту*) эң жакын, жакын жердеги; **ближа́йшее почто́вое отделе́ние** жакын жердеги почта бөлүмү; 2. (*по времени*) жакын, жакында, жакын арада; **в ближа́йшие дни** жакын күндөрдө, жакын арада; 3. (*о человеке*) жакын; **ближа́йший друг** эң жакын дос; ◇ **при ближа́йшем уча́стии** кызуу катышуусу менен.

БЛИ'ЖЕ *сравн. ст. от прил.* **бли́зкий** *и нареч.* **бли́зко** жакыныраак; **луна́ бли́же к земле́, чем со́лнце** күнгө караганда, ай жерге жакыныраак.

БЛИ'ЖНИЙ, -яя, -ее 1. (*о месте*) жакын, жакын жердеги; 2. *в знач. сущ. м. уст.* жакын киши, бир тууган.

БЛИЗ *предлог с род. п.* жанында, жанына, жакын; **он расположи́лся близ реки́** ал өзөндүн жанына конду.

БЛИ'ЗИТЬСЯ *несов.* жакындоо, жакын келүү, жакындап жете келүү; **бли́зится но́вый уче́бный год** жаңы окуу жылы жакындап калды.

БЛИ'ЗКИЙ, -ая, -ое 1. (*по месту*) жакын, жакын жердеги; **бли́зкое расстоя́ние** жакын аралык; 2. (*по времени*) жакын, жакында, жакын арада; 3. (*об отношениях*) жакын, ынак, татуу; **бли́зкий прия́тель** жакын дос; **бли́зкий ро́дственник** жакын тууган; 4. (*сходный*) окшош, бирдей, жакын; **перево́д бли́зок к по́длиннику** котормо нускасына жакын; **бли́зкие взгля́ды** бирдей көз караштар; 5. *в знач. сущ.* **бли́зкие** *мн.* (*родственники*) туугандар; ◇ **бли́зкий се́рдцу** көөнгө жакын.

БЛИ'ЗКО I. *нареч.* жакын; **ему́ отсю́да бли́зко** ага бул жерден жакын; 2. *нареч.* (*хорошо, вполне*) жакын; **бли́зко познако́миться** жакын таанышуу; **я его́ бли́зко зна́ю** мен аны жакшы тааныймын; 3. *безл. в знач. сказ.* жакын.

БЛИЗЛЕЖА'ЩИЙ, -ая, -ее жакын жердеги.

БЛИЗНЕЦЫ' *мн.* (*ед.* **близне́ц** *м.*) эгиздер.

БЛИЗОРУ'КИЙ, -ая, -ое 1. алыстан көрбөй турган; 2. *перен.* (*недальновидный*) эртеңкини ойлобогон, келечекти күн мурун болжобогон адам, сокур.

БЛИЗОРУ'КОСТЬ *ж.* 1. алыстагыны көрбөстүк; 2. *перен.* (*недальновидность*) эртеңкини ойлобогондук, келечекти күн мурун болжобогондук, сокурдук; **полити́ческая близору́кость** саясий сокурдук.

БЛИ'ЗОСТЬ *ж.* 1. жакындык, аз калгандык, жакындап калгандык; **чу́вствуется бли́зость рассве́та** таңдын сүрүшүнө аз калгандыгы сезилип турат; 2. *перен.* (*в отношениях*) тугандык, ынактык, сырдаштык; 3. (*сходство*) бирдейлик, окшоштук (*мис. көз караш*).

БЛИК *м.* блик (*күңүрт фондогу ак так*).

БЛИН *м.* блин (*суюк камырдан жука кылып табада бышырылган жупка*); ◇ **пе́рвый блин ко́мом** *погов.* иш бара-бара оңолот.

БЛИНДА'Ж *м. воен.* блиндаж (*артиллериянын огунан коргонуу үчүн окоп үстүнө жабылган калкан*).

БЛИНДИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, воен.* блиндаждоо (*блиндаж же броня менен жабуу, каптоо*).

БЛИ'ННЫЙ, -ая, -ое **блин**-*ге т.*; **бли́нная мука́** блин жасалуучу ун.

БЛИ'НЧИКИ *мн.* (*ед.* **бли́нчик** *м.*) блинчик (*жука камырга эт же варенье же быштак ороп бышырган тамак*).

БЛИСТА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое мыкты, сонун, укмуштуу.

БЛИСТА'ТЬ *несов.* бөлүнүп туруу, башкача болуу, көрүнүктүү болуу; **блиста́ть красото́й** сулуулук жагынан башкалардан ашып түшүү; ◇ **блиста́ть отсу́тствием** келбей коюп өзүнүн жоктугун сездирүү.

БЛОК I *м. тех.* блок (*кыры кобулдуу, кобулунан жип өткөзүлгөн жүк көтөргүч чыгырык*).

БЛОК II *м. полит.* блок (*биргелешип аракет кылуу максаты менен мамлекеттер, саясий партиялар же уюмдар ортосунда түзүлгөн келишим*).

БЛОКА'ДА *ж.* блокада (1. *воен. жолдорду кесүү, тосуу максаты менен бир пунктту курчап алуу*; 2. *полит. бир мамлекетти экономика жана саясий жагынан обочолотуу максаты менен байланышты үзүү*).

БЛОКА'ДНЫЙ, -ая, -ое **блокада**-*га т.*

БЛОКГА'УЗ *м. воен.* блокгауз (*мылтык, пулемёт, артиллерия атуу үчүн жасалган тешиктүү талаа чеби*).

БЛОКИ'РОВАТЬ I *сов. и несов. что, ж.-д.* блокировкалоо (*эки станциянын ортосундагы жолду семафор же светофор менен жаап коюу; бул — жол бош эмес дегенди белгилейт*).

БЛОКИ'РОВАТЬ II *сов. и несов. кого-что, полит.* блокадалоо, блокада уюштуруу.

БЛОКИ'РОВАТЬСЯ *сов. и несов. полит.* блоктошуу.

БЛОКИРО'ВКА *ж. ж.-д.* блокировка (*жолдун ачык же жабыктыгын билдирүүчү механикалык сигналдардын системасы*).

БЛОКНО'Т *м.* блокнот, жыртып алма дептерче; ◇ **блокно́т агита́тора** агитатордун блокноту.

БЛОНДИ'Н *м.* блондин (*ак саргыл чачтуу киши, ак жуумал*).

БЛОНДИ'НКА *женск. р. к* **блонди́н**; блондинка.

БЛОХА' *ж.* бүргө.

БЛО'ЧНЫЙ, -ая, -ое **блок** I-*ге т.*

БЛОШИ'НЫЙ, -ая, -ое **блоха**-*га т.*

БЛУД *м. уст.* аягы суюктук, бузукулук.

БЛУДИ'ТЬ I *несов. разг.* (*распутничать*) аягы суюктук кылуу, бузукулук кылуу.

БЛУДИ'ТЬ II *несов. прост.* (*блуждать*) адашуу; **блуди́ть по́ лесу** токойдо адашуу.

БЛУДЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое аягы суюк, бузук; ◇ **блудли́в как ко́шка, трусли́в как за́яц** *погов.* бузуктугу мышыктай, коркоктугу коёндой.

БЛУ'ДНЫЙ: **блу́дный сын** тентип жүрүп, кайта үйүнө келген уул.

БЛУЖДА'НИЕ *ср.* 1. (*напр. по лесу*) адашуу, адашып жүрүү; 2. (*скитание*) каңгыроо, кезүү, тентүү, каңгуу, каңгып жүрүү, тентиреп жүрүү; **блужда́ние по све́ту** тентиреп дүйнө кыдыруу.

www.bizdin.kg

БЛУЖДА'ТЬ *несов.* **1.** (*бродить, плутать*) адашуу адашып жүрүү; **мы до́лго блужда́ли по́ лесу, пока́ нашли́ тропи́нку** жалгыз аяк жолду тапканча, токойдо далайга адашып жүрдүк; **2.** (*скитаться*) каңгыроо, кезүү, тентүү, тентиреп жүрүү; **блужда́ть по све́ту** дүйнөдө тентиреп жүрүү.

БЛУЖДА'ЮЩИЙ, -ая, -ее адашуучу; **блужда́ющий взгляд** көздүн кайдигер гана карашы; **блужда́ющая по́чка** *мед.* ордунан жылган жана ары-бери жылып туруучу бөйрөк (*оору*); **блужда́ющие огни́** албарсты оту, шайтан оту.

БЛУ'ЗА *ж.* блуза (*көйнөктүн бир түрү*).

БЛУ'ЗКА *ж.* блузка (*аялдардын жеңил кездемеден тигилген кофтасы*).

БЛЮ'ДЕЧКО *ср.* кичине талинке (*стакандын астына коюлуучу кичинекей табак*).

БЛЮ'ДО *ср.* **1.** (*посуда*) табак; **2.** (*кушанье*) тамак; **вку́сное блю́до** даамдуу тамак; **обе́д из трёх блюд** үч түрдүү тамактан турган обед.

БЛЮДОЛИ'З *м. презр.* жасакерденип бирөөнүн эсебинен жыргаганды жакшы көргөн адам.

БЛЮ'ДЦЕ *ср.* талинке.

БЛЮ'МИНГ *м. тех.* блюминг (*болот кыса турган жана сомдой турган стан*).

БЛЮМС *м. тех.* блюмс (*блюмингде иштетилген сүйрү металл кесиндилери*).

БЛЮСТИ' *несов. что* коргоо, сактоо, тутуу; **блюсти́ зако́н** законду тутуу (сактоо); **блюсти́** *чьи-л.* **интере́сы** *бирөөнүн* таламын жактоо; **блюсти́ поря́док** тартип сактоо.

БЛЮСТИ'ТЕЛЬ *м.* коргоочу, сактоочу; **блюсти́тель поря́дка** *ирон.* тартип сактагыч.

БЛЮСТИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **блюсти́тель.**

БЛЯ'ХА *ж.* бляха (*номердүү, жазуулуу кичине каңылтыр*).

БОА' I *м. нескл. зоол.* боа (*жыландын бир түрү*).

БОА' II *ср. нескл.* боа (*аялдардын мехтен же куштун канатынан жасалган моюнга салынуучу шарфы*).

БОБ *м.* боб, буурчак; ◇ **оста́ться на боба́х** *разг.* таш жалак калуу.

БОБЁР *м.* (*мех*) кемчеттин териси.

БОБИ'НА *ж. тех.* бобина (*сым же тасма оролгон чыгырык*).

БОБО'ВЫЕ *мн.* (*ед.* **бобо́вое** *ср.*) *бот.* боб (буурчак) өсүмдүктөрү.

БОБО'ВЫЙ, -ая, -ое **боб**-*го т.*; **бобо́вые посе́вы** боб эгилген, буурчак себилген талаа.

БОБР *м. зоол.* кемчет.

БО'БРИК *м.* (*сукно*) бобрик, бөбрүк (*кездеме*).

БО'БРИКОМ *нареч.* тикирейтип (*алдырган чач*); **остри́чься бо́брикoм** чачты тикирейтип алдыруу.

БОБРО'ВЫЙ, -ая, -ое **бобёр**-*го т.*; **бобро́вый мех** кемчет териси; **бобро́вый воротни́к** кемчет жака.

БОБСЛЕ'Й *м. спорт.* бобслей (*чана менен тоодон тез түшүү*).

БОБЫ'ЛЬ *м.* **1.** *уст.* (*безземельный крестьянин*) жерсиз дыйкан; **2.** (*бессемейный человек*) жалгыз бой киши; **жить бобылём** бүлөсүз жалгыз жашоо, бойдок жашоо.

БОГ *м.* кудай, теңир, алда; ◇ **бог зна́ет как** кандай экенин кудай билет; **бог его́ зна́ет** аны кудай билет; **не дай бог** кудай сактасын; **а он дава́й бог но́ги** ал болсо жолуна түшүп качып жөнөдү; **сла́ва бо́гу** кудайга шүкүр.

БОГАДЕ'ЛЬНЯ *ж. уст.* ишке жарабаган, карыган кемпир-абышкаларды бага турган үй.

БОГАРА' *ж. с.-х.* кайрак, сугарылбаган жер.

БОГА'РНЫЙ, -ая, -ое **богара**-*га т.*; кайрак, сугарылбаган (*эгин*).

БОГАТЕ'ЙШИЙ, -ая, -ее *превосх. ст. от прил.* **бога́тый** абдан бай.

БОГАТЕ'ТЬ *несов.* баюу, бай болуу.

БОГА'ТО *нареч.* бай.

БОГА'ТСТВО *ср.* **1.** байлык, дөөлөт; **есте́ственные бога́тства СССР неисчисли́мы** СССРдин табигый байлыктары сансыз көп; **2.** (*обилие*) молдук; **3.** *перен.* (*великолепие*) сонундук, келишкендик, түрдүүлүк; **бога́тство кра́сок** түстөрдүн сонундугу.

БОГА'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** бай; **бога́тый колхо́з** бай колхоз; **бога́тая хле́бом страна́** эгинге (данга) бай өлкө; **2.** (*обильный*) мол; **бога́тый урожа́й** мол түшүм; **3.** *перен.* кулпурган, сонун, келишкен; **бога́тое убра́нство до́ма** үйдүн кулпурган жасалгасы; **бога́тый го́лос** сонун (келишкен) үн; **4.** *в знач. сущ.* **бога́тые** *мн.* байлар.

БОГАТЫ'РСКИЙ, -ая, -ое **богатырь**-*га т.*; баатырдык; **богаты́рский э́пос** *лит.* баатырдык жомок; **у него́ богаты́рское телосложе́ние** анын мүчөсү баатырдыкындай.

БОГАТЫ'РЬ *м.* баатыр.

БОГА'Ч *м.* бай киши, бай.

БОГА'ЧКА *женск. р. к* **бога́ч.**

БОГДЫХА'Н *м. ист.* кытай падышасы.

БОГЕ'МА *ж.* богема (**1.** *собир. капиталисттик өлкөлөрдө — иретсиз жашоочу жазуучу, артист, художник жана ушул өңдүү интеллигенттер*; **2.** *алардын өткөргөн турмушу*).

БОГИ'НЯ *женск. р. к* **бог; боги́ня красоты́** 1) сулуулуктун кудайы; 2) *перен.* сулуунун сулуусу.

БОГОБОЯ'ЗНЕННЫЙ, -ая, -ое *уст.* кудайдан коркуучу.

БОГОМО'Л *м. зоол.* жаачы, жаа.

БОГОМО'ЛЕЦ *м. уст.* касиеттүү жайларга зыярат кылуучу киши (*мис. ажыга барган*).

БОГОМО'ЛКА *женск. р. к* **богомо́лец.**

БОГОМО'ЛЬЕ *ср. уст.* касиеттүү жайларга барып, зыярат кылуу.

БОГОМО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *уст.* динчил, сопу чалыш, динге бек.

БОГОСЛО'В *м.* улама.

БОГОСЛО'ВИЕ *ср.* дин илими, дин ажыттарын үйрөтүүчү окуу.

БОГОСЛО'ВСКИЙ, -ая, -ое **богословие**-*ге т.*

БОГОСЛУЖЕ'НИЕ *ср. рел.* таат-ибадат (*чиркөөдө же мечитте ыймам же поптун намазды башкаруусу*).

БОГОТВОРИ'ТЬ *несов. кого-что* кудайындай көрүү, аздектөө, олуя көрүү.

БОДА'ТЬ *несов. кого-что* сүзүү.

БОДА'ТЬСЯ *несов.* сүзүү; сүзүшүү (*друг друга*).

БОДЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое сүзөөгөн, сүзөөгөч, сүзөнөк; **бодли́вая коро́ва** сүзөнөк уй.

БОДНУ'ТЬ *однокр. кого-что* сүзүү; **бык бодну́л его́ два ра́за** аны бука эки жолу сүздү.

БОДРИ'ТЬ *несов. кого* сергитүү, көңүлдү ачуу; **моро́зец бодри́т** аяз сергитет.

БОДРИ'ТЬСЯ *несов.* сергүү, көңүлү ачылуу, куру кайрат көрсөтүү; **он бодри́тся, а на са́мом де́ле тру́сит** кайрат кылымыш болгону менен, ар жагында коркуп турат.

БО'ДРО *нареч.* кайраттуу, сергек, тың.

БО'ДРОСТЬ *ж.* жигер, угут, кайрат, сергектик; **бо́дрость ду́ха** духтун кайраттуулугу.

БО'ДРСТВОВАНИЕ *ср.* уктабоо, уктабай сергек болуу.

БО'ДРСТВОВАТЬ, *несов.* уктабоо; **бо́дрствовать всю ночь** түнү менен уктабай чыгуу.

БО'ДРЫЙ, -ая, -ое кайраттуу, сергек, тың; **бо́дрый стари́к** кайраттуу чал.

БОДРЯ'ЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **бодри́ть; 2.** *прил.* сергиткен, сергек кылган, көңүлдү ачкан; **бодря́щий моро́з** сергиткен аяз.

БОДЯ'ГА *ж. бот.* бодяга (*түзсүз суудагы губка*).

БОДЯ'К *м. бот.* көк тикен.

БОЕВИ'К *м.* боевик (**1.** *ист. кужурмөн революциячыл уюмдун мүчөсү*; **2.** *кино, разг. калкка эң жагымдуу кинокартина*).

www.bizdin.kg

БОЕВО'Й, -а́я, -о́е 1. бой 1-*ге т.*; согуштук; **боева́я мощь** согуш күчү; **боево́й това́рищ** согушта бирге болгон жолдош; **боева́я организа́ция** согуштук уюм; 2. *разг.* (*расторопный*) шамдагай, күжүрмөн; **боево́й па́рень** күжүрмөн азамат; ◇ **боева́я пружи́на** (*в оружии*) тепкич пружина; **боева́я зада́ча** күжүрмөн милдет; **боево́й дух** күжүрмөн дух.

бо́ек *кратк. ф. от* **бо́йкий.**

БОЁК *м.* 1. *тех.* (*молота*) буу менен урула турган чоң балканын мизи; 2. (*в оружии*) ургуч, пистон жаргыч.

БОЕПИТА'НИЕ *ср.* аскерлерди ок, снаряд, патрондор менен жабдуу.

БОЕПРИПА'СЫ *только мн.* ок-дары (*снаряд, патрон ж. б.*).

БОЕСПОСО'БНОСТЬ *ж.* согушка жөндөмдүүлүк, согушка жарамдуулук.

БОЕСПОСО'БНЫЙ, -ая, -ое согушка жөндөмдүү, согушка мыкты; **боеспосо́бный отря́д** согушка жөндөмдүү отряд.

БОЕ'Ц *м.* боец, аскер.

БО'ЖЕ *межд.* кудайдын кудурети!, кудай ай!; **бо́же, как здесь краси́во!** кудайдын кудурети, бул жер эң эле кооз турбайбы!; **бо́же мой!** кудай ай!; **бо́же упаси́!** кудай сактасын!

БОЖЕ'СТВЕННО *нареч.* сонун, эң жакшы.

БОЖЕ'СТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. бог-*го*, религия-*га т.*; диний; **боже́ственные кни́ги** диний китептер; 2. *разг.* сонун, укмуштуу; **боже́ственный го́лос** укмуштуу сонун үн.

БОЖЕСТВО' *ср.* кудай, теңри.

БО'ЖИЙ, -ья, -ье бог-*го т.*; ◇ **бо́жья коро́вка** *зоол.* эл кайда көчөт (*коңуз*); **я́сно как бо́жий день** *разг.* даппдаана, апачык; **ка́ждый бо́жий день** *разг.* кудайдын куттуу күнү.

БОЖИ'ТЬСЯ *несов.* каргануу, «кудай урсун» деп каргануу

БОЖО'К *м.* 1. кичине буркан, кичине бут; 2. *перен.* (*любимец*) кудайдай көргөн (сүйгөн) киши.

БОЙ *м.* 1. (*сражение*) согуш, уруш, согушуу, салгылашуу, күрөш; **наступа́тельный бой** чабуулдуу салгылашуу; **оборони́тельный бой** коргонуу согушу; **морско́й бой** деңиз согушу; **возду́шный бой** аба согушу; **кла́ссовые бои́** тап күрөшү; **дать бой** салгылаша баштоо; **приня́ть бой** салгылашып кирүү; **взять с бо́ю** 1) салгылашып алуу; 2) *перен.* күч менен талашып алуу; **взять без бо́я** урушсуз алуу; 2. (*избиение*) уруу, сабоо; **бить сме́ртным бо́ем** өлөрдөй уруу, өлөрчө кылып сабоо; 3. (*борьба, состязание, поединок*) сүзүштүрүү, тебиштирүү, мушташуу; **бой быко́в** бука сүзүштүрүү; **бой петухо́в** короз тебиштирүү; **кула́чный бой** мушташуу; 4. (*битое стекло и пр.*) сынган, талкаланган; **в я́щике с посу́дой оказа́лось мно́го бо́я** идиш салган ящикте далай идиш талкаланган экен; 5. (*звон*) согуу, уруу; **бой часо́в** сааттын согушу; **бараба́нный бой** барабан уруу; ◇ **у э́того ружья́ хоро́ший бой** бул мылтык жакшы тиет.

бойка́ *род. п. от* **боёк.**

БО'ЙКИЙ, -ая, -ое 1. (*расторопный*) шамдагай, күжүрмөн; **бо́йкий па́рень** шамдагай азамат; 2. (*оживлённый*) жандуу, кыжылдаган; **бо́йкая у́лица** жандуу көчө, кыжылдаган көчө; ◇ **бо́йкое перо́** жазууга уста; **бо́йкая торго́вля** кызуу соода; **бо́ек на слова́х** сөзгө чечен.

БО'ЙКО *нареч.* токтолбостон, шар, шыпылдатып; **он бо́йко говори́т по-кирги́зски** ал кыргызча шар сүйлөйт.

БО'ЙКОСТЬ *ж.* 1. (*расторопность*) шамдагайлык, күжүрмөндүк; 2. (*оживлённость*) жандуулук.

БОЙКО'Т *м.* бойкот (*айрым адамдар, уюм же мамлекет тарабынан өз ара мамилени токтотуп салуу; бул — саясий жана экономикалык күрөш жүргүзүүнүн бир ыгы*); **объяви́ть бойко́т** бойкот жарыялоо.

БОЙКОТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* бойкот жасоо, бойкот кылуу.

БОЙНИ'ЦА *ж. воен.* бойница (*крепосттун* (*сепилдин*) *боорундагы мылтык, пулемёт ж. б. атуучу тешик*).

БО'ЙНЯ *ж.* 1. (*место убоя скота*) кушкана; 2. *перен.* кыргын; кырылыш.

бо́йся, бо́йтесь *повел. накл. от* **боя́ться.**

бойца́ *род. п. от* **боец.**

БОК *м.* каптал, жан; жак (*сторона*); **у меня́ ко́лет в боку́** менин капталым сайгылашып ооруп турат; **вьюк свеси́лся на ле́вый бок** жүк сол жакка ооп калды; ◇ **бок о́ бок** жанаша, катар; **лежа́ть на боку́** *разг.* (*бездельничать*) бекер жүрүү; **по́д боком** *разг.* эң жакын, жанында; **взять за бока́** *разг.* асылуу, кекиртектеп алуу; **перева́ливаться с бо́ку на́ бок** (*при ходьбе*) оонап басуу, чайкалып басуу, өрдөкчө басуу; **сомне́ния по́ боку!** *разг.* ыргылжыңды кой!

БОКА'Л *м.* бокал (*чоң рюмка*); **подня́ть бока́л** *за кого-л.* *бирөөгө арнап* бокал көтөрүү.

БОКОВО'Й, -а́я, -о́е каптал жак, жан жак; **бокова́я пове́рхность** каптал жак бети; ◇ **отпра́виться на бокову́ю** *разг.* уктоо, жантаюу; **пора́ на бокову́ю** жантаяр убак болду; **по боково́й ли́нии** (*о родстве*) кыйыр тууган.

БО'КОМ *нареч.* 1. бир жак жаны менен, капталы менен; **проти́снуться в дверь бо́ком** эшикке капталы менен кирүү; 2. *разг.* (*стороной*) айланып, кыйгачтап, кыйчалыштап.

БОКС *м. спорт.* бокс (*спорт оюнунда мушташтын бир түрү*).

БОКСЁР *м.* боксёр (*бокс иши менен иришкен спортчу*).

БОКСЁРСКИЙ, -ая, -ое **боксёр**-*го т.*; боксёрдук; **боксёрская перча́тка** боксёр мээлейи.

БОКСИ'РОВАТЬ *несов.* бокс менен иришүү.

БОКСИ'Т *м. мин.* боксит (*алюминий табылуучу чопонун бир түрү*).

БОЛВА'Н *м. разг.* акмак, аңкоо.

БОЛВА'НКА *ж.* 1. *тех.* сом металл; сомдолгон темир; 2. шляпанын кеби; кеп жыгач.

БОЛГА'РИН *м.* болгар.

БОЛГА'РКА *женск. р. к* **болга́рин;** болгарка.

БОЛГА'РСКИЙ, -ая, -ое **Болгария**-*га*, **болгарин**-*ге т.*; **болга́рский язы́к** болгар тили.

БОЛГА'РЫ *мн.* болгарлар.

БОЛЕВО'Й, -а́я, -о́е **боль**-*га т.*; **болевы́е ощуще́ния** оорунун сезилиши.

БО'ЛЕЕ *нареч.* 1. (*больше*) артык; **не бо́лее чем на оди́н день** бир күндөн көп эмес; **всё бо́лее и бо́лее** улам барган сайын ...; 2. (*служит для образования сравн. ст.*) =раак (*салыштырма сын түзүү үчүн кызмат кылат*); **бо́лее си́льный** күчтүүрөөк; **бо́лее гро́мко** катуураак (*үн менен*); ◇ **бо́лее и́ли ме́нее удовлетвори́тельный** аздыр-көптүр канааттанарлык; **не бо́лее и не ме́нее как** ... ...дал өзү; ...дал.

БОЛЕ'ЗНЕННО *нареч.* жаман алып, катуу азаптанып; **боле́зненно пережива́ть** катуу кайгы тартуу.

БОЛЕ'ЗНЕННОСТЬ *ж.* 1. (*слабое здоровье*) оорукчандык; 2. (*ощущение боли*) ооруу, ооруганы сезилүү.

БОЛЕ'ЗНЕННЫЙ, -ая, -ое 1. оорулуу, оорукчан; **в боле́зненном состоя́нии** оорулуу абалда; **боле́зненный ребёнок** оорукчан бала; **уку́сы осы́ боле́зненны** аары оорутуп чагат; 2. *перен.* жаман, тескери, өзүнө алуу, оор сезүү; **боле́зненное самолю́бие** тез кырт дей түшмөлүк.

БОЛЕЗНЕТВО'РНЫЙ, -ая, -ое ооруткуч, оорутуучу, оору жуктургуч; **болезнетво́рные микро́бы** оору жуктургуч микробдор.

БОЛЕ'ЗНЬ *ж.* оору, ноокас, сыркоо; **зара́зная боле́знь** жугуштуу оору.

БОЛЕ'ЛЬЩИК *м. разг.* ышкыбоз, жанга күйөр, күйөрмөн (*спортсмендердин камын жеп, алар үчүн күйүп-бышкан киши*).

www.bizdin.kg

БОЛЕРО' *ср.* болеро (*испан бийи*).

БОЛЕ'ТЬ *несов.* **1.** ооруу, ооруп калуу, ноокастоо, сыркоолоо, сыркоолоп калуу; **2.** (*испытывать боль*) ооруу (*денемин бир жери какшоо*); **что у тебя боли́т?** сенин эмнең ооруйт?; **у меня боли́т у́хо** кулагым ооруйт; **у него́ боля́т зу́бы** анын тиши ооруйт; **3.** *о ком-чём, за кого-что, перен.* кайгыруу, тынчсыздануу, күйүп-бышуу; **он боле́ет душо́й за ребёнка** ал бала үчүн күйүп-бышат.

БОЛЕУТОЛЯ'ЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** ооруган жерди басуучу; **болеутоля́ющее лека́рство** ооруну басуучу дары; **2.** *в знач. сущ. ср.* ооруну басуучу дары.

БОЛИГОЛО'В *м. бот.* уу балтыркан.

БОЛИ'Д *м. астр.* болид (*учуп түшүүчү жылдыз*).

БОЛО'НКА *ж.* болонка (*кандек иттин бир түрү*).

БОЛО'ТИСТЫЙ, -ая, -ое саздак, саздуу; **боло́тистая ме́стность** саздак жер.

БОЛО'ТНЫЙ, -ая, -ое **болото**-*го т.*; **боло́тная пти́ца** саз кушу; **боло́тная лихора́дка** саз безгеги; **боло́тный газ** *хим.* саз газы.

БОЛО'ТО *ср.* **1.** саз; **2.** *перен.* саз.

БОЛТ *м. тех.* болт (**1.** *эки башы бурама бөрктүү стержень*; **2.** *чоң бурама*).

БОЛТА'ТЬ I *несов. чем* салаңдатуу, салактатуу; **болта́ть нога́ми** бутту салаңдатуу.

БОЛТА'ТЬ II *несов. разг.* **1.** келжирөө, көп сүйлөө; **2.** (*на каком-л. языке*) балдыроо; **болта́ть по-францу́зски** французча (чала билип) балдырамыш болуу.

БОЛТА'ТЬСЯ *несов. разг.* **1.** (*свисая качаться*) салаңдоо, салбыроо, шөлбүрөө; **2.** (*слоняться*) бекер жүрүү, бош жүрүү.

БОЛТЛИ'ВОСТЬ *ж.* келжиректик, сүйлөөктүк.

БОЛТЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое келжирек, сүйлөөк.

БОЛТНУ'ТЬ *однокр.* келжиреп коюу; *см.* **болта́ть** II 1.

БОЛТОВНЯ' *ж.* келжирек, тантык, калжырак.

БОЛТУ'Н I *м. разг.* келжирек, сүйлөөк.

БОЛТУ'Н II *м.* (*неплодное яйцо*) сасык, чириген (*жумуртка*).

БОЛТУ'НЬЯ *женск. р. к* **болту́н** I.

БОЛТУ'ШКА *ж. см.* **болту́нья.**

БОЛЬ *ж.* **1.** оору; **зубна́я боль** тиш оору; **2.** *перен.* сыздоо; **я э́то говорю́ с бо́лью в се́рдце** бул сөздү мен, жүрөгүм сыздап, айтып жатам.

БОЛЬНИ'ЦА *ж.* оорукана.

БОЛЬНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **больница**-*га т.*; **больни́чный врач** оорукана врачы; **больни́чный лист** оорулуу кишиге врачтын берген кагазы.

БО'ЛЬНО I **1.** *нареч.* оорутуп, кокустатып; **бо́льно ушиби́ть ру́ку** колун оорутуп алуу; **2.** *безл. в знач. сказ. кому-чему и с неопр.* жанга батып; **ему́ бо́льно** анын жанына батып турат; **мне бо́льно дыша́ть** дем алсам, ооруп жатат; **3.** *безл. в знач. сказ. перен.* ич күйүп, ыза болуп; **бо́льно вспо́мнить** ойлосо, ич күйөт.

БО'ЛЬНО II *нареч. прост.* (*очень*) эң эле, өтө эле; **бо́льно ты хитёр** өтө эле куу экенсиң; **бо́льно ну́жно мне!** мага эмне кереги бар!

БОЛЬНО'Й, -а́я, -о́е **1.** оору, оорулуу, ноокас, сыркоолуу; **чем он бо́лен?** эмне оорусу бар?; **больно́е ме́сто** 1) оорулуу жер; 2) *перен.* кычыктуу жери, начар жагы; **недоста́ток образова́ния — его́ больно́е ме́сто** билиминин аздыгы — анын начар жагы; **2.** *в знач. сущ. м., ж.* ноокас киши, оору киши, сыркоо киши; ◇ **больно́й вопро́с** кычыктуу маселе.

БО'ЛЬШЕ **1.** *сравн. ст. от прил.* **большо́й** -тон чоң; **го́род Фру́нзе бо́льше Токмака́** Фрунзе шаары Токмоктон чоң; **2.** *сравн. ст. от нареч.* **мно́го** I артык, көп; **в апре́ле я зарабо́тал на сто рубле́й бо́льше, чем в ма́рте** март айына караганда апрелде мен жүз сом артык таптым; **3.** *нареч.* (*сильнее*) көбүнчө, көбүрөөк; **э́то мне бо́льше нра́вится** бул мага көбүрөөк жагат; **4.** *в отриц. предложениях* (*далее, вперёд*) эми, мындан ары, мунун үстүнө, мындан кийин; **бо́льше не могу́ пить** мунун үстүнө дагы иче албайм; **я бо́льше не пое́ду к нему́** мен мындан ары ага барбаймын; ◇ **бо́льше того́** анысы аз келгенсип, ал гана эмес, ал эле эмес; **как мо́жно бо́льше** мүмкүн болушунча көбүрөөк.

БОЛЬШЕВИ'ЗМ *м.* большевизм.

БОЛЬШЕВИ'К *м.* большевик.

БОЛЬШЕВИ'СТСКИЙ, -ая, -ое большевиктик.

БОЛЬШЕГЛА'ЗЫЙ, -ая, -ое бакыраң көз.

БОЛЬШЕГОЛО'ВЫЙ, -ая, -ое чоң баш, башы чоң.

БО'ЛЬШИЙ, -ая, -ее *сравн. ст. от прил.* **большо́й** *и* **вели́кий** чоң, көп; **я рассчи́тывал на ещё бо́льшую по́мощь** мен мындан да көп жардам болотко дедим эле; ◇ **бо́льшей ча́стью, по бо́льшей ча́сти** көбүнесе, көбүнчө; **са́мое бо́льшее** эң эле көп дегенде.

БОЛЬШИНСТВО' *ср.* көп, көпчүлүк; **большинство́ голосо́в** добуштун көпчүлүгү; **в большинстве́ слу́чаев** көп учурларда.

БОЛЬШО'Й, -а́я, -о́е **1.** (*крупный*) чоң; **большо́й дом** чоң үй; **2.** (*длинный*) узун; **большо́й рост** узун бой; **3.** (*значительный*) жеткилең, сонун; барып турган; **большо́й учёный** жеткилең окумуштуу; **4.** (*многочисленный*) чоң, калың, көп; **больша́я толпа́** калың топ; **больша́я семья́** чоң үй-бүлө; **5.** *в знач. сущ. м., ж.* (*взрослый*) чоңойгон, бойго жеткен; **когда́ ста́нешь больши́м, полу́чишь ружьё** чоңойгондо мылтык аласың; ◇ **большо́й па́лец** баш бармак; **с большо́й бу́квы** баш тамга менен; **с больши́м удово́льствием** чоң кубаныч менен; **большо́е спаси́бо** чоң ыракмат; **де́лать больши́е глаза́** көзүн чоң ачып кароо; **быть в большо́м ходу́** ардактуу болуу.

БОЛЯ'ЧКА *ж.* жара, ыҫык.

БО'МБА *ж.* бомба (*жарылма снаряд*); **а́томная бо́мба** атомдук бомба, атом бомбасы; ◇ **влете́ть бо́мбой (как бо́мба)** аткан октой кирип келүү; **вы́лететь бо́мбой** аткан октой чыгып кетүү.

БОМБАРДИРОВА'ТЬ *несов. кого-что* **1.** бомбалоо, замбирек менен аткылоо; **2.** *перен.* жаадыруу; **бомбардирова́ть пи́сьмами** катты жаадыра берүү.

БОМБАРДИРО'ВКА *ж.* бомбалоо, замбирек менен аткылоо.

БОМБАРДИРО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **бомбардировка**-*га т.*; бомбалоочу; **бомбардиро́вочная авиа́ция** бомбалоочу авиация.

БОМБАРДИРО'ВЩИК *м. ав.* бомбардировщик (*бомбалоочу самолёт, бомба таштоочу самолёт*).

БОМБЁЖКА *ж. разг.* бомбалоо, бомба таштоо.

БОМБИ'ТЬ *несов. кого-что* бомбалоо, бомба таштоо.

БОМБОВО'З *м. ав.* бомбовоз (*бомба таштоочу самолёт*; *см.* **бомбардиро́вщик**).

БОМБОМЁТ *м.* бомбомёт (*бомба ыргытуучу замбирек*).

БОМБОМЕТА'НИЕ *ср.* бомба ыргытуу.

БОМБОУБЕ'ЖИЩЕ *ср. воен.* бомбоубежище (*бомбадан коргонуучу жай*).

БО'НДА'РЬ *м.* бочкачы, челекчи.

БОНИТИРО'ВКА *ж.* бонитировка, бир нерсенин сапатына берилген баа; **бонитиро́вка ове́ц** койдун сапатына берилген баа.

БО'НЫ *мн.* (*ед.* **бо́на** *ж.*) бона (**1.** *бир баалуу нерсени алууга укук берүүчү документ*; **2.** *жергиликтүү бийлик тарабынан чыгарылган убактылуу кагаз акча*).

БОР I *м.* бор (*кызыл карагайлуу токой*); ◇ **с бо́ру да с со́сенки** *погов.* кайдагы ар кошкондон куралган.

БОР II *м. хим.* бор (*химиялык элемент*).

БОР III *м. мед.* бор; *см.* **бормаши́на.**

БОРА' *ж. метеор.* бора (*деңиз жээктериндеги ызгаардуу катуу шамал*).

БОРДО' *прил. неизм.* кочкул кызыл.

БОРДЮ'Р *м.* жээк (*мис. шырдактын, кездеменин жээги*).

www.bizdin.kg

БОРЕ'Ц *м.* 1. *спорт.* балбан (*күрөшкө машыккан*); 2. каарман, күрөшүүчү; **борцы́ за мир** тынчтык үчүн күрөшүүчүлөр.
БОРЖО'М *м.* боржом (*Кавказдын минералдуу сууларынын бир түрү*).
БОРЗА'Я *ж. охот.* тайган.
БОРЗОПИ'СЕЦ *м. ирон.* тез жана сапатсыз жаман жазган автор.
БО'РЗЫЙ: бо́рзый конь *поэт. уст.* күлүк ат, жигит аты.
БОРМАШИ'НА *ж. мед.* бормашина (*тиш доктору колдонуучу тиш өзөгүн бургулоочу машина*).
БОРМОТА'НИЕ *ср.* кобуроо, күбүрөө.
БОРМОТА'ТЬ *несов. что* кобуроо, күбүрөө.
БО'РНЫЙ, -ая, -ое **бор** II-*ге т.*; борный; **бо́рный вазели́н** борный вазелин; **бо́рная кислота́** бор кислотасы.
БО'РОВ I *м.* каман (*чочконун биттелген эркеги*).
БО'РОВ II *м.* (*часть дымохода*) мештин түтүн чыкчуу тешигиндеги моюн жагы.
БОРОВИ'К *м.* ак козу карын.
БОРОДА' *ж.* сакал.
БОРОДА'ВКА *ж.* сөөл.
БОРОДА'ТЫЙ, -ая, -ое сакалдуу, сакалы бар.
БОРОДА'Ч *м. разг.* жашап калган сакалдуу киши.
БОРО'ДКА *ж.* 1. *уменьш. от* **борода́** кичинекей сакал, чокчо сакал; 2. (*у ключа*) ачкычтын урчугу.
БОРОЗДА' *ж.* бороздой, бороздо (*соконун тилип кеткен жолу*).
БОРОЗДИ'ТЬ *несов. что* 1. (*оставлять борозду, полосу*) бороздой салуу, бороздо салып кетүү; 2. *перен.* из калтыруу; **ло́дка борозди́ла зерка́льную пове́рхность о́зера** көлдүн күзгүдөй бетине кайык из калтырды; 3. (*покрывать бороздами*) каршы-терши кесип өтүү, кыйма-чийме болуп жатуу; **морщи́ны борозди́ли его́ лоб** *перен.* анын маңдайын бырыш басқан.
БОРОНА' *ж.* мала.
БОРОНИ'ТЬ *несов. что* мала тартуу, малалоо.
БОРОНОВА'НИЕ *ср.* мала тартуу, малалоо.
БОРОНОВА'ТЬ *несов. см.* **борони́ть.**
БОРОНЬБА' *ж. см.* **боронова́ние.**
БОРО'ТЬСЯ *несов.* 1. *с кем* күрөшүү, кармашуу; 2. *с кем-чем, за кого-что, перен.* күрөшүү; **боро́ться за мир** тынчтык үчүн күрөшүү; **боро́ться за досро́чное выполне́ние пла́на** планды мөөнөтүнөн мурун орундоо үчүн күрөшүү; **боро́ться с отста́лостью** артта калгандык менен күрөшүү.
БОРТ *м.* 1. (*судна, автомобиля или самолёта*) борт, каптал, жан (*кеменин, автомобилдин жана самолёттун каптал жагы*); **на борту́** кеменин ичинде, кемеде; **вы́кинуть за́ борт** 1) ыргытып таштоо, жаратпай салуу; 2) *перен.* четке чыгаруу, сандан чыгаруу, кеп-кеңештен чыгаруу; **оказа́ться за бо́ртом** 1) сууга түшүп калуу, сууда калуу; 2) *перен.* кепте (кеңеште) жок калуу; 2. (*бильярдного стола*) курбу; 3. (*одежды*) борт (*кийимдин жакасынын жээги*).
БОРТМЕХА'НИК *м. ав.* бортмеханик (*лётчиктин жардамчы механиги*).
БО'РТНИЧЕСТВО *ср.* токой бал челекчилиги (*жыгачтын боорун оюп, аары асыроо*).
БОРТОВО'Й, -а́я, -о́е **борт** 1-*ко т.*; борттук; **бортово́й журна́л** борт журналы (*кеменин же самолёттун күндөлүк дептери*); ◇ **бортова́я ка́чка** туурадан болгон толкун.
БОРТПРОВОДНИ'К *м.* бортпроводник (*граждандык аба флотунда кызмат кылуучу, самолётто тартиптин болушуна көз салып, пассажирлерди тейлөөчү адам*).
БОРТПРОВОДНИ'ЦА *женск. р. к* **бортпроводни́к;** бортпроводница.
БОРЩ *м.* борщ (*кызылча, капуста салган сорпо*).
БОРЩЕВИ'К *м. бот.* аюу балтыркан (*отоо өсүмдүктүн бир түрү*).
БОРЬБА' *ж.* 1. күрөш, кармаш; **соревнова́ния по борьбе́** күрөш боюнча мелдеш; 2. күрөш; **кла́ссовая борьба́** тап күрөшү; **борьба́ за мир** тынчтык үчүн күрөш.
БОСИКО'М *нареч.* жыңайлак, жыңалаяк.
БОСО'Й, -а́я, -о́е жыңайлак, жыңалаяк; **босо́й мальчуга́н** жыңайлак бала; **на босу́ но́гу** коңултак.
БОСОНО'ГИЙ, -ая, -ое жыңайлак, жыңалаяк.
БОСОНО'ЖКИ *мн.* (*ед.* **босоно́жка** *ж.*) босоножка (*аялдардын жеңил туфлиси*).
БОСТО'Н *м.* бостон (1. *карта ойну*; 2. *танецтин бир түрү*; 3. *жүндөн согулган кездеменин бир түрү*).
БОСЯ'К *м.* тентимиш (*табынан ажыраган томаяк*).
БОТ *м. мор.* сыңар мачталуу кичине кеме.
БОТА'НИК *м.* ботаник (*ботаника менен иришүүчү окумуштуу*).
БОТА'НИКА *ж.* ботаника (*өсүмдүктөр жөнүндөгү илим*).
БОТАНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **ботаника**-*га т.*; ботаникалык; **ботани́ческий сад** ботаникалык бак.
БОТВА' *ж.* ботва (*тамыры жемиш өсүмдүктөрдүн сабагы менен жалбырагы*).
БОТВИ'НЬЯ *ж.* бышырылган жашылча жана балыкка квас кошулган муздак тамак.
БО'ТИКИ *мн.* (*ед.* **бо́тик** *м.*) *см.* **бо́ты.**
БОТИ'НКИ *мн.* (*ед.* **боти́нок** *м.*) ботинки, батинке.
БО'ТЫ *мн.* (*ед.* **бот** *м.*) боты (*батинкенин сыртынан кийүү үчүн резина же кийизден жасалган кончтуу бут кийим*).
БО'ЦМАН *м.* боцман (*флотто чарба жагын башкаруучу кенже командир*).
БОЧА'Р *м.* бочкачы, челекчи.
БОЧА'РНЫЙ, -ая, -ое **бочар**-*га т.*; **боча́рное ремесло́** челекчилик кесиби.
БО'ЧКА *ж.* бочка (*суюк нерселер куюла турган тегерек түптүү чоң жыгач челек*).
БОЧКО'М *нареч. разг.* 1. капталы менен; 2. *перен.* (*нерешительно*) бүжүрөңдөп, коркуңкурап.
БОЧО'НОК *м.* кичинекей бочка.
БОЯЗЛИ'ВО *нареч.* чочулап, коркуп, коркуңкурап, кооптонуп.
БОЯЗЛИ'ВОСТЬ *ж.* коркоктук.
БОЯЗЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое коркок.
БОЯ'ЗНЬ *ж.* кооптонуу, коркуу.
БОЯ'РИН *м. ист.* боярин, бояр (*Москва Русунда — үстөмдүк кылуучу жогорку сословиеге тиешелүү ири жер ээси*).
БОЯ'РСКИЙ, -ая, -ое **боярин**-*ге т.*; **боя́рская ду́ма** боярлар думасы (*16-17 кылымдагы Москва падышасынын алдындагы боярлардын кеңеши*).
БОЯ'РСТВО *ср. собир. ист.* боярлар.
БОЯ'РЫНЯ *женск. р. к* **боя́рин;** боярыня (*боярдын аялы*).
БОЯ'РЫШНИК *м. бот.* долоно.
БОЯ'РЫШНЯ *ж. ист.* боярышня (*бояриндин күйөөгө чыга элек кызы*).
БОЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *кого-чего и с неопр.* коркуу; **бою́сь простуди́ться** суук тийип калабы деп корком; **бою́сь, что он не прие́дет** ал келбей калат деп коркомун; **бою́сь, как бы он не прие́хал** келип калбагай эле деп корком; 2. *чего* (*портиться*) бузулуу, чыдабоо; **фане́рные изде́лия боя́тся сы́рости** фанерадан жасалган буюмдар нымдан бузулат (нымга чыдабайт).
БРАВА'ДА *ж.* куру кайрат, жөнү жок эрдик.
БРАВИ'РОВАНИЕ *ср.* баатырсынуу, жөнү жок эрдик кылуу.
БРАВИ'РОВАТЬ *несов. чем* ыгы жок кайрат көрсөтүү, баатырсынуу, жөнү жок эрдик кылуу.
БРА'ВО *межд.* баракелде, сонун.

www.bizdin.kg

БРАВУ'РНЫЙ, -ая, -ое закылдаган, зыкылдаган, ажылдаган; **бравурный марш** зыкылдаган марш.
БРА'ВЫЙ, -ая, -ое тың, зыңкыйган, кайраттуу; **бра́вый мужчи́на** зыңкыйган эркек.
БРА'ГА *ж.* брага (*пивонун бир түрү*).
БРАЗДЫ' *мн.*: **бразды́ правле́ния** бийлик, башкаруу; он при́нял **бразды́ правле́ния** ал бийликти колуна алды.
БРАК I *м.* нике; үйлөнүү (*женитьба*); күйөөгө чыгуу (*замужество*); *уст.* нике кыюу; **вступи́ть в брак** үйлөнүү (*о мужчине*); күйөөгө чыгуу (*о женщине*); **они́ состоя́т в бра́ке** алар эрди-катын болуп турушат.
БРАК II *м.* брак, кемчилик; **сапоги́ с бра́ком** кемчилиги бар өтүк; **литерату́рный брак** адабият брагы.
БРАКЕРА'Ж *м. ком.* бракераж (*өндүрүлгөн товарлардын кемчилигин белгилөө үчүн карап чыгуу*).
БРАКО'ВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **бракова́ть**; **2.** *прил.* брак кылынган, бракка чыгарылган, кемчилиги бар; **брако́ванный това́р** брак кылынган товар.
БРАКОВА'ТЬ *несов. что* бракка чыгаруу, жаратпай салуу.
БРАКО'ВКА *ж.* бракка чыгаруу, жаратпай салуу.
БРАКО'ВЩИК *м.* браковщик (*бракка чыгаруучу специалист*).
БРАКО'ВЩИЦА *женск. р. к* **брако́вщик.**
БРАКОДЕ'Л *м.* бракчы, брак жасоочу.
БРАКОНЬЕ'Р *м.* браконьер (*уруксат кылынбаган уучулук, аңчылык кылган киши*).
БРАКОНЬЕ'РСТВО *ср.* браконьерчилик (*уучулук, аңчылык жөнүндөгү законду бузуучулук*).
БРАКОРАЗВО'ДНЫЙ, -ая, -ое: **бракоразво́дный проце́сс** *юр.* ажырашуу процесси.
БРАКОСОЧЕТА'НИЕ *ср. уст.* нике кыюу.
БРАМИ'Н *м.* брамин (*Индияда жрецтердин жогорку кастасынын мүчөсү*).
БРАНДВА'ХТА *ж. мор.* брандвахта (*порттогу кароолдо туруучу кеме*).
БРАНДМЕ'ЙСТЕР *м. уст.* брандмейстер (*өрт өчүрүүчүлөр бөлүгүнүн начальниги*).
БРАНДСПО'ЙТ *м.* брандспойт (**1.** *өрт насосу*; **2.** *өрт насосунун учундагы металл түтүк*).
БРАНИ'ТЬ *несов. кого-что* тилдөө, урушуу, жемелөө.
БРАНИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*ссориться*) тилдөө, урушуу; **2.** (*бранить друг друга, ругаться*) тилдешүү, боктошуу, жемелешүү.
БРА'ННЫЙ I, -ая, -ое (*ругательный*) богооз; **бра́нное сло́во** богооз сөз.
БРА'ННЫЙ II, -ая, -ое *уст.* (*воинский*) **брань** II-*ге т.*; **бра́нные доспе́хи** согуш жарак-жабдыктары.
БРАНЧЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое *разг.* көп жеме.
БРАНЬ I *ж.* (*ругань*) тилдөө.
БРАНЬ II *ж. уст.*: **на по́ле бра́ни** согуш майданында.
БРАСЛЕ'Т *м.* билерик.
БРАСС *м. спорт.* брасс (*сууда чабак уруунун бир түрү*).
БРАТ *м.* **1.** бир тууган, уялаш тууган; **ста́рший брат** ага; **мла́дший брат** ини; **2.** *разг.* (*при обращении*) тууган; **я, брат, э́того не понима́ю** тууган, мен буга түшүнбөдүм; ◇ **наш брат** *разг.* биз өңдүүлөр; **ваш брат** *разг.* силер өңдүүлөр; **свой брат** *разг.* өз киши; **на бра́та** *разг.* киши башына; **по пяти́ рубле́й на бра́та** киши башына беш сомдон.
БРАТА'НИЕ *ср.* туугандашуу.
БРАТА'ТЬСЯ *несов. с кем* туугандашуу.
БРА'ТЕЦ *м. ласк. от* **брат** 1 агатай (*старший*); иничек (*младший*).
БРАТИ'ШКА *м. разг.* **1.** (*маленький брат*) иничек, үке; **2.** (*при обращении*) тууган, бурадар, агайын.
БРА'ТНИН, -а, -о *разг.* туугандын, туугандыкы; **бра́тнин сын** бир тууганымдын уулу.
БРАТОУБИ'ЙСТВЕННЫЙ, -ая, -ое тууган өлтүргүч, боордошту өлтүрүүчү.
БРАТОУБИ'ЙСТВО *ср.* тууганды өлтүрүүчүлүк, боордошту өлтүрүүчүлүк.
БРАТОУБИ'ЙЦА *м.* тууганын өлтүргөн, боордошун өлтүргөн.
БРА'ТСКИ *нареч.* тууганча, боордошчо.
БРА'ТСКИЙ, -ая, -ое брат-*ка т.*; туугандык, бир тууганддык; **бра́тские компа́ртии** бир тууган компартиялар; **бра́тское чу́вство** тууганддык сезим; **бра́тские респу́блики** бир тууган республикалар; **бра́тский приве́т** бир туугандык салам.
БРА'ТСТВО *ср.* туугандык, бир туугандык, боордоштук.
БРАТЬ *несов. кого-что* алуу, кармоо; *см.* **взять**; ◇ **бери́ впра́во** оңго карай жүр; **моё ружьё далеко́ берёт** менин мылтыгым ыраакка тиет; **нож тупо́й, не берёт** бычак мокок экен, өтпөй жатат; **брать барье́р** барьерден ыргып (секирип) өтүү; **он берёт хи́тростью** ал амал менен алат; **брать на прице́л** мээлөө, шыкаалоо; **брать верх** үстөм келүү, жеңүү; **брать за́ сердце** жүрөккө муң түшүрүү; **брать на себя́** милдеттүү болуу; **брать нача́ло** башталуу; **брать по́д руку** колтуктоо; **брать** *чью-л.* **сто́рону** *бирөөгө* болушуу; **меня́ берёт сомне́ние** шегим бар; **брать на учёт** учётко алуу; **брать напрока́т** *см.* **напрока́т**; **брать приме́р** *с кого-л.* бирөөдөн үлгү алуу.
БРА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *за что* (*брать, хватать что-л.*) кармашуу; **де́ти в игре́ беру́тся за́ руки** оюнда балдар кол кармашат; **2.** *за что и с неопр.* (*приниматься*) киришүү; алуу; **бра́ться за рабо́ту** ишке киришүү; **бра́ться за ору́жие** колго курал алуу; ◇ **бра́ться за ум** акылга келүү; **не беру́сь суди́ть** паландай деп айта албайм; **отку́да у тебя́ беру́тся си́лы?** сенин күчүң кайсы ай, мунуң кайдагы күч?, сенин күчүң кайдан чыгып атат?
БРА'УНИНГ *м.* браунинг (*тапанчанын бир түрү*).
БРАХИЦЕФА'Л *м. антр.* брахицефал (*тоголок баштуу киши*).
БРАХМА'Н *м. см.* **брами́н.**
БРА'ЧНЫЙ, -ая, -ое **брак** I-*ге т.*; **бра́чное свиде́тельство** нике күбөлүгү; **бра́чное ло́же** эрди-катын төшөгү.
БРА'ШПИЛЬ *м. мор.* брашпиль (*кемедеги якорь көтөргүч*).
БРЕВЕ'НЧАТЫЙ, -ая, -ое устундан жасалган; **бреве́нчатый дом** устундан жасалган үй.
БРЕВНО' *ср.* (*мн.* **брёвна**) жоон жыгач, устун.
БРЕД *м.* **1.** жөөлүү; **больно́й в бреду́** оору жөөлүп жатат; **2.** *перен.* сандырак, калжырак.
БРЕ'ДЕНЬ *м.* бредень (*эки киши эки башынан тартып жүрүп, балык кармай турган тор*).
БРЕ'ДИТЬ *несов.* **1.** жөөлүү; **больно́й бре́дил всю ночь** оору түнү бою жөөлүп чыкты; **2.** *кем-чем, перен.* ... деп эле жүрүү; **он бре́дит теа́тром** ал театр деп эле жүрөт.
БРЕ'ДНИ *только мн.* сандырак, болбогон келжирек, куру кыял.
БРЕДОВО'Й, -а́я, -о́е **1.** жөөлүгөн; **2.** *перен.* (*нелепый*) сандырактаган, жокту-барды сүйлөп жүргөн.
БРЕ'ЗГАТЬ *несов. кем-чем и с неопр.* жийиркенүү; **он ниче́м не бре́згает** эч нерседен жийиркенбейт.
БРЕЗГЛИ'ВОСТЬ *ж.* жийиркенүүчүлүк, жийиркенчектик.
БРЕЗГЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое жийиркенчек, жийиркенгич.
БРЕЗЕ'НТ *м.* брезент (*суу өткөрбөй турган калың кендир*).
БРЕЗЕ'НТОВЫЙ, -ая, -ое **брезент**-*ке т.*; **брезе́нтовый плащ** брезент плащ.
БРЕ'ЗЖИТЬ *несов.* **1.** (*рассветать*) таң кулан өөк салуу; агаруу; **2.** (*едва светиться*) үлпүлдөп жарык көрүнүү, бүлбүлдөп жарык көрүнүү; жылтылдоо; **в степи́ чуть бре́зжил огонёк** талаадан бүлбүлдөгөн жарык көрүндү.

www.bizdin.kg

БРЕ'ЗЖИТЬСЯ *несов. см.* **брéзжить.**

БРЕЛО'К *м.* желбирөөч, салаңдооч (*сааттын чынжырына кооздук үчүн жасалган кичинекей желбирөөч*).

БРЕ'МЯ *ср.* оордук, жүк (*көбүнчө өтмө маанide колдонулат*); **брéмя забóт** түйшүктүн оордугу; ◇ **под брéменем** *чего-л.* эзилүү астында; **разрешúться от брéмени** төрөө, бала төрөө.

БРЕ'ННЫЙ, -ая, -ое *уст.* чириген, чирип бүткөн (*тленный*); опасыз, жалган, өтө турган (*преходящий*); **брéнные остáнки** чириген дене, чириген сөөк.

БРЕНЧА'ТЬ *несов.* **1.** *чем* (*позванивать*) шылдыроо, кылдыроо, шыңгыроо, шыңгыратуу; **2.** *на чём, разг.* (*неумело играть*) дыңгыратуу; **бренчáть на рояле** роялды дыңгыратуу.

БРЕСТИ' *несов.* илээлеп басуу, илкип басуу, сандалып басуу, жайбаракат басуу.

БРЕХНЯ' *ж. разг.* калп, жалган.

БРЕХУ'Н *м. разг.* калпычы, жалганчы.

БРЕШЬ *ж.* **1.** (*пролом в стене*) тешик, жарык; **пробúть брешь** 1) тешик чыгаруу, тешип жарык чыгаруу; 2) *перен.* арасына жик түшүрүү; **2.** *перен.* (*ущерб*) кемчилик, зыян.

брéю, брéешь *и т. д. наст. вр. от* **брить.**

брéюсь, брéешься *и т. д. наст. вр. от* **брúться.**

БРЕ'ЮЩИЙ: брéющий полёт *ав.* кайпып учуу.

БРИГ *м. мор. уст.* бриг (*эки мачтасы бар парустуу кеме*).

БРИГА'ДА *ж.* бригада (**1.** *воен. бир нече полктон, батальондон же дивизиондон түзүлгөн аскердин бир бөлүгү;* **2.** *воен.-мор. бир класстагы кемелердин бир флагмандын командасы астына кошулушу;* **3.** *ж.-д. поездде кызмат кылуучу кондукторлор тобу;* **4.** *белгилүү милдетти аткаруу үчүн, өндүрүш тапшырмасына карай, бириккен жумушчулар, колхозчулар, кызматчылар тобу*).

БРИГАДИ'Р *м.* бригадир (**1.** *жумушчулардын, колхозчулардын, кызматчылардын өндүрүш бригадасынын жетекчиси;* **2.** *воен. уст. генерал менен полковник ортосундагы согуштук чин*).

БРИГАДМИ'ЛЕЦ *м.* бригадмилец (*милицияга жардам берүү бригадасынын мүчөсү*).

БРИГА'ДНЫЙ, -ая, -ое **бригада**-*га т.*; бригадалык; **бригáдный командúр** бригада командири; **бригáдный мéтод рабóты** иштөөнүн бригадалык методу.

БРИЗ *м. мор.* бриз (*желаргы, үлбүрөгөн жел*).

БРИЗА'НТНЫЙ, -ая, -ое *воен.* бризанттык (*абада жарылма, майдаланма*); **бризáнтный снарńд** бризанттык снаряд.

БРИКЕ'Т *м.* брикет (*күкүмдөлгөн таш көмүр, чым көң же башка нерселерден жасалган кирпич сыяктуу нерсе*).

БРИКЕТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* брикеттөө (*күкүмдөлгөн, кыйкымдалган таш көмүр, чым көң ж. б.-дан кирпич сыяктуу ныктап жасоо*).

БРИКЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **брикет**-*ке т.*

БРИЛЛИА'НТ *м.* бриллиант (*кырдалып жылмаланган алмаз таш*).

БРИЛЛИА'НТОВЫЙ, -ая, -ое **бриллиант**-*ка т.*; **бриллиáнтовое кольцó** бриллиант көзү бар шакек.

БРИТА'НСКИЙ, -ая, -ое **Британия**-*га*, **британцы**-*га т.*

БРИТА'НЦЫ *мн. уст.* британиялыктар.

БРИ'ТВА *ж.* устара.

БРИ'ТВЕННЫЙ, -ая, -ое **бритва**-*га т.*; **брúтвенный ремéнь** устара кайышы.

БРИТОГОЛО'ВЫЙ, -ая, -ое чачы такыр алынган (*такыр баш*).

БРИ'ТЫЙ, -ая, -ое сакалы *же* чачы алынган (кырылган); **брúтая головá** чачы алынган баш.

БРИТЬ *несов. кого-что* устара менен алуу (алдыруу); сакал *же* чач алуу.

БРИТЬЁ *ср.* устара менен алуу (алдыруу).

БРИ'ТЬСЯ *несов.* сакал *же* чач алуу (алдыруу); **он брéется дóма** ал сакал-мурутун үйдө алат.

БРИ'ЧКА *ж. уст.* бричка (*жеңил арабанын бир түрү; кээде жабык да болот*).

БРОВЬ *ж.* каш; ◇ **не в бровь, а в глаз** *погов.* сөздү машына келтирип айтуу.

БРОД *м.* кечүү, кечмелик, өткөөл.

БРОДИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое ачытуучу, ачыткыч; **бродúльный фермéнт** ачыткыч фермент.

БРОДИ'ТЬ I *несов.* тентирөө, тентүү, кезүү, сандалып жүрүү.

БРОДИ'ТЬ II *несов.* (*находиться в брожении*) ачуу, кыжылдоо.

БРОДЯ'ГА *м.* селсаяк, тентимиш, тентиреген киши.

БРОДЯ'ЖНИЧАТЬ *несов.* селсаяктануу, тентирөө, тентиреп жүрүү.

БРОДЯ'ЖНИЧЕСТВО *ср.* селсаяктык, тентимиштик, тентирегендик.

БРОДЯ'ЧИЙ, -ая, -ее селсаяк, тентиреген, тентиген; **бродńчий óбраз жúзни** күлү додо болбой тентиген турмуш; **бродńчий музыкáнт** кыдырма музыкант.

БРОЖЕ'НИЕ *ср.* **1.** ачуу, кыжылдоо (*мис. вино, бозо*); **2.** *перен.* күңкүл; **в войскáх протúвника началóсь брожéние** душман аскерлеринин арасында күңкүл жүрө баштады.

БРОМ *м.* бром (*кочкул түстөгү суюктук, анын тузу медицинада жана фотографияда колдонулат*).

БРО'МИСТЫЙ, -ая, -ое **бром**-*го т.*; бром катышкан, бромдуу; **брóмистый натр** бромдуу натр.

БРОНЕБО'ЙНЫЙ, -ая, -ое броня тешкич, броня талкалагыч, броня тешүүчү; **бронебóйный снарńд** броня тешүүчү снаряд.

БРОНЕБО'ЙЩИК *м. воен.* бронебойщик (*броня талкалагыч замбиректи атуучу*).

БРОНЕВИ'К *м.* броневик (*замбирек, пулемёт менен жабдылган бронялуу автомобиль*).

БРОНЕВО'Й, -áя, -óе **броня**-*га т.*; бронялуу; **броневóй автомобúль** бронялуу автомобиль.

БРОНЕНО'СЕЦ I *м. мор.* броненосец (*броня менен капталган согуш кемеси*).

БРОНЕНО'СЕЦ II *м. зоол.* броненосец (*мүйүз калкан менен капталган сүт эмизүүчүлөр түркүмүндөгү жаныбар*).

БРОНЕНО'СНЫЙ, -ая, -ое *воен.* бронялуу (*броня менен капталган*).

БРОНЕПО'ЕЗД *м. воен.* бронялуу поезд (*замбирек, пулемёт менен жабдылган бронялуу поезд*).

БРОНЕСИ'ЛЫ *только мн.* бронялуу күчтөр.

БРОНЕТА'НКОВЫЙ, -ая, -ое бронетанкалуу; **бронетáнковые войскá** бронетанкалуу войсколор.

БРОНЕЧА'СТЬ *ж.* (бронетáнковая часть) *воен.* бронетанкалуу бөлүк.

БРО'НЗА *ж.* коло (*калай менен бирге эритилген жез*).

БРОНЗИРОВА'ТЬ *сов. и несов. что* кололоо, коло менен каптоо.

БРО'НЗОВЫЙ, -ая, -ое **1. бронза**-*га т.*; **брóнзовая стáтуя** колодон жасалган статуя; **2.** (*о цвете*) коло түстүү; ◇ **брóнзовый век** *археол.* коло доору (*тарыхта колодон курал-жабдык жасаган доор*); **брóнзовая болéзнь** *мед.* коло оорусу (*бөйрөк үстүндөгү бездин оорусу аркасында терини колонун түсүнө окшотуп, саргайтып жиберген оору*).

БРОНИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **бронúровать; 2.** *прил.* броняланган (*сакталган, арналган*); **бронúрованный билéт** броняланган билет.

БРОНИРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **бронировáть; 2.** *прил. воен., тех.* броняланган.

БРОНИ'РОВАТЬ *несов. что* (*закреплять*) бронялоо (*сактоо, арноо*); **кáсса бронúрует билéты для курóртников** курортко баруучуларга касса билет бронялайт.

www.bizdin.kg

БРОНИРОВА'ТЬ *несов. что, воен., тех.* бронялоо (*броня менен каптоо*).

БРО'НХИ *только мн. анат.* бронхи (*кекиртек бутактарынын өпкө менен кошулган жери*).

БРОНХИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **бронхи**-*ге т.*; бронхидеги; **бронхиа́льные же́лезы** *анат.* бронхи бездери; **бронхиа́льная а́стма** *мед.* бронхи астмасы (*дем кыстыгуу*).

БРОНХИ'Т *м. мед.* бронхит (*бронхтун ичиндеги былжыр чел кабыктарынын оорусу*).

БРО'НЯ *ж.* 1. броня (*сакталган, арналган нерсе*): **бро́ня железнодоро́жных биле́тов** темир жол билеттеринин бронясы; 2. броня (*сактагыч документ*); **бро́ня на ко́мнату** бөлмөгө берилген броня.

БРОНЯ' *ж.* 1. *ист.* (*панцирь*) соот; 2. *воен., тех.* броня (*автомобиль, кеме, поезд ж. б. сыртынан капталуучу металлдан жасалган каптооч*).

БРОСА'ТЬ *несов. см.* **бро́сить;** ◇ **броса́ть тень** көө жагуу; **броса́ть де́ньги** акчаны курулай чачуу; **броса́ть слова́ на́ ветер** ойлонбостон оозуна келгенди сүйлөй берүү.

БРОСА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **бро́ситься;** 2. *чем* (*друг в друга*) ыргытышуу, урушуу; **броса́ться снежка́ми** кар менен урушуу; 3. *на кого-что* (*нападать, накидываться*) асылуу, жабышуу, кол салуу; 4. *кем-чем, перен.* (*пренебрегать*) карабай коюу, баалабай коюу; **нельзя́ броса́ться нау́чными ка́драми** илимий кадрларды баалабай коюу жарабайт; 5. *страд. к* **броса́ть** (*см.* **бро́сить** 1, 2, 4, 5); ◇ **броса́ться в глаза́** көзгө чалдыгуу; **броса́ться слова́ми** ойлобой сүйлөө; **броса́ться деньга́ми** акчанын көзүнө карабай чачуу.

БРО'СИТЬ *сов.* 1. *что* (*кинуть, швырнуть*) таштоо, ыргытуу, салуу, уруу; **бро́сить ка́мень** таш ыргытуу; 2. *кого-что* (*быстро переместить, направить куда-л.*) жиберүү; **бро́сить в бой диви́зию** дивизияны согушка жиберүү; 3. *что и с неопр., перен.* (*прекратить что-л. делать*) токтотуу, таштоо; **бро́сить кури́ть** тамекини таштоо; 4. *что, перен.* (*высказать что-л. резко*) чакыруу, кетүү; **бро́сить обвине́ние** айып коё кетүү; **бро́сить вы́зов** эрегишке чакыруу; 5. *кого-что* (*оставить, покинуть*) таштоо, карабоо; **бро́сить на произво́л судьбы́** багуусуз, кароосуз таштоо; ◇ **бро́сить жре́бий** жребий кармоо, кара көтөн кармоо; **его́ бро́сило в пот** аны тер басты; **бро́сить взгляд** карап коюу, көз чаптыруу; **бро́сить я́корь** якорь түшүрүү; **брось!** кой!, койсоңчу!, койчу!

БРО'СИТЬСЯ *сов.* 1. *на кого-что* атырылуу, качырып кирүү, кол салуу; **бро́ситься на врага́** душманга кол салуу; 2. (*прыгнуть*) ыргуу, өзүн өзү таштап жиберүү; **бро́ситься в во́ду** өзүн өзү сууга таштап жиберүү; ◇ **бро́ситься на по́мощь** жардам көрсөтүү үчүн умтулуу; **бро́ситься в объя́тия** кучакташып калуу; **кровь бро́силась ему́ в го́лову** анын каны кайнады; **кровь бро́силась ему́ в лицо́** ал кыпкызыл болуп кетти.

БРО'СКИЙ, -ая, -ое көзгө бат түшө турган; **бро́ский цвет** көзгө бат чалдыга турган ырaң.

БРО'СОВЫЙ, -ая, -ое жараксыз, жарабаган; **бро́совый това́р** жараксыз товар; ◇ **бро́совая цена́** *эк.* өзүнүн турушунан төмөн баа; **бро́совый э́кспорт** *эк.* баасы төмөндөтүлгөн экспорт.

БРОСО'К *м.* секирик, секирүү, каргуу.

БРО'ШКА *ж.* брошка (*көкүрөккө кадала турган кооз төөнөгүч*).

БРОШЬ *ж. см.* **бро́шка.**

БРОШЮ'РА *ж.* брошюра (*кичинекей китеп, китепче*).

БРОШЮРОВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое брошюралоочу; **брошюрова́льная маши́на** брошюралоочу машина.

БРОШЮРОВА'ТЬ *несов. что* брошюралоо.

БРОШЮРО'ВКА *ж.* брошюровка (*табак-табак болуп басылып чыккан китептин бетине тууралап бүктөө, тигүү*).

БРОШЮРО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **брошюрова́льный.**

БРОШЮРО'ВЩИК *м.* брошюровкачы (*брошюра кылуучу киши*).

БРОШЮРО'ВЩИЦА *женск. р. к* **брошюро́вщик.**

БРУС *м.* брус (*төрт кырдуу устун*); ◇ **паралле́льные бру́сья** *спорт.* параллелдүү брустар (*бирдей бийиктиктеги эки туура жыгачтан жасалган асылып ойногуч*).

БРУСКО'ВЫЙ, -ая, -ое төрт кырдуу; **бруско́вое мы́ло** төрт кырдуу самын.

БРУСНИ'КА *ж.* брусника (*токойдо өсүүчү кызыл жемиштүү өсүмдүк*).

БРУСНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **брусника**-*га т.*; **брусни́чное варе́нье** брусникадан жасалган варенье.

БРУСО'К *м.* 1. (*камень для точки*) кайрак, бүлөө; 2. төрт кырдуу нерсе; **бруса́к мы́ла** бир тоголок самын.

БРУ'СТВЕР *м. воен.* бруствер (*окоптун сырт жагына кырдалган топурак*).

БРУ'ТТО *прил. неизм.* брутто (*товардын идиши менен бирге алгандагы салмагы*).

БРУЦЕЛЛЁЗ *м. мед.* бруцеллёз (*кой, эчки, уй, чочконун жугуштуу оорусу; бул — сүт, эт аркылуу кишиге да жугат*).

БРЫЖЕ'ЙКА *ж. анат.* чычыркай.

БРЫ'ЗГАТЬ *несов. что, чем* себүү, чачуу, чачыратуу, бүркүү, себээлөө.

БРЫ'ЗГАТЬСЯ *несов. чем* себүү, чачыратуу, чачыроо, бүркүү; **он бры́згается водо́й** ал суу чачыратат.

БРЫ'ЗГИ *только мн.* чачыранды, бүркүндү.

БРЫ'ЗНУТЬ *однокр.* чачырап түшүү, дир дей түшүү.

БРЫКА'ТЬ *несов. кого-что, разг.* тебүү, меңкүү.

БРЫКА'ТЬСЯ *несов. разг.* 1. тебүү, меңкүү; **э́та ло́шадь брыка́ется** бул ат тебет; 2. *перен. разг.* (*упираться — о человеке*) карышуу, өз билгенинен кайтпоо.

БРЫКНУ'ТЬ *однокр.* тээп жиберүү, меңкүп кетүү.

БРЫ'НЗА *ж.* брынза (*кой сүтүнөн жасалган быштактын бир түрү*).

БРЫСЬ *межд.* мыш, бырс.

БРЮЗГА' *м. и ж.* бөөдө кайгылуу адам, күңкүлдөк адам, сарсанаа адам.

БРЮЗГЛИ'ВОСТЬ *ж.* күңкүлдөктүк.

БРЮЗГЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое күңкүлдөк.

БРЮЗЖА'НИЕ *ср.* күңкүлдөө.

БРЮЗЖА'ТЬ *несов.* күңкүлдөө.

БРЮ'КВА *ж.* брюква (*тамыры жемиш өсүмдүктүн бир түрү*).

БРЮ'КВЕННЫЙ, -ая, -ое **брюква**-*га т.*

БРЮ'КИ *только мн.* шым.

БРЮНЕ'Т *м.* кара чач, кара чачтуу.

БРЮНЕ'ТКА *женск. р. к* **брюне́т.**

БРЮ'ХО *ср.* (*животных*) өөк; *разг.* (*человека*) карын.

БРЮШИ'НА *ж. анат.* бүлкүлдөк (*кабырганын бүлкүлдөк эти*).

БРЮШКО' *ср.* 1. (*напр. у насекомых*) боор жак (*майда жаныбарлардын боор жагы*); 2. *разг.* семирип чоңойгон карын.

БРЮШНО'Й, -а́я, -о́е: **брюшна́я по́лость** *анат.* ич көңдөйү; **брюшно́й тиф** *мед.* келте оорусунун бир түрү.

БРЯ'КАТЬ *несов. см.* **бря́кнуть.**

БРЯ'КНУТЬ *сов. разг.* 1. *чем* (*звякнуть*) шалдыратуу, кылдыратуу, чыңкылдатуу; 2. *перен. разг.* (*неосторожно сказать*) балп эттире айтуу, абайлабай сүйлөө; **он так и бря́кнул при всех** элдин көзүнчө балп эттире айтып салды.

БРЯ'КНУТЬСЯ *сов. разг.* далп этип жыгылуу, күрс этип жыгылуу.

БРЯЦА'НИЕ *ср.* шыңгыроо, шылдыроо, кыңгыроо.

БРЯЦА'ТЬ *несов.* шыңгыратуу, шылдыратуу, кыңгыратуу; ◇ **бряца́ть ору́жием** согушам деп коркутуу.

БУ'БЕН *м.* дап (*жаргак менен капталган тегерек музыка инструменти*).

www.bizdin.kg

БУБЕНЦЫ' *мн.* (*ед.* **бубене́ц** *м.*) майда тоголок коңгуроо, жылаажын.

БУБЕ'НЧИК *м. уменьш. от* **бубене́ц** кичинекей коңгуроо, жылаажын.

БУ'БЛИК *м. см.* **бара́нка** I.

БУБНИ'ТЬ *несов. разг.* куңкулдөө, мыңкылдоо.

БУБНО'ВЫЙ, -ая, -ое **бубны** I-*ге т.*; **бубно́вый туз** момундун тузу.

БУ'БНЫ I *мн. карт.* момун.

БУ'БНЫ II *мн. см.* **бу́бен**.

БУБО'Н *м. мед.* бубон (*чаттагы бездин шишигени*).

БУБО'ННЫЙ, -ая, -ое **бубон**-*го т.*; **бубо́нная чума́** бубон чумасы.

БУГА'Й *м. разг.* бука.

БУГО'Р *м.* дөбө, дөң.

БУГОРО'К *м.* 1. *уменьш. от* **бугóр** дөбөчө, дөңчө; 2. *анат.* сөөктүн томолок башы; 3. *мед.* туберкулёздон ткандардын өзгөрүшү.

БУГОРЧА'ТКА *ж. уст. см.* **туберкулёз**.

БУГРИ'СТЫЙ, -ая, -ое кудур, дөбөлүү, дөңдүү.

БУДДИ'ЗМ *м.* буддизм (*диндин бир түрү*).

БУДДИ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **буддизм**-*ге т.*

БУДДИ'СТ *м.* буддист (*буддизмди жактоочу*).

БУ'ДЕТ *в знач. нареч. разг.* болду, жетишет, болду эми.

БУДИ'ЛЬНИК *м.* будильник (*ойготкуч саат; белгиленген убакта шыңгырай турган саат*).

БУДИ'ТЬ *несов.* 1. *кого* ойготуу; 2. *что, перен.* сезимин козгоо, ойготуу.

БУ'ДКА *ж.* будка (*күзөтчүлөр, темир жол күзөтчүлөрү тура турган, көбүнчө жыгачтан жасалган кичинекей үй*).

БУ'ДНИ *только мн.* 1. майрам эмес күн; 2. *перен.* кадыресе болуп жаткан турмуш, күндөлүк оокат; **трудовы́е бу́дни** кадыресе жумуш күндөрү.

БУ'ДНИЧНЫЙ, -ая, -ое 1. **будни** 1-*ге т.*; 2. *перен.* кадыресе, көңүлсүз.

БУ'ДНИШНИЙ, -ая, -ое *см.* **бу́дничный**.

БУДОРА'ЖИТЬ *несов. кого-что, разг.* тынчын алуу, тынчын кетирүү, беймаза кылуу, мазасын алуу.

БУ'ДОЧНИК *м. уст.* будкадагы полицейский.

БУ'ДТО I *союз* 1. (*как, словно*) окшоп, сыяктанып, өңдөнүп; **лежи́т бу́дто мёртвый** өлүккө окшоп жатат; 2. (*с оттенком недоверия*) =гансып; **он расска́зывает, бу́дто был на войне́** ал согушта болгонсуп сүйлөп жатат; ◇ **бу́дто бы** =дай; **как бу́дто** =дай болду; **мо́жет быть он не уе́хал? — Нет, как бу́дто уе́хал** балким ал кеткен эмес чыгар? — Жок, кеткендей болду; **как бу́дто бы** сыяктуу, өңдүү.

БУ'ДТО II *частица* (*кажется; разве*) го; **посмотри́, бу́дто пришёл кто́-то** карачы, бирөө келди го; **бу́дто я за э́то отвеча́ю?** муну үчүн мен жооптумунбу?

БУДУА'Р *м. уст.* будуар (1. *бай аялдын конокторду кабыл алуучу жана жасануучу бөлмөсү;* 2. *ушул бөлмөнүн жасалгалары*).

БУ'ДУЩЕЕ *ср.* келечек; **его́ бу́дущее зави́сит от него́ самого́** анын келечеги өзүнө байланыштуу; **в недалёком бу́дущем** жакын арада.

БУ'ДУЩИЙ, -ая, -ее келечек, эмдиги, келирки; **в бу́дущем году́** эмдиги жылы; **бу́дущее вре́мя** *грам.* келер чак.

БУ'ДУЩНОСТЬ *ж.* келечек; **э́того арти́ста ожида́ет блестя́щая бу́дущность** бул артисттин келечеги сонун болмок.

будь *повел. накл. от* **быть**; ◇ **будь то** мейли; **будь то я́блоко и́ли арбу́з** мейли алма, мейли дарбыз болсун.

БУ'ЕР *м. спорт.* буер (*парустуу кичине чана же парустуу кичине жеңил кеме*).

БУЕРА'К *м.* буйгат (*буйгат жер же суу жеген жылгача*).

БУЖЕНИ'НА *ж.* өзгөчө бышырылган чочко эти.

бужу́, бу́дишь *и т. д. наст. вр. от* **буди́ть**.

БУЗА' I *ж.* (*напиток*) бозо, максым.

БУЗА' II *ж. прост.* (*скандал*) чыр, чатак, калба.

БУЗИНА' *ж.* бузина (*кызыл же кара жемиштүү өсүмдүктүн бир түрү*).

БУЗИ'ТЬ *несов. прост.* чыр салуу, чатак кылуу.

БУЗОТЁР *м. прост.* чыр киши, чатак киши.

БУЙ *м.* буй (*деңизде, көлдө, дарыяда тайыз жерди жана балыкчылардын торун билдирүү үчүн коюлган калкыма*).

БУ'ЙВОЛ *м.* буйвол (*топоздун бир түрү*).

БУ'ЙНО *нареч.* 1. (*непокорно*) оолугуп; **он ведёт себя́ бу́йно** ал оолугуп кетет; 2. *перен.* дүрүлдөп; **пшени́ца бу́йно всхо́дит** буудай дүрүлдөп өнүп атат.

БУ'ЙНЫЙ, -ая, -ое 1. (*неспокойный*) байлатма, оолукма, буулукма, жаңжалчы; **бу́йный сумасше́дший** байлатма жинди; **бу́йный нрав** оолукма мүнөз; 2. *перен.* (*порывистый*) дуулдаган; **бу́йный ве́тер** дуулдаган шамал; 3. *перен.* (*быстрый в росте*) жабалактаган, дүрүлдөп; **бу́йный рост посе́вов** эгиндин жапырт дүрүлдөп өсүшү.

БУ'ЙСТВО *ср.* жаңжал, бейбаштык.

БУ'ЙСТВОВАТЬ *несов.* оолугуу, жаңжал чыгаруу.

БУК *м.* бук (*катуу жыгачтын бир түрү*).

БУ'КА *м. и ж. разг.* 1. мокочо, бөө; 2. *перен.* (*нелюдимый человек*) үңүрөйгөн, кабагы ачылбаган киши; **смотре́ть бу́кой** үңүрөйүп кароо.

БУКА'ШКА *ж.* кичинекей коңуз.

БУ'КВА *ж.* тамга, арип; ◇ **соблюда́ть бу́кву зако́на** законго карап, иш жүргүзүү; **бу́ква в бу́кву** сөзмө-сөз.

БУКВА'ЛЬНО *нареч.* 1. (*точно, дословно*) туура, так, сөзмө-сөз; **перевести́ буква́льно** сөзмө-сөз которуу; 2. *разг.* (*совершенно*) таптакыр, деги эле; **он буква́льно все дни за́нят** ал күнүгө бош эмес.

БУКВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое туура, так, сөзмө-сөз; **буква́льный смысл** так мааниси; **буква́льный перево́д** сөзмө-сөз котормо.

БУКВА'РНЫЙ, -ая, -ое **букварь**-*га т.*

БУКВА'РЬ *м.* алиппе.

БУ'КВЕННЫЙ, -ая, -ое тамга менен белгиленген, арип менен белгиленген.

БУКВОЕ'Д *м. пренебр.* буквоед (*жазууда айтылгандан тышкары чыга албаган, тышкы формасынан башкасына акылы жетпеген*); **он настоя́щий буквое́д** ал жаткан буквоед.

БУКЕ'Т *м.* 1. (*цветы*) букет (*ылгап алынган бир тутам гүл же жалбырактын бир байламы*); 2. *перен.* (*аромат*) аңкыган, жыттуу.

БУКИНИ'СТ *м.* букинист (*эски жана кем табылуучу китептер менен соода кылуучу киши*).

БУКИНИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое букинисттик; **букинисти́ческий магази́н** букинисттик магазин.

БУ'ККЕР *м. с.-х.* буккер (*жерди, аңызды жумшарткыч машина*).

БУ'КЛИ *мн. уст. см.* **ло́кон**.

БУ'КОВЫЙ, -ая, -ое **бук**-*ка т.*; буктуу; **бу́ковая ро́ща** буктуу токой; **бу́ковый лист** бук жалбырагы.

БУКС *м.* букс (*Кавказда көп таралган жыгачтын бир түрү*).

БУ'КСА *ж. ж.-д.* букса (*вагондун ок темири айлануучу темир кутү*).

БУКСИ'Р *м.* 1. буксир (*кеме же баржаны жетелеп жүрүүчү кеме*); 2. буксир (*кеме чиркелгич чоң аркан*); 3. *перен.* буксир (*сүрөө, жетек*); **взять на букси́р** буксирге алуу.

БУКСИ'РНЫЙ, -ая, -ое буксирдик, чиркеп жетелөөчү, сүрөөчү; **букси́рный парохо́д** буксирдик пароход.

БУКСИ'РОВАТЬ *несов. что* буксирдөө.

БУКСОВА'НИЕ *ср.* буксалоо; *см.* **буксова́ть**.

www.bizdin.kg

БУКСОВА'ТЬ *несов.* буксалоо (*дөңгөлөктүн бир орунда тегерене бериши*).

БУЛАВА' *ж. ист.* чокмор, булава (*бийлик белгиси, мис. Украина гетмандарында*).

БУЛА'ВКА *ж.* төөнөгүч.

БУЛА'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **булавка**-*га т.*; **була́вочная голо́вка** төөнөгүчтүн бөркү; **була́вочный уко́л** 1) төөнөгүч менен саюу; 2) *перен.* чымындын чакканындай да болбогон.

БУЛА'НЫЙ, -ая, -ое ак кула.

БУЛА'Т *м. уст.* 1. (*сталь*) болот; 2. *перен. поэт.* (*меч*) кылыч.

БУЛА'ТНЫЙ, -ая, -ое **булат** 1-*ге т.*; **була́тный меч** болот кылыч.

БУ'ЛКА *ж.* булка, бөлкө нан.

БУ'ЛЛА *ж.* булла (*Рим папасынын жиберген каты, грамотасы*).

БУ'ЛОЧНАЯ *ж.* бөлкө нан сатуучу магазин.

БУ'ЛОЧНИК *м.* 1. (*продавец булок*) бөлкө сатуучу; 2. (*пекарь*) нан бышыруучу, наабайчы.

БУ'ЛОЧНЫЙ, -ая, -ое **булка**-*га т.*; **бу́лочные изде́лия** бөлкө нандар.

БУЛТЫ'Х *межд. и в знач. сказ.* чулп этүү (*сууга түшүп кеткен нерсе*).

БУЛТЫХА'ТЬСЯ *несов. разг.* чулпулдоо.

БУЛТЫХНУ'ТЬСЯ *однокр. разг.* чулп этүү; **он бултыхну́лся в во́ду** ал сууга чулп этти.

БУЛЫ'ЖНИК *м.* шагыл таш, сайдын ташы.

БУЛЫ'ЖНЫЙ, -ая, -ое **булыжник**-*ке т.*; **булы́жная мостова́я** шагыл таш төшөлгөн жол.

БУЛЬВА'Р *м.* бульвар (*бак-дарак тигилген кең көчө*).

БУЛЬВА'РНЫЙ, -ая, -ое 1. **бульвар**-*га т.*; 2. *перен.* бульвардык (*мещандардын мүдөөсүнө ылайыкталган чыгарма*); **бульва́рный рома́н** бульвардык роман.

БУЛЬДО'Г *м.* бульдог (*иттин бир түрү*).

БУЛЬДО'ЗЕР *м.* бульдозер (1. *жука темирдин четин кысып бүктөгүч станок*; 2. *жерди жирей турган жана тегиздей турган, тракторго чиркегич машина*).

БУ'ЛЬКАНЬЕ *ср.* чулкулдоо, чуркулдоо.

БУ'ЛЬКАТЬ *несов.* чулкулдоо, чуркулдоо.

БУ'ЛЬКНУТЬ *однокр.* чулк этүү, чурк этүү.

БУЛЬО'Н *м.* сорпо (*жалаң гана эттин ынак сорпосу*).

БУМА'ГА I *ж.* 1. кагаз; **перга́ментная бума́га** пергамент кагазы; 2. (*документ*) кагаз (*документ, буйрук*); **ры́ться в бума́гах** кагаздарды аңтара берүү, кагаз менен алпурушуу; ◇ **остава́ться на бума́ге** кагаз жүзүндө калып калуу.

БУМА'ГА II *ж. текст.* пахта; **мате́рия из ше́рсти с бума́гой** жүн, пахта аралаш кездеме.

БУМАГОПРЯДЕ'НИЕ *ср.* пахтадан жип ийрип, кездеме токуп чыгаруу.

БУМАГОПРЯДИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое пахтадан жип ийрүүчү, кездеме чыгаруучу; **бумагопряди́льная маши́на** пахтадан жип ийрүүчү машина.

БУМАГОПРЯДИ'ЛЬНЯ *ж.* пахтадан жип ийрүүчү фабрика.

БУМА'ЖКА *ж.* 1. (*клочок бумаги*) бир барча кагаз; 2. *разг.* (*бумажные деньги*) кагаз (*акча*); **пятирублёвая бума́жка** беш сомдук кагаз (*акча*).

БУМА'ЖНИК *м.* бумажник (*акча капчыгы*).

БУМА'ЖНЫЙ I, -ая, -ое **бумага** I-*ге т.*; **бума́жное произво́дство** кагаз өндүрүшү.

БУМА'ЖНЫЙ II, -ая, -ое **бумага** II-*ге т.*

БУМАЗЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **бумазея**-*га т.*; **бумазе́йная руба́шка** бумазей көйнөк.

БУМАЗЕ'Я *ж.* бумазей (*эки жагы түктүү жумшак кездеменин бир түрү*).

БУ'НКЕР *м.* бункер (1. *мор. кеменин көмүр сакталуучу бөлмөсү*; 2. *с.-х. комбайндын дан чогулта турган бөлүгү*; 3. *тех. домна мештеринде руда, кокс коюла турган бөлмө*).

БУНТ I *м.* (*мятеж*) козголоң, бунт.

БУНТ II *м.* 1. (*кипа*) үймөк (*узун кылып кырдап үйүлгөн нерсе*); **бунты́ карто́феля** картөшкөнүн үймөктөрү; 2. (*товар в штабелях*) таңылчак; **това́р в бунта́х** таңылган товарлардын үймөгү.

БУНТА'РСКИЙ, -ая, -ое **бунтарь**-*га т.*

БУНТА'РСТВО *ср.* козголоңчулук (*козголоң көтөрүүчүлүк*).

БУНТА'РЬ *м.* козголоңчу.

БУНТОВА'ТЬ *несов.* козголоң чыгаруу, козголоңго катышуу, бунт чыгаруу.

БУНТОВЩИ'К *м.* козголоңго катышуучу, козголоңчу.

БУНЧУ'К *м. ист.* түпөк (*найзанын түпөгү*).

БУР *м. тех.* бургу (*минерал тектерин бургулоочу машина*).

БУРА' *ж. хим.* бура (*борный кычкыл натрий*).

БУРА'В *м. тех.* бурама, бургу, үшкү, буроо.

БУРА'ВИТЬ *несов. что* бургулоо, буроо, үшкүлөө.

БУРА'ВЧИК *м. уменьш. от* **бура́в** бурамача, кичине бурама, кичине буроо, кичине үшкү.

БУРА'К *м. обл.* кызгылт кызылча.

БУРА'Н *м.* бороон.

БУРА'ННЫЙ, -ая, -ое **буран**-*га т.*

БУРГОМИ'СТР *м.* бургомистр (*кээ бир Европа өлкөлөрүндө жана падышалык Россияда шаар башкаруучу*).

БУРДА' *ж. разг.* киргил, даамы жаман суюктук.

БУРДЮ'К *м.* чанач, меш, көөкөр.

БУРДЮ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **бурдюк**-*кө т.*

БУРЕВЕ'СТНИК *м. зоол.* буревестник (*деңиз кушунун бир түрү*).

БУРЕЛО'М *м.* шамалда сынган, кыйраган жыгач.

БУРЕ'НИЕ *ср. тех.* бургулоо (*тоо тектерин же жерди бургулоо*).

БУРЕ'ТЬ *несов.* күрөң тартуу.

БУРЖУА' *м. нескл.* буржуа (*буржуазия табына таандык киши*).

БУРЖУАЗИ'Я *ж.* буржуазия; **кру́пная буржуази́я** ири буржуазия; **ме́лкая буржуази́я** майда буржуазия.

БУРЖУА'ЗНО-ДЕМОКРАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое буржуазиялык-демократиялык; **буржуа́зно-демократи́ческая револю́ция** буржуазиялык-демократиялык революция.

БУРЖУА'ЗНЫЙ, -ая, -ое буржуазиялык; **буржуа́зная идеоло́гия** буржуазиялык идеология.

БУРЖУ'Й *м. разг.* буржуй; *см.* **буржуа́.**

БУРЖУ'ЙКА I *женск. р. к* **буржу́й.**

БУРЖУ'ЙКА II *ж. разг.* (*печь*) буржуйка (*кичинекей темир меш*).

БУРИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **бурение**-*ге т.*; бургулоочу, буроочу; **бури́льная маши́на** бургулоочу машина.

БУРИ'ЛЬЩИК *м.* буроочу, бургулоочу (*жумушчу*).

БУРИ'ТЬ *несов. что, тех.* бургулоо.

БУ'РКА *ж.* бурка (*кийизден же эчкинин жүнүнөн жасалган узун кементай*).

БУ'РКИ *только мн.* бурки (*булгаары менен башталып, тамандалган кийиз өтүк*).

БУ'РКНУТЬ *однокр. разг.* мыңк этүү, күңк этүү.

БУРЛА'К *м. уст.* бурлак (*байыркы заманда кайыкты же баржаны аркан менен сүйрөөчү жумушчу*).

БУРЛА'ЦКИЙ, -ая, -ое **бурлак**-*ка т.*; **бурла́цкая пе́сня** бурлактардын ыры.

БУРЛА'ЧЕСТВО *ср. уст.* бурлактык, бурлак болуп кесип кылуучулук.

БУРЛА'ЧИТЬ *несов. уст.* бурлак болуп иштөө.

БУРЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое шарылдаган; **бурли́вая река́** агыны катуу шарылдаган дарыя.

БУРЛИ'ТЬ *несов.* шарылдоо, шаркыроо, буркан-шаркан түшүү.

www.bizdin.kg

БУ'РНО *нареч.* дуулдап, шуулдап, күүлдөп, дүркүрөп.

БУ'РНЫЙ, -ая, -ое 1. толкундуу, долу; **бу́рное мо́ре** толкундуу деңиз; **бу́рный поры́в ве́тра** шамалдын дуулдаган эпкини; **бу́рные во́лны** долу толкун; 2. *перен.* дүркүрөгөн, дүрүлдөгөн; **бу́рный рост промы́шленности** өнөр жайынын дүркүрөп өсүшү; **бу́рные аплодисме́нты** дүркүрөгөн кол чабуулар; **бу́рный восто́рг** маңдайы жарылган кубаныч.

БУРОВО'Й, -а́я, -о́е *тех.*: **бурова́я маши́на** бургулоо машинасы.

БУ'РСА *ж. ист.* диний мектеп (*Россияда*).

БУРСА'К *м. ист.* бурсанын окуучусу.

БУРУ'Н *м. поэт.* көбүктүү толкун.

БУРУНДУ'К *м. зоол.* бурундук (*тыйын чычкандын бир түрү*).

БУРЧА'ТЬ *несов. разг.* 1. (*ворчать*) кобуроо, күңкүлдөө; **бурча́ть себе́ по́д нос** өзүнчө күңкүлдөө; 2. *чаще безл.* (*в желудке*) курулдоо, кулдуроо.

БУ'РЫ *мн.* бурлар (*Түштүк Африкадагы голландиялык эл*).

БУ'РЫЙ, -ая, -ое күрөң; **бу́рый медве́дь** күрөң аюу; **бу́рый у́голь** күрөң көмүр.

БУРЬЯ'Н *м.* узун чыгуучу отоо чөп.

БУ'РЯ *ж.* катуу бороон, көбүнчө жамгырдуу шамал, кардуу катуу шамал; ◇ **бу́ря негодова́ния** кыжыр кайноо; **бу́ря восто́ргов** күүлдөгөн чоң кубаныч; **бу́ря в стака́не воды́** арадай жерде чарадай жыйын.

БУРЯ'Т *м.* бурят.

БУРЯ'ТКА *женск. р. к* **буря́т**; бурятка.

БУРЯ'ТСКИЙ, -ая, -ое **бурят**-*ка т.*; **буря́тский язы́к** бурят тили.

БУРЯ'ТЫ *мн.* буряттар.

БУ'СИНА *ж.* бир мончок, сыңар мончок.

БУССО'ЛЬ *ж. тех.* буссоль (*геодезияда, артиллерияда колдонулуучу өлчөгүч прибор*).

БУ'СЫ *только мн.* мончок; **кора́лловые бу́сы** шуру мончок.

БУТ *м. тех.* бут (*курулушка керектүү сомдолгон таш*).

БУТАФО'Р *м.* бутафор (*бутафория жасоочу киши*).

БУТАФО'РИЯ *ж.* бутафория (1. *театр.* коюлуучу *пьесага жасалга болуучу нерселер*; 2. *перен.* чыныгы эмес, *жасалма нерсе*).

БУТАФО'РСКИЙ, -ая, -ое 1. **бутафория** 1-*ге т.*; 2. *перен.* чыныгы эмес, жасалма.

БУТЕРБРО'Д *м.* бутерброд (*үстүнө май сыйпалган же балык, колбаса, сыр ж. б. нерсе коюлган бир кесим нан*).

БУТИ'ТЬ *несов. что, тех.* бут (таш) төшөө (*мис. фундаменттин астына*).

БУ'ТОВЫЙ, -ая, -ое **бут**-*ка т.*; **бу́товая кла́дка** буттан куруу (*имаратты бут таштарынан цемент менен карматып тургузуу*).

БУТО'Н *м.* бутон (*ачыла элек гүл*).

БУ'ТСЫ *только мн. спорт.* бутсы (*футбол тепкенде кие турган батинке*).

БУТУ'З *м. разг.* болтогой бала.

БУТЫ'ЛКА *ж.* бөтөлкө, бутылка.

БУТЫ'ЛОЧНО-ЗЕЛЁНЫЙ, -ая, -ое бөтөлкөдөй жашыл, бөтөлкө сыяктуу жашыл.

БУТЫ'ЛОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. **бутылка**-*га т.*; **буты́лочное стекло́** бөтөлкө айнеги, бөтөлкө жасалуучу айнек; 2. (*о цвете*) бөтөлкө түстүү (*көгүлдүр*); **буты́лочного цве́та** бөтөлкө түстүү.

БУТЫ'ЛЬ *ж.* чоң бөтөлкө.

БУ'ФЕР *м.* буфер (1. *ж.-д. вагондорду катуу кагылышуудан сактоочу пружиналуу тегерек темирлер*; 2. *перен. кагылышуудан сактоо үчүн эки нерсенин ортосуна коюлган нерсе*).

БУ'ФЕРНЫЙ, -ая, -ое 1. *ж.-д.* **буфер**-*ге т.*; буфердүү; **бу́ферное сцепле́ние ваго́нов** вагондордун буфердүү чиркелиши; 2. *перен.* буфердик (*ортодогу кыстырынды, буфер ролун аткаруучу*); **бу́ферное госуда́рство** буфердик мамлекет.

БУФЕ'Т *м.* буфет (1. *идиштер сакталуучу шкаф*; 2. *ресторанда же мекемеде кургак тамак жана ичимдик сатылуучу үстөл*).

БУФЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **буфет**-*ке т.*

БУФЕ'ТЧИК *м.* буфетчи (1. *буфет кызматчысы*; 2. *уст. буфет ээси*).

БУФЕ'ТЧИЦА *женск. р. к* **буфе́тчик**.

БУФФОНА'ДА *ж.* буффонада (1. *театр. маскарапаздык, эң күлкүлүү түрдө курулган пьеса*; 2. *перен. маскарапаздык, күлкүлүү кызык-жоруктар*).

БУХ *межд. и в знач. сказ.* барч, болч, күрс, шарп, чалп; **он бух в во́ду** ал чалп этип суугa түшүп кетти.

БУХА'НКА *ж.* буханка (*бүтүн бөлкө*).

БУ'ХАТЬ *несов. разг.* күрсүлдөө, күрс этүү; **вдали́ бу́хает пу́шка** алыстан замбирек күрс этет.

БУХГА'ЛТЕР *м.* бухгалтер.

БУХГАЛТЕ'РИЯ *ж.* бухгалтерия (1. *бухгалтериялык иштин теориясы жана практикасы*; 2. *мекеменин бухгалтерия бөлүмү*).

БУХГА'ЛТЕРСКИЙ, -ая, -ое **бухгалтерия**-*га*, **бухгалтер**-*ге т.*; бухгалтериялык; **бухга́лтерская рабо́та** бухгалтериялык иш.

БУ'ХНУТЬ I *однокр. разг.* 1. күрс эттирүү, дүңк эттирүү; 2. *что* (*необдуманно сказать*) **...деп айтып** коюу, **...**деп айтып салуу.

БУ'ХНУТЬ II *несов.* (*разбухать*) көбүү, көөп чыгуу, барсаюу.

БУ'ХНУТЬСЯ *однокр. разг.* күрс этүү, чалп этүү; **он бу́хнулся в во́ду** ал суугa чалп эле дей түштү.

БУ'ХТА *ж.* бухта (*деңиз же көлдөгү кичинекей булуң*).

БУ'ЧА *ж. разг.* чуу, чатак; **подня́ть бу́чу** чуу көтөрүү.

БУЧЕ'НИЕ *ср.* 1. (*в щёлоке*) шакардуу суугa кайнатуу; 2. (*кожи*) терини ашатуу.

БУ'ЧИТЬ *несов.* 1. (*в щёлоке*) шакардуу суугa кайнатуу; 2. (*кожу*) терини ашатуу.

БУШЕВА'ТЬ *несов.* 1. алай-дүлөй түшүү (*напр. о метели*); алоолонуу (*о пламени*); 2. *перен.* долуланууу, чамынуу, жаалдануу.

БУ'ШЕЛЬ *м.* бушель (*Англияда жана АКШда чубурулма нерселерди өлчөгүч*); **бу́шель пшени́цы** бир бушель буудай.

БУШЛА'Т *м.* бушлат (*матростун сукнодон тигилген бешманты*).

БУШПРИ'Т *м. мор.* бушприт (*кеменин тумшугундагы жантайган кыска мачта*).

БУЯ'Н *м.* жаңжалчы, чатак; ээ-жаа бербеген долу.

БУЯ'НИТЬ *несов. разг.* жаңжал салуу, чатак салуу.

БЫ (Б) *частица* эле, -са, боло, да; **я бы пошёл, да де́ло есть** мен барар элем, бирок жумушум бар; **бы́ло бы жела́ние, а де́ло найдётся** иштеймин десе, иш табылат; **ты бы отдохну́л немно́го** сен бир аз дем алсаң боло; **мне бы не удало́сь э́того сде́лать, е́сли бы ты не прие́хал** сен келбесең, мен бул ишти иштей албайт элем; **не тебе́ бы говори́ть, да не мне бы слу́шать** сен айтпагын да, мен укпайын; **ты бы убира́лся отсю́да** деги сен ушерден жоголсоң экен.

БЫВА'ЛО *частица*: **и я, быва́ло, сади́лся на верблю́да** менин да төөгө минген күндөрүм болгон; ◇ **как ни в чём не быва́ло** деле эч нерсе болбогондой болуп; **вчера́ у меня́ голова́ боле́ла, а сегодня́ я встал как ни в чём не быва́ло** кечээ башым ооруду эле, бүгүн деле эч нерсе болбогонсуп дыңылдап калыптырмын.

БЫВА'ЛЫЙ, -ая, -ое 1. (*много видевший*) тажрыйбалуу, көптү көргөн; 2. (*привычный*) эски, боло келген; **э́то де́ло быва́лое** бул боло келген иш.

www.bizdin.kg

БЫВА'ТЬ *несов.* 1. болгулоо, келүү; **я быва́л в го́роде** мен шаарда болуп жүргөмүн; 2. *безл.* (*случаться*) болуу; **быва́ет и так** андай да болот; **с ним э́то быва́ет** анын ошондою бар.

БЫ'ВШИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **быть**; 2. мурунку; **бы́вший дире́ктор заво́да** заводдун мурунку директору.

БЫҚ I *м.* бука (*производитель*); өгүз (*вол*); ◇ **упёрся как бык** көшөрүп туруп алды.

БЫҚ II *м. чаще мн.* (*устой моста*) көпүрөнүн таянчыгы.

БЫЛИ'НА *ж.* жомок (*баатырлар жөнүндө ыр менен айтылган жомок*).

БЫЛИ'НКА *ж.* чөптүн сабагы; бир тал чөп; **там не растёт ни были́нки** ал жерде бир тал да чөп чыкпайт.

БЫ'ЛО *частица* эле; **я бы́ло пошёл, но разду́мал** барайын дедим эле, бирок айнып калдым; **я бы́ло нача́л, да пото́м бро́сил** баштап койдум эле, анан таштап койдум.

БЫЛО'Е *ср.* баштан кечирген, баштан өткөн.

БЫЛО'Й, -а́я, -о́е баштан кечирген, баштан өткөн; **было́е дни** баштан өткөн күндөр.

БЫЛЬ *ж.* болгон иш, анык болгон иш; **э́то быль, а не ска́зка** бул жомок эмес, болгон иш.

БЫЛЬЁ *ср.*: **быльём поросло́** эчак унутулган, такыр унутулуп бүткөн.

БЫСТРИНА' *ж.* шар (*суунун шары, шар аккан жери*).

БЫ'СТРО *нареч.* тез, бат, ылдам.

БЫСТРОГЛА'ЗЫЙ, -ая, -ое көзү ойноктогон, көзү жөн турбаган.

БЫСТРОҚРЫ'ЛЫЙ, -ая, -ое 1. *поэт.* учкул; **быстрокры́лый бе́ркут** учкул бүркүт; 2. (*о времени*) зуулдап өткөн.

БЫСТРОНО'ГИЙ, -ая, -ое күлүк, учкаяк; **быстроно́гий конь** күлүк ат.

БЫСТРОРАСТУ'ЩИЙ, -ая, -ее тез өсүүчү, бат өсүүчү.

БЫСТРОТА' *ж.* тездик, ылдамдык; ◇ **с быстрото́й мо́лнии** чагылгандай тез.

БЫСТРОТЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое тез өткөн, бат өткөн, зуулдап өткөн; **быстроте́чное вре́мя** тез өткөн убакыт.

БЫСТРОХО'ДНЫЙ, -ая, -ое тез жүрүүчү, күлүк; **быстрохо́дный ка́тер** тез жүрүүчү катер.

БЫ'СТРЫЙ, -ая, -ое тез, ылдам, шар; **бы́строе тече́ние** шар агым; **бы́стрый темп рабо́ты** жумуштун ылдам темпи.

БЫТ *м.* турмуш; **ста́рый быт** эски турмуш; **но́вый быт** жаңы турмуш.

БЫТИЕ' *ср. филос.* бытие (*реалдуулук, болмуш, турмуш*); **бытие́ определя́ет созна́ние** бытие ойду белгилейт.

БЫ'ТНОСТЬ *ж.* болгон кез, болгон убак; **в бы́тность его́ в Кра́сной А́рмии** анын Қызыл Армияда болгон кезинде.

БЫТОВА'ТЬ *несов.* турмушта болуу; **не́которые ста́рые обы́чаи ещё быту́ют у нас** кээ бир эски салттар биздин арабызда дагы эле бар.

БЫТОВО'Й, -а́я, -о́е **быт**-*ка т.*; турмуштук, турмуштагы, тиричиликтеги; **бытовы́е усло́вия** турмуш шарттары; **бытово́е обслу́живание** турмуш жагын тейлөө; **бытово́й рома́н** *лит.* турмуштук роман.

БЫТЬ *несов.* 1. (*иметься*) бар, болуу; **у меня́ есть рабо́та** менин жумушум бар; **у него́ есть де́ти** анын балдары бар; 2.: **я бу́ду за́втра в го́роде** мен эртең шаарда боломун; **за́втра бу́дет дождь** эртең жамгыр жаайт; 3. *часть составного сказ.*: **я был бо́лен** мен оору элем; **я бу́ду игра́ть** мен ойноймун; ◇ **была́ не была́!** *или* **будь что бу́дет!** тобокел!; **быть беде́** кырсык болбой койбойт; **как быть?** эмне кылуу керек?; **быть не при чём** эч катышы болбоо; **так и быть** мейли, ушундай болсун; **должно́ быть** *вводн. сл.* болуу керек, ал эми, балким; **быть мо́жет** мүмкүн; **был тако́в** жылт коюп, жолуна түшкөн; **не тут-то бы́ло** болуңкурабай калды, ордунан чыкпай калды.

БЫТЬЁ *ср.*: **житьё-бытьё** турмуш-тиричилик.

БЫЧА'ЧИЙ, -ья, -ье *см.* **бы́чий**.

БЫ'ЧИЙ, -ья, -ье **бык**-*ка т.*; **бы́чья ко́жа** өгүз териси.

БЫЧО'К I *м.* торпок, оопаз.

БЫЧО'К II *м.* (*рыба*) бычок (*деңиз балыгынын бир түрү*).

БЮДЖЕ'Т *м.* бюджет (*мамлекеттин, мекеменин, ишкананын же айрым адамдын доходдорун жана расходдорун белгилүү бир срокко, мөөнөткө алдын ала эсептеп коюу*); **годово́й бюдже́т** жылдык бюджет; ◇ **бюдже́т вре́мени** убакыт эсеби, убакыт бюджети.

БЮДЖЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **бюджет**-*ке т.*; **бюдже́тный год** бюджет жылы.

БЮЛЛЕТЕ'НЬ *м.* 1. бюллетень (*коомдук мааниси бар окуялар жөнүндө берилген кыскача официалдык кабар*); 2. бюллетень (*маалымат жана колдонмо үчүн бир мекеме тарабынан чыгарылган официалдык журнал*); 3. бюллетень; **избира́тельный бюллете́нь** шайлоо бюллетени; 4. (*больничный лист*) бюллетень (*оорулуу кишиге врачтын берген кагазы*); **получа́ть посо́бие по бюллете́ню** бюллетень боюнча жардам акча алуу.

БЮРО' I *ср. нескл.* 1. бюро (*бир уюмга жетекчилик кылуучу адамдардын составы же белгилүү милдетти аткаруу үчүн мекеме же коом тарабынан бөлүнүп коюлган адамдардын составы*); **парти́йное бюро́** партиялык бюро; 2. бюро (*кандайдыр бир мекеменин канцеляриясы, конторасы, жайгаштыруу органы*); **спра́вочное бюро́** справка бюросу; **бюро́ пого́ды** аба ырайынын бюросу.

БЮРО' II *ср. нескл.* (*конторка*) бюро (*көбүнчө канцелярийда же конторада болуучу тартмалуу стол*).

БЮРОКРА'Т *м.* бюрократ (1. *иштин формалдык гана жагын карап, анын негизги мазмунуна көңүл бурбаган адам*; 2. *уст. буржуазиялык мамлекеттерде жогорку администрацияга таандык чоң чиновник*).

БЮРОКРАТИ'ЗМ *м.* бюрократизм (1. *төрөчүлдүк, массадан обочолоп мекеме аркылуу гана башкаруу системасы*; 2. *перен. өз милдетине кайдигер кароочулук; массанын талаптарын эске албоочулук*).

БЮРОКРАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое бюрократтык; **бюрократи́ческое отноше́ние к де́лу** ишке бюрократтык мамиле кылуу.

БЮРОҚРА'ТИЯ *ж.* бюрократия (*массадан обочолоп, мекеме аркылуу гана башкаруу системасы*).

БЮСТ *м.* бюст (1. *кишинин белден жогору жагынын бир нерседен куюлган же жасалган сүрөтү*; 2. *аялдын эмчеги*).

БЮСТГА'ЛЬТЕР *м.* бюстгальтер (*эмчек тарткыч, чыптама*).

БЯ'ЗЕВЫЙ, -ая, -ое **бязь**-*га т.*

БЯЗЬ *ж.* бөз (*кездеменин бир түрү*).

В

В (ВО) *предлог* 1. *с вин. п.* (*при обозначении направления действия — на вопрос «куда?»*) -га; **войти́ в дом** үйгө кирүү; **в Москву́** Москвага; **ме́тить в цель** бутага мээлөө; **поступи́ть в университе́т** университетке кирүү; **вступи́ть в па́ртию** партияга кирүү, партияга өтүү; **избра́ть в прези́диум** президиумга шайлоо; 2. *с предл. п.* (*при обозначении места — на вопрос «где?»*) -да; **я́блоки лежа́т в я́щике** алма ящиктин ичинде, алма ящикте; **жить в Москве́** Москвада туруу; **учи́ться в университе́те** университетте окуу; **в прези́диуме** президиумда; 3. *с вин. и предл. п.* (*при опре-

www.bizdin.kg

делении качества, свойства, состояния, вида чего-л.) ⁼ган, ⁼да, ⁼луу; **рису́нок в кра́сках** боёлгон сүрөт; **тетра́дь в кле́тку** чакмак сызыктуу дептер, чакмакталган дептер (*чакмактап сызылган дептер*); **пла́тье в пя́тнах** темгилденген көйнөк; **лека́рство в порошка́х** күл майдаланган дары, майдаланган дары; **чита́ть в очка́х** көз айнекчен окуу; **в фо́рме ша́ра** шар формасында, шар формалуу; **в еди́нственном числе́** жекелик санда; 4. *с вин. и предл. п.* (*при обозначении времени — на вопрос «когда?»*) ⁼да, ⁼ы; **в январе́** январда; **в 1955 году́** 1955 жылы; **в про́шлом году́** өткөн жылы; **в по́лдень** шашкеде; **в тот день** ошол күнү; **в ночь на суббо́ту** ишембинин түнүндө, **в настоя́щее вре́мя** азыркы убакытта; **в двадца́том ве́ке** жыйырманчы кылымда; **во второ́м часу́** экинчи саатта; **в че́тверть второ́го** бирден он беш минута өткөндө; **в оди́н день** бир күндө; **в де́тстве** бала чакта, бала кезде; **е́хать со ско́ростью со́рок киломе́тров в час** саатына кырк километр ылдамдык менен жүрүү; 5. *с вин. и предл. п.* (*для указания количества, размера, веса*) ⁼да, ⁼луу, ⁼дагы; **ко́мната в два́дцать ме́тров** жыйырма метр өлчөмүндөгү бөлмө; **ве́сом в одну́ то́нну** бир тонна салмагында; **цено́й в три рубля́** баасы үч сом; **коме́дия в трёх а́ктах** үч актылуу комедия; 6. *с вин. п.* (*при указании на изменение вида, состояния*) ⁼га; **преврати́ть в пар** бууга айландыруу; **изорва́ть в кло́чья** быт-чытын чыгарып тытуу; **преврати́ть в разва́лины** урандыга (кыйрандыга) айландыруу; 7. *с вин. п.* (*при обозначении игры*): **игра́ть в ша́хматы** шахмат ойноо; **игра́ть в футбо́л** футбол ойноо; **игра́ть в ка́рты** карта ойноо; 8. *с вин. п.* (*со словом «раз» при сравнении*) эсе; **в три ра́за то́лще** үч эсе калың (жоон); **в три ра́за бо́льше** үч эсе көп, үч эсе арбын, үч эсе чоң; **в два ра́за ме́ньше** эки эсе аз, эки эсе кичине; 9. *с вин. п.* (*при указании на семейное сходство*) так; **ма́льчик весь в отца́** бала атасынын так өзү; 10. *с предл. п.* (*при обозначении расстояния*) ⁼да; **в двух киломе́трах от го́рода** шаардан эки километр аралыкта; **в двух шага́х от меня́** менден эки кадам аралыкта; 11. *с предл. п.* (*для обозначения избытка, преимущества, а также недостатка или разницы в отношении каких-л. предметов, явлений*) ⁼да, ⁼ды, ⁼дагы; **ра́зница в года́х** жаштагы айырма; **оши́бка в пяти́ копе́йках** жаңылыштык беш тыйында; **просчёт в рубле́** жаңылыш эсеп бир сомдо; ◇ **зна́ток в жи́вописи** живописти билгич; **в тече́ние** ичинде; **в том числе́** ошонун ичинде; **в ка́честве** катарында, болуп; **в конце́ концо́в** эң аягында, акыры аягында; **сказа́ть в шу́тку** тамашалап айтуу; **в насме́шку** шылдыңдап, мазактап; **во-пе́рвых** биринчиден; **во-вторы́х** экинчиден; **в-тре́тьих** үчүнчүдөн; **в-пя́тых** бешинчиден.

В⁼ (ВО⁼, ВЪ⁼) *приставка; төмөндөгүлөрдү көрсөтүүчү приставка:* 1) *кыймыл-аракеттин бир нерсенин ичине карата багытталганын көрсөтөт; мис.* **входи́ть** кирүү, ичине кирүү; **вбежа́ть** жүгүрүп кирүү, ичине жүгүрүп кирүү; 2) *«ся» частицасы жалганганда бир нерсенин ичине багытталган кыймыл-аракеттин бир чекке жеткенин көрсөтөт; мис.* **вслу́шаться** көңүл коюп угуу, көңүл коюп тыңшоо, ыкылас менен кулак салуу, ыкылас менен угуу.

ВА-БА́НК *нареч. карт.* ва-банк (*үстөк, карта оюнунда «бардык банкты тостум» деп айтуу*); **идти́ ва-ба́нк** *перен.* тобокел кылуу.

ВА́БИК *м. охот.* вабик (*айбандардын же куштардын үнүн туурап чакыруучу чыйпылдак*).

ВА́БИТЬ *несов. кого-что, охот.* айбандарды же куштарды вабик менен алдап чакыруу.

ВА́ГА *ж.* вага (1. *чоң тараза;* 2. *оор нерселерди көтөрүү үчүн колдонулуучу узун жыгач*).

ВАГО́Н *м.* вагон; **това́рный ваго́н** товар вагону, товардык вагон; **пассажи́рский ваго́н** пассажир вагону, пассажирдик вагон; **трамва́йный ваго́н** трамвай вагону; **плацка́ртный ваго́н** плацкарталуу вагон; **мя́гкий ваго́н** жумшак вагон; **жёсткий ваго́н** катуу вагон; **бага́жный ваго́н** багаж вагону; **ваго́н-рестора́н** вагон-ресторан.

ВАГОНЕ́ТКА *ж.* вагонетка (*жакын аралыкка жүк ташуучу үстү ачык кичине вагон*).

ВАГО́ННЫЙ, -ая, -ое **вагон**-*го т.*; **ваго́нная ось** вагон огу.

ВАГОНОВОЖА́ТЫЙ *м.* вагоновожатый (*трамвай вагонун жүргүзүүчү адам*).

ВАГОНОРЕМО́НТНЫЙ, -ая, -ое вагондорду ремонт кылуучу; **вагоноремо́нтный заво́д** вагондорду ремонт кылуучу завод.

ВАГОНОСТРОЕ́НИЕ *ср.* вагон курулушу, вагон жасоо.

ВАГОНОСТРОИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое вагон куруучу; **вагоностро́ительный заво́д** вагон куруучу завод.

ВАГРА́НКА *ж. тех.* вагранка (*заводдо чоюнду жана түстүү металлдарды эритүүчү кичине меш*).

ВА́ЖНИЧАТЬ *несов. разг.* бой көтөрүү, чоңсунуу, кекирейүү.

ВА́ЖНО 1. *нареч.* (*с важным видом*) кекирейген түр менен, кекирейип, бой көтөрүп; 2. *безл. в знач. сказ.* зарыл, керек; **ему́ ва́жно знать э́то** ага муну билүү зарыл.

ВА́ЖНОСТЬ *ж.* 1. (*значительность*) чоң маанилүүлүк, зор маанилүүлүк, эң керектүүлүк; **ва́жность вопро́са** маселенин зор маанилүүлүгү; 2. (*высокомерие*) бой көтөрүүчүлүк, кекирейүүчүлүк; ◇ **велика́ ва́жность** *или* **э́ка ва́жность** *разг.* эч кыса жок, никеси бузулбайт.

ВА́ЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (*значительный*) чоң маанилүү, зор маанилүү, эң керектүү; **ва́жный вопро́с** зор маанилүү маселе; **ва́жное собы́тие** зор маанилүү окуя; **ва́жный морско́й путь** эң маанилүү деңиз жолу; 2. (*высокомерный*) бой көтөргөн, кекирейген; **с ва́жным ви́дом** кекирейген түр менен, кекирейип, бой көтөрүп.

ВА́ЗА *ж.* ваза (*жемиш, гүл салынып, коюздук үчүн коюла турган идиш*).

ВАЗЕЛИ́Н *м.* вазелин (*медицинада, техникада, косметикада колдонулуучу май*).

ВАЗЕЛИ́НОВЫЙ, -ая, -ое **вазелин**-*ге т.*; **вазели́новое мы́ло** вазелин самын.

ВАЗО́Н *м.* вазон (*ичине гүл өстүрүлүүчү карапа*).

ВАКА́НСИЯ *ж.* вакансия (*мекемелерде кызматчы алынуучу бош орун*).

ВАКА́НТНЫЙ, -ая, -ое ваканттуу (*бош*); **вака́нтная до́лжность** ваканттуу кызмат орду.

ВА́КСА *ж.* вакса (*өтүк май*).

ВА́КСИТЬ *несов. что* вакса менен жылтыратып майлоо, вакса менен майлап жылтыратуу.

ВА́КУУМ *м. тех.* вакуум (*туюк кылып бекитилген идиштин ичиндеги абанын эң сейректелген абалы*).

ВАКХАНА́ЛИЯ *ж.* 1. *чаще мн. ист.* вакханалия (*байыркы гректердин жана байыркы римдиктердин Вакха — ичкиликтин жана көңүл ачуунун кудайына арналган майрамдары*); 2. *перен.* (*оргия*) вакханалия (*ашыра, чектен тыш ичкиликтүү жыйын*); 3. *перен.* (*беспорядок*) вакханалия (*жүгөнсүздүк, ашкан тартипсиздик*).

ВАКХА́НКА *ж.* вакханка (1. *ист. Байыркы Грециянын Вакх деген кудайына кызмат кылуучу аял;* 2. *перен. эң эле ойноочул, аягы суюк аял*).

ВАКЦИ́НА *ж. мед.* вакцина (*жугуштуу ооруларга каршы эмдөө үчүн колдонула турган препарат*).

ВАКЦИНА́ЦИЯ *ж. мед.* вакцинация (*жугуштуу оорулардан сактануу үчүн вакцина менен эмдөө*).

ВАЛ I *м.* (*волна*) чоң толкун.

ВАЛ II *м.* (*насыпь*) жал, тосмо (*үйүлгөн, кырдалган топурак; топурактан жасалган жал*); **крепостно́й вал** крепосттук жал.

ВАЛ III *м. тех.* вал (*ар түрдүү механизмдердин огунда айлануучу цилиндр*).

www.bizdin.kg

ВАЛА'НДАТЬСЯ *несов. разг.* сандалып жүрүү, эшек такалоо, пайдасыз иш менен алпурушуу.

ВАЛЕ'ЖНИК *м. собир.* токойдо жаткан бутак-сутактар.

ВАЛЁК *м.* 1. (*бельевой*) калтек (*жуулган кирди таптоочу жалпак токмок*); 2. *полигр.* валёк (*наборго, терилген арип-тердин үстүнө боёкту жүктүрүү үчүн колдонулуучу цилиндр*); 3. (*у экипажа*) валёк (*постромкаларды экипажга бириктирүү үчүн колдонулат*).

ВА'ЛЕНКИ *мн.* (*ед.* **валенок** *м.*) кийиз өтүк, пима.

ВАЛЕ'НТНОСТЬ *ж. хим.* валенттүүлүк (*бир элементтин атомунун водороддун белгилүү бир сандагы атомдору менен кошула алуу жөндөмдүүлүгү*).

ВАЛЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое *хим.* валенттүү.

ВАЛЕРЬЯ'НА *ж. бот.* валерьяна (*дары өсүмдүгү*).

ВАЛЕРЬЯ'НКА *ж. разг.* валерьянка; *см.* **валерья́новый (валерья́новые ка́пли)**.

ВАЛЕРЬЯ'НОВЫЙ, -ая, -ое **валерьяна**-*га т.*; валерьяндуу; **валерья́новые ка́пли** валерьяна тамчысы (*дары*).

ВАЛЕ'Т *м.* балта (*карта ойнунда*).

ВА'ЛИК *м.* валик (1. *тех. кичирээк вал*; 2. *тех. тыбыш жазууга ылайыкталган фонографтагы момдуу цилиндр*; 3. *дивандын эки башына коюлган жумуру жаздык*).

ВАЛИ'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*сбрасывать, опрокидывать, обрушивать*) кулатуу, жыгуу; **урага́н вали́л дере́вья** аябаган катуу шамал дарактарды кулатты; 2. *что, разг.* (*в одно место*) бир жерге таштоо, баш аламан үйүп жыюу (*в беспорядке*); **вали́ть в одну́ ку́чу** 1) бир үймөккө баш аламан үйүү; 2) *перен.* баш аламан эле жыйнай берүү; 3. *что на кого, перен. разг.* оодаруу, оодара салуу, жүктөй салуу; **вали́ть вину́** *на кого-л.* күнөөнү *бирөөгө* оодаруу; 4. *разг.* (*идти толпой*) каптоо, жабылуу, калың болуп жапырт кирүү; **наро́д вали́л на пло́щадь** калың эл аянтка жапырт чогулуп жатты, эл аянтты каптап кетти; 5. (*густой массой*) оргуштап чыгуу, лапылдап жааш; **дым вали́л из трубы́** мордон түтүн оргуштап чыгып жатты; **вали́л густо́й снег** калың кар лапылдатып жаап турду.

ВАЛИ'ТЬСЯ *несов.* (*падать*) кыйшаюу, абдан чарчоо, жыгылуу; **вали́ться на́ бок** кыйшаюу, жамбаштап жатуу; **вали́ться с ног** (*от усталости*) абдан чарчоо, бут шилтөөгө келбей абдан чарчоо; **всё ва́лится из рук** көңүл чаппай калып, колдон эч нерсе келбей жатат.

ВА'ЛКИЙ, -ая, -ое калкылдак, оодарылгыч; **ва́лкая ло́дка** калкылдак кайык; ◇ **ни ша́тко ни ва́лко** *погов.* ачтан өлбөс, көчтөн калбас.

ВАЛОВО'Й, -а́я, -о́е дүң, бардык, жалпы; **валово́й дохо́д** дүң доход, бардык доход; **валово́й сбор зерна́** эгиндин жалпы (дүң) түшүмү; **валова́я проду́кция** жалпы (дүң) продукция.

ВАЛО'М *нареч.*: **пу́блика вало́м вали́т** калың эл жапырт кирип жатат.

ВАЛТО'РНА *ж. муз.* валторна (*жезден жасалган музыкалык инструмент*).

ВАЛТОРНИ'СТ *м.* валторнист (*валторнада ойноочу музыкант*).

ВАЛУ'Н *м.* валун, тоо таш (*мөңгүдөн пайда болгон, тоо тектерине кирүүчү тегерек тарткан зор таш*).

ВА'ЛЬДШНЕП *м. зоол.* вальдшнеп (*чулдук сымал токой куштарынын бир түрү*).

ВАЛЬС *м.* вальс (1. *танецтин бир түрү*; 2. *ушул танецтин музыкасы*).

ВАЛЬСИ'РОВАТЬ *несов.* вальс бийлөө.

ВАЛЬЦЕВА'ТЬ *несов. что, тех.* вальцовкалоо (*валдын ортосу менен жүргүзүү, иштетүү*); **вальцева́ть желе́зо** темирди вальцовкалоо.

ВАЛЬЦО'ВКА *ж. тех.* 1. (*действие*) вальцовкалоо; 2. (*машина*) вальцовка (*вальцалагыч машина*).

ВАЛЬЦО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое вальцовкалоочу; **вальцо́вочный цех** вальцовкалоочу цех.

ВАЛЬЦО'ВЩИК *м.* вальцовщик (*вальцовкалоочу жумушчу*).

ВАЛЬЦО'ВЫЙ, -ая, -ое вальцовкалоочу; **вальцо́вая ме́льница** вальцовкалоочу тегирмен.

ВАЛЬЦЫ' *мн.* (*ед.* **валёц** *м.*) вальцы (1. *механизмдердин огунда айлануучу цилиндрлер*; 2. *валдуу станок*).

ВАЛЮ'ТА *ж. эк.* валюта (*кандайдыр бир өлкөнүн акча единицасы, мис. сом, доллар, франк ж. б.*); **твёрдая валю́та** туруктууу валюта (*алтын же башка баалуу нерселер менен камсыз кылынган валюта*); **иностра́нная валю́та** чет өлкө валютасы.

ВАЛЮ'ТНЫЙ, -ая, -ое **валюта**-*га т.*; валюталык; **валю́тный курс** валюта курсу (*бир өлкөнүн валютасынын экинчи бир өлкөнүн валютасы менен көрсөтүлгөн баасы*).

ВАЛЯ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **валяние**-*ге т.*; **валя́льное произво́дство** жүндөн же тыбыттан басып, кийиз өтүк ж. б. жасоо.

ВАЛЯ'ЛЬЩИК *м.* жүн же тыбыттан ар түрдүү нерсе басып, кийиз өтүк ж. б. жасоочу жумушчу.

ВАЛЯ'НИЕ *ср.* басуу (*жүн же тыбыттан ар түрдүү нерсе басып чыгаруу*).

ВА'ЛЯНЫЙ, -ая, -ое басылган, жүндөн басылган; **ва́ляные сапоги́** *см.* **ва́ленки.**

ВАЛЯ'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* сүйрөө, оодаруу, оонатуу, тоголотуу; **валя́ть в снегу́** кардын үстүнө сүйрөө; **валя́ть по́ полу** полдун үстүндө сүйрөө; **валя́ть те́сто в муке́** камырды унга оонатуу; 2. *что* (*скатывать*) томолоктоо, жумалактоо; **валя́ть ком из сне́га** карды томолоктоо; 3. *что* (*сбивать из шерсти*) басуу; **валя́ть во́йлок** кийиз басуу; ◇ **валя́ть дурака́** *разг.* акмактын ишин кылуу.

ВАЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. (*лежать не на месте, в беспорядке*) чачылып жатуу; **бума́жки валя́ются на полу́** кагаз полдо чачылып жатат; 2. (*лежать бездельничая*) эчтеке кылбай бекер жатуу; **валя́ться на дива́не** эчтеке кылбай диванда бекер жатуу; 3. оонoo, оонап жатуу, ооналактап жатуу; **валя́ться в снегу́** карга оонoo; ◇ **валя́ться в нога́х** *разг.* бутуна жыгылуу, бутун кучактоо.

ВАМ *мест. личн. дат. п. от* **вы** силерге; сизге, сиздерге (*вежливая форма*); **друзья́, вам на́до торопи́ться** курдаштар, силерге шашылуу керек; **я вам, това́рищ, благода́рен** мен сизге, жолдош, ыраазымын.

ВА'МИ *мест. личн. твор. п. от* **вы** силерге; сиз менен, сиздер менен, сиздин, сиздердин (*вежливая форма*); **де́ти, я ва́ми дово́лен** балдар, мен силерге ыраазымын; **това́рищ, моя́ о́чередь за ва́ми** жолдош, менин кезегим сиздин артыңызда.

ВАМПИ'Р *м.* 1. *фольк.* вампир (*жомоктордо — мүрзөдөн чыгып, тирүү адамдардын канын соруучу өлүк*); 2. *зоол.* вампир (*эт менен тамактануучу ири жарканат*); 3. *перен.* вампир, кан соргуч, мыкачы, канкор, кан ичкич.

ВАНА'ДИЙ *м. хим.* ванадий (*химиялык элемент*).

ВАНДА'Л *м.* вандал (*маданият байлыктарын кыйратуучу, варвар*).

ВАНДАЛИ'ЗМ *м.* вандализм (*маданият байлыктарын ырайымсыздык менен талкалоо*).

ВАНИ'ЛЬ *ж.* ваниль (*тропиктик өсүмдүктүн бир түрү жана ошол өсүмдүктүн жемиши*).

ВАНИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **ваниль**-*ге т.*; **вани́льный порошо́к** ваниль порошогу.

ВА'ННА *ж.* 1. (*сосуд*) ванна; **сесть в ва́нну** ваннага отуруу; 2. (*купание*) чөмүлүү, киринүү; **приня́ть ва́нну** чөмүлүү; 3. *мед.* ванна (*денеге абанын таасирин, күндүн жарыгынын жана башкалардын таасирин тийгизүү аркылуу эмдөө процедурасы*); **со́лнечная ва́нна** күн ваннасы.

ВА'ННАЯ *ж.* ванна бөлмөсү,ванналуу бөлмө.

ВА'ННЫЙ, -ая, -ое **ванна**-*га т.*; ванналык; **ва́нная ко́мната** *см.* **ва́нная.**

ВА'НТЫ *мн.* (*ед.* **ва́нта** *ж.*) *мор.* ванталар (*мачтаны бекитип туруучу жоон аркандар*).

www.bizdin.kg

ВАР *м.* вар (*кайнатылып коюуланткан чайыр*).

ВА'РВАР *м.* 1. *ист.* варвар (*байыркы гректер жана римдиктер башка жердин кишилерин «варвар» деп аташкан*); 2. *перен.* олдоксон, орой, маданиятсыз киши.

ВАРВАРИ'ЗМ *м. лингв.* варваризм (*башка бир тилден алынган, бирок ушул тилдин ичинде жат болуп кала берген сөз же сүйлөм*).

ВА'РВАРСКИЙ, -ая, -ое 1. **варвар** 1-*ге т.*; 2. *перен.* маданиятсыз, эң эле орой, одоно.

ВА'РВАРСТВО *ср.* варварчылык (*орой жана жапайы мүнөздүүлүк; маданият байлыктарына наадандык, ырайымсыздык менен одоно мамиле кылуу*).

ВАРГА'Н *м. муз.* темир комуз.

ВА'РЕВО *ср. разг.* кайнатылып бышырылган суюк тамак.

ВА'РЕЖКИ *мн.* (*ед.* **ва́режка** *ж.*) салаасыз мээлей.

ВАРЕНЕ'Ц *м.* жуурат (*бышырган сүттөн уютулган жуурат*).

ВАРЕ'НИЕ *ср.* бышыруу, кайнатуу.

ВАРЕ'НИКИ *мн.* (*ед.* **варе́ник** *м.*) ичине быштак салып бышырган чүчпара.

ВАРЁНЫЙ, -ая, -ое бышырылган; **варёное мя́со** бышырылган эт.

ВАРЕ'НЬЕ *ср.* варенье; **вишнёвое варе́нье** чие варенье; **пить чай с варе́ньем** варенье менен чай ичүү.

ВАРИА'НТ *м.* 1. (*разновидность*) вариант (*бир нерсенин башкача түрү же бир нерсенин мүмкүн болгон түрдүүлүгүнүн бирөө*); **два вариа́нта техни́ческого прое́кта** техникалык проектинин эки варианты; 2. *лит.* вариант (*адабий чыгарманын негизгисинен айырмасы бар тексти*); 3. *шахм.* вариант (*оюндун ушул абалында жүрүү комбинацияларынын мүмкүн болгон кандайдыр бир жолу*).

ВАРИАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **вариация** 1-*ге т.*; вариациялык; **вариацио́нное исчисле́ние** *мат.* вариациялап эсептөө (*жогорку математиканын бир бөлүмү*).

ВАРИА'ЦИЯ *ж.* 1. вариация (*бир нерсенин айрым майда-чүйдө деталдарынын түрүн өзгөртүү*); 2. *муз.* вариация (*ошол эле музыкалык теманын түрүн өзгөртүп ойноо*); **те́ма с вариа́циями** вариациялуу тема.

ВАРИ'ТЬ *несов. что* 1. бышыруу, кайнатуу; **вари́ть мя́со** эт бышыруу; **вари́ть варе́нье** варенье кайнатуу; **вари́ть пи́во** пиво жасоо, пиво ачытуу; 2. *тех.* эритүү; **вари́ть сталь** болот эритүү; ◇ **желу́док хорошо́ ва́рит** ашказан жакшы иштейт.

ВАРИ'ТЬСЯ *несов.* бышуу, бышырылуу, кайнап бышуу, кайнатып бышырылуу; ◇ **вари́ться в со́бственном соку́** өзү менен өзү боло берүү (*тар чөйрөдөн, тар таламдардын чегинен четке чыкпоо*).

ВА'РКА *ж.* бышыруу, кайнатуу.

ВА'РНИЦА *ж.* тузкана (*шор сууну кайнатып, тузун ажыратып алуучу ишкана*).

ВАРЬИ'РОВАТЬ *несов. что* вариациялатуу (*өзгөртүп өзгөртүү, түрүн өзгөртүү, ар түрдүүлөө*).

ВАРЯ'ГИ *мн.* (*ед.* **варя́г** *м.*) варягдар (*норман уруусунун аты*).

ВАРЯ'ЖСКИЙ, -ая, -ое **варяг**-*га т.*; варягдык; **варя́жское су́дно** варягдык кеме.

ВАС *мест. личн. род., вин. и предл. п. от* **вы** силерди; сизди, сиздерди (*вежливая форма*); **мы по́мним о вас** биз силерди эсте тутабыз; **мы ждём вас** биз сизди күтүп жатабыз; **у вас** сизде, сиздерде, сиздикинде, сиздердикинде, **кто из вас...?** кимиңер...?; кайсыныңар...?

ВАСИЛЁК *м. бот.* козу уйгак (*раскидистый*); кекире (*горький*).

ВАСИЛЬКО'ВЫЙ, -ая, -ое ачык көк түстүү; **пла́тье василько́вого цве́та** ачык көк түстүү көйнөк.

ВАССА'Л *м.* вассал (1. *ист. өзүнөн бир кыйла ири феодалга көз каранды болуп, ага ар түрдүү салымдар төлөп туруучу ири жер ээси — феодал*; 2. *перен. көз каранды, башка бир адамдын же мамлекеттин кол алдында көз каранды болгон*).

ВАССА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **вассал** 1-*ге т.*; вассалдык; **васса́льная зави́симость** вассал катарында көз каранды болгон, вассалдык көз карандылык; **васса́льное госуда́рство** вассалдык мамлекет.

ВА'ТА *ж.* вата, пахта, кебез; **пальто́ на ва́те** вата салынган (вата салып астарланган) пальто.

ВАТА'ГА *ж.* топ, бир топ; **вата́га ребяти́шек** балдардын тобу.

ВА'ТЕР *м. тех.* ватер (*пахтаны, зыгырдын буласын, жүндү ийрүүчү машина*).

ВАТЕРЛИ'НИЯ *ж. мор.* ватерсызык (*кеменин сууга канчалык батып туруу керек экендигин көрсөтүп туруучу, кеменин бортуна сызылган сызык*).

ВАТЕРМАШИ'НА *ж. см.* **ва́тер.**

ВА'ТЕРНЫЙ, -ая, -ое **ватер**-*ге т.*; **ва́терный цех** ватер цехи.

ВАТЕРПА'С *м. тех.* ватерпас (*сызыктын же түздүктүн горизонталдуу абалын аныктоо үчүн колдонулуучу аспап*).

ВАТЕРПО'ЛО *ср. нескл. спорт.* ватерполо (*суунун үстүнө топ ойноо*).

ВАТИ'Н *м.* ватин (*жылуу кийимге астар кылуу үчүн колдонулуучу трикотаж туктүү ткань*).

ВА'ТНЫЙ, -ая, -ое **вата**-*га т.*; **ва́тное произво́дство** вата өндүрүшү; **ва́тное одея́ло** пахтадан жасалган жууркан, пахта салынган жууркан.

ВАТРУ'ШКА *ж.* ватрушка (*бетине быштак салынып, тегереги кырдалып бышырылган токоч*).

ВАТТ *м. тех.* ватт (*электр же механика кубатынын единицасы*).

ВА'ФЛЯ *ж.* вафля (*унга жумуртка жана каймак аралаштырып жуурулуп, бети тордолуп бышырылган печенье*).

ВА'ХМИСТР *м. воен. уст.* вахмистр (*падышалык армиянын атчан аскерлериндеги унтер-офицердик чин, пехотадагы фельдфебелдик чинге туура келет*).

ВА'ХТА *ж.* вахта (*дежурство же кеме экипажынын дежурствого чыккан бөлүмү*); **нести́ ва́хту** вахтага чыгуу; **трудова́я ва́хта** эмгек вахтасы; ◇ **ва́хта ми́ра** тынчтык вахтасы.

ВА'ХТЕННЫЙ, -ая, -ое 1. **вахта**-*га т.*; **ва́хтенный журна́л** вахта журналы; 2 *в знач. сущ. м.* кароолчу (*согуш кемесиндеги кароолчу матрос*).

ВА'ХТЕР *м.* вахтер (*мекеменин дежурстводо турган сторожу*).

ВАШ *мест. притяж.* силердики, силердин; сиздики, сиздердики, сиздин, сиздердин (*вежливая форма*); **ваш друг** сиздин дос.

ВА'ША *женск. р. к* **ваш.**

ВА'ШЕ *ср. р. к* **ваш.**

ВА'ШИ *мн.* 1. *мест. притяж.* силердики, силердин; сиздики, сиздердики, сиздин (*вежливая форма*); **ва́ши кни́ги** силердин китептер; 2. *в знач. сущ.* силердики, үйдөгүлөрүңөр; **как ва́ши пожива́ют?** силердин үйдөгүлөрүңөр кандай турушат?

ВАЯ'НИЕ *ср.* (*действие*) бир нерсенин сүрөтүн, тулкусун оюп же чаап жасоо.

ВАЯ'ТЕЛЬ *м. уст. см.* **ску́льптор.**

ВАЯ'ТЬ *несов. что, уст.* бир нерсенин сүрөтүн, тулкусун оюп же чаап жасоо.

ВБЕГА'ТЬ *несов. см.* **вбежа́ть.**

ВБЕЖА'ТЬ *сов.* жүгүрүп кирүү.

ВБИВА'ТЬ *несов. см.* **вбить.**

ВБИРА'ТЬ *несов. что* өзүнө тартып алуу, өзүнө жутуп алуу, өзүнө сиңирип алуу; **гу́бка вбира́ет во́ду** губка сууну өзүнө тартып алат.

www.bizdin.kg

ВБИТЬ *сов. что* кагып киргизүү; **вбить гвоздь в стéну** мыкты дубалга кагып киргизүү; ◇ **вбить себé** *что-л.* **в гóлову** болбогон бир ойду башынан чыгарбоо.

ВБЛИЗИ′ 1. *нареч.* жакын жерде, жакын жерден; **рассмотрéть вблизи́** жакындан кароо; 2. *предлог с род. п.* =га жакын жерде; **вблизи́ от гóрода** шаарга жакын жерде.

ВБРОД *нареч.* кечип; **перейти́ рекý вброд** өзөндү кечип өтүү.

ВВА′ЛИВАТЬСЯ *несов. см.* **ввали́ться.**

ВВАЛИ′ТЬСЯ *сов.* 1. (*упасть внутрь, вглубь*) ой жерге, чуңкур жерге кулап кетүү; **ввали́ться в я́му** чуңкурга кулап кетүү; 2. (*стать впалым*) чуңкураюу, ичине кирүү, үңүрөйүү; **у больнóго ввали́лись щёки** оорунун жаагы ичине кирип кетти; 3. *перен. разг.* уят-сыйытсыз кокусунан калжактап кирип келүү; **он ввали́лся в кóмнату** ал бөлмөгө калжактап кирип келди.

ВВЕДЕ′НИЕ *ср.* 1. (*действие*) ишке ашыруу; **введéние всеóбщего десятилéтнего обучéния** он жылдык жалпы окууну иш жүзүнө ашыруу; 2. (*предисловие*) киришме, кириш, кириш сөз; **введéние к кни́ге** китептин киришмеси; **введéние в языкознáние** тил илимине киришүү бөлүмү.

ВВЕЗТИ′ *сов.* 1. *кого-что* тартып кирүү, тартып киргизүү (*унаа, автомобиль ж. б. менен*); **ввезти́ сéно во двóр** чөптү короого тартып киргизүү; 2. *что, эк.* четтен келтирүү (*чет мамлекеттен товарлар сатып алуу*).

ВВЕК *нареч. разг.* эч качан, эч убакта; **я ввек э́того не забýду** бул эч качан, түбөлүккө эсимден чыкпайт, муну мен эч качан унутпайм.

ВВЕРГА′ТЬ *несов. см.* **ввéргнуть.**

ВВЕ′РГНУТЬ *сов. кого-что* 1. *уст.* (*насильно поместить куда-л.*) зордоп бир жерге коюу (киргизүү, отургузуу, салуу); **ввéргнуть в темни́цу** зынданга отургузуу, түрмөгө салуу; 2. *перен.* дуушар кылуу; **ввéргнуть в отчáяние** үмүтсүздүккө дуушар кылуу.

ВВЕ′РЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **вверить;** 2. *прил.* *бирөөнүн* карамагында жана жоопкерчилигинде туруучу; **ввéренное емý учреждéние** анын карамагындагы мекеме.

ВВЕ′РИТЬ *сов. что кому* ишенип тапшыруу, ишенип айтуу, ишенип билдирүү; **ввéрить тáйну** жашырын сырды ишенип айтуу (билдирүү).

ВВЕ′РИТЬСЯ *сов. кому* ишенип, анын ыктыярына берилүү.

ВВЕРНУ′ТЬ *сов.* 1. *что* (*ввинтить*) бурап киргизүү; **ввернýть винт** виштти бурап киргизүү; 2. *перен. разг.* (*вставить в разговор*) кыстыруу, кыстыра салуу; **ввернýть словéчко** сөз кыстыра салуу.

ВВЁРТЫВАТЬ *несов. см.* **ввернýть.**

ВВЕРХ *нареч.* жогору, өөдө, жогору карай, өөдө карай; **подня́ться вверх по лéстнице** тепкич менен жогору көтөрүлүү (чыгуу); **плыть вверх по рекé** суунун башын көздөй сүзүү; ◇ **вверх дном** *разг.* баш аламан; **перевернýть всё вверх дном** чак-челекейин түшүрүү, баш аламан кылуу; **рýки вверх!** көтөр колуңду!

ВВЕРХУ′ *нареч.* өөдө жакта, өөдө жагында, жогору жакта, жогору жагында, үстүндө.

ВВЕРЯ′ТЬ *несов. см.* **ввéрить.**

ВВЕРЯ′ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **ввéриться;** 2. *страд. к* **вверя́ть.**

ВВЕСТИ′ *сов.* 1. *кого-что* киргизүү; **ввести́ войскá в гóрод** аскерди шаарга киргизүү; 2. *кого, перен.* (*вовлечь*) дуушар кылуу, кириптер кылуу; **ввести́ в заблуждéние** адаштыруу, жаңылыштыруу; жаңылтып (*чаташтырып*) жиберүү; 3. *кого, перен.* (*ознакомить*) тааныштыруу; **ввести́ в курс собы́тий** окуялар менен тааныштыруу; 4. *что* (*установить*) киргизүү; **ввести́ в употреблéние** колдонууга киргизүү; **ввести́ нóвый закóн** жаңы закон киргизүү; **мы ввели́ нóвые техни́ческие мéтоды в произвóдство** биз өндүрүшкө жаңы техникалык методдорду киргиздик; ◇ **ввести́ в строй** аракетке келтирүү; **ввести́ в дéйствие** кыймылга келтирүү, аракетке келтирүү; **ввести́ в наслéдство** *юр.* мурасты законго ылайыктап берүү.

ВВИДУ′ *предлог с род. п.* натыйжасында, себептүү, болгондуктан; **ввидý э́того** ушундай болгондуктан; **ввидý моегó отсýтствия** мен жок болгондуктан; **ввидý отсýтствия доказáтельств** далилдер жок болгон себептүү.

ВВИНТИ′ТЬ *сов. что* бурап киргизүү; **ввинти́ть гáйку** гайканы бурап киргизүү.

ВВИ′НЧИВАТЬ *несов. см.* **ввинти́ть.**

ВВОД *м.* 1. (*действие*) киргизүү, киргизилүү, берүү; **ввод проводóв** *тех.* сымды киргизүү; **ввод завóда в эксплуатáцию** заводду эксплуатацияга берүү; 2. (*место*) киргизилүүчү орун; **ввод для телефóна** *тех.* телефон киргизилүүчү орун; ◇ **ввод в наслéдство** *юр.* мурасты законго ылайыктап берүү.

ВВОДИ′ТЬ *несов. см.* **ввести́.**

ВВО′ДНЫЙ, -ая, -ое кириш, киришме, кириниди, алгачкы; **ввóдная лéкция** кириш лекция; ◇ **ввóдное слóво** *грам.* кириинди сөз; **ввóдное предложéние** *грам.* кыстырынды сүйлөм.

ВВОЗ *м. эк.* четтен келтирүү.

ВВОЗИ′ТЬ *несов. см.* **ввезти́.**

ВВО′ЗНЫЙ, -ая, -ое **вво**з-*го п.*; четтен киргизилген; **ввóзная пóшлина** четтен киргизилген товарлардан алынуучу бажы.

ВВО′ЛЮ *нареч. разг.* эркинче, моокуму канганча, каалаганча, тилегенче, кумардан чыкканча; **вы́спаться ввóлю** уйку канганча уктоо, уйкуну абдан кандыруу.

ВВО′СЬМЕРО *нареч.* сегиз эсе, сегиз жолу, сегиз мертебе, сегиз кабат; **ввóсьмеро бóльше** сегиз эсе көп, сегиз эсе чоң, сегиз эсе артык.

ВВОСЬМЕРО′М *нареч.* сегиз киши болуп; **мы ввосьмерóм** сегизибиз.

ВВЫСЬ *нареч.* жогору, көкөлөй, көкөлөтө; **самолёт подня́лся ввысь** самолёт жогору көтөрүлдү.

ВВЯЗА′ТЬ *сов.* 1. *что* (*вплести вязанием*) токуу; 2. *кого, перен. разг.* (*впутать*) кийлигиштирүү, чаташтыруу.

ВВЯЗА′ТЬСЯ *сов. во что, разг.* кийлигишүү; **ввязáться в разговóр** сөзгө кийлигишүү.

ВВЯ′ЗЫВАТЬ *несов. см.* **ввязáть.**

ВВЯ′ЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **ввязáться;** 2. *страд. к* **ввя́зывать.**

ВГИБ *м. бир нерсенин* майышкан (кабырылган, ийилген) жери.

ВГИБА′ТЬ *несов. см.* **вогнýть.**

ВГИБА′ТЬСЯ *несов. см.* **вогнýться.**

ВГЛУБЬ 1. *нареч.* терең, тереңдиги; **измéрить óзеро вглубь** көлдүн тереңдигин өлчөө; 2. *предлог с род. п.* *бир нерсенин* ичине карата, ичин көздөй; **вглубь страны́** өлкөнүн ичин көздөй.

ВГЛЯДЕ′ТЬСЯ *сов. в кого, во что* көзүн айырбай кароо, тигилип кароо, тиктөө, жакшылап кароо, таамайлап кароо.

ВГЛЯ′ДЫВАТЬСЯ *несов. см.* **вглядéться.**

ВГОНЯ′ТЬ *несов. см.* **вогнáть.**

ВДАВА′ТЬСЯ *несов. см.* **вдáться;** ◇ **вдавáться в подрóбности** майда-чүйдөсүнө чейин териштирүү; **вдавáться в крáйности** ыгы жок чектен чыгып кетүү, чектен чыгуу.

ВДАВИ′ТЬ *сов. что* басып киргизүү, кысып киргизүү, басып жабуу, кысып жабуу.

ВДАВИ′ТЬСЯ *сов.* басып киргизилүү, кысып киргизилүү, басып жабылуу, кысып жабылуу.

ВДА′ВЛИВАТЬ *несов. см.* **вдави́ть.**

ВДА′ВЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вдави́ться;** 2. *страд. к* **вдáвливать.**

ВДА′ЛБЛИВАТЬ *несов. см.* **вдолби́ть.**

ВДАЛЕКЕ′ *нареч. см.* **вдали́.**

www.bizdin.kg

ВДАЛИ' 1. *нареч.* ыраак, алыс, ыраакта, алыста; **вдали́ черне́л лес** алыста токой карарып (дүмпүйүп) көрүнду; 2. *предлог с род. п.* -дан алыста; **вдали́ от родны́х** туугандардан алыста.

ВДАЛЬ *нареч.* алыска, алысты; **смотре́ть вдаль** алыска (алысты) кароо.

ВДА'ТЬСЯ *сов.* *бир нерсенин* ичин көздөй, ортосун көздөй кирип туруу; **морско́й зали́в вда́лся в бе́рег** деңиздин булуңу жээке кирип турат.

ВДВИГА'ТЬ *несов. см.* **вдви́нуть.**

ВДВИГА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вдви́нуться;** 2. *страд.* к **вдвига́ть.**

ВДВИ'НУТЬ *сов.* *что* күч менен киргизүү, түртүп киргизүү; **он вдви́нул я́щик в стол** ал тартманы (ящикти) үстөлгө күч менен түртүп киргизди.

ВДВИ'НУТЬСЯ *сов. разг.* күч менен түртүп киргизилүү.

ВДВО'Е *нареч.* 1. (*в два раза*) эки эсе, эки мертебе, эки кабат; **вдво́е сильне́й** эки эсе күчтүү; **вдво́е ме́ньше** эки эсе кичүү, эки эсе аз; 2. (*пополам*) эки кабат кылып, эки жарты кылып; **сложи́ть лист бума́ги вдво́е** бир барак кагазды эки кабат кылып бүктөө.

ВДВОЁМ *нареч.* экөө, экөөлөп, экөө болуп; **жить вдвоём** экөө болуп туруу.

ВДВОЙНЕ' *нареч.* эки эсе, эки мертебе; **заплати́ть вдвойне́** эки эсе төлөө; ◇ **он вдвойне́ непра́в** анык такыр туура эмес, аныкы түк туура эмес.

ВДЕВА'ТЬ *несов. см.* **вдеть.**

ВДЕ'ВЯТЕРО *нареч.* тогуз эсе, тогуз жолу, тогуз мертебе, тогуз кабат; **вде́вятеро бо́льше** тогуз эсе чоң (көп).

ВДЕВЯТЕРО'М *нареч.* тогуз киши болуп; **мы вдевятеро́м** тогузубуз.

ВДЕ'ЛАТЬ *сов.* *что* ичине киргизип жасоо, орноштуруп коюу (*бир буюмду экинчи буюмдун ичине*); **вде́лать ка́мень в кольцо́** ташты (шакектин көзүн) шакекке орнотуу.

ВДЕ'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **вде́лать.**

ВДЁРГИВАТЬ *несов. см.* **вдёрнуть.**

ВДЁРНУТЬ *сов.* *что* тарткылап киргизүү, тарткылап өткөрүү.

ВДЕ'СЯТЕРО *нареч.* он эсе, он жолу, он мертебе, он кабат; **вде́сятеро бо́льше** он эсе чоң (көп).

ВДЕСЯТЕРО'М *нареч.* он киши болуп; **мы вдесятеро́м** онубуз.

ВДЕТЬ *сов.* *что* тешиктен өткөрүү, саптоо; **вдеть ни́тку в иглу́** жипти ийненин көзүнөн өткөрүү, ийнени саптоо, учукту саптоо.

ВДЕ'ТЬСЯ *сов.* тешиктен өткөрүлүү, сапталуу.

ВДОБА'ВОК *нареч. разг.* анын үстүнө, анысы да аз келгенсип, ал тургай, ал турмак.

ВДОВА' *ж.* жесир аял; ◇ **соло́менная вдова́** *шутл.* убактылуу жесир (*эри бир жакка убактылуу кетип калса*).

ВДОВЕ'ТЬ *несов. разг.* аялы өлгөндөн кийин үйлөнбөй, бойдок жүрүү (*о мужчине*); жесир калуу, жесир жүрүү; эри өлгөндөн кийин эрге тийбей, жесир жүрүү (*о женщине*).

ВДОВЕ'Ц *м.* аялы өлгөндөн кийин үйлөнбөгөн бойдок эркек.

ВДО'ВИЙ, -ья, -ье **вдова**-*га*, **вдовец**-*ке т.*; жесирдик; **вдо́вья жизнь** жесирдик турмуш.

ВДО'ВОЛЬ *нареч.* 1. (*вволю*) моокуму канганча, абдан; **вдо́воль нагуля́ться** моокуму канганча тамаша кылуу (*сайрандоо, ойноо*); 2. (*в изобилии*) көп болуу, ашып-ташып жатуу, мол болуу; **у нас всего́ вдо́воль** бизде бардык нерсе мол, ашып-ташып жатат.

ВДОВСТВО' *ср.* жесирдик (*эри өлүп, жесир болуп же аялы өлүп, бойдок болуп жүргөндүк*).

ВДО'ВСТВОВАТЬ *несов. уст. см.* **вдове́ть.**

ВДО'ВУШКА *ж. уменьш.-ласк. от* **вдова́** жесир аял.

ВДОГО'НКУ *нареч.* артынан удаа, куйрук улаш; **побежа́ть** *за кем-л.* **вдого́нку** *бирөөнүн* артынан удаа жүгүрүү; **посла́ть письмо́ вдого́нку** артынан удаа кат жиберүү.

ВДОЛБИ'ТЬ *сов. что кому, разг.* арандан зорго түшүндүрүү.

ВДОЛЬ 1. *нареч.* *бир нерсенин* узунунан, узатасынан; **разре́зать мате́рию вдоль** кездемени узатасынан кесүү; 2. *предлог с род. п.* бойлой, бойлоп, жээктеп; **идти́ вдоль бе́рега** жээкти бойлоп жүрүү; ◇ **вдоль и попере́к** 1) бардык жерин; **изъе́здить страну́ вдоль и попере́к** өлкөнүн бардык жерин айланып чыгуу; 2) *перен.* баштан аяк; **я изучи́л кни́гу вдоль и попере́к** мен китепти баштан аяк окуп үйрөнүп чыктым.

ВДО'СТАЛЬ *нареч. прост. см.* **вдо́воль.**

ВДОХ *м.* дем алуу, дем тартуу; **сде́лать глубо́кий вдох** терең дем алуу, терең дем тартуу.

ВДОХНОВЕ'НИЕ *ср.* көңүл эргүү (*чыгармачылык күчтөрдүн куюлушуп келиши*); **рабо́тать с вдохнове́нием** көңүл эргүү менен иштөө.

ВДОХНОВЕ'ННО *нареч.* көңүл эргип, шыктанып, көңүлдөнүп.

ВДОХНОВЕ'ННЫЙ, -ая, -ое көңүл эргиген, шыктанган; **вдохнове́нный труд** көңүл эргиген эмгек; **вдохнове́нные стихи́** шыктуулук менен жазылган ырлар.

ВДОХНОВИ'ТЕЛЬ *м.* шыктандыруучу, козутуучу, ишке дем берүүчү.

ВДОХНОВИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **вдохнови́тель.**

ВДОХНОВИ'ТЬ *сов. кого на что* шыктандыруу, козутуу, ишке дем берүү; **вдохнови́ть на по́двиг** эрдикке шыктандыруу.

ВДОХНОВИ'ТЬСЯ *сов.* шыктандырылуу, дем берилүү.

ВДОХНОВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **вдохнови́ть.**

ВДОХНОВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вдохнови́ться;** 2. *страд. к* **вдохновля́ть.**

ВДОХНУ'ТЬ *сов. что* 1. (*в себя*) дем алуу, дем тартуу, аба жутуу; жыттоо (*напр. аромат*); **вдохну́ть све́жий во́здух** таза аба жутуу; 2. *перен.* (*в кого-л.*) көңүлүн көтөрүү; **вдохну́ть** *в кого-л.* **бо́дрость** *бирөөнүн* көңүлүн көтөрүп кайраттандыруу; ◇ **вдохну́ть жизнь** жандандыруу.

ВДРЕ'БЕЗГИ *нареч.* быркыранып, талкаланып, быт-чыты чыгып, таш-талканы чыгып; **разби́ть вдре́безги** таш-талканын чыгарып талкалоо; ◇ **вдре́безги пья́ный** *разг.* ылжыган мас, эс-учун билбеген мас.

ВДРУГ *нареч.* күтпөгөн жерден, окусунан, кокусунан, капысынан, аңгыча болбой; **вдруг разда́лся вы́стрел** күтпөгөн жерден мылтыктын үнү чыкты.

ВДРЫЗГ *нареч. прост.* абдан, аябай.

ВДУВА'НИЕ *ср.* 1. (*напр. воздуха*) аба толтуруу, үйлөп толтуруу; 2. *мед.* вдувание (*оору өпкөнү кысуу максатында плеверанын көңдөйүнө — өпкөнүн кабына — жасалма жол менен газ жиберүү*).

ВДУВА'ТЬ *несов. что* аба толтуруу, үйлөп толтуруу (*үйлөп же үйлөтүү аркылуу бир нерсенин ичине аба толтуруу*).

ВДУ'МАТЬСЯ *сов. во что* жеткире ойлонуу, жете ойлонуу; **вду́маться в смысл статьи́** макаланын мааниси жөнүндө жеткире ойлонуу.

ВДУ'МЧИВО *нареч.* терең ойлонуп.

ВДУ'МЧИВОСТЬ *ж.* терең ойлоочулук; терең, олуттуу ойлоого жөндөмдүүлүк.

ВДУ'МЧИВЫЙ, -ая, -ое 1. (*глубоко вникающий*) терең ойлоочу; терең, олуттуу ойлоого жөндөмдүү; **вду́мчивый рабо́тник** терең ойлоочу кызматкер; 2. (*выражающий вдумчивость*) ойчул; **вду́мчивое лицо́** ойчул өң.

ВДУ'МЫВАТЬСЯ *несов. см.* **вду́маться.**

ВДУ'НУТЬ *однокр. что* бир жолу үйлөө, бир жолу үйлөтүү.

www.bizdin.kg

ВДЫХА'НИЕ *ср.* дем алуу, дем тартуу.
ВДЫХА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое дем алуучу, дем тартуучу, дем тарткан.
ВДЫХА'ТЬ *несов. см.* **вдохну́ть** 1.
ВЕГЕТАРИА'НЕЦ *м.* вегетарианец (*эт жебей, көбүнчө өсүмдүк жана сүт азыктары менен тамактана турган адам*).
ВЕГЕТАРИА'НКА *женск. р. к* **вегетариа́нец;** вегетарианка.
ВЕГЕТАРИА'НСКИЙ, -ая, -ое вегетариандык (*этсиз*); **вегетариа́нская пи́ща** вегетариандык тамак.
ВЕГЕТАРИА'НСТВО *ср.* вегетарианчылык.
ВЕГЕТАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое *биол.* вегетативдик (*организмдин өсүшү жана көбөйүшү үчүн кызмат кылуучу*); **вегетати́вные о́рганы** вегетативдик органдар; **вегетати́вное размноже́ние** вегетативдик көбөйүү (өрчүү); **вегетати́вная не́рвная систе́ма** вегетативдик нерв системасы.
ВЕГЕТАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое *бот.* вегетациялык (*өсүүгө жана көбөйүүгө жардам кылуучу*); **вегетацио́нный пери́од** вегетациялык мезгил (*өсүмдүктөрдүн өсүшү жана көбөйүшү үчүн керек болгон мезгили*).
ВЕГЕТА'ЦИЯ *ж. бот.* вегетация (*өсүмдүктөрдүн өсүү жана өрчүү мезгили*).
ВЕ'ДАТЬ I *несов. чем* (*заведовать, управлять*) башкаруу; **он ве́дает це́лым отде́лом** ал бүткүл бир бөлүмдү башкарат.
ВЕ'ДАТЬ II *несов. что, уст.* (*знать*) билүү.
ВЕ'ДЕНИЕ *ср.* карамак; **э́то в его́ ве́дении** бул анын карамагында.
ВЕДЕ'НИЕ *ср.* жүргүзүү, алып баруу, башкаруу; **веде́ние хозя́йства** чарбаны жүргүзүү; **веде́ние де́ла** ишти жүргүзүү; **веде́ние заседа́ния** заседаниени башкаруу, заседаниени алып баруу.
ВЕДЁРКО *ср. уменьш. от* **ведро́** кичине чака.
ВЕДЁРНЫЙ, -ая, -ое **1.** **ведро**-*го т.*; **ведёрная ру́чка** чаканын туткасы; **2.** (*вместимостью в ведро*) чака менен ичтеш; **ведёрный самова́р** чака менен ичтеш самоор.
ведётся *наст. вр. от* **вести́сь.**
ВЕ'ДОМО: с ве́дома билдирип, айтып; **без ве́дома** билдирбей, айтпай.
ВЕ'ДОМОСТЬ *ж.* **1.** ведомость (*кандайдыр бир маалыматтардын жыйынтыгын билдирүүчү сводка же тизме*); **расчётная ве́домость** расчёттук ведомость; **2. Ве́домости** *мн.* (*название газеты*) Ведомосттор; **Ве́домости Верхо́вного Сове́та СССР** СССРдин Жогорку Советинин Ведомосттору (*газетанын аты*).
ВЕ'ДОМСТВЕННЫЙ, -ая, -ое ведомстволук (*кандайдыр бир ведомствого таандык*).
ВЕ'ДОМСТВО *ср.* ведомство; **тамо́женное ве́домство** бажылык ведомство, таможнялык ведомство.
ВЕДРО' *ср.* чака, челек; ◇ **дождь льёт как из ведра́** *разг.* жамгыр көнөктүн чоргосунан куюлгандай нөшөрлөп жаап турат.
ВЁДРО *ср. обл.* жайкы ачык күн.
веду́, ведёшь *и т. д. наст. вр. от* **вести́.**
ВЕДУ'ЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **вести́; 2.** *прил.* (*идущий впереди, головной*) негизги, жетекчи, алдыңкы катарда баруучу, алдыңкы катардагы; **веду́щий самолёт** алдыңкы катарда баруучу самолёт.
ВЕДЬ 1. *союз* анткени; **он лежи́т, ведь он ещё бо́лен** ал жатат, анткени — ал али оору; **2.** *частица усил.* эмеспи, беле, го, ээ; **ведь э́то всем изве́стно** бул баарыга белгилүү эмеспи; **а ведь я вам говори́л э́то давно́** мен муну силерге эчак (небак) айтпадым беле; **а ведь вы бы́ли пра́вы!** сиздики туура экен го!; **да ведь э́то он!** баса, бул ошол эмеспи!; **ведь э́то непра́вда?** бул жалган го?; **ведь ты испо́лнишь своё обеща́ние?** сен убадаңды аткарасың ээ?
ВЕ'ДЬМА *ж.* **1.** (*в народных поверьях*) жез кемпир, жез тумшук, желмогуз; **2.** *перен.* (*злая женщина*) уруш-чаак катын, орой катын, аксайган-саксайган жаман катын.
ВЕ'ЕР *м.* веер, желпингич; **обма́хиваться ве́ером** веер (желпингич) менен желпинүү.
ВЕЕРООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое веер сыяктуу, веерге окшош.
ВЕ'ЖЛИВО *нареч.* сылыктык менен, сылык түрдө.
ВЕ'ЖЛИВОСТЬ *ж.* сылыктык, адептүүлүк.
ВЕ'ЖЛИВЫЙ, -ая, -ое сылык, адептүү; **ве́жливый челове́к** сылык адам; **ве́жливое обраще́ние** сылык мамиле.
ВЕЗДЕ' *нареч.* бардык жерде, кайсы жерде болсо да, бардык жерден, кайсы жерден болсо да; **везде́ побыва́ть** бардык жерге барып келүү, бардык жерде болуу, барбаган жери жок болуу; **я побыва́л везде́** барбаган жерим калган жок; **везде́ и всю́ду** бардык жерде.
ВЕЗДЕСУ'ЩИЙ, -ая, -ее бардык жерде болуучу, баарына үлгүрүүчү.
ВЕЗДЕХО'Д *м.* вездеход (*бардык жерден өтүүчү, кыйынчылык менен өтүлүүчү жерлерде жүрүү үчүн колдонулуучу автомашина*).
ВЕЗТИ' I *несов. кого-что* ташуу, тартуу, тартып баруу, жүктөп баруу (*поездде, машинада, унаада ж. б.*); **ло́шадь везёт теле́гу** ат арабаны тартып бара жатат; **парохо́д везёт большо́й груз** пароход чоң (көп) жүк тартып бара жатат.
ВЕЗТИ' II *несов. безл. кому-чему в чём, разг.* жолу болуу, оңдой берди болуу, иш оңунан чыгуу, иш оңолуу; **ему́ везёт на охо́те** аң уулоодо анын иши оңунан чыгат.
вей I, **ве́йте** *повел. от* **вить.**
вей II, **ве́йте** *повел. от* **ве́ять.**
ВЕК *м.* **1.** (*столетие*) кылым; **двадца́тый век** жыйырманчы кылым; **2.** (*эпоха*) доор, кылым; **ка́менный век** таш доору; **сре́дние века́** орто кылымдар; **3.** *разг.* (*жизнь*) өмүр; **на моём веку́** менин өмүрүмдө; **прожи́ть свой век** өз өмүрүн өткөрүү, жашарын жашоо; **4.** *перен. разг.* (*длительное время*) далай убакыт, көп убакыт; **мы с тобо́й век не вида́лись** сен экөөбүз көп убактан бери бири-бирибизди көрүшө алган жокпуз; ◇ **в ко́и ве́ки** *разг.* анда-санда, өтө сейрек; **век живи́ — век учи́сь** *погов.* окууга (үйрөнүүгө) карылык жок; **во ве́ки веко́в** кылымдар бою.
ВЕ'КО *ср.* кабак (*көздүн кабагы*).
ВЕКОВА'ТЬ *несов.*: **век векова́ть** бүткүл өмүрүн бир жерде же бир абалда өткөрүү.
ВЕКОВЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *уст.* дайыма болуучу, түгөнбөс.
ВЕКОВО'Й, -а́я, -о́е атам замандагы, көптөн бери жашап келе жаткан; эзелден берки; **векова́я ель** атам замандагы карагай; **вековы́е ча́яния** эзелден берки тилек (үмүт).
ВЕ'КСЕЛЬ *м.* вексель (*белгилүү срокто белгиленген суммадагы акчаны төлөө жөнүндө кагаз жүзүндө берилген карыздык милдеттеме*); **уплати́ть по ве́кселю** вексель боюнча төлөө.
ВЕ'КСЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **вексель**-*ге т.*
ВЕ'КТОР *м. мат.* вектор (*жеке эле сандык мааниси эмес, кыймылдын багыты менен дагы мүнөздөлүүчү математикалык чоңдук*).
ВЕЛЕ'НЕВЫЙ, -ая, -ое: **веле́невая бума́га** велен кагазы (*эки жагы тең жылма, тыгыз кагаз*).
ВЕЛЕ'НИЕ *ср. поэт. уст.* буйруу; **веле́ние до́лга** милдеттин буйрушу (буйругу).
ВЕЛЕ'ТЬ *сов. и несов. кому с неопр.* буйруу; **он веле́л ему́ сде́лать э́ту рабо́ту** ал ага бул ишти жасоону буюрду.
ВЕЛИКА'Н *м.* алп, дөө.
ВЕЛИ'КИЙ, -ая, -ое **1.** улуу; **Вели́кая Октя́брьская социалисти́ческая револю́ция** Улуу Октябрь Социалисттик Революциясы; **Вели́кая Оте́чественная война́** Улуу Ата Мекендик Согуш; **вели́кие держа́вы** чоң мамлекеттер (*эл аралык укукта бул термин эл аралык катнаштарда*

www.bizdin.kg

башкы ролду ойноочу ири мамлекеттерди белгилөө үчүн колдонулат); **2.** (*большой*) зор, чоң; **к вели́кому сча́стью** зор бакытка жараша; **3.** *кратк. ф. в знач. сказ.* **вели́к, велика́, велико́** (*об одежде, обуви*) чоң, кең; **э́то пла́тье ей велико́** бул көйнөк ага чоң, бул көйнөк ага кең; ◇ **от ма́ла до вели́ка** *разг.* жашынан карысына чейин; жаш-карысы дебей; бала дебей, чоң дебей; **у стра́ха глаза́ велики́** *погов.* коркконго кош көрүнөт, кошу менен беш көрүнөт; **вели́кий князь** *ист.* улуу князь (*падышанын бир туугандарынын титулу*).

ВЕЛИКОВОЗРА'СТНЫЙ, -ая, -ое жашы чоңоюп калган (*тийиштүү жашынан өтүп кеткен бала*).

ВЕЛИКОДЕРЖА'ВНЫЙ, -ая, -ое великодержавный, улуу державалык (*майда улуттарды жана майда мамлекеттерди эзүүгө умтулуучу*); **великодержа́вный шовини́зм** великодержавный шовинизм.

ВЕЛИКОДУ'ШИЕ *ср.* ак көңүлдүк, кең бейилдик, айкөлдүк.

ВЕЛИКОДУ'ШНИЧАТЬ *несов. разг.* орунсуз кең бейилдик кылуу, орунсуз айкөлдүк кылуу.

ВЕЛИКОДУ'ШНО *нареч.* ак көңүлдүк менен, ак көңүлдүк кылып, кең бейилдик менен, кең бейилдик кылып, айкөлдүк менен, айкөлдүк кылып.

ВЕЛИКОДУ'ШНЫЙ, -ая, -ое ак көңүл, кең бейил, айкөл; **великоду́шный челове́к** ак көңүл киши, кең бейил киши; **великоду́шный посту́пок** кең бейил кылык, кең бейилдик иш.

ВЕЛИКОЛЕ'ПИЕ *ср.* эң сонун кооздук, шаан-шөкөт.

ВЕЛИКОЛЕ'ПНО *нареч.* эң сонун, эң жакшы.

ВЕЛИКОЛЕ'ПНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*роскошный*) сонун, кооз, шаан-шөкөттүү; **2.** *разг.* (*очень хороший*) мыкты, сонун; **великоле́пный рабо́тник** мыкты кызматкер.

ВЕЛИКОРО'ССЫ *мн. см.* **великору́сы.**

ВЕЛИКОРУ'С *м.* великорус.

ВЕЛИКОРУ'ССКИЙ, -ая, -ое **великорус**-*ка т.*

ВЕЛИКОРУ'СЫ *мн.* великорустар.

ВЕЛИКОСВЕ'ТСКИЙ, -ая, -ое *уст.* ак сөөктүк (*жогорку дворяндык чөйрөгө, привилегиялуу коомго таандык*).

ВЕЛИЧА'ВО *нареч.* бакыйган түр менен.

ВЕЛИЧА'ВОСТЬ *ж.* бакыйгандык, сымбаттуулук.

ВЕЛИЧА'ВЫЙ, -ая, -ое бакыйган, сымбаттуу.

ВЕЛИЧА'ЙШИЙ, -ая, -ее *превосх. ст. от* **вели́кий 1, 2** эң улуу, эң зор, эң чоң; **собы́тие велича́йшей ва́жности** эң зор мааниси бар окуя.

ВЕЛИЧА'ТЬ *несов. кого* **1.** (*называть*) атын же наамын айтып кайрылуу; **2.** (*чествовать*) куттуктоо (*орус элинин үрп-адаты боюнча куттуктоо ыры менен, салам берүү*); **велича́ть жениха́ с неве́стой** күйөө менен колуктуну куттуктоо.

ВЕЛИ'ЧЕСТВЕННО *нареч.* шаңдуулук менен.

ВЕЛИ'ЧЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое шаңдуу.

ВЕЛИ'ЧЕСТВО *ср.* (*титул монархов*) улуу даражалуу (*падыша жана анын аялына карата айтылуучу улуктоо сөз*).

ВЕЛИ'ЧИЕ *ср.* улуулук, айбаттуулук, шаңдуулук; **вели́чие по́двига** эрдиктин шаңдуулугу; **во всём вели́чии** өзүнүн бүтүндөй шаңдуулугу менен.

ВЕЛИЧИНА' *ж.* **1.** (*размер, объём*) көлөм, чоңдук; **величина́ ко́мнаты** бөлмөнүн чоңдугу; **2.** *мат., физ.* чоңдук; **бесконе́чно ма́лая величина́** чексиз кичине чоңдук; **неизве́стная величина́** белгисиз чоңдук; **постоя́нная величина́** туруктуу чоңдук; **3.** *перен.* (*о человеке*) атактуулук, атактуу, даңктуулук, даңктуу; **он кру́пная величина́ в нау́ке** ал илимде атактуу.

ВЕЛО= *татаал сөздөрдүн «велосипед» деген маанини берүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **велозаво́д** велозавод.

ВЕЛОГО'НКИ *мн.* велогонка (*велосипед жарышы*).

ВЕЛОДРО'М *м.* велодром (*велосипед жарыштыруучу атайын жолдору бар аянтча*).

ВЕЛОКА'МЕРА *ж.* велокамера (*велосипеддин шинасынын ичиндеги аба толтурулуучу тегерек резина түтүк*).

ВЕЛОСИПЕ'Д *м.* велосипед.

ВЕЛОСИПЕДИ'СТ *м.* велосипедчи, велосипедист.

ВЕЛОСИПЕДИ'СТКА *женск. р. к* **велосипеди́ст**; велосипедистка.

ВЕЛОСИПЕ'ДНЫЙ, -ая, -ое **велосипед**-*ге т.*; велосипеддик; **велосипе́дный заво́д** велосипед заводу, велосипед чыгаруучу завод; **велосипе́дные го́нки** велосипед жарышы.

ВЕЛОСПО'РТ *м.* велоспорт, велосипеддик спорт.

ВЕЛЬБО'Т *м.* вельбот (*тумшугу менен арт жагы учтуу, тез жүрүүчү жеңил кайык*).

ВЕЛЬВЕ'Т *м.* вельвет (*баркыт сыяктуу кездеме*).

ВЕЛЬВЕ'ТОВЫЙ, -ая, -ое **вельвет**-*ке т.*; **вельве́товый костю́м** вельвет костюм.

ВЕЛЬМО'ЖА *м. уст.* вельможа (*жогорку даражалуу төрө*).

ВЕ'НА *ж. анат.* вена, көк кан тамыры; **расшире́ние вен** *мед.* веналардын кеңейиши.

ВЕНГЕ'РКА I *женск. р. к* **венгр**; венгерка.

ВЕНГЕ'РКА II *ж.* (*танец*) венгерка (*Батыш Европа танецинин бир түрү*).

ВЕНГЕ'РСКИЙ, -ая, -ое **Венгрия**-*га*, **венгр**-*ге т.*; **венге́рский язы́к** венгр тили.

ВЕНГР *м.* венгр.

ВЕ'НГРЫ *мн.* венгрлер.

ВЕНЕ'РИК *м. разг.* венерик (*сүзөк сыяктуу жугуштуу оорулар менен ооруган киши*).

ВЕНЕРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *мед.* венерический; **венери́ческие боле́зни** венерический оорулар (*көбүнчө жыныстык катышуулар аркылуу жуга турган жугуштуу оорулар — сифилис, сүзөк же жумшак шанкр*).

ВЕНЕРО'ЛОГ *м.* венеролог (*венерический оорулар боюнча специалист, врач*).

ВЕНЕРОЛО'ГИЯ *ж. мед.* венерология (*медицинанын венерический ооруларды үйрөнүүчү бир бөлүмү*).

ВЕНЕ'Ц *м.* **1.** *уст.* (*корона*) таажы; **2.** *церк.* таажы (*нике кыйган убакытта жигит менен кыздын башына кийилүүчү таажы*); **под венцо́м** таажы кийип туруу; **3.** *уст. см.* **вено́к**; **4.** *метеор.* венец (*айдын, күндүн, жылдыздын айланасындагы жарык шоола*); **5.** *стр.* венец (*кайчылаштырып жыйылган устундар*); ◇ **коне́ц — де́лу вене́ц** кеп иштин натыйжасында.

ВЕ'НЗЕЛЬ *м.* вензель (*аттын жана фамилиянын кооздолуп бириктирилген баш ариптери*).

ВЕ'НИК *м.* шыпыргы.

ВЕНО'ЗНЫЙ, -ая, -ое **вена**-*га т.*; **вено́зная кровь** венадагы кан; көк кан тамырдагы кан.

ВЕНО'К *м.* венок (*гүлдөн же чөптөн жасалган тегерек кооз түрмөк*).

ВЕ'НСКИЙ, -ая, -ое **Вена**-*га т.*; веналык; ◇ **ве́нский стул** жыгачтан ийип жасалган стул.

ВЕНТИЛИ'РОВАТЬ *несов. что* вентиляциялоо, вентиляция кылуу (*вентиляция аркылуу абаны жаңыртуу, тазалоо*); **вентили́ровать помеще́ние** үйдү (тамды, имаратты) вентиляциялоо.

ВЕ'НТИЛЬ *м.* вентиль (**1.** *тех. трубадан же камерадан суюктукту же газды чыгарбай тосуп туруучу клапан*; **2.** *муз. музыкалык жез инструменттин үнүн өзгөртүү үчүн арналган тетик*).

ВЕНТИЛЯ'ТОР *м.* вентилятор (*имараттардын абасын алмаштыруу үчүн колдонулуучу прибор*).

ВЕНТИЛЯЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **вентиляция**-*га т.*; вентиляциялык; **вентиляцио́нные прибо́ры** вентиляциялык приборлор.

ВЕНТИЛЯ'ЦИЯ *ж.* **1.** (*действие*) вентиляция, вентиляциялоо, вентиляция кылуу (*атайын приборлордун жардамы менен имараттардын абасын жаңыртуу, ал-*

www.bizdin.kg

маштыруу); **вытяжна́я вентиля́ция** бузук абаны тартып чыгаруучу вентиляция; 2. (*система приборов*) вентиляция (*вентиляциялоо жабдыктарынын системасы, жыйынтыгы*); **установи́ть вентиля́цию в ша́хте** шахтага вентиляция орнотуу.

ВЕНЦЕНО'СЕЦ *м. уст.* таажыдар (*падыша*).

ВЕНЧА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **венчание** 2-*ге т.*; **венча́льный обря́д** нике кыюу ырым-жырымы.

ВЕНЧА'НИЕ *ср.* 1. *ист.* (*коронация*) таажы кийгизүү (*падышалык тактыга отургузуу ырым-жырымы*); 2. *церк.* (*о браке*) нике кыюу (*никелешүүнүн чиркөөдө жасалуучу ырым-жырымы*).

ВЕНЧА'ТЬ 1. *сов. и несов. кого, ист.* (*на царство*) падышалык тактыга отургузуу; 2. *несов. кого с кем, церк.* (*сочетать браком*) никелөө, нике кыюу; 3. *сов. и несов. кого-что*: **венча́ть геро́я лавро́вым венко́м** лавр жалбырагынан жасалган венокту баатырдын башына, мойнуна, аны урматтоо иретинде кийгизүү; ◇ **коне́ц венча́ет де́ло** кеп иштин натыйжасында.

ВЕНЧА'ТЬСЯ 1. *сов. и несов. ист.* жаңыдан таажы кийип, такка отуруу; 2. *несов. церк.* никелешүү (*христиандарда*).

ВЕ'НЧИК *м. бот.* гүлдүн таажычасы (*гүлдүн тегерек түрдө орун алган желекчелери*).

ВЕПРЬ *м. уст.* каман.

ВЕ'РА *ж.* 1. (*убеждение, уверенность*) ишеним, ишенүү, ишенич; **ве́ра в побе́ду** жеңишке ишенүү; 2. (*религия*) дин; ◇ **приня́ть** *что-л.* **на ве́ру** *бир нерсеге* далилсиз эле ишенүү; **служи́ть ве́рой и пра́вдой** жан-дили менен кызмат кылуу.

ВЕРА'НДА *ж.* веранда (*үйгө кошулуп салынган, үстү жабылган же ачык, же терезеленген жай*).

ВЕ'РБА *ж. бот.* кызыл тал.

ВЕРБА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **верба́льная но́та** *дип.* вербальный нота (*кол коюлбаган, оозеки айтылган билдирүүгө барабар нота*).

ВЕРБЕ'НА *ж. бот.* вербена (*кооздук үчүн өстүрүлө турган өсүмдүктүн бир түрү*).

ВЕРБЛЮ'Д *м.* төө; **одного́рбый верблю́д** нар; **двуго́рбый верблю́д** өркөчтүү төө.

ВЕРБЛЮ'ДИЦА *ж.* ингген.

ВЕРБЛЮЖА'ТИНА *ж.* төөнүн эти.

ВЕРБЛЮ'ЖИЙ, -ья, -ье **верблюд**-*го т.*; **верблю́жья шерсть** төөнүн жүнү.

ВЕРБЛЮЖО'НОК *м.* бото (*сосунок*); тайлак.

ВЕРБОВА'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*набирать*) вербовкалоо, вербовка кылуу, тартуу; **вербова́ть подро́стков в реме́сленные учи́лища** өспүрүмдөрдү ремеслолук училищеге (окуу жайга) тартуу; 2. *что* (*создавать из добровольцев*) вербовка жолу менен түзүү, вербовкалап түзүү; **вербова́ть санита́рный отря́д** вербовкалап санитардык отряд түзүү.

ВЕРБО'ВКА *ж.* вербовка, вербовкалоо, вербовка кылуу (*кишини өз ыктыяры менен кандайдыр бир ишке тартуу*).

ВЕРБО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **вербовка**-*га т.*; вербовка кылуучу; **вербо́вочный пункт** вербовка кылуучу пункт, вербовка пункуту.

ВЕРБО'ВЩИК *м.* вербовщик (*вербовка кылуу жагынан уполномоченный адам*).

ВЕРДИ'КТ *м. юр.* өкүм (*сот өкүмү*); **обвини́тельный верди́кт** айыптоо өкүмү; **оправда́тельный верди́кт** актоо өкүмү.

ВЕРЁВКА *ж.* жип, көтөрмө, аркан; ◇ **из него́ мо́жно верёвки вить** ал айдаган жагыңа жүрө берет (*мүнөзү өтө жумшак, оома киши жөнүндө*).

ВЕРЁВОЧКА *ж. уменьш. от* **верёвка** кичине (кыска) жип.

ВЕРЁВОЧНЫЙ, -ая, -ое **верёвка**-*га т.*; **верёвочное произво́дство** жип өндүрүшү; **верёвочная ле́стница** жиптен жасалган шаты.

ВЕРЕНИ'ЦА *ж.* тизмек, чубалган тизмек; **верени́ца гусе́й** каздардын чубалган тизмеги; **верени́ца мы́слей** *перен.* чубалжыган ой, ой тизмеги.

ВЕ'РЕСК *м. бот.* вереск (*түбөлүк көгөрүп туруучу өсүмдүктөрдүн бир түрү*).

ВЕРЕТЕНО' *ср.* 1. (*для прядения*) ийик; 2. *тех.* (*вращающаяся ось*) машинанын айлануучу огу (*тегеренүүчү, чимирилүүчү огу*).

ВЕРЕТЕНООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое ийик сымал, ийик сыяктуу.

ВЕРЕЩА'ТЬ *несов. разг.* кулактын кужурун алып чыйкылдоо.

ВЕРЗИ'ЛА *м. и ж. разг.* тартайган, солдойгон узун киши.

ВЕРИ'ГИ *мн.* (*ед.* **вери́га** *ж.*) *уст.* вериги (*дин адамдарынын өзүн өзү кыйноо үчүн үстүнө салып жүрүүчү чынжыр*).

ВЕРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **вери́тельные гра́моты** *дип.* верительный грамоталар (*бирөөнүн дипломаттык өкүл болуп дайындалгандыгын күбөлөндүрүүчү мамлекеттик документ*).

ВЕ'РИТЬ *несов.* 1. *кому-чему* ишенүү, ынануу; **я ве́рю вам на́ слово** мен сиздин сөзүңүзгө ишенем; 2. *в кого, во что* ишенүү; **ве́рить в побе́ду** жеңишке ишенүү; 3. *в кого, во что, рел.* ишенүү; ◇ **не ве́рить свои́м глаза́м (свои́м уша́м)** өз көзүнө (өз кулагына) ишенбөө (*кантип ушундай болсун деп*).

ВЕ'РИТЬСЯ *несов. безл.* ишенүү, ынануу; **мне не ве́рится, что э́то пра́вда** мен мунун чындыгына ишенбей турамын; **с трудо́м ве́рится в э́то** буга оңойлук менен ишенүүгө болбойт.

ВЕРМА'ХТ *м.* вермахт (*немецтик армиянын официалдуу аты; армияга бул ат гитлердик диктатура кезинде коюлган*).

ВЕРМИШЕ'ЛЬ *ж.* вермишель (*кургатылган кесменин бир түрү*).

ВЕРНЕ'Е 1. *сравн. ст. от прил.* **ве́рный** *и нареч.* **ве́рно** I туурараак; **э́то реше́ние зада́чи верне́е** маселенин мындай чыгарылышы туурараак; 2. *вводн. сл.* чындыгында, тактап айтканда; **я написа́л докла́д, верне́е, те́зисы к докла́ду** мен докладды, чындыгында, докладдын тезисин жазып койдум; **верне́е говоря́** чынын айтканда.

ВЕ'РНО I *нареч.* 1. (*правильно*) туура, чын, дурус; **он ве́рно реши́л зада́чу** ал маселени туура чыгарды; 2. (*преданно*) ак ниет менен, берилгендик менен, берилип; **он ве́рно служи́л ро́дине** ал родинага ак ниет менен кызмат кылды; ◇ **с по́длинным ве́рно** асыл нускасы менен туура.

ВЕ'РНО II *вводн. сл. разг.* балким; **он, ве́рно, не придёт** ал, балким, келбейт.

ВЕРНОПО'ДДАННЫЙ, -ая, -ое *уст.* 1. өз падышасына чын көңүлү менен берилген; 2. *в знач. сущ. м., ж.* чын берилген киши.

ВЕ'РНОСТЬ *ж.* 1. (*правильность, точность*) тууралык; **ве́рность перево́да** котормонун тууралыгы; 2. (*преданность*) берилгендик, бектик; **ве́рность рабо́чему кла́ссу** жумушчу табына берилгендик.

ВЕРНУ'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*возвратить*) кайтарып берүү, кайта берүү, кайтаруу; **верну́ть кни́ги в библиоте́ку** китептерди китепканага кайтарып берүү; 2. (*получить обратно*) кайтарып алуу, кайтарып келтирүү; 3. (*заставить вернуться*) кайтарып жиберүү, кайта кетирүү; **верну́ть** *кого-л.* **с доро́ги** *бирөөнү* жолдон кайтарып жиберүү.

ВЕРНУ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*возвратиться обратно*) кайтуу, кайта келүү, кайтып келүү; **я верну́лся домо́й с полдоро́ги** жарым жолдон үйгө кайтып келдим; 2. *к кому, перен.*

www.bizdin.kg

(*вновь появиться*) кайтадан пайда болуу, жаңыдан пайда болуу; **ко мне вернýлось спокóйствие** мен кайта тынчтанып калдым, менин көңүлүм кайта тынып калды; 3. *перен.* (*возвратиться к прежнему*) кайрылуу; **мы ещё вернёмся к э́тому вопрóсу** биз бул маселеге дагы кайрылабыз.

ВЕ'РНЫЙ, -ая, -ое 1. (*правильный, точный*) туура; **вéрное решéние задáчи** маселенин туура чыгарылышы; **вéрная кóпия** туура көчүрмө; 2. (*преданный*) чыныгы, чын; **вéрный друг** чыныгы дос; 3. (*надёжный, прочный*) ишенимдүү, ишеничтүү; **вéрная опóра** ишенимдүү жөлөк; 4. (*несомненный*) анык, шексиз; **вéрный вы́игрыш** шексиз утуш.

ВЕ'РОВАНИЕ *ср.* диний ишеним.

ВЕ'РОВАТЬ *несов. в кого, во что, уст.* дин тутуу, табынуу.

ВЕРОИСПОВЕ'ДАНИЕ *ср. рел.* динге ишенүү; **свобóда вероисповéдания** динге ишенүү эркиндиги.

ВЕРОЛО'МНЫЙ, -ая, -ое жүзү кара, жаман ойлуу, арамза; **веролóмный враг** жүзү кара душман; **веролóмное нападéние** жүзү каралык менен кол салуу; **веролóмный постýпок** жүзү каралык жорук.

ВЕРОЛО'МСТВО *ср.* жүзү каралык, жаман ойлуулук, арамзалык.

ВЕРООТСТУ'ПНИК *м. уст.* дининен кайткан адам.

ВЕРООТСТУ'ПНИЧЕСТВО *ср. уст.* динден кайтуучулук, динден кайткандык.

ВЕРОТЕРПИ'МОСТЬ *ж.* кандай динге болсо да жол коюу.

ВЕРОТЕРПИ'МЫЙ, -ая -ое кандай динге болсо да жол коюучу.

ВЕРОУЧЕ'НИЕ *ср.* диндиң негизги эрежелеринин жыйындысы.

ВЕРОЯ'ТНО 1. *вводн. сл.* балким, -са керек, го дейм; **верóятно, сегóдня бýдет дождь** балким, бүгүн жамгыр жаайт; 2. *в знач. сказ.* чындыкка жакын, мүмкүн, ыктымал, ээтимал; **э́то вполнé верóятно** бул толук мүмкүн.

ВЕРОЯ'ТНОСТЬ *ж.* мүмкүндүк; **по всей верóятности** кыязы, балким; ◇ **теóрия верóятностей** *мат.* ыктымалдык теориясы.

ВЕРОЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое болушу мүмкүн болгон, болушу ыктымал болгон, чындыкка жакын.

ВЕРСИФИКА'ЦИЯ *ж.* версификация (*ыр түзүү искусствосу*).

ВЕ'РСИЯ *ж.* версия (*кандайдыр бир окуя же факт жөнүндө түрдүүчө сүйлөнгөн же жазылган маалыматтын бир түрү*).

ВЕРСТА' *ж. уст.* 1. чакырым (*1,07 километрге барабар*); 2. (*столб*) чакырым мамысы; ◇ **зá версту** ыраак (жерде, жерге, жерден); **колóменская верстá** *разг. ирон.* абдан узун бойлуу киши.

ВЕРСТА'К *м. тех.* верстак (*жыгач усталык ишке, слесардыкка, тунукечиликке ыңгайланган узунча стол*).

ВЕРСТА'ТЬ *несов. что, полигр.* вёрсткалоо, вёрстка кылуу (*терилген арилтерди бетке бөлүп иреттөө*); **верстáть кни́гу** китепти вёрсткалоо.

ВЁРСТКА *ж.* 1. (*действие*) вёрсткалоо, вёрстка кылуу; 2. (*свёрстанный набор*) вёрстка.

ВЕРСТОВО'Й, -áя, -óе **верста-***га т.*; **верстовóй столб** *уст.* чакырым мамысы (*жолдун боюнда чакырымды көрсөтүп туруучу мамы*).

ВЕ'РТЕЛ *м.* шиш (*кебептин шиши*).

ВЕРТЕ'П *м.* вертеп, кылмыш, бузуктук кыла турган орун (*качкан-бозгон кесептер жыйылуучу жай, үй*).

ВЕРТЕ'ТЬ *несов.* 1. *что, чем* (*вращать*) дөңгөлөтүү, айландыруу, тегеретүү; **вертéть колесó** дөңгөлөктү айландыруу (тегеретүү, дөңгөлөтүү); **вертéть трóстью** колу менен таякты тегеретүү; 2. *кем-чем, перен. разг.* чайкоо, өз билгенин кылып бирөөнү башкаруу.

ВЕРТЕ'ТЬСЯ *несов.* 1. (*вращаться*) дөңгөлөнүү, айлануу, тегеренүү; **колесó вéртится** дөңгөлөк айланат; 2. *перен. разг.* имерчиктеп, тегеректеп кетпөө, кетпей жүрүү; **он вертéлся здесь цéлый день** ал бул жерде кечке эле имерчиктеп (тегеректеп) кетпей жүрдү; 3. *перен. разг.* (*изворачиваться*) тайсалдоо, кайпалактоо; **не вертúсь, а говори́ прáвду** тайсалдабай чыныңды айт; ◇ **не вертúсь под ногáми** бутка чалынба; **э́то слóво вéртится у меня́ на языкé** бул сөз тилимдин эле учунда турат.

ВЕРТИКА'ЛЬ *ж.* вертикаль, тик сызык; **по вертикáли** вертикалынан, тикесинен.

ВЕРТИКА'ЛЬНО *нареч.* вертикалынан, тикесинен.

ВЕРТИКА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое вертикалдуу, вертикалдык, тик; **вертикáльная ли́ния** вертикалдуу (тик) сызык.

ВЕРТИХВО'СТКА *ж. разг.* жеңил мүнөздүү шайкелең аял.

ВЁРТКИЙ, -ая, -ое *разг.* тың, шамдагай.

ВЕРТЛЮ'Г *м.* 1. *анат.* кашка жиликтин жамбаш менен биригүүчү башы; 2. *тех.* вертлюг (*түрдүү тегеренип туруучу механизмдердин подшипнигинде* (*уясында*) *айланып туруучу октун учу*).

ВЕРТЛЯ'ВЫЙ, -ая, -ое 1. (*непоседливый*) тынчыбаган, жөн тура албаган, кыйпычыктаган; 2. *перен.* (*ветреный*) турумсуз, жеңил ойлуу.

ВЕРТОЛЁТ *м.* вертолёт (*жкейиш линия боюнча күүлөнбөй эле жогору көтөрүлүп жана төмөн түшө ала турган жана винтинин атайын конструкциясына ылайык абада илинип тура алуучу абадан оор учуучу аппарат*).

ВЕРТОПРА'Х *м. разг.* учкаяк, жеңил мүнөздүү адам.

ВЕРТУ'ШКА *ж.* 1. (*вращающийся предмет*) айлангыч, тегеренме; 2. *разг.* (*о женщине*) ар кимге көп тийишип, чойтоктогон аял.

ВЕРТЯ'ЧКА *ж. вет.* кежең (*койдун оорусу*).

ВЕ'РУЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **вéровать;** 2. *прил.* динге ишенүүчү; кудайга, диндин ырым-жырымдарына ишенүүчү; 3. *в знач. сущ. м., ж.* динчил адам.

ВЕРФЬ *ж.* верфь (*кемелер куруучу жана ремонттоочу жай*).

ВЕРХ *м.* 1. (*верхняя часть чего-л.*) *бир нерсенин* башы, чокусу; **верх горы́** тоонун башы; **он занимáет верх дóма** ал үйдүн жогорку жагын (үстүңкү кабатын) ээлейт; 2. (*экипажа*) *бир нерсенин* үстү; 3. (*одежды*) *бир нерсенин* тышы, сырты; **сукóнный верх шýбы** ичиктин сукно тышы; 4. (*высшая степень, предел*) эң жогорку тепкич, эң жогорку жеткен жери; **верх совершéнства** барып турган сонундук (мыктылык, кемтиксиздик); **на верхý блажéнства** жыргалчылыктын, ыракаттын барып турган жеринде; 5. **верхи́** *мн.* (*правящие круги*) кандайдыр бир уюмдун жетекчи адамдары, жогорку катмары (башкаруучулары); 6. **верхи́** *мн. муз.* (*высокие звуки*) ичке үндөр; ◇ **одержáть (взять) верх** *над кем-чем-л.* *бирөөнү же бир нерсени* жеңип чыгуу (үстөмдүк кылуу); **нахватáться верхóв** *разг.* үстүртөн үйрөнүү.

ВЕРХИ' *только мн. см.* **верх** 5, 6.

ВЕ'РХНИЙ, -яя, -ее 1. (*расположенный наверху*) үстүңкү, өөдө жактагы, жогорку жактагы; **вéрхний этáж дóма** үйдүн үстүңкү кабаты; 2. (*близкий к верховью реки*) баш; **вéрхнее течéние реки́** дарыянын баш жагы; 3. (*надеваемый поверх чего-л.*) тышкы, сырткы, сырт; **вéрхнее плáтье** тыш кийим; 4. *муз.* ичке (*үн*); ◇ **вéрхняя палáта** *полит.* жогорку палата.

ВЕРХОВЕ'НСТВО *ср. уст.* үстөмдүк, башкаруу, башкаруучулук.

ВЕРХО'ВНЫЙ, -ая, -ое жогорку; **Верхóвный Совéт СССР** СССР Жогорку Совети; **Верхóвный Суд СССР** СССР Жогорку Соту; **верхóвный главнокомáндующий** жогорку башкы командачы.

ВЕРХОВО'Д *м. разг.* мык чегер, төпө башы.

www.bizdin.kg

ВЕРХОВО'ДИТЬ *несов. кем-чем, разг.* мык чегердик кылуу, төпө башылык кылуу.

ВЕРХОВО'Й, -а́я, -о́е **1.** минип жүрүүгө таандык; **верхова́я езда́** атчан жүрүш; **верхова́я ло́шадь** миниле турган ат; **2.** *в знач. сущ. м.* атчан киши; **посла́ть верхово́го с донесе́нием** атчан кишини кабар менен жиберүү.

ВЕРХО'ВЬЕ *ср.* дарыянын баш жагы, жогорку жагы; **верхо́вье Во́лги** Волганын баш жагы.

ВЕРХОГЛЯ'Д *м. разг.* үстүртөн кароочу, үстүртөн билүүчү.

ВЕРХОГЛЯ'ДСТВО *ср. разг.* үстүртөн кароочулук, үстүртөн билүүчүлүк.

ВЕРХОЛА'З *м.* верхолаз (*бийик нерсенин, мис. имараттын төбөсүнө чыгып иштөөчү жумушчу*).

ВЕ'РХОМ *нареч. разг.* **1.** (*по нагорной части местности*) өөдө жагы менен, жогору жагы менен; **идти́ ве́рхом** жогору жагы менен баруу (жүрүү); **2.** *разг.* (*выше краёв*) толтура, мелт-калт; **нали́ть стака́н ве́рхом** стаканды мелт-калт толтуруу.

ВЕРХО'М *нареч.* атчан; **е́здить верхо́м** атчан жүрүү.

ВЕРХУ'ШЕЧНЫЙ, -ая, -ое: **верху́шечный проце́сс в лёгких** өпкөнүн үстүңкү чети кургак учук менен ооруй баштоо.

ВЕРХУ'ШКА *ж.* **1.** (*верхняя часть чего-л.*) бир нерсенин учу, кылды башы; **верху́шка де́рева** жыгачтын учу; **2.** *перен. разг.* кандайдыр бир уюмдун жетекчи адамдары; **пра́вящая верху́шка буржуа́зных стран** буржуазиялык өлкөлөрдүн башкаруучу катмары.

ВЕРЧЕ'НИЕ *ср.* айландыруу, тегерентүү, тегеретүү.

ВЕ'РША *ж. обл.* кодоо (*балык кармоо үчүн чырпыктан же сымдан жасалган кодоо*).

ВЕРШИ'НА *ж.* **1.** чоку; **верши́на горы́** тоонун чокусу; **2.** *перен. бир нерсенин* эң жогорку баскычы, эң жогорку чекити; **верши́на сла́вы** даңктын, атактын эң жогорку баскычы; ◇ **верши́на угла́** *мат.* бурчтун чокусу.

ВЕРШИ'ТЕЛЬ *м. уст.* чечүүчү, жүргүзүүчү, башкаруучу, аяктоочу; **верши́тель су́деб** тагдырды чечүүчү.

ВЕРШИ'ТЬ *несов. чем, уст.* башкаруу, чечүү, аяктоо; **верши́ть все́ми дела́ми** *разг.* бардык ишти башкаруу.

ВЕРШО'К *м. уст.* вершок (*4,4 см барабар узундук чени*).

ВЕС *м.* **1.** салмак, оордук; **определи́ть вес** салмагын, оордугун аныктоо; **а́томный вес** атомдук салмак; **молекуля́рный вес** молекулалык салмак; **уде́льный вес** салыштырма салмак; **чи́стый вес** таза салмак; **живо́й вес** (*скота*) тирүү салмак; **ве́сом в два кило́** салмагы эки кило, оордугу эки кило; **продава́ть на вес** таразалап сатуу; **2.** *перен.* (*влияние, авторитет*) бедел, кадыр; **челове́к с больши́м ве́сом** чоң кадырдуу адам; ◇ **на вес зо́лота** кадыры *же* баасы алтын менен барабар; **приба́вить в ве́се** семирүү; **на весу́** илинип, илинип туруп, асылып, асылып туруп, асылып турган абалда, салаңдаган абалда.

ВЕСЕЛЕ'ТЬ *несов.* көңүл ачыла баштоо, кубануу, көңүл көтөрүлүү.

ВЕСЕЛИ'ТЬ *несов. кого* **1.** көңүл ачуу, көңүл көтөрүү, көңүл сергитүү; **2.** (*радовать*) кубантуу, кубандыруу, сүйүнтүү.

ВЕСЕЛИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** көңүл ачуу, көңүл көтөрүү, көңүл сергитүү; **2.** (*радоваться*) кубануу, сүйүнүү.

ВЕ'СЕЛО I. *нареч.* көңүлдүү, шаттанып; **она́ ве́село засмея́лась** ал шаттанып күлдү; **2.** *безл. в знач. сказ.* кубанычтуу, шаттуу, көңүлдүү; **мне о́чень ве́село** мага абдан көңүлдүү.

ВЕСЁЛОСТЬ *ж.* кубанычтык, шайырлык, шаттуулук, куунактык, ачык көңүлдүүлүк, көңүл көтөрүңкүлүк.

ВЕСЁЛЫЙ, -ая, -ое **1.** (*жизнерадостный*) көңүлдүү, шайыр, жадырап жайнаган, оюнкараак, тамашакөй, куунак; **весёлый челове́к** шайыр адам; **у него́ весёлое настрое́ние** анын көңүлү куунак; **2.** (*доставляющий веселье*) көңүлдүү; **весёлый спекта́кль** көңүлдүү спектакль.

ВЕСЕ'ЛЬЕ *ср.* көңүлдүүлүк, кубанычтуулук, жайдарылык, куунактык, шайырлык, шаттуулук.

ВЕСЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **весло**-*го т.*; калактуу; **весе́льная ло́дка** калактуу кайык.

ВЕСЕЛЬЧА'К *м. разг.* кабагы жарык, шайыр, жаркылдаган.

ВЕСЕЛЯ'ЩИЙ: веселя́щий газ *хим.* мас кылуучу газ (*өзгөчө бир мастык абалга келтирүүчү газ*).

ВЕСЕ'ННИЙ, -яя, -ее жазгы, жазындагы; **весе́нняя посевна́я кампа́ния** жазгы кош айдоо кампаниясы; **весе́нняя пора́** жазгы мезгил.

ВЕ'СИТЬ *несов.* салмагы ... болуу; ... келүү; **э́та ры́ба ве́сит два килогра́мма** бул балык эки килограмм келет, бул балыктын салмагы эки килограмм.

ВЕ'СКИЙ, -ая, -ое салмактуу, негиздүү, маанилүү; **ве́ское замеча́ние** маанилүү эскертүү; **ве́ский до́вод** негиздүү далил.

ВЕ'СКО *нареч.* салмактуу, негиздүү, маанилүү; **ве́ско говори́ть** негиздүү сүйлөө, салмактуу сүйлөө.

ВЕ'СКОСТЬ *ж.* олуттуулук, негиздүүлүк, маанилүүлүк.

ВЕСЛО' *ср.* калак (*кайыктын калагы*); **нале́чь на вёсла** калакка салмагын салуу; **идти́ на вёслах** калактын жардамы менен сүзүү.

ВЕСНА' *ж.* жаз.

ВЕСНОВСПА'ШКА *ж.* жазгы айдоо, жазгы жер айдоо.

ВЕСНО'Й *нареч.* жазында, жазы менен, жазгысын.

ВЕСНО'Ю *нареч. см.* **весно́й.**

ВЕСНУ'ШКИ *мн.* (*ед.* **весну́шка** *ж.*) сепкил.

ВЕСНУ'ШЧАТЫЙ, -ая, -ое сепкилдүү; **весну́шчатый ма́льчик** сепкилдүү бала.

ВЕСОВО'Й, -а́я, -о́е **1.** **весы**-*га т.*; **весова́я ги́ря** тараза ташы; **2.** (*продаваемый на вес*) таразалап берилүүчү, таразалануучу; **весово́й хлеб** таразалап берме нан.

ВЕСОВЩИ'К *м.* таразачы, гирчи.

ВЕСО'МОСТЬ *ж. физ.* салмак, оордук.

ВЕСО'МЫЙ, -ая, -ое **1.** *физ.* салмактуу, оордугу бар; **2.** *перен.* (*имеющий значение, значительный*) маанилүү, мааниси бар; **весо́мые доказа́тельства** маанилүү далилдер.

ВЕСТ *м. мор.* вест (**1.** *батыш*; **2.** *батыштан согуучу шамал*).

ВЕСТИ' *несов.* **1.** *кого* жетелөө, жетелеп жүрүү, жетелеп баруу, ээрчитип баруу; **вести́ за́ руку** колунан жетелөө; **вести́ по́д руку больно́го** ооруну колтугунан сүйөп алпаруу; **2.** *кого-что* (*возглавлять*) баштоо, баштап кирүү, алып баруу, алып кирүү (*кандайдыр бир нерсенин башында баруу*); **вести́ войска́ в бой** войсколорду согушка баштап киргизүү; **3.** *что* (*направлять движение чего-л.*) алпаруу, жүргүзүү, учуруу, башкаруу, айдоо; **вести́ по́езд** поездди жүргүзүү; **вести́ самолёт** самолёт учуруу; **4.** *что* (*прокладывать в каком-л. направлении*) өткөрүү, салуу, куруу; **вести́ шоссе́ на юг** шоссени түштүк жакты көздөй өткөрүү (куруу); **5.** (*служить дорогой куда-л.*) алып баруу; **тропи́нка ведёт к реке́** жалгыз аяк жол өзөнгө алып барат; **6.** *что* (*производить, осуществлять*) жүргүзүү, туруу; **вести́ перегово́ры** сүйлөшүүлөр жүргүзүү; **вести́ борьбу́ с маляри́ей** безгек менен күрөш жүргүзүү; **вести́ перепи́ску** кат жазышып (алышып) туруу; **вести́ войну́** согуш жүргүзүү; **7.** *что* (*руководить*) башкаруу, жетекчилик кылуу, алып баруу; **вести́ хозя́йство** чарбаны башкаруу, чарбаны алып баруу; **вести́ кружо́к** кружокко жетекчилик кылуу; **вести́ собра́ние** жыйналышты башкаруу (алып баруу); ◇ **вести́ нача́ло** *от чего-л. бир нерседен* башталуу; **вести́ себя́** өзүн алып жүрүү; **и у́хом не ведёт** *разг.* кулак салбайт, тыңшабайт, капарына албайт, капарына да алып койбойт, эч кандай көңүл бурбайт; **ложь к добру́ не ведёт** калп ырыс кесет.

ВЕСТИБЮ'ЛЬ *м.* вестибюль (*коомдук чоң үйлөрдүн кире беришиндеги бөлмө*).

www.bizdin.kg

ВЕСТИ'СЬ *несов.* **1.** (*быть в обыкновении*) адаттануу, адат болуу, келе жатуу; **так издавна ведётся** (*об обычае*) эзелден бери эле ушундай болуп келе жатат; **2.** *страд. к* **вести** 1—3, 6, 7.

ВЕ'СТНИК *м.* **1.** кабарчы, кабар алып келүүчү; **2.** (*о повременном издании*) Вестник (*кай бир информациялык газета, журналдардын аты*).

ВЕСТОВО'Й, -а́я, -о́е *уст.* **1.** кабар берүүчү, сигнал берүүчү; **вестова́я пу́шка** кабар берүүчү замбирек; **2.** *в знач. сущ. м. воен.* вестовой (*чабарман, чабармандык милдет аткаруучу ординарец*).

ВЕ'СТОЧКА *ж. ласк. от* **весть** I кичине кабар.

ВЕСТЬ I *ж.* кабар, дарек; **весть о побе́де** жеңиш жөнүндө кабар; **пропа́сть бе́з вести** дарексиз жок болуу, дарексиз жоголуу.

ВЕСТЬ II *разг.*: **не ве́сть что** (**кто, како́й** *и т. д.*) ким (эмне, кайдан, кандай *ж. б.*) экени белгисиз.

ВЕСЫ' *только мн.* тараза; **десяти́чные весы́** десятичный тараза; **апте́карские весы́** аптека таразасы, аптекалык тараза; **взве́сить на веса́х** таразага тартуу.

ВЕСЬ *мест. опред.* **1.** баары, баарысы, бүт, бүткүл, бүтүндөй, бардык; **весь день** күн бою, бир күн кечке; **во весь го́лос** үнүнүн бардыгынча; **во всю мочь** бардык күчү менен; **от всего́ се́рдца** чын жүрөктөн; **я весь промо́к** мен бүтүндөй суу болдум; **всего́ понемно́гу** *разг.* баарынан аз-аздан; **2.** *в знач. сущ.* **всё** *ср.* баардыгы, баарысы; **всё его́ ра́довало** бардыгы аны кубандырды; ◇ **всего́ хоро́шего** жакшы болуңуз, аман болуңуз, жакшы туруңуз, кош болуңуз; **во всю мочь** аябай, жандын бардыгынча; **при всём том** андай болсо да, кандай болбосун; **всё равно́** 1) (*безразлично*) баары бир; **мне всё равно́** мага баары бир; 2) *вводн. сл.* баары бир, ага карабай; **проси́ не проси́, я, всё равно́, э́то сде́лаю** жалынсаң да, жалынбасаң да, мен, баары бир, муну иштеймин; **всё одно́** *разг.* баары бир, баары окшош.

ВЕСЬМА' *нареч.* абдан, аябай, өтө эле, эң эле; **он весьма́ дово́лен** ал абдан ыраазы.

ВЕТВИ'СТЫЙ, -ая, -ое бутактуу, шактуу; **ветви́стое де́рево** бутактуу жыгач.

ВЕТВИ'ТЬСЯ *несов.* бутактануу, бутактоо, шактануу, шак байлоо.

ВЕТВЬ *ж.* **1.** (*ветка*) бутак, шак; **2.** *перен.* (*отрасль*) тармак, айрык; **3.** *перен.* (*родство*) санжырадагы орду.

ВЕ'ТЕР *м.* шамал; жел (*слабый*); **уме́ренный ве́тер** мелүүн (айдарым) шамал; **си́льный ве́тер** катуу шамал; **све́жий ве́тер** сергиткич шамал; **ре́зкий ве́тер** катуу шамал; **идти́ про́тив ве́тра** шамалга каршы жүрүү; ◇ **у него́ ве́тер в голове́** *разг.* эси жок, көңдөй адам; **броса́ть слова́ на́ ветер** ойлобой сүйлөө; **ищи́ ве́тра в по́ле** куйругун да карматпайт; куйругун да кармай албайсың.

ВЕТЕРА'Н *м.* **1.** ветеран (*аскерде картайган, тажрыйбалуу солдат*); **2.** *перен.* ветеран (*бир ишке көп эмгек сиңирген киши*); **ветера́н нау́ки** илимдин ветераны.

ВЕТЕРИНА'Р *м.* ветеринар (*ветеринария боюнча специалист — мал доктору*).

ВЕТЕРИНА'РИЯ *ж.* ветеринария (*айбандардын тузулуштөрү, оорулары жана аларды дарылоо жөнүндөгү илим*).

ВЕТЕРИНА'РНЫЙ, -ая, -ое **ветеринария**-*га т.*; ветеринариялык; **ветерина́рный пункт** ветеринариялык пункт; **ветерина́рный институ́т** ветеринариялык институт, ветеринария институту; **ветерина́рный врач** ветеринариялык врач (*мал доктору*).

ВЕТЕРО'К *м.* желаргы, кичине жел.

ВЕ'ТКА *ж.* **1.** бутак, бутакча, шак; **2.** (*железнодорожная*) айрык, бутак, тармак.

ВЕТЛА' *ж. талдын бир түрү.*

ВЕТЛЕЧЕ'БНИЦА *ж.* (ветерина́рная лече́бница) ветеринариялык дарылоо жайы.

ВЕ'ТО *ср. нескл. юр.* вето, тыюу (*кандайдыр бир нечимге тыюу салуу же жокко чыгаруу*); **наложи́ть ве́то** *на что-л. бир нерсеге* вето (тыюу) салуу; **пра́во ве́то** вето (тыюу) укугу.

ВЕТО'ШКА *ж.* эски-уску, ыпыр-сыпыр чүпүрөк.

ВЕТО'ШНИК *м. уст.* эски-уску кийим, чүпүрөк менен соода кылуучу киши.

ВЕ'ТОШЬ *ж. собир.* эски-уску, ыпыр-сыпыр нерселер.

ВЕ'ТРЕНИК *м. разг.* жеңил мүнөздүү киши, шайкелең киши.

ВЕ'ТРЕНИЦА *женск. р. к* **ве́треник.**

ВЕ'ТРЕНО *безл. в знач. сказ.* шамалдуу, желдүү; **сего́дня ве́трено** бүгүн шамалдап турат.

ВЕ'ТРЕНОСТЬ *ж.* жеңил мүнөздүүлүк, шайкелеңдик.

ВЕ'ТРЕНЫЙ, -ая, -ое **1.** шамалдуу, желдүү; **сего́дня ве́треная пого́да** бүгүн күн шамалдап турат; **2.** *перен.* жеңил мүнөздүү, шайкелең.

ВЕТРОГО'Н *м. разг.* жеңил мүнөздүү, шайкелең.

ВЕТРОМЕ'Р *м. физ.* ветромер (*шамалдын күчүн өлчөө үчүн колдонулуучу прибор*).

ВЕТРОСИЛОВО'Й, -а́я, -о́е шамалдын күчү менен жүрүүчү (*кыймылга келүүчү*).

ВЕТРЯ'К *м. разг.* **1.** (*мельница*) жел тегирмен; **2.** (*двигатель*) жел аркылуу кыймылга келтирүүчү.

ВЕТРЯ'НКА *ж. разг.* суу чечек (*оору*).

ВЕ'ТРЯНЫЙ, -ая, -ое **ветер**-*ге т.*; **ве́тряная ме́льница** жел тегирмен; ◇ **ве́тряная о́спа** *мед.* суу чечек (*чечек сымал оорунун бир түрү*).

ВЕ'ТХИЙ, -ая, -ое эскирген, карыган, абдан картайган; **ве́тхий до́мик** эскирген үй; **ве́тхое пла́тье** чалдыбары чыккан, абдан эскирген көйнөк.

ВЕТХОЗАВЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое *ирон.* (*отживший*) эскирген, атам заманкы, таң болгон.

ВЕ'ТХОСТЬ *ж.* өтө эскиргендик, эскилиги жеткендик.

ВЕТЧИНА' *ж.* ветчина (*чочконун сурсутулгөн сан эти*).

ВЕТЧИ'ННЫЙ, -ая, -ое **ветчина**-*га т.*; **ветчи́нная колбаса́** ветчина колбасасы.

ВЕТША'ТЬ *несов.* эскирүү, чалдыбары чыгуу.

ВЕ'ХА *ж.* **1.** веха (*бир нерсенин чегин же жолдун багытын көрсөтүүчү мамы*); **ста́вить ве́хи в по́ле** талаага вехалар орнотуу; **2.** *перен.* веха, учур (*өсүүдөгү, өрчүүдөгү эң эле керектүү учур*); **основны́е ве́хи ру́сской исто́рии** орус тарыхынын негизги вехалары (учурлары).

ВЕ'ЧЕ *ср. ист.* вече (*Байыркы Русьта — шаардын тордын коомдук иштерди чечүүчү жыйналышы*).

ВЕЧЕВО'Й, -а́я, -о́е **вече**-*ге т.*; **вечево́й ко́локол** вече коңгуроосу, вечеге чакыруучу коңгуроо.

ВЕ'ЧЕР *м.* **1.** (*вечернее время*) кеч, кечкурун; **к ве́черу** кечкурун, кечке маал; **по вечера́м** кечинде; **под ве́чер** кечке жакын; **2.** (*собрание*) зоок кече; **устро́ить литерату́рный ве́чер** адабият зоок кечесин уюштуруу; **ве́чер та́нца** бий (танец) кечеси.

ВЕЧЕРЕ'ТЬ *несов. безл.* кеч кирүү, караңгы тартуу, караңгы түшүү; **зимо́й ра́но вечере́ет** кышында караңгы эрте түшөт, кышында эрте кеч кирет.

ВЕЧЕРИ'НКА *ж.* көңүл ачуу үчүн кечки чогулуш, кечки зоок; **студе́нческая вечери́нка** студенттердин көңүл ачуу кечеси.

ВЕЧЕРКО'М *нареч. разг.* кечинде, кечкурун, кечке жуук; **я зайду́ к вам вечерко́м** мен силердикине кечинде киремин.

ВЕЧЕ'РНИЙ, -яя, -ее кечки, кечинде иштелүүчү; **вече́рняя заря́** күндүн кечки (баткандагы) кызылы; **вече́рний час** кечки саат; **вече́рняя газе́та** кечки газета; **вече́рние ку́рсы** кечки курс; **вече́рнее пла́тье** кече көйнөгү (*зоок кечелер, театрлар үчүн*).

ВЕ'ЧЕРОМ *нареч.* кечинде, кечкурун, кечке жуук; **по́здно ве́чером** кечинде (*кеч караганда*).

www.bizdin.kg

ВЕ'ЧНО *нареч.* түбөлүк, түгөнбөс, дайыма, ар дайым; **он вечно занят** ал ар дайым эле бош эмес, анын колу дайыма эле бошобойт.

ВЕЧНОЗЕЛЁНЫЙ, -ая, -ое дайыма көгөрүп туруучу; **вечнозелёные деревья** дайыма көгөрүп туруучу жыгачтар (*мис. карагай*).

ВЕ'ЧНОСТЬ *ж.* түбөлүктүк, маңгилик, далай убак, көп убакыт; ◇ **кануть в вечность** зымкыя жоголуу; **целую вечность** көп убакыт.

ВЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*бесконечный*) түбөлүк; **вечная материя** *филос.* түбөлүк материя; **вечная слава** түбөлүк даңк; **2.** (*постоянный, бессрочный*) түбөлүк; **вечная мерзлота** түбөлүк тоң; **передача земли колхозам на вечное пользование** жерди колхоздордун түбөлүк пайдаланышына өткөрүп берүү; **3.** *разг.* (*часто повторяющийся; неисчерпаемый*) түгөнбөс, түгөнгүс; **вечные споры** түгөнбөс талаштар; ◇ **вечное перо** түгөнбөс калем уч.

ВЕ'ШАЛКА *ж.* **1.** (*у платья*) илгич (*жакадагы*); **2.** (*для вешанья платья*) вешалка, кийим илгич.

ВЕ'ШАТЬ I *несов.* **1.** *что* илүү, асуу, илип коюу, асып коюу; **вешать лампу** лампаны илүү; **вешать картину на стену** сүрөттү дубалга илүү; **2.** *кого* (*подвергать смертной казни*) дарга асуу, дарга тартуу, дарга асып өлтүрүү; ◇ **вешать голову** башын шылкыйтуу, ындыны өчүү; **вешать собак** *разг.* бир деме болсо эле, ошондон көрүп айыптоо.

ВЕ'ШАТЬ II *несов. кого-что* (*взвешивать*) таразалоо, тартуу, оордугун өлчөө.

ВЕ'ШАТЬСЯ I *несов.* **1.** (*лишать себя жизни*) асынып өлүү; **2.** *страд. к* **вешать** I; ◇ **вешаться на шею** асылып алуу, жабышып алуу (*аял жөнүндө*).

ВЕ'ШАТЬСЯ II *несов.* **1.** (*на весах*) таразалануу, таразага тартылуу, өзүнүн салмагын өлчөө; **2.** *страд. к* **вешать** II.

ВЕШИ'ТЬ *несов. что, геод.* вехалоо (*вехаларды коюу*); **вешить дорогу** жолду вехалоо (*мамылар орнотуу*).

ВЕ'ШНИЙ, -яя, -ее *поэт.* жазгы, жазындагы; **вешние воды** жазгы суу (*кар эрип, кирген суу*).

вешу, весишь *и т. д. наст. вр. от* **весить**.

ВЕЩА'НИЕ *ср. см.* **радиовещание**.

ВЕЩА'ТЬ *несов. что* **1.** *поэт. уст.* (*предсказывать*) алдын ала айтуу, алдын ала билүү; **2.** *ирон.* далилсиз сүйлөп эле өз айтканын бербөө.

ВЕЩЕВО'Й, -ая, -ое **1.** буюмдай, буюмдата; **вещевое довольствие** буюмдата довольствие; **2.** буюм салынуучу, буюм коюлуучу; **вещевой мешок** буюм салынуучу мешок; **вещевой склад** буюм коюлуучу склад.

ВЕЩЕ'СТВЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *филос.* (*материальный*) материалдык; **вещественный мир** материалдык дүйнө; **2.** *юр.* буюмдата, буюмдай; **вещественное доказательство** буюмдата далил.

ВЕЩЕСТВО' *ср.* зат; **горючее вещество** күйүүчү зат; **взрывчатое вещество** жарылуучу зат; **отравляющие вещества** уулантуучу (ууландыруучу, ууктуруучу) заттар; **обмен веществ** *физиол.* заттардын алмашуусу (алмашылышы).

ВЕ'ЩИЙ, -ая, -ее *поэт.* кайыптан кабар берген, аян берүүчү; **вещие слова** болочокту мурунтан айткан сөздөр, керээгөч сөздөр.

ВЕЩУ'Н *м. уст.* болочокту күн мурунтан көрө билүүчү.

ВЕЩУ'НЬЯ *женск. р. к* **вещун**.

ВЕЩЬ *ж.* **1.** (*предмет*) буюм, нерсе; **2. вещи** *мн.* (*имущество*) буюм, мүлк; **я собрал все свои вещи** мен өзүмдүн бардык буюмдарымды жыйнап койдум; **3.** (*багаж*) буюм, жолго алган буюм;. **сколько у вас вещей?** сиздин канча буюмуңуз бар?; **4.** (*произведение науки, искусства*) нерсе; **5.** (*нечто, обстоятельство, явление*) нерсе; **прекрасная вещь молодость!** жаштык сонун нерсе!; **удивительная вещь!** таң калардык нерсе!; **6.** *филос.* нерсе.

ВЕ'ЯЛКА *ж. с.-х.* веялка (*сапыргыч машина*).

ВЕ'ЯЛЬЩИК *м. с.-х.* веяльщик (*эгин сапыргыч киши*).

ВЕ'ЯНИЕ *ср.* **1.** (*зерна*) эгин сапыруу, аштык сапыруу; **2.** (*дуновение*) желдөө, желаргы жүрүү; **3.** *перен.* агым, багыт; **новые веяния в искусстве** искусстводогу жаңы агымдар (багыттар).

ВЕ'ЯТЬ *несов.* **1.** *что* (*зерно*) эгин сапыруу, аштык сапыруу; **2.** (*о ветре*) согуу, желдөө, желаргы жүрүү (*мис. шамал, жел*); **3.** (*развеваться*) желбирөө, желбирттөө, делбирөө; **веют знамёна** туулар желбирейт; **4.** *безл. чем* сезилүү, жыт келүү; **веет прохладой** салкын сезилип турат; **веет весной** жаздын жыты келип жатат; **5.** *безл. перен.* (*о приближении чего-л.*) *бир нерсенин* болушуна убакыттын жакын калышы.

ВЖИВА'ТЬСЯ *несов. см.* **вжиться**.

ВЖИ'ТЬСЯ *сов. во что, разг.* көнүгүү, дагдылануу, дасуу; **актёр вжился в свою роль** актёр өзүнүн ролуна көнүктү (дасыды).

ВЗ- (**ВЗО-**, **ВЗЪ-**, **ВС-**) *приставка; төмөндөгүлөрдү көрсөтүүчү приставка:* 1) *жогору жакка багытталгандыкты көрсөтөт; мис.* **взлететь** жогору учуу, учуп чыгуу, учуп жогору көтөрүлүү; 2) *кыймыл-аракетти кандайдыр абалга, чекке жеткирүүнү көрсөтөт; мис.* **взболтать** чайкоо, чайкап аралаштыруу; 3) *кандайдыр бир чымырканган, күч менен болгон кыймыл-аракетти көрсөтөт; мис.* **взвыть** каңшылоо, каңшылап жиберүү, улуп-уңшуп жиберүү.

ВЗАД *нареч. разг.* артка, кайта, кийин жакка; **взад и вперёд** алга жана артка, ары-бери, илгери-кийин; **ни взад ни вперёд** алга да, артка да жылбай; илгери да, кийин да жүрбөй; ордунан жылбай; же ары, же бери болбой.

ВЗАИ'МНОСТЬ *ж.* өз ара жактыруучулук, бири-бирин жактыруучулук; **отвечать взаимностью** сүйгөнгө сүйүү менен жооп кайтаруу; **взаимность обязательств** милдеттенмени эки жак үчүн тең бирдей болушу; ◇ **пользоваться взаимностью** сүйүүгө сүйүү менен жооп алуу.

ВЗАИ'МНЫЙ, -ая, -ое өз ара; эки тараптан болгон, эки жактан тең болгон; **взаимное доверие** өз ара ишенич; **взаимная любовь** өз ара сүйүш, эки жактан тең болгон сүйүү; ◇ **взаимный залог** *грам.* кош буйрук залог.

ВЗАИМОВЫ'ГОДНЫЙ, -ая, -ое эки тарапка тең пайдалуу; **торговля на взаимовыгодных условиях** эки тарапка тең пайдалуу шартта жүргүзүлгөн соода.

ВЗАИМОДЕ'ЙСТВИЕ *ср.* өз ара аракеттешүү, бирге аракеттешүү; **взаимодействие общественных явлений** коомдук кубулуштардын өз ара аракеттешүүсү; **взаимодействие всех родов войск** войсколордун бардык түрлөрүнүн бирге аракеттешүүсү; **во взаимодействии** бирге аракеттенишип.

ВЗАИМОДЕ'ЙСТВОВАТЬ *несов.* өз ара аракеттешүү, бирдикте аракеттешүү.

ВЗАИМОЗАВИ'СИМОСТЬ *ж. филос.* бири-бирине (өз ара) көз карандылык.

ВЗАИМОИСКЛЮЧА'ЮЩИЙ, -ая, -ее өз ара карама-каршы, бирине-бири каршы келүүчү.

ВЗАИМООБУСЛО'ВЛЕННОСТЬ *ж. филос.* бири-бирин (өз ара) шарттоочулук.

ВЗАИМООТНОШЕ'НИЕ *ср.* мамилелешүү, өз ара мамиле, өз ара катнаш; **у меня с ним нормальные взаимоотношения** менин аны менен мамилем кадимкидей; **обострение взаимоотношений** өз ара мамиленин курчушу.

ВЗАИМОПО'МОЩЬ *ж.* жардамдашуу, өз ара жардамдашуу; **договор о дружбе и взаимопомощи** достук жана өз ара жардамдашуу жөнүндөгү договор; **касса взаимопомощи** өз ара жардамдашуу кассасы.

ВЗАИМОПОНИМА'НИЕ *ср.* өз ара түшүнүшүү, бири-бирине түшүнүү; **между нами достигнуто полное взаимопонимание** биз өз ара толук түшүнүшүүгө жетиштик.

www.bizdin.kg

ВЗАИМОПРОНИКНОВЕ'НИЕ *ср.* өз ара сиңишүү; **взаимопроникнове́ние одного́ вещества́ в друго́е** бир зат менен экинчи заттын өз ара сиңиши.

ВЗАИМОСВЯ'ЗЬ *ж.* өз ара байланыш; **ме́жду э́тими собы́тиями существу́ет пряма́я взаимосвя́зь** бул окуялардын ортосунда түздөн-түз өз ара байланыш бар.

ВЗАЙМЫ' *нареч.* карызга, карыз; **взять взаймы́** карызга алуу, карыз алуу; **дать взаймы́** карызга берүү.

ВЗАМЕ'Н *предлог с род. п.* ордуна, өтөлгөсүнө; **что дади́те вы мне взаме́н э́той кни́ги?** сиз бул китептин ордуна мага эмне бересиз?

ВЗАПЕРТИ' *нареч.* 1. жабык үйдө, жабык жерде; 2. *перен. разг.* (*в уединении*) жалгыздыкта, кишилер менен аралашпай тунт; **жить взаперти́** кишилер менен аралашпай тунт жашоо.

ВЗАПРА'ВДУ *нареч. прост.* чындыгында, ырас эле, анык эле, **э́то взапра́вду бы́ло?** бул чындыгында болгон беле?

ВЗА'ПУСКИ *нареч. разг.*: **бе́гать вза́пуски** жарышып жүгүрүү.

ВЗАТЯ'ЖКУ *нареч. разг.*: **кури́ть взатя́жку** (*тамеки тартканда түтүндү*) ичине тартуу.

ВЗА'ШЕЙ *нареч. прост.* көк желкеге коюп, түрткүлөп; **прогна́ть вза́шей** түрткүлөп кууп чыгаруу.

ВЗБА'ДРИВАТЬ *несов. см.* **взбодри́ть.**

ВЗБАЛАМУ'ТИТЬ *сов. разг.* 1. *что* (*воду*) ылайлоо; 2. *кого-что, перен.* (*взволновать*) дүрбөлөң түшүрүү.

ВЗБА'ЛМОШНЫЙ, -ая, -ое *разг.* оопай, жинди чалыш.

ВЗБА'ЛТЫВАНИЕ *ср.* чайкоо, чайкап аралаштыруу.

ВЗБА'ЛТЫВАТЬ *несов. см.* **взболта́ть.**

ВЗБЕГА'ТЬ *несов. см.* **взбежа́ть.**

ВЗБЕЖА'ТЬ *сов.* жүгүрүп чыгуу (*үстүгө, бийикке*).

ВЗБЕЛЕНИ'ТЬСЯ *сов. разг.* туталануу, жаалдануу, кыжырдануу, кыжыры кайноо.

ВЗБЕСИ'ТЬ *сов. кого* туталантуу, жаалын чыгаруу, кыжырын кайнатуу.

ВЗБЕСИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*о животных*) кутуруу; 2. *перен. разг.* (*прийти в ярость*) туталануу, жаалдануу, кыжырдануу.

ВЗБЕШЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **взбеси́ть;** 2. *прил.* туталанган, жаалданган, кыжырданган.

ВЗБИВА'ТЬ *несов. см.* **взбить.**

ВЗБИРА'ТЬСЯ *несов. см.* **взобра́ться.**

ВЗБИ'ТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **взбить;** 2. *прил.* (*о подушке, перине*) чапкылап көптүрүлгөн, көптүрүлгөн; **хорошо́ взби́тые поду́шки** жакшы көптүрүлгөн жаздыктар; 3. *прил.* (*о белках, сливках*) чалып көбүртүлгөн, бышып көбүртүлгөн; **взби́тые сли́вки** чалынып көбүртүлгөн каймак.

ВЗБИТЬ *сов. что* 1. (*подушки, перину*) чапкылап көптүрүү, көптүрүү; 2. (*белки, сливки*) чалып көбүртүү, бышып көбүртүү; 3. (*локоны*) үрпөйтүү.

ВЗБИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*о подушке, перине*) (чаап) көптүрүлүү; 2. (*о белках, сливках*) чалынып көбүрүү, бышылып көбүрүү.

ВЗБОДРИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* сергитүү, көңүлүн көтөрүү, күч берүү.

ВЗБОЛТА'ТЬ *сов. что* чайкоо, чайкап аралаштыруу.

ВЗБРЕСТИ' *сов.*: **взбрести́ в го́лову** *разг.* болбогон нерсе ойго келе калуу.

ВЗБРЫ'ЗГИВАТЬ *несов. см.* **взбры́знуть.**

ВЗБРЫ'ЗНУТЬ *сов. что, разг.* бүркүп суулоо; **взбры́знуть цветы́** гүлдөргө суу бүркүү.

ВЗБУДОРА'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **взбудора́жить;** 2. *прил.* тынчы алынган, тынчы кеткен, беймаза кылынган.

ВЗБУДОРА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **взбудора́жить.**

ВЗБУДОРА'ЖИТЬ *сов. кого-что, разг.* тынчын алуу, тынчын кетирүү, беймаза кылуу.

ВЗБУДОРА'ЖИТЬСЯ *сов. разг.* тынчсыздануу, тынчы кетүү, беймаза болуу.

ВЗБУНТОВА'ТЬ *сов. кого* бунтка козутуу, козголоңго түрткүлөө.

ВЗБУНТОВА'ТЬСЯ *сов.* бунт чыгаруу, козголоң чыгаруу.

ВЗБУХА'ТЬ *несов. см.* **взбу́хнуть.**

ВЗБУ'ХНУТЬ *сов.* көбүү, барсаюу; **по́чки на дере́вьях взбу́хли** дарактын бүчүрлөрү көбүштү.

ВЗБУ'ЧКА *ж. разг.* 1. (*побои*) уруп-согуу, таяк жегизүү, сазайын колуна берүү; **дать взбу́чку** уруп-согуу, таяк жегизүү, сазайын колуна берүү; 2. (*выговор*) тил угуу, катуу сөгүш; **получи́ть взбу́чку** тил угуу; **дать взбу́чку** тил угузуу, катуу сөгүү.

ВЗБУШЕВА'ТЬСЯ *сов.* алкынып-жулкунуу, буркан-шаркан түшүү.

ВЗВА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **взвали́ть.**

ВЗВАЛИ'ТЬ *сов.* 1. *что на кого-что* (*ношу*) салуу, көтөрүп салуу; **взвали́ть мешо́к на́ спину** мешокту аркага көтөрүп салуу; 2. *что на кого, перен. разг.* (*обременить чем-л.*) оор ишти жүктөө, тапшыруу; **он взвали́л на него́ всю рабо́ту** ал бардык ишти ага жүктөдү; 3. *что на кого, перен. разг.* (*приписать кому-л.*) башкага жабуу, бирөөгө оодара салуу; **взвали́ть вину́ на друго́го** күнөөнү башка бирөөгө оодара салуу.

ВЗВЕ'СИТЬ *сов.* 1. *кого-что* таразалоо, оордугун өлчөө, тартуу; **взве́сить мешо́к** мешокту тартуу; 2. *что, перен.* маани берүү, баалап көрүү, салмактап көрүү; **взве́сить все до́воды** бардык далилдерди баалап көрүү.

ВЗВЕ'СИТЬСЯ *сов.* таразалануу, оордугу өлчөнүү, таразага тартылуу, өзүнүн салмагын өлчөп көрүү.

ВЗВЕСТИ' *сов.* 1. *что* (*поднять вверх*) жогору көтөрүү, кайыруу; **взвести́ куро́к** (*мылтыктын*) машаасын кайыруу; 2. *что на кого* (*приписать кому-л.*) жөнү жок жаба салуу; **он взвёл на тебя́ обвине́ние** ал сени жөнү жок айыптады; **взвести́ небыли́цу** *на кого-л. бирөөгө* болбогон нерсени жала жабуу.

ВЗВЕ'ШИВАНИЕ *ср.* 1. таразалоо, оордугун өлчөө, тартуу; 2. *перен.* маани берүү, баалап көрүү, салмактап көрүү.

ВЗВЕ'ШИВАТЬ *несов. см.* **взве́сить.**

ВЗВЕ'ШИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **взве́ситься;** 2. *страд. к* **взве́шивать.**

ВЗВИВА'ТЬ *несов. см.* **взвить.**

ВЗВИВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **взви́ться;** 2. *страд. к* **взвива́ть.**

ВЗВИ'ДЕТЬ *несов.*: **не взви́деть све́та** *разг.* жанынан түңүлө жаздоо, эсинен тана жаздоо (*катуу оорудан*).

ВЗВИ'ЗГИВАТЬ *несов. см.* **взви́згнуть.**

ВЗВИ'ЗГНУТЬ *однокр. разг.* чыр дей түшүү, чый этүү; **ма́льчик пронзи́тельно взви́згнул** бала катуу чыр этти.

ВЗВИНТИ'ТЬ *сов. разг.* 1. *кого-что* (*напрячь*) күйкөлөктөнтүү, туталантуу; **взвинти́ть не́рвы** нервдерди кайнатуу; 2. *что, перен.* (*непомерно увеличить*) ыгы жок көтөрүү; **взвинти́ть це́ны** бааны ыгы жок көтөрүү.

ВЗВИ'НЧЕННЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. *прич. от* **взвинти́ть;** 2. *прил.* ыгы жок көтөрүлгөн; **взви́нченные це́ны** өтө көтөрүлгөн баа.

ВЗВИ'НЧИВАТЬ *несов. см.* **взвинти́ть.**

ВЗВИТЬ *сов. что* жогору көтөрүү, асманга чыгаруу, көкөлөтүп чыгаруу; **ве́тер взвил пыль** шамал чаңды асманга чыгарды.

ВЗВИ'ТЬСЯ *сов.* атып чыгуу, кайып чыгуу, көкөлөп чыгуу, көтөрүлүү; **орёл взви́лся под облака́** бүркүт булуттун астына чейин көкөлөп чыкты; **взвили́сь разноцве́т-**

www.bizdin.kg

ные ракéты ар түрдүү түстөгү ракеталар асманга атылып чыкты; **над вершúной горы́ взвилóсь знáмя** тоонун башында туу желбиреп көтөрүлүп калды.

ВЗВОД I *м. воен.* взвод; **стрелкóвый взвод** аткыч взвод.

ВЗВОД II *м.* 1. (*действие*) жогору көтөрүү, кайыруу; **при взвóде куркá** машааны жогору көтөргөн кезде; 2. (*часть ружейного механизма*) взвод (*машааны взводго келтирүүчү мылтык тетигинин бир бөлүгү*).

ВЗВОДИ'ТЬ *несов. см.* **взвестú.**

ВЗВОДНО'Й, -áя, -óе **взвод** II-*ге т.*; **взводнáя пружúна** мылтыктын машасын кайырууга мүмкүндүк бере турган пружина.

ВЗВО'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. **взвод** I-*ге т.*; **взвóдные учéния** взвод окуусу; 2. *в знач. сущ. м.* взвод командири.

ВЗВОЛНО'ВАННО *нареч.* толкунданып, тынчы кетип, көңүлдүн тынчтыгы бузулуп; **говорúть взволнóванно** толкунданып сүйлөө.

ВЗВОЛНО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **взволновáть; он чéм-то взволнóван** ал эмнегедир бир нерсеге толкунданган, эмнегедир анын тынчы кеткен; 2. *прил.* толкунданган, тынчы кеткен, көңүлүнүн тынчтыгы бузулган.

ВЗВОЛНОВА'ТЬ *сов.* 1. *что* (*поднять волны*) толкундандыруу, толкутуу; 2. *кого-что* (*встревожить, возбудить*) толкундатуу, көңүлдүн тынчтыгын бузуу, тынчтыкты кетирүү.

ВЗВОЛНОВА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*о море и т. п.*) толкундануу, толкуу; 2. (*встревожиться*) тынчсыздануу, тынчы кетүү, толкундануу, көңүлүнүн тынчтыгы бузулуу.

ВЗВЫТЬ *сов.* 1. каңшылоо, каңшылап жиберүү, улуп-уңшуп жиберүү; 2. *перен. разг.* озондоо (*мис. ооруга чыдабай*).

ВЗГЛЯД *м.* 1. караш, багыш, көз караш, кароо; **прúстальный взгляд** үңүлгөн, тикийген көз караш; **взгляд исподлóбья** кабагынын асты менен кароо; **взгляд украдкóй** астыртан көз чаптыруу; **брóсить взгляд** карап коюу, көз чаптыруу; **устремúть взгляд** тикие кароо; 2. (*мнение*) көз караш, пикир, ой; **политúческие взгляды** саясий көз караштар; **разделя́ть** *чьи-л.* **взгляды** *бирөөнүн* көз карашы менен макул болуу, *бирөөнүн* көз карашына кошулуу; ◇ **с пéрвого взглядá** а дегенде эле, а деп эле көргөндө, биринчи эле көргөндө, биринчи көз карашынан эле; **на взгляд** сыртынан караганда, өңүнөн караганда; **на мой взгляд** менин оюмча.

ВЗГЛЯ'ДЫВАТЬ *несов. см.* **взглянýть.**

ВЗГЛЯНУ'ТЬ *сов. на кого-что* кароо, карап коюу; **я взглянýл на негó** мен ага карадым; **я взглянýл вверх** мен жогору карадым; **он взглянýл на э́то дéло серьёзно** *перен.* ал бул ишке чындап олуттуу карады.

ВЗГО'РЬЕ *ср.* адыр.

ВЗГРЕТЬ *сов. кого* 1. (*отколотить*) аябай уруу, аябай сабоо, аябай тепкилөө; 2. *перен.* (*выругать*) тилдөө, жемелөө.

ВЗГРОМОЖДА'ТЬ *несов. см.* **взгромоздúть.**

ВЗГРОМОЖДА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **взгромоздúться;** 2. *страд. к* **взгромождáть.**

ВЗГРОМОЗДИ'ТЬ *сов. что, разг.* биринин үстүнө бирин коюу.

ВЗГРОМОЗДИ'ТЬСЯ *сов. на что, разг.* бир нерсенин үстүнө арадан зорго чыгып олчоюп отуруу.

ВЗГРУСТНУ'ТЬСЯ *сов. безл.* бир аз капалык басуу, капага түшүү, бир аз санаага батуу; **мне взгрустнýлось** мен бир аз капа болдум.

ВЗДВА'ИВАТЬ *несов. см.* **вздвóить.**

ВЗДВО'ИТЬ *сов. что* эки катар болуу, эки катар болуп тизилүү; **ряды́ вздвой!** *воен.* эки катар тизил!

ВЗДВОИ'ТЬ *сов. что* (*вторично вспахать*) кайра (экинчи ирет) айдоо.

ВЗДЁРГИВАТЬ *несов. см.* **вздёрнуть.**

ВЗДЁРНУТЫЙ, -ая, -ое: **вздёрнутый нос** кетирейген, теңирейген мурун.

ВЗДЁРНУТЬ *сов. разг.* 1. (*поднять*) көтөрүү, силкип көтөрүү; 2. *кого* (*повесить*) асып өлтүрүү; ◇ **вздёрнуть нос** мурунду көтөрүү, мурунду теңирейтүү.

ВЗДОР *м.* бекер, сандырак; болбогон нерсе; **нестú (молóть, городúть) вздор** *разг.* оозуна келгенди оттой берүү, сандырактоо, былжыроо.

ВЗДО'РИТЬ *несов. разг.* урушуу, керишүү, сөгүшүү.

ВЗДО'РНЫЙ, -ая, -ое 1. (*нелепый*) калп, аңырт, каңырыш; **вздóрный слух** калп сөз; 2. *разг.* (*сварливый*) урушчаак, жаңжалчы; **вздóрный человéк** урушчаак адам.

ВЗДОРОЖА'НИЕ *ср.* кымбаттоо, кымбаттап кетүү.

ВЗДОРОЖА'ТЬ *сов.* кымбаттоо, кымбаттап кетүү (*баа жөнүндө*).

ВЗДОХ *м.* дем алуу, ичке дем тартуу, демди ичке алуу; күрсүнүү (*тяжёлый*); **глубóкий вздох** ичке терең дем алуу; ◇ **испустúть послéдний вздох** жан берүү (*өлүү*).

ВЗДОХНУ'ТЬ *однокр.* ичке дем тартуу, демди ичке алуу; күрсүнүү (*тяжело*); **вздохнú глýбже** тереңирээк дем ал; ◇ **вздохнýть свобóдно** *разг.* кутулуп жыргап калуу, эркиндеп калуу.

ВЗДРА'ГИВАТЬ *несов. см.* **вздрóгнуть.**

ВЗДРЕМНУ'ТЬ *сов.* чырым этүү, кирпик кагуу, тук этүү.

ВЗДРО'ГНУТЬ *сов.* калтылдоо, селт этүү; **от неожúданности он вздрóгнул** ал күтүлбөгөндүктөн селт этип кетти.

ВЗДУВА'ТЬ *несов. см.* **вздуть** I.

ВЗДУВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вздýться;** 2. *страд. к* **вздувáть.**

ВЗДУ'МАТЬ *сов. с неопр.* ойго келүү, ойлоо, ой туулуу, пикирге келүү; **он вздýмал прокатúться на лóдке** ал кайыкка түшүп тамаша кылууну ойлоду; ◇ **не вздýмай** *разг.* -чы болбо, -п жүрбө; **не вздýмай опоздáть** кечигип калчу болбо, кечигип калып жүрбө.

ВЗДУ'МАТЬСЯ *сов. безл. кому с неопр.* ойго түшө калуу, ойго келе калуу; **мне вздýмалось сегóдня пойтú в гóсти** менин бүгүн конокко баргым келди; ◇ **как вздýмается** *разг.* ойго келгендей.

ВЗДУ'ТИЕ *ср.* 1. көбүү, көпкөлөң тартуу, томпоюу, шишүү; **вздýтие животá** *мед.* курсактын көбүшү; 2. (*вздутое место*) бултуйган жер, кабарган жер, шишик.

ВЗДУ'ТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **вздуть I; 2.** *прил.* көпкөн, көпкөлөң тарткан, бултуйган, кабарган; **вздýтая щекá** бултуйган бет; ◇ **вздýтые цéны** ыгы жок ашырылган баа.

ВЗДУТЬ I *сов. безл. что* бултуйтуу, кабартуу, көпкөлөң тарттыруу, шишитүү; **у меня́ вздýло щёку** менин бетим шишип кетти; ◇ **вздуть цéны** *разг.* бааны ыгы жок көтөрүү (ашыруу).

ВЗДУТЬ II *сов. кого, разг.* (*отколотить*) төмпөштөп коюу, төмпөштөп уруу.

ВЗДУ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*подняться кверху*) көтөрүлүү, ашуу, ашып-ташуу, ташкындоо; **рекá вздýлась от прольвны́х дождéй** өзөн кара нөшөр жаандан көтөрүлүп чыкты; 2. (*вспухнуть*) көбүү, көпкөлөң тартуу, шишүү; **щекá вздýлась от укýса пчелы́** бет аарынын чакканынан шишиди; ◇ **цéны вздýлись** *разг.* баа ыгы жок көтөрүлүп кетти.

ВЗДЫ'БИТЬ *сов. кого, разг.* арткы эки аягы менен тик тургузуу; **взды́бить конá** атты арткы эки аягы менен тик тургузуу.

ВЗДЫ'БИТЬСЯ *сов. разг.* арткы эки аягы менен тик туруу (*мис. ат*).

ВЗДЫМА'ТЬ *несов. что* жогору көтөрүү, өөдө көтөрүү; **вздымáть пыль** чаң көтөрүү.

ВЗДЫМА'ТЬСЯ *несов.* жогору көтөрүлүү, бийик көтөрүлүү; **вóлны вздымáются** толкундар жогору көтө-

www.bizdin.kg

рүлөт; **от волнéния у негó вздымáлась грудь** толкундангынынан анын көкүрөгү энтигип турду.

ВЗДЫХА'ТЕЛЬ *м. разг. шутл.* сүйүп калган, ашык болгон, жакшы көрүп артынан жүргөн.

ВЗДЫХА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **вздохнýть;** 2. *о ком-чём, по ком-чём, перен.* (*грустить, тосковать*) куpсүнүү, ушкүрүү (*капа болуп, сагынып*); 3. *по ком-чём, разг. шутл.* (*быть влюблённым*) ашык болуу; **он вздыхáет по э́той дéвушке** ал бул кызга ашык болуп жүрөт.

ВЗИМА'НИЕ *ср.* алуу; **взимáние налóгов** налог алуу.

ВЗИМА'ТЬ *несов. что* алуу; **взимáть налóг** налог алуу.

ВЗИРА'ТЬ *несов. на кого-что, уст.* кароо.

ВЗЛА'МЫВАТЬ *несов. см.* **взломáть.**

ВЗЛЕЗА'ТЬ *несов. см.* **взлезть.**

ВЗЛЕЗТЬ *сов. разг.* жогору чыгуу.

ВЗЛЕЛЕ'ЯТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*вырастить*) эркелетип, сылап-сыйпап өстүрүү; 2. *что, перен. бир нерсени* оюнда көпкө сактап жүрүү; **взлелéять надéжду** оюнда бир үмүттү көпкө сактап жүрүү.

ВЗЛЁТ *м.* көкөлөп учуп чыгуу, асманга учуп чыгуу; ◇ **взлёт фантáзии** кыялдын учушу.

ВЗЛЕТА'ТЬ *несов. см.* **взлетéть.**

ВЗЛЕТЕ'ТЬ *сов.* 1. учуп чыгуу, учуп көтөрүлүү, жогору учуу, жогору кайып учуу; **птúца взлетéла на скалý** куш аскага учуп чыкты; 2. *перен. разг.* (*взбежать наверх*) жүгүрүп жогору чыгуу; **я взлетéл по лéстнице** мен баскыч менен жүгүрүп чыктым; ◇ **взлетéть на вóздух** бырқырап атылып чыгуу (*мис. бомба тийген үй*).

ВЗЛЁТНЫЙ, -ая, -ое: **взлётная площáдка** *ав.* самолёт учуп чыгуучу аянтча.

ВЗЛОМ *м.* бузуу, сындыруу; **крáжа со взлóмом** бузуп уурдоо (*кулпуну, эшикти ж. б.*).

ВЗЛОМА'ТЬ *сов. что* бузуп ачуу, сындырып ачуу; **взломáть закры́тую дверь** жабык турган эшикти бузуп ачуу.

ВЗЛО'МЩИК *м.* бузуп алгыч ууру, бузуп уурдоочу ууру.

ВЗЛОХМА'ТИТЬ *сов. кого-что* саксайтуу, уйпалоо.

ВЗЛОХМА'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **взлохмáтить;** 2. *прил.* саксагай, саксайган, уйпаланган.

ВЗЛОХМА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **взлохмáтить.**

ВЗЛЮБИ'ТЬ: не взлюбúть *кого-л. бирөөнү* жек көрүү, жактырбоо, жаман көрүү.

ВЗМАХ *м.* кагуу (*крыльев*); шилтөө (*рукú, косы́, веслá*); **одни́м взмáхом** *перен.* бир шилтөө менен эле.

ВЗМА'ХИВАТЬ *несов. см.* **взмахнýть.**

ВЗМАХНУ'ТЬ *однокр. чем* кагып жиберүү (*крыльями*); шилтеп жиберүү, сермеп жиберүү (*рукой, косой, веслом*); **взмахнýть флажкóм** желекчени сермеп жиберүү.

ВЗМЁТ *м. с.-х.* дың айдоо, шүдүгөр айдоо; **взмёт цели́ны́** дың айдоо.

ВЗМЕТНУ'ТЬ *однокр. что, чем* өтө ылдам шилтөө, кагуу, өтө тез ыргытып таштоо.

ВЗМЕТНУ'ТЬСЯ *однокр.* өтө тез атылып чыгуу, булт этүү; **ракéта взметнýлась к нéбу** ракета асманга атылып чыкты.

ВЗМЁТЫВАТЬ *несов. см.* **взметнýть.**

ВЗМЁТЫВАТЬСЯ *несов. см.* **взметнýться.**

ВЗМО'КНУТЬ *сов. разг.* тердеп, суу болуу.

ВЗМОЛИ'ТЬСЯ *сов.* жалына баштоо, жалбара баштоо; **он взмоли́лся о пощáде** ал жан соогалап жалына баштады.

ВЗМО'РЬЕ *ср.* деңиздин жээги, деңиздин чети.

ВЗМОСТИ'ТЬСЯ *сов. на что, разг.* өтө бийик нерсенин үстүнө чыгып жайланышып орун алуу.

ВЗМЫ'ЛЕННЫЙ, -ая, -ое көбүктөп тердеген.

ВЗМЫ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **взмы́лить.**

ВЗМЫ'ЛИВАТЬСЯ *несов. см.* **взмы́литься.**

ВЗМЫ'ЛИТЬ *сов. кого-что* көбүктөнтүү, көбүктөнтүп тердетүү (*мис. атты*).

ВЗМЫ'ЛИТЬСЯ *сов.* көбүктөнүп тердөө.

ВЗНОС *м.* 1. (*действие*) төлөө (*мис. мүчөлүк акы төлөө*); **взнос квартúрной плáты** квартира акысын төлөө; 2. (*уплаченные деньги*) взнос, акы, төлөм; **члéнские взнóсы** мүчөлүк взнос; **вступи́тельный взнос** кирүү взносу.

ВЗНУЗДА'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*лошадь*) ооздуктоо, ооздук катуу, ооздук салуу; 2. *перен.* ооздуктоо, өз эркине көндүрүү; **мы взнуздáли плоти́ной э́ту бýрную рéку** биз бул күркүрөгөн тентек сууну плотина менен ооздуктадык.

ВЗО- *приставка; бул «й»нин жана үнсүздөрдүн кээ бир айкалыштарынын алдында «вз-»дын ордуна колдонулат; мис.* **взорвáть** жаруу, жарып талкалоо.

ВЗОБРА'ТЬСЯ *сов. на кого-что* кыйындык менен өрмөлөп чыгуу; **он взобрáлся на сáмую вершúну горы́** ал тоонун кылды чокусуна чыкты.

ВЗОЙТИ' *сов.* 1. (*подняться наверх*) чыгуу; **взойтú на гору** тоого чыгуу; 2. (*о светилах*) чыгуу; **сóлнце взошлó** күн чыкты; 3. (*о ростках растений*) чыгуу, өнүү (*өсүмдүк жөнүндө*).

ВЗОР *м.* 1. кароо, караш; **задýмчивый взор** ойго баткан караш; **вперúть взор** тигиле кароо, тике кароо; **окúнуть взóром** көз чаптыруу; **пéред нáшим взóром откры́лась долúна** биздин көзүбүзгө өрөөн көрүндү; 2. *чаще мн., перен.* көз, көңүл; **взóры всех бы́ли прикóваны к э́тим собы́тиям** элдин бардыгынын көңүлү бул окуяга бурулган болчу.

ВЗОРВА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*разрушить взрывом*) жаруу, жарып сындыруу, жарып талкалоо; 2. *чаще безл. кого, перен.* (*возмутить, рассердить*) жинди келтирүү, жинге тийүү, кыжырды кайнатуу; **меня́ взорвáло от егó лжи** анын калпы менин кыжырымды кайнатты.

ВЗОРВА'ТЬСЯ *сов.* жарылуу; **бóмба взорвалáсь** бомба жарылды.

ВЗРАСТИ'ТЬ *сов. кого-что* өстүрүү, тарбиялап өстүрүү.

ВЗРА'ЩИВАТЬ *несов. см.* **взрастúть.**

ВЗРЕВЕ'ТЬ *сов.* бакыруу, бакырып жиберүү.

ВЗРЕ'ЗАТЬ *сов. что* кесүү, союу (*көрүү үчүн*); **взрéзать арбýз** дарбызды кесүү (союу).

ВЗРЕЗА'ТЬ *несов. см.* **взрéзать.**

ВЗРЕ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **взрéзать.**

ВЗРО'СЛЫЙ, -ая, -ое 1. чоңойгон, чоң, бойго жеткен; **взрóслый ю́ноша** бойго жеткен жигит; 2. **взрóслые** *мн.* чоңдор; **взрóслые и дéти** чоңдор жана балдар.

ВЗРЫВ *м.* 1. жарылуу, жарылыш; **взрыв снаря́да** снаряддын жарылышы; **взрыв склáда огнеприпáсов** ок-дары складынын жарылышы; 2. *перен.* дуу дей түшүү; **взрыв смéха** күлкүнүн дуу дей түшүшү, дуу күлкү; **взрыв аплодисмéнтов** дүркүрөгөн кол чабуулар.

ВЗРЫВА'ТЕЛЬ *м. тех., воен.* жарылткыч; **взрывáтель замéдленного дéйствия** аракети акырындатылган жарылткыч.

ВЗРЫВА'ТЬ I *несов. см.* **взорвáть.**

ВЗРЫВА'ТЬ II *несов. см.* **взрыть.**

ВЗРЫВА'ТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* **взорвáться;** 2. *страд. к* **взрывáть** I (*см.* **взорвáть** 1).

ВЗРЫВА'ТЬСЯ II *несов. страд. к* **взрывáть** II.

ВЗРЫВНО'Й, -áя, -óе 1. **взрыв** 1-*ге т.*; жарылма, жарып бузма; **взрывнáя волнá** жарылуу толкуну; 2. *лингв.* жарылма; **взрывнóй звук** жарылма тыбыш (*мис. п, б*).

ВЗРЫВЧА'ТКА *ж. разг.* взрывчатка (*жардыруучу, жарылтуучу зат*).

ВЗРЫ'ВЧАТЫЙ, -ая, -ое жарылма, жарылгыч; **взры́вчатые веществá** жарылгыч заттар.

ВЗРЫТЬ *сов. что* казуу.

ВЗРЫХЛЕ'НИЕ *ср.* жумшартуу, борпоңдотуу, копшутуу.

www.bizdin.kg

ВЗРЫХЛИ'ТЬ *сов. что* жумшартуу, борпоңдотуу, копшутуу; **взрыхли́ть по́чву** топуракты жумшартуу.

ВЗРЫХЛЯ'ТЬ *несов. см.* **взрыхли́ть.**

ВЗЪ- *приставка; бул «ь»нин алдында «вз»дын ордуна колдонулат; мис.* **взъеро́шить** тикирейтүү, саксайтуу, үрпүйтүү.

ВЗЪЕДА'ТЬСЯ *несов. см.* **взъе́сться.**

ВЗЪЕРО'ШИВАТЬ *несов. см.* **взъеро́шить.**

ВЗЪЕРО'ШИТЬ *сов. что, разг.* тикирейтүү, саксайтуу, үрпүйтүү.

ВЗЪЕРО'ШИТЬСЯ *сов.* тикирейүү, саксаюу, үрпүйүү.

ВЗЪЕ'СТЬСЯ *сов. на кого, разг.* кааруу, жемелөө, атырылуу, орондоо.

ВЗЫВА'ТЬ *несов. к кому-чему* жалбарып чакыруу; **взыва́ть о по́мощи** жардам деп, жалбаруу, жардам деп, тиленүү.

ВЗЫСКА'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) төлөтүү, төлөтүп алуу; **2.** (*взысканные деньги*) төлөтүп алынган акча; **3.** (*наказание*) жаза; **наложи́ть взыска́ние** жаза берүү.

ВЗЫСКА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое таламы күчтүү, жаасы катуу, бекем; тандай турган, талап кыла турган; **взыска́тельный кри́тик** таламы күчтүү сынчы.

ВЗЫСКА'ТЬ *сов. с кого* **1.** *что* төлөтүү; **взыска́ть нало́г** налогду төлөтүү; **2.** *за что* (*подвергнуть наказанию*) жазалоо; ◇ **не взыщи́те** *разг.* кечирициз, айыпка буюрбаңыз.

ВЗЫ'СКИВАТЬ *несов. см.* **взыска́ть.**

ВЗЯ'ТИЕ *ср.* алуу, ээлеп алуу; **взя́тие кре́пости** крепостту алуу; **взя́тие в плен** туткунга алуу.

ВЗЯ'ТКА *ж.* **1.** (*подкуп*) пара; **брать взя́тки** пара алуу; **дава́ть взя́тки** пара берүү; **2.** (*в картах*) басып алган карта.

ВЗЯ'ТОК *м.* (*пчелы*) жыйым (*аарылардын бир учкандагы же бир топ убакыт ичинде жыйган балы*).

ВЗЯ'ТОЧНИК *м.* парачы, паракор.

ВЗЯ'ТОЧНИЧЕСТВО *ср.* пара алуучулук, паракордук.

ВЗЯТЬ *сов.* **1.** *кого-что* алуу; **взять кни́гу в ру́ки** китепти колго алуу; **взять биле́ты в теа́тр** театрга билет алуу; **2.** *кого-что* (*овладеть, захватить*) алуу; **взять го́род** шаарды каратып алуу; **взять в плен** туткунга алуу; **3.** (*о направлении*) багыт алуу, карай жүрүү, бурулуу; **взять впра́во** оң жакка карай жүрүү; **я взял немно́го впра́во и вы́шел на большу́ю доро́гу** мен бир аз оңго карай жүрүп, чоң жолго чыктым; **взять вле́во** сол жакка карай жүрүү; **взять в сто́рону** башка жакка бурулуп кетүү; **4.** *что* (*отнять*) алуу; **э́то возьмёт мно́го вре́мени** бул көп убакытты алат; **5.** *разг.* (*вывести заключение, решить*) чыгарып алуу, таап ала коюу; **с чего́ ты э́то взял?** муну кайдан чыгарып алдың?; ◇ **взять на себя́ отве́тственность** жоопкерчилигин өзүнө алуу; **взять сло́во** (*на собрании*) сөз алуу (*сүйлөө үчүн*); **взять сло́во** *с кого-л.* *бирөөдөн* сөз алуу, *бирөөдөн* убадасын алуу; **взять свои́ слова́ обра́тно** сөзүн кайтарып алуу; **взять в жёны** аялдыкка алуу; **взять власть** бийликти алуу; **взять в ско́бки** *мат.* кашаанын ичине алуу; **взять под стра́жу** камакка алуу; **взять себя́ в ру́ки** өзүн өзү колго алуу; **взять** *кого-л.* **по́д руку** колтуктоо, колтуктап алуу; **взять** *кого-л.* **в свиде́тели** күбөлүккө алуу; **взять высо́кую но́ту** үнүн бийик чыгаруу; **взять курс на...** -га багыт алуу; **взять приме́р** *с кого-л.* *бирөөдөн* үлгү алуу; **меня́ взял страх** *разг.* мени коркунуч басты; **взять верх** үстөм келүү; **взять препя́тствие** тосколдон өтүү; **взять своё** өз энчисин алуу; **взять в оборо́т** *разг.* тезге салуу; **ни дать ни взять** *разг.* так эле өзүндөй, так эле өзү; **на́ша взяла́!** *разг.* биздики жеңди!, биз жеңдик!; **он взял да и уе́хал** *разг.* ал (*эч нерсеге карабай*) кетип калды.

ВЗЯ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*схватиться за что-л.*) кармоо, тутуу, кармашуу; **взя́ться за пери́ла** перилаauthor кармоо; **они́ взя́лись за́ руки** алар кол кармашып алышты; **2.** (*приняться*) киришүү, алуу; **он взя́лся за рабо́ту** ал ишке киришти; **3.** *с неопр.* (*обязаться*) милдеттенүү; **он взя́лся написа́ть статью́ в газе́ту** ал газетага макала жазып берүүгө милдеттенди; **4.** (*появиться*) пайда болуу; **отку́да у тебя́ взяла́сь э́та кни́га?** бул китеп сага кайдан пайда болду?; ◇ **отку́да ни возьми́сь** *разг.* күтпөгөн жерден, эч ойдо жок жерден; **взя́ться за ум** *разг.* акыл токтотуу, акылга келүү (*өз катасын эске алып*).

ВИАДУ'К *м. архит.* виадук (*темир жолдун, же жолдордун, же коонун үстүнөн ж. б. өтүү үчүн салынган бийик көпүрө*).

ВИБРА'ТОР *м. физ.* вибратор (*термелүү кыймылын аткаруучу прибордун же аппараттын бөлүгү*).

ВИБРА'ЦИЯ *ж. физ.* вибрация (*кандайдыр бир заттын термелүүчү кыймылы, дирилдеши*).

ВИБРИО'Н *м. бакт.* вибрион (*ийилген таякча же үтүр формасындагы бактерия*); **вибрио́н холе́ры** холера вибриону.

ВИБРИ'РОВАТЬ *несов.* дирилдөө (*мис. комуздун кылы*); **струна́ вибри́рует** кыл дирилдейт.

ВИВИСЕ'КЦИЯ *ж.* вивисекция (*тирүү айбанды илимий максат үчүн союу*).

ВИГО'НЕВЫЙ, -ая, -ое **вигонь**-*го т.*

ВИГО'НЬ *ж. текст.* вигонь (*пахта жана жүн таштандыларынан ийрилген жип жана да ошондон жасалган кездеме*).

ВИД I *м.* **1.** (*внешность*) өң, ыраң, түспөл, түр; **у него́ здоро́вый вид** анын өңү дурус (*оору эмес*); **на вид** *или* **с ви́ду** *или* **по ви́ду** сыртынан караганда, өңүнө караганда, бир көргөндө; **ему́ на вид лет три́дцать** сыртынан караганда анын жашы отуздарда; **знать** *кого-л.* **по ви́ду** *бирөөнү* сыртынан (түспөлүнөн) билүү; **2.** (*состояние*) түр, абал, кейип; **в пья́ном ви́де** мас кейпи менен, мас болгон түрү менен; **рабо́та предста́влена в хоро́шем ви́де** иш жакшы түрдө тапшырылган; **3.** (*местность, видимая взором*) көрүнүш; **из окна́ открыва́лся вид на го́ры** терезеден тоонун көрүнүшү ачылып турду; **4.** (*поле зрения*): **на виду́ у всех** бардык элдин көзүнчө; **скры́ться и́з виду** көзгө көрүнбөй калуу; **потеря́ть и́з виду** көз алдынан жоготуп коюу; кабар албай калуу; **при ви́де** (**его́, её** *и т. п.*) көргөндө; **5.** (*изображение какой-л. местности*) көрүнүш; **ви́ды Пами́ра** Памирдин көрүнүштөрү; **6. ви́ды** *мн.* (*предположения, намерения*) божомол, божомолдоо; **ви́ды на урожа́й** түшүм болжолу; **ви́ды на бу́дущее** келечекти божомолдоо; ◇ **упусти́ть и́з виду** байкабай калуу, эстен чыгарып коюу, унутуп калуу; **для ви́да** тим эле (*башкалардын алдында*); **под ви́дом** шылтоо кылып; **в ви́де исключе́ния** исключение кылып; **вид на жи́тельство** *уст.* бир жерде туруууга укук бере турган документ; **поста́вить на вид** эскертүү берүү, навид берүү; **де́лать вид** -мышка салуу, -ымыш болуу, -гансуу, -ымыш болуп; **он де́лает вид, что пи́шет** ал жазымыш болуп отурат; **ты де́лаешь вид, что у́чишься, а сам безде́льничаешь** сен окугансыганың менен, чынында тим эле жүрөсүң; **не показа́ть ви́ду** сыр алдырбоо; **ни под каки́м ви́дом** эч бир, такыр, эмне кылса да; **име́ется в виду́** ...деген болуп эсептелет; **име́ть ви́ды** *на кого-л.* *бирөөнү* уйгарып жүрүү.

ВИД II *м.* **1.** (*в научной классификации*) вид, түр; **ви́ды живо́тных** айбандардын виддери; **2.** (*род, сорт*) түр; **ви́ды тра́нспорта** транспорттун түрлөрү; **3.** *грам.* түр; **соверше́нный вид** бүткөн түр; **несоверше́нный вид** бүтпөгөн түр.

ВИ'ДАННЫЙ, -ая, -ое: **ви́данное ли э́то де́ло?** *разг.* ушундай да болмок беле?, ушундай да болобу?; **где э́то ви́дано?** мындай укмуштуу ким көргөн?

ВИДА'ТЬ I *несов.* **1.** *см.* **ви́деть; 2.** *с отриц. разг.* көрүнбөйт; **по́езда ещё не вида́ть** поезд али көрүнбөйт; ◇ **вида́л?** көрдүңбү?; **вида́ли?** көрдүңөзбү?; **глаза́ б мои́ не вида́ли!** *разг.* куруп кетсин!, жерге кирсин!

www.bizdin.kg

ВИДА'ТЬ II *вводн. сл. разг.* окшойт, көрүнөт, шекилдүү; **он, видать, весёлый человек** ал шайыр адам окшойт.

ВИДА'ТЬСЯ *несов. разг. см.* **видеться** 1.

ВИ'ДЕНИЕ *ср.* көрө алуу; **ясное видение предметов** нерселерди ачык көрө алыш.

ВИДЕ'НИЕ *ср.* элес, кош көрүнүү; **в тумане появилось странное видение** тумандын ичинен укмуштуу элес пайда болду.

ВИ'ДЕТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*воспринимать зрением*) көрүү; **я видел море** мен деңизди көрдүм; 2. *кого-что* (*встречать*) көрүү, кездешүү, жолугуу, көрүшүү, кезигүү, учуроо; **я видел в жизни много хороших людей** мен өмүрүмдө көп жакшы адамдарды көрдүм; 3. *что* (*наблюдать, испытывать*) көрүү, билүү; **я много видел в своей жизни** мен өз өмүрүмдө көптү көрдүм; 4. *кого-что* (*представлять, уяснять*) көрүү, билүү, түшүнүү; **я вижу свою ошибку** мен өзүмдүн жаңылыштыгымды билемин; **я вижу, с кем имею дело** мен ким менен ишим боло турганын түшүнөм; 5. *что в чём* (*считать, находить*) билүү, түшүнүү, мойнуна алуу; **я не вижу в этом ничего особенного** менин оюмча, мунун эч кандай өзгөчөлүгү жок; ◇ **как видите** *вводн. сл.* көрүп турасыз; **видеть насквозь** *кого-л.* *биреөнү* баштан аяк билүү, *биреөнү* абдан жакшы билүү; **видеть во сне** түштө көрүү; **видишь ли** *вводн. сл.* көрдүңбү; **видите ли** *вводн. сл.* көрдүңүзбү; **видит око, да зуб неймёт** *погов.* акыл жетсе да, кол жетпейт.

ВИ'ДЕТЬСЯ *несов.* 1. *с кем* көрүшүү, кезигишүү, жолугушуу, учурашуу; **мы часто видимся** биз тез-тез жолугушуп турабыз; 2. (*представляться*) көрүнгөнсүү, көрүнүү; **ему уже видится полный успех дела** ага иштин толук жеңиши көрүнгөнсүйт.

ВИ'ДИМО *вводн. сл.* окшойт, шекилдүү; **он, видимо, задержится ещё на час** ал дагы бир саатка кармалат окшойт.

ВИ'ДИМО-НЕВИ'ДИМО *нареч. разг.* аябаган көп, абдан көп, эң эле көп, жык-жыйма, сан жеткис.

ВИ'ДИМОСТЬ *ж.* 1. (*доступность зрению*) көрүнүү, көрүүгө мүмкүн болгондук; **в ясную погоду тут хорошая видимость** күн ачык болгон кезде мында бардык нерсе ачык көрүнөт; 2. *разг.* (*обманчивое впечатление*) тим эле тышкы көрүнүш; ◇ **для видимости** көз боёмолдоо үчүн; **это только одна видимость** бул тим эле көз боёмолдоо.

ВИ'ДИМЫЙ, -ая, -ое 1. (*доступный зрению*) көрүнүүчү, көрүнүп туруучу; **видимый мир** көрүнүүчү дүйнө; 2. (*кажущийся*) -ымыш болгон, сыртткы; **его видимая весёлость не обманула нас** анын сыртынан шайырданымыш болушу бизди алдай алган жок; 3. (*заметный, явный*) ачыктан-ачык, даана; **для этого нет никакой видимой причины** бул үчүн эч кандай ачыктан-ачык себеп жок.

ВИДНЕ'ТЬСЯ *несов.* көрүнүү, көрүнүп туруу; **вдали виднелись горы** алыстан тоолор көрүнүп турду.

ВИ'ДНО 1. *безл. в знач. сказ.* көрүнөт, көрүнүп турат; **отсюда видно всю деревню** бул жерден бүтүн кыштак көрүнөт; 2. *безл. в знач. сказ., с союзом «что»* көрүнөт, көрүнүп турат; **видно, что он нездоров** анын оору экендиги көрүнүп турат; 3. *вводн. сл. разг.* окшойт, шекилдүү, көрүнөт; **видно, он уже уехал** ал жөнөп кетти окшойт.

ВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. көрүнүүчү, көрүнүп туруучу, көрүнүктүү; **на видном месте** көрүнүп турган жерде, көрүнүктүү жерде; 2. *перен.* (*значительный, важный*) чоң, белгилүү, көрүнүктүү; **видный учёный** көрүнүктүү окумуштуу; 3. *перен.* (*статный, рослый*) бойлуу; **видный парень** бойлуу жигит.

ВИДОВО'Й I, -ая, -ое: **видовой фильм** табият көрүнүштөрүн көрсөтө турган фильм.

ВИДОВО'Й II, -ая, -ое **вид** II-*ге т.*; **видовое различие** вид айырмачылыгы; **видовое понятие** вид түшүнүгү; **видовые признаки** вид белгилери; **видовые признаки глагола** этиштин түр белгилери.

ВИДОИЗМЕНЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) түрүн өзгөртүү, түрү өзгөрүү, түр өзгөрүшү; 2. (*разновидность*) бир түрү, башка түрү.

ВИДОИЗМЕНИ'ТЬ *сов. что* түрүн өзгөртүү, өзгөртүү; **он видоизменил первоначальный проект** ал алгачкы проекттин түрүн өзгөрттү.

ВИДОИЗМЕНИ'ТЬСЯ *сов.* түрү өзгөрүү.

ВИДОИЗМЕНЯ'ТЬ *несов. см.* **видоизменить.**

ВИДОИЗМЕНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **видоизмениться;** 2. *страд. к* **видоизменять.**

ВИДОИСКА'ТЕЛЬ *м. фото* видоискатель (*фотоаппаратта тартыла турган көрүнүштү аныктоочу, рамкага окшогон аспап*).

ВИДООБРАЗОВА'НИЕ *ср. биол.* түр пайда болушу, түр түзүү.

ВИ'ДЫВАТЬ *многокр.* көрүү; **видывал ли ты такие урожаи?** сен мындай түшүмдү деги көргөнсүңбү?

вижу, видишь *и т. д. наст. вр. от* **видеть.**

вижусь, видишься *и т. д. наст. вр. от* **видеться.**

ВИ'ЗА *ж.* виза (1. *тиешелүү адамдын документке койгон белгиси;* 2. *бир мамлекетке баруу же андан кетүү же ал аркылуу өтүү үчүн паспортко урулган белги*).

ВИЗАВИ' 1. *нареч.* бет маңдай, бетме-бет; **они сидят визави** алар бири-бирине бетме-бет отурушат; 2. *в знач. сущ. м. и ж. нескл.* бет маңдайкы, бет маңдайдагы; **мой визави всё время молчал** менин бет маңдайымдагы таптакыр унчукпады.

ВИЗГ *м.* каңкылдоо, чыйылдоо, ачуу үн, чаңыруу; **визг собаки** иттин каңкылдаган үнү; **дети подняли визг** балдар чаңыра башташтыр.

ВИЗГЛИ'ВОСТЬ *ж.* каңкылдактык (*о собаке*); чыйылдактык, үндүн ачуулугу.

ВИЗГЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое 1. (*о голосе и т. п.*) чыйылдак, ачуу үндүү, үнү ачуу; 2. (*часто визжащий*) кыңылдак, каңылдак; **визгливый щенок** кыңылдак күчүк.

ВИЗЖА'ТЬ *несов.* каңкылдоо (*о собаке*); кыңылдоо, чыйылдоо, чаңыруу; ◇ **пила визжит** араа чыйылдайт.

ВИЗИ'ГА *ж.* визига (*тамакка аралаштырыла турган осётр балыгынын жонунун тарамыштары*).

ВИЗИ'Р *м.* 1. *воен.* визир (*кароолду тууралагыч, мис. мылтыктын кароолун тууралагыч*); 2. *фото см.* **видоискатель.**

ВИЗИ'РОВАНИЕ I *ср.* визалоо, виза коюу; **визирование заграничного паспорта** чет өлкөлүк паспортту визалоо.

ВИЗИ'РОВАНИЕ II *ср.* визировка кылуу; **визирование с помощью оптических инструментов** оптикалык куралдардын жардамы менен визировка кылуу.

ВИЗИ'РОВАТЬ I *сов. и несов. что* визалоо, виза коюу.

ВИЗИ'РОВАТЬ II *сов. и несов. что* визировка кылуу; **визировать** *какую-л.* **точку** *кандайдыр бир* точканы визировка кылуу.

ВИЗИРО'ВКА *ж.* визировка (*бир жайдын же нерсенин турган жеринин нокотун белгилөө, табуу*).

ВИЗИ'РЬ *м.* вазир (*кай бир чыгыш мамлекеттериндеги министр*).

ВИЗИ'Т *м.* визит; **прийти с визитом** визит менен келүү (*официалдуу түрдө келүү, жолугуу, баруу*); **отдать визит** визитке визит менен жооп берүү; **визит врача** врачтын визити (*ооручун үйүнө келиши*); **визит дружбы** достук визити.

ВИЗИТЁР *м. уст.* визитёр (*визит менен келген. конок*).

ВИЗИ'ТНЫЙ, -ая, -ое **визит**-*ке т.*; **визитная карточка** визит карточкасы (*келүүчүнүн аты, фамилиясы жазылган же басылган карточка*); **визитный костюм** визит костюму (*официалдуу түрдө визит менен барганда кийилүүчү костюм*).

ВИ'КА *ж.* вика (*тоют өсүмдүктөрүнүн бир түрү*).

www.bizdin.kg

ВИКТОРИ'НА *ж.* викторина (*бири-бири менен байланыштуу темадагы суроолорго жооп берүү ойну*).

ВИКТО'РИЯ *ж.* виктория (*клубниканын бир түрү*).

ВИ'ЛКА *ж.* **1.** вилка; **2.** *тех.* вилка (*ачакей, ачамай*); **штéпсельная вúлка** *эл.* штепсель вилкасы (*ачакейи*); **3.** *шахм.* вилка (*бир дойбу эки фигурага коркунуч туудуруп турган абал*).

ВИ'ЛЛА *ж.* вилла (*шаардын сыртындагы кооз жана жасалгалуу дача*).

ВИЛО'К *м.* тоголок (*капустанын тоголоку*).

ВИЛООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое айры сымал, айры формалуу.

ВИ'ЛЫ *только мн.* айры; **вúлы трёхпáлые** үчүлүк айры; ◇ **э́то ещё вúлами на водé пúсано** *погов.* бул — курулай эле кеп, бул — суу бетине айры менен чийген кат.

ВИЛЬНУ'ТЬ *однокр. см.* **вилять.**

ВИЛЯ'НИЕ *ср.* **1.** (*хвостом*) шыйпаңдоо, шыйпактоо, шыйпаңдатуу, шыйпактатуу, булгоо, булгактатуу, булгалактатуу; **2.** *перен. разг.* култулдоо, тайсалдоо; **нам надоéли егó вилЯ́ния** анын тайсалдоосу бизди жадатты.

ВИЛЯ'ТЬ *несов.* **1.** шыйпаңдатуу, шыйпактатуу, булгоо, булгактатуу, булгалактатуу; **собáка виляéт хвостóм** ит куйругун шыйпаңдатат; **2.** *перен. разг.* култулдоо, тайсалдоо.

ВИНА' *ж.* **1.** (*проступок*) айып, күнөө; **признáть своЮ́ винУ́** өз күнөөсүн мойнуна алуу; **заглáдить своЮ́ винУ́** өз айыбын жуу; **постáвить** *кому-л.* **в винУ́** *бирөөгө* айып коюу; **2.** (*причина*) себеп, себепкер, кесир; **по** *чьей-л.* **винé** *бирөөнүн* кесири менен.

ВИНДРО'УЭР *м. с.-х.* виндроуэр (*комбайндын кесүүчү аппараты, бул эгинди бөлүп-бөлүп чаап жыйноо үчүн колдонулат*).

ВИНЕГРЕ'Т *м.* **1.** винегрет (*ар түрдүү жашылчадан жасалган, ичинде кичине кесим эти же балыгы, жумурткасы бар тамак*); **2.** *перен.* ар кошкон, иретсиз, бытыраган, быкы-чыкы менен толгон.

ВИНИ'ТЕЛЬНЫЙ: винúтельный падéж *грам.* табыш жөндөмө.

ВИНИ'ТЬ *несов. кого-что в чём* айыптоо, күнөөлөө.

ВИНИ'ТЬСЯ *несов. в чём, разг.* айыбын мойнуна алуу, өзүн айыптуу деп билүү.

ВИННОКА'МЕННЫЙ, -ая, -ое: **виннокáменная кислотá** *хим.* вино-таштуу кислота.

ВИ'ННЫЙ, -ая, -ое **вино**-*го т.*; **вúнный спирт** ичилүүчү спирт (*кадимки спирт*); **вúнный магазúн** вино магазини; ◇ **вúнная Я́года** анжыр; **вúнный кáмень** вино ташы (1) *хим. вино ширесинен чөбөгө сыяктуу болуп бочканын түбүнө тунган кислотанын кычкыл калий тузу*; 2) *мед. тиштин түбүнө таштай болуп жабышуучу нерсе, бул кычкыл акиташтан турат*).

ВИНО' *ср.* **1.** вино; **2.** *разг.* (*водка*) арак.

ВИНОВА'ТО *нареч.* айбын сезип, уялып; **виновáто улыбнýться** айбын сезип жылмайып коюу.

ВИНОВА'ТЫЙ, -ая, -ое айыптуу, жазыктуу; **без винЫ́ виновáтый** күнөөсүз айыпталган; **виновáт!** (*извините*) айып көрбөңүз!, кечириңиз!; **виновáтый взгляд** айыптуу кароо (көз караш).

ВИНО'ВНИК *м.* айыптуу, айыпкер, күнөөкөр; ◇ **винóвник торжествá** *шутл.* тойдун, салтанаттын себепкери.

ВИНО'ВНИЦА *женск. р.* **к винóвник.**

ВИНО'ВНОСТЬ *ж.* айыптуулук, күнөөлүүлүк; **установúть** *чью-л.* **винóвность** *бирөөнүн* айыптуулугун аныктоо (далилдөө).

ВИНО'ВНЫЙ, -ая, -ое айыптуу, күнөөлүү, жазыктуу; **признáть** *кого-л.* **винóвным** *бирөөнү* айыптуу деп табуу; **чýвствовать себЯ́ винóвным** *в чём-л.* өзүн *бир нерсе жөнүндө* күнөөлүү деп сезүү.

ВИНОГРА'Д *м.* жүзүм (*өсүмдүгү жана жемиши*); **дúкий виногрáд** жапайы жүзүм.

ВИНОГРА'ДАРСКИЙ, -ая, -ое **виноградарь**-*га т.*

ВИНОГРА'ДАРСТВО *ср.* жүзүм өстүрүүчүлүк, жүзүмчүлүк.

ВИНОГРА'ДАРЬ *м.* жүзүм өстүрүүчү, жүзүмчү.

ВИНОГРА'ДИНА *ж.* жүзүмдүн бир мөмөсү.

ВИНОГРА'ДНИК *м.* жүзүмдүк (*жүзүм өстүрүүчү жер*).

ВИНОГРА'ДНЫЙ, -ая, -ое **виноград**-*га т.*; **виногрáдная плантáция** жүзүм плантациясы; **виногрáдная кисть** бир баш жүзүм; **виногрáдный сок** жүзүмдүн ширеси, жүзүмдүн суусу; **виногрáдный сезóн** жүзүм сезону (мезгили, маалы).

ВИНОДЕ'Л *м.* вино жасоочу.

ВИНОДЕ'ЛИЕ *ср.* вино жасоочулук.

ВИНОДЕ'ЛЬЧЕСКИЙ, -ая, -ое вино чыгаруучу; **винодéльческий совхóз** вино чыгаруучу совхоз.

ВИНОКУ'Р *м.* арак тартуучу.

ВИНОКУРЕ'НИЕ *ср.* арак (спирт) тартуу.

ВИНОКУ'РЕННЫЙ, -ая, -ое **винокурение**-*ге т.*; **винокýренный завóд** арак заводу.

ВИНОТОРГО'ВЛЯ *ж.* вино соодасы, вино сатуу.

ВИНТ I *м.* **1.** *тех.* винт, бурама; **ввинтúть винт** винтти (бураманы) бурап киргизүү; **2.** винт (*пароходду, самолётту аракетке келтирүүчү бурамалуу стержень*).

ВИНТ II *м.* (*карточная игра*) винт (*төрт киши ойноочу карта оюнунун бир түрү*).

ВИ'НТИК *м. уменьш. от* **винт** I винтче, кичинекей винт; ◇ **у негó вúнтика не хватáет** *разг.* анын бир нерсеси жетишпейт (*акылы толук эмес*).

ВИНТИ'ТЬ *несов. что, разг.* буроо, бурап чыгаруу, бурап киргизүү.

ВИНТОВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое бурама ойгуч, сай түшүргүч, бурамага сай түшүргүч.

ВИНТОВА'ТЬ *несов. что, тех.* бурама оюу, сай түшүрүү.

ВИНТО'ВКА *ж.* винтовка (*мылтык*); **автоматúческая винтóвка** автоматтуу винтовка; *см.* **автомáт** 2.

ВИНТОВО'Й, -áя, -óе **1.** (*снабжённый винтом*) винт I-*ге т.*; **винтовáя шлЯ́пка** винттин (бураманын) бөркү; **2.** (*винтообразный*) винт (бурама) формалуу, бурамалуу; **винтовáя нарéзка** бурамалуу сай (кобул); **винтовáя лéстница** бурама баскыч; **3.** (*приводимый в движение винтом*) винттүү, бурамалуу; **винтовóй парохóд** бурамалуу пароход.

ВИНТО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **винтовка**-*га т.*; **винтóвочный патрóн** винтовка патрону.

ВИНТО'М *нареч.* винтке (бурамага) окшоп.

ВИНТООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое винт сыяктуу, бурама сыяктуу.

ВИНТОРЕ'ЗНЫЙ, -ая, -ое *тех.* бурама ойгуч, сай түшүргүч, бурамага сай түшүргүч; **винторéзный станóк** бурама ойгуч станок.

ВИНЬЕ'ТКА *ж.* виньетка (*китептин бөлүмдөрүнүн башына же аягына кооздоп салынган сүрөт, орнамент*).

ВИО'ЛА *ж. муз. уст.* виола (*чоң скрипка формасындагы смычоктуу байыркы музыкалык инструмент*).

ВИОЛОНЧЕЛИ'СТ *м.* виолончелист (*виолончелде ойноочу адам, виолончель тартуучу музыкант*).

ВИОЛОНЧЕ'ЛЬ *ж. муз.* виолончель (*чоң скрипка сыяктуу, төрт кылдуу смычоктуу музыкалык инструмент*).

ВИРА'Ж I *м.* вираж, бурулуш (*кеме же самолёттун бурулушу; кыя жол менен автомобиль, велосипед ж. б. бурулушу*); **крутóй вирáж** чукул бурулуш.

ВИРА'Ж II *м. фото* вираж (*фотокагазга түшүрүлгөн сүрөттү каалаган түскө келтирүү үчүн колдонулуучу эритинди*).

ВИРТУО'З *м.* виртуоз (**1.** *өз искусствосунун техникасына мыкты машыккан артист, көбүнчө — музыкант*; **2.** *перен. өз ишинде жогорку даражадагы машыккандыкка жетишкен киши*).

www.bizdin.kg

ВИРТУО'ЗНОСТЬ *ж.* эң усталык, виртуоздук, виртуоздуулук.

ВИРТУО'ЗНЫЙ, -ая, -ое эң уста, виртуоздуу, виртуоздук менен; **виртуо́зное исполне́ние скрипи́чного конце́рта** скрипка концертин виртуоздук менен аткаруу.

ВИРУЛЕ'НТНОСТЬ *ж. мед.* вируленттүүлүк.

ВИРУЛЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое *мед.* вируленттүү (*оорута алуу, ооруу туудуруу күчү бар; микроб жөнүндө*).

ВИ'РУС *м.* вирус (*жугуштуу ооруну козгоочу микроб*).

ВИ'РУСНЫЙ, -ая, -ое **вирус**-*ка т.*; **ви́русный грипп** вирус гриппи.

ВИ'СЕЛИЦА *ж.* дар, дарга.

ВИ'СЕЛЬНИК *м.* 1. *уст.* (*повешенный*) дарга асылган адам, асылып өлтүрүлгөн адам; 2. *разг.* (*негодяй*) асып өлтүрүүгө арзырлык (бузук) адам; ◇ **юмор ви́сельника** аргасы кеткен адамдын тамашасы.

ВИСЕ'ТЬ *несов.* 1. (*быть подвешенным*) асылып туруу, илинип туруу; **ла́мпа виси́т над столо́м** лампа столдун үстүндө асылып турат; 2. (*быть прикреплённым к чему-л.*) илинүү, илинип туруу; **на стене́ виси́т объявле́ние** дубалда кулактандыруу илинип турат; 3. (*нависать*) өңкөйүп туруу, салынып туруу, салаңдап туруу; **скала́ виси́т над доро́гой** жолдун үстүндө жар таш өңкөйүп турат; 4. (*свисать — об одежде*) шөлбүрөп туруу, көлкүлдөп туруу; **пла́тье виси́т с одного́ бо́ка** көйнөк бир жагына шөлбүрөп турат; 5. *перен.* (*угрожать*) туруу; **над ни́ми виси́т опа́сность** алардын алдында коркунуч турат; ◇ **висе́ть на волоске́ (на ни́точке)** кылдын учунда туруу (*өлүүгө, кыйроого жакын туруу*); **висе́ть в во́здухе** дайынсыз, белгисиз эки арада болуу; эки арада кылоо-кылоо болуу; **висе́ть на шее** *у кого-л. бирөөнүн* мойнуна асылуу.

ВИСКО'ЗА *ж.* вискоза (1. *жасалма жибек чыгарууга жумшалуучу целлюлоза массасы*; 2. *жасалма жибек*).

ВИСКО'ЗНЫЙ, -ая, -ое **вискоза**-*га т.*; вискозалык; **виско́зные изде́лия** вискозалык буюмдар.

ВИСЛОЗА'ДЫЙ, -ая, -ое шалпаң куйрук; **вислоза́дый бара́н** шалпаң куйрук кой.

ВИСЛОУ'ХИЙ, -ая, -ое шалпаң кулак.

ВИ'СМУТ *м. хим.* висмут (1. *кызгылтым ак түстөгү оор металл — химиялык элемент*; 2. *ушул металлдан жасалган дарылоо препараты*).

ВИ'СНУТЬ *несов.* асылуу; **ви́снуть на ше́е** *разг.* эркелеп асылуу, эркелеп жабышуу.

ВИСО'К *м.* чеке, чыкый.

ВИСОКО'СНЫЙ: **високо́сный год** толук жыл (*февралы 29 күн болгон жыл*).

ВИСО'ЧНЫЙ, -ая, -ое **висок**-*ко т.*; **висо́чная кость** *анат.* чыкый сөөк.

ВИСТ *м.* (*карточная игра*) вист (*төрт киши ойноочу карта оюнунун бир түрү*).

ВИСЮ'ЛЬКА *ж. разг.* кооздук үчүн илинип коюлуучу майда-чүйдө жасалга.

ВИСЯ'ЧИЙ, -ая, -ее асма; **вися́чий замо́к** асма кулпу; **вися́чий мост** асма көпүрө.

ВИТАЛИ'ЗМ *м. биол.* витализм (*биологиядагы идеалисттик багыттардын бири*).

ВИТАМИ'Н *м.* витамин (*организмдин нормалдуу иштеши үчүн зарыл болгон органикалык зат жана ошондой заттан иштелип чыгарылган препарат*).

ВИТАМИНИЗИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое витаминдештирилген; **витаминизи́рованный шокола́д** витаминдештирилген шоколад.

ВИТАМИНИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* витаминдештирүү.

ВИТАМИ'ННЫЙ, -ая, -ое **витамин**-*ге т.*; витаминдик; **витами́нный заво́д** витамин заводу.

ВИТАМИНО'ЗНЫЙ, -ая, -ое витаминдүү; **витамино́зная пи́ща** витаминдүү тамак.

ВИТА'ТЬ *несов.* 1. (*предаваться мечтаниям*) ойго, санаага берилүү; **вита́ть в облака́х** *перен.* ою, санаасы капкайда чаргуу; 2. (*незримо присутствовать*) көрүнбөй (жашырын) айланып жүрүү; **смерть вита́ет над ним** ал өлүмдүн чеңгелинде турат (*оозуна суу тамызтырып калды*).

ВИТИЕВА'ТО *нареч.* ыксыз татаал, түшүнүксүз, ыгы жок кооз; **ора́тор говори́л сли́шком витиева́то** оратор өтө эле ыксыз кооздоп (түшүнүксүз) сүйлөдү.

ВИТИЕВА'ТОСТЬ *ж.* ыксыз татаалдык, ыгы жок кооздук.

ВИТИЕВА'ТЫЙ, -ая, -ое ыгы жок кооздолгон; **витиева́тая речь** ыгы жок кооздолгон сөз.

ВИТИ'Я *м. поэт. уст.* чечен киши.

ВИТО'Й, -а́я, -о́е эшилген, бурама, бурма; **вита́я ле́стница** буралып көтөрүлгөн баскыч.

ВИТО'К *м.* виток (*бир ором сым ж. б.*); **витки́ обмо́тки электромагни́та** электромагнит ороосунун (түрмөгүнүн) витоктору.

ВИТРИ'НА *ж.* витрина.

ВИТЬ *несов. что* 1. эшүү, өрүү, чыйратуу; **вить верёвку** жип эшүү, жип чыйратуу; **вить верёвки** *из кого-л. перен.* бирөөнү дегенине көндүрүү; айдаган жакка бастыруу; өзүнө багындырып, билгенин кылуу; 2. жасоо, салуу; **вить гнездо́** уя жасоо, уя салуу.

ВИ'ТЬСЯ *несов.* 1. (*о растениях*) чырмалуу; **вьюно́к вьётся по столбу́** чырмоок мамыга чырмалат; 2. (*завиваться*) тармалдануу; **у неё во́лосы вью́тся** анын чачы тармалданат; 3. (*кружиться, крутиться*) айлануу; **пыль вьётся** чаң айланат; 4. (*о реке, дороге*) ийрилүү; **река́ причу́дливо вьётся по доли́не** өзөн өрөөндү бойлоп укмуштуу ийрилет; 5. *разг.* (*вертеться около кого-чего-л.*) айланып кетпөө, ыктоо.

ВИ'ТЯЗЬ *м. поэт. уст.* баатыр, чоро.

ВИХО'Р *м.* үрпөк (*чачтын үрпөйүп чыгып турганы*).

ВИХРА'СТЫЙ, -ая, -ое *разг.* үрпөгөй, үрпөк баш.

ВИХРЕВО'Й, -а́я, -о́е бурганактаган, куюн сыяктуу.

ВИ'ХРЕМ *нареч.* куюндап, куюндаган бойдон, чымын-куюн болуп; **автомаши́ны ви́хрем пронесли́сь по доро́ге** автомашиналар куюндаган бойдон жол менен өтүштү.

ВИХРЬ *м.* куюн, бурганак, алай-дүлөй бороон; **сне́жные ви́хри** кар бурганагы; **с быстрото́й ви́хря** куюндай тез; **вихрь собы́тий** *перен.* окуялардын өтө ылдамдыгы.

ВИЦЕ- *татаал сөздөрдүн «орун басар, жардамчы» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү*; *мис.* **вице-президе́нт** вице-президент.

ВИЦЕ-АДМИРА'Л *м.* вице-адмирал (*экинчи адмиралдык наам*).

ВИЦЕ-ПРЕЗИДЕ'НТ *м.* вице-президент (*президенттин орун басары*).

ВИЦМУНДИ'Р *м. уст.* вицмундир (*граждандык кызматтагы чиновниктердин форма кийими*).

ВИ'ШЕНКА *ж. уменьш.-ласк. от* **ви́шня** кичине чие.

ВИШНЁВЫЙ, -ая, -ое 1. **вишня**-*га т.*; **вишнёвое де́рево** чие дарагы; **вишнёвое варе́нье** чие вареньеси; 2. (*о цвете*) кочкул кызыл; **пла́тье вишнёвого цве́та** кочкул кызыл түстөгү көйнөк.

ВИ'ШНЯ *ж.* чие (*дарагы жана анын жемиши*).

вишу́, виси́шь *и т. д. наст. вр. от* **висе́ть**.

ВИШЬ *разг.* 1. *частица* көрдүңбү, кара, муну карачы, көрбөйсүңбү; **вишь что вы́думал!** муну карачы, эмнени ойлоп чыгарган!; **вишь ты како́й!** муну карачы!; 2. *в знач. вводн. сл.* көрдүңбү; **он сло́во, вишь, дал ая,** көрдүңбү, сөз берди.

ВКА'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **вколо́ть**.

ВКА'ПЫВАТЬ *несов. см.* **вкопа́ть**.

ВКАТИ'ТЬ *сов.* 1. *что* тоголотуп киргизүү (баруу), тегеретип киргизүү (баруу); **бо́чку вкати́ли в склад** бочканы складга тоголотуп киргизишти; 2. *разг.* (*быстро*

www.bizdin.kg

въехать) тез кирүү, тополоңдотуп кирип келүү, дуулдап кирүү.

ВКАТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. тоголонуп кирүү, тегеренип кирүү; **мяч вкати́лся в воро́та** топ дарбазага тоголонуп кирип кетти; 2. *разг.* (*быстро въехать*) тез кирүү, тополоңдотуп кирип келүү, дуулдап кирүү.

ВКА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **вкати́ть.**

ВКА'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вкати́ться;** 2. *страд. к* **вка́тывать.**

ВКИ'ДЫВАТЬ *несов. см.* **вки́нуть.**

ВКИ'НУТЬ *сов. что, разг.* ичине ыргытып түшүрүп жиберүү; **баскетболи́ст вки́нул мяч в се́тку** баскетболист топту тордун ичине ыргытып түшүрүп жиберди.

ВКЛАД *м.* 1. вклад, акча салып коюу; **сде́лать вклад в сберка́ссу** сактык кассасына акча салуу; 2. *перен.* салым (*баалуу кошумча*); **э́то — большо́й вклад в нау́ку** бул — илимге жасалган чоң салым.

ВКЛА'ДКА *ж.* 1. (*действие*) кошумча салуу; 2. *полигр.* (*вложенный лист*) сүрөт түшүрүлгөн кошумча барак; **в журна́ле име́ется цветна́я вкла́дка** журналдын кооздолгон кошумча барагы бар.

ВКЛАДНО'Й I, -а́я, -о́е **вклад** 1-*ге т.*; **вкладна́я су́мма** салынган акчанын суммасы.

ВКЛАДНО'Й II, -а́я, -о́е **вкладка** 2-*ге т.*; **вкладно́й лист в кни́ге** китептин кошумча салынган барагы.

ВКЛА'ДЧИК *м.* вкладчик (*сактык кассасына же бир шыканага акча салып коюучу киши*).

ВКЛА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **вложи́ть.**

ВКЛА'ДЫШ *м.* 1. *тех.* жаздык (*машинанын астына же ичине коюлуучу металл же жыгач жаздык*); 2. (*вкладной лист*) кошумча барак (*китептин кошумча салынган барагы*).

ВКЛЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **вкле́ить.**

ВКЛЕ'ИТЬ *сов. что* арасына (ичине) салып жабыштыруу, ичине коюп желимдөө; **вкле́ить в кни́гу лист** китептин арасына баракты салып жабыштыруу.

ВКЛЕ'ЙКА *ж.* 1. (*действие*) арасына (ичине) салып жабыштыруу, ичине салып желимдөө; **вкле́йка географи́ческих карт в кни́гу** географиялык карталарды китептин ичине салып жабыштыруу; 2. (*вклеенный лист, предмет*) арасына (ичине) салынып жабыштырылган барак же башка нерсе.

ВКЛИ'НИВАТЬ *несов. см.* **вклини́ть.**

ВКЛИ'НИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вклини́ться;** 2. *страд. к* **вкли́нивать.**

ВКЛИНИ'ТЬ *сов. что* арасына киргизүү, жаракага киргизүү, арасына киргизүү; **вклини́ть до́ску в щель** жаракага тактайды киргизүү.

ВКЛИНИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*войти клином*) булуңданып кирүү, учтанып кирүү (*мис. токойдун талаага учтанып кириши*); 2. *перен.* кирип баруу, жарып кирүү; **отря́д вклини́лся в расположе́ние проти́вника** отряд душмандын турган жерине жарып кирип барды.

ВКЛЮЧА'ТЬ *несов. см.* **включи́ть.**

ВКЛЮЧА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **включи́ться;** 2. *страд. к* **включа́ть.**

ВКЛЮЧА'Я *предлог с род. п.* кошуп, кошкондо, кошуп эсептегенде; **нам на́до прочита́ть пять книг, включа́я и дополни́тельную литерату́ру** кошумча адабиятты кошкондо бизге беш китепти окуп чыгуу керек.

ВКЛЮЧЕ'НИЕ *ср.* 1. (*внесение, введение*) кошуу, киргизүү; **включе́ние в спи́сок** тизмеге киргизүү; 2. *тех.* аракетке келтирүү, кошуу, туташтыруу; **включе́ние электри́ческого то́ка** электр тогун туташтыруу.

ВКЛЮЧИ'ТЕЛЬНО *нареч.* кошо эсептегенде, кошкондо; **по деся́тое число́ включи́тельно** онунчу числону кошо эсептегенде.

ВКЛЮЧИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*внести куда-л., ввести в состав*) кошуу, киргизүү; **включи́ть но́вый пункт в догово́р** договорго жаңы пункт киргизүү; **я включи́л его́ в свою́ брига́ду** мен аны өзүмдүн бригадама кошуп алдым; 2. *что, тех.* аракетке келтирүү, кошуу, туташтыруу; **включи́ть мото́р** моторду аракетке келтирүү.

ВКЛЮЧИ'ТЬСЯ *сов.* киришүү, жагылуу, иштей баштоо; **включи́ться в рабо́ту** жумушка киришүү, жумуш иштей баштоо.

ВКОЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **вколоти́ть.**

ВКОЛОТИ'ТЬ *сов. что* кагуу, кагып киргизүү; **вколоти́ть гвоздь в сте́ну** дубалга мык кагуу.

ВКОЛО'ТЬ *сов. что* саюу, сайып коюу.

ВКОНЕ'Ц *нареч. разг.* таптакыр, аябай, абдан; **он вконе́ц изму́чил меня́ свои́ми вопро́сами** ал мени өзүнүн суроолору менен аябай чарчатты.

ВКО'ПАННЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **вкопа́ть;** ◇ **стои́т как вко́панный** матап койгондой ордунан жылбай турат.

ВКОПА'ТЬ *сов. что* казып орнотуу; **вкопа́ть столб в зе́млю** мамыны жерге казып орнотуу.

ВКОРЕНИ'ТЬ *сов. что* сиңдирүү, адат кылуу, көндүрүү.

ВКОРЕНИ'ТЬСЯ *сов.* сиңүү, адат болуу, турмушка сиңүү.

ВКОРЕНЯ'ТЬ *несов. см.* **вкорени́ть.**

ВКОРЕНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вкорени́ться;** 2. *страд. к* **вкореня́ть.**

ВКОСЬ *нареч.* чарчылап, кыйшык, чалыр; ◇ **вкривь и вкось** *см.* **вкривь.**

ВКП(б) [Всесою́зная Коммунисти́ческая па́ртия (большевико́в] ВКП(б) [Бүткүл Союздук Коммунисттик (большевиктер) Партиясы] (*Советтер Союзунун Коммунисттик Партиясынын 19 съездге чейинки аты*).

ВКРА'ДЧИВО *нареч.* ич-коюнга кирип, коюн-колтукка кирип, жылмаңдап.

ВКРА'ДЧИВОСТЬ *ж.* жагымдуулук, ич-коюнга кирүүчүлүк, коюн-колтукка кирүүчүлүк.

ВКРА'ДЧИВЫЙ, -ая, -ое ич-коюнга кирүүчү, коюн-колтукка кирүүчү, куу, жылмаңдаган.

ВКРА'ДЫВАТЬСЯ *несов. см.* **вкра́сться.**

ВКРА'СТЬСЯ *сов.* 1. (*войти тайком*) уурданып кирүү, жашырынып кирүү; 2. *перен.* (*случайно появиться*) байкоосуз кетип калуу, билинбей кетип калуу (*мис. ката*); **вкра́сться** *к кому-л.* **в дове́рие** *бирөөнүн* ич-койнуна кирип алуу, *бирөөнүн* ишенимине ээ болуу.

ВКРА'ТЦЕ *нареч.* кыскача; **он изложи́л вкра́тце содержа́ние кни́ги** ал китептин мазмунун кыскача сүйлөп берди.

ВКРИВЬ *нареч. разг.* кыйшык, кыңыр; ◇ **вкривь и вкось** 1) (*во все стороны*) баш-аяксыз, баш аламан; **бу́квы шли вкри'ь и вкось** ариптер баш аламан болуп кеткен; 2) (*неправильно*) чалды-куйду; **суди́ть** *о чём-л.* **вкривь и вкось** бир нерсе жөнүндө чалды-куйду сүйлөө.

ВКРУГ *нареч. уст. см.* **вокру́г.**

ВКРУГОВУ'Ю *нареч.* айланып, айлантып, айландырып.

ВКРУТИ'ТЬ *сов. что* бурап киргизүү.

ВКРУТУ'Ю *нареч.*: **яйцо́ сва́рено вкруту́ю** абдан бышырылган жумуртка.

ВКРУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **вкрути́ть.**

ВКУ'ПЕ *нареч. уст.* чогуу, биригип.

ВКУС *м.* 1. даам, татык; **прия́тный на вкус** даамы жакшы; 2. (*чувство, понимание изящного*) кооздук сезим; **одева́ться со вку́сом** кийимдин жарашыгын таап кийүү; **то́нкий вкус** назик кооздук сезим; ◇ **де́ло вку́са** кимге кандай (*бирөөгө жагат, бирөөгө жакпайт*); **входи́ть во вкус** мазасын сезе баштоо; **на вкус и цвет това́рищей нет** *пос.* ар кимдин каалашы өзүнчө.

ВКУСИ'ТЬ *сов. что, чего* 1. *уст.* (*съесть*) жеш, жеп коюу; 2. *перен.* сезүү; **вкуси́ть сла́вы** даңктын даамын татып каяуу.

www.bizdin.kg

ВКУ'СНО 1. *нареч.* таттуу, даамдуу; **вку́сно пое́сть** таттуу тамак жеш; 2. *безл. в знач. сказ.* таттуу; **как вку́сно!** кандай таттуу!

ВКУ'СНЫЙ, -ая, -ое таттуу, даамдуу; **вку́сное ку́шанье** таттуу тамак.

ВКУСОВО'Й, -а́я, -о́е **вкус**-*ко от.*; **вкусово́е ощуще́ние** даам сезими; **вкусовы́е ка́чества пи́щи** тамактын даам сапаттары.

ВКУША'ТЬ *несов. см.* **вкуси́ть.**

ВЛА'ГА *ж.* ым, ным.

ВЛАГА'ЛИЩЕ *ср.* 1. *анат.* аялдын жыныс мүчөсүнүн ини; 2. *бот.* кучак.

ВЛАГА'ТЬ *несов. см.* **вложи́ть 1.**

ВЛАДЕ'ЛЕЦ *м.* ээ, кожоюн.

ВЛАДЕ'ЛИЦА *женск. р. к* **владе́лец.**

ВЛАДЕ'НИЕ *ср.* 1. (*обладание*) ээлөө, ээ болуу, ээлик кылуу (*мис. мүлктү, мүлккө*); 2. (*умение пользоваться*) билүү, колдон келүү, колдоно билүү; **владе́ние ору́жием** куралды пайдалана билүү; 3. (*земельная собственность*) жер, территория (*көбүнчө — кандайдыр бир мамлекетке караштуу жер, территория*).

ВЛАДЕ'ТЕЛЬ *м.* ээ, ээлөөчү, ээлик кылуучу.

ВЛАДЕ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ээлөөчү, ээлөөгө укуктуу.

ВЛАДЕ'ТЬ *несов.* 1. *кем-чем* (*иметь собственностью*) ээлөө, ээ болуу; 2. *чем* (*уметь пользоваться*) билүү, колдон келүү, колдоно билүү; **владе́ть ру́сским языко́м** орус тилин билүү; **владе́ть ору́жием** куралды колдоно билүү; **владе́ть** *чем-л.* **в соверше́нстве** *бир нерсени* сонун (эң мыкты) билүү; ◇ **владе́ть собо́й** өзүн өзү кармай билүү.

ВЛАДЫ'КА *м.* чексиз укуктуу кожоюн, чектелбеген укуктуу кожоюн.

ВЛАДЫ'ЧЕСТВО *ср.* өкүмдүк кылуу, ээлөө, үстөмдүк кылуу; **влады́чество челове́ка над приро́дой** адамдын жаратылышка үстөмдүк кылышы.

ВЛАДЫ'ЧЕСТВОВАТЬ *несов.* өкүмдүк кылуу, ээлөө, үстөмдүк кылуу.

ВЛАЖНЕ'ТЬ *несов.* нымдануу, ным тарта баштоо.

ВЛА'ЖНОСТЬ *ж.* нымдуулук, жаан-чачындуулук; **вла́жность во́здуха** абанын нымдуулугу.

ВЛА'ЖНЫЙ, -ая, -ое нымдуу, жаан-чачындуу; **вла́жный во́здух** нымдуу аба; **вла́жный лоб** ымшыган чеке.

ВЛА'МЫВАТЬСЯ *несов. см.* **вломи́ться.**

ВЛА'СТВОВАТЬ *несов. над кем-чем* бийлик кылуу, өкүмдүк кылуу, өкүм сүрүү.

ВЛАСТЕЛИ'Н *м.* чексиз укуктуу, чектелбеген укуктуу

ВЛАСТИ'ТЕЛЬ *м. см.* **властели́н;** ◇ **власти́тель дум** ой-пикирди бийлөөчү (*өз доорунда коомдун аң-сезимине катуу таасир кылуучу адам*).

ВЛА'СТНО *нареч.* буйруп, өкүм кылып.

ВЛА'СТНОСТЬ *ж.* өкүмчүлдүк; **вла́стность хара́ктера** мүнөздүн өкүмчүлдүгү.

ВЛА'СТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*повелительный*) өкүмчүл; **вла́стный го́лос** өкүмчүл үн; 2. (*склонный властвовать*) өкүм кылууга шыктуу; **вла́стный челове́к** өкүм кылууга шыктуу адам; 3. *чаще кратк. ф.* (*имеющий право*) укуктуу; **я не вла́стен э́то сде́лать** менин муну иштөөгө укугум жок, мен муну иштөөгө укуктуу эмесмин.

ВЛАСТОЛЮБИ'ВЫЙ, -ая, -ое өкүм сүрүүнү жакшы көргөн, башкаруучулук кылууга умтулган (*адам*).

ВЛАСТОЛЮ'БИЕ *ср.* өкүм сүрүүнү жакшы көрүү, башкаруучулук кылууга умтулуу.

ВЛАСТЬ *ж.* 1. бийлик; **Сове́тская власть** Советтик бийлик; **госуда́рственная власть** мамлекеттик бийлик; **законода́тельная власть** закон чыгаруу бийлиги, закон чыгара турган бийлик; **исполни́тельная власть** аткаруу бийлиги; **прийти́ к вла́сти** өкмөт башына келүү, бийликке келүү; **быть у вла́сти** өкмөт башында болуу, бийликтин башында болуу; **быть во вла́сти** *кого-чего-л. бирөөнүн же бир нерсенин* бийлигинде болуу; 2. **вла́сти** *мн. разг.* (*начальство*) чоңдор; **ме́стные вла́сти** жергиликтүү чоңдор.

ВЛАЧИ'ТЬ *несов. что:* **влачи́ть жа́лкое существова́ние** эптеп-септеп күн көрүү, өлбөстүн күнүн көрүү, өчпөстүн отун жагуу, эптеп жан сактоо

ВЛЕ'ВО *нареч.* солго, сол тарапка, сол жакка (*в левую сторону*); солдо, сол тарапта, сол жакта (*в левой стороне*); **влёво от доро́ги** жолдон сол жакта.

ВЛЕЗА'ТЬ *несов. см.* **влезть.**

ВЛЕЗТЬ *сов.* 1. *на что* чыгуу; **влезть на де́рево** жыгачка чыгуу; 2. *во что* кирүү; **влезть в окно́** терезеден кирүү; 3. *во что* (*уместиться*) батуу; **все кни́ги влёзли в чемода́н** бардык китеп чемоданга батты; 4. *разг.* (*подойти по размеру*) чак келүү; **сапоги́ влёзли мне на́ ноги** өтүк менин бутума чак келди; ◇ **влезть в долги́** карызга батуу; **влезть в дове́рие** жагынып ич-койнуна кирип алуу; **в ду́шу не влёзешь** *разг.* кимдин оюн ким билет.

ВЛЕПИ'ТЬ *сов. что, разг.* күч менен киргизе уруу, батыра уруу; **влепи́ть пу́лю в мише́нь** окту бутага батыра атуу; ◇ **влепи́ть пощёчину** жаакка тартып жиберүү (*алакан менен*).

ВЛЁТ *нареч.* учуп бара жатканда; **бить пти́цу влёт** кушту учуп бара жатканда атуу.

ВЛЕТА'ТЬ *несов. см.* **влете́ть.**

ВЛЕТЕ'ТЬ *сов.* 1. учуп кирүү; **оса́ влете́ла в окно́** аары терезеден учуп кирди; 2. *перен. разг.* (*вбежать*) жүгүрүп кирүү; **он влете́л как угоре́лый** ал жоо чапкандай жүгүрүп кирди; 3. *безл. кому, разг.* (*достаться за что-л.*) тил угуу, сөз тийүү, таяк жеш; **ему́ влете́ло за опозда́ние** кечиккендиги үчүн ал тил укту.

ВЛЕЧЕ'НИЕ *ср.* күчтүү тилек, катуу умтулуу, кызыгуу; **у него́ влече́ние к му́зыке** ал музыкага кызыгат; **влече́ние к труду́** эмгекке (эмгек кылууга) катуу умтулуу.

ВЛЕЧЬ *несов.* 1. *кого* (*привлекать*) кызыктыруу; **его́ влечёт к иску́сству** аны искусство кызыктырат; 2. *что* (*иметь последствия*) (*натыйжага*) алып баруу, себеп болуу; **э́тот посту́пок влечёт за собо́й наказа́ние** бул кылык жазага алып барат.

ВЛИВА'НИЕ *ср. мед.* денеиин ткандарына же органдарына дары жиберүү.

ВЛИВА'ТЬ *несов. см.* **влить.**

ВЛИВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вли́ться;** 2. *страд. к* **влива́ть.**

ВЛИ'ПНУТЬ *сов прост.* жаман абалга дуушар болуу; **вли́пнуть в исто́рию** жаман ишке дуушар болуу.

ВЛИТЬ *сов. что* 1. куюу; **влить лека́рство в стака́н** дарыны стаканга куюу; 2. *во что, перен.* кошуу; **влить но́вые ка́дры в промы́шленность** өнөр жайларга жаңы кадрларды кошуу; 3. *в кого, перен.* берүү, кошуу; **влить му́жество** кайрат кошуу; **э́то вли́ло в него́ све́жие си́лы** бул ага жаңы күч берди.

ВЛИ'ТЬСЯ *сов* 1. куюлуу; **вода́ влила́сь в кана́л** суу каналга куюлду; 2. *перен.* кошулуу; **в наш коллекти́в влили́сь све́жие си́лы** биздин коллективге жаңы күчтөр кошулду.

ВЛИЯ'НИЕ *ср.* 1. (*воздействие*) таасир; **ока́зывать влия́ние** *на кого-л. бирөөгө* таасир этүү; **поддава́ться** *чему-л.* **влия́нию** *бирөөнүн* таасирине кирүү; 2. (*авторитет, власть*) барк, бедел; **челове́к с влия́нием** баркы бар киши; **по́льзоваться влия́нием** барктуу болуу, беделдүү болуу.

ВЛИЯ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое беделдүү, таасирдүү, инабаттуу, барктуу; **влия́тельный челове́к** таасирдүү киши.

ВЛИЯ'ТЬ *несов. на кого-что* таасир кылуу, таасир тийгизүү, таасир этүү.

ВЛКСМ (Всесою́зный Ле́нинский Коммунисти́ческий Сою́з Молодёжи) ВЛКСМ (Бүткүл Союздук Лениндик Коммунисттик Жаштар Союзу).

www.bizdin.kg

ВЛОЖЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) салуу, коюу; **2.** *фин.* вложение, салым (*жумшалуучу, жумшалган каражат*); **капита́льные вложе́ния в строи́тельство** курулушка капиталдык салым.

ВЛОЖИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*положить внутрь*) салуу, коюу; **вложи́ть письмо́ в конве́рт** конвертке кат салуу; **2.** *фин.* (*поместить куда-л. деньги*) салуу, жумшоо; ◇ **вложи́ть всю ду́шу в люби́мое де́ло** сүйгөн иши үчүн жанын аябоо, сүйгөн ишине жан-дили менен берилүү.

ВЛОМИ'ТЬСЯ *сов. разг.* күчтөп кирүү, зордоп кирүү, күч менен кирүү, зордуктап кирүү, зордук менен кирүү; **вломи́ться в чужо́й дом** бирөөнүн үйүнө зордук менен кирүү (басып кирүү).

ВЛЮБИ'ТЬ *сов. кого* сүйдүрүү, ашык кылуу.

ВЛЮБИ'ТЬСЯ *сов. в кого, во что* сүйүү, сүйүп калуу, ашык болуу, көңүл салуу; **влюби́ться по́ уши** *разг.* абдан сүйүп калуу.

ВЛЮБЛЁННО *нареч.* сүйүп.

ВЛЮБЛЁННОСТЬ *ж.* сүйгөндүк, ашыктык.

ВЛЮБЛЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** сүйүп калган, сүйгөн, ашык болгон; **влюблённый ю́ноша** ашык болгон жаш жигит; **2.** (*выражающий влюблённость*) сүйгөндүк, ашыктык (*сүйгөндүктү, ашыктыкты билдирүүчү*); **влюблённый взгляд** ашыктык көз караш; **3.** (*увлечённый чем-л.*) берилген, сүйгөн; **он влюблён в свою́ рабо́ту** ал өз ишине абдан берилген.

ВЛЮБЛЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **влюби́ться.**

ВЛЮ'БЧИВОСТЬ *ж.* ашык болгучтук, тез ашык болгучтук, сүйгүчтүк.

ВЛЮ'БЧИВЫЙ, -ая, -ое сүйүүгө бат берилгич, ашыктыкка бат берилгич.

ВМА'ЗАТЬ *сов. что* киргизип шыбоо, киргизип майлоо, киргизип сылоо; **вма́зать кирпи́ч в стену́** дубалга кирпичти киргизип шыбоо.

ВМА'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **вма́зать.**

ВМЕНИ'ТЬ *сов. что кому:* **вмени́ть** *кому-л.* **в обя́занность** *бирөөгө* милдет кылып жүктөө, *бирөөнү* милдеттендирүү, *бирөөнүн* мойнуна артуу; **вмени́ть в вину́** *кому-л. что-л.* *бир нерсени бирөөгө* айып коюу.

ВМЕНЯ'ЕМОСТЬ *ж. юр.* акыл-эсинин соолугу, акыл-эси ордундалык, өзүнүн кылган кылмышы үчүн жаза тартууга жөндөмдүүлүк.

ВМЕНЯ'ЕМЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **вмени́ть; 2.** *прил.* акыл-эси соо, акыл-эси ордунда, өзүнүн кылган кылмышы үчүн жаза тартууга жөндөмдүү.

ВМЕНЯ'ТЬ *несов. см.* **вмени́ть.**

ВМЕНЯ'ТЬСЯ *несов.* табылуу, эсептелүү; **э́то вменя́ется ему́ в заслу́гу** бул анын эмгек сиңиргендиги болуп эсептелет.

В МЕ'РУ *см.* **ме́ра.**

ВМЕ'СТЕ 1. *нареч.* кошо, бирге, биригип; **жить вме́сте** бирге туруу, бирге жашоо; **2.** *предлог с твор. п.* бирге; **вме́сте с това́рищем** жолдошу менен бирге; ◇ **вме́сте с тем** аны менен бирге; **всё вме́сте взя́тое** бардыгын бүт (бирге) алганда.

ВМЕСТИ'ЛИЩЕ *ср.* орун, жай, идиш (*бир нерсени коюучу орун же идиш*).

ВМЕСТИ'МОСТЬ *ж.* сыйдыргычтык, батыргычтык, ичинин кеңдиги, ичинин чоңдугу; **бассе́йн большо́й вмести́мости** ичи кең бассейн; **вмести́мость ведра́ двена́дцать ли́тров** он эки литрдик чака.

ВМЕСТИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж. см.* **вмести́мость.**

ВМЕСТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кең, ичтүү, кенен; **вмести́тельный зал** кенен зал.

ВМЕСТИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*в себе*) батыруу, сыйдыруу; **зал не вмести́л всех слу́шателей** зал бардык угуучуларды батыра алган жок; **2.** *что* (*поместить внутри чего-л.*) батырыштыруу, сыйдырыштыруу, орундаштыруу; **вмести́ть все кни́ги в оди́н шкаф** бардык китептерди бир шкафка батыруу.

ВМЕСТИ'ТЬСЯ *сов.* батуу, сыюу; **мы все вмести́мся в э́той ко́мнате** биз бардыгыбыз ушул комнатага батабыз.

ВМЕ'СТО *предлог с род. п.* орду (⁼ма, ⁼ңа, ⁼на *ж. б.*); **взять одну́ кни́гу вме́сто друго́й** бир китептин ордуна башкасын алуу; **он пришёл вме́сто меня́** ал менин ордума келди.

ВМЕША'ТЕЛЬСТВО *ср.* кийлигишүү; **хирурги́ческое вмеша́тельство** хирургиялык кийлигишүү (*операция жасоо*).

ВМЕША'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*примешать*) аралаштыруу, катыштыруу, кошуп аралаштыруу; **2.** *кого, перен.* (*впутать*) катыштыруу (*бир нерсеге эриксизден кошууга мажбур кылуу*).

ВМЕША'ТЬСЯ *сов.* кийлигишүү; **пришло́сь вмеша́ться, что́бы нала́дить де́ло** ишти жөнгө салуу үчүн кийлигишүүгө туура келди; **вмеша́ться в разгово́р** кепке кийлигишүү.

ВМЕ'ШИВАТЬ *несов. см.* **вмеша́ть.**

ВМЕ'ШИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **вмеша́ться; 2.** *страд. к* **вме́шивать.**

ВМЕЩА'ТЬ *несов. см.* **вмести́ть.**

ВМЕЩА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **вмести́ться; 2.** *страд. к* **вмеща́ть.**

ВМИГ *нареч.* көз ачып-жумганча, өтө тез; **э́то бу́дет гото́во вмиг** бул көз ачып-жумганча даяр болот.

ВМУРОВА'ТЬ *сов. что* шыбап бекитүү, чаптап бекитүү (*киргизип чаптап, шыбап бекитүү*).

ВМЯ'ТИНА *ж.* кабырылган орун (жер), чуңкурайган орун (жер), жалпайган орун (жер).

ВНАЁМ *нареч.* жалга, жалдап, ижарага; **отда́ть внаём** жалга берүү; **взять внаём** жалдап алуу; **отда́ть ко́мнату внаём** комнатаны ижарага берүү.

ВНАЙМЫ' *нареч. см.* **внаём.**

ВНАКИ'ДКУ *нареч. разг.* желбегей, желбегейленип, желбегей жамынып; **носи́ть пальто́ внаки́дку** пальтону желбегей жамынып жүрүү.

ВНАКЛА'ДЕ *нареч. разг.* **быть (оста́ться) внакла́де** зыян тартуу; **ты не оста́нешься внакла́де** зыян тартпайсың.

ВНАКЛА'ДКУ *нареч. разг.* кант салып; **пить чай внакла́дку** чайга кант салып ичүү.

ВНАЧА'ЛЕ *нареч.* алгач, биринчи мертебе, а дегенде, башта; **внача́ле бы́ло тру́дно** а дегенде оор (кыйын) эле.

ВНЕ *предлог с род. п.* **1.** (*за пределами чего-л.*) сыртында, тышында, четте, тышкары; **вне го́рода** шаардын сыртында; **вне опа́сности** коркунучтан тышкары, коркунучта эмес; **объяви́ть вне зако́на** закондон тышкары деп жарыялоо; **2.** (*не считаясь ни с чем*) ⁼сыз; **пройти́ вне о́череди** очередсиз өтүп кетүү; **3.** ⁼дан тышкары; **вне пла́на** пландан тышкары; ◇ **быть вне себя́ от ра́дости** аябай кубануу, кубанганынан эмне кыларын билбөө, кубанычы койнуна сыйбоо; **вне вся́ких сомне́ний** эч шексиз, **вне вре́мени и простра́нства** мезгилден жана мейкиндиктен тышкары.

ВНЕ⁼ *приставка; бир нерсенин «сыртында, тышкары» деген маанидеги татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү; мис.:* **внепла́новый** пландан тышкары; **внешта́тный** штаттан тышкары.

ВНЕБРА'ЧНЫЙ, -ая, -ое никесиз; **внебра́чный ребёнок** никесиз төрөлгөн бала (*закондуу никеси жок кишиден төрөлгөн*).

ВНЕВОЙСКОВО'Й, -а́я, -о́е войскодон (аскерден) тышкары; **вневойскова́я подгото́вка** войскодон тышкары даярдык (*армияга чакырылбай даярдык*).

ВНЕВРЕ'МЕННЫЙ, -ая, -ое мезгилден тышкары, мезгил менен эсептешпеген, мезгил менен чектелбеген.

ВНЕДРЕ'НИЕ *ср.* жайылтуу, сиңирүү, таратуу; **внедре́ние передово́й те́хники в произво́дство** өндүрүшкө алдыңкы техниканы жайылтуу.

www.bizdin.kg

ВНЕДРИ'ТЬ *сов. что* жайылтуу, сиңдирүү, таратуу; **внедри́ть в пра́ктику достиже́ния нау́ки** илимдин жетишкендиктерин тажрыйбага жайылтуу.

ВНЕДРИ'ТЬСЯ *сов.* жайылуу, сиңүү, тароо.

ВНЕДРЯ'ТЬ *несов. см.* **внедри́ть.**

ВНЕДРЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **внедри́ться;** 2. *страд. к* **внедря́ть.**

ВНЕЗА'ПНО *нареч.* кокустан, күтүлбөгөн жерден, окустан.

ВНЕЗА'ПНОСТЬ *ж.* кокустук, күтүлбөгөндүк, окустук, күтпөгөн жерден болгондук.

ВНЕЗА'ПНЫЙ, -ая, -ое кокустан болгон, күтүлбөгөн жерден болгон, окусунан болгон; **внеза́пный отъе́зд** күтүлбөгөн жерден жөнөп кетиш.

ВНЕКЛА'ССНЫЙ, -ая, -ое класстан тышкары; **внекла́ссные заня́тия** класстан тышкары иштер.

ВНЕКЛА'ССОВЫЙ, -ая, -ое таптан тышкары.

ВНЕМА'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое: **внема́точная бере́менность** *мед.* жатындан тышкары бойго бүтүү.

внє́млю, вне́млешь *и т. д. наст. вр. от* **внима́ть.**

ВНЕОЧЕРЕДНО'Й, -а́я, -о́е кезектен тышкары, кезексиз.

ВНЕПАРТИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое партиядан тышкары.

ВНЕПЛА'НОВЫЙ, -ая, -ое пландан тышкары.

ВНЕСЕ'НИЕ *ср.* 1. (*денег и т. п.*) берүү; 2. (*проекта, предложения*) киргизүү, сунуш кылуу; **внесе́ние законопрое́кта** закон долбоорун киргизүү (сунуш кылуу); **внесе́ние на утвержде́ние** бекитүүгө киргизүү; 3. (*включение*) киргизүү; **внесе́ние попра́вок в текст** текстке оңдоолор киргизүү.

ВНЕСЛУЖЕ'БНЫЙ, -ая, -ое кызматтан тышкары; **внеслужє́бное вре́мя** кызматтан тышкары убакыт; **внеслужє́бные заня́тия** кызматтан тышкары иштер.

ВНЕСМЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое *фин.* сметадан тышкары, сметага киргизилбеген, сметага кирбеген.

ВНЕСТИ' *сов.* 1. *кого-что* (*внутрь чего-л.*) киргизүү, көтөрүп кирүү, көтөрүп ташып кирүү; **внести́ ве́щи в дом** буюмдарды үйгө киргизүү; 2. *что* (*уплатить*) берүү, төлөө; **внести́ де́ньги в ка́ссу** кассага акча төлөө; 3. *что* (*предложить*) киргизүү, сунуш кылуу; **внести́ предложе́ние** сунуш киргизүү; **внести́ законопрое́кт** закон долбоорун сунуш кылуу; **внести́ попра́вки** *во что-л.* *бир нерсеге* түзөтүүлөр киргизүү; **внести́ мно́го поле́зного** көп пайдалуу нерсе берүү; 4. *кого-что* (*включить*) киргизүү; **внести́ в спи́сок** тизмеге киргизүү; ◇ **внести́ оживле́ние** жандандыруу.

ВНЕШКО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое мектептен тышкары; **внешко́льное образова́ние** мектептен тышкары билим алуу.

ВНЕ'ШНЕ *нареч.* сыртынан караганда, тышынан караганда.

ВНЕШНЕПОЛИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **внешняя поли́тика**-*га т.*; тышкы саясаттык.

ВНЕШНЕТОРГО'ВЫЙ, -ая, -ое **внешняя торговля**-*га т.*; тышкы соодалык; **внешнеторго́вые отноше́ния** тышкы соода катнаштары.

ВНЕ'ШНИЙ, -яя, -ее 1. (*наружный*) сырткы, тышкы; **вне́шний вид** сырткы көрүнүш, сырткы түр; **вне́шняя среда́** сырткы чөйрө; **вне́шнее схо́дство** сырткы окшоштук; 2. тышкы (*чет өлкөлөргө таандык*); **вне́шняя поли́тика** тышкы саясат; **вне́шняя торго́вля** тышкы соода; **вне́шний ры́нок** тышкы рынок; 3. *перен.* (*поверхностный, неглубокий*) сырткы; **вне́шний лоск** сырты жалтырак, сырткы коодук; ◇ **вне́шний у́гол** *мат.* тышкы бурч.

ВНЕ'ШНОСТЬ *ж.* сырткы түр, сырткы көрүнүш, кебете; **краси́вая вне́шность** сырткы түрү сонун; **суди́ть по вне́шности** сырткы түрүнө карап баа берүү.

ВНЕШТА'ТНЫЙ, -ая, -ое штаттан тышкары, штатта жок; **внешта́тные сотру́дники** штатта жок кызматчылар.

ВНИЗ *нареч.* төмөн, ылдый, төмөн карай, ылдый карай; **све́рху вниз** жогорудан төмөн карай, өөдө жактан ылдый жакка карай; **вниз голово́й** башы төмөн карап; **вниз по ле́стнице** тепкич (баскыч) менен төмөн карай.

ВНИЗУ' 1. *нареч.* астында, астыңкы жакта, ылдый жакта, төмөн жакта; **он живёт внизу́** ал төмөн жакта турат; 2. *в знач. предлога с род. п.* төмөн жагында, ылдый жагында; **внизу́ письма́ стоя́ла да́та** каттын аягында датасы көрсөтүлгөн эле.

ВНИКА'ТЬ *несов.* түшүнүү, түшүнүп иштөө; **не вника́я в су́щность де́ла** иштин жөнүнө түшүнбөй эле.

ВНИ'КНУТЬ *сов. во что* түшүнүү; **вни́кнуть во все подро́бности прое́кта** проекттин бардык майда-чүйдөсүнө чейин түшүнүү.

ВНИМА'НИЕ *ср.* 1. ыкылас, ынта, назар, көңүл; **обрати́ть внима́ние** *на что-л. бир нерсеге* көңүл буруу; **сосредото́чить внима́ние** *на чём-л. бир нерсеге* назарын салуу, көңүл коюу; **привлека́ть** *чьё-л.* **внима́ние** *бировнун* көңүлүн буруу; **оста́вить без внима́ния** көңүл бурбоо, назарын салбоо, элес албоо; **приня́ть во внима́ние** эскерүү, эске алуу, назарга алуу; **чита́ть со внима́нием** көңүл коюп окуу, ынтасын коюп окуу; **не обраща́йте внима́ния!** көңүл бурбаңыз!; **внима́ние!** көңүл бургула!, көңүл салгыла!; 2. (*предупредительное отношение*) урмат, ызат; **оказа́ть внима́ние** *кому-л. бировнун* урматтоо, ызат кылуу; **быть в це́нтре внима́ния** көңүлдүн борборунда болуу.

ВНИМА'ТЕЛЬНО *нареч.* 1. (*сосредоточенно*) ыкылас коюп, ынта коюп, көңүл салып, көңүл коюп; **внима́тельно слу́шать** ыкыласын коюп угуу; 2. (*чутко*) көңүл салып, урматтап, камкордук көрсөтүп.

ВНИМА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. (*сосредоточенность*) ыкылас, ыкыластуулук, ынталуулук, ыкылас коюучулук, көңүл коюучулук; **внима́тельность ученика́** окуучунун ыкыластуулугу; 2. (*предупредительность*) көңүл салуучулук, урматтагандык, камкордук.

ВНИМА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*сосредоточенный*) ыкыластуу, ынталуу, ыкылас коюучу, көңүл коюучу; 2. (*любезный, чуткий*) аркы-беркини тез сезүүчү, ачык-айрым, ачык жүздүү.

ВНИМА'ТЬ *несов. см.* **внять.**

ВНИЧЬЮ' *нареч.* эч кимдики эмес, эч ким уткан жок, эч ким уттурган жок; **сыгра́ть вничью́** оюнду жеңишке албай бүтүрүү, оюнда эч ким уткан жок.

ВНОВЬ *нареч.* 1. (*снова*) кайтадан, кайта, дагы, кайта баштан; **маши́на вновь зарабо́тала** машина кайта иштей баштады; **уви́деться вновь** кайта көрүшүү, дагы көрүшүү; 2. (*только что*) жаңыдан, эми эле; **вновь назна́ченный дире́ктор** жаңыдан дайындалган директор; **вновь прибы́вший** жаңыдан келген.

ВНОСИ'ТЬ *несов. см.* **внести́.**

ВНО'СКА *ж.* кошумча, киринди; **в текст сде́лано не́сколько вно́сок** текстине бир нече кошумча киргизилген.

ВНУК *м.* немире, небире (*уулунун же кызынын уулу*).

ВНУ'ТРЕННЕ *нареч.* ичинен; **я вну́тренне дово́лен собо́й** мен ичимден өзүмө ыраазымын.

ВНУ'ТРЕННИЙ, -яя, -ее *в разн. знач.* ички; **вну́тренняя обстано́вка до́ма** үйдүн ички жасалгасы; **вну́тренний смысл собы́тий** окуялардын ички мазмуну; **вну́тренняя поли́тика** ички саясат; **вну́тренний заём** ички заём; **вну́тренний распоря́док дня** күндүн ички тартиби; **вну́тренняя секре́ция** *физиол.* ички секреция; **вну́тренние боле́зни** ички оорулар.

ВНУ'ТРЕННОСТИ *только мн. анат.* ички мүчөлөр, ичек-карын.

ВНУ'ТРЕННОСТЬ *ж.* ич (*бир нерсенин ичи*); **вну́тренность до́ма** үйдүн ичи.

ВНУТРИ' 1. *нареч.* ичинде; **находи́ться внутри́** ичинде болуу; 2. *предлог с род. п.* ичинде; **внутри́ го́рода** шаардын ичинде.

www.bizdin.kg

ВНУТРИ- *татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү; бул — «ички, ичинде, ичиндеги, арасында» деген маанини берет; мис.* **внутрипартийный** партиянын ичиндеги.

ВНУТРИА'ТОМНЫЙ, -ая, -ое *физ.* атомдун ичиндеги; **внутриа́томная эне́ргия** атомдун ичиндеги энергия.

ВНУТРИВЕ'ННЫЙ, -ая, -ое венанын ичиндеги; **внутриве́нное влива́ние** венанын ичине дары жиберүү.

ВНУТРИЗАВОДСКО'Й, -а́я, -о́е заводдун ичиндеги; **внутризаводско́й тра́нспорт** заводдун ичиндеги транспорт.

ВНУТРИПАРТИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое партиянын ичиндеги; **внутрипарти́йная демокра́тия** партиянын ичиндеги демократия.

ВНУТРИСОЮ'ЗНЫЙ, -ая, -ое союздун ичиндеги.

ВНУТРЬ 1. *нареч.* ичтен, ички; **приня́ть лека́рство внутрь** дарыны ичүү; 2. *предлог с род. п.* ичине; **войти́ внутрь до́ма** үйдүн ичине кирүү.

ВНУЧА'ТА *мн.* мемирелер, небирелер (*уулунун же кызынын балдары*).

ВНУ'ЧКА *ж.* мемире, небире (*уулунун же кызынын кызы*).

ВНУША'ТЬ *несов.* 1. *см.* **внуши́ть;** 2. *что кому* (*поучать, наставлять*) акыл үйрөтүү, кеңеш берүү.

ВНУШЕ'НИЕ *ср.* 1. (*какого-л. чувства, мысли*) акыл үйрөтүү, сезим туудуруу; 2. (*поучение, наставление*) акыл үйрөтүү, кеңеш берүү; 3. (*выговор*) кекетүү; **сде́лать** *кому-л.* **стро́гое внуше́ние** *бирөөнү* катуу кекетүү.

ВНУШИ'ТЕЛЬНО *нареч.* сүрдүү, таасирдүү; **его́ слова́ звуча́ли внуши́тельно** анын сөзү сүрдүү угулду.

ВНУШИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. сүрдүү, таасирдүү; **внуши́тельным то́ном** сүрдүү үн менен; 2. (*значительный, очень крупный*) көп, чоң, заңкайган, заңкыйган; **дом внуши́тельных разме́ров** заңкайган чоң үй; **внуши́тельный вид** заңкайган кебете, заңкайган түр; **внуши́тельная су́мма де́нег** көп акча.

ВНУШИ'ТЬ *сов. что кому* акыл үйрөтүү, сезим туудуруу; **внуши́ть** *какую-л.* **мысль** *кандайдыр бир* ой туудуруу.

ВНЯ'ТНО *нареч.* ачык, так, даана.

ВНЯ'ТНОСТЬ *ж.* ачыктык, тактык, дааналык.

ВНЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое ачык, так, даана.

ВНЯТЬ *сов. кому-чему, уст.* кулак салуу, назар салуу; **внять** *чьим-л.* **мольба́м** *бирөөнүн* жалынычына кулак салуу.

ВО *предлог см.* **в; во весь рост** тикесинен туруп; **во и́мя** урматына, урматтап; **во исполне́ние** орундоо максаты менен, орундап; **во главе́** башында, баш болуп.

ВО- *приставка; бул «в», «о»нун алдында жана үнсүздөрдүн кээ бир айкалыштарынын алдында «в»нын ордуна колдонулат; мис.:* **войти́** кирүү; **вооружи́ть** куралдандыруу, жабдуу; **вогну́ть** кабыруу, майыштыруу, кайкыйтуу.

ВО'БЛА *ж.* вобла (*Каспий балыгынын бир түрү, чабак тукумунан*).

ВОБРА'ТЬ *сов. см.* **вбира́ть.**

ВОВЕ'К *нареч. разг.* эч качан, эч убакта.

ВОВЕ'КИ *нареч. разг. см.* **вове́к.**

ВОВЛЕКА'ТЬ *несов. см.* **вовле́чь.**

ВОВЛЕЧЕ'НИЕ *ср.* тартуу, катыштыруу, үндөө.

ВОВЛЕ'ЧЬ *сов. кого во что* тартуу, катыштыруу, үндөө.

ВОВНЕ' *нареч.* тышында, сыртында.

ВО'ВРЕМЯ *нареч.* убагында, убактысында, маалында, өз убактысында, дал убагында, так учурунда, өз учурунда; **урожа́й сня́ли во́время** түшүмдү өз убагында алышты.

ВО'ВСЕ *нареч.* такыр, таптакыр, түк, түк дагы; **во́все не ну́жно** такыр кереги жок; **я во́все э́того не хочу́** муну мен түк дагы каалабаймын.

ВОВСЮ' *нареч. разг.* алынын бардыгынча, жанынын бардыгынча, бардык күчү менен, аябай, эң катуу; **он пусти́лся бежа́ть вовсю́** ал эң катуу чуркап жөнөдү; **мы разверну́ли де́ло вовсю́** биз ишти аябай күчөттүк.

ВО-ВТОРЫ'Х *вводн. сл.* экинчиден.

ВОГНА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*загнать*) айдап киргизүү (*мис. малды короого*); 2. *что* (*вонзить, воткнуть*) сайып киргизүү, кагып киргизүү; **вогна́ть гвоздь в до́ску** мыкты тактайга кагып киргизүү; ◇ **вогна́ть в кра́ску** уялууга жеткирүү, уялтып кызартуу; **вогна́ть в пот** аябай тердетүү; **вогна́ть в гроб** кыйнап өлүм абалына жеткирүү.

ВО'ГНУТОСТЬ *ж.* кабырыңкылык, кайкылык, ичин көздөй чуңкурайгандык.

ВО'ГНУТЫЙ, -ая, -ое кабырыңкы, кайкы, ичин көздөй чуңкурайган; **во́гнутое зе́ркало** *физ.* ичин көздөй чуңкурайган (кабырыңкы) күзгү.

ВОГНУ'ТЬ *сов. что* кабыруу, майыштыруу, кайкыйтуу, кабырылтуу, ичин көздөй чуңкурайтуу.

ВОГНУ'ТЬСЯ *сов.* кабырылуу, кайкыюу, ичин көздөй чуңкураюу.

ВОДА' *ж.* 1. суу; **морска́я вода́** деңиз суусу; **прото́чная вода́** агын суу; **стоя́чая вода́** акпаган суу, көлмө; **пре́сная вода́** тузсуз суу (*ичүүчү суу*); **солёная вода́** шор суу; **дождева́я вода́** жаан суусу, жамгыр суусу; **жёсткая вода́** катуу суу (*составында акиташ тузу көп суу*); **мя́гкая вода́** жумшак суу; **сыра́я вода́** чийки суу, кайнабаган суу; 2. (*водная поверхность*) суу; **е́хать по воде́** суу менен жүрүү; **высо́кая вода́** кирген суу; 3. (*напиток*) суу; **минера́льная вода́** минералдык суу; **фрукто́вая вода́** жемиш суусу; 4. **во́ды** *мн. геогр.* суулар; **леса́ и во́ды** токойлор жана суулар; **в во́дах Сове́тского Сою́за** Советтер Союзунун сууларында; **грунтовы́е во́ды** грунт суулары; 5. **во́ды** *мн.* (*потоки, струи*) суу; **весе́нние во́ды** жазгы суулар; 6. **во́ды** *мн.* (*целебные источники*) суулар (*арашан; жылуу суу*); **минера́льные во́ды** минерал суулары; 7. *перен.* (*многословие*) маанисиз көп сөз, куру сөз; **в статье́ мно́го воды́** макалада куру сөздөр көп; ◇ **чи́стой (чисте́йшей) воды́** тунук, ынак, таза (*бриллиант жөнүндө*); **толо́чь во́ду в сту́пе** *разг.* сокуга суу жанчуу (*пайдасыз иш менен алпурушуу*); **концы́ в во́ду** *разг.* изин жашыруу, изин таптырбай кетүү, дайынын таптырбай салуу; **их водо́й не разолье́шь** алардын арасы эң эле жакын, алар абдан татуу; **как в во́ду опу́щенный** суУга түшкөн чычкандай, шүмүрөйгөн, үңкүйгөн; **как в во́ду ка́нуть** дайынын таптырбай, изин билгизбей, дайынсыз житип кетүү; **с него́ как с гу́ся вода́** *разг.* анын үстүнө куйса, суу жукпайт; кулагына да илбейт; **чу́вствовать себя́ как ры́ба в воде́** өзүн эркин сезүү, эч нерседен уялбоо, корунбоо; **он воды́ не заму́тит** ал кой оозунан чөп албаган момун, ал эң момун; **быть ти́ше воды́, ни́же травы́** *погов.* боз койдон момун болуу; **вы́вести** *кого-л.* **на чи́стую во́ду** *бирөөнүн* бетин ачуу, айбын ачуу; **он прошёл сквозь ого́нь и во́ду** ал көп кыйынчылыктарды башынан өткөргөн, анын көрбөгөнү калбады; **вы́йти сухи́м из воды́** (*айыптуу болуп туруп*) камырдан кыл суургандай илинчексиз кутулуу; **мно́го воды́ утекло́** көп замандар өттү, далай убакыттар өттү; **как две ка́пли воды́** коёндон окшош, эгиз козудай; **лить во́ду на** *чью-л.* **ме́льницу** *бирөөнүн* чырагына май тамызуу; **э́то ви́лами на воде́ пи́сано** бул — суу бетине айры менен чийген кат; бул — курулай эле кеп.

ВОДВОРЕ'НИЕ *ср.* 1. *разг.* (*вселение*) киргизип (көчүрүп) жайлаштыруу, орундаштыруу, орноштуруу, кондуруу; 2. (*установление*) орнотуу; **водворе́ние поря́дка** тартип орнотуу.

ВОДВОРИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что, разг.* (*вселить*) киргизип (көчүрүп) жайлаштыруу, орундаштыруу, орноштуруу, кондуруу; 2. *что* (*установить*) орнотуу; **водвори́ть поря́док в кла́ссе** класста тартип орнотуу.

ВОДВОРИ'ТЬСЯ *сов.* 1. *разг.* (*поселиться*) кирип жайлашуу, кирип жайланышуу, кирип орношуу, орундашуу; 2. (*установиться*) орношуу.

ВОДВОРЯ'ТЬ *несов. см.* **водвори́ть.**

ВОДВОРЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **водвори́ться;** 2. *страд. к* **водворя́ть.**

www.bizdin.kg

ВОДЕВИ'ЛЬ *м. театр.* водевиль (*көбүнчө ыр түрүндөгү күлкүлүү кичине пьеса*).

ВОДИ'ТЕЛЬ *м.* айдоочу, жүргүзүүчү; **водитель машин** машиналардын айдоочусу.

ВОДИ'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое: **водительские права** алып жүрүү укуктары.

ВОДИ'ТЕЛЬСТВО *ср.* жетекчилик; **под водительством** *кого-л.* *бирөөнүн* жетекчилиги астында.

ВОДИ'ТЬ *несов.* **1.** *кого* (*сопровождать*) чыгаруу, ээрчитүү, жетелөө; *см.* **вести** 1; **водить больного к доктору** ооруну докторго ээрчитип баруу; **2.** *кого-что* (*возглавлять*) баштоо, баштап кирүү; *см.* **вести** 2; **водить полки в бой** полкторду согушка баштап кирүү; **3.** *что* (*управлять движением*) башкаруу, айдоо, алып жүрүү; *см.* **вести** 3; **водить трамвай** трамвайды айдоо; **4.** *чем по чему* (*двигать*) бир нерсенин бети менен жүргүзүү, боюнча жүргүзүү; **водить линейкой по карте** сызгычты картанын бети менен жүргүзүү; **водить смычком по струнам** смычокту кыл боюнча жүргүзүү; ◇ **водить знакомство** тааныш болуп жүрүү; **водить дружбу** достошуу, дос болуп жүрүү; **водить за нос** *разг.* алдоо, алдап жүрүү.

ВОДИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*иметься*) болуу, бар болуу; **в лесах водятся медведи** токойлордо аю болот; **2.** *с кем, разг.* (*дружить*) тааныш болуп жүрүү; **он водится с рыбаками** ал балыкчылар менен тааныш болуп жүрөт; ◇ **как водится** *разг.* адат боюнча, адатта; **так водится** *разг.* адат ушундай; **за ним это водится** *разг.* анын ошондой жери бар, ошондой адаты бар.

ВО'ДКА *ж.* арак.

ВО'ДНИК *м. разг.* суучу (*суу транспортунун, суу чарбасынын кызматчысы*).

ВО'ДНЫЙ, -ая, -ое **вода**-*га т.*; **водная поверхность** суунун бети; **водный транспорт** суу транспорту; **водные пути** суу жолдору; **водный спорт** суу спорту; **водные окиси** *хим.* суу кычкылдары.

ВОДОБОЯ'ЗНЬ *ж. мед.* кутурма, кутуруу (*оору*).

ВОДОВМЕСТИ'ЛИЩЕ *ср. см.* **водоём.**

ВОДОВО'З *м.* суу ташуучу.

ВОДОВО'ЗНЫЙ, -ая, -ое **водовоз**-*го т.*

ВОДОВОРО'Т *м.* айлампа, ирим; **утонул в водовороте** айлампага чөгүп кетти; **водоворот событий** *перен.* окуялардын чалды-куйдулары.

ВОДОЁМ *м.* көлмө (*суунун чогулган же сакталган жери*).

ВОДОИЗМЕРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое суу өлчөгүч; **водоизмерительные приборы** суу өлчөгүч приборлор.

ВОДОИЗМЕЩЕ'НИЕ *ср. мор.* кеменин салмагы (*кеменин өз салмагы менен барабар ал кысып чыгарган суунун өлчөмү*); **пароход водоизмещением в тысячу тонн** салмагы миң тонналык пароход.

ВОДОКА'ЧКА *ж.* водокачка (*суу тартма, суу тартыруу үчүн коюлган жабдуулары бар үй*).

ВОДОЛА'З *м.* **1.** водолаз, суучул (*суу түбүндөгү жумуштар боюнча специалист*); **2.** (*порода собак*) водолаз (*иттин бир түрү*).

ВОДОЛА'ЗНЫЙ, -ая, -ое **водолаз** 1-*ге т.*; **водолазный костюм** водолаз-кийими.

ВОДОЛЕЧЕ'БНИЦА *ж.* суу менен дарылоочу мекеме (*ванна, душ менен дарылоочу мекеме*).

ВОДОЛЕЧЕ'БНЫЙ, -ая, -ое: **водолечебные процедуры** суу менен дарылоо процедуралары.

ВОДОЛЕЧЕ'НИЕ *ср.* суу менен дарылоо (*ванна, душ менен дарылоо*).

ВОДОМЕ'Р *м. тех.* суу өлчөгүч (*агып жаткан суунун өлчөмүн жана бийиктик деңгээлин өлчөөчү прибор*).

ВОДОМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое **водомер**-*ге т.*; **водомерный пост** суу өлчөгүч пост.

ВОДОНАПО'РНЫЙ, -ая, -ое: **водонапорная башня** *тех.* суу мунарасы (*сууну атырылтып түртүп чыгаруучу мунара*).

ВОДОНЕПРОНИЦА'ЕМОСТЬ *ж.* суу өткөзбөстүк.

ВОДОНЕПРОНИЦА'ЕМЫЙ, -ая, -ое суу өтпөс, суу өткөзбөс; **водонепроницаемая ткань** суу өтпөс кездеме.

ВОДОНО'С *м.* суу ташыгыч, суу ташуучу.

ВОДОНО'СНЫЙ, -ая, -ое *геол.* суулуу; **водоносный слой земли** жердин суулуу катмары.

ВОДООТВО'ДНЫЙ, -ая, -ое суу бургуч; **водоотводный канал** суу бургуч канал.

ВОДООЧИСТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое суу тазалагыч; **водоочистительные приборы** суу тазалагыч приборлор.

ВОДОПА'Д *м.* шаркыратма, шаркырама.

ВОДОПЛА'ВАЮЩИЙ, -ая, -ее *зоол.* сууда сүзүүчү, сууда жүрүүчү, сууда жашоочу; **водоплавающие птицы** сууда сүзүүчү куштар (*мис. өрдөк, каз ж. б.*).

ВОДОПОДА'ЧА *ж.* суу берүү, суу жиберүү.

ВОДОПОДЪЁМНЫЙ, -ая, -ое сууну жогору алып чыгуучу; **водоподъёмные машины** сууну жогору алып чыгуучу машиналар.

ВОДОПО'Й *м.* сугаруу (*малды*).

ВОДОПОЛИВНО'Й, -ая, -ое сугарылма, сугаруучу.

ВОДОПРОВО'Д *м.* водопровод (**1.** *суу агып өтүүчү түтүк же ноо*; **2.** *сууну башынан алып, аны ичүүчүлөргө жеткирген түтүктөрдүн шармактары*).

ВОДОПРОВО'ДНЫЙ, -ая, -ое **водопровод**-*го т.*; **водопроводная труба** водопровод түтүгү.

ВОДОПРОВО'ДЧИК *м.* водопроводчу (*водопроводду жүргүзүүчү жана аны түзөтүүчү жумушчу*).

ВОДОПРОНИЦА'ЕМЫЙ, -ая, -ое суу өткөзүүчү, суу өткөрө турган.

ВОДОРАЗДЕ'Л *м. геогр.* суу бөлгүч (*сууну эки жакка агызган бийик, дөңсөө жер*).

ВОДОРАЗДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **водораздел**-*ге т.*; **водораздельная линия** суу бөлгүч сызык; **водораздельный хребет** суу бөлгүч тоо кырка.

ВОДОРО'Д *м. хим.* водород (*түссүз, эң жеңил газ; бул газ кислород менен кошулганда суу пайда болот*).

ВОДОРО'ДИСТЫЙ, -ая, -ое *хим.* водороддуу; **водородистые соединения** водороддуу кошундулар.

ВОДОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое **водород**-*го т.*; водороддук; **водородная бомба** водороддук бомба.

ВО'ДОРОСЛЬ *ж.* балыр (*сууда өсүүчү балыр сыяктуу өсүмдүктөр*).

ВОДОСЛИ'В *м. тех.* водослив (*артык баш сууну башка жакка агызып жиберүү үчүн плотинанын жогор жагына жасалган тешик*).

ВОДОСНАБЖЕ'НИЕ *ср.* суу менен жабдуу (*суу менен камсыз кылуу үчүн көрүлгөн техникалык чаралардын системасы*).

ВОДОСПУ'СК *м. тех.* суу түшүргүч (*сууну агызып туруу үчүн ылайыкталган көтөрмөдөгү тешик*).

ВОДОСТО'К *м.* суу агызгыч (*сууну агызып таштоо үчүн жасалган канал, арык, түтүк ж. б.*).

ВОДОСТО'ЧНЫЙ, -ая, -ое суу аккыч, суу акма; **водосточная труба** суу аккыч труба.

ВОДОУПО'РНЫЙ, -ая, -ое **1.** *тех.* сууга туруштук бере алуучу, суу эрите албай турган; **водоупорный клей** суу эрите албай турган желим; **2.** *геол.* суу өтпөс, суу өткөрбөөчү; **водоупорные слои земли** жердин суу өтпөс катмарлары.

ВОДОХРАНИ'ЛИЩЕ *ср.* суу сактагыч (*сууну жыйып сактап тура турган табигый же жасалма көлмө*).

ВОДОЧЕРПА'ЛКА *ж. тех.* суу сузгуч, суу көтөргүч (*суу сузуучу же жогору алып чыгуучу машина*).

ВО'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое **водка**-*га т.*; **водочный завод** арак заводу.

ВОДРУЖА'ТЬ *несов. см.* **водрузить.**

ВОДРУЗИ'ТЬ *сов. что* үстүнө коюу, үстүнө орнотуу.

www.bizdin.kg

ВО'ДЫ *мн. см.* **вода́** 4 — 6.

ВОДЯНИ'СТЫЙ, -ая, -ое 1. суулуу; **водяни́стые я́годы** суулуу жемиштер; 2. *перен.* маңызсыз, тузсуз, супсак, маанисиз көп сөз, куру сөз; **водяни́стый расска́з** маанисиз аңгеме.

ВОДЯ'НКА *ж. мед.* сары суу оорусу (*денеге сары суу толгон оору*).

ВОДЯНО'Й I, -а́я, -о́е **вода**-*га т.*; **водяны́е расте́ния** суу өсүмдүктөрү; **водяна́я пти́ца** суудa жашоочу куш; **водяна́я ме́льница** суу тегирмени; ◇ **водяно́й знак** суу белги (*кагаз акчаны, заёмду күнгө, жарыкка салып караганда анын ичинде көрүнгөн сүрөт же белги*).

ВОДЯНО'Й II *м. фольк.* водяной (*славяндык элдик мифологияда — сууда жашаган дөө*).

ВОЕВА'ТЬ *несов. с кем-чем* 1. согушуу, урушуу; 2. *перен.* (*спорить, ссориться*) айтышуу, тартышуу, чатакташуу, талашуу, чырдашуу, урушуу.

ВОЕВО'ДА *м. ист.* воевода (*Байыркы Руста — аскердин, областтын же округдун башчысы*).

ВОЕВО'ДСТВО *ср. ист.* воеводство (1. *воеводанын наамы же мансабы*; 2. *воевода башкарган область*).

ВОЕДИ'НО *нареч.* чогултуп, бирге, бириктирип; **собра́ть всех воеди́но** бардыгын бирге чогултуу (*бириктирүү*).

ВОЕН= *татаал сөздөрдүн «согуштук» деген маанини билдирүүчү бөлүгү*; *мис.* **военкома́т** военкомат.

ВОЕНАЧА'ЛЬНИК *м.* аскер башчысы.

ВОЕНИЗА'ЦИЯ *ж.* военизация, военизациялоо; **военизáция промы́шленности** өнөр жайларды военизациялоо (*согуштук милдеттерди аткарууга ылайыктоо*).

ВОЕНИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* военизациялоо, военизацияга өткөрүү.

ВОЕНИЗИ'РОВАТЬСЯ *сов. и несов.* военизациялануу.

ВОЕНКО'М *м.* (вое́нный комисса́р) военком (согуш комиссары).

ВОЕНКОМА'Т *м.* (вое́нный комиссариа́т) военкомат (согуш комиссариаты).

ВОЕНКО'Р *м.* (вое́нный корреспонде́нт) военкор (согуш корреспонденти).

ВОЕ'ННО-ВОЗДУ'ШНЫЙ, -ая, -ое: **вое́нно-возду́шные си́лы** согуштук-аба күчтөрү; **Вое́нно-возду́шная акаде́мия** Согуштук-аба Академиясы.

ВОЕ'ННО-МОРСКО'Й, -а́я, -о́е: **вое́нно-морско́й флот** согуш-деңиз флоту.

ВОЕННООБЯ'ЗАННЫЙ *м.* согуштук кызматка милдеттүү (*запас аскерде турууучу же аскерге чакырылуучу*).

ВОЕННОПЛЕ'ННЫЙ *м.* согуш туткуну (*туткунга алынган согуш кызматчысы*).

ВОЕ'ННО-ПОЛЕВО'Й, -а́я, -о́е военно-полевой; **вое́нно-полево́й суд** военно-полевой сот (*согуш убактысынын закону боюнча иштеген согуштук сот*); **вое́нно-полева́я хирурги́я** военно-полевой хирургия (*согуштук шартта жарадарларды тейлөөчү хирургия*).

ВОЕ'ННО-ПОЛИТИ'ЧЕСКАЯ, -ая, -ое согуштук-саясий; **Вое́нно-полити́ческая акаде́мия** Согуштук-саясий Академия.

ВОЕ'ННО-РЕВОЛЮЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое согуштук-революциячыл; **вое́нно-революцио́нные комите́ты** *ист.* согуштук-революциячыл комитеттер.

ВОЕ'ННО-САНИТА'РНЫЙ, -ая, -ое согуштук-санитардык; **вое́нно-санита́рное де́ло** согуштук-санитардык иш.

ВОЕННОСЛУ'ЖАЩИЙ *м.* согуштук кызматчы.

ВОЕ'ННО-СТРАТЕГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое согуштук-стратегиялык; **вое́нно-стратеги́ческий плацда́рм** согуштук-стратегиялык плацдарм.

ВОЕ'ННО-УЧЕ'БНЫЙ, -ая, -ое согуштук окуу; **вое́нно-уче́бное заведе́ние** согуштук окуу жайы; **вое́нно-уче́бный пункт** согуштук окуу пункту.

ВОЕ'ННЫЙ, -ая, -ое 1. **война**-*га т.*; согуштук; **вое́нная промы́шленность** согуш өнөр жайы, согуштук өнөр жай; **вое́нный заво́д** согуш заводу; **вое́нный о́круг** согуш округу; **вое́нное вре́мя** согуш убактысы, согуш мезгили, согуш кези, согуш учуру; **вое́нное положе́ние** согуштук абал; **вое́нное де́ло** согуш иши; **вое́нное иску́сство** согуш искусствосу (өнөр); **вое́нный престу́пник** согуштук кылмышкер; 2. *в знач. сущ. м.* согуштук кызматчы.

ВОЕНРУ'К *м.* (вое́нный руководи́тель) военрук (согуштук жетекчи).

ВОЕ'НЩИНА *ж. неодобр.* военщина (*агрессивдик империалисттик согуштук чөйрө жана анын милитаристтик духу*).

ВОЖА'К *м.* 1. (*руководитель*) жетекчи; 2. (*проводник*) жетелеп жүрүүчү; **вожа́к у слепо́го** сокурдун жетелеп жүрүүчүсү; 3. (*о животном в стаде*) баштап жүрүүчү, баштаанак.

ВОЖА'ТАЯ *ж.* (*пионеротряда*) вожатая; *см.* **вожа́тый** 1.

ВОЖА'ТЫЙ *м.* 1. (*пионеротряда*) вожатый (*пионер отрядынын жетекчиси*); 2. (*проводник*) жол баштоочу, жол көрсөтүүчү; 3. *см.* **вагоновожа́тый**.

ВОЖДЕЛЕ'НИЕ *ср.* 1. кызыгып калуу (*эркек аялга же аял эркекке*); 2. *перен.* суктануу.

ВОЖДЕ'НИЕ *ср.* башкаруу, айдоо, алып жүрүү; **вожде́ние маши́н** машиналарды айдоо; **иску́сство вожде́ния самолёта** самолётту алып жүрүү искусствосу.

ВОЖДЬ *м.* жол башчы.

ВО'ЖЖИ *мн.* (*ед.* **вожжа́** *ж.*) божу, можу; **отпусти́ть во́жжи** 1) божуну (можуну) бошотуу (коё берүү), 2) *перен.* тартипти начарлатуу; **натяну́ть во́жжи** 1) божуну (можуну) жыюу; 2) *перен.* тартипти чыңдоо, тизгинин тартуу.

вожу́ I, **во́дишь** *и т. д. наст. вр. от* **води́ть.**

вожу́ II, **во́зишь** *и т. д. наст. вр. от* **вози́ть.**

вожу́сь I, **во́дишься** *и т. д. наст. вр. от* **води́ться.**

вожу́сь II, **во́зишься** *и т. д. наст. вр. от* **вози́ться**

ВОЗ *м.* 1. араба (*бир араба жүк, жүктүү араба*); **воз дров** бир араба отун; 2. *перен. разг* (*множество*) толгон, көп, абдан көп; **у него́ це́лый воз новосте́й** анын толгон жаңылык кабарлары бар; ◇ **что с во́зу упа́ло, то пропа́ло** *посл.* төгүлгөн аяк кайра толбойт (*кайрылбас жоготуу жөнүндө*).

ВОЗ= (**ВОЗО=**, **ВОС=**) *приставка* 1) *аракеттин жогору карай багытталганын көрсөтөт*; *мис.* **восходи́ть** жогору чыгуу; 2) *кандайдыр бир жактан иштелген аракетти көрсөтөт*; *мис.* **восстанови́ть** кайрадан калыбына келтирүү; 3) *бир нерсеге жооп болгон аракетти көрсөтөт*; *мис.* **вознагражда́ть** сыйлык берүү; 4) *кандайдыр бир аракеттин башталганын көрсөтөт*; *мис.* **возненави́деть** жек көрүү.

ВОЗБРАНЯ'ТЬ *несов. уст.* тыюу, тыюу салуу.

ВОЗБРАНЯ'ТЬСЯ *несов. страд., чаще безл.* тыюу салынуу, тыйылу; **не возбраня́ется** тыйылбайт, тыюу салынбайт.

ВОЗБУДИ'МОСТЬ *ж.* козголгучтук (1. *сезимдин козголгучтугу, ойгонгучтугу*; 2. *биол. ткандын сырттан болгон аракетке жооп бериши*).

ВОЗБУДИ'МЫЙ, -ая, -ое 1. козголгуч; 2. *биол.* козголгуч, сезгич; **возбуди́мые тка́ни** сезгич ткандар.

ВОЗБУДИ'ТЕЛЬ *м.* козгогуч (*кандайдыр бир нерсени козгоого күчү жеткен нерсе*); **дро́жжи — возбуди́тель броже́ния** ачыткы — ачуунун (ачыштын) козгогучу; **возбуди́тель боле́зни** оорунун козгогучу (*бактериялар жөнүндө*).

ВОЗБУДИ'ТЬ *сов.* 1. *что* козгоо, сезим ойготуу, сезимге таасир кылуу; **возбуди́ть интере́с** кызыкчылыкты козгоо; **возбуди́ть негодова́ние** кыжырын келтирүү; **возбуди́ть страсть** кумарын козгоо; **возбуди́ть аппети́т** аппетитин козгоо, тамакка мейл тарттыруу; 2. *кого* (*восстановить против кого-чего-л.*) тукуруу, козутуу, желиктирүү; 3. *что* (*предложить на обсуждение*) козгоо, көтөрүү; возбу-

www.bizdin.kg

дить вопрос маселени көтөрүү; **возбудить дело** *юр.* ишти козгоо; **возбудить иск** *юр.* доону козгоо.

ВОЗБУДИ'ТЬСЯ *сов.* козголуу, сезими ойгонуу, желигүү, ээлигүү.

ВОЗБУЖДА'ЕМОСТЬ *ж. см.* **возбудимость.**

ВОЗБУЖДА'ТЬ *несов. см.* **возбудить.**

ВОЗБУЖДА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **возбудиться; 2.** *страд. к* **возбуждать.**

ВОЗБУЖДА'ЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **возбуждать; 2.** *прил.:* **возбуждающие средства** *мед.* (*организмди*) козготуучу (козутуучу) дарылар.

ВОЗБУЖДЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*усиление, пробуждение и т. п.*) козгоо, сезим ойготуу, сезимге таасир кылуу; **возбуждение деятельности сердца** жүрөктүн аракетин козгоо; **2.** (*состояние*) таасирленүү, козголуу, сезими ойгонуу; ◊ **возбуждение иска** *юр.* доону козгоо.

ВОЗБУЖДЁННОСТЬ *ж.* таасирленгендик, козголгондук, сезими ойгонгондук.

ВОЗБУЖДЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **возбудить; 2.** *прил.* (*взволнованный*) толкунданган; **у него возбуждённый вид** ал толкунданып турат (*тынчсызданып турат*).

ВОЗВЕДЕ'НИЕ *ср.* (*действие*) көтөрүү; **возведение в степень** *мат.* даражага көтөрүү (*өзүн өзүнө көбөйтүү*).

ВОЗВЕЛИ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **возвеличить.**

ВОЗВЕЛИ'ЧИТЬ *сов. кого-что* улуктоо, урматтоо, мактоо.

ВОЗВЕСТИ' *сов.* **1.** *что* (*выстроить*) куруу, тургузуу, салуу; **возвести большое здание** чоң имарат тургузуу; **2.** *что к чему* (*определить начало*) байланыштыруу, жеткирүү, алып баруу, туура келтирүү, тууралоо; **3.** *во что, мат.* көтөрүү; **возвести в степень** даражага көтөрүү (*өзүн өзүнө көбөйтүү*); **4.** *во что, уст.* (*наделить званием, чином*) көтөрүү (*мис. мансапка наамын*); ◊ **возвести в принцип** принципке көтөрүү, принцип катарында көрүү; **возвести обвинение** *на кого-л. бирөөнү* айыптоо, *бирөөгө* айып коюу.

ВОЗВЕСТИ'ТЬ *сов. что, о чём* салтанат менен жарыялоо.

ВОЗВЕЩА'ТЬ *несов. см.* **возвестить.**

ВОЗВОДИ'ТЬ *несов. см.* **возвести.**

ВОЗВРА'Т *м.* **1.** (*отдача взятого*) кайтаруу, кайта берүү; **возврат ссуды** ссуданы кайтаруу; **2.** *перен.* (*возобновление*) кайталоо, кайтуу; **возврат болезни** оорунун кайталанышы; **возврат к прежним отношениям** мурунку мамилесине кайтуу.

ВОЗВРАТИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*отдать взятое*) кайтаруу, кайтарып берүү; **возвратить книгу** китепти кайтаруу; **2.** *что, перен.* (*восстановить*) калыбына келтирүү; **возвратить здоровье** ден соолукту калыбына келтирүү; **3.** *кого* (*вернуть с дороги*) кайтаруу, кайтарып жиберүү.

ВОЗВРАТИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*вернуться*) кайтуу, кайтып келүү, кайта келүү; **возвратиться домой** үйгө кайтуу; **2.** *перен.* (*восстановиться*) калыбына келүү, кирүү; **после болезни к нему возвратились прежние силы** оорудан кийин ага мурунку күчү кирди.

ВОЗВРА'ТНЫЙ, -ая, -ое **1.** кайтма; **возвратный путь** кайтма жол; **2.** *мед.* кайталама; **возвратный тиф** кайталама келте; **3.** *грам.:* **возвратное местоимение** өздүк ат атооч; **возвратный залог глагола** этиштин кайтма залогу.

ВОЗВРАЩА'ТЬ *несов. см.* **возвратить.**

ВОЗВРАЩА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **возвратиться; 2.** *страд. к* **возвращать.**

ВОЗВРАЩЕ'НИЕ *ср.* **1.** *см.* **возврат; 2.** (*появление вновь, приезд*) кайтуу, кайтып келүү, кайта келүү; **возвращение из командировки** командировкадан кайтып келүү; **по возвращении** кайтып келгенден кийин.

ВОЗВЫ'СИТЬ *сов. кого-что* көтөрүү, ардактоо; **возвысить** *кого-л.* **в глазах других** *бирөөнү* башкалардын алдында көтөрүү; ◊ **возвысить голос** катуу айтуу, кайкырып айтуу (*ачууланганда, буйрук кылганда*).

ВОЗВЫ'СИТЬСЯ *сов.* жогорулоо, жогорку даражага көтөрүлүү.

ВОЗВЫША'ТЬ *несов. см.* **возвысить.**

ВОЗВЫША'ТЬСЯ *несов.* **1.** бийик туруу, көтөрүлүп туруу, өтүү, ашуу, ашып туруу; **за озером возвышались горы** көлдүн нары жагында тоолор заңкайып турду; **2.** *страд. к* **возвышать.**

ВОЗВЫШЕ'НИЕ *ср.* көтөрүңкү орун (жер), бийик орун (жер); **стоять на возвышении** көтөрүңкү жерде туруу.

ВОЗВЫ'ШЕННОСТЬ *ж.* **1.** *геогр.* дөңсөө; **2.** *перен.* (*мыслей, чувств*) көтөрүңкүлүк, көңүлдүн көтөрүңкүлүгү.

ВОЗВЫ'ШЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*высоко расположенный*) бийик, көтөрүңкү; **возвышенная местность** бийик жер; **2.** *перен.* бийик, көтөрүңкү, чоң маанилүү; **возвышенная цель** көтөрүңкү максат.

ВОЗГЛА'ВИТЬ *сов. что* башында болуу, башкаруу, башчылык кылуу; **возглавить революционное движение** революциячыл кыймылдын башында болуу.

ВОЗГЛАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **возглавить.**

ВО'ЗГЛАС *м.* үн чыгаруу, үн; **возглас радости** кубаныч үнү.

ВОЗГО'НКА *ж. физ.* возгонка (*катуу затты буу түрүнө айландырып, кайтадан катуу зат түрүнө келтирүү*).

ВОЗГОНЯ'ТЬ *несов. физ.* возгонкалоо.

ВОЗГОРА'ЕМОСТЬ *ж. тех.* тутангычтык, жангычтык, күйгүчтүк.

ВОЗГОРА'ЕМЫЙ, -ая, -ое *тех.* тутангыч, жангыч, күйгүч.

ВОЗГОРА'ТЬСЯ *несов. см.* **возгореться.**

ВОЗГОРДИ'ТЬСЯ *сов. чем* мактанып көтөрүлүү, компоюу.

ВОЗГОРЕ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*загореться*) тутануу, жануу; **из искры возгорится пламя** учкундан жалын чыгат; **2.** *чем, перен.* (*сильно захотеть чего-л.*) ынтызар болуу; **он возгорелся желанием учиться** ал окууга ынтызар болду; **3.** *перен.* (*о войне, ссоре*) башталып кетүү.

ВОЗДАВА'ТЬ *несов. см.* **воздать.**

ВОЗДА'ТЬ *сов.* тиешесин берүү; **воздать** *кому-л.* **по заслугам** *бирөөгө* иштеген ишине жараша жогору баа берүү.

ВОЗДАЯ'НИЕ *ср. уст.* кылыгы үчүн сыйлоо*же* кылыгы үчүн жазалоо.

ВОЗДВИГА'ТЬ *несов. см.* **воздвигнуть.**

ВОЗДВИ'ГНУТЬ *сов.* куруу, салуу, тургузуу; **воздвигнуты многоэтажные здания** көп кабаттуу үйлөр тургузулган.

ВОЗДЕВА'ТЬ *несов. см.* **воздеть.**

ВОЗДЕ'ЙСТВИЕ *ср.* таасир, таасир кылуу; **оказать моральное воздействие** мораль жагынан таасир кылуу.

ВОЗДЕ'ЙСТВОВАТЬ *сов. и несов. на кого-что* таасир кылуу.

ВОЗДЕ'ЛАТЬ *сов. что* айдоо, иштетүү; **возделать землю** жерди айдоо, жерди иштетүү.

ВОЗДЕ'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **возделать.**

ВОЗДЕРЖА'ВШИЙСЯ *м.* калыс калган; **при голосовании воздержавшихся не было** кол көтөрүүдө (добуш берүүдө) калыс калгандар болгон жок.

ВОЗДЕРЖА'НИЕ *ср.* өзүн өзү тыюу (*мис. тамекиден, арактан*).

ВОЗДЕ'РЖАННОСТЬ *ж.* өзүн өзү тыюучулук, өзүн өзү тартуучулук, өзүн өзү токтоткондук; **воздержанность в еде** тамактан өзүн өзү тартуучулук.

ВОЗДЕ'РЖАННЫЙ, -ая, -ое өзүн өзү кармай билген, токтоо; **он воздержанный человек** ал өзүн өзү кармай билген адам.

ВОЗДЕРЖА'ТЬСЯ *сов.* **1.** *от чего* өзүн өзү тыюу, өзүн өзү токтотуу; **воздержаться от ответа** жооп берүүдөн

www.bizdin.kg

өзүн өзү токтотуу; **воздержáться от курéния** тамеки тартуудан өзүн өзү тыюу; 2. (*при голосовании*) калыс калуу (*кол көтөрүүдө, добуш берүүдө*).

ВОЗДЕ'РЖИВАТЬСЯ *несов. см.* **воздержáться.**

ВОЗДЕ'ТЬ *сов. уст.*: **воздéть рýки** алакан жаюу (*диний максат менен*).

ВО'ЗДУХ *м.* аба; **свéжий вóздух** таза аба; **спёртый вóздух** бузулган, быксыган аба; **вы́йти на вóздух** абага чыгуу; **на откры́том вóздухе** *или* **на вóльном вóздухе** ачык абада; **войнá в вóздухе** абадагы согуш; **госпóдство в вóздухе** *воен.* абадагы үстөмдүк; **сжáтый вóздух** *физ.* кысылган аба; **жи́дкий вóздух** *физ.* суюк аба; ◇ **пари́ть в вóздухе** абада калкып учуу; **питáться вóздухом** *шутл.* энтеп жан сактоо; **вóздух!** *воен.* аба тревога сигналы.

ВОЗДУХОДУ'ВКА *ж. тех.* воздуходувка (*кысылган абаны жиберип туруучу машина*).

ВОЗДУХОДУ'ВНЫЙ, -ая, -ое *тех.*: **воздуходýвные маши́ны в металлýргии** металлургиядагы аба жибергич машиналар.

ВОЗДУХОНАГНЕТА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *тех.*: **воздухонагнетáтельный насóс** аба толтуруучу насос.

ВОЗДУХОПЛА'ВАНИЕ *ср.* абада учуу.

ВОЗДУХОПЛА'ВАТЕЛЬ *м.* абада учуучу.

ВОЗДУХОПРОВО'Д *м. тех.* воздухопровод (*абаны алмаштыруу үчүн колдонулуучу түтүк же каналдар*).

ВОЗДУ'ШНОДЕСА'НТНЫЙ, -ая, -ое аба-десанттык; **воздушнодесáнтные войскá** аба-десанттык войсколор.

ВОЗДУ'ШНЫЙ, -ая, -ое 1. воздух-*ка т.*; **воздýшное прострáнство** аба мейкиндиги; **воздýшное охлаждéние** аба менен муздатуу, суутуу; **воздýшное сообщéние** аба байланышы; **воздýшный бой** аба согушу; **воздýшная оборóна** аба коргонуусу; **воздýшная тревóга** аба тревогасы; 2. *перен.* (*лёгкий*) жеңил, эбелектей; ◇ **строи́ть воздýшные зáмки** санаасы менен баюу; **воздýшный поцелýй** *разг.* башкага арнап өз колун өөп коюу.

ВОЗЗВА'НИЕ *ср.* үндөө, чакырык.

ВОЗЗРЕ'НИЕ *ср.* пикир, көз караш, ой-пикир.

ВОЗЗРИ'ТЬСЯ *сов. на кого-что, разг.* теше тиктоо, суктанып кароо.

ВОЗИ'ТЬ *несов. кого-что* ташуу, тартуу (*унаада, машинада, поездде ж. б.*); **вози́ть пассажи́ров** пассажирлерди ташуу; **вози́ть кирпи́ч на стрóйку** курулушка кирпич тартуу.

ВОЗИ'ТЬСЯ *несов. разг.* 1. (*играть, резвиться*) ойноп кыбыр-сыбыр этүү, ойноп убаралануу; **дéти вози́лись на пескé** балдар кумда ойноп кыбыр-сыбыр болуп жатышты; 2. *с чем* убаралануу, алпурушуу; **вози́ться с уклáдкой вещéй** буюм-тайымдарды салуу менен алпурушуу; 3. (*медлить*) кыбыроо, кыбыр-сыбыр эте берүү.

ВО'ЗКА *ж.* ташуу, тартуу.

ВОЗЛАГА'ТЬ *несов. см.* **возложи́ть.**

ВО'ЗЛЕ 1. *нареч.* жакын; **он живёт вóзле** ал жакын турат; 2. *предлог с род. п.* жанында; **вóзле дóма** үйдүн жанында.

ВОЗЛЕЖА'ТЬ *несов. на чём, уст.* жамбаштоо, жамбаштап жатуу.

ВОЗЛИКОВА'ТЬ *сов. уст.* шаттануу, жадырап-жайноо, кубануу.

ВОЗЛИЯ'НИЕ *ср.* 1. *ист.* атап куюу (*байыркы заманда кудайларга (буттарга) курмандык катарында арак-шарапты атап куюу*); 2. *перен. шутл.* ичкилик ичүү.

ВОЗЛОЖИ'ТЬ *сов. что на кого-что* 1. (*торжественно положить*) салтанат менен коюу; **возложи́ть венки́ на моги́лу** мүрзөгө веноктор коюу; 2. (*поручить*) тапшыруу, жүктөө; **возложи́ть отвéтственность** *на кого-л.* *бирөөгө* жоопкерчиликти жүктөө.

ВОЗЛЮ'БЛЕННАЯ *ж.* сүйгөн жар.

ВОЗЛЮ'БЛЕННЫЙ *м.* сүйгөн, өтө жакшы көрүп калган эркеси.

ВОЗМЕ'ЗДИЕ *ср.* жаза; **получи́ть возмéздие** жаза алуу; **заслýженное и справедли́вое возмéздие** жөнү бар жана адилет жаза.

ВОЗМЕСТИ'ТЬ *сов. что, чем* төлөө, төлөп берүү, ордун толтуруу, ордуна коюу; **возмести́ть убы́тки** чыгымды төлөө.

ВОЗМЕЩА'ТЬ *несов. см.* **возмести́ть.**

ВОЗМЕЩЕ'НИЕ *ср.* төлөө, төлөнүү, төлөп берүү, орду толтурулуу, ордун толтуруу; **получи́ть возмещéние за убы́тки** чыгым үчүн ордун толтуртуу.

ВОЗМО'ЖНО 1. *нареч.* мүмкүн; **возмóжно скорéе** мүмкүн катары тез; **возмóжно лýчшие услóвия** мүмкүн катары түзүк шарттар; 2. *в знач. сказ.* мүмкүн; **óчень возмóжно** өтө эле мүмкүн; **я сдéлаю всё, что возмóжно** мен колумдан келген мүмкүнчүлүктүн баарын иштеймин; 3. *вводн. сл.* балким; **мне, возмóжно, придётся уéхать** мага, балким, кетүүгө туура келер.

ВОЗМО'ЖНОСТЬ *ж.* 1. (*вероятность*) мүмкүндүк, мүмкүнчүлүк; 2. (*удобный случай*) мүмкүндүк, мүмкүнчүлүк; **тут имéются рáзные возмóжности** мында ар түрдүү мүмкүндүктөр бар; **дать возмóжность** мүмкүндүк берүү; 3. **возмóжности** *мн.* (*средства для осуществления чего-л.*) мүмкүнчүлүктөр; **произвóдственные возмóжности** өндүрүштүк мүмкүнчүлүктөр; ◇ **по возмóжности** *или* **по мéре возмóжности** мүмкүн болушунча, мүмкүн катары.

ВОЗМО'ЖНЫЙ, -ая, -ое мүмкүн, болушу мүмкүн болгон; **возмóжный исхóд дéла** иштин мүмкүн болгон чечилиши; **такóй отвéт возмóжен** мындай жооп мүмкүн; **сдéлать** *что-л.* **возмóжным** *бир нерсенин* болушун мүмкүн кылуу; **сдéлать всё возмóжное** мүмкүн болгондун баарын иштөө.

ВОЗМУЖА'ЛОСТЬ *ж.* эр жеткендик, бойго жеткендик.

ВОЗМУЖА'ЛЫЙ, -ая, -ое эр жеткен, бойго жеткен.

ВОЗМУЖА'ТЬ *сов.* эр жетүү, бойго жетүү.

ВОЗМУТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кыжырды келтире турган, ачуу келтире турган.

ВОЗМУТИ'ТЬ *сов. кого* 1. (*привести в негодование*) кыжырды кайнатуу, ачуу келтирүү; 2. *уст.* (*побудить к мятежу*) козголоң чыгарууга түрткүлөө.

ВОЗМУТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*выйти из себя*) кыжыр кайноо, ачуу келүү; 2. *уст.* (*восстать*) козголоң чыгаруу.

ВОЗМУЩА'ТЬ *несов. см.* **возмути́ть.**

ВОЗМУЩА'ТЬСЯ *несов. см.* **возмути́ться.**

ВОЗМУЩЕ'НИЕ *ср.* 1. (*негодование*) кыжыр кайноо, ачуу келүү; 2. *уст.* (*мятеж*) козголоң.

ВОЗМУЩЁННО *нареч.* кыжыры кайнап, кыжырданып, ачуусу келип.

ВОЗМУЩЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **возмути́ть;** 2. *прил.* кыжыры кайнаган, кыжырданган, ачуусу келген.

ВОЗНАГРАДИ'ТЬ *сов. кого-что* сыйлык берүү, сыйлоо; **вознагради́ть** *кого-л.* **по заслýгам** *бирөөнү* иштеген ишине жараша сыйлоо.

ВОЗНАГРАЖДА'ТЬ *несов. см.* **вознагради́ть.**

ВОЗНАГРАЖДЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) акы төлөө, сыйлык берүү, сыйлоо; 2. (*награда*) эмгек акы, сыйлык.

ВОЗНАМЕ'РИВАТЬСЯ *несов. см.* **вознамéриться.**

ВОЗНАМЕ'РИТЬСЯ *сов. с неопр.* ниеттенүү.

ВОЗНЕГОДОВА'ТЬ *сов. на кого-что* аябай ачуу келүү, абдан кыжыр кайноо.

ВОЗНЕНАВИ'ДЕТЬ *сов. кого-что* жек көрүү.

ВОЗНЕСТИ' *сов. кого-что*: **вознести́ до небéс** көкө жеткире көтөрүү (*мактап*).

ВОЗНЕСТИ'СЬ *сов. уст.* көкөлөө, өтө жогору көтөрүлүү; **вознести́сь под облакá** булутка көтөрүлүү.

ВОЗНИКА'ТЬ *несов. см.* **возни́кнуть.**

ВОЗНИКНОВЕ'НИЕ *ср.* келип чыгуу, пайда болуу; **возникновéние жи́зни на землé** жер жүзүндө жан-жаныбарлардын келип чыгышы.

www.bizdin.kg

ВОЗНИ'КНУТЬ *сов.* келип чыгуу, пайда болуу; **у него возникла мысль** анда пикир (ой) пайда болду; **возник вопрос** маселе келип чыкты.

ВОЗНИ'ЦА *м. уст.* араба айдоочу, арабакеч.

ВОЗНОСИ'ТЬ *несов. см.* **вознести.**

ВОЗНОСИ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вознестись;** 2. *страд. к* **возносить.**

ВОЗНЯ' *ж.* 1. (*шумная игра*) кыбыр-жыбыр, уу-чуу; **дети подняли возню** балдар уу-чуу көтөрүштү; 2. (*хлопоты*) түйшүк, машакат; **возня с установкой приборов** приборлорду орнотууда болгон машакат (түйшүк); 3. *перен.* (*бесконечные толки вокруг чего-л.*) абыгер чегүү.

ВОЗОБНОВИ'ТЬ *сов. что* кайтадан баштоо, кайта баштоо, **возобновить занятия** ишти (окууну) кайта баштоо.

ВОЗОБНОВИ'ТЬСЯ *сов.* кайтадан башталуу; **занятия возобновились** иш (окуу) кайтадан башталды.

ВОЗОБНОВЛЕ'НИЕ *ср.* кайта баштоо.

ВОЗОБНОВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **возобновить.**

ВОЗОБНОВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **возобновиться;** 2. *страд. к* **возобновлять.**

ВОЗОМНИ'ТЬ *сов.*: **возомнить о себе** бааланып калуу, манчыркап калуу.

ВОЗРАЖА'ТЬ *несов. см.* **возразить; вы не возражаете?** сиз каршы эмессизби?

ВОЗРАЖЕ'НИЕ *ср.* каршылык, каяша; **проект встретил возражения** проект каршылыкка учурады; **возражений нет** каршылык жок.

ВОЗРАЗИ'ТЬ *сов. кому на что, против кого-чего* каршы сүйлөө, каршы туруу, каршы болуу; көнбөө; **мне нечего возразить на это замечание** бул эскертүүгө мен эч каршы эмесмин, бул эскертүүгө каршылыгым жок.

ВО'ЗРАСТ *м.* курак, жаш; **призывной возраст** чакырылуу жашы; **школьный возраст** мектеп жашы; **зрелый возраст** жетиккен курак; **в возрасте двадцати лет** жыйырма жашта, жыйырма жашында; **я одного возраста с ним** аны менен менин жашым бирдей; ◇ **выйти из возраста** курагынан, жашынан өтүп кетүү.

ВОЗРАСТА'НИЕ *ср.* өсүү, көбөйүү, улам артуу, көбөйгөндөн көбөйүү.

ВОЗРАСТА'ТЬ *несов. см.* **возрасти.**

ВОЗРАСТА'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **возрастать;** 2. *прил.* уламдан-улам, күч алуучу, өсүүчү, күчөп бара жаткан; **возрастающая скорость** күчөп бара жаткан ылдамдык; **возрастающая прогрессия** *мат.* өсүүчү прогрессия.

ВОЗРАСТИ' *сов.* өсүү, көбөйүү, артуу; **население возросло** эл көбөйдү.

ВОЗРАСТНО'Й, -ая, -ое **возраст-ка** *т.*; **возрастные группы населения** элдин жашка ылайык группалары.

ВОЗРОДИ'ТЬ *сов. кого-что* кайтадан туудуруу, калыбына келтирүү, кайтадан калыбына келтирүү; **возродить промышленность** өнөр жайды кайра калыбына келтирүү; **возродить к жизни** турмушка кайта келтирүү.

ВОЗРОДИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*восстановиться*) тирилип калыбына келүү; 2. *перен.* кайтадан туулуу.

ВОЗРОЖДА'ТЬ *несов. см.* **возродить.**

ВОЗРОЖДА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **возродиться;** 2. *страд. к* **возрождать.**

ВОЗРОЖДЕ'НИЕ *ср.* кайтадан туулуу, кайтадан туудуруу, калыбына келүү; **возрождение народного хозяйства** эл чарбасынын калыбына келиши; ◇ **эпоха Возрождения** *ист.* Кайтадан туулуу доору (*илим жана искусствонун 15—16 кылымда кайтадан гүлдөп өсө баштаган доору*).

ВО'ЗЧИК *м.* арабакеч, киречи, кирекеч.

ВОЗЫМЕ'ТЬ *сов. что*: **возыметь желание** каалоо, тилөө; **возыметь действие** таасир кыла баштоо.

возьму, возьмёшь *и т. д. буд. вр. от* **взять.**

возьмусь, возьмёшься *и т. д. буд. вр. от* **взяться.**

ВО'ИН *м.* черүү, аскер; **доблестный воин** каарман аскер.

ВО'ИНСКИЙ, -ая, -ое согуштук, аскердик; **воинская обязанность** аскердик милдет; **воинские почести** аскердик урмат; **воинское звание** согуштук наам.

ВОИ'НСТВЕННО *нареч.* согушчандык менен, урушчаактык менен.

ВОИ'НСТВЕННОСТЬ *ж.* согушчандык, урушчаактык.

ВОИ'НСТВЕННЫЙ, -ая, -ое согушчан, урушчаак.

ВО'ИНСТВО *ср. собир. уст.* аскер, согуш күчтөрү.

ВОИ'НСТВУЮЩИЙ, -ая, -ее кужурмөн, күрөшкүч; **воинствующий материализм** кужурмөн материализм.

ВОИ'СТИНУ *нареч. и вводн. сл. уст.* ырас, чындыгында.

ВОЙ *м.* 1. (*животных*) улуу; 2. (*протяжный плач, вопли*) чуу; **дети подняли вой** балдар чуулдап ый көтөрүштү; 3. *перен.* улуу, чуу; **вой ветра** шамалдын улушу.

ВО'ЙЛОК *м.* кийиз.

ВО'ЙЛОЧНЫЙ, -ая, -ое **войлок-ко** *т.*; **войлочная шляпа** кийиз калпак; **войлочная подстилка** астыга төшөлгөн кийиз; **войлочное производство** кийиз өндүрүшү.

ВОЙНА' *ж.* согуш, уруш; **Великая Отечественная война** Улуу Ата Мекендик Согуш; **гражданская война** граждандык согуш; **партизанская война** партизандык согуш; **империалистическая война** империалисттик согуш; **мировая война** дүйнөлүк согуш; **«холодная война»** «кансыз согуш» (*дүйнөлүк үстөмдүккө жетишүү үчүн СССР жана элдик демократия өлкөлөрүнө каршы коюлган саясий жана экономикалык агрессивдик аракеттер*); **объявить войну** согуш жарыялоо; **быть в состоянии войны** согуш абалында болуу; **развязать войну** согушка себепкер болуу.

ВО'ЙСКО *ср.* войско, аскер; **регулярные войска** регулярдык войсколор; **сухопутные войска** кургак жердеги войсколор; **воздушнодесантные войска** аба-десанттык войсколор; **инженерные войска** инженердик войсколор; **наёмные войска** жалданма аскерлер.

ВОЙСКОВО'Й, -ая, -ое **войско-го** *т.*; войсколук; **войсковое соединение** аскер бирикмеси; **войсковое знамя** войсколук туу.

ВОЙТИ' *сов.* 1. кирүү; **войти в комнату** комнатага кирүү; **пароход вошёл в гавань** пароход гаванга кирди; **гвоздь вошёл в стену** мык дубалга кирди; 2. (*вместиться*) батуу, сыюу; **бельё вошло в чемодан** кийим чемоданга батты; 3. (*включиться*) кирүү; **войти в состав комиссии** комиссиянын составына кирүү; 4. (*вникнуть*) түшүнүү, кирүү, киришүү; **войти в суть дела** иштин маанисин түшүнүү; 5. (*обратиться, представить на рассмотрение*) кирүү, кайрылуу; **войти** *куда-л.* **с предложением** *бир жерге* сунуш менен кирүү; ◇ **войти в употребление** колдонула баштоо; **войти в быт** турмушка кирүү; **войти в привычку** адат болуп калуу, өнөкөт болуу; **войти в моду** модага кирүү; **войти в доверие** ишенимине болуу; **войти в азарт** кумары кызуу; **войти в долги** карызга батуу; **войти в поговорку** макал болуп калуу; **войти в** *чьё-л.* **положение** *бирөөнүн* абалын түшүнүү; **войдите в моё положение** менин абалыма түшүнүңүз; **войти в соглашение** бири-бири менен макулдашуу, бири-бири менен сөз байлашуу; **войти в число** санына (катарына) кирүү; **войти в силу** *или* **войти в действие** күчүнө кирүү, иш жүзүнө ашырылуу.

ВОКАЛИ'СТ *м.* вокалчы, обончу.

ВОКА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое вокалдык; **вокальный вечер** вокалдык кече; **вокальный ансамбль** вокалдык ансамбль.

ВОКЗА'Л *м.* вокзал.

ВОКЗА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **вокзал-га** *т.*; вокзалдык; **вокзальное помещение** вокзал үйү.

ВОКРУ'Г 1. *нареч.* тегерете, айланта, айлана, тегерене; **оглянуться вокруг** тегерете каранууу; 2. *предлог с род. п.* айлана, айланасында, тегерегинде; **путешествие вокруг света** жерди айлана саякат кылуу; **вокруг дома** үйдүн айланасында; **вокруг этого вопроса было много разговоров**

www.bizdin.kg

бул маселенин айланасында көп сөз болду; ◇ **вокру́г да о́коло** курулай ошонун айланасында эле.

ВОЛ *м.* өгүз.

ВОЛДЫ'РЬ *м.* ыйлаак (*ыйлаактаган шишик*).

ВОЛЕВО'Й, -а́я, -о́е кайраттуу; **он волево́й челове́к** ал кайраттуу киши; **волево́й команди́р** кайраттуу командир.

ВОЛЕИЗЪЯВЛЕ'НИЕ *ср.* эркин билдирүү.

ВОЛЕЙБО'Л *м. спорт.* волейбол.

ВОЛЕЙБОЛИ'СТ *м.* волейболчу.

ВОЛЕЙБОЛИ'СТКА *женск. р.* к **волейболи́ст.**

ВОЛЕЙБО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **волейбол**-*го т.*; **волейбо́льная площа́дка** волейбол аянтчасы.

ВО'ЛЕЙ-НЕВО'ЛЕЙ *нареч.* аргасыздан, ылаажысыздан, амалсыздан; **я во́лей-нево́лей согласи́лся** мен аргасыздан макул болдум.

ВОЛК *м.* карышкыр, бөрү; ◇ **морско́й волк** деңиз карышкыры (*деңизде көп жүргөн тажрыйбалуу сууччул киши*); **во́лком смотре́ть** кыртышы сүйбөө; **волк в ове́чьей шку́ре** кой терисин жамынган карышкыр; **с волка́ми жить — по во́лчьи выть** *посл.* элиң ууру болсо, ууру бол, бөрү болсо, бөрү бол; кимдин жерин жердесең, ошонун ырын ырда; **и во́лки сы́ты, и о́вцы це́лы** *погов.* өгүз өлбөсүн, араба сынбасын; карышкыр да ток, кой да аман; **волко́в боя́ться — в лес не ходи́ть** *посл.* чегирткеден корккон — эгин экпейт, карышкырдан корккон — токойго барбайт; **не за то во́лка бьют, что сер, а за то, что овцу́ съел** *посл.* бөрүнү көксүң деп урбайт, койду жедиң деп урат.

ВОЛКОДА'В *м.* бөрүбасар (*аңчылык итинин бир түрү*).

ВОЛНА' *ж. в разн. знач.* толкун; **морска́я волна́** деңиз толкуну; **звукова́я волна́** *физ.* үн толкуну; **взрывна́я волна́** жарылуу толкуну; **волна́ рабо́чего движе́ния** *перен.* жумушчу кыймылынын толкуну; **волна́ экскурса́нтов** *перен.* экскурсанттар толкуну (*каптап келиши*).

ВОЛНЕ'НИЕ *ср.* 1. (*на воде*) толкуу, толкундоо; 2. *перен.* (*тревога, беспокойство*) толкундоо, толкундануу, тынчсызданүү; **прийти́ в волне́ние** тынчсызданүү, толкундоо; 3. *чаще мн. перен.* (*массовый протест*) толкундоо.

ВОЛНИ'СТЫЙ, -ая, -ое тармал; **волни́стые во́лосы** тармал чач.

ВОЛНОВА'ТЬ *несов.* 1. *что* (*водную поверхность*) толкундатуу, толкундаттыруу, толкутуу; 2. *кого, перен.* (*тревожить, возбуждать*) тынчсыздандыруу, дегдетүү, санаа тынчыбоо, толкутуу; **отсу́тствие пи́сем волну́ет меня́** каттын жоктугу мени тынчсыздандырат.

ВОЛНОВА'ТЬСЯ *несов.* 1. (*о море, ниве*) толкуу, толкундануу; 2. *перен.* (*тревожиться*) толкундануу, тынчсыздануу, сабырсыздануу, алап-желеп болуу.

ВОЛНОВО'Й, -а́я, -о́е *физ.* **волна**-*га т.*; **волново́е движе́ние** толкундуу кыймыл; **волнова́я пове́рхность** толкундун бети.

ВОЛНОЛО'М *м. см.* **волноре́з.**

ВОЛНОМЕ'Р *м. тех.* волномер (*чайпалуунун тездигин өлчөгүч прибор*).

ВОЛНООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое толкун сымал, толкун сыяктуу.

ВОЛНОРЕ'З *м. тех.* волнорез (*кемелер туруучу жерди толкундан сактап туруучу порттогу молдун бөлүгү*).

ВОЛНУ'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **волнова́ть;** 2. *прил.* (*чарующий*) толкундандыруучу, толкутуучу; **волну́ющий го́лос** толкундандыруучу үн.

ВОЛО'ВИЙ, -ья, -ье **вол**-*го т.*; **воло́вьи рога́** өгүздүн мүйүздөрү.

ВОЛОКИ'ТА I *ж. разг.* (*затягивание дела*) волокита, былыктык; **бюрократи́ческая волоки́та** бюрократтык волокита (*формалчылыкка берилип, ишти сундактыруу, созуу*).

ВОЛОКИ'ТА II *м. разг. уст.* катынпаз.

ВОЛОКИ'ТЧИК *м. разг.* волокитчик, былык (*формализмге берилип, ишти создуучу, сундактыруучу адам*).

ВОЛОКНИ'СТЫЙ, -ая, -ое булалуу; **волокни́стые вещества́** булалуу заттар; **хлопча́тник — волокни́стое расте́ние** пахта — булалуу өсүмдүк.

ВОЛОКНО' *ср.* була; **воло́кна хло́пка** пахта буласы; **шёлковое волокно́** жибек була.

ВО'ЛОКОМ *нареч.* сүйрөп; **тащи́ть ло́дку во́локом** кайыкты сүйрөп тартуу.

ВОЛОНТЁР *м.* волонтёр (*өз эрки менен аскер болуп кирүүчү*).

ВО'ЛОС *м.* чач (*на голове*); түк (*на теле*); кыл (*хвоста, гривы*); **то́нкий во́лос** ичке чач; **ко́нский во́лос** аттын кылы; **вью́щиеся во́лосы** тармал чач; **седы́е во́лосы** ак чач; **расчеса́ть во́лосы** чач тароо; ◇ **красне́ть до корне́й воло́с** кулагына чейин кызаруу; **рвать на себе́ во́лосы** аябай өкүнүү, өкүнүп өз башын өзү койгулоо; **де́ло не продви́нулось ни на́ волос** иш кылча да, кенедей да жылган жок; **притяну́ть за́ волосы** жөнү жок келтирүү (*мис. далилди*).

ВОЛОСА'ТИК *м. зоол.* суу кыл курту (*сууда жашоочу узун зыяндуу курт*).

ВОЛОСА'ТЫЙ, -ая, -ое 1. (*покрытый волосами*) чачтуу; түктүү; 2. *разг.* (*с густыми волосами*) саксагай.

ВОЛОСНО'Й, -а́я, -о́е кылдай, эң ичке; **волосны́е сосу́ды** *анат.* кыл тамыр (*майда кан тамырлары*).

ВОЛОСО'К *м.* 1. *уменьш. от* **во́лос;** 2. (*металлическая нить*) ичке сым, кыл; 3. *бот.* түк; ◇ **быть на волоске́ от сме́рти** көр оозунда туруу; **держа́ться (висе́ть) на волоске́** кылдай эле нерсеге илинип туруу; **не тро́нуть волоска́** *у кого-л.* бирөөнүн кылына да зыян келтирбөө.

ВОЛОСТНО'Й, -а́я, -о́е **волость**-*ко т.*; **волостно́е правле́ние** болуш мекемеси.

ВО'ЛОСТЬ *ж. ист.* болуш (*уезддин бир бөлүгү болуп эсептелген эски административдик-территориялык бөлүнүш*).

ВОЛОСЯНО'Й, -а́я, -о́е **волос**-*ко т.*; **волосяно́й покро́в** денедеги түк (жүн); **волосяно́й матра́ц** кыл матрац.

ВОЛОЧЕ'НИЕ *ср. тех.* волочение (*металлды сым кылып чоюу*).

ВОЛОЧИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **волочение**-*ге т.*; **волочи́льная маши́на** волочение машинасы (*металлды сым кылып чоюучу машина*).

ВОЛОЧИ'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*тащить*) сүйрөө; **волочи́ть мешо́к по земле́** мешокту жер менен сүйрөө; **он е́ле но́ги волочи́т** *разг.* ал бутун араң эле сүйрөп жүрөт, ал дылдырап эле араң жүрөт; 2. *что, тех.* металлды сым кылып чоюу.

ВОЛОЧИ'ТЬСЯ *несов.* 1. (*тащиться*) сүйрөлүү; 2. *за кем, разг.* (*ухаживать*) аялдын артынан түшүп жүрүү.

ВОЛХВ *м. ист.* сыйкырчы, көзү ачык.

ВОЛЧА'НКА *ж. мед.* бөрү жатыш (*тери туберкулёзу*).

ВО'ЛЧИЙ, -ья, -ье **волк**-*ко т.*; **во́лчий след** карышкырдын изи; **во́лчья шу́ба** карышкыр ичик; **во́лчий аппети́т** *перен. разг.* тамакка карышкырдай; ◇ **во́лчья я́ма** *воен.* үстү жабык шиштүү ор; **во́лчья я́года** *бот.* шилби, шилбинин ашы; **во́лчий па́спорт** карышкыр паспорт (*падышалык Россияда — революциячыл жумушчуларга алардын ишенимсиз экендигин билдирүү үчүн берилген жана азыркы убакта капиталисттик өлкөлөрдө да берилүүчү күбөлүк же паспортуна коюлуучу белги*).

ВОЛЧИ'ХА *ж. см.* **волчи́ца.**

ВОЛЧИ'ЦА *ж.* ургаачы карышкыр.

ВОЛЧКО'М *нареч.* чимирилип; **верте́ться волчко́м** чимирилип тегеренүү.

ВОЛЧО'К *м.* (*игрушка*) чимирик.

ВОЛЧО'НОК *м.* бөлтүрүк.

ВОЛШЕ'БНИК *м.* сыйкырчы, жадыгер.

ВОЛШЕ'БНИЦА *женск. р.* к **волше́бник.**

www.bizdin.kg

ВОЛШЕ'БНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*в сказках*) сыйкырдуу; **волшебный напиток** сыйкырдуу ичимдик; **2.** *перен.* (*чарующий*) сыйкырдагандай сонун таасир кылуучу, эң сонун; **волшебная музыка** эң сонун музыка; ◇ **волшебный фонарь** *уст.* сыйкырдуу фонарь (*айнекке тартылган сүрөттү чоңойтуп көрсөтүүчү аспаптын бир түрү*).

ВОЛШЕБСТВО' *ср.* (*колдовство*) сыйкырчылык; ◇ **как по волшебству** сыйкырлагандай.

ВОЛЫ'НИТЬ *несов. разг.* маалкатуу, ишти созуу, сундактыруу.

ВОЛЫ'НКА *ж.* **1.** (*музыкальный инструмент*) волынка (*элдик музыкалык үйлөмө инструменттин бир түрү*); **2.** *разг.* (*медлительность*) маалкатуу, ишти сундактыруу, былыктыруу, ишти бүтүрбөй эле созо берүү; **тянуть волынку** маалкатуу.

ВОЛЫ'НЩИК *м.* **1.** (*музыкант*) волынщик (*волынка инструментинде ойноочу киши*); **2.** *разг.* маалкатма, ишти сундактыргыч киши.

ВОЛЬГО'ТНО *нареч. разг.* бейпил, эркиндикте, ээн-эркин; **вольготно жить** бейпил жашоо.

ВОЛЬГО'ТНЫЙ, -ая, -ое *разг.* бейпил, эркин, ээн-эркин; **вольготное житьё** бейпил турмуш.

ВО'ЛЬНАЯ *ж. ист.* вольная (*крепостнойлорду эркиндикке чыгарганда берилүүчү документ*).

ВО'ЛЬНИЧАТЬ *несов. разг.* өз билгенин кылуу, эркинче болуу, оюндагысын иштөө.

ВО'ЛЬНО *нареч.* эркин, эриктүү, бош; **вольно или невольно** иши кылып; ◇ **вольно!** (*команда*) вольно! (*стройдо эркин туруу үчүн берилген команда*).

ВОЛЬНО' *в знач. сказ. кому с неопр., разг.* мүмкүн, өз эрки; **вольно ему было не слушаться никого** эч кимди укпай коюуга анын эрки өзүндө эле.

ВОЛЬНОДУ'МЕЦ *м. ист.* эркин ойлуу киши.

ВОЛЬНОДУ'МНЫЙ, -ая, -ое *ист.* эркин ойлуу; **вольнодумные стихи Пушкина** Пушкиндин эркин ойлуу ырлары.

ВОЛЬНОДУ'МСТВО *ср. ист.* эркин ойлуулук.

ВОЛЬНОЛЮБИ'ВЫЙ, -ая, -ое эркиндикти сүйүүчү.

ВОЛЬНОНАЁМНЫЙ, -ая, -ое жалданма, жалдама (*согуш кызматына милдеттүү эмес, бирок согуштук ведомстводо иштөөчү*).

ВОЛЬНООТПУ'ЩЕННИК *м. ист.* азат кылынган, эркиндик берилген (*боштондук берилген кул же крепостной*).

ВОЛЬНОСЛУ'ШАТЕЛЬ *м. уст.* эриктүү тыңдоочу (*жогорку окуу жайларында студенттин катарына алынбаган, бирок угууга уруксат кылынган адам*).

ВОЛЬНОСЛУ'ШАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **вольнослушатель.**

ВО'ЛЬНОСТЬ *ж.* **1.** (*свобода, независимость*) эркиндик; **2.** (*излишняя непринуждённость*) эркинчелик, тайманбастык, ийменбестик, ээн баштык, эркиндик; **поэтическая вольность** акындык эркинчелик (*көбүнчө котормодо*); **позволять себе вольности** өзүн ыгы жок эркинче кармоо; **3.** *чаще мн. ист.* (*льготы*) жеңилдик.

ВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*свободный, независимый*) эриктүү, азат; **вольные идеи** эриктүү идеялар; **2.** (*не стеснённый правилами, требованиями*) эркин, тайманбаган, ийменбеген; **вольное обращение** эркин мамиле; **вольное поведение** уят-сыйытты билбеген жүрүш-туруш; **вольный перевод** эркинче котормо; **вы вольны это делать** муну иштөөгө сиздин эркиңиз бар; ◇ **вольная птица** *разг.* өз эрки өзүндө; **по вольному найму** эрки менен жалдоо боюнча; **вольные движения** *спорт.* эркин кыймылдар; **вольные стихи** *лит.* эркин ырлар; **вольная гавань** эриктүү гавань (*алынып келинген жүктөрдөн бажы алынбай турган порт*); **на вольном воздухе** ачык абада.

ВОЛЬТ I *м. физ.* вольт (*электр чыңалышын өлчөө единицасы*).

ВОЛЬТ II *м. спорт.* вольт (**1.** *атчан көнүгүүдө тегеренип жүрүү*; **2.** *фехтованиеде душмандын соккусунан буйтоо*).

ВОЛЬТА'Ж *м. физ.* вольтаж (*электр тогунун чыңалышынын даражасы*).

ВОЛЬТА'МЕТР *м. физ.* вольтаметр (*электр тогунун химиялык аракетин өлчөгүч прибор*).

ВОЛЬТИЖЁР *м. спорт.* вольтижёр (*шамдагай, машыккан атчан*).

ВОЛЬТИЖИ'РОВАТЬ *несов. спорт.* вольтижировка кылуу (*ат үстүндө гимнастикалык көнүгүү жасоо*).

ВОЛЬТИЖИРО'ВКА *ж. спорт.* вольтижировка (*ат үстүндө ойнолгон гимнастикалык аракет*).

ВОЛЬТМЕ'ТР *м. эл.* вольтметр (*электр тогунун чыңалышын өлчөй турган прибор*).

ВО'ЛЬТОВА ДУГА' *физ.* вольт жаасы (*электр тогу өткөрүлгөн эки көмүрдүк электроддун арасындагы жаркырак жаа*).

ВОЛЬФРА'М *м. хим.* вольфрам (*катуу, кыйындык менен эрүүчү жалтырак металл*).

ВОЛЬФРА'МОВЫЙ, -ая, -ое **вольфрам**-*га т.*; **вольфрамовая сталь** вольфрам болот.

ВОЛЮНТАРИ'ЗМ *м. филос.* волюнтаризм (*чындыктын негизи эрк деп тааныган субъективдик-идеалисттик философиялык агым*).

ВО'ЛЯ I *ж.* **1.** (*свобода*) эркиндик, боштондук; **выпустить птицу на волю** куштү эркиндикке коё берүү; **2.** (*свободное проявление чего-л.*) эрк; **дать волю своим чувствам** өз сезимине эрк берүү; ◇ **на воле** салкында, таза абада.

ВО'ЛЯ II *ж.* **1.** эрк, ыктыяр, кайрат; **сильная воля** күчтүү эрк; **несокрушимая воля** кажыбас кайрат; **люди доброй воли** ак ниеттүү адамдар; **2.** (*стремление*) умтулуу; **воля к победе** жеңишке умтулуу; **3.** (*желание*) каалоо; **воля избирателей** шайлоочулардын каалоосу; ◇ **воля ваша** *разг.* эрк сизде, өз эркиңиз; **не по своей воле** эрксизден, өз эрки менен эмес; **волею судеб** насип буйрулуп, тагдырга жазылып.

ВОН I (*прочь*) **1.** *нареч.* тышка; **выйти вон** тышка чыгуу; **вон отсюда!** жогол (чык) мындан!; **2.** *в знач. сказ.*: **из головы вон** эстен чыгып кетиптир; ◇ **из рук вон плохо** эң эле жаман; **лезть из кожи вон** жан талашып аракет кылуу; **из ряда вон выходящий** чектен чыккан, чийинден чыккан.

ВОН II *частица разг.* (*вот*) тигине, тетиги; **вон он идёт** тигине ал келе жатат; **вон видишь, что случилось** тигине көрдүңбү, эмне болгонун; **вон там** тетигинде; **вон где** тетигинде; **вон когда** небак, эбак, ошондо.

ВОНЗА'ТЬ *несов. см.* **вонзить.**

ВОНЗА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **вонзиться; 2.** *страд. к* **вонзать.**

ВОНЗИ'ТЬ *сов. что в кого, во что* саюу, матыруу; **вонзить когти** тырмагын матыруу; **вонзить кинжал** канжар саюу; **вонзить жало** (*о пчеле*) ийнесин матыруу.

ВОНЗИ'ТЬСЯ *сов.* сайылуу, матырылуу.

ВОНЬ *ж. разг.* сасык жыт.

ВОНЮ'ЧИЙ, -ая, -ее *разг.* сасык.

ВОНЯ'ТЬ *несов. разг.* сасуу, быксуу, сасытуу, быксытуу.

ВООБРАЖА'ЕМЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **воображать; 2.** *прил.* (*мнимый*) элестетилген, көз алдыга келтирилген; **меридианы и параллели — воображаемые линии** меридиандар жана параллелдер — элестетилген сызыктар.

ВООБРАЖА'ТЬ *несов.* **1.** *что* (*представить себе*) элестетүү, көз алдына келтирүү; **воображаю, как вы обрадовались** сиздин кандай кубангандыгыңызды көз алдыма элестетем; **2.** *разг.* (*составить преувеличенное представление о себе*) бой көтөрүү, бааланып калуу; **он много о себе воображает** ал өтө эле бой көтөрөт, өтө эле бааланат.

ВООБРАЖЕ'НИЕ *ср.* **1.** элестетүү; **2.** (*фантазия*) кыял.

ВООБРАЗИ'ТЬ *сов. см.* **воображать.**

www.bizdin.kg

ВООБЩЕ' *нареч.* 1. (*в общем*) жалпы, жалпы жонунан, жалпы алганда, жалпысынан; **вообще́ вы пра́вы** жалпысынан сиздики туура; 2. (*всегда, постоянно*) дайыма, ар убакта; **он вообще́ тако́й весёлый** ал дайыма эле ушундай шайыр; 3. (*совсем, при всяких условиях*) такыр, түк; **я вообще́ сего́дня никуда́ не пойду́** мен бүгүн такыр эч жакка барбаймын; ◇ **вообще́ говоря́** *вводн. сл.* жалпысынан айтканда.

ВООДУШЕВИ'ТЬ *сов. кого на что* көңүлүн көтөрүү, жандандыруу, шыктандыруу, кайрат айтуу.

ВООДУШЕВИ'ТЬСЯ *сов. чем* көңүл көтөрүлүү, жандануу, шыктануу.

ВООДУШЕВЛЕ'НИЕ *ср.* көңүл көтөрүлүү, жандануу, кайрат, көңүл көтөрүү, шыктануу; **рабо́тать с воодушевле́нием** шыктанып иштөө.

ВООДУШЕВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **воодушеви́ть.**

ВООДУШЕВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **воодушеви́ться;** 2. *страд. к* **воодушевля́ть.**

ВООРУЖА'ТЬ *несов. см.* **вооружи́ть.**

ВООРУЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вооружи́ться;** 2. *страд. к* **вооружа́ть.**

ВООРУЖЕ'НИЕ *ср.* 1. (*снабжение оружием*) куралдануу, куралдандыруу; жабдуу (*оснащение*); **вооруже́ние а́рмии** армияны куралдандыруу; 2. *перен.* куралдануу, куралдандыруу; **вооруже́ние се́льского хозя́йства после́дними достиже́ниями нау́ки** айыл чарбасын илимдин акыркы жетишкендиктери менен куралдандыруу; 3. (*оружие*) курал, курал-жарак.

ВООРУЖЁННОСТЬ *ж.* куралдангандык, жабдылгандык.

ВООРУЖЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **вооружи́ть;** 2. *прил.* куралданган, куралдуу, каруу-жарактуу; **вооружённое восста́ние** куралдуу көтөрүлүш; 3. *перен.* куралданган; **вооружённый те́хникой** техника менен куралданган; **вооружённый зна́ниями** билим менен куралданган; ◇ **вооружённым гла́зом** оптикалык приборлор (*микроскоп, бинокль*) аркылуу (көрүү); **вооружённый до зубо́в** абдан куралданган, баштан аяк куралданган.

ВООРУЖИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. куралдандыруу; жабдуу; **вооружи́ть а́рмию** армияны куралдандыруу; 2. *чем, перен.* куралдандыруу; **вооружи́ть наро́дное хозя́йство совреме́нной те́хникой** эл чарбасын азыркы замандын техникасы менен куралдандыруу; 3. *против кого-чего, перен.* каршы кылуу, душман кылуу, кайраштыруу.

ВООРУЖИ'ТЬСЯ *сов чем* 1. куралдануу, жабдынуу; 2. *перен.* куралдануу; **вооружи́ться зна́ниями** билим менен куралдануу; **вооружи́ться терпе́нием** чыдап сабыр кылып туруу.

ВОО'ЧИЮ *нареч.* өз көзү менен, өзү көрүп; **мы убеди́лись воо́чию в его́ большо́й трудоспосо́бности** анын эмгекке өтө жөндөмдүү экендигин биз өз көзүбүз менен көрүп ишендик.

ВО-ПЕ'РВЫХ *вводн. сл.* биринчиден.

ВОПИ'ТЬ *несов. разг.* кыйкыруу, бакыруу, өкүрүү, кокуйлоо.

ВОПИЮ'ЩИЙ, -ая, -ее кыжырды кайнаткан; **вопию́щий факт** кыжырды кайнаткан факт; ◇ **глас вопию́щего в пусты́не** куру талаага айтылган сөз.

ВОПЛОТИ'ТЬ *сов кого-что в ком-чём* ишке ашыруу, кооз түрдө көрсөтүү; **воплоти́ть свой за́мысел в но́вом произведе́нии** өз оюн жаңы чыгармада ишке ашыруу.

ВОПЛОТИ'ТЬСЯ *сов. в ком-чём* ишке ашырылуу, ишке ашуу, кооз формада көрсөтүлүү.

ВОПЛОЩА'ТЬ *несов. см.* **воплоти́ть.**

ВОПЛОЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **воплоти́ться;** 2. *страд. к* **воплоща́ть.**

ВОПЛОЩЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) ишке ашыруу, ишке ашуу. 2. *бир нерсенин* так эле өзү; **Плю́шкин — воплоще́ние ску́пости** Плюшкин — сарандыктын так эле өзү.

ВОПЛОЩЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **воплоти́ть;** 2. *прил.* (*совершенный*) өтө, ашкан, барып турган, өзү эле; **он — воплощённая хра́брость** ал — баатырдыктын так эле өзү.

ВОПЛЬ *м.* өкүрүк, бакырык, ач кыйкырык.

ВОПРЕКИ' *предлог с дат. п.* каршы, карабастан; **вопреки́ жела́нию** тилекке каршы; **вопреки́ прика́зу** буйрукка карабастан.

ВОПРО'С *м.* 1. суроо; **зада́ть вопро́с** суроо берүү; **обрати́ться** *к кому-л.* **с вопро́сом** *бирөөгө* суроо менен кайрылуу; 2. (*проблема*) маселе; **национа́льный вопро́с** улут маселеси; **крестья́нский вопро́с** дыйкандар маселеси; **агра́рный вопро́с** агрардык маселе; **жили́щный вопро́с** турак жай маселеси; **поста́вить вопро́с на обсужде́ние** маселени талкууга коюу; **оста́вить вопро́с откры́тым** маселени ачык калтыруу (чечпей калтыруу); **спо́рный вопро́с** талаш маселе; **э́то ещё вопро́с, придёт ли он** ал келеби, жокпу бул белгисиз; **э́то остаётся под больши́м вопро́сом** бул — абдан шектүү; **вопро́с не в э́том** маселе мында эмес; 3. *разг.* (*дело, обстоятельство*) маселе; **весь вопро́с в том, что...** бардык маселе мында...; **э́то вопро́с вре́мени** маселе убакытта гана жатат; **обрати́ться по ли́чному вопро́су** жеке маселе боюнча кайрылуу; ◇ **вопро́с жи́зни и сме́рти** «өлдүм же калдым» деген маселе (*эң керектүү, чечкиндүү мааниси бар*); **что за вопро́с!** *разг.* сөз болууга мүмкүн эмес! албетте!

ВОПРОСИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **вопрос**-*ко т.*; суроолуу; **вопроси́тельный взгляд** суроолуу көз караш; **вопроси́тельное предложе́ние** *грам.* суроолуу сүйлөм; **вопроси́тельный знак** *грам.* суроо белгиси.

ВОПРО'СНИК *м.* суроолор тизмеги.

ВОПРО'СНЫЙ, -ая, -ое **вопрос** 1-*ко т.*; **вопро́сный лист** суроо барагы.

ВОПРОША'ТЬ *несов. кого, уст.* суроо, суроо берүү.

ВОР *м.* ууру; **карма́нный вор** чөнтөк уурусу; **держи́те во́ра!** ууруну кармагыла!; ◇ **на во́ре ша́пка гори́т** *погов.* шектүү секирет.

ВО'РВАНЬ *ж.* ворвань (*деңиз айбандарынын эритилген майы*).

ВОРВА'ТЬСЯ *сов.* жулунуп кирүү, булкуп-жулкуп кирүү, дуулдап кирүү, кирип баруу; **бойцы́ ворва́лись в око́пы проти́вника** боецтер душмандын окопторуна кирип барышты.

ВОРИ'ШКА *м. разг.* майда ууру, жүлүк ууру.

ВОРКОВА'НЬЕ *ср.* 1. (*голубей*) күркүлдөө; 2. *перен.* чечилип сүйлөшүү (*мис. жигит-кыз*).

ВОРКОВА'ТЬ *несов.* 1. (*о голубях*) күркүлдөө; 2. *перен.* чечилип сүйлөшүү (*мис. жигит-кыз*).

ВОРКОТНЯ' *ж. разг.* ачууланып күбүрөө.

ВОРОБЕ'Й *м.* таранчы; ◇ **стре́ляный воробе́й** *разг.* куйдум-быштым болгон, алчы-таасын жеген, далайды көргөн, көк чоку.

ВОРО'БУШЕК *м. уменьш. от* **воробе́й** кичинекей таранчы.

ВОРО'БЫШЕК *м. см.* **воро́бушек.**

ВОРОБЬИ'НЫЙ, -ая, -ое **воробей**-*ге т.*; **воробьи́ная ста́я** таранчынын тобу; **воробьи́ное гнездо́** таранчынын уясы; ◇ **коро́че воробьи́ного но́са** *разг.* эң эле аз, кымындай эле.

ВОРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. уурдалган; 2. *в знач. сущ. ср.* уурдалган (*мис. буюм*).

ВОРОВА'ТЫЙ, -ая, -ое бир аз колунун туткабы бар (*киши*); **ворова́тый взгляд** бир аз арамзалыгы бар көз караш.

ВОРОВА'ТЬ *несов. кого-что* уурдоо, уурулук кылуу.

ВОРО'ВКА *женск. р. к* **вор.**

ВОРОВСКО'Й, -а́я, -о́е **вор**-*го т.*; **воровско́й прито́н** уурулардын чогулган жери.

ВОРОВСТВО' *ср.* уурулук.

www.bizdin.kg

ВОРОЖБА' *ж.* **1.** (*колдовство*) сыйкырчылык, көз байлоочулук; **2.** (*гадание*) бал ачуу, төлгө салуу.

ВОРОЖЕЯ' *ж.* балчы, төлгөчү.

ВОРОЖИ'ТЬ *несов.* **1.** (*колдовать*) сыйкырчылык кылуу, көз байлоо; **2.** (*гадать*) бал ачуу, төлгө салуу, төлгө тартуу, карта ачуу.

ВО'РОН *м.* кузгун.

ВОРО'НА *ж.* **1.** карга; **2.** *перен. разг.* (*зевака*) аңкайган, элегей, ачык ооз; ◇ **ворóн считáть** *разг.* элейип отуруу; **ворóна в павли́ньих пéрьях** тоостун канатын сайынган карга (*өзүн жогору көрсөтүүгө аракет кылып корозданган киши*); **пýганая ворóна кустá боится** *посл.* чочуган карга караандан коркот; **бéлая ворóна** ак карга (*башка карга окшобой, алардан кескин айырмаланып, бөлүнүп турган киши жөнүндө*).

ВОРОНЁНЫЙ, -ая, -ое: **воронёная сталь** *тех.* сырдалган болот.

ВОРО'НИЙ, -ья, -ье **ворона**-*га т.*; **ворóнье гнездó** карганын уясы.

ВОРО'НКА *ж.* **1.** (*яма от взрыва*) воронка (*снаряд, бомбанын түшүп жарылганынан оюлган жер*); **2.** (*для переливания жидкостей*) воронка, куйгуч.

ВОРОНКООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое воронка түрүндөгү, воронка формасындагы, воронка сыяктуу.

ВО'РОНОВ, -а, -о: **цвéта вóронова крылá** карганын канатынын түсүндөгү (*өтө кара нерсе жөнүндө*).

ВОРОНО'Й, -áя, -óе кара; **воронáя лóшадь** кара ат.

ВО'РОТ I *м.* (*одежды*) жака; **схвати́ть** *кого-л.* **за вóрот** *бирөөнү* жакадан алуу.

ВО'РОТ II *м. тех.* ворот (*оор жүктөрдү жогору көтөрүү үчүн колдонулуучу өтө жөнөкөй машина*).

ВОРО'ТА *только мн.* **1.** дарбаза, капка; **2.** *спорт.* дарбаза; **удáр по ворóтам** дарбазаны көздөй уруу (*топту*).

ВОРОТИ'ТЬ *сов. разг. см.* **вернýть.**

ВОРОТИ'ТЬСЯ *сов. разг. см.* **вернýться.**

ВОРОТНИ'К *м.* жака; **меховóй воротни́к** мех жака (*көрпө, түлкү, суусар ж. б.*); **стоячий воротни́к** тик жака; **отложнóй воротни́к** кайырма жака.

ВОРОТНИЧО'К *м.* воротничок (*ак жака*).

ВО'РОХ *м.* **1.** бир топ, үймөк, үйүлгөн; **вóрох бумáг на столé** столдун үстүндө бир топ үйүлгөн кагаз; **2.** *перен.* толгон, толуп жаткан; **цéлый вóрох новостéй** толуп жаткан жаңылыктар.

ВОРО'ЧАТЬ *несов. разг.* **1.** *кого-что* оодаруу; **ворóчать брёвна** дөңгөчтү оодаруу; **2.** *чем, перен. разг.* (*распоряжаться*) башкаруу; **он ворóчает всéми делáми** ал бардык ишти башкарат.

ВОРО'ЧАТЬСЯ *несов. разг.* **1.** (*с боку на бок*) оонoo; **2.** (*шевелиться*) кыймылдоо.

ВОРОШИ'ТЬ *несов. что, разг.* которуштуруу, аралаштыруу; **вороши́ть сéно** чөптү которуштуруу.

ВОРС *м.* түк (*кездеменин бетиндеги түгү*); **по вóрсу** түгү боюнча; **прóтив вóрса** түгүнө каршы.

ВОРСИ'НКА *ж.* түк (*туктун бир талы*).

ВОРСИ'СТЫЙ, -ая, -ое түктүү.

ВОРСОВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **ворсовáльная маши́на** *тех.* түк чыгаруучу машина.

ВОРСОВА'ТЬ *несов. что, тех.* түктөө, түк чыгаруу.

ВОРЧА'НИЕ *ср.* **1.** (*человека*) күңкүлдөө; **2.** (*собаки*) ырылдоо.

ВОРЧА'ТЬ *несов.* **1.** (*о человеке*) күңкүлдөө; **2.** (*о собаке*) ырылдоо.

ВОРЧЛИ'ВОСТЬ *ж.* кажылдактык, күңкүлдөктүк.

ВОРЧЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое кажылдаган, кажылдай берме, күңкүлдөгөн, күңкүлдөй берме.

ВОРЧУ'Н *м. разг.* кажылдак, күңкүлдөк.

ВОРЧУ'НЬЯ *женск. р. к* **ворчýн.**

ВОС- *приставка; каткалаң үнсүздөрдүн алдында «воз» дун ордуна колдонулат; мис.* **воспитáть** тарбиялоо.

ВОСВОЯ'СИ *нареч. разг.* өз жолуна (*өз жерине, өз үйүнө*); **отпрáвиться восвояси** өз жолуна түшүп жөнөө.

ВОСЕМНА'ДЦАТЫЙ, -ая, -ое *числ.* он сегизинчи.

ВОСЕМНА'ДЦАТЬ *числ.* он сегиз.

ВО'СЕМЬ *числ.* сегиз.

ВО'СЕМЬДЕСЯТ *числ.* сексен.

ВОСЕМЬСО'Т *числ.* сегиз жүз.

ВО'СЕМЬЮ *нареч.* сегиз жерде; **вóсемью вóсемь — шестьдеся́т четы́ре** сегиз жерде сегиз — алтымыш төрт.

ВОСК *м.* мом.

ВОСКЛИ'КНУТЬ *сов.* кыйкырып жиберүү.

ВОСКЛИЦА'НИЕ *ср.* катуу үн берүү (*куйүнүчтү же сүйүнүчтү көрсөткөн үн*); **рáдостное восклицáние** сүйүнүп катуу кыйкырып жиберүү.

ВОСКЛИЦА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое илептүү; **восклицáтельный знак** *грам.* илеп белгиси; **восклицáтельное предложéние** *грам.* илептүү сүйлөм.

ВОСКЛИЦА'ТЬ *несов. см.* **воскли́кнуть.**

ВОСКО'ВКА *ж.* момдолгон (*кагаз*).

ВОСКОВО'Й, -áя, -óе **1.** **воск**-*ко т.*; **восковáя свечá** мом шам; **2.** *перен.* (*мертвенно-бледный*) кер-сары, саргыч түс, саргыч ирең; **восковóе лицó** кер-сары өң, кер-сары бет.

ВОСКРЕСА'ТЬ *несов. см.* **воскрéснуть.**

ВОСКРЕСЕ'НИЕ *ср.* **1.** *рел.* кыяматта тирилүү; **2.** *перен.* (*возрождение*) тирилүү, кайтадан жан кирүү.

ВОСКРЕСЕ'НЬЕ *ср.* (*день недели*) жекшемби.

ВОСКРЕСИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** *рел.* тирилтүү, кайта жан киргизүү, тиргизүү; **2.** *перен.* тирилтүү, кайтадан жаратуу.

ВОСКРЕ'СНИК *м.* жекшембилик.

ВОСКРЕ'СНУТЬ *сов.* **1.** *рел.* тирилүү; **2.** *перен.* (*возродиться*) кайтадан жаралуу.

ВОСКРЕ'СНЫЙ, -ая, -ое жекшемби күнкү; **воскрéсная прогýлка** жекшемби күнкү сейилдик.

ВОСКРЕША'ТЬ *несов. см.* **воскреси́ть.**

ВОСКУРИ'ТЬ *сов.*: **воскури́ть фимиáм** *кому-л. ирон.* *бирөөнү* ашыра мактоо.

ВОСЛЕ'Д *нареч. разг. см.* **вслед.**

ВОСПАЛЕ'НИЕ *ср. мед.* сезгенүү, кагынуу; **воспалéние лёгких** кабыргадан сезгенүү.

ВОСПАЛЁННЫЙ, -ая, -ое сезгенген, сезгенип кызарган.

ВОСПАЛИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *мед.* сезгентүүчү, сезгентип кызартуучу; **воспали́тельный процéсс** сезгентүүчү процесс.

ВОСПАЛИ'ТЬСЯ *сов.* сезгенүү.

ВОСПАЛЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **воспали́ться.**

ВОСПЕВА'ТЬ *несов. см.* **воспéть.**

ВОСПЕ'ТЬ *сов. кого-что, поэт.* мактап ырдоо.

ВОСПИТА'НИЕ *ср.* тарбия, тарбиялоо, тарбия берүү, тарбия кылуу; **физи́ческое воспитáние** дене тарбиясы.

ВОСПИ'ТАННИК *м.* тарбиялануучу, тарбияланган; **воспи́танник сувóровского учи́лища** Суворов училищесинин тарбиялануучусу.

ВОСПИ'ТАННИЦА *женск. р. к* **воспи́танник.**

ВОСПИ'ТАННОСТЬ *ж.* адептүүлүк, сылыктык.

ВОСПИ'ТАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **воспитáть;** **2.** *прил.* (*вежливый*) тарбиялуу; **воспи́танный человéк** тарбиялуу адам.

ВОСПИТА'ТЕЛЬ *м.* тарбиячы, тарбиялоочу.

ВОСПИТА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **воспитáтель.**

ВОСПИТА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **воспитание**-*ге т.*; тарбиялагыч, тарбиялоочу; **воспитáтельное значéние трудá** эмгектин тарбиялагыч мааниси.

ВОСПИТА'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **воспитание**-*ге т.*; **воспитáтельская рабóта** тарбия иштери.

ВОСПИТА'ТЬ *сов. кого-что, из кого, в ком* тарбиялоо, тарбия берүү, тарбия кылуу; өнөкөт кылуу (*привить*

www.bizdin.kg

что-л. воспитанием); **воспита́ть в дётях привы́чку к труду́** балдарды эмгекке өнөкөт алдырууга тарбиялоо; **воспита́ть ка́дры команди́ров произво́дства** өндүрүштүн командир кадрларын тарбиялоо.

ВОСПИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **воспита́ть.**

ВОСПИ'ТЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** тарбиялануу; **чу́вство дисципли́ны воспи́тывается в коллекти́ве** тартип сезими коллективде тарбияланат; **2.** *страд. к* **воспи́тывать.**

ВОСПЛАМЕНЕ'НИЕ *ср.* жалбырттоо, дүрт этүү, от алуу; **воспламене́ние горю́чих материа́лов** күйүүчү материалдардын от алышы.

ВОСПЛАМЕНИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*зажечь*) жалындатуу, от алдыруу, жалбырттатуу, күйгүзүү; **2.** *кого-что, перен.* кыздыруу, кызытуу; **воспламени́ть ли́чным приме́ром** жеке үлгүсү менен кызытуу.

ВОСПЛАМЕНИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*зажечься*) жалбырттоо, дүрт этип күйүү, от алуу; **2.** *перен.* кызуу.

ВОСПЛАМЕНЯ'ЕМОСТЬ *ж.* тез тутангычтык, жалбырттагычтык, дүрт эткичтик, от алгычтык.

ВОСПЛАМЕНЯ'ТЬ *несов. см.* **воспламени́ть.**

ВОСПЛАМЕНЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **воспламени́ться; 2.** *страд. к* **воспламеня́ть.**

ВОСПО'ЛНИТЬ *сов. что* толуктоо, ордун басуу; **воспо́лнить пробе́лы в свои́х зна́ниях** өз билиминин кемчилдигин толуктоо.

ВОСПО'ЛНИТЬСЯ *сов.* (*пополниться, дополниться*) толукталуу, толуктануу, кемчилиги жоюлуу; **пробе́лы воспо́лнились впосле́дствии** акырында кемчиликтер жоюлду.

ВОСПОЛНЯ'ТЬ *несов. см.* **воспо́лнить.**

ВОСПОЛНЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **воспо́лниться; 2.** *страд. к* **восполня́ть.**

ВОСПО'ЛЬЗОВАТЬСЯ *сов. чем* пайдаланып калуу; **воспо́льзоваться слу́чаем** учурдан пайдалануу.

ВОСПОМИНА'НИЕ *ср.* **1.** эстөө, эсине алуу, эске түшүрүү; **2. воспомина́ния** *мн. лит.* эстелик (*автор өзү катышкан же замандаш болгон окуялар жөнүндөгү адабий чыгарма, мемуарлар же запискалар*).

ВОСПРЕПЯ'ТСТВОВАТЬ *сов. кому-чему в чём* токтотуу, жол бербөө, тоскоолдук кылуу.

ВОСПРЕТИ'ТЬ *сов. что кому и с неопр.* токтотуу, жол бербөө, тыюу, уруксат кылбоо.

ВОСПРЕЩА'ТЬ *несов. см.* **воспрети́ть.**

ВОСПРЕЩА'ТЬСЯ *несов. безл.* тыюу салынуу, токтотулуу, жол берилбөө, уруксат кылынбоо; **кури́ть воспреща́ется** тамеки тартууга уруксат жок.

ВОСПРЕЩЕ'НИЕ *ср.* тыюу.

ВОСПРИИ'МЧИВОСТЬ *ж.* **1.** (*способность быстро усваивать что-л.*) тез түшүнүүчүлүк, баамдуулук, шыктуулук; **2.** (*предрасположенность*) кабылдагычтык, туруштук бере албоочулук (*мис. ооруга*).

ВОСПРИИ'МЧИВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*быстро усваивающий что-л.*) тез түшүнүүчү, баамдуу, шыктуу; **2.** (*предрасположенный*) кабылдагыч, туруштук бере албаган (*мис. ооруга*).

ВОСПРИНИМА'ТЬ *несов. см.* **восприня́ть.**

ВОСПРИНЯ'ТЬ *сов. что* түшүнүү, билүү, өздөштүрүү.

ВОСПРИЯ'ТИЕ *ср.* **1.** (*способность воспринимать*) восприятие, өздөштүрүү, билүү, түшүнүү; **2.** (*то, что воспринято*) өздөштүрүлгөн, түшүнүк; **изуча́ть восприя́тия ребёнка** баланын түшүнүгүн үйрөнүү.

ВОСПРОИЗВЕДЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) кайта өндүрүү, калыбына келтирүү; **2.** (*копия*) көчүрмө.

ВОСПРОИЗВЕСТИ' *сов. что* **1.** (*произвести вновь*) кайта өндүрүү, калыбына келтирүү; **2.** (*возобновить в памяти*) элестетүү, көз алдыга келтирүү; **3.** (*сделать копию*) мурунку калыбындагы көчүрмөсүн жасоо.

ВОСПРОИЗВОДИ'ТЬ *несов. см.* **воспроизвести́.**

ВОСПРОИЗВОДИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** кайта өндүрүлүү; **2.** *страд. к* **воспроизводи́ть.**

ВОСПРОИЗВО'ДСТВО *ср. эк.* кайта өндүрүү (*коомдук өндүрүштүн дайыма жаңыланып турушу, үздүксүз кайталанышы*); **просто́е воспроизво́дство** жөнөкөй кайта өндүрүү; **расши́ренное воспроизво́дство** кеңейтилген кайта өндүрүү.

ВОСПРОТИ'ВИТЬСЯ *сов. кому-чему* каршы чыгуу, каяшалык кылуу.

ВОСПРЯ'НУТЬ *сов.* көтөрүлүү, эргүү; **воспря́нуть ду́хом** көңүл көтөрүлүү, көңүл эргүү.

ВОСПЫЛА'ТЬ *сов. чем, уст.* (*бир сезимге*) катуу берилүү (*сүйүүгө, ачууга ж. б.*); **воспыла́ть гне́вом** аябай ачуусу келүү.

ВОССЕДА'ТЬ *несов.* кекирейип, салтанаттуу отуруу.

ВОССЕ'СТЬ *сов. уст.*: **воссе́сть на престо́л** такка отуруу; падышалык кыла баштоо.

ВОССОЕДИНЕ'НИЕ *ср.* кайта кошуу, кайта кошулуу, кайта бириктирүү; **воссоедине́ние бра́тских наро́дов** бир тууган элдердин кайта кошулушу.

ВОССОЕДИНИ'ТЬ *сов. что с чем* кайта кошуу, кайта бириктирүү.

ВОССОЕДИНИ'ТЬСЯ *сов.* кайта биригүү, кайта кошулуу.

ВОССОЕДИНЯ'ТЬ *несов. см.* **воссоедини́ть.**

ВОССОЕДИНЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **воссоедини́ться; 2.** *страд. к* **воссоединя́ть.**

ВОССОЗДАВА'ТЬ *несов. см.* **воссозда́ть.**

ВОССОЗДА'ТЬ *сов. что* калыбына келтирүү, жаңыдан түзүү, элестетүү.

ВОССТА'ВИТЬ *сов.*: **восста́вить перпендикуля́р** *мат.* перпендикуляр тургузуу.

ВОССТАВА'ТЬ *несов. см.* **восста́ть.**

ВОССТАНА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **восстанови́ть.**

ВОССТАНА'ВЛИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **восстанови́ться; 2.** *страд. к* **восстана́вливать.**

ВОССТА'НИЕ *ср.* восстание, көтөрүлүш; **вооружённое восста́ние** куралдуу көтөрүлүш.

ВОССТАНОВИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **восстановление** 1-*ге т.*; кайта куруп калыбына келтирүүчү; **восстанови́тельный перио́д** калыбына келтирүү мезгили; **восстанови́тельный проце́сс** *биол.* калыбына келтирүү процесси.

ВОССТАНОВИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*привести в прежний вид*) калыбына келтирүү; **восстанови́ть разру́шенный го́род** кыйраган шаарды калыбына келтирүү; **2.** *кого-что, перен.* (*воспроизвести*) элестөө, эстөө, эске түшүрүү; **восстанови́ть в па́мяти** өткөндөрдү эске түшүрүү; **3.** *кого в чём* (*вернуть прежнее положение*) өз ордуна кайта (кайра) коюу, калыбына келтирүү; **восстанови́ть в права́х** укугун калыбына келтирүү; **восстанови́ть в до́лжности** мурунку ордуна (кызматына) кайра коюу; **4.** *кого против кого-чего* (*враждебно настроить*) жоо кылуу, каршы коюу.

ВОССТАНОВИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*принять прежний вид*) калыбына келүү, ордуна келүү; **здоро́вье восстанови́лось** ден соолук калыбына келди; **2.** (*вернуть себе прежнее положение*) кайта ээ болуу; **восстанови́ться в права́х** мурунку укугуна кайта ээ болуу.

ВОССТАНОВЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** калыбына келтирүү, ордуна келтирүү; **восстановле́ние наро́дного хозя́йства** эл чарбачылыгын калыбына келтирүү; **восстановле́ние здоро́вья** ден соолукту калыбына келтирүү; **2.** өз ордуна кайра коюу, укугун кайра берүү, укугуна кайра ээ кылуу; **восстановле́ние в пре́жней до́лжности** мурунку кызматына кайра коюу.

ВОССТА'ТЬ *сов.* **1.** *против кого-чего, на кого* восстание чыгаруу, көтөрүлүш чыгаруу, каршы көтөрүлүп чыгуу; **2.** *против чего* (*не согласиться*) каршылык кылуу, каршы чыгуу.

ВОСТО'К *м.* чыгыш, күн чыгыш; **дви́гаться на восто́к** чыгышка карай жөнөө.

ВОСТОКОВЕ'Д *м.* востоковед (*востоковедение боюнча специалист-окумуштуу*).

www.bizdin.kg

ВОСТОКОВЕ'ДЕНИЕ *ср.* востоковедение (*Чыгыш өлкөлөрү жөнүндөгү илимдердин жыйындысы, жалпы аты*).
ВОСТОКОВЕ'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **востоковедение**-*ге т.*
ВОСТО'РГ *м.* чоң кубаныч, чоң шаттык, чоң сүйүнүч; **приводи́ть в восто́рг** аябай кубандыруу; **приходи́ть в восто́рг** аябай кубануу; **быть в восто́рге** аябай кубанычта болуу; **быть вне себя́ от восто́рга** кубанып аябай толкунданып кетүү.
ВОСТОРГА'ТЬСЯ *несов. кем-чем* аябай кубануу, чоң кубанычта болуу, абдан сүйүнүү.
ВОСТО'РЖЕННО *нареч.* кубанып, кубаныч менен, сүйүнүп, шаттанып, мактап; **восто́рженно отзыва́ться** *о ком-л. бирөө жөнүндө* абдан мактап өз пикирин айтуу.
ВОСТО'РЖЕННОСТЬ *ж.* кубангандык, сүйүнгөндүк, шаттангандык.
ВОСТО'РЖЕННЫЙ, -ая, -ое кубанган, сүйүнгөн, шаттанган, мактаган.
ВОСТОРЖЕСТВОВА'ТЬ *сов. над кем-чем* үстөм келүү, жеңип чыгуу, жеңип чыгып кыбасы кануу; **восторжествова́ть над проти́вником** душманды жеңип чыгуу.
ВОСТО'ЧНЫЙ, -ая, -ое **восток**-*ко т.*; **восто́чная грани́ца** чыгыш чек ара; **восто́чный ве́тер** чыгыштан соккон шамал
ВОСТРЕ'БОВАНИЕ *ср.* талап кылуу, жиберилген бир немени алууга суроо кылуу; **востре́бование гру́зов** жүктөрдү талап кылуу; ◇ **письмо́ до востре́бования** сурап алма кат.
ВОСТРЕ'БОВАТЬ *сов. что* талап кылуу, жиберилген бир нерсени алууга суроо кылуу.
ВОСТРО' *нареч.*: **держа́ть у́хо востро́** *разг.* сак болуу, кулак түрүү.
ВОСХВАЛЕ'НИЕ *ср.* абдан мактоо, аябай мактоо.
ВОСХВАЛЯ'ТЬ *несов. кого-что* абдан мактоо, аябай мактоо.
ВОСХИТИ'ТЕЛЬНО *нареч.* эң эле сонун.
ВОСХИТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое эң эле сонун; **восхити́тельный вид из окна́** терезеден көрүнгөн эң эле сонун көрүнүш.
ВОСХИТИ'ТЬ *сов. см.* **восхища́ть.**
ВОСХИТИ'ТЬСЯ *сов. см.* **восхища́ться.**
ВОСХИЩА'ТЬ *несов. кого* кубандыруу, сүйүндүрүү, суктандыруу; **меня́ восхища́ет её пе́ние** анын ырдашы мени суктандырат.
ВОСХИЩА'ТЬСЯ *несов. кем-чем* кубануу, сүйүнүү, суктануу.
ВОСХИЩЕ'НИЕ *ср.* кубаныч, сүйүнүч, сукталыч; **прийти́ в восхище́ние** кубануу.
ВОСХО'Д *м.* чыгыш, чыгуу; **восхо́д со́лнца** күндүн чыгышы.
ВОСХОДИ'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **взойти́; 2.** (*вести начало от чего-л.*) *бир немеден* келип чыгуу, түбү, тамыры *бир немеге* барып такалуу; **мно́гие обы́чаи восхо́дят к глубо́кой дре́вности** көп адаттардын түп-тамыры эң илгерки убакка туура келет.
ВОСХОДЯ'ЩИЙ, -ая, -ее чыгуучу, көтөрүлүүчү, чыгып келе жаткан, көтөрүлүп келе жаткан; **восходя́щее со́лнце** чыгып келе жаткан күн; **восходя́щее движе́ние** күчөп чыгып келе жаткан кыймыл; **восходя́щая крива́я** *мат.* жогору кеткен ийри сызык; **восходя́щее ударе́ние** *лингв.* үндүн салмагы аягында жогорулаган басым; **восходя́щая звезда́** *перен.* чыгып келе жаткан чолпон (*үмүт туудуруп, өсүп келе жаткан таланттуу киши*).
ВОСХОЖДЕ'НИЕ *ср.* чыгуу; **восхожде́ние на верши́ну горы́** тоонун чокусуна чыгуу.
ВОСШЕ'СТВИЕ *ср.*: **восше́ствие на престо́л** *ист.* таква отуруу, тактыга отуруу.
ВОСЬМЁРКА *ж.* **1.** (*цифра*) сегиздик (*сегиз деген цифра*); **2.** (*группа из восьми*) сегиз; **восьмёрка самолётов** самолёттун сегизи; **3.** (*карта*) сегиздик (*сегиздик карта*).

ВО'СЬМЕРО *числ.* сегиз, сегиз жуп; **во́сьмеро мужчи́н** сегиз эркек; **во́сьмеро глаз** сегиз жуп көз.
восьми́ *род. и предл. п. от* **во́семь.**
ВОСЬМИГРА'ННИК *м. мат.* сегиз кыр.
ВОСЬМИГРА'ННЫЙ, -ая, -ое сегиз кырдуу.
восьми́десяти *род. и предл. п. от* **во́семьдесят.**
ВОСЬМИДЕСЯ'ТЫЙ, -ая, -ое *числ.* сексенинчи.
ВОСЬМИКЛА'ССНИК *м.* сегизинчи класста окуучу.
ВОСЬМИКЛА'ССНИЦА *женск. р. к* **восьмикла́ссник.**
ВОСЬМИЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее **1.** (*о сроке*) сегиз жылдык; **2.** (*о возрасте*) сегиз жашар, сегиз жаштагы.
восьмисо́т *род. п. от* **восемьсо́т.**
ВОСЬМИСО'ТЫЙ, -ая, -ое *числ.* сегиз жүзүнчү.
восьмиста́ми *твор. п. от* **восемьсо́т.**
ВОСЬМИУГО'ЛЬНИК *м. мат.* сегиз бурчтук.
ВОСЬМИЧАСОВО'Й, -а́я, -о́е **1.** (*длительностью в восемь часов*) сегиз сааттык, сегиз саатка созулган; **восьмичасово́й рабо́чий день** сегиз сааттык жумуш күнү; **2.** *разг.* (*назначенный на восемь часов*) саат сегиздеги.
ВОСЬМО'Й, -а́я, -о́е *числ.* сегизинчи; **восьмо́й час** сегизинчи саат.
ВОСЬМУ'ШКА *ж. разг.* **1.** *уст.* (*вес*) ашмушкө; **2.** (*восьмая часть*) восьмушка (*бир нерсенин сегизден бир бөлүгү*).
восьмью́ *твор. п. от* **во́семь.**
ВОТ *частица* **1.** *указ.* мына, мынакей; **вот идёт по́езд** мына поезд келатат; **вот где я живу́** мына мен мында турам; **2.** (*для уточнения и усиления*) мына; **вот ва́с-то мне и на́до** мына мага силердин так эле өзүңөр керек; **вот хорошо́!** мына жакшы!; ◇ **вот тебе́ и на́!** мына эмесе!; **вот так та́к!** койчу! кантип ошондой болсун!; **во́т тебе!** мына сага!; **во́т ещё!** мына дагы!; **во́т как!** көрсө ушундай беле!; **вот та́к!** анан десең!; **вот так игро́к!** оюнчу деп ошону айт!; **во́т что!** мына эмесе!, болууга мүмкүн эмес!
ВОТ-ВО'Т *нареч. разг.* **1.** (*вот именно*) ананчы; **2.** (*сейчас, скоро*) азыр, бир пастан кийин, бир аздан кийин, бир-тикеден кийин, бир демден кийин; **вот-во́т упадёт** бир аздан жыгылганы (кулаганы) эле араң турат; **подожди́те, он вот-во́т придёт** токтой тургула, ал бир аздан кийин келет.
ВОТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* вотум берүү, вотумга салуу (*парламентте, жыйналышта бир нерсе жөнүндө кол көтөрүү, добуш берүү*).
ВОТКНУ'ТЬ *сов. что* тыгуу, саюу; **воткну́ть була́вку** төөнөгүчтү саюу.
ВОТКНУ'ТЬСЯ *сов. разг.* тыгылуу, сайылуу.
ВО'ТУМ *м.* вотум (*буржуазиялык мамлекеттерде — парламентте, жыйналышта добуш берүү аркылуу билдирилген чечим же пикир*); **во́тум недове́рия** ишенбөө вотуму (*өкмөттүн же министрдин ишин парламентте добуш берүү аркылуу «канааттандырарлык эмес» деп эсептөө*).
ВО'ТЧИНА *ж. ист.* вотчина (*Байыркы Русгагы ири жер ээсинин тукумдан тукумга мурас болуп келген имениеси*).
ВО'ТЧИННИК *м. ист.* вотчинник (*вотчинаны ээлеген ири жер ээси*).
ВО'ТЧИННЫЙ, -ая, -ое *ист.* вотчиналык; **во́тчинное землевладе́ние** вотчиналык жер ээлөөчүлүк.
ВОЦАРИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** *ист.* (*начать царствовать*) тактыга отуруу; **2.** *перен.* өкүм сүрүү; **в за́ле воцари́лась тишина́** залда тынчтык өкүм сүрө баштады.
вошёл, вошла́ *и т. д. прош. вр. от* **войти́.**
ВОШЬ *ж.* бит.
ВОЩА'НКА *ж.* мом кагаз (*бумага*); мом кездеме (*ткань*).
ВОЩАНО'Й, -а́я, -о́е **воск**-*ко т.*
ВОЩЁНЫЙ, -ая, -ое: **вощёный пол** момдолгон пол; **вощёная бума́га** мом кагаз.
ВОЩИ'НА *ж.* **1.** (*пустые соты*) вощина (*аарынын куру уясы*); **2.** (*воск*) мом.

www.bizdin.kg

ВОЩИ'ТЬ *несов. что* момдоо, мом менен сүрүү.

вóю, вóешь *и т. д. наст. вр. от* **выть.**

воюю, воюешь *и т. д. наст. вр. от* **воевáть.**

ВОЮ'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **воевáть;** 2. *прил.* согушуп жаткан, урушуп жаткан; **воюющая держáва** согушуп жаткан мамлекет.

ВОЯ'КА *м. разг. ирон.* баатыр сөрөй.

ВПАДА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **впасть;** 2. *(о реке)* куюу; 3. *(принимать оттенок)* түс алуу, өтүү; **впадáть в сúний** цвет көк түскө өтүү.

ВПАДЕ'НИЕ *ср.* куюу, куюлуу; **гóрод Гóрький стоúт при впадéнии Окú в Вóлгу** Горький шаары Оканын Волгага куюлган жеринде турат.

ВПА'ДИНА *ж.* чуңкур, кабак, ойдуң; **глазнáя впáдина** көздүн чанагы, чанак.

ВПА'ИВАТЬ *несов. см.* **впаять.**

ВПА'ЙКА *ж.* 1. *(действие)* каңдоо, каңдап жамоо, данакерлөө; 2. *(то, что впаяно)* каңдалып (данакерленип) жамалган жер.

ВПА'ЛЫЙ, -ая, -ое түшүңкү, чуңкур, батып кирген, батыңкы, сорулган, ичине кирген; **впáлые глазá** чуңкурайган көз; **впáлые щёки** ичине кирген жаак; **впáлые бокá** *(у лошади)* батыңкы каптал.

ВПАСТЬ *сов.* 1. *(стать впалым)* ичине кирүү, сорулуу, чуңкураюу, түшүү; **щёки впáли** жаагы сорулуп калган; 2. *во что, перен. (дойти до какого-л. состояния)* учуроо, жетүү, дуушар болуу; **впасть в отчáяние** аргасы түгөнүүгө дуушар болуу; **впасть в противорéчие** өзүнө өзү каршы болууга жетүү; **впасть в дéтство** *см.* **дéтство.**

ВПАЯ'ТЬ *сов. что* каңдоо, каңдап жамоо, данакерлөө.

ВПЕРВЫ'Е *нареч.* биринчи жолу, биринчи ирет, биринчи мертебе; **впервы́е в жúзни** өмүрүндө биринчи жолу.

ВПЕРЕВА'ЛКУ *нареч. разг.* теңселип, байпаңдап; **идтú вперевáлку** теңселип басуу.

ВПЕРЕГО'НКИ' *нареч.* куушуп, жарышып, кубалашып; **бежáть вперегóнки** жарышып чуркоо.

ВПЕРЁД *нареч.* 1. алга, алга карай, илгери, илгери карай; **идтú вперёд** илгери жүрүү; **двигать наýку вперёд** илимди алдыга жылдыруу; 2. *разг. (впредь)* келечекте, келирки жылдарда; **вперёд будь осторóжнее** келечекте сагыраак бол; 3. *(авансом)* мурда, оболу, алдын ала; **заплатúть вперёд** оболу төлөп коюу; ◇ **большóй шаг вперёд** чоң жетишкендик; **взад и вперёд** алга жана артка, ары-бери, илгери-кийин; **ни взад ни вперёд** алга да, артка да жылбай; илгери да, кийин да жүрбөй; ордунан жылбай; же ары, же бери болбой.

ВПЕРЕДИ' 1. *нареч. (перед кем-чем-л.)* алды жакта, илгери жакта, алдыда, алдында; **идтú впередú** алдыда жүрүү; **впередú показáлся лес** алды жакта токой көрүндү; 2. *нареч. (в будущем)* келечекте, болочокто, алдыда; **у негó ещё вся жизнь впередú** анын көрөр күнү али алдыда; 3. *предлог с род. п.* алдында; **он éхал впередú всех** ал баарынын алдында келе (бара) жатты.

ВПЕРЕМЕ'ЖКУ *нареч.* кезектешип, алмашып, кезектештирип.

ВПЕРЕМЕ'ШКУ *нареч.* аралашып, аралаштырып, чалды-куйду, баш аламан.

ВПЕРИ'ТЬ *сов. что:* **вперúть взор (взгляд)** *в кого-л., во что-л.* *бирөөнү же бир нерсени* тигиле (тике) кароо, *бирөөгө же бир нерсеге* тигилип кароо.

ВПЕЧАТЛЕ'НИЕ *ср.* көңүлдө калган из, эстелик, таасир; **произвестú впечатлéние** таасир калтыруу, көңүлдө из калтыруу; **находúться под впечатлéнием** *чего-л.* *бир нерсенин* таасиринин астында болуу.

ВПЕЧАТЛИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* бат таасирленүүчүлүк, таасирге тез берилүүчүлүк.

ВПЕЧАТЛИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое бат таасирленүүчү, таасирге тез берилүүчү.

ВПЕЧАТЛЯ'ЕМОСТЬ *ж.* бат таасир калтыргычтык.

ВПИВА'ТЬ *несов. что* өзүнө сиңирип, тартып алуу *(суюктукту)*; **впивáть звýки мýзыки** *перен.* музыканын (жагымдуу) үнүн магдырап угуу.

ВПИВА'ТЬСЯ *несов. см.* **впиться.**

В ПИ'КУ *см.* **пúка.**

ВПИ'САННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **вписáть;** 2. *прил. мат.* ичтен сызылган; **вписанный квадрáт** ичтен сызылган квадрат.

ВПИСА'ТЬ *сов. что* 1. *(внести в текст, список)* жазып коюу, ичине кошуп жазуу; 2. *мат.* жазып коюу, ичтен сызуу; **вписáть треугóльник в окрýжность** тегеректин ичине үч бурчтукту сызуу.

ВПИ'СЫВАТЬ *несов. см.* **вписáть.**

ВПИТА'ТЬ *сов. что* 1. *(влагу)* сиңирип алуу, соруп алуу; 2. *перен.* өздөштүрүү.

ВПИТА'ТЬСЯ *сов.* сиңүү; **водá впитáлась в зéмлю** суу жерге сиңип кетти.

ВПИ'ТЫВАНИЕ *ср.* сиңирүү, соруу.

ВПИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **впитáть.**

ВПИ'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **впитáться;** 2. *страд. к* **впúтывать.**

ВПИ'ТЬСЯ *сов. в кого, во что* батыруу, батырып жиберүү; **впúться когтя́ми** тырмагын батыруу; **впúться зубáми** тишин батырып жиберүү; ◇ **впúться глазáми** *в кого-что-л.* *бирөөнү же бир нерсени* теше тиктөө, *бирөөнү же бир нерсени* тикирейип кароо.

ВПИ'ХИВАТЬ *несов. см.* **впихнýть.**

ВПИХНУ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* тыгуу.

ВПЛАВЬ *нареч.* сүзүп; **перепрáвиться чéрез рекý вплавь** өзөндөн сүзүп чыгуу; **пустúться вплавь** сүзүп жөнөө.

ВПЛЕСТИ' *сов. что* кошо өрүү, кошуп өрүү; **вплестú лéнту в косý** лентаны чачка кошо өрүү.

ВПЛЕТА'ТЬ *несов. см.* **вплестú.**

ВПЛОТНУ'Ю *нареч.* 1. тыгыздап, шыкап, өтө жанаша; **сидéть вплотнýю** өтө жанаша отуруу; 2. *перен.* абдан ынта коюп, аябай, такай; **прийня́ться** *за что-л.* **вплотнýю** *бир нерсеге* аябай ынта коюп киришүү; **подойтú к вопрóсу вплотнýю** маселеге такай киришүү.

ВПЛОТЬ *частица:* **вплоть до …** … чейин; **вплоть до вéчера** кечке чейин.

ВПОВА'ЛКУ *нареч. разг.* тизилип, катардашып; **лежáть вповáлку** тизилип жатуу.

ВПОЛГО'ЛОСА *нареч.* күбүрөп, акырын үн менен, кыңылдап; **петь вполгóлоса** кыңылдап ырдоо.

ВПОЛЗА'ТЬ *несов. см.* **вползтú.**

ВПОЛЗТИ' *сов.* сойлоп *же* өрмөлөп кирүү *(внутрь)*; сойлоп *же* өрмөлөп өөдө чыгуу *(наверх)*.

ВПОЛНЕ' *нареч.* толук, абдан; **я вполнé довóлен** мен толук ыраазымын; **вполнé достáточно** толук жетишээрлик.

ВПОЛОБОРО'ТА *нареч.* жарым айланып.

ВПОЛОВИ'НУ *нареч.* жарым эсе; **вполовúну бóльше** жарым эсе көп; **убáвить рóвно вполовúну** туура жарым эсе азайтуу.

ВПОПА'Д *нареч. разг.* орду менен, так өзүн; **сказáть** *что-л.* **впопáд** *бир нерсени* орду менен айтуу, так өзүн айтуу.

ВПОПЫХА'Х *нареч. разг.* 1. *(запыхавшись)* энтигип; **он прибежáл впопыхáх** ал энтигип чуркап келди; 2. *(очень торопясь)* шашылышта, шашып-бушуп жүрүп; **впопыхáх я забы́л кнúгу дóма** мен шашылышта китепти үйдө унутуп калыптырмын.

ВПО'РУ *нареч.* чак; **сапогú мне впóру** өтүк мага чак.

ВПОРХНУ'ТЬ *сов.* 1. *(влететь)* учуп кирүү, култ этип учуп кирүү; **лáсточка впорхнýла в окнó** чабалекей терезеден култ этип учуп кирди; 2. *перен.* үлп кирип келүү.

ВПОСЛЕ'ДСТВИИ *нареч.* акырында, аягында, натыйжасында; **впослéдствии он узнáет об э́том** акырында ал бул тууралу билет.

www.bizdin.kg

ВПОТЬМА'Х *нареч.* караңгыда; **сидéть впотьмáх** караңгыда отуруу.

ВПРА'ВДУ *нареч. разг.* чын эле, ырас эле, чындыгында; **я и впрáвду э́того не знал** мен муну чын эле билген жок элем.

ВПРА'ВЕ *в знач. сказ. с неопр.* акылуу, укуктуу; **он не впрáве так поступáть** ал мындай иштөөгө акысы жок; **он впрáве трéбовать** анын талап кылууга укугу бар.

ВПРА'ВИТЬ *сов. что* киргизүү, ордуна киргизүү; **впрáвить вы́вихнутую рýку** чыккан колду киргизүү; ◇ **впрáвить мозги́** *кому-л. прост.* бирөөнү жекирип, тартипке чакыруу.

ВПРАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **впрáвить.**

ВПРА'ВО *нареч.* оңго, оң тарапка, оң жакка (*в правую сторону*); оңдо, оң тарапта, оң жакта (*в правой стороне*); **повернýть впрáво** оңго бурулуу.

В ПРАХ *см.* **прах.**

ВПРЕДЬ *нареч.* мындан ары, эми, мындан кийин; **впредь бýдьте осторóжны** мындан кийин сагыраак болуңуз.

ВПРИГЛЯ'ДКУ *нареч. разг. шутл.*: **пить чай вприглядку** кантсыз карандай чай ичүү.

В ПРИДА'ЧУ *см.* **придáча.**

ВПРИКУ'СКУ *нареч.* кантты кетип; **пить чай вприкýску** кантты кетип чай ичүү.

ВПРИПРЫ'ЖКУ *нареч.* секирип; **бежáть вприпры́жку** секирип чуркоо.

ВПРИСЯ'ДКУ *нареч.* отура калып, тура калып; **плясáть вприся́дку** отура калып, тура калып бийлөө; **он пусти́лся вприся́дку** ал отура калып, тура калып бийлей баштады.

ВПРО'ГОЛОДЬ *нареч. разг.* ачтуу-токтуу, тоёр-тойбос.

ВПРОК *нареч.* 1. (*про запас*) камдап, запас кылып; **заготóвить впрок** запас кылып (камдап) коюу; 2. (*на пользу*) марып, пайда көрүп; **э́то не пошлó емý впрок** андан ал марып кеткен жок.

ВПРОСА'К *нареч.*: **попáсть(ся) впросáк** *разг.* сызга отуруп калуу (алдануу).

ВПРОСО'НКАХ *нареч. разг.* уйкулуу көзү менен, уйку ичинде, уйкусураган боюнча.

ВПРО'ЧЕМ *союз и в знач. вводн. сл.* ошондой болсо да, бирок, балким; **вот мой совéт — впрóчем, как хоти́те** менин кеңешим ушул, бирок, өзүңүз билиңиз; **впрóчем, нет, я не пойдý** балким, жок, мен барбаймын.

ВПРЫ'ГИВАТЬ *несов. см.* **впры́гнуть.**

ВПРЫ'ГНУТЬ *сов. во что, на что* секирип чыгуу, секирип кирүү.

ВПРЫ'СКИВАНИЕ *ср.* 1. (*действие*) жиберүү; 2. *разг.* (*лекарство*) теринин астына жибериле турган суюк дары.

ВПРЫ'СКИВАТЬ *несов. см.* **впры́снуть.**

ВПРЫ'СНУТЬ *сов. что* жиберүү (*суюк дарыны теринин астына жиберүү*); **впры́снуть больнóму мышья́к** ооруга мышьяк жиберүү.

ВПРЯГА'ТЬ *несов. см.* **впрячь.**

ВПРЯГА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **впря́чься;** 2. *страд. к* **впрягáть.**

ВПРЯМЬ *вводн. сл. разг.* чын эле, ырас эле, чынында да, чындыгында да; **и впрямь давнó слéдовало за э́то дéло взя́ться** чындыгында да бул ишти эзбак эле колго алуу керек эле.

ВПРЯЧЬ *сов. кого* чегүү, кошуу; **впрячь лóшадь в телéгу** атты арабага чегүү.

ВПРЯ'ЧЬСЯ *сов.* чегилүү, кошулуу.

ВПУСК *м.* киргизүү.

ВПУСКА'ТЬ *несов. см.* **впусти́ть;** **не впускáйте егó сюдá** аны мында киргизбегиле.

ВПУСКНО'Й, -áя, -óе киргизүүчү, жиберүүчү, куюучу.

ВПУСТИ'ТЬ *сов. кого-что* киргизип жиберүү, киргизүү, кирүүгө уруксат кылуу, куюу.

ВПУСТУ'Ю *нареч. разг.* куру бекер, бекерге, курулай, натыйжасыз; **я старáлся впустýю** мен бекерге аракет кылыптырмын.

ВПУ'ТАТЬ *сов. кого-что, разг.* чатыштыруу.

ВПУ'ТАТЬСЯ *сов. разг.* чатышуу.

ВПУ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **впýтать.**

ВПУ'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **впýтаться;** 2. *страд. к* **впýтывать.**

В ПУХ *см.* **пух.**

ВПЯ'ТЕРО *нареч.* беш эсе, беш жолу, беш мертебе, беш кабат; **впя́теро бóльше** беш эсе көп.

ВПЯТЕРО'М *нареч.* бешөөлөп, бешөө болуп, беш киши болуп; **игрáть впятерóм** бешөө болуп ойноо.

ВРАГ *м.* 1. кас, душман, жоо; 2. (*противник чего-л.*) душман, каршы; **враг курéния** тамеки тартуунун каршысы.

ВРАЖДА' *ж.* кастык, душмандык, жоолук.

ВРАЖДЕ'БНО *нареч.* кастык менен, душмандык менен.

ВРАЖДЕ'БНОСТЬ *ж.* кастык, душмандык, душманчылык, жоолук.

ВРАЖДЕ'БНЫЙ, -ая, -ое кастык, душмандык; **враждéбные дéйствия** кастык аракеттер; **враждéбные отношéния** кастык мамиле.

ВРАЖДОВА'ТЬ *несов. с кем-чем* жоолашуу, жоо болуу, касташуу, кас болуу, душман болуу.

ВРА'ЖЕСКИЙ, -ая, -ое **враг** *1-ге т.*; **врáжеская áрмия** душмандын армиясы.

ВРА'ЖИЙ, -ья, -ье *уст. см.* **врáжеский;** **врáжья си́ла** душмандын күчү.

ВРАЗ *нареч. разг.* бир мезгилде, бир жолу, бирге.

ВРАЗБИ'ВКУ *нареч.* ар кайсы жеринен, баш-аягынан, аралаштырып; **спрáшивать вразби́вку таблицу умножéния** көбөйтүү таблицасынын ар кайсы жеринен суроо.

ВРАЗБРО'Д *нареч.* 1. (*врассыпную, разбредясь*) тартипсиз, ырксыз, баш аламан; **идти́ вразбрóд** баш аламан жүрүү; 2. (*недружно, врозь*) ырксыз; **дéйствовать вразбрóд** ырксыз аракеттенүү.

ВРАЗБРО'С *нареч. разг.* чачынды, чачыранды.

ВРАЗВА'ЛКУ *нареч.* теңселип, чайкалып; **идти́ вразвáлку** теңселип басуу.

ВРАЗНОБО'Й *нареч. разг.* ынтымаксыз, бирдиктүү эмес, ар кимиси өз алдынча.

ВРАЗРЕ'З *нареч.*: **идти́ вразрéз** *с чем-л.* *бир нерсеге* карама-каршы болуу, кайчы келүү.

ВРАЗРЯ'ДКУ *нареч. полигр.* сейрек кылып, ариптердин арасын ачык кылып; **набрáть слóво вразря́дку** сөздү сейрек кылып терүү.

ВРАЗУМИ'ТЕЛЬНО *нареч.* маанилүү, ачык-айкын, так.

ВРАЗУМИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое маанилүү, ачык-айкын, так; **вразуми́тельная речь** ачык-айкын сөз.

ВРАЗУМИ'ТЬ *сов. кого* эсине келтирүү, акыл айтуу; **нам нáдо егó вразуми́ть** биз аны эсине келтирүүбүз керек.

ВРАЗУМЛЯ'ТЬ *несов. см.* **вразуми́ть.**

ВРА'КИ *только мн., разг.* калп, жалган.

ВРАЛЬ *м. разг.* калпычы, жалганчы.

ВРАНЬЁ *ср. разг.* 1. (*действие*) калп айтуу, жалган айтуу, калп сүйлөө, жалган сүйлөө; 2. калп, жалган.

ВРАСПЛО'Х *нареч.* капыстан, шаштырып, камынтпай; **застáть врасплóх** капыстан үстүнөн чыгып калуу; **напáсть врасплóх** камынтпай басып калуу (кол салуу).

ВРАССЫПНУ'Ю *нареч.* таралып, алды-алдына, бет-бетине, тым-тыракай; **брóситься врассыпнýю** бет-бетинен кетип жөнөө.

ВРАСТА'НИЕ *ср.* 1. тамыр жаюу; 2. *перен.* өсүп өтүү.

ВРАСТА'ТЬ *несов. см.* **врасти́.**

ВРАСТИ' *сов.* 1. тамыр жаюу; **кóрень врос в зéмлю** тамыр жерге жайылды (орноду); 2. *перен.* өсүп өтүү.

ВРАСТЯ'ЖКУ *нареч. разг.* созулуп, созула, сулап, керилип-чоюлуп; **упáсть врастя́жку** созулуп жыгылуу.

www.bizdin.kg

ВРАТА' *только мн., уст.* капка, дарбаза.

ВРАТА'РЬ *м.* вратарь (*футбол, хоккей оюндарында дарбазаны коргоочу футбол командасынын, хоккей командасынын мүчөсү*).

ВРАТЬ *несов. разг.* калп айтуу, жалган айтуу, калп сүйлөө, жалган сүйлөө.

ВРАЧ *м.* врач; **главный врач** башкы врач; **женщина-врач** аял врач; **зубной врач** тиш врачы; **районный врач** райондук врач; **позвать врача** врачты чакыруу.

ВРАЧЕ'БНЫЙ, -ая, -ое **врач**-*ка п.*; врачтык; **врачебная помощь** врачтын жардамы; **врачебный осмотр** врачтын кароосу; **врачебная практика** врачтык практика.

ВРАЩА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое айландыруучу, тегеретүүчү; **вращательные движения** айландыруучу кыймылдар, тегеретүүчү кыймылдар.

ВРАЩА'ТЬ *несов. что* айландыруу, тегеретүү; **вращать колесо** дөңгөлөктү тегеретүү.

ВРАЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. айлануу, тегеренүү; **земля вращается вокруг солнца** жер күндүн тегерегинде айланат; 2. *перен.* дайыма болуу, көп болуу; **вращаться среди молодёжи** жаштардын арасында дайыма болуу.

ВРАЩЕ'НИЕ *ср.* айлануу, айландыруу, тегеренүү, тегеретүү; **вращение колеса** дөңгөлөктүн айланышы; **вращение планет вокруг солнца** планеталардын күндүн тегерегинде айланышы.

ВРЕД *м.* зыян, залал; **причинить вред** зыян келтирүү; **во вред** *кому-чему-л. бирөөгө же бир нерсеге* зыян келтирүү.

ВРЕДИ'ТЕЛЬ *м.* зыянкеч.

ВРЕДИ'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **вредитель**-*ге п.*; зыянкечтик.

ВРЕДИ'ТЕЛЬСТВО *ср.* зыянкечтик, кыянатчылык.

ВРЕДИ'ТЬ *несов. кому-чему* зыян кылуу, зыян келтирүү.

ВРЕ'ДНО 1. *нареч.* зыяндуу, зыян; **курение вредно действует на организм** тамеки тартуу организмге зыян келтирет; 2. *безл. в знач. сказ.* зыян; **это вредно для здоровья** бул ден соолукка зыян.

ВРЕ'ДНОСТЬ *ж.* зыяндуулук; **вредность курения** тамеки тартуунун зыяндуулугу.

ВРЕ'ДНЫЙ, -ая, -ое зыяндуу, зыян келтирүүчү; **вредная привычка** зыяндуу адат.

ВРЕДОНО'СНЫЙ, -ая, -ое зыян келтирүүчү, зыянга учуратуучу.

ВРЕ'ЗАТЬ *сов. что* оюп коюу, оюп орнотуу; **врезать замок в дверь** эшикти оюп кулпу орнотуу.

ВРЕЗА'ТЬ *несов. см.* **врезать.**

ВРЕ'ЗАТЬСЯ *сов.* 1. жиреп кирүү; **лодка врезалась в берег** кайык жээкке жиреп кирип барды; 2. *перен.* (*ворваться*) жарып кирүү; **конница врезалась в неприятельские ряды** атчандар душмандардын арасына жарып кирип барды; 3. *перен.* (*запечатлеться*) ойдо калуу, ойдо бекем орноп калуу; **врезаться в память** көңүлдө орноп калуу.

ВРЕЗА'ТЬСЯ *несов. см.* **врезаться.**

ВРЕМЕНА' *мн.* убакыттар, заман.

ВРЕМЕНА'МИ *нареч.* кез-кезде, кайсы бир убакта; **временами у меня ноет старая рана** менин эски жаракатым кез-кезде сыздайт.

ВРЕ'МЕННО *нареч.* убактылуу, убактысынча; **временно исполняющий обязанности директора** директордун милдетин убактылуу аткаруучу.

ВРЕМЕННО'Й, -ая, -ое **время**-*га п.*; **временная связь между двумя событиями** эки окуянын арасындагы убакыт менен белгилей турган байланыш.

ВРЕ'МЕННЫЙ, -ая, -ое убактылуу; **временная работа** убактылуу иш; ◇ **временное правительство** *ист.* убактылуу өкмөт.

ВРЕМЕНЩИ'К *м. ист.* временщик (*үстөмдүк кылуучу адамдын колдоосунун натыйжасында кокустан бийликке жеткен киши*).

ВРЕ'МЯ *ср.* 1. убакыт, убак; **в указанное время** көрсөтүлгөн убакытта; **уехать на время** убактылуу кетүү, убактысынча кетүү; **время истекло** убакыт бүттү; **у меня нет времени зайти к вам** силердикине кирүүгө менин убактым жок; 2. (*эпоха*) доор, заман; **во времена Петра I** Пётр I-нин заманында; 3. (*определённая пора*) маал, мезгил, убакыт; **времена года** жыл мезгилдери; **время покоса** орок маалы; **рабочее время** жумуш маалы, жумуш убактысы; **свободное время** бош убакыт; 4. *грам.* чак; **настоящее время** учур чак; **будущее время** келер чак; **прошедшее время** өткөн чак; ◇ **сколько времени?** саат канча?; **с течением времени** бир канча убактан кийин; **по временам** *или* **временами** кез-кезде, анда-санда; **время от времени** анда-санда; **время ждёт** *или* **время терпит** далай убакыт бар; **время не ждёт** убакыт күтүп турбайт, убакыт шашылыш, убакыт тар; **время покажет** убагында көрөрбүз; **в своё время** 1) (*о прошлом*) баягыда; 2) (*о будущем*) келечекте, өз убагында; **со временем** бара-бара, маалы келгенде; **до сего времени** ушул убакка чейин; **всё время** ар дайым, ар качан, ар убак, дайыма; **тем временем** ацгыча; **до поры до времени** убактысы келгенче, убактынча; **в одно прекрасное время** бир убакытта, бир кезде; **в то время как** -ганда, -ган кезде; **в то же время** ошол эле убакытта; ошону менен катар; **на время** убактынча; **не отставать от времени** турмуштан артта калбоо; **располагать временем** убактысы, чолоосу болуу; **убивать время** убакыт өткөрүү, узун жолду кыскартуу; **тратить напрасно время** убакытты бекерге өткөрүү.

ВРЕМЯИСЧИСЛЕ'НИЕ *ср.* убакытты эсептөө (*календарь убактысын эсептөө жолу*).

ВРЕМЯ'НКА *ж. разг.* (*печка*) убактылуу коюлган темир меш.

ВРЕМЯПРЕПРОВОЖДЕ'НИЕ *ср.* күн өткөрүү, убакыт өткөрүү.

ВРО'ВЕНЬ *нареч. с чем* тепетең, бирдей; **вровень с краями** четтери менен тепетең.

ВРО'ДЕ 1. *предлог с род. п.* сыяктуу, окшош, окшоп; **он вроде тебя увлекается футболом** ал сага окшоп, футболго кызыгып жүрөт; 2. *частица разг.* -гандай болуу; **я его, вроде, видел** мен аны көргөндөй болдум.

ВРОЖДЁННЫЙ, -ая, -ое тубаса; **врождённый талант** тубаса талант.

В РО'ЗНИЦУ *см.* **розница.**

ВРОЗЬ *нареч.* айрым, айрым-айрым; **жить врозь** айрым туруу.

вру, врёшь *и т. д. наст. вр. от* **врать.**

ВРУБ *м. горн.* вруб (*кенди казып уратууу оңой болсун үчүн, аны узун үңкүр кылып казган жарака*).

ВРУБА'ТЬ *несов. см.* **врубить.**

ВРУБА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **врубиться;** 2. *страд. к* **врубать.**

ВРУБИ'ТЬ *сов. что* кертилген, оюлган жерге экинчи нерсени орнотуу.

ВРУБИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*проникнуть рубя*) оюп жетүү; **врубиться в каменную породу** таш тектерине оюп жетүү; 2. *перен.* жарып кирүү; **конница врубилась в ряды неприятеля** аттуу аскерлер душмандын катарын жарып кирди.

ВРУ'БОВЫЙ, -ая, -ое: **врубовая машина** врубовая машина (*кен каза турган машина*).

ВРУКОПА'ШНУЮ *нареч.* койгулашып, салгылашып, чабышып; **драться врукопашную** салгылашып урушуу.

ВРУН *м. разг.* калпычы, жалганчы.

ВРУ'НЬЯ *женск. р.: к* **врун.**

ВРУЧА'ТЬ *несов. см.* **вручить.**

ВРУЧЕ'НИЕ *ср.* тапшыруу, берүү, тапшырылуу, берилүү; **вручение награды** сыйлык берүү.

ВРУЧИ'ТЬ *сов. что кому* тапшыруу, берүү; **вручить повестку** повестка тапшыруу; **вручить свою судьбу** *кому-л. перен.* өз тагдырын ишенип *бирөөгө* тапшыруу.

www.bizdin.kg

ВРУЧНУ'Ю *нареч.* кол менен.
ВРЫВА'ТЬ *несов. см.* **врыть.**
ВРЫВА'ТЬСЯ *несов. см.* **ворва́ться.**
ВРЫТЬ *сов. что* казып киргизүү, казып орнотуу; **врыть столб в зёмлю** жерди казып мамы орнотуу.
ВРЫ'ТЬСЯ *сов.* казып кирүү, казып орношуу.
ВРЯ'Д ЛИ *частица* ай-ай, болор бекен, кайдан эле; **вря́д ли он придёт** ал келер бекен, ай-ай келер бекен.
ВС- *приставка. бул каткалаң үнсүздөрдүн алдында «вз-»дын ордуна жазылат; мис.* **вспры́гнуть** ыргып минүү, секирип чыгуу, ыргып чыгуу, секирип минүү.
ВСАДИ'ТЬ *сов. что, прост.* саюу, чанчуу, малып алуу, атып киргизүү, бир чаап орнотуу; **всади́ть топо́р в бревно́** балтаны устунга бир чаап орнотуу; **всади́ть пу́лю в стёну** окту дубалга атып киргизүү.
ВСА'ДНИК *м.* атчан, атчан киши.
ВСА'ДНИЦА *женск. р. к* **вса́дник.**
ВСА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **всади́ть.**
ВСА'СЫВАНИЕ *ср.* соруу, сиңдирүү, сиңирүү.
ВСА'СЫВАТЬ *несов. см.* **всоса́ть.**
ВСА'СЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **всоса́ться; 2.** *страд. к* **вса́сывать.**
ВСЕ *мест. опред.* **1.** бардык, баары, баарысы; **2.** *в знач. сущ.* баары, баарысы; **все пришли́** баары келишти.
ВСЁ I 1. *мест. ср. от* **весь; 2.** *в знач. сущ. ср.* баары, баарысы, бардык нерсе; **всё его́ ра́довало** аны бардык нерсе кубандырды; **всего́ понемно́гу** баарынан аз-аздан.
ВСЁ II 1. *нареч.* (*всегда, постоянно*) ар дайым, дайыма эле; **он всё бо́лен** ал ар дайым эле оору; **2.** *нареч.* (*до сих пор*) алигиче, эмгиче эле, эмдигиче эле; **дождь всё ещё идёт** жамгыр эмгиче эле жаап жатат; **3.** *нареч. при сравн. ст.* уламдан-улам; **всё бо́лее и бо́лее** уламдан-улам; **пого́да всё лу́чше и лу́чше** аба ырайы уламдан-улам жакшы; **4.** *нареч.* (*только, лишь*) ушунун бардыгы (баарына); **а всё из-за тебя́** ушунун бардыгы сенден; **э́то всё вы винова́ты** ушунун баарына сиз күнөөлүүсүз; **5.** *в знач. противит. союза* (*однако, тем не менее*) ошого карабай, баары бир, ошондой болсо да; **как ни стара́ется, всё не выхо́дит** кандай аракет кылса да, баары бир, эч нерсе чыкпай жатат; ◇ **всё же, всё ж** ошондой болсо да; бирок да.
ВСЕ- *татаал сөздөрдүн «бардыгын кучагына алуучу, барыга таралуучу, жайылтылуучу» деген маанини берүүчү биринчи бөлүгү; мис.*: **всесою́зный** бүткүл союздук; **всео́бщий** жалпы, текши.
ВСЕВЕ'ДУЩИЙ, -ая, -ее *разг.* капкайдагыны билген, билбегени жок.
ВСЕВЛА'СТИЕ *ср.* бардык жерге таралган бийлик.
ВСЕВОЗМО'ЖНЫЙ, -ая, -ое түрдүү, ар түрдүү, түрдүү-түрдүү.
ВСЕГДА' *нареч.* дайыма, ар качан, ар убакытта; **он всегда́ вы́держан и споко́ен** ал ар убакытта токтоо жана сабырдуу; ◇ **всегда́ гото́в!** дайыма даяр!
ВСЕГДА'ШНИЙ, -яя, -ее *разг.* ар убакытта боло турган, кадимки; **всегда́шний гость** ар убакытта боло турган конок.
ВСЕГО' *нареч.* **1.** (*итого*) бардыгы, жамысы, кошкондо; **всего́ израсхо́довано сто рубле́й** бардыгы жүз сом каражатталды; **2.** (*только, лишь*) бар болгону, араң эле; **рабо́та начала́сь всего́ два ме́сяца наза́д** иш бар болгону мындан эки ай мурун башталды; ◇ **всего́-на́всего** *разг.* бар болгону; **всего́-то** ушул эле; **то́лько и всего́** ушул эле, ушул гана.
всего́ *мест. род. и вин. п. от* **весь, всё I.**
ВСЕЗНА'ЙКА *м. и ж. разг. ирон.* билгичсинген адам (*өзү билбесе да, «баарын билемин» деп ойлоочу адам*).
всей *мест. род., твор. и предл. п. от* **вся.**
ВСЕЛЕ'НИЕ *ср.* көчүрүп киргизүү, киргизүү (*мис. үйгө*).
ВСЕЛЕ'ННАЯ *ж.* **1.** (*мироздание*) аалам; **2.** (*вся земля*) жер жүзү, дүйнө.
ВСЕЛИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого* көчүрүп киргизүү, киргизүү; **в кварти́ру всели́ли но́вого жильца́** квартирага жаңы адамды киргизишти; **2.** *что, перен.* (*внушить*) туудуруу; **его́ слова́ всели́ли в нас уве́ренность** анын сөзү бизде ишенимдүүлүк туудурду.
ВСЕЛИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** кирүү, көчүп кирүү; **2.** *перен.* туулуу; **наде́жда всели́лась в его́ се́рдце** анын жүрөгүндө үмүт туулду (*пайда болду*).
ВСЕЛЯ'ТЬ *несов. см.* **всели́ть.**
ВСЕЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **всели́ться; 2.** *страд. к* **вселя́ть.**
всем *мест.* 1) *твор. п. от* **весь, всё I;** 2) *дат. п. от* **все.**
всём (обо всём) *мест. предл. п от* **весь, всё I.**
ВСЕМЕ'РНО *нареч.* бардык чаралар менен, бардык мүмкүнчүлүктөр менен, бардык күч менен; **всеме́рно помога́ть** *кому-л.* *бирөөгө* бардык күчү менен жардам берүү.
ВСЕМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое бардык чаралар менен, бардык күч менен, бардык мүмкүнчүлүктөр менен; **всеме́рное соде́йствие** бардык күч менен кол кабыш кылуу.
ВСЕ'МЕРО *нареч.* жети эсе, жети жолу, жети мертебе, жети кабат; **все́меро бо́льше предполага́емого** болжолдогондон жети эсе көп.
ВСЕМЕРО'М *нареч.* жетөөлөшүп, жетөөлөп, жетөө болуп, жети киши болуп; **мы рабо́тали всемеро́м** биз жетөөлөшүп иштедик.
все́ми *мест. твор. п. от* **все.**
ВСЕМИ'РНО-ИСТОРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое бүтүн дүйнөлүк-тарыхый; **всеми́рно-истори́ческое значе́ние Вели́кой Октя́брьской социалисти́ческой револю́ции** Улуу Октябрь Социалисттик Революциясынын бүтүн дүйнөлүк-тарыхый мааниси.
ВСЕМИ'РНЫЙ, -ая, -ое жалпы дүйнөлүк, бүтүн (бүткүл) дүйнөлүк; **всеми́рная исто́рия** бүтүн дүйнөлүк тарых; **Всеми́рный конгре́сс сторо́нников ми́ра** Тынчтыкты жактоочулардын Бүткүл дүйнөлүк Конгресси.
ВСЕМОГУ'ЩЕСТВО *ср.* кудурет, бардыгы колдон келүүчүлүк, бардыгын бийлөөчүлүк.
ВСЕМОГУ'ЩИЙ, -ая, -ее кудуреттүү, бардыгы колдон келген, бардыгын бийлеген.
всему́ *мест. дат. п. от* **весь, всё I.**
ВСЕНАРО'ДНЫЙ, -ая, -ое жалпы элдик, бүтүн элге тиешелүү; **всенаро́дное достоя́ние** жалпы элдик энчи.
ВСЕО'БЩИЙ, -ая, -ее жалпы, текши; **всео́бщее избира́тельное пра́во** жалпы шайлоо укугу; **всео́бщая во́инская обя́занность** жалпы аскердик милдет.
ВСЕО'БЩНОСТЬ *ж.* жалпылык, текшилик.
ВСЕОБЪЕ'МЛЮЩИЙ, -ая, -ее бардыгын ичине алуучу, бардыгын кучагына алуучу.
ВСЕОРУ'ЖИЕ *ср.*: **во всеору́жии** даяр болуп, толук ээ болуп; **во всеору́жии зна́ний** билимдерге толук ээ болуп.
ВСЕПОБЕЖДА'ЮЩИЙ, -ая, -ее бардыгын жеңүүчү.
В СЕРДЦА'Х *см.* **се́рдце.**
ВСЕРОССИ'ЙСКИЙ, -ая, -ое бүткүл россиялык; **всеросси́йская учи́тельская конфере́нция** бүткүл россиялык мугалимдер конференциясы.
ВСЕРЬЁЗ *нареч. разг.* оюну жок, чын эле, оюн эмес; **приня́ть** *что-л.* **всерьёз** *бир нерсени* чын көрүү.
ВСЕСИ'ЛИЕ *ср.* чектелбеген бийлик, аябаган күчтүүлүк.
ВСЕСИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое чектелбеген бийликтүү, абдан күчтүү.
ВСЕСОЮ'ЗНЫЙ, -ая, -ое бүткүл союздук; **Всесою́зный Ле́нинский Коммунисти́ческий Сою́з Молодёжи** Бүткүл Союздук Ленинчил Коммунисттик Жаштар Союзу; **Всесою́зный съезд Сове́тов** *ист.* Советтердин Бүткүл Союздук Съезди.

www.bizdin.kg

ВСЕСТОРО'ННЕ *нареч.* бардык жагынан; **всесторóнне обсудúть вопрóс** маселени бардык жагынан талкуулоо.
ВСЕСТОРО'ННИЙ, -яя, -ее бардык жагынан; **всесторóннее развúтие** бардык жагынан өстүрүү (өсүү).
ВСЁ-ТАКИ *частица и союз* ошондой болсо да, кандай кылганда да, кандай кылган менен, ага карабастан; **а всё-таки я прав** ошондой болсо да, меники чын.
ВСЕУСЛЫ'ШАНИЕ *ср.*: **во всеуслы́шание** жалпыга угуза; **сказáть во всеуслы́шание** жалпыга кабарландыра айтуу, баарыга угузуп жарыялоо, элдин алдында айтуу.
всех *мест. род., вин. и предл. п. от* **все.**
ВСЕЦЕ'ЛО *нареч.* бүтүндөй, бүт бойдон; **он всецéло прéдан дéлу** ал ишке бүтүндөй берилген.
ВСЕЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое бардык эле нерсени жей турган; **всеядное живóтное** бардык эле нерсени жей турган айбан.
В СИ'ЛУ *см.* **сила.**
ВСКА'КИВАТЬ *несов. см.* **вскочúть.**
ВСКА'ПЫВАТЬ *несов. см.* **вскопáть.**
ВСКАРА'БКАТЬСЯ *сов. разг.* өрмөлөп чыгуу, тырмышып чыгуу; **вскарáбкаться на скалý** аскага тырмышып чыгуу.
ВСКАРА'БКИВАТЬСЯ *несов. см.* **вскарáбкаться.**
ВСКА'РМЛИВАНИЕ *ср.* багып өстүрүү, багуу, тарбиялоо.
ВСКА'РМЛИВАТЬ *несов. см.* **вскормúть.**
ВСКАЧЬ *нареч.* чаап, чугоюп; **нестúсь вскачь** чаап жөнөө.
ВСКИ'ДЫВАТЬ *несов. см.* **вскúнуть.**
ВСКИ'НУТЬ *сов. что* 1. шап эттирип, көтөрүп салуу, көтөрүп коюу; **вскúнуть мешóк на плечó** капты желкесине көтөрүп салуу; 2. *перен.* тез көтөрүү, силкип көтөрүү; **вскúнуть гóлову** башты силкип көтөрүү.
ВСКИПА'ТЬ *несов. см.* **вскипéть.**
ВСКИПЕ'ТЬ *сов.* 1. кайноо; **водá вскипéла** суу кайнады; 2. *перен. разг.* ачуулануу, жаалы чыгуу, кыжыры кайноо; **вскипéть негодовáнием** кыжыры кайнап ачуулануу.
ВСКИПЯТИ'ТЬ *сов. что* кайнатуу; **вскипятúть вóду** сууну кайнатуу.
В СКЛА'ДЧИНУ *см.* **склáдчина.**
ВСКЛОКО'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое саксайган, апсайган, бапсайган; **всклокóченные вóлосы** саксайган чач.
ВСКЛОКО'ЧИТЬ *сов. что, разг.* саксайтуу, апсайтуу, бапсайтуу.
ВСКОЛЫХНУ'ТЬ *сов.* 1. *что* чайпалтуу, ыргалтуу, жайкалтуу, ыргоо; **вéтер всколыхнýл пшенúцу** шамал буудайды ыргалтты; 2. *кого-что, перен.* сезимин козгоо; умтулушун көбөйтүү, кыймылга келтирүү; дүрбөлөң түшүрүү, дүрбөлөңдөтүү.
ВСКОЛЫХНУ'ТЬСЯ *сов.* 1. термелүү, чайпалуу; 2. *перен.* калкылдоо, кыймылга келүү; **нарóдные мáссы всколыхнýлись** эл массалары кыймылга келишти.
ВСКОЛЬЗЬ *нареч.* үстүртөдөн, тие (*кетүү, өтүү*); **вскользь упомянýть** *о чём-л. бир нерсе жөнүндө* эске сала өтүү.
ВСКОПА'ТЬ *сов. что* казуу; **вскопáть огорóд** огородду казуу.
ВСКО'РЕ *нареч.* бат эле, тез эле; **он вскóре вернýлся домóй** ал бат эле үйгө кайтты.
ВСКОРМИ'ТЬ *сов. кого* 1. багып өстүрүү, багуу; **вскормúть ребёнка грýдью** баланы эмчек эмизип багуу; 2. *перен.* (*воспитать*) багып тарбиялоо, тарбиялоо.
ВСКО'РОСТИ *нареч. разг.* бир аздан кийин.
ВСКОЧИ'ТЬ *сов.* 1. *на кого-что, во что* секирип чыгуу, каргып чыгуу, ыргып чыгуу; **вскочúть на лóшадь** атка секирип минүү; **вскочúть в вагóн** вагонго секирип чыгуу; 2. (*быстро подняться*) ыргып туруу; **вскочúть с мéста** ордунан ыргып туруу; ◇ **у негó на лбу вскочúла шúшка** маңдайы томуя түштү (*бат эле шишип түштү*).
ВСКРИ'КИВАТЬ *несов. см.* **вскрúкнуть.**
ВСКРИ'КНУТЬ *однокр.* кыйкырып жиберүү.
ВСКРИЧА'ТЬ *сов.* кыйкырып айтып берүү.
ВСКРУЖИ'ТЬ *сов.*: **вскружúть гóлову** башын айландыруу; **успéх вскружúл емý гóлову** жетишкендик (ийгилик) анын башын айландырды.
ВСКРУЖИ'ТЬСЯ *сов.*: **головá вскружúлась** баш айланды.
ВСКРЫВА'ТЬ *несов. см.* **вскрыть.**
ВСКРЫВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вскры́ться;** 2. *страд. к* **вскрывáть.**
ВСКРЫ'ТИЕ *ср.* 1. (*напр. пакета, посылки*) ачуу, ачып көрүү (*мис. посылканы*); 2. *мед.* союу, жаруу, союп көрүү; **вскры́тие трýпа** өлүктү союу; **вскры́тие нары́ва** жараны жаруу; 3. *перен.* табуу, ачуу, билүү (*мис. кемчиликти*).
ВСКРЫТЬ *сов. что* 1. (*распечатать, открыть*) ачуу, ачып көрүү; 2. *мед.* союу, жаруу, союп көрүү; 3. *перен.* табуу, ачуу, билүү; **вскрыть недостáтки** кемчиликтерди табуу.
ВСКРЫ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*о нарыве*) жарылуу; 2. (*о реке — от льда*) арылуу, тазалануу; **рекá вскры́лась** дарыя муздан тазаланды (арылды); 3. *перен.* (*обнаружиться*) табылуу, ачылуу, билинүү (*мис. кемчилик*).
ВСЛАСТЬ *нареч. разг.* жыргагыча, кангыча (*толук канааттангангa чейин*).
ВСЛЕД 1. *нареч.* (*следом*) удаа эле, кийин, изи менен; **вслед за пéрвой колóнной вы́ступила вторáя** биринчи колоннадан кийин экинчиси удаа эле жолго чыкты; 2. *предлог с дат. п.* артынан; **он смотрéл вслед пóезду** ал поезддин артынан карады.
ВСЛЕ'ДСТВИЕ *предлог с род. п.* натыйжасында, себептүү, себеп болуп; **вслéдствие болéзни** оорунун натыйжасында.
ВСЛЕПУ'Ю *нареч.* көрбөстөн, акылга салбастан, анык билбестен; **дéйствовать вслепýю** анык билбестен аракет кылуу.
ВСЛУХ *нареч.* угуза, үн чыгарып; **читáть вслух** угуза окуу, үн чыгарып окуу.
ВСЛУ'ШАТЬСЯ *сов. во что* көңүл коюп угуу, көңүл коюп тыңшоо, ыкылас менен кулак салуу, ыкылас менен угуу.
ВСЛУ'ШИВАТЬСЯ *несов. см.* **вслýшаться.**
ВСМА'ТРИВАТЬСЯ *несов. см.* **всмотрéться.**
ВСМОТРЕ'ТЬСЯ *сов. в кого, во что* тиктөө, көзүн айырбай кароо.
ВСМЯ'ТКУ *нареч.*: **яйцó всмя́тку** чала бышкан жумуртка.
ВСО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **всýнуть.**
ВСОСА'ТЬ *сов. что* соруу, сиңдирүү, синирүү; ◇ **всосáть** *что-л.* **с молокóм мáтери** *бир нерсени* эне сүтү менен сөөгүнө сиңдирүү.
ВСОСА'ТЬСЯ *сов.* сорулуу, сиңдирилүү; **водá всосáлась в зéмлю** суу жерге сиңди.
ВСПА'ИВАТЬ *несов. см.* **вспоúть.**
ВСПА'РЫВАТЬ *несов. см.* **вспорóть.**
ВСПА'ХАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **вспахáть;** 2. *прил.* айдалган, соколонгон.
ВСПАХА'ТЬ *сов. что* айдоо, соколоо; **вспахáть пóле трáктором** талааны трактор менен айдоо.
ВСПА'ХИВАТЬ *несов. см.* **вспахáть.**
ВСПА'ШКА *ж.* айдоо; **зя́блевая вспáшка** тоңдурма айдоо; **глубóкая вспáшка** терең айдоо.
ВСПЕ'НИТЬ *сов. что* көбүктөнтүү, көбүртүү; **вспéнить мы́льную вóду** самындуу сууну көбүртүү; ◇ **вспéнить конá** атты кара терге түшүрүү, аттан көк буу чыгаруу.
ВСПЕ'НИТЬСЯ *сов.* көбүктөнүү.
ВСПЛАКНУ'ТЬ *сов. разг.* кичине ыйлоо, көз жашы кылуу.

www.bizdin.kg

ВСПЛЕСК *м.* чулп эткен дабыш, чалп эткен дабыш.

ВСПЛЁСКИВАТЬ *несов. см.* **всплесну́ть.**

ВСПЛЕСНУ'ТЬ *сов.*: **всплесну́ть рука́ми** колун серпип жиберүү (*өкүнгөндө, таң калганда*).

ВСПЛЫВА'ТЬ *несов. см.* **всплыть.**

ВСПЛЫТЬ *сов.* 1. (*на поверхность*) калкып чыгуу, калкуу; 2. *перен.* (*обнаружиться*) билинүү, ачылуу; **недочёты всплы́ли нару́жу** жетишпегендиктер билинди (белгилүү болду).

ВСПОИ'ТЬ *сов. кого* 1. сүт ичирүү, сүт берип багуу; **вспои́ть телёнка** музоого сүт ичирүү; 2. *перен.* (*вырастить*) тарбиялап өстүрүү, ичирип-жедирип өстүрүү.

ВСПОЛОШИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* тополоңдогуу, чак-челекей түшүрүү.

ВСПОЛОШИ'ТЬСЯ *сов. разг.* тополоңдоо, чак-челекей түшүү.

ВСПОМИНА'ТЬ *несов. см.* **вспо́мнить.**

ВСПОМИНА'ТЬСЯ *несов. см.* **вспо́мниться.**

ВСПО'МНИТЬ *сов. кого-что, о ком-чём* эстөө, эске түшүрүү; **вспо́мнить про́шлое** өткөн-кеткенди эске түшүрүү; **вспо́мнить о ва́жном де́ле** орчундуу ишти эстөө.

ВСПО'МНИТЬСЯ *сов.* эске түшүү; **мне вспо́мнилась одна́ пе́сня** менин эсиме бир ыр түштү.

ВСПОМОГА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жардамчы, көмөкчү; **вспомога́тельный глаго́л** *грам.* жардамчы этиш.

ВСПОМЯНУ'ТЬ *сов. разг. см.* **вспо́мнить.**

ВСПОРО'ТЬ *сов. что, разг.* сөгүү, жаруу; **вспоро́ть мешо́к** мешокту сөгүү.

ВСПОРХНУ'ТЬ *сов.* бырп этип учуу; **пти́чка вспорхну́ла и улете́ла** чымчык бырп этип учуп кетти.

ВСПОТЕ'ТЬ *сов.* тердөө, тердеп кетүү.

ВСПРЫ'ГИВАТЬ *несов. см.* **вспры́гнуть.**

ВСПРЫ'ГНУТЬ *сов. на кого-что* ыргып минүү, ыргып чыгуу, секирип чыгуу, секирип минүү.

ВСПРЫ'СКИВАНИЕ *ср.* суу бүркүп нымдоо, суу сээп нымдоо.

ВСПРЫ'СКИВАТЬ *несов. см.* **вспры́снуть.**

ВСПРЫ'СНУТЬ *сов. что* 1. (*смочить*) суу бүркүп нымдоо, суу сээп нымдоо, суу бүркүү; **вспры́снуть цветы́ водо́й** гүлдөргө суу бүркүү; 2. *перен. разг.* (*отметить пирушкой*) куттуктап жууш (*мис. жаңы кийимди*).

ВСПУ'ГИВАТЬ *несов. см.* **вспугну́ть.**

ВСПУГНУ'ТЬ *сов. кого-что* чочутуу, чочутуп жиберүү, чочутуп учуруу, чочутуп качыруу.

ВСПУХА'ТЬ *несов. см.* **вспу́хнуть.**

ВСПУ'ХНУТЬ *сов.* көбүү, көөп чыгуу, шишүү, шишип чыгуу.

ВСПУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **вспу́чить.**

ВСПУ'ЧИВАТЬСЯ *несов. см.* **вспу́читься.**

ВСПУ'ЧИТЬ *сов. безл.* көбүү, көөп чыгуу, чандыйып көбүү; **у больно́го вспу́чило живо́т** оорулуун ичи көөп чыкты.

ВСПУ'ЧИТЬСЯ *сов. разг.* көөп чыгуу, чандыйып көбүү.

ВСПЫЛИ'ТЬ *сов.* кызаңдап кетүү, туталанып кетүү.

ВСПЫ'ЛЬЧИВОСТЬ *ж.* каны кызуулук, бат ачуулануучулук, күйкөлөктөнмөлүк.

ВСПЫ'ЛЬЧИВЫЙ, -ая, -ое ачуусу чукул, ачуулуу, күйкөлөктөнмө.

ВСПЫ'ХИВАТЬ *несов. см.* **вспы́хнуть.**

ВСПЫ'ХНУТЬ *сов.* 1. (*загореться*) жалбырт дей түшүү, от алуу, от чыгуу; **вспы́хнул пожа́р** өрт чыкты; 2. *перен.* (*внезапно начаться*) чыга түшүү; **вспы́хнула война́** согуш чыга түштү; 3. (*покраснеть*) кызарып кетүү, кызаруу; 4. (*прийти в возбуждение*) туталанып кетүү, ачууланып кетүү, ачуулануу; **вспы́хнуть гне́вом** кыжыры кайнап, туталанып кетүү.

ВСПЫ'ШКА *ж.* 1. дүрт этип күйүп кетүү, дүрт этүү; **вспы́шка по́роха** ок-дарынын (порохтун) дүрт этип күйүп кетиши; 2. *перен.* тез эле башталып кетүү; 3. *перен.* ачуунун келе түшүшү, туталаныш.

ВСПЯТЬ *нареч. уст.* кетенчиктеп, артына карай, артка.

ВСТАВА'НИЕ *ср.* туруу, ордундан туруу; **ра́ннее встава́ние** эрте туруу; **почти́ть чью-л. па́мять встава́нием** өлгөн бирөөнү эске алып ордунарынан туруу.

ВСТАВА'ТЬ *несов. см.* **встать.**

ВСТА'ВИТЬ *сов. что* 1. коюу, салуу, киргизе коюу, арасына коюу (салуу), ичине коюу (салуу); **вста́вить в ра́му стекло́** айнекти рамага коюу; **вста́вить зу́бы** тиш коюу, тиш салуу; 2. *перен.* кыстыруу; **вста́вить сло́во в разгово́р** сөз арасына сөз кыстыруу.

ВСТА'ВКА *ж.* 1. (*действие*) киргизип коюу, ичине коюу (салуу), арасына коюу (салуу); 2. (*вписанный текст*) вставка (*арасына жазып киргизилген текст*); 3. (*у женского платья*) арасына курап тигилген.

ВСТАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **вста́вить.**

ВСТАВНО'Й, -а́я, -о́е коюлма, кириндн; **вставна́я ра́ма** коюлма рама; **вставны́е зу́бы** коюлма тиштер.

В СТАРИНУ' *см.* **старина́.**

ВСТАРЬ *нареч. уст.* эски убакта, байыркы убакта.

ВСТАТЬ *сов.* 1. (*подняться на ноги*) туруу; **встать с ме́ста** ордунан туруу; **встать с посте́ли** төшөктөн туруу; **встать из-за стола́** столдон туруу; 2. (*ступить на что-л.*) чыгып туруу; **встать на стул** стулдун үстүнө чыгып туруу; 3. *перен.* (*выздороветь*) туруу (*айыгып туруу*); **он встал по́сле до́лгой боле́зни** ал узак оорудан кийин турду; 4. *перен.* (*подняться на борьбу, сплотиться*) көтөрүлүү; **встать на защи́ту ро́дины** родинаны коргоого көтөрүлүү; 5. *перен.* (*возникнуть*) туулуу, чыгуу, келип чыгуу; **встал вопро́с** маселе келип чыкты; 6. *разг.* (*уместиться*) батуу, сыюу; **э́тот шкаф здесь не вста́нет** бул шкаф бул жерге батпайт; 7. (*приступить к чему-л.*) киришүү, туруу; **встать на карау́л** караулга туруу; ◇ **со́лнце вста́ло** күн чыкты; **река́ вста́ла** өзөн тоңуп калды.

ВСТРЕВО'ЖИТЬ *сов. кого-что* кооптонтуу, тынчсыздантуу, санаасын алагды кылуу.

ВСТРЕВО'ЖИТЬСЯ *сов.* кооптонуу, тынчсыздануу, санаасы алагды болуу.

ВСТРЁПАННЫЙ, -ая, -ое *разг.* уйпаланган, саксайган; **встрёпанная голова́** саксайган баш; ◇ **встал (вскочи́л) как встрёпанный** ыргып (бирөө ойготкондой, көзү чайыттай ачылып) ордунан туруу.

ВСТРЕПЕНУ'ТЬСЯ *сов.* 1. талпынуу, силкинүү; **пти́ца встрепену́лась** куш талпынды; 2. *перен.* селт этип кетүү, дирт этип кетүү; дирт этип, согуп кетүү; **я встрепену́лся** мен селт этип кеттим; **се́рдце моё встрепену́лось** дирт этип, менин жүрөгүм согуп кетти.

ВСТРЁПКА *ж. разг.* төмпөштөө, уруп коюу.

ВСТРЕ'ТИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*увидеть*) жолуктуруу, кезиктирүү, жолугуу, кезигүү, учуратуу, учуроо; **я встре́тил на у́лице знако́мого** мен таанышымды көчөдөн жолуктурдум; 2. *кого-что* (*дождаться прибытия*) тосуп алуу, тосуп чыгуу; **встре́тить госте́й на вокза́ле** коноктору вокзалдан тосуп алуу; 3. *кого* (*принять каким-л. образом*) кабыл алуу, каршы алуу; **встре́тить певца́ аплодисме́нтами** ырчыны кол чабуу менен кабыл алуу; 4. *что* (*получить, испытать*) учуратуу, кез болуу; **встре́тить раду́шный приём** жылуу кабыл алууга кез болуу; 5. *что* (*отпраздновать*) тосуу, каршы алуу; **встре́тить Но́вый год** Жаңы жылды тосуу; ◇ **встре́тить** *что-л.* **в штыки́** бир нерсени өтө каршылык менен кабыл алуу.

ВСТРЕ'ТИТЬСЯ *сов.* 1. *с кем* жолугуу, жолугушуу, кезигүү, учуроо, кезигишүү; **встре́титься с дру́гом** досу менен жолугушуу; 2. *с чем, перен.* кездешүү, учуроо, бет алышуу; **встре́титься с тру́дностями** кыйынчылыктарга учуроо; 3. (*сойтись для борьбы, состязания*) беттешүү; **встре́тились лу́чшие шахмати́сты** эң мыкты шахматисттер беттешти.

www.bizdin.kg

ВСТРЕ'ЧА *ж.* 1. жолугуу, кездешүү; **неожи́данная встре́ча** күтүлбөгөн кездешүү; 2. (*собрание, празднество в честь кого-чего-л.*) тосуу, кездешүү, каршы алуу; **встре́ча Но́вого го́да** Жаңы жылды тосуу; **устро́ить това́рищескую встре́чу** жолдоштук кездешүү уюштуруу; 3. *спорт.* (*состязание*) мелдеш, беттешүү, кездешүү; **встре́ча гимна́стов** гимнасттардын беттешүүсү.

ВСТРЕЧА'ТЬ *несов. см.* **встре́тить.**

ВСТРЕЧА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **встре́титься;** 2. (*бывать, случаться*) учуроо; **в гора́х встреча́ются ди́кие ко́зы** тоолордо тоо эчкилер учурайт; 3. (*поддерживать знакомство*) жолугушуу, кезигишүү; **мы с ним продолжа́ем встреча́ться** биз аны менен жолугушуп турабыз.

ВСТРЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*движущийся навстречу*) каршы, каршы учураган, алдыдан жолуккан; **встре́чный по́езд** каршы учураган поезд, **встре́чный ве́тер** каршыдан соккон шамал; 2. (*происходящий при встрече*) каршы; **встре́чный бой** каршы согуш; 3. (*представленный в ответ*) тосмо, кошумча; **встре́чный план** тосмо план; **встре́чный иск** *юр.* тосмо доо; 4. *в знач. сущ. м.* жолуккан, каршы чыккан, учураган ар бир адам, жолуккан ар бир адам; **я спра́шивал доро́гу у ка́ждого встре́чного** мен жолуккан ар бир адамдан жолду сурай бердим; ◇ **пе́рвый встре́чный** туш келди бир киши, жат киши, чет киши; **ка́ждый встре́чный и попере́чный** *разг.* өткөн-кеткен, ар ким.

В СТРУ'НКУ *см.* **стру́нка.**

ВСТРУХНУ'ТЬ *сов. разг.* коркуу, чочулоо.

ВСТРЯ'СКА *ж. разг.* 1. (*сильное переживание*) кайгыдан (кападан) чеккен азап; 2. *перен.* (*нагоняй*) тил угуу.

ВСТРЯ'ХИВАТЬ *несов. см.* **встряхну́ть.**

ВСТРЯ'ХИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **встряхну́ться;** 2. *страд к* **встря́хивать.**

ВСТРЯХНУ'ТЬ *сов. кого-что* 1. күбүү, силкүү, кагуу; **встряхну́ть ковёр** килемди күбүү; 2. *перен. разг.* сергитүү; 3. *безл.* силкитүү; **при въе́зде на мо́ст теле́гу си́льно встряхну́ло** арабаны көпүрөгө чыгаарда катуу силкитти.

ВСТРЯХНУ'ТЬСЯ *сов.* 1. күбүнүү, силкинүү, кагынуу; 2. *перен. разг.* (*ободриться*) сергүү; 3. *перен. разг.* (*развлечься*) көңүл көтөрүү, ойноо.

ВСТУПА'ТЬ *несов. см.* **вступи́ть.**

ВСТУПА'ТЬСЯ *несов. см.* **вступи́ться.**

ВСТУПИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **вступле́ние**-*ге т.*; **вступи́тельный взнос** кириш взнос, кирүү взносу; **вступи́тельный экза́мен** кирүү (өтүү) экзамени; **вступи́тельное сло́во** кириш сөз.

ВСТУПИ'ТЬ *сов.* 1. (*войти куда-л.*) кирүү; **войска́ вступи́ли в го́род** войсколор шаарга кирди; 2. (*стать членом, участником чего-л.*) кирүү, өтүү; **вступи́ть в па́ртию** партияга кирүү; **вступи́ть в профсою́з** профсоюзга кирүү; 3. (*приступить к чему-л.*) киришүү, баштоо; **вступи́ть в до́лжность** кызматка киришүү; **вступи́ть в разгово́р** сүйлөшө баштоо; ◇ **вступи́ть в свои́ права́** күчүнө кирүү; **вступи́ть в брак** үйлөнүү, күйөөгө чыгуу; **вступи́ть в си́лу** күчүнө кирүү; **вступи́ть в строй** катарга кирип, иштей баштоо.

ВСТУПИ'ТЬСЯ *сов. за кого-что* болушуу; **вступи́ться за ребёнка** балага болушуу.

ВСТУПЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) кирүү, өтүү; **вступле́ние в си́лу реше́ния суда́** соттун чечиминин күчүнө кириши; 2. (*введение*) кириш, киришме.

ВСУ'НУТЬ *сов. что* тыгуу, салуу; **всу́нуть ру́ки в карма́ны** колду чөнтөккө салуу.

ВСУХОМЯ'ТКУ *нареч. разг.* кургак.

ВСУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **всучи́ть.**

ВСУЧИ'ТЬ *сов. что* 1. кошо чыйратуу; **всучи́ть то́нкую ни́тку** ичке жипти кошо чыйратуу; 2. *перен. разг.* (*заставить принять*) зордоп алдыруу, алдап алдыруу (*мис. жаман же керек болбогон товарды*).

ВСХЛИ'ПНУТЬ *однокр.* бышактап коюу, солуктап коюу.

ВСХЛИ'ПЫВАНИЕ *ср.* бышактап ыйлоо, солуктап ыйлоо.

ВСХЛИ'ПЫВАТЬ *несов.* бышактап ыйлоо, солуктап ыйлоо.

ВСХОДИ'ТЬ *несов. см.* **взойти́.**

ВСХО'ДЫ *только мн.* (*о злаках*) эгиндин чыгышы; **ра́нние всхо́ды** эгиндин эрте чыгышы.

ВСХО'ЖЕСТЬ *ж.* өнгүчтүк, өнүүгө ийкемдүүлүк; **прове́рка семя́н на всхо́жесть** үрөндүн өнүүгө ийкемдүүлүгүн текшерүү.

ВСХО'ЖИЙ, -ая, -ее өнгүч, өнүүгө ийкемдүү; **всхо́жие семена́** өнүүгө ийкемдүү үрөн (урук).

ВСХРАПНУ'ТЬ *сов. разг.* коңурук тартуу.

ВСХРА'ПЫВАТЬ *несов.* коңурук тартуу.

ВСЫ'ПАТЬ *сов.* 1. *что* (*насыпать*) төгүү, салуу; 2. *кому, перен. разг.* аябай сабоо (*отколотить*); аябай жемелөө (*отругать*).

ВСЫПА'ТЬ *несов. см.* **всы́пать.**

всю *мест. вин. п. от* **вся.**

ВСЮ'ДУ *нареч.* бардык жерде, ар жерде, кайда болсо да; **всю́ду и везде́** бардык эле жерде.

ВСЯ *мест. женск. р. к* **весь.**

ВСЯ'КИЙ, -ая, -ое *мест. опред.* 1. (*каждый*) ар (*ар дайым, ар качан ж. б.*); **вся́кий раз одно́ и то́ же** ар дайым бир эле нерсе; 2. *в знач. сущ. м.* ар ким; **вся́кий мо́жет э́то сде́лать** муну ким болсо эле иштей алат, муну ар ким эле иштей алат; 3. (*разный*) ар кандай, ар түрдүү; **вся́кие кни́ги** ар кандай китептер; 4. *в знач. сущ. ср.* түрдүүчө; **вся́кое быва́ет** *разг.* түрдүүчө боло берет, ар түрдүү боло берет; 5. *с предлогом «без»* эч кандай; **без вся́кого сомне́ния** эч кандай күнөмсүз; **без вся́кой жа́лости** эч кандай ырайымсыз; ◇ **во вся́ком слу́чае** кандай болсо да, **на вся́кий слу́чай** керек боло калса, керек болор деп.

ВСЯ'КО *нареч. разг.*: **вся́ко быва́ет** түрдүүчө боло берет, ар түрдүү боло берет.

ВСЯ'ЧЕСКИ *нареч. разг.* ар түрдүү жол менен.

ВСЯ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *мест. опред. разг.* ар түрдүү, ар кандай; **вся́ческим о́бразом** ар түрдүү жол менен.

ВСЯ'ЧИНА *ж.*: **вся́кая вся́чина** *разг.* ар кандай, ар түрдүү немелин жыйындысы; болоор-болбос нерселер.

ВТА'ЙНЕ *нареч.* жашырын, астыртан.

ВТА'ЛКИВАТЬ *несов. см.* **втолкну́ть.**

ВТА'ПТЫВАТЬ *несов. см.* **втопта́ть.**

ВТА'СКИВАТЬ *несов. см.* **втащи́ть.**

ВТАЩИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* араң көтөрүп киргизүү, сүйрөп кирүү.

ВТАЩИ'ТЬСЯ *сов. разг.* сүйрөлүп араң кирүү.

ВТЕКА'ТЬ *несов. во что* агып кирүү, куюу (*мис. дарыя деңизге*).

ВТЁМНУЮ *нареч. разг.* 1. көрбөй, карабай; **де́йствовать втёмную** көрбөй аракеттенүү; 2. (*в карточной игре*) чомун (*карта ойнунда*).

ВТЕРЕ'ТЬ *сов. что* укалап сиңдирүү, сыйпап сиңдирүү; **втере́ть мазь в ко́жу** мазды (дары майды) териге сыйпап сиңдирүү; ◇ **втере́ть очки́** *кому-л. разг.* бирөөнүн көзүн будамайлоо.

ВТЕРЕ'ТЬСЯ *сов.* 1. сиңүү, сиңдирилүү; **мазь хорошо́ втёрлась в ко́жу** дары май териге жакшы сиңди; 2. *разг.* (*протиснуться*) жөөлөп кирүү; **втере́ться в толпу́** калың элдин арасына жөөлөп кирүү; ◇ **втере́ться в дове́рие к кому-л.** *бирөөнүн* коюн-колтугуна кирип алуу.

ВТЕСА'ТЬСЯ *сов. разг.* уятсыздык, абийирсиздик, күч менен бир жерге кирип алуу.

ВТЕЧЬ *сов. см.* **втека́ть.**

ВТИРА'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) укалап сиңдирүү, сыйпап сиңдирүү; 2. (*лекарство*) укалап сиңдирилүүчү дары.

ВТИРА'ТЬ *несов см.* **втере́ть.**

www.bizdin.kg

ВТИРА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **втере́ться;** 2. *страд. к* **втира́ть.**

ВТИ'СКИВАТЬ *несов. см.* **вти́снуть.**

ВТИ'СКИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вти́снуться;** 2. *страд. к* **вти́скивать.**

ВТИ'СНУТЬ *сов. что* тыгуу, зордоп батыруу.

ВТИ'СНУТЬСЯ *сов.* жөөлөп кирүү; **вти́снуться в ваго́н** вагонго жөөлөшүп кирүү.

ВТИХОМО'ЛКУ *нареч. разг.* жашырын, билдирбей, тымызын.

В ТИШИ' (*вдали от шума*) тынчтыкта.

ВТОЛКНУ'ТЬ *сов. кого-что* түртүп киргизүү.

ВТОЛКОВА'ТЬ *сов. что кому* айтып түшүндүрүү, түшүндүрүү.

ВТОЛКО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **втолкова́ть.**

ВТОПТА'ТЬ *сов. что* тепсеп киргизүү, тепсеп көмүү; ◊ **втопта́ть в грязь** *кого-л.* *бирөөнү* жалган жеринен каралоо, *бирөөгө* жалган жалаа жабуу.

ВТОРГА'ТЬСЯ *несов. см.* **вто́ргнуться.**

ВТО'РГНУТЬСЯ *сов.* күч (зордук) менен кийлигишүү; **вто́ргнуться в чужу́ю жизнь** бирөөнүн турмушуна зордук менен кийлигишүү.

ВТОРЖЕ'НИЕ *ср.* басмырлап кирүү, басып кирүү.

ВТО'РИТЬ *несов. кому-чему* 1. тууроо; **э́хо вто́рит гро́му** жаңырык күндүн күркүрөөсүн туурайт; 2. *перен. разг.* ээрчүү, тууроо; **он вто́рит своим това́рищам** ал өзүнүн жолдошторун ээрчийт (туурайт).

ВТОРИ'ЧНО *нареч.* экинчи жолу, экинчи ирет, экинчи мертебе; **втори́чно спроси́ть** экинчи жолу суроо.

ВТОРИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*повторный*) экинчи, экинчи жолу болгон, экинчи ирет болгон, экинчи мертебе болгон; **втори́чный вы́зов** экинчи чакыруу; 2. (*сверх первого*) экинчи; **втори́чный слой** экинчи катмар; 3. (*второстепенный*) экинчи орундагы, экинчи даражадагы; **втори́чные при́знаки** экинчи даражадагы белгилер.

ВТО'РНИК *м.* шейшемби.

ВТОРОГО'ДНИК *м.* классында калган, бир класста эки жылы отурган, бир класста эки жылы окуган.

ВТОРОГО'ДНИЦА *женск. р. к* **второго́дник.**

ВТОРОГО'ДНИЧЕСТВО *ср.* бир класста эки жыл окуу (отуруу).

ВТОРО'Й, -а́я, -о́е 1. *числ.* экинчи; **втора́я о́чередь** экинчи ирет; **второ́е число́ ме́сяца** айдын экинчи числосу; 2. *прил.* (*второстепенный*) экинчи даражадагы; **игра́ть вторы́е ро́ли** экинчи даражадагы ролдорду ойноо; **на второ́м пла́не** экинчи даражадагы планда; 3. *прил.* (*подобный первому*) экинчи; **она́ для меня́ втора́я мать** ал мен үчүн экинчи эне; 4. *в знач. сущ. ср.* экинчи.

ВТОРОКЛА'ССНИК *м.* экинчи класстын окуучусу.

ВТОРОКЛА'ССНИЦА *женск. р. к* **второкла́ссник.**

ВТОРОПЯ'Х *нареч.* шашып-бушуп, шашкалактап, шашылышта, шашып, калдастап; **второпя́х забы́ть** *что-л.* *бир нерсени* шашылышта унутуп калуу.

ВТОРОРАЗРЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое экинчи разряддык, экинчи катардагы, анчалык жогору болбогон.

ВТОРОСО'РТНЫЙ, -ая, -ое экинчи сорттук.

ВТОРОСТЕПЕ'ННЫЙ, -ая, -ое 1. (*не основной*) негизги эмес, экинчи даражадагы; **э́то — второстепе́нный вопро́с** бул негизги маселе эмес; 2. (*посредственный*) орточо, экинчи даражадагы; **второстепе́нный писа́тель** экинчи даражадагы жазуучу; ◊ **второстепе́нные чле́ны предложе́ния** *грам.* сүйлөмдүн айкындооч мүчөлөрү (*ээ менен баяндоочтон башкалары*).

ВТРАВИ'ТЬ *сов. кого* 1. *охот.* (*приучить к травле*) ууга үйрөтүү; 2. *перен.* азгыруу, жаман ишке тукуруу.

ВТРА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **втрави́ть.**

В-ТРЕ'ТЬИХ *вводн. сл.* үчүнчүдөн.

ВТРИ'ДОРОГА *нареч. разг.* абдан кымбат.

ВТРО'Е *нареч.* үч эсе, үч жолу, үч мертебе, үч кабат, үч кабаттап; **увели́чить втро́е** үч эсе көбөйтүү; **уме́ньшить втро́е** үч эсе азайтуу; **сложи́ть втро́е** үч кабаттоо; **втро́е бо́льше** үч эсе көп.

ВТРОЁМ *нареч.* үчөө, үчөөлөп, үчөөлөшүп, үчөө болуп, үч киши болуп.

ВТРОЙНЕ' *нареч.* үч эсе, үч мертебе (*көп, артык, чоң*).

ВТУЗ (высшее техническое учебное заведение) втуз (техникалык жогорку окуу жайы).

ВТУ'ЛКА *ж.* 1. *тех.* втулка (*дөңгөлөктүн тешигиндеги металл түтүк*); **вту́лка колеса́** дөңгөлөктүн втулкасы; 2. (*пробка, затычка*) тыгын; **вту́лка бо́чки** бочканын тыгыны.

В ТУПИ'К *см.* **тупи́к.**

ВТЫКА'ТЬ *несов. см.* **воткну́ть.**

ВТЫКА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **воткну́ться;** 2. *страд. к* **втыка́ть.**

ВТЯ'ГИВАНИЕ *ср.* 1. тартып киргизүү (*внутрь*); тартып чыгаруу (*наверх*); 2. *перен.* тартуу.

ВТЯ'ГИВАТЬ *несов. см.* **втяну́ть.**

ВТЯ'ГИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **втяну́ться;** 2. *страд к* **втя́гивать.**

ВТЯЖНО'Й, -а́я, -о́е *тех.* соруп алуучу, ичине тартып алуучу.

ВТЯНУ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*втащить*) тартып киргизүү (*внутрь*); тартып бир нерсенин үстүнө чыгаруу (*наверх*); 2. *что* (*вобрать воздух, жидкость*) соруу, ичине тартып алуу; **гу́бка втяну́ла всю во́ду** губка суунун баарын соруп алды; 3. *кого, перен.* (*вовлечь*) тартуу; **втяну́ть в рабо́ту** жумушка (ишке) тартуу.

ВТЯНУ'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*вобраться внутрь*) ичин карай сорулуу; **у больно́го щёки втяну́лись** оорунун жаагы сорулуп кетиптир; 2. *во что, перен.* (*привыкнуть*) бир немеге берилүү, өнөкөт алуу; **бы́стро втяну́ться в но́вую рабо́ту** жаңы ишке тез берилип кетүү.

ВУАЛИ'РОВАТЬ *несов. что* жымсалдатуу, жаап-жашыруу, көз боёмолоо.

ВУА'ЛЬ *ж.* вуаль, чүмбөт (*аялдар калпактын алды жагына бекитип, бетине түшүрүп алуучу ичке жыш тор*).

ВУЗ (высшее учебное заведение) вуз (жогорку окуу жайы).

ВУЛКА'Н *м.* вулкан (*жанар тоо*); **де́йствующий вулка́н** өчө элек, күйүп турган вулкан; **потý́хший вулка́н** өчүп калган вулкан; ◊ **жить как на вулка́не** ар дайым коопто жашоо, коркунуч астында жашоо.

ВУЛКАНИЗА'ЦИЯ *ж. тех.* вулканизация, вулканизациялоо (*каучукту күкүрт менен ысытып, аны резинага айландыруу процесси*).

ВУЛКАНИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, тех.* вулканизациялоо.

ВУЛКАНИ'Т *м. геол.* вулканит (*вулкандан пайда болгон тоо теги*).

ВУЛКАНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **вулкан**-*га т.*; вулкандык; **о́стров вулкани́ческого происхожде́ния** вулкандан пайда болгон арал.

ВУЛЬГАРИЗА'ТОР *м.* вульгаризатор (*кандайдыр бир окууну бузуучу, одоно бурмалап жөнөкөйлөштүрүүчү адам*).

ВУЛЬГАРИЗА'ЦИЯ *ж.* вульгаризация, вульгаризациялоо.

ВУЛЬГАРИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* вульгаризациялоо.

ВУЛЬГАРИ'ЗМ *м. лингв.* вульгаризм (*одоно сөз*).

ВУЛЬГА'РНО *нареч.* одоно, уятсыз, адепсиз.

ВУЛЬГА'РНОСТЬ *ж.* вульгарчылык, одополук, уятсыздык, адепсиздик.

ВУЛЬГА'РНЫЙ, -ая, -ое вульгардык, одоно, уятсыз, адепсиз.

В УПО'Р *см.* **упо́р.**

www.bizdin.kg

ВХОД *м.* 1. (*действие*) кирүү; **пла́та за вход** кирүү акысы; **при вхо́де** кирүү алдында, киреерде; 2. (*место*) эшик (*кире бериш*); **гла́вный вход** чоң эшик, негизги эшик.

ВХОДИ'ТЬ *несов. см.* **войти́**; ◇ **э́то не входи́ло в мои́ расчёты** бул менин эсебиме кирген эмес эле.

ВХОДНО'Й, -а́я, -о́е **вход** 1-*ге т.*; **входна́я пла́та** кирүү акысы; **входно́й биле́т** кирүү билети.

ВХОДЯ'ЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **входи́ть**; 2. *прил. офиц.* келүүчү, кирүүчү, кирген; **входя́щие бума́ги** келүүчү (кирүүчү) кагаздар.

ВХОЖДЕ'НИЕ *ср.* кирүү.

ВХО'ЖИЙ, -ая, -ее *разг.* өз киши, келип-кетип жүрүүчү, дайым келүүчү; **он вхож в э́тот дом** ал бул үйгө дайым келет.

ВХОЛОСТУ'Ю *нареч.* бекерге, эч пайдасыз, кур талаага; **рабо́тать вхолосту́ю** кур талаага иштөө (*пайдалуу иш кылбай*).

ВЦЕПИ'ТЬСЯ *сов. в кого, во что* кармап жабышуу; **вцепи́ться в во́лосы** *кому-л.* *бирөөнү* чачтан алуу; **он так и вцепи́лся в меня́** *перен.* ал мага жабышып эле калды.

ВЦЕПЛЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **вцепи́ться.**

ВЦСПС (Всесою́зный Центра́льный Сове́т Профессиона́льных Сою́зов) ВЦСПС (Бүткүл Союздук Профессионалдык Союздардын Борбордук Советти).

ВЧЕРА' *нареч.* кечээ, кечээ күнү; **вчера́ днём** кечээ күндүз; **вчера́ ве́чером** кечээ кечинде.

ВЧЕРА'ШНИЙ, -яя, -ее кечээги; **весь вчера́шний день** кечээ кечке, кечээ күн бою, кечээ кечке чейин; ◇ **иска́ть вчера́шнего дня** *разг. ирон.* кечээги өткөндү бүгүн издөө.

ВЧЕРНЕ' *нареч.* чала-чарпы, биротоло бүтпөгөн түрдө; **докла́д гото́в вчерне́** доклад биротоло жазылып бүтө элек, доклад чала-чарпы жазылды.

ВЧЕРТИ'ТЬ *сов. что* ичине сызуу, чийүү; **вчерти́ть треуго́льник в круг** тегеректин ичине үч бурчтук сызуу.

ВЧЕ'РЧИВАТЬ *несов. см.* **вчерти́ть.**

ВЧЕ'ТВЕРО *нареч.* төрт эсе, төрт жолу, төрт мертебе, төрт кабат, төрт кабаттап; **сложи́ть бума́гу вче́тверо** кагазды төрт бүктөө; **увели́чить вче́тверо** төрт эсе көбөйтүү.

ВЧЕТВЕРО'М *нареч.* төртөө, төртөөлөп, төртөө болуп, төрт киши болуп; **мы рабо́тали вчетверо́м** биз төртөөлөп иштедик.

В-ЧЕТВЁРТЫХ *вводн. сл.* төртүнчүдөн.

ВЧИСТУ'Ю *нареч. разг. уст.* таптакыр, биротоло; **уво́лить вчисту́ю** таптакыр бошотуп салуу.

ВЧИТА'ТЬСЯ *сов.* окуп түшүнүү, окуп өздөштүрүү.

ВЧИ'ТЫВАТЬСЯ *несов. см.* **вчита́ться.**

ВЧУ'ЖЕ *нареч. разг.*: **мне его́ вчу́же жаль** жат болсом да, ал мага аянычтуу.

ВШЕ'СТЕРО *нареч.* алты эсе, алты жолу, алты мертебе, алты кабат.

ВШЕСТЕРО'М *нареч.* алтоо, алтоолоп, алтоо болуп, алты киши болуп; **идти́ вшестеро́м** алтоо болуп жүрүү.

вши *род. ед. и им. мн. от* **вошь.**

ВШИВА'ТЬ *несов. см.* **вшить.**

ВШИ'ВЕТЬ *несов.* биттөө, биттеп кетүү.

ВШИВНО'Й, -а́я, -о́е тигилүүчү, тигилип орнотулуучу.

ВШИ'ВОСТЬ *ж.* биттүүлүк.

ВШИ'ВЫЙ, -ая, -ое биттүү.

ВШИРЬ *нареч.* туурасына, энине; **разда́ться вширь** туурасына жайылуу.

ВШИТЬ *сов. что* киргизип тигүү.

ВЪ= *приставка, бул «е», «я»нын алдында «в» нын ордуна жазылат*; *мис.* **въе́хать** кирүү (*унаа, машина ж. б. менен*); унаачан чыгуу (*мис. тоого*).

ВЪЕДА'ТЬСЯ *несов. см.* **въе́сться.**

ВЪЕ'ДЧИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. жеп жибере турган, оюп жибере турган; **въе́дчивая кра́ска** жеп жибере турган (оюп жибере турган) боёк; 2. *перен.* ыгы жок кекээрлеме, ыгы жок асылма.

ВЪЕЗД *м.* 1. (*действие*) кирүү; 2. (*место*) өтө турган, кире турган жол.

ВЪЕ'СТЬСЯ *сов.* оюп кирүү, сиңип кирүү.

ВЪЕ'ХАТЬ *сов.* 1. кирүү (*напр. на машине и т.п.*) унаачан кирүү (*внутрь*); чыгуу (*наверх*); 2. (*поселиться*) кирүү, көчүп (келип) кирүү; **в дом въе́хали но́вые жильцы́** үйгө жаңы турууучулар кириштн.

ВЫ *мест. личн.* силер; сиз, сиздер (*вежливая форма*); ◇ **быть** *с кем-л.* **на «вы»** *бир-бири* менен «сиз» деп сүйлөшүү.

ВЫ= *приставка, бул төмөндөгүнү билдирет*: 1) *кыймыл-аракеттин бүткөндүгүн, бир нерсеге жетишкендикти көрсөтөт*; *мис.* **вы́учить** билүү, билип алуу, жаттап алуу; үйрөтүү, окутуу, машыктыруу; 2) *кыймыл-аракеттин, бир нерсенин ич жагынан болгонун көрсөтөт*; *мис.* **вы́бежать** жүгүрүп, чуркап чыгуу; 3) *частица «ся» жалганганда — кыймыл-аракеттин толук аякталганын көрсөтөт*; *мис.* **вы́лежаться** жатып эс алуу, жатып оңолуу; жатып бышуу, тура берип жетилүү (*мис. үзгөн алма*).

ВЫБА'ЛТЫВАТЬ *несов. см.* **вы́болтать.**

ВЫБЕГА'ТЬ *несов. см.* **вы́бежать.**

ВЫ'БЕЖАТЬ *сов.* жүгүрүп чыгуу, чуркап чыгуу.

ВЫ'БЕЛИТЬ *сов.* 1. *что, текст.* агартуу; 2. *кого-что* (*покрасить, запачкать чем-л. белым*) актоо, ак боёк менен боёо, ак сыр менен сырдоо.

ВЫБИВА'ТЬ *несов. см.* **вы́бить.**

ВЫБИВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́биться**; 2. *страд. к* **выбива́ть.**

ВЫБИРА'ТЬ *несов. см.* **вы́брать.**

ВЫБИРА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́браться**; 2. *страд. к* **выбира́ть.**

ВЫ'БИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*вышибить*) уруп сындыруу, кагып чыгаруу, кууп чыгаруу, уруп түшүрүү; **вы́бить стекло́** терезени уруп сындыруу; **вы́бить зу́бы** тиштерди уруп сындыруу; **вы́бить вса́дника из седла́** атчан кишини ээрден уруп түшүрүү; **вы́бить проти́вника из око́пов** душманды окоптордон кууп чыгаруу; 2. *что* (*выколотить*) кагуу, күбүү; **вы́бить пыль из ковра́** килемдин чаңын кагуу (күбүү); 3. *что* (*вычеканить*) согуу; **вы́бить меда́ль** медаль согуу; 4. *что* (*вытоптать, уничтожить что-л.*) талкалоо; **град вы́бил посе́вы** мөндүр айдоону талкалады; ◇ **вы́бить** *кого-л.* **из коле́и** *бирөөнү* көнгөн жолдон чыгарып кетүү, көнгөн иштен алагды кылуу, көнгөн адаттагы жолунан чыгаруу; **вы́бить дурь из головы́** *разг.* жинин кагуу.

ВЫ'БИТЬСЯ *сов.* 1. *разг.* (*с трудом выбраться*) эптеп араң чыгуу; **вы́биться из толпы́** калың элдин арасынан эптеп араң чыгуу; **вы́биться из окруже́ния** курчоодон кутулуп (эптеп араң) чыгуу; 2. *перен. разг.* араң кутулуу; **вы́биться из долго́в** карыздан араң кутулуу; 3. (*показаться наружу*) чыгып туруу; **во́лосы вы́бились из-под шля́пы** чач калпактын алдынан чыгып турду; ◇ **вы́биться из сил** алдан тайуу, күчтөн тайуу, алсыроо.

ВЫ'БОИНА *ж.* чуңкур (*жолдун таманындагы оюлган чуңкур*).

ВЫ'БОЛТАТЬ *сов. что, разг.* айтылбай турган нерсени айтып салуу (*мис. жашырын иши*).

ВЫ'БОР *м.* 1. (*действие*) тандоо, ылгоо; **вы́бор профе́ссии** профессия тандоо; **останови́ть свой вы́бор** *на чём-л.* *бир нерсени* тандап жактырып алуу; 2. (*подбор, ассортимент*) түрдүү-түрдүү, тандап аларлык; **в э́том магази́не большо́й вы́бор това́ров** бул магазинде көп түрдүү товарлар бар (*бул магазинде товарларды тандап алууга мүмкүндүк бар*); ◇ **на вы́бор** тандап, өзү каалаганын; кайсынысын кааласаң, ошонусун.

ВЫ'БОРКА *ж.* 1. (*действие*) тандоо, тандап алуу, ылгоо, ылгап алуу; **прове́рить** *что-л.* **на вы́борку** *бир нерсени*

www.bizdin.kg

арасынан атайы ылгап алып текшерүү; 2. *чаще мн.* (*выписка*) ар кайсы жеринен тандап жазып алуу· (*китептен*); **делать выборки** ар кайсы жеринен тандап жазып алуу.

ВЫ'БОРНОСТЬ *ж.* шайлануучулук; **выборность руководящих органов в общественных организациях** коомдук уюмдарда жетекчи органдардын шайлануучулугу.

ВЫ'БОРНЫЙ, -ая, -ое 1. шайланган, шайлануучу; **выборное лицо** шайланган адам; **выборная должность** шайлануучу орун; 2. *в знач. сущ. м.* шайланган.

ВЫ'БОРОЧНЫЙ, -ая, -ое: **выборочное обследование** арасынан тандап алып текшерүү; **выборочное лесное хозяйство** токой чарбачылыгындагы тандамалык (*токойду бир четинен эле кесе бербей, тандап кесүү системасы*).

ВЫ'БОРЩИК *м.* 1. (*при выборах*) шайлоочу; 2. (*при выборке*) тандоочу, ылгоочу.

ВЫ'БОРЫ *только мн.* шайлоо; **выборы в Советы депутатов трудящихся** Эмгекчилер Депутаттарынын Советтерине шайлоо; **производить выборы** шайлоо жүргүзүү.

ВЫ'БРАНИТЬ *сов. кого-что, разг.* тилдөө; сөгүү.

ВЫ'БРАНИТЬСЯ *сов. разг.* сөгүнүү.

ВЫБРА'СЫВАТЬ *несов. см.* **выбросить.**

ВЫБРА'СЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **выброситься;** 2. *страд. к* **выбрасывать.**

ВЫ'БРАТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*сделать выбор*) тандоо, тандап алуу, ылгоо, ылгап алуу; **выбрать профессию** профессия тандоо; 2. *кого* (*избрать голосованием*) шайлоо; 3. *что* (*извлечь всё*) баарын алып коюу, калтырбай алып коюу; **он выбрал всё из коробки** ал кутудан бардыгын алып койду.

ВЫ'БРАТЬСЯ *сов.* 1. (*с трудом выйти, выехать*) чыгуу, араң чыгуу; **выбраться из леса на дорогу** токойдун ичинен жолго чыгуу; 2. *перен.* кутулуу, бошонуу; **он выбрался из затруднений** ал кыйынчылыктардан кутулду; 3. *перен.* (*найти возможность что-л. сделать*) мүмкүндүк табуу, жолун табуу.

ВЫ'БРИТЬ *сов. что* чач *же* сакал алуу (*устара менен*).

ВЫ'БРИТЬСЯ *сов.* чач *же* сакал алдыруу.

ВЫ'БРОСИТЬ *сов.* 1. *кого-что* ыргытып таштоо, ыргытып жиберүү, өчүрүп таштоо, алып таштоо, чыгарып таштоо; **выбросить в окно** терезеден ыргытып жиберүү; **выбросить за борт** 1) борттон алыс ыргытып жиберүү; 2) *перен.* керекке жаратпай салуу, катардан чыгарып салуу; 2. *что, перен.* (*выпустить*) чыгаруу; **выбросить товар на рынок** базарга товар чыгаруу; ◇ **выбросить** *кого-л.* **на улицу** *бирөөнү* көчөгө чыгарып таштоо (*үйсүз, жайсыз кууп салуу*); **выбросить строку** жолду (жазуудa) алып таштоо; **выбросить из головы** ойдон чыгарып таштоо, мындан ары ал тууралу такыр ойлобой коюу; **выбросить деньги на ветер** акчаны чачуу (ысырап кылуу); **выбросить лозунг** ураан чакыруу; **выбросить флаг** желек орнотуу.

ВЫ'БРОСИТЬСЯ *сов.* өзүн таштап жиберүү, секирип түшүү; **выброситься с парашютом с самолёта** самолёттон парашют менен секирип түшүү.

ВЫБЫВА'ТЬ *несов. см.* **выбыть.**

ВЫБЫ'ТИЕ *ср.*: **за выбытием** *офиц.* кетип калгандыктан.

ВЫ'БЫТЬ *сов.* кетүү, кетип калуу; **выбыть из города** шаардан кетип калуу; **выбыть из строя** 1) *воен.* катардан чыгуу, стройдон чыгуу; 2) *перен.* катардан чыгуу (*о ком-л.*); керектен чыгуу, колдонууга жарабай калуу, жараксыз болуп калуу (*о чём-л.*).

ВЫВА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **вывалить.**

ВЫВА'ЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вывалиться;** 2. *страд. к* **вываливать.**

ВЫ'ВАЛИТЬ *сов. кого-что* оодарып салуу, оодарып түшүрүү, оодарып түшүү.

ВЫ'ВАЛИТЬСЯ *сов.* оодарылып калуу, түшүп калуу.

ВЫ'ВАЛЯТЬ *сов. кого-что, разг.* оонатуу, оонатып булгоо; **вывалять** *кого-л.* **в снегу** *бирөөнү* карга оонатуу.

ВЫ'ВАЛЯТЬСЯ *сов. разг.* оонап алуу, оонап булгануу.

ВЫВА'РИВАТЬ *несов. см.* **выварить.**

ВЫ'ВАРИТЬ *сов. что* 1. (*хорошо прокипятить*) кайнатып өтө бышыруу, эзилте бышыруу; 2. (*извлечь что-л. кипячением*) кайнатуу, кайнатып алуу, кайнатып чыгаруу; **выварить соль** туз кайнатуу.

ВЫ'ВАРИТЬСЯ *сов.* 1. (*хорошо прокипятиться*) кайнап эзиле бышуу; 2. (*выделиться при кипячении*) кайнатылып чыгарылуу, кайнатылып алынуу.

ВЫ'ВАРКА *ж.* кайнатып чыгаруу (*соли*).

ВЫ'ВЕДАТЬ *сов. что, разг.* астыртан билүү, астыртадан билүү, ичмектеп билүү; **выведать** *чьи-л.* **намерения** *бирөөнүн* максатын астыртан билип алуу.

ВЫВЕДЕ'НИЕ *ср.* 1. (*выращивание*) чыгаруу; **выведение новых сортов пшеницы** буудайдын жаңы сортторун чыгаруу; 2. (*уничтожение*) жоготуу, жоюу, кетирүү.

ВЫВЕ'ДЫВАТЬ *несов. см.* **выведать.**

ВЫ'ВЕЗТИ *сов.* 1. *кого-что* (*отвезти, увезти*) чыгаруу, ташып чыгаруу; **вывезти на лето детей из города** балдарды жайында шаардан сыртка чыгаруу; 2. *кого-что* (*привезти с собой*) ташып келүү, алып келүү; **я вывез много коллекций с Алтая** мен Алтайдан көп коллекция алып келдим; 3. *что, эк.* (*экспортировать*) чыгаруу, чыгарып сатуу; **вывезти товар за границу** чет мамлекетке товар чыгаруу.

ВЫ'ВЕРИТЬ *сов. что* тууралсо, текшерип дурустугун билүү; **выверить часы** саатты тууралоо.

ВЫ'ВЕРКА *ж.* тууралоо, текшерип дурустугун билүү.

ВЫ'ВЕРНУТЬ *сов. что* 1. (*вывинтить*) бурап чыгаруу; **вывернуть лампочку** лампочканы бурап чыгаруу; 2. *разг.* (*вывихнуть*) чыгаруу; **вывернуть руку** колду чыгарып алуу; 3. (*наизнанку*) аңтаруу (*ичин сыртына аңтаруу*); **вывернуть карман** чөнтөктү аңтаруу.

ВЫ'ВЕРНУТЬСЯ *сов.* 1. (*вывинтиться*) буралып чыгуу; 2. *разг.* (*вывихнуться*) чыгуу; 3. (*наизнанку*) аңтарылуу; 4. *перен. разг.* (*выйти из трудного положения*) кутулуу, кутулуп чыгуу, бир амалын таап кыйын абалдан кутулуу; **вывернуться из беды** кыйын абалдан амалын таап кутулуу.

ВЫВЁРТЫВАТЬ *несов. см.* **вывернуть.**

ВЫВЁРТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вывернуться;** 2. *страд. к* **вывёртывать.**

ВЫВЕРЯ'ТЬ *несов. см.* **выверить.**

ВЫ'ВЕСИТЬ I *сов. что* (*повесить*) асып коюу, илип коюу; сыртка асуу, сыртка илүү, тагуу; **вывесить флаги** желек илүү.

ВЫ'ВЕСИТЬ II *сов. что* (*проверить взвешиванием*) таразалоо, таразалап өлчөө, таразалап өлчөп текшерүү.

ВЫ'ВЕСКА I *ж.* (*планка с надписью*) вывеска (*мекеме же магазиндердин аты жазылып, илинип коюучу такта*); ◇ **под вывеской** *чего-л. бир нерсени* шылтооломуш болуп.

ВЫ'ВЕСКА II *ж.* (*проверка взвешиванием*) таразалоо, таразалап өлчөө, таразалап өлчөп текшерүү.

ВЫ'ВЕСТИ I *сов.* 1. *кого-что* (*куда-л., откуда-л.*) чыгаруу, жетелеп чыгаруу, ээрчитип чыгаруу; 2. *кого* (*исключить*) чыгаруу; **вывести из состава президиума** президиумдун составынан чыгаруу; 3. *кого-что* (*вырастить*) чыгаруу; **вывести новую породу скота** малдын жаңы түрүн чыгаруу; 4. *что* (*уничтожить*) жоготуу, жоюу (*мис. канталаны*); кетирүү; **вывести пятна** кийимдеги тактэ кетирүү; 5. *что* (*сделать вывод*) чыгаруу, корутунду чыгаруу; **вывести заключение** жыйынтык чыгаруу; **вывести формулу** формула чыгаруу; 6. *что* (*построить*) тургузуу; **вывести стены здания** имараттын дубалын тургузуу; 7. *кого-что* (*изобразить*) көрсөтүү, сүрөттөө; 8. *что, разг.* (*тщательно написать, вырисовать*) жазуу, сызуу, ынтасын коюп жазуу (сызуу); **школьник старательно вывел**

www.bizdin.kg

ка́ждую бу́кву окуучу ар бир тамганы ынтасын коюп жазды; ◇ **вы́вести из себя́** ачуусун келтирүү, кыжырын кайнатуу; **вы́вести из терпе́ния** кыжырын кайнатуу, жанына батуу; **вы́вести** *кого-л.* **на чи́стую во́ду** *биреөнүн* бетин ачуу, *биреөнүн* айбын ачуу; **вы́вести из стро́я** 1) *воен.* катардан чыгаруу, стройдон чыгаруу; 2) *перен.* иштен чыгаруу (*кого-л.*); керектен чыгаруу (*что-л.*).

ВЫ'ВЕСТИ II *сов.* (*произвести на свет*) чыгаруу; **вы́вести птенцо́в** балапан чыгаруу.

ВЫ'ВЕСТИСЬ I *сов.* (*исчезнуть, выйти из употребления*) чыгарылуу, жоюлуу, жоготулуу.

ВЫ'ВЕСТИСЬ II *сов.* (*о птенцах*) чыгарылуу.

ВЫВЕ'ТРИВАНИЕ *ср.* **1.** (*проветривание*) шамалдатуу, желдетүү; **2.** *геол.* (*разрушение*) жемирилүү, бузулуу; **вывё́тривание го́рных поро́д** тоо тектеринин кыйрап бузулушу.

ВЫВЕ'ТРИВАТЬ *несов. см.* **вы́ветрить.**

ВЫВЕ'ТРИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **вы́ветриться; 2.** *страд.* **к вывё́тривать.**

ВЫ'ВЕТРИТЬ *сов. что* **1.** шамалдатуу, шамалга кургатуу; желдетүү; **вы́ветрить из ко́мнаты таба́чный дым** бөлмөдөн тамекинин түтүнүн желдетип чыгаруу; **2.** *перен. разг.* эстен чыгаруу; **вре́мя вы́ветрило э́тот слу́чай из па́мяти** бул окуя көп убакыт өткөндүктөн эстен чыгып кетиптир.

ВЫ'ВЕТРИТЬСЯ *сов.* **1.** (*о запахе*) шамалданып жыты кетүү; **2.** *геол.* жемирилүү, бузулуу (*атмосферанын ар түрдүү таасиринен*); **3.** *перен.* (*забыться*) эстен чыгуу.

ВЫВЕ'ШИВАТЬ I *несов. см.* **вы́весить** I.

ВЫВЕ'ШИВАТЬ II *несов. см.* **вы́весить** II.

ВЫ'ВИНТИТЬ *сов. что* бурап чыгаруу; **вы́винтить га́йку** гайканы бурап чыгаруу.

ВЫ'ВИНТИТЬСЯ *сов. разг.* буралып чыгарылуу.

ВЫВИ'НЧИВАТЬ *несов. см.* **вы́винтить.**

ВЫВИ'НЧИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **вы́винтиться; 2.** *страд.* **к выви́нчивать.**

ВЫ'ВИХ *м.* бертинүү, мертинүү, чыгуу, чыгып кетүү; **вы́вих руки́** колдун чыгып кетиши.

ВЫ'ВИХНУТЬ *сов. что* бертинтип алуу, мертинтип алуу, чыгарып алуу; **вы́вихнуть но́гу** бутту чыгарып алуу.

ВЫ'ВОД *м.* **1.** (*удаление*) чыгаруу; **вы́вод войск** войсколорду чыгаруу; **2.** (*итог*) корутунду, жыйынтык, тыянак; **ва́жный вы́вод** олуттуу корутунду; **поспе́шный вы́вод** шашылыш жыйынтык; **прийти́ к вы́воду** жыйынтыкка келүү; **де́лать вы́вод** корутунду чыгаруу; **3.** *тех.* вывод (*сыртка чыгуучу провод*).

ВЫВОДИ'ТЬ I *несов. см.* **вы́вести** I.

ВЫВОДИ'ТЬ II *несов. см.* **вы́вести** II.

ВЫВОДИ'ТЬСЯ I *несов.* **1.** *см.* **вы́вестись** I; **2.** *страд* **к выводи́ть** I.

ВЫВОДИ'ТЬСЯ II *несов.* **1.** *см.* **вы́вестись** II; **2.** *страд.* **к выводи́ть** II.

ВЫ'ВОДОК *м.* уя, бир уя (*мис. карышкырдын күчүктөрү*); **вы́водок цыпля́т** бир уя чөжө.

ВЫ'ВОЗ *м. эк.* чыгаруу, чыгарып сатуу; **вы́воз капита́ла** капитал чыгаруу.

ВЫВОЗИ'ТЬ *несов. см.* **вы́везти.**

ВЫ'ВОЗКА *ж.* ташуу, ташып чыгаруу; **вы́возка удобре́ний на поля́** талаага жер семирткичтерди ташып чыгаруу.

ВЫВОЗНО'Й, -а́я, -о́е **вывоз** *-го т.*; **вывозна́я по́шлина** чет мамлекетке чыгарылуучу товарлардан алынуучу пошлина (бажы).

ВЫВОЛА'КИВАТЬ *несов. см.* **вы́волочь.**

ВЫ'ВОЛОЧЬ *сов. что, разг.* сүйрөп чыгаруу.

ВЫВОРА'ЧИВАТЬ *несов.* **1.** *см.* **вы́вернуть; 2.** *см.* **вы́воротить.**

ВЫВОРА'ЧИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **вы́вернуться; 2.** *страд.* **к вывора́чивать.**

ВЫ'ВОРОТИТЬ *сов. что, разг.* **1.** коңторуу, томкоруу; **вы́воротить ка́мень из земли́** жерден ташты коңторуу; **2.** (*наизнанку*) аңтаруу.

ВЫ'ВЯЗАТЬ *сов. что* согуп жасоо (*мис. мээлейди*).

ВЫ'ГАДАТЬ *сов. что, разг.* пайда табуу, үнөмдөп калуу; **вы́гадать вре́мя** убакытты үнөмдөп калуу.

ВЫГА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **вы́гадать.**

ВЫ'ГИБ *м.* ийилип уркуйган жери (*мис. трубанын*).

ВЫГИБА'ТЬ *несов. см.* **вы́гнуть.**

ВЫГИБА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **вы́гнуться; 2.** *страд.* **к выгиба́ть.**

ВЫ'ГЛАДИТЬ *сов. что* үтүктөө, таптоо, дазмалдоо.

ВЫ'ГЛЯДЕТЬ *несов.* көрүнүү; **сего́дня он хорошо́ вы́глядит** анын өңү бүгүн жакшы болуп көрүндү.

ВЫГЛЯ'ДЫВАТЬ *несов. см.* **вы́глянуть.**

ВЫ'ГЛЯНУТЬ *сов.* **1.** башбагып карoo, кылтыйып көрүнүү; **вы́глянуть из окна́** терезеден башбагып карoo; **2.** *перен.* (*показаться*) көрүнүү; **из-за туч вы́глянула луна́** булуттан ай көрүндү.

ВЫ'ГНАТЬ I *сов. кого-что* кууп чыгуу, айдап чыгуу, кууп чыгаруу, айдап чыгаруу, чыгарып жиберүү; **вы́гнать из ко́мнаты** бөлмөдөн кууп чыгаруу; **вы́гнать скот в по́ле** малды талаага айдап чыгаруу.

ВЫ'ГНАТЬ II *сов. что* (*добыть перегонкой*) тартуу; **вы́гнать дёготь** кара май тартуу.

ВЫ'ГНУТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **вы́гнуть; 2.** *прил.* ийилген, кайкыйган; **вы́гнутая спи́нка кре́сла** креслонун кайкыйган аркасы.

ВЫ'ГНУТЬ *сов. что* ийүү, кайкыйтуу, кайкалатуу; **вы́гнуть ше́ю** моюнду созуп ийүү; **ко́шка вы́гнула спи́ну** мышык белин кайкалатты.

ВЫ'ГНУТЬСЯ *сов.* ийилүү, кайкыюу, кайкалоо.

ВЫГОВА'РИВАТЬ *несов.* **1.** *см.* **вы́говорить; 2.** *кому, разг.* (*делать замечание*) сөгүш берүү, ачууланyy, урушуу; **выгова́ривать за опозда́ние** кечиккени үчүн урушуу.

ВЫ'ГОВОР *м.* **1.** (*произношение*) айтуу, сүйлөө; **чи́стый вы́говор** так сүйлөө, так айтуу; **2.** (*порицание*) сөгүш, выговор; **стро́гий вы́говор** катуу сөгүш, катуу выговор.

ВЫ'ГОВОРИТЬ *сов. что* **1.** (*произнести*) айтуу, сүйлөө; **2.** *кому, разг.* (*выпросить, обеспечить за собой*) сурап алуу; **вы́говорить себе́ два дня отсро́чки** мөөнөтүн эки күнгө узартууну сурап алуу.

ВЫ'ГОДА *ж.* пайда; **взаи́мная вы́года** эки жакка тең пайда; **извле́чь вы́году** пайда табуу, пайда көрүү.

ВЫ'ГОДНО *нареч.* пайдалуу.

ВЫ'ГОДНЫЙ, -ая, -ое пайдалуу, ыңгайлуу, оңтойлуу; **вы́годный догово́р** пайдалуу договор; ◇ **в вы́годном све́те** (*представлять, выставлять кого-что-л.*) жакшы жагын (*жетишпегендиктер көрүнбөй турган этип*) көрсөтүү.

ВЫ'ГОН *м.* (*пастбище*) жайыт (*малдын жайыты*).

ВЫ'ГОНКА *ж.* тартуу; **вы́гонка дёгтя** кара май тартуу.

ВЫГОНЯ'ТЬ I *несов. см.* **вы́гнать** I.

ВЫГОНЯ'ТЬ II *несов. см.* **вы́гнать** II.

ВЫГОРА'ЖИВАТЬ *несов. см* **вы́городить.**

ВЫГОРА'ТЬ *несов. см.* **вы́гореть.**

ВЫ'ГОРЕТЬ *сов.* **1.** (*сгореть*) өрттөнүп кетүү, өрт алып жок болуу, күйүп кетүү; **вся дере́вня вы́горела** кыштак бүт өрттөнүп кетти; **степь ле́том вы́горела** талаа жайында күйүп кетти; **2.** (*выцвести*) оңуу, оңуп кетүү; **мате́рия вы́горела** кездеме оңуп кетти; ◇ **де́ло не вы́горело** *разг.* иш оң болгон жок, иш ордунан чыккан жок.

ВЫ'ГОРОДИТЬ *сов.* **1.** *что* (*отделить изгородью*) калкалоо, калкалап коюу, тосуу, тосуп коюу; **2.** *кого, перен. разг.* (*избавить от обвинения*) калкалоо, жактоо.

ВЫ'ГРАВИРОВАТЬ *сов. что* оюп түшүрүү, оюп гравирлеп сүрөт *же* жазуу салуу.

ВЫГРЕБА'ТЬ I *несов. см.* **вы́грести** I.

ВЫГРЕБА'ТЬ II *несов. см.* **вы́грести** II.

www.bizdin.kg

ВЫ́ГРЕСТИ I *сов. что* (*сгребая удалить*) шилеп чыгаруу.

ВЫ́ГРЕСТИ II *сов.* (*гребя выплыть*) калак менен эшип чыгуу; **вы́грести к бе́регу** калак менен эшип, жээкке сүзүп чыгуу.

ВЫГРУЖА́ТЬ *несов. см.* **вы́грузить.**

ВЫГРУЖА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́грузиться;** 2. *страд. к* **выгружа́ть.**

ВЫ́ГРУЗИТЬ *сов. кого-что* түшүрүү.

ВЫ́ГРУЗИТЬСЯ *сов.* түшүрүлүү.

ВЫ́ГРУЗКА *ж.* түшүрүү.

ВЫГРЫЗА́ТЬ *несов. см.* **вы́грызть.**

ВЫ́ГРЫЗТЬ *сов. что* кемирүү, кемирип чыгаруу, кемирип оюу, кемирип алуу.

ВЫДАВА́ТЬ *несов. см.* **вы́дать.**

ВЫДАВА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́даться** 1; 2. (*выделяться*) башкаларга караганда көрүнүктүү болуп туруу; **выдава́ться свои́м умо́м** өзүнүн акылы менен башкаларга караганда көрүнүктүү болуп туруу; 3. *страд. к* **выдава́ть.**

ВЫ́ДАВИТЬ *сов. что* 1. (*выжать*) сыгуу, сыгып чыгаруу; **вы́давить сок из лимо́на** лимондун ширесин сыгып чыгаруу; 2. (*продавить*) басып сындыруу; **вы́давить стекло́** айнекти басып сындыруу; 3. (*выписнить*) (басып) из түшүрүү, так түшүрүү, басып түшүрүү; **вы́давить рису́нок на мета́лле** басып металлдын бетине сүрөт түшүрүү.

ВЫДА́ВЛИВАТЬ *несов. см.* **вы́давить.**

ВЫДА́ИВАТЬ *несов. см.* **вы́доить.**

ВЫДА́ЛБЛИВАТЬ *несов. см.* **вы́долбить.**

ВЫ́ДАНЬЕ *ср.*: **де́вушка на вы́даные** *разг. уст.* бойго жеткен кыз; чоңоюп күйөөгө тиерлик болгон кыз.

ВЫ́ДАТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*дать*) берүү; **вы́дать про́пуск** пропуск берүү; 2. *кого-что* (*обнаружить, разоблачить, предать*) айгак болуп айтып коюу, билдирүү, бетин ачуу; **вы́дать соо́бщников** кылмышты бирге иштеген жолдошторунун бетин ачуу; **вы́дать с голово́й** *см.* **голова́;** 3. *за кого-что* (*ложно приписать себе*) башканыкын «өзүмдүкү» деп көрсөтүү; **вы́дать себя́ за знатока́** *чего-л.* өзүн *бир нерсени* сонун билген эмедей кылып көрсөтүү; **вы́дать чужу́ю мысль за свою́** бирөөнүн оюн өзүнүкү кылып билдирүү; ◇ **вы́дать за́муж** күйөөгө берүү.

ВЫ́ДАТЬСЯ *сов.* 1. (*выступить*) чыгуу, уркуюп чыгуу; **усту́п скалы́ вы́дался вперёд** асканын тумшугу уркуюп чыгып турат; 2. *разг.* (*найтись, случиться*) болуу; **вы́дался со́лнечный день** күн ачык болуп турду; **вы́дался удо́бный слу́чай** ылайыктуу учур болду.

ВЫ́ДАЧА *ж.* 1. (*действие*) берүү; 2. (*разоблачение*) айгак болуп айтып коюу, бетин ачуу, билдирүү; 3. (*сумма, товар*) берилген акча (*же башка бир нерсе*).

ВЫДАЮ́ЩИЙСЯ, -аяся, -ееся 1. *прич. от* **выдава́ться;** 2. *прил.* көрүнүктүү, ашкан; **выдаю́щийся учёный** көрүнүктүү окумуштуу; **выдаю́щаяся побе́да** көрүнүктүү жеңиш.

ВЫДВИГА́ТЬ *несов. см.* **вы́двинуть.**

ВЫДВИГА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́двинуться;** 2. *страд. к* **выдвига́ть.**

ВЫДВИЖЕ́НЕЦ *м.* ишке көтөрүлгөн (*жоопту, жетекчи ишке көтөрүлгөн алдыңкы жумушчу*).

ВЫДВИЖЕ́НИЕ *ср.* 1. (*к избранию*) көрсөтүү; **выдвиже́ние в кандида́ты** кандидаттыкка көрсөтүү; 2. (*на должность и т. п.*) көтөрүү; **выдвиже́ние на руководя́щую рабо́ту** жетекчи кызматка көтөрүү; **выдвиже́ние молоды́х ка́дров** жаш кадрларды көтөрүү.

ВЫДВИЖНО́Й, -а́я, -о́е жылышма, жылдырма, суурма; **выдвижно́й я́щик** суурма ящик.

ВЫ́ДВИНУТЬ *сов.* 1. *что* (*выставить вперёд, вытащить*) илгери жылдыруу, тартып чыгаруу; **вы́двинуть стол на середи́ну ко́мнаты** столду бөлмөнүн ортосуна жылдыруу; **вы́двинуть я́щик стола́** столдун ящигин тартып чыгаруу; 2. *что, перен.* (*представить, привести*) келтирүү, коюу; **вы́двинуть доказа́тельство** далил келтирүү; **вы́двинуть обвине́ние** күнөө коюу; 3. *кого, перен.* (*предложить к избранию*) көрсөтүү; **вы́двинуть в кандида́ты** кандидаттыкка көрсөтүү; **вы́двинуть** *чью-л.* **кандидату́ру** *бирөөнүн* кандидатурасын көрсөтүү; 4. *кого, перен.* (*предложить для более ответственной работы*) көтөрүү; **вы́двинуть** *кого-л.* **на до́лжность ма́стера** *бирөөнү* мастерликке көтөрүү.

ВЫ́ДВИНУТЬСЯ *сов.* 1. (*продвинуться вперёд*) алга кетүү, алга барып орношуу, илгери жылуу; **пра́вый фланг не́сколько вы́двинулся** оң жаккы фланг бир аз алга кетти; 2. *перен.* (*отличиться, стать заметным*) көзгө көрүнүү, көрүнүктүү болуу.

ВЫ́ДВОРИТЬ *сов. кого, разг.* кууп чыгуу, айдап чыгуу.

ВЫДВОРЯ́ТЬ *несов. см.* **вы́дворить.**

ВЫ́ДЕЛ *м.* 1. (*действие*) бөлүү, бөлүп берүү, бөлүп чыгаруу, энчи бөлүү; **вы́дел иму́щества** мүлктү бөлүү; 2. (*выделенная часть*) энчи.

ВЫ́ДЕЛАТЬ *сов. что* иштеп чыгаруу, ийлөө; **вы́делать ко́жу** булгаары (тери, көн) ийлөө.

ВЫДЕЛЕ́НИЕ *ср.* 1. (*из целого*) бөлүү, бөлүп чыгаруу, бөлүп берүү; **выделе́ние иму́щества** мүлк бөлүү; 2. *физиол.* чыгаруу (*действие*), чыгарылган, денеден чыккан нерсе; **выделе́ние по́та** тер чыгаруу; **гно́йные выделе́ния из ра́ны** жарадан чыккан ириң.

ВЫ́ДЕЛИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*из целого*) бөлүү, бөлүп берүү, бөлүп чыгаруу, бөлүп чыгуу; **вы́делить уча́сток для строи́тельства** курулуш үчүн жер бөлүп берүү; 2. *что* (*оттенить*) ажыратуу (*ажыратуу үчүн башка шрифт менен жазуу*); **вы́делить текст курси́вом** текстти курсив менен ажыратуу; **вы́делить фра́зу** фразаны ажыратуу; 3. *кого, перен.* (*отметить*) белгилөө, белгилеп коюу; **вы́делить лу́чшую брига́ду** эң жакшы бригаданы белгилеп коюу; 4. *что, физиол.* чыгаруу; 5. *кого, уст.* (*отделить имущественно*) өзүнчө оокат кылуу үчүн бөлүп чыгаруу, энчи бөлүү.

ВЫ́ДЕЛИТЬСЯ *сов.* 1. (*отделиться*) бөлүнүү, бөлүнүп чыгуу; 2. *уст.* (*имущественно*) өзүнчө оокат кылуу үчүн бөлүнүп чыгуу; 3. (*отличиться*) белгиленүү; 4. *физиол.* чыгуу.

ВЫ́ДЕЛКА *ж.* 1. (*действие*) иштеп чыгаруу, ийлөө; **вы́делка ко́жи** булгаары (тери) ийлөө; 2. (*качество работы*) иштелиши, иштелүү сапаты; **хоро́шая вы́делка** иштелиши жакшы, иштелүү сапаты жакшы.

ВЫДЕ́ЛЫВАТЬ *несов. см.* **вы́делать.**

ВЫДЕЛЯ́ТЬ *несов. см.* **вы́делить.**

ВЫДЕЛЯ́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́делиться;** 2. *страд. к* **выделя́ть.**

ВЫ́ДЕРГАТЬ *сов. что* сууруп салуу, жулуп салуу; **мы вы́дергали все сорняки́** биз отоо чөптөрдүн бардыгын жулуп салдык.

ВЫДЁРГИВАТЬ I *несов. см.* **вы́дергать.**

ВЫДЁРГИВАТЬ II *несов. см.* **вы́дернуть.**

ВЫ́ДЕРЖАННОСТЬ *ж.* 1. (*самообладание*) токтоолук, сабырдуулук, оор-басырыктуулук; **вы́держанность хара́ктера** мүнөздүн токтоолугу; 2. (*последовательность*) туруктуулук; **идеологи́ческая вы́держанность** идеологиялык жактан туруктуулук; 3. көпкө сакталып күчүнө келгендик; **вы́держанность вина́** винонун белгилүү бир убакка чейин сакталып күчүнө келгендиги.

ВЫ́ДЕРЖАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **вы́держать;** 2. *прил.* (*о человеке*) токтоо, сабырдуу, оор-басырыктуу; **вы́дер жанный хара́ктер** токтоо мүнөз; 3. *прил.* (*последовательный*) туруктуу; **вы́держанный стиль** туруктуу стиль; 4. *прил.* көпкө сакталып күчүнө келген; **вы́держанное вино́** көпкө сакталып күчүнө келген вино.

ВЫ́ДЕРЖАТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*устоять под тяжестью*) чыдай алуу, чыдоо, көтөрүү, көтөрө алуу; **э́тот лёд вы-**

www.bizdin.kg

держит пешехо́дов бул муз жөө өтүүчү кишилерди көтөрө алат; 2. *что* (*устоять перед испытанием; вытерпеть*) чыдоо, чыдай алуу, туруштук берүү, жеңилбөө, жеңип чыгуу; **вы́держать опера́цию** операцияга чыдоо; **он не вы́держал и запла́кал** ал чыдай албай, ыйлап жиберди; 3. *что* (*оказаться годным к чему-л.*) берүү, бере алуу, өтө алуу, өтүү; **вы́держать экза́мен** экзамен бере алуу; **самолёт вы́держал про́бные испыта́ния** самолёт сыноодон өттү (өтө алды); 4. *что* көпкө сактап күчүнө келтирүү; **вы́держать вино́** винону көпкө сактап күчүнө келтирүү; ◇ **вы́держать хара́ктер** сабырдуу болуу, токтоо болуу, өзүн токтоо кармоо; **вы́держать не́сколько изда́ний** бир нече ирет басылып чыгуу (*китеп жөнүндө*).

ВЫДЕ́РЖИВАТЬ *несов. см.* **вы́держать;** ◇ **э́то не вы́держивает кри́тики** начар, эч нерсеге жарабайт.

ВЫ́ДЕРЖКА I *ж.* 1. (*самообладание*) чыдам, чыдамдуулук, чыдамкай, чыдамкайлык, сабыр, өзүн өзү токтото алуучулук, сабырдуулук; **прояви́ть большу́ю вы́держку** абдан чыдамдуулук кылуу, аябаган сабырдуулукту көрсөтүү; 2. *фото* выдержка (*фотоаппараттын объективи ачык турган убакыт*).

ВЫ́ДЕРЖКА II *ж.* үзүндү (*бир текстиден алынган үзүндү*); **привести́ вы́держку из кни́ги** китептен үзүндү келтирүү; ◇ **взять на вы́держку** текстинин ичинен тандабай эле, бир үзүндүнү алып окуп берүү (*мисал үчүн*).

ВЫ́ДЕРНУТЬ *сов. что* сууруу, сууруп алуу, жулуу, жулуп алуу; **вы́дернуть зуб** тишти жулуу; **вы́дернуть гвоздь** мыкты сууруп алуу.

ВЫДИРА́ТЬ *несов. см.* **вы́драть** 1.

ВЫ́ДОИТЬ *сов.* саап бүтүү (*напр. корову*); саап алуу (*молоко*).

ВЫ́ДОЛБИТЬ *сов. что* 1. чуңкурайтып оюу, чаап оюу, чукуп тешүү; 2. *перен. разг.* (*выучить*) курулай жаттоо, текстинин маанисине түшүнбөй эле жаттап алуу.

ВЫ́ДОХ *м.* дем чыгаруу; **ме́дленный вы́дох** демди жай, акырын чыгаруу.

ВЫ́ДОХНУТЬ *сов. что* дем чыгаруу.

ВЫ́ДОХНУТЬСЯ *сов.* 1. (*потерять силу, запах, крепость*) жыты же күчү кетүү, жытын же күчүн жоготуу, эскирүү; 2. *перен. разг.* күчү кетүү, алдан таюу, күчүн жоготуу.

ВЫ́ДРА *ж. зоол.* 1. (*животное*) кундуз; 2. (*мех*) кундуз (*кундуздун териси*).

ВЫ́ДРАТЬ *сов. разг.* 1. *что* (*вырвать*) жыртып алуу, жулуп алуу; **вы́драть лист из тетра́ди** дептерден баракты жулуп алуу; 2. *кого* (*высечь*) сабоо, чыбык менен сабоо; ◇ **вы́драть за́ уши** кулактан чоюу.

ВЫ́ДРЕССИРОВАТЬ *сов. кого* үйрөтүү, машыктыруу; **вы́дрессировать щенка́** күчүктү үйрөтүү.

ВЫ́ДУБИТЬ *сов. что, тех.* жеткире ийлөө (*мис. терини*).

ВЫДУВА́ТЬ *несов. см.* **вы́дуть.**

ВЫ́ДУВКА *ж. тех.* үйлөп жасоо (*айнек буюмдарды*).

ВЫДУВНО́Й, -а́я, -о́е үйлөмө (*айнек идиш жөнүндө: үйлөп иштелген*).

ВЫ́ДУМАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **вы́думать;** 2. *прил.* ойлоп чыгарылган, калп; **вы́думанный слу́чай** калп, ойлоп чыгарылган окуя.

ВЫ́ДУМАТЬ *сов. что* 1. (*налгать*) калп нерсени ойлоп чыгаруу; 2. (*приду́мать, изобрести*) ойлоп чыгаруу, ойлоп табуу (*мис. машинаны*).

ВЫ́ДУМКА *ж.* 1. (*вымысел*) калп, жалган; **всё э́то одна́ вы́думка** мунун баары калп; 2. (*затея*) ойлоп чыгарылган нерсе; **он на вы́думки хитёр** ал бир нерсени ойлоп чыгарууга эң уста.

ВЫ́ДУМЩИК *м. разг.* 1. (*лгун*) калпычы, жалганчы; 2. (*затейник*) тамашакөй (*түрдүү оюнду ойлоп тапкыч киши*).

ВЫ́ДУМЩИЦА *женск. р. к* **вы́думщик.**

ВЫДУ́МЫВАТЬ *несов. см.* **вы́думать;** ◇ **не выду́мывай!** жокту сүйлөбө!

ВЫ́ДУТЬ *сов. что* 1. айдап чыгаруу; **ве́тер вы́дул всё тепло́ из ко́мнаты** шамал үйдүн ичиндеги жылуулуктун баарын айдап чыгарды; 2. (*изготовить дутьём*) үйлөп жасоо; **вы́дуть стекля́нный шар** айнек шарды үйлөп жасоо; 3. *прост.* (*выпить всё, много*) шыпкап ичип коюу, баарын түп көтөрө ичип алуу.

ВЫДЫХА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: выдыха́тельное движе́ние дем чыгаруучу кыймыл.

ВЫДЫХА́ТЬ *несов. см.* **вы́дохнуть.**

ВЫДЫХА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́дохнуться;** 2. *страд. к* **выдыха́ть.**

ВЫЕДА́ТЬ *несов. см.* **вы́есть.**

ВЫ́ЕДЕННЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **вы́есть;** ◇ **э́то не сто́ит вы́еденного яйца́** *погов.* бул сокур тыйынга да турбайт (арзыбайт).

ВЫ́ЕЗД *м.* 1. (*действие*) чыгуу, баруу, жөнөө; 2. (*место*) чыга бериш жер; **на вы́езде из го́рода** шаардан чыга бериш жерде; 3. *уст.* (*экипаж с лошадьми*) ат чегилген араба, ат-араба.

ВЫ́ЕЗДИТЬ *сов. кого* үйрөтүү, минип үйрөтүү, арабага үйрөтүү (*атты*).

ВЫ́ЕЗДКА *ж.* үйрөтүү, минип үйрөтүү, арабага үйрөтүү (*атты*).

ВЫЕЗДНО́Й, -а́я, -о́е: выездна́я се́ссия суда́ соттун сыртка чыгып өткөргөн сессиясы.

ВЫЕЗЖА́ТЬ I *несов.* 1. *см.* **вы́ехать;** 2. *на ком-чём, перен. разг.* өзү үчүн башканы иштетип коюу, өз ишин башканын мойнуна жүктөп коюу, башка кишинин эсебинен жашоо.

ВЫЕЗЖА́ТЬ II *несов. см.* **вы́ездить.**

ВЫ́ЕМКА *ж.* 1. (*действие*) алуу (*бир нерсенин ичинен алуу, мис. катты почта ящигинен алуу*); 2. (*вырез*) оюк; оюп алынган орун (жер); **вы́емка для рукава́** жеңдин оюгу; 3. (*углубление*) чуңкур; **глубо́кая вы́емка** терең чуңкур.

ВЫ́ЕСТЬ *сов. что* 1. (*выгрызть*) ичин оюп жеш; 2. (*об едких веществах*) жеп жиберүү (*мис. кислота боёкту*); ◇ **глаза́ вы́ело (ды́мом, мы́лом)** *разг.* (түтүн, самын) көздү ачыштырып жиберди.

ВЫ́ЕХАТЬ *сов.* чыгып кетүү, жөнөп кетүү, кетүү, жөнөө; **вы́ехать на да́чу** дачага чыгып кетүү (жөнөп кетүү).

ВЫ́ЖАТЬ I *сов. что* 1. сыгуу, сыгып чыгаруу; **вы́жать лимо́н** лимонду сыгуу; **вы́жать бельё** кирди сыгуу; **вы́жать сок из грана́та** анардын ширесин сыгып чыгаруу; 2. *перен.* аябай эзүү; 3. *спорт.* оордукту көтөрүү; **он ле́вой руко́й вы́жал пятьдеся́т килогра́ммов** ал сол колу менен элүү килограммды көтөрдү.

ВЫ́ЖАТЬ II *сов. что, с.-х.* (*сжать*) оруп бүтүү.

ВЫ́ЖДАТЬ *сов. кого-что* күтүү, күтүп жүрүү, оңтоюн күтүү; **вы́ждать удо́бный слу́чай** оңтойлуу учурду күтүп жүрүү.

ВЫ́ЖЕЧЬ *сов. что* 1. (*истребить огнём, жаром*) күйгүзүп жоюу; 2. (*очистить обжиганием*) өрттөп тазалоо, күйгүзүп тазалоо; **вы́жечь тру́бы** трубаны өрттөп тазалоо; 3. (*сделать знак*) кааруу; **вы́жечь клеймо́** каарып тамга салуу.

ВЫ́ЖЖЕННЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **вы́жечь; вы́жженная со́лнцем степь** күн күйгүзүп жиберген талаа.

ВЫЖИВА́НИЕ *ср.* жашоо, тириликте калуу.

ВЫЖИВА́ТЬ *несов. см.* **вы́жить.**

ВЫ́ЖИГА *м. и ж. разг.* аябаган алдамчы, митаам, алчы-таасын жеген алдамчы.

ВЫЖИГА́НИЕ *ср.* 1. өрттөө; 2. (*знака*) каарып (күйдүрүп) оюу, тамга салуу.

ВЫЖИГА́ТЬ *несов. см.* **вы́жечь;** ◇ **выжига́ть по де́реву** жыгачтын бетине каарып сүрөт салуу.

www.bizdin.kg

ВЫЖИДА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **выжида́тельная по́за** күткөн кебете; **выжида́тельная поли́тика** күтүп туруу саясаты (*оңтойлуу учурду күтүп иш кылууга багытталган саясат*).

ВЫЖИДА'ТЬ *несов. см.* **вы́ждать.**

ВЫЖИМА'НИЕ *ср.* 1. сыгуу; 2. *спорт.* оордукту көтөрүү.

ВЫЖИМА'ТЬ *несов. см.* **вы́жать I.**

ВЫ'ЖИМКА *ж. разг.* сыгуу; **вы́жимка белья́** кирди сыгуу.

ВЫ'ЖИМКИ *мн.* сыгынды, чөбөгө; күлжара, топ; **конопля́ные вы́жимки** кара куурайдын күлжарасы; **виногра́дные вы́жимки** жүзүмдүн чөбөгөсү.

ВЫЖИНА'ТЬ *несов. см.* **вы́жать II.**

ВЫ'ЖИТЬ *сов.* 1. (*остаться в живых*) жашоо, тирүү калуу; 2. *кого, разг.* (*выгнать, выселить*) кодулап кетирүү, кетүүгө мажбур кылуу, кууп жиберүү; ◇ **вы́жить из ума́** *разг.* алжуу, алжып калуу (*картайгандыктан*).

ВЫ'ЗВАТЬ *сов.* 1. *кого* (*позвать, пригласить, потребовать*) чакырып чыгуу, чакырып алуу, чакыруу; **вы́звать това́рища из ко́мнаты** жолдошун бөлмөдөн чакырып чыгуу; **вы́звать врача́** врачты чакыруу; **вы́звать ученика́ к доске́** окуучуну доскага чакыруу; **вы́звать в суд** сотко чакыруу; 2. *кого* (*призвать к чему-л.*) чакыруу; **вы́звать на социалисти́ческое соревнова́ние** социалисттик мелдешке чакыруу; 3. *что* (*возбудить, породить*) келтирүү; **вы́звать смех** күлкү келтирүү; **вы́звать гнев** ачуусун келтирүү; **вы́звать аппети́т** тамак жегисин келтирүү; ◇ **вы́звать на открове́нность** сырын айтып берүүгө мажбур кылуу; **вы́звать на разгово́р** сүйлөшүүгө мажбур кылуу.

ВЫ'ЗВАТЬСЯ *сов.* өзү каалап алуу, өз ынтасы менен макул болуу; **вы́зваться помо́чь** *кому-л.* өз ынтасы менен бирөөгө жардам кылууга макул болуу.

ВЫ'ЗВЕЗДИТЬ *сов. безл.*: **вы́звездило** асмандан көп жылдыз көрүндү.

ВЫ'ЗВОЛИТЬ *сов. кого-что, разг.* куткаруу; **вы́зволить** *кого-л.* **из беды́** *бирөөнү* балаадан куткаруу.

ВЫЗВОЛЯ'ТЬ *несов. см.* **вы́зволить.**

ВЫЗДОРА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **вы́здороветь.**

ВЫЗДОРА'ВЛИВАЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **выздора́вливать;** 2. *в знач. сущ. м., ж.* айыгып келе жаткан.

ВЫ'ЗДОРОВЕТЬ *сов.* айыгуу, сакаюу.

ВЫЗДОРОВЛЕ'НИЕ *ср.* айыгуу, сакаюу.

ВЫ'ЗОВ *м.* 1. (*приглашение, требование*) чакыруу; **вы́зов врача́** врачты чакыруу; **вы́зов по телефо́ну** телефон аркылуу чакыруу; **вы́зов в суд** сотко чакыруу; 2. (*явочный документ*) чакырык, чакыруу кагаз; **яви́ться с вы́зовом на рука́х** чакыруу кагазы менен келүү; 3. (*призыв*) чакыруу; **вы́зов на социалисти́ческое соревнова́ние** социалисттик мелдешке чакыруу; ◇ **бро́сить вы́зов** эрегишке чакыруу.

ВЫ'ЗОЛОТИТЬ *сов. что* алтындоо, алтындын буусуна кармоо.

ВЫЗРЕВА'НИЕ *ср.* бышуу.

ВЫЗРЕВА'ТЬ *несов. см.* **вы́зреть.**

ВЫ'ЗРЕТЬ *сов.* бышуу (*дан, жемиш, өсүмдүк*).

ВЫЗУ'БРИВАТЬ *несов. см.* **вы́зубрить.**

ВЫ'ЗУБРИТЬ *сов. что, разг.* маанисине түшүнбөй жаттоо (жаттап алуу).

ВЫЗЫВА'ТЬ *несов. см.* **вы́звать.**

ВЫЗЫВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́зваться;** 2. *страд. к* **вызыва́ть.**

ВЫЗЫВА'ЮЩЕ *нареч.*: **он ведёт себя́ вызыва́юще** аны көргөндүн кыжыры кайнайт.

ВЫЗЫВА'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **вызыва́ть;** 2. *прил.* кыжырга тийүүчү, кыжырга тие турган, ачууну келтире турган, ачууну келтирүүчү; **вызыва́ющий вид** элдин кыжырын кайната турган түр (кебете).

ВЫ'ИГРАТЬ *сов. что* 1. (*по займу*) утуу, утуп алуу; 2. (*в игре, состязании*) утуу, утуп алуу, жеңүү, жеңип алуу; **вы́играть па́ртию в ша́хматы** шахмат ойноп, утуп алуу; 3. (*одержать верх*) жеңүү, жеңип алуу, жеңип чыгуу; **вы́играть войну́** согушта жеңип алуу; 4. (*выгадать*) үнөм кылып алуу; **вы́играть вре́мя** убакытты үнөм кылып алуу; ◇ **вы́играть во мне́нии коллекти́ва** өзү тууралуу коллективде жакшы пикир калтыруу.

ВЫИ'ГРЫВАТЬ *несов. см.* **вы́играть.**

ВЫ'ИГРЫШ *м.* 1. (*по займу*) утуу, утуш; **кру́пный вы́игрыш** ири утуш; 2. (*в игре, состязании*) утуу, жеңүү; **доби́ться вы́игрыша** жеңишке жетишүү; ◇ **быть в вы́игрыше** 1) жеңип чыгуу, жеңишке жетишүү; 2) *перен. бир нерседен* пайда табуу, артыкчылыкка ээ болуу.

ВЫ'ИГРЫШНЫЙ, -ая, -ое 1. ута турган; **вы́игрышный заём** ута турган заём; 2. (*обеспечивающий выигрыш*) жеңүүнү, утууну камсыз кылган; **вы́игрышный ход** утууну камсыз кылган жүрүш; 3. *перен.* (*выгодный*) пайдалуу, оңтойлуу; **вы́игрышное положе́ние** оңтойлуу, пайдалуу абал.

ВЫ'ИСКАТЬ *сов. кого-что* издөө, издеп табуу.

ВЫ'ИСКАТЬСЯ *сов. разг.* табылуу; **вы́искалось мно́го жела́ющих отпра́виться в экспеди́цию** экспедицияга барууну каалоочулар көп табылды.

ВЫ'ЙТИ *сов.* 1. (*уйти*) чыгуу; **вы́йти из до́ма** үйдөн чыгуу; **он вы́шел в сад** ал бакка чыкты; 2. (*выбыть*) чыгуу; **вы́йти из стро́я** 1) *воен.* стройдон чыгуу; 2) *перен.* катардан чыгуу (*о ком-л.*); керектен чыгуу, колдонууга жарабай калуу (*о чём-л.*); **вы́йти из соста́ва коми́ссии** комиссиянын составынан чыгуу; **вы́йти в отста́вку** отставкага чыгуу; 3. (*о социальном происхождении*) чыгуу; **он вы́шел из ра́бочей семьи́** ал жумушчу үй-бүлөсүнөн чыккан; **он вы́шел из наро́да** ал элден чыккан; 4. *разг.* (*израсходоваться*) түгөнүү; **у меня́ вы́шла вся бума́га** менин кагазымдын баары түгөндү; 5. *разг.* (*получиться*) чыгуу, болуп чыгуу; **портре́т вы́шел хорошо́** портрет жакшы болуп чыкты; **из него́ вы́шел прекра́сный рабо́тник** ал сонун кызматчы болуп чыкты; **докла́д вы́шел сли́шком дли́нным** доклад өтө эле узун болуп чыкты; 6. (*произойти, получиться*) болуп туруу, болуп чыгуу; **отсю́да и вы́шли все недоразуме́ния** бардык чатак ушундан келип чыкты; **из э́того ничего́ не вы́шло** мындан эч нерсе чыкпай калды; ◇ **вы́йти за́муж** күйөөгө чыгуу; **вы́йти из употребле́ния** колдонуудан чыгып калуу; **вы́йти из положе́ния** жолун табуу; **вы́йти из терпе́ния** чыдамын жоготуу; **вы́йти из повинове́ния** баш ийбей коюу, моюн сунбоо; **вы́йти из себя́** аябай ачуулануу, күйкөлөктөнүү; **вы́йти из головы́ (из па́мяти)** эстен чыгып кетүү; **вы́йти из берего́в** ташып жайпоо; **вы́йти из-под пера́** *бирөөнүн* калеминен чыгуу; **вы́йти в лю́ди** киши болуу, адам болуу; **вы́йти в тира́ж** 1) (*об облигации*) тиражга чыгуу, тиражда болуу; 2) *перен.* мурдагы кадырын кетирүү, жараксыз болуп калуу, эскирип калуу, баасын жоготуп коюу.

ВЫ'КАЗАТЬ *сов. что* көрсөтүү; **вы́казать хра́брость** эрдик көрсөтүү.

ВЫКА'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **вы́казать.**

ВЫКА'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **вы́колоть.**

ВЫКА'ПЫВАТЬ *несов. см.* **вы́копать.**

ВЫ'КАРАБКАТЬСЯ *сов. разг.* 1. тырмышып чыгуу; **вы́карабкаться из я́мы** чуңкурдан тырмышып чыгуу; 2. *перен.* кутулуу, кыйынчылык менен кутулуу (*кыйын иштен*).

ВЫКА'РМЛИВАТЬ *несов. см.* **вы́кормить.**

ВЫ'КАТИТЬ *сов. что* тоголотуп чыгаруу, теңеретип чыгаруу; **вы́катить бо́чку из подва́ла** бочканы подвалдан тоголотуп чыгаруу; ◇ **вы́катить глаза́** *разг.* көзүн акырайтуу, көзүн чакырайтуу.

ВЫ'КАТИТЬСЯ *сов.* тоголонуп чыгуу, теңеренип чыгуу.

www.bizdin.kg

ВЫКА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **вы́катить.**

ВЫКА'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́катиться;** 2. *страд. к* **выка́тывать.**

ВЫ'КАЧАТЬ *сов. что* тартып (сордуруп) бүтүрүү; **вы́качать во́ду насо́сом** сууну насос менен тартып бүтүрүү; ◇ **вы́качать де́ньги** *разг.* акчасын аз-аздан кагып алуу.

ВЫКА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **вы́качать.**

ВЫКА'ШИВАТЬ *несов. см.* **вы́косить.**

ВЫКИ'ДЫВАТЬ *несов. см.* **вы́кинуть.**

ВЫ'КИДЫШ *м.* 1. бойдон түшүрүү, бойдон түшүү; 2. (*недоношенный ребёнок*) бойдон түшкөн бала.

ВЫ'КИНУТЬ *сов.* 1. *кого-что* ыргытып таштоо, ыргытып жиберүү, өчүрүп таштоо, алып таштоо, чыгарып таштоо; 2. *что, разг.* (*проделать*) чыгара коюу; **вы́кинуть штю́ку** бир өзгөчө иш чыгара коюу, укмуштуу бир нерсе чыгара салуу; 3. *разг.* (*преждевременно родить*) бойдон түшүрүү; ◇ **вы́кинуть из головы́** ойдон чыгарып таштоо, мындан ары ал тууралу такыр ойлобой коюу.

ВЫКИПА'ТЬ *несов. см.* **вы́кипеть.**

ВЫ'КИПЕТЬ *сов.* кайнап азаюу, кайнап соолуу, кайнап түгөнүү.

ВЫ'КИПЯТИТЬ *сов. что* кайнатып алуу, кайнатуу; **вы́кипятить бельё** кирди кайнатып алуу.

ВЫКИСА'ТЬ *несов. см.* **вы́киснуть.**

ВЫ'КИСНУТЬ *сов.* (*о тесте*) ачуу, ачып кычкыл болуу.

ВЫ'КЛАДКА *ж. чаще мн* (*результат вычислений*) эсептөө, эсеп чыгаруу; **математи́ческие вы́кладки** математикалык эсептөөлөр.

ВЫКЛА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **вы́ложить;** ◇ **выкла́дывай всё по поря́дку** *разг.* ичиңдеги бардык сырыңды айт, билгениңдин бардыгын калтырбай айт.

ВЫ'КЛЕВАТЬ *сов. что* 1. (*вырвать клювом*) чокуп чыгаруу, чыгара чокуу; 2. (*склевать всё*) чокуп жеп түгөтүү.

ВЫКЛЁВЫВАТЬ *несов. см.* **вы́клевать.**

ВЫКЛИКА'ТЬ *несов. см.* **вы́кликнуть.**

ВЫ'КЛИКНУТЬ *сов. кого-что* атын атап чакыруу; **вы́кликнуть по спи́ску** тизмеден атын атап чакыруу.

ВЫ'КЛЮНУТЬ *однокр. см.* **вы́клевать.**

ВЫКЛЮЧА'ТЕЛЬ *м.* выключатель (*электр тогун өчүрүүчү жана жандыруучу, башкача айтканда, токту токтотуучу жана жиберүүчү прибор*).

ВЫКЛЮЧА'ТЬ *несов. см.* **выключить.**

ВЫКЛЮЧА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́ключиться;** 2. *страд. к* **выключа́ть.**

ВЫКЛЮЧЕ'НИЕ *ср.* токтотуу, өчүрүү; **автомати́ческое выключе́ние то́ка** токту автоматтуу токтотуу; **выключе́ние мото́ра** моторду токтотуу.

ВЫ'КЛЮЧИТЬ *сов.* 1. *что* үзүп салуу, өчүрүү; **вы́ключить (электри́ческий) свет** электр жарыгын өчүрүү; **вы́ключить телефо́н** телефонду үзүп салуу; 2. *кого-что* (*исключить*) чыгаруу, өчүрүү; **вы́ключить из спи́ска** тизмеден чыгаруу, тизмеден өчүрүү; 3. *что, полигр.* тегиздеп бүтүү, аягына чыгуу; **вы́ключить строку́** терилген жолду тегиздеп бүтүү.

ВЫ'КЛЮЧИТЬСЯ *сов.* токтолуп калуу; өчүп калуу (*об электричестве*).

ВЫКЛЯ'НЧИВАТЬ *несов. см.* **вы́клянчить.**

ВЫ'КЛЯНЧИТЬ *сов. что, разг.* ызыңдап сурай берүү, ызыңдап сурай берип алуу, жалдырап сурап жатып алуу, жалынып-жалбарып жатып сурап алуу.

ВЫ'КОВАТЬ *сов. что* 1. согуу, согуп жасоо; **вы́ковать подко́ву** таканы согуп жасоо; 2. *перен.* тарбиялап өстүрүү, тарбиялоо, кайраттуу кылып тарбиялоо; **вы́ковать ка́дры** кадрларды кайраттуу кылып тарбиялоо.

ВЫ'КОВАТЬСЯ *сов.* тарбиялануу, тарбияланып өсүү, кайраттуу болуп тарбиялануу.

ВЫКО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **вы́ковать.**

ВЫКОВЫ'РИВАТЬ *несов. см.* **вы́ковырять.**

ВЫ'КОВЫРНУТЬ *однокр. см.* **вы́ковырять.**

ВЫ'КОВЫРЯТЬ *сов. что* чукуп чыгаруу.

ВЫКОЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **вы́колотить.**

ВЫ'КОЛОСИТЬСЯ *сов.* баш алуу, машак байлоо, дан байлоо, дан алуу.

ВЫ'КОЛОТИТЬ *сов. что* 1. (*выбить*) кагып чыгаруу; **вы́колотить клин** шынааны кагып чыгаруу; 2. (*колотя очистить*) кагуу, күбүү; **вы́колотить ковёр** килемди кагуу, килемди күбүү; **вы́колотить тру́бку** канжаны кагып тазалоо; 3. *перен. разг.* (*получить насильно*) күч менен кагып алуу, күч менен пайда табуу.

ВЫ'КОЛОТЬ *сов. что* чукуу, сайып чукуу; ◇ **темно́ хоть глаз вы́коли** *разг.* көзгө сайса көрүнгүс.

ВЫ'КОПАТЬ *сов.* 1. *что* (*вырыть*) казуу, казып чуңкурайтуу; **вы́копать коло́дец** кудук казуу; 2. *что* (*откопать*) казып чыгаруу, казып алуу; **вы́копать карто́фель** картөшкөнү казып алуу *же* казып бүтүү, 3. *кого-что, перен. разг.* таап алуу, табуу; **отку́да ты вы́копал таку́ю ре́дкую кни́гу?** бул сейрек учуроочу китепти сен кайдан таап алдың?

ВЫ'КОРМИТЬ *сов. кого* багуу, оокаттандыруу, асыроо, багып өстүрүү, эмизүү, тарбиялап өстүрүү; **вы́кормить гру́дью ребёнка** баланы эмчек эмизип багуу; **вы́кормить кро́ликов** кроликтерди багуу.

ВЫ'КОРЧЕВАТЬ *сов. что* 1. тамырын жулуп салуу, омкоруу, казып омкоруу; **вы́корчевать пни** дүмүрлөрдү казып омкоруп салуу; 2. *перен.* тамырын жоюу, тамырын соолтуу, түп тамырынан бери жоготуу (жоюу).

ВЫКОРЧЁВЫВАНИЕ *ср.* 1. тамырын жулуп салуу, омкоруу, казып омкоруу; 2. *перен* тамырын жоюу, тамырын соолтуу, түп-тамырынан бери жоготуу (жоюу).

ВЫКОРЧЁВЫВАТЬ *несов. см.* **вы́корчевать.**

ВЫ'КОСИТЬ *сов. что* чаап бүтүрүү; **вы́косить луг** чөптү чаап бүтүрүү.

ВЫКРА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **вы́красть.**

ВЫКРА'ИВАТЬ *несов. см.* **вы́кроить.**

ВЫ'КРАСИТЬ *сов. что* боёо, сырдоо.

ВЫ'КРАСТЬ *сов. кого-что* уурдап алуу.

ВЫКРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **вы́красить.**

ВЫКРА'ШИВАТЬСЯ *несов. см.* **вы́крошиться.**

ВЫ'КРИК *м.* бакырык, кыйкырык, айкырык.

ВЫКРИ'КИВАТЬ *несов. см.* **вы́крикнуть.**

ВЫ'КРИКНУТЬ *сов. что* кыйкырып айтуу, кыйкырып чакыруу; **вы́крикнуть чьё-л. и́мя** бирөөнүн атын кыйкырып айтуу.

ВЫ'КРИСТАЛЛИЗОВАТЬСЯ *сов.* 1. *хим.* кристаллдануу, кристаллга айлануу; 2. *перен.* дааналануу, айкындануу.

ВЫКРИСТАЛЛИЗО'ВЫВАТЬСЯ *несов. см.* **вы́кристаллизоваться.**

ВЫ'КРОИТЬ *сов. что* 1. бычуу (*кийим*); **вы́кроить брю́ки** шым бычуу; 2. *перен.* үнөмдөө, арттыруу, кыйыштыруу; **вы́кроить вре́мя** эптеп убакыт табуу.

ВЫ'КРОЙКА *ж.* кийимдин үлгүсү; **снять вы́кройку** кийимдин үлгүсүн алуу.

ВЫ'КРОШИТЬСЯ *сов.* кетилүү; **зу́бы вы́крошились** тиштер кетилди.

ВЫКРУТА'СЫ *только мн., разг.* 1. (*затейливые телодвижения*) шамдагай кыймыл денени кубулжутуп кыймылдатуу; 2. *перен.* ойкуштантуу, оштонтуу; **говори́ть с выкрута́сами** оштонтуп сүйлөө; **по́черк с выкрута́сами** ойкуштаган почерк.

ВЫ'КРУТИТЬ *сов. что, разг.* 1. (*вывинтить*) бурап чыгаруу; **вы́крутить ла́мпочку** лампочканы бурап чыгаруу; 2. (*выжать*) сыгуу, толгоп сыгуу, бурап сыгуу; **вы́крутить мо́крое бельё** суу кирди толгоп сыгуу.

ВЫ'КРУТИТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*вывинтиться*) буралып чыгуу; 2. *перен.* бир амал менен кутулуу.

www.bizdin.kg

ВЫКРУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **вы́крутить.**

ВЫКРУ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́крутиться;** 2. *страд. к* **выкру́чивать.**

ВЫ'КУП *м.* 1. *чего* төлөп кайта алуу (*күрөөгө койгон нерсени, акчасын төлөп, кайта алуу*); **пра́во вы́купа земли́** *ист.* крепостнойлордун помещиктен, акчасын төлөп, жерди жеке менчикке алуу укугу; 2. *кого, уст.* кәлөп кутказып (куткарып) алуу (*мис. туткундан*); 3. (*плата*) кутказып (куткарып) алуу акысы.

ВЫ'КУПАТЬ *сов. кого-что* кириитүү, суугa түшүрүү, чөмүлтүү, куюндуруу (*напр. ребёнка*); суугa салуу (*животных*); **вы́купать ребёнка** баланы кириитүү.

ВЫКУПА'ТЬ *несов. см.* **вы́купить.**

ВЫ'КУПАТЬСЯ *сов.* кириңүү, суугa түшүү, чөмүлүү, куюнуу, жуунуу.

ВЫ'КУПИТЬ *сов.* 1. *что* (*заложенные вещи*) төлөп кайта алуу (*күрөөгө койгон нерсени, акчасын төлөп, кайта алуу*); 2. *кого, уст.* төлөп кутказып (куткарып) алуу; **вы́купить из плена** төлөп туткундан кутказып алуу.

ВЫКУ'РИВАТЬ *несов. см.* **вы́курить.**

ВЫ'КУРИТЬ *сов.* 1. *что* (*папиросу, табак*) тартып бүтүрүү, тартып түгөтүү; 2. *что* (*добыть перегонкой*) тартуу; 3. *кого-что* (*выгнать дымом*) ыштоо, түтөтүү; ыштап, чыгууга мажбур кылуу; **вы́курить лису́ из норы́** түлкүнү ийининен ыштап чыгаруу; 4. *кого, перен. разг.* (*выпроводить*) амалын таап кетирүү, амалын табуу; **вы́курить** *кого-л.* **из дому** *бирөөнү* үйдөн амалын таап кетирүү.

ВЫЛА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **вы́ловить.**

ВЫ'ЛАЗКА *ж.* 1. *воен.* вылазка, чыгыш (*камалып жаткандардын камоочуларга каршы кол салышы*); **сде́лать вы́лазку** вылазка жасоо; 2. *перен.* каршы чыгуу; 3. *спорт.* вылазка (*уюшкан түрдө лыжа менен сайранга чыгуу*).

ВЫ'ЛАКАТЬ *сов. что* шалпылдатып ичип бүтүрүү (*мис. мышык, ит жөнүндө*).

ВЫЛА'МЫВАТЬ *несов. см.* **вы́ломать.**

ВЫ'ЛЕЖАТЬ *сов. разг.* жатуу (*бир нече убакытка чейин жатуу*), **больно́й вы́лежал в посте́ли це́лую неде́лю** оору бир жумага чейин төшөктө жатты.

ВЫ'ЛЕЖАТЬСЯ *сов. разг.* 1. жатып эс алуу, жатып оңолуу; **вам на́до вы́лежаться** сизге жатып эс алыш керек; 2. (*дозреть*) жатып бышуу, тура берип жетилүү (*мис. үзгөн алма*).

ВЫЛЁЖИВАТЬ *несов. см.* **вы́лежать.**

ВЫЛЁЖИВАТЬСЯ *несов. см.* **вы́лежаться.**

ВЫЛЕЗА'ТЬ *несов. см.* **вы́лезть.**

ВЫ'ЛЕЗТИ *сов. см.* **вы́лезть.**

ВЫ'ЛЕЗТЬ *сов.* 1. чыгуу, араң чыгуу, зорго чыгуу; **вы́лезть из я́мы** чуңкурдан араң чыгуу; 2. (*выпасть*) түшүү, жыдуу; **во́лосы вы́лезли** чач түштү; 3. *разг.* (*неуместно выступить*) кыпчылуу, кийлигишүү, озунуу.

ВЫ'ЛЕПИТЬ *сов. кого-что* жууруп жасоо, ыптап жасоо, чаптап жасоо, жабыштырып жасоо; **вы́лепить** *что-л.* **из гли́ны** топурактан жууруп *бир нерсе* жасоо.

ВЫ'ЛЕТ *м.* учуп чыгуу, учуу; **боево́й вы́лет самолёта** самолёттун согуштук учушу.

ВЫЛЕТА'ТЬ *несов. см.* **вы́лететь.**

ВЫ'ЛЕТЕТЬ *сов.* 1. учуп чыгуу, учуу; **пти́ца вы́летела из гнезда́** куш уясынан учуп чыкты; **самолёт вы́летел у́тром** самолёт эртең менен учту; 2. *разг.* (*выпасть*) чыгып калуу, түшүп калуу, ыргып кетүү; **листо́к вы́летел из кни́ги** китептен бир барак түшүп калды; 3. (*стремительно выбежать, выехать*) жүгүрүп чыгуу, чуркап чыгуу, чыга түшүү; ◇ **вы́лететь из головы́** *разг.* эстен чыгып кетүү.

ВЫЛЕ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **вы́лечить.**

ВЫЛЕ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́лечиться;** 2. *страд. к* **выле́чивать.**

ВЫ'ЛЕЧИТЬ *сов. кого-что* айыктыруу, сакайтуу.

ВЫ'ЛЕЧИТЬСЯ *сов.* дарыланып айыгуу.

ВЫЛИВА'ТЬ *несов. см.* **вы́лить.**

ВЫЛИВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́литься;** 2. *страд. к* **вылива́ть.**

ВЫ'ЛИЗАТЬ *сов. что* жалап бүтүрүү.

ВЫЛИ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **вы́лизать.**

ВЫ'ЛИНЯТЬ *сов.* 1. (*поблёкнуть*) оңуу, өңү өчүү; 2. (*о животных, птицах*) түлөө.

ВЫ'ЛИТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **вы́лить;** 2. *прил.* (*похожий*) союп каптагандай, коёндон окшош.

ВЫ'ЛИТЬ *сов. что* 1. (*жидкость*) төгүү, төгүп таштоо; 2. (*отлить из металла*) куюу, куюп жасоо.

ВЫ'ЛИТЬСЯ *сов.* 1. *из чего* (*вытечь*) төгүлүү; 2. *во что, перен.* (*принять вид, выразиться*) түргө айлануу, түрүн алуу; **во что э́то вы́льется?** бул эмне болуп чыгар экен?, бул эмнеге алып барар экен?

ВЫ'ЛОВИТЬ *сов. кого-что* 1. (*извлечь*) кармоо, кармап алуу; 2. (*переловить*) баарын кармоо, кармап түгөтүү, кармай берип тукумун курут кылуу, кармап аягына чыгуу; **вы́ловить всю ры́бу в пруду́** көлмөдөгү балыктын баарын кармап түгөтүү.

ВЫ'ЛОЖИТЬ *сов. что* 1. (*вынуть*) чыгарып коюу; 2. *перен. разг.* (*высказать*) ичиндеги бардык сырын айтуу; 3. *чем* (*покрыть*) төшөө; **вы́ложить мостову́ю булы́жником** көчөгө таш төшөө.

ВЫ'ЛОМАТЬ *сов. что* сындырып чыгаруу, бузуп чыгаруу, талкалап чыгаруу, кыйратып чыгаруу.

ВЫ'ЛОЩЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **вы́лощить;** 2. *прил. перен. разг.* (*щеголеватый*) сыланган, какайган, чыкырайган, какырайган.

ВЫ'ЛОЩИТЬ *сов. что* жылтыратуу.

ВЫ'ЛУДИТЬ *сов. что* калай менен чайкап түзөтүү (*мис. самоорду*).

ВЫЛУ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **вы́лудить.**

ВЫ'ЛУПИТЬ *сов.*: **вы́лупить гла́за** *разг.* көздү чакчайтуу, көзүн акырайтуу, көзүн чакырайтуу.

ВЫ'ЛУПИТЬСЯ *сов.* (*о птенцах*) жумурткадан жарылып чыгуу.

ВЫЛУПЛЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **вы́лупиться.**

ВЫЛУ'ЩИВАТЬ *несов. см.* **вы́лущить.**

ВЫ'ЛУЩИТЬ *сов. что* (*очистить от шелухи*) кабыгынан ажыратуу, актоо (*мис. таруунy*).

ВЫ'МАЗАТЬ *сов.* 1. *что* (*обмазать, покрыть чем-л.*) шыбоо, шыбап майлоо; 2. *кого-что, разг.* (*выпачкать*) булгоо, булгап алуу.

ВЫ'МАЗАТЬСЯ *сов. чем, в чём, разг.* булгануу, булганып алуу.

ВЫМА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **вы́молить.**

ВЫМА'НИВАТЬ *несов. см.* **вы́манить.**

ВЫ'МАНИТЬ *сов.* 1. *что* (*получить хитростью*) айла менен алуу, алдап алуу; **вы́манить обеща́ние** алдап убадасын алуу; 2. *кого* (*хитростью заставить выйти*) алдап чыгаруу, азгырып чыгаруу.

ВЫ'МАРАТЬ *сов. что, разг.* 1. (*запачкать*) булгоо; 2. (*зачеркнуть*) жазылганды өчүрүү.

ВЫМА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **вы́мотать.**

ВЫМА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **вы́мочить.**

ВЫМЕ'НИВАТЬ *несов. см.* **вы́менять.**

ВЫ'МЕНЯТЬ *сов. кого-что* айырбаштоо, айырбаш кылуу, алмаштыруу, алмашуу.

ВЫ'МЕРЕТЬ *сов.* 1. тукум курут болуу, кырылуу, кырылып бүтүү, өлүп бүтүү; 2. *перен.* (*обезлюдеть, опустеть*) бош калуу, элсиз калуу, ээн калуу; **го́род вы́мер** шаар ээн калды.

ВЫМЕРЗА'НИЕ *ср.* үшүп кетүү, үшүк алуу, үшүк уруу.

ВЫ'МЕРЗНУТЬ *сов.* үшүп кетүү, үшүк алуу, үшүк уруу; **фрукто́вые дере́вья вы́мерзли** мөмө жыгачтар үшүп кетти.

ВЫ'МЕРИТЬ *сов. что* өлчөө, ченөө.

ВЫМЕРЯ'ТЬ *несов. см.* **вы́мерить.**

www.bizdin.kg

ВЫ'МЕСИТЬ *сов. что* жууруу (*мис. камырды*).
ВЫ'МЕСТИ *сов. что* шыпыруу.
ВЫ'МЕСТИТЬ *сов. что на ком-чём* өч алуу, кек алуу, ызасын алуу; **вы́местить зло́бу** *на ком-чём-л. биреөден же бир нерседен* өчүн алуу.
ВЫ'МЕТАТЬ *сов. что* (*петли*) тордоо (*топчулукту*).
ВЫМЕТА'ТЬ *несов. см.* **вы́мести.**
ВЫМЕЩА'ТЬ *несов. см.* **вы́местить.**
ВЫМИРА'НИЕ *ср.* тукум курут болуу, кырылуу, өлүп түгөнүү.
ВЫМИРА'ТЬ *несов. см.* **вы́мереть.**
ВЫМОГА'ТЕЛЬ *м.* опузалап (коркутуп) алуучу (*айтамын, сырыңды ачамын деп*).
ВЫМОГА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **вымога́тель.**
ВЫМОГА'ТЕЛЬСТВО *ср.* опузалап (коркутуп) алуу.
ВЫМОГА'ТЬ *несов. что* опузалап (коркутуп) алуу; бербеген оюна койбой жатып сурап алуу; **вымога́ть де́ньги** акчаны асылып жатып сурап алуу.
ВЫМОКА'ТЬ *несов. см.* **вы́мокнуть.**
ВЫ'МОКНУТЬ *сов.* 1. (*промокнуть*) суу болуу, суу өтүү, суугa чылануу; **вы́мокнуть до ни́тки** *разг.* өтмө катарынан өтүп суу болуу; 2. (*потерять какое-л. свойство в воде*) суугa чыланып, кандайдыр бир касиетин жоготуу.
ВЫМОЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **вы́молотить.**
ВЫ'МОЛВИТЬ *сов. что* айтуу, үн берүү, үн чыгаруу.
ВЫ'МОЛИТЬ *сов. что* жалынып-жалбарып сурап алуу.
ВЫ'МОЛОТ *м. с.-х. обл.* эгиндин кызылы (*кырмандагы сапырылган эгиндин кызылы*).
ВЫ'МОЛОТИТЬ *сов. что, с.-х.* бастыруу (*эгинди*).
ВЫМОРА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **вы́морозить.**
ВЫ'МОРИТЬ *сов. кого-что* ачыктырып кыруу (жоюу), ууктуруп кыруу (жоюу).
ВЫ'МОРОЗИТЬ *сов.* 1. *что* (*выстудить*) муздатуу, муздатып тоңдуруу; 2. *кого-что* (*истребить морозом*) тоңдуруп кыруу, үшүтүп кырып-жоюу.
ВЫ'МОРОЧНЫЙ, -ая, -ое *юр.* өлгөндөн ээсиз калган; **вы́морочное иму́щество** өлгөндөн ээсиз калган мүлк.
ВЫ'МОСТИТЬ *сов. что* таш төшөө; **вы́мостить доро́гу** жолго таш төшөө.
ВЫ'МОТАТЬ *сов. что, разг.* жүдөтүү, диңкесин курутуу, алсыратуу; **вы́мотать все си́лы** бардык күчүн кетирүү, алсыратуу; ◇ **вы́мотать ду́шу** диңкесин соолтуу, шилтисин түгөтүү, шилтисин курутуу.
ВЫ'МОТАТЬСЯ *сов. разг.* диңкеси соолуу, алсыроо.
ВЫ'МОЧИТЬ *сов.* 1. *что* (*продержать в жидкости*) суу кылуу, суулоо, суугa чылоо; 2. *кого-что* (*промочить*) суугa салуу, жибитүү.
ВЫ'МПЕЛ *м.* вымпел (1. *мор. кеменин мачтасындагы ичке узун желек;* 2. *ав. самолёттон же аэростаттан кабар үчүн желекче же кутуча түрүндөгү таштала турган шарттуу белги;* 3. *спорт. мелдешип жаткан командалар алмашып ала турган үч бурч формалуу желекчелер*).
ВЫ'МУЧЕННЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. *прич. от* **вы́мучить;** 2. *прил.* (*напр. о стихах*) ычкынып, күчөнүп чыгарган (*мис. ыр*).
ВЫ'МУЧИТЬ *сов. что, разг.* 1. (*вынудить*) зордоо, күчтөө, күчкө салуу; 2. (*сделать с усилием*) ычкынып, күчөнүп чыгаруу (*мис. ырды*).
ВЫ'МУШТРОВАТЬ *сов. кого-что* муштралоо (*зекип, катаал тарбиялоо*).
ВЫМЫВА'ТЬ *несов. см.* **вы́мыть.**
ВЫМЫВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́мыться;** 2. *страд. к* **вымыва́ть.**
ВЫ'МЫСЕЛ *м.* 1. (*фантазия*) кыялдан чыгарылган нерсе, жок нерсе; 2. *разг.* (*выдумка*) калп, жалган.
ВЫ'МЫТЬ *сов. кого-что* жуу, жууп тазалоо.
ВЫ'МЫТЬСЯ *сов.* жуунуу.
ВЫ'МЫШЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **вымышля́ть;** 2. *прил.* (*неправдоподобный*) жасалма, жалган, чындыкка туура келбеген.
ВЫМЫШЛЯ'ТЬ *несов. что* ойлоп чыгаруу, жалган нерсени ойлоп табуу.
ВЫ'МЯ *ср.* желин.
ВЫНА'ШИВАТЬ *несов. см.* **вы́носить.**
ВЫНЕСЕ'НИЕ *ср.* чыгаруу; **вынесе́ние числа́ за ско́бки** *мат.* санды кашаанын сыртына чыгаруу; **вынесе́ние пригово́ра** өкүм чыгаруу.
ВЫ'НЕСТИ *сов.* 1. *кого-что* чыгаруу, алып чыгуу, сыртка чыгаруу; **вы́нести ве́щи на у́лицу** буюмдарды көчөгө чыгаруу; **волно́й вы́несло ло́дку на бе́рег** толкун кайыкты жээкке чыгарды; **вы́нести на поля́ ру́кописи** кол жазманын четине чыгаруу; 2. *что, перен.* (*постановить*) коюу, чыгаруу; **вы́нести реше́ние** чечим чыгаруу; **вы́нести пригово́р** өкүм чыгаруу; **вы́нести вопро́с на собра́ние** маселени жыйналышка коюу; 3. *что* (*вытерпеть*) чыдоо, баштан өткөрүү, көтөрүү; **вы́нести си́льную боль** катуу ооруну көтөрүү; ◇ **вы́нести хоро́шее впечатле́ние** жакшы пикирде калуу; **вы́нести на свои́х плеча́х** жалгыз өзү иштеп бүтүрүү; **вы́нести за ско́бки** *мат.* кашаанын сыртына чыгаруу.
ВЫ'НЕСТИСЬ *сов.* зымыроо, чымылдоо, чымын-куюн болуу, чымын-куюн болуп чыгуу; **из-за угла́ вы́неслись мотоци́клы** мотоциклдер бурчтан чымын-куюн болуп чыга калды.
ВЫНИМА'ТЬ *несов. см.* **вы́нуть.**
ВЫНИМА'ТЬСЯ *несов.* 1. (*выдвигаться*) суурулуу; **э́тот я́щик стола́ не вынима́ется** бул столдун тартмасы суурулбайт; 2. *страд. к* **вынима́ть.**
ВЫ'НОС *м.* (*покойника, тела*) алып чыгуу, сөөгүн алып чыгуу.
ВЫ'НОСИТЬ *сов.* 1. *кого* (*ребёнка*) көтөрүү (*карындагы баланы*); 2. *что, перен.* бардык жагынан ойлоо, көп ойлоп бир тыянакка келүү; **вы́носить но́вый план** жаңы планды бардык жагынан ойлоо.
ВЫНОСИ'ТЬ *несов.* 1. *см.* **вы́нести;** 2. (*выдерживать*) көтөрө алуу; **хорошо́ выноси́ть жару́** ысыкка жакшы чыдоо; ◇ **не выноси́ть кого́-либо** биреөнү жек көрүү.
ВЫ'НОСКА *ж.* (*сноска, примечание*) выноска, эскертме (*беттин эң аягына сызыктан кийин жазылган эскертме*).
ВЫНО'СЛИВОСТЬ *ж.* чыдамдуулук, чыдамкайлык.
ВЫНО'СЛИВЫЙ, -ая, -ое чыдамдуу, чыдамкай.
ВЫ'НУДИТЬ *сов. кого-что* мажбур кылуу, аргасыз кылуу; **вы́нудить проти́вника отступи́ть** душманды чегинүүгө мажбур кылуу; **вы́нудить чьё-л. согла́сие** биреөнү макул болууга аргасыз кылуу.
ВЫНУЖДА'ТЬ *несов. см.* **вы́нудить.**
ВЫ'НУЖДЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **вы́нудить;** 2. *прил.* (*не добровольный*) аргасыз, амалсыз, чарасыз; **вы́нужденная поса́дка** *ав.* аргасыздан конуу; **вы́нужденный отка́з** аргасыз баш тартуу; аргасыздан кылынган отказ, айласы жоктон болгон отказ.
ВЫ'НУТЬ *сов. кого-что* алуу, чыгаруу; **вы́нуть де́ньги из карма́на** чөнтөктөн акча чыгаруу; **вы́нуть ребёнка из колыбе́ли** баланы бешиктен алуу.
ВЫ'НЫРНУТЬ *сов.* 1. (*из воды*) суунун ичинен сорок этип сүзүп чыгуу; 2. *перен. разг.* чыга келүү, чыга калуу, көрүнө калуу.
ВЫНЮ'ХИВАТЬ *несов. что* шимшилөө.
ВЫ'НЯНЧИТЬ *сов. кого-что* алпештеп өстүрүү, тарбиялап өстүрүү.
ВЫ'ПАД *м.* 1. *спорт.* качыруу, качырып сала берүү. 2. *перен.* кылык, чыгыш; ушак айтуу, жамандоо.
ВЫПАДА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **вы́пасть;** 2. *спорт.* качыруу, качырып сала берүү.
ВЫПАДЕ'НИЕ *ср.* 1. түшүп калуу, түшүү; **выпаде́ние воло́с** чач түшүү; **выпаде́ние прямо́й кишки́** *мед.* көтөн чучуктун түшүшү; 2. (*об осадках*) жаашы.

www.bizdin.kg

ВЫПА'ИВАТЬ *несов. см.* **выпоить.**

ВЫПА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **выпалить.**

ВЫ'ПАЛИТЬ *сов. разг.* 1. (*выстрелить*) атуу, атып жиберүү; 2. *что, перен.* (*сказать*) айтып салуу, айтып жиберүү, айтып таштоо.

ВЫПА'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **выполоть.**

ВЫПА'РИВАНИЕ *ср.* буулантыруу, бууга айландыруу, буулантуу, буулантыруу жолу менен суудан ажыратуу.

ВЫПА'РИВАТЬ *несов. см.* **выпарить.**

ВЫПА'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **выпариться;** 2. *страд. к* **выпáривать.**

ВЫ'ПАРИТЬ *сов.* 1. *что* буулантуу, буулап тазалоо, буулоо; **выпарить бельё** кирди буулоо; 2. *что* (*добыть кипячением*) буулантып ажыратуу, кайнатуу; **выпарить соль** туз кайнатуу; 3. *кого* (*вымыть*) ысык шыпыргы менен чапкылоо; **выпарить** *кого-л.* **в бáне** *бирөөнү* мончодо ысык шыпыргы менен чапкылоо.

ВЫ'ПАРИТЬСЯ *сов. разг.* мончодо ысык шыпыргы менен чабынуу.

ВЫПА'РЫВАТЬ *несов. см.* **выпороть I.**

ВЫ'ПАС *м.* жайыт (*малдын жайыты*).

ВЫ'ПАСТИ *сов. кого-что, обл.* жаюу; **выпасти жеребя́т** тайларды жаюу.

ВЫ'ПАСТЬ *сов.* 1. (*упасть, вывалиться*) жыгылуу, жыгылып түшүү, түшүү; 2. (*о волосах, зубах*) түшүү, түшүп калуу; жыдуу; 3. (*об осадках*) жааш, түшүү; **выпало мнóго дождéй** жаан көп жаады; **выпал глубóкий снег** кар калың түштү; 4. *перен.* (*достаться, случиться*) туура келүү; **на мою дóлю выпала честь ...** менин энчиме ... урматы тийди; **ему́ выпало счáстье** ага бакыт тийди; **выпал сóлнечный день** күн ачык боло калды.

ВЫ'ПАЧКАТЬ *сов. кого-что чем* булгоо.

ВЫ'ПАЧКАТЬСЯ *сов.* булгануу.

ВЫПЕКА'ТЬ *несов. см.* **выпечь.**

ВЫПЕКА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **выпечься;** 2. *страд. к* **выпекáть.**

ВЫ'ПЕРЕТЬ *сов. разг.* 1. *кого-что* (*вытеснить*) түртүп чыгаруу, итерип чыгаруу; кысып чыгаруу; **льдом выперло бáржу навéрх** муз баржаны жогору кысып чыгарды; 2. (*выдаться вперёд*) оркоюп чыгып туруу, алга чыгып туруу; 3. *груб.* кубалап чыгуу, куул чыгуу.

ВЫ'ПЕСТОВАТЬ *сов. кого-что* өстүрүү, тарбиялап өстүрүү, алпештеп өстүрүү.

ВЫ'ПЕЧКА *ж.* 1. (*действие*) жабуу, бышыруу; 2. (*то, что выпечено*) жабылган, бышырылган (*мис. нан, самса*).

ВЫ'ПЕЧЬ *сов. что* жабуу, бышыруу; **выпечь сто килогрáммов хлéба** жүз килограмм нан бышыруу.

ВЫ'ПЕЧЬСЯ *сов.* жабылуу, бышырылуу (*мис. нан*).

ВЫПИВА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **выпить;** 2. *разг.* (*иметь склонность к выпивке*) ичкилик ичүүнү жакшы көрүү.

ВЫ'ПИВКА *ж. разг.* 1. (*попойка*) ичкилик менен сыйлоо, чогулуп ичүү, ичүү үчүн жыйналуу; 2. *собир.* (*спиртные напитки*) ичкилик, ичимдик.

ВЫПИ'ЛИВАНИЕ *ср.* араалап жасоо, араа менен кесип алуу, араалап тешүү *же* араалап оюу; **выпиливание по дéреву** жыгачтын бетине оюп сүрөт түшүрүү.

ВЫПИ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **выпилить.**

ВЫ'ПИЛИТЬ *сов. что* араалап жасоо, араа менен кесип алуу, араалап тешүү *же* араалап оюу; **выпилить отвéрстие в двéри** араалап эшиктен оюк чыгаруу; **выпилить рáмку** рамканы араалап жасоо.

ВЫПИРА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **выпереть;** 2. *перен. разг.* (*чересчур выделяться*) эң эле көрүнүп туруу, көзгө ыксыз түшүп туруу.

ВЫ'ПИСАТЬ *сов.* 1. *что* (*сделать выборку*) көчүрүп алуу, текстинен көчүрүү; көчүрүү, көчүрүп жазуу (*списать*); **выписать из кни́ги нýжные цитáты** китептен керектүү цитаталарды көчүрүп алуу; 2. *что* (*тщательно написать, нарисовать*) ынтасын коюп жазуу (сызуу); коздоп, жакшылап жазуу, сүрөт салуу; 3. *кого-что* (*вызвать письмом*) чакыртуу, чакыртып алуу; **он выписал к себé семью** ал үй-бүлөсүн чакыртып алды; 4. *что* (*заказать с доставкой*) жаздырып алуу; **выписать газéту** газета жаздырып алуу; 5. *кого* (*исключить из списка*) чыгаруу, өчүрүү; **выписать из больни́цы** ооруканадан чыгаруу; **выписать жильцá из домóвой кни́ги** үйдө туруучу кишини үй книгасынан өчүрүү.

ВЫ'ПИСАТЬСЯ *сов.* чыгуу, өчүрүлүү.

ВЫ'ПИСКА *ж.* 1. (*выписывание, списывание*) көчүрүү, көчүрүп алуу; 2. (*выборка, выпись из документа*) көчүрмө; **выписка из протокóла** протоколдон көчүрмө; 3. жаздырып алуу; **выписка газéт** газета жаздырып алуу; 4. (*исключение откуда-л.*) чыгаруу, өчүрүү; **выписка из больни́цы** ооруканадан чыгаруу.

ВЫПИ'СЫВАТЬ *несов. см.* **выписать.**

ВЫПИ'СЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **выписаться;** 2. *страд. к* **выпи́сывать.**

ВЫ'ПИСЬ *ж. офиц.* көчүрмө; **нотариáльная выпись** нотариалдык көчүрмө.

ВЫ'ПИТЬ *сов. что, чего* 1. ичүү, ичип жиберүү; **выпить зáлпом** тынбай ичип жиберүү; 2. (*спиртного*) ичкилик ичүү.

ВЫПИ'ХИВАТЬ *несов. см.* **выпихнуть.**

ВЫ'ПИХНУТЬ *сов. кого-что, прост.* итерип чыгаруу, түртүп чыгаруу.

ВЫ'ПЛАВИТЬ *сов. что* эритүү, эритип алуу, эритип чыгаруу; **выплавить две тóнны чугунá** эки тонна чоюн эритүү.

ВЫ'ПЛАВКА *ж.* 1. (*действие*) эритүү; **выплавка стáли** болот эритүү; 2. (*то, что выплавлено*) эритилген (*металл*); **сýточная выплавка** бир суткада эритип чыгарылган (*металл*).

ВЫПЛАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **выплавить.**

ВЫ'ПЛАКАТЬ *сов. что* ыйлап жеңилдетүү, көз жашын төгүп жеңилдетүү; **выплакать своё гóре** өзүнүн кайгысын ыйлап жеңилдетүү; ◇ **выплакать все глазá** аябай көп ыйлоо; көзүнүн жашы кургабоо; ыйлап жүрүп, көзү жакшы көрбөй калуу.

ВЫ'ПЛАКАТЬСЯ *сов. разг.* ыйлап алуу, ыйлап бугун чыгарып алуу.

ВЫ'ПЛАТА *ж.* төлөө, берүү.

ВЫ'ПЛАТИТЬ *сов. что кому* төлөө, берүү; **выплатить долги́** карыздарды төлөө.

ВЫПЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **выплатить.**

ВЫПЛЁВЫВАТЬ *несов. см.* **выплюнуть.**

ВЫ'ПЛЕСКАТЬ *сов. что* чайпалтып төгүү, төгүп таштоо; **выплескать всю вóду из тарéлки** тарелкадагы суунун баарын чайпалтып төгүү.

ВЫ'ПЛЕСКАТЬСЯ *сов.* чайпалып төгүлүү.

ВЫПЛЁСКИВАТЬ *несов. см.* **выплескать.**

ВЫ'ПЛЕСНУТЬ *однокр. что* чайпалтып төгүү, төгүп таштоо.

ВЫ'ПЛЕСНУТЬСЯ *однокр.* чайпалып төгүлүү.

ВЫ'ПЛЕСТИ *сов. что* 1. жандыруу, жандырып алуу; **выплести лéнту из косы́** чачтын өрүмүнөн лентаны жандырып алуу; 2. (*изготовить плетением*) өрүп жасоо, согуп жасоо.

ВЫПЛЕТА'ТЬ *несов. см.* **выплести.**

ВЫПЛЫВА'ТЬ *несов. см.* **выплыть.**

ВЫ'ПЛЫТЬ *сов.* 1. (*всплыть*) бетине калкып чыгуу; 2. *перен.* (*появиться*) сүзүп чыгуу; **лунá выплыла из-за туч** ай булуттан сүзүп чыкты; 3. *перен. разг.* (*обнаружиться*) келип чыгуу; **выплыл ряд вопрóсов** бир катар маселе келип чыкты.

ВЫ'ПЛЮНУТЬ *сов. что* түкүрүп таштоо.

ВЫПЛЯ'СЫВАТЬ *несов. разг.* түрдүү фигуралар жасап бийлөө.

ВЫ'ПОИТЬ *сов. кого* сүт берип багуу, тарбиялап өстүрүү; **выпоить телёнка** музоону сүт берип багуу.

www.bizdin.kg

ВЫПОЛА'СКИВАТЬ *несов. см.* **выполоскать.**
ВЫПОЛЗА'ТЬ *несов. см.* **выползти.**
ВЫ'ПОЛЗТИ *сов.* сойлоп чыгуу, жөргөлөп чыгуу, жөрмөлөп чыгуу; **из-под камней выползла ящерица** таштардын арасынан кескелдирик жөрмөлөп чыкты.
ВЫПОЛНЕ'НИЕ *ср.* орундоо, аткаруу, толтуруу; **выполнение плана** планды орундоо; **выполнение задания** тапшырманы аткаруу.
ВЫПОЛНИ'МЫЙ, -ая, -ое аткарылуучу, аткарылууга мүмкүн болгон, орундалуучу, орундалууга мүмкүн болгон; **выполнимое задание** аткарылууга мүмкүн болгон тапшырма.
ВЫ'ПОЛНИТЬ *сов. что* аткаруу, орундоо; **выполнить приказание** буйрукту аткаруу; **выполнить свой гражданский долг** өзүнүн граждандык милдетин аткаруу.
ВЫПОЛНЯ'ТЬ *несов. см.* **выполнить.**
ВЫПОЛНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. аткарылуу, орундалуу; 2. *страд. к* **выполнять.**
ВЫ'ПОЛОСКАТЬ *сов. что* чайкоо; **выполоскать бельё в реке** кирди өзөндө чайкоо; **выполоскать рот** ооз чайкоо.
ВЫ'ПОЛОТЬ *сов. что* отоп бүтүрүү (*отоо чөптү*).
ВЫ'ПОРОТЬ I *сов. что* (*распороть*) сөгүп алуу (*мис. чапандын астарын*).
ВЫ'ПОРОТЬ II *сов. кого, разг.* (*высечь*) сабоо, камчы менен сабоо, чыбык менен сабоо.
ВЫ'ПОРХНУТЬ *сов.* 1. бырп этип учуп чыгуу; **птица выпорхнула из клетки** куш капастан бырп этип учуп чыкты; 2. *перен. разг.* үлп этип чуркап чыгуу.
ВЫ'ПОТРОШИТЬ *сов. что* ичин жарып, иче-кардын алуу.
ВЫ'ПРАВИТЬ *сов. что* 1. (*выпрямить*) түзөтүү; 2. (*исправить*) оңдоо, түзөтүү; **выправить недочёты** жетишпегендиктерди оңдоо; **выправить линию поведения** жүрүш-турушун оңдоо, жүрүш-турушун түзөтүү.
ВЫ'ПРАВИТЬСЯ *сов.* 1. (*выпрямиться*) түзөлүү; 2. (*исправиться*) оңолуу, түзөлүү.
ВЫ'ПРАВКА *ж.* (*осанка*) денени кармоо, денени түз кармоо; **военная выправка** денени аскерче кармоо.
ВЫПРАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **выправить.**
ВЫПРАВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **выправиться;** 2. *страд. к* **выправлять.**
ВЫПРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **выпросить.**
ВЫПРОВА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **выпроводить.**
ВЫ'ПРОВОДИТЬ *сов. кого, разг.* кууп чыгуу, айдап чыгуу, чыгарып жиберүү, кууп жиберүү.
ВЫ'ПРОСИТЬ *сов. что* сурап алуу, жалынып-жалбарып сурап алуу; **выпросить книгу** китеп сурап алуу.
ВЫПРЫ'ГИВАТЬ *несов. см.* **выпрыгнуть.**
ВЫ'ПРЫГНУТЬ *сов.* секирип чыгуу; **выпрыгнуть из окна** терезеден секирип чыгуу.
ВЫПРЯГА'ТЬ *несов. см.* **выпрячь.**
ВЫПРЯМИ'ТЕЛЬ *м. тех.* түзөткүч, түзөтүүчү (*алмашма токту туруктуу токко айландыруучу прибор*).
ВЫПРЯМИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *тех.* түзөтүүчү; **выпрямительная установка** түзөтүүчү установка.
ВЫ'ПРЯМИТЬ *сов. что* түзөтүү, түз кылуу, түздөө; **выпрямить линию** сызыкты түзөтүү; **выпрямить грудь** көкүрөктү түз кылуу, көкүрөктү керүү; **выпрямить ток** *тех.* токту түздөө.
ВЫ'ПРЯМИТЬСЯ *сов.* түзөлүү (*туптуз болуу*).
ВЫПРЯМЛЕ'НИЕ *ср.* түзөтүү, түз кылуу, түздөө.
ВЫПРЯМЛЯ'ТЬ *несов. см.* **выпрямить.**
ВЫПРЯМЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **выпрямиться;** 2. *страд к* **выпрямлять.**
ВЫ'ПРЯЧЬ *сов. кого* чыгаруу (*атты арабадан*).
ВЫ'ПУКЛО *нареч.* даана; **в романе выпукло даны фигуры героев** романда каармандардын элеси даана берилген.
ВЫ'ПУКЛО-ВО'ГНУТЫЙ, -ая, -ое *физ.* томпок-кабарыңкы; **выпукло-вогнутое стекло** томпок-кабарыңкы айнек.
ВЫ'ПУКЛОСТЬ *ж.* 1. томпоктук; **выпуклость поверхности** *бир нерсенин* бетинин томпоктугу; 2. (*выпуклое место*) томпок, томпок жер; **выпуклости на стекле** айнектеги томпоктор; 3. *перен.* (*отчётливость*) ачыктык, дааналык; **выпуклость художественного образа** кооз адабияттагы элестин дааналыгы.
ВЫ'ПУКЛЫЙ, -ая, -ое 1. (*выгнутый*) томпок; **выпуклые стёкла** томпок айнектер; 2. (*рельефный*) дөмпөйгөн; **выпуклые буквы** дөмпөйгөн тамгалар (*мис. сокурлар учун шрифт*); 3. *перен.* (*отчётливый*) ачык, даана; ◇ **выпуклые глаза** бадырайган көз, тостойгон көз.
ВЫ'ПУСК *м.* 1. (*действие*) чыгаруу, өндүрүү; **выпуск займа** заём чыгаруу; **выпуск продукции** продукция өндүрүү; **выпуск из печати** басмадан чыгаруу; **выпуск студентов** студенттерди бүтүртүп чыгаруу; 2. (*учащихся, окончивших курс*) выпуск, курсту бүтүргөн окуучулар; **в этом году большой выпуск** быйыл курсту бүтүргөн окуучулар көп; 3. (*часть сочинения, изданная отдельно*) выпуск; **вышло пять выпусков** беш выпуск чыкты; 4. (*сокращение, пропуск*) кыскартуу, түшүрүп калтыруу; **пьеса шла с выпусками** пьеса кыскартылып коюлган болчу.
ВЫПУСКА'ТЬ *несов. см.* **выпустить.**
ВЫПУСКНИ'К *м.* бүтүрүүчү окуучу.
ВЫПУСКНИ'ЦА *женск. р. к* **выпускник.**
ВЫПУСКНО'Й, -ая, -ое 1. бүтүрүүчү; **выпускной класс** бүтүрүүчү класс; **выпускной экзамен** бүтүрүүчү экзамен; 2. *тех.* чыгаруучу, чыгара турган; **выпускное отверстие доменной печи** домна мешинин чыгаруучу тешиги.
ВЫ'ПУСТИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*дать выйти*) бошотуп жиберүү, агызуу, коё берүү, чыгарып жиберүү; **выпустить птицу из клетки** кушту капастан коё берүү; **выпустить воду из ванны** ваннадан сууну агызуу; **выпустить кровь** кан агызуу, кан алуу; **выпустить пар** буу чыгаруу; **выпустить из рук** *что-л. бир нерсени* колдон чыгарып жиберүү; 2. *что* (*пустить в обращение, в действие*) чыгаруу, иштеп чыгаруу; **выпустить товары высокого качества** жогорку сапаттуу товарларды иштеп чыгаруу; **выпустить книгу** китеп чыгаруу; **выпустить новый фильм** жаңы фильм чыгаруу; **выпустить заём** заём чыгаруу; 3. *что* (*выставить*) чыгаруу; **выпустить когти** тырмагын чыгаруу (*мис. мышык*); 4. *кого* (*окончивших учебные заведения*) даярдап чыгаруу; **выпустить учителей** мугалимдерин даярдап чыгаруу; 5. *что* (*сделать длиннее или шире*) узартуу, кеңейтүү; **выпустить рукава** жеңди узартуу.
ВЫ'ПУТАТЬ *сов. что* түйүндү ажыратуу, түйүндү чечүү.
ВЫ'ПУТАТЬСЯ *сов.* 1. (*освободиться от пут*) тушоодон бошонуу; 2. *перен.* кутулуу, бир амал кылып кутулуп чыгуу; **выпутаться из беды** балаадан бир амал кылып кутулуп чыгуу.
ВЫПУ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **выпутать.**
ВЫПУ'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **выпутаться;** 2. *страд. к* **выпутывать.**
ВЫПУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **выпучить.**
ВЫ'ПУЧИТЬ *сов. что:* **выпучить глаза** *разг.* көздү чакчайтуу, көзүн чакырайтуу, көздү акырайтуу.
ВЫ'ПЫТАТЬ *сов. что у кого* сурамжылоо, сураштырып билүү, айттырып алуу, айттыруу, айтууга мажбур кылуу; **выпытать секрет** *у кого-л. бирөөнүн* сырын айттырып алуу.
ВЫПЫ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **выпытать.**
ВЫПЬ *ж. зоол.* кол бука (*сазда жашоочу түнкү куштардын бир түрү*).
ВЫ'ПЯТИТЬ *сов. что, разг.* 1. (*выставить вперёд*) керүү; **выпятить грудь** көкүрөктү керүү; 2. *перен.* даана

www.bizdin.kg

кылып көрсөтүү, оркойтуп көрсөтүү; **выпятить недостатки** кемчиликтерди оркойтуп көрсөтүү.

ВЫ'ПЯТИТЬСЯ *сов. разг.* оркоюу; чердейүү.

ВЫПЯ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **выпятить.**

ВЫПЯ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **выпятиться;** 2. *страд. к* **выпячивать.**

ВЫРАБА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **выработать.**

ВЫ'РАБОТАТЬ *сов. что* 1. (*произвести*) иштеп чыгаруу, жасап чыгаруу, өндүрүү; 2. (*составить*) иштеп чыгуу, түзүп чыгуу; **выработать резолюцию** резолюция иштеп чыгуу; 3. (*воспитать*) тарбиялоо; **выработать твёрдый характер** мүнөздү бек кылып тарбиялоо; 4. (*добиться тренировкой, работой над чем-л.*) жетишүү; **выработать хороший стиль** жакшы стилге жетишүү; 5. *разг.* (*заработать*) иштеп табуу.

ВЫ'РАБОТКА *ж.* 1. (*производство чего-л.*) иштеп чыгаруу, жасап чыгаруу, өндүрүү; **выработка продукции** продукция өндүрүү; **выработка электроэнергии** электроэнергия иштеп чыгаруу; 2. (*составление*) иштеп чыгаруу, түзүп чыгуу; **выработка законопроекта** закон проектисин түзүп чыгуу; 3. (*продукция*) иштелип чыгарылган; **хорошей выработки** жакшы иштеп чыгарылган (*мис. продукция*); 4. (*производительность*) иштеп чыгаруу, өндүрүү; **нормы выработки** иштеп чыгаруу нормалары; 5. (*воспитание*) тарбиялоо, үйрөтүү; **выработка навыков к труду** эмгекке көнүктүрүү.

ВЫРА'ВНИВАНИЕ *ср.* 1. (*сглаживание*) тегиздөө, текшилөө, 2. *воен.* тууралоо, тегиздөө; **выравнивание строя** катарды тегиздөө.

ВЫРА'ВНИВАТЬ *несов. см.* **выровнять.**

ВЫРА'ВНИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **выровняться;** 2. *страд. к* **выравнивать.**

ВЫРАЖА'ТЬ *несов. см.* **выразить;** ◇ **выражать собой** көрсөтүү, билдирүү.

ВЫРАЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **выразиться;** 2. *страд. к* **выражать;** 3. *прост.* (*браниться*) сөгүнүү, адепсиз сөздөр айтуу; ◇ **мягко выражаясь** *разг.* жумшак айтканда, сыйдалап айтканда.

ВЫРАЖЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) айтуу, билдирүү, түшүндүрүү, көрсөтүү, сүрөттөө; 2. (*оборот речи*) сөз, айтылыш, сүйлөм; **образное выражение** образдуу сүйлөм; 3. *мат.* (*формула*) туюнтма; **алгебраическое выражение** алгебралык туюнтма; ◇ **выражение лица** бетинин түрү; **выражение глаз** караш, кароо; **грустное выражение глаз** муңайып кароо.

ВЫ'РАЖЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **выразить;** 2. *прил.* (*заметный*) көрүнүп турган, көрүнүп тура турган.

ВЫРАЗИ'ТЕЛЬ *м.* көрсөтүүчү; **выразитель народных дум** элдин тилегин билдирүүчү.

ВЫРАЗИ'ТЕЛЬНО *нареч.* ачык, ачык-айкын, таасирдүү, маанилүү, даана; **выразительно читать** ачык-айкын окуу.

ВЫРАЗИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* ачыктык, ачык-айкындык, таасирдүүлүк, маанилүүлүк, дааналык.

ВЫРАЗИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ачык, ачык-айкын, маанилүү, таасирдүү, даана; **выразительные глаза** таасирдүү көз; **выразительное чтение** ачык-айкын окуу.

ВЫ'РАЗИТЬ *сов. что* билдирүү, айтуу, көрсөтүү; **выразить** *какую-л.* **мысль** бир ойду билдирүү; **выразить** *что-л.* **в цифрах** *бир нерсени* цифра менен көрсөтүү.

ВЫ'РАЗИТЬСЯ *сов.* 1. *в чём* (*проявиться*) болуп чыгуу; **сумма выразилась в следующих цифрах** сумма төмөндөгү цифралар болуп чыкты; 2. (*передать свою мысль*) айтуу, билдирүү, көрсөтүү.

ВЫРАСТА'ТЬ *несов. см.* **вырасти.**

ВЫ'РАСТИ *сов.* 1. (*стать больше, старше*) өсүү, өсүп калуу, чоңоюу; **за лето мальчик вырос** бала жай ичинде өсүп калды; 2. *перен.* (*достигнуть какой-л. степени*) өсүү; **молодой писатель заметно вырос** жаш жазуучу бир кыйла өстү; 3. *перен.* (*увеличиться*) өсүү; **выросло строительство** курулуш өстү; 4. *перен.* (*появиться, показаться*) көрүнүү; **вдали выросли горы** алыстан тоолор көрүндү; ◇ **вырасти в** *чьих-л.* **глазах** *биреөнүн* алдында кадыры көтөрүлүү, *биреөнүн* алдында бедели артуу; **девочка выросла из платья** кыздын көйнөгү кичирейди, батпай калды (*кыз өскөндүктөн*).

ВЫ'РАСТИТЬ *сов. кого-что* өстүрүү, тарбиялап өстүрүү, багып чоңойтуу; **вырастить детей** балдарды тарбиялап өстүрүү; **вырастить новые кадры** жаңы кадрларды тарбиялап өстүрүү.

ВЫРА'ЩИВАНИЕ *ср.* (*действие*) өстүрүү, тарбиялап өстүрүү, багып чоңойтуу; **выращивание молодых специалистов** жаш специалисттерди тарбиялап өстүрүү.

ВЫРА'ЩИВАТЬ *несов. см.* **вырастить.**

ВЫ'РВАТЬ I *сов. что* 1. (*выдернуть*) үзүп алуу, сууруп алуу, сууруп таштоо, жулуп алуу, жулуп салуу; **вырвать сорняки** отоо чөптөрдү жулуп салуу; **вырвать зуб** тишти сууруу; **вырвать из рук листок** баракты колдон жулуп алуу; 2. *перен.* (*уничтожить*) жоготуу, жок кылуу; **вырвать с корнем пережитки прошлого** эскинин калдыктарын түп-тамырынан бери жок кылуу; ◇ **вырвать признание** зордуктап мойнуна алдыруу, мойнуна алууга мажбур кылуу.

ВЫ'РВАТЬ II *сов. безл. кого* (*стошнить*) кусуу; **его вырвало** ал кусту.

ВЫ'РВАТЬСЯ *сов.* 1. (*оторваться, отделиться*) жулунуу, жыртылып түшүү; 2. (*освободиться*) кутулуп чыгуу, кутулуу, чыгып кетүү; **вырваться из вражеского окружения** душмандын курчоосунан кутулуп чыгуу; **вырваться из рук** колдон чыгып кетүү; 3. (*устремиться наружу*) атылып чыгуу; **из трубы вырвалось пламя** жалын трубадан атылып чыкты; 4. (*внезапно прозвучать*) байкоосуздан чыгып кетүү; **у него вырвалось неосторожное слово** анын оозунан байкоосуздан сөз чыгып кетти.

ВЫ'РЕЗ *м.* (*выем у платья*) оюк.

ВЫ'РЕЗАТЬ *сов.* 1. *что* (*разрезая вынуть*) кесип алуу, оюп алуу; **вырезать картинку из книги** китептен сүрөт кесип алуу; 2. *что* (*выгравировать*) кесип жазуу, оюп жазуу, оюп түшүрүү; 3. *кого* (*истребить*) кырып салуу, кырып кетүү.

ВЫРЕЗА'ТЬ *несов. см.* **вырезать.**

ВЫ'РЕЗКА *ж.* 1. (*действие*) кесип жазуу, оюп жазуу, оюп түшүрүү; 2. (*вырезанное место*) кесилген, оюлган, кесинди; **газетная вырезка** газетанын кесиндиси.

ВЫРЕЗНО'Й, -ая, -ое 1. (*сделанный резьбой*) кесилген, оюлган; 2. (*имеющий вырез*) кесилген, оюлган; **вырезной лиф платья** көйнөктүн оюлган көкүрөгү.

ВЫРЕ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **вырезать.**

ВЫ'РИСОВАТЬСЯ *сов.* көрүнүү, ачык көрүнүү, айкын көрүнүү; **на горизонте вырисовались горы** горизонтто тоолор ачык көрүндү.

ВЫРИСО'ВЫВАТЬ *несов.* ынтасын коюп сызуу.

ВЫРИСО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вырисоваться;** 2. *страд. к* **вырисовывать.**

ВЫ'РОВНЯТЬ *сов. что* 1. (*сделать гладким*) текшилөө, тегиздөө, түздөө; 2. (*по прямой линии*) түптүз кылып тегиздөө, катарынан тегиздөө; **выровнять строй** *воен.* катарды түптүз кылып тегиздөө; ◇ **выровнять шаг** бутту тегиз алып басуу.

ВЫ'РОВНЯТЬСЯ *сов.* 1. (*сгладиться*) текшиленүү, тегизделүү, түздөлүү; 2. (*в одну линию*) түптүз болуп тегизделүү, катарынан тегизделүү; 3. *перен.* оңолуу, түзөлүү, жакшыруу; **характер у него выровнялся** анын мүнөзү оңолду.

ВЫ'РОДИТЬСЯ *сов.* 1. (*ухудшиться в породе*) тукум жагынан сапаты начардоо, тукуму начардоо; 2. (*вымереть*) тукуму куруу.

www.bizdin.kg

ВЫ'РОДОК *м. разг. презр.* шүмшүк, адамдын жаманы, адамдын шүмшүгү.

ВЫРОЖДА'ТЬСЯ *несов. см.* **вы́родиться.**

ВЫРОЖДЕ'НИЕ *ср.* 1. (*ухудшение породы*) тукумдун бузулушу, тукумдун начарланышы; 2. (*вымирание*) тукуму куруу.

ВЫ'РОНИТЬ *сов. что* түшүрүп жиберүү; **вы́ронить газе́ту из рук** газетаны колдон түшүрүп жиберүү.

ВЫРУБА'ТЬ *несов. см.* **вы́рубить.**

ВЫ'РУБИТЬ *сов. что* 1. (*срубить*) кесүү, кесип (кыйып) түгөтүү; 2. (*сделать отверстие*) чаап оюу, оюп жасоо; **вы́рубить окно́** терезе оюу.

ВЫ'РУБКА *ж.* 1. (*действие*) кесүү, кыюу; 2. (*вырубленное место*) токойдун кыйнылган жери.

ВЫ'РУГАТЬ *сов. кого-что, разг.* тилдөө, сөгүү, тилдеп таштоо.

ВЫРУ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **вы́рулить.**

ВЫ'РУЛИТЬ *сов.* (*о самолёте*) самолётту конууга багыттоо.

ВЫРУЧА'ТЬ *несов. см.* **вы́ручить.**

ВЫ'РУЧИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*помочь*) куткаруу, кутказуу; **вы́ручить из беды́** балаадан куткаруу; 2. *что* (*получить от продажи*) соодадан акча алуу.

ВЫ'РУЧКА *ж.* 1. (*оказание помощи*) куткаруу, кутказуу; **он пошёл това́рищу на вы́ручку** ал жолдошун куткарууга кетти; 2. (*вырученные деньги*) түшкөн акча; **дневна́я вы́ручка** бир күндө түшкөн акча.

ВЫРЫВА'ТЬ I *несов. см.* **вы́рвать** I.

ВЫРЫВА'ТЬ II *несов. см.* **вы́рыть.**

ВЫРЫВА'ТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* **вы́рваться;** 2. *страд. к* **вырыва́ть** I.

ВЫРЫВА'ТЬСЯ II *несов. страд. к* **вырыва́ть** II.

ВЫ'РЫТЬ *сов.* 1. *что* (*сделать углубление*) казуу, казып даяр кылуу, ор казуу; 2. *кого-что* (*откопать*) казуу, казып алуу, казып чыгаруу; **вы́рыть ка́мень** ташты казып чыгаруу.

ВЫ'РЯДИТЬ *сов. кого-что, разг.* жасоо, жасалгалоо, кооз кийинтүү.

ВЫ'РЯДИТЬСЯ *сов. разг.* жасануу, жасалгалануу, кооз кийинүү.

ВЫ'САДИТЬ *сов.* 1. *кого-что* түшүрүү; **вы́садить пассажи́ров** пассажирлерди түшүрүү; **вы́садить деса́нт** десант түшүрүү; 2. *что* (*растения*) көчүрүп тигүү, көчүрүп отургузуу; 3. *что, разг.* (*выбить*) сындырып (кыйратып) чыгаруу, уруп сындыруу; **вы́садить стекло́** айнекти сындырып чыгаруу.

ВЫ'САДИТЬСЯ *сов.* түшүү; **вы́садиться из по́езда** поезддан түшүү.

ВЫ'САДКА *ж.* 1. (*напр. на берег*) түшүрүү; **вы́садка деса́нта** десант түшүрүү; 2. (*растений*) көчүрүп тигүү, көчүрүп отургузуу.

ВЫСА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **вы́садить.**

ВЫСА'ЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́садиться;** 2. *страд. к* **выса́живать.**

ВЫСА'СЫВАТЬ *несов. см.* **вы́сосать.**

ВЫСВЕ'РЛИВАТЬ *несов. см.* **вы́сверлить.**

ВЫ'СВЕРЛИТЬ *сов. что* бурап тешүү, бургулап тешүү; **вы́сверлить отве́рстие** бурап тешик тешүү.

ВЫСВИ'СТЫВАТЬ *сов. что, разг.* ышкырып ойноо; **высви́стывать марш** марштын күүсүн ышкырып ойноо (*ышкырып келтирүү*).

ВЫ'СВОБОДИТЬ *сов. кого-что* бошотуу, куткаруу; **вы́свободить но́гу из стре́мени** бутту үзөңгүдөн бошотуу; **вы́свободить часть оборо́тных средств** *фин.* оборотттогу каражаттардын бир бөлүгүн бошотуу.

ВЫ'СВОБОДИТЬСЯ *сов.* бошотулуу.

ВЫСВОБОЖДА'ТЬ *несов. см.* **вы́свободить.**

ВЫСВОБОЖДА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́свободиться;** 2. *страд. к* **высвобожда́ть.**

ВЫСВОБОЖДЕ'НИЕ *ср.* бошоо, бошонуу, кутулуу.

ВЫ'СЕВ *м. с.-х.* 1. (*действие*) себүү; 2. (*высеянное*) себилген үрөн, тукум.

ВЫСЕВА'ТЬ *несов. см.* **вы́сеять.**

ВЫ'СЕВКИ *только мн.* элегенден калган; электен, калбырдан өтпөй калганы.

ВЫСЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **вы́сеять.**

ВЫСЕКА'ТЬ *несов. см.* **вы́сечь** I.

ВЫСЕЛЕ'НИЕ *ср.* көчүрүү.

ВЫ'СЕЛИТЬ *сов. кого-что* көчүрүү, көчүрүп жиберүү.

ВЫ'СЕЛИТЬСЯ *сов. разг.* көчүп кетүү.

ВЫСЕЛЯ'ТЬ *несов. см.* **вы́селить.**

ВЫСЕЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́селиться;** 2. *страд. к* **выселя́ть.**

ВЫ'СЕМЕНИТЬСЯ *сов.* даны күбүлүү.

ВЫ'СЕЧЬ I *сов. что* 1. (*вырубить, вырезать*) жонуп сүрөт жасоо, таштан оюу; **вы́сечь на́дпись на ка́мне** таштын бетин оюп жазуу; 2. (*огонь*) чагып чыгаруу; **вы́сечь и́скру из ка́мня** таштан учкунду чагып чыгаруу.

ВЫ'СЕЧЬ II *сов. кого* (*розгами*) сабоо, камчы менен *же* чыбык менен сабоо, камчылоо.

ВЫ'СЕЯТЬ *сов. что* себүү (*үрөндү, урукту*).

ВЫ'СИДЕТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*вывести птенцов*) басып чыгаруу (*балапан чыгаруу*); 2. (*пробыть где-л.*) отуруу, отуруп өткөрүү (*белгилүү бир убакытты*).

ВЫСИ'ЖИВАНИЕ *ср.* (*птенцов*) жумуртка басып чыгаруу (*балапанды*).

ВЫСИ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **вы́сидеть.**

ВЫ'СИТЬСЯ *несов.* заңкайып туруу; **вдали́ вы́силась ба́шня** алыста мунара заңкайып турду.

ВЫСКА'БЛИВАНИЕ *ср.* кыруу, кырып тазалоо, кырып жок кылуу, кырып алып таштоо.

ВЫСКА'БЛИВАТЬ *несов. см.* **вы́скоблить.**

ВЫ'СКАЗАТЬ *сов. что* айтуу; **вы́сказать своё мне́ние** өз оюн айтуу; **всё вы́сказать** бардыгын айтуу.

ВЫ'СКАЗАТЬСЯ *сов.* 1. айтуу, сүйлөө, чыгып сүйлөө, айтып өз пикирин билдирүү; **он вы́сказался положи́тельно о прое́кте** ал проект жөнүндө жактап айтты; **вы́сказались два челове́ка** эки киши сүйлөдү; 2. жактап чыгуу, жактап сүйлөө (*за кого-что*); каршы сүйлөө (*против кого-чего*); **вы́сказаться за резолю́цию** резолюцияны жактап сүйлөө; **вы́сказаться про́тив продолже́ния пре́ний** жарыш сөздүн улантыла берилишине каршы сүйлөө.

ВЫСКА'ЗЫВАНИЕ *ср.* 1. (*действие*) айтуу, сүйлөө; **выска́зывание своего́ мне́ния** өз оюн айтуу; 2. *чаще мн.* (*мнение*) айткан, айткан сөз; **выска́зывания кла́ссиков маркси́зма-ленини́зма** марксизм-ленинизм классиктеринин айткандары.

ВЫСКА'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **вы́сказать.**

ВЫСКА'ЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́сказаться;** 2. *страд. к* **выска́зывать.**

ВЫСКА'КИВАТЬ *несов. см.* **вы́скочить.**

ВЫСКА'ЛЬЗЫВАТЬ *несов. см.* **вы́скользнуть.**

ВЫ'СКОБЛИТЬ *сов. что* кыруу, кырып тазалоо, кырып жок кылуу, кырып алып таштоо; **вы́скоблить стол** столду кырып тазалоо.

ВЫ'СКОЛЬЗНУТЬ *сов.* 1. жылбышып кетүү, жылбышып түшүп кетүү; **таре́лка вы́скользнула из рук** тарелка колдон жылбышып кетти; 2. *перен.* (*незаметно выйти*) билинбей чыгып кетүү.

ВЫ'СКОЧИТЬ *сов.* 1. (*выпрыгнуть*) секирип түшүү; **вы́скочить из окна́** терезеден секирип түшүү; 2. (*выпасть*) ыргып кетүү; **вы́скочил ви́нтик** бурама ыргып кетти.

ВЫ'СКОЧКА *м. и ж.* выскочка (*кандайдыр бир кызмат орунун эч акысы жок эле, кокусунан ээлеп калган адам*).

ВЫСКРЕБА'ТЬ *несов. см.* **вы́скрести.**

ВЫ'СКРЕСТИ *сов. что* кырып тазалоо.

www.bizdin.kg

ВЫ'СЛАТЬ *сов. кого-что* **1.** (*послать*) жиберүү; **вы́слать посы́лку** посылка жиберүү; **2.** (*административным порядком*) айдап жиберүү (*шаардан, мамлекеттен*).

ВЫ'СЛЕДИТЬ *сов. кого-что* изинен табуу, аңдып жүрүп табуу; **вы́следить лиси́цу** түлкүнүн изинен табуу.

ВЫСЛЕ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **вы́следить.**

ВЫ'СЛУГА *ж.*: **за вы́слугу лет** көп жыл эмгек кылгандыгы үчүн.

ВЫСЛУ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **вы́служить.**

ВЫСЛУ'ЖИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **вы́служиться; 2.** *страд. к* **выслу́живать.**

ВЫ'СЛУЖИТЬ *сов.* **1.** *разг.* (*прослужить*) кызмат кылуу, эмгек сиңирүү; **вы́служить два́дцать лет** жыйырма жыл кызмат кылуу; **2.** *что* (*заслужить*) кызмат кылып жетишүү; **вы́служить пе́нсию** кызмат кылып, пенсияга жетишүү.

ВЫ'СЛУЖИТЬСЯ *сов. разг.* кошекөрдөнүп, жагынып өз тилегине жетүү.

ВЫ'СЛУШАТЬ *сов. кого-что* **1.** тыңшоо, кулак салуу, угуу; **вы́слушать посети́теля** келген кишинин айтканын угуу; **2.** (*напр. сердце*) тыңшоо (*мис. жүрөктү*).

ВЫСЛУ'ШИВАНИЕ *ср.* тыңшоо (*мис. өпкөнү, жүрөктү*).

ВЫСЛУ'ШИВАТЬ *несов. см.* **вы́слушать.**

ВЫСМА'ТРИВАТЬ *несов. см.* **вы́смотреть.**

ВЫСМЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **вы́смеять.**

ВЫ'СМЕЯТЬ *сов. кого-что* мазактап күлүү, шылдыңдоо.

ВЫ'СМОРКАТЬ *сов. что* чимкирүү.

ВЫ'СМОРКАТЬСЯ *сов.* чимкиринүү, чимкирүү.

ВЫ'СМОРКНУТЬСЯ *однокр. см.* **вы́сморкаться.**

ВЫ'СМОТРЕТЬ *сов.* **1.** *что* (*старательно рассмотреть*) абайлап кароо, карап тандоо; **вы́смотреть все нови́нки в кни́жном магази́не** китеп дүкөнүнөн жаңы чыккан китептердин бардыгын абайлап кароо; **2.** *кого-что* (*рассматривая найти*) абайлап кароо; **вы́смотреть в толпе́ знако́мого** көпчүлүктүн ичинен таанышын абайлап кароо; **3.** *кого-что* (*выследить*) аңдып кароо; **вы́смотреть расположе́ние сил проти́вника** душмандын күчтөрүнүн жайлашкан жерин аңдып кароо; ◇ **вы́смотреть глаза́** *разг.* көз майы түгөнгүчө кароо, көзү тешилгенче кароо.

ВЫСО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **вы́сунуть.**

ВЫСО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **вы́сунуться; 2.** *страд. к* **высо́вывать.**

ВЫСО'КИЙ, -ая, -ое **1.** бийик, узун; **высо́кий рост** узун бой; **высо́кая гора́** бийик тоо; **высо́кая ме́стность** бийик жер; **высо́кие облака́** бийик турган булуттар; **2.** (*большой по количеству, по силе; значительный*) бийик, күчтүү, чоң, ири; **высо́кое давле́ние** күчтүү басым; **ток высо́кого напряже́ния** абдан шыкалган ток, напряжениеси күчтүү ток; **высо́кий проце́нт** чоң процент; **высо́кие це́ны** көтөрүңкү (кымбат) баа; **3.** (*отличный по качеству*) жогорку; **рабо́та высо́кого ка́чества** жогорку сапаттуу иш; **высо́кие сорта́ това́ров** товардын жогорку сорттору; **4.** (*почётный*) чоң, кадырдуу, жогорку, даражалуу; **высо́кое зва́ние** чоң атак; **высо́кое положе́ние** чоң орун; **высо́кая честь** чоң сыймык; **высо́кий гость** кадырдуу конок; **Высо́кие Догова́ривающиеся Сто́роны** *дип.* Жогорку Келишим түзгөн Жактар; **5.** *перен.* (*возвышенный*) жогорку; **высо́кие стремле́ния** жогорку талап; **высо́кая иде́йность** жогорку идеялуулук; **6.** (*о звуках*) ичке; **высо́кая но́та** ичке нота; **высо́кий те́нор** ичке тенор; **7.** (*изысканный, торжественный*) тандалган, салтанаттуу; **высо́кий стиль** салтанаттуу стиль; ◇ **высо́кий лоб** жазы маңдай; **быть высо́кого мне́ния** *о ком-чём-л.* *бирөө же бир нерсе жөнүндө* жакшы пикирде болуу.

ВЫСО'КО' *нареч.* жогору, бийик, жогору жакта, бийикте; **он живёт высо́ко́** ал жогору жакта турат.

ВЫСОКО- *татаал сөздөрдүн «эң, жогорку, жогору» деген маанини берүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **высокока́чественный** эң сапаттуу, жогорку сапаттуу.

ВЫСОКОВО'ЛЬТНЫЙ, -ая, -ое *тех.* жогору вольттуу.

ВЫСОКОГО'РНЫЙ, -ая, -ое бийик тоолук, бийик тоодо болуучу; **высокого́рные леса́** бийик тоодо болуучу токой.

ВЫСОКОИДЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое жогорку идеялуу; **высокоиде́йное худо́жественное произведе́ние** жогорку идеялуу көркөм чыгарма.

ВЫСОКОКА'ЧЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое жогорку сапаттуу, мыкты сапаттуу; **высокока́чественная проду́кция** жогорку сапаттуу продукция.

ВЫСОКОКВАЛИФИЦИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое жогорку квалификациялуу, мыкты квалификациялуу; **высококвалифици́рованные рабо́чие** мыкты квалификациялуу жумушчулар.

ВЫСОКОМЕ'РИЕ *ср.* бой көтөрүү, текебердик, кокураюу, көөдөн көтөрүү, теңсинбөө.

ВЫСОКОМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое бой көтөргөн, текебер, кокурайган, көөдөн көтөргөн, теңсинбеген.

ВЫСОКОМЕХАНИЗИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое өтө (мыкты) механизациялаштырылган.

ВЫСОКООБРАЗО'ВАННЫЙ, -ая, -ое жогорку билимдүү, абдан чоң билимдүү, **высокообразо́ванный челове́к** абдан чоң билимдүү адам.

ВЫСОКООПЛА'ЧИВАЕМЫЙ, -ая, -ое **1.** көп төлөнө турган, өтө көп бериле турган; **высокоопла́чиваемый труд** өтө көп төлөнө турган эмгек; **2.** иш акыны көп ала турган; **высокоопла́чиваемый рабо́тник** иш акыны көп ала турган кызматчы.

ВЫСОКОПА'РНО *нареч.* ыгы жок кооздоп, ыгы жок салтанаттап; **говори́ть высокопа́рно** ыгы жок кооздоп сүйлөө.

ВЫСОКОПА'РНОСТЬ *ж.* ыгы жок кооздук, ыгы жок салтанаттуулук.

ВЫСОКОПА'РНЫЙ, -ая, -ое ыгы жок кооздолгон, ыгы жок салтанаттуу.

ВЫСОКОПОСТА'ВЛЕННЫЙ, -ая, -ое чоң мансаптагы, чоң орундагы; **высокопоста́вленное лицо́** чоң мансаптагы киши.

ВЫСОКОПРЕВОСХОДИ'ТЕЛЬСТВО *ср. уст.* улуу алыжанап (*падышалык Россияда жана буржуазиялык өлкөлөрдө — жогорку согуштук жана граждандык чиндерди титулдоо*).

ВЫСОКОПРО'БНЫЙ, -ая, -ое жогорку сапаттуу, мыкты сапаттуу; **высокопро́бная сталь** мыкты сапаттуу болот.

ВЫСОКОПРОДУКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое жогорку продуктылуу, көп продукт бере турган; **высокопродукти́вный скот** көп продукт бере турган мал.

ВЫСОКОПРОИЗВОДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жогору өндүрүмдүү; **высокопроизводи́тельный труд** жогору өндүрүмдүү эмгек; **высокопроизводи́тельный ме́тод** жогору өндүрүмдүү метод.

ВЫСОКОСО'РТНЫЙ, -ая, -ое мыкты сорттуу, жогорку сорттуу; **высокосо́ртные семена́** жогорку сорттуу үрөн.

ВЫСОКОТАЛА'НТЛИВЫЙ, -ая, -ое жогорку таланттуу, мыкты таланттуу, абдан таланттуу.

ВЫСОКОТОВА'РНЫЙ, -ая, -ое жогорку товардуу; **высокотова́рное колхо́зное се́льское хозя́йство** жогорку товардуу колхоз айыл чарбасы.

ВЫСОКОУДО'ЙНЫЙ, -ая, -ое сүттүү, көп сүттүү, көп сүт бере турган; **высокоудо́йная коро́ва** көп сүт бере турган уй.

ВЫСОКОУРОЖА'ЙНЫЙ, -ая, -ое өтө түшүмдүү, абдан түшүмдүү, жогору түшүмдүү; **высокоурожа́йные сорта́ пшени́цы** буудайдын жогору түшүмдүү сорттору.

ВЫСОКОЦЕ'ННЫЙ, -ая, -ое өтө баалуу; **высокоце́нные произведе́ния иску́сства** искусствонун өтө баалуу чыгармалары.

www.bizdin.kg

ВЫСОКОЭФФЕКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое өтө эффективдүү; **высокоэффективный метод** өтө эффективдүү метод.

ВЫ'СОСАТЬ *сов. что* соруп алуу; ◇ **высосать все соки** эң эле эзип жиберүү, алдан тайдыруу; бардык ширесин соруп алуу; **высосать из пальца** *разг.* жок нерсени ойлоп чыгаруу, калп айтуу, негизсиз айтуу.

ВЫСОТА' *ж.* 1. (*вышина*) бийиктик; **высота дома** үйдүн бийиктиги; **высота полёта** учуштун бийиктиги; **подняться на большую высоту** өтө бийиктикке көтөрүлүү; 2. (*величина, сила*) чоңдук, күч; **высота давления** басымдын күчү; 3. (*значительность*) деңгээл; **поднять вопрос на огромную принципиальную высоту** маселени өтө зор принципиалдуу деңгээлге көтөрүү; 4. (*возвышенность*) бийиктик; **горные высоты** тоо бийиктиктери; **занять высоту** бийиктикти ээлөө; 5. *мат.* бийиктик; **высота треугольника** үч бурчтуктун бийиктиги; 6. *муз.* ичкелик, бийиктик; **высота голоса** үндүн ичкелиги; ◇ **оказаться (быть) на высоте задач** милдеттер талап кылган деңгээлде болуу.

ВЫСО'ТНИК *м.* бийик имарат куруучу.

ВЫСО'ТНЫЙ, -ая, -ое: **высотный полёт** бийиктикке учуу; **высотные здания** бийик имараттар.

ВЫСОТОМЕ'Р *м. тех.* высотомер, бийиктик өлчөгүч (*бир нерсенин, мис. жыгачтын узундугун өлчөөчү прибор*).

ВЫ'СОХНУТЬ *сов.* 1. (*стать сухим*) кургоо, кургап калуу; соолуп калуу (*о реке*); **бельё высохло** кир кургады; 2. (*увянуть*) куурап калуу; **цветы высохли** гүлдөр куурап калды; 3. *перен. разг.* (*сильно исхудать*) абдан арыктоо; абдан арыктап, катып калуу.

ВЫ'СОХШИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **высохнуть**; 2. *прил.* (*потерявший влажность*) кургаган, кургап калган; **высохшая земля** кургаган жер, кургап калган жер; **высохшая река** кургап калган дарыя; 3. *прил.* (*увядший*) кургаган, куурап калган; **высохший стебель** куурап калган сабак; 4. *прил. перен. разг.* (*сильно исхудавший*) абдан арыктаган; арыктап, катып калган.

ВЫСО'ЧЕСТВО *ср. ист.* улуу урматтуу (*монархиялык мамлекетте падышалык кылган тукумдун мүчөлөрүн титулдоо*).

ВЫ'СПАТЬСЯ *сов.* уктап алуу, уйку кандыруу.

ВЫСПРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **выспросить.**

ВЫ'СПРЕННИЙ, -яя, -ее *см.* **высокопарный.**

ВЫ'СПРЕННОСТЬ *ж. см.* **высокопарность.**

ВЫ'СПРОСИТЬ *сов. кого о ком-чём, разг.* сурап билүү, сурамжылап билүү, сурап билип алуу.

ВЫ'СТАВИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*вперёд, наружу*) чыгаруу, чыгарып коюу; **выставить стол на середину** столду ортого чыгарып коюу; 2. *что* (*вынуть вставленное*) чыгаруу, чыгарып алуу; **выставить рамы** рамаларды чыгарып алуу; 3. *что* (*поместить для обозрения*) көрсөтүүгө коюу; **выставить картины художника** художниктин сүрөттөрүн көрсөтүүгө коюу; 4. *что* (*проставить*) коюу, коюп чыгуу; **выставить отметки** баа коюп чыгуу; 5. *кого-что* (*предъявить, предложить*) көрсөтүү, коюу; **выставить кандидатуру** кандидатура көрсөтүү; **выставить требования** талап коюу; 6. *кого-что* (*выделить, послать*) берүү, чыгаруу; **выставить армию** армия берүү; 7. *кого-что, перен.* (*показать, представить*) көрсөтүү; **выставить в дурном свете** жамандап көрсөтүү; 8. *кого, перен. разг.* (*прогнать*) кууп чыгуу.

ВЫ'СТАВИТЬСЯ *сов. разг.* (*высунуться наружу*) боюн чыгаруу, башын чыгаруу; **он выставился из окна** ал терезеден башын чыгарды.

ВЫ'СТАВКА *ж.* 1. (*действие*) чыгаруу, чыгарып алуу; 2. (*действие*) көрсөтүүгө коюу; 3. (*выставленные предметы*) көргөзмө, көрсөтмө; **я осмотрел всю выставку** көргөзмөнү бүт көрүп чыктым; 4. (*место*) көргөзмө; **пойти на выставку** көргөзмөгө баруу; **Всесоюзная сельскохозяйственная выставка** Бүткүл Союздук Айыл Чарба Көргөзмөсү; **художественная выставка** көркөм көргөзмө.

ВЫСТАВЛЕ'НИЕ *ср.* көрсөтүү; **выставление кандидата** кандидат көрсөтүү.

ВЫСТАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **выставить.**

ВЫСТАВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **выставиться;** 2. *страд. к* **выставлять.**

ВЫ'СТАВОЧНЫЙ, -ая, -ое **выставка**-*га т.*; **выставочный павильон** көргөзмө павильону.

ВЫСТА'ИВАТЬ *несов. см.* **выстоять.**

ВЫСТА'ИВАТЬСЯ *несов. см.* **выстояться.**

ВЫ'СТЕГАТЬ *сов. что* шыруу, шырып тигүү, кабуу, кабып тигүү; **выстегать одеяло** жууркан кабуу.

ВЫСТИЛА'ТЬ *несов. см.* **выстлать.**

ВЫ'СТИРАТЬ *сов. что* (кир) жуу.

ВЫ'СТЛАТЬ *сов. что* төшөө, салуу.

ВЫ'СТОЯТЬ *сов.* 1. (*простоять на ногах*) туруп туруу; **выстоять два часа** эки саат туруп туруу; 2. (*уцелеть*) туруу, чыдоо; **этот дом ещё выстоит не один год** бул үй дагы бир нече жылга чыдайт; 3. *перен.* (*устоять*) туруштук берүү, туруштук бере алуу; **выстоять против врага** душманга каршы туруштук бере алуу.

ВЫ'СТОЯТЬСЯ *сов.* 1. (*приобрести со временем вкус, крепость*) күчүнө келүү; **вино выстоялось в погребе** вино погребде туруп күчүнө келди; 2. (*отдохнуть — о лошади*) суу (*мис. ат*).

ВЫСТРА'ГИВАТЬ *несов. см.* **выстрогать.**

ВЫ'СТРАДАТЬ *сов.* 1. (*испытать горе*) күйүт тартуу, азап тартуу, кайгы тартуу; **он много выстрадал в жизни** ал турмушта көп азап тартты; 2. *что* (*достигнуть страданиями*) кайгы тартып тилегенине жетүү, азап чегип тилегенине жетүү; **она выстрадала своё счастье** ал азап чегип, бактына жетти.

ВЫСТРА'ИВАТЬ I *несов. см.* **выстроить** I.

ВЫСТРА'ИВАТЬ II *несов. см.* **выстроить** II.

ВЫСТРА'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **выстроиться;** 2. *страд. к* **выстраивать** I, II.

ВЫ'СТРЕЛ *м.* атылуу; **ружейный выстрел** мылтыктын атылышы; **звук выстрела** мылтыктын (замбиректин) үнү; **раздался выстрел** мылтыктын (замбиректин) үнү чыкты; **произвести (дать) выстрел** мылтык (замбирек) атуу; ◇ **на выстрел** бута атым.

ВЫ'СТРЕЛИТЬ *сов.* атып ийүү, атып жиберүү.

ВЫСТРИГА'ТЬ *несов. см.* **выстричь.**

ВЫ'СТРИЧЬ *сов. что* алуу, кыркуу; **выстричь клок волос** бир тутам чачты кыркуу.

ВЫ'СТРОГАТЬ *сов. что* сүрүү, сүрүп жасоо, жонуу, жонуп жасоо.

ВЫ'СТРОИТЬ I *сов. что* (*построить*) куруу, куруп бүтүрүү, тургузуу; **выстроить театр** театр куруу.

ВЫ'СТРОИТЬ II *сов. кого-что* (*поставить в строй*) тизүү, катарга тургузуу, стройго тургузуу.

ВЫ'СТРОИТЬСЯ *сов.* тизилүү, катарга тизилүү, стройго тизилүү; **физкультурники выстроились** физкультурниктер стройго тизилди.

ВЫ'СТРОЧИТЬ *сов. что* каюу, кайып тигүү.

ВЫ'СТУДИТЬ *сов. что, разг.* суутуу, салкындатуу, муздатуу; **выстудить помещение** үйдү суутуу.

ВЫСТУ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **выстудить.**

ВЫ'СТУКАТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*напр. больного*) кагып тыңшоо (*мис. ооруну*); 2. *что* (*передать стуками*) тыкылдатып кагып билдирүү.

ВЫСТУ'КИВАНИЕ *ср.* (*напр. больного*) кагып тыңшоо (*мис. ооруну*).

ВЫСТУ'КИВАТЬ *несов. см.* **выстукать.**

ВЫ'СТУП *м.* уркуюп турган жер, чыгып турган жер, салаңдап турган жер; **выступ скалы** зооканын уркуюп турган жери; **выступ стены** дубалдын уркуюп турган жери.

ВЫСТУПА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **выступить;** 2. (*образовывать выступ*) салаңдап туруу, уркуюп туруу, алдыга чы

www.bizdin.kg

гып туруу; 3. (*плавно и медленно ходить*) салмак менен жай басуу (жүрүү).

ВЫ'СТУПИТЬ *сов.* 1. (*выйти вперёд*) илгери чыгуу, басып алга чыгуу; **из стро́я вы́ступили доброво́льцы** добровольцтер стройдон алдыга чыгышты; 2. (*отправиться*) чыгуу, жөнөө; **полк вы́ступил в похо́д** полк походго чыкты; 3. (*выйти за пределы*) чыгуу, жайпоо, ташуу; **река́ вы́ступила из берего́в** суу жээктен чыкты (ташыды); 4. (*публично исполнить, высказаться*) чыгуу, жазуу, чыгып сүйлөө; **вы́ступить на сце́не** сахнага чыгуу; **вы́ступить в печа́ти** басма бетинде айтып чыгуу, **вы́ступить на собра́нии** жыйналышта чыгып сүйлөө; **вы́ступить по ра́дио** радиодо чыгып сүйлөө; **вы́ступить с ре́чью** сүйлөп чыгуу; **вы́ступить в ро́ли** *кого-л. биреөнүн* ролунда чыгуу; **вы́ступить с проте́стом** каршы чыгып сүйлөө; 5. (*проступить*) чыгуу, кылгыруу; **на лбу вы́ступили ка́пли по́та** тер тамчылары чекеге чыкты, чеке тердеди; **на глаза́х вы́ступили слёзы** көзүнөн жаш кылгырды; **у больно́го вы́ступила сыпь** оорунун этине исиркек чыкты.

ВЫСТУПЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*отправление*) жолго чыгуу; **прика́з о выступле́нии** жолго чыгуу жөнүндө приказ; 2. (*действие*) чыгуу; **революцио́нные выступле́ния** революциячыл чыгыштар; 3. (*публичное исполнение, высказывание*) чыгуу, чыгып сүйлөө, жазуу; **выступле́ние арти́стов** артисттердин чыгышы; **выступле́ние журнали́ста в газе́те** журналисттин газетага жазышы; **выступле́ние ора́тора** оратордун чыгып сүйлөшү.

ВЫ'СУНУТЬ *сов. что* чыгаруу, чыгарып соймондотуу; ◇ **нельзя́ но́су вы́сунуть (и́з дому)** *разг.* (үйдөн) башты кылтайтууга да болбойт; **бежа́ть вы́суня язы́к** *разг.* жан-алакетке түшүп чуркоо, алынын бардыгынча жүгүрүү; акактап жүгүрүү.

ВЫ'СУНУТЬСЯ *сов.* чыгуу, башты чыгаруу; **вы́сунуться из окна́** терезеден башты чыгаруу.

ВЫСУ'ШИВАНИЕ *ср.* кургатуу.

ВЫСУ'ШИВАТЬ *несов. см.* **вы́сушить.**

ВЫСУ'ШИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́сушиться;** 2. *страд.* к **высу́шивать.**

ВЫ'СУШИТЬ *сов.* 1. *что* (*сделать сухим*) кургатуу; **вы́сушить бельё** кир кургатуу; 2. *кого, перен.* жүдөтүү, чүнчүтүү, саргартуу, жабыктыруу; **боле́знь вы́сушила ребёнка** оору баланы жабыктырды.

ВЫ'СУШИТЬСЯ *сов.* (*высохнуть*) кургоо.

ВЫ'СЧИТАТЬ *сов. что* эсептеп чыгуу, эсептеп билүү; **вы́считать су́мму расхо́да** расход суммасын эсептеп чыгуу.

ВЫСЧИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **вы́считать.**

ВЫ'СШИЙ, -ая, -ее 1. *превосх. ст. от прил.* **высо́кий** жогорку, эң жогорку; **вы́сшая то́чка** эң жогорку точка; 2. (*главный*) жогорку; **вы́сший о́рган госуда́рственной вла́сти** мамлекеттик бийликтин жогорку органы; **вы́сшее кома́ндование** жогорку командование; **вы́сшая инста́нция суда́** соттун жогорку инстанциясы; 3. (*следующий за средним*) жогорку; **вы́сшая шко́ла** жогорку мектеп; **вы́сшее образова́ние** жогорку маалымат; **вы́сшая матема́тика** жогорку математика; ◇ **в вы́сшей сте́пени** эң эле, өтө, аябаган, аябай; **вы́сшая ме́ра наказа́ния** *юр.* жогорку жаза.

ВЫСЫЛА'ТЬ *несов. см.* **вы́слать.**

ВЫ'СЫЛКА *ж.* 1. (*отправка*) жиберүү; 2. (*административная*) айдап жиберүү (*мис. шаардан, мамлекеттен*).

ВЫ'СЫПАТЬ *сов.* 1. *что* төгүү; **вы́сыпать соль из мешка́** тузду мешоктон төгүү; 2. (*о сыпи*) сыртка чыгуу; 3. *перен. разг.* (*о толпе*) жайнап чыгуу, жабалактап чыгуу; **на у́лицу вы́сыпал наро́д** эл көчөгө жайнап чыкты.

ВЫСЫПА'ТЬ *несов. см.* **вы́сыпать.**

ВЫ'СЫПАТЬСЯ *сов.* төгүлүү, төгүлүп бүтүү.

ВЫСЫПА'ТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* **вы́сыпаться;** 2. *страд.* к **высыпа́ть.**

ВЫСЫПА'ТЬСЯ II *несов. см.* **вы́спаться.**

ВЫСЫХА'ТЬ *несов. см.* **вы́сохнуть.**

ВЫСЬ *ж.* бийиктик, аба, жогорулук; **недосяга́емая высь сне́жной верши́ны** ак кардуу чокунун асман мелжиген бийиктиги; ◇ **он унёсся мы́слями в за́облачную высь** анын кыялы асмандап кетти.

ВЫТА'ЛКИВАТЬ *несов. см.* **вы́толкать, вы́толкнуть.**

ВЫТА'ПЛИВАТЬ *несов. см.* **вы́топить** II.

ВЫТА'ПТЫВАТЬ *несов. см.* **вы́топтать.**

ВЫ'ТАРАЩИТЬ *сов. что:* **вы́таращить глаза́** *разг.* көздү чакчайтуу, көзүн акырайтуу, көзүн чакырайгуу.

ВЫТА'СКИВАТЬ *несов. см.* **вы́тащить.**

ВЫ'ТАЧАТЬ *сов. что* кайып тигүү.

ВЫТА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **вы́точить.**

ВЫ'ТАЧКА *ж* таноо (*мис. кийимдин белин*).

ВЫ'ТАЩИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*вынести*) алып чыгуу, чыгаруу, көтөрүп алып чыгуу; **вы́тащить мешки́ со скла́да** мешокторду складдан алып чыгуу, 2. *что* (*вынуть*) суурул (тартып) чыгаруу, суурул (тартып) алуу, **вы́тащить клеща́ми гвоздь** аттиш менен мыкты суурул алуу; **вы́тащить зано́зу** тикенди суурул алуу (*мис. колдон, тамандан*); 3. *кого, перен.* (*заставить пойти*) болбой жатып бир жакка алып баруу (кетүү), сүйрөп алпаруу, ээрчитип баруу; ◇ **вы́тащить** *кого-л.* **из беды́** *биреөнү* балаадан куткаруу.

ВЫ'ТВЕРДИТЬ *сов. что, разг.* жаттоо, кайталап жаттоо, кайталап эсте калтыруу, бышыктоо; **вы́твердить за́данный уро́к** тапшырылган сабакты кайталап жаттоо.

ВЫТВОРЯ'ТЬ *несов. что, разг.* кайдагы болбогон нерсени кылуу; **что ты тут вытворя́ешь?** сен мында кайдагы немени кылып жатасың?

ВЫТЕКА'ТЬ *несов.* 1. (*литься*) агуу, агып чыгуу; **вода́ вытека́ет из кра́на** суу крандан агат; 2. (*брать начало*) башталуу, агып чыгуу; **э́та река́ вытека́ет из о́зера** бул өзөн көлдөн башталат, 3. *перен.* (*являться следствием*) келип чыгуу; **э́тот вы́вод вытека́ет из ра́нее ска́занного** бул корутунду мурунку айтылгандан келип чыгат.

ВЫ'ТЕРЕТЬ *сов. что* 1. (*обтереть*) аарчуу, сүртүп тазалоо; **вы́тереть ру́ки** кол аарчуу; **вы́тереть стол** столду сүртүп тазалоо; 2. (*износить*) сүрүлүү, сүрүлүп жыртылуу, кырылуу, кырылып жыртылуу; **вы́тереть ло́кти на пиджаке́** бешманттын чыканагын сүрүп жыртуу.

ВЫ'ТЕРЕТЬСЯ *сов* 1. (*обтереться*) сүртүлүү; 2. (*износиться*) сүрүлүп жыртылуу.

ВЫ'ТЕРПЕТЬ *сов. что* 1. (*перенести*) чыдоо, туруштук берүү; 2. (*стерпеть, удержаться*) чыдоо; **я не вы́терпел и сказа́л** мен чыдабай кетип, айтып жибердим.

ВЫ'ТЕСАТЬ *сов. что* жонуу, жонуп жылмалоо, жонуп копшоо (*балта менен, чот менен*).

ВЫТЕСНЕ'НИЕ *ср.* кысып чыгаруу, сүрүп чыгаруу; **вытесне́ние па́ра электри́чеством** бууну электр күчү менен кысып чыгаруу.

ВЫ'ТЕСНИТЬ *сов. кого-что* кысып чыгаруу, сүрүп чыгаруу; **вы́теснить** *кого-л.* **из толпы́** *биреөнү* топтон сүрүп чыгаруу; **вы́теснить жи́дкость** *физ.* суюктукту кысып чыгаруу.

ВЫТЕСНЯ'ТЬ *несов. см.* **вы́теснить.**

ВЫ'ТЕЧЬ *сов. см.* **вытека́ть.**

ВЫТИРА'ТЬ *несов. см.* **вы́тереть.**

ВЫТИРА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́тереться;** 2. *страд.* к **вытира́ть.**

ВЫ'ТИСНИТЬ *сов. что бир нерсенин* бетине басуу аркылуу сүрөт салуу *же* жазуу; наар түшүрүү; **вы́тиснить на́дпись на мета́лле** металлдын бетине басуу аркылуу жазуу түшүрүү.

ВЫТИСНЯ'ТЬ *несов. см.* **вы́тиснить.**

ВЫ'ТКАТЬ *сов. что* токуу, согуу; **вы́ткать узо́р на ска́терти** дасторкондун бетине токуп сайма саюу.

ВЫ'ТОЛКАТЬ *сов. см.* **вы́толкнуть.**

www.bizdin.kg

ВЫ'ТОЛКНУТЬ *сов. кого-что* чыгара түртүү, түртүп чыгаруу, итерип чыгаруу; **вытолкнуть** *кого-л.* **из комнаты** *бирөөнү* бөлмөдөн түртүп чыгаруу.

ВЫ'ТОПИТЬ I *сов. что* (*протопить*) жагып ысытуу, жагуу; **вытопить печь** мешти жагып ысытуу.

ВЫ'ТОПИТЬ II *сов. что* (*растопить на огне*) сызгыруу; **вытопить сало** май сызгыруу.

ВЫ'ТОПИТЬСЯ I *сов.* (*протопиться*) жагып ысытылуу, жагылуу.

ВЫ'ТОПИТЬСЯ II *сов.* (*напр. о сале*) сызгырылуу.

ВЫ'ТОПТАТЬ *сов. что* тепсөө, тебээлеп жок кылуу, тебээлеп ныктоо; **вытоптать траву** чөптү тепсөө.

ВЫ'ТОРГОВАТЬ *сов. что* соодалашып арзан түшүрүп алуу.

ВЫТОРГО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **выторговать.**

ВЫ'ТОЧЕННЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **выточить;** ◇ **словно выточенный** кол менен жасап койгондой.

ВЫ'ТОЧИТЬ *сов. что* (*на токарном станке*) кырып жасоо.

ВЫ'ТРАВИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*истребить, применяя отраву*) ууктуруу, ууландыруу, уулантып кыруу (өлтүрүү); **вытравить мышей** чычканды уулантып кыруу (*уулуу нерсе берип же сээп кыруу*); 2. *что* (*уничтожить*) курутуу, жоготуу, кетирүү; **вытравить пятно** тамганы жоготуу, тakты кетирүү; 3. *что* (*сделать изображение*) ойдуруу, оюу (*кислота менен ойдуруп сүрөт салуу*); 4. *что* (*произвести потраву*) тепсеп бүлүнтүү, бүлдүрүү, талкалоо, тепсеп жок кылуу, тепсеп бүлдүрүү; **вытравить луг** чабындыны тепсеп жок кылуу; 5. *кого-что, охот.* кууп чыгуу, чыгууга аргасыз кылуу; **вытравить зайца из лесу** коёнду токойдон кууп чыгуу.

ВЫТРАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **вытравить.**

ВЫ'ТРЕБОВАТЬ *сов.* 1. *что* (*получить по требованию*) талап кылып алуу; **вытребовать нужные документы** керектүү документтерди талап кылып алуу; 2. *кого-что* (*заставить явиться*) чакыртуу, чакыртып келүү; **вытребовать свидетеля в суд** күбөнү сотко чакыртып келүү.

ВЫ'ТРЕЗВИТЬ *сов. кого* масын таркатуу, соолуктуруу.

ВЫ'ТРЕЗВИТЬСЯ *сов. разг.* масы тароо, соолугуу.

ВЫТРЕЗВЛЕ'НИЕ *ср.* масын таркатуу, масы тароо, соолугуу.

ВЫТРЕЗВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **вытрезвить.**

ВЫТРЕЗВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вытрезвиться;** 2. *страд. к* **вытрезвлять.**

ВЫТРЯСА'ТЬ *несов. см.* **вытрясти.**

ВЫ'ТРЯСТИ *сов. что* 1. (*высыпать, вывалить*) кагып алуу, силкип түшүрүү, күбүү, күбүп алуу; **вытрясти муку из мешка** унду каптан кагып алуу; 2. (*очистить*) күбүү; **вытрясти ковры** килемдерди күбүү.

ВЫТРЯ'ХИВАТЬ *несов. см.* **вытряхнуть.**

ВЫ'ТРЯХНУТЬ *сов. что* күбүү, кагуу, силкүү.

ВЫТУ'РИВАТЬ *несов. см.* **вытурить.**

ВЫ'ТУРИТЬ *сов. кого, прост.* айдап чыгуу, кууп чыгуу.

ВЫТЬ *несов.* 1. (*напр. о собаке*) улуу; 2. *перен.* улуу, дуулдоо, ызылдоо; **в трубе воет ветер** мордо шамал улуйт (дуулдайт).

ВЫТЬЁ *ср. разг.* улуу.

ВЫТЯ'ГИВАТЬ *несов. см.* **вытянуть.**

ВЫТЯ'ГИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вытянуться;** 2. *страд. к* **вытягивать.**

ВЫ'ТЯЖКА *ж. хим.* вытяжка (*эритүүчү суюктуктун жардамы менен өсүмдүк жана жандуу организмдердин тканынан алынуучу препарат*).

ВЫТЯЖНО'Й, -ая, -ое соруп алуучу, тартуучу, тартып алуучу, тартып чыгаруучу; **вытяжная труба** тартуучу труба; **вытяжной пластырь** соруп алуучу пластырь; **вытяжная вентиляция** бузук абаны тартып чыгаруучу вентиляция.

ВЫ'ТЯНУТЬ *сов.* 1. *что* (*растянуть в длину*) созуу; **вытянуть проволоку** сымды созуу; 2. *что* (*выпрямить*) сунуу, созуу; **вытянуть руки** колду созуу, колду сунуу; **вытянуть шею** мойнун созуу; 3. *что* (*всосать, впитать*) тартып алуу, соруп алуу; **пластырь вытянул весь гной** пластырь ириңдин баарын тартып алды; **весь дым вытянуло в трубу** түтүндү бүтүндөй мор тартып кетти; 4. *перен. разг.* (*вытерпеть, выдержать*) чыдоо, түтүү, туруштук бере алуу; **старик долго не вытянет** абышка көпкө чыдай албайт; 5. *кого-что, перен.* (*ударить во всю длину*) берип калуу, салып жиберүү; **вытянуть лошадь кнутом** атты камчы менен салып калуу; ◇ **вытянуть душу** *из кого-л. разг. бирөөнүн* жанын чыгаруу, аргасын кетирүү, кыйноо; **вытянуть все жилы** *из кого-л. разг. бирөөнү* алдан тайдыруу, *бирөөнү* əбдан алсыратуу.

ВЫ'ТЯНУТЬСЯ *сов.* 1. (*растянуться*) созулуу, чоюлуу; **материя вытянулась** кездеме чоюлду; **резинка вытянулась** резинка созулду, резинка чоюлду; 2. *разг.* (*вырасти*) өсүп кетүү, өсүп калуу, өсүү; **мальчик вытянулся за лето** бала жай ичинде өсүп калды; 3. (*выпрямиться*) суналуу, созулуу; **вытянуться на постели** төшөктө жатып суналуу; **вытянуться в струнку** какайып, түптүз болуу; ◇ **лицо вытянулось** бети-башы сүймүйө түштү (*мис. күтүлбөгөн жаман кабарды укканда*).

ВЫ'УДИТЬ *сов. что* 1. (*удочкой*) кайырмак менен кармап алуу; 2. *перен. разг.* (*выманить*) эптеп түшүрүп алуу, алдап алуу, эптеп кагып алуу.

ВЫУ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **выудить.**

ВЫ'УТЮЖИТЬ *сов. что* үтүктөө, үтүк менен таптоо; дазмалдоо; **выутюжить брюки** шым үтүктөө.

ВЫ'УЧЕНИК *м.* окуучу (*бирөөнүн жолун жолдоочу*).

ВЫУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **выучить.**

ВЫУ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **выучиться;** 2. *страд. к* **выучивать.**

ВЫ'УЧИТЬ *сов.* 1. *что* билүү, билип алуу, окуп билип алуу, жаттап алуу; **выучить стихотворение** ырды жаттап алуу; 2. *кого-что* үйрөтүү; окутуу; машыктыруу; **он выучил меня игре в шахматы** ал мага шахмат ойноону үйрөттү.

ВЫ'УЧИТЬСЯ *сов. чему и с неопр.* (*приобрести знания*) үйрөнүп алуу, үйрөнүү; **выучиться читать** окууга үйрөнүү.

ВЫ'УЧКА *ж.* 1. (*действие*) үйрөнүү; окуу; машыгуу; **отдать на выучку** үйрөтүүгө берүү; 2. (*уменье*) үйрөнгөн, машыккан; **хорошая выучка** жакшы маш болгон.

ВЫ'ФРАНТИТЬСЯ *сов. разг.* ыгы жок жасанып алуу, аябай жасанып алуу.

ВЫХА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **выходить** I.

ВЫ'ХВАТИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*отнять*) жулуп алуу, жулкуп тартып алуу; **выхватить книгу из рук** китепти колдон жулуп алуу; 2. *что* (*вынуть*) сууруп алуу; **выхватить горящую головню из костра** оттон күйүп жаткан чычаланы сууруп алуу; 3. *что, перен.* жулуп алуу; **выхватить цитату из текста** тексттен цитатаны жулуп алуу.

ВЫХВА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **выхватить.**

ВЫ'ХЛЕБАТЬ *сов. что, разг.* шыпкап ичүү.

ВЫ'ХЛОП *м. тех.* выхлоп (*мотордун ичиндеги иштелип бүткөн газдардын сыртка чыгышы*); **выхлоп мотора** мотордун выхлопу.

ВЫХЛОПНО'Й, -ая, -ое *тех.* 1. (*отработанный*) пайдаланып бүткөн; **выхлопной газ** пайдаланып бүткөн газ; 2. (*служащий для выхлопа*) пайдаланып бүткөн газды чыгаруучу.

ВЫ'ХЛОПОТАТЬ *сов. что* суранып жүрүп алуу, артынан түшүп жүрүп алуу.

ВЫ'ХОД *м.* 1. (*действие*) чыгуу; **выход книги в свет** китептин жарыкка чыгышы; **выход актёра на сцену** актёрдун сахнага чыгышы; 2. (*место*) эшик; чыгуучу жер; **запасный выход** чыгуучу запас эшик; **стоять у выхода**

www.bizdin.kg

чыга турган жерде туруу, эшиктин алдында туруу; 3. *перен.* жол табуу, айла табуу; **найти выход из трудного положения** кыйын абалдан жол таап чыгуу; 4. *эк.* (*количество продукта*) чыгыш, түшүм; **выход зерна с гектара** эгиндин бир гектардан түшкөн түшүмү; ◇ **дать выход** *чему-л.* *бир нерсеге* жол берүү; бүт айтууга өзүнө эрк берүү, тилин тартпай ичиндегисинин баарын айтуу *ж. б.*; **знать все ходы и выходы** *разг.* жолун билүү, эбин табуу.

ВЫ'ХОДЕЦ *м.* 1. (*из другой страны*) келген, чыккан (*кандайдыр бир башка элден же өлкөдөн экинчи бир элге же өлкөгө келип кошулган адам*); 2. (*из другой социальной группы*) чыккан адам (*башка бир коомдук топтон чыккан адам*); **выходец из крестьян** дыйкандардын арасынан чыккан адам.

ВЫХО'ДИТ *разг.* 1. *в знач. сказ. с союзом «что»* (*оказывается*) экен да; **выходит, что я был неправ** меники туура эмес экен да; 2. *в знач. вводн. сл.* (*стало быть, следовательно*) демек; **вывод этот, выходит, был правилен** демек, бул корутунду туура болгон экен.

ВЫ'ХОДИТЬ I *сов.* 1. *кого* (*излечить уходом*) багып айыктыруу; **выходить больного ребёнка** оору баланы багып айыктыруу; 2. *кого-что* (*вырастить*) тарбиялап өстүрүү, багып өстүрүү; **выходить тепличное растение** теплицада өсүүчү өсүмдүктү багып өстүрүү.

ВЫ'ХОДИТЬ II *сов. что, разг.* (*исходить всё*) кыдырып чыгуу.

ВЫХОДИ'ТЬ *несов.* 1. *см.* **выйти**; 2. (*быть обращённым куда-л.*) карап туруу, карата чыгуу; **окна выходят в сад** терезе бак жакты карап турат.

ВЫ'ХОДКА *ж.* кылык-жорук, кылык; **глупая выходка** акмактык кылык; **ребяческая выходка** балалык кылык.

ВЫХОДНО'Й, -ая, -ое 1. (*служащий для выхода*) чыгуучу; **выходная дверь** чыгуучу эшик; 2. (*парадный*) майрамдарда, кечээлерде, дем алышта кийилүүчү; **выходной костюм** демейде кийилбей турган костюм; ◇ **выходной день** дем алыш күн; **выходное пособие** иштен чыкканда бериле турган пособие; **выходные сведения** *полигр.* китептин чыгышы жөнүндөгү маалыматтар.

ВЫХОДЯ'ЩИЙ, -ая, -ее *прич. от* **выходить**; ◇ **из ряда вон выходящий** башкалардан таптакыр өзгөчө, башкаларга таптакыр окшобогон; чыгаан, көрүнүктүү; укмуш, укмуштуу.

ВЫ'ХОЛЕННЫЙ, -ая, -ое сылап-сыйпап өстүрүлгөн, эркелетип өстүрүлгөн; **выхоленный ребёнок** сылап-сыйпап өстүрүлгөн бала.

ВЫ'ХОЛИТЬ *сов. кого-что* сылап-сыйпап өстүрүү, эркелетип өстүрүү; **выхолить ребёнка** баланы сылап-сыйпап өстүрүү.

ВЫ'ХОЛОСТИТЬ *сов.* 1. *кого* (*обесплодить*) бычуу, биттөө (*эркек малды*); 2. *что, перен.* маанисин кетирүү, мааинисиздендирүү.

ВЫ'ХУХОЛЬ *м.* 1. *зоол.* выхухоль (*сууда жашап, курт-кумурска менен тамактануучу, териси кымбат чычкандын бир түрү*); 2. (*мех*) выхухолдун териси.

ВЫ'ЦАРАПАТЬ *сов. что* 1. тырмап, чукуп жасоо; тырмап, чукуп жазуу; тырмап, чукуп түшүрүү; **выцарапать надпись на камне** таштын бетине чукуп жазуу; 2. *разг.* (*выдрать*) тырмоо, тырмап алуу, тырмап чукуп алуу; **выцарапать глаза** *кому-л.* *бирөөнүн* көзүн тырмап чукуп алуу.

ВЫ'ЦВЕСТИ *сов.* оңуу; **материя выцвела на солнце** кездеме күндө оңуп кетти.

ВЫЦВЕТА'НИЕ *ср.* оңуу.

ВЫЦВЕТА'ТЬ *несов. см.* **выцвести**.

ВЫ'ЦЕДИТЬ *сов. что* 1. (*цедя вылить*) сүзүү, чыпкалоо; **выцедить всё молоко из бидона** бидондогу сүттүн баарын сүзүп алуу; 2. *перен. ирон.* (*выпить*) шимирип ичип коюу.

ВЫЦЕ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **выцедить**.

ВЫ'ЧЕКАНИТЬ *сов. что* согуу; **вычеканить монету** тыйын согуу.

ВЫЧЁРКИВАТЬ *несов. см.* **вычеркнуть**.

ВЫ'ЧЕРКНУТЬ *сов. кого-что* өчүрүү, өчүрүп таштоо; **вычеркнуть из списка** тизмеден өчүрүп таштоо; **вычеркнуть слово** сөздү өчүрүп таштоо; ◇ **вычеркнуть из памяти** унутуп коюуга тырышуу; **вычеркнуть из своей жизни** өзү үчүн жок деп эсептөө (*мис. бир кишини*).

ВЫ'ЧЕРПАТЬ *сов. что* сузуп алуу, сузуп алып түгөтүү; **вычерпать воду из бочки** сууну бочкадан сузуп алып түгөтүү.

ВЫЧЕ'РПЫВАТЬ *несов. см.* **вычерпать**.

ВЫ'ЧЕРТИТЬ *сов. что* сызып жасоо, сызып түшүрүү; **вычертить план дома** үйдүн планын сызып жасоо (түшүрүү).

ВЫЧЕ'РЧИВАТЬ *несов. см.* **вычертить**.

ВЫ'ЧЕСАТЬ *сов. что* 1. (*гребнем*) тарап тазалоо, тарап түшүрүү; 2. (*очистить, обработать*) тарап тазалоо; **вычесать лён** зыгырдын буласын тарап тазалоо.

ВЫ'ЧЕСТЬ *сов. что* 1. *мат.* алуу, кемитүү; **вычесть два из пяти** бештен экини алуу; 2. (*удержать при расчёте*) кармап калуу; **вычесть задолженность** карызды (бересени) кармап калуу.

ВЫЧЁСЫВАТЬ *несов. см.* **вычесать**.

ВЫ'ЧЕТ *м.* 1. (*действие*) чегерүү, кармап калуу, кармоо; **произвести вычет** кармап калуу; 2. (*вычтенная сумма*) кармалган, кармап калынган; **вычет составляет два рубля** кармап калынган акча эки сом; ◇ **за вычетом** *чего-л.* *бир нерсени* чегергенде, алып таштаганда, эсепке киргизбегенде.

ВЫЧИСЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*подсчёт*) эсептеп чыгаруу, эсептөө; 2. (*то, что вычислено*) эсептеп чыгарылган натыйжа, эсептөө натыйжасы; **мой вычисления таковы** менин эсептеп чыгарган натыйжаларым мына ушундай.

ВЫЧИСЛИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое эсептеп чыгаруучу; **вычислительная таблица** эсептеп чыгаруучу таблица; **вычислительная машина** эсептеп чыгаруучу машина.

ВЫ'ЧИСЛИТЬ *сов. что* эсептеп чыгаруу, эсептөө.

ВЫЧИСЛЯ'ТЬ *несов. см.* **вычислить**.

ВЫ'ЧИСТИТЬ *сов. что* тазалоо, тазартуу; **вычистить платье** көйнөк тазалоо.

ВЫ'ЧИСТИТЬСЯ *сов.* тазалануу.

ВЫЧИТА'ЕМОЕ *ср. мат.* кемитүүчү.

ВЫЧИТА'НИЕ *ср. мат.* алуу, кемитүү; **правила вычитания** алуу эрежелери.

ВЫ'ЧИТАТЬ *сов. что* 1. (*читая узнать*) окуп билүү; **вычитать новое сообщение в газете** газетадан жаңы кабарды окуп билүү; 2. (*читая выправить*) окуп оңдоо, окуп түзөтүү; **вычитать рукопись перед набором** кол жазманы терүүдөн мурун окуп түзөтүү.

ВЫЧИТА'ТЬ *несов. см.* **вычесть**.

ВЫЧИЩА'ТЬ *несов. см.* **вычистить**.

ВЫЧИЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вычиститься**; 2. *страд. к* **вычищать**.

ВЫ'ЧУРНО *нареч.* ыксыз коолдоп; **вычурно говорить** ыксыз коолдоп сүйлөө.

ВЫ'ЧУРНОСТЬ *ж.* ыксыз коолдук.

ВЫ'ЧУРНЫЙ, -ая, -ое ыксыз кооз; **вычурный стиль** ыксыз кооз стиль.

ВЫША'ГИВАТЬ *несов. разг.* салмак менен басуу.

ВЫ'ШВЫРНУТЬ *сов. кого-что, разг.* ыргытып таштоо, ыргытып жиберүү, кууп таштоо.

ВЫ'ШЕ 1. *сравн. ст. от прил.* **высокий** *и нареч.* **высоко** өйдөрөөк, бийигирээк, жогорураак; **эта скамейка выше той** бу скамейка тигинден бийигирээк; 2. *нареч.* (*в предшествующем тексте*) жогору жакта, жогоруда; **как говорилось выше** жогоруда (жогору жакта) айткандай; 3. *предлог с род. п.* (*сверх*) жогору, жогорку, өйдө, бийик; **температура выше нуля** температура нулдан жогору;

www.bizdin.kg

дети в во́зрасте вы́ше семи́ лет жетиден жогорку жаштагы балдар; 4. *предлог с род. п.* (*вверх по течению*) жогору, өйдө.

ВЫШЕ- *татаал сөздөрдүн «мурун, башында, жогоруда, мурда» дегенди билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **вышена́званный** жогоруда аталган.

ВЫШЕИЗЛО'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое жогоруда айтылган; **вышеизло́женные до́воды** жогоруда айтылган далилдер.

вы́шел, вы́шла, вы́шло, вы́шли *прош. вр. от* **вы́йти.**

ВЫШЕНА'ЗВАННЫЙ, -ая, -ое жогоруда аталган; **вышена́званная кни́га** жогоруда аталган китеп.

ВЫШЕОЗНА'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое жогоруда көрсөтүлгөн.

ВЫШЕПОИМЕНО'ВАННЫЙ, -ая, -ое *офиц.* жогоруда аты аталган.

ВЫШЕПРИВЕДЁННЫЙ, -ая, -ое жогоруда келтирилген; **вышеприведённый приме́р** жогоруда келтирилген мисал.

ВЫШЕСКА'ЗАННЫЙ, -ая, -ое жогоруда айтылган.

ВЫШЕСТОЯ'ЩИЙ, -ая, -ее жогору турган, жогорку; **вышестоя́щие о́рганы госуда́рственного управле́ния** мамлекеттик башкаруунун жогорку органдары.

ВЫШЕУКА'ЗАННЫЙ, -ая, -ое жогоруда көрсөтүлгөн.

ВЫШЕУПОМЯ'НУТЫЙ, -ая, -ое жогоруда айтылган; **вышеупомя́нутое собы́тие** жогоруда айтылган окуя.

ВЫШИБА'ТЬ *несов. см.* **вы́шибить.**

ВЫ'ШИБИТЬ *сов.* 1. *что* (*выбить*) кагып чыгаруу, кагып түшүрүү, ыргыта коюу, чыгара коюу; **вы́шибить дверь** эшикти кагып чыгаруу; 2. *кого, перен.* (*выгнать*) айдап чыгуу, кууп чыгуу.

ВЫШИВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **вышива́льные принадле́жности** сайманын аспаптары; **вышива́льная маши́на** саймалоочу машина.

ВЫШИВА'ЛЬЩИЦА *ж.* саймачы аял.

ВЫШИВА'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) саймалоо, саюу, сайма саюу; 2. (*вещь*) сайма.

ВЫШИВА'ТЬ *несов. см.* **вы́шить.**

ВЫ'ШИВКА *ж.* 1. (*действие*) саймалоо, саюу, сайма саюу; **иску́сство вы́шивки** сайма саюу искусствосу; 2. (*вышитый узор*) сайма.

ВЫШИНА' *ж.* 1. (*высота*) бийиктик; **вышино́й в два́дцать ме́тров** бийиктиги жыйырма метр; 2. (*высь*) асман, көк; **орёл пари́л в вышине́** бүркүт асманда каалгып учуп жүрдү.

ВЫ'ШИТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **вы́шить;** 2. *прил.* саймаланган, сайылган; **вы́шитый воротни́к** саймаланган жака.

ВЫ'ШИТЬ *сов. что* саймалоо, саюу, сайма саюу; **вы́шить портре́т на тка́ни** кездемеге портрет саюу; **вы́шить кисе́т** тамеки салгыч баштыкты саймалоо.

ВЫ'ШКА *ж.* 1. (*пристройка наверху здания*) вышка (*жасалма бийик секи*); 2. (*башня*) вышка, мунара; **бурова́я вы́шка** *тех.* бургулоо вышкасы; **стоя́ть на вы́шке** мунарага (вышкага) чыгып туруу.

ВЫ'ШКОЛИТЬ *сов. кого, разг.* үйрөтүү; тартипке үйрөтүү.

ВЫ'ШУТИТЬ *сов. кого-что, разг.* тамаша кылуу, шылдыңдоо.

ВЫШУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **вы́шутить.**

ВЫЩЕЛА'ЧИВАНИЕ *ср. хим.* суюктуктун жардамы менен кандайдыр кошундудан ошол суюктукта эрүүчү нерсени ажыратуу.

ВЫЩЕЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **вы́щелочить.**

ВЫ'ЩЕЛОЧИТЬ *сов. что, хим.* суюктуктун жардамы менен кандайдыр кошундудан ошол суюктукта эрүүчү нерсени ажыратуу.

ВЫ'ЩИПАТЬ *сов. что* жулуу; **вы́щипать траву́** чөп жулуу; **вы́щипать пе́рья** жүнүн жулуу (*куштун*).

ВЫ'ЩИПНУТЬ *сов. что* жулуп алуу.

ВЫЩИ'ПЫВАТЬ *несов. см.* **вы́щипать, вы́щипнуть.**

ВЫ'ЯВИТЬ *сов. кого-что* табуу, ачуу, ачып көрсөтүү; **вы́явить тала́нт** талант таап көрсөтүү; **вы́явить недоста́тки в рабо́те** иштеги кемчиликти ачып көрсөтүү.

ВЫ'ЯВИТЬСЯ *сов.* ачылуу, айкын болуу, билинүү.

ВЫЯВЛЕ'НИЕ *ср.* табуу, ачып көрсөтүү.

ВЫЯВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **вы́явить.**

ВЫЯВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́явиться;** 2. *страд. к* **выявля́ть.**

ВЫЯСНЕ'НИЕ *ср.* ачуу, айкын кылуу, билүү.

ВЫ'ЯСНИТЬ *сов. что* ачуу, айкын кылуу, билүү.

ВЫ'ЯСНИТЬСЯ *сов.* ачылуу, ачык болуу, айкын болуу, билинүү; **де́ло вы́яснилось** иш ачык болду.

ВЫЯСНЯ'ТЬ *несов. см.* **вы́яснить.**

ВЫЯСНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **вы́ясниться;** 2. *страд. к* **выясня́ть.**

вьётся *наст. вр. от* **ви́ться.**

вью, вьёшь *и т. д. наст. вр. от* **вить.**

ВЬЮ'ГА *ж.* бурганак, алай-дүлөй (*кар аралаш бороон*).

ВЬЮК *м.* жүк (*унаага артылган жүк*).

ВЬЮН *м.* 1. (*рыба*) вьюн (*балыктын бир түрү*); 2. *перен.* тынч тура албаган, жылпылдаган (*мис. адам*).

ВЬЮНО'К *м. бот.* чырмоок.

ВЬЮ'ЧИТЬ *несов. кого-что* жүктөө, артуу; **вью́чить верблю́да** төөгө жүк жүктөө.

ВЬЮ'ЧНЫЙ, -ая, -ое жүк артылуучу, жүктөлүүчү (*унаа*); **вью́чная ло́шадь** жүк артылуучу ат; **вью́чное живо́тное** жүк жүктөлүүчү мал (*унаа*); **вью́чное седло́** ыцырчак.

ВЬЮ'ШКА *ж.* мордун (трубанын) тешигин жабуучу калак темир.

ВЬЮ'ЩИЙСЯ, -аяся, -ееся 1. *прич. от* **ви́ться;** 2. *прил.* чырмалгыч, тармалдануучу, чырмалуучу, тармал; **вью́щиеся во́лосы** тармал чач; **вью́щиеся расте́ния** чырмалгыч өсүмдүктөр, чырмалып чыга турган өсүмдүктөр.

вяжу́, вя́жешь *и т. д. наст. вр. от* **вяза́ть.**

ВЯ'ЖУЩИЙ, -ая, -ее куруштуруучу; **вя́жущий вкус** оозду куруштуруучу даам.

ВЯЗ *м.* кара жыгач.

ВЯЗА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое токугуч; **вяза́льный крючо́к** токугуч илме шибеге; **вяза́льная спи́ца** токугуч ийне.

ВЯЗА'ЛЬЩИК *м.* сокмочу, токуучу.

ВЯЗА'ЛЬЩИЦА *женск. р. к* **вяза́льщик.**

ВЯЗА'НИЕ *ср.* (*действие*) согуу, токуу.

ВЯЗА'НКА *ж.* таңгак, таңык; **вяза́нка дров** бир таңгак отун.

ВЯ'ЗАНЫЙ, -ая, -ое согулган, токулган; **вя́заные рукави́цы** токулган (согулган) мээлей (колкап).

ВЯЗА'НЬЕ *ср.* (*изделие*) согулган нерсе, токулган нерсе.

ВЯЗА'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*стягивать верёвкой*) байлоо, боолоо; **вяза́ть ру́ки** кол байлоо; **вяза́ть снопы́** боо боолоо, боо байлоо; 2. *что* (*плести крючком, спицами*) токуу, согуу; **вяза́ть чулки́** чулки (байпак) токуу; 3. *что* (*скреплять*) орнотуу, карматуу; **вяза́ть кирпичи́ цеме́нтом** кирпичтерди цемент менен карматуу; 4. *безл.* (*быть вяжущим*) куруштуруу; **от зелёного я́блока вя́жет во рту** көк алма оозду куруштурат.

ВЯЗА'ТЬСЯ *несов.* 1. *с чем* (*согласоваться*) байланышуу, туура келүү; **его́ слова́ пло́хо вя́жутся с ра́нее ска́занным** анын сөзү мурунку айтканына байланышпайт; 2. *страд. к* **вяза́ть;** ◇ **де́ло не вя́жется** *разг.* иш кыйшактап турат, иш оңуна келбей турат.

ВЯ'ЗКА *ж.* 1. байлоо; **вя́зка снопо́в** боо байлоо, 2. (*спицами, крючком*) токуу, согуу.

ВЯ'ЗКИЙ, -ая, -ое 1. (*тягучий*) илээшкен, илээшкек, жабышкак; **вя́зкая гли́на** жабышкак ылай; 2. (*топкий*) тартма, сормо (*мис. саз*).

ВЯ'ЗКОСТЬ *ж.* илээшкичтик, жабышкактык; **вя́зкость по́чвы** топурактын жабышкактыгы.

www.bizdin.kg

ВЯ'ЗНУТЬ *несов.* тыгылуу, батуу; **но́ги вя́знут в боло́те** бут сазга тыгылат.

ВЯЗЬ *ж. лингв.* вязь (*тамгалары бири-бири менен кучакташкан жазуунун бир түрү*); **э́та стари́нная ру́копись напи́сана вя́зью** бул эски кол жазма вязь жазуусу менен жазылган.

ВЯ'ЛЕНИЕ *ср.* кактоо, күнгө кактап кургатуу, кургатуу, как кылуу, сүрсүтүү.

ВЯ'ЛЕНЫЙ, -ая, -ое күнгө кактап кургатылган, какталган, сүрсүтүлгөн; **вя́леная ры́ба** күнгө кактап кургатылган балык.

ВЯ'ЛИТЬ *несов. что* кактоо, күнгө кактап кургатуу, кургатуу, как кылуу, сүрсүтүү.

ВЯ'ЛИТЬСЯ *несов.* күнгө какталып кургоо, какталуу, сүрсүү; **ры́ба вя́лится на со́лнце** балык күнгө какталып кургатылат.

ВЯ'ЛО *нареч.* кош көңүл болуп, көңүлсүз, ылдырап, кыбырап; **вя́ло говори́ть** ылдырап сүйлөө.

ВЯ'ЛОСТЬ *ж.* кош көңүлдүк, ылдырагандык, кыбырагандык, бошоңдук, жүүнү боштук.

ВЯ'ЛЫЙ, -ая, -ое **1.** (*увядший*) солуган; **вя́лые цветы́** солуган гүлдөр; **2.** *перен.* кош көңүл, ылдыраган, бошоң, жүүнү бош; **вя́лое настрое́ние** көңүлсүздүк, көңүл ачылбоо.

ВЯ'НУТЬ *несов.* **1.** солуу; **цветы́ вя́нут без воды́** гүл суусуз солуйт; **2.** *перен.* шалдырап алсыроо; ◇ **у́ши вя́нут** *разг.* кулак уялат, адам уккус (*болбогон сөз*).

ВЯ'ЩИЙ, -ая, -ее *уст.* өтө чоң, өтө күчтүү; **для вя́щего удово́льствия** өтө канааттануу үчүн.

Г

ГА *ср. нескл.* га (*«гектар» деген сөздөн кыскартылган*).

ГАБАРДИ'Н *м.* габардин (*жүндөн токулган кездеменин бир түрү*).

ГАБАРИ'Т *м.* габарит (**1.** *нерселердин, мис. вагондун, машинанын ж. б. толук сырткы көрүнүшү*; **2.** *темир жолдун рельстеринен белгилүү алыстыкта турган аралык; бу аралыкка эч кандай курулуш салууга болбойт*).

ГА'ВАНЬ *ж.* гавань (*деңиздин жээгинде пароходдор токтоп, жүк салып, жүк түшүрүү үчүн арналган жай*).

ГА'ВКАТЬ *несов. разг.* үрүү, арсылдоо (*мис. ит*).

ГА'ВКНУТЬ *однокр. разг.* арс этүү, арс этип үрүү.

ГА'ГА *ж. зоол.* гага (*түндүк деңиздеги куштардын бир түрү*).

ГАГА'РА *ж. зоол.* гагара (*түндүк деңиздеги сууда жүрүүчү ири куш*).

ГАГА'ЧИЙ, -ья, -ье **гага**-*га т.*; **гага́чий пух** гага мамыгы.

ГАД *м.* **1.** сойлоочу жана жерде-сууда жашоочу жаныбар (*мис. жылан, бака ж. б.*); **2.** *перен. презр.* кара мүртөз, арамза, жаман киши.

ГАДА'ЛКА *ж.* балчы аял, төлгөчү аял.

ГАДА'НИЕ *ср.* **1.** (*предсказание*) бал ачуу, төлгө салуу; **2.** (*предположение*) божомолдоо, жоромолдоо, жоруу.

ГАДА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое божомолдуу, жоромолдуу, күмөндүү; **гада́тельные вы́воды** божомолдуу корутундулар.

ГАДА'ТЬ *несов.* **1.** (*предсказывать*) бал ачуу, төлгө салуу, төлгө тартуу; **2.** (*предполагать*) божомолдоо, жоромолдоо, жоруу.

ГА'ДИНА *ж. см.* **гад 2.**

ГА'ДИТЬ *несов. разг.* **1.** (*пачкать*) булгоо, заңдоо; **2.** *кому-чему* (*вредить*) жамандык кылуу, зыянкечтик кылуу, бузуу.

ГА'ДКИЙ, -ая, -ое кара мүртөз, арамза, жаман; **га́дкий челове́к** жаман киши.

ГА'ДКО *нареч.* жаман, жийиркенткич.

ГАДЛИ'ВОСТЬ *ж.* жийиркеничтүүлүк.

ГАДЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое жийиркеничтүү; **гадли́вое чу́вство** жийиркеничтүү сезим.

ГА'ДОСТЬ *ж.* **1.** (*подлость*) кара мүртөздүк, арамзалык, жүзү каралык; **де́лать га́дости** жүзү каралык кылуу; **2.** *разг.* (*о предмете, вызывающем отвращение*) жийиркеничтүү нерсе.

ГАДЮ'КА *ж.* **1.** *зоол.* кара чаар жылан; **2.** *перен.* (*обычно о женщине*) кара чаар жылан, заардуу.

ГА'ЕЧНЫЙ, -ая, -ое **гайка**-*га т.*; гайкалык; **га́ечный ключ** *тех.* гайка ачкычы.

га́же *сравн. ст. от прил.* **га́дкий** *и нареч.* **га́дко.**

га́жу, га́дишь *и т. д. наст. вр. от* **га́дить.**

ГАЗ I *м.* **1.** *хим.* газ (*аба түрүндөгү зат*); **углеки́слый газ** көмүр кычкыл газы; **свети́льный газ** жарык кылуучу газ; **ядови́тый газ** уулантуучу газ; **уду́шливый газ** тумчуктуруучу газ; **слезоточи́вый газ** көздөн жаш агызуучу газ; **2. га́зы** *мн.* (*в кишечнике*) ичегидеги жел.

ГАЗ II *м.* (*ткань*) газ (*жука жибек кездеме*).

ГАЗГО'ЛЬДЕР *м. тех.* газгольдер (*газ сакталуучу резервуар*).

ГАЗЕ'ЛЬ I *ж. зоол.* газель (*элик сыяктуу айбан*).

ГАЗЕ'ЛЬ II *ж. лит.* казал (*чыгыш элдеринин ырынын бир түрү*).

ГАЗЕ'ТА *ж.* газета; **стенна́я газе́та** дубал газетасы.

ГАЗЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **газета**-*га т.*; газеталык; **газе́тная статья́** газеталык макала; **газе́тный рабо́тник** газета кызматкери; **газе́тная бума́га** газеталык кагаз.

ГАЗЕ'ТЧИК *м.* **1.** (*продавец газет*) газета сатуучу; **2.** *разг.* (*сотрудник газеты*) газета кызматкери.

ГАЗИ'РОВАНИЕ *ср.* газдаштыруу; **газирование напи́тков** ичимдиктерди газдаштыруу.

ГАЗИРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **гази́ровать;** **2.** *прил.* газдалган; **газиро́ванная вода́** газдалган суу.

ГАЗИ'РОВАТЬ *несов. что* газдаштыруу (*ичине газ киргизүү*); **гази́ровать во́ду** сууну газдаштыруу.

ГАЗИРО'ВКА *ж. разг.* газдалган суу.

ГАЗИФИКА'ЦИЯ *ж.* **1.** газификация, газификациялоо, газдаштыруу (*катуу отунду* (*таш көмүрдү, чым көңдү, жыгач отунду, сланецти*) *күйүүчү газга айландыруу*); **газифика́ция ка́менного у́гля** таш көмүрдү газдаштыруу; **2.** газификациялоо, газдаштыруу (*газ менен жылытуу; газды отун ордуна колдонуу*); **газифика́ция Москвы́** Москваны газификациялоо.

ГАЗИФИЦИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **газифици́ровать;** **2.** *прил.* газдаштырылган; **газифици́рованный дом** газдаштырылган үй.

ГАЗИФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* газификациялоо, газдаштыруу.

ГА'ЗОВЫЙ I, -ая, -ое **газ** I-*ге т.*; газдык; **га́зовое освеще́ние** газ менен жарык кылуу; **га́зовый заво́д** газ заводу; **га́зовый счётчик** газ счётчиги; **га́зовая коло́нка** газ колонкасы; **га́зовая турби́на** газ турбинасы.

ГА'ЗОВЫЙ II, -ая, -ое **газ** II-*ге т.*; **га́зовое пла́тье** газ көйнөк.

ГАЗОГЕНЕРА'ТОР *м. тех.* газогенератор (*катуу отунду күйүүчү газга айландыруучу аппарат*).

ГАЗОЛИ'Н *м.* газолин (*иштелбеген бензин*).

ГАЗОМЕ'Р *м. тех.* газомер (*газдын расходун өлчөөчү аппарат*).

ГАЗОМЕ'ТР *м.* газометр (*химиялык лабораторияларда— ар түрдүү газдарды жыйоу, сактоо жана алардын көлөмүн өлчөөгө арналган идиш*).

www.bizdin.kg

ГАЗО'Н *м.* газон (*бактарда, көчөлөрдүн жээктеринде ж. б. жерлерде жашыл чөп эгилген аянтча*).

ГАЗОНЕПРОНИЦА'ЕМЫЙ, -ая, -ое газ өтпөс; **газонепроница́емая перегоро́дка** газ өтпөс тосмо.

ГАЗООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое газ сыяктуу, газ түрүндөгү; **газообра́зное состоя́ние** газ түрүндөгү абал; **газообра́зное те́ло** газ түрүндөгү тело.

ГАЗОПРОВО'Д *м. тех.* газопровод (*газды бир жерден экинчи жерге жүргүзүүчү трубалардын системасы*).

ГАЗОТУРБИ'ННЫЙ, -ая, -ое газотурбиналык; **газотурби́нная электроста́нция** газотурбиналык электростанция.

ГАЗОУБЕ'ЖИЩЕ *ср. воен.* газоубежище (*газдан жашынууга арналган жай*).

ГАЗОХРАНИ'ЛИЩЕ *ср.* газ сактагыч (*газды сактап жана пайдалануу үчүн аны берип туруучу курулуш*).

ГАЙДАМА'К *м.* гайдамак (1. *17—18 кылымдарда — польшалык дворяндарга каршы көтөрүлүштөргө катышкан украиналык казак;* 2. *граждандык согуш мезгилинде — Украинадагы контрреволюциячыл отряддардын солдаты жана офицери*).

ГАЙДУ'К *м. ист.* гайдук (*турциялык бийликтин доорунда Балкан менен Венгрияда көтөрүлүшкө катышкан партизан*).

ГА'ЙКА *ж.* гайка (*ортосу бурама көзөнөктүү жалпак темир*).

ГАК *м. разг.* кошумча, ашык, артык; **ему́ лет со́рок с га́ком** анын жашы кырктан ашык.

ГАЛАНТЕРЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **галантерея**-*га т.*; **галантере́йные това́ры** галантерея товарлары.

ГАЛАНТЕРЕ'Я *ж.* галантерея (*туалеттин майда товарлары: мээлей, лента, тарак ж. б.*).

ГАЛА'НТНОСТЬ *ж.* ашыра сыпайылык.

ГАЛА'НТНЫЙ, -ая, -ое ашыра сыпайы, ашыра сылык.

ГАЛДЁЖ *м. разг.* уу-чуу, чуулдоо, уру-чуру, кыйкырык-сүрөөн, бажылдоо.

ГАЛДЕ'ТЬ *несов. разг.* чуулдоо, уру-чуру түшүү, бажылдоо, бадылдоо.

ГАЛЕ'РА *ж. ист.* галера (*Батыштагы көп калактуу кеме, мунун калактарын каторгадагы адамдар айдаган*).

ГАЛЕРЕ'Я *ж.* 1. галерея (*эки иmаратты кошуучу жана да имаратты бойлото кеткен узун балкон*); 2. галерея (*сүрөттөр көрсөтмөсү үчүн атайын жасалган имарат*); **карти́нная галере́я** сүрөттөр галереясы; 3. *театр.* галерея (*театрдын жогорку ярусу*); 4. *перен.* галерея (*узун катар, тизмек*); **галере́я литерату́рных ти́пов** адабий типтердин галереясы.

ГАЛЁРКА *ж. разг.* галёрка (*театрдын жогорку ярусу*).

ГАЛЕ'ТА *ж.* галета (*кургатылган жалпак нан*).

ГАЛИМАТЬЯ' *ж. разг.* куру сөз, келжиреме, сандырак; **нести́ галиматью́** куру сөз айтуу, келжирөө.

ГАЛИФЕ' *ср. нескл.* галифе (*багалеги тар, жогору жагы кең, өтүк менен кийилүүчү шым*).

ГА'ЛКА *ж.* таан.

ГАЛЛО'Н *м.* галлон (*Англияда суюк жана чубурма заттарды өлчөөчү 4,5 литрге барабар чен*).

ГА'ЛЛЫ *мн.* (*ед.* **галл** *м.*) галлдар (*байыркы элдердин бир түрү; бул көбүнчө азыркы Франциянын территориясында жашаган*).

ГАЛЛЮЦИНА'ЦИЯ *ж.* галлюцинация (*мээ ишинин бузулгандыгынын аркасында жок нерсени элестеп көрүү, угуу ж. б.*).

ГАЛЛЮЦИНИ'РОВАТЬ *несов.* галлюцинациялоо.

ГАЛОГЕ'НЫ *мн. хим.* галогендер (*фтор, хлор, бром, йод сыяктуу заттар*).

ГАЛО'П *м.* текирең-таскак.

ГАЛОПИ'РОВАТЬ *несов.* текирең-таскак менен жүрүү.

ГАЛО'ПОМ *нареч.* 1. (*вскачь*) текирең-таскак менен; **скака́ть гало́пом** текирең-таскак менен чабуу; 2. *перен.* (*очень быстро*) абдан катуу кетүү, аттап-буттап кетүү.

ГА'ЛОЧИЙ, -ья, -ье **галка**-*га т.*

ГАЛО'ШИ *мн.* (*ед.* **гало́ша** *ж.*) көлөч, галош; ◇ **сесть в гало́шу** *см.* **кало́ши.**

ГА'ЛСТУК *м.* галстук; **пионе́рский га́лстук** пионер галстугу.

ГАЛУ'Н *м.* 1. (*тесьма*) око, околуу тасма; 2. (*нашивка*) галун (*формалуу кийимге околуу тасманын тигилиши*).

ГАЛУ'ШКИ *мн.* (*ед.* **галу́шка** *ж.*) галушки (*украинецтердин сүт же сорпого бышырылган үзмө тамагы*).

ГАЛЬВАНИЗА'ЦИЯ *ж. физ.* гальванизация, гальванизациялоо (*бир нерседен электр тогун өткөрүү*)

ГАЛЬВАНИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, физ.* гальванизациялоо.

ГАЛЬВАНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **гальванизация**-*га т.*; гальвандык; **гальвани́ческий ток** гальвандык ток; **гальвани́ческая батаре́я** гальвандык батарея; **гальвани́ческий элеме́нт** гальвандык элемент.

ГАЛЬВАНО'МЕТР *м. физ.* гальванометр (*күчтүү эмес электр тогун өлчөөчү прибор*).

ГА'ЛЬКА *ж.* шагыл, майда таш.

ГАМ *м. разг.* уу-чуу.

ГАМА'К *м.* гамак (*киши жатуучу же отуруучу асма тор*); **кача́ться в гамаке́** гамакка жатып же отуруп термелүү.

ГАМА'ШИ *мн.* (*ед.* **гама́ша** *ж.*) гамаши (*балтырга кийилүүчү тамансыз жылуу байпактар*).

ГАМБИ'Т *м. шахм.* гамбит (*батыраак чабуулга өтүү максаты менен бир дойбусун же фигурасын тим эле уттуруп ойной баштоо*).

ГА'ММА I *ж.* 1. *муз.* гамма (*үндөрдүн ырааты менен жогорулашы же төмөндөшү*); 2. *перен.* гамма (*бир тектеш, бирок көп түргө өзгөрүүчү кубулуштардын, заттардын ырааттуу катары*); **га́мма кра́сок** боёктордун гаммасы.

ГА'ММА II *ж.* гамма (*грек алфавитинин үчүнчү тамгасы*).

ГА'ММА-ЛУЧИ' *только мн., физ.* гамма-шоолалар (*радиоактивдүү заттар чачыратуучу үч түрдүү шоолалардын бири*).

ГАНГРЕ'НА *ж. мед.* гангрена (*дененин бир жеринин өлүү болушу жана чириши*).

ГАНГРЕНО'ЗНЫЙ, -ая, -ое **гангрена**-*га т.*; гангреналык.

ГА'НГСТЕР *м.* гангстер (*АКШдагы бандиттердин, каракчылардын шайкасына, кесептер тобуна катышуучу кишиге коюлган ат*).

ГАНДИКА'П *м. спорт.* 1. гандикап (*күчтүүлөргө теңөө максаты менен начарларга берилген жеңилдик*); 2. аламан, аралаш (*жашына жана жакшы-жаманына карабастан аттарды аралаш чабуу, аламан байге*).

ГАНТЕ'ЛЬ *ж. спорт.* гантель (*бири-бирине кыска тутка менен кошулган эки чоюн шар*).

ГАОЛЯ'Н *м. бот.* гаолян, кытай конок (*бул өсүмдүк Маньчжурия менен Кытайда көп болот*).

ГАРА'Ж *м.* гараж (*автомобилдер менен мотоциклдер тура турган жана аларды ремонт кыла турган жай*).

ГАРА'НТ *м.* гарант (*кепил; гарантия берүүчү*).

ГАРАНТИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое гарантиялык; **гаранти́йный догово́р** гарантиялык договор; **гаранти́йное письмо́** гарантиялык кат.

ГАРАНТИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **гаранти́ровать;** 2. *прил.* гарантияланган.

ГАРАНТИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* 1. *что* (*дать гарантию*) гарантиялоо, гарантия берүү; **гаранти́ровать ка́чество това́ра** товардын сапатын гарантиялоо; 2. *кого-что от чего* (*обеспечить*) сактоо; **гаранти́ровать от вся́ких неожи́данностей** ар кандай окуустуктардан сактоо.

ГАРА'НТИЯ *ж.* гарантия (*кепилдик*); **в э́том гара́нтия на́шего успе́ха** биздин ийгилигибиздин гарантиясы ушунда; **часы́ с гара́нтией** гарантиялуу саат.

www.bizdin.kg

ГАРДЕРО'Б *м.* 1. (*шкаф*) гардероб (*ичине кийим илип коё турган шкаф*); 2. (*одежда*) гардероб, кийим-кечек (*бир адамдын же үй-бүлөнүн бардык кийим-кечеги*); **у негó бóльшóй гардерóб** анын гардеробу мол, кийим-кечеги көп; 3. (*раздевальня*) гардероб (*көпчүлүк үйүндө кийим чечип коё турган жай*).

ГАРДЕРО'БНАЯ *ж. уст. см.* **гардерóб** 3.

ГАРДЕРО'БЩИК *м.* гардеробчу (*көпчүлүк кийим чечүүчү жердеги кызматкер*).

ГАРДЕРО'БЩИЦА *женск. р. к* **гардерóбщик.**

ГАРДИ'НА *ж.* гардина (*терезени бүт жабуучу парда*).

ГАРЕ'М *м.* гарем (1. *собир. гаремдеги аялдар*; 2. *бай мусулмандардын үйүнүк аялдар туруучу бөлүгү*).

ГАРЕ'МНЫЙ, -ая, -ое **гарем**-*ге т.*

ГА'РКАТЬ *несов. см.* **гáркнуть.**

ГА'РКНУТЬ *однокр.* кыйкыруу, бакыруу.

ГАРМОНИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, муз.* гармониялашуу, үндөштүрүү, үндөрдү айкалыштыруу (*музыкалык чыгарманын аккорддорун гармония эрежелери боюнча айкалыштыруу*).

ГАРМО'НИКА *ж.* 1. гармон (*музыкалык инструмент*); 2. (*ряд частых параллельных складок*) катар бүкмө; **сложи́ть лист гармóникой** баракты катардап бүкмөлөө.

ГАРМОНИ'РОВАТЬ *несов. с чем* ылайык келүү; **егó словá гармони́руют с егó постýпками** анын сөздөрү кылган иштерине ылайык келет.

ГАРМОНИ'СТ *м.* гармончу (*гармон ойноочу*).

ГАРМОНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **гармония** 1-*ге т.*; 2. *см.* **гармони́чный.**

ГАРМОНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **гармония** 2-*ге т.*; гармониялуу; **гармони́чное пéние** үндөштүрүп ырдоо, үндөрдү айкалыштырып ырдоо.

ГАРМО'НИЯ *ж.* 1. *муз.* гармония (*аккорддорду бири-бирине туура байланыштыруу жөнүндө музыка теориясынын бир бөлүмү*); 2. *перен.* гармония (*келишкендик, туура келгендик, өз ара ылайыкталышыш*); **гармóния крáсок** боёктордун гармониясы.

ГАРМО'НЬ *ж. разг. см.* **гармóника.**

ГАРМО'ШКА *ж. разг. см.* **гармóника.**

ГА'РНЕЦ *м. уст.* гарнец (*революцияга чейинки Россияда — куюлуучу заттардын 3,28 литрге барабар келген чени*).

ГАРНИЗО'Н *м. воен.* гарнизон (*шаарда же чепте туруучу аскер бөлүктөрү*).

ГАРНИЗО'ННЫЙ, -ая, -ое **гарнизон**-*го т.*; гарнизондук; **гарнизóнная слýжба** гарнизондук кызмат.

ГАРНИ'Р *м.* гарнир (*эттен же балыктан жасалган тамакка кошуп бере турган татымал*).

ГАРНИТУ'Р *м.* гарнитур (*комплект, толук жыйнак*); **гарнитýр мéбели** мебелдин гарнитуру.

ГА'РНЦЕВЫЙ, -ая, -ое: **гáрнцевый сбор** тегирмен каласы.

ГА'РНЫЙ, -ая, -ое күйүүгө арналган; **гáрное мáсло** күйүүгө арналган май, чырак майы.

ГАРПУ'Н *м.* гарпун (*деңиз айбандарын кармоого арналган найзанын бир түрү*).

ГАРТ *м. полигр.* гарт (*типография шрифттары куюла турган коргошун, сурьма жана колодон жасалган эритме*).

ГА'РУС *м.* гарус (*жүндөн ийрилген жип*).

ГА'РУСНЫЙ, -ая, -ое **гарус**-*ка т.*

ГАРЦЕВА'ТЬ *несов.* ат үстүндө алчыланып жүрүү.

ГАРЬ *ж.* күйүк, куйкум; **пáхнет гáрью** күйүк (куйкум) жыттанат.

ГАСИ'ТЬ *несов. что* 1. (*тушить*) өчүрүү; **гаси́ть огóнь** отту өчүрүү; 2. *перен.* (*ликвидировать, аннулировать*) төлөө, кутулуу; **гаси́ть задóлженность** карыздан кутулуу; ◇ **гаси́ть и́звесть** акиташ чылоо.

ГА'СНУТЬ *несов.* өчүү; **звёзды гáснут** *перен.* жылдыздар өчөт.

ГАСТРИ'Т *м.* гастрит (*ич оорунун бир түрү*).

ГАСТРОЛЁР *м.* гастролёр (1. *убактысынча ойноо, ырдоо үчүн чакырылган артист*; 2. *перен. кандайдыр бир ишти күтпөгөн жерден жана убактысынча иштөөчү адам*).

ГАСТРО'ЛИ *мн.* (*ед.* **гастрóль** *ж.*) гастроль (*четтен келген актёрлордун койгон спектакли*).

ГАСТРОЛИ'РОВАТЬ *несов.* башка жерге гастролго баруу.

ГАСТРО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **гастроли**-*ге т.*; **гастрóльная поéздка** гастролго баруу.

ГАСТРОНО'М *м.* гастроном (1. *ар түрдүү тамак сатылуучу магазин*; 2. *даамдуу тамакты жакшы көрүүчү жана анын жайын билүүчү адам*).

ГАСТРОНОМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **гастрономия**-*га т.*; гастрономиялык; **гастрономи́ческие товáры** гастрономиялык товарлар.

ГАСТРОНО'МИЯ *ж.* гастрономия (*тамак продуктылары, көбүнчө закускалык тамактар*).

ГАТИ'ТЬ *несов. что* жыгач же чырпык төшөө (*жолдун саздуу, тыгылмалуу жерине*).

ГАТЬ *ж.* жолдун саздуу, тыгылмалуу жерине жоон жыгачтардан же чырпыктардан жасалган өткөөл.

ГА'УБИЦА *ж.* гаубица (*замбиректин бир түрү*).

ГА'УБИЧНЫЙ, -ая, -ое **гаубица**-*га т.*; гаубицалуу; **гáубичная батарéя** гаубицалуу батарея.

ГАУПТВА'ХТА *ж.* гауптвахта (*согуш кызматкерлери үчүн камак үйү*).

ГАШЁНЫЙ, -ая, -ое: **гашёная и́звесть** чыланган акиташ.

ГАШИ'Ш *м.* нашаа.

гашý, гáсишь *и т. д. наст. вр. от* **гаси́ть.**

ГВАЛТ *м.* уу-чуу, бака-шака.

ГВАРДЕ'ЕЦ *м.* гвардиячы (*гвардияда аскер кызматындагы адам*).

ГВАРДЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **гвардия**-*га т.*; гвардиялык; **гвардéйский полк** гвардиялык полк.

ГВА'РДИЯ *ж.* гвардия; **Крáсная гвáрдия** *ист.* Кызыл Гвардия; **стáрая гвáрдия** *перен.* эски гвардия (*кандайдыр бир иш майданында сыналган ишмерлер*).

ГВОЗДИ'КА *ж.* гвоздика (1. *бот. жыттуу гүл*; 2. *тамакка салуучу жыттуу жыгачтын бүрлөрү*).

ГВОЗДИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **гвоздь**-*ге т.*; **гвозди́льная маши́на** мык жасоочу машина.

ГВОЗДИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **гвоздика** 2-*ге т.*; **гвозди́чное мáсло** гвоздика майы.

ГВОЗДЬ *м.* мык; ◇ **гвоздь сезóна** белгилүү мезгилде болгон окуялардын эң негизгиси; **и никаки́х гвоздéй!** *разг.* андан башканы айтуунун эч кереги жок!, болду!

ГДЕ *нареч.* 1. *вопр.* кайда; **где вы рабóтаете?** сиз кайда иштейсиз?; 2. *относ.* жерде; **там, где я был** мен болгон жерде; ◇ **где емý э́то сдéлать!** анын колунан бул келмек кайда!; **где бы ...** кайда болсо да; **где бы ни ...** кайда болбосун; **где бы то ни́ было** кайда гана болбосун; **где мóжно, а где нельзя́** бир жерде мүмкүн болсо, экинчи жерде мүмкүн эмес.

ГДЕ'-ЛИБО *нареч.* кайдадыр, бир жерде.

ГДЕ'-НИБУДЬ *нареч.* бир жерде; **гдé-нибудь встрéтимся** бир жерде жолугаарбыз.

ГДЕ'-ТО *нареч.* кайдадыр, кайдадыр бир жерде; **гдé-то прозвучáл гудóк маши́ны** кайдандыр машинанын гудогу угулду; **гдé-то он сейчáс?** азыр ал кайда болду экен?

ГЕГЕЛЬЯ'НЕЦ *м. филос.* гегелчил (*гегельянствону жактоочу*).

ГЕГЕЛЬЯ'НСТВО *ср. филос.* гегельянство (*Гегельдин философиясы жана ошол философиянын негизинде келип чыккан агымдар*).

ГЕГЕМО'Н *м.* гегемон (*кандайдыр бир иште жетекчилик ролго ээ болуучу*).

www.bizdin.kg

ГЕГЕМО'НИЯ *ж.* гегемония.

ГЕ'ДЖРА *ж. см.* **хиджра.**

ГЕЕ'ННА *ж. рел.* тозок.

ГЕЙ *межд.* ой.

ГЕ'ЙЗЕР *м. геол.* гейзер (*кезек-кезек атырылып чыгып турган ысык булак*).

ГЕ'ЙША *ж.* гейша (*Японияда чайканада атайын бийлөөчү жана ырдоочу аял*).

ГЕКЗА'МЕТР *м. лит.* гекзаметр (*алты стопалуу ыр*).

ГЕКТА'Р *м.* гектар (*жер аянтынын метрдик чени, бул — 10 000 чарчы метрге барабар*).

ГЕКТО'ГРАФ *м.* гектограф (*кол жазманы же машинкага басылган текстти көбөйтүп көчүрүүчү прибор*).

ГЕКТОГРАФИ'РОВАТЬ *несов. что* гектограф менен көчүрүү.

ГЕКТОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **гектограф**-*ка т.*; гектографтык; **гектографи́ческий о́ттиск** гектографтык оттиск.

ГЕКТОЛИ'ТР *м.* гектолитр (*суюк жана чубурма заттардын метрдик чени, бул — жүз литрге барабар*).

ГЕ'ЛИЙ *м. хим.* гелий (*жеңил газ; бул — абада учуу ишинде колдонулат*).

ГЕЛИО- *күнгө, аны изилдөөгө жана пайдаланууга тиешелүү татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү; мис.* **гелиотерапи́я** гелиотерапия.

ГЕЛИО'ГРАФ *м.* гелиограф (**1.** *воен. шооланы алыс аралыкка чагылыштырууга негизделген, жарык аркылуу сигнал берүүчү курал, бул — аскерлер ортосунда байланыш үчүн колдонулат;* **2.** *тех. күндүн жарыгын өзүнөн өзү эле жаза бере турган курал;* **3.** *астр. күндү фотографиялай турган курал*).

ГЕЛИОТЕРАПИ'Я *ж. мед.* гелиотерапия (*күндүн нуру менен дарылоо*).

ГЕЛИОТРО'П *м.* гелиотроп (**1.** *бот. жыттуу гүлдүн бир түрү;* **2.** *мин. минералдын бир түрү;* **3.** *геод. күндүн шооласын чагылыштыруу аркылуу сигнал берүү үчүн колдонулуучу геодезиялык прибор*).

ГЕЛИОЦЕНТРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *астр.* гелиоцентрдик; **гелиоцентри́ческая систе́ма** гелиоцентрдик система (*күндү планеталар айланып жылып жүргөн борбор деп эсептөөчү окуу*).

ГЕЛЬМИНТО'ЗЫ *мн.* гельминтоздор (*айбандын жана адамдын организмине гельминттер киргендиктен пайда болгон оорулар*).

ГЕЛЬМИНТО'ЛОГ *м.* гельминтолог (*гельминтология жагынан специалист*).

ГЕЛЬМИНТОЛО'ГИЯ *ж.* гельминтология (*паразиттик курттарды (глисттерди) жана ошол курттар аркылуу келип чыккан ооруларды изилдөөчү илим*).

ГЕЛЬМИ'НТЫ *мн.* (*ед.* **гельми́нт** *м.*) гельминттер (*айбандын жана адамдын организмине кирип, оорууга чалдыктыра турган паразиттик курттар*).

ГЕ'ММА *ж. иск.* гемма (*бетинде дөмпөйтүп же чукурайтып жасаган сүрөтү бар таш*).

ГЕМОГЛОБИ'Н *м. физиол.* гемоглобин (*кандын кызыл шариктеринен орун алган түс берүүчү зат*).

ГЕМОРРОИДА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **геморрой**-*го т.*

ГЕМОРРО'Й *м.* геморрой (*көтөн чучуктун ичине жара чыгып, канап оорушу*).

ГЕМОФИЛИ'Я *ж. мед.* гемофилия (*кандын уюусунун жетишсиздигинен болгон кан токтобогондук*).

ГЕНЕАЛОГИ'ЧЕСКИЙ, ая, -ое **генеалогия**-*га т.*; генеалогиялык; **генеалоги́ческое де́рево** санжыра; **генеалоги́ческая классифика́ция языко́в** тилдердин генеалогиялык классификациясы.

ГЕНЕАЛО'ГИЯ *ж.* генеалогия (**1.** *тарыхтын бир тармагы;* **2.** *уруу тарыхы, санжыра*).

ГЕ'НЕЗИС *м.* генезис (*чыгышы, пайда болушу жана өнүгүш процесси*).

ГЕНЕРА'Л *м.* генерал; **генера́л а́рмии** армия генералы.

ГЕНЕРА'Л-ГУБЕРНА'ТОР *м.* генерал-губернатор (*буржуазиялык өлкөлөрдө — крайдын, областтын, колониянын начальниги, бул жогорку согуштук-администрациялык бийликке ээ болот*).

ГЕНЕРАЛИ'ССИМУС *м.* генералиссимус (*жогорку командалык наам*).

ГЕНЕРАЛИТЕ'Т *м. собир.* генералитет (*куралдуу күчтөрдүн жогорку командалык составы, генералдар*).

ГЕНЕРА'Л-ЛЕЙТЕНА'НТ *м.* генерал-лейтенант.

ГЕНЕРА'Л-МАЙО'Р *м.* генерал-майор.

ГЕНЕРА'Л-ПОЛКО'ВНИК *м.* генерал-полковник.

ГЕНЕРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое генеральный, башкы, улуу; жалпы; негизги; **генера́льная ли́ния па́ртии** партиянын улуу жолу; **генера́льный штаб** *воен.* генеральный штаб; **генера́льная репети́ция** генеральный репетиция.

ГЕНЕРА'ЛЬСКИЙ, -ая, -ое **генерал**-*га т.*; генералдык; **генера́льские пого́ны** генералдык погондор.

ГЕНЕРА'ЛЬША *ж. разг.* генерал аялы.

ГЕНЕРА'ТОР *м. тех.* генератор (*механикалык кубатты электр кубатына айландыруучу машина*).

ГЕНЕРА'ТОРНЫЙ, -ая, -ое **генератор**-*го т.*; генератордук; **генера́торный газ** генератордук газ (*жасалма газ сымал отун*).

ГЕНЕ'ТИКА *ж. биол.* генетика (*биологиянын бир тармагы; бул тукум куучулуктун жана анын өзгөрүшүнүн көрүнүштөрүн изилдейт*).

ГЕНИА'ЛЬНОСТЬ *ж.* гениалдуулук, даанышмандык, акылмандык.

ГЕНИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** гениалдуу, даанышман, акылман (*эң жогорку талантка ээ болгон*); **Пу́шкин — гениа́льный ру́сский поэ́т** Пушкин — орустун гениалдуу акыны; **2.** (*свойственный гению*) гениалдуу (*эң жогорку сапаттуу*); **гениа́льная мысль** гениалдуу ой; **гениа́льное произведе́ние** гениалдуу чыгарма.

ГЕ'НИЙ *м.* гений (**1.** *жогорку чыгармачылык жөндөмдүүлүк;* **2.** *жогорку чыгармачылык жөндөмдүүлүгү бар адам*).

ГЕНШТА'Б *м.* (генера́льный штаб) генштаб (генеральный штаб).

ГЕО- *жерге, аны үйрөнүүгө тиешелүү татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү; мис.* **геофи́зика** геофизика.

ГЕО'ГРАФ *м.* географ (*география жагынан специалист*).

ГЕОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **география**-*га т.*; географиялык; **географи́ческая ка́рта** география картасы; **географи́ческая среда́** географиялык чөйрө; **географи́ческая широта́** географиялык кеңдик; **географи́ческая долгота́** географиялык узундук.

ГЕОГРА'ФИЯ *ж.* география (*жерди, анын бетин-үстүн, жер жүзүндөгү жандуу табияттын таралышын үйрөнүүчү илим*); **физи́ческая геогра́фия** физикалык география, **экономи́ческая геогра́фия** экономикалык география.

ГЕОДЕЗИ'СТ *м.* геодезист (*геодезия жагынан специалист*).

ГЕОДЕЗИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **геодезия**-*га т.*; геодезиялык; **геодези́ческий инструме́нт** геодезиялык инструмент.

ГЕОДЕ'ЗИЯ *ж.* геодезия (*жердин көлөмүн жана формасын үйрөнө турган жана да жердин бетинин аянтын өлчөө ишин жүргүзүүчү илим*).

ГЕО'ЛОГ *м.* геолог (*геология жагынан специалист*).

ГЕОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **геология**-*га т.*; геологиялык; **геологи́ческий пери́од** геологиялык мезгил; **геологи́ческая разве́дка** геологиялык чалгындоо; **геологи́ческий кабине́т** геологиялык кабинет.

ГЕОЛО'ГИЯ *ж.* геология (*жердин кыртышынын курулушун, составын, тарыхын жана да пайдалуу кендерин изилдөө жолдору жөнүндөгү илим*).

ГЕОЛОГОРАЗВЕ'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое: **геологоразве́дочный институ́т** геологиялык чалгындоо институту.

www.bizdin.kg

геологоразведочные работы геологиялык чалгындоо жумуштары.

ГЕОЛОГОРАЗВЕ'ДЧИК *м.* геологоразведчик (*геология жагынан чалгын жасоочу адам*).

ГЕОМЕТРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **геометрия**-*га т.*; геометриялык; **геометрическая задача** геометриялык маселе; **геометрическое тело** геометриялык тело; **геометрические фигуры** геометриялык фигуралар.

ГЕОМЕ'ТРИЯ *ж.* геометрия; **элементарная геометрия** элементардык геометрия; **аналитическая геометрия** аналитикалык геометрия; **начертательная геометрия** чийме геометрия.

ГЕОРГИ'Н *м.* георгин (*гүлдүн бир түрү*).

ГЕОФИ'ЗИКА *ж.* геофизика (*физиканын бир тармагы; жер шарын изилдөөдө физикалык методдорду колдонуучу илимдердин жыйындысы*).

ГЕОФИЗИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **геофизика**-*га т.*; геофизикалык; **геофизический кабинет** геофизикалык кабинет.

ГЕОХИМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **геохимия**-*га т.*; геохимиялык.

ГЕОХИ'МИЯ *ж.* геохимия (*жердин химиялык элементтеринин тарыхын жана алардын жер кыртышында таралышы менен орун алмашуу закондорун окута турган илим*).

ГЕОЦЕНТРИ'ЗМ *м.* геоцентризм (*жер — дүйнөнүн кыймылсыз борбору имиш деген байыркы адамдардын илимий эмес түшүнүгү*).

ГЕРА'ЛЬДИКА *ж.* геральдика (*гербдерди сүрөттөө жана алардын тарыхы жөнүндөгү илим*).

ГЕРА'НЬ *ж.* каз тамак (*гүл*).

ГЕРБ *м.* герб (*мамлекеттин, шаардын, уруунун ж. б. шарттуу белгиси*);**Государственный герб СССР** СССРдин Мамлекеттик герби.

ГЕРБАРИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* гербарий жасоо (*гербарий үчүн өсүмдүк жыйноо*).

ГЕРБА'РИЙ *м.* гербарий (*кургатылган өсүмдүктөрдүн жыйнагы*).

ГЕ'РБОВЫЙ, -ая, -ое **герб**-*ге т.*; гербдүү, гербдик; **гербовый сбор** герб жыйымы; **гербовая марка** гербдүү марка; **гербовая печать** гербдүү печать, гербдик печать.

ГЕРКУЛЕ'С I *м.* (*силач*) геркулес (*балбан; эң күчтүү*).

ГЕРКУЛЕ'С II *м.* (*крупа*) геркулес (*сулудан жасалган крупанын бир сорту*).

ГЕРМА'НИЙ *м. хим.* германий (*радиотехникада колдонулуучу боз-гыл-ак түстөгү морт металл*).

ГЕРМА'НСКИЙ, -ая, -ое **Германия**-*га т.*; германдык; **германские языки** *лингв.* германдык тилдер.

ГЕРМАФРОДИ'Т *м.* гермафродит (*кызтеке*).

ГЕРМЕТИ'ЧЕСКИ *нареч.* герметикалык (*аба кирбей жана чыкпай турган кылып жылчыксыз бекитүү*); **герметически закрытый** герметикалык түрдө жабылган.

ГЕРМЕТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое герметикалык.

ГЕРОИ'ЗМ *м.* эрдик, баатырдык, каармандык; **трудовой героизм** эмгек баатырдыгы.

ГЕРО'ИКА *ж.* героика (*баатырдык, салт баатырдык стиль ж. б.*); **героика труда** эмгек героикасы.

ГЕРОИ'НЯ *женск. р. к* **герой**; баатыр аял; баатыр кыз; каарман; **мать-героиня** баатыр-эне; **героиня романа** романдын каарманы.

ГЕРОИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **герой**-*го*, **героизм**-*ге т.*; баатырдык, эрдик, каармандык; **героическая борьба** баатырдык күрөш.

ГЕРО'Й *м.* баатыр, эр, каарман; **герой романа** романдын каарманы; ◇ **Герой Советского Союза** Советтер Союзунун Баатыры; **Герой Социалистического Труда** Социалисттик Эмгектин Баатыры.

ГЕРО'ЙСКИЙ, -ая, -ое **герой**-*го т.*; баатырдык, эрдик, каармандык; **геройский подвиг** баатырдык иш.

ГЕРО'ЙСТВО *ср.* баатырдык, эрдик, каармандык; **проявить геройство** эрдик көрсөтүү.

ГЕ'РЦОГ *м.* герцог (*Батыш Европада жогорку дворяндардын титулу*).

ГЕРЦОГИ'НЯ *женск. р. к* **герцог**; герцогиня (*герцогдун аялы же кызы*).

ГЕ'РЦОГСКИЙ, -ая, -ое **герцог**-*го т.*; герцогдук.

ГЕ'РЦОГСТВО *ср.* герцогство (**1.** *герцог титулу*; **2.** *герцогдун ээлеген жери*).

ГЕСТА'ПО *ср.* гестапо (*Гитлер өкүм сүрүп турган кездеги фашисттик жашырын полиция*).

ГЕТЕРОГЕ'ННЫЙ, -ая, -ое гетерогендик (*составы же теги жагынан ар түрдүү*).

ГЕ'ТМАН *м. ист.* гетман (**1.** *мурунку убакытта Украинада — казак орустардын аскер башчысы жана башкы башкаруучусу*; **2.** *мурунку убакытта Польшада — башкы командачы*).

ГЕ'ТМАНСКИЙ, -ая, -ое **гетман**-*га т.*

ГЕ'ТРЫ *мн.* гетры (*бут кийимдин үстүнөн буттун башын каптап коё турган же балтырды суук тан сактоо үчүн кие турган, тамансыз байпактар*).

ГЕ'ТТО *ср. нескл.* гетто (*кээ бир капиталисттик өлкөлөрдө расалык дискриминациянын натыйжасында түзүлгөн еврейлер, негрлер жана башка аз улуттар үчүн атайын кварталдар*).

ГИАЦИ'НТ *м.* гиацинт (**1.** *бот. гүлдүн бир түрү*; **2.** *мин. сары, кызыл же кызыл-сары түстөгү асыл таш*).

ГИББО'Н *м. зоол.* гиббон (*адам сыяктуу маймыл*).

ГИ'БЕЛЬ *ж.* **1.** өлүм, бүлгүн, кыйроо, жок болуу; **гибель корабля** кеменин кыйрашы, кеменин жок болушу; **2.** *разг.* (*множество*) абдан көп, сансыз көп; **гибель фруктов** абдан көп жемиш.

ГИ'БЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое өлүмгө алып баруучу, кыйратуучу, өтө зыяндуу; **гибельный шаг** өлүмгө (бүлгүнгө) алып баруучу кадам.

ГИ'БКИЙ, -ая, -ое **1.** ийилме, ийилгич; **гибкая ветка** ийилгич бутак; **2.** *перен.* ийкемдүү; **гибкий ум** ийкемдүү акыл.

ГИ'БКОСТЬ *ж.* **1.** ийилгичтик; **2.** *перен.* ийкемдүүлүк.

ГИ'БЛЫЙ, -ая, -ое *разг.*: **гиблое дело** болбой турган иш.

ГИ'БНУТЬ *несов.* өлүү, жок болуу, бүлгүнгө учуроо, кыйроо.

ГИБРИ'Д *м.* гибрид, аргын; **мул — гибрид лошади и осла** качыр — жылкы менен эшектен болгон гибрид (аргын).

ГИБРИДИЗА'ЦИЯ *ж.* гибриддештирүү, аргындаштыруу.

ГИБРИ'ДНЫЙ, -ая, -ое **гибрид**-*ге т.*; гибриддик, аргындаштырылган; **гибридные семена** гибриддик уруктар, аргындаштырылган уруктар.

ГИГА'НТ *м.* **1.** (*великан*) дөө, алп; **2.** *перен.* гигант (*эң эле чоң*); **завод-гигант** гигант-завод; **гигант мысли** акыл гиганты.

ГИГА'НТСКИЙ, -ая, -ое **гигант** 2-*ге т.*; эң эле чоң, эң мыкты, эң сонун; **идти вперёд гигантскими шагами** алга карата гигант адым менен баруу; **гигантские успехи** эң чоң ийгиликтер; ◇ **гигантские шаги** *спорт.* гигант адым (кадам) (*башына аркан байлап орнотулган мамы; бул аркандын учун кармап, мамыны тегерете арыштап жүгүрөт*).

ГИГИЕ'НА *ж.* гигиена (*саламаттык сактоо жөнүндөгү илим жана ушул ишке жардам кылуучу чаралар*); **гигиена труда** эмгек гигиенасы.

ГИГИЕНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *см.* **гигиеничный.**

ГИГИЕНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **гигиена**-*га т.*; гигиеналык; **гигиеничные условия** гигиеналык шарттар.

www.bizdin.kg

ГИГРО'МЕТР *м. физ.* гигрометр (*абанын нымдуулугун өлчөй турган прибор*).
ГИГРОСКО'П *м. физ.* гигроскоп (*абанын нымдуулугунун өзгөрүшүн көрсөтүүчү прибор*).
ГИГРОСКОПИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое гигроскоптук (*өзүнө нымды тартуучу*); **гигроскопи́ческая ва́та** гигроскоптук вата.
ГИД *м.* гид (*туристтерге жол көрсөтүүчү адам*).
ГИ'ДРА *ж.* **1.** *миф.* гидра (*гректин мифологиясында — көп баштуу ажыдаар, анын кесилген баштары кайта чыга берет имиш*); **2.** *зоол.* гидра (*тузсуз сууда жашоочу майда жаныбарлардын бир түрү*); ◇ **ги́дра контрреволю́ции** революциянын ашынган душманы.
ГИДРА'ВЛИКА *ж. физ.* гидравлика (*суу кыймылдаткычтары жана суу курулуштары жөнүндөгү илим*).
ГИДРАВЛИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **гидравлика**-*га т.*; гидравликалык; **гидравли́ческий пресс** *тех.* гидравликалык пресс.
ГИДРА'Т *м. хим.* гидрат (*химиялык заттын суу менен кошулганынан келип чыккан нерсе*).
ГИДРО= *сууга, суу кубатына карата болгон мамилени белгилөөчү татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү*; *мис.* **гидроте́хника** гидротехника.
ГИДРОАВИА'ЦИЯ *ж.* гидроавиация (*суудан көтөрүлүп жана сууга конуучу самолёттор*).
ГИДРОБИОЛО'ГИЯ *ж.* гидробиология (*суу чөйрөсүндөгү организмдин кандай тиричилик кыла тургандыгын изилдөөчү биологиянын бир тармагы*).
ГИДРОГЕОЛО'ГИЯ *ж.* гидрогеология (*жер астындагы сууларды жана алардын жер үстүнө чыгышын изилдөөчү геологиянын бир тармагы*).
ГИДРО'ГРАФ *м.* гидрограф (**1.** *суунун кыймылынын тездигин аныктоочу прибор*; **2.** *гидрография жагынан специалист*).
ГИДРОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **гидрография**-*га т.*; гидрографиялык; **гидрографи́ческая ка́рта** гидрографиялык карта.
ГИДРОГРА'ФИЯ *ж.* гидрография (*жер үстүндөгү сууларды изилдөөчү географиянын бир тармагы*).
ГИДРОДИНА'МИКА *ж.* гидродинамика (*күчтөрдүн аракети аркылуу суюктуктун кыймылга келишин изилдөөчү механиканын бир тармагы*).
ГИДРОДИНАМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **гидродинамика**-*га т.*; гидродинамикалык.
ГИДРО'ЛИЗ *м. хим.* гидролиз (*химиялык жол менен туздарды сууга эритүү*).
ГИДРОЛИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **гидролиз**-*ге т.*
ГИДРО'ЛОГ *м.* гидролог (*гидрология жагынан специалист*).
ГИДРОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **гидрология**-*га т.*; гидрологиялык.
ГИДРОЛО'ГИЯ *ж.* гидрология (*суу мейкиндигин жана табиятта суунун кыймылын изилдөөчү илим*).
ГИДРОМЕТРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **гидрометрия**-*га т.*; гидрометриялык; **гидрометри́ческая ста́нция** гидрометриялык станция.
ГИДРОМЕ'ТРИЯ *ж.* гидрометрия (*агын суулардын тездигин, алардын деңгээлин ж. б. өлчөө ишин жүргүзүүчү гидрологиянын бир тармагы*).
ГИДРОПА'ТИЯ *ж.* гидропатия (*суу менен дарылоо*).
ГИДРОПЛА'Н *м.* гидроплан (*суудан көтөрүлүүгө жана сууга конууга ылайыкталган прибор менен жабдылган самолёт*).
ГИДРОПУ'ЛЬТ *м.* гидропульт (*өрт өчүрүү үчүн, бакка, көчөгө суу себүү үчүн, үйдү дезинфекциялоо үчүн колдонула турган кичине насостуу чака*).
ГИДРОСТА'НЦИЯ *ж.* гидростанция (*электр кубатын иштеп чыгаруу үчүн суунун күчүн пайдалануучу электр станциясы*).
ГИДРОСТА'ТИКА *ж. физ.* гидростатика (*суюктуктардын теңдештик законлорун жана суюктукка салынган телолордун теңдештик закондорун изилдөөчү физиканын бир тармагы*).
ГИДРОСУЛЬФИ'Т *м. хим.* гидросульфит (*боёо жана агартуу үчүн өнөр жайларда колдонулуучу химиялык туз*).
ГИДРОТЕРАПИ'Я *ж. мед.* гидротерапия (*суу менен дарылоо*).
ГИДРОТЕ'ХНИК *м.* гидротехник (*гидротехника жагынан специалист*).
ГИДРОТЕ'ХНИКА *ж.* гидротехника (*каналдар, плотиналар ж. б. куруу жолу менен табигый суу запастарын пайдалануу ишин жүргүзүүчү техниканын бир тармагы*).
ГИДРОТЕХНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **гидротехника**-*га т.*; гидротехникалык; **гидротехни́ческие сооруже́ния** гидротехникалык курулуштар.
ГИДРОТУРБИ'НА *ж.* гидротурбина (*суунун күчү менен кыймылга келүүчү кыймылдаткыч*).
ГИДРОУ'ЗЕЛ *м.* гидротүйүн (*гидротехникалык курулуштардын — электр станцияларынын, каналдардын ж. б. жыйындысы болуп турган жай*).
ГИДРОФО'БИЯ *ж. мед.* гидрофобия; *см.* **водобоя́знь.**
ГИДРОЦЕНТРА'ЛЬ *ж.* гидроцентраль (*кандайдыр бир райондун борбордук гидростанциясы*).
ГИДРОЭЛЕКТРОСТА'НЦИЯ *ж.* гидроэлектростанция; *см.* **гидроста́нция.**
ГИЕ'НА *ж. зоол.* гиена (*тарп жеп күн көрүүчү жырткыч айбан*).
ГИ'КАНЬЕ *ср.* кыйкырык (*мис. кууганда*).
ГИ'КАТЬ *несов.* кыйкыруу (*мис. кууганда*).
ГИ'КНУТЬ *однокр.* кыйкырып жиберүү (*мис. кууганда*).
ГИ'ЛЬДИЯ *ж. ист.* **1.** гильдия (*орто кылымдарда Батыш Европада — соодагерлердин же ремесленниктердин бирикмеси*); **2.** гильдия (*падышалык Россияда — купецтер бөлүнгөн разряддардын бири*); **купе́ц пе́рвой ги́льдии** биринчи гильдиянын купеци.
ГИ'ЛЬЗА *ж.* гильза (**1.** *мылтыктын жези, бош патрону, замбирек огунун дары салынуучу түтүгү*; **2.** *папиростун тамеки толтурула электеги түтүгү*).
ГИЛЬОТИ'НА *ж.* гильотина (*өлүм жазасына тартылсын деп өкүм кылынгандардын башын кесүүчү курал*).
ГИЛЬОТИНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого* башын кесип өлтүрүү (*гильотина менен*).
ГИЛЯ'КИ *мн.* (*ед.* **гиляк** *м.*) гиляктар (*СССРдин Ыраакы Чыгышында жашоочу элдердин бир түрү*; **нивхи** *деген элдин мурунку аты*).
ГИМН *м.* гимн (*мамлекеттик же таптык бирдиктин символу катарында алынган салтанаттуу ыр*); **Госуда́рственный гимн Сове́тского Сою́за** Советтер Союзунун Мамлекеттик гимни.
ГИМНАЗИ'СТ *м.* гимназист (*гимназиянын окуучусу*).
ГИМНАЗИ'СТКА *женск. р. к* **гимнази́ст;** гимназистка.
ГИМНА'ЗИЯ *ж.* гимназия (*падышалык Россияда жана кээ бир буржуазиялык өлкөлөрдө — жалпы билим берүүчү орто мектеп*).
ГИМНА'СТ *м.* гимнаст (*гимнастиканы мыкты билген, ошонун артынан түшкөн адам*).
ГИМНАСТЁРКА *ж.* гимнастёрка (*эркектин аскердик формада тигилген сырт көйнөгү*).
ГИМНА'СТИКА *ж.* гимнастика (*дене тарбия*).
ГИМНАСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **гимнастика**-*га т.*; гимнастикалык; **гимнасти́ческий зал** гимнастика ойноолуучу зал.
ГИМНА'СТКА *женск. р. к* **гимна́ст;** гимнастка.
ГИНЕКО'ЛОГ *м.* гинеколог (*гинекология боюнча специалист*).
ГИНЕКОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **гинекология**-*га т.*; гинекологиялык.

www.bizdin.kg

ГИНЕКОЛО'ГИЯ *ж.* гинекология (*аял оорулары жана аларды дарылоо жөнүндөгү илим*).

ГИПЕ'РБОЛА *ж.* гипербола (**1.** *лит. ашырып айтуу, апыртып айтуу;* **2.** *мат. конустун эки түзүүчүсүнө параллелдүү тегиздикте конусту кесиш аркылуу пайда болгон ийри сызык*).

ГИПЕРБОЛИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **гипербола**-*га т.*

ГИПЕРБОЛО'ИД *м. мат.* гиперболоид (*гиперболанын айланышынан пайда болгон мейкиндик*).

ГИПЕРТО'НИК *м.* гипертоник (*гипертония оорусу менен ооруучу адам*).

ГИПЕРТОНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **гипертония**-*га т.*; гипертониялык; **гипертони́ческая боле́знь** гипертониялык оору, гипертония оорусу.

ГИПЕРТОНИ'Я *ж.* гипертония (*кандын катуу басымы; кандын катуу басымынан болгон оорунун бир түрү*).

ГИПЕРТРОФИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое *мед., биол.* гипертрофияланган.

ГИПЕРТРОФИ'Я *ж. мед., биол.* гипертрофия (*дененин бир мүчөсүнүн ооруп чоңоюп кетиши*).

ГИПНО'З *м.* гипноз (*дарылоонун бир түрү*); **впасть в гипно́з** гипнозго берилүү; **лечи́ть гипно́зом** гипноз менен дарылоо (*жасалма жол менен уктатуу*).

ГИПНОТИЗЁР *м.* гипнотизёр (*гипноз жасоого шыктуу адам*).

ГИПНОТИЗИ'РОВАТЬ *несов. кого* гипноздоо (*көз байлап коюу*); **гипнотизи́ровать взгля́дом** *перен.* тиктеп өз эркине багындырып, гипноздоп коюу.

ГИПНОТИ'ЗМ *м.* гипнотизм (**1.** *гипноз жөнүндөгү окуу;* **2.** *гипноз өнөрү, гипноз жасоого чебердик*).

ГИПНОТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое гипноздук; **гипноти́ческий сон** гипноздук уйку (*гипноздун күчү менен болгон уйку*).

ГИПОСУЛЬФИ'Т *м. хим.* гипосульфит (*кездемени акка боёгондо, фотографияда ж. б. колдонула турган зат*).

ГИПО'ТЕЗА *ж.* гипотеза, илимий божомол, илимий болжол; **стро́ить гипо́тезы** божомолдоо.

ГИПОТЕНУ'ЗА *ж. мат.* гипотенуза (*тик бурчтуу үч бурчтуктун тик бурчка каршы жаткан жагы*).

ГИПОТЕ́РМИ'Я *ж. мед.* гипотермия (*денени жасалма муздатуу; бул — операция убагында наркоз ордуна колдонулат*).

ГИПОТЕТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **гипотеза**-*га т.*; гипотезалык, божомолдуу, болжоп айтылган.

ГИПОТЕТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **гипотети́ческий.**

ГИПОЦЕ'НТР *м. физ.* гипоцентр (*жер кыртышынын тереңинде жер титирөөнүн борбору, башталган орду*).

ГИППОЛО'ГИЯ *ж. вет.* гиппология (*жылкыны асыроону, багууну ж. б. изилдөөчү ветеринариянын бир тармагы*).

ГИППОПОТА'М *м.* гиппопотам; *см.* **бегемо́т.**

ГИПС *м.* **1.** *мин.* гипс (*скульптурада, медицинада колдонулуучу минералдын бир түрү*); **скульпту́ра из ги́пса** гипстен жасалган скульптура; **2.** (*скульптурный слепок*) гипс (*гипстен жабыштырып жасалган скульптура*); **3.** *мед.* гипс; **положи́ть ру́ку в гипс** колду гипстөө, гипске катыруу.

ГИПСОВА'НИЕ *ср. мед., с.-х.* гипстөө, гипс салуу; **гипсова́ние по́чвы** топуракка гипс салуу, топуракты гипстөө.

ГИПСОВА'ТЬ *несов. что, мед., с.-х.* гипстөө, гипс салуу.

ГИ'ПСОВЫЙ, -ая, -ое **гипс**-*ке т.*; **ги́псовая повя́зка** гипс таңуусу.

ГИПСО'МЕТР *м. геод.* гипсометр (*бир оруңдун деңиз деңгээлинен канчалык бийиктикте турганын өлчөөчү прибор*).

ГИПСОМЕ'ТРИЯ *ж. геод.* гипсометрия (*оруңдун, жердин деңиз деңгээлинен канчалык бийиктикте турганын белгилөөчү геодезиянын бир бөлүгү*).

ГИРЕВИ'К *м. спорт.* гиревик (*гиряны көтөрүүгө машыккан спортсмен*).

ГИРЛЯ'НДА *ж.* гирлянда (*тасмага же чынжырга окшотуп өрүлгөн гүл же жашыл чөп*).

ГИРОСКО'П *м.* гироскоп; *см.* **жироско́п.**

ГИ'РЯ *ж.* **1.** гиря, таш (*тараза ташы*); **2.** *спорт.* гиря (*гимнастикалык чоюн, чоюн шар*).

ГИСТО'ЛОГ *м.* гистолог (*гистология жагынан специалист*).

ГИСТОЛО'ГИЯ *ж.* гистология (*адамдын жана айбандардын денесинин микроскоптук түзүлүшүн изилдөөчү анатомиянын бир бөлүмү*).

ГИТА'РА *ж.* гитара (*музыкалык инструменттин бир түрү*).

ГИТАРИ'СТ *м.* гитарист, гитарчы.

ГИТАРИ'СТКА *женск. р. к* **гитари́ст;** гитаристка.

ГИ'ЧКА *ж. мор., спорт.* гичка (*бат жүрүүчү ичке кайык*).

ГЛАВ- *мекемелердин аттарында «башкы» деген маанide колдонулуучу сөздүн кыскарган формасы; мис.* **главвра́ч** башкы врач.

ГЛАВА' *ж.* **1.** *уст.* (*голова*) баш; **2.** (*руководитель*) жетекчи, башчы; **глава́ прави́тельства** өкмөт жетекчиси, өкмөт башчысы; **3.** (*купол*) глава, купол (*чиркөөнүн жарым шарга окшоп тоголок болуп томпоюп турган төбөсү*); **4.** (*раздел книги*) глава (*китептин бөлүмү*); ◇ **во главе́** ири алдында, башында; баш болуп; **пять ученико́в во главе́ с учи́телем** мугалим баш болуп беш окуучу; **ста́вить во главу́ угла́** ири алдыга коюу, негиздүү деп кароо.

ГЛАВА'РЬ *м.* башчы; **глава́рь ша́йки** шайканын башчысы.

ГЛАВБУ'Х *м.* (гла́вный бухга́лтер) башкы бухгалтер.

ГЛАВВРА'Ч *м.* (гла́вный врач) башкы врач.

ГЛАВЕ'НСТВО *ср.* башчылык, үстөмдүк.

ГЛАВЕ'НСТВОВАТЬ *несов. в чём, над кем-чем* башчылык кылуу, үстөмдүк кылуу.

ГЛАВК *м.* главк (*башкы башкарма*).

ГЛАВНЕ'ЙШИЙ, -ая, -ее *превосх. ст. от прил.* **гла́вный** эң эле маанилүү, эң эле негизги, эң эле башкы.

ГЛА'ВНОЕ *ср. см.* **гла́вный** 3.

ГЛАВНОКОМА'НДОВАНИЕ *ср.* башкы командование; **верхо́вное главнокома́ндование** жогорку башкы командование.

ГЛАВНОКОМА'НДУЮЩИЙ *м.* башкы командачы; **верхо́вный главнокома́ндующий** жогорку башкы командачы.

ГЛА'ВНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*основной*) негизги, башкы, эң маанилүү; **гла́вная мысль докла́да** докладдын негизги мазмуну; **гла́вное управле́ние** башкы башкарма; **гла́вный го́род** борбор шаар (*областтын ж. б.*); **гла́вная у́лица** негизги көчө; **2.** (*старший*) башкы; **гла́вный врач больни́цы** оорукананын башкы врачы; **гла́вный бухга́лтер** башкы бухгалтер; **3.** *в знач. сущ. ср.* эң негизги, эң башкы; **гла́вного не забу́дь** эң негизгисин унутпа; **4.** *вводн.сл.* биринчи кезекте, негизгиси баарыдан мурда; **пиши́те скоре́й и, гла́вное, присыла́йте свой а́дрес** тезирээк жазыңыз жана, баарыдан мурда, өзүңүздүн адресиңизди жибериңиз; **5.** *грам.* баш; **гла́вное предложе́ние** баш сүйлөм; **гла́вные чле́ны предложе́ния** сүйлөмдүн баш мүчөлөрү; ◇ **гла́вным о́бразом** көбүнчө; **гла́вная кни́га** *бухг.* чоң книга.

ГЛАГО'Л *м. грам.* этиш.

ГЛАГО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **глагол**-*го т.*; этиштик; **глаго́льное сказу́емое** этиштик баяндооч.

ГЛАДИА'ТОР *м. ист.* гладиатор (*Байыркы Римде циркте жоокер менен же жырткыч айбан менен кармашуучу жоокер-кул же согуш туткуну*).

www.bizdin.kg

ГЛАДИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **гладильная доска** үтүктөгүч такта, таптагыч такта.

ГЛАДИ'ЛЬЩИК *м.* үтүктөөчү адам.

ГЛАДИ'ЛЬЩИЦА *женск. р. к* **гладильщик.**

ГЛАДИО'ЛУС *м. бот.* гладиолус (*гүлдүн бир түрү*).

ГЛА'ДИТЬ *несов.* 1. *что* (*бельё и т. п.*) үтүктөө, таптоо, дазмалдоо; 2. *кого-что* (*ласкать*) сыйпоо, сылоо, эркелетүү (*эркелетип сыйпоо*); **гладить по головке** 1) башынан сылоо; 2) *перен. разг.* мейримдүү мамиле кылып, оюна коюу; **гладить против шерсти** *кого-л.* 1) жүнүн тетири сылоо; 2) *перен. разг.* «а баракелде» дей бербей, жактырбай коюу (*бирөөгө каршы аракет кылуу же сүйлөө, бирөөнүн тизгинин тартып коюу*).

ГЛА'ДКИЙ, -ая, -ое 1. (*ровный*) тегиз, текши, жылма, жылмакай; **гладкая поверхность озера** көлдүн тегиз бети; **гладкая доска** тегиз тактай; 2. *перен.* шар, жымсал, мукактанбаган, мүдүрүлбөгөн; **гладкая речь** мукактанбай, шар сүйлөгөн сөз; 3. *разг.* (*жирный*) семиз; **гладкая лошадь** семиз ат; ◇ **гладкая материя** түрсүз кездеме; **с него взятки гладки** *разг.* жеди да кетти (*андан эч нерсе ала албайсың*).

ГЛА'ДКО *нареч.* 1. (*ровно*) тегиз, жылма, жылмакай; **гладко выстрогать доску** тактайды тегиз кылып жонуу, сүрүп жылмалоо; 2. *перен.* шар, жымсал, мукактанбай, мүдүрүлбөй; **говорить гладко** мукактанбай сүйлөө.

ГЛАДКОСТВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое сайсыз; **гладкоствольное ружьё** сайсыз мылтык.

ГЛАДЬ I *ж.* (*водная поверхность*) тегиздик, тегиз бет; **гладь озера** көлдүн тегиз бети; **морская гладь** деңиз тегиздиги; ◇ **тишь да гладь** *разг.* тынч эле (*мемиреген тынчтык*).

ГЛАДЬ II *ж.*: **вышивка гладью** сайманын бир түрү.

ГЛА'ЖЕНЫЙ, -ая, -ое үтүктөлгөн, тапталган, дазмалдалган.

ГЛА'ЖЕНЬЕ *ср.* үтүктөө, таптоо, дазмалдоо.

ГЛАЗ *м.* 1. көз; **правый глаз** оң көз; 2. *чаще мн.* (*зрение*) көз көрүү, көрүүгө жөндөмдүүлүк; **у него хорошие глаза** анын көзү курч; 3. *разг.* (*присмотр, надзор*) карап туруу, баш-көз болуу; **хозяйский глаз** сарамжалдуулук менен кароо; **тут нужен глаз да глаз** бул жерде абдан жакшы баш-көз болуу керек; ◇ **у семи нянек дитя без глазу** *посл.* койчу көп болсо, кой арам өлөт; **острый глаз** кыраакы; **дурной глаз** *прост.* жаман көз; **хоть глаз выколи** *разг.* көзгө сайса көрүнгүс (*караңгы*); **на глаз** божомол менен; **невооружённым глазом** куралсыз көз менен (*кароо*); **смеяться в глаза** көзүнчө күлүү, көзүнчө шылдыңдоо; **сказать правду в глаза** чындыкты көзүнө айтуу; **попасться на глаза** *кому-л.* *бирөөгө* көрүнүп калуу; **не попадаться на глаза** көзүнө көрүнбөө; **отвести глаза** *кому-л.* алаксытуу, көңүлдү башка жакка буруп жиберүү; будамайлоо; **закрывать глаза** *на что-л. бир нерсеге* көз жумду кылуу, *бир нерсени* көрмөксөн болуу; **открыть глаза** көзүн ачуу, көңүлүн буруу; **на глазах** көзүнчө; **он вырос у неё на глазах** ал анын көз алдында өстү; **за глаза** *разг.* 1) (*в отсутствие кого-л.*) көзү жокто, сыртынан; **купить** *что-л.* **за глаза** *бир нерсени* сыртынан сатып алуу; **говорить** *что-л.* **за глаза** *бир нерсени бирөөнүн* көзү жокто айтуу; 2) (*с избытком, вполне*) толук, кеңири; **за глаза довольно** кеңири жетет, ашып түшөт, ашыгы менен жетет; **с глазу на глаз** көзмө-көз; **с глаз долой — из сердца вон** *посл.* көзү жоктун өзү жок; көзгө көрүнбөдү — көңүлдөн кетти; **не в бровь, а (прямо) в глаз** *погов.* сөздү машына келтирип айтуу; **куда глаза глядят** баш ооган жакка; **бросаться в глаза** көзгө чалдыгуу; **смотреть** *на что-л.* **чужими глазами** өз пикири жоктук, башканын айтканы менен болуучулук; **не смыкая глаз** көзүн жумбай; **не спуская глаз** *с кого-л.* (*любоваться*) *бирөөдөн* көзүн айырбай кароо (*жакшы көрүп, кызыгып*).

ГЛАЗА'СТЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. (*большеглазый*) чоң көз, алакай көз; 2. *перен.* (*зоркий*) көрөгөч, кыраан, кыраакы.

ГЛАЗЕ'ТЬ *несов. на кого-что, разг.* таңыркап кароо, элейип кароо; **глазеть по сторонам** туш-тушка таңыркап кароо.

ГЛАЗИРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **глазировать;** 2. *прил.* (*о посуде*) глазирленген; 3. *прил.* (*о бумаге*) жылтыратылган; 4. *прил.* (*о торте и т. п.*) бети оймо-чиймеленип, жылтыратылган.

ГЛАЗИРОВА'ТЬ *сов. и несов. что* 1. (*посуду*) глазирдөө; 2. (*бумагу*) жылтыратуу; 3. (*торт и т. п.*) бетин оймо-чиймелеп, жылтыратуу.

ГЛАЗНИ'К *м. разг.* көз врачы.

ГЛАЗНИ'ЦА *ж. анат.* көздүн чарасы.

ГЛАЗНО'Й, -а́я, -о́е **глаз** 1-*ге т.*; **глазные болезни** көз оорусу; **глазной врач** көз врачы; ◇ **глазное дно** көздүн түбү; **глазное яблоко** *анат.* көз алмасы.

ГЛАЗО'К *м.* 1. (**мн. глазки**) *ласк. от* **глаз** 1 көз, көзчө; 2. (*мн.* **глазки**) *бот.* бүчүр (*бак-даракка улап өстүрүүчү бүчүр*); 3. (*мн.* **глазки**) көзчө (*картөшкөнүн тамыр чыгаруучу көзчөсү*); ◇ **на глазок** болжол менен, көз таразалап; **взглянуть одним глазком** көз кырын салып өтүү, көздүн кыры түшүү.

ГЛАЗОМЕ'Р *м.* көз менен болжолдоо.

ГЛАЗОМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое **глазомер**-*ге т.*; **глазомерная съёмка** көз менен болжолдоп өлчөө, көз менен болжолдоп съёмка жүргүзүү.

ГЛАЗУ'НЬЯ *ж.* глазунья (*агы менен сарысы аралаштырылбай майга куурулган жумуртка*).

ГЛАЗУ'РЬ *ж.* глазурь (1. *айнектей катуу сыр*; 2. *таттуу нандын, мис. торт, пирожное, үстүнө жуулган ширe*).

ГЛА'НДЫ *мн.* (*ед.* **гланда** *ж.*) *анат.* гланды (*алкым бездери*).

ГЛАС *м. уст.* добуш.

ГЛАСИ'ТЬ *несов. что* айтуу, билдирүү; **этот параграф устава гласит следующее** уставдын бул параграфы мына мындай дейт.

ГЛА'СНО *нареч.* ачык, ашкере, көрүнөө; **гласно заявить** *о чём-л. бир нерсе жөнүндө* көрүнөө айтуу.

ГЛА'СНОСТЬ *ж.* ачыктык, ашкерелик, көрүнөөлүк; **предать гласности** ашкере кылуу; **гласность суда** соттун ачыктыгы, соттун көрүнөөлүгү.

ГЛА'СНЫЙ I, -ая, -ое ачык, ашкере, көрүнөө; **гласный суд** ачык сот.

ГЛА'СНЫЙ II, -ая, -ое *лингв.* үндүү; **гласный звук** үндүү тыбыш.

ГЛА'СНЫЙ III *м. ист.* гласный (*революцияга чейинки Россияда — шаардык думанын мүчөсү*).

ГЛАУКО'МА *ж. мед.* глаукома (*көз оорусунун бир түрү*).

ГЛАША'ТАЙ *м. ист.* жарчы, жар салуучу; **глашатай истины** *перен.* чындыкты айтуучу, чындыктын жарчысы; **глашатай мира** *перен.* тынчтыктын жарчысы.

ГЛЕ'ТЧЕР *м.* мөңгү.

ГЛИ'НА *ж.* ылай, чопо, топурак; **красная глина** кызыл топурак; **огнеупорная глина** отко туруштук берүүчү топурак; **гончарная глина** карапа жасалуучу топурак; **фарфоровая глина** фарфор жасалуучу чопо.

ГЛИ'НИСТЫЙ, -ая, -ое ылайлуу, чополуу, чопо аралашкан; **глинистая почва** чопо топурактуу жер.

ГЛИНОБИ'ТНЫЙ, -ая, -ое топурактан сокмо, топурактан урма; **глинобитные стены** топурактан сокмо дубалдар.

ГЛИНОЗЁМ *м. хим.* глинозём (*топурактагы алюминий окиси*).

ГЛИНОЗЁМНЫЙ, -ая, -ое **глинозём**-*го т.*

ГЛИ'НЯНЫЙ, -ая, -ое **глина**-*га т.*; **глиняный кувшин** чоподон жасалган карапа (кумура).

ГЛИ'ССЕР *м. мор.* глиссер (*бат жүрүүчү мотордуу кеме*).

www.bizdin.kg

ГЛИСТ *м.* глист (*адамдын жана айбандын денесинде болгон мите-курт; мис. кыл курт, кызыл курт ж. б.*).

ГЛИСТА' *ж. см.* **глист.**

ГЛИСТОГО'ННЫЙ, -ая, -ое *мед.* глист түшүргүч, глист жойгуч; **глистого́нное сре́дство** глист түшүргүч дары.

ГЛИЦЕРИ'Н *м.* глицерин (*майдан жасалган тунук суюктук; бул — медицина, гигиена жана техникада колдонулат*).

ГЛИЦЕРИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **глицерин**-*ге т.*; глицериндүү; **глицери́новое мы́ло** глицериндүү самын.

ГЛО'БУС *м.* глобус (*көрсөтмөлүү курал — жер шарынын кичирейтип көрсөтүлгөн модели*).

ГЛОДА'ТЬ *несов.* 1. *что* (*грызть*) кемирүү, мүлжүү; **соба́ка гло́жет кость** ит сөөк кемирип жатат; 2. *кого, перен.* ич күйүү, өйүү; **его́ гло́жет со́весть** уятынан анын ичи күйүп турат.

ГЛОТА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **глота́тельные движе́ния** жутуу кыймылы.

ГЛОТА'ТЬ *несов. что* жутуу; ◇ **глота́ть слова́** мукактанып сүйлөө; **глота́ть слёзы** ыйлап жибербөөгө аракет кылып, өзүн өзү күч менен токтотуу.

ГЛО'ТКА *ж.* 1. *анат.* кекиртек; 2. *разг.* (*горло*) тамак, алкым; ◇ **заткну́ть гло́тку** *кому-л. груб.* бирөөнү сүйлөтпөй коюу (жаагын басуу); **драть гло́тку** *груб.* катуу кыйкыруу, бакыруу, баркылдоо.

ГЛОТНУ'ТЬ *однокр. что, чего* жутуп жиберүү.

ГЛОТО'К *м.* 1. (*проглатывание*) ууртам, жутум; **вы́пить в два глотка́** эки ууртап жутуу; 2. (*количество проглатываемого*) жутум; **большо́й глото́к** чоң жутум.

ГЛО'ХНУТЬ *несов.* 1. (*становиться глухим*) дүлөй (кереӊ) болуп калуу; 2. (*затихать*) басылуу, угулбай калуу; өчүү; **шум постепе́нно гло́хнет** ызы-чуу бара-бара басылат; 3. (*дичать*) жапайылануу; **сад гло́хнет без ухо́да** багылбаса, бак жапайыланып кетет.

ГЛУБИНА' *ж.* 1. терендик; **на глубине́ ста ме́тров** жүз метр терендикте; **морски́е глуби́ны** деңиз терендиктери; 2. түпкүр; **в глубине́ за́ла** залдын түпкүрүндө; **в глубине́ райо́на** райондун түпкүрүндө; 3. *перен.* терендик, мыктылык (*бир нерсенин көрүнүшүнүн күчү, даражасы*); **глубина́ чу́вства** сезимдин терендиги; **глубина́ за́мысла** ойдун терендиги, ойдун мыктылыгы; ◇ **в глубине́ души́ он согласи́лся** түпкү оюнда ал макул болду; **до глубины́ души́** абдан күчтүү; **в глубине́ веко́в** байыркы заманда.

ГЛУБИ'ННЫЙ, -ая, -ое **глубина** 1-*ге т.*; терендиктеги; **глуби́нная бо́мба** терендикте жарылуучу бомба (*суу астындагы кемени кыйратуу үчүн колдонулат*).

ГЛУБО'КИЙ, -ая, -ое 1. терең, чуңкур; **глубо́кая река́** терең дарыя; **глубо́кая вспа́шка** терең айдоо; **глубо́кая ра́на** терең жара; **глубо́кие ко́рни** терең тамырлар; **глубо́кая таре́лка** чуңкур тарелка; 2. *перен.* (*серьёзный, значительный*) терен, олуттуу; **глубо́кие позна́ния** терең билим; **глубо́кая мысль** терең ой; **глубо́кий кри́зис** терең кризис; 3. *перен.* (*сильный, напр. о чувстве*) терең, мыкты, катуу, абдан; **глубо́кое уваже́ние** абдан урматтоо; 4. (*поздний*) кеч, өтө, ичи; **глубо́кая ста́рость** өтө карыган кез; **глубо́кая о́сень** кеч күз; **до глубо́кой но́чи** түн ортосунан алда канча ооганга чейин; 5. (*ничем не нарушаемый*) такыр, такыр эле; **глубо́кое молча́ние** такыр эле унчукпоо (*сүйлөбөө, жооп бербөө*); ◇ **держа́ть в глубо́кой та́йне** ички сыр кылып сактоо; **глубо́кий тыл** терең тыл.

ГЛУБО'КО' 1. *нареч.* терең; **зары́ть глубо́ко́** терең көмүү; 2. *безл. в знач. сказ.* терең; **здесь о́чень глубо́ко́** бул жер абдан терең; 3. *нареч. перен.* (*сильно*) терең, мыкты, катуу, абдан; **глубо́ко́ пережива́ть** катуу кайгыруу; **он его́ глубо́ко́ уважа́ет** ал аны абдан урматтайт.

ГЛУБОКОВО'ДНЫЙ, -ая, -ое терең суунун түбүндө жашоочу; **глубоково́дные ры́бы** терең суу түбүндө жашоочу балыктар.

ГЛУБОКОМЫ'СЛЕННЫЙ, -ая, -ое терең ойлуу, терең маанилүү; **с глубокомы́сленным ви́дом** терең ойлуу түр менен.

ГЛУБОКОМЫ'СЛИЕ *ср.* терең ойлуулук, терең маанилүүлүк.

ГЛУБОКОУВАЖА'ЕМЫЙ, -ая, -ое өтө урматтуу, өтө ардактуу.

ГЛУБОЧА'ЙШИЙ, -ая, -ее *превосх. ст. от прил.* **глубо́кий** эң терең, эң эле терең, эң чуңкур, эң эле чуңкур.

ГЛУБЬ *ж. см.* **глубина́** 1, 2.

ГЛУМИ'ТЬСЯ *несов. над кем-чем* табалоо, табалап кордоо, шылдыңдоо.

ГЛУМЛЕ'НИЕ *ср.* табалоо, табалап кордоо, шылдыңдоо.

ГЛУПЕ'ТЬ *несов. разг.* келесоо боло баштоо, акмак боло баштоо.

ГЛУПЕ'Ц *м.* келесоо, акмак.

ГЛУПИ'ТЬ *несов. разг.* келесоолук кылуу, акмактык кылуу.

ГЛУ'ПО 1. *нареч.* келесоолонуп, келесоолук кылып; **глу́по улыба́ться** келесоолонуп күлүү; 2. *безл. в знач. сказ.* болбогон нерсе, жарабаган нерсе; **глу́по так волнова́ться из-за пустяка́** болор-болбос иш үчүн капалануу болбогон нерсе.

ГЛУПОВА'ТЫЙ, -ая, -ое келесоо чалыш, акмак чалыш.

ГЛУ'ПОСТЬ *ж.* келесоолук, акмактык, жаман жорук; **сказа́ть глу́пость** жаман сөз айтуу; **де́лать глу́пости** акмактык кылуу; **глу́пости!** *разг.* болбогон иш!

ГЛУ'ПЫЙ, -ая, -ое келесоо, акмак, акылсыз; **глу́пый челове́к** акмак адам; **глу́пый посту́пок** акмактык жорук.

ГЛУПЫ'Ш *м. разг. ласк.* (*о ребёнке*) эси жок.

ГЛУХА'РЬ *м. зоол.* глухарь (*каракур сыяктуу, бирок андан чоңураак куштун бир түрү*).

ГЛУ'ХО *нареч.* ачык эмес, күңкүл.

ГЛУХО'Й, -а́я, -о́е 1. дүлөй, кереӊ, кулагы катуу; **глухо́й стари́к** дүлөй чал; **он глух ко всем про́сьбам** *перен.* ал эч кандай өтүнүчкө көңүл койбойт; 2. *в знач. сущ. м., ж.* дүлөй, кереӊ; 3. (*о звуке*) ачык эмес, күңүрт; **глухо́й го́лос** күңүрт үн, ачык эмес үн; **глухо́й вы́стрел** дүңк этип күңүрт атылуу; **глухо́й согла́сный** *лингв.* каткалаң үнсүз; 4. *перен.* (*безлюдный, тихий*) түнт, жымжырт; **глуха́я у́лица** түнт көчө; **глуха́я ночь** жымжырт түн; 5. *перен.* (*заросший*) чөп баскан; **глуха́я тропи́нка** чөп баскан жалгыз аяк жол; 6. *перен.* (*смутный, неясный*) ачык эмес, күңкүл; **глухо́е недово́льство** күңкүл нааразылык; 7. *перен.* (*сплошной*) туюк, тешиксиз, тешиги жок; **глуха́я стена́** тешиксиз дубал; **глухо́е окно́** кооздук үчүн гана жасалган жалган терезе.

ГЛУХОНЕМО'Й, -а́я, -о́е 1. дүлөй-дудук; **глухонемо́й ребёнок** дүлөй-дудук бала; 2. *в знач. сущ. м., ж.* дүлөй-дудук.

ГЛУХОНЕМОТА' *ж.* дүлөй-дудуктук.

ГЛУХОТА' *ж.* дүлөйлүк, керендик; **страда́ть глухото́й** дүлөй болуу, дүлөй болуп калуу.

ГЛУШИ'ТЕЛЬ *м. тех.* глушитель (*кыймылдаткычтын тыбышынын күчүн басаңдатуучу прибор*).

ГЛУШИ'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*ошеломлять*) кулак тундуруу; **глуши́ть ры́бу** сууну бир нерсе менен катуу уруп, балыктын кулагын тундуруп кармоо; 2. *что* (*делать менее слышным*) басаңдатуу; **глуши́ть зву́ки** тыбышты басаңдатуу; 3. *что* (*о растениях*) басуу; **сорняки́ глуша́т сад** бакты отоо чөп басып өстүрбөй жатат; 4. *что, перен.* (*подавлять*) басуу; **глуши́ть чью-л. инициати́ву** бирөөнүн демилгесин басуу, бирөөнүн инициативасына жол бербөө.

ГЛУШЬ *ж.* 1. түнт; **лесна́я глушь** түнт токой; 2. (*захолустье*) элет (*маданий турмуштун борборунан алыс турган жер*); **жить в глуши́** элетте туруу.

ГЛЫ'БА *ж.* чоң кесек; **ка́менная глы́ба** чоң таш; **глы́ба льда** муздун чоң кесеги.

www.bizdin.kg

ГЛЮКО'ЗА *ж.* глюкоза (*жүзүм канты*).

ГЛЯДЕ'ТЬ *несов.* 1. (*смотреть*) кароо, карап калуу; **глядéть в окнó** тереземен кароо; 2. *перен.* (*виднеться, выглядывать*) көрүнүү; **из-за туч ужé глядéло сóлнце** булуттардын арасынан күн көрүнүп турган эле; 3. *за кем-чем, разг.* (*присматривать*) кароо, көз салуу, көз болуу; **глядéть за ребёнком** баланы кароо; **глядéть за порядком** тартипке көз салуу; 4. *разг.* (*быть обращённым в какую-л. сторону*) кароо; **óкна глядят на юг** терезелер түштүккө карайт; ◇ **тогó и глядú** *разг.* ана-мына дегиче эле; **глядéть в óба** *разг.* абдан сак болуу, абайлоо; **глядéть сквозь пáльцы** көрүп, билип туруп, көрмөксөн болуу; **глазá бы (мой) не глядéли** *разг.* көрөйүн деген көзүм жок; **нá ночь глядя** *разг.* эл орунга отурган кезде; **глядя на ...** ...карай, ...ылгысу боюнча.

ГЛЯДЕ'ТЬСЯ *несов. разг.* карануу; **глядéться в зéркало** күзгүгө карануу.

ГЛЯДЬ *межд. разг.* карачы, го, тура; **глядь, он идёт** карачы, ал келатат.

ГЛЯ'НЕЦ *м.* жалтырак; **навестú глянец** жалтыраганча тазалоо (*мис. өтүктү, чайнекти*).

ГЛЯ'НУТЬ *однокр. разг.* бир карап коюу.

ГЛЯНЦЕВА'ТЬ *несов. что* жылтыратуу, жалтыратуу.

ГЛЯНЦЕВИ'ТЫЙ, -ая, -ое жылтыраган, жалтыраган.

ГЛЯ'НЦЕВЫЙ, -ая, -ое жылтырак, жалтырак; **глянцевая бумáга** жылтырак кагаз.

ГМ *межд.* гм, ээ, хм.

ГНАТЬ I *несов. кого-что* 1. (*выгонять, преследовать*) кууп жиберүү, кубалоо, айдоо, айдап чыгуу, кууп чыгуу; **гнать прочь от себя** чеңге жолотпоо; 2. айдоо, айдап жөнөө; **гнать корóв на пáстбище** уйларды жайытка айдоо; **вéтер гóнит тýчи** шамал булутту айдайт; 3. (*торопить*) катуу чапкылоо, шаштыруу, катуу айдоо, кубалоо; **он гнал лошадéй во весь опóр** ал аттарды жанынын бардыгынча катуу айдады; ◇ **гнать мяч** *спорт.* топ тебүү.

ГНАТЬ II *несов. что* (*добывать перегонкой*) тартуу; **гнать спирт** спирт тартуу.

ГНА'ТЬСЯ *несов. за кем-чем* 1. (*преследовать*) кубалоо, артынан түшүү; **гнáться по пятáм** артынан калбай кубалоо; **гнáться за звéрем** жапайы айбандын артынан түшүү; 2. (*добиваться чего-л.*) артынан түшүү, жетишүүгө тырышуу; **гнáться за прúбылью** пайданын артынан түшүү.

ГНЕВ *м.* ачуу, каар.

ГНЕ'ВАТЬСЯ *несов. на кого-что, уст.* ачууланyy, каардануу.

ГНЕВИ'ТЬ *несов. кого, уст.* ачуулантуу, каардантуу, ачуусун келтирүү.

ГНЕ'ВНО *нареч.* ачуулуу түр менен, каардуу түр менен, ачууланып, каарданып.

ГНЕ'ВНЫЙ, -ая, -ое ачуулуу, каардуу; **гнéвный взгляд** каардуу көз караш.

ГНЕДО'Й, -áя, -óе тору; **конь гнедóй мáсти** тору ат.

ГНЕЗДИ'ТЬСЯ *несов.* 1. (*о птицах*) уялоо; **лáсточки гнездятся под крышей** чабалекей чатырдын астына уялайт; 2. *перен.* (*ютиться*) уя сыяктануу; **домá гнездúлись по склóну горы** үйлөр тоонун боорунa уя сыяктанып салынган.

ГНЕЗДО' *ср.* (*мн.* **гнёзда**) 1. (*птичье*) уя; **гнездó куропáтки** чилдин уясы; **свить себé гнездó** 1) өзүнө уя салуу (жасоо); 2) *перен.* үй-жайлуу болуу, үй-бүлөлүү болуу; 2. (*выводок*) төл, уюк; **лисье гнездó** түлкүнүн төлү; **осúное гнездó** аарынын уюгу; ◇ **пулемётное гнездó** пулемёт коюла турган чуңкур.

ГНЕЗДОВА'НИЕ *ср.* уялоо; **периóд гнездовáния** уялоо мезгили.

ГНЕЗДОВО'Й, -áя, -óе: **гнездовóй посéв** *с.-х.* чөнөктөп эгүү.

ГНЕЗДО'ВЬЕ *ср.* куштар уя салууга ыңтойлуу жер.

ГНЁЗДЫШКО *ср. уменьш.-ласк. к* **гнездó** 1.

ГНЕЙС *м. геол.* гнейс (*тоо теги*).

ГНЕСТИ' *несов.* 1. *что, тех.* (*давить тяжестью*) басуу, салмак менен басуу; 2. *кого-что, перен.* кыйноо, бук кылуу, жабыктыруу; **егó гнетёт тоскá** аны кайгы кыйнап жатат.

ГНЁТ *м.* 1. *тех.* (*пресс*) бастырык, пресс, кыскыч; 2. *перен.* эзүү, кысуу, жабыр көрсөтүү; **гнёт рáбства** кулчулук эзүүсү; **под гнётом** *чего-л.* бир нерсенин эзүүсү астында.

ГНЕТУ'ЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **гнестú**; 2. *прил.* оор, эзүүчү, кыйноочу, бук кылуучу; **гнетýщие мысли** бук кылуучу ойлор.

ГНИ'ДА *ж.* сирке.

ГНИЕ'НИЕ *ср.* чирүү.

ГНИЛО'Й, -áя, -óе 1. чирик; **гнилóе дéрево** чирик жыгач; 2. *перен.* сыз, нымдуу, ымшыган; **гнилóй клúмат** нымдуу, ымшыган климат; **гнилáя погóда** жаан-чачындуу аба ырайы; ◇ **гнилóй либерализм** чирик либерализм.

ГНИ'ЛОСТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*вызывающий гниение*) чириткич, чирите турган; **гнúлостные бактéрии** чириткич бактериялар; 2. (*вызываемый гниением*) чирик, сасык, сыз; **гнúлостный зáпах болóта** саздын сасык жыты.

ГНИ'ЛОСТЬ *ж.* чириктик, сасыктык, сыздык.

ГНИЛУ'ШКА *ж.* чирик, чириген жыгач.

ГНИЛЬ *ж.* 1. *собир.* чирик; 2. (*плесень*) көк, көк баскан.

ГНИЛЬЁ *ср. см.* **гниль** 1.

ГНИТЬ *несов.* чирүү, чирип калуу, чирип бузулуп кетүү.

ГНОЕ'НИЕ *ср.* ириңдөө.

ГНОЕТОЧИ'ВЫЙ, -ая, -ое ириңдөөчү, ириң чыгуучу; **гноеточúвая рáна** ириңдөөчү жара.

ГНОИ'ТЬ *несов. кого-что* ириңдетүү.

ГНОИ'ТЬСЯ *несов.* ириңдөө; **рáна ещё гноúтся** жара али ириңдеп жатат.

ГНОЙ *м.* ириң.

ГНОЙНИ'К *м.* 1. (*гнойный очаг*) ириңдин уясы; 2. *перен.* чирик.

ГНО'ЙНЫЙ, -ая, -ое ириңдүү, ириңдеп кеткен; **гнóйная рáна** ириңдүү жара.

ГНОМ *м.* гном (*батыш европалык мифологияда — жер астындагы кенчтерди кайтаруучу түрү суук эргежээл*).

ГНОСЕОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое, **гносеология**-*га т.*; гносеологиялык.

ГНОСЕОЛО'ГИЯ *ж. филос.* гносеология (*илимий таануунун булактары, мүмкүнчүлүктөрү жана жолдору жөнүндөгү окуу*).

ГНУ *м. и ж. нескл. зоол.* гну (*антилопанын бир түрү*).

ГНУСАВ'ИТЬ *несов.* кыңхылдоо, мурду менен сүйлөө.

ГНУСА'ВЫЙ, -ая, -ое кыңкылдеген, мурду менен сүйлөгөн.

ГНУ'СНО *нареч.* кара ниеттик менен, кара санатайлык менен.

ГНУ'СНОСТЬ *ж.* (*гнусный поступок*) кара ниеттүүлүк, кара санатайлык, жаман ойлуулук.

ГНУ'СНЫЙ, -ая, -ое кара ниет, кара санатай, жаман ойлуу; **гнýсное поведéние** кара ниеттик жүрүм-турум; **гнýсный постýпок** бузукулук иш, кара ниеттик иш.

ГНУ'ТЫЙ, -ая, -ое ийилген, ийме, ийип жасалган; **гнýтый стул** ийип жасалган стул.

ГНУТЬ *несов. что* ийрейтүү, ийүү, майыштыруу; **гнуть прóволоку** сымды ийүү; **вéтер гнёт дерéвья** жыгачтарды шамал иет; ◇ **гнуть шéю** *или* **гнуть спúну** 1) (*раболепствовать*) кулдук уруу, жүгүнүү; 2) (*трудиться до изнеможения*) баш көтөрбөй иштөө; **я вúжу, кудá он гнёт** *разг.* анын эмне кылмакчы болгонун мен көрүп турам; **гнуть своЮ лúнию** *разг.* өз дегенин эле иштөөгө тырышуу.

www.bizdin.kg

ГНУ'ТЬСЯ *несов.* ийилүү, ийрейүү, кабырылуу, майышуу, эңкейүү, кыйшаюу.

ГНУША'ТЬСЯ *несов. кого-чего, кем-чем и с неопр.* жийиркенүү, жек көрүү; **гнушáться лжи** калптан жийиркенүү, калпты жек көрүү.

ГОБЕЛЕ'Н *м.* гобелен (*түш кийиз сыяктуу тушка тартылуучу саймалуу нерсе*).

ГОБО'Й *м. муз.* гобой (*жыгачтан жасалган музыкалык инструменттин бир түрү*).

ГОВЕ'ТЬ *несов. рел.* христиандардын белгилүү бир убакытта орозо кармап, ошол мезгилде чиркөөгө барышы.

ГО'ВОР *м.* **1.** (*звуки разговора*) кобур, кобур-жобур; **тúхий гóвор** акырын угулган кобур; **гóвор волн** *перен.* толкундун шаркырап-күркүрөшү; **2.** *лингв.* говор (*бир тил ичиндеги өз ара айырмалык*).

ГОВОРИ'ТЬ *несов.* **1.** сүйлөө, айтуу, деш; сүйлөшүү (*беседовать*); **говорúть по-рýсски** орусча сүйлөө; **ребёнок ужé говорúт** баланын тили чыгып калды; **говорúть прáвду** чындыкты айтуу, чын айтуу; **говорúть быстро** бат сүйлөө; **говорúть с прия́телем** досу менен сүйлөшүү; **что он говорúт?** ал эмне дейт?; **2.** *о чём, перен.* (*свидетельствовать о чём-л.*) айтуу, далил болуу, билдирүү; **э́тот факт говорúт о мнóгом** бул факт көп нерселерди билдирет; **э́то говорúт не в их пóльзу** бул алардын пайдасы үчүн далил боло албайт; ◇ **нéчего говорúть** *или* **что и говорúть** *разг.* белгилүү, өзүнөн өзү түшүнүктүү; **как говоря́т** деп айткандай; **говоря́т тебé!** *разг.* сага айтылып жатпайбы!; **не говорúте!** *разг.* ырас, аны айтпай эле коюңуз!; **не говоря́ худóго слóва** *разг.* жаман сөз айтпай туруп эле; жөн-дөн-жөн туруп эле; **не говоря́ ужé** *бир нерсе жөнүндө* айтпай туруп эле, анысын айтпаганда деле, анысы мындай турсун; **говорúть в нос** киңкилдөө, мурду менен сүйлөө; **по прáвде говоря́** чынын айтканда; **сóбственно говоря́** ачыгын айтканда; **úначе говоря́** башкача айтканда.

ГОВОРИ'ТЬСЯ *несов.* сүйлөнүү, айтылуу, сөз болуу; ◇ **как говорúтся** *вводн. сл.* айтылгандай, айткандай; **недáром говорúтся, что дéло мáстера боúтся** *погов.* иштин жөнүн уста билет (иш устасынан коркот, чымчыкты да касап сойсун) деп, төгүн жерден айтылган эмес.

ГОВОРЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое сүйлөөк, бабыр, маңыз, эзме.

ГОВОРУ'Н *м. разг.* сүйлөөк, бабыр, эзме, маңыз.

ГОВОРУ'НЬЯ *женск. р. к* **говорýн.**

ГОВЯ'ДИНА *ж.* уйдун эти.

ГОВЯ'ЖИЙ, -ья, -ье **говядина**-*га т.*; **говя́жье сáло** уй майы; **говя́жье мя́со** уй эти.

ГО'ГОЛЬ *м. зоол.* гоголь (*өрдөктүн бир түрү*); ◇ **ходúть гóголем** *разг.* сыланкороздонуп жүрүү; көйрөңдүк кылып, ыгы жок жасанып жүрүү; башын жогору көтөрүп, койкоюп, какайып жүрүү.

ГО'ГОТ *м.* **1.** (*гусей*) каздын каркылдаганы; **2.** *перен. разг.* (*хохот*) каткырык, катуу күлкү.

ГОГОТА'НЬЕ *ср. см.* **гóгот.**

ГОГОТА'ТЬ *несов.* **1.** (*о гусях*) каркылдоо; **2.** *перен. разг.* (*хохотать*) каткыруу, катуу күлүү.

ГОД *м.* **1.** жыл; **в бýдущем годý** келирки жылы, эмдиги жылы; **в э́том годý** быйыл; **в прóшлом годý** былтыр; **четы́ре врéмени гóда** жылдын төрт мезгили; **год томý назáд** бир жыл мурда; **чéрез два гóда** эки жылдан кийин; **високóсный год** толук жыл; **крýглый год** жыл бою; **учéбный год** окуу жылы; **сельскохозя́йственный год** айыл чарба жылы; **бюджéтный год** бюджеттик жыл; **2.** (*при определении возраста*) жаш; **емý три гóда** ал үч жашта; **3. гóды** *мн.* (*период времени*) чак, кез, убак, убакыт; **молоды́е гóды** жаш чак, жаш кез, жаш убак; **4. гóды** *мн.* (*промежуток времени в течение десятилетия*) жылдар; **лю́ди сороковы́х годóв** кыркынчы жылдардын адамдары; **восьмидеся́тые гóды** сексенинчи жылдар; ◇ **из гóда в год** жыл сайын; **год óт гóду** жылдан жылга, жыл сайын; **бéз году недéля** *разг.* бир нече күн, аз эле күн, аз убакыт.

ГОДА'МИ *нареч.* (*по целым годам*) жылдар бою, нечен жылдан бери; **онú годáми не встречáлись** алар нечен жылдан бери жолугушкан эмес.

ГОДИ'НА *ж. уст.* убак, убакыт (*окуялуу убакыт*); **годúна испытáний** кыйынчылык убагы.

ГОДИ'ТЬСЯ *несов.* жароо, ылайык келүү, туура келүү; ◇ **не годúтся** *разг.* жарабайт; **так поступáть не годúтся** мындай кылууга жарабайт.

ГОДИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*продолжающийся год*) жылдык; **годúчный срок** жылдык мөөнөт; **2.** (*за один год, на один год*) жылдык, бир жылга; **годúчный óтпуск** бир жылдык отпуск; **годúчный отчёт** жылдык отчёт; **годúчное кольцó** *бот.* жылдык шакек (*жыгачтын тегерек катмарлары, булар аркылуу жыгачтын жашы билинет*).

ГО'ДНОСТЬ *ж.* жарамдуулук, жарактуулук; **гóдность семя́н для посéва** үрөндүн себүүгө жарамдуулугу (жарактуулугу).

ГО'ДНЫЙ, -ая, -ое жарамдуу, жарактуу, жарай турган; **он при́знан гóдным к воéнной слýжбе** ал аскер кызматына жарактуу деп табылды; **водá гóдная для питья́** ичүүгө жарай турган суу; **он ни к чемý не гóден** ал эч нерсеге жарабайт.

ГОДОВА'ЛЫЙ, -ая, -ое бир жашар; **годовáлый ребёнок** бир жашар бала.

ГОДОВО'Й, -áя, -óе жылдык; **годовóй отчёт** жылдык отчёт; **годовóй доход** жылдык доход.

ГОДОВЩИ'НА *ж.* жылдык; **годовщúна Велúкой Октя́брьской социалистúческой революции** Улуу Октябрь Социалисттик Революциясынын жылдыгы.

гожýсь, годúшься *и т. д. наст. вр. от* **годúться.**

ГОЛ *м. спорт.* гол (*утуш, очко*); **забúть три гóла** уруп *же* тээп үч гол киргизүү.

ГОЛЕНА'СТЫЙ, -ая, -ое узун шыйрактуу; **голенáстая цáпля** узун шыйрактуу көк кытан.

ГОЛЕНИ'ЩЕ *ср.* конч.

ГО'ЛЕНЬ *ж. анат.* шыйрак.

ГОЛЕ'Ц *м.* ит чабак (*майда балыктын бир түрү*).

ГОЛЛА'НДЕЦ *м.* голландец, голландиялык.

ГОЛЛА'НДКА I *женск. р. к* **голлáндец**; голландка.

ГОЛЛА'НДКА II *ж.* голландка (**1.** *мештин бир түрү*; **2.** *голландиялык тукумга жатуучу уй*).

ГОЛЛА'НДСКИЙ, -ая, -ое **Голландия**-*га*, **голландец**-*ке т.*; голландиялык; **голлáндский сыр** голландиялык сыр.

ГОЛЛА'НДЦЫ *мн.* голландецтер, голландиялыктар.

ГОЛОВА' *ж.* **1.** баш; **повернýть гóлову налéво** башты сол жакка буруу; **подня́ть гóлову** 1) баш көтөрүү; 2) *перен.* көңүл көтөрүү; **2.** (*единица счёта скота*) туяк, баш; **сóрок голóв лошадéй** кырк туяк жылкы, кырк баш жылкы; **3.** (*начальник, руководитель*) башчы, жетекчи; **он всемý дéлу головá** ал бардык ишке башчы; **городскóй головá** *ист.* шаар башчысы; **4.** (*передовой отряд*) баш (*алдыңкы отряд*); **головá колóнны** колоннанын башы; **5.** (*о некоторых продуктах*) соку, тоголок; **головá сáхара** соку кант; **головá сы́ра** бир тоголок сыр; ◇ **человéк с головóй** акылдуу адам, мээлүү адам; **в головáх** *разг.* баш жакта, төшөктүн башында; **в пéрвую гóлову** *разг.* биринчи кезекте, а дегенде; **вы́кинуть из головы́** *разг.* унутуу, эстен чыгаруу; **повéсить гóлову** *разг.* башын шылкыйтуу, ындыны өчүү; **ручáться головóй** *разг.* башы менен кепил болуу; **намы́лить гóлову** *разг.* куйругун толгоо; **быть головóй вы́ше** *кого-л.* башка бирөөгө караганда алда канча жогору болуу; **головá крýжится** баш айланат, баш тегеренет; **из головы́ вон** *разг.* эстен чыгып кетти; **не выхóдит из головы́** *разг.* эстен кетпейт; **как снег нá голову** күтпөгөн жерден, ойдо жок жерден; **ломáть гóлову** *над чем-л.* баш катыруу; **уйтú с головóй в рабóту** ишке катуу киришүү; **вы́дать**

www.bizdin.kg

с головóй *биреөнүн* сырын, кылган кылмышын айтып айгак болуу; **отвечáть головóй** башы менен жооп берүү; **терять гóлову** акылынан ажырап калуу, дал болуп калуу; алдастап калуу; шашып калуу; эмне кыларын билбей, шашып калуу; **с головы́ до ног** *или* **с ног до головы́** баштан аяк, толугу менен; **на свою́ гóлову** *разг.* өз башына, башына балаа кылып; **свали́ть с больнóй головы́ на здорóвую** *разг.* «кыз боозуп, энесин коркутат» болуу; **очертя́ гóлову** *разг.* ойлобостон эле, ойлонбой эле, баш-аягына карабай, алды-артын карабастан, мейлиге салып; **летéть сломя́ гóлову** *см.* **летéть 2.**

ГОЛОВА'СТИК *м. зоол.* көнөкбаш.

ГОЛОВЕ'ШКА *ж.* чычала.

ГОЛОВИ'ЗНА *ж.* тамакка жарамдуу балыктын башы.

ГОЛО'ВКА *ж.* 1. *уменьш.-ласк. от* **головá** 1 кичине баш; **2.** баш; **голóвка лýка** бир баш пияз; **3.** бөрк, баш; **голóвка гвоздя́** мыктын бөркү; **голóвка булáвки** төөнөгүчтүн башы; **4. голóвки** *мн.* баш; **сапóжные голóвки** өтүктүн башы.

ГОЛОВНО'Й, -áя, -óе **1. голова** 1-*ге т.*; **головнóй убóр** баш кийим; **головнóй платóк** башка салына турган жоолук; **головнáя боль** баш ооруу, баштын оорусу; **2.** (*передний*) алдыңкы катардагы, эң алдыдагы; **головнóй отря́д** эң алдыдагы отряд; ◇ **головнóй мозг** *анат.* мээ.

ГОЛОВНЯ' I *ж.* (*обгорелое полено*) чычала.

ГОЛОВНЯ' II *ж.* (*болезнь злаков*) кара көсөө.

ГОЛОВОКРУЖЕ'НИЕ *ср.* баш айлануу, баш тегеренүү; **испы́тывать головокружéние** баш айланганын сезүү; **головокружéние от успéхов** *перен.* жетишкендиктен баш айлануу.

ГОЛОВОКРУЖИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое баш айландыргыч; **головокружи́тельная высотá** баш айландыргыч бийиктик; **головокружи́тельный успéх** баш айландыргыч ийгилик.

ГОЛОВОЛО'МКА *ж.* баш катырма (**1.** *ойлонууну керек кылган табышмак*; **2.** *чечүүсү кыйын маселе*).

ГОЛОВОЛО'МНЫЙ, -ая, -ое баш катырма; **головолóмный вопрóс** баш катырма маселе.

ГОЛОВОМО'ЙКА *ж. разг.* сазайын колуна берип жемелөө; **он мне зáдал головомóйку** ал мени аябай жемелеп урушту.

ГОЛОВОРЕ'З *м. разг.* баш кесер.

ГОЛОВОТЯ'П *м. разг.* дөдөй.

ГОЛОВОТЯ'ПСТВО *ср. разг.* дөдөйлүк.

ГОЛО'ВУШКА *ж. ласк. от* **головá** 1 баш; ◇ **бýйная голóвушка** *разг.* кылбаганы жок неме.

ГО'ЛОД *м.* 1. (*чувство голода*) ачкалык, ачкачылык, өзөөрүү; **испы́тывать гóлод** ачка болуу, өзөөрүү; **2.** (*длительное недоедание*) ачарчылык, ачкачылык; **умирáть с гóлоду** ачарчылыктан өлүү, ачкачылыктан өлүү; **3.** (*недостаток*) жетишпегендик, каатчылык; **кни́жный гóлод** китепке каатчылык; ◇ **гóлод — не тётка** *погов.* кызыл ала кекиртек, кыйла жерге секиртет.

ГОЛОДА'НИЕ *ср.* ач болуу, ачка болуу, өзөөрүү, ачарчылыкка учуроо.

ГОЛОДА'ТЬ *несов.* ач болуу, ачка болуу, өзөөрүү, ачарчылыкка учуроо.

ГОЛОДА'ЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **голодáть; 2.** *прил.* ачка болгон, ачка, ачарчылыкка учураган.

ГОЛО'ДНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*несытый*) ач, ачка; **быть голóдным** ачка болуу, карын ачуу; **2.** (*вызванный голодом*) ачарчылыктан болгон, ачарчылыктын натыйжасында; **голóдная смерть** ачкадан өлүү; **3.** (*скудный*) эң аз, жокко эсе; **голóдный паёк** жокко эсе болгон паёк; ◇ **на голóдный желýдок** *разг.* ач карын; **смотрéть голóдными глазáми** суктанган көз менен кароо.

ГОЛОДО'ВКА *ж.* ачкалык; **объяви́ть голодóвку** ачкалык жарыя кылуу.

ГОЛОЛЕ'ДИЦА *ж.* кара тоңголок.

ГОЛОНО'ГИЙ, -ая, -ое *разг.* жылаңаяк.

ГО'ЛОС *м.* **1.** үн; **повы́шать гóлос** үндү чыгарып сүйлөө, үндү көтөрүп сүйлөө, бакылдоо; **надорвáть гóлос** үнүн бузуп алуу; **высóкий гóлос** ичке үн; **ни́зкий гóлос** жоон үн, пас үн; **2.** (*при голосовании*) добуш; **прáво гóлоса** добуш берүү укугу, кол көтөрүү укугу; **совещáтельный гóлос** кеңешме добуш; **решáющий гóлос** чечүүчү добуш; **подсчитáть голосá** добуштарды эсептөө; **большинствóм голосóв** көпчүлүк добуш менен; **собрáть стóлько-то голосóв** мынча добуш жыйноо, мынча добуш алуу; ◇ **быть в гóлосе** жакшы ырдоо; **в оди́н гóлос** бир добуштан; **говори́ть с чужóго гóлоса** башка биреөнүн пикирин кайталап айтуу.

ГОЛОСИ'СТЫЙ, -ая, -ое үндүү, шаңкылдаган.

ГОЛОСИ'ТЬ *несов. разг.* кошуу, кошуп ыйлоо, кошок кошуп ыйлоо.

ГОЛОСЛО'ВНО *нареч.* далилсиз; **утверждáть голослóвно** далилсиз айтуу.

ГОЛОСЛО'ВНЫЙ, -ая, -ое далилсиз; **голослóвное обвинéние** далилсиз айыптоо, далилсиз күнөөлөө.

ГОЛОСОВА'НИЕ *ср.* добуш берүү, добушка салуу, кол көтөрүү, добушка коюу; **тáйное голосовáние** жашыруун добуш берүү; **откры́тое голосовáние** ачык добуш берүү; **постáвить на голосовáние** добушка коюу.

ГОЛОСОВА'ТЬ *несов.* **1.** *за кого-что* (*подавать голос*) добуш берүү; **2.** *что* (*ставить на голосование*) добушка салуу, добушка коюу; **голосовáть предложéние** сунушту добушка салуу.

ГОЛОСОВО'Й, -áя, -óе **голос** 1-*ге т.*; **голосовы́е свя́зки** *анат.* үн түйүнү; тыбыш байламталары.

ГОЛУБЕГРА'ММА *ж.* голубеграмма (*көгүчкөн аркылуу жиберилген кабар*).

ГОЛУБЕ'ТЬ *несов.* 1. (*становиться голубым*) көгүлтүр боло баштоо; **нéбо голубéет** асман көгүлтүр тартып баратат; **2.** (*виднеться — о голубом*) көгүлтүр болуп көрүнүү; **в травé голубéют незабýдки** чөптүн арасында незабудкалар көгүлтүр болуп көрүнүп турат.

ГОЛУБИЗНА' *ж.* көктүк, көк.

ГОЛУБИ'КА *ж. бот.* голубика (*жемиштүү майда бадалдын бир түрү*).

ГОЛУБИ'НЫЙ, -ая, -ое **голубь**-*га т.*; **голуби́ная пóчта** көгүчкөн почтасы (*көгүчкөн аркылуу кат жиберүү*).

ГОЛУ'БИТЬ *несов. кого, поэт. разг.* сылап-сыйпап алпештөө.

ГОЛУ'БКА *ж.* **1.** көгүчкөндүн мекияны; **2.** *разг.* мо (*обращение к женщине*) жаным (*аялды, кызды эркелетүү айтылат*).

ГОЛУБОГЛА'ЗЫЙ, -ая, -ое көк көз, көзү көк.

ГОЛУБО'Й, -áя, -óе көк; **голубы́е глазá** көк көз.

ГОЛУБО'К *м. уменьш.-ласк. от* **гóлубь.**

ГОЛУ'БУШКА *ж. разг. ласк.* жаным (*аялга, кызга карата эркелетип айтылган сылык сөз*).

ГОЛУБЦЫ' *мн.* (*ед.* **голубéц** *м.*) голубцы (*майда этке куруч аралаштырылып капустанын жалбырагына ороп бышырылган тамак*).

ГОЛУ'БЧИК *м. разг. ласк.* айланайын, жаным (*эркек балага карата эркелетип айтылган сылык сөз*).

ГО'ЛУБЬ *м.* көгүчкөн, кептер; **домáшний гóлубь** бакма көгүчкөн; **ди́кий гóлубь** жапайы көгүчкөн; **почтóвый гóлубь** почтачы көгүчкөн; **гóлубь ми́ра** тынчтык көгүчкөнү.

ГОЛУБЯ'ТНИК *м.* **1.** (*любитель голубей*) көгүчкөн (*көгүчкөн асыроону жакшы көргөн киши*); **2.** (*хищная птица*) көгүчкөнчү, көгүчкөн алуучу жырткыч куш (*мис. ылачын, ителги*).

ГОЛУБЯ'ТНЯ *ж.* көгүчкөн кепеси, кептеркана.

ГО'ЛЫЙ, -ая, -ое **1.** (*нагой*) жылаңач; **2.** (*ничем не покрытый*) такыр, жылаңач; **гóлая головá** такыр баш; **гóлая степь** такыр талаа; **спать на гóлом полý** такыр жерго (как тактайга) жатып уктоо; **гóлые дерéвья** жалбураксыз жыгачтар, жылаңач жыгачтар; **гóлые стéны**

www.bizdin.kg

лацач дубалдар (*эч нерсе илинбеген, эч нерсе менен кооздолбогон дубалдар*); 3. (*необоснованный*) куру; **голые цифры** куру цифралар; **голые факты** куру фактылар; **голая истина** боёмолдонбогон чындык; ◇ **брать голыми руками** оцой эле алуу, опоцой алуу; **на голом месте** жайдак жерге; **гол как сокол** *погов.* итке минген томаяк.

ГОЛЫТЬБА' *ж. см.* **голь.**

ГОЛЫ'Ш *м.* 1. (*о ребёнке, кукле и т. п.*) жылацач; 2. (*камень*) жумуру майда шагыл таш.

ГОЛЬ *ж. собир. уст.* (*беднота*) томаяктар.

ГО'ЛЬДЫ *мн.* (*ед.* **гольд** *м.*) гольддор (*нанаецтердин журунку аты*).

ГОЛЬЁ *ср.* гольё (1. *жыдытылып, малмага даярдалган тери*; 2. *терисиз баш-шыйрак*; *мүлжүгүрү бар сөөк*).

ГОМЕОПА'Т *м.* гомеопат (*гомеопатия боюнча специалист*).

ГОМЕОПАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **гомеопатия**-*га т.*; **гомеопатическая доза** *перен.* эң эле кичине доза, эң эле кичине үлүш.

ГОМЕОПА'ТИЯ *ж. мед.* гомеопатия (*дарыны аз-аздап берип дарылоо жолу*).

ГОМЕРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое: **гомерический смех** кыраан-каткы күлкү, аябай каткыруу.

ГО'МОН *м.* ызы-чуу, бака-шака.

ГОМОСЕКСУАЛИ'ЗМ *м.* гомосексуализм (*эркек менен эркектин, аял менен аялдын табиятка каршы жыныс кошулушу*).

ГОНГ *м.* гонг (*дүңкүлдөк музыкалык инструмент*); **ударить в гонг** гонг кагуу.

ГОНДО'ЛА *ж.* гондола (1. *кайыктын бир түрү*; 2. *аба шарынын, дирижаблдин кишилер отура турган бөлүгү*).

ГОНДОЛЬЕ'Р *м.* гондольер (*гондола кайыгын айдоочу адам*).

ГОНЕ'НИЕ *ср.* куугунтук; **подвергнуть гонениям** куугунтуктоо.

ГОНЕ'Ц *м. уст.* чабарман.

ГОНИ'ТЕЛЬ *м.* куугунчу, куугунтуктоочу.

ГО'НКА I *ж.* 1. *разг.* (*спешка*) шашкалак, шашылыш, шашып-бушуу; **началась гонка** шашкалак башталды; 2. *чаще мн., спорт.* жарыш, жарышуу; **автомобильные гонки** автомобиль жарышы; ◇ **гонка вооружений** курал-жаракты көбөйтүү; **задать гонку** *разг.* катуу урушуп таштоо, куйругун катуу бурап коюу.

ГО'НКА II *ж. разг.* (*перегонка*) тартуу (*мис. арак тартуу*).

ГОНОКО'КК *м.* гонококк (*гонорреяны козгоочу микроб*).

ГО'НОР *м. разг.* көөдөн көтөрүү, бой көтөрүү, мактанчаак, ала көөдөн, текебердик; **человек с гонором** бой көтөрмө адам, текебер адам.

ГОНОРА'Р *м.* гонорар (*кылган эмгеги үчүн келишим аркылуу адабиятчылардын, жазуучулардын жана башкалардын ала турган акчасы*); **авторский гонорар** автордук гонорар.

ГОНОРРЕ'Я *ж. мед.* гонорея (*алдынан сезгенүү — жугуштуу оору*).

ГО'НОЧНЫЙ, -ая, -ое **гонка** 2-*ге т.*; жашыруучу; **гоночная лодка** жарыш кайыгы; **гоночный автомобиль** жарыш автомобили, жарышууга арналган автомобиль.

ГОНТ *м. собир.* гонт (*үйдүн төбөсүн жабуу үчүн атайын жасалган тактайчалар*).

ГОНЧА'Р *м.* карапачы, кумурачы.

ГОНЧА'РНЫЙ, -ая, -ое **гончар**-*га т.*; **гончарное производство** карапа өндүрүшү; **гончарные изделия** карападан жасалган буюмдар.

ГО'НЧАЯ *ж.* тайган.

ГО'НЩИК *м. спорт.* гонщик (*велосипед, мотоцикл ж. б. менен жарышуу ыгын билген же жарышка катышкан киши*).

гоню, гонишь *и т. д. наст. вр. от* **гнать** I, II.

гонюсь, гонишься *и т. д. наст. вр. от* **гнаться.**

ГОНЯ'ТЬ *несов.* 1. *см.* **гнать** I 1, 2; 2. *разг.* (*многократно посылать с поручениями*) кайта-кайта жиберүү, кайта-кайта жумшоо; ◇ **гонять лодыря** *разг.* эшек такалоо, чочко такалоо (*бекер жүрүү*).

ГОНЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **гнаться.**

ГОП *межд.* оп.

ГОПА'К *м.* гопак (*украиналык танец, бий*).

ГОР- *татаал сөздөрдүн «шаардык» деген маанини билдирүүчү бөлүгү*; *мис.* **горсовет** шаардык совет.

ГОРА' *ж.* 1. тоо; **снеговые горы** кардуу тоолор; **люди гор** тоолуктар, тоолук адамдар; **жить в горах** тоодо жашоо; **идти в гору** 1) тоого баруу; 2) *перен.* иши оңунан чыгуу; **идти под гору** 1) тоонун этегине баруу; 2) *перен.* иши оңунан чыкпоо, иши кыйшандоо; 2. *перен. разг.* (*нагромождение*) үйүлгөн, үймөктөлгөн; толгон; **горы книг** толгон китептер; ◇ **как гора с плеч свалилась** *разг.* бир балаадан кутулгандай (*жеңил болуп калуу; убаракерчиликтен кутулуп калуу*); **не за горами** бат эле; алыс эмес; **стоять горой** *за кого-л.* *биреөнү* күчүнүн бардыгынча абдан жактоо; **сулить золотые горы** *кому-л. разг. биреөгө* сени жыргатам деп убада кылуу; **надеяться** *на кого-л.* **как на каменную гору** *биреөнү* тоодой медер кылуу; **пир горой** абдан чоң той.

ГОРА'ЗД, -а, -о *кратк. ф., прост.* жөндөмдүү, шыктуу, колунан келбегени жок; **он на всё горазд** анын колунан баары келет; **он на выдумки горазд** бир нерсени ойлоп табууга ал шыктуу, ойлоп чыгарбаганы жок.

ГОРА'ЗДО *нареч.* алда канча, бир далай; **гораздо лучше** алда канча түзүк, бир далай жакшы.

ГОРБ *м.* бүкүр; өркөч (*верблюда*); ◇ **гнуть горб** *перед кем-л. уст. биреөгө* жүгүнүү, кулдук уруу; **своим горбом** өз мээнети менен, өз эмгеги менен.

ГОРБА'ТЫЙ, -ая, -ое 1. бүкүр; 2. (*круто изогнутый*) абдан ийилген; **горбатый мост** абдан ийилген көпүрө; **горбатый нос** кочкор тумшук.

ГОРБИ'НКА *ж.* кичине бүкүр; **нос с горбинкой** кичине бүкүрү бар мурун.

ГО'РБИТЬ *несов. что* бүкүрөйтүү.

ГО'РБИТЬСЯ *несов.* бүкүрөңдөө, бүкүрөйүү.

ГОРБОНО'СЫЙ, -ая, -ое кочкор тумшук.

ГОРБУ'Н *м.* бүкүр эркек.

ГОРБУ'НЬЯ *женск. р. к* **горбун.**

ГОРБУ'ША *ж.* горбуша (*балыктын бир түрү*).

ГОРБУ'ШКА *ж.* (*хлеба*) нандын кыртыштуу үзүмү.

ГОРБЫ'ЛЬ *м.* кыртыш тактай.

ГОРДЕЛИ'ВО *нареч.* кокурайып.

ГОРДЕЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое кокурайган; **горделивая походка** кокурайып басуу.

ГОРДЕ'Ц *м. разг.* кокурайган, мурдун көтөргөн, кекирейген, текебердүү.

ГОРДИ'ТЬСЯ *несов. кем-чем* 1. сыймыктануу, мактануу; **гордиться своими успехами** өзүнүн ийгиликтери менен сыймыктануу; 2. (*кичиться*) кекирейүү, кокураюу, текеберденүү.

ГО'РДО *нареч.* 1. сыймыктанып, сыймык менен; 2. (*надменно*) кекирейип, текеберденип.

ГО'РДОСТЬ *ж.* 1. сыймык; **чувство гордости** сыймык сезими; 2. (*надменность*) кекирейгендик, текебердүүлүк.

ГО'РДЫЙ, -ая, -ое 1. сыймыктуу; **гордая осанка** саймыктуу келбет; 2. (*надменный*) кекирейген, текебердүү.

ГОРДЫ'НЯ *ж. уст.* кекирейгендик.

ГОРДЯ'ЧКА *женск. р. к* **гордец.**

ГО'РЕ *ср.* 1. (*скорбь, печаль*) кайгы, кайгы-капа, күйүт; 2. (*беда, несчастье*) балаа, бакытсыздык; **его постигло большое горе** ал зор бакытсыздыкка учурады; **на моё горе** *или* **к моему горю** менин бакытсыз башыма; ◇ **а**

www.bizdin.kg

ему́ и го́ря ма́ло ал капарына да албайт; **го́ре-поэ́т** акын сөрөй, кокуй-акын.

ГОРЕВА'ТЬ *несов. о ком-чём* кайгылануу, күйүттөнүү; кейүү.

ГОРЕ'ЛКА *ж.* горелка, күймө, күйгүч (*лампанын же примустун башы*).

ГОРЕ'ЛКИ *мн.* (*игра*) *кыз-жигиттер ойноочу оюндун бир түрү.*

ГОРЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое күйгөн; **горе́лые до́ски** күйгөн тактайлар; **па́хнет горе́лым** күйүк жыттанат.

ГОРЕЛЬЕ'Ф *м. иск.* горельеф (*фигуралар өз денесинин жарымынан жогору чыгып тура турган кылып, жалпак нерсенин бетине жасалган сүрөт*).

ГОРЕМЫ'КА *м. и ж. разг.* шордуу, байкуш, бечара, бакытсыз.

ГОРЕМЫ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *разг.* шордуу, бакытсыз; **горемы́чная до́ля** шордуу таалай.

ГОРЕ'НИЕ *ср.* күйүү, жануу.

ГО'РЕСТНЫЙ, -ая, -ое кайгылуу, капалуу, күйүттүү.

ГО'РЕСТЬ *ж.* **1.** *уст.* (*скорбь*) кайгы, күйүт, капа; **2.** *чаще мн.* (*несчастье*) бакытсыздык.

ГОРЕ'ТЬ *несов.* **1.** күйүү, жануу; өрттөнүү; **дрова́ хорошо́ горя́т** жыгач отун жакшы күйөт; **2.** (*о лампе и т. п.*) жануу; **ла́мпа гори́т** лампа жанат; **3.** *перен.* (*о больном*) ысуу, ысып-күйүү; **4.** *перен.* (*краснеть*) кызаруу; **он горе́л от стыда́** ал уятынан кызарды; **щёки горя́т от моро́за** сууктан бет кызарып кетти; **5.** *перен.* (*блестеть*) жалтылдоо, жайноо, жаркыроо; **его́ глаза́ горе́ли от ра́дости** кубанычтан анын көздөрү жайнады; **6.** (*гнить*) түтөө, кызуу (*чирүү маанисинде*); **хлеб гори́т в скирда́х** эгин үймөктө кызып жатат; ◇ **о́бувь гори́т на нём** *разг.* ага бут кийим такыр түтпөйт; **горе́ть не́навистью** абдан жек көрүү, эң эле жек көрүү; **горе́ть жела́нием** абдан каалоо; **заря́ гори́т** таң сүрөт, таң агарат; **земля́ гори́т у него́ под нога́ми** анын таманынын астындагы жер өрттөнүп баратат.

ГО'РЕЦ *м.* тоолук.

ГО'РЕЧЬ *ж.* **1.** (*горький вкус*) ачуу даам; **у меня́ го́речь во рту** оозум ачуу даамданып турат; **2.** *перен.* (*горькое чувство*) кайгы, чер, ызалык; **го́речь воспомина́ний** эске түшүргөндүн кайгысы.

ГОРИЗО'НТ *м.* **1.** горизонт (*асман менен жердин кошулган жери сыяктуу болуп турган сызыгы*); **со́лнце скры́лось за горизо́нтом** күн горизонттон ары батты; **ни о́блачка на горизо́нте** асманда такыр булут жок; **2.** (*всё видимое пространство*) көз алдындагы мейкиндик; **с горы́ откры́лся широ́кий горизо́нт** тоодон караганда көз алдында кең мейкиндик ачылды; ◇ **челове́к с широ́ким горизо́нтом** кең билимдүү адам, көптү билген адам.

ГОРИЗОНТА'ЛЬ *ж.* горизонталь; түз сызык; **по горизонта́ли** горизонталынан, түз.

ГОРИЗОНТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое горизонталдуу, горизонталдык; түз; **горизонта́льная ли́ния** горизонталдуу сызык.

ГОРИ'ЛЛА *ж. зоол.* горилла (*адам сыяктуу чоң маймыл*).

ГОРИСПОЛКО'М *м.* (городско́й исполни́тельный комите́т) горисполком (шаардык аткаруу комитети).

ГОРИ'СТЫЙ, -ая, -ое тоолуу; **гори́стая ме́стность** тоолуу жер.

ГОРИХВО'СТКА *ж.* от куйрук (*чымынчы куштун бир түрү*).

ГОРИЦВЕ'Т *м.* от чөп (*өсүмдүктүн бир түрү*).

ГО'РКА *ж.* дөбө, кыр, адыр.

ГО'РКНУТЬ *несов.* ачып кетүү, кычкылдануу.

ГОРКО'М *м.* (городско́й комите́т) горком (шаардык комитет).

ГОРЛА'Н *м. разг.* даркылдак, баркылдак (*даркылдап катуу сүйлөгөн адам*).

ГОРЛА'НИТЬ *несов. разг.* даркылдоо, баркылдоо.

ГОРЛА'СТЫЙ, -ая, -ое *разг.* даркыраак, баркыраак; **горла́стый пету́х** даркыраак короз, даркырап кыйкырган короз.

ГО'РЛИНКА *ж. см.* **го́рлица.**

ГО'РЛИЦА *ж.* бактек.

ГО'РЛО *ср.* **1.** тамак; **2.** (*верхняя часть сосуда*) моюн; ◇ **крича́ть во всё го́рло** *разг.* үндүн бардыгынча кыйкыруу; **быть за́нятым по го́рло** *разг.* колу такыр бошобоо, эч бир чолоо жок болуу; **я сыт по го́рло** *разг.* мен абдан токмун, кекиртекке чыгара тойдум; **приста́ть с ножо́м к го́рлу** *разг.* акидей асылуу, үйгактай жабышуу; **взять (схвати́ть) за го́рло** жакага жармашуу, алка-жакадан алуу; **промочи́ть го́рло** *разг.* таңдайды суулоо (*бир аз ичкилик ичүү*); **стать попере́к го́рла** *разг.* жолто болуу, тажатып жиберүү; **слова́ застря́ли у него́ в го́рле** *разг.* ал үнчүгө албай калды, ал калтаарып сөз айталбай калды.

ГОРЛОВИ'НА *ж.* ооз; **горлови́на вулка́на** вулкандын оозу.

ГОРЛОВО'Й, -а́я, -о́е **горло** 1-*ге т.*; **горловы́е боле́зни** тамак оорулары.

ГО'РЛЫШКО *ср.* **1.** *уменьш. от* **го́рло** 1 тамакча (*кичинекей тамак*); **2.** (*бутылки*) моюн (*бөтөлкөнүн моюну*).

ГОРЛЯ'НКА *ж. обл.* суу кабак.

ГОРМО'Н *м. физиол.* гормон (*ички секреция бездери чыгарып, канга кошула турган зат*).

ГОРН I *м. тех.* көрүктүн очогу; **пла́вить в го́рне** көрүктүн очогунда эритүү.

ГОРН II *м. муз.* горн (*жез кернейдин бир түрү*); **заигра́л горн** горн ойной баштады.

ГОРНИ'ЛО *ср. уст.* **1.** *см.* **горн** I; **2.** *перен.* кыйынчылыктардын (сыноолордун) топтолгон орду.

ГОРНИ'СТ *м.* горнист (*горн тартуучу адам*).

ГО'РНИЦА *ж.* **1.** *уст.* бөлмө; **2.** *обл.* дыйкан үйүнүн жайкы таза бөлмөсү.

ГО'РНИЧНАЯ *ж.* горничная (*үйдө тамак кылуудан, кир жуушатан башка жумуштун баарын иштөөчү кызматчы аял*).

ГОРНОДОБЫВА'ЮЩИЙ, -ая, -ее тоо кендерин (*темир, таш көмүр ж. б.*) казып чыгаруучу; **горнодобыва́ющая промы́шленность** тоо кендерин казып чыгаруучу өнөр жай.

ГОРНОЗАВО'ДСКИЙ, -ая, -ое: **горнозаво́дские райо́ны** тоо өнөр жай райондору.

ГОРНОЗАВО'ДЧИК *м.* горнозаводчик (*буржуазиялык өлкөлөрдө — тоо өнөр жай ишканасынын кожоюну*).

ГОРНОЛЫ'ЖНИК *м. спорт.* тоо лыжачысы.

ГОРНОЛЫ'ЖНЫЙ, -ая, -ое: **горнолы́жный спорт** тоолуу жерлерде лыжа менен жүрүү спорту.

ГОРНОПРОМЫ'ШЛЕННЫЙ, -ая, -ое: **горнопромы́шленный райо́н** тоо өнөр жай району.

ГОРНОРАБО'ЧИЙ *м.* тоо жумушчусу.

ГОРНОРУ'ДНЫЙ, -ая, -ое: **горнору́дное де́ло** тоо кен жумуштары.

ГОРНОСТА'ЕВЫЙ, -ая, -ое **горностай**-*га т.*; **горноста́евый воротни́к** арс жака.

ГОРНОСТА'Й *м.* **1.** (*зверь*) арс (*арс чычкан*); **2.** (*мех*) арс териси.

ГО'РНЫЙ, -ая, -ое **гора** 1-*ге т.*; тоолуу, тоолук; **го́рное уще́лье** тоо капчыгайы; **го́рная цепь** уланма тоо; **го́рная страна́** тоолуу өлкө; **го́рный жи́тель** тоолук; тоолуу жерде туруучу адам; **го́рный во́здух** тоолук аба; **го́рная доли́на** тоо өрөөнү; **го́рная боле́знь** түтөк; **го́рная промы́шленность** тоо өнөр жайы; **го́рный институ́т** тоо институту; **го́рный инжене́р** тоо инженери; **го́рная поро́да** тоо теги; **го́рный хруста́ль** тоо хрусталы; ◇ **го́рное со́лнце** *мед.* кварц лампасы.

ГОРНЯ'К *м.* горняк (*тоо жумушчусу*).

ГОРНЯ'ЦКИЙ, -ая, -ое **горняк**-*ка т.*; **горня́цкая рабо́та** горняк жумушу.

ГО'РОД *м.* шаар; **гла́вный го́род** борбор шаар; **област-**

www.bizdin.kg

но́й го́род областтык шаар; **поехать в го́род** шаарга баруу; **вы́ехать за́ ѓород** шаардын сыртына чыгуу; **за́ го́родом** шаардын сыртында.

ГОРОДИ'ТЬ *несов. что, обл.* тосуу, курчоо, коргоо; ◇ **городи́ть чепуху́** *разг.* сандырактоо, былжыроо, оозуна келгенди оттой берүү; **не́чего бы́ло огоро́д городи́ть** *разг.* болбогон ишти баштабай эле коюш керек эле.

ГОРОДИ'ШКО *м. разг. пренебр.* шаар сөрөй.

ГОРОДИ'ЩЕ *ср. археол.* эски шаардын урандысы.

ГОРОДКИ' *только мн., спорт.* городки (*жердеги түз бурчтуу чийиндин чегиндеги жоон чикиттерди алыстан туруп узун таяк менен уруп чыгаруучу оюн*).

ГОРОДНИ'ЧИЙ *м. ист.* городничий (*шаар начальниги*).

ГОРОДОВО'Й *м. ист.* городовой (*падышалык Россияда — полиция кызматкери*).

ГОРОДО'К *м. уменьш. от* **го́род** кичинекей шаар.

ГОРОДО'ШНИК *м.* городки оюнунда ойноочу киши.

ГОРОДСКО'Й, -а́я, -о́е **город**-*го т.*; шаардык; **городско́е управле́ние** шаар башкармасы; **городско́й голова́** *ист.* шаар башчысы; **городска́я ду́ма** *ист.* шаардык дума; **городско́й жи́тель** шаардык адам, шаардык; **городско́е населе́ние** шаардык эл; **городско́й сове́т** шаардык совет.

ГОРОЖА'НИН *м.* шаардык адам, шаардык.

ГОРОЖА'НКА *женск. р. к* **горожа́нин**.

ГОРООБРАЗОВА'НИЕ *ср. геол.* тоо пайда болуу (*жер кыртышынын суунгандыгынын натыйжасында тоо пайда болуу процесси*).

ГОРОСКО'П *м. ист.* гороскоп (*адам туулган учурда күн, ай жана жылдыздардын жайланышкан таблицасы*).

ГОРО'Х *м.* буурчак; ◇ **как об сте́ну горо́х** *разг.* кулагына кум куйгандай; **при царе́ Горо́хе** *шутл.* атам заманында.

ГОРО'ХОВЫЙ, -ая, -ое **1. горох**-*ко т.*; **горо́ховое по́ле** буурчак талаасы; **2.** (*о цвете*) буурчак түстүү, буурчак өңдүү; ◇ **шут горо́ховый** *разг.* курулай куудул.

ГОРО'ШЕК *м. уменьш. от* **горо́х** майда буурчак; **зелёный горо́шек** жашыл буурчак (*буурчактын бир сорту*); ◇ **си́тец горо́шком** буурчактай болгон тегерек гүлү бар чыт; **души́стый горо́шек** жыттуу буурчак.

ГОРО'ШИНА *ж.* буурчактын бир даны.

ГО'РСКИЙ, -ая, -ое тоолук; **го́рские племена́** тоолук уруулар.

ГОРСОВЕ'Т *м.* (**городско́й сове́т**) горсовет (шаардык совет).

ГО'РСТОЧКА *ж. уменьш. от* **горсть** ууч.

ГОРСТЬ *ж.* **1.** (*руки́*) ууч; **взять в горсть** уучтоо, уучтап алуу; **2.** (*взятое рукой, содержимое*) ууч; **горсть муки́** бир ууч ун; ◇ **горсть храбрецо́в** жүрөктүүлөрдүн кичинекей тобу.

ГОРТА'ННЫЙ, -ая, -ое **гортань**-*га т.*; **горта́нный звук** кекиртектен чыгуучу тыбыш.

ГОРТА'НЬ *ж. анат.* кекиртек; ◇ **у него́ язы́к прили́п к горта́ни** ал эмне айтарын билбей тили байланып калды.

ГОРЧИ'ТЬ *несов.* кермек даамдануу, ачуу даамдануу; **э́то ма́сло горчи́т** бул май ачуу даамданат.

ГОРЧИ'ЦА *ж.* **1.** (*приправа*) горчица (*тамакка сала турган ачуу татымалдын бир түрү*); **2.** *бот.* горчица, сары кычы (*данынан горчица жасала турган өсүмдүк*).

ГОРЧИ'ЧНИК *м.* горчичник (*бир бетине горчица сыйпалган кагаз*); **поста́вить горчи́чник** горчичник коюу.

ГОРЧИ'ЧНИЦА *ж.* горчичница (*горчица салынуучу идиш*).

ГОРЧИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **горчица**-*га т.*; **горчи́чное ма́сло** горчица майы; **горчи́чный газ** *хим.* горчица газы.

ГОРШЕ'ЧНИК *м.* карапачы.

ГОРШО'К *м.* карапа, кумура, горшок; **цвето́чный горшо́к** гүл отургузулуучу карапа; **ночно́й горшо́к** түзгө отуруу үчүн колдонула турган горшок.

ГО'РЬКИЙ, -ая, -ое ачуу; **го́рький вкус** ачуу даам; **го́рькая у́часть** *перен.* оор күн, шор; **го́рькая и́стина** *перен.* жанга батуучу чындык; **го́рький смех** *перен.* кайгылуу күлкү; **го́рькие слёзы** *перен.* боздоп ыйлоо, абдан катуу ыйлоо; ◇ **го́рький пья́ница** барып турган аракеч; **нау́ченный го́рьким о́пытом** оор тажрыйбаны башынан өткөргөн.

ГО'РЬКО 1. *нареч.* ачуу; **го́рько пла́кать** *перен.* өксөп ыйлоо, боздоп ыйлоо; **2.** *безл. в знач. сказ.* кыйын иш, өкүнүчтүү, кейиштүү; **ему́ го́рько в э́том созна́ться** мойнуна алуу анын үчүн кыйын иш.

ГО'РЬКО-СОЛЁНЫЙ, -ая, -ое ачуу туздуу.

ГОРЮ'ЧЕЕ *ср. см.* **горючий** 2.

ГОРЮ'ЧЕСТЬ *ж.* күйгүчтүк, жангычтык.

ГОРЮ'ЧИЙ, -ая, -ее **1.** күйүүчү, жануучу; **горю́чий материа́л** күйүүчү материал; **горю́чие га́зы** *хим.* күйгүч газдар, күйүүчү газдар; **2.** *в знач. сущ. ср. тех.* күйүүчү (*нефть, бензин сыяктуу күйүүчү майлар*); ◇ **пла́кать горю́чими слеза́ми** *разг.* өксөп ыйлоо, боздоп ыйлоо.

ГОРЯ'НКА *женск. р. к* **го́рец**.

ГОРЯ'ЧЕЕ *ср. см.* **горячий** 4.

ГОРЯ'ЧЕЧНЫЙ, -ая, -ое **горячка**-*га т.*; **горя́чечный бред** алдастап жөөлүү (*оорудан*); **горя́чечный больно́й** жөөлүгөн адам (*катуу сорулуу адам*).

ГОРЯ'ЧИЙ, -ая, -ее **1.** ысык; **горя́чая пи́ща** ысык тамак; **горя́чая обрабо́тка мета́ллов** *тех.* металлды ысык кезинде иштетүү; **горя́чий исто́чник** арашан, жылуу суу; **2.** *перен.* (*вспыльчивый, необузданный*) кызуу, кызуу кандуу, жеңил мүнөздүү; **у него́ горя́чий хара́ктер** ал кызуу кандуу адам; **горя́чая ло́шадь** өкүм (курч, алагачкы) ат; **3.** *перен.* (*сильный, пламенный*) кызуу, ысык, абдан; **горя́чий приве́т** ысык салам; **они́ встре́тили предложе́ние горя́чим одобре́нием** сунушту алар кызуу жактыруу менен тосуп алышты; **горя́чее жела́ние учи́ться** окууну абдан каалоо; **4.** *в знач. сущ. ср.* (*горячая пища*) ысык тамак; ◇ **горя́чая пора́** кызуу иш убагы; **по горя́чим следа́м** изин суутпай; **попа́сться под горя́чую ру́ку** ачууланып турганда кабылып калуу.

ГОРЯЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **горячи́тельные напи́тки** *уст.* ичкиликтер (*арак-шарап*).

ГОРЯЧИ'ТЬ *несов. кого* алчылантуу, алкынтуу.

ГОРЯЧИ'ТЬСЯ *несов.* каны кызуу, кызаңдоо, ачуулануу; **ты напра́сно горячи́шься** сен бекер эле кызаңдайсың; **не горячи́сь в спо́ре** талашта кызаңдаба.

ГОРЯ'ЧКА *ж.* **1.** (*лихорадка*) ысытма, безгек, горячка; **роди́льная горя́чка** төрөт горячкасы (*кээ бир аялдарда бала төрөгөндөн кийин пайда болуучу жугуштуу оору*); **бе́лая горя́чка** белая горячка (*ичкиликти көп ичүүдөн пайда боло турган оору*); **2.** *перен.* (*спешка*) шашылыш; **горя́чка пе́ред отъе́здом** кетердин алдында шашылуу; **поро́ть горя́чку** *разг.* ыгы жок шашкалактоо.

ГОРЯ'ЧНОСТЬ *ж.* (*вспыльчивость*) кызуулук; сабырсыздык.

ГОРЯЧО' *нареч.* абдан, жан-дили менен; **горячо́ сочу́вствовать** абдан тилектеш болуу.

ГОС= *татаал сөздөрдүн «государственный» деген маанини билдирүүчү бөлүгү; мис.* **госба́нк** госбанк.

ГОСАППАРА'Т *м.* (**госуда́рственный аппара́т**) госаппарат (мамлекеттик аппарат).

ГОСБА'НК *м.* (**Госуда́рственный банк**) госбанк (Мамлекеттик банк).

ГОСБЮДЖЕ'Т *м.* (**госуда́рственный бюдже́т**) госбюджет (мамлекеттик бюджет).

ГОСКРЕДИ'Т *м.* (**госуда́рственный креди́т**) госкредит (мамлекеттик кредит).

ГОСПИТАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* госпиталга жаткыруу.

ГОСПИТАЛИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* госпиталдаштыруу, госпиталга алуу.

ГО'СПИТАЛЬ *м.* госпиталь (*аскерлердин ооруканасы*); **полево́й го́спиталь** талаа госпиталы; **тылово́й го́спиталь** тыл госпиталы.

www.bizdin.kg

ГОСПИТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **госпиталь**-*га т.*; **госпита́льный врач** госпиталь врачы.

ГОСПОДИ'Н *м.* (*мн.* **господа́**) 1. (*в дипломатическом языке*) господин; 2. *уст.* (*хозяин*) кожоюн, господин; ◇ **господи́н своего́ сло́ва** өз сөзүнө ээ, өз сөзүнө кожоюн; **господи́н положе́ния** абалдын кожоюну; **сам себе́ господи́н** *разг.* өзү бек, өзү бий.

ГОСПО'ДСКИЙ, -ая, -ое **господин** 2-*ге т.*; **госпо́дский дом** господин үйү.

ГОСПО'ДСТВО *ср.* 1. үстөмдүк; **полити́ческое госпо́дство** саясий үстөмдүк; 2. (*преобладание*) басымдуулук кылуу, көп болуу; **госпо́дство в во́здухе** абада басымдуулук кылуу; **госпо́дство на мо́ре** деңизде басымдуулук кылуу.

ГОСПО'ДСТВОВАТЬ *несов.* 1. *над кем-чем* (*обладать властью*) үстөмдүк кылуу, үстөмдүк жүргүзүү, бийлөө; 2. (*преобладать*) басымдуулук кылуу, көп болуу; **госпо́дствовать в во́здухе** абада басымдуулук кылуу; 3. *над чем* (*возвышаться*) жогору көтөрүлүү, бийик көтөрүлүп туруу; **Эльбру́с госпо́дствует над Кавка́зским хребто́м** Кавказ тоо кыркасынан Эльбрус бийик көтөрүлүп турат.

ГОСПО'ДСТВУЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **госпо́дствовать**; 2. *прил.* үстөмдүк кылуучу, үстөмдүк жүргүзүүчү; бийлөөчү; **госпо́дствующий класс** үстөмдүк кылуучу тап; **госпо́дствующее мне́ние** үстөмдүк кылуучу пикир.

ГОСПО'ДЬ *м.* кудай; ◇ **госпо́дь его́ зна́ет** *разг.* аны кудай билбесе.

ГОСПОЖА' *ж.* 1. (*в дипломатическом языке*) госпожа; 2. *уст.* (*хозяйка*) госпожа, кожоюн аял.

ГОСПРОМЫ'ШЛЕННОСТЬ *ж.* (государственная промы́шленность) мамлекеттик өнөр жай.

ГОССНАБЖЕ'НИЕ *ср.* (госуда́рственное снабже́ние) мамлекеттик жабдуу.

ГОССТРА'Х *м.* (госуда́рственное страхова́ние) госстрах (мамлекеттик камсыздоо).

ГОСТЕВО'Й, -а́я, -о́е **гость**-*ко т.*; **гостево́й биле́т** мейман билети.

ГОСТЕПРИИ'МНО *нареч.* меймандостук менен, меймандостук кылып; **гостеприи́мно встре́тить** меймандостук менен тосуп алуу.

ГОСТЕПРИИ'МНЫЙ, -ая, -ое меймандос; **гостеприи́мный челове́к** меймандос адам.

ГОСТЕПРИИ'МСТВО *ср.* меймандостук.

ГОСТИ'НАЯ *ж.* конок үйү, мейманкана.

ГОСТИ'НЕЦ *м. разг.* белек; базарлык.

ГОСТИ'НИЦА *ж.* гостиница.

ГОСТИ'НЫЙ, -ая, -ое: **гости́ный двор** *уст.* базар аянтындагы дүкөндөр катары.

ГОСТИ'ТЬ *несов.* конок болуу, мейман болуу.

ГОСТОРГО'ВЛЯ *ж.* (госуда́рственная торго́вля) мамлекеттик соода.

ГОСТЬ *м.* конок, мейман; **он у нас ре́дкий гость** ал бизге конок болуп чанда келет; **сего́дня у нас го́сти** бүгүн бизде коноктор бар; **идти́ в го́сти** конокко баруу; **быва́ть в гостя́х** конокто болуу, мейманда болуу; ◇ **в гостя́х хорошо́, а до́ма лу́чше** *посл.* конокто жакшы, бирок үйдө андан да жакшы; конокто жакшы болгону менен үйдөгүгө жетпейт.

ГО'СТЬЯ *женск. р. к* **гость**.

ГОСУДА'РСТВЕННОСТЬ *ж.* мамлекеттүүлүк.

ГОСУДА'РСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **государство**-*го т.*; мамлекеттик; **госуда́рственный строй** мамлекеттик түзүлүш; **госуда́рственная власть** мамлекеттик бийлик; **госуда́рственный герб** мамлекеттик герб; **госуда́рственные грани́цы** мамлекеттик чек аралар; **госуда́рственный де́ятель** мамлекеттик ишмер; **госуда́рственный заём** мамлекеттик заём; **госуда́рственная та́йна** мамлекеттик сыр; **де́ло госуда́рственной ва́жности** мамлекеттик мааниси бар иш.

ГОСУДА'РСТВО *ср.* мамлекет; **Сове́тское госуда́рство** Совет мамлекети.

ГОСУДА'РЫНЯ *ж. ист.* падыша (*падыша аял же падышанын аялы*); ◇ **ми́лостивая госуда́рыня** *уст.* боорукер айым (*аялга карата*).

ГОСУДА'РЬ *м. ист.* падыша; ◇ **ми́лостивый госуда́рь** *уст.* боорукер таксыр.

ГО'ТИКА *ж. архит.* готика (*Европада орто кылымдын архитектура стили*).

ГОТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **готика**-*га т.*; готикалык; **готи́ческий стиль** готикалык стиль; ◇ **готи́ческий шрифт** готикалык шрифт.

ГОТОВА'ЛЬНЯ *ж.* готовальня (*чертёж сызуу үчүн керектүү куралдар жыйнагы*).

ГОТО'ВИТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*делать готовым*) даярдоо, белендөө, даяр кылуу; **гото́вить маши́ну к пу́ску** машинаны жүргүзүүгө даярдоо; **гото́вить ру́копись к набо́ру** кол жазманы терүүгө даяр кылуу; **гото́вить уро́ки** сабак даярдоо; **гото́вить ка́дры** кадрлар даярдоо; **гото́вить ученико́в к экза́мену** окуучуларды экзаменге даярдоо; 2. *что* (*стряпать*) бышыруу; **гото́вить обе́д** обед бышыруу; 3. *что* (*собираться сделать, замышлять*) даярдануу, даярдык көрүү, камынуу; **гото́вить торже́ственную встре́чу** салтанаттуу түрдө жолугушууга даярдануу; **гото́вить уда́р** сокку даярдоо, сокку урууга камынуу.

ГОТО'ВИТЬСЯ *несов.* 1. *к чему и с неопр.* даярдануу; **гото́виться к зачётам** зачётко даярдануу; 2. болгону туруу; **гото́вится торже́ственная встре́ча** салтанаттуу жолугуу болгону турат; 3. *страд. к* **гото́вить**.

ГОТО'ВКА *ж. разг.* тамак бышыруу.

ГОТО'ВНОСТЬ *ж.* даяр болгондук, даярдык, дилгирлик, даяр болуп туруу; **вы́разить гото́вность е́хать** барууга дилгирлигин билдирүү; **в боево́й гото́вности** 1) *воен.* душманга каршы чыгууга даяр болуу; 2) *перен.* бир нерсе иштөөгө, бир жакка барууга даяр болуу; **быть в по́лной гото́вности** толук даяр болуу.

ГОТО'ВЫЙ, -ая, -ое даяр, белен, даяр болуп турган; **гото́вое пла́тье** даяр кийим, тигилген кийим; **быть гото́вым** даяр болуу; ◇ **жить на всём гото́вом** бардыгы даяр турмушта жашоо (*даяр үй жана даяр кийимден пайдаланып туруу*); **будь гото́в!** даяр бол!; **всегда́ гото́в!** дайым даярмын!

ГОТТЕНТО'ТЫ *мн.* (*ед.* **готтенто́т** *м.*) готтентоттор (*Түштүк-Батыш Африкада жашоочу эл*).

ГО'ТЫ *мн.* (*ед.* **гот** *м.*) *ист.* готтор (*байыркы германдык уруулардын бири*).

ГОФРИРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **гофрирова́ть**; 2. *прил.* гофреленген; **гофриро́ванная ю́бка** гофреленген юбка; **гофриро́ванное желе́зо** гофреленген темир; **гофриро́ванная тру́бка противога́за** противогаздын гофреленген түтүгү.

ГОФРИРОВА'ТЬ *сов. и несов. что* 1. гофрелөө (*катар толкундуу параллелдүү бүкмөлөр жасоо*); **гофрирова́ть мате́рию** кездемени гофрелөө; 2. гофрелөө (*кездемеги химиялык жол менен бөртмө сүрөт салуу*).

гощу́, гости́шь *и т. д. наст. вр. от* **гости́ть**.

ГРАБ *м. бот.* граб (*кайыӊ сыяктуу жыгачтын бир түрү*).

ГРАБЁЖ *м.* карактоо, тоноо, талоон.

ГРАБИ'ТЕЛЬ *м.* каракчы, тоноочу, талоочу.

ГРАБИ'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое каракчылык, талоочулук.

ГРА'БИТЬ *несов. кого-что* карактоо, тоноо, талоо.

ГРА'БЛИ *только мн.* тырмоо.

ГРАВЁР *м.* гравёр (*жыгачты, темирди, сөөктү ою сүрөт салуучу уста*); **гравёр по мета́ллу** металл гравёру.

ГРАВЁРНЫЙ, -ая, -ое гравёрдук; **гравёрное иску**-

www.bizdin.kg

ство гравёрдук искусство; **гравёрная мастерска́я** гравёрдук мастерская.

ГРА'ВИЙ *м.* гравий (*майда таш, ири кум*).

ГРАВИРОВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **гравирова́льные инструме́нты** оюу инструменттери.

ГРАВИРОВА'ТЬ *несов. что* оюп түшүрүү, оюп гравирлеп сүрөт *же* жазуу салуу.

ГРАВИРО'ВЩИК *м.* гравировщик (*чеберчилик менен металлдын, жыгачтын ж. б. бетине оюп сүрөт, түр салуучу уста*).

ГРАВИТА'ЦИЯ *ж.* **1.** *физ.* гравитация; *см.* **тяготе́ние (земно́е тяготе́ние)**; **2.** *горн.* гравитация (*пайдалуу кендерди байытуунун методу*).

ГРАВЮ'РА *ж.* гравюра (*кол менен жасалган клишеден тартылган сүрөт*).

ГРАД I *м.* **1.** мөндүр, доол; **вы́пал си́льный град** катуу мөндүр жаады; **2.** *перен.* (*множество, обилие*) толуп жаткан, көп, мөндүрдөй (*эң эле көп*); **град пи́сем** толуп жаткан кат, көп кат; **под гра́дом пуль** мөндүрдөй жааган октун астында.

ГРАД II *м. уст. см.* **го́род.**

ГРАДА'ЦИЯ *ж.* градация (*бир нерседен жинчи нерсеге ыраат менен өтүү*).

ГРАДИ'РНЯ *ж. тех.* градирня (*суудан туз алуу үчүн ылайыкталган жай*).

ГРАДИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, тех.* градирдөө (*туздуу сууну бир жерге токтотуп, анын тузун кургатып алуу*).

ГРАДОВО'Й, -а́я, -о́е мөндүрдүү; **градова́я ту́ча** мөндүрдүү кара булут.

ГРА'ДОМ *нареч.*: **пот лил с него́ гра́дом** андан тер мончоктоп куюлду; **сы́паться гра́дом** мөндүрдөй жааш.

ГРАДОНАЧА'ЛЬНИК *м. ист.* градоначальник (*кээ бир шаарлардын полиция начальниги*).

ГРАДОСТРОИ'ТЕЛЬСТВО *ср.* шаар куруу, шаар салуу.

ГРАДУИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* **1.** (*нанести деления*) градуирдөө (*өлчөө приборунун шкаласына бөлүүлөр жасоо, мис. термометрге*); **2.** (*произвести градацию*) градация жасоо.

ГРА'ДУС *м.* **1.** градус (*өлчөө единицасы*); **у́гол в 45 гра́дусов (45°)** 45 градус (45°) бурч; **2.** градус (*шкаладагы бөлүү*); **термо́метр пока́зывает 35 гра́дусов (35°)** термометр 35 градусту (35°) көрсөтүп турат; ◇ **под гра́дусами** *разг.* алагүү, кызымтал мас.

ГРА'ДУСНИК *м.* градусник; *см.* **термо́метр.**

ГРАЖДАНИ'Н *м.* гражданин; **граждани́н Сове́тского Сою́за** Советтер Союзунун гражданини.

ГРАЖДА'НКА *женск. р. к* **граждани́н**; гражданка.

ГРАЖДА'НСКИЙ, -ая, -ое граждандык; **гражда́нский долг** граждандык милдет; **гражда́нское му́жество** граждандык эрдик (кайраттуулук); **гражда́нское населе́ние** граждандык калк; **гражда́нские вла́сти** граждандык бийлик; **гражда́нская война́** граждандык (*согуштук эмес*) согуш; **гражда́нская слу́жба** граждандык кызмат; **гражда́нский ко́декс** *юр.* граждандык кодекс.

ГРАЖДА'НСТВО *ср.* граждандык; **права́ гражда́нства** граждандык укук.

ГРАМЗА'ПИСЬ *ж.* (граммофо́нная за́пись) граммофондук жазуу (*граммофон пластинкасына жазып алуу*).

ГРАММ *м.* грамм.

ГРАММА'ТИКА *ж.* грамматика.

ГРАММАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **грамматика**-*га т.*; грамматикалык; **граммати́ческие пра́вила** грамматикалык эрежелер, грамматика эрежелери; **граммати́ческая оши́бка** грамматикалык ката; **граммати́ческий строй языка́** тилдин грамматикалык түзүлүшү.

ГРАММ-МОЛЕ'КУЛА *ж. физ.* грамм-молекула (*заттын граммдарынын анын молекулярдык салмагынын санына тең саны*).

ГРАММОФО'Н *м.* граммофон (*патефон сыяктуу музыкалык аппарат*).

ГРАММОФО'ННЫЙ, -ая, -ое **граммофон**-*го т.*

ГРА'МОТА *ж.* **1.** сабат (*жаза, окуй билүү*); **учи́ться гра́моте** сабаттуу болууга окуу; **2.** (*официальный документ*) грамота; **почётная гра́мота** ардак грамотасы; **вери́тельные гра́моты** *дип.* верительный грамоталар; **отзывны́е гра́моты** *дип.* кайта чакырып алуу грамоталары; ◇ **фи́лькина гра́мота** *разг.* Филькөнын каты, Филькөнын жазуусу (*сабатсыз, кээде жалган түзүлгөн документ*).

ГРАМОТЕ'Й *м. разг. уст.* сабаттуу, сабаттуу адам.

ГРА'МОТНО *нареч.* **1.** сабаттуу, сабаттуулук менен; **2.** (*со знанием дела*) сабаттуу, мыкты иштелген.

ГРА'МОТНОСТЬ *ж.* сабаттуулук, сабат; **всео́бщая гра́мотность** текши сабаттуулук.

ГРА'МОТНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*умеющий читать и писать*) сабаттуу; **2.** (*без ошибок*) сабаттуу, катасыз; **гра́мотное письмо́** сабаттуу кат; **3.** *разг.* (*знающий*) билгич; **он гра́мотный инжене́р** ал — билгич инженер; **4.** (*умело выполненный*) мыкты иштелген, билгичтик менен иштелген; **гра́мотный чертёж** мыкты иштелген чертёж.

ГРАМПЛАСТИ'НКА *ж.* (граммофо́нная пласти́нка) граммофон пластинкасы.

ГРАН *м. уст.* гран (*салмак чени, бул — 0,062 граммга барабар*).

ГРАНА'Т I *м. бот.* анар (*жыгачы жана анын жемиши*).

ГРАНА'Т II *м. мин.* гранат (*кара кочкул асыл таш*).

ГРАНА'ТА *ж.* граната (*жарылма снаряд*); **ручна́я грана́та** кол граната; **бронебо́йная грана́та** броня жаргыч граната.

ГРАНА'ТНИК *м.* (*дерево*) анар жыгачы.

ГРАНА'ТОВЫЙ I, -ая, -ое **гранат** I-*ге т.*; **грана́товое де́рево** анар жыгачы.

ГРАНА'ТОВЫЙ II, -ая, -ое **1.** **гранат** II-*ге т.*; **грана́товое ожере́лье** гранат таштан жасалган мончок; **2.** (*о цвете*) анар түстүү; **грана́тового цве́та** анар түстүү.

ГРАНАТОМЁТ *м.* гранатомёт (*гранаталарды ыргыта турган курал*).

ГРАНАТОМЕТА'НИЕ *ср.* граната ыргытуу.

ГРАНАТОМЁТЧИК *м.* граната ыргытуучу.

ГРАНДИО'ЗНОСТЬ *ж.* абдан чоңдук.

ГРАНДИО'ЗНЫЙ, -ая, -ое абдан чоң, эбегейсиз чоң; **грандио́зное зда́ние** абдан чоң имарат, заңкайган имарат; **грандио́зные за́мыслы** эбегейсиз чоң ой-ниеттер.

ГРАНЕ'НИЕ *ср.* кырдоо (*мис. стаканды*).

ГРАНЁНЫЙ, -ая, -ое кырдалган; **гранёный стака́н** кырдалган стакан; **гранёный алма́з** кырдалган алмаз.

ГРАНИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **гранение**-*ге т.*; **грани́льная фа́брика** кырдоо фабрикасы; **грани́льная мастерска́я** кырдоо мастерскаясы.

ГРАНИ'ЛЬНЯ *ж.* кырдоо мастерскаясы.

ГРАНИ'ЛЬЩИК *м.* кырдоочу.

ГРАНИ'Т *м. мин.* гранит (*таш*).

ГРАНИ'ТНЫЙ, -ая, -ое **гранит**-*ке т.*; **грани́тная глы́ба** чоң гранит таш.

ГРАНИ'ТЬ *несов. что* кырдоо (*ташты кесип, өөп бир нерсенин формасына келтирүү*); **грани́ть алма́з** алмазды кырдоо.

ГРАНИ'ЦА *ж.* **1.** чек ара; **госуда́рственная грани́ца** мамлекеттик чек ара; **за грани́цей** чек аранын ары жагында; **из-за грани́цы** чек аранын ары жагынан; **2.** *чаще мн., перен.* (*предел*) чек, коюлган чек; **ста́вить грани́цы** *чему-л.* бир нерсеге чек коюу, белгилүү бир эрежени бузууга жол бербөө; **перейти́ все грани́цы** бардык чектен өтүү, чектен чыгуу.

ГРАНИ'ЧИТЬ *несов. с чем* **1.** (*примыкать*) чектеш болуу,

www.bizdin.kg

иргелеш болуу; 2. *перен.* (*быть близким к чему-л.*) барып жетүү, жакындашуу; **его́ мастерство́ грани́чит с иску́сством** анын өнөрү искусствого жакын.

ГРА'НКА *ж. полигр.* гранка (1. *корректура үчүн кагазга басылган текст*; 2. *ариптерди тергүгө арналган кичине темир такта*).

ГРАНУЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, тех.* майдалоо, күкүмдөө; **гранули́ровать удобре́ния** *с.-х.* жер семирткичтерди майдалоо.

ГРАНУЛЯ'ЦИЯ *ж.* 1. *мед.* грануляция (*жарага эт бүтүү*); 2. *астр.* бодур (*телескоп менен караганда күндүн бетинен көрүнгөн бодурлар*); 3. *тех.* майдалануу, күкүмдөлүү.

ГРАНЬ *ж.* 1. (*граница*) чек, чек ара; 2. кыр; **гра́ни ку́ба** кубдун кырлары; **грань драгоце́нного ка́мня** асыл таштын кыры.

ГРАФ *м.* граф (*атасынан баласына өткөн дворяндык титул*).

ГРАФА' *ж.* графа (*кагаздын бетиндеги эки түз сызыктын ортосундагы тилке*); **во второ́й графе́ сле́ва** сол жактан экинчи графада.

ГРА'ФИК *м.* 1. (*диаграмма*) график (*сандык байланыштарды көрсөтө турган сызык*); **гра́фик ро́ста се́ти де́тских учрежде́ний** балдар мекемелеринин тармагынын өсүү графиги; 2. (*план работы*) график; **гра́фик весе́ннего се́ва** жазгы кош айдоо графиги; **гра́фик движе́ния поездо́в** поезддердин жүрүү графиги; **рабо́та по часово́му гра́фику** саат графиги боюнча иштөө.

ГРА'ФИКА *ж.* графика (1. *иск. сызыктар жана штрихтер менен сүрөт тартуу искусствосу жана да ошол искусствонун чыгармалары*; 2. *лингв. ариптердин жазылышы*).

ГРАФИ'Н *м.* графин (*суу же вино куюуга арналган айнек идиш*).

ГРАФИ'НЯ *женск. р. к* **граф**; графиня (*графтын аялы же кызы*).

ГРАФИ'Т *м.* графит (1. *мин. карандаш жасоо үчүн пайдаланылуучу таш*; 2. *карандаштын өзөгү*).

ГРАФИ'ТНЫЙ, -ая, -ое **графит**-*ке т.*

ГРАФИ'ТОВЫЙ, -ая, -ое *см.* **графи́тный.**

ГРАФИ'ТЬ *несов. что* графалоо, сызуу, сызык түшүрүү.

ГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **графика**-*га т.*; графикалык; **графи́ческие иску́сства** графикалык искусство.

ГРАФЛЕ'НИЕ *ср.* сызуу, сызык түшүрүү.

ГРАФЛЁНЫЙ, -ая, -ое сызылган, сызыгы бар, сызыктуу; **графлёная бума́га** сызыктуу кагаз.

ГРАФО'ЛОГ *м.* графолог (*графология жагынан специалист*).

ГРАФОЛО'ГИЯ *ж.* графология (*адамдын мүнөзүн билүү үчүн анын почеркин, кол жазмасын изилдөө*).

ГРА'ФСКИЙ, -ая, -ое **граф**-*ка т.*; графтык.

ГРА'ФСТВО *ср.* графство (1. *графтык титул*; 2. *Англияда — административдик единица*; 3. *феодализм кезинде — граф ээлеген жерлер*).

ГРАЦИО'ЗНЫЙ, -ая, -ое көрктүү, келбети келишкен.

ГРА'ЦИЯ *ж.* кыймылдын көрктүүлүгү, келбети келишкендик.

ГРАЧ *м.* чар карга.

ГРАЧИ'НЫЙ, -ая, -ое **грач**-*ка т.*; **грачи́ное гнездо́** чар карганын уясы.

ГРЕБЁНКА *ж.* тарак; ◇ **стричь под гребёнку** чачты кыска алдыруу; **стричь всех под одну́ гребёнку** *разг.* сары ит, кара ит — баары бир ит, деп эсептөө (*ар кимдин өзгөчөлүгүн эске албастан баарына бирдей мамиле кылуу*).

ГРЕБЕ'НЧАТЫЙ, -ая, -ое тарак сыяктуу, тарак сымал, таракка окшош.

ГРЕ'БЕНЬ *м.* 1. тарак; **ча́стый гре́бень** майда тиштүү тарак; **пряди́льный гре́бень** жип ийиргенде колдонулуучу тарак; 2. таажы; **петуши́ный гре́бень** короздун таажысы; 3. (*верхушка*) кыр, жон, жал; **гре́бни гор** тоолордун кыры; **гре́бни волн** толкундун кыры, толкундун жалы.

ГРЕБЕ'Ц *м.* калакчы (*кайыкты калак менен күрөп жүргүзүүчү*).

ГРЕБЕШО'К *м.* 1. тарак; 2. (*у птиц*) таажы; **петуши́ный гребешо́к** короздун таажысы.

ГРЕ'БЛЯ *ж.* кайыкты калак менен айдап жүргүзүү.

ГРЕБНО'Й, -ая, -ое 1. **гребля**-*га т.*; **гребно́е су́дно** калак менен айдап жүргүзүлүүчү кеме; **гребно́й спорт** кайык спорту; 2. *тех.* эшүүчү; **гребно́е колесо́** эшүүчү дөңгөлөк.

ГРЕБО'К *м. спорт.* серпиш (*сүзгөн кезде калактардын серпилиши*).

ГРЁЗА *ж. поэт.* кыял, таттуу кыял.

ГРЕ'ЗИТЬ *несов. о чём* кыялдануу, кыялга батуу; **гре́зить наяву́** ойгоо туруп, уйкудагыдай кыялга батуу.

ГРЕ'ЗИТЬСЯ *несов.* кур кыялдын элестеши.

ГРЕ'ЙДЕР *м. тех.* грейдер (*жолдун таманын казып, аны тегиздей турган машина*).

ГРЕ'ЙФЕР *м. тех.* грейфер (*таш көмүр, кен, таш сыяктуу нерселерди салуу жана түшүрүү үчүн подъёмный кранга эптештирилген курал*).

ГРЕК *м.* грек.

ГРЕ'КИ *мн.* гректер.

ГРЕ'ЛКА *ж.* грелка (*ичине ысык суу куюп, ооруган жерге басуучу жалпак идиш*).

ГРЕМЕ'ТЬ *несов.* 1. күркүрөө, күрүлдөө, дүңгүрөө, шаңгыроо, тарсылдоо, шалдыратуу, калдыратуу; **гром греми́т** күн күркүрөйт; **гремéли вы́стрелы** тарсылдап атылып жатты; **греме́ть ключа́ми** ачкычтарды шалдыратуу; **не греми́ посу́дой** идиш-аякты калдыратпа; 2. *перен.* даңкы чыгуу, даңкы жайылуу; **его́ и́мя греме́ло по всему́ ми́ру** анын даңкы бүткүл дүйнөгө жайылган болчу.

ГРЕМУ'ЧИЙ, -ая, -ее: **грему́чая змея́** калдыркандуу жылан (*тропиктеги жыландын бир түрү*); **грему́чая ртуть** *хим.* күркүрөк сымап; **грему́чий газ** *хим.* күркүрөк газ.

ГРЕ'НА *ж. собир.* грена (*жибек көпөлөгүнүн уругу*).

ГРЕНАДЕ'Р *м. ист.* гренадер (*падышалык Россияда — узун бойлуу адамдардан түзүлгөн атайын аскер бөлүгүндөгү аскер кызматкери*).

ГРЕНАДЕ'РСКИЙ, -ая, -ое **гренадер**-*ге т.*; гренадердик; **гренаде́рский полк** гренадердик полк.

ГРЕНКИ' *мн.* (*ед.* **гренóк** *м.*) гренки (*майда тууралып кургатылган нан*).

ГРЕСТИ' I *несов. что* (*сгребать*) тырмоо, чогултуу, жыйноо, шилөө, күрөө (*мис. чөпту*).

ГРЕСТИ' II *несов. чем* (*вёслами*) эшүү, кайык айдоо.

ГРЕТЬ *несов.* 1. (*нагревать*) жылытуу, ысытуу; **греть во́ду** сууну жылытуу; **со́лнце гре́ет** күн ысытат; 2. (*сохранять теплоту*) жылытып туруу; **шу́ба гре́ет** тон жылытып турат.

ГРЕ'ТЬСЯ *несов.* жылынуу; **гре́ться на со́лнце** күнгө жылынуу.

ГРЕХ *м.* күнөө, жазык, айып; ◇ **не грех нам и отдохну́ть** *разг.* эс алсак да күнөө эмес; **с грехо́м попола́м** *разг.* эптеп-септеп; **на грех** *разг.* кырсык болуп.

ГРЕХО'ВНЫЙ, -ая, -ое күнөөлүү, айыптуу, уят (*иш, жүрүш-туруш*).

ГРЕХОВО'ДНИК *м. разг.* бузуку, оңбогон адам.

ГРЕ'ЦКИЙ, -ая, -ое: **гре́цкий оре́х** жаңгак.

ГРЕ'ЧА *ж. разг. см.* **гречи́ха.**

www.bizdin.kg

ГРЕЧА'НКА *женск. р. к* **грек**; гречанка.
ГРЕ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **Греция**-*га*, **грек**-*ке т.*; **гре́ческий язы́к** грек тили.
ГРЕЧИ'ХА *ж.* гречиха (*дан өсүмдүгүнүн бир түрү*).
ГРЕЧИ'ШНЫЙ, -ая, -ое **гречиха**-*га т.*; **гречи́шный мёд** гречиха балы.
ГРЕ'ЧНЕВЫЙ, -ая, -ое **гречиха**-*га т.*; **гре́чневая ка́ша** гречиха боткосу.
ГРЕШИ'ТЬ *несов.* **1.** күнөө кылуу; **2.** *против чего, перен.* жаңылуу, ката жиберүү, каталашуу, каталык кылуу, тартипти бузуу.
ГРЕ'ШНИК *м.* күнөөкөр, айыптуу.
ГРЕ'ШНИЦА *женск. р. к* **гре́шник.**
ГРЕШНО' *в знач. сказ. с неопр.* уят, жакшы эмес, күнөө; **грешно́ вам так говори́ть** сизге мындай деп айтуу уят.
ГРЕ'ШНЫЙ, -ая, -ое күнөөлүү, айыптуу; ◇ **гре́шным де́лом** *разг.* чынын айтканда, ачыгын айтканда, бендечилик кылып.
ГРИБ *м.* козу карын; **бе́лый гриб** ак козу карын; **собира́ть грибы́** козу карын жыйноо; ◇ **расти́ как грибы́** *разг.* эбегейсиз тез өсүү.
ГРИБКО'ВЫЙ, -ая, -ое **грибок** 2-*ге т.*; **грибко́вые заболева́ния** бөтөнчө микроорганизм себепкер болгон оорулар; **грибко́вая культу́ра** майда козу карындар, өсүмдүк микроорганизмдер.
ГРИБНО'Й, -а́я, -о́е **гриб**-*ге т.*; козу карындуу; **грибно́е ме́сто** козу карындуу жер; ◇ **грибно́й дождь** күн тийип турганда жааган жаан, өткүн (*бул козу карындын бат өсүшүнө себеп болот*).
ГРИБО'К *м.* **1.** *уменьш. от* **гриб** кичине козу карын; 2. *биол.* грибок (*жугуштуу сору таркатуучу жана түрдүү нерселерди ачытуучу өсүмдүк микроорганизми*).
ГРИ'ВА *ж.* жал (*мис. аттын жалы*).
ГРИ'ВЕННИК *м. разг.* он тыйындык күмүш акча, он тыйын.
ГРИМ *м.* **1.** грим (*сахнага чыгып ойноо үчүн бетти боёо*); **наложи́ть грим** грим сыйпоо; **2.** грим (*гримге керектүү боёктор*).
ГРИМА'СА *ж.* гримаса (*бет-оозун кыйшаңдатуу, мурдун чүйрүү*).
ГРИМА'СНИЧАТЬ *несов.* гримаса кылуу (*бет-оозун кыйшаңдатуу, мурдун чүйрүү*).
ГРИМЁР *м. театр.* гримёр (*артисттерди гримдөөчү адам*).
ГРИМИРОВА'ТЬ *несов. кого-что* гримдөө (*бирөөгө грим жасоо*).
ГРИМИРОВА'ТЬСЯ *несов.* гримденүү.
ГРИМИРО'ВКА *ж.* гримдөө, гримденүү, гримделүү.
ГРИПП *м. мед.* грипп (*сасык тумоо*).
ГРИППО'ЗНЫЙ, -ая, -ое **грипп**-*ке т.*; гриппоздук; **гриппо́зное воспале́ние лёгких** өпкөнүн гриппоздук оорусу.
ГРИФ I *м.* **1.** *миф.* гриф (*байыркы мифологияда — башы бүркүттүн башындай, денеси арстандын денесиндей болгон чоң нерсе*); **2.** *зоол.* жору.
ГРИФ II *м. муз.* гриф (*комуздун мойну*).
ГРИФ III *м.* (*печать*) гриф (*көөлгөн колдун оймо мөөрү*).
ГРИ'ФЕЛЬ *м.* грифель, таш калем (*таш тактага жазуучу таш калем*).
ГРИ'ФЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **грифель**-*ге т.*; **гри́фельная доска́** грифель такта.
ГРОБ *м.* гроб, табыт; ◇ **вогна́ть в гроб** кыйнап өлүм абалына жеткирүү; **стоя́ть одно́й ного́й в гробу́** көр оозунда туруу; **в гроб гляде́ть** көр оозунда болуу; **до гро́ба** өлгөнгө чейин.
ГРО'БИТЬ *несов. кого-что, разг.* кыйратуу, бүлдүрүү, бузуу, жок кылуу.
ГРОБНИ'ЦА *ж.* күмбөз.
ГРОБОВО'Й, -а́я, -о́е: **гробово́е молча́ние** *или* **гробова́я тишина́** кулак-мурун кескендей жымжырт; **гробово́й го́лос** колдураган пас үн; **до гробово́й доски́** өлөр-өлгөнчө, көргө киргенче.
ГРОБОВЩИ'К *м.* гроб жасоочу, табыт жасоочу.
ГРОГ *м.* грог (*арак же ромго кант жана ысык суу кошуп жасалган ичкилик*).
ГРОЗА' *ж.* **1.** чагылгандуу жаан; **2.** *перен.* коркунучтуу нерсе, коркунуч туудуруучу.
ГРОЗДЬ *ж.* тал, сабак; **гроздь виногра́да** бир тал жүзүм.
ГРОЗИ'ТЬ *несов. кому* **1.** коркутуу, кекетүү, айбат көрсөтүү, опуза кылуу; **«сениби»** *же* «сага кылбасамбы» деш; **грози́ть па́льцем «сениби»** деп сөөмөйүн силкилдетүү; **2.** (*внушать опасения*) коркунуч туудуруу; **стена́ грози́т обва́лом** дубал кулап кетүү коркунучун туудуруп турат; **3.** (*предстоять*) коркунуч алдында туруу; **ему́ грози́ла ги́бель** ал өлүм коркунучу алдында турду.
ГРОЗИ'ТЬСЯ *несов. разг. см.* **грози́ть.**
ГРО'ЗНО *нареч.* каардуу түрдө, ырайымсыздык менен.
ГРО'ЗНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*жестокий, суровый*) каардуу, ырайымсыз; **2.** (*внушающий страх*) коркунучтуу, айбаттуу; **гро́зная си́ла** коркунучтуу күч; **гро́зный взгляд** каардуу көз караш.
ГРОЗОВО'Й, -а́я, -о́е чагылгандуу; **грозова́я ту́ча** чагылгандуу кара булут.
ГРОМ *м.* **1.** күркүрөө (*күндүн күркүрөөсү*); **гром греми́т** күн күркүрөйт; **послы́шались раска́ты гро́ма** күндүн күркүрөгөнү угулду; **2.** *перен.* катуу добуш, дуу; **гром аплодисме́нтов** катуу кол чабуулар; **гром канона́ды** замбиректердин атылган катуу добуштары; ◇ **пока́ гром не гря́нет** кандайдыр бир кокус окуя болмоюнча; **как гро́мом поражённый** дал болгон баштанып; **мета́ть гро́мы и мо́лнии** буркан-шаркан түшүү; **как гром среди́ я́сного не́ба** капысынан, күтпөгөн жерден чыккан окуя.
ГРОМА'ДА *ж.* заңкайган, эң зор, эң чоң; эбегейсиз чоң; **грома́ды гор** заңкайган тоолор.
ГРОМА'ДИНА *ж. разг.* эң чоң.
ГРОМА'ДНЫЙ, -ая, -ое эң чоң, эң кең, эбегейсиз чоң.
ГРОМИ'ЛА *м.* талоончу (*бандит; талкалап-сындырып алып кетүүчү ууру*).
ГРОМИ'ТЬ *несов. кого-что* кыйратуу; талкалоо; бузуу; таш-талканын чыгаруу.
ГРО'МКИЙ, -ая, -ое **1.** катуу; **гро́мкие кри́ки** катуу кыйкырыктар; **2.** *перен.* (*известный*) атактуу, даңктуу, бардыкка маалым болгон, чуу көтөргөн; чуулгандуу; **гро́мкое и́мя** атактуу ысым; **гро́мкий проце́сс** чуулгандуу процесс (*сот*); ◇ **гро́мкие фра́зы** ооз толтуруп айтылган кургак сөздөр.
ГРО'МКО *нареч.* катуу, кыйкырып; **гро́мко говори́ть** катуу сүйлөө, кыйкырып сүйлөө.
ГРОМКОГОВОРИ'ТЕЛЬ *м. радио* громкоговоритель (*катуу сүйлөгүч*).
ГРОМОВО'Й, -а́я, -о́е **1. гром** 1-*ге т.*; күрүлдөгөн, күңгүрөгөн, күрсүлдөгөн; **громовы́е раска́ты** күндүн күркүрөөлөрү; **2.** *перен.* күркүрөк, күркүрөгөн; **громово́й го́лос** күркүрөгөн үн.
ГРОМОГЛА'СНО *нареч.* баарыга угуза, үнүн катуу чыгарып.
ГРОМОГЛА'СНЫЙ, -ая, -ое баарыга угузулган, үнүн катуу чыгарган; **громогла́сное заявле́ние** баарыга угуза айткан сөз (билдирүү).
ГРОМОЗДИ'ТЬ *несов. что* үймөктөө, үстү-үстүнө үйүү.
ГРОМОЗДИ'ТЬСЯ *несов.* олчоюп үйүлүү, оркоюп үйүлүү (*биринин үстүнө бири*).
ГРОМО'ЗДКИЙ, -ая, -ое эпсиз, далдайган, эби-сыны

www.bizdin.kg

жок, дардайган, колдойгон; **громоздкая мебель** эби-сыны жок мебель.

ГРОМООТВО'Д *м.* громоотвод, чагылган тоскуч (*имараттарды, курулуштарды чагылгандан сактап калуу үчүн жасалган нерсе*).

ГРОМОПОДО'БНЫЙ, -ая, -ое күркүрөгөндөй, күн күркүрөгөн сыяктуу.

ГРОМЫХА'ТЬ *несов. разг.* шалдыроо, шалдыратуу, калдыроо, калдыратуу, күлдүрөө, күлдүрөтүү.

ГРОССМЕ'ЙСТЕР *м. шахм.* гроссмейстер (*шахмат мастеринин жогорку наамы*).

ГРОТ *м.* үңкүр.

ГРОТЕ'СК *м.* гротеск (*адамдын жана башка нерселердин сүрөтүн шылдыңдап-күлкү кылып бузуп жасоо*).

ГРО'ХАТЬ *несов. см.* **грохнуть.**

ГРО'ХАТЬСЯ *несов. см.* **грохнуться.**

ГРО'ХНУТЬ *сов. кого-что, разг.* күрс этүү, тарс этүү, шалдыр этүү, калдыр этүү.

ГРО'ХНУТЬСЯ *сов. разг.* күрс этип түшүү, тарс этип түшүү, шалдыр этип түшүү, калдыр этип түшүү.

ГРО'ХОТ I *м.* (*шум*) күрс-тарс эткен табыш, калдыр эткен табыш.

ГРО'ХОТ II *м. тех.* (*решето*) грохот (*таш, кум калбыры*).

ГРОХОТА'НЬЕ *ср.* күрс-тарс этүү, калдыр-шалдыр этүү.

ГРОХОТА'ТЬ *несов.* күркүрөө, күрс-тарс этүү, калдыр-шалдыр этүү.

ГРОШ *м.* 1. *уст.* (*монета в полкопейки*) жарым тыйын; 2. *чаще мн., разг.* (*ничтожная цена*) эң эле арзан, текейден арзан; **я купил эту вещь за гроши** муну мен текейден да арзан алдым; ◇ **у меня нет с собой ни гроша** *разг.* менин жанымда жарым тыйыным да жок; **гроша ломаного не стоит** *разг.* сокур тыйынга да арзыбайт; **ни в грош не ставить** *разг.* көзгө илбөө; капарга албоо, тыйынча көрбөө; **не иметь ни на грош** *чего-л.* *бир нерсеге* да ээ болбоо, *бир нерсеси* да жок болуу.

ГРОШО'ВЫЙ, -ая, -ое *разг.* өтө, эң аз; эң арзан, текейден арзан; **грошовые расходы** аз гана расход, азыноолок расход.

ГРУБЕ'ТЬ *несов.* одураюу, одолонуу, одоно тартуу, оройлонуу, жоон тартуу, колдуроо; **кожа на руках грубеет** колдун териси одурайып баратат; **его голос грубеет** анын үнү колдурап баратат.

ГРУБИ'ТЬ *несов. кому* тил тийгизүү, орой сөз айтуу.

ГРУБИЯ'Н *м. разг.* орой киши, корс киши.

ГРУБИЯ'НИТЬ *несов. разг.* орой айтуу, орой сүйлөө, тил тийгизүү.

ГРУБИЯ'НКА *женск. р. к* **грубиян.**

ГРУ'БО *нареч.* орой, одоно; ◇ **грубо говоря** жалпы жонунан айтканда.

ГРУ'БОСТЬ *ж.* 1. (*напр. работы*) одурайгандык, одонолук; 2. (*грубое слово, выражение и т.п.*) одонолук, оройлук; **наговорить грубостей** орой сөз айтуу.

ГРУБОШЕ'РСТНЫЙ, -ая, -ое кылчык жүндүү, кылчык жүндөн жасалган; **грубошёрстное сукно** кылчык жүндөн жасалган сукно.

ГРУ'БЫЙ, -ая, -ое 1. (*неучтивый*) одоно, орой; **грубый человек** орой киши; **грубый ответ** орой жооп; 2. (*простой, недостаточно обработанный*) одуракай, дордогой; **грубая кожа** дордогой булгаары; **грубая материя** одуракай кездеме; ◇ **грубая пища** оор тамак; **грубый корм** катуу тоют; **грубый подсчёт** болжолдуу эсеп; **грубая ошибка** одоно ката.

ГРУ'ДА *ж.* үймө, үйүлгөн; **груда фруктов** үйүлгөн жемиштер.

ГРУДИ'НА *ж.* 1. *анат.* төш сөөк; 2. *см.* **грудинка.**

ГРУДИ'НКА *ж.* төш эти.

ГРУДНИ'ЦА *ж. мед.* эмчектин шишип оорушу.

ГРУДНО'Й, -ая, -ое 1. **грудь**-*га т.*; **грудная клетка** көкүрөк клеткасы; 2. эмчектеги; **грудной ребёнок** эмчектеги бала; ◇ **грудная жаба** *мед. жүрөк оорунун бир түрү*; **грудной голос** коңур үн.

ГРУДОБРЮ'ШНЫЙ, -ая, -ое: **грудобрюшная преграда** *анат.* көкүрөк менен курсактын ортосундагы тосмо.

ГРУДЬ *ж.* 1. көкүрөк; **широкая грудь** кең көкүрөк; **дышать всей грудью** терең дем алуу; 2. эмчек; **кормить ребёнка грудью** балага эмчек эмизүү; ◇ **встать грудью на защиту родины** родинаны бардык күч-кубаты менен коргоо.

ГРУ'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **грузить.**

ГРУЖЁННЫЙ, -ая, -ое *см.* **груженный.**

ГРУЖЁНЫЙ, -ая, -ое жүктөлгөн, жүк салынган; **гружёный вагон** жүк салынган вагон.

ГРУЗ *м.* 1. (*тяжесть*) салмак, оордук; 2. (*товар для отправки*) жүк; 3. *перен.* (*бремя*) оордук, кыйындык.

ГРУЗДЬ *м.* груздь (*козу карындын бир түрү*).

ГРУЗИ'ЛО *ср. рыб.* кайырмак же тор сууга чөгүү үчүн байланган салмак.

ГРУЗИ'Н *м.* грузин.

ГРУЗИ'НКА *женск. р. к* **грузин**; грузинка.

ГРУЗИ'НСКИЙ, -ая, -ое **Грузия**-*га*, **грузин**-*ге т.*; **грузинский язык** грузин тили.

ГРУЗИ'НЫ *мн.* грузиндер.

ГРУЗИ'ТЬ *несов. что* жүктөө, жүк салуу.

ГРУЗИ'ТЬСЯ *несов.* жүктөлүү, жүк салынуу.

ГРУ'ЗНО *нареч.* оор салмак менен, эң эле балпайып; **он грузно опустился на стул** стулга ал оор салмак менен отуруп калды.

ГРУ'ЗНЫЙ, -ая, -ое олжогой, колжойгон, оор, семиз; **грузный человек** семиз киши.

ГРУЗОВИ'К *м.* грузовик (*жүк ташуучу автомобиль*).

ГРУЗОВЛАДЕ'ЛЕЦ *м.* жүк ээси.

ГРУЗОВО'Й, -ая, -ое **груз**-*га т.*; **грузовой транспорт** жүк ташуучу транспорт; **грузовой автомобиль** жүк ташуучу автомобиль, грузовой автомобиль.

ГРУЗООБОРО'Т *м. эк.* жүк оборот (*кандайдыр убакыттын ичинде ташылган жүктүн саны*).

ГРУЗООТПРАВИ'ТЕЛЬ *м.* жүк жөнөтүүчү (*ташыла турган жүктү тапшыруучу адам*).

ГРУЗОПОДЪЁМНИК *м.* жүк көтөргүч.

ГРУЗОПОДЪЁМНОСТЬ *ж. тех.* жүк көтөргүчтүк; **грузоподъёмность товарного вагона** товар вагонунун жүк көтөргүчтүгү.

ГРУЗОПОДЪЁМНЫЙ, -ая, -ое жүк көтөргүч; **грузоподъёмный кран** жүк көтөргүч кран.

ГРУЗОПОЛУЧА'ТЕЛЬ *м.* жүк алуучу.

ГРУЗОПОТО'К *м. эк.* катташ жолдор менен жүктөрдүн ташылышы.

ГРУ'ЗЧИК *м.* грузчик (*жүк ташуучу жумушчу*).

ГРУНТ *м.* 1. (*почва*) топурак, жер, грунт (*жердин үстүү кыртышы*); **песчаный грунт** кумдуу кыртыш; **пересадить цветы в грунт** гүлдөрдү идиштен алып жерге отургузуу; 2. (*твёрдое дно*) грунт (*суунун түбүндөгү катуу жер*); **вбивать сваи в грунт** сваяларды грунтка кагуу; 3. *жив.* (*слой краски*) грунт (*боёк менен сүрөт салуулардын алдында кендир кездемеге, жыгачка биринчи жолу шыбалган боёк*).

ГРУНТОВА'ТЬ *несов. что, жив.* грунттоо.

ГРУНТО'ВКА *ж. жив.* грунттоо, грунт жасоо.

ГРУНТОВО'Й, -ая, -ое **грунт**-*ка т.*; **грунтовые воды** жер астындагы суулар; **грунтовая дорога** кара жол.

ГРУ'ППА *ж.* группа, топ; **группа спортсменов** спортсмендердин тобу; **группа селений** селениелер группасы, селениелер тобу.

www.bizdin.kg

ГРУППИРОВА'ТЬ *несов. кого-что* группалоо, топтоо, түркүмдөө.

ГРУППИРОВА'ТЬСЯ *несов.* 1. группалануу, топтолуу, түркүмдөлүү; 2. *страд. к* **группировать.**

ГРУППИРО'ВКА *ж.* 1. (*действие*) группалоо, топтоо, түркүмдөө; 2. (*группа, объединение*) группировка, топ, топтолуу; жаатчылык; **южная группировка войск** аскерлердин түштүк группировкасы.

ГРУППОВО'Д *м.* групповод, топ башы (*группанын, топтун жетекчиси*).

ГРУППОВО'Й, -ая, -ое **группа**-*га т.*; группалык, топтук; **групповые занятия** группа-группа болуп окуу.

ГРУППОВЩИ'НА *ж. неодобр.* групповщина, жаатчылык.

ГРУСТИ'ТЬ *несов.* кайгыруу, капалануу, ич бышуу, муңаюу.

ГРУ'СТНЫЙ, -ая, -ое кайгылуу, капалуу, муңайынкы, муңдуу; **грустный взгляд** кайгылуу көз караш; **грустная музыка** муңдуу музыка.

ГРУСТЬ *ж.* кайгы, капа, кейиш, ич бышуу.

ГРУ'ША *ж.* алмурут (*жемиши жана жыгачы*); **земляная груша** жер алмуруту (*тамыры жемиштүү көп жылдык өсүмдүк*).

ГРУШЕВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое алмурут сыяктуу.

ГРУ'ШЕВЫЙ, -ая, -ое **груша**-*га т.*; **грушевое дерево** алмурут жыгачы; **грушевое варенье** алмуруттан жасалган варенье.

ГРЫ'ЖА *ж. мед.* чурку.

ГРЫ'ЗЛО *ср.* ооздук.

ГРЫЗНЯ' *ж. разг.* 1. (*между животными*) кабышуу, алышуу, талашуу, ыркырашуу; **собаки затеяли грызню** иттер талаша баштады; 2. *перен. разг.* чатакташуу, талашуу, тартышуу, керишүү.

ГРЫЗТЬ *несов.* 1. *что* кемирүү, чагуу, чайноо; **грызть кость** сөөк кемирүү; **я грызу орехи** мен жаңгак чагып жатам; 2. *кого, перен.* (*изводить*) кыйноо, жадатуу, тажатуу; **его грызут сомнения** аны шек кыйнап жатат.

ГРЫ'ЗТЬСЯ *несов.* 1. (*о животных*) кабышуу, алышуу, талашуу, ыркырашуу; 2. *перен. разг.* (*ссориться*) чатакташуу, талашуу, тартышуу, керишүү.

ГРЫЗУ'Н *м. зоол.* кемирүүчү, кемиргич (*мис. тыйын, чычкан, кемчат, суур ж. б.*).

ГРЯДА' *ж.* 1. (*на огороде*) жөөк, чөнөк, жээк (*кырдап чапкан жер*); 2. (*цепь*) тизмек, кырка; **горная гряда** тоо кыркасы.

ГРЯ'ДКА *ж. см.* **гряда** 1.

ГРЯ'ДКОВЫЙ, -ая, -ое **грядка**-*га т.*; **грядковая культура** жээктелип тигилүүчү өсүмдүктөр.

ГРЯДУ'ЩЕЕ *ср.* келечек.

ГРЯДУ'ЩИЙ, -ая, -ее келечек, болочок, келе жаткан; **грядущие века** келечектеги кылымдар; ◇ **на сон грядущий** уктаар алдында, уйку алдында.

ГРЯЗЕВО'Й, -ая, -ое баткактуу; **грязевой вулкан** *геол.* баткактуу (ылайлуу) вулкан; **грязевые ванны** *мед.* баткактуу ванна (*кээ бир ооруну минералдуу баткак менен дарылоо*).

ГРЯЗЕЛЕЧЕ'БНИЦА *ж.* баткак менен дарылоочу мекеме.

ГРЯЗЕЛЕЧЕ'НИЕ *ср.* баткак менен дарылоо.

ГРЯ'ЗИ *мн. см.* **грязь** 4.

ГРЯЗНИ'ТЬ *несов.* 1. *что* булгоо, кирдетүү; 2. *кого-что, перен.* жаман атты кылуу.

ГРЯЗНИ'ТЬСЯ *несов.* булгануу, кирдөө.

ГРЯ'ЗНО 1. *нареч.* кир, булганыч; 2. *безл. в знач. сказ.* баткак, ылай; **на улице грязно** көчө баткак, көчө ылай.

ГРЯ'ЗНЫЙ, -ая, -ое 1. баткак, баткактуу, ылай; **грязная дорога** баткактуу жол; 2. (*запачканный*) кир, кирдеген, булганган; **грязная одежда** кир кийим; **грязные руки** кир кол; 3. *перен.* (*гнусный*) булганыч, жаман, жийиркеничтүү; **грязное дело** булганыч иш, жаман иш; ◇ **грязный цвет** чамбыл түс, чамбыл өң.

ГРЯЗЬ *ж.* 1. баткак, ылай; **непролазная грязь** адам жүрө алгыс баткак; **месить грязь** *разг.* баткактуу жол менен жүрүү; 2. (*нечистота*) кир, ыпылас; **покрыться грязью** кир басуу, кирдөө; 3. *перен.* булганыч, бузукулук, жаман иш кылуучулук; 4. **грязи** *мн. мед.* баткак (*кээ бир ооруларды дарылоодо колдонулуучу балчык*); **принимать грязи** баткак менен дарылануу; ◇ **не ударить лицом в грязь** уятка калбоо, уят болбоо; **забросать грязью** *или* **смешать с грязью** *или* **втоптать в грязь** *кого-л.* бирөөнү жалган жеринен каралоо, бирөөгө жалган жалаа жабуу.

ГРЯ'НУТЬ *однокр.* 1. (*загрохотать*) күркүрөө, жаңыруу; **грянул гром** күн күркүрөдү; **грянула музыка** музыканын үнү жаңырды; 2. *перен.* (*неожиданно разразиться*) күтпөгөн жерден башталып кетүү; **грянула война** согуш күтпөгөн жерден чыгып кетти.

ГУА'НО *ср. нескл. с.-х.* гуано (*деңиз куштарынын кыгы*).

ГУА'ШЬ *ж.* гуашь (1. *тунук эмес акварель боёк*; 2. *ошол боёк менен тартылган сүрөт*).

ГУБА' I *ж.* эрин; **его губа** анын эрди; **верхняя губа** үстүңкү эрин; **нижняя губа** астыңкы эрин; **кусать губы** эрин тиштөө; ◇ **надуть губы** таарынып тултуюу; **заячья губа** *мед.* жырык (*тубаса жырык*); **у него губа не дура** *погов.* ал майлуу жери билет; **у него молоко на губах не обсохло** *погов.* анын эне сүтү оозунан кете элек.

ГУБА' II *ж. геогр.* губа (*СССР дин түндүгүндө деңиз булуңу*); **Онежская губа** Онега губасы.

ГУБА'СТЫЙ, -ая, -ое *разг.* эриндүү, калың эриндүү, калбыгый эриндүү.

ГУБЕРНА'ТОР *м.* губернатор (1. *ист. революцияга чейинки Россияда — губерниянын начальниги*; 2. *Великобританиянын, Франциянын жана башка колониалдык мамлекеттердин колонияларында жогорку кызматта турган кишиси*; 3. *АКШнын штаттарында жогорку административдик шайланма кишиси*).

ГУБЕРНА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **губернатор**-*го т.*

ГУБЕРНА'ТОРСТВО *ср.* губернаторство (*губернатор кызматында болуу*).

ГУБЕ'РНИЯ *ж. ист.* губерния (*революцияга чейинки Россияда жана райондоштурганга чейин СССРде — негизги административдик единица*).

ГУБЕ'РНСКИЙ, -ая, -ое **губерния**-*га т.*; губерниялык; **губернский город** губерниялык шаар.

ГУБИ'ТЕЛЬ *м.* кыруучу, ойрон кылуучу, бузуучу.

ГУБИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кыруучу, ойрон кылуучу, бузуучу, зыяндуу, бүлгүнгө алып баруучу; **губительный климат** саламаттыкка зыяндуу климат; **губительный огонь артиллерии** артиллериянын кыйратуучу аткылашы.

ГУБИ'ТЬ *несов. кого-что* кыруу, ойрон кылуу, жок кылуу; бузуу (*портить*); **саранча губит посевы** чегиртке эгинди ойрон кылат; **губить ребёнка баловством** ашыра эркелетип, баланы бузуу.

ГУ'БКА I *ж.* губка (1. *зоол. сууда жүрүүчү айбандын бир түрү*; 2. *жуунуу үчүн колдонулуучу нерсе*).

ГУ'БКА II *ж. уменьш.-ласк. от* **губа** I эрин.

ГУБНО'Й, -ая, -ое **губа** I-*ге т.*; **губная помада** эринге сүртө турган помада; **губные звуки** *лингв.* эрин менен айтыла турган тыбыштар, эринчидер.

ГУБОШЛЁП *м. разг.* 1. (*с отвислой губой*) балпылдак (*балпылдап сүйлөөчү адам*); 2. (*нерасторопный, неуклюжий человек*) ачык ооз, жүнү бош.

ГУ'БЧАТЫЙ, -ая, -ое губка сыяктуу; **губчатые металлы** губка сыяктуу металлдар.

ГУВЕРНА'НТКА *женск. р. к* **гувернёр**; гувернантка,

www.bizdin.kg

ГУВЕРНЁР *м.* гувернёр (*буржуазиялык жана дворяндык үй-бүлөлөрдө балдарды тарбиялоочу эркек*).

ГУГЕНО'ТЫ *мн.* (*ед.* **гугенóт** *м.*) *ист.* гугеноттор (*16—18 кылымдардагы француз протестанттары*).

ГУ-ГУ': ни гу-гý *разг.* кыңк этпөө, такыр оозачпоо (сүйлөбөө).

ГУДЕ'НИЕ *ср.* дарылдоо, дүрүлдөө, күүлдөө, дырылдоо, кыйкыруу, өкүрүү.

ГУДЕ'ТЬ *несов.* дарылдоо, дүрүлдөө, күүлдөө, кыйкыруу, өкүрүү; **гудóк гудúт** гудок кыйкырат; **вéтер гудúт** шамал күүлдөйт; ◇ **от шýма машúны у меня́ гудúт в ушáх** машинанын күүлдөгөн үнүнөн менин кулагым чуулдап турат.

ГУДО'К *м.* гудок; **гудóк автомобúля** автомобилдин гудогу; **гудóк парохóда** пароходдун гудогу.

ГУДРО'Н *м.* гудрон (*ар түрдүү техникалык керектиктерге жумшалат; мис. жол курулушунда колдонулуучу нефть калдыктарынан чыгарылуучу кара масса*).

ГУДРОНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* гудрондоо, гудрон төшөө; **гудронúровать шоссé** шоссени гудрондоо, шоссеге гудрон төшөө

ГУЖ *м.* (*часть упряжи*) каамыттын кулагы; ◇ **взя́вшись за гуж, не говорú, что не дюж** *посл.* дешпе, дешкенден кийин былжырашпа.

ГУЖЕВО'Й, -áя, -óе унаа (араба же чана) менен ташуучу; **гужевóй трáнспорт** унаа транспорту.

ГУЖО'М *нареч.* унаа менен (*мис. арабада, чанада ж. б.*).

ГУЛ *м.* каңгырак, күңгүрөк; дүңгүр; **гул голосóв** күңгүрөгөн үндөр.

ГУ'ЛКИЙ, -ая, -ое **1.** (*громкий*) күңгүрөгөн, күлдүрөгөн; **гýлкий звук** күңгүрөгөн тыбыш; **2.** (*отражающий звук*) жаңырыктуу, жаңырык туудуруучу.

ГУ'ЛЬДЕН *м.* гульден (*Голландиянын күмүш теңгеси*).

ГУЛЯ'КА *м. разг.* **1.** тамашакөй, оюнкараак; **2.** (*пьяница*) аракеч.

ГУЛЯ'НЬЕ *ср.* сайран, сейил; оюн-тамаша; **нарóдное гуля́нье** элдик оюн-тамаша; элдик сейил.

ГУЛЯ'ТЬ *несов.* **1.** (*совершать прогулку*) сайрандоо, сейилдөө, тамаша кылуу; **2.** *разг.* (*веселиться, кутить*) ырдап-бийлеп, ичкилик ичип, көңүл ачуу; **3.** *разг.* (*быть свободным от работы*) иштебей бекер жүрүү; **гуля́ть без дéла** бекер басып жүрүү.

ГУЛЯ'Ш *м.* гуляш (*кесек тууралган эттен жасалган тамак*).

ГУМАНИ'ЗМ *м.* **1.** *ист.* гуманизм (*Возрождение доорундагы прогрессивдүү кыймыл*); **2.** гуманизм (*коомдук иштеги адамгерчилик*); **социалистúческий гуманúзм** социалисттик гуманизм.

ГУМАНИ'СТ *м.* гуманист (**1.** *ист. Возрождение доорунун прогрессивдүү ишмери;* **2.** *гуманизмдин ишмери, анын талапкери*).

ГУМАНИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **гуманизм**-*ге*, **гуманист**-*ке т.*

ГУМАНИТА'РНЫЙ, -ая, -ое гуманитардык; **гуманитáрные наýки** гуманитардык илимдер.

ГУМА'ННО *нареч.* адамгерчиликтүү, адамгерчилик менен.

ГУМА'ННОСТЬ *ж.* гумандуулук, адамгерчилик, адамды жакшы көрүүчүлүк; **проявля́ть гумáнность** гумандуулук кылуу, адамгерчилик кылуу.

ГУМА'ННЫЙ, -ая, -ое гумандуу, адамгерчиликтүү; **гумáнное отношéние** гумандуу мамиле.

ГУММИАРА'БИК *м.* гуммиарабик (*желимдин бир түрү*).

ГУМНО' *ср.* кырман.

ГУ'МУС *м.* гумус; *см.* **перегнóй.**

ГУНДО'СИТЬ *несов. см.* **гнусáвить.**

ГУНДО'СЫЙ, -ая, -ое *см.* **гнусáвый.**

ГУ'ННЫ *мн.* (*ед.* **гунн** *м.*) гунндар (*4—5 кылымдарда Чыгыштан Европага көчүп өткөн байыркы уруулар*).

ГУ'РИЯ *ж. миф.* хур кызы, ур кызы.

ГУРМА'Н *м.* гурман (*сонун тамакты жакшы көрүүчү жана баалоочу адам*).

ГУРТ *м.* короо мал.

ГУРТОВЩИ'К *м.* гуртовщик (**1.** *бир короо мал айдаган адам;* **2.** *уст. малды үйүр-тобу менен дүң сатуучу адам*).

ГУРТО'М *нареч. разг.* **1.** (*оптом*) дүң; **2.** (*компанией*) баары, бүт, чогуусу менен.

ГУРТОПРА'В *м.* гуртоправ; *см.* **гуртовщúк** 1.

ГУРЬБА' *ж.* дуулдаган, чуулдаган бир топ киши.

ГУСА'К *м.* эркек каз.

ГУСА'Р *м.* гусар (*революцияга чейинки Россияда жана Батышта — жеңил кавалерия бөлүктөрүндө аскер кызматын аткаруучу адам*).

ГУСА'РСКИЙ, -ая, -ое **гусар**-*га т.*; **гусáрский полк** гусарлар полку.

ГУ'СЕНИЦА *ж.* гусеница (**1.** *зоол. көпөлөк курту;* **2.** *тех. трактор, танк сыяктуу оор машинанын дөңгөлөгүнө капталуучу кырдуу жазы чынжыр*).

ГУ'СЕНИЧНЫЙ, -ая, -ое **1. гусеница** 1-*ге т.*; **2.** гусеницалуу, гусеничный; **гýсеничный трáктор** гусеницалуу трактор, гусеничный трактор.

ГУСЁНОК *м.* (*мн.* **гуся́та**) каздын балапаны.

ГУСИ'НЫЙ, -ая, -ое **гусь**-*ка т.*; ◇ **гусúная кóжа** куш териси (*мис. адамдын суукка бүдүрөйгөн териси*); **гусúные лáпки** көздүн кычыгындагы бырыш.

ГУ'СЛИ *только мн.* гусли (*байыркы музыкалык инструмент*).

ГУСЛЯ'Р *м.* гусляр (*гусли ойноочу музыкант*).

ГУСТЕ'ТЬ *несов.* коюулануу, ксюлуу, коймолжун тартуу.

ГУ'СТО *нареч.* коюу, жыш, калың; **пшенúца взошлá гýсто** буудай коюу чыкты; **гýсто замесúть тéсто** камырды катуу жууруу; ◇ **не гýсто** аз, көп эмес.

ГУСТО'Й, -áя, -óе **1.** (*частый*) коюу, жыш, калың; **густáя пшенúца** калың буудай; **густóй лес** калың токой, **у негó густы́е вóлосы** анын чачы коюу; **густóе населéние** жыш отурукташкан калк; **2.** (*не жидкий, плотный*) коюу; **густы́е слúвки** коюу каймак; ◇ **густóй бас** жоон үн, күрүлдаган үн; **густóй цвет** коюу түс.

ГУСТОЛИ'СТВЕННЫЙ, -ая, -ое жыш жалбырактуу.

ГУСТОТА' *ж.* коюулук, калыңдык, көптүк, жыштык; **густотá травы́** чөптүн калыңдыгы; **густотá населéния** калктын көптүгү, калктын жыштыгы.

ГУСЫ'НЯ *ж.* каздын ургаачысы.

ГУСЬ *м.* каз; ◇ **как с гýся водá** *погов.* үстүнө куйса, суу жукпайт; кулагына да илбейт.

ГУСЬКО'М *нареч.* чубап басуу, чубап жүрүү; **идтú гуськóм** чубап басуу.

ГУСЯ'ТИНА *ж.* каз эти.

ГУСЯ'ТНИК *м.* казкана.

ГУТАЛИ'Н *м.* гуталин (*өтүк тазалоочу май*).

ГУТТАПЕ'РЧА *ж.* гуттаперча (*кээ бир тропиктик өсүмдүктөрдүн кургаган ширеси, бул — каучукка окшойт жана техникада колдонулат*).

ГУТТАПЕ'РЧЕВЫЙ, -ая, -ое **гуттаперча**-*га т.*; **гуттапéрчевая трýбка** гуттаперчадан жасалган түтүк.

ГУ'ЩА *ж.* **1.** (*осадок*) тунма (*суюктуктун түбүнө чөккөн тунмасы*); **кофéйная гýща** кофе тунмасы; **2.** (*чаща*) эң коюу жер, чер; **онú забралúсь в гýщу лéса** алар токойдун эң коюу жерине барышты; **в гýще собы́тий** *перен.* окуялардын так борборунда; **в сáмой гýще толпы́** *перен.* топ элдин так ортосунда.

ГЯУ'Р *м. уст.* капыр (*мусулмандардан башка дин дегилер*).

www.bizdin.kg

Д

ДА I *частица* 1. *утверд.* ооба, макул, албетте; **все пришли? — Да** бардыгы келиштиби? — Ооба; **да, конечно** ооба, албетте; **гражданин Иванов? — Да** гражданин Иванов? — Ооба; 2. *вопр.* койчу, кантип эле; **он уехал. — Да? А я не знал** ал кетип калды.— Койчу? Мен аны билгеним да жок; **говорят, приехал его отец. — Да ну?** атасы келген дешет.— Койчу?; **да неужели?** ошондойбу?; 3. (*кстати, вот ещё*) айтмакчы, баса, албетте; **да, я и забыл: у меня есть для тебя письмо** айтмакчы, унутуп калган турбаймынбы: менде сага кат бар эле; **да, хорошее теперь время** ооба, азыр бир сонун кез; **да, ещё одна новость** баса, дагы бир жаңылык бар; 4. *усил.* го, түк, эч, койчу, кантип эле; **да не может быть!** түк андай болууга мүмкүн эмес!, кантип эле ушундай болсун!; **да ну его!** о койчу аныңды!; **да что вы!** адам, коюңузчу!; **это что-нибудь да значит** мына бул бир нерсени билдирет го; **что-нибудь да осталось же** теги бир нерсе калгандыр; **да скажите же!** теги айткылачы!; 5. *усил.* (*а, как же, ведь*) так эле; дал эле; **ты знаешь об этом деле? — Да ведь это я написал о нём в газету** сен бул иш тууралу билесиңби? — Ал тууралу газетага жазган так эле менмин; 6. *усил.* (*а, именно, вот*) акыры, акыр түбү, койбой жатып; **думал, думал да и надумал** ойлоп-ойлоп отуруп, акыры таптым; **смеётся да и только** күлөт эле күлөт; 7. (*пусть*) -сын; **да здравствует Коммунистическая партия Советского Союза!** жашасын Советтер Союзунун Коммунисттик Партиясы!; **да здравствует наша доблестная Советская Армия** жашасын биздин каарман Советтик Армия!; 8. (*как отклик на обращение*) Ия; **Асан! — Да?** Асан! — Ия? (Эмне?, Угуп жатам!).

ДА II *союз* 1. *соед.* жана, менен, да; **он да я** ал жана мен; ал да, мен да; 2. *присоед.* (*ещё, притом*) анын үстүнө, дагы; **шёл я ночью один, да ещё лесом** түн ичинде жалгыз келе жаттым, анын үстүнө токойдун арасы менен; 3. *противит.* (*но*) бирок, бирок да, акыр түбү; **он охотно сделал бы это, да у него нет времени** ал муну жан деп иштээр эле, бирок анын убактысы жок (*колу тийбейт*).

ДАБЫ' *союз уст. см.* **чтобы.**

ДАВА'ТЬ *несов. см.* **дать**; ◇ **давай, давайте** *повел. накл.* канакей, болгула; **давайте я вам помогу** канакей, сизге жардам кылайын; **а он давай бежать** ал болсо, качканга кирди; **а я давай кричать** мен болсо, кыйкыра бердим.

ДАВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **даться**; 2. *страд. к* **давать.**

ДА'ВЕЧА *нареч. разг.* жакында, бая.

ДА'ВЕШНИЙ, -яя, -ее *разг.* жакындагы, жакында эле болгон, баягы.

ДАВИ'ТЬ *несов.* 1. *на кого-что* (*тяжестью*) басуу; **снег давит на крышу** кар үйдүн чатырын басат; 2. *кого-что* (*жать, выжимать, мять*) сыгуу; **давить виноград** жүзүмдү сыгуу; 3. *кого* (*душить*) муунтуп өлтүрүү; **лиса давит кур** түлкү тоокту өлтүрөт; 4. *что* (*стягивать, жать*) кысуу, өтүү; **сапог давит ногу** өтүк бутту кысат; 5. *кого-что, перен.* (*угнетать*) эзүү, кордук көрсөтүү; ◇ **мне давит грудь** менин көкүрөгүм кыстыгып турат.

ДАВИ'ТЬСЯ *несов.* 1. (*чем-л.*) какоо; **давиться костью** сөөккө какоо; 2. *перен.* боору эзилүү, боору катуу; **давиться от смеха** күлкүдөн боор эзилүү; 3. (*глотать торопясь*) бурдугуп жуталбоо.

ДА'ВКА *ж.* кысылыш, сыгылыш, тыгылыш; **у входа в здание образовалась давка** үйдүн эшигинде тыгылыш болду.

ДАВЛЕ'НИЕ *ср.* 1. *физ., тех.* басуу, кысуу; **атмосферное давление** атмосферанын басышы; **давление льдов** муздардын кысышы; **котёл высокого давления** жогорку кысымдуу казан; 2. *физиол.* тебүү, кысуу, басым; **кровяное давление** кандын басымы; 3. *перен.* зордоо, күчтөө, кысым, кысымчылык, кысмак, мажбур кылуу; **оказывать давление** *на кого-л. бирөөгө* кысымчылык көрсөтүү; **под давлением обстоятельств** жагдайдын кысымы менен, аргасыздыктан.

ДАВНЕ'НЬКО *нареч. разг. см.* **давно.**

ДА'ВНИЙ, -яя, -ее байыркы, эзелки, эчакы, илгерки; **с давних пор** эзелден берки.

ДАВНИ'ШНИЙ, -яя, -ее *разг.* байыркы, эзелки, эчакы, мурунку, илгерки; **давнишний приятель** эзелки дос.

ДАВНО' *нареч.* 1. (*много времени тому назад*) эчак, эбак, алда качан, илгери, байыры; **это было давно** бул алда качан болгон эле; **он давно приехал** ал эчак келген; 2. (*в течение долгого времени*) көптөн бери, эчак эле; эчактан бери, далайдан бери; **я давно его не видел** мен аны эчактан бери көрө элекмин; **давно пора уходить** кетээр убакыт эчак эле болгон.

ДАВНОПРОШЕ'ДШИЙ, -ая, -ее байыркы өткөн; **в давнопрошедшие времена** байыркы өткөн чактарда; **давнопрошедшее время** *грам.* байыркы өткөн чак.

ДА'ВНОСТЬ *ж.* 1. эчаккылык, байыркылык, эчак болуп өткөндүк, эскилик, капкачанкылык; **давность событий** окуялардын эчак болуп өткөндүгү; **дело большой давности** капкачанкы иш; 2. *юр.* эскиргендик; **исковая давность** доонун эскиргендиги; **утерять право за давностью** эскиргендик үчүн доолоо укугунан ажыроо; **срок давности** сроктун (мөөнөттүн) эскиргендиги; **давность преступления** кылмыштын изи суугандык (*закондуу мөөнөттүн өтүшү менен, кылмыштуу кишини жазадан куткаруучу укук*).

ДАВНЫ'М-ДАВНО' *нареч.* алда качан, капкачан, эчак эле, эбак эле.

ДАГЕСТА'НСКИЙ, -ая, -ое **Дагестан**-*га т.*; дагыстандык.

дадим, дадите *и т. д. буд. вр. от* **дать.**

дадимся, дадитесь *и т. д. буд. вр. от* **даться.**

ДА'ЖЕ 1. *частица усил.* да, жадаганда, кур дегенде; **я даже представить себе этого не мог** мен муну мындай экен деп ойлогонум да жок; **даже и подумать не могу об этом** бул жөнүндө ойлой да албаймын; **даже теперь** азыр да; **даже если ...** эгер -са ... да; **даже я не знаю** жадагалса менда билбеймин; 2. *в знач. союза разг.* ал турсун; **было очень тепло, даже жарко** абдан жылуу эле, ал турсун, ысык болчу.

ДАКТИЛОЛО'ГИЯ *ж.* дактилология (*дудуктардын жаңдашып сүйлөшкөнү*).

ДАКТИЛОСКО'ПИЯ *ж. юр.* дактилоскопия (*бармактардын баштарындагы наардан адамдарды билүү жолу*).

ДА'КТИЛЬ *м. лит.* дактиль (*басымы биринчи муунга түшкөн үч муундуу стопалардан түзүлгөн ыр*).

ДАЛА'Й-ЛА'МА *м.* далай-лама (*Тибеттин эң жогорку башчысы жана динчилердин эң жогоркусу*).

ДА'ЛЕЕ *нареч.* 1. (*дальше*) алыс, ары, ыраак; **до города не далее километра** шаарга чейин бир километрден алыс эмес; 2. (*затем*) андан кийин, андан соң; **далее мы приступим к изучению вопроса** андан кийин маселени текшерүүгө киришебиз; ◇ **и так далее (и т. д.)** жана башкалар (ж. б.); **не далее чем вчера я его видел** мен аны кечээ эле көрдүм.

ДАЛЁКИЙ, -ая, -ое 1. (*отдалённый расстоянием*) алыс, алыскы, ыраак, ыраакы; **далёкие страны** алыскы өлкөлөр; 2. (*большой протяжением*) узун, алыс, узак; 3. (*отдалённый временем*) эзелки, байыркы, эбакы, далай болгон; **далёкое прошлое** эчак өткөн кез; **далёкое будущее**

www.bizdin.kg

алыскы келечек; 4. *перен.* (*чуждый*) бөлөк, жат, окшошпогон; **они далёкие друг другу люди** алар бир-бирине жат кишилер; 5. *перен.* (*от чего*) келишпеген, жакындабаган, жанашпаган; **его слова далеки от истины** анын сөзү чындыкка жакындабайт; **я далёк от мысли** мен ...деген ойдон алысмын; ◇ **не очень далёкий человек** анчалык акылдуу киши эмес.

ДАЛЕКО' *нареч.* 1. алыс, ыраак, качык; **я живу далеко от вас** мен сизден алыс турамын; 2. тереңдеп; **зайти далеко в лес** токойдун ичине тереңдеп кирүү; 3. далай бар, көп бар; **до Нового года ещё далеко** Жаңы жылга дейре көп бар; ◇ **далеко за полночь** түн ортосунан кийин бир далайда; **ему далеко за сорок** ал кырктан бир далай ашкан; **мне далеко до него** *разг.* ага жеткенче мага далай бар; **он далеко пойдёт** ал далай жерге барат (*көп ийгиликке жетет*); **далеко зайти** өтө кетүү, чектен тыш кетүү, ашырып жиберүү; **далеко не уедешь** *разг.* узабайсың, оңолбойсуң; **далеко не ... ...** айланабы, ... айлансын; **он далеко не талант** ал таланттан айланабы, анын эч таланты жок; **он далеко не так глуп** ал анчалык эле келесоо эмес, ал анчалык эле акылсыз эмес.

ДАЛЬ *ж.* 1. (*далеко видимое пространство*) мейкиндик (*алыстан көрүнүүчү мейкиндик*); 2. *разг.* (*отдалённое место*) ыраак, алыс; **идти в такую даль!** ушунчалык ыраак жерге баруугабы!

ДАЛЬНЕВОСТО'ЧНЫЙ, -ая, -ое **Дальний Восток**-*ко т*; Ыраакы чыгыштык.

ДАЛЬНЕ'ЙШИЙ, -ая, -ее андан аркы, мындан аркы, мындан ары да; **дальнейшее развитие экономики** экономиканын мындан ары да өнүгүшү; **дальнейшие события** мындан аркы окуялар; **отказаться от дальнейших переговоров** мындан аркы сүйлөшүүлөрдөн отказ кылуу; ◇ **в дальнейшем** мындан ары, мындан кийин, келечекте.

ДА'ЛЬНИЙ, -яя, -ее 1. ыраак, алыс; **дальнее плавание** алыска кеме менен жөнөө; **дальнее расстояние** ыраак жер, алыс жер; **поезд дальнего следования** алыска жүрүүчү поезд; 2. (*о родственниках*) кыйыр, алыс, ыраак, бир топ ата өтүшкөн; **дальний родственник** кыйыр тууган; ◇ **без дальних слов** артык баш сөз кылбастан.

ДАЛЬНОБО'ЙНЫЙ, -ая, -ое *воен.* ыраакка тийүүчү, алыска тийүүчү, алыска атуучу; **дальнобойное орудие** алыска тийүүчү замбирек.

ДАЛЬНОВИ'ДНОСТЬ *ж.* кыраакылык (*иштин натыйжасын алдын ала билүү жөндөмдүүлүгү*).

ДАЛЬНОВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое кыраакы (*иштин натыйжасын алдын ала билүүгө жөндөмдүү*); **дальновидный человек** кыраакы киши.

ДАЛЬНОЗО'РКИЙ, -ая, -ое ыраактан жакшы көргүч, алысты жакшы көрө алуучу (*жакындагыны көрө албай, алыстагыны гана көрүүчү, мис. кары киши*).

ДАЛЬНОЗО'РКОСТЬ *ж.* ыраакты көргүчтүк (*жакындагыны көрө албай, ыраактагыны гана көрүү*).

ДАЛЬНОМЕ'Р *м. физ.* дальномер (*алыстыкты ченөөчү прибор*).

ДА'ЛЬНОСТЬ *ж.* ыраактык, алыстык; **дальность расстояния** аралыктын алыстыгы; **дальность полёта снаряда** снаряддын учушунун ыраактыгы; **какова дальность боя твоего ружья?** сенин мылтыгың канчалык жерге тиет?

ДАЛЬТОНИ'ЗМ *м.* дальтонизм (*кээ бир түстөрдү ажырата албоо майыбы*).

ДА'ЛЬШЕ 1. *сравн. ст. от прил.* **далёкий** *и нареч.* **далеко** ыраак, алыс; -дан ары; **я живу дальше вас** мен сизден алыс (ыраак) турам, мен сизден ары турам; 2. *нареч.* (*затем*) андан кийин, анан, андан соң; **дальше что было?** андан кийин эмне болду?; 3. *нареч.* дагы, андан ары; **я дальше не мог слушать** мен андан ары уга албадым; **пишите дальше** андан ары жазыңыз; ◇ **дальше!** (*продолжайте*) анан, дагы айта бериңиз!

дам, дашь *и т. д. буд. вр. от* **дать.**

ДА'МА *ж.* 1. дама (*аял; эрге чыккан аял*); 2. (*в танцах*) дама (*эркек менен кошо бийлеген аял*); 3. (*в картах*) матке; **пиковая дама** карганын маткеси.

ДА'МБА *ж.* дамба (*ташкынды, селди токтотуу үчүн же көлмө токтотуу үчүн узата кырдалган жээк*).

ДА'МКА *ж.* (*в шашках*) дамке.

ДАМО'КЛОВ: дамоклов меч Дамоклдун кылычы (1. *миф. биздин замандан төрт кылым илгери залим Сиракуздук Дионисий той убагында, дүйнө жыргалынын жалгандыгын билдирүү үчүн, Дамокл дегендин төбөсүнө, кылга байлап, кылыч асып коюп, жүрөгүнүн сары суусун алган*; 2. *перен. дайыма жүрөккө түпөйүл болгон коркунуч; жүрөктүн сары суусун алуу*).

ДА'МСКИЙ, -ая, -ое **дама** 1-*ге т*; **дамский портной** аял кийимин тигүүчү тигимчи; **дамская обувь** аялдын бут кийими; ◇ **дамские пальчики** (*сорт винограда*) кусейни (*жүзүмдүн бир сорту*).

ДА'ННИК *м. ист.* алым төлөөчү киши, алман берүүчү, чыгым төлөөчү.

ДА'ННЫЕ *мн.* 1. (*сведения*) маалыматтар; **цифровые данные** цифралуу маалыматтар; **по неполным данным** толук эмес маалыматтарга караганда; 2. (*основания*) белги; **хорошие голосовые данные** үндүн жакшылыгы, үн жагы жакшы.

ДА'ННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **дать;** 2. *прил.* (*этот, настоящий*) азыркы, мына ушул; **в данный момент** азыркы учурда; **в данном случае** мына бул иште; **при данных условиях** ушул эле шарттарда; 3. *прил. мат.* белгилүү; **данная величина** белгилүү чоңдук.

ДАНЬ *ж. ист.* алым, алман; **взимать дань** алым алуу; ◇ **отдать дань** кадырына жетүү, баалай билүү; **дань уважения** сый көрсөтүү, урмат көрсөтүү.

ДАР *м.* 1. (*подарок*) сый, сыйлык, тартуу; **принести** *что-л.* **в дар** сыйлыкка *бир нерсе* алып келүү; 2. (*способность*) ийкем, жөндөм.

ДАРВИНИ'ЗМ *м.* дарвинизм (*табигый тандалуу жолу менен айбандардын жана өсүмдүктөрдүн түрлөрүнүн чыгышы жана өрчүшү жөнүндөгү окуу*).

ДАРВИНИ'СТ *м.* дарвинист (*дарвинизмди жолдоочу, дарвинизмди илгерилетүүчү*).

ДАРЁНЫЙ, -ая, -ое *разг.* сыйга берилген, сыйлап берилген, белек кылып берилген; ◇ **дарёному коню в зубы не смотрят** *посл.* сыйга берген аттын тишин ачпа.

ДАРИ'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* сыйлоо, сыйлап берүү, белек кылып берүү; 2. *кого чем, перен.* (*удостаивать*) кадырдоо, сыйлоо; **дарить вниманием** сыйлап ыкылас коюу, жакшылап кадырдоо.

ДАРМОЕ'Д *м. разг.* арам тамак, жатып ичер.

ДАРМОЕ'ДКА *женск. р. к* **дармоед.**

ДАРМОЕ'ДСТВО *ср. разг.* арам тамактык, жатып ичүү.

ДАРОВА'НИЕ *ср.* талант, зээн, жөндөмдүүлүк.

ДАРОВА'ТЬ *сов. и несов. что, уст.* сыйлоо, сыйга берүү, белек кылып берүү; ◇ **даровать свободу** боштондук берүү, куткаруу; **даровать жизнь** жанын куткаруу, аман коюу.

ДАРОВИ'ТОСТЬ *ж.* таланттуулук, зээндүүлүк, жөндөмдүүлүк.

ДАРОВИ'ТЫЙ, -ая, -ое таланттуу, зээндүү, жөндөмдүү, кунттуу, шыгы бар.

ДАРОВО'Й, -ая, -ое бекер, пулсуз; **даровой билет** бекер билет.

ДАРОВЩИ'НКА *ж.*: **на даровщинку** *разг.* бирөөнүн жонунан, бекер.

ДА'РОМ *нареч.* 1. (*бесплатно*) бекер, пулсуз; **получить даром** бекер алуу, пулсуз алуу; **и даром не нужно** бекерге да кереги жок; 2. (*дёшево*) арзан; **я это купил совершенно даром** мен муну өтө эле арзан сатып алдым; 3. (*бесполезно, напрасно*) бекер, бошко, куру бекер, текке; **не**

www.bizdin.kg

день пропа́л да́ром күн текке өтүп кетти; ◇ **это да́ром не пройдёт** мунун азабын бир тартат; **да́ром что ...** *разг.* ... болгону менен да ...; **да́ром что мал, а хитёр как лиса́** кичинекей болгону менен да, түлкүдөй куу.

ДА'РСТВЕННЫЙ, -ая, -ое: **да́рственная за́пись** *юр.* сыйлык кат (*козголбос мүлктү бирөөгө сый кылып берилгенде жазылуучу документ*).

ДА'ТА *ж.* дата (*бир окуянын анык убактысы*); **поста́вить да́ту** датасын коюу; **истори́ческие да́ты** тарыхый даталар.

ДА'ТЕЛЬНЫЙ: да́тельный падёж *грам.* барыш жөндөмө.

ДАТИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **дати́ровать;** 2. *прил.* (*имеющий дату*) датасы коюлган, даталанган, датасы бар; **дати́рованный докуме́нт** датасы коюлган документ.

ДАТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* даталоо, датасын коюу (*убактысын көрсөтүү*); **дати́ровать сего́дняшним число́м** бүгүнкү число менен даталоо; **дати́ровать собы́тия** окуяны даталоо.

ДА'ТСКИЙ, -ая, -ое **Дания**-*га*, **датчанин**-*ге т.*; даниялык; **да́тский язы́к** даниялыктардын тили.

ДАТЧА'НЕ *мн.* даниялыктар, датчаниндер.

ДАТЧА'НИН *м.* даниялык, датчанин.

ДАТЧА'НКА *женск. р. к* **датча́нин;** датчанка.

ДАТЬ *сов. кого-что кому-чему, в разн. знач.* берүү; **дать кни́гу** китепти берүү; **дать взаймы́** карыз берүү; **дать лека́рство** дары берүү; **дать телегра́мму** телеграмма берүү; ◇ **дать доро́гу** жол берүү; **дать согла́сие** макулдугун берүү; **дать по́вод** жол берүү, себеп болуу, шылтоо болуу; **дать сло́во** сөз берүү; **дать тре́щину** жарылып кетүү, жарык чыгуу; **дать сраже́ние** согушуу, беттешүү; **дать поня́ть** учун чыгаруу, учун чыгарып билдирүү; **дать залп** залп берүү, жапырт атуу; **дать течь** тешилип суу кирүү, ага турган жарык чыгаруу; **не дать в оби́ду** кор кылбоо; **дать зада́ние** тапшырма берүү; **дать кля́тву** ант берүү; **дать ход де́лу** ишке жол берүү; **дать свет** жарык берүү, жарык кылуу; **дать прика́з** буйрук берүү; **ни дать ни взять** *разг.* так эле өзүндөй, так эле өзү; **дай, да́й-ка** *повел. накл. в знач. частицы* кана, канакей, кел; **дай посмотрю́** канакей, көрөйүнчү; **да́й-ка слета́ю в Москву́** Москвага учуп барып келейинчи; **да́йте, да́йте-ка** *повел. накл. в знач. частицы* кана-кана.

ДА'ТЬСЯ *сов. кому* 1. *чаще с отриц.* (*поддаться*) берилүү; **не да́ться в обма́н** алдоого берилбөө, алдатпоо; 2. (*легко усвоиться*) оңой билинүү, оңой өздөштүрүлүү; ◇ **дала́сь тебе́ э́та кни́га!** дарт эле ошол китепте калдыбы!

ДА'ЧА I *ж.* 1. *юр.*: **да́ча показа́ний** показаниелер берүү; 2. (*порция*) бир жолку (*жем, чөп*); **да́ча овса́** бир жемдик сулу.

ДА'ЧА II *ж.* дача (*шаар адамдарынын калаанын сыртындагы жайында дем ала турган үйү*).

ДА'ЧНИК *м.* дачада туруучу, дачага келүүчү.

ДА'ЧНИЦА *женск. р. к* **да́чник.**

ДА'ЧНЫЙ, -ая, -ое **дача** II-*ге т.*; **да́чный по́езд** дача поезди.

дашь *буд. вр. от* **дать.**

да́шься *буд. вр. от* **да́ться.**

даю́, даёшь *и т. д. наст. вр. от* **дава́ть.**

ДВА *числ. м., ср.* эки; ◇ **в двух слова́х** эки ооз сөз менен (*айтканда*); **в двух шага́х** эки эле кадам жерде (*жакын эле*); **в два счёта** *разг.* көз ачып-жумганча, ары бери эле, бат эле.

ДВАДЦАТИЛЕ'ТИЕ *ср.* 1. (*срок*) жыйырма жыл, жыйырма жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) жыйырма жылдык.

ДВАДЦАТИЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее 1. (*о сроке*) жыйырма жылдык; **двадцатиле́тний юбиле́й** жыйырма жылдык юбилей; 2. (*о возрасте*) жыйырма жашар, жыйырма жаштагы, жыйырмадагы; **двадцатиле́тний ю́ноша** жыйырма жаштагы жигит

ДВАДЦАТИПЯТИЛЕ'ТИЕ *ср.* 1. (*срок*) жыйырма беш жыл, жыйырма беш жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) жыйырма беш жылдык.

ДВАДЦАТИПЯТИЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее 1. (*о сроке*) жыйырма беш жылдык; 2. (*о возрасте*) жыйырма беш жашар, жыйырма беш жаштагы, жыйырма бештеги.

ДВАДЦА'ТЫЙ, -ая, -ое *числ.* жыйырманчы; **двадца́тый но́мер** жыйырманчы номер; **двадца́тая до́ля** жыйырмадан бир бөлүгү; **двадца́тые го́ды** жыйырманчы жылдар.

ДВА'ДЦАТЬ *числ.* жыйырма; **два́дцать оди́н** жыйырма бир.

ДВА'ЖДЫ *нареч.* эки жолу, эки мертебе, эки ирет, эки жерде; **я два́жды был у него́** мен аныкында эки жолу болдум; **два́жды два — четы́ре** эки жерде эки — төрт.

ДВЕ *числ. ж. см.* **два.**

ДВЕНАДЦАТИЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее (*о возрасте*) он эки жашар, он эки жаштагы, он экидеги.

ДВЕНАДЦАТИПЕ'РСТНЫЙ, -ая, -ое: **двенадцатипе́рстная кишка́** *анат.* он эки эли ичеги, мөөн.

ДВЕНА'ДЦАТЫЙ, -ая, -ое *числ.* он экинчи.

ДВЕНА'ДЦАТЬ *числ.* он эки.

ДВЕ'РКА *ж. разг. см.* **две́рца.**

ДВЕРНО'Й, -а́я, -о́е **дверь**-*ге т.*; **дверна́я ру́чка** эшик туткасы.

ДВЕ'РЦА *ж.* эшикче, каалгача, кичинекей эшик; **две́рцы автомоби́ля** автомобилдин эшикчелери.

ДВЕРЬ *ж.* эшик, каалга; **входна́я дверь** кире турган эшик; **стоя́ть в дверя́х** эшиктин алдында туруу (*босогодо туруу*); ◇ **показа́ть на дверь** *разг.* кууп чыгуу; **при закры́тых дверя́х** жашырын, элден жашырын, бөтөн киши жок жерде.

ДВЕ'СТИ *числ.* эки жүз.

ДВИ'ГАТЕЛЬ *м.* 1. *тех.* кыймылдаткыч; **дви́гатель вну́треннего сгора́ния** ичинен күймө кыймылдаткыч; 2. *перен.* илгерилетүүчү, сүрөөчү; **дви́гатель прогре́сса** прогрессти илгерилетүүчү.

ДВИ'ГАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кыймылдаткыч; **дви́гательный нерв** *анат.* кыймылдаткыч нерв.

ДВИ'ГАТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*перемещать*) жылдыруу, ордунан козгоо; **дви́гать ме́бель** мебелди жылдыруу; 2. *чем* (*шевелить*) кыймылдатуу, кыбыратуу; **дви́гать па́льцами** бармактарын кыбыратуу; 3. *кого-что* (*направлять*) баштоо, жиберүү, жөнөтүү; **дви́гать войска́ к побере́жью** аскерди жээкти көздөй жөнөтүү; 4. *что, перен.* (*содействовать развитию*) илгерилетүү; **дви́гать нау́ку** илимди илгерилетүү; 5. *что* (*приводить в движение*) жүргүзүү; **пружи́на дви́жет часово́й механи́зм** пружина сааттын механизмин жүргүзөт; 6. *кем, перен.* (*побуждать*) козгоо, көкүтүү.

ДВИ'ГАТЬСЯ *несов.* 1. (*находиться в движении*) жүрүү, козголуу, айлануу, жылуу; **дви́гаться вперёд** илгери жылуу (жүрүү); **дви́гаться гига́нтскими шага́ми** гигант адым менен илгерилөө (алга жылуу); **земля́ дви́жется вокру́г со́лнца** жер күндү айланып жүрөт; 2. (*отправляться*) чыгуу, жөнөө, козголуу; 3. (*шевелиться*) кыймылдоо, козголуу; былк этүү; **не дви́гайся!** былк этпе!

ДВИЖЕ'НИЕ *ср.* 1. аракет, жүрүү, кыймыл; **движе́ние руки́** колдун аракети; **движе́ние плане́т** планеталардын жүрүшү; **лежа́ть без движе́ния** кыймылсыз жатуу; **привести́ в движе́ние** кыймылга келтирүү; 2. (*общественное*) кыймыл; **революцио́нное движе́ние** революциялык кыймыл; **рабо́чее движе́ние** жумушчулар кыймылы; **национа́льно-освободи́тельное движе́ние** улуттук-боштондукка чыгуу кыймылы; **ма́ссовое движе́ние сторо́нников ми́ра** тынчтыкты жактоочулардын массалык кыймылы; 3. (*езда, ходьба*) жүрүү; **трамва́йное движе́ние** трамвайлардын жүрүшү; **пра́вила у́личного движе́ния** көчөдө жүрүү эрежелери;

www.bizdin.kg

◇ **слу́жба движе́ния** *ж.-д.* жүргүзүү кызматы (*поезддердин жүрүшүн жөнгө салып турууучу темир жол башкармасынын бир бөлүмү*); **во́льные движе́ния** *спорт.* эркин кыймылдар (*гимнастиканын спорт шаймансыз иштелген упражнениелери*).

ДВИ'ЖИМОСТЬ *ж. юр.* козголмо мүлк, козголмо буюм.

ДВИ'ЖИМЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **дви́гать; 2.** *прил. юр.* козголмо, козголуучу; **дви́жимое иму́щество** козголмо мүлк.

ДВИ'ЖУЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **дви́гать; 2.** *прил.* козголтуучу, жүргүзүүчү, кыймылдатуучу, кыймылдаткыч, козголткуч, аракетке келтирүүчү; **дви́жущие си́лы револю́ции** революциянын кыймылдаткыч күчтөрү.

ДВИ'НУТЬ *сов. см.* **дви́гать** 1, 2, 3, 4.

ДВИ'НУТЬСЯ *сов. см.* **дви́гаться; дви́нуться в путь** жолго чыгуу; **дви́нуться в похо́д** походго чыгуу (*жөнөө*); **он не дви́нулся с ме́ста** ал ордунан жылган жок, ал ордунан козголгон жок.

ДВО'Е *числ.* экөө, эки; **дво́е су́ток** эки сутка; **дво́е дете́й** эки бала; **их бы́ло дво́е** алар экөө болчу; **вы дво́е** экөөңөр; ◇ **на свои́х (на) двои́х** *разг. шутл.* кош аяктап (*жөө*).

ДВОЕВЛА'СТИЕ *ср.* кош бийлик (*бир мезгилдин ичинде эки бийликтин катар жашап турушу*).

ДВОЕДУ'ШИЕ *ср.* эки жүздүүлүк, эки беттүүлүк, өң карамалык, жойпулук.

ДВОЕДУ'ШНИЧАТЬ *несов.* эки жүздүүлүк (беттүүлүк) кылуу, өң карамалык кылуу.

ДВОЕДУ'ШНЫЙ, -ая, -ое эки жүздүү, эки беттүү, өң карама, жойпу.

ДВОЕЖЕ'НЕЦ *м.* эки катындуу, эки аялдуу, эки аял алган.

ДВОЕЖЁНСТВО *ср.* эки катындуулук, эки катыны бардык, эки аялы бардык.

ДВОЕТО'ЧИЕ *ср. грам.* кош чекит.

ДВОИ'ТЬСЯ *несов. чаще безл.* кош көрүнүү, эки болуп көрүнүү; **у него́ двои́тся в глаза́х** анын көзүнө кош көрүнөт (*бир нерсе*).

ДВО'ЙКА *ж.* **1.** (*цифра*) экилик (*эки деген цифра*); **2.** (*оценка, отметка*) эки, экилик (*эки деген отметка, баа; канааттандырардык эмес деген маанидеги отметка*); **он получи́л дво́йку** ал эки алды (*эки деген баа алды*); **3.** (*карта*) экилик; **дво́йка треф** экилик чытыр; **4.** *спорт.* (*лодка*) эки кишилик кайык.

ДВОЙНИ'К *м.* эки окшош кишинин бири.

ДВОЙНО'Й, -а́я, -о́е **1.** (*вдвое больше*) эки эсе, кош кабат, эки жолу; **двойно́й расхо́д** эки эсе расход; **2.** (*состоящий из двух однородных частей*) эки кабат, эки кат; **двойны́е ра́мы** эки кабат рама; **двойно́е дно** кош кабат (эки кабат) түп; **3.** (*двоякий*) эки ача, эки жактуу; **двойно́е значе́ние** эки ача маани; ◇ **двойна́я бухгалте́рия** кош бухгалтерия; **вести́ двойну́ю игру́** эки жүздүүлүк кылуу.

ДВО'ЙНЯ *ж.* эгиз; **она́ родила́ дво́йню** ал эгиз төрөдү.

ДВО'ЙСТВЕННОСТЬ *ж.* **1.** оомалык, оопайлык; **дво́йственность хара́ктера** мүнөздүн оомалыгы; **2.** (*двуличие*) эки жүздүүлүк, эки беттүүлүк.

ДВО'ЙСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** оома, оопай; **дво́йственное реше́ние** эки ача чечим; **2.** (*двуличный*) эки жүздүү, эки беттүү; ◇ **дво́йственное число́** *грам.* жуп сан (*эки зат жөнүндө билдирүүчү грамматикалык форма*).

ДВОР *м.* **1.** короо; **2.** (*крестьянское хозяйство*) түтүн, үй; **в колхо́зе сто дворо́в** колхоздо жүз түтүн бар; **3.** (*царский*) падыша сарайында иштөөчү кишилер; **быть при дворе́** падыша сарайында болуу; ◇ **на дворе́** (*на улице*) тышта, талаада; көчөдө; **весна́ на дворе́** тышта жаз болуп калды; **на дворе́ моро́з** тышта суук болуп турат; **ско́тный двор** малкана, мал короо; **постоя́лый двор** кербен сарай; **прийти́сь не ко двору́** ылайыгы келбей калуу; **ни кола́ ни двора́** *погов.* ичээр ашы жок, үрөөр ити жок.

ДВОРЕ'Ц *м.* **1.** дворец (*сарай*); **Дворе́ц труда́** Эмгек двореци; **Дворе́ц Сове́тов** Советтер двореци; **Дворе́ц культу́ры** Маданият двореци; **Дворе́ц пионе́ров** Пионерлер двореци; **2.** кан сарай, ордо.

ДВОРЕ'ЦКИЙ *м. уст.* дворецкий (*бариндин чарбасын башкаруучу киши*).

ДВО'РНИК *м.* дворник.

ДВО'РНЯ *ж. собир. ист.* помещиктин үй кызматчылары (*талаада иштөөчү дыйкандардан башка*).

ДВОРНЯ'ГА *ж. см.* **дворня́жка.**

ДВОРНЯ'ЖКА *ж. разг.* жөнөкөй ит (*тайган эмес, машке эмес*).

ДВОРО'ВЫЙ, -ая, -ое **1.** **двор** 1, 2-*ге т.*; **дворо́вые постро́йки** короо курулуштары; **2.** *ист.*: **дворо́вые лю́ди** помещиктин үй кызматын иштөөчү крепостной дыйкандар; **3.** *в знач. сущ. м., ж. ист.* крепостной дыйкан; **музыка́нты из дворо́вых** крепостнойлордон чыккан музыканттар.

ДВОРЦО'ВЫЙ, -ая, -ое **дворец**-*ге т*; ◇ **дворцо́вый переворо́т** кан сарайлык төңкөрүш, ордо төңкөрүшү.

ДВОРЯНИ'Н *м.* дворян, дворянин.

ДВОРЯ'НКА *женск. р. к* **дворяни́н;** дворянка.

ДВОРЯ'НСКИЙ, -ая, -ое **дворянин**-*ге т.*; дворяндык; **дворя́нское сосло́вие** дворяндар сословиеси (*тургуму*).

ДВОРЯ'НСТВО *ср. собир.* дворянство, дворяндар.

ДВОЮ'РОДНЫЙ, -ая, -ое аталары *же* энелери бир tууган; **двою́родный брат** аталары *же* энелери бир tууган ага *же* ини.

ДВОЯ'КИЙ, -ая, -ое эки ача, эки жактуу, эки формада тең мүмкүн болуучу; **двоя́кое значе́ние** эки ача маани; **двоя́кая по́льза** эки жактуу пайда.

ДВОЯ'КО *нареч.* эки жол менен, эки түрдүү; **э́ту зада́чу мо́жно реши́ть двоя́ко** бул маселени эки жол менен чыгарууга болот.

ДВОЯКОВО'ГНУТЫЙ, -ая, -ое *физ.* кош кабырыңкы, кош чуңкур (*эки жагы тең чуңкур*); **двояковогнутое стекло́** кош кабырыңкы айнек.

ДВОЯКОВЫ'ПУКЛЫЙ, -ая, -ое *физ.* кош томпок (*эки жагы тең томпок*); **двояковы́пуклое стекло́** кош томпок айнек.

ДВУ= *татаал сөздөрдүн «эки» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү,* *мис.* **двугра́нный** эки кырдуу.

ДВУБО'РТНЫЙ, -ая, -ое эки жакка кымтылама; **двубо́ртное пальто́** эки жакка тең кымтылама пальто.

ДВУВАЛЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое *хим.* эки валенттүү.

ДВУГЛА'ВЫЙ, -ая, -ое эки баштуу (*мис. жомоктогу эки баштуу жылан*).

ДВУГЛА'СНЫЙ *м. лингв.* эки үндүү (*бир муунда эки үндүүнүн айкалышы; дифтонг*).

ДВУГО'РБЫЙ, -ая, -ое эки өркөчтүү, кош өркөчтүү; **двуго́рбый верблю́д** эки өркөчтүү төө.

ДВУГРА'ННЫЙ, -ая, -ое эки кырдуу; **двугра́нный у́гол** эки кырдуу бурч.

ДВУГРИ'ВЕННЫЙ *м. разг.* жыйырма тыйындык күмүш, жыйырма тыйын акча.

ДВУДО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *бот.* эки үлүштүү (*эки бөлүнмө урук, дан*); **двудо́льные расте́ния** эки үлүштүү өсүмдүктөр.

ДВУДО'МНЫЕ *мн.* (*ед* **двудо́мное** *ср.*) *бот.* эки үйлүү (*эркек жана ургаачы гүлдүн эки башка болушу*).

ДВУЖИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *разг.* **1.** (*выносливый*) чыдамкай, тарамыштай, таштын уюлундай (*киши*); **2.** *эл.* эки сымдуу; **двужи́льный про́вод** эки сымдуу провод.

ДВУЗНА'ЧНЫЙ, -ая, -ое: **двузна́чное число́** *мат.* эки орундуу сан.

ДВУКО'ЛКА *ж.* эки дөңгөлөктүү араба.

ДВУКОПЫ'ТНЫЕ *мн.* (*ед.* **двукопы́тное** *ср.*) *зоол.* ача туяктуулар (кепшөөчүлөр).

ДВУКРА'ТНЫЙ, -ая, -ое эки эсе, эки мертебе; **в двукра́тном разме́ре** эки эсе өлчөмдө.

www.bizdin.kg

ДВУКРЫ'ЛЫЕ *мн.* (*ед.* **двукры́лое** *ср.*) *зоол.* эки канаттуулар (*мис. чымын, чиркей ж. б.*).

ДВУЛИ'ЧИЕ *ср.* эки жүздүүлүк, эки беттүүлүк, жойпулук, арам ойлуулук, арам ниеттүүлүк.

ДВУЛИ'ЧНОСТЬ *ж. см.* **двули́чие.**

ДВУЛИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое эки жүздүү, эки беттүү, жойпу, жаман ойлуу.

двум *дат. п. от* **два, две.**

двумста́м *дат. п. от* **две́сти.**

двумя́ *твор. п. от* **два, две.**

двумяста́ми *твор. п. от* **две́сти.**

ДВУНО'ГИЙ, -ая, -ое эки аяктуу, эки буттуу.

ДВУО'КИСЬ *ж. хим.* кош кычкыл.

ДВУПА'ЛУБНЫЙ, -ая, -ое эки палубалуу; **двупа́лубное су́дно** эки палубалуу судно (кеме).

ДВУПО'ЛЫЙ, -ая, -ое эки жыныстуу (1. *биол. эркектик, ургаачылык белгиси бирге жаныбар*; 2. *бот. бир гүлдө желиги да, аталыгы да бар өсүмдүк*).

ДВУПО'ЛЬЕ *ср. с.-х.* эки талаалуу (*ар жылы жердин жарымына эгин эгет да, жарымына эгин экпей, тоңдурма айдап коёт*).

ДВУПО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **двуполье**-*ге т.*

ДВУРО'ГИЙ, -ая, -ое эки мүйүздүү, кош мүйүздүү.

ДВУРУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое эки туткалуу; **двуру́чная пила́** эки туткалуу араа.

ДВУРУ'ШНИК *м. презр.* эки жүздүү.

ДВУРУ'ШНИЧАТЬ *несов. презр.* эки жүздүүлүк кылуу.

ДВУРУ'ШНИЧЕСТВО *ср. презр.* эки жүздүүлүк.

ДВУСВЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое: **двусве́тный зал** эки катар же бетме-бет терезелүү зал (*бир терезенин үстүнө экинчи терезе орнотулган же эки жагынан тең жарык кылынган зал*).

ДВУСЕМЕНОДО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *бот.* эки үлүштүү (*уругу, даны экиге бөлүнмө*).

ДВУСКА'ТНЫЙ, -ая, -ое чатыр сыяктуу, эки жакка жантайма; **двуска́тная кры́ша** балык жон чатыр (*үйдүн төбөсү*).

ДВУСЛО'ЖНЫЙ, -ая, -ое *лингв.* эки муундуу; **двусло́жное сло́во** эки муундуу сөз.

ДВУСМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое эки сменалуу, эки алмашмалуу; **двусме́нная рабо́та** эки сменалуу жумуш.

ДВУСМЫ'СЛЕННО *нареч.* 1. (*напр. ответить*) эки учтуу кылып; 2. арамза, анткор, бура сүйлөп; **усмехну́ться двусмы́сленно** анткор күлүп коюу.

ДВУСМЫ'СЛЕННОСТЬ *ж.* 1. эки учтуулук, эки маанинин чети чыгып тургандык; 2. (*двусмысленное выражение*) бура сүйлөгөндүк.

ДВУСМЫ'СЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*двойственный, уклончивый*) эки учтуу, эки маанинин четин чыгара турган; **двусмы́сленный разгово́р** эки маанинин четин чыгарган сөз, эки учтуу сөз; 2. (*нескромный*) бура сүйлөгөн.

ДВУСМЫ'СЛИЦА *ж. разг.* эки учтуу сөз.

ДВУСПА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **двуспа́льная крова́ть** эки кишилик керебет.

ДВУСТВО'ЛКА *ж. разг.* кош ооз, коштук (*мылтык*).

ДВУСТВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое кош ооз; **двуство́льное ружьё** кош ооз мылтык, коштук.

ДВУСТВО'РЧАТЫЙ, -ая, -ое экиге ачылма; **двуство́рчатая дверь** экиге ачылма эшик (каалга); ◇ **двуство́рчатый кла́пан** *анат.* экиге ачылма клапан (*жүрөктүн сол жак капчыгында*).

ДВУСТИ'ШИЕ *ср. лит.* эки сабак ыр, эки сап ыр, эки жол ыр (*маани жагынан байланыштуу эки жол ыр*).

ДВУСТО'ПНЫЙ, -ая, -ое *лит.* эки стопалуу (*ыр*).

ДВУСТОРО'ННИЙ, -яя, -ее 1. эки бети бирдей, ичи-сырты бирдей, ичи-сырты өңдөш; **двусторо́ннее сукно́** ичи-сырты бирдей сукно; 2. (*обоюдный*) эки жактуу (*эки жагы тең милдеттүү*); **двусторо́ннее соглаше́ние** эки жактуу келишим.

ДВУТАВРО'ВЫЙ, -ая, -ое *тех.* эки жагы тең кырдуу; **двутавро́вое желе́зо** эки жагы тең кырдуу темир («Н» *тамгасына окшогон фасону бар узун темир*).

ДВУУГЛЕКИ'СЛЫЙ, -ая, -ое: **двууглеки́слый на́трий** *хим.* кош көмүрдүү кычкыл натрий.

двух *род., вин., предл. п. от* **два, две.**

ДВУХ= *см.* **дву**=.

ДВУХВЕСЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое эки калактуу, эки калагы бар (*кайык*).

ДВУХГОДИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое эки жылдык; **двухгоди́чные ку́рсы** эки жылдык курс.

ДВУХГОДОВА'ЛЫЙ, -ая, -ое эки жашар, эки жаштагы, экидеги; **двухгодова́лый ребёнок** эки жашар бала.

ДВУХДНЕ'ВНЫЙ, -ая, -ое эки күндүк; **двухдне́вный срок** эки күндүк срок (мөөнөт).

ДВУХДЮЙМО'ВКА *ж.* эки дюймдук тактай (*калыңдыгы эки дюйм тактай*).

ДВУХКОЛЕ'ЙКА *ж. ж.-д.* эки колеялуу темир жол.

ДВУХКОЛЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое *ж.-д.* эки колеялуу; **двухколе́йная желе́зная доро́га** эки колеялуу темир жол.

ДВУХКОЛЁСНЫЙ, -ая, -ое эки дөңгөлөктүү; **двухколёсная пово́зка** эки дөңгөлөктүү араба.

ДВУХЛЕМЕ'ШНЫЙ, -ая, -ое *с.-х.* эки тиштүү; **двухлеме́шный плуг** эки тиштүү соко.

ДВУХЛЕ'ТИЕ *ср.* 1. (*срок*) эки жыл, эки жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) эки жылдык.

ДВУХЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее 1. (*о сроке*) эки жылдык; **двухле́тний труд** эки жылдык эмгек; 2. (*о возрасте*) эки жашар, эки жаштагы; **двухле́тний ребёнок** эки жашар бала.

ДВУХМА'ЧТОВЫЙ, -ая, -ое эки мачталуу; **двухма́чтовое су́дно** эки мачталуу кеме.

ДВУХМЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое эки орундуу, эки кишилик; **двухме́стное купе́** эки орундуу купе.

ДВУХМЕ'СЯЧНЫЙ, -ая, -ое эки айлык; **двухме́сячный о́тпуск** эки айлык отпуск; **двухме́сячный ребёнок** эки айлык бала.

ДВУХМОТО'РНЫЙ, -ая, -ое эки мотордуу; **двухмото́рный самолёт** эки мотордуу самолёт.

ДВУХНЕДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое эки жумалык, эки апталык; **двухнеде́льный журна́л** эки жумада бир чыгуучу журнал.

ДВУХПАЛА'ТНЫЙ, -ая, -ое *полит.* эки палаталуу; **двухпала́тная парла́ментская систе́ма** эки палаталуу парламенттик система.

ДВУХСМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое эки сменалуу.

двухсо́т *род. п. от* **две́сти.**

ДВУХСОТЛЕ'ТИЕ *ср.* 1. (*срок*) эки жүз жыл, эки жүз жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) эки жүз жылдык.

ДВУХСОТЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее эки жүз жылдык.

ДВУХСО'ТЫЙ, -ая, -ое *числ.* эки жүзүнчү.

двухста́х *предл. п. от* **две́сти.**

ДВУХТА'КТНЫЙ, -ая, -ое 1. *муз.* эки тактылуу; **двухта́ктная па́уза** эки тактылуу пауза (*тыным*); 2. *тех.* эки тактылуу; **двухта́ктный мото́р** эки тактылуу мотор.

ДВУХТО'МНИК *м.* эки томдуу, эки томдук; **двухто́мник сочине́ний Пу́шкина** Пушкиндин эки томдуу чыгармалары.

ДВУХТЫ'СЯЧНЫЙ, -ая, -ое 1. *числ.* эки миңинчи; 2. *прил.* эки миңдик, эки миңдеп турган.

ДВУХФА'ЗНЫЙ, -ая, -ое *эл.* эки фазалуу; **двухфа́зный ток** эки фазалуу ток.

ДВУХЦВЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое эки түстүү, эки ыраңдуу.

ДВУХЧАСОВО'Й, -а́я, -о́е 1. (*длительностью в два часа*) эки сааттык, эки саатка созулган; 2. *разг.* (*назначенный на два часа*) саат экидеги; **двухчасово́й по́езд** саат экидеги поезд.

ДВУХЭТА'ЖНЫЙ, -ая, -ое эки этаждуу, эки кабаттуу; **двухэта́жное зда́ние** эки этаждуу үй.

www.bizdin.kg

ДВУЧЛЕ'Н *м. мат.* кош мүчө.

ДВУЧЛЕ'ННЫЙ, -ая, -ое *мат.* кош мүчөлүү.

ДВУЯЗЫ'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. эки тилдүү (*эки тилден бирдей пайдалануучу*); **двуязы́чное населе́ние** эки тилде сүйлөөчү эл; 2. эки тилде түзүлгөн (жазылган); **двуязы́чный слова́рь** эки тилде жазылган сөздүк (*мис. орусча-кыргызча, кытайча-орусча*).

-ДЕ *частица разг.* имиш (*бирөөнүн сөзүн башка бирөөгө айтып жатканда колдонулат*); **он-де не мо́жет прийти́** ал келе албаймын дейт имиш.

ДЕБАТИ'РОВАТЬ *несов. что, о чём* талкуулоо; **деба-ти́ровать вопро́с** маселени талкуулоо.

ДЕБА'ТЫ *только мн.* дебат (*кандайдыр бир маселени талкуулоо; жарыш сөз; пикир алышуу*).

ДЕБЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* семиз, балпыгый.

ДЕ'БЕТ *м. бухг.* дебет (*бухгалтердик кириш-чыгыш книгасында: ошол мекемеге келип түшүп жаткан кирешелердин жана карыздардын эсеби*).

ДЕБЕТОВА'ТЬ *сов. и несов. что, бухг.* дебеттөө (*дебетке жазуу*).

ДЕБИ'Т *м. тех.* дебит (*кандайдыр бир булактан белгилүү бир убакыттын ичинде чыккан суу, газ же кандайдыр бир башка нерсенин саны*).

ДЕБИТО'Р *м. бухг.* дебитор (*карыздар*).

ДЕБО'Ш *м. разг.* чыр, чатак, мушташуу.

ДЕБОШИ'РИТЬ *несов. разг.* чыр салуу, чатак салуу, мушташуу.

ДЕ'БРИ *только мн.* 1. (*лесные*) чытырман, түнт (*токойдун өтө калың чытырман жери*); **непроходи́мые де́бри** чычкандын мурду өткүс чытырман токой; 2. *разг.* (*глухое место*) чет, түпкүр; **он зае́хал в таки́е де́бри** ал бир түпкүргө барып алыптыр; ◇ **залéзть в дéбри** *разг.* бир баш катырмага кирип алуу.

ДЕБЮ'Т *м.* дебют (1. *театрда биринчи жолу сыноо түрүндө чыгуу*; 2. *перен. саамалык; бир иштин а деп башталышы*; 3. *шахмат оюнунун башталгыч убагы*).

ДЕБЮТА'НТ *м.* дебютант (1. *театрда биринчи жолу сыноо түрүндө чыгуучу артист*; 2. *перен. бир ишке жаңыдан киришүүчү киши*).

ДЕБЮТА'НТКА *женск. р. к* **дебюта́нт**; дебютантка.

ДЕБЮТИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* 1. театрда дебют кылуу, сыноого чыгуу; 2. *перен.* бир ишке жаңыдан киришүү.

ДЕ'ВА *ж. поэт. уст.* кыз (*бойго жеткен, кара далы кыз*); ◇ **ста́рая де́ва** *разг.* кары кыз (*көпкө чейин күйөөгө чыкпаган кыз*).

ДЕВАЛЬВА'ЦИЯ *ж. эк.* девальвация (*акчанын официалдуу курсунун, баасынын төмөн түшүшү*).

ДЕВА'ТЬ *несов. см.* **деть.**

ДЕВА'ТЬСЯ *несов. см.* **де́ться.**

ДЕ'ВЕРЬ *м.* кайын ага же кайын ини (*күйөөнүн агасы же иниси*).

ДЕВИА'ЦИЯ *ж.* девиация (1. *физ. жакын турган темирдин таасири менен, компастын магнит стрелкасынын магнит меридианынын сызыгынан кыйшайышы*; 2. *воен., мор., ав. снаряд, кеме же самолёт тууралу: бараткан багытын кокустан болгон себептин таасири менен өзгөртүү*).

ДЕВИ'З *м.* девиз (*негизги жетекчи ойду билдирүүчү кыска сүйлөм*).

ДЕВИ'ЗА *ж. эк.* девиза (*чет мамлекетте жана ошол чет мамлекеттин акчасы менен төлөөгө же төлөп алынууга тийиш болгон вексель, чек*).

ДЕ'ВИЦА *ж. фольк.* кыз, бийкеч; **де́вица-краса́вица** сунаалган сулуу кыз.

ДЕВИ'ЦА *ж. уст.* кыз, бийкеч.

ДЕВИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *см.* **де́вичий.**

ДЕ'ВИЧИЙ, -ья, -ье **девица**-*га т.*; **де́вичья ко́мната** кыз бөлмөсү; **де́вичья красота́** кыз кездеги сулуулук.

ДЕ'ВИЧЬЯ *ж. уст.* малай кыздардын, кызматчы кыздардын бөлмөсү.

ДЕ'ВКА *ж. разг.* кыз.

ДЕ'ВОЧКА *ж.* кыз, жаш кыз бала, жаш кыз.

ДЕ'ВСТВЕННИЦА *ж.* эркекке жанашпаган кыз, эркек көрө элек кыз.

ДЕ'ВСТВЕННОСТЬ *ж.* 1. кыз бойдон тургандык; 2. *перен.* кол тийбегендик.

ДЕ'ВСТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. кыз бойдон турган (*эркек менен кошула элек*); 2. *перен.* (*нетронутый*) кол тийбеген, иштетилбеген; **де́вственный лес** кол тийбеген токой.

ДЕ'ВУШКА *ж.* кыз (*бойго жеткен кыз*).

ДЕВЧА'ТА *мн. собир. разг.* кыздар; кыз-кыркын.

ДЕВЧО'НКА *ж. разг.* кыз (*кемситип айтканда*).

ДЕВЯНО'СТО *числ.* токсон.

ДЕВЯНОСТОЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее 1. (*о сроке*) токсон жылдык; 2. (*о возрасте*) токсон жаштагы, токсон жашар, токсондогу; **девяностоле́тний стари́к** токсон жаштагы абышка, токсондогу абышка.

ДЕВЯНО'СТЫЙ, -ая, -ое *числ.* токсонунчу; **девяно́стые го́ды** токсонунчу жылдар.

ДЕВЯСИ'Л *м. бот.* карандыз, сарындыз.

ДЕВЯТИСО'ТЫЙ, -ая, -ое *числ.* тогуз жүзүнчү.

ДЕВЯ'ТКА *ж.* 1. (*цифра*) тогуздук (*тогуз деген цифра*); 2. (*карта*) тогуздук; **девя́тка треф** чытырдын тогуздугу.

ДЕВЯТНА'ДЦАТЫЙ, -ая, -ое *числ.* он тогузунчу.

ДЕВЯТНА'ДЦАТЬ *числ.* он тогуз.

ДЕВЯ'ТЫЙ, -ая, -ое *числ.* тогузунчу; **девя́тая часть** тогузунчу бөлүк; **полови́на девя́того** сегиз жарым; **девя́тое** (*число*) тогузунчу.

ДЕ'ВЯТЬ *числ.* тогуз.

ДЕВЯТЬСО'Т *числ.* тогуз жүз.

ДЕ'ВЯТЬЮ *нареч.* тогуз жерде; **де́вятью де́вять — во́семьдесят оди́н** тогуз жерде тогуз — сексен бир.

ДЕГАЗАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **дегазация**-*га т.*; **дегазацио́нные рабо́ты** дегазация жумуштары; **дегазацио́нная кома́нда** дегазация командасы.

ДЕГАЗА'ЦИЯ *ж.* дегазация, дегазациялоо (*уу́ктургуч нерселер менен ууландырылган орунду, кийимди жана турдүү нерселерди зыянсыз кылуучу заттар менен иштетүү*).

ДЕГАЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* дегазациялоо.

ДЕГЕНЕРА'Т *м.* дегенерат (*адам жөнүндө — ден соолугу же психикасы абдан начардангандык, куруу́га бет алгандык белгилери бар*).

ДЕГЕНЕРАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое дегенерациялуу (*дегенерация белгилери бар*).

ДЕГЕНЕРА'ЦИЯ *ж.* дегенерация, дегенерациялануу, дегенерация болуу (*организмдин биологиялык жана психологиялык белгилеринин начарданып, куруу́га бет алышы*).

ДЕГЕНЕРИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* дегенерациялануу, дегенерация болуу (*начардануу, куруу́га бет алуу*).

ДЁГОТЬ *м.* дёготь, кара май; ◇ **ло́жка дёгтя в бо́чке мёда** *посл.* бир кумалак бир карын майды чиритет.

ДЕГРАДА'ЦИЯ *ж.* деградация, деградациялануу, деградация болуу (*төмөндөө; начардана баштоо; кери кетүү*).

ДЕГРАДИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* деградациялануу, деградация болуу.

ДЕГТЯ'РНЫЙ, -ая, -ое **дёготь**-*го т.*; **дегтя́рное мы́ло** кара май самыны.

ДЕГУСТА'ТОР *м.* дегустатор (*тамак өнөр жайларында вино, чай жана башка азыктардын даамын, сапатын ажырата турган специалист*).

ДЕГУСТА'ЦИЯ *ж.* дегустация, дегустация кылуу (*азык өндүрүлүп жаткан кезде анын даамына, жытына карай ага баа берүү*).

ДЕГУСТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* дегустация кылуу

www.bizdin.kg

ДЕД *м.* 1. чоң ата (*по линии отца*); тай ата (*по линии матери*); 2. *разг.* (*при обращении*) ата, карыя, баба, аке (*сүйлөшүүдө: жалпы карыган эркек киши*); ◇ **на́ши де́ды** биздин ата-бабаларыбыз.

ДЕ'ДОВ, -а, -о чоң атаныкы, тай атаныкы.

ДЕ'ДОВСКИЙ, -ая, -ое чоң (тай) атаныкы, чоң (тай) атага караштуу; ◇ **де́довские обы́чаи** ата-бабадан калган үрп-адаттар.

ДЕДУКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое дедуктивдүү, дедуктивдик; **дедукти́вный ме́тод** дедуктивдик метод; *см.* **деду́кция.**

ДЕДУ'КЦИЯ *ж.* дедукция (*логикада ойлоо ыгы: мында акыл жүгүртүү жолу жалпы ойлоодон айрым корутундулар чыгаруу аркылуу болот*).

ДЕ'ДУШКА *м.* 1. чоң ата (*по линии отца*); тай ата (*по линии матери*); 2. (*в обращении*) ата, карыя, баба, аке.

ДЕЕПРИЧА'СТИЕ *ср. грам.* чакчыл этиш.

ДЕЕПРИЧА'СТНЫЙ, -ая, -ое *грам.* чакчыл; **дееприча́стный оборо́т** чакчыл оборот.

ДЕЕСПОСО'БНЫЙ, -ая, -ое 1. жөндөмдүү (*бир ишке, аракетке ийкемдүү, жөндөмдүү*); 2. *юр.* жөндөмдүү (*кылган ишине юридический жол менен жооптуу болууга жөндөмдүү*).

ДЕЖУ'РИТЬ *несов.* 1. дежурный болуу, кезекте туруу, кезекчилик кылуу; **дежу́рить всю ночь у посте́ли больно́го** түнү бою оорунун жанында дежурный болуп чыгуу; 2. *перен.* кайтаруу, акмалоо (*эч кайда кетпестен бир нерсенин жанында болуу*).

ДЕЖУ'РНЫЙ, -ая, -ое 1. дежурный, кезекчи; **дежу́рный врач** дежурный врач; **дежу́рный по ста́нции** станция дежурныйы, станция боюнча дежурный (*поезддин келиши менен кетишин башкаруучу станция кызматчысы*); 2. *в знач. сущ. м., ж.* дежурный, кезекчи; ◇ **дежу́рное блю́до** дежурный тамак (*ашканада күн мурун даярдап коюлган тамак*).

ДЕЖУ'РСТВО *ср.* дежурство, кезекчилик; **ночно́е дежу́рство** түнкү дежурство.

ДЕЗАВУИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что, дип.* жокко чыгаруу (*бул адам паланчанын атынан уполномоченилүү эмес деп же анын иштеген иштери жарабайт деп билдирүү*).

ДЕЗЕРТИ'Р *м.* дезертир (1. *өзүнүн аскер бөлүгүн өз бетинче таштап кеткен же армияга чакырылуудан качкан киши*; 2. *перен. мамлекеттик милдеттен же көпчүлүктүн тапшырган милдетинен баш тарткан киши*).

ДЕЗЕРТИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* дезертир болуу (1. *аскер кызматынан качуу же чакырыкка келбей коюу*; 2. *перен. өзүнүн милдеттүү кызматын же коомдук кызматты аткаруудан качуу*).

ДЕЗЕРТИ'РСТВО *ср.* дезертирдик (1. *аскер кызматынан качуучулук же чакырыкка келбей коюучулук*; 2. *перен. өзүнүн милдеттүү кызматын же коомдук кызматты аткаруудан качуу*).

ДЕЗИНСЕ'КЦИЯ *ж.* дезинсекция (*зыяндуу кибир жаныбарларды атайы дарылар менен жок кылуу*).

ДЕЗИНФЕ'КТОР *м.* дезинфектор (*дезинфекция ишин жүргүзө билүүчү адам*).

ДЕЗИНФЕКЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **дезинфекция**-*га т.*; дезинфекциялык; **дезинфекцио́нная ка́мера** дезинфекция камерасы.

ДЕЗИНФЕ'КЦИЯ *ж.* дезинфекция, дезинфекциялоо, дезинфекция кылуу (*жуктургуч микробдорду атайы дарылар аркылуу жок кылуу*).

ДЕЗИНФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* дезинфекциялоо, дезинфекция кылуу.

ДЕЗИНФОРМА'ЦИЯ *ж* дезинформация (*натуура, жалган кабар таратып ишти чаташтыруу, туура жолдон чыгаруу*).

ДЕЗОРГАНИЗА'ТОР *м.* дезорганизатор (*иритки салуучу, ыркты бузуучу; жөнгө салынган тартипти бузуучу*).

ДЕЗОРГАНИЗА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **дезорганизатор**-*го т.*; дезорганизатордук, ыркты бузма, иритки салгыч; **дезорганиза́торские де́йствия** дезорганизатордук аракеттер.

ДЕЗОРГАНИЗА'ЦИЯ *ж.* дезорганизация (*иритки салуу; уюмдашууну, тартипти, эмгек тартибин бузуу*).

ДЕЗОРГАНИЗО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **дезорганизова́ть;** 2. *прил.* жыйнак эмес; **дезорганизо́ванный челове́к** жыйнак эмес адам.

ДЕЗОРГАНИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что* дезорганизациялоо (*бузгунчулук кылуу*).

ДЕЗОРГАНИЗОВА'ТЬСЯ 1. *сов. и несов.* иритки салынуу, ырк бузулуу; 2. *несов. страд. к* **дезорганизова́ть.**

ДЕЗОРИЕНТА'ЦИЯ *ж.* дезориентация (*ориентациясын жоготуу, ориентация кыла албай калуу; адашуу*).

ДЕЗОРИЕНТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* туура ориентациядан адаштыруу, чаташтырып салуу.

ДЕИ'ЗМ *м. филос.* деизм (*17—18 кылымдардагы диний-философиялык окуу; бул окуу — дүйнөнү жараткан кудай деп ишенет, бирок, кудай табияттын жана коомдун тиричилигине кийлигишпейт дейт*).

ДЕИ'СТ *м. филос.* деист (*деизмдин жолун жолдоочу, деизмдин окуучу*).

ДЕИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **деизм**-*ге т.*

ДЕ'ЙСТВЕННОСТЬ *ж.* таасирдүүлүк, иштиктүүлүк, активдүүлүк, ишкердик, өтүмдүүлүк, ишке ийкемдүүлүк; **де́йственность самокри́тики** өзүн өзү сыноонун таасирдүүлүгү.

ДЕ'ЙСТВЕННЫЙ, -ая, -ое таасирдүү, иштиктүү, ишкер, активдүү, өтүмдүү, ишке ийкемдүү; **де́йственная причи́на** таасирдүү себеп.

ДЕ'ЙСТВИЕ *ср.* 1. (*деятельность, работа*) аракет; **привести́ маши́ну в де́йствие** машинаны аракетке келтирүү; **боевы́е де́йствия** согуш аракеттери; 2. *юр.* (*сила, действенность*) таасир, күч; **догово́р сохраня́ет своё де́йствие в тече́ние пяти́ лет** договор өзүнүн күчүн беш жылга чейин сактайт; **соглаше́ние вошло́ в де́йствие с пе́рвого января́** келишим биринчи январдан баштап күчүнө кирди; 3. (*воздействие*) таасир; **хими́ческое де́йствие** химиялык таасир; **под де́йствием си́льных моро́зов мно́гие расте́ния поги́бли** катуу суукттун таасиринен көп өсүмдүк кыйрады; 4. *чаще мн.* (*поступки*): **самово́льные де́йствия** өзүнчө, өз билгенинче иштөө (аракет кылуу); **предоста́вить свобо́ду де́йствий** эркинче аракет кылууга жол берүү; 5. (*событие в повествовании*) окуя; **де́йствие происхо́дит в Москве́** окуя Москвада болгон; 6. *театр.* көшөгө; **дра́ма в пяти́ де́йствиях** беш көшөгөлүү драма; 7. *мат.* амал; **арифмети́ческое де́йствие** арифметикалык амал; **четы́ре де́йствия арифме́тики** арифметиканын төрт амалы.

ДЕЙСТВИ'ТЕЛЬНО 1. *нареч.* (*в действительности*) чындыгында, чынында, чын эле, анык эле; **ему́ действи́тельно хоте́лось учи́ться** анын чын эле окугусу келген эле; 2. *в знач. вводн. сл.* (*в самом деле*) ырасын айтканда, кептин чынын айтканда; **действи́тельно, вы бы́ли пра́вы** ырасын айтканда, сиздики туура экен.

ДЕЙСТВИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. (*реальность*) болмуш, чындык; **иску́сство должно́ отража́ть действи́тельность** искусство чындыкты көрсөтүшү керек; 2. *юр.* (*сила действия*) күч; жароо; ◇ **в действи́тельности** чындыгында.

ДЕЙСТВИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*достоверный, подлинный*) анык, болгон, чыныгы; **э́то его́ действи́тельные слова́** бул анын анык айткан сөздөрү; 2. (*дающий результат*) натыйжалуу, жарай турган; **действи́тельное сре́дство** натыйжалуу (жарай турган) чара; 3. (*имеющий силу, годный*) күчүн сактоочу, жарай турган; **биле́т действи́телен в тече́ние двух су́ток** билет эки суткага чейин жарайт; ◇ **действи́тельный член Акаде́мии нау́к** Илимдер Академиясынын анык мүчөсү; **действи́тельный зало́г** *грам.* табыш жөндөмөсүн талап кылуучу этиштин зало-

www.bizdin.kg

гу; **действи́тельная слу́жба** *воен.* аскер кызматы (*армияда кызмат кылуу*).

ДЕ'ЙСТВОВАТЬ *несов.* **1.** (*поступать*) иштөө, аракет кылуу; **действовать сообра́зно зако́ну** законго ылайык аракет кылуу; **де́йствовать сообща́** чогуу аракет кылуу; **2.** (*быть в действии*) иштөө, аракет кылуу; **телефо́н не де́йствует** телефон иштебейт; **у него́ не де́йствует ле́вая рука́** анын сол колу кыймылдабайт; **3.** (*воздействовать, влиять*) таасир кылуу, таасир тийүү; **лека́рство уже́ де́йствует** дары таасир кыла баштады; **слова́ на них не де́йствуют** аларга сөз таасир кылбайт; **4.** (*о законах, постановлениях*) жүргүзүлүү, күчүнө кирүү; **зако́н де́йствует со дня его́ опубликова́ния** закон жарыяланган күндөн баштап күчүнө кирет.

ДЕ'ЙСТВУЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **действовать; 2.** *прил. юр.* (*о законах, постановлениях*) колдонулуп жаткан, жүргүзүлүп жаткан, күчүнө кирип жаткан; **де́йствующие зако́ны** колдонулуп жаткан закондор; ◇ **де́йствующая а́рмия** согушуп жаткан армия; **де́йствующие ли́ца** *театр.* катышуучулар.

ДЕК *м. мор.* дек (*кеменин жабык палубасы*).

ДЕ'КА *ж.* дека (*кылдуу музыка куралынын астыңкы жана үстүңкү капкагы; бул — жаңырыкты, резонансты күчөтөт*).

ДЕКАБРИ'СТЫ *мн.* (*ед.* **декабри́ст** *м.*) декабристтер (*1825 жылы 14 декабрде Россияда жеке бийликке жана крепостной укукка каршы, колуна курал алып, чыгып көтөрүлүшкө катышкан дворян революционерлер*).

ДЕКА'БРЬ *м.* декабрь.

ДЕКА'БРЬСКИЙ, -ая, -ое **декабрь**-*ге т.*; **дека́брьское вооружённое восста́ние 1905 го́да** 1905 жылы декабрдеги куралдуу көтөрүлүш.

ДЕКА'ДА *ж.* **1.** декада (*он күн*); **2.** декада (*он күндүк*); **дека́да киргизского иску́сства в Москве́** кыргыз искусствосунун Москвадагы декадасы.

ДЕКАДЕ'НТ *м.* декадент (*декадентстанун жолун жолдоочу*).

ДЕКАДЕ'НТСТВО *ср. лит., иск.* декадентство (*19 кылымдын аягында жана 20 кылымдын башында болгон буржуазиялык искусство менен адабияттагы реакциялык, ындыны өчкөн багыт*).

ДЕКА'ДНИК *м.* декадник (*кандайдыр бир коомдук өнөктүккө же жумушка арналган декада; он күндүк*).

ДЕКА'ДНЫЙ, -ая, -ое **декада**-*га т.*; декадалык; **дека́дный срок** декадалык срок.

ДЕКАЛИ'ТР *м.* декалитр (*он литрге барабар суюктук өлчөмү*).

ДЕКА'Н *м.* декан (*жогорку окуу жайында факультеттин башында туруучу киши, факультеттин жетекчиси*).

ДЕКАНА'Т *м.* деканат (*факультеттин административдик-окуу башкармасы*).

ДЕКАТИРОВА'ТЬ *сов. и несов. что* декатировкалоо, декатировка кылуу.

ДЕКАТИРО'ВКА *ж.* декатировка, декатировкалоо, декатировка кылуу (*жүндөн токулган кездемени чөөлбас, кирбес кылуу үчүн ысык буу менен же ысык суу менен иштетүү*).

ДЕКА'ЭДР *м. мат.* декаэдр (*он кырдуу тело*).

ДЕКВАЛИФИЦИ'РОВАТЬСЯ *сов. и несов.* квалификациясын жоюу, машыккан кесибинен ажыроо, деквалификацияланую.

ДЕ'КЕЛЬ *м. полигр.* декель (**1.** *басма станогундагы ткань керилген металлдык рама;* **2.** *тез баскыч машина барабанынын жабдуусу*).

ДЕКЛАМА'ТОР *м.* декламатор (*көркөмдөп окуучу*).

ДЕКЛАМАЦИО'ННЫЙ, -ая -ое **декламация**-*га т.*

ДЕКЛАМА'ЦИЯ *ж.* декламация, декламациялоо (*көркөм окуу, көркөм окуу искусствосу*).

ДЕКЛАМИ'РОВАТЬ *несов.* декламациялоо, декламация айтуу; **деклами́ровать стихотворе́ние** ырды декламациялоо.

ДЕКЛАРАТИ'ВНОСТЬ *ж.* декларациялуулук.

ДЕКЛАРАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое декларациялуу (*официалдуу же салтанаттуу түрдө жарыяланган*).

ДЕКЛАРА'ЦИЯ *ж.* декларация (**1.** *өкмөттүн же партиянын атынан закондуу чараларды салтанаттуу түрдө жарыялоо;* **2.** *кандайдыр бир эл аралык саясат жөнүндө бир же бир нече мамлекеттин билдирүүсү;* **3.** *бажы салымдарын төлөөрдөгү товарлардын тизмеси катталган кулактандыруу;* **4.** *эк. налог төлөөчү киши өзүнүн кирешесинин, мүлкүнүн ж. б. өлчөмү жөнүндө финансы органына берген маалыматы*).

ДЕКЛАРИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* декларациялоо.

ДЕКЛАССИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое таптык мүнөзүн жоготкон, табынан ажыраган (*өз табы менен байланышын үзгөн жана башка эч бир тапка кошулбаган, коомдук өндүрүшкө такыр катышпаган, моралдык жагынан төмөн түшкөн, бузулган адам*).

ДЕКЛАССИ'РОВАТЬСЯ *сов. и несов.* таптык мүнөзүн жоюу, табынан ажыроо.

ДЕКЛИНА'ТОР *м. физ.* деклинатор (*магниттик стрелканын эңкейишин өлчөй турган аспап*).

ДЕКОЛЬТЕ' *ср. нескл.* жаканын оюгу.

ДЕКОРАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*служащий для украшения*) декоративдик, кооздогуч (*кооздоо үчүн колдонулуучу*); **декорати́вные расте́ния** декоративдик өсүмдүктөр; **2.** *перен.* (*внешне эффектный*) сырты гана жылтырак, сырты эле кооздолгон; **3.** *театр.* **декорация**-*га т.*; **декорати́вные мастерски́е** декорация мастерскаялары.

ДЕКОРА'ТОР *м.* декоратор (*декорация жасоочу, үйдү кооздоо ишине специалист*).

ДЕКОРАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **декорация**-*га т.*

ДЕКОРА'ЦИЯ *ж.* декорация (**1.** *театр. сахнадагы жасалга, сүрөт, кооздук;* **2.** *перен. тышы гана кооздолгон; тышы жалтырак, ичи калтырак*).

ДЕКОРИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* кооздоо.

ДЕКО'РУМ *м.* декорум (*сый-сыпаттын сырткы түрү*).

ДЕКРЕ'Т *м.* декрет (*жогорку бийликтин токтому*).

ДЕКРЕТИ'РОВАНИЕ *ср.* декреттөө, декрет чыгаруу, декрет менен бекитүү.

ДЕКРЕТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* декреттөө, декрет чыгаруу, декрет менен бекитүү.

ДЕКРЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **декрет**-*ке т.*; декреттелген, декреттик; **декре́тный о́тпуск** декреттик отпуск (*боюнда бар аялдарга берилүүчү отпуск*).

ДЕКСТРИ'Н *м. хим.* декстрин (*крахмалдан чыгарылуучу желим сымал нерсе*).

ДЕ'ЛАННО *нареч.* анткор, калп, жасалма, кара күчкө; **де́ланно рассмея́ться** анткор күлүү, калп күлүү.

ДЕ'ЛАННЫЙ, -ая, -ое анткор, калп, кара күчкө, жасалма, жасалган; **де́ланный смех** кара күчкө күлкү.

ДЕ'ЛАТЬ *несов.* **1.** (*действовать*) иштөө, кылуу; **не говори́ть на́до, а де́лать** сүйлөөнүн кереги жок, иштөө керек; **2.** *что* (*производить, изготовлять*) жасоо, иштөө; **ме́бель де́лают на фа́брике** мебелди фабрикада жасайт; **3.** *что* (*продвигаться*) жүрүү, басуу; **по́езд де́лает се́мьдесят киломе́тров в час** поезд саатына жетимиш километр жүрөт; **4.** *что, разг.* даярдатуу, тиктирүү; **к зиме́ я де́лаю себе́ шу́бу** кышка өзүмө тон тиктирип (жасатып) жатамын; **5.** *что* (*выполнять*) даярдоо, иштөө, жасоо; **де́лать уро́ки** сабак даярдоо; **де́лать зада́чи** эсеп чыгаруу; **6.** *кого кем* кылып алуу, жолуктуруу; **де́лать свои́м помо́щником** аны жардамчы кылып алуу; **не де́лай его́ несча́стным** аны бакытсыздыкка жолуктурба; ◇ **не́чего де́лать** *или* **де́лать не́чего** *разг.* амал жок; эмне кыласың; **от не́чего де́лать** кылар иш жоктуктан, бекерчиликтен; **что де́лать!** арга канча!; **де́лать вид** =мышка салуу, =ымыш болуу; =гансуу, =ымыш болуп; **де́лать гимна́стику** гимна-

www.bizdin.kg

стика ойноо; **де́лать вы́бор** тандоо; **де́лать сообще́ние** кабар берүү; **де́лать попы́тку** аракет кылып көрүү; **де́лать пода́рок** белек берүү; **де́лать обхо́д** обход жасоо; **де́лать наблюде́ния** байкоо жүргүзүү; **де́лать оши́бки** ката кетирүү (жиберүү); **де́лать вы́вод** корутунду чыгаруу; **он из му́хи де́лает слона́** кымындай нерсени төөдөй кылып көрсөтөт; арадай жерге чарадай жыйын кылат; «саман учуптур» — десе, «Самарканды жоо чааптыр»,— деп апыртыш.

ДЕ'ЛАТЬСЯ *несов.* **1.** (*изготовляться*) кылынуу, иштелүү, жасалуу; **ме́бель де́лается на фа́брике** мебель фабрикада жасалат; **2.** (*становиться*) болуу; **дни де́лаются всё холодне́е** күндөн-күнгө суук боло баштады; ◇ **что там де́лается?** ал жерде эмне болуп жатат?; **что ему́ де́лается!** *разг.* ал эчтеме да болбойт!

ДЕЛЕГА'Т *м.* делегат (*өкүл*); **делега́ты съе́зда** съезддин делегаттары.

ДЕЛЕГА'ТКА *женск. р. к* **делега́т;** делегатка.

ДЕЛЕГА'ТСКИЙ, -ая, -ое **делегат**-*ка т.*; делегаттык.

ДЕЛЕГА'ЦИЯ *ж.* делегация (*өкүлдөр тобу*).

ДЕЛЕГИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого* делегат жиберүү.

ДЕЛЁЖ *м. разг.* бөлүшүү, бөлүү, бөлүп алуу, үлөшүү.

ДЕЛЁЖКА *ж. см.* **делёж.**

ДЕЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*на части*) бөлүү, бөлүштүрүү, үлөштүрүү; **2.** *мат.* бөлүү; **3.** *биол.* бөлүнүү; **4.** (*на шкале*) бөлүк; **ртуть в гра́дуснике подняла́сь на два деле́ния** градусниктеги сымап эки бөлүккө көтөрүлдү.

ДЕЛЕ'Ц *м.* урунуштурган шылуун соодагер.

ДЕЛИКАТЕ'С *м.* деликатес (*сонун тамак; укмуштуу сонун даярдалган аш*).

ДЕЛИКА'ТНИЧАТЬ *несов. разг.* ыгы жок кичи бейилдик кылуу, жөнү жок бөйпөлөктөө, үстү-астына түшүү.

ДЕЛИКА'ТНО *нареч.* сылыктык, сыпайылык кылып, адептүүлүк менен.

ДЕЛИКА'ТНОСТЬ *ж.* сылыктык, сыпайылык, кылдаттык, адептүүлүк; **он подошёл к э́тому вопро́су с большо́й делика́тностью** ал бу маселеге эң эле кылдаттык менен киришти.

ДЕЛИКА'ТНЫЙ, -ая, -ое сылык, сыпайы, кылдат; **делика́тный челове́к** сылык киши; **делика́тный вопро́с** *разг.* кылдаттык менен чечиле турган кычыктуу маселе.

ДЕЛИ'МОЕ *ср. мат.* бөлүнүүчү.

ДЕЛИ'МОСТЬ *ж. мат.* бөлүнүүчүлүк; **при́знаки дели́мости** бөлүнүүчүлүк белгилери.

ДЕЛИ'ТЕЛЬ *м. мат.* бөлүүчү; **о́бщий наибо́льший дели́тель** эң чоң орток бөлүүчү.

ДЕЛИ'ТЬ *несов. что* **1.** (*на части*) бөлүштүрүү, бөлүү, үлөштүрүү; **дели́ть по́ровну** тең бөлүү; **2.** бөлүшүү, кайрылышуу; **он дели́л с това́рищами после́днюю копе́йку** ал бир тыйын болсо да, жолдошторy менен бөлүшө жеди; **3.** *перен.* ортоктошуу, орток болуу, кошо тартуу, тең көрүү, шериктешүү; **он дели́л с ней го́ре и ра́дость** ал анын кайгы менен кубанычына ортоктош болду.

ДЕЛИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*на части*) бөлүнүү, үлөштүрүлүү; калындысыз бөлүнүү; **2.** *с кем* (*о разделе имущества*) энчи бөлүшүү, **3.** *чем с кем* бөлүшүү; **он дели́лся с това́рищами после́дней копе́йкой** ал жолдошторy менен бир тыйын болсо да, тең бөлүштү; **4.** *чем с кем, перен.* ортоктошуу, шерик болуу; **дели́ться впечатле́ниями** көргөндөрүн, уккандарын сүйлөп берүү.

ДЕ'ЛО *ср.* **1.** (*работа, занятие*) иш, жумуш; **приня́ться за де́ло** ишке киришүү; **ну, за де́ло!** кана, ишке киришели (киришкиле)!; **де́лу вре́мя, поте́хе час** *посл.* убакыттын көбү ишке, калганы эрмекке; **2.** (*событие*) окуя; **э́то де́ло случи́лось давно́** бул окуя эчак эле болгон; **3.** *юр.* (*процесс*) иш, сот иши; **возбуди́ть де́ло** *против кого-л.* бирөөгө каршы иш козгоо; **4.** *канц.* дело (*бир факт же бир иш жөнүндөгү документтердин жыйнагы*); **дела́ храня́тся в па́пках** делолор папкада сакталып турат; **5.** (*круг ведения*) иш; **де́ло укрепле́ния ми́ра во всём ми́ре** бүткүл дүйнөдө тынчтыкты чыңоо иши; **6.** (*область знаний, работы*) иш, жумуш; **вое́нное де́ло** аскердик иш; **го́рное де́ло** тоо жумушу; **7.** *уст разг.* (*предприятие*) жеке ишкана (*өнөр жай, соода ж. б.*); **он закры́л своё де́ло** ал өзүнүн ишканасын жапты; **8.** *уст.* (*сражение*) согуш; ◇ **гла́вное де́ло — не теря́ть му́жества** эң негизги нерсе — кайратты жойбоо болуп саналат; **говори́ть де́ло** *разг.* жөнү бар сөздү сүйлөө, ыктуу сөз; **э́то де́ло его́ рук** бул ошонун колунан келди; **де́ло слу́чая** ыгына жараша болот; **де́ло за ва́ми** иш эле сизде (силерде); **в чём де́ло?** эмне болду?; **вот в чём де́ло** а ушундай экен да; иш мына мындай; **э́то друго́е де́ло** анын жөнү башка; **пе́рвым де́лом** биринчи кезекте, эң мурун, баарыдан мурда; **ме́жду де́лом** ара-чолодо; **к де́лу!** ишке!; **мы своё де́ло сде́лали, тепе́рь де́ло за ва́ми** биз ишибизди бүтүрдүк, эми кеп силерде калды; **он тепе́рь не у дел** ал эми иштебейт; **де́ло в шля́пе!** *разг.* иш оңунда!, **то и де́ло** улам-улам, тынымсыз; **за де́ло** (*не напрасно*) бекерге эмес; **на (са́мом) де́ле** чындыгында; **в са́мом де́ле** *в знач. вводн. сл.* чындыгында, анык эле; **он, в са́мом де́ле, о́чень зна́ющий челове́к** ал, чындыгында, эң эле билгич киши; **то ли де́ло** *разг.* ... болсо, ал алда канча жакшы (мыкты); **де́ло ма́стера бои́тся** *погов.* чымчыкты да касап сойсун (*иштин жөнүн уста билет*); **таки́е-то дела́!** *разг.* иш мына ушундай!

ДЕЛОВИ'ТО *нареч.* иштин көзүн таанып; иштин жөнүн билип.

ДЕЛОВИ'ТОСТЬ *ж.* ишкердик, иш иштөөгө эптүүлүк; **он отлича́ется делови́тостью** ал өзүнүн ишкердиги менен көзгө көрүнөт.

ДЕЛОВИ'ТЫЙ, -ая, -ое ишкер, иш иштөөгө эптүү; **делови́тый челове́к** ишкер киши.

ДЕЛОВО'Й, -а́я, -о́е **1.** ишке байланыштуу, кызмат ишине байланыштуу; **делово́й разгово́р** ишке байланыштуу сөз (сүйлөшүү); **делова́я бума́га** иш кагазы; **2.** (*дельный, толковый*) ишкер, ишке ыйкемдүү, ишке жакшы, жөндөмдүү; **делово́й челове́к** ишкер киши.

ДЕЛОПРОИЗВОДИ'ТЕЛЬ *м.* иш жүргүзүүчү (*мекемеде*).

ДЕЛОПРОИЗВО'ДСТВО *ср.* иш жүргүзүү (*мекемеде*).

ДЕ'ЛЬНО *нареч.* жөндүү, орундуу, жөнү бар; **де́льно ты говори́шь!** *разг.* айтканыңдын жөнү бар!

ДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** ишкер, ишке ыйкемдүү, ишке жакшы, жөндөмдүү; **де́льный рабо́тник** жөндөмдүү кызматчы; **2.** (*нужный, уместный*) орундуу, керектүү, ишке пайда берүүчү; **де́льное предложе́ние** орундуу сунуш; **де́льная мысль** орундуу пикир.

ДЕ'ЛЬТА *ж.* *геогр.* дельта (*дарыянын салаалап куйган жери*); **де́льта Во́лги** Волганын дельтасы.

ДЕЛЬФИ'Н *м. зоол.* дельфин (*деңиз айбаны*).

ДЕЛЯ'НКА *ж.* кесилүү үчүн бөлүнгөн токой; *см.* **лесосе́ка.**

ДЕЛЯ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **делячество**-*го т.*; делячестволук; **деля́ческое реше́ние вопро́са** маселени делячестволук менен чечүү.

ДЕЛЯ'ЧЕСТВО *ср. неодобр.* делячество (*ишти, маселени тар түшүнүүчүлүк; иштин негизги коомдук-саясий жагын унутуп, майда, күнүмдүк жагына кирип кетүүчүлүк*).

ДЕМАГО'Г *м.* демагог (*демагогиялык амалды колдонуучу адам*).

ДЕМАГОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **демагогия**-*га т.*; демагогиялык; **демагоги́ческая речь** демагогиялык речь.

ДЕМАГО'ГИЯ *ж.* демагогия (*өзүнүн арам ойлуу максатына жетишүү үчүн эл коомунун артта калган бөлүгүнүн аң-сезимине апыртмалуу сөздөр менен таасир кылып, алардын көңүлүн өзүнө тартууга жасалган аракет*).

www.bizdin.kg

ДЕМАРКАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое: **демаркацио́нная ли́ния** 1) *воен. полит.* демаркациялык чек ара (*элдешкен же убактылуу элдешкен эки армиянын ортосун бөлүп туруучу чек ара; эки башка территориянын арасын так бөлүп турган чек ара*); 2) *мед.* демаркациялык аралык (*дененин оору жери менен соо жеринин ортосундагы сезгенген аралык*).

ДЕМАРКА'ЦИЯ *ж.* демаркация (1. *полит.* *чек ара белгилөө;* 2. *мед. теринин сезгенген жерин соо териден ажыратуу*).

ДЕМАСКИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* 1. *воен.* маскировкасын ачып салуу, маскировкасын алып салуу; 2. *перен.* бетин ачуу, пардасын жыртуу.

ДЕМИЛИТАРИЗА'ЦИЯ *ж.* демилитаризация (*куралсыздандыруу; кандайдыр бир мамлекеттин чеп курушуна, согуш өнөр жайларына ээ болушуна, белгилүү бир территорияда аскер топтошуна тыюу салуу*).

ДЕМИСЕЗО'ННЫЙ, -ая, -ое демисезондук (*жазында жана күзүндө кийилүүчү*); **демисезо́нное пальто́** демисезондук пальто.

ДЕМОБИЛИЗАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое демобилизацияланган, демобилизация кылынган.

ДЕМОБИЛИЗА'ЦИЯ *ж.* демобилизация (1. *куралдуу күчтөрдү жана өнөр жайларды согуш абалынан тынчтык абалга өткөрүү;* 2. *аскер кызматкерлерин чыныгы аскер кызматынан бошотуп резервге же отставкага чыгаруу*).

ДЕМОБИЛИЗО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **демобилизова́ть;** 2. *в знач. сущ. м.* демобилизацияланган, демобилизация кылынган.

ДЕМОБИЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что* демобилизациялоо, демобилизация кылуу.

ДЕМОБИЛИЗОВА'ТЬСЯ *сов. и несов.* демобилизациялануу, демобилизация кылынуу.

ДЕМОГРА'ФИЯ *ж.* демография (*элдин составын, көчүшүн, аралашын текшере турган статистиканын бир бөлүмү*).

ДЕМОКРА'Т *м.* демократ (1. *демократиялык партиянын мүчөсү;* 2. *демократияны жактоочу адам;* 3. *уст. тиричиликте демократиялык адатын коё бербеген адам*).

ДЕМОКРАТИЗА'ЦИЯ *ж.* демократизация, демократиялаштыруу (*кандайдыр бир мамлекет, коом, союздардын курулушуна демократия принциптерин киргизүү же демократия негизинде кайта куруу*).

ДЕМОКРАТИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* демократиялаштыруу.

ДЕМОКРАТИЗИ'РОВАТЬСЯ *сов. и несов.* демократиялашуу.

ДЕМОКРАТИ'ЗМ *м.* демократизм (*демократияны таануу, аны иш жүзүнө ашыруу*).

ДЕМОКРАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. демократиялык (*демократияга негизделген, демократияны иш жүзүнө ашыруучу*); **демократи́ческий централи́зм** демократиялык централизм; 2. *разг.* жалпы элге таандык; жөнөкөй.

ДЕМОКРАТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **демократи́ческий** 2.

ДЕМОКРА'ТИЯ *ж.* 1. демократия (*бийлик элдин колунда болгон мамлекеттик башкаруунун формасы*); **стра́ны наро́дной демокра́тии** элдик демократия өлкөлөрү; **буржуа́зная демокра́тия** буржуазиялык демократия; 2. демократия (*кандайдыр бир коллективдин жетекчилик принциби, мында — маселени чечүү үчүн бардык коллектив катышат*); **внутрипарти́йная демокра́тия** партиялык ички демократия.

ДЕ'МОН *м.* демон (*христиандардын мифологиясында — шайтан, жин*).

ДЕМОНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое шайтан, шайтандай (*азгыруу, жамандык кылуу жагынан*).

ДЕМОНСТРА'НТ *м.* демонстрант (*саясий демонстрацияга катышуучу*).

ДЕМОНСТРАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое 1. көрсөтмөлүү; **демонстрати́вный ме́тод преподава́ния** сабак берүүнүн көрсөтмөлүү методу; 2. кыр көрсөтүү; **демонстрати́вный ухо́д** кыр көрсөтүп чыгып кетүү.

ДЕМОНСТРА'ТОР *м.* демонстратор, көрсөтүүчү.

ДЕМОНСТРАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **демонстрация**-*га т.*

ДЕМОНСТРА'ЦИЯ *ж.* 1. демонстрация; **первома́йская демонстра́ция** биринчи май демонстрациясы; 2. (*показ*) көрсөтүү; **демонстра́ция о́пытов на уро́ках фи́зики и хи́мии** физика жана химия сабагында опыттарды көрсөтүү; 3. *воен.* демонстрация (*негизги операциядан душманды алагды кылуу үчүн жүргүзүлгөн согуш аракети*).

ДЕМОНСТРИ'РОВАНИЕ *ср.* көрсөтүү, көрсөтүү үчүн коюу (*мис. картина, фильм*).

ДЕМОНСТРИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* 1. (*принять участие в демонстрации*) демонстрацияга чыгуу; 2. *кого-что* (*показывать*) көрсөтүү, көрсөтүү үчүн коюу.

ДЕМОНТА'Ж *м. тех.* демонтаж (*машина, аппарат сыяктуулардын айрым бөлүктөрүн ажыратуу, аларды фундаменттеринен же коюлган ордунан алуу*).

ДЕМОРАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* деморализация (1. *кулк-мүнөздүн, жүрүм-турумдун бузулушу;* 2. *ындыны өчүү; тартиптин төмөн түшүшү*).

ДЕМОРАЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что* деморализациялоо.

ДЕМОРАЛИЗОВА'ТЬСЯ 1. *сов. и несов.* деморализациялануу, деморализация болуу; 2. *страд. к* **деморализова́ть.**

ДЕ'МПИНГ *м. эк.* демпинг (*капиталисттик өлкөлөрдүн тышкы рыногунда конкуренттерди кысып чыгаруу үчүн чет эл рыногунда өз товарларын өздөрүнүн ички рыногундагы баадан арзан сатуу*).

ДЕНАТУРАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* денатурализация (*айрым адамдын ошол өзү жашаган мамлекеттин граждандыгынан чыгарып жиберүү*).

ДЕНАТУРАЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. кого* денатурализациялоо.

ДЕНАТУРА'Т *м.* денатурат (*уулуу нерсе аралашкан, тазаланбаган спирт*).

ДЕНАТУРИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* денатурация кылуу, денатурдаштыруу (*уулуу же даамы жаман нерсе аралаштырып, спиртти ичүүгө жараксыз кылуу*); **денатури́ровать спирт** спиртти денатурдаштыруу.

ДЕНАЦИОНАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* денационализация (1. *улуттук өзгөчөлүктөрүн (маданиятын, тилин ж. б.) жоготуу;* 2. *юр. мамлекеттештирилген мүлктөрдү мурунку ээсине кайтарып берүү*).

ДЕНАЦИОНАЛИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого* денационализациялоо.

ДЕНДРОЛО'ГИЯ *ж. бот.* дендрология (*ботаниканын жыгач өсүмдүктөрү жөнүндөгү бир бөлүмү*).

ДЕ'НЕЖНЫЙ, -ая, -ое **деньги**-*ге т.*; **де́нежная рефо́рма** акча реформасы; **де́нежная систе́ма** акча системасы; **де́нежный знак** акча знагы (*кагаз акча*).

ДЕННИ'К *м.* бир аттык акыр.

ДЕННИ'ЦА *ж. поэт. уст.* атып келаткан таң.

ДЕ'ННО: **де́нно и но́щно** *разг.* күн-түн дебей, күнү-түнү, күнү-түнү менен, күндүр-түндүр.

ДЕНОНСИ'РОВАНИЕ *ср. дип.* денонсирдөө; **денонси́рование догово́ра** договорду денонсирдөө (*түзүлгөн договорду бузуу жөнүндө бир мамлекеттин экинчи мамлекетке жазган билдирүүсү*).

ДЕНОНСИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* денонсирдөө.

де́ну, де́нешь *и т. д. буд. вр. от* **деть.**

де́нусь, де́нешься *и т. д. буд. вр. от* **де́ться.**

ДЕНЩИ'К *м. воен. уст.* денщик (*офицердин үйүндө кызмат кылуучу солдат*).

ДЕНЬ *м.* күн; **це́лыми дня́ми ребёнок игра́ет** бала керели кечке ойнойт; **выходно́й день** дем алыш күн; **День**

www.bizdin.kg

печа́ти Басма Сөз Күнү; **День Побе́ды** Жеңиш Күнү; **День железнодоро́жника** Темир Жолчулар Күнү; **День Пари́жской комму́ны** Париж Коммунасынын Күнү; ◇ **день ото дня́** күндөн күнгө, күн санап; **со дня́ на́ день** күндө эртеңкиге, улам эртеңге; **откла́дывать де́ло со дня́ на́ день** ишти улам эртеңге калтыруу; **его́ ждут со дня́ на́ день** аны жакын арада келет деп, күтүп турушат; **изо дня́ в день** күндө, күн сайын, дайыма; **на днях** жакын күндөрдө, бир аз күндө, жакында, жакын арада (*бир аз күндөн соң же аз эле күн болду*); **я приду́ к вам на днях** мен жакында сизге келем; **я его́ ви́дел на днях** мен аны жакын арада көрдүм; **день в день** болжогон күнүндө, болжогон убагында; **день на день не прихо́дится** күн күнгө окшобойт (*бир күн андай, бир күн мындай*); **день-деньско́й** эртели-кеч, күн бою, кечели кечке; **средь бе́ла дня** таламандын тал түшүндө; каратып туруп эле; **про чёрный день** кийинкиге сактап койгон, кереги тиет деп катып койгон; **день и ночь** күн-түн дебей, дайыма; **до́брый день!** куттуу күн!; **в на́ши дни** биздин убагыбызда, азыркы күндөрдө; **поря́док дня** (*на заседаниях*) күн тартиби; **в оди́н прекра́сный день** бир күнү; **оста́лись счи́танные дни** саналуу гана күн калды; **не по дням, а по часа́м** күн сайын эмес, саат сайын.

ДЕ'НЬГИ *только мн.* акча, пул; ◇ **при деньга́х** *разг.* акчалуу; **ты при деньга́х?** сен акчалуусуңбу?; **броса́ть де́ньги на́ ветер** акчаны сапыруу, ысырап кылуу.

ДЕПАРТА'МЕНТ *м.* департамент (1. *Францияда административдик округ*; 2. *революцияга чейинки Россияда жана кээ бир чет өлкөлөрдө — жогорку административдик жана соттук мекемелер*; 3. *АКШда министерствонун аты* (*тышкы иштер*).

ДЕПЕ'ША *ж.* депеша (1. *уст. телеграмма; шашылыш билдирме*; 2. *дипломатиялык шашылыш билдирүү*).

ДЕПО' *ср.* депо (1. *ж.-д. паровоз менен вагондор туруучу үй*; 2. *ж.-д. паровоздор менен вагондорду сактап, ремонттоп туруучу темир жол чарба цехи*; 3. *өрт машиналары жана башка өрт өчүргүч аспаптар туруучу үй*).

ДЕПОЗИ'Т *м. эк.* депозит (*сактап коюу үчүн же башка максат менен кредит мекемелерине берилүүчү кымбаттуу кагаздар же акча*).

ДЕПОЗИ'ТОР *м.* депозитор (*депозитке кымбаттуу буюм же акча коюучу киши*).

ДЕПОЛЯРИЗА'ЦИЯ *ж. физ.* деполяризация (*поляризацияны жок кылуу же начарлатуу*).

ДЕПОНЕ'НТ *м.* депонент (*депозитке акча же кымбат баалуу кагаз койгон адам*).

ДЕПОНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, эк.* депозитке өткөзүү, депозитке салуу.

ДЕПРЕССИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **депрессия**-*га т.*

ДЕПРЕ'ССИЯ *ж.* депрессия (1. *эк. капиталисттик өлкөлөрдө чарбанын, коомдук турмуштун төмөндөшү, кери кетиши*; 2. *мед. көңүл чөгөт болгондук*).

ДЕПУТА'Т *м.* депутат; **депута́т Верхо́вного Сове́та** Жогорку Советтин депутаты; **пала́та депута́тов** депутаттар палатасы.

ДЕПУТА'ТСКИЙ, -ая, -ое **депутат**-*га т.*; депутаттык; **депута́тские полномо́чия** депутаттык полномочиелер; **депута́тские права́** депутаттык укуктар.

ДЕПУТА'ЦИЯ *ж.* депутация (*бир уюм, мекеме же чогулуш тарабынан өкүл кылынып, кандайдыр бир тапшырманы орундоого шайланган адамдар*).

ДЕРАТИЗА'ЦИЯ *ж.* дератизация (*ар түрдүү чычкандарды жана талаадагы башка ушул сыяктуу кемирүүчү зыянкечтерди кырып жок кылуу*).

ДЕ'РБИ *ср. нескл. спорт.* дерби (*быштты чыкма жылкылардын жарышы*).

ДЕ'РВИШ *м.* дербиш, дубана.

ДЁРГАНЬЕ *ср.* 1. (*выдёргивание*) жулуу, сууруу; **дёрганье льна** зыгыр жулуу; 2. *разг.* (*о судорожных движениях*) диртилдөө, калтыроо, тартуу.

ДЁРГАТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*тянуть, тащить*) жулкуу, жулкуп алуу, булкуу, тартуу; **он дёргает меня́ за рука́в** ал менин жеңимден булкат; 2. *что* (*выдёргивать*) жулуу, сууруу; **дёргать гво́зди** мык сууруу; **дёргать больно́й зуб** ооруу тишти сууруу; **колхо́зники дёргают лён** колхозчулар зыгыр жулат; 3. *безл.* (*о судорожных движениях*) диртилдөө, калтыроо, тартуу (*мис. дененин бир жери*); **у меня́ дёргает пра́вый глаз** менин оң көзүм тартып турат; 4. *кого, перен. разг.* (*беспокоить*) тынчын алуу.

ДЁРГАТЬСЯ *несов.* 1. (*порываться*) жулкунуу, булкунуу, тартуу; 2. (*подёргиваться*) диртилдөө, калтыроо, тартуу; **у него́ дёргается глаз** анын көзү тартат; 3. *страд. к* **дёргать** 2.

ДЕРГА'Ч *м. зоол.* тартар.

ДЕРЕВЕНЕ'ТЬ *несов.* сенейип катып калуу, камтууга келбей калуу; **но́ги от моро́за деревене́ют** бут сууктан сенейип катып калат.

ДЕРЕВЕ'НСКИЙ, -ая, -ое **деревня**-*га т.*; кыштактык; **дереве́нский во́здух** кыштак абасы; **дереве́нские жи́тели** кыштакта жашоочулар.

ДЕРЕВЕ'НЬКА *ж. уменьш. от* **дере́вня** кичине кыштак.

ДЕРЕ'ВНЯ *ж.* деревня, кыштак.

ДЕ'РЕВО *ср.* жыгач; дарак; **кра́сное де́рево** кызыл жыгач; ◇ **родосло́вное де́рево** санжыра.

ДЕРЕВООБДЕ'ЛОЧНИК *м.* жыгач иштетүүчү, жыгач устасы.

ДЕРЕВООБДЕ'ЛОЧНЫЙ, -ая, -ое жыгач иштетүүчү; **деревообде́лочный цех** жыгач иштетүүчү цех.

ДЕРЕВООБРАБА'ТЫВАЮЩИЙ, -ая, -ее жыгач иштетүүчү; **деревообраба́тывающая промы́шленность** жыгач иштетүүчү өнөр жай.

ДЕРЕВУ'ШКА *ж.* кичине кыштак.

ДЕ'РЕВЦЕ *ср. уменьш. от* **де́рево** жыгач, кичине жыгач.

ДЕРЕВЦО' *ср. см.* **де́ревце.**

ДЕРЕВЯНИ'СТЫЙ, -ая, -ое 1. жыгач сыяктуу, жыгачка окшош; **деревяни́стое строе́ние вещества́** заттын жыгач сыяктуу түзүлүшү; 2. *перен.* катуу, жыгачтай; **деревяни́стое я́блоко** катуу алма, таш алма.

ДЕРЕВЯ'ННЫЙ, -ая, -ое 1. **дерево**-*го т.*; **деревя́нный стол** жыгач үстөл; 2. *перен.* (*невыразительный*) сезимсиз, мелтейген; **деревя́нное лицо́** мелтейген бет, мелтейген келбет; ◇ **деревя́нное ма́сло** жыгач майы.

ДЕРЕВЯ'ШКА *ж.* 1. (*деревянный брусок*) жыгачтын сыныгы; жыгач; 2. *разг.* (*деревянная нога*) жыгач бут.

ДЕРЖА'ВА *ж.* 1. мамлекет, өзүнчө мамлекет; **Сове́тская держа́ва** Советтик мамлекет; 2. *ист.* бийликтин белгиси (*эмблемасы*).

ДЕРЖА'ВНЫЙ, -ая, -ое 1. (*обладающий верховной властью*) жогорку бийликке ээ; 2. *поэт.* (*могущественный*) эң күчтүү, эң улуу.

ДЕРЖА'ТЕЛЬ I *м.* (*владелец*) кымбаттуу кагаздардын ээси.

ДЕРЖА'ТЕЛЬ II *м. тех.* кыстыргыч, кармагыч, кыпчыгыч; **держа́тель для бума́г** кагаз кыпчыгыч.

ДЕРЖА'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* кармоо, алуу, жетелөө; **держа́ть ружьё в рука́х** мылтыкты кармап туруу; **держа́ть ребёнка на рука́х** баланы колго алып туруу; **держа́ть ребёнка за́ руку** баланы колдон кармап жетелөө; **держи́ во́ра!** ууруну карма!, карма ууруну!; **держи́ лошаде́й!** аттардын башын карма!; 2. *что* тиштеп туруу, кысып туруу; **держа́ть папиро́су в зуба́х** папиросту тиштеп туруу; **держа́ть кни́гу под мы́шкой** китепти колтукка кысып туруу; 3. кармоо, тутуу; **держа́ть две́ри на запо́ре** эшикти кулпулап кармоо; **держа́ть проду́кты на льду** азыкты музда кармоо; 4. *что* токтотуу; **плоти́на де́ржит во́ду** сууну плотина токтотуп турат; 5. *что* (*хранить*) сактоо, коюу, тутуу; **я держу́ де́ньги в сберка́ссе** мен акчаны сактык кассасында сактайм; 6. *кого* тутуу, тутунуу, кармоо;

www.bizdin.kg

держа́ть домрабо́тницу үй кызматчы аялын тутуу; 7. *кого-что* багуу, асыроо; **он де́ржит одну́ коро́ву** ал бир уй асырайт, анын бир ую бар; ◇ **держа́ть курс** бир жакка бет алуу, багытталуу; **парохо́д де́ржит курс на юг** пароход түштүккө бет алды; **держа́ть экза́мен** сыноодон өтүү; **держа́ть сло́во** сөзүндө туруу; **держа́ть речь** сөз сүйлөө; **держа́ть отве́т** жооп (жоопкер болуп) берүү; **держа́ть в та́йне** сыр сактоо; элге жайбоо; жашырын сактоо (кармоо); **держа́ть оборо́ну** коргоо; **держа́ть** *чью-л.* **сто́рону** *бирөөнүн* жагында болуу, *бирөөгө* болушуу; **держа́ть корректу́ру** корректура окуу; **держа́ть путь** жол жүрүү, бара жатуу, жөнөө; **держа́ть пари́** мелдешүү; **держи́ язы́к за зуба́ми** *разг.* тилиңе сак бол, оозуңду тый, оозуңду басып жүр; **держа́ть у́хо востро́** *разг.* сак болуу, кулак түрүү; **держа́ть себя́** өзүн өзү алып жүрүү; **держа́ть нос по ве́тру** күн тийген жердин чоросу болуу.

ДЕРЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. *за кого-что* кармап туруу, кармоо; **ребёнок держа́лся за мать** бала энесин кармап турду; **держа́ться рука́ми за пери́ла** кол менен периланы кармоо; 2. *на чём* (*быть укреплённым*) кармоо, илинип туруу; **карти́на де́ржится на одно́м гвозде́** сүрөт бир эле мыкта илинип турат; 3. (*сохраняться*) сакталуу, туруу; **моло́чные проду́кты де́ржатся в ле́днике** сүт азыктары музда сакталат; 4. *перен.* (*не сдаваться*) тырмышуу, сактоого тырышуу; **кре́пость до́лго держа́лась** чеп көпкө чейин беришпей (жеңилбей) турду; 5. туруу; **держа́ться пря́мо** тик туруу; **он с трудо́м держа́лся на нога́х** ал араң эле турду; 6. *чего, за кем-чем* (*придерживаться*) жүрүү (*белгилүү бир жакка багыт алып жүрүү*); **держи́тесь пра́вой стороны́** оң жак менен жүрүңүз; 7. *чего, перен.* (*следовать чему-л.*) болуу, жактоо; **держа́ться передовы́х взгля́дов** алдыңкы көз караштa болуу; 8. *перен.* (*вести себя*) өзүн өзү тутуу, алып жүрүү, тута билүү; **он де́ржится о́чень скро́мно** ал өзүн эң жөнөкөй тутат; 9. *разг.* (*сдерживаться*) токтолуп туруу; чыдап туруу; **до́лго держа́лся, но, наконе́ц, распла́кался** ал көпкө чейин чыдап турду эле, бирок акырында ыйлап жиберди; ◇ **держа́ться вме́сте** чогуу болуу, бирге болуу; **держа́ться в стороне́** четте болуу, кийлигишпөө; **держа́ться в во́здухе** *ав.* абада болуу.

ДЕРЗА'НИЕ *ср.* катуу умтулуу, тайманбоо, баатырдык кылуу, кайрат көрсөтүү.

ДЕРЗА'ТЬ *несов.* катуу умтулуу, тайманбоо, баатырдык кылуу, батынуу, кайрат көрсөтүү.

ДЕРЗИ'ТЬ *несов. разг.* орой айтуу, осолдук кылуу, адепсиз сөз айтуу.

ДЕ'РЗКИЙ, -ая, -ое 1. орой, осол, адепсиз, одоно; **де́рзкий отве́т** орой жооп; 2. (*смелый*) калтаарыбас, тайманбаган, жүрөктүү.

ДЕ'РЗКО *нареч.* 1. орой, осол, адепсиз, одоно; 2. (*смело*) калтаарыбай, тайманбай.

ДЕРЗНОВЕ'ННЫЙ, -ая, -ое *поэт.* калтаарыбаган, эр.

ДЕРЗНУ'ТЬ *сов. см.* **дерза́ть.**

ДЕ'РЗОСТЬ *ж.* 1. оройлук, осолдук, одонолук; **кака́я де́рзость!** эмне деген осолдук!; 2. (*смелость*) тайманбастык; **он име́л де́рзость возража́ть** ал каршы келүүдөн тайманбады; 3. (*дерзкие слова, выражения*) осол сөз, одоно сөз; **наговори́ть де́рзостей** капкайдагы одоно сөздөрдү айтуу.

ДЕРИВА'ЦИЯ *ж.* 1. *воен.* деривация (*ок же снаряддын мылтык же замбиректин сайына карата бир жагына оош учушу*); 2. (*отвод воды*) башка жакка буруу.

ДЕРМАТИ'Н *м.* дерматин (*мебель, автомобиль отургучтарын каптоого жана китеп тыштатууга жумшалуучу, териге окшотуп жасалган клёнканын бир түрү*).

ДЕРМАТИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **дерматин-ге** *т.*

ДЕРМАТО'ЛОГ *м.* дерматолог (*тери оорусун билгич врач*).

ДЕРМАТОЛО'ГИЯ *ж. мед.* дерматология (*адамдын тери оорусу жөнүндөгү илим*).

ДЁРН *м.* чым.

ДЕРНО'ВЫЙ, -ая, -ое **дёрн-га** *т.*; чымдуу; **дерно́вый слой** чымдуу кабат; **дерно́вая земля́** чым жер.

ДЁРНУТЬ *сов. см.* **дёргать** 1; ◇ **дёрнуло** *или* **нелёгкая дёрнула** *разг.* кара тер кысып, кырсык басып.

ДЕРНУТЬСЯ *сов. см.* дёргаться 1, 2.

деру́, дерёшь *и т. д. наст. вр. от* **драть.**

деру́сь, дерёшься *и т. д. наст вр. от* **дра́ться.**

ДЕРЮ'ГА *ж.* 1. одуракай сокмо таар; 2. *перен.* жалпы эле одуракай кездеме.

ДЕРЮ'ЖНЫЙ, -ая, -ое **дерюга-га** *т.*

ДЕСА'НТ *м. воен.* десант (1. *аскерди душмандын территориясына түшүрүү*; 2. *деңиз же аба жолу менен алып келип душмандын территориясына түшүрүлгөн аскер*)

ДЕСА'НТНИК *м. воен.* десантка катышкан.

ДЕСА'НТНЫЙ, -ая, -ое **десант-ка** *т.*; десанттык; **деса́нтные войска́** десанттык войсколор.

ДЁСЕННЫЙ, -ая, -ое **десна-га** *т.*

ДЕСЕ'РТ *м.* десерт (*обедден кийин берилүүчү жемиш же таттуу тамак*).

ДЕСЕ'РТНЫЙ, -ая, -ое десерттик; **десе́ртное вино́** десерттик вино (*таттуу вино*); **десе́ртная ло́жка** орто кашык (*чай кашыгынан чоңураак, тамак кашыгынан кичирээк кашык*).

ДЕ'СКАТЬ *частица разг.*: **говоря́т, что ты, де́скать, об э́том давно́ зна́ешь** сен бул тууралу көптөн бери билет экенсиң деп айтышат; **ты, де́скать, сам винова́т** сен өзүң айыптуусуң дешет.

ДЕСНА' *ж.* (*мн.* **дёсна**) *анат.* тиш эти.

ДЕ'СПОТ *м.* 1. деспот (*Байыркы Чыгыштын кулчулдук монархиясында — чексиз бийликтүү жана өз тилегенинче жол башчылык кылуучу жогорку аким*); 2. *перен.* деспот, зулум, зөөкүр (*жеке бийликтүү, башкалардын тилеги менен эсептешпестен, бардыгын да өзүнүн дегенине көндүрүүчү зөн баш киши*).

ДЕСПОТИ'ЗМ *м.* деспотизм (1. *монархтын* (*деспоттун*) *эч кандай закон менен чектелбеген бийлигине негизделген мамлекеттик түзүлүш жана башкаруу системасы*; 2. *перен. кол алдындагы адамдарга карата жеке бийлиgalук жана өзү баштык кылуу*).

ДЕСПОТИ'ЧЕСКИ *нареч.* деспоттук кылып, деспоттук менен.

ДЕСПОТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. деспоттук (*жеке бийликтүү*); 2. *перен.* деспоттук, зөөкүрдүк (*бирөө менен эсептешпеген*); **деспоти́чный хара́ктер** деспоттук мүнөз, зөөкүрдүк мүнөз.

ДЕСПОТИ'ЧНО *нареч. см.* **деспоти́чески.**

ДЕСПОТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **деспоти́ческий** 2.

ДЕСПОТИ'Я *ж.* деспотия (1. *ист. деспот башкарган өлкө*; 2. *мамлекеттик башкаруунун деспоттук түрү*)

ДЕСТЬ *ж. уст.* десть (*метрдик десть 50, орус дести 24 баракка барабар келген кагаз өлчөөсү*).

ДЕ'СЯТЕРО *числ.* он.

ДЕСЯТИДНЕ'ВКА *ж.* он күндүк; *см.* **дека́да.**

ДЕСЯТИДНЕ'ВНЫЙ, -ая, -ое он күндүк, **десятидне́вный срок** он күндүк мөөнөт.

ДЕСЯТИКЛА'ССНИК *м.* онунчу класстагы.

ДЕСЯТИКЛА'ССНИЦА *женск. р. к* **десятикла́ссник**

ДЕСЯТИКОПЕ'ЕЧНЫЙ, -ая, -ое он тыйындык.

ДЕСЯТИКРА'ТНЫЙ, -ая, -ое он эсе көбөйтүлгөн

ДЕСЯТИЛЕ'ТИЕ *ср.* 1. (*срок*) он жылдык мөөнөт, он жылдык убакыт; **прошло́ це́лое десятиле́тие** он жылдык мезгил өтүп кетти; 2. (*годовщина*) он жылдык (*юбилей*).

ДЕСЯТИЛЕ'ТКА *ж.* он жылдык мектеп, орто мектеп

ДЕСЯТИЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее 1. (*о сроке*) он жылдык; **десятиле́тний юбиле́й** он жылдык юбилей; 2. (*о возрасте*) он жашар, он жаштагы, ондогу; **десятиле́тний ма́льчик** он жашар бала.

www.bizdin.kg

ДЕСЯТИМЕ'СЯЧНЫЙ, -ая, -ое он айлык.
ДЕСЯТИ'НА *ж. уст.* теше (*бир тетие жер*).
ДЕСЯТИРУБЛЁВКА *ж. разг* он сом, он сомдук акча.
ДЕСЯТИРУБЛЁВЫЙ, -ая, -ое он сомдук.
ДЕСЯТИУГО'ЛЬНИК *м. мат.* он бурчтук.
ДЕСЯТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое ондук (*ондоп эсептөөгө негизделген*); **десяти́чная систе́ма исчисле́ния** эсептөөнүн ондук системасы; **десяти́чные дро́би** *мат.* ондук бөлчөктөр, **десяти́чные весы́** десятичный тараза.
ДЕСЯ'ТКА *ж.* 1. (*цифра*) ондук (*он деген цифра*); 2. *разг* (*десятирублёвка*) он сом; 3. *мор.* (*шлюпка*) он калактуу кайык, 4. (*карта*) ондук.
ДЕСЯ'ТНИК *м.* десятник (*курулушта жумушчулар тобуна башчылык кылган адис; он башы*).
ДЕСЯ'ТОК *м.* он; ◇ **мне уже́ пя́тый деся́ток пошёл** мен кырктан өттүм; **он не ро́бкого деся́тка** *разг.* ал коркоктордон эмес.
ДЕСЯ'ТЫЙ, -ая, -ое *числ.* онунчу; **одна́ деся́тая** ондон бири; **две деся́тых** ондон экиси; ◇ **с пя́того на деся́тое** *или* **из пя́того в деся́тое** *разг.* баш-аягы жок, баш-аяксыз.
ДЕ'СЯТЬ *числ.* он.
ДЕ'СЯТЬЮ *нареч.* он жерде; **де́сятью де́сять — сто** он жерде он — жүз.
ДЕТАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* детализация, деталдаштыруу, тактоо (*майда-бараттарын аныктап толук иштеп чыгуу*).
ДЕТАЛИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* деталдаштыруу, тактоо.
ДЕТА'ЛЬ *ж.* 1. *тех.* деталь (*машинанын, механизмдин майда бөлүктөрү*); 2. (*мелкая подробность, частность*) деталь (*майда-чүйдө; майда-барат*); **он сказа́л гла́вное, не каса́ясь дета́лей** ал деталына токтоп турбай эле эң негизгисин айтты.
ДЕТА'ЛЬНО *нареч.* деталдуу (*майда-чүйдөлөрү менен кошо*).
ДЕТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое деталдуу (*толук, майда-чүйдөлөрү менен*).
ДЕТВОРА' *ж. собир. разг.* балдар (*кичинекей балдар*).
ДЕТДО'М *м.* (детский дом) детдом, балдар үйү.
ДЕТЕКТИ'В *м.* тыңчы (*капиталистик өлкөлөрдө — полициянын тыңчысы*).
ДЕТЕКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое кылмыштуулар жөнүндөгү; **детекти́вный рома́н** кылмыштуулар жөнүндөгү роман.
ДЕТЕ'КТОР *м. радио* детектор (*радиоприёмниктеги толкунду табуучу жана түздөөчү аспап*).
ДЕТЕ'КТОРНЫЙ, -ая, -ое *радио* детектордуу; **дете́кторный приёмник** детектордуу приёмник.
ДЕТЁНЫШ *м.* жаныбарлардын жаш баласы (*мис. жөжө, бөлтүрүк, бачики ж. б.*).
ДЕТЕРМИНИ'ЗМ *м. филос.* детерминизм (*табияттын жана коомдун бардык көрүнүштөрүнүн, айрыкча адамдын эркинин жана жүрүм-турумунун закон ченемдүүлүгү жана себептүү байланыштуулугу жөнүндөгү окуу*).
ДЕТЕРМИНИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **детерминизм**-*ге т.*
ДЕ'ТИ *мн.* (*ед.* **дитя́** *ср. и* **ребёнок** *м.*) балдар.
ДЕТИ'НА *м. разг. фам.* москоол жигит (*бойлуу жана күчтүү жигит*).
ДЕ'ТИЩЕ *ср.* 1. *уст.* уул, бала, кыз; 2. *перен.* өз эмгеги менен жарыкка чыгарган, түзгөн кадырлуу нерсе.
ДЕ'ТКА *ж.* (*в обращении*) балам, балакайым.
ДЕТОНА'ТОР *м. тех.* детонатор (*от алдыргыч; жарылгыч нерселерди от алдыргыч*).
ДЕТОНА'ЦИЯ *ж. тех.* детонация (1. *от алуу; жарылгыч нерсенин от алышы, жарылышы*; 2. *ичинен күймө кыймылдаткычта күйүүчү заттын бат, туура эмес күйүшү*).
ДЕТОНИ'РОВАТЬ I *несов. тех.* детонация болуу.
ДЕТОНИ'РОВАТЬ II *несов. муз.* күүнү бузуп аткаруу (ойноо).
ДЕТОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое: **дetoро́дные о́рганы** жана жер мүчөлөрү (*бала төрөөгө же туудурушка арналган мүчөлөр*).
ДЕТОРОЖДЕ'НИЕ *ср.* бала төрөө.
ДЕТОУБИ'ЙСТВО *ср.* бала өлтүрүүчүлүк.
ДЕТОУБИ'ЙЦА *м. и ж.* бала өлтүрүүчү, бала өлтүргүч.
ДЕТРИ'Т *м.* детрит (1. *физиол.* *өлүү ткандардын үбөлөнүп түшкөндөрү*; 2. *мед. музоо менен уйдун кургатылган чечек бүртүгүн абдан майда талкалап глицерин кошуп жасалган зат; бул—чечек эмдөөдө колдонулат*).
ДЕТСА'Д *м.* (детский сад) балдар бакчасы.
ДЕ'ТСКАЯ *ж.* балдар бөлмөсү.
ДЕ'ТСКИЙ, -ая, -ое 1. **дети**-*ге т.*; **де́тская игру́шка** балдар оюнчугу; **де́тский теа́тр** балдар театры; **де́тский дом** детдом, балдар үйү; 2. *перен.* балалык (*баланын ишин кылуу*); **де́тские рассужде́ния** балалык ой; ◇ **де́тское ме́сто** *анат* тон; *см.* **послед.**
ДЕ'ТСТВО *ср.* балалык чак; **в де́тстве** бала чакта; **впасть в де́тство** бала болуп калуу, бала сыяктанып калуу, алжуу, алжып калуу.
ДЕ́ТЬ *сов. кого-что, разг.* 1. (*запрятать*) коюу, катуу; **куда́ ты дел кни́гу?** китепти кайда койдуң?; 2. (*употребить, истратить*) жумшоо, орундаштыруу, батыруу; **он не зна́ет, куда́ деть свои́ де́ньги** ал акчасын кайда батырышын (жумшашын) билбей жүрөт; 3. (*поместить*) батыруу, орундаштыруу; **куда́ деть сто́лько наро́ду?** мынча адамды кайда орундаштырууга болот?
ДЕ'ТЬСЯ *сов. разг.* жоголуу, житүү; **куда́ ты де́лся вчера́?** кечээ кайда жоголдуң?
ДЕ-ФА'КТО *нареч.* де-факто (*иш жүзүндө*); **призна́ние одного́ госуда́рства други́м де-фа́кто** бир мамлекет башка бир мамлекетти де-факто таануу.
ДЕФЕ'КТ *м.* дефект (*кемчилик, кем жер, майып*).
ДЕФЕКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое дефекттүү (*кемчилиги бар, майыбы бар, мандеми бар*).
ДЕФЕ'КТНЫЙ, -ая, -ое дефекттүү (*кемчилиги бар; бузугу бар*); **дефе́ктный экземпля́р кни́ги** китептин кемчилиги бар экземпляры.
ДЕФИЛЕ' *ср. нескл.* чубама жол, чубама тар ашуу.
ДЕФИЛИ'РОВАТЬ *несов.* салтанат менен өтүү; **демонстра́нты дефили́ровали пе́ред трибу́ной** демонстранттар трибуна алдынан салтанат менен өтүштү.
ДЕФИ'С *м. полигр.* дефис (*ташымал же сөздүн арасына коюлуучу сызыкча, мис. киши-миши, ат-мат ж. б.*)
ДЕФИЦИ'Т *м.* 1. (*убыток*) дефицит (*зыян; кирешеден расходдун ашып кетиши*); 2. (*недостаток, нехватка*) тартыш, кемчилдик, жетишсиздик.
ДЕФИЦИ'ТНОСТЬ *ж.* 1. дефициттүүлүк (*зыян тарттыруучулук; чыгашасы кирешесинен ашып кетүүчүлүк*); 2. дефициттүүлүк, тартыштык, кемчилдик, жетишсиздик; **дефици́тность това́ра** товардын дефициттүүлүгү.
ДЕФИЦИ'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*убыточный*) дефициттүү (*зыян тарттыруучу; чыгашасы кирешесинен ашып чыгуучу*); **дефици́тное предприя́тие** дефициттүү ишкана; 2. (*не имеющийся в достаточном количестве*) дефициттүү, тартыш, кемчил, жетишсиз (*рынокто жетишердик болбогон; суроону канааттандырбаган*); **дефици́тный това́р** тартыш товар.
ДЕФЛЯ'ЦИЯ *ж.* дефляция (1. *эк. кагаз акчанын же банкноттун баркын арттыруу максаты менен, алардын колдо жүрүшүн азайтуу*; 2. *геол. тоо тектеринин сүрүлүп, жешилип жылмаланышы*).
ДЕФОРМА'ЦИЯ *ж.* деформация (*форманын бузулушу, өзгөрүлүшү*).
ДЕФОРМИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* деформациялоо.
ДЕФОРМИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* деформациялануу; 2. *несов. страд. к* **деформи́ровать.**

www.bizdin.kg

ДЕХКА'НИН *м.* дыйкан.
ДЕХКА'НКА *женск. р. к* **дехка́нин.**
ДЕХКА'НСКИЙ, -ая, -ое **дехканин**-*ге т.*
ДЕЦЕНТРАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* децентрализация, децентрализация кылуу (*борбордук органдардын кээ бир функцияларын жергиликтүү органдарга берүүгө негизделген башкаруу системасы*).
ДЕЦЕНТРАЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. что* децентрализация кылуу.
ДЕЦИГРА'ММ *м.* дециграмм (*граммдын ондон бир бөлүгү*).
ДЕЦИЛИ'ТР *м.* децилитр (*литрдин ондон бир бөлүгү*).
ДЕЦИМЕ'ТР *м.* дециметр (*метрдин ондон бир бөлүгү*).
ДЕШЕВЕ'ТЬ *несов.* арзандоо.
ДЕШЕВИ'ЗНА *ж.* арзанчылык, арзандык.
ДЕШЁВКА *ж. разг.* эң арзан; **он купи́л пальто́ по дешёвке** пальтону ал эң арзан алды.
ДЕШЕ'ВЛЕ *сравн. ст. от прил.* **дешёвый** *и нареч.* **дёшево** арзаныраак, -дан арзан, -га караганда арзан.
ДЁШЕВО *нареч.* 1. арзан; **он о́чень дёшево купи́л костю́м** костюмду ал эң арзан алды; 2 *перен.* (*легко, без всяких последствий*) оңой; **он дёшево отде́лался** ал оңой кутулду; ◇ **дёшево сто́ит** береке жок; **его́ слова́ дёшево сто́ят** анын сөздөрүндө берекеси жок.
ДЕШЁВЫЙ, -ая, -ое 1. арзан; **дешёвый това́р** арзан товар; 2. *перен.* жарытпаган; кунарсыз; **дешёвый успе́х** кунарсыз ийгилик.
ДЕШИФРИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* дешифровкалоо.
ДЕШИФРО'ВКА *ж.* дешифровка (1. *шифр менен жазылганды ажыратуу, билүү*; 2. *белгисиз жазуу-сызууну окуу*).
ДЕ-Ю'РЕ *нареч.* де-юре (*эл аралык укукка ылайык; юридический; формалдуу түрдө*), **призна́ние одного́ госуда́рства други́м де-ю́ре** бир мамлекетти башка бир мамлекет де-юре таануу.
ДЕЯ'НИЕ *ср.* жорук, иш; **престу́пные дея́ния** кылмыштуу иштер.
ДЕ'ЯТЕЛЬ *м.* ишмер, ишкер (*иши менен өзүн тааныткан, көрсөткөн киши*); **госуда́рственный де́ятель** мамлекеттик ишмер; **де́ятели культу́ры** маданияттын ишмерлери; **заслу́женный де́ятель нау́ки** илимге эмгеги сиңген ишмер
ДЕ'ЯТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. иш; аракет; **не́рвно-мозгова́я де́ятельность** нерв-мээ иши; **де́ятельность се́рдца** жүрөктүн иши; 2. иш, кызмат, ишкердик; **революцио́нная де́ятельность** революциялык ишкердик (иш); **педагоги́ческая де́ятельность** педагогдук кызмат (иш); **по́ле де́ятельности** иштеген ишинин чөйрөсү.
ДЕ'ЯТЕЛЬНЫЙ, -ая; -ое ишкер, ишмер, ишкердүү; **де́ятельный челове́к** ишкер киши, **принима́ть де́ятельное уча́стие** *в чём-л.* бир нерсеге ишкердүүлүк менен катышуу.
ДЖАЗ *м.* джаз (*көбүнчө урма жана үйлөмө музыка куралдарынан түзүлгөн оркестр*).
ДЖА'ЗОВЫЙ, -ая, -ое **джаз**-*га т.*; **джа́зовая му́зыка** джаз музыкасы.
ДЖАЙЛА'У *ср.* жайлоо.
ДЖЕЙРА'Н *м.* жейрен.
ДЖЕМ *м.* джем (*повидлого окшош таттуу нерсе*).
ДЖЕ'МПЕР *м.* джемпер (*жүн же жибектен согулган кыска туюк көйнөк*).
ДЖЕНТЛЬМЕ'Н *м.* джентльмен (*буржуазиялык коомдо — сыпайы, сылык адам*).
ДЖЕНТЛЬМЕ'НСКИЙ, -ая, -ое джентльмендик, джентльмендин жүрүм-турумуна ылайык.
ДЖЕНТЛЬМЕ'НСТВО *ср.* джентльменчилик, джентльмендик кылуучулук.
ДЖИГИ'Т *м.* жигит (*атка мыкты жүргүч*).
ДЖИГИТОВА'ТЬ *несов.* ат оюнчулук кылуу (*чаап бараткан аттын үстүндө ойноо*).
ДЖИГИТО'ВКА *ж.* ат оюнчулук (*чаап бараткан аттын үстүндө түрдүүчө ойноо*).
ДЖИН I *м. тех.* джин (*пахтаны чигиттен ажыраткыч машина*).
ДЖИН II *м.* джин (*арактын бир түрү*).
ДЖИ'У-ДЖИ'ТСУ *ср. нескл. спорт.* джиу-джитсу (*япончо күрөш*).
ДЖО'НКА *ж.* джонка (*кытайдын парустуу кемеси*).
ДЖО'УЛЬ *м. физ.* джоуль (*электр тогунун ишинин единицасы*).
ДЖУГАРА' *ж.* жүгөрү.
ДЖУ'ЛЬМА *ж.* (*род шерсти*) жулма (*өлгөн койдон тонолгон жүн*).
ДЖУ'НГЛИ *только мн.* джунгли (*тропиктик өлкөлөрдө — чытырман токой*).
ДЖУТ I *м. бот.* жут (*кабыгынан таар, аркан жасалуучу өсүмдүктүн бир түрү; бул — көбүнчө Индияда өсөт*).
ДЖУТ II *м.* (*падёж скота*) жут, жут болуу.
ДЖУ'ТОВЫЙ, -ая, -ое **джут** I-*ге т.*; **джу́товое волокно́** жут буласы.
ДИАБА'З *м. геол.* диабаз (*курулуш материалы катарында колдонулуучу тоо теги*).
ДИАБЕ'Т *м. мед.* диабет (*оорунун бир түрү*).
ДИАБЕ'ТИК *м.* диабетик (*диабет менен ооруучу киши*).
ДИА'ГНОЗ *м. мед.* диагноз (*бардык жагынан текшерүү негизинде ооруну табуу, белгилөө*).
ДИАГНО'СТ *м.* диагност (*диагнозун билүүчү врач*).
ДИАГНО'СТИКА *ж. мед.* диагностика (*медицинанын диагноз методу жөнүндөгү бир бөлүмү*).
ДИАГНОСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **диагноз**-*го т.*; диагноздук; **диагности́ческие при́знаки боле́зни** оорунун диагноздук белгилери.
ДИАГОНА'ЛЬ I *ж. мат.* диагональ (*көп бурчтуктун туташ эмес эки бурчун кошуучу түз сызык же көп кырдыктын бир тегиздикте жатпаган бурчтарын кошуучу түз сызык*); ◇ **по диагона́ли** кыйчалыш, кыйык; **перейти́ у́лицу по диагона́ли** көчөдөн кыйык өтүү.
ДИАГОНА'ЛЬ II *ж.* (*ткань*) диагональ (*кыйык сүрөттүү кобулдары бар кездеме*).
ДИАГОНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **диагональ** I-*ге т.*; **в диагона́льном направле́нии** диагональ багыты менен.
ДИАГРА'ММА *ж.* диаграмма (*көрсөтмө түрдө сызык же фигура менен көрсөтүлгөн салыштырма*); **диагра́мма ро́ста промы́шленности** өнөр жайлардын өсүш диаграммасы.
ДИАДЕ'МА *ж.* диадема (*аялдардын таажы сыяктуу кымбат жасалгасы*).
ДИАКРИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое: **диакрити́ческий знак** *лингв.* диакритикалык белги (*тамганын үстүнө же астына коюлуучу белги, мис. кыргыз алфавитинде «ө» тамгасынын башындагы эки точка*).
ДИАЛЕ'КТ *м. лингв.* диалект (*бир тилдин ичиндеги жергиликтүү айырма*); **ме́стные диале́кты** жергиликтүү диалекттер; **се́верный диале́кт кирги́зского языка́** кыргыз тилинин түндүк диалектиси; **ю́жный диале́кт кирги́зского языка́** кыргыз тилинин түштүк диалектиси.
ДИАЛЕКТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **диалект**-*ке т.*
ДИАЛЕКТИ'ЗМ *м. лингв.* диалектизм (*кандайдыр бир диалекттин адабий тилдеги белгиси*).
ДИАЛЕ'КТИК *м.* диалектик (*диалектикалык философиянын жактоочусу*).
ДИАЛЕ'КТИКА *ж. филос.* диалектика; **материалисти́ческая диале́ктика** материалисттик диалектика.
ДИАЛЕКТИ'ЧЕСКИЙ I, -ая, -ое **диалектика**-*га т.* диалектикалык; **маркси́стский диалекти́ческий ме́тод** марксисттик диалектикалык метод; **диалекти́ческий материали́зм** диалектикалык материализм.

www.bizdin.kg

ДИАЛЕКТИ'ЧЕСКИЙ II, -ая, -ое *см.* **диалекта́льный.**
ДИАЛЕ'КТНЫЙ, -ая -ое **диалект**-*ке т.*
ДИАЛЕКТО'ЛОГ *м. лингв.* диалектолог (*диалектология жагынан специалист*).
ДИАЛЕКТОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **диалектология**-*га т.*; диалектологиялык.
ДИАЛЕКТОЛО'ГИЯ *ж. лингв.* диалектология (*тил илиминин жергиликтүү диалектилерди изилдөөчү бөлүмү*).
ДИАЛО'Г *м.* диалог (*эки же бир нече кишинин өз ара сүйлөшүүсү*).
ДИАЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое диалог түрүндө, сүйлөшүүрүү түрүндө.
ДИАМАГНИ'ТНЫЙ, -ая, -ое *физ.* диамагниттик, диамагниттүү (*магниттин полюстарынын четке кагышы*); **диамагни́тные тела́** диамагниттүү телолор (*магниттин полюстарынан четке кагылуучу телолор*).
ДИАМА'Т *м* (диалекти́ческий материали́зм) диамат (диалектикалык материализм).
ДИА'МЕТР *м. мат.* диаметр (*тегерек же тоголок нерсенин борборун басып өтүп, анын эки четки чекитин кошкон түз сызык*).
ДИАМЕТРА'ЛЬНО *нареч.*: **диаметра́льно противополо́жный** таптакыр карама-каршы.
ДИАМЕТРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **диаметр**-*ге т.*; **диаметра́льная ли́ния** диаметр сызыгы; ◇ **диаметра́льная противополо́жность** таптакыр карама-каршылык.
ДИАПАЗО'Н *м.* 1. *муз.* диапазон (*музыка инструментиндеги же обончунун үнүндөгү эң төмөн нотадан тартып, эң бийик нотага чейинки аралык*); 2. *перен.* арым, көлөм.
ДИАПОЗИТИ'В *м. фото* диапозитив (*проекция фонары үчүн тунук материалга, көбүнчө айнекке түшүрүлгөн фотографиялык сүрөт*).
ДИАСТА'З *м. хим.* диастаз (*крахмалды декстринге жана кантка айландыруучу азот сымал зат; бул — вино жана пиво кайнатууда колдонулат*).
ДИАТЕРМИ'Я *ж. мед.* диатермия (*организмди аралата электр ток жиберип ткандарды тереңдетип кызытуу менен дарылоочу метод*).
ДИАФРА'ГМА *ж.* диафрагма (1. *анат. боор эт*; 2. *физ. оптикалык аспаптардын объективиндеги шоола өткөрүүчү тешиги бар пластинка*).
ДИВА'Н I *м.* диван (*отуруу же жатууга ылайыкталып жасалган жумшак мебелдин бир түрү*).
ДИВА'Н II *м.* диван (1. *кээ бир чыгыш мамлекеттеринде — падышанын, хандын, султандын алдындагы жогорку мекеме же жогорку чиновниктердин кеңешмеси*; 2. *лит. чыгыш адабияттарында — бир поэттин лирикалык чыгармаларынын жыйнагы*).
ДИВА'ННЫЙ, -ая, -ое **диван** I-*ге т.*; **дива́нная поду́шка** диван жаздыгы.
ДИВЕРСА'НТ *м.* диверсант (*диверсия кылуучу адам*).
ДИВЕРСИО'ННЫЙ, -ая, -ое **диверсия**-*га т.*; диверсиялык; **диверсио́нный акт** диверсиялык акт.
ДИВЕ'РСИЯ *ж.* диверсия.
ДИВЕРТИСМЕ'НТ *м. театр.* дивертисмент (*спектаклге же концертке кошумча иретинде коюла турган бир нече айрым номердүү музыкалык же драмалык оюн*).
ДИВИДЕ'НД *м. эк.* дивиденд (*акционердик коом отчёттук мезгилде алган пайданын акционерлерге акцияга жараша бөлүнүп бериле турган бөлүгү*).
ДИВИЗИО'Н *м. воен.* дивизион (1. *артиллерия, кавалерия, бронетанкалуу бөлүктөрүнүн аскердик бөлүмдөрү*; 2. *бир типтеги бир нече кеменин тактикалык кошулушу*).
ДИВИЗИО'ННЫЙ, -ая, -ое **дивизион**-*го*, **дивизия**-*га т.*; дивизиондук, дивизиялык; **дивизио́нная артилле́рия** дивизиондук артиллерия; **дивизио́нный команди́р** дивизиондун командири.
ДИВИ'ЗИЯ *ж. воен.* дивизия (*бир нече полктон түзүлгөн аскердик бирикме*).
ДИВИ'ТЬСЯ *несов. кому-чему* таң калуу, айран болуу, таңдануу.
ДИ'ВНО *нареч.* сонун, таң калардык, таңданардык, укмуштуу.
ДИ'ВНЫЙ, -ая, -ое сонун, таң калардык, таңданардык.
ДИ'ВО *ср.* сонун, таң калардык, таңданардык, укмуштуу; ◇ **ди́ву дава́ться** таң калуу; **не ди́во** таңданардык эмес; **на ди́во** укмуштуу сонун; **что за ди́во!** 1) (*странно*) эмне деген жорук!, эмне деген укмуш!; **что за ди́во, никто́ не прихо́дит** бул эмне деген укмуш, эч ким келбейт; 2) (*нет ничего удивительного*) таң калардык эмес; **что за ди́во, вся́кий э́то сде́лает** таң калардык эмес, муну ким да болсо иштей алат.
ДИДА'КТИКА *ж.* дидактика (*педагогикада окутуунун жалпы закондору жөнүндөгү бир бөлүм*).
ДИДАКТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **дидактика**-*га т.*; дидактикалык; 2. *перен.* (*наставительный*) насыяттуу, үлгү боло турган; **дидакти́ческий тон** насыят айткан үн.
ДИЕ'З *м. муз.* диез (*нотаны жарым тон өөдөлөтө турган белги*).
ДИЕ'ТА *ж.* диета (*оору же айыгып келе жаткан кишиге белгиленген тамак режими; ченеп, ылайыктап берилүүчү тамак*); **моло́чная дие́та** сүт диетасы.
ДИЕТЕ'ТИКА *ж.* диететика (*тамакты туура ичүү жөнүндөгү илим*).
ДИЕТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **диета**-*га т.*; диеталык; **диети́ческая столо́вая** диеталык ашкана.
ДИ'ЗЕЛЬ *м.* дизель (*көбүнчө нефть менен иштөөчү, ичинен күймө кыймылдаткыч*).
ДИЗЕНТЕРИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **дизентерия**-*га т.*; **дизентери́йный больно́й** дизентерия менен ооруган киши.
ДИЗЕНТЕ'РИЯ *ж. мед.* дизентерия (*ичтен кан өтмө оору; жугуштуу ич өткөк оору*).
ДИКА'РКА *женск. р.* **к дика́рь.**
ДИКА'РЬ *м.* 1. *уст.* жапайы киши, киши кийик; 2. *перен.* (*застенчивый человек*) уялчаак; 3. *перен.* (*грубый человек*) маданиятсыз, одоно киши; корс киши.
ДИ'КИЙ, -ая, -ое 1. (*о людях*) жапайы, маданиятсыз; 2. (*о животных, растениях*) жапайы, жапан (*өсүмдүк, айбан*); **ди́кая я́блоня** жапайы алма; **ди́кая ко́шка** молун (*жапайы мышык*); 3. *перен.* (*грубый*) одоно, олдоксон, ач; **ди́кие кри́ки** ач айкырык; **ди́кие нра́вы** одоно жосун; 4. *перен.* (*странный*) алда кандай, укмуштуу; **ди́кая мысль** алда кандай ой; 5. *перен.* (*застенчивый*) уялчаак, тартынчаак, уяң; **ди́кий ребёнок** уяң бала; 6. *разг.* (*необычайный*) аябаган (*сезим тууралу*), **он пришёл в ди́кий восто́рг** ал аябай кубанды; ◇ **ди́кое мя́со** арам эт (*жараның жанына чыккан бөлөк эт*); **ди́кая ме́стность** ээн жаткан, адам пайдаланбай жаткан түнт жер; **ди́кая степь** ээн талаа, эрме чөл.
ДИ'КО 1. *нареч.* укмуштай, тири укмуштай; 2. *безл. в знач. сказ. разг.* жайылдык, айбандык; **э́то ди́ко** бу бир жайылдык (айбандык).
ДИКОБРА'З *м. зоол.* чүткөр, жайра.
ДИКО'ВИНА *ж. разг.* укмуш, тири укмуш, таң калардык нерсе; **э́то не дико́вина** бул таң калардык нерсе эмес.
ДИКО'ВИНКА *ж. см.* **дико́вина; в дико́винку** көргөн киши таң калардык; **что за дико́винка!** эмне деген тири укмуш!
ДИКО'ВИННЫЙ, -ая, -ое *разг.* укмуштуу, тири укмуштуу, таң калардык.
ДИКОРАСТУ'ЩИЙ, -ая, -ее жапайы өсүүчү; **дикорасту́щие расте́ния** жапайы өсүүчү өсүмдүктөр.
ДИ'КОСТЬ *ж. разг.* 1. ээн талаа, эрме чөлдүк; как эткен карга, кук эткен кузгуну жоктук; **ди́кость ме́стности** жердин ээн талаа (эрме чөлдүгү); 2. *разг.* (*вздор, нелепость*)

www.bizdin.kg

шумдук; 3. *перен.* (*застенчивость*) уялчаактык, чочурканчаактык.

ДИКТА'НТ *м.* диктант (*жат жазуу*).

ДИКТА'Т *м.* диктат (*кандайдыр бир келишим түзүлгөн убакта күчтүү империалисттик державанын башка бир өлкөгө өз шартын, талабын күч менен таңуулоо саясаты*).

ДИКТА'ТОР *м.* диктатор (1. *ист. Байыркы Римде — зарыл учурларда сенат тарабынан белгиленген толук бийликке ээ болгон башкаруучу*; 2. *перен. чектелбеген бийликке ээ болгон адам*; 3. *перен. разг. кебелбеген бийликтүү адам; өкүм адам*).

ДИКТА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **диктатор**-*го т.*; диктатордук; **дикта́торская власть** диктатордук бийлик.

ДИКТА'ТОРСТВО *ср.* диктатордук кылуу.

ДИКТАТУ'РА *ж.* диктатура (*эч бир чектелбеген, эч кандай закон менен кысылбаган, күчкө таянган бийлик*); ◇ **диктату́ра пролетариа́та** пролетариат диктатурасы (*социалисттик революцияда жеңип чыккан жумушчу табынын мамлекеттик бийлиги*).

ДИКТОВА'ТЬ *несов. что* 1. диктовать кылуу, жат жаздыруу (*үгүп турган адам жазып алуу үчүн жайма-жай окуп берүү*); 2. *перен.* (*предписывать, вынуждать*) мажбур кылуу, зордоп көндүрүү, аргасыз кылуу, дегенин буйрук менен орундатуу; **диктова́ть свою́ во́лю** өз эркин аткарууга аргасыз кылуу.

ДИКТО'ВКА *ж.* жат жазуу; **под дикто́вку** *перен.* мажбурдук менен.

ДИ'КТОР *м.* диктор (*радиостанциядан берилүүчү кабарларды микрофон алдында окуп туруучу киши*).

ДИКТОФО'Н *м.* диктофон (*сүйлөнгөн сөздөрдү жазып жана кайта сүйлөтүү үчүн колдонулуучу фонографтын бир түрү*).

ДИ'КЦИЯ *ж.* дикция (*ырда, декламацияда сөздөрдү жана муундарды айтуудагы тактык*).

ДИЛЕ'ММА *ж.* дилемма (1. *филос. үчүнчү абалдын болушун мүмкүн кылбаган, бир-бирине карама-каршы эки абалдын бирөөнү тандоону сунуш кылуудан турган айтыш далили*; 2. *перен. эки кыйын абалдын эрксиз бирин тандоодогу мажбурдук*).

ДИЛЕТА'НТ *м.* дилетант (*илимдин же искусствонун кандайдыр бир бөлүгүн үстүрт гана билүүчү киши*).

ДИЛЕТА'НТСКИЙ, -ая, -ое дилетанттык; **диле́тантское исполне́ние** дилетанттык аткарыш.

ДИЛЕТА'НТСТВО *ср.* дилетанттык (*илимдин же искусствонун жолунан чөп башылап билүүчүлүк*).

ДИЛИЖА'НС *м. уст.* дилижанс (*көп орундуу карета; бул — темир жол өрчүгөнгө чейин колдонулган*).

ДИ'НА *ж. физ.* дина (*физикада — күчтүн өлчөмү*).

ДИНАМИ'ЗМ *м.* динамизм (*кыймыл, аракеттин көптүгү; кайраттуулук*).

ДИНА'МИК *м. радио* динамик (*радиоприёмниктеги же радио тармактагы репродуктор*).

ДИНА'МИКА *ж.* 1. *физ.* динамика (*кыймылдын закондорун текшере турган механиканын бир бөлүмү*); 2. динамика (*кандайдыр бир кубулуштун өсүү жолу*); **дина́мика обще́ственного разви́тия** коом өсүшүнүн динамикасы; 3. *перен.* динамика (*кыймыл, аракеттин көптүгү*); **в пье́се мно́го дина́мики** пьесада динамика көп.

ДИНАМИ'Т *м.* динамит (*күчтүү жарылгыч зат*).

ДИНАМИ'ТНЫЙ, -ая, -ое **динамит**-*ке т.*; динамиттүү; **динами́тный патро́н** динамиттүү патрон; **динами́тный склад** динамит склады.

ДИНАМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое динамикалуу (1. *күчкө байланыштуу*; 2. *кандайдыр бир кубулуштун өрчүү жолун текшерүүчү, көрсөтүүчү*; 3. *дайыма өзгөрүлүп турма; кыймыл-аракетке бай*).

ДИНАМИ'ЧНОСТЬ *ж.* динамикалуулук (*дайыма өзгөрүп туруучулук*).

ДИНАМИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое динамикалуу (*дайыма өзгөрүлүп турма; кыймыл-аракетке бай*).

ДИНА'МО *ср. нескл. тех.* динамо; *см.* **дина́мо-маши́на.**

ДИНА'МО-МАШИ'НА *ж. тех.* динамо-машина (*электр тогун иштеп чыгаруучу машина*).

ДИНАМО'МЕТР *м. тех.* динамометр (1. *механикалык күчтү же булчуңдун күчүн, мис. колдун күчүн өлчөгүч аспап*; 2. *машинанын ишин же кубатын өлчөгүч аспап*).

ДИНАСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **династия**-*га т.*

ДИНА'СТИЯ *ж.* династия (*башкаруучулук атасынан баласына өтүп өкүм сүрүп бийлеп келген монархтардын катары*).

ДИНОЗА'ВР *м. палеонт.* динозавр (*тукуму жок курган эң эле зор сойлогуч жаныбар*).

ДИНЬ-ДИ'НЬ *звукоподр.* шаңгыр-шыңгыр (*коңгуроонун добушу жөнүндө*).

ДИО'ПТР *м. тех.* диоптр (1. *бурч өлчөгүч аспаптарда алыскы нерселерди визировка кылуу үчүн колдонулуучу прибор*; 2. *винтовка менен шыкаалаганда так мээлөө үчүн кийгизилүүчү прибор*).

ДИОПТРИ'Я *ж. опт.* диоптрия (*оптикалык айнектин шооласын сындыруучу күчтүн единицасы*).

ДИПКУРЬЕ'Р *м.* (дипломатический курьер) дипкурьер (дипломатиялык курьер).

ДИПЛО'М *м.* диплом (1. *окуу жайын бүтүргөндүккө берилген күбөлүк кагаз*; 2. *бир наам алганда (мис. доцент, профессор) берилүүчү күбөлүк*; 3. *выставкага коюлуучу экспонаттардын сапатына күбөлүк кагаз түрүндө берилген сыйлык*).

ДИПЛОМА'НТ *м.* дипломант; *см.* **дипло́мник.**

ДИПЛОМА'НТКА *женск. р.* к **диплома́нт;** дипломантка.

ДИПЛОМА'Т *м.* дипломат (1. *чет мамлекет менен сүйлөшүп туруу үчүн өкмөт тарабынан жиберилген уполномочен*; 2. *перен. башкалар менен мамиле кылууда эптүү, айлакер, чебер киши*).

ДИПЛОМАТИ'ЧЕСКИ *нареч. см.* **дипломати́чно.**

ДИПЛОМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **дипломатия** 1-*ге т.*; дипломатиялык, дипломаттык; **дипломати́ческие отноше́ния** дипломатиялык мамилелер; 2. *см.* **дипломати́чный.**

ДИПЛОМАТИ'ЧНО *нареч.* амал менен, ыкма менен, эптүүлүк менен; **де́йствовать дипломати́чно** амал менен аракет кылуу.

ДИПЛОМАТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое амалдуу, ыкмалуу, жүйөлүү.

ДИПЛОМА'ТИЯ *ж.* 1. дипломатия (*эл аралык саясат жөнүндө өкмөттүн жүргүзгөн иши*); 2. *перен.* амалдуулук, эптүүлүк.

ДИПЛОМИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **дипломировать;** 2. *прил.* диплом берилген, диплом алган.

ДИПЛОМИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого* диплом берүү.

ДИПЛО'МНИК *м.* дипломник (*дипломдук иш бүтүрүп жаткан студент*).

ДИПЛО'МНЫЙ, -ая, -ое **диплом**-*го т.*; дипломдук; **дипло́мная рабо́та студе́нта** студенттин дипломдук иши.

ДИРЕКТИ'ВА *ж.* директива (*жогорку органдар төмөндө турган органдарга, жетекчилер өзүнө баш ийгендерге бере турган буюрма, жетекчилик көрсөтмө, установка*).

ДИРЕКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое директивалуу; **директи́вное письмо́** директивалуу кат.

ДИРЕ'КТОР *м.* директор; **дире́ктор шко́лы** мектептин директору.

ДИРЕКТОРА'Т *м.* директорат (*кандайдыр бир мекемеге, баш директорго багынуучу жана жетекчилик кылуучу директорлор коллегиясы*).

ДИРЕКТО'РИЯ *ж. ист.* директория (*кээ бир буржуазиялык мамлекеттердин башкаруучу өкмөтү, бул — мис.*

www.bizdin.kg

1795—1799 жылдагы француалык буржуазиялык революциянын доорунда болгон).

ДИРЕ'КТОРСКИЙ, -ая, -ое **директор**-*го т.*; директордук; **дире́кторский кабине́т** директор кабинети.

ДИРЕ'КЦИЯ *ж.* дирекция (*кандайдыр бир мекеменин же ишкананын башкармасы*); **дире́кция теа́тра** театр дирекциясы.

ДИРИЖАБЛЕСТРОЕ'НИЕ *ср.* дирижабль курулушу.

ДИРИЖАБЛЕСТРОИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **дирижаблестроение**-*ге т.*

ДИРИЖА'БЛЬ *м.* дирижабль (*мотору бар, ичине газ толтурулган абадан жеңил, асманга көтөрүлгүч аппарат*).

ДИРИЖЁР *м.* дирижёр (*оркестрди, хорду же танецти, бийди башкаруучу киши*).

ДИРИЖЁРСКИЙ, -ая, -ое **дирижёр**-*го т.*; дирижёрдук; **дирижёрская па́лочка** дирижёр чыбыгы.

ДИРИЖИ'РОВАТЬ *несов. чем* дирижёрдук кылуу (*симфония, опера, балет сыяктуу музыкалык оюндун аткарылышын башкаруу*).

ДИСГАРМОНИ'РОВАТЬ *несов.* 1. *муз.* дисгармониялануу (*үндөштүрбөө, үндөштүктү жоготуу, бузуу*); 2. *перен.* ыркты бузуу, келише албоо.

ДИСГАРМО'НИЯ *ж.* 1. *муз.* дисгармония (*үндөрдүн куюлушпаганы*); 2. *перен.* ырксыздык, келише албастык.

ДИСК *м.* 1. диск (*тегерек жалпак нерсе*); **металли́ческий диск** металл диск; 2. *спорт.* диск (*жеңил атлетикада ыргытылуучу тегерек*); 3. *астр.* диск (*жерден караганда планетанын тегерек сыяктуу болуп көрүнүшү*); **со́лнечный диск** күн дискиси.

ДИ'СКАНТ *м. муз.* дискант (1. *балага таандык ичке үн*; 2. *ушундай үнү бар обончу*).

ДИСКАНТО'ВЫЙ, -ая, -ое **дискант**-*ка т.*

ДИСКВАЛИФИКА'ЦИЯ *ж.* дисквалификация, дисквалификациялоо (1. *адистигинен ажыроо; мамандыгынан ажыроо; машыгын жоготуу*; 2. *бир ишке ийкемсиз, квалификациясыз деп табуу*; 3. *спорт байгесине катышууга укуксуз кылуу*).

ДИСКВАЛИФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* дисквалификациялоо.

ДИСКВАЛИФИЦИ'РОВАТЬСЯ *сов. и несов.* дисквалификациялануу.

ДИСКОБО'Л *м. спорт.* дискобол (*спорт оюнунда диск ыргытуучу киши*).

ДИ'СКОВЫЙ, -ая, -ое 1. диск сыяктуу; **ди́сковая пила́** диск сыяктуу араа; 2. *с.-х.* дискалуу; **ди́сковый плуг** дискалуу соко.

ДИСКО'НТ *м. фин.* дисконт (*векселдерди учёт кылуу*).

ДИСКОНТЁР *м. фин.* дисконтёр (*векселдерди учёт кылып туруучу*).

ДИСКОНТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, фин.* дисконттоо, дисконт кылуу.

ДИСКРЕДИТА'ЦИЯ *ж.* беделин кетирүү, кадырын кетирүү, жаман көрсөтүү.

ДИСКРЕДИТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* беделин кетирүү, кадырын кетирүү, жаман көрсөтүү.

ДИСКРИМИНА'ЦИЯ *ж.* дискриминация, дискриминация кылуу (*укугун жоюу; укугун басуу; укук бербөө*); **ра́совая дискримина́ция** расалык дискриминация (*империалисттик зөөгүнүн алдындагы айрым улуттук топторду жана колониялык элдерди укугунан ажыратуу*).

ДИСКРИМИНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* дискриминация кылуу.

ДИСКУССИО'ННЫЙ, -ая, -ое **дискуссия**-*га т.*; **в дискуссио́нном поря́дке** дискуссия иретинде.

ДИСКУССИ'РОВАТЬ *сов. и несов. см.* **дискути́ровать.**

ДИСКУ'ССИЯ *ж.* дискуссия (*талкуу; кандайдыр бир маселени жыйналышта, басма сөз жүзүндө, аңгемеде талкуулоо*).

ДИСКУТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, о чём* дискуссия жүргүзүү (*талкуулоо; талкуу жүргүзүү*).

ДИСЛОКА'ЦИЯ *ж.* дислокация (1. *воен. фронтто войсколук бөлүктөрдүн орун алып жайланышы*; 2. *воен. аскер жана согуш мекемелердин өлкөдө жайланышы, орун алышы*; 3. *геол. жер кыртышынын катмарларынын баштапкы ордунан жылып кетиши*; 4. *мед. сынган же чыккан сөөктүн эбинен тайышы*).

ДИСПАНСЕ'Р *м.* диспансер (*ооруларды дарылоочу жана оорудан сактануу тууралу эскертүүчү медицина жайы*); **туберкулёзный диспансе́р** туберкулёз диспансери.

ДИСПАНСЕРИЗА'ЦИЯ *ж. мед.* диспансердештирүү (*дарылоо жана профилактика чараларын жүргүзүүчү ден соолук сактоо системасы*).

ДИСПАНСЕ'РНЫЙ, -ая, -ое **диспансер**-*ге т.*; диспансердик.

ДИСПЕПСИ'Я *ж. мед.* диспепсия (*аш казандын бузулушу; ич бузулуу*).

ДИСПЕ'РСИЯ *ж. физ.* дисперсия (1. *ак шооланын, сындыруучу нерселер аркылуу өткөндө, айрым түстүү шоолаларга таралышы*; 2. *заттын майдалануу абалы*).

ДИСПЕ'ТЧЕР *м.* диспетчер (1. *темир жолдун белгилүү бир участогунда поезддердин, автомашиналардын, трамвайлардын жүрүшүн жайгаштырып, жөнгө салып туруучу адам*; 2. *тех. борбордук электростанцияда токтун иштелип чыгышын жайгаштыруучу жана электр энергиясын бөлүштүрүп туруучу киши*; 3. *автоматташтырылган заводдордо бир борбор пункттан өндүрүштүн жүрүшүн башкарып туруучу киши*).

ДИСПОЗИ'ЦИЯ *ж.* диспозиция (1. *воен. согушуу үчүн аскердин жайланышы*; 2. *мор. мурун белгиленген план боюнча, флот же анын бөлүгүнүн якордо токтоп турушу же деңизде жүрүп турушу*).

ДИСПРОПО'РЦИЯ *ж.* диспропорция (*пропорциясыздык, айрым бөлүктөрүнүн туура келбегендиги*).

ДИ'СПУТ *м.* диспут (1. *илимий темада болгон көпчүлүк алдындагы оозеки айтыш, тартыш*; 2. *илимий даража алуу үчүн өз эмгегин эл алдында коргоо*).

ДИСПУТИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* диспутка чыгуу (*илимий темада айтышуу, тартышуу*).

ДИССЕРТА'НТ *м.* диссертант (*илимий даража алуу үчүн өзүнүн илимий эмгегин эл алдында коргоочу адам*).

ДИССЕРТА'НТКА *женск. р. к* **диссерта́нт.**

ДИССЕРТА'ЦИЯ *ж.* диссертация (*илимий даражаны алуу үчүн жазылган илимий чыгарма*).

ДИССИМИЛЯТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **диссимиляция**-*га т.*

ДИССИМИЛЯ'ЦИЯ *ж.* диссимиляция (1. *биол. организм денесинин составына кирүүчү нерселердин бузулуу процесси*; 2. *лингв. бир сөздөгү эки окшош тыбыштын биринин өзгөрүп, айтылууда окшоштугун жоготуп, башка тыбышка өтүп кетиши*).

ДИССОНА'НС *м.* 1. *муз.* диссонанс (*музыкалык доош тордун гармониясыз угулушу*); 2. *перен.* жат угулуу, жалпы тартипти бузуу (*мис. сөздө, жүрүш-турушта*).

ДИССОЦИА'ЦИЯ *ж.* диссоциация (1. *хим. молекулалардын составдык бөлүктөргө бөлүнүп бытырашы*; 2. *мед. психикалык процессте байланыш бузулуу*).

ДИСТАНЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **дистанция**-*га т.*; дистанциялык; **дистанцио́нная стрельба́** дистанцияга атуу; **дистанцио́нная тру́бка** *воен.* дистанциялык түтүк.

ДИСТА'НЦИЯ *ж.* 1. *воен.* дистанция, аралык (*айрым аскердин же анын бөлүктөрүнүн аралыгы; атуу үчүн мээлеген бута менен кароолдун ортосундагы аралык*); **держа́ть диста́нцию** дистанция сактоо; 2. *спорт.* дистанция (*күрөшүүчүлөрдүн, жарышуучулардын ж. б. ортосундагы аралык; старт менен финиш аралыгы*); **бег на диста́нцию в ты́сячу ме́тров** миң метр дистанцияга жарышуу; 3. дистанция (*административдик-техникалык жагына карай бөлүнгөн жол же өзөн участогу*).

www.bizdin.kg

ДИСТИЛЛИРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **дистиллировать;** 2. *прил.* дистилляция кылынган (*тазаланган, тазартылган суюктук*).

ДИСТИЛЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* дистилляциялоо, дистилляция кылуу.

ДИСТИЛЛЯ'ТОР *м.* дистиллятор (1. *дистилляция кылуучу аспап;* 2. *заводдо вино, арактарды кайнатуучу мастер*).

ДИСТИЛЛЯ'ЦИЯ *ж.* дистилляция, дистилляциялоо, дистилляция кылуу (*тазалоо максаты менен суюктукту кайнатып буу кылып, аны кайта суюктукка айландыруу*).

ДИСЦИПЛИ'НА *ж.* 1. дисциплина (*тартип; белгиленген тартипке коллективдин бардык мүчөлөрүнүн милдеттүү түрдө моюн сунушу*); **партийная дисциплина** партиялык дисциплина; 2. (*отрасль науки*) дисциплина (*кандайдыр бир илимдин өзүнчө бир тармагы*).

ДИСЦИПЛИНА'РНЫЙ, -ая, -ое **дисциплина** 1-*ге т.*; дисциплинардык; **дисциплинарное взыскание** дисциплинардык жаза; **дисциплинарный устав** дисциплинардык устав (*аскер тартибинин негизи жазылган жобо*).

ДИСЦИПЛИНИ'РОВАННОСТЬ *ж.* тартиптүүлүк, тартип сактоочулук.

ДИСЦИПЛИНИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **дисциплинировать;** 2. *прил.* тартипке көнгөн, тартипке үйрөнгөн, тартиптүү.

ДИСЦИПЛИНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* тартипке үйрөтүү, тартипке көндүрүү.

ДИТЯ' *ср.* (*мн.* **дети**) бала; ◇ **дитя природы** табият баласы (*шаар маданияты таасир кылбаган, табиятка жакын, тышта жашаган киши*).

ДИФИРА'МБ *м. лит.* дифирамб (*обу жок мактоо, ашыра мактоо*); ◇ **петь дифирамбы** ыгы жок мактоо.

ДИФОСГЕ'Н *м. хим.* дифосген (*ууктуруп өлтүргүч зат*).

ДИФТЕРИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **дифтерия**-*га т.*; **дифтерийный микроб** дифтерия микробу.

ДИФТЕРИ'Т *м.* дифтерит; *см.* **дифтерия.**

ДИФТЕРИ'ТНЫЙ, -ая, -ое **дифтерит**-*ке т.*; *см.* **дифтерийный.**

ДИФТЕРИ'Я *ж. мед.* дифтерия (*жугуштуу оорулардын бир түрү; көбүнчө балдар оорушат*).

ДИФТО'НГ *м. лингв.* дифтонг (*эки үндүүнүн бир муунда айкашы*).

ДИФФАМА'ЦИЯ *ж. юр.* диффамация (*бирөөнү маскаралаган маалыматтарды басмага жарыялоо*).

ДИФФЕРЕНЦИА'Л *м.* дифференциал (1. *мат. бир-бирине багынбаган алмашма чоңдуктарды каалагандай кошуу,* 2. *тех. машинанын кыймылдагыч бөлүктөрүнө түрдүү ылдамдыкты жана багытты билдирип туруучу механизм*).

ДИФФЕРЕНЦИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. дифференциалдуу (*шартка карай өзгөрүп туруучу; ар түрдүү*); **дифференциальный тариф** *эк.* дифференциалдуу тариф; 2. *мат.* дифференциалдуу; **дифференциальное исчисление** дифференциалдуу эсеп.

ДИФФЕРЕНЦИА'ЦИЯ *ж.* 1. дифференциация, дифференциациялоо (*ажыратуу, тарамдоо, ажырымдоо, тамаал нерсени жөнөкөй элементтерге ажыратуу*); **дифференциация звуков** тыбыштарды дифференциациялоо; 2. *мат.* дифференциация, дифференциациялоо (*дифференциалды табуу, эсептеп чыгаруу*).

ДИФФЕРЕНЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* 1. дифференциациялоо; **нужно дифференцировать это понятие** бул түшүнүктү дифференциациялоо керек; 2. *мат.* дифференциациялоо.

ДИФФЕРЕНЦИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* дифференциациялануу; 2. *несов. страд. к* **дифференцировать.**

ДИФФУ'ЗИЯ *ж. физ.* диффузия (*бири-бирине тийиштирилген ар түрдүү нерселердин бири-бирине, өз ара өтүшү*); **диффузия газов** газдардын диффузиясы.

ДИФФУ'ЗНЫЙ, -ая, -ое *физ.* диффузияланган (*аралашкан; катышкан; өтүшкөн*).

ДИФФУ'ЗОР *м. тех.* диффузор (1. *кызылчадагы кантты ажыратуу үчүн жасалган чоң жыгач же жез казан;* 2. *катуу сүйлөгүчтөгү тыбышты күчөтүүчү мембрана*).

ДИЧА'ТЬ *несов.* жапайылануу, жапайы болуу; **фруктовый сад без ухода дичает** жемиштүү бак каралбаса, жапайы боло баштайт.

ДИЧИ'ТЬСЯ *несов.* жатыркоо, чочуркоо.

ДИЧО'К *м.* 1. *бот.* дичок (*уруктан өстүрүлгөн жаш жемиш жыгач; бугу баалуу жемиш жыгачы жалганат*); 2. *перен. разг.* жатыркаган, кишиге жолобогон адам; уялчаак адам.

ДИЧЬ *ж.* 1. илбээсин; **в этом лесу много дичи** бул токойдо илбээсин көп; 2. (*мясо диких птиц и мелких животных*) илбээсиндин эти; 3. *разг.* (*вздор*) калп, жок сөз; **что ты за дичь понёс, слушать тошно** кайдагы жок сөздү сүйлөйсүң, уккандан жийиркенесиң; 4. *разг.* (*глухое место*) түнт (*киши барбаган түнт жер*).

ДИЭЛЕ'КТРИК *м. физ.* диэлектрик (*электр өткөрбөс, электр тогун өткөрбөй турган нерсе*).

ДЛИНА' *ж.* узуну, узундук; **длина доски два метра** тактайдын узундугу эки метр; **меры длины** узундук чендери; ◇ **растянуться во всю длину** *разг.* узунунан түшүү (жыгылуу).

ДЛИННО= *татаал сын атоочтордун «узун» деген маанидеги биринчи бөлүгү; мис.* **длинноногий** узун бут, буту узун, узун буттуу.

ДЛИННОНО'ГИЙ, -ая, -ое узун бут, буту узун, узун буттуу.

ДЛИННОНО'СЫЙ, -ая, -ое узун мурун, мурду салаңдаган.

ДЛИННОПО'ЛЫЙ, -ая, -ое узун этектүү, узун этек.

ДЛИННО'ТЫ *только мн.* узун, чубалыңкы.

ДЛИ'ННЫЙ, -ая, -ое узун; узак; **длинный путь** узак жол; **длинный рассказ** узун аңгеме; ◇ **у него длинный язык** *разг.* анын оозу бош, анын тили узун.

ДЛИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* узундук; узактык; созулуш; **длительность киносеанса полтора часа** киносеанстын узактыгы бир жарым саат.

ДЛИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое узак, узакка чейин; далайга созулган, көпкө созулган; **длительное отсутствие** далайга чейин жок болуу; **длительная болезнь** далайга созулган оору.

ДЛИ'ТЬСЯ *несов.* созулуу, узаруу; **представление длилось три часа** оюн үч саат созулду.

ДЛЯ *предлог с род. п.* 1. (*ради*) үчүн; **всё для победы** бардыгы жеңиш үчүн; **для того, чтобы...** ...үчүн; 2. (*предназначенный*) үчүн; **вагон для некурящих** чылым чекпөөчүлөр үчүн вагон; **книга для детей** балдарга арналган китеп; 3. (*по отношению к кому-чему-л.*) караганда; **для своих лет он старо выглядит** жашына караганда ал карыраак (көрүнөт); ◇ **не для чего** *разг.* пайдасыз, жөнү жок; **не для чего бежать: всё равно мы уже опоздали** жүгүрүүнүн эч пайдасы жок, баары бир биз кечиктик.

ДНЕВА'ЛЬНЫЙ *м. воен.* дневальный (*ички тартип менен тазалыкты байкап туруу үчүн белгиленген дежурный солдат*).

ДНЕВА'ТЬ *несов. разг.* күндү өткөрүү, бир күн токтолуп өтүү; **дневать и ночевать** күндүр-түндүр болуу, күн-түн болуу.

ДНЁВКА *ж. воен.* өргүн, түнөк (*поход кезинде войсконун бир же андан көбүрөөк сутка бир жерге токтолушу*).

ДНЕВНИ'К *м.* дневник, күндөлүк дептер; **школьный дневник** мектептик күндөлүк дептер; **вести дневник** күндөлүк жазып жүрүү.

www.bizdin.kg

ДНЕВНО'Й, -а́я, -о́е 1. күндүзгү; **дневно́й свет** күндүзгү жарык; **дневна́я сме́на** күндүзгү смена; 2. (*однодневный*) күндүк, бир күн ичинде; **дневна́я вы́работка** күндүк иштеп чыгарганы, бир күндөгү иштеп чыгарган продукциясы.

ДНЁМ *нареч.* күндүз.

ДНИ'ЩЕ *ср.* 1. бочканын түбү; 2. кеменин таманы (түбү).

ДНО *ср.* түп; **на дне мо́ря** деңиздин түбүндө; **дно буты́лки** бөтөлкөнүн түбү; ◇ **идти́ ко дну** 1) түбүнө чөгүп кетүү; 2) (*гибнуть*) жок болуу, өлүү; **переверну́ть всё вверх дном** *разг.* үстүн астына келтирүү; **золото́е дно** *разг.* үкүнүн уясы, май чуңкур (*чоң кирешелүү жай, иш*).

дню́ю, дню́ешь *и т. д. наст. вр. от* **днева́ть.**

дня, дню *род. и дат. п. от* **день.**

ДО I *ср. муз.* до (*музыка алиппесинин башталгыч тонунун аты*).

ДО II *предлог с род. п.* 1. *в разн. знач.* чейин, дейре, -че, -га; **мы дое́хали до мо́ста** биз көпүрөгө жеттик; **до нача́ла спекта́кля оста́лось два часа́** спектаклдин башталарына эки саат калды; **до того́, как...** мурун, чейин; **я знал об э́том до того́, как вы мне сказа́ли** мен бул тууралу сиз айтпастан мурун билгенмин; 2. *при указании степени, качества и т. п.* ошончолук; **до чего́ жаль** ошончолук аянычтуу; **до чего́ интере́сная кни́га** ошончолук кызык китеп; **он до того́ слаб, что не мо́жет дви́нуться** ал ошончолук алсыз, ордунан жыла албайт; ◇ **до свида́ния** кош, кайыр (*дагы көрүшкөнгө чейин*); **промо́кнуть до косте́й** аябай суу болуу; суу өтмө катардан өтүү; **я до кра́йней сте́пени удивлён** мен аябай таң калдым; **ему́ не до вас** ал сиз тургай өз жаны менен алек; анын оюу сизде эмес; **мне нет де́ла до э́того** менин муну менен ишим жок; **мне не до шу́ток** шылдың тургай өз жаным менен алекмин; **что до меня́, то я согла́сен** мага эле карап калса, мен макулмун.

ДО- *приставка, бул төмөндөгүнү түзөт:* 1) *кыймыл-аракеттин белгилүү бир чекке чейин жеткенин же аякталганын көрсөтүүчү этишти түзөт; мис.:* **дописа́ть** жазып бүтүү, жазып коюу; **долете́ть** учуп жетүү; 2) *«ся» менен аякталып кыймыл-аракеттин тескери натыйжага жеткенин көрсөтүүчү этишти түзөт; мис.* **добе́гаться** чуркап жүрүп, бир балаага жолугуп, өзүнө зыян кылуу; жүгүрө берип чарчоо, көп жүгүрүү; 3) *иштин, окуянын болуп өткөнүн, бир нерседен мурун болгонун көргөтүүчү сын атоочту түзөт; мис.:* **довое́нный** согушка чейинки, согуштан мурунку, согуштан мурдагы; **дошко́льный** мектепке чейинки.

ДОБА'ВИТЬ *сов. что, чего* кошуу, кошумчалоо.

ДОБА'ВКА *ж. разг.* кошумча.

ДОБАВЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) кошуу, кошумчалоо; 2. (*добавка*) кошумча.

ДОБАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **доба́вить.**

ДОБА'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое кошумча.

ДОБЕГА'ТЬ *несов. см.* **добежа́ть.**

ДОБЕ'ГАТЬСЯ *сов. до чего, разг.* чуркап жүрүп, бир балаага жолугуп, өзүнө зыян кылуу; жүгүрө берип чарчоо, көп жүгүрүү.

ДОБЕЖА'ТЬ *сов. до кого-чего* жүгүрүп жетүү; **я добежа́л до ста́нции во́время** мен станцияга өз убагында жүгүрүп жеттим.

ДОБЕЛА' *нареч.* 1. таптаза кылып, аппак кылып; **отмы́ть добела́** аппак болгончо жууп тазалоо; 2. агаргыча; **желе́зо раскалено́ добела́** темир агаргыча кызыды.

ДОБИВА'ТЬ *несов. см.* **доби́ть.**

ДОБИВА'ТЬСЯ *несов. кого-чего* жабышуу, талаптануу, аракет кылуу; **добива́ться реше́ния** чечим чыгартуу; **добива́ться невозмо́жного** кол жетпеске жабышуу.

ДОБИРА'ТЬСЯ *несов. см.* **добра́ться.**

ДОБИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*убить, прикончить*) өлтүрүү (*каланын, чала калганын*); 2. *что* (*разбить до конца*) биротоло сындыруу, биротоло талкалоо (*калганын, чала калганын*); **я доби́л ча́шку** чыныны биротоло сындырдым (*мурун сыныгы бар*).

ДОБИ'ТЬСЯ *сов. чего* жетишүү, ээ болуу; **на́ша страна́ доби́лась больши́х успе́хов** биздин өлкө чоң жетишкендиктерге ээ болду; ◇ **доби́ться своего́** дегенин кылуу, дегенине жетишүү; **от него́ сло́ва не добьёшься** андан сөз чыгара албайсың.

ДО'БЛЕСТНЫЙ, -ая, -ое эр, кайраттуу, каарман; **до́блестный труд** каарман эмгек.

ДО'БЛЕСТЬ *ж.* эрдик, кайрат, кайраттуулук, каармандык.

ДОБРА'ТЬ *сов. разг.* 1. *кого-что, кого-чего* жетпегенин толуктап алуу; **оста́лось добра́ть не́сколько челове́к до по́лного шта́та** штат толук болуу үчүн бир нече кишини алуу гана калды; 2. *кого-что* (*окончить собирание кого-чего-л.*) *бир нерсени* жыйнап (жыйып) бүтүү.

ДОБРА'ТЬСЯ *сов. до кого-чего* жетүү; **по́сле трёх часо́в пути́ мы добрали́сь до села́** үч саат жол жүргөн соң биз кыштакка жеттик; **наконе́ц, добрали́сь до су́ти де́ла** *перен.* акыры иштин маанисин ачтык; ◇ **я ещё до него́ доберу́сь** *разг.* мен дагы анын сазайын берээрмин.

ДОБРЕСТИ' *сов. до чего, разг.* 1. (*с трудом*) араңдан-зорго жетүү, өлгөн-талганда жетүү, араң жетүү; **уста́лые пу́тники е́ле добрели́ до села́** чарчаган жолоочулар кыштакка араңдан-зорго жетишти; 2. (*потихоньку*) акырын жүрүп олтуруп жетүү; **гуля́я, мы добрели́ до ме́льницы** сейилдик кылып жүрүп олтуруп, тегирменге жетип калдык.

ДОБРЕ'ТЬ I *несов.* (*становиться добрее*) көңүлү кармоо, көңүлү жайлануу, жетине албай калуу.

ДОБРЕ'ТЬ II *несов. разг.* (*толстеть*) семирүү, семирип кетүү.

ДОБРО' I *ср.* 1. (*хорошее, полезное*) жакшылык; **я вам жела́ю добра́** мен сизге жакшылык каалайм; 2. *разг.* (*имущество*) мүлк, эмерек; **бере́чь колхо́зное добро́** колхоздун мүлкүн сактоо; ◇ **не к добру́** *разг.* жакшылыкка алып келбейт; **помина́ть добро́м** *разг.* эстеген сайын ыраазылык билдирүү; **нет ху́да без добра́** *посл.* жаман айтпай, жакшы жок.

ДОБРО' II *нареч.*: **добро́ пожа́ловать!** кош келипсиз!, келиңиз!, келиңиздер!; **добро́ бы...** го — бир кеп...; **добро́ бы ты не знал, а то ведь хорошо́ зна́ешь** билбесең го—бир кеп, жакшы билет турбайсыңбы.

ДОБРО' III *союз условный разг.* жакшы; жакшы болор эле; **добро́ бы он сам был здесь** анын өзү ушунда болсо, жакшы болор эле.

ДОБРОВО'ЛЕЦ *м.* доброволец (*согуштук кызматты же кандайдыр бир ишти өз ыктыяры менен аткаруучу киши*).

ДОБРОВО'ЛЬНО *нареч.* өз эрки менен, өз ыктыяры менен; өзү каалап.

ДОБРОВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое өз эрки менен иштелүүчү, өз ыктыяры менен иштелүүчү; ыктыярдуу; өз каалоосу менен иштелүүчү; **доброво́льное согла́сие** өз ыктыяры менен болгон ыраазылык: **на доброво́льных нача́лах** өз ыктыяры менен; өз эркинче.

ДОБРОВО'ЛЬЧЕСКИЙ, -ая, -ое **доброволец**-*ге т.*; **доброво́льческий отря́д** доброволецтер отряды.

ДОБРОДЕ'ТЕЛЬ *ж.* изгилик, жакшылык көрсөткүч (*кишинин жакшы жагы*).

ДОБРОДЕ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое изгиликтүү, жакшылыктуу, изги; **доброде́тельный посту́пок** изги жорук.

ДОБРОДУ'ШИЕ *ср.* ак көңүлдүүлүк, жумшак көңүлдүүлүк.

ДОБРОДУ'ШНЫЙ, -ая, -ое ак көңүлдүү, жумшак көңүлдүү.

www.bizdin.kg

ДОБРОЖЕЛА'ТЕЛЬ *м. бирөөгө* жакшылык тилөөчү, боорукер.

ДОБРОЖЕЛА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *бирөөгө* жакшылык тилөөчү, ак ниеттүү, ак санатай, боорукер.

ДОБРОЖЕЛА'ТЕЛЬСТВО *ср. бирөөгө* жакшылык каалоочулук, ак ниеттүүлүк, ак санатайлык, боорукердик.

ДОБРОКА'ЧЕСТВЕННОСТЬ *ж.* сапаттуулук, жакшы сапаттуулук, сапаты жакшы; **борьба́ за доброка́чественность проду́кции** продукциянын сапаттуулугу үчүн күрөшүү.

ДОБРОКА'ЧЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое сапаттуу, жакшы сапаттуу, сапаты жакшы; **доброка́чественная рабо́та** жакшы сапаттуу жумуш; ◇ **доброка́чественная о́пухоль** *мед.* түбү кайырдуу шишик, айыгып кете турган шишик.

ДОБРО'М *нареч. разг.* жакшылык менен; **отда́й добро́м** жакшылык менен бер.

ДОБРОПОРЯ'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое кең бейил, бейли кең.

ДОБРОСЕРДЕ'ЧИЕ *ср.* ырайымдуулук, жылуу жүздүүлүк, мейирманчылык, ак санатайлык, боорукердик.

ДОБРОСЕРДЕ'ЧНОСТЬ *ж. см.* **добросерде́чие.**

ДОБРОСЕРДЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое ырайымдуу, жылуу жүздүү, ачык чырайлуу, мейирман, ак санатай, боорукер; **добросерде́чный челове́к** ырайымдуу киши; **добросерде́чное отноше́ние** ачык чырайлуу мамиле, чын жүрөктөн болгон мамиле.

ДОБРОСО'ВЕСТНО *нареч.* ак ниеттүүлүк менен, адал ниети менен.

ДОБРОСО'ВЕСТНОСТЬ *ж.* ак ниеттүүлүк, адал ниеттүүлүк.

ДОБРОСО'ВЕСТНЫЙ, -ая, -ое ак ниеттүү, адал ниеттүү; **добросо́вестный ма́стер** ак ниеттүү мастер, ак ниеттүү уста.

ДОБРОСОСЕ'ДСКИЙ, -ая, -ое ынтымактуу коңшулук, татуу коңшулук, ынак коңшулук (*кошуна арасындагы татуулук, ынтымактуулук*); **добрососе́дские отноше́ния** ынак коңшулук мамилелер, татуу мамилелер.

ДОБРОТА' *ж.* жакшылык, кайрымдуулук.

ДОБРО'ТНОСТЬ *ж.* бышыктык, мыктылык, бектик, сапаттуулук (*кебүнчө буюм жөнүндө*); **добро́тность си́тца** чыттын бышыктыгы.

ДОБРО'ТНЫЙ, -ая, -ое бышык, мыкты, бек, сапаттуу (*кебүнчө буюм жөнүндө*); **добро́тное сукно́** бышык нооту.

ДО'БРЫЙ, -ая, -ое **1.** (*отзывчивый*) жакшылыктуу, ак көңүл, ийгиликтүү, кайрымдуу, боорукер; **до́брый челове́к** кайрымдуу киши; **до́брый хара́ктер** ак көңүл мүнөз; **2.** (*хороший*) кайырдуу, ийгиликтүү; **до́брая сла́ва** жакшы ат (атак); **до́брое де́ло** ийгиликтүү иш; **3.** (*хороший, безукоризненный*) жакшы, сонун, мыкты; **до́брый конь у него́** анын аты мыкты; **4.** *разг.* (*не меньше чем...*) так эле, анык, бүт; **свёкла на вы́ставке величино́й с до́брую го́лову** көргөзмөдөгү кызылчанын чоңдугу так эле баштай бар; **до́брые пять часо́в про́был я в музе́е** музейде так беш саат болдум; ◇ **он так добр** ал ошондой элпек, ал ошондой илбериңки; **будь добр, бу́дьте до́бры** кичи бейилдикке, кичи бейилдик кылып; **будь добр, посмотри́ кото́рый час** кичи бейилдикке, карачы, саат нече экен; **э́то мой до́брый знако́мый** бул менин ынак таанышым; **лю́ди до́брой во́ли** жакшы ниеттүү адамдар; **не хо́чешь идти́, не на́до — твоя́ до́брая во́ля** баргың келбейби — мейлиң, өз көөнүң; **по до́брой во́ле** өзүнүн каалаганы боюнча, өз көөнү менен, өз эрки менен; **до́брый ма́лый** ак көңүл, бирок аңкоорок адам; **до́брый мо́лодец** *фольк.* эр жигит; **всего́ до́брого** жакшы туруңуз, кош болуңуз, аман болуңуз, кош бол, кайыр; **до́брый день!** куттуу күн! (*амандашканда*); **до́брое у́тро!** куттуу шашке!; **до́брый ве́чер!** куттуу кеч!

ДОБРЯ'К *м. разг.* ак көңүл, кайрымдуу, боорукер.

ДОБУДИ'ТЬСЯ *сов. разг.*: **я его́ с трудо́м добуди́лся** мен аны араң ойготтум, кыйындык менен ойготтум, күч менен ойготтум.

ДОБЫВА'НИЕ *ср.* **1.** табуу; **добыва́ние средств к жи́зни** тиричилик каражатын табуу; **2.** (*напр. руды*) чыгаруу, өндүрүү, казуу (*мис. таш көмүр, алтын казуу, өндүрүү; өсүмдүктөн май чыгаруу ж. б.*).

ДОБЫВА'ТЬ *несов. что* **1.** табуу; **мне пришло́сь добыва́ть себе́ всё необходи́мое** бүткүл керектүү нерселерди өзүм табууга туура келди; **2.** (*напр. руду*) чыгаруу, өндүрүү, казуу (*мис. кен, таш көмүр казуу, өндүрүү; өсүмдүктөн май чыгаруу ж. б.*).

ДОБЫВА'ЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **добыва́ть; 2.** *прил.*: **добыва́ющая промы́шленность** өндүрүп даярдап туруучу өнөр жай.

ДОБЫ'ТЬ *сов. см.* **добыва́ть.**

ДОБЫ'ЧА *ж.* **1.** чабыт, азык, жем; **во́лки вы́шли на добы́чу** карышкырлар чабытка (жем издеп) чыгышты; **2.** (*напр. руды*) чыгаруу, казуу, өндүрүү; **добы́ча у́гля** көмүр казуу (казып чыгаруу); **3.** (*добытое*) табылга, олжо; **охо́тник верну́лся с бога́той добы́чей** мергенчи көп олжо менен кайтты.

ДОВА'РИВАТЬ *несов. см.* **довари́ть.**

ДОВА'РИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **довари́ться; 2.** *страд. к* **дова́ривать.**

ДОВАРИ'ТЬ *сов. что* абдан бышыруу, бышкыча кайнатуу (*кемин, калганын, чаласын*).

ДОВАРИ'ТЬСЯ *сов.* жете бышуу, абдан бышуу; **обе́д ещё не довари́лся** обед бышып жете элек.

ДОВЕДЕ'НИЕ *ср.* жеткирүү.

ДОВЕЗТИ' *сов. кого-что* жеткирүү, жеткизүү (*көлүк менен*); **довезти́ до́ дому** үйгө чейин жеткирүү.

ДОВЕ'РЕННОСТЬ *ж.* доверенность, ишеним кагаз (*ишенич кагаз, тил кат, ишенич кат*); **получа́ть де́ньги по дове́ренности** ишеним кагаз боюнча акча алуу.

ДОВЕ'РЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **дове́рить; 2.** *прил.* аманат коюлган, ишенилген, ишеничтүү; **дове́ренное лицо́** ишеничтүү (ишенип коюлган) өкүл адам.

ДОВЕ'РИЕ *ср.* ишеним, ишенүү; **вкра́сться** *к кому-л.* **в дове́рие** жагынып, ич-койнуна кирип алуу; **злоупотребля́ть дове́рием** ишенимден ыгы жок ашыра пайдалануу; ◇ **во́тум дове́рия** *полит.* ишеним вотуму (*ишеним көрсөтүү, ишеним билдирүү*).

ДОВЕРИ'ТЕЛЬ *м. юр.* ишеним кагаз берүүчү *же* иш тапшыруучу киши.

ДОВЕРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ишенич, ишеним кылынган; **довери́тельный докуме́нт** *офиц.* ишенич документ, ишеним кагаз.

ДОВЕ'РИТЬ *сов.* **1.** *кого-что* ишенүү, тапшыруу, аманат калтыруу; **дове́рить та́йну** *кому-л.* ишенип *бирөөгө* сырын айтуу; **2.** *что, офиц.* ишеним кагаз *же* тапшырма берүү.

ДОВЕ'РИТЬСЯ *сов. кому* ишенүү; **он мне дове́рился** ал мага ишенди.

ДО'ВЕРХУ *нареч.* эрдөөсүнө чейин, оозуна чейин, башына чейин; **он до́лил стака́н до́верху** ал стаканга толтура куйду; **корзи́ну до́верху насы́пали гру́шами** корзинанын оозуна чыгара алмурут салышты; **добра́ться до́верху** башына чейин чыгуу.

ДОВЕ'РЧИВО *нареч.* ишенип, ишеним көрсөтүп.

ДОВЕ'РЧИВОСТЬ *ж.* ишенгичтик, ишенмелик.

ДОВЕ'РЧИВЫЙ, -ая, -ое ишенгич, ишенме; **он сли́шком дове́рчивый челове́к** ал эң эле ишенгич киши.

ДОВЕРША'ТЬ *несов. см.* **доверши́ть.**

ДОВЕРШЕ'НИЕ *ср.*: **в доверше́ние всего́** аз келгенсип, анын үстүнө, какаганга муштаган болуп.

ДОВЕРШИ'ТЬ *сов. что* бүтүрүү, аягына чыгуу; **доверши́ть на́чатое де́ло** башталган иштин аягына чыгуу.

ДОВЕРЯ'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **дове́рить; 2.** ишенүү; **не доверя́й слу́хам** эмиш-эмишке ишенбе.

www.bizdin.kg

ДОВЕРЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **довериться**; 2. *страд. к* **доверять** 1.

ДОВЕ'СИТЬ *сов. что, чего* кемин тартуу, толтура тартуу, жеткире тартуу (*таразада*).

ДОВЕ'СОК *м.* кеми (*таразага толбой калганда салынган кошумча бир кесим, тилим нерсе*).

ДОВЕСТИ' *сов.* 1. *кого* (*доставить*) жеткирүү; **довести до дому** үйгө чейин жеткирүү; 2. *что до чего* жеткирүү; **довести железную дорогу до города** темир жолду шаарга дейре жеткирүү; **довести дело до конца** ишти аягына чейин жеткирүү; 3. *кого-что* (*до какого-л. состояния*) алып баруу, жеткирүү; **довести до слёз** ыйлатууга чейин алып баруу; **довести до совершенства** мыктылыкка жеткирүү; ◇ **довести до сведения** билдирүү, жеткирүү, кабар кылуу; **довести до сознания** түшүндүрүү.

ДОВЕСТИ'СЬ *сов. безл. кому, разг.* туура келүү; **мне не довелось там побывать** мен анда боло албай калдым.

ДОВЕ'ШИВАТЬ *несов. см.* **довесить**.

ДО'ВОД *м.* далил; **ваши доводы совершенно неубедительны** сиздин далилдериңиз такыр эле ынандырарлык эмес.

ДОВОДИ'ТЬ *несов. см.* **довести**.

ДОВОДИ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **довестись**; 2. *кому кем, разг.* (*быть в родстве*) болуу; **он доводится мне дедом по отцу** ал мага чоң ата болот, ал менин чоң атам болот; 3. *страд. к* **доводить**.

ДОВОЕ'ННЫЙ, -ая, -ое согушка чейинки, согуштан мурунку, согуштан мурдагы; **довоенный уровень промышленности** өнөр жайдын согушка чейинки деңгээли.

ДОВОЗИ'ТЬ *несов. см.* **довезти**.

ДОВО'ЛЬНО I 1. *нареч.* (*в достаточной степени*) бир топ, бир далай, жетишерлик, анчалык; **он довольно умный человек** ал бир топ акылдуу киши; 2. *нареч.* (*достаточно, хватит*) кой, болду, жетишет; **дети, довольно играть, садитесь за уроки** балдар, оюнду койгула, сабакка отургула; 3. *в знач. сказ.* жетишет, болот; **с меня этого довольно** мага ошол жетишет.

ДОВО'ЛЬНО II *нареч.* ыраазы болуп, канааттанып; **он довольно улыбался** ал ыраазы болуп күлүмсүрөдү.

ДОВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое ыраазы болгон, канааттанган, алымсынган; **мы остались очень довольны спектаклем** биз спектаклге ыраазы болдук; **с довольной улыбкой на лице** ыраазы болуп жылмайган жүз менен.

ДОВО'ЛЬСТВИЕ *ср. воен.* довольствие (*аскерге керектүү болгон нерселердин бардыгы*); **снять с довольствия** довольствиеден алып таштоо (чыгаруу).

ДОВО'ЛЬСТВО *ср.* 1. (*удовлетворение*) ыраазылык, ыраазы болуу, канааттануу, алымсынуу; 2. (*достаток*) жыргоо, кенен оокат, кең-кесири оокат.

ДОВО'ЛЬСТВОВАТЬ *несов. кого-что, воен.* довольствие менен жабдуу (камсыз кылуу).

ДОВО'ЛЬСТВОВАТЬСЯ *несов.* 1. *чем* канаат кылуу, канааттануу, алымсынуу, ыраазы болуу; **довольствоваться малым** аз нерсеге канаат кылуу; 2. *воен.* довольствие алуу; 3. *страд. к* **довольствовать**.

ДОВЫ'БОРЫ *только мн.* кошумчалап шайлоо (*болгон орунга кошумчалап шайлоо*).

ДОГ *м.* дог (*иттин бир түрү*).

ДОГАДА'ТЬСЯ *сов. о чём* ойлоп табуу, билүү; **мы догадались о причине его ухода** анын кетишинин себебин биз таптык.

ДОГА'ДКА *ж.* божомол, жоруу, жоромол, болжол; **теряться в догадках** мындай го, тигиндей го деп ой жорууга түшүү.

ДОГА'ДЛИВОСТЬ *ж.* тапкычтык, зээндүүлүк, зейректик.

ДОГА'ДЛИВЫЙ, -ая, -ое тапкыч, зээндүү, зейрек.

ДОГА'ДЫВАТЬСЯ *несов. см.* **догадаться**.

ДОГЛА'ДИТЬ *сов. что* үтүктөп бүтүрүү, таптап бүтүрүү, дазмалдап бүтүрүү, бүтүрө үтүктөө, бүтүрө таптоо, бүтүрө дазмалдоо.

ДОГЛЯДЕ'ТЬ *сов. разг.* 1. *что* (*досмотреть*) аягына чейин же белгилүү жерине чейин кароо (көрүү); **мы доглядели кинокартину до конца** биз кинокартинаны аягына чейин көрдүк; 2. *за кем-чем, чаще с отриц.* жакшылап кароо, көрүү; **пастух не доглядел за овцами и потерял одну** койчу жакшылап карабай, бир койду жоготуп койду.

ДО'ГМА *ж.* догма (*сын көз менен тажрыйбада сынабастан, жөн эле ишенип алынган далилсиз жобо*).

ДО'ГМАТ *м.* догмат (1. *кудай тарабынан белгиленген деп эсептелип, чиркөө тарабынан динге ишенүүчүлөр үчүн анык чындык иретинде сунуш кылынган диний көз караштардын негизги жобосу*; 2. *конкреттүү тарыхый шарт менен эсептешпей ишенимге алынган далилсиз жобо*).

ДОГМАТИ'ЗМ *м.* догматизм (1. *бир нерсеге сын көз менен карабоочулук, бир нерсеге анын чын же чын эместигине карабастан эле ишене берүүчүлүк; сокур ишеним*; 2. *ар кандай өрчүүнү танууучу, катып калган, такыр өзгөрүлбөй турган формулалар менен ойлоочулук; эч талашсыз деп саналган негизги догматтарга таянуучулук*).

ДОГМА'ТИК *м.* догматик (*догматизмге ишенүүчү*).

ДОГМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. догматтык; 2. *см.* **догматичный**.

ДОГМАТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое догматтуу (*эч бир сын, эч бир текшерүүдөн өтүүгө тийиш эмес деген жобого негизделген*).

ДОГНА'ТЬ *сов. кого-что* кууп жетүү; ◇ **догнать и перегнать** кууп жетип озуп кетүү, кууп жетүү жана озуп кетүү.

ДОГОВА'РИВАТЬ *несов. см.* **договорить**; **он что-то не договаривает** анын сөзүндө кандайдыр айтылбай калгандык бар.

ДОГОВА'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **договориться**; 2. *страд. к* **договаривать**.

ДОГОВА'РИВАЮЩИЙСЯ, -аяся, -ееся 1. *прич. от* **договариваться**; 2. *прил.*: **Высокие Договаривающиеся Стороны** *дип.* Жогорку Келишим түзгөн Жактар.

ДОГОВО'Р *м.* договор, келишим; **договор о дружбе и взаимопомощи** достук жана өз ара жардамдашуу договору; **мирный договор** тынчтык договору; **договор о ненападении** кол салышпоо жөнүндөгү договор; **ратифицировать договор** договорду ратификациялоо; **нарушить договор** договорду бузуу; **торговый договор** соода договору.

ДОГОВОРЁННОСТЬ *ж.* сүйлөшүп келишкендик, сүйлөшүп бир пикирге келишкендик.

ДОГОВОРИ'ТЬ *сов. что* пикирин же сөзүн айтып бүтүрүү; **ему не дали договорить** ага сөзүн айтып бүтүрүүгө мүмкүндүк беришпеди.

ДОГОВОРИ'ТЬСЯ *сов.* 1. *о чём* келишүү, сүйлөшүп алуу, макулдашуу, макулдашып алуу; **мы договорились об условиях работы** биз жумуштун шарты жөнүндө келиштик; 2. *до чего* сүйлөй берип, тескери натыйжага оодарып жиберүү; **он договорился до нелепости** ал сүйлөй берип, тантырап кетти.

ДОГОВО'РНЫЙ, -ая, -ое **договор**-*го т.*; **договорные обязательства** договордогу милдеттенмелер; **на договорных началах** договор боюнча.

ДОГОЛА' *нареч.* жыпжылаңач болуп же кылып; **он разделся догола** ал жыпжылаңач болуп чечинди.

ДОГОНЯ'ТЬ *несов. см.* **догнать**.

ДОГОРА'ТЬ *несов. см.* **догореть**.

ДОГОРЕ'ТЬ *сов.* 1. (*сгореть до конца*) күйүп бүтүү, жанып бүтүү; **свеча догорела** шам күйүп бүттү; 2. *поэт.* (*погаснуть*) өчүү; **заря догорела** күндүн кызылы өчтү (*батып бара жаткан күн жөнүндө*).

www.bizdin.kg

ДОГРЕСТИ′ I *сов. что* чогултуп бүтүү, жыйнап бүтүү; шилеп бүтүү, тырмап бүтүү, күрөп бүтүү; **ну́жно догрести́ всё се́но** чөптүн баарын чогултуп бүтүү керек.

ДОГРЕСТИ′ II *сов. до чего* эшип чыгуу (*кайык менен*); **мы с трудо́м догребли́ до бе́рега** биз жээкке чейин арандан-зорго эшип чыктык.

ДОДАВА′ТЬ *несов. см.* **дода́ть.**

ДОДА′ТЬ *сов. что, чего* кемин берүү, толуктап берүү; **остальны́е де́ньги додади́м тебе́ за́втра** калган акчаны сага эртең толуктап беребиз.

ДОДЕ′ЛАТЬ *сов. что* бүткөрө иштөө, калганын бүтүрүү; **доде́лай, пожа́луйста, мою́ рабо́ту** кичи бейилдикке, жумушумдун калганын бүтүр.

ДОДЕ′ЛЫВАТЬ *несов. см.* **доде́лать.**

ДОДУ′МАТЬ *сов. что* жеткире ойлоо, аягына чейин ойлоо; **я ещё не доду́мал э́того до конца́** мен муну аягына чейин ойлоп бүтө элекмин.

ДОДУ′МАТЬСЯ *сов. до чего, разг.* ойлоп табуу, ойлоп-ойлоп табуу; көп ойлогондон кийин кандайдыр бир корутундуга келүү.

ДОДУ′МЫВАТЬСЯ *несов. см.* **доду́маться.**

ДОЕДА′ТЬ *несов. см.* **дое́сть.**

ДОЕЗЖА′ТЬ *несов. см.* **дое́хать.**

ДОЕ′НИЕ *ср.* сааш.

ДОЕ′СТЬ *сов. что* **1.** (*кончить есть*) калганын бүтүрө жеш, түгөтө жеш, жеп (ичип) бүтүү; **2.** (*съесть всё*) такыр жеш, бүтүрө ичүү.

ДОЕ′ХАТЬ *сов. до кого-чего* жетүү, келип жетүү, барып жетүү.

ДОЖА′РИВАТЬ *несов. см.* **дожа́рить.**

ДОЖА′РИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **дожа́риться; 2.** *страд. к* **дожа́ривать.**

ДОЖА′РИТЬ *сов. что* калганын (чаласын) бышыра кууруу, жеткире кууруу.

ДОЖА′РИТЬСЯ *сов.* калганы (чаласы) бышыра куурулуу, жеткире куурулуу.

ДОЖА′ТЬ I *сов. что* (*окончить жатву*) калганын, кемин оруп бүтүрүү, бүтүрө оруу; **колхо́зники дожа́ли пшени́цу** колхозчулар калган буудайды оруп бүтүрүштү.

ДОЖА′ТЬ II *сов. что* (*выжать*) калганын (чаласын) бүтүрө сыгуу, жеткире сыгуу, кургата сыгуу.

ДОЖДА′ТЬСЯ *сов. кого-чего* аягына чейин күтүү; **вот мы и ле́та дожда́лись** мына биз жайга да жеттик; **он не дожда́лся конца́ спекта́кля** ал спектаклдин аягына чейин отурган жок; **ждём не дождёмся** күтө-күтө зарыктык; **он дожда́лся того́, что получи́л замеча́ние** ал түбү барып эскертүү алды.

ДОЖДЕВА′ЛЬНЫЙ, -ая, -ое себээлеткич, себээлемей; **дождева́льный аппара́т** себээлеткич аппарат (*жерди сугаруу үчүн сууну жамгыр сыяктуу септирүүчү аппарат*).

ДОЖДЕВА′НИЕ *ср. с.-х.* жамгырдатуу, суу себүү (*сууну жамгырдай себээлетүүчү аспап менен эгинди сугаруунун бир түрү*).

ДОЖДЕВИ′К *м.* **1.** (*гриб*) жер дүлөй; **2.** *разг.* дождевик (*жамгыр өткөрбөс плащ*).

ДОЖДЕВО′Й, -а́я, -о́е **дождь**-*го т.*; жамгырдуу; **дождева́я вода́** жаан суусу, жамгыр суусу; **дождево́й зо́нтик** жамгыр зонтиги (чатыры); **дождева́я ту́ча** жамгырдуу булут; ◇ **дождево́й червь** сөөлжан.

ДОЖДЁМ *нареч.* жамгырдай, жамгыр сыяктуу; **пу́ли сы́пались дождём** ок жамгырдай төгүлүп турду, ок жамгырдай жаады.

ДОЖДЕМЕ′Р *м. метеор.* жаан, жамгыр өлчөгүч (*жаан-чачындын санын өлчөгүч аспап*).

ДО′ЖДИК *м. уменьш. от* **дождь** жамгыр, себээлеген кичине жамгыр.

ДОЖДИ′ТЬ *несов. безл. разг.* жамгыр жаап туруу, жамгырлап туруу, жамгыр себээлеп туруу; **с утра́ дожди́т** эртеден бери жамгыр жаап турат.

ДОЖДЛИ′ВЫЙ, -ая, -ое жамгырдуу, жаандуу; **дождли́вое ле́то** жамгырдуу жай.

ДОЖДЬ *м.* жамгыр, жаан; **ме́лкий дождь** майда жамгыр; **дождь идёт** жамгыр жаап турат; **проливно́й дождь** кара нөшөр, калың жамгыр; **дождь льёт как из ведра́** жамгыр көнөктүн чоргосунан куюлгандай нөшөрлөп жаап турат.

ДОЖИВА′ТЬ *несов. см.* **дожи́ть.**

ДОЖИДА′ТЬСЯ *несов. кого-чего* күткөнү болуу, аягына чейин күтүү.

ДОЖИМА′ТЬ *несов. см.* **дожа́ть** II.

ДОЖИНА′ТЬ *несов. см.* **дожа́ть** I.

ДОЖИ′ТИЕ *ср.*: **страхова́ние жи́зни на дожи́тие** *юр.* өмүрдүн аягына чейин страхование кылуу.

ДОЖИ′ТЬ *сов.* **1.** (*до какого-л. срока*) чейин (дейре) жашоо, туруу; **его́ оте́ц до́жил до восьми́десяти лет** анын атасы сексенге чейин жашады; **мы до́жили в дере́вне до са́мой зимы́** биз кыштакта так кышка дейре турдук; **2.** *что* бүткөнчө туруу; **сентя́брь мы до́жили в дере́вне** биз сентябрь бүткөнчө кыштакта турдук; ◇ **дожи́ть свой век** жашарын жашап, ичерин ичип бүтүү; **до чего́ он до́жил!** түбү барып ушуну көрдү!

дожму́, дожмёшь *и т. д. буд. вр. от* **дожа́ть** II.

дожну́, дожнёшь *и т. д. буд. вр. от* **дожа́ть** I.

ДО′ЗА *ж.* доза (*оорунун ичишине арналган белгилүү өлчөмдөгү дары*).

ДО ЗАРЕ′ЗУ *см.* **заре́з.**

ДОЗВА′ТЬСЯ *сов. кого* чакыра берип натыйжага жетүү; **я звал, звал его́, и, наконе́ц, дозва́лся** мен аны чакыра берип, чакыра берип, акырында чакырып алдым.

ДОЗВО′ЛЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **дозво́лить; 2.** *прил.* уруксат кылынган, уруксат берилген; **дозво́ленные приёмы борьбы́** күрөштүн уруксат кылынган ыкмасы.

ДОЗВО′ЛИТЬ *сов. что, уст.* уруксат кылуу, уруксат берүү.

ДОЗВОЛЯ′ТЬ *несов. см.* **дозво́лить.**

ДОЗВОЛЯ′ТЬСЯ *несов. уст.* **1.** уруксат кылынуу; **э́то не дозволя́ется** бул уруксат кылынбайт, буга уруксат жок; **2.** *страд. к* **дозволя́ть.**

ДОЗВОНИ′ТЬСЯ *сов. до кого, к кому* телефон уруп же коңгуроону шылдыратып чакыруу; **к вам по телефо́ну легко́ дозвони́ться** сизди телефон уруп чакыруу оңой.

ДОЗИ′РОВАТЬ *сов. и несов. что* дозалоо, дозага бөлүү, дозасын белгилөө; **дози́ровать лека́рство** дарыны дозалап бөлүү.

ДОЗИРО′ВКА *ж.* дозалоо, дозага бөлүү, дозасын белгилөө; **пра́вильная дозиро́вка лека́рства** дарыны туура дозалоо.

ДОЗНАВА′ТЬСЯ *несов. см.* **дозна́ться.**

ДОЗНА′НИЕ *ср. юр.* дознание (*алгачкы тергөө*); **произвести́ дозна́ние** дознание жүргүзүү.

ДОЗНА′ТЬСЯ *сов. разг.* билүү, таануу; **не могу́ дозна́ться, кто он тако́й** ал ким экенин биле албай турам.

ДОЗО′Р *м.* **1.** *воен.* дозор (*кичинекей чалгындоочу отряд*); **вы́слать дозо́р** дозор жиберүү; **2.** *уст.* (*обход*) кароо, текшерүү; **обходи́ть дозо́ром** карап текшерип чыгуу.

ДОЗО′РНЫЙ, -ая, -ое **1. дозор**-*го т*; **дозо́рное су́дно** дозор кемеси; **2.** *в знач. сущ. м.* дозор (*дозордо турган киши*).

ДОЗРЕВА′НИЕ *ср.* жете бышуу, жетиле бышуу, бышып жетүү.

ДОЗРЕВА′ТЬ *несов. см.* **дозре́ть.**

ДОЗРЕ′ЛЫЙ, -ая, -ое бышып жеткен, эзиле бышкан, абдан бышкан (*мис. жемиш*).

ДОЗРЕ′ТЬ *сов.* быша түшүү, бышып жетүү, жете бышуу, жетиле бышуу; **со́рванные гру́ши дозре́ли на соло́ме** үзүп алынган алмуруттар саманда туруп жетиле бышты (бышып жетти); **виногра́ду ну́жно ещё дозре́ть** жүзүм дагы быша түшүшү керек.

www.bizdin.kg

ДОИГРА'ТЬ *сов. что* бүтүрө ойноо, ойноп бүтүү; **доигра́ть пье́су** пьесаны бүтүрө ойноо.

ДОИГРА'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** ойной берип, ойной-ойной жаман натыйжага жетүү; **де́ти доигра́лись до дра́ки** балдар ойной-ойной мушташууга чейин барышты; **2.** *перен.* жеңилдиктин, чапчаңдыктын натыйжасында жаман нерсеге учуроо; **вот и доигра́лся! тепе́рь пеня́й на себя́!** и-и, көрдүңбү көрөчөктү! эми өзүңөн көр!

ДОИ'ГРЫВАНИЕ *ср.* бүтүрө ойноо, ойноп бүтүү; **день доигрывания на ша́хматном турни́ре** шахмат турниринде ойноп бүтүү күнү.

ДОИ'ГРЫВАТЬ *несов. см.* **доигра́ть.**

ДОИ'ЛЬНИК *м.* саагыч; **электри́ческий до́йльник** электр саагыч.

ДОИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое саагыч; **до́йльная маши́на** саагыч машина.

ДОИСКА'ТЬСЯ *сов. чего, разг.* издеп табуу, кыйынчылык менен табуу; **доиска́ться пра́вды** чындыкты издеп табуу, чындыкка жетүү.

ДОИ'СКИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **доиска́ться; 2.** (*стараться разузнать о чём-л.*) изденүү.

ДОИСТОРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое тарыхка чейинки, тарыхтан мурунку (*байыркы; жазуу эстеликтери сакталбаган эң байыркы убактагы*).

ДОИ'ТЬ *несов. кого* саaш; **до́ить коро́ву** уй саaш.

ДОИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** сүт берүү, сүт чыгуу; **2.** *страд. к* доить.

ДО'ЙКА *ж.* саaш; **механи́ческая до́йка** механикалык саaш.

доймý, дойме́шь *и т. д. буд. вр. от* **доня́ть.**

ДО'ЙНЫЙ, -ая, -ое саан; **до́йная коро́ва** 1) саан уй; 2) *перен.* үкүнүн уясы, май чуңкур.

ДОЙТИ' *сов.* **1.** *до кого-чего* жетүү, баруу; **дойти́ до ста́нции** станцияга чейин жетүү; **мы дошли́ до верши́ны горы́** биз тоонун чокусуна чейин бардык; **письмо́ дошло́ бы́стро** кат тез жетти; **до нас дошёл слух** аңырт бизге жетти; **2.** *до кого-чего* (*достигнуть какого-л. предела*) жетүү, баруу; **вода́ дошла́ до кра́ёв** суу мелмилдеп жээкке чейин көтөрүлдү; **3.** *до чего* (*постигнуть*) түшүнүктүү болуу, жетүү, жетишүү; **дойти́ свои́м умо́м** өз акылы менен жетишүү (ойлоп табуу); **4.** *разг.* (*доварить, допечь, дозреть*) даяр болуу; **те́сто дошло́** камыр даяр болду; **помидо́ры дошли́ на со́лнце** помидор күндө бышып жетти; **5.** *до чего, перен.* (*достигнуть крайней степени*) жетүү; **дойти́ до кра́йности** чегине жетүү (*аша кетүү, чектен тыш кетүү*).

ДОК *м. мор.* док (*кемелерди суудан көтөрүү, сууга түшүрүү, ремонт кылуу, сырдоо жана анын суу ичинде жүргөн бөлүгүн текшерүү үчүн арналган порттук курулуш*); **плаву́чий док** сүзүп жүрүүчү док; **сухо́й док** кургактагы (жээктеги) док.

ДО'КА *м. разг.* билгич; кыргыйдай; **он по э́той ча́сти до́ка** ал бу жагынан билгич.

ДОКАЗА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое далил боло ала турган, ишенердик.

ДОКАЗА'ТЕЛЬСТВО *ср.* **1.** далилдөө; **доказа́тельство теоре́мы** *мат.* теореманы далилдөө; **2.** (*довод*) далил; **веще́ственное доказа́тельство** *юр.* буюмдата далил (*соттук иштерди текшергенде соттун колундагы далил болуучу буюмдар*).

ДОКАЗА'ТЬ *сов. что* далилдөө; **что и тре́бовалось доказа́ть** 1) так ошону далилдөө керек эле; 2) *перен.* менин айтканым келди.

ДОКАЗУ'ЕМОСТЬ *ж.* далилденердик, далилдениш; **доказу́емость э́того положе́ния бесспо́рна** бул абалдын далилденердиги талашсыз.

ДОКАЗУ'ЕМЫЙ, -ая, -ое далилденүүчү, далилдене турган.

ДОКА'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **доказа́ть.**

ДОКА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **докали́ть.**

ДОКАЛИ'ТЬ *сов. что* =гыча кызартуу, =гыча кызытуу; **докали́ть желе́зо до́красна́** темирди кызаргыча кызытуу, темирди кыпкызыл болгуча ысытуу.

ДОКА'НЧИВАТЬ *несов. см.* **доко́нчить.**

ДОКАПИТАЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое капитализмден мурдакы, капитализмге чейинки.

ДОКА'ПЫВАТЬСЯ *несов. см.* **докопа́ться.**

ДОКАТИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* тоголотуп (тегеретип) жеткирүү; **докати́ть бо́чку до сара́я** бочканы сарайга чейин тоголотуп баруу; **2.** *разг.* (*быстро доехать*) түшүп (отуруп зырылдатып) жеип токтоо.

ДОКАТИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** жете тоголонуу (тегеренип) жетүү; **шар докати́лся до черты́** шар тоголонуп сызыкка барып жетти; **2.** *перен. разг.* (*дойти до какого-л. состояния*) түшүү, жетүү (*жамандыкка*); **вот до чего́ он докати́лся** мына ушунтип абийири кетти, маскарасы чыкты; ал ушунчалык абалга жетти.

ДОКА'ТЫВАТЬСЯ *несов. см.* **докати́ться.**

ДО'КЕР *м.* докер (*докто жүк салып, жүк түшүрүп туруучу жумушчу; портто иштөөчү жүкчү жумушчу*).

ДОКИ'НУТЬ *сов. что, разг.* жеткире ыргытуу, ыргытып жеткирүү.

ДОКЛА'Д *м.* **1.** (*публичное сообщение*) доклад, баяндама; **2.** (*сообщение руководителю*) билдирме, билдирүү (*келүүчүлөр жөнүндө оозеки билдирүү, айтуу*); ◇ **без докла́да не входи́ть** уруксатсыз кирилбесин.

ДОКЛАДНО'Й, -а́я, -о́е докладной (*доклад формасында*); **докладна́я запи́ска** докладной записка (*баяндоо катты*).

ДОКЛА'ДЧИК *м.* докладчы, доклад кылуучу, доклад жасоочу (*баяндамачы*).

ДОКЛА'ДЫВАТЬ I *несов. см.* **доложи́ть I.**

ДОКЛА'ДЫВАТЬ II *несов. см.* **доложи́ть II.**

ДОКЛА'ССОВЫЙ, -ая, -ое тапка чейинки, тап туула электеги (*тапка бөлүнгөн коом туулганга чейинки*); **докла́ссовое о́бщество** тапка чейинки коом.

ДОКО'ЛЕ *нареч. уст.* **1.** *вопр.* качанга чейин; **доко́ле же я бу́ду здесь сиде́ть?** мында качанга чейин отурамын?; **2.** *относ.* =ганча, =ганга чейин.

ДОКО'ЛЬ *нареч. см.* **доко́ле.**

ДОКОНА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* түбүнө жетүү, алдан тайдыруу, жүдөтүү; **боле́знь его́ совсе́м докона́ла** оору анын түбүнө жетти.

ДОКО'НЧИТЬ *сов. что* бүтүрүү, бүтүү.

ДОКОПА'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*кончить копать*) казып бүтүрүү; **докопа́ть ров** аңды казып бүтүрүү; **2.** *до чего* казуу; **они́ докопа́ли я́му до середи́ны** алар аңды ортосуна чейин казышты.

ДОКОПА'ТЬСЯ *сов. до чего* **1.** жеткире казылуу, казып жетүү; **мы докопа́лись до воды́** биз сууга жеткире каздык; **2.** *перен. разг.* аңтаруу, тапкычтап жетүү; **докопа́ться до су́ти де́ла** иштин маңызына жетүү.

ДОКОСИ'ТЬ *сов. что* чаап бүтүрүү.

ДОКРА'СИТЬ *сов. что* боёп коюу, боёп бүтүү.

ДО'КРАСНА' *нареч.* кызаргыча, кыпкызыл болгуча, кызыл болгуча; **тере́ть ко́жу до́красна́** терини (этти) кызаргыча сүрүү; **накали́ть до́красна́** кызаргыча ысытуу.

ДОКРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **докра́сить.**

ДОКРИЧА'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** *кого* угуза кыйкыруу, кыйкырып угузуу; **я е́ле докрича́лся сто́рожа** мен сторожго сөзүмдү кыйкырып жатып араң угуздум, мен сторожду кыйкырып жатып араң чакырып алдым; **2.** *до чего* кыйкыруу (*кыйкыра берип, жаман натыйжага жетүү*); **де́ти докрича́лись до хрипоты́** балдар үнү кырылдагыча (бүткүчө) кыйкырышты, балдар кырылдап калганча кыйкырышты.

ДО'КТОР *м.* **1.** (*учёная степень*) доктор (*жогорку илимдик даража*); **до́ктор филологи́ческих нау́к** филология илимдеринин доктору; **2.** (*врач*) доктор.

www.bizdin.kg

ДОКТОРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое кыңк эттирбеген, унчуктурбаган, каяша айттырбаган; **доктора́льный тон** кыңк эттирбеген тон (үн).

ДОКТОРА'НТ *м.* докторант (*доктордук диссертация коргоо үчүн даярданып жаткан окумуштуу*).

ДОКТОРА'НТКА *женск. р. к* **доктора́нт;** докторантка.

ДО'КТОРСКИЙ, -ая, -ое **доктор** 1-*ге т.*; доктордук; **до́кторская диссерта́ция** доктордук диссертация; **до́кторская сте́пень** доктордук даража.

ДОКТРИ'НА *ж.* доктрина (*илим, философиялык же саясий теория, система*).

ДОКТРИНЁР *м.* доктринёр (*турмушка ылайык келбеген теорияны жактаган, чындык менен эсептешпеген киши*).

ДОКТРИНЁРСКИЙ, -ая, -ое **доктринёр**-*го т.*

ДОКТРИНЁРСТВО *ср.* доктринёрчулук, доктринёрче ойлоочулук.

ДОКУМЕ'НТ *м.* документ (*иш кагаздары, күбөлүк кат, акт ж. б.*); **истори́ческие докуме́нты** тарыхый документтер.

ДОКУМЕНТА'ЛЬНО *нареч.* документке негизделип, документ менен; **документа́льно доказа́ть** документ менен далилдөө.

ДОКУМЕНТА'ЛЬНОСТЬ *ж.* документке негизделгендик, документ менен ырасталгандык.

ДОКУМЕНТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое документтүү (*документке негизделген*); **предста́вить документа́льные да́нные** документтүү маалыматтар келтирүү; **документа́льный фильм** документтүү фильм (*чыныгы окуянын өзүн, болгон фактыны көрсөткөн фильм*).

ДОКУМЕНТА'ЦИЯ *ж.* документация, документация кылуу, документтөө (*документ менен ырастоо, далилдөө*).

ДОКУМЕНТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* документация кылуу, документтөө.

ДОКУПА'ТЬ *несов. см.* **докупи́ть.**

ДОКУПИ'ТЬ *сов. что* кошумча сатып алуу.

ДОКУ'РИВАТЬ *несов. см.* **докури́ть.**

ДОКУРИ'ТЬ *сов. что* тартып бүтүрүү, тартып бүтүү, тартып болуу (*мис. папиросаны*).

ДОКУЧА'ТЬ *несов. кому чем, уст.* жадатуу, зериктирүү, тажатуу; **он докуча́ет мне свои́ми вопро́сами** ал өзүнүн суроолору менен мени жадатып жиберет.

ДОКУ'ЧЛИВЫЙ, -ая, -ое *уст.* жадаткыч, жадатып жиберме, жадатмалуу, зериктиргич, тажаткыч; **доку́чливый челове́к** тажаткыч киши.

ДОКУ'ШАТЬ *сов. что, разг.* жеп (ичип) бүтүү.

ДОЛ *м. поэт. уст.* өрөөн, жайык.

ДОЛБИ'ТЬ *несов. что* 1. оюу, тешүү; чокуп тешүү (*клювом*); чукуп тешүү (*ковырять*); **столя́р долби́л до́ску** жыгаччы тактайды ойду; 2. *перен. разг.* (*повторять*) кулакка кумдай куюу, какшоо (*бир нерсени кайта-кайта эле айта берүү*); 3. *перен. разг.* (*зубрить*) ыгы жок жаттай берүү (*мис. сабакты*).

ДОЛГ *м.* 1. (*взятое взаймы*) бересе, карыз, насыя; **я расплати́лся со все́ми долга́ми** мен бардык бересемди төлөп кутулдум; **я дал де́ньги в долг прия́телю** мен досума карызга акча бердим; 2. (*обязанность*) милдет; **долг пе́ред ро́диной** родинанын алдындагы милдет; ◇ **влезть (зале́зть) в долги́** *разг.* карызга батуу; **оста́ться в долгу́** унчукпай калуу, жооп таппай калуу; **он в долгу́ не оста́нется** ал жооп таппай калбайт, ал жообун бербей койбойт; **долг платежо́м кра́сен** *посл.* алмактын бермеги бар; **пе́рвым до́лгом** биринчи кезекте, алды менен; **отда́ть после́дний долг** *кому-л.* бирөөгө топурак салуу, көз көрсөтүп кайтуу (*өлгөнгө баруу*); **по до́лгу слу́жбы** кызмат милдети боюнча.

ДО'ЛГИЙ, -ая, -ое узак, көп, далай; **до́лгое вре́мя** көп убакыт; **до́лгий путь** узак жол; **до́лгое ожида́ние** узак күтүү; ◇ **до́лгий гла́сный** *лингв.* созулма үндүү (тыбыш); **откла́дывать в до́лгий я́щик** таштап сүрсүтүп коюу, кечиктирүү; **э́то до́лгая пе́сня** *разг.* бул зарыктыра турган иш, бул оңой менен бүтпөй турган иш.

ДО'ЛГО *нареч.* узакка чейин, далайга чейин, көпкө чейин; **до́лго я не мог забы́ть э́того происше́ствия** бул окуяны мен далайга чейин унутпадым; ◇ **до́лго ли (ль)** *разг.* оңой эле, кыйынбы; **до́лго ли до беды́** балаага учуроо кыйынбы (оңой эле).

ДОЛГОВЕ'ЧНОСТЬ *ж.* узакка жашай тургандык, көпкө жашай тургандык.

ДОЛГОВЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое узакка чейин жашоочу (туруучу), көпкө чейин жашоочу (туруучу).

ДОЛГОВО'Й, -а́я, -о́е **долг** 1-*ге т.*; **долгово́е обяза́тельство** бересе кагазы, карыз милдеттенмеси.

ДОЛГОВРЕ'МЕННЫЙ, -ая, -ое көп убакытка, далай убакытка; **долговре́менное отсу́тствие** көп убакка жок болуу; **долговре́менное укрепле́ние** *воен.* туруктуу чеп, көпкө чейин туруучу чеп.

ДОЛГОВЯ'ЗЫЙ, -ая, -ое *разг.* тартагай, бою узун жана арык.

ДОЛГОЖДА'ННЫЙ, -ая, -ое көптөн бери күткөн, эчактан бери күткөн; **долгожда́нные го́сти** көптөн бери күткөн коноктор.

ДОЛГОЛЕ'ТИЕ *ср.* узун өмүр.

ДОЛГОЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее көп жылдык, көп жылдан берки; **долголе́тняя дру́жба** көп жылдан берки достук (татуулук).

ДОЛГОНО'ЖКА *ж. зоол.* узун бут (*чиркей сымал жаныбарлардын бир түрү, анын курту капустага, кызылчага ж. б. зыян келтирет*).

ДОЛГОНО'СИК *м. зоол.* шиш тумшук (*дыйканчылык өсүмдүктөрүнө зыян келтирүүчү, узун тумшук зыянкеч коңуз*).

ДОЛГОПО'ЛЫЙ, -ая, -ое узун этектүү, узун этек (*кийим*).

ДОЛГОСРО'ЧНЫЙ, -ая, -ое узак, узак мөөнөттүү; **долгосро́чный о́тпуск** узак отпуск.

ДОЛГОТА' *ж.* 1. (*продолжительность*) узун, узундук; **наибо́льшей долготы́ день достига́ет в середи́не ле́та** эң узун күн жай ортосунда болот; 2. *лингв.* созулмалык; **долгота́ зву́ка** тыбыш созулмалыгы; 3. *геогр., астр.* узундук; **Москва́ нахо́дится на 55°45′ се́верной широты́ и 37°37′ восто́чной долготы́** Москва 55°45′ түндүк кеңдикте жана 37°37′ чыгыш узундукта турат.

ДОЛГОТЕРПЕ'НИЕ *ср.* сабыр, чыдам.

ДОЛГУНЕ'Ц *м.* (*лён*) долгунец (*узун буралуу зыгыр*).

ДОЛЕВО'Й, -а́я, -о́е узунунан, узунун бойлото; **разре́зать в долево́м направле́нии** узунунан кесүү.

ДО'ЛЕЕ *нареч.* узунураак, узагыраак, көбүрөөк.

ДОЛЕЖА'ТЬ *сов. разг.* 1. *до чего* чейин жатуу, дейре жатуу; **долежу́ до ве́чера** кечке чейин жата турайын; 2. (*о плодах*) өзү жатып бышуу, жетилүү (*мис. узүм помидор*).

ДОЛЕЗА'ТЬ *несов. см.* **доле́зть.**

ДОЛЕ'ЗТЬ *сов. до чего* чейин чыгуу.

ДОЛЕТА'ТЬ *несов. см.* **долете́ть.**

ДОЛЕТЕ'ТЬ *сов. до чего* 1. учуп жетүү, жетүү; **ди́кие у́тки долете́ли до о́зера** жапан өрдөктөр көлгө учуп жетти; **снаря́д долете́л до око́па** снаряд окопко жетип түштү; 2. *перен.* (*донестись*) жетүү; **чей-то крик долете́л до нас** бирөөнүн кыйкырыгы бизге жетти.

ДОЛЕЧИ'ТЬ *сов. кого-что* дарылоо, айыктыра дарылоо (*калганын, кемин, чаласын*).

ДОЛЕЧИ'ТЬСЯ *сов.* айыгуу, айыккыча эмделүү (*калганы, чаласы*).

ДОЛЖА'ТЬ *несов. кому, разг.* карыз алуу, карыздар болуу, карызга батуу.

www.bizdin.kg

ДО'ЛЖЕН *в знач. сказ.* 1. *кому-чему* (*обязан уплатить*) карыздар, береселүү; **вы мне должны́ сто рубле́й** сиз ага жүз сом карыздарсыз; 2. (*обязан сделать*) милдеттүү; керек; **вы должны́ зако́нчить рабо́ту в срок** сиз жумушту мөөнөтүндө бүтүрүүгө милдеттүүсүз; **он до́лжен верну́ться сейча́с** ал азыр кайтышы керек.

ДОЛЖЕНСТВОВА'НИЕ *ср.* милдеттүү болуу, милдеткер болуу.

ДОЛЖНИ'К *м.* 1. береселүү, карыздар; **несостоя́тельный должни́к** төлөөгө кудурети жок карыздар, 2. *перен.* милдеттүү; **я ваш должни́к** мен сизге милдеттүүмүн.

ДО'ЛЖНО *в знач. сказ. уст.* болуу керек, кылуу керек; **так не до́лжно поступа́ть** мындай кылыш керек эмес, мындай кылуу жарабайт.

ДОЛЖНО' БЫТЬ *вводн. сл.* болуу керек, ай эми, балким; **должно́ быть, он уже́ не придёт** балким, ал келбей калдыго; ал келбесе керек.

ДОЛЖНОСТНО'Й, -а́я, -о́е **должность**-*ко т.*; кызматтык; **должностно́е лицо́** кызмат кишиси; **должностно́е преступле́ние** кызматтык кылмыш.

ДО'ЛЖНОСТЬ *ж.* кызмат, орун, кызмат орду, милдет; **занима́ть до́лжность** кызмат ордун ээлөө; **освободи́ть от до́лжности** кызмат ордунан бошотуу; **шта́тная до́лжность** штаттык орун.

ДО'ЛЖНЫЙ, -ая, -ое 1. тийиштүү, ылайыктуу, көңүлдөгүдөй, кадимкидей; ыклас коюп; **слу́шать с до́лжным внима́нием** кадимкидей ыклас коюп угуу; **на до́лжной высоте́** тийиштүү даражада; **до́лжным о́бразом** кадимкидей; 2. *в знач. сущ. ср.*: **ну́жно отда́ть до́лжное** кемитпөө керек, чынын айтканда.

ДОЛИВА'ТЬ *несов. см.* **доли́ть.**

ДОЛИ'НА *ж.* өрөөн.

ДОЛИ'ТЬ *сов. что, чего* кошумча (үстөп) куюу.

ДО'ЛЛАР *м.* доллар (*Америка акчасы*).

ДОЛОЖИ'ТЬ I *сов.* 1. (*сделать доклад*) доклад кылуу, баяндама кылуу (*илимий маселе же кызмат жумушу тууралу баяндама кылуу*); **правле́ние доложи́ло совеща́нию о хо́де дел** башкарма иштин жүрүшү жөнүндө кеңешмеге баяндама кылды; 2. (*о приходе посетителя*) доклад кылуу (*келүүчүлөр тууралу оозеки билдирүү, айтуу*).

ДОЛОЖИ'ТЬ II *сов. что, чего* (*добавить*) кемин кошуу, кемин салуу, кошумча (үстөп) салуу.

ДОЛО'Й *нареч.* 1. (*прочь, вон*) жогол, кет; **уйди́ с глаз доло́й** көзүмө көрүнбөй жогол; 2. (*в значении требования, приказания*) жоголсун, жоюлсун.

ДОЛОМИ'Т *м.* доломит (*минералдын бир түрү*).

ДОЛОТО' *ср.* тешкич, көзөөч.

ДО'ЛУ *нареч. уст.* ылдый, төмөн; **опусти́ть глаза́ до́лу** ылдый карап калуу; жерди карап калуу.

ДО'ЛЬКА *ж. уменьш. от* **до́ля** 1 үлүш, бөлүк; **до́лька апельси́на** апельсиндин бөлүгү.

ДО'ЛЬШЕ *сравн. ст. от прил.* **до́лгий** *и нареч.* **до́лго** узагыраак, узунураак, көбүрөөк; **э́тот путь до́льше того́** бу жол тиги жолдон узунураак; **я до́льше вас в э́том до́ме живу́** мен бул үйдө сизден көбүрөөк турамын.

ДО'ЛЯ *ж.* 1. (*часть*) бөлүк, бөлүм, үлүш, энчи; **дели́ всё на ра́вные до́ли** баарын бирдей бөлүктөргө бөл; **моя́ до́ля составля́ет о́коло ста рубле́й** менин энчим жүз сомчо болот; 2. (*участь*) таалай, энчи, насип; күн; **счастли́вая до́ля** бактылуу насип; **го́рькая до́ля** шордуу күн; ◇ **в твои́х слова́х есть до́ля пра́вды** сенин сөзүңдө анча-мынча чындык бар; **льви́ная до́ля** олчойгон бөлүгү, эң чоң бөлүгү.

ДОМ *м.* 1. (*здание*) үй; **жило́й дом** турак үй, адам жашай турган үй; **деревя́нный дом** жыгач үй; 2. (*жильё, квартира*) үй; **рабо́тать на дому́** үйдө иштөө, ишти үйдө бүтүрүүгө алуу, **врач принима́ет больны́х в больни́це и на дому́** врач ооруларды ооруканада да, үйүндө да кабыл алат; **кни́ги на́ дом не выдаю́тся** китеп үйгө берилбейт; **разойти́сь по дома́м** үй-үйгө тарап кетүү; 3. (*культурно-бытовое учреждение*) үй; **дом о́тдыха** дем алыш үйү; **Дом учёных** Окумуштуулар үйү; 4. (*хозяйство, домашний очаг*) үй; **хлопота́ть по до́му** үй түйшүгүндө болуу (*тамак бышыруу, үй шыпыруу ж. б.*); 5. *уст.* дом (*ар кыл иш орундары*); **торго́вый дом** торговый дом (*соода же өнөр жай шериктигинин бир түрү*); ◇ **мы знако́мы дома́ми** биздин үй-бүлөлөр бир-бири менен катыш; **он отказа́л тебе́ от до́ма** ал сени өзүнүн үйүнө келтирбес болду.

ДО'МА *нареч.* 1. (*у себя в доме*) үйдө; 2. (*в родных местах*) элде, жерде; **у нас до́ма убо́рка урожа́я давно́ начала́сь** биздин жерде эгинди жыйноо эчак башталган; ◇ **в гостя́х хорошо́, а до́ма лу́чше** *погов.* конокто жакшы болгону менен үйдөгүгө жетпейт; кан ордосунун тардыгы ай, кара алачыгымдын кеңдиги ай; **у него́ не все до́ма** *разг.* ал бир аз чалагайым, ал бир аз келесоо чалыш; **бу́дьте как до́ма!** өз үйүңүздөгүдөй отуруңуз!

ДОМА'ШНИЙ, -яя, -ее 1. **дом** 1-*ге т.*; **дома́шняя обстано́вка** 1) үй жасалгалары; 2) *перен.* үй шарттары; **дома́шнее хозя́йство** үй чарбасы; **дома́шняя хозя́йка** үйүндө үй жумушун жүргүзүүчү аял; **по-дома́шнему** үйдөгүдөй; **дома́шние живо́тные** бакма айбандар, үй айбандары; **дома́шний хлеб** үй наны; 2. *в знач. сущ.* **дома́шние** *мн.* үй-бүлө, үйдөгүлөр.

ДО'МБРА *ж. муз.* домбра (*комуздун бир түрү*)

ДО'МЕННЫЙ, -ая, -ое **домна**-*га т.*; **до́менная печь** домна печи, домна меши.

ДО'МЕНЩИК *м.* домначы (*домна мешинде иштөөчү жумушчу*).

ДО'МИК *м. уменьш. от* **дом** 1 үйчө, кичине үй, кичинекей үй.

ДОМИНА'НТА *ж.* доминанта (1. *негизги идея; башкы пикир; негизги белги; мис. илимий иште;* 2. *муз. диатоникалык гамманын бешинчи баскычы*).

ДОМИНИО'Н *м.* доминион (*Британиялык империянын өзүн-өзү башкаруучу бөлүгү; мурунку колония*).

ДОМИНИ'РОВАТЬ *несов.* 1. *над чем* бийик болуп туруу; **э́та гора́ доминиру́ет над окре́стностями** бул тоо айланадан бийик болуп турат; 2. *перен.* (*преобладать*) үстөм келүү, басым келүү.

ДОМИНО' I *ср. нескл.* домино (*оюндун бир түрү*).

ДОМИНО' II *ср. нескл.* домино (*маскарад кийиминин бир түрү*).

ДОМКРА'Т *м.* домкрат (*оор нерсени бир аз жогору көтөрүүчү механизм*).

ДО'МНА *ж.* домна (*кенден чоюндун ар түрдүү сортун эритип чыгаруучу печь*).

ДОМОВИ'ТЫЙ, -ая, -ое сарамжалдуу, бышык; **домови́тая хозя́йка** сарамжалдуу аял.

ДОМОВЛАДЕ'ЛЕЦ *м.* үй ээси.

ДОМОВЛАДЕ'ЛИЦА *женск. р. к* **домовладе́лец.**

ДОМОВЛАДЕ'НИЕ *ср.* үй-жай, короо-жай.

ДОМОВО'Й *м. фольк.* албарсты (*жок нерсеге ишенүүчүлөрдүн түшүнүгү боюнча ар бир үйдө болуучу жин*).

ДОМО'ВЫЙ, -ая, -ое **дом** I-*ге т.*; **домо́вая кни́га** үй книгасы (*үйдө турган, жашаган адамдарды тиркеген книга*).

ДОМОГА'ТЕЛЬСТВО *ср.* акидей асылуу, артынан көшөрө түшүү.

ДОМОГА'ТЬСЯ *несов. чего* артынан түшүү, артынан акидей асылуу.

ДОМО'Й *нареч.* 1. үйгө, үйдү көздөй; **мы пойдём домо́й** биз үйгө барабыз; 2. (*на родину*) элге, журтка, жерге; **съе́здить домо́й на побы́вку** элге барып туруп кайтуу.

ДОМОЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **домолоти́ть.**

ДОМОЛОТИ'ТЬ *сов. что* калганын басып бүтүрүү (*кырманды*); **домолоти́ть хлеб** эгиндин калганын басып бүтүү.

www.bizdin.kg

ДОМОЛО'ТЬ *сов. что* калганын тартып бүтүү (*тегирменде*).

ДОМОНОПОЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое монополизмге чейинки; **домонополисти́ческий капитали́зм** *эк.* монополизмге чейинки капитализм.

ДОМОРО'ЩЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *уст.* колдо туума, үйдө туума; **доморо́щенные ло́шади** колдо туума жылкы; 2. *перен.* жөнөкөй, олдоксон; **доморо́щенный ма́стер** жөнөкөй мастер; **доморо́щенный поэ́т** жөнөкөй поэт.

ДОМОСЕ'Д *м.* үйдө отурма, үй күчүк (*эч кайда чыкпаган, үйдө отурганды жакшы көргөн киши*).

ДОМОСЕ'ДКА *женск. р. к* **домосе́д**.

ДОМОТКА'НЫЙ, -ая, -ое үйдө токулган (согулган); колдо согулган; **домотка́ное полотно́** кол менен токулган болотной.

ДОМОУПРАВЛЕ'НИЕ *ср.* үй башкармасы.

ДОМОХОЗЯ'ИН *м.* үй ээси.

ДОМОХОЗЯ'ЙКА 1. *женск. р. к* **домохозя́ин**; 2. *ж.* (*домашняя хозяйка*) үйүндө үй жумушун жүргүзүүчү аял.

ДОМОЧА'ДЦЫ *мн.* биреөнүн үйүндө туруп бүлө болуп калган адамдар.

ДО'МРА *ж. муз.* домра (*комуздун бир түрү*).

ДОМРАБО'ТНИЦА *ж.* (дома́шняя рабо́тница) үй кызматчы аял (*биреөнүн үйүндө иштөөчү аял*).

ДОМЧА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* эң бат жеткирүү, чаап (чуркап) жеткирүү; **ко́ни в оди́н миг домча́ли нас до ста́нции** көз ачып-жумганча аттар бизди станцияга жеткирди.

ДОМЧА'ТЬСЯ *сов.* эң бат жетүү, чаап (чуркап) жетүү; **мы домча́лись до ста́нции в де́сять мину́т** биз станцияга он минутта чаап жеттик.

ДО'МЫСЕЛ *м.* божомол, жоромол, болжоо, ой жоруу.

ДОНА'ШИВАТЬ *несов. см.* **доноси́ть** I 2, 3.

ДОНБА'ССКИЙ, -ая, -ое **Донбасс**-*ка т.*; донбасстык; **донба́сский у́голь** Донбасс көмүрү.

ДОНЕ'ЛЬЗЯ *нареч. разг.* эң эле, ашып түшкөн, барып турган; **он доне́льзя упря́м** ал эң эле өжөр.

ДОНЕСЕ'НИЕ *ср.* донесение, кабар, билдирүү, билдирме.

ДОНЕСТИ' I *сов. кого-что* жеткирүү, жеткизүү, көтөрүп баруу; **носи́льщик донёс чемода́н до трамва́я** носильщик чемоданды трамвайга жеткирди.

ДОНЕСТИ' II *сов.* 1. (*сделать донесение*) билдирүү, билдирме берүү; 2. (*сделать донос*) чагуу, чагым кылуу, сөз ташуу.

ДОНЕСТИ'СЬ *сов.* жетүү угулуу, келип жетүү (*үн, тыбыш*); **из са́да донесли́сь зву́ки орке́стра** бактан оркестрдин үнү угулду; **донёсся слух** каңшаар угулду.

ДОНЕ'ЦКИЙ, -ая, -ое **Донец**-*ке т.*; донецтик; **Доне́цкий у́гольный бассе́йн** Донец көмүр бассейни.

ДО'НИЗУ *нареч.* аягына чейин, этегине чейин; **све́рху до́низу** башынан аягына чейин, бүт бойдон, жогортон төмөнгө, бийиктен паска чейин.

ДОНИМА'ТЬ *несов. см.* **доня́ть**.

ДОНКИХО'ТСТВО *ср.* донкихоттук (*шартты, учурду эске албастан куру кайрат кылуучулук*; *берекесиз кыялга түшүүчүлүк*).

ДО'ННИК *м. бот.* кашка беде.

ДО'НОР *м.* донор (*оору кишиге куйдуруу үчүн өзүнүн канын берүүчү адам*).

ДО'НОРСКИЙ, -ая, -ое **донор**-*го т.*; донордук; **до́норский пункт** донордук пункт.

ДО'НОРСТВО *ср.* донордук (*жарадар аскерге, оорулуу кишиге куйдуруу үчүн өзүнүн канын берүү*).

ДОНО'С *м.* чагым, сөз ташуу, билдирме, билдирүү (*биреөнүн үстүнөн*); **ло́жный доно́с** жалган чагым.

ДОНОСИ'ТЬ I *несов.* 1. (*окончить носку чего-л.*) көтөрүп жеткирүү (*мис. отунду*); 2. (*износить*) кийип жыртуу (*мис. кийимди*); 3. (*ребёнка — о беременной*) мөөнөтүнө жетип төрөө (*мис. баланы*).

ДОНОСИ'ТЬ II *несов. см.* **донести́** II.

ДОНОСИ'ТЬСЯ *несов. см.* **донести́сь**.

ДОНО'СЧИК *м.* сөз ташуучу, чагымчы, чагым кылуучу, айгак.

ДОНО'СЧИЦА *женск. р. к* **доно́счик**.

ДОНСКО'Й, -а́я, -о́е **Дон**-*го т.*; дондук.

ДОНЫ'НЕ *нареч. уст.* ушу күнгө чейин, ушу убакка дейре.

ДОНЯ'ТЬ *сов. кого, разг.* жадатуу, жүдөтүү, мазаны алуу, тынчтыкты кетирүү, жанына тийүү, кыжырын кайнатуу, көкөйүнө тийүү (*мис. бир нерсени сурай берип*).

ДООБЕ'ДАТЬ *сов. разг.* обедди жеп бүтүү.

ДООКТЯ'БРЬСКИЙ, -ая, -ое Октябрге чейинки (*Улуу Октябрь Социалисттик Революциясынан мурунку*).

ДО ОТВА'ЛА *см.* **отва́л** I.

ДОПАХА'ТЬ *сов. что* (жердин) калганын айдап бүтүү.

ДОПЕКА'ТЬ *несов. см.* **допе́чь**.

ДОПЕКА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **допе́чься**; 2. *страд. к* **допека́ть**.

ДОПЕ'ТЬ *сов. что* ырдап бүтүү, калганын ырдоо, бүтүрө ырдоо.

ДОПЕЧА'ТАТЬ *сов. что* 1. (*кончить печатать*) басып бүтүү; **кни́гу допеча́тали сего́дня но́чью** китепти бүгүн түндө басып бүтүштү; 2. (*дополнительно*) кошумча басып чыгаруу.

ДОПЕЧА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **допеча́тать**.

ДОПЕ'ЧЬ *сов.* 1. *что* (*кончить печь*) калганын (чаласын) бышырып бүтүү; 2. *кого, перен. разг.* (*донять*) жадатуу, жүдөтүү, мазаны алуу, тынчтыкты кетирүү, жанына тийүү, кыжырын кайнатуу, көкөйүнө тийүү; **она́ допекла́ меня́ свои́ми жа́лобами** ал даттана берип менин мазамды алды.

ДОПЕ'ЧЬСЯ *сов.* жетиле бышуу, чаласы бышып бүтүү; **хлеб допёкся** нан жетиле бышты.

ДОПИВА'ТЬ *несов. см.* **допи́ть**.

ДОПИСА'ТЬ *сов. что* 1. калганын жазып бүтүү, жазып коюу; **я дописа́л после́днюю страни́цу** мен акыркы барагын жазып бүттүм; 2. (*картину*) тартып бүтүү (*сүрөттү*).

ДОПИ'СЫВАТЬ *несов. см.* **дописа́ть**.

ДОПИ'ТЬ *сов. что* ичип бүтүү, бүтүрө ичүү.

ДОПЛА'ТА *ж.* кошумча төлөө, кошумча төлөм.

ДОПЛАТИ'ТЬ *сов. что* кошумча төлөө; **доплати́те в ка́ссу ещё три́дцать копе́ек** кассага отуз тыйын дагы төлөңүз.

ДОПЛАТНО'Й, -а́я, -о́е: **доплатно́е письмо́** доплатной кат (*төлөп алма кат*).

ДОПЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **доплати́ть**.

ДОПЛЕСТИ'СЬ *сов. разг.* илээлеп отуруп араң жетүү; **мы е́ле доплели́сь до́ дому** илээлеп отуруп үйгө араң жеттик.

ДОПЛЫВА'ТЬ *несов. см.* **доплы́ть**.

ДОПЛЫ'ТЬ *сов. до кого-чего* сүзүп (чабак уруп) жетүү; **ло́дка доплыла́ до середи́ны реки́** кайык дарыянын ортосуна сүзүп жетти.

ДОПО'ДЛИННО *нареч. уст.* анык, чын; **мне допо́длинно изве́стно** мага анык белгилүү, мен анык билем.

ДОПО'ДЛИННЫЙ, -ая, -ое анык, чын, так; **допо́длинные све́дения** анык маалыматтар.

ДОПОЛЗА'ТЬ *несов. см.* **доползти́**.

ДОПОЛЗТИ' *сов. до кого-чего* жылып жетүү, сүйрөлүп жетүү, боору менен жылып жетүү.

ДОПОЛНЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) кошумчалоо; 2. кошумча; **дополне́ния к отчёту уже́ напеча́таны** отчётко кошумчалар басылып бүттү; 3. *грам.* толуктооч; **прямо́е дополне́ние** тике толуктооч; **ко́свенное дополне́ние** кый-

www.bizdin.kg

толуктооч; ◇ **в дополнéние** кошумча кылып, кошумча кылынып.

ДОПО'ЛНЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **допóлнить;** 2. *прил.* толукталган, толуктап киргизилген; **испрáвленное и допóлненное издáние** түзөтүлгөн жана толукталган басылышы.

ДОПОЛНИ'ТЕЛЬНО *нареч.* кошумча, кошумчалап, үстүнө дагы; **ему́ дáли дополни́тельно дéвять дней óтпуска** ага кошумча тогуз күн отпуск беришти.

ДОПОЛНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кошумча; **дополни́тельные свéдения** кошумча маалыматтар; ◇ **дополни́тельные цветá** *физ.* кошумча ыраң, кошумча түс (*белгилүү пропорцияда кошулуп, агыш түс бере турган эки түс*).

ДОПО'ЛНИТЬ *сов. кого-что* толуктоо, кошумчалоо.

ДОПО'ЛНИТЬСЯ *сов.* толукталуу, кошумчалануу.

ДОПОЛНЯ'ТЬ *несов. см.* **допóлнить.**

ДОПОЛНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **допóлниться;** 2. *страд. к* **дополня́ть.**

ДОПОЛУЧА'ТЬ *несов. см.* **дополучи́ть.**

ДОПОЛУЧИ'ТЬ *сов. что* калганын алып бүтүү, кошумча алуу; **дополучи́ть рáзницу в зарплáте** зарплатанын калган айырмасын алуу.

ДОПОТО'ПНЫЙ, -ая, -ое *разг. шутл.* (*устарелый*) атам замankы, алда качанкы, эскирип бүткөн, чалдыбары чыккан, качандыр бир убактагы; **допотóпные взгля́ды** атам заманкы көз караштар.

ДОПРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **допроси́ть.**

ДОПРИЗЫ'ВНИК *м.* допризывник (*аскерге чакырылууга жашы жакындап калган жигит*).

ДОПРИЗЫ'ВНЫЙ, -ая, -ое призывга чейинки (*аскерге чакырылууга чейинки*); **допризы́вный вóзраст** призывга чейинки жаш; **допризы́вная подготóвка** призывга чейинки даярдык.

ДОПРО'С *м.* допрос, сурак; **подвéргнуть допрóсу** сурак кылуу, допроско алуу; **перекрёстный допрóс** бир нече тараптан кайчылаштыра жүргүзүлгөн сурак; **снять допрóс** сурак кылып жазуу.

ДОПРОСИ'ТЬ *сов. кого* допроско алуу, суракка алуу, допрос кылуу, сурак кылуу.

ДОПРОСИ'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. *чего и с неопр.* (*выпросить*) суранып (өтүнүп) бир натыйжага жетүү; **егó не допрóсишься письмó написáть** суранып да ага кат жаздыра албайсың; 2. *о чём* (*разузнать*) сурамалдоо, сурамжылоо; **мы не моглú допроси́ться, кто он такóй, откýда рóдом** анын ким экендигин, кайда туулгандыгын сурамжылап биле албадык.

ДОПРЫ'ГАТЬСЯ *сов. разг.* кайпалактап жүрүп балакетке кабылуу, кырсыкка жолугуу.

ДОПРЫ'ГНУТЬ *сов. до чего* секирип жетүү, жете секирүү.

ДО'ПУСК *м.* 1. (*право входа*) кирүү укугу, уруксат; **имéть дóпуск к больнóму** оорукчуга кирүү укугу болуу; 2. *тех.* допуск (*техникалык деталдарды жана башка нерселерди жасоодо белгиленген өлчөмдөн чыгуунун мүмкүн болгон чеги*).

ДОПУСКА'ТЬ *несов. см.* **допусти́ть; допускáю, что он не знал** мүмкүн, ал билген жок деп эсептейм (ойлойм, болжолдойм); **я не допускáю э́той мы́сли** мен мындай деп ойлобоймун.

ДОПУСКА'ТЬСЯ *несов.* 1. уруксат кылынуу, жол коюлуу; **э́то не допускáется** буга жол коюлбайт; 2. *страд. к* **допускáть.**

ДОПУСТИ'МЫЙ, -ая, -ое мүмкүн, жөнү бар.

ДОПУСТИ'ТЬ *сов.* 1. *кого до кого-чего, к кому-чему* уруксат кылуу, жол берүү, мүмкүндүк берүү; **допусти́ть к экзáмену** экзаменге уруксат кылуу; 2. *что* (*позволить*) чыдоо, жол коюу, жол берүү; **э́того допусти́ть нельзя́** буга жол коюуга болбойт; 3. *что* (*предположить*) мүмкүн (макул)... деп ойлоо (болжоо); **допýстим, что э́то бýдет так** макул, бул ушундай эле боло койсун; ◇ **допусти́ть оши́бку** ката жиберүү (кетирүү).

ДОПУЩЕ'НИЕ *ср.* (*предположение*) болжол, жоруу, божомол.

ДОПЫТА'ТЬСЯ *сов. разг.* сурамжылап билүү; **мы, наконéц, допытáлись, как найти́ егó** биз, акырында, аны кандай кылып табууну сурамжылап билдик.

ДОПЫ'ТЫВАТЬСЯ *несов. см.* **допытáться.**

ДО'ПЬЯНА' *нареч. разг.* мас болгуча.

ДОРАБА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **доработáть.**

ДОРАБО'ТАТЬ *сов.* 1. (*проработать*) иштөө (*белгилүү бир убакка чейин*); **дорабóтать до утрá** таң аткыча иштөө, таң сүргүчө иштөө; 2. *что* (*доделать*) кем жерин иштеп бүтүрүү; **э́тот проéкт нýжно дорабóтать** бул проектинин кем жерин иштеп бүтүрүү керек.

ДОРАБО'ТАТЬСЯ *сов. до чего, разг.* иштей берип өзүн бир абалга алып келүү.

ДОРАБО'ТКА *ж. разг.* иштеп бүтүрүү, калганын (чаласын) иштеп бүтүү, бүтүрө иштөө; **вернýть рýкопись áвтору на дорабóтку** чаласын (кемчилигин) оңдоо үчүн кол жазманы авторго кайтарып берүү.

ДОРАСТА'ТЬ *несов. см.* **дорасти́.**

ДОРАСТИ' *сов.* өсүп жетүү, жете өсүү; ◇ **ты ещё не дорóс** сен али өсүп жете элексиң, сен али баласың.

ДОРВА'ТЬСЯ *сов. до кого-чего, разг.* аңсаган нерсесине жетүү, качырып сала берүү, эт-бетинен кетүү.

ДОРЕВОЛЮЦИО'ННЫЙ, -ая -ое революцияга чейинки.

ДОРЕФО'РМЕННЫЙ, -ая, -ое *ист.* реформага чейинки; **дорефóрменная Росси́я** реформага чейинки Россия (*Россияда 19 кылымдын 60 жылдарындагы реформага чейинки*).

ДОРИСОВА'ТЬ *сов. кого-что* сүрөт тартып бүтүү.

ДОРИСО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **дорисовáть.**

ДОРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *архит.* доридалык (*байыркы гректерде — архитектуранын бир стилине таандык*); **дори́ческая колóнна** доридалык стиль менен салынган колонна.

ДОРО'ГА *ж.* жол; **проклáдывать дорóгу** жол салуу; **отправля́ться в дорóгу** жолго (сапарга) чыгуу; **сби́ться с дорóги** жолдон адашуу; **пробивáть себé дорóгу** *прям. и перен.* өзүнө өзү жол ачуу; **мне с ним не по дорóге** *прям. и перен.* мен ага жолдош боло албайм, мен аны менен бир жолдон жүрө албайм; ◇ **желéзная дорóга** темир жол; **тудá емý и дорóга!** *разг.* сооп болуптур!; ырас болуптур!; **дорóгу!** жол бер!, пош!; **скáтертью дорóга** кайда барсаң, анда бар; жогол-ары; **идти́ своéй дорóгой** өз акылы менен болуу; **по дорóге** жолдо баратып; **стать** *кому-л.* **поперёк дорóги** *бирөөгө* жолто кылуу, *бирөөгө* жол бербөө.

ДО'РОГО *нареч.* 1. (*по дорогой цене*) кымбат; **дóрого купи́ть** кымбат сатып алуу; 2. *перен.* кыйын, кымбат; **дóрого обошлóсь** кымбатка түштү (*далайды көрсөттү*); **нам дóрого кáждое егó слóво** анын ар бир сөзү бизге алтын; ◇ **любó-дóрого** кубанасың, көңүлүңө толот.

ДОРОГОВИ'ЗНА *ж.* кымбатчылык.

ДОРО'ГОЙ *нареч. разг.* жолдо, жолоочулап жүргөндө, жол жүргөндө, жол боюу.

ДОРОГО'Й, -áя, -óе 1. (*дорогостоящий*) кымбат; **э́то óчень дорогóй ковёр** бул өтө кымбат килем; 2. (*милый, любимый*) кымбаттуу; **дорогóй друг!** кымбаттуу дос!; **дорогóй товáрищ!** кымбаттуу жолдош!; 3. *перен.* баалуу, кымбаттуу; **дорогáя побéда** кымбатка түшкөн жеңиш; **кáждая минýта дорогá** ар бир минута кымбат.

ДОРОГОСТО'ЯЩИЙ, -ая, -ее кымбат турган, баасы кымбат.

ДОРО'ДНОСТЬ *ж.* толмочтук, күржүгүйлүк.

ДОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое толмоч, күржүгүй; **дорóдный мужчи́на** толмоч эркек.

ДОРО'ДСТВО *ср. см.* **дорóдность.**

www.bizdin.kg

ДОРОЖА'ТЬ *несов.* кымбаттоо, кымбаттап кетүү.

ДОРО'ЖЕ *сравн. ст. от прил.* **дорогóй** 1, 2 *и нареч.* **дóрого** 1. кымбатыраак; 2. *перен.* кымбат, баалуу.

ДОРОЖИ'ТЬ *несов. кем-чем* баалоо, ардактоо, сактоо, кадырлоо.

ДОРОЖИ'ТЬСЯ *несов. разг.* кымбат суроо, өтө кымбат суроо.

ДОРО'ЖКА *ж.* 1. *уменьш. от* **дорóга** жол, жолчо; **беговáя дорóжка** тегеретме, жарыш жолу; 2. (*коврик, маленькая скатерть*) дорожка (*энсиз узун килем же дасторкон*).

ДОРО'ЖНЫЙ, -ая, -ое **дорога**-*га т.*; **дорóжный мáстер** *ж.-д.* жол мастери (*темир жолдо ремонт иштерин башкаруучу мастер*); **дорóжная сýмка** жол баштыгы.

ДОРЫВА'ТЬ *несов. см.* **дорыть.**

ДОРЫ'ТЬ *сов. что* 1. (*кончить рыть*) казып бүтүү (бүтүрүү), бүтүрө казуу; 2. *до чего* чейин казуу.

ДОРЫ'ТЬСЯ *сов.* казып жетүү; **мы дорылись до воды́** биз казып отуруп, сууга жеттик.

ДОСА'ДА *ж.* ыза, кордук, өкүнүч; **какáя досáда!** кандай өкүнүч!, олдо, кокуй ай!, аттиң!; **с досáды** ыза болгонунан, ызалыктан.

ДОСАДИ'ТЬ *сов. кому* ызалоо, ыза кылуу.

ДОСА'ДНО *безл. в знач. сказ. кому* кап, аттигин ай.

ДОСА'ДНЫЙ, -ая, -ое кордук болуучу, өкүнүчтүү; **досáдная ошúбка** өкүнүчтүү ката.

ДОСА'ДОВАТЬ *несов. на кого-что* ыза болуу; **я досáдовал на прия́телей** мен жолдошторума ыза болдум.

ДОСАЖДА'ТЬ *несов. см.* **досадить.**

ДОСЕВА'ТЬ *несов. см.* **досéять.**

ДОСЕ'ЯТЬ *сов. что* сээп бүтүү, бүтүрө себүү.

ДОСИДЕ'ТЬ *сов. до чего* чейин отуруу, отура берүү; **мы досидéли до сáмого концá лéкции** биз лекциянын аягына чейин отурдук.

ДОСИ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **досидéть.**

ДОСКА' *ж.* 1. (*материал*) тактай; **дубóвые дóски** эмен тактайлар; 2. (*плита, пластина и т. д. для чего-л.*) доска, тактай, такта (*түрдүү нерседен тактайга окшотуп жасалган буюм*); **клáссная доскá** класс доскасы; **грúфельная доскá** таш такта (*жазуу үчүн*); **доскá почёта** ардак тактасы; **мрáморная доскá** мрамор доска; **шáхматная доскá** шахмат доскасы; ◇ **стáвить на однý дóску** бирдей көрүү, тең көрүү; теңдештирүү; **от доскú до доскú** баштан аяк (*мис. китепти окуп чыгуу*); **до гробовóй доскú** көргө киргиче, өлөр-өлгөнчө.

ДОСКАЗА'ТЬ *сов. что* айтып бүтүрүү, бүтүрө айтуу; **вы чегó-то не досказáли мне** сиз мага эмненидир бүтүрө айтпадыңыз.

ДОСКА'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **досказáть.**

ДОСКАКА'ТЬ *сов. до чего* чаап жетүү, чаап отуруп жетүү; **он доскакáл до селéния за три часá** ал кыштакка үч саатта чаап жетти.

ДОСКОНА'ЛЬНО *нареч.* толугу менен, ийне-жибине чейин; **мне доскона́льно извéстно э́то дéло** бул иш мага ийне-жибине чейин белгилүү.

ДОСКОНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое абдан толук, бүт бойдон, ийне-жибине чейин.

ДОСЛА'ТЬ *сов. что* кошумча жиберүү, калганын жиберүү; **дослáть слéдуемые дéньги** тийиштүү акчанын калганын жиберүү; ◇ **дослáть патрóн** *воен.* патронду түртүп ордуна жеткирүү.

ДОСЛЕ'ДОВАНИЕ *ср. юр.* кошумча тергөө, кошумча текшерүү.

ДОСЛЕ'ДОВАТЬ *сов. и несов. что, юр.* кошумча тергөө, кошумча текшерүү.

ДОСЛО'ВНО *нареч.* сөзмө-сөз, так өзүндөй.

ДОСЛО'ВНЫЙ, -ая, -ое сөзмө-сөз, так өзүндөй; **дослóвный перевóд** сөзмө-сөз котормо.

ДОСЛУЖИ'ТЬ *сов. до чего* чейин кызмат кылуу, калган убакытты кызмат кылып өткөрүү; **дослужúть до пéнсии** пенсияга чыкканча кызмат кылуу.

ДОСЛУЖИ'ТЬСЯ *сов. до чего, разг.* кызмат кылуу менен бир даражага жетүү.

ДОСЛУ'ШАТЬ *сов. кого-что* чейин угуу, дейре угуу; **я дослýшал лéкцию до концá** мен лекцияны аягына чейин уктум.

ДОСЛУ'ШИВАТЬ *несов. см.* **дослýшать.**

ДОСЛЫ'ШАТЬ *сов. что, чаще с отриц., разг.* анык угуу, баарын угуу; **не дослы́шать** укпай калуу.

ДОСМА'ТРИВАТЬ *несов. см.* **досмотрéть.**

ДОСМО'ТР *м. офиц.* кароо (*контролдук максат менен товарды же буюмдарды кароо*); **тамóженный досмóтр** таможенный кароо.

ДОСМОТРЕ'ТЬ *сов. что* 1. чейин кароо, дейре кароо; **мы досмотрéли пьéсу до половúны** биз пьесаны жартысына чейин карадык; 2. *офиц.* (*на таможне*) кароо; **багáж досмóтрят на границе** багажды чек арада карашат.

ДОСМО'ТРЩИК *м.* кароочу (*чек арадан өткөндө жүк, ана-мынаны кароочу атайы кызматчы*).

ДОСО'ХНУТЬ *сов.* жете кургоо, бүтө кургоо.

ДОСПА'ТЬ *сов. до чего* чейин уктоо, дейре уктоо; **я сегóдня доспáл до семú часóв** мен бүгүн саат жетиге чейин уктадым.

ДОСПЕВА'ТЬ *несов. см.* **доспéть.**

ДОСПЕ'ТЬ *сов. разг.* бышып жетүү, жете бышуу, жетиле бышуу (*мис. жемиш*).

ДОСПЕ'ХИ *только мн., уст.* курал-жарак, жабдык, курал жана соот-шайман (*кылыч, найза сыяктуу куралдар жана денени сактоочу соот-шаймандар*).

ДОСРО'ЧНО *нареч.* мөөнөтүнөн мурда, сроктон мурун; **выполнить план досрóчно** планды срогунан мурда аткаруу.

ДОСРО'ЧНЫЙ, -ая, -ое срогу (мөөнөтү) бүтпөстөн мурунку, мөөнөткө чейинки; **досрóчное выполнéние плáна** пландын мөөнөтүнөн мурда аткарылышы.

ДОСТАВА'ТЬ *несов. см.* **достать.**

ДОСТАВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **достáться**; 2. *страд. к* **доставáть.**

ДОСТА'ВИТЬ *сов.* 1. *кого-что* жеткирүү, жеткирип берүү; **достáвить товáр** товар жеткирүү; **достáвить на́ дом** үйгө жеткирип берүү; 2. *что* (*причинить*) себепкер болуу; **твой приéзд достáвил мне большýю рáдость** сенин келишиң мага чоң кубаныч болду.

ДОСТА'ВКА *ж.* жеткирүү, жеткирип берүү; **уплатúть за достáвку** жеткирип берүү акысын төлөө.

ДОСТАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **достáвить.**

ДОСТА'ТОК *м.* 1. (*зажиточность*) оокаттуулук; **жить в достáтке** оокаттуу жашоо; 2. **достáтки** *мн. разг.* (*доходы, имущество*) киреше; мүлк; **достáтки их бы́ли срéдние** алар орто чарба эле.

ДОСТА'ТОЧНО 1. *нареч.* (*в достаточной степени*) бир топ, бир далай, жетишерлик, анчалык; **достáточно сúльный** жетишерлик күчтүү; 2. *нареч.* (*довольно, хватит*) кой, болду, жетишет; **достáточно, замолчúте!** жетишет эми, унчукпагыла!; 3. *в знач. сказ.* жетишет, жетишерлик, болот; **э́того бы́ло достáточно** бул эле жетишерлик болчу.

ДОСТА'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. жетердик, жетишерлик; **достáточное доказáтельство** жетишерлик далил; 2. *уст.* (*зажиточный*) оокаттуу, бардар.

ДОСТА'ТЬ *сов.* 1. *что* (*взять*) алуу; **достáть кнúгу с пóлки** текчеден китепти алуу; 2. *что* (*приобрести*) табуу; **я достáл замечáтельную кнúгу** мен эң сонун китеп таптым; 3. *чего, до чего* (*достичь, дотянуться*) жетип алуу, бою жетүү, жетүү; **достáть до потолкá** потолокко жетүү; **здесь дна веслóм не достáть** ушул жердин түбүнө калак бойлобойт (*терең*); 4. *безл. разг.* (*хватить*) жетүү, жетишүү, жетишерлик болуу; **сил у нас достáнет** биздин күчүбүз жетишет.

www.bizdin.kg

ДОСТА'ТЬСЯ *сов. кому* **1.** (*при раздаче, разделе*) калуу, энчисине тийүү; **мне доста́лась от отца́ прекра́сная библиоте́ка** мага атамдан эң сонун библиотека калды; **2.** *безл. разг.* (*получить нагоняй*) жеме угуу, тил угуу, жазалануу; **ему́ доста́нется за ша́лости** ал тентектиги үчүн сазайын көрөт; **3.** *безл. разг.* (*выпасть на долю*) убара болуу, далайды көрүү, азап тартуу; **ну, и доста́лось нам во вре́мя пожа́ра!** ай, өрт убагында далайды көрдүк да!

ДОСТИГА'ТЬ *несов. см.* **дости́гнуть.**

ДОСТИ'ГНУТОЕ *ср.* жетишилген, жетишкендик, жетишкендиктер; **не остана́вливаться на дости́гнутом** жетишкендиктерге канааттанып токтоп калбоо, жетишкендик менен чектелбөө.

ДОСТИ'ГНУТЬ *сов. чего* жетүү, жетишүү; **дости́гнуть бе́рега** жээкке жетүү; **дости́гнуть це́ли** максатка жетүү; **дости́гнуть успе́хов** ийгиликтерге жетишүү; **дости́гнуть соверше́нства** мыктылыкка жетишүү (*өз ишинде, кесибинде*).

ДОСТИЖЕ'НИЕ *ср.* **1.** жетишүү; **для достиже́ния це́ли** максатына жетишүү үчүн; **2.** (*успех*) жетишкендик, натыйжа; **достиже́ния на́шей промы́шленности** биздин өнөр жайлардын жетишкендиктери; **достиже́ния нау́ки и те́хники** илимдин жана техниканын жетишкендиктери.

ДОСТИЖИ'МЫЙ, -ая, -ое жетишкидей, жетише алардык, мүмкүн; **э́та цель вполне́ достижи́ма** бул максатка толук жетишүүгө болот.

ДОСТИ'ЧЬ *сов. см.* **дости́гнуть.**

ДОСТОВЕ'РНОСТЬ *ж.* шексиздик, чындык, ырастык; **я руча́юсь за достове́рность э́того сообще́ния** бул кабардын чындыгына мен кепил боло алам.

ДОСТОВЕ'РНЫЙ, -ая, -ое шексиз, анык, ырас; **достове́рные све́дения** анык маалыматтар.

ДОСТО'ИНСТВО *ср.* **1.** (*моральные качества*) нарк, кадыр, абийир; **челове́ческое досто́инство** кишилик кадыр; **он уме́ет держа́ть себя́ с досто́инством** ал өз абийирин (наркын) сактай билет; **2.** (*положительное качество*) *бир нерсенин* жакшы жагы, татык, татырдык; **досто́инство э́той кни́ги в правди́вости и увлека́тельности изложе́ния** бул китептин жакшы жактары — чындыкты көрсөткөндүк жана кызыктуу жазылышы; **3.** (*стоимость*) баа, нарк, татырдык, турардык; **моне́та досто́инством в два́дцать копе́ек** жыйырма тыйындык монета, баасы жыйырма тыйындык монета.

ДОСТО'ЙНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*заслуживающий чего-л.*) татырдык, татыктуу, арзырдык; **рабо́тник, досто́йный премирова́ния** сыйлоого татырдык кызматчы; **досто́йный уваже́ния** кадырдоого арзырдык; **2.** (*справедливый*) туура; **досто́йная оце́нка** туура баа; **3.** (*почтенный*) ардактуу, кадырдуу, беделдүү; **досто́йный челове́к** ардактуу киши.

ДОСТОПА'МЯТНЫЙ, -ая, -ое *уст.* унутулбас.

ДОСТОПРИМЕЧА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* кызыктырардык нерсе; көзгө урунарлык нерсе; атактуу нерсе; сонун; **осма́тривать достопримеча́тельности Москвы́** Москванын сонун жерлерин кыдырып көрүү.

ДОСТОПРИМЕЧА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кызыктырардык, көзгө урунардык, көркөм, атактуу, сонун.

ДОСТОЯ'НИЕ *ср.* **1.** мүлк; **наро́дное достоя́ние** элдин мүлкү; **2.** энчи; **в СССР нау́ка ста́ла достоя́нием масс** СССРде илим массанын энчиси болуп калды.

ДОСТОЯ'ТЬ *сов. до чего* жете туруу; **достоя́ть до конца́** аягына чейин туруу (*мис. кароолдо*).

ДОСТРА'ИВАТЬ *несов. см.* **достро́ить.**

ДОСТРО'ИТЬ *сов. что* куруп бүтүү, бүтүрө куруу; **дом почти́ достро́или** үйдү куруп бүтө жаздашты.

ДО'СТУП *м.* кирүү, кирүүгө мүмкүндүк; **до́ступ в зал прекраща́ется по́сле тре́тьего звонка́** үчүнчү коңгуроодо кийин залга кирүү токтотулат.

ДОСТУ'ПНОСТЬ *ж.* **1.** жол ачыктык; **2.** *перен.* түшүнүктүүлүк, оңойлук, жеңилдик; **досту́пность изложе́ния** сүйлөмүнүн түшүнүктүүлүгү; **3.** (*цен*) арзанчылык, анчалык көтөрүңкү эместик; **досту́пность цен** баанын арзанчылыгы, баанын анчалык көтөрүңкү эместиги, кол жетердик, баасы анча көтөрүңкү эместик.

ДОСТУ'ПНЫЙ, -ая, -ое **1.** чыгууга оңой (жеңил), барууга оңой (жеңил), жол (эшик) ачык; **э́то вполне́ досту́пная верши́на** бул чыгууга оңой чоку; **2.** (*подходящий для многих*) жалпыга эшик ачык; **образова́ние у нас досту́пно всем трудя́щимся** илим алуу үчүн бизде бардык эмгекчилерге эшик ачык; **3.** *перен.* (*лёгкий для понимания*) түшүнүгү жеңил, оңой (*мис. китеп*); **4.** *перен.* (*о человеке*) элпек, жөнөкөй; **5.** (*о ценах*) арзан, баасы анча көтөрүңкү эмес.

ДОСТУЧА'ТЬСЯ *сов. разг.* угуза түкүлдөтүү, такылдатуу, түкүлдөтүп угузуу, такылдатып угузуу.

ДОСУ'Г *м.* бош убак; **она́ посвяща́ла свой досу́г му́зыке** ал өзүнүн бош убагын музыкага арнады; **в часы́ досу́га** ара-чолодо; **на досу́ге** бош убакта, чолодо, кол тийгенде.

ДОСУ'ЖИЙ, -ая, -ее *разг.* бош, бекер; **досу́жие разгово́ры** бекердин сөзү.

ДО'СУХА *нареч.* кургагыча.

ДОСУШИ'ТЬ *сов. что* жеткире кургатуу, кургатып (кагыратып, кактап) бүтүү, жеткизе кургатуу.

ДОСЧИТА'ТЬ *сов. что* **1.** *до чего* (*просчитать*) чейин эсептөө, дейре эсептөө; **уме́ешь ли ты досчита́ть до ста?** сен жүзгө чейин санай аласыңбы?; **2.** (*окончить считать*) эсептеп бүтүү; **досчита́ть гото́вые дета́ли** даяр деталдарды эсептеп бүтүү.

ДОСЧИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **досчита́ть.**

ДОСЫЛА'ТЬ *несов. см.* **досла́ть.**

ДОСЫ'ПАТЬ *сов. что, чего* үстөп салуу, үстөп куюу (*мис. таруу, кум ж. б.*).

ДОСЫПА'ТЬ I *несов. см.* **доспа́ть.**

ДОСЫПА'ТЬ II *несов. см.* **досы́пать.**

ДО'СЫТА *нареч.* тойгуча, тойгончо, кангыча; **накорми́ть до́сыта** тойгуча тамак берүү; **наговори́ться до́сыта** *перен.* сөзгө кангыча сүйлөшүү (*сөздүн жаагын айруу*).

ДОСЫХА'ТЬ *несов. см.* **досо́хнуть.**

ДОСЮ'ДА *нареч. разг.* бул жерге чейин, ушерге дейре, буга чейин.

ДОСЯГА'ЕМОСТЬ *ж.* кол жетердик жер, жетүүгө мүмкүн болгондук; **быть вне преде́лов досяга́емости** кол жеткис жерде болуу.

ДОСЯГА'ЕМЫЙ, -ая, -ое *уст.* кол жетердик, колдон келерлик, жетүүгө мүмкүн.

ДОТА'ЦИЯ *ж.* дотация (*жетишпеген расходдорун жабуу же башка максаттар үчүн мекеме же уюмдарга берилүүчү мамлекеттик пособие*).

ДОТАЩИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* жеткирүү; **мы с трудо́м дотащи́ли наш груз до ста́нции** биздин жүктү станцияга кыйынчылык менен жеткирдик.

ДОТАЩИ'ТЬСЯ *сов. до чего, разг.* араң жетүү, араң дегенде жетүү, араңдан зорго жетүү; **мы дотащи́лись до́ дому по́здно ве́чером** биз үйгө кеч карайганда араң дегенде жеттик.

ДОТЛА' *нареч.* күлү калгыча, таптакыр; **сгоре́ть дотла́** күлү калгыча күйүү, мүлдө күйүү.

ДОТО'ШНЫЙ, -ая, -ое *разг.* бышык, тыкан, сарамжалдуу; **дото́шный челове́к** сарамжалдуу киши.

ДОТРА'ГИВАТЬСЯ *несов. см.* **дотро́нуться.**

ДОТРО'НУТЬСЯ *сов. до кого-чего* тийүү, тийгизүү.

ДОТЯ'ГИВАТЬ *несов. см.* **дотяну́ть.**

ДОТЯ'ГИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **дотяну́ться; 2.** *страд. к* **дотя́гивать.**

ДОТЯНУ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*дотащить*) тартып жеткирүү; **2.** *что до чего, разг.* (*растянуть*) керип, чоюп жеткирүү; **3.** *до чего, перен. разг.* (*дожить*) жеткизүү, жетүү; **больно́й до весны́ не дотя́нет** оору жазга жетпейт; **мы**

www.bizdin.kg

ко́е-ка́к дотяну́ли до конца́ неде́ли эптеп-септеп араңдан-зорго жуманын акырына дейре жеткиздик.

ДОТЯНУ'ТЬСЯ *сов.* созулуп жетүү, чоюлуп жетүү.

ДО УПА'ДУ *см.* **упа́д.**

ДОУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **доучи́ть.**

ДОУ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **доучи́ться;** 2. *страд. к* **доу́чивать.**

ДОУЧИ'ТЬ *сов.* 1. *кого* жете окутуу, бүтө окутуу; 2. *что* калганын (чаласын) үйрөнүү, жаттоо.

ДОУЧИ'ТЬСЯ *сов.* 1. калганын (чаласын) бүтө окуу, жете окуу, бүтө үйрөнүү; 2. *до чего* чейин окуу, дейре окуу; **доучи́сь до весны́** жазга чейин оку.

ДОХА' *ж.* доха (*сыртында да, ичинде да түгү бар келбөөрүгөн тон*).

ДО'ХЛЫЙ, -ая, -ое 1. (*о животных*) өлгөн; **до́хлая соба́ка** өлгөн ит; 2. *перен. разг.* (*хилый*) чабал, бейкаруу, ара бечел.

ДОХЛЯ'ТИНА *ж. разг.* (*падаль*) тарп, өлүк.

ДО'ХНУТЬ *несов.* өлүү, кырылуу (*айбан жөнүндө*).

ДОХНУ'ТЬ *сов.* 1. *однокр.* дем чыгаруу (*бир мертебе*); 2 (*подуть*) жүрүү, согуу; **дохну́л сла́бый ветеро́к** кичинекей жел жүрдү; ◇ **не сметь дохну́ть** *разг.* корккондон катып калуу, дем чыгарбай калуу.

ДОХО'Д *м.* доход, киреше; **госуда́рственный дохо́д** мамлекеттик киреше; **трудовы́е дохо́ды** эмгек менен табылган кирешелер.

ДОХОДИ'ТЬ *несов. см.* **дойти́; па́стбище на́шего колхо́за дохо́дит до реки́** биздин колхоздун жайыты дарыяга дейре барат; ◇ **у меня́ ру́ки не дохо́дят** *разг.* менин колум тийбейт, колум бошобойт; **не доходя́** бир аз бери; **мы живём немно́го не доходя́ ме́льницы** тегирменден бир аз бери турабыз.

ДОХО'ДНОСТЬ *ж.* доходдуулук, кирешелүүлүк; **дохо́дность предприя́тия** ишкананын доходдуулугу.

ДОХО'ДНЫЙ, -ая, -ое доходдуу, кирешелүү, пайдалуу; **дохо́дная статья́ бюдже́та** бюджеттин доходдуу статьясы.

ДОХО'ДЧИВЫЙ, -ая, -ое оңой түшүнө турган, жеңил, түшүнүктүү; **дохо́дчивая пье́са** жеңил пьеса.

ДОЦВЕСТИ' *сов.* гүлдөп жетүү, жете гүлдөө, толук гүл ачуу; **я́блони уже́ доцвели́** алмалар толук гүлдөдү.

ДОЦВЕТА'ТЬ *несов. см.* **доцвести́.**

ДОЦЕ'НТ *м.* доцент (*жогорку окуу жайларындагы окутуучунун наамы*).

ДОЦЕНТУ'РА *ж.* 1. доцентура (*доценттин наамы, кызматы*); 2. *собир.* доцентура (*доценттер*).

ДОЧЕ'РНИЙ, -яя, -ее **дочь**-*ко т.*

ДОЧЕРТИ'ТЬ *сов. что* сызып (чийип) бүтүү, бүтө сызуу; **дочерти́ть план строи́тельства** курулуш планын чийип бүтүү.

ДО'ЧИСТА *нареч.* 1. (*до чистоты*) тазаргыча, тазалангыча; таптаза кылып; 2. *разг.* (*совсем*) таптакыр; эч нерсе, эчтеке калтырбай; **ребя́та дое́ли всё до́чиста** балдар эч нерсе калтырбай жеп бүтүштү; **обобра́ть** *кого-л.* **до́чиста** *бирөөнү* эчтекесин калтырбай уурдап кетүү (тоноп кетүү).

ДОЧИ'СТИТЬ *сов. что* жеткире тазалоо, тазалап бүтүү.

ДОЧИТА'ТЬ *сов. что* 1. *до чего* чейин окуу, дейре окуу; **дочита́ть до то́чки** чекитке чейин окуу; 2. (*кончить читать*) окуп бүтүү, бүтө окуу; **сего́дня я дочита́л э́ту кни́гу** мен бул китепти бүгүн окуп бүттүм.

ДОЧИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **дочита́ть.**

ДО'ЧКА *ж. ласк. от* **дочь** кыз.

ДОЧУ'РКА *ж. уменьш.-ласк. от* **дочь** *разг.* кыз, кызыке.

ДОЧЬ *ж.* кыз; **моя́ дочь** менин кызым.

ДОШИВА'ТЬ *несов. см.* **доши́ть.**

ДОШИ'ТЬ *сов. что* тигип бүтүү, бүтө тигүү.

ДОШКО'ЛЬНИК *м.* 1. (*ребёнок*) мектепке чейинки жаштагы бала; 2. (*воспитатель*) мектепке чейинки жаштагы балдар менен иштөөчү **тарбиячы.**

ДОШКО'ЛЬНИЦА *женск. р. к* **дошко́льник.**

ДОШКО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое мектепке чейинки; **дошко́льный во́зраст** мектепке чейинки жаш; **дошко́льное воспита́ние** мектепке чейинки тарбия.

ДО'ШЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* айлакер, өткүр, көптү көргөн.

ДОЩА'ТЫЙ, -ая, -ое тактайдан жасалган; **доща́тый мо́стик** тактай көпүрө.

ДОЩЕ'ЧКА *ж. уменьш. от* **доска́** 1 кичине тактай, тактайча.

ДОЯ'РКА *ж.* саанчы (*аял*).

ДРА'ГА *ж. тех.* драга (*топурак сузгуч машина*).

ДРАГОМА'Н *м. ист.* драгоман (*Чыгышта европалык посольствонун алдындагы тилмеч*).

ДРАГОЦЕ'ННОСТЬ *ж.* 1. (*ювелирное изделие*) кымбат баалуу жасалга (*шакек, билерик, мончок ж. б.*); 2. (*ценная вещь*) кымбаттуу буюм, кымбаттуу мүлк.

ДРАГОЦЕ'ННЫЙ, -ая, -ое кымбаттуу, кымбат баалуу; **драгоце́нное украше́ние** кымбаттуу жасалга; **драгоце́нный ка́мень** асыл таш.

ДРАГУ'Н *м. воен. ист.* драгун (*атчан да, жөө да согушуучу кавалериялык аскер*).

ДРАГУ'НСКИЙ, -ая, -ое **драгун**-*га т.*

ДРАЖЕ' *ср.* драже (*конфеттин бир түрү*).

ДРАЗНИ'ТЬ *несов. кого-что* 1. ачууландыруу, кыжырын кайнатуу, жинин келтирүү, итиркейин келтирүү; 2. *перен.* (*возбуждать*) делебени козгоо; **дразни́ть аппети́т** аппетитти козгоо.

ДРА'КА *ж.* уруш, мушташ.

ДРАКО'Н *м.* 1. *миф.* ажыдаар; 2. *зоол.* дракон (*ысык жактагы чоң кескелдириктин бир түрү*).

ДРАКО'НОВСКИЙ, -ая, -ое өтө катаал (*барып турган реакциячыл катаал*); **драко́новские зако́ны** катаал закондор (*биздин заманга чейинки 7 кылымда афиналык Дракон деген закон чыгарган адамдын атына байланыштуу*).

ДРА'МА *ж.* драма (1. *театрга арналып, диалог формасында жазылган адабий чыгарма;* 2. *перен. бакытсыздык, шор, оор окуя*).

ДРАМАТИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* драмалаштыруу (*кандайдыр бир чыгарманы драма формасына келтирүү*).

ДРАМАТИ'ЗМ *м.* 1. драматизм (*аракеттин өтө эле чыңалгандыгы*); **после́дняя часть рома́на полна́ драмати́зма** романдын акыркы бөлүгү драматизм менен толгон; 2. *перен.* драматизм, оор окуя.

ДРАМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **драма** 1-*ге т.*; драмалык; **драмати́ческое произведе́ние** драмалык чыгарма; **драмати́ческий теа́тр** драма театры; 2. *перен.* драматизм менен толгон, өтө оор окуялуу; 3. (*о голосе певца*) драмалык (*күчтүү, кайраттуу*); **драмати́ческий те́нор** драмалык тенор; **драмати́ческое сопра́но** драмалык сопрано.

ДРАМАТИ'ЧНОСТЬ *ж.* окуянын оордугу (*абалдын өтө эле чыңалганы*).

ДРАМАТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое кайгылуу, оор окуялуу.

ДРАМАТУ'РГ *м.* драматург (*драмалык чыгарманын автору*).

ДРАМАТУРГИ'Я *ж. собир.* драматургия (*бир элдин, доордун же айрым жазуучунун бардык драма чыгармалары*).

ДРАМКРУЖО'К *м.* (драмати́ческий кружо́к) драмкружок, драма кружогу.

ДРА'НКА *ж.* дранка (*шыбак токтотуу үчүн же үйдүн төбөсүн жабуу үчүн кагылуучу жука, эни тар тактачалар*).

ДРА'НЫЙ, -ая, -ое *разг.* тамтыксыз, чалдыбары чыккан, самсаалаган; **дра́ное пла́тье** тамтыксыз көйнөк.

www.bizdin.kg

ДРАНЬ *ж. собир. см.* **дра́нка.**

ДРАП *м.* драп (*калың сукно, ноото*).

ДРАПИРОВА'ТЬ *несов. кого-что* драпировкалоо, кооздоо (*кездеме менен кооздоо, жасалгалоо*).

ДРАПИРОВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *во что* драпировкалануу, кооздолуу (*кездеме менен*). **2.** *перен.* кой терисин жамынуу.

ДРАПИРО'ВКА *ж.* **1.** (*действие*) драпировка, драпировкалоо, кооздоо (*үйдү кездеме менен кооздоо, жасалгалоо*); **2.** (*на окно, на дверь*) драпировка (*эшик, терезе кооздоочу, жасалгалоочу парда*).

ДРАПИРО'ВЩИК *м.* драпировщик (*сахнаны же үйдүн ичин кездеме менен кооздоочу киши*).

ДРА'ПОВЫЙ, -ая, -ое **драп**-*ка т.*; **дра́повое пальто́** драп пальто.

ДРАПРИ' *ср. нескл.* драпри (*кооздолуп буйрүлгөн узун кишеге, парда*).

ДРА'ТВА *ж.* өтүкчүнүн учугу (*булгаары буюм тигүүчү момдолгон жоон жип*).

ДРА'ТВЕННЫЙ, -ая, -ое: **дра́твенное ши́ло** өтүкчүнүн жулук шибегеси.

ДРАТЬ *несов. разг.* **1.** *что* (*рвать*) жыртуу, айруу; **драть о́бувь** бут кийим жыртуу; **2.** *что* (*сдирать*) сыйруу; **драть кору́** кабыгын сыйруу; **драть шку́ру** *с кого-л.* 1) *бирөөнүн* терисин сыйруу; 2) *перен. бирөөнү* тирүүлөй тоноо; *бирөөнүн* терисин тескери сыйруу; **3.** *что* (*вырыва́ть*) жулуу, сууруу; **драть зу́бы** тишти жулуу (сууруу); **4.** *что* (*царапать, раздражать*) тытуу, ачыштыруу; **бри́тва дерёт** устара тытат; **пе́рец дерёт го́рло** мурч тамакты ачыштырат; **5.** *кого* (*дёргать*) чоюу, тартуу, жулкуу; **драть за́ у́ши** кулагын чоюу; **драть за́ во́лосы** чачынан тартуу; **6.** *кого* (*сечь*) сабоо; **драть плётью** камчы менен аябай сабоо; **7.** *что* (*дорого брать*) өтө кымбат сатуу, канап-бутоо; **8.** *кого, обл.* талоо, жаруу, тытуу; **волк дерёт овцу́** карышкыр койду жарып жеп жатат; ◇ **драть крупу́** күйшөө, актоо (*данды кабыгынан ажыратуу*); **у меня́ от стра́ха моро́з по ко́же дерёт** корккондон бүткөн боюм дүркүрөдү, корккондон бүткөн боюм дүр дей түштү; **драть го́рло** *разг.* катуу кыйкыруу, бакыруу, баркылдоо.

ДРА'ТЬСЯ I *несов.* **1.** (*бить друг друга*) урушуу, төбөлөшүү, мушташуу; **2.** (*сражаться*) бирме-бир урушуу, атышуу; **дра́ться на са́блях** бирме-бир кылычташуу; **3.** *перен. разг.* (*бороться за что-л.*) күрөшүү; **дра́ться за выполне́ние пла́на** планды аткаруу үчүн күрөшүү.

ДРА'ТЬСЯ II *несов. разг.* (*рваться*) жыртылуу, тытылуу.

ДРА'ХМА *ж.* драхма (**1.** *гректин монетасы*; **2.** *аптекалык салмактын эски единицасы*).

ДРАЧЛИ'ВОСТЬ *ж. разг.* урушчаактык.

ДРАЧЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое *разг.* урушчаак.

ДРАЧУ'Н *м. разг.* урушчаак, чыр.

ДРАЧУ'НЬЯ *женск. р. к* **драчу́н.**

ДРЕБЕДЕ'НЬ *ж. разг.* көр-жер, тыйынга арзыбаган, какыр-чикир.

ДРЕ'БЕЗГ *м.*: **с дре́безгом** шыңгырап, шыңгыр менен; **разби́ться в ме́лкие дре́безги** таш-талканы чыгып кетүү, талкаланып кетүү, күкүм болуу.

ДРЕБЕЗЖА'НИЕ *ср.* шалдыроо, шылдыроо, чыйкылдоо, дирилдөө; **дребезжа́ние о́кон** терезелердин дирилдеши.

ДРЕБЕЗЖА'ТЬ *несов.* шалдыроо, шылдыроо, чыйкылдоо, дирилдөө.

ДРЕВЕСИ'НА *ж.* сөңгөк (*жыгачтын кабык астындагы катуу бөлүгү*).

ДРЕВЕ'СНИЦА *ж.* жыгаччыл (**1.** *жыгачка чыккыч бака*; **2.** *жыгач жегич көпөлөк жана анын курту*).

ДРЕВЕ'СНЫЙ, -ая, -ое **дерево**-*го т.*; **древе́сный у́голь** жыгачтын көмүрү; **древе́сная ма́сса** жыгач массасы (*жыгачтын кагаз жасалуучу массасы*).

ДРЕ'ВКО *ср.* каскак (*найза же желек тагылуучу ичке узун жыгач*).

ДРЕВНЕ- *татаал сөздөрдүн «байыркы» деген маанини берe турган биринчи бөлүгү; мис.* **древнери́мский** байыркы римдик.

ДРЕВНЕГРЕ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое байыркы гректик; **древнегре́ческий язы́к** байыркы грек тили.

ДРЕВНЕЕВРЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое байыркы еврейлик.

ДРЕВНЕРУ'ССКИЙ, -ая, -ое байыркы рустук; **древнеру́сская исто́рия** Байыркы Русь тарыхы.

ДРЕ'ВНИЙ, -яя, -ее **1.** (*античный*) байыркы, мурунку замандагы; **дре́вние языки́** байыркы тилдер; **дре́вняя исто́рия** байыркы тарых; **2.** (*старинный*) эзелки, эчаккы; **дре́вний обы́чай** эзелки адат; **3.** (*очень старый*) өтө карыган; **дре́вний стари́к** ак ээк абышка, өтө карыган абышка; **4.** *в знач. сущ.* **дре́вние** *мн.* байыркылар, байыркы элдер.

ДРЕ'ВНОСТЬ *ж.* **1.** байыркылык, эзелкилик; **дре́вность э́той кре́пости дока́зана учёными** бул крепосттун (сепилдин) эзелкилиги окумуштуулар тарабынан далилденген; **2. дре́вности** *мн.* эзелки нерселер, байыркы нерселер; **музе́й дре́вностей** эзелкилер музейи; **3.** эчак өткөн заман; **э́то происходи́ло в дре́вности** бул байыркы заманда болуп өткөн.

ДРЕ'ВО *ср. поэт. уст. см.* **де́рево.**

ДРЕВОВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое жыгач турпаттуу; **древови́дные расте́ния** жыгач турпаттуу өсүмдүктөр.

ДРЕВОНАСАЖДЕ'НИЕ *ср.* жыгач отургузуу, жыгач тигүү.

ДРЕВОТО'ЧЕЦ *м.* жыгаччы көпөлөк (*курту жалбырактуу жыгачтарда жашоочу, түн көпөлөгүнүн бир түрү*).

ДРЕДНО'УТ *м. мор.* дредноут (*ыраакка тийме артиллериялуу, сырты броня менен капталган согуш кемеси*).

ДРЕЗИ'НА *ж. ж.-д.* дрезина (*темир жол менен жүрүүчү төрт дөңгөлөктүү, кол менен башкарылуучу атайын кичине араба*).

ДРЕЙФ *м. мор.* **1.** дрейф (*шамалдын же агындын таасири менен кеменин негизги багыттан башка жакка бурулушу*); **2.** дрейф (*деңиздин агынына жараша муздун калкып жүрүшү*); **лечь в дрейф** *или* **лежа́ть в дре́йфе** дрейфте туруу (*кеме бир эле жерде тургудай кылып парусту жаюу*).

ДРЕ'ЙФИТЬ *несов. разг.* калтаарып калуу, коркуп калуу.

ДРЕЙФОВА'ТЬ *несов. мор.* дрейфтөө (**1.** *шамалдын же агындын таасири менен калкып кетүү же алган курсунан бурулуу*; **2.** *бир жерде токтоп туруу*).

ДРЕЙФУ'ЮЩИЙ, -ая, -ее дрейфтөөчү (*калкып жүрүүчү; мис. деңиздеги муз*); **дрейфу́ющая ста́нция** дрейфтөөчү станция.

ДРЕЛЬ *ж. тех.* кичине бурама, үшкү, кичине бурoo.

ДРЕМА' *ж.* **1.** *поэт. уст.* үргүлөө; **2.** *обл.* (*петля у кнута*) бүлдүргө.

ДРЁМА *ж. обл. см.* **дрема́.**

ДРЕМА'ТЬ *несов.* **1.** үргүлөө; **стари́к дре́млет си́дя** абышка үргүлөп отурат; **2.** *с отриц., перен.* сергек болбоо; сак болбоо; **враг не дре́млет** душман сергек.

ДРЕМА'ТЬСЯ *несов. безл.*: **мне дре́млется** мен үргүлөп бара жатам.

ДРЕМО'ТА *ж.* үргүлөө.

ДРЕМО'ТНЫЙ, -ая, -ое үргүлөгөн; **дремо́тное состоя́ние** үргүлөгөн абал.

ДРЕМУ'ЧИЙ, -ая, -ее чытырман, иттин мурду өткүс; **дрему́чий лес** чытырман токой.

ДРЕНА'Ж *м.* дренаж (**1.** *тех. саздак жерлерди кургатуу жана жер астындагы сууларды төмөндөтүү үчүн көрүлгөн чаралар жана курулуштар*; **2.** *мед. жарадагы ириңди жана сары сууну атайы жасалган түтүк менен агызып чыгаруу*).

ДРЕНА'ЖНЫЙ, -ая, -ое **дренаж** 1-*ге т.*; **дрена́жная труба́** дренаж трубасы.

www.bizdin.kg

ДРЕНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, тех.* дренаждоо, дренаж кылуу.

ДРЕСВА' *ж.* күкүм (*таштардан, тоо тектеринен убаланып түшкөн күкүмдөр*).

ДРЕССИРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **дрессировать**; 2. *прил.* үйрөтүлгөн, тапталган (*мис. ат, ит*).

ДРЕССИРОВА'ТЬ *несов. кого* үйрөтүү, машыктыруу; **в цирке дрессируют животных** циркте айбандарды үйрөтөт.

ДРЕССИРО'ВКА *ж.* таптоо, үйрөтүү, машыктыруу (*айбандарды*).

ДРЕССИРО'ВЩИК *м.* дрессировщик (*айбандарды таптоочу, үйрөтүүчү*).

ДРЕССИРО'ВЩИЦА *женск. р. к* **дрессировщик**; дрессировщица.

ДРОБИ'ЛКА *ж. тех.* талкалагыч, майдалагыч (*тоо тектерин талкалоочу машина*).

ДРОБИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **дробильные машины** талкалагыч машиналар.

ДРОБИ'НКА *ж.* бир даана бытыра, бир бытыра.

ДРОБИ'ТЬ *несов. что* 1. (*разбивать*) талкалоо, майдалоо; 2. *перен.* майдалап бөлүү; **дробить вопрос** маселени майдалап бөлүү.

ДРОБИ'ТЬСЯ *несов.* 1. талкалануу, майдалануу; 2. *страд. к* **дробить**.

ДРОБЛЕ'НИЕ *ср.* талкалоо, майдалоо, талкалануу, майдалануу.

ДРО'БНЫЙ, -ая, -ое 1. *мат.* бөлчөктүк; **дробное число** бөлчөктүк сан; 2. (*мелкий*) майда, убак; **дробный шаг** майда кадам, тыпылдатып майда басуу.

ДРОБЬ *ж.* 1. *мат.* бөлчөк; **простые дроби** жөнөкөй бөлчөктөр; **десятичные дроби** ондук бөлчөктөр; 2. (*для стрельбы*) бытыра, чачма; **стрелять дробью** бытыра менен атуу; ◇ **барабанная дробь** барабандын дыбырагапы, барабандын дыбыр-дыбыры.

ДРОВА' *только мн.* отун; **берёзовые дрова** кайың отун; ◇ **кто в лес, кто по дрова** *погов.* чар учкандай, баш-аягы жок, баш аламан.

ДРО'ВНИ *только мн.* жалпак чана (*отун, жүк ташыгыч жалпак чана*).

ДРОВОКО'Л *м.* отун жаргыч жумушчу.

ДРОВОСЕ'К *м.* 1. отунчу (*отун кесүүчүлүк менен кесип кылуучу киши*); 2. *зоол.* жыгаччы коңуз (*курту жыгач жечүү коңуз*).

ДРОВЯНО'Й, -ая, -ое **дрова**-*га т.*; **дровяной сарай** отун сарайы.

ДРО'ГИ *только мн.* дроги (*узун солкулдак араба*).

ДРО'ГНУТЬ I *несов.* (*зябнуть*) калтыроо, дирилдөө.

ДРО'ГНУТЬ II *сов.* 1. (*задрожать*) титирей түшүү, калтырай түшүү; **от волнения голос у него дрогнул** апкаарыгандыктан үнү калтырай түштү; **рука его дрогнула при прощании** коштошкон кезде колу калтырап кетти; 2. *перен.* (*прийти в смятение*) селт эте түшүү, шашкалаңдап калуу; **неприятель дрогнул и побежал** душман селт дей түшүп, качып жөнөдү; ◇ **у него рука не дрогнет** жүрөгү даайт; колу барат.

ДРОЖА'НИЕ *ср.* дирилдөө, калтыроо, титирөө; калчылдоо (*озноб*); **дрожание голоса** үндүн калтырашы.

ДРОЖА'ТЬ *несов.* 1. (*сотрясаться*) дирилдөө, титирөө; **стёкла дрожат** айнек дирилдейт; 2. калтыроо, титирөө; калчылдоо (*знобить*); **дрожать от холода** суукта калтыроо; **голос дрожит** үн калтырайт; 3. *перен.* (*трепетать, бояться*) коркуу, муун бошоо, калтыроо; 4. *за кого-что, перен.* (*беспокоиться*) камыроо, сактоо (*оберегать*); 5. *над кем-чем, перен.* калтыроо, титирөө; **он дрожит над каждой копейкой** ал бир тыйын үчүн титирейт.

ДРОЖА'ЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **дрожать**; 2. *прил.* дирилдек, калтырак; **дрожащий голос** калтырак үн.

ДРОЖЖЕВО'Й, -ая, -ое **дрожжи**-*ге т.*; **дрожжевой завод** ачыткы заводу.

ДРО'ЖЖИ *только мн.* ачыткы; **пивные дрожжи** пиво ачыткысы.

ДРО'ЖКИ *только мн. уст.* дрожки (*киши отургуч төрт дөңгөлөктүү жеңил араба*).

ДРОЖЬ *ж.* дирилдек, калтырак, чымыроо; **лихорадочная дрожь** безгек калтырагы; **дрожь пробежала у него по спине** анын аркасы чымырап кетти (дүрүлдөп кетти).

ДРОЗД *м.* дрозд (*чыйырчык сыяктуу куш*).

ДРОК *м. бот.* дрок (*буурчак сыяктуу өсүмдүктүн бир түрү*).

ДРОМАДЕ'Р *м. зоол.* нар.

ДРО'ССЕЛЬ *м.* дроссель (1. *эл. индуктивдик каршылыгы күчтүү жез сымдан жасалган катушка; бул — жалпы цепке кошулуп, алмашма токтун күчүн кемитет*; 2. *тех. суунун, буунун жана газдын трубопроводдорго өтүшүн жөнгө салып тура турган клапан*).

ДРО'ТИК *м. уст.* кыска найза (*ыргытылуучу курал*).

ДРОФА' *ж. зоол.* тоодак.

ДРУГ I *м.* 1. дос, жан жолдош, ынак; **друзья детства** бала кезден берки достор; **друг дома** 1) жакын ашына; 2) аялынын ойношу; 2. (*сторонник, защитник*) дос, жактоочу; **друг детей** балдардын досу; ◇ **будь другом** *разг.* кичи бейилдикке, кичи бейилдик кылып; **будь другом, сделай это за меня** кичи бейилдикке, мына муну мен үчүн иштей салчы; **старый друг лучше новых двух** *посл.* эски достун бирөө, жаңы достун экөөнөн артык (*эски дос эстен кетпейт, жаңы дос кадырга жетпейт*).

ДРУГ II: **друг другу** бири-бирине; **все мы остались довольны друг другом** биз бири-бирибизге ыраазы болдук; **друг за друга** бири-бири үчүн; **друг за другом** биринин артынын бири; **друг против друга** 1) (*лицом к лицу*) бетме-бет; 2) бирине-бири каршы; **друг о друге** бири-бири жөнүндө.

ДРУГО'Й, -ая, -ое 1. башка; **и тот и другой** тигил да, бул да (*экөө тең*); **один за другим** биринин артынан бири; 2. *в знач. сущ. м.* башка; **заботиться о других** башкалардын камын жеш; 3. *в знач. сущ. ср.* башка, бөтөн; **ему говоришь одно, а он делает другое** ага муну иште десең, ал башканы иштейт; ары жыгыл десең, бери жыгылат; ◇ **другими словами** башкача айтканда; **на другой день** эртең, эртесинде; **с другой стороны** башка жагынан.

ДРУ'ЖБА *ж.* достук, татуулук; **дружба народов** элдердин достугу; ◇ **не в службу, а в дружбу** *погов.* милдет үчүн эмес, достук үчүн.

ДРУЖЕЛЮ'БИЕ *ср.* достук, татуулук, ынактык, ачык чырайлык.

ДРУЖЕЛЮ'БНЫЙ, -ая, -ое досторчо, ынактарча, ачык чырай менен.

ДРУ'ЖЕСКИ *нареч.* достук кылып, жакындык менен.

ДРУ'ЖЕСКИЙ, -ая, -ое достук, татуулук, ынактык, жакындык; **дружеский привет** достук салам; ◇ **быть на дружеской ноге** достошуп жүрүү.

ДРУ'ЖЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое достук; тату, дос, ылымы жакын; **дружественные державы** достук мамиледеги мамлекеттер.

ДРУЖИ'НА *ж.* 1. *ист.* дружина (*Байыркы Руста князь-феодалдын айланасындагылар жана княздын согуш күчүнүн туруктуу кадрлары болуп эсептелген аскерлери*); 2. *ист.* дружина (*революцияга чейинки Россияда — согуш убагында түзүлгөн мамлекеттик ополчениенин тактикалык единицасы*); **боевая дружина** куҗурмөн дружина (*куралданган жумушчулардын революциялык отряды*); 3. дружина; **пожарная дружина** өрт өчүрүүчү дружина.

ДРУЖИ'ННИК *м. ист.* дружиначы (*дружинага катышуучу; дружинанын мүчөсү*).

ДРУЖИ'ТЬ *несов. с кем* тату болуу, достошуу, ылым жакын болуу.

ДРУЖИ'ЩЕ *м. разг.* (*в обращении*) дос.

www.bizdin.kg

ДРУ'ЖНО *нареч.* 1. (*сплочённо*) ынтымактуу, татуу болуп; **жить дру́жно** ынтымактуу жашоо; 2. (*единодушно, разом*) текши, жапырт, чогуу; **дру́жно взя́ться за рабо́ту** ишке текши киришүү; **раз, два, дру́жно!** бир, эки, баарыңар!; ◇ **лёд прошёл дру́жно** муз чогуу агып өттү.

ДРУ'ЖНЫЙ, -ая, -ое 1. татуу, дос, ынак, ынтымактуу; **дру́жные де́ти** ынтымактуу балдар; 2. (*происходящий единовременно*) чогуу, жапырт, жапа тырмак, баары тең; **дру́жная рабо́та** жапырт жумуш; **дру́жный смех** жапа тырмак күлкү, дуу күлүү; ◇ **дру́жная весна́** жакшы келген жаз, жакшы чыккан жаз.

ДРУЖО'К *м. ласк. от* **друг** I дос.

ДРЫ'ГАТЬ *несов. чем, разг.* арбалаңдоо, тарбалаңдоо, тыбыратуу, тарбактоо; **не дры́гай нога́ми** бутуңду арбалаңдатпа.

ДРЫ'ХНУТЬ *несов. прост.* уктоо, башка чапкандай уктоо.

ДРЯ'БЛОСТЬ *ж.* былбырактык, көпшөктүк, борпоңдук.

ДРЯ'БЛЫЙ, -ая, -ое былбырак, көпшөк, борпоң; **дря́блая ко́жа** былбыраган тери.

ДРЯ'ЗГИ *только мн. разг.* уруш-кериш, кыжың-кужуң, ушак-айың.

ДРЯННО'Й, -а́я, -о́е *разг.* жараксыз, жаман, осол; **дрянно́й челове́к** жаман киши.

ДРЯНЬ *ж. разг.* 1. (*о вещах*) жараксыз, жаман нерсе, какыр-чикир, ыпыр-сыпыр; **вы́брось э́ту дрянь** мына бул ыпыр-сыпырды ыргытып жиберчи; 2. (*о человеке*) жаман, осол; ◇ **де́ло дрянь** *разг.* иш жаман, иштин мазасы жок.

ДРЯХЛЕ'ТЬ *несов.* картаюу, чөгүү.

ДРЯ'ХЛОСТЬ *ж.* карылыгы жеткендик, чөгүп калгандык.

ДРЯ'ХЛЫЙ, -ая, -ое 1. карылыгы жеткен; **дря́хлый стари́к** карылыгы жеткен абышка; 2. *перен.* эскирген, таң болгон, эскилиги жеткен, чалдыбары чыккан.

ДУАЛИ'ЗМ *м. филос.* дуализм (*дүйнөнүн негизи — бири-бирине байланышпаган эки башталыштан — дух менен материядан— түзүлгөн деп материализм менен идеализмди элдештирүүгө куру аракет кылган философиялык агым*).

ДУАЛИ'СТ *м.* дуалист (*дуалисттик көз караштагы жактоочу адам*).

ДУАЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое дуалисттик (*дуализмге негизделген*).

ДУБ *м.* дуб, эмен.

ДУБИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *тех.*: **дуби́льный чан** ийлөө челеги; **дуби́льные вещества́** ийлөө заттары.

ДУБИ'ЛЬНЯ *ж. тех.* терини ийлей турган (өңдөй турган) жай.

ДУБИ'ЛЬЩИК *м.* тери ийлөөчү (өңдөөчү) адам.

ДУБИ'НА *ж.* 1. келтек, союл; 2. *перен. разг.* топос киши, мокок киши.

ДУБИ'НКА *ж.* келтек, союлча.

ДУБИ'ТЕЛЬ *м.* ийлөөчү зат.

ДУБИ'ТЬ *несов. что* ийлөө, малмага салуу, өңдөө.

ДУБЛЕ'НИЕ *ср.* ийлөө, өңдөө, малмага салуу.

ДУБЛЁНЫЙ, -ая, -ое ийленген, өңдөлгөн, малмага салынган; **дублёная ко́жа** ийленген тери, малмага салып ийленген тери; **дублёная шу́ба** ийленген териден тигилген тон.

ДУБЛЁР *м. театр.* дублёр (*тиешелүү убактарда негизги артисттин ордуна ойноочу артист*).

ДУБЛЕ'Т *м.* 1. дублет (*бир нерсенин экинчи экземпляры*); **дубле́т ру́кописи** кол жазманын дублети; 2. *охот.* дублет (*кош ооз мылтыктан эки окту катар чыгаруу*).

ДУБЛИКА'Т *м.* дубликат (*кандайдыр бир документтин экинчи, негизги экземплярындай күчү бар экземпляры*).

ДУБЛИ'РОВАНИЕ *ср.* дублировать кылуу, кайталоо.

ДУБЛИ'РОВАТЬ *несов. кого-что* 1. дублировать кылуу, кайталоо (*бир эле ишти эки жерде кайталап иштөө*); **э́тот актёр дубли́рует роль гла́вного геро́я** бул актёр башкы каармандын ролун дублировать кылат; 2. дубляж кылуу (*бир нерсенин копиясын жасоо; муз. бир тилде жасалган кинокартинаны башка бир тилде сүйлөтүп чыгаруу*).

ДУБЛЯ'Ж *м.* дубляж; *см.* **дубли́ровать** 2.

ДУБНЯ'К *м.* дуб токой, эмен токой.

ДУБО'ВЫЙ, -ая, -ое 1. **дуб**-*га т.*; дубдуу, эмендүү; **дубо́вый лес** эмендүү токой; **дубо́вый стол** эмен стол; **дубо́вый лист** эмен жалбырагы; 2. *перен. разг.* (*грубый*) одоно, түшүнүгү кыйын, оор; **у него́ дубо́вый язы́к** анын тилин түшүнүү кыйын, анын тили оор; **дубо́вый стиль** одоно стиль.

ДУБРА'ВА *ж. поэт. уст.* дубдуу токой, эмендүү токой.

ДУГА' *ж.* 1. догоо; 2. *мат.* жаа (*тегерек сызыктын бир бөлүгү же жалпы эле ийри сызык*); ◇ **согну́ть в дугу́** аргасыз багындыруу, кыңк эттирбөө.

ДУГООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое догоо сымал, догоо формасындагы.

ДУДЕ'ТЬ *несов. разг.* 1. (*играть на дудке*) чоор тартуу; 2. (*губами*) эрдин чормойтуп тыбыш чыгаруу.

ДУ'ДКА *ж.* чоор; ◇ **пляса́ть под** *чью-л.* **ду́дку** *бирөөнүн* дегени менен болуу.

ДУ'ДКИ *межд.* кой-ээ; мунуң ишке ашпайт.

ДУ'ЖКА *ж.* 1. тутка, кулак; **ведёрные ду́жки** чаканын кулагы; 2. (*в игре в крокет*) дужка (*крокет ойнунда сымдан жасалган тосмо*); 3. *анат.* дужка (*куштун төшүндөгү ача сөөк*).

ДУ'ЛО *ср.* ооз (*мылтыктын, замбиректин оозу*).

ДУ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **дуло**-*го т.*; **ду́льная часть ору́дия** замбиректин ооз жагы.

ДУ'МА *ж.* 1. *поэт. уст.* ой, пикир; **ду́му ду́мать** ой ойлоо; 2. *ист.* дума (*падышалык Россияда — закон чыгаруу же административдик функциясы бар өкүлдүк жыйналыш; бул формалдык түрдө закон чыгарууга укуктуу болгону менен, иш жүзүндө падышалык өкмөттүн бийлигинде болгон*); **боя́рская ду́ма** боярлар думасы; **госуда́рственная ду́ма** мамлекеттик дума; 3. *лит.* дума (*Украина эл ырынын бир түрү; лирико-эпикалык поэманын бир түрү*).

ДУ'МАТЬ *несов.* 1. ойлоо; 2. (*намереваться*) -чы болуу; **когда́ вы ду́маете уе́хать?** сиз качан кетмекчи болосуз?; 3. (*заботиться*) кам жеш; **ду́май не то́лько о себе́, но и о други́х** өз башыңдын гана камын ойлобостон, башкалардын да камын жегин; ◇ **я ду́маю!** (*конечно*) албетте!; **и ду́мать не смей!** оюңа да алба!; **и не ду́маю** ойлоп да койгонум жок, башыма да келгени жок; **ты сли́шком мно́го о себе́ ду́маешь** сен өзүңдү өтө эле мыкты ойлойсуң; **не до́лго ду́мая** көп ойлобостон.

ДУ'МАТЬСЯ *несов. безл. кому, разг.* =дай болуп көрүнүү, ойго келүү, =ча болуу; **мне ду́мается, он сего́дня не придёт** менин оюмча ал бүгүн келбейт; **не ду́мается ли тебе́, что сего́дня пойдёт дождь?** бүгүн жамгыр жаайт деп ойлойсуңбу?

ДУ'МКА *ж.* (*подушечка*) кичине жастык, жастыкча.

ДУ'МСКИЙ, -ая, -ое **дума** 2-*ге т.*

ДУНГА'НЕ *мн.* дунгандар.

ДУНГА'НИН *м.* дунган.

ДУНГА'НКА *женск. р. к* **дунга́нин.**

ДУНОВЕ'НИЕ *ср.* желдөө, желаргы жүрүү; **дунове́ние ветерка́** желаргы согуу.

ДУ'НУТЬ *однокр. см.* **дуть.**

ДУ'ПЕЛЬ *м. зоол.* дупель (*саз кушунун бир түрү*).

ДУПЛЕ'Т *м.* дуплет (*бильярдда — бир шарды бири менен урганда, урулган шар кырга урунуп, кайта тоголонуп лузага түшүү*).

ДУПЛИ'СТЫЙ, -ая, -ое көңдөйлүү, көңдөйү бар; **дупли́стое де́рево** көңдөйлүү жыгач.

www.bizdin.kg

ДУПЛО' *ср. в разн. знач.* көңдөй (*бир нерсенин өзөгү чирүү аркасында пайда болгон көңдөй*); **дупло́ де́рева** жыгач көңдөйү; **дупло́ в зу́бе** тиштеги көңдөй.

ДУ'РА *женск. р. к* **дура́к**; акмак, келесоо (*аял, кыз жөнүндө*)

ДУРА'К *м.* акмак, келесоо; ◇ **дура́к дурако́м** *разг.* акмактын акмагы; **игра́ в дураки́** дөрөк оюну (*карта оюну*); **оста́вить в дурака́х** 1) (*в карточной игре*) дөрөк кылып калтыруу; 2) *перен.* акмак кылып кетүү, акмак кылуу; **оста́ться в дурака́х** акмак болуу, акмак болуп калуу; **нашёл дурака́** *разг* акмакты тапкан экенсиң; **валя́ть дурака́** *разг.* акмактын ишин кылуу; **дурака́м зако́н не пи́сан** *погов.* акмакка закон жок, акмак законду таанубайт, акмак закон менен эсептешпейт.

ДУРАЛЕ'Й *м. разг.* акмак, кеңкелес.

ДУРА'НДА *ж. с.-х.* күнжара.

ДУРА'ЦКИЙ, -ая, -ое *разг.* **дурак**-*ка т.*; акмактык; **дура́цкое положе́ние** акмактык абал; **что за дура́цкий смех!** бул эмне деген акмактык күлкү!

ДУРА'ЧЕСТВО *ср. разг.* акмакчылык; **брось свой дура́чества!** акмакчылыгыңды кой!

ДУРА'ЧИТЬ *несов. кого, разг.* акмак кылуу.

ДУРА'ЧИТЬСЯ *несов. разг.* акмактануу, калжаңдоо, былжыроо.

ДУРАЧО'К *м. уменьш. от* **дура́к** *разг.* акмак, келесоо, жинди; **прики́дываться дурачко́м** келесоо болумуш болуу.

ДУРА'ШЛИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* келесоо чалыш, тентек чалыш.

ДУ'РЕНЬ *м. разг.* акмак, кеңкелес.

ДУРИ'ТЬ *несов. разг.* акмакчылык кылуу, кеңкелестенүү, жиндиленүү.

ДУРМА'Н *м.* 1. *бот.* дурман (*уу өсүмдүктүн бир түрү*); 2. *разг.* (*опьяняющее средство*) баш айланткыч, баңги кылгыч; 3. *перен.* (*обман*) зыяндуу, калп окуу; элдин башын айландыргыч (*мис. дин*).

ДУРМА'НИТЬ *несов. кого-что* башын айландыруу, баңги кылуу.

ДУРНЕ'ТЬ *несов.* көркү кете баштоо.

ДУ'РНО 1. *нареч.* жаман, өтө начар; **э́та вещь ду́рно сде́лана, ну́жно её переде́лать** бул нерсе жаман иштелген, кайта оңдош керек; **ма́льчик ду́рно себя́ ведёт** бала өзүн өгө начар алып жүрөт; 2. *безл. в знач. сказ.* эсеңгирөө, баш айлануу, көөнү айнуу, көөнү караңгылоо; **ему́ ста́ло ду́рно, и он упа́л** ал, башы айланып, жыгылып калды.

ДУРНО'Й, -а́я, -о́е 1. (*плохой*) жаман, начар; **дурно́й за́пах** жаман жыт; **дурно́й челове́к** жаман киши; 2. (*некрасивый, противный*) кебетесиз, түрү жаман, өңү суук.

ДУРНОТА' *ж.* көөн айнуу, бир аз көңүл караңгылануу.

ДУРНУ'ШКА *ж. разг.* көрүксүз, сүйкүмсүз (*аял же кыз*).

ДУ'РОЧКА *ж. уменьш. от* **ду́ра** *разг.* акмак (*аял, кыз жөнүндө*).

ДУРШЛА'Г *м.* темир чыпка, кепкир.

ДУРЬ *ж. разг.* акмактык, жаман ой; **вы́кинь дурь из головы́** акмакчылыгыңды жогот.

ДУ'ТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **дуть** 3; 2. *прил.* (*полый, пустой*) көңдөй, үйлөнгөн; **ду́тые шары́** көңдөй шарлар; 3. *перен.* (*преувеличенный*) апыртма, ашырма; **ду́тые ци́фры** апыртма цифралар.

ДУТЬ *несов.* 1. (*напр. о ветре*) согуу (*жел*); 2. (*губами*) үйлөө; 3. *тех.* үйлөө, үйлөп идиш жасоо (*мис. бөтөлкө*); ◇ **он и в ус не ду́ет** *разг.* ал быш деп да койбойт.

ДУТЬЁ *ср. тех.* үйлөө, үйлөп идиш жасоо; **дутьё стекля́нной посу́ды** шише (айнек) идиштерди үйлөө (жасоо).

ДУ'ТЬСЯ *несов. разг.* буртуюу, тултуюу, таарынуу; **ты чего́ на меня́ ду́ешься?** сен мага эмне үчүн тултуясың?

ДУХ *м.* 1. *филос.* дух; 2. (*моральное состояние*) дух (*психикалык ийкем: ойлоо, акыл жүгүртүү*); көңүл, кайрат; **прису́тствие ду́ха** көңүлү көтөрүңкүлүк, өзүн өзү кармай билүүчүлүк; **он потеря́л прису́тствие ду́ха** ал калтаарып калды, эмне кыларын билбей шашып калды; **собра́ться с ду́хом** кайраттануу, кайратына келүү, бел байлоо; **в здоро́вом те́ле здоро́вый дух** *посл.* дени соонун жаны соо; 3. (*смысл, значение, соответствие*) дух (*мазмун; жараша*); **дух наро́да** элдин духу; **в ду́хе зако́на** закондун духуна жараша; **в ду́хе вре́мени** убагына ылайык; 4. *миф.* жин, пери, шайтан, периште, арбак; 5. *разг.* (*дыхание*) тыным, дем; **перевести́ дух** дем алуу; **одни́м (еди́ным) ду́хом** токтолбой, бирден; **я вы́пил ча́шку кумы́са еди́ным ду́хом** мен бир кесе кымызды токтолбой ичип жибердим; 6. *разг.* (*запах*) жыт, ◇ **не в ду́хе** көңүлсүз; **я сего́дня не в ду́хе** мен бүгүн көңүлсүзмүн; **дай мне дух перевести́** мен эс алайынчы; **во весь дух** жанынын барынча (*жүгүрүү, чуркоо*); **испусти́ть дух** жан берүү; **ни слу́ху ни ду́ху** кабар-атары жок, зымкыя кабарсыз.

ДУХИ' *только мн.* духи, атыр.

ДУХОВЕ'НСТВО *ср.* духовенство (*дин кызматчылары*).

ДУХО'ВКА *ж.* духовка (*нан, кургак тамак бышыруу үчүн ылайыкталып, ашкана плитасына жасалган каңылтыр куту*).

ДУХО'ВНЫЙ, -ая, -ое 1. духовный, акыл-ой (*психикалык ийкемге таандык; денеге карама-каршы*); **духо́вные интере́сы** акыл-ой мүдөөлөрү; **духо́вное бога́тство** акыл-ой байлыгы; **духо́вные запро́сы** духовный таламдар; 2. (*церковный*) диний; **духо́вное лицо́** дин адамы; **духо́вная семина́рия** духовная (диний) семинария; ◇ **духо́вное завеща́ние** өлөр алдында жазып калтырган осуят кагаз.

ДУХОВО'Й I, -а́я, -о́е *муз.* духовой, үйлөмө; **труба́, фле́йта — духовы́е инструме́нты** сурнай, флейта — духовой инструменттер; **духово́й орке́стр** духовой оркестр.

ДУХОВО'Й II, -а́я, -о́е кыздырма (*ысыган аба менен иштөөчү*); **духова́я печь** *см.* **духо́вка.**

ДУХОТА' *ж.* думукма, үп; **в тако́й духоте́ сиде́ть тру́дно** мындай думукмада (үптө) отуруу кыйын.

ДУШ *м.* душ (*жуунуу үчүн суу себээлеп агызгыч; мындай аспаптан жуунуу*); **горя́чий душ** ысык душ; **холо́дный душ** суук душ.

ДУША' *ж.* 1. жан; **от души́** *или* **от всей души́** жаны калбай; жан-дили менен; **все́ми си́лами души́** жанымын бардыгынча; **быть пре́данным душо́й и те́лом** жаны-дени менен берилүү, чын жүрөгү менен берилүү; 2. (*человек*) жан, киши, адам; **на у́лице ни души́** көчөдө бир да адам жок; **по ско́льку с души́?** *разг.* киши башынан канчадан?; **в семье́ пять душ** үй-бүлөдө беш жан бар; **на ду́шу населе́ния** элдеги ар бир кишиге; **до́брая душа́** боорукер адам; **челове́к с откры́той душо́й** ак көңүл киши; **ни́зкая душа́** арам ойлуу киши, арампөөш адам; 3. *ист.* жан (*крепостной дыйкан*); 4. *перен.* (*вдохновитель*) дем берүүчү, сыймык, сонун адам; **душа́ о́бщества** коомдун сонун кишиси; ◇ **в душе́** оюнда, ичинде; **в душе́ он его́ порица́л** ичинде ал аны жемеледи; **по душе́** жагуу, көңүлдөгүдөй; **твой но́вый знако́мый мне не по душе́** сенин жаңы таанышың мага (менин көөнүмө) жакпады; **по душа́м** *разг.* чын жүрөктөн, көңүлдөн; **мы побесе́довали по душа́м** биз чын жүрөктөн аңгемелештик; **жить душа́ в ду́шу** *разг.* эң ынак туруу, ынтымактуу жашоо; **душа́ не лежи́т** *разг.* көңүл тартпайт, көңүл чаппайт, көңүл келбейт; **ско́лько душе́ уго́дно** *разг.* тилегенче, каалаганча; **ку́шайте, ско́лько душе́ уго́дно** *разг.* каалаганча жеңиздер; **душа́ нараспа́шку** *разг.* ачык-айрым, ичинде арамы жок; **душа́ в пя́тки ушла́** *разг.* жан кулактын учуна чыкты; **влезть (зале́зть) в ду́шу** *разг.* 1) (*втереться в доверие*) ич-койнуна кирүү, өтө алынуу; 2) (*суметь выведать что-л.*) бирөөнүн ички сырын билип алуу; **криви́ть душо́й** анык сырын айтпоо, тайсалдап калп айтуу; **отвести́ ду́шу** чер жазуу; **души́ не ча́ять** *в ком-л. разг.* бирөөнү жакын

www.bizdin.kg

көрүү, жанындай көрүү; **в чём душа́ то́лько де́ржится** *разг.* араң эле жаны бар, сүлдөрү эле бар; **стоя́ть над душо́й** *разг.* ач кенедей асылуу, көкөйгө тийүү, жанын койбоо.

ДУШЕВА́Я *ж.* душ жасалган үй, душка түшүүчү үй.

ДУШЕ́ВНО *нареч.* жүрөктөн, чын көңүлдөн; **я душе́вно рад** чын жүрөктөн кубанам.

ДУШЕВНОБОЛЬНО́Й, -а́я, -о́е **1.** жин оорулуу (*мис. жинди*); **2.** *в знач. сущ. м., ж.* жин оорулуу.

ДУШЕ́ВНЫЙ, -ая, -ое **1.** **душа** 1-*ге т.*; **душе́вное споко́йствие** көңүл тынчтыгы, жандын тынчтыгы; **2.** (*искренний*) эң жакын, чын көңүлдөн жакшы көргөн; **душе́вное отноше́ние** достук мамиле, жакын мамиле; ◇ **душе́вные боле́зни** мээсинен бузулган оорулар, жин оорулары, жандуу оорулар.

ДУШЕГРЕ́ЙКА *ж. уст.* аялдын жеңсиз жылуу чыптамасы.

ДУШЕГУ́Б *м. разг.* мыкачы, киши өлтүргүч.

ДУШЕГУ́БКА *ж.* (*лодка*) оюп жасалган, туруксуз, кичине кайык.

ДУ́ШЕНЬКА *ж. ласк.* жаным, айым.

ДУШЕПРИКА́ЗЧИК *м. юр.* осуятты орундоочу киши.

ДУШЕРАЗДИРА́ЮЩИЙ, -ая, -ее кызганычтуу, аянычтуу, жанга тие турган; **душераздира́ющий крик** аянычтуу бакырык.

ДУ́ШЕЧКА *ж. см.* **ду́шенька.**

ДУШИ́СТЫЙ, -ая, -ое жыттуу, жыты аңкыган, жыпар жыттанган; **души́стые цветы́** жыпар жыттуу гүлдөр; **души́стый горо́шек** *бот.* жыттуу буурчак (*боб өсүмдүктүн бир түрү*).

ДУШИ́ТЕЛЬ *м.* куугунтукгоочу, кысуучу, басуучу, курутуучу, муундуруучу, түпкө жетүүчү.

ДУШИ́ТЬ I *несов.* **1.** *кого* (*за горло*) муунтуу; **2.** *кого* (*стеснять дыхание*) кыйкылдатуу, демин кыстыктыруу; **меня́ ду́шит ка́шель** жөтөл менин демимди кыстыктырды; **3.** *кого-что, перен.* (*угнетать*) эзүү, кысуу, басуу; ◇ **души́ть в объя́тиях** сыга кучактоо, көпкө чейин кыса кучактоо.

ДУШИ́ТЬ II *несов. кого-что* (*духами*) атыр себүү, атыр куюу.

ДУШИ́ТЬСЯ *несов.* атыр себинүү, атыр куюнуу.

ДУ́ШНО *безл. в знач. сказ. кому* кыстыктырып; **ему́ ста́ло ду́шно** анын деми кыстыгып турат.

ДУ́ШНЫЙ, -ая, -ое тумчуктурган, дем кыстыктырган, капа; **ду́шный во́здух** тумчуктурган аба; **ду́шное помеще́ние** капа үй.

ДУШО́К *м. разг.* сасык жыт, борсуган жыт, сасык; **мя́со с душко́м** сасыгы бар эт; ◇ **неприя́тный душо́к** арам ою бар, кылтыймасы бар.

ДУШО́НКА *ж.*: **по́длая душо́нка** *разг. пренебр.* арам ойлуу, чирик ойлуу.

ДУЭ́ЛЬ *ж. уст.* дуэль (*белгилүү эреже боюнча, эки кишинин бирме-бир чыгып атышуусу же кылычташы; намыс жана аны коргоо жөнүндөгү феодалдык көз караштын саркынды калдыгы*); **вы́звать на дуэ́ль** дуэлге чакыруу; **дра́ться на дуэ́ли** дуэлде атышуу, дуэлде кылычташуу.

ДУЭЛЯ́НТ *м. уст.* дуэлянт (*дуэлге катышуучу, дуэлге чыгуучу*).

ДУЭ́Т *м. муз.* дуэт (*эки үн же эки музыкалык аспапка арналган чыгарма*); **петь дуэ́т** дуэт ырдоо; **дуэ́т скри́пки и фортепья́но** скрипка менен фортепьяно дуэти.

ду́ю, ду́ешь *и т. д. наст. вр. от* **дуть.**

ду́юсь, ду́ешься *и т. д. наст. вр. от* **ду́ться.**

ДЫ́БА *ж. ист.* дыба (*илгерки заманда — жазаланган, кыйнаган кишини кергич аспап*).

ДЫ́БОМ *нареч.* тикесинен, типтик; **у него́ во́лосы вста́ли ды́бом от и пу́га** корккондугунан анын төбө чачы типтик болуп кетти.

ДЫБЫ́: **встать на дыбы́** 1) (*о лошади*) эки аягы менен тик туруу; 2) *перен.* тил албоо, моюн толгоо, каршыгуу, карышуу.

ДЫ́ЛДА *м. и ж.* кеби-сыны жок узун адам, солдогой, далдагай.

ДЫМ *м.* түтүн; ◇ **дым коромы́слом** *разг.* уу-чуу, ызы-чуу, кыжы-кужу, чак-челекей; баш аламан; **нет ды́ма без огня́** *погов.* гөгүн жерден өрт чыкпайт; жел болбой, чөптүн башы кыймылдабайт.

ДЫМИ́ТЬ *несов.* түтөө, түтөтүү; **печь дыми́т** меш түтөп атат.

ДЫМИ́ТЬСЯ *несов.* түтөө, түтүн чыгаруу; ◇ **тума́н дыми́тся над реко́й** дарыянын үстүндө туман буулаиат.

ДЫ́МКА *ж.* мунарык, тунарык.

ДЫ́МНЫЙ, -ая, -ое түтүндүү; **ды́мная ко́мната** түтүн толгон үй; **ды́мный по́рох** кара дары (*мылтык дарысы*).

ДЫМОВО́Й, -а́я, -о́е **1.** **дым**-*га т.*; **дымова́я ма́ска** түтүнгө каршы маска (*пожарниктерде*); **2.** *воен.* түтөмө; **дымово́й снаря́д** түтөмө снаряд; **дымова́я заве́са** 1) түтүн көшөгө; 2) *перен.* алдама, көз боёмо чара.

ДЫМОГА́РНЫЙ, -ая, -ое от өткүч; **дымога́рная труба́** от өткүч труба (*буу казанынын ичиндеги жалын өткүч түтүк*).

ДЫМО́К *м. уменьш. от* **дым** кичине түтүн, жүлүндөй түтүн.

ДЫМОХО́Д *м.* түтүн чыккыч, түтүн өткүч, мор.

ДЫ́МЧАТЫЙ, -ая, -ое көгүлдүр, бозомук (*түтүн сыяктуу түс*).

ДЫ́ННЫЙ, -ая, -ое **дыня**-*га т.*; **ды́нное варе́нье** коон вареньеси.

ДЫ́НЯ *ж.* коон.

ДЫРА́ *ж.* **1.** тешик, жыртык, жарык; **дыра́ в чулке́** байпактагы тешик; **дыра́ в забо́ре** дубалдагы жарык; **2.** *перен. разг.* (*захолустье*) түнт жер, түпкүр; **жить в дыре́** түпкүрдө жашоо.

ДЫ́РКА *ж. см.* **дыра́** 1.

ДЫРЯ́ВЫЙ, -ая, -ое тешиктүү, жыртыктуу; ◇ **дыря́вая голова́** *или* **дыря́вая па́мять** *разг.* унутчаак.

ДЫХА́НИЕ *ср.* дем алуу, дем тартуу.

ДЫХА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **дыхание**-*ге т.*; **дыха́тельное го́рло** кекиртек.

ДЫША́ТЬ *несов.* дем алуу, дем тартуу, аба жутуу; ◇ **он е́ле ды́шит** *или* **он на ла́дан ды́шит** *разг.* ымжан жаны калды; оозуна суу тамыздырып калды.

ДЫША́ТЬСЯ *несов. безл. кому* дем алуу; **в лесу́ легко́ ды́шится** токойдо киши жеңил дем алат.

ДЫ́ШЛО *ср.* дышло (*кош ат чегилүүчү арабанын алдыңкы огуна бекитилген узун жыгач*).

ДЬЯ́ВОЛ *м.* шайтан, азезил.

ДЬЯ́ВОЛЬСКИ *нареч. разг.* өтө эле, эң эле, аябаган; **э́то дья́вольски тру́дно сде́лать** муну иштөө эң эле кыйын.

ДЬЯ́ВОЛЬСКИЙ, -ая, -ое **1.** **дьявол**-*го т.*; **2.** *перен.* (*безжалостный, жестокий*) кара ниет, кара мүртөз; **3.** *разг.* өтө эле, эң эле, кыйын, какшаган, аябаган; **стоя́ли дья́вольские моро́зы** какшаган ызгаарлар болуп турду.

ДЬЯК *м. ист.* дьяк (*Байыркы Руста — бир мекеменин катчылык милдетин аткаруучу чиновник*).

ДЬЯ́КОН *м. церк.* дьякон (*православный чиркөөсүндө — эң кичи наам; өзүнчө намаз окутууга укугу жок дин кызматчысы*).

ДЬЯЧО́К *м. церк.* дьячок (*православный чиркөөсүндө — эч наамы жок дин кызматчысы*).

ДЮ́ЖИЙ, -ая, -ее *разг.* мыкты, москоол, балбан; **дю́жий па́рень** москоол жигит.

ДЮ́ЖИНА *ж.* дюжина (*он эки*).

ДЮ́ЖИННЫЙ, -ая, -ое кадимки, кадыресе, ортозаар.

ДЮЙМ *м.* дюйм (*жыйырма үч миллиметрге барабар узундук өлчөөсү*).

ДЮЙМО́ВЫЙ, -ая, -ое **дюйм**-*ге т.*

www.bizdin.kg

ДЮ'НЫ *мн.* (*ед.* **дюна** *ж.*) дюна, дөбө (*суунун, деңиздин жээгиндеги көчмө кум дөбөлөр*).

ДЮРАЛЮМИ'НИЕВЫЙ, -ая, -ое **дюралюминий**-*ге т.*

ДЮРАЛЮМИ'НИЙ *м. хим., тех.* дюралюминий (*марганец менен жез катыштырылган калайдын катуу эритиндиси*).

ДЮШЕ'С *м. бот.* дюшес (*алмуруттун сүйрү жана таттуу бир нече сортторунун аты*).

ДЯ'ГИЛЬ *м. бот.* кеме чайыр.

ДЯ'ДЕНЬКА *м. разг.* (*при обращении*) агай, аке, ага (*көбүнчө бейтааныш кишиге карата айтылат*).

ДЯ'ДЬКА *м.* **1.** *разг. см.* **дядя**; **2.** *ист.* дядька (*дворяндарда — эркек баланы карооочу тарбиячы*).

ДЯ'ДЮШКА *м. разг. ласк. см.* **дядя**.

ДЯ'ДЯ *м.* **1.** тай аке (*ата, эненин агасы же иниси же тай эженин эри*); **2.** *разг.* (*при обращении*) байке, ага, аке (*орто жаштагы эркекке карата айтылат*).

ДЯ'ТЕЛ *м.* тоңкулдак, кызыл ыштан.

Е

ЕВА'НГЕЛИЕ *ср. рел.* инжил (*христиандардын диний китеби*).

Е'ВНУХ *м.* евнух (*гаремде кызмат кылуучу бычылган кызматчы*).

ЕВРЕ'И *мн.* еврейлер.

ЕВРЕ'Й *м.* еврей.

ЕВРЕ'ЙКА *женск. р. к* **еврей**; еврейка.

ЕВРЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **еврей**-*ге т.*; **еврейский язык** еврей тили.

ЕВРОПЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **Европа**-*га т.*; европалык; **европейский континент** Европа континенти.

ЕВРОПЕ'ЙЦЫ *мн.* европалыктар.

ЕВСТА'ХИЕВ, -а, -о: **евстахиева труба** *анат.* евстахий түтүгү (*орто кулак менен тамакты кошо турган түтүк*).

Е'ГЕРСКИЙ, -ая, -ое **егерь**-*ге т.*

Е'ГЕРЬ *м.* егерь (**1.** *машке, тайганды үйрөтүүчү, аңдын кайда экенин аңчыларга көрсөтүп берүүчү адам*; **2.** *ист. бөтөнчө аткыч бөлүктөрдүн солдаты*).

ЕГИ'ПЕТСКИЙ, -ая, -ое **Египет**-*ке т.*; египеттик; **египетский хлопок** Египет пахтасы.

ЕГИПТО'ЛОГ *м.* египтолог (*Байыркы Египетти изилдөөчү специалист*).

ЕГИПТЯ'НЕ *мн.* египтяниндер, египеттиктер.

ЕГИПТЯ'НИН *м.* египтянин, египеттик.

ЕГИПТЯ'НКА *женск. р. к* **египтянин**; египтянка.

ЕГО' *мест.* **1.** *личн. род. и вин. п. от* **он, оно** аны, ал; **я его видел** мен аны көрдүм; **его нет дома** ал үйдө жок; **2.** *притяж.* анын, аныкы; **его дом** анын үйү; **по его мнению** анын пикири боюнча.

ЕГОЗА' *м. и ж.* ыгы жок шашкалак, бир жерде тура албаган адам.

ЕГОЗИ'ТЬ *несов. разг.* ыгы жок шашкалактоо.

ЕДА' *ж.* **1.** (*пища*) тамак, аш; **2.** (*процесс еды*) тамак жеш, тамактануу; **перед едой надо мыть руки** тамак жештин алдында кол жууш керек.

ЕДВА' **1.** *нареч.* (*с трудом, насилу*) араң, зорго, араң дегенде; **я едва дошёл до дому** мен үйгө араң жеттим; **2.** *нареч.* (*чуть*) аз эле, аз эле жерден, араң эле; **я едва не упал** мен жыгылганы аз калдым; **едва жив** араң эле жаны бар; **3.** *нареч.* (*очень мало, очень слабо*) эң аз, эң начар; **едва освещённая комната** ичине жарык эң аз түшкөн бөлмө; **4.** *союз* (*лишь только*) менен; **едва он вошёл, как все замолчали** ал кирип келери менен, баары тең унчукпай калышты; ◇ **едва ли удастся нам получить билеты** биз билет аларыбызды кудай билет; **едва ли не...** ...катарында, ...жакын; **он считался едва ли не лучшим танцором** ал танцорлордун мыктысы катарында саналган; **едва-едва** араң-араң эле; **вода едва-едва течёт из крана** суу чоргодон араң-араң эле агып жатат.

едем, едете *и т. д. наст. вр. от* **ехать**.

едим, едите *и т. д. наст. вр. от* **есть** I.

ЕДИНЕ'НИЕ *ср.* биригишүү, биригүү, биргелешүү; **единение масс в борьбе за мир** тынчтык үчүн болгон күрөштө массанын биригиши.

ЕДИНИ'ЦА *ж.* **1.** (*цифра*) единица, бирдик (*бирди билдирүүчү цифра*); **2.** (*школьная отметка*) бир, единица (*мектептеги эң төмөнкү баа*); **3.** (*для измерения*) единица (*бир түрдүү чоңдуктарды бир-бири менен салыштырып өлчөгөндө колдонула турган чоңдук*); **денежная единица** акча единицасы; **единица веса** салмактын единицасы; **4.** (*самостоятельная часть в целом*) единица (*бүтүндүн бир бөлүгү*); **хозяйственная единица** чарбалык единица; **5. единицы** *мн.* (*немногие*) бирди-жарым, анча-мынча, бирин-серин.

ЕДИНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое айрым, бирин-серин, айрым учурай турган; **единичный случай** айрым учурда учурай турган, анда-санда учурай турган.

ЕДИНОБО'РСТВО *ср.* жекме-жеке, жекеме-жеке, бирме-бирге (*согушуу, урушуу*).

ЕДИНОБРА'ЧИЕ *ср.* бир никелүүлүк (*аялдын бир эр менен же эркектин бир аял менен турушу*).

ЕДИНОБРА'ЧНЫЙ, -ая, -ое **единобрачие**-*ге т.*

ЕДИНОВЛА'СТИЕ *ср.* жалгыз бийлик, жеке бийлик.

ЕДИНОВЛА'СТНЫЙ, -ая, -ое жалгыз бийлөөчү, жеке бийлөөчү.

ЕДИНОВРЕ'МЕННО *нареч.* бир жолу, бир гана жолу.

ЕДИНОВРЕ'МЕННЫЙ, -ая, -ое бир жолу бериле турган, бир гана жолу; **единовременное пособие** бир жолу берилүүчү акчалай жардам.

ЕДИНОГЛА'СИЕ *ср.* бир добуштуулук, бир пикирдүүлүк, бир ооздуулук.

ЕДИНОГЛА'СНО *нареч.* бир добуштан, бир ооздон; **резолюция была принята единогласно** резолюция бир добуштан кабыл алынды.

ЕДИНОГЛА'СНЫЙ, -ая, -ое бир добуштан, бир ооздон; **единогласное решение** бир добуштан кабыл алынган чечим.

ЕДИНОДУ'ШИЕ *ср.* бир пикирдүүлүк, ынтымактуулук.

ЕДИНОДУ'ШНО *нареч.* ынтымактуулук менен; **единодушно согласиться** ынтымактуулук менен макул болуу, толук макул болуу.

ЕДИНОДУ'ШНЫЙ, -ая, -ое бир пикирдүү, ынтымактуу.

ЕДИ'НОЖДЫ *нареч. уст.* бир жолу; **единожды пять — пять** бир жолу беш — беш.

ЕДИНОКРО'ВНЫЙ, -ая, -ое аталаш (*атасы бир, энеси башка*); **единокровные братья** аталаш бир туугандар.

ЕДИНОЛИ'ЧНИК *м.* жеке дыйкан, жеке чарба.

ЕДИНОЛИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** жеке; **единоличное крестьянское хозяйство** жеке дыйкан чарбасы; **2.** (*осуществляемый одним лицом*) жеке өзү, өзү гана; **единоличное решение вопроса** маселени жеке өзү чечүү.

ЕДИНОМЫ'СЛИЕ *ср.* пикирдештик, сырдаштык.

ЕДИНОМЫ'ШЛЕННИК *м.* **1.** пикирдеш, сырдаш; **2.** (*сообщник*) катышуучу, бирге иштешкен.

ЕДИНОНАЧА'ЛИЕ *ср.* единоначалие, бир башчылык.

ЕДИНООБРА'ЗИЕ *ср.* бир түрдүүлүк, түрдөштүк, түстөштүк, бир ыңтайлуулук.

www.bizdin.kg

ЕДИНООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое бир түрдүү, түрдөш, түстөш, бир ыңтай; **единообра́зные фо́рмы учёта** учёттун бир түрдүү формада болушу.

ЕДИНОРО'Г *м. зоол.* единорог (*тумшугунда мүйүз сыяктуу бир тиши бар деңиз айбаны*).

ЕДИНОУТРО'БНЫЙ, -ая, -ое жатындаш, уялаш; **единоутро́бные бра́тья** уялаш бир туугандар.

ЕДИ'НСТВЕННО 1. *нареч.* (*только один*) жалгыз гана, бир гана, бирден-бир; **еди́нственно досту́пный спо́соб** бирден-бир мүмкүн болгон жол; 2. *в знач. частицы* (*только*) жалаң гана, жалгыз гана; **он говори́л еди́нственно зате́м, что́бы оправда́ться** ал жалаң гана өзүн актоо үчүн сүйлөдү.

ЕДИ'НСТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*только один*) жалгыз, бирден-бир, жападан-жалгыз, сыңар; **еди́нственный ребёнок** жалгыз бала; **оста́лся еди́нственный вы́ход** бир гана жол калды; 2. (*исключительный*) сонун, теңдеши жок; **он еди́нственный в своём ро́де** ал өзүнчө бир сонун нерсе; ◇ **еди́нственное число́** *грам.* жекелик сан.

ЕДИ'НСТВО *ср.* 1. (*общность*) бирдейлик; **еди́нство интере́сов** таламдардын бирдейлиги; 2. (*сплочённость*) бирдик; **мора́льно-полити́ческое еди́нство сове́тского наро́да** совет элинин моралдык-саясий бирдиги; 3. (*неразрывность*) бирдиктүүлүк, ынтымактуулук, бирдик; **еди́нство тео́рии и пра́ктики** теория менен практиканын бирдиктүүлүгү.

ЕДИ'НЫЙ, -ая, -ое 1. (*общий, объединённый*) биримдик, жалпы, жалпыга бирдей, бириккен; **еди́ные госуда́рственные це́ны** мамлекеттик жалпы баа; **еди́ный хозя́йственный план** чарбачылык биримдик план; **еди́ный план де́йствия** аракет кылуунун биримдик планы; 2. (*сплочённый*) бир, бирдиктүү; **еди́ным фро́нтом** бирдиктүү фронт менен; 3. (*один*) бир; **все до еди́ного** бири калбай; **еди́ное це́лое** бир бүтүн; ◇ **еди́ный биле́т** биримдик билет (*шаардык транспорттун кайсынысы — метро, автобус, трамвай ж. б.— менен болсо да жүрүүгө укук бере турган билет*).

Е'ДКИЙ, -ая, -ое 1. (*разъедающий*) жегич, ачыштыргыч, курч; **е́дкая кислота́** жегич кислота; **е́дкий дым** ачыштыргыч түтүн; 2. *перен.* куйдүрмө, чучукка тийген; **е́дкая насме́шка** чучукка тийген шылдың.

Е'ДКО *нареч.* куйдүрүп; **е́дко усмехну́ться** куйдүрүп күлүү.

Е'ДКОСТЬ *ж.* 1. жегичтик, ачыштыргычтык; **е́дкость ды́ма** түтүндүн ачыштыргычтыгы; 2. *перен.* куйдүрмөлүк, **е́дкость насме́шки** шылдыңдын куйдүрмөлүгү.

ЕДО'К *м.* 1. (*член семьи*) киши, баш; **семья́ из трёх едоко́в** үч кишиси бар үй-бүлө; 2. *разг.* (*любитель поесть*) тамак жакка жакын киши.

еду́, е́дешь *и т. д. наст. вр. от* **е́хать.**

ЕЁ *мест.* 1. *личн. род. и вин. п. от* **она́** аны; **ты ви́дел её?** сен аны көрдүңбү?; 2. *притяж.* анын, аныкы; **её ребёнок** анын баласы; **её кни́ги** анын китептери.

ЁЖ *м.* кирпи, кирпи чечен.

ЕЖЕ- *татаал сөздөрдүн «кайталай турган» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.:* **ежесеку́ндный** секунда сайын; **ежеми́нутный** минута сайын; **ежеме́сячный** ар ай сайын.

ЕЖЕВИ'КА *ж. бот.* кара бүлдүркөн, маймылжан.

ЕЖЕВИ'ЧНИК *м.* кара бүлдүркөн өсүмдүгү калың өскөн жер.

ЕЖЕВИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **ежевика**-*га т.*; **ежеви́чный куст** кара бүлдүркөндүн бир түбү; **ежеви́чное варе́нье** кара бүлдүркөн вареньеси.

ЕЖЕГО'ДНИК *м.* жылдык (*жылына бир жолу басылып чыга турган журнал же жыйнак*).

ЕЖЕГО'ДНО *нареч.* жыл сайын, ар жылы.

ЕЖЕГО'ДНЫЙ, -ая, -ое жылда, ар жылы, жыл сайын.

ЕЖЕДНЕ'ВНО *нареч.* ар күнү, күндөлүк.

ЕЖЕДНЕ'ВНЫЙ, -ая, -ое күн сайын боло турган, күндөлүк, ар күнү боло турган; **ежедне́вная газе́та** күндөлүк газета.

ЕЖЕКВАРТА'ЛЬНО *нареч.* квартал сайын, ар бир кварталда.

Е'ЖЕЛИ *союз. уст.* эгер, эгерде; *см.* **е́сли.**

ЕЖЕМЕ'СЯЧНИК *м.* айлык (*айына бир жолу чыга турган журнал*).

ЕЖЕМЕ'СЯЧНО *нареч.* ай сайын, ар айда; **журна́л выхо́дит ежеме́сячно** журнал ай сайын чыгып турат.

ЕЖЕМЕ'СЯЧНЫЙ, -ая, -ое ай сайын, айында бир.

ЕЖЕМИНУ'ТНО *нареч.* ар минутада, минута сайын.

ЕЖЕМИНУ'ТНЫЙ, -ая, -ое ар минутада, минута сайын.

ЕЖЕНЕДЕ'ЛЬНИК *м.* жумалык, апталык (*жума сайын чыгуучу журнал*).

ЕЖЕНЕДЕ'ЛЬНО *нареч.* ар жумада бир, жума сайын, апта сайын.

ЕЖЕНЕДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жума сайын, апта сайын, жумасына бир боло турган.

ЕЖЕСЕКУ'НДНО *нареч.* секунда сайын, ар секундада.

ЕЖЕСЕКУ'НДНЫЙ, -ая, -ое секунда сайын боло турган.

ЕЖЕСУ'ТОЧНО *нареч.* сутка сайын.

ЕЖЕСУ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое сутка сайын боло турган.

ЕЖЕЧА'СНО *нареч.* ар саатта, саат сайын.

ЕЖЕЧА'СНЫЙ, -ая, -ое саат сайын, ар саатта, ар саатта бир боло турган.

Ё'ЖИТЬСЯ *несов.* бүрүшүү, куушурулуу; **ёжиться от хо́лода** сууктан бүрүшүү.

ЕЖИ'ХА *ж.* ургаачы кирпи, кирпи чечендин ургаачысы.

ЕЖО'ВЫЙ, -ая, -ое **ёж**-*го т.*; ◇ **держа́ть** *кого-л.* **в ежо́вых рукави́цах** *погов.* биреөнү тыре эттирбей катуу кармоо, катаалдык менен тутуу.

ЕЗДА' *ж.* жүрүү (*бир нерсеге минип, түшүп, отуруп жүрүү*); **верхова́я езда́** атчан жүрүү; **езда́ на автомоби́ле** автомобилде жүрүү; **в трёх часа́х езды́ от го́рода** шаардан үч сааттык жол; **до́лгая езда́ утоми́тельна** узак жол жүрүү чарчатат.

Е'ЗДИТЬ *несов.* жүрүү (*бир нерсеге минип, түшүп же отуруп жүрүү*); **е́здить верхо́м** атчан жүрүү; **он ка́ждый день е́здит на трамва́е** ал күндө трамвайга түшүп жүрөт.

ЕЗДОВО'Й, -а́я, -о́е 1. (*употребляемый для езды*) чегилүүчү, минилүүчү, мингич; **ездова́я ло́шадь** мингич ат; **ездовы́е соба́ки** чанага чегилүүчү иттер (*мис. Сибирде*); 2. *в знач. сущ. м. воен.* ездовой (*артиллерияда араба айдоочу солдат*).

ЕЗДО'К *м.* атчан.

Е'ЗЖЕНЫЙ, -ая, -ое (*о дороге*) жүрүлгөн, көп жүрүлгөн, тапталган.

е́зжу, е́здишь *и т. д. наст. вр. от* **е́здить.**

ЕЙ *мест. личн. дат. и твор. п. от* **она́** ага; **ей ещё мно́го на́до учи́ться** ага дагы көп окуш керек.

ЕЙ-БО'ГУ *межд. разг.* кудай урсун, кудай акы; **ей-бо́гу, дал бы** (*если бы у меня было*) буюрбасын.

ЕЙ-ЕЙ *межд. разг.* кудай акы.

Ё'КАТЬ *несов.* түк-түк этүү.

Ё'КНУТЬ *однокр.*: **се́рдце ёкнуло** *разг.* жүрөк болк этти.

Е'ЛЕ *нареч.* 1. (*едва, чуть, только-только*) араң эле, жаңыдан эле; **е́ле жив** араң эле жаны бар; 2. (*насилу, с трудом*) араңдан-зорго, араң эле; **я е́ле смог подня́ть я́щик** ящикти мен араң эле көтөрдүм; **е́ле-е́ле** араңдан зорго; **е́ле-е́ле добра́лся до́ дому** өлгөн-талганда үйгө араң жеттим; ◇ **е́ле-е́ле душа́ в те́ле** *погов.* араң эле жаны бар.

ЕЛЕ'Й *м. церк.* елей (*олива майы; бул чиркөөдө колдонулат*).

ЕЛЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое 1. **елей**-*ге т.*; 2. *перен.* кошөкөрлөнгөн; **еле́йный го́лос** кошөкөрлөнгөн үн.

www.bizdin.kg

ЕЛИ'КО *нареч.*: **елико возможно** *уст.* мүмкүн болушунча, күчтүн жетишинче.

ЁЛКА *ж.* 1. *см.* **ель**; 2. ёлка; **новогодняя ёлка** жаңы жыл ёлкасы.

ЕЛО'ВЫЙ, -ая, -ое **ель**-*ге т.*; **еловый лес** карагай токой.

ЁЛОЧКА *ж.* 1. *уменьш.-ласк. от* **ель** кичинекей карагай; 2. (*род вышивки*) карагай бутактантып сайылган саймамын бир түрү.

ЁЛОЧНЫЙ, -ая, -ое **ёлка**-*га т.*; **ёлочные украшения** ёлка жасалгалары.

ЕЛЬ *ж.* карагай.

Е'ЛЬНИК *м.* 1. (*еловый лес*) карагайлуу токой; 2. (*ветви ели*) карагай бутагы, чегедек.

ем *наст. вр. от* **есть** I.

ЁМКИЙ, -ая, -ое ичтүү; **ёмкая чашка** ичтүү чыны.

ЁМКОСТЬ *ж.* ич, сыйдыргычтык, сыйымдуулук; **меры ёмкости** суюктук жана чубурма заттардын чендери (*литр, кубический метр ж. б.*); **ёмкость рынка** *эк.* рыноктун сыйдыргычтыгы.

ЕМУ' *мест. личн. дат. п. от* **он, оно** ага; **дайте ему** ага бериңиз.

ЕНО'Т *м.* 1. (*животное*) енот (*сары күрөң түстөгү токой жаныбары*); 2. (*мех*) енот, еноттун териси; **воротник из енота** енот жака.

ЕНО'ТОВЫЙ, -ая, -ое **енот**-*ко т.*; **енотовая шуба** енот ичик.

ЕПА'РХИЯ *ж. церк.* епархия (*архиерей башкара турган чиркөөлүк округ*).

ЕПИ'СКОП *м. церк.* епископ (*христиан попторунун чоңу, башчысы*).

ЕРАЛА'Ш *м. разг.* былыккан, аралаш, баш аламан, тартипсиз.

ЕРЕПЕ'НИТЬСЯ *несов. разг.* керденүү, тескериленүү, кежирленүү.

Е'РЕСЬ *ж.* 1. *рел.* ересь (*үстөмдүк кылып турган динге каршы келген диний окуу*); 2. *перен. разг.* (*чепуха*) тантыроо, сандырак; **что за ересь он несёт!** ал эмне деп тантырап жатат!

ЕРЕТИ'К *м. уст.* еретик (*ерестин жолун жолдоочу адам*).

ЕРЕТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое ерестик, ересь салдары бар.

ЁРЗАТЬ *несов. разг.* ойдолоо; ойдолоп отуруу.

ЕРМО'ЛКА *ж.* топу.

ЕРО'ШИТЬ *несов. что, разг.* үрпөйтүү, уйпалоо, түктүйтүү.

ЕРО'ШИТЬСЯ *несов. разг.* үрпөйүү, уйпалануу, түктүйүү.

ЕРУНДА' *ж. разг.* 1. (*чепуха*) сандырак, жок-бар нерсе; **он говорит ерунду** ал кайдагы сандыракты сүйлөйт; 2. (*пустяк*) оңой; **это для меня сущая ерунда** бул мен үчүн эң эле оңой нерсе.

ЕРУНДИ'ТЬ *несов. разг.* маанисиз сүйлөө, былжыроо, былжыраган иш кылуу.

ЕРУНДО'ВЫЙ, -ая, -ое *разг.* былжыраган, арзыбаган, болор-болбос.

ЁРШ *м.* 1. ёрш (*балыктын бир түрү*); 2. (*щётка*) лампанын шишесин тазалагыч щётка.

ЕРШИ'СТЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. (*о волосах*) үрпөйгөн, тикийип турган; 2. *перен.* (*задорный*) үтүрөңдөмө, тикиреңдеме.

ЕРШО'М *нареч. разг.* (*о волосах*) тикийип турган.

ЕСАУ'Л *м. ист.* жасоол (*падышалык Россияда — казак орустун офицердик чини*).

Е'СЛИ *союз* эгер, эгерде, -са, -дан кийин; **если бы он знал, он этого не сделал бы** эгерде ал билген болсо, мындай кылбайт эле; **если я прошу, то, значит, это необходимо** мен сурап жаткандан кийин, бул зарыл нерсе; **если он пойдёт в город, я тоже пойду** эгерде ал шаарга барса, мен да барамын; **если ехать, так ехать** жүрө турган болсо, жүрүш керек; ◇ **если бы да кабы** *разг. шутл.* эгерде... болчу болсо (-м, -ц *ж. б.*).

ест *наст. вр. от* **есть** I.

ЕСТЕ'СТВЕННИК *м.* табиятчы (*табият илимдери жагынан специалист*).

ЕСТЕ'СТВЕННО 1. *нареч.* табигый нерсе; **это получилось у него вполне естественно** анын мунусу толук табигый нерсе болуп чыкты; 2. *вводн. сл.* (*конечно*) албетте; **он, естественно, должен был выполнить приказ** ал, албетте, приказды аткарууга тийиш эле; **естественно, он согласился** албетте, ал макул болду.

ЕСТЕ'СТВЕННОСТЬ *ж.* табигыйлык, кадимкилик.

ЕСТЕ'СТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*относящийся к природе*) табигый; **естественные богатства Киргизии** Кыргызстандын табигый байлыктары; **естественные науки** табият илимдери; 2. (*нормальный, закономерный*) закондуу, табигый; **естественный путь развития** өнүгүштүн табигый жолу; 3. (*непринуждённый*) табигый, кадыресе; **естественным образом** табигый түрдө; 4. (*не искусственный*) табигый; **естественная смерть** табигый өлүм, өз ажалынан өлүү; ◇ **естественный отбор** *биол.* табигый тандалуу (*жашоого көбүрөөк ийкемделген организмдер сакталып калуу процесси*).

ЕСТЕСТВО' *ср. уст.* (*сущность*): **это вытекает из самого естества данного вопроса** бул ушул маселенин өзүнөн эле чыгып отурат.

ЕСТЕСТВОВЕ'Д *м.* табиятчы (*табият таануу жагынан специалист*).

ЕСТЕСТВОВЕ'ДЕНИЕ *ср.* табият таануу (*табият илиминен башталгыч билим берүүчү предмет*).

ЕСТЕСТВОЗНА'НИЕ *ср.* табият илими (*табият кубулуштары жөнүндөгү илим; мис. биология, ботаника, зоология ж. б.*).

ЕСТЕСТВОИСПЫТА'ТЕЛЬ *м.* табият илими жагынан окумуштуу адам.

ЕСТЬ I *несов.* 1. *кого-что* (*принимать пищу*) жеш; 2. *что* (*разрушать, разъедать*) жеш (*о ржавчине*); ачыштыруу (*о дыме*); ◇ **есть поедом** *разг.* жемелеп күн көрсөтпөө; **есть глазами** көзүн айырбай жеп жиберүү.

ЕСТЬ II 1. 3 *л. ед. ч. наст. вр. от* **быть**; **вы думаете о нём хуже, чем он есть** ал сиздин ойлогонуңуздай анчалык жаман эмес; 2. (*имеется*) бар, болот; **есть надежда, что он скоро вернётся** ал жакында келет деген үмүт бар; **есть у тебя эта книга?** сенде бул китеп барбы?; **у них есть что показать** аларда көрсөтүүгө жарактуу нерсе бар; **есть чему поучиться** бирдеме үйрөнүүгө болот; ◇ **как есть** такыр, эч; **так и есть** чындыгында; **бежать что есть сил** күчүнүн барынча жүгүрүү.

ЕСТЬ III *межд.* есть, макул, куп болот (*командирдин буйругун кабыл алгандыкка жооп*).

ЕФРЕ'ЙТОР *м.* ефрейтор (*Советтик Армияда солдаттан жогорку наам*).

Е'ХАТЬ *несов.* 1. (*на чём-л., куда-л.*) жүрүү, баруу, келүү (*унаага минип же бир нерсеге түшүп жүрүү, баруу, келүү*); **он ехал верхом на лошади** ал атчан бара жатты; **ехать на санях** чанага түшүп жүрүү; **ехать на машине** машинага түшүп жүрүү; **ехать на пароходе** пароходго түшүп жүрүү; **мы долго ехали степью** биз талаа менен узак жүрдүк; 2. (*двигаться — о средствах передвижения*) жүрүү; **едет автомобиль** автомобиль жүрүп баратат; 3. (*уезжать*) жөнөө, баруу, жолго чыгуу, кетүү; **мы едем в экспедицию** биз экспедицияга баратабыз; **завтра еду в Москву** эртең Москвага жөнөймүн; 4. *перен. разг.* (*скользить, разъезжаться*) токтобой жылгаяктоо, тайгалануу; **ноги так и едут в разные стороны** бут туш-туш жака тайгаланат; ◇ **дальше ехать некуда** *разг. неодобр.* андан ары эмне болсун; андан ары кеп жок.

www.bizdin.kg

ЕХИ'ДНА *ж.* 1. *зоол.* ехидна (*Австралиядагы денеси тикендүү кичине жаныбар*); 2. *зоол.* ехидна (*Австралияда жашоочу өтө уулуу жылан*); 3. *перен. разг.* (*о человеке*) кер какшык, табачыл.

ЕХИ'ДНИЧАТЬ *несов. разг.* кер какшык салуу, табалоо.

ЕХИ'ДНО *нареч.* кер какшык менен, табалап; **он ехи́дно улыбну́лся** ал табалап күлүмсүрөдү.

ЕХИ'ДНЫЙ, -ая, -ое кер какшыкчыл, табачыл; **ехи́дный челове́к** кер какшык киши.

ЕХИ'ДСТВО *ср.* кер какшыктуулук, табачылдык.

ешь *наст. вр. и повел. накл. от* **есть** I.

ЕЩЁ *нареч.* 1. (*в добавление*) дагы, жана, да; **возьми́ ещё э́ту кни́гу** бул китепти да ал; **дай мне ещё** мага дагы бер; **прочита́й ещё раз** дагы бир жолу оку; 2. (*уже*) эле, болчу; **мы ко́нчили те́хникум ещё в про́шлом году́** биз техникумду былтыр эле бүткөнбүз; **он уе́хал ещё неде́лю тому́ наза́д** ал бир жума мурун кеткен болчу; 3. (*до сих пор*) элек, али; **он ещё не ко́нчил шко́лу** ал мектепти али бүгө элек; 4. (*при сравнительной степени*) андан бетер; **он стал ещё сильне́е** ал мурдагысынан бетер күчтүү болуп кетти; 5. (*указывает на наличие достаточного времени, условий*) али; **я ещё успе́ю проче́сть э́ту кни́гу** мен бул китепти окуп чыгууга али убактым бар; ◇ **и как ещё полу́чится!** кандай болуп чыгар экен десең!; **ещё бы!** *разг.* албетте!, сөзсүз!, ананчы!; **вы дово́льны таки́м посту́пком? — Ещё бы!** сиз бул ишке ыраазысызбы? — Ананчы!; **э́то ещё ничего́** *разг.* бул али эч нерсе эмес, жаман эмес; **вот ещё что вздума́л!** *разг.* дагы кайдагыны ойлоп чыгарган!; **всё ещё** -га чейин; **он всё ещё ждёт** ал ушу убакка чейин күтүп отурат; **ещё и ещё** дагы жана дагы; **нет ещё** азырынча жок; **ты ко́нчил рабо́ту? — Нет ещё** жумушту бүттүңбү? — Бүтө элекмин.

Е'Ю *мест. личн. твор. п. от* **она́** ал тарабынан; **рабо́та сде́лана ёю** жумуш ал тарабынан иштелген.

Ж

Ж I *союз см.* **же** I.

Ж II *частица см.* **же** II; **ну так что ж?** андай болсо, эмне экен?, андай болсо, эмне болмок эле?

ЖА'БА I *ж. зоол.* курбака.

ЖА'БА II *ж. мед.*: **грудна́я жа́ба** *жүрөк оорунун бир түрү*.

ЖА'БЕРНЫЙ, -ая, -ое жабры-*га т.*; бакалоордуу; **жа́берные живо́тные** бакалоордуу жаныбарлар.

ЖА'БИЙ, -ья, -ье жаба-*га т.*

ЖА'БРЫ *мн.* бакалоор; ◇ **взять за жа́бры** *разг.* алкымдан алуу.

ЖАВЕ'ЛЬ *м.* жавель (*кездемени боёгондо жана кир жуганда колдонулуучу хлор сымак эритинди*).

ЖА'ВОРОНОК *м.* торгой.

ЖА'ДИНА *м. и ж. разг. неодобр.* 1. (*ненасытный*) ач көз, соргок, тойбос; 2. (*скупой*) сараң.

ЖА'ДНИЧАТЬ *несов. разг.* 1. (*напр. в еде*) ач көздүк кылуу, сугалактануу; 2. (*скупиться*) сараңдык кылуу, кызгануу.

ЖА'ДНО *нареч.* 1. сугалактык менен, ач көздүк менен, бурдап; **он жа́дно ест хлеб** ал нанды бурдап сугунуп жатат; 2. *перен.* ынталуу, шыктуу, абдан кызыгуучу; **жа́дно слу́шать** абдан кызыгып угуу.

ЖА'ДНОСТЬ *ж.* 1. (*алчность*) ач көздүк, сугалактык; 2. (*скупость*) сараңдык, зыкымдык; **жа́дность к де́ньга́м** акчага сараңдык; 3. *перен.* ынталуулук, шыктуулук, абдан кызыгуучулук; **он с жа́дностью набро́сился на кни́ги** ал китепти абдан кызыгуу менен окуй баштады.

ЖА'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*алчный*) ач көз, тойбос, сугалак; 2. (*скупой*) сараң, зыкым; **жа́дный челове́к** сараң киши; 3. *перен.* ынталуу, шыктуу, абдан кызыгуучу; **жа́дный на кни́ги** китепке абдан кызыккан адам; **с жа́дным внима́нием** абдан кызыгуу менен; **смотре́ть жа́дными глаза́ми** көзүн айрыбай суктанып кароо.

ЖА'ЖДА *ж.* 1. суусоо; **утоли́ть жа́жду** суусун кандыруу; **возбужда́ть жа́жду** суусатуу, чаңкатуу; 2. *перен.* эңсөө, самоо, умтулуу; **жа́жда зна́ний** билим алууну эңсөө; **жа́жда свобо́ды** боштондукка умтулуу.

ЖА'ЖДАТЬ *несов.* 1. *уст.* суусоо; 2. *чего, перен.* эңсөө, самоо, умтулуу; **жа́ждать свобо́ды** боштондукка умтулуу; **он жа́ждал учи́ться** ал окууну эңсеген.

ЖАКЕ'Т *м.* жакет (*аялдардын кыска бешманты*).

ЖАКЕ'ТКА *ж. разг. см.* **жаке́т.**

ЖАЛЕ'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*испытывать жалость*) аёо, боор ооруу, кыйбоо; 2. *о ком-чём и с союзом «что»* өкүнүү; **жале́ть о поте́рянном вре́мени** бекер өткөн убакыт жөнүндө өкүнүү; 3. *что, чего* (*беречь*) аёо, жаны ачуу; **не жале́ть жи́зни** жан аябоо; **рабо́тать не жале́я сил** күч аябай иштөө; **жале́ть себя́** өзүн аёо.

ЖА'ЛИТЬ *несов. кого-что* чагуу.

ЖА'ЛКИЙ, -ая, -ое 1. (*несчастный*) аянычтуу, киши аярдык, боор оорурлук; **име́ть жа́лкий вид** кебетеси киши аярдык болуу; **быть жа́лким** аянычтуу абалда болуу; **жа́лкая улы́бка** кайгылуу жылмаюу; 2. (*невзрачный, плохой*) жаман, кебетеси кеткен; **костю́м пришёл в жа́лкое состоя́ние** костюмдун кебетеси кетти; 3. *презр.* (*ничтожный*) жек көрүнүч, жийиркенердик; **игра́ть жа́лкую роль** жек көрүнүч роль ойноо; **жа́лкий челове́к** байкуш киши; **жа́лкий трус** жек көрүнүч коркок.

ЖА'ЛКО 1. *нареч.* аянычтуу болуп, боор оорурлук (ачыгандай) болуп; **жа́лко вы́глядеть** кебетеси аянычтуу болуп көрүнүү; 2. *безл. в знач. сказ. кого-что, чего и с неопр.* аянычтуу, аёо, боор ооруу; **мне тебя́ жа́лко** сага менин боорум ачыйт; 3. *безл. в знач. сказ. с союзом «что»* жаман, өкүнүч, өкүнүчтүү; **жа́лко, что он не пришёл** анын келбегени жаман болду.

ЖА'ЛО *ср.* ийне, найза; **жа́ло пчелы́** аарынын ийнеси; **жа́ло сати́ры** *перен.* сатиранын найзасы.

ЖА'ЛОБА *ж.* 1. (*выражение неудовольствия*) наразылык, зардануу; **пристава́ть с жа́лобами** наразылыгын кайта-кайта эле айта берүү; 2. (*официальное заявление*) арыз, даттануу; **пода́ть жа́лобу** *юр.* арыз берүү; **принести́ жа́лобу** *на кого-л.* *бирөөнүн үстүнөн* арыз алып келүү; **кассацио́нная жа́лоба** *юр.* кассациялык даттануу (арыз); ◇ **кни́га жа́лоб и предложе́ний** даттануу жана сунуш китеби.

ЖА'ЛОБНО *нареч.* аянычтуу, аянычтуулук менен, кызганычтуу.

ЖА'ЛОБНЫЙ, -ая, -ое аянычтуу, кызганычтуу; **жа́лобный стон** аянычтуу онтоо; ◇ **жа́лобная кни́га** даттануу китеби.

ЖА'ЛОБЩИК *м. юр.* арызданууучу, даттануучу.

ЖА'ЛОВАННЫЙ, -ая, -ое *ист.* сыйга берилген (*сыйлык кылып мамлекет же жогорку кызматтагы адам тарабынан берилген*); **жа́лованные зе́мли** сыйга берилген жер; ◇ **жа́лованная гра́мота** жалованная грамота (*кандайдыр бир жеңилдиктер, артыкчылыктар жөнүндөгү мамлекеттик акт*).

ЖА'ЛОВАНЬЕ *ср. уст.* жалуун, маяна; **получи́ть жа́лованье** жалуун алуу.

ЖА'ЛОВАТЬ *несов. уст.* 1. *кого чем, кому что* (*награждать, дарить*) сыйлык кылып берүү, тартуу кылып берүү;

www.bizdin.kg

2. *кого-что, чаще с отриц.* (*ценить, оказывать внимание*) кадырдоо, ардактоо, сыйлоо; **его там не очень жалуют** аны ал жерде анчалык сыйлашпайт; **прошу любить и жаловать** сүйүп жана кадырдап жүрүшүңүздү сураймын; 3. *к кому-чему* (*приходить*) келүү, баруу; **давно вы к нам не жаловали** сиздин биздикине келбегениңизге көп болду.

ЖА'ЛОВАТЬСЯ *несов. на кого-что* 1. (*высказывать жалобы*) арызданүү, даттануу, зардануу; **на что вы жалуетесь?** сиздин эмне арызыңыз бар?; **жаловаться на плохую погоду** аба ырайы начар деп зардануу; **жаловаться на кого-либо** бирөө тууралу жаман айтуу; 2. *на кого-что* (*подавать жалобу*) даттануу, арыз берүү, арыздануу; **жаловаться в суд** сотко арыздануу.

ЖАЛОНО'СНЫЙ, -ая, -ое *зоол.* ийнелүү, найзалуу (*аары ж. б.*).

ЖА'ЛОСТЛИВОСТЬ *ж. разг.* боорукердик, мейримдүүлүк.

ЖА'ЛОСТЛИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* боорукер, мейримдүү.

ЖА'ЛОСТНЫЙ, -ая, -ое *разг.* аянычтуу, муңдуу, боор оорурдук; **жалостная песня** муңдуу ыр.

ЖА'ЛОСТЬ *ж.* 1. (*сострадание*) аёо, аягандык, боор ооруу; **сделать** *что-л.* **из жалости** *к кому-л.* *бирөөнү аягандыктан бир нерсе* иштөө; **вызывать жалость** боорун оорутуу; 2. (*сожаление*) аёо, аягандык, өкүнүү, кейүү; **смотреть с жалостью** аягандык менен кароо; **какая жалость!** *разг.* аттигинай!, кап!, алда кокуй ай!, аттинай!

ЖАЛЬ 1. *безл. в знач. сказ. кому кого-что, чего и с неопр.* (*о чувстве жалости*) аёо, аянычтуу, боор ооруу; **мне жаль этого человека** мен бул кишини аяймын; 2. *безл. в знач. сказ. кого-что, чего и с неопр.* (*о сожалении*) аёо; **мне жаль дать тебе это** муну сага берүүгө кыйбай турам; 3. *безл. в знач. сказ. кому что, с неопр. и с союзом «что»* өкүнүчтүү, өкүнүч, жаман болуу; **жаль, что вы уезжаете** сиздин кеткениңиз жаман болду; **мне жаль слышать это** мен ушуну укканыма өкүнөм; **жаль уезжать** ай, кетким келбей турат!; 4. *вводн. сл. разг.* (*к сожалению*) аттигинай; **зайти-то к ним, жаль, нет времени** аттигинай, алардыкына баруу керек эле, убакыт жок.

ЖАЛЮЗИ' *ср. нескл.* жалюзи (*чий сыяктуу согулган терезе парда*).

ЖАНДА'РМ *м.* жандарм (*жандармерия кызматкери*).

ЖАНДАРМЕ'РИЯ *ж. собир.* жандармерия (*падышалык Россияда жана кээ бир буржуазиялык өлкөлөрдө — революциячыл кыймылга каршы күрөшүү үчүн аскер тартибинде уюштурулган мамлекеттик полициянын отряддары*).

ЖАНДА'РМСКИЙ, -ая, -ое **жандарм**-*га т.*; жандармдык.

ЖАНР *м.* 1. *иск.* жанр (*кандайдыр бир искусствонун өзүнө таандык болгон өзгөчө бир түрү*); **лирический жанр** лирикалык жанр; **драматический жанр** драмалык жанр; 2. *иск.* жанр (*турмушту көрсөтө турган живопись*); 3. *перен.* жанр (*өнөкөт, стиль ж. б.*).

ЖА'НРОВЫЙ, -ая, -ое **жанр**-*га т.*; жанрдык; **жанровая живопись** жанрдык живопись.

ЖАР *м.* 1. (*нагретый воздух*) ысык; **от печи несло жаром** мештен ысык уруп турду; 2. (*угли*) чок; **надо выгрести жар из печи** мештеги чокту чыгарып таштоо керек; 3. (*о повышенной температуре*) эт ысуу; **у ребёнка жар** баланын эти ысып турат; **его бросило в жар** ал ысып-күйүп турду; 4. *перен.* (*рвение, пыл*) кызуулук, ынта; **работать с жаром** кызуулук менен иштөө; ◇ **поддать жару** *разг.* демилгени күчөтүү; **чужими руками жар загребать** *погов.* бирөөнүн колу менен чок шилөө.

ЖАРА' *ж.* ысык, ысыктык.

ЖАРГО'Н *м.* жаргон (*жалпы элдик тилден айрымаланган кандайдыр бир социалдык топтун же таптын тили; ушул топко керектелүүчү спецификалык мааниси бар жасалма, шарттуу сөздөр же туюнтмалар*).

ЖАРГО'ННЫЙ, -ая, -ое **жаргон**-*го т.*; жаргондук; **жаргонное слово** жаргондук сөз.

ЖА'РЕНЫЙ, -ая, -ое 1. куурулган; **жареное мясо** куурулган эт; 2. *в знач. сущ. ср. см.* **жаркое.**

ЖА'РЕНЬЕ *ср.* кууруу.

ЖА'РИТЬ *несов. что* кууруу, кууруп бышыруу; ◇ **солнце жарит** *разг.* күн куйкалап турат.

ЖА'РИТЬСЯ *несов.* 1. куурулуу, куурулуп бышырылуу; **рыба жарится** балык куурулуп жатат; 2. *разг.* (*находиться на жаре*) күйүү, какталуу; **жариться на солнце** күнгө какталуу; 3. *страд. к* **жарить.**

ЖАРИ'ЩА *ж. разг.* кайнаган ысык.

ЖА'РКИЙ, -ая, -ое 1. ысык; **жаркое лето** ысык жай; **жаркий полдень** ысык чаңкай түш; **жаркий климат** ысык климат; **жаркие страны** ысык өлкөлөр; **жаркий пояс** *геогр.* ысык алкак; 2. *перен.* кызуу, кагуу; **жаркий спор** кызуу талаш; **жаркий бой** катуу уруш.

ЖА'РКО I. *нареч.* ысык; **солнце жарко грело** күн ысык тийип турду; 2. *безл. в знач. сказ.* ысык болуу, ысып кетүү; **в июле в Ташкенте очень жарко** июлда Ташкентте абдан ысык болот; **мне стало жарко** мен ысып кеттим; 3. *нареч. перен.* кызуу, катуу; **жарко обсуждать** кызуу талкуулоо.

ЖАРКО'Е *ср.* куурдак, куурулган эт.

ЖАРО'ВНЯ *ж.* жаровня (*ичине чок салып тамак бышырылуучу темир мешиптин бир түрү; мис. шиш кебек бышырылуучу очок*).

ЖАРО'К *м. уменьш. от* **жар.**

ЖАРОПОНИЖА'ЮЩЕЕ *ср. мед.* ысыкты төмөндөтүүчү дары, ысыкты түшүрүүчү дары.

ЖАРОТРУ'БНЫЙ, -ая, -ое: **жаротрубный котёл** *тех.* газ трубалуу казан (*ичиндеги трубалар менен жүргөн ысык газ аркылуу ысытылуучу казан*).

ЖАРОУПО'РНЫЙ, -ая, -ое *тех.* ысыкка туруктуу, ысыкка туруштук берүүчү; **жароупорная сталь** ысыкка туруштук берүүчү болот.

ЖАРОУСТО'ЙЧИВЫЙ, -ая, -ое ысыкка чыдамдуу.

ЖАР-ПТИ'ЦА *ж. фольк.* зымырык куш (*жомокто айтылуучу жаркырак жүндүү куш*).

ЖАСМИ'Н *м. бот.* жасмин (*атыр жыттуу ак гүлү бар бакма өсүмдүктүн бир түрү*).

ЖАСМИ'ННЫЙ, -ая, -ое **жасмин**-*ге т.*; **жасминный куст** жасмин бадалы.

ЖАСМИ'НОВЫЙ, -ая, -ое *см.* **жасминный.**

ЖА'ТВА *ж.* 1. оруу, оруу-жыюу; 2. (*время уборки*) орок маалы, эгинди оруу-жыюу убагы; 3. (*урожай*) эгин, түшүм; **колхозные поля дали богатую жатву** колхоз талаалары мол түшүм берди.

ЖА'ТВЕННЫЙ, -ая, -ое: **жатвенная машина** оруучу (чапкыч) машина.

ЖА'ТКА *ж. с.-х.* жатка (*чапкыч машина*).

ЖАТЬ I *несов.* 1. *что* (*выжимать*) сыгуу; **жать виноград** жүзүм сыгуу; 2. *что* (*пожимать*) кысуу; **жать руку** колду кыса кармоо; 3. *что* (*быть тесным*) кысуу; **сапог жмёт ногу** өтүк бутту кысат; 4. *кого-что, перен.* (*теснить*) кысымчылык көрсөтүү.

ЖАТЬ II *несов. что* оруу, оруу-жыюу; **жать пшеницу** буудай оруу; **жать машинами** машина менен оруу.

ЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. (*прижиматься*) корголоо, ыктоо; **ребёнок жмётся к матери** бала энесине корголойт; 2. *перен. разг.* (*ёжиться*) бүрүшүү, курушуу; **жаться от холода** суукtan бүрүшүү; 3. *перен. разг.* (*скупиться*) зыкымдануу; 4. *перен. разг.* (*стесняться*) тартынуу, уялуу; **чего ты жмёшься, отвечай скорее** сен эмне тартынасың, тез жооп бер.

ЖБАН *м.* капкактуу жыгач челек.

ЖВА'ЧКА *ж.* кепшөө, кепшенди; ◇ **жевать жвачку** *разг.* мыжуу, эзүү.

ЖВА'ЧНЫЕ *мн.* (*ед.* **жвачное** *ср.*) *зоол.* кепшөөчүлөр.

жгу, жжёшь *и т. д. наст. вр. от* **жечь.**

жгусь, жжёшься *и т. д. наст. вр. от* **жечься.**

www.bizdin.kg

ЖГУТ *м.* 1. өрүлгөн нерсе, эшилген нерсе; 2. *мед.* жгут (*кан агууну токтотуу үчүн дененин бир жерине; мис. билекке байлай турган резинка түтүк*).

ЖГУ'ТИК *м. зоол.* жгутик (*жөнөкөй организмдердин чач түрүндөгү кыймылдоо органы*).

ЖГУ'ЧИЙ, -ая, -ее 1. (*палящий*) күйгүзгөн, куйкалаган; **жгу́чее со́лнце** куйкалаган ысык күн; 2. *перен.* какшаган, зырпылдаган, каарыган; **жгу́чий моро́з** каарыган суук; 3. *перен.* ызалаган, күйдүргөн, жанга тийген; **жгу́чая насме́шка** ызалаган күлкү; **жгу́чий взгляд** күйдүрө караган көз караш; **жгу́чие слёзы** жан ачыган ый; ◇ **жгу́чий брюне́т** чачы, көзү капкара киши.

ЖДАТЬ *несов.* 1. *кого-что, чего* күтүү, карап отуруу, карап туруу; **вре́мя не ждёт** убакыт күтүп турбайт, убакыт шашылыш, убакыт тар; **ждать по́езда** поездди күтүү; **он заста́вил вас ждать** ал сизди күттүрүп койду; **зна́ет ли он, что его́ ждёт** өзүнүн эмне болорун ал билет болду бекен; 2. *чего и с союзом «что»* (*предполагать*) күтүү, ой жоруу, ...деп ойлоо; **ждать бу́ри** бороон болот деп күтүү; **все жда́ли, что он ста́нет кру́пным учёным** бардыгы аны чоң окумуштуу болот деп ойлогон; ◇ **того́ и жди** *разг.* мына эми болот деп туруу; **ждём не дождёмся** күтө-күтө зарыктык; **сиде́ть у́ моря и ждать пого́ды** *погов.* белгисиз бир нерсени натыйжасыз, пайдасыз күтө берүү.

жду, ждёшь *и т. д наст. вр. от* **ждать**.

ЖЕ I *союз* 1. *противит.* ал эми, болсо, ал ... болсо; **он остаётся, я же уезжа́ю** ал калат, мен болсо кетемин; 2. *присоед.* болсо; **с тех пор как я его́ зна́ю, зна́ю же я его́ с де́тства, я не перестава́л дружи́ть с ним** мен аны билгенден бери, аны болсо мен бала чагымдан бери билемин, мен аны менен достук байланышымды үзгөн жокмун; ◇ **всё же** ошондой болсо да; **всё же мне не хо́чется идти́** ошондой болсо да, менин баргым келбей турат.

ЖЕ II *частица* 1. *усил.* деги, *сайчы, эмес беле (*м, *ң и т. д.*), ай, да, экен го (*сөздүн маанисин күчөтөт*); **когда́ же вы бу́дете гото́вы?** силер деги качан даяр болосуңар?; **пойдём же!** жүрсөңчү деги!; **уходи́ же!** кетсеңчи деги!; **ну и хитёр же ты!** ай, куу экенсиң да сен!; **мы пое́дем сего́дня же** биз бүгүн эле барабыз; **ведь вы́думал же ты!** сенин ойлоп тапканың ай!; **есть же таки́е счастли́вцы!** ушундай да бактылуулар болот экен го!; 2. (*при указании тожества*) эле; **тот же** ошол эле; **тако́й же** ошондой эле; **на той же страни́це** ошол эле бетте.

ЖЕВА'НИЕ *ср.* чайноо, кепшөө; **таба́к для жева́ния** чайнама тамеки.

ЖЁВАНЫЙ, -ая, -ое *разг.* (*измятый*) бырышкан, уйпаланган.

ЖЕВА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. *анат.* чайнаткыч, кепшеткич; **жева́тельные мы́шцы** чайнаткыч булчуңдар; 2.: **жева́тельный таба́к** чайнама тамеки.

ЖЕВА'ТЬ *несов. что* чайноо, кепшөө; ◇ **жевать губа́ми** эрин менен чайноо (*кепшегендей эриндерин кыймылдатуу*).

ЖЕЗЛ *м.* 1. *ист.* жезл (*бийликтин, атактуу абалдын белгиси болгон кооздолгон таяк*); **фельдма́ршальский жезл** фельдмаршалдык жезл; 2. *ж.-д.* жезл (*поезддин жүрүшүн жөнгө салып туруучу автоматтуу прибордун металл өзөгү*); 3. *геол.* жезл (*жердин бетин так өлчөө үчүн колдонулуучу прибор*).

ЖЕЛА'НИЕ *ср.* каалоо, тилек; **име́ть жела́ние** каалоо; **горе́ть жела́нием** абдан каалоо; **при всём моём жела́нии** менин тилегиме карабастан; **про́тив жела́ния** тилекке каршы; **по жела́нию** каалоо боюнча; **исполне́ние жела́ния** тилектин орундалышы; **его́ жела́ние испо́лнилось** анын тилеги орундалды.

ЖЕЛА'ННЫЙ, -ая, -ое 1. (*ожидаемый*) күткөн, тилеген, көздөгөн, каалаган, жагымдуу; **жела́нная весть** жагымдуу кабар; 2. (*любимый*) асылкеч, аздек, сүйгөн; **жела́нный друг** сүйгөн дос (жар).

ЖЕЛА'ТЕЛЬНО *безл. в знач. сказ. с неопр. и с союзом «чтобы»* зарыл, жакшы болор эле, ырас болор эле; **жела́тельно зако́нчить рабо́ту сего́дня** иш бүгүн бүтсө, жакшы болор эле; **жела́тельно, что́бы вы пришли́** сиз келсеңиз жакшы болот эле.

ЖЕЛА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* каалагандык, самагандык, жакшы болордук, ырас болордук.

ЖЕЛА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое каалаган, самаган, тилеген, көңүлдөгүдөй; **вопро́с разреши́лся в жела́тельном направле́нии** маселе көңүлдөгүдөй чечилди.

ЖЕЛАТИ'Н *м.* желатин (*кулинарияда, фотографияда, кино өндүрүшүндө колдонулуучу жыты жана даамы жок тунук желим*).

ЖЕЛАТИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **желатин**-*ге т.*

ЖЕЛА'ТЬ *несов. кому чего, с неопр. и с союзом «чтобы»* каалоо, тилөө, тилек кылуу; **си́льно жела́ть** *чего-л.* бир нерсени абдан каалоо; **я жела́л бы знать** менин билгим келет; **жела́ю вам успе́ха в рабо́те** мен сиздин ишиңиздин ийгиликтүү болушун каалаймын; **жела́ть добра́** *кому-л.* бирөөгө жакшылык каалоо; ◇ **оставля́ет жела́ть лу́чшего** анчалык жакшы деп айтууга болбойт.

ЖЕЛА'ЮЩИЕ *мн.* каалоочулар, каалагандар.

ЖЕЛВА'К *м.* катуу шишик.

ЖЕЛЕ' *ср. нескл.* желе (1. *жемиштин суусунан жасалган килкилдек таттуу тамак*; 2. *сөөктү, этти узак кайнатуудан пайда болуучу килкилдеген нерсе*).

ЖЕЛЕЗА' *ж. анат.* без; **же́лезы вну́тренней секре́ции** ички секреция бездери; **щитови́дная железа́** калкан без (*кекиртектеги*).

ЖЕЛЕ'ЗИСТЫЙ I, -ая, -ое темирдүү; **желе́зистая руда́** темирдүү руда; **желе́зистый исто́чник** темирдүү булак.

ЖЕЛЕ'ЗИСТЫЙ II, -ая, -ое **железа**-*га т.*

ЖЕЛЕ'ЗКА *ж. разг.* бир кесек темир.

ЖЕЛЁЗКА *ж. уменьш. от* **железа́** кичинекей без.

ЖЕЛЕЗНОДОРО'ЖНИК *м.* темир жолчу, темир жол кызматкери, темир жол жумушчусу.

ЖЕЛЕЗНОДОРО'ЖНЫЙ, -ая, -ое **железная дорога**-*га т.*; **железнодоро́жная ве́тка** темир жол тармагы; **железнодоро́жный тра́нспорт** темир жол транспорту.

ЖЕЛЕ'ЗНЫЙ, -ая, -ое 1. **железо**-*го т.*, **желе́зный лом** темир сыныгы; **желе́зная крова́ть** темир кровать; **желе́зная кры́ша** тунуке чатыр (*үйдүн чатыры*); 2. *перен.* (*твёрдый, непреклонный*) темирдей, мыкты, катуу, чың; **желе́зная во́ля** темирдей кайрат, катуу кайрат; **желе́зная дисципли́на** темирдей катуу дисциплина; катуу тартип; 3. *перен.* (*сильный, крепкий*) темирдей, мыкты, катуу, чың; **желе́зные мы́шцы** темирдей булчуңдар; **желе́зное здоро́вье** мыкты ден соолук; ◇ **желе́зная доро́га** темир жол; **узкоколе́йная желе́зная доро́га** тар колеялуу темир жол; **подзе́мная желе́зная доро́га** жер астындагы темир жол; **желе́зный век** *ист.* темир кылымы; **желе́зное де́рево** *бот.* темир жыгач; **желе́зный купоро́с** *хим.* темир купоросу; **за желе́зной решёткой** түрмөдө.

ЖЕЛЕЗНЯ'К *м. мин.* железняк (*темир рудасы*); **магни́тный железня́к** магниттүү железняк.

ЖЕЛЕ'ЗО *ср.* 1. темир; тунуке (*листовое, кровельное*); 2. *собир.* темир-тунукеден жасалган буюмдар, темир-тезек; 3. *мед.* темир (*дарынын бир түрү*); ◇ **куй желе́зо, пока́ горячо́** *посл.* темирди кызуусунда сок.

ЖЕЛЕЗОБЕТО'Н *м. тех.* темир-бетон.

ЖЕЛЕЗОБЕТО'ННЫЙ, -ая, -ое **железобетон**-*го т.*; темир-бетондук; **железобето́нный мост** темир-бетондук көпүрө.

ЖЕЛЕЗОДЕ'ЛАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *тех.* темир жасоочу; **железоде́лательная промы́шленность** темир жасоочу өнөр жай.

ЖЕЛЕЗОПЛАВИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *тех.* темир эриткүчү; **железоплави́льный заво́д** темир эриткүчү завод.

www.bizdin.kg

ЖЕЛЕЗОПРОКА'ТНЫЙ, -ая, -ое *тех.* темирди прокат кылуучу; **железопрокáтный цех** темирди прокат кылуучу цех.

ЖЕЛЕЗОРЕ'ЗНЫЙ, -ая, -ое темир кесүүчү; **железорéзные нóжницы** темир кесүүчү кайчы.

ЖЕЛЕЗОРУ'ДНЫЙ, -ая, -ое темир рудалык, темир рудалуу; **железорýдный бассéйн** темир рудалуу бассейн; **железорýдное месторождéние** темир рудалуу кен.

ЖЁЛОБ *м.* (*мн.* **желобá**) кобул; **водостóчный жёлоб** суу аккыч (суу акма) кобул.

ЖЕЛОБО'К *м. уменьш. от* **жёлоб** кобулча.

ЖЕЛТЕ'ТЬ *несов.* **1.** (*становиться жёлтым*) саргаруу, саргаюу; **лúстья ужé желтéют** жалбырактар саргара баштады; **2.** (*виднеться — о жёлтом*) саргарып көрүнүү; **вдалú желтéла пшенúца** буудай алыстан саргарып көрүндү.

ЖЕЛТЕ'ТЬСЯ *несов.* саргарып көрүнүү.

ЖЕЛТИЗНА' *ж.* саргыч, саргылт, саргыч түс; **с желтизнóй** сарысы бар.

ЖЕЛТИ'ТЬ *несов. что* саргартуу, сарыга боёо, саргыч тарттыруу.

ЖЕЛТО'К *м.*: **желтóк яйцá** жумуртканын сарысы.

ЖЕЛТОПУ'ЗИК *м. зоол.* сары жылан.

ЖЕЛТОРО'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*о птенцах*) сары оозду (*мис. балапан*), **2.** *перен. разг.* тажрыйбасыз, такшалбаган жаш (*адам*); боз баш; **желторóтый юнéц** боз баш бала.

ЖЕЛТУ'ХА *ж. мед.* сары оору.

ЖЕЛТУ'ШНЫЙ, -ая, -ое **желтуха**-*га т.*; сары оорулуу.

ЖЁЛТЫЙ, -ая, -ое сары; **жёлтая крáска** сары боёк; ◇ **жёлтая лихорáдка** *мед.* сары безгек (*тропиктик оору*).

ЖЕЛУДЁВЫЙ, -ая, -ое **жёлудь**-*ге т.*; **желудёвый кóфе** жёлуддан жасалган кофе.

ЖЕЛУ'ДОК *м.* карын, ич; **расстрóйство желýдка** ич бузулгандык, ич өтүү; **несварéние желýдка** *мед.* күптү болуу; карындын аш сиңире албаганы.

ЖЕЛУ'ДОЧЕК *м. анат.* карынча (*жүрөктүн кандын жүрүшүн жөнгө салуучу бөлүгү*).

ЖЕЛУ'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое **желудок**-*ко т.*; **желýдочный сок** карын согу; **желýдочное заболевáние** ич оору.

ЖЁЛУДЬ *м.* жёлудь (*эмен жыгачтын уругу*).

ЖЁЛЧНОСТЬ *ж.* чыртылдама мүнөздүүлүк, чыртылдамалуулук, кекээрдүүлүк.

ЖЁЛЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** *физиол.* **жёлчь** 1-*ге т.*; **жёлчный пузы́рь** өт; **2.** *перен.* чыртылдама мүнөздүү, кекээрдүү; **жёлчный харáктер** кекээрдүү мүнөз.

ЖЁЛЧЬ *ж.* **1.** *физиол.* өт; **2.** *перен.* кекээр.

ЖЕМА'НИТЬСЯ *несов. разг.* кылыктануу, кылык көрсөтүү, чоюлуу, наздануу.

ЖЕМА'ННИЦА *ж. разг.* кылыктуу аял, чоюлган аял, наздуу аял.

ЖЕМА'ННИЧАТЬ *несов. см.* **жемáниться.**

ЖЕМА'ННЫЙ, -ая, -ое кылыктуу, чоюлган, наздуу; **жемáнные манéры** кылыктуу кыял.

ЖЕМА'НСТВО *ср.* кылык, кылык көрсөтүүчүлүк, наздуулук.

ЖЕ'МЧУГ *м.* бермет; **лóвля жéмчуга** бермет кармоо; **нúтка жéмчуга** бир жип бермет, бир түндүк бермет.

ЖЕМЧУ'ЖИНА *ж.* **1.** берметтин бир бүртүгү; **2.** *перен.* көөр, асыл мүлк; **жемчýжина поэ́зии** поэзиянын көөрү.

ЖЕМЧУ'ЖНИЦА *ж.* **1.** *зоол.* берметчи (*денесинде бермет пайда болуучу моллюск*); **2.** *вет. см.* **жемчýжный (жемчýжная болéзнь).**

ЖЕМЧУ'ЖНЫЙ, -ая, -ое **1.** **жемчуг**-*га т.*; **жемчýжная рáковина** бермет раковинасы; **2.** *перен.* бермет, берметтей болгон; **жемчýжные зýбы** берметтей болгон тиштер; ◇ **жемчýжная болéзнь** *вет.* үй айбандарынын жана канаттууларынын туберкулёз оорусу.

ЖЕНА' *ж.* аял, катын, зайып.

ЖЕНА'ТЫЙ, -ая, -ое аялдуу, катындуу, зайыбы бар.

ЖЕНИ'ТЬ *сов. и несов. кого на ком* үйлөндүрүү, аял алып берүү; ◇ **без меня́ меня́ жени́ли** *разг.* менин сыртыман тон бычыптыр.

ЖЕНИ'ТЬБА *ж.* үйлөнүү, аял алуу, катын алуу.

ЖЕНИ'ТЬСЯ *сов. и несов.* үйлөнүү, аял алуу, катын алуу; ◇ **жéнится — перемéнится** *погов.* катын алса, түзөлөт.

ЖЕНИ'Х *м.* кыз көрүп жүргөн жигит.

ЖЕНИХО'ВСКИЙ, -ая, -ое **жених**-*ке т.*

ЖЕНОНЕНАВИ'СТНИК *м.* аялды жаман көрүүчү киши.

ЖЕНОНЕНАВИ'СТНИЧЕСТВО *ср.* аялды жаман көрүүчүлүк.

ЖЕНОПОДО'БНЫЙ, -ая, -ое аял чалыш, зайлана; **женоподóбный мужчúна** аял чалыш эркек.

ЖЕ'НСКИЙ, -ая, -ое **женщина**-*га т.*; **Междунарóдный жéнский день** Эл аралык аялдар күнү; **жéнский труд** аялдар эмгеги; **жéнские болéзни** аял оорулары; **жéнский род** *грам.* женский род (*кээ бир тилде болуучу грамматикалык категория*).

ЖЕ'НСТВЕННОСТЬ *ж.* аялдык, назиктик, жумшактык.

ЖЕ'НСТВЕННЫЙ, -ая, -ое аялдык касиеттүү, аялдык сапаттуу, назик, жумшак.

ЖЕ'НЩИНА *ж.* аял; **замýжняя жéнщина** күйөөлүү аял; **жéнщина-врач** врач аял.

ЖЕНЬШЕ'НЬ *м. бот.* женьшень (*дары өсүмдүктүн бир түрү*).

ЖЁРДОЧКА *ж.* **1.** *уменьш. от* **жердь** 1 кичинекей чабак жыгач; **2.** (*насест*) куштардын түнөгүнө коюлуучу туура жыгач, туур.

ЖЕРДЬ *ж.* **1.** узун чабак жыгач; **2.** *перен.* (*о человеке*) узун арык киши.

ЖЕРЁБАЯ *прил. и в знач. сущ. ж.* бооз (*бээ, эшек*).

ЖЕРЕБЁНОК *м.* жаш жылкы (*кулун, тай, кунан*).

ЖЕРЕБЕ'Ц *м.* айгыр; **завóдский жеребéц** зоот айгыр.

ЖЕРЕБИ'ТЬСЯ *несов.* тууш (*мис. бээ, эшек*).

ЖЕРЁБОСТЬ *ж.* боодук (*бээнин же эшектин боодугу*).

ЖЕРЕ'БЧИК *м. уменьш. от* **жеребéц** айгыр.

ЖЕРЕБЬЁВКА *ж.* жребий кармоо, кара көтөн кармоо.

ЖЕРЕБЯ'ТИНА *ж.* жаш жылкынын эти.

ЖЕРЕБЯ'ЧИЙ, -ья, -ье **жеребёнок**-*ко т.*

ЖЕ'РЕХ *м.* жерех (*балыктын бир түрү*).

ЖЕРЛО' *ср.* ооз; **жерлó пýшки** замбиректин оозу; **жерлó вулкáна** вулкандын оозу.

ЖЁРНОВ *м.* тегирмен ташы.

ЖЕ'РТВА *ж.* **1.** *ист.* курман; курмандык; **приносúть жéртву** курман чалуу; **2.** *перен.* (*самопожертвование*) курман кылуу; **идтú на жéртвы** курман болгонуна ыраазы болуу; **принестú в жéртву** өз ыктыяры менен бир нерседен кечүү; **3.** *перен.* бүлгүнгө учураган, азап тарткан, курман болгон, биреөнүн колунан өлгөн; **имéются человéческие жéртвы** адамдар курман болду; **он стал жéртвой своéй неосторóжности** ал өзүнүн этиятсыздыгынан азап тартты.

ЖЕ'РТВЕННИК *м. ист.* курмандык чалынуучу жер.

ЖЕ'РТВЕННОСТЬ *ж.* курман болгучтук, бир иште курман болуудан аянбагандык.

ЖЕ'РТВЕННЫЙ, -ая, -ое **жертва** 1-*ге т.*; **жéртвенное живóтное** курмандыкка чалынуучу (чалынган) мал.

ЖЕ'РТВОВАТЕЛЬ *м. уст.* кайыр кылып берүүчү.

ЖЕ'РТВОВАТЬ *несов.* **1.** *что* кайыр кылып берүү; **2.** *кем-чем, перен.* курман кылуу; **жéртвовать собóй** өзүн курман кылуу; **жéртвовать жúзнью** жанын курман кылуу.

ЖЕРТВОПРИНОШЕ'НИЕ *ср.* курман чалуу, курмандык кылуу.

ЖЕСТ *м.* **1.** шилтөө, жаңдоо; **решúтельный жест** чечкиндүү жаңдоо; **2.** *перен.* (*поступок*) жорук (*атайы көрсөтүү максаты менен иштелген кылык, жорук*); **благорóдный жест** сыпайгерчилик менен болгон жорук.

ЖЕСТИКУЛИ'РОВАТЬ *несов.* шилтөө, жаңдоо.

www.bizdin.kg

ЖЕСТИКУЛЯ'ЦИЯ *ж.* шилтөө, жаңдоо.

ЖЁСТКИЙ, -ая, -ое 1. жука, катуу, кайраттуу; **жёсткая посте́ль** жука төшөк; **жёсткий ваго́н** катуу вагон; **жёсткие во́лосы** кайраттуу чач; 2. *перен.* катаал, катуу, сор; **жёсткий хара́ктер** катаал мүнөз; **жёсткие усло́вия** сор шарттар; **жёсткие сро́ки** катуу мөөнөт.

ЖЁСТКО *нареч.* катуу; **мя́гко сте́лет, да жёстко спать** *погов.* төшөгөнү жумшак, жатууга катуу; бал тилин салуу.

ЖЁСТКОСТЬ *ж.* 1. катуулук; 2. *перен.* катаалдык.

ЖЕСТО'КИЙ, -ая, -ое 1. (*безжалостный*) катаал, ырайымсыз, таш боор; **жесто́кий челове́к** катаал киши; 2. (*очень сильный*) абдан катуу, айыгышкан, эң эле жаман; **жесто́кая борьба́** айыгышкан күрөш; **жесто́кие моро́зы** катуу суук; **жесто́кое сопротивле́ние** катуу каршылык көрсөтүү; **жесто́кая необходи́мость** абдан зарылдык.

ЖЕСТОКОСЕ'РДИЕ *ср.* катаалдык, ырайымсыздык, таш боордук.

ЖЕСТОКОСЕ'РДНЫЙ, -ая, -ое катаал, ырайымсыз, таш боор.

ЖЕСТО'КОСТЬ *ж.* катаалдык, ырайымсыздык, таш боордук.

ЖЕСТЬ *ж.* каңылтыр, тунуке; **кро́вельная жесть** үйдүн төбөсүн жабуучу каңылтыр темир.

ЖЕСТЯ'НИК *м. см.* **жестя́нщик.**

ЖЕСТЯ'НКА *ж.* 1. (*кусочек жести*) кичинекей каңылтыр; 2. (*коробка из жести*) каңылтыр челекче.

ЖЕСТЯНО'Й, -а́я, -о́е **жесть**-*ге т.*

ЖЕСТЯ'НЩИК *м.* жестянщик (*каңылтырдан ар нерсе жасоочу уста*).

ЖЕТО'Н *м.* жетон (*кандайдыр бир кружоктун, уюмдун мүчөсү тагынуучу значок*).

ЖЕЧЬ *несов.* 1. *кого-что* өрттөө; 2. *что* жагуу, күйгүзүү; **он всю ночь жёг ла́мпу** ал түнү менен лампа жагып чыкты; 3. *кого-что* куйкалоо, күйгүзүү, ачыштыруу; **со́лнце жжёт** күн куйкалап турат; **крапи́ва жжёт** чалкан ачыштырат.

ЖЕ'ЧЬСЯ *несов.* 1. күйгүзүү, күйдүрүү, ачыштыруу; **крапи́ва жжётся** чалкан ачыштырат; 2. *страд. к* **жечь.**

ЖЖЕ'НИЕ *ср.* сарына, зарына.

ЖЖЁНЫЙ, -ая, -ое 1. (*обожжённый*) бышырылган, бышкан; **жжёный кирпи́ч** бышкан кирпич; 2. (*поджаренный*) куурулган; **жжёный ко́фе** куурулган кофе.

жжёшь, жжёт *и т. д. наст. вр. от* **жечь.**

жжёшься, жжётся *и т. д. наст. вр. от* **жёчься.**

ЖИВИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое күч алдыруучу, эс алдыруучу, дем берүүчү; **живи́тельный во́здух** эс алдыруучу аба.

ЖИ'ВНОСТЬ *ж. собир. разг.* бакма куштар.

ЖИ'ВО *нареч.* 1. (*ясно, отчётливо*) эң ачык, эң анык, эң даана; **он жи́во по́мнил все собы́тия** ал бардык окуяны эсине даана түшүрчү эле; **он мне жи́во напомина́ет мать** ал мага энесинин так өзүн элестетет; 2. (*занимательно*) жандуу түрдө; кызыктуу түрдө; **он жи́во расска́зывал о ви́денном** ал көргөнүн кызыктуу түрдө айтып берди; 3. *разг.* (*скоро*) бат, бат эле, бачым, бачым эле, тез, тез эле; **он жи́во сбе́гал за врачо́м** ал бат эле барып врач алып келди.

ЖИВО'Й, -а́я, -о́е 1. тирүү, жаны бар; **жива́я ры́ба** тирүү балык; **его́ роди́тели жи́вы** анын ата-энеси тирүү; 2. (*подлинный, настоящий*) жандуу, чыныгы, реалдуу; **живо́й приме́р геро́изма** *баатырдыктын чыныгы* үлгүсү; **жива́я действи́тельность** реалдуу чындык; **живы́е фа́кты** чыныгы фактылар; 3. (*оживлённый, подвижный*) жандуу, шамдагай, ойноок, ойноктогон; **живо́й ребёнок** ойноок бала; **живы́е глаза́** ойноктогон көз; 4. (*лёгкий, занимательный*) кызыктуу түрдө; **живо́е изложе́ние** кызыктуу түрдө айтуу *же* жазуу; 5. (*остро переживаемый*) эстен кетпеген, ойдон кетпеген, эстен чыкпаган; **жива́я оби́да** эстен чыкпаган ыза; **живо́е воспомина́ние** эсте турган окуя; ◇ **жива́я бесе́да** кызуу аңгеме; **живо́й вес** тирүүлөй салмагы; **жива́я ра́на** айыга элек жара; **живо́е преда́ние** эл арасында оозеки айтылып келаткан окуя; **жива́я и́згородь** тигилген бак-дарактуу тосмо; **живо́й уголо́к** жаныбарлар бурчу; **жива́я приро́да** жандуу жаратылыш (*өсүмдүк жана жаныбарлар дүйнөсү*); **живы́е цветы́** чыныгы гүлдөр; **живы́е карти́ны** жандуу картиналар (*сөзсүз жана аракетсиз сахна көрүнүшү*); **жива́я вода́** *фольк.* мүрөктүн суусу; **живо́й портре́т** окшош; союп каптагандай; дал эле өзү; **живо́го ме́ста нет** бир тырнактай соо жери жок; **на живу́ю ни́тку** 1) көктөй салып; 2) *перен.* ары-бери кыла салып; **ни одно́й живо́й души́** бир жан жок; **заде́ть за живо́е** кычыгына тийүү; **живо́й язы́к** оозеки тил; **ни жив ни мёртв** селдейип; селейген бойдон.

ЖИВОПИ'СЕЦ *м.* живописец (*боёк менен сүрөт тартуучу художник*).

ЖИВОПИ'СНОСТЬ *ж.* кооздук, көркөмдүк.

ЖИВОПИ'СНЫЙ, -ая, -ое 1. **живопись**-*ге т.*; 2. кооз, көркөм; **живопи́сная ме́стность** кооз жер.

ЖИ'ВОПИСЬ *ж.* 1. живопись (*боёк менен сүрөт тартуу искусствосу*); **уро́ки жи́вописи** живопись сабактары; 2. *собир.* боёк менен тартылган сүрөттөр.

ЖИВОРЫ'БНЫЙ, -ая, -ое: **живоры́бный садо́к** тирүү балык сактоо үчүн жасалган көлмө.

ЖИ'ВОСТЬ *ж.* 1. (*оживлённость, подвижность*) жандуулук, шамдагайлык, ойноктук, ылдамдык; **с жи́востью** ылдамдык менен, тездик менен; 2. (*лёгкость, занимательность*) кызыктуулук; **жи́вость описа́ния** сүрөттөп жазуунун кызыктуулугу.

ЖИВО'Т *м.* 1. ич, курсак; **живо́т боли́т** ич ооруйт; 2. *уст.* (*жизнь*) жан, өмүр; **не жале́ть живота́** жан аябай; **не на живо́т, а на́ смерть** жанын оозуна тиштеп; ◇ **надорва́ть живо́т от сме́ха** *разг.* күлүп жатып боор катуу; **у меня́ живо́т подвело́** *разг.* өзөгүм карайып баратат; оозуман кара суу келип турат.

ЖИВОТВО'РНЫЙ, -ая, -ое кайрат берүүчү, жандандыруучу, чыйралтуучу, күчтөндүрүүчү.

ЖИВОТНОВО'Д *м.* малчы, мал чарбачы, мал өстүрүүчү.

ЖИВОТНОВО'ДСТВО *ср.* мал чарбачылык; **обще́ственное животново́дство** коомдук мал чарбачылык.

ЖИВОТНОВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **животноводство**-*го т.*; **животново́дческий совхо́з** мал чарба совхозу.

ЖИВО'ТНОЕ *ср.* айбан, жаныбар; **дома́шние живо́тные** үй айбандары; **хи́щные живо́тные** жырткыч айбандар; **вью́чное живо́тное** жүк жүктөлүүчү мал (*унаа*); **копы́тное живо́тное** туяктуу айбан; **позвоно́чное живо́тное** омурткалуу айбан; **млекопита́ющее живо́тное** сүт эмүүчү айбан.

ЖИВО'ТНЫЙ, -ая, -ое **животное**-*ге т.*; **живо́тный мир** айбандар дүйнөсү; **живо́тные жиры́** малдын майы; ◇ **живо́тный страх** эмне кылар айласын таппай коркуу; **живо́тный э́пос** *лит.* айбандар жөнүндөгү эпос.

ЖИВОТРЕПЕ'ЩУЩИЙ, -ая, -ее эң керектүү (*коомдун азыркы учурдагы турмушу үчүн эң зарыл*); **животрепе́щущий вопро́с** эң керектүү маселе.

живу́, живёшь *и т. д. наст. вр. от* **жить.**

ЖИВУ'ЧЕСТЬ *ж.* ит жандуулук, чыдамкайлык, сакталгычтык.

ЖИВУ'ЧИЙ, -ая, -ее ит жандуу, чыдамкай, жаны бек; **живу́чее расте́ние** туруштук бергич өсүмдүк.

ЖИ'ВЧИК *м.* 1. *разг.* (*о подвижном человеке*) жылпылдаган, тың киши; 2. *биол.* эркектик жыныс уругу.

ЖИВЬЁМ *нареч.* тирүүлөй, тирүү бойдон; **во́лка я взял живьём** мен карышкырды тирүүлөй кармап алдым.

ЖИ'ДКИЙ, -ая, -ое 1. *в разн. знач.* суюк; **жи́дкие тела́** *физ.* суюк телолор (*мис. суу*); **жи́дкий чай** суюк чай; **жи́дкая грязь** суюк ылай; **жи́дкий суп** суюк сорпо; **жи́дкое то́пливо** суюк отун (*мис. нефть, бензин ж. б.*); **жи́дкий во́здух** *физ.* суюк аба (*мис. төмөнкү температурада суюктукка айландырылган аба; техникада колдонулат*); 2.

www.bizdin.kg

(*редкий*) сейрек, суюк; **жидкая растительность** сейрек өсүмдүк; **жидкие волосы** суюк чач; 3. *перен.* бош, начар; **жидкие мускулы** бош булчуңдар.

ЖИ'ДКОСТЬ *ж.* суюктук; **меры жидкостей** суюктуктар өлчөөсү.

ЖИ'ЖА *ж.* чыла, чалчык.

ЖИ'ЖЕ *сравн. ст. от прил.* **жидкий** *и нареч.* **жидко** суюк, -дан суюк, -га караганда суюк.

ЖИЗНЕДЕ'ЯТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. тиричилик аракети (*организмдердин жашоо үчүн кыла турган аракеттеринин жыйындысы*), 2. чыйрактык, бышыктык, кайраттуулук.

ЖИЗНЕДЕ'ЯТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое чыйрак, бышык, кайраттуу (*киши жөнүндө*).

ЖИЗНЕЛЮБИ'ВЫЙ, -ая, -ое турмушта жашоону жакшы көргөн, турмушту сүйгөн.

ЖИ'ЗНЕННОСТЬ *ж.* өтө зарылдык, өтө керектүүлүк, турмушка ылайыктуулук.

ЖИ'ЗНЕННЫЙ, -ая, -ое 1. **жизнь**-*ге т.*; **жизненные потребности** тиричилик керектиги; **жизненный опыт** турмуш тажрыйбасы; 2. (*крайне важный, актуальный*) өтө маанилүү, абдан керектүү; **жизненное предложение** өтө маанилүү сунуш.

ЖИЗНЕОПИСА'НИЕ *ср.* өмүр баян.

ЖИЗНЕОЩУЩЕ'НИЕ *ср.* айланадагы болмушту билүү (сезүү).

ЖИЗНЕПОНИМА'НИЕ *ср.* турмушка, айланадагы болмушка карата болгон түшүнүк.

ЖИЗНЕРА'ДОСТНО *нареч.* шайырдык менен, жадырап-жайнап

ЖИЗНЕРА'ДОСТНОСТЬ *ж.* шайырдык, жадырап-жайнагандык, шаттуулук, көңүлдүүлүк.

ЖИЗНЕРА'ДОСТНЫЙ, -ая, -ое шайыр, көңүлү шат, жадырап-жайнаган.

ЖИЗНЕСПОСО'БНОСТЬ *ж.* жашоого ийкемдүүлүк, жашоого жөндөмдүүлүк, жашагычтык.

ЖИЗНЕСПОСО'БНЫЙ, -ая, -ое жашоого ийкемдүү, жашоого жөндөмдүү, жашагыч; **жизнеспособный организм** жашоого жөндөмдүү организм.

ЖИЗНЕСТО'ЙКИЙ, -ая, -ое тиричиликке туруктуу, жашоого туруктуу.

ЖИЗНЕСТО'ЙКОСТЬ *ж.* тиричиликке туруктуулук, жашоого туруктуулук.

ЖИЗНЕУТВЕРЖДА'ЮЩИЙ, -ая, -ее турмушка оптимистик мамиле кылуучу.

ЖИЗНЕУТВЕРЖДЕ'НИЕ *ср.* турмушка оптимисттик менен көз карагандык.

ЖИЗНЬ *ж. в разн. знач.* өмүр, тиричилик, турмуш, жан, жашоо; **жизнь человека** кишинин өмүрү; **вопрос идёт о его жизни** маселе анын башы жөнүндө болуп жатат; **борьба за жизнь** жашоо үчүн күрөш; **отдать свою жизнь за родину** родина үчүн өзүнүн жанын аябоо; **спасти** *чью-л.* **жизнь** *бирөөнү* өлүмдөн алып калуу; **лишить себя жизни** жанынан кечүү, өз жанын кыюу; **возродить к жизни** тирилтүү; **личная жизнь** керт баштын турмушу; **средства к жизни** жашоо каражаттары; **законы жизни** турмуш закондору; **общественная жизнь** коомдук турмуш; **культурная жизнь** маданий турмуш; **богатая внутренняя жизнь** ички бай турмуш; **хозяйственная жизнь страны** өлкөнүн чарбачылык турмушу; **зажиточная жизнь колхозников** колхозчулардын ookаттуу турмушу; **кипучая жизнь** кызыган сонун турмуш; **образ жизни** турмуш түрү; **вести трудовую жизнь** эмгекчил турмушта жашоо; **случай из жизни** турмушта болгон окуя; **провести в жизнь решение** чечимди турмушка ашыруу; **в течение всей жизни** өмүр бою; **за всю свою жизнь** бүткүл өмүрүндө; **я это запомнил на всю жизнь** бул менин эсимде өмүр бою сакталып калды; **первый раз в моей жизни** өмүрүмдө биринчи жолу; **я в жизни не видал подобного!** мен өмүрүмдө мындайды көргөн эмесмин!; **при жизни** тирүү кезинде; **улицы полны жизни** көчөдө кыймыл көп; **жизнь в доме начинается рано** үйдө тиричилик эрте башталат; **на стройке жизнь бьёт ключом** курулушта турмуш кайнап жатат; ◇ **бороться не на жизнь, а на смерть** жан аябай күрөшүү; **вопрос жизни и смерти** «өлдүм же калдым» деген маселе (*чечүүчү маселе, эң маанилүү маселе*); **между жизнью и смертью** өмүр менен өлүм ортосунда; **по гроб жизни** өмүр өткүчө; **подруга жизни** *разг.* өмүрдүк жолдош (аял); **он жизни не рад** *разг.* ал жанынан түңүлдү; **ни в жизнь!** *разг.* эч качан!, майласа да!

ЖИ'ЛА 1. *ж.* тарамыш, тамыр; 2. *ж. горн.* жила (*тоо теги, минерал зат же кен менен толгон жер кыртышындагы жарык*); 3. *м. и ж. разг.* (*скупой человек*) сараң киши.

ЖИЛЕ'Т *м.* желетке (*эркектин жеңсиз кыска бешманты*).

ЖИЛЕ'ТКА *ж. разг. см.* **жилет.**

ЖИЛЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **жилет**-*ке т.*; **жилетный карман** желетке чөнтөгү.

ЖИЛЕ'Ц *м.* туруучу (*квартирада, патирде туруучу*). ◇ **он не жилец на этом свете** *разг.* ал мал болбойт.

ЖИ'ЛИСТЫЙ, -ая, -ое 1. тарамыштуу; чарымдуу; **жилистое мясо** чарымдуу эт; **жилистая рука** тарамыштуу кол; 2. *разг.* (*крепкий, выносливый*) мыкты, чыдамдуу; **жилистый мужчина** мыкты эркек.

ЖИЛИ'ЦА *женск. р. к* **жилец.**

ЖИЛИ'ЧКА *ж. см.* **жилица.**

ЖИЛИ'ЩЕ *ср.* турак үй, үй-жай.

ЖИЛИ'ЩНЫЙ, -ая, -ое **жилище**-*ге т.*; **жилищное строительство** турак үй курулушу; **жилищный вопрос** турак жай маселеси; **жилищные условия** турак үй шарттары.

ЖИ'ЛКА *ж.* 1. *см.* **жила** 1; 2. *бот., зоол.* тамырча (*жалбырактардагы жана курт-кумурскалардын канатындагы ичке тамыр жолдор*); 3. жилка (*толкун сыяктуу катмарлар*); **белый мрамор с красными жилками** кызыл жилкалуу ак мрамор; 4. *перен.* (*склонность*) ийкемдүүлүк, шыктуулук, жөндөмдүүлүк; **у него есть организаторская жилка** анын уюштургучтук шыктуулугу бар.

ЖИЛО'Й, -а́я, -о́е турак, турууга жарактуу; **жилой дом** турак үй, турууга жарактуу үй.

ЖИЛОТДЕ'Л *м.* (жилищный отдел) турак үйлөр бөлүмү.

ЖИЛПЛО'ЩАДЬ *ж.* (жилая площадь) турак үй аянты

ЖИЛЬЁ *ср.* 1. (*обитаемое место*) элдүү жер; 2. *разг.* үй-жай, турак үй.

ЖИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **жила** 2-*ге т.*; **жильное золото** жиладан өндүрүлгөн алтын.

ЖИМ *м. спорт.* жим (*оордуктарды көтөрүүнүн бир түрү*).

ЖИ'МОЛОСТЬ *ж. бот.* шилби.

ЖИР *м.* май; **животные жиры** малдын майы; **растительные жиры** өсүмдүктөр майы, суу май; **рыбий жир** балык майы; ◇ **нагулять жиру** *разг.* семирүү, казы байлоо; **с жиру беситься** *разг.* семиздикти көтөрө албоо (*семиздик кой көтөрөт, адам баласы көтөрө албайт*).

ЖИРА'Ф *м. зоол.* жираф (*Африкада жашоочу, ача туяк узун моюндуу жаныбар*).

ЖИРЕ'ТЬ *несов.* семирүү, май басуу.

ЖИ'РНО *нареч.* майлуу, майы көп (*тамактын*); ◇ **не слишком ли жирно?** *разг.* өтө эле көп болбос бекен?, ашыктык кылбайбы?

ЖИ'РНОСТЬ *ж.* семиздик, майлуулук, коюулук; **жирность молока** суттун коюулугу.

ЖИ'РНЫЙ, -ая, -ое 1. (*толстый, тучный*) семиз; **жирная овца** семиз кой; 2. майлуу, коюу; **жирный бульон** майлуу сорпо; **жирное молоко** коюу сүт; **жирное пятно** майлуу так; **жирные руки** май болгон кол; **жирный кусок** 1) майлуу кесим; 2) *перен.* үкүнүн уясы; 3. (*о почве*) семиз; **жирная земля** семиз жер; ◇ **жирный шрифт** *полигр.* кара шрифт.

ЖИ'РО *ср. нескл. фин.* 1. жиро (*чекти, вексельди бирөөгө өткөрүп берүү жөнүндө алардын сыртына жазылган жазуу*); 2. *см.* **жироприказ.**

www.bizdin.kg

ЖИРОВА'ТЬ *несов.* **1.** *что, тех.* май аралаштыруу, майлоо; **2.** *с.-х.* күчүнүн баары боюна чыгуу (*өсүмдүк жөнүндө*).

ЖИРОВИ'К I *м. мед.* май шишик (*тери астындагы май шишик*).

ЖИРОВИ'К II *м. мин.* жировик (*кармаганда майланышып турган жумшак минерал*).

ЖИРОВО'Й, -ая, -ое **жир**-*ге т.*; майлуу, майы бар; **жировая опухоль** май шишик; **жировая промышленность** май чыгаруучу өнөр жай.

ЖИРО'К *м. уменьш.-ласк. от* **жир** май.

ЖИРОМОЛО'ЧНЫЙ, -ая, -ое сүт да берип, этке да жароочу (*мал*).

ЖИРООТЛОЖЕ'НИЕ *ср.* семирүү (*мис. малдын семириши; организмде май жыйноо процесси*).

ЖИРОПО'Т *м. тех.* май тер (*техникада колдонулуучу, койдун тер бездери менен май бездеринен чыгарылуучу зат*).

ЖИРОПРИКА'З *м. фин.* жироприказ (*банкта, сактык кассасында акчасы бар кишинин, өз карызын ошол мекеме аркылуу төлөө үчүн жазуу түрүндө берген буйругу*).

ЖИРОСКО'П *м. физ.* жироскоп (*эң бат айлануучу жана ар түрдүү абалда туруктуу турган чимирик прибор*).

ЖИТЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое күндөлүк, күндөлүк турмушта болуучу, тиричиликтеги; **житейские дела и заботы** тиричилик иштери жана түйшүгү; ◇ **дело житейское!** *разг.* боло жүргөн иш да!, таң калардык эч нерсеси жок!

ЖИ'ТЕЛЬ *м.* туруучу, жашоочу (*киши*); **жители города** шаарда туруучулар.

ЖИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **житель.**

ЖИ'ТЕЛЬСТВО *ср.* турган жер; **место жительства** турган жер; ◇ **вид на жительство** *уст.* бир жерде турууга укук бере турган документ.

ЖИ'ТЕЛЬСТВОВАТЬ *несов. уст.* бир жерде жашоо, бир жерде туруу (*киши*).

ЖИ'ТНИЦА *ж. уст.* кампа.

ЖИ'ТНЫЙ, -ая, -ое **жито**-*го т.*; **житный хлеб** аштыктан жасалган нан.

ЖИ'ТО *ср.* аштык, дан.

ЖИТЬ *несов.* **1.** жашоо, өмүр сүрүү; **жить зажиточно** оокаттуу жашоо; **жить безбедно** жокчулукту билбей жашоо; **жить беззаботно** камырабай жашоо; **жить на чужой счёт** бирөөнүн эсебинен жашоо; **2.** (*обитать*) туруу, жашап туруу, тиричилик кылуу; **он живёт во Фрунзе** ал Фрунзе шаарында турат; **я жил там три года** мен анда үч жыл тургганмын; **3.** *чем, на что* жашоо, күн көрүү, күн өткөрүү; **жить своим трудом** өз эмгеги менен жашоо; **4.** *кем-чем, перен.* жашоо, бир нерсеге берилүү; **жить надеждами** ушундай болот деген үмүт менен жашоо; ◇ **жил(и)-был(и)** бар экен, жок экен, болгон экен (*жөө жомоктордо*); **жить-поживать** жашап күн көрүү (*жөө жомоктордо*); **здорово живёшь** *разг.* эч кандай себепсиз.

ЖИТЬЁ *ср. разг.* **1.** (*существование*) жашоо, турмуш; **2.** (*проживание*) туруу; ◇ **житья нет** *разг.* күн жок; жашоо мүмкүн эмес; **житьё-бытьё** *разг.* турмуш-тиричилик, турмуш, ал-абал.

ЖИ'ТЬСЯ *несов. безл. кому* туруу, күн көрүү, тиричилик кылуу; **ему хорошо живётся** ал жакшы турат; **ему не живётся на одном месте** ал бир жерде тура албайт.

жму, жмёшь *и т. д. наст. вр. от* **жать** I.

ЖМУ'РИТЬ *несов.*: **жмурить глаза** көздү жүлжүйтүү, көздү сүзүү.

ЖМУ'РИТЬСЯ *несов.* жүлжүйтүү, сүзүү (*көздү*).

ЖМУ'РКИ *только мн.* көз таңмай (*оюн*).

жмусь, жмёшься *и т. д. наст. вр. от* **жаться.**

ЖМЫХИ' *мн.* күнжара.

ЖМЫХОДРОБИ'ЛКА *ж. с.-х.* күнжара майдалоочу машина.

ЖНЕ'ЙКА *ж.* оргуч машина, чапкыч машина.

ЖНЕЦ *м.* орокчу.

ЖНЕЯ' *женск. р. обл. к* **жнец.**

ЖНИ'ВО *ср. см.* **жнивьё.**

ЖНИВЬЁ *ср.* **1.** (*поле*) аңыз; **2.** (*солома*) пая, мая; **3.** (*время жатвы*) эгинди оруу-жыюу убагы.

ЖНИ'ЦА *женск. р. к* **жнец.**

жну, жнёшь *и т. д. наст. вр. от* **жать** II.

ЖОКЕ'Й *м. спорт.* жокей (*ат чабышта чапкан атка минүүчү маш киши*).

ЖОМ *м.* **1.** *тех.* (*пресс*) жом (*кыскыч, кыскыч пресс*); **маслобойный жом** кысып май чыгаруучу жом; **2.** (*остатки чего-л.*) жом (*чөбөгө, топ*); **свекловичный жом** кызылча жому.

ЖОНГЛЁР *м.* жонглёр (*бир нече нерсени бир жолу ыргытып жиберип, кайра тосуп алуучу шамдагай цирк артисти*).

ЖОНГЛЁРСКИЙ, -ая, -ое **жонглёр**-*го т.*

ЖОНГЛЁРСТВО *ср.* жонглёрдук өнөр.

ЖОНГЛИ'РОВАТЬ *несов. чем* жонглёрдук кылуу; **жонглировать словами** *перен.* сөз менен жонглёрдук кылуу (*фактыларды, сөздөрдү өз пайдасына ылайыктап айлакердик менен кыйыштырып айтуу*).

ЖРАТЬ *несов. что, разг.* тамакты лапылдатып көп ичүү, апылдатып сугунуу.

ЖРЕ'БИЙ *м.* **1.** жребий, кара көтөн; **бросить жребий** *или* **тянуть жребий** жребий кармоо, кара көтөн кармоо; **жребий пал на меня** жребий мага чыкты; **2.** *перен. уст.* (*участь*) тагдыр, таалай; ◇ **жребий брошен** болор иш болду, болору болду; айнымай жок.

ЖРЕЦ *м.* **1.** *рел.* жрец (*кечил; бутпарас дининдеги курбан чалуучу киши*); **2.** *перен.* жрец (*бир нерсеге жан-дили менен киришкен киши*); **жрец науки** илим жреци.

ЖРЕ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **жрец** 1-*ге т.*

ЖРИ'ЦА *женск. р. к* **жрец** 1.

ЖУ'ЖЕЛИЦА *ж. зоол.* сасык коңуз.

ЖУЖЖА'НИЕ *ср.* зуулдоо, ызылдоо, дырылдоо, дыңылдоо.

ЖУЖЖА'ТЬ *несов.* зуулдоо, ызылдоо, дырылдоо, дыңылдоо; **жужжат комары** чиркейлер ызылдайт.

ЖУК *м.* коңуз; **майский жук** тампыс; **навозный жук** кык коңузу; **жук-олень** мүйүздүү коңуз.

ЖУ'ЛИК *м. разг.* **1.** (*мелкий вор*) жүлүк, ууру; **2.** (*плут, обманщик*) митаам, алдамчы.

ЖУЛИКОВА'ТЫЙ, -ая, -ое *разг.* жүлүк чалыш, митаам чалыш.

ЖУЛЬЁ *ср. собир. разг.* жүлүктөр, митаамдар.

ЖУ'ЛЬНИЧАТЬ *несов. разг.* митаамдык кылуу, будамайлоо, алдоо.

ЖУ'ЛЬНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **жулик**-*ке т.* митаам; **жульнические проделки** митаамдын кылык-жоруктары.

ЖУ'ЛЬНИЧЕСТВО *ср.* **1.** (*мелкое воровство*) жүлүктүк, уурулук; **2.** (*плутовство*) митаамдык, алдамчылык.

ЖУ'ПЕЛ *м.* коркуткуч, мокочо.

ЖУРАВЛИ'НЫЙ, -ая, -ое **журавль** 1-*ге т.*; **журавлиный клюв** турна тумшугу.

ЖУРА'ВЛЬ *м.* **1.** турна; **2.** (*у колодца*) кудуктан суу тартуучу шырык, шыргый, узун бакан; ◇ **журавль в небе** кысыр уйдун уузу.

ЖУРИ'ТЬ *несов. кого, разг.* жекирүү, зекүү, такуу, жемелөө.

ЖУРНА'Л *м.* **1.** журнал (*мезгил-мезгили менен чыгып туруучу китеп*); **литературный журнал** адабий журнал; **еженедельный журнал** жума сайын чыгуучу журнал; **2.** журнал (*жазуулар үчүн книга*); **классный журнал** класс журналы; **журнал заседаний** заседаниелер журналы; **путевой журнал** жол журналы; **3.** *бухг.* журнал (*күндөлүк акча операцияларынын жазуусу*).

ЖУРНАЛИ'СТ *м.* журналист (*журналистика менен иришүүчү адам*).

www.bizdin.kg

ЖУРНАЛИ'СТИКА *ж.* журналистика (1. *журналдарда жана газеталарда адабияттык-публицистикалык иш;* 2. *собир. мезгил-мезгили менен чыгып туруучу басма сөз*).

ЖУРНАЛИ'СТКА *женск. р. к* **журналист**; журналистка.

ЖУРНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **журнал**-*га т.*; **журнальная статья** журнал макаласы.

ЖУРЧА'НИЕ *ср.* шылдыроо, шырылдоо, шыркыроо; **журчание воды** суунун шылдыраганы.

ЖУРЧА'ТЬ *несов.* шылдыроо, шырылдоо, шыркыроо; **родник журчит** булак шылдырайт.

ЖУ'ТКИЙ, -ая, -ое 1. үрөй учуруучу, коркунуч туудуруучу; 2. *разг.* катуу; **жуткий холод** катуу суук.

ЖУ'ТКО 1. *безл. в знач. сказ.*: **мне стало жутко** менин үрөйүм учуп кетти; 2. *нареч. разг.* абдан, эң эле; **жутко много народу** кишилер эң эле көп.

ЖУТЬ *ж.* үрөй учуу, коркуу басуу; кут учуу; **меня жуть берёт** *разг.* мени коркуу басат.

ЖУЧО'К *м. уменьш. от* **жук** кичинекей коңуз.

жую, жуёшь *и т. д. наст. вр. от* **жевать**.

ЖЮРИ' *ср. нескл.* жюри (*көргөзмөлөргө, конкурстарга ж. б. сыйлык белгилөөчү адамдар тобу*).

З

ЗА *предлог* 1. *с твор. п.* (*позади, по ту сторону*) артында, ары жагында, сыртында; **за рекой** өзөндүн ары жагында; **жить за городом** шаардын сыртында туруу; **за воротами** дарбазанын сыртында; **оказаться за бортом** *перен.* четте калуу, кеп-кеңештен чыгып калуу; 2. *с вин. п.* (*через, по ту сторону*) сыртына, четке, тышкары; **уехать за город** шаардын сыртына кетүү; **за ограду** тосмонун сыртына; **выкинуть за борт** *перен.* четке чыгаруу, сандан чыгаруу, кеп-кеңештен чыгаруу; **выбросить за окно** терезенин сыртына ыргытып таштоо; **за пределы города** шаардын сыртына; 3. *с твор. п.* (*возле, около, у*) жанында, -да; **сидеть за столом** столдун жанында отуруу; **стоять за станком** станокто (иштеп) туруу, станоктун жанында туруу; 4. *с вин. п.* (*около, вокруг*) -га; **сесть за рояль** (*ойноо үчүн*) роялга отуруу; **сесть за стол** столго отуруу; 5. *с твор. п.* (*во время чего-л.*) убагында, кезде; **за работой** иш убагында; **за уроками** сабак убагында; **за обедом** обед ичип жаткан кезде; **за шахматами** шахмат ойногон кезде; **за разговорами** сүйлөшүп жаткан убакта; 6. *с вин. п.* (*при глаголе «приняться», «взяться»*) -га; **взяться за работу** ишке киришүү; **приняться за учение** окууга киришүү; 7. *с вин. п.* (*в течение какого-л. срока, в продолжение*) ичинде, -дагы, -лык, -дын, -да; **эту работу можно сделать за час** бул ишти бир сааттын ичинде бүтүрүүгө болот; **за этот год мы уже перевыполнили производственный план** быйылкы жылдын өндүрүштүк планын биз ашыгы менен орундап койдук; **заработок за один месяц** бир айлык кызмат акы; **за период** учурда, мезгилде; **за один раз** бир жолкуда; 8. *с вин. п.* (*позднее; больше, сверх*) ооду, ашты; **уже за полночь** түн жарымы ооду; **ей далеко за сорок** анын жашы кыркттан капкачан ашкан; 9. *с твор. п.* (*позади, вслед, чередуясь*) соңунан, артынан, сайын; **один за другим** биринин артынан бири; **идите за мной** менин соңуман жүрүңүз; **день за днём** күн өткөн сайын; **читать книгу за книгой** китеп артынан китеп окуу; **шаг за шагом** кадам койгон сайын; **бежать за кем-либо** бирөөнүн соңунан чуркоо; **следовать за кем-чем-либо** бирөөнүн же бир нерсенин соңунан жүрүп отуруу; **охотиться за кем-чем-либо** бирөөнүн же бир нерсенин соңунан түшүү; 10. *с вин. п.* (*ради, в пользу чего-л.*) үчүн; **борьба за мир во всём мире** бүткүл дүйнөдөгү тынчтык үчүн күрөш; **сражаться за родину** родина үчүн салгылашуу; **голосовать за предложение** сунуш үчүн (сунушка кошула) добуш берүү; **кто за это предложение?** бул сунушту ким жактайт?; **пить за здоровье** саламаттык үчүн ичүү; 11. *с твор. п.* (*с какой-л. целью*) -га; **зайдите за мной** мага келе кетиңиз; **пойти за водой** сууга баруу; **послать за врачом** врачты чакырууга жиберүү; **стоять в очереди за билетами в театр** театрга билет алуу үчүн кезекте туруу; 12. *с вин. и твор. п.* (*по причине, вследствие*) -дан, үчүн, -дыктан, себептүү; **уважать за храбрость** эрдиги үчүн кадырлоо; **ценить за ум** акылы үчүн баалоо; **за истечением срока** мөөнөтү өткөндүктөн; **за недостатком времени** убакты жетишпегендиктен; **за ненадобностью** керек болбогондуктан; **за отсутствием улик** далили жоктуктан; 13. *с вин. п.* (*вместо кого-л., в качестве кого-л.*) ордуна; **работать за двоих** эки кишинин ордуна иштөө; **он работает за мастера** ал мастердин ордуна иштеп жатат; 14. *с твор. п.* (*в знач. предлога «с»*) -ган, -дуу; **письмо за подписью директора** директордун колу коюлган кат; **дело за номером таким-то** паландай номердүү иш; 15. *с вин. п.* (*на расстоянии*) алыс, ыраак; **находиться за десять километров от города** шаардан он километр алыс туруу; **за километр отсюда** мындан бир километр ыраак; 16. *с вин. п.* (*раньше на какое-л. время*) калганда, мурда; **за час до отхода поезда** поезд кетүүгө бир саат калганда; **за два дня до Октябрьских праздников** Октябрь майрамынан эки күн мурда; 17. *с вин. и твор. п.* (*указывает на лицо или предмет, на которые направлено действие*) -га, -ды, үчүн; **ухаживать за больным** оорулуу адамды багуу; **смотреть за детьми** балдарды кароо, балдарга көз салуу; **беспокоиться за детей** балдар үчүн кам саноо; **следить за мыслью** ойду байкап туруу; 18. *с вин. п.* (*указывает на лицо или предмет, к которому прикасаются при направлении на него действия*) -га, -дан, -ды; **вести за руку** колунан жетелөө; **держаться за перила моста** көпүрөнүн кырындагы (жээгиндеги) тосмону кармоо; **дёрнуть дверь за ручку** эшикти туткадан тартып коюу; 19. *с вин. п.* (*в обмен на что-л., по какой-л. цене*) -га; **за деньги** акчага; **за плату** акыга; **купить книгу за пять рублей** китепти беш сомго сатып алуу; 20. *с твор. п.* (*при обозначении лица, предмета, от которого зависит наступление какого-л. действия*) -да, -дан, -га, кийин; **дело за немногим** (иштин бүтүшү үчүн) аз эле нерсе керек; **очередь за вами** кезек сизде, кезек сиздики; **задержка за утверждением проекта** кечигүү проекттин бекитилбегенинен болуп жатат; 21. *с твор. п. разг.* (*при обозначении лица, которое должно уплатить, сделать что-л.*) -да, -га; **за вами сто рублей** сиздин мойнуңузда жүз сом бар; **за тобой ещё две книги** сенин мойнуңда дагы эки китеп бар; **запишите за мной** менин мойнума жазып коюңуз; 22. *с твор. п. разг.* (*при обозначении лица, обладающего каким-л. свойством*) -да, -дын; **за ним есть эта дурная привычка** анын ушундай жаман адаты бар; 23. *с вин. п.* (*при обозначении лица, предмета, по отношению к которому возникает какое-л. чувство*) үчүн; **мне стыдно за него** ал үчүн мен уялам; **я рад за вас** сиз үчүн мен кубандым; **мне больно за него** ал үчүн мен капа боломун, ал үчүн менин жаным кейийт; ◇ **выйти замуж за кого-либо** бирөөгө (күйөөгө) чыгуу; **быть за кем-либо** *или* **быть замужем за кем-либо** бирөөнүн аялы болуу; **ни за что** эч качан, эч бир; **за счёт кого-либо** бирөөнүн эсебинен; **за счёт чего-либо** бир нерсенин эсебинен; **за исключением** -дан бөлөгү, башкасы; **за и против** жактоо жана каршы туруу, жактагандар жана каршы болгондор; **что за безобразие!** бул эмне деген оңбогондук (тартипсиздик)!

www.bizdin.kg

ЗА- *приставка* 1. *төмөнкү маанидеги этиштерди уюштурат:* 1) *кыймыл-аракеттин башталышын; мис.* **заболе́ть** ооруу, ооруп калуу, ноокастоо, сыркоолоо; 2) *кыймыл-аракеттин белгилүү мейкиндиктен ары таралышын; мис.* **заéхать** өтүп кетүү; 3) *«ся» бөлүкчөсү менен же ансыз — кыймыл-аракеттин эң четки даражага жеткирилишин; мис.* **закорми́ть** тамакка ашыра тойгузуу; 4) *этиштин бүткөн түрүн ага түура келүүчү этиштин бүтпөгөн түрүнүн маанисине ылайык; мис.* **загримирова́ть** гримдөө; 2. *«бир нерсенин ары жагындагы» деген маанидеги зат жана сын атоочторду уюштурат; мис.* **Закавка́зье** Закавказье.

ЗААЛЕ'ТЬ *сов.* 1. (*начать алеть*) кызара баштоо, мала кызылдана баштоо; 2. (*показаться — об алом*) кызарып көрүнүү, мала кызыланып көрүнүү; **в листве́ заале́ли гро́здья ряби́ны** четиндин ашы жалбырактардын арасынан кызарып көрүнө баштады.

ЗААПЛОДИ'РОВАТЬ *сов. кому-чему* кол чаба баштоо.

ЗААРКА'НИТЬ *сов. кого, разг.* аркан менен кармоо; **заарка́нить ло́шадь** атты аркан менен кармоо.

ЗААРТА'ЧИТЬСЯ *сов. разг.* кежендей баштоо (*начать артачиться*); кежирленүү, кыйыктануу; **ло́шадь зaaрта́чилась и ни с мéста** ат кежендей баштап, турган ордунан жылбай койду.

ЗААТЛАНТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое Атлантиканын ары жагындагы; **заатланти́ческие стра́ны** Атлантиканын ары жагындагы өлкөлөр.

ЗАА'ХАТЬ *сов. разг.* кокуйлай баштоо, «бали-и» дей баштоо, «э-эй» дей баштоо.

ЗАБА'ВА *ж.* 1. (*развлечение, игра*) оюн-тамаша; **дéтские заба́вы** балдардын оюн-тамашасы; 2. (*несерьёзное занятие*) эрмек, оюн, тамаша; **пуста́я заба́ва** куру эрмек, куру тамаша.

ЗАБАВЛЯ'ТЬ *несов. кого* 1. (*развлекать*) оюн-тамашага кызыктыруу; **забавля́ть детéй и́грами** оюн-тамаша менен балдардын жарпын жазуу, балдарды ойнотуу; 2. (*быть предметом насмешек*) шылдың болуп көрүнүү.

ЗАБАВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *кем-чем* (*развлекаться*) эриккенди жазуу; **забавля́ться и́грами** ойноп, эриккенди жазуу; 2. (*веселиться*) тамаша кылуу.

ЗАБА'ВНИК *м. разг.* куудул, тамашакөй.

ЗАБА'ВНО 1. *нареч.* кызык; **он заба́вно расска́зывает** ал кызык айтат; 2. *безл. в знач. сказ. кому* кызык; **емý заба́вно** ал үчүн кызык.

ЗАБА'ВНЫЙ, -ая, -ое кызык, тамашалуу; **заба́вный слу́чай** кызык окуя.

ЗАБАЛЛОТИ'РОВАТЬ *сов. кого* шайлабай коюу, шайлоодо өткөрбөй салуу (*кандидатурасы көрсөтүлгөн кишини шайлоодо өткөрбөй салуу*).

ЗАБА'ЛТЫВАТЬ *несов. что* аралаштырып туруу.

ЗАБАРАБА'НИТЬ *сов.* 1. (*застучать*) тарсылдата баштоо, ургулай баштоо, тырсылдата баштоо; дабырата баштоо; **дождь забараба́нил по кры́ше** жаан үйдүн төбөсүн дабырата баштады; **он забараба́нил па́льцами по́ столу** ал бармактары менен столду тарсылдата баштады; 2. *разг.* (*на рояле*) каңгырата баштоо.

ЗАБАРРИКАДИ'РОВАТЬ *сов. что* баррикада жасоо, баррикада куруу (*тосмо жасоо, далдалоо, калкалоо*).

ЗАБАРРИКАДИ'РОВАТЬСЯ *сов.* баррикада куруп алуу (*далдалануу, калкалануу*).

ЗАБАСТОВА'ТЬ *сов.* забастовка чыгаруу, иш таштоо.

ЗАБАСТО'ВКА *ж.* забастовка; **полити́ческая забасто́вка** саясий забастовка; **экономи́ческая забасто́вка** экономикалык забастовка; **забасто́вка солида́рности** тилектештик забастовкасы; **всеóбщая забасто́вка** жалпы забастовка; **объяви́ть забасто́вку** забастовка жарыялоо; **присоедини́ться к забасто́вке** забастовкага кошулуу.

ЗАБАСТО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **забастовка**-*га т.*; забастовкалык; **забасто́вочный комитéт** забастовкалык комитет, забастовка комитети.

ЗАБАСТО'ВЩИК *м.* забастовщик, забастовкачы.

ЗАБВЕ'НИЕ *ср.* унуткаруу; **преда́ть** *что-л.* **забвéнию** *бир нерсени* биротоло унуткарып таштоо (*эстен чыксын деп эсептөө*).

ЗАБЕ'Г *м. спорт.* жарыш, жарышуу, чуркоо; **забéг на четы́реста мéтров** төрт жүз метр жерге жарышуу (чуркоо).

ЗАБЕ'ГАТЬ *сов.* 1. аркы-терки жүгүрө баштоо, топурап чуркоо; 2. *перен.* (*о глазах, о взгляде*) жал-жал кароо, аландоо; **глаза́ егó труслúво забéгали** анын көзү аландай түштү.

ЗАБЕГА'ТЬ *несов. см.* **забежа́ть; забега́ть вперёд** 1) аша чабуу, шашуу, ашыгуу; 2) *перен.* озунуп өтө чабуу.

ЗАБЕ'ГАТЬСЯ *сов. разг.* зоругуу, жүгүрө берип чарчоо.

ЗАБЕЖА'ТЬ *сов.* 1. (*убежать далеко*) алыс кетүү; 2. *разг.* (*зайти мимоходом*) кире кетүү, кире келүү; **забежа́ть к знако́мым** тааныштарга кире кетүү (келүү).

ЗАБЕЛЕ'ТЬ *сов.* 1. (*начать белеть*) агара баштоо; 2. (*показаться — о белом*) агарып көрүнө баштоо.

ЗАБЕЛИ'ТЬ *сов. что* 1. (*покрыть белой краской*) ак боёк менен боео; актоо, агартуу (*известью*); 2. *разг.* (*напр. щи*) катыктоо.

ЗАБЕРЕ'МЕНЕТЬ *сов.* боозуу, бойго бүтүү, боюна бүтүп калуу.

ЗАБЕСПОКО'ИТЬСЯ *сов.* тынчсыздана баштоо, тынчы кете баштоо.

ЗАБЕТОНИ'РОВАТЬ *сов. что* бетондоо, бетон менен уютуу.

ЗАБИВА'ТЬ *несов. см.* **заби́ть** 2—4, 7, 8.

ЗАБИВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **заби́ться** 2, 3; 2. *страд. к* **забива́ть.**

ЗАБИ'ВКА *ж.* кагуу, кагып киргизүү; **заби́вка сва́й** сваяны кагуу, сваяны кагып киргизүү.

ЗАБИНТО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **забинтова́ть;** 2. *прил.* бинттелген, бинт менен таңылган; **забинто́ванная рука́** бинт менен таңылган кол.

ЗАБИНТОВА'ТЬ *сов. кого-что* бинттөө, бинт менен ороп таңуу; **забинтова́ть ра́ну** жараны бинт менен ороп таңуу.

ЗАБИНТО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **забинтова́ть.**

ЗАБИРА'ТЬ *несов. см.* **забра́ть.**

ЗАБИРА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **забра́ться;** 2. *страд. к* **забира́ть.**

ЗАБИ'ТОСТЬ *ж.* басырынгандык, согулуп калгандык, жүдөгөндүк.

ЗАБИ'ТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **заби́ть;** 2. *прил.* (*запуганный, отупелый*) коркуп калган, ындыны өчкөн, азап чегип жүдөгөн.

ЗАБИ'ТЬ *сов.* 1. (*начать бить*) сого баштоо, кага баштоо; **заби́ли бараба́ны** барабан сого баштады; 2. *что* (*вбить*) кагуу; **заби́ть гвоздь** мык кагуу; **заби́ть кол** казык кагуу; 3. *что* бекитүү, бүтөө (*заделать*); чымкый жабуу, жаап салуу (*наглухо закрыть*); **заби́ть щéли** тешиктерди, жаракаларды бекитүү (бүтөө); **заби́ть окно́ до́сками** терезени тактай менен бүтөп салуу; 4. *что* (*заполнить до отказа*) жык толтуруу; **заби́ть сара́й дрова́ми** сарайга отунду жык толтуруу; 5. *кого* (*замучить побоями*) сабап кыйноо, уруп кыйноо; 6. (*начать бить струёй*) оргуй баштоо, атырыла баштоо; **из сква́жины заби́ла нефть** жердеги скважинадан нефть атырыла баштады; 7. *кого, разг.* (*превзойти в чём-л.*) өтүп кетүү, жеңип чыгуу; 8. *что, спорт.* (*загнать*) киирүү; **заби́ть мяч в воро́та** топту дарбазага тээп *же* уруп киирүү; **заби́ть шар в у́гол** шарды бурчка уруп киирүү; 9. *кого* (*убить на бойне*) союу; **заби́ть сто голо́в скота́** жүз баш малды союу; ◇ **заби́ть го́лову** *кому-л.* керексиз нерсе менен *бирөөнүн* башын катыруу; **заби́ть себé в го́лову** ушундай болуу керек деп эле, туруп алуу; **заби́ть трево́гу** тревога чуу көтөрүү.

www.bizdin.kg

ЗАБИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*начать биться*) согула баштоо, його баштоо, кага баштоо; **сердце забилось** жүрөк соло баштады; 2. (*забраться, спрятаться*) жашынуу; **забиться в угол** бурчка жашынуу; 3. *чем, разг.* (*засориться*) ыпыр-сыпыр толуп калуу.

ЗАБИЯ'КА *м. и ж. разг.* көрүнгөнгө катылган, урушчаак, чыр чыгаргыч.

ЗАБЛАГОВРЕ'МЕННО *нареч.* күн мурун; **известить заблаговременно** күн мурун кабардар кылуу.

ЗАБЛАГОРАССУ'ДИТЬСЯ *сов. безл.* оюна келгенди кылуу; **он делает то, что ему заблагорассудится** ал өз оюна эмне келсе, ошону кылат.

ЗАБЛЕСТЕ'ТЬ *сов.* жаркырай баштоо, мөлмүлдөй баштоо, мөлтүрөй баштоо, жылтылдай баштоо; **на глазах заблестели слёзы** көзүнөн жаш мөлмүлдөй баштады; **на небе заблестели звёзды** асманда жылдыздар жаркырай баштады.

ЗАБЛЕ'ЯТЬ *сов.* маароо, маарап жиберүү; **во дворе заблеяли овцы** короодогу койлор маарап жиберди.

ЗАБЛИСТА'ТЬ *сов. поэт. см.* **заблестеть.**

ЗАБЛУДИ'ТЬСЯ *сов.* адашып кетүү; **заблудиться в лесу** токойдо адашып кетүү; ◇ **заблудиться в трёх соснах** үч карагайдын арасында адашуу.

ЗАБЛУЖДА'ТЬСЯ *несов.* адаша берүү, адашуу, чаташуу, жаңылуу.

ЗАБЛУЖДЕ'НИЕ *ср.* адашуу, чаташуу, жаңылышуу; **впасть в заблуждение** чаташуу; **быть в заблуждении** жаңылышуу; **ввести** *кого-л.* **в заблуждение** *бирөөнү* жаңылтып жиберүү, *бирөөнү* тескери жолго салуу.

ЗАБОДА'ТЬ *сов. кого* сүзүү, челүү.

ЗАБО'Й I *м. горн.* забой (*кен же шахтадагы штольня бөлүгү; кендин шителип жаткан орду*).

ЗАБО'Й II *м.* (*скота*) союу.

ЗАБО'ЙЩИК *м.* забойщик (*мис. көмүр казуучу*).

ЗАБОЛА'ЧИВАНИЕ *ср.* сазданнуу, сазга айлануу, сазга айландырыуу.

ЗАБОЛА'ЧИВАТЬСЯ *несов.* баткак каптоо, сазга айлануу, сазга айландырылуу.

ЗАБОЛЕВА'ЕМОСТЬ *ж.* ооруга чалдыккандык, дартка чалдыккандык, ооруп калуу; **снижение заболеваемости** ооруга чалдыгуунун азайышы.

ЗАБОЛЕВА'НИЕ *ср.* оору; ооруу; **с момента заболевания** ооруй баштагандан бери; **тяжёлое заболевание** катуу оору, кыйын оору.

ЗАБОЛЕВА'ТЬ *несов. см.* **заболеть.**

ЗАБОЛЕ'ТЬ *сов.* 1. (*захворать*) ооруу, ооруп калуу, ноокастоо, сыркоолоо, сыркоолоп калуу; **заболеть ангиной** ангина менен ооруп калуу; 2. (*начать причинять боль*) ооруй баштоо; **у меня заболела голова** менин башым ооруй баштады.

ЗА'БОЛОНЬ *ж. бот.* заболонь, чел кабык (*сөңгөктүн кыртышы*).

ЗАБОЛО'ТИТЬСЯ *сов. см.* **заболачиваться.**

ЗАБОЛО'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое баткактанган, сазга айланган.

ЗАБОЛТА'ТЬ I *сов.* 1. *чем, разг.* салаңдата баштоо, салактата баштоо; **заболтать ногами** бутту салактата баштоо; 2. *что, разг.* (*замешать*) аралаштыруу, чайкоо.

ЗАБОЛТА'ТЬ II *сов разг.* 1. келжирей баштоо, көп сүйлөй баштоо; 2. (*на каком-л. языке*) балдырай баштоо.

ЗАБОЛТА'ТЬСЯ *сов. разг.* келжирешүү.

ЗАБО'Р *м.* кашаа, короо, дубал; **сад огорожен забором** жемиш багын айланта кашаа курчалган, бак кашаа менен айлантылган.

ЗАБО'РИСТЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. (*едкий, острый*) ачуу; **забористый табак** ачуу тамеки; 2. *перен.* курч, угуттуу, кызык; **забористый фельетон** курч фельетон; **забористая песня** кызык ыр.

ЗАБОРМОТА'ТЬ *сов.* кобурай баштоо.

ЗАБО'РНЫЙ, -ая, -ое 1. **забор-го** *m.*; 2. *перен. разг.* (*неприличный*) адепсиз, уят (*сөз*).

ЗАБОРОНИ'ТЬ *сов. что* малалоо, малалап салуу, малалсын тартуу.

ЗАБО'ТА *ж.* 1. камкордук, кам, камылга, түйшүк; камкордук кылуу (*заботливое отношение*); **забота о будущем** келечек жөнүндөгү камкордук; **забота о человеке** адам жөнүндө камкордук кылуу; **забота о благосостоянии народа** элдин жыргалчылыгы жөнүндө камкордук кылуу; **проявлять заботу** камын көрүү, кам жеш, түйшүк тартуу; 2. **заботы** *мн.* (*хлопоты*) түйшүк, аракет, сарамжал; **домашние заботы** үй сарамжалы; ◇ **без забот** камсыз эле, камырабай; **ему и заботы мало** *разг.* ал кенеп да койбойт.

ЗАБО'ТИТЬ *несов. кого* тынчын алуу, түйшүккө салуу; **это его мало заботит** бул анын тынчын албайт.

ЗАБО'ТИТЬСЯ *несов. о ком-чём* 1. (*проявлять заботу*) кам көрүү, кам жеш, камылга көрүү, түйшүк тартуу, аракет кылуу; багуу (*присматривать*); **заботиться о здоровье трудящихся** эмгекчилердин саламаттыгы жөнүндө кам көрүү; 2. (*беспокоиться*) тынчы кетүү; **ему ни о чём не придётся заботиться** анын тынчын кетире турган эч нерсе жок.

ЗАБО'ТЛИВО *нареч.* камкордук менен, кам менен, түйшүк менен; **заботливо растить молодые кадры** жаш кадрларды камкордук менен өстүрүү.

ЗАБО'ТЛИВОСТЬ *ж.* камкордук.

ЗАБО'ТЛИВЫЙ, -ая, -ое камкор; сарамжалдуу (*хозяйственный*); **заботливый отец** камкор ата; **заботливый хозяин** сарамжалдуу ээ; ◇ **чья-то заботливая рука** кимдиндир сарамжалдуу колу.

ЗАБРАКОВА'ТЬ *сов. кого-что* бракка чыгаруу, жаратпай салуу.

ЗАБРАКО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **забраковать.**

ЗАБРА'ЛО *ср. ист.* туулганын бетти коргогуч калканы; ◇ **выступить с открытым забралом** сөздү тайманбастан ачык айтуу.

ЗАБРА'СЫВАТЬ I *несов. см.* **забросать.**

ЗАБРА'СЫВАТЬ II *несов. см.* **забросить.**

ЗАБРА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*взять*) ала кетүү; **забрать книгу** китепти өзү менен ала кетүү; 2. *кого* (*захватить*) алуу, ээлеп алуу; **забрать в плен** туткунга алуу; 3. *кого, разг.* (*арестовать*) камакка алуу; 4. *что* (*сузить, ушить*) тарытуу; **забрать шов** тигип тарытуу; ◇ **забрала охота** көңүлү (ошого) ооду; **забрать власть** *над кем-л. бирөөнүн үстүнөн* бийлеп алуу; **забрало его за живое** *разг.* ага катуу таасир кылды, анын жанына тийди; **забрать себе в голову** ушундай деп бекем ишенип алуу, **забрать в руки** колго алуу; **забрать окно досками** терезени тактай кагып бүтөп коюу.

ЗАБРА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*залезть, вскарабкаться*) чыгуу, тырмышып чыгуу (*бийикке*); **забраться на верхушку дерева** бактын башына чыгуу; 2. (*укрыться подо что-л.*) жашынуу, жамынуу; **забраться под одеяло** одеял жамынып жатып алуу; 3. (*проникнуть*) кирип баруу; **воры забрались в дом** уурулар үйгө кирип барышты; 4. (*зайти далеко*) ыраак кетүү; **забраться в самую глубь леса** токойдун ичине ыраак кирип кетүү.

ЗАБРЕ'ДИТЬ *сов.* жөөлүй баштоо; **больной опять забредил** сыркоо киши дагы жөөлүй баштады.

ЗАБРЕ'ЗЖИТЬ *сов.* 1. (*начать рассветать*) таң кулаөөк сала баштоо, агара баштоо; **забрезжил рассвет** таң кулаөөк сала баштады, таң агара баштады; **чуть забрезжило, мы отправились в путь** таң кылайганда эле биз жолго чыктык; 2. (*засветиться*) үлпүлдөп жарык көрүнө баштоо, бүлбүлдөп жарык көрүнө баштоо, жылтылдай баштоо; **в темноте забрезжил огонёк** караңгыда от жылтылдады.

ЗАБРЕСТИ' *сов.* 1. адашып кирип кетүү; **забрести далеко в лес** адашып токойго кирип кетүү; 2. (*зайти мимоходом*) (өтүп бара жатып) кирип калуу.

www.bizdin.kg

ЗАБРИВА'ТЬ *несов. см.* **забрить.**

ЗАБРИ'ТЬ *сов.*: **забрить** *кого-л. или* **забрить лоб** *кому-л. уст.* солдатка алуу (*падышалык Россияда — солдатка ынар замат, алардын чачын алышкан*).

ЗАБРОДИ'ТЬ *сов.* (*напр. о вине*) кыжылдай баштоо; ачый баштоо.

ЗАБРОНИ'РОВАТЬ *сов. что* бронялоо (*сактоо; арнап ыктап коюу*).

ЗАБРОНИРОВА'ТЬ *сов. что, тех.* бронялоо (*броня менен каптоо*).

ЗАБРО'С *м.*: **в забросе** *разг.* кароосуз, ээн калган.

ЗАБРОСА'ТЬ *сов. кого-что* **1.** (*осыпать*) чачуу, үстү-үстүнө ыргытуу; **героя забросали цветами** баатырга гүлдү үстү-үстүнө ыргытышты; **забросать камнями** 1) таш жаадыруу, таш ыргытуу; 2) *перен.* жамандоо; **забросать** *кого-л.* **грязью** *перен. бирөөнү* жалган жеринен каралоо, *бирөөгө* жалган жалаа жабуу; **забросать вопросами** суроо жаадыруу; **2.** (*заполнить*) толгуруп салуу; **забросать яму песком** чукурга кум толтуруп салуу.

ЗАБРО'СИТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*бросить далеко*) ыргытып жиберүү; **забросить мяч в сад** топту бакка ыргытып жиберүү; **2.** *что, разг.* (*затерять*) жоготуп коюу; **я забросил куда-то ключи** мен ачкычты кайдадыр жоготуп койдум; **3.** *кого-что, перен.* (*перестать заниматься чем-л.*) таштап коюу; **забросить хозяйство** чарбаны таштап коюу; **забросить музыку** музыканы таштап коюу; **4.** *кого-что, разг.* (*доставить, завезти*) жеткирүү.

ЗАБРО'ШЕННОСТЬ *ж.* кароосуз калгандык, ээн калгандык.

ЗАБРО'ШЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **забросить; 2.** *прил.* кароосуз калган, ээн калган; **заброшенный сад** кароосуз калган бак; **заброшенный ребёнок** кароосуз калган бала; **заброшенный дом** ээн калган үй.

ЗАБРЫ'ЗГАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **забрызгать; 2.** *прил.* чачыратылган, *бир нерсе менен* булганган (*мис. ылай менен*).

ЗАБРЫ'ЗГАТЬ *сов.* **1.** (*начать брызгать*) чачырата баштоо, себээлей баштоо, бүркө баштоо; **забрызгал дождь** жаан себээлей баштады; **2.** *кого-что* (*покрыть брызгами*) жаба чачыратуу; **забрызгать грязью** үстүнө ылай чачыратуу.

ЗАБРЫ'ЗГИВАТЬ *несов. см.* **забрызгать 2.**

ЗАБУБЁННЫЙ, -ая, -ое: **забубённая головушка** *разг.* от кечер, опсуз кайраттуу киши.

ЗАБУЛДЫ'ГА *м. разг.* аракеч, обу жок ичкич.

ЗАБУРЛИ'ТЬ *сов.* шарылдай баштоо, шаркырай баштоо, *буркан-шаркан түшө баштоо;* **забурлило море** деңиз буркан-шаркан түшө баштады.

ЗАБУРЧА'ТЬ *сов. разг.* **1.** күңкүлдөө, кобуроо; **он что-то забурчал себе под нос** ал күңкүлдөп, өзүнчө бирдеме деди; **2.** *чаще безл.* (*в желудке*) куруулдоо, кулдуроо.

ЗАБУТИ'ТЬ *сов. что* бут (таш) төшөө (*мис. фундаменттин астына*).

ЗАБУ'ХАТЬ *сов. разг.* күрс эте баштоо, күрсүлдөй баштоо; **забухали пушки** замбиректер күрсүлдөй баштады.

ЗАБУХА'ТЬ *несов. см.* **забухнуть.**

ЗАБУ'ХНУТЬ *сов.* көөп калуу, көбүү, көөп чыгуу; **рамы от дождя забухли** рамалар жаандан көөп калды.

ЗАБУШЕВА'ТЬ *сов.* **1.** күүлдөй баштоо, дуулдай баштоо (*о ветре*); алай-дүлөй түшө баштоо (*о метели*); алоолоно баштоо (*о пламени*); **ветер снова забушевал** шамал кайрадан дуулдай баштады; **2.** *перен.* долулана баштоо, чамына баштоо, жаалдана баштоо.

ЗАБЫВА'ТЬ *несов. см.* **забыть.**

ЗАБЫВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **забыться; 2.** (*терять ясность ума*) унутчаак боло баштоо; **дед от старости стал забываться** чоң ата карыгандыгынан унутчаак боло баштады; **3.** *страд. к* **забывать.**

ЗАБЫ'ВЧИВОСТЬ *ж.* унутчаак болгондук; **по забывчивости** унутчаак болуп калгандыктан.

ЗАБЫ'ВЧИВЫЙ, -ая, -ое унутчаак.

ЗАБЫ'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **забыть; 2.** *прил.* унутулуп калган, таштанды болгон; эскирген; **он собрал забытые народные песни** ал унутулуп калган эл ырларын жыйнаптыр.

ЗАБЫ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что, о ком-чём* (*перестать помнить*) эстен чыгарып коюу, унутуу, унутуп калуу; **забыть номер квартиры** квартиранын номерин эстен чыгарып коюу; **2.** *кого-что* унутуп салуу, унутуп таштоо; **я забыл книгу дома** мен китепти үйдө унутуп салыпмын; **я забыл закрыть дверь** мен эшикти жабууну унутуп коюптурмун; ◇ **и думать забудь!** аны ойлобой эле кой!; **себя не забыть** өз пайдасын унутпоо.

ЗАБЫТЬЁ *ср.* **1.** (*беспамятство*) эси оош, эсинен тануу; **больной впал в забытьё** сыркоо кишинин эси ооп кетти; **2.** (*дремота*) үргүлөө, уйкусуроо.

ЗАБЫ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*впасть в беспамятство*) эси оол калуу, эстен тануу; **больной забылся** оору киши эсинен танды; **2.** (*задремать*) үргүлөө, уйкусуроо; **3.** (*замечтаться*) кыялга батуу; **4.** (*отвлечься*) алагды болуу; **он делает это, чтобы забыться** ал муну алагды болуш үчүн иштеп жатат; **5.** *разг.* (*перейти границы дозволенного*) чектен чыгуу; **он так забылся, что стал грубить** ал өтө эле чектен чыгып, орой болуп кетти; **6.** *страд. к* **забыть.**

ЗАВ *м. разг. см.* **заведующий.**

ЗАВА'Л *м.* ширенди, шиленди; **снежный завал** кар ширендиси.

ЗАВА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **завалить.**

ЗАВА'ЛИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **завалиться; 2.** *страд. к* **заваливать.**

ЗАВА'ЛИНКА *ж.* үйдүн түбүнө айландыра төгүлгөн топурак.

ЗАВАЛИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*засыпать*) көөмп салуу; **завалить яму** чукурду көөмп салуу; **2.** *кого-что* (*засыпать сверху*) басып калуу; **путника в горах завалило обвалом** жолоочуну тоодо көчкү басып калды; **3.** *что* (*загромоздить, набросать*) толтуруу; **завалить двор мусором** короону акыр-чикирге толтуруу; **4.** *что, перен.* (*переполнить*) үйүү, үйүп салуу; **завалить магазины товарами** дүкөндөргө товарды үйүп салуу; **5.** *кого* (*обременить*) ашыра жүктөө, бастырып салуу; **завалить срочной работой** шашылыш иштерди ашыра жүктөө, шашылыш иштерди үстүнө үйүп салуу; **6.** *что, перен. прост.* (*провалить*) бүлдүрүү; **завалить дело** ишти бүлдүрүү.

ЗАВАЛИ'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*упасть за что-л.*) түшүп калуу; **книга завалилась за полку** китеп текченин артына түшүп кетти; **2.** *разг.* (*лечь, улечься*) жатып калуу, жантая кетүү; **завалиться спать** жатып алып уктай кетүү.

ЗА'ВАЛЬ *ж. собир. разг.* сатылбай, үйүлүп жата берип, бузулган товар.

ЗАВАЛЯ'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*залежаться*) жата берүү; **2.** (*остаться непроданным*) сатылбай калуу.

ЗАВАЛЯ'ЩИЙ, -ая, -ее *разг.* жаман, керекке жараксыз.

ЗАВА'РИВАТЬ *несов. см.* **заварить.**

ЗАВА'РИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **завариться; 2.** *страд. к* **заваривать.**

ЗАВАРИ'ТЬ *сов. что* **1.** демдөө; **заварить чай** чай демдөө, чай салуу; **2.** *тех.* ширетүү; ◇ **заварить кашу** *разг.* чатактуу бир ишти баштап салуу, ишти бүлдүрүү.

ЗАВАРИ'ТЬСЯ *сов.* демделүү; **чай заварился** чай демделди; ◇ **заварилось дело** *разг.* чатак иш башталды.

ЗАВА'РКА *ж.* **1.** (*действие*) демдөө; **2.** (*щепотка*) кайнатым; **чаю осталось на одну заварку** бир кайнатым чай калды; **3.** *тех.* (*литьё*) ширөө.

ЗАВАРНО'Й, -ая, -ое кайнатма, демдеме, кайнатылган, бышырылган, кайнак суугa жуурулган; **заварной хлеб** кайнак суугa жуурулган камырдан бышкан нан.

www.bizdin.kg

ЗАВЕДЕ'НИЕ *ср. уст.* ишкана, мекеме; ◇ **учёбное заведение** окуу жайы; **высшее учебное заведение** жогорку окуу жайы.

ЗАВЕ'ДОВАНИЕ *ср.* жетекчилик кылуу, башкаруу; **заведование отделом** бөлүмдү башкаруу (*мекемеде*), **заведование школой** мектепти башкаруу, мектепке жетекчилик кылуу.

ЗАВЕ'ДОВАТЬ *несов. чем* жетекчилик кылуу, башкаруу; **заведовать хозяйством** чарбаны башкаруу.

ЗАВЕ'ДОМО *нареч.* биле туруп; **давать заведомо ложные сведения** биле туруп, жалган калп маалыматтар берүү; **делать** *что-л.*, **заведомо зная, что ...** мурдатан биле туруп, ... ишти кылуу.

ЗАВЕ'ДОМЫЙ, -ая, -ое белгилүү, башынан белгилүү, билинип турган; **заведомая ложь** белгилүү калп.

ЗАВЕ'ДУЮЩАЯ *женск. р. к* **заведующий.**

ЗАВЕ'ДУЮЩИЙ *м.* башчы, башкаруучу; **заведующий магазином** магазин башчысы; **заведующий снабжением** жабдуу ишин башкаруучу; **заведующий учебной частью** окуу бөлүмүнүн башчысы.

ЗАВЕЗТИ' *сов.* 1. *кого-что* (*по пути*) бара жатып бере кетүү; **завезти письмо** бара жатып, катты бере кетүү; 2. *кого-что* (*отвезти далеко*) ээрчитип кетүү; **завезти в глушь** алыскы туюкка ээрчитип кетүү; 3. *что* (*доставить*) жеткирүү; **завезти товары в магазин** магазинге товар жеткирүү.

ЗАВЕРБОВА'ТЬ *сов. кого-что* вербовкалоо, вербовка кылуу (*бирөөнү кызматка, ишке, уюмга тартуу*).

ЗАВЕРБО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **завербовать.**

ЗАВЕРЕ'НИЕ *ср.* (*уверение*) ишендирүү, ынандыруу.

ЗАВЕРИ'ТЕЛЬ *м.* күбөлөндүрүүчү; **на этом документе есть подписи двух заверителей** бул документте күбөлөндүрүүчү эки кишинин колу бар.

ЗАВЕ'РИТЬ *сов.* 1. *кого* (*уверить*) ишендирүү, ынандыруу; **заверить в своей преданности** өзүнүн берилгендигине ишендирүү; 2. *что* (*удостоверить*) күбөлөндүрүү; **заверить копию** көчүрмөсүн күбөлөндүрүү; **заверить подпись** колду күбөлөндүрүү.

ЗАВЕ'РКА *ж.* күбөлөндүрүү; **заверка подписи** колду күбөлөндүрүү.

ЗАВЕРНУ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*обернуть, упаковать, укутать*) ороо, чулгоо; **завернуть покупку в бумагу** сатып алынган нерселерди кагазга ороо; **завернуть ребёнка в одеяло** баланы одеялга ороо; 2. *что* (*завинтить*) бурап бекитүү; **завернуть кран** кранды бурап бекитүү; **завернуть гайку** гайканы бурап бекитүү; 3. *что, разг.* (*загнуть, отогнуть, подвернуть*) түрүү, кайруу; **завернуть рукава** жеңди түрүү; **завернуть подол** этекти кайруу; 4. (*свернуть в сторону*) бурулуу; **завернуть за угол** бурчка бурулуу; 5. *разг.* (*зайти мимоходом*) бурула кетүү, кайрыла кетүү; **я завернул к своему товарищу** мен жолдо өзүмдүн жолдошума кайрылдым.

ЗАВЕРНУ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*укутаться*) оронуу; **завернуться в одеяло** одеялга оронуу; 2. *разг.* (*загнуться, отогнуться, подвернуться*) кайрылуу, бүктөлүү, түрүлүү; **рукав завернулся** жең түрүлдү.

ЗАВЕРТЕ'ТЬ *сов.* 1. *чем* (*начать вертеть*) айландыра баштоо, тегерете баштоо, шыйпактата баштоо; **собака завертела хвостом** ит куйругун шыйпактата баштады; 2. *кого, перен. разг.* (*увлечь*) азгыруу, айлантып алуу.

ЗАВЕРТЕ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*начать вертеться*) айлана баштоо, тегерене баштоо; **колесо завертелось** дөңгөлөк тегерене баштады; 2. *перен. разг.* (*захлопотаться*) башы айлануу; **завертеться с делами** иштен башы айланып калуу.

ЗАВЁРТЫВАТЬ *несов. см.* **завернуть** 1—4.

ЗАВЁРТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **завернуться;** 2. *страд. к* **завёртывать.**

ЗАВЕРША'ТЬ *несов. см.* **завершить.**

ЗАВЕРША'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **завершиться;** 2. *страд. к* **завершать.**

ЗАВЕРША'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **завершать;** 2. *прил.* аяктоочу, акыркы; **завершающий этап** аяктоочу этап, акыркы этап.

ЗАВЕРШЕ'НИЕ *ср.* бүтүрүү, аяктоо; ◇ **в завершение** эң аягында, эң акырында, бүткөндө.

ЗАВЕРШИ'ТЬ *сов. что* бүтүрүү, аяктоо; **завершить пятилетку досрочно** беш жылдыкты мөөнөтүнөн мурда бүтүрүү.

ЗАВЕРШИ'ТЬСЯ *сов.* бүтүү, аякталуу; **год завершился новыми производственными победами** жыл өндүрүштүк жаңы жеңиштер менен аякталды.

ЗАВЕРЯ'ТЬ *несов. см.* **заверить.**

ЗАВЕ'СА *ж.* 1. *уст.* (*большая занавеска*) көшөгө, парда; 2. *перен.* далда, көшөгө; **завеса тумана** тумандын далдасы; **приподнять завесу** *над чем-л. бир нерсенин* четин чыгарып коюу (айтуу); ◇ **дымовая завеса** *воен.* түтүн көшөгө (*душмандан жашырыныш үчүн атайы чыгарылган түтүк*); **огневая завеса** *воен.* ок далдасы (*душманды жолотпоо максаты менен жаадыра аткан ок*).

ЗАВЕ'СИТЬ *сов. что* парда тартуу, парда илүү; **завесить окно занавеской** терезеге парда тартуу.

ЗАВЕСТИ' I *сов. кого-что* (*увести, привести*) ээрчитип алып кетүү, алып кирүү; **завести в болото** сазга алып кирүү; **завести далеко** алыс алып кетүү; ◇ **завести в тупик** туюкка түртүү, айла таппас жерге алып баруу, айласын кетирүү.

ЗАВЕСТИ' II *сов.* 1. *кого-что* (*обзавестись*) луу болуу; **завести скот** малдуу болуу; **завести молочное хозяйство** сүт чарбасын өстүрүү; 2. *что* (*ввести, установить*): **завести обыкновение** өзүнчө өнөкөт, адат кылып алуу; 3. *что* (*начать*) козгоо, куруу; **завести разговор** кеп козгоо; **завести знакомство** тааныштык түзө баштоо; 4. *что* (*привести в движение*) буроо, бурап жүргүзүү, жүргүзүү; **завести часы** саатты бурап жүргүзүү; **завести мотор** моторду жүргүзүү.

ЗАВЕСТИ'СЬ *сов.* 1. (*появиться*) пайда болуу, чыга баштоо; **у него завелись друзья** ага достор пайда болду; **в сарае завелись мыши** сарайда чычкан чыга баштады; 2. (*установиться*) колдонула баштоо; **завелось такое обыкновение** ушундай бир адат пайда болду; 3. *разг.* (*прийти в движение*) жүрүү, аракетке келүү; **мотор завёлся** мотор жүрдү.

ЗАВЕ'Т *м.* осуят; **заветы Ленина** Лениндин осуяттары.

ЗАВЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*сокровенный*) көксөгөн, эңсеген, ыйык; **заветная мечта** көксөгөн ой (санаа); **заветное желание** көксөгөн тилек; **заветное кольцо** ыйык шакек; 2. (*тайный, секретный*) катылган, жашыруун, кол тийбес; **заветный клад** жашыруун дүйнө (кенч); катып койгон дүйнө.

ЗАВЕ'ТРЕННЫЙ, -ая, -ое: **заветренная сторона** шамал тийбеген ыкта жак, ыктуу жер.

ЗАВЕ'ШАТЬ *сов. что чем, разг.* толтура асуу, толтура илүү; **завешать стены картинами** дубалдын бооруна сүрөттөрдү толтура илүү.

ЗАВЕ'ШИВАТЬ I *несов. см.* **завешать.**

ЗАВЕ'ШИВАТЬ II *несов. см.* **завесить.**

ЗАВЕЩА'НИЕ *ср.* 1. мурас, мурас кагаз (*мал-мүлк жөнүндө*); **оставить завещание** мурас кагаз калтыруу; 2. (*завет*) осуят, керээз; **завещание учителя своим ученикам** мугалимдин өз окуучуларына айткан осуяты.

ЗАВЕЩА'ТЕЛЬ *м.* мурас калтыруучу.

ЗАВЕЩА'ТЬ *несов. что кому-чему* 1. мурас калтыруу, мурас кагаз кылуу; 2. *с неопр., перен.* осуят айтуу, керээз айтуу.

ЗАВЗЯ'ТЫЙ, -ая, -ое *разг.* жеткен, барып турган, берилген, ышкылуу; **завзятый охотник** ышкылуу мерген (аңчы); **завзятый плут** жеткен митаам.

ЗАВИВА'ТЬ *несов. см.* **завить.**

www.bizdin.kg

ЗАВИВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **завиться**; 2. (*виться*) тармалдануу; **во́лосы у неё завива́ются** анын чачы тармалданып турат; 3. *страд. к* **завива́ть**.

ЗАВИ'ВКА *ж.* тармалдоо; **холо́дная зави́вка** чачты муздак тармалдоо; **шестиме́сячная зави́вка** алты айлык кылып тармалдоо.

ЗАВИ'ДЕТЬ *сов. кого-что, разг.* алыстан көрүп калуу.

ЗАВИ'ДНО 1. *нареч.* суктанардык (*мыкты*); **он зави́дно здоро́в** анын саламаттыгы суктанардык; 2. *безл. в знач. сказ. кому* ич күйөрлүк; **ему́ зави́дно** анын ичи күйүп атат.

ЗАВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое суктанардык, суктанышка татырлык, ич күйөрлүк (*мыкты, сонун*); **зави́дное здоро́вье** суктанардык ден соолук; **зави́дная у́часть** суктанардык тагдыр.

ЗАВИ'ДОВАТЬ *несов. кому-чему* суктануу, көрө албоо, ич күйүү.

ЗАВИЗЖА'ТЬ *сов.* чыңыра баштоо, кыңшылай баштоо, каңкылдоо, чаңылдоо.

ЗАВИЗИ'РОВАТЬ *сов. что* визалоо, виза коюу.

ЗАВИЛЯ'ТЬ *сов. чем* 1. булгалай баштоо, шыйпактай баштоо, жалпаңдай баштоо; 2. *перен. разг.* култулдай баштоо, тайсалдай баштоо.

ЗАВИНТИ'ТЬ *сов. что* бурап киийрүү, бурап бекитүү; **завинти́ть га́йку** гайканы бурап бекитүү.

ЗАВИНТИ'ТЬСЯ *сов.* буралып бекүү; **га́йка хорошо́ завинти́лась** гайка буралып жакшы бекиди.

ЗАВИ'НЧИВАТЬ *несов. см.* **завинти́ть**.

ЗАВИ'НЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **завинти́ться**; 2. *страд. к* **зави́нчивать**.

ЗАВИРА'ТЬСЯ *несов. см.* **завра́ться**.

ЗАВИ'СЕТЬ *несов. от кого-чего* 1. (*быть обусловленным*) байланыштуу болуу; **успе́х де́ла зави́сит от нас са́мих** иштин ийгилиги биздин өзүбүзгө байланыштуу; **он сде́лал всё, что от него́ зави́село** ал колунан келгендин бардыгын кылды; 2. (*находиться в подчинении*) багынычтуу болуу, көз каранды болуу.

ЗАВИ'СИМОСТЬ *ж.* багынычтуулук, көз карандылык; **находи́ться в по́лной зави́симости** *от кого-л.* *бирөөгө* толук көз каранды болуу; **крепостна́я зави́симость** *ист.* крепостнойлук көз карандылык; ◇ **в зави́симости от обстоя́тельств** шартка жараша.

ЗАВИ'СИМЫЙ, -ая, -ое караштуу, көз каранды болгон; **зави́симое положе́ние** көз каранды абал; **зави́симые стра́ны** көз каранды өлкөлөр.

ЗАВИ'СТЛИВО *нареч.* көрө албай, ич күйдүлүк менен; ач көздөнүп; **зави́стливо смотре́ть** *на что-л.* *бир нерсеге* ач көздөнүп кароо.

ЗАВИ'СТЛИВОСТЬ *ж.* көрө албоочулук, ич күйдүлүк, ач көздүк.

ЗАВИ'СТЛИВЫЙ, -ая, -ое көрө албас, ич күйдү, ач көз; **зави́стливые взгля́ды** көрө албастык менен кароо.

ЗАВИ'СТНИК *м.* көрө албас, ичи тар.

ЗАВИ'СТНИЦА *женск. р. к* **зави́стник**.

ЗА'ВИСТЬ *ж.* көрө албоо, ичи тардык, кызгануу; **возбужда́ть за́висть** *в ком-л.* *бирөөнүн* көрө албастыгын козгоо.

ЗАВИТО'Й, -а́я, -о́е тармалданган; **завиты́е во́лосы** тармалданган чач.

ЗАВИТО'К *м.* 1. (*локон*) чачтын бир тармалы, быжыгыр; 2. (*у растений*) мурут, чылбыр.

ЗАВИТУ'ШКА *ж.* 1. *см.* **завито́к**; 2. *разг.* (*в письме*) кайырмакча; **у него́ по́черк с завиту́шками** анын жазган ариптеринин кайырмакчалары бар.

ЗАВИ'ТЬ *сов. что* тармалдоо; **зави́ть во́лосы** чачты тармалдоо.

ЗАВИ'ТЬСЯ *сов.* тармалдаттыруу, тармалдантуу; **зави́ться у парикма́хера** чач тарачка барып тармалдаттыруу.

ЗАВИХРЕ'НИЕ *ср. физ.* бурганактап тегеренүү.

ЗАВКО'М *м.* (заво́дский комите́т) завком (заводдук комитет, завод комитети).

ЗАВЛАДЕВА'ТЬ *несов. см.* **завладе́ть**.

ЗАВЛАДЕ'ТЬ *сов. кем-чем* 1. (*захватить*) ээлеп алуу, басып алуу, менчиктеп алуу; **завладе́ть чужи́м иму́ществом** бирөөнүн мал-мүлкүн ээлеп алуу; **завладе́ть неприя́тельской кре́постью** душмандын крепостун ээлеп алуу; 2. *перен.* (*подчинить себе, увлечь*) багынтуу, өзүнө тартып алуу; **завладе́ть** *чьим-л.* **внима́нием** *бирөөнүн* көңүлүн өзүнө тартып алуу.

ЗАВЛЕКА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *разг.* кызык, кызыктыруучу; **завлека́тельная кни́жка** кызык китеп.

ЗАВЛЕКА'ТЬ *несов. см.* **завле́чь**.

ЗАВЛЕ'ЧЬ *сов. кого-что* 1. (*заманить*) азгыруу, ээликтирүү, ээлентүү; **завле́чь ще́дрыми обеща́ниями** убаданы көп берип, азгырып алуу; 2. (*увлечь, соблазнить*) кызыктыруу, делебесин козгоо.

ЗАВО'Д I *м.* 1. завод; **машинострои́тельный заво́д** машина жасоочу завод; **авиацио́нный заво́д** авиациялык завод; **автомоби́льный заво́д** автомобиль заводу; **тра́кторный заво́д** трактор заводу; **хими́ческий заво́д** химиялык завод; **кирпи́чный заво́д** кирпич заводу; **лесопи́льный заво́д** тактай тилүүчү завод; **стеко́льный заво́д** айнек заводу; **коже́венный заво́д** булгаары заводу; 2. завод, зоот; **ко́нский (ко́нный) заво́д** жылкы заводу, жылкы зооту.

ЗАВО'Д II *м.* 1. (*действие*) буроо, буралуу; 2. (*приспособление в механизме*) бурама; **у часо́в испо́ртился заво́д** сааттын бурамасы бузулуп калды; ◇ **у нас э́того и в заво́де нет** *разг.* мындай неме бизде болбойт.

ЗАВОДИ'ЛА *м. прост.* уюштуруучу, баштоочу, демилгечи.

ЗАВОДИ'ТЬ I *несов. см.* **завести́** I.

ЗАВОДИ'ТЬ II *несов. см.* **завести́** II.

ЗАВОДИ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **завести́сь**; 2. *страд. к* **заводи́ть** I, II.

ЗАВО'ДКА *ж. см.* **заво́д** II 1.

ЗАВОДНО'Й, -а́я, -о́е буралма, буралуучу, бурoолуу; **заводна́я игру́шка** буроолуу оюнчук.

ЗАВОДОУПРАВЛЕ'НИЕ *ср.* завод башкармасы.

ЗАВО'ДСКИЙ, -ая, -ое **завод** 1-*ге т.*; заводдук; **заво́дский комите́т** завод комитети, заводдук комитет.

ЗАВОДСКО'Й, -а́я, -о́е *см.* **заво́дский**.

ЗАВО'ДЧИК *м. уст.* заводчу (*завод ээси*).

ЗА'ВОДЬ *ж.* агын суунун булуңу.

ЗАВОЕВА'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) жеңип алуу, согушуп тартып алуу; 2. *чаще мн., перен.* (*достижение*) жеңиш, жетишкендик; **вели́кие завоева́ния социали́зма** социализмдин улуу жеңиштери.

ЗАВОЕВА'ТЕЛЬ *м.* жеңип алуучу, басып алуучу.

ЗАВОЕВА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **завоева́тель**.

ЗАВОЕВА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жеңип алуучулук, басып алуучулук.

ЗАВОЕВА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* жеңип алуу (*согушта*); **завоева́ть страну́** бир өлкөнү жеңип алуу; 2. *перен.* (*добиться*) жетүү, ээ болуу; **завоева́ть побе́ду** жеңишке ээ болуу; **завоева́ть свобо́ду** боштондукка жетүү; **завоева́ть дове́рие** ишеничине ээ болуу; **завоева́ть изве́стность** атакка жетишүү.

ЗАВОЁВЫВАТЬ *несов. см.* **завоева́ть**.

ЗАВО'З *м.* 1. жеткирүү; **заво́з горю́чего** күйүүчү майларды жеткирүү; 2. *ком.* (*завезённые товары*) жеткирилген товарлар.

ЗАВОЗИ'ТЬ *несов. см.* **завезти́**.

ЗАВОЗИ'ТЬСЯ I *сов. разг.* (*начать возиться*) алпуруша баштоо, аракеттене баштоо.

ЗАВОЗИ'ТЬСЯ II *несов. страд. к* **завози́ть**.

ЗАВО'ЗНЫЙ, -ая, -ое башка жактан алып келинген (*мис. товар*).

ЗАВОЛА'КИВАТЬ *несов. см.* **заволо́чь**.

www.bizdin.kg

ЗАВОЛА´КИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **заволо́чься;** 2. *страд.* *к* **завола́кивать.**

ЗАВО´ЛЖСКИЙ, -ая, -ое заволжьелик (*Волганын ары жагындагы*).

ЗАВОЛНОВА´ТЬСЯ *сов.* 1. (*о море*) толкуй баштоо, толкундай баштоо; 2. *перен.* (*забеспокоиться*) тынчсыздануу, сабырсыздануу.

ЗАВОЛО´ЧЬ *сов. что* курчоо, ороп алуу, толуу, каптaлуу; **ту́чи заволокли́ не́бо** булут асманды каптап калды; **не́бо заволокло́ ту́чами** асман булут менен капталды; **глаза́ заволокло́ слеза́ми** көзгө жаш толду.

ЗАВОЛО´ЧЬСЯ *сов.* курчануу, оронуу; **не́бо заволокло́сь ту́чами** асман булутка оронду.

ЗАВОПИ´ТЬ *сов. разг.* кыйкыра баштоо, өкүрө баштоо, кокуйлай баштоо.

ЗАВОРА´ЖИВАТЬ *несов. см.* **заворожи́ть.**

ЗАВОРА´ЧИВАТЬ I *несов. см.* **заверну́ть.**

ЗАВОРА´ЧИВАТЬ II *несов. см.* **заворoти́ть.**

ЗАВОРА´ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **заверну́ться;** 2. *страд.* *к* **завора́чивать** II (*см.* **заворoти́ть** 2).

ЗАВОРКОВА´ТЬ *сов.* 1. күркүлдөй баштоо, күрүлдөй баштоо; **го́луби заворкова́ли** көгүчкөндөр күркүлдөй баштады; 2. *перен.* чечилишип сүйлөшүү.

ЗАВОРОЖИ´ТЬ *сов. кого-что* 1. *уст.* (*заколдовать*) арбоо, дарымдоо; 2. *перен.* (*очаровать*) суктантуу, кызыктыруу, көйүтүү.

ЗА´ВОРОТ *м.*: **за́ворот кишо́к** *мед.* ичеги түйүлүү.

ЗАВОРОТИ´ТЬ *сов. разг.* 1. (*изменить направление*) буруу, кайруу; **заворoти́ть наза́д** артка буруу, кайра кайруу; 2. *что* (*загнуть, отвернуть*) бүктөө, түрүү; **заворoти́ть рукава́** жеңди түрүү.

ЗАВОРОТИ´ТЬСЯ *сов. разг.* имерилүү, бурулуу, кайрылуу, түрүлүү.

ЗАВОРО´ЧАТЬСЯ *сов. разг.* оодарыла баштоо, оонай баштоо.

ЗАВОРЧА´ТЬ *сов.* 1. (*о человеке*) күңкүлдөп уруша баштоо; 2. (*о собаке*) ырылдай баштоо, каңкылдай баштоо.

ЗАВРА´ТЬСЯ *сов. разг.* калпты чубуртуу.

ЗАВСЕГДА´ТАЙ *м. разг.* дайыма калбаган, дайыма келип туруучу киши.

ЗА´ВТРА *нареч.* эртең; **за́втра у́тром** эртең эрте менен; **прие́ду за́втра** эртең келем; **отложи́ть на за́втра** эртеңкиге калсын; **до за́втра!** эртеңге чейин (кош бол)!; ◇ **не ны́нче — за́втра** *разг.* бүгүн болбосо — эртең, жакында, тез арада.

ЗА´ВТРАК *м.* эртең мененки тамак; ◇ **корми́ть** *кого-л.* **за́втраками** *разг.* бирөөнү күндө эртең деп убара кылуу.

ЗА´ВТРАКАТЬ *несов.* эртең мененки тамакты ичүү.

ЗА´ВТРАШНИЙ, -яя, -ее эртеңки; **за́втрашний день** эртеңки күн; **с за́втрашнего дня** эртеңки күндөн баштап.

ЗАВУАЛИ´РОВАТЬ *сов. что* жымсалдатуу, жаап-жашыруу, көз боёмолоо.

ЗА´ВУЧ *м.* (заве́дующий уче́бной ча́стью) завуч (окуу бөлүмүнүн башчысы).

ЗАВХО´З *м.* (заве́дующий хозя́йством) завхоз (чарба башчысы).

ЗАВШИ´ВЕТЬ *сов. разг.* биттеп кетүү.

ЗАВЫВА´НИЕ *ср.* улуу (*напр. собаки*); ызылдоо, дуулдоо (*напр. ветра*); **завыва́ние бу́ри** бороондун дуулдашы.

ЗАВЫВА´ТЬ *несов.* улуп туруу (*напр. о собаке*); ызылдоо, дуулдоо (*напр. о ветре*); **завыва́ет вьюга** бурганак ызылдап турат.

ЗАВЫ´СИТЬ *сов. что* ашыра көтөрүп жиберүү; **завы́сить расце́нки** бааларды ашыра көтөрүп жиберүү.

ЗАВЫ´ТЬ *сов.* улуй баштоо (*напр. о собаке*); ызылдай баштоо, дуулдай баштоо (*напр. о ветре*).

ЗАВЫША´ТЬ *несов. см.* **завы́сить.**

ЗАВЫШЕ´НИЕ *ср.* ашыра көтөрүү (*мис. баа*).

завью́, завьёшь *и т. д. буд. вр. от* **зави́ть.**

завью́сь, завьёшься *и т. д. буд. вр. от* **зави́ться.**

ЗАВЯ´ДШИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **завя́нуть;** 2. *прил.* солуган; **завя́дший цвето́к** солуган гүл.

ЗАВЯЗА´ТЬ I *сов. что* 1. байлоо, таңуу, түйүү; **завяза́ть у́зел** түйүн байлоо; **завяза́ть узло́м** түйүн кылып байлоо; **завяза́ть в у́зел** түйүн кылып таңуу; **завяза́ть паке́т** пакетти таңуу; **завяза́ть го́лову платко́м** башты жоолук менен байлап алуу; **завяза́ть га́лстук** галстук байлоо; 2. *перен.* байланыша баштоо, түзө баштоо, чыгара баштоо; **завяза́ть отноше́ния** мамиле түзө баштоо; **завяза́ть знако́мство** тааныштык байланыш түзүү; **завяза́ть разгово́р** кеп баштоо; **завяза́ть ссо́ру** чатак чыгара баштоо; **завяза́ть перепи́ску** кат жазыша баштоо.

ЗАВЯЗА´ТЬ II *несов. см.* **завя́знуть.**

ЗАВЯЗА´ТЬСЯ *сов.* 1. байлануу, таңылуу; **у́зел завяза́лся** түйүн таңылды; 2. *перен.* (*начаться, возникнуть*) чыга баштоо, башталуу, болуу, козголо баштоо; **завяза́лся горя́чий бой** катуу согуш болду; **бесе́да завяза́лась** аңгеме башталды; 3. *бот.* (*образоваться*) түйүлүү; **плод завяза́лся** жемиш түйүлдү.

ЗАВЯ´ЗКА *ж.* 1. (*тесёмка, ленточка и т. п.*) бүчү, боо; 2. *лит.* башталышы (*чыгармада окуянын башталышы*); **завя́зка дра́мы** драманын башталышы.

ЗАВЯ´ЗНУТЬ *сов.* батуу, тыгылуу; **завя́знуть в боло́те** сазга батуу; **теле́га завя́зла в грязи́** араба баткакка тыгылды; **завя́знуть в долга́х** *перен.* карызга батып калуу.

ЗАВЯ´ЗЫВАТЬ *несов. см.* **завяза́ть** I.

ЗАВЯ´ЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **завяза́ться;** 2. *страд.* *к* **завя́зывать.**

ЗА´ВЯЗЬ *ж. бот.* мөмө байлагыч (*урук жатуучу энеликтин алды жагы*).

ЗАВЯ´ЛИВАТЬ *несов. см.* **завя́лить.**

ЗАВЯ´ЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **завя́литься;** 2. *страд.* *к* **завя́ливать.**

ЗАВЯ´ЛИТЬ *сов. что* кактоо, күнгө кактап кургатуу, сүрсүтүү; **завя́лить ры́бу** балыкты кургатуу.

ЗАВЯ´ЛИТЬСЯ *сов.* кебүү, какталуу, кургоо, сүрсүү.

ЗАВЯ´НУТЬ *сов.* 1. солуу; 2. *перен.* шалдырап алсыроо.

ЗАГАДА´ТЬ *сов. что* 1. табышмак айтуу; **загада́ть зага́дку** табышмак айтуу; 2. (*задумать*) ойлоп коюу; **загада́йте како́е-нибудь число́** кандайдыр бир санды ойлоп коюңуз; 3. (*предположить, замыслить*) болжоо; **загада́ть вперёд** болочокту болжоо.

ЗАГА´ДИТЬ *сов. что, разг.* булгоо, ыпыластоо.

ЗАГА´ДКА *ж.* табышмак; **отгада́ть зага́дку** табышмакты табуу; **говори́ть зага́дками** *перен.* табышмактатып сүйлөө.

ЗАГА´ДОЧНО *нареч.* табышмактуу, сырдуу; **зага́дочно улыбну́ться** сырдуу күлүмсүрөп коюу.

ЗАГА´ДОЧНОСТЬ *ж.* табышмактуулук, сырдуулук.

ЗАГА´ДОЧНЫЙ, -ая, -ое табышмактуу, сырдуу; **зага́дочная карти́нка** табышмактуу сүрөт; **зага́дочное собы́тие** сырдуу окуя.

ЗАГА´ДЫВАТЬ *несов. см.* **загада́ть.**

ЗАГА´ЖИВАТЬ *несов. см.* **зага́дить.**

ЗАГАЛДЕ´ТЬ *сов. разг.* чуулдай баштоо, кажы-кажы боло түшө баштоо, бажылдай баштоо, бадылдай баштоо.

ЗАГА´Р *м.* тотугуу (*дененин күнгө күйүп күрөң тартышы*); **здоро́вый зага́р** таптаза тотугуу.

ЗАГАСИ´ТЬ *сов. что, разг.* өчүрүү; **загаси́ть свечу́** шамды өчүрүү.

ЗАГАТИ´ТЬ *сов. что* жыгач же чырпык төшөп сазду жерден өткөөл жасоо.

ЗАГВО´ЗДКА *ж. разг.* илинчек, тоскоол; **вот в чём загво́здка!** илинчек мына ушунда турбайбы!

ЗАГИ´Б *м.* 1. бүктөлүү; **заги́б листа́** барактын бүктөлгөн жери; 2. *перен.* ашыра согуу, ашыра чабуу.

ЗАГИБА´ТЬ *несов. см.* **загну́ть.**

ЗАГИБА´ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **загну́ться;** 2. *страд.* *к* **загиба́ть.**

www.bizdin.kg

ЗАГИПНОТИЗИ'РОВАТЬ *сов. кого* гипноздоп коюу (*гипноз жолу менен уктатуу, багындыруу*).

ЗАГЛА'ВИЕ *ср.* баш, ат; **заглáвие книги** китептин аты; **под заглáвием ...** ... деген ат менен.

ЗАГЛА'ВНЫЙ, -ая, -ое башкы; **заглáвный лист** башкы барак; ◇ **заглáвная бýква** баш тамга.

ЗАГЛА'ДИТЬ *сов. что* **1.** үтүктөө, таптоо, дазмалдоо, тегиздөө, жылмалоо; **заглáдить склáдки юбки утюгóм** юбканын бүгүштөрүн утюг менен басып таптоо; **2.** *перен.* (*исправить, смягчить*) жууш, жымсалдоо; оңдоо; **заглáдить винý** айыпты жууш (жымсалдоо).

ЗАГЛА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **заглáдить.**

ЗАГЛА'ЗНО *нареч. разг.* көзү жокто, сыртынан; **решили заглáзно** көзү жокто чечим чыгарышты.

ЗАГЛО'ХНУТЬ *сов.* **1.** (*затихнуть*) басылуу, угулбай калуу, өчүү; **звýки заглóхли** добуш басылды; **2.** (*прийти в запустение, одичать*) жапайыланууу; **сад заглóх** бак-дарак жапайыланып калды; ◇ **самовáр заглóх** самоор өчүп калды.

ЗАГЛУША'ТЬ *несов. см.* **заглушúть.**

ЗАГЛУШИ'ТЬ *сов. что* **1.** басып салуу; **оркéстр заглушúл гóлос певцá** оркестр обончунун үнүн басып салды; **2.** (*о растениях*) басып калуу; **сорнякú заглушúли посéвы** отоо чөптөр эгинди басып калды; **3.** *перен.* (*смягчить*) жумшартуу, жеңилдетүү; **заглушúть боль** ооруганын жеңилдетүү (басуу); **4.** *перен.* (*подавить*) басуу; ◇ **заглушúть самовáр** самоорду өчүрүү.

ЗАГЛЯДЕ'НЬЕ *ср. разг.* карап гана турарлык, кызыгарлык, суктанардык; **конь — однó заглядéнье!** карап гана турарлык ат!

ЗАГЛЯДЕ'ТЬСЯ *сов. на кого-что, разг.* карап тойбоо, кызыгып кароо; **заглядéться на картúну** картинага кызыгып кароо.

ЗАГЛЯ'ДЫВАТЬ *несов. см.* **заглянýть;** ◇ **заглядывать вперёд** *или* **заглядывать в бýдущее** мурдатан, алдын ала ойлонуу, келечекти болжоо.

ЗАГЛЯ'ДЫВАТЬСЯ *несов. см.* **заглядéться.**

ЗАГЛЯНУ'ТЬ *сов.* **1.** (*взглянуть*) кароо; **заглянýть в окнó** терезеден кароо; **заглянýть в кнúгу** китепти кароо; **2.** *разг.* кирип чыгуу; **я к вам заглянý на днях** мен жакында силердикине кирип чыгам.

ЗАГНА'ИВАТЬСЯ *несов. см.* **загноúться.**

ЗА'ГНАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **загнáть;** **2.** *прил.* (*обессиленный*) болдурган, жүрбөй калган; **зáгнанная лóшадь** жүрбөй калган ат; **3.** *прил. перен.* (*запуганный, забитый*) жалкоотай болгон, коркуп калган; ◇ **как зáгнанный зверь** колго түшкөн коёндой.

ЗАГНА'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* айдап кийирүү, тээп кийирүү; **загнáть скот во двор** малды короого айдап кийирүү; **загнáть мяч в ворóта протúвника** топту тээп каршы жактын дарбазасына кийирүү; **2.** *что, разг.* (*вбить*) житире кагуу; **глубокó загнáть гвоздь в дóску** мыкты тактайга житире кагуу; **3.** *кого-что* (*довести до изнеможения*) зоруктуруу, чарчатуу; **загнáть лóшадь** атты зоруктуруу; **загнáть вóлка** карышкырды алсырата кубалоо; **4.** *кого-что, прост.* (*продать*) сатуу, базарга салып сатуу.

ЗАГНИВА'НИЕ *ср.* чирүү, чирип баратуу.

ЗАГНИВА'ТЬ *несов. см.* **загнúть.**

ЗАГНИ'ТЬ *сов.* **1.** (*начать гнить*) чирий баштоо; **2.** (*стать гнилым*) чирүү, чирип калуу, чирип бузулуп кетүү.

ЗАГНОИ'ТЬСЯ *сов.* ириңдей баштоо; **рáна загноúлась** жара ириңдей баштады.

ЗАГНУ'ТЬ *сов. что* ийүү, ийрейтүү, майыштыруу, бүктөп коюу, жумуу; **загнýть странúцу кнúги** китептин барагын бүктөп коюу; ◇ **загнýть цéну** *разг.* бааны өтө кымбат суроо; **загнýть крéпкое словцó** *разг.* богооз сөз айтып жиберүү.

ЗАГНУ'ТЬСЯ *сов.* жумулуу, ийилүү, ийрейүү, майышуу, бүктөлүү.

ЗАГОВА'РИВАТЬ *несов. см.* **заговорúть.**

ЗАГОВА'РИВАТЬСЯ *несов.* **1.** (*говорить бессмыслицу*) тантуу; **2.** *см.* **заговорúться;** **3.** *страд. от* **заговáривать** (*см.* **заговорúть** 4); ◇ **говорú, да не заговáривайся** *разг.* сүйлөсөң сүйлө, бирок тантуучу болбо.

ЗА'ГОВОР *м.* **1.** *полит.* заговор (*болуп турган бийликке каршы бир нече адамдын өз ара жашырын сөз бекитип, аракеттенииши*); **быть в зáговоре** заговорго катышуу; **раскрыть зáговор** заговорду ачуу; **2.** *уст.* (*заклинание*) арбоо, арбашуу, дарымдоо, дарым; **зáговор от болéзни** ооруга дарым.

ЗАГОВОРИ'ТЬ *сов.* **1.** (*начать говорить*) тили чыга баштоо, сүйлөй баштоо; **ребёнок скóро заговорúт** бала жакында сүйлөй баштайт, баланын жакында тили чыгат; **все рáзом заговорúли** баары тең (*бир мезгилде*) сүйлөй баштады; **2.** *перен.* (*пробудиться*) ойгоно калуу, козголуу; **в нём вдруг заговорúла сóвесть** ал ынсапка келе түштү; **3.** *кого, разг.* (*утомить разговором*) тантый берип тажатуу; **4.** *кого-что, уст.* (*заколдовать*) арбоо, дарымдоо; **заговорúть от болéзни** ооруну дарымдоо; ◇ **заговорúть зýбы** *кому-л.* бирөөнү жок сөз менен алаксытуу.

ЗАГОВОРИ'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*увлечься разговором*) сөзгө алаксып калуу; **2.** (*завраться*) калп айтып жиберүү.

ЗАГОВО'РЩИК *м.* заговорчу (*заговорго катышуучу*).

ЗАГОВО'РЩИЦА *женск. р. к* **заговóрщик.**

ЗАГОВО'РЩИЦКИЙ, -ая, -ое заговорчулук; **заговóрщицкий вид** заговорчулук кебете.

ЗАГОГОТА'ТЬ *сов.* **1.** (*о гусях*) каркылдоо; **2.** *перен. разг.* (*захохотать*) каткырып күлүү.

ЗА'ГОДЯ *нареч. разг.* мурдатан, күн мурун.

ЗАГОЛО'ВОК *м.* баш, ат; **заголóвок статьú** макаланын башы.

ЗАГОЛОСИ'ТЬ *сов.* кошуп ыйлай баштоо, кошок кошуп ыйлай баштоо.

ЗАГО'Н *м.* кашаа; **корóвы лéтом ночýют в загóне** уйлар жайкысын кашаада түнөйт; ◇ **быть в загóне** *разг.* кароосуз, ташталып калуу.

ЗАГО'НЩИК *м. охот.* айдоочу.

загонó, загóнишь *и т. д. буд. вр. от* **загнáть.**

ЗАГОНЯ'ТЬ *несов. см.* **загнáть.**

ЗАГОРА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **загородúть.**

ЗАГОРА'ЖИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **загородúться;** **2.** *страд. к* **загорáживать.**

ЗАГОРА'НИЕ *ср.* тотугуу, күнгө күйүү, күнгө какталуу.

ЗАГОРА'ТЬ *несов. см.* **загорéть.**

ЗАГОРА'ТЬСЯ *несов. см.* **загорéться.**

ЗАГОРДИ'ТЬСЯ *сов. разг.* мактана баштоо, кокурая баштоо, мен-менсине баштоо.

ЗАГОРЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое тотуккан, күнгө күйгөн; **загорéлое лицó** тотуккан бет.

ЗАГОРЕ'ТЬ *сов.* тотугуу, күнгө күйүү; **загорéть на сóлнце** күнгө тотугуу.

ЗАГОРЕ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*начать гореть*) күйө баштоо, жана баштоо, өрттөнө баштоо; **дом загорéлся** үй өрттөнө баштады; **2.** *перен.* (*заблестеть*) жайнай баштоо, жаркырай баштоо, жалтылдай баштоо; **егó глазá загорéлись рáдостью** анын көздөрү кубанычтуу жайнай баштады; **3.** *перен.* кызуу; **загорéлся спор** талаш кызый баштады; **4.** *безл. кому, перен. разг.* чебелектөө, шашуу; **что тебé так загорéлось? успéешь!** сен мынча неге чебелектедин? үлгүрөсүң!; ◇ **откýда сыр-бóр загорéлся** чатактын башы кайдан чыкты.

ЗАГОРОДИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*обнести оградой*) бекитүү, тосуу; **загородúть двор высóким забóром** короону бийик дубал менен бекитүү; **2.** *кого-что* (*заслонить*) жаап коюу, калкалоо; **загородúть свет** жарыкты калкалап коюу; **3.** *что* (*преградить*) тосуу, жолто болуу; **загородúть комý-л. дорóгу** бирөөнүн жолун тосуу; **4.** *что* (*загромоздить*) үйүп салуу; **загородúть весь склад я́щиками** бүт складга ящиктерди үйүп салуу.

www.bizdin.kg

ЗАГОРОДИ'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*обнестись оградой*) бекинүү, тосулуу; 2. (*заслониться*) калкалануу; **загородиться рукой от солнца** күндөн колу менен калкалануу.
ЗАГОРО'ДКА *ж.* кашаа, тосмо.
ЗА'ГОРОДНЫЙ, -ая, -ое шаардын сыртындагы; **загородный дом** шаардын сыртындагы үй; **загородная прогулка** шаар сыртына чыгып сейил куруу.
ЗАГОСТИ'ТЬСЯ *сов. разг.* конок болуп көпкө чейин отуруп калуу.
ЗАГОТА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **заготовить.**
ЗАГОТОВИ'ТЕЛЬ *м.* даярдоочу.
ЗАГОТОВИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **заготовка** 1-*ге т.*; **заготовительная цена** даярдоо баасы; **заготовительный пункт** даярдоо пункуту.
ЗАГОТО'ВИТЬ *сов. что* 1. (*заблаговременно приготовить*) даярдап коюу; **заготовить справки** справкаларды даярдап коюу; 2. (*запасти*) жыйнап салуу; **заготовить дров на зиму** кышка отунду жыйнап салуу (коюу).
ЗАГОТО'ВКА *ж.* 1. даярдоо; **заготовка хлеба** эгин даярдоо; **государственные заготовки сельскохозяйственных продуктов** мамлекет тарабынан айыл чарба азыктарын даярдоо; 2. (*выкройка для обуви*) бут кийим тигүү үчүн бычылган булгаары; 3. *тех.* заготовка.
ЗАГОТОВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **заготовить.**
ЗАГОТО'ВЩИК *м.* 1. *см.* **заготовитель;** 2. (*сапожник*) бут кийим үчүн булгаары бычуучу.
ЗАГОТПУ'НКТ *м.* (заготовительный пункт) даярдоо пункуту.
ЗАГРАДИ'ТЕЛЬ *м. воен.-мор.* заградитель (*тосмо коюучу согуш кемеси*).
ЗАГРАДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **заградительный вал** жоонун жолун бөгөгөн тосмо; **заградительный огонь артиллерии** артиллериянын душмандын жолун тосуп аткан огу; **заградительные отряды** тоскуч отряддар.
ЗАГРАДИ'ТЬ *сов. что* тосуу, жолтоо болуу; **заградить путь** жолду тосуу.
ЗАГРАЖДА'ТЬ *несов. см.* **заградить.**
ЗАГРАЖДЕ'НИЕ *ср.* тоскоол, тосмо, торгоо; **проволочные заграждения** сым тосмо; **противотанковое заграждение** танкыга каршы тоскоол; **минные заграждения** миналуу тосмолор.
ЗАГРАНИ'ЦА *ж. разг.* чет өлкө, чет мамлекет.
ЗА ГРАНИ'ЦЕЙ *см.* **граница.**
ЗА ГРАНИ'ЦУ *см.* **граница.**
ЗАГРАНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое чет мамлекеттик, чет өлкөлүк, чет өлкөдөгү, чет өлкөдөн келген; **заграничный паспорт** чет мамлекеттик паспорт (*чет мамлекетке баруу үчүн берилген паспорт*).
ЗАГРЕБА'ТЬ I *несов. что* 1. (*сгребать*) шилөө, тырмоо, чогултуу, жыйноо, күрөө; **загребать сено** чөп тырмоо; 2. *перен.* ыксыз көп табуу; **загребать деньги** акчаны күрөп алуу; ◇ **чужими руками жар загребать** *погов.* бирөөнүн колу менен чок шилөө.
ЗАГРЕБА'ТЬ II *несов.* эшүү; **загребать веслом** калак менен эшүү.
ЗАГРЕМЕ'ТЬ *сов.* 1. (*начать греметь*) күркүрөй баштоо, күрүлдөй баштоо, дүңгүрөй баштоо, шаңгырай баштоо, тарсылдай баштоо, шалдырай баштоо, калдырай баштоо; **гром загремел** күн күркүрөдү; 2. *чем, разг.* шалдыратуу, калдыратуу; **загреметь посудой** идиш-аякты калдыратуу.
ЗАГРЕСТИ' I *сов. см.* **загребать** I.
ЗАГРЕСТИ' II *сов. см.* **загребать** II.
ЗАГРИ'ВОК *м.* 1. (*у лошади*) ыйык жал; 2. *разг.* (*часть шеи*) кежиге, шили.
ЗАГРИМИРОВА'ТЬ *сов. кого-что* гримдөө.
ЗАГРИМИРОВА'ТЬСЯ *сов.* гримденүү.
ЗАГРО'БНЫЙ, -ая, -ое акырет, тиги (*дүйнө*); **загробный мир** *или* **загробная жизнь** тиги дүйнө.
ЗАГРОМОЖДА'ТЬ *несов. см.* **загромоздить.**
ЗАГРОМОЗДИ'ТЬ *сов. что* үймөктөп толтуруу, үстү-үстүнө үйүү (*мис. бөлмөнү мебель менен*).
ЗАГРОМЫХА'ТЬ *сов. разг.* шалдыроо, күлдүрөө, калдыроо; **загромыхала телега** араба калдырай баштады.
ЗАГРОХОТА'ТЬ *сов.* күркүрөй баштоо, күрс-тарс этүү, калдыр-шалдыр этүү; **гром загрохотал** күн күркүрөй баштады.
ЗАГРУБЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое дордойгон, куудураган, одурайган; **загрубелые руки** дордойгон кол.
ЗАГРУБЕ'ТЬ *сов.* дордоё баштоо, куудурай баштоо, одурая баштоо.
ЗАГРУЖА'ТЬ *несов. см.* **загрузить.**
ЗАГРУ'ЖЕННОСТЬ *ж.* жүктүн көптүгү, жык толтура жүктөлгөндүк; **загруженность железных дорог** темир жолдордун жүгү көптүгү; **загруженность работой** жүктөлгөн иштин көптүгү.
ЗАГРУЖЁННОСТЬ *ж. см.* **загруженность.**
ЗАГРУЗИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*нагрузить полностью*) толтура салуу; **загрузить подвалы картошкой** подвалдарга картошканы толтура салуу; 2. *кого-что, перен.* (*работой*) толтура жүктөө, убактыны иш менен толтуруу, милдетин көбөйтүү.
ЗАГРУ'ЗКА *ж.* 1. толо жүк, толтура салынган же жүктөлгөн жүк; **загрузка руды в плавильную печь** эритүүчү мешке руданын толтура салынышы; 2. *перен.* (*напр. работой*) толтура жүктөө, убактынын иш менен толушу.
ЗАГРУ'ЗОЧНЫЙ, -ая, -ое жүк сала турган; **загрузочные машины** бир жерге, бир нерсеге жүктөрдү салуучу машиналар.
ЗАГРУНТОВА'ТЬ *сов. что* грунттоо (*боёш үчүн сырдын биринчи катмарын сыйпап даярдоо*); **загрунтовать пол** полду грунттоо.
ЗАГРУНТО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **загрунтовать.**
ЗАГРУСТИ'ТЬ *сов.* кайгыра баштоо, капалана баштоо.
ЗАГРЫЗА'ТЬ *несов. см.* **загрызть.**
ЗАГРЫ'ЗТЬ *сов. кого* 1. тиштеп өлтүрүү, талап өлтүрүү; **собаки загрызли кошку** иттер мышыкты талап өлтүрдү; 2. *перен. разг.* (*замучить*) кыйнап жиберүү, жадатуу, тажатуу, азапка салуу; **совесть его загрызла** ал уялып сарсанаа болду, ал уялып өкүндү.
ЗАГРЯЗНЕ'НИЕ *ср.* булгануу, булгоо, кирдетүү, кирдөө.
ЗАГРЯЗНИ'ТЬ *сов. что* булгоо, кирдетүү; **загрязнить помещение** үйдү булгоо.
ЗАГРЯЗНИ'ТЬСЯ *сов.* булгануу, кирдөө.
ЗАГРЯЗНЯ'ТЬ *несов. см.* **загрязнить.**
ЗАГРЯЗНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **загрязниться;** 2. *страд. к* **загрязнить.**
ЗАГС (отдел записи актов гражданского состояния) загс (граждандык ал-абалдын актыларын жазуу бөлүмү).
ЗАГУБИ'ТЬ *сов. разг.* 1. *кого-что* (*погубить*) бүлдүрүү, түбүнө жетүү; **загубить жизнь** өмүрдүн түбүнө жетүү, өлтүрүү; 2. *что, перен.* (*потратить напрасно*) бекер сарыптоо; **он зря загубил много средств** ал көп каражатты бекер сарып кылды.
ЗАГУДЕ'ТЬ *сов.* дарылдай баштоо, дүрүлдөй баштоо, күүлдөй баштоо.
ЗАГУЛЯ'ТЬ *сов. разг.* ичкилик менен тамашага берилүү (*ишти таштап*).
ЗАГУЛЯ'ТЬСЯ *сов. разг.* көпкө чейин сейилдеп жүрүп, далай убакыттын өткөнүн билбей калуу.
ЗАГУСТЕ'ТЬ *сов.* коймолжун тартуу, коюулануу; **каша загустела** ботко коймолжун тартты.
ЗАД *м.* 1. (*задняя часть чего-л.*) арт, арт жак; **лошадь бьёт задом** ат арткы буттары менен тебет; 2. (*седалище*) көчүк; 3. **зады** *мн. обл.* үйдүн арты; короонун аркасы (аягы); **на задах** үйдүн артында; короонун аягында; **на-**

www.bizdin.kg

ті задáми короонун аркасы менен кетүү; ◇ **твердить задй** белгилүү нерсени кайталай берүү.

ЗАДА'БРИВАТЬ *несов. см.* **задóбрить.**

ЗАДАВА'ТЬ *несов. см.* **задáть; задавáть тон** 1) *муз.* хордун кандай үн менен ырдай башташын көрсөтүү; 2) *перен.* мыкчегердик кылуу.

ЗАДАВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **задáться; 2.** *разг.* (*зазнаваться*) көйрөңдүк кылуу, көөп кетүү.

ЗАДАВИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого* (*придавить насмерть*) басып өлтүрүү, тепсеп өлтүрүү; **2.** *кого* (*придушить*) өлтүрүп салуу; **кóшка задавила цыплёнка** мышык чөжөнү өлтүрүп салды; **3.** *что, перен.* (*подавить, заглушить*) басып коюу, дымын чыгарбай салуу.

ЗАДА'НИЕ *ср.* тапшырма; **производственное задáние** өндүрүштүк тапшырма; **плáновое задáние** пландуу тапшырма; **дать задáние** тапшырма берүү.

ЗАДА'РИВАТЬ *несов. см.* **задарить.**

ЗАДАРИ'ТЬ *сов. кого* **1.** (*осыпать подарками*) көп белек берүү; **2.** (*подкупить, задобрить*) сый көрсөтүп же пара берип көңүлүн алуу.

ЗАДА'РОМ *нареч. разг.* бекер, абдан арзан; **купить задáром** абдан арзанга сатып алуу.

ЗАДА'ТКИ *только мн.* (*склонности*) шык; **у ребёнка хорóшие задáтки** баланын шыгы жакшы.

ЗАДА'ТОК *м.* задатка; **внести задáток при закáзе** заказ кылганда задаткасын берип коюу.

ЗАДА'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое задаткалык; **задáточная сýмма** задаткалык акча.

ЗАДА'ТЬ *сов. что* **1.** *кому* (*поручить выполнить*) берүү, тапшыруу; **задáть урóк** сабак берүү; **задáть рабóту** жумуш тапшыруу; **задáть задáчу** 1) маселе тапшыруу (*эсептен*); 2) *перен.* кыйын иш тапшыруу; **задáть загáдку** табышмак берүү; **задáть вопрóс** суроо берүү; **2.** *кому* (*насыпать, дать*) салуу, төгүү; **задáть лóшади овсá** атка сулу төгүү; **3.** (*устроить*) куруу, өткөрүү, жасоо; **задáть бал** бал өткөрүү; ◇ **задáть стрáху** аябай чочутуу; **задáть хлопóт** аябай алек кылуу; **я тебé задáм!** *разг.* мен сага көрсөтөм!

ЗАДА'ТЬСЯ *сов.* **1.** *чем* (*поставить себе задачу*) берилүү, көздөө, коюу; **задáться цéлью** өзүнө максат кылып коюу, бир максатты көздөө; **задáться мы́слью** бир ойго берилүү; **2.** *разг.* (*удаться, случиться*) кез келүү, болуу; **ну и денёк сегóдня задáлся!** ай, бүгүн укмуштай сонун күн болду да! (*напр. о хорошей погоде*).

ЗАДА'ЧА *ж.* **1.** (*упражнение*) маселе; **арифметúческая задáча** арифметикалык маселе; **шáхматная задáча** шахматтык маселе; **решить задáчу** эсеп чыгаруу; **2.** (*проблема, цель*) милдет; **задáчи хозяйственного и культýрного стрóительства** чарба жана маданий курулуштарынын милдеттери; **задáчи воспитáния** тарбиялоо милдеттери; **очереднáя задáча** кезектеги милдет; **боевáя задáча** кыжырмон милдет; **стáвить себé задáчей** *или* **стáвить пéред собóй задáчу** өзүнө милдет кылып коюу, өз алдына милдет кылып коюу.

ЗАДА'ЧНИК *м.* задачник (*эсеп маселелеринин жыйнагы*); **задáчник по арифмéтике** арифметика боюнча задачник.

ЗАДВИ'ГАТЬ *сов.* **1.** жылдыра баштоо, козголто баштоо, кыймылдата баштоо; **2.** (*напр. пальцами*) кыймылдата баштоо, кыбырата баштоо.

ЗАДВИГА'ТЬ *несов. см.* **задвинуть.**

ЗАДВИ'ГАТЬСЯ *сов.* жыла баштоо, козголо баштоо, кыймылдай баштоо.

ЗАДВИГА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **задвинуться; 2.** (*быть задвижным*) жылып туруу; **эти рáмы задвигáются** бул рамалар жылып турат; **3.** *страд. к* **задвигáть.**

ЗАДВИ'ЖКА *ж.* тээк; **дверная задвижка** эшиктин тээги.

ЗАДВИЖНО'Й, -áя, -óе жылма, жылып турма, түртүлмө; **задвижнáя рáма** жылып турма рама.

ЗАДВИ'НУТЬ *сов. что* түртүп киргизип коюу; **задвинуть я́щик столá** столдун ящигин түртүп киргизип коюу.

ЗАДВИ'НУТЬСЯ *сов.* (*напр. о ящике*) өзүнөн өзү ичке кирип калуу.

ЗАДВО'РКИ *только мн.* короонун арт жагы, үй артындагы караңгы жай, оолак бурч; **на задвóрках** негизги короонун арт жагында, сыртында; **он живёт гдé-то на задвóрках** ал кайдадыр короонун бир бурчунда турат.

ЗАДЕВА'ТЬ I *несов. см.* **задéть.**

ЗАДЕВА'ТЬ II *сов. что, разг.* (*деть, затерять*) жоготуп коюу, койгон жерин унутуп таппай калуу; **кудá я очки́ задевáл?** мен көз айнегимди кайда койдум?

ЗАДЕВА'ТЬСЯ *сов. разг.* жоголуу, табылбай коюу; **кудá задевáлась кни́га?** китеп кайда жоголду?

ЗАДЕ'ЛАТЬ *сов. что* жылчык-тешиктерди бүтөө, бүтөп таштоо; **задéлать двéри** эшикти биротоло бүтөп таштоо; **задéлать я́щик** ящикти жаап бүтөп таштоо.

ЗАДЕ'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **задéлать.**

ЗАДЁРГАННЫЙ, -ая, -ое *разг.* **1.** *прич. от* **задёргать** 2; **2.** *прил.* аяк-буякка тарткыланып жүдөгөн; **задёрганный человéк** аяк-буякка тарткылоодон жүдөгөн киши.

ЗАДЁРГАТЬ *сов.* **1.** *что, чем* (*начать дёргать*) тарткылай баштоо, жулкуй баштоо, жула баштоо; **задёргать вожжáми** божуну тарткылай баштоо; **2.** *кого, перен. разг.* (*измучить*) аяк-буякка тарткылап жүдөтүү.

ЗАДЁРГАТЬСЯ *сов.* тартып кыймылдай баштоо; **от волнéния у негó задёргались гýбы** толкундангандыктан анын эриндери тартып кыймылдай баштады.

ЗАДЁРГИВАТЬ *несов. см.* **задёрнуть.**

ЗАДЁРГИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **задёрнуться; 2.** *страд. к* **задёргивать.**

ЗАДЕРЕВЕНЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* сенейип калган, камтууга келбей калган; **задеревенéлая рукá** сенейип калган кол.

ЗАДЕРЕВЕНЕ'ТЬ *сов.* сенейип калуу, камтууга келбей калуу; **рýки и нóги задеревенéли от стýжи** колу-буту суукка тоңуп, сенейип калыптыр.

ЗАДЕРЖА'НИЕ *ср.* кармоо, кармап калуу, колго түшүрүү; **задержáние престýпника** кылмышкерди кармап калуу, кылмышкерди колго түшүрүү.

ЗАДЕРЖА'ТЬ *сов.* **1.** *кого* (*не пустить*) токтотуу, кармап калуу; **делá меня́ задержáли** мени иш кармап калды; **задержáть гóстя на час** конокту бир саатка токтотуп калуу; **задержáть протúвника** душманды токтотуу; **2.** *что* (*отсрочить*) созуу; **задержáть уплáту дóлга** карызды төлөөнү созуу; **3.** *что* (*замедлить*) кечиктирүү, саалытуу; **задержáть развúтие** *чего-л.* *бир нерсенин* өсүшүн саалытуу; **4.** *что* (*приостановить*) токтото туруу; **задержáть дыхáние** демди токтото туруу; **5.** *кого* (*арестовать*) кармап алуу, кармоо, камакка алуу; **престýпника задержáли** кылмышкерди кармашты; **задержáть на мéсте преступлéния** кылмыш ордунда кармап алуу.

ЗАДЕРЖА'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*замешкаться*) буйдалуу, кармалуу; **задержáться в дорóге** жолдо буйдалуу; **2.** (*замедлиться*) кечигүү; **развúтие ребёнка нéсколько задержáлось** баланын өсүшү бир аз кечигип калды; **3.** (*приостановиться*) токтоло калуу; **дыхáние задержáлось** деми токтоло калды.

ЗАДЕ'РЖИВАТЬ *несов. см.* **задержáть.**

ЗАДЕ'РЖИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **задержáться; 2.** *страд. к* **задéрживать**

ЗАДЕ'РЖКА *ж.* **1.** (*остановка*) жүрбөй калуу, токтолуп калуу; **вслéдствие сúльного снегопáда произошлá задéржка поездóв** кар аябай калың жаагандыктан поездер жүрбөй калды; **2.** (*промедление*) кечиктирүү, саалыктыруу; **без задéржки** кечиктирбестен; **3.** (*опоздание*) кечигүү.

ЗАДЁРНУТЬ *сов. что* тартып коюу, серпип жабуу, силкип жабуу; **задёрнуть занавéску** парданы серпип жабуу, парданы тартып коюу.

www.bizdin.kg

ЗАДЁРНУТЬСЯ *сов.* серпип жамынуу, силкип жамынуу, серпилип жабылуу; **занавес задёрнулся** парда серпилип жабылды.

задеру́, задерёшь *и т. д. буд. вр. от* **задра́ть.**

ЗАДЕ́ТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **заде́ть;** 2. *прил.* чалган, тийген; **у него́ заде́ты лёгкие** анын өпкөсүн дарт чалган.

ЗАДЕ́ТЬ *сов. кого-что* 1. (*коснуться, зацепить*) тийүү, тийип кетүү, тийип коюу, тийип өтүү; **пу́ля заде́ла кость** ок сөөккө тийиптир; 2. *перен.* ыза кылуу, таарынтуу; **его́ выступле́ние си́льно меня́ заде́ло** анын сөзү мени аябай ыза кылды; **заде́ть самолю́бие** ар-намысына тийүү; **заде́ть за живо́е** кычыгына тийүү.

ЗАДИ́РА *м. и ж. разг.* чыр киши, чатакчыл.

ЗАДИРА́ТЬ I *несов. см.* **задра́ть** 1, 2.

ЗАДИРА́ТЬ II *несов. кого, разг.* (*дразнить*) кыжырын кайнатуу.

ЗАДИРА́ТЬСЯ I *несов. см.* **задра́ться.**

ЗАДИРА́ТЬСЯ II *несов. разг.* (*приставать к кому-л.*) *бирөөгө* обу жок тийишүү.

ЗА́ДНИЙ, -яя, -ее арткы; **за́днее колесо́** арткы дөңгөлөк; **за́дние но́ги** арткы буттар; **за́дний карма́н** арткы чөнтөк; **за́дний ход** артка карай жүрүү; ◇ **за́дняя мысль** жаман ой, арам ой; **за́дним умо́м кре́пок** *разг.* кесөөнүн акылы түштөн кийин; **быть без за́дних ног** *разг.* аябай чарчоо; **стоя́ть (ходи́ть) на за́дних ла́пках** жагынуу, *бирөөнүн* таманын жалоо, кошомат кылуу, көшөкөрдөнүү; **за́дним число́м** өткөн число менен; **за́дний прохо́д** *анат.* көтөн чучук.

ЗА́ДНИК *м.* 1. (*обуви*) апкыт; 2. *театр.* сахнанын төр жагындагы жасалгалар (тартылган сүрөттөр).

ЗАДО́БРИТЬ *сов. кого-что* көңүлүн алуу.

ЗАДО́К *м.* арт жак, арка; **задо́к теле́ги** арабанын арт жагы; **задо́к дива́на** дивандын аркасы.

ЗАДОЛБИ́ТЬ *сов. что* 1. (*начать долбить*) теше баштоо, оё баштоо; 2. *разг.* (*тупо заучить*) куру жаттоо; **задолби́ть уро́к** сабакты куру жаттап алуу; ◇ **задолби́ть себе́** *что-л. разг.* болбогон *бир ойду* башынан чыгарбоо.

ЗАДО́ЛГО *нареч.* эчак эле; **мы прие́хали на вокза́л задо́лго до отхо́да по́езда** биз вокзалга поезд кетүүдөн эчак эле мурда келгенбиз.

ЗАДОЛЖА́ТЬ *сов. разг.* карыздар болуу.

ЗАДО́ЛЖЕННОСТЬ *ж.* карыз, насыя; **задо́лженность по кварти́рной пла́те** квартира акысынын карызы; **погаси́ть задо́лженность** карызды төлөө, карыздан кутулуу.

ЗА́ДОМ *нареч.* артка, арты менен; **ло́шадь пя́тилась за́дом** ат артка кетенчиктеди; **наде́ть пла́тье за́дом наперёд** көйнөктүн артын алдына келтирип кийип алуу.

ЗАДО́Р *м.* кайрат, кызуулук, шайырдык.

ЗАДО́РИНКА *ж.*: **ни сучка́ ни задо́ринки** *или* **без сучка́ без задо́ринки** камырдан кыл сууругандай.

ЗАДО́РНЫЙ, -ая, -ое 1. (*пылкий*) кайраттуу, шайыр; 2. (*запальчивый*) корс, ачуусу чукул.

ЗАДОХНУ́ТЬСЯ *сов.* 1. (*умереть*) тумчугуп өлүү; **задохну́ться от уга́ра** ис тийип (тумчугуп) өлүү; 2. *см.* **задыха́ться.**

ЗАДРАПИРОВА́ТЬ *сов. кого-что* драпировкалоо, коozдоо (*кездеме менен коoздоо, жасалгалоо*); **задрапирова́ть о́кна и две́ри портье́рами** терезе жана эшиктерди портьералар менен коoздоо.

ЗАДРАПИРОВА́ТЬСЯ *сов.* оронуу, оронуп алуу; **он задрапирова́лся в плащ** ал плащка оронуп алды.

ЗАДРАПИРО́ВЫВАТЬ *несов. см.* **задрапирова́ть.**

ЗАДРАПИРО́ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **задрапирова́ться;** 2. *страд. к* **задрапиро́вывать.**

ЗАДРА́ТЬ *сов. разг.* 1. *что* (*поднять*) көтөрүү, түрүү; **задра́ть го́лову** башты көтөрүү; **задра́ть пла́тье** көйнөктү түрүү; 2. *что* (*загнуть, оцарапать*) тырмап алуу, сыйрытып алуу; **задра́ть ко́жицу на па́льце** бармагынын терисин сыйрытып алуу; 3. *кого* (*растерзать*) жарып салуу; **волк задра́л двух ове́ц** карышкыр эки койду жарып салды; ◇ **задра́ть нос** мурдун көтөрүү, көөп кетүү.

ЗАДРА́ТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*напр. о платье*) түрүлүү, жогору көтөрүлүү; 2. (*загнуться*) кайрылып калуу, сыйрылып калуу.

ЗАДРЕБЕЗЖА́ТЬ *сов.* шалдырай баштоо, шалдырай баштоо.

ЗАДРЕМА́ТЬ *сов.* үргүлөө.

ЗАДРОЖА́ТЬ *сов.* дирилдей баштоо, калтырай баштоо, титирей баштоо.

ЗАДУВА́ТЬ *несов. см.* **заду́ть.**

ЗАДУ́ВКА *ж. тех.* тутантуу, жагуу, от берүү; **заду́вка до́мны** домнаны тутантуу.

ЗАДУ́МАТЬ *сов.* 1. *что и с неопр.* (*замыслить*) ниет кылуу, ойлоо; **заду́мать пое́здку в го́ры** тоого барууну ойлоо; 2. *что* (*мысленно выбрать*) ичинен ойлоп коюу; **заду́мать число́** бир санды ичинен ойлоп коюу.

ЗАДУ́МАТЬСЯ *сов.* 1. ойлонуу, ойго батуу; **глубо́ко заду́маться** *над чем-л.* *бир нерсени* терең ойлонуу; 2. *с неопр. и с отриц.* (*колебаться*) олку-солку болуу, ойлонуп туруу; **он не заду́мался сказа́ть мне пра́вду в глаза́** ал олку-солкусуз чындыкты мага тике айтып турган калды.

ЗАДУ́МЧИВОСТЬ *ж.* ойго батуучулук, ойлонгучтук, санаа, санааркоолук; **впасть в заду́мчивость** санаага батуу; **погрузи́ться в заду́мчивость** ойго батуу.

ЗАДУ́МЧИВЫЙ, -ая, -ое ойчул, санаачыл; **заду́мчивый взгляд** ойчул көз караш.

ЗАДУ́МЫВАТЬ *несов. см.* **заду́мать.**

ЗАДУ́МЫВАТЬСЯ *несов. см.* **заду́маться; на́до бы́ло сде́лать э́то, не заду́мываясь** муну олку-солкусуз иштей керек эле.

ЗАДУРИ́ТЬ *сов. разг.* акмакчылык кыла баштоо, жиндилене баштоо, кеңкелестене баштоо; ◇ **задури́ть го́лову** башты катыруу.

ЗАДУ́ТЬ *сов.* 1. (*начать дуть*) сого баштоо; **задул се́верный ве́тер** түндүктүн шамалы сого баштады; 2. *что* (*потушить*) үйлөп өчүрүү; **заду́ть свечу́** шамды өчүрүү; 3. *что, тех.* (*разжечь*) тутантуу; **заду́ть до́мну** домнаны тутантуу.

ЗАДУШЕ́ВНО *нареч.* ачык-айрым, чын жүрөктөн.

ЗАДУШЕ́ВНОСТЬ *ж.* ачык-айрымдык, чын жүрөктөн болгондук; **задуше́вность на́ших бесе́д** биздин аңгемебиздин чын жүрөктөн болгондугу.

ЗАДУШЕ́ВНЫЙ, -ая, -ое ачык-айрым, жаны бирге, чын жүрөктөн болгон; **задуше́вный друг** жаны бирге дос; **задуше́вный разгово́р** чын жүрөктөн болгон аңгеме.

ЗАДУШИ́ТЬ *сов.* 1. *кого* (*умертвить*) муунтуп өлтүрүү, тумчуктуруп өлтүрүү; 2. *кого-что, перен.* эзүү, басуу; ◇ **задуши́ть в объя́тиях** сыга кучактоо, кучактоо.

ЗАДЫМИ́ТЬ *сов.* 1. (*начать дымить*) түтөй баштоо, тутана баштоо; **пе́чка задыми́ла** меш түтөй баштады; 2. *что, разг.* (*закоптить*) ыштоо; **весь потоло́к задыми́ли** үйдүн төбөсүн ыштап жиберишти.

ЗАДЫМИ́ТЬСЯ *сов.* 1. түтөй баштоо, түтүн чыга баштоо; **тру́бы задыми́лись** морлордон түтүн чыга баштады; 2. *разг.* (*покрыться копотью*) ышталуу.

ЗАДЫХА́ТЬСЯ *несов.* 1. деми кыстыгуу; **задыха́ться от жары́** ысыктан деми кыстыгуу; **задыха́ться от гне́ва** *перен.* каарына чыдай албай деми кыстыгуу; 2. *перен.* (*быть подавленным*) ындыны өчүү, кууроо.

ЗАДЫША́ТЬ *сов.* дем ала баштоо.

ЗАЕДА́ТЬ *несов. см.* **зае́сть.**

ЗАЕ́ЗД *м.* 1. *спорт.* ат чабыш, ат жарыш; 2. (*к кому-л. куда-л.*) бара кетүү, тие өтүү; **командиро́вка в Моск**

www.bizdin.kg

с **заездом в Куйбышев** Москвага баратып, Куйбышевге тие өтө турган командировка.

ЗАЕ'ЗДИТЬ *сов.* 1. *кого-что* жүргүзбөй салуу, мине берип болдуруу, зоруктуруу; **заездить лошадь** атты зоруктуруу; 2. *кого, перен. разг.* күч жетпес ишти жүктөп кыйноо.

ЗАЕ'ЗДОМ *нареч. разг.* тие өтүп, бара кетип.

ЗАЕЗЖА'ТЬ *несов. см.* **заехать.**

ЗАЕ'ЗЖЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **заездить;** 2. *прил.* (*утомлённый*) зоруккан, жүрбөй калган; **заезженная лошадь** жүрбөй калган ат; 3. *прил. перен. разг.* (*избитый, давно известный*) тажаткан, таң болгон; **заезженная фраза** таң болгон сөз.

ЗАЕ'ЗЖИЙ, -ая, -ее *разг.* бир жакка бара жатып келе калган, келип эле кете турган; ◇ **заезжий двор** *уст.* кербен сарай.

ЗАЁКАТЬ *сов. разг.* түк-түк этүү, зырпылдай баштоо; **сердце у меня заёкало** менин жүрөгүм түкүлдөй баштады.

ЗАЁМ *м.* заем; **выпустить заём** заём чыгаруу; **облигации государственных займов** мамлекеттик заёмдордун облигациялары; **заём развития народного хозяйства СССР** СССРдин эл чарбасын өркүндөтүү заёму.

ЗАЁМНЫЙ, -ая, -ое: **заёмное письмо** *юр.* карыз алганы үчүн берилген тил кат.

ЗАЕ'СТЬ *сов.* 1. *кого* (*загрызть*) жеп жиберүү, жеп коюу; **волк заел овцу** карышкыр койду жеп койду; 2. *что чем* (*закусить*) чайнап жиберүү, жеп жиберүү; **заесть лекарство сладким** дарынын артынан таттуу нерсе жеп жиберүү; 3. *кого, перен. разг.* (*измучить*) тажатуу, жадатуу, кыйнап бүтүү; **заесть упрёками** жемелей берип тажатуу, 4. *что* (*защемить*) кыпчып алуу; **блоком заело верёвку** блок жипти кыпчып алыптыр.

ЗАЕ'СТЬСЯ *сов. разг.* тамак тандай баштоо.

ЗАЕ'ХАТЬ *сов.* 1. (*к кому-л., куда-л.*) бара кетүү, кире кетүү, кайрыла кетүү; **заехать к знакомым** тааныштарга бара кетүү; 2. (*за кем-чем-л.*) ... үчүн бурулуп баруу; **заехать за детьми** балдарды ала кетүү үчүн бурулуп баруу, 3. (*подъехать сбоку*) каптал жактан кирүү; **заехать со стороны сада** бак жактан кирүү; 4. (*за что-л.*) өтүп кетүү; **заехать за мост** көпүрөнүн ары жагына өтүп кетүү; 5. *разг.* (*попасть*) түшүп калуу; **заехать в канаву** (бара жатып) арыкка түшүп калуу; ◇ **заехать** *кому-л.* **в физиономию** *разг. биреөнү* бетке коюп жиберүү.

ЗАЖА'РИВАТЬ *несов. см.* **зажарить.**

ЗАЖА'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **зажариться;** 2. *страд. к* **зажаривать.**

ЗАЖА'РИТЬ *сов. что* кууруу; **зажарить рыбу** балыкты кууруу.

ЗАЖА'РИТЬСЯ *сов.* куурулуу; **мясо зажарилось** эт куурулду, эт куурулуп бышты.

ЗАЖА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*стиснуть*) басуу, кысуу; **зажать в руке** колдо кыса кармоо; **зажать в тиски** 1) кыскычка сыга кысуу, кыпчуу; 2) *перен.* кыса берип, айласын кетирүү; 2. *что* (*плотно закрыть*) тыгындап салуу, басуу; **зажать уши** кулакты басуу; 3. *что, перен. разг.* (*стеснить*) кысуу, кысмакка алуу, жол бербөө; **зажать инициативу** демилгени кысмакка алуу; ◇ **зажать рот** *кому-л. биреөнүн* оозун басуу, *биреөнү* сүйлөтпөй коюу.

ЗАЖДА'ТЬСЯ *сов.* күтө берип тажоо.

ЗАЖЕЛТЕ'ТЬ *сов.* 1. (*начать желтеть*) саргара баштоо; **пшеница зажелтела** буудай саргара баштады; 2. (*показаться — о жёлтом*) саргарып көрүнө баштоо; **вдали зажелтели кучи песку** алыста үйүлгөн кум саргарып көрүнө баштады.

ЗАЖЕСТИКУЛИ'РОВАТЬ *сов.* жаңдай баштоо, жаңсай баштоо, шилтей баштоо.

ЗАЖЕ'ЧЬ *сов.* 1. *что* чагуу, жандыруу, күйдүрүү, жагуу; **зажечь спичку** ширеңке чагуу; 2. *кого-что, перен.* шыктандыруу, кызыктыруу, алга умтултуу, делебесин козгоо; **зажечь** *кого-л.* **энтузиазмом** *биреөнүн* жакшы ынтасын козгоо; **зажечь уверенность в сердцах людей** адамдардын жүрөгүндө ишенич отун жандыруу.

ЗАЖЕ'ЧЬСЯ *сов.* 1. күйө баштоо, жана баштоо; **зажглись огни** от күйө баштады; 2. *перен.* (*возбудиться, воодушевиться*) шыктануу, умтулуу, ынтасы козголуу.

ЗАЖЖЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **зажечь;** 2. *прил.* жагылган, күйгүзүлгөн; **зажжённая свеча** жагылган шам.

ЗАЖИВА'ТЬ *несов. см.* **зажить** I.

ЗАЖИВА'ТЬСЯ *несов. см.* **зажиться.**

ЗАЖИВИ'ТЬ *сов. что* айыктыруу; **примочка быстро заживит рану** чылама дары жараны бат айыктырат.

ЗАЖИВЛЕ'НИЕ *ср.* айыга баштоо, айыктыруу; **заживление раны** жаранын айыга баштышы.

ЗАЖИВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **заживить.**

ЗА'ЖИВО *нареч.* тирилей, тирүүлөй, тирүү бойдон; **заживо похоронить** *кого-л. биреөнү* тирилей көмүү; **заживо погребённый** тирүүлөй көмүлгөн.

ЗАЖИГА'ЛКА *ж.* зажигалка (*папирос күйгүзө турган нерсе*).

ЗАЖИГА'НИЕ *ср.* жандыруу, жагуу, күйгүзүү.

ЗАЖИГА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. жандыра турган, күйгүзө турган, өрттөй турган; **зажигательный прибор** жандыра турган прибор; **зажигательная бомба** өрттөй турган бомба; 2. *перен.* (*возбуждающий, волнующий*) шыктандыра турган, бүйүрдү кызыта турган; **зажигательная речь** шыктандыра турган сөз.

ЗАЖИГА'ТЬ *несов. см.* **зажечь.**

ЗАЖИГА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **зажечься;** 2. *страд. к* **зажигать.**

ЗАЖИ'М *м.* 1. (*действие*) кысуу, кысмакка алуу, жол бербөө; **бороться с зажимом критики и самокритики** сыноо жана өзүн өзү сыноону кысууга каршы күрөшүү; 2. *тех.* (*приспособление*) баскыч (*аспап*).

ЗАЖИМА'ТЬ *несов. см.* **зажать.**

ЗАЖИ'МНЫЙ, -ая, -ое баса турган, сыга турган; **зажимный винт** баса турган винт, сыга турган винт.

ЗАЖИ'МЩИК *м. разг. неодобр.* кысуучу, жол бербөөчү; **зажимщик критики** сынга жол бербөөчү.

ЗАЖИ'ТОЧНО *нареч.* оокаттуу, бай; **жить зажиточно** оокаттуу жашоо.

ЗАЖИ'ТОЧНОСТЬ *ж.* оокаттуулук, байлык.

ЗАЖИ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое оокаттуу, бай; **зажиточный колхоз** бай колхоз; **зажиточная жизнь** бай турмуш, оокаттуу турмуш.

ЗАЖИ'ТЬ I *сов.* (*зарубцеваться*) айыгуу, бүтөлүү; **рана зажила** жара айыкты.

ЗАЖИ'ТЬ II *сов.* (*начать жить*) жашай баштоо; **зажить трудовой жизнью** эмгек аркылуу жашай баштоо; **зажить семейной жизнью** үй-бүлө куруп жашай баштоо.

ЗАЖИ'ТЬСЯ *сов. разг.* көпкө туруп калуу, ашыра туруу.

зажму', зажмёшь *и т. д. буд. вр. от* **зажать.**

ЗАЖМУ'РИВАТЬ *несов. см.* **зажмурить.**

ЗАЖМУ'РИВАТЬСЯ *несов. см.* **зажмуриться.**

ЗАЖМУ'РИТЬ *сов. что* жүлжүйтүү, үлүрөйтүү, сүзүү; **зажмурить глаза** көздү сүзүү.

ЗАЖМУ'РИТЬСЯ *сов.* жүлжүйө калуу; **зажмуриться от яркого света** жарыктан көздү жүлжүйтүү.

ЗАЖО'Р *м. обл.* 1. (*льда*) үйөр (*суу үстүндө үйүлүп калган муз*); 2. (*вода под снегом*) кар алдындагы суу.

ЗАЖУЖЖА'ТЬ *сов.* зуулдай баштоо, ызылдай баштоо, дырылдай баштоо, дыңылдай баштоо.

ЗАЖУ'ЛИТЬ *сов. что, прост.* митаамдык кылуу, алдап алуу.

ЗАЖУРЧА'ТЬ *сов.* шырылдай баштоо, шыркырай баштоо.

www.bizdin.kg

ЗАЗВА'ТЬ *сов. кого, разг.* өтүнүп чакыруу; **зазва́ть в го́сти** конокко өтүнүп чакыруу.

ЗАЗВЕНЕ'ТЬ *сов.* шаңгырай баштоо, шыңгырай баштоо, зыңылдай баштоо; **зазвене́л колоко́льчик** коңгуроо шыңгырай баштады; **зазвене́л де́тский смех** *перен.* балдардын күлкүсү чыга баштады; ◇ **зазвене́ло в уша́х** *безл.* кулак зыңылдады, кулак тунду.

ЗАЗВОНИ'ТЬ *сов.* шаңгыратуу, шыңгыратуу; **зазвони́л телефо́н** телефон шыңгырады.

ЗАЗВУЧА'ТЬ *сов.* үн чыга баштоо; **зазвуча́ли знако́мые голоса́** тааныш үндөр чыга баштады.

ЗАЗДРА'ВНЫЙ, -ая, -ое саламаттык үчүн; **заздра́вный тост** саламаттык үчүн көтөрүлгөн тост; **заздра́вная пе́сня** саламаттык ыры; **заздра́вный ку́бок** саламаттыкка арналган кубок.

ЗАЗЕВА'ТЬСЯ *сов. разг.* бир нерсеге алагды болуп, байкабай калуу; өткөрүп жиберүү.

ЗАЗЕЛЕНЕ'ТЬ *сов.* 1. (*начать зеленеть*) жашылдана баштоо, көгөрө баштоо; **трава́ зазелене́ла** чөп көгөрө баштады; 2. (*показаться — о зелёном*) көгөрүп көрүнө баштоо.

ЗАЗЕМЛЕ'НИЕ *ср. тех.* 1. (*действие*) жерге кийирүү; 2. (*провод*) токту жерге кийирүүчү сым.

ЗАЗЕМЛИ'ТЬ *сов. что, тех.* токту жерге кийирүү.

ЗАЗЕМЛИ'ТЬСЯ *сов. тех.* ток жерге кирүү.

ЗАЗЕМЛЯ'ТЬ *несов. см.* **заземли́ть.**

ЗАЗЕМЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. **заземли́ться;** 2. *страд. к* **заземля́ть.**

ЗАЗИМОВА'ТЬ *сов.* кыштоо, кыштап калуу.

ЗАЗНАВА'ТЬСЯ *несов. см.* **зазна́ться.**

ЗАЗНА'ЙКА *м. и ж. разг. неодобр.* кекирейген, бой көтөргүч.

ЗАЗНА'ЙСТВО *ср. разг.* кекирейгендик, бой көтөрүүчүлүк.

ЗАЗНА'ТЬСЯ *сов.* кекирейип кетүү, бой көтөрүү.

ЗАЗНО'БА *ж. разг.* сүйгөнү, ашыгы.

ЗАЗНОБИ'ТЬ *сов. безл.* калтырата баштоо, чыйрыктыра баштоо; **больно́го зазноби́ло** сыркоо кишини калтырата баштады.

ЗАЗО'Р *м. тех.* көңдөй (*эп кыйган жердеги көңдөй; кобул*).

ЗАЗО'РНЫЙ, -ая, -ое *разг.* уят; **зазо́рный посту́пок** уят иш.

ЗАЗРЕ'НИЕ *ср.*: **без зазре́ния со́вести** *разг.* уялбастан.

ЗАЗУ́БРЕННЫЙ I, -ая, -ое 1. *прич. от* **зазубри́ть** I; 2. *прил.* мизи кетилген; **зазу́бренный нож** мизи кетилген бычак.

ЗАЗУ'БРЕННЫЙ II, -ая, -ое 1. *прич. от* **зазубри́ть** II; 2. *прил.* (*механически заученный*) куру жатталган; **зазу́бренный уро́к** куру жатталган сабак.

ЗАЗУ'БРИВАТЬ I *несов. см.* **зазубри́ть** I.

ЗАЗУ'БРИВАТЬ II *несов. см.* **зазубри́ть** II.

ЗАЗУ'БРИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **зазубри́ться;** 2. *страд. к* **зазу́бривать** I, II.

ЗАЗУ'БРИНА *ж.* кетик (*мис. миздин кетиги*); **нож с зазу́бринами** мизи кетик бычак.

ЗАЗУБРИ'ТЬ I *сов. что* мизин кетилтүү; **зазубри́ть нож** бычактын мизин кетилтүү.

ЗАЗУБРИ'ТЬ II *сов. что* курулай жаттоо; **зазубри́ть уро́к** сабакты курулай жаттоо.

ЗАЗУБРИ'ТЬСЯ *сов.* мизи кетилүү; **нож зазубри́лся** бычактын мизи кетилди.

ЗАЗЫВА'НИЕ *ср.* жалынып чакыруу, өтүнүп чакыруу.

ЗАЗЫВА'ТЬ *несов. см.* **зазва́ть.**

ЗАИ'ГРАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **заигра́ть** II; 2. *прил.* ойнолгон, ойнолуп бүткөн; **ста́рые заи́гранные ка́рты** ойнолуп бүткөн эски карта; 3. *прил. перен.* көзгө үйрөнгөн, сонуну таркаган, кызыгы кеткен; **заи́гранная мело́дия** кулакка кызыгы кеткен күү.

ЗАИГРА'ТЬ I *сов.* 1. (*начать играть*) ойной баштоо; **орке́стр заигра́л марш** оркестр марш ойной баштады; 2. *перен.* (*засверкать, засиять*) жаркырай баштоо, жаркылдай баштоо, чагылуу; **со́лнце заигра́ло на пове́рхности воды́** күн суу бетинде чагыла баштады; 3. (*отразиться*) пайда болуу, көрүнө калуу; **румя́нец заигра́л на щека́х** бети нурданып кызара түштү.

ЗАИГРА'ТЬ II *сов.* 1. *что* (*истрепать в игре*) уйпалоо; **заигра́ть ка́рты** көп ойноп, картаны уйпалап салуу; 2.: **заигра́ть пье́су** көп ойноп, пьесанын татыгын кетирүү.

ЗАИГРА'ТЬСЯ *сов. разг.* оюнга кызыгып бөлөктү унутуп салуу; **де́ти заигра́лись** балдар оюнга кызыгып алды.

ЗАИ'ГРЫВАНИЕ *ср. разг.* 1. (*кокетничанье*) тийишүү, шылкылдашуу; 2. (*заискивание*) жагынуу, көшөкөрдөнүү, жалпактоо.

ЗАИ'ГРЫВАТЬ I *несов. с кем* 1. (*кокетничать*) тийишүү, шылкылдашуу; 2. (*заискивать*) жагынуу, көшөкөрдөнүү, жалпактоо.

ЗАИ'ГРЫВАТЬ II *несов. см.* **заигра́ть** II.

ЗАИ'ГРЫВАТЬСЯ *несов. см.* **заигра́ться.**

ЗАИ'КА *м. и ж.* кекеч.

ЗАИКА'НИЕ *ср.* кекечтенүү.

ЗАИКА'ТЬСЯ *несов.* 1. кекечтенүү; **по́сле боле́зни ребёнок стал заика́ться** оорудан кийин бала кекечтенип калды; 2. *см.* **заикну́ться.**

ЗАИКНУ'ТЬСЯ *однокр.* 1. кекечтенүү (*бир жолу*); 2. *разг.* ооз ачуу, айтуу; **об э́том он да́же не заикну́лся** бул тууралу ал ооз ачкан да жок.

ЗАЙМОДА'ВЕЦ *м.* карыз берүүчү.

ЗАИМООБРА'ЗНО *нареч.* карыз, карызга; **взять сто рубле́й заимообра́зно** жүз сом карыз алуу.

ЗАИМООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое карыз түрүндөгү, карызга; **заимообра́зная вы́дача** карызга берүү.

ЗАИ'МСТВОВАНИЕ *ср.* өздөштүрүү (*башка жактан кирген нерселер; мис. сөздөр*); **иноязы́чные заи́мствования в киргизском языке́** кыргыз тилине башка тилдерден кирген сөздөр, формалар.

ЗАИ'МСТВОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **заимствовать;** 2. *прил. лингв.*: **заимствованные слова́** башка тилдерден кирген сөздөр.

ЗАИ'МСТВОВАТЬ *сов. и несов. что* өздөштүрүү, сиңирүү, алуу, үйрөнүү; **заимствовать сло́во** башка тилдерден сөз өздөштүрүп алуу.

ЗАИ'НДЕВЕЛЫЙ, -ая, -ое бубак баскан, кыроо баскан; **заи́ндевелые усы́** бубак баскан мурут, бубактанган мурут.

ЗАИ'НДЕВЕТЬ *сов.* бубактануу, кыроо басуу.

ЗАИНТЕРЕСО'ВАННОСТЬ *ж.* кызыгуу, кызыккандык.

ЗАИНТЕРЕСО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **заинтересова́ть;** 2. *прил.* кызыккан, таламдуу; 3. *прил.* (*увлечённый*) кызыгып калган, кумарданган; ◇ **заинтересо́ванная сторона́** 1) *юр.* катышы бар (*доогер же жоопкер*) тарап; 2) *разг.* калыс эмес.

ЗАИНТЕРЕСОВА'ТЬ *сов. кого* кызыктыруу.

ЗАИНТЕРЕСОВА'ТЬСЯ *сов. кем-чем* кызыгуу.

ЗАИНТРИГОВА'ТЬ *сов. кого* кызыгуусун козгоо.

ЗАИ'СКИВАНИЕ *ср.* бөйпөңдөө, жагынуу, кошамат кылуу.

ЗАИ'СКИВАТЬ *несов. перед кем, у кого* бөйпөңдөө, жагынуу, кошамат кылуу.

ЗАИ'СКИВАЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **заискивать;** 2. *прил.* бөйпөңдөгөн, жагынычтуу; **заискивающая улы́бка** жагынычтуу күлүмсүрөө.

ЗАИ'СКРИТЬСЯ *сов.* жалт-жулт этүү, жылт-жылт этүү, жаркылдоо, жылтылдоо, жылтыроо; ◇ **глаза́ заи́скрились** көздөн от чагылды.

за́йма *род. п. от* **заём.**

www.bizdin.kg

ЗА'ЙМИЩЕ *ср. обл.* займище (*өзөндүн жээгинде жаздын күнү суу каптап кетүүчү жер*).
ЗА'ЙМОВЫЙ, -ая, -ое заёмдук.
ЗАЙМОДЕРЖА'ТЕЛЬ *м.* заём кармоочу, облигациясы бар киши.
займу́, займёшь I *и т. д. буд. вр. от* **заня́ть** I.
займу́, займёшь II *и т. д. буд. вр. от* **заня́ть** II.
займу́сь, займёшься I *и т. д. буд. вр. от* **заня́ться** I.
займу́сь, займёшься II *и т. д. буд. вр. от* **заня́ться** II.
ЗАЙТИ' *сов.* 1. (*посетить кого-что-л.*) кирип чыгуу; **зайти́ в магази́н** магазинге кирип чыгуу; **зайти́ к прия́телю** досуна кирип чыгуу; 2. *за кем-чем* бара жатып, кирип ээрчитип кетүү *же* алуу; **зайди́ за свои́м това́рищем** бара жатып, кирип, жолдошуңду ээрчите кел (бар, кет); **зайти́ за поку́пками** сатып алыш үчүн кирип чыгуу; 3. (*попасть куда-л., уйти далеко*) кирип кетүү, өтүп кетүү; **зайти́ за́ угол** бурчтан ары өтүп кетүү; **зайти́ в глубь ле́са** токойдун ичине алыс кирип кетүү; 4. (*обойти*) айланып өтүү; **зайти́ с ты́ла** тылга айланып өтүү; **зайти́ спра́ва** оң жактан айланып өтүү; 5. (*закатиться — о небесных светилах*) батуу; **со́лнце зашло́** күн батты; 6. (*начаться*) башталуу, козголуу, болуу; **разгово́р зашёл о но́вой кни́ге** кеп жаңы китеп жөнүндө козголду; **речь зашла́ о де́тях** балдар жөнүндө сөз козголду; ◇ **он зашёл сли́шком далеко́** ал чектен капкайда алыс кетти; **бесе́да зашла́ за́ полночь** аңгеме түн жарымы ооганча созулду.
за́йца *род. п. от* **за́яц.**
ЗА'ЙЧИК *м. разг.* 1. *уменьш.-ласк. от* **за́яц** коёнек, кичинекей коён; 2. (*световой*) шоола, чагылыш (*күндүн шооласынын чагылышы*); **за́йчики на стене́** дубалдын боорундагы шоола (чагылыштар).
ЗАЙЧИ'ХА *ж.* ургаачы коён.
ЗАЙЧО'НОК *м.* бөжөк (*коёндун баласы*).
ЗАКАБАЛЕ'НИЕ *ср.* кул кылуу.
ЗАКАБАЛИ'ТЬ *сов. кого-что* кул кылуу.
ЗАКАБАЛИ'ТЬСЯ *сов.* кул болуу, кулга айлануу.
ЗАКАБАЛЯ'ТЬ *несов. см.* **закабали́ть.**
ЗАКАБАЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **закабали́ться;** 2. *страд. к* **закабаля́ть.**
ЗАКАВКА'ЗСКИЙ, -ая, -ое **Закавказье**-*ге т.*; закавказьелик.
ЗАКАДЫ'ЧНЫЙ, -ая, -ое жаны бирге, өтө ынак; **закады́чный друг** жаны бирге дос, өтө ынак дос.
ЗАКА'З *м.* заказ (*бир нерсени бүтүрүп берүүгө тапшыруу*); **зака́зы выполня́ются в срок** заказдар мөөнөтүндө орундалат; **сде́лать** *что-л.* **на зака́з** *бир нерсени* атайын заказ боюнча иштеп берүү.
ЗАКАЗА'ТЬ *сов. что* заказ кылуу, заказ берүү; **заказа́ть костю́м** костюм заказ кылуу; **заказа́ть биле́т** билет заказ берүү.
ЗАКАЗНО'Й, -а́я, -о́е 1. (*сделанный на заказ*) заказ кылынган; **заказны́е ту́фли** заказ кылынган туфли; 2. (*о почтовых отправлениях*) заказной; **заказно́е письмо́** заказной кат; **заказна́я бандеро́ль** заказной жиберилген бандероль.
ЗАКА'ЗЧИК *м.* заказ берүүчү, заказчы.
ЗАКА'ЗЧИЦА *женск. р. к* **зака́зчик.**
ЗАКА'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **заказа́ть.**
ЗАКА'ИВАТЬСЯ *несов. см.* **зака́яться.**
ЗАКА'Л *м.* 1. чыңоо, сугаруу; **зака́л ста́ли** болотту чыңоо; **сталь кре́пкого зака́ла** аябай чыңалган болот; 2. *перен.* (*выдержка*) бышыгуу, чыңалуу, чыйралуу; **челове́к кре́пкого зака́ла** абдан бышыккан адам; ◇ **хлеб с зака́лом** чала бышкан жери бар нан.
ЗАКАЛЁННОСТЬ *ж.* 1. (*напр. стали*) чыңалгандык, сугарылгандык; 2. *перен.* чыңалгандык, бышкандык, чыйрактык.
ЗАКАЛЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **закали́ть;** 2. *прил. тех.* чыңалган, сугарылган; **закалённая сталь** чыңалган болот, сугарылган болот; 3. *прил. перен.* чыңалган, бышкан, бышыккан, чыйралган; **закалённый в боя́х** согушта бышкан.
ЗАКА'ЛИВАНИЕ *ср.* бышыктыруу, чыңоо, чыйралтуу, чыдамкай кылуу; **зака́ливание органи́зма** денени чыңоо, денени чыйралтуу.
ЗАКА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **закали́ть.**
ЗАКА'ЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **закали́ться;** 2. *страд. к* **зака́ливать.**
ЗАКАЛИ'ТЬ *сов.* 1. *что, тех.* чыңоо, сугаруу; **закали́ть сталь** болотту чыңоо; 2. *кого-что, перен.* бышыктыруу, чыңоо, чыйралтуу; **закали́ть здоро́вье** ден соолукту чыңоо; **закали́ть во́лю** эркти чыңоо.
ЗАКАЛИ'ТЬСЯ *сов.* 1. *тех.* чыңалуу, курчуу, сугарылуу; **сталь закали́лась** болот чыңалды; 2. *перен.* чыңалуу, бышыгуу, бышуу, чыйралуу; **закали́ться в борьбе́** күрөштө бышыгуу; **закали́ться в боя́х** согушта бышыгуу.
ЗАКА'ЛКА *ж.* бышыгуу, чыңалуу; **иде́йная и полити́ческая зака́лка ка́дров** кадрлардын идеялык жана саясий жактан чыңалышы.
ЗАКА'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **заколо́ть.**
ЗАКА'ЛЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **заколо́ться;** 2. *страд. к* **зака́лывать.**
ЗАКАЛЯ'ТЬ *несов. см.* **закали́ть.**
ЗАКАЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **закали́ться;** 2. *страд. к* **закаля́ть.**
ЗАКА'НЧИВАТЬ *несов. см.* **зако́нчить.**
ЗАКА'НЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **зако́нчиться;** 2. *страд. к* **зака́нчивать.**
ЗАКА'ПАТЬ *сов.* 1. (*начать капать*) тамчылай баштоо; **дождь зака́пал** жаан тамчылай баштады; 2. *что, разг.* (*запачкать*) чачыратуу; **зака́пать себе́ пла́тье** көйнөгүнө чачыратуу.
ЗАКАПРИ'ЗНИЧАТЬ *сов. разг.* кежирлене баштоо, чыргоолоно баштоо (*напр. о ребёнке*); наздана баштоо (*напр. о женщине*).
ЗАКА'ПЫВАТЬ *несов. см.* **закопа́ть.**
ЗАКА'ПЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **закопа́ться;** 2. *страд. к* **зака́пывать.**
ЗАКА'РКАТЬ *сов.* 1. какылдай баштоо, каркылдай баштоо (*карга жөнүндө*); 2. *перен.* жаман кабарды билдирүү.
ЗАКА'РМЛИВАТЬ *несов. см.* **закорми́ть.**
ЗАКА'Т *м.* 1. батуу; **на зака́те** күн батарда; **мы любова́лись зака́том** биз күндүн батканын кызыгып карап туруучу элек; 2. *перен.* өмүр акыры, өлөргө аз калганда; **жизнь его́ бли́зилась к зака́ту** анын өлөрүнө аз эле калган; **на зака́те дней** күнү бүтүп калганда.
ЗАКАТА'ТЬ *сов. что, разг.* 1. (*обернуть*) ороо, чулгоо; **заката́ть в полоте́нце** сүлгүгө ороо; 2. (*заровнять*) таптоо; **заката́ть посы́панную песко́м доро́жку** кум төгүлгөн жолду таптоо.
ЗАКАТИ'ТЬ *сов. что* түртүү, дөңгөлөтүү, тоголотуу; **закати́ть теле́гу во двор** арабаны короого түртүп киирүү; **закати́ть мяч под дива́н** топту тоголотуп дивандын алдына киирүү; ◇ **закати́ть пощёчину** *разг.* жаакка чаап жиберүү; **закати́ть исте́рику** *разг.* анткор долулануу; **закати́ть пир горо́й** *разг.* дүңгүрөгөн чоң той берүү; **закати́ть глаза́** көздү акшырайтуу.
ЗАКАТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. тоголонуп кетүү, тегеренип кетүү; **мяч закати́лся под дива́н** топ тоголонуп дивандын алдына кирип кетти; 2. (*зайти*) батуу; **со́лнце закати́лось** күн батты; 3. *перен.* өчүү; **сла́ва его́ закати́лась** анын даңкы өчтү; 4. *разг.* (*разразиться*) токтоно албоо (*слезами*); ыкшып күлүү (*смехом*); ыкшып жөтөлүү (*кашлем*); **закати́ться слеза́ми** токтоно албай ыйлап жиберүү.
ЗАКА'ТНЫЙ, -ая, -ое батып бараткандагы, аяктап бараткандагы, акыркы; **зака́тный луч** батып бараткандагы шоола; **зака́тный час** күн батып бараткан саат.

www.bizdin.kg

ЗАКА'ТЫВАТЬ I *несов. см.* **заката́ть.**

ЗАКА'ТЫВАТЬ II *несов. см.* **закати́ть.**

ЗАКА'ТЫВАТЬСЯ *несов. см.* **закати́ться.**

ЗАКАЧА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*начать качать*) ыргалта баштоо, теңселте баштоо, чайпалта баштоо, чайкалта баштоо; **ве́тер закача́л дере́вья** шамал дарактарды ыргалта баштады; **закача́ть голово́й** башты чайкай баштоо; 2. *кого* (*убаюкать*) терметип уктатуу; **закача́ть ребёнка** баланы терметип уктатуу; 3. *безл.* (*укачать*) чайпалуудан баш айлануу (*атка минген, араба, машина же пароходго түшкөн кишинин*); **на парохо́де его́ закача́ло** пароходдо чайпалуудан анын башы айланды.

ЗАКАЧА'ТЬСЯ *сов.* 1. ыргала баштоо, теңселе баштоо, термеле баштоо, чайпала баштоо, чайкала баштоо; **ло́дка закача́лась** кайык чайпала баштады; 2. (*до головокружения*) чайпала берип, башы айлануу.

ЗАКА'ШЛЯТЬ *сов.* жөтөлө баштоо.

ЗАКА'ШЛЯТЬСЯ *сов.* ыкшып жөтөлүү; **зака́шляться от ды́ма** түтүндөн ыкшып жөтөлүү.

ЗАКА'ЯТЬСЯ *сов. с неопр., разг.* өкүнүү, андай ишти кайталабаска шерт кылуу, тобо кылуу; **он зака́ялся кури́ть** ал тамеки тартпаска шерт кылды.

ЗАКВА'КАТЬ *сов.* чардай баштоо; **в пруду́ заква́кала лягу́шка** көлмөдө бака чардай баштады.

ЗАКВА'СИТЬ *сов. что* ачытуу (*напр. тесто*); туздоо (*напр. капусту*); уютуу (*напр. молоко*).

ЗАКВА'СКА *ж.* 1. ачытуу (*теста*); туздоо (*капусты*); уютуу (*молока*); 2. (*вещество*) ачыткы, камыртуруш; **положи́ть заква́ску в те́сто** камырга ачыткы салуу (кошуу); ◇ **в нём видна́ хоро́шая заква́ска** анын тарбиясынын, билиминин жакшы негизи көрүнүп турат.

ЗАКВА'ШИВАТЬ *несов. см.* **заква́сить.**

ЗАКИВА'ТЬ *сов. чем* ийкей баштоо; **закива́ть голово́й** башын ийкей баштоо.

ЗАКИДА'ТЬ *сов. кого-что чем* ыргытуу, ыргыта берүү, ыргытып толтуруу, ыргытып жоготуу.

ЗАКИ'ДЫВАТЬ I *несов. см.* **закида́ть.**

ЗАКИ'ДЫВАТЬ II *несов. см.* **заки́нуть.**

ЗАКИ'ДЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **заки́нуться;** 2. *страд. к* **заки́дывать** I, II.

ЗАКИ'НУТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*забросить*) ыргытуу, ыргытып жиберүү, жаюу, таштоо; **заки́нуть мяч** топту ыргытып жиберүү; **заки́нуть се́ти** тор жаюу; **заки́нуть у́дочку** 1) кайырмак салуу; 2) *перен.* жибин тартып көрүү; 2. *что, разг.* жоготуп коюу; **он куда́-то заки́нул ключ** ал ачкычты бир жерге таштап жоготуп койду; 3. *что* (*переместить*) асып коюу, учкаштыруу, чалкалатуу; **заки́нуть винто́вку за́ спину** мылтыкты аркага асып коюу; **заки́нуть но́гу на́ ногу** бутун бутуна учкаштыруу; **заки́нуть го́лову наза́д** башын чалкалатуу; ◇ **заки́нуть слове́чко** *разг.* кулагына салып коюу.

ЗАКИ'НУТЬСЯ *сов.* 1. (*откинуться назад*) чалкалоо; **голова́ заки́нулась** баш чалкалады; 2. (*о лошади*) жалт берүү.

ЗАКИПА'ТЬ *несов. см.* **закипе́ть.**

ЗАКИПЕ'ТЬ *сов.* 1. кайнай баштоо, кайнап чыгуу; **вода́ закипе́ла** суу кайнап чыкты; 2. *перен.* кызый баштоо, кайнай баштоо; **рабо́та закипе́ла** иш кызый баштады; ◇ **он закипе́л гне́вом** анын кыжыры кайнай баштады.

ЗАКИСА'НИЕ *ср.* ачып калуу, ачый баштоо, ачыганы жетилүү.

ЗАКИСА'ТЬ *несов. см.* **заки́снуть.**

ЗАКИ'СНУТЬ *сов.* 1. (*стать кислым*) ачып калуу, ачып жетилүү; **те́сто заки́сло** камыр ачып жетилди; 2. *перен. разг.* алсыроо, шалкаюу; **он уста́л и совсе́м заки́с** ал аябай чарчап, биротоло шалкайып калды.

ЗА'КИСЬ *ж. хим.* чала кычкыл; **за́кись азо́та** азоттун чала кычкылы.

ЗАКЛА'Д *м.* 1. күрөөгө коюу (*карыз алган акча үчүн буюм коюу*); **закла́д иму́щества** мүлктү күрөөгө коюу; 2. күрөөлүк буюм; **взять под закла́д** күрөөгө буюм коюп, акча алуу; ◇ **би́ться об закла́д** мелдешүү, байге сайышуу, басташуу.

ЗАКЛА'ДКА I *ж.* сала баштоо, түптөй баштоо, кура баштоо, орнотуу; **закла́дка зда́ния** үйдү түптөй баштоо.

ЗАКЛА'ДКА II *ж.* (*в книге*) чөп кат (*китептин арасына салынуучу тасма*).

ЗАКЛАДНА'Я *ж.* күрөөгө коюлган өлүү мүлк жөнүндө жазылган акт.

ЗАКЛА'ДЧИК *м.* күрөөчү (*күрөөгө коюлган буюмдун ээси*).

ЗАКЛА'ДЫВАНИЕ *ср.* күрөөгө коюу.

ЗАКЛА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **заложи́ть.**

ЗАКЛЕВА'ТЬ *сов.* 1. (*начать клевать*) чокуй баштоо, түртүү; булкуу (*о рыбах*); 2. *кого* (*убить клювом*) чокуп өлтүрүү; 3. *кого, перен. разг.* (*затравить*) кодулоо, кайраштыруу, куугунтуктоо, күн көрсөтпөө.

ЗАКЛЁВЫВАТЬ *несов. см.* **заклева́ть** 2.

ЗАКЛЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **закле́ить.**

ЗАКЛЕ'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **закле́иться;** 2. *страд. к* **закле́ивать.**

ЗАКЛЕ'ИТЬ *сов. что* чаптоо, желимдөө, жабыштыруу; **закле́ить конве́рт** конвертти чаптоо.

ЗАКЛЕ'ИТЬСЯ *сов.* чапталуу, желимделүү, жабыштырылуу.

ЗАКЛЕ'ЙКА *ж.* 1. (*напр. конверта*) чаптоо, желимдөө, жабыштыруу; 2. (*клейкий материал*) баттуу нерсе (*мис. желим*).

ЗАКЛЕЙМИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*поставить клеймо*) тамга салуу, басуу, тамга уруу, белги салуу; **заклейми́ть тюки́ това́ра** товардын таңгактарына белги салуу; 2. *перен.* наалат айтуу, каргоо; **заклейми́ть позо́ром** наалат айтып маскара кылуу.

ЗАКЛЕПА'ТЬ *сов. что, тех.* бөрктөп чегелөө, бөрктөп кадоо.

ЗАКЛЁПКА *ж. тех.* 1. (*действие*) бөрктөп чегелөө, бөрктөп кадоо; 2. (*болт*) чегелеш үчүн пайдаланылуучу болт.

ЗАКЛЁПЫВАТЬ *несов. см.* **заклепа́ть.**

ЗАКЛИНА'НИЕ *ср.* 1. дубалоо, арбоо, дарымдоо; 2. жалынуу, жалбаруу.

ЗАКЛИНА'ТЕЛЬ *м.* дубалоочу, дарымдоочу, арбоочу.

ЗАКЛИНА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **заклина́тель.**

ЗАКЛИНА'ТЬ *несов. кого-что* 1. (*заколдовывать*) балап салуу, арбоо, дарымдоо; 2. (*умолять*) жалынуу, жалбаруу.

ЗАКЛИ'НИВАТЬ *несов. см.* **заклини́ть.**

ЗАКЛИНИ'ТЬ *сов. что* шынаа кагуу; **заклини́ть бревно́** устунга шынаа кагуу.

ЗАКЛОКОТА'ТЬ *сов.* 1. (*о воде*) шуулдай баштоо, буркулдай баштоо, баркылдай баштоо; 2. (*захрипеть*) кырылдоо, күрүлдөө, күркүлдөө; **у него́ заклокота́ло в горле** анын тамагы кырылдай баштады.

ЗАКЛЮЧА'ТЬ *несов. см.* **заключи́ть;** **из чего́ вы заключа́ете?** сиз бул тыянакты эмнеден чыгарып отурсыз?; **заключа́ть в себе́** ичине алуу, ичинде бар болуу, көрсөтүү.

ЗАКЛЮЧА'ТЬСЯ *несов.* 1. (*состоять, содержаться*) туруу, бар болуу; **на́ша зада́ча заключа́ется в сле́дующем** биздин милдет мына буларда турат; **в э́том паке́те заключа́ются ва́жные докуме́нты** бул пакетте маанилүү документтер бар; 2. *страд. к* **заключа́ть.**

ЗАКЛЮЧЕ'НИЕ *ср.* 1. (*тюремное*) камалуу, камакка алуу; **приговори́ть к трём года́м заключе́ния** үч жылга камакка алууга өкүм чыгаруу; **предвари́тельное заключе́ние** *юр.* тергөө убагында камап коюу; **быть в заключении**

www.bizdin.kg

нии камакта болуу; 2. (*договора и т. п.*) түзүү; **заключе́ние ми́ра** тынчтык келишимин түзүү; 3. (*окончание*) корутунду бөлүк; **заключе́ние в кни́ге** китептин корутунду бөлүгү; 4. (*вывод*) корутунду, жыйынтык; **выводи́ть заключе́ние** жыйынтык чыгаруу; **обвини́тельное заключе́ние** *юр.* айыптоо корутундусу; ◇ **в заключе́ние** жыйынтык чыгарып, иштин акырында.

ЗАКЛЮЧЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **заключи́ть;** 2. *в знач. сущ. м., ж.* камалган киши.

ЗАКЛЮЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жыйынтыктоочу, корутуучу, акыркы; **докла́дчику предоставля́ется заключи́тельное сло́во** докладчыга акыркы сөз берилет; **заключи́тельное заседа́ние** акыркы заседание; **заключи́тельный акко́рд** *муз.* акыркы (аяккы) аккорд; **заключи́тельная сце́на** *театр.* акыркы көрүнүш; **заключи́тельный бала́нс** *бухг.* жыйынтыктоо балансы.

ЗАКЛЮЧИ'ТЬ *сов.* 1. *кого* (*в тюрьму*) камоо; **заключи́ть под стра́жу** камакка алуу; 2. *что* (*сделать вывод*) корутунду чыгаруу, тыянак чыгаруу, жыйынтык чыгаруу; **из его́ слов я заключи́л, что...** анын сөзүнө карата, мен ... деген тыянак чыгардым; 3. *что чем* (*закончить*) бүтүрүү, аяктоо; **заключи́ть речь приве́тствиями** сөздү куттуктоо менен бүтүрүү; 4. *что* (*договор и т. п.*) түзүү, жасоо; **заключи́ть мир** тынчтык келишимин түзүү; **заключи́ть пари́** мелдеш түзүү; **заключи́ть брак** *уст.* никелешүү; ◇ **заключи́ть в ско́бки** кашаанын ичине алуу; **заключи́ть в объя́тия** кучактоо, кучагына алуу, кучактап алуу.

ЗАКЛЯ'ТИЕ *ср. уст.* 1. *см.* **заклина́ние;** 2. (*клятва, зарок*) карганyy, ант ичүү, ант берүү; тобо кылуу.

ЗАКЛЯ'ТЫЙ, -ая, -ое барып турган, ашынган; **закля́тый враг** барып турган душман.

ЗАКОВА'ТЬ *сов. кого-что* кишен салуу; **закова́ть в канда́лы** кишен салуу.

ЗАКО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **закова́ть.**

ЗАКОВЫЛЯ'ТЬ *сов. разг.* сылтып баса баштоо, сүйрөлүп баса баштоо.

ЗАКОВЫ'РИСТЫЙ, -ая, -ое *разг.* баш катыргыч, амалдуу; **заковы́ристая зада́ча** баш катыргыч маселе.

ЗАКОЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **заколоти́ть.**

ЗАКОЛДО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **заколдова́ть;** 2. *прил.* сыйкырдалган; **заколдо́ванный круг** арга кетиргич абал; баш катырган, чатышкан нерсе.

ЗАКОЛДОВА'ТЬ *сов. кого-что* 1. сыйкырдоо, көз байлоо; 2. *перен.* (*очаровать*) ашык кылуу, куштар кылуу.

ЗАКОЛДО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **заколдова́ть.**

ЗАКОЛЕБА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*закачаться*) чайпала баштоо, кыймылдай баштоо, чайкалуу, дирилдөө, теңселүү, термелүү; 2. *перен.* (*прийти в нерешительность*) арсар болуу, олку-солку болуу, дең-дароо болуу; ыргылжың болуу.

ЗАКОЛОСИ'ТЬСЯ *сов.* баш ала баштоо; **ячме́нь заколоси́лся** арпа баш ала баштады.

ЗАКОЛОТИ'ТЬ *сов.* 1. *что* кагуу; **заколоти́ть я́щик гвоздя́ми** ящикти мык кагып бекитип коюу; 2. *что* (*вбить*) кагып салуу; **заколоти́ть гвоздь в сте́ну** дубалга мык кагып салуу; 3. *что* (*забить наглухо*) бекитип салуу; **заколоти́ть окно́** терезени мык кагып бекитип салуу; 4. *кого, разг.* (*забить до смерти*) өлтүрө уруу; 5. (*начать колотить*) ургулай баштоо, соккулоо, каккылоо; **они́ заколоти́ли в дверь** алар эшикти ургулай баштады.

ЗАКОЛОТИ'ТЬСЯ *сов.* (*о сердце*) ура баштоо, сого баштоо, түрсүлдөй баштоо.

ЗАКОЛО'ТЬ *сов.* 1. *кого* (*пронзить оружием*) саюу, сайып коюу, сайгылап таштоо; **заколо́ть штыко́м** штык менен сайып өлтүрүү; **заколо́ть свинью́** чочкону союп салуу; 2. *безл.* (*начать колоть*) сайгылаша баштоо; **у меня́ заколо́ло в боку́** капталым сайгылаша баштады; 3. *что* (*приколоть*) төөнөө; **заколо́ть га́лстук була́вкой** галстукту төөнөгүч менен төөнөө.

ЗАКОЛО'ТЬСЯ *сов.* жарынуу; **заколо́ться кинжа́лом** канжар менен жарынуу.

ЗАКОЛЫХА'ТЬСЯ *сов.* теңселе баштоо, желбирей баштоо, чайпала баштоо; **заколыха́лись знамёна** туулар желбирей баштады.

ЗАКОМПОСТИ'РОВАТЬ *сов. что, ж.-д.* компостировать этүү, компостирдөө; **закомпости́ровать биле́т** билетти компостировать этүү.

ЗАКО'Н *м.* закон; **свод зако́нов** закондор жыйнагы; **избира́тельный зако́н** шайлоо закону; **ко́декс зако́нов о труде́** эмгек жөнүндөгү закондордун кодекси; **статья́ зако́на** закондун статьясы; **по зако́ну** закон боюнча; **вне зако́на** закондон тышкары; **зако́ны мышле́ния** ойлонуу, акылга салуу закондору; **зако́ны обще́ственного разви́тия** коомдук өнүгүүнүн закондору; **зако́н всеми́рного тяготе́ния** *физ.* бүткүл дүйнөлүк тартылыш закону; **зако́н сохране́ния и превраще́ния эне́ргии** *физ.* энергиянын сакталуу жана бир түрдөн экинчи түргө айлануу закону.

ЗАКО'ННО *нареч.* закондуу, законго ылайык.

ЗАКО'ННОСТЬ *ж.* закондуулук, законго сыярдык, законго ылайыктык; **революцио́нная зако́нность** революциячыл закондуулук.

ЗАКО'ННЫЙ, -ая, -ое 1. **закон-**го *т.*; закондуу; **зако́нное пра́во** закондуу укук; **на зако́нном основа́нии** закон негизинде; **име́ющий зако́нную си́лу** закондуу күчү бар; **зако́нный брак** *уст.* закондуу нике; 2. *перен.* жөнү бар, ыгы бар; **зако́нное недоуме́ние** жөнү бар таң калуу.

ЗАКОНОВЕ'Д *м.* законду жакшы билген юрист.

ЗАКОНОВЕ'ДЕНИЕ *ср.* закон илими.

ЗАКОНОДА'ТЕЛЬ *м.* 1. закон чыгаруучу; 2. *перен. бир нерсени* чыгаруучу; **законода́тель мод** кийимдин жаңы модасын чыгаруучу.

ЗАКОНОДА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **законода́тель 2.**

ЗАКОНОДА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое закон чыгара турган, закон чыгаруучу; **законода́тельная власть** закон чыгаруу бийлиги, закон чыгара турган бийлик; **законода́тельный о́рган** закон чыгара турган орган.

ЗАКОНОДА'ТЕЛЬСТВО *ср.* 1. (*составление и издание законов*) закон чыгаруу; **вопро́сы законода́тельства** закон чыгаруу маселелери; 2. (*совокупность законов*) закондор (*закондор жыйнагы*); **сове́тское законода́тельство** советтик закондор; **законода́тельство о труде́** эмгек жөнүндөгү закондор.

ЗАКОНОМЕ'РНО *нареч.* закондуу, закон ченемдүү.

ЗАКОНОМЕ'РНОСТЬ *ж.* закон ченемдүүлүк; **закономе́рность разви́тия** өнүгүүнүн закон ченемдүүлүгү; **закономе́рность явле́ний** кубулуштардын закон ченемдүүлүгү.

ЗАКОНОМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое закондуу, закон ченемдүү; **закономе́рное разви́тие приро́ды** жаратылыштын закондуу өнүгүшү; **закономе́рное явле́ние** закон ченемдүү кубулуш.

ЗАКОНОПА'ТИТЬ *сов. что* бүтөө (*жылчык же тешикти кендирдин буласы менен тыгып бүтөө*); **законопа́тить щёли** жылчыктарды бүтөө.

ЗАКОНОПА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **законопа́тить.**

ЗАКОНОПОЛОЖЕ'НИЕ *ср.* закон эрежеси.

ЗАКОНОПРОЕ'КТ *м.* закон долбоору.

ЗАКОНОСОВЕЩА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое законду талкуулап (иштеп) чыга турган; **законосовеща́тельный о́рган** законду талкуулап иштеп чыга турган орган.

ЗАКОНСЕРВИ'РОВАТЬ *сов. что* 1. консервалоо, консерва жасоо, консерва кылуу; **законсерви́ровать ры́бу** балыкты консервалоо; 2. *перен.* токтотуу, токтотуп коюу; **законсерви́ровать предприя́тие** ишкананы токтотуп коюу.

ЗАКОНСПЕКТИ'РОВАТЬ *сов. что* конспект түзүү, конспект жазуу, конспекттөө, кыскача жазып алуу.

ЗАКОНСПИРИ'РОВАТЬ *сов. кого-что* конспирациялоо, конспирация кылуу; жашыруун кылуу, жашыруу.

www.bizdin.kg

ЗАКОНТРАКТОВА'ТЬ *сов. кого-что* контрактациялоо, контрактация кылуу.

ЗАКОНТРАКТОВА'ТЬСЯ *сов.* контрактациялануу.

ЗАКОНТРАКТО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **законтрактова́ть.**

ЗАКОНТРАКТО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **законтрактова́ться;** 2. *страд. к* **законтракто́вывать.**

ЗАКО'НЧЕННОСТЬ *ж.* 1. (*отделка*) жасалып жеткендик; **в карти́не нет зако́нченности** картинада жасалып жеткендик жок; 2. (*полнота выполнения*) толук бүткөндүк, толук көрсөтүлгөндүк; **зако́нченность поэти́ческого о́браза** поэтикалык образдын толук көрсөтүлүшү.

ЗАКО'НЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **зако́нчить;** 2. *прил.* толук; бүтүргөн, бүтүрүлгөн; **зако́нченное вы́сшее образова́ние** толук жогорку маалымат; 3. *прил.* (*цельный*) толук, бүтүн; **зако́нченный о́браз** бүтүн образ; 4. *прил.* (*достигший совершенства*) өсүп жеткен, кемтиги жок; **зако́нченный худо́жник** өсүп жеткен мыкты художник.

ЗАКО'НЧИТЬ *сов. что* бүтүрүү, бүткөзүү; **зако́нчить рабо́ту** жумушту бүтүрүү.

ЗАКО'НЧИТЬСЯ *сов.* бүтүү.

ЗАКОПА'ТЬ *сов. кого-что* көөмп салуу; **закопа́ть в зе́млю** жерге көөмп салуу; **закопа́ть я́му** чукурду көөмп салуу.

ЗАКОПА'ТЬСЯ *сов.* көмүлүү.

ЗАКОПОШИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*о насекомых*) кыжылдап толо баштоо, быжылдап толо баштоо, быкбырдап кайнай баштоо (*мис. кумурска*); 2. *перен.* кыбыроо, кыбырап иштөө.

ЗАКОПТЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое ыш болгон, ыш баскан.

ЗАКОПТЕ'ТЬ *сов. разг.* түтөө, ышталуу, ыш басуу.

ЗАКОПТИ'ТЬ *сов. что* 1. (*начать испускать копоть*) түтөй баштоо; 2. (*подвергнуть копчению*) ыштоо (*кожу*); ыштап сүрсүтүү (*мясо, рыбу*).

ЗАКОПТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*покрыться копотью*) ыш болуу; 2. ышталуу (*о коже*); ышталып сүрсүү (*о мясе, рыбе*).

ЗАКОРЕНЕ'ЛОСТЬ *ж.* өнөкөт болгондук, адат болгондук, сөөккө сиңгендик.

ЗАКОРЕНЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое 1. (*прочно утвердившийся*) өнөкөт болгон, сөөккө сиңген; **закорене́лые привы́чки** сөөккө сиңген адаттар; 2. (*неисправимый*) адат болуп калган; **закорене́лый престу́пник** кылмыш кылуу адат болгон, оңолбос кылмышкер.

ЗАКОРЕНЕ'ТЬ *сов. в чём* сөөккө сиңүү, адат болуу; **закорене́ть в предрассу́дках** жок немеге ишенүүнү адат кылуу.

ЗАКОРМИ'ТЬ *сов. кого* тамакка ашыра тойгузуу, күптү кылуу.

ЗАКО́РЮ'ЧКА *ж. разг.* 1. чыгырык, чагарак, иймек, илмек; 2. (*помеха, препятствие*) буйдал, жолто.

ЗАКОСНЕ'ЛОСТЬ *ж.* эскиликти бек кармоочулук, эскиликтен жылбоочулук.

ЗАКОСНЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое эскиликти бек кармаган, эскиликтен жылбаган; **закосне́лое неве́жество** эскиликти бекем сактаган наадандык.

ЗАКОСНЕ'ТЬ *сов. в чём* эскиликти бек кармоо; өзгөрбөө, бир жерде катып калуу, көнгөн нерсени жактоо, эскиликти бекем кармоо; **закосне́ть в неве́жестве** наадандыкган жылбоо.

ЗАКОСТЕНЕ'ЛОСТЬ *ж.* сенейгендик, сенек болгондук, шал болгондук.

ЗАКОСТЕНЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое сенейген, сенек болгон, шал болгон; **закостене́лые ру́ки** сенек болгон кол.

ЗАКОСТЕНЕ'ТЬ *сов.* сенейүү, сенек болуу, шал болуу; **па́льцы закостене́ли** беш манжа сенейип калды.

ЗАКОУ'ЛОК *м.* 1. (*глухой переулок*) буйтка, буйткалуу көчө, адам аз жүргөн көчө; 2. *разг.* (*потаённый уголок*) үйдүн бурч-бучмагы; **иска́ть во всех закоу́лках** бурч-бучмактардын бардыгынан издөө.

ЗАКОЧЕНЕ'ТЬ *сов.* аябай үшүп кыймтууга келбей калуу; **у него́ ру́ки закочене́ли** анын колу аябай үшүп кымтууга келбей калды.

ЗАКРА'ДЫВАТЬСЯ *несов. см.* **закра́сться.**

ЗАКРА'ИВАТЬ *несов. см.* **закрои́ть.**

ЗАКРА'ИНА *ж.* тоңгон өзөндүн же көлдүн жээгиндеги муз тоңбогон жерлери.

ЗАКРА'ПАТЬ *сов. разг.* себээлей баштоо; **дождь закра́пал** жаан себээлей баштады.

ЗАКРА'СИТЬ *сов. что* боёо, сырдоо; **закра́сить пя́тна** темгилдерди боёп салуу.

ЗАКРАСНЕ'ТЬ *сов.* 1. (*начать краснеть*) кызара баштоо; 2. (*показаться — о красном*) кызарып көрүнө баштоо; **и́здали закрасне́ли кры́ши домо́в** алыстан үйлөрдүн төбөсү кызарып көрүнө баштады.

ЗАКРАСНЕ'ТЬСЯ *сов.* 1. кызарып көрүнүү; **вдали́ закрасне́лись фабри́чные тру́бы** алыстан фабрикалардын трубалары кызарып көрүндү; 2. *разг.* (*покраснеть*) кызаруу; **закрасне́ться от стыда́** уялгандыктан кызаруу.

ЗАКРА'СТЬСЯ *сов.* 1. (*проникнуть*) жашырын кирүү, уурданып кирүү; 2. *перен.* (*незаметно возникнуть*) акырын чыга келүү, туула баштоо; **закра́лось подозре́ние** шек туула баштады.

ЗАКРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **закра́сить.**

ЗАКРЕПИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое бекитме, токтотуучу, басуучу, тыюучу; **закрепи́тельный тало́н** бекитме талон; **закрепи́тельное сре́дство** *мед.* токтотуучу дары (*ичтин өткөнүн*).

ЗАКРЕПИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*прикрепить*) бекитүү, бекитип коюу, бекемдөө; **закрепи́ть верёвку** жипти бекитип байлоо; **закрепи́ть что-л. гвоздём** *бир нерсени* мык менен бекитүү; 2. *что, перен.* (*укрепить*) чыңдоо, чыңоо, бекемдөө; **закрепи́ть завоева́ния револю́ции** революциянын жеңиштерин бекемдөө; **закрепи́ть успе́хи** ийгиликтерди чыңдоо; 3. *что* (*обеспечить, предназначить*) камсыз кылуу, арнап коюу, арнап бекитип берүү; **закрепи́ть за собо́й ме́сто** орунду өзүнө арнап алып коюу; **закрепи́ть тра́ктор за трактори́стом** тракторду тракторчуга бекитип берүү; 4. *мед.*: **закрепи́ть желу́док** ичти токтотуу.

ЗАКРЕПИ'ТЬСЯ *сов.* 1. бекемделүү, бекүү, бекем байлануу; **верёвка закрепи́лась** жип бекем байланды; 2. *перен.* (*укрепиться*) чыңалуу, бекем орноо; **закрепи́ться на пози́ции** *воен.* позицияга бекем орноо.

ЗАКРЕПЛЕ'НИЕ *ср.* 1. бекитүү, бекемдөө; **закрепле́ние подви́жных песко́в** эшилме кумду бекемдөө; 2. *перен.* чыңдоо, чыңоо, бекемдөө; **закрепле́ние зна́ний** билимди чыңоо; 3. (*обеспечение*) камсыз кылуу, арнап коюу.

ЗАКРЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **закрепи́ть.**

ЗАКРЕПЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **закрепи́ться;** 2. *страд. к* **закрепля́ть.**

ЗАКРЕПЛЯ'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **закрепля́ть;** 2. *прил.* токтотуучу, басуучу, тыюучу; **закрепля́ющее сре́дство** *мед.* токтотуучу дары (*ичтин өткөнүн*); 3. *в знач. сущ. ср.* токтотуучу дары.

ЗАКРЕПОСТИ'ТЬ *сов. кого* 1. (*сделать крепостным*) крепостной кылуу; 2. *перен.* кул кылуу, көз каранды кылуу.

ЗАКРЕПОСТИ'ТЬСЯ *сов.* кул болуу, көз каранды болуу, кулдануу.

ЗАКРЕПОЩА'ТЬ *несов. см.* **закрепости́ть.**

ЗАКРЕПОЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **закрепости́ться;** 2. *страд. к* **закрепоща́ть.**

ЗАКРЕПОЩЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) крепостной кылуу; 2. *перен.* кул кылуу, көз каранды кылуу.

ЗАКРИСТАЛЛИЗОВА'ТЬСЯ *сов.* кристаллдануу; **раство́р закристаллизова́лся** эритме кристаллданды.

ЗАКРИЧА'ТЬ *сов.* 1. кыйкырып жиберүү; бакырып жиберүү; **закрича́ть от бо́ли** ооругандыктан кыйкырып жиберүү; **закрича́ть на кого́-либо** бирөөгө бакырып жи-

www.bizdin.kg

беруу; 2. *разг.* (*заплакать*) бакырып ыйлап жиберүү; **ребёнок закричал** бала бакырып ыйлап жиберди.

ЗАКРО'ЕЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **закройный.**

ЗАКРОИ'ТЬ *сов. что* 1. (*начать кроить*) быча баштоо (*кийим*); 2. (*выкроить*) бычуу.

ЗАКРО'ЙНЫЙ, -ая, -ое кийим быча турган; **закройный цех** кийим быча турган цех.

ЗАКРО'ЙЩИК *м.* кийим бычуучу (*одежды*); өтүк бычуучу (*обуви*).

ЗАКРО'ЙЩИЦА *женск. р.* **к закройщик.**

ЗА'КРОМ *м.* (*мн.* **закрома**) *с.-х.* кампа, кампанын ичиндеги чөнөктөр.

ЗАКРУГЛЕ'НИЕ *ср.* иймек, иймекей, бурулуш; **на закруглении пути** жолдун бурулушунда, жолдун имеришинде.

ЗАКРУГЛЁННОСТЬ *ж.* тоголоктолгондук, жумурулук.

ЗАКРУГЛЁННЫЙ, -ая, -ое 1. (*округлый*) тоголоктолгон, жумуру; **закруглённая форма** тоголоктолгон (жумуру) форма; 2. *перен.* (*о речи*) жатык айтылган, аякталган; **закруглённая фраза** жатык жана кыскарта айтылган сөз.

ЗАКРУГЛИ'ТЬ *сов. что* 1. (*сделать круглым*) тоголок кылуу, жумуру кылуу; 2. *перен.* кыскарта айтуу (бүтүрө айтуу); **закруглить фразу** сөздү аяктоо, сөздү кыскарта айтуу.

ЗАКРУГЛИ'ТЬСЯ *сов.* тоголоктонуу, тоголок (тегерек, жумуру) болуу.

ЗАКРУГЛЯ'ТЬ *несов. см.* **закруглить.**

ЗАКРУГЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **закруглиться;** 2. *страд.* **к закруглять;** ◇ **товарищ, закругляйтесь!** *разг.* жолдош, сөздү аяктаныз!

ЗАКРУЖИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. тегеретип башты айландыруу; **закружить** *кого-л.* **в танце** танецте тегеретип бирөөнүн башын айландыруу; 2. *перен. разг.* башын айландыруу; **она его совсем закружила** ал (*аял, кыз*) анын (*эркектин*) башын таптакыр айландырды.

ЗАКРУЖИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*начать кружиться*) айлануу, тегеренүү; **у него закружилась голова** анын башы айланды; 2. *перен. разг.* башы айлануу; **он совсем закружился в хлопотах** ал түйшүктөнүп жүрүп, карбаластап калды.

ЗАКРУТИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*скрутить*) чыйратуу, эшүү, толгоо; 2. *что* (*свернуть*) ороо (*мис. папиросту*); 3. *что* чыйратуу; **закрутить ус** мурутту чыйратуу; 4. *что* (*завернуть*) буроо; **закрутить винт** бураманы буроо; **закрутить гайку** гайканы буроо; **закрутить кран** кранды буроо; 5. *кого-что* (*завертеть, закружить*) тегеретүү, айландыруу, үйрүлтүү, куюндатып учуруу (*ветром*); 6. *что, разг.* (*обмотать*) ороо; **закрутить шарф вокруг шеи** шарфты моюнга ороо; 7. *кого-что, перен. разг.* (*вскружить голову*) башын айландырып салуу, ээликтирүү, азгыруу.

ЗАКРУТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*завернуться*) буралуу; **винт закрутился** бурама буралды; 2. (*завертеться, закружиться*) айлана баштоо, тегерене баштоо, үйрүлө баштоо; **закрутиться в танце** танецте тегерене баштоо, танецте үйрүлө баштоо; **пыль закрутилась по дороге** чаң жолдо үйрүлө баштады; 3. *разг.* (*обмотаться*) оролуу; 4. *перен. разг.* (*потерять голову*) азгырыла баштоо, ээлиге баштоо.

ЗАКРУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **закрутить.**

ЗАКРУ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **закрутиться;** 2. *страд.* **к закручивать.**

ЗАКРУЧИ'НИТЬСЯ *сов. разг.* кайгылануу; мункануу.

ЗАКРЫВА'ТЬ *несов. см.* **закрыть;** ◇ **закрывать глаза** *на что-л.* *бир нерсени* көрмөксөн болуу, көздү жумду кылуу.

ЗАКРЫВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **закрыться;** 2. *страд.* **к закрывать.**

ЗАКРЫ'ТИЕ *ср.* 1. жабуу, аяктоо, бүтүш; **закрытие выставки** көргөзмөнүн жабылышы; **закрытие сезона в театре** театр сезонунун бүтүшү; **время закрытия магазинов** дүкөндөрдүн жабылар убакты; 2. *воен.* (*укрытие*) жабык жер.

ЗАКРЫ'ТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **закрыть;** 2. *прил.* жабык, жабылган, бекилген; **закрытая дверь** жабык эшик; **закрытое окно** жабык терезе; **закрытая книга** жабылган китеп; **с закрытыми глазами** 1) жумулган көз менен; 2) *перен.* тобокел кылып, тике качырып; **семафор закрыт** семафор жабык; **кран закрыт** кран бекилген; 3. *прил.* (*недоступный для посторонних*) жабык; **закрытое заседание** жабык заседание; **закрытый спектакль** жабык спектакль; ◇ **при закрытых дверях** жашырын, элден жашырын, бөтөн киши жок жерде (*так: эшикти жаап коюп*); **закрытое голосование** жашырын добуш берүү; **закрытое письмо** жабык кат; **закрытое море** жабык деңиз (*бүткүл жээктери бир гана мамлекетке караштуу деңиз*); **в закрытом помещении** үстү жабык жайда; **закрытое учебное заведение** жабык окуу жайы (*окуучуларынын баары ошол жерде жатып окуй турган окуу жайы*).

ЗАКРЫ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* бекитүү, жабуу; **закрыть на ключ** ачкычтап бекитүү; 2. *кого-что* (*заслонить*) калкалоо, далдалоо, каптоо; **закрыть лицо руками** бетти кол менен калкалоо; **тучи закрыли небо** булут асманды каптап калды; 3. *что* (*закончить*) жабуу, аяктоо, бүткөзүү, токтотуу; **закрыть заседание** заседаниени жабуу; **закрыть прения** жарыш сөздү токтотуу; 4. *что* (*прекратить подачу*) жибербей коюу; **закрыть воду** сууну жибербей коюу; **закрыть газ** газды жибербей коюу; 5. *что* (*ликвидировать*) жоюу, жаап салуу; **закрыть журнал** журналды жаап салуу; ◇ **закрыть рот** *кому-л.* *бирөөнүн* оозун басуу, унчуктурбоо.

ЗАКРЫ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*запереться*) жабылуу; **дверь закрылась** эшик жабылды; 2. (*покрыться*) жамынуу, калкалануу; **закрыться от дождя** жамгырдан калкалануу; 3. (*сомкнуться*) жумулуу; **глаза закрылись** көз жумулду; 4. (*закончиться*) жабылуу, бүтүү; **выставка закрылась** көргөзмө жабылды.

ЗАКРЯХТЕ'ТЬ *сов. разг.* ооруксунуп кыңкыстай баштоо.

ЗАКУДА'ХТАТЬ *сов.* какылдай баштоо (*тоок*).

ЗАКУКОВА'ТЬ *сов.* күкүктөп сайрай баштоо; **в лесу закуковала кукушка** токойдо күкүк күкүктөп сайрай баштады.

ЗАКУЛИ'СНЫЙ, -ая, -ое 1. *театр.* сахна артындагы (аркасындагы); **закулисная жизнь** сахна артындагы турмуш; 2. *перен.* (*тайный*) жашырын, астыртан; **закулисные переговоры** жашырын сүйлөшүүлөр.

ЗАКУПА'ТЬ *несов. см.* **закупить.**

ЗАКУПИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*скупить, купить оптом*) көтөрө, дүңүнөн сатып алуу; 2. *что, чего* (*запасти*) сатып алып, камдап коюу; **закупить дров на зиму** кышка отун сатып алып коюу.

ЗАКУ'ПКА *ж.* сатып алуу; **закупка провизии** азык-түлүк сатып алуу; **делать закупки** (дүң) сатып алуу.

ЗАКУ'ПОРИВАТЬ *несов. см.* **закупорить.**

ЗАКУ'ПОРИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **закупориться;** 2. *страд.* **к закупоривать.**

ЗАКУ'ПОРИТЬ *сов. что* тыгындоо, тыгындап бекитүү, тыгын тыгуу; **закупорить бутылку** бутылкага тыгын тыгуу.

ЗАКУ'ПОРИТЬСЯ *сов.* тыгындалуу, тыгындалып бекүү, тыгын тыгылуу.

ЗАКУ'ПОРКА *ж.* тыгындоо; тыгындалуу; **закупорка бутылок** бутылкаларды тыгындоо, бутылкалардын тыгындалышы; ◇ **закупорка вен** *мед.* веналардын бүтөлүп калышы.

ЗАКУ'ПОЧНЫЙ, -ая, -ое дүң соодалай турган; **закупочная цена** дүң соодалай турган баасы.

ЗАКУ'ПЩИК *м.* дүңүнөн сатып алуучу.

www.bizdin.kg

ЗАКУ'РИВАТЬ *несов. см.* **закурить.**

ЗАКУ'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **закуриться;** 2. *страд. к* **закуривать.**

ЗАКУРИ'ТЬ *сов.* 1. *что* чылым күйгүзүү, тамеки күйгүзүү; 2. (*начать курить*) тамеки тарта баштоо, чылым чеге баштоо.

ЗАКУРИ'ТЬСЯ *сов.* (*задымиться*) чылым түтөй (күйө) баштоо.

ЗАКУСА'ТЬ *сов. кого-что* чагып кыйноо, талоо; **комары меня закусали** мени чиркей талап жиберди.

ЗАКУСИ'ТЬ I *сов. что* тиштөө; **закусить губы** эринди тиштөө; **закусить удила** 1) (*о лошади*) ооздукту тиштөө; 2) *перен.* ээ бербей кетүү, өзүн өзү токтото албай калуу; ◇ **закусить язык** *разг.* тилин тиштенип калуу; унчукпай, дымын чыгарбай калуу.

ЗАКУСИ'ТЬ II *сов.* 1. (*поесть немного, наскоро*) шам-шум кылуу, өзөк жалгоо; **пора уже закусить** өзөк жалгай турган убак болду го; 2. *что, чем* (*заесть чем-л.*) *бир нерсе* ичкенден кийин жеш; **закусить лекарство конфетой** дарынын аркасынан конфета жеп жиберүү.

ЗАКУ'СКА *ж.* 1. жеңил тамактануу, даам ооз тийүү; **после концерта устроили небольшую закуску** концерттен кийин кичине даам ооз тийгизишти; 2. (*еда, кушанья*) жеңил тамак, даам, закуске, закуска; **закуска к водке** арак менен желүүчү тамак (закуске); **холодная закуска** муздак тамак; ◇ **на закуску** *разг. шутл.* эми аягында.

ЗАКУ'СОЧНАЯ *ж.* закусочная (*көбүнчө муздак тамак сатылуучу кичине ресторан*).

ЗАКУ'СОЧНЫЙ, -ая, -ое **закуска**-*га т.*; закускалык.

ЗАКУ'СЫВАТЬ I *несов. см.* **закусить** I.

ЗАКУ'СЫВАТЬ II *несов. см.* **закусить** II.

ЗАКУ'ТАТЬ *сов. кого-что* ороо, чулгоо, чүмкөө.

ЗАКУ'ТАТЬСЯ *сов. во что, чем* оронуу, чулгануу, чүмкөлүү; **закутаться в халат** чапанга оронуу.

ЗАКУТИ'ТЬ *сов.* ичкиликке берилип кетүү, чогулуп ичкилик ичип кутуруу.

ЗАКУ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **закутать.**

ЗАКУ'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **закутаться;** 2. *страд. к* **закутывать.**

ЗАЛ *м.* зал (*көпчүлүк үчүн арналган чоң бөлмө*); **зрительный зал** көрүү залы; **читальный зал** окуу залы; **зал ожидания** күтүү залы; **зал заседаний** заседание залы.

ЗАЛА'ДИТЬ *сов. разг.* 1. *что* улам кайталай берүү; **заладить одно и то же** бир эле нерсени улам кайталай берүү; 2. *с неопр.* бир гана ишти өнөкөт кылуу; **он заладил ходить в кино** киного баруу ал үчүн өнөкөт болду.

ЗАЛА'МЫВАТЬ *несов. см.* **заломить.**

ЗАЛАТА'ТЬ *сов. что, разг.* жамак салуу, жамачылоо.

ЗАЛА'ЯТЬ *сов.* үрө баштоо, арсылдай баштоо; **собака залаяла** ит үрө баштады.

ЗАЛЕГА'НИЕ *ср. геол.* кендин кабат-кабат болуп жатышы, кен жаткан жер; **глубокое залегание каменного угля** таш көмүрдүн жердин тереңинде жатышы; **станция метро глубокого залегания** жер астына терең салынган метро станциясы.

ЗАЛЕГА'ТЬ *несов. геол.* жайлашуу; **руда залегает здесь неглубоко** мында руда жердин бетине жакын жайлашкан.

ЗАЛЕДЕНЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое 1. (*покрытый льдом*) муз каптаган; 2. (*холодный*) муздай тоңгон; **заледенелые руки** муздай тоңгон кол.

ЗАЛЕДЕНЕ'ТЬ *сов.* 1. (*оледенеть*) муз каптоо; 2. (*закоченеть*) муздай тоңуу.

ЗАЛЕЖА'ЛЫЙ, -ая, -ое узак убакка чейин жатып калган, көпкө жатып калган; **залежалый товар** узак убакка чейин жатып калган товар.

ЗАЛЕЖА'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*долго пролежать*) узакка жатып калуу; 2. (*о товаре*) сатылбай узак убакытка чейин жатуу; **такой товар не залежится** мындай товар сатылбастан узакка жатпайт; 3. (*испортиться*) көп туруп сасып калуу, бузулуп кетүү; **мясо залежалось** эт бузулуп кетти.

ЗАЛЁЖИВАТЬСЯ *несов. см.* **залежаться.**

ЗА'ЛЕЖНЫЙ, -ая, -ое: **залежная земля** көптөн бери айдалбай жаткан жер.

ЗА'ЛЕЖЬ *ж.* 1. *геол.* кен, кен катмары; **залежи каменного угля** таш көмүр кени; 2. **залежи** *мн.*: **залежи товаров** узакка жатып калган товарлар; **залежи снега** узакка жаткан кар.

ЗАЛЕЗА'ТЬ *несов. см.* **залезть.**

ЗАЛЕ'ЗТЬ *сов.* 1. *на что* (*взобраться*) чыгуу; **залезть на дерево** дарбакка чыгуу; 2. *во что* (*проникнуть*) кирүү; кол салуу; **воры залезли в магазин** уурулар магазинге кирди; **залезть под стол** столдун алдына кирүү; **залезть в карман** *к кому-л.* *биреөнүн* чөнтөгүнө кол салуу; ◇ **залезть в долги** *разг.* карызга батуу.

ЗАЛЕНИ'ТЬСЯ *сов. разг.* жалкоолук кылуу, жалкоолонуу, жалкоо тартуу, эринүү.

ЗАЛЕПЕТА'ТЬ *сов. что* быдылдай баштоо, балдырай баштоо (*мис. тили чыгып келаткан бала*).

ЗАЛЕПИ'ТЬ *сов.* 1. *что чем* (*замазать*) шыбап салуу; **залепить дыру в стене** дубалдын боорундагы тешикти шыбап салуу; 2. (*заклеить*) жабыштыруу, чаптоо; **залепить разбитое окно бумагой** сынган терезени кагаз менен чаптоо; ◇ **залепить** *кому-л.* **пощёчину** *биреөнүн* жаагына чаап жиберүү.

ЗАЛЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **залепить.**

ЗАЛЕТА'ТЬ 1. *сов.* (*начать летать*) уча баштоо, учуп чыгуу; 2. *несов. см.* **залететь.**

ЗАЛЕТЕ'ТЬ *сов.* 1. (*влететь*) учуп кирүү; **в окно залетела птица** куш тереэеден учуп кирди; 2. (*летя достигнуть*) учуп өтүү; **самолёт залетел за полярный круг** самолёт уюл тегерегинен ары учуп өттү; 3. (*за чем-л.*) учуп баратып, кайрыла кетүү; **лётчикам пришлось залететь в Москву за горючим** күйүүчү май алыш үчүн учкучтар Москвага кайрыла кетишке туура келди.

ЗАЛЁТНЫЙ, -ая, -ое учуп келе калган; **залётная пташка** учуп келе калган чымчык.

ЗАЛЕ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **залечить.**

ЗАЛЕ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **залечиться;** 2. *страд. к* **залечивать.**

ЗАЛЕЧИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*вылечить*) айыктыруу, сакайтуу; **залечить рану** жараны айыктыруу; 2. (*подлечить*) айыктыра салуу; **наскоро залечили ожог** күйүктү эптеп-септеп эле айыктырып коюшту; 3. *кого-что, разг.*: **залечить до смерти** жаман дарылап, өлтүрүп алуу.

ЗАЛЕЧИ'ТЬСЯ *сов. разг.* (*зажить*) айыгуу, сакаюу, түзөлүү; **рана залечилась** жара айыкты.

ЗАЛЕ'ЧЬ *сов.* 1. (*лечь надолго*) жатуу; **медведь залёг в берлогу до весны** аюу үңкүрдө жазга чейин жатты, аюу жазга чейин чээнге кирди; **залечь спать** уктоого жатуу; 2. (*притаиться*) жашынып жатуу; **залечь в засаду** бугуп жатып калуу; **разведчики залегли в кустах** чалгынчылар бадалга жашынып жатып калды.

ЗАЛИ'В *м. геогр.* булуң (*деңиздин кургакка кирип турган булуңу*).

ЗАЛИВА'ТЬ *несов. см.* **залить.**

ЗАЛИВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **залиться;** 2. *страд. к* **заливать.**

ЗАЛИ'ВКА *ж.* заливка, заливкалоо, заливка кылуу (*эритип, анан чаптап жамоо*); **заливка галош** көлөчтү заливка кылуу.

ЗАЛИВНО'Е *ср. см.* **заливной** 2.

ЗАЛИВНО'Й, -ая, -ое 1. (*затопляемый*) суу каптама; **заливной луг** суу каптама чабынды (шалбаа); 2. (*о кушанье*) үстүнө коюу сорпо куюп килкилдеткен тамак; **заливная рыба** өзүнүн коюу сорпосу үстүнө куюлуп, суутулган балык.

www.bizdin.kg

ЗАЛИЗА'ТЬ *сов. что* 1. жалап тазартуу; **кошка зализала свою рану** мышык өз жарасын жалап тазартты; 2. *разг.* (*пригладить*) жылмалоо, сылоо; **зализать волосы** чачты сылоо, чачты жылмалоо.

ЗАЛИ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **зализать.**

ЗАЛИ'ТЬ *сов. что* 1. (*облить*) төгүү, жайылта төгүп алуу; **залить стол чернилами** столго сыяны жайылта төгүп алуу; 2. (*затопить*) каптоо, каптап кетүү, жайпоо, жайпап кетүү; **весной река залила луга** жазында дарыя чабындыны каптап кетти; 3. *перен.* каптоо; **солнце залило ярким светом всю комнату** күндүн жаркыраган нуру үйдүн ичин бүт каптады; 4. (*потушить*) суу куюп өчүрүү; **залить пожар** өрткө суу куюп өчүрүү; 5. (*облить сиропом и т. п.*) чылоо; **залить фрукты сахаром** жемишке кант чылап куюу; 6. *чем* куюу; **залить асфальтом** асфальт куюу; **залить свинцом** коргошун куюу; ◇ **залить галоши** көлөчтү заливкалап жамсо.

ЗАЛИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*проникнуть куда-л.*) суу кирүү; **вода залилась за воротник** жакадан суу кирди; 2. (*затопиться*) капталуу, жайылуу; **луга залились водой** чабындыларды суу каптады; ◇ **залиться румянцем** бети нурданып кызара түшүү; **залиться смехом** боору калбай каткырып күлүү; **залиться лаем** ажылдап үрүү; **залиться пением** созолонтуп ырдоо.

ЗАЛИХВА'ТСКИЙ, -ая, -ое *разг.* шамдагай, чакчырылган, шапылдаган, заңылдаган; **залихватская песня** заңылдаган ыр.

ЗАЛО'Г I *м.* 1. (*действие*) залогго (күрөөгө, салымга) коюу; **залог имущества** залогго мүлк коюу; 2. (*предмет залога*) залог, күрөө, салым; **денежный залог** акчалай залог; **отдать в залог** залогго берүү; **оставить в залог** залогго калтыруу; **выкупить из залога** акчасын төлөп, залогдон алуу; ◇ **залог успеха** ийгиликке жетүү шарты; **в залог дружбы** достукту далилдеш үчүн.

ЗАЛО'Г II *м. грам.* залог (*аракеттин объектиге же субъектиге карата болгон мамилесин билдирүүчү этиш формасы*); **страдательный залог** туюк залог; **возвратный залог** кайтма залог; **взаимный залог** кош буйрук залог.

ЗАЛО'ГОВЫЙ I, -ая, -ое **залог** I-*ге т.*; залогдук; **залоговая квитанция** залогдук квитанция, залог квитанциясы.

ЗАЛО'ГОВЫЙ II, -ая, -ое **залог** II-*ге т.*; залогдук.

ЗАЛОГОДА'ТЕЛЬ *м. юр.* залогду, күрөөнү берген киши.

ЗАЛОГОДЕРЖА'ТЕЛЬ *м. юр.* залогду, күрөөнү кармап турган киши.

ЗАЛОЖИ'ТЬ *сов. что* 1. (*положить куда-л.*) алуу, салуу; учкаштыруу (*бутту*); кыстырып коюу; **заложить руки за спину** колду аркага алуу; **заложить руки в карманы** колду чөнтөккө салуу; 2. *разг.* (*затерять*) жоготуп коюу; **я заложил куда-то книгу и не могу её найти** мен китепти кайдадыр коюп коюп, табалбай жатам; 3. (*загромоздить*) үйүп салуу; **заложить стол книгами** столго китепти үйүп салуу; 4. (*заделать, закрыть*) бүтөө, тыгуу; **заложить дыру в стене кирпичом** дубалдагы тешикти кирпич менен бүтөө; 5. (*загородить*) тосуу, тосуп коюу; **заложить дорогу брёвнами** жолду жоон жыгачтар менен тосуп коюу; 6. (*основать*) салуу, сала баштоо; **заложить фундамент** фундамент салуу; **заложить памятник** эстеликтин негизин салуу; **заложить основы** негизин салуу; 7. (*запрячь*) чегүү; **заложить тройку** үч ат чегүү; 8. (*отдать в залог*) залогго (күрөөгө, салымга) коюу; **заложить часы** саатты күрөөгө коюу; 9. *безл. разг.* чайлап калуу; тунуп калуу; **у меня грудь заложило** менин көкүрөгүм чайлап калды; **у меня уши заложило** менин кулагым тунуп калды.

ЗАЛО'ЖНИК *м.* заложник, башы барымтага кармалган киши.

ЗАЛО'ЖНИЦА *женск. р. к* **заложник.**

ЗАЛОМИ'ТЬ *сов. что* 1. *разг.* көтөрө суроо; **заломить цену** баасын өтө көтөрө суроо; 2. *безл.* (*начать ломить*) сыздай (зыркырай, какшай) баштоо; **у него заломило ноги** анын буттары зыркырай баштады; ◇ **заломить шапку** *разг.* шапканы чакчырылта кийүү.

ЗАЛОСНИ'ТЬСЯ *сов.* жалтырап калуу, жалтыроо; **рукава залоснились** жеңдери жалтырап калды.

ЗАЛП *м.* залп, жапырт; **стрелять залпами** жапырт атуу; **дать залп** залп берүү, жапырт атуу.

ЗА'ЛПОМ *нареч.* дем албай; **выпить залпом стакан воды** бир стакан сууну дем албай ичип жиберүү.

ЗАЛУЧА'ТЬ *несов. см.* **залучить.**

ЗАЛУЧИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* эбин таап колго алуу; **залучить** *кого-л.* **в гости** *бирөөнү* эбин таап конокко алып келүү.

ЗАЛЮБОВА'ТЬСЯ *сов. кем-чем* кызыга (суктана) карап туруу; **залюбоваться закатом** күндүн батып бараткышына кызыга карап туруу.

ЗАМА'ЗАТЬ *сов. что* 1. (*краской*) майлоо, сырдоо, шыбоо, боёо; **замазать надпись на стене** дубалдагы жазууларды боёп (шыбап) салуу; 2. (*замазкой*) бүтөө, замазка коюу; **замазать окна на зиму** кышка карата терезелерди бүтөө (*кагаз чаптап; замазка коюп*); 3. *разг.* (*запачкать*) булгоо, булгап алуу; **замазать платье** көйнөктү булгап алуу; 4. *перен. разг.* жымсалдоо, жашыруу; **замазать недостатки работы** иштин кемчиликтерин жаап-жашыруу.

ЗАМА'ЗАТЬСЯ *сов. разг.* булгануу, кир болуу.

ЗАМА'ЗКА *ж.* замазка (*жылчыктарды бүтөө үчүн колдонула турган жабышкак нерсе*); **замазка для окон** терезенин замазкасы.

ЗАМА'ЗЫВАНИЕ *ср.* 1. (*действие*) бүтөө, замазкалоо; **замазывание окон** терезелерди замазкалоо; 2. *перен. разг.* жымсалдоо, жашыруу; **замазывание недостатков** кемчиликтерди жаап-жашыруу.

ЗАМА'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **замазать** 1, 2, 4.

ЗАМА'ЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **замазаться;** 2. *страд. к* **замазывать.**

ЗАМА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **замолить.**

ЗАМА'ЛЧИВАНИЕ *ср.* жашыруу максаты менен унчукпай коюу, айтпоо, үндөбөө.

ЗАМА'ЛЧИВАТЬ *несов. что* жашырып унчукпай, айтпай, үндөбөй коюу.

ЗАМА'НИВАТЬ *несов. см.* **заманить.**

ЗАМАНИ'ТЬ *сов. кого* алдап колго түшүрүү, азгырып келтирип алуу; **заманить в засаду** бугуп жаткан жерге алдап алып келүү.

ЗАМА'НЧИВО *нареч.* кызыктырарлык, адам кызыгарлык, желиктирерлик.

ЗАМА'НЧИВОСТЬ *ж.* адам кызыгарлык, кызыктыргычтык.

ЗАМА'НЧИВЫЙ, -ая, -ое адам кызыга турган, кызыктыра турган, кызыктыруучу; **заманчивая цель** кызыктыра турган максат; **заманчивая перспектива** адам кызыга турган перспектива; **это предложение очень заманчиво** бул абдан кызыгарлык сунуш.

ЗАМАРА'ТЬ *сов. разг.* 1. *что* (*запачкать*) булгоо, булгап алуу, ыпыластоо; 2. *что* (*зачеркнуть*) өчүрүп таштоо (*жазууну*); 3. *кого-что, перен.* көө жабуу; **замарать** *чью-л.* **репутацию** *бирөөнүн* беделине көө жабуу.

ЗАМАРА'ТЬСЯ *сов. разг.* булгануу, көөлөнүү, ыпылас болуу.

ЗАМАРА'ШКА *м. и ж. разг.* булганыч, ыпылас жүргөн киши; бой-аягына карабаган шалаакы.

ЗАМАРИНОВА'ТЬ *сов.* 1. *что* маринаддоо, кычкылга чылоо; **замариновать огурцы** бадыраңдарды кычкылга чылоо; 2. *кого-что, перен. разг.* создуктуруу, сүйрөө (*мис. арызга жооп*).

ЗАМАСКИРОВА'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*одеть в маскарадный костюм*) маска же маскарад кийимин кийгизүү; 2. (*сделать незаметным, невидным*) маскировкалоо, билинбес кылуу, байкалбас кылуу; **замаскировать орудия** зам-

www.bizdin.kg

биректерди байкалбас кылып маскировкалоо; 3. *перен.* билдирмемишке салынуу, билмексен болуу, жашырып-жабуу, -мемишке салынуу, -мексен болуу; **замаскировать свой намерения** өзүнүн чыныгы ниетин жашырып-жабуу.

ЗАМАСКИРОВА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*одеться в маскарадный костюм*) маска же маскарад кийимин кийинүү; 2. (*сделаться незаметным*) маскировкаланууу; билинбес, байкалбас болуп өзгөрүлүү; 3. *перен.* жашырылып-жабылуу, жашырын иштелүү, -мишке салынуу, -мексен болуу.

ЗАМАСКИРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **замаскировать.**

ЗАМАСКИРО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **замаскироваться;** 2. *страд. к* **замаскировывать.**

ЗАМА'СЛИВАТЬ *несов. см.* **замаслить.**

ЗАМА'СЛИТЬ *сов. что* майланыштыруу, май чачыратып булгап алуу; **замаслить одежду** кийимди майланыштыруу, кийимге май чачыратып булгап алуу.

ЗАМА'СЛИТЬСЯ *сов.* 1. (*испачкаться*) майланышып булгануу; **вся его одежда замаслилась** анын кийими бүт майланышкан; 2. *перен.* (*заблестеть*) жалтыроо; **глаза его замаслились** анын көзү жалтырай түштү.

ЗАМА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **замотать** I 1.

ЗАМА'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **замотаться;** 2. *страд. к* **заматывать.**

ЗАМАХА'ТЬ *сов. чем* 1. булгай (булгалай, сермей, ирмей, жаңдай) баштоо; **замахать руками** кол булгай баштоо; 2. (*крыльями*) ирмей (сермей, кага) баштоо; **птица замахала крыльями** куш канатын сермей баштады.

ЗАМА'ХИВАТЬСЯ *несов. см.* **замахнуться.**

ЗАМАХНУ'ТЬСЯ *сов. чем* тап берүү, кезенүү; **замахнуться палкой** *на кого-л.* *бирөөгө* таяк менен тап берүү.

ЗАМА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **замочить** 2.

ЗАМА'ШКИ *мн. разг.* кылык-жорук, кыялдык; **барские замашки** төрөчүлүк, манап кыялдык.

ЗАМА'ЩИВАТЬ *несов. см.* **замостить.**

ЗАМА'ЯТЬ *сов. кого, прост.* абдан чарчатуу, алсыратуу.

ЗАМА'ЯТЬСЯ *сов. прост.* абдан чарчоо, алсыроо.

ЗАМАЯ'ЧИТЬ *сов.* сороюу, короюу, оркоюу, көрүнө баштоо; **вдали замаячили огни парохода** алыстан пароходдун оттору көрүнө баштады.

ЗАМЕДЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) басаңдатуу, акырындатуу; басаңдоо, акырындоо; **замедление темпа** темпти басаңдатуу; 2. (*задержка*) токтотуу, саалыктыруу; **закончить работу без замедления** ишти токтоосуз бүтүрүү.

ЗАМЕ'ДЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **замедлить;** 2. *прил.* басаңдаган; **идти замедленными шагами** басаңдаган кадам менен жүрүү; **бомба замедленного действия** белгилүү убакыт өткөндө жарылуучу бомба.

ЗАМЕ'ДЛИТЬ *сов.* 1. *что* басаңдатуу, акырындатуу; **замедлить шаг** кадамды басаңдатуу; 2. (*задержаться, опоздать*) кармалуу, кечигүү; **ответ не замедлит прийти** жообу кечикпей келет.

ЗАМЕ'ДЛИТЬСЯ *сов.* басаңдоо, акырындоо; **движение поезда замедлилось** поезддин жүрүшү басаңдап калды.

ЗАМЕДЛЯ'ТЬ *несов. см.* **замедлить.**

ЗАМЕДЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **замедлиться;** 2. *страд. к* **замедлять.**

ЗАМЕЛЬКА'ТЬ *сов.* бүлбүлдөй баштоо, жылтылдай баштоо; **замелькали огни деревни** кыштактын оту жылтылдай баштады.

ЗАМЕ'НА *ж.* 1. (*действие*) алмаштыруу, алыштыруу; **замена одного спектакля другим** бир спектаклди экинчиси менен алмаштыруу; 2. (*что-л. равноценное*) алмаштыруучу (*ордуна иштөөчү*); **найти себе замену** өзүнүн ордуна иштөөчү табуу; **служить заменой** алмаштыруучу боло алуу.

ЗАМЕНИ'МЫЙ, -ая, -ое алмаштырыла турган; **вполне заменимый работник** алмаштырылууга толук жарактуу кызматкер.

ЗАМЕНИ'ТЕЛЬ *м.* ордуна жароочу; **заменитель кожи** булгаарынын ордуна жароочу нерсе.

ЗАМЕНИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* ордуна жумшоо, алмаштыруу, алыштыруу; **заменить металл деревом** металлдын ордуна жыгачты жумшоо; 2. (*занять чьё-л. место*) ордун басуу; **заменить ребёнку мать** балага эненин ордун басуу; **некому его заменить** анын ордуна эч ким жок.

ЗАМЕНЯ'ТЬ *несов. см.* **заменить.**

ЗАМЕ'Р *м.* өлчөө, ченөө, ченеп чыгуу.

ЗАМЕРЕ'ТЬ *сов.* 1. катып калуу, селдейүү, былк этпей калуу; **замереть от ужаса** коркконунан селдейип калуу; **сердце замерло** жүрөк сокпой калды; 2. (*прекратиться, затихнуть*) токтолуу, басылуу, үзүлүү, каңгырап ээн калуу; **к часу ночи всё движение в городе замерло** түнкү саат бирде шаардагы кыймылдын бардыгы токтолду; **звуки замерли** үндөр басылды; **слова замерли у него на устах** анын оозундагы сөзү таптакыр үзүлө түштү.

ЗАМЕРЗА'НИЕ *ср.* тоңуу, муздоо; **точка замерзания** *физ.* тоңуу точкасы; ◇ **на точке замерзания** бир гана орунда катып калды; ордунан жылбай турат.

ЗАМЕРЗА'ТЬ *несов. см.* **замёрзнуть.**

ЗАМЁРЗНУТЬ *сов.* 1. (*покрыться льдом*) тоңуу, муз каптоо; **река замёрзла** дарыя тоңду; 2. (*погибнуть от мороза*) үшүк алуу; **цветы замёрзли** гүлдөр үшүп кетти; 3. (*сильно озябнуть*) абдан үшүү; **у меня руки замёрзли** менин колдорум үшүдү.

ЗА'МЕРТВО *нареч.* талган бойдон, эс-учунан танган бойдон; **упасть замертво** талган бойдон жыгылуу.

ЗАМЕСИ'ТЬ *сов. что* жууруу; **замесить тесто** камыр жууруу.

ЗАМЕСТИ' *сов.* 1. шыпыруу, шыпырып салуу; **замести сор в угол** акыр-чикирди бурчка шыпырып салуу; 2. *безл.* (*занести снегом, песком*) ширендилөө, ширенди болуп каптоо; **всю дорогу замело** жолду бүт ширенди каптап калды; ◇ **замести следы** 1) из жашыруу; 2) *перен.* изин будамайлап жоюу; изин суутуу; **замести следы преступления** кылмыштын издерин будамайлап жок кылуу.

ЗАМЕСТИ'ТЕЛЬ *м.* орун басар; **заместитель директора** директордун орун басары.

ЗАМЕСТИ'ТЕЛЬСТВО *ср.* орун басарлык.

ЗАМЕСТИ'ТЬ *сов. кого кем* 1. (*заменить*) *бирөөнүн* ордуна коюу; 2. (*назначить на вакантное место*) бош орунга дайындоо.

ЗАМЕТА'ТЬ I *несов. см.* **замести.**

ЗАМЕТА'ТЬ II *сов. что* төөнөп тигүү, көктөп тигүү; **заметать складку на платье** көйнөктүн бүгүшүн көктөп алуу.

ЗАМЕТА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*в бреду*) жан талашуу, алдастай баштоо, чабалактоо, урунуп-берине баштоо; **больной заметался и начал бредить** сыркоо киши чабалактап, анан жөөлүй баштады; 2. *перен.* шашкалактап, алдаландай баштоо; убаралана баштоо; кайсалактай баштоо; аркы-терки баса баштоо; **в волнении он заметался по комнате** ал тынчсызданып, үйдүн ичинде аркы-терки баса баштады.

ЗАМЕ'ТИТЬ *сов.* 1. *кого-что, за кем-чем* (*увидеть*) көрүп калуу, байкоо; **заметить в толпе** калың элдин ичинен байкап калуу; **заметить ошибку** катаны байкап калуу; **я за ним не заметил ничего дурного** мен анын эч кандай жамандыгын байкаган жокмун; 2. *кого-что* (*отметить, запомнить*) белгилеп коюу, эстеп коюу; **заметить улицу** көчөнү белгилеп коюу; 3. (*сказать, сделать замечание*) эскертүү, эскертип коюу, кемчилигин айтып эскертип коюу; ◇ **заметь** *вводн. сл.* эстеп кой; **заметьте** *вводн. сл.* эстеп койгула; эстеп коюңуз.

ЗАМЕ'ТКА *ж.* 1. (*в печати*) кабар, кыскача макала, заметка; **газетная заметка** газета макаласы; 2. (*запись*) кыскача жазуу, белги; **путевые заметки** жолдогу кыскача жазуулар; **заметки на полях книги** китептин четтерине жазылган белгилер; 3. (*знак*) белги; **делать заметки на деревьях** жыгачтарга белги салуу; ◇ **взять на заметку** *кого-что-л. бирөөнү же бир нерсени* ичтен белгилеп коюу.

www.bizdin.kg

ЗАМЕ'ТНО *нареч.* көрүнүп турат, билинип турат; **он чуть заме́тно улыбну́лся** ал билинер-билинбес күлүп койду; **он заме́тно попра́вился** анын семиргени билинип турат.

ЗАМЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*видимый, очевидный*) көрүнүп турган, билинип турган; **заме́тный след ране́ния** жаранын көрүнүп турган тагы; **2.** *перен.* (*выдающийся, известный*) белгилүү, атактуу, көрүнүктүү, таанымал; **он стал заме́тным челове́ком** ал белгилүү киши болуп калды.

ЗАМЁТЫВАТЬ *несов. см.* **замета́ть** II.

ЗАМЕЧА'НИЕ *ср.* **1.** (*краткое суждение*) пикир; **ве́рное замеча́ние** туура айтылган пикир; **крити́ческое замеча́ние** сындоо пикири; **2.** (*выговор, наставление*) эскертүү; **сде́лать замеча́ние шко́льнику** окуучу баланы эскертип коюу (эскертүү берүү).

ЗАМЕЧА'ТЕЛЬНО I. *нареч.* сонун, жакшы, укмуштуу; **он замеча́тельно поёт** ал сонун ырдайт; **2.** *в знач. межд. разг.* эң сонун, өтө укмуштуу; **замеча́тельно, не́чего сказа́ть!** эң сонун, эмнесин айтасың!

ЗАМЕЧА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сонун, жакшы, укмуштуу; **замеча́тельный тала́нт** сонун талант; **замеча́тельный челове́к** сонун киши.

ЗАМЕЧА'ТЬ *несов. см.* **заме́тить.**

ЗАМЕЧА'ТЬСЯ *несов.* **1.** көрүнө калуу, байкалуу; **за ним замеча́ются нехоро́шие привы́чки** анын жаман адаттары байкала калып жүрөт; **2.** *страд. к* **замеча́ть.**

ЗАМЕЧТА'ТЬСЯ *сов.* кыялга батуу, ойго батуу, терең ойго түшүп кетүү.

ЗАМЕША'ТЕЛЬСТВО *ср.* **1.** (*нарушение порядка*) ыркы кетүү, ырксызданууу, дүрбөлөң; **внести́ замеша́тельство в неприя́тельские ряды́** душмандын катарына дүрбөлөң салуу; **2.** (*смущение, растерянность*) маң болуу, эмне кыларын билбей калуу; **привести́** *кого-л.* **в замеша́тельство** *бирөөнүн* башын маң кылуу; **прийти́ в замеша́тельство** эмне кыларын билбей калуу.

ЗАМЕША'ТЬ *сов. кого во что* кабылтуу, чатыштыруу (*мис. жаман ишке*); **им не уда́стся замеша́ть меня́ в э́то де́ло** алар мени бул ишке чатыштыра албайт.

ЗАМЕША'ТЬСЯ *сов. разг.* кабылуу, чатышуу; **он замеша́лся в неприя́тную исто́рию** ал жаман окуяга чатышып алды.

ЗАМЕ'ШИВАТЬ I *несов. см.* **замеша́ть.**

ЗАМЕ'ШИВАТЬ II *несов. см.* **замеси́ть.**

ЗАМЕ'ШИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **замеша́ться; 2.** *страд. к* **заме́шивать** I, II.

ЗАМЕ'ШКАТЬСЯ *сов. разг.* буйдалып калуу, кармалып калуу.

ЗАМЕЩА'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **замести́ть; 2.** *кого* (*временно заменять*) ордуна олтуруу; **замеща́ть дире́ктора** директордун ордуна олтуруу.

ЗАМЕЩЕ'НИЕ *ср.* ордуна иштөө; **замеще́ние должностно́го лица́ в его́ отсу́тствие** кызматтагы киши жок кезинде анын ордуна иштөө.

ЗАМИГА'ТЬ *сов.* **1.** *чем* ирмей баштоо, кыса баштоо; **замига́ть глаза́ми** көздү ирмей баштоо; **2.** (*замерцать*) үлпүлдөй баштоо, бүлбүлдөй баштоо, үлүңдөй баштоо; **замига́ли звёзды** жылдыздар бүлбүлдөй баштады.

ЗАМИНА'ТЬ *несов. см.* **замя́ть.**

ЗАМИНИ'РОВАТЬ *сов. что* миналоо, мина коюу.

ЗАМИ'НКА *ж. разг.* **1.** (*помеха*) азыраак үзгүлтүк, буйдалуу; **в э́том де́ле вы́шла ма́ленькая зами́нка** бул иште азыраак үзгүлтүк боло калды; **без зами́нки** эч буйдалуусуз; **2.** (*в речи*) кекечтенүү, такалуу; **говори́ть без зами́нки** кекечтенбей сүйлөө, такалбай сүйлөө.

ЗАМИРА'НИЕ *ср.* басылуу, токтолуу; **замира́ние зву́ков** добуштардын басылышы; ◇ **с замира́нием се́рдца** дымын чыгарбай; чоң ыкылас менен; былк этпей.

ЗАМИРА'ТЬ *несов. см.* **замере́ть.**

ЗА'МКНУТО *нареч.* четтеп (*эч кимге жолобой, эч кимге каттышпай*); **жить за́мкнуто** четтеп жашоо; **держа́ться за́мкнуто** өзүн четтетип кармоо.

ЗА'МКНУТОСТЬ *ж.* түнттүк; **за́мкнутость хара́ктера** мүнөздүн түнттүгү.

ЗА'МКНУТЫЙ, -ая, -ое түнт; **за́мкнутый о́браз жи́зни** түнт турмуш.

ЗАМКНУ'ТЬ *сов. что* **1.** *разг.* (*запереть*) кулпулоо, кулпу салуу, бекитүү; **замкну́ть замо́к** кулпуну бекитүү; **2.** (*соединить*) учун кошуу, бириктирүү; **замкну́ть круг** тегеректин эки учун бириктирүү; **замкну́ть цепь** чынжырдын учун кошуу.

ЗАМКНУ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*запереться*) кулпулануу, кулпу салынуу, кулпу салынып бекитилүү; **замкну́ться на замо́к** оозуна кулпу салынып бекитилүү; **2.** (*соединиться*) кошулуу, учу биригүү; **цепь замкну́лась** чынжыр кошулду; ◇ **замкну́ться в свою́ скорлупу́** өз үңкүрүндө түнт өмүр өткөрүү; **замкну́ться в себе́** таптакыр түнт болуу (*эч ким менен сүйлөшпөө*).

ЗАМОГИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое үлдүрөгөн; **замоги́льным го́лосом** үлдүрөгөн үн менен.

ЗА'МОК *м.* замок (*сепил; сарай*); **средневеко́вый за́мок** орто кылымдык замок; ◇ **стро́ить возду́шные за́мки** санаасы менен баюу.

ЗАМО'К *м.* **1.** кулпу; **дверно́й замо́к** эшиктин кулпусу; **запере́ть на замо́к** кулпулап бекитүү; **2.** (*у оружия*) замок; **пулемётный замо́к** пулемёт замогу; ◇ **под замко́м** камоодо; катып коюп, бекитип коюп.

ЗАМО'ЛВИТЬ *сов. что за кого:* **замо́лвить сло́во** *или* **замо́лвить слове́чко** *за кого-л.* бир деме деп айтып коюу (*бирөөнүн камын жеп; бирөөнү жактап*).

ЗАМОЛИ'ТЬ *сов. что, уст.* тобо келтирип кечирим суроо.

ЗАМОЛКА'ТЬ *несов. см.* **замо́лкнуть.**

ЗАМО'ЛКНУТЬ *сов.* унчукпай калуу, басылуу, тынчуу; жымжырт болуу; **ребёнок замо́лк и засну́л** бала басылып, уктап калды; **разгово́р замо́лк** сөз басылды.

ЗАМОЛЧА'ТЬ I *сов.* унчукпай калуу, үндөбөй калуу, тим болуп калуу; **он ча́сто писа́л, но вдруг замолча́л** *перен.* ал катты үзбөй жазып жүрчү эле, анан эмнегедир унчукпай калды (*кабарсыз болуп калды*).

ЗАМОЛЧА'ТЬ II *сов. см.* **зама́лчивать.**

ЗАМОРА'ЖИВАНИЕ *ср.* муздатуу, тоңдуруу; **замора́живание гру́нта** грунтту тоңдуруу; ◇ **замора́живание средств** каражатты өстүрбөй кармап туруу.

ЗАМОРА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **заморо́зить.**

ЗАМОРГА'ТЬ *сов.* ирмей баштоо, кыса баштоо; **заморга́ть глаза́ми** көз ирмей баштоо.

ЗАМОРИ'ТЬ *сов. кого* күч-кубатын түгөтүү, айласын кетирүү, жабыктыруу; **замори́ть го́лодом** ачкалыктан жабыктыруу; ◇ **замори́ть червячка́** *разг.* шам-шум этүү, өзөк жалгоо.

ЗАМОРИ'ТЬСЯ *сов. разг.* айласы кетүү, жабыгуу, биротоло жабыркоо.

ЗАМОРО'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **заморо́зить; 2.** *прил.* тоңдурулган; **заморо́женные фру́кты** тоңдурулган жемиштер.

ЗАМОРО'ЗИТЬ *сов. кого-что* жеткире муздатуу, тоңдуруу, үшүтүү; **заморо́зить ры́бу** балыкты тоңдуруу; ◇ **заморо́зить сре́дства** каражатты өстүрбөй кармап туруу.

ЗА'МОРОЗКИ *только мн.* үшүк, тоңголок, күзүндө же жазында боло турган тоңголок.

ЗАМОРОСИ'ТЬ *сов.* дыбырата баштоо, себээлей баштоо; **дождь опя́ть замороси́л** жаан дагы дыбырата баштады.

ЗАМО'РСКИЙ, -ая, -ое деңиздин ары жагындагы; **замо́рские стра́ны** деңиздин ары жагындагы өлкөлөр; **замо́рские го́сти** деңиздин ары жагынан келген коноктор.

ЗАМО'РЫШ *м. разг.* ара-бечел, бейкуруу, араң жан.

ЗАМОСТИ'ТЬ *сов. что* төшөө; **замости́ть у́лицу** көчөгө таш төшөө.

www.bizdin.kg

ЗАМОТА'ТЬ I *сов.* **1.** *что чем* (*обмотать*) ороо, түрүү, түрүп ороо, чулгоо; **2.** *кого, перен. разг.* (*утомить*) чарчатуу, суй жыгуу, жадатуу.

ЗАМОТА'ТЬ II *сов. чем* чайкай баштоо; **замотáть головóй** башты чайкай, ийкей баштоо.

ЗАМОТА'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*накрутиться на что-л.*) оролуу, чулгануу; **2.** *перен.* (*захлопотаться, утомиться*) чарчоо, суй жыгылуу, тажоо.

ЗАМОЧИ'ТЬ *сов. что* **1.** бир аз суулоо, суу кылуу, ымдоо; **замочи́ть нóги** бутту суу кылып алуу; **2.** (*подвергнуть мочению*) сууга чылап салуу, чылоо; **замочи́ть бельё** кирди сууга чылоо; **замочи́ть конóплю** кара куурайды чылап салуу.

ЗАМОЧИ'ТЬСЯ *сов. разг.* сууланyу, суу болуу, чылануу, нымдалуу.

ЗАМО'ЧНЫЙ, -ая, -ое **замóк**-*ко т.*; **замóчная сквáжина** кулпунун ачкыч сала турган тешиги.

ЗА'МУЖ: **вы́йти зáмуж** күйөөгө чыгуу, эрге тийүү; **вы́дать зáмуж** күйөөгө берүү, эрге берүү; **идти́ зáмуж** күйөөгө баруу, эрге баруу.

ЗА'МУЖЕМ *нареч.* күйөөгө чыккан, эрдүү; **быть зáмужем** *за кем-л.* күйөөлүү (күйөөдө) болуу, эрдүү болуу.

ЗАМУ'ЖЕСТВО *ср.* күйөөгө чыккандык, эрге тийгендик.

ЗАМУ'ЖНЯЯ *прил.* күйөөгө чыккан, эрдүү; **замýжняя жéнщина** күйөөгө чыккан аял, эрдүү аял.

ЗАМУРЛЫ'КАТЬ *сов. разг.* **1.** кырылдай баштоо (*мис. мышык*); **2.** *перен. разг.* (*начать напевать*) кыңкылдай баштоо (*өзүнчө кыңкылдап ырдай баштоо*).

ЗАМУРОВА'ТЬ *сов. кого-что* бүтөп шыбап таштоо (*көңдөй же коңулга бир нерсени катып, оозун бекитип салуу*).

ЗАМУРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **замуровáть.**

ЗАМУСО'ЛИТЬ *сов. что, разг.* шилекейлеп алуу, булгап алуу, майга булгап алуу; **замусóлить рубáшку** көйнөктү майга булгап алуу.

ЗАМУТИ'ТЬ *сов. что* ылайлоо, ылай кылуу; ◇ **он воды́ не замути́т** ал кой оозунан чөп албаган момун, ал эң момун.

ЗАМУТИ'ТЬСЯ *сов.* ылайлануу.

ЗАМУХРЫ'ШКА *м. и ж. разг.* чилдигий, илмигий, жүдөмүш адам.

ЗАМУ'ЧИТЬ *сов. кого* **1.** кыйноо, азап тарттыруу, кыйнап олтуруп өлөр абалга жеткирүү; оорутуу; **2.** *перен.* (*истомить*) эсин оодаруу, айласын кетирүү; **меня́ замýчила головна́я боль** баш оору менин айламды кетирди; **3.** *перен.* (*надоесть*) жүдөтүү, тажатуу; **он замýчил меня́ постоя́нными жáлобами** тынбай арыздана берип ал мени тажатып бүттү.

ЗАМУ'ЧИТЬСЯ *сов.* кыйналуу, азаптануу, кыйнала берип өлөр абалга жетүү; тажоо, айласы кетүү.

ЗА'МША *ж.* замша (*upaдай иuленген тери*).

ЗА'МШЕВЫЙ, -ая, -ое **замша**-*га т.*; **зáмшевые тýфли** замшадан тигилген туфли, замша туфли.

ЗАМШЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое эңилчек баскан; **замшéлый пень** эңилчек баскан дүмүр.

ЗАМЫВА'ТЬ *несов. см.* **замы́ть.**

ЗАМЫКА'НИЕ *ср.* **1.** (*запирание*) кулпулоо, кулптоо; **2.** (*соединение*) учун кошуу, бириктирүү; **корóткое замыкáние** *эл.* учу бириге калуу (*ушундай учурда электр сымы өтө кызып, андан жалын чыгат*).

ЗАМЫКА'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **замкнýть; 2.** (*быть в конце*) арткы катарында болуу; **замыкáть шéствие** салтанаттуу жүрүштүн артында болуу.

ЗАМЫКА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **замкнýться; 2.** *страд. к* **замыкáть.**

ЗА'МЫСЕЛ *м.* **1.** (*намерение*) ой, пикир; **2.** (*идея произведения*) чыгарманын идеясы; **зáмысел пьéсы** пьесанын идеясы.

ЗАМЫ'СЛИТЬ *сов. см.* **замышля́ть.**

ЗАМЫСЛОВА'ТО *нареч.* түшүнүгүн кыйындатып.

ЗАМЫСЛОВА'ТОСТЬ *ж.* түшүнүгү кыйындык.

ЗАМЫСЛОВА'ТЫЙ, -ая, -ое түшүнүгү кыйын, ойлонорлук; **замысловáтый узóр** жөнөкөй эмес, кыйын сайма же оймо.

ЗАМЫ'ТЬ *сов. что, разг.* жууп кетирүү, жууп коюш; **замы́ть пятнó** темгилди жууп кетирүү.

ЗАМЫЧА'ТЬ *сов.* мөөрөй баштоо.

ЗАМЫШЛЯ'ТЬ *несов. что* ойлонуп жүрүү, ойлонуп коюу.

ЗАМЯ'ТЬ *сов. что, разг.* басып салуу, токтотуп салуу; **замя́ть разговóр** сөздү токтотуп салуу; **замя́ть дéло** ишти басып салуу.

ЗАМЯ'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*смутиться*) уялып кысылуу; **2.** (*в разговоре*) кыңк-мыңк этүү, сөз табалбай карбаластап калуу.

ЗАМЯУ'КАТЬ *сов.* мыёолой баштоо.

ЗА'НАВЕС *м. театр.* көшөгө; **подня́ть зáнавес** көшөгөнү көтөрүү; **опусти́ть зáнавес** көшөгөнү түшүрүү; **зáнавес пáдает** көшөгө түшөт (жабылат); **зáнавес раздви́нулся** көшөгө ачылды.

ЗАНАВЕ'СИТЬ *сов. что* парда тартуу, көшөгө тартуу; **занавéсить окнó** терезеге парда тартуу.

ЗАНАВЕ'СКА *ж.* парда, көшөгө; **задёрнуть занавéски на óкнах** терезенин пардаларын тартып коюу.

ЗАНАВЕ'ШИВАТЬ *несов. см.* **занавéсить.**

ЗАНА'ШИВАТЬ *несов. см.* **заноси́ть** II.

ЗАНА'ШИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **заноси́ться** II; **2.** *страд. к* **занáшивать.**

ЗАНЕМОГА'ТЬ *несов. см.* **занемóчь.**

ЗАНЕМО'ЧЬ *сов. разг. уст.* ооруп калуу.

ЗАНЕСЕ'НИЕ *ср.* жазып коюу, кийирүү; **занесéние в спи́сок** тизмеге кийирүү; **занесéние в протокóл** протоколго кийирүү.

ЗАНЕСТИ' *сов.* **1.** *что* (*принести*) алып келүү, берe кетүү; **товáрищ занёс мне кни́гу** жолдошум мага китеп берип кетти; **занести́ зарáзу** жугуштуу дарт алып келүү; **2.** (*записать*) жазып коюу; **занести́ в протокóл** протоколго киргизип коюу; **3.** *чаще безл.* (*засыпать*) басып калуу; **весь бéрег занеслó пескóм** жээкти бүт кум басып калды; **4.** (*поднять*) көтөрүү, салуу; **занести́ нóгу в стрéмя** үзөңгүгө бут салуу. ◇ **кудá тебя́ занеслó?** *разг.* сен кайда жоголдуң?

ЗАНЕСТИ'СЬ *сов. разг.* кокурайып калуу, бейил күтүп калуу, кекирейип калуу.

ЗАНИЖА'ТЬ *несов. см.* **зани́зить.**

ЗАНИ'ЗИТЬ *сов. что* ылдыйлатуу, төмөндөтүү, кемитүү; **зани́зить нóрмы вы́работки** иштеп чыгаруу нормасын ылдыйлатуу.

ЗАНИМА'ТЕЛЬНО *нареч.* кызыктыра, кызык; **заними́тельно расскáзывать** кызыктыра сүйлөп берүү.

ЗАНИМА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* кызыктыргычтык, кызыктык.

ЗАНИМА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кызык, кызыктырарлык; **заними́тельный расскáз** кызык аңгеме.

ЗАНИМА'ТЬ I *несов. см.* **заня́ть** I.

ЗАНИМА'ТЬ II *несов. см.* **заня́ть** II; **занимáть дóлжность** кызмат ордун ээлөө, кызматка туруу; **занимáть определённую пози́цию** белгилүү позицияда туруу; **занимáть ви́дное положéние** коом ичинде таасирдүү, көрүнүктүү орунду ээлеп туруу; **егó занимáет э́тот вопрóс** бул маселе аны кызыктырат.

ЗАНИМА'ТЬСЯ I *несов.* **1.** (*учиться*) сабак окуу; **не мешáй мне занимáться** мага сабак окууга тоскоолдук кылба; **занимáться в университéте** университетте окуу; **занимáться математи́кой** математиканы окуу; **2.** *с кем* сабак берүү, окутуу; **занимáться с учени́ками** окуучуларга сабак берүү; ◇ **занимáться с покупáтелем** сатып алуучу менен иштөө (*сурагандарын берүү, көрсөтүү*).

www.bizdin.kg

ЗАНИМА'ТЬСЯ II *несов. см.* **заня́ться** II; ◇ **у него́ дух занима́ется** мунун деми чыкпай калды, мунун өпкөсү оозуна келди (*коркуп, кубанып, кайгырып же чуркагандa*).

ЗА'НОВО *нареч.* жаңыдан, кайрадан; **э́ту рабо́ту придётся сде́лать за́ново** бул ишти кайрадан жасашка туура келет; **написа́ть за́ново** *что-л. бир нерсени* кайрадан жазуу.

ЗАНО'ЗА 1. *ж.* тикен, чөңөр (*денеге кирген*); **вы́тащить зано́зу из па́льца** бармакка кирген тикенди сууруп, алып таштоо; 2. *м. и ж., перен. разг.* жадатма, жеме.

ЗАНО'ЗИСТЫЙ, -ая, -ое *разг.* жадаткыч, жемечил; **зано́зистый челове́к** жемечил киши.

ЗАНОЗИ'ТЬ *сов. что* тикен кийирип алуу; **занози́ть па́лец** бармагына тикен кийирип алуу.

ЗАНО'С *м. чаще мн.* ширенди, күрткү; **сне́жные зано́сы** кар күрткүсү.

ЗАНОСИ'ТЬ I *несов. см.* **занести́**.

ЗАНОСИ'ТЬ II *сов. что* чалдыбарын чыгаруу; **заноси́ть пальто́** пальтонун чалдыбарын чыгаруу.

ЗАНОСИ'ТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* **занести́сь**; 2. *страд. к* **заноси́ть** I.

ЗАНОСИ'ТЬСЯ II *сов. разг.* чалдыбары чыгуу, тытылып бүтүү.

ЗАНО'СЧИВО *нареч.* кербездене, кекирейе, текеберденe; **отве́тить зано́счиво** кекирейе жооп берүү.

ЗАНО'СЧИВОСТЬ *ж.* кербезденгендик, кекирейгендик, текеберденгендик.

ЗАНО'СЧИВЫЙ, -ая, -ое кербезденген, кекирейген, текеберденген, текебердүү; **зано́счивый отве́т** кербезденген жооп; **зано́счивый хара́ктер** текебердүү мүнөз.

ЗАНОЧЕВА'ТЬ *сов. разг.* түнөп кетүү, түнөп калуу, конуп кетүү, конуп калуу; **заночева́ть в гостя́х** конокто түнөп калуу

ЗАНО'ШЕННЫЙ, -ая, -ое *разг.* эскирген, жыртылган, тытылган.

ЗАНУМЕРОВА'ТЬ *сов. что* номердөө, номер коюу, номер салуу.

ЗАНЫ'ТЬ *сов.* 1. (*начать ныть*) кыңкылдай баштоо, ыйлактай баштоо, асан кайгыга түшүү; 2. (*заболеть*) зыркырай баштоо, какшай баштоо, сыздай баштоо; **у него́ заны́ла больна́я нога́** анын оорулуу буту зыркырай баштады.

ЗАНЯ'ТИЕ I *ср.* (*захват*) алуу, ээлөө; **заня́тие кре́пости** чепти ээлөө.

ЗАНЯ'ТИЕ II *ср.* 1. (*работа, дело, профессия*) кызмат, иш, кесип; **род заня́тий** кылган кесибинин түрү; **вы́брать себе́ заня́тие по вку́су** өзү каалаган кесипти тандап алуу; 2. **заня́тия** *мн.* сабак; занятие; **часы́ заня́тий** сабак сааттары; кызмат убактары; **заня́тия в шко́лах начина́ются пе́рвого сентября́** мектептерде сабак биринчи сентябрда башталат; **вести́ заня́тия** *с кем-л. бирөө менен* иш жүргүзүү, *бирөөнү* окутуу.

ЗАНЯ'ТНО *разг.* кызык; **он заня́тно расска́зывает** ал кызык кылып айтат.

ЗАНЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое *разг.* кызык, кызыктыра турган; **заня́тная кни́га** кызык китеп.

ЗА'НЯТО *безл. в знач. сказ.* бош эмес.

ЗАНЯТО'Й, -а́я, -о́е колу бошобогон, чолоосу тийбеген, бош убакты жок; **о́чень занято́й челове́к** таптакыр колу бошобогон киши.

ЗА'НЯТОСТЬ *ж.* кол бошобогондук, бош эместик, чолоо тийбегендик, колу бошобогондук, бош убакты жоктук; **за́нятость меша́ет ему́ ча́сто ходи́ть в теа́тр** колу бош эместик ага театрга көп барууга мүмкүндүк бербейт.

ЗА'НЯТЫЙ I, -ая, -ое *прич. от* **заня́ть** I.

ЗА'НЯТЫЙ II, -ая, -ое 1. *прич. от* **заня́ть** II; бош эмес; алек; **он за́нят свое́й рабо́той** ал өз иши менен алек; **я за́нят це́лый день** менин колум күнү бою бошобойт; **в э́той о́трасли промы́шленности за́нято свы́ше ты́сячи рабо́чих** өнөр жайдын бул тармагында миңден ашык жумушчу иштейт; **э́та кварти́ра занята́** бул квартира ээленип калды; **телефо́н за́нят** телефон бош эмес; **ме́сто за́нято** орун бош эмес; 2. *прил.* (*захваченный*) жеңип алынган; **в за́нятой кре́пости** жеңип алынган чепте; ◇ **он был за́нят то́лько собо́й** ал өзү менен гана алек болду.

ЗАНЯ'ТЬ I *сов. что* (*взять взаймы*) карыз алуу; **заня́ть сто рубле́й** жүз сом карыз алуу.

ЗАНЯ'ТЬ II *сов.* 1. *что* (*заполнить*) толтуруу, ээлеп алуу; **кни́ги за́няли всю по́лку** китеп текчени бүт ээледи; **заня́ть весь стол чертежа́ми** столду чертёждор менен жык толтуруу; **рабо́та заняла́ весь день** иш бир күндү бүт ээледи; 2. *что* (*поместиться, расположиться*) жайлануу, туруу, алуу, ээлөө, олтуруу; **заня́ть кварти́ру** квартирага жайлануу; **заня́ть боево́й пост** кужүрмөн постко туруу; **батаре́я заняла́ пози́цию** батарея позицияга орноштү; **заня́ть ме́сто** орун алуу; **заня́ть** *чьё-л.* **ме́сто** *бирөөнүн* ордун ээлеп алуу; **заня́ть в соревнова́нии пе́рвое ме́сто** мелдеште биринчи орунду ээлөө; 3. *что* (*какую-л. должность*) ээлөө; **заня́ть ме́сто секретаря́** секретардык орунду ээлөө; 4. *что* (*завоевать, захватить*) жеңип алуу; **заня́ть неприя́тельский го́род** душмандын шаарын жеңип алуу; 5. *кого, перен.* (*развлечь*) эрмек болуу; **заня́ть госте́й** конокторго эрмек болуу, коноктордү эриктирбөө; **заня́ть ребёнка и́грами** баланы оюн менен алаксытуу; 6. *кого-что, перен.* (*заинтересовать*) ээлөө; **но́вые пла́ны за́няли его́ воображе́ние** жаңы пландар анык ой-пикирин ээлеп алды.

ЗАНЯ'ТЬСЯ I *сов.* 1. *чем* (*приступить к какому-л. делу*) иришүү, киришүү; **заня́ться рабо́той** жумуш менен иришүү; **заня́ться де́лом** иш менен иришүү; **заня́ться хозя́йством** чарбачылык менен иришүү; **заня́ться литерату́рой** адабият ишине киришүү; **заня́ться спо́ртом** спорт менен иришүү; **заня́ться му́зыкой** музыка менен иришүү; 2. *кем-чем* (*сосредоточить свой интерес*) аябай (өтө) көңүл буруу; **э́тим ребёнком на́до серьёзно заня́ться** бул балага аябай көңүл буруш керек; 3. *с кем-чем* (*помочь в учении*): **заня́ться с э́тим ученико́м** бул окуучуга жардам берүү; ◇ **заня́ться собо́й** сыланып-сыйпануу, жасануу.

ЗАНЯ'ТЬСЯ II *сов.* 1. (*загореться*) күйө баштоо, тутана баштоо; **костёр занялся́** от тутана баштады; 2. (*начать брезжить*) агара баштоо, кулан өөк сала баштоо; **заря́ заняла́сь** таң агара баштады.

ЗАО'БЛАЧНЫЙ, -ая, -ое булуттун үстүндөгү, булуттан өйдөкү; **зао́блачная высь** булуттун үстүндөгү бийик асман; **зао́блачные мечты́** *перен.* асмандагы куру кыял.

ЗАОДНО' *нареч.* 1. (*единодушно, сообща*) бирге, чогуу, биргелешип; **де́йствовать** *с кем-л.* **заодно́** *бирөө менен* биргелешип, чогуу аракет кылуу; **быть заодно́** *с кем-л. бирөө менен* бирге болуу; 2. *разг.* (*кстати*) кошо, бирге; **купи́те заодно́ и папиро́с** ошону менен бирге папирос да сатып алыңыз.

ЗАОКЕА'НСКИЙ, -ая, -ое океандын ары жагындагы.

ЗАОРА'ТЬ *сов. разг.* айкыра баштоо, кыйкыра баштоо, бакыра баштоо, баркылдай баштоо; **зaopа́ть на кого-л.** айкырып бирөөгө кыйкыра баштоо.

ЗАОСТРЁННОСТЬ *ж.* курчугандык, кескин түрдө коюлгандык; **полити́ческая заострённость** саясий жактан курчугандык.

ЗАОСТРЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **заостри́ть**; 2. *прил.* учталган; **заострённый каранда́ш** учталган карандаш.

ЗАОСТРИ'ТЬ *сов. что* 1. курчутуу, учтоо; **заостри́ть каранда́ш** карандашты учтоо; 2. *перен.* күчөтүү, кескин түрдө коюу, бүт буруу; **заостри́ть внима́ние** көңүлдү бүт буруу; **заостри́ть вопро́с** маселени кескин түрдө коюу; **заостри́ть бди́тельность** кыраакылыкты күчөтүү.

ЗАОСТРИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*стать острым*) курчуу, учталуу; **у больно́го заостри́лся нос** оорунун мурду эле чуштуюп

www.bizdin.kg

калды; 2. *перен.* (*о противоречиях и т. п.*) күчөй баштоо, кескин түргө айлануу.

ЗАОСТРЯ'ТЬ *несов. см.* **заострить.**

ЗАОСТРЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **заостриться;** 2. *страд. к* **заострить.**

ЗАО'ХАТЬ *сов. разг.* кокуйлай баштоо, ойбойлой баштоо.

ЗАО'ЧНИК *м.* заочник (*сырттан окуучу*).

ЗАО'ЧНО *нареч.* 1. сыртынан; **решить заочно** *что-л.* *бир нерсени* сыртынан чечүү; **приговорить заочно** *юр.* сыртынан өкүм чыгаруу; 2. (*об обучении*) сырттан; **обучаться заочно** сырттан окуп жүрүү.

ЗАО'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. сырттан; **заочное решение** сырттан чыгарылган чечим; **заочный приговор** *юр.* сыртынан чыгарылган өкүм; 2. (*об обучении*) сырттан; **заочное обучение** сырттан окуу.

ЗА'ПАД *м.* батыш, күн батыш; **на запад** батышты карай; **к западу от...** =дан батышка карай, =нын батышында.

ЗАПАДА'ТЬ *несов. см.* **запасть.**

ЗА'ПАДНИК *м. ист.* батышчыл (*см.* **западничество**).

ЗА'ПАДНИЧЕСТВО *ср. ист.* батышчылдык (*19 кылымда орус коомчулугунда пайда болгон агым; бул агым — Россиянын өнүгүшү өзүнө таандык жол менен эмес, Батыш Европанын өнүгүш жолу менен барууга тийиш деп эсептеген*).

ЗАПАДНОЕВРОПЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое батыш европалык.

ЗА'ПАДНЫЙ, -ая, -ое запад-*га т.*; **западный ветер** батыштан соккон шамал; **западные державы** батыш мамлекеттер.

ЗАПАДНЯ' *ж.* тузак; капкан; **поставить западню** тузак тартуу, капкан салуу; **попасть в западню** *прям., перен.* тузакка түшүп берүү; **устроить западню врагу** душманды колго түшүрүш үчүн тузак тартуу; **заманить в западню** *прям., перен.* тузакка түшүрүш үчүн алдап чакыруу.

ЗАПА'ЗДЫВАНИЕ *ср.* кечигүү.

ЗАПА'ЗДЫВАТЬ *несов. см.* **запоздать.**

ЗАПА'ИВАТЬ *несов. см.* **запаять.**

ЗАПА'ЙКА *ж.* 1. (*действие*) кандоо, данекерлөө; 2. (*запаянное место*) данекерленген жер.

ЗАПАКОВА'ТЬ *сов. что* таңуу, таңгактоо, ороо, байлоо (*ороп же ящикке салып таңуу*); **запаковать книги** китептерди таңгактоо.

ЗАПАКОВА'ТЬСЯ *сов. разг.* таңылуу, оролуу (*оролуп же ящикке салынып таңылуу*).

ЗАПАКО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **запаковать.**

ЗАПАКО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **запаковаться;** 2. *страд. к* **запаковывать.**

ЗАПА'КОСТИТЬ *сов. разг. что* 1. (*загрязнить*) булгоо, булганыч кылуу, бычыратуу; 2. *перен.* ыпыластоо, ыпылас кылуу; бузуу, бүлдүрүү.

ЗАПА'Л I *м. вет.* (*болезнь у животных*) жөткүрүк; **лошадь с запалом** жөткүрүктүү ат.

ЗАПА'Л II *м. тех., воен.* запал (*жарылуучу заттарды жалындатып жибере турган нерсе*); **орудийный запал** замбиректин запалы; **подрывной запал** жарып бузгуч запал.

ЗАПАЛИ'ТЬ I *сов. что, разг.* (*зажечь*) жагуу, күйгүзүү, күйдүрүү, өрттөө; **запалить солому** саманды өрттөө.

ЗАПАЛИ'ТЬ II *сов. разг.* (*начать палить*) аткылай баштоо, жаадыра баштоо, ок жаадыра баштоо; **запалить из пушек** замбиректен аткылай баштоо.

ЗАПАЛИ'ТЬ III *сов. кого-что, обл.* (*о лошади*) 1. жөткүрүү; 2. (*опоить*) кыйналган аттын терин кургатпай туруп сугаруу.

ЗАПА'ЛЬЧИВО *нареч.* ачуусун токтото албай, ачуу менен, корс этип.

ЗАПА'ЛЬЧИВОСТЬ *ж.* ачуулуулук, бат ачуулангычтык, корстук; **ответить с запальчивостью** ачууланып жооп берүү; **в запальчивости он наговорил много лишнего** ал ачуусу менен ашык сөздү көбүрөөк сүйлөп койду.

ЗАПА'ЛЬЧИВЫЙ, -ая, -ое күйкөлөктөнмө, корс, ачуусу чукул.

ЗАПА'МЯТОВАТЬ *сов. что, разг.* унутуп коюу.

ЗАПАНИБРА'ТА *нареч. разг.* өз кишидей, жакын таанынштай; **он с ним запанибрата** ал аны менен өз кишидей.

ЗАПА'РИВАТЬ *несов. см.* **запарить** 1, 2.

ЗАПА'РИТЬ *сов. что, разг.* 1. буулоо, буулап тазартуу (*обработать паром*); ысык сууга жибитүү (*обдать кипятком*); **запарить ткань** тканды буулоо (*буу аркылуу иштеп чыгаруу*); 2. *кого* (*загнать лошадь*) чаба берип, кара терге түшүрүү (*мис. атты*); 3. *безл.* үп боло баштоо; **опять запарило, давно дождей не было** дагы үп боло баштады, көптөн бери күн жаабаган жок.

ЗАПА'РИТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*в бане*) парга кирип, шыпыргы менен чабына берип алсыроо; парга отуруу, парга түшүү; 2. (*покрыться потом*) кара терге түшүү, аябай тердөө; **лошадь совсем запарилась** ат аябай кара терге түштү; 3. (*устать, измучиться*) чарчап бүтүү, оор иштен суй жыгылуу.

ЗАПА'РЫВАТЬ *несов. см.* **запороть.**

ЗАПА'С *м.* 1. запас (*камдалган; белен*); **запас товаров** товарлардын запасы; **запас боеприпасов** ок-дары запасы; **золотой запас** *эк.* алтын запасы; 2. **запасы** *мн.* запастар; **продовольственные запасы** азык-түлүк запастары; **у меня все запасы вышли** менин запастарым таптакыр түгөндү; **поделиться своими запасами** *с кем-л.* өзүнүн запастарынан (*азык-түлүгүнөн*) бирөөгө бөлүштүрүү; 3. *перен.* запас (*ой-пикир, билим-сезим жөнүндө*); **у него богатый запас знаний** анын билим запасы өтө бай; **запас слов** сөз запасы; **истощить запас терпения** кишини чыдатпай жиберүү; 4. (*у одежды*) запас; **платье с запасом** запасы бар көйнөк (*кең, узун*); 5. *воен.* запас; **уволить в запас** запаска чыгаруу (*аскерден бошотуп, граждан катарына кошуу*); ◇ **отложить про запас** кокус керек болор деп сактап коюу; **в запасе** камдалган, беленделген.

ЗАПАСА'ТЬ *несов. см.* **запасти.**

ЗАПАСА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **запастись;** 2. *страд. к* **запасать.**

ЗАПА'СЛИВОСТЬ *ж.* камбылдык, камылгалуулук, сарамжалдуулук; **запасливость хозяйки** үй ээсинин (*аялдын*) сарамжалдуулугу.

ЗАПА'СЛИВЫЙ, -ая, -ое камбыл, камылгалуу, сарамжалдуу.

ЗАПАСНО'Й, -ая, -ое 1. запас-*ка т.*; **запасные части машин** машинанын запас бөлүктөрү; **запасной выход** чыгуучу запас эшик; **запасные войска** запас войсколор; 2. *в знач. сущ. м. воен.* запастагы; **призыв запасных** запастагыларды чакыруу.

ЗАПА'СНЫЙ, -ая, -ое *см.* **запасной** 1; **поставить поезд на запасный путь** поездди запас жолго коюу.

ЗАПАСТИ' *сов. что, чего* камдоо, белендөө; **запасти дров на зиму** кышка отун белендөө.

ЗАПАСТИ'СЬ *сов. чем* 1. запас кылып коюу, камдап алуу, белендеп алуу; **запастись дровами** отунду белендеп алуу; 2. *перен.* (*собрать*) чогултуу, жыйнап алуу; **запастись необходимыми сведениями** зарыл маалыматтарды жыйнап алуу; **запастись нужными справками** керек справкаларды чогултуп алуу; **запастись терпением** эптеп чыдап туруу, сабыр кылуу.

ЗАПА'СТЬ *сов.* 1. *разг.* (*завалиться за что-л.*) түшүп кетүү, түшүп кетип көрүнбөй калуу; 2. *перен.* (*запечатлеться*) бекем орноо; **его слова глубоко запали мне в душу** анын сөздөрү көңүлүмө бекем орноду.

ЗА'ПАХ *м.* жыт; **запах цветов** гүлдүн жыты; **приятный запах** сонун жыт; **слышать запах** *или* **чувствовать запах** жыт алуу, жыт сезүү.

ЗАПАХА'ТЬ *сов.* 1. (*начать пахать*) айдай баштоо, айдоо; 2. *что* (*вспахать после сева*) үстүнөн айдоо (*үрөн себилгенден кийин*).

www.bizdin.kg

ЗАПА'ХИВАТЬ I *несов. см.* **запаха́ть 2.**

ЗАПА'ХИВАТЬ II *несов. см.* **запахну́ть.**

ЗАПА'ХИВАТЬСЯ *несов. см.* **запахну́ться.**

ЗАПА'ХНУТЬ *сов.* 1. жыттана баштоо; **запа́хло га́рью** күйүк жыттана баштады; 2. *безл. чем, перен.* сезилүү, болчудай болуп туруу, жыты келүү; **запа́хло весно́й** жаздын жыты келе баштады.

ЗАПАХНУ'ТЬ *сов. что* кымтылоо, кумтулоо; **запахну́ть шу́бу** тонду кымтылоо.

ЗАПАХНУ'ТЬСЯ *сов.* кымтылануу, кумтулануу, кумтуланып оронуп алуу; **запахну́ться в хала́т** кумтуланып халатка оронуп алуу.

ЗАПА'ЧКАТЬ *сов. кого-что* 1. булгоо, булгап коюу, кирдетүү; **запа́чкать черни́лами** сыя менен булгап коюу; 2. *перен. разг.* бетине көө жабуу, каралоо.

ЗАПА'ЧКАТЬСЯ *сов.* булгануу, кирдөө, шалтактоо.

ЗАПА'ШКА *ж. с.-х.* 1. (*пахота*) айдоо, соколоо; 2. (*количество запаханного*) айдалган жер.

ЗАПА'ШНИК *м. с.-х.* запашник (*тайыз айдоочу кичине соко*).

ЗАПАЯ'ТЬ *сов. что* кандап жамоо, данекерлөө, данекерлеп жамоо; **запая́ть кастрю́лю** кастрюлду данекерлеп жамоо.

ЗАПЕ'В *м.* хорду баштап, жалгыз ырдоо.

ЗАПЕВА'ЛА *м.* хор баштоочу.

ЗАПЕВА'ТЬ *несов.* (*в хоре*) хорду баштоо.

ЗАПЕКА'НКА *ж.* 1. запеканка (*ар түрдүү жемиштен даярдалуучу ичимдик*); **вишнёвая запека́нка** чиеден жасалган запеканка; 2. *кул.* запеканка (*крупага же кесмеге жумуртка жана май кошулуп пирог түрүндө бышырган тамак*).

ЗАПЕКА'ТЬ *несов. см.* **запе́чь.**

ЗАПЕКА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **запе́чься;** 2. *страд. к* **запека́ть.**

ЗАПЁКШИЙСЯ, -аяся, -ееся: **запёкшаяся кровь** катып калган кан; **запёкшиеся гу́бы** кеберсиген эрин.

ЗАПЕЛЕНА'ТЬ *сов. кого* бөлөө, ороо, чулгоо; **запелена́ть ребёнка** баланы бөлөө (ороо).

ЗАПЕ'НИТЬСЯ *сов.* көбүктөнө баштоо, көбүрө баштоо, **вино́ запе́нилось** вино көбүрө баштады.

ЗАПЕРЕ'ТЬ *сов. кого-что* бекитүү; **запере́ть на замо́к** кулпулап бекитүү.

ЗАПЕРЕ'ТЬСЯ *сов.* 1. бекинүү; **запере́ться в ко́мнате** бөлмөгө бекинүү; 2. *перен. разг.* (*не признаться*) кешөрүп айтпай коюу.

ЗАПЕРШИ'ТЬ *сов. безл. разг.* кычыша баштоо, кычыштыра баштоо, ачышуу; **у меня́ запершило в го́рле** менин тамагым кычыша баштады.

ЗАПЕСТРЕ'ТЬ *сов.* 1. (*начать пестреть*) ала-була боло баштоо, ак-ала боло баштоо, боз-ала боло баштоо; 2. (*начать виднеться — о пёстром*) ала-була болуп көрүнө баштоо, көк-жашыл болуп көрүнө баштоо, кызыл-тазыл болуп көрүнө баштоо; **перед глаза́ми запестре́ли поля́** талаа көк-жашыл болуп көрүнө баштады.

ЗАПЕ'ТЬ *сов.* 1. *что* ырдап жиберүү, обон сала баштоо; **запе́ть пе́сню** ыр ырдап жиберүү; 2. (*о птицах*) сайроо; кыйкыруу (*о петухе*); ◇ **он запе́л друго́е** *разг.* анын сөзү башкача болуп калыптыр.

ЗАПЕЧА'ЛИТЬСЯ *сов. разг.* капалана баштоо, кайгыра баштоо, муңкана баштоо.

ЗАПЕЧА'ТАТЬ *сов. что* 1. (*заклеить*) чаптоо, жабыштыруу, желимдөө; **запеча́тать конве́рт** конвертти чаптоо; 2. (*наложить печать, опечатать*) печать басуу, печаттоо; **запеча́тать помеще́ние** үйгө печать басып, жаап салуу.

ЗАПЕЧАТЛЕВА'ТЬ *несов. см.* **запечатле́ть.**

ЗАПЕЧАТЛЕВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **запечатле́ться;** 2. *страд. к* **запечатлева́ть.**

ЗАПЕЧАТЛЕ'ТЬ *сов. что тутуп калуу;* ***запечатле́ть в па́мяти*** *эсте тутуп калуу.*

ЗАПЕЧАТЛЕ'ТЬСЯ *сов.* тутулуп калуу; **запечатле́ться в па́мяти** көңүлгө нык орноп калуу, эсте тутулуп калуу.

ЗАПЕЧА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **запеча́тать.**

ЗАПЕ'ЧЬ *сов. что* камырга ороп *же* күлгө көөмп бышыруу.

ЗАПЕ'ЧЬСЯ *сов.* 1. бышуу (*кургак бышуу*); **карто́шка запекла́сь** картошка бышты; 2. (*о крови*) катып калуу; 3. (*пересохнуть*) кеберсүү; **гу́бы запекли́сь** эрин кеберсиди.

ЗАПИВА'ТЬ *несов. см.* **запи́ть.**

ЗАПИНА'ТЬСЯ *несов. см.* **запну́ться.**

ЗАПИ'НКА *ж.*: **без запи́нки** токтолбостон, буйдалбастан; **говори́ть без запи́нки** буйдалбастан сүйлөө.

ЗАПИРА'ТЕЛЬСТВО *ср.* кешөрүп айтпай коюучулук, айыпты мойнуна албай коюучулук.

ЗАПИРА'ТЬ *несов. см.* **запере́ть.**

ЗАПИРА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **запере́ться;** 2. *страд. к* **запира́ть.**

ЗАПИСА'ТЬ *сов. что* 1. жазып алуу; **записа́ть ле́кцию** лекцияны жазып алуу; 2. *кого-что* (*внести в список*) жазып коюу, тизмеге киййрүү; **записа́ть** *кого-л.* **на приём к врачу́** *бирөөнү* врачтын кабыл алышына жазып коюу; **записа́ть** *что-л.* **в протоко́л** *бир нерсени* протоколго киийрүү.

ЗАПИСА'ТЬСЯ *сов.* жазылуу; **записа́ться на приём** кабыл алынууга жазылуу; **записа́ться в библиоте́ку** китепканага жазылуу.

ЗАПИ'СКА *ж.* 1. (*коротенькое письмо*) кыскача кат; **пришли́те мне запи́ску** мага кыскача кат жазып жибериңиз; 2. записка (*кыскача кат*); **служе́бная запи́ска** кызмат запискасы; **докладна́я запи́ска** докладной записка (*баяндоо каты*); 3. **запи́ски** *мн.* (*тетрадь с записями*) жазуу дептери, запискалар (*угулган же көрүлгөн нерселердин жазуулары*); **чита́ть ле́кции по запи́скам** лекцияны запискалар боюнча окуу; 4. **запи́ски** *мн.* (*дневник, воспоминания*) запискалар, запискалар дептери (*жол дептери*); **путевы́е запи́ски** жол запискалары; 5. **запи́ски** *мн.* запискалар (*кээ бир илимий журналдардын аттары*).

ЗАПИСНО'Й I, -а́я, -о́е: **записна́я кни́жка** жазуу дептерчеси.

ЗАПИСНО'Й II, -а́я, -о́е *разг.* (*завзятый*) ашынган; **записно́й игро́к** ашынган оюнчу *же* кумарчы.

ЗАПИ'СЫВАТЬ *несов. см.* **записа́ть.**

ЗАПИ'СЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **записа́ться;** 2. *страд. к* **запи́сывать.**

ЗА'ПИСЬ *ж.* 1. (*действие*) жазып алуу; **за́пись наро́дных ска́зок** эл жомокторун жазып алуу; **за́пись на пласти́нку** пластинкага жазып алуу; **отде́л за́писи а́ктов гражда́нского состоя́ния (загс)** граждандык ал-абалдын актыларын жазуу бөлүмү (загс); 2. **за́писи** *мн.* (*заметки*) заметкалар жазуу, **тетра́дь с за́писями** заметкалар жазылган дептер; **составле́ние за́писей** заметкалар түзүү, жазып чыгуу.

ЗАПИ'ТЬ *сов.* 1. (*запьянствовать*) ичкиликке берилип кетүү; 2. *что чем* артынан ичүү, кошуп ичүү, кошо ичүү; **запи́ть лека́рство водо́й** дарынын артынан суу ичүү.

ЗАПИХА'ТЬ *сов. что, разг.* тыгуу, тыга салуу; **запиха́ть бума́ги в стол** кагаздарды столго тыга салуу.

ЗАПИ'ХИВАТЬ *несов. см.* **запиха́ть.**

ЗАПИХНУ'ТЬ *однокр. что, разг.* тыгуу, тыга салуу.

ЗАПИЩА'ТЬ *сов.* чыйылдай баштоо (*о ребёнке*); чырылдай баштоо (*о птенце*).

ЗАПЛА'КАННЫЙ, -ая, -ое ыйлаган; **запла́канные глаза́** ыйлаган көз.

ЗАПЛА'КАТЬ *сов.* ыйлай баштоо, ыйлап жиберүү.

ЗАПЛАНИ'РОВАТЬ *сов. что* пландоо.

ЗАПЛА'ТА *ж.* жамак, жамаачы; **наложи́ть запла́ту** *жамак салуу;* ***весь в запла́тах*** *баары жамаачыланган, кырк жамак.*

www.bizdin.kg

ЗАПЛАТА'ТЬ *сов. что, разг.* жамаачылоо; **заплата́ть руба́ху** көйнөктү жамаачылоо.

ЗАПЛАТИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* төлөө; **заплати́ть по счёту** счёт боюнча төлөө; **2.** *чем за что, перен.* акысын кайтаруу, өзесин чыгаруу; **заплати́ть жи́знью за свобо́ду и незави́симость ро́дины** родинанын эркиндиги жана көз каранды эместиги үчүн өз жанын курман кылуу.

ЗАПЛЕВА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* түкүрүп булгоо; **заплева́ть пол** үйдүн полуна түкүрүп булгоо.

ЗАПЛЕ'СНЕВЕЛЫЙ, -ая, -ое көгөрүп кеткен, көк заңкер баскан.

ЗАПЛЕ'СНЕВЕТЬ *сов.* көгөрүп кетүү, көк заңкер басуу.

ЗАПЛЕСТИ' *сов. что* өрүү, чырмоо; **заплести́ косу́** чач өрүү.

ЗАПЛЕТА'ТЬ *несов. см.* **заплести́.**

ЗАПЛЕТА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *разг.* күрмөөгө, шилтөөгө келбей калуу; **у него́ от волне́ния язы́к заплета́ется** өтө толкундангандыктан анын тили күрмөөгө келбей калды; **2.** *страд. к* **заплета́ть.**

ЗАПЛЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое ийинге асынма; **запле́чный мешо́к** ийинге асынма баштык; ◇ **запле́чных дел ма́стер** *уст.* желдет, баш кесер.

ЗАПЛОМБИРОВА'ТЬ *сов. что* **1.** (*положить пломбу*) пломбалоо, пломба коюу; **запломбирова́ть зуб** тишке пломба коюу; **2.** (*запечатать пломбой*) пломбалоо, пломба менен бекитүү; **запломбирова́ть това́рный ваго́н** товардык вагонду пломбалап бекитүү.

ЗАПЛОМБИРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **запломбирова́ть.**

ЗАПЛУТА'ТЬСЯ *сов. разг.* адашуу, адашып кетүү, жолдон адашуу.

ЗАПЛЫ'В *м. спорт.* заплыв (*сууда сүзүп жарышуунун бир түрү*); **заплы́в на коро́ткую диста́нцию** кичине дистанцияга заплыв жасоо (жарышуу).

ЗАПЛЫВА'ТЬ I *несов. см.* **заплы́ть** I.

ЗАПЛЫВА'ТЬ II *несов. см.* **заплы́ть** II.

ЗАПЛЫ'ТЬ I *сов.* (*о пловце*) ыраак сүзүп кетүү; **заплы́ть на середи́ну реки́** дарыянын ортосуна сүзүп баруу.

ЗАПЛЫ'ТЬ II *сов.* **1.** (*затечь чем-л.*) эрип түшүү, эшилип түшүү, ылжырап түшүү; **свеча́ заплыла́** шам эрип түшө баштады; **2.** (*покрыться отёками*) шишимек тартуу, шишик басуу; **у него́ глаза́ заплы́ли жи́ром** анын көзүн май басып калды.

ЗАПЛЯСА'ТЬ *сов.* бийлей баштоо.

ЗАПНУ'ТЬСЯ *сов.* мукактануу; **запну́ться на тру́дном сло́ве** кыйын сөзгө келгенде мукактана калуу.

ЗАПОВЕ'ДНИК *м.* заповедник, корук (*сейрек өсүмдүк жана айбандар атайын өстүрүлө турган жана аларды коруй турган жер*).

ЗАПОВЕ'ДНЫЙ, -ая, -ое корулган; **запове́дный лес** корук токой.

ЗА'ПОВЕДЬ *ж.* **1.** *рел.* катуу диний осуят; парыз; **2.** *перен.* (*наставление*) катуу насият.

ЗАПОДА'ЗРИВАТЬ *несов. см.* **заподо́зрить.**

ЗАПОДО'ЗРИТЬ *сов. кого-что в чём* күнөм саноо, шек алуу, шек кылуу, шек саноо; **заподо́зрить** *кого-л.* **в просту́пке** кылмыштуу деп *бирөөдөн* шек саноо.

ЗАПО'ЕМ *нареч. разг.* **1.: пить запо́ем** мезгил-мезгили менен баш көтөрбөстөн ичүү; **2.** *перен.* тынбай; **чита́ть запо́ем** тынбай окуу (*китепти*); **кури́ть запо́ем** тынбай тартуу (*чылымды*).

ЗАПОЗДА'ЛЫЙ, -ая, -ое кечиккен, убагында болбогон; **запозда́лая по́мощь** кечигип берилген жардам; **запозда́лое разви́тие** кечиккен өсүш.

ЗАПОЗДА'НИЕ *ср.* кечигип калуу, кечигүү; **прийти́ с больши́м запозда́нием** көп кечигип келүү.

ЗАПОЗДА'ТЬ *сов.* кечигүү; **запозда́ть с упла́той** кечигип төлөө.

ЗАПО'Й *м.* мезгил-мезгили менен аябай ичүү; **страда́ть запо́ем** мезгил-мезгили менен аябай ичүү адатынан кый налуу.

ЗАПО'ЛЗАТЬ *сов.* эмгектей баштоо, жөрмөлөй баштоо; **ребёнок запо́лзал по́ полу** бала үйдө эмгектеп жүрө баштады.

ЗАПОЛЗА'ТЬ *несов. см.* **заползти́.**

ЗАПОЛЗТИ' *сов.* эмгектеп, жөрмөлөп, боору менен жылып кирүү *же* чыгуу (*бийикке*).

ЗАПОЛНЕ'НИЕ *ср.* толтуруу, толуктоо; **заполне́ние анке́ты** анкетаны толтуруу.

ЗАПО'ЛНИТЬ *сов. что* **1.** толтуруу, толуктоо; **зри́тели запо́лнили зал** көрүүчүлөр залга жык толду; **запо́лнить вре́мя рабо́той** убактыны иш менен толтуруу; **2.** (*вписать*) жазып толтуруу; **запо́лнить анке́ту** анкетаны толтуруу.

ЗАПО'ЛНИТЬСЯ *сов.* толуу; **пло́щадь запо́лнилась наро́дом** аянт элге жык толду.

ЗАПОЛНЯ'ТЬ *несов. см.* **запо́лнить.**

ЗАПОЛНЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **запо́лниться; 2.** *страд. к* **заполня́ть.**

ЗАПОЛУЧИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* колго алуу, алып коюу, эптеп табуу.

ЗАПОЛЫХА'ТЬ *сов.* жалындай (жалбырттай) баштоо.

ЗАПОЛЯ'РНЫЙ, -ая, -ое полюстун ары жагындагы; **заполя́рный го́род Ига́рка** полюстун ары жагындагы Игарка шаары.

ЗАПОМИНА'НИЕ *ср.* эстеп калуу, эсте калтыруу, эсте тутуп калуу.

ЗАПОМИНА'ТЬ *несов. см.* **запо́мнить.**

ЗАПОМИНА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **запо́мниться; 2.** *страд. к* **запомина́ть.**

ЗАПО'МНИТЬ *кого-что* **1.** *сов.* (*сохранить в памяти*) эсте тутуу; **запо́мнить стихи́ наизу́сть** ырды жатка эсте тутуу; **2.** *несов. с отриц.* (*помнить*) эстөө, эскерүү; **такого дождли́вого ле́та старожи́лы не запо́мнят** мындай жаанчыл жай эски тургундардын эсинде жок.

ЗАПО'МНИТЬСЯ *сов.* эске түшүү, эстелүү; **мне запо́мнились э́ти стихи́** бул ыр менин эсимде калды.

ЗА'ПОНКА *ж.* запонка (*көйнөктүн жакасын жана жеңин карматуучу илгек*).

ЗАПО'Р I *м.* бекиткич; кулпу; **дверь без запо́ра** бекитмечи жок эшик; **дверь на запо́ре** эшик бек, эшик кулпулуу.

ЗАПО'Р II *м. мед.* запор, ич катуу.

ЗАПОРО'ЖЕЦ *м. ист.* запорожьелик, запорожец (*15—17 кылымдагы Запорожьелик Сечь казак орустарынын аскери*).

ЗАПОРО'ЖСКИЙ, -ая, -ое запорожьелик.

ЗАПОРО'ТЬ *сов. разг.* **1.** *кого* сабап өлтүрүү, токмоктоп өлтүрүү; **2.** *что* (*испортить*) бузуп коюу, бузуп алуу; **запоро́ть дета́ль** деталды (тетикти) бузуп коюу.

ЗАПОРОШИ'ТЬ *сов.* **1.** *безл.* кыламык кар басуу; **доро́гу запороши́ло сне́гом** жолду кыламык кар басты; **2.** (*начать порошить*) кыламыктап жаай баштоо; **запороши́л снежо́к** кар кыламыктап жаай баштады; **3.** *что,* (*засорить*) чаң кирүү, кыпын түшүү; **запороши́ть глаз** көзгө кыпын түшүү.

ЗАПОТЕВА'ТЬ *несов. см.* **запоте́ть.**

ЗАПОТЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое буу баскан, тер баскан, күңүрт болуп калган; **запоте́лые стёкла очко́в** көз айнектин күңүрт болуп калган айнектери.

ЗАПОТЕ'ТЬ *сов.* буу басуу, тердөө.

ЗАПРАВИ'ЛА *м. разг.* бийлик кылуучу, билермыкчегер.

ЗАПРА'ВИТЬ *сов. что* **1.** (*положить приправу*) ититоо, татытуу; **запра́вить суп смета́ной** сорпого каймак тыктоо; **2.** (*горючим*) куюу; **запра́вить автомоби́ль бензи́ном** автомобилге бензин куюу; **3.** (*всунуть*) салуу, киргизүү; шымдануу (*рубашку в брюки*); **запра́вить брю́ки в сапоги́** шымды өтүккө кийирүү.

www.bizdin.kg

ЗАПРА'ВИТЬСЯ *сов.* **1.** (*горючим*) күйүүчү май куюп алуу; **2.** *разг.* (*закусить*) өзөк жалгап алуу.

ЗАПРА'ВКА *ж.* **1.** (*действие*) май куюу; **запра́вка маши́н** машиналарга күйүүчү май куюу; **2.** *разг.* (*приправа*) тамактын даамын чыгара турган нерселерди кошуу.

ЗАПРАВЛЯ'ТЬ I *несов. см.* **запра́вить.**

ЗАПРАВЛЯ'ТЬ II *несов. разг.* (*управлять*) бийлик кылуу, башкаруу, мыкчегердик кылуу.

ЗАПРАВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **запра́виться; 2.** *страд. к* заправля́ть I.

ЗАПРА'ВСКИЙ, -ая, -ое *разг.* анык, жеткен; **запра́вский спортсме́н** жеткен спортсмен.

ЗАПРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **запроси́ть.**

ЗАПРЕ'Т *м.* тыюу; **наложи́ть запре́т** тыюу салуу; **быть под запре́том** *или* **находи́ться под запре́том** тыюу салынуу, тыюунун алдында болуу.

ЗАПРЕТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое тыюучу, тыюу салуучу; **запрети́тельный тари́ф** тыюу салуучу тариф (*айрым товарлар үчүн белгиленген жана аларды алып келип сатыш үчүн тыюу салууга барабар болгон өтө жогорку тарифтеги бажы — пошлина*).

ЗАПРЕТИ'ТЬ *сов. что и с неопр.* тыюу, тыюу салуу.

ЗАПРЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое тыюу салынган; **запре́тная зо́на** тыюу салынган зона.

ЗАПРЕЩА'ТЬ *несов. см.* **запрети́ть.**

ЗАПРЕЩА'ТЬСЯ *несов.* тыюу салынуу, уруксат берилбөө.

ЗАПРЕЩЕ'НИЕ *ср.* тыюу; **наложи́ть запреще́ние** *юр.* тыюу салуу.

ЗАПРИМЕ'ТИТЬ *сов. кого-что, разг.* байкап калуу; **заприме́тить** *кого-л.* **в толпе́** калың топтун арасынан *бирөөнү* байкап калуу.

ЗАПРИХО'ДОВАТЬ *сов. что, бухг.* кирешеге жазып коюу.

ЗАПРОДАВА'ТЬ *несов. см.* **запрода́ть.**

ЗАПРОДА'ЖА *ж.* даяр болбогон нерселерди сатуу *же* соодалашып жаткан жерде жок нерселерди белгилүү бир келишим менен сатуу.

ЗАПРОДА'ТЬ *сов. что* даяр болбогон нерселерди *же* соодалашып жаткан жерде жок нерселерди белгилүү бир келишим менен сатуу.

ЗАПРОЕКТИ'РОВАТЬ *сов. что* проектиге кийирүү, проектилөө (*проект, план, сметага бир нерселерди кийирүү, долбоордоо*).

ЗАПРОКИ'ДЫВАТЬ *несов. см.* **запроки́нуть.**

ЗАПРОКИ'ДЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **запроки́нуться; 2.** *страд. к* **запроки́дывать.**

ЗАПРОКИ'НУТЬ *сов. что* чалкалатуу; **запроки́нуть го́лову** башты чалкалатуу.

ЗАПРОКИ'НУТЬСЯ *сов.* чалкалоо; **голова́ его́ запроки́нулась** анын башы чалкалай түштү.

ЗАПРОПАСТИ'ТЬСЯ *сов. разг.* дайынсыз жоголуу, жоголуп кетүү, житүү; **где ты запропасти́лся?** сен кайда жоголуп кеттиң?

ЗАПРО'С *м.* **1.** *офиц.* суроо; **сде́лать запро́с** сурап билүү; **запро́с депута́та** депутаттын суроосу; **посла́ть запро́с в учрежде́ние** мекемеге суроо жиберүү; **2.** (*назначение чрезмерной цены*) суроо (*баасын ашыра суроо*); **це́ны без запро́са** баасы ашык суралбайт; **3. запро́сы** *мн.* (*потребности*) таламдар, талаптар; мүдөөлөр; **иде́йные запро́сы** идеялык таламдар; **культу́рные запро́сы** маданий талаптар; **ну́жды и запро́сы масс** көпчүлүктүн муктажы жана талаптары.

ЗАПРОСИ'ТЬ *сов.* **1.** *офиц.* (*сделать запрос*) суроо; **запроси́ть в пи́сьменной фо́рме** кат жүзүндө суроо жиберүү; **запроси́ть** *чьё-л.* **мне́ние** *бирөөнүн* пикирин билүү үчүн суроо берүү; **2.** (*цену*) кымбат суроо; **запроси́ть сли́шком до́рого** өтө кымбат суроо (*бааны*).

ЗА'ПРОСТО *нареч.* ачык-айрым, өз кишидей; **быва́ть** *у кого-л.* **за́просто** *бирөөнүкүндө* өз кишидей болуп отуруу.

ЗАПРО'СЫ *мн. см.* **запро́с** 3.

ЗАПРОТЕСТОВА'ТЬ *сов.* каршы тура баштоо, каршылык кыла баштоо; **запротестова́ть про́тив** *чего-л. бир нерсеге* каршылык кыла баштоо.

ЗАПРОТОКОЛИ'РОВАТЬ *сов. что* протоколго кийирүү, протоколго жазуу.

ЗАПРУ'ДА *ж.* убактылуу бөгөөл, байламта.

ЗАПРУДИ'ТЬ *сов. что, разг.* **1.** (*задержать запрудой*) бөгөөл жасоо, байламта куруу, бөгөө, тосуу; **запруди́ть реку́** өзөндү бөгөө, тосуу; **2.** *перен.* (*переполнить*) тосуу, бөгөө; **толпа́ запруди́ла у́лицы** эл көчөлөрдү бөгөп калды.

ЗАПРУ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **запруди́ть.**

ЗАПРЫ'ГАТЬ *сов.* секире баштоо; **запры́гать от ра́дости** кубанганынан секире баштоо.

ЗАПРЯГА'ТЬ *несов. см.* **запря́чь.**

ЗАПРЯГА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **запря́чься; 2.** *страд. к* **запряга́ть.**

ЗАПРЯ'ЖКА *ж.* **1.** (*действие*) чегүү, кошуу; **2.** (*повозка с лошадьми*) ат-араба, ат чегилген араба.

ЗАПРЯ'ТАТЬ *сов. кого-что* чашыруу, бекитүү, катып салуу.

ЗАПРЯ'ТАТЬСЯ *сов.* жашынуу, бекинүү.

ЗАПРЯ'ЧЬ *сов. кого-что* чегүү, кошуу; **запря́чь ло́шадь в теле́гу** атты арабага кошуу.

ЗАПРЯ'ЧЬСЯ *сов. разг.* чегилүү; **запря́чься в рабо́ту** *перен.* ишке чегилүү.

ЗАПУ'ГАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **запуга́ть; 2.** *прил.* жүрөк заада, жалкоотай.

ЗАПУГА'ТЬ *сов. кого* коркутуу, чочутуу, сезин алуу, үркүтүү.

ЗАПУ'ГИВАНИЕ *ср.* коркутуу, чочутуу, сезин алуу.

ЗАПУ'ГИВАТЬ *несов. см.* **запуга́ть.**

ЗАПУ'ДРИТЬ *сов. что* упа сыйпоо, упа жагуу.

ЗАПУСКА'ТЬ I *несов. см.* **запусти́ть** I.

ЗАПУСКА'ТЬ II *несов. см.* **запусти́ть** II.

ЗАПУСТЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое ээн калган, бош калган, кыйраган, бүлүнгөн.

ЗАПУСТЕ'НИЕ *ср.* ээн калуу, бош калуу, кыйроо, бүлүнүү.

ЗАПУСТЕ'ТЬ *сов.* каңгырай (кыйрай, бүлүнө) баштоо.

ЗАПУСТИ'ТЬ I *сов.* **1.** *что, чем, разг.* (*бросить*) ыргытуу, ыргытып уруу; **запусти́ть ка́мнем в окно́** терезеге таш ыргытуу, терезени таш менен уруу; **2.** *что* (*заставить взлететь*) учуруу; **запусти́ть змей** батбарек учуруу; **3.** *что* (*засунуть*) салуу, кийирүү; **запусти́ть ру́ку в карма́н** колду чөнтөккө салуу; **4.** *что* (*вонзить*) батыруу, малуу; **запусти́ть ко́гти** *во что-л. бир нерсеге* тырмагын батыруу.

ЗАПУСТИ'ТЬ II *сов. что* **1.** (*довести до упадка*) карабай коюп начарлатып жиберүү, карабай таштап коюу; **запусти́ть хозя́йство** чарбаны карабай коюп начарлатып жиберүү; **запусти́ть сад** бакты карабай таштап коюу; **2.** (*дать чему-л. развиться*) ырбатуу, күчөтүп алуу; **запусти́ть боле́знь** ооруну дарылабай коюп күчөтүп жиберүү.

ЗАПУ'ТАННОСТЬ *ж.* чатышкандык, баш аламандык.

ЗАПУ'ТАННЫЙ, -ая, -ое чатак, чатышкан; **запу́танный вопро́с** чатышкан маселе.

ЗАПУ'ТАТЬ *сов.* **1.** *что* чатуу, чатыштырып алуу; **запу́тать ни́тки** жипти чатыштырып алуу; **2.** *что, перен.* (*усложнить*) чаташтыруу; **запу́тать де́ло** ишти чаташтыруу; **3.** *кого-что, перен. разг.* (*вовлечь, вмешать*) катыштыруу, кабылтуу, чаташтыруу.

ЗАПУ'ТАТЬСЯ *сов.* **1.** чаташып калуу, илинип калуу; **во́лосы запу́тались** чач чаташып калды; **го́лубь запу́тался в силке́** көгүчкөн тузакка илинип калды; **2.** *перен.* (*усложниться*) **чатакка айлануу; де́ло запу́талось** иш чатакка

www.bizdin.kg

айланды; 3. *перен.* (*очутиться в затруднительном положении*) батуу, кыйын абалда калуу; **запу́таться в долга́х** карызга батуу; 4. *перен.* (*в речи, мыслях*) адашуу, жаңылуу, чаташуу; **свиде́тель запу́тался в показа́ниях** күбө далил көрсөтүүдө чаташып калды.

ЗАПУ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **запу́тать.**

ЗАПУ'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **запу́таться;** 2. *страд. к* **запу́тывать.**

ЗАПУХА'ТЬ *несов. см.* **запу́хнуть.**

ЗАПУ'ХНУТЬ *сов. разг.* шишип кетүү, шишип калуу, шишүү; **глаза́ запу́хли** көздөрү шишип кетти, көздөрү шишип калды.

ЗАПУШИ'ТЬ *сов. что* басуу, каптоо; **и́ней запуши́л окно́** терезени кыроо басты.

ЗАПУ'ЩЕННОСТЬ *ж.* начарлангандык, кароосуз калтырылгандык; ээн коё бергендик, өз убагында чара көрүлбөгөндүк.

ЗАПУ'ЩЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **запусти́ть;** 2. *прил.* (*находящийся в запустении*) кароосуз таштап коюлган; чаташкан (*о делах*); **запу́щенный сад** кароосуз таштап коюлган бак; **запу́щенные дела́** чаташкан иштер; 3. *прил.* (*о болезни и т. п.*) ырбап алган, күчөп кеткен; **запу́щенный бронхи́т** күчөп кеткен бронхит.

ЗАПЫЛА'ТЬ *сов.* 1. (*загореться*) жалындай баштоо, жалбырттай баштоо; **запыла́л костёр** от жалбырттай баштады; 2. *перен.* (*покраснеть*) кызарып чыгуу, албыруу; **от гне́ва лицо́ его́ запыла́ло** ачуусуна чыдай албай анын бети кызарып чыкты.

ЗАПЫЛИ'ТЬ *сов. что* чаң кылуу, чаңга бастыруу; **запыли́ть боти́нки** батинкени чаң кылуу.

ЗАПЫЛИ'ТЬСЯ *сов.* чаңдоо, чаң болуу, чаң басуу; **оде́жда запыли́лась** кийимди чаң басты.

ЗАПЫХА'ТЬСЯ *сов. и несов. разг.* энтигүү; **запыха́ться от бе́га** чуркоодон энтигүү.

ЗАПЫХТЕ'ТЬ *сов. разг.* кышылдоо, күшүлдөө, бышылдоо (*оор жүк көтөрүп*).

ЗАПЯ'СТЬЕ *ср.* кырк муун (*алакан сөөгү*).

ЗАПЯТА'Я *ж.* үтүр; **поста́вить запяту́ю** үтүр коюу.

ЗАПЯ'ТКИ: на запя́тках *уст.* экипаждын малай үчүн арналган арка жагында.

ЗАПЯТНА'ТЬ *сов.* 1. *что* (*покрыть пятнами*) тамызып так түшүрүү, булгоо, темгил кылып алуу; 2. *кого-что, перен. разг.* абийирге, беделге доо кетирүү.

ЗАРАБА'ТЫВАТЬ *несов. см* **зарабо́тать** 1.

ЗАРАБО'ТАТЬ *сов.* 1. *что* иштеп табуу; **зарабо́тать де́ньги че́стным трудо́м** адал эмгек менен иштеп акча табуу; 2. (*начать работать*) иштей баштоо; жумуш кыла баштоо, кызмат кыла баштоо (*только о человеке*); **маши́на зарабо́тала** машина иштей баштады.

ЗАРАБО'ТАТЬСЯ *сов.* 1. (*переутомиться*) иштеп чарчоо; 2. (*увлечься работой*) кызыгып иштей берүү; **зарабо́таться до полу́ночи** жарым түнгө чейин кызыгып иштеп калуу.

ЗА'РАБОТНЫЙ, -ая, -ое: **за́работная пла́та** эмгек акы, кызмат акы; **реа́льная за́работная пла́та рабо́чих и слу́жащих** жумушчулар жана кызматчылардын реалдуу эмгек акысы.

ЗА'РАБОТОК *м.* иштеп тапканы; **годово́й за́работок** жылдык иштеп тапканы; ◇ **пойти́ на за́работки** *уст.* алыстан жумуш издөө, алыс жерге жумушка баруу.

ЗАРА'ВНИВАТЬ *несов. см.* **заровня́ть.**

ЗАРА'ВНИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **заровня́ться;** 2. *страд. к* **зара́внивать.**

ЗАРАЖА'ТЬ *несов. см.* **зарази́ть.**

ЗАРАЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **зарази́ться;** 2. *страд. к* **заража́ть.**

ЗАРАЖЕ'НИЕ *ср.* жугуу, жугузуу, жуктуруу, чалдыгуу; **зараже́ние кро́ви** кандын бузулушу (*канга жаман нерсенин кирип бүтүн денеге таралышы*).

ЗАРА'З *нареч. разг.* бирден, бир эле жолкуда; **зара́з два де́ла не де́лают** бир эле жолкуда эки иш бүтпөйт, экини иштеп болбойт.

ЗАРА'ЗА *ж.* жугуш, жугуштуу оору; **на́до уничто́жить исто́чник зара́зы** жугуштуу оорунун башкы булагын жоюш керек.

ЗАРАЗИ'ТЕЛЬНО *нареч.* 1. жугуштуу, жукма; 2. *перен.* ээликтире, желиктире (*напр. о дурном поступке*); ыкшып (*о смехе*); **зарази́тельно смея́ться** ыкшып күлүү.

ЗАРАЗИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. жугуштуулук, жукмалык; 2. *перен.* ээликтирмелик, желиктирмелик (*напр. дурного поступка*); ыкшытма (*напр. смеха*).

ЗАРАЗИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. жугуштуу, жукма; **зарази́тельная боле́знь** жугуштуу оору; 2. *перен.* ээликтире турган, желиктире турган (*напр. дурной поступок*); ыкшытма (*напр. смех*); **зарази́тельный смех** аябай каткырган күлкү, ыкшытма күлкү.

ЗАРАЗИ'ТЬ *сов.* 1. *кого, чем* жугузуу, жуктуруу; **зарази́ть кого-л. гри́ппом** бирөөгө сасык тумоо жуктуруу; 2. *перен.* ээликтирүү, желиктирүү (*напр. дурным примером*).

ЗАРАЗИ'ТЬСЯ *сов.* 1. оору жугузуп алуу, жуктуруп алуу; **зарази́ться о́спой** чечек жуктуруп алуу; 2. *перен.* таасирине берилүү, көрүп делебеси кызуу, шарына батуу; **зарази́ться о́бщей ра́достью** жалпы кубанычтын шарына батуу.

ЗАРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое жугуштуу, жукма; **зара́зные боле́зни** жугуштуу оорулар; **зара́зный больно́й** жугуштуу оорулуу адам.

ЗАРА'НЕЕ *нареч.* мурдатан, күн мурун; **реши́ть зара́нее** мурдатан чечүү; **с зара́нее обду́манным наме́рением** мурдатан ойлонулган ниет менен.

ЗАРАПОРТОВА'ТЬСЯ *сов. разг.* дөөрүп кетүү.

ЗАРАСТА'ТЬ *несов. см.* **зарасти́.**

ЗАРАСТИ' *сов.* 1. (*покрыться растительностью*) чөп басуу, өсүмдүк каптоо; **тропи́нка заросла́** жалгыз аяк жолду чөп басты; **сад зарос травой** бакты чөп каптады; **зарасти́ бородо́й** сакалга бастыруу; 2. *разг.* (*зажить*) бүтүп калуу; **ра́на заросла́** жара бүтүп калды.

ЗАРВА'ТЬСЯ *сов. разг.* ашыра шилтөө, чектен (чийинден) аша чабуу.

ЗАРДЕ'ТЬ *сов.* кызара баштоо, кызгылт тарта баштоо, нурдана баштоо.

ЗАРДЕ'ТЬСЯ *сов.* кызаруу, кызара түшүү, нурдана түшүү; **лицо́ её зарде́лось** анын бети нурдана түштү.

ЗАРЕВЕ'ТЬ *сов.* 1. өкүрө (бакыра, күрүлдөй, өңгүрөй) баштоо; **зверь зареве́л** жырткыч айбан күрүлдөй баштады; 2. *перен. разг.* (*заплакать*) өкүрүп (бакырып) ыйлай баштоо.

ЗА'РЕВО *ср.* кызыл (*күндүн же өрттүн асманга тийген кызылы*); **за́рево пожа́ра** өрттүн кызылы; **за́рево зака́та** күндүн кызарып батышы.

ЗАРЕГИСТРИ'РОВАТЬ *сов. кого-что* регистрациялоо, регистрация кылуу, каттоо, жазуу; **зарегистри́ровать брак** никени каттоо.

ЗАРЕГИСТРИ'РОВАТЬСЯ *сов.* регистрацияллануу, регистрация кылынуу, катталуу, жазылуу.

ЗАРЕ'З *м. разг.* мүшкүл, азап; **для меня́ э́то заре́з** мен үчүн бул барып турган азап; ◇ **до заре́зу** эң эле, өтө (*керек, зарыл*).

ЗАРЕ'ЗАТЬ *сов. кого* 1. союу, союп салуу; **заре́зать ягнёнка** козуну союу; 2. *обл.* өлтүрүү; **волк заре́зал овцу́** карышкыр койду өлтүрүп кетти; ◇ **без ножа́ заре́зать** *разг.* бычаксыз союу.

ЗАРЕ'ЗАТЬСЯ *сов.* өзүн өзү мууздап өлүү.

ЗАРЕКА'ТЬСЯ *несов. см.* **заре́чься.**

ЗАРЕКОМЕНДОВА'ТЬ *сов.*: **зарекомендова́ть себя́** өзүн көрсөтө билүү; **зарекомендова́ть себя́ с хоро́шей стороны́** өзүн жакшы жактан көрсөтүү.

www.bizdin.kg

ЗАРЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое аркы өйүздөгү; **заре́чная сторона́** өзөндүн аркы өйүзү.

ЗАРЕ'ЧЬЕ *ср.* өзөндүн аркы тарабы, аркы өйүз.

ЗАРЕ'ЧЬСЯ *сов. разг.* бир нерсени мындан ары кылбаска убада берүү, тобо кылуу, ант кылуу; **он зарёкся кури́ть** ал тамеки тартпаска ант кылды.

ЗАРЖА'ВЕТЬ *сов.* дат басуу; **нож заржа́вел** бычакты дат басты.

ЗАРЖА'ВЛЕННЫЙ, -ая, -ое дат баскан; **заржа́вленная бри́тва** дат баскан устара.

ЗАРЖА'ТЬ *сов.* 1. окурана баштоо (*тихо*); кишеней баштоо (*громко*); **ло́шадь заржа́ла** ат кишеней баштады; 2. *перен. разг.* (*захохотать*) каткырып жиберүү, каткыра баштоо.

ЗАРИСОВА'ТЬ *сов. кого-что* сүрөтүн тартуу, сүрөтүн салуу, сүрөтүн түшүрүү.

ЗАРИСО'ВКА *ж.* 1. (*действие*) сүрөтүн тартуу, сүрөтүн салуу, сүрөтүн түшүрүү; 2. (*рисунок*) тартып алган сүрөт.

ЗАРИСО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **зарисова́ть.**

ЗА'РИТЬСЯ *несов. на кого-что, разг.* көз артуу, суктануу.

ЗАРНИ'ЦА *ж.* караңгыда алыстан жарк-журк этүү.

ЗАРОБЕ'ТЬ *сов. разг.* чочуй баштоо, корко баштоо, жүрөк заада боло баштоо, жүрөксүнүү.

ЗАРОВНЯ'ТЬ *сов. что* тегиздөө, текшилөө, түздөө, түзөө; **заровня́ть я́му** чуңкурду тегиздөө.

ЗАРОВНЯ'ТЬСЯ *сов.* тегизделүү, текшилениү, түзөлүү.

ЗАРОДИ'ТЬ *сов. что* туудуруу; **зароди́ть наде́жду** үмүт туудуруу; **зароди́ть сомне́ние** күмөн туудуруу; **зароди́ть подозре́ние** шек туудуруу.

ЗАРОДИ'ТЬСЯ *сов.* 1. өнүп чыгуу, өнө баштоо; 2. *перен.* (*возникнуть*) туулуу, пайда болуу; **у меня́ зароди́лась но́вая иде́я** менде жаңы идея туулду.

ЗАРО'ДЫШ *м.* 1. *биол.* түйүлдүк (*жатын же жумуртканын ичиндеги түйүлө баштаган жаңы организм*); 2. *перен.* жаңыдан башталуу убагы; **подави́ть** *что-л.* **в заро́дыше** *бир нерсени* жаңы гана түйүлө баштаган убагында жоюп салуу.

ЗАРО'ДЫШЕВЫЙ, -ая, -ое зародыш-*ка т.*; **заро́дышевые кле́тки** түйүлдүк клеткалары; **заро́дышевое разви́тие живо́тных** айбандардын түйүлдүк клеткаларда өнүгүшү.

ЗАРОЖДА'ТЬ *несов. см.* **зароди́ть.**

ЗАРОЖДА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **зароди́ться;** 2. *страд. к* **зарожда́ть.**

ЗАРОЖДЕ'НИЕ *ср.* 1. *биол.* түйүлүү (*жаңы организмдин пайда болушу*); 2. *перен.* туулуу, пайда болуу; **зарожде́ние** *какой-л.* **иде́и** *кандайдыр бир* идеянын туулушу.

ЗАРО'К *м.* мындан ары кылбаска сөз берүү, убада берүү; **он дал заро́к не кури́ть** ал тамеки тартпаска убада берди.

ЗАРОКОТА'ТЬ *сов.* дуулдай баштоо, күүлдөй баштоо, шуулдай баштоо; **мо́ре зарокота́ло** деңиз күүлдөй баштады.

ЗАРОНИ'ТЬ *сов. что* 1. (*уронить*) түшүрүү, түшүрүп жиберүү; **не зарони́те в се́но и́скры** чөпкө оттун учкунун түшүрбөгүлө; 2. *перен.* (*о лучах солнца, месяца*) түшүрүү, чачыратуу; **зарони́ть луч** шооласын чачыратуу; 3. *перен.* (*вызвать, возбудить*) туудуруу; **зарони́ть сомне́ние** шек туудуруу.

ЗА'РОСЛЬ *ж.* калың чыккан майда өсүмдүк; **за́росли камыша́** калың камыш; **за́росли облепи́хи** калың чычырканак.

ЗАРПЛА'ТА *ж.* (**за́работная пла́та**) зарплата, эмгек акы, кызмат акы.

ЗАРУБА'ТЬ *несов. см.* **заруби́ть 2, 3.**

ЗАРУБЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое чет өлкөлүк, чет элдик, чет жердик, чет мамлекеттик; **зарубе́жная пре́сса** чет өлкөлүк пресса.

ЗАРУБИ'ТЬ *сов.* 1. *кого* (*убить*) кыя чаап, кескилеп өлтүрүү; **заруби́ть са́блей** кылыч менен кыя чабуу; **заруби́ть топоро́м** балта менен кыя чабуу; 2. *что* (*сделать зарубку*) чаап (кесип) так, белги салуу, оюп коюу; 3. *что, горн.* (*сделать вруб*) уратуу; ◇ **заруби́ть себе́ на носу́** *разг.* көкүрөккө аябай түйүп алуу.

ЗАРУ'БКА *ж.* чаап салынган так, белги, кертик, оюк; **зару́бка на де́реве** жыгачтагы чаап салынган белги.

ЗАРУБЦЕВА'ТЬСЯ *сов.* тырык болуп бүтүү; **ра́на зарубцева́лась** жара тырык болуп бүттү.

ЗАРУБЦО'ВЫВАТЬСЯ *несов. см.* **зарубцева́ться.**

ЗАРУГА'ТЬ *сов. кого, разг.* тилдөө, сөгүү.

ЗАРУМЯ'НИВАТЬ *несов. см.* **зарумя́нить.**

ЗАРУМЯ'НИВАТЬСЯ *несов. см.* **зарумя́ниться.**

ЗАРУМЯ'НИТЬ *сов. что* кызартуу; **моро́з зарумя́нил щёки** суук бетти кызартты.

ЗАРУМЯ'НИТЬСЯ *сов.* 1. (*покрыться румянцем*) кызаруу, нурдануу; **лицо́ от моро́за зарумя́нилось** сууктан бет кызарды; 2. (*поджариться*) кызаруу, кызарып бышуу; **пироги́ зарумя́нились** пирогдор кызарып бышты.

ЗАРУЧА'ТЬСЯ *несов. см.* **заручи́ться.**

ЗАРУЧИ'ТЬСЯ *сов. чем* күн мурун убада алуу, макулдугун алуу; **заручи́ться** *чьим-л.* **согла́сием** *бирөөнүн* макулдугун алып коюу; **заручи́ться** *чьей-л.* **подде́ржкой** *бирөөнүн* колдоосун алууга күн мурунтан убада алуу.

ЗАРЫВА'ТЬ *несов. см.* **зары́ть.**

ЗАРЫВА'ТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* **зары́ться;** 2. *страд. к* **зарыва́ть.**

ЗАРЫВА'ТЬСЯ II *несов. см.* **зарва́ться.**

ЗАРЫДА'ТЬ *сов.* өксөп ыйлоо, эчкирип, озондоп ыйлай баштоо, боздоп ыйлай баштоо.

ЗАРЫ'ТЬ *сов. кого-что* казып көмүү, көмүү, көөмп салуу; **зары́ть в зе́млю** жерге көөмп салуу; **зары́ть тала́нт в зе́млю** *перен.* өз талантын кор кылуу.

ЗАРЫ'ТЬСЯ *сов.* көмүлүү, кирип кетүү; ◇ **зары́ться в поду́шку** жаздыкка кирип кетүү; **зары́ться в кни́ги** китептен баш көтөрбөө.

ЗАРЫЧА'ТЬ *сов.* 1. (*о звере*) ыркырай баштоо, ырылдай баштоо; 2. *прост.* (*грубо закричать*) айкыруу, өкүрүү.

ЗАРЯ' *ж.* (*мн.* **зо́ри**) 1. шоола (*күндүн жарыгы тийген эртең мененки же кечки асман*); **у́тренняя заря́** таң жарыгы, таң; **вече́рняя заря́** кечки иңирдин алды; **заря́ занима́ется** таң агара баштады, таң кулан өөк сала баштады; **на заре́ но́вой жи́зни** *перен.* жаңы турмуштун башталышында; **встать с зарёй** таң ата туруу; **от зари́ до зари́** күнү бою, эртеден кечке чейин; **ни свет ни заря́** таң атпай, үрүң-баранда, үрүл-бүрүлдө; 2. **зо́рю** *вин. п. воен. аскерди чогултууга сигнал берүү — эртең менен жана кечинде*; **игра́ть зо́рю** сурнай тартуу.

ЗАРЯБИ'ТЬ *сов. безл.* жыбырай баштоо, жыбыр-жыбыр эте баштоо, ымыр-чымыр боло баштоо; **у меня́ заряби́ло в глаза́х** көзүм ымыр-чымыр боло түштү.

ЗАРЯ'Д *м.* 1. *воен.* дүрмөт; **боево́й заря́д** октуу дүрмөт; **разрывно́й заря́д** жарылма дүрмөт; **холосто́й заря́д** куру дүрмөт; **подрывно́й заря́д** жарып жиберүүчү дүрмөт; 2. *физ.* заряд (*бир заттагы электр кубаты*); **электри́ческий заря́д** электр заряды.

ЗАРЯДИ'ТЬ I *сов. что* 1. октоо, дүрмөттөө; **заряди́ть винто́вку** винтовканы октоо; **заряди́ть ружьё дро́бью** мылтыкты бытыра менен октоо; 2. *эл.* заряддоо; **заряди́ть батаре́ю** батареяны заряддоо (*электр кубатын берүү*).

ЗАРЯДИ'ТЬ II *сов. разг.*: **дождь заряди́л** жамгыр тыйылбас болду; **заряди́л одно́ и то́ же** бир айтканын миң айтты; **он заряди́л ходи́ть в теа́тр** ал театрдан калбас болду.

ЗАРЯДИ'ТЬСЯ *сов.* 1. октолуу, дүрмөттөлүү; 2. *перен. разг.* (*подбодрить себя*): **заряди́ться в доро́гу** жол-

www.bizdin.kg

го чыгарда бир аз шам-шум этип алуу (*көбүнчө, ичкилик ичип*).

ЗАРЯ'ДКА *ж.* 1. *эл.* зарядка; **зарядка аккумулятора** аккумуляторду зарядка кылуу; 2. *спорт.* зарядка (*денени чыңалтуу үчүн иштелген спорттук кыймыл*); **утренняя зарядка** эртең мененки зарядка.

ЗАРЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое **заряд**-*га т.*; **зарядный ящик** ок-дары ящиги.

ЗАРЯЖА'НИЕ *ср.* октоо; **заряжание с дула** оозунан октоо.

ЗАРЯЖА'ТЬ *несов. см.* **зарядить** I.

ЗАРЯЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **зарядиться;** 2. *страд. к* **заряжать.**

ЗАРЯ'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое *см.* **заряжённый.**

ЗАРЯЖЁННЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **зарядить; пистолет заряжён** тапанча октолуу.

ЗАСА'ДА *ж. воен.* 1. буктурма (*согуш кезинде душманды жашырынып тосуу*); **устроить засаду** буктурма коюу; 2. (*место*) букма (*кол салыш үчүн жашына турган жай*); **попасть в засаду** букмага түшүп калуу; 3. (*отряд*) букма (*душманга каршы бугуп жаткан отряд*).

ЗАСАДИ'ТЬ *сов.* 1. *что чем* (*растениями*) өсүмдүктү тигип толтуруу; **засадить грядку цветами** жөөккө толтура гүл тигүү; 2. *что, разг.* (*глубоко воткнуть*) житире чабуу; **засадить топор в бревно** дөңгөчкө балтаны житире чабуу; **засадить занозу** тикенди житире кийирип алуу; 3. *кого за что, разг.* (*заставить что-л. делать*) жумшоо; **засадить за работу** иштетүү; ишке отургузуу; **засадить за уроки** сабак даярдоого отургузуу; 4. *кого, разг.* камоо; **засадить в тюрьму** түрмөгө камап салуу.

ЗАСА'ДНЫЙ, -ая, -ое **засада**-*га т.*

ЗАСА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **засадить.**

ЗАСА'ЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **засалить;** 2. *прил.* майланышкан, май тамызылган; **засаленный рукав** майланышкан жең.

ЗАСА'ЛИВАТЬ I *несов. см.* **засалить.**

ЗАСА'ЛИВАТЬ II *несов. см.* **засолить.**

ЗАСА'ЛИВАТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* **засалиться;** 2. *страд. к* **засаливать** I.

ЗАСА'ЛИВАТЬСЯ II *несов. страд. к* **засаливать** II.

ЗАСА'ЛИТЬ *сов. что* майлоо, майлап булгоо, май кылуу.

ЗАСА'ЛИТЬСЯ *сов.* майлануу, майга булгануу, майланышып калуу.

ЗАСА'СЫВАТЬ *несов. см.* **засосать** 2.

ЗАСА'ХАРЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **засахарить;** 2. *прил.* кант кошулган, кантка чыланган; **засахаренные фрукты** кантка чыланган жемиштер; **засахаренные ягоды** кантка чыланган жер-жемиштер.

ЗАСА'ХАРИВАТЬ *несов. см.* **засахарить.**

ЗАСА'ХАРИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **засахариться;** 2. *страд. к* **засахаривать.**

ЗАСА'ХАРИТЬ *сов. что* кант кошуу, кантка чылоо, кант эритилген суугa кайнатуу; **засахарить фрукты** жемиштерди кантка чылоо.

ЗАСА'ХАРИТЬСЯ *сов.* кантка айлануу, кант болуп катып калуу, шекерденүү; **мёд засахарился** бал коюу болуп катып калды.

ЗАСВЕРКА'ТЬ *сов.* 1. жаркырай баштоо, жаркылдай баштоо, жаркылдоо, жылтылдай баштоо; **звёзды засверкали** жылдыздар жылтылдай баштады; 2. (*о глазах*) жайнай баштоо, жалжылдай түшүү; **глаза засверкали** көзү жалжылдай түштү; ✧ **брызги засверкали** бырын-чырыны чыга түштү; **у него только пятки засверкали** ал артына карабай качты.

ЗАСВЕТИ'ТЬ *сов. что, уст.* жарык кылуу (*чырак, электр жагуу*).

ЗАСВЕТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. күйө баштоо (*чырак, электр жагылуу*); **засветились огни** шамдар жагылып жарык боло баштады; 2. *чем, перен.* жадырай баштоо; **глаза засветились радостью** көзү кубанычтуу жадырай баштады.

ЗА'СВЕТЛО *нареч.* жарыкта, караңгы түшө электе; **мы отправились в дорогу засветло** биз жолго караңгы түшө электе чыктык.

ЗАСВИДЕ'ТЕЛЬСТВОВАНИЕ *ср.* күбөлөндүрүү, ырастоо; **засвидетельствование подписи** коюлган колду күбөлөндүрүү.

ЗАСВИДЕ'ТЕЛЬСТВОВАТЬ *сов. что* 1. (*подтвердить*) күбө болуу, күбө өтүү; **этот факт засвидетельствован всеми** бул фактыга бардыгы күбө болду; 2. (*заверить*) күбөлөндүрүү, ырастоо; **засвидетельствовать подпись** колду күбөлөндүрүү; ✧ **засвидетельствовать своё почтение** *уст.* өзүнүн урматтаганын билдирүү.

ЗАСВИСТА'ТЬ *сов.* ышкыра баштоо.

ЗАСВИСТЕ'ТЬ *сов. см.* **засвистать.**

ЗАСЕ'В *м.* 1. (*действие*) себүү, урук себүү; 2. (*посеянное зерно*) себилген урук, үрөн; 3. (*засеянная площадь*) эгин айдалган жер, үрөн себилген жер.

ЗАСЕВА'ТЬ *несов. см.* **засеять.**

ЗАСЕДА'НИЕ *ср.* заседание; **открытое заседание** ачык заседание; **закрытое заседание** жабык заседание.

ЗАСЕДА'ТЕЛЬ *м.* заседатель; **народный заседатель** эл заседатели (*эмгекчилердин шайлоосу боюнча эл сотуна катышуучу соттун убактылуу мүчөсү*).

ЗАСЕДА'ТЬ *несов.* заседание кылуу.

ЗАСЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **засеять.**

ЗАСЕ'КА *ж.* 1. кесилген токойдун орду; 2. *воен.* бөгөт (*кесилген жыгачтарды үйүп, душмандын жолун бөгөө*).

ЗАСЕКА'ТЬ *несов. см.* **засечь.**

ЗАСЕКА'ТЬСЯ *несов.* 1. бир бутун бир буту менен жанып алып ооруту (*жылкы жөнүндө*); 2. *страд. к* **засекать.**

ЗАСЕКРЕ'ТИТЬ *сов. кого-что* жашырындоо, жашырын сактоо, жашырын иштетүү; **засекретить документ** документти жашырын сактоо; **засекретить работника** кызматкерди жашырындоо (*жашырын иштерди иштөөгө уруксат кылуу*).

ЗАСЕКРЕ'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **засекретить;** 2. *прил.* жашырын сакталган (*о документе*); жашырын иштеген (*о работнике*).

ЗАСЕКРЕ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **засекретить.**

ЗАСЕЛЕ'НИЕ *ср.* жердешүү, жердештирүү, жайлаштыруу, жайлашуу (*мис. үйгө көчүп барып; жаңы жерге көчүп барып*).

ЗАСЕЛЁННОСТЬ *ж.* элдүүлүк, элинин калыңдыгы (тыгыздыгы); **заселённость края** өлкөнүн элдүүлүгү, өлкөнүн элинин калыңдыгы.

ЗАСЕЛЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **заселить;** 2. *прил.* (*занятый кем-л.*) киши кирген; **заселённый дом** киши кирген үй.

ЗАСЕЛИ'ТЬ *сов. что* 1. (*населить*) элди көчүрүп барып жердештирүү, көчүрүп кийирүү; **заселить новый дом рабочими** жаңы үйгө жумушчуларды көчүрүп кийирүү; 2. (*поселиться*) ээлөө, кирип алуу; **рабочие заселили новый дом** жумушчулар жаңы үйгө киришти.

ЗАСЕЛИ'ТЬСЯ *сов.* көчүп барып жердешүү, көчүп кирүү.

ЗАСЕЛЯ'ТЬ *несов. см.* **заселить.**

ЗАСЕЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **заселиться;** 2. *страд. к* **заселять.**

ЗАСЕМЕНИ'ТЬ *сов. чем, разг.* кадамды майдалап жана ылдам шилтөө; тып-тып басуу.

ЗАСЕРЕБРИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*заблестеть*) күмүштөй жаркылдай баштоо, күмүш өңдөнө баштоо; 2. (*показаться — о чём-л. серебристом*) күмүштөй жаркылдап көрүнүү; 3. (*о седине*) чачка же сакалга ак кире баштоо (агара баштоо); көгала боло баштоо.

ЗАСЕ'СТЬ *сов.* 1. *за что и с неопр.* отуруу, бекем отуруу, узак отуруу; **засесть за работу** ишке бекем отуруу,

www.bizdin.kg

2. (*где-л.*) отуруп калуу; **засе́сть до́ма** үйдө отуруп калуу; **засе́сть в кре́пости** чептен чыкпай калуу, чепке бекинип алуу; **засе́сть в заса́де** буктурмада бекинип калуу; **3.** (*застрять*) туруп калуу; **пу́ля засе́ла в ноге́** ок бутта туруп калды; ◇ **засе́сть в голове́** *разг.* ойдон кетпөө.

ЗАСЕ'ЧКА *ж.* **1.** (*действие*) белгилеп билип коюу; **засе́чка вре́мени** убактыны белгилеп билип коюу; **2.** (*зарубка*) чаап (кесип) салган так; **3.** (*у лошади*) бир буту менен бир бутун басып *же* уруп оорутуп алуу (*жылкы жөнүндө*).

ЗАСЕ'ЧЬ *сов.* **1.** *кого* (*до смерти*) сабап өлтүрүү, уруп өлтүрүү; **засе́чь плетьми́** камчы менен сабап өлтүрүү; **2.** *что* (*сделать зарубку*) чаап (кесип) так салуу, белги салуу, оюп коюу; **3.** (*зафиксировать*) белгилеп коюу; **засе́чь вре́мя** убактыны белгилеп коюу; **засе́чь направле́ние** бет алган жагын белгилеп коюу.

ЗАСЕ'ЧЬСЯ *сов.* (*о лошади*) бир буту менен бир бутун басып *же* уруп оорутуп алуу (*жылкы жөнүндө*).

ЗАСЕ'ЯТЬ *сов. что* себүү; **засе́ять по́ле под яровы́е** эгин талаасына жаздык себүү; **засе́ять па́шню под ози́мые** айдалган жерге күздүк себүү.

ЗАСИДЕ'ТЬ *сов. что, разг.* конуп булгоо; **му́хи засиде́ли карти́ну** чымын коно берип, сүрөттү булгап салды.

ЗАСИДЕ'ТЬСЯ *сов.* олтуруп калуу; **засиде́ться за рабо́той до утра́** эртең мененге чейин иштеп олтуруп калуу.

ЗАСИ'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое *прич.* (*мухами*) чымын коно берип, булганган.

ЗАСИ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **засиде́ть.**

ЗАСИ'ЖИВАТЬСЯ *несов. см.* **засиде́ться.**

ЗАСИ'ЛЬЕ *ср.* кысым көрсөтүүчү таасир (*жактырбоо маанисинде*).

ЗАСИНЕ'ТЬ *сов.* **1.** (*начать синеть*) көгөрө баштоо; **2.** (*показаться — о синем*) көгөрүп көрүнө баштоо; **вдали́ засине́ло мо́ре** алыста деңиз көгөрүп көрүнө баштады.

ЗАСИ'НИВАТЬ *несов. см.* **засини́ть.**

ЗАСИНИ'ТЬ *сов. что* көк боёкко салуу, көгөртүү; **засини́ть бельё** ич кийимди көк синькага салуу.

ЗАСИЯ'ТЬ *сов.* **1.** жаркыроо, жалтыроо, жылтылдоо; **засия́ли огни́** от жаркырады; **засия́ла звезда́** жылдыз жылтылдады; **2.** (*о глазах, лице*) жаркылдоо, күлүндөө.

ЗАСКАКА'ТЬ *сов. разг.* жүгүрө баштоо, секире баштоо, чаап жөнөө, чапкылай баштоо, секирип өтүү, ыргып өтүү; **ло́шадь заскака́ла** ат чапкылап жөнөдү; **заскака́ть от ра́дости** кубанганынан секире баштоо.

ЗАСКВОЗИ'ТЬ *сов.* **1.** *безл. разг.* жел согуп өтүү; **дверь откры́ли и засквози́ло** эшикти ачып коюшту эле, жел сого баштады; **2.** (*показаться*) кылайып көрүнүү.

ЗАСКИРДОВА'ТЬ *сов. что, с.-х.* үймөктөө, үймөк үйүү, үймөк кылуу, сары кырдоо; **заскирдова́ть ско́шенный хлеб** чабылган эгинди үймөктөп коюу.

ЗАСКО'К *м. разг.* ыгы жок четке чыгып, чаташып кетүү; **у него́ быва́ют заско́ки в рассужде́ниях** ал ой жүгүртмөдө четке чыгып, чаташып кетмеси бар.

ЗАСКОРУ'ЗЛОСТЬ *ж.* **1.** (*огрубелость*) бодуракайлык, куудурактык, дордогойлук; **2.** *перен.* (*косность*) эски адаттан чыкпай туруп калуучулук.

ЗАСКОРУ'ЗЛЫЙ, -ая, -ое **1.** бодурайган, куудураган, дордойгон; **заскору́злые ру́ки** дордойгон кол; **2.** *перен.* (*косный, отсталый*) эскиликтен, эски адаттан жылбаган.

ЗАСКОРУ'ЗНУТЬ *сов.* **1.** (*огрубеть*) бодурая баштоо, куудурай баштоо, дордоё баштоо; **ру́ки заскору́зли** кол дордоё баштады; **2.** *перен.* (*закоснеть*) эски адаттан чыкпай эле тура берүү.

ЗАСКРЕЖЕТА'ТЬ *сов. чем* кырчылдата баштоо, кычырата баштоо; **заскрежета́ть зуба́ми** тишти кычырата баштоо.

ЗАСКРЕСТИ' *сов. разг.* тырмалай (тырмай, тыта) баштоо, кыра баштоо (*кыргыч же бычак менен*); ◇ **что́-то заскребло́ на се́рдце** эмнегедир жүрөгүм өйүйт.

ЗАСКРЕСТИ'СЬ *сов. разг.* кашына (тырмана) баштоо, тырмалап кытыратуу; **заскребла́сь мышь** чычкан кытырата баштады.

ЗАСКРИПЕ'ТЬ *сов.* чыйкылдай баштоо, кычырай баштоо; **заскрипе́ла дверь** эшик кычырап калды.

ЗАСКУЛИ'ТЬ *сов. разг.* **1.** (*о собаке*) кыңшылай баштоо, кыңылдай баштоо; **2.** (*заныть — о человеке*) ыйлактай баштоо.

ЗАСКУЧА'ТЬ *сов. разг.* **1.** (*начать испытывать скуку*) эриге баштоо, зериге баштоо, зарыга баштоо; **2.** *по кому-чему, по ком-чём* сагына баштоо.

ЗАСЛА'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* алыс жиберүү, алыстатып бөлөк жана жат жакка жиберүү; **засла́ть в да́льние края́** алыскы жерлерге жиберүү; **засла́ть паке́т не по а́дресу** пакетти жаңылыштан башка жакка жиберип коюу; **2.** *кого, разг.* (*с целью разузнать что-л.*) жашырын түрдө атайы жиберүү (*тыңчыны*).

ЗАСЛЕДИ'ТЬ *сов. что, разг.* из түшүрө булгап кетүү (*бут менен*).

ЗАСЛЕЗИ'ТЬСЯ *сов.* жаш келүү, жаш кылгыра баштоо, жашылдана баштоо; **глаза́ заслези́лись** көздөн жаш кылгыра баштады.

ЗАСЛО'Н *м. воен.* заслон (*негизги эмес багытты бет алып согушуу аркылуу негизги багытты бет алган күчтү далдалаган отряд*).

ЗАСЛОНИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** (*закрыть собой*) калкалоо, каптоо, тосуп калуу; **ту́ча заслони́ла со́лнце** булут күндү каптап калды; **2.** (*для защиты*) далдалоо, калкалоо; **заслони́ть лицо́ от уда́ра** бетин соккудан далдалай калуу; **3.** *перен.* (*вытеснить из памяти*) токтотуу, калтыруу, унутуу.

ЗАСЛОНИ'ТЬСЯ *сов.* далдалануу, калкалануу; **заслони́ться руко́й от уда́ра** соккудан колу менен калкалануу.

ЗАСЛО'НКА *ж.* жапкыч, капкак; **закры́ть печь засло́нкой** мешти жапкыч менен жабуу.

ЗАСЛОНЯ'ТЬ *несов. см.* **заслони́ть.**

ЗАСЛОНЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **заслони́ться; 2.** *страд. к* **заслоня́ть.**

ЗАСЛУ'ГА *ж.* сиңирген эмгек; **больши́е заслу́ги пе́ред револю́цией** революцияга сиңирген чоң эмгектер; **по заслу́гам** 1) (*заслуженно*) сиңирген эмгегине жараша; **его́ награди́ли по заслу́гам** аны сиңирген эмгегине жараша сыйлашты; 2) *перен.* (*как заслуживает чей-л. проступок*) кылган ишине *же* кылмышына жараша жаза *же* сыйлык алуу, берүү; **наказа́ть по заслу́гам** кылган ишине жараша жазасын берүү.

ЗАСЛУ'ЖЕННО *нареч.* эмгегин сиңирип, ылайык; **он заслу́женно получи́л награ́ду** сыйлыкты ал эмгек сиңирип алды.

ЗАСЛУ'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **заслужи́ть; 2.** *прил.* (*по заслугам*) эмгегине жараша, ылайык, арзырлык, орундуу, анык эмгек сиңирилген; **заслу́женный успе́х** анык эмгек сиңирилген ийгилик; **3.** *прил.* (*о звании*) эмгеги сиңген, эмгек сиңирген; **заслу́женный де́ятель нау́ки** илимге эмгеги сиңген ишмер; **заслу́женный де́ятель иску́сств** искусствого эмгеги сиңген ишмер; **заслу́женный арти́ст респу́блики** республикага эмгеги сиңген артист, республикага эмгек сиңирген артист; **заслу́женный ма́стер спо́рта** спортко эмгеги сиңген мастер.

ЗАСЛУ'ЖИВАТЬ *несов. чего* ылайык болуу, акылуу болуу; **э́та кни́га заслу́живает похвалы́** бул китеп макталууга ылайык; **заслу́живать дове́рия** ишенимге акылуу болуу.

ЗАСЛУЖИ'ТЬ *сов. что* ылайык (*арзырлык, татырлык*) болуу, акылуу болуу; **заслужи́ть награ́ду** сыйлык алууга татыктуу болуу; **он э́то заслужи́л** 1) ал буга татыктуу; 2) *перен.* (*со злорадством*) ал ошондой болмок; анын кылганы ошончолук (*табалап айтылат*).

www.bizdin.kg

ЗАСЛУ'ШАТЬ *сов. что* угуу; **заслу́шать докла́д** доклад угуу; **заслу́шать свиде́тельские показа́ния** күбөлөрдүн көрсөтүүлөрүн угуу.

ЗАСЛУ'ШАТЬСЯ *сов. чего* берилип тыңшоо, ыкылас менен тыңшоо, угуп олтуруу; **заслу́шаться пе́сен** ырды берилип угуу; **он пел так, что я заслу́шался** ал ушундай сонун ырдады, мен жөн эле эрип калыптырмын.

ЗАСЛУ'ШИВАТЬ *несов. см.* **заслу́шать.**

ЗАСЛУ'ШИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **заслу́шаться; 2.** *страд. к* **заслу́шивать.**

ЗАСЛЫ'ШАТЬ *сов. что* **1.** (*услышать*) угуу, угуп калуу; **заслы́шать го́лос** үндү угуп калуу; **2.** (*почуять*) сезүү, сезип калуу; **заслы́шать за́пах** жытты сезип калуу, жыт алуу.

ЗАСЛЫ'ШАТЬСЯ *сов.* угулуу, угула калуу.

ЗАСЛЮНИ'ТЬ *сов. что, разг.* шилекей менен булгап алуу, шилекей кылып алуу.

ЗАСМА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **засмоли́ть.**

ЗАСМА'ТРИВАТЬ *несов.* кайта-кайта шыкаалап кароо; **засма́тривать в о́кна** терезеден кайта-кайта шыкаалап кароо.

ЗАСМА'ТРИВАТЬСЯ *несов. см.* **засмотре́ться.**

ЗАСМЕЯ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* келеке кылуу, шылдың кылуу, шылдыңдоо.

ЗАСМЕЯ'ТЬСЯ *сов.* күлө баштоо, күлүп жиберүү, күлүп калуу.

ЗАСМОЛИ'ТЬ *сов. что* чайыр жабуу, дабыркай жабуу, чайырдоо (*чайыр, дабыркай жаап, суу өтпөс кылып коюу*); **засмоли́ть ло́дку** кайыкка чайыр жабуу, кайыкты чайырдоо.

ЗАСМОТРЕ'ТЬСЯ *сов. на кого-что* кызыга кароо, суктана кароо; таң калып карап калуу.

ЗАСНЕ'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое *см.* **заснежённый.**

ЗАСНЕЖЁННЫЙ, -ая, -ое кар басып калган, кар баскан.

ЗАСНУ'ТЬ *сов.* уктап калуу, уктоо; **засну́ть ве́чным сном** *перен.* түбөлүк уйкуга кетүү (*өлүү*).

ЗАСНЯ'ТЬ *сов. кого-что* сүрөтүн түшүрүү, сүрөтүн алуу, сүрөткө тартуу; **засня́ть фильм** фильм тартуу (*фильмге керектүү сүрөттөрдү тартып алуу*).

ЗАСО'В *м.* бекитме, жылдырып бекитме; **запира́ть на засо́в** бекитме менен жаап салуу; **задви́нуть засо́в** бекитмени жылдыруу.

ЗАСО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **засу́нуть.**

ЗАСО'Л *м.* туздоо, туздалуу; **огурцы́ све́жего засо́ла** жаңыдан туздалган бадыраң.

ЗАСОЛЕ'НИЕ *ср. с.-х.* шордонуу; **боро́ться с засоле́нием по́чвы** жер кыртышынын шордуу болушуна каршы күрөш жүргүзүү.

ЗАСОЛИ'ТЬ *сов. что* туздоо; **засоли́ть огурцы́** бадыраң туздоо.

ЗАСОПЕ'ТЬ *сов. разг.* бышылдай баштоо, бырылдай баштоо.

ЗАСОРЕ'НИЕ *ср.* **1.** булгоо, тыгылып калуу, ыпылас кылуу, бүтөлүп калуу, булгануу, ыпылас болуу; ыпыр-сыпыр, чөп-чар толуп калуу; **засоре́ние канализа́ции** канализациянын ыпыластанышы; **2.: засоре́ние желу́дка** *мед.* ич бузулуу, күптү болуу.

ЗАСОРЁННОСТЬ *ж.* булгангандык, ыпыластангандык.

ЗАСОРИ'ТЬ *сов. что* **1.** булгоо, ыпылас кылуу; **засори́ть пруды́** көлмөлөрдү булгоо; **2.** (*повредить чем-л.*) бузуу, бир нерсе түшүрүп зыянга учуратуу; **засори́ть глаза́** көзгө бир нерсе түшүрүп алуу; **засори́ть желу́док** ичти бузуу, күптү кылуу.

ЗАСОРИ'ТЬСЯ *сов.* булгануу, ыпыластануу, бузулуу.

ЗАСОРЯ'ТЬ *несов. см.* **засори́ть.**

ЗАСОРЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **засори́ться; 2.** *страд. к* **засоря́ть.**

ЗАСОСА'ТЬ *сов. кого-что* **1.** (*начать сосать*) эме баштоо, соро баштоо; **2.** (*поглотить*) сормо соруу, тартып кетүү; **боло́то засоса́ло охо́тника** аңчыны саз тартып кетти; **среда́ его́ засоса́ла** *перен.* (жаман) чөйрөнүн таасирине берилип кетти; **меня́ тоска́ засоса́ла** *перен.* мен куса болуп кеттим.

ЗАСО'ХНУТЬ *сов.* **1.** кууроо, катып калуу; **цветы́ засо́хли** гүлдөр куурады; **хлеб засо́х** нан катып калды; **2.** (*высохнуть*) кургоо; **кра́ска засо́хла** боёк кургады.

ЗАСО'ХШИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **засо́хнуть; 2.** *прил.* куураган, курган; **засо́хший лист** куураган жалбырак.

ЗА'СПАННЫЙ, -ая, -ое уйкудан турган; **за́спанное лицо́** уйкудан турган өң.

ЗАСПА'ТЬ *сов. кого, прост.* уйкуда жатып басып өлтүрүү; **мать заспала́ ребёнка** энеси уйкуда жатып, баласын басып өлтүрдү.

ЗАСПА'ТЬСЯ *сов. разг.* узак уктоо, көп уктап калуу.

ЗАСПЕШИ'ТЬ *сов.* шашкалактоо, шаша баштоо.

ЗАСПИРТОВА'ТЬ *сов. кого-что* спирттөө, спиртке салуу, спиртке чылоо.

ЗАСПО'РИТЬ *сов. о ком-чём* чырдаша баштоо, чатакташа баштоо.

ЗАСТА'ВА *ж.* **1.** (*место въезда в город*) застава (*шаар капкасы*); **2.** (*сторожевой пункт*) застава (*чектеги сакчылар пункту*); **пограни́чная заста́ва** чек аралык застава; **сторожева́я заста́ва** сакчылык застава.

ЗАСТАВА'ТЬ *несов. см.* **заста́ть.**

ЗАСТА'ВИТЬ I *сов.* **1.** *что чем* (*загромоздить*) толтура коюу; **заста́вить всю ко́мнату ме́белью** бөлмөнүн ичине мебелди толтура коюу; **2.** (*загородить*) коюп тосуу; **заста́вить дверь шка́фом** эшикти шкаф коюп тосуу.

ЗАСТА'ВИТЬ II *сов. кого-что с неопр.* (*принудить*) зордоп (күчтөп, кыстап, буйруп) аткартуу; **заста́вить замолча́ть** унчукпай калууга аргасыз кылуу, оозун жап кылуу; ◇ **не заста́вить себя́ ждать** кечикпей келүү, кечикпей баруу; **не заста́вить себя́ проси́ть** айттырбай аткарып берүү, айттырбай келүү (баруу).

ЗАСТА'ВКА *ж. полигр.* (*в книге*) заставка (*китеп же главанын башындагы сүрөт*).

ЗАСТАВЛЯ'ТЬ I *несов. см.* **заста́вить** I.

ЗАСТАВЛЯ'ТЬ II *несов. см.* **заста́вить** II.

ЗАСТА'ИВАТЬСЯ *несов. см.* **застоя́ться.**

ЗАСТАРЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое өнөкөт болгон, эски; **застаре́лый ревмати́зм** эски кызыл жүгүрүк; **застаре́лые привы́чки** өнөкөт болгон адаттар.

ЗАСТА'ТЬ *сов. кого-что* жолуктуруу, кезиктирүү, табуу; **я его́ не заста́л до́ма** мен аны үйүнөн табалбадым; **я заста́л его́ за чте́нием кни́ги** мен аны китеп окуп олтурган жеринен таптым; **заста́ть враспло́х** капысынан басып калуу; **заста́ть на ме́сте преступле́ния** кылмыш кылып жаткан жеринде үстүнөн чыгуу; **я его́ уже́ не заста́л в живы́х** мен аны тирүүсүндө көрбөй калдым.

ЗАСТЁГИВАТЬ *несов. см.* **застегну́ть.**

ЗАСТЁГИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **застегну́ться; 2.** *страд. к* **застёгивать.**

ЗАСТЕГНУ'ТЬ *сов. что* топчулоо, бүчүлөө (*на пуговицы*); байлоо, илиштирүү, курчануу (*пряжкой*); **застегну́ть пальто́** пальтону топчулоо; **застегну́ть по́яс** курду илиштирүү (курчануу).

ЗАСТЕГНУ'ТЬСЯ *сов.* топчулануу, бүчүлөнүү (*на пуговицы*); курчануу (*с помощью пряжки*). **застегну́ться на все пу́говицы** бардык топчуларды топчулануу.

ЗАСТЁЖКА *ж.* бүчү, илмек, боолук, топчулук, боо; **застёжка у пла́тья** көйнөктүн илмеги.

ЗАСТЕКЛИ'ТЬ *сов. что* айнектөө, айнек салуу; **застекли́ть о́кна** терезеге айнек салуу.

ЗАСТЕКЛЯ'ТЬ *несов. см.* **застекли́ть.**

ЗАСТЕЛИ'ТЬ *сов. что* төшөө, туташ төшөө, төшөп салуу.

www.bizdin.kg

ЗАСТЕ'НОК *м.* застенок (*мурунку Россияда жана азыркы капиталисттик өлкөлөрдө — түрмөдөгү кыйноо, жазалоо бөлмөсү же орду*).
ЗАСТЕ'НЧИВОСТЬ *ж.* уяңдык, уялчаактык.
ЗАСТЕ'НЧИВЫЙ, -ая, -ое уяң, уялчаак; **застéнчивый харáктер** уяң мүнөз.
ЗАСТЕСНЯ'ТЬСЯ *сов. разг.* уялуу, ийменүү, тартынуу
ЗАСТИГА'ТЬ *несов. см.* **застúчь.**
ЗАСТИ'ГНУТЬ *сов. см.* **застúчь.**
ЗАСТИЛА'ТЬ *несов. см.* **застлáть.**
ЗАСТИРА'ТЬ *сов. что, разг.* 1. (*замыть*) жууш; **застирáть пятнó на плáтье** көйнөктүн темгилдерин жууп салуу; 2. (*испортить стиркой*) жууп бузуп коюу.
ЗАСТИ'РЫВАТЬ *несов. см.* **застирáть.**
ЗАСТИ'ЧЬ *сов. кого-что* үстүнөн чыгуу, кабылуу; **ворóв застúгли на мéсте преступлéния** кылмыш кылып жаткан жеринде ууруларды үстүнөн чыгышты; **нас застúг град** биз мөндүргө кабылдык; **застúчь** *кого-л.* **врасплóх** *бирөөнү* капысынан басып калуу.
ЗАСТЛА'ТЬ *сов. что* 1. төшөө, төшөк салуу, салуу; **застлáть пол коврóм** полго килем төшөө; **застлáть кровáть** кроватка төшөк салуу; 2. *перен.* каптоо, далдалоо, толуу; **тýча застлáла нéбо** кара булут асманды каптап калды; **слёзы застлáли глазá** көзгө жаш толду.
ЗАСТО'Й *м.* 1. туруп калуу, солгун тартуу; **застóй в делáх** иштин туруп калышы; 2. *мед.* токтолуу; **застóй крóви** кандын токтолушу.
ЗАСТО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое дасторкон үстүндөгү; **застóльная бесéда** дасторкон үстүндөгү маектешүү; **застóльная речь** дасторкон үстүндөгү речь (*саламаттык үчүн айтылган сөз*).
ЗАСТОНА'ТЬ *сов.* онтой баштоо, онтоо.
ЗАСТО'ПОРИВАТЬ *несов. см.* **застóпорить.**
ЗАСТО'ПОРИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **застóпориться;** 2. *страд. к* **застóпоривать.**
ЗАСТО'ПОРИТЬ *сов. что* 1. (*машину*) токтотуу; 2. *перен. разг.* (*задержать*) кармап калуу; **застóпорить** *какое-л.* **дéло** бир ишти кармап калуу.
ЗАСТО'ПОРИТЬСЯ *сов.* 1. (*о машине*) токтолуу; 2. *перен. разг.* кармалып калуу, кечигип калуу; **дéло застóпорилось** иш кечигип калды.
ЗАСТОЯ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*долго простоять*) көпкө туруу; **конь застоялся** ат көпкө туруп калды; 2. (*испортиться*) көп туруп, эскирип калуу; көп туруп, бузулуп калуу; **водá застоялась** суу көп туруп, бузулуп калды.
ЗАСТРА'ИВАТЬ *несов. см.* **застрóить.**
ЗАСТРА'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **застрóиться;** 2. *страд. к* **застрáивать.**
ЗАСТРАХО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **застраховáть;** 2. *прил.* камсыздандырылган; **застрахóванное имýщество** камсыздандырылган мүлк; 3. *прил. перен.* (*от чего-л.*) камсыз.
ЗАСТРАХОВА'ТЬ *сов. кого-что* 1. камсыздандыруу; **застраховáть жизнь** өмүрдү камсыздандыруу; **застраховáть имýщество** мүлктү камсыздандыруу; **застраховáть себя на слýчай инвалúдности** өзүн кокус инвалид болуп калган учурга камсыздандыруу; 2. *перен.* (*обезопасить*) сактоо, коргоо, камсыз кылуу; коркунучсуз, коопсуз кылуу.
ЗАСТРАХОВА'ТЬСЯ *сов.* 1. камсыздануу; **застраховáться на слýчай увéчья** кокус майып болгон учурга камсыздануу; 2. *перен.* (*обезопасить себя*) сактануу, коргонуу; коркунучсуз, коопсуз болуу.
ЗАСТРАХО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **застраховáть.**
ЗАСТРАХО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **застраховáться;** 2. *страд. к* **застрахóвывать.**
ЗАСТРАЩА'ТЬ *сов. кого, разг.* коркутуу, чочутуу.
ЗАСТРЕВА'ТЬ *несов. см.* **застрять.**
ЗАСТРЕЛИ'ТЬ *сов.* атып өлтүрүү.
ЗАСТРЕЛИ'ТЬСЯ *сов.* атынып өлүү.
ЗАСТРЕ'ЛЬЩИК *м.* демилгечи; **застрéльщик соцсоревновáния** социалисттик мелдештин демилгечиси.
ЗАСТРЕ'ЛЬЩИЦА *женск. р. к* **застрéльщик.**
ЗАСТРО'ИТЬ *сов. что* имарат салуу (*бош жерге*); **застрóить дáчами учáсток землú** жердин бош турган участогуна дачалар салуу.
ЗАСТРО'ИТЬСЯ *сов.* тургузулуу, салынуу, орноо; **учáсток застрóился нóвыми домáми** бош участокко жаңы үйлөр тургузулду.
ЗАСТРО'ЙКА *ж.* курулуш, имарат; **прáво застрóйки** имарат куруу укугу.
ЗАСТРО'ЙЩИК *м.* үй куруучу, салууга укуктуу киши.
ЗАСТРОЧИ'ТЬ I *сов.* 1. (*на швейной машине*) кайып тигүү, дырылдата тиге салуу, машинага тигүү; **застрочúть воротнúк** жаканы машинага тиге салуу; 2. (*начать быстро писать*) тез жаза баштоо, шыпылдата жаза баштоо.
ЗАСТРОЧИ'ТЬ II *сов.* (*из пулемёта*) тытыратуу.
ЗАСТРУИ'ТЬСЯ *сов.* чубуруп ага баштоо.
ЗАСТРЯ'ТЬ *сов.* 1. чыкпай калуу, токтоп калуу, тыгылып калуу; **колёса застрáли в грязú** дөңгөлөк ылайга тыгылып калды; **кость застрáла в гóрле** тамакка сөөк туруп калды; 2. *перен. разг.* (*задержаться, замешкаться*) кармалып калуу, буйдалуу; ◇ **словá застрáли у меня в гóрле** мен мукактанып сүйлөй албай калдым.
ЗАСТУДИ'ТЬ *сов. что, разг.* суукка урунтуу, суук тийгизүү; **застудúть гóрло** тамакка суук тийгизүү.
ЗАСТУДИ'ТЬСЯ *сов. разг.* суукка урунуу, суук тийүү.
ЗАСТУ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **застудúть.**
ЗА'СТУП *м.* темир күрөк.
ЗАСТУПА'ТЬСЯ *несов. см.* **заступúться.**
ЗАСТУПИ'ТЬСЯ *сов. за кого-что* болушуу, жактоо.
ЗАСТУ'ПНИК *м.* коргоочу, коруучу, жактоочу.
ЗАСТУ'ПНИЦА *женск. р. к* **застýпник.**
ЗАСТУ'ПНИЧЕСТВО *ср.* коргоочулук, коруучулук, жактоочулук.
ЗАСТУЧА'ТЬ *сов.* каккылай баштоо, ургулай баштоо; түрсүлдөтүү, тарсылдатуу.
ЗАСТЫВА'ТЬ *несов. см.* **застыть.**
ЗАСТЫДИ'ТЬ *сов. кого, разг.* аябай уялтуу, уяткаруу.
ЗАСТЫДИ'ТЬСЯ *сов. разг.* аябай уялуу.
ЗАСТЫ'НУТЬ *сов. разг. см.* **застыть.**
ЗАСТЫ'ТЬ *сов.* 1. (*сгуститься*) сууп коюулануу; **клей застыл** желим коюуланды; **лáва застыла** лава сууп калды; 2. *разг.* (*замёрзнуть*) үшүү, үшүп кетүү, муздап (тоңуп, сууп) калуу; **застыть от хóлода** суuктан үшүп кетүү; ◇ **застыть от ýжаса** аябай коркуп, таптакыр катып калуу; коркконунан селдейип, катып калуу; **застыть от удивлéния** аң-таң болуп, селдейип туруп калуу.
ЗАСУДИ'ТЬ *сов. кого, разг.* соттоп жиберүү.
ЗАСУЕТИ'ТЬСЯ *сов.* карбаластай баштоо, шашып-пушуп жанталаша баштоо.
ЗАСУ'НУТЬ *сов. что* тыга салуу, салуу; **засýнуть бумáги в стол** кагаздарды столго тыга салуу; **засýнуть рýку в кармáн** колду чөнтөккө салуу.
ЗА'СУХА *ж.* кургакчылык, такырчылык; **борьбá с зáсухой** кургакчылык менен күрөшүү.
ЗАСУХОУСТО'ЙЧИВОСТЬ *ж.* кургакчылыкка чыдамдуулук.
ЗАСУХОУСТО'ЙЧИВЫЙ, -ая, -ое кургакчылыкка чыдамдуу; **засухоустóйчивые растéния** кургакчылыкка чыдамдуу өсүмдүктөр.
ЗАСУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **засучúть.**
ЗАСУЧИ'ТЬ *сов. что* түрүү; **засучúть рукавá** жеңди түрүү, шымалануу; ◇ **принáться за дéло засучúв рукавá** шымаланып ишке киришүү.
ЗАСУ'ШИВАТЬ *несов. см.* **засушúть.**
ЗАСУ'ШИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **засушúться;** 2. *страд. к* **засýшивать.**

www.bizdin.kg

ЗАСУШИ'ТЬ *сов. что* 1. кургатуу; **засуши́ть цвето́к** гүлдү кургатуу; 2. *кого-что, перен.* кургак кылуу, кызыгын кетирүү; супсактатып жиберүү (*мис. аңгемени, сабакты*).
ЗАСУШИ'ТЬСЯ *сов.* кургоо, кагыроо.
ЗАСУ'ШЛИВЫЙ, -ая, -ое кургакчылыкка учурай турган; кургак; **засу́шливый год** кургакчылык жыл; **засу́шливые зе́мли** кургакчылыкка учурай турган жерлер.
ЗАСЧИТА'ТЬ *сов.* эсеп кылуу, эсептеп коюу, чегерип коюу; **засчита́ть в счёт до́лга** карыздын эсебине чегерип коюу.
ЗАСЧИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **засчита́ть.**
ЗАСЫЛА'ТЬ *несов. см.* **засла́ть.**
ЗАСЫ'ПАТЬ *сов.* 1. *что* (*төгүп*) толтуруу; **засы́пать я́му** чукурду толтуруу; 2. *кого-что, чем, перен.* (*забросать*) үстү-үстүнө төгүү, ыргытуу, жаадыруу; **засы́пать цвета́ми** гүлдү үстү-үстүнө ыргытуу; **засы́пать вопро́сами** суроону үстү-үстүнө жаадыруу; **засы́пать поздравле́ниями** куттуктоону туш-туштан жаадыруу; 3. *что* (*всыпать*) салуу; **засы́пать ча́ю** чай салуу; 4. *что, чего* (*насыпать корм*) берүү, салуу; **засы́пать овса́ ло́шади** атка сулу берүү.
ЗАСЫПА'ТЬ I *несов. см.* **засну́ть.**
ЗАСЫПА'ТЬ II *несов. см.* **засы́пать.**
ЗАСЫ'ПАТЬСЯ *сов.* 1. (*о сыпучем*) төгүлүү, толуу, кирүү; **песо́к засы́пался в сапоги́** өтүккө кум кирип кетти; 2. (*покрыться слоем*) жаап калуу, басып калуу; 3. *прост.* (*потерпеть неудачу*) кулап калуу; **засы́паться на экза́мене** экзаменде кулап калуу; 4. *прост.* (*попасться, быть уличённым*) жаман иш кылып, колго түшүү; кармалып калуу.
ЗАСЫПА'ТЬСЯ *несов. см.* **засы́паться.**
ЗАСЫ'ПКА *ж.* топтоо, төгүү; **засы́пка семенно́го фо́нда** үрөн фондусун топтоо.
ЗАСЫХА'ТЬ *несов. см.* **засо́хнуть.**
ЗАТАЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **затаи́ть;** 2. *прил.* (*тайный*) ичте сакталган; **затаённые жела́ния** ичте сакталган тилек; 3. *прил.* (*приглушённый*) бөлөккө угулбаган, сыртка чыкпаган; **затаённый го́вор** күбүр-шыбыр (*башка адамдарга угузбай күбүрөшүү*); ◇ **с затаённым дыха́нием** демин ичке тартып, кың дебестен.
ЗАТА'ИВАТЬ *несов. см.* **затаи́ть.**
ЗАТАИ'ТЬ *сов. что* 1. (*скрыть*) жашыруу, катуу, сактап жүрүү, сактоо; **затаи́ть оби́ду** таарынычын ичинде сактоо; **затаи́ть зло́бу** кек сактоо; 2. (*приглушить*) сыртка чыгарбоо; **затаи́ть дыха́ние** демин чыгарбоо, демин ичине алуу.
ЗАТАИ'ТЬСЯ *сов. разг.* жашырынуу, жашырынып калуу, ичте сакталып калуу.
ЗАТА'ЛКИВАТЬ *несов. см.* **затолкну́ть.**
ЗАТАНЦЕВА'ТЬ *сов.* бийлей баштоо, бийлеп жиберүү.
ЗАТА'ПЛИВАТЬ *несов. см.* **затопи́ть** I.
ЗАТА'ПТЫВАТЬ *несов. см.* **затопта́ть.**
ЗАТАРАТО'РИТЬ *сов. разг.* быдылдап сүйлөй баштоо.
ЗАТА'СКАННОСТЬ *ж.* таң болгондук, даамы кеткендик (*сөз*).
ЗАТА'СКАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **затаска́ть** 1, 2; 2. *прил.* (*изношенный*) жыртылган, эскирген, тозгон; **зата́сканный костю́м** жыртылган костюм; 3. *прил. перен.* таң болгон, даамы кеткен; **зата́сканное выраже́ние** эскирип, даамы кеткен сөз.
ЗАТАСКА'ТЬ *сов. разг.* 1. *что* (*износить*) кийип жыртуу, кийип эскиртүү, кийип тоздуруу; тамтыгы чыкканча кийүү, тытылганча кийүү; **затаска́ть пальто́** пальтону тамтыгы чыкканча кийүү; 2. *что, перен.* (*опошлить*) даамын кетирүү, мокотуу; **затаска́ть остроту́** курч сөздүн даамын кетирүү, курч сөздү мокотуп жиберүү; 3. *кого* (*измучить*) сүйрөп жүрүп кыйноо; **затаска́ть по суда́м** сотко сүйрөй берип жадатуу.
ЗАТА'СКИВАТЬ I *несов. см.* **затаска́ть** 1, 2.
ЗАТА'СКИВАТЬ II *несов. см.* **затащи́ть.**
ЗАТА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **заточи́ть** I.
ЗАТАЩИ'ТЬ *сов. разг.* 1. *что* (*занести*) көтөрүп баруу, сүйрөп баруу, көтөрүп келүү, сүйрөп келүү; **затащи́ть шкаф в ко́мнату** шкафты үйгө көтөрүп киргизүү; 2. *кого* (*привести*) зордоп ээрчитип баруу, зордоп ээрчитип келүү; **я затащи́л его́ к себе́** мен аны зордоп өз үйүмө ээрчитип келдим.
ЗАТВЕРДЕВА'ТЬ *несов. см.* **затверде́ть.**
ЗАТВЕРДЕ'ЛОСТЬ *ж.* катуулук, каткандык, катып калгандык.
ЗАТВЕРДЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое каткан, катып калган; **затверде́лая о́пухоль** катып калган шишик.
ЗАТВЕРДЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) катуу, катып калуу; 2. (*опухоль*) берч, чор болгон жер, шишик.
ЗАТВЕРДЕ'ТЬ *сов.* катуу, катып калуу, катуулануу, катуу болуу.
ЗАТВЕРДИ'ТЬ *сов. что* 1. (*выучить наизусть*) жаттоо, кайталап жаттоо, жаттап алуу, бышыктоо; **затверди́ть стихи́** ырды жаттап алуу; 2. (*начать твердить*) кайта-кайта айта берүү, кайталай берүү; **затверди́ть одно́ и то́ же** бир сөздү кайта-кайта айта берүү.
ЗАТВО'Р *м.* 1. затвор (*ар түрдүү машиналарда жана мылтык сыяктуу куралдарда жабыла турган механизм*); **затво́р винто́вки** винтовканын затвору; 2. (*дверей, ворот*) жапкыч, жаап салма (*эшик жана дарбазаны*).
ЗАТВОРИ'ТЬ *сов. что* жабуу; **затвори́ть дверь** эшикти жабуу.
ЗАТВОРИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*закрыться*) жабылуу; **дверь с шу́мом затвори́лась** эшик тарс жабылды; 2. *перен.* (*уединиться*) бекинип алуу; **он затвори́лся в своём кабине́те** ал өз кабинетине бекинип алды.
ЗАТВО'РНИК *м.* 1. затворник (*көр азабынан коркуп, өз бөлмөсүнөн чыкпастан ибадат кылууга ант айткан киши*); 2. *перен.* элден безген; **он живёт затво́рником** ал элден безип, жалгыз тиричилик кылып жүрөт.
ЗАТВО'РНИЦА *женск. р. к* **затво́рник.**
ЗАТВО'РНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое: **вести́ затво́рнический о́браз жи́зни** элден безип, жалгыз өмүр сүрүү.
ЗАТВО'РНИЧЕСТВО *ср.* 1. үйдөн чыкпай, жалгыз ибадат кылгандык; 2. *перен.* жалгыз жашоо.
ЗАТВОРЯ'ТЬ *несов. см.* **затвори́ть.**
ЗАТВОРЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **затвори́ться;** 2. *страд. к* **затвори́ть.**
ЗАТЕВА'ТЬ *несов. см.* **зате́ять.**
ЗАТЕ'ЙЛИВОСТЬ *ж.* кызыктыргычтык, таң кылуучулук.
ЗАТЕ'ЙЛИВЫЙ, -ая, -ое 1. (*вычурный, замысловатый*) кызыктыра турган, таң кыла турган; **зате́йливое украше́ние** кишини кызыктыра турган жасалга; 2. (*занимательный*) кызык, татынакай; **зате́йливая игру́шка** кызык оюнчук.
ЗАТЕ'ЙНИК *м. разг.* 1. (*весёлый человек*) куудул, тамашакөй; 2. (*руководитель игр*) оюн башчы.
ЗАТЕ'ЙНИЦА *женск. р. к* **зате́йник.**
ЗАТЕКА'ТЬ *несов. см.* **зате́чь.**
ЗАТЕ'М *нареч.* 1. (*потом*) анан кийин, андан кийин, анын үстүнө, жана; **я снача́ла позанима́юсь, а зате́м погуля́ю** оболу мен окуп алам, анан кийин бир аз эс алам; 2. (*для того*) ошол үчүн; **я пришёл зате́м, что́бы зако́нчить на́чатое де́ло** мен ошол баштаган ишти бүтүрүш үчүн келдим.
ЗАТЕМНЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) караңгылоо, караңгы кылуу; 2. *мед.* карарган жер; **затемне́ние в лёгких** өпкөнүн карарган жери.
ЗАТЕМНЕ'ТЬ *сов.* 1. (*начать темнеть*) карара баштоо; 2. (*начать видне́ться — о тёмном*) карарып көрүнүү; **вдали́ затемне́л лес** алыстан карарып токой көрүндү.
ЗАТЕМНИ'ТЬ *сов. что* 1. (*сделать тёмным*) караңгы кылуу; карартуу; **затемни́ть фон карти́ны** картинаны

www.bizdin.kg

фонун карартуу; 2. (*замаскировать освещение*) караңгылоо; **затемни́ть го́род** шаардын ичин караңгылоо; 3. *перен.* (*сделать непонятным*) караңгылатуу; **затемни́ть созна́ние** акыл-эсти караңгылатуу.

ЗА'ТЕМНО *нареч. разг.* караңгы кезде, караңгыда, таң ата электе; **уе́хать за́темно** таң ата электе жөнөп кетүү.

ЗАТЕМНЯ'ТЬ *несов. см.* **затемни́ть.**

ЗАТЕНИ'ТЬ *сов. что* көлөкөлөө, көлөкө кылуу.

ЗАТЕНЯ'ТЬ *несов. см.* **затени́ть.**

ЗАТЕ'ПЛИТЬ *сов. что, уст.* бүлбүлдөтүп жагуу.

ЗАТЕ'ПЛИТЬСЯ *сов. уст.* бүлбүлдөп жануу, бүлбүлдөп күйө баштоо, бүлбүлдөп күйүү; **зате́плился огонёк** от бүлбүлдөп күйө баштады.

ЗАТЕРЕ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*стереть*) сүрүп өчүрүү, ышкып өчүрүү; **затере́ть на́дпись** жазууну сүрүп өчүрүү; 2. *кого-что* (*сдавить*) кысуу, туш-туштан кысуу; **су́дно затёрто льда́ми** кеме муз ортосунда кысылып калды; **в толпе́ меня́ затёрли** калың эл мени кысып салды; 3. *перен. разг.* (*помешать выдвинуться*) атайын тоскоол кылуу, өстүрбөй ылдый басуу.

ЗАТЕРЕ'ТЬСЯ *сов. разг.* кысылып кирүү, кыпчылып кирүү; **затере́ться в толпу́** калың топко кысылып жатып кирүү.

ЗАТЕ'РЯННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **затеря́ть;** 2. *прил.* жоголгон, жоголуп кеткен, түшүп калган; 3. *прил. перен.* (*заброшенный*) унутулган, биротоло эстен чыгарылган; **не чу́вствовать себя́ затеря́нным** өзүн биротоло унутулуп кеткен кишидей сезбөө.

ЗАТЕРЯ'ТЬ *сов. что* жоготуу, жоготуп жиберүү.

ЗАТЕРЯ'ТЬСЯ *сов.* жоголуу, жоголуп кетүү; **кни́га затеря́лась** китеп жоголуп кетти; **затеря́ться в толпе́** *перен.* калың топто көрүнбөй калуу.

ЗАТЕСА'ТЬ *сов. что* учтап жонуу, копшоо; **затеса́ть кол** казыкты учтап жонуу.

ЗАТЕСА'ТЬСЯ *сов. разг.* жулунуп арага кирүү, кыпчылуу.

ЗАТЁСЫВАТЬ *несов. см.* **затеса́ть.**

ЗАТЕ'ЧЬ *сов.* 1. (*влиться*) агып кирүү, сарыгып кирүү; **вода́ затекла́ в у́ши** кулакка суу кирип кетти; 2. (*онеметь*) уюу, уктап калуу (*мис. кол, бут*); 3. (*заплыть*) шишип чыгуу, шишик алуу, томпоё түшүү; **у него́ глаз затёк** анын көзү шишиди; **нога́ затекла́** бут шишиди; **у меня́ затекла́ рука́** менин колум шишиди.

ЗАТЕ'Я *ж.* 1. (*замысел, предприятие*) ниет, ой, ойлоп чыгарган иш; **неуда́чная затея́** ордунан чыкпаган иш, жөнү келбеген иш; 2. (*забава, развлечение*) тамаша, көңүл ачуу; **ребя́чьи зате́и** балдардын оюну; ◇ **по́просту, без зате́й** шаан шөкөтсүз эле, бейил күтпөстөн эле.

ЗАТЕ'ЯТЬ *сов. что* 1. (*задумать*) иш баштоо, ойлоп чыгаруу; **они́ что́-то зате́яли** алар бир жорукту баштаганы жатышат; 2. (*устроить*) чыгаруу, баштоо; **зате́ять и́гры** оюн баштоо; **зате́ять дра́ку** уруш чыгаруу.

ЗАТИРА'ТЬ *несов. см.* **затере́ть.**

ЗАТИ'СКАТЬ *сов. разг.* кысып жиберүү, кысып кыйноо.

ЗАТИ'СКИВАТЬ I *несов. см.* **зати́снуть.**

ЗАТИ'СКИВАТЬ II *несов. см.* **зати́скать.**

ЗАТИ'СНУТЬ *сов. что, разг.* тыгуу, зордоп батыруу.

ЗАТИХА'ТЬ *несов. см.* **зати́хнуть.**

ЗАТИ'ХНУТЬ *сов.* 1. тынчуу, басылуу; **шум зати́х** уу-чуу басылды; **шаги́ прохо́жих зати́хли** ары-бери баскандардын аягы тыйылды; 2. (*ослабеть, прекратиться*) басылуу, басаңдоо, басаңчалоо, токтолуу; **боль зати́хла** ооруганы басаңчалады; **дождь зати́х** жамгыр басаңдады; 3. *перен.* (*успокоиться*) тынчуу, тынчып калуу, басылуу, сооронуу; **ребёнок зати́х** бала сооронду; **больно́й зати́х** оорулуу киши тынчып калды.

ЗАТИ'ШЬЕ *ср.* жымжырттык, мелтиреп тим жатуу, мелмирөө; **зати́шье пе́ред грозо́й** чагылгандуу жааң алдындагы мелмирөө; **зати́шье по́сле бо́я** салгылашуудан кийинки жымжырттык.

ЗАТКА'ТЬ *сов. что* бастыруу, бастырып тигүү; **затка́ть пла́тье серебро́м** көйнөккө күмүш око бастырып тигүү.

ЗАТКНУ'ТЬ *сов. что* 1. (*закрыть отверстие*) тыгуу; **заткну́ть у́ши ва́той** кулакка кебез тыгуу; **заткну́ть буты́лку про́бкой** бөтөлкөгө тыгын тыгуу; **заткну́ть рот** *кому-л.* 1) *биреөнүн* оозун жап кылуу; 2) *перен. биреөнү* унчуктурбай салуу, *биреөнүн* жаагын жап кылуу; 2. (*засунуть за что-л.*) өткөрүп коюу, кыстарып коюу; **заткну́ть кинжа́л за по́яс** канжарды куруна кыстарып коюу; ◇ **заткну́ть за по́яс** *кого-л. биреөдөн* ашып түшүү.

ЗАТЛЕ'ТЬ *сов.* түтөй баштоо, чирий баштоо, үлбүрөп калуу.

ЗАТЛЕ'ТЬСЯ *сов.* түтөп күйүү, билинер-билинбес болуп тутануу.

ЗАТМЕВА'ТЬ *несов. см.* **затми́ть.**

ЗАТМЕ'НИЕ *ср.* 1. *астр.* тутулуу, карaруу; **затме́ние со́лнца** күн тутулуу; **лу́нное затме́ние** ай тутулуу; 2. *перен. разг.* акыл чаташуу; **на меня́ како́е-то затме́ние нашло́** менин акылым кандайдыр чаташып калды.

ЗАТМИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*скрыть*) жаап калуу, далдалап калуу; **ту́чи затми́ли всё не́бо** кара булут асманды бүт жаап калды; 2. *кого-что, перен.* (*превзойти*) басып өтүү, ашып түшүү; **затми́ть чью-л. сла́ву** *биреөнүн* даңкын басып кетүү.

ЗАТО' *союз* бирок; ошентип; **пришло́сь мно́го рабо́тать, зато́ зада́ние я вы́полнил** көп иштешке туура келди, ошентип тапшырманы аткардым.

ЗАТОВА'РЕННОСТЬ *ж. эк.* товардын сатылбастан үйүлүп калышы, товардын үйүлүп жатып калышы.

ЗАТОВА'РИВАНИЕ *ср. эк.* товарды жүгүртпөстөн жаткырып коюу; товардын үйүлүп жатып калышы.

ЗАТОВА'РИВАТЬ *несов. см.* **затова́рить.**

ЗАТОВА'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **затова́риться;** 2. *страд. к* **затова́ривать.**

ЗАТОВА'РИТЬ *сов. что, эк.* товарды жүгүртпөстөн жаткыруу.

ЗАТОВА'РИТЬСЯ *сов. эк.* товардын сатылбай жата бериши; **затова́риться неходовы́ми това́рами** өтпөй турган товарларды үйүп алуу.

ЗАТОЛКА'ТЬ *сов. кого, разг.* түрткүлөп жиберүү; **его́ затолка́ли в толпе́** аны көпчүлүк түрткүлөп жиберди.

ЗАТОЛКНУ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* түртүп киийрүү.

ЗАТО'Н *м.* 1. (*место стоянки судов*) затон (*дарыянын пароход кыштоочу тынч буйтка-булуңу*); 2. (*запруда*) бөгөт, тосмо (*балык уулоо үчүн*).

ЗАТОНУ'ТЬ *сов.* сууга чөгүү, сууга чөгүп кетүү.

ЗАТО'ПАТЬ *сов.* жер тепкилей баштоо; **зато́пать нога́ми** буту менен жер тепкилей баштоо.

ЗАТОПИ'ТЬ I *сов.* 1. (*разжечь огонь*) от жагуу; **затопи́ть печь** мешке от жагуу; 2. (*начать топить*) от жага баштоо.

ЗАТОПИ'ТЬ II *сов.* 1. (*залить*) жайпоо, жайпап кетүү, каптоо, каптап кетүү; **разли́вшаяся река́ затопи́ла берега́** суу кирип жээкти каптап кетти; 2. (*потопить*) сууга чөгөрүп жиберүү; **затопи́ть суда́** кемелерди сууга чөгөрүп жиберүү.

ЗАТОПИ'ТЬСЯ I *сов.* (*разгореться*) күйө баштоо, жана баштоо.

ЗАТОПИ'ТЬСЯ II *сов.* (*залиться водой*) капталуу, жайылуу, жайпаган суунун астында калуу.

ЗАТОПЛЕ'НИЕ *ср.* жайпоо, суу жайпап кетүү, суу каптап кетүү.

ЗАТОПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **затопи́ть** II.

ЗАТОПТА'ТЬ *сов* 1. *что* таптап тегиздөө, таптап жоготуу, таптап салуу; **затопта́ть следы́** издерди таптап салуу, издерди таптап жоготуу; 2. *кого-что* (*задавить*) басып өлтүрүү, тепсеп өлтүрүү; 3. *что* (*испачкать*) басып булгоо; **затопта́ть пол гря́зными сапога́ми** ылайлуу өтүгү

www.bizdin.kg

менен басып, полду булгап салуу; ◇ **затоптáть** *кого-л.* **в грязь** *бирөөнү* жаман атты кылуу.

ЗАТО'Р *м.* 1. (*задержка в движении*) жолду бөгөө, бөгөп салуу, камалыш; **скоплéние машúн вы́звало затóр** машиналардын шыкалып туруп калышы жолду бөгөп салды; 2. (*льда*) үйөр (*муз жарылып аккан кезде анын ар кайсы жерге үйүлүп калышы*).

ЗАТОРМОЗИ'ТЬ *сов.* 1. (*начать тормозить*) тормоз бере баштоо; 2. (*остановить тормозом*) токтотуу (*тормоз берип токтотуу*); **затормозúть вагóн** вагонду тормоз берип токтотуу; 3. *перен.* (*задержать*) кедерги кылуу, жолтоо кылуу, тоскоол болуу, бөгөт болуу; **затормозúть движéние** аракетке (жүрүүгө) тоскоол болуу; **затормозúть дéло** ишке жолто болуу.

ЗАТОРМОЗИ'ТЬСЯ *сов.* 1. тормоз берилүү; 2. *перен.* (*задержаться*) буйдалуу, тоскоолго учуроо; **дéло затормозúлось** иш тоскоолго учурады.

ЗАТОРМОШИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* 1. (*начать тормошить*) жулмалай баштоо; 2. (*утомить*) жулмалай берип жүдөтүү.

ЗАТОРОПИ'ТЬСЯ *сов. разг.* шашып калуу, шашкалаңдай баштоо, ашыга баштоо.

ЗАТОСКОВА'ТЬ *сов.* сагына баштоо, бук боло баштоо, ич быша баштоо, куса болуу.

ЗАТОЧА'ТЬ *несов. см.* **заточúть** II.

ЗАТОЧЕ'НИЕ *ср.* камакта болуу, түрмөдө болуу; камак; **долголéтнее заточéние** узак жылдарга созулган камак; **жить в заточéнии** камакта жашоо.

ЗАТОЧИ'ТЬ I *сов. что* (*заострить*) курчутуу; бүлөп, кайрап мизин текшилөө.

ЗАТОЧИ'ТЬ II *сов. кого, уст.* камоо; **заточúть в тюрьмý** түрмөгө камоо.

ЗАТОШНИ'ТЬ *сов. безл. кого* жүрөктү айландыра баштоо, жүрөк айланып кускусу келүү, кускуну келтире баштоо; **егó затошнúло** анын жүрөгү айлана баштады.

ЗАТРАВИ'ТЬ *сов. кого* 1. (*на охоте*) итке тиштетүү, итке талатып өлтүрүү, тукуруу, тайган агытып кууп кармоо; **затравúть зáйца** коёнду итке тиштетүү; 2. *перен.* (*замучить преследованиями*) кодулоо, куугунтуктоо, кодулап тынчтык бербөө.

ЗАТРА'ГИВАТЬ *несов. см.* **затрóнуть.**

ЗАТРАПЕ'ЗНЫЙ, -ая, -ое *разг.* күндөлүк, демейки, күн сайын боло жүргөн; **затрапéзный вид** демейки түр; **затрапéзное плáтье** күн сайын кийиле жүргөн көйнөк.

ЗАТРА'ТА *ж.* каражат, чыгым, жумшалган (*акча, күч ж. б.*); **непроизводúтельная затрáта** пайда келтирбеген, өндүрүмдүгү жок чыгым; **затрáта врéмени** убактыны жумшоо.

ЗАТРА'ТИТЬ *сов. что на что* каражаттоо, чыгымдоо, жумшоо, сарыптоо; **затрáтить срéдства на оборýдование** жабдууга каражат жумшоо; **затрáтить мнóго усúлий** көп аракетти жумшоо.

ЗАТРА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **затрáтить.**

ЗАТРЕ'БОВАТЬ *сов.* суроо; талап кылуу (*что-л.*); чакыртуу (*кого-л.*); **затрéбовать докумéнт** документти талап кылуу; **затрéбовать свидéтеля** күбөнү чакыртуу.

ЗАТРЕПА'ТЬ *сов. что, разг.* жыртуу, тамтыгын чыгаруу, тытып салуу; **затрепáть пальтó** пальтонун тамтыгын чыгаруу; ◇ **затрепáть** *чьё-л.* **úмя** *бирөөнү* жаман атты кылуу.

ЗАТРЕПЕТА'ТЬ *сов.* калтырай баштоо, титирей баштоо, калтырак басуу.

ЗАТРЕЩА'ТЬ *сов.* 1. кычырай баштоо, чыртылдай баштоо, кырчылдай баштоо; **лёд под ним затрещáл** ал баскан муз чыртылдай баштады, анын алдындагы муз кырчылдай баштады; 2. чырылдай баштоо; **кузнéчики затрещáли** чегирткелер чырылдай баштады; 3. *перен. разг.* (*начать болтать*) быдылдап сүйлөй баштоо.

ЗАТРЕ'ЩИНА *ж. разг.* шапалак; жаакка чабуу; **дать затрéщину** *кому-л. бирөөнү* жаакка чабуу, *бирөөгө* шапалак уруу.

ЗАТРО'НУТЬ *сов. кого-что* 1. (*задеть*) чырпып өтүү, тийип өтүү; **пýля затрóнула кость** ок сөөккө тийип өтүптүр; **у негó затрóнуты лёгкие** анын өпкөсүн дарт чалган; 2. *перен.* тие өтүү, козгой өтүү, эскертип өтүү; **затрóнуть** *чьи-л.* **интерéсы** *бирөөнүн* кызыкчылыгына зыян келтирүү; **затрóнуть больнóе мéсто** *бирөөнүн* жарасына тийип коюу; **затрóнуть самолю́бие** намысына тийүү; **затрóнуть вопрóс** маселе козгоо.

ЗАТРУБИ'ТЬ *сов.* сурнай тарта баштоо.

ЗАТРУДНЕ'НИЕ *ср.* 1. (*препятствие, помеха*) кыйынчылык, кедерги, тоскоолдук; **устранúть затруднéние** кыйынчылыкты четтетүү; 2. (*трудное положение*) оордук, оор абал, кыйналуу; **материáльные затруднéния** оокат жагынан кыйналуу; **быть в затруднéнии** оор абалда калуу; **вы́вести из затруднéния** кыйын абалдан чыгаруу; **вы́йти из затруднéния** оор абалдан чыгуу, кыйынчылыктан кутулуу.

ЗАТРУДНЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **затруднúть;** 2. *прил.* кыйынчылыкта калган, кедергиленген, оор абалда калган; **затруднённое дыхáние** оор дем алуу.

ЗАТРУДНИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* кыйындык, оордук.

ЗАТРУДНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кыйын, оор; **затруднúтельное положéние** кыйын ал-абал.

ЗАТРУДНИ'ТЬ *сов.* 1. *кого* (*обременить*) оордоштуруу, кыйын абалга салуу, оңойсуздандыруу; **éсли вас не затруднúт** сизге кыйын болбосо, сизге кыйынчылык келтирбесе; 2. *что* (*осложнить*) кыйындатуу; **затруднúть дóступ кудá-либо** бир жерге кирүүнү кыйындатуу.

ЗАТРУДНИ'ТЬСЯ *сов. чем, с неопр.* кыйынчылык келүү, кыйналуу, оңойсуздануу; **затруднúться испóлнить поручéние** тапшырманы аткаруудан кыйналуу.

ЗАТРУДНЯ'ТЬ *несов. см.* **затруднúть.**

ЗАТРУДНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **затруднúться; затрудня́юсь вам отвéтить** сизге жооп берүүдөн кыйналып турам; **не затрудня́йтесь!** убара болбоңуз!, убара болбой эле коюңуз!; 2. *страд. к* **затрудня́ть.**

ЗАТРЯСТИ' *сов. кого* титирете баштоо, калтырата баштоо (*напр. о лихорадке*).

ЗАТРЯСТИ'СЬ *сов.* калтырай баштоо, титирей баштоо; **затрястúсь всем тéлом** денеси бүт калтыроо; **затрястúсь от стрáха** корккондан титироо.

ЗАТУЖИ'ТЬ *сов. разг.* кайгыруу, убайымдоо, капа чеге баштоо.

ЗАТУМА'НИВАТЬ *несов. см.* **затумáнить.**

ЗАТУМА'НИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **затумáниться;** 2. *страд. к* **затумáнивать.**

ЗАТУМА'НИТЬ *сов. что* 1. (*покрыть туманом*) тумандатуу, тунартуу, тунарыктатуу; 2. *перен.* тунартуу, тумандатуу, күүгүмдөтүү; **слёзы затумáнили глазá** жаш көздү тунартты; 3. *перен.* (*сделать непонятным*) түшүнүксүз кылуу; **затумáнить смысл** маанисин түшүнүксүз кылуу.

ЗАТУМА'НИТЬСЯ *сов.* 1. (*покрыться туманом*) тумандануу, тунарыктоо; **горизóнт затумáнился** горизонтту туман басты; 2. *перен.* тунаруу; **глазá затумáнились слезáми** жаш басып көз тунарды; 3. *перен.* (*сделаться неясным*) түшүнүксүз болуу; **смысл затумáнился** мааниси түшүнүксүз болуп калды.

ЗАТУПИ'ТЬ *сов.* мокотуу; **затупúть нож** бычакты мокотуу.

ЗАТУПИ'ТЬСЯ *сов.* мокоо; **топóр затупúлся** балта мокоду.

ЗАТУПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **затупúть.**

ЗАТУПЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **затупúться;** 2. *страд. к* **затупля́ть.**

ЗАТУХА'НИЕ *ср.* 1. өчө баштоо; 2. *перен.* басаңдап басаңчалоо; **затухáние радиовóлн** *физ.* радио толкундарынын басаңдашы.

www.bizdin.kg

ЗАТУХА'ТЬ *несов. см.* **затухнуть.**

ЗАТУ'ХНУТЬ *сов.* 1. өчүү, өчүп калуу; **костёр затух** от өчүп калды; 2. *перен.* басылып калуу.

ЗАТУШЕВА'ТЬ *сов.* 1. (*покрыть тушью*) туштоо, тушь менен карартуу; 2. *перен.* (*сделать менее заметным*) жылмалоо, жымсалдоо, жууп-чаюу; **он старался затушевать его ошибки** ал анын каталарын жымсалдатууга аракет кылды.

ЗАТУШЁВЫВАТЬ *несов. см.* **затушевать.**

ЗАТУШИ'ТЬ *сов. что, разг.* 1. өчүрүү; **затушить свечу** шамды өчүрүү; 2. *перен.* (*заглушить, подавить*) басаңдатуу, басаңчалатуу, басуу.

ЗА'ТХЛОСТЬ *ж.* 1. бүкшүгөндүк, көк жыттангандык, борсугандык; **затхлость нежилого дома** киши турбаган үйдүн көк жыттанышы; 2. *перен.* (*косность*) былгыгандык, бықшыгандык.

ЗА'ТХЛЫЙ, -ая, -ое 1. бүкшүгөн, көк жыттанган, борсуган, коңурсуган, сасыган; **затхлая мука** көк жыттанган ун; **затхлый воздух** коңурсуган аба; **пахнет затхлым** жаңырсык жыттанат; 2. *перен.* (*косный*) былгыган, бықшыган; **затхлая атмосфера** былгыган атмосфера (чөйрө).

ЗАТЫКА'ТЬ *несов. см.* **заткнуть.**

ЗАТЫ'ЛОК *м.* 1. желке, кежиге; 2. (*часть мясной туши*) жондун эти; ◇ **становиться в затылок** биринин артынан бири тизилип туруу.

ЗАТЫ'ЛОЧНЫЙ, -ая, -ое: **затылочная кость** *анат.* желке сөөк.

ЗАТЫ'ЧКА *ж. разг.* 1. тыгын; **затычка из тряпки** чүпүрөк тыгын; 2. *перен.* (*о человеке*) кыстырынды, кыпчынды; бирөөнүн ордуна кыпчый коюлган киши; атка жеңил, тайга чак.

ЗАТЯ'ГИВАТЬ *несов. см.* **затянуть.**

ЗАТЯ'ГИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **затянуться;** 2. *страд. к* **затягивать.**

ЗАТЯ'ЖКА *ж.* 1. (*при курении*) соруу, оп тартуу; 2. *перен. разг.* (*задержка*) кечигүү, чоюлуу, узаруу, созолуу.

ЗАТЯЖНО'Й, -ая, -ое кечигип кеткен, узарып кеткен, көпкө созулган; **затяжная болезнь** көпкө созулган дарт; **затяжной прыжок с парашютом** парашютту узакка чейин жайбай секирүү.

ЗАТЯНУ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*туго стянуть*) тартып байлоо, бек тартуу, таңуу; **затянуть узел** түйүнчөктү бек тартып байлоо; **затянуть петлю** илмекти бек тартуу; 2. *кого-что* соруу, соруп кетүү; **лошадь затянуло в трясину** атты сормо соруп кетти; 3. *кого, перен.* (*завлечь*) ээликтирүү, желиктирүү; **приятели затянули его к себе** аны достору ээликтирип үйлөрүнө алып кетишти; 4. *что* (*покрыть*) жаап калуу, каптап калуу, чүмкөө, бүркөө; **небо затянуло тучами** асманды кара булут каптап калды; 5. *безл. перен.* (*о заживлении*) бүтүү, айыгуу; **рану затянуло** жара бүттү; 6. *что, перен.* (*задержать, замедлить*) токтотуу, кечиктирүү; **затянуть дело** ишти кечиктирүү; ◇ **затянуть песню** ыр ырдай баштоо.

ЗАТЯНУ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*туго стянуться*) тартылуу, байлануу, бекем тартып байлануу, таңылуу, курчануу, тартып курчануу; **затянуться поясом** курду тартып курчануу; **узел затянулся** түйүн тартып байланды; 2. (*покрыться*) капталуу, чүмкөлүү, бүркөлүү; **небо затянулось тучами** асман кара булут менен капталды, асман бүркөлдү; 3. (*зажить*) бүтүү, айыгуу; **рана затянулась** жара айыкты; 4. *перен.* (*замедлиться*) кечигүү, созулуу, узаруу; **дело затянулось** иш созулду; 5. (*втянуть в себя*) соруу, оп тартуу; **затянуться папиросой** папирос соруу.

ЗАУ'МНЫЙ, -ая, -ое кооз, бирок маанисиз; **заумные слова** кооз айтылган көңдөй сөз.

ЗАУНЫ'ВНО *нареч.* муңкана, муңая, муңкандыра; **заунывно выл осенний ветер** күзгү шамал муңкана улуп турду.

ЗАУНЫ'ВНОСТЬ *ж.* муңкангандык, муңайткычтык.

ЗАУНЫ'ВНЫЙ, -ая, -ое муңдуу, муңканган, муңайган; **заунывное пение** муңканган ыр, муңдуу ыр.

ЗАУПРЯ'МИТЬСЯ *сов. разг.* каршыгып калуу, кежерүп калуу, өжөрлөнүп калуу, оюна келгенин бербей калуу.

ЗАУРЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое орточо, эч артыкчылыгы жок; **заурядный писатель** эч кандай артыкчылыгы жок жазуучу.

ЗАУСЕ'НИЦА *ж.* 1. (*на пальцах*) тырмактын түбүндөгү теринин сыйрылышы; 2. (*на металле*) заусеница (*металлды жонгон, кырган, өзгөн кезде пайда болгон чамынды кабырчык*).

ЗАУ'ТРЕНЯ *ж. церк.* *христиандардын чиркөөдө эртең мененки ибадаты.*

ЗАУТЮ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **заутюжить.**

ЗАУТЮ'ЖИТЬ *сов. что* үтүктөө, үтүктөп коюу, үтүк менен таптоо, дазмалдоо.

ЗАУ'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **заучить;** 2. *прил.* жатталган; **заученные наизусть стихи** жаттап алган ыр; **заученные приветствия** мурдатан жаттап койгон куттуктоо.

ЗАУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **заучить.**

ЗАУЧИ'ТЬ *сов. что* жаттоо, жатка үйрөнүү; **заучить стихотворение наизусть** ырды жаттап алуу.

ЗАУЧИ'ТЬСЯ *сов. разг.* окуй берип, үйрөнө берип чарчоо; көп окуп алсыроо.

ЗАУША'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое: **заушательская критика** ач кыйкырык, куу сүрөөндүү сын.

ЗАУ'ШНЫЙ, -ая, -ое кулак артындагы.

ЗАФИКСИ'РОВАТЬ *сов. что* 1. (*отметить записью*) жазып белгилеп коюу; 2. (*окончательно установить*) биротоло тактоо, биротоло аныктоо.

ЗАФРАХТОВА'ТЬ *сов. мор.* фрахттоо; **зафрахтовать судно** кемени фрахттоо (*жүк ташуу үчүн кеме жалдоо*).

ЗАФРАХТО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **зафрахтовать.**

ЗАХАНДРИ'ТЬ *сов. разг.* ич бышуу, капалануу, бук болуп туталануу.

ЗАХА'ЯТЬ *сов. кого-что, разг.* маскаралоо, кордоо, жамандоо.

ЗАХВА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **захвалить.**

ЗАХВАЛИ'ТЬ *сов. кого-что* ашыра мактоо; **молодого артиста захвалили** жаш артистти ашыра мактап жиберишти.

ЗАХВА'Т *м.* зордоп алуу, тартып алуу, басып алуу, колго түшүрүү; **захват чужих владений** башка бирөөнүн жерин басып алуу; **захват власти** бийликти тартып алуу; **захват мяча** *спорт.* топту кармап калуу (*в волейболе*).

ЗАХВА'ТАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **захватать;** 2. *прил.* (*загрязнённый*) кармала берип булганган.

ЗАХВАТА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* кармап булгоо, кармалап булгоо.

ЗАХВАТИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*взять*) алуу, ала кетүү; **захватить горсть орехов** бир ууч жаңгак алуу; **поезд успел захватить всех пассажиров** поезд бардык пассажирди алып кетүүгө үлгүрдү; 2. *кого-что* (*зацепить*) кыстыра кетүү, кыпчый кетүү, орой кетүү; **машиной захватило край одежды** машина кийимдин четин кыпчый кетти; 3. *кого-что* (*завладеть, завоевать*) зордоп алуу, басып алуу, тартып алуу, колго түшүрүү; **захватить власть** бийликти тартып алуу; **захватить чужую территорию** бөлөк территорияны басып алуу; **захватить пленных** туткундарды колго түшүрүү; 4. *кого-что, разг.* (*взять с собой*) бирге алуу, ала жүрүү, ала кетүү, ала келүү, ала баруу; **захватить все деньги** акчаны бүт ала кетүү; **захватить сына в театр** уулун театрга ала баруу; 5. *кого, разг.* (*застать, застигнуть*) үлгүрүү, кабылуу, үстүнөн чыгуу, кууп жетүү; **захватить на месте преступления** кылмыш кылып жатканда үстүнөн чыгуу; **захватить врасплох** күтпөгөн жерден үстүнөн басып калуу; **захватить дома** *кого-л.* *бирөөнү* үйүнөн табуу; **дождь захватил нас в**

www.bizdin.kg

дорóге биз жолдо жаанга калдык; **я успéл захватить послéдний пóезд** мен акыркы поездге үлгүрүп калдым; 6. *кого-что, перен.* (*увлечь*) тартуу, делебени козгоо, ээликтирүү; **мýзыка захватила меня** музыка менин делебемди козгоду; ◇ **я захватил болéзнь вóвремя** өз убагында ооруну алдын алдым; **дух захватило** *или* **дыхáние захватило** дем чыкпай калды, деми чыкпай калды.

ЗАХВА'ТНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **захват**-*ка т.*; басып алгыч; **захвáтническая войнá** басып алуу согушу.

ЗАХВА'ТЧИК *м.* басып алуучу, тартып алуучу, зордоп алуучу.

ЗАХВА'ТЫВАТЬ I *несов. см.* **захватить.**

ЗАХВА'ТЫВАТЬ II *несов. см.* **захватáть.**

ЗАХВА'ТЫВАЮЩИЙ, -ая, -ее өзүнө тартып ала турган, кызык; **захвáтывающий расскáз** кызык аңгеме; **слýшать с захвáтывающим интерéсом** өтө кызыгып, берилип угуу.

ЗАХВОРА'ТЬ *сов. разг.* ооруу, ооруп калуу, нооқастоо, сыркоолоо, сыркоолоп калуу.

ЗАХИРЕ'ТЬ *сов.* 1. (*похудеть, ослабеть*) жүдөө, арыктоо, алсыроо, начарлоо; 2. *перен.* начарлап калуу, солуп калуу; **талáнт егó захирéл** анын таланты начарлап калды.

ЗАХИХИ'КАТЬ *сов. разг.* кыткылыктап күлүү, кыт-кыт күлүү.

ЗАХЛЕБНУ'ТЬСЯ *сов.* чакалуу, чакоо, оозу-мурдуна суу кирип чакоо; **он захлебнýлся и утонýл** анын оозу-мурдуна суу кирип, чөгүп кетти.

ЗАХЛЁБЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **захлебнýться;** 2. *перен.* (*от чего-л.*): **захлёбываться от смéха** ыкшып күлүү; **захлёбываться от востóрга** буулугуп кубанычка батуу; **захлёбываться от слёз** буулугуп ыйлоо; ◇ **говорить захлёбываясь** аптыгып сүйлөө.

ЗАХЛЕСТА'ТЬ *сов. разг.* 1. *кого-что* (*засечь хлыстом*) басып-басып алуу (*камчы же чыбык менен*); **захлестáть лóшадь** атты камчы менен басып-басып алуу; 2. (*начать хлестать*) сабай баштоо (*мис. камчы менен*); 3. шатыратуу, шаркырата куя баштоо; **дождь захлестáл в óкна** жамгыр терезеге шатыратып жаап жиберди.

ЗАХЛЕСТНУ'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*затянуть*): **захлестнýть пéтлей** чалма салуу; 2. (*обдать*) жаба коюу, жаба берүү; **волнóй захлестнýло лóдку** толкун кайыкты жаба берди; 3. *перен.* (*вовлечь, захватить*) өзүнө тартуу, тартуу.

ЗАХЛЕСТНУ'ТЬСЯ *сов.* ороло түшүү, шап этип тийүү, чалына түшүү.

ЗАХЛЁСТЫВАТЬ *несов. см.* **захлестнýть.**

ЗАХЛЁСТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **захлестнýться;** 2. *страд. к* **захлёстывать.**

ЗАХЛО'ПАТЬ *сов.* кол чаба баштоо, шакылдата кол чабуу; **захлóпать в ладóши** алакан чаба баштоо.

ЗАХЛО'ПНУТЬ *сов.* тарс эттире жабуу (*дверь, окно*); тарс-турс эттире жабуу (*капкан*); **захлóпнуть дверь** эшикти тарс жабуу.

ЗАХЛО'ПНУТЬСЯ *сов.* тарс этип жабылуу; **дверь захлóпнулась** эшик тарс жабылды.

ЗАХЛОПОТА'ТЬСЯ *сов. разг.* бир иш жөнүндө аракет кылып аябай убара тартуу; **захлопотáться по хозя́йству** чарбалык иш жөнүндө аракеттенип, аябай убара тартуу.

ЗАХЛО'ПЫВАТЬ *несов. см.* **захлóпнуть.**

ЗАХЛО'ПЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **захлóпнуться;** 2. *страд. к* **захлóпывать.**

ЗАХМЕЛЕ'ТЬ *сов. разг.* мас болуу.

ЗАХНЫ'КАТЬ *сов. разг.* 1. кыңкыстай баштоо, кыңкылдай баштоо, ыйлактай баштоо; 2. *перен. разг.* ыйлактай баштоо, даттана баштоо.

ЗАХО'Д *м.* 1. батуу; **захóд сóлнца** күндүн батышы; 2. бара кетүү, кире кетүү, бурула кетүү, кайрыла кетүү; **без захóда в гáвань** кайрылып гаванга кирбестен; **захóд в тыл непри́ятелю** душмандын тылына кирип баруу.

ЗАХОДИ'ТЬ I *несов. см.* **зайти́.**

ЗАХОДИ'ТЬ II *сов.* жүрө баштоо; **в волнéнии он заходи́л по кóмнате** анын тынчы кетип, үйдүн ичинде аркы-терки баса баштады; **по мóрю заходи́ли вóлны** деңизде толкун жүрө баштады, деңиз толкуй баштады.

ЗАХОДЯ'ЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **заходи́ть** I; 2. *прил.* батып бараткан; **заходя́щее сóлнце** батып бараткан күн.

ЗАХОЛОДА'ТЬ *сов. разг.* суук түшө баштоо, суук боло баштоо.

ЗАХОЛУ'СТНЫЙ, -ая, -ое алыстагы, маданий борбордон ыраакы; **захолýстный городóк** алыстагы кичинекей шаар.

ЗАХОЛУ'СТЬЕ *ср.* маданий борбордон алыс жер.

ЗАХОРОНЕ'НИЕ *ср.* көргө коюу, өлүктү көмүү.

ЗАХОРОНИ'ТЬ *сов. кого-что* көргө коюу, өлүктү көмүү.

ЗАХОТЕ'ТЬ *сов. кого-чего* тилөө, каалоо, көңүл чабуу, эңсөө.

ЗАХОТЕ'ТЬСЯ *сов. безл. кому с неопр.* ~гысы келүү, тилөө, көөнү түшүү, каалоо; **мне захотéлось пить** суусун ичким келди; **емý захотéлось пойти́ в кинó** анын киного баргысы келди.

ЗАХОХОТА'ТЬ *сов.* каткырып күлүү, каткыра баштоо.

ЗАХРАПЕ'ТЬ *сов.* корулдоо, корулдап уктай баштоо, коңурук тарта баштоо (*о человеке*); кошкура баштоо (*о лошади*).

ЗАХРИПЕ'ТЬ *сов.* кыркырай баштоо, кырылдай баштоо, киркирей баштоо.

ЗАХРОМА'ТЬ *сов.* аксоо, аксаңдай баштоо, сылтый баштоо, аксап калуу, төкөрөңдөй калуу.

ЗАХРУСТЕ'ТЬ *сов.* кырсылдай баштоо, тырсылдай баштоо, чыртылдай баштоо, чытырай баштоо, кычырай баштоо.

ЗАХУДА'ЛЫЙ, -ая, -ое *уст.* жүдөгөн, азып-тозгон, начарлаган, төмөндөп кеткен, жакырланган.

ЗАХУДА'ТЬ *сов. уст.* жүдөө; азып-тозуу, жакырлануу.

ЗАЦВЕСТИ' *сов.* гүлдөй баштоо, гүл ача баштоо; **зацвели́ я́блони** алма жыгачтары гүлдөй баштады.

ЗАЦВЕТА'ТЬ *несов. см.* **зацвести́.**

ЗАЦЕЛОВА'ТЬ *сов. кого-что* өбө берүү, өпкүлөй берүү; **зацеловáть ребёнка** кичинекей баланы өпкүлөй берүү.

ЗАЦЕПИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. илип алуу, илип тартуу, иле кетүү; **зацепи́ть багрóм** илгек менен илип тартуу; **зацепи́ть за стул** стулга уруп алуу; 2. *перен. разг.* (*задеть, придраться*) кычаштык кылуу, тийиштик кылуу.

ЗАЦЕПИ'ТЬСЯ *сов.* илинүү, урунуу; **зацепи́ться за стол** столго урунуп кетүү.

ЗАЦЕ'ПКА *ж. разг.* 1. (*действие*) илинүү, илиндирүү; 2. *разг.* (*то, за что зацепляют*) илгек; 3. *перен. разг.* (*протекция*) таяныч; 4. *перен.* (*препятствие*) кедерги, тоскоол, илинчек.

ЗАЦЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **зацепи́ть.**

ЗАЦЕПЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **зацепи́ться;** 2. *страд. к* **зацепля́ть.**

ЗАЧАРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **зачаровáть;** 2. *прил.* аң-таң болгон; **он смотрéл на сцéну как зачарóванный** ал сахнага аң-таң болуп карап олтурду.

ЗАЧАРОВА'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*околдовать*) арбап алуу, сыйкырдап алуу; 2. *перен.* биротоло бериндирип өзүнө тартуу.

ЗАЧАРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **зачаровáть.**

ЗАЧАСТИ'ТЬ *сов. разг.* бир ишти кайта-кайта, улам-улам кыла турган болуу, тез-тез кайталоо, катуулоо; **он зачасти́л к сосéду в гóсти** ал кошунасына конокко улам-улам бара турган болду; **дождь зачасти́л** жаан катуулады.

ЗАЧАСТУ'Ю *нареч. разг.* боло бермей; **так зачастýю бывáет** ушундай боло берет, көп убакытта ушундай бо...

www.bizdin.kg

ЗАЧА'ТИЕ *ср.* бойго бүтүп калуу, боюнда болуп калуу.
ЗАЧА'ТОК *м.* 1. *биол.* түйүлдүк; 2. *чаще мн., перен.* башы, башталыш; **зачатки новой жизни** жаңы турмуштун башталышы.
ЗАЧА'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое түйүлгөн; **в зачаточном состоянии** түйүлдүк абалында.
ЗАЧА'ТЬ *сов. кого, уст.* бойго бүтүп калуу.
ЗАЧА'ХНУТЬ *сов.* 1. (*о растении*) кууроо, солуу; 2. *перен.* (*о человеке*) илмийүү, чилмийүү, жүдөө.
ЗАЧЕ'М *нареч. вопр. и относ.* эмне үчүн, неге, эмнеге, эмнеликтен; **зачем ты пришёл?** сен эмнеге келдиң?; **вот зачем он пришёл** ушун үчүн келген турбайбы.
ЗАЧЕ'М-ТО *нареч.* эмне үчүндүр, негедир, эмнегедир, эмнеликтендир; **он зачем-то приходил вчера вечером** ал эмнегедир кечээ кечинде келип кетти.
ЗАЧЕРВИ'ВЕТЬ *сов.* курттоо, курт басуу, курт түшүү; **яблоко зачервивело** алмага курт түштү.
ЗАЧЁРКИВАТЬ *несов. см.* **зачеркнуть.**
ЗАЧЕРКНУ'ТЬ *сов.* сызып өчүрүү; **зачеркнуть слово** сөздү сызып өчүрүү.
ЗАЧЕРНЕ'ТЬ *сов.* карарып көрүнүү; **вдали зачернел лес** алыста карарып токой көрүндү.
ЗАЧЕРНЕ'ТЬСЯ *сов.* карарып көрүнө баштоо.
ЗАЧЕРНИ'ТЬ *сов. что* карартуу, карайтуу, кара боёкко салуу, кара боёк жабуу.
ЗАЧЕРПНУ'ТЬ *сов. что, чего* сузуп алуу; **зачерпнуть воды из колодца** кудуктан суу сузуп алуу.
ЗАЧЕ'РПЫВАТЬ *несов. см.* **зачерпнуть.**
ЗАЧЕРСТВЕ'ЛОСТЬ *ж.* таш боордонгондук, ырайымсыздангандык.
ЗАЧЕРСТВЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое 1. катып калган; **зачерствелый хлеб** катып калган нан; 2. *перен.* таш боордонгон, ырайымсызданган; **зачерствелое сердце** ырайымсызданган жүрөк.
ЗАЧЕРСТВЕ'ТЬ *сов.* 1. катып калуу, кургап калуу; **хлеб зачерствел** нан катып калды; 2. *перен.* одонолонуу, оройлонуу, ырайымсыздануу, мейримсизденүү.
ЗАЧЕСА'ТЬ *сов. что* 1. (*причесать*) тароо; **зачесать волосы кверху** чачты кайра тароо; 2. (*начать чесать*) тарай баштоо.
ЗАЧЕСА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*начать зудеть*) кычыша баштоо, дүүлүгө баштоо; **у него зачесалась рука** анын колу кычыша баштады; 2. (*начать чесать себе что-л.*) тырмана баштоо, кашына баштоо; 3. (*пригладить себе волосы*) тарануу, сылануу.
ЗАЧЕ'СТЬ *сов.* 1. *что* эсеп кылуу, эсептөө, чегерүү; **зачесть десять рублей в уплату долга** он сомду карызын төлөдү деп чегерип коюу; 2. *юр.*: **зачесть срок предварительного заключения** өкүм чыкканга чейин камакта олтурган мөөнөтүн эсепке алуу; 3. (*поставить зачёт*) тапшырды, өткөрдү деп эсептөө; **преподаватель зачёл мне эту работу** мугалим менин бул ишимди тапшырды деп эсептеди.
ЗАЧЕ'СТЬСЯ *сов.* эсептелүү, чегерилүү, эсепке кийирилүү; эсеп кылынуу; **этот взнос зачтётся в счёт уплаты долга** бул взнос карыздарды төлөө эсебине кийирилет.
ЗАЧЁСЫВАТЬ *несов. см.* **зачесать.**
ЗАЧЁСЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **зачесаться** 3; 2. *страд. к* **зачёсывать.**
ЗАЧЁТ *м.* 1. (*действие*) ордуна эсеп кылуу, чегерүү; **в зачёт платежа** бересеси үчүн чегерүү; 2. (*в учебном заведении*) зачёт; **сдать все зачёты** бардык зачёттарды өткөрүү; **поставить зачёт** зачёт коюу; 3. *юр.* кошо эсептөө.
ЗАЧЁТНЫЙ, -ая, -ое **зачёт**-*ко т.*; зачёттук; **зачётная книжка** зачёт книжкасы; **зачётная сессия** зачёттук сессия.
ЗАЧИ'Н *м. лит.* баш, башталыш; **зачин былины** жомоктун башталышы.
ЗАЧИНИ'ТЬ *сов. что, разг.* жамоо, жамаачылоо; **зачинить брюки** шымды жамоо.
ЗАЧИ'НЩИК *м.* желиктирүүчү, азгыруучу, жолдон чыгаруучу, чатакка түртүүчү.
ЗАЧИСЛЕ'НИЕ *ср.* эсепке киргизүү, алуу, кийирүү; **зачисление в штат** штатка алуу; **зачисление в армию** армияга алуу.
ЗАЧИ'СЛИТЬ *сов.* 1. *кого* эсепке киргизүү, алуу, кийирүү; **зачислить в штат** штаттын эсебине кийирүү; **зачислить в институт** институтка алуу; 2. (*засчитать*) эсебине жазып коюу; **зачислить в счёт долга** карыздын эсебине жазып коюу; **зачислить на текущий счёт** текущий счётко жазып коюу.
ЗАЧИ'СЛИТЬСЯ *сов.* эсепке кирүү, алынуу; **зачислиться в университет** университетке кирүү, университетке алынуу.
ЗАЧИСЛЯ'ТЬ *несов. см.* **зачислить.**
ЗАЧИСЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **зачислиться;** 2. *страд. к* **зачислять.**
ЗАЧИТА'ТЬ *сов. что* 1. (*огласить*) окуп берүү, угуза окуу; **зачитать протокол** протоколду окуп берүү; 2. *разг.* окуймун деп алып, кайрадан бербей коюу (*китепти, журналды*).
ЗАЧИТА'ТЬСЯ *сов.* кызыгып окуу, окуй эле берүү; **зачитаться романом** романды окуй эле берүү; **зачитаться до утра** таң атканча окуу.
ЗАЧИ'ТЫВАТЬ I *несов. см.* **зачесть.**
ЗАЧИ'ТЫВАТЬ II *несов. см.* **зачитать.**
ЗАЧИ'ТЫВАТЬСЯ I *несов.* 1. *см* **зачесться;** 2. *страд. к* **зачитывать** I.
ЗАЧИ'ТЫВАТЬСЯ II *несов.* 1. *см.* **зачитаться;** 2. *страд. к* **зачитывать** II.
ЗАЧУМЛЁННЫЙ, -ая, -ое чума жуккан, чума жайылган.
ЗАЧУ'ЯТЬ *сов. кого-что* сезе баштоо, жытын ала баштоо, жыт алуу; **собака зачуяла фазана** ит кыргоолдун жытын сезди.
ЗАШАГА'ТЬ *сов.* кадамдай баштоо, баса баштоо; **зашагать по комнате** үй ичинде баса баштоо.
ЗАШАЛИ'ТЬ *сов.* тентектик (шоктук) кыла баштоо, шоктоно баштоо.
ЗАША'РКАТЬ *сов. разг.* шарпылдата баштоо, шалпылдата баштоо, тарпылдата баштоо, тарпылдатып баса баштоо; **зашаркать ногами** буту менен тарпылдатып баса баштоо.
ЗАШАТА'ТЬ *сов.* копшута баштоо, шалкылдата баштоо, копшуп бошото баштоо, чайпалта баштоо, теңселте баштоо; **его зашатало** *безл.* ал теңселе баштады.
ЗАШАТА'ТЬСЯ *сов.* копшула баштоо, шалкылдай баштоо, кыймылдай баштоо, чайпала баштоо, теңселе баштоо; **зуб зашатался** тиш шалкылдап калды.
ЗАШВАРТОВА'ТЬ *сов. что, мор.* швартоо, шварт менен бекитүү (*токтотуп байлап коюу*).
ЗАШВАРТО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **зашвартовать.**
ЗАШВЫ'РИВАТЬ *несов. см.* **зашвырнуть.**
ЗАШВЫРНУ'ТЬ *сов. что, разг.* ыргытып жиберүү; **зашвырнуть мяч** топту ыргытып жиберүү.
ЗАШЕВЕЛИ'ТЬ *сов. что, чем* козгой баштоо, кыймылдата баштоо.
ЗАШЕВЕЛИ'ТЬСЯ *сов.* козголо баштоо, кыймылдай баштоо.
ЗАШЕЛЕСТЕ'ТЬ *сов.* шуудурай баштоо.
ЗАШЕПТА'ТЬ *сов.* шыбырай баштоо, күбүрөй баштоо; **зашептать на ухо** кулагына шыбырай баштоо.
ЗАШЕПТА'ТЬСЯ *сов.* күбүр-шыбыр болуу, шыбырашуу, күбүрөшүү.
ЗАШЕРША'ВЕТЬ *сов.* бодурлануу, туурулуу.
ЗАШИБА'ТЬ *несов. см.* **зашибить.**
ЗАШИБИ'ТЬ *сов. кого-что* уруп алуу, уруп оорутуп алуу, уруп бир жерин томпойтуп алуу.
ЗАШИВА'ТЬ *несов. см.* **зашить.**

www.bizdin.kg

ЗАШИ'КАТЬ *сов. разг.* кышылдай баштоо, «тшш» дей баштоо (1. *«тынчыгыла» деген мааниде «тшш» деп үн чыгаруу*; 2. *жактырбаган артист же сүйлөп жаткан кишиге карай*).

ЗАШИПЕ'ТЬ *сов.* 1. кышылдай баштоо, ышкыра баштоо (*напр. о змее*); шырылдай баштоо, чырылдай баштоо (*напр. о масле на сковороде*); бышылдай баштоо (*напр. о сырых дровах в печи*); шуулдай баштоо (*напр. о шампанском*); кыжылдай баштоо (*при брожении*); 2. *перен. разг.* ачууланып ызырына баштоо, тиштенип ызырына баштоо, каардана баштоо.

ЗАШИ'ТЬ *сов. что* тигүү, жамоо; **зашить прорехи** жыртык-тешигин тигип салуу, жыртыктарын жамап коюу; **зашить рану** жараны тигүү.

ЗАШИФРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **зашифровать;** 2. шифрдалган, шифр менен жазылган; **зашифрованная радиограмма** шифр менен жазылган радиограмма (*башкалар окуй албас белгилер менен жазылган*).

ЗАШИФРОВА'ТЬ *сов. что* шифрдоо, шифр менен жазуу.

ЗАШИФРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **зашифровать.**

ЗАШНУРОВА'ТЬ *сов. что* шнурдоо, шнур тагуу, боо өткөрүп байлоо, боо тагуу, бүчүлөө; **зашнуровать ботинки** ботинкеге боо тагуу, ботинкенин боосун байлоо.

ЗАШНУРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **зашнуровать.**

ЗАШПАКЛЕВА'ТЬ *сов. что* шпаклёвкалоо, шпаклёвка кылуу, шыбап бүтөө (*жараканы, кобулду, тешикти өзүнчө бөлөк замазка менен шыбап бүтөө*); **зашпаклевать щели** жылчыктарды шыбап бүтөө.

ЗАШПАКЛЁВЫВАТЬ *несов. см.* **зашпаклевать.**

ЗАШПИ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **зашпилить.**

ЗАШПИ'ЛИТЬ *сов. что* төөнөө, шиш төөнөгүч менен бекитүү; **зашпилить волосы** чачты төөнөп салуу.

ЗАШТА'ТНЫЙ, -ая, -ое *уст.* заштаттык (*штаттан тышкаркы*); **заштатный чиновник** заштаттык чиновник; ◇ **заштатный город** заштаттык шаар (*падышалык Россияда — уезддин борбору болбогон шаар*).

ЗАШТЕМПЕЛЕВА'ТЬ *сов. что* штемпелдөө, штемпель басуу.

ЗАШТО'ПАТЬ *сов. что* тордоп жамоо; **заштопать чулки** байпактарды тордоп жамоо.

ЗАШТРИХОВА'ТЬ *сов. что* штриховкалоо, найда сызыктар түшүрүп чыгуу.

ЗАШТУКАТУ'РИТЬ *сов. что* штукатуркалоо (*шыбоо, шыбап салуу, шыбап коюу*); **заштукатурить стены, потолок** үйдүн дубалдарын, потологун штукатуркалоо.

ЗАШТУКОВА'ТЬ *сов. что* тигишин билдирбей жамоо, жигин билгизбей тигүү.

ЗАШУМЕ'ТЬ *сов.* чуулдай баштоо, шуулдай баштоо, күүлдөй баштоо, уу-чуу боло баштоо, уу-дуу боло баштоо; **дети зашумели** балдар чуулдай баштады; **море зашумело** деңиз күүлдөй баштады; **лес зашумел** токой шуулдай баштады.

ЗАШУРША'ТЬ *сов.* шуудурай баштоо; **зашуршать шёлковым платьем** жибек көйнөктү шуудурата баштоо.

ЗАШУШУ'КАТЬСЯ *сов. разг.* шыбыраша баштоо, күбүрөшө баштоо.

ЗАЩЕБЕТА'ТЬ *сов.* 1. шакалактай баштоо, сайрай баштоо; **защебетали птицы** куштар сайрай баштады; 2. *перен.* быдылдай берүү, сайрай берүү, быжылдай берүү; чулдурап, былдырап сүйлөй баштоо.

ЗАЩЕКОТА'ТЬ *сов.* 1. *кого* (*замучить щекоткой*) аябай кытыгылоо, кытыгылап кыйноо; 2. (*начать щекотать*) кытыгылай баштоо.

ЗАЩЁЛКА *ж.* 1. *разг.* (*щеколда*) чык этме тээк (*эшиктики*); 2. (*часть замка*) кулпунун тили.

ЗАЩЁЛКАТЬ *сов.* 1. шакылдоо, чыкылдоо, сайрай баштоо; **соловей защёлкал** булбул шакылдап сайрай баштады; 2. *чем* тарс эттирүү, шак (шык) эттирүү, тырсылдатуу; **защёлкать языком** тилин шык эттирүү; **защёлкать пальцами** бармагын тырс эттирүү.

ЗАЩЁЛКИВАТЬ *несов. см.* **защёлкнуть.**

ЗАЩЁЛКНУТЬ *сов. что* чык эттирип бекитүү; **защёлкнуть дверь** эшикти чык эттире бекитүү.

ЗАЩЁЛКНУТЬСЯ *сов.* чык этип бекилүү.

ЗАЩЕМИ'ТЬ *сов. что* кыпчытып алуу, кыстырып алуу; **защемить клещами проволоку** сымды аттиш менен кыпчытып алуу; ◇ **защемило на сердце** *безл.* жүрөк зырп этe түштү.

ЗАЩЕМЛЯ'ТЬ *несов. см.* **защемить.**

ЗАЩИПНУ'ТЬ *сов. что, разг.* кыпчытып алуу, кычкачтап алуу; **защипнуть кусок сахару** бир тоголок кантты кычкач менен кыпчып алуу.

ЗАЩИ'ПЫВАТЬ *несов. см.* **защипнуть.**

ЗАЩИ'ТА *ж.* 1. (*оборона, охрана*) коргоо, сактоо, коруу; **защита мира — дело всех народов мира** тынчтыкты сактоо — дүйнөдөгү бардык элдердин иши; 2. жактоо; **защита диссертации** диссертация жактоо; 3. *юр.* жактоо; **защита подсудимого** соттууну жактоо; 4. *собир. юр.*: **свидетели защиты** жактоо тарабындагы күбөлөр; 5. *спорт.* коргоо, коруу; 6. *собир. спорт.* коргоочулар, коруучулар; **превосходная игра защиты** коргоочулардын сонун ойногону; 7. (*прикрытие*) калканч, далда; ◇ **в защиту** актаныш үчүн (*свою*); актоо үчүн (*кого-чего-л.*); **под защитой** жактоосу алдында; **взять под свою защиту** өз колдоосуна алуу.

ЗАЩИТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое коргой турган, корый турган, жактай турган; **защитительная речь** жактап айтылган сөз.

ЗАЩИТИ'ТЬ *сов. см.* **защищать.**

ЗАЩИТИ'ТЬСЯ *сов. см.* **защищаться.**

ЗАЩИ'ТНИК *м.* 1. коргоочу, коруучу, жактоочу; **славные защитники родины** родинанын даңктуу коргоочулары; **защитники мира** тынчтыкты жактоочулар; 2. (*адвокат*) жактоочу; 3. *спорт.* (*в футболе, хоккее*) коргоочу, коруучу; **правый защитник** оң жакты коруучу; **левый защитник** сол жакты коруучу.

ЗАЩИ'ТНИЦА *женск. р. к* **защитник** 1.

ЗАЩИ'ТНЫЙ, -ая, -ое коргой турган, сактай турган; **защитные лесные полосы** коргой турган токой тилкелери; **защитные очки** көздү сактай турган көз айнек; **защитный цвет** көк саргыл түс, хаки; **защитная окраска** коргогуч түс (*жаныбарлардын түсүнүн айланага окшош болушу*).

ЗАЩИЩА'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* коргоо, коруу, жактоо, сактоо; **защищать родину** родинаны коргоо; **защищать дело мира и безопасности народов** элдердин тынчтык жана коопсуздук ишин жактоо; 2. *кого-что, юр.* жактоо; **защищать подсудимого** соттуу болгон адамды жактоо; 3. *что* жактоо; **защищать диссертацию** диссертация жактоо; 4. *спорт.* коргоо, коруу; **защищать ворота** дарбазаны коргоо; 5. *кого-что* (*предохранять*) калканч болуу; **зонтик защищает от дождя и солнца** зонтик жаан жана күндөн калканч болот; 6. *что* (*отстаивать*) жактоо; **защищать свои взгляды** өз көз карашын жактоо; **защищать свои убеждения** өзүнүн көз карашын жактоо.

ЗАЩИЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. (*обороняться*) коргонуу, сактануу; **он защищается с большим упорством** ал аябаган чыдамдуулук менен коргонуп жатат; 2. *спорт.* сактануу, коргонуу; 3. *страд. к* **защищать.**

ЗАЯВИ'ТЕЛЬ *м. офиц.* билдирүүчү, арыз ээси, өтүнүүчү, айткан киши.

ЗАЯВИ'ТЬ *сов. что, о чём* билдирүү, арыздануу, өтүнүү, айтуу; **заявить о своём желании** өз каалаганын билдирүү; **заявить о своём согласии** өзүнүн макул экендигин билдирүү.

ЗАЯ'ВКА *ж.* заявка, билдирме; **сделать заявку** *на что-л.* *бир нерсе жөнүндө* заявка (билдирме) берүү.

www.bizdin.kg

ЗАЯВЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*устное*) айтуу; **сделать заявление** айтуу; **2.** (*письменное*) арыз; **написать заявление** арыз жазуу; **подать заявление** арыз берүү.

ЗАЯВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **заявить.**

ЗАЯ'ДЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* ышкылуу; барып турган, жеткен, өчөшкөн; **заядлый футболист** барып турган футболист; **заядлый враг** өчөшкөн душман.

ЗА'ЯЦ *м.* коён; ◇ **ехать зайцем** *разг.* билетсиз жол жүрүү (*поезд, пароход жана башкаларында*); **за двумя зайцами погонишься, ни одного не поймаешь** *посл.* эки кемечин башын кармаган суута кетет; кош коёнду кууган куру калат; **одним ударом двух зайцев убить** *погов.* эки коёнду бир чаап алуу.

ЗА'ЯЧИЙ, -ья, -ье **заяц**-*ка т.*; **заячий мех** коён териси; ◇ **заячья губа** *мед.* жырык (*тубаса жырык*).

ЗВА'НИЕ *ср.* **1.** наам, атак; **звание Героя Социалистического Труда** Социалисттик Эмгектин Баатыры деген наам; **учёное звание профессора** профессор деген илимий наам; **звание заслуженного артиста** эмгек сиңирген артист деген наам; **присвоить почётное звание** ардактуу наам берүү; **2.** *воен.* наам; **высшее воинское звание** аскердик жогорку наам; **офицерское звание** офицердик наам; **3.** *уст.* (*сословие*) наам; **дворянское звание** дворяндык наам; **тут были люди всякого звания** мында ар түрдүү наамдагы адамдар бар болчу.

ЗВА'НЫЙ, -ая, -ое: **званые гости** чакырылган коноктор; **званый обед** чакырылган коноктор менен болгон обед; **званый ужин** чакырылган коноктор менен болгон ужин.

ЗВА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **звательный падеж** *грам.* кайрылуу жөндөмө.

ЗВАТЬ *несов. кого* **1.** (*призывать, приглашать*) чакыруу; **звать на помощь** жардамга чакыруу; **звать домой** үйгө чакыруу; **звать к себе в гости** өз үйүнө конокко чакыруу; **2.** (*называть*) атоо; **его зовут Керимом** анын аты Керим; **как тебя зовут?** сенин атың ким?; ◇ **поминай как звали** *разг.* эми анын изин да таппайсың.

ЗВА'ТЬСЯ *несов.* аталуу, ... деп аталуу, аты-жөнү ким болуу.

ЗВЕЗДА' *ж.* (*мн.* **звёзды**) *в разн. знач.* жылдыз; **небо усеяно звёздами** асман жылдызга толду; **Полярная звезда** Темир Казык жылдызы; **падающая звезда** *астр.* ;ылдый учкан жылдыз; **звезда первой величины** 1) чоң жылдыз; 2) *перен.* өнөрдүн ак чокусу (*эң мыкты артист, музыкант ж. б. жөнүндө*); **звезда экрана** экран жылдызы (*киноискусстводогу эң мыкты артист*); **пятиконечная звезда** беш бурчтуу жылдыз; **орден Красной Звезды** Кызыл Жылдыз ордени, **морская звезда** *зоол.* деңиз жылдызы (*денеси жылдызга окшогон деңиз жаныбары*); ◇ **он звёзд с неба не хватает** өргө чабар өнөрү жок.

ЗВЁЗДНЫЙ, -ая, -ое **звезда**-*га т.*; жылдыздуу; **звёздная система** *астр.* жылдыз системасы; **звёздное небо** жылдыздуу асман; **звёздная ночь** жылдыздуу түн; ◇ **звёздный пробег** *спорт.* жылдыз жарыш (*өлкөнүн бардык жерлеринде бир убакта баштала турган спорттук жарышууда бир борборду карай жарышып, аны картага түшүргөндө жылдыз сыяктанып калат*).

ЗВЕЗДООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое жылдыздай, жылдыз сыяктанган, жылдыз сымак.

ЗВЕЗДОЧЁТ *м. уст.* эсепчи; *см.* **астролог.**

ЗВЁЗДОЧКА *ж.* **1.** *уменьш. от* **звезда** жылдызча, кичинекей жылдыз; **2.** *полигр.* жылдыз сыяктуу белги; **3.** (*на лбу у скота*) кашка.

ЗВЕНЕ'ТЬ *несов.* шыңгыроо, зыңылдоо, чыңылдоо; **звенит колокольчик** коңгуроо шыңгырап жатат; **звенеть шпорами** шпораны шыңгыратуу; **звенеть стаканами** стакандарды шыңгыратуу; ◇ **в ушах звенит** *безл.* кулак зыңылдап турат.

ЗВЕНО' *ср.* (*мн.* **звенья**) **1.** тогоо, төңөлүк; **звенья цепи** чынжырдын төңөлүктөрү (тогоолору); **2.** *перен.* (*составная часть чего-л.*) звено; **ухватиться за основное звено** негизги звеного бекем жармашуу, негизги звенону бек кармоо; **3.** (*группа*) звено (*топ*); **пионерское звено** пионер звеносу; **звено самолётов** самолёттор звеносу (*үч самолёттон курулган топ*).

ЗВЕНЬЕВА'Я *женск. р. к* **звеньевой;** звеньевая.

ЗВЕНЬЕВО'Й *м.* звеньевой, звено башчысы.

ЗВЕРЁК *м.* (*мн.* **зверьки**) кичинекей жырткыч айбан.

ЗВЕРЁНЫШ *м.* жырткыч айбандын баласы.

ЗВЕРЕ'ТЬ *несов.* жырткычтануу, жырткыч мүнөзгө кирүү.

ЗВЕРИ'НЕЦ *м.* зверинец (*жабайы айбандарды багуучу жай*).

ЗВЕРИ'НЫЙ, -ая, -ое **зверь**-*ге т.*; жырткычтык; **звериные когти** жырткычтын тырмактары; **звериная шкура** жырткычтын териси; **звериный промысел** жырткыч айбандарга аңчылык кылуу; **звериные инстинкты** *перен.* жырткычтык сокур сезим; **звериная ненависть** *перен.* жырткычтарча жек көрүү.

ЗВЕРОБО'Й I *м. бот.* чай чөп.

ЗВЕРОБО'Й II *м. уст.* (*охотник*) аңчы, мергенчи.

ЗВЕРОВО'Д *м.* жапайы айбандарды асыроо жагынан специалист.

ЗВЕРОВО'ДСТВО *ср.* жапайы айбандарды асырап өстүрүүчүлүк.

ЗВЕРОВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **звероводство**-*го т.*; **звероводческий совхоз** *см.* **зверосовхоз.**

ЗВЕРОЛО'В *м.* аңчы (*капкан ж. б. куралдар менен аң кармоочу*).

ЗВЕРОЛО'ВНЫЙ, -ая, -ое: **зверловный промысел** аң кармоо кесиби.

ЗВЕРОЛО'ВСТВО *ср.* жырткыч айбандарды кармоо.

ЗВЕРОПОДО'БНЫЙ, -ая, -ое жырткычка окшогон.

ЗВЕРОСОВХО'З *м.* аң совхозу (*жапайы айбанаттарды асырап өрчүтүү совхозу*).

ЗВЕ'РСКИ *нареч.* **1.** (*жестоко*) жырткычтарча аябай; **зверски избить** *кого-л.* бирөөнү жырткычтарча аябай уруу; **2.** *разг.* (*очень сильно*) абдан, иттей; **я зверски голоден** мен абдан ачмын; **я зверски устал** мен иттей чарчадым.

ЗВЕ'РСКИЙ, -ая, -ое **1.** (*жестокий*) жырткычтарча, ырайымсыз; **зверское убийство** жырткычтарча өлтүрүү; **2.** *разг.* (*очень сильный*) иттей, карышкырдай; **у него зверский аппетит** анын аппетити абдан мыкты.

ЗВЕ'РСТВО *ср.* жырткычтык, ырайымсыздык.

ЗВЕ'РСТВОВАТЬ *несов.* жырткычтык кылуу, ырайымсыздык кылуу.

ЗВЕРЬ *м.* **1.** аң, айбан; жырткыч (*хищный*); **пушной зверь** жүнү асыл айбан; **2.** *перен.* (*жестокий человек*) ырайымсыз, каардуу киши; **смотреть зверем** акырая кароо, жаман көз менен кароо.

ЗВЕРЬЁ *ср. собир. разг.* айбанаттар.

ЗВЕРЮ'ШКА *ж. разг.* тырмактай жырткыч айбан.

ЗВОН *м.* шыңгыроо, кыңгыроо, даңылдоо, шыңгыраган үн, зыңылдоо; **звон колокола** коңгуроонун даңылдашы; **звон стаканов** стакандардын шыңгырашы; ◇ **звон в ушах** кулак зыңылдоо; **слышал звон, да не знает, где он** *погов.* үнүн укканы менен, анын кайдан чыкканын билбейт; билер-билбес калжырай берет; **пошёл звон по всему городу** *разг.* бүткүл шаарга сөз дуулдап тарап кетти.

ЗВОНА'РЬ *м. церк.* коңгуроочу, коңгуроо кагып тургуч.

ЗВОНИ'ТЬ *несов.* **1.** (*производить звон*) кагуу; **звонить в колокол** коңгуроо кагуу; **2.** (*издавать звон*) даңылдоо, шаңгыроо, шыңгыроо; **колокол звонит** коңгуроо даңылдап жатат; **телефон звонит** телефон шыңгырап жатат; **3.** (*вызывать по телефону*) шыңгыратуу, звонить этүү.

ЗВО'НКИЙ, -ая, -ое шаңгыраган, шыңгыраган, шаңкылдаган; **звонкий голос** шаңкылдаган үн; **звонкая песня** шаңкылдаган обон; ◇ **звонкий согласный** *лингв.* жумшак

www.bizdin.kg

үнсүз (*тыбыш*); **звонкая монета** шыңгыраган тыйын (*металл акча: алтын, күмүш ж. б.*).

ЗВО'НКО *нареч.* үндү көтөрө, катуу, шаңкылдап; **звонко рассмеяться** шаңкылдап күлүү; **звонко раздаваться** катуу жаңыруу.

ЗВО'НКОСТЬ *ж.* шаңгыраактык, шыңгыраактык (*үн жөнүндө*).

ЗВОНО'К *м.* коңгуроо; звонок; **электрический звонок** электр коңгуроосу; **дверной звонок** эшик коңгуроосу; **дать звонок** коңгуроо берүү; **раздался звонок** коңгуроонун үнү угулду; **телефонный звонок** телефондун шыңгырашы; **занятия по звонку** коңгуроо боюнча иш.

ЗВУК *м.* **1.** тыбыш, дабыш, добуш, үн; **звук голоса** үндүн дабышы; **звуки песни** ырдын дабыштары; **звук выстрела** октун дабышы; **звуки шагов** кадам дабышы; **музыкальный звук** музыканын үнү; **издавать звук** үн чыгаруу; **не издавать ни звука** эч үн чыгарбоо; **посторонний звук** чоочун үн (*радиодо*); **под звуки песни** ырдын үнү алдында; **2.** *лингв.* тыбыш; **гласный звук** үндүү тыбыш; **согласный звук** үнсүз тыбыш; **звуки русского языка** орус тилинин тыбыштары; ◊ **ни звука** тым-тырс; **пустой звук** курулай сөз, бекер сөз.

ЗВУКОВО'Й, -а́я, -о́е **звук** 1-*ге т.*; үндүү; **звуковое кино** үндүү кино; **звуковой фильм** үндүү фильм; **звуковая волна** *физ.* үн толкуну; **звуковой сигнал** *воен.* үндүү сигнал; **звуковая разведка** *воен.* башка жактан чыккан үндөрдү (тыбыштарды) кармоочу чалгын.

ЗВУКОГЛУШИ'ТЕЛЬ *м. тех.* тыбышты басандаткыч (*аппарат*).

ЗВУКОЗА'ПИСЬ *ж.* үндү жазуу (*сөз, музыка, обонду пластинка, плёнкага жазып алуу*).

ЗВУКОМЕ'ТРИЯ *ж.* звукометрия (*үндүн толкуну канчалык созулганын өлчөө аркылуу ыраактыкты билүү*).

ЗВУКОНЕПРОНИЦА'ЕМЫЙ, -ая, -ое тыбыш өткөрбөй турган.

ЗВУКООПЕРА'ТОР *м. кино* звукооператор (*киноплёнкага үндү жазып алуу боюнча специалист*).

ЗВУКОПОДРАЖА'НИЕ *ср. лингв.* тыбышты тууроо, тыбыш эликтөө (*жаратылыштагы тыбышты туурап, сөз тыбышын жасоо; мис. мяу-мяу, кук-куук*).

ЗВУКОПОДРАЖА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **звукоподражание**-*ге т.*; **звукоподражательные слова** *лингв.* тууранды сөздөр (*тыбышты, үндү тууураган сөздөр*).

ЗВУКОПРОВО'ДНОСТЬ *ж. физ.* тыбыш (үн) өткөргүчтүк; **звукопроводность металлов** металлдардын тыбыш өткөргүчтүгү.

ЗВУКОПРОВО'ДНЫЙ, -ая, -ое *физ.* тыбыш (үн) өткөрө турган.

ЗВУКОПРОВОДЯ'ЩИЙ, -ая, -ее *см.* **звукопроводный.**

ЗВУКОПРОНИЦА'ЕМЫЙ, -ая, -ое тыбышты (үндү) өткөрүп жибере турган.

ЗВУКОСНИМА'ТЕЛЬ *м. см.* **адаптер.**

ЗВУКОСОЧЕТА'НИЕ *ср.* тыбыштардын айкалышы.

ЗВУКОУЛА'ВЛИВАНИЕ *ср. тех.* тыбыш (үн) кармоо.

ЗВУКОУЛА'ВЛИВАТЕЛЬ *м. тех.* (*аппарат*) тыбыш (үн) кармагыч.

ЗВУКОУЛОВИ'ТЕЛЬ *м. см.* **звукоулавливатель.**

ЗВУЧА'НИЕ *ср.* тыбыш (үн) чыгаруу, тыбыш (үн) чыгуу.

ЗВУЧА'ТЬ *несов.* **1.** (*издавать звук*) тыбыш (үн) чыгаруу, тыбыш (үн) чыгуу, угулуу; **рояль звучит хорошо** роялдын үнү жакшы чыгып жатат; **2.** *перен.* (*раздаваться*) белги туруу; **голос звучит тревогой** үнүндө коркунучтун белгиси турат; **в его голосе звучала радость** анын үнүндө кубанычтын белгиси турду.

ЗВУ'ЧНО *нареч.* шаңкылдап, шылдырап; **звучно раздаются голоса** үндөр шаңкылдап чыгат.

ЗВУ'ЧНОСТЬ *ж.* заңылдагандык, шаңгырагандык; **звучность оркестра** оркестрдин заңылдагандыгы.

ЗВУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое шаңкылдаган; заңылдаган, шылдыраган, шаңгыраган, шыңгыраган; **звучная мелодия** шаңкылдаган обон.

ЗВЯ'КАНЬЕ *ср.* шылдыроо, шаңгыроо, шыңгыроо, шыңгырт этүү; **звяканье ключей** ачкычтардын шылдырашы.

ЗВЯ'КАТЬ *несов. см.* **звякнуть.**

ЗВЯ'КНУТЬ *однокр. разг.* шылдырт эттирүү, шыңгырт эттирүү, шыңгыратуу; **звякнуть ключами** ачкычтарды шылдырт эттирүү; ◊ **звякнуть по телефону** *разг.* телефонду шыңгыратып коюу.

ЗГИ: не видно ни зги көзгө сайса көрүнгүс караңгы.

ЗДА'НИЕ *ср.* имарат, үй; **красивое здание** кооз имарат, татынакай үй; **общественное здание** коомдук үй.

ЗДЕСЬ *нареч.* **1.** мында, ушунда, бул жерде, ушул жерде; **здесь живу я** бул жерде мен турам; **кто здесь?** мында ким бар?; **2.** (*надпись на письме*) ушунда (*конверттин сыртына жазылат*); **3.** *перен.* (*в этом деле*) бул иште; мында; **здесь нет ничего плохого** мында эч кандай жамандык жок; **здесь я ничем не могу помочь** мунуңа мен эч кандай жардам бере албайм.

ЗДЕ'ШНИЙ, -яя, -ее *разг.* мындагы, ушундагы, бул жердик, ушул жердик; **здешние жители** ушул жердиктер.

ЗДОРО'ВАТЬСЯ *несов.* саламдашуу, амандашуу, учурашуу, эсенчиликти сурашуу; **здороваться за руку** кол кармашып амандашуу.

ЗДОРОВЕ'ННЫЙ, -ая, -ое *разг.* **1.** (*о человеке*) аябаган чоң, күрсүйгөн; **здоровенный парень** күрсүйгөн жигит; **2.** (*о предмете, явлении*) абдан чоң, абдан жоон; **здоровенная дубина** абдан чоң союл; **здоровенный голос** абдан жоон жана катуу үн.

ЗДОРОВЕ'ТЬ *несов.* айыга баштоо, сакая баштоо, саламаттыгы оңоло баштоо.

ЗДОРО'ВИТЬСЯ *несов. безл. кому*: **мне не совсём здоровится** менин мазам жок; мен бир аз ооруп турам.

ЗДО'РОВО *нареч. разг.* **1.** (*очень сильно, много*) аябай, өтө, эң эле, мыкты; **ему здорово попало** ага аябай сокку тийди; **2.** (*очень хорошо*) аябай, укмуштуу, эң жакшы, эң сонун; **вчера мы здорово поработали** кечээ биз аябай иштедик; **этот парень здорово поёт** бул жигит мыкты ырдайт; **эта девушка здорово танцует** бул кыз эң сонун бийлейт; **здорово сделано!** абдан жакшы жасалыптыр!

ЗДОРО'ВО *межд. разг.* салам айттык, аманбы; **здорово, приятель!** аманбы, досум!

ЗДОРО'ВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*не больной*) соо, оору эмес, дени соо, таза, таптаза; **здоровый ребёнок** дени соо бала; **здоровое сердце** таза жүрөк; **здоровые лёгкие** соо өпкө; **иметь здоровый вид** өңү таптаза болуу; **2.** *разг.* (*крепкого сложения*) москоол; **здоровый парень** москоол жигит; **3.** (*полезный, не вредный*) жагымдуу (*ден соолукка пайдалуу нерселер*); **здоровая пища** жагымдуу тамак; **здоровый воздух** таза аба; **здоровый мороз** кыйын суук; **4.** *перен.* (*правильный*) дурус, туура, туптуура; **здоровая критика** туура сын; ◊ **будь здоров!** соо бол!, саламат бол! (*при прощании*); ак чүч! (*при чихании*); **будьте здоровы!** (*при прощании*) соо болуңуз!, соо болуңуздар!, саламат болуңуз!, саламат болуңуздар!

ЗДОРО'ВЬЕ *ср.* ден соолук, саламаттык; **крепкое здоровье** мыкты саламаттык; **слабое здоровье** начар саламаттык; **отличаться хорошим здоровьем** ден соолугунун жакшы болушу менен айырмалануу; **не беречь здоровья** саламаттыкты сактабоо; **расстроить здоровье** *или* **расшатать здоровье** саламаттыкты бузуп алуу; **как ваше здоровье?** ден соолугуңуз кандай?; **пить за чьё-л. здоровье** биреөнүн саламаттыгы үчүн ичүү; **за ваше здоровье!** сиздин саламаттыгыңыз үчүн!, **на здоровье!** аш болсун!; **кушайте на здоровье!** алыңыз, алыңыз!

ЗДОРОВЯ'К *м. разг.* күрсүйгөн, куландан соо киши.

www.bizdin.kg

ЗДРА'ВИЕ *ср. уст.* саламаттык; ◇ **здрáвия желáю!** *воен.* соо-саламат болуңуз!

ЗДРА'ВИЦА *ж.* тост, тилек сөз; **провозгласи́ть здрáвицу** *за кого-л. бирөөнүн* саламаттыгы үчүн тост көтөрүп, тилек сөз сүйлөө.

ЗДРА'ВНИЦА *ж. см.* **санатóрий; здрáвница для туберкулёзных** туберкулёз оорулары үчүн санаторий.

ЗДРА'ВО *нареч.* дурус, туура; **здрáво рассуждáть** туура пикир жүргүзүү.

ЗДРАВОМЫ'СЛИЕ *ср.* туура ой жүгүртүү.

ЗДРАВОМЫ'СЛЯЩИЙ, -ая, -ее туура ойлоочу, дурус көз караштуу; **здравомы́слящий человéк** туура ойлоочу киши.

ЗДРАВООХРАНЕ'НИЕ *ср.* саламаттыкты сактоо; **Министéрство здравоохранéния** Саламаттык сактоо министерствосу.

ЗДРА'ВСТВОВАТЬ *несов.* **1.** *уст.* (*быть здоровым*) саламат болуу, дени соо болуу; **2.** (*процветать, благополучно существовать*) жашап гүлдөө, жакшы турмушта жашоо; **да здрáвствует нáша социалисти́ческая Рóдина!** жашасын биздин социалисттик Родина!; ◇ **здрáвствуй!** саламатпы!, амanбы!; **здрáвствуйте!** саламатсызбы!, амансызбы!

ЗДРА'ВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*толковый, рассудительный*) дурус, жүйөлүү, жөндөмдүү, жакшы; **здрáвый смысл** жүйөлүү маани; **здрáвый ум** жакшы акыл; **быть в здрáвом умé** акыл-эси ордунда болуу; **2.** *уст.* (*здоровый*) аман-эсен, сопсоо; **я здрав и невреди́м** мен аман-эсенмин.

ЗЕ'БРА *ж. зоол.* зебра (*Африкадагы кара ала жолдуу жылкы*).

ЗЕ'БУ *м. нескл. зоол.* зебу (*Азия менен Африкадагы өркөчтүү топоз*).

ЗЕВ *м. анат.* алкым тешиги.

ЗЕВА'КА *м. и ж. разг.* аны-муну карап, тим эле басып жүргөн киши; аңкоо, ачык ооз.

ЗЕВА'ТЬ *несов.* **1.** эстөө; **зевáть во весь рот** оозду аңырдай ачып эстөө; **зевáть от скýки** зеригип эстөө; **2.** *разг.* (*глазеть*) элейүү, аңкаюу, абайлабоо; ◇ **не зевáй!** куру калба!, бош келбе!

ЗЕВНУ'ТЬ *однокр.* бир гана жолу эстөө (*уйку келгенде*).

ЗЕВО'К *м.* **1.** эстөө; **подави́ть зевóк** эстебей (токтотуп) калуу; **2.** *перен.* абайсыздан уттуруу, байкоосуз уттуруп коюу.

ЗЕВО'ТА *ж.* улам эстегилей берүү, эстегилөө; **на негó напáла зевóта** *разг.* муну эстөө басты.

ЗЕЛЕНЕ'ТЬ *несов.* **1.** (*становиться зелёным*) жашылдана баштоо, көгөрө баштоо, көгөрүү; **брóнза от врéмени зеленéет** коло бара-бара жашылдана (көгөрө) баштайт; **поля́ зеленéют** талаа көгөрүп келатат; **2.** (*виднеться — о зелёном*) көгөрүп көрүнүү; **вдали́ зеленéет рóща** алыста көгөргөн токой көрүнөт.

ЗЕЛЕНИ'ТЬ *несов. что* жашылдоо, жашыл түскө боёо.

ЗЕЛЕННО'Й, -áя, -óе: **зеленнáя лáвка** жашылчалар сатуучу дүкөн.

ЗЕЛЕНЩИ'К *м.* жашылча сатуучу.

ЗЕЛЕНЩИ'ЦА *женск. р. к* **зеленщи́к.**

ЗЕЛЁНЫЙ, -ая, -ое **1.** жашыл, көк; **зелёный цвет** жашыл түс; **зелёная травá** көк чөп; **зелёный чай** көк чай; **2.** (*растительный*): **зелёные насаждéния** тигилген бак-дарак; **3.** (*недозрелый*) көк, чийки; **зелёные я́блоки** көк алма, чийки алма; ◇ **зелёные щи** ат кулак кошулуп жасалган щи; **зелёный юнéц** боз баш бала; **зелёная ýлица** *ж.-д.* жашыл жол (*семафордун ачык болуп турушу — жолдун ачык экендигин көрсөтөт*); **зелёное удобрéние** жашыл семирткич (*жерди семиртүү максатында себилип, көгөрүп чыккан өсүмдүктөрдү кайта айдап, чымдын астында калтыруу*).

ЗЕ'ЛЕНЬ *ж.* **1.** (*растительность*) көк өсүмдүктөр; **зéлень лесóв** көгөргөн токойлор, бак-дарактар; **в зéлени сáда** көгөрүп турган бак-дарактын ичинде; **2.** *собир.* (*овощи*) жашылчалар; **питáться зéленью** жашылчалар менен тамактануу; **продáжа зéлени** жашылчалар сатуу; **3.** (*недозревшие фрукты, овощи*) бышпаган жемиш, дүмбүл жемиш (*о фруктах*); бышпаган жашылча (*об овощах*); **4.** (*зелёный цвет*) жашыл түс; **5.** (*краска*) жашыл боёк; **кры́шу покрáсили зéленью** үйдүн чатырчасын жашыл менен боёшту.

ЗЕ'ЛЬЕ *ср. уст.* уу (*уу кошулган ичкилик*); **любóвное зéлье** *фольк.* апжип (*ашык кылуу үчүн берилүүчү ичимдик*).

ЗЕМЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **земля** 4-*гө т.*; **земéльный учáсток** жер участогу; **земéльная плóщадь** жер аянты; **земéльный надéл** кесип берилген жер; **земéльный фонд** жер фондусу; **земéльное законодáтельство** жер жөнүндө закон чыгаруу *же* закондор жыйнагы; **земéльная рéнта** жер рентасы.

ЗЕМЛЕВЕ'ДЕНИЕ *ср.* жер жөнүндөгү илим, географиялык сабактардын жыйындысы.

ЗЕМЛЕВЛАДЕ'ЛЕЦ *м.* жер ээси, жер ээлөөчү киши.

ЗЕМЛЕВЛАДЕ'ЛЬЧЕСКИЙ, -ая, -ое **землевладение**-*ге*, **землевладелец**-*ке т.*

ЗЕМЛЕВЛАДЕ'НИЕ *ср.* жер ээлөө, жер ээлөөчүлүк; **госудáрственное землевладéние** мамлекеттик жер ээлөө.

ЗЕМЛЕДЕ'ЛЕЦ *м.* дыйкан (*эгин айдап оокат кылуучу*).

ЗЕМЛЕДЕ'ЛИЕ *ср.* дыйканчылык (*эгин айдоо менен оокат кылуу*).

ЗЕМЛЕДЕ'ЛЬЧЕСКИЙ, -ая, -ое **земледелие**-*ге*, **земледелец**-*ке т.*; **земледéльческие орýдия** дыйканчылык шаймандары; **земледéльческий райóн** дыйканчылык району.

ЗЕМЛЕКО'П *м.* жер казуучу (*жумушчу*).

ЗЕМЛЕМЕ'Р *м.* жер ченегич, жер өлчөгүч.

ЗЕМЛЕМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое жер чене турган; **землемéрные рабóты** жер ченөө иштери.

ЗЕМЛЕПА'ШЕСТВО *ср. уст.* дыйканчылык (*эгин айдоочулук*).

ЗЕМЛЕПА'ШЕЦ *м. уст.* дыйкан (*эгин айдап оокат кылуучу*).

ЗЕМЛЕПО'ЛЬЗОВАНИЕ *ср.* жерди пайдалануу, жерди пайдалануу тартиби.

ЗЕМЛЕРО'ЙКА *ж. зоол.* жер казгыч (*чычкандын бир түрү*).

ЗЕМЛЕРО'ЙНЫЙ, -ая, -ое: **землерóйная маши́на** жер казгыч машина.

ЗЕМЛЕСО'С *м. тех.* топурак сузгуч (*топуракты сузуп алгыч машина*).

ЗЕМЛЕТРЯСЕ'НИЕ *ср.* жер титирөө; **очáг землетрясéния** жер титирөөнүн башталган орду.

ЗЕМЛЕУСТРО'ЙСТВО *ср.* жерге орноштуруу (*жерди пайдалануу иштерин жөнгө салуу системасы*).

ЗЕМЛЕЧЕРПА'ЛКА *ж. тех.* топурак сузгуч (*суу астындагы топурак, кумду сузуп чыгуучу машина*).

ЗЕМЛИ'СТЫЙ, -ая, -ое **1.** топурактуу; **земли́стый песóк** топурактуу кум; **2.** (*о цвете лица*) кубарыңкы, боппоз (*өң*).

ЗЕМЛЯ' *ж.* **1.** (*планета*) жер; **земля́ вращáется вокрýг сóлнца** жер күндү тегеренет; **2.** (*суша*) жер; **моряки́ уви́дели на горизóнте зéмлю** моряктар горизонтто жерди көрүштү; **летáть высокó над землёй** жердин үстүндө бийик учуу; **3.** (*почва*) жер, жер кыртышы, топурак; **обрабóтка земли́** жер иштетүү; **ры́хлая земля́** борпоң жер; **тýчная земля́** семиз жер; **пáхотная земля́** айдоо жер; **цели́нные и зáлежные зéмли** дың жана көптөн бери айдалбай жаткан жерлер; **засы́пать ров землёй** аңга топурак толтуруу; **брóсить на зéмлю** жерге таштоо; **4.** (*земельная площадь*) жер; **5.** (*страна*) жер; **чужи́е зéмли** жат жерлер, бөлөк жерлер; ◇ **за тридевять земéль** *фольк.* жердин жети кабатында; **на землé** (*на свете*) жарык дүйнөдө; **сравня́ть**

www.bizdin.kg

с землёй жер менен жексен кылуу; **я готóв был сквозь зéмлю провали́ться** мындан көрө жерге кирип кетсемчи.

ЗЕМЛЯ'К *м.* жердеш (*бир жерде туулуп, өскөн; бир жерде жашаган киши*).

ЗЕМЛЯНИ'КА *ж.* кызылгат.

ЗЕМЛЯНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **земляника**-*га т.*; **земляни́чное варéнье** кызылгаттан кайнатылган варенье.

ЗЕМЛЯ'НКА *ж.* жер үй, жер там.

ЗЕМЛЯНО'Й, -а́я, -о́е **земля** 3-*гө т.*; **землянáя нáсыпь** кырдалган топурак; **землянáя плоти́на** топуректан жасалган плотина; **земляны́е рабóты** жер казуу иштери; **землянóй червь** жер курту.

ЗЕМЛЯ'ЧЕСТВО *ср. уст.* жердештер уюму (*жердеш студенттерди бириктирип, аларга оокат жана маданий жагынан жардам берип турүш үчүн түзүлгөн уюм*).

ЗЕМЛЯ'ЧКА *женск. р. к* **земля́к**.

ЗЕМНОВО'ДНЫЕ *мн.* (*ед.* **земновóдное** *ср.*) *зоол.* кургакта да, сууда да жашоочу (*мис. бака*).

ЗЕМНО'Й, -а́я, -о́е **земля** 1-*ге т.*; **земнóй шар** жер шары; **земнáя повéрхность** жер үстү; **земнáя корá** *геол.* жер кабыгы, жер кыртышы; ◇ **земнóй поклóн** *уст.* башты жерге ийе салам айтуу.

ЗЕ'МСКИЙ, -ая, -ое **земство**-*го т.*; **зéмское ополчéние** земство ополчениеси; **зéмский собóр** земство собору; **зéмское собрáние** земство чогулушу; **зéмский начáльник** земство начальниги (*падышалык Россияда — белгилүү райондо жашаган дыйкандарга административдик жана сот бийлигин жүргүзүүчү мансап кишиси*).

ЗЕ'МСТВО *ср. ист.* земство (*Россияда 1864 жылы киргизилген, составы буржуазиялык-дворяндык болгон, жергиликтүү башкаруу мекемелеринин системасы; губернияда же уездде — ушундай айрым мекеме*).

ЗЕНИ'Т *м.* 1. *астр.* зенит (*байкоочунун төбөсүндө асмандагы эң жогорку чекит*); **сóлнце в пóлдень нахóдится в зени́те** чак түштө күн зенитте болот; 2. *перен.* (*высшая степень*) зенит; **он в зени́те слáвы** ал даңктын зенитинде, ал даңктын жеткен жеринде.

ЗЕНИ'ТКА *ж. воен. разг.* зенитка (*зениттик замбирек*).

ЗЕНИ'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. **зенит** 1-*ге т.*; **зени́тное расстоя́ние** зенит аралыгы; 2. *воен.* зениттик (*асмандагы самолётко карап атуучу*); **зени́тный пулемёт** зениттик пулемёт.

ЗЕНИ'ТЧИК *м. воен.* зенитчик (*окту асмандагы самолётту карап ата турган замбирекчи*).

ЗЕНИ'ЦА *ж. уст.* карек, көз кареги; ◇ **берéчь как зени́цу óка** көздүн карегиндей сактоо.

ЗЕ'РКАЛО *ср.* күзгү; **ручнóе зéркало** чөнтөк күзгү; **глáдкий как зéркало** күзгүдөй жылмакай, күзгүдөй тегиз; **кривóе зéркало** 1) кыйшык күзгү (*ар нерсени кыйшык көрсөтө турган күзгү*); 2) *перен.* бузуп, тетири көрсөтүү.

ЗЕРКА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. **зеркало**-*го т.*; күзгүлүү, күзгү чыгаруучу, күзгүлүк; **зеркáльный завóд** күзгү заводу; **зеркáльное стеклó** күзгү айнеги; **зеркáльный шкаф** күзгүлүү шкаф; 2. *перен.* күзгүдөй; **зеркáльная гладь óзера** көлдүн күзгүдөй тегиз бети; **зеркáльный паркéт** күзгүдөй жалтыраган паркет.

ЗЕ'РКАЛЬЦЕ *ср. уменьш.-ласк. от* **зéркало** кичинекей күзгү.

ЗЕРНИ'СТОСТЬ *ж.* бүртүктүүлүк; **зерни́стость метáлла** *тех.* металлдын бүртүктүүлүгү.

ЗЕРНИ'СТЫЙ, -ая, -ое бүртүктүү; **зерни́стый снег** бүртүктүү кар; **зерни́стая структýра метáлла** *тех.* металлдын бүртүктүү түзүлүшү; **зерни́стая икрá** бүртүк икра.

ЗЕРНО' *ср.* 1. дан; **зернó пшени́цы** буудайдын даны; **крýпные зёрна** ири дан; **кóфе в зёрнах** талкаланбаган кофе; 2. *собир.* дан; **зернó храни́тся в амбáре** дан кампада сакталат; **хлеб в зерне́** кызылдаган эгин; ◇ **жемчýжное зернó** берметтин даны; **в егó словáх есть зернó и́стины** мунун сөзүндө чындыктын данеги бар.

ЗЕРНОВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое бүртүк сымал, дан сымал.

ЗЕРНОВО'Й, -а́я, -о́е 1. **зерно**-*го т.*; **зерновы́е злáки** дан өсүмдүктөрү; **зерновы́е и техни́ческие культýры** дан жана техникалык өсүмдүктөр; **зерновóй совхóз** дан совхозу; **зерновóй райóн** дан району; **зерновóе хозя́йство** дан чарбасы; 2. *в знач. сущ.* **зерновы́е** *мн.* дан эгиндери; **сбор зерновы́х** дан эгиндерин жыйноо.

ЗЕРНОДРОБИ'ЛКА *ж. с.-х.* дан талкалагыч машина.

ЗЕРНОДРОБИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *с.-х.*: **зернодроби́льная маши́на** дан талкалай турган машина.

ЗЕРНООЧИСТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *с.-х.* дан тазарткыч; **зерноочисти́тельная маши́на** дан тазарткыч машина; **зерноочисти́тельный пункт** дан тазарткыч пункт.

ЗЕРНООЧИ'СТКА *ж. с.-х.* дан тазартуу.

ЗЕРНОСОВХО'З *м.* (**зерновóй совхóз**) дан совхозу.

ЗЕРНОСУШИ'ЛКА *ж. с.-х.* дан кургаткыч.

ЗЕРНОФУРА'ЖНЫЙ, -ая, -ое *с.-х.*: **зернофурáжные культýры** жемчөп өсүмдүктөр.

ЗЕРНОХРАНИ'ЛИЩЕ *ср. с.-х.* дан сактагыч (сарай), кампа.

ЗЕРНОЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое *зоол.* дан жегич, дан жей турган (*мис. таок*).

ЗЁРНЫШКО *ср. уменьш.-ласк. от* **зернó** кичинекей дан, данек; **я́блочное зёрнышко** алманын данеги.

ЗЕФИ'Р *м.* 1. *поэт. уст.* (*ветерок*) желаргы; 2. (*ткань*) зефир (*жука кездеменин бир түрү*); 3. (*род пастилы*) зефир (*кемпуттун бир түрү*).

ЗЕФИ'РОВЫЙ, -ая, -ое **зефир** 2-*ге т.*; **зефи́ровая рубáшка** зефир көйнөк.

ЗИГЗА'Г *м.* 1. (*линия*) ийри-буйру, ийри-буйру сызык; 2. *перен.* түз жолдон кыйшаюу.

ЗИГЗАГООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое ийри-буйру сызык сыяктанган; **зигзагообрáзное движéние** ийри-буйру жүрүү.

ЗИ'ЖДИТЬСЯ *несов. на чём*, негизделип жатат; **егó мнéние зи́ждется на дóлгом óпыте и глубóких знáниях** анын пикири узакка созулган тажрыйбага жана терең билимге негизделип жатат.

ЗИМА' *ж.* кыш; **зимá приближáется** кыш жакындап келатат; **наступи́ла зимá** кыш кирди; **с наступлéнием зимы́** кыш кирер менен, кыш кирер замат; **снéжная зимá** кардуу кыш; **сурóвая зимá** каардуу кыш; **в разгáре зимы́** кыш күчөп турган кезде; **нá зиму** кышка; ◇ **скóлько лет, скóлько зим!** сени (сиз) менен да көрүшөт экенбиз!

ЗИ'МНИЙ, -яя, -ее кышкы, кыштык; **зи́мний день** кышкы күн; **зи́мний вéчер** кышкы кеч; **зи́мняя одéжда** кыштык кийим; **зи́мние растéния** кышкы өсүмдүктөр; **зи́мний спорт** кышкы спорт; **зи́мняя спя́чка** кышкы чээнге кирүү (*айбанаттардын кириши*); **зи́мние кварти́ры** *воен.* кыштык квартиралар.

ЗИМОВА'ТЬ *несов.* кыштоо, кышты өткөрүү, кыштап чыгуу; ◇ **я емý покажý, где рáки зимýют** *разг.* мен ага акесин таанытам; мен ага көргүлүктү көрсөтөм.

ЗИМО'ВКА *ж.* кыштоо, кыштап чыгуу; **остáться на зимóвку на поля́рной стáнции** полярдык станцияда кыштап калуу.

ЗИМО'ВЩИК *м.* кыштоочу, кыштап калган киши.

ЗИМО'ВЬЕ *ср.* 1. (*стоянка зимовщиков*) кыштоо; 2. (*у животных*) кышкы жайыт.

ЗИМО'Й *нареч.* кышында, кышкысын.

ЗИМОСТО'ЙКИЙ, -ая, -ое суукка чыдамдуу; **зимостóйкие культýры** суукка чыдамдуу өсүмдүктөр.

ЗИМОСТО'ЙКОСТЬ *ж.* суукка чыдамдуулук.

ЗИПУ'Н *м. уст.* таардан тигилген жакасыз узун кепсел.

ЗИЯ'НИЕ *ср.* аңырайып көрүнүп туруу, түпсүз андан аңырайып көрүнүп турушу.

www.bizdin.kg

ЗИЯ'ТЬ *несов.* аңырайып көрүнүү; **зия́ла глубо́кая ра́на** терең жаракат аңырайып көрүндү.

ЗИЯ'ЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **зиять; 2.** *прил.* аңырайып көрүнүп турган; **зия́ющая про́пасть** аңырайып көрүнүп турган түпсүз аң; **зия́ющая ра́на** аңырайып көрүнүп турган жаракат.

ЗЛА'КИ *мн.* (*ед.* **злак** *м.*) дан өсүмдүктөр.

ЗЛА'КОВЫЙ, -ая, -ое: **зла́ковые расте́ния** дан өсүмдүктөр.

ЗЛА'ТО *ср. уст. см.* **зо́лото.**

ЗЛАТОВЕ'РХИЙ, -ая, -ое *поэт. уст.* төбөсүнө алтын жабылган (*имарат*).

ЗЛАТОГЛА'ВЫЙ, -ая, -ое *поэт. уст.* алтын куполдуу.

ЗЛАТО'Й, -а́я, -о́е *поэт. уст. см.* **золото́й** I.

ЗЛАТОКО'ВАНЫЙ, ая, -ое *поэт. уст.* нукуру алтындан согуп жасалган.

ЗЛАТОКУ'ДРЫЙ, -ая, -ое *поэт. уст.* алтын чач, алтындай саргыч тармал чач.

ЗЛАТОТКА'НЫЙ, -ая, -ое *поэт. уст.* алтындан токулган.

ЗЛАТОЦВЕ'Т *м.* алтын түс (*өсүмдүк*).

ЗЛА'ЧНЫЙ, -ая, -ое *уст.*: **зла́чные ни́вы** талаада жайкалып турган дандуу эгин; ◇ **зла́чное ме́сто** *разг.* бузук иштер кылынуучу жай.

ЗЛЕ'ЙШИЙ, -ая, -ее *превосх. ст. от прил.* **злой** ашынган, өтө каардуу; **зле́йший враг** ашынган душман.

ЗЛИТЬ *несов. кого* ачуулантуу, ачуусун келтирүү.

ЗЛИ'ТЬСЯ *несов. на кого* ачууланyy, ачуусу келүү.

ЗЛО I *ср.* **1.** жамандык, кастык; **причини́ть зло** *кому-л. бирөөгө* жамандык кылуу; **пресе́чь зло в ко́рне** жамандыкты түп тамырынан кыркуу; **2.** (*беда, несчастье*) балаа, балакет, кырсык, бакытсыздык; **из двух зол выбира́ть ме́ньшее** *погов.* кулак баштан садага; **ко́рень зла** жамандыктын негизги себеби; **3.** (*досада, злость*) жаал, каар; **зло меня́ берёт** менин каарым келип турат, менин кыжырым кайнайт; **сде́лать** *что-л.* **со зла** каарданган бойдон *бир иш* кылуу, *бир нерсени* ачуусу менен иштеп салуу.

ЗЛО II *нареч.* табалап; **зло подшути́ть** *над кем-л. бирөөнү* табалап шылдың кылуу; **зло улыбну́ться** табалап күлүп коюу.

ЗЛО'БА *ж.* каар, ачуу, жаал; **пита́ть зло́бу** *против кого-л. бирөөгө каршы* каар тутуу (сактоо); **лицо́ его́ дыша́ло зло́бой** бетинен каары чыгып турду; **зло́ба души́ла его́** ачууланып өлүп кете жаздады; **по зло́бе** жаалданып, ачууланып, жаман ниет менен; ◇ **зло́ба дня** азыркы учурда элди абдан кызыктырган маселе.

ЗЛО'БНО *нареч.* каарданып, ачууланып, табалап, каардана, жаалдана; **зло́бно взгляну́ть** каардана кароо; **зло́бно рассмея́ться** табалап күлүү.

ЗЛО'БНЫЙ, -ая, -ое каардуу, ачуулуу; **зло́бный враг** каардуу душман; **зло́бный взгляд** ачуулуу көз караш.

ЗЛОБОДНЕ'ВНОСТЬ *ж.* азыркы учурда элге эң кызыктуулугу (*маселенин*); **злободне́вность э́той те́мы** бул теманын азыркы учурда элге кызыктуулугу.

ЗЛОБОДНЕ'ВНЫЙ, -ая, -ое азыркы учурда элге эң кызык болгон; **злободне́вный вопро́с** азыркы учурда элге эң кызык болгон маселе.

ЗЛО'БСТВОВАТЬ *несов.* каардануу, ачууланyy, ачууланып жүрүү, жаалдануу.

ЗЛОВЕ'ЩЕ *нареч.* жаман жөрөлгө билдирип, коркунуч туудуруп; **ту́чи злове́ще облега́ли горизо́нт** горизонтту кара булут коркунуч туудуруп каптады.

ЗЛОВЕ'ЩИЙ, -ая, -ее жаман жөрөлгөлүү, коркунуч туудуруучу; **злове́щий вид** түнөргөн түс, жаман жөрөлгөлүү түс (кейип); **злове́щая тишина́** жаман жөрөлгөлүү жымжырт.

ЗЛОВО'НИЕ *ср.* өтө сасык, каңырсыган (коңурсуган) жаман жыт.

ЗЛОВО'ННЫЙ, -ая, -ое өтө сасыган, каңырсыган, коңурсуган; **злово́нный во́здух** өтө сасыган жаман аба.

ЗЛОВРЕ'ДНОСТЬ *ж.* өтө зыяндуулук.

ЗЛОВРЕ'ДНЫЙ, -ая, -ое өтө зыяндуу; **зловре́дный челове́к** өтө зыяндуу киши.

ЗЛОДЕ'Й *м.* шум, шумпай, кара санатай, каардуу, бузуку.

ЗЛОДЕ'ЙКА *женск. р.* **к злоде́й.**

ЗЛОДЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое кара санатайлык менен; **злоде́йское уби́йство** кара санатайлык менен өлтүрүү.

ЗЛОДЕ'ЙСТВО *ср.* кара санатайлык кылмыш, бузуктук кылмыш; **соверши́ть злоде́йство** бузуктук кылмыш кылуу.

ЗЛОДЕЯ'НИЕ *ср. см.* **злоде́йство.**

ЗЛОЖЕЛА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *уст.* кастык ойлогон, арам ойлогон.

ЗЛОЙ, -а́я, -о́е **1.** (*полный злобы*) каардуу, заардуу, жаалдуу; **злой хара́ктер** каардуу мүнөз; **злой враг** каардуу душман; **зла́я соба́ка** кабаган ит; **злой язы́к** заардуу тил; **быть злым** *на кого-л. бирөөгө* каарын төгүү, *бирөөгө* каарданып (кекенип) жүрүү; **он зол на всех** ал бардыгына каарданып жүрөт; **2.** (*заключающий в себе зло*) арам; **злой у́мысел** арам ой; ◇ **злой пе́рец** ачуу калемпир (мурч); **злой моро́з** катуу суук.

ЗЛОКА'ЧЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое *мед.* коркунучтуу, жаман, жаман жагына айланган; **злока́чественная о́пухоль** коркунучтуу шишик, жаман шишик.

ЗЛОКЛЮЧЕ'НИЕ *ср. уст.* жаман окуя, кездешкен кырсык.

ЗЛОНАМЕ'РЕННОСТЬ *ж.* жаман ниеттүүлүк, арам ойлуулук.

ЗЛОНАМЕ'РЕННЫЙ, -ая, -ое жаман ниеттүү, арам ойлуу; **злонаме́ренный посту́пок** арам ойлуу кылык-жорук.

ЗЛОНРА'ВИЕ *ср. уст.* терс кыялдуулук.

ЗЛОНРА'ВНЫЙ, -ая, -ое *уст.* терс кыял (*мүнөзү жаман киши*).

ЗЛОПА'МЯТНЫЙ, -ая, -ое кектүү, кекчил; **злопа́мятный челове́к** кекчил киши.

ЗЛОПА'МЯТСТВО *ср.* кектүүлүк, кекчилдик.

ЗЛОПОЛУ'ЧИЕ *ср.* жолу болбоо, кырсыкка учуроо.

ЗЛОПОЛУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое жолу болбогон, кырсык туш келген, кара жолтой.

ЗЛОПЫХА'ТЕЛЬ *м.* көрө албас, жалакор, жөнү жок кыжырдануучу.

ЗЛОПЫХА'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое көрө албаган, жөнү жок кыжырданган.

ЗЛОПЫХА'ТЕЛЬСТВО *ср.* жек көрүүчүлүк, көрө албоочулук, жөнсүз кыжыры кайноочулук, жалакорлук.

ЗЛОРА'ДНО *нареч.* табалап; **злора́дно улыба́ться** табалап жылмая күлүү.

ЗЛОРА'ДНЫЙ, -ая, -ое табалаган; **злора́дный хо́хот** табалаган каткырык (күлкү).

ЗЛОРА'ДСТВО *ср.* таба, табалоо, таба кылуу, табасы кануу.

ЗЛОРА'ДСТВОВАТЬ *несов.* табалоо, таба кылуу, табасы кануу.

ЗЛОРЕЧИ'ВЫЙ, -ая, -ое *уст.* уу тил, тили заар, кер какшык.

ЗЛОСЛО'ВИЕ *ср.* ушак, жамандоо.

ЗЛОСЛО'ВИТЬ *несов.* ушак айтуу, ушактоо, жамандоо.

ЗЛО'СТНО *нареч.* өчөшүп, кара санап.

ЗЛО'СТНОСТЬ *ж.* кастык, осолдук, каар; **зло́стность наме́рений** ниеттин жамандыгы.

ЗЛО'СТНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*исполненный зла*) жаман, осол; **зло́стные наме́рения** жаман ниет; **2.** (*сознательно недобросовестный*) арам ойлуу, кара ниет; **зло́стный неплате́льщик** кара ниеттик кылып төлөбөй койгон киши; **3.** (*за-*

www.bizdin.kg

коренелый) эзелтен, сөөккө сиңген, өнөкөт болгон; **злóстный престýпник** эзелтен бери кылмышкер; **злóстный клеветни́к** ушакты өнөкөт кылган киши.

ЗЛОСТЬ *ж.* кыжыр кайноо, ачуу; **сказáть** *что-л.* **со злóстью** *бир сөздү* кыжырланып туруп айтуу (*ачуусуна чыдабай айтып жиберүү*); **злость берёт меня́** *разг.* менин кыжырым кайнайт, менин каарым келип турат.

ЗЛОСЧА'СТИЕ *ср. уст.* бакытсыздык, кара жолтойлук, кырсыгы арылбагандык.

ЗЛОСЧА'СТНЫЙ, -ая, -ое бакытсыз, кара жолтой, кырсыктуу.

ЗЛО'ТЫЙ *м.* злотый (*Польшада акча единицасы — бир сом сыяктуу*).

ЗЛОУМЫ'ШЛЕННИК *м.* арам ойлуу, кара ниет, ниети бузук.

ЗЛОУМЫ'ШЛЕННЫЙ, -ая, -ое арам ой менен, кара ниеттик менен; **злоумы́шленный постýпок** кара ниеттик менен иштелген иш.

ЗЛОУМЫШЛЯ'ТЬ *несов. что, уст.* арамдык ойлоо, жамандык ойлоо, кара ниеттеңүү.

ЗЛОУПОТРЕБИ'ТЬ *сов. чем* кыянаттык кылуу, жаман ой менен пайдалануу, кыянаттык менен пайдалануу, тескери пайдалануу (*мис. бийликти, кызматты*); **злоупотреби́ть довéрием** ишенимден ыгы жок ашыра пайдалануу; **злоупотреби́ть своим положéнием** өз колундагы бийликти жаман ой менен тескери пайдалануу.

ЗЛОУПОТРЕБЛЕ'НИЕ *ср.* кыянат, кыянаттык; жаман ой менен пайдалануу, кыянаттык менен пайдалануу, тескери пайдалануу; **злоупотреблéние влáстью** колундагы бийликти кыянаттык менен жаман ишке пайдалануу; **раскры́ть злоупотреблéние** кыянаттын бетин ачуу.

ЗЛОУПОТРЕБЛЯ'ТЬ *несов. см.* **злоупотреби́ть.**

ЗЛОЯЗЫ'ЧИЕ *ср. уст.* жаман тилдүүлүк, тили заардык.

ЗЛОЯЗЫ'ЧНЫЙ, -ая, -ое жаман тилдүү, тилинен заар төгүлгөн; **злоязы́чный человéк** тилинен заар төгүлгөн киши.

ЗЛЮ'КА *м. и ж. разг.* кара мүртөз, терс кыял, ачуулуу; урушчаак.

ЗЛЮ'ЧКА *м. и ж. см.* **злю́ка.**

ЗЛЮ'ЩИЙ, -ая, -ее *разг.* өтө каардуу, өтө заардуу.

ЗМЕЕВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое жыландай, жылан сыяктуу.

ЗМЕЁНЫШ *м.* **1.** жыландын баласы; **2.** *перен.* жыландай мыкачы, заардуу киши, зулум.

ЗМЕИ'НЫЙ, -ая, -ое **1.** **змея** *1-ге т.*; **змеи́ное жáло** жыландын уу тиши; **змеи́ная кóжа** жылан териси; **2.** *перен.* (*коварный*) табалаган, кытмыр; **змеи́ная улы́бка** кытмыр күлкү, табалаган күлкү.

ЗМЕИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*извиваться*) жыландай ийрилүү, ийреleңдөө, ийри-буйру болуу; **в густóй пшени́це змеи́тся тропи́нка** калың буудайдын арасы менен, ийри-буйру болуп, жалгыз аяк жол кетет; **2.** *перен.* (*скользить*) жылмың этүү; **по лицý змеи́лась улы́бка** бети күлүмсүрөп турду.

ЗМЕЙ *м.* **1.** *уст.* (*змея*) жылан; **2.** *миф.* (*сказочное чудовище*) ажыдаар; **3.** батпирек, батперек; **бумáжный змей** кагаз батперек; **запускáть змéя** батперек учуруу.

ЗМЕ'ЙКА *ж. уменьш. от* **змея́** 1 кичине жылан; ◇ **бежáть змéйкой** ийрилеңип агуу, ийри-буйру болуп агуу (*мис. суу*).

ЗМЕ'ЙКОВЫЙ, -ая, -ое: **змéйковый аэростáт** метеорологиялык изилдөөлөр жүргүзүүгө арналган батперек-аэростат.

ЗМЕЯ' *ж.* **1.** жылан; **ядови́тая змея́** уу жылан, заардуу жылан; **2.** *перен.* (*коварный человек*) арамза, кара санатай, жаман ойлуу.

ЗНАВА'ТЬ *многокр. см.* **знать I.**

ЗНАК *м.* **1.** (*метка*) белги, тамга; **фабри́чный знак** фабриканын белгиси; **2.** (*признак, проявление*) белги; **прими́те в знак уважéния э́тот подáрок** урматтоонун белгиси катарында ушул белекти алып коюңуз; **окáзывать знáки внимáния** ызат кылуунун белгисин көрсөтүү; **обнарýживать знáки нетерпéния** чыдамсызданып тургандыктын белгисин билдирүү; **в знак протéста** каршылык көрсөтүүнүн белгиси катарында; **молчáние — знак соглáсия** унчукпай калуу — макул экендиктин белгиси; **3.** (*предзнаменование*) белги, жышаан; **дóбрый знак** жакшы жышаан; **4.** (*сигнал*) ишарат; **дéлать (подавáть) знáки рукóй** колду жаңсап ишарат кылуу, кол булгалап белги берүү; **5.** (*предмет, как символ чего-л.*) белги; **знáки отли́чия** көрүнүктүүлүк белгилери (*ордендер, медалдар*); **знáки разли́чия** *воен.* айырмалануу белгилери, даража белгилери (*мис. погондор*); **6.** (*изображение*) белги, тамга; **рýсский алфави́т состои́т из 32 знáков** орус алфавити 32 тамгадан турат; **знáки препинáния** тыныш белгилери; **восклицáтельный знак** илеп белгиси; **вопроси́тельный знак** суроо белгиси; **знак рáвенства** барабардык белгиси; **стенографи́ческие знáки** стенографиялык тамгалар; ◇ **печáтный знак** басма тамгасы (*басмада териле турган тамга*); **дéнежный знак** акча знагы (*кагаз акча*); **почтóвый знак** *или* **знак почтóвой оплáты** почта маркасы; **под знáком** ураан астында.

ЗНАКО'МИТЬ *несов. кого с кем-чем* тааныштыруу; **знакóмить** *кого-л.* **с нóвым человéком** *бирөөнү* жаңы киши менен тааныштыруу; **знакóмить с истóрией страны́** өлкөнүн тарыхы менен тааныштыруу.

ЗНАКО'МИТЬСЯ *несов.* **1.** *с кем* таанышуу; **знакóмиться с товáрищами** жолдоштор менен таанышуу; **2.** *с чем* көрүп чыгуу, таанышуу, билүү; **знакóмиться с музéями гóрода** шаардын музейлерин көрүп чыгуу; **знакóмиться с обстанóвкой** жагдай менен таанышуу.

ЗНАКО'МСТВО *ср.* **1.** тааныштык; **завязáть знакóмство** тааныштык байланыш түзүү; **заводи́ть знакóмство** тааныша жүрүү; **шáпочное знакóмство** өң тааныш, саламдашуудан ашпаган тааныштык; **поддéрживать знакóмство** *с кем-л. бирөө менен* тааныштыкты улантуу; **прекрати́ть вся́кое знакóмство** *с кем-л. бирөө менен* тааныштыкты таптакыр токтотуу; **2.** (*круг знакомых*) тааныштар; **больши́е знакóмства** тааныштары көп; **3.** (*наличие знаний*) билгендик; **знакóмство с литератýрой, истóрией** адабиятты, тарыхты билгендик.

ЗНАКО'МЫЙ, -ая, -ое **1.** тааныш; **быть кóротко знакóмым** *с кем-л. бирөө менен* жакын тааныш болуу; **егó лицó мне знакóмо** анын өңү мага тааныш; **2.** (*знающий*) билген; **охóтник, знакóмый с кáждой тропи́нкой** коёндун жатагынан өйдө билген аңчы; **3.** *в знач. сущ.м., ж.* тааныш; **мой хорóший знакóмый** менин жакшы таанышым.

ЗНАМЕНА'ТЕЛЬ *м. мат.* бөлүүчү; **наимéньший óбщий знаменáтель** эң кичине орток бөлүүчү; **привести́ к одномý знаменáтелю** 1) бир бөлүүчүгө алып келүү; 2) *перен.* бир калыпка салуу.

ЗНАМЕНА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* айрыкча маанилүүлүк; **знаменáтельность собы́тия** окуянын айрыкча маанилүүлүгү.

ЗНАМЕНА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое айрыкча маанилүү; **знаменáтельные собы́тия** айрыкча маанилүү окуялар; ◇ **знаменáтельные словá** өзүнчө мааниси бар сөздөр (*зат атооч, сын атооч, этиштер жана тактооч*).

ЗНА'МЕНИЕ *ср.* нишаан, жышаан, белги; ◇ **знáмение врéмени** белгилүү бир убакыт үчүн мүнөздүү болгон коомдук кубулуш.

ЗНАМЕНИ'ТОСТЬ *ж.* атактуу киши, даңктуу киши; **стать знамени́тостью** даңктуу киши болуп калуу.

ЗНАМЕНИ'ТЫЙ, -ая, -ое атактуу, даңктуу; **знамени́тый писáтель** атактуу жазуучу.

ЗНАМЕНОВА'ТЬ *несов. что* белгилөө.

ЗНАМЕНО'СЕЦ *м.* туучу, туу көтөрүүчү, туу көтөргөн (киши).

ЗНА'МЯ *ср.* туу; **полковóе знáмя** полктун туусу; **Крáсное Знáмя** Кызыл Туу; **водрузи́ть знáмя** туу орнотуу;

www.bizdin.kg

зна́мя коммуни́зма коммунизм туусу; ◇ **под зна́менем** *чего-л. бир нерсенин* туусу алдында.

ЗНА'НИЕ *ср.* 1. (*наука*) билим; **о́бласть зна́ния** билимдин чөйрөсү; **в како́й о́бласти зна́ния?** билимдин кайсы чөйрөсүндө?; 2. (*знакомство с чем-л.*; *умение*) билүү, билим; **зна́ние запро́сов и интере́сов масс** көпчүлүктүн талабын жана муктажын билүү; **де́лать** *что-л.* **со зна́нием** **де́ла** иштин жайын билип туруп иштөө; **зна́ние — си́ла** күч — билимде, билим — күч; 3. **зна́ния** *мн.* маалымат, билим; **облада́ть зна́ниями** маалыматтуу болуу, маалыматка ээ болуу; **глубо́кие зна́ния** терең маалымат; **пове́рхностные зна́ния** тайыз маалымат; **повыша́ть зна́ния** билимди көтөрүү; **передава́ть свои́ зна́ния** өз билимин (*башкаларга*) берүү.

ЗНА'ТНОСТЬ *ж.* атактуулук.

ЗНА'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*о выдающихся людях*) атактуу; **зна́тный колхо́зник** атактуу колхозчу; **зна́тный трактори́ст** атактуу тракторчу; 2. *уст.* (*принадлежащий к знати*): **зна́тный род** ата-бабалары ак сөөк; 3. *разг.* (*хороший*) мыкты, сонун; **зна́тный конь** мыкты, сонун ат.

ЗНАТО'К *м.* билгич; **знато́к своего́ де́ла** өз ишинин билгичи; **знато́к иску́сства** искусствонун билгичи.

ЗНАТЬ I *несов.* 1. *о ком-чём* (*иметь сведения*) билүү; **я зна́ю о ва́шем реше́нии** мен силердин чечиминерди билем; 2. *что* (*обладать знанием, знаниями*) билүү; **знать уро́к** сабакты билүү; **знать наизу́сть** жатка билүү; **хорошо́ знать языки́** тилдерди жакшы билүү; **знать ремесло́** кол өнөрүн билүү; **знать своё де́ло** өз ишин билүү; 3. *кого-что* (*быть знакомым*) таануу; **я его́ совсе́м не зна́ю** мен аны таптакыр тааныбайм; **знать** *кого-л.* **в лицо́** *бирөөну* өңүнөн таануу; **знать** *кого-л.* **по и́мени** *бирөөнү* атынан таануу; **знать** *что-л.* **понаслы́шке** ар кайсыдан угуп гана билүү; 4. *что, о ком-чём* (*понимать, быть осведомлённым*) кабардар болуу, билүү; **я зна́ю, что он уе́хал** анын кеткенин билем; **я об э́том ничего́ не зна́ю** бул жөнүндө мен эчтеме билбеймин; **наско́лько я зна́ю** менин билишиме караганда; **как я могу́ об э́том знать?** муну мен кайдан билейин?; 5. *что* (*испытывать, переживать*) көрүү, баштан өткөрүү; **он не знал поко́я ни днём ни но́чью** ал күндүр-түндүр эч тыным көргөн жок; ◇ **дать знать** *кому-л. бирөөгө* угузуп, билдирип коюу; **дать знать о себе́** өзү жөнүндө бир кабар берүү; **э́то даёт себя́ знать** бул өзү эле билинип, сезилип турат; **знать ме́ру** чекти билүү, өз алын билүү; **знать не зна́ю** *разг.* уккан да эмесмин, көргөн да эмесмин, билбейм да; **почём знать!** *или* **как знать!** *или* **кто зна́ет!** ким билет!; **зна́ешь что** *вводн. сл.* мен сага айтсам; **зна́ешь что, он сего́дня не придёт** мен сага айтсам, бүгүн ал келбейт; **знай себе́** *разг.* элебей эле, болбостон эле; **он знай себе́ ест** ал болбостон эле жей берет; **они́ то́лько и зна́ют, что браня́тся** алардын тилдешкени тилдешкен; **знать не хо́чет** *разг.* көзүнө илбейт, капарына да кирип чыкпайт.

ЗНАТЬ II *ж. собир. уст.* ак сөөктөр (*дворяндар же чиновниктердин жогорку катмары*).

ЗНАТЬ III *вводн. сл. разг.* кейпи, ыктымал, мүмкүн, балким.

ЗНА'ТЬСЯ *несов. с кем, разг.* таанышуу, тааныш болуу; **он с тобо́й и зна́ться не хо́чет** ал сени теңине да албайт.

ЗНА'ХАРКА *ж.* эмчи-домчу, дарымчы (аял), бүбү.

ЗНА'ХАРСКИЙ, -ая, -ое **знахарь**-*га*, **знахарство**-*го т.*; **зна́харские приёмы** эмчи-домчу, дарымчылардын *ж. б.* ыкмалары.

ЗНА'ХАРСТВО *ср.* эмчи-домчулук, дарымчылык; бакшылык.

ЗНА'ХАРЬ *м.* эмчи-домчу, дарымчы, бакшы.

ЗНА'ЧАЩИЙ, -ая, -ее *прич. от* **зна́чить**; мааниси бар; **ма́ло зна́чащий** аз гана мааниси бар; **ничего́ не зна́чащий** эч мааниси жок.

ЗНАЧЕ'НИЕ *ср.* маани, барк, мазмун; **буква́льное значе́ние** сөзмө-сөз мааниси; **прямо́е значе́ние** түз мааниси; **перено́сное значе́ние** өтмө мааниси; **реша́ющее значе́ние** чечүүчү маани; **всеми́рно-истори́ческое значе́ние** бүткүл дүйнөлүк-тарыхый маани; **име́ть значе́ние** мааниси болуу; **придава́ть большо́е значе́ние** зор маани берүү; **не име́ет значе́ния** барkы жок, эч маанисиз.

ЗНА'ЧИМОСТЬ *ж.* маанилүүлүк, барктуулук; **социа́льная зна́чимость** социалдык мааниси.

ЗНА'ЧИМЫЙ, -ая, -ое маанилүү, барктуу.

ЗНА'ЧИТ *вводн. сл.* демек; **зна́чит, пора́ е́хать?** демек, жөнөш керек экен да?; жөнөөр убак болгон экен да?

ЗНАЧИ'ТЕЛЬНО *нареч.* 1. (*намного*) бир далай, бир кыйла; **значи́тельно лу́чше** бир кыйла жакшы; **значи́тельно превосхо́дит** бир далай өйдөлүк кылат; 2. (*выразительно*) бир сыр менен, маанилүү; **значи́тельно посмотре́ть** маанилүү кароо.

ЗНАЧИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* барктуулук, орчундуулук, маанилүүлүк, олуттуулук; **значи́тельность собы́тия** окуянын барктуулугу, окуянын олуттуулугу.

ЗНАЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*большой*) бир далай, бир кыйла; **значи́тельная су́мма** бир далай акча; **значи́тельный успе́х** бир кыйла жетишкендик; **в значи́тельной ме́ре** бир кыйла өлчөмдө; 2. (*важный*) барктуу, орчундуу, маанилүү, олуттуу; **значи́тельные собы́тия** орчундуу окуялар; 3. (*выразительный*) салмактуу, маанилүү; **значи́тельный взгляд** салмактуу көз караш; **значи́тельные слова́** маанилүү сөздөр.

ЗНА'ЧИТЬ *несов. что* бир мааниси болуу, бир маанини билдирүү; **э́то мно́го зна́чит** мунун мааниси көп; **что э́то зна́чит?** мунун мааниси эмнеде?, мында эмне маани бар?; **э́то ничего́ не зна́чит** мунун эч мааниси жок; **вот что зна́чит быть неосторо́жным** байкабастын акыры ушул экенго; **э́то что́-нибудь да зна́чит** мунун да кандайдыр бир мааниси бар, бул да бирдемеге арзыйт.

ЗНА'ЧИТЬСЯ *несов.* бар болуу, деп эсептелүү; **он зна́чится в спи́ске** ал тизмеде бар; **он зна́чится в о́тпуске** ал отпускада деп эсептелет.

ЗНАЧО'К *м.* 1. значок (*официалдуу уюмга таандык кишинин көкүрөгүнө тагылуучу белги; бул — калай жана башка металлдардан жасалат*); **университе́тский значо́к** университет значогу; 2. (*пометка*) белги; **значки́ на поля́х кни́ги** китептин актай жерлерине коюлган белгилер.

ЗНА'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **знать** I; 2. *прил.* (*опытный*) билген, тажрыйбалуу; **зна́ющий врач** тажрыйбалуу врач, билген врач.

ЗНОБИ'ТЬ *несов. безл. кого* калтыратуу, чыйрыктыруу; **меня́ зноби́т** мени чыйрыктырып турат, мен чыйрыгып турам.

ЗНОЙ *м.* какшыма ысык, күндүн ысыктыгы, күндүн үп болуп турушу; **полу́денный зной** түшкү ысык.

ЗНО'ЙНЫЙ, -ая, -ое ысык, какшыма; **зно́йный день** ысык күн.

ЗОБ *м.* 1. (*у птиц*) жемсөө; 2. *мед.* богок.

ЗОБА'СТЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. (*о птицах*) жемсөөлүү; 2. (*о человеке*) богоктуу, богогу салаңдаган.

ЗОБА'ТЫЙ, -ая, -ое *мед.* богоктуу, богок менен оорулуу (*киши*).

ЗО'БНЫЙ, -ая, -ое **зоб**-*го т.*; **зо́бная железа́** богок бези.

ЗОВ *м.* чакырык, чакыруу; **прийти́ по пе́рвому зо́ву** биринчи чакырык боюнча келүү; **откли́кнуться на зов** чакырыкка жооп кайтаруу.

зову́, зовёшь *и т. д. наст. вр. от* **звать.**

зову́сь, зовёшься *и т. д. наст. вр. от* **зва́ться.**

ЗОДИА'К *м. астр.* зодиак (*он эки бөлөк топ жылдызды ичине алган, планеталар жүрүүчү кырчоо; бул он эки жылдыздын ар биреөнүн аты бар, мис. Тараза, Чаян, Арстан ж. б.*); **зна́ки зодиа́ка** зодиак белгилери.

www.bizdin.kg

ЗОДИАКА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **зодиак**-*ка т.*; **зодиака́льный свет** зодиак жарыгы.

ЗО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **зодчество**-*го т.*; зодчийлик; **зо́дческое иску́сство** зодчийлик искусство.

ЗО'ДЧЕСТВО *ср.* зодчество; *см.* **архитекту́ра.**

ЗО'ДЧИЙ *м.* зодчий; *см.* **архите́ктор.**

зол I *род. п. мн. от* **зло.**

зол II, **зла, зло** *прил. кратк. ф. от* **злой.**

ЗОЛА' *ж.* күл (*оттун күлү*).

ЗОЛИ'СТЫЙ, -ая, -ое күлдүү.

ЗОЛИ'ТЬ *несов. что* күл менен ашатуу (*теринин жүнүн жыдытыш үчүн*).

ЗОЛО'ВКА *ж.* кайын синди, кайын эже (*күйөөнүн эжеси же карындашы*).

ЗОЛОТИ'СТЫЙ, -ая, -ое алтын сымал, алтын түстүү; **золоти́стые во́лосы** алтын чач.

ЗОЛОТИ'ТЬ *несов. что* **1.** алтындын буусуна кармоо, жука алтынды каптоо; **золоти́ть ло́жки** кашыктарды алтындын буусуна кармоо; **2.** *перен.* (*окрашивать в золотой цвет*) алтын түстөнтүү; **со́лнце золоти́ло верху́шки гор** күн тоонун чокуларын алтын түсүндөгү нурга бөлөдү.

ЗОЛОТИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*становиться золотым*) алтын сыяктануу, алтынга окшоо; **пшени́ца золоти́тся** буудай алтынга окшоп турат, буудай алтындай саргарып турат; **2.** (*блестеть — о золотом, золотистом*) алтындай саргарып көрүнүү.

ЗОЛОТНИ'К I *м.* (*мера веса*) мыскал (*4,25 граммга барабар*); ◇ **мал золотни́к, да до́рог** *посл.* сакадай бою сары алтын; аз болсо да жакшы.

ЗОЛОТНИ'К II *м. тех.* золотник (*буу машинасында бууну бөлүп берип туруучу механизм*).

ЗОЛОТНИКО'ВЫЙ I, -ая, -ое **золотник** I *ге т.*

ЗОЛОТНИКО'ВЫЙ II, -ая, -ое **золотник** II-*ге т.*; **золотнико́вая коро́бка** золотник кутусу.

ЗО'ЛОТО *ср.* **1.** алтын; **чи́стое зо́лото** таза алтын, нукура алтын; **зо́лото в сли́тках** жамбы алтын, куюлган алтын; **самоpо́док зо́лота** *см.* **самоpо́док** I; **черво́нное зо́лото** кызыл алтын; **2.** *собир.* (*в золотой валюте*) дилде, алтын (*алтын акча*); **сто рубле́й зо́лотом** алтын эсебинде жүз сом; **3.** (*позолоченные нити*) алтын жип; **ши́тый зо́лотом** алтын жип өткөрүлгөн; **4.** *перен. разг.* алтын; **э́тот рабо́тник — зо́лото** бул кызматкер — алтын; **зо́лото моё!** (*обращение*) алтыным!; ◇ **не всё то зо́лото, что блести́т** *посл.* жалтырагандын баары эле алтын боло бербейт.

ЗОЛОТОВОЛО'СЫЙ, -ая, -ое алтын чач, алтын чачтуу, алтындай саргыч чач.

ЗОЛОТОИСКА'ТЕЛЬ *м.* алтын издөөчү (тапкыч).

ЗОЛОТО'Й I, -а́я, -о́е **1. золото** 1-*ге т.*; алтын; **золоты́е при́иски** алтын табылуучу жер; **золото́й песо́к** алтындуу кум; **золота́я моне́та** алтын акча, дилде; **золота́я валю́та** алтын валюта; **золото́е кольцо́** алтын шакек; **золото́й запа́с** алтын запасы; **2.** (*золотистый*) алтын түстөнгөн, алтын түстүү; **золоты́е ку́дри** алтын түстүү тармал чач; **3.** (*счастливый*) жыргал; алтын; **золота́я пора́** жыргал мезгил; **золото́й век** жыргал доор, алтын доор (*кой үстүнө торгой жумурткалаган заман*); **4.** *перен.* (*замечательный*) алтындай сонун, алтын; **золото́й рабо́тник** алтындай кызматкер; **золоты́е ру́ки** алтын кол (*колунан көөр төгүлгөн*); **он золото́й челове́к** ал алтын киши; **золоты́е слова́** алтындай сөздөр; **золото́й мой!** (*обращение*) алтыным!; ◇ **золото́е дно** *разг.* үкүнүн уясы, май чуңкур; **сули́ть золоты́е го́ры** жыргатам деп убада берүү; **золоты́х дел ма́стер** заргер; **золота́я о́сень** алтын күз (*жердин жүзү саргарган кез*); **золота́я середи́на** алтын орто (*маселени чечүүдө аша чаппай, өтө кемибей ортодо болуу*).

ЗОЛОТО'Й II *м.* дилде (*алтын акча*).

ЗОЛОТОНО'СНЫЙ, -ая, -ое алтындуу, алтыны бар, алтын чыга турган; **золотоно́сный песо́к** алтындуу кум.

ЗОЛОТОПРОМЫ'ШЛЕННИК *м.* алтын кенинин ээси.

ЗОЛОТОПРОМЫ'ШЛЕННОСТЬ *ж.* алтын өнөр жайы (*алтын табуучу өнөр жай*).

ЗОЛОТОПРОМЫ'ШЛЕННЫЙ, -ая, -ое алтын өнөр жайлуу; **золотопромы́шленный райо́н** алтын өнөр жайлуу район.

ЗОЛОТУ'ХА *ж. мед.* эн, булак (*оору*).

ЗОЛОТУ'ШНЫЙ, -ая, -ое *мед.* эндүү, булак оорулуу, булак оорусу бар; **золоту́шный ребёнок** булак орулуу бала.

ЗОЛОЧЕ'НИЕ *ср.* алтындын буусуна кармоо, сыртына алтын каптоо.

ЗОЛОЧЁНЫЙ, -ая, -ое алтындын буусуна кармалган, алтын капталган; **золочёные ло́жки** алтындын буусуна кармалган кашыктар.

ЗО'ЛЬНИК *м. тех.* **1.** (*у парового котла*) күл түшөр (*буу казандын эң астында, оттун күлү түшө турган жери*); **2.** (*раствор*) зольник (*терини ашатыш үчүн күл кошулган акиташ*); **3.** (*чан*) зольник (*тери ашатуучу чоң челек*).

ЗО'НА *ж.* зона (*табият илиминде айрым белгилери кошула келгенде бирдей болгон жер шарынын тилкелери*); **по́чвенная зо́на** жер кыртышынын зонасы; **зо́на расти́тельности** өсүмдүктөр зонасы; **пограни́чная зо́на** чек аралык зона; **зо́на артиллери́йского огня́** артиллериянын огу алдындагы зона.

ЗОНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое зоналык (*жери, климаты, топурагы ж. б. бирдей*); **зона́льная гру́ппа расте́ний** өсүмдүктөрдүн зоналык тобу.

ЗОНД *м.* зонд (**1.** *мед. кишинин ичин тазалоо жана текшерүү үчүн колдонула турган түтүкчө аспап*; **2.** *метеорологиялык байкоолор үчүн колдонула турган кичинекей аэростат*; **3.** *тех. жердин кыртышын текшерүү үчүн колдонулуучу бурао*).

ЗОНДИ'РОВАТЬ *несов. кого-что мед.* зонддоо (*зонд менен текшерүү, изилдөө*); ◇ **зонди́ровать по́чву** байкаштырып көрүү, жибин тартып көрүү.

ЗОНТ *м.* зонт, кол чатыр.

ЗО'НТИК *м.* зонтик, кол чатырча.

ЗОНТИКООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое чатырга окшогон; **зонтикообра́зное соцве́тие** *бот.* чатырга окшош топ гүл.

ЗО'НТИЧНЫЕ *мн.* (*ед.* **зо́нтичное** *ср.*) *бот.* чатыр гүлдөр, чатыр гүлдүүлөр.

ЗООВЕТЕРИНА'РНЫЙ, -ая, -ое зооветеринардык; **зооветерина́рный пункт** зооветеринардык пункт.

ЗООГЕОГРА'ФИЯ *ж.* зоогеография (*жер шартына жараша айбанаттардын кандайча бөлүнүшү жөнүндөгү илим*).

ЗОО'ЛОГ *м.* зоолог (*зоология жагынан окумуштуу, специалист*).

ЗООЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое зоологиялык; **зоологи́ческий парк** зоологиялык парк.

ЗООЛО'ГИЯ *ж.* зоология (*айбанаттар жөнүндөгү илим*).

ЗООМОРФИ'ЗМ *м.* зооморфизм (*бутка табынуучуларда кудайды айбанга окшош деп билүү*).

ЗООПА'РК *м.* зоопарк (*зоологиялык парк*).

ЗООСА'Д *м.* зоосад (*зоологиялык бак*).

ЗООТЕ'ХНИК *м.* зоотехник (*мал чарбачылыгы зоотехника жагынан специалист*).

ЗООТЕ'ХНИКА *ж.* зоотехника (*мал чарбасын өнүктүрүү жөнүндөгү илим*).

ЗООТЕХНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое зоотехникалык; **зоотехни́ческие приёмы** зоотехникалык ыкмалар (*колдонула турган жолдор*).

ЗООФЕ'РМА *ж.* зооферма (*жүнү асыл жапайы айбандарды асырап жана өстүрө турган ферма*).

ЗО'РКИЙ, -ая, -ое **1.** (*проницательный*) көзү курч, көрөгөч; **2.** *перен.* (*бдительный*) кыраакы.

ЗО'РКОСТЬ *ж.* **1.** (*проницательность*) көзү курчтук, көрөгөчтүк; **зо́ркость взгля́да** караганда көздүн курчтугу; **2.** *перен.* (*бдительность*) кыраакылык.

www.bizdin.kg

ЗРАЧКО'ВЫЙ, -ая, -ое **зрачок**-*ко т.*; **зрачко́вые не́рвы** *анат.* каректин нервдери.

ЗРАЧО'К *м.* карек (*көздүн кареги*); **расши́ренные зрачки́** чоңоюп кеткен каректер.

ЗРЕ'ЛИЩЕ *ср.* **1.** көрүнүш; **зре́лище пожа́ра** өрттүн көрүнүшү; **зака́т со́лнца в гора́х — замеча́тельное зре́лище** тоодо күндүн батышы — бир сонун көрүнүш; **2.** *театр.* оюн, тамаша; **ма́ссовые зре́лища** көпчүлүк үчүн оюн-тамаша.

ЗРЕ'ЛИЩНЫЙ, -ая, -ое оюн көрсөтө турган; **зре́лищные предприя́тия** оюн көрсөтө турган жайлар.

ЗРЕ'ЛО *нареч.* жеткире; **зре́ло обду́мать** *что-л.* *бир нерсени* жеткире ойлонуу.

ЗРЕ'ЛОСТЬ *ж.* **1.** (*состояние организма*) бойго жеткендик, жетилгендик, толгондук; **дости́гнуть зре́лости** бойго жетүү; жетилүү; **2.** *перен.* жетилгендик; **полити́ческая зре́лость** саясий жактан жетилгендик; **зре́лость мы́сли** ойдун өсүп жетиши; ◇ **аттеста́т зре́лости** жетилүү аттестаты.

ЗРЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое **1.** (*созревший, спелый*) бышкан; **зре́лая пшени́ца** бышкан буудай; **зре́лые я́годы** бышкан жемиш; **2.** (*о возрасте*) бойго жеткен, толгон; **зре́лый во́зраст** толгон жаш; **зре́лая пора́** толуп турган кез; **3.** *перен.* (*обдуманный, взвешенный*) ойлонуп жеткен; **зре́лое реше́ние** ойлонуп жеткен чечим; **зре́лая мысль** жакшы ойлонулган пикир; **по́сле зре́лого размышле́ния** жакшылап ойлонулгандан кийин.

ЗРЕ'НИЕ *ср.* көрүү; **о́рган зре́ния** көрүү органы; **име́ть хоро́шее зре́ние** жакшы көрө алуу; көзү курч болуу; **сла́бое зре́ние** начар көрүү; **расстро́йство зре́ния** көздүн бузулушу; **потеря́ть зре́ние** *или* **лиши́ться зре́ния** сокур болуп калуу, көздөн ажырап калуу; ◇ **то́чка зре́ния** көз караш; **под угло́м зре́ния** белгилүү бир тараптан, жагдай боюнча карап; **по́ле зре́ния** 1) көрүнүп турган мейкин; 2) *перен.* ой-пикиринин көлөмү; **обма́н зре́ния** тескери көрүү, көзгө адатып коюу.

ЗРЕТЬ *несов.* **1.** (*созревать*) быша баштоо; **я́блоки зре́ют** алма быша баштады; **2.** *перен.* (*достигать полного развития*) өсүп жетиле баштоо.

ЗРИ'МЫЙ, -ая, -ое көрүнүп турган; **зри́мый мир** көзгө көрүнүп турган дүйнө.

ЗРИ'ТЕЛЬ *м.* көрүүчү; **места́ для зри́телей** көрүүчүлөр үчүн орундар; көрүүчүлөрдүн орундары.

ЗРИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р.* к **зри́тель.**

ЗРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1. зрение**-*ге т.*; **зри́тельная па́мять** көргөнүн эстей алуу; **зри́тельное впечатле́ние** көргөндөгү таасир; **зри́тельная труба́** дүрбү (*кичинекей телескоп*); **2. зритель**-*ге т.*; **зри́тельный зал** көрүү залы.

ЗРЯ *нареч. разг.* бекер, курулай, бошко: **зря тра́тить** сре́дства каражатты бошко сарыптоо; **болта́ть зря** бекер тантуу, былжырап жок нерсени сүйлөө.

ЗРЯ'ЧИЙ, -ая, -ее көздүү, көзү бар, көрө алган.

ЗУБ *м.* **1.** (*мн.* **зу́бы**) тиш; **пере́дние зу́бы** маңдай, кашка тиштер; **коренны́е зу́бы** азуу тиштер; **моло́чные зу́бы** сүт тиштери (*бала беш-алты жашка чыккандан кийин түшүп калуучу тиштер*); **зуб му́дрости** акыл тиш; **2.** (*мн.* **зу́бья**) тиш; **зу́бья бороны́** маланын тиштери; ◇ **име́ть зуб** *против кого-л.* *бирөөгө каршы* кек сактоо; **не по зуба́м** тиши өтпөйт; **говори́ть сквозь зу́бы** 1) тиштенип сүйлөө; 2) *перен.* тиштенип кыжыры кайнап сүйлөө, манчыркап сүйлөө; **в зуба́х навя́зло** *разг.* аша кечирди, жадатып жиберди, тажатып бүттү; **держа́ть язы́к за зуба́ми** *разг.* унчукпоо; оозачып, сыр бербөө; **точи́ть зу́бы** *на кого-л.* *бирөөгө* тишин кайроо; **вооружённый до зубо́в** аябай куралданган, баштан аяк куралданган.

ЗУБА'СТЫЙ, -ая, -ое *разг.* **1.** тиштүү, тиши чоң, азуулары аркайган (арсайган); **зуба́стая щу́ка** азуулары арсайган чортон балык; **2.** *перен.* (*острый на язык*) тилдүү, чечен; **зуба́стый па́рень** тилдүү жигит.

ЗУБЕ'Ц *м.* (*мн.* **зубцы́**) **1.** *тех.* тиш; **зубцы́ пилы́** араанын тиштери; **2.** *чаще мн.* арсак; **сте́ны с зубца́ми** арсактуу дубал; **зубцы́ далёких гор** алыскы тоо арсактары.

ЗУБИ'ЛО *ср. тех.* зубило (*таш, темир кескич, чукугуч*).

ЗУБНО'Й, -а́я, -о́е **зуб** 1-*ге т.*; **зубна́я боль** тиш оорусу; **зубно́й врач** тиш врачы; **зубна́я щётка** тиш щёткасы; **зубно́й порошо́к** тиш порошогу; **зубна́я па́ста** тиш пастасы.

ЗУБО'ВНЫЙ, -ая, -ое: **де́лать** *что-л.* **со скре́жетом зубо́вным** *бир нерсени* тишин кычыратып, кыжыры келип иштөө.

ЗУБОВРАЧЕ'БНЫЙ, -ая, -ое: **зубоврачéбный каби́нет** тиш дарылоочу кабинет.

ЗУБОВРАЧЕВА'НИЕ *ср.* тиш ооруларын дарылоо.

ЗУБО'К *м. уменьш.-ласк.* от **зуб** 1 кичинекей тиш; ◇ **вы́учить на зубо́к** *что-л.* *бир нерсени* абдан мыктап жаттап алуу; **попа́сть на зубо́к** *кому-л.* *бирөөнүн* шылдыцына жана ушагына илинүү.

ЗУБОЛЕЧЕ'БНИЦА *ж.* тиш оорусун дарылоо жайы.

ЗУБОЛЕЧЕ'БНЫЙ, -ая, -ое тиш оорусун дарылаган.

ЗУБОРЕ'ЗНЫЙ, -ая, -ое *тех.* тиш чыгара турган; **зуборе́зный стано́к** тиш чыгара турган станок.

ЗУБОСКА'Л *м. разг.* шылдыңкор, одоно шылдыңчы.

ЗУБОСКА'ЛИТЬ *несов. разг.* одоно шылдыңдоо, опсуз табалоо.

ЗУБОСКА'ЛЬСТВО *ср. разг.* одоно шылдыңдай берүү, ырсалактай, опсуз мазактай берүү.

ЗУБОЧИ'СТКА *ж.* тиш чукуур.

ЗУБР *м.* **1.** *зоол.* зубр (*топос сыяктуу жапайы айбан*); **2.** *перен. разг.* өтө эскичил.

ЗУБРЁЖКА *ж. разг.* маанисин билбей, куру жаттоо; курулай жаттап алуу.

ЗУБРИ'ЛКА *м. и ж. разг.* куру жаттагыч (*куру жаттоодон бөлөкту билбеген окуучу*).

ЗУБРИ'ТЬ I *несов. что* мизин кетирүү, мизин кетилтүү; **зубри́ть топо́р** балтанын мизин кетилтүү.

ЗУБРИ'ТЬ II *несов. что, разг.* бышыктоо, жаттоо; **зубри́ть уро́к** сабакты бышыктоо; сабакты жаттоо.

ЗУБРО'ВКА *ж.* **1.** *бот.* зубровка (*талаа жана токойдогу дандуу; өсүмдүктүн аты*); **2.** (*настойка*) зубровка (*ошол данга ачытылган арак*).

ЗУБЧА'ТКА *ж. тех.* зубчатка (*механизмдин тиштүү жагы*).

ЗУБЧА'ТЫЙ, -ая, -ое тиштүү; **зубча́тое колесо́** тиштүү дөңгөлөк.

ЗУ'БЧИК *м. уменьш.* от **зубе́ц** 1 *и* **зуб** 2 кичине тиш; **зу́бчик колеса́** дөңгөлөктүн кичине тиши.

ЗУД *м.* **1.** кычыткы; **вы́звать зуд** эт кычыткы пайда кылуу; **2.** *перен. разг.* (*непреодолимое стремление*) делебеси кызуу, желигүү.

ЗУ'ДЕНЬ *м. зоол.* котур курту.

ЗУДЕ'ТЬ *несов.* **1.** (*чесаться*) кычышуу, дүүлүгүү; **2.** *перен. разг.* (*испытывать непреодолимое стремление*) делебеси кызуу, желигип жүрүү.

ЗУЛУ'С *м.* зулус.

ЗУЛУ'СКА *женск. р.* к **зулу́с.**

ЗУЛУ'ССКИЙ, -ая, -ое **зулус**-*ка т.*; зулустук.

ЗУЛУ'СЫ *мн.* зулустар.

ЗУ'ММЕР *м. тех.* зуммер (*токту өзү эле кошуп жана ажыратып тургуч электр механизми*).

ЗУМПФ *м. горн.* зумпф (*шахтанын түбүндө суу агып кирүүчү чукур*).

ЗУРНА' *ж. муз.* сурнай.

ЗЫ'БКА *ж. обл.* бешик.

ЗЫ'БКИЙ, -ая, -ое **1.** (*неустойчивый*) былкылдама, солкулдак, былкылдак; **зы́бкий мо́стик** солкулдак көпүрө; **2.** *перен.* (*ненадёжный*) туруксуз, берекесиз; **зы́бкое положе́ние** туруксуз ал-абал.

www.bizdin.kg

ЗЫ'БКОСТЬ *ж.* **1.** (*неустойчивость*) былкылдактык, солкулдактык; **2.** *перен.* (*ненадёжность*) туруксуздук.

ЗЫБУ'ЧИЙ, -ая, -ее туруксуз, эшилме; **зыбу́чие пески́** эшилме кум.

ЗЫБЬ *ж.* суу бетиндеги кичине кыймыл, суу бетинин чыбырчыкташы; **зыбь на о́зере** көл бетинин чыбырчыкташы (*таптакыр жел жокто*).

ЗЫ'ЧНЫЙ, -ая, -ое күркүрөгөн; катуу; **зы́чный го́лос** күркүрөгөн үн.

ЗЮЙД *м. мор.* зюйд (**1.** *түштүк тарап*; **2.** *түштүк шамалы*).

ЗЯ'БКИЙ, -ая, -ое үшүкчөөл, үшүкчөөк.

ЗЯ'БКОСТЬ *ж.* үшүкчөөлдүк, үшүкчөөктүк; **зя́бкость рук** колдун үшүкчөөктүгү.

ЗЯ'БЛЕВЫЙ, -ая, -ое **зябь**-*га т.*; **зя́блевая вспа́шка** тоңдурма айдоо.

ЗЯ'БЛИК *м. зоол.* зяблик (*сайрагыч чымчыктардын бир түрү*).

ЗЯ'БНУТЬ *несов.* үшүү, тоңуу.

ЗЯБЬ *ж. с.-х.* тоңдурма.

ЗЯТЬ *м.* (*мн.* **зятья́**) **1.** (*муж дочери*) күйөө; **2.** (*муж старшей сестры*) жезде.

И

И I *союз* **1.** *соед.* жана; **догна́ть и перегна́ть** кууп жетүү жана озуп кетүү; **2.** *присоед.* (*при перечислении*) да; **и тот и друго́й** ал да, бул да; **и он и я там рабо́тали** ал да, мен да анда иштегенбиз; **3.** (*также*) да; **и я хоте́л пойти́ вме́сте со все́ми** башкалар менен бирге менин да баргым келди; **4.** (*при повествовании*) да; ошентип, **... да; и наста́ло у́тро** таң да атты; ошентип, таң да атты.

И II *частица усил.* да; **я и сам не рад** өзүм да буга өкүнүп турам; **я не мог и поду́мать об э́том** мындай болот деп эч качан ойлогон да жок элем.

И III *межд.* кой, ... эми; **и, по́лно!** кой, болду эми!

И'БИС *м.* ибис (*жылуу өлкөлөрдө жашоочу, узун буттуу илегилекке окшош куштун бир түрү*).

И'БО *союз* анткени.

И'ВА *ж.* тал; **плаку́чая и́ва** мажрум тал.

ИВАСИ' *ж. нескл.* иваси (*Ыраакы Күн Чыгыштагы сельдь балыгы*).

ИВНЯ'К *м.* **1.** (*заросли ивы*) кырчын тал; **2.** (*прутья ивы*) кырчын тал чырпыктары.

И'ВОВЫЙ, -ая, -ое **ива**-*га т.*; **и́вовые ли́стья** тал жалбырактары; **и́вовая корзи́на** талдын чырпыгынан согулган себет.

И'ВОЛГА *ж.* заргалдак.

ИГЛА' *ж.* **1.** ийне; **маши́нная игла́** машинанын ийнеси; **патефо́нная игла́** патефондун ийнеси; **2.** (*у растений*) бүчүр, тикен (*мис. карагайдын*); **3.** *чаще мн.* (*у животных*) тикен, ийне; **и́глы ежа́** кирпинин ийнеси; **4.** (*заострённый кристалл*): **и́глы льда** муздун ийнелери.

ИГЛИ'СТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*о растениях*) тикендүү, тикенектүү; **2.** (*о животных*) тикендүү, ийнелүү.

ИГЛОКО'ЖИЕ *мн.* (*ед.* **иглоко́жее** *ср.*) *зоол.* ийне терилүүлөр (*денеси ийне, тикен менен капталган омурткасыз деңиз жаныбарлары*).

ИГНОРИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* тоотпоо, этибар кылбоо, көңүл салбоо; **нельзя́ игнори́ровать фа́кты** фактыларды тоотпой коюуга жарабайт.

И'ГО *ср.* эзүү; **све́ргнуть и́го** эзүүнү кулатуу, эзүүнү жок кылуу.

ИГО'ЛКА *ж. см.* **игла́**; ◇ **сиде́ть как на иго́лках** оңойсузданып бүлкүлдөп отуруу.

ИГО'ЛОЧКА *ж. уменьш. от* **иго́лка** кичинекей ийне; ичке ийне; ◇ **оде́т с иго́лочки** баштан аяк жапжаңы кийим кийинген.

ИГО'ЛЬНИК *м.* ийне сайгыч *же* ийне салгыч куту.

ИГО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **игла** 1-*ге т.*; **иго́льное ушко́** ийненин көзү.

ИГО'ЛЬЧАТЫЙ, -ая, -ое ийнелүү, тикенектүү; ◇ **иго́льчатый бараба́н** *тех.* ийнелүү барабан.

ИГО'РНЫЙ, -ая, -ое: **иго́рный дом** кумар (*карта ж. б.*) ойноочу үй.

ИГРА' *ж.* **1.** (*действие*) ойноо; **игра́ в мяч** топ ойноо; **игра́ в ша́хматы** шахмат ойноо; **2.** оюн; **аза́ртные и́гры** кумар; кумар оюндар; **3.** оюнчук (*ойноо предметинин комплектиси*); **прода́жа де́тских игр** балдар оюнчуктарын сатуу; **4.** *муз., театр.* ойноо, аткаруу, чертүү, чалуу; **игра́ арти́ста** артисттин оюну; **игра́ на скри́пке** скрипкада ойноо; **5.** (*сверкание*) жалтылдоо, жылтылдоо, жаркылдоо, кулпунуу, кулпуруу (*мис. асыл таштардын жылтылдашы*); **изумру́д с изуми́тельной игро́й** эң эле сонун жалтылдаган зымырыт; ◇ **игра́ приро́ды** табияттын оюну (*адаттан тышкары болгон кубулушу*); **игра́ слов** сөз оюну (*сөздүн бир маанисин экинчиге алмаштырып колдонуп тамаша кылуу, бура сүйлөө*); **опа́сная игра́** коркунучтуу оюн; **игра́ с огнём** от менен ойноо; **игра́ воображе́ния** куру кыял, курган фантазия; **биржева́я игра́** биржа оюну (*капиталисттик өлкөлөрдө — курстук баалардын айырмасына спекуляция кылуу үчүн баалуу кагаздарды сатып алып жана кайра сатуу*); **раскры́ть** *чью-л.* **игру́** *бирөөнүн* жашырын оюн, ниетин ачуу; **игра́ не сто́ит свеч** *погов.* ат тери кайтпайт.

ИГРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **игра** 2-*ге т.*; ойнолуучу; **игра́льные ка́рты** ойнолуучу карта.

ИГРА'ТЬ *несов.* **1.** *во что, на чём* ойноо; **игра́ть в футбо́л** футбол ойноо; **игра́ть в пря́тки** *прям. и перен.* жашынмак ойноо; **2.** *кого-что, на чём, муз., театр.* ойноо, аткаруу, чертүү, чалуу; **игра́ть на сце́не** сахнада ойноо; **на роя́ле он игра́ет давно́** ал роялда көптөн бери ойнойт; **игра́ть пе́рвую скри́пку** 1) биринчи скрипкада ойноо; 2) *перен.* башкаруучу абалды ээлөө; **3.** (*сверкать, блестеть*) жалтылдоо, жылтылдоо, жаркылдоо; кулпунуу, кулпуруу; **со́лнце игра́ет на пове́рхности воды́** күндүн нуру суу үстүндө жаркылдайт; **руби́н хорошо́ игра́ет** лаал жакшынакай болуп кулпуруп турат; **4.** (*о вине*) шуулдап туруу, быжылдап туруу; ◇ **игра́ть роль** усталык менен анткорлонуу; **игра́ть коме́дию** анткорлонуу; **игра́ть в молча́нку** тымпыйма ойноо (*жаап-жашыруу; көшөкөрлөнүп айтпай, жашырып жүрө берүү*); **игра́ть в великоду́шие** өзүн өзү кең бейил кылып көрсөтүмүш болуу; **игра́ть на не́рвах** кыжырын кайнатуу, ачуусун келтирүү; **игра́ть на би́рже** биржада ойноо (*капиталисттик өлкөлөрдө — биржалык спекуляция кылуу*); **игра́ть слова́ми** сөз жасап сүйлөө (*чындыкты жашыруу үчүн чоң-чоң сөздөрдү оозго толтуруп айтуу*); **игра́ть в ру́ку** *или* **игра́ть на́ руку** *кому-л.* *бирөөнүн* ишин оңдой берди кылуу.

ИГРА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *безл. разг.* ойноо; **мне сего́дня что́-то не игра́ется** бүгүн мен эмнегедир жакшы ойной албай жатам, эмнегедир ойногум келбей жатат; **2.** *страд. к* **игра́ть 2.**

ИГРА'ЮЧИ *нареч. разг.* ойноп отуруп эле, кыйналбай эле, оңой эле; **он э́то сде́лал игра́ючи** ал муну ойноп отуруп эле жасап койду, ал муну кыйналбай эле жасап койду.

И'ГРЕК *м.* игрек (**1.** *латын алфавитинин 25 тамгасы*; **2.** *математикада «у» тамгасы менен белгиленүүчү белгисиз сан*).

www.bizdin.kg

ИГРЕ'НЕВЫЙ, -ая, -ое чабдар (*аттын түсү*).

ИГРИ'ВО *нареч.* ойноктоп, шайкелеңденип.

ИГРИ'ВОСТЬ *ж.* оюнкарактык, ойноoктук, шайкелеңдик, куунактык.

ИГРИ'ВЫЙ, -ая, -ое оюнкарак, ойноок, шайкелең; куунак; **игри́вый щено́к** ойноок күчүк; **он сего́дня в игри́вом настрое́нии** бүгүн анын көңүлү куунак.

ИГРИ'СТЫЙ, -ая, -ое (*о напитках*) шуулдап турган; **игри́стое вино́** шуулдап турган вино.

ИГРО'К *м.* оюнчу (*оюнга же кумарга катышуучу; оюнду же кумарды жакшы көрүүчү*).

ИГРУ'Н *м. разг.* оюнкарак, оюнпоз, ойноок.

ИГРУ'НЬЯ *женск. р. к* **игру́н.**

ИГРУ'ШЕЧНЫЙ, -ая, -ое 1. **игрушка**-*га т.*; **игру́шечный магази́н** оюнчук сатуучу магазин; 2. (*ненастоящий*) кичинекей; **игру́шечное ружьё** оюнчук мылтык; **игру́шечный сад** кичинекей бак.

ИГРУ'ШКА *ж.* оюнчук; **де́тские игру́шки** балдардын оюнчуктары; ◇ **быть игру́шкой в чьих-л. рука́х** *бирөөнүн* оюнчугу болуу (*бирөөнүн айтканын кылып, дегенине көнүп жүрүү*); **сде́лать свое́й игру́шкой** өзүнүн оюнчугу кылып алуу (*өзүнө багынтып алуу*).

ИГУ'МЕН *м. церк.* игумен (*эркектер монастырынын жетекчиси*).

ИГУ'МЕНЬЯ *ж. церк.* игуменья (*аялдар монастырынын жетекчиси*).

ИДЕА'Л *м.* идеал (1. *умтулуулардын түпкү максаты*; 2. *бир нерсенин эң жогорку, болумдуу үлгүсү*).

ИДЕАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* идеализация, идеализациялоо (*бирөөнү же бир нерсени анын өз турушунан алда канчалык мыкты, сонун кылып көз алдыга келтирүү*).

ИДЕАЛИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* идеализациялоо.

ИДЕАЛИ'ЗМ *м. филос.* идеализм (*материализмге карама-каршы болгон философиялык багыт*); **субъекти́вный идеали́зм** субъективдик идеализм; **объекти́вный идеали́зм** объективдик идеализм.

ИДЕАЛИ'СТ *м.* идеалист (1. *филос. идеалисттик философиянын жолун жолдоочу*; 2. *разг. чындыкты идеализациялоочу адам*).

ИДЕАЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое идеалисттик; **идеалисти́ческое мировоззре́ние** дүйнөгө идеалисттик көз караш.

ИДЕАЛИ'СТКА *женск. р. к* **идеали́ст.**

ИДЕА'ЛЬНО *нареч.* эң сонун, абдан сонун.

ИДЕА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое эң сонун, абдан жакшы, үлгүлүү; **идеа́льный рабо́тник** абдан жакшы кызматкер; **идеа́льные кварти́рные усло́вия** эң сонун квартиралык шарттар.

ИДЕ'ЙНО-ПОЛИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое идеялык-саясий; **иде́йно-полити́ческое воспита́ние масс** массага идеялык-саясий тарбия берүү; **иде́йно-полити́ческий у́ровень** идеялык-саясий деңгээл.

ИДЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое 1. (*проникнутый идеей*) идеялык; **иде́йное иску́сство** идеялык искусство; **иде́йное содержа́ние кни́ги** китептин идеялык мазмуну; 2. (*преданный идее*) идеялуу; **иде́йный челове́к** идеялуу киши.

ИДЕНТИФИКА'ЦИЯ *ж.* идентификация, идентификациялоо (*окшоштуруу, окшотуу*).

ИДЕНТИФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* идентификациялоо.

ИДЕНТИ'ЧНОСТЬ *ж.* окшоштук, бирдейлик.

ИДЕНТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое окшош, бирдей.

ИДЕОГРА'ММА *ж. лингв.* идеограмма (*кандайдыр бир түшүнүктүн шарттуу жазуу белгиси; мис. иероглиф, цифралар, шарттуу белгилер*).

ИДЕОГРА'ФИЯ *ж. лингв.* идеография (*идеограмманын жардамы менен жазуу*).

ИДЕО'ЛОГ *м.* идеолог (*кандайдыр бир таптын идеологиясын колдоочу жана жактоочу киши*); **идео́лог рабо́чего кла́сса** жумушчу табынын идеологу.

ИДЕОЛОГИ'ЧЕСКИ *нареч.*: **идеологи́чески вы́держанная кни́га** идеология жагынан туруктуу китеп.

ИДЕОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **идеология**-*га т.*; идеологиялык; **идеологи́ческий фронт** идеологиялык фронт; **идеологи́ческая борьба́** идеологиялык күрөш.

ИДЕОЛО'ГИЯ *ж.* идеология (*тигил же бул таптын кызыкчылыгын көздөгөн саясий, укуктук, диний, адабий, философиялык ж. б. көз караштардын жыйындысы*).

ИДЁТ *в знач. частицы разг.* (*ладно*) макул!, болот!, жарайт!

ИДЕ'Я *ж.* 1. идея (*бир нерсе жөнүндөгү ой, жалпы түшүнүк*); **полити́ческие иде́и** саясий идеялар; 2. (*основная мысль*) идея (*негизги ой*); **иде́я рома́на** романдын идеясы; 3. (*мысль, намерение, план*) ой; тилек; ниет; каалоо.

ИДИЛЛИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **идиллия**-*га т.*; идиллиялык.

ИДИ'ЛЛИЯ *ж.* идиллия (1. *лит. табияттын кучагында жайбаракат жаткан турмушту сүрөттөп көрсөткөн акындык чыгарма*; 2. *перен. бейпилчилдик, камырабай, жайбаракат жашоо*).

ИДИО'МА *ж. лингв.* идиома (*өтмө маанидe колдонулуучу сөз же сөздөрдүн тизмеги; мис. бетке басып айтуу; бармак басты, көз кысты кылуу ж. б.*).

ИДИОМА'ТИКА *ж. лингв.* идиоматика (*идиомалар жөнүндөгү окуу жана да кандайдыр бир тилдеги идиомалар жыйындысы*).

ИДИОМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **идиома**-*га т.*; идиомалык; **идиомати́ческое выраже́ние** идиомалык сүйлөм.

ИДИОСИНКРАЗИ'Я *ж. мед.* идиосинкразия (*талгак; организмдин бир тамакка, дарыга же башка нерсеге талгак, жерик болушу*).

ИДИО'Т *м.* 1. идиот, келесоо, жинди; 2. *разг.* барып турган акмак, макоо.

ИДИОТИ'ЗМ *м.* 1. идиотизм, келесоолук; 2. *разг.* барып турган акмактык, макоолук.

ИДИО'ТКА *женск. р. к* **идио́т.**

ИДИО'ТСКИЙ, -ая, -ое 1. **идиот** 1-*ге т.*; идиоттук; **идио́тский смех** идиоттук күлкү; 2. *разг.* (*бессмысленный, глупый*) акмактык; **идио́тский посту́пок** акмактык жорук.

ИДИО'ТСТВО *ср. разг.* барып турган акмакчылык, макоолук.

И'ДОЛ *м.* 1. бут (*жасалма кудай*); 2. *перен.* аздек; ◇ **сиде́ть (стоя́ть) и́долом** молодой болуп былк этпей, сүйлөбөй отуруу (туруу).

ИДОЛОПОКЛО'ННИК *м.* бутпарас (*бутка сыйынуучу, табынуучу киши*).

ИДОЛОПОКЛО'ННИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **идолопоклонник**-*ке*, **идолопоклонство**-*го т.*

ИДОЛОПОКЛО'НСТВО *ср.* бутпарастык (*бутка сыйынуучулук, табынуучулук*).

ИДТИ' *несов.* 1. баруу, жүрүү, басуу; **идти́ вперёд** 1) алга карай жүрүү, илгерилөө; 2) *перен.* жакшы болууга умтулуу; өсүү; **идти́ наза́д** 1) артка карай жүрүү, артка чегинүү; 2) *перен.* кери кетүү, начарлоо; **идти́ впереди́** 1) алдыда жүрүү; 2) *перен.* башкаларга үлгү болуу; **он идёт в шко́лу** ал мектепке баратат; **он идёт из шко́лы** ал мектептен келатат; **идти́ са́дом** бактын ичи менен басуу (жүрүү); **кто идёт?** келаткан ким?; **он идёт бы́стро** ал бат басат, ал бат жүрөт; **идти́ ря́дом** катар жүрүү; **идти́ пешко́м** жөө жүрүү; **идти́ в го́сти** конокко баруу; **идти́ на врага́** душманга каршы баруу; 2. (*двигаться, передвигаться*) кыймылдоо, козголуу, бир орундан экинчи орунга жылуу; **по́езд идёт бы́стро** поезд тез жүрүп баратат; **лёд идёт по реке́** дарыяда муз агып жатат; 3. (*отправляться*) жөнөө, кетүү, чыгуу; **по́езд идёт в пять часо́в** поезд саат беште жөнөйт; **идти́ гуля́ть** сейилдикке чыгуу; 4. (*приближаться*) келүү; **весна́ идёт** жаз келатат; 5. (*выде-*

www.bizdin.kg

ляться, течь) агуу; **вода́ идёт по ка́пле** суу тамчылап агат; **из ра́ны идёт кровь** жарадан кан агат; 6. чыгуу; **из самова́ра идёт пар** самовардан буу чыгып жатат; **дым идёт из трубы́** мордон түтүн чыгып жатат; 7. (*вмещаться*) батуу, кирүү; **про́бка не идёт в го́рлышко буты́лки** тыгын бутылканын оозуна батпай койду; 8. (*пролегать*) кетүү, жатуу; **э́та доро́га идёт ле́сом** бул жол токой аралап кетет; 9. (*о времени*) өтүү; **дни иду́т свои́м чередо́м** күндөр өз ирети менен өтүп жатат; **ему́ идёт второ́й год** ал эки жашка карады; 10. (*о механизмах*) жүрүү; иштөө; **часы́ иду́т то́чно** саат туура жүрөт; 11. (*об осадках*) жаашы; **идёт снег** кар жаап жатат; **вчера́ шёл дождь** кечээ жамгыр жаады; 12. (*происходить*) болуп жатуу, жүрүп жатуу; **иду́т пре́ния** жарыш сөз жүрүп жатат; **бой идёт уже́ не́сколько часо́в** уруш бир нече сааттан бери жүрүп жатат; **дела́ иду́т успе́шно** иш жакшы жүрүп жатат; **сейча́с идёт уро́к** азыр сабак жүрүп жатат; 13. (*поступать куда-л.*) кирүү; **идти́ в вое́нное учи́лище** согуштук окуу жайына кирүү; **он идёт в университе́т** ал университетке кирет; 14. (*находить сбыт*) сатылуу, өтүү; **э́тот това́р хорошо́ идёт** бул товар жакшы өтөт; 15. (*требоваться, употребляться*) кетүү, жумшалуу, чыгуу; **на культу́ру ри́са идёт мно́го воды́** шалыга суу көп керек; **на пла́тье идёт три ме́тра шёлка** көйнөккө үч метр жибек кетет; 16. (*доставляться откуда-л., куда-л.*) келүү; **чай идёт с Кавка́за** чай Кавказдан келет; **посы́лка отту́да идёт шесть дней** посылка андан алты күндө келет; 17. (*передаваться*) берилүү; **докуме́нт снача́ла идёт на по́дпись** документ адегенде кол коюуга берилет; **его́ де́ло идёт в суд** анын иши сотко берилет; 18. (*в играх*) жүрүү; **идти́ с двойки пик** карганын экилигин жүрүү; **идти́ конём** ат менен жүрүү; 19. (*быть к лицу*) жарашуу; **э́та шля́па ей идёт** бул шляпа ага жарашат; 20. болуу, коюлуу; **за́втра в теа́тре идёт «Ива́н Суса́нин»** эртең театрда «Иван Сусанин» коюлат; **э́тот кинофи́льм идёт уже́ три дня** бул кинофильм үч күндөн бери жүрүп жатат; ◇ **идти́ на прима́нку** 1) жемге баруу (*мис. балык кайырмактагы жемге*); 2) *перен. бирөөнүн* алдоосуна кирүү; **идти́ в счёт** эсепке алынуу, эсепке кирүү; **э́то в счёт не идёт** бул эсепке кирбейт; **де́ло идёт на лад** иш оңунда; иш жакшы жүрүп жатат; **у меня́ не идёт с ума́...** ...менин оюман кетпей койду; **не идти́ на ум** ойго келбөө; **куда́ ни шло!** *разг.* кайдан чыкса, андан чыксын!; **идти́ на пониже́ние** төмөндөө, ылдыйлоо; **идти́ на у́быль** азаюу, кемүү, тартылуу; **идти́ ко дну** чөгүп кетүү (*мис. кеме*); **сон не идёт** уйку келбейт; **э́то ни с чем не идёт в сравне́ние** муну эч нерсе менен салыштырууга болбойт; **идти́ на компроми́сс** компромисске макул болуу; **идти́ на риск** тобокелге салуу; **идти́ на всё** эч нерседен тартынбоо; **идти́ в но́гу с совреме́нностью** азыркы заман менен тең катар жүрүү (*азыркы турмуштан калышпоо*); **де́ло идёт о жи́зни и сме́рти** иш «же өлдүм, же калдым» жөнүндө болуп жатат; **разгово́р шёл о нём** сөз ал жөнүндө болду; **идти́ на поса́дку** *ав.* конууга бет алуу; **идти́ за́муж** күйөөгө баруу, эрге баруу; **де́ло идёт к концу́** иш аяктап келе жатат; **идти́ на вёслах** калак менен айдап жүрүү (*кайыкта*); **идёт!** *разг.* (*ладно*) макул!, болот!, жарайт!

ИЕЗУИ'Т *м.* 1. *ист.* иезуит (*католик-монахтык реакциячыл уюмдун — ордендин мүчөсү; бул — өзүнүн көздөгөн максатына жетүү үчүн эч бир нерседен баш тартпайт*); 2. *перен.* арамза, эки жүздүү, өң карама киши.

ИЕЗУИ'ТСКИЙ, -ая, -ое **иезуит**-*ке т.*; **иезуи́тский посту́пок** *перен.* эки жүздүүлүк менен иштелген иш.

ИЕЗУИ'ТСТВО *ср.* иезуиттик, эки жүздүүлүк, арамзалык, өң карамалуулук.

ИЕ'НА *ж.* (*японская денежная единица*) иена (*Японияда акча единицасы*).

ИЕРАРХИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **иерархия**-*га т.*; иерархиялык; ◇ **иерархи́ческая ле́стница** иерархиялык баскыч (*төмөнкү чиндерди жогорку чинге багынтуу тартибиндеги кызматтык баскыч*).

ИЕРА'РХИЯ *ж.* иерархия (*мансаптарды же коомдук түркүмдөрдү даража-даража, баскыч-баскыч кылып бөлүү*); **служе́бная иера́рхия** кызматтык иерархия.

ИЕРИХО'НСКИЙ, -ая, -ое: **труба́ иерихо́нская** эң эле катуу үн, эң эле катуу дабыш.

ИЕРО'ГЛИФ *м.* 1. иероглиф (*кандайдыр бир түшүнүк берүүчү фигуралуу белги; иероглифтик жазуу белгиси, мис. кытай жазуусу*); 2. *перен. разг.* иероглиф (*кыйындык менен окулуучу жазма*); **писа́ть иеро́глифами** иероглиф менен жазуу (*оңойлук менен окулбай турган кылып жазуу*).

ИЕРОГЛИФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **иероглиф**-*ке т.*; иероглифтик; **иероглифи́ческая пи́сьменность** иероглифтик жазуу.

ИЖДИВЕ'НЕЦ *м. бирөөнүн* багуусунда туруучу киши; **у него́ пять челове́к иждиве́нцев** анын багуусунда беш киши бар.

ИЖДИВЕ'НИЕ *ср.* багуусунда болуу; **быть на чьём-л. иждиве́нии** *бирөөнүн* багуусунда болуу.

ИЖДИВЕ'НКА *женск. р. к* **иждиве́нец.**

ИЖДИВЕ'НЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **иждивенец**-*ке т.*; 2. *перен.* «берсең — жедим» деп отура берүүчү; **иждиве́нческое настрое́ние** «берсең—жедим» деп отура берүүчүлүк; «мени багат» деп отура берүүчүлүк.

ИЗ (ИЗО) *предлог с род. п.* 1. (*откуда*) -дан; **они́ прие́хали из Москвы́** алар Москвадан келишти; **привезти́ из дере́вни** кыштактан алып келүү; 2. (*среди*) -дын; **одно́ из двух** экинин бири; **оди́н из ста** жүздүн бири; **лу́чший из всех** баарынын жакшысы; 3. (*о материале*) -дан; **сде́лать из де́рева** жыгачтан жасоо; **сде́лано из ста́ли** болоттон жасалган; 4. -дан; **из посёлка вы́рос го́род** посёлоктон шаар пайда болду; посёлок шаарга айланды; 5. (*по причине*) -гандыктан; себептүү; **из уваже́ния к вам** сизди урматтагандыгымдан; ◇ **и́з года в го́д** жылдан жылга, жыл сайын; **мы стара́лись изо всех сил** биз күчүбүздүн бардыгынча аракет кылдык.

ИЗ- (ИЗО-, ИЗЪ-, ИС-) *приставка* 1. *аракеттин бир жерден, бир нерсенин ичинен чыкканын түшүндүрөт; мис.* **изгоня́ть** кууп жиберүү, айдап жиберүү; 2. *иштин бүткөнүн, аякталганын көрсөтөт; мис.*: **изре́зать** кесип (*туурап*) бүтүрүү; **изму́читься** кыйналып кетүү, кыйналып бүтүү; **излома́ться** сынып бүтүү; **износи́ться** эскирүү, жыртылуу, тамтыгы кетүү; 3. *кыймыл-аракеттин акырына чекке барып жеткенин көрсөтөт; мис.* **исписа́ться** жазылып бүтүү, жазылып түгөнүү; 4. *этиштин бүткөн түрүн түзүү үчүн колдонулат; мис.*: **печь** бышыруу — **испе́чь** бышырып болуу, бышырып бүтүү; **жа́рить** куууруу — **изжа́рить** кууруп бүтүү.

ИЗБА' *ж.* үй (*дыйкандын жыгачтан салынган үйү*).

ИЗБАВИ'ТЕЛЬ *м.* куткаруучу, куткарып алып калуучу.

ИЗБАВИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **избави́тель.**

ИЗБА'ВИТЬ *сов. кого-что от кого-чего* куткаруу; **изба́вить от хлопо́т** түйшүктөн куткаруу; **изба́вьте меня́ от э́того** ушундан мени куткарыңызчы.

ИЗБА'ВИТЬСЯ *сов. от кого-чего* кутулуу; **изба́виться от опа́сности** коркунучтан кутулуу.

ИЗБАВЛЕ'НИЕ *ср.* кутулуу; куткаруу.

ИЗБАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **изба́вить.**

ИЗБАВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **изба́виться;** 2. *страд. к* **избавля́ть.**

ИЗБАЛО'ВАННОСТЬ *ж.* эркелик, ыксыз эркелик.

ИЗБАЛО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **избалова́ть;** 2. *прил.* ыгы жок эркелеткен, ыгы жок эрке өстүрүлгөн; **избало́ванный ребёнок** ыгы жок эрке өстүрүлгөн бала.

ИЗБАЛОВА'ТЬ *сов. кого* ыгы жок эркелетүү; **избалова́ть ребёнка** баланы ыгы жок эркелетүү.

ИЗБАЛОВА'ТЬСЯ *сов. разг.* эрке болуу.

ИЗБА'Ч *м.* избач (*айыл-кыштакта окуу үйүнүн башчысы*).

www.bizdin.kg

ИЗБА'-ЧИТА'ЛЬНЯ *ж.* окуу үйү (*айыл-кыштактагы маданий-агартуу мекемеси*).

ИЗБЕ'ГАТЬ *сов. что, разг.* кыдырып чыгуу; **я избе́гал весь го́род** мен бүткүл шаарды кыдырып чыктым.

ИЗБЕГА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **избежа́ть;** 2. *кого-чего и с неопр.* качуу; **я избега́ю с ним встреча́ться** мен аны менен кезигишүүдөн качамын.

ИЗБЕ'ГАТЬСЯ *сов. разг.* аркы-терки жүгүрүп жүрүп чарчоо.

ИЗБЕ'ГНУТЬ *сов. см.* **избежа́ть; не избе́гнуть наказа́ния** жазадан качып кутулуу мүмкүн эмес.

ИЗБЕЖА'НИЕ *ср.*: **во избежа́ние** андай болбос үчүн, андай болбосун үчүн; **во избежа́ние оши́бок** ката кетирбөө үчүн.

ИЗБЕЖА'ТЬ *сов. чего* аман калуу, кутулуу; **избежа́ть сме́рти** өлүмдөн кутулуу.

ИЗБИВА'ТЬ *несов. см.* **изби́ть.**

ИЗБИЕ'НИЕ *ср.* 1. (*побои*) уруу, токмоктоп сабоо; 2. (*массовое убийство*) кырып жоюу.

ИЗБИРА'ТЕЛЬ *м.* шайлоочу.

ИЗБИРА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **избира́тель.**

ИЗБИРА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **избира́тельная систе́ма** шайлоо системасы; **избира́тельный зако́н** шайлоо закону; **избира́тельное пра́во** шайлоо укугу; **избира́тельная кампа́ния** шайлоо кампаниясы.

ИЗБИРА'ТЬ *несов. см.* **избра́ть.**

ИЗБИ'ТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **изби́ть;** 2. *прил. перен.* айтыла жүргөн, эскирген, эскирип болгон; **изби́тая те́ма** эскирип болгон тема.

ИЗБИ'ТЬ *сов. кого* уруу, токмоктоо, сабоо, көк ала койдой союу.

ИЗБОРОЗДИ'ТЬ *сов. что* каршы-терши кесип өтүү, кыйма-чийме болуп бырышуу; **овра́ги изборозди́ли всё по́ле** талаанын бетин коолор кыйма-чийме кылып кесип өткөн; **морщи́ны изборозди́ли его́ лицо́** *перен.* бырыш анын бетин баскан.

ИЗБРА'НИЕ *ср.* 1. (*голосованием*) шайлоо; **избра́ние в депута́ты Верхо́вного Сове́та СССР** СССР Жогорку Советинин депутаттыгына шайлоо; 2. (*выбор нужного, предпочтение*) тандоо, тандап алуу, каалап алуу; **избра́ние профе́ссии** кесип тандап алуу.

ИЗБРА'ННИК *м.* шайлаган киши, шайланган киши, тандалган киши; **избра́нник наро́да** эл шайлаган киши; ◇ **избра́нник се́рдца** сүйгөн киши.

ИЗБРА'ННИЦА *женск. р. к* **избра́нник.**

И'ЗБРАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **избра́ть;** 2. *прил.* (*отборанный, лучший*) тандалган, тандалмалуу; **и́збранные произведе́ния сове́тских писа́телей** советтик жазуучулардын тандалган чыгармалары; 3. *в знач. сущ.* **и́збранные** *мн.* тандалгандар; **для и́збранных** тандалгандар үчүн.

ИЗБРА'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*голосованием*) шайлоо; **избра́ть в наро́дные су́дьи** эл судьясы кылып шайлоо; 2. (*выбрать нужное, предпочесть*) тандоо, тандап алуу, каалап алуу.

ИЗБУ'ШКА *ж. уменьш. от* **изба́** кичинекей үй.

ИЗБЫ'ТОК *м.* 1. (*излишек*) ашык, артык, көп; **избы́ток хле́ба** эгиндин көптүгү; 2. (*обилие, полнота*) мол, ашып-ташыган; **молоко́ у нас в избы́тке** сүт бизде ашып-ташып жатат; **от избы́тка чувств он тебя́ расцелова́л** абдан сүйүнүп кетип, ал сени өпкүлөп жиберди; **от избы́тка сил** күчүнүн ашып-ташыганынан; ◇ **вознагради́ть с избы́тком** *кого-л.* бирөөнү ашыгы менен сыйлоо.

ИЗБЫ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое ашып калган, артып калган.

ИЗВАЯ'НИЕ *ср.* изваяние (*скульптуралык сүрөт*).

ИЗВАЯ'ТЬ *сов. что бир нерсенин* сүрөтүн, тулкусун оюп же чаптап жасоо (*скульптуралык чыгармалар жасоо*).

ИЗВЕ'ДАТЬ *сов. что* баштан өткөрүү; **изве́дать го́ре** кайгыны баштан өткөрүү.

И'ЗВЕРГ *м.* катаал киши, каардуу киши.

ИЗВЕРГА'ТЬ *несов. см.* **изве́ргнуть.**

ИЗВЕРГА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **изве́ргнуться;** 2. *страд. к* **изверга́ть.**

ИЗВЕ'РГНУТЬ *сов. что* атырылтып чыгаруу, ыргытуу, бүркүү; **вулка́н изве́рг пото́ки ла́вы** вулкан лаваларды бүркүп чыгарды.

ИЗВЕ'РГНУТЬСЯ *сов.* атырылып чыгуу, бүркүлүп чыгуу.

ИЗВЕРЖЕ'НИЕ *ср.* атырылып чыгуу, ыргытуу, бүркүү; **изверже́ние вулка́на** вулкандын атырылып чыгышы.

ИЗВЕ'РИТЬСЯ *сов. в ком-чём* ишеними кайтуу, үмүтсүз болуу, ишенбей калуу; **изве́риться в свои́х си́лах** өзүнүн күчүнө ишенбей калуу.

ИЗВЕРНУ'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*ловко повернуться*) булт этүү, култ этүү; 2. *перен.* эбин табуу; эптүүлүк кылуу; **изверну́ться при отве́те** эбин таап жооп берип кетүү.

ИЗВЕСТИ' *сов.* 1. *что, разг.* (*истратить*) сарып кылуу, жок кылуу; **он извёл все де́ньги на поку́пки** ал бардык акчасын аны-муну алып жок кылды; 2. *кого-что* (*истребить*) жоюу, жоготуу, жок кылуу; 3. *кого-что* (*измучить*) алсыратуу, муунун бошотуу, жүдөтүү.

ИЗВЕ'СТИЕ *ср.* 1. кабар, билдирүү, маалымат; **переда́ча после́дних изве́стий** акыркы кабарларды берүү (*радио аркылуу*); **ра́достное изве́стие** кубанычтуу кабар; 2. **изве́стия** *мн.* (*периодическое издание*) кабарлар (*мезгил-мезгили менен чыгуучу журнал*); **Изве́стия Акаде́мии нау́к** Илимдер Академиясынын Кабарлары.

ИЗВЕСТИ'СЬ *сов. разг.* алы кетүү, алдан таюу, жабыгуу; **извести́сь от го́ря** кайгыдан жабыгуу.

ИЗВЕСТИ'ТЬ *сов. кого о чём* кабардандыруу, кабар берүү, билдирүү; **он извести́л о своём прие́зде** ал өзүнүн келиши жөнүндө кабар берди.

ИЗВЁСТКА *ж.* акиташ.

ИЗВЕСТКОВА'НИЕ *ср. с.-х.* акиташтоо.

ИЗВЕСТКОВА'ТЬ *сов. и несов. что, с.-х.* акиташтоо; **известкова́ть по́чву** жерди акиташтоо (*жерди акиташ менен семиртүү*).

ИЗВЕСТКО'ВЫЙ, -ая, -ое **известь**-*ке т.*; **известко́вый раство́р** акиташ эритиндиси; **известко́вая вода́** акиташ суусу.

ИЗВЕ'СТНО *безл. в знач. сказ. кому* белгилүү, маалым; **всем изве́стно** баарыга маалым; **как изве́стно** белгилүү.

ИЗВЕ'СТНОСТЬ *ж.* атак, даңк; **по́льзоваться изве́стностью** атакка ээ болуу, даңкка ээ болуу; ◇ **поста́вить в изве́стность** кабардар кылуу; билдирүү.

ИЗВЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*тот, о котором знают*) белгилүү; **изве́стное всем собы́тие** баарыга белгилүү окуя; 2. (*знаменитый*) атактуу, даңктуу, белгилүү; **изве́стный поэ́т** атактуу акын; 3. (*определённый*) белгилүү, маалым; **изве́стное коли́чество** белгилүү сан (көптүк); **в изве́стный моме́нт** белгилүү учурда; 4. (*некоторый*) кээ бир, кайсы бир; **в изве́стных слу́чаях э́то помога́ет** кайсы бир учурларда бул жардам кылат.

ИЗВЕСТНЯ'К *м.* акиташ.

И'ЗВЕСТЬ *ж.* акиташ; **гашёная и́звесть** чыланган акиташ; **негашёная и́звесть** чыланбаган акиташ.

ИЗВЕЩА'ТЬ *несов. см.* **извести́ть.**

ИЗВЕЩЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) кабардандыруу, кабар берүү, билдирүү; 2. (*сообщение*) кабар, билдирүү; **я получи́л извеще́ние о собра́нии** мен чогулуш жөнүндө билдирүү алдым.

ИЗВИ'В *м.* ийри-буйру, бурулуш, имерилиш; **изви́вы реки́** суунун бурулуштары, суунун имериллиштери.

ИЗВИВА'ТЬСЯ *несов.* ийилүү, ийрилүү, ийрилме болуу, ийри-буйру болуп жатуу; **доро́га извива́лась ме́жду садо́в** жол бактардын арасында ийри-буйру болуп жаткан болчу.

www.bizdin.kg

ИЗВИ'ЛИНА *ж.* ийри-буйру, бурулуш, буткул; **изви́лины доро́ги** жолдун ийри-буйрусу; **изви́лины мо́зга** *анат.* мээнин буткулдары.

ИЗВИ'ЛИСТЫЙ, -ая, -ое ийри-буйру; **изви́листая тропи́нка** ийри-буйру болгон жалгыз аяк жол.

ИЗВИНЕ'НИЕ *ср.* кечирим; **проси́ть извине́ния** кечирим суроо.

ИЗВИНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*простительный*) кечире турган, кечирилүүчү; **извини́тельная оши́бка** кечирилүүчү ката, кечириле турган ката; 2. (*просящий извинения*) кечирим сурооочу, кечирим сураган; **извини́тельное письмо́** кечирим сураган кат.

ИЗВИНИ'ТЬ *сов. кого-что* кечирүү; **извини́те!** кечириңиз!; **извини́те меня́ за до́лгое молча́ние** көптөн бери кат жазбаганым үчүн кечирип коюңуз; **извини́те за выраже́ние** *разг.* сөзүмдү кечиресиз; **ну, уж извини́те!** жок! мунуңуз деле болбогон нерсе!

ИЗВИНИ'ТЬСЯ *сов.* кечирим суроо; **извини́ться за опозда́ние** кечигип калгандыгы үчүн кечирим суроо.

ИЗВИНЯ'ТЬ *несов. см.* **извини́ть**.

ИЗВИНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **извини́ться**; 2. *страд. к* **извиня́ть**.

ИЗВИНЯ'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **извиня́ть**; 2. *прил.* кечирилүүчү; **извиня́ющие обстоя́тельства** кечирилүүчү кырдаалдар.

ИЗВЛЕКА'ТЬ *несов. см.* **извле́чь**.

ИЗВЛЕЧЕ'НИЕ *ср.* 1. (*удаление*) алуу, сууруу (*мис. тикенди*); 2. (*добывание*) алуу; табуу; чыгаруу; **извлече́ние желе́за из руды́** рудадан темир чыгаруу; 3. *мат.*: **извлече́ние ко́рня** тамырын чыгаруу (*сандын тамырын эсептеп табуу*); 4. (*выдержка, цитата*) үзүндү; цитата.

ИЗВЛЕ'ЧЬ *сов. что* 1. (*удалить, вынуть*) алуу, сууруу, сууруп алуу; **извле́чь пу́лю из ра́ны** жарадан окту сууруп алуу; 2. (*добыть*) алуу; табуу; чыгаруу; **извле́чь сок из берёзы** кайыңдын ширесин чыгаруу; 3. *мат.*: **извле́чь ко́рень** тамырын чыгаруу; ◇ **извле́чь по́льзу** пайда табуу; пайда чыгаруу; пайдаланып калуу; **извле́чь уро́к** таалим алуу; өзүнүн *же* бирөөнүн тажрыйбасына карап бир нерсеге үйрөнүү.

ИЗВНЕ' *нареч.* тыштан, сырттан; **по́мощь извне́** тыштан болгон жардам.

ИЗВОДИ'ТЬ *несов.* 1. *см.* **извести́**; 2. *кого-что* (*раздражать, выводить из себя*) кыжырына тийүү, кыжырын кайнатуу, ачуусун келтирүү; **изводи́ть насме́шками** шылдыңдап ачуусун келтирүү.

ИЗВОДИ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **извести́сь**; 2. *страд. к* **изводи́ть**.

ИЗВО'З *м. уст.* кирекечтик; **занима́ться изво́зом** кирекечтик кылуу.

ИЗВО'ЗНЫЙ, -ая, -ое **извоз**-*го т.*; **изво́зный про́мысел** кирекечтик кесиби.

ИЗВО'ЗЧИК *м. уст.* 1. (*кучер*) арабакеч; **легково́й изво́зчик** адам ташуучу арабакеч; **ломово́й изво́зчик** жүк ташуучу арабакеч; 2. *разг.* (*экипаж*) араба; **наня́ть изво́зчика** араба жалдоо.

ИЗВО'ЛИТЬ *несов.* буйруу; каалоо; **чего́ изво́лите?** эмне буйрасыз?; **изво́ль, изво́льте** *повел. накл.* (*выражение согласия*) макул, жарайт; **изво́ль, я согла́сен** жарайт, мен макулмун; **изво́лите са́ми суди́ть** өзүңүз ойлоп көрүңүзчү.

ИЗВОРА'ЧИВАТЬСЯ *несов. см.* **изверну́ться**; **извора́чиваться все́ми сре́дствами** кыйын абалдан ар кандай чаралардын эбин таап колдонуп кутулуу.

ИЗВОРО'ТЛИВОСТЬ *ж.* эптүүлүк, айлалуулук, шамдагайлык.

ИЗВОРО'ТЛИВЫЙ, -ая, -ое эптүү, айлалуу, шамдагай; **изворо́тливый челове́к** айлалуу киши, эптүү киши.

ИЗВРАТИ'ТЬ *сов. что* бузуу, бурмалоо; **изврати́ть фа́кты** фактыларды бурмалоо.

ИЗВРАЩА'ТЬ *несов. см.* **изврати́ть**.

ИЗВРАЩЕ'НИЕ *ср.* 1. (*искажение*) бузуу, бурмалоо; **извраще́ние действи́тельности** чындыкты бурмалоо; 2. (*ненормальность*) бузулуу, бурмалануу; **вкусовы́е извраще́ния** даам сезиминин бурмаланышы.

ИЗВРАЩЁННОСТЬ *ж.* бузулгандык.

ИЗВРАЩЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **изврати́ть**; 2. *прил.* (*искажённый*) бузулган, бурмаланган; **извращённый текст** бурмаланган текст; 3. *прил.* (*противоестественный*) бузулган, бурмаланган (*элден, адаттагыдан ыгы жок башкача, өзгөчө болгон*); **извращённый вкус** бузулган адат (*бир нерсени элден ыгы жок башкача иштөө*).

ИЗГА'ДИТЬ *сов. что, разг.* заңдап булгоо.

ИЗГИ'Б *м.* ийри-буйру, бурулуш, кайрылыш; **изги́б доро́ги** жолдун бурулушу.

ИЗГИБА'ТЬ *несов. см.* **изогну́ть**.

ИЗГИБА'ТЬСЯ *несов. см.* **изогну́ться**.

ИЗГЛА'ДИТЬ *сов. что* жылмалоо, жылмартуу; жууп-чаюу, жымсалдоо; ◇ **изгла́дить из па́мяти** эстен чыгарып коюу.

ИЗГЛА'ДИТЬСЯ *сов.* жылмалануу, жылмаруу; сүрүлүп жок болуу; ◇ **изгла́диться из па́мяти** эстен чыгып кетүү.

ИЗГЛА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **изгла́дить**.

ИЗГЛА'ЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **изгла́диться**; 2. *страд. к* **изгла́живать**.

ИЗГЛОДА'ТЬ *сов. что, разг.* мүлжүү, кемирүү, кемирип бүтүрүү.

ИЗГНА'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) кууп жиберүү, айдап жиберүү; **изгна́ние за преде́лы страны́** өлкөнүн чек арасынан ары кууп жиберүү; 2. (*ссылка*) айдоо, куугунтуктоо; **жить в изгна́нии** айдоодо жүрүү, айдоодо жашоо.

ИЗГНА'ННИК *м.* айдоодогу киши.

ИЗГНА'ННИЦА *женск. р. к* **изгна́нник**.

ИЗГНА'ТЬ *сов.* 1. *кого* кууп жиберүү, айдап жиберүү; **изгна́ть из свое́й среды́** өз чөйрөсүнөн кууп жиберүү; 2. *что, перен.* (*искоренить*) чыгарып таштоо; **изгна́ть и[з] употребле́ния** колдонуудан (пайдалануудан) чыгары[п] таштоо.

ИЗГОЛО'ВЬЕ *ср.* баш жак, төшөктүн башы; **врач сто[я́л] у изголо́вья больно́го** врач оорунун баш жагында тур[ду].

ИЗГОЛОДА'ТЬСЯ *сов.* 1. ачка болуу; **я изголода́[лся] в пути́** мен жолдо ачка болдум; 2. *по кому-чему, пер[ен.]* абдан сагынуу, сагынып жабыгуу; **изголода́ться по [хо]ро́шей кни́ге** жакшы китеп окууну абдан сагынуу.

ИЗГОНЯ'ТЬ *несов. см.* **изгна́ть**.

И'ЗГОРОДЬ *ж.* кашаа, тосмо (*чабак жыгачтан, чырпы[ктан] жасалган тосмо; бадал жыгач тигип жасалган каша[а]*).

ИЗГОТА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **изгото́вить**.

ИЗГОТА'ВЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **изгото́виться**; [2.] *страд. к* **изгота́вливать**.

ИЗГОТО'ВИТЬ *сов. что* 1. (*выработать, произве[сти]*) даярдоо, даяр кылуу, белендөө; өндүрүү, даярдап чы[га]руу, иштеп чыгаруу; **изгото́вить две ты́сячи ме́тров тк[а́ни] сверх пла́на** пландан тышкары эки миң метр кездеме [иш]теп чыгаруу; 2. *разг.* (*состряпать*) бышыруу.

ИЗГОТО'ВИТЬСЯ *сов.* даярдалуу.

ИЗГОТО'ВКА *ж.*: **взять винто́вку на изгото́вку** ви[нтов]каны атууга даярдап кармоо.

ИЗГОТОВЛЕ'НИЕ *ср.* даярдоо, даяр кылуу, белен[дөө,] өндүрүү, даярдап чыгаруу, иштеп чыгаруу; **изготовле́[ние] консе́рвов** консервалар иштеп чыгаруу.

ИЗГОТОВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **изгото́вить**.

ИЗГОТОВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. даярдалуу, белендел[үү;] 2. *страд. к* **изготовля́ть**.

ИЗГРЫ'ЗТЬ *сов. что* кемирип бүтүрүү, тешүү; **мы[ши] изгры́зли мешо́к** чычкан капты тешип койду.

ИЗДАВА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **изда́ть**; 2. чыгаруу; **изда[ва́ть] за́пах** жыт чыгаруу, сасытуу (*дурно пахнуть*); '[ж]ыттануу' (*благоухать*).

www.bizdin.kg

И'ЗДАВНА *нареч.* эчактан бери.

ИЗДАЛЕКА' *нареч.* алыстан, ыраактан; **цепь гор видна́ издалека́** кырка тоолор алыстан көрүнөт.

И'ЗДАЛИ *нареч. см.* **издалека́.**

ИЗДА'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) чыгаруу, басып чыгаруу, басылып чыгуу; жарыялоо (*опубликование*); **изда́ние зако́на** закон жарыялоо; 2. (*изданное произведение*) басылыш, басылып чыгыш; **испра́вленное и допо́лненное изда́ние** оңдолуп жана кошумчаланып басылып чыгышы; **сокращённое изда́ние** кыскартып басып чыгарылышы; **четвёртое изда́ние** төртүнчү басылышы.

ИЗДА'ТЕЛЬ *м.* бастыруучу, бастырып чыгаруучу.

ИЗДА'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **издательство**-*го т.*; **изда́тельское де́ло** басма иши.

ИЗДА'ТЕЛЬСТВО *ср.* басма; **госуда́рственное изда́тельство** мамлекеттик басма.

ИЗДА'ТЬ *сов. что* 1. чыгаруу, басып чыгаруу; **изда́ть кни́гу** китеп басып чыгаруу, китеп чыгаруу; 2. (*опубликовать*) жарыялоо, чыгаруу; **изда́ть зако́н** закон жарыялоо; 3. чыгаруу; **изда́ть звук** үн чыгаруу.

ИЗДЕВА'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое шылдыңдаган, кемсинткен, кордогон; **издева́тельское отноше́ние** шылдыңдаган мамиле.

ИЗДЕВА'ТЕЛЬСТВО *ср.* шылдыңдоо, кемсинтүү, кордоо; **подверга́ться издева́тельствам** шылдың болуу.

ИЗДЕВА'ТЬСЯ *несов. над кем-чем* шылдың кылуу, шылдыңдоо, кемсинтүү, кордоо.

ИЗДЁВКА *ж. разг. см.* **издева́тельство; с издёвкой** шылдың кылып.

ИЗДЕ'ЛИЕ *ср.* 1. (*изготовление*) иштелип чыгарылуу; **това́р куста́рного изде́лия** кустар иштеп чыгарган товар; 2. (*продукт производства*) иштеп чыгарган буюм; иштеп даярдалган буюм; **промы́шленные изде́лия** өнөр жайларында даярдалган буюмдар.

ИЗДЁРГАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **издёргать;** 2. *прил. разг.*: **издёрганные не́рвы** өзүн өзү токтото албай турган абалга жеткирилген нервдер.

ИЗДЁРГАТЬ *сов. кого-что, разг.* туш-туштан асылып жатып өзүн өзү токтото албай турган абалга жеткирүү; **издёргать не́рвы** *кому-л.* *бирөөнү* нервдерди өзүн өзү токтото албаган абалга жеткирүү.

ИЗДЁРГАТЬСЯ *сов. разг.* өзүн өзү токтото албай турган абалга жеткирилүү.

ИЗДЕРЖА'ТЬ *сов. что* жумшоо, сарып кылуу, расход кылуу; **издержа́ть все де́ньги** бардык акчаны жумшап жок кылуу.

ИЗДЕРЖА'ТЬСЯ *сов. разг.* жумшоо, сарып кылуу, расходдоо; **в доро́ге мы си́льно издержа́лись** биз жолдо көп сарып кылдык.

ИЗДЕ'РЖКИ *только мн.* чыгым, каражат; **изде́ржки произво́дства** өндүрүш чыгымдары; **путевы́е изде́ржки** жол чыгымдары; **суде́бные изде́ржки** сот чыгымдары.

ИЗДО'ЛЬЩИНА *ж.* издольщина (*шериктик; жер ээсинен арендага жер алуу; мында арендатор менен жер ээси түшүмгө ортоктош болот*).

ИЗДО'ХНУТЬ *сов.* өлүү (*мал, айбан, канаттуулар жөнүндө*).

ИЗДРЕ'ВЛЕ *нареч. уст.* байыркы убакыттан бери, ээлден бери.

ИЗДЫХА'НИЕ *ср.*: **до после́днего издыха́ния** өлөр-өлгөнгө чейин; **при после́днем издыха́нии** өлөр алдында, өлүм алдында.

ИЗДЫХА'ТЬ *несов. см.* **издо́хнуть.**

ИЗЖА'РИТЬ *сов. что* кууруу, кууруп бүтүү; **изжа́рить ку́рицу** тоокту кууруп бүтүү.

ИЗЖА'РИТЬСЯ *сов.* куурулуу, куурулуп бышырылуу; **мя́со уже́ изжа́рилось** эт куурулуп бышты.

ИЗЖЁВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **изжева́ть;** 2. *прил. разг.* (*смятый*) бырышкан, уйпаланган; **изжёванное пла́тье** бырышкан көйнөк, уйпаланган көйнөк.

ИЗЖЕВА'ТЬ *сов. что, разг.* кепшеп бүтүрүү, чайнап бүтүрүү, чайнап иштен чыгаруу.

И'ЗЖЕЛТА- *нареч.* саргыч, саргылжын; **цвето́к и́зжелта-кра́сного цве́та** саргыч-кызыл түстөгү гүл.

ИЗЖИВА'ТЬ *несов. см.* **изжи́ть.**

ИЗЖИВА'ТЬСЯ *несов.* 1. (*искореняться*) жоюлуу, жок болуу; 2. *страд. к* **изжива́ть.**

ИЗЖИ'ТЬ *сов. что* жоюу, жок кылуу; **изжи́ть име́ющиеся недоста́тки** болгон кемчиликтерди жоюу.

ИЗЖО'ГА *ж.* зарына, сарна, көкүрөк кыжылдоо.

ИЗ-ЗА *предлог с род. п.* 1. (*откуда*) -дан; **встать из-за стола́** столдон туруу; **из-за двере́й** эшиктин артынан; **из-за реки́** өзөндүн аркы өйүзүнөн; **из-за грани́цы** чет өлкөдөн; 2. (*по причине*) саатынан, кесепетинен; **из-за шу́ма ничего́ не́ было слы́шно** чуру-чуунун кесепетинен эч нерсе угулбады; **из-за дождя́ я опозда́л** жаандын саатынан мен кечигип калдым; ◇ **де́йствовать из-за угла́** жашырын, тымызын иш кылуу, арамзалык кылуу.

И'ЗЗЕЛЕНА- *нареч.* жашылданган, жашылданып; **и́ззелена-се́рое мо́ре** жашылданып бозомук тарткан деңиз.

ИЗЗЯ'БНУТЬ *сов. разг.* абдан үшүү, абдан тоңуу, абдан үшүп кетүү, абдан тоңуп кетүү.

ИЗЛАГА'ТЬ *несов. см.* **изложи́ть.**

ИЗЛЕНИ'ТЬСЯ *сов. разг.* абдан жалкоо болуу.

ИЗЛЁТ *м.*: **пуля́ на излёте** чаалыккан ок (*учуп бара жатып, түшөрүнө жакындап, чаалыккан ок*).

ИЗЛЕЧЕ'НИЕ *ср.* 1. (*лечение*) айыктыруу, сакайтуу; 2. (*выздоровление*) айыгуу, сакаюу; **излече́ние наступи́ло бы́стро** бат эле айыга баштады.

ИЗЛЕ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **излечи́ть.**

ИЗЛЕ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **излечи́ться;** 2. *страд. к* **изле́чивать.**

ИЗЛЕЧИ'МОСТЬ *ж.* айыгардык.

ИЗЛЕЧИ'МЫЙ, -ая, -ое айыгуучу, айыга турган; **излечи́мая боле́знь** айыга турган оору.

ИЗЛЕЧИ'ТЬ *сов. кого-что* айыктыруу, сакайтуу.

ИЗЛЕЧИ'ТЬСЯ *сов.* айыгып кетүү, сакайып кетүү, айыгуу, сакаюу.

ИЗЛИВА'ТЬ *несов. см.* **изли́ть.**

ИЗЛИВА'ТЬСЯ *несов. разг.* өзүнүн сезимдерин, көңүлдөгүсүн айтуу (көрсөтүү); **излива́ться в жа́лобах** арыз-арманын айтуу.

ИЗЛИ'ТЬ *сов. что* 1. *поэт.* төгүү, куюу; **изли́ть пото́ки све́та** жарыкты төгүлтүп тийгизүү; 2. (*выразить*) айтуу, чечилип муңун айтуу, ички сырын айтуу; **изли́ть доса́ду** өзүнүн ызасын айтуу.

ИЗЛИ'ТЬСЯ *сов. см.* **излива́ться.**

ИЗЛИ'ШЕК *м.* 1. (*избыток*) ашык, артык; **э́того нам хва́тит с изли́шком** бул бизге ашыгы менен жетет; 2. (*лишнее*) артык баш; **това́рные изли́шки** артык баш товарлар.

ИЗЛИ'ШЕСТВО *ср.* өткөрө, ашык ысырап кылуу, артык, ыгы жок ысырап кылуу.

ИЗЛИ'ШНИЙ, -яя, -ее артыкча, ашыкча, өтө эле, эң эле; **счита́ть изли́шним** артыкча деп эсептөө; **э́то изли́шне** бул ашыкча; **изли́шняя поспе́шность** өтө эле шашкалактык.

ИЗЛИЯ'НИЕ *ср.* айтуу, чечилип муңун айтуу, ички сырын айтуу; **дру́жеские излия́ния** досуна чечилип өзүнүн сырын айтуу.

ИЗЛОВИ'ТЬ *сов. кого-что* аңдып кармоо, кармап алуу.

ИЗЛОВЧИ'ТЬСЯ *сов. разг.* эптүүлүк кылуу, шамдагайлык кылуу, ыгын билүү, эбин табуу; **он изловчи́лся и уда́рил мяч** ал байкап туруп ыгы келгенде топту уруп калды.

ИЗЛОЖЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) баяндоо, өз сөзү менен айтуу *же* жазуу; 2. (*то, что изложено*) изложение, кыскача маанисин түшүндүрүү.

www.bizdin.kg

ИЗЛОЖИ'ТЬ *сов. что* баяндоо, өз сөзү менен айтуу *же* жазуу; **изложи́ть свою́ про́сьбу** өзүнүн суроосун баяндоо; **изложи́ть на бума́ге** кагазга жазып баяндоо; **изложи́ть в немно́гих слова́х** бир нече сөз менен баяндоо.

ИЗЛО'ЖНИЦА *ж. тех.* калып (*металлдар куюлуучу калыптын бир түрү*).

ИЗЛО'М *м.* 1. сынык (*сынган жери*); 2. *перен.* ийри-буйру, бурулуш, ийилген жер, кайрылыш; **изло́мы доро́ги** жолдун бурулуштары.

ИЗЛО'МАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **излома́ть;** 2. *прил.* ийри-буйру; **изло́манная ли́ния** ийри-буйру сызык; 3. *прил. перен.* (*о человеке*) бузулган (*турмушта болгон кырсыктын натыйжасында адамдын жаман жакты көздөй өзгөрүшү*); **изло́манный хара́ктер** бузулган мүнөз.

ИЗЛОМА'ТЬ *сов.* 1. *что* сындыруу, талкалоо, кыйратуу; **излома́ть игру́шки** оюнчуктарды сындыруу; 2. *кого-что, перен.* бузуу; **излома́ть хара́ктер** мүнөздү бузуу.

ИЗЛОМА'ТЬСЯ *сов.* 1. сынуу, талкалануу, кыйроо; 2. *перен. разг.* обу жок наздануу, ыгы жок ыржаңдоо.

ИЗЛУЧА'ТЬ *несов. что* 1. шоола таратуу, жарык таратуу, жарык чыгаруу; **со́лнце излуча́ет свет и тепло́** күн жарык жана жылуулук чыгарат; 2. *перен.* жаркылдоо, күлүңдөө (*ички сезимди билдирүү*); **её глаза́ излуча́ли ра́дость** анын көзүнөн кубанычтын нуру жаркылдап турду.

ИЗЛУЧА'ТЬСЯ *несов.* 1. шоолалануу, жарык таралуу, жарык чыгарылуу, чыгып таралуу; 2. *перен.* чыгып туруу, билинип туруу.

ИЗЛУЧЕ'НИЕ *ср.* шоолалануу, жаркылдоо, жарык тароо, чыгып таралуу, чыгарып таратуу; **излуче́ние све́та и тепла́** жарыктын жана жылуулуктун таралышы, жарыкты жана жылуулукту чыгарып таратуу.

ИЗЛУ'ЧИНА *ж.* имерилиш, чукул бурулган имерилиш; **излу́чина реки́** дарыянын чукул бурулган имерилиши.

ИЗЛЮ'БЛЕННЫЙ, -ая, -ое эң жакшы көргөн, өтө сүйгөн; **излю́бленное заня́тие** эң жакшы көргөн иш.

ИЗМА'ЗАТЬ *сов. кого-что, разг.* булгоо; **изма́зать па́льцы черни́лами** бармактарын сыяга булгап алуу.

ИЗМА'ЗАТЬСЯ *сов. разг.* булгануу; **изма́заться в гли́не** ылайга булгануу.

ИЗМА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **измота́ть.**

ИЗМА'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **измота́ться;** 2. *страд. к* **изма́тывать.**

ИЗМА'ЯТЬСЯ *сов. разг.* азап чегип чарчоо, алдан таюу.

ИЗМЕЛЬЧА'НИЕ *ср.* (*вырождение*) начарлануу, курууга бет алуу; **измельча́ние поро́ды скота́** малдын тукумунун начарланышы.

ИЗМЕЛЬЧА'ТЬ I *сов.* (*ухудшиться, выродиться*) начарлануу, куруугa бет алуу; **фрукто́вые дере́вья измельча́ли от недоста́точного ухо́да** жетиштүү түрдө жакшы багылбагандыктан жемиш жыгачтары начарлап кетти.

ИЗМЕЛЬЧА'ТЬ II *несов. см.* **измельчи́ть.**

ИЗМЕЛЬЧЕ'НИЕ *ср.* майдалоо, майдалануу, майда болуу, талкалоо, талкалануу, убатылуу, күкүм болуу.

ИЗМЕЛЬЧИ'ТЬ *сов. что* майдалоо, талкалоо, күкүмдөө.

ИЗМЕЛЬЧИ'ТЬСЯ *сов.* майдалануу, талкалануу, убатылуу, күкүм болуу.

ИЗМЕ'НА *ж.* 1. (*предательство*) чыккынчылык; **госуда́рственная изме́на** мамлекетке чыккынчылык кылуу; 2. (*неверность*) бейопалык; **супру́жеская изме́на** эрди-катындын бейопалыгы.

ИЗМЕНЕ'НИЕ *ср.* 1. (*преобразование*) өзгөрүү; өзгөртүү; **измене́ние окружа́ющей приро́ды** айланадагы жаратылыштын өзгөрүшү; 2. (*поправка*) түзөлүү, өзгөртүү, алмашуу; **внести́ в статью́ измене́ния** макалага өзгөртүүлөр киргизүү.

ИЗМЕНИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*видоизменить*) өзгөртүү; **измени́ть догово́р** келишимди өзгөртүү; 2. *кому-чему* (*предать*) чыккынчылык кылуу, кыянаттык кылуу, орундабоо, аткарбоо; **измени́ть ро́дине** родинага чыккынчылык кылуу; **измени́ть до́лгу** милдетине кыянат кылуу; 3. *кому* (*нарушить верность*) бейопалык кылуу (*мис. эрди-катын жөнүндө*); 4. *чему* кайтуу, айнуу (*убадасын бузуу*); **измени́ть своему́ сло́ву** өзүнүн сөзүнөн айнуу (кайтуу); ◇ **измени́ть привы́чке** көнгөн адатынан (ишинен, тартибинен) четке чыгып, башка иш кылуу; **сча́стье ему́ измени́ло** анын ба… шынан бакты тайыды (*жолу болбой калды*); **си́лы мне и…мени́ли** мен алдан тайдым; **па́мять ей измени́ла** анын эсине… чыгып кетиптир, ал унутуп коюптур; **го́лос ему́ изм…ни́л** анын үнү кадимкидей чыкпай калды.

ИЗМЕНИ'ТЬСЯ *сов.* өзгөрүү; **пого́да ре́зко измени́ла…** аба ырайы кескин түрдө өзгөрдү; ◇ **измени́ться в ли…** өңү бузулуу, өңү бузулуп кетүү, өңү өзгөрө түш…

ИЗМЕ'ННИК *м.* 1. (*предатель*) чыккынчы; 2. *ра…* бейопа (*сүйүү жөнүндө*).

ИЗМЕ'ННИЦА *женск. р. к* **изме́нник.**

ИЗМЕ'ННИЧЕСКИЙ, -ая, -ое чыккынчылык; **изме́нни…ческий посту́пок** чыккынчылык иш, чыккынчылык кылы… -жорук.

ИЗМЕ'НЧИВОСТЬ *ж.* 1. өзгөргүчтүк, өзгөрмөлүүлү… **изме́нчивость пого́ды** аба ырайынын өзгөргүчтүгү, **и…ме́нчивость хара́ктера** мүнөздүн өзгөргүчтүгү; 2. *би…* өзгөргүчтүк (*организмдердин ата-бабасында, тукумуна… мурун болбогон жаңы сапаттарга ээ болууга жөндөмдү… лүгү*).

ИЗМЕ'НЧИВЫЙ, -ая, -ое өзгөрмө, өзгөргүч; **и…ме́нчивая пого́да** өзгөрүлмө аба ырайы; **изме́нчив… хара́ктер** өзгөрмө мүнөз.

ИЗМЕНЯ'ЕМОСТЬ *ж.* өзгөргүчтүк; **изменя́емость сл… по падежа́м** сөздүн жөндөмөлөр боюнча өзгөрүшү.

ИЗМЕНЯ'ЕМЫЙ, -ая, -ое мүчөлөмө, өзгөрүлүү… өзгөрүүчү; **изменя́емые ча́сти ре́чи** *грам.* речтин өзгө… лүүчү түркүмдөрү (бөлүктөрү).

ИЗМЕНЯ'ТЬ *несов. см.* **измени́ть.**

ИЗМЕНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **измени́ться;** 2. *страд…* **изменя́ть.**

ИЗМЕРЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) өлчөө, ченөө; **измере́… ро́ста** бойду ченөө; **измере́ние глубины́** тереңдикти өлч… 2. *мат.* өлчөм, чен; **в ку́бе три измере́ния** кубда үч … бар.

ИЗМЕРИ'МЫЙ, -ая, -ое өлчөнүүчү, ченелүүчү; **и…мери́мая величина́** ченелүүчү чоңдук.

ИЗМЕРИ'ТЕЛЬ *м.* өлчөгүч, ченегич; **измери́тель да…ния во́здуха** абанын кысымын өлчөгүч.

ИЗМЕРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое өлчөгүч, ченегич; **и…мери́тельные прибо́ры** өлчөгүч (ченегич) приборлор.

ИЗМЕ'РИТЬ *сов. что* өлчөө, ченөө; **изме́рить боль… температу́ру** оору кишинин температурасын өлчөө.

ИЗМЕРЯ'ТЬ *несов. см.* **изме́рить.**

ИЗМОЖДЁННЫЙ, -ая, -ое жүдөгөн, жабыккан, **и…можде́нный вид** жүдөгөн кебете, жабыккан түр.

ИЗМО'КНУТЬ *сов. разг.* шөлбүрөп суу болуу, ж… суу болуу; **он измо́к под дождём** ал жаанга калып, шөлб… рөп суу болду.

ИЗМО'Р *м.*: **взять измо́ром** 1) шилтисин курутуп ка… (*мис. чептин гарнизонунун алын абдан кетирип ту… басып алуу*); 2) *перен. разг.* эркине койбой жатып өз и… нин иштетүү (*тынчтык бербей, суранып жатып бар к… сени иштетип алуу*).

И'ЗМОРОЗЬ *ж.* (*иней*) бубак.

И'ЗМОРОСЬ *ж.* (*мелкий дождь*) шыбыргактуу жаа… **осе́нняя и́зморось** күздүн күнкү шыбыргактуу жаа… күздүн күнкү себээлеген жамгыр.

ИЗМОТА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* абдан чарчатуу, ал… ратуу, суй жыгуу; **измота́ть не́рвы** нервдерге тие бе… кыжырын кайнатуу, жинин келтирүү.

ИЗМОТА'ТЬСЯ *сов. разг.* абдан чарчоо, алсыроо, с… жыгылуу.

ИЗМОЧА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **измочáлить.**

www.bizdin.kg

ИЗМОЧА'ЛИТЬ *сов. разг.* **1.** *что* үзүп быт-чытын чыгарып таштоо, тытып бүтүрүү, чалдыбарын чыгаруу; **2.** *кого, перен.* кыйноо, чарчатуу, алын кетирүү, шайын оодаруу.

ИЗМУ'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **измучить**; **2.** *прил.* өтө чарчаган, абдан жүдөгөн, суй жыгылган; **измученный вид** абдан жүдөгөн түр.

ИЗМУ'ЧИТЬ *сов. кого-что* кыйноо, азап тарттыруу, абдан чарчатуу, өтө жүдөтүү.

ИЗМУ'ЧИТЬСЯ *сов.* кыйналуу, чарчоо, жабыгуу, кыйналып бүтүү.

ИЗМЫВА'ТЬСЯ *несов. разг.* келекелөө, шылдың кылуу, маскаралоо, кордоо.

ИЗМЫ'ЗГАТЬ *сов. что, прост.* булгоо, кирдетүү.

ИЗМЫ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **измылить**.

ИЗМЫ'ЛИТЬ *сов. что* самынды жууп түгөтүү (*коромжу кылуу*).

ИЗМЫ'СЛИТЬ *сов. см.* **измышлять**.

ИЗМЫШЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) жала ойлоп чыгаруу; **2.** (*вымысел*) калп, жалган, чындыкка туура келбеген.

ИЗМЫШЛЯ'ТЬ *несов. что* жала ойлоп чыгаруу; **измышлять всякие небылицы** капкайдагы болбогон сөздү ойлоп чыгаруу.

ИЗМЯ'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **измять**; **2.** *прил.* бырышкан, үрпүйгөн; **измятый вид** үрпүйгөн кебете.

ИЗМЯ'ТЬ *сов. что* бырыштыруу, уйпалоо.

ИЗМЯ'ТЬСЯ *сов.* бырышуу, уйпалануу.

ИЗНА'НКА *ж.* **1.** кездеменин, кийимдин ички, тескери жагы; **изнанка материи** кездеменин ич жагы; **2.** *перен.* маселенин (окуянын) ички, жашырын жагы.

ИЗНАСИ'ЛОВАНИЕ *ср.* зордуктоо, зордук кылуу, басымчалоо, басымчалык кылуу.

ИЗНАСИ'ЛОВАТЬ *сов. кого* зордуктоо, зордук кылуу, басымчалоо, басымчалык кылуу.

ИЗНА'ШИВАЕМОСТЬ *ж.* жыртылгычтык, эскиргичтик.

ИЗНА'ШИВАНИЕ *ср.* жыртылуу, эскирүү; **предохранить части машин от изнашивания** машинанын бөлүктөрүн эскирүүдөн сактоо.

ИЗНА'ШИВАТЬ *несов. см.* **износить**.

ИЗНА'ШИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **износиться**; **2.** *страд. к* **изнашивать**.

ИЗНЕ'ЖЕННОСТЬ *ж.* назиктик, эркелик, эркеликтен бузулгандык.

ИЗНЕ'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **изнежить**; **2.** *прил.* назик, эрке, эркеликтен бузулган; **изнеженный человек** назик болуп калган киши.

ИЗНЕ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **изнежить**.

ИЗНЕ'ЖИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **изнежиться**; **2.** *страд. к* **изнеживать**.

ИЗНЕ'ЖИТЬ *сов. кого-что* назик кылуу, эрке кылуу, эркелетип бузуп коюу; **изнежить ребёнка** баланы эрке кылып өстүрүү.

ИЗНЕ'ЖИТЬСЯ *сов.* назик болуп калуу.

ИЗНЕМОГА'ТЬ *несов.* алдыроо, алдан таюу, суй жыгылуу; **изнемогать от усталости** чарчагандыктан алдырап калуу; **изнемогать под тяжестью ноши** оор жүк көтөргөндүктөн чарчап алдан таюу (суй жыгылуу).

ИЗНЕМОЖЕ'НИЕ *ср.* алдыроо, алсыроо, алдан таюу, суй жыгылуу; **дойти до изнеможения** чарчап суй жыгылуу.

ИЗНЕМО'ЧЬ *сов.* алдыроо, алсыроо, алдан таюу, суй жыгылуу.

ИЗНЕ'РВНИЧАТЬСЯ *сов. разг.* нервдери бузулуп бүтүү.

ИЗНИЧТОЖА'ТЬ *несов. см.* **изничтожить**.

ИЗНИЧТОЖЕ'НИЕ *ср. разг.* жок кылуу, кыруу, жоюу.

ИЗНИЧТО'ЖИТЬ *сов. кого-что, разг.* жок кылуу, кыруу, жоюу.

ИЗНО'С *м. разг.* жыртылуу, эскирүү; **не знать износа (износу)** жыртылуу, эскирүү дегенди билбөө; **до износа (износу)** жыртылганга чейин, жыртылганча; **этому пальто износа (износу) нет** бул пальто такыр жыртылбайт.

ИЗНОСИ'ТЬ *сов. что* жыртуу, чалдыбарын чыгаруу, тамтыгын кетирүү; **я износил сапоги** мен өтүгүмдү жырттым.

ИЗНОСИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** жыртылуу, эскирүү, чалдыбары чыгуу, тамтыгы кетүү; **части машины износились** машинанын бөлүктөрү эскирди; **2.** *перен. разг.* эрте каруу, карылыкка эрте бой сунуу.

ИЗНО'ШЕННОСТЬ *ж.* жыртылгандык, эскиргендик, чалдыбары чыккандык, тамтыгы кеткендик.

ИЗНО'ШЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **износить**; **2.** *прил.* жыртылган, эскирген, чалдыбары чыккан, тамтыгы кеткен; **изношенное платье** жыртылган көйнөк; **3.** *прил. перен. разг.* карылыкка бой сунган; карыган; **изношенное лицо** бырыш-тырыш кирип карыган бет.

ИЗНУРЕ'НИЕ *ср.* жүдөтүү, жабыктыруу, жабыркатуу, алсыратуу, арыктатуу; жүдөө, жабыгуу, жабыркоо, алсыроо, өңдөн азуу, арыктоо; **дойти до крайнего изнурения** аябай жүдөө; **довести до крайнего изнурения** аябай жүдөтүү.

ИЗНУРЁННОСТЬ *ж.* жүдөгөндүк, жабыккандык, жабыркагандык, алсырагандык, арыктагандык.

ИЗНУРЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **изнурить**; **2.** *прил.* жүдөгөн, жабыккан, жабыркаган, алсыраган, арыктаган; **изнурённый вид** жабыккан түр.

ИЗНУРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жүдөтүүчү, жабыктыруучу, алсыратуучу, арыктатуучу, алды кетирүүчү; **изнурительный труд** адамдын алын кетирүүчү оор эмгек.

ИЗНУРИ'ТЬ *сов. кого-что* жүдөтүү, жабыктыруу, жабыркатуу, алсыратуу, арыктатуу.

ИЗНУРИ'ТЬСЯ *сов.* жүдөө, жабыгуу, алсыроо, өңдөн азуу, арыктоо, жабыркоо.

ИЗНУРЯ'ТЬ *несов. см.* **изнурить**.

ИЗНУРЯ'ТЬСЯ *несов.* **1:** *см.* **изнуриться**; **2.** *страд. к* **изнурять**.

ИЗНУТРИ' *нареч.* ичинен, ички жагынан; **дверь заперта изнутри** эшик ичинен жабылган.

ИЗНЫВА'ТЬ *несов.* **1.** шалдыроо, алдыроо, муун бошоо, кыйналуу; **изнывать от жажды** суусап, кан катып кыйналуу; **2.** (*напр. от тоски*) сагынуу, саргаюу, талыгуу; **изнывать от скуки** эриккендиктен талыгуу.

ИЗНЫ'ТЬ *сов. см.* **изнывать**.

ИЗО *предлог см.* **из**; **изо всех сил** күчүнүн бардыгынча; **изо дня в день** күндөн күнгө; күн сайын.

ИЗО- *приставка, «й» ж. б. кээ бир тыбыш айкалыштарынын алдында «из»дин ордуна колдонулат*; *мис.* **изорвать** жыртуу, тытуу.

ИЗОБА'РА *ж. геогр.* изобара (*география картасында атмосфералык басуулары бирдей болгон орундарды, жерлерди кошуучу сызык*).

ИЗОБИ'ЛИЕ *ср.* көптүк, молдук, кененчилик; **изобилие продуктов** тамак-аштын көптүгү; **в изобилии** кененчиликте.

ИЗОБИ'ЛОВАТЬ *несов. кем-чем* мол болуу, көп болуу, толуп жатуу; **реки СССР изобилуют рыбой** СССРдин дарыяларында балык толуп жатат.

ИЗОБИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое мол, көп, бай; **изобильная растительность** өсүмдүк көп, өсүмдүккө бай.

ИЗОБЛИЧА'ТЬ *несов. см.* **изобличить**.

ИЗОБЛИЧЕ'НИЕ *ср.* айбын ачуу, бетин ачуу, чыгаруу; **изобличение во лжи** калпын чыгаруу.

ИЗОБЛИЧИ'ТЕЛЬ *м.* айбын ачуучу, бетин ачуучу.

ИЗОБЛИЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое айбын ачуучу, бетин ачуучу; **изобличительный документ** айбын ачуучу документ.

ИЗОБЛИЧИ'ТЬ *сов. кого в чём* айбын ачуу, бетин ачуу, чыгаруу.

ИЗОБРАЖА'ТЬ *несов. см.* **изобразить**.

www.bizdin.kg

ИЗОБРАЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **изобразиться**; 2. *страд. к* **изображать**.

ИЗОБРАЖЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) элестетип көрсөтүү, сүрөттөп көрсөтүү, сүрөттөлүү; 2. (*картина, образ*) түшүрүлгөн сүрөт; сүрөт; **монета с изображением герба** бетине гербдин сүрөтү түшүрүлгөн монета.

ИЗОБРАЗИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сүрөттөөчү, сүрөттөй турган, сүрөттөп көрсөтө турган; **изобразительные искусства** сүрөттөөчү искусстволор (*мис. живопись, графика, скульптура, архитектура*).

ИЗОБРАЗИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*воспроизвести*) элестетип көрсөтүү, сүрөттөп көрсөтүү, сүрөттөө; 2. *что* (*выразить*) көрсөтүү; **его лицо изобразило испуг** анын өңү корккондукту көрсөттү.

ИЗОБРАЗИ'ТЬСЯ *сов.* көрүнүү, билинүү; **на его лице изобразилось удивление** анын өңү таң калгандыкты көрсөттү.

ИЗОБРЕСТИ' *сов. что* ойлоп чыгаруу, ойлоп табуу; **изобрести новый станок** жаңы станок ойлоп чыгаруу; **изобрести способ** бир нерсе иштөөнүн, бир абалдан кутулуунун жолун табуу.

ИЗОБРЕТА'ТЕЛЬ *м.* ойлоп чыгаруучу, ойлоп табуучу.

ИЗОБРЕТА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* ойлоп чыгаргычтык, ойлоп тапкычтык, эптүүлүк; **проявить изобретательность** ойлоп чыгаргычтыкты көрсөтүү, эптүүлүктү көрсөтүү.

ИЗОБРЕТА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ойлоп чыгаргыч, ойлоп тапкыч, эптүү.

ИЗОБРЕТА'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **изобретатель**-*ге т.*; **у него большие изобретательские способности** анын ойлоп чыгарууга жөндөмдүүлүгү чоң.

ИЗОБРЕТА'ТЕЛЬСТВО *ср.* ойлоп чыгаруучулук, ойлоп табуучулук; **заниматься изобретательством** ойлоп чыгаруучулук ишин иштөө.

ИЗОБРЕТА'ТЬ *несов. см.* **изобрести**.

ИЗОБРЕТЕ'НИЕ *ср.* 1. ойлоп чыгаруу, ойлоп табуу; **изобретение радио** радиону ойлоп чыгаруу; 2. ойлоп чыгарылган нерсе, ойлоп табылган нерсе; **новые изобретения советских инженеров** советтик инженерлердин жаңыдан ойлоп чыгарган нерселери.

ИЗО'ГНУТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **изогнуть**; 2. *прил.* ийри-буйру, кыйшык, ийилген.

ИЗОГНУ'ТЬ *сов. что* ийүү, ийрийтүү.

ИЗОГНУ'ТЬСЯ *сов.* ийилүү, ойку-кайкы болуу.

ИЗОДРА'ТЬ *сов. что, разг.* жыртуу, тытуу, тамтыгын кетирүү; **изодрать в клочья** дал-дал кылып тытуу.

ИЗОДРА'ТЬСЯ *сов. разг.* жыртылуу, тытылуу, тамтыгы кетүү; **изодраться вконец** тамтыгы чыгып тытылуу.

ИЗОЙТИ' *сов.*: **изойти кровью** каны кетип алсыроо (кансыроо).

ИЗОЛГА'ТЬСЯ *сов. разг.* калпычы болуп кетүү, жалганчы болуп кетүү.

ИЗОЛИ'РОВАННОСТЬ *ж.* 1. бөлүнгөндүк, обочолонгондук, бөлүп коюлгандык; 2. (*единичность*) бириндегендик, сейрек боло тургандык, бөлүп алынгандык.

ИЗОЛИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **изолировать**; 2. *прил.* (*отдельный*) бөлүнгөн, бөлүнүп турган, обочолонгон, айрым, бөлөк, катыштырбай коюлган; **изолированный больной** башка оорулардан бөлүп коюлган оору киши; **изолированная комната** эшиги бөлөк бөлмө; 3. *прил.* (*единичный*) бириндеген, сейректеген, бирин-серин, бөлүп алынган; **изолированные факты** бирин-серин фактылар; **изолированный случай** бөлүп алынган окуя; 4. *прил. тех.* изоляцияланган (*корулган; сакталган*); **изолированный электрический провод** изоляцияланган электр сымы (*энергияны коромжулукка учуроодон сактоо үчүн капталган сым*).

ИЗОЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* 1. *кого-что* бөлүп коюу, обочолотуу, башкалардан айыруу, катыштырбай коюу; **изолировать больного** оору кишини башкалардан бөлүп коюу; 2. *тех.* изоляциялоо (*электр сымын, энергияны коромжулуктан сактоо үчүн сактоо, коруу*); **изолировать кабель** кабелди изоляциялоо.

ИЗОЛИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* башкалардан бөлүнүү, обочолонуу, обочолоо, айрылуу; 2. *сов. и несов. тех.* изоляциялануу; 3. *несов. страд. к* **изолировать**.

ИЗОЛИРО'ВКА *ж. тех.* изоляциялоо.

ИЗОЛИРО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое *тех.* изоляциялагыч, изоляциялоочу; **изолировочные материалы** изоляциялагыч материалдар.

ИЗОЛЯ'ТОР *м.* изолятор (1. *тех. электр тогун өткөрбөй турган зат, мис. каучук, айнек*; 2. *тех. электр сымын бекитүүчү ролик*; 3. *башкалардан бөлүнүп айрым коюлууга тийиш болгон адамдарга арналган бөлмө*).

ИЗОЛЯЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **изоляция** 2-*ге т.*; изоляциялык; **изоляционная лента** изоляциялык лента (*электр тогун өткөрбөй турган лента*).

ИЗОЛЯ'ЦИЯ *ж.* 1. башкалардан бөлүп коюу, обочолонтуу; **изоляция больного** оору кишини башкалардан бөлүп коюу; 2. *тех.* изоляциялоо; **изоляция проводов высокого напряжения** өтө шыкалган ток жүргөн электр сымын изоляциялоо; 3. изоляция; *см.* **изолятор** 1.

ИЗОМОРФИ'ЗМ *м. мин.* изоморфизм (*ар башка, бирок өзүнүн кристаллдык жаратылышы боюнча жакын болгон заттардын бир формада кристаллдашуусу*).

ИЗОРВА'ТЬ *сов. что* жыртуу, тытуу.

ИЗОРВА'ТЬСЯ *сов.* жыртылуу, тытылуу.

ИЗОТЕ'РМА *ж. геогр.* изотерма (*географиялык картада орточо температурасы бирдей болгон жайларды бириктирүүчү сызык*).

ИЗОТО'ПЫ *мн.* (*ед.* **изотоп** *м.*) изотоптор (*иреттик номери бирдей, бирок атомдук массасы ар түрдүү салмакта болгон атомдор*).

ИЗОХРО'ННОСТЬ *ж.* изохрондуулук (*бирдей убакыттын ичинде болгондук*).

ИЗОХРО'ННЫЙ, -ая, -ое изохрондуу (*бирдей убакыттын ичинде болгон*); **изохронные колебания** изохрондуу чайпалуу (термелүү).

ИЗОЩРЕ'НИЕ *ср.* 1. ичкелетүү, кылдаттоо, курчутуу; **изощрение слуха** угумду курчутуу; 2. (*уловка*) амал, айла, амалга салуу.

ИЗОЩРЁННОСТЬ *ж.* ичкелик, кылдаттык, чеберлик; **изощрённость ума** акылдын кылдаттыгы.

ИЗОЩРЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **изощрить**; 2. *прил.* кылдат, чебер; **изощрённый слух** кылдат угаанактык.

ИЗОЩРИ'ТЬ *сов. что* кылдат кылуу; курчутуу; ичкертүү; жеткилең кылуу; **изощрить зрение** көздү курчутуу.

ИЗОЩРИ'ТЬСЯ *сов.* кылдаттануу, кылдат болуу; курчуу; ичкеленүү; жеткилең болуу.

ИЗОЩРЯ'ТЬ *несов. см.* **изощрить**.

ИЗОЩРЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **изощриться**.

ИЗ-ПОД *предлог с род. п.* 1. (*откуда*) асты жагынан, астынан; **из-под земли** жер астынан; **из-под стола** столдун асты жагынан; 2. (*для*) салынган; -дын ...-ы; **ящик из-под снарядов** снаряд салынган ящик; **жестянка из-под консервов** консервылардын калайы; ◇ **из-под носа** көз алдыда, каратып туруп эле; **из-под палки** таяктан коркуп гана.

ИЗРАЗЕ'Ц *м.* изразец (*өң жагы глазурдалган бышкан жука кирпич*).

ИЗРАЗЦО'ВЫЙ, -ая, -ое **изразец**-*ке т.*; **изразцовая печь** изразецтен жасалган печь.

ИЗРА'НИТЬ *сов. кого-что* аябай жарадар кылып салуу.

ИЗРАСХО'ДОВАТЬ *сов. что* каражаттоо, каражат кылуу, кетирүү, расходдоо, расход кылуу, сарп кылып коюу, жумшоо.

ИЗРАСХО'ДОВАТЬСЯ *сов. разг.* акчанын баарын сарып кылып бүтүү, акчанын баарын расход кылып бүтүрүү.

www.bizdin.kg

И'ЗРЕДКА *нареч.* анда-санда, кезек-кезек; **он и́зредка быва́ет у ста́ршего бра́та** ал агасыныкында анда-санда болот.

ИЗРЕ'ЗАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **изре́зать; изре́занный на куски́** бөлөк-бөлөк болуп кескиленген; **2.** *прил.* (*напр. берег*) булуң-буйткалуу (*мис. деңиздин, көлдүн жээги жөнүндө*).

ИЗРЕ'ЗАТЬ *сов. что* кескилөө, тууроо, кескилеп бүтүрүү.

ИЗРЕ'ЗАТЬСЯ *сов. разг.* кескиленүү, тууралуу, кесилүү.

ИЗРЕ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **изре́зать.**

ИЗРЕКА'ТЬ *несов. см.* **изре́чь.**

ИЗРЕЧЕ'НИЕ *ср.* санат; санат сөз (*кыска гана баяндалган акылман ой*); **изрече́ния вели́ких люде́й** улуу адамдардын санат сөздөрү.

ИЗРЕ'ЧЬ *сов. что, уст.* айтуу; **изре́чь и́стину** чындыкты айтуу.

ИЗРЕШЕТИ'ТЬ *сов. кого-что* калбыр кылуу; **изрешети́ть пу́лями** ок менен тешип калбыр кылуу.

ИЗРИСОВА'ТЬ *сов. что, разг.* сүрөт менен толтуруу, сүрөт тартып толтуруу.

ИЗРИСО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **изрисова́ть.**

ИЗРУБИ'ТЬ *сов. кого-что* кескилөө, чапкылоо, кертүү, керткилөө; **изруби́ть на дрова́** отун кылып кертүү; **изруби́ть са́блями** кылыч менен чаап өлтүрүү.

ИЗРУГА'ТЬ *сов. кого, разг.* абдан тилдөө, урушуп таштоо, тилдеп таштоо.

ИЗРЫГА'ТЬ *несов. что, уст.* кулгуу (*көбүнчө айбан жөнүндө*); ◇ **изрыга́ть прокля́тия** аябай каргоо.

ИЗРЫГНУ'ТЬ *однокр. см.* **изрыга́ть.**

ИЗРЫ'ТЬ *сов. что* казгылоо, казып тамтыгын чыгаруу.

ИЗРЯ'ДНО *нареч.* **1.** *разг.* бир кыйла, бир далай, аз эмес, бир топ, көп; **изря́дно уста́ть** бир кыйла чарчоо; **2.** *уст.* (*отлично*) эң жакшы, абдан жакшы; **изря́дно напи́сано** абдан жакшы жазылган.

ИЗРЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое **1.** *разг.* (*значительный, большой*) бир кыйла, бир далай, бир топ, аз эмес, көп; **изря́дная су́мма де́нег** бир кыйла көп акча; **2.** *уст.* (*отличный*) эң жакшы, абдан жакшы; **изря́дная карти́на** эң жакшы сүрөт.

ИЗУВЕ'Р *м.* **1.** *см.* **фана́тик** 1; **2.** ашынган катаал, каардуу, ырайымсыз киши.

ИЗУВЕ'РСКИЙ, -ая, -ое ашынган катаал, каардуу, ырайымсыз.

ИЗУВЕ'РСТВО *ср.* ашынган катаалдык, каардуулук, ырайымсыздык.

ИЗУВЕ'РСТВОВАТЬ *несов.* аябай катаалдык кылуу.

ИЗУВЕ'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **изуве́чить; 2.** *прил.* майып болгон, мунжу болгон.

ИЗУВЕ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **изуве́чить.**

ИЗУВЕ'ЧИТЬ *сов. кого-что* майып кылуу, мунжу кылуу, чолок кылып салуу.

ИЗУВЕ'ЧИТЬСЯ *сов.* майып болуу, мунжу болуу.

ИЗУКРА'СИТЬ *сов. кого-что* кооздоп жасалгалоо, абдан кооздоо; **изукра́сить зда́ния фла́гами** имараттарды желектер менен кооздоп жасалгалоо.

ИЗУКРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **изукра́сить.**

ИЗУМИ'ТЕЛЬНО *нареч.* эң эле укмуштуу, укмуштуудай, таң каларлыктай.

ИЗУМИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое таң каларлык, эң эле укмуштуу, сонун; **изуми́тельные спосо́бности** таң каларлык жөндөмдүүлүк.

ИЗУМИ'ТЬ *сов. кого* таң калтыруу, айран калтыруу.

ИЗУМИ'ТЬСЯ *сов.* таң калуу, айран калуу.

ИЗУМЛЕ'НИЕ *ср.* таң, айран-таң; **он пришёл в изумле́ние** ал айран-таң калды.

ИЗУМЛЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **изуми́ть; 2.** *прил.* айран калган, айран-таң калган; **изумлённый взгляд** айран-таң калган көз караш.

ИЗУМЛЯ'ТЬ *несов. см.* **изуми́ть.**

ИЗУМЛЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **изуми́ться.**

ИЗУМРУ'Д *м.* зымырыт.

ИЗУМРУ'ДНЫЙ, -ая, -ое **1.** **изумруд**-*га т.*; **изумру́дный брасле́т** зымырыт билерик; **2.** (*о цвете*) зымырыттай, зымырыт түстөнгөн (*ачык жашыл түстө*).

ИЗУРО'ДОВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **изуро́довать; 2.** *прил.* кетирилген, бузулган, майып болгон.

ИЗУРО'ДОВАТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*искалечить*) майып кылуу; **2.** *кого-что* (*сделать уродливым, испортить*) көркүн кетирүү; көркүн, түсүн бузуу; майып кылуу; **о́спа изуро́довала его́ лицо́** чечек анын бетинин көркүн кетирди; **3.** *что, перен.* (*исказить*) бузуу.

ИЗУ'СТНЫЙ, -ая, -ое *уст.* оозеки.

ИЗУЧА'ТЬ *несов. см.* **изучи́ть.**

ИЗУЧЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*освоение*) үйрөнүү, билүү; **2.** (*исследование*) текшерүү, изилдөө, үйрөнүү, таанышуу, билүү.

ИЗУЧИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*освоить*) үйрөнүү, билүү; **изучи́ть стеногра́фию** стенографияны үйрөнүү; **2.** *кого-что* (*исследовать*) текшерүү, изилдөө, байкаштыруу, таанышуу, билүү; **изучи́ть стари́нную ру́копись** байыркы кол жазманы изилдөө; **изучи́ть боеву́ю обстано́вку** согуштук шартты байкаштыруу; **изучи́ть челове́ка** адамды билүү.

ИЗЪЕ'ДЕННЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **изъе́сть; изъе́денный мо́лью** күбө жеген; **изъе́денный мыша́ми** чычкан жеген, чычкан кемирген.

ИЗЪЕ'ЗДИТЬ *сов. что* кыдыруу, кыдырып чыгуу; **он изъе́здил всю страну́** ал өлкөнү бүт кыдырып чыкты.

ИЗЪЕ'ЗЖЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **изъе́здить; 2.** *прил.* (*о дороге*) көп жүргөндүктөн бузулган, тилинген, кесилген (*жол*).

ИЗЪЕ'СТЬ *сов. что* **1.** көп жерин жеп коюу; **моль изъе́ла сукно́** сукнонун көп жерин күбө жеп койду; **2.** күйгүзүп жиберүү, жеп жиберүү; **кислота́ изъе́ла ткань** кислота кездемени күйгүзүп жиберди.

ИЗЪЯВИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **изъяви́тельное наклоне́ние** *грам.* жай ыңгай (*этиштин бир формасы*).

ИЗЪЯВИ'ТЬ *сов. что* айтуу, билдирүү; **он изъяви́л своё согла́сие** ал өзүнүн макулдугун билдирди.

ИЗЪЯВЛЕ'НИЕ *ср.* айтуу, билдирүү; **изъявле́ние благода́рности** ыракмат айтуу.

ИЗЪЯВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **изъяви́ть.**

ИЗЪЯ'Н *м.* **1.** (*недостаток*) айып, кемчилик; **сапоги́ с изъя́ном** кемчилиги бар өтүк; **2.** *уст.* (*ущерб*) зыян (*мис. соодада*).

ИЗЪЯ'ТИЕ *ср.* чыгарып таштоо, алып таштоо; **изъя́тие из употребле́ния** колдонуудан чыгарып таштоо; **все без изъя́тия** эчтемесин чыгарып таштабастан, бүт бойдон.

ИЗЪЯ'ТЬ *сов. что* чыгарып таштоо, алып таштоо.

ИЗЫМА'ТЬ *несов. см.* **изъя́ть.**

изыму́, изы́мешь *и т. д. буд. вр.* **от изъя́ть.**

ИЗЫСКА'НИЕ *ср.* **1.** (*выискивание чего-л.*) издөө, издеп табуу, тырышып издөө; **изыска́ние возмо́жностей** мүмкүндүктөр издөө; **изыска́ние но́вых путе́й** жаңы жол издеп табуу; **изыска́ние средств** каражаттар издеп табуу; **2. изыска́ния** *мн.* изилдөөлөр; **геологи́ческие изыска́ния** геологиялык изилдөөлөр.

ИЗЫ'СКАННОСТЬ *ж.* кылдаттык, кооздук, назиктик, сыпайылык; **изы́сканность в обраще́нии** бирөөгө мамиле кылуудагы сыпайылык.

ИЗЫ'СКАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **изыска́ть; 2.** *прил.* кылдат, көркөм, кооз, сыпайы; **изы́сканное ку́шанье** кылдат тамак (*эң жакшы даярдалган*).

ИЗЫСКА'ТЕЛЬ *м.* издөөчү, изилдөөчү; **инжене́р-изыска́тель** издөөчү инженер, изилдөөчү инженер.

ИЗЫСКА'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое: **изыска́тельские рабо́ты** изилдөө жумуштары (*пайдалуу кендерди издөө жумуштары*).

www.bizdin.kg

ИЗЫСКА'ТЬ *сов. что* издөө, издеп табуу, тырышып издөө.

ИЗЫ'СКИВАТЬ *несов. см.* **изыскáть.**

ИЗЮ'М *м.* мейиз; ◇ **э́то не фунт изю́му** *разг.* бул оңой-олтоң иш эмес.

ИЗЮ'МИНА *ж. см.* **изю́минка.**

ИЗЮ'МИНКА *ж.* мейиз (*бир бүртүк мейиз*); ◇ **челове́к с изю́минкой** өзгөчөлүгү бар жагымдуу киши.

ИЗЯ'ЩЕСТВО *ср.* көркөмдүк, кооздук, сулуулук.

ИЗЯ'ЩНЫЙ, -ая, -ое көрктүү, көркөм, көркөмдүү, кооз, сулуу, келбеттүү; **изя́щный костю́м** көркөмдүү костюм.

ИКА'ТЬ *несов.* ыктытуу, ык этүү.

ИКНУ'ТЬ *однокр.* ыктытуу (*бир мертебе*).

ИКО'НА *ж.* икона (*христиандар сыйына турган кудай же олуялардын кооздоп тартылган сүрөтү*).

ИКОНОГРА'ФИЯ *ж.* иконография (*живопись, скульптура чыгармаларында кимдир бирөөнүн сүрөтүн үйрөнүү жана ал жөнүндө толук жазып көрсөтүү*).

ИКО'ТА *ж.* ыктытуу.

ИКРА' *ж.* 1. икра, урук (*балык жана башка кээ бир сууда жашоочу жаныбарлардын уругу*); **лягу́шечья икра́** баканын икрасы; **ры́бы ме́чут икру́** балык урук таштайт (чачат); **ке́товая икра́** кета икрасы; **зерни́стая икра́** бүртүк икра; 2. (*кушанье*) икра (*жашылчадан туурап жасалган тамактын бир түрү*); **баклажа́нная икра́** баклажан икрасы.

ИКРИ'СТЫЙ, -ая, -ое икралуу, уруктуу; **икри́стая ры́ба** икралуу балык (*ичинде уругу бар ургаачы балык*).

ИКРОМЕТА'НИЕ *ср.* икра чачуу, урук чачуу (*мис. балык*); **вре́мя икромета́ния** урук чачуу мезгили.

И'КРЫ *мн.* (*ед.* **икра́** *ж.*) балтыр, балтыр эт.

ИКРЯНО'Й, -а́я, -о́е 1. *см.* **икри́стый;** 2. (*приготовленный из икры*) икралуу.

ИКС *м.* икс (1. *латин алфавитинин 24 тамгасы*; 2. *мат. математикада «х» тамгасы менен белгиленүүчү белгисиз сан, изделүүчү сан*).

ИЛ *м.* тунма, чөгүндү (*суу көбөөлдөрүнө тунуп калган илээшме минерал же органикалык масса*).

И'ЛИ *союз* 1. *разд.* же; **за́втра и́ли послеза́втра** эртең же бүрсүгүнү; **в го́роде и́ли в дере́вне** шаарда же кыштакта; 2. *поясн.* же, башкача айтканда; **аэропла́н и́ли самолёт** аэроплан же самолёт; 3. *вопр.* (*разве*) же ... -бы; **и́ли ты не слыха́л об э́том?** же сен бул жөнүндө уккан жоксуңбу?

И'ЛИСТЫЙ, -ая, -ое тунмалуу, чөгүндүлүү; чополуу, чопо баскан; **и́листая по́чва** чополуу жер.

ИЛЛЮ'ЗИЯ *ж.* иллюзия (1. *сезим алдоосунун негизинде чыныгы нерсенин бурулуп көрүнүшү*; 2. *перен. элесте гана болуучу нерсе; кыял; иш жүзүнө ашпай турган үмүт, таттуу кыял*).

ИЛЛЮЗО'РНЫЙ, -ая, -ое иллюзиядан туулган, турмушка ашырылбай турган.

ИЛЛЮМИНА'ТОР *м. мор.* иллюминатор (*кеменин калың айнектүү тегерек терезеси*).

ИЛЛЮМИНА'ЦИЯ *ж.* иллюминация, иллюминациялоо, иллюминация кылуу (*бир салтанат же майрамга карата үйлөрдү жана көчөлөрдү түрдүү түстөгү лампочка ж. б. кооздоп жарык кылуу*).

ИЛЛЮМИНОВА'ТЬ *сов. и несов. что* иллюминациялоо, иллюминация кылуу (*иллюминация менен кооздоо*).

ИЛЛЮСТРАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое иллюстрациялуу, иллюстрацияланган (*көрсөтмөлүү; сүрөттүү*).

ИЛЛЮСТРА'ТОР *м.* иллюстратор (*китеп-журналдардын иллюстрациясын жасоочу художник*).

ИЛЛЮСТРА'ЦИЯ *ж.* 1. (*иллюстрирование*) иллюстрациялоо, иллюстрация кылуу (*сүрөт менен жабдуу; мисалдар менен түшүндүрүү; көрсөтмөлүү кылуу*); 2. (*рисунок и т. п.*) иллюстрация (*тексттин мазмунун түшүндүрүү үчүн тартылган сүрөт же келтирген мисал*).

ИЛЛЮСТРИ'РОВАНИЕ *ср.* иллюстрациялоо, иллюстрация кылуу; *см.* **иллюстра́ция** 1.

ИЛЛЮСТРИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **иллюстри́ровать;** 2. *прил.* иллюстрациялуу, иллюстрацияланган; **иллюстри́рованный журна́л** иллюстрациялуу журнал.

ИЛЛЮСТРИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* иллюстрациялоо, иллюстрация кылуу.

ИЛЛЮСТРИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* иллюстрациялануу, иллюстрация кылынуу; 2. *несов. страд. к* **иллюстри́ровать.**

ИЛЬ *см.* **и́ли.**

И'ЛЬКА *ж.* илька (*америкалык сасык күзөн жана анын териси*).

ИЛЬМ *м. бот.* ильм (*кара жыгачтын бир түрү*).

ИМ *мест. личн.* 1. *твор. п. от* **он, оно́** ал тарабынан; **зада́ние вы́полнено им** тапшырманы ал аткарган; 2. *дат. п. мн. от* **они́** аларга; **переда́йте им наш приве́т** аларга бизден салам айта барыңыз.

ИМА'М *м. рел.* ыймам, ыймам.

ИМБИ'РНЫЙ, -ая, -ое **имби́рь**-*ге т.*

ИМБИ'РЬ *м. бот.* имбирь (*тропикалык өсүмдүк; анын тамыры жакшы жыттуу, жакшы даамдуу татымал катарында колдонулат*).

ИМЕ'НИЕ *ср.* имение (1. *имарат; мүлк; короо*; 2. *уст. чоң жер ээлерине караштуу короо, имарат, мүлк*).

ИМЕНИ'ННИК *м.* именинник (*ат коюлган күнүн тойлоп жаткан адам*); **сего́дня он имени́нник** бүгүн ал именинник; ◇ **сиде́ть имени́нником** эч нерсе кылбай, кубанычтуу гана бекер отуруу.

ИМЕНИ'ННИЦА *женск. р. к* **имени́нник;** именинница.

ИМЕНИ'НЫ *только мн.* именины (*православныйларда жана католиктерде ат коюлган күнгө арнап өткөрүлүүчү той*).

ИМЕНИ'ТЕЛЬНЫЙ: имени́тельный паде́ж *грам.* атооч (негизги) жөндөмө.

ИМЕНИ'ТЫЙ, -ая, -ое *уст.* ардактуу, беделдүү; **имени́тый гость** ардактуу конок (*коомдук абалы боюнча жогорку орунда турган конок*).

И'МЕННО *частица* 1. так эле; так; так ошонун өзү; **э́то и́менно он** бул — так ошонун өзү; бул — так эле ошол; 2. (*при перечислении*) атап айтканда; **а и́менно: я́блоки, гру́ши и сли́вы** атап айтканда: алма, алмурут жана кара өрүк.

ИМЕННО'Й, -а́я, -о́е 1. (*поимённый*) исимдүү, аттуу, аты көрсөтүлгөн (*айтылган, жазылган*); **именно́й спи́сок** аттары жазылган тизме; 2. (*помеченный именем владельца*) аты жазылган, исми жазылган (*ээсинин аты жазылган, белгиленген*); **именно́й экземпля́р** кишинин аты жазылган китеп; **именно́й чек** кишинин атына жазылган чек; **именны́е часы́** бирөөнүн аты жазылган саат.

ИМЕНО'ВАННЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **именова́ть;** ◇ **имено́ванное число́** *мат.* аттуу сан.

ИМЕНОВА'ТЬ *несов. кого-что* атоо, атын атоо, ат коюу, атынан чакыруу.

ИМЕНОВА'ТЬСЯ *несов. уст.* аталуу, ат коюлуу.

ИМЕНУ'ЕМЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **именова́ть;** 2. *прил.* аталуучу.

ИМЕ'ТЬ *несов. кого-что* болуу; бар (*в наст. вр.*); **име́ть при себе́ па́спорт** жанында паспорту болуу; **име́ть дете́й** баласы болуу; **ко́мната име́ет одно́ окно́** бөлмөнүн бир терезеси бар; **име́ть пра́во** укуктуу болуу; **име́ть значе́ние** маанилүү болуу, мааниге ээ болуу; **име́ть возмо́жность** мүмкүндүгү болуу; **э́та мате́рия име́ет метр ширины́** бул кездеменин эни бир метр; **име́ть** *кого-л.* **помо́щником** *бирөөнү* жардамчы кылып алуу; ◇ **име́ть ме́сто** (*быть, случаться*) болуу; **име́ть в виду́** ...жөнүндө айтуу; ...болуп жатат; **я бу́ду име́ть э́то в виду́** бул менин эсимде болот; **име́ть де́ло** *с кем-л. бирөө менен* алакасы болуу; **име́ть хожде́ние** өтүмдүү болуу; жүрүү, колдонулуу, өтүү;

www.bizdin.kg

иметь *что-л.* **против** *кандайдыр бир* каршы болуу; **иметь применение** пайдаланууга жарактуу болуу; **иметь притязания** умтулуу; *бир нерсеге* укуктуулугун көрсөтүү; **иметь понятие** түшүнүккө ээ боло билүү; **иметь намерение** ниеттенүү; **иметь мужество** эрдиги болуу; **иметь целью (задачей)** алдына койгон максаты болуу; **иметь отношение** *к кому-чему-л. бирөөгө, бир нерсеге* тиешеси болуу; **иметь голову на плечах** өз акылы өзүндө болуу.

ИМЕ'ТЬСЯ *несов.* болуу; бар (*в наст. вр.*); **имеется ли у вас этот номер журнала?** сизде журналдын ушул саны барбы?; **в Москве имеется много музеев** Москвада көп музей бар; **препятствий не имеется** тоскоолдук жок; каршылык жок; ◇ **имеется в виду** ...жөнүндө айтылып жатат, ...болуп жатат.

И'МИ *мест. личн. твор. п. от* **они** алар тарабынан; **ими выполнено задание** тапшырманы алар аткарышкан; **эта книга, оказывается, принесена ими** бул китепти алар алып келишкен турбайбы.

ИМИТА'ТОР *м.* имитатор, туурагыч (*бирөөнүн жүрүш-турушун, кылык-жоругун, кыймылын, үнүн так тууроочу киши*).

ИМИТА'ЦИЯ *ж.* **1.** (*подражание*) имитациялоо, тууроо; **2.** (*подделка*) имитация, имитациялоо, имитация кылуу, окшоштуруу; **имитация кожи** териге окшотуп иштеп чыгаруу.

ИМИТИ'РОВАТЬ *несов.* **1.** *кого-что* (*подражать*) имитациялоо, тууроо; **имитировать голоса животных** айбандардын үнүн тууроо; **2.** *что* (*подделывать*) имитациялоо, имитация кылуу, окшош кылуу, окшоштуруу; **имитировать мрамор** мраморго окшоштуруп коюу, мраморго окшотуп жасоо.

ИММИГРА'НТ *м.* иммигрант (*бир өлкөгө дайым же узак убакытка чейин туруу үчүн келген чет өлкөлүк киши*).

ИММИГРА'НТКА *женск. р. к* **иммигрант**; иммигрантка.

ИММИГРАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **иммиграция**-*га т*; иммиграциялык.

ИММИГРА'ЦИЯ *ж.* иммиграция (*башка бир өлкөгө дайыма же узак убакытка чейин туруу үчүн көчүп баруу*).

ИММИГРИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* иммиграция кылуу (*башка бир өлкөгө дайыма туруу үчүн көчүп баруу*).

ИММУНИЗА'ЦИЯ *ж. мед.* иммунизация (*организмди чыңдап, ага жугуштуу оору жукпай турган кылуу же белгилүү ууну организм кабыл кылбай турган кылуу*).

ИММУНИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что, мед.* иммунизациялоо, иммунизация кылуу.

ИММУНИТЕ'Т *м.* **1.** *мед.* иммунитет (*жугуштуу ооруларды же белгилүү бир ууларды организмдин кабыл албагандыгы*); **иммунитет к оспе** чечекти жуктурбоочу иммунитет; **2.** *юр.* иммунитет (*закон чыгаруучу органдын депутатынын керт башынын ошол закон чыгаруучу органдын макулдугусуз сот жообуна тартылбай тургандыгы же камакка алынбай турган укугу*); **дипломатический иммунитет** дипломаттык иммунитет; **иммунитет депутата** депутаттын иммунитети.

ИМПЕРАТИ'В *м.* императив (**1.** *буйрук; сөзсүз талап кылуу;* **2.** *грам. этиштин буйрук ыңгайы*).

ИМПЕРАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое императивдүү (*сөзсүз багынууну, сөзсүз аткарууну талап кылуучу*); **императивный мандат** императивдүү мандат.

ИМПЕРА'ТОР *м.* император (**1.** *кээ бир падышалардын титулу; ушул титулдагы падыша;* **2.** *Байыркы Римде — полководецтердин ардактуу титулу*).

ИМПЕРА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **император**-*го т.*

ИМПЕРАТРИ'ЦА *ж.* **1.** императрица, император аял; **2.** *женск. р. к* **император** 1; императрица, императордун аялы (*жена императора*).

ИМПЕРИАЛИ'ЗМ *м.* империализм (*19 кылымдын аягы, 20 кылымдын башынан тартып капитализмдин чирип өлүүгө баш койгон эң жогорку жана акыркы стадиясы*).

ИМПЕРИАЛИ'СТ *м.* империалист.

ИМПЕРИАЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое империалисттик.

ИМПЕРИАЛИ'СТСКИЙ, -ая, -ое *см.* **империалистический.**

ИМПЕ'РИЯ *ж.* империя (*башында император турган монархиялык мамлекет; азыркы кезде, мамлекеттик түзүлүшформасына карабай, колониялуу мамлекеттер да империя деп аталат; мис. Британия империясы*).

ИМПЕ'РСКИЙ, -ая, -ое **империя**-*га т.*; империялык; **имперские финансы** империялык финансылар.

ИМПОЗА'НТНОСТЬ *ж.* шаңдуулук, айбаттуулук, келбеттүүлүк.

ИМПОЗА'НТНЫЙ, -ая, -ое шаңдуу, айбаттуу, келбеттүү; **импозантная внешность** сырткы көрүнүштүн айбаттуулугу.

ИМПОНИ'РОВАТЬ *несов. кому* жагуу, жакшы болуп көрүнүү, таасир кылуу; **импонировать своим слушателям** өзүнүн угуучуларына жагуу.

И'МПОРТ *м.* импорт (*чет өлкөдөн товарларды алып келүү*).

ИМПОРТЁР *м.* импортёр (*чет өлкөдөн товарларды келтирүүчү киши*).

ИМПОРТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* импорттоо, импорт кылуу (*чет өлкөдөн товар алып келүү*).

И'МПОРТНЫЙ, -ая, -ое **импорт**-*ко т.*; импорттук; **импортные товары** импорттук товарлар.

ИМПОТЕ'НТ *м.* импотент (*урук мүчөсү шал киши*).

ИМПОТЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое **импотент**-*ке т.*

ИМПОТЕ'НЦИЯ *ж.* импотенция (**1.** *мед. урук мүчөсүнүн шалдыгы;* **2.** *перен. алсыздык; колунан эчтеме келбегендик, начардык*).

ИМПРЕССИОНИ'ЗМ *м.* импрессионизм (*искусстводо жана адабиятта 19 кылымдын ортосунда пайда болгон идеалисттик багыт; бул багыт реализмди четке кагат жана айрым кишинин гана көңүлүн, элесин чындык катарында берүүгө аракет кылат, коомдук суроолордон четтейт жана формага көп көңүл бурат да мазмунга зыян келтирет*).

ИМПРЕССИОНИ'СТ *м.* импрессионист (*импрессионизмди жактоочу киши*).

ИМПРЕССИОНИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **импрессионизм**-*ге т.*; импрессионисттик.

ИМПРЕССИОНИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **импрессионист**-*ке т.*; импрессионисттик.

ИМПРОВИЗА'ТОР *м.* импровизатор (*төкмө акын; төкмө ырчы*).

ИМПРОВИЗА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **импровизатор**-*го т.*; импровизатордук; **импровизаторский талант** импровизатордук талант.

ИМПРОВИЗА'ЦИЯ *ж.* **1.** (*действие*) импровизациялоо, импровизация кылуу (*күн мурун даярданбастан, аткарган учурдун өзүндө эле жамактап ырдоо же күү чыгарып ойноо*); **импровизация стихов** ырды импровизациялоо; **2.** (*произведение*) импровизация (*даярданбастан айтылган ыр, күү, речь*); **блестящая импровизация** эң сонун импровизация.

ИМПРОВИЗИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **импровизировать; 2.** *прил.* импровизацияланган, импровизация кылынган; **импровизированное стихотворение** импровизацияланган ыр.

ИМПРОВИЗИ'РОВАТЬ *несов. что* импровизациялоо, импровизация кылуу.

И'МПУЛЬС *м.* **1.** импульс (*ишке шыктандыруучу күч, себеп*); **импульс к творчеству** чыгармачылыкка болгон импульс; **2.** *физиол.* импульс (*нервдик козгогучтардын таасири менен болгон эркссиз кыймыл*).

ИМПУЛЬСИ'ВНЫЙ, -ая, -ое импульстүү; **импульсивные движения** импульстүү кыймылдар.

ИМУ'ЩЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **имущество**-*го т.*; мүлктүк; **имущественное положение** мүлктүк абал; **имущественный ценз** мүлктүк ценз.

www.bizdin.kg

ИМУ'ЩЕСТВО *ср.* мүлк; **госуда́рственное иму́щество** мамлекеттик мүлк; **дви́жимое иму́щество** козголмо мүлк (*мал, башка буюмдар*); **недви́жимое иму́щество** козголбос (өлүү) мүлк (*үй, жер ж. б.*).

ИМУ'ЩИЙ, -ая, -ее бардар, мал-мүлктүү, бай, дөөлеттүү; ◇ **власть иму́щие** *уст., ирон.* өкмөт башында тургандар, бийликте тургандар.

И'МЯ *ср.* (*мн.* **имена́**) **1.** ат; **его́ и́мя Аса́н** анын аты Асан; **заво́д и́мени Ки́рова** Киров атындагы завод; **и́мя и фами́лия** аты жана фамилиясы; **и́мя и о́тчество** аты жана атасынын аты; **богаты́рь по и́мени Семете́й** Семетей аттуу баатыр; **полу́чено письмо́ на твоё и́мя** сенин атыңа кат келди; **я его́ зна́ю то́лько по и́мени** мен аны сыртынан гана билемин; **2.** (*известность, слава*) атак, даңк; **учёный с мировы́м и́менем** дүйнөгө атагы чыккан окумуштуу; **челове́к с и́менем** даңкы чыккан киши; **3.** *грам.* атооч; **и́мя существи́тельное** ат атооч; **и́мя прилага́тельное** сын атооч; **и́мя числи́тельное** сан атооч; ◇ **он сде́лал э́то во и́мя дру́жбы** ал муну достуктун урматына кылды; **от и́мени** атынан; **и́менем зако́на** закон атынан; **называ́ть ве́щи свои́ми имена́ми** ар нерсени өз аты менен атоо (*жаман жагын жашырбастан, тайманбай туз айтуу керек*).

И'НА'ЧЕ 1. *нареч.* башкача; **э́то ну́жно сде́лать ина́че** муну башкача иштөө керек; **ина́че говоря́** башкача айтканда; **2.** *союз* болбосо, антпесе, ансыз; **беги́, ина́че опозда́ешь** жүгүр, болбосо кечигесиң; ◇ **так и́ли ина́че** кандай болбосун, баары бир; мейли, кандай болсо да; **так и́ли ина́че, я до́лжен на э́то реши́ться** кандай болсо да, мен ушундай кылууга тийишмин.

ИНВАЛИ'Д *м.* инвалид, майып; **инвали́д труда́** эмгек инвалиди; **инвали́д войны́** согуштун инвалиди.

ИНВАЛИ'ДНОСТЬ *ж.* инвалиддик, майыптык (*карылыктан же ооругандыктан же жарадар болуп майып болгондуктан дайыма же убактынча эмгекке жарабай калгандык*); **перейти́ на инвали́дность** инвалиддикке өтүү.

ИНВАЛИ'ДНЫЙ, -ая, -ое **инвалид**-*ге т.*; инвалиддик; **инвали́дный дом** инвалиддер үйү.

ИНВЕНТАРИЗА'ЦИЯ *ж.* инвентаризация, инвентаризациялоо, инвентаризация кылуу (*мекеменин, ишкананын ж. б. мүлктөрүн толук тизмеге алуу*); **инвентариза́ция библиоте́ки** китепкананы инвентаризациялоо; **инвентариза́ция сельскохозя́йственных ору́дий** айыл чарба шаймандарын инвентаризациялоо.

ИНВЕНТАРИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. что* инвентаризациялоо, инвентаризация кылуу (*инвентаризациялык тизме түзүү*).

ИНВЕНТА'РНЫЙ, -ая, -ое **инвентарь**-*га т.*; инвентардык; **инвента́рная кни́га** инвентарь книгасы.

ИНВЕНТА'РЬ *м.* инвентарь (*чарбанын, мекеменин, ишкананын, жеке адамдын буюмдары, мал-мүлктөрү*); **заводско́й инвента́рь** заводдун инвентары; **живо́й инвента́рь** тирүү инвентарь (*мал, канаттуулар*); **мёртвый инвента́рь** өлүү инвентарь (*машиналар ж. б.*).

ИНВЕ'РСИЯ *ж.* инверсия (**1.** *лингв., поэт. сүйлөмдөгү сөздөрдү адаттагы тартип боюнча жайлаштырбастан, алардын орундарын алмаштырып коюу*; **2.** *хим. татаал канттардын жөнөкөй канттарга бөлүнүшү*).

ИНВЕ'РСОР *м. тех.* инверсор (*химиялык инверсияны жүргүзүүчү прибор*).

ИНВЕСТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, эк.* инвестиция кылуу.

ИНВЕСТИ'ЦИЯ *ж. эк.* инвестиция, инвестиция кылуу (*ишканага капитал салуу*).

ИНВЕ'СТОР *м. эк.* инвестор (*кандайдыр бир ишканага капитал салуучу*).

ИНГАЛЯ'ЦИЯ *ж. мед.* ингаляция (*буу, газ же майда бүркүлгөн суюк дарыларды жыттатуу, ичке дем тарттыруу аркылуу дарылоо*).

ИНГРЕДИЕ'НТ *м.* ингредиент (*татаал кошундунун же аралашманын составдык бөлүгү*).

ИНГУ'ШИ *мн.* (*ед.* **ингу́ш** *м.*) ингуштер.

ИНДЕ'ЕЦ *м.* индеец.

ИНДЕ'ЙКА *ж.* **1.** (*птица*) ургаачы күрп; **го́рная инде́йка** улар; **2.** (*мясо*) күрптүн эти.

ИНДЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **индеец**-*ке т.*

ИНДЕ'ЙЦЫ *мн.* индеецтер.

И'НДЕКС *м.* **1.** (*список, указатель*) индекс (*бир нерсенин баасын, атын ж. б. көрсөткүч*); **и́ндекс выходя́щих книг** басылып чыгуучу китептердин индекси; **2.** *эк.* индекс (*экономикалык көрүнүштөрдүн улам өзгөрүштөрүн процент менен көрсөтүүчү цифралык көрсөткүч*); **и́ндекс цен** баалардын индекси; **3.** *мат.* индекс (*көбүнчө ариптин оң жакы астына коюлуучу цифралык көрсөткүч*).

ИНДЕТЕРМИНИ'ЗМ *м. филос.* индетерминизм (*материализмге каршы идеалисттик окуунун бир түрү*).

ИНДИА'НКА *ж.* индианка, индиец аял, индиялык аял.

ИНДИВИ'Д *м. см.* **индивидуум.**

ИНДИВИДУАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* индивидуализация, индивидуализациялоо, индивидуализация кылуу (*өтөнчөлүк сапаттарына карай башкалардан бөлүү*).

ИНДИВИДУАЛИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* индивидуализациялоо, индивидуализация кылуу.

ИНДИВИДУАЛИ'ЗМ *м.* индивидуализм (**1.** *бир адамдын таламын коомдун таламдарына каршы коюучу буржуазиялык көз караш*; **2.** *коомдук кубулуштарды элдин, массалардын, таптардын ишинин натыйжасы деп эсептебестен айрым адамдардын ишинин натыйжасы деп эсептөөчү идеалисттик түшүнүк*).

ИНДИВИДУАЛИ'СТ *м.* индивидуалист (*коллективдин таламдары менен эсептешпеген, коллективден обочолонгон киши*).

ИНДИВИДУАЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **индивидуализм**-*ге т.*; индивидуалисттик.

ИНДИВИДУА'ЛЬНОСТЬ *ж.* **1.** индивидуалдык (*бир индивидуумду экинчи индивидуумдан ажыратуучу касиеттер*); **потеря́ть свою́ индивидуа́льность** өзүнүн индивидуалдыгын жоготуу; **2.** айрым адам, айрым индивидуум; **я́ркая индивидуа́льность** көрүнүктүү индивидуум.

ИНДИВИДУА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*личный*) айрыкча, жеке, өзүнчө (*ошол адамга таандык*); **индивидуа́льные осо́бенности** айрыкча өзгөчөлүктөрү; **2.** индивидуалдык (*ар бирөөнүн өзүнө таандык сапаттар*); **индивидуа́льное обслу́живание** индивидуалдык тейлөө; **в индивидуа́льном поря́дке** индивидуалдык тартипте; **индивидуа́льный паке́т** *мед.* индивидуалдык пакет (*ар бир боецке бериле турган, жарадар болгондо таңууга керектүү материал салынган пакет*); **3.** (*единоличный*) жеке; **индивидуа́льное крестья́нское хозя́йство** жеке дыйкан чарбасы.

ИНДИВИ'ДУУМ *м.* индивидуум (*айрым тирүү организм; айрым киши, личность*).

ИНДИ'ГО *ср. нескл. хим.* индиго (*кочкул көк боёк*).

ИНДИ'ЕЦ *м.* индиец; индиялык.

ИНДИ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **Индия**-*га,* **индиец**-*ге т.*; индиялык.

ИНДИ'ЙЦЫ *мн.* индиецтер, индиялыктар.

ИНДИКА'ТОР *м.* индикатор (**1.** *тех. кандайдыр бир нерсени өлчөш үчүн колдонулуучу ар кандай прибор*; **2.** *хим. түсүн өзгөртүү же тунма пайда болуу аркылуу химиялык реакциянын бүткөндүгүн көрсөтүүчү зат*).

ИНДИФФЕРЕ'НТНОСТЬ *ж.* көңүлкоштук, бир нерсеге көңүлкош кароочулук.

ИНДИФФЕРЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое көңүлкош, көңүлкош кароочу; **индиффере́нтное отноше́ние** көңүлкош мамиле.

ИНДОЕВРОПЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое индоевропалык; **индоевропе́йские языки́** *лингв.* индоевропалык тилдер.

ИНДОНЕЗИ'ЕЦ *м.* индонезиец, индонезиялык.

ИНДОНЕЗИ'ЙКА *женск. р. к* **индонези́ец;** индонезийка.

www.bizdin.kg

ИНДОНЕЗИ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **Индонезия**-*га*, **индонезиец**-*ке т*.

ИНДОНЕЗИ'ЙЦЫ *мн*. индонезиецтер, индонезиялыктар.

ИНДУКТИ'ВНОСТЬ *ж. физ*. индуктивдүүлүк (*тело аркылуу электр тогу өткөн кезде телонун айланасында пайда болуучу магниттүү энергиянын чени, өлчөмү*).

ИНДУКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **1. индукция** 1-*ге т*.; индуктивдик; **индукти́вный ме́тод** индуктивдик метод; **2. индукция** 2-*ге т*.; индукциялык; **индукти́вный ток** индукциялык ток.

ИНДУ'КТОР *м. физ*. индуктор (*алмашма ток берүүчү көп чоң эмес электромагниттүү машина*).

ИНДУ'КТОРНЫЙ, -ая, -ое **индуктор**-*го т*.

ИНДУКЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **индукция** 2-*ге т*.; индукциялык; **индукцио́нная кату́шка** индукциялык катушка (*электр тогун кайта түзүүчү прибор*).

ИНДУ'КЦИЯ *ж*. индукция (**1.** *филос. айрым фактылардын негизинде жалпы корутундулар чыгаруу методу*; **2.** *физ. жакын турган телолорго электр жана магниттүү энергиялардын таасир этиши*).

ИНДУЛЬГЕ'НЦИЯ *ж. ист*. индульгенция (*«күнөөнүн кечирилгендиги» тууралу Рим папасынын атынан сатыла турган грамота; бул — чиркөөнүн таасирин чыңдоо жана динге ишенүүчүлөрдөн акча өндүрүп алуу үчүн иштелген алдоонун бир түрү*).

ИНДУ'С *м*. индус.

ИНДУ'СКА *женск. р. к* **инду́с**; индуска.

ИНДУ'ССКИЙ, -ая, -ое **индус**-*ка т*.

ИНДУСТРИАЛИЗА'ЦИЯ *ж*. индустриализация, индустриялаштыруу (*өнөр жайдын өнүгүшү, ири машина техникасынын эл чарбасында колдонулушу; ири өнөр жайды куруу жана өнүктүрүү, өзгөчө анын иштеп чыгаруу куралдарын жана каражаттарын иштеп чыгаруучу тармактарын өнүктүрүү*).

ИНДУСТРИАЛИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* индустриялаштыруу.

ИНДУСТРИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **индустрия**-*га т*.; индустриялуу.

ИНДУ'СТРИЯ *ж*. индустрия, өнөр жай; **лёгкая инду́стрия** жеңил индустрия; **тяжёлая инду́стрия** оор индустрия.

ИНДУ'СЫ *мн*. индустар.

ИНДЮ'К *м*. күрп (*эркек күрп*); ◇ **наду́лся как индю́к** *разг*. ичине жел толгонсуп мормоюп калыптыр.

ИНДЮ'ШКА *ж*. ургаачы күрп.

И'НЕЙ *м*. кыроо, бубак; **дере́вья покры́ты и́неем** бактарды бубак баскан.

ИНЕ'РТНОСТЬ *ж*. шалаакылык, демилгесиздик.

ИНЕ'РТНЫЙ, -ая, -ое **1. инерция** 1-*ге т*.; инерттик; **2.** *перен*. шалаакы, демилгесиз; **ине́ртный челове́к** шалаакы киши, демилгесиз киши; ◇ **ине́ртные га́зы** *хим*. инерт газдары (*эч бир кошулушпай, биригишпей турган газдар: гелий, неон, аргон ж. б.*).

ИНЕ'РЦИЯ *ж*. **1.** *физ*. инерция (*телонун өзүнүн тынчтык абалын же бир калыпта түз бараткан кыймыл абалын, кандайдыр бир тышкы себеп бузмайынча өзүнүн ошол абалын сактоо касиети*); **зако́н ине́рции** инерция закону; **дви́гаться по ине́рции** инерция боюнча жүрүү (кыймылдоо); **2.** *перен*. шалаакылык, демилгесиздик.

ИНЖЕ'КТОР *м. тех*. инжектор (*буу казанына суу толтуруучу, көмүр, кен казганда эң терең шахталарга таза аба киргизип туруучу, кеменин трюмунан сууну соруп чыгаруучу насос*).

ИНЖЕНЕ'Р *м*. инженер; **инжене́р путе́й сообще́ния** жол катташуу инженери; **инжене́р-строи́тель** курулуш инженери; **вое́нный инжене́р** согуштук инженер; **инжене́р-эле́ктрик** электр инженери.

ИНЖЕНЕ'РНО-ТЕХНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое инженердик-техникалык; **инжене́рно-техни́ческие рабо́тники** инженердик-техникалык кызматкерлер.

ИНЖЕНЕ'РНЫЙ, -ая, -ое **инженер**-*ге т*.; инженердик; **инжене́рные войска́** инженердик войсколор.

ИНЖИ'Р *м. бот*. анжир (*жыгачы жана жемиши*).

ИНЖИ'РНЫЙ, -ая, -ое **инжир**-*ге т*.; **инжи́рное варе́нье** анжир вареньеси.

ИНИЦИА'ЛЫ *мн*. (*ед*. **инициа́л** *м*.) инициал (*атынын жана атасынын атынын биринчи тамгалары*).

ИНИЦИАТИ'ВА *ж*. **1.** инициатива, демилге; **прояви́ть инициати́ву** инициатива көрсөтүү; **по со́бственной инициати́ве** өзүнүн демилгеси боюнча; **тво́рческая инициати́ва масс** массанын чыгармачылык демилгеси; **2.** инициатива (*кандайдыр бир иштеги жетекчилик роль*); **взять инициати́ву в свой ру́ки** инициативаны өз колуна алуу.

ИНИЦИАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*проявивший инициативу*) инициативдик, инициативалуу, демилгелүү (*демилге көрсөткөн*); **инициати́вная гру́ппа** инициативалуу группа, демилгелүү топ; **2.** (*обладающий инициативой*) инициативалуу, демилгелүү; **инициати́вный челове́к** демилгелүү киши.

ИНИЦИА'ТОР *м*. инициатор (*бир иште демилге көрсөткөн киши*).

ИНКАССА'ТОР *м. фин*. инкассатор (*инкассо операциясын жүргүзүүчү адам*).

ИНКАССА'ЦИЯ *ж. фин*. инкассация (*инкассо операциясын жүргүзүү*); **инкасса́ция ве́кселя** вексель инкассациясы.

ИНКАССИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, фин*. инкассациялоо; **инкасси́ровать ве́ксель** векселди инкассациялоо.

ИНКА'ССО *ср. нескл. фин*. инкассо (*ишенүүчүнүн тапшыруусу боюнча вексель же башка документ менен акча алуу*).

ИНКВИЗИ'ТОР *м*. **1.** *ист*. инквизитор (*инквизиция мүчөсү*); **2.** *перен*. мыкачы, катаал киши.

ИНКВИЗИ'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **1. инквизитор** 1-*ге т*.; **2.** *перен*. катаалдык, каардуулук; **инквизи́торский взгляд** каардуу көз караш.

ИНКВИЗИЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **инквизиция** 1-*ге т*.

ИНКВИЗИ'ЦИЯ *ж*. **1.** *ист*. инквизиция (*католик чиркөөсүнө каршы болгон көз караштар жана ошондой көз караштагы адамдарга каршы күрөшүү үчүн Рим папалары тарабынан уюштурулган 13 кылымдын башындагы сот-полициялык уюм; бул уюм чиркөөнүн душмандарына абдан мыкачылык менен мамиле кылган*); **2.** *перен*. мыкачылык менен кыйноо, ырайымсыз катаалдык.

ИНКО'ГНИТО 1. *нареч*. инкогнито, жашырын; жашырын ат менен, атын жашырып; **путеше́ствовать инко́гнито** жашырын саякат кылуу; **2.** *ср. нескл*. жашырын ат менен жүрүү; **его́ инко́гнито раскры́лось** анын жашырын ат менен жүргөнү билинип калды, анын жашырын аты билинип калды.

ИНКОРПОРА'ЦИЯ *ж*. инкорпорация (**1.** *бир нерсенин составына киргизилүү, кошулуу*; **2.** *юр. укуктун кандайдыр бир тармагына тиешелүү болгон закондорду системага салып, алардын мазмунун өзгөртпөстөн бир жыйнакка киргизүү*).

ИНКОРПОРИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* инкорпорациялоо.

ИНКРИМИНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, юр*. айып коюу, күнөө коюу; айыптоо, күнөөлөө; **инкримини́ровать** *кому-л*. **хала́тное отноше́ние к свои́м обя́занностям** бирөөнү өзүнүн милдеттерине салкын караган деп күнөөлөө.

ИНКРУСТА'ЦИЯ *ж*. инкрустация (*жыгач, таш же сөөктөн жасалган буюмдун оймолоруна башка материалдан басылган кооздуктар*); **перламу́тровая инкруста́ция** седеп инкрустация.

ИНКРУСТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* инкрустациялоо.

ИНКУБА'ТОР *м*. инкубатор (*жумурткалардан жөжө чыгаруучу жана гренадан жибек курттарын чыгаруучу аппарат*).

www.bizdin.kg

ИНКУБАТО'РИЙ *м.* инкубаторлор коюла турган үй.
ИНКУБАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **инкубация**-*га т.*; инкубациялык; **инкубациóнный периóд** инкубация мезгили (1) *жумурткадагы түйүлдүктү өстүрүү үчүн зарыл болгон убакыт;* 2) *мед. оору жуккандан тартып, анын биринчи белгисинин пайда болушуна чейин өтө турган убакыт*).
ИНКУБА'ЦИЯ *ж.* 1. инкубация (*жумурткалардан жөжөлөрдү жана гренадан жибек курттарын инкубатор аркылуу чыгаруу*); 2. *мед.* инкубация; *см.* **инкубациóнный (инкубациóнный периóд 2)**.
ИНОГДА' *нареч.* кээде, кээ бир убакта; **иногдá он там бывáет** ал кээде анда болот.
ИНОГОРО'ДНИЙ, -яя, -ее башка шаардык, башка шаарда туруучу (*о человеке*); башка шаарга жиберилүүчү (*о письме*).
ИНОЗЕ'МЕЦ *м. уст.* чет өлкөлүк киши.
ИНОЗЕ'МНЫЙ, -ая, -ое *уст.* чет өлкөлүк; **инозéмные обы́чаи** чет өлкөлүк адеттер.
ИНО'Й, -áя, -óе 1. (*другой*) башка, бөлөк; **инáя фóрма** башка форма; **э́то инóе дéло** бул башка иш; **быть инóго мнéния** башка пикирде болуу; **ины́ми словáми** башка сөз менен айтканда; 2. (*некоторый*) кээ бир, кайсы бир; кээде; **в ины́х слýчаях э́то возмóжно, а в ины́х нет** кээ бир учурларда бул мүмкүн болсо, кээ бир учурларда мүмкүн эмес; 3. *в знач. сущ. м., ж.* бирөө; **инóму нрáвится, а инóму нет** бирөөгө жакса, бирөөгө жакпайт; ◇ **инóй раз** кээде, кээ бир убакытта; **тот и́ли инóй** тигил же бул.
И'НОК *м. церк. см.* **монáх**.
И'НОКИНЯ *женск. р. к* **и́нок**.
ИНОПЛЕМЕ'ННИК *м. уст.* башка уруунун адамы.
ИНОПЛЕМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое башка урууга таандык, башка элге таандык.
ИНОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое жат (*башка*); **инорóдное тéло** жат тело.
ИНОСКАЗА'НИЕ *ср.* каймана сөз.
ИНОСКАЗА'ТЕЛЬНО *нареч.* каймана айтыш; каймана; **выражáться иносказáтельно** каймана сүйлөө.
ИНОСКАЗА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кайманалуу; **иносказáтельное выражéние** каймана маанилүү сөз.
ИНОСТРА'НЕЦ *м.* чет өлкөлүк, чет өлкөлүк адам.
ИНОСТРА'НКА *женск. р. к* **инострáнец**.
ИНОСТРА'ННЫЙ, -ая, -ое 1. чет өлкөлүк, чет элдик; **инострáнные языки́** чет элдик тилдер; чет өлкөлүк тилдер; 2. тышкы; **Министéрство инострáнных дел** Тышкы иштер министерствосу.
ИНОХО'ДЕЦ *м.* жорго (*ат*).
И'НОХОДЬ *ж.* жорго жүрүш.
ИНОЯЗЫ'ЧНЫЙ, -ая, -ое: **иноязы́чное населéние** башка тилде сүйлөөчү калк; **иноязы́чные словá** башка тилден кирген сөздөр.
ИНСИНУА'ЦИЯ *ж.* жала, ушак.
ИНСИНУИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* жала жабуу, ушактоо.
ИНСПЕКТИ'РОВАТЬ *несов. кого-что* инспекциялоо (*иштин тууралыгын текшерүү, контролдоо*); **инспекти́ровать шкóлу** мектепти инспекциялоо.
ИНСПЕ'КТОР *м.* инспектор (*белгиленген эрежелердин аткарылышын текшерип туруучу кызмат адамы*).
ИНСПЕ'КТОРСКИЙ, -ая, -ое **инспектор**-*го т.*; **инспéкторские обя́занности** инспектордун милдеттери.
ИНСПЕ'КЦИЯ *ж.* 1. инспекция, инспекциялоо (*иштин тууралыгын текшерүү, контролдоо*); **производи́ть инспéкцию** инспекция жүргүзүү; 2. (*учреждение*) инспекция (*текшерүүчү, контролдоочу мекеме*); **санитáрная инспéкция** санитардык инспекция.
ИНСПИРА'ТОР *м.* инспиратор (*желиктирүүчү, эзликтирүүчү, тымызын көкүтүүчү; «колтукка суу бүркүүчү»; азгыруучу*).
ИНСПИРА'ЦИЯ *ж.* инспирация, инспирациялоо, инспирация кылуу (*тымызын көкүтүү, желиктирүү, кутуртуу; «колтукка суу бүркүү»*).
ИНСПИРИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* инспирациялоо, инспирация кылуу.
ИНСТА'НЦИЯ *ж.* инстанция (*мамлекеттик, партиялык жана профессионалдык органдардын системасындагы бири-бирине баш ийген ар бир баскыч, звено*); **суд пéрвой инстáнции** биринчи инстанция соту.
ИНСТИ'НКТ *м.* 1. *биол.* инстинкт (*табигый сезим, тубаса сезимдин түрткүсү менен пайдалуу аракет кылуу — турмуштук мааниси бар аракет кылуу, мис. козунун туулар менен эле эмчек издеши*); **инсти́нкт самосохранéния** өзүн өзү сактоо инстинкти; 2. *перен.* инстинкт (*сезим*); **матери́нский инсти́нкт** эне инстинкти.
ИНСТИНКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое 1. *биол.* инстинкттүү, инстинкт менен шартталган; 2. андан тыш, эрктен тыш; **инстинкти́вное движéние** эрктен тыш кыймыл.
ИНСТИТУ'Т *м.* 1. институт (*кээ бир жогорку окуу жайларынын, илимий-изилдөө мекемелердин жана кээ бир илимий коомдордун аты*); **педагоги́ческий институ́т** педагогикалык институт; **нау́чно-исслéдовательский институ́т** илим-изилдөө институту; **энергети́ческий институ́т** энергетикалык институт; **юриди́ческий институ́т** юридический институт; 2. *юр.* институт (*коомдук өз ара мамилелерди жөнгө салып туруучу закондордун, эрежелердин жыйындысы*); **институ́т общéственной сóбственности** коомдук менчик институту.
ИНСТИТУ'ТКА *ж. уст.* институтка (*падышалык Россияда революцияга чейинки дворяндык жабык орто окуу жайында тарбияланууучу кыз*).
ИНСТИТУ'ТСКИЙ, -ая, -ое **институт**-*ка т.*
ИНСТРУКТА'Ж *м.* инструктаж (*жетекчилик көрсөтмө берүү*); **получи́ть инструктáж** инструктаж алуу.
ИНСТРУКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое инструкциялуу, инструкциялык (*жетекчилик көрсөтмөлөрү бар*); **инструкти́вный доклáд** инструкциялуу доклад.
ИНСТРУКТИ'РОВАНИЕ *ср.* инструкциялоо, инструкция берүү.
ИНСТРУКТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого* инструкциялоо, инструкция берүү.
ИНСТРУ'КТОР *м.* инструктор (*жетекчи көрсөтмө берүүчү, кандайдыр бир ишти туура жолго коюуга үйрөтүүчү киши*).
ИНСТРУ'КТОРСКИЙ, -ая, -ое **инструктор**-*го т.*; **инстру́кторские ку́рсы** инструкторлор курсу; **инстру́кторские обя́занности** инструктордун милдеттери.
ИНСТРУ'КЦИЯ *ж.* инструкция (*жетекчилик көрсөтмөлөр; бир нерсени орундоо, аткаруу жөнүндөгү жоболор жыйындысы*); **состáвить инстру́кцию** инструкция жазуу; **соглáсно инстру́кции** инструкцияга ылайык.
ИНСТРУМЕ'НТ *м.* 1. инструмент (*аспап, шайман*); **хирурги́ческие инструмéнты** хирургия инструменттери; **слесáрный инструмéнт** слесардык инструмент; 2. *муз.* инструмент (*мис. рояль, пианино, комуз ж. б.*).
ИНСТРУМЕНТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. **инструмент** 1-*ге т.*; **инструментáльные стáли** инструмент жасалуучу жогорку сапаттуу болот; 2. **инструмент** 2-*ге т.*; инструменттик; **инструментáльная му́зыка** инструмент менен аткарылуучу музыка.
ИНСТРУМЕНТА'РИЙ *м. тех., мед.* инструментарий (*кандайдыр бир атайын кесипте колдонулуучу аспаптардын, шаймандардын жыйындысы*); **хирурги́ческий инструментáрий** хирургиялык инструментарий.
ИНСТРУМЕНТОВА'ТЬ *сов. и несов. что* инструментовкалоо (1. *музыкалык чыгарманы оркестр менен аткарууга ылайыктоо;* 2. *лит. ырдагы сөздөрдүн, тыбыштардын айкалышы, ал сөзгө өтөнчө көркөмдүк бергидей кылып тандоо*).

www.bizdin.kg

ИНСТРУМЕНТО'ВКА *ж.* инструментовка (1. *музыканын теориялык бир бөлүмү;* 2. *музыкалуу чыгарманы оркестр ойноого ылайыктоо, ийкемдөө;* 3. *лит. ырдагы сөздөрдүн, тыбыштардын айкалышы, ал сөзгө бөтөнчө көркөмдүк бергидей кылып тандоо*).

ИНСУ'ЛЬТ *м. мед.* инсульт; *см.* **кровоизлия́ние.**

ИНСУРГЕ'НТ *м. уст.* инсургент (*көтөрүлүшкө катышкан киши*).

ИНСЦЕНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* 1. *театр.* сахналаштыруу (*адабий чыгарманы сахнада коюуга ылайыктоо*); 2. *перен.* анткордук менен иштөө.

ИНСЦЕНИРО'ВКА *ж.* 1. *театр.* сахналаштыруу; 2. (*постановка*) инсценировкалоо.

ИНТЕГРА'Л *м. мат.* интеграл (*өздөрүнүн чексиз кичине бөлүктөрүнүн суммасы катарында каралуучу бүтүн чоңдук*).

ИНТЕГРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое интегралдык; **интегра́льное исчисле́ние** интегралдык эсептөө.

ИНТЕГРА'ЦИЯ *ж. мат.* интеграция, интеграциялоо, интегралды табуу.

ИНТЕГРИ'РОВАНИЕ *ср. см.* **интегра́ция.**

ИНТЕГРИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, мат.* интеграциялоо, интегралды табуу.

ИНТЕЛЛЕ'КТ *м.* интеллект (*акыл; кишинин ойлоо жөндөмдүүлүгү*); **челове́к с высо́ким интелле́ктом** мыкты интеллекттүү киши.

ИНТЕЛЛЕКТУА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое интеллектуалдык, интеллекттүү (*акылга, кишинин ойлоо жөндөмдүүлүгүнө таандык*); **интеллектуа́льные интере́сы** интеллектуалдык таламдар.

ИНТЕЛЛИГЕ'НТ *м.* интеллигент (*окуган, маданияттуу адам, акыл эмгегинин адамы*).

ИНТЕЛЛИГЕ'НТНОСТЬ *ж.* интеллигенттик (*маалыматтуулук; маданияттуулук*).

ИНТЕЛЛИГЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое **интеллигент**-*ке т.*; **интеллиге́нтный челове́к** интеллигент киши.

ИНТЕЛЛИГЕ'НЦИЯ *ж. собир.* интеллигенция (*профессиясы акыл эмгеги болгон адамдардан турган коомдун социалдык катмары*); **сове́тская интеллиге́нция** советтик интеллигенция.

ИНТЕНДА'НТ *м. воен.* интендант (*аскер бөлүктөрү менен мекемелерин жабдуу ишин жана аскер чарбасын башкаруучу киши*).

ИНТЕНДА'НТСКИЙ, -ая, -ое **интендантство**-*го т.*; интенданттык; **интенда́нтская слу́жба** интенданттык кызмат.

ИНТЕНДА'НТСТВО *ср.* интендантство (*аскерди жабдып туруу иштерин башкаруучу мекеме*).

ИНТЕНСИ'ВНО *нареч.* интенсивдүүлүк менен, интенсивдүү түрдө, күчөтүп.

ИНТЕНСИ'ВНОСТЬ *ж.* интенсивдүүлүк, күчөгөндүк, күчтөнгөндүк; **интенси́вность труда́** эмгектин күчөгөндүгү.

ИНТЕНСИ'ВНЫЙ, -ая, -ое интенсивдүү, күчөгөн, күчтөнгөн; **интенси́вный труд** интенсивдүү эмгек; **интенси́вное се́льское хозя́йство** интенсивдүү айыл чарбасы.

ИНТЕНСИФИКА'ЦИЯ *ж.* интенсификация, интенсификациялоо, интенсивдештирүү, күчөтүү; **интенсифика́ция се́льского хозя́йства** айыл чарбасын интенсивдештирүү.

ИНТЕНСИФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* интенсификациялоо, күчөтүү, күчөйтүү.

ИНТЕРВА'Л *м.* 1. интервал (*ара; аралык*); **поезда́ прохо́дят с интерва́лом в пятна́дцать мину́т** поезддер ар бир он беш минута сайын өтүп турат; 2. *физ., муз.* интервал (*эки үндүн ортосундагы бийиктик айырмасы*).

ИНТЕРВЕ'НТ *м.* интервент (*интервенцияга катышуучу же интервенцияны уюштуруучу киши*).

ИНТЕРВЕ'НЦИЯ *ж.* интервенция (*бир же бир нече капиталисттик өлкөлөрдүн революциялык кыймылды тумчуктуруу, территориясын басып алуу, өз бийлигин орнотуу ж. б. максаттар менен экинчи бир өлкөнүн ички иштерине куралдуу күчтөр менен кийлигиши*).

ИНТЕРВЬЮ' *ср. нескл.* интервью (*коомдук, саясий же башка иштердин басма сөздө жарыяланучу журналист менен болгон аңгемеси*); **дать интервью** интервью берүү.

ИНТЕРВЬЮЕ'Р *м.* интервьюер (*бирөөнү интервьюлөөчү журналист*).

ИНТЕРВЬЮИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого* интервьюлөө, интервью алуу.

ИНТЕРЕ'С *м.* 1. (*внимание*) көңүл, кызык; **слу́шали без вся́кого интере́са** эч кандай көңүл койбостон угушту; **он прояви́л большо́й интере́с к рабо́те** ал ишке кызыккандыгын көрсөттү; **возбужда́ть интере́с** кызыктыруу; 2. (*занимательность*) кызык; 3. **интере́сы** *мн.* (*необходимость, нужды*) таламдар, мүдөө, кызыкчылык; **защи́та госуда́рственных интере́сов** мамлекеттин кызыкчылыктарын коргоо; **интере́сы рабо́чего кла́сса** жумушчу табынын таламдары; **интере́сы наро́да** элдин таламдары; **э́то де́лается в ва́ших интере́сах** бул сиздин пайдаңыз үчүн иштелип жатат; ◇ **что за интере́с!** *разг.* эмне маани!; кандай пайда!

ИНТЕРЕ'СНЫЙ, -ая, -ое 1. кызык; **интере́сная рабо́та** кызык иш; **интере́сная кни́га** кызык китеп; 2. сонун, жагымдуу, көрктүү, сүйкүмдүү; **интере́сная нару́жность** сонун кебете, сүйкүмдүү кебете; ◇ **в интере́сном положе́нии** *разг. уст.* боюнда бар.

ИНТЕРЕСОВА'ТЬ *несов. кого* кызыгуу, кызыктыруу, иши болуу, жумушу болуу; **его́ интересу́ет литерату́ра** ал адабиятка кызыгат; **э́то меня́ не интересу́ет** бул мени кызыктырбайт.

ИНТЕРЕСОВА'ТЬСЯ *несов. кем-чем* кызыгуу, жакшы көрүү; **он интересу́ется те́хникой** ал техниканы жакшы көрөт, ал техникага кызыгат.

ИНТЕРМЕ'ДИЯ *ж. театр.* интермедия (*драма ойнунда эки көшөгөнүн аралыгында аткарылуучу күлкүлүү пьеса*).

ИНТЕРНА'Т *м.* интернат (1. *окуу жайынын алдында окуучуларга арналган жатакана;* 2. *жабык окуу жайы; мында окуучулар окуйт жана ошол жайда турат*).

ИНТЕРНАЦИОНА'Л *м.* 1. (*международное объединение*) Интернационал (*эл аралык бирикме*); **Коммунисти́ческий Интернациона́л** Коммунисттик Интернационал; 2. (*гимн*) Интернационал (*коммунисттик партиянын гимни*).

ИНТЕРНАЦИОНАЛИ'ЗМ *м.* интернационализм (*пролетариаттын эл аралык тилектештиги; бардык элдердин эркиндигин жана тең укуктуулугун коргоо*).

ИНТЕРНАЦИОНАЛИ'СТ *м.* интернационалист (*интернационализмди жактоочу, интернационализмдин жолун жолдоочу киши*).

ИНТЕРНАЦИОНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое интернационалдык; эл аралык.

ИНТЕРНИ'РОВАНИЕ *ср. полит.* интернирование, интернирдөө, интернировать кылуу (1. *согушуп жаткан мамлекеттин войсколору калыс мамлекеттин территориясына кирген кезде аларды ошол калыс мамлекеттин кармашы жана куралсыздандырышы;* 2. *душмандын граждандарын согуш бүткөнгө чейин эркинен ажыратуу*).

ИНТЕРНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что, полит.* интернирдөө, интернировать кылуу.

ИНТЕРПЕЛЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов. полит.* интерпелляциялоо, интерпелляция кылуу.

ИНТЕРПЕЛЛЯ'ЦИЯ *ж. полит.* интерпелляция, интерпелляциялоо, интерпелляция кылуу (*буржуазиялык өлкөлөрдө—өкмөттүн жалпы саясаты же айрым министрдин аракети жөнүндө парламенттин депутатынын атайын суроосу*).

ИНТЕРПОЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* интерполяциялоо, интерполяция кылуу.

www.bizdin.kg

ИНТЕРПОЛЯ'ЦИЯ *ж.* интерполяция, интерполяциялоо, интерполяция кылуу (*автордук текстке башка бирөөлөрдүн сөздөрүн же фразаларын киргизиши*).

ИНТЕРПРЕТА'ТОР *м.* интерпретатор, интерпретация кылуучу, интерпретация берүүчү.

ИНТЕРПРЕТА'ЦИЯ *ж.* интерпретация, интерпретациялоо, интерпретация кылуу (*түшүнүктөрдүн же тексттердин маанисин ачуу, түшүндүрүү*); **интерпретация текста** текстти интерпретациялоо; **интерпретация роли** *театр.* ролду интерпретациялоо (*ролду өзүнүн түшүнүшүнчө чыгармачылык менен аткаруу*).

ИНТЕРПРЕТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* интерпретациялоо, интерпретация кылуу.

ИНТЕРФЕРЕ'НЦИЯ *ж. физ.* интерференция (*тыбыш, үн, жарык толкундарынын жана башка толкундардын аларды бири-биринин үстүнө койгон кезде өз ара аракеттешүүлөрү*).

ИНТИ'МНО *нареч.* сырдаштык менен, ынактык менен.

ИНТИ'МНОСТЬ *ж.* сырдаштык, ынактык (*жакындык, достук*); **интимность в обращении** сырдаштык менен мамиле кылуу.

ИНТИ'МНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*задушевный, близкий*) сырдаш, ынак, татуу; **интимный друг** сырдаш дос; **вести интимный разговор** сырдашуу, сырдашып сүйлөшүү; **2.** (*скрываемый от других*) жашырын, башкаларга айтылбай турган; **интимная сторона жизни** турмуштун жашырын жагы (*мис. эрди-катындын турмушу*).

ИНТОКСИКАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **интоксикация**-*га т.*

ИНТОКСИКА'ЦИЯ *ж. мед.* интоксикация (*организмдин уу менен ууланышы*).

ИНТОНА'ЦИЯ *ж.* интонация (*үндүн көтөрүңкү же басаң айтылышы*); **вопросительная интонация** суроолуу интонация.

ИНТОНИ'РОВАТЬ *несов.* интонация менен айтуу.

ИНТРИ'ГА *ж.* **1.** интрига (*арамзалык, кандайдыр бир максатты көздөп жашырын, тымызын жаман ниетте болуу*); **вести интригу** *против кого-л.* бирөөгө каршы интрига жасоо (*жаман иш кылуу*); **2.** *лит.* интрига (*адабияттык чыгармада негизги аракеттин өнүгүшү; персонаждардын арасындагы тартыш, чатылыш*); **роман с запутанной интригой** чатышкан интригалуу роман.

ИНТРИГА'Н *м.* интриган (*интрига жүргүзүүчү адам*).

ИНТРИГА'НКА *женск. р. к* **интриган;** интриганка.

ИНТРИГА'НСТВО *ср.* интриганчылдык; *см.* **интрига 1.**

ИНТРИГОВА'ТЬ *несов.* **1.** *против кого-чего* интрига жүргүзүү; **2.** *кого-что* (*возбуждать интерес*) кызыктыруу; **это меня очень интригует** бул мени абдан кызыктырат.

ИНТРОДУ'КЦИЯ *ж. муз.* интродукция (*кириш сөз; музыкалуу чыгарманын киришүү бөлүгү*).

ИНТУИТИ'ВНО *нареч.* интуиция менен (*сезүү, туюу*).

ИНТУИТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое интуитивдик (*интуицияга негизделген*).

ИНТУИ'ЦИЯ *ж.* интуиция (*сезим; туюп билүү*); **по интуиции** интуиция боюнча (*сезим боюнча*).

ИНФАНТИЛИ'ЗМ *м.* инфантилизм (*чоңойсо да, балалык дене түзүлүш жана балалык мүнөз сакталып калуу*).

ИНФАНТИ'ЛЬНОСТЬ *ж. см.* **инфантилизм.**

ИНФАНТИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **инфантилизм**-*ге т.*; инфантилдүү; **инфантильный человек** инфантилдүү киши.

ИНФА'РКТ *м. мед.* инфаркт (*оорунун бир түрү*).

ИНФЕКЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **инфекция**-*га т.*; инфекциялуу, жугуштуу; **инфекционное заболевание** инфекциялуу оору, жугуштуу оору.

ИНФЕ'КЦИЯ *ж.* инфекция (*оору туудуруучу нерсенин организмге кириши; оору жугуу*).

ИНФИЛЬТРА'Т *м. мед.* инфильтрат (*оору процессинин натыйжасында организмге клеткалык элементтердин чогулуп калышы*).

ИНФИЛЬТРА'ЦИЯ *ж. мед.* инфильтрация (*организмдин ткандарында жана клеткаларында аларга жат болгон заттардын кирүү жана жыйналуу процесси*).

ИНФИНИТИ'В *м. грам.* инфинитив (*этиштин жаксыз формасы; мис.* **читать, ходить, мыться, возиться** *ж. б.; кыргыз тилинде бул форма жок*).

ИНФЛЯ'ЦИЯ *ж. эк.* инфляция (*капитализм убагында кагаз акчанын керек болгон өлчөмдөн алда канчалык көп чыгып кетиши жана ошонун аркасында анын баасызданышы; муну капиталисттер эмгекчилерди эксплуатациялоо үчүн жана мамлекеттик расходдорду алардын мойнуна жүктөө үчүн пайдаланышат*).

ИНФОРМА'ТОР *м.* информатор (*информация кылуучу, бир нерседен кабарландырып туруучу*).

ИНФОРМАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **информация**-*га т.*; информациялык; **информационное бюро** информация бюросу; **информационное сообщение** информациялык билдирүү.

ИНФОРМА'ЦИЯ *ж.* информация (*иштин ал-жайы жөнүндө билдирүү; бир нерсенин ал-абалын билдирүү*); **газетная информация** газеталык информация; **получить информацию** информация алуу; **дать информацию** информация берүү.

ИНФОРМИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого* информация берүү, информация кылуу (*билдирүү; маалымат берүү*); **он меня информировал о предстоящем собрании** ал мага боло турган чогулуш жөнүндө информация кылды.

ИНФРАКРА'СНЫЙ, -ая, -ое: **инфракрасные лучи** *физ.* инфра-кызыл шоолалар (*кызыл шоолалардыкына караганда толкундары абдан узун болгон, көзгө көрүнбөгөн жылуулук шоолалары*).

ИНФУЗО'РИЯ *ж. зоол.* инфузория (*көзгө илээшпеген, микроскопто гана көрүнө турган бир клеткалуу жаныбар*).

ИНЦИДЕ'НТ *м.* инцидент (*окуя, жаңжал кагышуу*); **пограничный инцидент** чек аралык инцидент; ◇ **инцидент исчерпан** жаңжал (чатак) бүттү.

ИНЪЕ'КЦИЯ *ж. мед.* инъекция, инъекция кылуу, инъекциялоо (*шприц менен теринин астына суюк дарыны жиберүү*); **инъекция камфары** камфара инъекциялоо; **сделать инъекцию** инъекция жасоо.

ИО'Н *м. физ.* ион (*электр заряды бар атом*).

ИОНИЗА'ЦИЯ *ж.* ионизация (**1.** *физ. иондордун пайда болушу;* **2.** *мед. иондор аркылуу организмге дары заттарын киргизүү*).

ИОНИЗИ'РОВАТЬ *несов. что, физ., мед.* ионизация кылуу, ионизациялоо.

ИО'ННЫЙ, -ая, -ое **ион**-*го т.*; **ионная теория** ион теориясы.

ИПОТЕ'КА *ж. эк.* ипотека (**1.** *капиталисттик өлкөлөрдө — жер, имарат ж. б. кыймылдабас (өлүү) мүлктөрдү залогго коюу аркылуу ссуда алуу;* **2.** *кыймылдабас (өлүү) мүлктү залогго коюп алынган карыз*).

ИПОТЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **ипотека**-*га т.*; ипотекалык; **ипотечный банк** ипотекалык банк.

ИПОХО'НДРИК *м.* ипохондрик (*ипохондрия менен ооруган киши*).

ИПОХО'НДРИЯ *ж.* ипохондрия (*оорул калдымго деген кыялга батып эле сарсанаа болуп куру шектенип коркo берүүчүлүк*); **страдать ипохондрией** ипохондрия болуу.

ИППОДРО'М *м.* ипподром (*ат чабылуучу жай*).

ИПРИ'Т *м. хим.* иприт (*уктурма нерсе катарында колдонулуучу, бир аз горчица жыты бар майсымак, түссүз суюктук*).

ИРА'НЕЦ *м.* ирандык.

ИРА'НКА *женск. р. к* **иранец.**

ИРА'НСКИЙ, -ая, -ое **Иран**-*га*, **иранец**-*ке т.*; **иранские языки** иран тилдери.

ИРА'НЦЫ *мн.* ирандыктар.

www.bizdin.kg

ИРИ'ДИЙ *м. хим.* иридий (*абдан жогорку температурада эрүүчү оор металл*).
И'РИС *м. бот.* чекилдек (*өсүмдүк*).
ИРИ'С *м.* ирис (*төрт чарчы, күрөң түстөгү конфетанын бир түрү*).
ИРЛА'НДЕЦ *м.* ирландец, ирландиялык.
ИРЛА'НДКА *женск. р. к* **ирла́ндец**.
ИРЛА'НДСКИЙ, -ая, -ое **Ирландия**-*га*, **ирландец**-*ке т.*
ИРЛА'НДЦЫ *мн.* ирландецтер, ирландиялыктар.
ИРОНИЗИ'РОВАТЬ *несов.* шылдыңдоо, шылдың кылуу.
ИРОНИ'ЧЕСКИ *нареч.* шылдыңдап.
ИРОНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое шылдыңдаган, шылдың кылган; **ирони́ческая улы́бка** шылдыңдаган күлкү.
ИРО'НИЯ *ж.* ирония, шылдың келеке (*тымызын шылдың кылуу*); ◇ **иро́ния судьбы́** тагдырдын тамашасы (*адам таң каларлык кокустук*).
ИРРАДИА'ЦИЯ *ж. физ.* иррадиация (*караңгы фондо жарык буюмдун өзүн чыныгы өлчөмүнөн чоңураак кылып көрсөтүүчү оптикалык кубулуш*).
ИРРАЦИОНА'ЛЬНОСТЬ *ж.* иррационалдуулук (1. *филос. идеалисттик философияда — акыл жетпестик*; 2. *мат. так өлчөнбөстүк*).
ИРРАЦИОНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. *филос.* иррационалдуу (*идеалисттик философияда — акыл жетпеген нерсе*); 2. *мат.* иррационалдуу (*так өлчөнбөй турган*); **иррациона́льные чи́сла** иррационалдуу сандар.
ИРРЕГУЛЯ'РНЫЙ, -ая, -ое иррегулярдык (*белгилүү тартипке, уставга ж. б. багынбаган*); **иррегуля́рные войска́** иррегулярдык войсколор (*жакшы уюшулбаган; өзүнүн түзүлүшү жана үйрөтүлүшү жагынан регулярдык армиядан айрымалануучу войсколор*).
ИРРИГА'ТОР *м.* ирригатор (1. *с.-х. ирригация боюнча специалист*; 2. *мед. жараны ж. б. жууш үчүн ыңгайлашкан аспап*).
ИРРИГАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **ирригация**-*га т.*; ирригациялык; **ирригацио́нная систе́ма** ирригациялык система (*сугаруу ишине арналган канал, алыш, арык ж. б.*).
ИРРИГА'ЦИЯ *ж.* ирригация (1. *с.-х. эгин сугаруу*; 2. *мед. жараны ж. б. жуу*).
ИС- *приставка*; *катказаң үнсүздөрдүн алдында «из-» ордуна жазылат.*
ИСК *м. юр.* доо (*граждандык талашты чечүү үчүн сотко берилген арыз*); **гражда́нский иск** граждандык доо; **встре́чный иск** каршы доо (*жоопкердин доогерге койгон доосу*); **предъяви́ть иск** доолоо, доо кылуу.
ИСКАЖА'ТЬ *несов. см.* **искази́ть**.
ИСКАЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **искази́ться**; 2. *страд. к* **искажа́ть**.
ИСКАЖЕ'НИЕ *ср.* 1. бузуу, бурмалоо, бузуп көрсөтүү, бурмалап көрсөтүү; **искаже́ние фа́ктов** фактыларды бурмалап көрсөтүү; 2. (*ошибка*) жаңылыш, ката; **в те́ксте име́ются гру́бые искаже́ния** текстте одоно каталар бар.
ИСКАЖЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **искази́ть**; 2. *прил.* бузулган, бузулуп көрсөтүлгөн (*туура келбей турган өзгөрүүлөр киргизилип бузулган*).
ИСКАЗИ'ТЬ *сов. что* 1. бузуу, бурмалоо, бузуп көрсөтүү, бурмалап көрсөтүү; **искази́ть фа́кты** фактыларды бурмалап көрсөтүү; **искази́ть смысл** маанисин бузуу; 2. (*изменить выражение лица*) бузуу, өзгөртүү; **боль искази́ла его́ лицо́** оору анын бети-башын бузду, оору анын бети-башын өзгөрттү.
ИСКАЗИ'ТЬСЯ *сов.* 1. бузулуу, бурмалануу; 2. (*о лице*) бузулуу, өзгөрүү; **его́ лицо́ искази́лось от бо́ли** ооругандa анын бети-башы бузулуп кетти.
ИСКАЛЕ'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **искале́чить**; 2. *прил.* майып болгон.
ИСКАЛЕ'ЧИТЬ *сов. кого-что* 1. майып кылуу; 2. *перен.* бузуу, сындыруу.
ИСКАЛЕ'ЧИТЬСЯ *сов.* майып болуу.
ИСКА'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **исколо́ть**.
ИСКА'НИЕ *ср.* 1. издөө; 2. **иска́ния** *мн.* издөө, умтулуу (*жаңы нерсе табууга умтулуу, илим жана искусстводо жаңы жолдор издөө*); **тво́рческие иска́ния** чыгармачылык издөөлөр, чыгармачылык умтулуулар.
ИСКА'ТЕЛЬ *м.* издөөчү, издеп жүрүүчү; **иска́тели же́мчуга** бермет издөөчүлөр; **иска́тель приключе́ний** укмуштуу окуяларга учуроону издөөчү адам.
ИСКА'ТЬ *несов. кого-что, чего* издөө; **иска́ть ну́жную кни́гу** керектүү китепти издөө; **иска́ть рабо́тников** кызматкерлер издөө; ◇ **иска́ть глаза́ми** кароо; **иска́ть сове́та** *у кого-л.* *бирөө менен* кеңешүү; **иска́ть по́вода** шылтоо издөө; **иска́ть спасе́ния** калканч издөө.
ИСКЛЮЧА'ТЬ *несов. см.* **исключи́ть**.
ИСКЛЮЧА'Я 1. *дееприч. от* **исключа́ть**; 2. *предлог с род. п.* -дан башкасы; бөлөк; **исключа́я меня́** менден башкасы; **собрали́сь все, исключа́я одного́** бирөөнөн башкасынын баары чогулду; **не исключа́я** -га чейин; **пришли́ все, не исключа́я дете́й** балдарга чейин калбай келишти.
ИСКЛЮЧЕ'НИЕ *ср.* чыгаруу, чыгарып таштоо, алып таштоо; **исключе́ние из спи́сков** тизмеден чыгаруу; **в ви́де исключе́ния** исключение кылып, исключение катарында; **все без исключе́ния** бардыгы; **за исключе́нием** -дан башкасы; **пришли́ все за исключе́нием Аса́на** Асандан башкасынын баары келди.
ИСКЛЮЧИ'ТЕЛЬНО *нареч.* 1. (*очень, особенно*) артыкча, өтө, эң эле; **исключи́тельно интере́сная кни́га** эң эле кызык китеп; 2. (*лишь, только*) жалаң эле, жалаң гана, ылгый гана; **пре́мию получи́ли исключи́тельно отли́чники** сыйлыкты жалаң эле отличниктер алышты.
ИСКЛЮЧИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* өзгөчөлүк, айрыкчалык (*сейректик*); **исключи́тельность тако́го явле́ния** мындай кубулуштун айрыкчалыгы.
ИСКЛЮЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*особый, особенный*) өзгөчө, бөтөнчө, айрыкча, артыкча; **исключи́тельное положе́ние** өзгөчө абал; **исключи́тельные права́** айрыкча укуктар; **исключи́тельные полномо́чия** бөтөнчө полномочиелер; **исключи́тельный слу́чай** бөтөнчө учур; 2. *разг.* (*очень хороший*) эң сонун; **исключи́тельный това́р** абдан мыкты товар, эң сонун товар.
ИСКЛЮЧИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* чыгаруу, чыгарып таштоо, алып таштоо; **исключи́ть из спи́сков** тизмеден чыгаруу; 2. *что* (*не допустить*) эсепке албоо.
ИСКОВЕ'РКАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **исковéркать**; 2. *прил.* майрыйган, бузулган, бурмаланган.
ИСКОВЕ'РКАТЬ *сов.* 1. *что* (*испортить*) майрыйтуу, бузуу, сындыруу; 2. *кого-что* (*морально*) бузуу, сындыруу, бурмалоо; 3. *что, перен.* бузуп сүйлөө (айтуу) *же* бузуп жазуу, так айта албоо; **он искове́ркал мою́ фами́лию** ал менин фамилиямды бузуп айтты *же* жазды.
ИСКОВО'Й, -а́я, -о́е иск-*ге т.*; **исково́е заявле́ние** доо арызы.
ИСКОЛЕСИ'ТЬ *сов. что, разг.* чыгуу, кыдырып чыгуу, айланып чыгуу, тегеренип чыгуу; **он исколеси́л весь Крым** ал Крымды бүт кыдырып чыккан.
ИСКОЛОТИ'ТЬ *сов. кого, разг.* уруу, тепкилөө, сабоо, уруп таштоо, тепкилеп таштоо.
ИСКОЛО'ТЬ *сов. кого-что* саюу, сайгылап таштоо, сайгылап бүтүрүү, сайып алуу, чанчып алуу; **исколо́ть па́лец иго́лкой** бармакты ийне менен сайып алуу.
ИСКОЛО'ТЬСЯ *сов.* сайылуу, сайылышуу, сайдырып алуу.
ИСКО'МЫЙ, -ая, -ое *мат.* 1. изделүүчү, изделген; **иско́мая величина́** изделүүчү чоңдук; 2. *в знач. сущ. ср.* изделүүчү сан; **найти́ иско́мое** изделүүчү санды табуу.
ИСКОНИ' *нареч. уст.* эзелкиден, эзелкиден бери, атам замандан бери; **э́тот поря́док существова́л исконИ́** бул атам замандан бери келаткан тартип.

www.bizdin.kg

ИСКО'ННЫЙ, -ая, -ое жергиликтүү, эзелки, атам замандагы; **иско́нный жи́тель** жергиликтүү адам.

ИСКОПА'ЕМОЕ *ср. см.* **ископа́емый** 4.

ИСКОПА'ЕМЫЙ, -ая, -ое 1. казып алынуучу (*жер астынан казып чыгарылуучу*); **ископа́емые минера́лы** казып алынуучу минералдар; 2. **ископа́емые** *мн.* кендер (*жер астынан казып алынуучу кендер, минералдар*); **поле́зные ископа́емые** пайдалуу кендер; 3. *палеонт.* казып алынган; **ископа́емые живо́тные и расте́ния** казып алынган айбандар жана өсүмдүктөр (*тарыхка чейин жашаган жаныбарлар же өсүмдүктөр*); 4. *в знач. сущ. ср. перен. презр.* эң эле эски адат, көз караш менен жашоочу.

ИСКОПА'ТЬ *сов. что, разг.* казгылап таштоо; **он ископа́л весь двор** ал короонун баарын казгылап таштады.

ИСКОРЕНЕ'НИЕ *ср.* жок кылуу, жоюу, тамырына балта чабуу, соолтуу; **искорене́ние предрассу́дков** жок нерсеге ишенүүчүлүктүн тамырына балта чаап жок кылуу.

ИСКОРЕНИ'ТЬ *сов. что* жок кылуу, жоюу, тамырына балта чабуу, соолтуу.

ИСКОРЕНИ'ТЬСЯ *сов.* жок болуу, жоюлуу, соолуу.

ИСКОРЕНЯ'ТЬ *несов. см.* **искорени́ть.**

ИСКОРЕНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **искорени́ться;** 2. *страд. к* **искореня́ть.**

И'СКОСА *нареч.* көздүн кыйыгы менен; **и́скоса погля́дывать** *на кого-л.* бирөөгө көздүн кыйыгы менен кароо.

И'СКРА *ж.* учкун; **вы́бить и́скру из ка́мня** таштан учкун чыгаруу; **электри́ческая и́скра** электр учкуну; ◇ **и́скра наде́жды** ишеничтин чети; **и́скры из глаз посы́пались** көздөн от чагылды.

И'СКРЕННЕ *нареч.* ак ниети менен, чын жүрөктөн.

И'СКРЕННИЙ, -яя, -ее ак ниет, ак ниеттүү, чын жүрөктөн; **и́скренняя ра́дость** чын жүрөктөн кубануу; **и́скренний челове́к** ак ниет киши.

И'СКРЕННОСТЬ *ж.* ак ниеттик, ак ниеттүүлүк; **говори́ть с и́скренностью** ак ниеттүүлүк менен айтуу.

ИСКРИВИ'ТЬ *сов. что* ийрейтүү; **искриви́ть гвоздь** мыкты ийрейтүү.

ИСКРИВИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*напр. о гвозде*) ийрейүү; 2. (*напр. о лице*) кыйшаюу.

ИСКРИВЛЕ'НИЕ *ср.* 1. ийрейтүү, ийрейүү; 2. кыйшаюу; **искривле́ние позвоно́чника** *мед.* кыр арканын кыйшайышы; 3. *перен.* бузуу, бурмалоо.

ИСКРИВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **искриви́ть.**

ИСКРИВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **искриви́ться;** 2. *страд. к* **искривля́ть.**

ИСКРИ'СТЫЙ, -ая, -ое жылтырак, жылтылдак, кайнаган; **искри́стое вино́** кайнаган вино.

И'СКРИТЬСЯ *несов.* жалт-жулт этүү, жылт-жылт этүү, жаркылдоо, жылтылдоо, жылтыроо; **снег и́скрился на со́лнце** күн тийгенде кар жылтылдап турду.

ИСКРОМЁТНЫЙ, -ая, -ое 1. учкундуу, чертме, кыжылдама; **искромётное вино́** чертме вино; 2. *перен.* жаркылдаган, жарк эткен; **искромётный взгляд** жарк эткен көз караш.

ИСКРОМСА'ТЬ *сов. что, разг.* иретсиз кескилеп таштоо, иретсиз туурагылап таштоо; **искромса́ть всю мате́рию** кездеменин баарын иретсиз кескилеп таштоо.

ИСКРОШИ'ТЬ *сов.* 1. *что* майдалоо, тууроо; 2. *кого, перен. разг.* кырып-жоюу.

ИСКРОШИ'ТЬСЯ *сов.* майдалануу, тууралуу, үбөлөнүү.

ИСКУПА'ТЬ I *сов. кого, разг.* чомулдуруу, киринтүү, жууш; **искупа́ть ребёнка** баланы киринтүү.

ИСКУПА'ТЬ II *несов. см.* **искупи́ть.**

ИСКУПА'ТЬСЯ I *сов. разг.* чомулуу, сууга түшүү, киринүү, жууну; **искупа́ться в о́зере** көлгө түшүү.

ИСКУПА'ТЬСЯ II *несов.* 1. *см.* **искупи́ться;** 2. *страд. к* **искупа́ть** II.

ИСКУПИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **искупи́тельная же́ртва** садага; садагага чабылган.

ИСКУПИ'ТЬ *сов. что* 1. (*заслужить прощение*) жууш; **искупи́ть свою́ вину́** өзүнүн күнөөсүн жууш; 2. (*возместить*) толтуруу; **искупи́ть убы́тки** зыянды толтуруу.

ИСКУПИ'ТЬСЯ *сов.* кечирилүү.

ИСКУПЛЕ'НИЕ *ср.* жууш; **искупле́ние вины́** күнөөнү жууш.

ИСКУ'С *м. уст.* сыноо (*азгырыкка берилүү, берилбөө жагынан текшерүү*).

ИСКУСА'ТЬ *сов. кого-что* тиштөө, тиштегилөө; **его́ искуса́ла соба́ка** аны ит каап алды.

ИСКУСИ'ТЕЛЬ *м.* азгыргыч.

ИСКУ'СНИК *м. разг.* чебер, уста; **он большо́й иску́сник в своём де́ле** ал өз ишине абдан чебер.

ИСКУ'СНИЦА *женск. р. к* **иску́сник.**

ИСКУ'СНО *нареч.* сонун, кыйын, чебердик менен.

ИСКУ'СНЫЙ, -ая, -ое 1. (*умелый*) чебер, уста, мыкты; **иску́сный стрело́к** мыкты аткыч (*көзгө аткан мерген*); 2. (*мастерски исполненный*) чебердик менен иштелген, кылдаттык менен иштелген; **иску́сный узо́р** чебердик менен салынган оймо-чийме.

ИСКУ'ССТВЕННО *нареч.* жасалма (*табийгы эмес*).

ИСКУ'ССТВЕННОСТЬ *ж.* жасалмалуулук, тубаса эместик.

ИСКУ'ССТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*не природный*) жасалма (*табийгы эмес*); **иску́сственный шёлк** жасалма жибек; **иску́сственные зу́бы** жасалма тиштер; **иску́сственное дыха́ние** *мед.* жасалма дем алдыруу (*токтолгон дем алууну кайта жүргүзүү*); **иску́сственное пита́ние** *мед.* жасалма тамактандыруу (*организмге тамакты башкача жол менен жиберүү*); 2. (*притворный*) кара күчкө, анткор, калп эле; **иску́сственный смех** анткор күлкү.

ИСКУ'ССТВО *ср.* 1. искусство (*чыгармалуу көркөм иштин бир тармагы*); **произведе́ния иску́сства** искусство чыгармалары; 2. (*умение, мастерство*) искусство, кылдаттык, чебердик, чеберчилик; **вое́нное иску́сство** согуштук искусство; **он рабо́тает с больши́м иску́сством** ал чоң чеберчилик менен иштейт; ◇ **из любви́ к иску́сству** ишти сүйгөндүктөн гана; **по всем пра́вилам иску́сства** *разг.* искусствонун бардык эрежеси боюнча.

ИСКУССТВОВЕ'Д *м.* искусство илими жагынан специалист.

ИСКУССТВОВЕ'ДЕНИЕ *ср.* искусство илими (*искусство, анын теория жана тарыхы жөнүндөгү илим*).

ИСКУССТВОЗНА'НИЕ *ср. см.* **искусствове́дение.**

ИСКУША'ТЬ *несов. кого-что* азгыруу, кызыктыруу, сынап көрүү; ◇ **искуша́ть судьбу́** тагдырды сынап көрүү.

ИСКУШЕ'НИЕ *ср.* азгыруу, кызыктыруу; **поддава́ться искуше́нию** *бирөөнүн* азгырган тилине кирүү, кумарлыкка берилүү; **вводи́ть в искуше́ние** кызыктыруу, азгыруу.

ИСКУШЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **искуша́ть;** 2. *прил.* далайды көргөн, тажрыйбадан үйрөнгөн, сыноодон өткөн, такшалган, тажрыйбалуу; **искушённый о́пытом** тажрыйбада көрүп үйрөнгөн; **искушённый в боя́х** уруштарда жүрүп такшалган.

ИСЛА'М *м. рел.* ыслам.

ИСЛА'НДЕЦ *м.* исландец, исландиялык.

ИСЛА'НДКА *женск. р. к* **исла́ндец;** исландка.

ИСЛА'НДСКИЙ, -ая, -ое **Исландия**-*га,* **исландец**-*ке т.*; ◇ **исла́ндский мох** түндүктө өсүүчү эңилчек.

ИСЛА'НДЦЫ *мн.* исландецтер, исландиялыктар.

ИСПА'КОСТИТЬ *сов. что, разг.* булгап бүтүрүү, булгап таштоо, булгап ыраспасын чыгарып салуу.

ИСПА'НЕЦ *м.* испан, испанец, испаниялык.

ИСПА'НКА I *женск. р. к* **испа́нец;** испанка.

ИСПА'НКА II *ж.* (*болезнь*) сасык тумоо сыяктуу оору.

ИСПА'НСКИЙ, -ая, -ое **Испания**-*га,* **испанец**-*ке т.*; **испа́нский язы́к** испан тили.

www.bizdin.kg

ИСПА'НЦЫ *мн.* испанецтер, испаниялыктар.
ИСПАРЕ'НИЕ *ср.* 1. буулануу, буута айлануу; **процесс испарения** буута айлануу процесси; 2. *чаще мн.* буу (*буута айлануучу заттар*); **вредные испарения** зыяндуу буулар.
ИСПА'РИНА *ж.* тер; **у больного испарина** оору кишинин тери бар.
ИСПАРИ'ТЕЛЬ *м. тех.* испаритель (*сууну дистилляция кылуучу аппарат*).
ИСПАРИ'ТЬ *сов.* буулантуу, буута айлантып жиберүү.
ИСПАРИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*обратиться в пар*) буута айлануу, буута айланып бүтүү; **вода испарилась** суу буута айланды; 2. *перен. разг.* (*исчезнуть*) жок болуп кетүү; **он куда-то испарился** ал бир жакка кетип жок болду.
ИСПАРЯ'ЕМОСТЬ *ж.* буулангычтык; **испаряемость воды** суунун буулангычтыгы.
ИСПАРЯ'ТЬ *несов. см.* **испарить.**
ИСПАРЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **испариться.**
ИСПА'ЧКАТЬ *сов. кого-что* булгоо, булгап таштоо, кирдетүү; **испачкать руки чернилами** колду сыя менен булгоо.
ИСПА'ЧКАТЬСЯ *сов.* булгануу, кирдөө; **испачкаться в краске** боёкко булгануу.
ИСПЕПЕЛИ'ТЬ *сов. кого-что* күл кылып жиберүү, жок кылуу, өрттөп жиберүү.
ИСПЕПЕЛЯ'ТЬ *несов. см.* **испепелить.**
ИСПЕЧЁННЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **испечь;** ◇ **вновь испечённый** *разг. шутл.* жаңыдан эле жетилген.
ИСПЕ'ЧЬ *сов. что* бышыруу, бышырып бүтүү, жаап бүтүү; **испечь хлеб** нан бышырып бүтүү.
ИСПЕ'ЧЬСЯ *сов.* бышуу; **пирог хорошо испёкся** пирог жакшы бышыптыр.
ИСПЕЩРИ'ТЬ *сов. что* 1. так-так кылуу, кара ала кылуу; **испещрить пятнами** так менен кара ала кылуу; 2. (*мелко исписать*) майда жазуу менен толтуруу.
ИСПЕЩРИ'ТЬСЯ *сов.* кара ала (так-так) болуу.
ИСПЕЩРЯ'ТЬ *несов. см.* **испещрить.**
ИСПИСА'ТЬ *сов. что* 1. (*заполнить написанным*) жазуу менен толтуруу; **я исписал целую тетрадь** мен бир дептерди бүт жазуу менен толтурдум; 2. *разг.* (*израсходовать*) жазып бүтүрүү; **я исписал весь карандаш** мен карандашты жазып бүтүрдүм.
ИСПИСА'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. жазылып түгөнүү (*карандаш ж. б. жөнүндө*); 2. *перен. разг.* (*напр. о писателе*) жаза берип, чыгармачылык жөндөмдүүлүгүн жоготуу.
ИСПИ'СЫВАТЬ *несов. см.* **исписать.**
ИСПИ'СЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **исписаться;** 2. *страд. к* **исписывать.**
ИСПИТО'Й, -ая, -ое *разг.* жабыккан, жүдөгөн; **испитое лицо** жабыккан өң.
ИСПИ'ТЬ *сов. чего, обл.* ичүү, бир аз ичүү; **испить молока** сүттөн бир аз ичүү; ◇ **испить чашу страданий** оор кайгыны баштан өткөрүү.
ИСПОВЕ'ДАНИЕ *ср. церк.* 1. (*действие*) тобо кылуу, тобо кылдыруу; 2. дин.
ИСПОВЕ'ДАТЬ *сов. и несов. см.* **исповедовать** 1, 2.
ИСПОВЕ'ДАТЬСЯ *сов. разг. см.* **исповедоваться.**
ИСПОВЕ'ДОВАТЬ 1. *сов. и несов. кого, церк.* тобо кылдыруу (*поп динчил адамдын күнөөсүн айттырып, кечирүү*); 2. *сов. и несов. кого, перен.* бир нерсе жөнүндө териптепчип сурап билүү; 3. *несов. что* таануу, тутуу; **исповедовать мусульманство** мусулман динин тутуу.
ИСПОВЕ'ДОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов. кому, у кого, церк.* тобо кылуу (*күнөөгө кечирим сурап сыйынуу*); 2. *сов. и несов. кому, перед кем, перен.* (*признаться*) ички сырларын айтуу *же* жазуу; 3. *несов. страд. к* **исповедовать.**
И'СПОВЕДЬ *ж.* 1. *церк.* тобо кылуу, күнөөсүн моюнга алып, кечирим суроо; 2. *перен.* өз оюн, ички сырларын ачык айтуу *же* жазуу.
И'СПОДВОЛЬ *нареч. разг.* аз-аздап, акырындык менен; **исподволь подготовиться к дороге** акырындык менен жолго даярдануу.
ИСПОДЛО'БЬЯ *нареч.* көздүн төбөсү менен; **глядеть исподлобья** көздүн төбөсү менен кароо.
ИСПОДТИШКА' *нареч.* тымызын, астыртан, билдирбестен; **действовать исподтишка** тымызын иш кылуу.
ИСПОКО'Н: испокон веку *или* **испокон веков** эзелкиден бери; атам замандан бери.
ИСПОЛИ'Н *м.* алп, баатыр, дөө; **исполины науки** *перен.* абдан чоң окумуштуулар; атактуу окумуштуулар.
ИСПОЛИ'НСКИЙ, -ая, -ое эң эле чоң, алптай чоң, дөөдөй; **человек исполинского роста** абдан узун бойлуу киши.
ИСПОЛКО'М *м.* (исполнительный комитет) исполком, атком (аткаруу комитети).
ИСПОЛНЕ'НИЕ *ср.* 1. аткаруу, орундоо; **приступить к исполнению обязанностей** милдеттерди аткарууга киришүү; **исполнение приказания** буйрукту аткаруу; **проверка исполнения** аткарылышын текшерүү; 2. (*напр. о пьесе*) аткаруу, ойноо; **в исполнении** *кого-л.* *бирөөнүн* аткаруусунда; ◇ **приводить в исполнение** аткаруу, иш жүзүнө ашыруу; **приговор приведён в исполнение** өкүм иш жүзүнө ашырылды; **во исполнение** *чего-л.* *бир нерсени* орундоо максаты менен.
ИСПО'ЛНЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **исполнить;** 2. *прил.* толгон; **исполненный энергии** кайраты толгон; **исполненный гордости** сыймык менен жүргөн.
ИСПОЛНИ'МОСТЬ *ж.* аткарылууга мүмкүндүк, орундалууга мүмкүндүк; **исполнимость желания** тилектин орундалууга мүмкүндүгү.
ИСПОЛНИ'МЫЙ, -ая, -ое аткарууга мүмкүн болгон, орундоого мүмкүн болгон; **легко исполнимое желание** оңой орундалуучу тилек.
ИСПОЛНИ'ТЕЛЬ *м.* 1. аткаруучу, орундоочу; 2. (*артист*) аткаруучу, ойноочу; **исполнитель народных песен** эл ырларын аткаруучу.
ИСПОЛНИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **исполнитель.**
ИСПОЛНИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* аткаргычтык, орундаткычтык.
ИСПОЛНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. **исполнение** 1-*ге т.*; аткаруучу, орундоочу; **исполнительный комитет** аткаруу комитети; **исполнительная власть** аткаруучу бийлик; **исполнительные органы** аткаруучу органдар, аткаруу органдары; 2. (*старательный*) аткаргыч, элпек; **исполнительный работник** элпек кызматкер; ◇ **исполнительный лист** *юр.* аткаруу барагы.
ИСПОЛНИ'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **исполнение** 2-*ге т.*; **исполнительское мастерство** аткаруу усталыгы.
ИСПО'ЛНИТЬ *сов. что* 1. (*выполнить*) аткаруу, орундоо; **исполнить приказ** буйрукту аткаруу; **исполнить поручение** тапшырманы орундоо; **он исполнил своё обещание** ал өзүнүн убадасын орундады; 2. (*об артисте*) аткаруу, ойноо; **исполнить романс** романс аткаруу.
ИСПО'ЛНИТЬСЯ *сов.* 1. (*осуществиться*) аткарылуу, орундалуу; **моё желание исполнилось** менин тилегим орундалды; 2. *безл.* (*о возрасте, сроке*) чыгуу, өтүү, толуу; **мальчику исполнилось десять лет** бала он жашка чыкты; **исполнилось свыше ста лет** жүз жылдан ашык болду; 3. *чего, чем, уст.* (*наполниться, проникнуться*) толуу, кирүү; **моё сердце исполнилось радости** менин жүрөгүм кубанычка толду.
ИСПОЛНЯ'ТЬ *несов. см.* **исполнить; исполнять обязанности** милдет аткаруу; **она исполняет первые роли** ал биринчи ролдорду аткарат.
ИСПОЛНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **исполниться;** 2. *страд. к* **исполнять.**
ИСПОЛНЯ'ЮЩИЙ, -ая, -ее *прич. от* **исполнять; исполняющий обязанности** милдетин аткаруучу.

www.bizdin.kg

ИСПОЛОСОВА'ТЬ *сов. кого-что,разг.* так салуу, так түшүрүү; абдан жанчып, тамга, так салып уруу (*уруп денесинин көп жерине так түшүрүү*).

И'СПОЛУ *нареч. разг.* тең орток болуп (*түшүмдүн жартысын жер ээсине берүү*); **работать йсполу** тең ортокко иштөө; **арендовать зéмлю йсполу** тең орток болуп жерди арендага алып айдоо.

ИСПО'ЛЬЗОВАНИЕ *ср.* пайдалануу; **широкое испóльзование óпыта новáторов** новаторлордун тажрыйбасын кеңири пайдалануу.

ИСПО'ЛЬЗОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* пайдалануу; **испóльзовать на рабóте** иште пайдалануу; **испóльзовать óпыт** тажрыйбаны пайдалануу; **испóльзовать все возмóжности** бардык мүмкүнчүлүктөрдөн пайдалануу.

ИСПО'ЛЬЗОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* (*находить применение*) пайдаланылуу; 2. *несов. страд. к* **испóльзовать.**

ИСПО'ЛЬЩИК *м. ист.* ортокко эгин айдаган дыйкан.

ИСПО'ЛЬЩИНА *ж. ист.* тең ортоктук (*арендатор жер ээсине түшүмдүн тепе-тең жарымын берүүгө милдеттүү*).

ИСПО'РТИТЬ *сов.* 1. *что* бузуу, бүлдүрүү; **испóртить кнйгу** китепти бузуу; **испóртить отношéния** мамилени бузуу; **испóртить себé здорóвье** өзүнүн саламаттыгын бузуу; 2. *кого* бузуу; **егó испóртило воспитáние** аны тарбия бузду.

ИСПО'РТИТЬСЯ *сов.* 1. бузулуу, бүлүнүү; **мой часы́ испóртились** менин саатым бузулду; 2. (*протухнуть, сгнить*) бузулуу, жыттануу, чирүү; 3. (*о погоде*) бузулуу, бүркөлүү; **погóда испóртилась** аба ырайы бузулду; 4. (*нравственно*) бузулуу.

ИСПО'РЧЕННОСТЬ *ж.* бузулгандык, адепсиздик, жамандык.

ИСПО'РЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **испóртить; телефóн испóрчен** телефон бузулган; 2. *прил.* бузулган, жыттанган; **испóрченное мя́со** жыттанган эт; **испóрченный зуб** бузулган тиш; 3. *прил.* адепсиз, бузулган, жаман; **испóрченный мáльчик** бузулган бала.

ИСПРАВИ'МЫЙ, -ая, -ое оңдоого боло турган, оңдоло турган; **э́то дéло исправи́мое** бул оңдоого боло турган иш.

ИСПРАВИ'ТЕЛЬНО-ТРУДОВО'Й, -áя, -óе *юр.* түзөтүү-эмгек.

ИСПРАВИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое түзөтүүчү, оңдоочу.

ИСПРА'ВИТЬ *сов.* 1. *что* (*починить*) түзөтүү, оңдоо; **испрáвить телефóн** телефонду оңдоо; 2. *что* оңдоо; **испрáвить оши́бку** катаны оңдоо; 3. *кого-что* түзөтүү, оңдоо, жакшыртуу (*кемчиликтерди жок кылып, жакшыртуу*); **испрáвить констру́кцию станкá** станоктун конструкциясын оңдоо; **испрáвить пóчерк** почеркти оңдоо.

ИСПРА'ВИТЬСЯ *сов.* түзөлүү, оңолуу; **он, несомнéнно, испрáвится** ал, сөзсүз, түзөлөт.

ИСПРАВЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*починка*) түзөтүү, оңдоо; **исправлéние механи́зма** механизмди оңдоо; 2. оңдоо; **исправлéние оши́бок** каталарды оңдоо; 3. (*улучшение, изменение*) түзөтүү, оңдоо, жакшыртуу; **внести́ исправлéния** түзөтүү киргизүү; ◇ **исправлéние обя́занностей** *уст.* милдетти аткаруу.

ИСПРАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **испрáвить;** ◇ **исправля́ть обя́занности** *уст.* милдетти аткаруу.

ИСПРАВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **испрáвиться;** 2. *страд. к* **исправля́ть.**

ИСПРА'ВНИК *м. ист.* исправник (*падышалык Россияда — уезддеги полиция начальниги*).

ИСПРА'ВНО *нареч. разг.* жакшы; **маши́на рабóтает испрáвно** машина жакшы иштеп жатат.

ИСПРА'ВНОСТЬ *ж.* бузугу жоктук, кемчиликсиздик, шайма-шайлык; **мой инструмéнты в пóлной испрáвности** менин инструменттерим абдан шайма-шай.

ИСПРА'ВНЫЙ, -ая, -ое 1. (*вполне годный*) бузуксуз, бузугу жок, шайма-шай; **испрáвный мотóр** бузугу жок мотор; 2. (*исполнительный, аккуратный*) жыйнак, тыкан.

ИСПРАЖНЕ'НИЕ *ср.* 1. заңдоо, заара кылуу; 2. **испражнéния** *мн.* заң; тезек.

ИСПРАЖНЯ'ТЬСЯ *несов.* заңдоо, заара кылуу.

ИСПРА'ШИВАТЬ *несов. что* суроо; **испрáшивать разрешéния** уруксат суроо; **испрáшивать соглáсия** макулдук суроо.

ИСПРО'БОВАТЬ *сов.* 1. *кого-что* сыноо, текшерүү; **испрóбовать все возмóжности** бардык мүмкүнчүлүктү сынап көрүү; 2. *что* (*изведать*) баштан өткөрүү.

ИСПРОСИ'ТЬ *сов. см.* **испрáшивать.**

ИСПУ'Г *м.* коркуу, чочуу, үркүү; **с испу́гу** корккондон; **в испу́ге метáлись кóни** аттар үркүп ары-бери тыбырчылады.

ИСПУ'ГАННО *нареч.* коркуп, чочуп, үркүп.

ИСПУ'ГАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **испугáть;** 2. *прил.* корккон, чочуган, үрккөн; **испу́ганные глазá** корккон көз, чочуган көз.

ИСПУГА'ТЬ *сов. кого* коркутуу, үркүтүү, чочутуу.

ИСПУГА'ТЬСЯ *сов. кого-чего* коркуу, үркүү, чочуу, коркуп кетүү, чочуп кетүү.

ИСПУСКА'ТЬ *несов. см.* **испусти́ть; испускáть зáпах** жыт чыгаруу, сасытуу (*дурно пахнуть*); аңкытуу (*благоухать*).

ИСПУСТИ'ТЬ *сов. что* чыгаруу; **испусти́ть вздох** дем чыгаруу; **испусти́ть крик** кыйкырып жиберүү, бакырып жиберүү; ◇ **испусти́ть послéдний вздох** *или* **испусти́ть дух** өлүү, жан берүү.

ИСПЫТА'НИЕ *ср.* 1. (*проверка*) сыноо, текшерүү; **испытáние котлá** казанды сыноо; **произвести́ испытáние двигáтеля** кыймылдаткычты сыноо; 2. (*экзамен*) сыноо; **вступи́тельные испытáния** кирүү сыноосу; **вы́держать все испытáния** бардык сыноодон өтүү; 3. *перен.* көргүлүк, баштан өткөргөн нерсе; **тяжёлое испытáние** оор абалды баштан өткөрүү.

ИСПЫ'ТАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **испытáть;** 2. *прил.* сыналган, текшерилген, тажрыйбадан өткөн; **испы́танный друг** сыналган дос.

ИСПЫТА'ТЕЛЬ *м.* сыноочу; **лётчик-испытáтель** сыноочу учкуч.

ИСПЫТА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **испытáтельный срок** сыноо мөөнөтү.

ИСПЫТА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*испробовать*) сыноо; **испытáть нóвую констру́кцию самолёта** самолёттун жаңы конструкциясын сыноо; 2. *что* (*пережить, почувствовать*) баштан өткөрүү, сыноо, сезүү; **испытáть гóре** кайгыны баштан өткөрүү; **испытáть на óпыте** тажрыйба жүзүндө сынап көрүү; **испытáть боль** ооруганды сезип көрүү; **испытáть угрызéния сóвести** уялып сарсанаа болуу.

ИСПЫТУ'ЕМЫЙ, -ая, -ое 1. сыналуучу, сыноодон өтүүчү; **испыту́емый материáл** сыналуучу материал; 2. *в знач. сущ. м., ж.* сыналуучу.

ИСПЫТУ'ЮЩЕ *нареч.* сынап.

ИСПЫТУ'ЮЩИЙ, -ая, -ее: **испыту́ющий взгляд** кадала кароо, тикие кароо, сынай кароо.

ИСПЫ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **испытáть; испы́тывать недостáток** *в чём-л.* *бир нерсенин* кемчилдигин сезүү; **испы́тывать гóрдость** сыймык сезүү.

И'ССЕРА- *нареч.* бозомук; **и́ссера-си́нее мóре** бозомук көк деңиз.

ИССЕ'ЧЬ *сов.* 1. *что, уст.* (*вытесать*) чегип жасоо; жонуп жасоо; **иссéчь стáтую из мрáмора** мрамордан чегип статуя жасоо; 2. *кого-что* (*изрубить*) кескилөө, чапкылоо, кескилеп бүтүрүү, чапкылап бүтүрүү.

И'ССИНЯ- *нареч.* көгүлдүр, көгүлжүм; **и́ссиня-чёрный** көгүлдүр кара, кара көк.

ИССЛЕ'ДОВАНИЕ *ср.* 1. (*научное изучение*) изилдөө, текшерүү; 2. (*обследование, осмотр*) текшерүү, текшерип кароо; **исслéдование мéстности** жайды текшерүү; **исслéдование больнóго** оору кишини текшерүү; **исслéдование крóви** канды текшерүү; 3. (*научный труд*) изилдөө.

www.bizdin.kg

ИССЛЕ'ДОВАТЕЛЬ *м.* изилдөөчү, текшерүүчү (*илимий изилдөөлөр, текшерүүлөр менен иришкен киши*).

ИССЛЕ'ДОВАТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **исследование** 1-*ге т.*; **исслéдовательская рабóта** изилдөө иши; **исслéдовательский институ́т** изилдөө институту.

ИССЛЕ'ДОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* 1. изилдөө, текшерүү; **исслéдовать закóны прирóды** табияттын закондорун изилдөө; 2. (*осмотреть*) текшерүү, текшерип кароо; **исслéдовать больнóго** оору кишини текшерүү.

ИССО'ХНУТЬ *сов. разг.* 1. соолуу, соолуп калуу (*напр. о реке*); кууроо, кургоо (*напр. о траве*); 2. *перен.* (*исхудать*) абдан арыктоо, катып калуу; **иссóхнуть от тоскí** куса болуп арыктап катып калуу.

И'ССТАРИ *нареч.* эчактан бери, атам замандан бери; **так íсстари ведётся** атам замандан бери ушундай.

ИССТРАДА'ТЬСЯ *сов. разг.* азап тартып жүдөө (жабыгуу), чүнчүү.

ИССТРЕЛЯ'ТЬ *сов. что, разг.* 1. атып бүтүрүү, атып түгөтүү; **исстрелять все патрóны** атып жатып патрондун баарын бүтүрүү; 2. (*изрешетить*) атып жатып тешкилөө, карала-торала кылуу; **исстрелять всю мишéнь** бутаны атып жатып тешкилөө.

ИССТУПЛЕ'НИЕ *ср.* туталануу, туталанып акылдан адашуу, ачуулануу, сурдануу, каны качып катуу ачуулануу; **в исступлéнии** туталанып турганда; **довестí до исступлéния** каны качып ачуусу келген абалга жеткирүү.

ИССТУПЛЁННОСТЬ *ж.* туталангандык, сурданып катуу ачуулангандык.

ИССТУПЛЁННЫЙ, -ая, -ое туталанган, сурданып катуу ачууланган; **исступлённые крики** туталанган кыйкырыктар.

ИССУША'ТЬ *несов. см.* **иссушить.**

ИССУШИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*высушить*) абдан кургатуу, кагыратуу; **жарá иссушила болóто** ысык сазды абдан кургатты; 2. *кого, перен. разг.* (*изнурить*) өтө арыктатуу, катыруу, жүдөтүү, чүнчүтүү; **болéзнь егó иссушила** аны оору өтө арыктатты.

ИССЫХА'ТЬ *несов. см.* **иссóхнуть.**

ИССЯКА'ТЬ *несов. см.* **иссякнуть.**

ИССЯ'КНУТЬ *сов.* түгөнүү, жок болуп кетүү, соолуу, куруу; **истóчник иссяк** булак соолду; **срéдства иссякли** каражат түгөндү; **мой сúлы иссякли** менин күчүм кетти.

ИСТА'ПТЫВАТЬ *несов. см.* **истоптать.**

ИСТА'СКАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **истаскать;** 2. *прил. разг.* жыртылган, тамтыгы чыккан, чалдыбары чыккан; **истасканная óбувь** чалдыбары чыккан бут кийим; 3. *прил. перен.* жүдөгөн, азган (*бузукулукка берилип кетүүнүн натыйжасында*); **истасканное лицó** жүдөгөн өң (бет).

ИСТАСКА'ТЬ *сов. что, разг.* жыртуу, тамтыгын чыгаруу; **истаскать шу́бу** тонду кийип тамтыгын чыгаруу.

ИСТАСКА'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. жыртылуу, тамтыгы чыгуу; 2. *перен.* жүдөө, азуу (*бузукулукка берилип кетүүнүн натыйжасында*).

ИСТЕКА'ТЬ *несов. см.* **истéчь.**

ИСТЕ'КШИЙ, -ая, -ее (*прошедший*) өткөн, өтүп кеткен, бүткөн; **в истéкшем году́** өткөн жылда, былтыр; **за истéкший периóд** өткөн убакыт ичинде.

ИСТЁКШИЙ, -ая, -ее *прич. от* **истéчь.**

ИСТЕРЕ'ТЬ *сов. что, разг.* 1. (*измельчить*) сүрүп майдалап таштоо; 2. (*истратить*) сүрүп түгөтүү; **он истёр всю резúнку** ал резинканы бүт бойдон сүрүп түгөттү; ◇ **истерéть** *кого-л.* **в порошóк** *бирөөнүн* ташын талкан кылуу.

ИСТЕ'РЗАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **истерзать;** 2. *прил. разг.* (*разорванный*) тытылган, тамтыгы кеткен, тамтыгы чыккан; **в истéрзанной одéжде** тытылган кийимчен; 3. *прил. разг.* (*измученный*) аябай кыйналган.

ИСТЕРЗА'ТЬ *сов. кого, разг.* аябай кыйноо.

ИСТЕРЗА'ТЬСЯ *сов. разг.* аябай азаптануу, кыйналуу.

ИСТЕ'РИК *м.* истерик (*истерия менен ооруган киши*).

ИСТЕ'РИКА *ж.* 1. истерика (*калтыратып-титиретип, ыйлатып кармоочу талма оору*); 2. *перен.* истерика, долулук, туталануу (*туталанып өзүн өзү билбей калган түрү*).

ИСТЕРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **истерия**-*га*, **истерика**-*га т.*; истериялык; **истерúческий припáдок** истериялык талма; 2. *перен.* истерикалуу, туталанган; **истерúческий смех** истерикалуу күлкү.

ИСТЕРИ'ЧКА *женск. р. к* **истéрик.**

ИСТЕРИ'ЧНОСТЬ *ж.* 1. истериялуулук (*истерия менен ооругандык*); 2. *перен.* истериялуулук, туталанмалуулук.

ИСТЕРИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. истериялуу (*истерия оорусу бар*); **истерúчная жéнщина** истериялуу аял; 2. *перен.* истериялуу, туталанма, туталанмалуу.

ИСТЕРИ'Я *ж. мед.* истерия (*нерв оорусу*).

ИСТЁРТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **истерéть;** 2. *прил.* өйкөлүп бүткөн, кырылып, сүрүлүп бүткөн (*жыртылган*).

ИСТЕ'Ц *м. юр.* доочу.

ИСТЕЧЕ'НИЕ *ср.* бүтүү, өтүү; **по истечéнии мéсяца** бир ай өткөндөн кийин; **за истечéнием срóка** срок өткөндүктөн.

ИСТЕ'ЧЬ *сов.* 1. *уст.* (*вытечь*) агып бүтүү; 2. (*о времени, сроке*) бүтүү, өтүү; **срок истёк** срок бүттү; **врéмя истеклó** убакыт өттү; ◇ **истéчь крóвью** кансыроо.

И'СТИНА *ж. в разн. знач.* чындык, чын; **э́то соответ́ствует íстине** бул чындыкка туура келет; **в э́том есть дóля íстины** мында бир аз чындык бар.

И'СТИННО *нареч.* анык, чынында, чыныгы; **íстинно талáнтливый человéк** чыныгы таланттуу киши.

И'СТИННОСТЬ *ж.* чындык, тууралык.

И'СТИННЫЙ, -ая, -ое анык, чын, туура, анык болгон, чыныгы; **íстинная прáвда** туура чындык; **íстинный смысл** чыныгы маани; **íстинный друг** чыныгы жолдош, чыныгы дос; **íстинное происшéствие** анык болгон окуя.

ИСТИРА'ТЬ *несов. см.* **истерéть.**

ИСТИ'ЦА *женск. р. к* **истéц.**

ИСТЛЕВА'ТЬ *несов. см.* **истлéть.**

ИСТЛЕ'ТЬ *сов.* 1. (*сгнить*) чирүү; **матéрия истлéла** кездеме чириди; 2. (*сгореть*) күйүп өчүү, күлгө айлануу, күйүп күлгө айлануу; **у́гли истлéли** көмүр күйүп күлгө айланды.

ИСТМА'Т *м.* (**истори́ческий материали́зм**) истмат (тарыхый материализм).

И'СТОВЫЙ, -ая, -ое *уст.* өз ишине берилген; чын ниеттен жана тийиштүү эрежелер менен иштелген.

ИСТО'К *м.* 1. суу башы; 2. *чаще мн., перен. бир нерсенин* башы, башталышы, башталган жери, булагы; **истóки нау́ки** илимдин булагы.

ИСТОЛКОВА'НИЕ *ср.* түшүндүрүү, түшүнүк берүү; **истолковáние закóна** законго түшүнүк берүү; **рáзные истолковáния одногó явлéния** бир эле кубулушту ар башка түшүндүрүү.

ИСТОЛКОВА'ТЕЛЬ *м.* түшүндүрүүчү, түшүндүргүч, түшүнүк берүүчү.

ИСТОЛКОВА'ТЬ *сов. что* түшүндүрүү, түшүнүк берүү; түшүнүү; **вы невéрно истолковáли мой словá** сиз менин сөзүмдү туура түшүнгөн жоксуз.

ИСТОЛКО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **истолковáть.**

ИСТОЛО'ЧЬ *сов. что* талкалоо, жанчуу, майдалоо, жанчып майдалоо.

ИСТО'МА *ж.* далдыроо, алсыроо.

ИСТОМИ'ТЬ *сов. кого* кыйноо, жапа тарттыруу, чарчатуу, алсыратуу, жүдөтүү, жабыктыруу; **истомúть ожидáнием** күттүрүп чарчатуу.

ИСТОМИ'ТЬСЯ *сов.* зарыгуу, кыйналуу, жапа тартуу, чарчоо, далдыроо, алсыроо; **истомúться от жáжды** суусап алсыроо; **истомúться в ожидáнии** *чего-л.* *бир нерсе* күтүп чарчоо.

www.bizdin.kg

ИСТОМЛЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **истомить; истомлённый нетерпением** чыдамсыздыктан чарчап болгон; **истомлённый болезнью** оорудан алсыраган; 2. *прил.* чарчаган, чаалыккан, кыйналган.

ИСТОПИ'ТЬ *сов. что* 1. жагуу, жагып ысытуу; **истопить печь** меш жагуу; 2. *разг.* (*израсходовать*) жагып бүтүрүү, жагып түгөтүү; **истопить весь уголь** көмүрдүн баарын жагып түгөтүү.

ИСТОПНИ'К *м.* истопник, от жагуучу (*меш жагуучу кызматчы*).

ИСТОПТА'ТЬ *сов. что* 1. тебелеп талкалоо, тебелеп таштоо, тепсеп таштоо, тепсеп талкалоо; **траву здесь истоптали** бул жердин чөбүн тепсеп ташташты; 2. *разг.* (*износить обувь*) кийип жыртуу; 3. *разг.* (*испачкать*) тепсеп булгоо; **посетители истоптали пол** келген кишилер полду тепсеп булгап таштashты.

ИСТОПТА'ТЬСЯ *сов. разг.* (*об обуви*) кийилип жыртылуу.

ИСТОРГА'ТЬ *несов. см.* **исторгнуть.**

ИСТО'РГНУТЬ *сов. уст.* 1. (*выбросить*) атырылтып чыгаруу, бүркүп чыгаруу; 2. *перен.* (*вызвать*) чыгаруу; **исторгнуть крик** кыйкырык чыгаруу; **исторгнуть слёзы** жаш чыгаруу.

ИСТОРИ'ЗМ *м.* историзм (*нерселерди жана кубулуштарды тарыхый көз караш менен кароо*).

ИСТО'РИК *м.* тарыхчы (*тарых жагынан специалист*).

ИСТО'РИКО-РЕВОЛЮЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое тарыхый-революциялык.

ИСТО'РИКО-ФИЛОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое тарыхый-филологиялык; **историко-филологический факультет** тарыхый-филологиялык факультет.

ИСТОРИО'ГРАФ *м.* историограф (*историография жагынан специалист*).

ИСТОРИОГРА'ФИЯ *ж.* историография (*тарыхый маалыматтардын өнүгүшү жана тарыхый булактар жөнүндөгү илим*).

ИСТОРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое тарыхый; **исторический материализм** тарыхый материализм; **историческая речь** тарыхый сөз; **исторический документ** тарыхый документ; **историческая дата** тарыхый дата; **исторический роман** тарыхый роман.

ИСТО'РИЯ *ж.* 1. тарых; **история человечества** адамзат тарыхы; **история СССР** СССР тарыхы; 2. *разг.* (*происшествие, случай*) окуя, болгон иш, баштан өткөндөр; **с ним произошла такая история** ал ушундай окуяга туш болгон; **это целая история** бул өзүнчө бир окуя; **вот так история!** ай, укмуш ай!; ◇ **об этом история умалчивает** 1) бул жөнүндө тарыхта эчтеме айтылган эмес; 2) *перен.* ал жөнүндө айтуунун кереги жок; **вечная история!** *разг.* дайым эле ушундай!

ИСТОСКОВА'ТЬСЯ *сов. разг.* абдан сагынуу, куса болуу; **истосковаться по родине** родинаны абдан сагынуу.

ИСТОЧА'ТЬ *несов. что, уст.* чыгаруу (*мис. гүлдүн сонун жыты жөнүндө*); ◇ **источать слёзы** көзүнүн жашын көл кылуу; **источать восторги** кубанычы койнуна батпай сүйүнүү.

ИСТОЧИ'ТЬ *сов. что* 1. (*сточить*) кайрап жукартуу; **источить ножик** бычакты кайрап жукартуу; 2. (*изъесть*) жеп бүтүрүү, тешкилеп бүтүрүү; **червь источил дерево** жыгачты курт жеп жиберди.

ИСТО'ЧНИК *м.* 1. булак, чыга турган жер; **минеральный источник** минералдуу булак; 2. *перен.* булак; **источники сырья** сырьё булактары; **источники дохода** киреше булактары; **неиссякаемый источник** түгөнгүс булак; 3. булак (*жазуу турундагы эстелик*); **книга написана по авторитетным источникам** китеп авторитеттүү булактардын негизинде жазылган.

ИСТО'ШНЫЙ, -ая, -ое *разг.* жаңырган, кулакты жарган, ачуу; **истошный крик** ачуу кыйкырык; **кричать истошным голосом** ачуу үн менен кыйкыруу.

ИСТОЩА'ТЬ *несов. см.* **истощить.**

ИСТОЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **истощиться;** 2. *страд. к* **истощать.**

ИСТОЩЕ'НИЕ *ср.* 1. (*изнурение*) арыктоо, жүдөө, көтөрөм болуу, начардануу; **довести до истощения** арыктатуу, жабыркатуу, жабыктыруу; 2. (*израсходование*) түгөнүү, бүтүү; **истощение запасов** запастардын түгөнүшү; ◇ **истощение почвы** жердин арыкташы.

ИСТОЩЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **истощить;** 2. *прил.* арыктаган, жүдөгөн, начарданган.

ИСТОЩИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*изнурить*) арыктатуу, көтөрөм кылуу, жүдөтүү, жабыркатуу, жабыктыруу, начардантуу; **его истощила болезнь** аны оору жабыркатты; 2. *что* (*израсходовать*) түгөтүү, кетирүү; **истощить запасы** запастарды түгөтүү; ◇ **истощить терпение** сабырды кетирүү.

ИСТОЩИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*похудеть, изнуриться*) арыктоо, жүдөө, начардануу; 2. (*израсходоваться*) түгөнүү, бүтүү; **запасы истощились** запастар түгөндү.

ИСТРА'ТИТЬ *сов. что* 1. сарып кылуу, түгөтүү (*акча, запастар жөнүндө*); 2. *перен.* (*напр. силы*) кетирүү, жоготуу.

ИСТРА'ТИТЬСЯ *сов. разг.* сарып кылынып түгөнүү.

ИСТРЕБИ'ТЕЛЬ *м.* 1. кыргыч, жойгуч, ойрондогуч; **истребители грызунов** кемирүүчүлөрдү (*чычкан ж. б.*) кыргычтар; 2. *мор.* истребитель (*душмандын кемелерин жок кылууга арналган тез жүрүүчү кеме*); 3. *ав.* истребитель (*душмандын авиациясына каршы күрөш жүргүзүүгө арналган тез учуучу самолёт*); **реактивный истребитель** реактивдүү истребитель; 4. *ав.*: **лётчик-истребитель** учкуч-истребитель.

ИСТРЕБИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **истребитель**-*ге т.*; истребителдик; **истребительная авиация** истребителдик авиация.

ИСТРЕБИ'ТЬ *сов. кого-что* кыруу, жоюу, кырып-жоюу, жок кылуу.

ИСТРЕБЛЕ'НИЕ *ср.* кыруу, жоюу, кырып-жоюу, жок кылуу.

ИСТРЕБЛЯ'ТЬ *несов. см.* **истребить.**

ИСТРЕ'БОВАНИЕ *ср. офиц.* суратып алдырып алуу.

ИСТРЕ'БОВАТЬ *сов. кого-что, офиц.* суратып алып келүү.

ИСТРЕПА'ТЬ *сов. что, разг.* чалдыбарын чыгаруу, тамтыгын кетирүү; **истрепать книгу** китептин тамтыгын кетирүү; ◇ **истрепать нервы** *кому-л.* бирөөнүн кыжырына тие берип жүдөтүү.

ИСТРЕПА'ТЬСЯ *сов. разг.* тамтыгы кетүү, чалдыбары чыгуу; **от долгого употребления книга истрепалась** көп урунгандыктан китептин тамтыгы кетти; ◇ **у неё нервы истрепались** анын нервдери бузулуп бүттү.

ИСТРЕ'СКАТЬСЯ *сов. разг.* жарылуу, чатынoo (*тери, жыгач ж. б. жөнүндө*); **лёд весь истрескался** муз бүт чатынады.

ИСТУКА'Н *м.* бут (*жасалма кудай*); буркан, моло таш, статуя; ◇ **стоять как истукан** *или* **стоять истуканом** *разг.* моло таштай болуп зыңкыйып туруу (*кеңебей, үнчүкпай, эч нерсе түшүнбөй туруу*).

ИСТУПИ'ТЬ *сов. что* мокотуу; **иступить нож** бычакты мокотуу.

ИСТУПИ'ТЬСЯ *сов.* мокоо (*бычак, устара жөнүндө*).

И'СТЫЙ, -ая, -ое чыныгы, анык; **истый учёный** чыныгы окумуштуу.

ИСТЫ'КАТЬ *сов. кого-что, разг.* сайып бүтүрүү, сайгылап бүтүрүү, тешкилеп бүтүрүү; **истыкать иголкой** ийне менен сайгылап бүтүрүү.

ИСТЯЗА'НИЕ *ср.* катуу кыйноо, уруп-согуп кыйноо.

ИСТЯЗА'ТЕЛЬ *м.* катуу кыйноочу, уруп-согуп кыйноочу.

www.bizdin.kg

ИСТЯЗА'ТЬ *несов. кого-что* катуу кыйноо, уруп-согуп кыйноо.

ИСХЛЕСТА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* сабап, көк ала кой-дой союу.

ИСХЛЁСТЫВАТЬ *несов. см.* **исхлестáть.**

ИСХЛОПОТА'ТЬ *сов. что, разг.* суранып жүрүп алуу, изденип жүрүп алуу; **исхлопотáть разрешéние** суранып жүрүп уруксат алуу.

ИСХО'Д *м.* **1.** (*результат*) натыйжа; **исхóд дéла** иштин натыйжасы; **исхóд сражéния** салгылашуунун натыйжасы; **исхóд вы́боров** шайлоолордун натыйжасы; **2.** (*конец*) бүтүү, аяктоо, акыры; **в исхóде дня** күн акырында; **быть на исхóде** аяктоо, бүтүүгө жакындоо; **дéньги на исхóде** акча бүтө жаздап калды.

ИСХОДА'ТАЙСТВОВАТЬ *сов. что, офиц.* өтүнүп алуу, суранып алуу.

ИСХОДИ'ТЬ I *сов. что* (*обойти*) айланып чыгуу, кыды-рып чыгуу; **исходúть весь гóрод** шаарды бүт кыдырып чыгуу.

ИСХОДИ'ТЬ II *сов.* **1.** *из чего, от кого* чыгуу, келүү, алынуу; **э́ти свéдения исхóдят из вéрных истóчников** бул маалыматтар ишеничтүү булактардан алынды; **э́то исхóдит не от меня́** бул менден чыккан жок; **2.** *из чего* (*основываться*) негизделүү, негизге алуу, негиз кылып алуу; **исходúть из решéния собрáния** чогулуштун чечимине негизделүү.

ИСХО'ДНЫЙ, -ая, -ое баштапкы, алгачкы; **исхóдный пункт** баштапкы пункт; **исхóдная позúция** баштапкы позиция; ◇ **исхóдный падéж** *грам.* чыгыш жөндөмө.

ИСХОДЯ'ЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **исходúть** II; **2.** *прил. офиц.* чыгуучу; **исходя́щая кнúга** чыгыш китебин; **исходя́щая пóчта** чыгуучу почта; **исходя́щий нóмер** чыгыш номери.

ИСХУДА'ЛЫЙ, -ая, -ое арыктаган, жабыккан.

ИСХУДА'НИЕ *ср.* арыктоо, жабыгуу.

ИСХУДА'ТЬ *сов.* арыктоо, жабыгуу.

ИСЦАРА'ПАТЬ *сов. кого-что* тырмап бүтүрүү, тытып бүтүрүү.

ИСЦАРА'ПАТЬСЯ *сов.* тырмалуу, тытылуу, тыттыруу.

ИСЦЕЛЕ'НИЕ *ср.* айыгуу, дарыланып айыгуу, айыктыруу, дарылап айыктыруу.

ИСЦЕЛИ'МЫЙ, -ая, -ое айыктырыла турган, айыга турган, айыгуучу.

ИСЦЕЛИ'ТЕЛЬ *м.* айыктыруучу.

ИСЦЕЛИ'ТЬ *сов. кого-что* айыктыруу, дарылап айыктыруу.

ИСЦЕЛИ'ТЬСЯ *сов.* айыгуу, дарыланып айыгуу.

ИСЦЕЛЯ'ТЬ *несов. см.* **исцелúть.**

ИСЦЕЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **исцелúться; 2.** *страд. к* **исцеля́ть.**

ИСЧА'ХНУТЬ *сов. разг.* начарлоо; куурап, сөөк болуп калуу.

ИСЧЕЗА'ТЬ *несов. см.* **исчéзнуть.**

ИСЧЕЗНОВЕ'НИЕ *ср.* жоголуу, житүү, жоюлуу, жок болуу.

ИСЧЕ'ЗНУТЬ *сов.* жок болуп кетүү, жоюлуп кетүү, житип кетүү, жок болуп кетүү; **исчéзнуть из ви́ду** көрүнбөй жок болуп кетүү; **исчéзнуть в толпé** көп элдин арасына кирип жок болуп кетүү.

ИСЧЕРКА'ТЬ *сов. что, разг.* аркы-терки сызгылап жазып бүтүрүү; **исчеркáть всю бумáгу** кагаздын баарын аркы-терки сызгылап, жазып бүтүрүү.

ИСЧЁРКАТЬ *сов. см.* **исчеркáть.**

ИСЧЕ'РПАТЬ *сов. что* расходдоп бүтүрүү, каражаттап түгөтүү, жок кылуу, бүтүрүү; **исчéрпать все возмóжности** мүмкүнчүлүктөрдүн бардыгын бүтүрүү; **исчéрпать терпéние** чыдамкайлыкты бүтүрүү; **вáше врéмя исчéрпано** сиздин убактыңыз бүттү; ◇ **вопрóс исчéрпан** *разг.* маселе бүттү; **инцидéнт исчéрпан** жанжал (чатак) бүттү.

ИСЧЕ'РПЫВАТЬ *несов. см.* **исчéрпать.**

ИСЧЕ'РПЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *кем-чем* бүтүү, түгөнүү, аяктоо; **э́тим не исчéрпываются все возмóжности** мүмкүнчүлүктүн бардыгы ушуну менен бүтүп калбайт; **2.** *страд. к* **исчéрпывать.**

ИСЧЕ'РПЫВАЮЩЕ *нареч.* толук.

ИСЧЕ'РПЫВАЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **исчéрпывать; 2.** *прил.* толук; **исчéрпывающий отвéт** толук жооп.

ИСЧЕРТИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*покрыть штрихами*) сызгылап таштоо; **2.** (*израсходовать*) сызгылап түгөтүү, сызгылап бүтүрүү, жазып түгөтүү; **я исчертúл всю тушь** мен туштун баарын жазып түгөттүм.

ИСЧИСЛЕ'НИЕ *ср.* эсеп, эсептөө, эсептеп чыгаруу; **исчислéние стóимости продýкции** продукциянын баасын эсептеп чыгаруу.

ИСЧИ'СЛИТЬ *сов. что* эсептөө, эсептеп чыгаруу; **исчи́слить расхóды** расходдорду эсептеп чыгаруу.

ИСЧИСЛЯ'ТЬ *несов. см.* **исчи́слить.**

ИСЧИСЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *страд. к* **исчисля́ть; 2.** (*выражаться в чём-л.*) болуу, болуп чыгуу; **при́быль исчисля́ется в 50 000 рублéй** пайда 50 000 сом болуп чыкты; **расхóд исчисля́лся ты́сячами** миңдеген расход болду.

ИТА'К *союз* мына ошентип, ушунтип; **итáк, вопрóс решён** ошентип, маселе чечилди; **итáк, тепéрь всё я́сно** ошентип, эми баары түшүнүктүү.

ИТАЛЬЯ'НЕЦ *м.* итальянец, италиялык.

ИТАЛЬЯ'НКА *женск. р. к* **итальянец;** итальянка.

ИТАЛЬЯ'НСКИЙ, -ая, -ое **Италия**-*га т.*; италиялык; **италья́нский язы́к** италиялык тил; Италия тили.

ИТАЛЬЯ'НЦЫ *мн.* итальянецтер, италиялыктар.

И Т. Д. (и так дáлее) ж. б. (жана башкалар).

ИТО'Г *м.* **1.** *бир нерсенин* жамысы; жыйынтык; **óбщий итóг** жалпы жыйынтык; **в итóге** жыйынтыкта; **2.** *перен.* натыйжа.

ИТОГО' *нареч.* бардыгы; **итогó в сýмме ты́сяча рублéй** бардыгы бир миң сом.

ИТО'ГОВЫЙ, -ая, -ое **итог** 1-*ге т.*; **итóговая сýмма** жыйынтык сумма.

ИТО'ЖИТЬ *несов. что, бухг.* жыйынтыктоо.

И Т. П. (и томý подóбное) ж. у. ө. (жана ушул өңдүүлөр), ж. о. с. (жана ошол сыяктуу).

ИУДЕ'И *мн.* иудейлер.

ИУДЕ'Й *м.* иудей.

ИУДЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **иудей**-*ге т.*

ИУДЕ'ЙСТВО *ср.* иудей дини.

ИХ *мест.* **1.** *личн. род. и вин. п. от* **онú** аларды; **я их ви́дел** мен аларды көрдүм; **2.** *притяж.* алардын; **э́то их кни́ги** бул алардын китептери.

ИХНЕВМО'Н *м. зоол.* ихневмон (*сут эмүүчү кичинекей жырткыч*).

ИХТИОЗА'ВР *м. палеонт.* ихтиозавр (*жер астынан казылып алынган сууда жашоого жөндөмдүү боору менен жылып жүрүүчү айбан*).

ИХТИО'ЛОГ *м.* ихтиолог (*ихтиология жагынан специалист*).

ИХТИОЛО'ГИЯ *ж.* ихтиология (*зоологиянын балыкты изилдөөчү бир бөлүгү*).

ИША'К *м.* эшек.

И'ШИАС *м. мед.* ишиас (*куян, кечук нервинин оорусу*).

ИШЬ *межд. разг.* ой, ой!; карачы; көрчү; **ишь, как бы́стро рабóтает** көрчү, мунун тез иштегенин; **ишь ты!** карачы муну!

ИЩЕ'ЙКА *ж.* **1.** жойчу (*ит*); **2.** *перен. разг.* ищейка (*тыңчы; шпион*).

ищý, и́щешь *и. т. д. наст. вр. от* **искáть.**

ИЮ'ЛЬ *м.* июль.

ИЮ'ЛЬСКИЙ, -ая, -ое **июль**-*ге т.*; **ию́льская жарá** июль ысыгы, июльдагы ысык.

ИЮ'НЬ *м.* июнь.

ИЮ'НЬСКИЙ, -ая, -ое **июнь**-*ге т.*; **ию́ньский вéчер** июнь кечеси.

www.bizdin.kg

Й

ЙОД *м.* йод (1. *хим. деңиз балырынын күлүнөн алына турган элемент*; 2. *мед. ушул элементтен жасалган дары*).

ЙО'ДИСТЫЙ, -ая, -ое йоддуу; **йодистый препарат** йоддуу препарат; **йодистый натрий** йоддуу натрий.

ЙО'ДНЫЙ, -ая, -ое **йод**-*го т.*; **йодный раствор** йод эритиндиси.

ЙОДОФО'РМ *м. хим., мед.* йодоформ (*йоддун органикалык бирикмеси; дары катарында колдонула турган зат*).

ЙО'ТА *ж.* йота (*грек алфавитинин тогузунчу тамгасы*); ◇ **ни на йоту** кымындай да, кичинекей да, тырмактай да; **он ни на йоту не изменился** ал кымындай да өзгөргөн жок.

К

К(КО) *предлог с дат. п.* 1. (*при обозначении направленности действия*) =га; **подойти к окну** терезеге жакын келүү; **подъехать к городу** шаарга жакын келүү; **эта дорога ведёт к лесу** бул жол токойго алып барат; **он пришёл ко мне** ал мага келди; 2. (*при обозначении цели, назначения*) =га карата, =га карай, =ды көздөй; **вперёд, к новым победам!** жаңы жеңиштерди көздөй, алга баралы!; **воззвание ко всем трудящимся** бүткүл эмгекчилерге карата болгон чакырык; 3. (*по отношению к кому-чему-л.*) =ды; **любовь к детям** балдарды сүйүү; 4. (*при обозначении времени, срока*) =га жакын, =да; =га карата; **дело было к вечеру** бул иш кечке жуук болду эле; **прийти на службу к девяти часам** жумушка саат тогузда келүү; **к утру больной почувствовал себя лучше** таңга жуук оору адам өзүн түзүк сезе баштады; **к столетию со дня рождения А. С. Пушкина** А. С. Пушкиндин туулушунун жүз жылдыгына карата; ◇ **лицом к лицу** бетме-бет; **к счастью** *вводн. сл.* оңдой берди болуп; **к сожалению** *вводн. сл.* тилекке каршы; **к несчастью** *вводн. сл.* кудай уруп; **к чёрту** жогол!; куруп кетсин!

-КА *частица* 1. (*при повел. накл.*) =чы, кана; **скажите-ка мне** мага айтыңызчы; **дай-ка мне посмотреть** кана, мага берчи, көрөйүн; 2. (*при буд. вр.*) =чы; **куплю-ка я эту книгу** бул китепти сатып алайынчы.

КАБА'К *м. уст.* араккана (*арак ичилүүчү жай*).

КАБАЛА' *ж.* 1. зомбулук, кулдук, эзилүү, эзүү; 2. *перен.* эзилүү, эзүү, эң оор көз карандылык.

КАБАЛИ'СТИКА *ж.* кабалистика (1. *ист. орто кылымда еврейлерде кайыпка ишенген окуу жана ошого байланыштуу ырымдар*; 2. *перен. түшүнүксүз, баш катыргыч нерсе*).

КАБА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. **кабала** 1-*ге т.*; 2. *перен.* эзилүүчү, эзүүчү, көз каранды кылуучу, эриксиз; **кабальная зависимость** эзилүүчү көз карандылык; **кабальный договор** көз каранды кылуучу договор.

КАБА'Н I *м.* каман (*дикий*); чочконун эркеги (*домашний*).

КАБА'Н II *м. тех.* (*бир нерсенин бир кыйла*) чоң бөлүгү, чоң кесеги; **кабан руды** кендин чоң бөлүгү (чоң кесеги).

КАБА'НИЙ, -ья, -ье **кабан** I-*ге т.*; **каба́ний клык** камандын азуусу.

КАБАРГА' *ж. зоол.* кабарга (*Сибирде бугу тукумуна жатуучу, мүйүзсүз жаныбар*).

КАБАРДИ'НЕЦ *м.* кабардинец, кабардин.

КАБАРДИ'НКА *женск. р. к* **кабардинец**; кабардинка.

КАБАРДИ'НСКИЙ, -ая, -ое **кабардинец**-*ге т.*; **кабардинский язык** кабардин тили.

КАБАРДИ'НЦЫ *мн.* кабардинецтер, кабардиндер.

КАБАРЕ' *ср. нескл.* кабаре (*эстрадалык оюну бар ресторан*).

КАБА'ТЧИК *м. уст.* арakkаначы (*арakkананын ээси*).

КАБА'ЦКИЙ, -ая, -ое **кабак**-*ка т.*

КАБАЧО'К I *м. уменьш. от* **кабак** анчалык чоң эмес ресторан.

КАБАЧО'К II *м. бот.* кабакча (*кичинекей сүйрү ашкабактын бир түрү*).

КА'БЕЛЬ *м.* кабель (*жер астында жана суу астында жүргүзүү үчүн колдонула турган өзгөчө электрдик провод*); **телефонный кабель** телефон кабели.

КА'БЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **кабель**-*ге т.*; кабелдүү; **кабельная линия** кабель линиясы; **кабельный завод** кабель жасоочу завод.

КА'БЕЛЬТОВ *м. мор.* кабельтов (*деңизде колдонулуучу узундук өлчөөсү; анын узундугу 185,2 метрге барабар*).

КАБЕСТА'Н *м. тех.* кабестан (*жүктү бир жерден экинчи жерге ташууга арналган механизм*).

КАБИ'НА *ж.* кабина (1. *деңиздин жээгинде сууга түшүүчүлөр чечинүү үчүн жасалган будка, бөлмө*; 2. *дарылоочу ваннасы бар комната*; 3. *самолётто, пароходдо адам олтура турган бөлмө*).

КАБИНЕ'Т *м.* 1. кабинет; **кабинет директора** директордун кабинети; 2. кабинет; **физический кабинет** физикалык кабинет; **зубоврачебный кабинет** тиш дарылоочу кабинет; 3. кабинет (*бир өкмөттүн жалпы министрлеринин составы*); **кабинет министров** министрлер кабинети; **сформировать кабинет** кабинет түзүү.

КАБИНЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. **кабинет** 1-*ге т.*; **кабинетный шкаф** кабинет шкафы; 2. *перен.* кабинеттик; **кабинетный учёный** кабинеттик окумуштуу (*кабинеттен чыкпаган, тажрыйба менен байланышпаган окумуштуу*).

КАБИ'НКА *ж. уменьш. от* **кабина** кабинка, кичинекей кабина.

КАБЛОГРА'ММА *ж.* каблограмма (*кабель аркалуу берилген телеграмма*).

КАБЛУ'К *м.* така (*бут кийимдин*); **туфли на низком каблуке** жапыз такалуу туфли; ◇ **под каблуком** *у кого-л.* биреөнүн таман астында болуу (*толук багынуу*).

КАБОТА'Ж *м. мор.* каботаж (1. *жүк жана пассажир кемелеринин, пароходдорунун жээкке жакын, жээкти бойлоп жүрүшү*; 2. *жээк бойлоп жүрүүчү флот*).

КАБОТА'ЖНЫЙ, -ая, -ое **каботаж**-*га т.*; каботаждык; **каботажное судно** каботаждык кеме (*жээк бойлоп жүрүүчү кеме*).

КАБРИОЛЕ'Т *м. уст.* кабриолет (*эки дөңгөлөктүү жеңил араба*).

КАБЫ *союз прост.* ...болсо (=м, =ң *ж. б.*), эгер ...болсо; **кабы не болезнь, я бы давно сделал эту работу** оорубаган болсом, мен бул жумушту эчак иштеп коёт элем; **кабы я знал, не пошёл бы** эгер билген болсом, барбайт элем.

КАВАЛЕ'Р I *м.* (*награждённый орденом*) кавалер (*ордендүү адам*); **кавалер «Золотой Звезды»** «Алтын Жылдыз» кавалери.

КАВАЛЕ'Р II *м.* (*партнёр в танце*) кавалер (*аял менен жуп болуп бийлөөчү эркек*).

КАВАЛЕРИ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **кавалерия**-*га т.*; кавалериялык; **кавалерийский полк** кавалерия полку, кавале-

www.bizdin.kg

риялык полк; **кавалерийская ата́ка** кавалерия атакасы, кавалериялык атака.

ҚАВАЛЕРИ'СТ *м.* кавалерист (*атчан аскер*).

ҚАВАЛЕ'РИЯ *ж.* кавалерия (*аттуу аскерлер, атчандар*).

ҚАВАЛЬКА'ДА *ж.* кавалькада (*бирге кетип бара жаткан атчандар тобу*).

ҚАВАРДА'К *м. разг.* **1.** тартипсиздик, баш аламандык, будуң-чаң; **устро́ить кавардА́к** будуң-чаң чыгаруу; **2.** *обл.* (*кушанье*) куурдак.

ҚА'ВЕРЗА *ж. разг.* жамандык, кычаштык, тымызын арамзалык (*кандайдыр бир талаш маселени чатыштыруу, татаалдантуу максатын көздөгөн жаман ой, айла*); **устро́ить ка́верзу** *кому-л.* *бирөөгө* тымызын жамандык кылуу.

ҚА'ВЕРЗНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*строящий каверзы*) ишти атайын чатыштыруучу, жаман ойлуу; **ка́верзный челове́к** ишти атайын чатыштыруучу киши, жаман ойлуу киши; **2.** (*запутанный, хитрый*) чатыштырылган, кычыктуу; **ка́верзное де́ло** чатыштырылган иш; **зада́ть ка́верзный вопро́с** кычыктуу суроо берүү.

ҚАВЕ'РНА *ж. мед.* каверна (*ооругандыктын натыйжасында, көбүнчө туберкулёз менен ооруган адамдын өпкөсүндө пайда боло турган тешик*).

ҚАВЫ'ЧКИ *мн.* кавычкалар, тырмакча; **в кавы́чках** 1) тырмакчанын ичинде; 2) *перен.* эмиш, сөрөй.

ҚАГО'Р *м.* кагор (*кызыл винонун бир сорту*).

ҚАДЕ'НЦИЯ *ж. муз.* каденция (**1.** *кандайдыр музыкалык бөлүккө корутунду мүнөзүн берүүчү гармониялык ык*; **2.** *музыкалык чыгарманын бүтөр алдындагы экилентип ойнолгон же ырдалган жери*).

ҚАДЕ'Т I *м. уст.* кадет (*падышалык Россияда — согуштук орто окуу жайынын — кадеттик корпустун окуучусу*).

ҚАДЕ'Т II *м. полит. уст.* кадет (*революцияга чейинки Россияда — конституциялык-демократиялык партия деп аталган буржуазиялык монархисттик партиянын мүчөсү*).

ҚАДЕ'ТСКИЙ I, -ая, -ое **кадет** I-*ге т.*; кадеттик; **каде́тский ко́рпус** кадет корпусу, кадеттик корпус (*падышалык Россияда — согуштук орто мектептин бир түрү*).

ҚАДЕ'ТСКИЙ II, -ая, -ое **кадет** II-*ге т.*; кадеттик; **каде́тская па́ртия** кадет партиясы, кадеттик партия.

ҚА'ДИ *м.* казы (*диний судья*).

ҚА'ДИЙ *м. см.* **ка́ди.**

ҚАДИ'ЛО *ср. церк.* кадило (*чиркөөдө ичине жыттуу чайыр күйгүзүп түтөтүлүүчү, чынжыр боолуу капкактуу металл чөйчөк*).

ҚАДИ'ТЬ *несов.* **1.** *церк.* кадило менен жыттуу чайыр түтөтүү; **2.** *перен.* бирөөнү ашыра мактап, кол куушуруп бөйпөңдөө (жагынуу).

ҚА'ДКА *ж.* жыгач челек.

ҚА'ДМИЙ *м. хим.* кадмий (*жалтырак ак жумшак металл*).

ҚАДР *м. кино* кадр (*кино лентасындагы айрым сүрөт, бир эпизодду же окуяны ичине алган бөлүк*).

ҚАДРИ'ЛЬ *ж. уст.* кадриль (*танецтин, бийдин бир түрү*).

ҚАДРОВИ'К *м. разг.* кадровик (*кадрлардын өздүк составына кирүүчү кызматчы, жумушчу*); **офице́р-кадрови́к** кадровик-офицер.

ҚА'ДРОВЫЙ, -ая, -ое кадрдык; **ка́дровые войска́** кадрдык войсколор (*тынчтык убактында да тутулуп туруучу негизги войсколук бөлүктөр*); **ка́дровый офице́р** кадрдык офицер; **ка́дровый рабо́чий** кадрдык жумушчу.

ҚА'ДРЫ *только мн.* **1.** кадрлар; **отде́л ка́дров** кадрлар бөлүмү; **воспи́тывать молоды́е ка́дры** жаш кадрларды даярдоо; **2.** *воен.* кадрлар (*тынчтык мезгилдеги аскер бөлүгүндө иштөөчү согуштук кызматчылар*).

ҚАДУ'ШКА *ж. разг. см.* **ка́дка.**

ҚАДЫ'К *м. разг.* коко (*кекиртек кокосу*).

ҚАЁМКА *ж. уменьш. от* **кайма́** кыюу, жээк (*мис. калпактын, топунун ж. б.*).

ҚАЖДОДНЕ'ВНЫЙ, -ая, -ое күндөлүк, күн сайын болуучу, күндө болуучу; **каждодне́вная рабо́та** күндөлүк жумуш.

ҚА'ЖДЫЙ, -ая, -ое **1.** *мест. опред.* ар бир, ар, ...сайын; **ка́ждый челове́к** ар бир адам; **ка́ждый день** ар күнү, күн сайын; **2.** *в знач. сущ. м.* ар ким; **ка́ждый до́лжен э́то знать** мунуар ким билиш керек.

ҚА'ЖЕТСЯ *вводн. сл. см.* **каза́ться** 3.

кажу́сь, ка́жешься *и т.д. наст. вр. от* **каза́ться.**

ҚА'ЖУЩИЙСЯ, -аяся, -ееся **1.** *прич. от* **каза́ться**; **2.** *прил.* өңдөнүп көрүнгөн; **э́то то́лько ка́жущаяся тру́дность** бул оор өңдөнүп гана көрүнгөн кыйынчылык.

ҚАЗА'К *м.* **1.** *ист.* казак (*Москва мамлекетинин чет жакаларына көчүп барып жайлашкан эркин согуштук-дыйкандык уюмунун мүчөсү*); **2.** казак, казак орус (*СССРдин кээ бир областтарында — ошол казактардын тукумдары жана алардан түзүлгөн согуштук бөлүктүн боецу*); **диви́зии куба́нских и донски́х казако́в** Кубань жана Дон казактарынын дивизиялары.

ҚАЗА'ЛОСЬ *вводн. сл. см.* **каза́ться** 3.

ҚАЗА'Н *м.* казан.

ҚАЗА'РМА *ж. воен.* казарма (*тынчтык убакытта войсколук бөлүктөрдүн өздүк составы туруута арналган атайын үй*).

ҚАЗА'РМЕННЫЙ, -ая, -ое **казарма**-*га т.*; **быть на каза́рменном положе́нии** казармада жашоо абалында болуу.

ҚАЗА'ТЬ *несов.*: **не каза́ть глаз (но́су)** көрүнбөө, көзгө көрүнбөө.

ҚАЗА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *кем-чем* өңдөнүү, сыяктуу болуп көрүнүү; **каза́ться ста́рше свои́х лет** картымак болуп көрүнүү; **2.** *безл.* **ка́жется, каза́лось** ≈са керек; **мне ка́жется, что я вас где́-то ви́дел** сизди кайдадыр бир жерден көргөнсүймүн; **мне ка́жется, что он не придёт** мен ал келбейтко деп ойлоймун; **3.** *в знач. вводн. сл.* **ка́жется, каза́лось** балким, го, көрүнөт, окшойт, ≈са керек; **он, ка́жется, не придёт** ал келбейт го; **она́, ка́жется, уе́хала** ал кетип калды окшойт; **он, ка́жется, прие́хал из Казахста́на** ал Казакстандан келсе керек.

ҚАЗА'Х *м.* казак.

ҚАЗА'ХИ *мн.* казактар.

ҚАЗА'ХСКИЙ, -ая, -ое **казах**-*ка т.*; **каза́хский язы́к** казак тили.

ҚАЗА'ЦКИЙ, -ая, -ое **казак**-*ка т.*; **каза́цкая ло́шадь** казак орус аты; **каза́цкая са́бля** казак орус кылычы.

ҚАЗА'ЧЕСТВО *ср. собир.* казак орустар.

ҚАЗА'ЧИЙ, -ья, -ье *см.* **каза́цкий.**

ҚАЗА'ЧКА *женск. р. к* **каза́к.**

ҚАЗАЧО'К *м.* казачок (**1.** *Украинанын эл бийи, танецы*; **2.** *уст.* *эски дворяндардын турмушунда — малай бала*).

ҚАЗА'ШКА *женск. р. к* **каза́х.**

ҚАЗЕИ'Н *м. хим.* казеин (*сүттүн составына кирүүчү белоктук зат*).

ҚАЗЕМА'Т *м.* каземат (**1.** *воен. артиллериянын огунан жана авиабомбадан сактануу үчүн бетон менен жабылган коргонуч*; **2.** *уст. крепосттук түрмөдө бир кишилик камера*).

ҚАЗЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *уст.* казыналык; **казённое иму́щество** казыналык мүлк; **2.** *перен.* (*формальный*) үстүрт, салкын, формалдуу, бюрократтык; **казённое отноше́ние к де́лу** ишке үстүртөн мамиле кылуу; **3.** *перен.* (*лишённый оригинальности*) супсак; кургак; **казённый стиль** кургак стиль; ◇ **казённая часть** *воен.* казённая часть (*атылуучу куралдардын дүрмөт салына турган бөлүгү*).

ҚАЗЁНЩИНА *ж. разг.* эптеп эле милдеттен кутулуу үчүн иштей салуучулук, бюрократтык.

www.bizdin.kg

КАЗНА' *ж. уст.* 1. (*государственное имущество*) казына (*мамлекеттин мулку*); 2. (*государство*) мамлекет; 3. (*деньги*) байлык, мулк, акча.

КАЗНАЧЕ'Й *м.* казначей (*кээ бир мекемеде кымбаттуу нерселерди сактап туруучу адам*).

КАЗНАЧЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **казначей**-*ге*, **казначейство**-*го т.*; **казначе́йский биле́т** казначейство билети (*капиталисттик өлкөлөрдө, революцияга чейинки Россияда да — кагаз акча*).

КАЗНАЧЕ'ЙСТВО *ср. уст.* казначейство (*революцияга чейинки Россияда — жергиликтүү финансы органы*).

КАЗНИ'ТЬ 1. *сов. и несов. кого-что* өлүм жазасы менен жазалап өлтүрүү, өлүм жазасына буйруу; 2. *несов. чем, перен.* кыйноо, жазалоо.

КАЗНИ'ТЬСЯ *несов. разг.* азаптануу, кейүү, өкүнүү, өкүнүп кайгыруу.

КАЗНОКРА'Д *м. уст.* казына уурдоочу (*мамлекеттин мулкүн законсуз өздөштүрүүчү, уурдоочу, талоочу*).

КАЗНОКРА'ДСТВО *ср. уст.* казына уурдоочулук (*мамлекеттин мулкүн законсуз өздөштүрүүчүлүк, уурдоочулук, талоочулук*).

КАЗНЬ *ж.* өлүм жазасы, өлүм менен жазалоо; **казнь че́рез пове́шение** асып өлтүрүү, даргага асып өлтүрүү; **приговори́ть к сме́ртной ка́зни** өлүм жазасына өкүм кылуу.

КАЗУИ'СТ *м.* казуист (1. *уст. казуистиканы жакшы билген адам*; 2. *перен. жалган же күмөндүү далилдерди курастыруучу эпчил*).

КАЗУИ'СТИКА *ж.* казуистика (1. *уст. айрым, бөлөк учурларды чогултуп, жалпы догмага багындыруучу; бул — орто кылым схоластикасынын ыкмасы*; 2. *перен. жалган же күмөндүү, шектүү маселелерди эптештирип далилдөөгө ыкемдүүлүк*).

КАЗУИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **казуистика**-*га т.*

КА'ЗУС *м.* казус (1. *юр. соттук практикалардагы татаал иш*; 2. *таң калардык окуя, учур*).

КА'ЗУСНЫЙ, -ая, -ое **казус**-*ка т.*; казустук (*өзгөчө, айрыкча*); **ка́зусный слу́чай** казустук учур.

КАЙЛА' *ж. горн.* чукулдук, тумшугу узун керки (*горняктардын, тоочулдардын керкиси*).

КАЙЛИ'ТЬ *несов. горн.* чукулдук менен иштөө, чукулдук менен казуу.

КАЙЛО' *ср. см.* **кайла́**.

КАЙМА' *ж.* кыюу, жээк (*кездеменин, топунун ж. б.*).

КАЙМА'К *м.* каймак.

КАЙМА'Н *м. зоол.* кайман (*крокодилдин бир түрү*).

КАК I *нареч.* 1. *вопр.* кандай, кандайча, эмне, жакшыбы, кантип; **как вы пожива́ете?** кандай турасыз?; **как ва́ши дела́?** ишиңиз кандай?; ишиңиз жакшыбы?; **как вы сюда́ попа́ли?** сиз бул жерге кандайча келип калдыңыз?; **как вы сказа́ли?** эмне дедиңиз?; 2. *относ.* ≈дай; **я написа́л, как вы мне сказа́ли** мен сиз айткандай жаздым; 3. *воскл.* абдан... экен, ошончолук; **как жа́рко!** абдан ысык экен!; ◇ **как бу́дто** ≈дай болуу; **как бы..., как бы не...** ≈багай эле; **как бы он не уви́дел** ал көрүп калбагай эле; **как бы не так!** тапкан экенсиң!; **как бы то ни́ было** кандай болгондо да, канткенде да, иши кылып, эмне болсо да; **как вдру́г** ал ангыча болбой, кокусунан; **ка́к же** ананчы, албетте; **вы вы́полнили мою́ про́сьбу? — Ка́к же, ка́к же!** сиз менин өтүнүчүмдү орундадыңызбы? — Ананчы, орундабай анан!; **как нельзя́ лу́чше** эң дурус; **как мо́жно бо́льше** мүмкүн катары көбүрөөк; **как ра́з** *частица разг.* 1) (*именно*) так эле; **тебя́-то мне как ра́з и ну́жно** мага сенин так эле өзүң керексиң; 2) *в знач. сказ.* (*впору*) чапчак; **боти́нки как ра́з** батинке чапчак; **как то́лько** замат, так ошол убакта; **как попа́ло** эптеп-септеп эле, баш-аягы жок; **как кому́** *разг.* кимге кандай (*мис. бирөөгө жаккан, бирөөгө жакпайт*); **во́т как!** *или* **во́н как!** койчу!, адам ээй!; мына кара!

КАК II *союз* 1. *сравн.* ≈дай; сыяктуу; **бе́лый как снег** кардай аппак; **бле́дный как полотно́** болотнайдай купкуу; **бу́дьте как до́ма** өз үйүңүздөй болуңуз; 2. (*в качестве кого-чего-л.*) катарында; **как администра́тор он хорошо́ рабо́тает** администратор катарында ал жакшы иштейт; 3. (*с тех пор как*) ≈га, ≈дан бери; **уже́ ме́сяц, как мы вы́полнили план** биз планды орундаганга бир ай болуп калды.

КАКАДУ' *м. нескл.* какаду (*тотунун бир түрү*).

КАКА'О *ср. нескл.* какао (1. *данынан шоколад жасала турган тропиктик жыгач*; 2. *ушул жыгачтын данынан жасалган порошок; ушул порошоктон жасалып ичиле турган нерсе*).

КАКА'ОВЫЙ, -ая, -ое **какао**-*го т.*; **кака́овое де́рево** какао жыгачы.

КА'К-ЛИБО *нареч. см.* **ка́к-нибудь** 1.

КА'К-НИБУДЬ *нареч.* 1. (*каким-л. способом*) кандай гана болсо да, кандай жол менен болсо да, бир амал таап; 2. *разг.* (*когда-нибудь*) бир убакта, ара чолодо; **загляни́те ко мне ка́к-нибудь на той неде́ле** келерки жумада ара чолодо мага бир кирип чыгыңыз; 3. *разг.* (*небрежно*) түртө салды кылып, эптеп-септеп; **он сде́лает э́ту рабо́ту ка́к-нибудь** ал бул жумушту эптеп-септеп иштеп салат.

КАКО'В, -а́, -о́ *мест.* 1. *вопр. и относ.* кандай; **како́в он собо́й?** өңү-башы кандай?, өңү-түсү кандай?; 2. *воскл.* мына кара, көрдүңбү; **какова́ пого́да-то!** аба ырайын карачы!

КАКОВА' *мест. женск. р. к* **како́в**.

КАКОВО' I *мест. ср. к* **како́в**.

КАКОВО' II *нареч. разг.* кантип; **каково́ мне э́то слы́шать!** мен муну кантип угамын!

КАКОВО'Й, -а́я, -о́е *мест. относ. уст.* ≈ган.

КАКО'Й, -а́я, -о́е *мест.* 1. *вопр.* кандай; **к како́му вы́воду вы пришли́?** кандай корутундуга келдиңиз?; 2. *относ.* кайсы, кандай; **не зна́ю, каку́ю вам кни́гу дать** сизге кайсы китепти берерди билбей турам; 3. *воскл.* эмне деген; **како́й тала́нт!** эмне деген талант!; **кака́я ра́дость!** эмне деген кубаныч!; ◇ **когда́ кака́я пого́да** аба ырайы түрдүү боло берет; **како́е!** *разг.* кайда!; **согла́сен он? — Како́е! и слы́шать не хо́чет** ал макулбу? — Кайда! анын уккусу да келбейт; **како́й тако́й?** *разг.* кайсынысы?; **хоть како́й!** кайсынысы болсо да!; баары бир кайсы болсо да!; **ни в каку́ю** *разг.* түк, такыр, майласаң да (*көнбөйт ж. б.*).

КАКО'Й-ЛИБО *мест.* кандайдыр, мейли кандай болбосун, түрдүү, иши кылып, эмне болсо да; **принеси́ мне каку́ю-либо кни́гу** мейли кандай болсо да, мага бир китеп алып келип бер; **други́м каки́м-либо спо́собом** кандайдыр бир башка жолдор менен.

КАКО'Й-НИБУДЬ *мест. неопр.* 1. (*тот или иной*) кандай болсо да, кандайдыр, түрдүү, мейли кандай болбосун, иши кылып; **да́йте мне каку́ю-нибудь кни́гу** мага кандайдыр бир китеп бериңизчи; 2. *разг.* анчалык көп эмес, бары жогу, бар болгону; **до го́рода каки́х-нибудь де́сять киломе́тров** шаарга чейин бары жогу он гана километр; ◇ **хоть како́й-нибудь** мейли кандай болбосун, кандайы болсо да.

КА'КО'Й-ТО *мест. неопр.* 1. (*неизвестно какой*) кандайдыр, кимдир бирөө, бир; **к вам приходи́л како́й-то ма́льчик и оста́вил вам каку́ю-то кни́гу** сиздикине бир бала келди да, бир китеп таштап кетти; **вас спра́шивал како́й-то челове́к** сизди кимдир бирөө сурады эле; **он приводи́л каки́е-то до́воды** ал кандайдыр бир далилдер келтирди; 2. (*до некоторой степени*) окшойт, көрүнөт; **он како́й-то чуда́к** ал бир апенди окшойт.

КАКОФО'НИЯ *ж.* какофония (*табыштардын, үндөрдүн жаман айкалышы, кулакка жагымсыздыгы*).

КА'К-ТО 1. *нареч.* (*каким-то образом*) кантип, кандай кылып, кандай кылганда да, иши кылып; **ка́к-то он сдаёт экза́мен?** ал экзаменди кантип берипатат экен?; 2. *нареч.* (*в некоторой степени, несколько*) бир аз, кандайдыр, эмнеликтендир; **он говори́т ка́к-то непоня́тно** ал кандайдыр түшүнүксүз сүйлөйт экен; 3. *нареч.* (*однажды*) кандайдыр бир кезде, бир убакта; **я ка́к-то встре́тил его́ на у́лице** аны

www.bizdin.kg

мен бир кезде көчөдө жолуктурганым бар; 4. *в знач. частицы* (*а именно*) төмөнкүдөй, алар, сыяктуу; **он купи́л фру́кты, ка́к-то: виногра́д, сли́вы, гру́ши** ал жемиш сатып алды, алар: жүзүм, кара өрүк, алмурут.

ҚА'КТУС *м.* кактус (*жалбырактарынын ордуна тикен өскөн тропиктик өсүмдүк*).

ҚАЛ *м.* кал (*заң, тезек*).

ҚАЛАМБУ'Р *м.* каламбур (*бир нече маанилүү окшош сөздөрдү тамаша иретинде бура сүйлөө*).

ҚАЛАМБУ'РИТЬ *несов. разг.* каламбурлатуу (*тамаша иретинде бура сүйлөө*).

ҚАЛАМБУ'РНЫЙ, -ая, -ое **каламбур**-*га т.*; каламбурдуу (*бура сүйлөгөн сөздөр катышкан*).

ҚАЛА'НДР *м. тех.* каландр (*кездеменин же кагаздын бетин жылмалай турган машина*).

ҚАЛАНЧА' *ж.* каланча (1. *өрт өчүрүүчү бөлүктүн кайсы жерден өрт чыкканын байкоого арналган мунарасы*; 2. *перен. разг. устундай киши, узун киши*).

ҚАЛА'Ч *м.* калач (*бөлкө нан*); ◇ **калачо́м не зама́нишь** *разг.* майласаң да келбейт; **тёртый кала́ч** *разг.* көк чоку, далайды көргөн как баш.

ҚАЛА'ЧИКОМ *нареч. разг.* түпкүчтөй ийилип.

ҚАЛЕЙДОСКО'П *м.* 1. калейдоскоп (*ичине белгилүү тартипте ар түрдүү түстөгү айнекчелер орнотулган түтүк; мунун бир башын көзгө жакындатып, экинчи башын жарыкка каратып түтүктү айландырганда, ичиндеги айнекчелер ар түрдүү түстө кооз болуп көрүнөт*); 2. *перен.* калейдоскоп (*бир нерсенин образдарынын, көрүнүштөрүнүн тез алмашуусу; бир окуянын, адамдын тез өзгөрүп, кубулуп турушу*); **калейдоско́п собы́тий** окуялардын калейдоскобу.

ҚАЛЕЙДОСКОПИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **калейдоскоп**-*ко т.*; калейдоскоптук.

ҚАЛЕ'ҚА *м. и ж.* майып, мунжу.

ҚАЛЕНДА'РНЫЙ, -ая, -ое **календарь**-*га т.*; календардык; **календа́рный листо́к** календарь баракчасы; **календа́рный план** календардык план (*түрдүү жумуштардын аткарылуу күнү, айы так көрсөтүлгөн план*).

ҚАЛЕНДА'РЬ *м.* 1. календарь (*жылдын ичиндеги күндөрдү эсептеп чыгаруу системасы*); **Юлиа́нский календа́рь** Юлиан календары (*жылдарды эски стиль менен көрсөтүүчү календарь*); 2. календарь (*жылдын ичиндеги күндөрдү, айларды көрсөткөн таблица же книжка*); **отрывно́й календа́рь** жыртма (айырма) календарь; 3. календарь (*айрым иштин, окуунун иштеле турган даталары көрсөтүлүү*); **календа́рь заня́тий** иштердин календары.

ҚАЛЕ'НИЕ *ср.* кыздыруу (*отко кармап*); ◇ **довести́ до бе́лого кале́ния** ачуусун абдан келтирип, кыжырына аябай тийүү.

ҚАЛЁНЫЙ, -ая, -ое 1. (*раскалённый*) чоктой кызыл, кыпкызыл болгончо кызартылган (*отко кармап*); 2. (*поджаренный*) куурулган; **калёные подсо́лнухи** куурулган семичке; ◇ **калёным желе́зом вы́жечь** тыптыйпыл кылуу, тыптыйпыл кылып жоготуу.

ҚАЛЕ'ЧИТЬ *несов. кого-что* 1. (*делать калекой*) майып кылуу; 2. *перен.* (*портить*) бузуу (*мис. мүнөздү*).

ҚАЛИ'БР *м.* 1. *воен.* калибр (*атылуучу куралдын найынын жана замбиректин огунун диаметри*); **ору́дие кру́пного кали́бра** ири калибрдүү замбирек; 2. *тех.* калибр (*көп чыгарылуучу нерселердин өлчөмүн белгилегич ченем*); ◇ **э́то челове́к ме́лкого кали́бра** бул эң эле майда киши.

ҚАЛИБРОВА'ТЬ *несов. что, тех.* 1. (*проверять калибр*) калибрдөө, калибрин ченөө (өлчөө, текшерүү); 2. (*проверять деления измерительного прибора*) калибрдөө (*өлчөөчү аспаптын бөлүмдөрүн текшерүү, мис. термометрдин*).

ҚАЛИБРО'ВҚА *ж. тех.* калибрдөө, калибрин ченөө (өлчөө, текшерүү).

ҚА'ЛИЕВЫЙ, -ая, -ое **калий**-*ге т.*; калийлүү; **ка́лиевые со́ли** калий туздары.

ҚА'ЛИЙ *м. хим.* калий (*шакардуу металлдардын тобуна кирүүчү химиялык элементтин бир түрү*).

ҚАЛИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **калий**-*ге т.*; калийден жасалган; **кали́йное удобре́ние** калийден жасалган жер семирткич.

ҚАЛИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *тех.* кыздыргыч, металлды кыздыргыч; **кали́льная печь** кыздыргыч меш, металлды кыздыргыч меш.

ҚАЛИ'НА *ж.* калина (*бадалы жана анын жемиши*).

ҚАЛИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **калина**-*га т.*; **кали́новая ро́ща** калина токой, калина өскөн токой.

ҚАЛИ'ТҚА *ж.* калитка (*дубалдагы кичине эшик*).

ҚАЛИ'ТЬ *несов. что* 1. (*нагревать*) кыздыруу (*мис. темирди*); 2. (*поджаривать*) кууруу (*мис. семичкени*).

ҚАЛИ'Ф *м. см.* **хали́ф**.

ҚАЛИФА'Т *м. см.* **халифа́т**.

ҚАЛЛИГРА'Ф *м.* каллиграф (*так жана куш кат жазуучу адам*).

ҚАЛЛИГРАФИ'ЧЕСҚИЙ, -ая, -ое **каллиграфия**-*га т.*; каллиграфтык; **каллиграфи́ческий по́черк** каллиграфтык почерк (*куш кат*).

ҚАЛЛИГРА'ФИЯ *ж.* каллиграфия (*куш кат*).

ҚАЛМЫ'Қ *м.* калмак.

ҚАЛМЫ'ҚИ *мн.* калмактар.

ҚАЛМЫ'ЦҚИЙ, -ая, -ое **калмык**-*ка т.*

ҚАЛМЫ'ЧҚА *женск. р. к* **калмы́к**.

ҚАЛОРИ'ЙНОСТЬ *ж. физ.* калориялуулук (*отун күйгөн кезде пайда боло турган же ичкен тамактын организмге бере турган жылуулугунун саны*); **калори́йность пи́щи** тамактын калориялуулугу.

ҚАЛОРИ'МЕТР *м.* калориметр (*жылуулуктун санын өлчөөчү аспап*).

ҚАЛОРИМЕ'ТРИЯ *ж.* калориметрия (*физиканын бөлүмү; бул — жылуулукту өлчөйт*).

ҚАЛОРИ'ФЕР *м.* калорифер (1. *ысыта турган аспап*; 2. *ысык пар, ысыган аба, ысык сууну трубалар менен жүргүзүп үйдү жылыта турган курулуш*).

ҚАЛОРИ'ФЕРНЫЙ, -ая, -ое **калорифер**-*ге т.*; калориферлик; **калори́ферные тру́бы** калориферлик трубалар.

ҚАЛО'РИЯ *ж. физ.* калория (*жылуулуктун санынын единицасы*); **больша́я кало́рия** чоң калория; **ма́лая кало́рия** кичи калория.

ҚАЛО'ШИ *мн.* (*ед.* **кало́ша** *ж.*) көлөч; ◇ **сесть в кало́шу** *разг.* сызга отуруп калуу, акмак болуп калуу; **посади́ть в кало́шу** *разг.* сызга отургузуп кетүү, акмак кылып кетүү.

ҚАЛЫ'М *м. уст.* калың, калың мал.

ҚА'ЛЬҚА *ж.* калька (1. *сүрөттүн же чиймени копиясын так түшүрүп алуу үчүн колдонуучу тунук, жылтырак кагаз же кездеме*; 2. *ушундай кагаз аркылуу түшүрүлгөн копия*; 3. *лингв. бир тилден сөзмө-сөз которулган сөз же сөздөр*).

ҚАЛЬҚИ'РОВАТЬ *несов. что* 1. (*снимать копию*) калькировкалап коюу (*бир нерсенин так копиясын калькага түшүрүү, тартуу*); 2. *лингв.* калька кылып алуу, сөзмө-сөз которуп алуу.

ҚАЛЬҚУЛИ'РОВАТЬ *несов. что* калькуляциялап коюу (*бир нерсенин калькуляциясын түзүү*).

ҚАЛЬҚУЛЯ'ТОР *м.* калькулятор (*калькуляция түзүүчү, калькуляция жөнүнөн специалист*).

ҚАЛЬҚУЛЯ'ЦИЯ *ж.* калькуляция (*продукциянын түрүш наркын жана сатуу баасын эсептеп чыгаруу*).

ҚАЛЬСО'НЫ *только мн.* дамбал, ыштан (*эркектин дамбалы, ыштаны*).

ҚА'ЛЬЦИЕВЫЙ, -ая, -ое **кальций**-*га т.*; кальций катышкан; **ка́льциевые со́ли** кальций катышкан туздар.

ҚА'ЛЬЦИЙ *м. хим.* кальций (*химиялык элементтин бир түрү; күмүш сыяктуу ак жалтырак металл*).

www.bizdin.kg

ҚАЛЬЦИНА'ЦИЯ *ж.* кальцинация (*ичинен сууну жана башка учма заттарды чыгарып жиберүү үчүн кенди, акиташты ж. б. кыздыруу*).

ҚАЛЬЦИНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* кальцинациялоо, кальцинация кылуу (*кендин, акиташтын ичиндеги суу жана башка учма заттарды кызытуу жолу менен кетирүү*).

ҚАЛЬЯ'Н *м.* коркуратма.

ҚАЛЯ'ҚАТЬ *несов. разг.* келжирешүү, сүйлөшүү, аркы-беркини айтып сүйлөшүү, тамашалашып сүйлөшүү.

ҚАМАРИ'ЛЬЯ *ж.* камарилья (*монархиялык түзүлүштө — мамлекеттик иштерди өз мүдөөлөрү үчүн пайдалануучу башкаруучулар тобу*).

ҚАМА'РИНСКАЯ *ж.* камаринская (*орустардын бийлөө ыры; ушул ырга салып бийлөө*).

ҚА'МБАЛА *ж.* камбала (*көзү башынын бир жак жанына орношкон деңиздин түбүндө жашоочу былчыгый, жалпак балык*).

ҚА'МБИЙ *м. бот.* камбий (*өсүмдүктүн тышкы кабыгы менен сөңгөгүнүн ортосундагы катмар*).

ҚА'МБУЗ *м. мор.* камбуз (*кемедеги тамак бышыруучу бөлмө, кухня*).

ҚАМВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *текст.* камволдук, камвол; **камвóльная шерсть** камволдук жүн (*кездеме токулуу үчүн атайын машина менен таралган жүн*); **камвóльная фáбрика** камвол фабрикасы (*таралган жүндөн кездеме токуучу фабрика*).

ҚАМЕ'ДЬ *ж.* камедь, жыгачтын чайыры, жыгачтын сагызы.

ҚАМЕ'ЛИЯ *ж. бот.* камелия (*чай тукумуна кирүүчү кооз гүлдүү бадал өсүмдүктүн бир түрү жана бул өсүмдүктүн гүлү*).

ҚАМЕНЕ'ТЬ *несов.* 1. таштай катып калуу, катып сенейип калуу; 2. *перен.* (*застывать*) таштай катқансып көрүнүү; 3. *перен.* (*ожесточаться*) ырайымсыз боло баштоо, таш боор боло баштоо.

ҚАМЕНИ'СТЫЙ, -ая, -ое таштуу, таштак (*жер, топурак*).

ҚАМЕННОУГО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **каменноугóльный бассéйн** таш көмүр бассейни; **каменноугóльная промы́шленность** таш көмүр өнөр жайы.

ҚА'МЕННЫЙ, -ая, -ое 1. **камень**-*ге т.*; **кáменный мост** таш көпүрө; 2. *перен.* (*неподвижный*) мистийген, томсоргон; **он вы́слушал э́то извещéние с кáменным выражéнием лицá** бул кабарды ал мистийип туруп укту; 3. *перен.* (*жестокий*) кайрымсыз, ырайымсыз, таштай; **у э́того человéка кáменное сéрдце** бул адамдын жүрөгү таштай (ырайымсыз); ◇ **кáменный у́голь** таш көмүр; **кáменная соль** таш туз, шамшакал туз, жалама туз; **как за кáменной стенóй** аттай арка, тоодой медер кылып; **кáменный век** *археол.* таш доору.

ҚАМЕНОБО'ЕЦ *м.* таш талкалоочу жумушчу.

ҚАМЕНОЛО'МНЯ *ж.* таш чыгарылуучу жай.

ҚАМЕНОТЁС *м.* таш сомдоочу (*курулуш үчүн керектүү таштарды сомдоочу, жылмалоочу жумушчу*).

ҚА'МЕНЩИК *м.* каменщик (*курулушта кирпич коюучу же таш тизүүчү жумушчу*).

ҚА'МЕНЬ *м.* таш; **драгоцéнный кáмень** асыл таш; **у́лицы вы́мощены кáмнем** көчөлөргө таш төшөлгөн; **кольцó с кáмнем** асыл таштуу шакек; ◇ **сéрдце у негó не кáмень** анын жүрөгү таш эмес; **кáмни в пéчени** боордогу таштар (*оорунун бир түрү*); **кáмня на кáмне не остáвить** таш-талканын чыгаруу, быт-чытын чыгарып талкалоо; **кáмень преткновéния** жолто, кедерги, тоскоол; **держáть кáмень за пáзухой** кек сактап жүрүү, коюн ичинен жамандык издеп жүрүү, койнуна таш катып жүрүү (*котур ташы койнунда*); **брóсить кáмнем** *в кого-л.* бирөөнү «айыптуу» деп жамандоо; **брóсить кáмень в** *чей-л.* **огорóд** сөзгө кыпчып, тийгизип айта кетүү; **кáмнем упáсть** таштай учуп түшүү.

ҚА'МЕРА *ж.* 1. камера (*түрдүү мекемелердеги атайын бөлмө*); **кáмера хранéния багажá** багаж сактоочу камера; 2. *тех.* камера (*кандайдыр бир прибордун, жабдыктын ичиндеги боштук, көңдөй*); 3. *фото* камера (*фотографиялык сүрөттөр түшүрүү үчүн колдонула турган, ичине жарык кирбей турган ящик-аппарат*); 4. камера (*тебе турган топтун, шинанын ичине салып, жел толтурула турган резина түтүк же резина баштык*); **футбóльная кáмера** футбол камерасы.

ҚА'МЕРА-ОБСҚУ'РА *ж.* камера-обскура; *см.* **кáмера** 3.

ҚАМЕРГЕ'Р *м.* камергер (*кээ бир падыша сарайында иштөөчүлөрдүн наамдарынын бири*).

ҚАМЕРДИ'НЕР *м. уст.* камердинер (*господиндин үй кызматын кылуучу малай*).

ҚАМЕРИ'СТҚА *ж. уст.* камеристка (*дворян аялдарынын жана кыздарынын үй кызматын кылуучу малай аял*).

ҚА'МЕРНЫЙ, -ая, -ое *муз.* камералык (*аткаруучусу аз болгон, кичине музыкалык оюн; аз сандуу угуучулар, кичине үй үчүн арналган*); **кáмерная му́зыка** камералык музыка.

ҚАМЕРТО'Н *м. муз.* камертон (*музыкалык инструменттерди күүлөө үчүн колдонулуучу, болоттон жасалган эки айры инструмент*).

ҚА'МЕР-Ю'НКЕР *м. уст.* камер-юнкер (*падыша сарайында кызмат кылуучу адамга бериле турган ардактуу наамдардын бири*).

ҚА'МЕШЕК *м. уменьш. от* **кáмень** кичине таш.

ҚАМЕ'Я *ж.* камея (*таштан же седептен коолдоп оюп жасалган кооздук*).

ҚАМЗО'Л *м. уст.* кемзал, жеңсиз бешмант.

ҚАМИ'Н *м.* камин (*алды ачык мештин бир түрү*).

ҚАМИ'ННЫЙ, -ая, -ое **камин**-*ге т.*; **камúнная решётка** камин решёткасы.

ҚАМНЕДРОБИ'ЛҚА *ж.* таш майдалагыч (*машина*).

ҚАМНЕДРОБИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое таш майдалагыч; **камнедробúльный завóд** таш майдалагыч завод.

ҚАМО'РҚА *ж. разг.* кичинекей комната, тар бөлмө, чулан.

ҚАМПА'НИЯ *ж.* 1. *воен. уст.* кампания (*бир согуш убагындагы согуштук аракет*); 2. кампания (*өтө маанилүү бир коомдук-саясий же чарбалык милдеттерди аткаруу чаралары*); **избирáтельная кампáния** шайлоо кампаниясы; **убóрочная кампáния** оруу-жыюу кампаниясы.

ҚАМСА' *ж.* камса (*деңиз балыгынын бир түрү*).

ҚАМУФЛЕ'Т *м.* 1. *воен.* камуфлет (*душмандын миналарын талкалоо үчүн жер астынан мина менен жаруу*); 2. *перен.* кырсык, балаа, жолто.

ҚАМУФЛЯ'Ж *м. воен.* камуфляж (*так-так кылып же жол-жол кылып боёп жасалган согуштук маскировка*).

ҚАМФАРА' *ж. мед., тех.* камфара (*медицинада жана техникада колдонула турган тунук жана абдан жыттуу зат*).

ҚАМФА'РНЫЙ, -ая, -ое **камфара**-*га т.*; **камфáрное мáсло** камфара майы.

ҚАМЫ'Ш *м.* камыш.

ҚАМЫШИ'Т *м.* камышит (*камыштан жасалган курулуш материалы*).

ҚАМЫШИ'ТОВЫЙ, -ая, -ое **камышит**-*ке т.*; **камышúтовая постpóйка** камышиттен жасалган курулуш (*мис. сарай*).

ҚАМЫШО'ВЫЙ, -ая, -ое **камыш**-*ка т.*; **камышóвая кры́ша** камыш чатыр (үйдүн төбөсү).

ҚАНА'ВА *ж.* коо, арык, казылган аң.

ҚАНАВОҚОПА'ТЕЛЬ *м. тех.* арык казгыч, өстөң казгыч (*машина*); **плу́жный канавокопáтель** арык казуучу соко.

ҚАНА'Л *м.* 1. канал (*казып жасалган чоң өстөн*); **судохóдный канáл** кеме жүрүүчү канал; **оросúтельные канáлы** сугат каналдары; 2. най, түтүк; **канáл артиллерúйского**

www.bizdin.kg

ору́дия артиллерия замбирегинин найы; 3. *анат.* канал, түтүк, жол, үт (*дененин ичиндеги көңдөй тамыр, түтүк*); **мочеиспуска́тельный кана́л** сийдик чыгаруучу канал; 4. *перен.* жол; **переговóры вели́сь по дипломати́ческим кана́лам** сүйлөшүүлөр дипломатиялык жолдор аркылуу жүргүзүлдү.

КАНАЛИЗАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **канализация**-*га т.*; канализациялык; **канализацио́нная труба́** канализациялык труба; **канализацио́нная систе́ма** канализация системасы.

КАНАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* канализация (*жердин астынан каналдар казуу, трубалар жүргүзүп, ыплас нерселерди ошол трубалар, каналдар аркылуу чыгарып таштоо*).

КАНА'ЛЬЯ *м.* и *ж. разг.* митаам.

КАНАРЕ'ЕЧНЫЙ, -ая, -ое 1. **канарейка**-*га т.*; **кана́реечное се́мя** канарейкага бериле турган дан; 2. (*о цвете*) ачык сары (*түс*).

КАНАРЕ'ЙКА *ж.* канарейка (*сайроочу сары чымчыктын бир түрү*).

КАНА'Т *м.* канат (*абдан жоон аркан; сым аркан*); **цепно́й кана́т** чынжыр канат.

КАНА'ТНЫЙ, -ая, -ое **канат**-*ка т.*; **кана́тная фа́брика** канат фабрикасы.

КАНАТОХО'ДЕЦ *м.* дарчы (*дарда жүрүп ойноочу артист*).

КАНА'УС *м. текст.* канаус, шайы.

КАНВА' *ж.* 1. канва (*көбүнчө крахмалданып жасалган көз-көз токума; бул токума аркылуу кездемеге сайма сайылат*); 2. *перен.* канва (*окуянын негизи, схемасы*); **канва́ поэ́мы** поэманын канвасы.

КАНДАЛЫ' *только мн.* кишен, богоо; **закова́ть в канда́лы** кишен салуу.

КАНДЕЛЯ'БР *м.* канделябр (*бир нече мом шам орнотулуп коюла турган шамдал*).

КАНДИДА'Т *м.* 1. кандидат (*шайланууга, бир ишке даярдалууга же бир уюмга алынууга белгиленген адам*); **кандида́т в депута́ты** депутаттыкка кандидат; **кандида́т в чле́ны па́ртии** партия мүчөлүгүнө кандидат, партияга кандидат; 2. кандидат (*кенже илимий даража*); **кандида́т филологи́ческих нау́к** филология илимдеринин кандидаты.

КАНДИДА'ТСКИЙ, -ая, -ое **кандидат**-*ка т.*; кандидаттык; **кандида́тский стаж** кандидаттык стаж; **кандида́тский ми́нимум** кандидаттык минимум.

КАНДИДАТУ'РА *ж.* 1. кандидатура (*шайлоо же кандайдыр бир кызматка даярдоо жөнүндөгү кандидаттын заявкасы же укугу*); **вы́двинуть** *чью-л.* **кандидату́ру** *бирөөнүн* кандидатурасын көрсөтүү; **снять свою́ кандидату́ру** өзүнүн кандидатурасын алып таштоо (өчүрүү); 2. *разг.* кандидат; **неприе́млемая кандидату́ра** ылайыксыз кандидат.

КАНИ'КУЛЫ *только мн.* каникул (*окуу жайларындагы дем алыш убагы*).

КАНИКУЛЯ'РНЫЙ, -ая, -ое **каникулы**-*га т.*; **канику́лярное вре́мя** каникул убагы.

КАНИ'СТРА *ж.* канистра (*запас май куюучу челек*).

КАНИТЕ'ЛИТЬ *несов. разг. бир нерсени* болор-болбос, арзыбаган нерсе менен токтотуу.

КАНИТЕ'ЛИТЬСЯ *несов. разг.* илең-салаң болуп, иштебей же койбой убакытты бошко өткөрүү; алпурушуу, убара болуу.

КАНИТЕ'ЛЬ *ж.* 1. канитель (*сайма сая турган эң ичке алтын же күмүш жип*); 2. *перен. разг.* ыйкы-тыйкы болгон, жадатма, убара.

КАНИТЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. **канитель** 1-*ге т.*; **кани́тельное произво́дство** канитель өндүрүшү; 2. *перен. разг.* жадатма, убаралуу; **кани́тельная исто́рия** убаралуу иш.

КАНИФО'ЛЬ *ж.* канифоль (*саргыч-кызыл түстөгү чайыр; лак жана башкаларды өндүрүүгө колдонулат*).

КАННИБА'Л *м.* 1. (*людоед*) мыкаачы; 2. *перен.* ырайымсыз, кайрымсыз, каардуу, орой адам.

КАННИБАЛИ'ЗМ *м.* 1. (*людоедство*) мыкаачылык; 2. *перен.* ырайымсыздык, каардуулук, адамкерчиликсиздик.

КАНО'Н *м.* канон (1. *эреже, негизги принцип, үлгү*; 2. *бир доор үчүн үлгү деп эсептелген художниктик ыктар же эстетикалык эрежелердин жыйынтыгы*; 3. *үндөрдүн айкалышууларынын бир түрү*).

КАНОНА'ДА *ж.* канонада (*тез-тез замбирек атып ок жаадыруу*).

КАНОНЕ'РКА *ж. мор.* канонерка; *см.* **каноне́рский (каноне́рская ло́дка)**.

КАНОНЕ'РСКИЙ, -ая, -ое: **каноне́рская ло́дка** канонердик кайык (*бир нече замбирек менен жабдылып, деңиздин жээгине жакын жерде же дарыяда аракет кылуучу кичирээк кеме*).

КАНОНИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* канондоштуруу (*закон катарында бекитүү*).

КАНОНИ'Р *м. уст.* канонир (*падышалык армияда — артиллериядагы рядовой*).

КАНОНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое канонго ылайык, канонго дал келүүчү.

КАНТ *м.* кант, милте (1. *кийимдин жээгине же тигишине бастырылган түстүү жип*; 2. *сүреттүн, таблицанын жээгине рамка сыяктуу жабыштырылган тилке нерсе*).

КАНТА'ТА *ж.* кантата (1. *муз. көбүнчө хор түрүндөгү салтанаттуу обон*; 2. *лит. уст. салтанаттуу ыр*).

КАНТИА'НЕЦ *м.* кантианец (*кантианствонун жолун жолдоочу*).

КАНТИА'НСТВО *ср. филос.* кантианство (*18 кылымдагы немецтик философ Канттын жана анын жолун жолдоочулардын реакциячыл окуусу*).

КАНТОВА'ТЬ *несов. что* канттоо, жээктөө, милтелөө, кыюулоо; **кантова́ть портре́т** портретти канттоо.

КАНТО'Н *м.* кантон (*кээ бир өлкөлөрдөгү административдик-территориялык единица*).

КАНУ'Н *м.* 1. алдыңкы күнү; **кану́н пра́здника** майрам болордун алдыңкы күнү; арапа; 2. *перен.* кандайдыр бир окуянын алдындагы убакыт.

КА'НУТЬ *сов.*: **ка́нуть в про́шлое (в ве́чность)** унутулуп, тарыхтын түпкүрүндө калуу; **как в во́ду ка́нуть** дареksiz жок болуу, ың-жыңы чыкпай жок болуу.

КАНЦЕЛЯРИ'СТ *м. уст.* мекемеде иштөөчү.

КАНЦЕЛЯ'РИЯ *ж.* канцелярия (*кандайдыр бир мекеменин иш алып баруучу жана иш кагаздарын түзүүчү бөлүмү; кеңсалар*).

КАНЦЕЛЯ'РСКИЙ, -ая, -ое 1. **канцелярия**-*га т.*; канцелярдык; **канцеля́рский стол** канцелярия столу; **канцеля́рские принадле́жности** канцелярдык буюмдар; 2. *перен. неодобр.* канцелярдык (*көрксүз, оор, кургак*); **канцеля́рский стиль** канцелярдык стиль.

КАНЦЕЛЯ'РЩИНА *ж. разг. неодобр.* бюрократтык, формалдуулук, ишти кайдигер иштөө.

КА'НЦЛЕР *м.* канцлер (*кээ бир мамлекеттерде — эң жогорку мансаптагы чиновник*).

КАНЬО'Н *м. геогр.* каньон (*эки жагын суу жеп, жар кылып кеткен кууш өрөөн*).

КАОЛИ'Н *м. мин.* каолин (*фарфор өндүрүү үчүн пайдалана турган ак чопо*).

КАОЛИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **каолин**-*ге т.*

КА'ПАТЬ *несов.* 1. (*падать каплями*) тамчылоо (*мис. жамгыр*); 2. *что* (*наливать каплями*) тамчылатуу, тамызуу (*мис. дарыны*); ◇ **не ка́плет** *разг.* шаша турган жөнү жок.

КАПЕ'ЛЛА *ж.* капелла (1. *муз. ырчылар хору*; 2. *церк. католиктердин эң кичине чиркөөсү же чиркөөнүн жанына кошулуп жасалган кичине үй*).

КАПЕ'ЛЬ *ж.* 1. (*таяние снега*) ала шалбырт, жазга жуук, кар эрип, тамчылай баштаганы; 2. (*падающие капли*) таамп жаткан тамчы.

КАПЕЛЬДИ'НЕР *м. театр. уст.* капельдинер (*театрга кире бериште билеттерди текшерип туруучу кызматчы*).

www.bizdin.kg

КА'ПЕЛЬКА *ж.* **1.** *уменьш. от* **ка́пля** 1 кичинекей тамчы. **2.** *перен. разг.* эң эле аз; **ни ка́пельки** кенедей да, түк.

КАПЕЛЬМЕ'ЙСТЕР *м. муз. уст.* капельмейстер (*хордун же оркестрдин жетекчиси жана дирижёрү*).

КА'ПЕЛЬНИЦА *ж.* дары тамчылаткыч.

КА'ПЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *разг.* (*маленький*) кенедей, кымындай.

КА'ПЕРС *м.* **1.** *бот.* каперс (*көп жылдык бадал өсүмдүктүн бир түрү*); **2. ка́персы** *мн.* каперс (*ушул өсүмдүктүн тамакка кошула турган бүчүрлөрү*).

КАПИЛЛЯ'Р *м.* капилляр (**1.** *физ. эң ичке айнек түтүкчөлөр;* **2.** *анат. кан жүрүүчү майда тамырлар*).

КАПИЛЛЯ'РНОСТЬ *ж. физ.* капиллярдуулук (*суюктуктун эң ичке түтүкчөлөр аркылуу жогору көтөрүлүү жөндөмдүүлүгү*).

КАПИЛЛЯ'РНЫЙ, -ая, -ое **капилляр**-*га т.*; капиллярдык; **капилля́рные сосу́ды** *анат.* капиллярдык тамырлары.

КАПИТА'Л *м.* **1.** *эк.* капитал; **промы́шленный капита́л** өнөр жай капиталы; **фина́нсовый капита́л** финансылык капитал; **ба́нковский капита́л** банк капиталы; **постоя́нный капита́л** туруктуу капитал; **переме́нный капита́л** өзгөрмө капитал; **основно́й капита́л** негизги капитал; **оборо́тный капита́л** оборотук капитал; **мёртвый капита́л** өлүү капитал; **2.** *чаще мн., разг.* (*деньги*) капитал (*акчанын ири суммасы*).

КАПИТАЛИЗА'ЦИЯ *ж. эк.* капитализация, капиталдаштыруу; капиталга айландыруу (*кошумча наркты капиталга айландыруу; мүлктү акча капиталына айландыруу*).

КАПИТАЛИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, эк.* капиталдаштыруу, капиталга айландыруу (*кошумча наркты капиталга айландыруу; мүлктү акча капиталына айландыруу*).

КАПИТАЛИ'ЗМ *м.* капитализм.

КАПИТАЛИ'СТ *м.* капиталист.

КАПИТАЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **капитал**-*га*, **капитализм**-*ге т.*; капиталисттик; **капиталисти́ческий строй** капиталисттик түзүлүш; **капиталисти́ческое госуда́рство** капиталисттик мамлекет.

КАПИТАЛОВЛОЖЕ'НИЕ *ср. эк.* капитал салым (*кандайдыр ишке, ишканага жумшалган капитал*).

КАПИТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** капиталдык, негизги, чоң маанилүү; **капита́льный труд** чоң маанилүү эмгек, негизги эмгек; **2.** *разг.* көп эмгек *же* көп акча кеткен нерсе; **капита́льная поку́пка** көп акчага сатып алынган нерсе; ◇ **капита́льное строи́тельство** капиталдык (чоң) курулуш; **капита́льная стена́** капиталдык (негизги) дубал; **капита́льный ремо́нт** чоң ремонт.

КАПИТА'Н *м.* капитан (**1.** *офицердик наам же армияда жана флотто чин;* **2.** *мор. кеме командири;* **3.** *спорттук команданын жетекчиси*).

КАПИТА'НСКИЙ, -ая, -ое **капитан**-*га т.*; **капита́нский мо́стик** капитан мостиги.

КАПИТЕ'ЛЬ *ж. архит.* капитель (*түркүктүн, колоннанын баш жагы*).

КАПИТУЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* **1.** капитуляциялоо, багынуу (*душманга анын айткан шарттарына көнүп багынуу*); **2.** *перен.* капитуляциялоо, ыгып калуу, коркуп чегинүү, күрөштү токтотуу.

КАПИТУЛЯ'НТ *м.* капитулянт (*биринчи коркунуч болгон кезде эле багынууга даяр болгон адам*).

КАПИТУЛЯ'НТСКИЙ, -ая, -ое **капитулянт**-*ка т.*

КАПИТУЛЯ'ЦИЯ *ж.* **1.** капитуляция, капитуляциялоо, багынуу (*«жеңилдим» деп душманга багынуу, бой сунуу*); **безоговоро́чная капитуля́ция** кыңк этпей багынуу; **2.** *перен.* капитуляция, ыгып калуу, коркуп чегинүү, күрөштү токтотуу.

КА'ПИЩЕ *ср. уст.* капище, буткана (*бутпарастардын храмы*).

КАПКА'Н *м.* капкан; **лиса́ попа́лась в капка́н** түлкү капканга түштү.

КА'ПЛИ *мн.* (*лекарство*) тамчылатып иче турган дары; **серде́чные ка́пли** жүрөк ооруга иче турган дары.

КАПЛУ'Н *м.* каплун (*бычылган жана союу үчүн байлап семиртилген короз*).

КА'ПЛЯ *ж.* **1.** тамчы; **кру́пные ка́пли дождя́** жамгырдын ири тамчылары; **2.** *перен. разг.* (*самое малое количество*) кенедей, эң аз, аз гана; **я ни ка́пли не уста́л** мен кенедей да чарчаганым жок; ◇ **похо́жи как две ка́пли воды́** коёндон окшош, эгиз козудай; **до ка́пли** такыр калтырбай, баарын; **до после́дней ка́пли кро́ви** жан аябай, кашык каны калганча (*мис. күрөшүү*); **ка́пля в мо́ре** эң эле кичине, эң эле аз; **ка́пли в рот не брать** *разг.* аракты такыр оозуна албоо.

КА'ПНУТЬ *однокр.* бир жолу тамчылатуу, тамчылоо (*бир гана тамчы*).

КА'ПОР *м.* капор (*баланын же аялдын кышкы баш кийиминин бир түрү*).

КАПО'Т *м.* капот (**1.** *аялдардын үйгө кие турган көлбөөрүгөн чапанча көйнөгү;* **2.** *тех. автомобилдин, самолёттун моторун чаңдан, жаан-чачындан сактоочу ачылма капкак*).

КАПРА'Л *м. воен.* капрал (*кээ бир өлкөлөрдүн армиясындагы жана 18 кылымдагы жана 19 кылымдын башы ченindеги орус армиясындагы кенже командир*).

КАПРИ'З *м.* **1.** кежирлик, чыргоолук (*ребёнка*); эч нерсени кыртышы сүйбөө (*больного*); назданууучулук (*женщины*); **де́тские капри́зы** балдардын чыргоосу (кежирлиги); **2.** *перен.* кубулма, өзгөрүп турма; **капри́зы пого́ды** аба ырайынын кубулмасы.

КАПРИ'ЗНИК *м. разг.* кежир, чыргоо.

КАПРИ'ЗНИЦА *женск. р. к* **капри́зник.**

КАПРИ'ЗНИЧАТЬ *несов.* **1.** кежирленүү, чыргоолонуу (*о ребёнке*); эч нерсени кыртышы сүйбөө (*о больном*); наздануу (*о женщине*); **2.** *перен.* (*о погоде*) кубулуу, өзгөрүп туруу.

КАПРИ'ЗНЫЙ, -ая, -ое **1.** кежир, чыргоо (*о ребёнке*); эч нерсени кыртышы сүйбөгөн (*о больном*); назданган (*о женщине*); **2.** *перен.* (*изменчивый, прихотливый*) кубулма; **капри́зная пого́да** кубулма аба ырайы.

КАПРО'Н *м.* капрон; **чулки́-капро́н** капрон буласынан токулган чулки.

КАПРО'НОВЫЙ, -ая, -ое **капрон**-*го т.*; **капро́новое волокно́** капрон буласы.

КА'ПСУЛА *ж.* капсула (**1.** *ичине дары салып жутула турган, желатинден жасалган оболочка;* **2.** *түрдүү органдардын же анын бөлүктөрүнүн кабынын аты*).

КА'ПСЮЛЬ *м. воен.* капсюль (*согуштук патрон ж. б. дүрмөткө от берүүчү, атылганда жарылып, күйүп кетүүчү зат менен толтурулган капкакча*).

КАПТЕНА'РМУС *м. воен. уст.* каптенармус (*армияда чарбачылык бөлүгүн, азык-түлүктү башкарып туруучу адам*).

КАПУ'СТА *ж.* капуста; **ква́шеная капу́ста** ачытылган капуста; **пиро́г с капу́стой** капуста кошуп жасалган пирог.

КАПУ'СТНИЦА *ж. зоол.* капуста көпөлөгү (*зыянкеч көпөлөктүн бир түрү*).

КАПУ'СТНЫЙ, -ая, -ое **капуста**-*га т.*; **капу́стный лист** капуста жалбырагы; **капу́стные че́рви** капуста жегич курттар.

КАПУСТОУБО'РОЧНЫЙ, -ая, -ое: **капустоубо́рочная маши́на** *с.-х.* капуста жыйноочу машина.

КАПУ'Т *м. нескл. разг.* өлүм, өлүү, жок болуу, куруп кетүү; **ему́ пришёл капу́т** ага өлүм келди.

КАПЮШО'Н *м.* капюшон (*башты чүмкөп алуу үчүн пальто же плащтын жакасына бекитилген баш кийим*); **плащ с капюшо́ном** капюшондуу плащ.

КА'РА *ж.* жаза, азап; **подве́ргнуть** *кого-л.* **стро́гой ка́ре** бирөөнү катуу жазага тартуу.

www.bizdin.kg

ҚАРАБИ'Н *м.* карабин (*кыска стволдуу мылтык; бул көбүнчө кавалерияда жана мергенчилик үчүн колдонулат*).
ҚАРА'БКАТЬСЯ *несов.* жогору жакка тырмалап (жөрмөлөп) чыгуу.
ҚАРАВА'Й *м.* тегерек бөлкө; ◇ **на чужо́й карава́й рта не разева́й** *посл.* бирөөнүн ашына мойнуңду созбо.
ҚАРАВА'Н *м.* 1. (*обоз*) кербен; **карава́н верблю́дов** жүк артылган төөлөр кербени; 2. (*ряд судов*) ээрчишкен кемелер; 3. *перен.* кырка тартып, чубаган нерсе (*мис. турналын учушу*).
ҚАРАВА'ННЫЙ, -ая, -ое караван 1, 2-*ге т.*; **карава́нный путь** кербен жолу.
ҚАРАВА'Н-САРА'Й *м.* кербен-сарай.
ҚАРАГА'Ч *м.* *бот.* кара жыгач.
ҚАРА'ЕМОСТЬ *ж.* *юр.* кылмыш үчүн жаза берүү чарасы.
ҚАРАҚАЛПА'К *м.* каракалпак.
ҚАРАҚАЛПА'КИ *мн.* каракалпактар.
ҚАРАҚАЛПА'КСКИЙ, -ая, -ое **каракалпак**-*ка т.*; **каракалпа́кский язы́к** каракалпак тили.
ҚАРАҚАЛПА'ЧКА *женск. р. к* **каракалпа́к.**
ҚАРАҚА'ТИЦА *ж.* каракатица (1. *зоол. деңиз моллюскасынын бир түрү;* 2. *перен. разг. талтайган, кыйшык буттуу киши же айбан*).
ҚАРА'КОВЫЙ, -ая, -ое кара тору (*ат жөнүндө*).
ҚАРАҚУЛЕВО'ДСТВО *ср.* козусунун көрпөсүн алуу үчүн каракөл коюн асыроочулук.
ҚАРА'КУЛЕВЫЙ, -ая, -ое **каракуль**-*гө т.*; **кара́кулевый воротни́к** каракөл жака.
ҚАРА'КУЛИ *мн.* (*ед.* **кара́куля** *ж.*) жаман жана түшүнүксүз жазылган нерсе; **де́тские кара́кули** балдардын тартайтып жазган жазуусу.
ҚАРА'КУЛЬ *м.* каракөл (*каракөл козусунун көрпөсү*).
ҚАРАКУ'ЛЬСКИЙ, -ая, -ое: **караку́льская овца́** каракөл кою.
ҚАРАҚУЛЬЧА' *ж.* каракөлчө (*каракөл коюнун ара туулган козусунун көрпөсү*).
ҚАРА-ҚУ'РТ *м.* *зоол.* кара курт.
ҚАРАМЕ'ЛЬ *ж. собир.* карамель (*конфеттин бир түрү*).
ҚАРАНДА'Ш *м.* карандаш; **хими́ческий каранда́ш** сыя карандаш.
ҚАРАНДА'ШНЫЙ, -ая, -ое **карандаш**-*ка т.*; **каранда́шное произво́дство** карандаш өндүрүшү; **каранда́шный рису́нок** карандаш менен тартылган сүрөт.
ҚАРАНТИ'Н *м.* карантин (1. *жугуштуу оорулар таралып кетпес үчүн жугуштуу оорулуу кишилерди же айбандарды бир жерге бөлүп коюп, ага эч кимди киргизбөө жана чыгарбоо;* 2. *жугуштуу оору бар жерлерден келген адамдарды, кемелерди, товарды текшерип көрүүчү санитардык пункт*).
ҚАРАНТИ'ННЫЙ, -ая, -ое **карантин**-*ге т.*; карантиндик; **каранти́нный срок** карантиндик мөөнөт.
ҚАРАПУ'З *м.* *разг.* кичинекей болук бала, торсогой бала, чердегей бала.
ҚАРА'СЬ *м.* карась (*сазан түрүнө кирүүчү түзсүз сууларда жашоочу балык*).
ҚАРА'Т *м.* карат (*асыл таштардын салмагын өлчөө единицасы; бул — 0,2 граммга барабар*).
ҚАРА'ТЕЛЬ *м.* жазалоочу.
ҚАРА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **кара́тельные ме́ры** жазалоо чаралары; **кара́тельный отря́д** жазалоо отряды.
ҚАРА'ТЬ *несов. кого-что* жазалоо, катуу жаза берүү, жазага тартуу, айыптоо.
ҚАРАУ'Л *м.* 1. караул, кароол, күзөтчү, сакчы; **почётный карау́л** ардак караулу; 2. (*обязанности по охране*) караул, кароол; **нести́ карау́л** кароолго туруу; 3. *в знач. межд.* жан соога!, кокуй, жеп салды!; ◇ **хоть карау́л кричи́** *разг.* айланды кетирет, жаныңды койбойт; **взять на карау́л** *воен.* мылтык менен честь берүү.
ҚАРАУ'ЛИТЬ *несов. кого-что* 1. (*охранять*) күзөтүү, кайтаруу, кайтарып тура туруу, карап туруу, көз сала туруу; **карау́лить ста́до** мал кайтаруу; 2. *разг.* (*ожидать, подстерегать*) сактап туруу, аңдып туруу; **я карау́лил его́ це́лый день** мен аны бир күнү кечке сактадым; **ко́шка карау́лит мышь** мышык чычканды аңдыйт.
ҚАРАУ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. **караул** 1, 2-*ге т.*; **карау́льное помеще́ние** кароол үйү; 2. *в знач. сущ. м.* кароолчу, кароолго туруучу адам.
ҚАРАЧА'ЕВЦЫ *мн.* (*ед.* **карача́евец** *м.*) карачаевецтер.
ҚАРА'ЧКИ *только мн.*: **ползать на кара́чках** төрт аяктап жөрмөлөө; **стать на кара́чки** төрт аяктап туруу, тоңкоюу.
ҚАРБИ'Д *м.* *хим.* карбид (*углероддун металлдар же металлоиддер менен кошундусу*).
ҚАРБИ'ДНЫЙ, -ая, -ое **карбид**-*ге т.*; карбиддик; **карби́дная сталь** карбиддик болот.
ҚАРБО'ЛКА *ж.* *разг.* карболка; *см.* **карбо́ловый (карбо́ловая кислота́).**
ҚАРБО'ЛОВЫЙ, -ая, -ое: **карбо́ловая кислота́** карбол кислотасы (*уулуу, дезинфекцияга колдонулуучу суюктук*); **карбо́ловый раство́р** карболдук эритме.
ҚАРБОНА'РИЙ *м.* *ист.* карбонарий (*19 кылымдын башы ченде Италиядагы революциялык жашырын уюмдун мүчөсү*).
ҚАРБОНА'Т *м.* карбонат (1. *хим. туздун бир түрү;* 2. *мин. алмаздын бир түрү*).
ҚАРБОРУ'НД *м.* *хим.* карборунд (*бир нерсени жылмартуу үчүн колдонулуучу катуу кристалл зат*).
ҚАРБУ'НКУЛ *м.* карбункул (1. *мин. асыл таштын бир түрү; кызыл гранат;* 2. *мед. чыйкан сыяктуу көп ооздуу жара; чыйкан*).
ҚАРБЮРА'ТОР *м.* *тех., хим.* карбюратор (*ичтен күймө кыймылдаткычтардын ичиндеги аспап; бул — күйүүчү суюктукту — бензин, бензол, спирт ж. б — газсымал жана буу түрүндөгү күйүүчү затка айландырат*).
ҚАРБЮРА'ЦИЯ *ж.* *тех., хим.* карбюрация, карбюрациялоо, карбюрация кылуу (*бензин, газолин сыяктуу суюк күйгүчтөрдөн жана абадан күйүүчү кошунду түзүү*).
ҚАРБЮРИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, тех., хим.* карбюрациялоо, карбюрация кылуу.
ҚАРГА' *ж.* 1. *обл.* (*ворона*) карга; 2. *разг.* бейжай, долу кемпир.
ҚА'РДА *ж.* *текст.* карда (*пахтаны жана жүндү тароого арналган темир щётка*).
ҚАРДА'Н *м.* *тех.* кардан (*үстүнө кээ бир приборду орнотууга ылайыкталган тетик — тирөөлөрү термелген кезде анын үстүндөгү прибору кыймылдап турган тетик*).
ҚАРДА'ННЫЙ, -ая, -ое **кардан**-*га т.*; кардандык; **карда́нный вал** кардандык вал (*эң башына кыймылдагыч нерсе бекитилген вал*); **карда́нная переда́ча** кардандык передача (*автомобилде, трактордо, танкада алдыңкы коробкадан айланууну кардандык вал аркылуу артка окко берүү*).
ҚАРДИНА'Л *м.* кардинал (*католиктик чиркөөдө жогорку наам, мансап*).
ҚАРДИНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое өтө манилүү, эң негиздүү; **кардина́льный вопро́с** эң манилүү маселе.
ҚАРДИНА'ЛЬСКИЙ, -ая, -ое **кардинал**-*га т.*; кардиналдык; **кардина́льский чин** кардиналдык чин.
ҚАРДИОГРА'ММА *ж.* кардиограмма (*жүрөктүн кыймылын графика менен көрсөтүү*).
ҚАРДИО'ГРАФ *м.* кардиограф (*жүрөктүн кыймылын жазып тура турган прибор*).
ҚАРДИ'Т *м.* *мед.* кардит (*жүрөк оору*).
ҚАРЕ' *ср. нескл. воен.* каре (*туш-тушка жактан коюлган чабуулга каршы туруу үчүн пехотаны төрт бурч кылып тизүү*).
ҚАРЕ'Л *м.* карел.
ҚАРЕ'ЛКА *женск. р. к* **каре́л**; карелка.

www.bizdin.kg

КАРЕ'ЛЫ *мн.* карелдер.

КАРЕ'ЛЬСКИЙ, -ая, -ое **карел**-*ге т.*; карелдик; ◇ **карéльская берёза** карел кайыцы (*кайыңдын кымбаттуу сорту*).

КАРЕ'ТА *ж.* чүмбөттүү трашманке, араба; ◇ **карéта скóрой пóмощи** оору адамга тез жардам берүүчү, ооруканага жеткирүүчү машина же араба.

КАРЕ'ТКА *ж. тех.* каретка (*жазуучу машинканын алга жана артка жылып туруучу барабандуу бөлүгү*).

КАРЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **карета**-*га т.*

КА'РИЙ, -яя, -ее кара (*о цвете глаз*); карагер (*о масти лошади*).

КАРИКАТУ'РА *ж.* карикатура (**1.** *күлкүлүү кылып тартылган сүрөт*; **2.** *перен. начар, эптеп-септеп иштелген сөрөй*).

КАРИКАТУРИ'СТ *м.* карикатурист (*карикатура тартуучу художник*).

КАРИКАТУ'РНЫЙ, -ая, -ое **1. карикатура** 1-*ге т.*; карикатуралык; **карикатýрный стиль** карикатуралык стиль; **2.** *перен.* күлкүлүү, күлкүлүү таасир калтыра турган нерсе.

КАРКА'С *м.* каркас (*курулуштун же башка бир нерсенин скелети, мис. боз үйдүн уук-керегеси*).

КА'РКАТЬ *несов.* **1.** каркылдоо, какылдоо (*мис. карга*); **2.** *перен. разг.* жаман апаз айтуу, жаман жорук сүйлөө.

КА'РКНУТЬ *однокр.* карк этүү (*бир жолу*).

КА'РЛИК *м.* эргежээл, кыдыгый, кидик.

КА'РЛИКОВЫЙ, -ая, -ое эң кичине, эң кыска, кодоо, эргежээл; **кáрликовое растéние** кодоо өсүмдүк.

КА'РЛИЦА *женск. р. к* **кáрлик.**

КАРМА'Н *м.* чөнтөк; ◇ **бить по карманý** *разг.* зыян тарттыруу; **набить себé кармáн** *разг.* өзүнүн чөнтөгүн толтуруу; **мне не по карманý** *разг.* чөнтөгүм көтөрбөйт (*кол кыска, акча жетпейт*); **он за слóвом в кармáн не полéзет** *разг.* сөздөн өнөгүн алдырбайт, сөздү кишиден сурабайт; **держи кармáн шúре** *разг.* чөнтөгүңдү чоң ач, тут капчыгыңды (*ташты да алалбайсың; куткөнүң менен сага эч нерсе жок*).

КАРМА'ННИК *м. разг.* чөнтөкчү (*чөнтөк уурусу*).

КАРМА'ННЫЙ, -ая, -ое **карман**-*га т.*; **кармáнные часы́** чөнтөк саат; ◇ **кармáнные расхóды** күндөлүк майда расходдор (*акча жөнүндө*).

КАРМА'ШЕК *м. уменьш. от* **кармáн** чөнтөкчө, кичине чөнтөк.

КАРМИ'Н *м.* кармин, ачык кызыл боёк.

КАРМИ'ННЫЙ, -ая, -ое **кармин**-*ге т.*; ачык кызыл; **карми́нный цвет** ачык кызыл түс.

КАРНАВА'Л *м.* карнавал (*катышуучуларынын көпчүлүгү түрдүү маскалар кийген, түрдүү оюндар менен өткөрүлгөн элдик тамаша, майрам*); **первомáйский карнавáл** биринчи май карнавалы.

КАРНАВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **карнавал**-*га т.*; **карнавáльное шéствие** карнавал жүрүшү.

КАРНИ'З *м.* карниз (**1.** *үй чатырынын астындагы терезе менен эшиктин үстүндөгү курбу*; **2.** *терезенин же эшиктин үстүнө туура коюлган парда илинүүчү жыгач*).

КАРОТЕ'ЛЬ *ж.* тоголок сабиз.

КАРП *м.* карп (*тузсуз суудагы сөөктүү балыктын бир түрү*).

КА'РТА *ж.* **1.** карта; **физи́ческая кáрта СССР** СССРдин физикалык картасы; **полити́ческая кáрта Еврóпы** Европанын саясий картасы; **2.** (*игральная*) карта; ◇ **кáрта би́та** *разг.* ойлогон ой, тилеген тилек ташка тийип, ордунан чыкпай калды; **раскры́ть свой кáрты** өз оюн, сырын билдирүү; **стáвить на кáрту** тобокел кылуу, тобокелге салуу.

КАРТА'ВИТЬ *несов.* «р» менен «л»ды чулдурап айтуу.

КАРТА'ВОСТЬ *ж.* «р» менен «л»ге тили келбей, чулдурап сүйлөөчүлүк.

КАРТА'ВЫЙ, -ая, -ое «р» менен «л»ге тили келбеген чулдур.

КАРТЁЖНИК *м. разг.* кумарпоз (*карта оюнун көп ойноочу адам*).

КАРТЁЖНЫЙ, -ая, -ое **карта** 2-*ге т.*; **картёжная игрá** карта оюну.

КАРТЕЛИ'РОВАНИЕ *ср. эк.* картелдештирүү (*капиталисттик өлкөлөрдө ири өнөр жай ишканаларын картелге бириктирүү*).

КАРТЕЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, эк.* картелдештирүү.

КАРТЕ'ЛЬ *ж. эк.* картель (*ири капиталисттик өнөр жай бирикмеси; бааны көтөрүү жана пайданы көбөйтүү максатын көздөп, өз ара конкуренция кылуудан баш тарткан бир түрдүү бир нече ишканалардын бириккени*).

КАРТЕ'ЧЬ *ж.* картечь (**1.** *жакын жердеги жандуу нерселерди кыруу үчүн арналган, ичине ок толтурулган артиллериялык снаряд*; **2.** *мергенчилик мылтыгы үчүн ири бытыра*).

КАРТИ'НА *ж.* **1.** сүрөт (*живописчик чыгарма*); **2.** *перен.* көрүнүш; **карти́на гор** тоолордун көрүнүшү; **3.** *театр.* картина (*драмадагы бөлүктөр*); **дрáма в четырёх дéйствиях и семи́ карти́нах** төрт көшөгөлүү жети картиналуу драма; **4.** *разг.* (*кинофильм*) картина.

КАРТИ'НКА *ж. уменьш. от* **карти́на** 1 сүрөт, кичинекей сүрөт; **кни́га с карти́нками** сүрөттүү китеп.

КАРТИ'ННЫЙ, -ая, -ое **1. карти́на** 1-*ге т.*; **карти́нная галерéя** сүрөттөр галереясы; **2.** (*вычурный, манерный*) ыгы жок сулуу, кооз, картинага түшүрүүгө татыктуу; **карти́нная пóза** сүрөткө тарткандай поза.

КАРТО'ГРАФ *м.* картограф (*география карталарын түзүүчү специалист*).

КАРТОГРАФИ'РОВАТЬ *несов. что* жер бетин географиялык картага түшүрүү.

КАРТОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **картография**-*га т.*

КАРТОГРА'ФИЯ *ж.* картография (*географиялык карталарды түзүү жөнүндөгү илим жана ошол карталарды түзүү*).

КАРТО'Н *м.* картон (*калың катуу кагаз*).

КАРТОНА'Ж *м.* картонаж (*картондон жасалган майда буюмдар*).

КАРТОНА'ЖНЫЙ, -ая, -ое **картонаж**-*га т.*; **картонáжная мастерскáя** картонаж мастерскаясы.

КАРТО'НКА *ж.* картонка (*картондон же фанерадан жасалган куту*).

КАРТО'ННЫЙ, -ая, -ое **картон**-*го т.*; **картóнная корóбка** картон коробка.

КАРТОТЕ'КА *ж.* картотека (*кандайдыр бир маалыматтар, материалдар жазылган карточкалардын жыйындысы*); **библиотéчная картотéка** библиотекалык картотека.

КАРТОФЕЛЕВО'ДСТВО *ср.* картофелчилик, картошкө өстүрүүчүлүк.

КАРТОФЕЛЕКОПА'ТЕЛЬ *м.* картофель (картошка) казгыч машина.

КАРТОФЕЛЕПОСА'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое: **картофелепосáдочная маши́на** картофель (картошкө) тигүүчү машина.

КАРТОФЕЛЕСАЖА'ЛКА *ж.* картофель (картошкө) тигүүчү машина.

КАРТОФЕЛЕУБО'РОЧНЫЙ, -ая, -ое картофель (картошкө) жыйноочу; **картофелеубóрочный комбáйн** картофель (картошкө) жыйноочу комбайн.

КАРТОФЕЛЕХРАНИ'ЛИЩЕ *ср.* картофель (картошкө) сактоочу жай.

КАРТО'ФЕЛИНА *ж.* бир даана картошкө.

КАРТО'ФЕЛЬ *м.* картофель, картошкө.

КАРТО'ФЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **картофель**-*ге т.*; **картóфельная мукá** картошкө уну; **картóфельное пóле** картошкө талаасы.

КА'РТОЧКА *ж.* **1.** *фото* карточка; **фотографи́ческая кáрточка** фотокарточка; **2.** карточка (*калың кагазга жазылган кубөлүк кат*); **учётная кáрточка** учёт карточкасы;

www.bizdin.kg

карточка (*азык же товар сатып алганда, кесип алма талону бар кагаз*); **продуктóвая кáрточка** азык-түлүк карточкасы.

КА'РТОЧНЫЙ, -ая, -ое **1. карта** 2-*ге т.*; **2. карточка** 3-*кө т.*; **кáрточная систéма** карточка системасы; **кáрточный каталóг** карточка каталогу; ◇ **кáрточный дóмик** 1) балдардын карталардан жасалган оюнчук үйү; 2) *перен.* негизи бош, негизи начар нерсе.

КАРТО'ШКА *ж. разг.* картошка, картөшкө.

КАРТУ'З *м.* картуз (*эркектин козырёктуу баш кийими*).

КАРУСЕ'ЛЬ *ж.* карусель (*чиркелишкен түрдүү отургучтары бар тегеренме оюндун бир түрү*).

КАРУСЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **карусель**-*ге т.*; ◇ **карусéльный станóк** *тех.* карусель station станогу (*тегеренме станок*).

КА'РЦЕР *м. уст.* карцер (*түрмөдө, окуу жайларында — айыптууларды жазалаш үчүн убактысынча камап коё турган өзүнчө жай*).

КАРЬЕ'Р I *м.* (*ход лошади*) аттын катуу текирени; ◇ **с мéста в карьéр** салган жерден катуу кетүү, эч кандай даярдыксыз эле.

КАРЬЕ'Р II *м. горн.* карьер (*тайыз жаткан кендин казылып жаткан жери; таш казылып алынып чукурайган жер*).

КАРЬЕ'РА *ж.* карьера, мансап; **блестя́щая карьéра** сонун карьера; **сдéлать карьéру** карьера жасоо, карьерага жетүү.

КАРЬЕРИ'ЗМ *м.* карьеризм, мансапкордук (*керт башынын пайдасы үчүн гана жеке ийгиликтерге жетүүгө тырышуу*).

КАРЬЕРИ'СТ *м.* карьерист, мансапкор, мансапчы адам.

КАРЬЕРИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **карьерист**-*ке т.*

КАСА'НИЕ *ср.* тийүү, тийишүү, жанышуу, жануу; **тóчка касáния** *мат.* жанышуу точкасы.

КАСА'ТЕЛЬНАЯ *ж. мат.* жанышма сызык, чырпыма сызык, жаныма сызык.

КАСА'ТЕЛЬСТВО *ср.* катыштык, тийиштүүлүк, байланыштуулук; **к э́тому дéлу он не имéл никакóго касáтельства** бул ишке анын эч кандай катыштыгы жок болчу.

КАСА'ТИК *м. ласк. разг.* кулунум, жаным.

КАСА'ТКА *ж.* 1. *зоол.* касатка (*чабалекейдин бир түрү*); 2. кулунум, жаным.

КАСА'ТЬСЯ *несов. кого-чего* **1.** тийүү; **он бежáл, едвá касáясь земли́** ал жерге тиер-тийбес болуп жүгүрүп бара жатты; **касáться рукóй столá** столго колун тийгизүү; **2.** *перен.* (*затрагивать*) айта кетүү; токтоло өтүү, тие өтүү; **касáться** *какого-л.* **вопрóса** *кандайдыр* маселеге токтоло өтүү; **3.** *перен.* (*иметь отношение*) тийиштүү болуу (*сөз, иш жөнүндө*); **э́то меня́ не касáется** бул мага тийиштүү эмес, мунун мага тийиши жок; ◇ **что касáется меня́...** мени ала турган болсок ..., мен болсом...

КА'СКА *ж.* каска (*металлдан, пробкадан ж. б. жасалган шлем формасындагы баш кийим*).

КАСКА'Д *м.* **1.** (*водопад*) каскад (*шаркыратма же шаркыратмалардын төмөн кеткен катары*); **2.** *перен.* (*обилие чего-л.*) куюлуп, төгүлүп турган; **каскáд слов** төгүлүп турган сөз.

КА'ССА *ж.* **1.** касса; **театрáльная кáсса** театр кассасы; **сберегáтельная кáсса** сактык кассасы; **кáсса взаимопóмощи** өз ара жардамдашуу кассасы; **2.** (*денежная наличность*) касса (*мекеменин же ишкананын колундагы акчасы*); **провéрить кáссу** кассаны текшерүү; **3.** касса (*акчаны сактоого арналган ящик*); **4.** *полигр.* касса (*ариптер жайлаштырылган ящик*).

КАССАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **кассация**-*га т.*; кассациялык; **кассациóнная жáлоба** кассациялык даттануу, кассациялык арыз (*соттун өкүмүн кайта карап жана жокко чыгаруу тууралу өтүнүч*); **кассациóнный срок** кассациялык мөөнөт (*сот өкүмүнө наразылыкты билдирип даттануу срогу*).

КАССА'ЦИЯ *ж. юр.* **1.** кассация (*соттоо закондарынын эрежелерин бузгандыгына байланыштуу төмөнкү сот инстанциясынын өкүмүн соттун жогорку инстанциясынын жокко чыгарышы*); 2. (*жалоба*) кассация (*өкүмдү ушундай кылып жокко чыгаруу тууралу берилген даттануу, өтүнүч*); **подáть кассáцию** кассация берүү.

КАССЕ'ТА *ж. фото* кассета (*фотография пластинкасына жарык өткөрбөй турган куту*).

КАССИ'Р *м.* кассир.

КАССИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, юр.* кассация кылуу; **кассúровать пригово́р** өкүмдү кассация кылуу; **кассúровать вы́боры** шайлоону кассация кылуу (*конституцияны же шайлоо законун бузгандыктан шайлоону туура таппоо*).

КАССИ'РША *ж. разг.* кассирша (*кассир аял*).

КА'ССОВЫЙ, -ая, -ое **касса**-*га т.*; кассалык; **кáссовые операции** кассалык операциялар; **кáссовая кни́га** касса китеби.

КА'СТА *ж.* каста (**1.** *Индияда жана Чыгыштын кээ бир өлкөлөрүндө — өзүнүн укугу жагынан жана теги жагынан бириккен коомдук топ; кыз алып, кыз берүүнү топтун ичинде гана жүргүзөт; топтун өзүнүн адаптары жана закондору бар;* 2. *перен. өзүнүн түнттүгүн, өзүнүн беделин жан аябай коруучу коомдук топ*).

КАСТАНЬЕ'ТЫ *мн.* (*ед.* **кастаньéта** *ж.*) кастаньета (*Испанияда бармактардын башына кийип алып, байлеген кезде ритмага салып шалдырата турган жыгач шакылдак*).

КАСТЕЛЯ'НША *ж.* кастелянша (*кандайдыр бир коомдук мекемеде ич кийимдер, шейшеп, жаздык каптары ж. б. башкарып туруучу аял*).

КАСТЕ'Т *м.* кастет (*бармактарга кийип алып, муштумду түймө темир курал*).

КА'СТОВЫЙ, -ая, -ое **каста**-*га т.*; касталык; **кáстовые предрассу́дки** каста ырым-жырымдары.

КАСТО'Р *м.* кастор (*тыгыз мыкты сукнонун бир түрү*).

КАСТО'РКА *ж.* касторка (*ичти сүрө турган дары; ич алдыргыч дары*).

КАСТО'РОВЫЙ I, -ая, -ое: **кастóровое мáсло** касторка майы (*ич алдыргыч май*).

КАСТО'РОВЫЙ II, -ая, -ое **кастор**-*го т.*; **кастóровое пальтó** кастордон тигилген пальто, кастор пальто.

КАСТРА'Т *м.* бычмал.

КАСТРА'ЦИЯ *ж.* бычуу; биттөө (*ягнёнка*).

КАСТРИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое бычылган; биттелген (*о ягнёнке*).

КАСТРИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого* бычуу; биттөө (*ягнёнка*).

КАСТРЮ'ЛЬКА *ж. уменьш. от* **кастрю́ля** кичине кастрюля.

КАСТРЮ'ЛЯ *ж.* кастрюля.

КАТАВА'СИЯ *ж. разг.* тартипсиздик, баш аламандык.

КАТАКЛИ'ЗМ *м.* катаклизм (*табияттагы жана коомдук турмуштагы кыйратуучу чоң төңкөрүш*).

КАТАКО'МБЫ *мн.* (*ед.* **катакóмба** *ж.*) катакомба (*Римдеги алгачкы христиандардын жашырын түрдө намаз окуу үчүн атайы жер астына жасалган үйлөрү; жер астына жасалган узун коридор*).

КАТАЛЕ'ПСИЯ *ж. мед.* каталепсия (*бүткүл дененин же анын мүчөлөрүнүн бир кыйла убакытка чейин кыймылга келбей сенек болуп калышы; бул — ар түрдүү психикалык оору кезинде, гипноз убагында байкалат*).

КАТАЛЕ'ПТИК *м. мед.* каталепсия болгон адам.

КАТАЛЕПТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **каталепсия**-*га т.*; каталепсиялык; **каталептúческий сон** каталепсиялык уйку.

КАТА'ЛИЗ *м. хим.* катализ (*химиялык реакцияны катализатордун таасири менен тездетүү же акырындатуу*).

КАТАЛИЗА'ТОР *м. хим.* катализатор (*химиялык реакцияны тездетүүчү же акырындатуучу, бирок өзү өзгөрбөй турган зат*).

www.bizdin.kg

КАТАЛИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **катализ**-*ге т.*; катализдик; **каталити́ческая реа́кция** катализдик реакция.

КАТАЛО'Г *м.* каталог (*нерселердин, китептердин ж. б. бир жерге бириктирилген тизмеси; бул — аларды оңой таба турган тартипте түзүлгөн болот*); **алфави́тный катало́г** алфавит тартиби менен түзүлгөн каталог.

КАТАЛОГИЗА'ТОР *м.* каталогизатор (*каталог түзүүчү адам*).

КАТАЛОГИЗА'ЦИЯ *ж.* каталогизация, каталог түзүү.

КАТАЛОГИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* каталог түзүү.

КАТАЛО'ЖНЫЙ, -ая, -ое **каталог**-*го т.*; **катало́жная ка́рточка** каталог карточкасы.

КАТА'НИЕ *ср.* 1. отуруп (түшүп) жүрүү, отургузуп (түшүрүп) жүргүзүү (*напр. в автомобиле, на лодке*); минип жүрүү, мингизип жүргүзүү (*напр. верхом на лошади, на велосипеде*); 2. тебүү, жылгаяк тебүү, сыйгалануу; **ката́ние на конька́х** коньки тебүү; **ката́ние с гор** тоодон төмөн карата сыйгалануу (жылгаяк тебүү); 3. (*напр. мяча*) тоголотуу, тегеретүү, тегеренүү; ◇ **не мытьём, так ка́таньем** *погов.* ал болбосо, башка амал, жол менен.

КАТАПУ'ЛЬТА *ж.* катапульта (1. *ист. байыркы заманда жаанын огун, ташты ыргытуучу машина*; 2. *воен., ав. кеменин палубасынан самолётту учуруп жиберүү үчүн жасалган атайын курулма*).

КАТА'Р *м. мед.* катар (*илээшме кабыктын, кыртыштын оорушу*); **ката́р желу́дка** карын катары (*ич оору*).

КАТАРА'КТА *ж. мед.* катаракта (*көз оорусу — чечекейдин тунарышы*).

КАТАРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое катар болуп ооруу; **катара́льное воспале́ние лёгких** өпкөнүн катар болуп ооруушу (*өпкөдөн сезгенүүнүн бир түрү*).

КАТАСТРО'ФА *ж.* катастрофа (*кокустан болгон бүлгүн, кыйроо; оор натыйжалуу окуя*); **железнодоро́жная катастро́фа** темир жол катастрофасы.

КАТАСТРОФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **катастрофа**-*га т.*; катастрофалык, аргасыз; **катастрофи́ческий слу́чай** катастрофалык окуя; **катастрофи́ческое положе́ние** аргасыз абал.

КАТА'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* отургузуп (түшүрүп) тамаша кылдырып жүргүзүү (*напр. на автомобиле, на лодке*); мингизип тамаша кылдырып жүргүзүү (*напр. на лошади, на велосипеде*); 2. *что* (*напр. мяч*) тоголотуу, тегеретүү; 3. *что* (*напр. тесто*) тоголоктоо, жаюу; 4. *что* таптоо; **ката́ть бельё** кир таптоо.

КАТА'ТЬСЯ *несов.* 1. отуруп (түшүп) тамаша кылып жүрүү (*напр. на автомобиле, на лодке*); минип тамаша кылып жүрүү (*напр. на лошади, на велосипеде*); 2. (*напр. на коньках*) тебүү, сыйгалануу, жылгаяк тебүү; 3. *разг.* оонoo, ооналактоо, жумалануу; **ката́ться по траве́** чөпкө ооналактоо; ◇ **ката́ться со́ смеху** *разг.* боору катуу, аябай каткыруу; **как сыр в ма́сле ката́ться** жыргап жашоо, төрт жагы кыбыла болуу; **лю́бишь ката́ться — люби́ и са́ночки вози́ть** *посл.* катын алсаң, отун ал.

КАТАФА'ЛК *м.* катафалк (*өлүктү көмүү үчүн салып бара турган атайы араба*).

КАТЕГОРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое чечкиндүү, үзүл-кесил; **категори́ческий отве́т** чечкиндүү жооп.

КАТЕГОРИ'ЧНОСТЬ *ж.* чечкиндүүлүк; **категори́чность отве́та** жооптун чечкиндүүлүгү.

КАТЕГОРИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **категори́ческий.**

КАТЕГО'РИЯ *ж.* 1. (*научная*) категория (*чындыктын жалпы кубулуштарын билдирүүчү илимий түшүнүк*); **катего́рия ка́чества и коли́чества** *филос.* сапат жана сан категориясы; **катего́рия и́мени** *грам.* атооч категориясы; 2. (*группа, разряд*) топ, түркүм, даража.

КА'ТЕР *м.* катер (*кичине кеме*); **торпе́дный ка́тер** торпеда катери; **сторожево́й ка́тер** сакчы катер.

КА'ТЕТ *м. мат.* катет (*тик бурчтуу үч бурчтуктун тик бурчун жасоочу ар жагы*).

КАТЕ'ТЕР *м. мед.* катетер (*шейшеби бекиген, сийдиги тутулган кишини сийдирүү же сийдик жолуна дары жиберүү үчүн колдонула турган түтүк*).

КАТЕХИ'ЗИС *м. рел.* катехизис (*суроо, жооп түрүндө түзүлгөн христиан дининин дин ажыттары*).

КАТИ'ТЬ *несов.* 1. *что* тоголотуу, тегеретүү; **кати́ть бо́чку** бочканы тоголотуу; 2. *разг.* (*быстро ехать*) зуулдатып катуу жүрүү (кетүү), жылгаяк тебүү.

КАТИ'ТЬСЯ *несов.* 1. тоголонуу, тегеренүү; 2. *разг.* зуулдап катуу жүрүү (кетүү), жылгаяк тебүү; **автомоби́ль ка́тится по доро́ге** автомобиль жол менен зуулдап кетип бара жатат; **кати́ться в са́нках с горы́** чана менен тоодон ылдый карай жылгаяк тебүү; 3. (*течь, струиться*) мончоктоп агуу, тоголонуу, томолонуу; **слёзы кати́лись из глаз** көздөн жаш мончоктоп акты; 4. *перен.* өтүп жатуу; **день ка́тится за днём** күн артынан күн өтүп жатат; ◇ **кати́ться по́д гору** кедеринен кетүү; өлүүгө (*жоюлууга*) бет алуу.

КАТО'Д *м. физ.* катод (*тескери электрод, аноддун карама-каршысы*).

КАТО'ДНЫЙ, -ая, -ое **катод**-*го т.*; катоддук; **като́дная ла́мпа** катоддук лампа (*электромагниттик теңселүүлөрдү түзүүчү же күчөтүүчү прибор; бул радиотехникада колдонулат*).

КАТО'К *м.* каток (1. *тебүү үчүн тазаланган муз*; 2. *тех. бир нерсени тегиздей турган, жымалай турган тегеренүүчү жумуру нерсе*; 3. *кийим таптоочу жыгач*).

КАТО'ЛИК *м.* католик (*католицизм жолун жолдоочу*).

КАТОЛИЦИ'ЗМ *м.* католицизм (*Рим папасы башкарган христиан дининин бир тармагы*).

КАТОЛИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое католицизмдик, католиктик.

КАТОЛИ'ЧЕСТВО *ср.* католичество; *см.* **католици́зм.**

КА'ТОРГА *ж.* 1. каторга (*падышалык Россияда жана башка буржуазиялык өлкөлөрдө — сүргүнгө айдалган, бөтөнчө түрмөлөргө камалган, бардык укуктардан ажыратылган кишилерге эң оор жумуштарды мажбур кылып иштете турган орун*); 2. *перен. разг.* оор жумуш, оор турмуш.

КАТОРЖА'НИН *м. ист.* каторгада (сүргүндө) болгон адам.

КА'ТОРЖНИК *м.* каторгага айдалган адам.

КА'ТОРЖНЫЙ, -ая, -ое 1. **каторга** 1-*ге т.*; **ка́торжные рабо́ты** каторга жумуштары; 2. *перен. разг.* адам чыдагыс оор, азаптуу; **ка́торжная жизнь** адам чыдагыс оор турмуш, **ка́торжный труд** азаптуу эмгек.

КАТУ'ШЕЧНЫЙ, -ая, -ое **катушка**-*га т.*

КАТУ'ШКА *ж.* катушка (1. *жип, сым түрүлө турган чыгырык*; 2. *тех. ар түрдүү электромагниттик приборлордо изоляцияланган сым оролуучу өзөк*).

КА'ТЫШЕК *м. разг.* кичинекей тоголок (*мис. коргол*).

КАТЮ'ША *ж. воен.* катюша (*миномёттун бир түрү*).

КАУЗА'ЛЬНОСТЬ *ж. филос.* себептүүлүк (*көрүнүштөрдүн себептүүлүгү; көрүнүштөрдүн, кубулуштардын себептүү байланыштуулугу*).

КАУЗА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *филос.* себептүү, себеп менен байланыштуу.

КАУ'РЫЙ, -ая, -ое кер (*аттын түсү*).

КАУСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *хим.* каустикалык (*күйдүргүч, ачыштыргыч*); **каусти́ческая со́да** каустикалык сода.

КАУЧУ'К *м.* каучук (*резина жасалууга жумшала турган нерсе, мис. көк сагыз, тоо сагыз өсүмдүктөрүнүн сүтү*); **иску́сственный каучу́к** жасалма каучук.

КАУЧУ'КОВЫЙ, -ая, -ое **каучук**-*ко т.*; **каучу́ковый лак** каучук лагы.

КАУЧУКОНО'С *м.* каучук чыга турган (*өсүмдүк, мис. көк сагыз*).

www.bizdin.kg

КАУЧУКОНО'СНЫЙ, -ая, -ое каучук чыгуучу, каучук берүүчү; **каучуконо́сные расте́ния** каучук чыгуучу өсүмдүктөр.

КАФЕ' *ср. нескл.* кафе (*кичине ресторан*).

КА'ФЕДРА *ж.* 1. (*возвышение для лектора, оратора*) кафедра (*окутуучу, оратор, докладчы ж. б. үчүн жасалган бийик орун*); 2. кафедра (*жогорку окуу жайларында белгилүү бир илимди окутуучу профессорлордун жана окутуучулардын бирикмеси*); **ка́федра фи́зики** физика кафедрасы; **ка́федра исто́рии** тарых кафедрасы.

КАФЕДРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *церк.* кафедралык; **кафедра́льный собо́р** кафедралык собор (*чокунууну жергиликтүү епископ жүргүзө турган чоң чиркөө*).

КА'ФЕЛЬ *м.* кафель (*бети ар түрдүү боёк менен жалтыратылып боёлгон төрт бурчтуу жука карапа; бул — мештин бетин каптоого, архитектуралык кооздоого, кээде төшөөгө жумшалат*).

КА'ФЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **кафель**-*ге т.*; **ка́фельная печь** кафель меш.

КАФЕТЕ'РИЙ *м.* кафетерий (*кичине ресторандын бир түрү*).

КАФТА'Н *м. уст.* кафтан (*узун этектүү, эркек кийиминин бир түрү*).

КАЦАВЕ'ЙКА *ж. разг.* кацавейка (*алдынан топчуланбай турган аял кийиминин бир түрү*).

КАЧА'ЛКА *ж.* качалка (*термелүүчү орундук, кресло*).

КАЧА'НИЕ *ср.* 1. теңселтүү, термелүү, чайпалуу, ыргалтуу; **кача́ние ма́ятника** маятниктин термелиши; 2. (*на качелях*) селкинчек тебүү, күүлөө; 3. (*ребёнка*) терметүү; 4. *разг.* (*подбрасывание кого-л. вверх*) асманга ыргытып, кайта тосуп алуу (*урматтоо, кадырдоо иретинде бирөөнү чогулган топтун үстүнө*); 5. (*накачивание*) насос менен тартуу (*кандайдыр бир камерага абаны же башка газды үйлөтүп киргизүү*); 6. (*головой*) ийкөө, чайкоо.

КАЧА'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*приводить в колебательное движение*) ыргалтуу, теңселтүү, терметүү, чайпалтуу; **во́лны кача́ли ло́дку** толкун кайыкты чайпалтты; 2. *чем* (*головой*) ийкөө, чайкоо; 3. *кого-что* (*напр. на качелях*) селкинчек тептирүү, күүлөө; 4. *кого* (*ребёнка*) терметүү; 5. *кого, разг.* (*подбрасывать кого-л. вверх толпой*) асманга ыргытып, кайта тосуп алуу; 6. *что* (*накачивать*) насос менен тартуу (*кандайдыр бир камерага абаны же башка бир газды үйлөтүп толтуруу*).

КАЧА'ТЬСЯ *несов.* 1. (*колебаться*) ыргалуу, теңселүү, термелүү, чайпалуу; **ло́дка кача́ется на волна́х** кайык толкунда чайпалат; **дере́вья кача́ются от ве́тра** жыгачтар (дарактар) шамалда термелет; 2. (*на качелях*) селкинчек тебүү; 3. (*пошатываться*) копшуу.

КАЧЕ'ЛИ *только мн.* селкинчек.

КА'ЧЕСТВЕННОСТЬ *ж.* сапаттуулук, сапаты жогорулук.

КА'ЧЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **качество**-*го т.*; сапаттык, сапаттуу; **ка́чественный ана́лиз** *хим.* сапаттык анализ; **ка́чественные показа́тели** сапат көрсөткүчтөрү; **ка́чественные ста́ли** сапаттуу болот; **ка́чественное прилага́тельное** *грам.* сапат сыны.

КА'ЧЕСТВО *ср. в разн. знач.* сапат; **перехо́д коли́чества в ка́чество** *филос.* сандын сапатка өтүшү; **борьба́ за ка́чество** сапат үчүн күрөш; **брига́да отли́чного ка́чества** эң жакшы сапатта иштөөчү бригада; **улучше́ние ка́чества проду́кции** продукциянын сапатын жакшыртуу; ◇ **в ка́честве** катарында, болуп; **в ка́честве преподава́теля** окутуучу катарында, окутуучу болуп; **вы́играть ка́чество** *шахм.* кичине фигураны берип, чоң фигураны алуу.

КА'ЧКА *ж.* чайпалуу, чайкалуу (*кеменин толкундан чайпалышы*).

КАЧНУ'ТЬ *однокр. кого-что, чем* солк эттирүү (*бир жолу*)

КАЧНУ'ТЬСЯ *однокр.* солк этүү (*бир жолу*).

качу́, ка́тишь *и т. д. наст. вр. от* **кати́ть.**

качу́сь, ка́тишься *и т. д. наст. вр. от* **кати́ться.**

КА'ША *ж.* 1. ботко, буламык, каша; **ри́совая ка́ша** күрүч ботко; 2. *перен. разг.* баш аламан, баш аламандык, тартипсиздик; **у него́ ка́ша в голове́** анын мээси баш аламан; ◇ **с ним ка́ши не сва́ришь** *разг.* аны менен эпке келише албайсың; **берёзовая ка́ша** *разг.* кишини сабай турган чыбык (таяк); **завари́ть ка́шу** *разг.* чатактуу бир ишти баштап салуу, ишти бүлдүрүү; **расхлёбывать ка́шу** *разг.* убаралуу ишти чечүү; **сапоги́ ка́ши про́сят** *разг.* өтүктүн чалдыбары чыкты.

КАШАЛО'Т *м. зоол.* кашалот (*тиштүү кит түркүмүнө жатуучу сүт эмүүчү ири деңиз айбаны*).

КАШЕВА'Р *м.* кашевар (*аскердик бөлүктөгү же жумушчулар артелиндеги ашмачы*).

КА'ШЕЛЬ *м.* жөтөл; **сухо́й ка́шель** кургак жөтөл; **схвати́ть ка́шель** жөтөл жуктуруп алуу, суук тийип жөтөлүп калуу.

КАШЕМИ'Р *м.* кашемир (*жүндөн токулган жука кездеменин бир түрү*).

КАШЕМИ'РОВЫЙ, -ая, -ое **кашемир**-*ге т.*; **кашеми́ровое пла́тье** кашемир көйнөк.

КАШИ'ЦА *ж. разг.* суюк ботко.

КА'ШКА *ж. разг.* 1. *уменьш. от* **ка́ша** 1; 2. *бот.* (*клевер*) коён беде.

КА'ШЛЯНУТЬ *однокр.* жөтөлүп коюу, жөткүрүп коюу (*бир жолу*).

КА'ШЛЯТЬ *несов.* жөтөлүү; **ка́шлять кро́вью** кан түкүрүп жөтөлүү.

КАШНЕ' *ср. нескл.* кашне (*моюн орогуч*).

КАШТА'Н *м. бот.* каштан (*жыгачы жана жемиши*).

КАШТА'НОВЫЙ, -ая, -ое 1. **каштан**-*га т.*; **кашта́новое де́рево** каштан жыгачы; 2. (*о цвете*) кара коңур; **кашта́новые во́лосы** кара коңур чач.

КАЮ'К I *м.* (*лодка*) кайык.

КАЮ'К II *м. нескл. разг.* ажал; **ему́ каю́к пришёл** анын ажалы жетти.

КАЮ'ТА *ж.* каюта (*кемеде адам отура турган өзүнчө бөлмө*).

КАЮ'Т-КОМПА'НИЯ *ж.* кают-компания (*кемедеги дем алып, тамак ичип олтура турган жалпы бөлмө, согуштук кемелерде офицерлердин жалпы бөлмөсү*).

КА'ЯТЬСЯ *несов. в чём* 1. (*приносить покаяние*) өкүнүү, тобо кылуу; 2. (*сознаваться*) кылган катасын экинчи кайталабаска сөз берүү, тобо кылуу; 3. *в знач. вводн. сл.* **ка́юсь** тобо кылдым, мойнума алам; **ка́юсь, я ма́ло об э́том ду́мал** бул жөнүндө аз ойлогондугума өкүнүп, мойнума алам.

КВАДРА'НТ *м.* квадрант (1. *мат. тегеректин төрттөн бир бөлүгү болуп эсептелген сектор*; 2. *воен. замбиректи жашырын позициядан атуу үчүн так түздөөчү прибор*).

КВАДРА'Т *м.* квадрат, чарчы; **возвести́ число́ в квадра́т** *мат.* санды квадратка көтөрүү; **в квадра́те** *мат.* эки эсе.

КВАДРА'ТНО-ГНЕЗДОВО'Й, -а́я, -о́е: **квадра́тно-гнездово́й спо́соб поса́дки** эгүүнүн чарчылап-чөнөктөп эгүү жолу.

КВАДРА'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*имеющий форму квадрата*) квадраттуу, квадраттык, чарчы; **квадра́тная фигу́ра** чарчы фигура; **квадра́тная ско́бка** квадраттык кашаа; 2. *мат.* квадраттык (*өзүн өзүнө көбөйткөндө чыккан натыйжа*); **квадра́тный метр** квадраттык метр; **квадра́тное уравне́ние** квадраттык теңдеме; **квадра́тный ко́рень** квадраттык тамыр.

КВАДРАТУ'РА *ж.* квадратура (1. *мат. чоңдугу бирдей болгон фигураларды жасоо же бетти эсептеп чыгаруу*; 2. *берилген бир нерсенин аянтындагы квадраттык единицалардын саны*); ◇ **квадрату́ра кру́га** ар кандай чечилбес иш.

www.bizdin.kg

КВАДРИЛЬО'Н *м.* квадрильон (*жыйырма төрт нулу бар сан*).

КВА'КАНЬЕ *ср.* чардоо (*бакапын чардашы*).

КВА'КАТЬ *несов.* чардоо (*бака*).

КВАЛИФИКАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое квалификациялоочу; **квалификациóнная комиссия** квалификациялоочу комиссия.

КВАЛИФИКА'ЦИЯ *ж.* **1.** (*уровень подготовленности*) квалификация (*адамдын бир профессияга же жумушка жароо даражасы*); **высшая квалификáция** жогорку квалификация; **кýрсы повышéния квалификáции** квалификацияны жогорулатуу курсу; **2.** (*специальность*) квалификация (*кесип*).

КВАЛИФИЦИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **квалифицúровать**; **2.** *прил.* (*опытный*) квалификациялуу, тажрыйбалуу; **квалифицúрованный рабóчий** квалификациялуу жумушчу; **3.** *прил.* (*требующий специальных знаний*) квалификациялуу; **квалифицúрованный труд** квалификациялуу эмгек (*атайын даярдоону талап кылуучу эмгек*).

КВАЛИФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* квалификациялоо (**1.** *эмгекке даярдык даражасын текшерип баа берүү*; **2.** *бир нерсенин сапатын аныктоо, белгилөө, ага баа берүү*).

КВАНТ *м.* квант; *см.* **квáнта**.

КВА'НТА *ж. физ.* кванта (*кандайдыр бир энергиянын эң майда бөлүгү*).

КВА'НТОВЫЙ, -ая, -ое **кванта**-*га т.*; **квáнтовая теóрия** кванта теориясы; **квáнтовая механúка** кванта механикасы.

КВА'РТА I *ж.* (*мера*) кварта (*кээ бир өлкөлөрдө суюк жана чубурма нерселердин чени, өлчөөсү*).

КВА'РТА II *ж. муз.* кварта (*музыкада тыбыштардын, үндөрдүн ортосундагы интервалдын бир түрү*).

КВАРТА'Л *м.* квартал (**1.** *маала*; *шаардын төрт жагынан көчө менен чектелген бөлүгү*; **2.** *жылдын төрттөн бир бөлүгү, үч айга барабар бөлүгү*).

КВАРТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** **квартал** 1-*ге т.*; кварталдык; **квартáльный учáсток** кварталдык участок, квартал участогу; **2.** **квартал** 2-*ге т.*; кварталдык; **квартáльный план** кварталдык (үч айлык) план; **квартáльный отчёт** кварталдык отчёт; **3.** *в знач. сущ. м. ист.* квартальный (*шаардын айрым бөлүгүнө надзор жүргүзүп туруучу полицейский*).

КВАРТЕ'Т *м. муз.* квартет (**1.** *төрт инструменттен же төрт үндөн түзүлгөн ансамбль*; **2.** *квартет үчүн жазылган чыгарма*).

КВАРТИ'РА *ж.* **1.** квартира (*турак үй, патир*); **2.** **квартúры** *мн. воен.* квартиралар (*аскер бөлүктөрү турууга жайлашкан орун*); **зúмние квартúры** кышкы квартиралар; ◇ **глáвная квартúра** *воен.* башкы квартира, башкы командачынын штабы (*штаб, жогорку командование ордү*).

КВАРТИРА'НТ *м.* квартирада туруучу адам.

КВАРТИРА'НТКА *женск. р. к* **квартирáнт**.

КВАРТИ'РНЫЙ, -ая, -ое **квартúра** 1-*ге т.*; **квартúрная плáта** квартира акысы.

КВАРТИРОВА'ТЬ *несов.* **1.** *уст.* квартирада туруу; **2.** *воен.* (*о войсках*) бир жерде турууга жайлашуу.

КВАРТИРОНАНИМА'ТЕЛЬ *м.* квартира жалдоочу, квартирада туруучу.

КВАРТИРЬЕ'Р *м. воен.* квартирьер (*аскерлер жолдо бара жаткан кезде, конуш чалуу үчүн илгери жиберилген аскер кызматчысы*).

КВАРТПЛА'ТА *ж.* (квартúрная плáта) квартира акысы.

КВАРЦ *м. мин.* кварц (*чакмак таштын бир түрү*).

КВА'РЦЕВЫЙ, -ая, -ое **кварц**-*ка т.*; кварцтуу; **квáрцевая лáмпа** *мед.* кварц лампасы (*кварцтуу электр лампасы*; *жарык менен дарылангaнда колдонулат*); **квáрцевые порóды** кварц тектери, кварцтуу тектер.

КВАРЦИ'Т *м. мин.* кварцит (*кварцтуу кумдан ширешкен тоо теги*; *имаратты косэдоо үчүн колдонулат*).

КВАС *м.* квас (*нандан, жемиштен жасалган ачкыл суусун*); **хлéбный квас** нан квасы.

КВА'СИТЬ *несов. что* ачытуу (*тесто*); туздоо (*капусту*); уютуу (*молоко*); **квáсить капýсту** капуста туздап ачытуу.

КВАСЦЕВА'ТЬ *несов. что* квасцылоо (*ачуу таш эритиндисине салуу*; *квасцы менен ашатуу, мис. терини*).

КВАСЦО'ВЫЙ, -ая, -ое **квасцы**-*га т.*; **квасцóвый раствóр** квасцы эритиндиси.

КВАСЦЫ' *только мн. хим.* квасцы (*ачуу таш*; *химиялык туздун бир түрү*).

КВА'ШЕНИЕ *ср.* ачытуу (*о тесте*); туздоо (*о капусте*); уютуу (*о молоке*).

КВА'ШЕНЫЙ, -ая, -ое ачытылган (*о тесте*); туздалган (*о капусте*); уютулган (*о молоке*).

КВАШНЯ' *ж.* камыр ачыта турган жыгач челек.

КВЕ'РХУ *нареч.* жогору, үстүгөкарай; тик өөдө; **поднять квéрху** жогору (тик өөдө) көтөрүү.

КВИ'НТА *ж. муз.* квинта (*музыкада тыбыштардын, үндөрдүн интервалынын бир түрү*).

КВИНТЕ'Т *м. муз.* квинтет (**1.** *беш инструменттен же беш үндөн түзүлгөн ансамбль*; **2.** *беш музыканттан түзүлгөн ансамбль*).

КВИНТИЛЬО'Н *м.* квинтильон (*миң квадрильонго барабар сан*).

КВИНТЭССЕ'НЦИЯ *ж.* квинтэссенция (*бир нерсенин негизги мааниси*).

КВИТАНЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **квитанция**-*га т.*; квитанциялык; **квитанциóнная кнúжка** квитанциялык дептерче.

КВИТА'НЦИЯ *ж.* квитанция.

КВИ'ТЫ *в знач. сказ.* арабызда доо жок, бир бирибизде акыбыз калган жок, эсептештик деген мааниде айтылат; **мы тепéрь квúты** арабызда доо жок, эсеп-кысабыбыз так, биз такташтык.

КВО'РУМ *м.* кворум (*жыйналышка катышуучулардын закон тарабынан көрсөтүлгөн, устав тарабынан белгиленген саны*; *бул сан жыйналыштын чечимдерин закондуу деп табуу үчүн зарыл шарт болуп эсептелет*).

КВО'ТА *ж. эк.* квота (*үлүш, бөлүк, процент*); **налóговая квóта** налогдук квота.

КВОХТА'ТЬ *несов. разг.* кыкылыктоо, какылыктоо (*көбүнчө тоок*).

КЕ'ГЕЛЬ *м. см.* **кегль**.

КЕГЕЛЬБА'Н *м. спорт.* кегельбан (*кегли оюну ойноло турган атайы үй*).

КЕ'ГЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **кегли**-*ге т.*; **кéгельный шар** кегли шары.

КЕ'ГЛИ *мн.* кегли (*оюнчу жыгач шарды тоголотуп жүрүп отуруп белгилүү жерлерге коюлган жыгач таякчаларды кулатууга аракет кылат*).

КЕГЛЬ *м. полигр.* кегль (*типография арибинин белгилүү өлчөмү*).

КЕ'ГЛЯ *ж.* кегля (*кегли оюнунда колдонулуучу, бөтөлкө сыяктуу таякча*).

КЕДР *м.* кедр (*ийне жалбырактуу жыгачтардын бир түрү*); **кедр сибúрский** Сибирь кедри (*кызыл карагайдын бир түрү*); **кедр ливáнский** ливан кедри.

КЕДРО'ВЫЙ, -ая, -ое **кедр**-*ге т.*; **кедрóвые орéхи** кедр жаңгагы.

КЕКС *м.* кекс (*мейиз салган таттуу нандын бир түрү*).

КЕЛЕ'ЙНОСТЬ *ж.* бармак басты, көз кысты кылуучулук; жең ичинен чечүүчүлүк.

КЕЛЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое жашырын, жең ичинен; **решáть дéло келéйным óбразом** иштерди жашырын түрдө (жең ичинде) чечүү.

КЕ'ЛЬНЕР *м.* кельнер (*чет өлкөлөрдө — ресторандын кызматчы*).

www.bizdin.kg

КЕ'ЛЬЯ *ж. церк.* үжүрө (*монахтын айрым бөлмөсү*).

КЕМ *мест. вопр. и относ. твор. п. от* **кто** ким, ким болуп, ким тарабынан; **кем сде́лана э́та рабо́та?** бул иш ким тарабынан иштелген?; **за кем вы сто́йте?** сиз кимдин артынан турасыз?; **кем вы рабо́таете?** сиз ким болуп иштейсиз?

КЕНА'Ф *м. бот.* кенаф.

КЕНГУРУ' *м. нескл. зоол.* кенгуру (*Австралияда жашоочу сүт эмүүчү айбан, баласын боорундагы баштыгына салып жүрөт*).

КЕНДЫ'РЬ *м. бот.* кендир.

КЕНТА'ВР *м. миф.* кентавр (*байыркы гректерде жарымы адам, жарымы ат сыяктуу мифтик жаныбар*).

КЕ'ПИ *ср. нескл. см.* **ке́пка.**

КЕ'ПКА *ж.* кепка (*баш кийимдин бир түрү*).

КЕРА'МИКА *ж.* керамика (**1.** *карапа өндүрүшү;* **2.** *карападан жасалган буюмдар*).

КЕРАМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **керамика**-*га т.*; керамикалык; **керами́ческие изде́лия** керамикалык буюмдар.

КЕРМЕ'К *м. бот.* кермек (*өсүмдүктүн бир түрү*).

КЕРОГА'З *м.* керогаз (*керосин жагып тамак бышыруучу прибордун бир түрү*).

КЕРОСИ'Н *м.* керосин.

КЕРОСИ'НКА *ж.* керосинка (*керосин жагып тамак бышырыла турган прибордун бир түрү*).

КЕРОСИ'ННЫЙ, -ая, -ое **керосин**-*ге т.*; **кероси́нный** за́пах керосин жыты; **кероси́нная буты́лка** керосин куюлуучу бөтөлкө.

КЕРОСИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **керосин**-*ге т.*; **кероси́новая ла́мпа** керосин лампасы.

КЕССО'Н *м. тех.* кессон (*суунун түбүндө иштөө үчүн жасалган ичине суу кирбей турган камера*).

КЕССО'ННЫЙ, -ая, -ое **кессон**-*го т.*; **кессо́нные рабо́ты** кессон жумуштары.

КЕ'ТА *ж.* кета (*Алыскы Чыгыштагы лосось түрүнө кирүүчү балык*).

КЕТМЕ'НЬ *м.* кетмен.

КЕ'ТОВЫЙ, -ая, -ое **кета**-*га т.*; **ке́товая икра́** кета икрасы.

КЕФА'ЛЬ *ж.* кефаль (*Кара деңизде жана Жер ортолук деңизде жашоочу кичирээк балыктын бир түрү*).

КЕФИ'Р *м.* кефир (*айрандын бир түрү*).

КИБИ'ТКА *ж.* **1.** (*жилище*) боз үй; **2.** *уст.* (*повозка*) үстү жабык, чүмкөлгөн араба.

КИВА'ТЬ *несов. см.* **кивну́ть.**

КИВНУ'ТЬ *однокр. чем* башты ийкеп коюу (*макулдукту билдирип же бирөөнү көрсөтүп*).

КИВО'К *м.* башты ийкеп коюу.

КИДА'ТЬ *несов. кого-что, разг.* таштоо, ыргытуу, салуу; уруу (*снежки*); **кида́ть камня́ми** *в кого-л.* бирөөгө таш ыргытуу; ◇ **кида́ть жре́бий** кара көтөн кармоо; **меня́ кида́ет то в жар, то в хо́лод** менден бир туруп ысык, бир туруп муздак тер кетип жатат.

КИДА'ТЬСЯ *несов. разг.* **1.** *чем* ыргытышуу, ургулашуу; урушуу (*снежками*); **2.** *на кого-что* атырылуу, качырып сала берүү, кол салуу; **соба́ка кида́ется на прохо́жих** ит өтүп бараткандарга асыла берет; **3.** *страд. к* **кида́ть.**

КИЕВЛЯ'НИН *м.* киевдик.

КИЕВЛЯ'НКА *женск. р. к* **киевля́нин.**

КИЗИ'Л *м.* кызыл (*жыгачы жана жемиши*).

КИЗИ'ЛОВЫЙ, -ая, -ое **кизил**-*ге т.*; **кизи́ловое варе́нье** кызылдын жемишинен жасалган варенье.

КИЗЯ'К *м.* көң, жампа, тезек.

КИЙ *м.* кий (*бильярд ойноочу узун ичке таяк*).

КИКИ'МОРА *ж.* албарсты.

КИЛЕВО'Й, -а́я, -о́е **киль**-*ге т.*; **килева́я ка́чка** кеменин артынан соккон толкун.

КИЛО' *ср. нескл. разг.* кило; *см.* **килогра́мм.**

КИЛОВА'ТТ *м. физ.* киловатт (*электр тогунун кубатынын единицасы*).

КИЛОГРА'ММ *м.* килограмм.

КИЛОГРА'ММОВЫЙ, -ая, -ое **килограмм**-*га т.*; килограммдык.

КИЛОМЕ'ТР *м.* километр.

КИЛОМЕТРО'ВЫЙ, -ая, -ое **километр**-*ге т.*; километрдик.

КИЛЬ *м. мор.* киль (*кеме корпусунун төмөнкү бөлүгүнө негиз болуучу узун темир же устун жыгач*).

КИЛЬВА'ТЕР *м. мор.* кильватер (*кеменин жүрүп кеткен изи*).

КИЛЬВА'ТЕРНЫЙ, -ая, -ое **кильватер**-*ге т.*; кильватердик; **кильва́терная коло́нна** кильватердик колонна.

КИ'ЛЬКА *ж.* килька (*сельдь түрүнө кирүүчү майда балыктын бир түрү*).

КИМОНО' *ср. нескл.* кимоно (*япондун аялы жана эркеги кийүүчү чапан сыяктуу көйнөк*).

КИНЕМА'ТИКА *ж. физ.* кинематика (*механиканын бир бөлүмү; бул — нерселердин кыймылын, анын себептерине карабастан, текшерет*).

КИНЕМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **кинематика**-*га т.*; кинематикалык.

КИНЕМАТО'ГРАФ *м. уст.* кинематограф (*кинотеатрдын үйү*).

КИНЕМАТОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **кинематография**-*га т.*

КИНЕМАТОГРА'ФИЯ *ж.* кинематография (*фильмдерди чыгарып жана аларды демонстрациялоочу искусство*).

КИНЕ'ТИКА *ж. физ.* кинетика (*динамиканын бир бөлүмү; бул — кыймылды, аны туудуруучу жана ага таасир кылуучу күчтөргө байланыштырып текшерет*).

КИНЕТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **кинетика**-*га т.*; кинетикалык; **кинети́ческая эне́ргия** кинетикалык энергия.

КИНЖА'Л *м.* канжар.

КИНЖА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **кинжал**-*га т.*; ◇ **кинжа́льный ого́нь** *воен.* туура мээлөө менен жакын жерден атуу.

КИНО' *ср. нескл.* **1.** кино; *см.* **кинематогра́фия; звуково́е кино́** үндүү кино; **2.** кино, кинотеатр.

КИНО- *татаал сөздүн биринчи бөлүгү; мис.* **кинофа́брика** кинофабрика.

КИНОАКТЁР *м.* кинодо ойноочу артист.

КИНОАКТРИ'СА *женск. р. к* **киноактёр**; кинодо ойноочу артистка.

КИНОАППАРА'Т *м.* киноаппарат (*киносүрөт тартуучу аппарат; киносүрөттү экранда көрсөтүүчү аппарат*).

КИНОАППАРАТУ'РА *ж.* киноаппаратура, кино аппараттары.

КИНОАРТИ'СТ *м. см.* **киноактёр.**

КИНОАРТИ'СТКА *ж. см.* **киноактри́са.**

КИ'НОВАРЬ *ж.* киноварь (*кызыл минералдын бир түрү жана ошондон жасалган кызыл боёк*).

КИНОЖУРНА'Л *м.* киножурнал, кино журналы.

КИНОЗРИ'ТЕЛЬ *м.* кино көрүүчү.

КИНОИСКУ'ССТВО *ср.* киноискусство.

КИНОКАРТИ'НА *ж.* кинокартина (*кинолордо көрсөтүлө турган картина*).

КИНОКОМЕ'ДИЯ *ж.* кинокомедия.

КИНОЛЕ'НТА *ж.* кинолента (*кинокартинанын табышы жана сүрөтү түшүрүлгөн тасма*).

КИНОМЕХА'НИК *м.* киномеханик.

КИНООБСЛУ'ЖИВАНИЕ *ср.* кино менен тейлөө; **кинообслу́живание населе́ния** калкты кино менен тейлөө.

КИНООПЕРА'ТОР *м.* кинооператор (*кинокартинаны тартуучу адам*).

КИНОО'ЧЕРК *м.* киноочерк.

КИНОПЕРЕДВИ'ЖКА *ж.* көчмө кино.

КИНОПЛЁНКА *ж.* киноплёнка (*кинокартинанын табышы жазылган, сүрөтү түшүрүлгөн жалтырак тасма*).

www.bizdin.kg

КИНОПРОМЫ'ШЛЕННОСТЬ *ж.* кино өнөр жайы.
КИНОРАБО'ТНИК *м.* кино кызматкери.
КИНОРЕЖИССЁР *м.* кинорежиссёр (*кинокартинаны коюуга катышкан коллективдин башында турган адам*).
КИНОРЕКЛА'МА *ж.* кинореклама.
КИНОСЕА'НС *м.* киносеанс.
КИНОСЕ'ТЬ *ж.* кино тармактары (*кинотеатрлар жана кино мекемелеринин тармагы*).
КИНОСТУ'ДИЯ *ж.* киностудия.
КИНОСЦЕНА'РИЙ *м.* киносценарий (*киного арналып жазылган сценарий, пьеса*).
КИНОСЦЕНАРИ'СТ *м.* киносценарист.
КИНОСЪЁМКА *ж.* киносүрөт тартуу.
КИНОТЕА'ТР *м.* кинотеатр.
КИНОУСТАНО'ВКА *ж.* киноустановка (*кино көрсөтүүгө керектүү приборлор жана шаймандар*).
КИНОФА'БРИКА *ж.* кинофабрика.
КИНОФЕСТИВА'ЛЬ *м.* кинофестиваль (*майрам түрүндө бир нече кинокартиналарды көрсөтүү*).
КИНОФИКА'ЦИЯ *ж.* кинофикация, кинолоштуруу (*кино тармактарын кеңитип, кинотеатрларды көбөйтүү*).
КИНОФИ'ЛЬМ *м.* кинофильм.
КИНОФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* **1.** (*обеспечить показ фильмов*) кинолоштуруу (*фильмаларды көрсөтүүнү камсыз кылуу*); **кинофици́ровать дере́вню** кыштакты кинолоштуруу; **2.** (*приспособить для фильма*) кинолоштуруу, кинематографияда көрсөтүүгө ылайыктоо (*мис. пьесаны*).
КИНОХРО'НИКА *ж.* кинохроника (*коом турмушунан тартылган кинокартина*).
КИНОЭКРА'Н *м.* кино экраны.
КИ'НУТЬ *сов. см.* **кида́ть.**
КИ'НУТЬСЯ *сов. см.* **кида́ться** 2; ◇ **ки́нуться в но́ги** аягына жыгылуу; **ки́нуться со всех ног** безилдеп жүгүрүп кетүү, тура жүгүрүү.
КИО'СК *м.* киоск (*газета, китеп, гүл жана ошол сыяктууларды сатуу үчүн кичинекей жеңил дүкөнчө*); **кни́жный киоск** китеп киоскасы.
КИОСКЁР *м.* (*продавец в киоске*) киоскачы.
КИ'ПА *ж.* **1.** кипа, таңгак; **ки́па тетра́дей** дептерлердин таңгагы; **2.** (*упаковочная мера*) таңгак; **ки́па хло́пка** пахта таңгагы, бир таңгак пахта.
КИПАРИ'С *м.* кипарис (*кышы-жайы дебей дайыма көгөрүп турган ийне жалбырактуу жыгач*).
КИПАРИ'СОВЫЙ, -ая, -ое **кипарис**-*ке т.*; **кипари́совая ро́ща** кипарис токою; **кипари́совая шкату́лка** кипаристен жасалган шкатулка.
КИПЕ'НИЕ *ср.* кайноо; **то́чка кипе́ния** *физ.* кайноо точкасы.
КИПЕ'ТЬ *несов.* **1.** (*о жидкости*) кайноо; **2.** *перен.* кызуу, жүрүп жатуу, мыкты жүрүп жатуу, жандуу түрдө мыкты болуп жатуу; **рабо́та кипи́т** жумуш кызуу жүрүп жатат, мыкты жүрүп жатат; ◇ **кипе́ть негодова́нием** жаны кашаюу.
КИПУ'ЧЕСТЬ *ж.* кызуу жүрүп жаткандык.
КИПУ'ЧИЙ, -ая, -ее **1.** (*пенящийся*) күрүлдөгөн, күркүрөгөн, көбүктөнгөн (*мис. суунун агымы*); **2.** *перен.* кызуу; **кипу́чая де́ятельность** кызуу ишкердик.
КИПЯТИ'ЛЬНИК *м.* кипятильник, суу кайнаткыч (*сууну кайнатуучу аппарат*).
КИПЯТИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое суу кайнаткыч; **кипяти́льный бак** суу кайнаткыч бак.
КИПЯТИ'ТЬ *несов. что* кайнатуу.
КИПЯТИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** кайнатылуу; **2.** *перен. разг.* (*горячиться*) кызууланүү, ачууланүү, алкынуу, туталанүү; **кипяти́ться из-за пустяко́в** болбогон нерсе үчүн туталануу.
КИПЯТО'К *м.* **1.** кайнак суу, кайнаган суу; **2.** *перен. разг.* (*о человеке*) ачуусу чукул адам, кызуу кандуу адам.
КИПЯЧЕ'НИЕ *ср.* кайнатуу.
КИПЯЧЁНЫЙ, -ая, -ое кайнаган, кайнатылган, кайнак; **кипячёная вода́** кайнак суу.
КИРА'СА *ж. воен. ист.* кираса, чарайна (*көкүрөккө жана аркага коюлуучу темир калкан*).
КИРАСИ'Р *м. воен. ист.* кирасир (*кираса тагынып жүрүүчү аскер*).
КИРГИ'З *м.* кыргыз.
КИРГИ'ЗКА *женск. р. к* **кирги́з.**
КИРГИ'ЗСКИЙ, -ая, -ое **киргиз**-*ге т.*; **кирги́зский язы́к** кыргыз тили; **кирги́зская литерату́ра** кыргыз адабияты.
КИРГИ'ЗЫ *мн.* кыргыздар.
КИ'РЗА *ж.* кирза (*суу өткөрбөс нерсе сүртүлгөн кездеменин бир түрү; ал — булгаары же резина ордуна колдонулат*).
КИ'РЗОВЫЙ, -ая, -ое **кирза**-*га т.*; **ки́рзовые сапоги́** кирзадан тигилген өтүк.
КИРКА' *ж.* кирка (**1.** *тех.* *чукулдук;* **2.** *эки миздүү керки; муз чагуучу, кирпич, таш жонуучу керки*).
КИРПИ'Ч *м.* кирпич, кыш; **произво́дство кирпича́** кирпич өндүрүшү; **обожжённый кирпи́ч** бышырылган кирпич.
КИРПИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **кирпич**-*ке т.*; **кирпи́чный заво́д** кирпич заводу; **кирпи́чное зда́ние** кирпич үй; ◇ **кирпи́чный чай** таш чай, такта чай, сүмбө чай.
КИСЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **кисея**-*га т.*; **кисе́йные занаве́ски** кисея пардалар; ◇ **кисе́йная ба́рышня** *ирон.* ойсоңдогон чойтеке кыз.
КИСЕ'ЛЬ *м.* кисель (*көбүнчө жемиш суусу же сүт кошулуп, кандайдыр бир ундан жасалган килкилдек тамак*); ◇ **седьма́я вода́ на киселе́** *разг.* жээндин жээни, желкенин тону; жыты тууган; **за семь вёрст киселя́ хлеба́ть** *разг.* жөнү жок сапарга чыгуу.
КИСЕ'Т *м.* тамеки калта.
КИСЕЯ' *ж.* кисея (*тайпа сыяктуу жука кездеме*).
КИС-КИ'С *межд.* мый-мый (*мышыкты чакырганда айтылат*).
КИСЛИ'НКА *ж.* бир аз кычкыл; **я́блоко с кисли́нкой** *разг.* бир аз кычкылы бар алма.
КИСЛИ'ТЬ *несов. разг.* бир аз кычкыл дамдануу; бир аз кермек даамдануу; **я́блоко немно́го кисли́т** алма бир аз кычкыл даамданат.
КИСЛОВА'ТЫЙ, -ая, -ое бир аз кычкылыраак.
КИСЛОРО'Д *м. хим.* кислород (*дем алууга, тутанууга зарыл, абанын составына кирүүчү газ*).
КИСЛОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое **кислород**-*го т.*; **кислоро́дное соедине́ние** кислород кошундусу; **кислоро́дная поду́шка** *мед.* кислород жаздыгы (*ичине кислород толтурулган резина баштык*).
КИСЛО-СЛА'ДКИЙ, -ая, -ое кычкыл-таттуу даамы бар.
КИСЛОТА' *ж.* **1.** *разг.* кычкылдык, кычкыл даам; **2.** *хим.* кислота (*химиялык кошундунун бир түрү*); **се́рная кислота́** күкүрт кислотасы; **у́ксусная кислота́** уксус кислотасы; **соляна́я кислота́** туз кислотасы; **лимо́нная кислота́** лимон кислотасы.
КИСЛО'ТНОСТЬ *ж. хим.* кислоталуулук; **кисло́тность желу́дочного со́ка** карын согунун кислоталуулугу; **кисло́тность по́чвы** топурактын кислоталуулугу.
КИСЛО'ТНЫЙ, -ая, -ое *хим.* кислоталуу, кислоталык; **кисло́тные соедине́ния** кислоталуу кошундулар.
КИСЛОТОУПО'РНЫЙ, -ая, -ое *хим., тех.* кислотага моюн бербеген, кислота таасир кыла албаган; **кислотоупо́рный спла́в** кислота таасир кыла албаган эритинди.
КИ'СЛЫЙ, -ая, -ое **1.** кычкыл; **ки́слое я́блоко** кычкыл алма; **2.** (*прокисший*) ачып бузулуп калган; **3.** *хим.* кычкыл; **ки́слые раство́ры** кычкыл эритмелер; **4.** *перен.* көңүлсүз, сабыры суз, шалпысы бош, жактырбаган, кыртышы сүйбөй турган; **у него́ сего́дня ки́слое настрое́ние** бүгүн анын шалпысы бош, сабыры суз; **сде́лать ки́слое лицо́** өңүн

www.bizdin.kg

китирейтүү; ◇ **ки́слая капу́ста** ачыткан капуста; **ки́слое молоко́** айран, жуурат.

КИСЛЯ'ТИНА *ж. разг.* даамы өтө кычкыл нерсе.

КИ'СНУТЬ *несов.* **1.** ачып кычкыл болуу, ирүү (*мис. сүт*); **2.** *перен. разг.* илең-салаң болуу, көңүлсүз болуу.

КИСТА' *ж. мед.* киста (*сары суу же ириң толуп калталанган шишик*).

КИСТЕВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое *бот.* чок, чачы сыяктуу (*мис. жүзүмдүн сабагы*).

КИСТЕВО'Й, -а́я, -о́е **кисть** 1-*ге т.*; **кистево́й суста́в** беш манжа мууну.

КИСТЕ'НЬ *м. уст.* чокмор, чочмор.

КИ'СТОЧКА *ж.* **1.** *уменьш. от* **кисть** 3 кисточка; **2.** *уменьш. от* **кисть** 2 сабак.

КИСТЬ *ж.* **1.** (*часть руки́*) беш манжа; **2.** *бот.* сабак (*жемиштин же гүлдүн бир башы, сабагы*); **кисть виногра́да** бир сабак жүзүм; **3.** (*для краски, клея*) кисть (*бир нерсени боёо же майлоо үчүн кичинекей кыска жыгачтын башына бекитилген топ кыл*); **4.** *перен.* художниктин сүрөт салуу манерасы; **карти́на ки́сти Левита́на** Левитандын картинасы; **5.** (*украшение*) чачы, чачыча, чок; **зна́мя с кистя́ми** чачылуу туу.

КИТ *м.* кит (*деңизде жүрүүчү, сүт эмүүчү эң чоң жаныбар*).

КИТА'ЕЦ *м.* кытай.

КИТА'ЙСКИЙ, -ая, -ое Китай-*га*, **китаец**-*ге т.*; **кита́йский язы́к** кытай тили.

КИТА'ЙЦЫ *мн.* кытайлар.

КИТАЯ'НКА *женск. р. к* **кита́ец**; китаянка.

КИ'ТЕЛЬ *м.* китель (*өзүнчө форма менен тигилген бешмант*); **морско́й ки́тель** деңиз кители.

КИТОБО'ЕЦ *м.* китобоец (*кит уулай турган кеме*).

КИТОБО'Й *м.* (*работающий на китобойном промысле*) китобой (*кит уулай турган промыселде иштөөчү*).

КИТОБО'ЙНЫЙ, -ая, -ое кит уулоочу (*киттерди уулоо үчүн уюштурулган, арналган*); **китобо́йный про́мысел** кит уулоочу промысел; **китобо́йное су́дно** кит уулоочу кеме.

КИТО'ВЫЙ, -ая, -ое **кит**-*ге т.*; **кито́вый про́мысел** кит уулоо промысели; **кито́вый жир** кит майы; **кито́вый ус** кит муруту.

КИТОЛО'В *м.* кит уулоочу адам.

КИТОЛО'ВНЫЙ, -ая, -ое *см.* **китобо́йный.**

КИЧИ'ТЬСЯ *несов. кем-чем* мактануу, мурдун көтөрүү, текеберденүү, кокураюу, корсоюу, кекирейүү; **ки́читься свои́ми успе́хами** өз ийгиликтерине мактануу.

КИЧЛИ'ВО *нареч.* мактанып, мурдун көтөрүп.

КИЧЛИ'ВОСТЬ *ж.* мактанчактык, мурдун көтөрүүчүлүк, текеберденүүчүлүк, кекирейүүчүлүк, корсоюучулук.

КИЧЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое мактанчаак, мурдун көтөрмө, текебер, кокурайган, корсойгон, кекирейген.

КИШ *межд.* чүш, киш (*куштарды куугганда айтылат*).

КИШЕ'ТЬ *несов.* **1.** (*копошиться*) быкылдап толуп жатуу, кыжылдап толуп жүрүү (*мис. курт-кумурска*); **2.** *кем-чем* быкылдоо, кыжылдап толуп жүрүү; **у́лицы киша́т наро́дом** көчө элге толгон, көчөдө эл быкылдайт.

КИШЕ'ЧНИК *м. анат.* ичегилер.

КИШЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **кишка** 1-*ге т.*; **кише́чные заболева́ния** ичеги оорулары.

КИШКА' *ж.* **1.** *анат.* ичеги; **пряма́я кишка́** көтөн чучук; **то́лстая кишка́** жоон ичеги; **двенадцатипе́рстная кишка́** он эки эли ичеги (*ичке ичеги*); **то́нкие кишки́** ичке ичегилер; **2.** (*шланг*) түтүк (*ичинен суу жүгүртүлүүчү резина же брезент түтүк*); **пожа́рная кишка́** өрт өчүрүүдө колдонулуучу түтүк; ◇ **кишка́ тонка́** *разг.* чамасы канча.

КИШЛА'К *м.* кыштак.

КИШМИ'Ш *м.* кишмиш.

КИШМЯ' *нареч.*: **кишмя́ кише́ть** *разг.* быкылдоо, быжылдоо.

КЛАВЕСИ'Н *м. муз. уст.* клавесин (*клавишалуу эски музыка куралынын бир түрү*).

КЛАВИАТУ'РА *ж.* клавиатура; **клавиату́ра роя́ля** роялдын клавиатурасы; **клавиату́ра пи́шущей маши́нки** басуучу (жазуучу) машинканын клавиатурасы.

КЛАВИКО'РДЫ *только мн., муз. уст.* клавикорды (*клавишалуу эски музыкалык инструмент*).

КЛА'ВИШ *м. см.* **кла́виша.**

КЛА'ВИША *ж.* клавиша (*пианинонун, роялдын, телеграф аппаратынын, жазуу жана терүү машиналарынын ж. б. бармак менен басканда механизмдерин кыймылга келтирүүчү бөлүгү, топчу сыяктуу тегеректери*).

КЛА'ВИШНЫЙ, -ая, -ое **клавиша**-*га т.*; клавишалуу, клавиштүү; **кла́вишный инструме́нт** клавиштүү инструмент.

КЛАД *м.* **1.** (*спрятанные ценности*) кенч, дүнүйө (*жерге көмүлгөн же кандайдыр бир жашырын орунга катылып коюлган акча же кымбаттуу нерселер; катылып жаткан мүлк*); **найти́ клад** дүнүйө табуу; **2.** *перен.* алтын, асыл; **э́то не рабо́тник, а клад** бул кызматчы эмес эле, бир алтын.

КЛА'ДБИЩЕ *ср.* мазар, көрүстөн.

КЛАДБИ'ЩЕНСКИЙ, -ая, -ое **кладбище**-*ге т.*; **кладби́щенский сто́рож** көрүстөн күзөтчүсү.

КЛА'ДЕНЫЙ, -ая, -ое *разг. см.* **кастри́рованный.**

КЛА'ДКА *ж.* **1.** коюу, тургузуу, жасоо, салуу; **кла́дка кирпиче́й** кирпич (кыш) коюу; **кла́дка стен** үйдүн дубалдарын тургузуу; **2.** (*но́ска — о птицах*) жумуртка салуу (*куш*).

КЛАДОВА'Я *ж.* кладовая (*азык-түлүк, эмеректер коюлуучу үй; товар, жүк ж. б. сакталуучу үй*).

КЛАДО'ВКА *ж. разг. см.* **кладова́я.**

КЛАДОВЩИ'К *м.* кладовщик (*кладоваяны башкаруучу киши*).

КЛАДОВЩИ'ЦА *женск. р. к* **кладовщи́к**; кладовщица.

КЛАДЬ *ж.* жүк; **ручна́я кладь** колго алынып жүрүүчү жүк.

КЛА'КА *ж. собир.* клака (**1.** *театр. буржуазиялык өлкөлөрдө артисттин арбагын, атагын көтөрүү үчүн кол чаап туруучу жалданган адамдар;* **2.** *перен. бирөөнүн жан-жөкөрлөрү; баракелдечилер*).

КЛАН *м. ист.* клан (*шотландиялыктардын жана ирландиялыктардын уруу общинасы*).

КЛА'НЯТЬСЯ *несов.* **1.** *кому-чему, с кем* (*делать поклон*) саламдашуу (*баш ийип, жүгүнүп, баш ийкеп, баш кийимди кол менен көтөрүп же колду баш жакка көтөрүп амандашуу, ыракмат айтуу*); **2.** *кому-чему* (*посылать привет*) салам айтуу (*кат аркылуу же башка бирөө аркылуу*); **кла́няйся от меня́ своему́ отцу́** атаңа менден салам айт; **3.** *кому-чему, перед кем-чем* (*просить о чём-л.*) бирөөгө жалбаруу, жүгүнүү; **не ста́ну я ему́ кла́няться** мен ага жүгүнбөйм; ◇ **переста́ть кла́няться** тааныштыкты үзүү, саламдашпай калуу.

КЛА'ПАН *м.* **1.** *тех.* клапан (*кандайдыр бир механизмдин тешигин ачып, жаап туруучу капкак*); **впускно́й кла́пан** киргизүүчү клапан; **выхлопно́й кла́пан** чыгарып туруучу клапан; **предохрани́тельный кла́пан** сактагыч клапан; **возду́шный кла́пан** аба клапаны; **2.** *анат.* клапан (*кандын артка карата жүрүшүнө мүмкүндүк бербей турган жүрөктөгү капкакча*); **3.** (*нашивка*) клапан (*чөнтөктүн оозун же тешикти жаап тура турган жапкыч*); **4.** *муз.* клапан (*музыкалык духовой инструменттин ачылып-жабылып туруучу капкагы*).

КЛАРНЕ'Т *м. муз.* кларнет (*жыгачтан жасалган сурнай өңдүү музыкалык инструмент*).

КЛАРНЕТИ'СТ *м.* кларнетчи, кларнетте ойноочу киши, кларнет тартуучу киши.

КЛАСС I *м.* (*общественная группа*) тап; **рабо́чий класс** жумушчулар табы; **класс капитали́стов** капиталисттер табы; **эксплуата́торские кла́ссы** эксплуатациялоочу таптар.

www.bizdin.kg

КЛАСС II *м.* **1.** (*группа учеников*) класс; **ученик пятого класса** бешинчи класстын окуучусу; **2.** (*школьная комната*) класс; **ученики вышли из класса** окуучулар класстан чыгышты; **3.** *биол.* класс (*жалпы белгилерге ээ болгон айбандардын, өсүмдүктөрдүн, айрым нерселердин же кубулуштардын түркүмү же тобу*); **класс млекопитающих** сүт эмүүчүлөр классы; **4.** класс (*вагондордун жана каюталардын разряды*); **5.** (*разряд*) класс (*адамдардын кесип адистигине жараша бөлүнүүчү топтор*); **лётчик первого класса** биринчи класстын лётчиги.

КЛА'ССИК *м.* **1.** классик (*жалпыга таанылган үлгүлүү жазуучу, художник, архитектор ж. б.; эмгектеринин мааниси нечен кылымдар бою сактала турган илимдин, адабияттын, искусствонун, философиянын ж. б. эң зор ишмерлери*); **классики мировой литературы** дүйнөлүк адабияттын классиктери; **изучать классиков марксизма-ленинизма** марксизм-ленинизм классиктерин үйрөнүү; **2.** *ист.* (*сторонник классицизма*) классик (*искусстводо классицизмдин тарабындагы киши*); **3.** классик (*байыркы грек, латин тили жана адабияты боюнча специалист*).

КЛА'ССИКА *ж. собир.* классика (*искусстводо, адабиятта ж. б. да өтө көрүнүктүү, жалпыга таанылган үлгүлүү чыгармалар*); **русская оперная классика** орустун опералык классикасы.

КЛАССИФИКАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **классификация**-*га т.*; классификациялык; **классификационные признаки** классификациялык белгилер.

КЛАССИФИКА'ЦИЯ *ж.* **1.** (*действие*) классификация, классификациялоо (*айырмалоочу белгилерине карап; класстарга, түркүмдөргө, бөлүмдөргө, разряддарга бөлүү*); **2.** (*система*) классификация, классификациялоо (*класстарга, разряддарга, түркүмдөргө бөлүү системасы*); **классификация растений** өсүмдүктөрдү классификациялоо.

КЛАССИФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* классификациялоо (*айырмалоочу белгилерине карап класстарга, түркүмдөргө, разряддарга бөлүү*); **классифицировать растения** өсүмдүктөрдү классификациялоо.

КЛАССИЦИ'ЗМ *м.* классицизм (**1.** *байыркы грек жана латин тилдерин жана алардын адабиятын үйрөнүүгө негизделген илим берүү системасы*; **2.** *античный үлгүлөрдү тууроого негизделген дворяндык искусстводогу багыт*).

КЛАССИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** классиктик (*үлгүлүү*); **классическое произведение** классиктик чыгарма; **2.** (*античный*) классик (*Байыркы Греция жана Римге таандык*); **классические языки** классик тилдер (*байыркы грек жана латин тилдери*); **3. классицизм**-*ге т.*; классикалык; **классическое образование** классикалык окуу (*окутуу, илим алуу, илим берүү*); **4.** *разг.* эң сонун, укмуштуу, көрүнүктүү; **классический пример** эң сонун үлгү.

КЛА'ССНЫЙ, -ая, -ое **класс** II 1, 2-*ге т.*; **классная комната** класс комнатасы (бөлмөсү); **классный руководитель** класс жетекчиси.

КЛА'ССОВЫЙ, -ая, -ое **класс** I-*ге т.*; таптык; **классовая борьба** тап күрөшү, таптык күрөш; **классовое общество** таптык коом.

КЛАСТЬ *несов.* **1.** *кого-что* коюу; **класть на место** ордуна коюу; **2.** *кого* (*помещать — напр. в больницу*) жаткыруу (*мис. төшөккө, ооруканага*); **3.** *что* (*напр. в банк*) салуу (*мис. капка, банкага*); **4.** *что* (*возводить, строить*) тургузуу, жасоо, салуу (*мис. дубалды, мешти*); ◊ **класть в рот** толук түшүндүрүү, кулагына куюу; **класть яйца** жумуртка салуу (*канаттуулар менен курт-кумурскалардын ургаачылары жөнүндө*); **класть начало** баштоо; **класть основание** негиздөө, түптөө; **класть печать** печать басуу; **класть клеймо** тамга салуу; **класть все силы на работу** бардык күчүн ишке сарп кылуу.

КЛА'УЗУЛА *ж. юр.* клаузула (*договордогу ар бир айрым шарт*).

КЛЁВ *м.* тартуу, булкуу (*балыктын кайырмактагы жемди булкушу*); **сегодня был хороший клёв** бүгүн балык жакшы тартты.

КЛЕВА'ТЬ *несов.* **1.** *кого-что* (*о птицах*) чокуу, чокулоо; **2.** (*о рыбе*) тартуу, булкуу; **рыба хорошо клюёт** балык жакшы тартат (*кайырмактагы жемди жакшы булкат*); **3.** *перен. разг.* (*идти на лад*) ыкка келгидей боло баштоо, көңүлгө баш коюу, макул болгудай түрү көрүнө баштоо; ◊ **клевать носом** *разг.* үргүлөп олтуруу.

КЛЕВА'ТЬСЯ *несов. разг.* чокуу, чокуп алуу.

КЛЕ'ВЕР *м.* беде.

КЛЕВЕТА' *ж.* ушак, жалаа, чагым; **возводить клевету** *на кого-л.* биревөнү ушактоо (жамандоо).

КЛЕВЕТА'ТЬ *несов.* ушактоо, жалаа жабуу.

КЛЕВЕТНИ'К *м.* жалакор, жалачыл, ушакчы.

КЛЕВЕТНИ'ЦА *женск. р.* к **клеветник.**

КЛЕВЕТНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое ушак-айың кылган, ушактаган, жалаа жапкан, жамандаган; **клеветнические слухи** ушак-айың сөздөр.

КЛЕВРЕ'Т *м. презр.* жан жөкөр.

КЛЕЕВА'Р *м.* желим кайнатуучу, желим жасоочу.

КЛЕЕВАРЕ'НИЕ *ср.* желим кайнатуу, желим жасоо.

КЛЕЕВА'РЕННЫЙ, -ая, -ое **клееварение**-*ге т.*; **клееваренное производство** желим кайнатуучу өндүрүш.

КЛЕЕВО'Й, -ая, -ое **клей**-*ге т.*; желимдүү; **клеевая краска** желимдүү боёк.

КЛЕЁНКА *ж.* клеёнка; **компрессная клеёнка** компресс клеёнкасы.

КЛЕЁНОЧНЫЙ, -ая, -ое **клеёнка**-*га т.*

КЛЕЁ'НЧАТЫЙ, -ая, -ое **клеёнка**-*га т.*; **клеёнчатый портфель** клеёнкадан жасалган (тигилген) портфель.

КЛЕ'ИТЬ *несов.* желимдөө, жабыштыруу.

КЛЕ'ИТЬСЯ *несов.* желимделүү, жабышуу; ◊ **не клеится** *разг.* ийгилиги болбой жатат, мааниси чыкпай жатат.

КЛЕЙ *м.* желим, клей; **столярный клей** жыгаччылык желими; **резиновый клей** резина желими.

КЛЕ'ЙКИЙ, -ая, -ое жабышкак, жабышма; **клейкая бумага для мух** чымын өлтүрүүчү жабышкак кагаз.

КЛЕЙКОВИ'НА *ж.* клейковина (*эгиндин данынын составындагы белоктук зат*).

КЛЕ'ЙКОСТЬ *ж.* жабышкактык, жабышмалуулук.

КЛЕЙМЕ'НИЕ *ср.* тамгалоо, тамга салынуу, тамга уруу, белги салуу (*мис. малга, товарга*).

КЛЕЙМЁНЫЙ, -ая, -ое тамгаланган, тамга урулган, белги салынган; **клеймёный скот** тамга салынган мал.

КЛЕЙМИ'ТЬ *несов. кого-что* **1.** (*ставить клеймо*) тамга салуу, тамга басуу, тамга уруу, белги салуу (*мис. малга, товарга*); **2.** *перен.* наалат айтуу, каргоо; **клеймить позором** наалат айтып, маскара кылуу.

КЛЕЙМО' *ср.* **1.** тамга, белги; **2.** *перен.* уятка, кордукка, күлкүгө калтыра турган айып, так, белги; **клеймо позора** уят тагы (белгиси), күлкүгө калуунун тагы.

КЛЕЙМО'ВЩИК *м.* тамга салуучу, тамга уруучу.

КЛЕ'ЙСТЕР *м.* клейстер, бат (*крахмалдан же ундан асалган желим*).

КЛЁКОТ *м.* шаңшуу (*мис. бүркүт*).

КЛЕКОТА'ТЬ *несов.* шаңшуу (*мис. бүркүт*).

КЛЕ'ММА *ж. тех.* клемма (*электр проводунун учун жез пластинкага же башка өткөргүчкө жабыштырып туруучу кыскыч винт*).

КЛЁН *м.* клён (*далдагай жалбырактуу жыгачтын бир түрү*).

КЛЕНО'ВЫЙ, -ая, -ое **клён**-*го т.*; **кленовый лист** клён жалбырагы.

КЛЕПА'ЛО *ср. тех.* клепало (*оор балканын бир түрү*).

КЛЕПА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *тех.* бөрктөп кадоочу; **клепальная машина** бөрктөп кадоочу машина.

КЛЕПА'ЛЬЩИК *м.* кадоочу (*клепание кылуучу жумушчу*).

www.bizdin.kg

КЛЕПА'НИЕ *ср.* бөрктөп кадоо, бөрктөп чегелөө.

КЛЁПАНЫЙ, -ая, -ое кадалган, бөрктөп кадалган, мык менен кадалган; **клёпаный котёл** кадалган казан.

КЛЕПА'ТЬ *несов. что* **1.** *тех.* бөрктөп кадоо, бөрктөп чегелөө; **2.** *на кого-что, разг.* (*клеветать*) ушактоо, жамандоо, жалаа жабуу.

КЛЁПКА *ж.* **1.** *см.* **клепание; 2.** бочканын (челектин) ар бир тактайы.

КЛЕПТОМА'Н *м. мед.* клептоман (*клептомания менен ооруган адам*).

КЛЕПТОМА'НИЯ *ж. мед.* клептомания (*уурулукка кызыктыра берме психикалык оору*).

КЛЕРИКА'Л *м.* клерикал (*клерикализмди жактоочу*).

КЛЕРИКАЛИ'ЗМ *м.* клерикализм (*буржуазиялык өлкөлөрдө — чиркөөнүн саясий жана маданий таасирин күчөтүүгө аракет кылган реакциялык агым*).

КЛЕРИКА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое клерикалдык (*клерикализмди жактоочу*); **клерикальные партии** клерикалдык партиялар.

КЛЕРК *м.* клерк (*Батыш Европа өлкөлөрүндө — конторщик, счетовод өңдүү майда кызматчы*).

КЛЕРОВА'ТЬ *сов. и несов. тех.* тазалоо (*кантты, майды ж. б.*).

КЛЁСТ *м. зоол.* клёст (*канаттуулардын бир түрү*).

КЛЕ'ТКА *ж.* **1.** (*для птиц, животных*) капас; **2.** (*квадрат*) клетка, чакмак (*чарчы сызык*); **3.** *биол.* клетка (*жандуу организмдин негизги единицасы; бул — чел кибик, протоплазма жана ядродон турат*); **нервная клетка** нерв клеткасы; ◇ **грудная клетка** *анат.* көкүрөк клеткасы.

КЛЕ'ТОЧКА *ж.* **1.** *уменьш. от* **клетка** 1 кичине капас; **2.** *уменьш. от* **клетка** 2 кичине клетка.

КЛЕ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** **клетка** 1-*ге т.*; **2.** **клетка** 3-*кө т.*; клеткалык; **клеточное ядро** клетка ядросу.

КЛЕТУ'ШКА *ж. разг.* кичинекей комната (*аны-муну, тамак-аш коюлуучу үй*).

КЛЕТЧА'ТКА *ж. биол.* клетчатка (*өсүмдүктөрдүн клеткаларын түзүүчү зат*).

КЛЕ'ТЧАТЫЙ, -ая, -ое чакмактуу, керегe көз формалуу; **клетчатый платок** чакмактуу жоолук.

КЛЕТЬ *ж.* **1.** *горн.* клеть (*шахтадагы көтөргүч машина*); **2.** кичине бөлмө (*аны-муну коюу үчүн үйдүн жанына жасалган кичине бөлмө*).

КЛЁЦКИ *мн.* (*ед.* **клёцка** *ж.*) клёцки (*сорпого үзүп-үзүп салып бышырылган камыр*).

КЛЁШ *м. и неизм. прил.* клёш (**1.** *тегерек кең этектүү көйнөк*; **2.** *багалеги кең шым*).

КЛЕШНЯ' *ж.* (*у рака*) рактын (суу чаяндын) кычкачы.

КЛЕЩ *м. зоол.* кене.

КЛЕЩЕВИ'НА *ж. бот.* кене күнжүт (*уругунан касторка, ич алдыргыч май жасалуучу өсүмдүк*).

КЛЕ'ЩИ' *только мн.* аттиш, кычкач.

КЛИ'ВЕР *м. мор.* кливер (*кеменин тумшугундагы кыйгач үч бурчтуу парус*).

КЛИЕ'НТ *м.* клиент (**1.** *дайыма келип туруучу заказчы, сатып алуучу*; **2.** *юр. өзүнүн ишин алып барууну башка бирөөгө, мис. адвокатка, нотариуска ж. б. тапшырган адам*).

КЛИЕ'НТКА *женск. р. к* **клиент**; клиентка.

КЛИЕНТУ'РА *ж. собир.* клиентура (**1.** *дайыма алуучулар жана заказчылар*; **2.** *юр. клиенттер*).

КЛИ'ЗМА *ж.* **1.** клизма (*арткы тешиктен ичке суюк нерсе жиберүү*); **поставить клизму** клизма коюу; **2.** (*прибор*) клизма (*ушундай кылып ичке суюк нерсе жиберүүчү прибор*).

КЛИК *м. поэт.* кыйкырык, кыйкырып чакыруу, үн чыгаруу; **радостный клик** кубанып-сүйүнүп үн чыгаруу.

КЛИ'КА *ж.* клика (*жаман ой менен бириккен адамдардын тобу*); **клика реакционеров** реакционерлердин кликасы.

КЛИ'КАТЬ *несов. кого-что, разг.* кыйкырып чакыруу, кыйкырып чыкыруу.

КЛИ'КНУТЬ *однокр. кого-что, разг.* бир жолу кыйкырып чакыруу (чыкыруу); **кликни его сюда** аны быякка чакыр; ◇ **кликнуть клич** чакырык менен кайрылуу.

КЛИКУ'ША **1.** *ж.* белимчи (*кыйкырып-өкүрүп, талып жыгылып калма оорусу бар аял*); **2.** *м. и ж. перен.* бакырчаак; калтырап, бакырып, чыңырып жиберүүчү адам.

КЛИКУ'ШЕСТВО *ср.* **1.** аялдын кыйкырып-өкүрүп, талып-жыгылып калма оорусу; **2.** *перен.* бакырчаактык.

КЛИМАКТЕ'РИЙ *м. мед.* климактерий (*аялдардын картайып, төрөттөн калган мезгили, бул көбүнчө 45-55 жаштан тартып башталат*).

КЛИМАКТЕРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **климактерий**-*ге т.*; **климактерический период** аялдын тукумдук мүчөсү иштебей калган мезгили.

КЛИ'МАТ *м.* климат, аба ырайы (*кандайдыр бир жердин абасынын шарттары*); **жаркий климат** ысык климат; **умеренный климат** мелүүн климат; **континентальный климат** континенталдык климат.

КЛИМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **климат**-*ка т.*; климаттык; **климатические условия** климат шарттары, аба ырайынын шарттары.

КЛИМАТОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **климатология**-*га т.*; климатологиялык.

КЛИМАТОЛО'ГИЯ *ж.* климатология (*климатты, аба ырайын изилдөөчү илим*).

КЛИН *м.* **1.** шынаа; **вбить клин** шынаа кагуу; **2.** *с.-х.* тилке (*талаанын бир сезондо эгин айдала турган бөлүгү, тилкеси*); **3.** (*в платье*) кыйык; **вшить клин** кыйык киргизип тигүү; ◇ **борода клином** чокчо сакал; **свет не клином сошёлся** *погов.* күнүбүз ошого эле түшүп калган жок, ошол эле калыптырбы; **клин клином вышибай** *погов.* шынааны шынаа менен айдап чык; ачууну ачуу басат; **клином не вышибешь** *разг.* шынааласаң да чыкпайт, эч бир көнөр эмес; **куда ни кинь — всё клин** *погов.* кайда барсаң, мамайдын көрү.

КЛИ'НИКА *ж.* клиника (*медициналык факультеттер алдында ачылган дарылоо жайы*).

КЛИНИЦИ'СТ *м.* клиницист (*клиникада иштөөчү жана врачтык практикадан башка илимий байкоолор, изилдөөлөр жүргүзүүчү врач*).

КЛИНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **клиника**-*га т.*; клиникалык; **клинические условия** клиникалык шарттар.

КЛИ'НКЕР I *м. тех.* клинкер (*суу өткөрбөс, отко чыдамдуу мыкты кирпичтин бир түрү*).

КЛИ'НКЕР II *м. спорт.* клинкер (*спорт кемеси*).

КЛИ'НКЕРНЫЙ, -ая, -ое **клинкер** I-*ге т.*; **клинкерная мостовая** клинкер төшөлгөн жол.

КЛИНКО'ВЫЙ, -ая, -ое **клинок**-*ко т.*; **клинковая сталь** кылыч жасалуучу болот.

КЛИНОВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое шынаа сыяктуу, шынаага окшош; **клиновидная кость** *анат.* шынаага окшош сөөк.

КЛИНО'К *м.* кылычтын, канжардын ж. б. мизи.

КЛИНООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое шынаа сымал; *см.* **клиновидный.**

КЛИНОПИ'СНЫЙ, -ая, -ое **клинопись**-*ке т.*; клинопистик; **клинописный текст** клинопистик текст.

КЛИ'НОПИСЬ *ж. филол.* клинопись (*шынаа формалуу тамгалардан түзүлгөн байыркы жазуулардын бир түрү; муну парсылар, ассириялыктар ж. б. колдонушкан*).

КЛИ'ПЕР *м. мор.* клипер (*парустуу күлүк кеме*).

КЛИ'РИНГ *м. эк.* клиринг (*тышкы соодада — колмо-кол акча бербестен иштелген расчёт*).

КЛИСТИ'Р *м.* клистир; *см.* **клизма.**

КЛИСТИ'РНЫЙ, -ая, -ое **клистир**-*ге т.*; **клистирная трубка** клистир түтүгү.

КЛИЧ *м.* кыйкыруу, кыйкырык, чакыруу, чакырык; **боевой клич** ураан.

КЛИ'ЧКА *ж.* кличка (**1.** *үй айбандарына коюлган ат*; **2.** *адамга коюлган жасама ат*).

www.bizdin.kg

ҚЛИШЕ' *ср. нескл. полигр.* клише (*басуу үчүн металлдын, жыгачтын же таштын бетине тартылган сүрөт, чийме*).

КЛОА'КА *ж.* клоака (**1.** *ист. Байыркы Римде булганыч жаман суулардм агызып жиберүү үчүн жасалган жер астындагы каналдар*; **2.** *перен. булганыч, сасык орун*; *мис. ыпылас короо*; **3.** *перен. бузук, адамгерчиликсиз коом, чөйрө*).

КЛОЗЕ'Т *м.* клозет (*дааратканa*).

КЛОҚ *м.* **1.** (*пучок, прядь*) чымчым, тутам, ууч (*мис. жүн, чач, саман ж. б.*); **клок се́на** бир тутам чөп; **2.** (*обрывок*) үзүндү (*мис. жыртылган кийимдин*).

КЛО'ҚОТ *м. см.* **клокота́ние.**

КЛОҚОТА'НИЕ *ср.* **1.** (*воды*) шуулдоо, буркулдап (баркылдап, чулкулдап) кайноо (*мис. суу*); **2.** (*хрип*) хырылдоо, күрүлдөө, күркүлдөө, зыркыроо, зырпылдоо (*мис. оору адамдын көкүрөгү, тамагы*).

КЛОҚОТА'ТЬ *несов.* **1.** (*о воде*) шуулдоо, буркулдап, (баркылдап, шакылдап) кайноо, шарылдоо (*мис. суу*); **2.** (*хрипеть*) кырылдоо, күрүлдөө, күркүлдөө, зыркыроо, зырпылдоо (*мис. оору кишинин көкүрөгү, тамагы*); **3.** *перен.* (*напр. от гнева*) күрсүлдөө, бакылдоо (*мис. ачууланган адам*).

КЛОНИ'ТЬ *несов.* **1.** (*нагибать, наклонять*) жапыруу, ийүү, жантаюу, эңкейүү, кыйшаюу; **ве́тер кло́нит верху́шки дере́вьев** шамал жыгачтын башын жапырат (ийет); **ло́дку кло́нит на́бок** кайык капталына жантаят; **2.** *безл. к чему, перен.* (*о дремоте*) ымтыратуу, магдыратуу (*мис. уйку*); **меня́ кло́нит ко сну** уйкум келип ымтыратып турат; **3.** *к чему, перен.* багыттоо, буруу (*мис. сөз*); **я ви́жу, к чему́ ты кло́нишь** сөздү каякка бурганыңды мен көрүп турам.

КЛОНИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*нагибаться*) ийилүү, төмөн салынуу (*мис. баш*); **2.** *к чему, перен.* (*приближаться*) жакындоо, таянуу; **день клони́лся к ве́черу** күн кечке таянды; **3.** *к чему, перен.* (*быть устремлённым, направленным*) багытталуу (*мис. сөз*).

КЛОП *м.* **1.** кантала; **древе́сный клоп** жыгач канталасы; **2.** *перен. разг.* (*малыш*) торсук (*кичине бала жөнүндө*).

КЛОПИ'НЫЙ, -ая, -ое *разг.* **клоп** 1-*ге т.*; **клопи́ный уку́с** канталанын чакканы.

КЛОПО'ВЫЙ, -ая, -ое **клоп** 1-*ге т.*

КЛО'УН *м.* маскарапаз, куудул (*цирктин куудул артисти*).

КЛОУНА'ДА *ж.* маскарапаздар (куудулдар) кеңири катышкан оюн.

КЛО'УНСКИЙ, -ая, -ое **клоун**-*га т.*; **кло́унский колпа́к** маскарапаз калпагы; **кло́унские вы́ходки** *перен.* маскарапаздыкындай кылык.

КЛОХТА'ТЬ *несов. обл.* кукулуктоо, какылыктоо (*мис. күрп болгон тоок*).

КЛОЧО'Қ *м. уменьш. от* **клок** кичинекей бөлүк, үзүндү; кичине барак; алакандай (*жер*).

КЛО'ЧЬЯ *мн.*: **изорва́ть в кло́чья** быт-чытын чыгарып тытуу.

КЛУБ I *м.* клуб; **рабо́чий клуб** жумушчу клубу.

КЛУБ II *м.* (*напр. дыма*) буудак (*уюлгуган нерсе, мис. түтүн, буу*).

КЛУ'БЕНЬ *м.* жемиш тамыр (*мис. картөшкө, кызылча ж. б.*).

КЛУБИ'ТЬСЯ *несов.* буралып көтөрүлүү, түрмөктөлүп көтөрүлүү, буркулдоо (*мис. түтүн, чаң*).

КЛУБНЕВО'Й, -а́я, -о́е **клубень**-*ге т.*

КЛУБНЕПЛО'ДЫ *мн.* (*растения, образующие на подземных стеблях клубни*) жемиш тамырдуу өсүмдүктөр (*мис. картөшкө*).

КЛУБНИ'КА *ж.* клубника (*бүлдүркөндүн бир түрү*).

КЛУБНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **клубника**-*га т.*; **клубни́чное варе́нье** клубника вареньеси.

КЛУ'БНЫЙ, -ая, -ое **клуб** I-*ге т.*; клубдук; **клу́бная рабо́та** клубдук иш.

КЛУБО'Қ *м.* **1.** (*смотанные нитки*) түйдөк, түрмөк; **разма́тывать клубо́к** түрмөктү жандыруу; **2.** *перен.* түйүнчөк; **ко́шка сверну́лась клубко́м** мышык түйүнчөктөй болуп жатып алды; ◇ **клубо́к противоре́чий** карама-каршылыктын чиелешкени, карама-каршылыктын чатышы.

КЛУ'МБА *ж.* клумба (*түрдүү фигурада тигилген гүлдөр*).

КЛУ'ША *ж. обл.* күрп болгон тоок.

КЛЫҚ *м.* азуу (*тиш*).

КЛЫҚА'СТЫЙ, -ая, -ое чоң азуулуу, азуу тиши чоң.

КЛЮВ *м.* тумшук (*канаттуулардын*).

КЛЮҚА' *ж.* иймек баш таяк.

КЛЮ'ҚВА *ж.* клюква (**1.** *түндүк жактардагы жазда эсе турган кызыл жемиштүү өсүмдүктүн бир түрү*; **2.** *ошол өсүмдүктүн жемиши*).

КЛЮ'ҚВЕННЫЙ, -ая, -ое **клюква**-*га т.*; **клю́квенный кисе́ль** клюква кисели.

КЛЮ'НУТЬ *однокр.* тартып коюу (*балык*).

КЛЮЧ I *м.* **1.** ачкыч, килит; **2.** (*для отвинчивания, завода и пр.*) ачкыч; **ключ для часо́в** сааттын ачкычы; **3.** *перен.* жол, ык; **найти́ ключ к реше́нию вопро́са** маселени чечүүнүн жолун табуу; **ключ к изуче́нию исто́рии** тарыхты изилдөөнүн жолу.

КЛЮЧ II *м. муз.* ключ (*нотанын башталышындагы белги; ал — нотанын бийиктигин билдирет*); **скрипи́чный ключ** скрипка ключу; **басо́вый ключ** бас ключу.

КЛЮЧ III *м.* (*родник*) кайнар, булак; ◇ **жизнь бьёт ключо́м** турмуш дүркүрөп жүрүп жатат.

КЛЮЧЕВО'Й I, -а́я, -о́е **ключ** I-*ге т.*; ачкычтуу, ачкычы бар; **часы́ с ключевы́м заво́дом** ачкыч менен бурама саат.

КЛЮЧЕВО'Й II, -а́я, -о́е **ключ** III-*ге т.*; **ключева́я вода́** булак суусу.

КЛЮЧИ'ЦА *ж. анат.* акырек.

КЛЮЧИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **ключица**-*га т.*; **ключи́чная кость** акырек сөөгү.

КЛЮ'ЧНИК *м. уст.* ачкыч кармоочу (*эски убактарда үйдө азык-түлүктү башкаруучу киши*).

КЛЮ'ЧНИЦА *женск. р. к* **ключник.**

КЛЮ'ШКА *ж.* **1.** *спорт.* клюшка (*хоккей оюнун ойногондо топ айдай турган учу иймек таяк*); **2.** *разг. см.* **клюка́.**

клюю́, клюёшь *и т. д. наст. вр. от* **клева́ть.**

КЛЯ'КСА *ж.* сыя тамчысы, сыя төгүлгөндөн болгон так; **посади́ть кля́ксу** сыя тамызып алуу.

КЛЯ'НЧИТЬ *несов. что, разг.* жалынып суроо, жалбарып суроо, сурай берип жадатуу.

КЛЯП *м.* тыгын (*тиштебесин үчүн, айбандын оозуна же кыйкырбасын үчүн, адамдын оозуна тыгыла турган жыгач же тоголоктолгон чүпүрөк*).

КЛЯСТЬ *несов. кого-что* каргоо.

КЛЯ'СТЬСЯ *несов.* ант кылуу, ант берүү; **кля́сться в ве́рности** чын жүрөктөн берилдим деп, ант берүү.

КЛЯ'ТВА *ж.* ант, касам; **взять кля́тву** ант алуу; **нару́шить кля́тву** антты бузуу; **сдержа́ть кля́тву** антты аткаруу.

КЛЯ'ТВЕННЫЙ, -ая, -ое ант менен бекитилген, анттуу; **дать кля́твенное обеща́ние** ант кылып убада берүү.

ҚЛЯТВОПРЕСТУПЛЕ'НИЕ *ср.* ант бузуу.

ҚЛЯТВОПРЕСТУ'ПНИҚ *м.* анткор (*антты бузган адам*).

ҚЛЯ'УЗА *ж.* **1.** *уст.* (*судебная*) майда-чүйдө иштер жөнүндө соттошуу; **2.** (*донос*) жалаа, чагым, ушак.

ҚЛЯ'УЗНИҚ *м. разг.* **1.** (*крючкотвор*) соттошо берүүчү; **2.** (*клеветник*) жалакор, жалаачыл, чагымчы, ушакчы.

ҚЛЯ'УЗНИЧАТЬ *несов. разг.* **1.** (*сутяжничать*) майда-чүйдө иштер менен сотко бара берүү; **2.** (*клеветать*) чагым кылуу, жалаа жабуу; ушак таратуу.

ҚЛЯ'УЗНИЧЕСТВО *ср. разг.* **1.** (*сутяжничество*) майда-чүйдө иштер менен соттошо берүүчүлүк; **2.** (*клеветничество*) айгактык, жалакордук, жалаа жабуучулук, чагымчылык.

www.bizdin.kg

КЛЯ'УЗНЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. майда-чүйдө чатактуу; 2. жалаалуу, жаман; **кляузное дело** жалаалуу иш.

КЛЯ'ЧА *ж. разг.* 1. чобур, тукур (*ат*); 2. *перен.* ылдыраган, шайманы жок.

КНИ'ГА *ж.* 1. китеп; **засадить за книгу** окууга (китеп окууга) мажбур кылуу; **приняться за книгу** китеп окуй баштоо, китеп жаза баштоо; 2. (*для записей*) книга; **книга жалоб и предложений** даттануу жана сунуш книгасы; **кассовая книга** касса книгасы; **домовая книга** *см.* **домовый**; ◇ **тебе и книги в руки** *разг.* мынакей, сен эле бил; сен эле башкар.

КНИГОВЕ'Д *м.* китеп жайын билүүчү.

КНИГОВЕ'ДЕНИЕ *ср.* китеп иштерин изилдөө.

КНИГОИЗДА'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **книгоиздательство**-*го т.*; **книгоиздательское дело** китеп басып чыгаруу иши.

КНИГОИЗДА'ТЕЛЬСТВО *ср.* 1. (*предприятие*) китеп басып чыгаруучу уюм; 2. (*занятие*) китеп басып чыгаруу.

КНИГОНО'ША *м. и ж.* китепти көтөрүп жүрүп сатуучу адам.

КНИГОПЕЧА'ТАНИЕ *ср.* китеп бастыруу (*китеп басуунун бардык процесси*).

КНИГОПЕЧА'ТНЫЙ, -ая, -ое **книгопечатание**-*ге т.*; **книгопечатное дело** китеп бастыруу иши.

КНИГОТОРГО'ВЕЦ *м.* китеп менен соода кылуучу.

КНИГОТОРГО'ВЛЯ *ж.* китеп сатуу, китеп соодасы.

КНИГОТОРГУ'ЮЩИЙ, -ая, -ее **книготорговля**-*га т.*; **книготоргующая организация** китеп сатуучу уюм.

КНИГОХРАНИ'ЛИЩЕ *ср.* 1. (*библиотека*) эң чоң китепкана; 2. (*помещение для хранения книг*) китепти сактоочу үй, китеп склады.

КНИ'ЖКА I *ж.* 1. *уменьш. от* **книга** 1 китепче, кичинекей китеп; 2. (*документ*) книжка (*официалдуу жазуулар үчүн арналган дептерче түрүндөгү официалдуу документтердин аты*); **членская книжка** мүчөлүк книжка; **положить деньги на книжку** сактык кассасына акча салуу.

КНИ'ЖКА II *ж. анат.* (*у жвачных животных*) тогуз кат (*кепшөөчү айбандарда*).

КНИ'ЖНИК *м.* 1. *разг.* (*знаток книг*) китепти жакшы көрүүчү; 2. (*работник книжной торговли*) китеп соода ишинин кызматкери.

КНИ'ЖНО *нареч.* китепче, китептегиче, китептегидей; **книжно говорить** китептегидей сүйлөө.

КНИ'ЖНЫЙ, -ая, -ое **книга**-*га т.*; **книжная полка** китеп текчеси; **книжный магазин** китеп магазини; **книжный стиль** китеп стили (*жандуу тилде эмес, китептерде гана учуроочу стиль*); ◇ **книжная палата** китеп палатасы (*СССРде борбордук библиографиялык мекеменин аты*).

КНИ'ЗУ *нареч.* төмөн, ылдый; **опустить голову книзу** башты төмөн салуу.

КНО'ПКА *ж.* 1. (*канцелярская*) кнопка (*кагазды үстөлгө, тамдын бооруна кадай турган жалпак бөрктүү мык*); 2. (*застёжка*) тырс этме (*бир-бирине ашталма темир топчу*); 3. *эл.* кнопка (*электр коңгуроосунун топчусу*); **кнопка звонка** коңгуроо кнопкасы.

КНУТ *м.* камчы; **подгонять лошадь кнутом** атты камчы менен айдоо.

КНУТОВИ'ЩЕ *ср.* камчы сап.

КНЯГИ'НЯ *женск. р. к* **князь**; княгиня (*кяздын аялы же князь аял*).

КНЯ'ЖЕСКИЙ, -ая, -ое **князь**-*га т.*; **княжеский род** князь тукуму.

КНЯ'ЖЕСТВО *ср. ист.* княжество (*князь тарабынан башкарылуучу область*).

КНЯ'ЖИТЬ *несов. ист.* князь катарында башкаруу (*өлкөнү, областты*).

КНЯЖНА' *ж. ист.* княжна (*княздын кызы*).

КНЯЗЬ *м. ист.* 1. князь (*Байыркы Руста—аскерди башкаруучу жана кандайдыр бир областка ээлик кылуучу бояр*); **киевские князья** киевдик князьдар; **великий князь** 1) улуу князь; 2) революцияга чейинки Россияда — падышанын уулуна, тууганына же небересине бериле турган титул; 2. (*титул*) князь (*бөтөнчө эмгек сиңиргендиги үчүн берилип, укумдан тукумга мурас болуп калуучу титул*).

КО *предлог см.* **к**.

КОАЛИЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое коалициялык (*коалиция негизинде түзүлгөн*); **коалиционное правительство** коалициялык өкмөт.

КОАЛИ'ЦИЯ *ж. полит.* коалиция (*жалпы максатка жетүү үчүн түзүлгөн мамлекеттердин, партиялардын ж. б. союзу, бирикмеси*).

КО'БАЛЬТ *м. хим.* кобальт (*химиялык элемент; бир аз кызгылты бар күмүш түстөгү металл, темирден катуураак*).

КО'БАЛЬТОВЫЙ, -ая, -ое **кобальт**-*ка т.*; **кобальтовая краска** кобальт боёгу.

КОБЕ'ЛЬ *м.* дөбөт.

КО'БЗА' *ж. муз.* кобза, комуз (*Украинада — байыркы музыкалык инструмент*).

КОБЗА'РЬ *м.* кобзарь (*кобза чертип ырдоочу украиналык элдик акын*).

КО'БРА *ж.* кобра (*уулуу жылан*).

КОБУРА' *ж.* кобура (1. *тапанчанын кабы*; 2. *кавалерия ээрине бекитилген булгаары баштык*).

КО'БЧИК *м.* (*птица*) жагалмай.

КОБЫ'ЛА *ж.* бээ.

КОБЫ'ЛИЙ, -ья, -ье **кобыла**-*га т.*; **кобылье молоко** бээнин сүтү.

КОБЫЛИ'ЦА *ж. см.* **кобыла**.

КОБЫ'ЛКА *ж.* 1. *уменьш. от* **кобыла** байтал бээ; 2. *муз.* тээк, тепке (*мис. комуздун*); 3. *зоол.* кобылка (*чегиртке тукумуна житүүчү кээ бир курт-кумурскалардын аты*).

КО'ВАНЫЙ, -ая, -ое 1. (*изготовленный ковкой*) балка менен согулуп жасалган (*мис. кылыч ж. б.*); 2. (*обшитый железом*) тунуке, сым менен капталган; **кованый сундук** калай менен капталган сандык.

КОВА'РНЫЙ, -ая, -ое жаман ойлуу, арамза, айлакер, эки жүздүү; **коварный человек** арамза киши.

КОВА'РСТВО *ср.* жаман ойлуулук, арамзалык, айлакердик, эки жүздүүлүк.

КОВА'ТЬ *несов.* 1. *что* (*напр. железо*) согуу (*мис. балка менен темирди*); 2. *кого-что* (*подковывать*) така уруу, такалоо (*мис. атты*); ◇ **ковать своё счастье** талыкпас эмгек кылып бакытка жетүү; **куй железо, пока горячо** *посл.* темирди кызуусунда сок.

КОВБО'Й *м.* ковбой (*Түндүк Америкада малды атчан кайтаруучу адам — койчу, уйчу ж. б.*).

КОВБО'ЙКА *ж.* ковбойка (1. *далдагай калпак*; 2. *чакмактуу кездемеден тигилген көйнөк*).

КОВБО'ЙСКИЙ, -ая, -ое **ковбой**-*го т.*

КОВЁР *м.* килем.

КОВЕ'РКАНЬЕ *ср.* бузуу, сындыруу, майрыйтуу.

КОВЕ'РКАТЬ *несов.* 1. *что* (*портить*) бузуу, майрыйтуу, сындыруу (*мис. машинаны*); 2. *кого, перен.* бузуу; **он коверкает ребёнка плохим воспитанием** ал жаман тарбиялап баланы бузат; 3. *что* (*искажать*) бузуп сүйлөө, бузуп айтуу, так айта албоо (*сөздү*), бузуп жазуу.

КОВЕРКО'Т *м.* коверкот (*жүндөн токулган кездеменин бир түрү*).

КОВЕРКО'ТОВЫЙ, -ая, -ое **коверкот**-*ко т.*; **коверкотовый костюм** коверкот костюм.

КО'ВКА *ж.* 1. (*напр. железа*) согуу (*мис. балка менен темирди*); 2. (*подковывание*) такалоо, така уруу; **ковка лошади** ат такалоо.

КО'ВКИЙ, -ая, -ое балка менен согууга элпек; **ковкие металлы** согууга элпек металлдар.

КО'ВКОСТЬ *ж.* балка менен согууга элпектик; **железо обладает большой ковкостью** темир балка менен согууга элпек.

www.bizdin.kg

КО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **ковка**-*га т.*; **ковочный молот** барскан.

КОВРИ'ГА *ж. обл. см.* **каравай.**

КОВРИ'ЖКА *ж.* коврижка (*пряниктин бир түрү*); ◇ **ни за какие коврижки** *разг.* такыр, түк, майласаң да (*мис. такыр барбаймын, майласаң да бербеймин ж. б.*).

КО'ВРИК *м. уменьш. от* **ковёр** килемче, кичинекей килем.

КОВРО'ВЩИЦА *ж.* килем согуучу аял, килем токуучу аял.

КОВРО'ВЫЙ, -ая, -ое **1. ковёр**-*ге т.*; **ковровое производство** килем токуу өндүрүшү; **2.** килемге окшош; **ковровая ткань** килемге окшош токума.

КОВРОТКА'ЦКИЙ, -ая, -ое: **ковроткацкая фабрика** килем токуу фабрикасы.

КОВРОТКА'ЧЕСТВО *ср.* килем токуу иши, килем токуучулук.

КОВЧЕ'Г *м. миф.* Нух пайгамбардын кемеси.

КОВШ *м.* 1. (*черпак*) чөмүч, сузгу; 2. (*совок*) калак; 3. (*мельничный*) кампа (*тегирмендин кампасы*); 4. *тех.* ковш (*түрдүү өндүрүштөрдө жумшалуучу сузгу формалуу чоң идиш*).

КО'ВШИК *м. уменьш. от* **ковш** 1 кичине чөмүч, кичине сузгу.

КОВЫ'ЛЬ *м.* бетеге, тулаң, көдөө.

КОВЫ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **ковыль**-*ге т.*; бетегелүү, тулаңдуу, көдөөлүү; **ковыльные пастбища** бетегелүү жайлоолор.

КОВЫЛЯ'ТЬ *несов.* аксаңдап же сүйрөлүп, очорулуп жүрүү.

КОВЫРНУ'ТЬ *однокр. что, в чём* чукуп алуу, чукуп коюу (*бир мертебе*).

КОВЫРЯ'ТЬ *несов. что, в чём* чукулоо (*мис. канды, тишти ж. б.*).

КОВЫРЯ'ТЬСЯ *несов. разг.* чукуу, чукулоо, казуу; **ковыряться в песке** кумду чукулоо.

КОГДА' 1. *нареч. вопр. и относ.* качан, кайсы убакытта, кайсы мезгилде, кайсы маалда; **когда ты придёшь?** сен качан келесиң?; **я не знаю, когда он придёт** анын качан келерин мен биле албадым; **в день, когда пришла весть о победе** жеңиш тууралу кабар келген күнү; 2. *нареч. неопр. разг.* (*иногда*) кээде, кээ бир убакытта, бирде, кээ бир мезгилде; **когда можно, когда нельзя** кээде мүмкүн, кээде мүмкүн эмес; **я занимаюсь в библиотеке когда утром, когда вечером** мен библиотекада бирде эртең менен, бирде кечинде окуймун; 3. *союз временной* =дан кийин, =га чейин, =че; **я лягу спать, когда кончу работу** мен ишимди бүткөндөн кийин жатамын; **я жду, когда он придёт** мен ал келгенче күтөмүн, мен ал келгенге чейин күтөмүн; 4. *союз условный* качан болсо да, эгерде; **пусть придёт, когда захочет** каалаган мезгилинде келе берсин; качан болсо да келе берсин; ◇ **есть когда болтать** *разг.* эрмектешүүгө чоло жок; **когда бы то ни было** качан да болсо.

КОГДА'-ЛИБО *нареч.* качан болсо да, качан да болсо, бир убакытта.

КОГДА'-НИБУДЬ *нареч.* бир убакытта, качан болсо да, бир кезде, качан болсо, =ганы барбы; **ты когда-нибудь был в Москве?** сен Москвада болгонуң барбы?; **видел ли ты его когда-нибудь?** сен аны көргөнүң барбы?; **когда-нибудь мы поедем** бир кезде биз барабыз.

КОГДА'-ТО *нареч.* 1. (*в прошлом*) алда качан, өткөн бир убакытта, качан бир убакытта; 2. (*в будущем*) качандыр, эми качан; **когда-то она соберётся** ал эми алда качандан кийин даяр болот.

КОГО' *мест. вопр. и относ. род. и вин. п. от* **кто** кимдин, кимди, кимде, кимден; **кого ты видел?** сен кимди көрдүң?; **у кого моя книга?** менин китебим кимде?; **от кого ты это слышал?** муну кимден уктуң?; **на кого он подал жалобу?** ал кимдин үстүнөн арыз берди?

КОГО'РТА *ж.* 1. *ист.* когорта (*Байыркы Рим жөө аскеринин отряды*); 2. *перен.* кишилердин мыкты бириккен, баш кошкон тобу.

КОГОТО'К *м. уменьш. от* **коготь** тырмакча, кичинекей тырмак.

КО'ГОТЬ *м.* тырмак (*айбандардын, канаттуулардын*); ◇ **показать свои когти** арам оюн билгизип коюу; **попасть в когти** *кому-л.* ырайымсыз *бирөөнүн* кол алдында болуп калуу.

КОГТИ'СТЫЙ, -ая, -ое курч тырмактуу.

КОД *м.* код (*шарттуу белгилер системасы*); **телеграфный код** телеграф коду.

КО'ДЕКС *м. юр.* (*свод законов*) кодекс (*коомдук турмуштун кандайдыр бир жагын жайгаштыруучу закондордун жыйнагы*); **кодекс законов о труде** эмгек жөнүндөгү закондордун кодекси; **гражданский кодекс** граждандык кодекс; **уголовный кодекс** кылмыш кодекси.

КОДИФИКА'ЦИЯ *ж. юр.* кодификация, кодификациялоо (*кандайдыр бир убакыттын ичинде басылып чыккан, колдонулуп турган законду бир системага келтирүү; өлкөнүн закондорун укуктун айрым тармактары боюнча системага келтирүү жана бириктирүү*).

КОДИФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, юр.* кодификациялоо (*өлкөдөгү колдонулуп жүргөн закондорду системага келтирип, кодекске жыйноо*).

КО'Е *мест. ср. см.* **кой.**

КО'Е-ГДЕ' *нареч.* кээ бир жерде, анда-санда бир жерде, анда-санда бир орунда.

КО'Е-КА'К *нареч.* 1. (*плохо*) эптеп-септеп; **недопустимо работать кое-как** эптеп-септеп иштөө жарабайт; 2. (*еле-еле*) өлгөн талганда, араңдан-зорго; **кое-как мы добрались домой** араңдан-зорго үйгө жеттик.

КО'Е-КАКО'Й, -ая, -ое *мест. неопр.* 1. (*некоторый*) кээ бир, кандайдыр бир; 2. *разг.* (*немногочисленный*) анча-мынча; 3. (*скудный, плохой*) бирин-серин, эрбейген (*мис. чөп*).

КО'Е-КТО' *мест. неопр.* кээ бир киши, кээ бир адам, кээ бирөөлөр.

КО'Е-КУДА' *нареч.* кээ бир жерге; **мне надо зайти кое-куда** мен кээ бир жерге кирип чыгышым керек.

КО'ЕЧНЫЙ, -ая, -ое: **коечный больной** койкада жаткан оору.

КО'Е-ЧТО' *мест. неопр.* эмнедир бир нерсе, майда-чүйдө, анча-мынча, аны-муну; **мне нужно вам кое-что сказать** менин сизге айта турган анча-мынча сөзүм бар.

КО'ЖА *ж.* 1. (*покров тела*) тери; 2. (*выделанная шкура*) булгаары; 3. (*кожура*) кабык (*мис. алманын, жүзүмдүн ж. б.*); ◇ **кожа да кости** *разг.* абдан арык болуп, териси менен эле сөөгү калган; **лезть из кожи вон** *разг.* жан талашып аракет кылуу, жан аябай тырышуу, күчүнүн бардыгынча аракет кылуу.

КО'ЖАНКА *ж. разг.* булгаары бешмант (пальто).

КО'ЖАНЫЙ, -ая, -ое **кожа** 2-*ге т.*; **кожаные сапоги** булгаары өтүк.

КОЖЕ'ВЕННЫЙ, -ая, -ое **кожа** 2-*ге т.*; **кожевенный завод** булгаары завод; **кожевенные товары** булгаары товарлар.

КОЖЕ'ВНИК *м.* көнчү, булгаарычы.

КОЖИМИ'Т *м.* кожимит (*жасалма булгаары*).

КО'ЖИСТЫЙ, -ая, -ое тери сыяктуу, тери сымал; **кожистая оболочка** тери сыяктуу кабык.

КО'ЖИЦА *ж.* 1. жука тери, териче; 2. (*у плодов*) жука кабык (*мис. алманын*).

КО'ЖНИК *м. разг.* тери оорусун кароочу врач.

КО'ЖНЫЙ, -ая, -ое **кожа** 1-*ге т.*; **кожные болезни** тери оорулары.

КОЖСЫРЬЁ *ср.* иштетилбеген чылгый тери.

КОЖУРА' *ж.* кабык (*жемиштин калың кабыгы*).

www.bizdin.kg

КОЖУ'Х *м.* 1. (*шуба*) тон; 2. *тех.* кожух (*ар түрдүү механизмди сынуудан, майышуудан сактоо үчүн металл же жыгачтан жасалган каптооч*).

КОЗА' *ж.* эчки; ◇ **драть, как сидорову козу** *разг.* тегирменге кирген иттей жанчуу, көк ала койдой союу.

КОЗЁЛ *м.* теке; ◇ **козёл отпущения** *разг.* жок жерден садага боло берүүчү (*бирөөлөрдүн кылмышы, күнөөсү дайыма мойнуна жүктөлө турган киши*); **пустить козла в огород** *разг.* карышкырга кой кайтартуу; **как от козла молока** *разг.* текеден сүт үмүт кылгандай.

КОЗЕРО'Г *м. зоол.* тоо эчки; ◇ **тропик Козерога** *см.* **тропик; созвездие Козерога** *астр.* Козерог топ жылдызы.

КО'ЗИЙ, -ья, -ье **коза**-*га т.*; **козья шкура** эчки тери; **козий пух** эчкинин тыбыты.

КОЗЛЁНОК *м.* (*мн.* **козлята**) улак, чебич.

КО'ЗЛИК *м. уменьш.-ласк. от* **козёл** текечер.

КОЗЛИ'НЫЙ, -ая, -ое: **козлиная борода** теке сакал, чокчо сакал.

КОЗЛО'ВЫЙ, -ая, -ое эчки терисинен жасалган; **козловые сапоги** эчки терисинен жасалган булгаарыдан тигилген өтүк.

КО'ЗЛЫ *только мн.* 1. экипаждын алды жагында ат айдоочу киши отура турган орун; 2. козлы (*төрт аяк кедалган кыска жоон жыгач; бул — үстүнө жыгач коюп аралоо үчүн пайдаланылат*); ◇ **поставить ружья в козлы** мылтыктарды штыктары менен бир-бирине сүйөп чогуу тургузуп коюу.

КОЗЛЯ'ТИНА *ж.* эчки эти.

КО'ЗНИ *только мн.* бирөөгө багышталган жашырын, арамза, жаман ой, амал-айла, сасык амал.

КОЗОДО'Й *м. зоол.* чегирткечи (*курт-кумурска жегич куштун бир түрү*).

КОЗУ'ЛЯ *ж. см.* **косуля.**

КОЗЫРЁК *м.* козырёк (*шапканын маңдайкы калканчы*).

КОЗЫРНО'Й, -ая, -ое **козырь** 1-*ге т.*; **козырной туз** көзүрдүн тузу.

КОЗЫРНУ'ТЬ *однокр.* 1. *чем, карт.* көзүрдү жүрүү (*бир мертебе*); 2. *чем, перен. разг.* кокурандап коюу, көтөрүлүп коюу; 3. *воен. разг.* оң колун көтөрүп честь берүү.

КОЗЫ'РНЫЙ, -ая, -ое *см.* **козырной.**

КО'ЗЫРЬ *м.* 1. *карт.* көзүр (*карта ойнунда*); 2. *перен.* күрөштө (талаш-тартышта) күч кубат бере турган артыкчылык; ◇ **ходить козырем** *разг.* телегейи тегиз болуп жүрүү, какыйып жүрүү.

КОЗЫРЯ'ТЬ *несов.* 1. *чем, карт.* көзүрдү жүрүү (*карта ойнунда*); 2. *чем, перен. разг.* (*хвастаться*) мактануу (*бир нерсени өзүнүн артыкчылыгы катарында көрсөтүп*); 3. *кому, воен. разг.* аскерлерче колун көтөрүп честь берүү.

КОЗЯ'ВКА *ж. разг.* курт-кумурска, кибир жандык.

КОЙ *мест. уст.* кандай, кайсы, канча, канчанчы, канчада; **а кой тебе годик?** сенин жашың канчада?; **в кои веки** деги акыры, бир далай убакыттан кийин, эң эле сейрек (*мис. учурайт*).

КО'Й-ГДЕ' *нареч. см.* **кое-где.**

КО'ЙКА *ж.* койка (1. *кемелердеги асма төшөк;* 2. *ооруканадагы, жатакканадагы керебет*).

КО'Й-КА'К *нареч. см.* **кое-как.**

КО'Й-КАКО'Й *мест. см.* **кое-какой.**

КО'Й-КТО' *мест. см.* **кое-кто.**

КО'Й-КУДА' *нареч. см.* **кое-куда.**

КО'Й-ЧТО' *мест. см.* **кое-что.**

КОК *м. мор.* кок (*кемедеги повар*).

КОКАИ'Н *м.* кокаин (*ооруну басылтуучу дарынын бир түрү*).

КОКАИНИ'ЗМ *м. мед.* кокаинди көп колдонууга берилип кетүүчүлүк (*баңгиликтин бир түрү*).

КОКАИНИ'СТ *м.* кокаинди көп колдонуучу адам (*баңгинин бир түрү*).

КОКАИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **кокаин**-*ге т.*

КОКА'РДА *ж. уст.* кокарда (*фуражканын чекесине тагылуучу калай значок*).

КО'КАТЬ *несов. см.* **кокнуть.**

КОКЕ'ТКА *ж.* кокетка (1. *ойсоке; түрдүүчө кубулуп, кулпуруп, жароокерленип эркекке жагууга тырышкан аял;* 2. *аялдын көйнөгүндө бүрмөнүн же бүгүштүн үстүндөгү бастырыгы*).

КОКЕ'ТЛИВО *нареч.* ойсондоп.

КОКЕ'ТЛИВОСТЬ *ж.* ойсондогондук, ойсокелик, кубулжугандык.

КОКЕ'ТЛИВЫЙ, -ая, -ое ойсондогон, кубулжуган, кубулуп кулпуруучу, жароокерденүүчү, жагынуучу.

КОКЕ'ТНИЧАТЬ *несов.* жылтыңдоо, ойсондоо (*бирөөгө жагынууга тырышып, жароокерденүү*).

КОКЕ'ТСТВО *ср.* түрдүүчө кубулуп-кулпуруп, жароокерденип бирөөгө жакшы көрүнүүгө тырышуучулук (*көбүнчө аялдар жөнүндө*).

КОКК *м.* кокк (*тоголок бактерия*).

КОКЛЮ'Ш *м. мед.* көк жөтөл.

КОКЛЮ'ШКА *ж.* кружево (тор) соккуч шиш.

КО'КНУТЬ *однокр. прост.* 1. *кого* уруп жиберүү, коюп жиберүү (*ударить*); өлтүрө коюу (*убить*); 2. *что* (*разбить*) сындыруу (*мис. стаканды*).

КО'КОН *м.* пилла; **шелковичный кокон** жибек пилласы.

КОКОНОЗАГОТО'ВКИ *только мн.* пилла даярдоо.

КОКОНОСУШИ'ЛКА *ж.* пилла кургаткыч.

КОКО'С *м.* кокос (*кокос пальмасынын жемиши*).

КОКО'СОВЫЙ, -ая, -ое **кокос**-*ко т.*; **кокосовая пальма** кокос пальмасы (*жемиштүү жыгачтын бир түрү*); **кокосовый орех** кокос жаңгагы; **кокосовое масло** кокос майы.

КОКО'ТКА *ж.* кокотка (*буржуазиялык өлкөлөрдө — денесин сатуучу аял*).

КОКО'ШНИК *м. уст.* кокошник (*түндүктөгү орус дыйкандарынын аялдарынын байыркы баш кийими*).

КОКС *м.* кокс (*абдан күйдүрүлгөн таш көмүр же чым көң; отун катарында колдонулат*).

КОК-САГЫ'З *м.* көк-сагыз (*каакымдын түркүмүнө жатуучу каучугу бар чөп өсүмдүгүнүн бир түрү*).

КОКСОВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое кокстоочу; **коксовальная печь** кокстоочу меш (*таш көмүрдү кокска айландыруучу меш*).

КОКСОВА'НИЕ *ср.* кокстоо.

КОКСОВА'ТЬ *несов. что* кокстоо (*таш көмүрдү кокска айландыруу*).

КО'КСОВЫЙ, -ая, -ое **кокс**-*ко т.*; кокстоочу; **коксовый газ** кокстоочу газ.

КОКСУ'ЮЩИЙСЯ, -аяся, -ееся: **коксующийся уголь** кокстануучу таш көмүр.

КОКТЕ'ЙЛЬ *м.* коктейль (*жыттуу таттуу ичкиликтин, шараптын бир түрү*).

КОЛ *м.* казык; ◇ **хоть кол на голове теши** *разг.* өз дегенин кылган; какшаса да, сөз кулагына кирбейт.

КО'ЛБА *ж.* колба (*узун моюндуу, тоголок же үч кырдуу айнек идиш; химия лабораторияларында колдонулат*).

КОЛБАСА' *ж.* колбаса, чучук; **варёная колбаса** бышырылган колбаса; **копчёная колбаса** ышталган колбаса.

КОЛБА'СНЫЙ, -ая, -ое **колбаса**-*га т.*; **колбасный завод** колбаса заводу.

КОЛДОВА'ТЬ *несов.* сыйкырдоо, көз байлоо.

КОЛДОВСТВО' *ср.* сыйкырчылык, көз байлоочулук.

КОЛДО'ГОВОР *м.* (**коллективный договор**) коллективдик договор.

КОЛДУ'Н *м.* сыйкырчы, көз байлоочу.

КОЛДУ'НЬЯ *женск. р. к* **колдун.**

КОЛЕБА'НИЕ *ср.* 1. (*колебательное движение*) чайпалуу, чайкалуу, дирилдөө, кыймылдоо, теңселүү, термелүү; 2.

www.bizdin.kg

перен. (*сомнение*) арсар болуу, олку-солку болуу, дең-дароо болуу; **он согласился после долгих колебаний** көпкө чейин арсар болуп туруп, араң макул болду; 3. *перен.* (*неустойчивость*) туруксуздук, тез-тез өзгөрүү, өөдө-ылдый боло берүү; **колебание цен** баанын өөдө-ылдый боло бериши.

КОЛЕБА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое чайпалтуучу, чайкалтуучу, теңселтүүчү, термелтүүчү; **колебательное движение** чайкалтуучу кыймыл.

КОЛЕБА'ТЬ *несов. что* 1. (*колыхать*) чайпалтуу, чайкалтуу, дирилдетүү, кыймылдатуу, теңселтүү, термелтүү; **ветер колебал верхушки деревьев** жел жыгачтын башын теңселтти; 2. *перен.* (*расшатывать основу*) бузуу, бошоңдотуу (*кандайдыр бир тартиптин, түзүлүштүн негизин*); 3. *перен.* (*возбуждать сомнение, неуверенность*) шек туудуруу; **колебать авторитет** авторитетке (беделге) шек туудуруу.

КОЛЕБА'ТЬСЯ *несов.* 1. (*раскачиваться*) чайпалуу, чайкалуу, дирилдөө, кыймылдоо, теңселүү, термелүү; **маятник часов колеблется** сааттын маятниги термелип (чайкалып) турат; 2. *перен.* (*испытывать нерешительность*) арсар болуу, олку-солку болуу, дең-дароо болуу; **он колеблется** ал арсар болуп турат; 3. *перен.* (*быть неустойчивым*) туруксуз болуп туруу, тез-тез өзгөрүлүү, өөдө-ылдый боло берүү.

КОЛЕ'НКА *ж. разг. см.* **колено** 1.

КОЛЕНКО'Р *м.* коленкор, келенкор (*кездеменин бир түрү*).

КОЛЕНКО'РОВЫЙ, -ая, -ое **коленкор**-*го т.*; **коленкоровый переплёт книги** китептин коленкор мукабасы.

КОЛЕ'ННЫЙ, -ая, -ое **колено** 1-*ге т.*; **коленная чашка** *анат.* тизе томугу.

КОЛЕ'НО *ср.* 1. (*мн.* **колени**) тизе; **стоять на коленях** тизелеп туруу; 2. (*мн.* **коленья**) муун (*бир нерсенин звеносу, бөлүгү, муун-муун болуп турушу*); **коленья кукурузы** жүгөрүнүн муундары; 3. (*мн.* **колена**) (*изгиб*) бурулуш, булуң; 4. (*мн.* **колена**) *уст.* (*поколение*) жураат, ата; **до седьмого колена** жети атасына чейин; ◇ **ему море по колено** *разг.* деңиз анын тизесинен, көл-дайра тизесинен; ал миң жылкы айдап калыптыр (*мис. мас болгон киши*); **поставить на колени** 1) тизелеп тургузуу; 2) *перен. бирөөнү* өзүнө жүгүнтүү, багынтуу, баш ийгизүү; жүгүнүүгө, багынууга, баш ийүүгө мажбур кылуу.

КОЛЕНОПРЕКЛОНЕ'НИЕ *ср.* тизелеп туруу.

КОЛЕНОПРЕКЛОНЁННЫЙ, -ая, -ое тизелеп турган, тизе бүккөн, тизе бүгүлгөн.

КОЛЕ'НЧАТЫЙ, -ая, -ое муундуу, муунактуу (*муун-муун болуп турган, муун-муун болуп туруучу*); **коленчатый стебель** муундуу сабак; **коленчатая труба** муундуу түтүк, муунактуу түтүк; **коленчатый вал** *тех.* муунактуу вал.

КО'ЛЕР I *м.* колер (*түс; түстүн, ыраңдын оттенкасы*).

КО'ЛЕР II *м. вет.* темтең (*жылкы оорусу*).

КОЛЁСИКО *ср. уменьш. от* **колесо** дөңгөлөкчө, кичинекей дөңгөлөк.

КОЛЕСИ'ТЬ *несов. разг.* жүрүү (1. *айланыш, бурулуш жолдордон жүрүү*; 2. *түрдүү багыттар боюнча көп жүрүү*).

КОЛЕ'СНИК *м.* дөңгөлөк жасоочу уста.

КОЛЕСНИ'ЦА *ж. уст.* араба (*байыркы убакытта согуштук максат үчүн колдонулган эки дөңгөлөктүү араба*).

КОЛЁСНЫЙ, -ая, -ое **колесо**-*го т.*; **колёсная мазь** араба майы; **колёсный трактор** дөңгөлөктүү трактор.

КОЛЕСО' *ср.* дөңгөлөк; ◇ **вставлять палки в колёса** кедерги жасоо, тоскоолдук кылуу, жолтоо кылуу, бөгөт болуу; **грудь колесом** көкүрөгү казанбактай (*көкүрөгү кең, булчуңдуу*); **ноги колесом** каамыт аяк; ийри бут; **кружиться, как белка в колесе** отко-жамга түшүү; убаралануу.

КОЛЕСОВА'НИЕ *ср. ист.* айыптуу адамды дөңгөлөккө байлап, тегеретип, буту-колун сындырып, кыйнап өлтүрүү жазасы.

КОЛЕСОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что, ист.* айыптуу адамды дөңгөлөккө байлап, тегеретип, буту-колун сындырып, кыйнап өлтүрүү.

КОЛЕ'ЧКО *ср. уменьш. от* **кольцо** шакекче, кичине шакек.

КОЛЕЯ' *ж.* 1. (*след от колеса*) дөңгөлөктүн изи; 2. *ж.-д.* колея (*эки рельсалуу темир жол*); **узкая колея** тар колея; ◇ **войти в колею** өз калыбына келүү; **выбить** *кого-л.* **из колеи** *бирөөнү* көнгөн, адаттагы жолунан чыгаруу; көнгөн жолдон чыгарып кетүү, көнгөн иштен алагды кылуу.

КОЛИ *союз условный, разг.* эгер, -са; **коли так, я не пойду** эгер андай болсо, барбаймын; **коли идти, так идти** эгер бара турган болсок, баруу керек; **коли на то пошло** эгер андай болсо.

КОЛИ'БРИ *м., ж. нескл.* колибри (*тропикалык өлкөдө жашоочу эң кичинекей ала чымчык*).

КО'ЛИКИ *мн.* сайгылашуу, жел туруп калуу; **колики в сердце** жүрөктүн сайгылашканы; ◇ **смеяться до колик** ичеги-боору катканча күлүү.

КОЛИРО'ВКА *ж. с.-х.* колировка (*жыгачка жыгачты улоонун, пайван кылуунун бир түрү*).

КОЛИ'Т *м. мед.* колит (*жоон ичегинин сезгениши*).

КОЛИ'ЧЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **количество**-*го т.*; сандык; **количественные изменения** сандык (көлөмдүк) өзгөрүштөр; ◇ **количественное числительное** *грам.* эсептик сан; **количественный анализ** *хим.* сан жагынан анализ.

КОЛИ'ЧЕСТВО *ср.* сан, аздык-көптүк, көлөм; **большое количество** толуп жаткан; **переход количества в качество** *филос.* сандын сапатка өтүшү.

КО'ЛКА *ж.* жаруу (*о дровах*); чагуу, майдалоо (*о сахаре*).

КО'ЛКИЙ, -ая, -ое 1. (*легко колющийся*) оңой жарылгыч, оңой жарылуучу (*о дровах*); оңой чагылгыч, оңой чагылуучу, оңой майдалангыч, оңой майдалануучу (*о сахаре*); **колкие дрова** оңой жарылуучу отун; 2. (*колючий*) сайгыч, сайып алгыч (*мис. тикен*); 3. *перен.* кекээр, кер какшык, кыжырга тие турган (*сөз*).

КО'ЛКО *нареч.* кекээр менен, кер какшык менен.

КО'ЛКОСТЬ *ж.* кекээрдүүлүк, кер какшыкчылдык, кыжырды кайнатуучулук; **говорить** *кому-л.* **колкости** *бирөөгө* кер какшык айтуу.

КОЛЛАБОРАЦИОНИ'СТ *м.* коллаборационист, чыккынчы (*экинчи дүйнөлүк согушта фашисттер басып алган территорияда фашисттерге кошулуп өз өлкөсүн саткан чыккынчы*).

КОЛЛЕ'ГА *м.* коллега (*кызмат, профессия, кесип жагынан жолдош*); **он — мой коллега по университету** ал менин университет боюнча коллегам.

КОЛЛЕГИА'ЛЬНОСТЬ *ж.* коллегиялуулук (*жетекчилик кылуу формасы — ишти бир киши чечпестен, коллегия жолу менен чечүү*); **коллегиальность руководства** жетекчиликтин коллегиялуулугу.

КОЛЛЕГИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое коллегиялык (*бүткүл коллегиянын катышуусу менен иштелген*); **коллегиальное решение вопроса** маселенин коллегиялык чечилиши.

КОЛЛЕ'ГИЯ *ж.* 1. коллегия (*бир мекемедеги, органдагы кеңешип жетекчилик кылуучу кишилер тобу*); **коллегия адвокатов** адвокаттар коллегиясы; 2. *ист.* коллегия (*Пётр I заманындагы кээ бир борбордук башкаруу органдарынын аты*).

КОЛЛЕКТИ'В *м.* коллектив; **крепко спаянный коллектив** абдан ынтымактуу коллектив.

КОЛЛЕКТИВИЗА'ЦИЯ *ж.* коллективизация, коллективдештирүү, коллективдешүү; **коллективизация сельского хозяйства** айыл чарбасын коллективдештирүү; **сплошная коллективизация** туташ коллективдештирүү.

www.bizdin.kg

КОЛЛЕКТИВИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* коллективдештирүү; **коллективизи́ровать се́льское хозя́йство** айыл чарбасын коллективдештирүү.

КОЛЛЕКТИВИ'ЗМ *м.* коллективизм (*бир нерсени бириктешип ээлөө, бириктешип пайдалануу; бириктешип эмгек кылуу принциби*).

КОЛЛЕКТИВИ'СТ *м.* коллективист, коллективчил (*коллектив менен иштөөнү жакшы көргөн*).

КОЛЛЕКТИ'ВНО *нареч.* коллективдүүлүк менен, коллективдүү түрдө.

КОЛЛЕКТИ'ВНОСТЬ *ж.* коллективдүүлүк; **коллекти́вность руково́дства** жетекчиликтин коллективдүүлүгү.

КОЛЛЕКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*общий*) коллективдүү, бириктешкен; **коллекти́вное хозя́йство** коллективдүү чарба, бириктешкен чарба; **2.** (*для коллектива*) коллективдик; **коллекти́вное снабже́ние** коллективдик жабдуу; **3.** (*основанный на общности*) коллективдик; **коллекти́вные нача́ла** коллективдик негизде; **при́нцип коллекти́вного руково́дства** жетекчиликтин коллективдик принциби.

КОЛЛЕ'КТОР *м.* коллектор (**1.** *бир нерсе жыйнала турган мекеме же орун, мис. китептерди китепканаларга план боюнча бөлө турган склад*; **2.** *тех. динамо-машинанын алмашма ток туруктуу токко айланып туруучу бир бөлүгү*; **3.** *шаардан ыпылас, жаман суулар агып чыга турган негизги труба*).

КОЛЛЕКЦИОНЕ'Р *м.* коллекционер (*коллекцияларды, кымбаттуу нерселерди, искусствонун чыгармаларын ж. б. жыйноочу адам*).

КОЛЛЕКЦИОНИ'РОВАНИЕ *ср.* коллекция жыйноо.

КОЛЛЕКЦИОНИ'РОВАТЬ *несов. что* коллекция жыйноо; **коллекциони́ровать почто́вые ма́рки** почта маркаларынын коллекциясын жыйноо.

КОЛЛЕ'КЦИЯ *ж.* коллекция (*илимий, көркөмдүк же тарыхый мааниси бар кандайдыр бир түрдүү нерселердин системага салынган жыйындысы*).

КОЛЛИ'ЗИЯ *ж.* коллизия (*карама-каршы кырдаалдардын, сезимдердин же таламдардын кагылышуусу*).

КОЛЛО'ДИЙ *м. хим.* коллодий (*медицина жана фотографияда колдонула турган химиялык илээшме эритинди*).

КОЛЛО'ИД *м. хим.* коллоид (*кристаллизацияланбай турган, жан-жаныбардын жана өсүмдүктүн жаргактарынан өтпөй турган химиялык зат*).

КОЛЛОИДА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **коллоид**-*ге т.*; **коллоида́льный раство́р** коллоид эритмеси.

КОЛЛО'ИДНЫЙ, -ая, -ое *см.* **коллоида́льный.**

КОЛЛО'КВИУМ *м.* коллоквиум (*окуучулардын билимин текшерүү максатын көздөп, мугалимдин алар менен аңгемелешиши*).

КОЛОБО'К *м. обл.* кичинекей тоголок нан, көмөч.

КОЛОБРО'ДИТЬ *несов. разг.* ызы-чуу түшүү, шоктук кылуу, топурап аркы-терки жүгүрүү.

КОЛОВОРО'Т *м. тех.* коловорот, бургу (*жыгач, металл тешүүчү бураманын бир түрү*).

КОЛО'ДА I *ж.* **1.** (*обрубок*) дөңгөч; **2.** (*для водопоя и т. п.*) ичи оюлуп, чукулуп жыгачтан жасалган нерсе (*мис. аштоо, ноо ж. б.*).

КОЛО'ДА II *ж.* (*карт*) колода (*ойноло турган картанын толук комплекти*).

КОЛО'ДЕЗНЫЙ, -ая, -ое **колодец**-*ке т.*; **коло́дезная вода́** кудук суусу.

КОЛО'ДЕЦ *м.* кудук; **ша́хтный коло́дец** шахта кудугу; **артезиа́нский коло́дец** артезиан кудугу.

КОЛО'ДКА *ж.* **1.** калып; **коло́дка руба́нка** сүргүчтүн калыбы; **2.** (*сапожная*) калып (*бут кийимдин ж. б.*); **3.** *уст.* (*для преступников*) тешик тактай (*илгерки убакытта кылмыштуулардын бутуна кийгизип коюучу көөнөк жыгач калкан*); ◇ **о́рденская коло́дка** орден колодкасы.

КОЛО'К *м.* шиш (*бир нерсеге бекитилген жыгач шиш*).

КО'ЛОКОЛ *м.* **1.** коңгуроо (*асма жез коңгуроо*); **2.** *тех.* колокол (*коңгуроого окшогон нерсе*); **водола́зный ко́локол** суунун түбүнө түшүү колоколу.

КОЛОКО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **колокол** 1-*ге т.*; **колоко́льный звон** коңгуроо үнү.

КОЛОКО'ЛЬНЯ *ж.* чиркөөнүн башындагы коңгуроолор илинген орун, мунара; ◇ **смотре́ть** *на что-л.* **со свое́й колоко́льни** *бир нерсеге* өзүнүн тар көз карашы менен кароо.

КОЛОКО'ЛЬЧИК *м.* **1.** коңгуроо, кичине коңгуроо; **2.** *бот.* коңгуроо гүл (*гүлдүн коңгуроого окшош формалуу түрү*).

КОЛОНИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **колония** I-*ге т.*; колониалдык, колониялык, колониялуу; **колониа́льные войска́** колониалдык войсколор; **колониа́льная поли́тика** колониялык саясат; **колониа́льный гнёт** колониялык эзүү; **колониа́льные госуда́рства** колониялуу мамлекеттер.

КОЛОНИЗА'ТОР *м.* колонизатор (*колонизацияны иш жүзүнө ашыруучу, жүргүзүүчү жана колониядагы элди эксплуатациялоочу жана кул кылуучу империалист*).

КОЛОНИЗА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **колонизатор**-*го т.*; колонизатордук.

КОЛОНИЗАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое *см.* **колониза́торский.**

КОЛОНИЗА'ЦИЯ *ж.* колонизация, колонизациялоо (**1.** *жергиликтүү элди жеңип алып, эксплуатациялап, кыйнап, өлкөнү же крайды империалисттик өлкөнүн колониясына айландыруу*; **2.** *колонисттерди жаңы жерге, өз өлкөсүнүн четине орноштуруу*).

КОЛОНИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. см.* **колонизова́ть.**

КОЛОНИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. что* колонизациялоо.

КОЛОНИ'СТ *м.* колонист (*башка өлкөдөн көчүп келген киши; колонияда туруучу, колонияга көчүп барган адам*).

КОЛО'НИЯ I *ж.* колония (*империалисттик мамлекеттер тарабынан басып алынып, эзилип жана эксплуатацияланып жаткан өлкө*).

КОЛО'НИЯ II *ж.* **1.** (*сообщество земляков*) колония (*кандайдыр бир улуттун чет элдик шаарга же башка өлкөгө көчүп барып, ал жерде чогуу турган адамдары*); **2.** колония (*бир өлкөдөн экинчи бир өлкөгө көчүп барган адамдардын турган жери*); **3.** (*общежитие людей*) колония (*адамдар атайын тура турган жай*); **коло́ния глухонемы́х** дүлөй-дудуктардын тура турган колониясы; **4.** *зоол.* колония (*бири-бирине жабышып жашоочу жаныбарлардын туркуму*); **коло́ния кора́ллов** кораллдардын колониясы.

КОЛО'НКА *ж.* **1.** колонка (*ваннага суу жылыта турган аспап*); **га́зовая коло́нка** газ колонкасы; **2.** колонка (*газетанын мамычалары; узатасынан кеткен тилкелери*); **писа́ть в две коло́нки** эки колонка кылып жазуу.

КОЛО'ННА *ж.* колонна (**1.** *архит. таштан, металлдан жасалган чоң баганалар, тирөөчтөр*; **2.** *воен. аскер бөлүктөрүнүн белгилүү тартипте тизилиши*; **3.** *биринин артынан бири келе жаткан элдин, нерселердин белгилүү тартипте тизилиши*).

КОЛОННА'ДА *ж. архит.* колоннада (*колонналардын тизмеги, катары*).

КОЛО'ННЫЙ, -ая, -ое колонналуу; **коло́нный зал** колонналуу зал.

КОЛОРАТУ'РА *ж. муз.* колоратура (**1.** *үнгө салган музыкалык чыгарманы экиленип, алчылантып коозд{о}о*; **2.** *үндү жогоркудай кыла алуу шыкемдиги*).

КОЛОРАТУ'РНЫЙ, -ая, -ое **колоратура**-*га т.*; колоратуралык; **колорату́рное сопра́но** колоратуралык сопрано.

КОЛОРИ'Т *м.* колорит (**1.** *жив. картинада боёктордун мамилелештиги, айкалышы*; **2.** *перен. бир нерсенин мүнөздүү белгиси, өзгөчөлүгү*).

КОЛОРИ'ТНОСТЬ *ж.* колориттүүлүк (*мүнөздүүлүк, өзүнчө бир түрдүүлүк*).

КОЛОРИ'ТНЫЙ, -ая, -ое **колорит**-*ке т.*; колориттүү; **колори́тный пейза́ж** колориттүү (ачык) пейзаж; **колори́тный язы́к** өзгөчөлүгү, тузу бар тил.

www.bizdin.kg

КО'ЛОС *м.* машак, баш (*буудайдын, арпанын ж. б.*).

КОЛОСИ'СТЫЙ, -ая, -ое машактуу, баштуу (*буудай, арпа ж. б.*).

КОЛОСИ'ТЬСЯ *несов.* машак байлоо, баш алуу (*буудай, арпа ж. б.*).

КОЛОСНИ'К *м.* 1. *тех.* колосник (*чоюн мештин оттугундагы күл түшүп, жел өтүүчү тешиктери*); 2. **колосники** *мн. театр.* колосниктер (*декорациялар бекитүү үчүн колдонулуучу төрт кырдуу темир же жыгач; булардан решёткалар жасайт*).

КОЛОСНИКО'ВЫЙ, -ая, -ое **колосник** 1-*ге т.*; колосниктик; **колосниковая решётка** колосниктик решётка (*мештин, плитанын от жагыла турган жери менен күл түшө турган жеринин ортосуна коюлган решётка*).

КОЛОСОВЫ'Е *только мн.* дан өсүмдүктөрү; **уборка колосовых** дан өсүмдүктөрүн оруп-жыюу.

КОЛО'СС *м.* 1. *уст.* колосс (*эң чоң колонна, эң чоң адам статуясы, таштан, гипстен ж. б. жасалган сүрөтү*); 2. *перен.* эң чоң нерсе, эбегейсиз чоң нерсе; **колоссы науки** эң чоң окумуштуулар; ◇ **колосс на глиняных ногах** куурай сан алп; сырты күрсүйгөн, ичи алсыз нерсе.

КОЛОССА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое эң чоң, аябаган чоң, эң зор, аябаган көп; **колоссальные запасы нефти** нефтинин эбегейсиз чоң запасы.

КОЛОТИ'ТЬ *несов.* 1. *по чему, во что* (*стучать*) ургулоо, соккулоо, каккылоо (*мис. эшикти*); 2. *что, разг.* (*разбивать*) быркыратуу, сындыруу, талкалоо (*мис. идишти*); 3. *кого-что* (*бить*) уруу, тепкилөө, сабоо (*мис. кишини*).

КОЛОТИ'ТЬСЯ *несов. разг.* 1. (*разбиваться*) быркыратылуу, сындырылуу; 2. (*стучаться*) шакылдоо; 3. (*сильно биться*) согуу, дүпүлдөө, түрсүлдөө; **сердце колотится** жүрөк түрсүлдөйт; 4. *страд. к* **колотить** 2, 3.

КОЛОТУ'ШКА *ж.* 1. (*деревянный молоток*) жыгач балка; 2. *разг.* муштоо; **надавать колотушек** муштап уруу; 3. (*у ночного сторожа*) түнкү кароолчулардын шакылдагы.

КО'ЛОТЫЙ I, -ая, -ое 1. *прич. от* **колоть** I; 2. *прил.* жарылган (*о дровах*); чагылган (*о сахаре*).

КО'ЛОТЫЙ II, -ая, -ое 1. *прич. от* **колоть** II; 2. *прил.* сайылган, учтуу нерсе кирген; **колотая рана** бир нерсе сайылгандан болгон жаракат.

КОЛО'ТЬ I *несов. что* (*на куски*) жаруу (*дрова*); чагуу, майдалоо (*сахар*).

КОЛО'ТЬ II *несов.* 1. саюу, сайгылашуу; **колоть иглой** ийне менен саюу; 2. *безл.* сайгылашуу; **у меня в боку колет** капталым сайгылашат; 3. *кого* (*убивать*) сайып өлтүрүү; союу; 4. *кого, перен.* (*задевать, язвить*) какшыктоо, шылдыңдоо; ◇ **колоть глаза** кекетип мокотуу; **правда глаза колет** *посл.* туура сөз тууганга жакпайт.

КО'ЛОТЬЕ *ср.* сайгылашуу; **у меня колотье в боку** менин кабыргам сайгылашып турат.

КОЛО'ТЬСЯ I *несов.* жарылуу (*напр. о дровах*); чагылуу (*напр. о сахаре, орехах*).

КОЛО'ТЬСЯ II *несов.* (*об игле и т. п.*) сайылуу, сайылышуу, сайдырып алуу, чанчытып алуу (*мис. ийне ж. б.*)

КОЛО'ША *ж. тех.* колоша (*домна мешине бир жолу салынуучу руда жана күйүүчү материал*).

КОЛОШЕ'НИЕ *ср.* машак байлоо, баш алуу (*мис. буудай, арпа*).

КОЛОШНИ'К *м. тех.* колошник (*домна мешинин колоша салына турган үстүңкү тешиги*).

КОЛПА'К *м.* 1. (*головной убор*) калпак (*баш кийим*); 2. капкак; **стеклянный колпак** айнек капкак; 3. *перен.* (*о простаке*) телпекпай (*колунан эч нерсе келбеген, көрүнгөн бирөөгө алдатып басып жүргөн маңыроо адам*).

КОЛПАЧО'К *м.* 1. *уменьш. от* **колпак** 1 кичинекей калпак; 2. *уменьш. от* **колпак** 2 кичинекей капкак; 3. *тех.*: **газокалильный колпачок** газдын, спирттин, керосиндин жалыны менен ысытуучу аспаптарда жапжарык боло турган тор капкак.

КОЛТУ'Н *м. мед.* колтун (*чачтын түбүнүн оорусу*).

КОЛУМБА'РИЙ *м.* колумбарий (*өлүктүн өрттөлгөн күлү сакталуучу жай*).

КОЛУ'Н *м.* отун жаруучу балта.

КОЛХО'З *м.* колхоз; **колхоз-миллионер** миллионер колхоз; **колхоз-гигант** гигант колхоз.

КОЛХО'ЗНИК *м.* колхозчу.

КОЛХО'ЗНИЦА *женск. р. к* **колхозник.**

КОЛХО'ЗНЫЙ, -ая, -ое **колхоз**-*го т.*; **колхозный строй** колхоз курулушу; **колхозное крестьянство** колхоз дыйкандары; **колхозный рынок** колхоз базары; **колхозный скот** колхоз малы.

КОЛЧА'Н *м. ист.* саадак.

КОЛЧЕДА'Н *м. мин.* колчедан (*күкүрттүү, мышьяктуу ж. б. кошундудан турган бир канча минералдардын жалпы аты*).

КОЛЧЕНО'ГИЙ, -ая, -ое *разг.* төкөр, аксак.

КОЛЫБЕ'ЛЬ *ж.* 1. бешик; 2. *перен.* туулуп өскөн (өрчүгөн) жери; **колыбель революции** революциянын чыккан жана өрчүгөн жери.

КОЛЫБЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **колыбель** 1-*ге т.*; **колыбельная песня** бешик ыры, алдейлеген ыр.

КОЛЫМА'ГА *ж. уст.* оор жүк арабасы.

КОЛЫХА'НИЕ *ср.* теңселүү, селкилдөө, чайпалуу, көйкөлүү.

КОЛЫХА'ТЬ *несов. что* теңселтүү, селкилдетүү, желбиретүү, акырын гана чайпалтуу, көйкөлтүү; **вода колышет лодку** суу кайыкты чайпалтат.

КОЛЫХА'ТЬСЯ *несов.* теңселүү, желбирөө, акырын гана чайпалуу, көйкөлүү; **трава колышется от ветра** чөп шамалдан теңселет.

КОЛЫХНУ'ТЬ *однокр. см.* **колыхать.**

КОЛЫХНУ'ТЬСЯ *однокр. см.* **колыхаться.**

КО'ЛЫШЕК *м. уменьш. от* **кол** казыкча, кичинекей казык.

КОЛЬ *союз см.* **коли;** ◇ **коль скоро** эгер, эгерде.

КОЛЬЕ' *ср. нескл.* колье (*моюнга салуу үчүн жипке тизилген асыл мончоктор*).

КОЛЬНУ'ТЬ *однокр.* сайып алуу (*бир жолу*); сайгылашып кетүү.

КОЛЬРА'БИ *ж. нескл. бот.* кольраби (*өзөгү жоон капустанын бир түрү*).

КОЛЬЦЕВА'НИЕ *ср.* 1. (*деревьев*) жемиш жыгачты зыянкечтерден сактоо үчүн чайыр менен тегерете майлап таңуу; 2. (*птиц, рыб*) балыктын куйругуна же куштун бутуна текшерүү максаты менен тогоо кийгизүү.

КОЛЬЦЕВА'ТЬ *несов.* 1. *что* (*деревья*) жемиш жыгачты зыянкечтерден сактоо үчүн чайыр менен тегерете майлап таңуу; 2. *кого-что* (*птиц, рыб*) балыктын куйругуна же куштун бутуна текшерүү максаты менен тогоо кийгизүү.

КОЛЬЦЕВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое шакек сымал, шакек сыяктуу.

КОЛЬЦЕВО'Й, -ая, -ое шакек сыяктуу, айланма, тегерек, тегеренме; **кольцевое движение** айланма (тегеренме) кыймыл.

КОЛЬЦЕОБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое *см.* **кольцевидный.**

КОЛЬЦО' *ср.* 1. шакек, жүзүк; **обручальное кольцо** нике шакеги; 2. төңөлүк, тогоо; **кольцо для ключей** ачкычтар үчүн тогоо; ◇ **пускать дым кольцами** түтүндү тегерек-тегерек кылып чыгаруу.

КО'ЛЬЧАТЫЙ, -ая, -ое шакек формалуу; **кольчатая цепочка** шакек-шакек болуп турган чынжыр.

КОЛЬЧУ'ГА *ж. ист.* соот (*уруш кезинде кийилүүчү темир тор көйнөк*).

КОЛЮ'ЧИЙ, -ая, -ее 1. сайгыч, сайгылагыч, сайып алгыч; **колючая проволока** сайып алгыч сым, тикенектүү сым; 2. *перен.* (*язвительный*) шылдың кылуучуу, заардуу, уу тилдүү.

www.bizdin.kg

КОЛЮ'ЧКА *ж.* тикен, тикенек.

КО'ЛЮЩИЙ, -ая, -ее саюучу, чанчактуу, чанчуучу, сайгылашуучу (*мис. ооруу*); **ко́лющее ору́жие** саюучу курал.

КОЛЯ'СКА *ж.* 1. (*экипаж*) тырашманке; 2. (*детская*) коляска (*баланы салып тартып жүрүүчү кичине араба*).

КОМ I *м.* тоголок (*борпоң нерсенин тоголоктолгон бөлүгү*); **ком гря́зи** бир тоголок балчык; **ком в го́рле** *перен.* алкымда дем кысылып, шилекейди күч менен жутуу (*мис. ачуу келгенде, капа болгондо*).

КОМ II *вопр. и относ. предл. п. от* **кто** (*предлогдордон кийин колдонулат*): **при ком** кимдин жанында; **на ком** киндин үстүндө; **в ком** кимде, кимден; **о ком** ким тууралу, ким жөнүндө.

КОМА'НДА *ж.* 1. *воен.* (*приказ, распоряжение*) команда (*белгиленген форма боюнча оозеки берилүүчү кыска буйрук*); **отда́ть кома́нду** команда берүү; 2. *воен.* команда (*войсколордун кандайдыр бөлүгүнө начальник болуу*); **отря́д под кома́ндой майо́ра** майордун командалыгы астындагы отряд; 3. команда (*штаттык войсколук кичинекей бөлүк же кандайдыр максат үчүн убактылуу түзүлгөн кичине бөлүк*); **учёбная кома́нда** окуу командасы; **пожа́рная кома́нда** өрт өчүрүүчү команда; 4. (*корабля*) команда (*кеменин экипажы*); **кома́нда кре́йсера** крейсердин командасы; 5. *спорт.* команда (*оюнга, мелдешке катышуучулардын тобу*); **футбо́льная кома́нда** футбол командасы, футболчулар командасы; ◇ **как по кома́нде** (*все сразу*) команда бергендей, баары жапырт.

КОМАНДА'РМ *м.* (кома́ндующий а́рмией) командарм (армияга команда кылуучу, армия командири).

КОМАНДИ'Р *м.* командир; **команди́р полка́** полк командири.

КОМАНДИРОВА'НИЕ *ср.* командировкага жиберүү.

КОМАНДИРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **командирова́ть**; 2. *прил.* командировкада жүргөн, командировка алган (*адам*).

КОМАНДИРОВА'ТЬ *сов. и несов. кого* командировкага жиберүү.

КОМАНДИРО'ВКА *ж.* командировка (1. *тапшырма, жумуш, кызмат менен бир жакка убактынча жиберүү*; 2. *кызмат боюнча тапшырылган иш менен бир жерге баруу*; 3. *разг. күбөлүк кат, командировка кагазы*).

КОМАНДИРО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **командировка**-*га т.*; **командиро́вочное удостовере́ние** командировка удостовереннеси; **командиро́вочные де́ньги** *или* **командиро́вочные** командировкага жиберилген адамга берилүүчү акча.

КОМАНДИ'РСКИЙ, -ая, -ое **кома́ндир**-*ге т.*; командирдик; **команди́рская до́лжность** командирдик мансап.

КОМА'НДНЫЙ, -ая, -ое 1. **команда** 1, 3, 4, 5-*ге т.*; командалык; **кома́ндный соста́в** командалык состав; 2. *перен.* үстөмдүк кылуучу, басымдуу; **кома́ндное положе́ние** үстөмдүк кылуучу абал; **кома́ндные высо́ты** 1) *воен.* айланадагы жерлерден бийик көтөрүлүп турган орун; 2) *перен.* командалык бийиктиктер (*эл чарбасынын жана коомдук саясий турмуштун эң маанилүү, башкы участокторү*).

КОМА'НДОВАНИЕ *ср.* 1. командование, командование, кылуу, (*кандайдыр бир аскердик бөлүккө начальник болуу*); **кома́ндование полко́м** полкко командование кылуу; 2. командование (*войсколорго же кандайдыр бир аскердик бөлүккө командование кылуучу адамдар*); **верхо́вное кома́ндование** башкы командование; **под кома́ндованием** командованиенин астында.

КОМА'НДОВАТЬ *несов.* 1. команда берүү (*команда сөздөрүн айтып, команда берүү*); 2. *кем-чем* начальниги болуу, командири болуу, команда берүү; **кома́ндовать пара́дом** парадга команда берүү; 3. *кем-чем, над кем-чем, перен. разг.* буйрук гана кылып туруу; **он привы́к до́ма кома́ндовать** ал үйүндө буйрук кылууга үйрөнгөн; 4. *над чем, перен.* (*господствовать*) өкүм кылуу, үстөмдүк кылуу, жогору туруу.

КОМАНДО'Р *м.* командор (1. *ист. рыцарь ордендеринин эң жогорку даражасынын бири*; 2. *автомобилдик ж. б. жүгүрүштүн жана авиациялык отряддын начальниги*).

КОМА'НДУЮЩИЙ *м.* команда берүүчү, командир (*аскердик бөлүктүн начальниги*); **кома́ндующий а́рмией** армия командири.

КОМА'Р *м.* чиркей; ◇ **кома́р но́са не подто́чит** *разг.* кенедей сын таккыс, жылчык тапкыс; кылча кыйшыгы жок.

КОМАРИ'НЫЙ, -ая, -ое **комар**-*га т.*; **комари́ный уку́с** чиркейдин чагышы.

КОМБА'ЙН *м.* 1. *с.-х.* комбайн; 2. *тех.* комбайн (*бир нече процесстерди биринин артынан бирин аткаруучу татаал машина*); **у́гольный комба́йн** таш көмүр комбайны.

КОМБА'ЙНЕР *м.* комбайнер (*комбайнда иштөөчү жумушчу*).

КОМБА'ЙНЕРКА *женск. р. к* **комба́йнер**; комбайнерка.

КОМБАЙНИ'РОВАНИЕ *ср. с.-х.* комбайн менен оруп-жыюу.

КОМБА'ЙНОВЫЙ, -ая, -ое **комбайн**-*га т.*; **комба́йновая убо́рка** комбайн менен оруп-жыюу; **комба́йновый заво́д** комбайн заводу.

КОМБАЙНОСТРОЕ'НИЕ *ср.* комбайн жасоо, комбайн куруу.

КОМБА'Т *м.* 1. (команди́р батальо́на) комбат (батальон командири); 2. (команди́р батаре́и) комбат (батарея командири).

КОМБЕ'Д *м.* (комите́т бедноты́) *ист.* кедейлер комитети.

КОМБИКО'РМ *м.* (комбини́рованный корм) кошмо тоют (*алап сыяктуу*).

КОМБИКО'РМОВЫЙ, -ая, -ое **комбикорм**-*го т.*; **комбико́рмовый заво́д** кошмо тоют жасоочу завод.

КОМБИНА'Т *м.* комбинат (1. *эк. бири-бирине байланыштуу түрдүү өнөр жай ишканаларынын бирикмеси*; *мис. текстиль комбинаты, эт комбинаты*; 2. *ар түрдүү баскычтагы окуу жайларынын бирикмеси*).

КОМБИНА'ТОР *м. разг.* комбинатор (*комбинация кылууга эптүү киши*).

КОМБИНАТО'РНЫЙ, -ая, -ое комбинацияга негизделген.

КОМБИНАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **комбинация** 1-*ге т.*; комбинация кылууга ыктуу (шыктуу).

КОМБИНА'ЦИЯ *ж.* 1. (*сочетание, взаимное расположение*) комбинация, айкалыштыруу, кошуу (*фактыларды, нерселерди*); 2. *разг.* (*план, замысел*) комбинация (*аракеттин аздыр-көптүр татаал планы*); 3. (*бельё*) комбинация (*аялдын ич көйнөгү*).

КОМБИНЕЗО'Н *м.* комбинезон (*курткасы менен шымы бириктирилип тигилген кийим*; *муну тракторчулар, шахтёрлор ж. б. жумуш убагында кийишет*).

КОМБИНИ'РОВАНИЕ *ср.* 1. комбинациялоо, айкалыштыруу, кошуу; 2. *разг.* бирин-бирине урунуштуруу, эптештирүү, түрдүүчө амал куруу, бирөөнүн тебетейин бирөөгө кийгизүү.

КОМБИНИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **комбини́ровать**; 2. *прил.* айкалыштырылган, бириктирилген; **комбини́рованное пла́тье** ар түрдүү материалдан кошуп тигилген көйнөк.

КОМБИНИ'РОВАТЬ *несов.* 1. *что* (*соединять*) комбинациялоо, аралаштыруу, кураштыруу, айкалыштыруу, кошуу; **комбини́ровать шёлк с ше́рстью** жибек менен жүндү кураштыруу; 2. *разг.* (*строить комбинации*) комбинация жасоо, бирин-бирине урунуштуруу, эптештирүү, түрдүүчө амал куруу, бирөөнүн тебетейин бирөөгө кийгизүү.

КОМБРИ'Г *м.* (команди́р брига́ды) комбриг (бригада командири).

www.bizdin.kg

КОМДИ'В *м.* (командир дивизии) комдив (дивизия командири).

КОМЕДИА'НТ *м.* комедиант (1. *маскарапоздук ролдорду аткаруучу актёр*; 2. *перен.* *анткор, аңкоосунуучу, кылыктануучу адам*).

КОМЕДИА'НТКА *женск. р. к* **комедиант**; комедиантка.

КОМЕДИА'НТСТВО *ср.* комедианттык, анткорчулук.

КОМЕДИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **комедия** 1-*ге т.*; комедиялык; **комедийный стиль** комедиялык стиль.

КОМЕ'ДИЯ *ж.* 1. *лит.*, *театр.* комедия (*күлкүлүү же сатиралык сюжеттүү драмалык чыгарма*; *сахнага коюлган ушундай чыгарма*); 2. *перен.* кызык, күлкүлүү окуя; **разыгрывать комедию** жойпулук кылуу.

КОМЕНДА'НТ *м.* 1. *воен.* комендант (*крепость, шаар жана өкмөт үйлөрүндө бардык сактык, кайтаруу иштеринин начальниги*); 2. комендант (*кээ бир мекемелерде чарбачылык иштердин начальниги*); **комендант общежития** жатакананын коменданты.

КОМЕНДА'НТСКИЙ, -ая, -ое **комендант**-*ка т.*; коменданттык; **комендантский патруль** коменданттык патруль.

КОМЕНДАТУ'РА *ж.* комендатура (*комендант иштеп турган үй жана анын канцеляриясы*); **пропуска выдаются в комендатуре** пропускалар комендатурада берилет.

КОМЕНДО'Р *м. мор.* комендор (*артиллерист моряк, замбирекчи моряк*).

КОМЕ'ТА *ж. астр.* комета (*куйруктуу жылдыз*).

КО'МИ 1. *м.*, *ж. нескл.* коми (*эл*); 2. *в знач. неизм. прил.* коми; **язык коми** коми тили.

КОМИ'ЗМ *м.* комизм (*кызыктык, күлдүргүчтүк, көңүлдүүлүк, мис. адамда, аракетте, окуяда*).

КО'МИК *м.* 1. комик (*күлкүлүү ролду аткаруучу актёр*); 2. *перен.* куудул.

КОМИССА'Р *м.* комиссар (*саясий, административдик милдеттерди аткаруу үчүн өкмөт тарабынан өкүл кылып дайындалган адам*); **военный комиссар** согуштук комиссар.

КОМИССАРИА'Т *м.* комиссариат (*комиссар башкарган мекеме*); **военный комиссариат** согуш комиссариаты.

КОМИССА'РСКИЙ, -ая, -ое **комиссар**-*га т.*

КОМИССИОНЕ'Р *м.* комиссионер, далдалчы (*соода ишинде сатуучу менен алуучунун ортосуна түшүүчү адам*; *соода жагынан болгон тапшырманы белгилүү акы алып орундоочу киши*).

КОМИССИО'ННЫЙ, -ая, -ое 1. комиссиондук (*сатып берүү үчүн комиссияга берилген товар, нерсе*); 2. комиссиондук (*комиссияга берүүчү товарды сатуучу*); **комиссионный магазин** комиссиондук магазин; 3. **комиссионные** *мн.* комиссиялык милдетти аткаргандыгы үчүн берүүчү акы (акча).

КОМИ'ССИЯ *ж.* 1. комиссия; **избирательная комиссия** шайлоо комиссиясы; **мандатная комиссия** мандат комиссиясы; 2. комиссия (*бирөөнүн тапшырмасын экинчи бирөө белгилүү акы алып орундоого милдеттенген тапшырма*); **сдать товар на комиссию** товарды комиссияга берүү.

КОМИТЕ'Т *м.* комитет; **Центральный Комитет Коммунистической партии Советского Союза** Советтер Союзунун Коммунисттик Партиясынын Борбордук Комитети; **Исполнительный Комитет Совета депутатов трудящихся** Эмгекчилер депутаттарынын Советинин Аткаруу Комитети.

КОМИТЕ'ТСКИЙ, -ая, -ое **комитет**-*ке т.*

КОМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. *театр.* комедиялуу, күлкүлүү; **комическая роль** күлкүлүү роль; 2. (*смешной*) куудул, куудул аралашкан.

КОМИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое күлкүлүү, куудул, күлдүргүч, кызык.

КО'МКАТЬ *несов. что* 1. ушалоо, бырыштыруу, уйпалоо (*кагазды ж. б.*); 2. *перен. разг.* түртө салды кылып иштөө, андан-мындан алып, кыскарта салып, берекесин кетирүү (*мис. докладдын, аңгеменин*).

КОММЕНТА'РИЙ *м.* комментарий (*кандайдыр бир текстти же китепти түшүндүрүү*; *ага берилген түшүндүрмө кошумча*); **сочинения Пушкина с комментариями** Пушкиндин комментарийлүү чыгармалары; **комментарии излишни** түшүндүрмөлөрдүн кереги жок.

КОММЕНТА'ТОР *м.* комментатор (*комментарийдин автору, комментарий берүүчү*).

КОММЕНТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* комментарий берүү, түшүндүрүү, түшүндүрмө берүү.

КОММЕРСА'НТ *м.* коммерсант (*жеке соодагер, көпөс*).

КОММЕ'РЦИЯ *ж.* коммерция (*соода, соода иши*).

КОММЕ'РЧЕСКИЙ, -ая, -ое **коммерция**-*га т.*

КОММУ'НА *ж.* коммуна (*мал-мүлктү жана эмгекти бириктирип, бирге жашоо үчүн баш кошкон коллектив*); **трудовая коммуна** эмгек коммунасы; ◇ **Парижская коммуна** *ист.* Париж Коммунасы.

КОММУНА'ЛЬНО-БЫТОВО'Й, -а́я, -о́е: **коммунально-бытовые учреждения** коммуналдык-турмуштук мекемелер.

КОММУНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое коммуналдык (*шаардык чарбага таандык*); **коммунальное хозяйство** коммуналдык чарба.

КОММУНА'Р *м. ист.* коммунар (*Париж Коммунасынын катышуучусу*).

КОММУНИ'ЗМ *м.* коммунизм.

КОММУНИКАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **коммуникация**-*га т.*; коммуникациялык; **коммуникационная линия** коммуникациялык сызык (*армиянын жайлашкан районун анын базасы менен байланыштырган жол*).

КОММУНИКА'ЦИЯ *ж.* коммуникация (*катташ, байланыш*); **перерезать коммуникации противника** душмандын коммуникациясын кыркуу (бөгөө).

КОММУНИ'СТ *м.* коммунист.

КОММУНИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **коммунизм**-*ге т.*; коммунисттик; **Коммунистическая партия Советского Союза** Советтер Союзунун Коммунисттик Партиясы; **бесклассовое коммунистическое общество** тапсыз коммунисттик коом; **Манифест Коммунистической партии** Коммунисттик Партиянын Манифести.

КОММУНИ'СТКА *женск. р. к* **коммунист**; коммунистка.

КОММУТА'ТОР *м.* коммутатор (1. *электр тогун жиберүү, токтотуу жана да анын багытын өзгөртүү үчүн колдонула турган прибор*; 2. *телефондорду байланыштыра турган атайы прибор*).

КОММУТА'ЦИЯ *ж. тех.*, *физ.* коммутация (*алмашма токту туруктуу токко айландыруу*).

КОММЮНИКЕ' *ср. нескл.* коммюнике (*көбүнчө эл аралык мааниси бар маселе жөнүндөгү официалдуу билдирүү*).

КО'МНАТА *ж.* комната, бөлмө; **квартира из трёх комнат** үч бөлмөдөн турган квартира.

КО'МНАТНЫЙ, -ая, -ое **комната**-*га т.*; **комнатные двери** бөлмө эшиктери (каалгалары).

КОМО'Д *м.* комод (*кийим жана башка нерселер салына турган жапыз шкаф*).

КОМО'К *м.* тоголок, кесек.

КОМО'ЛЫЙ, -ая, -ое *обл.* токол; **комолая корова** токол уй.

КОМО'ЧЕК *м. уменьш. от* **комок** тоголокчо, кичинекей тоголок, кичинекей кесек.

КОМПА'КТНОСТЬ *ж.* тыгыздык, тыгыз бириккендик, жыйнактык.

КОМПА'КТНЫЙ, -ая, -ое тыгыз, тыгыз бириккен, жыйнак; **компактная масса** тыгыз масса.

КОМПАНЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое *разг.* 1. (*общительный*) башкалар менен бат эле аралашып кетүүчү, жолдошчул, компанияны жакшы көрүүчү; 2. (*одинаковый для всех*) бирдей, бардыкка бирдей, бардыкка тең.

КОМПА'НИЯ *ж.* 1. (*общество*) компания (*коом*; *адамдардын тобу*); 2. (*общение, знакомство*) ашына, ынак, жо-

www.bizdin.kg

ро-жолдош; **водить** *с кем-л.* **компанию** *бирөө менен* ашына болуу; **3.** (*торговое или промышленное товарищество*) компания (*капиталисттердин соода же өнөр шериктиги*); ◇ **за компанию** чогуу, биргелешип.

КОМПАНЬО'Н *м.* **1.** компаньон (*соода же өнөр жай ишканасынын шериги*); **2.** жолдош.

КОМПАНЬО'НКА *ж.* компаньонка (*буржуазиялык коомдо — бай аялдын көңүлүн ачуу жана анын тапшырмаларын орундоо үчүн жалданган аял*).

КОМПА'РТИЯ *ж.* (коммунистическая партия) компартия (коммунисттик партия).

КО'МПАС *м.* компас (*дүйнөнүн тараптарын көрсөтүүчү прибор*).

КО'МПАСНЫЙ, -ая, -ое **компас**-*ка т.*; **компасная стрелка** компас стрелкасы.

КОМПЕНСАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **компенсация**-*га т.*; компенсациялык; **компенсационная сумма** компенсациялык сумма (*акча*).

КОМПЕНСА'ЦИЯ *ж.* компенсация, компенсациялоо, компенсация кылуу (*эмгек үчүн төлөө же тарткан зыяндын ордун толуктоо; закон боюнча көрсөтүлгөн бөтөнчө учурларда кызматкерге төлөө, мис. отпуск ордуна акча берүү*).

КОМПЕНСИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* компенсациялоо, компенсация кылуу.

КОМПЕТЕ'НТНОСТЬ *ж.* компетенттүүлүк (*бир нерсе жөнүндө чечкиндүү пикир айтууга мүмкүндүк бере турган билимдерге ээ болуу*).

КОМПЕТЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*знающий, осведомлённый*) компетенттүү (*бир нерсени толук билүүчү*); **компетентный врач** компетенттүү врач; **2.** *юр.* (*полноправный*) компетенттүү (*бир нерсени чечүүгө, бир нерсе жөнүндө пикирин айтууга өзүнүн билими же полномочиеси бар адам*).

КОМПЕ'ТЕ'НЦИЯ *ж.* **1.** компетенция (*белгилүү бир адамга тапшырылган маселелер, иштер*); **это не входит в мою компетенцию** бул менин компетенцияма кирбейт; **2.** *юр.* компетенция (*кандайдыр бир мекемενин же адамдын полномочиеси*).

КОМПИЛИ'РОВАТЬ *несов. что* компиляциялоо, компиляция кылуу.

КОМПИЛЯТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **компиляция**-*га т.*; компиляциялуу, компиляция кылынган (*бирөөнүн эмгегинен алып жазылган эмгек*).

КОМПИЛЯ'ТОР *м.* компилятор (*компиляция жасоочу, бирөөнүн эмгегинен алып, эмгек жазуучу*).

КОМПИЛЯ'ЦИЯ *ж.* компиляция (**1.** *башка бирөөлөрдүн чыгармаларынан терилип алынып жазылган чыгарма*; **2.** *башка бирөөлөрдүн чыгармаларынан терип алып эмгек жазуу*).

КО'МПЛЕКС *м.* комплекс (*кубулуштардын же касиеттердин жыйнагы, айкалышы*); **комплекс представлений** элестердин комплекси.

КО'МПЛЕКСНЫЙ, -ая, -ое комплекстүү, комплекстик (*жыйнакталган; айкалышкан; жыйынды болгон*); **комплексная механизация труда** эмгектин комплекстүү механизацияланышы; **комплексная автоматическая линия** комплекстүү автоматтык линия, комплекстик автоматтуу линия.

КОМПЛЕ'КТ *м.* комплект (*бир бүтүн жасоо үчүн зарыл болгон нерселердин толук жыйнагы; жобо же штат боюнча талап кылынган адамдардын санынын чеги*); **комплект инструментов** инструменттер комплектиси.

КОМПЛЕКТОВА'НИЕ *ср.* комплекттөө; **комплектование классов к началу учебного года** окуу жылынын башталышына карата класстарды комплекттөө.

КОМПЛЕКТОВА'ТЬ *несов. что* комплекттөө, комплект түзүү; **комплектовать школы** мектептерди комплекттөө.

КОМПЛЕКТОВА'ТЬСЯ *несов.* комплекттелүү.

КОМПЛЕ'КЦИЯ *ж.* комплекция (*тулку бою, дененин түзүлүшүнүн жалпы көрүнүшү*).

КОМПЛИМЕ'НТ *м.* комплимент (*кошамат; мактоо; көшөкөрлөнүп мактоо*); **сделать комплимент** комплимент айтуу.

КОМПОЗИ'ТОР *м.* композитор.

КОМПОЗИ'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **композитор**-*го т.*

КОМПОЗИЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **композиция**-*га т.*

КОМПОЗИ'ЦИЯ *ж.* композиция (**1.** *музыкалык чыгарма жана аны түзүү теориясы*; **2.** *лит., иск. чыгарманын көркөмдүк жагынан түзүлүшү*).

КОМПОНЕ'НТ *м.* компонент (*бир нерсенин составдык бөлүгү*).

КОМПОНОВА'ТЬ *несов. что* компоновкалоо (*айрым элементтерден бүтүн нерсе түзүү*).

КОМПОНО'ВКА *ж.* компоновка (*айрым элементтерден бүтүн нерсе түзүү*).

КОМПО'СТ *м. с.-х.* компост (*өсүмдүктүн чириндисин топуракка аралаштырып жасаган семирткич*).

КОМПО'СТЕР *м. ж.-д.* компостер (*билетке, пломбага ж. б. тешип же чуңкурайтып, кабартып белги салуу үчүн колдонула турган аттиш сыяктуу аспап*).

КОМПОСТИ'РОВАТЬ *несов. что, ж.-д.* компостирдөө, компостировать этүү (*компостер менен белги салуу*); **компостировать билеты** билеттерди компостирдөө.

КОМПО'СТНЫЙ, -ая, -ое **компост**-*ко т.*; **компостное удобрение** компост семирткичи; **компостная яма** компост чуңкуру (*кык, өсүмдүктөрдү чиритип, компост жасоочу чуңкур*).

КОМПО'Т *м.* компот (*жаңы же кургатылган жемиштен сууга кант кошуп кайнатып жасалган тамак*); **компот из слив** кара өрүктөн жасалган компот.

КОМПРАДО'Р *м.* компрадор (*айрым мамлекеттерде жергиликтүү реакциячыл буржуазия; компрадорлор чет элдик монополисттер менен байланышта болуп, өз мамлекеттерине чет элдик капиталдын киришине жардам берет*).

КОМПРЕ'СС *м.* компресс (*сууга же дарылуу составга салынып, ооруган жерге коюлуп байлануучу таңгыч*); **согревающий компресс** ысыткыч (ысытуучу) компресс.

КОМПРЕ'ССОР *м.* компрессор (**1.** *тех. бууларды жана газдарды белгилүү даражага чейин кыса турган машина*; **2.** *мед. кан тамырларын кысуучу прибор*).

КОМПРОМЕТИ'РОВАТЬ *несов. кого-что* жаман аттуу кылуу, беделин түшүрүү, абийирин кетирүү, көпчүлүк алдында жаман атка кондуруу.

КОМПРОМИ'СС *м.* компромисс (*бири-бирине жол берүү аркылуу түзүлгөн келишим*); **идти на компромисс** компромисске макул болуу.

КОМПРОМИ'ССНЫЙ, -ая, -ое компромисстик, компромисс мүнөзүндөгү; **компромиссное решение** компромисстик чечим.

КОМСОМО'Л *м.* (Коммунистический Союз Молодёжи) комсомол (Коммунисттик Жаштар Союзу).

КОМСОМО'ЛЕЦ *м.* комсомолец.

КОМСОМО'ЛКА *ж.* комсомолка.

КОМСОМО'ЛЬСКИЙ, -ая, -ое **комсомол**-*го*, **комсомолец**-*ке т.*; комсомолдук; **комсомольское собрание** комсомол жыйналышы.

КОМСО'РГ *м.* (комсомольский организатор) комсорг (комсомолдук уюштуруучу).

КОМСОСТА'В *м.* (командный состав) комсостав (командалык состав).

КОМУ' *мест. вопр. и относ. дат. п. от* **кто** кимге, кимдерге; **кому послать пригласительные билеты?** чакыруу билеттерин кимдерге жибериш керек?

КОМФО'РТ *м.* комфорт (*турмуштун материалдык оңтойлугу, жайлуу болушу*); **квартира с полным комфортом** толук комфорттуу (жайлуу) квартира.

КОМФОРТА'БЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое комфортабелдүү, жайлуу (*турмуштун материалдык оңтойлуу, жайлуу*

www.bizdin.kg

болушу); **комфорта́бельная ко́мната** комфортабелдүү (жайлуу) бөлмө.

КОН *м.* 1. (*место для ставки в азартной игре*) кон (*кумар ойнунда акча жана ошол сыяктуу нерселер тигилүүчү орун*); 2. (*отдельная партия в игре*) оюндун бир саамы (*бир сапар ойнолушу*).

КОНА'РМИЯ *ж.* (ко́нная а́рмия) конармия (аттуу армия).

КОНВЕ'ЙЕР *м.* конвейер (*жүк ташуу үчүн, иштелип жаткан материалдарды же машинанын жыйналуучу бөлүктөрүн бир жумушчудан экинчи жумушчуга жеткирип туруу ж. б. үчүн колдонулган, токтоосуз жылып туруучу транспорттук лента*); **рабо́тать по конве́йеру** конвейер боюнча иштөө; ◇ **зелёный конве́йер** *с.-х.* малды жайлата көк оттотуу.

КОНВЕ'ЙЕРНЫЙ, -ая, -ое **конвейер**-*ге т.*; конвейердик (*конвейердин принциби боюнча түзүлгөн жабдуулар*); **конве́йерная систе́ма** конвейердик система.

КОНВЕ'НТ *м. ист.* конвент (*кээ бир өлкөлөрдө — конституцияны түзүү же өзгөртүү үчүн чакырылган закон чыгаруучу органдардын аты; кээ бир өлкөлөрдө айрыкча полномочиелүү шайлоо органдардын аты*).

КОНВЕНЦИОНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое шарттуу, шарт коюлган.

КОНВЕНЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое конвенция менен белгиленген; **конвенцио́нные по́шлины** конвенция менен белгиленген бажылар (пошлиналар).

КОНВЕ'НЦИЯ *ж.* конвенция (*кандайдыр бир атайын маселе боюнча түзүлгөн эл аралык договор*); **железнодоро́жная конве́нция** темир жол конвенциясы.

КОНВЕРГЕ'НЦИЯ *ж.* конвергенция (1. *бири-бирине байланыштуу болбогон кубулуштардын белгилеринин же касиеттеринин окшоштугу*; 2. *биол. ар түрдүү организмдердин кандайдыр бир касиеттеринин окшоштугу; бул окшоштук алардын тукумдаштыгына негизделбестен, алардын сырткы бирдей шарттардын таасирине же бирдей милдеттерге ыйкемделүүлөрүнө негизделет*).

КОНВЕ'РСИЯ *ж. эк.* конверсия (*мамлекеттик заёмдун шарттарын, проценттерин же срогун өзгөртүү*).

КОНВЕ'РТ *м.* конверт (1. *кат салына турган төрт бурчтуу кагаз баштыкча*; 2. *эмчектеги баланы ороо үчүн кездемеден жасалган төрт бурчтуу ороoч*).

КОНВЕРТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, эк.* конверсиялоо; **конверти́ровать заём** заёмду конверсиялоо.

КОНВЕ'РТЕР *м. тех.* конвертер (*чоюндан болотту ажыратуучу айланма меш*).

КОНВЕ'РТЕРНЫЙ, -ая, -ое **конвертер**-*ге т.*; конвертердик.

КОНВОИ'Р *м.* конвоир (1. *бир нерсени же бирөөнү жоголуудан же качуудан сактап узатып баруучу куралдуу адам, конвой составындагы адам*; 2. *мор. конвой милдетин аткаруучу согуштук кеме*).

КОНВОИ'РОВАТЬ *несов. кого-что* конвоирлөө, кембай кылуу (*мис. туткунду куралданган сакчы менен жөнөтүү, алып баруу*).

КОНВО'Й *м.* конвой, кембай (*жөнөтүлүүчү бир нерсени же бирөөнү сактоо үчүн куралданган кишилерден түзүлгөн отряд; согуш кезинде соода кемелерин коруучу согуштук кемелердин отряды*); ◇ **под конво́ем** конвой (кембай) менен (*айдалып*).

КОНВО'ЙНЫЙ, -ая, -ое 1. **конвой**-*го т.*; **конво́йное су́дно** конвой кемеси; 2. *в знач. сущ. м. см.* **конвоир** 1.

КОНВУЛЬСИ'ВНЫЙ, -ая, -ое карыштырма, тырыштырма.

КОНВУ'ЛЬСИЯ *ж. мед.* карышуу, тырышуу.

КОНГЕНИА'ЛЬНОСТЬ *ж.* акылы (таланты) жагынан бирдейлик, пикирлөө жагынан бирдейлик.

КОНГЕНИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое акылы (таланты) жагынан бирдей, бир түрдүү, туура келүүчү; **перево́д конгениа́льный оригина́лу** сапаты жагынан оригиналынан калышпаган котормо.

КОНГЛОМЕРА'Т *м.* конгломерат (1. *ар түрдүү нерселердин же бөлүктөрдүн системасыз, баш аламан кошундусу*; 2. *геол. ар түрдүү минералдардан чокмороктошкон тоо теги*).

КОНГРЕ'СС *м.* 1. (*съезд*) конгресс (*көбүнчө, эл аралык съезд*); **Всеми́рный конгре́сс сторо́нников ми́ра** Тынчтыкты жактоочулардын Бүткүл дүйнөлүк Конгресси; 2. (*парламент*) конгресс (*АКШда жана кээ бир башка өлкөлөрдө — парламенттин аты*).

КОНДАЧО'К *м.*: **реши́ть с кондачка́** *разг.* ишти түшүнбөстөн эле жеңил ойлуулук менен чече салуу.

КОНДЕНСА'ТОР *м.* конденсатор (1. *физ. электрди жыйноочу, чогултуучу прибор*; 2. *тех. бууну суутуп, сууга айландыруучу прибор*).

КОНДЕНСА'ТОРНЫЙ, -ая, -ое **конденсатор**-*го т.*

КОНДЕНСАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **конденсация**-*га т.*; конденсация жолу менен алынган.

КОНДЕНСА'ЦИЯ *ж.* конденсация, конденсациялоо, конденсация кылуу (*коюлтуу, коюулантуу, жыйноо, чогултуу*); **конденса́ция молока́** сүттү конденсация кылуу; **конденса́ция электри́чества** электрди конденсация кылуу; **конденса́ция па́ра** бууну суюктукка айландыруу.

КОНДЕНСИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* конденсациялоо, конденсация кылуу; **конденси́ровать пар** бууну суюктукка айландыруу.

КОНДИ'ТЕР *м.* кондитер (*таттуу тамактарды жасоо жагынан специалист, уста адам*).

КОНДИ'ТЕРСКАЯ *ж.* кондитерская (*таттуу тамактарды сатуучу магазин*).

КОНДИ'ТЕРСКИЙ, -ая, -ое кондитердик (*таттуу тамактарды бышырууга таандык*); **конди́терское произво́дство** кондитердик өндүрүш.

КОНДИЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое кондицияга туура келген, кондициялык; **кондицио́нные семена́** *с.-х.* кондицияга туура келген үрөн.

КОНДИ'ЦИЯ *ж.* кондиция (*бир нерсенин шартка, нормага ылайык келиши*); **конди́ция зерна́** *с.-х.* уруктун (үрөндүн, дандын) кондициясы.

КО'НДОР *м. зоол.* кондор (*Түштүк Америкада жашоочу жорунун бир түрү*).

КОНДОТЬЕ'Р *м.* кондотьер (1. *ист. 14—15 кылымдарда Италияда — жалданма отряддын жетекчиси*; 2. *перен. сатылып кетме; акча үчүн ар кандай кылмыштан кайтпаган адам*).

КОНДУИ'Т *м. уст.* кондуит (*окуучулардын же согуш кызматчыларынын жүрүш-турушу жазылып туруучу журнал*).

КОНДУ'КТОР *м.* кондуктор (*поездди, трамвайды ж. б. узатып, транспортто пассажирлерди тейлөөчү адам*).

КОНЕВО'Д *м.* жылкы өстүрүүчү адам.

КОНЕВО'ДСТВО *ср.* жылкы өстүрүүчүлүк; **табу́нное конево́дство** үйүрдүү жылкы өстүрүүчүлүк.

КОНЕВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **коневодство**-*го т.*; жылкы өстүрүүчү; **конево́дческий совхо́з** жылкы өстүрүүчү совхоз.

КОНЁК *м.* 1. *уменьш. от* **конь** 1 кичинекей ат; 2. (*украшение на крыше*) үйдүн чатырынын кырына коозделип кагылган тактай; 3. *см.* **коньки́**; ◇ **морско́й конёк** *зоол.* атка окшогон деңиз балыкчасы; **э́то его́ конёк** бул анын жактырып, оозунан түшүрбөгөн немеси.

КОНЕМА'ТКА *ж.* бээ.

КОНЕПОГОЛО'ВЬЕ *ср.* жылкынын саны.

КОНЕСОВХО'З *м.* (конево́дческий совхо́з) жылкы совхозу (жылкы өстүрүүчү совхоз).

КОНЕФЕ'РМА *ж.* (конево́дческая фе́рма) жылкы фермасы.

www.bizdin.kg

КОНЕ'Ц *м.* 1. аяк, соң, бүткөн жери, учу, акыры; **конéц гóда** жыл аягы; **конéц пáлки** таяктын учу; **с э́того концá у́лицы на тот конéц** көчөнүн бул башынан тиги башына; 2. (*напр. нитки*) учук (*жип*); 3. *перен. разг.* (*смерть*) күн бүтүү, ажал; 4. *разг.* (*расстояние*) аралык; ◇ **концá крáю нет** *разг.* учу-кыйры жок; **в концé концóв** эң аягында, акыры аягында; **со всех концóв** туш-туштан; **на худóй конéц** *разг.* эң кеминде, эң болбогондо, жок дегенде, эң болбоду дегенде; **и дéло с концóм** *разг.* бүттү, ошону менен бүттү; **сводúть концы́ с концáми** эптеп-септеп оокат кылуу, эптеп-септеп жеткирүү; **под конéц** акырында, аягында; **хоронúть концы́** *разг.* изин жашыруу, изин суутуу; **и концы́ в вóду** *разг.* шыбышын билдирбей кетүү; **без концá** тынымсыз, дайым; **до концá** акырына чейин; **пáлка о двух концáх** темирдин эки башы тең ысык; **одúн конéц** *разг.* баары бир, эмне болсо, ошо болсун.

КОНЕ'ЧНО 1. *вводн. сл.* шексиз, белгилүү, табигый, албетте, ооба; **он, конéчно, прав** албетте, анык туура; 2. *частица утвердит.* албетте, ооба; **вы лю́бите му́зыку? — Конéчно!** сиз музыканы жакшы көрөсүзбү? — Албетте!

КОНЕ'ЧНОСТЬ *ж. анат.* кол-аяк, бут; **перéдние конéчности** колдор; **зáдние конéчности** аяктар, буттар.

КОНЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое аякkы, акыркы, учку, түпкү; **конéчная фрáза** аякkы сүйлөм; **конéчная цель** түпкү максат; **конéчная величинá** *мат.* чектүү чоңдук; ◇ **в конéчном счёте** акырында, акыр (акыры) түбүндө; акыр (акыры) аягында.

КОНИ'НА *ж.* жылкы эти.

КОНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **конус**-*ка т.*; конустук; **конúческая фóрма** конустук форма.

КО'НКА *ж. уст.* конка (*ат менен жүрө турган трамвай*).

КОНКРЕТИЗА'ЦИЯ *ж.* конкреттештирүү, конкреттүү кылуу, айкындоо, айкын кылуу.

КОНКРЕТИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* конкреттештирүү, конкреттүү кылуу, айкындоо, айкын кылуу.

КОНКРЕТИЗИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* конкреттешүү, конкреттүү болуу, ачык-айкын болуу; 2. *несов. страд. к* **конкретизúровать.**

КОНКРЕ'ТНО *нареч.* конкреттүү кылып, айкын кылып, ачык кылып.

КОНКРЕ'ТНОСТЬ *ж.* конкреттүүлүк, айкындык.

КОНКРЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое конкреттүү, айкын; **конкрéтный примéр** айкын мисал.

КОНКУРЕ'НТ *м.* конкурент (*бирөө менен конкуренция жасоочу, эрегишүүчү адам*).

КОНКУРЕ'НЦИЯ *ж.* конкуренция (1. *кандайдыр бир майданда керт башынын пайдасы үчүн максатка жетүүнү ойлогон айрым адамдардын ортосундагы күнүлөштүк, эрегиштик*; 2. *эк. капиталисттик өлкөлөрдө — капиталисттердин пайда үчүн, рынок, сырьё үчүн өз ара күрөшү*); ◇ **вне конкурéнции** сын тайгылган, баа жеткис.

КОНКУРИ'РОВАТЬ *несов. с кем-чем, в чём* конкуренция кылуу, эрегишүү.

КО'НКУРС *м.* конкурс (*абдан мыктысын тандап алуу үчүн искусство, илим, спорт жагынан бир нече адамдын ортосунда болгон мелдеш*); **междунарóдный кóнкурс пиани́стов** пианисттердин эл аралык конкурсу.

КО'НКУРСНЫЙ, -ая, -ое **конкурс**-*ка т.*; **кóнкурсное испытáние** конкурс сыноосу.

КО'ННИК *м.* атчан, атчан аскер; **кóнники Совéтской Áрмии** Советтик Армиянын атчандары.

КО'ННИЦА *ж.* аттуу войско, аттуу аскер, кавалерия.

КОННОЗАВО'ДСКИЙ, -ая, -ое: **коннозавóдское хозя́йство** жылкы өстүрүү чарбасы.

КОННОЗАВО'ДСТВО *ср.* 1. (*разведение породистых лошадей*) асыл тукум жылкыларды өрчүтүү; 2. (*конный завод*) жылкы заводу, жылкы зооту.

КОННОЗАВО'ДЧИК *м. уст.* жылкы заводунун (зоотунун) ээси.

КОННОСПОРТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое: **конноспортúвные состязáния** ат спорттук жарыш.

КО'ННЫЙ, -ая, -ое 1. **конь** 1-*ге т.*; **кóнный завóд** жылкы заводу (зооту); 2. ат менен иштелүүчү; **кóнная молотúлка** ат менен жүрүүчү молотилка; 3. *воен.* аттуу, атчан; **кóнная áрмия** аттуу армия, аттуу аскер.

КОНОВА'Л *м.* 1. *обл.* жылкыны дарылоочу адам; 2. *перен. разг.* эч персенни билбеген жаман врач.

КОНОВО'Д *м.* 1. коновод (*атчандар аттан түшкөн кезде аттардын жанында аларды карап тура турган аскер*); 2. (*зачинщик, вожак*) демилгечи, баштоочу (*кандайдыр бир жаман ишти баштап жиберүүчү*).

КО'НОВЯЗЬ *ж.* ат байлоо мамысы, керме.

КОНОКРА'Д *м.* жылкы уурдоочу.

КОНОКРА'ДСТВО *ср.* жылкы уурдоочулук.

КОНОПА'ТИТЬ *несов. что* тыгындоо, тыгып бүтөө (*тешиктерге же жарыктарга кендир ж. б. нерселер тыгып бекитүү, бүтөө*).

КОНОПА'ТЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. (*веснушчатый*) сепкилдүү, сепкил баскан; 2. (*рябой от оспы*) чаарайган, чап-чаар болгон.

КОНОПЛЕВО'ДСТВО *ср.* кара куурай айдоочулук.

КОНОПЛЕВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **коноплеводство**-*го т.*; **коноплевóдческий колхóз** кара куурай айдоочу колхоз.

КОНОПЛЯ' *ж.* кара куурай.

КОНОПЛЯ'НИК *м. с.-х.* кара куурай айдалган жер.

КОНОПЛЯ'НКА *ж. зоол.* коноплянка (*сайроочу чымчыктын бир түрү*).

КОНОПЛЯ'НЫЙ, -ая, -ое **конопля**-*га т.*; **коноплянóе мáсло** кара куурай майы.

КОНСЕРВАТИ'ВНОСТЬ *ж.* консервативдүүлүк (*жаңылыктарга каршы келүүчүлүк, эскини жактоочулук, эски көз караштуулук*).

КОНСЕРВАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое консервативдүү (*ар кандай жаңылыктарга каршы чыгуучу, эскини жактоочу, прогресске каршы, эски көз караштуу*); **консервативные взгля́ды** консервативдүү көз караштар.

КОНСЕРВАТИ'ЗМ *м.* консерватизм (*саясий турмуштагы, илимдеги, адабияттагы ж. б. ар кандай алдыңкы катардагы жаңылыктарга каршы чыгуучулук*).

КОНСЕРВА'ТОР *м.* консерватор (1. *эски тартиптерди сактоого умтулуучу, эски пикирдүү, эски көз караштуу, жаңылыктарга душман адам*; 2. *буржуазиянын реакциячыл консервативдүү саясий партиясынын мүчөсү; реакционер*).

КОНСЕРВАТО'РИЯ *ж.* консерватория (*музыкалык жогорку окуу жайы*).

КОНСЕРВАТО'РСКИЙ, -ая, -ое **консерватория**-*га т.*; консерваториялык; **консерватóрские концéрты** консерваториялык концерттер.

КОНСЕРВА'ЦИЯ *ж. эк.* консервация (*кандайдыр бир чаралардын жардамы менен бузулуудан сактоо; ишкананы белгисиз убакытка чейин токтотуп коюу*).

КОНСЕРВИ'РОВАНИЕ *ср.* консервалоо, консерва жасоо, консерва кылуу (*көбүнчө, чирүү жана ачып кетүүдөн сактоо үчүн тамактарды, азык-түлүктөрдү даярдоонун жана сактоонун бөтөнчө жолу, амалы*); **консервúрование фру́ктов** жемиштерди консервалоо.

КОНСЕРВИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **консервúровать;** 2. *прил.* консерваланган; **консервúрованные фру́кты** консерваланган жемиштер.

КОНСЕРВИ'РОВАТЬ *несов. что* консервалоо, консерва жасоо, консерва кылуу; **консервúровать óвощи** жашылчаларды консерва кылуу.

КОНСЕ'РВНЫЙ, -ая, -ое **консервы**-*га т.*; **консéрвная промы́шленность** консерва өнөр жайы; **консéрвная бáнка** консерва банкасы.

КОНСЕ'РВЫ *только мн.* консерва (1. *бузулбай, чирибей турган кылып абдан мыкты жабылган же оозу биротоло чапталган идишке салынып коюлган тамак*; 2. *ачык

www.bizdin.kg

жарыктан, чаңдан, шамалдан көздү сактай турган бөтөнчө көз айнек).

КОНСИ'ЛИУМ *м. мед.* консилиум (*катуу ооруну аныктоо жана дарылоо жолдорун белгилөө үчүн врачтардын кеңешмеси*).

КОНСИСТЕ'НЦИЯ *ж. физ.* консистенция (*эритмелерде жана чала суюк нерселерде заттын тыгыздыгы, коюулугу*).

КО'НСКИЙ, -ая, -ое **конь** 1-*ге т.*; **ко́нские состяза́ния** ат чабыш; **ко́нский во́лос** жылкынын кылы; **ко́нский заво́д** жылкы заводу, жылкы зооту (*асыл тукум жылкыларды өстүрүүчү завод*); **ко́нское мя́со** жылкы эти.

КОНСОЛИДА'ЦИЯ *ж.* 1. (*упрочение, укрепление*) консолидация, консолидациялоо (*чыңоо, бекитүү, топтоп чыңдоо, мыктылап чогултуу*); **консолида́ция всех революцио́нных сил** революциялык күчтөрдүн бардыгын консолидациялоо; 2. *эк.* консолидация, консолидациялоо (*мамлекеттик кыска сроктуу карыздарды узак сроктуу карыздарга айландыруу*).

КОНСОЛИДИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* 1. консолидациялоо (*чыңоо, бекитүү, топтоп чыңдоо, мыктылап чогултуу*); 2. *эк.* консолидациялоо (*кыска сроктуу милдеттенмелерди узак сроктуу милдеттенмелерге айландыруу*); **консолиди́ровать за́ймы** заёмдорду консолидациялоо.

КОНСО'ЛЬ *м. архит.* консоль (*үйдүн стенасында уркуюп чыгып турган жери, ага балкон орнотулат*).

КОНСОНА'НС *м. муз.* консонанс (*бир нече тыбыштын, мис. комуздун ж. б. үнүнүн, аккорддо айкалышы*).

КОНСО'РЦИУМ *м. эк.* консорциум (*капиталисттик өлкөлөрдө — белгилүү бир финансылык операцияны иш жүзүнө ашыруу үчүн бир нече банкылардын же ири банкирлердин монополисттик бирикмеси*); **консо́рциум ба́нков** банкылардын консорциуму.

КОНСПЕ'КТ *м.* конспект (*кандайдыр бир чыгарманы, лекцияны, сүйлөнгөн сөздү ж. б. кыскача жазуу*); **конспе́кт ле́кции** лекциянын конспектиси.

КОНСПЕКТИ'ВНОСТЬ *ж.* конспект түрүндө болгондук, кыскача негизги идеясы (мааниси) жазылгандык.

КОНСПЕКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое конспект түрүндө, кыскача жазылган (түзүлгөн).

КОНСПЕКТИ'РОВАНИЕ *ср.* конспект түзүү, конспектилөө, кыскача жазуу.

КОНСПЕКТИ'РОВАТЬ *несов. что* конспект түзүү, конспект жазуу, конспекттөө, кыскача жазуу; **конспекти́ровать кни́гу** китепти конспектилөө.

КОНСПИРАТИ'ВНОСТЬ *ж.* конспиративдүүлүк (*жашырындык, официалдуу өкмөттөн жашырындык*).

КОНСПИРАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое конспиративдүү (*жашырын, официалдуу өкмөттөн жашырын*).

КОНСПИРА'ТОР *м.* конспиратор (*конспирациянын катышуучусу*).

КОНСПИРА'ЦИЯ *ж.* 1. конспирация (*өзүнүн жашырын иштерин жана жашырын уюмдардын мүчөлөрүн жашырып-жабуу үчүн жашырын уюмдун колдонуучу системасы жана методдору*); 2. *перен.* конспирация, сырды жашыруу.

КОНСПИРИ'РОВАТЬ *несов. кого-что* конспирациялоо, конспирация кылуу.

КОНСТА'НТА *ж. мат.* константа (*бир нерсенин туруктуу белгиси*).

КОНСТА'НТНЫЙ, -ая, -ое константтык (*туруктуу бир калыпта жүргөн*).

КОНСТАТА'ЦИЯ *ж.* констатация, констатациялоо (*бир нерсенин бар экендигин, болгондугун, шексиздигин белгилөө, бекитүү*); **констата́ция фа́ктов** фактыларды констатациялоо.

КОНСТАТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* констатациялоо; **констати́ровать улучше́ние положе́ния больно́го** оорунун абалы оңолуп келе жаткандыгын констатациялоо.

КОНСТИТУИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* белгилөө, аныктоо (*бир нерсенин мазмунун, составын*).

КОНСТИТУЦИОНАЛИ'ЗМ *м. полит.* конституционализм (*саясаттагы жана мамлекеттик укук илиминдеги буржуазиялык реакциялык агым; бул—башкаруунун эң мыкты системасы «конституциялык монархия» деп эсептейт*).

КОНСТИТУЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **конституция**-*га т.*; конституциялык; **конституцио́нная мона́рхия** конституциялык монархия.

КОНСТИТУ'ЦИЯ I *ж. полит.* конституция (*мамлекеттин коомдук жана мамлекеттик түзүлүшүн белгилеп турган негизги закону, негизги башталмалары*).

КОНСТИТУ'ЦИЯ II *ж. анат.* конституция (*адамдын же айбандын организминин түзүлүшү жана структурасы*); **конститу́ция органи́зма** организмдин конституциясы.

КОНСТРУИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* конструкциялоо (1. *эсептеп, чертёжун сызып, механизмдердин, машиналардын, курулуштардын ж. б. конструкциясын берүү*; 2. *белгилүү составда түзүү*).

КОНСТРУКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое 1. **конструкция**-*га т.*; конструктивдик; 2. *перен.* (*деловой*) иштиктүү; **конструкти́вное предложе́ние** иштиктүү сунуш.

КОНСТРУ'КТОР *м.* конструктор (*конструкциянын автору*); **констру́ктор самолёта** самолёттун конструктору.

КОНСТРУ'КТОРСКИЙ, -ая, -ое **конструктор**-*го т.*; конструктордук; **констру́кторское бюро́** конструктордук бюро.

КОНСТРУ'КЦИЯ *ж.* 1. конструкция (*кандайдыр бир машинанын, курулуштун ж. б. структурасы, планы, бөлүктөрүнүн өз ара жайланышы*); **маши́на сло́жной констру́кции** татаал конструкциялуу машина; 2. конструкция (*ошол курулуштун, машинанын ж. б. өзү*); **железобето́нная констру́кция** темир-бетондук конструкция; 3. *грам.* конструкция (*сөздөрдүн байланышы, түзүлүшү*).

КО'НСУЛ *м.* 1. *дип.* консул (*башка мамлекеттин жергиликтүү бийлигинен өз мамлекетинин жана анын граждандарынын таламын жактоочу дипломатиялык ведомствонун кызматкери*); **генера́льный ко́нсул** генеральный консул; 2. *ист.* консул (*кээ бир өлкөлөрдө — эң жогорку өкмөт адамдарынын аты*).

КО'НСУЛЬСКИЙ, -ая, -ое **консул**-*га т.*; консулдук; **ко́нсульская до́лжность** консулдук кызмат.

КО'НСУЛЬСТВО *ср.* консульство (1. *бир мамлекеттин экинчи бир мамлекеттин территориясынын түрдүү пункттарында консул башкарган өкүлдүгү*; 2. *консулдук кызмат*).

КОНСУЛЬТА'НТ *м.* консультант (*кандайдыр бир иш, илим жагынан специалист; өзүнүн специалисттиги боюнча башкаларга кеңеш берип туруучу адам*).

КОНСУЛЬТАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **консультация**-*га т.*; консультациялык; **консультацио́нное совеща́ние** консультациялык кеңешме.

КОНСУЛЬТА'ЦИЯ *ж.* 1. (*совещание*) консультация (*специалисттин берген кеңеши*); **дать консульта́цию** консультация берүү; 2. (*учреждение*) консультация (*практикалык айрым маселелер боюнча специалисттер аркылуу кеңештер берип жардам кылуучу мекеме*); **юриди́ческая консульта́ция** юридический консультация; **де́тская консульта́ция** балдар консультациясы; 3. (*в помощь учащимся*) консультация (*окуучуга мугалимдин түшүндүрүү иретинде берген жардамы*).

КОНСУЛЬТИ'РОВАТЬ *несов.* 1. *с кем-чем* (*советоваться*) консультациялоо, консультация алуу; **консульти́ровать вопро́с со специали́стом** маселе боюнча специалисттен консультация алуу; 2. *кого-что* (*давать консультацию*) консультация кылуу, консультация берүү; **консульти́ровать студе́нта** студентке консультация берүү.

КОНТА'КТ *м.* 1. *тех.* контакт (*электр сымдарынын тийишкен жери*); 2. *перен.* контакт (*байланыш; аракеттердин өз ара байланыштуулугу*); **вступи́ть (войти́) в конта́кт** *с кем-л.* *бирөө менен* контакт түзүү; **ли́чный конта́кт** өздүк контакт.

www.bizdin.kg

КОНТА'КТНЫЙ, -ая, -ое *тех.* тийишкен, кошулган (*мис. электр сымдары*).
КОНТЕ'ЙНЕР *м.* контейнер (**1.** *тех. бак, идиш;* **2.** *ж.-д. жүк ташуу үчүн ылайыкталган кузов*).
КОНТЕ'КСТ *м.* контекст (*жазылган же сүйлөнгөн речтин ичиндеги айрым сүйлөмдөрдүн жана сөздөрдүн байланышы*); **в конте́ксте сло́во стано́вится поня́тным** сөз контекстте түшүнүктүү болот.
КОНТИНГЕ'НТ *м.* **1.** контингент (*кандайдыр бир коллективдин, мис. мекеменин, уюмдун, ишкананын, армиянын ж. б. адамдарынын составы*); **континге́нт уча́щихся** окуучулардын контингенти; **2.** *эк.* контингент (*тышкы соодада — белгилүү товарларды бир мамлекеттен экинчи бир мамлекетке ташып чыгаруунун, ташып келүүнүн же транзит кылып ташуунун келишимдер менен белгиленген нормасы*).
КОНТИНЕ'НТ *м.* континент (*жер жүзүндөгү кургактыктын бардык жагынан деңиздер жана океандар менен курчалган чоң бөлүгү; мис. Африка ж. б.*).
КОНТИНЕНТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **континент**-*ке т.*; континенталдуу; **континента́льный кли́мат** континенталдуу (*кургак*) климат.
КОНТОКОРРЕ'НТ *м. эк.* контокоррент (*өз ара эсеп-кысаптар үчүн өзүнүн дайыма клиентине мекеменин ачкан счёту*).
КОНТОКОРРЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое: **контокорре́нтный счёт** *эк. см.* **контокорре́нт.**
КОНТО'РА *ж.* контора (*административдик-канцелярдык иштерди аткаруучу мекемелердин жалпы аты*).
КОНТО'РКА *ж.* конторка (*туруп иштөөгө ылайыкталып жасалган бийик стол*).
КОНТО'РСКИЙ, -ая, -ое **контора**-*га т.*; **конто́рский слу́жащий** контора кызматкери.
КОНТО'РЩИК *м. уст.* конторщик (*контора книгасын жүргүзүүчү конторадагы жардамчы, кенже кызматкер*).
КОНТР- *татаал сөздөрдүн баш жагына айкашып, «каршы» деген маанини билдирүүчү бөлүк; мис.* **контруда́р** контрсокку, каршы сокку, кайра согуу.
КОНТРАБА'НДА *ж.* контрабанда (**1.** *бажы салынган же уруксат кылынбаган товарларды башка мамлекеттин чегинен жашырын алып өтүү;* **2.** *жашырын алып өтүлгөн товар;* **3.** *перен. жашырын түрдө өткөрүү, жүргүзүү*).
КОНТРАБАНДИ'СТ *м.* контрабандачы, контрабандалык кылуучу адам.
КОНТРАБА'НДНЫЙ, -ая, -ое **контрабанда**-*га т.*; контрабандалык; **контраба́ндный това́р** контрабандалык товар.
КОНТРАБА'С *м. муз.* контрабас (*музыкалык инструменттин бир түрү*).
КОНТРАГЕ'НТ *м.* контрагент (*договор боюнча кандайдыр бир милдеттенмени өзүнүн мойнуна алган адам же мекеме*).
КОНТР-АДМИРА'Л *м.* контр-адмирал (*флоттогу биринчи адмиралдык чин*).
КОНТР-АДМИРА'ЛЬСКИЙ, -ая, -ое **контр-адмирал**-*га т.*; контр-адмиралдык; **контр-адмира́льское зва́ние** контр-адмиралдык наам.
КОНТРА'КТ *м.* контракт (*өз ара милдеттенип, эки тараптын ортосунда түзүлгөн договор*); **заключи́ть контра́кт** контракт түзүү.
КОНТРАКТА'ЦИЯ *ж.* контрактация, контрактациялоо, контрактация кылуу (*өнөр жай, чарбачылык ж. б. уюмдардын арасында түзүлгөн договорлор*); **контракта́ция хло́пка** пахтаны контрактациялоо.
КОНТРА'КТНЫЙ, -ая, -ое **контракт**-*ка т.*
КОНТРАКТОВА'ТЬ *несов. кого-что* контрактациялоо, контрактация кылуу.
КОНТРА'ЛЬТО *ср. нескл. муз.* контральто (**1.** *аялдын эң жоон үнү;* **2.** *эң жоон үн менен ырдоочу аял*).
КОНТРА'ЛЬТОВЫЙ, -ая, -ое **контральто**-*го т.*
КОНТРАМА'РКА *ж.* контрамарка (*театрга, концертке кирүү үчүн билет ордуна бериле турган кагаз, карточка*).
КОНТРА'СТ *м.* карама-каршылык (*апачык түрдө көрүнгөн карама-каршылык*); **контра́ст цвето́в** түстөрдүн карама-каршылыгы.
КОНТРАСТИ'РОВАТЬ *несов. с кем-чем* карама-каршы болуу, карама-каршы туруу; **бе́лый воротни́к контрасти́рует с чёрным цве́том пла́тья** ак жака көйнөктүн кара түсүнө карама-каршы болуп турат.
КОНТРА'СТНОСТЬ *ж.* карама-каршылуулук.
КОНТРА'СТНЫЙ, -ая, -ое карама-каршы, карама-каршы болуп турган; **контра́стные цвета́** карама-каршы түстөр.
КОНТРАТА'КА *ж. воен.* контратака (*атакага каршы атака*).
КОНТРАТАКОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что* контратака жасоо (*каршы атака жасоо*).
КОНТРИБУЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **контрибуция**-*га т.*
КОНТРИБУ'ЦИЯ *ж.* контрибуция (*жеңген мамлекетке жеңилген мамлекет тынчтык договор боюнча согуштан кийин төлөп туруучу акча*).
КОНТРМАНЁВР *м. воен.* контрманёвр, каршы манёвр.
КОНТРМЕ'РА *ж.* каршы чара; **принима́ть контрме́ры** каршы чаралар көрүү.
КОНТРНАСТУПЛЕ'НИЕ *ср. воен.* чабуулга каршы чабуул.
КОНТРОЛЁР *м.* контролёр (*бирөөнүн аракеттерин же укуктарын текшерүүгө милдеттүү болгон адам*).
КОНТРОЛЁРСКИЙ, -ая, -ое **контролёр**-*го т.*
КОНТРОЛИ'РОВАТЬ *несов. кого-что* контролдоо, контролдук кылуу, текшерүү.
КОНТРО'ЛЛЕР *м. тех.* контроллер (*трамвайдын электр кыймылдаткычтарына, компрессор машиналарга, электр күчүн өлчөп берип туруучу аппарат*).
КОНТРО'ЛЬ *м.* **1.** (*проверка*) контроль, контролдоо, контролдук кылуу, текшерүү; **организова́ть контро́ль** контроль уюштуруу; **2.** (*учреждение*) контроль (*контроль кылуучу, текшерүүчү мекеме*); **госуда́рственный контро́ль** мамлекеттик контроль; **3.** *собир.* контроль (*текшерүүчү адамдар*); **поста́вить контро́ль у вхо́да** эшик алдына контроль коюу.
КОНТРО'ЛЬНО-ИЗМЕРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **контро́льно-измери́тельные прибо́ры** контролдук-өлчөө приборлору.
КОНТРО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **контроль**-*го т.*; контролдук; **контро́льные весы́** контролдук тараза; **контро́льный тало́н** контролдук талон.
КОНТРРАЗВЕ'ДКА *ж.* контрразведка, каршы чалгын (*чет мамлекеттин шпионажына жана диверсиясына жол койбой, аларга каршы күрөшүүчү уюм*).
КОНТРРЕВОЛЮЦИОНЕ'Р *м.* контрреволюционер.
КОНТРРЕВОЛЮЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое контрреволюциячыл, контрреволюциялык, революцияга каршы.
КОНТРРЕВОЛЮ'ЦИЯ *ж.* контрреволюция (*революцияга каршы чыгуучулук*).
КОНТРУДА'Р *м.* контрсокку, каршы сокку, кайра согуу.
КОНТУ'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **конту́зить;** **2.** *в знач. сущ. м., ж.* контузия болгон адам, контузияланган адам, денесине доо кеткен.
КОНТУ'ЗИТЬ *сов. кого-что* контузиялоо, контузия кылуу; **его́ конту́зило в го́лову** анын башы контузия болгон.
КОНТУ'ЗИЯ *ж.* контузия (*дененин сырты жараланбай эле урунуудан, согулуудан, бир нерсе келип катуу тийүүдөн эт уюлуу, майып болуу; денеге доо кетүү*).
КО'НТУР *м.* **1.** контур (*кандайдыр бир нерсенин сызык менен чийилип көрсөтүлгөн формасы*); **нарисова́ть ко́нтур**

www.bizdin.kg

головы́ баштын контуруи тартуу; 2. *эл.* контур (*электр өткөргүч сымдардын бир-бирине уланышы*).

КО́НУРА *ж.* 1. иттин кепеси; 2. *перен. разг.* кичинекей, туруунга онтойсуз бөлмө.

КО́НУС *м. мат.* конус (*түз жактуу үч бурчтук өзүнүн катетинин тегерегинде айлануудан пайда болуучу геометриялык тело*).

КОНУСООБРА́ЗНЫЙ, -ая, -ое конус сыяктуу, конус формалуу.

КОНФЕДЕРА́ЦИЯ *ж.* конфедерация (*кандайдыр бир уюмдардын, мамлекеттердин союзу, бирикмеси*).

КОНФЕРАНСЬЕ́ *м. нескл.* конферансье (*сахнада көрсөтүлүп, коюлуп жаткан оюндун мазмунун көрүүчүлөргө айтып берип туруучу адам*).

КОНФЕРЕ́НЦ-ЗА́Л *м.* конференц-зал (*салтанаттуу заседание, конференция, кеңешме өткөрүлүүчү зал*).

КОНФЕРЕ́НЦИЯ *ж.* конференция (*кандайдыр бир маселелерди талкуулоо үчүн мамлекеттик, илимий, коомдук, партиялык жана башка уюмдардын өкүлдөрүнүн жыйналышы, кеңешмеси*); **парти́йная конфере́нция** партиялык конференция; **междунаро́дная конфере́нция** эл аралык конференция; **нау́чная конфере́нция** илимий конференция.

КОНФЕ́ТА *ж.* конфета.

КОНФЕ́ТНЫЙ, -ая, -ое **конфета**-*га т.*; **конфе́тная фа́брика** конфета фабрикасы.

КОНФЕТТИ́ *ср. нескл.* конфетти (*майрам, тамаша, бал бийи кезде кишилер бир-биринин үстүнө чачыша турган, жаадырыша турган ар түрдүү түстөгү тегерек майда кагазчалар*).

КОНФИГУРА́ЦИЯ *ж.* конфигурация (*нерселердин, бир нерсенин бөлүктөрүнүн өз ара ыкташып бир фигура жасашы*).

КОНФИДЕНЦИА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жарыялоого жатпай турган, жашырын; **конфиденциа́льный разгово́р** жашырын сүйлөшүү.

КОНФИСКА́ЦИЯ *ж.* конфискация, конфискациялоо, конфискация кылуу (*бирөөнүн мүлкүн мамлекеттин токтому боюнча мамлекеттин пайдасына алуу*).

КОНФИСКОВА́ТЬ *сов. и несов. что* конфискациялоо, конфискация кылуу; **конфискова́ть иму́щество** мүлктү конфискациялоо.

КОНФЛИ́КТ *м.* конфликт (*чыр-чатак, жаңжал, келише албастык, алалык, кагылышуу*).

КОНФЛИ́КТНЫЙ, -ая, -ое **конфликт**-*ке т.*; **конфли́ктная коми́ссия** конфликт комиссиясы.

КОНФЛИКТОВА́ТЬ *несов.* **с кем-чем**, *разг.* конфликт жасоо (*чатакташуу, чырдашуу, жаңжалдашуу, кагылышуу*).

КОНФО́РКА *ж.* 1. (*у самовара*) конфорка, кемпирек (*самоордун чайнек койгучу*); 2. (*на плите*) чоюн мештин тешигин бүтөөчү тегерек.

КОНФУ́З *м. разг.* уят болуу, сүрдөө, аптыгуу, аптыгып калуу, шашуу, шашып калуу.

КОНФУ́ЗИТЬ *несов. кого-что* уялтуу, уят кылуу, уятка калтыруу, бетин чымыратуу, сүрдөтүү, аптыктыруу.

КОНФУ́ЗИТЬСЯ *несов.* уялуу, уялып калуу, бети чымыроо, сүрдөө, сүрдөп кетүү, аптыгуу, аптыгып кетүү, шашып калуу.

КОНФУ́ЗЛИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* уялчаак, уяң, сүрдөөк, батымсыз, батымы жок.

КОНЦЕВО́Й, -а́я, -о́е аяк жагында, учунда турган, аяккы, учку; **концева́я строка́** *полигр.* аяккы сап (жол).

КОНЦЕНТРА́Т *м.* концентрат (1. *куюлтулган, ныкталган кургак тамак*; 2. *с.-х. кучтүү тоют*; 3. *горн. составы жакшыртылган кен*).

КОНЦЕНТРАЦИО́ННЫЙ, -ая, -ое: **концентрацио́нный ла́герь** концентрационный лагерь.

КОНЦЕНТРА́ЦИЯ *ж.* 1. (*сосредоточение в одном месте*) концентрация, концентрациялоо, концентрация кылуу, концентрациялануу, топтоо, жыйноо, чогултуу; **концентра́ция войск на грани́це** чек арага войско топтоо; 2. *эк.* концентрация, концентрациялоо; **концентра́ция капита́ла** капиталды концентрациялоо; **концентра́ция произво́дства** өндүрүштү концентрациялоо; 3. *хим.* концентрация, концентрациялоо, коюулантуу, сиңирүү; 4. *горн.* концентрация, концентрациялоо (*кенди жакшыртуу жолу*).

КОНЦЕНТРИ́РОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **концентри́ровать**; 2. *прил. хим.* коюлтулган, сиңирилген; 3. *прил. горн.* концентрацияланган (*составы жакшыртылган*); 4. *прил. с.-х.* концентрацияланган (*күчтүү*); **концентри́рованный корм** концентрацияланган тоют.

КОНЦЕНТРИ́РОВАТЬ *несов. кого-что* 1. (*в одном месте*) концентрациялоо, концентрация кылуу, топтоо, чогултуу, жыюу; 2. *перен.* (*напр. внимание*) концентрациялоо, коюу, топтоо, жыйноо, буруу; 3. *хим.* концентрациялоо, коюлтуу, сиңирүү; 4. *горн.* концентрациялоо (*кендин составын жакшыртуу*).

КОНЦЕНТРИ́РОВАТЬСЯ *несов.* 1. (*собираться в одном месте*) концентрациялануу, топтолуу, чогулуу; 2. *хим.* концентрациялануу, коюулантуу, сиңирилүү.

КОНЦЕНТРИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *мат.* борборлош; **концентри́ческие окру́жности** борборлош айланалар.

КОНЦЕ́ПЦИЯ *ж.* концепция (*бир нерсенин негизги түшүнүгү; кубулуштар жөнүндөгү көз караштардын системасы*).

КОНЦЕ́РН *м. эк.* концерн (*жалпы бир финансылык жетекчилик астында бир нече соода-өнөр жайлык капиталисттик ишканалардын монополиялык бирикмеси*).

КОНЦЕ́РТ *м.* концерт (1. *музыкалык чыгарманы кишилерге ойноп берүү*; 2. *оркестрдин коштоосу менен жалгыз ойноло турган кандайдыр бир инструмент үчүн жазылган музыкалык ири чыгарма*).

КОНЦЕРТА́НТ *м.* концертант (*концертке катышуучу артист*).

КОНЦЕРТА́НТКА *женск. р. к* **концерта́нт**.

КОНЦЕРТИ́РОВАТЬ *несов.* концерт берүү, концерт коюп берүү.

КОНЦЕРТМЕ́ЙСТЕР *м. муз.* концертмейстер (1. *оркестрдин жетекчиси*; 2. *пианинодо обончуга, жардам катарында кошулуп ойноочу киши*).

КОНЦЕ́РТНЫЙ, -ая, -ое **концерт**-*ке т.*; **конце́ртный зал** концерт залы.

КОНЦЕССИОНЕ́Р *м.* концессионер (*концессия алуучу адам*).

КОНЦЕССИО́ННЫЙ, -ая, -ое **концессия**-*га т.*; концессиялык; **концессио́нный догово́р** концессиялык договор.

КОНЦЕ́ССИЯ *ж. эк.* концессия (1. *кен казуу, токойдон пайдалануу ж. б. үчүн көбүнчө чет элдик жеке капиталисттерге же капиталисттик бирикмелерге мамлекет тарабынан белгилүү шарттар менен берилген уруксат келишими*; 2. *концессия иретинде уюштурулган ишкана*).

КОНЦЛА́ГЕРЬ *м.* (**концентрацио́нный ла́герь**) *см.* **концентрацио́нный** (**концентрацио́нный ла́герь**).

КОНЦО́ВКА *ж.* концовка (1. *полигр. китептин, кол жазманын бөлүмдөрүнүн аяк жагына коюлган сүрөтчөлөр*; 2. *разг. адабий чыгарманын корутунду бөлүгү*).

КОНЧА́ТЬ *несов.* бүтүрүү, аяктоо.

КОНЧА́ТЬСЯ *несов.* 1. бүтүү, аякталуу; 2. *уст.* (*умирать*) жаны чыгуу (*өлүү*); 3. *страд. к* **конча́ть**.

КО́НЧЕНО *безл. в знач. сказ.* 1. (*довольно*) бүттү, болду, койдум; **ко́нчено! с за́втрашнего дня броса́ю кури́ть** болду! эртеңден баштап тамеки чегүүнү таштаймын; 2. *с кем-чем* бүттү, ажыраштык (*мис. эки дос*); **у меня́ с ним всё ко́нчено** мен аны менен байланышты такыр үздүм.

КО́НЧЕНЫЙ, -ая, -ое *разг.* бүткөн, чечилген; **э́то де́ло ко́нченое** бул чечилген иш; ◇ **ко́нченый челове́к** кишиликтен чыккан адам.

www.bizdin.kg

КО'НЧИК *м. уменьш. от* **конéц** уч, баш; **кóнчик пáльца** бармактын башы (учу); ◇ **вертéться на кóнчике языкá** *разг.* тилинин учунда туруу.

КОНЧИ'НА *ж.* өлүм, дүйнөдөн кайтуу.

КО'НЧИТЬ *сов.* 1. *что* бүтүү, бүтүрүү, аяктоо; **кóнчить шкóлу** мектепти бүтүрүү; **кóнчить рабóту** жумушту бүтүү; 2. *что и с неопр.* (*перестать*) токтотуу, жок кылуу, таштоо (*мис. тамеки чегүүнү*); ◇ **он плóхо кóнчит** анын түбү барып жаман болот.

КО'НЧИТЬСЯ *сов.* бүтүү, аяктоо; **урóки кóнчатся в шесть часóв вéчера** окуу кечки саат алтыда бүтөт.

КОНЪЮНКТИВИ'Т *м. мед.* конъюнктивит (*көз оору, көздүн былжырлуу оболочкасынын сезгениши*).

КОНЪЮНКТУ'РА *ж.* конъюнктура (*бир нерсеге таасир кылуучу шарттардын жыйынтыгы; кырдаалдардын айкалышы*); **экономи́ческая конъюнктýра** экономикалык конъюнктура.

КОНЪЮНКТУ'РНЫЙ, -ая, -ое **конъюнктура**-*га т.*; конъюнктуралык; **конъюнктýрные цéны** конъюнктуралык баалар.

КОНЬ *м.* 1. ат; жылкы; 2. *шахм.* ат.

КОНЬКИ' *мн.* (*ед.* **конёк** *м.*) коньки (*бутка байлап алып муз тебе турган кыр темир*).

КОНЬКОБЕ'ЖЕЦ *м.* коньки тебүүчү спортсмен.

КОНЬКОБЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое: **конькобéжные состязáния** коньки тебүү мелдештери.

КОНЬЯ'К *м.* коньяк (*мас кылуучу ичкиликтин бир түрү*).

КО'НЮХ *м.* мыракыр, ат багуучу адам.

КОНЮ'ШЕННЫЙ, -ая, -ое **конюшня**-*га т.*

КОНЮ'ШНЯ *ж.* аткана; ◇ **áвгиевы конюшни** Авгийдин атканасы (*абдан булганган, баш аламан болгон, тартиби кеткен жай же иш*).

КООПЕРАТИ'В *м.* кооператив (1. *кооперативдик уюм;* 2. *уст. кооперативдик магазин*).

КООПЕРАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **кооперация**-*га*, **кооператив**-*ге т.*; кооперативдик; **кооперати́вная торгóвля** кооперативдик соода.

КООПЕРА'ТОР *м.* кооператор (*кооперацияда же кооперативде кызмат кылуучу адам*).

КООПЕРА'ЦИЯ *ж.* кооперация.

КООПЕРИ'РОВАНИЕ *ср.* кооперативдештирүү, кооператив болуп биригүү, кооперативге бириктирүү; **коопери́рование сéльского хозя́йства** айыл чарбасын кооперативдештирүү.

КООПЕРИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* 1. *что* кооперативдештирүү (*кооперативдик негизде бириктирүү*); 2. *кого-что* кооператив уюмуна тартуу.

КООПЕРИ'РОВАТЬСЯ *сов. и несов.* 1. кооперативдешүү, кооператив негизинде биригүү; 2. *страд. к* **кооперировать.**

КООПТА'ЦИЯ *ж.* кооптация, кооптациялоо, кооптация кылуу (*шайланма органды шайлоосуз эле жаңы мүчөлөр менен толуктоо*).

КООПТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* кооптациялоо, кооптация кылуу.

КООРДИНА'ТА *ж. мат.* координата (*негизги геометриялык элементтердин же мейкиндиктин абалын аныктай турган чоңдуктардын бири*).

КООРДИНА'ТНЫЙ, -ая, -ое **координата**-*га т.*

КООРДИНА'ЦИЯ *ж.* координация (*өз ара айкашуу, айкаштыруу, бир-бирине шайкеш келүү, шайкеш келтирүү, кыйышуу, эптештирүү, кыйыштыруу*).

КООРДИНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, с чем* координациялоо, координация кылуу; **координи́ровать усилия** аракеттерди координациялоо.

КОПА'НИЕ *ср.* 1. казуу; 2. *перен.* чукуу, чукулоо.

КОПА'ТЬ *несов. что* казуу; **копáть я́му** ор казуу; **копáть огорóд** огород казуу, огород айдоо; **копáть картóфель** картошка казуу.

КОПА'ТЬСЯ *несов.* 1. *в чём* (*рыться копая*) казуу, казып илээшүү, аңтарып-теңтерүү, издеп аңтаруу, казгылоо; **копáться в пескé** кумду казгылоо; 2. *в чём* (*ворошить, перебирать*) казып аңтаруу, казып тинтүү; 3. *с чем, перен. разг.* (*мешкать*) көпкө чейин илээшүү, иришүү, убаралануу.

КОПЕ'ЕЧКА *ж. уменьш. от* **копéйка** бир тыйын; ◇ **стать в копéечку** *разг.* өтө кымбатка түшүү.

КОПЕ'ЕЧНЫЙ, -ая, -ое 1. бир тыйындык, бир тыйын тура турган, сокур тыйындык (*нерсе*); 2. *перен. разг.* эң эле аз, жокко эсе; **копéечные расхóды** эң эле аз расход.

КОПЕ'ЙКА *ж.* бир тыйын (*бир тыйындык бакыр акча*); ◇ **копéйка в копéйку** *разг.* тыйынына чейин, бир тыйынын калтырбай, такма-так, туура, точмо-точ (*акча эсептешкен кезде*); **копéйка рубль бережёт** *посл.* таяк тайга жеткирет, тай атка жеткирет.

КОПЁР *м. тех.* копёр (*жерге жоон мамыны кагуу үчүн колдонула турган машина*).

КО'ПИ *только мн.* кен (*пайдалуу кендер казылып жаткан жер*); **каменноугóльные кóпи** таш көмүр кени.

КОПИ'ЛКА *ж.* копилка (*акча салып жыйноо үчүн арналган кичине куту*).

КОПИ'РКА *ж. разг. см.* **копировáльный** (**копировáльная бумáга**).

КОПИРОВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **копировáльная бумáга** көчүргүч кагаз.

КОПИРОВА'ЛЬЩИК *м. см.* **копирóвщик.**

КОПИРОВА'ЛЬЩИЦА *женск. р. к* **копировáльщик.**

КОПИ'РОВАНИЕ *ср.* 1. копиясын түшүрүү, копиясын көчүрүү; 2. *перен.* тууроо (*башкаларды тууроо, бирөө эмне кылса, ошону иштөө*).

КОПИ'РОВАТЬ *несов.* 1. *что* копиясын түшүрүү, копиясын көчүрүү; 2. *кого-что, перен.* тууроо (*башкаларды тууроо, бирөө эмне кылса, ошону кылуу*); **дéти лю́бят копировать взрóслых** балдар чоңдорду туураганды жакшы көрөт.

КОПИРО'ВЩИК *м.* копировщик (*бир нерсенин копиясын түшүрүүчү, көчүрүүчү адам*).

КОПИРО'ВЩИЦА *женск. р. к* **копирóвщик.**

КОПИ'ТЬ *несов. что* жыйноо, чогултуу, чогултуп алуу.

КО'ПИЯ *ж.* 1. копия (*көчүрмө*); **кóпия карти́ны** картинанын копиясы; **завéрить кóпию** копиясын бекитүү; 2. *перен.* эң окшош; союп каптагандай; куюп койгондой окшош; **сын — кóпия отцá** уулу — атасына союп каптагандай окшош.

КО'ПКА *ж.* казуу; **кóпка свёклы** кызылча казуу.

КОПНА' *ж.* чөмөлө; **копнá волóс** *перен.* үрпөйгөн калың чач.

КОПНЕ'НИЕ *ср.* чөмөлөлөө; **копнéние сéна** чөптү чөмөлөлөө.

КОПНИ'ТЕЛЬ *м. с.-х.* (чөптү) чөмөлөлөөчү машина.

КОПНИ'ТЬ *несов. что* чөмөлөлөө, чөмөлө салуу; **копни́ть солóму** саманды чөмөлөлөө.

КОПНУ'ТЬ *однокр.* казуу.

КОПОТЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. (*медлительный*) кыбыр, кыбырап иштей берген; **копотли́вый рабóтник** кыбыр кызматкер; 2. (*требующий хлопот*) убаралуу, убарасы көп; **копотли́вая рабóта** убарасы көп жумуш.

КО'ПОТЬ *ж.* ыш, көө.

КОПОШИ'ТЬСЯ *несов.* 1. (*о насекомых*) кыжылдап (быжылдап, толуп) жатуу, быкбырдай кайноо (*мис. кумурска*); 2. *перен.* кыбыроо, кыбырап иштөө.

КО'ПРА *ж.* копра (*кокос жаңгагынын данеги; андан май чыгарылат*).

КОПТЕ'ТЬ *несов. разг. см.* **корпéть.**

КОПТИ'ЛКА *ж. разг.* шайтан чырак (*шишесиз күйө турган кичине чырак*).

КОПТИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **копти́льный завóд** ыштоочу завод.

www.bizdin.kg

КОПТИ'ЛЬНЯ *ж.* эт, балык ыштоочу көп чоң эмес ишкана.

КОПТИ'ТЬ *несов.* **1.** (*испускать копоть*) түтөө (*мис. лампа*); **2.** *что* (*мясо, рыбу*) ыштап сүрсүтүү; **3.** *что* (*кожу*) ыштоо; ◇ **нёбо коптить** *разг.* бекерге күн өткөрүү, бекер эле жүрө берүү.

КОПУЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, с.-х.* кыймалап улоо, кыйыштыруу (*мис. алма жыгачын*).

КОПУЛИРО'ВКА *ж. с.-х.* кыймалап улоо, кыйыштыруу (*мис. жемиш жыгачын*).

КОПУ'Н *м. разг.* кыбыр адам.

КОПУ'ША *м. и ж. см.* **копун.**

КОПЧЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*мяса, рыбы*) ыштап сүрсүтүү; **2.** (*кожи*) ыштоо.

КОПЧЁНОСТИ *только мн.* сүрсүтүлгөн нерселер, ышка сүрсүгөн тамак-аштар (*эт, балык*).

КОПЧЁНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*о мясе, рыбе*) ыштап сүрсүтүлгөн; **2.** (*о коже*) ышталган.

КО'ПЧИК *м. анат.* куймулчак.

КО'ПЧИКОВЫЙ, -ая, -ое **копчик**-*ке т.*; **ко́пчиковая кость** куймулчак сөөк.

КОПЧУ'ШКА *ж. разг.* сүрсүтүлгөн кичине балык.

КОПЫ'ТНЫЙ, -ая, -ое **1.** туяктуу, туягы бар; **2. копы́тные** *мн.* (*ед.* **копы́тное** *ср.*) *зоол.* туяктуулар, туягы барлар (*туяктуу жаныбарлар*).

КОПЫ'ТО *ср.* туяк; **па́рное копы́то** ача туяк; **кру́глое копы́то** ай туяк.

КОПЫ'ТЦЕ *ср. уменьш. от* **копы́то** туякча, кичинекей туяк.

КОПЬЁ *ср.* найза; ◇ **ко́пья лома́ть** жаакташуу, жаакташып айтышуу.

КОПЬЕВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое *бот.* найза сыяктуу, найза формалуу (*жалбырак*).

КОПЬЕНО'СЕЦ *м. ист.* найзалуу, найзакер.

КОРА' *ж.* **1.** кабык; **кора́ берёзы** кайыңдын кабыгы; **2.** (*напр. ледяная, земная*) кыртыш; **земна́я кора́** жер кыртышы; **3.** *анат.* кап, сырты (*мис. мээнин*).

КОРАБЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **корабль**-*га т.*; кемелик; **корабе́льный лес** кеме куруугa жумшала турган узун, түз жыгачтар.

КОРАБЛЕВОЖДЕ'НИЕ *ср.* кеме айдоо окуусу, кемени жүргүзүү илими.

КОРАБЛЕКРУШЕ'НИЕ *ср.* кеменин кыйрап (чөгүп) кетиши.

КОРАБЛЕСТРОЕ'НИЕ *ср.* кеме куруу, кеме жасоо.

КОРАБЛЕСТРОИ'ТЕЛЬ *м.* кеме куруу жагынан специалист.

КОРАБЛЕСТРОИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **кораблестроение**-*ге т.*

КОРА'БЛИК *м. уменьш. от* **кора́бль** кемече, кичинекей кеме.

КОРА'БЛЬ *м.* кеме; **лине́йный кора́бль** линейный кеме; **возду́шный кора́бль** аба кемеси; ◇ **сжечь свои́ корабли́** өз кемелерин өрттөп жиберүү (*эскиликтен такыр кол үзүп, жаңы жолго түшүү*).

КОРА'ЛЛ *м.* **1.** *зоол.* коралл (*деңизде жашоочу жаныбарлардын бир түрү*); **2.** (*камень*) шуру, маржан.

КОРА'ЛЛОВЫЙ, -ая, -ое **1. коралл**-*га т.*; **кора́лловый о́стров** коралл аралы; **кора́лловое ожере́лье** шуру мончок; **2.** *перен.* шуруга окшош, шуру сыяктуу, маржанга окшош, маржан сыяктуу; **3.** (*о цвете*) шуру (маржан) түстүү, кызыл; **кора́лловые гу́бы** кызыл (маржан түстүү) эриндер.

КОРА'Н *м. рел.* куран (*мусулмандардын диний китеп*).

КОРВЕ'Т *м. мор.* корвет (**1.** *уст. байыркы үч мачталуу согуштук кеме*; **2.** *кароолчу жеңил согуштук кеме*).

КО'РДА *ж.* корда (*атты байлап коюп, тегеректе айдай турган узун чылбыр, аркан*).

КОРДЕБАЛЕ'Т *м. театр.* кордебалет (*группалык танецтерди аткаруучу, балеттик артисттер*).

КОРДО'Н *м. воен.* кордон (*чек араны коруучу, сактап туруучу отряд*).

КОРДО'ННЫЙ, -ая, -ое **кордон**-*го т.*; кордондук.

КОРЕВО'Й, -а́я, -о́е **корь**-*го т.*

КОРЕ'ЕЦ *м.* кореец, кореялык.

КОРЁЖИТЬ *несов. разг.* **1.** *что* куруштуруу, чүрүштүрүү (*мис. күн чылгый терини*); **2.** *безл. кого-что* куруштуруу (*мис. бүткөн бойду*); **его́ всего́ корёжит** анын бүткөн боюн куруштуруп турат; **3.** *кого-что, перен.* кыжырды келтирүү, жийиркентүү.

КОРЁЖИТЬСЯ *несов. разг.* **1.** курушуу, чүрүшүү; **сыромя́тная ко́жа от со́лнца корёжится** чылгый тери күндөн курушат; **2.** (*напр. от боли*) куушурулуу, курушуу (*мис. оорудан*).

КОРЕ'ЙКА *ж.* музоонун (чочконун) төшү.

КОРЕ'ЙЦЫ *мн.* корейцтер, кореялыктар.

КОРЕНА'СТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*о дереве*) чоң мыкты тамырдуу (*жыгач*); **2.** (*о человеке*) бакжагай (*адам*).

КОРЕНИ'ТЬСЯ *несов. в чём* негизденүү, келип чыгуу, сиңип калуу; **суеве́рия коренятся в невéжестве** ырым-жырымга ишенүүчүлүк наадандыктан келип чыгат.

КОРЕННИ'К *м.* ортого чегилген ат.

КОРЕННО'Й, -а́я, -о́е **1.** (*исконный, постоянный*) негизги, илгертеден берки, жергиликтүү; **коренно́й жи́тель** жергиликтүү адам; **2.** (*существенный*) баштан-аяк, негизги, эң маанилүү; **коренно́е измене́ние** баштан-аяк өзгөрүү, негизги өзгөрүү; **коренно́й вопро́с** негизги маселе; ◇ **коренны́е зу́бы** азуу тиштер; **коренна́я ло́шадь** *см.* **коренник.**

КО'РЕНЬ *м.* **1.** (*растений*) тамыр (*өсүмдүктөрдүн*); **вы́рвать с ко́рнем** 1) тамыры менен кошо жулуу (суурyу); 2) *перен.* түп-тамырынан бери соолтуу (курутуу), таптакыр жок кылуу; **пусти́ть ко́рни** 1) тамыр алуу, тамыр жаюу; 2) *перен.* бекем орношуп алуу, тамыр жаюу; **2.** (*зуба*) түп, дүмүрчөк; **ко́рень зу́ба** тиштин дүмүрчөгү; **3.** (*воло́с, ногтей*) түп (*мис. чачтын, тырмактын*); **4.** *перен.* негиз, себеп; **докопа́ться до ко́рня** негизине жетүү, себебин билүү; **5.** *лингв.* уңгу (*сөздүн уңгусу*); **6.** *мат.* тамыр; **квадра́тный ко́рень** квадраттык тамыр; ◇ **на корню́** орула элек, чабыла элек, өсүп турган (*мис. эгин*); **в ко́рне** такыр, түк, дегеле; **в ко́рне непра́вильно** такыр туура эмес; **покрасне́ть до корне́й воло́с** кулагына чейин кызаруу; **ко́рень зла** жамандыктын негизги себеби.

КОРЕ'НЬЯ *только мн.* тамыры жемиш кээ бир өсүмдүктөрдүн тамырлары.

КОРЕШО'К *м.* **1.** *уменьш. от* **ко́рень 1** тамырча, кичинекей тамыр; **2.** *уменьш. от* **ко́рень 2** түп, дүмүрчөк (*мис. тиштин*); **3.** (*в книге*) түп (*китепте, дептерде ж. б.*); **4.** дүмүрчөк (*квитанцияда ж. б.*).

КОРЕЯ'НКА *женск. р. к* **коре́ец**; кореянка.

КОРЖ *м. обл.* нандын бир түрү.

КО'РЖИК *м. см.* **корж.**

КОРЗИ'НА *ж.* корзина, корзинке.

КОРЗИ'НКА *ж. разг. см.* **корзи́на.**

КОРИДО'Р *м.* коридор.

КОРИДО'РНЫЙ, -ая, -ое **1. коридор**-*го т.*; **коридо́рная дверь** коридор эшиги; **2.** *в знач. сущ. м.* коридорный (*гостиницада — бир катар номерди тейлеп туруучу адам*).

КОРИ'НКА *ж.* данексиз кичинекей майда кишмиш.

КОРИ'ТЬ *несов. кого, разг.* кекетүү, колко кылып кекетүү, жемелеп урушуу.

КОРИФЕ'Й *м.* корифей (**1.** *ист. байыркы грек трагедиясында хор жетекчиси*; **2.** *перен. илимдин же искусствонун эң көрүнүктүү ишмери*).

КОРИ'ЦА *ж.* корица (*кээ бир тропиктик жыгачтын кургатылган жыпар жыттуу кабыгы; бул — тамак үчүн колдонулат*).

КОРИ'ЧНЕВЫЙ, -ая, -ое күрөң.

КО'РКА *ж.* **1.** (*кожура*) кабык (*жемиштин*); **2.** (*хлеба*) кыртыш, сырт (*нандын ж. б.*); **3.** (*напр. на ране*) карт (*мис.*

www.bizdin.kg

жаранын); ◇ **прочита́ть кни́гу от ко́рки до ко́рки** *разг.* китепти баштан-аяк (бүт) окуп чыгуу.

КО'РКОВЫЙ, -ая, -ое: **ко́рковый слой мо́зга** мээнин кабыгы, үстүңкү бети.

КОРМ *м.* тоют (*малдын, айбандын*); **со́чные корма́** чыктуу тоюттар.

КОРМА' *ж. мор.* кеменин арткы бөлүгү.

КОРМЁЖКА *ж. разг.* тоюттандыруу, тоюттануу, тоют берүү, жем берүү, оттоо.

КОРМИ'ЛЕЦ *м.* багуучу (*иштеп азык табуучу, үй-бүлөнү багуучу адам*).

КОРМИ'ЛИЦА *ж.* 1. (*для грудного ребёнка*) эмчек эне (*башка бирөөнүн баласын эмизген аял*); 2. *женск. р. к* **корми́лец.**

КОРМИ'ЛО *ср.*: **стоя́ть у корми́ла правле́ния** башкарып туруу, бийлеп туруу, эки тизгин бир чылбыр колдо болуу.

КОРМИ'ТЬ *несов. кого* 1. (*питать*) тамактандыруу, тойгузуу, тамак берүү, ичирип жедирүү; эмизүү (*грудью*); 2. (*давать корм*) тоюттандыруу, тоюндуруу, тоют берүү, жем берүү (*айбанга*); 3. *перен.* (*содержать*) багуу, тоюттандыруу, тамактандыруу, азыктандыруу, азык таап берүү; **корми́ть всю семью́** бүт үй-бүлөнү багуу; ◇ **корми́ть обеща́ниями** *разг.* тил эмизүү; **соловья́ ба́снями не ко́рмят** *посл.* куру аякка бата жүрбөйт; булбулга жомок аш болбойт.

КОРМИ'ТЬСЯ *несов.* 1. (*получать питание, корм*) тоюттануу, оттоо; тамак ичүү, тоюнуу, тамактануу, азыктануу; 2. *чем, перен.* (*жить чем-л.*) жан багуу; оокат кылуу; **корми́ться свои́м трудо́м** өз эмгеги менен оокат кылуу; 3. *страд. к* **корми́ть.**

КОРМЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*животных*) тоюттандыруу, тоют берүү, жем берүү (*айбанга*); 2. тамактандыруу, тойгузуу, тамак берүү, багуу; эмизүү (*грудью*).

КОРМОВО'Й I, -а́я, -о́е: **кормовы́е тра́вы** тоют чөптөр; **кормова́я ба́за** тоют базасы.

КОРМОВО'Й II, -а́я, -о́е *мор.* кеменин арткы бөлүгүндөгү; **кормово́е весло́** кеменин арткы бөлүгүндөгү калак; **кормово́й ве́тер** кеменин арт жагынан соккон шамал.

КОРМОДОБЫВА'НИЕ *ср.* тоют даярдоо, тоют камдоо (*малга*).

КОРМОПРИГОТОВЛЕ'НИЕ *ср.* тоют камдоо, тоют даярдоо.

КОРМУ'ШКА *ж.* 1. *с.-х.* акыр (*мал үчүн*); 2. *перен. разг.* карынды кампайтуунун булагы.

КО'РМЧИЙ *м.* 1. *уст.* кемеде руль кармоочу адам; 2. *перен.* жетекчи, шыктандырып туруучу адам.

КОРНА'ТЬ *несов. кого-что, разг.* тыкыс кыркуу, түбүнө чейин жаман кыркуу, жаман алдыруу (*мис. чачты*).

КОРНЕВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое тамыр сыяктуу, тамырга окшош.

КОРНЕВИ'ЩЕ *ср. бот.* 1. (*подземный стебель*) тамыр сабак (*көп жылдык өсүмдүктөрдүн тамыр менен бирге жердин астына кирип турган сабагы*); 2. (*основной корень*) жыгачтын негизги тамыры, жерден сыртка чыгып турган жоон тамыр, чоң тамыр.

КОРНЕВО'Й, -а́я, -о́е **корень** 1, 2, 3, 5-*ке т.*; **корнева́я часть сло́ва** *лингв.* сөздүн уңгу бөлүгү; **корневы́е ответвле́ния** тамырдын тармактары.

КОРНЕЕ'Д *м.* тамыр кемиргич (*кызылчанын зыянкечинин бир түрү*).

КОРНЕНО'ЖКА *ж. зоол.* корненожка (*бир клеткалуу жаныбарлардын бир түрү; булар денесиндеги урчуктар менен кыймылдашат*).

КОРНЕПЛО'Д *м.* тамыр жемиш (*тамыры жемиш өсүмдүк; мис. кызылча, сабиз ж. б.*).

КОРНЕРЕ'ЗКА *ж.* малга тоют боло турган картөшкө, кызылча сыяктуу нерселерди тууроочу машина.

КОРНЕ'Т I *м.* корнет (*үйлөмө музыкалык инструменттин бир түрү*).

КОРНЕ'Т II *м. воен. уст.* корнет (*падышалык армияда — аттуу аскерде биринчи офицердик чин*).

КОРНИШО'Н *м.* корнишон (*уксуска чыланып ачытылган майда бадырың*).

КОРНОУ'ХИЙ, -ая, -ое *разг.* чунак кулак (*мис. ит*).

КО'РОБ *м.* себет; ◇ **це́лый ко́роб** *разг.* абдан көп, эң көп; **наговори́ть с три ко́роба** *разг.* болор-болбос сөздү көп айтуу.

КОРОБЕ'ЙНИК *м. уст.* кыдырмачы соодагер.

КОРО'БИТЬ *несов.* 1. *что* (*кривить*) иймейтүү, ийрейтүү, чойройтуу, майрыйтуу, майыштыруу; 2. *кого, перен. разг.* жийиркентүү, кыжырды келтирүү; **меня́ коро́бит от его́ гру́бости** анын оройлугу (одонолугу) мени жийиркентет.

КОРО'БИТЬСЯ *несов.* иймейүү, ийрейүү, майрыюу, майышуу; **до́ски коро́бятся от сы́рости** тактайлар нымдуулуктан ийрейип калышат.

КОРО'БКА *ж.* коробка, куту; **коро́бка спи́чек** бир куту ширеңке; ◇ **черепна́я коро́бка** *анат.* мээ кутусу; **коро́бка переда́ч** *авт.* кыймыл берүү коробкасы.

КОРОБО'К *м.* 1. *уменьш. от* **ко́роб** себетче; 2. кичинекей коробка, кутуча.

КОРО'БОЧКА *ж.* 1. *уменьш. от* **коро́бка** кичинекей коробка, кутуча; 2. *бот.* гозо (*хлопка*); кутуча (*өсүмдүктүн урук байлаган башынын кутусу; мис. апийимдин башы же пахтанын гозосу*).

КОРО'ВА *ж.* уй; **до́йная коро́ва** саан уй; **бодли́вая коро́ва** сүзөөнөк уй.

КОРО'ВИЙ, -ья, -ье **корова**-*га т.*; **коро́вье молоко́** уйдун сүтү.

КОРО'ВКА *ж. уменьш. от* **коро́ва** уй; ◇ **бо́жья коро́вка** *зоол.* эл кайда көчөт (*коңуз*).

КОРО'ВНИК *м.* уйкана, уй короо.

КОРО'ВНИЦА *ж.* уйду багуучу аял.

КОРОВЯ'К *м. бот.* аюу кулак (*өсүмдүк*).

КОРОЕ'Д *м. зоол.* кабык жегич (*жыгачтын кабыгында жана чуңкурунда жашоочу зыянкеч коңуз*).

КОРОЛЕ'ВА *ж.* королева (1. *кээ бир мамлекеттерде — жеке башкаруучу аялдын титулу*; 2. *королдун аялы*).

КОРОЛЕ'ВИЧ *м.* королдун уулу.

КОРОЛЕ'ВНА *ж.* королдун кызы.

КОРОЛЕ'ВСКИЙ, -ая, -ое **король** 1-*ге т.*; **короле́вский дворе́ц** падыша сарайы.

КОРОЛЕ'ВСТВО *ср.* королевство, падышалык (*жогорку бийлиги королго, падышага тийиштүү болгон мамлекет*).

КОРОЛЁК *м.* королёк (1. *зоол. чымчыктын бир түрү*; 2. *бот. апельсиндин бир сорту*).

КОРО'ЛЬ *м.* 1. король, падыша; 2. найза (*карта ойнунда*); **бубно́вый коро́ль** момундун найзасы; 3. *шахм.* король.

КОРОМЫ'СЛО *ср.* суу көтөргүч, суу илгич, апкыч; ◇ **дым коромы́слом** *разг.* уу-чуу, кыжы-кужу, чак-челекей, баш аламан.

КОРО'НА *ж.* 1. таажы (*падышанын*); 2. *перен.* падыша бийлиги; **борьба́ за коро́ну** падыша бийлиги үчүн күрөшүү; ◇ **со́лнечная коро́на** *астр.* күндүн таажысы.

КОРОНА'ЦИЯ *ж.* коронация (*такка отуруу, таажы кийүүнүн чиркөөлүк шаан-шөкөтү*).

КОРО'НКА *ж.* 1. *анат.* тиш кабы; 2. (*зуба*) коронка (*бузулган тишке кийгизип коё турган, дат баспас металлдан жасалган кеп*).

КОРО'ННЫЙ, -ая, -ое **корона**-*га т.*; ◇ **коро́нная роль** *театр.* негизги (мыкты, башкы) роль.

КОРОНОВА'НИЕ *ср. см.* **корона́ция.**

КОРОНО'ВАННЫЙ, -ая, -ое таажыдар.

КОРОНОВА'ТЬ *сов. и несов. кого* жаңыдан падыша кылып, таажы кийгизип, такка отургузуу.

КОРОНОВА'ТЬСЯ *сов. и несов.* жаңыдан падыша кылып, таажы кийгизилип, такка отургузулуу.

КОРО'СТА *ж. мед.* ириңдүү карт, ириңдүү жара.

www.bizdin.kg

КОРОСТЕ'ЛЬ *м. зоол.* тартар (*куш*).

КОРОТА'ТЬ *несов. что, разг.* күн кечкиртүү, убакыт өткөрүү; **коротáть свой век** *или* **коротáть жизнь** эптеп-сеп-теп күн өткөрүү.

КОРО'ТКИЙ, -ая, -ое кыска; **корóткая волнá** *радио* кыска толкун; **корóткое замыкáние** *см.* **замыкáние;** ◇ **быть в корóтких отношéниях** *или* **быть на корóткой ногé** *с кем-л.* *бирөө менен* ылымы жакын болуу; **корóткая распрáва** созуп турбай эле жазасын берүү; **корóткая пáмять** унутчаактык.

КО'РОТКО *нареч.* 1. (*вкратце*) кыскача; **кóротко говоря́** кыскача айтканда; **кóротко и я́сно** кыска жана ачык; 2. (*близко*) жакын; **быть кóротко знакóмым** *с кем-л.* *бирөө менен* жакын тааныш болуу.

КОРОТКОВО'ЛНОВЫЙ, -ая, -ое *радио* кыска толкундуу (*кыска толкунга берилө турган радио*).

КОРОТКОВОЛО'СЫЙ, -ая, -ое кыска чачтуу, кыска кылдуу.

КОРОТКОМЕТРА'ЖНЫЙ, -ая, -ое кыска метраждуу (*кыска ленталуу*); **короткометрáжный фильм** кыска метраждуу фильм.

КОРОТКОНО'ГИЙ, -ая, -ое кыска аяктуу, аягы кыска, кыска буттуу, буту кыска.

КОРОТКОФО'КУСНЫЙ, -ая, -ое *физ.* кыска фокустуу; **короткофóкусный объекти́в** кыска фокустуу объектив.

КОРОТКОХВО'СТЫЙ, -ая, -ое кыска куйруктуу, куйругу кыска.

КОРОТКОШЕ'ИЙ, -яя, -ее кыска моюндуу, мойну кыска.

КОРОТКОШЁРСТЫЙ, -ая, -ое кыска жүндүү, жүнү кыска.

КОРОТЫ'Ш *м. разг.* корто, кортогой, бакене.

КОРОТЫ'ШКА *м. и ж. см.* **короты́ш.**

КОРО'ЧЕ *сравн. ст. от прил.* **корóткий** *и нареч.* **кóротко** кыскараак, кыскача; ◇ **корóче говоря́** ошентип, кыскача айтканда; бир сөз менен айтканда.

КО'РОЧКА *ж. уменьш. от* **кóрка** 1 кабыкча, кичинекей (*жука*) кабык.

КОРПЕ'ТЬ *несов. над чем, за чем, разг.* кыбырап тынбай иштөө, баш көтөрбөй иштөө.

КО'РПИЯ *ж. уст.* корпия (*чүпүректүн жулуп алынган жиптери; мурунку кезде кебездин ордуна жумшалган*).

КОРПОРАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **корпорация**-*га т.*

КОРПОРА'ЦИЯ *ж.* корпорация (*көбүнчө кесиптештик таламдар негизинде түзүлгөн союз, бирикме, коом*).

КО'РПУС *м.* 1. (*туловище*) корпус (*адамдын, айбандын денеси, тула бою*); 2. *мор.* (*остов*) корпус (*кеменин, пароходдун тулкусу*); 3. (*здание*) корпус (*айрым турган имарат, үй*); **фабри́чный кóрпус** фабрика корпусу; 4. *воен.* корпус (*ири согуштук бирикме*); **кавалери́йский кóрпус** кавалериялык корпус; 5. *тех.* куту; **кóрпус карма́нных часóв** чөнтөк сааттын кутусу; 6. *ист.* корпус (*революцияга чейинки Россияда — кээ бир согуштук училищенин наамы*); **кадéтский кóрпус** кадет корпусу; 7. *полигр.* корпус (*орто чоңдуктагы шрифт, арип*); 8. *офиц.* корпус; **дипломати́ческий кóрпус** дипломатиялык корпус (*бир өкмөттүн алдындагы чет элдик посольстволордун жогорку кызмат адамдары*).

КО'РПУСНЫЙ, -ая, -ое **корпус** 4-*кө т.*; **кóрпусный командир** корпус командири.

КОРРЕКТИ'В *м.* корректив (*бир нерсеге чекене өзгөртүү киргизе турган түзөтүү*); **внести́ корректи́вы** корректив киргизүү.

КОРРЕКТИ'РОВАНИЕ *ср.* 1. (*чтение корректуры*) корректура окуу; 2. *воен.* коррективдөө, корректив берүү, корректив киргизүү.

КОРРЕКТИ'РОВАТЬ *несов. что* 1. (*читать корректуру*) корректура окуу; **корректи́ровать статью́** макаланын корректурасын окуу; 2. *воен.* коррективдөө, корректив берүү, корректив киргизүү (*түзөтүүлөр киргизүү, корректив кылуу; октун, снаряддын туура, так тийишин белгилөө, көрсөтүү*).

КОРРЕКТИРО'ВЩИК *м. воен.* корректировщик (*октун, снаряддын туура, так тийишин белгилеп туруучу*).

КОРРЕ'КТНОСТЬ *ж.* сыпайылык, сылыктык.

КОРРЕ'КТНЫЙ, -ая, -ое сыпайы, сылык.

КОРРЕ'КТОР *м.* корректор (*корректураны окуп, терүүдөн кеткен катаны түзөтүүчү кызматкер*).

КОРРЕ'КТОРСКИЙ, -ая, -ое **корректор**-*го т.*; корректордук; **коррéкторская оши́бка** корректордон кеткен ката.

КОРРЕКТУ'РА *ж.* 1. корректура (*типографияда терүүдөн кеткен каталарды оңдоо, түзөтүү*); 2. корректура (*ичинде болгон катасын түзөтүү үчүн кагазга басылып алынган текст*); **читáть корректýру** корректура окуу.

КОРРЕКТУ'РНЫЙ, -ая, -ое **корректура**-*га т.*; корректуралык; **корректýрная рабóта** корректура иши; **корректýрные знáки** корректура белгилери.

КОРРЕ'КЦИЯ *ж.* коррекция (*көздүн бузулушун көз айнек менен түзөө*).

КОРРЕЛЯТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **корреляция**-*га т.*; коррелятивдүү (*туура келүүчү, дал келүүчү; өз ара байланыштуу*); **коррелятúвные поня́тия** коррелятивдүү түшүнүктөр.

КОРРЕЛЯ'ТЫ *мн. филос.* коррелятор (*бир-бирине туура келген түшүнүктөр*).

КОРРЕЛЯ'ЦИЯ *ж. филос.* корреляция (*бир-бири менен салыштырылган түшүнүктөрдүн өз ара байланышы; бир-бирине көз каранды болгон кубулуштардын өз ара байланышы*).

КОРРЕСПОНДЕ'НТ *м.* 1. корреспондент, кабарчы (*газетанын же журналдын кабарчысы — жер-жерлерден кабар жиберип туруучу кызматкери*); **корреспондéнт газéты** газетанын корреспонденти; **специáльный корреспондéнт** атайын кабарчы; 2. (*переписывающийся с кем-л.*) корреспондент (*бирөө менен дайыма же көпкө чейин кат жазышып жүргөн адам*); ◇ **член-корреспондéнт Акадéмии наýк СССР** СССР Илимдер Академиясынын мүчө-корреспонденти.

КОРРЕСПОНДЕ'НТСКИЙ, -ая, -ое **корреспондент**-*ке т.*; корреспонденттик.

КОРРЕСПОНДЕ'НЦИЯ *ж.* корреспонденция (1. *жер-жерлерден жиберилип, газета же журналга басылып чыккан кабар*; 2. *собир. почта аркылуу жиберилген газета, журнал, кат сыяктуу нерселердин жыйындысы*; 3. *айрым адамдар же мекемелер ортосундагы кагаз жазышуулар*).

КОРРЕСПОНДИ'РОВАТЬ *несов.* корреспонденция жиберүү, кабар жиберүү (*газетага, журналга*).

КОРРОЗИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **коррозия**-*га т.*

КОРРО'ЗИЯ *ж.* коррозия (1. *мед. жаранын пайда болушунан же күйдүргүч заттын таасиринен дене тканынын бузулушу*; 2. *геол. суунун, абанын таасири астында тоо тектеринин кыйрашы, талкаланышы*; 3. *хим. металлдардын химиялык себептерден бузулушу*).

КОРРУ'ПЦИЯ *ж.* коррупция (*парага, акчага сатылуучулук; капиталисттик өлкөлөрдө — коомдук жана саясий ишмерлерди, мамлекеттик чиновниктерди жана кызмат адамдарын пара берип сатып алуучулук жана алардын парага, акчага сатылып кетүүчүлүгү*).

КОРСА'Ж *м.* корсаж (1. *аялдын көйнөгүнүн көкүрөк жагы*; 2. *юбканын жазы куру*).

КОРСА'К *м.* (*род лисицы*) карсак.

КОРСА'Р *м. ист.* корсар (*деңиз каракчысы*).

КОРСЕ'Т *м.* корсет (1. *көөдөндү сындуу кылуу үчүн кийилүүчү кеп*; 2. *мед. кыйшык көөдөндү түз кылуу үчүн же ого бетер кыйшайып кетпес үчүн кийилүүчү кеп*).

КОРТ *м. спорт.* корт (*теннис ойнолуучу аянтча*).

КОРТЕ'Ж *м. уст.* шаан-шөкөттүү жүрүш, кубанычтуу жүрүш (*мис. кыз бергенде, келин алганда*).

КО'РТИК *м.* кортик (*согуш деңиз офицерлеринин жана лётчиктердин ичке канжары*).

www.bizdin.kg

КО'РТОЧКИ *только мн.*: **сидеть на корточках** чөк түшүп олтуруу; **опуститься на корточки** чочоюп отуруу.
КОРУ'НД *м. мин.* корунд (*катуу минералдын бир түрү*).
КОРЧА'ГА *ж. обл.* чоң карапа кумура.
КОРЧЕВА'НИЕ *ср.* жыгачтын дүмүрүн жерден казып чыгаруу (*жулуп таштоо*).
КОРЧЕВА'ТЬ *несов. что* жыгачтын дүмүрүн жерден казып чыгаруу (*жулуп таштоо*).
КО'РЧИ *мн.* (*ед.* **корча** *ж.*) тарамыш карышуу, тамыр карышуу.
КО'РЧИТЬ *несов. кого-что* **1.** *безл.* тырыштырып карыштыруу; **2.** *перен. разг.* ...көрсөтүү, ...синүү, -ып калуу; **корчить из себя знатока** билимдүүсүнүү, өзүн билимдүү кылып көрсөтүү; ◇ **корчить рожи** *или* **корчить гримасы** *или* **корчить мину** *разг.* бетти-башты жыйруу, бетти-башты бырыштыруу.
КО'РЧИТЬСЯ *несов.* жыйрылып тырышуу; **корчиться от боли** ооруга чыдабай жыйрылып тырышуу.
КОРЧМА' *ж. уст.* корчма (*Белоруссияда, Украинада — ичкилиги да бар бекет, сарай*).
КО'РШУН *м.* айры куйрук (*куш*).
КОРЫ'СТНЫЙ, -ая, -ое **1.** керт башынын пайдасын ойлогон; **2.** *см.* **корыстолюбивый**.
КОРЫСТОЛЮБИ'ВЫЙ, -ая, -ое ач көз, дүйнөкор, дүйнөгө көзү тойбогон.
КОРЫСТОЛЮ'БИЕ *ср.* ач көздүүлүк, дүйнөкордук.
КОРЫ'СТЬ *ж. разг.* **1.** (*выгода*) керт баш үчүн материалдык пайда; **2.** *см.* **корыстолюбие**.
КОРЫ'ТО *ср.* тепши, дагара; ◇ **остаться у разбитого корыта** *погов.* баягы эле таз кейпин кийип калуу.
КОРЫ'ТЦЕ *ср. уменьш. от* **корыто** тепшиче, кичине тепши, кичине дагара.
КОРЬ *ж. мед.* кызылча (*балдардын жугуштуу оорусу*).
КОРЬЁ *ср.* жылачтан сыйрылган кабык.
КО'РЮШКА *ж.* корюшка (*деңиздеги майда балыктын бир түрү*).
КОРЯ'ВЫЙ, -ая, -ое **1.** *разг.* (*искривлённый*) одур-будур, ийри-муйру; **2.** *обл.* (*рябой*) чаар (*мис. бет*); **3.** *перен. разг.* кооз эмес, олдоксон, одоно (*мис. стиль*).
КОРЯ'ГА *ж.* суута чөккөн бутактуу жыгач.
КОРЯ'К *м.* коряк.
КОРЯ'КИ *мн.* коряктар.
КОРЯ'КСКИЙ, -ая, -ое **коряк-ка** *т.*; **корякский язык** коряк тили.
КОСА' I *ж.* өрүлгөн чач; **заплести две косы** чачты эки өрүм кылып өрүү.
КОСА' II *ж. с.-х.* чалгы; ◇ **нашла коса на камень** *погов.* тумшугу ташка тийди; тишине таш тийди.
КОСА' III *ж. геогр.* деңиздин (көлдүн) жээгиндеги сүйрү саяң жер.
КОСА'РЬ I *м. см.* **косец**.
КОСА'РЬ II *м.* (*нож*) бычак, чоң бычак, кыңырак.
КОСА'Ч *м.* (*тетерев*) каракурдун корозу.
КО'СВЕННО *нареч.* жандатып, бир жагынан; **косвенно намекнуть** жандатып четин чыгарып айтуу; **это распоряжение косвенно касается и нас** бул буйрук бир жагынан бизге да тиешелүү.
КО'СВЕННЫЙ, -ая, -ое кыйыр, кайчылаш; ◇ **косвенный налог** *эк.* кыйыр налог; **косвенный вопрос** *грам.* кыйыр суроо.
КОСЕ'КАНС *м. мат.* косеканс (*тригонометрияда кошумча бурчтун секансы*).
КОСЕ'Ц *м.* чөптү, эгинди чабуучу адам.
КОСИ'ЛКА *ж.* косилка (*чөп чабуучу машина*).
КО'СИНУС *м. мат.* косинус (*тригонометрияда кошумча бурчтун синусу*).
КОСИ'ТЬ I *несов.* **1.** *что, с.-х.* чөп (эгин) чабуу; **2.** *перен.* (*об эпидемии*) кыйратуу, кырып кетүү (*мис. жугуштуу оору*).
КОСИ'ТЬ II *несов.* **1.** *что, чем* (*делать кривым*) кыйшайтуу, чалырайтуу; **косить глазами** көздүн кыйыгы менен кароо; **2.** (*быть косым*) кыйшаюу, чалыраюу; **у него глаза немного косят** анын көзү бир аз кыйшык, анын көзү бир аз чалыр, анын көзүнүн бир аз чалыры бар.
КОСИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*косо смотреть*) кыйгач кароо; **2.** *перен.* (*неодобрительно относиться*) чалыраюу (*жактырбоо*).
КОСИ'ЦА *ж.* өрүлгөн чач.
КОСИ'ЧКА *ж. уменьш.-ласк. от* **коса** I кичинекей өрүлгөн чач, саамай.
КОСМА'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*с длинной густой шерстью*) жүндүү, саксайган, барак; **2.** (*о волосах*) уйпаланган, саксайган (*чач же кыл*).
КОСМЕ'ТИКА *ж.* **1.** косметика (*денени, бетти жасалма түрдө кооздоо*); **лечебная косметика** дарылоо косметикасы; **кабинет косметики** косметика кабинети; **2.** *ссбир.* косметика (*ушундай кооздоого керектүү заттар, нерселер: бет май, упа-эндик ж. б.*).
КОСМЕТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **косметика-га** *т.*; косметикалык; **косметические средства** косметикалык заттар (*бет май, упа-эндик ж. б.*).
КОСМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **космос-ко** *т.*; космостук; **космические лучи** космостук нурлар (*ааламдан бизге түшүүчү айрыкча нурлар*).
КОСМОГОНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое космогониялык; **космогоническая гипотеза** космогониялык гипотеза.
КОСМОГО'НИЯ *ж.* космогония (*дүйнөнүн, ааламдын, айрыкча күн системасынын жаратылышы жөнүндөгү илим*).
КОСМОГРА'ФИЯ *ж.* космография (*астрономия жана физикалык география тууралу жалпы маалымат*).
КОСМОЛО'ГИЯ *ж. филос.* космология (*бүткүл дүйнө, ааламдын түзүлүшү тууралу илим*).
КОСМОПОЛИ'Т *м.* космополит.
КОСМОПОЛИТИ'ЗМ *м.* космополитизм.
КОСМОПОЛИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **космополитизм-ге** *т.*; космополиттик.
КО'СМОС *м. филос.* бүт дүйнө, аалам.
КО'СМЫ *мн. прост.* саксайган чач (*аялдын чачы*).
КОСНЕ'ТЬ *несов.* **1.** *в чём* өзгөрбөө, бир жерде катып калуу, көнгөн нерсени жактоо, эч бир жаңылыкты кабыл кылбоо, эскиликти бекем кармоо; **2.** (*терять гибкость*) колдоюп калуу; **язык коснеет** тил колдоёт.
КО'СНОСТЬ *ж.* жаңы нерсени кабыл албоочулук, эскиликти бекем кармоочулук; акыл эс, үрп-адат жагынан бир жерде каткандык.
КОСНОЯЗЫ'ЧИЕ *ср.* сакоолук, кекечтик.
КОСНОЯЗЫ'ЧНЫЙ, -ая, -ое сакоо, кекеч.
КОСНУ'ТЬСЯ *сов. см.* **касаться**.
КО'СНЫЙ, -ая, -ое эски бойдон катып калган, кыймылсыз, жаңылыктарды кабыл кылуу ийкеминен ажыраган.
КО'СО *нареч.* **1.** кыйшык, кыйшайып, кыйшайтып; **2.** *перен.* (*недружелюбно*) чалырайып; жактырбай.
КОСОБО'КИЙ, -ая, -ое бир жагына кыйшык.
КОСОВИ'ЦА *ж.* чөп чабуу маалы, чөп чабыңы кези.
КОСОВИ'ЩЕ *ср.* чалгынын сабы.
КОСОВОРО'ТКА *ж.* эркектин тик жакалуу сырт көйнөгү (*жакасы кыйгач топчуланат*).
КОСОГЛА'ЗИЕ *ср.* кылый көздүүлүк, чалыр көздүүлүк.
КОСОГЛА'ЗЫЙ, -ая, -ое кылый көздүү, чалыр көздүү.
КОСОГО'Р *м.* кыя (*жер*); жантайма.
КОСО'Й I, -ая, -ое **1.** (*наклонный*) жантык; **косые лучи** жантык түшкөн нурлар; **косой дождь** чаба жааган жамгыр; **2.** (*кривой*) кыйшык, ийри (*мис. рама*); **3.** (*косоглазый*) чалыр көздүү, кылый көздүү (*адам*); ◇ **косой взгляд** жактырбаган (кыңыр) көз караш; **косой угол** *мат.* кыйгач бурч; **косая сажень в плечах** далылуу каркайган киши.
КОСО'Й II *м. разг.* (*заяц*) коён.

www.bizdin.kg

КОСОЛА'ПЫЙ, -ая, -ое 1. маймак; **косолапый медведь** маймак аюу; 2. *перен. разг.* (*неуклюжий*) копол, ийкемсиз, колдогой.

КОСОУГО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *мат.* кыйгач бурчтуу; **косоугольный треугольник** кыйгач бурчтуу үч бурчтук.

КОСТЁЛ *м.* костёл (*поляктардын католиктик чиркөөсү*).

КОСТЕНЕ'ТЬ *несов.* сенек болуп катып калуу, зыңкыйып катып калуу (*мис. өлүк, үшүгөн кол*).

КОСТЁР *м.* костёр (*жерге отун үйүп, шоолдотуп жагылган от*).

КОСТИ'СТЫЙ, -ая, -ое 1. (*о рыбе и т. п.*) көп сөөктүү, кылкандуу (*мис. балык*); 2. каржайган арык; **костистые руки** каржайган кол; сөөк кол

КОСТЛЯ'ВОСТЬ *ж.* абдан арыктык, каржайган арыктык.

КОСТЛЯ'ВЫЙ, -ая, -ое каржайган арык, сөөк, сөөгү аркайган; **костлявые руки** сөөк кол.

КО'СТНЫЙ, -ая, -ое **кость** 1-*ге т.*; сөөктүн ичиндеги, сөөктөгү; **костный туберкулёз** *мед.* сөөк туберкулёзу; **костный мозг** чучук.

КОСТОЕ'ДА *ж. мед.* сөөк ооруп жана чирип турган оорунун бир түрү.

КОСТОПРА'В *м. разг.* сөөк таңгыч; чыккан *же* сынган сөөктү ордуна сала турган, таңа турган адам.

КО'СТОЧКА *ж.* 1. *уменьш. от* **кость** I сөөкчө, кичинекей сөөк; 2. (*плода*) данек (*мис. өрүктүн*); 3. (*на счётах*) эсеп чоттун тегерек жыгачы; ◇ **перемывать косточки** *разг.* майда-чүйдө ушак жүргүзүү.

КОСТРА' *ж.* костра (*кара куурай менен зыгырдын тополоңу*).

КОСТРЕ'Ц *м.* 1. *анат.* куймулчак сөөгүнүн учу; 2. (*сорт мяса*) жамбаш эт.

КОСТРИ'КА *ж. обл. см.* **костра.**

КОСТЫ'ЛЬ *м.* 1. (*палка*) балдак; 2. (*гвоздь*) чоң мыктын бир түрү.

КОСТЬ *ж.* 1. сөөк; **лучевая кость** каржиликтин укуругу; **локтевая кость** чыканак сөөгү; **рыбья кость** балык сөөгү, балык кылканы; **резьба по кости** сөөккө түшүрүлгөн оймо; 2. (*игральная*) сөөкчө (*кумар ойнунда колдонулуучу, белгилери бар, төрт кырдуу сөөкчө*); ◇ **слоновая кость** пилдин сөөгү (*пилдин азуусу*); **промокнуть до костей** суу өтмө катардан өтүү; **пересчитать кости** *разг.* жанчып салуу, аябай тепкилеп салуу, көгала койдой союу; **лечь костьми** согушта өлүү; **до мозга костей** *см.* **мозг.**

КОСТЮ'М *м.* костюм (1. *эркектин сырт кийиминин толук комплекти: бешмант, шым, желетке*; 2. *аялдын сырт кийими: бешмант жана юбка*; 3. *маскараддык же театрдык кийим*).

КОСТЮМЕ'Р *м. театр.* костюмер (*театрда кийимди тейлөөчү адам*).

КОСТЮМЕ'РНАЯ *ж. театр.* костюмерная (*театрда артисттер кие турган кийим турууучу үй*).

КОСТЮМИРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **костюмировать**; 2. *прил.* маскарад костюмун кийген; **костюмированный вечер** катышуучулары маскарад костюмун кийген зоок кечеси.

КОСТЮМИРОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что* театрдык *же* маскараддык костюм кийгизүү.

КОСТЮМИРОВА'ТЬСЯ *сов. и несов.* театрдык *же* маскараддык костюм кийүү.

КОСТЮ'МНЫЙ, -ая, -ое **костюм**-*го т.*; костюмдук; **костюмная ткань** костюмдук кездеме.

КОСТЯ'К *м.* 1. устукан-сөөк, сөөк-саак; 2. *перен.* негиз, уютку (*мис. кадрлардын мыктысы, эң керектүүсү*).

КОСТЯНИ'КА *ж. бот.* кожогат.

КОСТЯНО'Й, -ая, -ое **кость** 1-*ге т.*; **костяная мука** сөөк уну (*жер семирткичтин бир түрү*); **костяной нож** сөөк бычак.

КОСТЯ'ШКА *ж. разг.* 1. сөөктүн сыныгы, майда сөөк; 2. *см.* **косточка** 3.

КОСУ'ЛЯ *ж. зоол.* элик.

КОСЫ'НКА *ж.* косынка (*башка сала турган кичине жоолук*).

КОСЬБА' *ж.* чалгы чабуу, чөп чабуу.

КОСЯ'К I *м.* (*брус*) кашек (*эшиктин, терезенин*).

КОСЯ'К II *м.* 1. (*гурт кобылиц*) үйүр (*жылкынын*); 2. (*стая птиц, рыб*) топ-топ болуп жүргөн канаттуулар *же* балык.

КОТ *м.* эркек мышык; ◇ **кот наплакал** *разг.* эң эле аз; жокко эсе.

КОТА'НГЕНС *м. мат.* котангенс (*тригонометриядa кошумча бурчтун тангенси*).

КОТЁЛ *м.* казан; **чугунный котёл** чоюн казан; **паровой котёл** буу казаны; ◇ **общий котёл** 1) (*питание из общей кухни*) бир казандан тамак ичүү; 2) (*совместное пользование чем-л.*) чогуу пайдалануу.

КОТЕЛО'К *м.* 1. казанча, кичине казан, жан казан; 2. (*солдатский*) котелок (*аскерлер ысык тамак куюп ала турган кичинекей калай чака*); 3. (*шляпа*) котелок (*эркектин баш кийиминин бир түрү*).

КОТЕ'ЛЬНАЯ *ж.* ичинде казандар турган үй.

КОТЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **котёл**-*го т.*; **котельный завод** казан жасоочу завод; **котельное желёзо** казан жасала турган темир.

КОТЕ'ЛЬЩИК *м.* казанчы (*казан жасоочу мастер*).

КОТЁНОК *м.* (*мн.* **котята**) мышыктын баласы.

КО'ТИК *м.* 1. *уменьш.-ласк. от* **кот** кичинекей эркек мышык; 2. *зоол.* деңиз мышыгы (*деңизде жүрүүчү сүт эмүүчү териси баалуу жаныбар*); 3. деңиз мышыгынын териси; **воротник из котика** деңиз мышыгынын терисинен жасалган (тигилген) жака.

КО'ТИКОВЫЙ, -ая, -ое **котик** 2, 3-*кө т.*; **котиковый воротник** деңиз мышыгынын терисинен жасалган (тигилген)жака.

КОТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, фин.* котировкалоо (*биржада баалуу кагаздардын, чет мамлекеттик валюталардын, товарлардын баасын, курсун белгилөө*).

КОТИ'РОВАТЬСЯ *несов.* 1. *фин.* котировкалануу (*биржада валютанын, баалуу кагаздардын ж. б. айланышы*); 2. *фин.* бааланууу, баалуу деп эсептелүү; 3. *перен.* бааланууу, баалуу деп эсептелүү (*коомдун көз алдында, белгилүү бир топтун көз алдында бааланууу, чоң же кичине кадырга ээ болуу*); 4. *страд. к* **котировать.**

КОТИРО'ВКА *ж. фин.* котировка, котировкалоо.

КОТИРО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **котировка**-*га т.*

КОТИ'ТЬСЯ *несов.* мышыктын туушу (*о кошке*); төлдөө (*об овце*).

КОТЛЕ'ТА *ж.* котлета (*эттен жасалган тамактын бир түрү*).

КОТЛОВА'Н *м.* котлован (*үйдүн, курулуштун негизин салуу үчүн казылган чоң чуңкур, аң*).

КОТЛОВИ'НА *ж.* котловина (*абдан чоң чуңкур болуп, ой болуп калган жер*).

КОТО'МКА *ж.* баштык, калта.

КОТО'РЫЙ, -ая, -ое *мест.* 1. *вопр.* (*по порядку*) нечеңчи, канчанчы; 2. *вопр.* (*какой именно*) кайсы, кайсынысы; 3. *относ.* -ган; **дом, в котором жил мой знакомый** таанышым турган үй; 4. *неопр. разг.* (*не раз*) көп ирет, бир нече жолу, нечен жолу, нечен ирет; **который раз я тебе это говорю** муну сага мен нече мертебе айтып жатам.

КОТТЕ'ДЖ *м.* коттедж (*шаардын четине салынган кичине үй*).

КО'ФЕ *м. нескл.* 1. (*зёрна*) кофе (*кофе жасалуучу дан*); **ячменный кофе** арпа кофе; 2. (*напиток*) кофе (*кофеден жасалган ичимдик*); **кофе с молоком** сүт куюлган кофе; **натуральный кофе** чыныгы кофе.

КОФЕ'ЙНИК *м.* кофейник (*кофе кайната турган идиш*).

КОФЕ'ЙНИЦА *ж.* кофейница (1. *кофе данын талкалай турган жаргылчак*; 2. *кофе салып коюлуучу куту*).

www.bizdin.kg

КОФЕ́ЙНЫЙ, -ая, -ое **1.** **кофе**-*ге т.*; **кофе́йное де́рево** кофе жыгачы; **2.** (*о цвете*) кофе түстүү; күрөң; **ту́фли кофе́йного цве́та** кофе түстүү туфли; ◇ **гада́ть на кофе́йной гу́ще** курулай төлгө салуу (*эч фактыга негиздебестен ой жоруй берүү*).

КОФЕ́ЙНЯ *ж. уст.* кофейня (*кишилер кофе иче турган орун, жай; чайкана сыяктуу*).

КО́ФТА *ж.* кофта (*аялдын костюмунун жогорку бөлүгү*).

КО́ФТОЧКА *ж.* кофточка (*жука кездемеден тигилген кофта*); **шёлковая ко́фточка** жибек кофточка.

КОЧА́Н *м.* капустанын башы.

КОЧА́ННЫЙ, -ая, -ое **коча́н**-*га т.*; **коча́нная капу́ста** тоголок капуста.

КОЧЕВА́ТЬ *несов.* **1.** көчүү, көчүп жүрүү; **2.** *перен.* бир жерден экинчи жерге баруу.

КОЧЁВКА *ж.* **1.** (*действие*) көчүү, көчүп жүрүү; **2.** (*стоянка*) конуш; **3.** *перен.* көч.

КОЧЕ́ВНИК *м.* көчмөн, көчмөнчү.

КОЧЕВО́Й, -а́я, -о́е көчмөн; **кочевы́е племена́** көчмөн уруктар.

КОЧЕ́ВЬЕ *ср.* **1.** (*местность*) көчүп-конуп жүргөн жерлер, жайлоо; **2.** (*стоянка*) конуш.

КОЧЕГА́Р *м.* кочегар (*буу менен жүрүүчү машиналарга от жагуучу жумушчу*); **паро́вoзный кочега́р** паровоз кочегары.

КОЧЕГА́РКА *ж.* кочегарка (*буу казандарына от жагыла турган үй*).

КОЧЕНЕ́ТЬ *несов.* үшүп, кыймылга келбейката баштоо, сенек боло баштоо.

КОЧЕРГА́ *ж.* көсөө (*отту көсөй турган көсөө*).

КОЧЕРЫ́ЖКА *ж.* капустанын катуу өзөгү.

КО́ЧКА *ж.* саздуу жердеги өңгүл-дөңгүл.

КОЧКОВА́ТЫЙ, -ая, -ое өңгүл-дөңгүлдүү.

КОША́РА *ж.* кой короо.

КОША́ЧИЙ, -ья, -ье **кошка** I-*ге т.*; **коша́чья шку́ра** мышыктын териси; **коша́чий конце́рт** 1) мышыктардын чуулдаганы; 2) *перен.* баш аламан чуулдоо, баш аламан кыйкыруу.

КОШЕЛЁК *м.* намыян, капчык.

КОШЁЛКА *ж. разг.* капчык, сомке (*аны-муну салынуучу баштык*).

КОШЕ́ЛЬ *м. уст. см.* **кошелёк.**

КОШЕНИ́ЛЬ *ж.* кошениль (**1.** *кызыл боёк*; **2.** *денесинен боёк чыга турган курт-кумурска*).

КО́ШКА I *ж.* (*животное*) мышык; ◇ **ме́жду ни́ми чёрная ко́шка пробежа́ла** экөөнүн оту күйүшпөй калган (*экөөнүн мамилеси суун калган*); **ко́шки на се́рдце скребу́т** жүрөктү мышык тырмалагандай (*бушайман болуп*); **зна́ет ко́шка чьё мя́со съе́ла** *погов.* мышык кимдин этин уурдаганын өзү билет.

КО́ШКА II *ж.* кошка (**1.** *муздун үстүнөн жүрүүгө, жылбышкак бийик нерсеге чыгууга арналган таманы учтуу жоон мыктар кагылган бут кийим*; **2.** *тех. жыгач столбого чыгуу үчүн бутка кийилүүчү орок сыяктуу аспап*; **3.** *тех. бир нерсени илип алуу үчүн өндүрүштө колдонулуучу ар түрдүү илмектердин аты*).

КО́ШКА III *ж. уст.* (*ремённая плеть*) шапалак (*бир нече кайыштын учу бириктирилип жасалган шапалак*).

КОШМА́ *ж.* кийиз.

КОШМА́Р *м.* **1.** коркунучтуу жаман түш; **2.** *перен.* эң оор, өтө жаман, азап, эң жаман.

КОШМА́РНЫЙ, -ая, -ое **1.** түш көрүп, жаман уктоо; тынчсыз; **кошма́рный сон** коркунучтуу түш көрүп, кыйналып уктоо; **2.** *перен. разг.* эң оор, азаптуу, өтө жаман, эң жаман.

кошу́ I, **ко́сишь** *и. т. д. наст. вр. от* **коси́ть** I.

кошу́ II, **коси́шь** *и т. д. наст. вр. от* **коси́ть** II.

кошу́сь, коси́шься *и т. д. наст. вр. от* **коси́ться.**

КОЩЕ́Й *м.* кощей (**1.** *фольк. орустун элдик жомоктарында — түбөлүк кенчке ээ болгон жана узакка жашоо сырын билүүчү адам*; **2.** *перен. кыржыйган арык киши*).

КОЩУ́НСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *рел.* биреөнүн динин, диний үрп-адаттарын шылдыңдаган, маскаралаган; **2.** *перен.* биреөнүн кадырлаган нерсесин кордогон, маскаралаган.

КОЩУ́НСТВО *ср.* **1.** *рел.* биреөнүн динин, диний үрп-адаттарын шылдыңдоочулук, маскаралоочулук; **2.** *перен.* биреөнүн кадырлаган нерсесин кордоочулук, маскаралоочулук.

КОЩУ́НСТВОВАТЬ *несов.* кадырланган нерсени маскаралоо (*үрп-адатты ж. б.*).

КОЭФФИЦИЕ́НТ *м.* **1.** *мат.* коэффициент (*алгебралык туюнтмадагы сандуу же бөтөнчө ариптүү көбөйтүүчү*); **2.** *физ.* коэффициент (*физикалык нерсенин, телонун касиетин аныктай турган сан*); **коэффицие́нт поле́зного де́йствия** пайдалуу аракеттин коэффициенти (*жумшалган энергиянын кайсы бөлүгү пайдалуу ишке айланганын көрсөтүүчү сан*).

КО́Я *мест. женск. р. к* **кой.**

КПСС (Коммунисти́ческая па́ртия Сове́тского Сою́за) КПСС (Советтер Союзунун Коммунисттик Партиясы).

КРАБ *м.* краб (*деңизде жүрүүчү чаяндын бир түрү*).

КРА́ВЧИЙ *м. ист.* кравчий (*москвалык падышалардын тамак-ашын башкаруучу бояр*).

КРА́ГИ *мн.* (*ед.* **кра́га** *ж.*) краги (**1.** *балтырга кийип алуу үчүн булгаарыдан жасалган башсыз конч*; **2.** *жең кап*).

КРА́ДЕНОЕ *ср. см.* **кра́деный** 2.

КРА́ДЕНЫЙ, -ая, -ое **1.** уурдалган; **кра́деная ло́шадь** уурдалган ат; **2.** *в знач. сущ. ср.* уурдалган нерселер, уурдалган буюмдар.

КРА́ДУЧИСЬ *разг.* **1.** *деепричь от* **кра́сться** жашырынып, жашырынып келип (барып); **2.** *нареч.* (*тайком*) жашырын түрдө.

КРАЕВЕ́Д *м.* краевед (*өлкөнү, крайды окуучу, текшерүүчү, үйрөнүүчү адам*).

КРАЕВЕ́ДЕНИЕ *ср.* краеведение, өлкө таануу (*кандайдыр бир өлкөнүн, крайдын табийгатын, экономикасын, тарыхтык-материалдык маданиятын текшерүү, үйрөнүү, окуу*).

КРАЕВЕ́ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **краеведение**-*ге т.*; **краеве́дческий музе́й** краеведение музейи.

КРАЕВО́Й, -а́я, -о́е **край** 4-*гө т.*; крайлык; **краево́й о́рган** крайлык орган; **краево́й комите́т КПСС** КПСС-тин крайлык комитети.

КРАЕУГО́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое эң керектүү, эң маанилүү, негизги; ◇ **краеуго́льный ка́мень** негиз, негизги идея.

КРА́ЕШЕК *м. уменьш. от* **край** 1 чет; чет жагы; **сесть на кра́ешек сту́ла** орундуктун бир четине отуруу.

КРА́ЖА *ж.* уурдоо.

КРАЙ *м.* **1.** чет, кыры, учу; **край стола́** столдун чети; **2.** эрдөө; **нали́ть стака́н до краёв** стакандын эрдөөсүнө чыгара куюу; **3.** (*страна, местность*) өлкө; **4.** (*административно-территориальная единица*) край; **5.** (*сорт мяса*) карчыга; **то́нкий край** карчыганын бүлкүлдөгү; **то́лстый край** омуртканын эти; ◇ **край све́та** *разг.* дүйнөнүн бир чети, эң эле ыраак жер; **слы́шать кра́ем у́ха** *разг.* чала-чарпыт угуу; **хвати́ть че́рез край** *разг.* бир нерсени ыксыз ашыра айтып жиберүү, апыртып жиберүү, ашырып жиберүү; **на краю́ ги́бели** өтө коркунучтуу абалда; **из кра́я в край** бир башынан экинчи башына чейин, бардык жерде; **конца́ кра́ю нет** учу-кыйры билинбейт; **моя́ ха́та с кра́ю, ничего́ не зна́ю** *погов.* «менин ишим эмес» деп, бир нерсеге катышуудан баш тартуу.

КРА́ЙНЕ *нареч.* өтө, эң эле; **э́то кра́йне необходи́мо** бул өтө зарыл.

КРА́ЙНИЙ, -яя, -ее **1.** (*находящийся на краю*) четки, четтеги; **2.** (*отдалённый*) ыраакы, ыраактагы; **Кра́йний Се́вер** Ыраакы Түндүк; **3.** *перен.* (*предельный*) эң чоң, аябаган, өтө эле; **кра́йняя нужда́** өтө эле муктаждык; **4.**

www.bizdin.kg

(*решительный*) эң чечкиндүү, эң катуу; **кра́йние ме́ры** эң чечкиндүү чаралар; 5. *полит.* барып турган, абдан, эң эле, өтө (*саясий группировкалар тууралу*); **кра́йний реакционе́р** барып турган (абдан) реакциячыл; ◇ **кра́йний срок** эң акыркы срок (мөөнөт); **кра́йняя цена́ — сто рубле́й** болор жери — жүз сом; **в кра́йнем слу́чае** дегеле болбогондо, эң акыркы чара катарында; **по кра́йней ме́ре** эч болбогондо, эң кур дегенде.

КРА'ЙНОСТЬ *ж.* 1. (*крайняя степень*) акыркы чек, соңку чек, эң кийинки чек; **впада́ть в кра́йность** ыгы жок чектен чыгып кетүү, чектен чыгуу; 2. (*нужда, трудное положение*) оор абал; аргасыз, айласыз акыбал; ◇ **до кра́йности** *разг.* эң эле, жогорку даражада; **в кра́йности** *разг.* эң жок дегенде, эң болбогондо.

КРАКОВЯ'К *м.* краковяк (*поляктардын улуттук танеци, бийи*).

КРАМО'ЛА *ж. уст.* козголоң (*революцияга чейин — жандармдар жана падыша чиновниктеринин тилинде: саясий заговор, революциячыл иш*).

КРАМО'ЛЬНИК *м. уст.* козголоңчу (*революцияга чейин — жандармдар жана падыша чиновниктеринин тилинде: революционер*).

КРАН I *м.* чорго; **водопрово́дный кран** водопровод чоргосу.

КРАН II *м. тех.* кран (*оор нерселерди көтөрө турган жана аларды бир жерден экинчи жерге жылдыра турган механизм*).

КРАНОВЩИ'К *м.* крановщик (*кранды тейлөөчү жумушчу*).

КРАП *м.* 1. (*расцветка*) себинди, сепме (*бир нерсенин бетине сээп түшүрүлгөн түс, мис. китептин кесилген кырындагы*); 2. *карт.* белги (*картанын бетине митаамдык менен салынган шарттуу белгилер*).

КРА'ПАТЬ *несов. разг.* себээлөө, себээлеп туруу; **дождь кра́пает** жаан себээлеп турат.

КРАПИ'ВА *ж.* чалкан.

КРАПИВНИЦА *ж.* 1. *мед.* бөрү жатыш (*безгектин, калтыратманын бир түрү*); 2. *зоол.* крапивница (*көпөлөктүн бир түрү*).

КРАПИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **крапива**-*га т.*; **крапи́вный лист** чалкан жалбырагы; ◇ **крапи́вная лихора́дка** *мед.* бөрү жатыш (*оору*).

КРА'ПИНА *ж. см.* **кра́пинка.**

КРА'ПИНКА *ж.* кичинекей так, темгил.

КРАПЛЁНЫЙ, -ая, -ое билдирбей белги салып койгон (*ойнолуучу картага*).

КРАСА' *ж.* 1. *уст.* (*красота*) сулуулук; 2. (*украшение, слава чего-л.*) көркөмдүк, даңк, сымбат, сыймык; **краса́ и го́рдость нау́ки** илимдин сымбаты жана сыймыгы; ◇ **во всей свое́й красе́** бүткүл көрк-сөөлөтү менен.

КРАСА'ВЕЦ *м.* сулуу эркек; ◇ **краса́вец-го́род** кооз шаар.

КРАСА'ВИЦА *ж.* сулуу аял, сулуу кыз; ◇ **краса́вица-река́** сулуу, кооз өзөн; сулуу, кооз дарыя.

КРАСА'ВЧИК *м. разг. см.* **краса́вец.**

КРАСИ'ВО *нареч.* сулуу, көркөм, сонун.

КРАСИ'ВЫЙ, -ая, -ое сулуу, көркөм, сонун; ◇ **краси́вые слова́** көйүткөн сөздөр; **краси́вый жест** куру сөз.

КРАСИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **краси́льное вещество́** боёк болуучу зат; **краси́льный цех** боёочу цех.

КРАСИ'ЛЬНЯ *ж.* боёк менен бир нерсени боёй турган жай (үй).

КРАСИ'ЛЬЩИК *м.* боёкчу (*боёочу жумушчу*).

КРАСИ'ТЕЛЬ *м. хим.* боёочу зат.

КРА'СИТЬ *несов.* 1. *что* боёо, сырдоо; кызартуу (*губы*); 2. *кого-что* (*украшать*) кооздоо, абийирдүү кылуу, абийир берүү; **э́ти цветы́ о́чень кра́сят ко́мнату** бул гүлдөр комнатаны абдан кооздоп турушат; **труд кра́сит челове́ка** эмгек адамга абийир берет.

КРА'СИТЬСЯ *несов.* 1. (*красить себе волосы, лицо и т. п.*) боёнуу (*бетин, кашын, кирпигин, оозун, чачын боёо*); 2. *страд. к* **кра́сить.**

КРА'СКА *ж.* 1. (*вещество*) боёк; 2. **кра́ски** *мн.* (*тон, цвет*) түс; ◇ **кра́ска стыда́** беттин чымыраганы, бет чымыроо; **вогна́ть в кра́ску** абдан уялтуу, уялтып кызартуу; **кра́ска бро́силась ему́ в лицо́** ал кыпкызыл болуп кетти; **кра́ска сошла́ с его́ лица́** купкуу болуп кетти; **не жале́ть кра́сок** мактоо *же* жамандоо жагынан аябай жеткирүү; **сгуща́ть кра́ски** катыруу (*мактап же жамандап*).

КРАСНЕ'ТЬ *несов.* 1. (*становиться красным*) кызаруу; **ви́шня уже́ красне́ет** чие кызара баштады; **красне́ть от стыда́** уялгандан кызаруу; **ему́ не придётся красне́ть за тебя́** *перен.* сен үчүн ал уятка калбайт; 2. *см.* **красне́ться.**

КРАСНЕ'ТЬСЯ *несов.* (*виднеться*) кызарып көрүнүү, кызаргансып көрүнүү.

КРАСНОАРМЕ'ЕЦ *м.* кызыл аскер (*Кызыл Армияда кызмат кылуучу адам*).

КРАСНОАРМЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **Красная Армия**-*га*, **красноармеец**-*ке т.*; **красноарме́йская пе́сня** кызыл аскер ыры.

КРАСНОБА'Й *м. разг.* кургак сөздү сүйүүчү адам, кургак чечен.

КРАСНОБА'ЙСТВО *ср. разг.* кургак сөздү сүйүүчүлүк, кургак чечендик.

КРАСНОВА'ТЫЙ, -ая, -ое кызгылт, кызгылтым.

КРАСНОГВАРДЕ'ЕЦ *м. ист.* кызыл гвардиячы (*Кызыл гвардияга катышкан адам*).

КРАСНОГВАРДЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **Красная гвардия**-*га*, **красногвардеец**-*ке т.*; **красногварде́йские отря́ды** Кызыл гвардия отряддары.

КРАСНОДЕРЕ'ВЕЦ *м.* мыкты жыгач устасы (*мебелдин мыкты сортун жасоочу уста*).

КРАСНОЗЁМ *м.* кызыл топурак.

КРАСНОЗЁМНЫЙ, -ая, -ое кызыл топурактуу; **красноземная по́чва** кызыл топурактуу жер.

КРАСНОЗНАМЁННЫЙ, -ая, -ое кызыл туулуу (*Кызыл Туу ордени менен сыйланган*); **краснознамённый заво́д** Кызыл Туу ордендүү завод; **Краснознамённый анса́мбль пе́сни и пля́ски Сове́тской А́рмии** Советтик Армиянын Кызыл Туулуу ыр жана бий ансамбли.

КРАСНОКО'ЖИЙ, -ая, -ее 1. кызыл терилүү; 2. *в знач. сущ. м.* кызыл терилүү (*бетинин териси кызыл, америкалык индеец*).

КРАСНОЛЕ'СЬЕ *ср.* ийне жалбырактуу токой (*көбүнчө кызыл карагайлуу токой*).

КРАСНОРЕЧИ'ВОСТЬ *ж.* чечендик, чебер (уста) сүйлөөчүлүк.

КРАСНОРЕЧИ'ВЫЙ, -ая, -ое 1. чечен (*ораторлук таланты бар, мыкты, көркөм сүйлөгөн адам*); 2. *перен.* (*выразительный, многозначительный*) апачык маалымат берүүчү, ачык көрүнүктүү (*мис. цифралар*).

КРАСНОРЕ'ЧИЕ *ср.* чечендик (*ораторлук талант*).

КРАСНОТА' *ж.* 1. кызылдык (*мис. беттеги*); 2. (*болезненное покраснение*) кызаруу (*оорун, кан куюлгандыктан кызаруу*); **краснота́ в го́рле** тамактын ооруп кызарышы.

КРАСНОФЛО'ТЕЦ *м.* кызыл флотчу (*СССР флотунда аскер кызматындагы адам, моряк*).

КРАСНОФЛО'ТСКИЙ, -ая, -ое **Красный флот**-*ко*, **краснофлотец**-*ке т.*

КРАСНОЩЁКИЙ, -ая, -ое кызыл беттүү.

КРАСНУ'ХА *ж. мед.* *балдардын жугуштуу оорусунун бир түрү.*

КРА'СНЫЙ, -ая, -ое 1. кызыл; **кра́сное зна́мя** кызыл туу; 2. *в знач. сущ.* **кра́сные** *мн. разг.* кызылдар; ◇ **кра́сная доска́** кызыл такта; **Кра́сная А́рмия** Кызыл Армия; **кра́сное кале́ние** темирди чоктой кылып кызартуу; **Кра́сный Крест** Кызыл Крест (*согуш кезинде ооругандарга, жарадар*

www.bizdin.kg

болгондорго *жардам берүүчү уюм*); **кра́сная строка́** *полигр.* абзацтын биринчи жолу, кемтик болуп башталган жолу; **проходи́ть кра́сной ни́тью** үстөмдүк кылуу, басымдуулук кылуу, ачык көрүнүп туруу (*ой, пикир жөнүндө*); **кра́сный пе́рец** калемпир; **кра́сный у́гол** *уст.* үйдөгү кадырдуу бурч; төр; **ле́то кра́сное** *фольк.* жанга жагымдуу жай, жайдын сонун күндөрү; **кра́сная де́вица** *фольк.* 1) көйкөлгөн сулуу (*кыз*); 2) (*о мужчине*) уялчаак, сылык (*эркек*); **кра́сный уголо́к** кызыл бурч; **кра́сное де́рево** кызыл жыгач (*кымбаттуу буюмдар жасоого жумшала турган жыгач*); **кра́сный лес** кызыл карагайлуу токой; **кра́сная ры́ба** сөөксүз кымбат баалуу балыктар; **на миру́ и смерть красна́** *посл.* көп менен көргөн — той; **пусти́ть кра́сного петуха́** *разг.* өрт коюу; **кра́сная цена́** *разг.* эң жогорку баа; **кра́сное со́лнышко** *фольк.* жаркырап-жайнаган күн.

КРАСОВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*виднеться*) сонун (кооз) болуп көрүнүп туруу, көз кубантуу; **вдали́ красова́лось зда́ние санато́рия** ыраакта санаторийдин үйү сонун болуп көрүнүп турду; **2.** *разг.* (*собою, чем-л.*) мактанып өзүн көрсөтүү, көзгө түшүп туруу, жаңалдануу.

КРАСОТА' *ж.* кооздук, сулуулук, көркөмдүк; **красо́ты приро́ды** табияттын кооздуктары.

КРАСО'ТКА *ж. разг.* сүйкүмдүү кыз, селки.

КРА'СОЧНО *нареч.* кооз, кооздоп, көркөм, көркөмдөп.

КРА'СОЧНОСТЬ *ж.* кооздук, көркөмдүк.

КРА'СОЧНЫЙ, -ая, -ое **1. краска** 1-*ге т.*; боёочу; **кра́сочная промы́шленность** боёк иштеп чыгаруучу өнөр жай; **2.** (*яркий*) кооз, сулуу, көркөм; **кра́сочный язы́к** көркөм (кооз) тил.

КРАСТЬ *несов. кого-что* уурдоо, катып алуу.

КРА'СТЬСЯ *несов.* уурданып басуу.

КРА'СЯЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **кра́сить; 2.** *прил.* боёочу, боёгуч, боёк түшүрүүчү; **кра́сящие вещества́** боёгуч заттар.

КРАТ: во́ сто кра́т *уст.* жүз эсе, жүз мертебе.

КРА'ТЕР *м. геогр.* кратер (*жанар тоонун төбөсүндөгү лава атылып чыгуучу тегерек чуңкур*).

КРА'ТКИЙ, -ая, -ое **1.** (*недолгий*) кыска, кыскача; **2.** *лингв.*: **кра́ткий гла́сный** кыска үндүү (*мис.* а, э); **«и» кра́ткое «й»** арибы; ◇ **в кра́тких слова́х** кыска сөз менен айтканда; **быть кра́тким** кыска айтып түшүндүрүү.

КРА'ТКО *нареч.* кыскача.

КРАТКОВРЕ'МЕННОСТЬ *ж.* аз убактылуулук, кыска убактуулук.

КРАТКОВРЕ'МЕННЫЙ, -ая, -ое аз убактылуу, кыска убактылуу.

КРАТКОСРО'ЧНЫЙ, -ая, -ое кыска мөөнөттүү, кыска сроктуу.

КРА'ТКОСТЬ *ж.* келтелик, кыскалык; **кра́ткость ре́чи** речтин кыскалыгы; **для кра́ткости** кыскалык үчүн.

КРА'ТНОЕ *ср. см.* **кра́тный** 2.

КРА'ТНОСТЬ *ж. мат.* бир санга калдыксыз бөлүнүүчүлүк.

КРА'ТНЫЙ, -ая, -ое *мат.* **1.** бир санга калдыксыз бөлүнүүчү; **де́вять — числó, кра́тное трём** тогуз — үчкө калдыксыз бөлүнүүчү сан; **2.** *в знач. сущ. ср.* орток бөлүнүүчү; **наиме́ньшее кра́тное двух чи́сел** эки сандын эң кичине орток бөлүнүүчүсү.

КРАТЧА'ЙШИЙ, -ая, -ее *превосх. ст. от прил.* **кра́ткий** эң кыска; **в кратча́йший срок** эң кыска срокто; **кратча́йший путь** эң кыска жол.

КРАХ *м.* иш оңунан чыкпай калуу, сынуу, кулоо.

КРАХМА'Л *м.* крахмал (**1.** *хим. углеводдун бир түрү; бул — өсүмдүктүн жашыл бөлүктөрүндө, картошкедө, кызылчада, данда ж. б. болот*; **2.** *тех. ушул углеводдон жасалган продукт; бул — тамак, химия, текстиль өнөр жайларында колдонулат*).

КРАХМА'ЛИСТЫЙ, -ая, -ое крахмалдуу, крахмалы көп; **крахма́листая пи́ща** крахмалдуу тамак.

КРАХМА'ЛИТЬ *несов. что* крахмалдоо, баттоо (*былбырабай чыйрак болуп катып турсун үчүн жака, сырт көйнөк ж. б. крахмалдуу сууга малып чайкап алуу*).

КРАХМА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1. крахмал**-*га т.*; **крахма́льный заво́д** крахмал заводу, крахмал өндүрүүчү завод; **2.** (*накрахмаленный*) крахмалданган; **крахма́льный воротничо́к** крахмалданган жака.

КРА'ШЕ *сравн. ст. от прил.* **краси́вый** *и нареч.* **краси́во** сулуурак, жакшыраак; ◇ **кра́ше в гроб кладу́т** *погов.* сүлдөрү эле калган, араң жан болуп калган.

КРА'ШЕНИЕ *ср.* боёо, сырдоо.

КРА'ШЕНЫЙ, -ая, -ое боёлгон, сырдалган.

КРАЮ'ХА *ж. разг.* чоң кесим нан.

КРАЮ'ШКА *ж. уменьш. от* **краю́ха.**

КРЕАТУ'РА *ж.* креатура (*колунда бийлиги же байлыгы бар адамдын колдоосу менен иши башкарган жана ошол адамдын айтканынан чыкпаган киши*).

КРЕВЕ'ТКА *ж. зоол.* креветка (*деңиздеги майда чаяндын бир түрү*).

КРЕ'ДИТ *м. бухг.* кредит (*бир нерсени карызга берүүчү адамдардын же мекемелердин счёту; дебеттин карама-каршысы; айрым адамдарга же мекемелерге тиешелүү акча жазылып туруучу счёт*).

КРЕДИ'Т *м.* **1.** *фин.* кредит, карыз, насыя (*карызга берилген же берилүүчү акча; насыяга берилген же берилүүчү товар*); **отпусти́ть това́р в креди́т** товарды кредитке берүү (насыя берүү); **2.** *фин.* кредит (*белгилүү бир расходго ассигнование кылынган акча*); **3.** *перен.* (*доверие, авторитет*) бедел.

КРЕДИ'ТНО-ДЕ'НЕЖНЫЙ, -ая, -ое *фин.* кредиттик-акча; **креди́тно-де́нежная систе́ма** кредиттик-акча системасы.

КРЕДИ'ТНЫЙ, -ая, -ое **кредит** 1, 2-*ге т.*; **креди́тный биле́т** *уст.* кредит билети (*кагаз акча*).

КРЕДИТОВА'НИЕ *ср. фин.* кредит берүү (*бирөөгө бир нерсени карызга берүү*).

КРЕДИТОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что, фин.* кредит берүү (*бирөөгө карызга берүү*); **кредитова́ть строи́тельство** курулушка кредит берүү.

КРЕДИТОВА'ТЬСЯ 1. *сов. и несов. фин.* кредит алуу, кредиттелүү (*бирөөдөн карызга алуу*); **2.** *несов. страд. к* **кредитова́ть.**

КРЕДИТО'Р *м.* кредитор (*акчаны же товарды бирөөгө карызга, кредитке берүүчү адам же мекеме*).

КРЕДИТО'РСКИЙ, -ая, -ое **кредитор**-*го т.*

КРЕДИТОСПОСО'БНОСТЬ *ж. фин.* карызды кайта төлөөгө кудуреттүүлүк, кредитти актоого жөндөмдүүлүк.

КРЕДИТОСПОСО'БНЫЙ, -ая, -ое *фин.* кредитти актоого жөндөмдүү, карызды кайта төлөөгө кудуреттүү.

КРЕ'ДО *ср. нескл.* кредо (*өзүнүн керт башынын ишеними, принциптери*); **нау́чное кре́до** илимий кредо.

КРЕ'ЙСЕР *м. воен.-мор.* крейсер (*тез жүрүүчү согуштук чоң кеме*).

КРЕЙСИ'РОВАТЬ *несов.* сүзүп жүрүү; **парохо́ды крейси́руют ме́жду Оде́ссой и Бату́ми** пароходдор Одесса менен Батуми ортосунда сүзүп жүрүшөт.

КРЕМ *м.* крем (**1.** *каймакка, жумурткага жемиштин суусун, шоколад ж. б. кошуп жасалган таттуу тамак*; **2.** *бет май*; **3.** *өтүк май*).

КРЕМАТО'РИЙ *м.* крематорий (*өлүктү өрттөп жиберүүгө ылайыкталган атайын үй*).

КРЕМАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **кремация**-*га т.*; **кремацио́нная печь** кремация кылынуучу (өлүк өрттөлүүчү) меш.

КРЕМА'ЦИЯ *ж.* кремация (*бийик температуралуу мештерге салып өлүктү өрттөө*).

КРЕМЕ'НЬ *м. мин.* оттук таш, чакмак таш.

КРЕМЛЁВСКИЙ, -ая, -ое **кремль**-*ге т.*; **кремлёвские воро́та** кремль дарбазалары; **кремлёвские кура́нты** *см.* **кура́нты.**

www.bizdin.kg

КРЕМЛЬ *м.* кремль (*орустун байыркы шаарларында шаардын ичиндеги крепость, чеп, сепил*); **Моско́вский Кремль** Москва Кремли.

КРЕМНЁВЫЙ, -ая, -ое *мин.* оттук таштан, чакмак таштан жасалган; оттук таш аркылуу от берүүчү (*мис. мылтык*).

КРЕМНЕЗЁМ *м. мин.* кремнезём (*кремний менен кислороддон түзүлгөн минералдын бир түрү*).

КРЕМНЕКИ́СЛЫЙ, -ая, -ое *хим.* кремний кычкыл; **кремнеки́слый ка́лий** кремний кычкыл калий.

КРЕ́МНИЙ *м. хим.* кремний (*too тектеринин составына кирүүчү химиялык элементтин бир түрү*).

КРЕМНИ́СТЫЙ, -ая, -ое **1.** *уст.* майда таштуу, майда шагылдуу; **кремни́стый путь** майда шагылдуу жол; **2.** *мин.* **кремнезём**-*ге т.*; **кремни́стый сла́нец** кремнезёмдон түзүлгөн сланец.

КРЕ́МОВЫЙ, -ая, -ое ачык сары кызгылт.

КРЕН *м. мор., ав.* бир жакка (бир жагына, бир капталга, бир капталына) кыйшаюу (*самолёт, кеме ж. б.*).

КРЕ́НДЕЛЬ *м.* крендель (*сегиз деген цифрага окшогон эки кезенектүү кичине нан*).

КРЕНИ́ТЬ *несов. что, мор., ав.* бир жакка (бир жагына, бир капталга, бир капталына) кыйшайтуу.

КРЕНИ́ТЬСЯ *несов. мор., ав.* бир жакка (бир жагына, бир капталга, бир капталына) кыйшаюу.

КРЕОЗО́Т *м. хим.* креозот (*техникада жана медицинада колдонулуучу май сымал суюк зат; жыгач, таш көмүрдөн жасалуучу жыттуу май сымал заттын бир түрү*).

КРЕО́Л *м.* креол.

КРЕО́ЛКА *женск. р. к* **крео́л;** креолка.

КРЕО́ЛЫ *мн.* креолдор (*Латиндик Америкадагы испаниялык жана португалиялык колонизаторлордун тукуму*).

КРЕП *м.* креп (**1.** *жука кара кездеме;* **2.** *аза убагында карыга байлай турган кара лента*).

КРЕПДЕШИ́Н *м.* крепдешин (*жибектен токулган кездеменин бир түрү*).

КРЕПДЕШИ́НОВЫЙ, -ая, -ое **крепдешин**-*ге т.*; **крепдеши́новое пла́тье** крепдешин көйнөк.

КРЕПЁЖНЫЙ, -ая, -ое: **крепёжный лес** шахталарда тиреөч болуучу, шахталарда тирек болуучу жыгач.

КРЕПИ́ЛЬЩИК *м.* тиреөчү (*шахталарда, кендерде тиреөч коюучу жумушчу*).

КРЕПИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.**: **крепи́тельные рабо́ты** тиреөч коюу жумуштары; **2.** *мед.* ичтин өткөнүн басуучу, ичтин өткөнүн токтотуучу; **крепи́тельное лека́рство** ичтин өткөнүн басуучу дары.

КРЕПИ́ТЬ *несов. что* **1.** (*делать прочным*) бекитүү, бекемдөө, бек кылуу; **2.** (*делать сильным*) чыңдоо, бекемдөө; **крепи́ть оборо́ну страны́** өлкөнүн коргонуу иштерин чыңдоо; **3.** *мед.*: **крепи́ть желу́док** ичти катыруу; **4.** *мор.* бекитип байлоо; **крепи́ть паруса́** парусту бекитип байлоо.

КРЕПИ́ТЬСЯ *несов.* **1.** (*сдерживать себя*) токтолуп туруу, өзүн өзү токтотуп туруу, сабыр кылып туруу; **2.** (*проявлять стойкость, мужество*) чыдамдуулук кылуу, эрдик кылуу, баатырдык кылуу, сабырдуулук кылуу; **3.** *страд. к* **крепи́ть** 1, 4.

КРЕ́ПКИЙ, -ая, -ое **1.** (*прочный*) катуу, мыкты, чыйрак; **кре́пкое де́рево** катуу жыгач; **кре́пкая верёвка** мыкты жип; **2.** (*здоровый*) соо, күчтүү, кубаттуу; **кре́пкий органи́зм** күчтүү организм; **3.** *перен.* (*постоянный, стойкий*) өзгөрүлбөс, ишеничтүү; **4.** (*большой*) катуу, күчтүү; **кре́пкий моро́з** катуу суук; **кре́пкий ве́тер** катуу шамал; **5.** (*насыщенный*) коюу (*чай*); күчтүү (*кумыс*); ◇ **кре́пкие напи́тки** күчтүү ичкиликтер; **кре́пкая во́дка** азот кислотасы; **кре́пкое слове́цо** *разг.* богооз сөз; **моё сло́во кре́пко** *разг.* айткан сөзүмдөн кайтпаймын; **кре́пкий сон** катуу уйку; **кре́пкий на́ ухо** *разг.* кулагы катуу.

КРЕ́ПКО *нареч.* катуу, бек, мыкты, аябай; **кре́пко привяза́ть соба́ку** итти бек байлоо; ◇ **кре́пко заду́маться** абдан ойлонуу, аябай ойлонуу; **кре́пко целова́ть** аябай катуу өбүү; **кре́пко вы́ругать** аябай катуу тилдөө, аябай боктоо; **кре́пко спать** катуу уктоо; **кре́пко-на́крепко** *разг.* абдан, абдан бек, абдан тыгыз, абдан бышыктап.

КРЕПКОЛО́БЫЙ, -ая, -ое *разг.* маңыроо, аңкоо.

КРЕПЛЕ́НИЕ *ср.* **1.** бекитүү, бекем кылуу (*аштап, кадап, байлап бекитүү*); **2.** *тех.* шахтанын ичин устундар менен тиреп бекитүү.

КРЕ́ПНУТЬ *несов.* барган сайын мыкты (чыйрак, күчтүү, кубаттуу, соо-саламат) болуу; чыңалуу, мыктылануу.

КРЕ́ПОВЫЙ, -ая, -ое крептен жасалган; **кре́повые тка́ни** креп кездемелер.

КРЕПОСТНА́Я *женск. р. к* **крепостно́й** I 2.

КРЕПОСТНИ́К *м. ист.* крепостник (*крепостной укукту жактоочу реакциячыл адам; дыйкандарды азат кылуунун душманы*).

КРЕПОСТНИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **крепостничество**-*го*, **крепостник**-*ке т.*; крепосттук.

КРЕПОСТНИ́ЧЕСТВО *ср. ист.* крепостничество, крепостнойлук (*крепосттук укукка негизделген коомдук түзүлүш, бул — падышалык Россияда 1861-нчи жылга чейин жашаган*).

КРЕПОСТНО́Й I, -а́я, -о́е *ист.* **1.** крепостной, крепосттук (*кулдук көз карандылыкта болуучу, туруучу*); **крепостно́й крестья́нин** крепостной дыйкан; **крепостно́е хозя́йство** крепостной чарба; **крепостно́е пра́во** крепостной укук, крепосттук укук (*кол астында кул катары иштеп, көз каранды болуп турган дыйкандардын керт башына, эмгегине жана мүлкүнө помещиктин башкаруучулук кылуу укугу*); **крепостна́я зави́симость** крепостнойлук көз карандылык; **2.** *в знач. сущ.* **м.**, **ж.** крепостной, крепостной дыйкан.

КРЕПОСТНО́Й II, -а́я, -о́е **крепость** II-*ге т.*; крепосттук, сепилдик; **крепостна́я артилле́рия** крепосттук (сепилдик) артиллерия.

КРЕ́ПОСТЬ I *ж.* **1.** (*сила, прочность*) мыктылык, чыйрактык, бекемдик; **2.** (*степень насыщенности*) коюулук (*мис. чайдын*); күчтүүлүк (*мис. кымыздын, арактын*).

КРЕ́ПОСТЬ II *ж. воен.* крепость, сепил (*коргонуу үчүн абдан мыктылап чептер, коргондор ж. б. менен бекитилген пункт*).

КРЕПЧА́ТЬ *несов. разг.* күч алуу, күчөө, катуулоо (*мис. суук, шамал*).

КРЕПЫ́Ш *м. разг.* чымыр, багалчак (*киши*).

КРЕ́СЛО *ср.* кресло (*эки чыканакты сүйөп олтура турган жери бар орундуктун бир түрү*).

КРЕСТ *м.* **1.** крест (*бир-бирине каршы-терши айкалышып жаткан эки сызык же тилке сыяктуу фигура*); **поста́вить знак креста́** крест белгисин коюу; **2.** (*напр. на шее*) крест (*христиандардын моюндарына тагынуучу ушул фигура сыяктуу тумар*); **3.** (*могильный*) крест (*христиандардын мүрзөсүнүн үстүндөгү крест*); ◇ **Кра́сный Крест** *см.* **кра́сный; поста́вить крест** *на чём-л. разг.* крест коюу (*бир нерсени жок болду, жоюлду, керексиз деп эсептөө*); **крест-на́крест** айкалыштырып.

КРЕСТЕ́Ц *м. анат.* сегиз көчүк.

КРЕ́СТИК *м. уменьш. от* **крест** кичинекей крест.

КРЕСТИ́НЫ *мн. рел.* чокундуруу ырым-жырымдары.

КРЕСТИ́ТЬ **1.** *сов. и несов. кого* (*совершить обряд крещения*) чокундуруу; **2.** *несов. кого-что* (*делать знак креста рукой*) чокунтуу, чокунуу.

КРЕСТИ́ТЬСЯ *сов. и несов.* чокунуу.

КРЕ́СТНИК *м.* крестник (*туулган балага бирөө ат коюп чокундурса, ошол бала ат коюп чокундурган кишиге крестник деп аталат*).

КРЕ́СТНИЦА *женск. р. к* **кре́стник.**

КРЕ́СТНЫЙ, -ая, -ое **крест** 2-*ге т.*; **кре́стный ход** *церк.* крест, икона көтөрүп жүргөн жүрүш.

www.bizdin.kg

КРЁСТНЫЙ, -ая, -ое: **крёстный отец** баланы чокундуруп ат коюучу ата; **крёстная мать** баланы чокундуруп ат коюучу эне.

КРЕСТОВИ'К *м. зоол.* жонунда крест сыяктуу тамгасы бар чагуучу жөргөмүштүн бир түрү.

КРЕСТОВИ'НА *ж.* 1. крест сыяктуу кылып айкалыштырып кошулган эки жыгач; 2. *ж.-д.* крестовина (*келе жаткан поездди бир жолдон экинчи жолго салып жиберүүчү темик*).

КРЕСТО'ВЫЙ, -ая, -ое: **крестóвые похóды** *ист.* крестовый походдор (*11—13 кылымдарда Европадан Чыгышты көздөй жөнөп турган рыцардык согуштук походдор*).

КРЕСТОНО'СЕЦ *м. ист.* крестовый походго катышуучу.

КРЕСТООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое крестке окшош, крест сыяктуу.

КРЕСТОЦВЕ'ТНЫЕ *мн.* (*ед.* **крестоцвéтное** *ср.*) *бот.* кайчылашкан гүлдүү өсүмдүктөр.

КРЕСТЦО'ВЫЙ, -ая, -ое **крестец**-*ке т.*; **крестцóвые позвонки** сегиз көчүк омурткалары, куймулчак омурткалары.

КРЕСТЬЯ'НИН *м.* дыйкан.

КРЕСТЬЯ'НКА *женск. р. к* **крестьянин.**

КРЕСТЬЯ'НСКИЙ, -ая, -ое **крестьянин**-*ге т.*; **крестьянский двор** дыйкандын короосу (түтүнү); **крестьянские восстáния** дыйкандар көтөрүлүштөрү.

КРЕСТЬЯ'НСТВО *ср.* 1. *собир.* дыйкандар; **колхóзное крестьянство** колхоздук дыйкандар; 2. *уст.* (*крестьянский труд*) дыйканчылык; **занимáться крестьянством** дыйканчылык кылуу.

КРЕТИ'Н *м.* 1. кретин (*кретинизм менен ооруган адам*); 2. *перен.* кеңгиреө, маңыроо, келесоо, макоо.

КРЕТИНИ'ЗМ *м.* 1. *мед.* кретинизм (*акылды кемитүүгө алып келе турган оору*); 2. *перен.* кеңгиреөлүк, маңыроолук, келесоолук, макоолук.

КРЕТО'Н *м.* (*ткань*) кретон (*тыгыз, катуу кездеменин бир түрү*).

КРЕ'ЧЕТ *м. зоол.* шумкар.

КРЕЩЕ'НИЕ *ср. рел.* 1. (*обряд*) чокундуруу, чокунуу; 2. крещение (*майрам; Ыйса пайгамбардын чокунган күнү*); ◇ **боевóе крещéние** 1) согушка биринчи катышуу; 2) *перен.* бир олуттуу ишке кадам коюу.

КРЕЩЁНЫЙ, -ая, -ое *рел.* 1. чокундурулган; 2. *в знач. сущ. м., ж.* христиан динindеги адам.

КРИВА'Я *ж. см.* **кривóй** 4.

КРИ'ВДА *ж. фольк.* калп, жалган.

КРИВИЗНА' *ж.* 1. (*чего-л.*) кыйшайгандык, ийрейгендик; 2. (*кривое место*) кыйшык жери.

КРИВИ'ТЬ *несов. что* кыйшайтуу, ийрейтүү; ◇ **кривить рот** оозун кыйшайтуу; **кривить душóй** анык сырын айтпоо, тайсалдап калп айтуу.

КРИВИ'ТЬСЯ *несов.* кыйшая баштоо, ийрейе баштоо, кыйшаюу, ийрейүү.

КРИВЛЯ'КА *м. и ж. разг.* кылжыктаган адам, кыйшактаган адам, чоёктогон адам.

КРИВЛЯ'НЬЕ *ср. разг.* кылжыктоо, кыйшактоо, чоёктоо, мурунду чүйрүү, бети-башты жыйруу.

КРИВЛЯ'ТЬСЯ *несов. разг.* кылжыктоо, кыйшактоо, чоёктоо, мурдун чүйрүү, бети-башын жыйруу.

КРИ'ВО *нареч.* кыйшык, чалыр; ◇ **крúво улыбнýться** анткор күлүү, калп күлүү.

КРИВОБО'КИЙ, -ая, -ое кыйшык денелүү, ийри.

КРИВОДУ'ШНЫЙ, -ая, -ое ичи арам, анткор.

КРИВО'Й, -áя, -óе 1. кыйшык, ийри; 2. *разг.* (*слепой на один глаз*) бир көзү сокур, олуракай; 3. *перен.* (*выражающий презрение, неодобрение*) натуура, адилетсиз, ичи арам, анткор; **кривáя улыбка** анткор күлүү, калп күлүү; 4. *в знач. сущ. ж.* 1) *мат.* ийри сызык; 2) бир процесстин өсүшүн (кемишин) көрсөтүүчү сызык; ◇ **кривóе зéркало** чалыр күзгү (*бир нерсени бузуп, буруп көрсөтүү*); **кривáя вы́везет** *разг.* тобокел бир жерге алып барар; **на кривóй не объéдешь** *разг.* алдап ала албайсың.

КРИВОЛИНЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое *мат., физ.* ийри сызыктуу; **криволинéйное движéние** ийри сызыктуу кыймыл.

КРИВОНО'ГИЙ, -ая, -ое кыйшык, ийри буттуу, каамыт аяк.

КРИВОТО'ЛКИ *только мн. разг.* миш-миш ушак сөздөр, тескери ой жоруулар.

КРИВОШИ'П *м.* кривошип (*машинанын валын айланта турган рычаг*).

КРИ'ЗИС *м.* 1. *эк., полит.* кризис; 2. *мед.* кризис (*оорунун чечкиндүү бурулуш учуру*).

КРИК *м.* 1. кыйкырык, бакырык; өкүрүү, озондоо (*плач, рыдания*); **раздáлся пронзúтельный крик** чыңырган үн чыга түштү; 2. (*брань, ругань*) акырык, жекирик; ◇ **крик отчáяния** жан талашкан (кокуйлаган) өкүрүк; **послéдний крик мóды** моданын барып турган жаңысы.

КРИКЛИ'ВОСТЬ *ж.* 1. катуулук, ачуулук, кулак-мээни жарарлык; 2. *перен.* көзгө өзүнөн өзү бат түшө тургандык, өтө эле кызыл-тазылдык.

КРИКЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое 1. (*пронзительный*) катуу, кулак-мээни жарарлык, ачуу (*үн*); 2. (*много кричащий*) кыйкырчаак, бакырчаак; ыйлаак (*часто плачущий*); **крикливый ребёнок** ыйлаак бала; **крикливая жéнщина** урушчаак аял; 3. *перен.* (*вычурный, кричащий*) көзгө өзүнөн өзү бат түшө турган, өтө эле кызыл-тазыл.

КРИ'КНУТЬ *однокр.* 1. кыйкыруу, кыйкырып коюу (*бир жолу*); 2. *на кого-что* акырып жиберүү; 3. (*позвать громко*) кыйкырып чакыруу.

КРИКУ'Н *м. разг.* 1. кыйкырчаак, бакырчаак, чыйылдаак адам; 2. *пренебр.* (*говорун*) кызыл кекиртек (*маанисиз сөздөрдү былжырап сүйлөй берүүчү, куру кыйкырык адам*).

КРИКУ'НЬЯ *женск. р. к* **крикýн.**

КРИМИНА'Л *м.* криминал (*уголовный кылмыш*).

КРИМИНАЛИ'СТ *м.* криминалист (*криминалистика жагынан специалист*).

КРИМИНАЛИ'СТИКА *ж. юр.* криминалистика (*уголовный укук жөнүндөгү илим*).

КРИМИНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **криминал**-*га т.*; кылмыштуу.

КРИМИНОЛО'ГИЯ *ж.* криминология (*коомдук кылмыш жөнүндөгү илим*).

КРИ'НКА *ж. см.* **крынка.**

КРИПТОГРА'ММА *ж.* криптограмма (*жашырын жазуу; ошо жазууну атайын үйрөнгөн адам гана маанисине түшүнө ала турган белгилер менен жазылган жазуу же документ*).

КРИПТОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **криптография**-*га т.*; криптографиялык; **криптографúческое письмó** криптографиялык жазуу.

КРИПТОГРА'ФИЯ *ж.* криптография (*шарттуу, жашырын жазуу, кат; бул жазууну атайын үйрөнгөн адамдар гана окуй алат*).

КРИСТА'ЛЛ *м.* кристалл (*туз көп кырдуу формадагы бир тектеш катуу нерсе*); **кристáлл сóли** туз кристаллы.

КРИСТАЛЛИЗА'ЦИЯ *ж. хим.* кристаллизация, кристаллдаштыруу, кристаллизация кылуу (*заттын кристаллдык абалга өтүшү*).

КРИСТАЛЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. что* кристаллдаштыруу, кристаллизация кылуу.

КРИСТАЛЛИЗОВА'ТЬСЯ *сов. и несов.* 1. кристаллдануу, кристаллга айлануу; 2. *перен.* дааналануу, айкындалуу.

КРИСТАЛЛИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **кристалл**-*га т.*; кристаллдык, кристаллдуу; **кристаллúческая фóрма** кристалл формасы.

КРИСТАЛЛОГРА'ФИЯ *ж.* кристаллография (*кристаллдардын түзүлүшү жана касиеттери жөнүндөгү илим*).

КРИСТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. **кристалл**-*га т.*; кристаллдык; **кристáльная фóрма** кристаллдык формасы; 2. *перен.*

www.bizdin.kg

тунук, таза, ачык; **криста́льная вода́** тунук суу; **криста́льная душа́** таза көңүл.

КРИТЕ'РИЙ *м.* критерий (*бир нерсеге баа берүү, түркүмдөө үчүн негиз болуп турган белги, чен*).

КРИ'ТИК *м.* критик, сынчы; **литерату́рный кри́тик** адабият сынчысы.

КРИ'ТИКА *ж.* 1. сын, сыноо; **кри́тика и самокри́тика** сын жана өзүн өзү сыноо; 2. *лит.* критика (*көркөм адабиятты сыноого, текшерүүгө, талдоого арналган адабий жанр*); ◇ **не выде́рживает кри́тики** *или* **ни́же вся́кой кри́тики** эң эле жаман, эң эле начар.

КРИТИКА'Н *м. презр.* критикан (*жөнү жок кыйкымчыл, өөнчүл адам*).

КРИТИКОВА'ТЬ *несов. кого-что* критикалоо, критика кылуу, сыноо, сынга алуу.

КРИТИЦИ'ЗМ *м.* критицизм (1. *бир нерсеге сын көзү менен кароо*; 2. *филос. марксизмге каршы, реакциячыл, идеалисттик философиялык агымдын бир түрү*).

КРИТИ'ЧЕСКИ *нареч.* бир нерсеге сын көз менен караган.

КРИТИ'ЧЕСКИЙ I, -ая, -ое 1. **критика**-*га т.*; **крити́ческая статья́** сын макала; 2. сын көзү менен кароого ийкемдүү; **крити́ческий ум** сын көзү менен кароого ийкемдүү акыл.

КРИТИ'ЧЕСКИЙ II, -ая, -ое 1. (*переломный*) кризистүү, кризистик, кескин; **крити́ческий моме́нт бо́я** согуштун кескин учуру; **крити́ческая температу́ра** *физ.* кризистик температура; 2. *перен.* (*очень трудный, опасный*) кыйын, оор, коопту́у; **крити́ческое положе́ние** оор абал.

КРИТИ'ЧНОСТЬ *ж.* бир нерсеге сын көзү менен кароо ийкемдиги.

КРИТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **крити́ческий** I 2.

КРИЧА'ТЬ *несов.* 1. (*издавать крик*) кыйкыруу, бакыруу; өкүрүү, озондоо (*плакать, рыдать*); **пронзи́тельно крича́ть** чыркырап өкүрүү; 2. *на кого-что* (*бранить*) акыруу, жекирүү, жекирип тилдөө, сөгүү; 3. *кого* (*звать громко*) кыйкырып чакыруу; 4. *о ком-чём, перен. разг.* дуулдоо, кеп болуу; **весь го́род крича́л об э́том** бул жөнүндө бүткүл шаар дуулдады.

КРИЧА'ЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **крича́ть**; 2. *прил. перен.* (*бросающийся в глаза*) көзгө өзүнөн өзү бат түшө турган, өтө эле кызыл-тазыл; **крича́щий наря́д** өтө эле кызыл-тазыл кийим.

КРОВ *м.* 1. *уст.* (*крыша*) калканчык, жабуу; 2. (*жилище, приют*) үй-жай; **оста́ться без кро́ва** үйсүз калуу.

КРОВА'ВЫЙ, -ая, -ое 1. кандуу, кан аралаш; **крова́вая рво́та** *мед.* кан кусуу; 2. (*кровопролитный*) кан төгүүчү, кан төгүлгөн, кандуу; **крова́вое сраже́ние** кан төгүлгөн салгылашуу; 3. *перен.* кызыл, кызыл кочкул; **крова́вый зака́т** күндүн кызарып батышы; ◇ **Крова́вое воскресе́нье** *ист.* Кандуу Жекшемби.

КРОВА'ТКА *ж. уменьш. от* **крова́ть** керебетче, кичине кровать.

КРОВА'ТЬ *ж.* кровать, керебет; **односпа́льная крова́ть** бир кишилик кровать.

КРО'ВЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **кро́вельное желе́зо** үйдүн төбөсүн жаба турган темир; тунуке.

КРО'ВЕЛЬЩИК *м.* кровельщик (*үйдүн төбөсүн темир, тунуке менен жабуу жагынан специалист жумушчу*).

КРОВЕНО'СНЫЙ, -ая, -ое *анат.*: **кровено́сные сосу́ды** кан тамырлары; **кровено́сная систе́ма** кан айлануу системасы.

КРОВИ'НКА *ж.*: **ни крови́нки в лице́** *разг.* кансыз, купкуу (*бет жөнүндө*).

КРО'ВЛЯ *ж.* үйдүн төбөсү, үйдүн чатырчасы, үйдүн чатыры; ◇ **жить под одно́й кро́влей** бир үйдө туруу, бир үйдүн ичинде туруу, бирге туруу.

КРО'ВНЫЙ, -ая, -ое 1. (*напр. о родстве*) каны, тукуму, теги бир болууга негизделген, бир тууган; 2. (*породистый*) асыл тукумдуу, таза кандуу; 3. *перен.* (*насущный, близкий*) эң керектүү, эң жакын; **кро́вные интере́сы** эң жакын таламдар, эң керектүү таламдар; ◇ **кро́вная оби́да** абдан катуу ыза; **кро́вная месть** канга кан (*өч алуу*).

КРОВОЖА'ДНОСТЬ *ж.* кан ичкичтик, жырткычтык.

КРОВОЖА'ДНЫЙ, -ая, -ое кан ичкич, жырткыч.

КРОВОИЗЛИЯ'НИЕ *ср. мед.* кан куюлуу (*кан тамыры жарылып кетип, организмдин ичине кан куюлуу*); **кровоизлия́ние в мозг** мээге кан куюлуу.

КРОВООБРАЩЕ'НИЕ *ср.* кандын айланышы; **пра́вильное кровообраще́ние** кандын туура айланышы.

КРОВООСТАНА'ВЛИВАЮЩИЙ, -ая, -ее *мед.* кан агууну токтотууга жардам кылуучу; **кровоостана́вливающее сре́дство** кан агууну токтотуучу каражат.

КРОВОПИ'ЙЦА *м. и ж.* канкор, кан ичер.

КРОВОПОДТЁК *м.* канталап көгөргөн жер.

КРОВОПРОЛИ'ТИЕ *ср.* кан төгүү, бычакташуу, адамдарды массалык түрдө кырып-жоюу.

КРОВОПРОЛИ'ТНЫЙ, -ая, -ое кан куюлган, кан төгүлгөн, аёосуз; **кровопроли́тное сраже́ние** кан төгүлгөн салгылашуу.

КРОВОПУСКА'НИЕ *ср.* кан алуу (*дарылоо максатын көздөп организмден кан алуу*).

КРОВОСМЕШЕ'НИЕ *ср.* кан аралашуу (*бири-бирине жакын тууган адамдардын ортосунда жыныстык байланыш болуу*).

КРОВОСО'С *м. см.* **кровопи́йца.**

КРОВОТЕЧЕ'НИЕ *ср.* каноо, кан чыгуу, кан агуу, кан кетүү, кансыроо.

КРОВОТОЧИ'ВОСТЬ *ж. мед.* кан чыгуучулук, канап кетүүчүлүк, дайыма кан агып туруучулук.

КРОВОТОЧИ'ВЫЙ, -ая, -ое кан агып (чыгып) туруучу, кан агып (чыгып) турган; **кровоточи́вая ра́на** кан чыгып турган жара.

КРОВОТОЧИ'ТЬ *несов.* каноо, канап туруу, кан чыгуу, кан агып (чыгып) туруу.

КРОВОХА'РКАНЬЕ *ср.* кан түкүрүү, кан жөткүрүү.

КРОВЬ *ж.* кан; **вено́зная кровь** вена каны; **прили́в кро́ви** кан куюлуу; **перелива́ть кровь** кан алып, аны кайра куюу; ◇ **они́ одно́й кро́ви** алар жакын туугандар; **в кровь** *или* **до́ крови** кызыл чиедей кылып, кызыл челек кан кылып; **разби́ть в кровь** кызыл-ала кылып уруу; **кровь с молоко́м** *разг.* бетинен нуру тамган, бетинен каны тамган; **э́то у него́ в крови́** анын канында бар; **у него́ се́рдце кро́вью облива́ется** *разг.* анын өтө эле боору ооруйт; **кровь сты́нет (леденée) в жи́лах** *разг.* кутуң учат, үрөйүң учат; **проли́ть кровь** канын төгүү (*согушта*); **пить чью-л. кровь** *разг.* бирөөнүн канын соруу, *бирөөнү* катуу эзүү; **по́ртить кровь** *кому-л.* *бирөөнүн* ачуусун келтирүү, жинине тийүү; **по́ртить себе́ кровь** өзүнүн канын кайнтуу; **войти́ в плоть и кровь** канына сиңүү; **глаза́ нали́тые кро́вью** кыпкызыл көз, кан толгон көз.

КРОВЯНИ'СТЫЙ, -ая, -ое кандуу; **кровяни́стое мя́со** кандуу эт.

КРОВЯНО'Й, -а́я, -о́е **кровь**-*го т.*; **кровяно́е давле́ние** кандын басышы; **кровяны́е ша́рики** кан шариктери; **кровяна́я колбаса́** кандан жасалган колбаса.

КРОИ'ТЬ *несов. что* бычуу (*мис. кийим*).

КРОЙ *м.* бычуу.

КРО'ЙКА *ж.* бычуу (*мис. кийим*); **ку́рсы кро́йки и шитья́** бычуу жана тигүү курсу.

КРОКЕ'Т *м. спорт.* крокет (*жыгачтан жасалган шарларды, топторду узун таяк менен уруп тоголотуп ойноочу оюндун бир түрү*).

КРОКЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **крокет**-*ке т.*; **кроке́тный шар** крокет шары.

КРОКИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* крокировкалоо, крокировка кылуу (*крокет ойногон кезде бир оюнчу өзүнүн шары менен экинчи оюнчунун шарын уруу*).

www.bizdin.kg

КРОКОДИ'Л *м.* крокодил (*кескелдирик тукумуна жатуучу, сойлоочу чоң жаныбар*).

КРОКОДИ'ЛОВЫЙ, -ая, -ое **крокодил**-*ге т.*; **крокоди́ловая ко́жа** крокодил териси; ◇ **крокоди́ловы слёзы** айткор ыйлоо, калп ыйлоо.

КРО'КУС *м.* крокус (*гүлдүн бир түрү*).

КРО'ЛИК *м.* кролик (*бакма коён жана анын териси*); **воротни́к из кро́лика** кролик жака.

КРОЛИКОВО'Д *м.* кролик асыроочу (*бакма коён асыроочу адам*).

КРОЛИКОВО'ДСТВО *ср.* кролик асыроочулук.

КРОЛИКОВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **кролиководство**-*го т.*

КРО'ЛИЧИЙ, -ья, -ье **кролик**-*ке т.*; **кро́личье мя́со** кролик эти; **кро́личья ша́пка** кроликтин терисинен жасалган бөрүк.

КРОЛЬЧА'ТНИК *м.* кроликтер турган үй.

КРОЛЬЧИ'ХА *ж.* ургаачы кролик.

КРО'МЕ *предлог с род. п.* **1.** (*за исключением*) башка; **по э́тому вопро́су у меня́ нет ничего́, кро́ме одно́й кни́ги** бул маселе боюнча менде бир китептен башка эч нерсе жок; **2.** (*помимо, сверх*) анын үстүнө; **кро́ме того́, он хоте́л сам зайти́** анын үстүнө ал өзү келейин деген эле; **кро́ме преподава́тельской рабо́ты он занима́ется литерату́рным трудо́м** окутуучулук жумуштан башка ал адабий эмгек кылат; ◇ **кро́ме шу́ток** *разг.* тамашасы жок, оюну жок.

КРОМЕ'ШНЫЙ, -ая, -ое *разг.*: **тьма кроме́шная** көзгө сайса көрүнгүс караңгылык; **ад кроме́шный** бака-шака, дайыма кыйкырык-сүрөөн, урушуу-тилдешүү, кыяматтын как бели.

КРО'МКА *ж.* кромка (**1.** *кездеменин узата жээги*; **2.** *тех. тактайдын узата жээги*).

КРОМСА'ТЬ *несов. что, разг.* **1.** иретсиз кескилеп таштоо, иретсиз туурагылап таштоо; **2.** *перен.* (*портить*) сызгылап таштоо, бузуп салуу (*мис. кол жазманы*).

КРО'НА I *ж.* (*верхняя часть дерева*) жыгачтын башы (*бутактары жана жалбырактары менен бирге жыгачтын баш жагы*).

КРО'НА II *ж.* (*монета*) крона (*кээ бир батыш европалык өлкөлөрдөгү акча единицасы*).

КРОНЦИ'РКУЛЬ *м.* кронциркуль (*кичинекей тегерек сызыктар сызуу үчүн колдонула турган циркуль*).

КРО'НШНЕП *м. зоол.* төө чулдук (*чоң чулдуктун бир түрү*).

КРОНШТЕ'ЙН *м.* кронштейн (*үйдүн дубалына жабыштырылган кыйгач тирөөч, мис. балкондогу*).

КРОПА'ТЬ *несов. что, разг.* иштин жөнүн билбей, чоркоктук кылып, жаман жана кашаң жазуу (*мис. ырды, романды*).

КРОПИ'ТЬ *несов.* **1.** *кого-что* (*обрызгивать*) бүркүү (*бирөөнүн үстүнө кандайдыр бир суюктук бүркүү*); **2.** (*о дожде*) себөөлөп туруу.

КРОПОТЛИ'ВО *нареч.* көп күч, көп көңүл буруп, көшөрө, көшөрүп.

КРОПОТЛИ'ВОСТЬ *ж.* көп күч талап кылуучулук.

КРОПОТЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*требующий усердия*) көп күчтү талап кылуучу, көп көңүл бөлүүнү, чыдамдуулукту талап кылуучу; **кропотли́вая рабо́та** көп күчтү талап кылуучу жумуш; **2.** (*усердный*) тырышып иштөөчү, жан-дили менен берилип иштөөчү, баш көтөрбөй иштөөчү (*адам*).

КРОСС *м. спорт.* кросс (*жолсуз өңгүл-дөңгүл жер менен жүгүрүү*).

КРОССВО'РД *м.* кроссворд (*клетканын ичине сөз таап ойноло турган баш катыргыч*).

КРОТ *м.* момолой (*сокур чычкан жана анын териси*).

КРО'ТКИЙ, -ая, -ое жоош, момун.

КРО'ТКО *нареч.* жооштук менен, момундук менен.

КРОТО'ВЫЙ, -ая, -ое **крот**-*ко т.*; **крото́вая шу́ба** момолой ичик.

КРО'ТОСТЬ *ж.* жооштук, момундук.

КРОХА' *ж.* **1.** *уст.* (*крошка*) күкүм (*мис. нандын күкүмү*); **2. кро́хи** *мн. перен.* эң жарыбаган нерсе (*эң эле аз же кадырсыз*).

КРОХА'ЛЬ *м. зоол.* арам өрдөк.

КРОХОБО'Р *м. разг.* майдачыл, майда ишке алагды болгон.

КРОХОБО'РСТВО *ср. разг.* майдачылдык, майда ишке көңүл бөлүп коюучулук, ири маселени таштап коюучулук.

КРО'ХОТНЫЙ, -ая, -ое *разг.* кенедей (*өтө кичине*); **кро́хотный ребёнок** кенедей бала.

КРО'ШЕЧКА *ж. уменьш. от* **кро́шка.**

КРО'ШЕЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **кро́хотный.**

КРОШИ'ТЬ *несов. что* **1.** убалоо, күкүмдөө, туурoo; **кроши́ть ку́рам хлеб** тоокторго нан убалап берүү; **кроши́ть лук в суп** сорпого пияз туурoo; **2.** (*сорить*) күкүмдөө, күкүмүн түшүрүү; **не кроши́ на́ пол хлеб** жерге нандын күкүмүн түшүрбө.

КРОШИ'ТЬСЯ *несов.* чачылуу, майдалануу, күкүмдөлүү, тууралуу (*напр. о хлебе*); кетилүү (*о зубах*).

КРО'ШКА *ж.* **1.** (*напр. хлеба*) күкүм; **2.** (*малютка*) бөйтөйгөн бала; ◇ **ни кро́шки** кенедей да, такыр, түк.

КРУГ *м.* **1.** *мат.* тегерек (*тегерек сызык*); **2.** *перен.* (*сфера, область чего-л.*) айлана; **э́то не вхо́дит в круг мои́х обя́занностей** бул менин милдеттеримдин ичине кирбейт; **3.** (*предмет в форме окружности*) тегерек; **спаса́тельный круг** куткаруучу тегерек (*мис. сууга чөгүп бара жаткан адамды куткаруучу тегерек*); **4.** чөйрө; **в полити́ческих круга́х** саясий чөйрөлөрдө; **широ́кие обще́ственные круги́** коомдук кеңири чөйрөлөр; **в своём кругу́** өзүнүн чөйрөсүндө, жолдошторунун арасында; **у него́ широ́кий круг знако́мых** анын тааныштары көп; **5.** (*область, сфера*) чөйрө, деңгээл; **круг де́ятельности** иштеги милдет чөйрөсү; **круг зна́ний** билим деңгээли; ◇ **на круг** *разг.* орто эсеп менен алганда, божомолдоп эсептегенде, чамалап алганда; **поро́чный круг** далилденбеген факты менен бир нерсени далилдөө; **поля́рный круг** *геогр.* полюс тегереги; **встать в круг** тегерете туруу.

КРУ'ГЛЕНЬКИЙ, -ая, -ое *уменьш. от* **кру́глый** тегерек, тоголок; ◇ **кру́гленькая су́мма** орчун сумма, көп сумма, көзгө толордук сумма.

КРУГЛОГОДОВО'Й, -а́я, -о́е жыл бою боло турган, жылдын башынан аягына чейин боло турган.

КРУГЛОЛИ'ЦЫЙ, -ая, -ое тегерек беттүү.

КРУГЛОСУ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое сутка бою созула турган, күнү-түнү, күнү-түнү иштеле турган; **круглосу́точная рабо́та телегра́фа** телеграфтын күнү-түнү иштеши.

КРУ'ГЛЫЙ, -ая, -ое тегерек, тоголок, жумуру; **кру́глый стол** тегерек стол; ◇ **кру́глый год** жылдын башынан аягына чейин, жыл бою; **кру́глые су́тки** күнү-түнү, сутка бою; **кру́глый сирота́** тоголок жетим; **кру́глый неве́жда** барып турган наадан; **кру́глый дура́к** барып турган акмак; **для кру́глого счёта** туура эсеп үчүн (*мис. 99-дун ордуна 100 деп коюу*).

КРУГОВО'Й, -а́я, -о́е айланып жүрө турган, айланып жүрүүчү, тегеректик; **кругово́е движе́ние** айланып жүрүүчү кыймыл; **круговы́е фу́нкции** *мат.* тегеректик функциялар; ◇ **кругова́я пору́ка** кандайдыр коллективдик жумушта, иште ар бир мүчөнүн бир-бирине кепил болуп, ал үчүн жоопту болуучулук; **кругова́я ча́ша** кыдыртма чыны, чөйчөк (*бир топ киши кыдыртып ичүүчү чыны, чөйчөк*).

КРУГОВОРО'Т *м.* **1.** айлануу, айланып туруу (*мурунку абалына кайта айланып келип туруу процесси*); **круговоро́т воды́** суунун айланышы (*суунун буу болуп, андан кийин сууга айланып турушу*); **2.** *перен.* токтоосуз кыймыл, өзгөрүү; **круговоро́т собы́тий** окуялардын токтоосуз өзгөрүп турушу.

www.bizdin.kg

КРУГОЗО'Р *м.* кругозор (*бир нерсени түшүнүүнүн, билүүнүн көлөмү, билиминин көлөмү*); **умственный кругозо́р** акыл кругозору; **широ́кий кругозо́р** кең кругозор.

КРУ'ГОМ *нареч.*: **голова́ идёт кру́гом** *разг.* баш айланат.

КРУГО'М 1. *нареч.* айлануу, айланада, тегеректе; **поверну́ться круго́м** артка айлануу; **круго́м не́ было ни души́** айланада эч ким жок эле; **нале́во круго́м!** *воен.* налево кругом! (*сол жак менен тегеренип мурунку калыбына кайта келүү*); 2. *предлог с род. п. разг.* айланып чыгуу; **обойти́ круго́м до́ма** үйдү тегерете айланып чыгуу; 3. *нареч. разг.* (*целиком*) бүт бойдон; **он круго́м винова́т** ал баарына күнөлүү.

КРУГООБОРО'Т *м.* кругооборот, айлануу (*мурунку абалына жана баштапкы формасына кайта келүү менен бүтүүчү процесс*); **кругооборо́т произво́дства** өндүрүштүн кругооборотy (айланышы).

КРУГООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое тегерек сыяктуу, тегерек сымал, формасы жагынан тегеректе окшош.

КРУГОСВЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое жер шарын айланып чыгуучу; **кругосве́тное путеше́ствие** жер шарын айланып чыгуучу саякат.

КРУЖЕВА' *мн.* (*ед.* **кру́жево** *ср.*) кружево (*кийимди, үйдүн жасалгасын кооздоо үчүн жиптен эң сонун кылып торго окшотуп токулган гүлдүү ткань*).

КРУЖЕВНИ'ЦА *ж.* кружево токууга уста аял.

КРУЖЕВНО'Й, -а́я, -о́е **кружево**-*го т.*; **кружевно́й воротни́к** кружево жака.

КРУ'ЖЕВО *ср.* кружево; *см.* **кружева́**.

КРУЖЕ'НИЕ *ср.* айлануу, айландыруу, тегеренүү, тегеретүү.

КРУЖИ'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* айландыруу, тегеретүү; 2. (*описывать круги*) айлануу, айланып туруу, тегеренүү, үйрүлүү; **я́стреб кружи́т над цыпля́тами** кулаалы чөжөлөрдүн үстүндө айланып жүрөт; 3. *разг.* (*блуждать*) адашуу; **они́ до́лго кружи́ли, пока́ вы́шли к го́роду** шаарга келип чыкканча алар көпкө чейин адашып жүрүштү; 4. (*взметать пыль, снег*) үйрүлүп учуу, үйрүлтүп учуруу (*бороон жөнүндө*); **мете́ль кружи́т** бороон үйрүлүп учат; ◇ **кружи́ть го́лову** ээликтирүү, башын айландыруу.

КРУЖИ'ТЬСЯ *несов.* айлануу, айланып туруу, тегеренүү, үйрүлүү; ◇ **голова́ кру́жится** баш айланат, баш тегеренет.

КРУ'ЖКА *ж.* кружка (*формасы стакандай болгон туткалуу идиш*).

КРУЖКОВЩИ'НА *ж.* кружковщина (*коллективден четтеп, кандайдыр бир кружоктун тар рамкаларынан чыкпоого бет алуучулук*).

КРУЖКО'ВЫЙ, -ая, -ое **кружок** 2-*ге т.*; **кружко́вые заня́тия** кружок окуулары.

КРУ'ЖНЫЙ, -ая, -ое: **кру́жным путём** айланып жүрмө жол менен (*төтө жол менен эмес*).

КРУЖО'К *м.* 1. *уменьш. от* **круг** 3 кичинекей тегерек; 2. (*группа*) кружок, ийрим; **кружо́к по изуче́нию маркси́стско-ле́нинской тео́рии** марксисттик-лениндик теорияны үйрөнүү боюнча кружок.

КРУП I *м. мед.* круп (1. *тамак шишип ооруу*; 2. *жалпы кандайдыр бир органдын шишип оорушу*).

КРУП II *м.* (*лошади*) соору.

КРУПА' *ж.* 1. крупа (*акталган таруу, конок, акталган арпа, күрүч ж. б.*); 2. *перен.* (*снег*) шыбыргак, бүртүктөп жааган кар.

КРУПИ'НКА *ж.* 1. (*зёрнышко*) бүртүк, күкүм; 2. *перен.* (*мельчайшая часть*) эң кичинекей бөлүк, кенедей, кичинекей нерсе; **ни крупи́нки пра́вды** кенедей да чындыгы жок.

КРУПИ'ТЧАТЫЙ, -ая, -ое **крупчатка**-*га т.*; **крупи́тчатая мука́** *разг.* крупчатка ун.

КРУПИ'ЦА *ж. см.* **крупи́нка** 2.

КРУ'ПНО *нареч.* чоң, чоң-чоң, ири; **кру́пно наре́зать** чоң-чоң кесүү; чоң-чоң тууроо; ◇ **кру́пно поговори́ть** катуу сүйлөшүү, катуу айтышуу.

КРУПНО- *татаал сөздөрдүн «ири» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү.*

КРУПНОЗЕРНИ'СТЫЙ, -ая, -ое ири бүртүктүү (*ири бөлүкчөлөрдөн, ири бүртүктөрдөн түзүлгөн*).

КРУПНОКАЛИ'БЕРНЫЙ, -ая, -ое кең калибрдүү (*мылтык*).

КРУ'ПНЫЙ, -ая, -ое 1. ири, зор; **кру́пный песо́к** ири кум; **кру́пный по́черк** ири почерк (*тамгалары чоң-чоң жазылган почерк*); **кру́пный рога́тый скот** мүйүздүү ири мал (*уй, топоз*); **кру́пная промы́шленность** ири өнөр жай; **кру́пный капита́л** ири капитал; **кру́пным ша́гом** арыштап, аттап; 2. (*о денежных знаках*) ири (*акча жөнүндө*); **кру́пные де́ньги** ири акча; 3. (*рослый*) чоң, бойлуу, сөөктүү; **кру́пный ребёнок** сөөктүү бала; 4. (*значительный*) чоң, даңктуу; **кру́пный писа́тель** чоң жазуучу; ◇ **кру́пный разгово́р** катуу сүйлөшүү.

КРУПО'ЗНЫЙ, -ая, -ое: **крупо́зное воспале́ние лёгких** *мед.* кабыргадан сезгенүү, кан түкүргөн оору.

КРУПОРУ'ШКА *ж.* таруу, конок, арпа, күрүчтү *ж. б.* актап аларды крупа кылуучу машина.

КРУПЧА'ТКА *ж.* крупчатка (*ак ундун жакшы сорту*).

КРУПЯНО'Й, -а́я, -о́е **крупа** 1-*ге т.*

КРУТИЗНА' *ж.* 1. (*крутое место*) тик жар; 2. (*чего-л.*) тик ылдый, тик өйдө.

КРУТИ'ТЬ *несов. что* 1. (*вертеть, вращать*) буроо; 2. (*свивать, сучить*) эшүү, чыйратуу, толгоо (*мис. жипти, арканды*); 3. (*закручивать*) чыйратуу; **крути́ть усы́** муруттү чыйратуу; 4. (*свёртывать*) ороо (*мис. папиросту*); 5. (*кружить*) тегеретүү, айландыруу, үйрүлтүү; куюндатып учуруу (*шамал жөнүндө*).

КРУТИ'ТЬСЯ *несов.* 1. (*вертеться*) айлануу, тегеренүү; **колесо́ кру́тится** дөңгөлөк айланат; 2. (*о нитках и т. п.*) чыйралуу, чыйратылуу, эшилүү (*мис. жип*); 3. (*кружиться*) айлануу, тегеренүү, үйрүлүү; **ли́стья, крутя́сь, па́дают** жалбырактар үйрүлүп түшөт.

КРУ'ТО *нареч.* 1. (*отвесно, обрывисто*) чукул; **доро́га кру́то поднима́лась в го́ру** жол чукул эле тоого карай бурулду; 2. (*резко*) жалт берип, чукул; **ло́шадь кру́то поверну́ла впра́во** ат оңго чукул бурулду; 3. *перен.* катуу (*сурово*); чечкиндүү (*решительно*); ◇ **кру́то замеси́ть те́сто** камырды катуу жууруу; **кру́то отжа́ть** катуу сыгуу; **кру́то посоли́ть** аябай туздоо.

КРУТО'Й, -а́я, -о́е 1. (*отвесный, обрывистый*): **круто́й подъём** тик өөдө; **круто́й спуск** тик ылдый; 2. (*резкий, внезапный*) чукул; **круто́й поворо́т** чукул бурулуш (имерилиш); 3. *перен.* катуу (*суровый*); чечкиндүү (*решительный*); **круты́е ме́ры** катуу чаралар, чечкиндүү чаралар; **круто́й нрав** катуу мүнөз; ◇ **круты́е я́йца** абдан бышкан жумуртка; **круто́й кипято́к** абдан кайнак суу.

КРУ'ТОСТЬ *ж.* катуулук; чечкиндүүлүк; **кру́тость мер** чаралардын чечкиндүүлүгү.

КРУ'ЧА *ж.* тик ылдай, тик өөдө, тик жар.

КРУЧЕ'НИЕ *ср.* катуу чыйратуу, катуу толгоо, катуу эшүү (*мис. жипти*).

КРУЧЁНЫЙ, -ая, -ое чыйратылган, эшилген, толгонгон (*мис. жип*).

КРУЧИ'НА *ж. поэт.* кайгы-капа, муң.

КРУЧИ'НИТЬСЯ *несов. поэт.* кайгылануу, муңдануу, муңкануу.

КРУШЕ'НИЕ *ср.* кыйроо, кулоо, жемирилүү; **круше́ние по́езда** поезддин кыйрашы; **потерпе́ть круше́ние** 1) кыйроо; 2) *перен.* жок болуу, куруу; ◇ **круше́ние наде́жд** үмүт үзүлүү.

КРУШИ'НА *ж. бот.* крушина (*кара жемиштүү бадалдын бир түрү; жемишинен ич алдыргыч жасалат*).

www.bizdin.kg

КРУШИ'ТЬ *несов. кого-что* талкалоо, кыйратуу, сындыруу, жок кылуу.

КРЫЖО'ВЕННЫЙ, -ая, -ое **крыжовник**-*ке т.*; **крыжо́венное варе́нье** крыжовниктен жасалган варенье.

КРЫЖО'ВНИК *м.* крыжовник (*жемиштүү бадал өсүмдүктүн бир түрү; ушул өсүмдүктүн жемиши*).

КРЫЛА'ТЫЙ, -ая, -ое канаттуу (*мис. куш*); ◇ **крыла́тая мысль** эркин ой; **крыла́тые слова́** таамай айтылгандыктан элдин оозунан түшпөй жүргөн ылакап сөздөр.

КРЫЛЕ'ЧКО *ср. уменьш. от* **крыльцо́** кичинекей крыльцо.

КРЫЛО' *ср.* **1.** канат; **маха́ть кры́льями** канат кагуу; **подре́зать кры́лья** 1) канатын кесүү; 2) *перен.* колун байлоо, мүмкүндүк бербөө; **распра́вить кры́лья** 1) канатын күүлөө; 2) *перен.* кайрат көрсөтүү; **2.** *тех.* каптал жак (*мис. автомашинанын*); **3.** (*пристройка к дому*) үйгө, имаратка кошумча салынган бөлүк; **4.** (*группировка*) топ (*кандайдыр бир уюмдун, буржуазиялык партиянын өтө четтеген тобу*).

КРЫ'ЛЫШКО *ср. уменьш.-ласк. от* **крыло́** 1 канатча, кичинекей канат; ◇ **взять под своё кры́лышко** өзүнүн колтугунун астына алуу.

КРЫЛЬЦО' *ср.* крыльцо (*үйгө кирип чыгуучу эшиктин алдына жасалган баскычтуу аянтча*).

КРЫ'НКА *ж.* крынка (*карападан жасалган идиш; бул — көбүнчө, сүт сактоо үчүн колдонулат*).

КРЫ'СА *ж.* келемиш (*чычкандын чоңу*).

КРЫСИ'НЫЙ, -ая, -ое **крыса**-*га т.*; **крыси́ная нора́** келемиштин ийни.

КРЫСОЛО'В *м.* кырып-жоюу максаты менен келемиш чычкандарды кармоочу киши.

КРЫСОЛО'ВКА *ж.* келемиш чычкандарды кармоочу капкан.

КРЫ'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **крыть; 2.** *прил.* (*с навесом*) бир нерсе менен үстү, төбөсү жабылган (*мис. сарай, үй*).

КРЫТЬ *несов.* **1.** *что* (*крышу и пр.*) үстүн жабуу (*мис. үйдүн, сарайдын*); **2.** *что* (*обивать, обшивать*) каптоо, тыштоо (*мис. ичикти*); **3.** *что* (*в карточной игре*) жабуу, басуу (*карта ойнунда*); **4.** *кого-что, перен. разг.* тилдөө, сөгүү; ◇ **ему́ не́чем крыть** *разг.* ал ыгып калды, ыктап калды.

КРЫ'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*заключаться*) негизи, келип чыккан жери болуу (*себеп же ката жөнүндө*); **причи́на э́того кро́ется в том, что...** анын себеби мындан келип чыгат; **2.** *страд. к* **крыть.**

КРЫ'ША *ж.* үйдүн төбөсү, үйдүн үстү, чатыр; ◇ **жить под одно́й кры́шей** *с кем-л. бирөө менен* бир үйдө туруу.

КРЫ'ШКА *ж.* капкак; ◇ **ему́ кры́шка** *разг.* анын соодасы бүттү.

КРЮК *м.* **1.** илчек, илмек; **2.** *разг.* (*окольный путь*) ашык баскан айланма жол.

КРЮ'ЧИТЬ *несов. безл. разг. см.* **ко́рчить** 1.

КРЮЧКОВА'ТЫЙ, -ая, -ое: **крючкова́тый нос** куш мурун.

КРЮЧКОТВО'Р *м. разг.* болбогон, майда-чүйдө нерсеге формалисттик кылуучу.

КРЮЧКОТВО'РСТВО *ср.* болор-болбос нерселерди, формалдуулукту атайын көбөйтүп, аларды өзүнүн керт башынын пайдасын көздөгөн максаттар үчүн пайдалануучулук.

КРЮЧО'К *м.* илгич; кайырмак (*для удочки*); илме шибеге (*для вязанья*).

КРЮШО'Н *м.* крюшон (*вино менен ромго жаш жемиш аралаштырылган ичкилик*).

КРЯ'ДУ *нареч. разг.* катарынан.

КРЯЖ *м.* **1.** (*горный*) адырлар кыркасы (*адыр сыяктуу бөксө тоолор*); **2.** (*обрубок бревна*) кыска жоон дөңгөч.

КРЯ'ЖИСТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*крепкий, плотный*) кыска, жоон дөңгөчкө окшош; кыска жоон дөңгөч сыяктуу; **2.** *перен.* (*о человеке*) нык, тыгыз денелүү, күчтүү, кажырдуу (*адам тууралу*).

КРЯ'КАНЬЕ *ср.* бакылдоо (*өрдөктүн бакылдаганы*).

КРЯ'КАТЬ *несов.* **1.** (*об утке*) бакылдоо, бак этүү, бак этип коюу; **2.** (*о человеке*) тамак кыруу, тамагын жасоо.

КРЯ'КВА *ж.* жапайы өрдөктүн бир түрү.

КРЯ'КНУТЬ *однокр.* **1.** (*об утке*) бак этүү; **2.** (*о человеке*) тамак кырып коюу.

КРЯХТЕ'НЬЕ *ср.* ыңырануу, ооруксунуп онтоо.

КРЯХТЕ'ТЬ *несов. разг.* ыңырануу, ооруксунуп онтоо.

КСЁНДЗ *м.* ксёндз (*польшалык католиктердин попу*).

КСЕРОФО'РМ *м. мед.* ксероформ (*күйгөн жерди, жараны дарылаганда колдонула турган жарага, жаракатка себилүүчү саргыч дары*).

КСИЛОГРА'ФИЯ *ж.* ксилография (**1.** *жыгачтын бетине, аны оюп, кырып сүрөт тартуу;* **2.** *жыгачтын бетине ушул жол менен тартылган сүрөт, гравюра*).

КСИЛОФО'Н *м. муз.* ксилофон (*музыкалык инструменттин бир түрү*).

КСТА'ТИ **1.** *нареч.* (*вовремя, в нужный момент*) иретти келгенде, учуру келгенде, орду келгенде, так, керек; **2.** *нареч.* (*вместе с тем*) башкалар менен катар, ошону менен катар, башкалар менен бир, ошонун менен бирге; **да; е́сли бу́дете писа́ть ему́ письмо́, напо́мните кста́ти обо мне** эгерде ага кат жаза турган болсоңуз, мен тууралу да айта (эскерте) кетиңиз; **3.** *в знач. вводн. сл.* айтмакчы, баса; **кста́ти сказа́ть, когда́ вы там бы́ли?** айтмакчы, сиз анда качан болдуңуз?

КТО *мест.* **1.** *вопр. и относ.* ким, кимдер; **2.** *разд.* бири, бирөө, бирөөлөргө, бири-экинчиси, бирөөлөрү-экинчилери; **кто в лес, кто по дрова́** *погов.* чаржайыт, баш аламан (*иштешет, ырдашат ж. б.*); **3.** *неопр. разг.* ким, бирөө, бирөөлөр, кимдир бирөө, кимдир бирөөлөр; **кто что лю́бит** ким эмнени сүйөт, ким эмнени жакшы көрөт (*ар кимдин сүйгөнү, жакшы көргөнү бирдей эмес*); ◇ **кто бы ни...** ким болбосун, ким болсо да, ким гана болбосун, ким гана болсо да; **ма́ло ли кто говори́л** ким айтса ал айтсын, иши кылып бирөө айткан го.

КТО'-ЛИБО *мест. неопр.* бирөө, бирөөлөр, кимдир бирөө, кимдир бирөөлөр, ким болсо да, ким да болсо, ким гана да, ким гана болбосун, кандай адам болсо да, бирөө.

КТО'-НИБУДЬ *мест. см.* **кто́-либо.**

КТО'-ТО *мест. неопр.* бирөө, бирөөлөр, кимдир бирөө, кимдир бирөөлөр; **кто́-то сказа́л ему́** ага кимдир бирөө айткан.

КУБ I *м.* куб (**1.** *мат. ар бир жагы квадрат болгон алты жактуу фигура;* **2.** *мат. бир санды өз-өзүнө үч мертебе көбөйткөндөн чыккан сан;* **3.** *кубический метрге барабар болгон көлөм чени, мис. бир куб отун*).

КУБ II *м.* (*котёл*) куб (*суу кайната турган чорголуу чоң идиш*).

КУБА'НКА I *ж. разг.* (*сорт пшеницы*) кубанка, кубанка буудай.

КУБА'НКА II *ж.* (*шапка*) тегерек бапак (*баш кийим*).

КУ'БАРЕМ *нареч. разг.* тоңкочуктап, тоңкочук атып (*жогорудан төмөн карай катуу тоголонуу, кулоо*).

КУБА'РЬ *м.* чимирик (*балдар оюнчугу*).

КУБАТУ'РА *ж.* кубатура (*бир нерсенин кубический көлөму, кубический чен менен өлчөөндөгү көлөму*); **кубату́ра ко́мнаты** комнатанын кубатурасы.

КУ'БИК *м.* **1.** *разг.* (*мера объёма*) кубик (*кандайдыр бир суюктуктун кубический сантиметри*); **два ку́бика спи́рта** эки кубик спирт; **2. ку́бики** *мн.* кубики (*төрт кырдуу кылып жыгачтан жасап, бетине сүрөт же арипте жабыштырылган балдар оюнчугу*).

КУБИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **куб** I-*ге т.*; кубический; **куби́ческая фо́рма** куб сыяктуу форма; **куби́ческий метр** кубический метр.

www.bizdin.kg

КУБОВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое куб сыяктуу, куб формалуу.

КУ'БОВЫЙ, -ая, -ое коюу көк (*боёк, түс*).

КУ'БОК *м.* кубок (*стакан формасындагы металл идиш*); **ку́бок вина́** бир кубок вино; **переходя́щий ку́бок** *спорт.* көчмө кубок, өтмө кубок.

КУБОМЕ'ТР *м.* (кубический метр) кубометр (кубический метр).

КУ'БРИК *м. мор.* кубрик (*пароходдун командасы үчүн арналган бөлмө*).

КУБЫ'ШКА *ж.* **1.** *разг.* (*копилка*) акча жыйнап сактай турган идиш; **2.** *перен. разг.* (*толстушка*) кыска бойлуу, жоон (*аял же кыз же эркек бала*); **3.** *бот.* чөмүч баш (*сууда өсүүчү өсүмдүктүн бир түрү*).

КУВА'ЛДА *ж.* кувалда (*оор балка, барскан*).

КУВШИ'Н *м.* кумура.

КУВШИ'НКА *ж. бот.* чөмүч баш (*сууда өсө турган өсүмдүктүн бир түрү*).

КУВЫРКА'НЬЕ *ср.* тоңкочуктоо, тоңкочук атуу, көмөлөнүү, башынан алыс тоголонуу.

КУВЫРКА'ТЬСЯ *несов.* тоңкочуктоо, тоңкочук атуу, көмөлөнүү, башынан алыс тоголонуу.

КУВЫРКНУ'ТЬСЯ *сов.* бир эле жолу тоңкочуктоо, башынан алыс тоголонуу, көмөлөнүү.

КУВЫРКО'М *нареч. разг.* тоңкочуктап, тоңкочук атып.

КУГУА'Р *м. зоол.* кугуар (*Америкада жашоочу жапайы чоң мышык*).

КУДА' *нареч.* **1.** *вопр.* кайда, кайсы жакка, кайсы жерге, каякка; **2.** *относ.* -ган; **дом, куда́ нас перевели́, был отремонти́рован** бизди көчүрүп киргизген үй ремонттолгон болучу; **3.** *вопр. разг.* (*для чего*) эмне керегн бар, эмне үчүн керек; **куда́ вам сто́лько книг?** силерге мынча китептин эмне керегн бар?; ◇ **куда́ тебе́!** сага кайда! (*колуң кыска, күчүң жетпейт*); **куда́ лу́чше** *разг.* эң эле жакшы; **куда́ глаза́ глядя́т** *разг.* баш оогон жакка; **куда́ ни шло!** *разг.* тобокел!; **хоть куда́** *разг.* укмуш; сонун; **он па́рень хоть куда́** ал сонун жигит эмеспи; **куда́ бы ни...** кайда барсаң да..., бардык жерде...

КУДА'-ЛИБО *нареч.* каякка болсо да, кайсы жакка болсо да, бир жерге, кайдадыр бир жакка, кайдадыр бир жерге.

КУДА'-НИБУДЬ *нареч. см.* **куда́-либо.**

КУДА'-ТО *нареч.* кайдадыр, кайдадыр бир жакка, кайдадыр бир жерге.

КУДА'ХТАНЬЕ *ср.* какылдоо.

КУДА'ХТАТЬ *несов.* какылдоо.

КУДЕ'ЛЬ *ж.* зыгырдын буласы.

КУДЕ'СНИК *м. фольк.* сыйкырчы, аяр.

КУДЛА'ТЫЙ, -ая, -ое *прост.* сапсагай, барак, самсаалаган.

КУ'ДРИ *только мн.* быжыгыр, тармал (*чач, жүн*).

КУДРЯ'ВИТЬСЯ *несов. разг.* тармалдануу (*чач, жүн*).

КУДРЯ'ВЫЙ, -ая, -ое **1.** быжыгыр, тармал (*чач, жүн*); **2.** *перен.* бужуракай (*мис. кайың*); **3.** *перен.* (*вычурный*) ыгы жок татаал коосдолгон (*стиль, сөз жөнүндө*).

КУДРЯ'ШКИ *мн.* (*ед.* **кудря́шка** *ж.*) *разг.* тармал чач.

КУЗЕ'Н *м. уст.* кузен (*аталары же энелери бир тууган болгондордун баласы*).

КУЗИ'НА *женск. р. к* **кузе́н;** кузина.

КУЗНЕ'Ц *м.* темирчи.

КУЗНЕ'ЦКИЙ, -ая, -ое **кузнец**-*ге т.*

КУЗНЕ'ЧИК *м.* чегиртке.

КУЗНЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое: **кузне́чный мо́лот** темирчинин балкасы; **кузне́чный мех** көрүк.

КУ'ЗНИЦА *ж.* темирчинин узануучу үйү.

КУ'ЗОВ *м.* **1.** кузов (*автомашинанын чанагы*); **2.** *обл.* жөкөдөн же кайыңдын кабыгынан жасалган себет; ◇ **назва́лся груздём — полеза́й в ку́зов** *посл.* өзүңдү эр дедиңби — майданга чык.

КУКАРЕ'КАТЬ *несов.* «кукирикү» деп кыйкыруу (*короз жөнүндө*).

КУКАРЕКУ' *звукоподр.* кукирикү (*короздун кыйкырганы*).

КУ'КИШ *м.* муштумду түйүп, баш бармакты сөөмөй менен ортондун арасынан чыгаруу (*ызалаганда көрсөтүлөт*).

КУ'КЛА *ж.* куурчак.

КУКОВА'ТЬ *несов.* күкүктөө, күкүлдөө (*күкүктүн «күкүк-күкүк» деп сайрашы*).

КУ'КОЛКА *ж.* **1.** *уменьш. от* **ку́кла** кичинекей куурчак; **2.** *зоол.* көпөлөктүн курту (*личинкадан көпөлөк болуп жетилгенге чейинки стадиядагы курт*).

КУ'КОЛЬ *м. бот.* карамык (*отоо чөптүн бир түрү*).

КУ'КОЛЬНЫЙ, -ая, -ое **кукла**-*га т.*; **ку́кольный теа́тр** куурчак театры, куурчак ойнотуучу театр; **ку́кольный вид** куурчак өңдүү; ◇ **ку́кольная коме́дия** калп, анткор шаан-шөкөт.

КУ'КСИТЬСЯ *несов. разг.* кыңк-мыңк этип, шалпысы бошоо.

КУ-КУ' *звукоподр.* кү-кү (*күкүк деп чакыруу*).

КУКУРУ'ЗА *ж.* меке жүгөрү, жүгөрү.

КУКУРУ'ЗНЫЙ, -ая, -ое **кукуруза**-*га т.*; **кукуру́зное по́ле** меке жүгөрү айдалган талаа; **кукуру́зный хлеб** загара нан, жүгөрү нан; **кукуру́зный поча́ток** жүгөрү сотосу.

КУКУРУЗОУБО'РОЧНЫЙ, -ая, -ое жүгөрү жыйнагыч.

КУКУ'ШКА *ж.* күкүк.

КУЛА'К I *м.* муштум, жудурук; **грози́ть кулако́м** муштум көрсөтүү; ◇ **смея́ться в кула́к** ичипен күлүү.

КУЛА'К II *м.* (*богатый крестьянин-эксплуататор*) кулак (*жалданма эмгекти эксплуатациялоочу, башкалардын эмгегинен пайдалануучу, эмгекчилерди эзүүчү бай дыйкан*).

КУЛА'К III *м. тех.* кулак (*түрдүү механизмдердеги уркуйган тетик; ал механизмдин башка бөлүктөрүн кыймылга келтирүү милдетин аткарат*).

КУЛА'ЦКИЙ, -ая, -ое **кулак** II-*ге т.*; кулактык; **кула́цкий элеме́нт** кулактык элемент.

КУЛА'ЧЕСТВО *ср. собир.* кулактар.

КУЛА'ЧКИ: на кула́чки, на кула́чках *разг.* муштумдуу, муштум менен койгулашуу.

КУЛАЧКО'ВЫЙ, -ая, -ое: **кулачко́вый вал** *тех.* уркугуй вал.

КУЛА'ЧНЫЙ, -ая, -ое: **кула́чный бой** жаатташып же жекеме-жеке мушташуу.

КУЛАЧО'К *м. уменьш. от* **кула́к** I муштумча, кичинекей муштум.

КУЛЕБЯ'КА *ж.* кулебяка (*ичине эт, балык ж. б. салып бышырылган чоң сүйрү токоч*).

КУЛЁК *м.* кичинекей баштык; кичинекей кагаз баштыкча (*бумажный пакет*); ◇ **из кулька́ в рого́жку** *погов.* артык кылам деп, тыртык кылуу (*түзөлүүнүн ордуна жаман болуу*).

КУ'ЛИ *м. нескл.* кули (*Индияда, Кытайда, Японияда, Индонезияда жүк ташуучу, жүк көтөрүүчү, кара жумуш кылуучу адам*).

КУЛИ'К *м.* чулдук; ◇ **всяк кули́к своё боло́то хва́лит** *посл.* ар кимдики өзүнө ай көрүнөт көзүнө.

КУЛИНА'Р *м.* кулинар (*тамак бышыруунун иретин жакшы билген адам, повар*).

КУЛИНА'РИЯ *ж.* кулинария (*тамак бышыруу, даярдоо искусствосу, усталыгы*).

КУЛИНА'РКА *женск. р. к* **кулина́р;** кулинарка.

КУЛИНА'РНЫЙ, -ая, -ое **кулинария**-*га т.*; **кулина́рная кни́га** кулинария китеби.

КУЛИ'СА *ж. тех.* кулиса (*машинанын жүрүшүн алмаштыргыч нерсе*).

КУЛИ'СЫ *мн.* (*ед.* **кули́са** *ж.*) *театр.* кулиса (*сахнанын эки жанындагы декорация*); **пройти́ за кули́сы** сахнанын артына өтүү; **за кули́сами** 1) сахнанын артында, сахнанын

www.bizdin.kg

аркасында, ары жагында; 2) *перен.* жашырын түрдө; бармак басты, көз кысты кылып.

КУЛИ'Ч *м.* кулич (*таттуу сүйрү нандын бир түрү*).

КУЛИ'ЧКИ *только мн.*: **у чёрта на кули́чках** *разг.* капкайда; кап-кайдагы жерде.

КУЛО'Н I *м.* кулон (*аялдардын моюнга тагуучу асыл таштуу жасалганын бир түрү*).

КУЛО'Н II *м. физ.* кулон (*электр тогун өлчөө единицасы*).

КУЛУА'РНЫЙ, -ая, -ое **кулуары**-*га т.*; **кулуа́рные встре́чи** кулуардагы жолугушуулар (*официалдуу эмес, өзүнчө жолугушуп сүйлөшүүлөр*); **из кулуа́рных разгово́ров** имиш-имиштен угулган.

КУЛУА'РЫ *только мн.* кулуарлар (*парламент, съезд жана башка заседание өткөрүлүүчү залдын сырт жагындагы бөлмөлөр, үйлөр*); **разгово́ры в кулуа́рах** кулуардагы сөздөр.

КУЛЬ *м.* кап (*жөкөдөн жасалган чоң кап*).

КУЛЬМИНАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое кульминациялык (*эң жогорку даражага жеткен; эң жогорку*).

КУЛЬМИНА'ЦИЯ *ж.* кульминация (1. *астр. асмандагы жарык кылуучу телонун меридиан аркылуу өтүшү*; 2. *перен. жогорку өрчүштүн, жогорку чыңалуунун, күч алуунун чокусы, чекити*).

КУЛЬТ *м.* 1. табынуу, сыйынуу; **культ со́лнца у дре́вних наро́дов** байыркы элдердин күнгө табынышы; 2. *рел.* культ (*диний ырым-жырымдардын жыйнагы*); **служи́тели ку́льта** дин кызматкерлери (*ыймам, поп ж. б.*); ◇ **культ ли́чности** жеке адамга сыйынуу.

КУЛЬТ- *татаал сөздөрдүн «маданий-агартуу» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.*: **культкомиссия** маданий-агартуу комиссиясы.

КУЛЬТИВА'ТОР *м. с.-х.* культиватор (*топуракты копшутуп жумшарта турган курал*).

КУЛЬТИВА'ЦИЯ *ж.* культивация, культивация кылуу (*жерди культиватор менен иштетүү*).

КУЛЬТИВИ'РОВАНИЕ *ср.* 1. өстүрүү, өрчүтүү; 2. *перен.* колдоо, жайылтуу, дагдыга киргизүү.

КУЛЬТИВИ'РОВАТЬ *несов. что* 1. (*выращивать*) өстүрүү, өрчүтүү (*мис. өсүмдүк*); 2. *перен.* колдоо, жайылтуу, дагдыга киргизүү.

КУЛЬТМА'ССОВЫЙ, -ая, -ое маданий-массалык; **культма́ссовая рабо́та** маданий-массалык иш.

КУЛЬТОТДЕ'Л *м.* маданий бөлүм.

КУЛЬТПОХО'Д *м.* маданий жүрүш (*маданий агартуу максаты менен чогулуп оюнга баруу*).

КУЛЬТРАБО'ТНИК *м.* маданий агартуу кызматкери.

КУЛЬТТОВА'РЫ *мн.* маданий товарлар (*эл массасынын маданий таламдарын канааттандыруучу буюмдар*).

КУЛЬТУ'РА *ж.* 1. маданият; 2. (*культурность*) маданияттуулук; 3. *с.-х.* өстүрүү, өрчүтүү; **культу́ра хло́пка** пахта өстүрүү; 4. *с.-х.* өсүмдүк (*өстүрүлүүчү, өрчүтүлүүчү өсүмдүктөр*); **сельскохозя́йственные культу́ры** айыл-чарба өсүмдүктөрү; **техни́ческие культу́ры** техникалык өсүмдүктөр; 5. *биол.* культура (*лабораторияда бактерияларды өрчүтүү; ушул жол менен алынган бактериялар*); ◇ **физи́ческая культу́ра** дене тарбиясы.

КУЛЬТУ'РНО-БЫТОВО'Й, -а́я, -о́е маданий-турмуштук (*турмушту жана кулк-мүнөздөрдү жакшыртууга багытталган*); **культу́рно-бытово́е обслу́живание** маданий-турмуштук тейлөө.

КУЛЬТУ'РНО-ВОСПИТА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **культу́рно-воспита́тельная рабо́та** маданий-тарбия иши.

КУЛЬТУ'РНО-ПРОСВЕТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **культу́рно-просвети́тельные учрежде́ния** маданий-агартуу мекемелери.

КУЛЬТУ'РНОСТЬ *ж.* маданияттуулук.

КУЛЬТУ'РНЫЙ, -ая, -ое 1. **культура** 1-*ге т.*; маданий; **культу́рные потре́бности** маданий таламдар; **культу́рный у́ровень** маданий деңгээл; 2. (*образованный*) маданияттуу, маданияты бар; **культу́рный челове́к** маданияттуу киши; 3. **ку́льтура** 4-*кө т.*; маданий; **культу́рные расте́ния** маданий өсүмдүктөр; **культу́рный слой земли́** жердин адам иштеткен катмары; ◇ **культу́рная револю́ция** маданий революция.

КУЛЬТФО'НД *м.* культфонд (*маданий-агартуу максаттарына арналган акча фондусу*).

КУЛЬТЯ' *ж.* молток (*кол, бут*).

КУЛЬТЯ'ПКА *ж. разг. см.* **культя́**.

КУМ *м.* (*мн.* **кумовья́**) *разг. уст.* кум (1. *баланы чокундуруп ат коюучу кишилердин өз ара бир-бирин же чокундурулган баланын ата-энесин аташы*; 2. *улгайган эркекке кайрылууда айтыла турган сөз*).

КУМА' *ж.* 1. *женск. р. к* **кум**; 2. *фольк. орустун элдик жомогунда: түлкүнүн эпитети*; **голо́дная кума́-лиса́ зале́зла в сад** ачка куу түлкү бакка кирди.

КУМА'Ч *м.* кумач (*ачык-кызыл түстүү кездеменин бир түрү*).

КУМАЧО'ВЫЙ, -ая, -ое **кумач**-*ка т.*

КУМИ'Р *м.* 1. бутпарастардын жасалма кудайы, бут; 2. *перен.* аздек.

КУМИ'РНЯ *ж.* буткана.

КУМОВСТВО' *ср.* 1. кумдардын мамилелери (*см.* **кум**); 2. *перен. разг.* ишке кесирин тийгизип, бир биринин айыбын жашырып, жактоочулук, жардамдаш болуучулук.

КУ'МУШКА *ж.* 1. *уменьш.-ласк. от* **кума́**; 2. (*сплетница*) ушакчы (*бирөөлөрдү жамандоону, ушак айтып, калп сүйлөөнү жакшы көргөн аял*).

КУМЫ'К *м.* кумык.

КУМЫ'КИ *мн.* кумыктар.

КУМЫ'С *м.* кымыз.

КУМЫСОЛЕЧЕ'БНИЦА *ж.* кымыз менен дарылай турган жай.

КУМЫСОЛЕЧЕ'БНЫЙ, -ая, -ое **кумысолечение**-*ге т.*

КУМЫСОЛЕЧЕ'НИЕ *ср.* кымыз менен дарылоо.

КУМЫ'ЦКИЙ, -ая, -ое **кумык**-*ка т.*; кумыктык.

КУМЫ'ЧКА *женск. р. к* **кумы́к**; кумычка.

КУНЖУ'Т *м. бот.* күнжүт (*май чыгуучу өсүмдүктүн бир түрү*).

КУНЖУ'ТНЫЙ, -ая, -ое **кунжут**-*ка т.*; **кунжу́тное ма́сло** күнжүт майы.

КУ'НИЙ, -ья, -ье **куница**-*га т.*; **ку́ний мех** суусар териси.

КУНИ'ЦА *ж.* суусар.

КУНСТКА'МЕРА *ж. уст.* кунсткамера (1. *табигый, тарыхый жана башка сейрек табылуучу нерселердин жыйынтыгы жана ушул нерселерди жыйнап коё турган үй*; 2. *перен. иштен чыккан, керексиз, эски, өткөн доордун калдыгы болгон кишилердин жыйналуу орду*).

КУПА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **купание**-*ге т.*; **купа́льный сезо́н** сууга түшүү сезону; **купа́льный костю́м** сууга түшкөн кезде кийиле турган кийим.

КУПА'ЛЬНЯ *ж.* купальня (*сууга түшүү, чомулуу үчүн жасалган тосмо, орун*).

КУПА'ЛЬЩИК *м.* сууга түшүүчү, чомулуучу адам.

КУПА'ЛЬЩИЦА *женск. р. к* **купа́льщик**.

КУПА'НИЕ *ср.* сууга куюнуу, сууга түшүү, сууга чомулуу, киринүү, жуунуу, сууга түшүрүү, сууга чомултуу, киринтүү (*людей*); сууга салуу, сууга куюндуруу (*животных*).

КУПА'ТЬ *несов. кого-что* киринтүү, сууга түшүрүү, чомултуу (*людей*); сууга салуу, сууга куюндуруу (*животных*).

КУПА'ТЬСЯ *несов.* сууга киринүү, сууга түшүү, чомулуу, куюнуу, жуунуу.

КУПЕ' *ср. нескл.* купе (*вагондун пассажирлерге арналган бөлмөсү*).

www.bizdin.kg

КУПЕ'ЛЬ *ж. церк.* купель (*христиандын чокунуу ырымы иштеле турган идиши*).
КУПЕ'Ц *м.* купец, көпөс, соодагер.
КУПЕ'ЧЕСКИЙ, -ая, *-ке* **купец**-*ке т.*
КУПЕ'ЧЕСТВО *ср. собир.* купецтер, көпөстөр, соодагерлер.
КУПИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое купеленген, купеге бөлүнгөн; **купи́рованный ваго́н** купеленген вагон.
КУПИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** сатып алуу; **2.** *перен. разг.* сатып алуу, сатып алып жактай турган кылуу.
КУПЛЕ'Т *м.* **1.** куплет (*ырдын строфасы — бир нече жолдон турган бөлүкчөсү*); **2. куплéты** *мн.* куплеттер (*эстрададан ырдала турган сатиралык ырлар*).
КУПЛЕТИ'СТ *м.* куплеттерди аткаруучу артист.
КУ'ПЛЯ *ж.* сатып алуу.
КУ'ПОЛ *м. архит.* купол (*үйдүн, имараттын же башка нерсенин жарым шарга окшоп тоголок болуп, томпоюп турган төбөсү, үстү*).
КУПОЛООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое купол сыяктуу.
КУПО'Н *м.* купон (**1.** *процентттүү баалуу кагаздардын процентин алуу үчүн кесип алына турган талон*; **2.** *театр ложасындагы бир орунга берилген билет*; **3.** *бир кийимдик кездеме*).
КУПОРО'С *м. хим.* купорос, кеперес (*кээ бир металлдык туздардын аты*); **мéдный купоро́с** көк таш.
КУПОРО'СНЫЙ, -ая, -ое **купорос**-*ко т.*; **купоро́сное ма́сло** купорос майы (*күкүрт кычкылдын бир түрү*).
КУ'ПЧАЯ *ж. или* **ку́пчая кре́пость** *уст.* васика (*козголбос мүлктү сатып алгандыгы жөнүндөгү нотариалдык акт*).
КУ'ПЧИК *м. разг. презр.* соодагер сөрөй (*көбүнчө жаш соодагер, купец жөнүндө айтылат*).
КУПЧИ'ХА *ж.* **1.** *женск. р. к* **купéц**; **2.** (*жена купца*) купецтин аялы.
КУПЮ'РА *ж.* купюра (**1.** *адабий же музыкалык чыгарманын текстин кыскартуу же анын ичинен кээ бир жерин алып таштоо*; **2.** *кандайдыр бир заёмдун же баалуу кагаздын айрым облигациясы*).
КУРАГА' *ж.* баргек (*кургатылган данексиз өрүк*).
КУРА'ЖИТЬСЯ *несов. разг.* оройлугун көрсөтүү, одонолук кылуу, кылдан кыйкым таап ыргыштоо.
КУРА'К *м.* (*нераскрывшиеся коробочки хлопчатника*) косек.
КУРА'НТЫ *только мн.* куранттар (*мунарадагы музыкалуу саат*); **Кремлёвские кура́нты** Кремль куранттары.
КУРГА'Н *м.* дөбө (*байыркы мүрзөнүн, көрүстөндүн дөбө болуп үйүлүп калган топурагы*).
КУРГУ'ЗЫЙ, -ая, -ое *разг.* **1.** (*об одежде*) кыска, тар (*кийим жөнүндө*); **2.** (*с коротким хвостом*) кыска куйрук, чолок куйрук (*кыска куйруктуу, кесилген чолок куйруктуу айбандар жөнүндө*).
КУРД *м.* курд.
КУ'РДСКИЙ, -ая, -ое **курд**-*га т.*; **ку́рдский язы́к** курд тили.
КУ'РДЫ *мн.* курддар.
КУРДЮ'К *м.* койдун куйругу, дүмбө.
КУРДЮ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **курдюк**-*ка т.*; куйруктуу; **курдю́чное са́ло** куйрук майы; **курдю́чная овца́** куйруктуу кой.
КУ'РЕВО *ср. разг.* чылым, чылымдык тамеки.
КУРЕ'НИЕ *ср.* **1.** тартуу, тамеки тартуу, чылым чегүү; **2.** (*ароматическое вещество*) абдан жыттуу түтүн үчүн күйдүрүп түтөтүлө турган нерсе (зат), ошол затты күйдүрүп түтөтүү; **3.** *тех.* (*добывание перегонкой*) кайнатуу, тартуу жолу менен бир нерсени өндүрүү (алуу) (*мис. кайнатып спирт чыгаруу, спирт тартуу ж. б.*).
КУРЕННО'Й, -áя, -óе **курень**-*ге т.*; **куренно́й атама́н** *ист.* курень атаманы.
КУРЕ'НЬ *м.* **1.** *обл.* (*шалаш*) алачык; **2.** *ист.* курень (*казак орус аскердин бир бөлүгү*).
КУРЗА'Л *м.* курзал (*курортто концерттер жана коомдук жыйналыштар үчүн арналган үй, жай*).
КУРИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **курия**-*га т.*; курияулуу; **куриа́льная систéма вы́боров** шайлоолордун курияулуу системасы.
КУ'РИЙ, -ья, -ье *обл. см.* **кури́ный; избу́шка на ку́рьих но́жках** кичинекей жыгач үй.
КУРИ'ЛЬНИЦА *ж.* жыттуу нерселер жагылып жакшы жыт тарата турган идиш.
КУРИ'ЛЬНЯ *ж.* тамеки тартуу бөлмөсү.
КУРИ'ЛЬЩИК *м.* тамекичи, бопоросчу адам.
КУРИ'ЛЬЩИЦА *женск. р. к* **кури́льщик.**
КУРИ'НЫЙ, -ая, -ое **курица**-*га т.*; **кури́ное яйцо́** тооктун жумурткасы; ◇ **кури́ная слепота́** 1) *мед.* жарык начар болгон кезде көзү көрбөй калуучу оорунун бир түрү; 2) *см.* **лютик.**
КУРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **курение** 1-*ге т.*; **кури́тельная ко́мната** тамеки тартуу бөлмөсү.
КУРИ'ТЬ *несов. что* **1.** тартуу, тамеки тартуу, чылым чегүү; күйдүрүп аңкыган жыт чыгаруу, таратуу; **2.** *тех.* (*добывать перегонкой*) кайнатуу, тартуу жолу менен бир нерсени өндүрүү (алуу) (*мис. кайнатып спирт чыгаруу, спирт алуу ж. б.*); ◇ **кури́ть фимиа́м** жерге-сууга тийгизбей мактоо, ашыра мактоо, кошаматчылык кылуу.
КУРИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** тартылуу, кайнатылуу (*мис. спирт*); **2.** (*выделять дымок, пар*) түтүн чыгаруу, буулануу, булоолонуу, буу чыгаруу (*мис. суу, өзөн*); **3.** (*тлеть пра курении*) чылым тартканда түтүн чыгуу; **сыро́й таба́к не ку́рится** суу тамеки күйбөйт.
КУ'РИЦА *ж.* тоок; **варёная ку́рица** бышырылган тоок; ◇ **ку́рам на́ смех** *разг.* өтө эле жарыбаган, шылдыңга калардык; **у него́ дéнег ку́ры не клюю́т** *разг.* анын акчасынын жөн эле чети оюлбайт, анын акчасы абдан көп, анын акчасы иттин кара капталынан болуп жатат; **мо́края ку́рица** *разг.* сууга түшкөн тооктой шөлбүрөгөн, дылдыраган бош киши.
КУ'РИЯ *ж.* курия (*кээ бир буржуазиялык өлкөлөрдөгү шайлоо системасында — шайлоочулардын шайлоо кезинде түрдүү разряддарга бөлүнүшү*).
КУРЛЫ'КАТЬ *несов. обл.* куркулдоо (*турна жөнүндө*).
КУРНО'Й, -áя, -óе: **курна́я изба́** *уст.* очогу морсуз үй.
КУРНО'СЫЙ, -ая, -ое кетирекей, быйпык, быйпыгый мурундуу.
КУРОВО'Д *м.* тоок асыроочу, тоок тукумдатуучу.
КУРОВО'ДСТВО *ср.* тоок асыроо, тоок асыроочулук.
КУРО'К *м.* курок (*мылтык, тапанча сыяктуу атылуучу куралдын пистонду уруучу механизми*).
КУРОЛЕ'СИТЬ *несов. разг.* ыгы жок чатак (жаңжал) чыгаруу, будуң-чаң чыгаруу.
КУРОПА'ТКА *ж.* чил; **ка́менная куропа́тка** кекилик.
КУРО'РТ *м.* курорт.
КУРО'РТНИК *м.* курортто дарылануучу адам.
КУРО'РТНИЦА *женск. р. к* **куро́ртник.**
КУРО'РТНЫЙ, -ая, -ое **курорт**-*ко т.*; **куро́ртная коми́ссия** курорт комиссиясы.
КУРОРТОЛО'ГИЯ *ж. мед.* курортология (*шыпаа орундардын дарылык касиеттерин текшерүүчү илим*).
КУРОСЛЕ'П *м. см.* **лютик.**
КУ'РОЧКА *ж. уменьш. от* **ку́рица** кичинекей тоок.
КУРС *м.* **1.** (*направление движения*) багыт алуу, бет алуу (*мис. самолёттун, кеменин бир жакты көздөй бет алып жөнөшү ж. б.*); **2.** *перен.* (*направление политики*) багыт (*кандайдыр бир партиянын, өкмөттүн багыты*); **3.** (*изложение научной дисциплины*) курс (*илимий дисциплинанын жыйындысы*); **4.** (*объём обучения*) курс (*кандайдыр бир специальность (адистик) боюнча алынган толук билим*); **око́нчить курс в университéте** университетте курс бүтүрүү; **5.** (*в высшей школе*) курс (*жогорку окуу жайында окуунун бир жылы, бир жылдык баскычы; ошол бир жыл ичинде

www.bizdin.kg

окуучу студенттер составы); **перейти на третий курс** үчүнчү курска өтүү; **6.** *мед.* курс (*дарылануу процедурасынын бүтүн бир бөлүгү*); **курс водолечения** суу менен дарылануу курсу; **7.** *эк.* курс (*валюталардын, баалуу кагаздардын, акчалардын акча базарындагы баасы*); ◇ **быть в курсе** кабардар болуу, бир нерсе жөнүндөгү фактыларды же маалыматты билип туруу, алар менен таанышып туруу; **войти в курс дела** ишке түшүнүү.

КУРСА'НТ *м.* курсант (**1.** *аскердик мектептерде командалык состав даярдоочу курстун окуучусу*; **2.** *курста окуучу адам*).

КУРСА'НТКА *женск. р.* **к курсант**; курсантка.

КУРСА'НТСКИЙ, -ая, -ое **курсант**-*ка т.*; курсанттык.

КУРСИ'В *м. полигр.* курсив (*кол жазмага окшогон арип, типографиялык шрифт*).

КУРСИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **курсив**-*ге т.*; **курсивный шрифт** курсив шрифты (ариби).

КУРСИ'РОВАТЬ *несов.* белгилүү пункттар ортосунда дайыма жүрүп туруу.

КУРСИ'СТКА *ж. уст.* курсистка (*революциядан мурунку Россияда — жогорку аялдар курсунда окуучу аял*).

КУРСО'ВКА *ж.* курсовка (*курортто дарылануга жана тамак ичүүгө укук берүүчү документ*).

КУРСОВО'Й, -ая, -ое **курс**-*ка т.*; курстук; **курсовое собрание студентов** студенттердин курстук чогулушу.

КУ'РСЫ *мн.* (*учебное заведение*) курс (*окуу жайы*); **курсы по повышению квалификации учителей** мугалимдердин квалификациясын көтөрүү курсу.

КУРТИЗА'НКА *ж. уст.* куртизанка (*жогорку адамдар менен мамилелеш болгон аягы суюк аял*).

КУРТИ'НА *ж.* куртина (**1.** *бактын ичине ар түрдүү формада тигилген гүл*; **2.** *уст. бастиондордун арасындагы крепосттук валдын бөлүгү*).

КУ'РТКА *ж.* куртка (*эркектер кийиминин бир түрү*).

КУ'РТОЧКА *ж. уменьш. от* **куртка** кичине куртка.

КУРЧА'ВИТЬСЯ *несов. разг.* тармалдануу, тармал болуу.

КУРЧА'ВЫЙ, -ая, -ое тармал, тармалдаткан (*о волосах, бороде; о шерсти*); тармал чачтуу (*о человеке*); тармал жүндүү (*о животном*); тармал сакал (*о бороде*).

КУ'РЫ *мн. от* **курица**.

КУРЬЁЗ *м.* кызык, күлкүлүү нерсе, окуя; ◇ **ради курьёза** көңүл ачуу үчүн, эрмек үчүн, күлүү үчүн.

КУРЬЕЗНЫЙ, -ая, -ое кызыктуу, күлкүлүү (*о человеке*); сонуркап карай турган (*напр. случай*).

КУРЬЕ'Р *м.* **1.** курьер (*мекемелерде, ишканада, иш кагаздарын ташып жүрүүчү адам*); **2.** *офиц.* курьер (*атайын тапшырмалар боюнча бир жерден экинчи жерге барып жүрүүчү кызматчы адам*); **дипломатический курьер** дипломатиялык курьер.

КУРЬЕ'РСКИЙ, -ая, -ое **курьер**-*ге т.*; ◇ **курьерский поезд** курьерский поезд (*эң тез, эң бат*); **на курьерских** *разг.* өтө тез, өтө шашылыш түрдө.

КУРЯ'ТИНА *ж.* тоок эти.

КУРЯ'ТНИК *м.* тооккана, тоок жата турган жай.

КУРЯ'ЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **курить**; **2.** *прил.* тамеки тартуучу; **3.** *в знач. сущ. м.* тамеки тартуучу; **вагон для курящих** тамеки тартуучулар вагону (*тамеки тартуучулар түшүүчү вагон*).

КУСА'ТЬ *несов.* **1.** *кого-что* (*зубами*) тиштөө, кабуу (*мис. ит*); **2.** *кого-что* (*жалить*) чагуу (*мис. аары, жыландын чагышы ж. б.*); **3.** *что, тех.* кыпчуу, кыпчытуу, тиштетүү (*мис. аттиш менен сымды, мыкты кыпчып тартуу ж. б.*).

КУСА'ТЬСЯ *несов.* **1.** тиштөө, кабуу (*мис. ит*); **эта собака кусается** бул ит кабат; **2.** (*жалить*) чагуу; **3.** (*друг друга*) өз ара тиштешүү, чайнашуу (*мис. айгыр*); **4.** *перен. разг.* (*быть недоступным по цене*) баасы абдан кымбат болуу.

КУСА'ЧКИ *только мн.* аттиш.

КУСКОВО'Й, -ая, -ое чагылган, бөлүнгөн, кертилген, майда бөлүктөргө кесилген; **кусковой сахар** чагылган кант.

КУСО'К *м.* **1.** бөлүк, тилке (*напр. земли*); тилим, үзүм, кесим (*напр. мяса, хлеба*); бир тоголок (*мыла*); чагым (*напр. сахару*); **кусок хлеба** 1) бир үзүм нан; 2) *разг.* (*пропитание*) оокат, тамак; **верный кусок хлеба** колдо турган табыш; **2.** (*отрез ткани*) бөлүк, топ, такта; ◇ **кусок в горло не идёт** жүрөккө тамак барбайт (*мис. бир нерсеге өтө капа болуп турганда*); **лакомый кусок** *см.* **лакомый**.

КУСО'ЧЕК *м. уменьш. от* **кусок** 1.

КУСТ I *м.* **1.** бир түп (*бир эле түбүнөн бир нече сабак чыккан майда жыгач*); **куст сирени** бир түп сирень; **2.** (*напр. о пшенице*) бир эле түбүнөн бир нече сабак чыккан чөп өсүмдүк (*мис. буудайдын бир түбү*); ◇ **спрятаться в кусты** өз башын калкалап, ыгып калуу.

КУСТ II *м.* (*объединение*) ишкана, артель, үй ээлөөнүн топ болуп бириккени.

КУСТА'РНИК *м.* **1.** *см.* **куст** I 1; **2.** (*заросль*) кырчын, бадал.

КУСТА'РНИКОВЫЕ *мн.* (*ед.* **кустарниковое** *ср.*) *бот.* бадалсымалдар (*бир топтон бир нече сөңгөк чыгуучу майда жыгач өсүмдүктөр*).

КУСТА'РНИЧАТЬ *несов. разг.* **1.** кустардык кылуу (*майда кол өнөрү менен кесип кылуу*); **2.** *пренебр.* жөнөкөй жол менен иштөө, эптеп-септеп иштөө.

КУСТА'РНИЧЕСТВО *ср. пренебр.* кустарничество, эң жөнөкөй жол менен, эптеп-септеп иштөө.

КУСТА'РНЫЙ, -ая, -ое **1.** кустардык (*фабрикада эмес, кустардык жол менен колдо жасалган*); **кустарные изделия** кустардык буюмдар (*колдо жасалган буюмдар*); **2.** кустардык (*нерсени ушундай жол менен өндүрүшкө арналган*); **кустарная промышленность** кустардык өнөр жай; **3.** *пренебр.* кустардык, эң эле жөнөкөй; эптеп-септеп кыла салган; **кустарный метод** кустардык метод.

КУСТА'РЩИНА *ж. разг. см.* **кустарничество**.

КУСТА'РЬ *м.* кустарь (*базарга чыгарып сатуу үчүн нерселерди өз үйүндө жөнөкөй жол менен иштеп чыгаруучу, жасоочу майда кол өнөрчү*).

КУ'СТИК *м. уменьш. от* **куст** I бир кичине түп.

КУСТИ'СТЫЙ, -ая, -ое топ-топ болуп чыгуучу, түп-түп болуп чыгуучу; **кустистая пшеница** топ-топ болуп чыгуучу буудай.

КУСТИ'ТЬСЯ *несов.* топ-топ болуп чыгуу, түп-түп болуп чыгуу, топ-топ болуп өсүү (*мис. буудай*).

КУСТОВО'Й, -ая, -ое **куст** I-*ге т.*

КУ'ТАТЬ *несов. кого-что* ороо, чулгоо.

КУ'ТАТЬСЯ *несов.* оронуу, чулгануу.

КУТЁЖ *м.* бакылдап-шакылдап, кыйкырышып ичкилик ичүү; арак-шарап ичип күүлөнүп бакылдашуу.

КУТЕРЬМА' *ж. разг.* кымгуут, чак-челекей, баш аламан, будуң-чаң, чаң-тополоң.

КУТИ'ЛА *м. разг.* убактысын ичкилик ичип өткөргөн адам, аракеч.

КУТИ'ТЬ *несов.* **1.** (*пьянствовать*) көп акча сарып кылып, компания болуп, чогулуп алып ичкилик ичип мас болуу; **2.** *разг.* (*развлекаться*) көңүл ачуу; тамаша кылуу.

КУТНУ'ТЬ *однокр. см.* **кутить**.

КУХА'РКА *ж.* кухарка, ашмачы катын (*үйдө тамак бышыруучу үй кызматчысы болгон аял*).

КУХМИ'СТЕРСКАЯ *ж. уст.* кичирээк гана ресторан, столовая.

КУ'ХНЯ *ж.* **1.** кухня, ашкана (*тамак-аш бышырыла турган үй, ашкана*); **походная кухня** көчмө ашкана (*казан, очогу бар араба*); **2.** (*подбор кушаний*) тамак-аш, тамак; **кавказская кухня** кавказ тамактары.

КУ'ХОННЫЙ, -ая, -ое **кухня** 1-*ге т.*; **кухонная печь** кухнянын меши.

www.bizdin.kg

КУ'ЦЫЙ, -ая, -ее *разг.* 1. (*бесхвостый*) куйруксуз, мултук куйрук (*куйругу кесилген*); 2. (*короткий*) кыска, чолок; **куцый пиджак** чолок бешмант; 3. *в знач. сущ. м. обл.* (*заяц*) коён.

КУ'ЧА *ж.* 1. үймөк; **куча песку** бир үймөк кум; 2. *перен. разг.* толуп жаткан; **у него куча приятелей** анын жакын тааныштары көп; ◇ **валить всё в одну кучу** *см.* **валить.**

КУЧЕВО'Й, -ая, -ое: **кучевые облака** түрмөк булуттар, түрмөк-түрмөк болгон булуттар.

КУ'ЧЕР *м.* кучер (*араба айдоочу*).

КУ'ЧКА *ж.* 1. *уменьш. от* **куча** 1 кичинекей үймөк, үймөкчө; 2. (*группа*) кишилердин топтошуп турушу (*кишилердин кичине-кичине топ болуп чогулуп турушу*); **«могучая кучка» русских композиторов** орус композиторлорунун «алибеттүү топчосу» (*19 кылымдын экинчи жартысындагы прогрессивдүү орус композиторлорунун тобу*).

КУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое чогуу; **кучная стрельба** чогуу бир жерге тийгизген ок.

кучу, кутишь *и т. д. наст. вр. от* **кутить.**

КУШ *м. разг.* көп акча, көп табыш; **сорвать куш** эмгек кылбай эле, кандайдыр бир амал менен көп акча алуу.

КУША'К *м.* белбоо.

КУ'ШАНЬЕ *ср.* тамак-аш, тамак.

КУ'ШАТЬ *несов. что* тамак жеш.

КУШЕ'ТКА *ж.* кушетка (*дивандын бир түрү*).

КУЩЕ'НИЕ *ср. с.-х.* түптөнүү, топ-топ болуп чыгуу, түп-түп болуп чыгуу, топ-топ болуп өсүү, бутак жаюу, бутактануу.

кую, куёшь *и т. д. наст. вр. от* **ковать.**

КЮВЕ'Т *м.* кювет (1. *воен. крепосттун сыртындагы суу толтурулуучу терең аң*; 2. *ж.-д. жолдун эки жанындагы арык*).

КЮВЕ'ТКА *ж. фото* кюветка (*фотопластинкаларды жана фотосүрөттөрдү жууп тазартуу үчүн колдонулуучу жалпак идиш*).

Л

ЛАБА'З *м. уст.* лабаз (*дан, ун ж. б. сатылуучу дүкөн*); **мучной лабаз** ун дүкөнү.

ЛАБА'ЗНИК *м. уст.* лабазник (*дан, ун ж. б. сатылуучу дүкөндө иштөөчү адам*).

ЛАБИАЛИЗА'ЦИЯ *ж. лингв.* лабиализация (*эриндештирүү, кээ бир тыбышты айткан убакта эриндин чормоюп кетиши*).

ЛАБИАЛИЗО'ВАННЫЙ, -ая, -ое *лингв.* лабиалдашкан (*эриндешкен, эрин чормоюп айтылуучу*); **о, ө, у, ү — лабиализованные звуки** о, ө, у, ү — лабиалдашкан тыбыштар.

ЛАБИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *лингв.* лабиалдык (*эринчил, эрин катышуусу менен айтылуучу үнсүз тыбыштар; мис.* п, б, м).

ЛАБИРИ'НТ *м.* 1. *ист.* лабиринт (*Байыркы Грецияда, Египетте өтө эле татаал, чатыш, жол таап чыгуу кыйын кылып салынган үй*); 2. *перен.* лабиринт, чатышкан нерсе (*татаал нерсе, өтө эле чатышкан нерсе; аргасыз абал*); **легко заблудиться в лабиринте улиц** чатышкан көчөлөрдө адашып кетүү оңой эле; 3. *анат.* лабиринт (*кулактын ички жагы, түп жагы*).

ЛАБОРА'НТ *м.* лаборант (*лабораторияда иштөөчү технический же илимий кызматчы*).

ЛАБОРА'НТКА *женск. р. к* **лаборант**; лаборантка.

ЛАБОРА'НТСКИЙ, -ая, -ое **лаборант**-*ка т.*; лаборанттык.

ЛАБОРАТО'РИЯ *ж.* лаборатория (*техникалык жана илим-изилдөө тажрыйбалары үчүн атайы ылайыкталып жабдылган үй*).

ЛАБОРАТО'РНЫЙ, -ая, -ое **лаборатория**-*га т.*; лабораториялык; **лабораторное оборудование** лабораториялык жабдуулар.

ЛА'ВА I *ж. геол.* лава (*вулкандардан бүркүлүп чыккан эриген минералдык масса*).

ЛА'ВА II *ж. горн.* лава (*забойдогу таш көмүр катмары*).

ЛА'ВА III *ж. воен.* лава (*аттуу аскердин айрыкча түзүлүшү жана атака жасоонун бир жолу*).

ЛАВА'НДА *ж. бот.* лаванда (*гүлүнөн жыттуу, жыпар май чыгарылуучу бадал өсүмдүктүн бир түрү*).

ЛАВА'НДОВЫЙ, -ая, -ое **лаванда**-*га т.*; **лавандовое масло** лаванда майы.

ЛАВИ'НА *ж.* 1. көчкү; кар көчкү; 2. *перен.* селдей каптаган нерсе; **лавина войск** селдей каптаган войсколор.

ЛАВИ'РОВАНИЕ *ср.* 1. (*судна*) парустуу кемени шамалга каршы жүргүзүү ыгы; 2. *перен.* кыйын абалдан, тоскоолдуктан эбин таап кутулуу.

ЛАВИ'РОВАТЬ *несов.* 1. (*о судне*) парустуу кемени шамалга каршы жүргүзө билүү; 2. *перен.* кыйынчылыктан, тоскоолдон эбин таап кутулуу.

ЛА'ВКА I *ж. разг.* лавка (*чоң скамейка*).

ЛА'ВКА II *ж. уст.* (*магазин*) дүкөн.

ЛА'ВОЧКА I *ж. уменьш. от* **лавка** I кичинекей лавка.

ЛА'ВОЧКА II *ж.* 1. *уменьш. от* **лавка** II кичине дүкөн, дүкөнчө; 2. *перен.* арам ойлуу, шектүү жай; жаман ойлуу кишилердин өнөктөшкөнү.

ЛА'ВОЧНИК *м. уст.* дүкөнчү.

ЛА'ВОЧНИЦА *женск. р. к* **лавочник.**

ЛА'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **лавка** II-*ге т.*; **лавочная комиссия** дүкөн комиссиясы.

ЛАВР *м. бот.* лавр (*дайыма көгөрүп туруучу чайырдуу жыгачтын бир түрү*); ◇ **пожинать лавры** жетишкендикке ээ болуу, атагы чыгуу; **почить на лаврах** жетишкендикке ээ болгондон кийин такыр эч нерсе иштебей коюу; **чужие лавры не дают спать** башкаларга теңелип, атакка ээ болгусу келүү.

ЛА'ВРА *ж. церк.* лавра (*революциядан мурунку Россияда — кээ бир чоң монастырлардын аты*).

ЛАВРОВИ'ШНЕВЫЙ, -ая, -ое **лавровишня**-*га т.*; **лавровишневые капли** лавровишня тамчысы (*эс алдыргыч, тынчыткыч дары*).

ЛАВРОВИ'ШНЯ *ж. бот.* лавровишня (*дайыма көгөрүп туруучу жыгачтын бир түрү; анын жалбырактарынан дары жасайт*).

ЛА'ВРО'ВЫЙ, -ая, -ое **лавр**-*га т.*; **лавровый лист** лавр жалбырагы (*тамакты даамына келтире турган кургатылган лавр жалбырагы*); ◇ **лавровый венок** лавр веногу (*байыркы гректер менен римдиктердин адатында — жеңишке ээ болгонго даңк катарында лаврдан жасалган венок*).

ЛАГ *м. мор.* 1. (*прибор*) лаг (*кеменин жүрүү тездигин, баскан жолун өлчөгүч прибор*); **бросить лаг** лаг түшүрүү; 2. (*борт*) лаг (*кеменин капшаты, борту*).

ЛА'ГЕРНЫЙ, -ая, -ое **лагерь** 1-*ге т.*; **лагерная жизнь** лагерь турмушу.

ЛА'ГЕРЬ *м.* 1. лагерь (*жайында шаардын сыртында ачык абада, чатырларда убактылуу туруу орду*); **военный лагерь** аскер лагери; **пионерский лагерь** пионерлер лагери; **жить в лагерях** лагерде жашоо; **разбить лагерь** лагерь куруу; **расположиться лагерем** лагерь болуп жайлашуу; 2. *перен.* лагерь (*жак, тарап*); **мировой лагерь социализма** социализмдин дүйнөлүк лагери; **международный лагерь**

www.bizdin.kg

мира тынчтыктын эл аралык лагери; ◇ **ла́герь военнопле́нных** согуш туткундары тура турган лагерь; **концентрацио́нный ла́герь** концентрационный лагерь.

ЛАГУ'НА *ж. геогр.* лагуна (*деңизге туташкан, бирок арасы кум менен бөлүнгөн булуң же көл*).

ЛАД *м.* 1. *разг.* (*согласие*) ынтымак, татуу; **жить в ладу́** ынтымактуу жашоо; **быть не в лада́х** *с кем-л.* *бирөө менен* ылымы келишпөө; 2. (*способ, образ*) түр, үлгү; **на но́вый лад** жаңы түрдө; 3. *муз.* (*строй*) лад (*үн айкалышуу; үндөрү келишип чыгуу*); **4. лады́** *мн. муз.* пернелер; **5. лады́** *мн. муз.* ладдар (*гармондун клавиштери*); ◇ **де́ло пошло́ на лад** *разг.* иш оңуна баштанды; **ни скла́ду ни ла́ду** *разг.* эби да жок, жөнү да жок; **на все лады́** *разг.* түрлөндүрүп, кубулжутуп.

ЛА'ДАН *м.* ладан (*тропиктик жыгачтардын кээ бирлеринен алынуучу чайыр сымал жыпар жыттуу зат; чиркөөдө түтөтүү үчүн колдонулат*); ◇ **дыша́ть на ла́дан** *разг.* оозуна суу тамыздыруу (*өлүм алдында жатуу*); **боя́ться** *чего-л.* **как чёрт ла́дана** *разг.* безе качуу; жининдей коркуу; жаа бою качуу.

ЛА'ДАНКА *ж. уст.* тумар.

ЛА'ДИТЬ *несов.* 1. *с кем-чем, разг.* (*не ссориться*) ынтымактуу туруу, ынак туруу, татуу туруу; 2. *что, обл.* (*налаживать*) оңдоо, түзөтүү; **ла́дить са́ни** чананы оңдоо; ◇ **он ла́дит одно́ и то́ же** баягысын кайта айта берет.

ЛА'ДИТЬСЯ *несов. разг.* келишүү, оңуна келүү, көчүү; **де́ло не ла́дится** иш оңуна келбей жатат.

ЛА'ДНО *разг.* 1. *нареч.* (*мирно*) ынтымактуу, ынак, татуу; **жить ла́дно** ынтымактуу туруу; 2. *в знач. частицы утверд.* макул, болот, куп; **ла́дно, я сде́лаю э́то** макул муну мен иштейин.

ЛАДО'НЬ *ж.* алакан; ◇ **как на ладо́ни** дапдаана, ап-ачык болуп көрүнөт.

ЛАДО'ШИ *только мн.*: **бить (хло́пать) в ладо́ши** алакан чабуу, кол чабуу.

ЛАДЬЯ' *ж.* 1. *поэт.* (*лодка*) чоң кайык; 2. *шахм.* ладья (*шахматтын мунарага окшогон фигурасы*).

ЛАЖ *м. ком.* лаж (*кагаз акчаны, векселдерди, баалуу кагаздарды саткан убакытта алына турган үстөк*).

ла́жу I, **ла́дишь** *и т. д. наст. вр. от* **ла́дить**.

ла́жу II, **ла́зишь** *и т. д. наст. вр. от* **ла́зить**.

ЛАЗ *м.* 1. *тех.* лаз (*ремонт кылуу же тазалоо үчүн курулуш же машинанын ичине кирүү үчүн жасалган тешик*); 2. *охот.* (*звериная тропа*) аңдын чыйыры, аң чубаган жол.

ЛА'ЗАНЬЕ *ср.* жармашуу, жөрмөлөө, өрмөлөп чыгуу.

ЛАЗАРЕ'Т *м. уст.* лазарет (1. *аскер ооруканасы*; 2. *жабык окуу жайынын алдындагы оорукана*).

ЛА'ЗАТЬ *несов. разг. см.* **ла́зить**.

ЛАЗЕ'ЙКА *ж.* 1. тешик (*киши өтмө тар тешик*); **лазе́йка в забо́ре** дубалдагы тешик; 2. *перен.* жылчык, кутулуу жолу, амал; **найти́ лазе́йку** кутулуунун амалын табуу.

ЛА'ЗИТЬ *несов.* 1. (*карабкаться*) жармашуу, өрмөлөө, жөрмөлөп чыгуу; **ла́зить по дере́вьям** жыгачка жөрмөлөп чыгуу; 2. *разг.* (*напр. в шкаф, ящик*) аңтаруу.

ЛАЗО'РЕВЫЙ, -ая, -ое *см.* **лазу́рный**.

ЛАЗУ'РНЫЙ, -ая, -ое *поэт.* көгүлтүр; **лазу́рное не́бо** көгүлтүр асман.

ЛАЗУ'РЬ *ж.* 1. көгүлтүр; **небе́сная лазу́рь** асмандын көгүлтүр түсү; 2. (*краска*) көгүлтүр боёк.

ЛАЗУ'ТЧИК *м. воен.* лазутчик, чалгынчы (*көбүнчө душмандын тылында*).

ЛАЙ *м.* үрүү, арсылдоо.

ЛА'ЙКА I *ж.* (*собака*) лайка (*түндүктө аңчылык ишинде жана унаа катарында пайдалануучу ит*).

ЛА'ЙКА II *ж.* (*кожа*) лайка (*булгаарынын, теринин айрыкча былпылдак, жумшак сорту*).

ЛА'ЙКОВЫЙ, -ая, -ое **лайка** II-*ге т.*; **ла́йковые перча́тки** лайка мээлейи.

ЛАК I *м.* лак (1. *бир нерсеге жылтырак түс берүү үчүн, спиртке, скипидарга эритилген чайыр ж. б.*; 2. *жогорку эритинди менен жабылган нерсенин сыртындагы жылтырагы*).

ЛАК II *м.* лак; *см.* **ла́ки**.

ЛАКА'ТЬ *несов. что* шалпуу (*тил менен ичүү, мис. ит, мышык*).

ЛАКЕ'Й *м.* 1. *уст.* лакей, малай (*төрөлөрдүн керт башын тейлөөчү кызматчы*); 2. *перен. презр.* көшөкөр, жасакер, кошаматчы.

ЛАКЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое 1. **лакей**-*ге т.*; 2. *перен. презр.* көшөкөрлөнгөн, жасакерденген, кошамат кылган.

ЛАКЕ'ЙСТВО *ср. презр.* лакейчилик, жасакердик, көшөкөрчүлүк, кошаматчылык.

ЛАКЕ'ЙСТВОВАТЬ *несов. презр.* көшөкөрлөнүү, кошамат кылуу.

ЛА'КИ *мн.* лактар (*Дагестан республикасында жашоочу эл*).

ЛАКИРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **лакирова́ть**; 2. *прил.* лакталган, лак менен боёлгон; **лакиро́ванные ту́фли** лакталган туфли.

ЛАКИРОВА'ТЬ *несов. что* лактоо, лак жабуу, лак менен боёо.

ЛАКИРО'ВКА *ж.* 1. (*действие*) лактоо, лак жабуу, лак менен боёо; 2. (*слой лака*) лак (*нерсенин сыртындагы лагы*); **лакиро́вка сошла́** лагы (сыры) кеткен, лагы сыйрылган; ◇ **лакиро́вка действи́тельности** жаманын жашырып, жакшысын чыгаруу.

ЛАКИРО'ВЩИК *м.* лактоочу, лак менен боёочу.

ЛА'КМУС *м. хим.* лакмус (*көк боёк зат*).

ЛА'КМУСОВЫЙ, -ая, -ое **лакмус**-*ка т.*; **ла́кмусовая бума́га** лакмус кагаз.

ЛА'КОВЫЙ, -ая, -ое **лак** I-*ге т.*; лактуу, лакталган; **ла́ковый раство́р** лак эритиндиси; **ла́ковые ту́фли** лактуу туфли, лакталган туфли.

ЛАКОКРА'СОЧНЫЙ, -ая, -ое лак жана боёк жасоочу *же* сатуучу; **лакокра́сочный заво́д** лак жана боёк жасоочу завод.

ЛА'КОМИТЬСЯ *несов. чем* таткануу, даамын алуу (*таттуу, ширин нерсени жеш*).

ЛА'КОМКА *м. и ж. разг.* таттуучул (*таттуу, ширин нерсени сүйүүчү*).

ЛА'КОМСТВО *ср.* өтө ширин, өтө таттуу жана даамдуу нерсе.

ЛА'КОМЫЙ, -ая, -ое 1. (*вкусный*) таттуу, ширин, даамдуу; 2. *разг.* (*падкий*) сүйгүч, жакшы көрүүчү; **медве́дь ла́ком до мёда** аюу балды жакшы көрөт; ◇ **ла́комый кусо́к (кусо́чек)** майлуу жер (*кызыктыргыч, сонун нерсе*).

ЛАКОНИ'ЗМ *м.* лаконизм (*пикирди кыска, жыйнак жана түшүнүктүү кылып айтуу*).

ЛАКОНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое кыска; **лакони́ческий отве́т** кыска жооп.

ЛАКОНИ'ЧНО *нареч.* кыскартып, жыйнактап, кыска кылып.

ЛАКОНИ'ЧНОСТЬ *ж.* кыскалык (*пикирди кыска, жыйнак жана түшүнүктүү кылып айтуучулук*).

ЛАКОНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **лакони́ческий**.

ЛАКРИ'ЦА *ж. бот.* кызыл мыя.

ЛАКРИ'ЧНИК *м. см.* **лакри́ца**.

ЛАКРИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **лакрица**-*га т.*; **лакри́чный порошо́к** кызыл мыя порошогу; **лакри́чный ко́рень** кызыл мыя тамыры.

ЛА'КСКИЙ, -ая, -ое **лак** II-*ге т.*; **ла́кский язы́к** лак тили.

ЛАКТА'ЦИЯ *ж. биол.* лактация (1. *эмчектен сүттүн чыгышы*; 2. *эмизип багуу мезгили*).

ЛАКТОБАЦИЛЛИ'Н *м. бакт.* лактобациллин (1. *сүттү ачытуучу жана дарылык касиет берүүчү бацилла*; 2. *лактобациллин менен даярдалган коюу айрандын бир түрү*).

www.bizdin.kg

ЛАКТО'ЗА *ж. хим.* лактоза (*сүт канты*).

ЛАКТО'МЕТР *м.* лактометр (*сүттүн ичиндеги суунун санын өлчөгүч прибор*).

ЛАКТОСКО'П *м.* лактоскоп (*сүттүн ичиндеги майдын санын өлчөөчү прибор*).

ЛА'МА I *ж. зоол.* лама (*Түштүк Америкадагы төө сыяктуу айбан*).

ЛА'МА II *ж.* (*духовное лицо*) лама (*кечил; буддист-ламаисттердин дин кызматчысы*).

ЛАМАИ'ЗМ *м. рел.* ламаизм (*буддизмдин бир түрү*).

ЛА'МПА *ж.* лампа; **электри́ческая ла́мпа** электр лампасы; **ла́мпа в сто свече́й** жүз свечалуу лампа; **вися́чая ла́мпа** асма лампа; **насто́льная ла́мпа** үстөлгө коюлуучу лампа.

ЛАМПА'ДА *ж. церк.* лампада (*икондун алдында жагылуучу чырак*).

ЛАМПА'ДКА *ж. см.* **лампа́да.**

ЛАМПА'С *м.* лампас (*шымдын жанына бойлото тигилген кызыл, көк ж. б. түстөгү тасма*).

ЛА'МПОВЫЙ, -ая, -ое **1. лампа**-*га т.*; **ла́мповое стекло́** лампа шишеси, лампа айнеги; **2.** *тех.* лампалуу; **ла́мповый радиоприёмник** лампалуу радиоприёмник (*электр лампа менен иштөөчү радио*).

ЛА'МПОЧКА *ж. уменьш. от* **ла́мпа** кичине лампа.

ЛАНГУ'СТ *м. зоол.* лангуст (*эти желе турган чоң рак; бул — деңизде жашайт*).

ЛАНГУ'СТА *ж. см.* **лангу́ст.**

ЛАНДСКНЕ'ХТ *м. ист.* ландскнехт (*орто кылымдарда — Европада жалданма солдат*).

ЛАНДША'ФТ *м.* ландшафт (*жер бетинин жалпы көрүнүшү*); **го́рные ландша́фты** тоо ландшафттары.

ЛА'НДЫШ *м.* ландыш (*токойдо өсүүчү, ак гүлдүү, жыты жакшы өсүмдүктүн бир түрү*).

ЛА'НДЫШЕВЫЙ, -ая, -ое **ландыш**-*ка т.*

ЛАНОЛИ'Н *м. фарм.* ланолин (*койдун жүнүн жуугандан чыккан коюу май; бул май — самын, бет май жана башка медициналык майларды жасоо үчүн колдонулат*).

ЛАНОЛИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **ланолин**-*ге т.*; **ланоли́новый крем** ланолинден жасалган крем (*бет май*).

ЛАНТА'Н *м. хим.* лантан (*химиялык элемент; ак металл*).

ЛАНЦЕ'Т *м.* ланцет (*хирургияда колдонулуучу эки миздүү бычак*).

ЛАНЦЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **1. ланцет**-*ке т.*; **ланце́тный футля́р** ланцеттин кыны; **2.** *бот.* (*остроконечный*) шуштугуй, кыйгак; **ланце́тный лист** шуштугуй жалбырак.

ЛАНЦЕТОВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое *бот.* ланцет сыяктуу (*кыйгак, канжар сыяктуу*); **ланцетови́дный лист** канжар сыяктуу жалбырак, кыйгак жалбырак.

ЛАНЬ *ж.* лань (*эликтин бир түрү*).

ЛА'ПА *ж.* **1.** таман; чеңгел (*хищной птицы*); **ла́па медве́дя** аюунун табаны; **2.** *тех.* иймек, миз (*жабдык же куралдын иймейген шуштуйган учу*); ◇ **попа́сть в ла́пы** *к кому-л.* бирөөнүн чеңгелине түшүү.

ЛАПИДА'РНОСТЬ *ж.* лапидардуулук (*сөз, стиль жөнүндө кыска, бирок жыйнак жана ачыктык*).

ЛАПИДА'РНЫЙ, -ая, -ое лапидардуу (*кыска, бирок жыйнак жана ачык*); **лапида́рный стиль** лапидардуу стиль.

ЛА'ПКА *ж.* **1.** *уменьш. от* **ла́па** кичинекей таман; **2.** (*мех с лапок зверя*) бучкак; ◇ **стоя́ть (ходи́ть) на за́дних ла́пках** жагынуу, *бирөөнүн* таманын жалоо, кошомат кылуу, көшөкөрдөнүү.

ЛА'ПОТЬ *м.* жөкө чокой (*жыгачтын кабыгынан согулуучу чокой*); ◇ **ла́пти плести́** *разг.* эбин келтирип сүйлөй албоо, сөзгө жок болуу.

ЛАПТА' *ж. спорт.* топ (*оюн*).

ЛАПЧА'ТКА *ж. бот.* кош таман (*сарала гүлдүү көп жашоочу чөп өсүмдүк*).

ЛА'ПЧАТЫЙ, -ая, -ое **1.** жаргак тамандуу (*мис. каз, өрдөк*); **2.** *бот.* таманга окшош, таман сыяктуу; **ла́пчатый лист** таман сыяктуу жалбырак; ◇ **гусь ла́пчатый** *разг.* шылуун, алдым-жуттум.

ЛАПША' *ж.* кесме.

ЛАРЁК *м.* ларёк (*дүкөнчө*).

ЛАРЕ'Ц *м. уст.* сандыкча, үкөкчө, кооз сандыкча (*асыл буюмдарды салып сактоо үчүн*).

ЛАРИНГИ'Т *м. мед.* ларингит (*алкым сезгенүү, тамак оорусу*).

ЛАРИНГО'ЛОГ *м.* ларинголог (*тамак ооруу врачы, доктору*).

ЛА'РЧИК *м. уст. уменьш. от* **ларе́ц** сандыкча, үкөкчө; ◇ **а ла́рчик про́сто открыва́лся** сандыкча оңой эле ачылды (*бул иште баш катырарлык эчтеме жок*).

ЛАРЬ *м.* ларь (*ун, дан салгыч үкөк*).

ЛА'СКА I *ж.* эркелетүү, сылап-сыйпоо; **матери́нская ла́ска** эненин эркелетиши.

ЛА'СКА II *ж. зоол.* ласка (*суусар түркүмүнө кирүүчү жаныбардын бир түрү*).

ЛАСКА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое эркелеткен, урматтаган; **ласка́тельное и́мя** *грам.* эркелеткен ат (ысым).

ЛАСКА'ТЬ *несов.* **1.** *кого-что* эркелетүү, сылап-сыйпоо; **2.** *что, перен.* жылуу учуроо, жагуу; **э́та му́зыка ласка́ет мне слух** бул музыка менин кулагыма майдай жагат (кулагымдын курчун кандырат); ◇ **ласка́ть себя́ наде́ждой** үмүт менен өзүн өзү жубантуу; таттуу кыялга берилип, өз көңүлүн өзү көтөрүү.

ЛАСКА'ТЬСЯ *несов. к кому* эркелөө, эркеленүү; **ребёнок ласка́лся к ма́тери** бала энесине эркеледи.

ЛА'СКОВО *нареч.* жароокерденип.

ЛА'СКОВОСТЬ *ж.* жароокердик.

ЛА'СКОВЫЙ, -ая, -ое **1.** жароокер; **ла́сковый ребёнок** жароокер бала; **ла́сковая улы́бка** жароокер жылмайыш; **2.** *перен.* көйкөлгөн, мелмиреген, мелүүн соккон; **ла́сковый ве́тер** мелүүн соккон жел; **ла́сковое мо́ре** мелмиреген деңиз.

ЛАССО' *ср. нескл.* чалма (*Америка аңчылары колдонуучу, бир башында салмоору менен илмеги бар, бир башында ээрге иле турган төөлүгү бар, кайыштан жасалган чалма аркан*).

ЛАСТ *м.* ласт (*кээ бир тюлень, моржго окшогон суу жаныбарларынын сүзгүч жаргакка айланып кеткен бармактары*).

ЛА'СТИК I *м.* (*ткань*) ластик (*кездеменин бир түрү*).

ЛА'СТИК II *м. разг.* (*резинка*) өчүргүч резинка.

ЛА'СТИТЬСЯ *несов. к кому, разг.* шыйпалактоо, эркелөө, эркеленүү, жароокерденүү.

ЛАСТОНО'ГИЕ *мн.* (*ед.* **ластоно́гое** *ср.*) *зоол.* ласт буттуулар (*сууда жашоочу тюлень, морж сыяктуу жаныбарлардын түркүмү*).

ЛА'СТОЧКА *ж.* чабалекей; ◇ **прыжо́к ла́сточкой** чабалекейче кайып түшүү (*сууга*); **пе́рвая ла́сточка** саамалык (*бир нерсенин пайда болушунун биринчи белгиси*).

ЛА'СТОЧКИН, -а, -о **ласточка**-*га т.*; **ла́сточкино гнездо́** чабалекей уясы.

ЛАТА'ТЬ *несов. что, разг.* жамоочулоо, жамоо салуу, жамачылоо.

ЛАТВИ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **Латвия**-*га т.*; латвиялык.

ЛАТЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое *физ.* сыртына чыкпаган, сыртынан билинбеген (*мис. оору, жылуулук, негативдеги сүрөт*); **лате́нтная теплота́** сыртына чыкпаган жылуулук.

ЛАТИНИЗА'ЦИЯ *ж. лингв.* латинизация, латиндештирүү (*латин тамгасынын негизинде иштелген тамгага өтүү*).

ЛАТИНИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* латиндештирүү (*латин тамгасынын негизинде иштелген тамгага өтүү*).

ЛАТИНИ'ЗМ *м. лингв.* латинизм (*латин тилинен башка тилге кирген сөз же сүйлөм*).

ЛАТИНИ'СТ *м.* латинист (*латин тили боюнча специалист*).

www.bizdin.kg

ЛАТИ'НИЦА *ж. филол.* латиница (*латин алфавити*).

ЛАТИНОАМЕРИКА'НСКИЙ, -ая, -ое латиноамерикалык; **латиноамерика́нские стра́ны** латиноамерикалык өлкөлөр.

ЛАТИ'НСКИЙ, -ая, -ое: **лати́нский язы́к** латин тили; **лати́нский алфави́т** латин алфавити.

ЛАТИФУ'НДИЯ *ж. ист., эк.* латифундия (1. *Байыркы Римде — чоң жер ээсинин коругу;* 2. *помещиктин эң чоң коругу*).

ЛА'ТКА *ж. разг.* жамак, жамаачы.

ЛА'ТНИК *м. ист.* соот (чарайна) кийген жоокер.

ЛАТУ'К *м. бот.* латук (*тамакка кошулуучу сүттүкөндүн бир түрү*).

ЛАТУ'ННЫЙ, -ая, -ое **латунь**-*ге т.*; **лату́нная про́волока** латунь сым.

ЛАТУ'НЬ *ж.* латунь (*сары жез; жез менен цинкиден уютулган, кээде калай, коргошун катыштырылган эритинди*).

ЛА'ТЫ *только мн., ист.* соот, чарайна (*жалпак металл, тери же башка нерселерден жасалган аскерлер кийүүчү соот*).

ЛАТЫ'НЬ *ж. разг.* латынь (*латин тили*).

ЛАТЫ'Ш *м.* латыш.

ЛАТЫШИ' *мн.* латыштар.

ЛАТЫ'ШКА *женск. р.* **к латы́ш**; латышка.

ЛАТЫ'ШСКИЙ, -ая, -ое **латыш**-*ка т.*; **латы́шский язы́к** латыш тили.

ЛАУРЕА'Т *м.* лауреат (*илим, искусство, эл чарбачылыгы жөнүндө сиңирген көрүнүктүү эмгеги үчүн жогорку сыйлыкка ээ болгон адам*); **лауреа́т ко́нкурса пиани́стов** пианистгер конкурсунун лауреаты.

ЛАФЕ'Т *м. воен.* лафет (*замбирек коюлуучу станок*).

ЛАФЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **лафет**-*ке т.*; **лафе́тная поду́шка** лафет жаздыгы (*лафеттин бир бөлүгү*).

ЛА'ЦКАН *м.* лацкан (*өңүрдүн жака жагындагы кайырмасы*).

ЛАЧУ'ГА *ж.* алачык, күркө.

ла́щусь, ла́стишься *и т. д. наст. вр. от* **ла́ститься.**

ЛА'ЯТЬ *несов.* үрүү, арсылдоо.

лба *род. п. от* **лоб.**

ЛГАТЬ *несов.* 1. калп айтуу, жалган айтуу; **лжёт и не красне́ет** калп айтып отуруп да, бети чымырабайт; 2. *на кого* (*клеветать*) ушак айтуу, жала жабуу.

лгу, лжёшь *и т. д. наст. вр. от* **лгать.**

ЛГУН *м.* калпычы, жалганчы.

ЛГУ'НЬЯ *женск. р.* **к лгун.**

ЛЕБЕДА' *ж. бот.* алабата.

ЛЕБЕДИ'НЫЙ, -ая, -ое **лебедь**-*ге т.*; ◇ **лебеди́ная ше́я** *поэт.* үлпүлдөгөн ак моюн; **лебеди́ная пе́сня** ак куу ыры (*чыгармаларынын эң акыркысы жана мыктысы, сарасы*); **лебеди́ная по́ступь** кериле басуу, жайкала басуу.

ЛЕБЁДКА I *ж. тех.* лебёдка (*оор нерсени көтөргүч машина*).

ЛЕБЁДКА II *ж. зоол. разг.* ак куунун ургаачысы.

ЛЕ'БЕДЬ *м.* ак куу.

ЛЕБЕЗИ'ТЬ *несов. перед кем, разг.* көшөкөрлөнүү, жагынуу, бейпилдөө.

ЛЕБЯ'ЖИЙ, -ья, -ье **лебедь**-*ге т.*; **лебя́жий пух** ак куу мамыгы.

ЛЕВ I *м.* (*мн.* **львы**) арстан; **морско́й лев** деңиз арстаны (*тюлень түркүмүнө кирүүчү, сууда жашоочу жаныбардын бир түрү*).

ЛЕВ II *м.* (*мн.* **лéвы**) лев (*Болгария Эл Республикасынын акчасы*).

ЛЕВА'ЦКИЙ, -ая, -ое *полит.* солчул.

ЛЕВА'ЧЕСТВО *ср. полит.* солчулдук.

ЛЕВЕ'ТЬ *несов. полит.* солго оош (*саясатта*).

ЛЕВИЗНА' *ж. полит.* солчулдук.

ЛЕВКО'Й *м.* левкой (*түрдүү түстө гүлү бар, бакта өсүүчү, бир жылдык жыттуу өсүмдүк*).

ЛЕВО- *татаал сөздөрдүн «сол» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **левосторо́нний** сол жактагы.

ЛЕВОБЕРЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое сол жээктеги, сол кашаттагы; **левобере́жная часть го́рода** шаардын сол жээктеги (суунун сол жээгиндеги) бөлүгү.

ЛЕВОСТОРО'ННИЙ, -яя, -ее сол жактагы, сол тараптагы; **левосторо́нний парали́ч** сол ыптасы шал болуу.

ЛЕВША' *м. и ж.* солоғой.

ЛЕ'ВЫЙ, -ая, -ое 1. сол; **ле́вая рука́** сол кол; 2. *полит.* сол, солго кыйшайган; **ле́вый укло́н** солчул уклон, солго кыйшаюу; 3. *в знач. сущ. м. полит.* сол; ◇ **он, ви́димо, встал с ле́вой ноги́** *разг.* ал, болгондо, сол жагынан жаткан болсо керек (*ачууланып, туталанып жүрөт*); **ле́вая сторона́** (*изнанка*) ич (*кездеменин ичи*).

ЛЕГА'ВЫЙ, -ая, -ое: **лега́вая соба́ка** машке ит.

ЛЕГАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* легализация, легализациялоо (*закондоштуруу, законго ылайыктоо, ашкерелештирүү*); легализациялануу (*закондошуу, законго ылайыктилуу, ашкереленүү*).

ЛЕГАЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что* легализациялоо.

ЛЕГАЛИЗОВА'ТЬСЯ 1. *сов. и несов.* легализациялануу; 2. *несов. страд. к* **легализова́ть.**

ЛЕГА'ЛЬНО *нареч.* легалдуу (*закондуу, законго ылайык, ашкере*).

ЛЕГА'ЛЬНОСТЬ *ж.* легалдуулук (*закондуулук, законго ылайыктуулук, ашкерелик*).

ЛЕГА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое легалдуу (*закондошкон, закон жүзүндө таанылган, өкмөт уруксат кылган, ашкере*).

ЛЕГЕ'НДА *ж.* 1. (*предание*) легенда (*жомок*); 2. *перен.* (*выдумка*) апыртма, жок сөз; 3. (*на картах, диаграммах и т. п.*) легенда (*план, карта, сүрөткө түшүндүрмө текст*).

ЛЕГЕНДА'РНЫЙ, -ая, -ое 1. легендалуу (*жомок белгилери бар*); 2. *перен.* укмуштуу, таң калардык; **легенда́рный геро́й** укмуштуу баатыр.

ЛЕГИО'Н *м.* 1. *ист.* легион (*Рим аскеринин негизги бөлүгү, Рим тарыхынын түрдүү доорлоруна карай анын составы өзгөрүлүп отурган*); 2. *воен.* легион (*кээ бир өлкөлөрдөгү атайын аскердик бөлүктөрдүн аты*); 3. *перен.* сансыз көп.

ЛЕГИОНЕ'Р *м. воен. ист.* легионер (*легион солдаты*).

ЛЕГИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое: **леги́рованная сталь** легирленген болот (*никель, хром ж. б. катыштырып жасалган болоттун бир түрү*).

ЛЕГИСЛАТУ'РА *ж. юр.* легислатура (1. *закон чыгаруучу органдарынын закондогу белгиленген полномочиелик срогу;* 2. *бир чакырылыштагы закон чыгаруучу органдын иштөө мезгили;* 3. *бир өлкөдөгү закон чыгаруучу органдардын бардыгы*).

ЛЕГИТИМА'ЦИЯ *ж. юр.* легитимация (*кандайдыр бир укуктун же полномочиенин закондуулугун таануу же ырастоо*).

ЛЕГИТИМИ'СТ *м. ист.* легитимист (*революция тарабынан кулатылган монархтар династиясын жактоочу реакционер, монархист*).

ЛЁГКИЙ, -ая, -ое 1. (*на вес*) жеңил; **лёгкий чемода́н** жеңил чемодан; 2. (*легко усваиваемый — о еде*) жеңил, оңой сиңүүчү; **лёгкая пи́ща** жеңил тамак; **лёгкая заку́ска** жеңил закуска; 3. (*не трудный, не тяжёлый*) оңой, жеңил; **лёгкая рабо́та** жеңил жумуш; **лёгкая смерть** оорубай, кыйналбай өлүү; 4. (*незначительный, слабый*) жеңил; **лёгкое наказа́ние** жеңил жаза; **лёгкая просту́да** анча-мынча суук тийүү; **лёгкий ветеро́к** жел аргы; 5. (*поверхностный, несерьёзный*) үстүрт, жеңил; **лёгкое отноше́ние** *к чему-л.* үстүртөн мамиле кылуу; **лёгкие нра́вы** шайкелең жүрүш-туруш (*аял, эркек жөнүндө*); 6. (*мягкий, уживчивый*) элпек, жумшак, ыкка көнгүч; **лёгкий хара́ктер** элпек мүнөз; **лёгкий челове́к** элпек киши; ◇ **лёгкая похо́дка** лепилдеп жүрүү, жеңил жүрүш; **лёгкий поворо́т головы́** башты жай

www.bizdin.kg

гана буруп коюу; **лёгкое прикосновéние** кичине эле тийүү; **лёгкое винó** күчү аз вино; **лёгкое чтéние** жеңил адабий чыгарма (*оор эмес, жеңил мазмундуу китеп, аңгеме ж. б.*); **с лёгким сéрдцем** кабырга кайышпастан эле; **лёгкая промы́шленность** жеңил өнөр жай; **лёгкая лéтняя óбувь** жайкы жеңил бут кийим; **лёгкая атлéтика** жеңил атлетика (*жүгүрүү, секирүү сыяктуу*); **лёгкая артиллéрия** жеңил артиллерия; **с вáшей лёгкой руки́** *разг.* колуңуз жеңил болду; ак жолтой, берекелүү колуңуз менен; **лёгок на поми́не** *разг.* эстегенде, ал жөнүндө кеп кылганда келип калган.

ЛЕГКО′ *нареч.* **1.** жеңил, оңой; **э́то емý легкó даётся** муну ал оңой эле билип алат; **2.** (*едва*) кичине, акырын; **легкó косну́ться** кичине эле тийип кетүү; **легкó ступáть** жеңил басуу; ◇ **легкó сказáть!** айтууга оңой!

ЛЕГКО- *татаал сөздөрдүн «жеңил» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **легковéс** жеңил салмактуу.

ЛЕГКОАТЛЕ′Т *м. спорт.* жеңил атлет (*чуркоо, секирүү, диск, найза ыргытуу жагынан абдан машыккан спортсмен*).

ЛЕГКОАТЛЕТИ′ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **легкоатлет**-*ке т.*

ЛЕГКОВЕ′РИЕ *ср.* ишенгичтик, ишенчээктик, ишене берүүчүлүк.

ЛЕГКОВЕ′РНЫЙ, -ая, -ое ишенгич, ишенчээк, ишене бермей.

ЛЕГКОВЕ′С *м. спорт.* жеңил салмактуу (*денеси жеңил спортчу*).

ЛЕГКОВЕ′СНОСТЬ *ж. разг.* жеңилдик, оор эместик, олуттуу эместик; **легковéсность дóводов** *перен.* далилдердин олуттуу эместиги.

ЛЕГКОВЕ′СНЫЙ, -ая, -ое **1.** *уст.* жеңил, оор эмес, салмагы жеңил; **легковéсная монéта** салмагы жеңил монета; **2.** *перен.* (*поверхностный*) олуттуу эмес; үстүртөн; **легковéсное суждéние** олуттуу эмес пикир.

ЛЕГКОВО′Й, -áя, -óе легковой, жеңил (*оор нерселерди ташууга эмес, киши ташууга арналган*); **легковóй автомоби́ль** жеңил автомобиль, легковой автомобиль.

ЛЕГКОВОСПЛАМЕНЯ′ЮЩИЙСЯ, -аяся, -ееся жалбырт этип күйүп кетме, дүрт деп күймө.

ЛЁГКОЕ *ср. анат.* өпкө; **воспалéние лёгких** *мед.* кабыргадан сезгенүү; **туберкулёз лёгких** *мед.* өпкө туберкулёзу.

ЛЕГКОКРЫ′ЛЫЙ, -ая, -ое *поэт.* **1.** жеңил канаттуу; **2.** *перен.* (*непостоянный, изменчивый*) туруксуз, бейопа.

ЛЕГКОМЫ′СЛЕННО *нареч.* көөдөктүк кылып, алаңгазарлык кылып, учкаяктык менен, учкаяктык кылып, шайкелеңдик кылып.

ЛЕГКОМЫ′СЛЕННОСТЬ *ж. см.* **легкомы́слие.**

ЛЕГКОМЫ′СЛЕННЫЙ, -ая, -ое көөдөк, алаңгазар, турумсуз, шайкелең, учкаяк; **легкомы́сленный человéк** алаңгазар киши, учкаяк киши.

ЛЕГКОМЫ′СЛИЕ *ср.* ойлобостук, көөдөктүк, алаңгазарлык, турумсуздук, шайкелеңдик, учкаяктык.

ЛЕГКОПЛА′ВКИЙ, -ая, -ое *тех.* оңой, жеңил эригич, бат эриме; **легкоплáвкий метáлл** оңой эригич металл.

ЛЁГКОСТЬ *ж.* **1.** (*на вес*) жеңилдик; **2.** (*пищи*) жеңил, оңой сиңүүчүлүк; **3.** (*задачи, дела и т. п.*) оңойлук, жеңилдик; **4.** (*поверхностность, несерьёзность*) үстүрттүк, жеңилдик; ◇ **лёгкость похóдки** жүрүштүн жеңилдиги; **лёгкость в мы́слях** *шутл.* жеңил ойлуулук, шайкелеңдик.

ЛЕГО′НЬКО *нареч. разг.* акырын, абайлап, чебердеп; **легóнько удáрить** акырын уруу; **легóнько приподня́ть** акырын көтөрүп коюу.

ЛЁГОЧНЫЙ, -ая, -ое **лёгкое**-*го т.*; **лёгочные болéзни** өпкө оорулары.

ЛЕГЧА′ЙШИЙ, -ая, -ее *превосх. ст. от прил.* **лёгкий** аябаган жеңил, эң эле оңой.

ЛЕГЧА′ТЬ *несов. разг.* басаңдоо, басаңчалоо; **морóз легчáет** суук басаңчалап бара жатат.

ЛЕ′ГЧЕ *сравн. ст. от прил.* **лёгкий** *и нареч.* **легкó** жеңилирээк, оңоюраак; **мне от э́того не лéгче** андан менин жүгүм жеңилдебейт; ◇ **час óт часу не лéгче** *разг.* оңолот десе, кайта ойрону чыга берет экен (*улам кырсык баса берет экен*).

ЛЕГЧИ′ТЬ *несов. разг.* биттөө, бычуу; *см.* **кастри́ровать.**

ЛЁД *м.* муз; **вéчные льды** мөңгү; **стáвить на лёд** музга коюп муздатуу; ◇ **на языкé мёд, а в сéрдце лёд** *погов.* сөзү таттуу, көңүлү катуу; **лёд разби́т** башы башталды, иш жүрүп кетти, иште биринчи кадам жасалды.

ЛЕДЕНЕ′ТЬ *несов.* муздоо, тоңуу, муздай тоңуу; **у меня́ нóги леденéют** менин бутум тоңуп жатат; ◇ **кровь леденéет** үрөйү учат, катуу коркунуч басат.

ЛЕДЕНЕ′Ц *м.* набат.

ЛЕДЕНИ′ТЬ *несов. что* **1.** тоңдуруу, муздатуу, үшүтүү; **вéтер леденит лицó** шамал бетти тоңдурат; **2.** *перен.* зырп эттирүү, шуу эттирүү; **у́жас леденит сéрдце** коркунуч жүрөктү шуу эттирет.

ЛЕДЕРИ′Н *м.* ледерин (*булгаарыга окшотуп жасалган кездеме; бул кебүнчө мукаба жасоо үчүн колдонулат*).

ЛЕ′ДИ *ж. нескл.* леди (*Англияда жогорку катмарлардагы аялдарга кайрылганда айтылуучу сөз*).

ЛЕ′ДНИК *м.* тоңдургуч (**1.** *тез бузулуучу азыктар сактоочу, ичине муз толтурулган үңкүр;* **2.** *ичине муз толтурулган азык сакталгыч шкаф*).

ЛЕДНИ′К *м. геол.* мөңгү, көчмө мөңгү (*акырындап тоо башынан ойго жылып келүүчү үйөр мөңгү*).

ЛЕДНИКО′ВЫЙ, -ая, -ое **ледни́к**-*ке т.*; **леднико́вые трéщины** мөңгү жарыктары; **леднико́вый периóд** мөңгү доору, муз доору (*бүтүн жер жүзүн мөңгү, муз каптаган доор*).

ЛЕДО′ВЫЙ, -ая, -ое муздагы, муз үстүндөгү (*музда, муз үстүндө же арасында болуучу*); **ледóвый лáгерь** муздагы лагерь; ◇ **Ледóвое побóище** *ист.* Муз үстүндөгү салгылаш (*1242 жылы немецтик баскынчы-рыцарларды Чуд көлүнүн үстүндөгү музда новгороддуктардын талкалаган салгылашуусу*).

ЛЕДОКО′Л *м.* ледокол, муз жаргыч кеме (*өзүнүн оордугу менен музду жарып жүрө турган кеме*).

ЛЕДОРЕ′З *м.* **1.** (*моста*) муз кескич (*көпүрөнүн астындагы уч кырдуу таканчык*); **2.** (*ледокол*) муз жаргыч кеме.

ЛЕДОРУ′Б *м.* муз жаргыч балта (*мөңгүгө чыкканда муз чокуп, из салуу үчүн колдонулуучу балта*).

ЛЕДОСТА′В *м.* өзөндүн такыр муздаган абалы, убагы.

ЛЕДОХО′Д *м.* үйөр (*жазында бузулуп, суу үстүнөн калкып аккан муз*).

ЛЕДЫ′ШКА *ж. разг.* муздун бир кичине сыныгы.

ЛЕДЯНО′Й, -áя, -óе **1.** **лёд**-*го т.*; **2.** *перен.* (*очень холодный*) өтө суук, муздак; **3.** *перен.* (*замёрзший*) муздап калган, үшүп калган, тоңуп калган (*мис. кол*); **4.** *перен.* тоң; **он отвéтил ледяны́м тóном** ал тоң жооп берди.

ЛЕЖА′ЛЫЙ, -ая, -ое узак убакка чейин жатып калган, көпкө туруп калган, көпкө жатып калган; **лежáлый товáр** көпкө жатып калган товар; **лежáлая мукá** көп туруп калган ун.

ЛЕЖА′НИЕ *ср.* **1.** жатуу; **2.** (*нахождение*) туруу, жатуу; **от дóлгого лежáния в сундукé вéщи пóртятся** буюм сандыкта узак турса, бузулуп калат.

ЛЕЖА′НКА *ж.* орус мештин жанында жатуу үчүн жасалган секичек.

ЛЕЖА′ТЬ *несов.* **1.** жатуу; **лежáть в постéли** төшөктө жатуу; **лежáть на бокý** 1) жамбаштап жатуу; 2) *перен.* бекер жатуу, эч нерсе иштебөө; **2.** (*быть больным*) жатуу, ооруп жатуу; **лежáть в больни́це** больницада ооруп жатуу; **3.** (*находиться*) жатуу, туруу; **кни́га лежи́т на столé** китеп столдо жатат; **хлеб лежи́т на пóлке** нан текчеде турат; **дéньги лежáт в кáссе** акча кассада турат; **4.** (*быть расположенным*) бир жерде болуу, туруу; **дерéвня лежи́т в до-**

www.bizdin.kg

ли́не кыштак өрөөндө турат; **наш путь лежи́т че́рез го́ры** биздин жол тоодон өтөт; 5. (*напр. об обязанностях, заботах*) мойнунда болуу, жүктөлгөн болуу, жүктөлүү; **на нём лежи́т отве́тственность за проведе́ние э́той кампа́нии** ушул өнөктүктү өткөрүү жоопкерлиги анын мойнунда; ◇ **лежа́ть в осно́ве** негизи болуу, негизге алынуу; **душа́ не лежи́т** көңүл тартпайт, көңүл чаппайт, көңүл келбейт; **пла́тье лежи́т скла́дками** көйнөк кат-кат бүгүш болуп турат.

ЛЕЖА'ТЬСЯ *несов.*: **мне не лежи́тся** жаткым келбейт, жаталбайм.

ЛЕЖА'ЧИЙ, -ая, -ее жаткан, жатма; **лежа́чий больно́й** жатма оору (*туруп жүрө албаган оору*); ◇ **под лежа́чий ка́мень вода́ не течёт** *посл.* жатканга жаан жукпайт; алма быш, оозума түш болбойт; аракет кылса, береке болот; иштесе тиштейт.

ЛЕЖЕБО'КА *м. и ж. разг.* жалкоо, бекерге көнгөн киши.

ЛЁЖКА *ж.*: **лежа́ть в лёжку** *разг.* турбай жата берүү, жатып калуу.

ЛЕЖМЯ' *нареч.*: **лежмя́ лежа́ть** *разг.* ылдырап жата берүү.

ЛЕ'ЗВИЕ *ср.* миз; **ле́звие ножа́** бычактын мизи.

ЛЕЗГИ'Н *м.* лезгин.

ЛЕЗГИ'НКА I *женск. р. к* **лезги́н;** лезгинка.

ЛЕЗГИ'НКА II *ж.* (*танец*) лезгинка (*лезгин бийи*).

ЛЕЗГИ'НСКИЙ, -ая, -ое **лезгин**-*ге т.*; **лезги́нский язы́к** лезгин тили.

ЛЕЗГИ'НЫ *мн.* лезгиндер.

ЛЕЗТЬ *несов.* 1. *на что, во что* чыгуу, тырмышып чыгуу, түшүү, кирүү; **лезть на́ гору** тоого чыгуу; **лезть на скалу́** аскага тырмышып чыгуу; **лезть в во́ду** сууга түшүү; **лезть в окно́** терезеден кирүү; **лезть в я́му** чуңкурга түшүү; 2. *разг.* (*за чем-л.*) тыгуу, салуу, аңтаруу, келүү; **лезть в карма́н за папиро́сами** папирос алуу үчүн чөнтөккө кол салуу; **лезть в шкаф за кни́гой** китеп алуу үчүн шкафты аңтаруу; 3. *разг.* (*вмешиваться*) жутунуу, кийлигишүү; **куда́ ле́зешь без спро́су?** суроосуз кайда жутунасың?; **лезть не в своё де́ло** бирөөнүн ишине кийлигишүү; 4. *разг.* (*надоедать*) жабышуу, асылуу; **чего́ ты ко мне ле́зешь?** сен мага эмне үчүн жабышасың?; 5. *разг.* (*выпадать*) жыдуу, түлөө, түшүү (*мис. чач, жүн*); 6. *разг.* (*быть впору; помещаться*) чак келүү, туура келүү, батуу; **кни́га не ле́зет в портфе́ль** китеп портфелге батпайт; ◇ **лезть из ко́жи вон** *разг.* жан аябай тырышуу, жан талашып аракет кылуу, күчүнүн бардыгынча аракет кылуу; **лезть в го́лову** *разг.* ойдон чыкпай коюу, дайыма эле ойго түшүп туруп алуу; **лезть в дра́ку** *разг.* мушташуу, мушташа кетүү; **лезть на рожо́н** *разг.* биле туруп бычакка урунуу; **он за сло́вом в карма́н не ле́зет** *разг.* кишиден сөз сурабайт, сөздөн кишиге жемин жедирбейт.

лей, ле́йте *повел. накл. от* **лить.**

ЛЕЙБ-ГВА'РДИЯ *ж. воен ист.* лейб-гвардия (*кээ бир монархиялык өлкөлөрдө — атайы эзгөчөлүктүү, тандамал гвардиялык аскер*).

ЛЕЙБОРИ'СТ *м. полит.* лейборист (*Англияда реформисттик жумушчу партиясынын мүчөсү*).

ЛЕЙБОРИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **лейборист**-*ке т.*; лейбористтик; **лейбори́стская па́ртия** лейбористтик партия.

ЛЕ'ЙДЕНСКИЙ, -ая, -ое: **ле́йденская ба́нка** *физ.* Лейден банкасы (*электр жыйнагыч, чогулткуч прибор*).

ЛЕ'ЙКА I *ж.* 1. (*воронка*) куйгуч; **кероси́новая ле́йка** керосин куйгуч; 2. (*для поливки растений*) суу себүүчү идиш (*сугаргыч*); **садо́вая ле́йка** гүлгө суу себүүчү идиш.

ЛЕ'ЙКА II *ж. фото* лейка (*кинопленкага кичине кылып түшүрүүчү көп заряддуу фотоаппарат*).

ЛЕЙКЕМИ'Я *ж. мед.* лейкемия (*кан иштөө органдардын функциясы бузулушу менен кандын ак шариктери кызыл шариктерге караганда көбөйүп кетиши*).

ЛЕЙКО'МА *ж. мед.* чел (*көзгө түшкөн ак*).

ЛЕЙКОЦИ'Т *м. физиол.* лейкоцит (*кандын кызыл шарики*).

ле́йся, ле́йтесь *повел. накл. от* **ли́ться.**

ЛЕЙТЕНА'НТ *м.* лейтенант; **ста́рший лейтена́нт** старший лейтенант; **мла́дший лейтена́нт** кенже лейтенант.

ЛЕЙТМОТИ'В *м.* лейтмотив (1. *музыкалык чыгарманын негизги мотиви, күүсү*; 2. *перен. негизги пикир*).

ЛЕКА'ЛО *ср. тех.* лекало (1. *ийри сызыктар сызуу үчүн колдонулуучу ойку-кайкы сызгыч*; 2. *бир нерсе жасоодо колдонулуучу калып, шаблон*).

ЛЕ'КАРСКИЙ, -ая, -ое **лекарь**-*га т.*; **ле́карский помо́щник** врач жардамчысы; фельдшер.

ЛЕКА'РСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **лекарство**-*го т.*; дары; **лека́рственные расте́ния** дары өсүмдүктөр, дарылыгы бар өсүмдүктөр, дары болуучу өсүмдүктөр.

ЛЕКА'РСТВО *ср.* дары; **лека́рство от ка́шля** жөтөлдүн дарысы; **прописа́ть лека́рство** дары жазып берүү; **приня́ть лека́рство** дары ичүү.

ЛЕ'КАРЬ *м. уст.* врач.

ЛЕ'КСИКА *ж.* 1. лексика (*бир тилдин же бир жазуучунун чыгармаларынын сөздүк составы*); **кирги́зская ле́ксика** кыргыз лексикасы; **ле́ксика Пу́шкина** Пушкиндин лексикасы; 2. *лингв.* лексика (*тилдердин сөздүк составын текшерүүчү тил илиминин бир бөлүмү*).

ЛЕКСИКО'ГРАФ *м.* лексикограф (*сөздүктөрдү түзүү жөнүнөн специалист*).

ЛЕКСИКОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **лексикография**-*га т.*; лексикографиялык; **лексикографи́ческая рабо́та** лексикография жумушу.

ЛЕКСИКОГРА'ФИЯ *ж.* лексикография (*бир элдин тилиндеги сөздөрдү жыйноо, аларды системага салуу жана сөздүк түрүнө келтирип басып чыгаруу теориясы жана практикасы*).

ЛЕКСИКО'ЛОГ *м.* лексиколог (*лексикология жагынан специалист*).

ЛЕКСИКОЛО'ГИЯ *ж.* лексикология (*тил илиминин лексиканы, тилдин сөздүк составын текшерүүчү бир бөлүмү*); **труды́ по лексиколо́гии** лексикология боюнча эмгектер.

ЛЕКСИКО'Н *м.* 1. *уст.* (*словарь*) сөздүк; 2. *разг.* (*запас слов*) лексикон (*айрым кишинин тилиндеги запас сөздөр*); **его́ лексико́н о́чень бога́т** анын лексикону эң бай.

ЛЕКСИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **лексика**-*га т.*; лексикалык; **лекси́ческое бога́тство языка́** тилдин лексика байлыгы, тилдин лексикалык байлыгы.

ЛЕ'КТОР *м.* лектор (*лекция сүйлөөчү, окуучу киши*).

ЛЕКТО'РИЙ *м.* лекторий (1. *элге лекциялар окуп туруучу уюштуруучу уюм*; 2. *лекциялар окулуп туруучу үй*).

ЛЕ'КТОРСКИЙ, -ая, -ое **лектор**-*го т.*; лектордук; **ле́кторский стаж** лектордук стаж.

ЛЕКЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **лекция**-*га т.*; лекциялык; **лекцио́нный ме́тод преподава́ния** сабак берүүнүн лекциялык методу.

ЛЕ'КЦИЯ *ж.* лекция (1. *көпчүлүк алдына чыгып илимий темада сүйлөө*; 2. *жогорку окуу жайларында бир предмет тууралу мугалимдин оозеки сүйлөгөн сөзү*).

ЛЕЛЕ'ЯТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*нежить*) эркелетүү, сылап-сыйпоо; **леле́ять ребёнка** баланы эркелетүү (алпештөө); 2. *что, перен.* эргип берилүү; **леле́ять мечту́** таттуу кыялда болуу.

ЛЕ'МЕ'Х *м. с.-х.* соконун тиши.

ЛЕ'ММА *ж. мат.* лемма (*башка теоремаларды далилдөөгө негиз болуучу, өзүнчө айрым эч мааниге ээ болбогон жардамчы теорема*).

ЛЕН *м. ист.* лен (*феодализм доорунда жогорку аким тарабынан вассалына берилүүчү поместье; бул поместье үчүн вассал өз акимине акчалата, буюм түрүндө төлөөгө же согуштук күч камдап берүүгө милдеттүү болгон*).

ЛЁН *м.* зыгыр; **трепа́ть лён** зыгырдын буласын тытуу; **чеса́ть лён** зыгырдын буласын тароо.

www.bizdin.kg

ЛЕНИ'ВЕЦ *м.* 1. *см.* **лентяй**; 2. *зоол.* ленивец (*Түштүк Америкада—мышыкка окшош, сүт эмүүчү айбан*).

ЛЕНИ'ВЫЙ, -ая, -ое жалкоо; ◇ **ленивые щи** жаңы капустадан жасалган щи.

ЛЕНИНГРА'ДЕЦ *м.* ленинграддык, Ленинградда туруучу.

ЛЕНИНГРА'ДКА *женск. р. к* **ленинградец**; ленинградка.

ЛЕНИНГРА'ДСКИЙ, -ая, -ое **Ленинград**-*га т.*; ленинграддык.

ЛЕ'НИНЕЦ *м.* ленинчил, ленинчи.

ЛЕНИНИ'ЗМ *м.* ленинизм.

ЛЕ'НИНСКИЙ, -ая, -ое **Ленин**-*ге т.*; лениндик; **ленинские заветы** Лениндин осуяттары; **Ленинский комсомол** Ленин комсомолу; **Ленинская премия** Лениндик сыйлык.

ЛЕНИ'ТЬСЯ *несов.* жалкоолонуу, эринүү, жалкоо тартуу.

ЛЕ'ННЫЙ, -ая, -ое **лен**-*ге т.*; **ленная зависимость** лен көз карандылыгы.

ЛЕ'НОСТЬ *ж.* жалкоолук, эринчээктик.

ЛЕ'НТА *ж.* лента, тасма, сызма; ◇ **пулемётная лента** пулемёт лентасы (*патрондор тизилген сызма*); **виться лентой** (*о реке, дороге*) тасмадай болуп буралып жатуу, ойку-кайкы болуп буралып жатуу (*суу, жол жөнүндө*).

ЛЕ'НТОЧКА *ж. уменьш. от* **лента** тасмача, кичине тасма.

ЛЕ'НТОЧНЫЙ, -ая, -ое **лента**-*га т.*; ◇ **ленточные черви** *зоол.* тасма курттар; **ленточная пила** чубалма араа.

ЛЕНТЯ'Й *м.* жалкоо, эринчээк киши.

ЛЕНТЯ'ЙКА *женск. р. к* **лентяй**.

ЛЕНТЯ'ЙНИЧАТЬ *несов. разг.* жалкоолонуу, жалкоолук кылуу.

ЛЕНЦА' *ж.*: **он с ленцой** *разг.* аны бир аз жалкоолук баскан; **работать с ленцой** жалкоолук басып иштөө.

ЛЕНЬ *ж.* 1. жалкоолук; 2. *в знач. сказ. кому, разг.* эринүү, ышынуу; моюну жар бербөө; **мне лень** менин мойнум жар бербейт; ◇ **все, кому не лень** *разг.* каалагандын баары; ким, кааласа, ошол.

ЛЕОПА'РД *м.* кабылан.

ЛЕОПА'РДОВЫЙ, -ая, -ое **леопард**-*га т.*; **леопардовая шкура** кабыландын териси.

ЛЕПЕСТКО'ВЫЙ, -ая, -ое **лепесток**-*ко т.*

ЛЕПЕСТО'К *м.* лепесток, желекче (*гүлдүн желекчеси*).

ЛЕ'ПЕТ *м.* 1. былдыроо, былдырак; **лепет ребёнка** баланын былдыраганы; 2. *перен. поэт.* шылдыр, шылдыроо; **лепет ручья** кичине суунун шылдыры.

ЛЕПЕТА'НИЕ *ср. см.* **лепет**.

ЛЕПЕТА'ТЬ *несов. что* былдыроо, быдылдоо, былдырактоо; **ребёнок что-то лепечет** бала бир нерсени былдырайт.

ЛЕПЁШКА *ж.* 1. (*из теста*) токоч (*тегерек жалпак нан*); 2. лепёшка (*тегерек, топчудай кылып жасалган дары же кондитер нерсеси*); **мятные лепёшки** жалбыздуу лепёшкалар; ◇ **расшибиться в лепёшку** *разг.* кандай кылганда да, жерден чукуса да.

ЛЕПИ'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* чаптап жасоо, жабыштырып жасоо; **ласточка лепит гнездо** чабалекей уя жасайт; 2. *что, разг.* (*клеить*) жабыштыруу, чаптоо.

ЛЕПИ'ТЬСЯ *несов.* жабышып туруу, жабышкан сыяктанып туруу (*мис. үй, кыштак*).

ЛЕ'ПКА *ж.* жабыштырып жасоо (*жабыштырма; былжыр нерседен жабыштыруу менен бир нерсенин турпатын жасоо*).

ЛЕПНО'Й, -а́я, -о́е **лепка**-*га т.*; **лепное искусство** жабыштырып жасоо искусствосу; **лепная работа** жабыштырып жасоо жумушу.

ЛЕПРОЗО'РИЙ *м. мед.* лепрозорий (*пес, ала менен ооруган кишилерди обочолотуп багуучу оорукана*)

ЛЕ'ПТА *ж уст.* үлүш; **внести свою лепту в науку** илимге өзүнүн колдон келген үлүшүн кошуу.

ЛЕС *м.* 1. токой; 2. (*материал*) жыгач; **строевой лес** курулуш жыгачтары; 3. **леса** *мн.* (*строительные*) шаты (*үй салуу же ремонттоо үчүн үйдү айландыра коюлган устундар жана тактайлар*); ◇ **лес штыков** жабалактаган найза; **как в лесу** маң болуу; баш адашуу; эмне кыларын, кайда барарын билбей калуу; **лес рубят — щепки летят** *посл.* кагылышта кан өлөт; **волков бояться—в лес не ходить** *посл.* карышкырдан корккон — токойго барбайт; чегирткеден корккон — эгин экпейт.

ЛЕ'СА' *ж.* (*мн.* **лёсы**) (*рыболовная*) кайырмак жиби.

ЛЕ'СЕНКА *ж. уменьш. от* **лестница** кичине шаты.

ЛЕСИ'СТЫЙ, -ая, -ое токойлуу; **лесистая местность** токойлуу жер.

ЛЕ'СКА *ж. разг. см.* **леса**.

ЛЕСНИ'К *м.* токойчу, токой сакчысы.

ЛЕСНИ'ЧЕСТВО *ср.* токойчулук (1. *токой чарбачылыгы*; 2. *токой участогун жана аны пайдаланууну башкаруучу контора*).

ЛЕСНИ'ЧИЙ *м.* лесничий, карагай башы.

ЛЕСНО'Й, -а́я, -о́е **лес**-*ке т.*; токойдогу; **лесные насаждения** токой тигүү; **лесное хозяйство** токой чарбачылыгы (чарбасы); **лесной санаторий** токойдогу санаторий; **лесная промышленность** токой өнөр жайы; **лесной институт** токой институту; **лесные полосы** токой тилкелери.

ЛЕСО- *татаал сөздөрдүн «токой, жыгач ишине, токойчулукка тийиштүү» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **лесозавод** жыгач заводу.

ЛЕСОВО'Д *м.* токойчулук жагынан специалист, токойчулук жагынан окумуштуу.

ЛЕСОВО'ДСТВО *ср.* токойчулук (*токой өстүрүү жана андан пайдалануу жөнүндөгү илим*).

ЛЕСОВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **лесоводство**-*го т.*; **лесоводческая бригада** токойчулук бригадасы.

ЛЕСОВО'З *м.* жыгач ташуучу кеме.

ЛЕСОВО'ЗНЫЙ, -ая, -ое **лесовоз**-*го т.*

ЛЕСОЗАВО'Д *м.* жыгач заводу.

ЛЕСОЗАГОТОВИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое токой материалдарын даярдоочу, жыгач материалдарын даярдоочу; **лесозаготовительная промышленность** жыгач материалдарын даярдоочу өнөр жай.

ЛЕСОЗАГОТО'ВКИ *мн.* жыгач даярдоо.

ЛЕСОЗАЩИ'ТНЫЙ, -ая, -ое бак-дарактар менен коргоочу; **лесозащитная полоса** талааны коргоочу бак-дарактар тилкеси.

ЛЕСОМАТЕРИА'Л *м.* жыгач материал.

ЛЕСОМЕЛИОРАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **лесомелиорация**-*га т.*

ЛЕСОМЕЛИОРА'ЦИЯ *ж.* токой мелиорациясы (*токойду айыл чарба максаты үчүн өстүрүү иши*).

ЛЕСОНАСАЖДЕ'НИЕ *ср.* 1. (*разведение лесов*) токой өстүрүү, токой тигүү, токой отургузуу; 2. (*участок*) жыгач тигилген участок.

ЛЕСООБРАБА'ТЫВАЮЩИЙ, -ая, -ее жыгач иштетүүчү; **лесообрабатывающая промышленность** жыгач иштетүүчү өнөр жай.

ЛЕСООХРАНЕ'НИЕ *ср.* токойду сактоо, токойду коргоо.

ЛЕСОПИЛЕ'НИЕ *ср.* жыгач тилүү, тактай тилүү.

ЛЕСОПИ'ЛКА *ж. разг. см.* **лесопильня**.

ЛЕСОПИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое тактай тилүүчү; **лесопильный завод** тактай тилүүчү завод.

ЛЕСОПИ'ЛЬНЯ *ж.* тактай заводу, тактай тилүүчү завод.

ЛЕСОПИТО'МНИК *м.* токой питомниги (*тигилүүчү жыгач көчөттөрүн өстүрүүчү жай*).

ЛЕСОПОГРУ'ЗОЧНЫЙ, -ая, -ое жыгач жүктөөчү; **лесопогрузочная машина** жыгач жүктөөчү машина.

ЛЕСОПОЛОСА' *ж.* токой тилкеси; **полезащитная лесополоса** талаа коргоочу токой тилкеси.

www.bizdin.kg

ЛЕСОПОСА'ДКИ *мн.* (*ед.* **лесопоса́дка** *ж.*) токой тигүү, токой тигип өстүрүү.

ЛЕСОПОСА'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. токой тиккич, токой отургузгуч, жыгач тиккич; **лесопоса́дочная маши́на** токой отургузгуч машина; 2. токой тигүүгө керектүү; **лесопоса́дочный материа́л** токой тигүүгө керектүү материал.

ЛЕСОПРОМЫ'ШЛЕННИК *м. уст.* токойду пайдалануучу өнөр жай ээси.

ЛЕСОПРОМЫ'ШЛЕННОСТЬ *ж.* токой өнөр жайы.

ЛЕСОПРОМЫ'ШЛЕННЫЙ, -ая, -ое **лесопромышленность**-*ко т.*

ЛЕСОРАЗВЕДЕ'НИЕ *ср.* токой өрчүтүү, токой өстүрүү.

ЛЕСОРАЗРАБО'ТКИ *мн.* (*ед.* **лесоразрабо́тка** *ж.*) токой иштетүү, токой материалдарын иштөө.

ЛЕСОРУ'Б *м.* токой кесүүчү жумушчу, жыгач кесүүчү жумушчу.

ЛЕСОРУ'БНЫЙ, -ая, -ое токой кескич, жыгач кескич; **лесору́бный инструме́нт** токой кескич инструмент.

ЛЕСОРУ'БОЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **лесору́бный.**

ЛЕСОСЕ'КА *ж.* токойдун кесүүгө арналган бөлүгү.

ЛЕСОСЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **лесосека**-*га т.*; **лесосе́чные рабо́ты** токойдон жыгач кесүү жумуштары.

ЛЕСОСПЛА'В *м.* сал агызуу, жыгач агызуу (*кесилген жыгачтарды суу менен агызып ташуу*).

ЛЕСОСТЕПНО'Й, -а́я, -о́е **лесостепь**-*ке т.*; токой-талаалуу; **лесостепно́й райо́н** токой-талаалуу район.

ЛЕСОСТЕ'ПЬ *ж. геогр.* токой-талаа (*токой менен талаа аралыгындагы жер*).

ЛЕСОТА'СКА *ж. тех.* жыгач көтөргүч (*суунун ичинен жыгачты илип чыгуучу, аны көтөрүп алуучу машина*).

ЛЕСОТЕХНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое токой-техникалык.

ЛЕСОТУ'НДРА *ж. геогр.* токой-тундра (*токой менен тундра аралыгындагы жер*).

ЛЁСС *м. геол.* лёсс (*көпшөк, борпоң сары топурак*).

ЛЁССОВЫЙ, -ая, -ое **лёсс**-*ко т.*; лёсстүү; **лёссовые по́чвы** лёсстүү жер, лёсс топурактуу жер.

ЛЕ'СТНИЦА *ж.* шаты, тепкич, баскыч; **винтова́я ле́стница** винт сыяктуу шаты; **пожа́рная ле́стница** өрттөчүрүү үчүн колдонулуучу шаты; **поднима́ться по ле́стнице** шаты менен чыгуу; **спуска́ться с ле́стницы** шаты менен түшүү.

ЛЕ'СТНИЧНЫЙ, -ая, -ое **лестница**-*га т.*

ЛЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое жактырган, мактаган; **ле́стная характери́стика** мактаган мүнөздөмө.

ЛЕСТЬ *ж.* көшөкөрдүк, кошоматтык.

ЛЕСХО'З *м.* (лесопромы́шленное хозя́йство) токой өнөр жай чарбасы.

ЛЁТ *м.* учуу; **на лету́** 1) учуп бара жатып, учуп бара жатканда; **он застрели́л у́тку на лету́** ал учуп бара жаткан өрдөктү атып түшүрдү; **моро́з тако́й си́льный, что пти́цы мёрзнут на лету́** суук ошончолук катуу, жөн эле куштар учуп бара жатып тоңуп калат; 2) *перен.* жандай салып, кетип бара жатып, ат үстүнөн; **он отда́л приказа́ние на лету́** ат үстүнөн эле буйрук бере салды; **хвата́ть на лету́** *разг.* шап илип алуу; бат билүү; оздон чыга электе билип алуу.

ЛЕТА' *только мн.* 1. жылдар; **прошло́ мно́го лет** көп жылдар өттү; **пять лет** беш жыл; **во́семь лет** сегиз жыл; 2. (*возраст*) жаш, жашар; **ребёнку пять лет** бала беш жашар, бала беш жашта; **челове́к в лета́х** жашап калган киши (*далай жашка келген киши*); **на ста́рости лет** карыганда; ◇ **ско́лько лет, ско́лько зим!** *разг.* сени (сиз) менен да көрүшөт экенбиз! (*көрүшпөгөнгө канча убакыт, канча жыл болуп кетти*).

ЛЕТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **лета́льный исхо́д** *мед.* өлүмгө алып бара турган.

ЛЕТАРГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **летаргия**-*га т.*; летаргиялык; **летарги́ческий сон** летаргия уйкусу, летаргиялык уйку.

ЛЕТАРГИ'Я *ж. мед.* летаргия (*кыймылдан, акылдан ажырап, билинер-билинбес тамыр согуу жана билинер-билинбес дем алуу менен бир нече саат же бир нече күнгө чейин уктап калма ооруу абалы*).

ЛЕТА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое учуучу, учкуч, учургуч, учууга ийкемделген; **лета́тельный аппара́т** учуш аппараты; **лета́тельная перепо́нка** *зоол.* жаргак канат (*жарганаттын канаты*).

ЛЕТА'ТЬ *несов.* 1. учуу; 2. *перен. разг.* кыдыруу, жүгүрүү; **он лета́л по всему́ го́роду в по́исках необходи́мой ему́ кни́ги** ал өзүнө керектүү китепти издеп, шаарды бүт кыдырып чыкты.

ЛЕТЕ'ТЬ *несов.* 1. учуу (*бир багытка карап*); **самолёт лети́т** самолёт учуп бара жатат; 2. *перен.* (*мчаться*) чимирилүү, зымырылуу, чабуу; **лете́ть на всех пара́х** жан алакетке түшүп жүгүрүү (чабуу); **лете́ть сломя́ го́лову** буту үзүлгөнчө жүгүрүү, жоо кууп келаткандай; 3. *перен.* (*о времени*) зуулдап өтүү, тез өтүү; **дни летя́т за дня́ми** күн биринин артынан бири зуулдап өтүп жатат; 4. *перен. разг.* (*падать*) жыгылып түшүү, кулап түшүү; **лете́ть со сту́ла** орундуктан жыгылып түшүү; **кни́ги летя́т со стола́** китептер столдон кулап түшүп жатат.

ЛЁТКА *ж.* (*в доменной печи*) лётка (*домна мешинин чоюн же шлак чыга турган тешиги*).

ЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее жайкы, жайындагы; **ле́тний о́тдых** жайкы дем алыш; **ле́тнее па́стбище** жайкы жайыт (жайлоо).

ЛЁТНЫЙ, -ая, -ое *ав.*: **лётное иску́сство** учуу искусствосу; **лётная пого́да** учууга жайлуу аба ырайы; **лётная шко́ла** учкучтар даярдоочу мектеп, учкучтар мектеби; **лётный соста́в** учкучтар составы.

ЛЕ'ТО *ср.* жай, жайкы убак.

ЛЕТО'К *м.* леток (*бал челектеги аары кирип-чыгып турма жана аба алмашып туруу үчүн жасалган тешик*).

ЛЕ'ТОМ *нареч.* жайында, жайкысын; **зла́ки поспева́ют ле́том** дан эгин жайында бышат.

ЛЕТОПИ'СЕЦ *м.* летописец (*жылдагы окуяларды тартиби менен жазуучу*).

ЛЕТОПИ'СНЫЙ, -ая, -ое **летопись**-*ке т.*; **летопи́сный свод** летопись түрүндө берилген окуялар жыйындысы.

ЛЕ'ТОПИСЬ *ж.* летопись (*жыл-жылы менен жазылган байыркы тарыхый окуялар*).

ЛЕТОСЧИСЛЕ'НИЕ *ср.* жыл эсеби, жыл сүрүү (*белгилүү бир убакыттан тартып, убакытты жыл-жылга бөлүп эсептөө системасы*).

ЛЕТУ'Н *м. разг. пренебр.* кыдырмыш, жел таман.

ЛЕТУ'ЧЕСТЬ *ж. хим.* учмалуулук, тез соолмолулук; **лету́честь эфи́ра и бензи́на** эфир менен бензиндин учмалуулугу (соолмолулугу).

ЛЕТУ'ЧИЙ, -ая, -ее 1. (*летающий, носящийся в воздухе*) учма, учкуч; **лету́чий песо́к** учма кум; 2. (*способный быстро перемещаться*) тез көчмө, ылдам орун котормо; **лету́чий отря́д** тез көчмө отряд; 3. *хим.* соолмо, учма; **лету́чие вещества́** учма заттар; 4. *перен.* (*внезапный, быстрый*) чукул, тез; **лету́чее собра́ние** чукул чогулуш; ◇ **лету́чая мышь** жарганат; **лету́чая ры́ба** учма балык; **лету́чий ревмати́зм** *мед.* тез ооруп, тез басылуучу кызыл жүгүрүк.

ЛЕТУ'ЧКА *ж.* 1. (*печатный листок*) летучка (*элге тез таратуу үчүн басылып чыккан барак кагаз*); 2. *разг.* (*собрание*) чукул чогулуш; 3. *бот.* учма урук (*кээ бир өсүмдүктүн урук көтөрүп уча турган тыбыты*).

ЛЁТЧИК *м.* лётчик (*учкуч*).

ЛЁТЧИЦА *женск. р. к* **лётчик**; лётчица.

ЛЕЧЕ'БНИЦА *ж.* лечебница (*доктурканa; оорулардан кароочу жай*).

ЛЕЧЕ'БНЫЙ, -ая, -ое **лечение**-*ге т.*; дарылоо; **лече́бные сре́дства** дарылыгы бар нерселер.

ЛЕЧЕ'НИЕ *ср.* дарылоо; **амбулато́рное лече́ние** амбулаториялык дарылоо.

ЛЕЧИ'ТЬ *несов. кого-что* дарылоо.

www.bizdin.kg

ЛЕЧИ'ТЬСЯ *несов.* 1. врачка көрүнүү; дарылануу; 2. *страд. к* **лечи́ть.**

лечу́ I, **лети́шь** *и т. д. наст. вр. от* **лете́ть.**

лечу́ II, **ле́чишь** *и т. д. наст. вр. от* **лечи́ть.**

ЛЕЧЬ *сов.* 1. жатуу; **он лёг на крова́ть** ал керебетке жатты; 2. *разг.* (*расположиться спать*) жатуу, уктоо; **де́ти ещё не легли́** балдар жатып уктай элек; 3. (*покрыть собой*) каптоо, басуу; **снег лёг на зе́млю** жерди кар басты; ◇ **отве́тственность ля́жет на нас** жоопкерчилигу бизге тийет; **лечь в осно́ву** негизи болуп алынуу; **лечь на по́ле би́твы** согушта каза болуу, согушта өлүү.

ЛЕ'ШИЙ *м. фольк.* токой дөөсү.

ЛЕЩ *м.* лещ (*балыктын бир түрү*).

ЛЕ'Я *ж.* лея (*Румыния Эл Республикасынын акчасы*).

ЛЖЕ- *татаал сөздөрдүн «калп, жалган» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **лжеучёный** жалган окумуштуу, боёмо окумуштуу, окумуштуу сөрөй.

ЛЖЕНАУ'КА *ж.* калп илим, чындыкка негизделбеген илим.

ЛЖЕНАУ'ЧНОСТЬ *ж.* жалган илимдүүлүк.

ЛЖЕНАУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое жалган илимий.

ЛЖЕПРИСЯ'ГА *ж.* жалган ант ичүү, калп жан берүү.

ЛЖЕСВИДЕ'ТЕЛЬ *м.* калп күбө, жалган күбө.

ЛЖЕСВИДЕ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **лжесвиде́тель.**

ЛЖЕСВИДЕ'ТЕЛЬСТВО *ср.* калп күбөлүк, жалган күбөлүк.

ЛЖЕСПЕЦИАЛИ'СТ *м.* жалган специалист, боёмо специалист (*өзүн специалист деп көрсөтүүчү же жасама дипломү бар киши*).

ЛЖЕУЧЕ'НИЕ *ср.* жалган окуу, жалган илим, калп илим, чындыкка негизделбеген илим.

ЛЖЕУЧЁНЫЙ *м.* боёмо окумуштуу.

ЛЖЕЦ *м.* калпычы, жалганчы.

лжи *род., дат. и предл. п. от* **ложь.**

ЛЖИ'ВОСТЬ *ж.* калпычылык, жалганчылык, жалган.

ЛЖИ'ВЫЙ, -ая, -ое калп, калпычы, жалганчы; **лжи́вый челове́к** калпычы киши.

ЛИ (ЛЬ) 1. *частица* -бы; **не хо́чешь ли ты пое́сть?** тамак жегиң келеби?; **не на́до ли тебе́ э́той кни́ги?** сага бул китептин кереги жокпу?; 2. *частица* (*при риторичных вопросах*) эмеспи; **не сты́дно ли тебе́ так до́лго не писа́ть?** ушунчалык көп убакыттан бери кат жазбаганың уят эмеспи?; 3. *частица с модальным значением* -са; **шу́тка ли** оңой дейсиңби; **ве́ришь ли** ишенсең; **зна́ешь ли** айтсам; **ма́ло ли** -чы; **ты где доста́л э́ту кни́гу? — Ма́ло ли где** бу китепти кайдан алдың? — Алсамчы (*кайдан экенин өзүм билем*); 4. *союз разд.* -дыр; бекен; **был ли он там, не был ли** ал тиякта болдубу, болгон жокпу; **ра́но ли, по́здно ли, но приду́** эртедир кечтир, бирок келемин.

ЛИА'НА *ж. бот.* лиана (*ысык өлкөлөрдөгү чырмоок сыяктуу өсүмдүк*).

ЛИБЕРА'Л *м.* либерал (*либерализмди жолдоочу*).

ЛИБЕРАЛИ'ЗМ *м.* 1. *полит.* либерали́зм (*өнөр жайлык буржуазия жогорулаган доордо келип чыккан саясий агым; бул — буржуазия бийликке ээ болуу үчүн феодалдык дворяндарга каршы күрөшкөн, монархияны парламент менен чектөө үчүн, шайлоо укугун бир аз кеңитүү үчүн жана саясий эркиндикке белгилүү бир рамкада жол берүү үчүн күрөшкөн*); 2. *неодобр.* боштук, шөлбүрөгөндүк, көпшектүк.

ЛИБЕРА'ЛЬНИЧАТЬ *несов. разг.* ыгы жок ээрчий берүү, оомалык кылуу, макул болуп ээрчий берүү.

ЛИБЕРА'ЛЬНО *нареч.* боштук кылып, көпшөктүк кылып.

ЛИБЕРА'ЛЬНОСТЬ *ж.* боштук, көпшектүк.

ЛИБЕРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. **либерализм** 1-*ге т.*; либералдык; **либера́льная буржуази́я** либералдык буржуазия; 2. *неодобр.*: **либера́льный подхо́д** *к чему-л.* бир нерсеге көпшөктүк менен кароо.

ЛИ'БО *союз разд.* же; **я пойду́ сего́дня в клуб с ва́ми ли́бо с ни́ми** мен бүгүн клубга сиз менен же алар менен барамын; **ли́бо..., ли́бо...** же..., же...; **ли́бо сего́дня, ли́бо за́втра** же бүгүн, же эртең.

-ЛИБО *частица*: **кто́-либо** бирөө, кимдир бирөө; **что́-либо** бир нерсе; **чей-либо** бирөөнүн, кимдир бирөөнүн; **како́й-либо** кандайдыр бир; **где́-либо** бир жерде, кайдадыр; **куда́-либо** кайдадыр бир жерге; **ка́к-либо** эптеп, бир деме кылып; **когда́-либо** качандыр, качанда болсо, качан болсо да, бир кезде, бир убакытта.

ЛИБРЕТТИ'СТ *м.* либреттист (*либретто жазуучу адам*).

ЛИБРЕ'ТТО *ср. нескл. театр.* либретто (1. *музыкалуу чоң чыгарманын, мис. опера, опереттанын тексти;* 2. *аткарылуучу балет, опера; пьесанын театр программасына жазылган кыскача мазмуну;* 3. *кинофильм сценарийинин сюжет планы*).

ЛИ'ВЕНЬ *м.* кара нөшөр, нөшөрлөп (өшөрлөп) жааган жамгыр, көнөктөп жааган жамгыр.

ЛИ'ВЕР *м.* ливер (*малдын өпкө, боор, жүрөк, бөйрөк төрү*).

ЛИ'ВЕРНЫЙ, -ая, -ое **ливер**-*ге т.*; **ли́верная колбаса́** ливерден жасалган колбаса.

ЛИВМЯ' *нареч. разг.*: **дождь ливмя́ лил** жамгыр нөшөрлөп куюп турду.

ЛИВРЕ'Я *ж.* ливрея (*швейцар менен лакейлер кийүүчү жаркырак топчулуу, коко бастырылган кийим*).

ЛИ'ГА *ж.* лига (*саясий коомдук жана башка мүнөздө, көбүнчө эл аралык мүнөздө, жалпы бир максатты көздөгөн союз*).

ЛИГАТУ'РА *ж.* лигатура (1. *тех., хим. алтын же күмүштү катуу кылуу үчүн аларга кошулган жез же коло эритиндиси;* 2. *лингв. жазууда эки же бир нече тамганын биригип бир тамга менен жазылышы;* 3. *мед. операция убагында кан тамырларын байлап коюучу жибек жип*).

ЛИГНИ'Н *м.* лигнин (1. *мед. жыгачтан иштелген кебез;* 2. *хим. жыгачтан табылуучу углекислородго бай зат*).

ЛИГНИ'Т *м. геол.* лигнит (*күрөң таш көмүрдүн бир түрү*).

ЛИ'ДЕР *м.* лидер (1. *полит. саясий партиянын, профсоюздун башчысы, жол башчысы;* 2. *спорт. спорттук мелдешке катышуучулардын алдында келе турган киши;* 3. *мор. эскадранын алдында жүрүүчү миноносец*).

ЛИ'ДЕРСТВО *ср.* 1. *полит.* лидерлик, жетекчилик; 2. *спорт.* баштап жүрүүчүлүк.

ЛИДИ'РОВАТЬ *несов. спорт.* баштап жүрүү.

лижу́, ли́жешь *и т. д. наст. вр. от* **лиза́ть.**

ЛИЗА'ТЬ *несов. кого-что* жалоо; ◇ **лиза́ть пя́тки** *кому-л. разг.* бирөөнүн таманын жалоо, көшөкөрлөнүү.

ЛИЗА'ТЬСЯ *несов. разг. неодобр.* өбүшүү.

ЛИ'ЗИС *м. мед.* лизис (*оору кишинин ысыгынын акырындап төмөн түшүшү жана оорунун басаңдашы*).

ЛИЗНУ'ТЬ *однокр. кого-что* жалап алуу, бир мертебе жалап коюу; **лизну́ть языко́м** тили менен жалап алуу.

ЛИЗОБЛЮ'Д *м. разг. презр.* кошаматчы, көшөкөр, жасакер.

ЛИЗУНЕ'Ц *м. разг.* жалама туз, шамшакал.

ЛИК *м. поэт. уст.* бет, ырай, жүз; ◇ **лик луны́** айдын бети.

ЛИКБЕ'З *м.* (ликвида́ция безгра́мотности) ликбез (сабатсыздыкты жоюу).

ЛИКВИДА'ТОР *м. полит.* ликвидатор (*ликвидатордукту жактоочу*).

ЛИКВИДА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **ликвидатор**-*го т.*

ЛИКВИДА'ТОРСТВО *ср. полит.* ликвидатордук.

ЛИКВИДАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **ликвидация**-*га т.*; ликвидациялык; **ликвидацио́нная коми́ссия** ликвидациялык комиссия.

ЛИКВИДА'ЦИЯ *ж.* 1. (*прекращение деятельности чего-л.*) ликвидация, ликвидация кылуу (*бир ишкана же*

www.bizdin.kg

мекеме ишинин токтошу, жабылышы); **ликвида́ция тре́ста** трестти ликвидация кылуу; 2. (*уничтожение чего-л.*) жоюу, жоготуу, жок кылуу; **ликвида́ция безгра́мотности** сабатсыздыкты жоюу.

ЛИКВИДИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* 1. (*прекратить чью-л. деятельность*) ликвидация кылуу; 2. (*уничтожить*) жоюу, жоготуу, жок кылуу.

ЛИКВИДИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* ликвидация кылынуу; 2. *сов. и несов.* жоюлуу, жоготулуу, жок кылынуу; 3. *несов. страд. к* **ликвиди́ровать**.

ЛИКВИ'ДНОСТЬ *ж. ком.* тез өтүүчүлүк, тез сатылуучулук (*бир ишкананын товарларынын же милдеттенмелеринин тез өтүүчүлүгү, тез сатылуучулугу*).

ЛИКВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое *ком.* тез сатыла турган, тез өтө турган, акчага тез айлана турган.

ЛИКЁР *м.* ликёр (*жыты жакшы, таттуу, күчтүү спирттүү ичкилик*).

ЛИКЁРНЫЙ, -ая, -ое **ликёр**-*го т.*

ЛИКОВА'НИЕ *ср.* шаттануу, кубануу, кубаныч, шаттык.

ЛИКОВА'ТЬ *несов.* шаттануу, кубануу, жадырап-жайноо.

ЛИЛЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое 1. *поэт. уст.* апакай, назик; **иле́йная ше́я** ак тамак, ай тамак; 2. **лиле́йные** *мн.* (*ед.* **лиле́йное** *ср.*) *бот.* лилия сымалдар (*өсүмдүктүн бир түркүмү*).

ЛИЛИПУ'Т *м.* лилипут (*эргежээл, кодоо; кыдыгый, кодойгон киши*).

ЛИЛИПУ'ТКА *женск. р. к* **лилипу́т**; лилипутка.

ЛИ'ЛИЯ *ж.* лилия (*гүлдүү өсүмдүктүн бир түркүмү*); **бе́лая ли́лия** ак лилия; **водяна́я ли́лия** суу лилиясы.

ЛИЛО'ВЫЙ, -ая, -ое кызгылт көгүш.

ЛИМА'Н *м.* лиман (*өзөндүн деңизге куйган жериндеги булуңу; деңиздин жанындагы туздуу көл; көбүнчө андай жерде дары баткак көп болот*).

ЛИМА'ННЫЙ, -ая, -ое **лиман**-*га т.*; **лима́нные зе́мли** саздак жерлер (*деңиздин жээгиндеги*).

ЛИМБ *м.* лимб (1. *тех. бурч өлчөгүч тегерек прибор*; 2. *астр. күн менен айдын тегерек чети*).

ЛИМИ'Т *м.* лимит (*чек; чек коюлган*).

ЛИМИТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* лимиттөө, лимит коюу (*чек коюу, чектөө*).

ЛИМИ'ТНЫЙ, -ая, -ое лимиттелген (*чектелген*).

ЛИМО'Н *м.* лимон (*түштүк жакта өсүүчү жыгач өсүмдүктүн бир түрү жана анын жемиши*); ◇ **как вы́жатый лимо́н** *разг.* жүнү бош, арабечел киши; бейкаруу, бош киши.

ЛИМОНА'Д *м.* лимонад (*кант менен лимон суусу кошулган суусун*).

ЛИМО'ННО-ЖЁЛТЫЙ, -ая, -ое лимондой сары.

ЛИМОННОКИ'СЛЫЙ, -ая, -ое *хим.* лимон кычкыл (*лимон кислотасы кошулган*); **лимоннокисла́я соль** лимон кычкыл туз.

ЛИМО'ННЫЙ, -ая, -ое 1. **лимон**-*го т.*; **лимо́нное де́рево** лимон жыгачы; 2. (*о цвете*) лимон түстүү; **лимо́нного цве́та** лимон түстүү; ◇ **лимо́нная кислота́** *хим.* лимон кислотасы.

ЛИМУЗИ'Н *м.* лимузин (*үстү ачылбай турган жеңил автомобиль*).

ЛИ'МФА *ж. физиол.* лимфа (*омурткалуу жаныбарлардын ткандарына, ичеги карындан азык болуучу заттарды таратуучу түссүз суюктук*).

ЛИМФАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **лимфа**-*га т.*; **лимфати́ческие же́лезы** лимфа бездери.

ЛИНГВИ'СТ *м.* лингвист (*тил илими боюнча специалист*).

ЛИНГВИ'СТИКА *ж.* лингвистика (*тил илими; тил жөнүндөгү илим*).

ЛИНГВИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **лингвистика**-*га т.*; лингвистикалык; **лингвисти́ческое иссле́дование** лингвистикалык изилдөө.

ЛИНЕ'ЙКА I *ж.* 1. сызык; **тетра́дь в две лине́йки** эки сызыктуу дептер; 2. (*планка*) линейка, сызгыч; **счётная лине́йка** эсеп сызгычы; 3. *полигр.* линейка (*арып терүүдө колдонулуучу сызгыч сыяктуу металл*).

ЛИНЕ'ЙКА II *ж. уст.* (*экипаж*) линейка (*көп орундуу узун арабанын бир түрү*).

ЛИНЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое 1. **линия**-*га т.*; **лине́йная геоме́трия** сызык геометриясы; 2. *воен.* линейный (*строй менен аракет кылуучу*); **лине́йные войска́** регулярдуу войсколор (*согуштук кызматтагы*); 3. *мор.* линейный (*кеме жөнүндө; броняланган жана күчтүү замбиректери бар*); **лине́йный кора́бль** *см.* **линко́р**; ◇ **лине́йные ме́ры** узундук өлчөөлөрү.

ЛИ'НЗА *ж.* линза (*айнек, кварц ж. б. тунук заттан жасалган томпок же кабырыңкы нерсе*).

ЛИ'НИЯ *ж.* 1. сызык; **пряма́я ли́ния** түз сызык; 2. (*черта, определяющая направление, предел*) багыт, сызык, жол, чек; **ли́ния прице́ла** мээлөө сызыгы; **ли́ния полёта снаря́да** снаряддын учуу жолу; **снегова́я ли́ния** кар чеги (*тоодо кара жер менен кардын башталуу чеги*); 3. *воен.* кырка, катар, кыркаан; **передова́я ли́ния** алдыңкы кырка; **по всей ли́нии войск** аскердин бардык кырканы; 4. (*путь сообщения*) жол, линия; **ка́бельная ли́ния** кабель линиясы; **ли́ния желе́зной доро́ги** темир жолдун бир айрыгы (бутагы); **возду́шная ли́ния** аба жолу; **трамва́йная ли́ния** трамвай жолу; **телегра́фная ли́ния** телеграф линиясы; 5. жак, тарап; **родня́ по же́нской ли́нии** аял жагынан тууган; 6. (*направление, образ действий*) жол, багыт; **генера́льная ли́ния па́ртии** партиянын генеральный жолу; ◇ **держа́ться изве́стной ли́нии** белгилүү бир жол тутуу; **по ли́нии наиме́ньшего сопротивле́ния** кыйынчылыгы, тоскоолу аз жол менен; **рабо́тать по профсою́зной ли́нии** профсоюз жагында иштөө.

ЛИНКО'Р *м.* (линейный корабль) *мор.* линкор (*кеменин бир түрү*).

ЛИНОВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое сызгыч, сызык түшүргүч; **линова́льная маши́на** сызгыч машина.

ЛИНО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **линова́ть**; 2. *прил.* сызыктуу, сызыгы бар; **лино́ванная бума́га** сызыктуу кагаз.

ЛИНОВА'ТЬ *несов. что* сызуу, сызык түшүрүү (*мис. кагазга*).

ЛИНО'ЛЕУМ *м.* линолеум (*ным, жылуулукту өткөрбөй турган полго капталуучу клеёнканын бир түрү*).

ЛИНОТИ'П *м. полигр.* линотип (*арипти сап-сап кылып терүүчү машина*).

ЛИНОТИПИ'СТ *м.* линотипист, линотипчи (*линотипте иштөөчү жумушчу*).

ЛИНОТИ'ПНЫЙ, -ая, -ое **линотип**-*ке т.*

ЛИ'НТЕР *м. тех.* линтер (1. *чигит түгүн тазалагыч машина*; 2. *чигитти линтер машинадан өткөргөндөн кийинки алына турган тыбыт пахта*).

ЛИНЧ: **суд Ли́нча** Линч соту (*АКШда реакциячыл элементтердин өкмөттүн макулдугу менен негрлерди сотсуз эле өзүнчө жырткычтык менен жазалай берүүсү*).

ЛИНЧЕВА'НИЕ *ср.* линчтөө (*Линч соту боюнча жазалоо, кыйноо*).

ЛИНЧЕВА'ТЬ *сов. и несов. кого* линчтөө.

ЛИНЬ I *м.* (*рыба*) линь (*балыктын бир түрү*).

ЛИНЬ II *м. мор.* линь (*кеме ишине жумшалуучу чайырга чыланган жип*).

ЛИ'НЬКА *ж.* түлөө (*мис. куштун, айбандын, жаныбарлардын түлөшү*).

ЛИНЮ'ЧИЙ, -ая, -ее оңмо, оңгуч, оңуп кетме; **линю́чая кра́ска** оңгуч боёк.

ЛИНЯ'ЛЫЙ, -ая, -ое 1. оңгон, оңуп кеткен; **линя́лое пла́тье** оңуп кеткен көйнөк; 2. (*о птицах, животных*) түлөгөн.

www.bizdin.kg

ЛИНЯ'НИЕ *ср. см.* **ли́нька.**

ЛИНЯ'ТЬ *несов.* 1. оңуу, оңуп кетүү; **э́та кра́ска линя́ет** бул боёк оңот; 2. (*о птицах, животных*) түлөө; **о́вцы на́чали линя́ть** койлор түлөй баштады.

ЛИ'ПА I *ж.* (*дерево*) липа (*мелүүн климатта өсүүчү, жалбырактуу жыгачтын бир түрү*).

ЛИ'ПА II *ж. прост.* (*фальшивка*) жалгама (*чыныгы эмес*).

ЛИ'ПКА *ж. уменьш. от* **ли́па** I кичинекей липа; ◇ **обо-дра́ть как ли́пку** *разг.* пияз аарчыгандай кылуу (*такыр өштекесин калтырбай тонол кетүү*).

ЛИ'ПКИЙ, -ая, -ое илээшме, былжырак, жабышкак; **ли́пкая грязь** жабышкак ылай; **ли́пкая бума́га** жабышкак кагаз (*чымын жабышып кала турган кагаз*).

ЛИ'ПКОСТЬ *ж.* илээшмелүүлүк, былжырактык, жабышкактык.

ЛИ'ПНУТЬ *несов.* 1. (*прилипать*) жабышуу; 2. *перен. разг.* (*приставать*) асылуу, жабышуу, акидей асылуу.

ЛИ'ПОВЫЙ I, -ая, -ое **липа** I-*ге т.*; **ли́повый цвет** липа гүлү; **ли́повый чай** липа чайы.

ЛИ'ПОВЫЙ II, -ая, -ое *прост.* жалгама (*чыныгы эмес*); **ли́повый докуме́нт** жалгама документ, калп документ.

ЛИПУ'ЧКА *ж. бот.* карыкыз.

ЛИ'РА I *ж.* лира (1. *муз. байыркы гректердин чертме музыка инструменти*; 2. *муз. Украина кыдырма обончуларынын клавишалуу музыка инструменти*; 3. *перен.* акындык *чыгармачылыгынын эмблемасы*; *акындык толкун*).

ЛИ'РА II *ж.* лира (*Италияда жана кээ бир өлкөлөрдө — акча единицасы*).

ЛИРИ'ЗМ *м.* лиризм (1. *лирикага берилүүчүлүк*; 2. *бир нерсенин лирика мүнөзүндө болушу*).

ЛИ'РИК *м.* лирик (*лирикачы акын*).

ЛИ'РИКА *ж.* лирика (1. *поэзиянын көбүнчө акындын ички сезимин, туйгуларын билдирүүчү бир түрү*; *ички сезимди, туюуну билдирүүчү адабияттар*; 2. *перен. акылга эмес, сезимге берилүү*).

ЛИ'РИКО-ДРАМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. *лит.* лирика-драмалык (*лирика жана драма аралашкан*); **ли́рико-драмати́ческая поэ́ма** лирика-драмалык поэма; 2. *муз.* лирика-драмалык (*обончунун түрү*); **ли́рико-драмати́ческое сопра́но** лирика-драмалык сопрано.

ЛИРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **лирика** 1-*ге т.*; лирикалык; **лири́ческая поэ́зия** лирикалык поэзия; 2. лирикалык; ички сезим, туюуга сугарылган; **лири́ческое настрое́ние** лирикалык көңүлдүү сезим; 3. (*о голосе певца*) жумшак, назик, лирикалык (*үн*); ◇ **лири́ческое отступле́ние** *лит.* лирикалык чегиниш (*чыгармадагы негизги мазмундан чыгып, лирикага берилип кеткен жер*); **лири́ческий беспоря́док** 1) *лит.* лирикалык тартипсиздик (*көркөм адабияттын түзүлүш эрежесин бузуу*); 2) *перен.* лирикалык чаржайыттык.

ЛИСА' *ж.* 1. түлкү; 2. (*мех*) түлкү (*териси*); 3. *перен.* куу, түлкү (*амалдуу, эки жүздүү киши*); **прики́дываться лисо́й** түлкү амалына салуу, кулшундап алдоо; **Лиса́ Патрике́евна** *орус жомогунда түлкүнүн аты.*

ЛИСЁНОК *м.* (*мн.* **лися́та**) бачики (*түлкү күчүгү*).

ЛИ'СИЙ, -ья, -ье **лиса**-*га т.*; **ли́сья нора́** түлкүнүн ийини; **ли́сий воротни́к** түлкү жака.

ЛИСИ'ЦА *ж.* түлкү.

ЛИСИ'ЧКА I *ж. уменьш. от* **лиси́ца** кичиней түлкү, түлкү аке.

ЛИСИ'ЧКА II *ж.* (*гриб*) *сары түстөгү жегиликтүү козу карын.*

ЛИСОХВО'СТ *м. бот.* түлкү куйрук (*тоют өсүмдүктүн бир түрү*).

ЛИСТ I *м.* (*мн* **ли́стья**) жалбырак.

ЛИСТ II *м.* (*мн.* **листы́**) 1. барак, табак, лист; **лист бума́ги** бир барак кагаз; **лист желе́за** бир лист тунуке, бир лист каңылтыр темир; **фане́рный лист** фанера листи; 2. (*документ*) кагаз (*күбөлүк кагаз; иш кагазы*); **исполни́тельный лист** *юр.* аткаруу кагазы; **опро́сный лист** суроо кагазы; **похва́льный лист** мактоо кагазы; 3. *полигр.* басма табак; **а́вторский лист** автордук басма табак; ◇ **петь с листа́** *муз.* мурун даярданбастан туруп эле нотадан карап ырдоо; **больни́чный лист** ооруканалын кагазы; *см.* **бюллете́нь** 4.

ЛИСТА'Ж *м. полигр.* листаж (*басылып чыккан китептин басма табактарынын саны*).

ЛИСТА'ТЬ *несов. что* барактоо; **листа́ть кни́гу** китепти барактоо.

ЛИСТВА' *ж.* жыгачтын жалбырактары; **дере́вья оде́лись листво́й** жыгачтар жалбыракка оронушту.

ЛИ'СТВЕННИЦА *ж. бот.* лиственница (*кышкысын түшүп калуучу жумшак ийне жалбырактуу, өтө баалуу жыгачтын бир түрү*).

ЛИ'СТВЕННЫЙ, -ая, -ое жалбырактуу; **ли́ственное де́рево** жалбырактуу жыгач; **ли́ственный лес** жалбырактуу токой.

ЛИСТО'ВКА *ж.* листовка (*көбүнчө саясий мазмундагы кичине брошюра — китепче же барак кагаз*).

ЛИСТОВО'Й I, -а́я, -о́е **лист** I-*ге т.*; **листово́й таба́к** жалбырак тамеки.

ЛИСТОВО'Й II, -а́я, -о́е **лист** II-*ге т.*; **листова́я бума́га** такта кагаз; **листово́е желе́зо** каңылтыр темир, тунуке.

ЛИСТОЕ'Д *м. зоол.* жалбыракчы коңуз (*курт, жалбырак жечү коңуз*).

ЛИСТО'К I *м. уменьш. от* **лист** I жалбыракча, кичине жалбырак.

ЛИСТО'К II *м.* (*бланк и т. п.*) баракча, кичине барак; **контро́льный листо́к** контроль баракчасы; **больни́чный листо́к** оорукана кагазы; *см.* **бюллете́нь** 4.

ЛИСТОПА'Д *м.* 1. (*опадание листьев*) жалбырак түшүү, жалбырак күбүлүү; 2. (*время опадания листьев*) жалбырак түшүү мезгили.

ЛИСТОПРОКА'ТНЫЙ, -ая, -ое такталап жаюучу; **листопрока́тный заво́д** (*металлды*) такталап жаюучу завод.

ЛИТА'ВРЫ *мн.* (*ед.* **лита́вра** *ж.*) *муз.* литавра (*даңгыратма музыкалык инструмент*).

ЛИТВИ'Н *м. уст.* литвин.

ЛИТВИ'НЫ *мн. уст.* литвиндер; *см.* **лито́вцы.**

ЛИТВИ'НКА *женск. р. к* **литви́н.**

ЛИТЕ'ЙНАЯ *ж. см.* **лите́йный** 2.

ЛИТЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое 1. куюучу; **лите́йный заво́д** куюучу завод; 2. *в знач. сущ. ж.* куйгуч (*металл буюмдарды куюучу мастерская*).

ЛИТЕ'ЙЩИК *м.* куйгуч, куюучу (*металлдан түрдүү нерселер куюучу жумушчу*).

ЛИ'ТЕР *м. ж.-д.* литер (*темир жолдо арзан баа менен жүрүүгө же бекер жүрүүгө укук берүүчү күбөлүк кагаз*).

ЛИ'ТЕРА *ж. полигр.* литера (*баш жагында тескери каратып, кабартып жасалган, арилтер же тамгалар бар төрт бурчтуу төрт кыр металл*).

ЛИТЕРА'ТОР *м.* адабиятчы (*жазуучу; адабият эмгегиндеги киши*).

ЛИТЕРА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **литератор**-*го т.*; адабиятчылык.

ЛИТЕРАТУ'РА *ж.* адабият; **сове́тская литерату́ра** советтик адабият; **худо́жественная литерату́ра** көркөм адабият; **у́стная литерату́ра** оозеки адабият.

ЛИТЕРАТУ'РНЫЙ, -ая, -ое адабий, адабияттык; **литерату́рный труд** адабий эмгек; **литерату́рный язы́к** адабий тил; **литерату́рное выраже́ние** адабий тил менен айтуу; **литерату́рные кружки́** адабий чөйрөлөр; **литерату́рное насле́дие** адабий мурас; **литерату́рное произведе́ние** адабияттык чыгарма.

ЛИТЕРАТУРОВЕ'Д *м.* адабиятчы (*көркөм адабият илими жөнүнөн специалист*).

ЛИТЕРАТУРОВЕ'ДЕНИЕ *ср.* адабият таануу (*көркөм адабият жана анын тарыхы жөнүндөгү илим*).

www.bizdin.kg

ЛИ'ТЕРНЫЙ, -ая, -ое литералуу (*цифра менен эмес, тамга менен белгиленген*); **ли́терная ло́жа** *театр.* литералуу ложа.

ЛИ'ТИЙ *м. хим.* литий (*жаратылышта таза түрүндө кезикпей, туз түрүндө кезигүүчү, шакарлар түркүмүнө кирүүчү, күмүштөй жылтырак химиялык элементтердин бири*).

ЛИТО'ВЕЦ *м.* литвалык.

ЛИТО'ВКА *женск. р. к* **лито́вец**; литовка.

ЛИТО'ВСКИЙ, -ая, -ое **Литва**-*га т.*; литвалык; **лито́вский язы́к** литва тили.

ЛИТО'ВЦЫ *мн.* литвалыктар.

ЛИТО'ГРАФ *м. полигр.* литограф (*литография кесибин иштөөчү жумушчу*).

ЛИТОГРАФИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, полигр.* литографиялоо (*литография жолу менен басып чыгаруу*).

ЛИТОГРА'ФИЯ *ж. полигр.* литография (1. *таш басма; жазуу же сүрөт жалпак таштын бетине түшүрүлүп, андан кагазга басып чыгаруу жолу*; 2. *литография жолу менен басып чыгаруучу ишкана*; 3. *литография жолу менен чыгарган китеп же сүрөт*).

ЛИТОГРА'ФСКИЙ, -ая, -ое **литография**-*га т.*; литографиялык; **литогра́фский ка́мень** литографиялык таш; **литогра́фские черни́ла** литографиялык сыя.

ЛИТО'Й, -а́я, -о́е куйма (*эритилген металлдан куюп иштелген*); **лита́я сталь** куйма болот.

ЛИТОСФЕ'РА *ж. геол.* литосфера (*жер шарынын катуу, таштуу катмары, кабы*).

ЛИТР *м.* литр (1. *сыйдыргычтыгы миң куб сантиметрге барабар метр өлчөөсү*; 2. *ошол өлчөмдөгү суюктук*).

ЛИТРО'ВКА *ж. разг.* литровка (*бир литрдик бөтөлкө*).

ЛИТРО'ВЫЙ, -ая, -ое литрдик (*бир литр батуучу*); **литро́вая буты́лка** литрдик бөтөлкө.

ЛИТЬ *несов.* 1. *что* куюу; **лить во́ду** суу куюу; 2. (*литься, течь*) төгүү, куюу; **дождь льёт** жамгыр төгүп турат; 3. *что, тех.* куюу, куюп жасоо; **лить пу́шки** замбирек куюу; **лить свечи** мом шам куюу; ◇ **лить слёзы** көздүн жашын төгүү, жашын көлдөй төгүү; **лить ма́сло в ого́нь** отко май тамызуу, чырагына май тамызуу, көкүтүп жиберүү, кайраштыруу; **лить во́ду на** *чью-л.* **ме́льницу** биреөнүн чырагына май тамызуу.

ЛИТЬЁ *ср. тех.* 1. (*действие*) куюу, куюп жасоо (*эритилген металлдан бир нерсе чыгаруу*); 2. *собир.* куйма (*металлдан куюлган нерсе*); **чугу́нное литьё** чоюн куймасы.

ЛИ'ТЬСЯ *несов.* 1. куюлуу, төгүлүү; **вода льётся** суу куюлат; 2. *перен. поэт.* созолонуу, куюлушуп түрүү, төгүлүү (*мис. обон, ыр*); **лью́тся ре́чи** сөзү төгүлүп турат.

ЛИФ *м.* лиф (*аялдар кийиминин көөдөн жак бөлүгү*).

ЛИФТ *м.* лифт (*көп кабаттуу үйлөрдө жана шахталарда адамдарды жогору көтөрүп чыгаруучу, төмөн түшүрүүчү машина*).

ЛИФТЁР *м.* лифтёр (*лифтте иштөөчү киши*).

ЛИ'ФЧИК *м.* лифчик (*чыптама; бала же аялдын белден жогорку көкүрөк жак ич кийиминин бир түрү*).

ЛИХА'Ч *м.* 1. *уст.* лихач (*таскактуу ат чегилген, жакшы тырашманкелүү шаар извозчиги*); 2. *разг.* калдаңдаган, мыктылыгын, шамдагайлыгын ыгы жок көрсөтүүчү (*мис. автомобилди обу жок кубултуп айдаган шофёр*).

ЛИХА'ЧЕСТВО *ср. разг.* мыктылыгын, шамдагайлыгын обу жок көрсөтүүчүлүк.

ЛИХВА' *ж.*: **верну́ть с лихво́й** *разг.* ашыгы менен кайтаруу; **отда́ть с лихво́й** *разг.* артыгы менен берүү.

ЛИ'ХО I *ср.*: **не помина́йте ли́хом** жакшы жүрдүк, жаман жүрдүк — көңүлүңүзгө жаман албаңыз; жаман жакшы ичиңизде болсун.

ЛИ'ХО II *нареч.* чакчарылып; **он ли́хо промча́лся на коне́** ал ат менен чакчарылып чаап өтүп кетти; **ли́хо заломи́ть ша́пку** тебетейин алчылантып кийүү.

ЛИХОДЕ'Й *м. уст.* кесеп, тажаал.

ЛИХОДЕ'ЙКА *женск. р. к* **лиходе́й**.

ЛИХОИ'МСТВО *ср. уст.* паракордук, пара алуучулук.

ЛИХО'Й I, -а́я, -о́е *уст.* (*злой*) кара ниет, кара мүртөз; **лихо́й челове́к** кара мүртөз киши; ◇ **лиха́ беда́ нача́ло** *погов.* көз — коркок, кол — баатыр; башы башталды, аягы бүтөр; бири кетти, неси калды; кеп иштин башталышында.

ЛИХО'Й II, -а́я, -о́е *разг.* (*удалой*) чакчарылган, кужурмөн, азамат.

ЛИХОРА'ДИТЬ *несов. безл.* *кого* титиретүү, зиркилдетүү, бүткөн бой курушуу; **меня́ лихора́дит** мени калтыратат, бүткөн боюм титиреп (курушуп) турат.

ЛИХОРА'ДКА *ж.* 1. безгек, калтыратма; **при́ступ лихора́дки** безгек тутуу; **меня́ трясёт лихора́дка** мени безгек калтыратып атат; 2. *перен.* дүрбөлөң, карбалас, дүүлүгүш.

ЛИХОРА'ДОЧНО *нареч.* 1. калтыратып, зиркилдетип; 2. *перен.* дүрбөлөң түшүп, калтырак кармагандай.

ЛИХОРА'ДОЧНОСТЬ *ж.* дүрбөлөңдүүлүк, дүүлүккөндүк.

ЛИХОРА'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. безгектүү, безгеги бар, калтыратмалуу; **лихора́дочный больно́й** безгек оорулуу киши; 2. *перен.* дүрбөлөң түшкөн, карбаластаган, безгек сыяктуу калтыраткан.

ЛИ'ХОСТЬ *ж. разг.* чакчарылгандык, кужурмөндүк, азаматтык.

ЛИЦЕВА'ТЬ *несов. что* аңтарып тигүү, ичин сыртына каратып тигүү (*мис. эски кийимди*).

ЛИЦЕВО'Й, -а́я, -о́е 1. **лицо** 1-*ге т.*; **лицево́й му́скул** бет булчуңу; 2. тышы, өңү, алды; **лицева́я сторона́ мате́рии** кездеменин өңү; **лицева́я сторона́ зда́ния** үйдүн алды жагы; ◇ **лицево́й счёт** *бухг.* энчилүү счёт (*айрым бир кишиге ачылган счёт*).

ЛИЦЕЗРЕ'ТЬ *несов. кого-что, ирон.* өңүн көрүү, өз көзү менен өңүн көрүү (кароо).

ЛИЦЕИ'СТ *м. уст.* лицеист (*лицейде тарбияланган киши*).

ЛИЦЕ'Й *м.* лицей (1. *революцияга чейинки Россиядагы привилегиялуу орто же жогорку окуу жайы*; 2. *кээ бир өлкөлөрдө — орто мектептин бир түрү*).

ЛИЦЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **лицей**-*ге т.*; **лице́йские го́ды Пу́шкина** Пушкиндин лицейдеги жылдары.

ЛИЦЕМЕ'Р *м.* эки жүздүү, өң көрсө жүз тайды киши, анткор киши.

ЛИЦЕМЕ'РИЕ *ср.* эки жүздүүлүк, өң көрсө жүз тайдылык.

ЛИЦЕМЕ'РИТЬ *несов.* эки жүздүүлүк кылуу, өң көрсө жүз тайдылык кылуу, анткордук кылуу.

ЛИЦЕМЕ'РНО *нареч.* эки жүздүүлүк кылып.

ЛИЦЕМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое эки жүздүү, өң көрсө жүз тайды, анткор; **лицеме́рный смех** анткор күлкү.

ЛИЦЕ'НЗИЯ *ж. эк.* лицензия (1. *белгилүү бир товар же асыл нерселерди сыртка чыгаруу же киргизүү үчүн, мамлекет бийлигинин берген уруксаты*; 2. *жогорку уруксатты күбөлөндүрүүчү документ*).

ЛИЦЕПРИЯ'ТИЕ *ср. уст.* бет карамалык.

ЛИЦЕПРИЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое *уст.* бет карама.

ЛИЦО' *ср.* 1. бет, жүз, өң; **му́скулы лица́** бет булчуңдары; **краси́вое лицо́** сулуу өң, өңү жакшы; 2. (*человек; также в офиц. языке*) адам, киши; **посторо́нним ли́цам вход воспреща́ется** башка кишилерге кирүүгө уруксат жок; **де́йствующие ли́ца** *театр*, катышуучу кишилер, катышуучулар; **должностно́е лицо́** мансап адамы; **юриди́ческое лицо́** юридический адам; **ча́стное лицо́** жеке адам; **ва́жное лицо́** инабаттуу адам; 3. *перен.* (*лицевая сторона*) бир нерсенин сырт жагы, үстү, бети; **лицо́ мате́рии** кездеменин өңү; 4. *грам.* жак; **пе́рвое лицо́** биринчи жак; **второ́е лицо́** экинчи жак; ◇ **в лице́** *кого-л.* атынан ... болуп; **институ́т в лице́ своего́ дире́ктора** институттун атынан анын директ-

www.bizdin.kg

тору; **от лица́... ...** атынан; **от лица́ всех прису́тствующих** бардык келип отургандардын атынан; **пе́ред лицо́м... ...**алдында; **пе́ред лицо́м всего́ собра́ния** жыйналыштын алдында; **в лицо́** көзүнө; **рассмея́ться** *кому-л.* **в лицо́** *биреөнү* анын көзүнчө шылдыңдоо; **быть к лицу́** жарашуу, келишүү; **э́то пла́тье вам к лицу́** бул көйнөк сизге жарашат; **знать** *кого-л.* **в лицо́** өңүнөн таануу; **смотре́ть пра́вде в лицо́** чындыкты тайманбай кароо; **не к лицу́ вам так поступа́ть** сизге мындай кылуу келишпейт, уят; **лицо́м к лицу́** бетме-бет, беттешип; **на одно́ лицо́** окшош; **они́ все в семье́ на одно́ лицо́** алардын үй-бүлөсү бир-бирине окшош; **на нём лица́ нет** өңү жок, кумсарган; **лицо́м в грязь не уда́рить** уятка калбоо, уят болбоо; **невзира́я на ли́ца** бетине карабастан; **с лица́ не во́ду пить** *погов.* чырайды чылап ичпейт.

ЛИЦО́ВКА *ж.* аңтарып тигүү.

ЛИ́ЧИКО *ср. уменьш. от* **лицо́** бет, өң; **хоро́шенькое ли́чико** жакшынакай өң.

ЛИЧИ́НА *ж.* 1. *уст.* маска; 2. *перен.* парда, боёнуу (*ким экендигин жашыруу үчүн*); **надев личи́ну** *или* **под личи́ной** сыяктанып, =сынып; ким экендигин жашырып; **под личи́ной дру́га** дос сыяктанып, доссунуп.

ЛИЧИ́НКА *ж. зоол.* личинка (*курт; кээ бир жандыктардын кадимкидей өсүп жете элек кези*); **личи́нка ма́йского жука́** саратан коңуздун личинкасы (*курту*).

ЛИЧИ́НОЧНЫЙ, -ая, -ое **личинка**-*га т.*

ЛИ́ЧНО *нареч.* өзү; **ли́чно расписа́ться** өзү кол коюу; **ли́чно яви́ться** өзү келүү; **он ли́чно ничего́ не име́ет про́тив** анын өзүнүн каршылыгы жок.

ЛИЧНО́Й, -а́я, -о́е **лицо** 1-*ге т.*; **личнóе полоте́нце** сүлгү.

ЛИ́ЧНОСТЬ *ж.* личность (*киши, адам*); **свобо́да ли́чности** личность эркиндиги; **удостове́рить ли́чность** ким экендигин күбөлөндүрүү; ◇ **не каса́ться ли́чностей** личностуга тийбөө; **неприкоснове́нность ли́чности** личностуга эч кимдин тийбестиги; **све́тлая ли́чность** жылдыздуу киши.

ЛИ́ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. **личность**-*го т.*; **ли́чная со́бственность** жеке менчик; 2. (*осуществляемый лично*) өз, өзү; **необходи́мо ва́ше ли́чное прису́тствие** сиздин өзүңүздүн болушуңуз зарыл; 3. **лицо** 4-*кө т.*; **ли́чное местоиме́ние** жактама ат атооч; **ли́чные оконча́ния** жак уландылар; ◇ **ли́чный соста́в** өздүк составы (*бир мекемедеги иштеген кызматчылар*); **ли́чное де́ло** *канц.* өздүк дело; **ли́чные счёты** кусамат, кек, өч.

ЛИША́Й *м.* 1. *мед.* чакалай, темиретки; 2. *бот.* эңилчек.

ЛИША́ЙНИК *м. бот.* эңилчек.

ЛИША́ТЬ *несов. см.* **лиши́ть.**

ЛИША́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **лиши́ться**; 2. *страд. к* **лиша́ть.**

ЛИ́ШЕК *м. разг.* артык, ашык, көп; **пройти́ де́сять вёрст с ли́шком** он чакырымдан көп жүрүү.

ЛИШЕ́НЕЦ *м. уст.* укуксуз, укугунан ажыраган киши (*шайлоо, шайлануу укугунан ажыраган адам*).

ЛИШЕ́НИЕ *ср.* 1. ажыратуу, айыруу; **лише́ние гражда́нских прав** *юр.* граждандык укуктан ажыратуу; **лише́ние свобо́ды** эркиндигинен ажыратуу; 2. **лише́ния** *мн.* (*недостаток, нужда*) жокчулук, куурал; **терпе́ть лише́ния** куурал көрүү.

ЛИШИ́ТЬ *сов. кого-чего* ажыратуу, айыруу; **лиши́ть прав** укуктан ажыратуу; **лиши́ть себя́ жи́зни** жанынан кечүү, өз жанын кыюу; **лиши́ть сло́ва** сөз бербөө, сүйлөө укугунан ажыратуу.

ЛИШИ́ТЬСЯ *сов. кого-чего* ажыроо, айрылуу; **он лиши́лся отца́** атасынан айрылды; **лиши́ться чувств** сезиминен ажыроо, эс оош.

ЛИ́ШНЕ *нареч.*: **не ли́шне ... ...** артыкбаш болбойт, ...ашыктык кылбайт.

ЛИ́ШНИЙ, -яя, -ее 1. (*избыточный*) ашык, артык; 2. (*ненужный*) пайдасыз, ашык; **ли́шний расхо́д** ашык чыгым; ◇ **с ли́шним** ашыгыраак, артыгыраак.

ЛИШЬ 1. *частица* (*только*) эле, гана, жалгыз гана, жалаң гана; **лишь его́ нехвата́ет среди́ нас** биздин арабызда ал гана жок; **ра́зве лишь** *или* **то́лько лишь** эле; 2. *союз* (*как только, едва*) эле; **лишь захоте́л, сра́зу и получи́л** каалады эле, ошол замат алды; 3. *союз:* **лишь бы** =са эле; **лишь бы он пришёл, тогда́ всё бу́дет хорошо́** ал келсе эле, бардыгы жакшы болот.

ЛОБ *м.* чеке, маңдай; **высо́кий лоб** жазы маңдай, жазы чеке; **ни́зкий лоб** тар маңдай, кууш чеке; **откры́тый лоб** кең маңдай; ◇ **ме́дный лоб** *разг.* маң баш; **пусти́ть себе́ пу́лю в лоб** өзүн өзү атуу, өзүн өзү атып өлтүрүү; **у него́ на лбу́ напи́сано** *разг.* анын баш терисинен эле көрүнүп турат; **семи́ пяде́й во лбу́** *погов.* акылмандын акылманы; **что в лоб, что по́ лбу** *погов.* башка чапты — эмне, көзгө чапты — эмне (*баары бир*).

ЛОБЗА́НИЕ *ср. поэт. уст.* өбүү.

ЛОБЗА́ТЬ *несов. кого-что, поэт. уст.* өбүү.

ЛО́БЗИК *м. тех.* лобзик (*оймо түшүрүү үчүн колдонулуучу эң эле кичине кол араа*).

ЛОБКО́ВЫЙ, -ая, -ое **лобок** 1-*ге т.*; **лобко́вая кость** *см.* **лобо́к** 1.

ЛО́БНЫЙ, -ая, -ое **лоб**-*го т.*; **ло́бная кость** *анат.* маңдай сөөк; ◇ **ло́бное ме́сто** *ист. мурунку заманда орустарда падышанын буйругу угузулуучу, сөз сүйлөнүүчү жана жазалануучу секиче жана дөбөчө.*

ЛОБОВО́Й, -а́я, -о́е *воен.* 1. (*направленный в упор*) тике маңдай, бет маңдай, тике маңдайдан, бет маңдайдан; **лобова́я ата́ка** тике маңдайдан болгон атака; **лобово́й ве́тер** бет маңдайдан болгон шамал; 2. (*находящийся в передней части*) маңдай, тумшук жакны; **лобова́я броня́ та́нка** танкынын тумшук жак бронясы.

ЛОБОГРЕ́ЙКА *ж. с.-х.* лобогрейка (*жөнөкөй конструкциялуу оргуч машина*).

ЛОБО́К *м.* 1. *анат.* чат (*эки жамбаштын алдыңкы томпоюп кошулган жери*); 2. (*в кожевенном производстве*) айбандардын маңдай териси.

ЛОБОТРЯ́С *м. прост.* жалкоо.

ЛОБЫЗА́ТЬ *несов. кого-что, уст., ирон.* өбүү.

ЛОВ *м.* 1. *см.* **ло́вля**; 2. (*улов*) кармалган балык (*бир убак же белгилүү бир мөөнөттө кармалган балыктын саны*).

ЛОВЕЛА́С *м. разг.* катынпоз (*дайыма аялдар артынан жүрүүчү эркек*).

ЛОВЕ́Ц *м.* 1. (*рыболов*) балык кармоочу, балык уулоочу (*тор менен балык кармоочу киши*); 2. *уст.* (*охотник*) аңчы (*тузак менен, желе менен илбээсин же аң кармоочу*); ◇ **на ловца́ и зверь бежи́т** *посл.* абийирдүү жигитке ажалдуу кийик жолугат.

ЛОВИ́ТЬ *несов.* 1. *кого-что* кармоо, тосуп алуу, түшүрүү, тутуу; **лови́ть мяч** топ тосуп алуу; **лови́ть ры́бу** балык кармоо; 2. *что, перен.* байкоо, кармоо; **лови́ть с пе́рвого сло́ва** биринчи эле сөзүнөн байкоо (кармоо); ◇ **лови́ть моме́нт** *разг.* учурдан пайдалануу; **лови́ть себя́ на мы́сли** өзүнүн ойлогон оюнун тескери экендигин биле (байкап) коюу; **лови́ть на сло́ве** *разг.* сөзүнөн-кармоо; **в му́тной воде́ ры́бу лови́ть** *погов.* ылайлуу суудан балык кармоо (*кыйын абалдан өз мүдөөсү үчүн пайдалануу*).

ЛОВКА́Ч *м. разг.* маш, машыккан, эптүү, өтүмдүү, ыктуу.

ЛО́ВКИЙ, -ая, -ое 1. (*искусный, умелый*) шамдагай, машыккан, маш; 2. *перен.* (*изворотливый*) эптүү, эпчил.

ЛО́ВКО *нареч. разг.* (*хорошо*) эң эле сонун, баракелде, жарайсың; **ло́вко ты сде́лал!** баракелде эбиңе!

ЛО́ВКОСТЬ *ж.* 1. (*искусность*) шамдагайлык, машыккандык, маштык; 2. *перен.* (*изворотливость*) эптүүлүк, эпчилдик.

ЛО́ВЛЯ *ж.* уу кылуу, уулоо, кармоо; **ры́бная ло́вля** балык уулоо.

ЛОВУ́ШКА *ж.* кармагыч (*тузак, капкан, тор ж. б.*); **попа́сть в лову́шку** 1) тузакка түшүү; 2) *перен.* алдан

www.bizdin.kg

салуу, алдатып коюу; **поймáть в ловýшку** 1) тузакка түшүрүү; 2) *перен.* алдап кетүү.

ЛО'ВЧИЙ, -ая, -ее: **лóвчая птúца** аңга, илбээсинге салынуучу куш.

ЛОГ *м.* 1. *обл.* (*овраг*) коо, колот; 2. (*ребро кирпича*) кирпичтин узун тар бети.

ЛОГАРИ'ФМ *м. мат.* логарифм; **таблúца логарúфмов** логарифмилер таблицасы.

ЛОГАРИФМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **логарифм**-*ге т.*; логарифмилик; **логарифмúческая линéйка** логарифм сызгычы, логарифмилик сызгыч.

ЛО'ГИКА *ж.* логика (1. *пикирдин законодору жана анын формалары жөнүндөгү илим*; 2. *бир нерсенин ички закон ченемдүүлүгү, анын тууралыгы*; 3. *ой корутундуларынын тууралыгы, дурустугу*).

ЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **логика**-*га т.*; логикалык; **логúческий вы́вод** логикалык корутунду; **логúческое послéдствие** логикалык тыянак, логикалык натыйжа; 2. *см.* **логúчный.**

ЛОГИ'ЧНО *нареч.* туура, логикага негиздеп, логикага негизделип, логикага ылайык; **он рассуждáет логúчно** ал туура, логикага ылайык сүйлөп жатат.

ЛОГИ'ЧНОСТЬ *ж.* тууралык, логикага негизделгендик; **логúчность дóводов** далилдердин тууралыгы, далилдердин логикага негизделгендиги.

ЛОГИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое туура, логикага негизделген; **логúчный вы́вод** туура корутунду, логикага негизделген корутунду.

ЛО'ГОВИЩЕ *ср. см.* **лóгово.**

ЛО'ГОВО *ср.* үңкүр, түнөк (*жырткычтардын жатуучу үңкүрү, түнөгү*); **вóлчье лóгово** карышкырдын үңкүрү; **лóгово врагá** *перен.* душмандын түнөгү.

ЛО'ДКА *ж.* кайык; **пáрусная лóдка** парустуу кайык; **подвóдная лóдка** суунун асты менен жүрүүчү кеме.

ЛО'ДОЧКА *ж.* 1. *уменьш. от* **лóдка** кайыкча, кичине кайык; 2. **лóдочки** *мн.* (*туфли*) *туфлинин бир түрү.*

ЛО'ДОЧНИК *м.* кайыкчы (*кайык пристанында иштөөчү киши*).

ЛО'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое **лодка**-*га т.*; **лóдочный спорт** кайык спорту.

ЛОДЫ'ЖКА *ж. анат.* кызыл ашык.

ЛО'ДЫРНИЧАТЬ *несов. разг.* жалкоолонуу, жалкоолук кылуу.

ЛО'ДЫРНИЧЕСТВО *ср. разг.* жалкоолук.

ЛО'ДЫРЬ *м. разг.* жалкоо; ◇ **гоня́ть лóдыря** эшек такалоо, чочко такалоо.

ЛО'ЖА I *ж.* ложа (1. *оюн залы же заседание залында бир нече кишилик айрым орун*; 2. *ист. масон уюмунун бир бөлүмү*).

ЛО'ЖА II *ж. уст.* (*ружейная*) кундак (*мылтыктын*).

ЛОЖБИ'НА *ж.* коо, колот.

ЛО'ЖЕ *ср.* 1. *уст.* төшөк; 2. (*русло*) суунун сайы; ◇ **прокрýстово лóже** Прокруст ложеси (*туура келген-келбегенине карабастан бардык нерсени зордоп бир калыпка сала берүү*).

ЛО'ЖЕЧКА *ж. уменьш. от* **лóжка** кичине кашык, кашыкча; **чáйная лóжечка** чай кашыгы; ◇ **болúт под лóжечкой** төштүн чемирчегинин, кайкысынын асты жагы ооруйт.

ЛОЖИ'ТЬСЯ *несов. см.* **лечь.**

ЛО'ЖКА *ж.* кашык, чөмүч; **чéрез час по чáйной лóжке** 1) саат сайын бир кашыктан; 2) *перен.* саат сайын бир кашыктан, аз-аздан, бөлүп-бөлүп, өтө жай; ◇ **лóжка дёгтя в бóчке мёда** *погов.* бир кумалак бир карын майды чиритет.

ЛОЖНОКЛАССИЦИ'ЗМ *м. лит.* ложноклассицизм (*16кылымда Францияда пайда болуп жана бүткүл Европага тараган античный формаларды тууураган адабий агым*).

ЛОЖНОКЛАССИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **ложноклассицизм**-*ге т.*; ложноклассикалык; **ложноклассúческая трагéдия** ложноклассикалык трагедия.

ЛОЖНОНО'ЖКИ *мн.* (*ед.* **ложнонóжка** *ж.*) *биол.* жалган аяктуулар (*денесинин бир кезде бир жеринен, экинчи учурда экинчи жеринен убактылуу буттар пайда болгон эң жөнөкөй жаныбар*).

ЛО'ЖНОСТЬ *ж.* калптык, жалгандык, төгүндүк.

ЛО'ЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (*ошибочный, неправильный*) калп, жалган, төгүн; **лóжные слýхи** калп айындар, жалган имиштер; 2. (*притворный, показной*) анткор; **лóжная скрóмность** калп кичи бейилдик; ◇ **лóжный шаг** ката кадам, натуура кадам (*иште, сөздө*); **быть на лóжном путú** тескери жолдо болуу.

ЛОЖЬ *ж.* калп, жалган, төгүн; **уличúть во лжú** калпын кармоо, калпын чыгаруу.

ЛОЗА' *ж.* сабак; **виногрáдная лозá** жүзүм сабагы.

ЛОЗНЯ'К *м.* тал кырчыны.

ЛО'ЗУНГ *м.* лозунг, ураан.

ЛОКАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* локализация, локализациялоо, локализациялануу (*белгилүү бир жайга байланыштуулук; бир окуянын, кубулуштун, аракеттин белгилүү жайга токтолушу, чектелиши*).

ЛОКАЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. что* локализациялоо (*таратпай токтотуу, чектөө*); **локализовáть пожáр** өрттү локализациялоо.

ЛОКАЛИЗОВА'ТЬСЯ *сов. и несов.* локализациялануу (*таратпай, жайылтпай токтотулуу, чектелүү*).

ЛОКА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жердик (*белгилүү бир гана жерге таандык*).

ЛОКА'УТ *м. полит.* локаут (*өздөрүнүн пайдасын көбөйтүү максатын көздөп капиталисттердин өздөрүнүн ишканаларын жаап, жумушчуларды кызматтан массалык түрдө бошотуулары*).

ЛОКАУТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что, полит.* локаут жарыялоо.

ЛОКОМОБИ'ЛЬ *м. тех.* локомобиль (*молотилкага, тегирменге ж. б. кубат берип, кыймылга келтирүүчү буу машина*).

ЛОКОМОТИ'В *м. тех.* локомотив (*темир жол менен вагондорду сүйрөп жүрүүчү машина; бул үч түрдүү болот — паровоз, тепловоз, электровоз*).

ЛОКОМОТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **локомотив**-*ге т.*; локомотивдик; **локомотúвная бригáда** локомотив бригадасы, локомотивдик бригада.

ЛО'КОН *м.* зулп (*баштан ылдый карата буралып түшүп турган чач*).

ЛО'КОТЬ *м.* 1. чыканак; 2. (*часть рукава*) жеңдин чыканагы; 3. *уст.* (*мера длины*) жарым метрге барабар узундук өлчөөсү; ◇ **блúзок лóкоть, да не укýсишь** *посл.* чыканак жакын болсо да, тиштей албайсың (өкүнүч); **чýвство лóктя** 1) стройдо тегизделгенде өзүнүн туура тургандыгын билүүгө жардам берүүчү, башкача айтканда, жанындагыга чыканагы тийген аралыкта турганын билдирүүчү сезим; 2) жолдоштук сезим, өз ара жардамдашуу сезими.

ЛОКТЕВО'Й, -áя, -óе **локоть** I-*ге т.*; **локтевóй суста́в** *анат.* чыканак мууну; **локтевáя кость** *анат.* чыканак сөөгү.

ЛОМ *м.* 1. (*инструмент*) лом; лом темир; 2. *собир.* металл өнөр жайынын таштандылары; **желéзный лом** темир сыныгы; ◇ **печéнье лом** талкаланган печенье.

ЛОМА'КА *м. и ж. разг.* чоюлган, чоёктогон; кылжакей.

ЛО'МАНЫЙ, -ая, -ое 1. сынган, сынык; 2. *перен.* (*исковерканный — о языке, речи*) буруп чала сүйлөгөн (*сөз жөнүндө*); ◇ **лóманого грошá не стóит** *разг.* жарыбаган нерсе; сокур тыйынга турбаган, татыбаган нерсе; **лóманая лúния** *мат.* сынык сызык.

ЛОМА'НЬЕ *ср. разг.* чоёктоо, кылжактоо.

ЛОМА'ТЬ *несов.* 1. *что* сындыруу, талкалоо, үзүү; **ломáть кукурýзу** жүгөрү үзүү; 2. *что, перен.* (*уничтожать*)

www.bizdin.kg

талкалоо, кыйратуу, жоюу, жоготуу; **ломáть стáрые обы́чаи** эски үрп-адатты жоюу; 3. *кого-что, перен.* (*резко изменять*) өзгөртүү (*мис. турмушту*); ◇ **меня́ всего́ ломáет** *безл.* менин тулку боюм зырылдап ооруп турат, сөөк-саагым ооруйт; **ломáть гóлову** *над чем-л.* баш катыруу; **ломáть шáпку** кол куушуруп жалбаруу (*өтүнүү*); **ломáть комéдию** *разг.* анткорсунуу, анткорлонуу.

ЛОМА'ТЬСЯ *несов.* 1. сынуу, сындырылуу; 2. *перен.* (*разрушаться*) кыйроо, жоюлуу, жоголуу; 3. *перен.* (*о голосе*) жооноюу, корулдай баштоо (*14—15 жаштагы эркек баланын үнү*); 4. *разг.* (*кривляться*) чоёктоо.

ЛОМБА'РД *м.* ломбард (*коэголмо мүлктү залогго алып, карызга акча берүүчү жай*).

ЛОМБА'РДНЫЙ, -ая, -ое **ломбард**-*га т.*; **ломбáрдная квитáнция** ломбард квитанциясы.

ЛО'МБЕРНЫЙ, -ая, -ое: **лóмберный стол** ломбер стол (*карта ойноо үчүн ылайыкталып, нооту менен капталган төрт бурчтуу үстөл*).

ЛОМИ'ТЬ *несов. разг.* 1. *что* ийүү; **грýши лóмят сýчья** алмурут шактарын ийет; 2. *разг.* (*валить толпой*) котолошуу, тыгылышуу (*мис. көп киши*); 3. *безл. что* сыздоо, зыркырап ооруу, чанчуу, какшоо, сайгылашуу; **лóмит всё тéло** бүткөн бой какшайт.

ЛОМИ'ТЬСЯ *несов.* 1. (*гнуться под тяжестью*) ийилүү, сынып кетүүчүдөй ийилүү; **вéтви лóмятся от обилия фрýктов** мөмөнүн көптүгүнөн шак ийилип турат; 2. *перен.* жыкжыйма болуу, толуп туруу; **у неё сундукú лóмятся от вся́кого добрá** анын сандыгы аны-муну менен жыкжыйма болуп турат; 3. *разг.* (*идти напролом*) сүрдүгүп кирүү; ◇ **ломи́ться в откры́тую дверь** жалпыга маалым болгон нерсени улам-улам далилдөө.

ЛО'МКА *ж.* 1. сындыруу, талкалоо, үзүү; **лóмка кáмня** ташты талкалоо; 2. *перен.* (*уничтожение*) талкалоо, кыйратуу, жоюу, жоготуу; 3. *перен.* (*резкое изменение*) кескин түрдө өзгөртүү; **лóмка стáрого бы́та** эски турмушту кескин түрдө өзгөртүү.

ЛО'МКИЙ, -ая, -ое сынма, морт.

ЛО'МКОСТЬ *ж.* сынмалык, морттук.

ЛОМОВИ'К *м. разг.* жүк ташуучу извозчик.

ЛОМОВО'Й, -áя, -óе жүк ташуучу; **ломовáя лóшадь** жүк ташуучу ат.

ЛОМО'ТА *ж. разг.* сыздоо, какшоо (*сөөк, муун какшап ооруу*).

ЛОМО'ТЬ *м.* тилим, кесим, үзүм; ◇ **отрéзанный ломóть** бөлүнүп кеткен (*мис. уул, кыз*).

ЛО'МТИК *м. уменьш. от* **ломóть** кичине тилим, кесим, үзүм; **лóмтик лимóна** бир кичине тилим лимон.

ЛО'НО *ср.*: **на лóне прирóды** табияттын кучагында.

ЛО'ПАСТНЫЙ, -ая, -ое *тех.* лопасттуу; **лóпастное колесó** лопасттуу дөңгөлөк (*пароходдо*).

ЛО'ПАСТЬ *ж.* лопасть (1. *тех. күрөктүн, калактын жазы жерине окшогон ар бир жалпак нерсе; мис. тегирмендин парасы, пропеллердин жазы жери ж. б.*; 2. *бот. жалбырактын жазы жери*).

ЛОПА'ТА *ж.* күрөк; ◇ **бородá лопáтой** *разг.* кереге сакал.

ЛОПА'ТКА I *ж. уменьш. от* **лопáта** күрөк, калак, кичине күрөк.

ЛОПА'ТКА II *ж. анат.* далы; **положи́ть (класть) на óбе лопáтки** 1) (жыгып) эки далысын жерге тийгизүү; 2) *перен.* кыңк эттирбей жеңүү; ◇ **убегáть во все лопáтки** *разг.* алды-артын карабай качуу.

ЛО'ПАТЬ *несов. что, прост.* алпылдатуу, сугунуу.

ЛО'ПАТЬСЯ *несов. см.* **лóпнуть.**

ЛО'ПНУТЬ *сов.* 1. (*дать трещину*) жарылуу, бөлүнүп-бөлүнүп кетүү; **лóпнул стакáн** стакан жарылып кетти; 2. (*порваться*) үзүлүү; **у скри́пки лóпнула струнá** скрипканын кылы үзүлдү; 3. *перен.* (*потерпеть крах*) сынуу (*соода, өнөр жай ж. б. жөнүндө*); **его́ дéло лóпнуло** *разг.* анын иши ордунан чыкпай калды; ◇ **у меня́ терпéние лóпнуло** зарыгып чыдабай кеттим; **мóжно лóпнуть сó смеху** боору эзилгиче күлүү; **хоть лóпни** *разг.* жарылсаң да, жерден чукусаң да; **он чуть не лóпнул со злóсти** *разг.* ал ачуусу келип, жаны чыгып кете жаздады.

ЛОПОТА'ТЬ *несов. разг.* балдыроо, быдылдоо.

ЛОПОУ'ХИЙ, -ая, -ое *разг.* шалпаң кулак.

ЛОПУ'Х *м.* төө жалбырак.

ЛОРД *м.* 1. лорд (*Англия дворяндарынын укумдан тукумга калуучу титулу*); 2. лорд (*Англиянын кээ бир мамлекеттик кызмат орундарынын аттары*); **палáта лóрдов** лорддор палатасы (*англиялык парламенттин жогорку палатасы*).

ЛОРНЕ'Т *м.* лорнет (*туткалуу бүктөмө көз айнек*).

ЛОСИ'НА *ж.* 1. багыш (бугу) булгаарысы, багыш (бугу) терисинен жасалган булгаары; 2. **лоси́ны** *мн. воен. уст.* бугу терисинен жасалган шым (кандагай).

ЛОСИ'НЫЙ, -ая, -ое **лось**-*го т.*; **лоси́ная шкýра** багыш (бугу) териси.

ЛОСИ'ХА *ж.* марал (*багыштын ургаачысы*).

ЛОСК *м.* 1. жылтырак (*бир нерсенин бетиндеги жылтырагы*); 2. *перен.* өтө көркөм көрүнүш, өтө кооз көрүнүш; ◇ **в лоск** *разг.* такыр, абдан, аябаган; **пьян в лоск** *разг.* ылжыган мас; **износи́ть сапоги́ в лоск** *разг.* өтүктү абдан жыртуу.

ЛОСКУ'Т *м.* өөн, курак, кыйык, кесинди; **одея́ло из лоскутóв** курак жууркан.

ЛОСКУ'ТНЫЙ, -ая, -ое **лоскут**-*ка т.*; **лоскýтное одея́ло** курак жууркан.

ЛОСНИ'ТЬСЯ *несов.* 1. жалтыроо, жылтыроо; 2. (*об одежде*) эскилиги жетип жалтыроо (*кийим жөнүндө*).

ЛОСОСИ'НА *ж.* лосось балыктын эти.

ЛОСО'СЬ *м.* (*рыба*) лосось (*эти кызгылт балыктын бир түрү*).

ЛОСЬ *м.* багыш (*бугунун бир түрү*).

ЛОТ *м.* лот (1. *деңиз тереңдигин өлчөгүч прибор*; 2. *уст. 12,8 граммга барабар салмак өлчөөсү*).

ЛОТЕРЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **лотерея**-*га т.*; **лотерéйный билéт** лотерея билети.

ЛОТЕРЕ'Я *ж.* лотерея (*сатып алынган билет боюнча акча, буюм ж. б. утуш оюну*).

ЛОТО' *ср. нескл.* лото (*бетине номерлер коюлган атайын карталар менен ойнолуучу оюндун бир түрү*).

ЛОТО'К *м.* 1. (*у разносчиков*) лоток (*көчөдө аны-муну сатууга ылайыкталган үкөкчө*); 2. (*жёлоб*) ноо.

ЛО'ТОС *м. бот.* лотос (*кооз ири гүлдүү суу өсүмдүгүнүн бир түрү*).

ЛОТО'ЧНИК *м. разг.* лоточник (*лоток менен аны-муну көтөрүп сатуучу киши*).

ЛОТО'ЧНИЦА *женск. р. к* **лотóчник.**

ЛОХА'НКА *ж. см.* **лохáнь**; ◇ **пóчечная лохáнка** *анат.* бөйрөктүн ички көңдөйү.

ЛОХА'НЬ *ж.* тепши.

ЛОХМА'ТИТЬ *несов. что, разг.* уйпалоо, үрпөйтүү; **лохмáтить вóлосы** чачты үрпөйтүү.

ЛОХМА'ТИТЬСЯ *несов. разг.* уйпалануу, үрпөйүү.

ЛОХМА'ТЫЙ, -ая, -ое 1. (*косматый*) барак, түктүү; 2. *разг.* (*непричёсанный*) чачы уйпаланган, чачы үрпөйгөн.

ЛОХМО'ТЬЯ *только мн.* тамтыгы кеткен, тамтыксыз кийим; жыртылып самсаалаган кийим.

ЛО'ЦИЯ *ж. мор.* лоция (1. *кеме жүргүзүү жөнүндөгү илим*; 2. *сууда жүрүү үчүн колдонмо*).

ЛО'ЦМАН *м. мор.* лоцман (*кемелерди жүргүзүүчү адам; деңиздеги, дарыядагы кеме жүрүүчү жолдорду жакшы билүүчү моряк*).

ЛО'ЦМАНСКИЙ, -ая, -ое **лоцман**-*га т.*

ЛОШАДИ'НЫЙ, -ая, -ое **лошадь**-*га т.*; **лошади́ная гри́ва** ат жалы, аттын жалы; ◇ **лошади́ная си́ла** *физ.* аттын күчү (*кыймылдаткычтын кубатын өлчөө едини-*

www.bizdin.kg

цасы; бул — бир секундада 75 килограммометрге барабар); **мотóр в двéсти лошадúных сил** эки жүз аттын күчү бар мотор; **лошадúная дóза** ыксыз көп, ыксыз чоң доза (*дары жөнүндө*).

ЛОША'ДКА *ж.* **1.** *уменьш. от* **лóшадь** кичинекей ат; **2.** (*игрушка*) оюнчук ат.

ЛО'ШАДЬ *ж.* ат; жылкы (*как родовое название*); **беговáя лóшадь** күлүк ат, байге аты; **верховáя лóшадь** минилүүчү ат; **ломовáя лóшадь** жүк ташуучу ат; **кореннáя лóшадь** ортонку ат; **заклáдывать лошадéй** ат чегүү; **седлáть лошадéй** аттарды токуу; **верхóм на лóшади** атчан, атка минип.

ЛОША'К *м.* качыр (*эшек менен жылкыдан бүткөн аргын*).

ЛОЩЕ'НИЕ *ср. тех.* жылтыратуу, жылтырак кылуу.

ЛОЩЁНЫЙ, -ая, -ое **1.** жылтыратылган, жылтырак; **2.** *перен.* (*щеголеватый, франтоватый*) сыланкороз.

ЛОЩИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *тех.* жалтыраткыч, жылтыраткыч.

ЛОЩИ'НА *ж.* кокту, колот.

ЛОЩИ'ТЬ *несов. что* жылтыратуу, жалтыратуу.

ЛОЯ'ЛЬНОСТЬ *ж.* лоялдуулук (*өзү алган милдеттенмелерди орундоочулук, жашап турган бийликке ак ниеттик менен карап, ага баш ийүүчүлүк*).

ЛОЯ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое лоялдуу (*өзү алган милдеттенмелерди орундоочу, жашап турган бийликке ак ниеттик менен карап, ага баш ийүүчү*).

ЛУБ *м. бот.* кабык (**1.** *өсүмдүктүн кабыгы;* **2.** *кендирдин, зыгырдын буласы*).

ЛУБО'К *м.* **1.** була; **2.** *мед.* шакшак (*сыныкты байлоо үчүн коюлуучу катуу нерсе*); **3.** *см.* **лубóчный** 2 (**лубóчные картúнки**).

ЛУБО'ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** *см.* **лубянóй; 2.: лубóчные картúнки** тактайга оюлган сүрөттөн басып чыгарган сүрөттөр; **3.** *перен.* одуракай, одоно (*сүрөт же адабият жөнүндө*).

ЛУБЯНО'Й, -áя, -óе **луб**-*га т.*; булалуу; **лубянúе издéлия** була буюмдар; **лубянúе культýры** *с.-х.* була өсүмдүктөрү, булалуу өсүмдүктөр.

ЛУГ *м.* чабынды, шалбаа (*чөп чабылуучу же жайыт болуучу жер*); **заливнóй луг** суу каптама чабынды.

ЛУГОВО'Д *м.* чабындычы (*чөп өстүрүү ишин билгич киши*).

ЛУГОВО'ДСТВО *ср. с.-х.* чабындычылык (*айыл чарбанын чөп өстүрүү менен иришүүчү бир тармагы*).

ЛУГОВО'Й, -áя, -óе **луг**-*га т.*; **луговúе трáвы** чабынды чөптөр; **луговóй клéвер** беденин бир түрү; **луговóй бéрег** суунун чөп өскөн жээги.

ЛУГОМЕЛИОРАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое: **лугомелиоратúвная стáнция** *с.-х.* чөп чабындыны мелиорациялоочу станция.

ЛУГОПА'СТБИЩНЫЙ, -ая, -ое чабынды-жайыт; **лугопáстбищные угóдья** чабынды-жайыт жерлер.

ЛУДИ'ЛЬЩИК *м.* калай чайкагыч уста.

ЛУДИ'ТЬ *несов. что* калай чайкоо (*идишке*).

ЛУ'ЖА *ж.* чөөт; ◇ **сесть в лýжу** *разг.* акмак болуп калуу

ЛУЖА'ЙКА *ж.* көк чөптүү аянт (*токой арасында же жанында*).

ЛУЖЕ'НИЕ *ср.* калай чайкоо (*мис. идишке*).

ЛУЖЁНЫЙ, -ая, -ое калай чайкалган (*мис. идиш*).

ЛУ'ЖИЦА *ж. уменьш. от* **лýжа** чөөтчө, кичине чөөт.

ЛУЖО'К *м. уменьш. от* **луг** кичине чабынды, кичине шалбаа, көк ойдуң.

лужý, лýдишь *и т. д. наст. вр. от* **лудúть.**

ЛУ'ЗА *ж.* луза (*шарларды айдап киргизүүгө арналган, бильярддын бурчуна асылган тор баштык*).

ЛУЗГА' *ж. собир.* кээ бир май чыгуучу өсүмдүктөрдүн данынын кабыгы.

ЛУК I *м.* (*растение*) пияз; **зелёный лук** көк пияз.

ЛУК II *м.* (*оружие*) жаа.

ЛУКА' *ж.* **1.** *геогр.* өзөндүн суусунун имерилиши, имерилген жери; **2.** (*седла*) каш (*ээрдин кашы*).

ЛУКА'ВИТЬ *несов.* арамдык кылуу, эки жүздүүлүк кылуу, амалдоо.

ЛУКА'ВО *нареч.* **1.** (*хитро, коварно*) амалкөйлөнүп; **2.** (*игриво*) кылтыйып, кылтыңдап.

ЛУКА'ВОСТЬ *ж. см.* **лукáвство.**

ЛУКА'ВСТВО *ср.* **1.** (*хитрость, коварство*) амалкөйлүк; **2.** (*игривость*) кылтыймалык.

ЛУКА'ВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*хитрый, коварный*) амалкөй, арамза, куу; **2.** (*игривый*) кылтыйган, кылтыйма; **лукáвая улы́бка** кылтыңдап жылмаюу; **3.** *в знач. сущ. м. разг. уст.* жин, шайтан, азгыруучу.

ЛУ'КОВИЦА *ж.* **1.** *бот.* баш (*кээ бир өсүмдүктөрдүн тоголок тамыры*); **лýковица тюльпáна** жоогазындын башы; **2.** (*головка лука*) пияздын башы, бир баш пияз.

ЛУ'КОВИЧНЫЙ, -ая, -ое *бот.* пияз сымал; **лýковичные растéния** пияз сымал өсүмдүктөр (*пиязга окшогон тамыры бар өсүмдүктөр*).

ЛУ'КОВКА *ж. разг.* пияздын башы, бир баш пияз.

ЛУ'КОВЫЙ, -ая, -ое **лук** I-*ге т.*; **лýковый зáпах** пияздын жыты; **лýковый суп** пияздан жасалган сорпо.

ЛУКОМО'РЬЕ *ср. поэт. уст.* деңиз булуңу.

ЛУКО'ШКО *ср. разг.* чабра (*була же чырпыктан согулган кол себет*).

ЛУНА' *ж.* ай; **лунá взошлá** ай чыкты; **пóлная лунá** толгон ай; **серп луны́** *поэт.* айдын жаңысы *же* жаңырардагы эски ай.

ЛУНАТИ'ЗМ *м. мед.* лунатизм (*уктап жатып туруп жүрүп кетүүчү оору абал*).

ЛУНА'ТИК *м.* лунатик (*уктаганда жүрүп кетүүчү, элирме оорусу бар адам*).

ЛУ'НКА *ж.* **1.** (*при посадке*) лунка (*чуңкур; дан себүү же көчөт тигүү чуңкуру*); **2.** (*зуба*) тиштин уясы; **3.** (*для шара, мяча*) чуңкур, чукур (*ар түрдүү оюнда шар же топ түшүрүлүүчү чукур*).

ЛУ'ННЫЙ, -ая, -ое **луна**-*га т.*; **лýнное затмéние** ай тутулуу, айдын тутулушу; ◇ **лýнный кáмень** *мин.* көгүлтүр түстөгү таштын бир түрү.

ЛУНЬ *м.* (*птица*) ак кулаалы; ◇ **седóй (бéлый) как лунь** аккуудай, чүштөдөй (*агарган сакал, чач*).

ЛУ'ПА *ж.* лупа (*эки жагы томпок, чоңойтуп көрсөткүч айнек*).

ЛУПИ'ТЬ *несов.* **1.** *что* (*очищать от шелухи*) күйшөө (*данды кабыгынан ажыратуу*); **2.** *что* (*обдирать, снимать кору*) сыйруу, сыдыруу, кабыгын сыйруу; **3.** *что с кого-чего, перен.* (*брать дорого*) өтө кымбат алуу, тоноп (сыйрып) алуу; **4.** *кого-что, прост.* (*бить*) аябай сабоо.

ЛУПИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*шелушиться*) кесилүү, жарылуу, айрылуу; **2.** (*обваливаться*) кабарып (жарылып, сыйрылып) түшүү (*мис. дубалдын шыбагы*); **3.** *страд. к* **лупúть** 1, 2.

ЛУПОГЛА'ЗЫЙ, -ая, -ое *разг.* алагай, бакыракай.

ЛУЧ *м.* **1.** шоола, нур; **2. лучú** *мн. физ.* шоолалар, нурлар (*энергиянын таралуу сызыгы*); **рентгéновские лучú** рентген шоолалары; ◇ **блеснýл луч надéжды** үмүт нуру жалт этти.

ЛУЧЕВО'Й, -áя, -óе **луч** 2-*ге т.*; **лучевáя энéргия** шоола энергиясы; ◇ **лучевáя кость** *анат.* каржиликтин укуругу.

ЛУЧЕЗА'РНОСТЬ *ж. поэт.* жаркырактык.

ЛУЧЕЗА'РНЫЙ, -ая, -ое *поэт.* жаркыраган, күлпөң, нур чачкан.

ЛУЧЕИСПУСКА'НИЕ *ср. физ.* шоола чыгаруу, нур чыгаруу.

ЛУЧЕИСПУСКА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *физ* шоола чыгаруучу, нур чыгаруучу.

ЛУЧЕ'НИЕ *ср. охот.* караңгыда жарык кылып ан илбээсин *ж. б.* уулоо.

www.bizdin.kg

ЛУЧЕПРЕЛОМЛЕ'НИЕ *ср.* шоола сынуу, нур сынуу (*бир нерсе аркылуу өткөндө шоолалардын сынышы*).

ЛУЧИ'НА *ж.* тамызгы, шакмак (**1.** *самоорго жагылуучу майдаланган отун*; **2.** *уст. илгери кедей дыйкандар үйүн жарык кылуу үчүн колдонулган көсөө чырагы*).

ЛУЧИ'НКА *ж. уменьш. от* **лучи́на** кичинекей тамызгы, кичинекей шакмак.

ЛУЧИ'СТЫЙ, -ая, -ое **1.** **луч** *2-ге т.*; шоолалуу, нурдуу; **лучи́стая эне́ргия** *физ.* шоола энергиясы; **2.** *перен.* ачык чырайлуу; **лучи́стый взгляд** ачык чырайлуу караш.

ЛУЧИ'ТЬ *несов. кого-что, охот.* караңгыда жарык кылып, аң, илбээсин ж. б. уулоо; **лучи́ть ры́бу** караңгыда жарык кылып балыкты кармоо.

ЛУЧИ'ТЬСЯ *несов. поэт.* жаркылдоо, жаркыроо, күлүңдөө.

ЛУЧКО'ВЫЙ, -ая, -ое *тех.* жаа сыяктуу, керме; **лучко́вая пила́** керме кол араа.

ЛУ'ЧНИК *м. ист.* жаа аткыч, жаачы.

ЛУ'ЧШЕ 1. *сравн. ст. от прил.* **хоро́ший** *и нареч.* **хорошо́** жакшыраак, артыгыраак; **он лу́чше меня́** ал менден жакшыраак; **лу́чше всех** баарыдан мыкты; **ста́рый друг лу́чше но́вых двух** *посл.* эски дос эстен кетпейт, жаңы дос кадырга жетпейт; **всё лу́чше и лу́чше** уламдан-улам жакшы боло баштады; **лу́чше всего́** андан көрө; **лу́чше по́здно, чем никогда́** *погов.* ийгиликтин эрте-кечи жок; **мне лу́чше** (*о здоровье*) жакшы боло баштадым; **2.** *нареч.* (*для усиления просьбы и т. п.*) андан көрө; **лу́чше не спра́шивай** андан көрө сурабай эле кой.

ЛУ'ЧШИЙ, -ая, -ее **1.** *сравн. ст. от прил.* **хоро́ший** жакшы, мыкты; **всё к лу́чшему** бардыгы жакшы жагына башталды; **измени́лось к лу́чшему** жакшы жагына ооду; **за неиме́нием лу́чшего** жакшыраагы болбогондуктан; **2.** *превосх. ст. от прил.* **хоро́ший** жакшысы, эң жакшысы, эң сонуну, мыктысы; **лу́чшая ло́шадь** аттын эң жакшысы; **лу́чший из всех** баарыдан мыктысы; **лу́чший из лу́чших** жакшынын жакшысы; ◇ **всего́ лу́чшего** кайыр-кош.

ЛУЩЕ'НИЕ *ср. с.-х.* айдап жумшартуу (*эгин орулгандан кийин жердин топурагын айдап жумшартуу*).

ЛУЩИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *с.-х.* жерди жумшарткыч, жердин топурагын жумшарткыч; **лущи́льная маши́на** жердин топурагын жумшарткыч машина.

ЛУЩИ'ТЬ *несов. что* **1.** (*есть, разгрызая скорлупу*) чагуу; **лущи́ть се́мечки** семишке чагуу; **2.** (*очищать от скорлупы*) актоо, күйшөө, кабыгынан ажыратуу; **3.** *с.-х.* (*рыхлить почву*) айдап жумшартуу (*эгин орулгандан кийин жерди айдап жумшартуу*).

ЛЫ'ЖИ *мн.* (*ед.* **лы́жа** *ж.*) лыжа; ◇ **навостри́ть лы́жи** *разг.* качууга дем коюу.

ЛЫ'ЖНИК *м.* лыжник, лыжачы (*лыжа спорту менен ишмүүчү киши*).

ЛЫ'ЖНИЦА *женск. р. к* **лы́жник**; лыжница.

ЛЫ'ЖНЫЙ, -ая, -ое **лыжи**-*га т.*; **лы́жный спорт** лыжа спорту; **лы́жные ча́сти** *воен.* лыжада жүрүүчү войсколук бөлүктөр.

ЛЫЖНЯ' *ж.* лыжня (*лыжа менен тапталган катар жол*).

ЛЫ'КО *ср.* жөкө (*кабыктын ички кабаты; жыгачтын буласы*); ◇ **он лы́ка не вя́жет** *разг.* тили күрмөөгө келбей калды; ылжыган мас; **не вся́кое лы́ко в стро́ку** *погов.* ар нерсени эле бирөөгө жамай берүүгө, жабыштыра берүүгө болбойт; **не лы́ком шит** *погов.* башкалардан кем эмес.

ЛЫСЕ'ТЬ *несов.* кашка баш боло баштоо (*киши жөнүндө*).

ЛЫ'СИНА *ж.* кашка (**1.** *баштын кашкасы*; **2.** *малдын маңдайындагы агы, кашкасы*).

ЛЫСУ'ХА *ж. зоол.* кашкалдак.

ЛЫ'СЫЙ, -ая, -ое кашка, кашкасы бар; **лы́сый стари́к** кашка баш абышка.

ЛЬ *частица и союз см.* **ли.**

льва *род. и вин. п. от* **лев** 1.

ЛЬВЁНОК *м.* (*мн.* **львя́та**) арстандын күчүгү.

ЛЬВИ'НЫЙ, -ая, -ое **лев** *1-ге т.*; **льви́ная гри́ва** арстан жалы; ◇ **льви́ный зев** *бот.* арстан ооз (*чоң гүлдүү бак өсүмдүктүн бир түрү*); **льви́ная до́ля** олчойгон бөлүгү, эң чоң бөлүгү.

ЛЬВИ'ЦА *ж.* арстандын ургаачысы.

ЛЬГО'ТА *ж.* жеңилдик.

ЛЬГО'ТНЫЙ, -ая, -ое жеңилдик берилген; **льго́тный биле́т** жеңилдетилген, баасы кемитилген билет; **льго́тные усло́вия** жеңилдетилген шарттар.

льда *род. п. от* **лёд.**

ЛЬДИ'НА *ж.* муздун чоң сыныгы.

льёт *3 л. ед. наст. вр. от* **лить.**

льётся *3 л. ед. наст. вр. от* **ли́ться.**

льна *род. п. от* **лён.**

ЛЬНО- *татаал сөздөрдүн «зыгыр», «зыгыр эгүүгө тиешелүү» дегенди билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **льнопряде́ние** зыгыр ийрүү.

ЛЬНОВО'Д *м.* зыгырчы (*зыгырчылыктын жайын билген специалист*).

ЛЬНОВО'ДСТВО *ср.* зыгырчылык (*айыл чарбанын зыгыр өрчүтүү, иштетүү менен иришүүчү бир тармагы*).

ЛЬНОВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **льноводство**-*го т.*; **льново́дческое хозя́йство** зыгырчылык чарбасы.

ЛЬНОЗАВО'Д *м.* зыгыр заводу.

ЛЬНОЗАГОТО'ВКИ *мн.* (*ед.* **льнозаготовка** *ж.*) зыгыр даярдоо.

ЛЬНОКОМБА'ЙН *м.* зыгыр комбайны (*зыгыр оруп, тазалагыч комбайн*).

ЛЬНОМОЛОТИ'ЛКА *ж. с.-х.* зыгыр басуучу машина.

ЛЬНОМЯ'ЛКА *ж. с.-х.* зыгыр сабагын жанчып жумшаткыч машина.

ЛЬНООБРАБА'ТЫВАЮЩИЙ, -ая, -ее зыгырды иштетүүчү; **льнообраба́тывающие маши́ны** зыгырды иштетүүчү машиналар.

ЛЬНОПРЯДЕ'НИЕ *ср.* зыгыр ийрүү.

ЛЬНОПРЯДИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое зыгыр ийрүүчү; **льнопряди́льная фа́брика** зыгыр ийрүүчү фабрика.

ЛЬНОПРЯДИ'ЛЬНЯ *ж.* зыгыр ийрүүчү фабрика.

ЛЬНОСЕМЕНА' *мн.* зыгырдын уругу.

ЛЬНОТЕРЕБИ'ЛКА *ж. см.* **льнотереби́льный** (**льнотереби́льная маши́на**).

ЛЬНОТЕРЕБИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **льнотереби́льная маши́на** зыгыр жулгуч машина (*зыгырды жулуп боолагыч машина*).

ЛЬНОТРЕПА'ЛКА *ж. см.* **льнотрепа́льный** (**льнотрепа́льная маши́на**).

ЛЬНОТРЕПА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **льнотрепа́льная маши́на** зыгыр тыткыч машина.

ЛЬНОУБО'РОЧНЫЙ, -ая, -ое зыгырды оруп-жыюучу; **льноубо́рочный комба́йн** зыгырды оруп-жыюучу комбайн.

ЛЬНОЧЕСА'ЛКА *ж. см.* **льночеса́льный** (**льночеса́льная маши́на**).

ЛЬНОЧЕСА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **льночеса́льная маши́на** зыгыр тарагыч машина.

ЛЬНУТЬ *несов. к кому-чему* **1.** (*прижиматься*) ыктоо, жабышуу, үйүр алуу, эркелөө, көнүү; **ребёнок испу́гано льнул к ма́тери** бала коркконунан энесине ыктады (жабышты); **2.** *перен. разг.* (*заискивать*) шыйпактоо, жагынуу.

ЛЬНЯНО'Й, -а́я, -о́е **1.** **лён**-*го т.*; **льняно́е по́ле** зыгыр талаасы; **льняно́е ма́сло** зыгыр май; **2.** (*о цвете*) сары, ак; **льняны́е во́лосы** сары чач, ак чач.

ЛЬСТЕЦ *м.* жасакер, жагынгыч, кошаматчы.

ЛЬСТИ'ВЫЙ, -ая, -ое жасакер, жагынгыч, кошаматчы.

ЛЬСТИТЬ *несов. кому-чему* **1.** (*хвалить из лести*) жасакерденүү, жагынуу, кошамат кылуу; **2.** (*доставлять удовлетворение*) жагуу, көңүл көтөрүү; **мне льстит ва́ш**

www.bizdin.kg

внимание сиздин көңүл коюшуңуз мага жагат; ◇ **он льстил себя̀ надѐждой** ал өзүн үмүт менен сооротту.

ЛЬСТИ'ТЬСЯ *несов. на что* кызыгуу, суугалактануу, сугун түшүрүү; **льсти̇́ться на дѐньги** акчага кызыгуу.

льщу, льстишь *и т. д. наст. вр. от* **льстить.**

льщусь, льсти̇́шься *и т. д. наст. вр. от* **льсти̇́ться.**

лью, льёшь *и т. д. наст. вр. от* **лить.**

ЛЮБ *в знач. сказ. уст.* жагымдуу, жакшы көргөн; **он мне люб** ал менин жакшы көргөн кишим; **ты ему люб** сен анын жакшы көргөнүсүң.

ЛЮБВЕОБИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое көп сүйгүч, көп сүйүүчү (*сүйүүгө көп берилген*); **любвеоби̇́льное сѐрдце** сүйүүгө тез берилүүчү, көп сүйүүчү жүрөк.

ЛЮБЕ'ЗНИЧАТЬ *несов. с кем, разг.* жалпаңдоо, асты-үстүнө түшүү.

ЛЮБЕ'ЗНО *нареч.* кичи бейилдик кылып.

ЛЮБЕ'ЗНОСТЬ *ж.* **1.** (*свойство*) сылыктык, кичи бейилдик, сыпайылык; **2.** (*комплимент*) кошамат; **говори́ть любѐзности** кошамат айтуу; **3.** (*одолжение*) жардам; **оказа́ть любѐзность** жардамын тийгизүү, кол кабыш кылуу; **сдѐлайте любѐзность** жардамыңызды тийгизиңиз, жардам кылыңыз.

ЛЮБЕ'ЗНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*учтивый, обходительный*) сылык, кичи бейил, сыпайы; **2.** *уст.* (*милый*) кымбаттуу, ардактуу (*каттын башына «кымбаттуу», «ардактуу» маанисинде жазылуучу сөз*); **любѐзный друг!** ардактуу досум!; ◇ **бу́дьте любѐзны** кичи бейилдикке, кичи бейилдик кылып.

ЛЮБИ'МЕЦ *м.* аздек, сүйгөн, жакшы көргөн; **мла́дший сын — люби́мец ма́тери** кичүүсү — энесинин сүйгөн уулу; **э̀тот актёр — люби́мец пу́блики** бул — элдин сүйгөн актёру.

ЛЮБИ'МИЦА *женск. р. к* **люби́мец.**

ЛЮБИ'МЧИК *м. разг.* сүйгөн, жакшы көргөн; **ста́рший сын был люби́мчиком отца́** улуусу атасынын сүйгөн уулу болчу.

ЛЮБИ'МЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **люби́ть; 2.** *прил.* сүйгөн, жакшы көргөн; **мой люби́мый сын** менин сүйгөн уулум.

ЛЮБИ'ТЕЛЬ *м.* **1.** сүйүүчү, жакшы көрүүчү, жактыруучу; **люби́тель му́зыки** музыканы сүйүүчү; **2.** (*не профессионал*) сүйүүчү; **садово́д-люби́тель** бакты сүйүүчү (*бакчылыкты сүйгөн адам*).

ЛЮБИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **люби́тель** 1.

ЛЮБИ'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **любитель-ге** *т.*; **люби́тельский спекта́кль** сүйүүчүлөр спектакли (*артисттер тарабынан эмес сүйүүчүлөр тарабынан коюлган спектакль*).

ЛЮБИ'ТЬ *несов. кого-что* **1.** сүйүү, жакшы көрүү; **люби́ть детѐй** балдарды сүйүү; **люби́ть ро́дину** родинаны сүйүү; **2.** (*иметь склонность*) сүйүү, жакшы көрүү; **он лю́бит путешѐствовать** ал саякат кылганды жакшы көрөт; **любя̀** сүйүп, жакшы көрүп; **свою́ рабо́ту он дѐлает любя̀, с интерѐсом** ал өзүнүн ишин жакшы көрүп, кызыгып иштейт; **3.** (*нуждаться в чём-л.*) жакшы көрүү, керек кылуу; **цветы́ лю́бят во́ду** гүлдөр сууну жакшы көрөт, гүлдөр сууну керек кылат.

ЛЮ'БО *нареч. с неопр. разг.* -гусу келүү, сонун; **лю́бо смотрѐть** карап тура бергиң келет; **ему́ лю́бо слу́шать** анын угуп тура бергиси келет; **не лю́бо — не слу́шай!** жакпаса, укпай эле кой!

ЛЮБОВА'НИЕ *ср.* суктануу, тамаша кылып кароо.

ЛЮБОВА'ТЬСЯ *несов. кем-чем* суктануу, суктанып кароо, тамаша кылуу, маашыр болуу; **любова́ться карти́ной** сүрөткө суктанып кароо; **любова́ться на себя̀ в зѐркало** өзүн күзгүдөн көрүп маашыр болуу.

ЛЮБО'ВНИК *м.* **1.** ойнош; **2.** *театр.* любовник (*актёр амплуасынын аты*).

ЛЮБО'ВНИЦА *женск. р. к* **любо́вник** 1.

ЛЮБО'ВНО *нареч.* сүйүп, ардактап; **любо́вно относи́ться к дѐлу** ишти сүйүү, ишке сүйүүчүлүк менен кароо.

ЛЮБО'ВНЫЙ, -ая, -ое **любовь** 1,2-ге *т.*; сүйгөн, жакшы көргөн; **любо́вная связь** ойноштук; **любо́вное отношѐние к дѐлу** ишке сүйүү менен мамиле кылуу.

ЛЮБО'ВЬ *ж.* **1.** (*привязанность, симпатия к кому-чему-л.*) ашыктык, сүйүү, махаббат; **любо́вь к ро́дине** родинаны сүйүү; **2.** (*расположение, интерес к чему-л.*) сүйүү, жакшы көрүү; **3.** *перен.* (*о человеке*) сүйгөнү; **э̀то — моя̀ любо́вь** бул — менин сүйгөнүм.

ЛЮБОЗНА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* талаптануучулук, билүүгө тырышуучулук, ар бир нерсени билүүгө умтулуучулук.

ЛЮБОЗНА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое талаптануучу, билүүгө тырышуучу, билүүгө умтулуучу.

ЛЮБО'Й, -а́я, -о́е **1.** каалаган, тилеген, кайсы болбосун; **в любо́й час дня и но́чи** күн менен түндүн кайсы убагында болсо да; **2.** *в знач. сущ. ср.* каалаган, тилеген, кайсы болбосун; **бери́ любо́е** каалаганыңды ал.

ЛЮБОПЫ'ТНО *нареч.* кулак түрүп, сөз аңдып.

ЛЮБОПЫ'ТНЫЙ, -ая, -ое **1.** кулак түргүч, сөз аңдыгыч, кулак түргөн, сөз аңдыган; **любопы́тный человѐк** кулак түргүч киши; **2.** (*интересный*) кызык; **любопы́тный слу́чай** кызык окуя.

ЛЮБОПЫ'ТСТВО *ср.* кулак түрүүчүлүк, сөз аңдуучулук.

ЛЮБОПЫ'ТСТВОВАТЬ *несов.* кулак түрүү, сөз аңдуу.

ЛЮ'БЯЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **люби́ть; 2.** *прил.* сүйгөн, жакшы көргөн, жактырган; **лю́бящий вас** сизди сүйгөн (*көбүнчө катта*).

ЛЮД *м. собир. уст.* эл, калк, кишилер, адамдар; **рабо́чий люд** жумушчу эл.

ЛЮ'ДИ *только мн.* **1.** кишилер, адамдар; **совѐтские лю́ди** совет адамдары; **2.** *уст.* (*прислуга*) кызматчылар, малайлар; ◇ **молоды́е лю́ди** *разг.* жигиттер, уландар; **на лю́дях** *разг.* элдин көзүнчө, көп менен бирге, чогуу; **на людя́х и смерть красна́** *посл.* көп менен көргөн — той; **вы́вести в лю́ди** *разг.* киши кылып тарбиялоо, адам кылуу; **вы́йти в лю́ди** киши болуу, адам болуу.

ЛЮ'ДНО *нареч.* киши көп, эл көп.

ЛЮ'ДНЫЙ, -ая, -ое көп кишилүү, кишиси көп, эли көп, элдүү, көп элдүү.

ЛЮДОЕ'Д *м.* **1.** мыкаачы; **2.** (*в сказках*) киши жегич (*жомокто*).

ЛЮДОЕ'ДСТВО *ср.* мыкаачылык.

ЛЮДСКА'Я *ж. уст.* малайлар тура турган үй.

ЛЮДСКО'Й, -а́я, -о́е: **род людско́й** адамзат, адам тукуму.

ЛЮИЗИ'Т *м. хим.* люизит (*хлор менен мышьяк аралашкан ууктургуч зат*).

ЛЮК *м.* люк (**1.** *мор. палубадагы жабылма тешик*; **2.** *мор. замбиректин тумкусу чыгып туруучу кеменин боорундагы тешик*; **3.** *театр. сахнанын полундагы ылдый түшмө эшик*; **4.** *подполго түшүүчү же чердакка чыгуучу тешик*).

ЛЮ'ЛЬКА I *ж.* бешик.

ЛЮ'ЛЬКА II *ж. воен.* люлька (*замбиректин тумкусун кармап туруучу, лафетке бекитилген көңдөй болот цилиндр*).

ЛЮ'ЛЬКА III *ж. обл.* (*трубка для курения*) канжа.

ЛЮМБА'ГО *ср. нескл.* люмбаго (*бел оору; белдеги оору; чанчуу*).

ЛЮМИНЕСЦЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое люминесценттик; **люминесцѐнтная ла́мпа** люминесценттик лампа.

ЛЮМИНЕСЦЕ'НЦИЯ *ж.* люминесценция (*заттын жылуулук бербей жаркырашы*).

ЛЮМПЕН-ПРОЛЕТАРИА'Т *м.* люмпен-пролетариат (*капиталисттик өндүрүштөн чыгарылып салынган, табынан ажыраган адамдар; бугa дубаналар, селсаяктар, томаяктар ж. б. кирет*).

www.bizdin.kg

ЛЮНЕ'Т *м. воен.* люнет (*бир жагы ачык чеп*).
ЛЮ'СТРА *ж.* люстра (*бир нече лампочкасы же шамы бар асма чырак*).
ЛЮТЕРА'НИН *м.* лютеран (*лютеран динindеги киши*).
ЛЮТЕРА'НСКИЙ, -ая, -ое **лютеранство**-*го*, **лютеранин**-*ге т.*; **лютера́нская це́рковь** лютерандар чиркөөсү.
ЛЮТЕРА'НСТВО *ср.* лютеранчылык (*16 кылымда немец реформатору Мартин Лютер негиздеген протестант дини*).
ЛЮ'ТИК *м.* лютик (*ширээси ачуу же уулуу, сары гүлдүү өсүмдүк*).
ЛЮ'ТНЯ *ж. муз. уст.* рабап (*байыркы чертме музыкалык инструмент*).
ЛЮ'ТОСТЬ *ж.* катаалдык, кара мүртөздүк, аёосуздук.
ЛЮ'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** катаал, аёосуз, кара мүртөз; **лю́тый челове́к** катаал киши; **2.** *перен.* кыйын, ызгаар, жандан өткөн, оор; **лю́тый моро́з** ызгаардуу суук.
ЛЮФА' *ж.* люфа (**1.** *бот. ашкабак тукумуна жатуучу өсүмдүктүн бир түрү*; **2.** *ушул өсүмдүктүн буласынан жасалган губка*).
ЛЮЦЕ'РНА *ж. бот.* беде.
ЛЯ *ср. нескл. муз.* ля (*музыка гаммасында бир нота*).
ЛЯГА'ТЬ *несов. кого-что* **1.** тебүү (*мис. аттын тебиши*); **2.** *перен.* кордоо.
ЛЯГА'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*иметь привычку лягать*) тебишүү; **2.** (*лягать*) тебүү (*мис. жылкы*).
ЛЯГНУ'ТЬ *однокр.* тебүү, тээп жиберүү.
лягу, ля́жешь *и т. д. буд. вр. от* **лежа́ть.**
ЛЯГУША'ЧИЙ, -ья, -ье *см.* **лягу́шечий.**
ЛЯГУ'ШЕЧИЙ, -ья, -ье **лягушка**-*га т.*; **лягу́шечье ква́канье** баканын чардоосу.
ЛЯГУ'ШКА *ж.* бака.
ЛЯГУШО'НОК *м.* (*мн.* **лягуша́та**) баканын баласы.
ЛЯ'ЖКА *ж.* сан.
ЛЯЗГ *м.* шаңгыроо, шакылдоо, каңгыроо, тарсылдоо; ◇ **лязг зубо́в** тиштин шакылдашы.
ЛЯ'ЗГАТЬ *несов.* шаңгыратуу, шакылдатуу, каңгыратуу, тарсылдатуу; ◇ **ля́згать зуба́ми** тиш шакылдатуу.
ЛЯ'МКА *ж.* тарткыч, көтөргүч (*бир нерсени көтөрүү же сүйөөдө колдонулуучу булгаары кайыш же сызма*); ◇ **тяну́ть ля́мку** *разг.* көңүлсүз жадатма жана оор жумушту иштөө.
ЛЯ'ПАТЬ *несов. разг.* **1.** (*делать наспех*) жүр-нары кыла салуу, эптей салуу, ары-бери кыла салуу; **2.** *см.* **ля́пнуть.**
ЛЯ'ПИС *м. хим., мед.* ляпис (*сууда тез эригич азот кычкыл күмүш; медицинада каарууу, күйдүрүү үчүн колдонулат*).
ЛЯ'ПИС-ЛАЗУ'РЬ *ж. мин.* көгүлтүр ляпис (*көгүлтүр түстөгү кымбат минерал*).
ЛЯ'ПНУТЬ *однокр. разг. что, о чём* орунсуз сүйлөө, балп этип айта салуу, ойлобостон сүйлөп салуу.
ЛЯ'ПСУС *м.* алжуу, орой каталык, орой ката.
ЛЯ'СЫ: **точи́ть ля́сы** *прост.* дөөрүй берүү, дайны жок балпылдай берүү.

М

МАВЗОЛЕ'Й *м.* мавзолей, күмбөз.
МАВР *м.* мавр.
МАВРИТА'НКА *женск. р. к* **мавр**; мавританка.
МАВРИТА'НСКИЙ, -ая, -ое *ист.* мавритандык, мавританиялык; **маврита́нский во́ин** мавританиялык жоокер; **маврита́нский стиль** мавритандык стиль (*архитектура стилинин бир түрү*).
МА'ВРСКИЙ, -ая, -ое **мавр**-*га т.*
МА'ВРЫ *мн.* маврлар (*Түндүк Африкада жашоочу элдердин бири*).
МАГ *м.* **1.** сыйкырчы; **2.** *перен.* шамдагай (*бир нерсени өтө тез иштөөчү, өтө тез табуучу адам*); **он маг и волше́бник** ал бардык нерсени эң зор шамдагайлык менен иштөөчү адам.
МАГАЗИ'Н *м.* **1.** магазин (*дүкөн*); **продово́льственный магази́н** азык-түлүк магазини; **гастрономи́ческий магази́н** гастрономия магазини; **магази́н гото́вого пла́тья** даяр кийимдер магазини; **писчебума́жный магази́н** кагаз магазини; **кни́жный магази́н** китеп магазини; **парфюме́рный магази́н** парфюмерия магазини, парфюмериялык магазин; **ювели́рный магази́н** ювелирдик магазин, ювелир магазини; **москате́льный магази́н** москатель магазини; **2.** *воен.* магазин, ок куту (*огу тез атылуучу мылтык, автомат, пулемёт сыяктуу куралдардын патрон салуучу кутусу*); **ди́сковый магази́н** дискалык магазин.
МАГАЗИ'ННЫЙ, -ая, -ое **1.** **магазин** 1-*ге т.*; **магази́нная вы́веска** магазин вывескасы; **2.** *воен.* магазиндүү; **магази́нная винто́вка** магазиндүү мылтык; **магази́нная коро́бка** магазиндүү коробка (куту).
МАГАРА'ДЖА *м.* магараджа (*Индияда князьдардын жогорку титулу*).
МАГАРЫ'Ч *м. разг. уст.* магарыч, шириңкана (*конок кылуу түрүндө болгон шириңкана*); **поста́вить магары́ч** шириңкана берүү.
МАГИ'СТЕРСКИЙ, -ая, -ое **магистр** 2, 3-*кө т.*
МАГИСТЕ'РСКИЙ, -ая, -ое **магистр** 1-*ге т.*
МАГИ'СТР *м.* магистр (**1.** *Англияда, Америка Кошмо Штаттарында жана революцияга чейинки Россияда — биринчи илимий даража*; **2.** *ист. Римде — кээ бир кызмат адамынын титулу*; **3.** *ист. орто кылымдарда — диний-рыцардык ордендин башчысы*).
МАГИСТРА'ЛЬ *ж.* магистраль (*негизги жол; негизги темир жол; телефон, канализация же водопроводдун негизги жолу*); **железнодоро́жная магистра́ль** темир жол магистралы; **во́дная магистра́ль** суу магистралы; **водопрово́дная магистра́ль** водопровод магистралы; **возду́шная магистра́ль** аба магистралы.
МАГИСТРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое магистралдык (*негизги; башкы*); **магистра́льный путь** магистралдык жол; **магистра́льный ка́бель** магистралдык кабель.
МАГИСТРА'Т *м.* магистрат (*кээ бир өлкөлөрдө — шаардык башкарма*).
МАГИСТРАТУ'РА *ж.* магистратура (*кээ бир капиталисттик өлкөлөрдө — соттук ведомство жана соттук кызматтын жалпы наамы, аты*).
МАГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** сыйкырдуу; **маги́ческие заклина́ния** сыйкырдуу арбоолор; **2.** *перен.* сыйкырдагандай, эң мыкты, таасирдүү; **лека́рство произвело́ маги́ческое де́йствие** дары сыйкырдагандай таасир кылды, дары эң мыкты таасир кылды.
МА'ГИЯ *ж.* сыйкырчылык, көз байлоочулук; **чёрная ма́гия** кара сыйкырчылык (*ырым-жырымга ишенүүчү адамдардын пикири боюнча: жин-шайтандын жардамынан пайдалануу*); **бе́лая ма́гия** ак сыйкырчылык (*«кудайдын күчүнүн» жардамы менен «керемет» жасоого болот имиш деген диний түшүнүк*).
МА'ГМА *ж. геол.* магма (*жер шарынын ортосундагы от болуп балкып турган суюк зат, масса*).
МАГМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** **магма**-*га т.*; **магмати́ческие поро́ды** магмадан турган тоо тектер; **2.** (*расплавленный*) эриген, балкыган; **магмати́ческое состоя́ние поро́ды** тоо тегинин эриген (балкыган) түрү.

www.bizdin.kg

МАГНА'Т *м.* магнат (*ири капиталист*); **нефтяно́й магна́т** нефть магнаты; **фина́нсовый магна́т** финансы магнаты, финансылык магнат.

МАГНЕЗИ'Т *м. хим.* магнезит (*көмүр кычкыл магний*).

МАГНЕЗИ'ТОВЫЙ, -ая, -ое **магнезит**-*ке т.*; магнезиттик; **магнези́товый кирпи́ч** магнезиттик кирпич.

МАГНЕ'ЗИЯ *ж. хим.* магнезия (*магний кычкылы же тузу*); **жжёная магне́зия** күйгөн магнезия (*медицинада же техникада колдонулуучу женил ак порошок*); **бе́лая магне́зия** ак магнезия.

МАГНЕТИЗЁР *м. уст.* магнетизёр; *см.* **гипнотизёр.**

МАГНЕТИЗИ'РОВАТЬ *несов. уст. см.* **гипнотизи́ровать.**

МАГНЕТИ'ЗМ *м.* **1.** магнетизм (*магниттик кубулуштар жөнүндөгү окуу*); **2.** магнетизм (*магниттик кубулуштардын жыйындысы*); **земно́й магнети́зм** жер магнетизми.

МАГНЕТИ'Т *м. хим.* магнетит (*магниттүү темир рудасы*).

МАГНЕТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **магнетизм**-*ге т.*

МАГНЕ'ТО *ср. нескл. тех.* магнето (*ичинен күйүүчү кыймылдаткычтардын цилиндрлериндеги күйүүчү майды күйгүзө турган электромагниттик прибор*).

МАГНЕТРО'Н *м.* магнетрон (*электрондук лампа*).

МА'ГНИЕВЫЙ, -ая, -ое **магний**-*ге т.*; **ма́гниевый сплав** магний эритиндиси.

МА'ГНИЙ *м. хим.* магний (*күмүш түстүү жумшак металл, бул абдан жарык болуп күйөт*); **вспы́шка ма́гния** магнийдин жарк этип күйүшү.

МАГНИ'Т *м.* **1.** магнит (*темир же болот нерселерди өзүнө тартып алуучу, темир рудасынын же болоттун бир кесеги*); **есте́ственный магни́т** табигый магнит; **постоя́нный магни́т** өзгөрбөс магнит; **2.** *перен.* магнит (*бир нерсени өзүнө тартуучу күчү бар нерсе*).

МАГНИ'ТИТЬ *несов. что, тех.* магниттендирүү (*кандайдыр бир физикалык телого магнит касиетин берүү*).

МАГНИ'ТНЫЙ, -ая, -ое **магнит**-*ке т.*; магниттик, магниттүү; **магни́тные сво́йства** магнит касиеттери, магниттик касиеттер; **магни́тная стре́лка** магниттик стрелка; **магни́тный по́люс** магниттик полюс; **магни́тный железня́к** магниттүү железняк; **магни́тная бу́ря** жер магнетизминин кескин түрдө өзгөрүшү.

МАГНИТО'МЕТР *м. эл.* магнитометр (*магниттик өлчөөлөр жана магниттүү рудалардын кайсы жерде экенин аныктоо үчүн колдонулуучу прибор*).

МАГНИТОФО'Н *м.* магнитофон (*магниттин жардамы менен үндү, тыбышты жазуу жана ошол үндү, тыбышты кайта чыгаруу үчүн колдонулуучу аппарат*).

МАГНИТОФО'ННЫЙ, -ая, -ое магнитофондук; **магнитофо́нная за́пись** магнитофондук жазуу.

МАГНО'ЛИЕВЫЙ, -ая, -ое **магнолия**-*га т.*

МАГНО'ЛИЯ *ж.* магнолия (*жыттуу чоң гүлү бар жана жалбырактары дайыма көгөрүп туруучу декоративдик өсүмдүктөрдүн бир түрү*).

МАГОМЕТА'НИН *м.* мусулман.

МАГОМЕТА'НКА *женск. р. к* **магомета́нин.**

МАГОМЕТА'НСТВО *ср.* мусулмандык; *см.* **исла́м.**

МАДАПОЛА'М *м.* мадаполам (*кездеменин бир түрү*).

МАДРИГА'Л *м. лит.* мадригал (*көбүнчө ашыктык мазмунундагы кичине ыр*).

МАДЬЯ'Р *м.* мадьяр.

МАДЬЯ'РКА *женск. р. к* **мадья́р;** мадьярка.

МАДЬЯ'РСКИЙ, -ая, -ое **мадьяр**-*га т.*

МАДЬЯ'РЫ *мн.* мадьярлар.

МАЁВКА *ж. ист.* маёвка (*революцияга чейинки Россияда — жумушчулардын Биринчи майдагы жашырын чогулушу*).

МАЖО'Р *м. муз.* мажор (*эки негизги гамманын бири*).

МАЖОРИТА'РНЫЙ, -ая, -ое мажоритардык (*көпчүлүккө негизделген*); **мажорита́рное представи́тельство** мажоритардык өкүлдүк (*эң көп добуш алган кишини «шайланды» деп эсептей турган шайлоо системасы*).

МАЖО'РНЫЙ, -ая, -ое мажордук; **мажо́рная га́мма** мажордук гамма.

ма́жу, ма́жешь *и т. д. наст. вр. от* **ма́зать.**

ма́жусь, ма́жешься *и т. д. наст. вр. от* **ма́заться.**

МА'ЗАНКА *ж. обл.* мазанка (*ылайдан жасалган же майда жыгачтан жасалып шыбалган үй*).

МА'ЗАНЫЙ, -ая, -ое **1.** ылайдан жасалган, ылай шыбалган; **ма́заная ха́та** ылайдан жасалган үй; **ма́заный пол** ылай шыбалган пол; **2.** *прост.* (*грязный*) булганган; **ма́заная руба́ха** булганган көйнөк.

МА'ЗАТЬ *несов.* **1.** *что* майлоо, сыйпоо, сүйкөө, шыбоо; **ма́зать хлеб ма́слом** нанга май сыйпоо; **ма́зать лицо́ вазели́ном** бетке вазелин сыйпоо; **ма́зать колесо́ дёгтем** дөңгөлөктү кара май менен майлоо; **2.** *что, разг.* (*красить*) боёо; **ма́зать гу́бы** эринди боёо, эринди кызартуу; **3.** *что* (*штукатурить*) шыбоо; **ма́зать дом гли́ной** үйдү ылай менен шыбоо; **4.** *кого-что, разг.* (*пачкать*) булгоо, булгап алуу, ыпыластоо; **5.** *что, разг.* (*плохо рисовать*) чиймайлоо, сызгылоо, начар тартуу, майлап таштоо (*билбестиктен сүрөттү начар тартуу*); **6.** *разг.* (*делать промахи*) жаздым атуу *же* жаздым шилтөө *же* жаздым уруу *ж. б.*; **ма́зать из ружья́** мылтыкты жаздым атуу.

МА'ЗАТЬСЯ *несов.* **1.** (*напр. вазелином*) сыйпоо, сүйкөнүү, шыбоо; **2.** *разг.* (*краситься*) боёнуу (*бетин боёо*); **3.** *разг.* (*пачкаться*) булгануу, кир кылынуу, көөлөнүү.

МАЗНУ'ТЬ *однокр. разг.* **1.** майлап коюу, сыйпап коюу; шыбай салуу, шыбай коюу; **2.** (*накрасить*) боёй салуу; **3.** (*сделать промах*) жаздым атуу *же* жаздым шилтөө *же* жаздым уруу *ж. б.* (*бир жолу*).

МАЗНЯ' *ж. разг.* **1.** (*неумелое рисование*) чиймайлоо, чиймайлап таштоо; сызгылоо, начар тартуу (*сүрөттү*); **2.** (*плохой рисунок*) чиймайланган жаман сүрөт.

МАЗО'К *м.* **1.** боёк сүртүү, сыйпоо (*художниктин кисть менен боёшу*); **писа́ть широ́кими мазка́ми** үзүп-үзүп кең боёк сүртүп, сүрөт тартуу; **сме́лый мазо́к** усталык менен үзүп-үзүп сүртүлгөн боёк; **2.** *мед.* мазок (*микроскоп менен текшерүү үчүн айнектин бетине сыйпалган суюктук*); **взять мазо́к** мазок алуу.

МАЗУ'РИК *м. прост.* ууру, митаам.

МАЗУ'РКА *ж.* мазурка (*бийдин бир түрү жана да ошол бийдин музыкасы*).

МАЗУ'Т *м. тех.* мазут (*нефтиден керосин, бензин жана газолин чыгарылгандан кийин калган кара күрөң көгүш суюктук*).

МАЗУ'ТНЫЙ, -ая, -ое **мазут**-*ка т.*; **мазу́тные масла́** мазут майлар.

МАЗЬ *ж.* **1.** *мед.* мазь, май (*денеге сүртүү, сыйпоо үчүн колдонулуучу дары май*); **ци́нковая мазь** цинктүү май; **се́рная мазь** күкүрт мазы; **2.** май (*бир нерсени майлоочу май*); **колёсная мазь** араба майы, дөңгөлөк майы; **сапо́жная мазь** өтүк майы; ◇ **де́ло на мази́** *разг.* иш жайында, иш оңунда.

МАИ'С *м. бот., с.-х.* меке жүгөрү.

МАИ'СОВЫЙ, -ая, -ое **маис**-*ке т.*; **маи́совый хлеб** меке жүгөрү нан; **маи́совая ка́ша** меке жүгөрү ботко.

МАЙ *м.* май (*жылдын бешинчи айы*); **Пе́рвое ма́я** Биринчи май.

МАЙДА'Н *м. обл.* базар.

МА'ЙКА *ж.* майка (*жеңсиз же кыска жеңдүү көйнөк*).

МАЙО'ЛИКА *ж. иск.* майолика, сырдуу карапа.

МАЙО'ЛИКОВЫЙ, -ая, -ое **майолика**-*га т.*; майоликалык, сырдуу; **майо́ликовое блю́до** майоликалык (сырдуу) табак.

МАЙОНЕ'З *м.* майонез (*жумуртканын сарысын, горчица, күн карама майын жана уксусту аралаштырып жасаган соус*).

МАЙО'Р *м.* майор.

www.bizdin.kg

МАЙОРА'Т *м. юр.* майорат (1. *капиталисттик өлкөлөрдө — феодалдык доордон бери сакталып келаткан мурас калтыруу тартиби, бул тартип боюнча жерди ээлөө укугу улуу уулга же тукум ак сакалына өтөт*; 2. *ушул тартипте мураска өткөн жер ээлөө*).

МАЙОРА'ТНЫЙ, -ая, -ое **майорат**-*ка т.*; майораттык; **майора́тное поме́стье** майораттык поместье.

МАЙО'РСКИЙ, -ая, -ое **майор**-*го т.*; майордук; **майо́рское зва́ние** майордук наам.

МА'ЙСКИЙ, -ая, -ое **май**-*га т.*; **ма́йская демонстра́ция трудя́щихся** эмгекчилердин май демонстрациясы (*май майрамындагы демонстрация*); **ма́йский во́здух** май абасы, жазгы аба; ◇ **ма́йский жук** *зоол.* саратан коңуз.

МА'ЙЯ *ж.* (*ткань*) майя (*кездеменин бир түрү*).

МАК *м.* апийим (*өсүмдүгү жана уругу*).

МАКА'КА *ж. зоол.* макака (*мартышка уругундагы маймылдын бир түрү*).

МАКАРО'ННЫЙ, -ая, -ое **макароны**-*га т.*; макарондук; **макаро́нный суп** макарон салган сорпо; **макаро́нная фа́брика** макарон фабрикасы, макарон жасоочу фабрика; **макаро́нные изде́лия** макарон азык-түлүктөрү.

МАКАРО'НЫ *только мн.* макарон (*камырдан түтүккө окшотуп жасалган, кургатылган жумуру кесме*).

МАКА'ТЬ *несов. что* малуу; **он мака́л перо́ в черни́ла** ал калем учту сыяга малды.

МАКЕ'Т *м.* макет (*модель; алгачкы үлгү; бир нерсенин кичиртилген үлгүсү*).

МАКЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **макет**-*ке т.*; макеттик; **маке́тная мастерска́я** макет мастерскаясы, макет жасоочу мастерская.

МАКИ' *мн.* маки (*экинчи дүйнөлүк согуштун убагында Франция партизандарынын аты*).

МАКИАВЕЛЛИ'ЗМ *м. полит.* макиавеллизм (*максатка жетүү үчүн ар кандай моралды, уят-сыйытты, ак ниеттүүлүктү тыкыр эске албастан бардык амал-айланы колдонуучу саясат*).

МАКИНТО'Ш *м.* макинтош (*ичине резина кошулуп токулган кездемеден тигилген пальто*).

МА'КЛЕР *м.* далдалчы, жалдап; **биржево́й ма́клер** биржалык далдалчы.

МА'КЛЕРСКИЙ, -ая, -ое **маклер**-*ге т.*

МА'КЛЕРСТВО *ср.* далдалчылык, жалдапчылык.

МА'КЛЕРСТВОВАТЬ *несов.* далдалчылык кылуу, жалдапчылык кылуу.

МАКНУ'ТЬ *однокр.* малуу, малып алуу (*бир жолу*); **он макну́л кисть в кра́ску** ал кисти боёкко малып алды.

МА'КОВКА *ж.* 1. (*плод мака*) апийимдин башы; 2. *разг.* (*купол*) маковка (*чиркөөнүн жарым шарга окшогон, төмпөйгөн төбөсү*); 3. *разг.* (*макушка*) чоку, төбө (*баш тууралу*).

МА'КОВЫЙ, -ая, -ое **мак**-*ка т.*; **ма́ковое по́ле** апийим талаасы (*апийим айдаган талаа*); **ма́ковое ма́сло** апийим майы; ◇ **как ма́ков цвет** *разг.* эки бетинен кан тамп турат; **у меня́ ма́ковой роси́нки во рту́ не́ было** *разг.* мен оозго наар ала элекмин.

МАКРЕ'ЛЬ *ж.* (*рыба*) макрель (*деңизде жашоочу балыктын бир түрү*).

МАКРО= *татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү, бул бөлүк бир нерсенин эң эле чоң экенин көрсөтөт; мис.* **макроскопи́ческий** макроскоптук.

МАКРОКО'СМ *м.* макрокосм (*дүйнө, аалам*).

МАКРОСКОПИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое макроскоптук (*жай көзгө көрүнүүчү нерсе — чоңойтуп көрсөтө турган лупа, айнек, микроскоп сыяктуу куралсыз эле жай көзгө көрүнүүчү нерсе*).

МАКРОСПО'РЫ *только мн. биол.* макроспоралар (*папоротник жана плаундардын ургаачы жыныстык муундары өсүп чыга турган ири споралар*).

МАКСИМА'ЛЬНО *нареч.* максималдуу (*эң көп, эң толук, эң чоң ж. б.*); **максима́льно испо́льзовать** *кого-что-л.* бирөөнү же бир нерсени максималдуу пайдалануу.

МАКСИМА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое максималдуу (*эң көп, эң толук, эң чоң ж. б.*); **максима́льная ско́рость** максималдуу тездик; **максима́льная до́за** максималдуу доза; **максима́льный тариф** максималдуу тариф; **максима́льный термо́метр** *физ.* максималдуу термометр.

МА'КСИМУМ 1. *м.* (*наибольшее количество*) максимум (*эң көп*); **ма́ксимум эне́ргии** энергиянын максимуму, күч-кубат максимуму; **ма́ксимум температу́ры** температуранын максимуму; 2. *в знач. нареч. разг.* (*самое большее*) эң көп дегенде, ары кеткенде; **отве́т бу́дет ма́ксимум че́рез пять дней** жооп эң ары кеткенде беш күндөн кийин болот.

МАКУЛАТУ'РА *ж.* макулатура (1. *полигр. басылып жатканда бузулган кагаздар, басмада жараксыз болуп калган кагаздар*; 2. *перен. жарамсыз чыгарма; начар жазылган чыгарма*).

МАКУЛАТУ'РНЫЙ, -ая, -ое **макулатура**-*га т.*; **макулату́рные листы́** макулатура барактар.

МАКУ'ШКА *ж.* 1. чоку, кылды учу; **маку́шка горы́** тоонун чокусу; **маку́шка де́рева** жыгачтын кылды учу; 2. *разг.* төбө, орой чоку; **ша́пка на маку́шке** шапка төбөдө турат; ◇ **у него́ у́шки на маку́шке** *разг.* ал кулагын түрүп тыншайт.

МАЛА'ЕЦ *м.* малаец.

МАЛА'ЙКА *женск. р. к* **мала́ец**; малайка.

МАЛА'ЙСКИЙ, -ая, -ое **малаец**-*ге т.*; **мала́йский язы́к** малаецтер тили.

МАЛА'ЙЦЫ *мн.* малаецтер.

МАЛАХА'Й *м. обл.* тумак, кулакчын, малакай.

МАЛАХИ'Т *м. мин.* малахит (*жашыл түстөгү минералдын бир түрү*).

МАЛАХИ'ТОВЫЙ, -ая, -ое 1. **малахит**-*ке т.*; **малахи́товые за́лежи** малахит кени; 2. (*о цвете*) жашыл, малахит түстүү; ◇ **малахи́товая зе́лень** малахит боёк (*жашыл боёктун бир түрү*).

МАЛЕВА'НЬЕ *ср. разг.* 1. боёо, майлоо; 2. чиймайлоо, сүрөттү начар түшүрүү, начар тартуу.

МАЛЕВА'ТЬ *несов. кого-что, разг.* 1. (*раскрашивать*) боёо, майлоо; 2. (*плохо рисовать*) чиймайлоо, сүрөттү начар түшүрүү, начар тартуу; ◇ **не так стра́шен чёрт, как его́ малю́ют** *посл.* шайтан эл айткандай эле коркунучтуу эмес (*шайтанды коркунучтуу деп айтылганы менен, чындыгында ал анчалык деле коркунучтуу эмес*).

МАЛЕ'ЙШИЙ, -ая, -ее *превосх. ст. от прил.* **ма́лый** кипкичине, тыптырмактай, кичине гана, тырмактай гана; ◇ **не име́ть ни мале́йшего жела́ния** кичине да көңүл келбөө, эч бир каалабоо.

МАЛЁК *м.* (*рыба*) малёк (*балыктын уругунан жаңыдан эле чыккан майда чабак*).

МА'ЛЕНЬКИЙ, -ая, -ое 1. (*небольшой по размеру*) кичине, кичинекей; кыска (*короткий*); **ма́ленький до́мик** кичинекей үй; **ма́ленькие ру́чки** кичинекей кол; **ма́ленький рост** кичине бой, кыска бой; 2. (*немногочисленный*) кичине; **ма́ленький отря́д** кичине отряд; 3. (*незначительный*) кичине, аз гана, кичине эле, анча-мынча; **была́ ма́ленькая неприя́тность** анча-мынча чатак иш болду; 4. (*малолетний*) жаш, кичине, майда; **ма́ленькие де́ти** жаш балдар, кичине балдар, майда балдар; 5. *в знач. сущ. м., чаще мн.* бала; ◇ **моё де́ло ма́ленькое!** *разг.* мага эмне!, мында менин ишим жок!; **ма́ленький, да уда́ленький** *разг.* кичине болсо да, мыкты; кичинекей метерим, жер түбүнө жетерим.

МАЛЕ'НЬКО *нареч. разг.* кичинекей, аз гана, аз эле, бир аз; **подожди́ мале́нько** аз гана күтө тур.

МАЛИ'НА *ж.* дан куурай, малина (*өсүмдүк жана анын жемиши*).

МАЛИ'ННИК *м.* дан куурай (малина) өсүүчү жер.

МАЛИ'ННЫЙ, -ая, -ое **малина**-*га т.*; **мали́нный сок** малинаны сыкканда чыккан ширеси.

www.bizdin.kg

МАЛИ'НОВКА *ж. сайрагыч кичинекей чымчыктын бир түрү.*

МАЛИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **1. малина**-*га т.*; **мали́новое варе́нье** малина (дан куурай) вареньеси; **2.** (*о цвете*) күрөң кызыл; **мали́новое сукно́** күрөң кызыл нооту; ◇ **мали́новый звон** жумшак, жакшы добуш, үн (*мис. жогорку сорттуу айнектен жасалган идишти бир нерсе менен акырын ургулаганда чыккан жумшак, кулакка жагымдуу добуш, үн*).

МА'ЛИЦА *ж.* малица (*жүнү ичине жана сыртына каратылып бугунун терисинен жасалган тон; мунун башты чүмкөй турган капюшону жана мээлейи ошол тонго бирге тигилген болот*).

МАЛЛЕИ'Н *м. вет.* маллеин (*жылкыда маңка оору бар же жок экенин билүүчү препарат*).

МАЛЛЕИНИЗА'ЦИЯ *ж. вет.* маллеинизация (*жылкыны маллеиндин жардамы менен изилдөө методу*).

МА'ЛО *нареч.* аз; ◇ **ма́ло ли что ... ...** деп эле, -са кантейин; **ма́ло ли что он недово́лен** ыраазы болбосо кантейин (*ыраазы болбосо мейли*); **ма́ло того́** *вводн. сл.* андан башка, андан тышкары, анын үстүнө.

МАЛО- *татаал сөздөрдүн «аз», «кем» деген маанини билдире турган биринчи бөлүгү; мис.* **малоземе́льный** аз жердүү, жери аз.

МАЛОБЛАГОПРИЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое жагымы аз, анчалык жакшы эмес, оңтойлуулугу анчалык эмес; **малоблагоприя́тные усло́вия** оңтойлуулугу анчалык эмес шарттар; **малоблагоприя́тные ве́сти** анчалык жакшы эмес кабарлар.

МАЛОВА'ЖНЫЙ, -ая, -ое анчалык эмес, анчалык мааниси жок, чоң мааниси жок; **малова́жная причи́на** анчалык мааниси жок себеп.

МАЛОВА'Т, -а, -о *разг.* кичирээк, тарыраак; **э́ти сапоги́ ему́ малова́ты** бул өтүк ага тарыраак; **он малова́т ро́стом** анын бою кичирээк.

МАЛОВА'ТО *нареч. разг.* азыраак, жетишсизирээк; **вы́держки-то у него́ малова́то** анда токтоолуктун өзү азыраак.

МАЛОВЕ'Р *м.* аз ишенүүчү, ишене бербес.

МАЛОВЕ'РИЕ *ср.* ишеним аздык, ишене бербестик.

МАЛОВЕ'РНЫЙ, -ая, -ое ишеними аз, ишене бербеген.

МАЛОВЕРОЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое күмөндүү, шектүү, чындыкка толук туура келбеген; **маловероя́тные слу́хи** күмөндүү кабарлар.

МАЛОВЕ'С *м. ком.* кем салмак (*салмак нормасына жетиштүү болбогон кадак таш*).

МАЛОВЕ'СНЫЙ, -ая, -ое аз салмактуу, жеңил; **малове́сный груз** аз салмактуу жүк; **малове́сная ги́ря** салмак нормасына жетиштүү болбогон кадак таш.

МАЛОВО'ДНЫЙ, -ая, -ое суусу кемчил, суусу аз, аз суулуу, суусу тартыш; **маловóдные зе́мли** суусу кемчил жер; **маловóдная река́** суусу тартыш дарыя.

МАЛОВО'ДЬЕ *ср.* суусу тартыш болуучулук, суусу кемчил болуучулук, суусу аз болуучулук, суусу кемчилдик; **маловóдье сде́лало реку́ несудохо́дной** суусу тартыш болгондуктан дарыяда кеме жүрбөй калды.

МАЛОВРАЗУМИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое түшүнүгү аз, аз түшүнүктүү; **маловразуми́тельное изложе́ние** түшүнүгү аз баяндоо.

МАЛОВЫНО'СЛИВЫЙ, -ая, -ое аз чыдамдуу, чыдамы аз.

МАЛОГОВОРЯ'ЩИЙ, -ая, -ее далил болууга анчалык жарабай турган; **малоговоря́щий факт** далил болууга анчалык жарабай турган факт.

МАЛОГРА'МОТНО *нареч.* **1.** чала сабаттуулук менен; **2.** *перен.* (*неумело*) начар (чала) билгендик менен, билбестик менен.

МАЛОГРА'МОТНОСТЬ *ж.* **1.** чала сабаттуулук; **2.** *перен.* аз билгендик, билими аздык; **3.** *перен.* начар билгендик, чала билгендик, начар иштелгендик, билбестик менен иштелгендик.

МАЛОГРА'МОТНЫЙ, -ая, -ое **1.** чала сабаттуу; **2.** *перен.* (*малосведущий*) аз билген, начар билген, чала билген, көп тааныш эмес, аз маалыматтуу; **3.** *перен.* (*неумело выполненный*) начар иштелген, билбестик менен иштелген; **малогра́мотный чертёж** билбестик менен начар иштелген чертёж.

МАЛОДАРОВИ'ТЫЙ, -ая, -ое аз таланттуу, аз зээндүү; **малодарови́тый писа́тель** аз таланттуу жазуучу.

МАЛОДО'ЙКА *ж. с.-х.* аз сүттүү уй.

МАЛОДО'ЙНЫЙ, -ая, -ое аз сүттүү, сүтү аз; **малодо́йная коро́ва** сүтү аз уй.

МАЛОДОКАЗА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жетишердик далил болбогон, далил болуп жетпеген, аз далилдүү; **малодоказа́тельный факт** жетишердик далил болбогон факт.

МАЛОДОСТОВЕ'РНЫЙ, -ая, -ое чындыгы аз, ырастыгы аз; **малодостове́рный расска́з** чындыгы аз аңгеме.

МАЛОДОСТУ'ПНЫЙ, -ая, -ое (*дорогостоящий*) кымбат баалуу; **малодосту́пные це́ны** кымбат баа, көпчүлүккө ылайыксыз кымбат баа; көпчүлүктүн мүмкүнчүлүгү келбеген кымбат баа.

МАЛОДОХО'ДНЫЙ, -ая, -ое берекеси аз, аз кирешелүү, кирешеси аз, аз доходдуу, доходу аз; **малодохо́дное предприя́тие** аз доходдуу ишкана.

МАЛОДУ'ШЕСТВОВАТЬ *несов.* жүрөк заадалык кылуу, бош көңүлдүк кылуу, боштук кылуу, коркоктук кылуу, жүрөгү жоктук кылуу.

МАЛОДУ'ШИЕ *ср.* жүрөк заадалык, бош көңүлдүк, коркоктук.

МАЛОДУ'ШНИЧАТЬ *несов. разг. см.* **малоду́шествовать.**

МАЛОДУ'ШНЫЙ, -ая, -ое жүрөк заада, бош көңүлдүү, коркок, жүрөгү жок.

МАЛОЗАМЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **1.** билинер-билинбес, кичине гана билинип (көрүнүп) турган; **малозаме́тное пя́тнышко** билинер-билинбес так; **2.** *перен.* (*обыденный*) анчалык көрүнүктүү эмес, көңүлдү анча бурбай турган; **малозаме́тный факт** көңүлдү анча бурбай турган факт.

МАЛОЗАСЕЛЁННЫЙ, -ая, -ое эли аз, аз элдүү.

МАЛОЗЕМЕ'ЛЬЕ *ср.* жер аздык, жер менен канааттандырылбагандык.

МАЛОЗЕМЕ'ЛЬНОСТЬ *ж. см.* **малоземе́лье.**

МАЛОЗЕМЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жери аз, жер менен канааттандырылбаган; **малоземе́льный крестья́нин** жери аз дыйкан.

МАЛОЗНАКО'МЫЙ, -ая, -ое аз гана тааныш, көп тааныш эмес, жакшы тааныш эмес; **малознако́мые лю́ди** аз гана тааныш адамдар.

МАЛОЗНА'ЧАЩИЙ, -ая, -ее анчалык мааниси болбогон, көп деле чоң мааниси болбогон, көп деле чоң мааниси жок; **малозна́чащий вопро́с** анчалык мааниси болбогон маселе.

МАЛОЗНАЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое анчалык мааниси болбогон, анчалык мааниси жок; **малозначи́тельное собы́тие** анчалык мааниси болбогон окуя.

МАЛОИЗВЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое анчалык атагы жок, анчалык атактуу эмес, анчалык атагы чыкпаган; **малоизве́стный писа́тель** анчалык атагы жок жазуучу.

МАЛОИМУ'ЩИЙ, -ая, -ее кедей, жарды; **малоиму́щие слои́ населе́ния** элдин жарды катмары.

МАЛОИНТЕРЕ'СНЫЙ, -ая, -ое көп кызык эмес, анчалык кызык эмес, көп кызыгы жок, анчалык кызыгы жок; **малоинтере́сный фильм** көп кызыгы жок фильм.

МАЛОИССЛЕ'ДОВАННЫЙ, -ая, -ое аз изилделген.

МАЛОКАЛИ'БЕРНЫЙ, -ая, -ое *см.* **мелкокали́берный.**

МАЛОКВАЛИФИЦИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое квалификациясы аз, аз квалификациялуу.

www.bizdin.kg

МАЛОКРО'ВИЕ *ср. мед.* кан аздык, аз кандуулук (*канда кызыл шариктердин аздыгынан пайда болгон оору*); **страда́ть малокро́вием** каны аздыктан пайда болгон оору менен ооруу.

МАЛОКРО'ВНЫЙ, -ая, -ое *мед.* каны аз.

МАЛОКУЛЬТУ'РНЫЙ, -ая, -ое маданияты аз, маданияты кем, маданияты анчалык жогору эмес; **малокульту́рный челове́к** маданияты аз адам.

МАЛОЛЕ'ТКА *м. и ж. разг.* бала; кичинекей, жаш бала.

МАЛОЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее **1.** жашы жетпеген, жаш; **малоле́тние де́ти** жаш балдар; **2.** *в знач. сущ. м., ж.* жаш бала.

МАЛОЛЕ'ТСТВО *ср. разг.* жаш кез, бала кез, жашы жетпегендик; **с малоле́тства** бала кезинен бери, жаш кезинен тартып.

МАЛОЛИТРА'ЖКА *ж. разг.* малолитражка.

МАЛОЛИТРА'ЖНЫЙ, -ая, -ое малолитражный, аз литраждуу; **малолитра́жный автомоби́ль** малолитражный автомобиль, аз литраждуу автомобиль (*күйүүчү майды аз расход кылуучу автомобиль*).

МАЛОЛЮ'ДНОСТЬ *ж.* эл аздык, киши аздык.

МАЛОЛЮ'ДНЫЙ, -ая, -ое эли аз, кишиси аз.

МАЛО-МА'ЛЬСКИ *нареч.* бир аз, болор-болбос, анча-мынча; **мало-ма́льски гра́мотный челове́к** болор-болбос сабаттуу киши.

МАЛОМА'ЛЬСКИЙ, -ая, -ое эң эле аз, аз гана, эң эле кичине, кичинекей гана.

МАЛОМО'ЩНОСТЬ *ж. тех.* күчү аздык, кубаты аздык, жармачтык.

МАЛОМО'ЩНЫЙ, -ая, -ое күчү аз, кубаты аз, жармач; **маломо́щная электроустано́вка** кубаты аз электрдик установка; **маломо́щное предприя́тие** жармач ишкана, күчү аз ишкана.

МАЛОНАДЁЖНЫЙ, -ая, -ое *разг.* көп ишенимтүү эмес, көп ишенүүгө болбой турган, аз ишенимтүү.

МАЛОНАСЕЛЁННЫЙ, -ая, -ое эли аз, аз элдүү; **малонаселённый край** аз элдүү жер.

МАЛООБЖИТО'Й, -а́я, -о́е эл аз турган, адам аз турган (*жер, үй*).

МАЛОО'БЛАЧНЫЙ, -ая, -ое аз булуттуу, булут аз.

МАЛООБРАЗО'ВАННЫЙ, -ая, -ое маалыматы аз, билими анчалык эмес, билими аз.

МАЛООБЩИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое башкалар менен көп катышууга шыгы жок; **малообщи́тельный челове́к** башкалар менен көп катышууга шыгы жок адам.

МАЛОО'ПЫТНЫЙ, -ая, -ое аз тажрыйбалуу, тажрыйбасы аз.

МАЛООСНОВА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*о доводе, мнении и т. п.*) негизи аз, жетердик негизи жок (*далил, пикир жөнүндө*); **2.** *разг.* (*о человеке*) жетердик түрдө олуттуу эмес (*адам жөнүндө*).

МАЛОПИТА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое опкок, аш болуму аз, токтугу жетишсиз (*калориясы жетиштүү эмес*); **малопита́тельный корм** опкок тоют (жем-чөп).

МАЛОПЛОДО'ВЫЙ, -ая, -ое *с.-х.* жемиши аз, мөмөсү аз.

МАЛОПЛОДОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое көп семиз эмес, арыгыраак; **малоплодоро́дная по́чва** анчалык семиз эмес жер, арыгыраак жер.

МАЛОПОДВИ'ЖНЫЙ, -ая, -ое **1.** тоң моюн, начар кыймылдоочу, начар козголуучу; **малоподви́жный суста́в** начар кыймылдоочу муун; **2.** *перен.* аяк-быякка көп жүрбөгөн, көп көчпөс, көп жүрө бербес; **малоподви́жный о́браз жи́зни** аяк-быякка көп жүрбөй өмүр сүрүү.

МАЛОПОДГОТО'ВЛЕННЫЙ, -ая, -ое даярдыгы аз, билими анчалык толук эмес.

МАЛОПОДЕ'РЖАННЫЙ, -ая, -ое аз кийилген (*об одежде*); аз урунулган (*о вещах*).

МАЛО-ПОМА'ЛУ *нареч.* аз-аздан, кичинеден жылыштап, кичине-кичинеден, аста-аста.

МАЛОПОМЕСТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ичине аз бата турган, ичине анчалык батбай (сыйбай) турган, тарыраак; **малопомести́тельная ко́мната** ичине адам аз бата турган комната, тарыраак комната.

МАЛОПОНЯ'ТЛИВЫЙ, -ая, -ое зээни аз, анчалык сергек эмес, бир нерсени бат илип ала албаган, бир нерсени бат түшүнө албаган; **малопоня́тливый ребёнок** бир нерсени бат илип ала албаган бала, зээни аз бала.

МАЛОПОНЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое түшүнүгү аз; **малопоня́тная фра́за** түшүнүгү кыйын сүйлөм.

МАЛОПРИ'БЫЛЬНЫЙ, -ая, -ое аз пайдалуу, пайдасы аз.

МАЛОПРИГО'ДНЫЙ, -ая, -ое жараксызыраак, анчалык жарактуу эмес, жарактуулугу начар.

МАЛОПРИМЕНИ'МЫЙ, -ая, -ое колдонулууга ыңгайсызыраак, пайдаланууга көп туура келбей турган.

МАЛОПРОДУКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое аз продуктылуу, аз натыйжалуу, аз өндүрүмдүү; **малопродукти́вный труд** аз натыйжалуу эмгек.

МАЛОПРОИЗВОДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое өндүрүмдүүлүгү аз, аз өндүрүмдүү, өнүмү аз, өнүмү жогураак; **малопроизводи́тельный ручно́й труд** аз өндүрүмдүү кол эмгеги.

МАЛОРА'ЗВИТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*физически*) толук өспөгөн, толук жетилбеген, аз, начар; **2.** (*интеллектуально*) маалыматы аз, акылы кыска; **3.** аз өнүккөн; **малора́звитая о́трасль промы́шленности** өнөр жайдын аз өнүккөн тармагы.

МАЛОРЕНТА'БЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *эк.* аз рентабелдүү (*аз кирешелүү, аз пайдалуу*).

МАЛОРО'СЛЫЙ, -ая, -ое бою кыска, кодоо, бекене.

МАЛОСВЕ'ДУЩИЙ, -ая, -ее көп тааныш эмес, чала билген, начар билген, аз билген, аз маалыматтуу, бир нерсе жөнүндө жетишерлик билбеген.

МАЛОСЕМЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое үй-бүлөсү аз, аз үй-бүлөлүү.

МАЛОСИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое күчү аз, кубаты аз, бекаруу.

МАЛОСОДЕРЖА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое мазмуну анчалык эмес, маңызсызыраак, мазмуну тайкы, маанисизыраак; **малосодержа́тельный разгово́р** мазмуну анчалык эмес сүйлөшүү.

МАЛОСОЗНА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сезимсизирээк, жетүүлүгү аз, сезими анчалык эмес.

МАЛОСОЛЁНЫЙ, -ая, -ое тузу аз, тузу азыраак; **малосолёная ры́ба** тузу азыраак балык, аз туздалган балык.

МАЛОСО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое азыраак туздалган, бир аз гана туздалган; **малосо́льные огурцы́** бир аз гана туздалган бадыраң (*туздукта аз жаткан бадыраң*).

МАЛОСОСТОЯ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*небогатый*) аз оокаттуу, оокаты чабалыраак, кедейирээк; **малосостоя́тельный челове́к** оокаты чабалыраак адам; **2.** (*неубедительный*) негизсиз, жөнү жок; **малосостоя́тельные до́воды** негизсиз далилдер.

МАЛОСПОСО'БНЫЙ, -ая, -ое зээни аз, ийкеми аз (*уккан-көргөнүн бат илип ала албай турган*); **малоспосо́бный учени́к** зээни аз окуучу.

МА'ЛОСТЬ *прост.* **1.** *ж.* болор-болбос нерсе, билинер-билинбес нерсе; **из-за вся́кой ма́лости не сто́ит ссо́риться** болор-болбос нерседен чатакташуунун кереги жок; **2.** *в знач. нареч.* (*немного*) кичине гана, аз гана, бир аз; **мне ма́лость нездоро́вится** мен бир аз ооруп турам.

МАЛОСУЩЕ'СТВЕННЫЙ, -ая, -ое анча олуттуу эмес, анча керектүү эмес; **малосуще́ственный до́вод** анча олуттуу далил эмес.

МАЛОТИРА'ЖНЫЙ, -ая, -ое аз тираждуу; **малотира́жная газе́та** аз тираждуу газета.

МАЛОУБЕДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое анчалык ишендирердик эмес, аз ишендирердик; **малоубеди́тельное доказа́тельство** анчалык ишендирердик эмес далил.

www.bizdin.kg

МАЛОУДО'ЙНЫЙ, -ая, -ое *с.-х.* аз сүттүү, сүтү аз; **малоудойная корова** аз сүттүү уй, сүтү аз уй.

МАЛОУПОТРЕБИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое аз колдонулуучу, аз колдонула турган; **малоупотребительное слово** аз колдонулуучу сөз.

МАЛОУРОЖА'ЙНЫЙ, -ая, -ое аз түшүмдүү, түшүм аз болгон; **малоурожайные культуры** аз түшүмдүү өсүмдүктөр.

МАЛОУСПЕ'ШНЫЙ, -ая, -ое ийгилиги аз, анчалык ийгиликтүү эмес; **малоуспешная работа** ийгилиги аз жумуш.

МАЛОУТЕШИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое көңүлдү анчалык тынчытпай турган, адамды анчалык кубантпай турган.

МАЛОЦЕ'ННЫЙ, -ая, -ое анчалык баалуу эмес, анчалык мааниси жок.

МАЛОЧИ'СЛЕННОСТЬ *ж.* саны аздык, аз сандуулук.

МАЛОЧИ'СЛЕННЫЙ, -ая, -ое аз сандуу, саны аз, анчалык көп эмес; **малочисленный отряд** аз сандуу отряд, адамдарынын саны аз отряд.

МАЛОЧУВСТВИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *фото* жарыкты аз сезүүчү, жарыкты тез сезбөөчү; **малочувствительная фотографическая пластинка** жарыкты аз сезүүчү (тез сезбөөчү) фотографиялык пластинка.

МАЛОШЕ'РСТНЫЙ, -ая, -ое аз жүндүү; **малошёрстные овцы** аз жүндүү кой.

МАЛОЭКОНОМИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое аз үнөмдүү.

МАЛОЭТА'ЖНЫЙ, -ая, -ое аз этаждуу; **малоэтажные дома** аз этаждуу үйлөр.

МА'ЛЫЙ I, -ая, -ое 1. *см.* **маленький; малые дети** кичине балдар; **деньги не малые** аз акча эмес; 2. *кратк. ф. в знач. сказ.* **мал, мала, мало** (*об одежде, обуви*) кичине, тар; **эти сапоги мне малы** бу өтүк мага тар; 3. *в составе названий и имён собственных* кичи; **Малый театр** Кичи театр; **Малая Медведица** *астр.* Кичи Жетиген; 4. *в знач. сущ. ср.*: **он довольствуется малым** ал азга канаат кылат; **без малого... или без мала ...** *разг.* ... жетер-жетпес; бир аз эле кем...; ... дээрлик; ~га кичине эле жетпейт; **без малого сто рублей** жүз сомго жетер-жетпес, бир азы эле кем жүз сом, жүз сом дээрлик, жүз сомго кичине эле жетпейт; **самое малое** аз дегенде; **за малым дело стало** болор-болбос нерсенин аркасында иш токтоп калды; ◇ **малая толика** *разг.* аз гана, бир аз; **мал мала меньше** *разг.* биринен-бири кичине; биринен-бири жаш; **от мала до велика** *или* **стар и мал** *или* **старый и малый** улуу-кичүү дебей; **с малых лет** бала кезден; **мал золотник, да дорог** *посл.* сакадай бою сары алтын; аз болсо да, саз.

МА'ЛЫЙ II *м. разг.* адам, эркек киши, жигит; **он славный малый** ал жакшы жигит.

МАЛЫ'Ш *м. разг.* бала, бөбөк, эркек бала.

МАЛЫ'ШКА *м. и ж. уменьш.-ласк. от* **малыш** балакай, бөбөкчө.

МА'ЛЬВА *ж. бот.* гүлкайыр (*кооздук үчүн өстүрүлүүчү өсүмдүктүн бир түрү*).

МАЛЬТУЗИА'НСКИЙ, -ая, -ое **мальтузианство**-*го т.*

МАЛЬТУЗИА'НСТВО *ср.* мальтузианство (*англиялык буржуазиялык экономист Мальтустун реакциячыл теориясы; эмгекчилердин жакырчылыгынын себеби — аларды капиталисттердин аябай эксплуатация кылганынын натыйжасы эмес, бул жакырчылыктын себеби — эмгекчилердин эң тез көбөйүшүндө деген реакциячыл теориясы. Мальтус эмгекчилерге: силер үйлөнбөгүлө жана балалуу болбогула деп сунуш кылган*).

МА'ЛЬЧИК *м.* 1. эркек бала; 2. *уст.* (*ученик в торговом предприятии*) жаш кызматчы, шакирт, үйрөнчүк (*соода ишканаларында*).

МАЛЬЧИКО'ВЫЙ, -ая, -ое **мальчик**-*ке т.*; **мальчиковая обувь** эркек баланын бут кийими.

МАЛЬЧИ'ШЕСКИЙ, -ая, -ое 1. баладай, балага окшош, бала түрүндө; **у него мальчишеский вид** анын түрү балага окшош; 2. *перен.* (*легкомысленный*) тентек, шок, оюнкараак.

МАЛЬЧИ'ШЕСТВО *ср.* балалык, үстүрттүк, тентектик, оюнкараактык.

МАЛЬЧИ'ШЕЧИЙ, -ья, -ье *см.* **мальчишеский.**

МАЛЬЧИ'ШКА *м. разг.* бала, тентек бала; **он ведёт себя как мальчишка** ал бир бала кыял неме.

МАЛЬЧУГА'Н *м. разг.* балакай, балаке.

МАЛЮ'СЕНЬКИЙ, -ая, -ое *разг.* кенедей, тырмактай, кымындай, эң кичинекей.

МАЛЮ'ТКА *м. и ж.* бөбөк.

МАЛЯ'ВКА *ж.* малявка; *см.* **малёк.**

МАЛЯ'Р *м.* маляр (*сырдоочу жумушчу*).

МАЛЯРИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **малярия**-*га т.*; **малярийный комар** безгек чиркейи.

МАЛЯРИО'ЛОГ *м.* маляриолог (*безгек жагынан специалист*); **врач-маляриолог** маяриолог-врач.

МАЛЯРИ'Я *ж. мед.* малярия, безгек.

МАЛЯ'РНЫЙ, -ая, -ое **маляр**-*га т.*; малярдык; **малярные работы** малярдык жумуштар.

МА'МА *ж.* эне, апа.

МАМАЛЫ'ГА *ж. обл.* мамалыга (*жүгөрүдөн жасалган ботко*).

МАМА'ША *ж. прост.* 1. энеке, апаке; 2. (*в обращении*) эне (*жашап калган аялга карата айтылган сөз*).

МА'МЕНЬКА *ж. разг. уст.* энеке, энекебай, энекетай, апаке, апатай.

МА'МЕНЬКИН, -а, -о *разг. уст.* энекеники, апакеники; ◇ **маменькин сынок** энекесинин баласы (*эрке үйрөнгөн, тентек бала, жигит*).

МА'МИН, -а, -о энекесинин, апасынын, энемдики, апамдыкы ж. б.

МА'МКА *ж.* 1. *уст.* (*кормилица*) эмчек эне (*бирөөнүн баласын эмизген аял*); 2. *обл.* (*мама*) эне.

МА'МОНТ *м. палеонт.* мамонт (*ушу күндө тукум курут болгон, пил тукумуна жатуучу чоң жаныбар*).

МА'МОНТОВЫЙ, -ая, -ое **мамонт**-*ко т.*; **мамонтовая кость** мамонт сөөгү.

МА'МОЧКА *ж. ласк. от* **мама** энеке, апаке.

МАНГАНИ'Т *м. мин.* манганит (*күрөң марганец рудасы*).

МА'НГО *ср. нескл. бот.* манго (*жыгачтын бир түрү жана анын жемиши*).

МАНГУ'СТА *ж. зоол.* мангуста (*жырткыч кичинекей жаныбардын бир түрү*).

МАНДАРИ'Н I *м. бот.* мандарин (*саргыч кычкыл жемиштин бир түрү жана ушул жемиш чыгуучу жыгач*).

МАНДАРИ'Н II *м.* мандарин (*революцияга чейинки Кытайдын жогорку чиновниги*).

МАНДАРИ'ННЫЙ, -ая, -ое *см.* **мандариновый.**

МАНДАРИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **мандарин** I-*ге т.*; **мандариновое дерево** мандарин жыгачы.

МАНДА'Т *м.* 1. мандат (*көрсөтүүчү кишинин полномочиесин жана укугун күбөлөндүрө турган документ*); **депутатский мандат** депутаттык мандат; 2. *полит.* мандат (*бир жерди, өлкөнү башкарууга берилген укук*).

МАНДА'ТНЫЙ, -ая, ое 1. **мандат**-*ка т.*; **мандатная комиссия** мандат комиссиясы (*депутаттардын же съезд менен конференциянын делегаттарынын мандаттарын текшерүүчү же аларга мандат берүүчү комиссия*); 2. *полит.* мандаттуу (*мандатты ээлөөчү*); **мандатная страна** мандаттуу өлкө, мандаты бар өлкө.

МАНДОЛИ'НА *ж. муз.* мандолина (*чертме комуздун бир түрү*).

МАНДОЛИНИ'СТ *м.* мандолиначы (*мандолинага ойной билүүчү киши*).

МАНДРИ'Л *м. зоол.* мандрил (*маймылдын бир түрү*).

МАНЁВР *м.* 1. *воен.* манёвр (*уруш убагында душманга сокку берүү максаты менен аскердин жүрүшү*); **тактический манёвр** тактикалык манёвр; 2. *перен.* ыкма, ыкым, амал, айла, куулук; 3. **манёвры** *мн. воен.* манёвр (*войсколорду

www.bizdin.kg

жефлотту так согуш өңдүү жагдайда үйрөтүү); **4. манёвры** *мн. ж.-д.* манёвр (*паровоз менен вагондордун станция жолу менен ары-бери жүрүп поезд тизиши*).

МАНЁВРЕННОСТЬ *ж.* манёврдуулук (*манёвр жасоого жөндөмдүүлүк, бир жерден экинчи жерге тез барууга жөндөмдүүлүк*); **высо́кая манёвренность во́йск** войсколордун эң мыкты манёврдуулугу.

МАНЁВРЕННЫЙ, -ая, -ое манёврдүү; **манёвренная война́** манёврдуу согуш (*окоп казып, чеп жасабастан эле жүрүп, дайым жылып, манёвр колдонуп урушуучу согуш*).

МАНЕВРИ'РОВАНИЕ *ср.* 1. манёвр жасоочулук, манёврдөө, манёвр жасоо; **операти́вное маневри́рование** оперативдүү манёвр жасоочулук; 2. *перен.* ыкмага салуу, амалдоо.

МАНЕВРИ'РОВАТЬ *несов.* **1.** *воен., ж.-д.* манёврдөө, манёвр жасоо; 2. *перен.* (*лавировать*) ыкмага салуу, амалдоо; **3.** *чем* (*умело распоряжаться*) ыгын таап жумшоо, ыгы менен пайдалануу.

МАНЕВРО'ВЫЙ, -ая, -ое: **маневро́вый парово́з** манёвр паровозу (*темир жолдо манёвр кызматын аткаруучу паровоз*).

МАНЁВРЫ *мн. см.* **манёвр** 3, 4.

МАНЕ'Ж *м.* манеж (*атка жүрүүнү үйрөтүүгө арналган үй*).

МАНЕ'ЖИТЬ *несов. кого* **1.** (*выезжать лошадь*) таптоо (*атты, кулукту*); 2. *перен. разг.* зарыктыруу (*көпкө чейин күттүрүп чарчатуу*).

МАНЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое **манеж**-*ге т.*; манеждик; **мане́жная езда́** манеждик жүрүш.

МАНЕКЕ'Н *м.* **1.** манекен (*киши тулкусуна окшотуп жыгачтан жасалган кийим өлчөнүлүүчү кеп*); **2.** *перен.* былбыраган демилгесиз адам.

МАНЕКЕ'НЩИЦА *ж.* манекенчи аял (*тирүү манекен*).

МАНЕ'Р *м. разг.*: **на но́вый мане́р** жаңы үлгү боюнча; **я сде́лал узело́к на мане́р ба́нта** түйүндү бантка окшотуп жасадым (түйдүм); **таки́м мане́ром** ушун этип, ушундай кылып.

МАНЕ'РА *ж.* **1.** (*образ действия*) адат, өнөкөт; **2.** (*стиль*) манера (*көркөм чыгарманын стили; чыгарманын өзгөчө мүнөзү*); **3. мане́ры** *мн.* (*внешние формы поведения*) манералар (*жүрүш-туруштун сырткы формалары*); **плохи́е мане́ры** жаман манералар.

МАНЕ'РКА *ж. воен. уст.* манерка (*походдо алып жүрүлүүчү фляжка*).

МАНЕ'РНИЧАНЬЕ *ср.* кылыктануучулук, ойкуштануучулук.

МАНЕ'РНИЧАТЬ *несов. разг.* кылыктануу, кылтыңдоо, ойкуштоо.

МАНЕ'РНОСТЬ *ж.* манердүүлүк (*бир нерседеги жасалмалуулук*).

МАНЕ'РНЫЙ, -ая, -ое манердүү (*табигый эмес, жөнөкөй эмес, жасалма*); **мане́рный стиль** манердүү стиль.

МАНЖЕ'ТА *ж.* **1.** жең учу (*көйнөктүн жеңинин кайрылган учу*); **2.** *тех.* манжета (*териден жасалган жана поршендүү насосторго кийгизилген алкак*).

МАНИАКА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *мед.* маниакалдык; **маниака́льное состоя́ние** маниакалдык абал (*см.* **манья́к**).

МАНИКЮ'Р *м.* маникюр (*тырмакты тазалап кызартуу*).

МАНИКЮ'РША *ж.* маникюрша (*маникюр ишин билүүчү аял*).

МАНИПУЛИ'РОВАТЬ *несов.* манипуляциялоо, манипуляция кылуу.

МАНИПУЛЯ'ТОР *м. тех.* манипулятор (**1.** *телеграмманы бере турган аппарат;* **2.** *башкарууну регулировка кыла турган контролдук прибор*).

МАНИПУЛЯ'ЦИЯ *ж.* манипуляция, манипуляциялоо, манипуляция кылуу (**1.** *татаал приём, татаал ык, татаал амал;* **2.** *перен. көз жазгыруу; көз боёо*).

МАНИ'ТЬ *несов. кого* **1.** ишара кылып (жаңдап) чакыруу; **2.** *перен.* (*привлекать*) тартуу, кызыктыруу.

МАНИФЕ'СТ *м.* **1.** манифест (*саясий партиялардын, коомдук уюмдардын, адабий топтордун өздөрүнүн көз караштарын, программаларын жана чечимдерин жазган үндөөсү*); **Мани́фест Коммунисти́ческой па́ртии** Коммунисттик Партиянын Манифести; **2.** манифест (*жогорку бийликтин элге карата кат жүзүндө салтанаттуу үндөөсү*).

МАНИФЕСТА'НТ *м.* манифестант, манифестацияга катышуучу.

МАНИФЕСТА'ЦИЯ *ж.* манифестация, манифестациялоо, манифестация жасоо (*тилектештикти же нааразылыкты билдирүү үчүн калың элдин көчөгө чыгып жүрүшү*); **манифеста́ция солида́рности** тилектештик манифестациясы.

МАНИФЕСТИ'РОВАТЬ *несов.* манифестациялоо, манифестация жасоо, манифестацияга катышуу.

МАНИ'ШКА *ж.* манишка (*эркектердин көйнөгүнүн көкүрөгүнө тигилген ак нерсе*).

МА'НИЯ *ж.* **1.** мания (*өзүнүн ой-пикирин жана сезимдерин кандайдыр бир идеяга эле топтоп калган психикалык оору абал*); **ма́ния вели́чия** эң эле мыктылык маниясы; **2.** *перен.* мания (*бир нерсеге эле кызыгып калуу, бир нерсенин эле артына түшүп калуу*).

МАНКИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кем-чем* милдетке шалактык кылуу, милдетти тоотпоо.

МА'ННА *ж. миф.* манна (*еврейлер дүйнөнү кезип жүргөн кезде, аларга асмандан түшкөн тамак имиш*); ◇ **ждать как ма́нны небе́сной** *разг.* асмандан жааган ырыстай күтүү, эки көзү төрт болуп күтүү.

МА'ННЫЙ, -ая, -ое: **ма́нная крупа́** буудай акшагы (*буудайдан жасалган акшак*); **ма́нная ка́ша** буудай акшагынан жасалган ботко.

МАНОВЕ'НИЕ *ср. уст.* жаңдоо, ишара кылуу; **манове́нием руки́** кол жаңдап.

МАНО'МЕТР *м. физ.* манометр (*жабык мейкиндикте — мис. казандын ичинде — абанын, буунун, газдын кысымын өлчөгүч прибор*).

МАНОМЕТРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **манометр**-*ге т.*; **манометри́ческая тру́бка** манометр түтүгү.

МАНО'МЕТРОВЫЙ, -ая, -ое **манометр**-*ге т.*; **мано́метровый заво́д** манометр заводу.

МАНСА'РДА *ж.* мансарда (*үйдүн чатырынын алдындагы кичи турүүчү үй*).

МА'НСИ *нескл.* манси, мансиецтер.

МАНСИ'ЕЦ *м.* мансиец.

МАНСИ'ЙКА *женск. р.* **к мансиец**; мансийка.

МАНСИ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **манси**-*ге т.*; **манси́йский язы́к** мансиецтер тили.

МАНТИ'ЛЬЯ *ж.* мантилья (*аялдар сыртынан жамынып жүрө турган жеңсиз кыска бүркөнгүч*).

МАНТИ'ССА *ж. мат.* мантисса (*логарифмдин бөлчөктүк бөлүгү*).

МА'НТИЯ *ж.* мантия (**1.** *жеңсиз, көлбүрөгөн кең кийимдин бир түрү;* **2.** *зоол. моллюскалардын денесин каптап турган кат-кат тери; бул раковинаны иштеп чыгарат*).

МАНТО' *ср. нескл.* манто (*аялдардын көлбүрөгөн кең пальтосу*).

МАНУ'Л *м. зоол.* мадыл (*жапан мышык*).

МАНУСКРИ'ПТ *м.* манускрипт (*кол жазма; көбүнчө байыркы кол жазма*).

МАНУФАКТУ'РА *ж.* **1.** *эк., ист.* мануфактура (*капиталисттик өндүрүштүн формасы, бул — ири машиналык өнөр жайдан мурун болгон; мүнөздүү белгилери: жумушчулардын эмгегин мастерскаяга бириктирүү, кол эмгегинин үстөмдүгү, эмгектин абдан ар түрдүү болуп бөлүнүшү*); **2.** (*ткани*) кездеме.

МАНУФАКТУ'РНЫЙ, -ая, -ое **1. мануфактура** 1-*ге т.*; **мануфакту́рный перио́д капитали́зма** капитализмдин

www.bizdin.kg

мануфактура доору; **2. мануфактура** 2-*ге т.*; **мануфакту́рный магази́н** кездеме магазини.

МАНЬЧЖУ'Р *м.* манжур.

МАНЬЧЖУ'РКА *женск. р. к* **маньчжу́р;** манжурка.

МАНЬЧЖУ'РСКИЙ, -ая, -ое **маньчжур**-*га т.*

МАНЬЧЖУ'РЫ *мн.* манжурлар.

МАНЬЯ'К *м.* маньяк (*манияга кабылган киши*).

МАНЬЯ'ЧКА *женск. р. к* **манья́к.**

МАНЯ'ЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **мани́ть; 2.** *прил.* кызыктыруучу, өзүнө кызыктыруучу; **маня́щие перспекти́вы** кызыктыруучу перспективалар.

МАРАБУ' *м. нескл. зоол.* марабу (*Африкада жана Азияда жашоочу, илегилек тукумуна жатуучу куш*).

МАРА'ЗМ *м.* маразм (**1.** *мед. чөгүп калуу; акылдан жана кубаттан калуу;* **2.** *перен. мораль жагынан кучсуздук*).

МАРА'Л *м. зоол.* бугу, марал.

МАРАЛОВО'Д *м.* бугу (марал) өстүрүүчү.

МАРАЛОВО'ДСТВО *ср.* бугу (марал) өстүрүүчүлүк.

МАРАЛОВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое: **маралово́дческое хозя́йство** бугу (марал) өстүрүү чарбасы.

МАРА'ЛЬНИК *м.* бугу (марал) төлдөтүүчү (өстүрүүчү) жай.

МАРА'НЬЕ *ср. разг.* **1.** булгоо, жаманатты кылуу; **2.** *перен.* жаман сүрөт тартуу, чиймайлоо, жаман жазуу.

МАРА'ТЬ *несов. разг.* **1.** *кого-что* (*пачкать*) булгоо, булгап салуу, шалтактатуу, ыпылас кылуу; **2.** *кого-что, перен.* (*бесчестить*) булгоо, жаманатты кылуу; **мара́ть че́стное и́мя** жаманатты кылуу; **3.** *что, перен.* жаман сүрөт тартуу, чиймайлоо, жаман жазуу; **мара́ть стихи́** ыр деп бир болбогон нерсени жазуу.

МАРА'ТЬСЯ *несов. разг.* **1.** (*пачкаться*) булгануу, шалтактоо; **2.** (*пачкать собою*) булгоо; **3.** *перен.* жаманатты болуу; **не сто́ит мара́ться** арзыбаган же болбогон ишке катышуунун кереги жок.

МАРАФО'НСКИЙ, -ая, -ое: **марафо́нский бег** *спорт.* алыска чуркоо, алыска жөө жарышуу (*42 км жерге чейин жүгүрүү*).

МА'РГАНЕЦ *м. хим.* марганец.

МА'РГАНЦЕВО-КА'ЛИЕВЫЙ, -ая, -ое марганецтик-калийлик; **ма́рганцево-ка́лиевая соль** марганецтик-калийлик туз.

МА'РГАНЦЕВЫЙ, -ая, -ое **марганец**-*ке т.*; марганецтик; **ма́рганцевая руда́** марганецтин рудасы; **ма́рганцевая кислота́** марганец кислотасы.

МАРГАНЦОВОКИ'СЛЫЙ, -ая, -ое марганецтик кычкыл.

МАРГАНЦО'ВЫЙ, -ая, -ое *см.* **ма́рганцевый.**

МАРГАРИ'Н *м.* маргарин (*өсүмдүк майларынан же уй майы менен өсүмдүк майынан жасалган кошунду май*).

МАРГАРИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **маргарин**-*ге т.*

МАРГАРИ'ТКА *ж.* маргаритка (*гүлү жылдызга окшош өсүмдүктүн бир түрү*).

МА'РЕВО *ср.* **1.** *см.* **мира́ж; 2.** *обл.* (*туман*) туман.

МАРЕ'НА *ж. бот.* марена (*тамырынан кызыл боёк чыгуучу өсүмдүк*).

МАРЕ'НГО *прил. неизм.* маренго (*кара боз болуп кулпурган түс*).

МА'РИ *нескл.* мари, мариецтер, мариликтер.

МАРИ'ЕЦ *м.* мариец, мари, марилик.

МАРИ'ЙКА *женск. р. к* **мари́ец;** марийка.

МАРИ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **мари**-*ге т.*; **мари́йский язы́к** мари тили.

МАРИ'ЙЦЫ *мн.* мариецтер, мариликтер; *см.* **ма́ри.**

МАРИ'НА *ж. жив. уст.* марина (*деңиз пейзажы тартылган сүрөт*).

МАРИНА'Д *м.* **1.** маринад (*ачык сууга салып даярдаган тамымал*); **сельдь в марина́де** маринадга салынган сельдь; **2.** маринад (*маринадга салынган продукт*).

МАРИНИ'СТ *м. жив.* маринист (*деңиз сүрөтүн түшүрүүчү, тартуучу художник*).

МАРИ'НКА *ж.* маринка (*балыктын бир түрү*).

МАРИНОВА'НИЕ *ср.* маринаддоо (*маринадга салып ачытуу*).

МАРИНО'ВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **маринова́ть; 2.** *прил.* маринаддалган (*тамак жөнүндө: ачык сууга салып даярдалган*); **марино́ванная селёдка** маринаддалган селёдка.

МАРИНОВА'ТЬ *несов.* **1.** *что* маринаддоо (*ар түрдүү тамакты, мис. бадыраң, балыкты ачык сууга салып даярдоо*); **2.** *кого-что, перен. разг.* создуктуруу, сүйрөө, каргаша кылуу, токтотуу; **маринова́ть де́ло** ишти сүйрөө, ишти создуктуруу, колундагы ишти атайын кармап жатуу (*кечилиштин кечиктирүү*).

МАРИОНЕ'ТКА *ж.* марионетка, так теке (**1.** *куурчак театрындагы куурчак;* **2.** *перен. өз эрки менен аракет кылбастан, бирөөнүн сөлүн согуп, камчысын чабуучу адам*).

МАРИОНЕ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое **1. марионетка** 1-*ге т.*; **марионе́точный теа́тр** марионетка театры; **2.** *перен.* марионеткалык; **марионе́точное прави́тельство** марионеткалык өкмөт.

МА'РКА *ж.* марка (**1.** *документ же катка жабыштырылуучу, төлөө белгисин билдирүүчү кичинекей кагаз;* **2.** *завод-фабриканын товардагы тамгасы;* **3.** *Германияда жана Финляндияда — акча белгиси*); ◇ **держа́ть ма́рку** *разг.* атагын сактоо, кадырын түшүрбөө (*мис. ишкананын, мектептин ж. б.*); **у него́ высо́кая ма́рка** *разг.* анын атагы чоң, анын маркасы жогору.

МАРКЁР I *м.* (*на бильярде*) маркёр (*бильярд ойнунда эсептеп туруучу адам*).

МАРКЁР II *м. с.-х.* маркёр (*тигүү, эгүү үчүн бороздолор жасай турган курал-аспап*).

МАРКИ'З *м.* маркиз (*Франция, Англия, Италия жана Испанияда — дворяндык титул*).

МАРКИ'ЗА I *женск. р. к* **марки́з;** маркиза (*маркиздин аялы же кызы*).

МАРКИ'ЗА II *ж.* (*навес у окна*) маркиза (*күндөн көлөкөлөө үчүн терезенин сыртына жасалган калканч*).

МАРКИЗЕ'Т *м.* маркизет (*жука кездеменин бир түрү*).

МАРКИЗЕ'ТОВЫЙ, -ая, -ое **маркизет**-*ке т.*; **маркизе́товое пла́тье** маркизет көйнөк.

МА'РКИЙ, -ая, -ое бат кирдеме, кир көтөрүмү жок, булганма.

МАРКИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* **1.** *что* маркалоо; **2.** *спорт.* эсептөө; **3.** *что, с.-х.* маркировкалоо.

МАРКИРО'ВКА *ж.* **1.** маркировка, маркалоо (*товарга тамга, белги, марка салуу*); **2.** *спорт.* эсептөө (*очколордун эсебин жазып туруу*); **3.** *с.-х.* маркировка, маркировкалоо (*эгүү, тигүү үчүн бороздолор жасоо*).

МАРКИРО'ВЩИК *м.* маркировщик, маркировкачы (**1.** *товарга тамга, белги, марка салуучу киши;* **2.** *с.-х. тигүү, эгүү үчүн бороздолор жасоочу киши*).

МАРКИТА'НТ *м. ист.* маркитант (*армияны ээрчип бирге жүрүп, оокат-тамак сатуучу соодагер*).

МАРКИТА'НТКА *женск. р. к* **маркита́нт;** маркитантка.

МАРКСИ'ЗМ *м.* марксизм.

МАРКСИ'ЗМ-ЛЕНИНИ'ЗМ *м.* марксизм-ленинизм; **осно́вы маркси́зма-лени́ни́зма** марксизмдин-ленинизмдин негиздери.

МАРКСИ'СТ *м.* марксист.

МАРКСИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **марксизм**-*ге т.*; марксисттик; **маркси́стская тео́рия** марксисттик теория; **маркси́стский диалекти́ческий ме́тод** марксисттик диалектикалык метод; **маркси́стский филосо́фский материали́зм** марксисттик философиялык материализм.

МАРКСИ'СТСКО-ЛЕ'НИНСКИЙ, -ая, -ое **марксизм-ленинизм**-*ге т.*; марксисттик-лениндик; **маркси́стско-ле́нинская идеоло́гия** марксисттик-лениндик идеология.

www.bizdin.kg

МАРКШЕ'ЙДЕР *м. горн.* маркшейдер (*геодезиялык съёмка менен иштөөчү адам*).

МА'РЛЕВЫЙ, -ая, -ое **марля**-*га т.*; **ма́рлевый бинт** марля бинт.

МА'РЛЯ *ж.* марля (*жара байлоо үчүн колдонулуучу, ажыракай, жумшак, жука кездеме*).

МАРМЕЛА'Д *м.* мармелад (*конфетанын бир түрү*).

МАРОДЁР *м.* мародёр (1. *согуш убагында өлгөн кишилерди, жарадарларды жана элди талоочу, тоноочу киши*; 2. *перен. спекулянт; канап-бутоочу; жегич*).

МАРОДЁРСТВО *ср.* мародёрство, мародёрчулук (1. *уруш убагында элди жана өлгөн, жарадар болгон кишилерди талоочулук, тоноочулук*; 2. *перен. спекулянттык; канап-бутоочулук; жегичтик*).

МАРОДЁРСТВОВАТЬ *несов.* мародёрчулук кылуу (1. *уруш убагында элди жана өлгөн, жарадар болгон кишилерди талоо, тоноо*; 2. *перен. спекулянттык кылуу; канап-бутоо*).

МА'РОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. **марка** 3-*гө т.*; **ма́рочная систе́ма опла́ты** марка менен төлөө системасы; 2. (*сортовой*) маркалуу, сорттуу; **ма́рочные ви́на** маркалуу (сорттуу) винолор (*сортуна жараша белгиленип коюлган винолор*).

МАРСЕЛЬЕ'ЗА *ж.* марсельеза (*Франциянын улуттук гимни*).

МАРТ *м.* март (*жылдын үчүнчү айы*).

МАРТЕ'Н *м. тех.* мартен (1. *мартендик болот*; 2. *мартендик меш — болот иштеп чыгаруучу меш*).

МАРТЕ'НОВСКИЙ, -ая, -ое **мартен**-*ге т.*; мартендик; **марте́новская сталь** мартендик болот; **марте́новская печь** мартен меши, мартендик меш.

МА'РТОВСКИЙ, -ая -ое **март**-*ка т.*; **ма́ртовский день** март күнү.

МАРТЫ'ШКА *ж.* мартышка (*кичине маймылдын бир түрү*).

МАРЦИПА'Н *м.* марципан (*майдаланган бадам аралашкан таттуу камырдан жасалган кондитердик нан*).

МАРШ I *м.* 1. марш (*стройдо жүрүүнүн түрү*); **церемониа́льный марш** салтанаттуу марш; **форси́рованный марш** ыкчамдатылган (тездетилген) марш; 2. (*поход*) марш (*поход, аскердин жүрүшү*); **трёхдне́вный марш** үч күндүк марш; **идти́ в бой с ма́рша** марш менен баратып урушка кирүү; 3. *муз.* марш (*марш ритми менен жазылган музыкалык чыгарма*); 4. (*часть лестницы*) марш (*тепкичтин бөлүгү*); **подня́ться на два ма́рша** жогору карата (*тепкич менен*) эки марш чыгуу.

МАРШ II *межд.* 1. *воен.* марш; **ша́гом марш!** шагом марш! («*алга бас!*» *деген команда*); 2. *в знач. повел. накл.* жогол, кет; **марш отсю́да!** бу жерден кет!, бу жерден жогол!

МА'РШАЛ *м.* маршал (*генералдан жогорку согуштук наам*); **Ма́ршал Сове́тского Сою́за** Советтер Союзунун Маршалы.

МА'РШАЛЬСКИЙ, -ая, -ое **маршал**-*га т.*; маршалдык; **ма́ршальское зва́ние** маршалдык наам.

МА'РШАЛЬСТВО *ср.* маршалдык (*маршалдын наамы, чини*).

МА'РШЕВЫЙ, -ая, -ое *воен.* 1. **марш** I 1-*ге т.*; **ма́ршевый поря́док** марш тартиби; 2. маршевый (*аракеттеги армияны толуктоо үчүн запас бөлүктөн алып жиберүү*); **ма́ршевая ро́та** маршевый рота.

МАРШИРОВА'ТЬ *несов.* марштоо (*марш менен жүрүү, бутту тең алып аскерче жүрүү*).

МАРШИРО'ВКА *ж. воен.* маршировка (*бутту тең алып аскерче жүрүү*).

МАРШИРО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **маршировка**-*га т.*; **марширо́вочное уче́ние** маршировка кылып жүрүүгө машыгуу (машыктыруу).

МАРШРУ'Т *м.* маршрут (*жүрүү үчүн күн мурун белгиленген жол*); **маршру́т для путеше́ствия** саякат кылуу үчүн маршрут, саякат маршруту.

МАРШРУ'ТНЫЙ, -ая, -ое **маршрут**-*ка т.*; **маршру́тный по́езд** маршрут поезди (*арналган жерге чейин составы да, жүгү да өзгөрүлбөстөн баруучу товардык поезд*).

МА'СКА *ж.* 1. (*напр. на маскараде*) маска (*таанылбас үчүн бетке кийме кеп*); 2. (*гипсовый слепок*) кеп (*кишинин, көбүнчө өлгөн кишинин, бетинин гипстен жасалган кеби*); 3. (*противогаза*) маска (*зыяндуу газдан коргоо үчүн башка кийилүүчү маска*); 4. *перен.* маска, парда, чүмбөт (*кубулуп жүрүү; алдамчылык менен өзүн жашырып жүрүү*); **сбро́сить с себя́ ма́ску** өз бетиндеги масканы таштоо; анткордонууну четке коюп, ачыктан-ачык аракет кыла баштоо (*жашырып-жаап жүргөн жаман оюн, аракетин ишке ачык ашыруу*); **сорва́ть** *с кого-л.* **ма́ску** *бирөөнүн* бетин ачуу, *бирөөнүн* айыбын ачуу; **под ма́ской дру́га** дос болумуш болуп.

МАСКАРА'Д *м.* 1. маскарад (*катышуучулары маска жана ар түрдүү тамашалуу кийим менен келүүчү зоок кечеси*); 2. *перен.* анткордук.

МАСКАРА'ДНЫЙ, -ая, -ое **маскарад**-*га т.*; **маскара́дный костю́м** маскарад костюму.

МАСКИРОВА'ТЬ *несов. кого-что* 1. маска же маскарад кийимин кийгизүү; 2. (*делать незаметным, невидным*) маскировкалоо, билинбес кылуу, байкалбас кылуу (*душман көрбөй, билбей турган кылуу*); **маскирова́ть ору́дия** замбиректерди маскировкалоо; **маскирова́ть свои́ чу́вства** өзүнүн сезимин маскировкалоо (жашыруу).

МАСКИРОВА'ТЬСЯ *несов.* 1. маска же маскарад кийимин кийинүү; 2. (*делаться незаметным*) маскировкалануу (*маскировка жолу менен душмандан жашырынуу*); 3. *страд.* к **маскирова́ть**.

МАСКИРО'ВКА *ж.* маскировка, маскировкалоо, маскировкалануу (1. *воен. душманга билинбөө максаты менен аскерлерди жана куралдарды жашыруу, душманга билгизбөө амалдары*; 2. *душманга билинбөө үчүн жабылган нерсе*; 3. *перен. кой терисин жамынуу*).

МАСКИРО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. **маскировка**-*га т.*; **маскиро́вочные рабо́ты** *воен.* маскировка жумуштары; 2. *перен.* маскировкалоочу (*башкага билиндирбөөчү*).

МА'СЛЕНАЯ *ж. см.* **ма́сленица**.

МА'СЛЕНИЦА *ж.* масленица (*славян элдеринде — кыштын өтүшүнө арналган майрам; бул майрам кезинде майлуу челпек бышырылган жана ар түрдүү тамашалар жасалган*); ◇ **не жизнь, а ма́сленица** дегендеги турмуш эмес, барып турган жыргал; **не всё коту́ ма́сленица** *погов.* той да болоор, тойдун эртеси да болоор.

МА'СЛЕНИЧНЫЙ, -ая, -ое **масленица**-*га т.*; **ма́сленичное ката́нье** масленица болгон кезде чанага, арабага түшүп тамаша кылуу.

МАСЛЁНКА *ж.* 1. *тех.* (*для смазочного масла*) май куйгуч (*машинаны майлоо үчүн колдонулуучу узун чоргосу бар идиш*); 2. (*для сливочного масла*) май салынуучу идиш.

МАСЛЁНОК *м.* (*мн.* **масля́та**) маслёнок (*козу карындын бир түрү*).

МА'СЛЕНЫЙ, -ая, -ое 1. (*покрытый, смазанный маслом*) майлуу, майланган, май сыйпалган; **ма́сленый блин** май сыйпаган (майлуу) челпек; 2. *перен. разг.* (*заискивающий, угодливый*) май төшөгөн, жасакерденген; **ма́сленый го́лос** жасакерденген үн; 3. *перен. разг.* (*чувственный*) көзүн жоодуратып суктануу, көзүн жоодуратып сугун түшүрүү (*эркек аялга же аял эркекке*).

МАСЛИ'НА *ж.* маслина (*жыгачы жана анын жемиши*).

МА'СЛИТЬ *несов. что* майлоо, май сыйпоо, май куюу.

МА'СЛИТЬСЯ *несов.* 1. (*оставлять следы, пятна*) майдын тагын калтыруу, май так калтыруу; 2. *разг.* (*блестеть — о глазах*) жалтырап туруу (*мис. көз*).

МА'СЛИЧНЫЙ, -ая, -ое май чыгуучу, май чыга турган, майы бар; **ма́сличные расте́ния** май чыга турган өсүмдүктөр (*мис. зыгыр, күн карама ж. б.*).

www.bizdin.kg

МАСЛИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **маслина**-*га т.*; **масли́чная** ягода маслинанын мөмөсү.

МА'СЛО *ср.* 1. май; **топлёное ма́сло** сары май; **льняно́е ма́сло** зыгыр майы; 2. *жив.* (*масляная краска*) май боёк; **писа́ть ма́слом** май боёк менен сүрөт тартуу; ◇ **как по ма́слу** майлагандай (*жылжылма, кедергисиз*); **подли́ть ма́сла в ого́нь** *разг.* отко май тамызуу, чырагына май тамызуу, көкүтүп жиберүү, кайраштыруу; **как сыр в ма́сле ката́ться** *разг.* чылк майга батып туруу, башынан май агып туруу; **купоро́сное ма́сло** *хим.* купорос майы (*тазаланбаган күкүрт кислотасы*).

МАСЛОБО'ЙКА *ж.* 1. (*прибор*) күп (*май бышып чыгаруучу аспап*); 2. *см.* **маслобо́йня.**

МАСЛОБО'ЙНЫЙ, -ая, -ое май бышкыч; **маслобо́йный заво́д** май бышкыч завод; **маслобо́йная промы́шленность** май бышкыч өнөр жайы.

МАСЛОБО'ЙНЯ *ж.* май жуваз (*май чыгаруучу ишкана*).

МАСЛОДЕ'Л *м.* майчы (*май чыгаруу жайын билгич адам*).

МАСЛОДЕ'ЛИЕ *ср.* май чыгаруу.

МАСЛОДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое май чыгаруучу; **маслоде́льная промы́шленность** май чыгаруучу өнөр жай.

МАСЛОЗАВО'Д *м.* май завод, май заводу.

МАСЛОТО'ПЕННЫЙ, -ая, -ое *см.* **маслото́пный.**

МАСЛОТО'ПНЫЙ, -ая, -ое май сызгыруучу; **маслото́пный заво́д** май сызгыруучу завод.

МАСЛОХРАНИ'ЛИЩЕ *ср.* май сактагыч жай.

МАСЛЯНИ'СТОСТЬ *ж.* майлуулук, майы бардык.

МАСЛЯНИ'СТЫЙ, -ая, -ое майлуу, майы бар; **маслян́истый сыр** майлуу сыр.

МА'СЛЯНЫЙ, -ая, -ое **масло**-*го т.*; **ма́сляная кра́ска** май боёк; **ма́сляное пятно́** май так; **ма́сляный портре́т** май боёк менен тартылган портрет.

МАСО'НСКИЙ, -ая, -ое **масоны**-*га т.*; масондук; **масо́нская ло́жа** масон ложасы, масондук ложа; **масо́нский знак** масон белгиси, масондук белги.

МАСО'НЫ *мн.* (*ед.* **масо́н** *м.*) *ист.* масондор (*18 кылымда пайда болгон, мистикалык үрп-адаты бар диний-философиялык жашырын коомдордун мүчөлөрү*).

МА'ССА *ж.* 1. *физ.* масса (*материянын жана энергиянын өзгөчөлүгү болгон оордук жана инерция*); **едини́ца ма́ссы** массанын единицасы; 2. (*смесь, тестообразное вещество*) масса (*кай бир фабрикаларда жасалуучу кошунду, камырга окшогон коюу нерсе*); **древе́сная ма́сса** жыгач массасы (*кагаз жасала турган жарым фабрикат*); 3. (*множество чего-л.*) көп; **ма́сса наро́ду** көп адам, көп киши; 4. **ма́ссы** *мн.* массалар, көпчүлүк; **наро́дные ма́ссы** эл массалары, эл көпчүлүгү; **трудя́щиеся ма́ссы** эмгекчи массалар; **широ́кие ма́ссы трудя́щихся** эмгекчилердин калың массалары; **связь с ма́ссами** массалар менен болгон байланыш; ◇ **в ма́ссе** көпчүлүгүндө, жалпы алганда.

МАССА'Ж *м.* массаж (*айыктыруу максатында денени укалоо, ушалоо*); **лече́ние масса́жем** массаж менен эмдөө.

МАССАЖИ'СТ *м.* массажист (*массаж кылууга специалист*).

МАССАЖИ'СТКА *женск. р. к* **массажи́ст;** массажистка.

МАССИ'В *м.* 1. (*горный*) массив (*тоо тутуму; тоо тулкусу*); 2. массив (*географиялык тиби жагынан окшош кең мейкиндик*); **лесны́е масси́вы** токой массивдери.

МАССИ'ВНОСТЬ *ж.* тыгыздык, оордук, чоңдук.

МАССИ'ВНЫЙ, -ая, -ое оор, чоң; **масси́вный стол** оор, чоң үстөл.

МАССИ'РОВАННЫЙ I, -ая, -ое *прич. от* **масси́ровать** I.

МАССИ'РОВАННЫЙ II, -ая, -ое 1. *прич. от* **масси́ровать** II; 2. *прил. воен.* топтоштурулган; **масси́рованный налёт авиа́ции** авиациянын топтоштурулган чабуулу; **масси́рованный уда́р** топтоштурулган сокку.

МАССИ'РОВАТЬ I *несов. кого-что* (*делать массаж*) массаждоо (*укалоо, ушалоо*); **масси́ровать больно́му ру́ку** ооруу адамдын колун массаждоо.

МАССИ'РОВАТЬ II *сов. и несов. кого-что, воен.* (*сосредоточивать*) топтоштуруу, топтоо (*мис. войсколорду чабуул жасоо пункттарына жыш топтоо*).

МАССИРО'ВКА *ж. воен.* топтоштуруу, топтоо (*мис. войсколорду*).

МАССОВИ'К *м.* массовик (*массалык оюн-тамашаны уюштуруучу адам*).

МАССО'ВКА *ж. разг.* массовка (1. *кичирээк митинг*; 2. *массалык экскурсия*).

МА'ССОВОСТЬ *ж.* массалуулук, көпчүлүктүк; **ма́ссовость спо́рта** спорттун массалуулугу (*спортко көп кишилердин катышкандыгы*).

МА'ССОВЫЙ, -ая, -ое 1. (*относящий к массам*) **массы**-*га т.*; массалык; **ма́ссовая литерату́ра** массалык адабият; **ма́ссовое движе́ние сторо́нников ми́ра** тынчтыкты жактоочулардын массалык кыймылы; 2. (*производимый в большом количестве*) көп чыгарылуучу; **ма́ссовое произво́дство** көп чыгарылуу; **това́ры ма́ссового потребле́ния** көпчүлүк түрдө керектелүүчү товарлар.

МА'ССЫ *мн. см.* **ма́сса** 4.

МАСТА'К *м. разг.* чебер, уста, маш; **он маста́к спо́рить** ал айтышууга уста.

МА'СТЕР *м.* 1. (*на предприятии*) мастер (*өндүрүштүн бир тармагын башкаруучу старший жумушчу*); 2. (*искусный в каком-л. деле*) уста, чебер, уз; **ма́стер на все ру́ки** баары колунан келген уста (чебер); 3. (*достигший высокого умения*) чебер, кылдат (*өз ишин абдан мыкты билүүгө жетишкен специалист*); **ма́стер спо́рта** спорт чебери (*абдан мыкты спортсмендердин наамы*); **мастера́ иску́сств** искусствонун чеберлери; ◇ **де́ло ма́стера бои́тся** *погов.* чымчыкты да касап сойсун (*иштин жөнүн уста билет*).

МАСТЕРИ'ТЬ *несов. что, разг.* жасоо, иштөө.

МАСТЕРИ'ЦА 1. *ж.* (*в швейной мастерской*) тигүү мастерскаясында иштөөчү аял; 2. *женск. р. к* **ма́стер** 2.

МАСТЕРОВО'Й *м. уст.* фабрика же завод жумушчусу.

МАСТЕРСКА'Я *ж.* 1. (*производственное помещение*) мастерская (*устакана*); **часова́я мастерска́я** саат мастерскаясы; **сапо́жная мастерска́я** өтүк мастерскаясы; 2. (*часть цеха*) мастерская (*чоң фабрика же завод ишканасынын цехинин бөлүгү*); **инструмента́льная мастерска́я** инструменттер мастерскаясы.

МАСТЕРСКИ' *нареч.* усталык менен, чебердик менен; **он мастерски́ рису́ет** сүрөттү ал чебердик менен тартат.

МА'СТЕРСКИЙ, -ая, -ое **мастер**-*ге т.*

МАСТЕРСКО'Й, -а́я, -о́е уста, чебер, уста иштелген (жасалган), чебер иштелген (жасалган); **мастерска́я рабо́та** чебер иш.

МАСТЕРСТВО' *ср.* 1. (*ремесло*) устачылык; **столя́рное мастерство́** жыгач устачылыгы; 2. (*умение, искусность в чём-л.*) усталык, чебердик; **с больши́м мастерство́м** зор чебердик менен.

МАСТИ'КА *ж.* мастика (1. *скульптура буюмдарын иштөөдө жабыштыруу, шыбоо үчүн колдонулуучу, түрдүү составдуу коюу нерсе*; 2. *пол сүрүү үчүн мом аралаштырылган состав*; 3. *мастика жыгачынын чайыры*).

МАСТИ'КОВЫЙ, -ая, -ое **мастика**-*га т.*; **масти́ковое де́рево** мастика жыгачы; **масти́ковая смола́** мастика чайыры.

МАСТИ'СТЫЙ, -ая, -ое (*о лошади*) жакшы түстүү (*жылкы жөнүндө*).

МАСТИ'ТЫЙ, -ая, -ое беделдүү, сыйлуу; **масти́тый учёный** беделдүү окумуштуу.

МАСТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **мастика** 1-*ге т.*; **масти́чное изде́лие** мастикадан жасалган нерсе.

www.bizdin.kg

МАСТОДО'НТ *м.* мастодонт (1. *палеонт. ушу күндө тукум курут болгон, пил тукумуна жатуучу жаныбар;* 2. *перен. разг. дардайган, узун бойлуу копол киши*).

МАСТЬ *ж.* 1. (*животных*) түс (*малдын, көбүнчө жылкынын түсү, ыраңы, өңү*); **гнедáя масть** тору (түс); **конь воронóй мáсти** кара ат; 2. *картанын төрт түрүнүн бири*; **бубнóвая масть** момун; **пи́ковая масть** карга.

МАСШТА'Б *м.* 1. масштаб (*план, география картасына чертёж даярдаганда чоң өлчөөнүн ордуна колдонулуучу кичине өлчөө*); 2. *перен.* масштаб (*бир нерсенин көлөмү, өлчөөсү*); **гигáнтские масштáбы произвóдства** өндүрүштүн эң зор масштабы; **учёный мировóго масштáба** дүйнөлүк масштабдагы окумуштуу.

МАСШТА'БНЫЙ, -ая, -ое масштабдык; **масштáбная линéйка** масштабдык линейка.

МАТ I *м. шахм.* мат (*королдун камалып калып, оюндун бүтүшү*); **объяви́ть мат** мат жарыялоо.

МАТ II *м.* (*матовость*) күңүрт, боз; **мáстер навёл мат на стекл́о** уста айнектин бетин бозортту.

МАТ III *м.* (*циновка*) мат, бойро (*камыштан ж. б. токулуп, жерге салына турган нерсе*).

МАТ IV *м.*: **кричáть благи́м мáтом** *разг.* аябай бакыруу.

МАТЕМА'ТИК *м.* математик (1. *математиканы билгич окумуштуу;* 2. *математика окутуучу адам*).

МАТЕМА'ТИКА *ж.* математика (*чоңдук жана форма жөнүндөгү илим: арифметика, алгебра, геометрия, тригонометрия ж. б.*).

МАТЕМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **математика**-*га т.*; **математи́ческая задáча** математика маселеси; 2. *перен.* так, ачык, айкын; **определи́ть** *что-л.* **с математи́ческой тóчностью** *бир нерсени* так аныктоо.

МАТЕРИА'Л *м.* 1. (*сырьё*) материал (*бир буюм жасоого керектүү болгон нерсе*); **строи́тельные материáлы** курулуш материалдары; 2. *перен.* материал (*бир чыгарма жазууга керектүү болгон маалыматтар*); 3. (*ткань*) кездеме.

МАТЕРИАЛИ'ЗМ *м. филос.* материализм (*бардык нерсенин башталгычы, негизи дух эмес, материя деп таануучу, объективдүү дүйнө акыл-эске, ойго көз каранды болбостон жашайт деп таануучу, дүйнөнү жана анын закон ченемдүүлүгүн билүүгө болот деп таануучу философиялык багыт; бул багыт идеализмге карама-каршы*); **диалекти́ческий материали́зм** диалектикалык материализм; **истори́ческий материали́зм** тарыхый материализм.

МАТЕРИАЛИ'СТ I *м. филос.* материалист (*философиялык материализмди жолдоочу киши*).

МАТЕРИАЛИ'СТ II *м. разг.* өз пайдасын гана көздөөчү киши.

МАТЕРИАЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *филос.* материалисттик (*материализм принцибине негизделген*); **материалисти́ческое мировоззрéние** дүйнөгө материалисттик көз караш.

МАТЕРИАЛИСТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое тар практикалык (*керт башынын таламдарын канааттандыруу үчүн жүргүзүлүүчү тар практикалык иш, көз караш деген маанидө*).

МАТЕРИА'ЛЬНО *нареч.* материалдык жагынан (*оокат-тиричиликке керектүү доход, иштеп табуу, турмушка керектүү буюм ж. б. жагынан*).

МАТЕРИА'ЛЬНОСТЬ *ж. филос.* материалдуулук; **материáльность ми́ра** дүйнөнүн материалдуулугу.

МАТЕРИА'ЛЬНО-ТЕХНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое материалдык-техникалык; **материáльно-техни́ческая бáза** материалдык-техникалык база.

МАТЕРИА'ЛЬНЫЙ I, -ая, -ое **материя** I-*ге т.*; материалдык; **материáльный мир** материалдык дүйнө; **материáльная культýра** материалдык маданият.

МАТЕРИА'ЛЬНЫЙ II, -ая, -ое 1. **материал** 1-*ге т.*; **материáльный склад** материал склады; 2. (*имущественный, денежный*) материалдык (*акчага, мүлккө, оокатка таандык*); **материáльное благосостоя́ние нарóда** элдин материалдык жыргалчылыгы; ◇ **материáльная часть огнестрéльного орýжия** атылуучу куралдын бардык деталдары.

МАТЕРИ'К *м. геогр.* материк (*жер шарындагы океандар жана деңиздер менен курчалып турган эң зор кургак жер*); **африкáнский матери́к** Африка материги.

МАТЕРИКО'ВЫЙ, -ая, -ое **материк**-*ке т.*; **материкóвое прострáнство** материк мейкиндиги.

МАТЕРИ'НСКИЙ, -ая, -ое **мать**-*ка т.*; **матери́нская любóвь** эне сүйүүсү.

МАТЕРИ'НСТВО *ср.* энелик (1. *эненин балага сезими, түйгүсү;* 2. *аялдын боюнда бар, төрөт жана бала эмизүү убагындагы абалы*).

МАТЕ'РИЯ I *ж.* материя (1. *филос. кишинин аңынан тышкары болуучу жана ага көз каранды болбогон объективдүү реалдуулук;* 2. *физ. зат*).

МАТЕ'РИЯ II *ж.* (*ткань*) кездеме.

МАТЕРО'Й, -áя, -óе 1. (*крепкий, полный сил*) күчү толук, мыкты, жетилген; **матерóй волк** жетилген карышкыр; 2. *перен. неодобр.* түзөлбөс, барып турган; **матерóй бюрокрáт** барып турган бюрократ.

МАТЕ'РЧАТЫЙ, -ая, -ое *разг.* кездемеден иштелген, чүпүрөктөн иштелген.

МАТЁРЫЙ, -ая, -ое *см.* **матерóй.**

МА'ТИЦА *ж. стр.* устун (*үйдүн төбөсүнө, потолокуна коё турган устун жыгач*).

МА'ТКА *ж.* 1. *анат.* жатын; 2. (*самка*) матка, тубар, ургаачы; **пчели́ная мáтка** аарынын ургаачысы.

МА'ТОВОСТЬ *ж.* жылтырабагандык, күңүрттүк; **мáтовость кóжи** жылтырабаган тери (*кишинин*).

МА'ТОВЫЙ, -ая, -ое 1. (*не блестящий*) күңүрт, жылтырабаган; 2. (*непрозрачный*) тунук эмес, жылтырабаган; **мáтовое стекл́о** тунук эмес айнек.

МА'ТОЧНИК *м.* маточник (1. *бал челекте аарынын маткасы жата турган ячейка;* 2. *бот. өсүмдүктө — пестиктин бир бөлүгү;* 3. *с.-х. мал чарбасында — тубар малды багуучу адам*).

МА'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое **матка**-*га т.*; маткалык; **мáточный кося́к** тубар бээлер үйрү; **мáточное поголóвье скотá** тубар малдардын жалпы саны; ◇ **мáточный куст** *бот.* маткалык түп (*бутактарынан жаңы түптөр пайда боло турган, жердин бетине жайылып өсүүчү өсүмдүк*); **мáточный раствóр** *мин.* эритменин саркындысы (*кристаллдардын эритиндисинен эритилген затты бөлүп чыгаргандан кийин калган суюктук*).

МАТРА'С *м.* матрас (*олпок, жатканда астыга салынуучу жумшак олпок*); **пружи́нный матрáс** пружиналуу матрас.

МАТРА'СНЫЙ, -ая, -ое **матрас**-*ка т.*; **матрáсная ткань** матраска ылайык кездеме.

МАТРА'Ц *м. см.* **матрáс.**

МАТРА'ЦНЫЙ, -ая, -ое *см.* **матрáсный.**

МАТРИАРХА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **матриархат**-*ка т.*; матриархаттык; **матриархáльные отношéния** матриархаттык мамилелер.

МАТРИАРХА'Т *м. этн.* матриархат (*уруу топтору эне жагынан болгон туугандыкка негизделип түзүлгөн байыркы уруу коомунун стадиясы; мында аялдар үстөмдүк кылуучу абалда болгон*).

МАТРИ'КУЛ *м. уст.* матрикул (*зачёт книжкасынын ордуна жүргөн студенттик күбөлүк кат*).

МА'ТРИЦА *ж. полигр.* матрица (1. *типографияда, арип жасоо ишинде ж. б. колдонулуучу калып;* 2. *терилген текстинин калың кагазга чуңкурайта тескери басылган копиясы*).

МАТРИЦИ'РОВАНИЕ *ср. полигр.* матрицалоо (*бир нерсени штамптоо үчүн анын формасын түшүрүү, калыбын түшүрүү*).

МАТРИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, полигр.* матрицалоо.

www.bizdin.kg

МАТРО'С *м.* матрос (*командалык составка кирбеген рядовой моряк*).

МАТРО'СКА *ж. разг.* матроска (1. *матростун жазы кайырма жакалуу көйнөгү*; 2. *аялдын жана балдардын жогорку сыяктуу болуп тигилген көйнөгү*; 3. *балдардын матрос шапкасына окшош баш кийими*).

МАТРО'ССКИЙ, -ая, -ое **матрос**-*ко т.*; **матро́сская блу́за** матрос блузасы; **матро́сский та́нец** матрос бийи.

МА'ТУШКА *ж. уст.* 1. (*мать*) эне; 2. *прост.* (*обращение к пожилой женщине*) байбиче (*жашап калган аялга карай айтылган сөз*); 3. *разг.* (*жена священника*) поптун аялы; ◇ **ма́тушки!** *разг.* кокуй!, апей!

МАТЧ *м. спорт.* матч (*мөрөй, пасташуу*); **футбо́льный матч** футбол матчы.

МАТЬ *ж.* эне; **многоде́тная мать** көп балалуу эне.

МАТЬ-И-МА'ЧЕХА *ж. бот.* өгөй эне (*сары гүлдүү, көп жылдык өсүмдүктүн бир түрү*).

МА'УЗЕР *м.* маузер (*тез атылма тапанчанын бир түрү; мылтыктын бир түрү*).

МАХ *м.* бир айлануу (*один оборот*); бир кагуу (*один взмах*); ◇ **дать ма́ху** *разг.* жаңылуу, жаздым кылуу; **ма́хом** *разг.* бат, тез, чапчаң, шып этип, шап этип; **одни́м ма́хом** *или* **еди́ным ма́хом** *или* **с одного́ ма́ху** бир ирмөө менен, бир умтулуу менен; **с ма́ху** алды-артын карабастан эле, ойлобостон эле.

МАХАО'Н *м.* махаон (*көпөлөктүн бир түрү*).

МАХА'ТЬ *несов. чем* 1. булгоо, булгалоо; жаңдоо (*рукой*); **маха́ть платко́м уезжа́ющим** кетип бараткан кишиге коштошуп, жоолук булгалоо; 2. (*крыльями*) ирмөө, сермөө, кагуу (*мис. куш канатын*); ◇ **по́сле дра́ки кулака́ми не ма́шут** *погов.* жоо кеткенден кийин кылычыңды ташка чап.

МАХИ'ЗМ *м. филос.* махизм (*19 кылымдын аягында философиядагы реакциячыл субъективдик идеалисттик агым*).

МАХИ'НА *ж. разг.* лакыйган, олчойгон, килейген, эбегейсиз.

МАХИНА'ЦИЯ *ж. разг.* махинация, амал, куулук, митаамчылык, алдамчылык.

МАХНУ'ТЬ *сов.* 1. жаңдап коюу, булгалап коюу (*бир жолу*); 2. сермеп коюу, кагып коюу (*мис. куш канатын бир жолу сермеп коюу*); 3. *разг.* (*прыгнуть*) алыс ыргуу, секирүү; **он махну́л че́рез забо́р** ал дубалдан алыс ыргыды; 4. *разг.* (*отправиться куда-л.*) жылт коюу (*бир жакка тез жүрүп, жөнөп кетүү*); **он вчера́ махну́л в Ош** ал кече Ошко жылт коюп жөнөп кетти; ◇ **махну́ть руко́й** *на кого-что-л.* кол шилтеп басып кетүү (*иштн таштап баса берүү*); **махну́ть на всё руко́й** баарына кол шилтеп басып кетүү.

МАХОВИ'К *м. тех.* маховик; *см.* **махово́й** 2 (**махово́е колесо́**).

МАХОВО'Й, -а́я, -о́е 1.: **махов́ые пе́рья** *зоол.* чалгын канат; 2.: **махово́е колесо́** *тех.* маховой дөңгөлөк (*механизмдин кыймылын жөнгө салып туруучу чоң дөңгөлөк*).

МАХО'РКА *ж.* махорка (*тамекинин бир түрү*).

МАХО'РОЧНЫЙ, -ая, -ое **махорка**-*га т.*; **махо́рочный дым** махорканын түтүнү.

МАХРО'ВЫЙ, -ая, -ое 1. *бот.* тармал (*желекчелери көп*); **махро́вый цвето́к** тармал гүл; 2. *перен. разг.* (*отъявленный*) ашынган.

МА'ЧЕХА *ж.* өгөй эне.

МА'ЧТА *ж.* мачта (1. *мор. кемеде парус бекитилүүчү мамы*; 2. *электр сымдары асылуучу, сигнал берүүчү ж. б. колдонулуучу бийик мамы*).

МА'ЧТОВЫЙ, -ая, -ое **мачта**-*га т.*; **ма́чтовый лес** мачта жасалуучу жыгач.

МАШ *м.* (*род фасоли*) маш буурчак.

МАШИ'НА *ж.* 1. машина (*бир жумушту аткаруучу механизм*); **парова́я маши́на** буу менен жүрө турган машина; **шве́йная маши́на** кийим тигүүчү машина; 2. *разг.* (*автомобиль*) машина; 3. *перен.* машина (*механизмге окшоп аракет кылуучу нерсе тууралу*); **вое́нная маши́на** согуш машинасы.

МАШИНА'ЛЬНО *нареч.* машинадай болуп, эс катышпай эле, эрктен тыш эле, ойлонбостон эле; **отве́тить машина́льно** ойлобостон эле (эс катышпай эле) жооп бере салуу.

МАШИНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое машинадай, эс катышпастан, эрктен тыш.

МАШИНИЗА'ЦИЯ *ж.* машинизация, машиналаштыруу (*механикалашкан жабдыктар менен жабдуу*).

МАШИНИЗИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **машинизи́ровать;** 2. *прил.* машиналаштырылган; **машинизи́рованное произво́дство** машиналаштырылган өндүрүш.

МАШИНИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* машиналаштыруу.

МАШИНИ'СТ *м.* машинист (1. *машина айдоочу, жүргүзүүчү киши*; 2. *паровоз айдоочу киши*).

МАШИНИ'СТКА *ж.* машинистка (*жазма машинканы басуучу аял*).

МАШИ'НКА *ж.* машинка (1. *жазма машинка*; 2. *чач алуучу аспап*).

МАШИ'ННО-МЕЛИОРАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое: **маши́нно-мелиорати́вная ста́нция (ММС)** машиналык-мелиоративдик станция (ММС).

МАШИ'ННО-ТРА'КТОРНЫЙ, -ая, -ое: **маши́нно-тра́кторная ста́нция (МТС)** машина-трактор станциясы (МТС).

МАШИ'ННЫЙ, -ая, -ое **машина**-*га т.*; машиналык; **маши́нная обрабо́тка** машина менен иштетүү.

МАШИНОВЕ'ДЕНИЕ *ср.* машина таануу (*машиналар жана алардын жумушу жөнүндөгү илим*).

МАШИНОПИ'СНЫЙ, -ая, -ое **машинопись**-*ге т.*; **машинопи́сный текст** машинкага басылган текст; **машинопи́сное бюро́** машинкага басуу бюросу.

МАШИ'НОПИСЬ *ж.* машинкага басуу; **ку́рсы маши́нописи** машинкага басууга үйрөтүү курсу.

МАШИНОСТРОЕ'НИЕ *ср.* машина жасоо (*машина жасап чыгаруу*); **успе́хи в о́бласти машинострое́ния** машина жасоо жагынан ийгиликтер.

МАШИНОСТРОИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **машиностроение**-*ге т.*; машина жасоочу; **машиностро́ительный заво́д** машина жасоочу завод.

МАЭ'СТРО *м. нескл.* маэстро (*ири музыкант жана композитордун ардактуу наамы*).

МАЯ'К *м.* маяк (*деңиз жээгиндеги сигнал чырак коюлган мунара*).

МА'ЯТНИК *м.* маятник (1. *салаңдатып асылган теңселме таякча*; 2. *саат механизмин кыймылга келтирүүчү саат ичиндеги дөңгөлөкчөсү*).

МА'ЯТЬСЯ *несов. разг.* жүдөө, жабыгуу, чүнчүү, алсыроо, шилтиси куруу.

МАЯ'ЧИТЬ *несов. разг.* сороюу, короюу, оркоюу; **вдали́ ма́ячили три де́рева** алыста үч жыгач сороюп турду.

МГЛА *ж.* 1. мунарык, боз; **густа́я мгла оку́тала лес** токойду коюу мунарык каптап турду; 2. (*сумрак, темнота*) күүгүм, караңгы.

МГЛИ'СТЫЙ, -ая, -ое мунарыктуу; **мгли́стый ве́чер** мунарыктуу кеч.

МГНОВЕ'НИЕ *ср.* көз ирмегенче, көз ачып жумганча; **в одно́ мгнове́ние** көз ачып жумганча эле; **в мгнове́ние о́ка** көз ирмегенче.

МГНОВЕ'ННО *нареч.* көз ирмегенче, көз ачып жумганча, өтө тездик менен.

МГНОВЕ'ННЫЙ, -ая, -ое көз ирмегенче, көз ачып жумганча, өтө тез; **мгнове́нное де́йствие** өтө тез аракет, көз ачып жумганча болгон аракет.

МЕА'НДР *м. геол.* меандр (*суунун имериликтери*).

МЕ'БЕЛЬ *ж.* мебель (*үй шаймандары: орундук, шкаф ж. б.*); **мя́гкая ме́бель** жумшак мебель.

www.bizdin.kg

МЕ'БЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое мебель-*ге т.*; **мéбельный магазин** мебель магазини.

МЕ'БЕЛЬЩИК *м.* мебелчи (*мебель устасы*).

МЕБЛИРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **меблировáть;** 2. *прил.* мебелделген; **меблирóванная квартúра** мебелделген (мебель менен жабдылган) квартира; ◇ **меблирóванные кóмнаты** *уст.* мебелделген комнаталар (*гостиницанын бир түрү*).

МЕБЛИРОВА'ТЬ *сов. и несов. что* мебелдөө (*мебель менен жабдуу*).

МЕБЛИРО'ВКА *ж.* 1. мебелдөө; 2. мебель (*мебелдердин жыйындысы*).

МЕГАФО'Н *м.* мегафон (*катуу сүйлөөчү чоң рупор*).

МЕГЕ'РА *ж.* ажаан аял.

МЕГО'М *м. физ.* мегом (*туруштук берүү единицасы, бул бир миллион омго барабар*).

МЁД *м.* 1. бал; 2. (*напиток*) ачыткан бал (*ичкилик*); ◇ **твоими бы устáми да мёд пить** *погов.* баары сенин айтканыңдай болуп чыкса, эң сонун болбос беле.

МЕД= *«медициналык» деген маанини билдирүүчү кыскартуу; мис.*: **медпýнкт** медициналык пункт; **медобслýживание** медициналык тейлөө.

МЕДАЛИ'СТ *м.* медалист (*эң жакшы окугандыгы үчүн мектеп бүтүргөн кезде медаль алган жигит*).

МЕДАЛИ'СТКА *женск. р. к* **медалúст;** медалистка.

МЕДА'ЛЬ *ж.* медаль; **медáль «За боевы́е заслýги»** «Күжүрмөндүк кызмат үчүн» медаль; **медáль «За отвáгу»** «Эрдик үчүн» медаль; **медáль «За трудовóе отличúе»** «Эмгектеги артыкчылыгы үчүн» медаль; ◇ **оборóтная сторонá медáли** медалдын тескери жагы (*кандайдыр бир иштин жаман жагы*).

МЕДАЛЬО'Н *м.* медальон (*сүйрү же тегерек кылып жасалган, ичинде бирөөнүн сүрөтү же жазуу бар, моюнга асып же тим катып жүрүүчү, кичинекей куту*).

МЕДВЕ'ДИЦА *ж.* ургаачы аюу; ◇ **Большáя Медвéдица** *астр.* Чоң Жетиген, Жети Аркар (*жылдыздар тобу*); **Мáлая Медвéдица** *астр.* Кичи Жетиген, Алты Аркар (*жылдыздар тобу*).

МЕДВЕ'ДЬ *м.* 1. аюу; 2. *перен. разг.* долдойгон, копол адам.

МЕДВЕЖА'ТИНА *ж.* аюу эти, аюунун эти.

МЕДВЕЖА'ТНИК *м.* 1. (*охотник*) аюу уулоочу, атуучу аңчы; 2. (*вожак медведя*) үйрөтүлгөн аюуну жетелеп жүрүүчү адам; 3. (*помещение в зверинце*) аюукана (*аюу туруучу үй*).

МЕДВЕ'ЖИЙ, -ья, -ье медведь-*ге т.*; **медвéжья шкýра** аюу териси; **медвéжья шýба** аюу тон; ◇ **медвéжий ýгол** түнт жер; **медвéжья услýга** чылпагын аламын деп, көзүн чукуу; артык кылам деп, тыртык кылуу.

МЕДВЕЖО'НОК *м.* (*мн.* **медвежáта**) аюунун баласы (*аюунун күчүгү*).

МЕДЕПЛАВИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **медеплавúльная печь** *тех.* жез эритүүчү меш.

МЕДЖИЛИ'С *м. см.* **меджлис.**

МЕДЖЛИ'С *м.* меджлис (*Чыгыштын кээ бир өлкөлөрүндө (мис. Турцияда, Иранда) — парламенттин же анын палаталарынын биринин аты*).

МЕДИА'НА *ж. мат.* медиана (*үч бурчтуктун чокусунан каршы жаткан кабыргасына карай жүргүзүлгөн сызык*).

МЕДИА'ЦИЯ *ж. дип.* медиация (*эл аралык талашта, бул талашка катышпаган үчүнчү мамлекеттин арага түшүүсү*).

МЕ'ДИК *м.* медик (1. *доктор, врач*; 2. *жогорку медициналык окуу жайынын студенти*).

МЕДИКАМЕ'НТЫ *мн.* (*ед.* **медикамéнт** *м.*) медикаменттер (*дары-дармек*).

МЕ'ДИКО-ХИРУРГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое медико-хирургиялык.

МЕДИНСТИТУ'Т *м.* (медицúнский институ́т) мединститут (медициналык институт, медицина институту).

МЕДИЦИ'НА *ж.* медицина; **судéбная медицúна** соттук медицина; **эксперименти́альная медицúна** эксперименталдык медицина.

МЕДИЦИ'НСКИЙ, -ая, -ое **медицина**-*га т.*; медициналык; **медицúнский институ́т** медицина институту; **медицúнская сестрá** медициналык сестра (*ооруларды кароочу, багуучу жана врачка жардамдашуучу, медицинада иштөөчү, кичи кызматчы аял*).

МЕДИ'ЧКА *женск. р. к* **мéдик** 2; медичка.

МЕ'ДЛЕННО *нареч.* акырын, акырындык менен, жай; ◇ **мéдленно, но вéрно** бир аз акырын болсо да, туура баратат.

МЕ'ДЛЕННОСТЬ *ж.* акырындык, жайбаракаттык.

МЕ'ДЛЕННЫЙ, -ая, -ое акырын, жай, жайбаракат, кешүүн; **варúть на мéдленном огнé** акырын күйгөн отко бышыруу (*тамакты*).

МЕДЛИ'ТЕЛЬНО *нареч.* бошоңдук менен, шамдагай эмес, кыбыр, кыбырдык менен.

МЕДЛИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* бошоңдук, шамдагай эместик, кыбырдык.

МЕДЛИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое бошоң, шамдагай эмес, кыбыр; **он óчень медлúтельный человéк** ал абдан кыбыр адам.

МЕ'ДЛИТЬ *несов.* созуу, кечиктирүү; **мéдлить с отвéтом** жоопту кечиктирүү; **не мéдля ни минýты** бир минута да кечиктирбей.

МЕ'ДНИК *м.* мискер.

МЕ'ДНО-КРА'СНЫЙ, -ая, -ое түсү кызыл жездин түсүндөй, кызыл жез түстүү.

МЕДНОЛИТЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое: **меднолитéйный завóд** жез куюу заводу, жез куюучу завод.

МЕДНОЛО'БЫЙ, -ая, -ое *разг.* маң баш, келесоо, маңыроо, кеңкелес.

МЕДНОПЛАВИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жез эритүүчү.

МЕДНОПРОКА'ТНЫЙ, -ая, -ое: **меднопрокáтный завóд** жез прокат заводу.

МЕДНОРУ'ДНЫЙ, -ая, -ое жез кени бар, жез кендүү.

МЕ'ДНЫЙ, -ая, -ое медь-*ге т.*; **мéдная посýда** жез идиш; **мéдная рудá** жез кени; ◇ **мéдный век** *археол.* жез доору (*коло доору менен таш доорунун ортосундагы, жезден жасалган буюмдар чыккан доор*); **мéдный лоб** *разг.* маң баш, келесоо киши.

МЕДОБСЛУ'ЖИВАНИЕ *ср.* (медицúнское обслýживание) медициналык тейлөө.

МЕДО'ВЫЙ, -ая, -ое мёд-*го т.*; **медóвый зáпах** бал жыты; ◇ **медóвый мéсяц** ысыкчылык айы (*үйлөнгөндөн соңку бир ай*); **медóвые рéчи** бал тил менен сүйлөө.

МЕДОНО'СНЫЙ, -ая, -ое балдуу; **медонóсные растéния** балдуу өсүмдүктөр.

МЕДОСМО'ТР *м.* (медицúнский осмóтр) медосмотр, медициналык кароо.

МЕДОТОЧИ'ВЫЙ, -ая, -ое *уст.* бал тилдүү, жумшак тилдүү.

МЕДПЕРСОНА'Л *м.* (медицúнский персонáл) медперсонал (медициналык персонал, медицина кызматкерлери).

МЕДПО'МОЩЬ *ж.* (медицúнская пóмощь) медициналык жардам.

МЕДПУ'НКТ *м.* (медицúнский пункт) медпункт, медициналык пункт.

МЕДРЕСЕ' *ср. нескл.* медресе (*мусулмандардын жогорку диний мектеби*).

МЕДСЕСТРА' *ж.* (медицúнская сестрá) медсестра, медициналык сестра.

МЕДУ'ЗА *ж. зоол.* медуза (*килкилдеген тунук деңиз деңиз жаныбары*).

МЕДЬ *ж.* 1. жез; мис; 2. *разг.* (*мéдные дéньги*) чака, тыйын.

www.bizdin.kg

МЕДЯ'К *м. разг.* жез тыйын.
МЕДЯНИ'ЦА *ж. зоол.* кескелдириктин бир түрү.
МЕДЯ'НКА *ж.* **1.** *зоол.* жыландын бир түрү; **2.** *хим.* медянка (*уксус-жездүү уу туз*); **3.** *тех.* медянка (*жашыл боёктун бир түрү*).
МЕЖ *предлог см.* **между.**
МЕЖ- *татаал сөздөрдүн «аралык», «ортосундагы» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **межрайо́нный** райондор ортосундагы, район ортолук.
МЕЖА' *ж.* чек (*айрым жер участкаларынын чеги*).
МЕЖБИБЛИОТЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое библиотекалар ортосундагы; **межбиблиоте́чный абонеме́нт** библиотекалар ортосундагы абонемент.
МЕЖВИДОВО'Й, -а́я, -о́е *биол.* түркүмдөр ортосундагы; **межвидово́е скре́щивание** түркүмдөр ортосундагы аргындаштыруу.
МЕЖДОМЕ'ТИЕ *ср. грам.* сырдык сөз.
МЕЖДОУСО'БИЕ *ср. ист.* ич ара тартыш (*мамлекеттин өз ич арасында тартыш, айрым феодалдардын, князьдардын өз ара согушу*).
МЕЖДОУСО'БИЦА *ж. см.* **междоусо́бие.**
МЕЖДОУСО'БНЫЙ, -ая, -ое: **междоусо́бная война́** *ист.* ич ара согуш.
МЕ'ЖДУ *предлог с твор. п.* **1.** *во мн. ч. также с род. п.* (*посреди*) арасында, аралыгында; **ме́жду две́рью и окно́м** эшик менен терезенин аралыгында; **2.** (*в промежутке времени*) арасында; **ме́жду двена́дцатью и ча́сом** саат бир менен он экинин арасында; **3.** (*среди*) арасында, ичинде; **они́ говори́ли ме́жду собо́й** алар өз ара сүйлөштү; **ме́жду детьми́** балдар арасында; **ме́жду на́ми** экөөбүздүн арабызда, экөөбүздүн ортобузда; ◇ **ме́жду на́ми** *или* **ме́жду на́ми говоря́** экөөбүздүн гана ичибизде болсун; **ме́жду де́лом** ара-чолодо; **ме́жду про́чим** 1) *нареч.* ара-чолодо; 2) *вводн. сл.* айтмакчы; **ме́жду тем** бирок да, ошондой болсо да, ошондой боло туруп да; **ме́жду двух огне́й** *погов.* бир жак жар, бир жак суу (*эки коркунучтун ортосу*).
МЕЖДУ- *татаал сөздөрдүн «аралык», «ортосундагы» деген маанини бере турган биринчи бөлүгү; мис.* **междугоро́дный** шаар аралык.
МЕЖДУА'ТОМНЫЙ, -ая, -ое атом аралыгындагы; **междуа́томное взаимоде́йствие** атом аралыгындагы өз ара аракет.
МЕЖДУВЕ'ДОМСТВЕННЫЙ, -ая, -ое мекемелер ортосундагы; **междуве́домственная перепи́ска** мекемелер ортосундагы жазышуулар.
МЕЖДУГОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое шаарлар аралыгындагы (ортосундагы), шаар аралык; **междугоро́дная телефо́нная ста́нция** шаар аралык телефон станциясы.
МЕЖДУНАРО'ДНЫЙ, -ая, -ое эл аралык; **междунаро́дная обстано́вка** эл аралык абал; **междунаро́дная солида́рность трудя́щихся** эмгекчилердин эл аралык тилектештиги; **междунаро́дное пра́во** *юр.* эл аралык укук; **Междунаро́дный же́нский день** Эл аралык аялдар күнү.
МЕЖДУПЛЕМЕННО'Й, -а́я, -о́е уруулар ортосунда болуучу (*мис. мамиле*).
МЕЖДУПУ'ТЬЕ *ср. ж.-д.* эки жолдун ортосу.
МЕЖДУРЁБЕРНЫЙ, -ая, -ое *см.* **межрёберный.**
МЕЖДУРЕ'ЧЬЕ *ср.* дарыя аралык (*эки дарыя ортосундагы жер*).
МЕЖДУРЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое **междурядье**-*ге т*; **междуря́дная обрабо́тка посе́вов** эгиндин катар аралыгын иштөө.
МЕЖДУРЯ'ДЬЕ *ср. с.-х.* катар аралыгы.
МЕЖДУЦА'РСТВИЕ *ср. ист.* бир падыша түшүп же өлгөндөн кийин ордуна экинчи падыша такка отурганга чейинки убакыт.
МЕЖЕВА'НИЕ *ср.* чек салуу (*жер участокторунун аралыгына чек салуу*).
МЕЖЕВА'ТЬ *несов. что* чек салуу.
МЕЖЕВО'Й, -а́я, -о́е **межа**-*га т.*; чекти билдирүүчү, чекти көрсөтүүчү; **межево́й знак** чек белгиси.
МЕЖЗАВО'ДСКИЙ, -ая, -ое завод аралык.
МЕЖЗАВОДСКО'Й, -а́я, -о́е *см.* **межзаво́дский.**
МЕЖЗУ'БНЫЙ, -ая, -ое: **межзу́бный звук** *лингв.* тишчил тыбыш (*тилдин учу менен кашка тиштердин ортосуна жасалып айтылуучу*).
МЕЖКЛЕ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое *биол.* клетка аралык.
МЕЖКОЛХО'ЗНЫЙ, -ая, -ое колхоздордун ортосундагы; **межколхо́зная больни́ца** колхоздордун ортосундагы оорукана.
МЕЖКО'СТНЫЙ, -ая, -ое *анат., мед.* сөөк арасындагы; **межко́стная о́пухоль** сөөк арасындагы жумшак жериндеги шишик.
МЕЖНАЦИОНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое улуттар ортосундагы, улуттардын ортосундагы.
МЕЖОБЛАСТНО'Й, -а́я, -о́е областтардын ортосундагы.
МЕЖПЛАНЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое планеталар аралыгындагы, планеталар арасындагы; **межплане́тное простра́нство** планеталар аралыгындагы мейкиндик.
МЕЖПОЛО'СЬЕ *ср.* ала (*айдоо арасындагы ала*).
МЕЖПОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое породалар ортосундагы; **межпоро́дное скре́щивание** породалар ортосундагы аргындаштыруу.
МЕЖРАЙО'ННЫЙ, -ая, -ое район ортолук, райондор ортосундагы (*бир нече райондор үчүн жалпы; бир нече районго тийиштүү*); **межрайо́нная конфере́нция** район ортолук конференция.
МЕЖРЁБЕРНЫЙ, -ая, -ое *анат.* кабырганын арасындагы; **межрёберные мы́шцы** кабырганын арасындагы булчуңдар.
МЕЖСЕССИО'ННЫЙ, -ая, -ое сессиялар аралыгында, сессиялардын арасындагы убакытта болуучу; **межсессио́нное совеща́ние** сессиялар аралыгындагы кеңешме.
МЕЖСОЮ'ЗНЫЙ, -ая, -ое союздардын ортосунда болуучу, союздардын ортосундагы (*мис. профсоюздардын жана башка союздардын ортосунда болуучу*).
МЕЖЦЕХОВО'Й, -а́я, -о́е цехтердин ортосундагы, цехтер ортосунда болуучу; **межцехово́е соревнова́ние** цехтердин ортосундагы мелдеш.
МЕЗДРА' *ж.* **1.** (*подкожный слой*) теринин чели; **2.** (*изнанка кожи*) теринин чылгый жагы.
МЕЗДРИ'ТЬ *несов. что* челдөө (*терини челинен тазалоо*).
МЕЗОЗО'ЙСКИЙ, -ая, -ое: **мезозо́йская э́ра** *геол.* мезозой эрасы (*жер жүзүнө биринчи мертебе канаттуулар, сүт эмүүчүлөр жана сойлогуч эң чоң жаныбарлардын пайда болушун мүнөздөөчү, жердин өсүү тарыхынын орто (төртүнчү) эрасы*).
МЕЗОНИ'Н *м.* мезонин (*үйдүн төбөсүнүн ортосуна курулган кичирээк үй*).
МЕКСИКА'НЕЦ *м.* мексиканец, мексикалык.
МЕКСИКА'НКА *женск. р. к* **мексика́нец;** мексиканка.
МЕКСИКА'НСКИЙ, -ая, -ое **Мексика**-*га т.*
МЕКСИКА'НЦЫ *мн.* мексиканецтер, мексикалык.
МЕЛ *м.* бор.
мёл, мела́ *и т. д. прош. вр. от* **мести́.**
МЕЛАНХО'ЛИК *м.* **1.** *мед.* меланхолик (*меланхолия менен ооруган киши*); **2.** *разг.* (*склонный к грусти*) асан кайгы, кайгы баш, капачыл.
МЕЛАНХОЛИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое асан кайгы, кайгычыл, капачыл, түнт; **меланхоли́ческий хара́ктер** түнт мүнөз.
МЕЛАНХОЛИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **меланхоли́ческий.**
МЕЛАНХО'ЛИЯ *ж.* **1.** *мед.* меланхолия (*ич бышуу, капалануу, кайгылануу оорусу*); **2.** *разг.* (*уныние*) асан кайгылык, кайгы баштык.
МЕЛЕ'ТЬ *несов.* соолуу, тайыз тартуу; **э́то о́зеро с ка́ждым го́дом мелеёт** бул көл жылдан жылга соолуп баратат.
МЕЛИНИ'Т *м. хим.* мелинит (*эң күчтүү жарылма заттын бири*).

www.bizdin.kg

МЕЛИОРАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **мелиорация**-*га т.*; мелиоративдик; **мелиоративные работы** мелиорация жумуштары, мелиоративдик жумуштар.

МЕЛИОРА'ТОР *м.* мелиоратор (*мелиорация жагынан специалист*).

МЕЛИОРАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое *см.* **мелиоративный.**

МЕЛИОРА'ЦИЯ *ж.* мелиорация (*айыл чарбачылыгы үчүн жер участкаларын негизинен жакшыртып, саздарды кургатуу, көчмө кумдарды токтотуу ж. б. иштерди жүргүзүү*).

МЕЛИОРИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое мелиорацияланган; **мелиорированные почвы** мелиорацияланган жер (топурак).

МЕЛИ'ССА *ж. бот.* мелисса (*көп жылдык чөптүн бир түрү*).

МЕЛИ'ТЬ *несов. что* бордоо, бор сүртүү.

МЕ'ЛКИЙ, -ая, -ое **1.** (*некрупный*) майда; **мелкий скот** майда мал (*кой, эчки ж. б.*); **мелкие расходы** майда расходдор; **мелкие деньги** майда акча; **мелкий дождь** майда жамгыр, майда жаан; **2.** (*неглубокий*) тайыз, жайпак; **мелкая река** тайыз өзөн; **мелкая тарелка** жайпак талинке; **3.** (*по общественному и экономическому положению*) майда; **мелкая буржуазия** майда буржуазия; **мелкая собственность** майда менчик; **мелкие крестьянские хозяйства** майда дыйкан чарбасы; **4.** *перен.* (*ничтожный, низменный*) быксык, арампөөш, анча чоң эмес, майда-бачек, майда-чүйдөчүл; **мелкий человек** арампөөш киши, майда-чүйдөчүл киши; **мелкие интересы** быксык мүдөөлөр; **мелкие заботы** анча чоң эмес түйшүктөр, майда-бачек тиричилик; ◇ **мелкое судно** сууга терең чөкпөй турган кеме; **мелкая сошка** *разг.* майда-чүйдө киши, кичине киши.

МЕ'ЛКО I. *нареч.* (*некрупно*) майда; **мелко колоть сахар** кантты майда чагуу; **2.** *в. знач. сказ.* (*неглубоко*) тайыз; **в этом месте реки очень мелко** дарыянын бул жери абдан тайыз; **мелко пахать** тайыз айдоо (*жерди*); ◇ **он мелко плавает** *разг.* анын арымы жок, алы чак.

МЕЛКО- *татаал сөздөрдүн «майда», «тайыз» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү.*

МЕЛКОБУРЖУА'ЗНЫЙ, -ая, -ое **мелкая буржуазия**-*га т.*; майда буржуазиялык.

МЕЛКОВО'ДНЫЙ, -ая, -ое тайыз; **мелководная река** тайыз өзөн.

МЕЛКОВО'ДЬЕ *ср.* тайыздык, тайыз тарткан абал.

МЕЛКОДО'ННЫЙ, -ая, -ое: **мелкодонная лодка** жапыз кайык.

МЕЛКОЗЕРНИ'СТЫЙ, -ая, -ое майда дандуу, майда уруктуу, майда бүртүктүү; **мелкозернистая горная порода** майда бүртүктүү тоо теги; **мелкозернистая пшеница** майда дандуу буудай.

МЕЛКОЗУ'БЧАТЫЙ, -ая, -ое майда тиштүү; **мелкозубчатое колесо** майда тиштүү дөңгөлөк.

МЕЛКОЗУ'БЫЙ, -ая, -ое майда тиштүү; **мелкозубая пила** майда тиштүү араа.

МЕЛКОКАЛИ'БЕРНЫЙ, -ая, -ое майда калибрдүү; **мелкокалиберная винтовка** майда калибрдүү мылтык (*чыл этме*).

МЕЛКОКРЕСТЬЯ'НСКИЙ, -ая, -ое: **мелкокрестьянское хозяйство** майда дыйкан чарбасы.

МЕЛКОЛЕ'СЬЕ *ср.* майда жыгачтуу токой.

МЕЛКОЛИ'СТВЕННЫЙ, -ая, -ое майда жалбырактуу; **мелколиственные деревья** майда жалбырактуу жыгачтар.

МЕЛКОПЕСЧА'НЫЙ, -ая, -ое майда кумдуу; **мелкопесчаный грунт** майда кумдуу жер.

МЕЛКОПОМЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое *ист.* жери анча көп болбогон; **мелкопоместный дворянин** жери анча көп болбогон дворянин.

МЕЛКОСЕРИ'ЙНОСТЬ *ж.* майда сериялуулук.

МЕЛКОСЕРИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое майда сериялуу; **мелкосерийное производство** майда сериялуу өндүрүш.

МЕЛКОСО'БСТВЕННИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **мелкая собственность**-*ко т.*; **мелкособственнические интересы** майда менчиктүүлүк мүдөөлөр.

МЕЛКОСО'РТНЫЙ, -ая, -ое майда сорттуу.

МЕЛКОТА' *ж. собир. разг.* өбүрөп-чөбүрөгөн, кызыл чиедей (*о детях*); майда-чүйдө (*о предметах*).

МЕЛКОТОВА'РНЫЙ, -ая, -ое *эк.* майда товардуу, майда товардык; **мелкотоварное хозяйство** майда товардуу чарба.

МЕЛКОШЁРСТНЫЙ, -ая, -ое такыр жүндүү, кыска жүндүү; **мелкошёрстный скот** кыска жүндүү мал.

МЕЛКОШЁРСТЫЙ, -ая, -ое *см.* **мелкошёрстный.**

МЕЛОВО'Й, -ая, -ое **мел**-*ге т.*; бордуу; **меловые горы** бордуу тоолор; ◇ **меловой период** *геол.* бор доору (*мезозой эрасынын үчүнчү геологиялык доору*).

МЕЛОДЕКЛАМА'ТОР *м.* мелодекламатор (*мелодекламация айткан адам*).

МЕЛОДЕКЛАМА'ЦИЯ *ж.* мелодекламация (*ыр же кара сөз менен жазылган чыгарманы музыкага кошуп окуу*).

МЕЛО'ДИКА *ж. муз., лит.* **1.** мелодика (*бир нерсенин мелодиялуу курулушу; бардык мелодия, обон, күү*); **мелодика киргизских песен** кыргыз ырларынын мелодикасы (*обону, күүсү*); **2.** мелодика (*мелодия жөнүндөгү илим*).

МЕЛОДИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *см.* **мелодичный.**

МЕЛОДИ'ЧНОСТЬ *ж.* мелодиялуулук (*үн жөнүндө: обондуу, уккулуктуу, кооз*).

МЕЛОДИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое мелодиялуу; **мелодичный голос** мелодиялуу үн.

МЕЛО'ДИЯ *ж.* мелодия (**1.** *муз. обон, күү, кошолонгон үн*; **2.** *лит. үндүн интонациялык көтөрүлүшү же басаңдашы*).

МЕЛОДРА'МА *ж. театр.* мелодрама (**1.** *уст. музыка менен обон катыштырылган пьеса*; **2.** *тышкы көрүнүшү коркунучтуу жана жашытуучу элементтери басымыраак келген пьеса*).

МЕЛОДРАМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **мелодрама**-*га т.*

МЕЛОДРАМАТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **мелодраматический.**

МЕЛО'К *м.* бор (*жазууга арналып жасалган бир тоголок бор*).

МЕЛОМА'Н *м.* меломан (*музыканы жан-дили менен сүйүүчү, музыкага жан-дили менен берилүүчү*).

МЕЛОМА'НИЯ *ж.* меломания (*музыканы жан-дили менен сүйүү, музыкага жан-дили менен берилүү*).

МЕЛОМА'НКА *женск. р. к* **меломан.**

МЕЛОЧНО'Й I, -ая, -ое майда-чүйдө; **мелочной товар** майда-чүйдө товар; **мелочная торговля** бакал соода (*майда-чүйдө товар менен болгон соода*).

МЕЛОЧНО'Й II, -ая, -ое *см.* **мелочный.**

МЕ'ЛОЧНОСТЬ *ж.* майдачылдык (**1.** *майда-чүйдө фактыларга негизделгендик*; **2.** *майда-чүйдө нерсеге чоң баа бирүүчүлүк*).

МЕ'ЛОЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*основанный на мелочах*) майдачыл (*майда-чүйдө фактыларга негизделген*); **2.** (*о человеке*) майдачыл (*майда-чүйдө, болбогон нерсеге чоң баа берүүчү*); **мелочный человек** майдачыл киши.

МЕ'ЛОЧЬ *ж.* **1.** *собир.* (*мелкие вещи*) майда-чүйдө нерселер; **2.** *собир.* (*мелкие деньги*) майда тыйын; **3.** *перен.* (*пустяк*) болор-болбос нерсе, арзыбаган нерсе; **всякая мелочь раздражала его** анын болор-болбос нерсеге ачуусу келүүчү; ◇ **размениваться на мелочи (по мелочам)** башкы, негизги нерсени унутуп, болор-болбос нерсе менен алек болуу.

МЕЛЬ *ж.* сай, тайыз жер (*суунун тайыз тарткан жери*); **пароход сел на мель** пароход тайыз жерге чыгып, токтоп калды; ◇ **сидеть на мели** *или* **сидеть как рак на мели** эле оор абалда калып, айласы кетүү.

МЕЛЬКА'НИЕ *ср.* бүлбүлдөө, үлбүлдөө, жылтылдоо; **мелькание огней вдали** оттун алыстан бүлбүлдөшү (*жылтылдашы*).

www.bizdin.kg

МЕЛЬКА'ТЬ *несов.* 1. булбуйдөө, үлбүлдөө, жылтылдоо; **впереди мелькали огни** алды жакта от жылтылдады; 2. *перен.* (*напр. в сознании*) элес-булас эске түшүү.

МЕЛЬКНУ'ТЬ *однокр.* 1. жылт этүү, булбул этүү, жылт эте түшүү, булбул эте түшүү; **впереди мелькнул огонёк** алды жактан от жылт эте түштү; 2. *перен.* (*напр. в сознании*) шап этип эске түшүү, эске шап этип түшө калуу; **у него мелькнула мысль** анын эсине шап этип бир ой түшө калды.

МЕ'ЛЬКОМ *нареч.* 1. (*на короткое время*) бир аз убакыт; чала-була; **видеть мельком** чала-була көрүп калуу; 2. (*бегло*) чала-була; **я об этом слышал мельком** мен ал жөнүндө чала-була гана уктум.

МЕ'ЛЬНИК *м.* тегирменчи.

МЕ'ЛЬНИЦА *ж.* 1. тегирмен; **ветряная мельница** жел тегирмен; 2. данды майдалоочу машина; **кофейная мельница** кофени майдалоочу машина; ◇ **воевать с ветряными мельницами** жел тегирмен менен салгылашуу (*өзүнүн оюнан чыгарган, чындыгында жок болгон коркунучтарга, кыйынчылыктарга каршы салгылашуу*).

МЕ'ЛЬНИЧИХА *ж.* 1. *женск. р. к* **мельник**; 2. (*жена мельника*) тегирменчинин аялы.

МЕ'ЛЬНИЧНЫЙ, -ая, -ое **мельница**-*га т.*; **мельничный жёрнов** тегирмен ташы.

МЕЛЬХИО'Р *м.* мельхиор (*жез менен никель эритиндиси*).

МЕЛЬХИО'РОВЫЙ, -ая, -ое **мельхиор**-*го т.*; **мельхиоровый нож** мельхиордон жасалган бычак, мельхиор бычак.

МЕЛЬЧА'ЙШИЙ, -ая, -ее *превосх. ст. от прил.* **мелкий** эң эле майда, абдан эле майда, өтө эле майда; **мельчайшая частица** эң эле майда бөлүкчө; **до мельчайших подробностей** ийне-жибине чейин.

МЕЛЬЧА'ТЬ *несов.* 1. (*становиться мельче*) майда боло баштоо, майда болуп калуу; **при плохом уходе скот вырождается и мельчает** жаман баккан кезде малдын тукуму начарлайт жана өзү майда болуп кетет; 2. *перен.* (*терять значительность*) олуттуулугун жоготуу, анча чоң эмес болуу.

МЕ'ЛЬЧЕ *сравн. ст. от прил.* **мелкий** *и нареч.* **мелко** 1. (*некрупный, некрупно*) майдараак, майда; **здесь песок мельче** мында кум майдараак; 2. (*неглубокий, неглубоко*) тайызыраак, тайыз.

МЕЛЬЧИ'ТЬ *несов. что* майдалоо, күкүмдөө, талкалоо.

мелю I, **мелешь** *и т. д. наст. вр. от* **молоть.**

мелю II, **мелишь** *и т. д. наст. вр. от* **мелить.**

МЕЛЮЗГА' *ж. собир. разг.* кибир, кибиреген (*кибир жаныбарлар; майда балдар*).

МЕМБРА'НА *ж. физ., тех.* мембрана (*керектүү тыбыш толкундарын кармоого же чыгарууга ылайыкталган серпилмдүү жука жаргак же пластинка*).

МЕМОРА'НДУМ *м. дип.* меморандум (*бир маселе жөнүндө өкмөттүн көз карашы жазылган дипломатиялык записка; мында мөөр басылбайт жана кол коюлбайт*).

МЕМОРИА'Л *м. бухг.* мемориал (*күндөлүк соода операциясы жазылып туруучу бухгалтериялык книга*).

МЕМОРИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **мемориальная доска** эстелик тактасы (*бир адамдын же окуянын эстелигине арналган такта*).

МЕМУАРИ'СТ *м. лит.* мемуарчы (*мемуарлардын автору*).

МЕМУА'РНЫЙ, -ая, -ое **мемуары**-*га т.*; мемуардык; **мемуарная литература** мемуардык адабият.

МЕМУА'РЫ *только мн.* мемуарлар (*өткөн окуялар тууралу эске түшүрүү формасындагы адабий чыгарма; мындай чыгарма ошол окуялар болгон кезде жашаган, ошол окуяларга катышкан адам тарабынан жазылат*).

МЕ'НА *ж.* айрыбаш, алмашуу.

МЕНДЕЛИ'ЗМ *м. биол.* менделизм (*биологияда — реакциялык агым*).

МЕ'НЕЕ *сравн. ст. от нареч.* **мало** азыраак; кем; **не менее года** бир жылдан кем эмес; **не менее важно** *-га караганда* мааниси аз эмес, мааниси кичине эмес; ◇ **тем не менее** ошондой болсо да; **более или менее** аздыр-көптүр; **не более, не менее как...** так эле өзү; куду өзү; **менее всего** такыр эле башка, эң эле аз.

МЕ'НЗУЛА *ж. геод.* мензула (*жерди топографиялык съёмка кылууга жумшалуучу геодезиялык аспап*).

МЕНЗУ'РКА *ж.* мензурка (*аптекада же лабораторияда суюктук өлчөнүлүүчү, бөлүмдүү идиш*).

МЕНИНГИ'Т *м. мед.* менингит (*мээ кабыгынын оорушу*).

МЕНИ'СК *м. физ.* мениск (*суйру, тар идиштеги суюктуктардын томпойгон же кабырыңкы бети*).

МЕНОВО'Й, -ая, -ое *эк.* айрыбаш кылма, алмашма; **меновая торговля** алмашма соода.

МЕНСТРУА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **менструация**-*га т.*; **менструальный период** айыз (*этек кир*) мезгили.

МЕНСТРУА'ЦИЯ *ж.* айыз (*этек кир*).

МЕНСТРУИ'РОВАТЬ *несов.* айыз келүү (*этек кир келүү*).

МЕНТО'Л *м. хим., фарм.* ментол (*дары катарында колдонулуучу, жалбыз жыттуу зат*).

МЕ'НТОР *м. уст.* тарбиячы.

МЕ'НТОРСКИЙ, -ая, -ое **ментор**-*го т.*; ◇ **менторский тон** *ирон.* мен-менсинип сүйлөө (жүрүү).

МЕНУЭ'Т *м. муз.* менуэт (1. *эзелки танец*; 2. *ушул танецтин ритмине салып жазылган музыкалык чыгарма*).

МЕ'НЬШЕ *сравн. ст.* 1. *от прил.* **малый** *и* **маленький** кичирээк, кичинерээк; 2. *от нареч.* **мало** азыраак.

МЕНЬШЕВИ'ЗМ *м. полит.* меньшевизм (*россиялык социал-демократиядагы барып турган оппортунисттик агым, марксизмге-ленинизмге каршы агым*).

МЕНЬШЕВИ'К *м. полит.* меньшевик (*меньшевизмди жактоочу*).

МЕНЬШЕВИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **меньшевизм**-*ге*, **меньшевик**-*ке т.*; меньшевиктик.

МЕ'НЬШИЙ, -ая, -ее 1. *сравн. ст. от прил.* **малый** *и* **маленький** кичирээк, кичинерээк; 2. (*младший*) кенже, эң кичүү; **меньший сын** кенже эркек бала; ◇ **по меньшей мере** эң аз дегенде; кеминде.

МЕНЬШИНСТВО' *ср.* азчылык; ◇ **национальные меньшинства** аз улуттар, аз сандуу элдер (*өлкөнүн негизги элине караганда саны аз улуттар, элдер*).

МЕНЬШО'Й, -ая, -ое *разг.* кенже, эң кичүү.

МЕНЮ' *ср. нескл.* меню (*столовада, ресторанда тамактын тизмеси*).

МЕНЯ' *мест. личн. род. и вин. п. от* **я**; **он меня знает** ал мени билет; **у меня есть деньги** менин акчам бар, менде акча бар; **меня не было дома** мен үйдө жок элем.

МЕНЯ'ЛА *м. уст.* сарап (*кесиби акча майдалап берип туруу болгон киши*).

МЕНЯ'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*обменивать*) айрыбаштоо (*мис. квартираны*); 2. *кого-что* (*заменять*) алмаштыруу, алыштыруу (*мис. кийимди*); 3. *что* (*изменять*) өзгөртүү, алмаштыруу (*мис. ой-пикирди*); 4. *что* (*разменивать*) майдалоо (*акчаны*); ◇ **менять кукушку на ястреба** *погов.* баалуу нерсени баасыз нерсеге айрыбаштоо, туйгунду күйкөгө алмашуу.

МЕНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *чем с кем-чем* айрыбашташуу; **меняться квартирами** *с кем-л.* бирөө менен квартира айрыбашташуу; 2. (*изменяться*) өзгөрүү, алмашуу; **погода меняется** аба ырайы өзгөрүп жатат; 3. *страд. к* **менять**; ◇ **меняться в лице** өңү-башы өзгөрүп кетүү (*катуу толкундануунун таасири менен*).

МЕ'РА *ж.* 1. (*единица измерения*) өлчөм, чен, ченем; **мера веса** оордук өлчөөсү; **мера длины** узундук өлчөөсү; 2. (*предел*) чек; **знать меру** чектен чыкпоо; 3. (*степень*) көлөм, чек; **мера вины** күнөөнүн көлөмү; **высшая мера наказания** жазанын жогорку чеги; 4. (*мероприятие*) чара;

www.bizdin.kg

ну́жно приня́ть ме́ры чарасын көрүү керек; **5.** *уст.* мера (*буудай сыяктуу чубурунду, төгүлмө заттарды өлчөй турган идиш*); ◇ **по ме́ре** жараша, карата; **по ме́ре того́, как...** ... сайын; **по ме́ре того́, как я учи́лся...** мен окуган сайын...; **в по́лной ме́ре** толук бойдон, толугу менен; **в значи́тельной ме́ре** бир канчалык; **по кра́йней ме́ре** эч болбогондо, эң кур дегенде; **ни в како́й ме́ре** түк да, дегеле, эч бир; **без ме́ры** ченебей, ченемсиз, чексиз; **в ме́ру** чени менен, керегинче, жетишердик түрдө (*өлчөмдө ж. б.*); **сверх ме́ры** *или* **че́рез ме́ру** *или* **не в ме́ру** дегеле, ыгы жок эле; **все́ми ме́рами** бардык чаралар менен; **ме́ры взыска́ния** жазалоо чаралары (*выговор берүү, уяткаруу ж. б.*).

МЕ'РГЕЛЬ *м. геол.* мергель (*чопо менен акиташтан түзүлгөн тунма, уюма тоо теги*).

МЕРЕ'ЖКА *ж.* мережка (*кездемеге тигилген, сайылган тор сайма*).

МЕРЕ'ТЬ *несов.*: **мрут как му́хи** чымындай көп өлүшөт, чымындай кырылып жатышат.

МЕРЕ'ЩИТЬСЯ *несов. кому, разг.* көзгө кайдагы нерсе көрүнүү, көз алдыга келүү, элестөө.

МЕРЗА'ВЕЦ *м. разг.* каргыш тийгир, митаам.

МЕРЗА'ВКА *женск. р. к* **мерза́вец.**

МЕ'РЗКИЙ, -ая, -ое жийиркенте турган, жийиркеничтүү, өтө жаман.

МЕРЗЛОТА' *ж.* тоң; **ве́чная мерзлота́** түбөлүк турган тоң.

МЁРЗЛЫЙ, -ая, -ое **1.** (*промёрзший*) тоңгон, муздаган; **мёрзлая земля́** тоңгон жер; **2.** (*испорченный морозом*) үшүгөн; **мёрзлый карто́фель** үшүгөн картөшкө.

МЁРЗНУТЬ *несов.* **1.** (*зябнуть*) үшүү; **2.** *разг.* (*замерзать*) тоңуу; **вода́ мёрзнет** суу тоңот.

МЕ'РЗОСТНЫЙ, -ая, -ое *см.* **ме́рзкий.**

МЕ'РЗОСТЬ *ж.* жийиркенич, өтө жаман; ◇ **ме́рзость запусте́ния** толук ойрон, толук баш аламан.

МЕРИДИА'Н *м. геогр.* меридиан (*жер шарынын полюстары аркылуу ой менен жүргүзүлгөн сызык*).

МЕРИ'ЛО *ср.* өлчөөч.

МЕ'РИН *м.* ат (*бычылган айгыр*); ◇ **врёт как си́вый ме́рин** *погов. разг.* калпты оозу-мурду кыйшайбай айтат.

МЕРИНО'С *м.* меринос (*уяң жүндүү койдун тукуму*).

МЕРИНО'СОВЫЙ, -ая, -ое **меринос**-*ко т.*; **мерино́совая шерсть** меринос жүнү.

МЕ'РИТЬ *несов.* **1.** *кого-что* (*измерять*) өлчөө, ченөө; **2.** *что* (*примерять*) чактоо, ченөө; ◇ **ме́рить на свой арши́н** *разг.* өзүнө ченеп, бирөөгө тон бычуу.

МЕ'РИТЬСЯ *несов.* **1.** *чем, с кем-чем* теңешүү, сынашуу; **они́ ме́рились ро́стом** алар бой теңештиришти; **они́ ме́рились си́лами друг с дру́гом** алар бир-биринин күчүн сынашты; **2.** *страд. к* **ме́рить.**

МЕ'РКА *ж.* өлчөм, өлчөө, ченем; **снять ме́рку** ченемин алуу, өлчөөсүн алуу (*мис. кийим тиккенде*).

МЕРКАНТИЛИ'ЗМ *м.* **1.** *эк. ист.* меркантилизм (*16—18 кылымдардагы соода буржуазиясынын экономикалык окуусу жана экономикалык саясаты; бул саясат — мамлекеттин байлыгынын негизи товарларды өндүрүүдө эмес, аларды айландырууну өрчүтүүдө жана өлкөнүн ичинде акча капиталын жыйноодо деп натуура түшүнгөн*); **2.** *перен.* керт баштын гана камын ойлоочулук.

МЕРКАНТИЛИ'СТ *м. эк. ист.* меркантилист (*меркантилизмдин жолун жолдоочу*).

МЕРКАНТИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** **меркантилизм** 1-*ге т.*; меркантилдик; **меркантѝльная систе́ма** меркантилдик система; **2.** *перен.* керт башынын гана камын ойлоочу.

МЕ'РКНУТЬ *несов.* **1.** (*тускнеть*) күүгүм тартуу, өчүңкү тартуу; **звёзды ме́ркнут** жылдыздар өчүңкү тартып турат; **2.** *перен.* (*слабеть*) басаңдоо, төмөндөө (*мис. даңк*).

МЕРЛУ'ШКА *ж.* көрпө, саңсаң.

МЕРЛУ'ШКОВЫЙ, -ая, -ое **мерлушка**-*га т.*; **мерлу́шковый воротни́к** көрпө жака.

МЕ'РНО *нареч.* ыраатты менен, ыргагы менен.

МЕ'РНЫЙ, -ая, -ое өлчөмдүү, ритмдүү; **ме́рная речь** шашпай бир калыпта сүйлөө; **ме́рным ша́гом** бир калыпта болгон жай кадам менен.

МЕРОПРИЯ'ТИЕ *ср.* чара.

МЕРСЕРИЗА'ЦИЯ *ж. текст.* мерсеризация, мерсеризациялоо (*кездемени жылтыратуу үчүн щёлочь менен иштетүү*).

МЕРСЕРИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, текст.* мерсеризациялоо.

МЕ'РТВЕННО *нареч.*: **ме́ртвенно-бле́дный** өлүк сыяктуу купкуу, эң эле купкуу.

МЕ'РТВЕННОСТЬ *ж.* өлүк сынындагылык, өлүк түрүндөгүлүк.

МЕ'РТВЕННЫЙ, -ая, -ое өлүк сынындагы, өлүк түрүндөгү; **ме́ртвенная бле́дность** эң эле купкуулук (*өлүк түстүү*).

МЕРТВЕ'ТЬ *несов.* **1.** (*утрачивать чувствительность, неметь*) сенейүү, сенек болуу, жансыз болуу; **па́льцы мертве́ют от хо́лода** суuктан бармактар жансыз болуп калды; **2.** (*приходить в оцепенение*) элейип калуу, эси оп калуу; **мертве́ть от стра́ха** корккондон эси оп калуу.

МЕРТВЕ'Ц *м.* өлүк (*өлгөн киши*).

МЕРТВЕ'ЦКАЯ *ж.* өлүккана (*ооруканаһын жанында өлүктөрдү коё турган үй*).

МЕРТВЕ'ЦКИ *нареч.*: **мертве́цки пьян** өлгүдөй мас, өлөөрчө мас.

МЕРТВЕЧИ'НА *ж.* **1.** *собир.* (*падаль*) тарп, өлөксө; **2.** *перен.* көңүлсүз, кызыгы жок нерсе.

МЕРТВО' *в знач. сказ.* тым-тырс; ың-жың, тырс эткен жан жок.

МЕРТВОРОЖДЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** өлүү төрөлгөн, өлүү түшкөн; **2.** *перен.* (*нежизненный*) турмушка байланышпаган, иш жүзүнө ашырууга жараксыз; **мертворождённый прое́кт** практика жүзүндө эч нерсеге жарабаган проект.

МЁРТВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*умерший*) өлүк, өлгөн; **2.** *перен.* (*лишённый жизненности, оживления*) жымжырт; **мёртвый го́род** жымжырт шаар; **3.** *перен. разг.* (*бесплодный*) натыйжасыз, натыйжа чыкпай турган; **мёртвое де́ло** натыйжа чыкпай турган иш; ◇ **мёртвая тишина́** жымжырт, ың-жың жок тынчтык; **мёртвый язы́к** *лингв.* өлү тил (*ушу күндө жашабаган, жалгыз гана жазуу эстеликтеринде сакталган тил*); **мёртвый капита́л** *эк.* өлү капитал (*эч кирешесиз же колдонулбастан жаткан байлык*); **мёртвый инвента́рь** *с.-х.* шайман (*айыл чарбачылыгынын унаадан башка шаймандары*); **мёртвая пе́тля** *ав.* самолёттун асманда аласалып учушу, аласалышы; **мёртвая приро́да** жансыз табият (*органикалык эмес дүйнө*); **мёртвая то́чка** *тех.* кыймылсыз точка (*механизм бөлүктөрүнүн толук тең салмак абалына келип, жылбай калышы*); **де́ло остаётся на мёртвой то́чке** *разг.* иш баягы эле калыбында, илгери жылбаган калыпта турат; **мёртвая хва́тка** карыштыра тиштөө, карыштыра кармоо (*карышкыр же ит тиштегенде анын жаагы карышып, тиштеген нерседен тиштери чыкпай калуу*); **спать мёртвым сном** башка чапкандай уктоо, эң эле катуу уктоо; **мёртвая зыбь** катуу (*көбүнчө жамгырдуу же кардуу*) шамалдан кийин деңиздин толкундашы.

МЕРЦА'НИЕ *ср.* **1.** үлбүлдөө, бүлбүлдөө, жылтылдоо; **2.** *биол.* жымындоо.

МЕРЦА'ТЬ *несов.* **1.** (*поблёскивать*) үлбүлдөө, бүлбүлдөө, жылтылдоо; **вдали́ мерца́л огонёк** кичине от алыста бүлбүлдөдү; **2.** *биол.* жымындоо.

МЕ'СИВО *ср.* **1.** (*корм для скота*) алап; **2.** (*болтушка*) атала (*начар жасалган тамак*).

МЕСИ'ЛКА *ж.* жуургуч (*жуурууучу куракча*).

МЕСИ'ЛЬНЫЙ, -ая, ое: **меси́льный цех** хлебозаводдун нан заводунун камыр жууруучу цехи; **меси́льный чан** камыр жууруучу чан (*нан заводунда камыр жууруу жана аралаштыруу үчүн колдонулуучу эң чоң идиш*).

www.bizdin.kg

МЕСИ'ТЬ *несов. что* **1.** жууруу; **месить тесто** камыр жууруу; **2.** ийлөө, жасоо; **месить глину** ылай ийлөө, ылай жасоо; ◇ **месить грязь** баткактуу жол менен жүрүү, балчык кечүү.

МЕСТА' *мн. см.* **место 5.**

МЕСТА'МИ *нареч.* кээ жери, кайсы бир жери, кээ бир жерлерде, кайсы бир жерлерде.

МЕСТЕ'ЧКО I *ср. уменьш.-ласк. от* **место** 1, 2 орун, жер, жай; ◇ **уютное местечко** *или* **тёплое местечко** жанга жайлуу орун (кызмат).

МЕСТЕ'ЧКО II *ср.* селение (*Украина менен Белоруссияда*).

МЕСТИ' *несов.* **1.** (*подметать*) шыпыруу, шыпырып салуу; **2.** (*развевать*) айдоо, учуруу, сүрүү; **ветер метёт опавшие листья** түшкөн жалбырактарды шамал учурат (айдайт); **3.** (*о метели*) бурганактоо; **в поле сегодня метёт** бүгүн талаада бурганак жүрүп жатат.

МЕСТКО'М *м.* (местный комитет) местком (жергиликтүү комитет).

МЕСТКО'МОВСКИЙ, -ая, -ое **местком**-*го т.*; **месткомовское заседание** местком заседаниеси.

МЕ'СТНИЧАТЬ *несов. ист.* атаандашуу (*бир жерге, орунга ээ болууга артыкчылыгы бар экени жөнүндө талашуу; байыркы орус боярлары тууралу*).

МЕ'СТНИЧЕСТВО *ср. ист.* местничество (*15—17 кылымдагы орус боярларынын тегинин атактуулугуна карата, мамлекеттик кызматтан орун алуу тартиби*).

МЕ'СТНОСТЬ *ж.* жай, жер; **лесистая местность** токойлуу жер.

МЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое жергиликтүү, жердик; **местное время** жергиликтүү убакыт; **местная порода скота** малдын жергиликтүү тукуму; **местные жители** жердик адамдар; ◇ **местный падеж** *грам.* жатыш жөндөмө; **местный наркоз** ооруган жерге наркоз жасоо (*мис. операция үчүн*).

МЕ'СТО *ср.* **1.** орун; **рабочее место** жумуш орду; **занять своё место** өз ордуна отуруу; **с места на место** орундан орунга; **поставить на место** 1) ордуна коюу; 2) *перен.* тизгинин тартып коюу; **2.** (*местность*) жай, жер; **живописные места** көркөм, сулуу жерлер (жайлар); **населённое место** эл орношкон жай; **глухое место** түнт жер (*маданий борбордон алыс турган жер*); **3.** (*должность, служба*) кызмат, жумуш; **4.** (*отрывок в книге, пьесе и т. п.*) үзүндү (*китептин, пьесанын ж. б. үзүндүсү*); **5. места** *мн.* (*периферийные организации в противоположность центральным*) жер-жерлер; **власть на местах** жер-жерлердеги бийлик; **делегаты с мест** жер-жерлерден келген делегаттар; **6.** нерсе, буюм, бөлүк жүк; **он сдал в багаж три места** ал багажга үч бөлүк жүк берди; ◇ **на месте** *кого-л.* бирөөнүн ордунда болуу; **не должно быть места** *чему-л.* -га жол берилбөөгө тийиш; **не место** ылайык эмес, орунсуз, жөнү жок; **с места в карьер** *разг.* а дегенде эле, салган жерден эле; **иметь место** (*быть, случаться*) болуу; **это действительно имело место** чындыгында да мындайлар болгон; **поймать на месте преступления** кылмыш кылган жеринде кармоо; **больное место** *или* **узкое место** начар жери; **у меня душа не на месте** менин жаным тынч эмес; **общее место** баарыга белгилүү чындык; **место заключения** камак орду; **места не находить себе** тынчсызданып, жаны жай таппоо; **а дело ни с места** иш ордунан такыр жылбайт; **ни с места!** козголбо!, ордунда тур!

МЕСТОЖИ'ТЕЛЬСТВО *ср.* турак жай, турак мекен.

МЕСТОИМЕ'НИЕ *ср. грам.* ат атооч.

МЕСТОИМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое **местоимение**-*ге т.*

МЕСТОНАХОЖДЕ'НИЕ *ср.* турак, мекен, жай, турган орду, турган жери.

МЕСТОПОЛОЖЕ'НИЕ *ср.* жай, орун алган жери; **красивое местоположение города** шаар сонун, сулуу жерден орун алган.

МЕСТОПРЕБЫВА'НИЕ *ср.* жүргөн жери, жүргөн жайы, турган жери, турак жайы.

МЕСТОРОЖДЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*место, где родился*) туулган жери, туулган жайы; **2.** *геол.* (*полезных ископаемых*) кендүү жер, кен чыккан жер, пайдалуу кендердин чыккан жери (жайы).

МЕСТЬ *ж.* өч, өчтүк, кун, кек.

МЕ'СЯЦ *м.* **1.** ай (*жылдын айы*); **в декабре месяце** декабрь айында; **2.** (*луна*) ай (*асмандагы ай*); **молодой месяц** жаңы туулган ай.

МЕ'СЯЧНИК *м.* айлык (*кандайдыр коомдук кампанияны өткөрүү үчүн белгиленген бир айлык убакыт*); **месячник дружбы** достуктун айлыгы.

МЕ'СЯЧНЫЙ, -ая, -ое айлык, бир ай ичинде; **в месячный срок** бир айлык мөөнөттө; **месячный отпуск** бир айлык отпуск; **месячный оклад** бир айлык оклад (*бир айлык кызмат акы*).

МЕТА'ЛЛ *м.* металл; **цветные металлы** түстүү металлдар (*мис. коргошун, никель*); **чёрные металлы** кара металлдар (*чоюн, темир, болот*); **благородные металлы** асыл металлдар (*алтын, күмүш, платина*); **лёгкие металлы** жеңил металлдар (*алюминий, магний, натрий ж. б.*); **тяжёлые металлы** оор металлдар (*темир, жез, күмүш, алтын, платина ж. б.*).

МЕТАЛЛИЗА'ЦИЯ *ж.* металлдаштыруу (**1.** *бир нерсени чирибес үчүн көк таш менен сугаруу;* **2.** *бир нерсеге металл жылтырагын берүү*).

МЕТАЛЛИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* металлдаштыруу.

МЕТАЛЛИ'СТ *м.* металлист, металлчы (*металл өнөр жайында иштөөчү жумушчу*).

МЕТАЛЛИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1. металл**-*га т.*; **металлическая коробка** металл куту; **металлический блеск** металл жалтырагы; **2.** *перен.* (*о звуках*) шаңгыраган (*үн*).

МЕТАЛЛОВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое металлга окшош, металл сыяктуу (*сырткы көрүнүшүнө караганда*).

МЕТАЛЛОГРА'ФИЯ *ж.* металлография (**1.** *металлдардын ички түзүлүшү жөнүндөгү илим;* **2.** *полигр. кол менен же кислота менен бети оюлуп, сүрөт ж. б. нерселер салынган металл пластинкаларды кагазга басуу*).

МЕТАЛЛО'ИД *м. хим.* металлоид (*металлдарга жатпаган химиялык зат, мис. күкүрт*).

МЕТАЛЛОЛО'М *м.* (металлический лом) таштанды темир-терсек.

МЕТАЛЛОНО'СНЫЙ, -ая, -ое *тех.* металлдуу (*составында металлы бар*); **металлоносная горная порода** металлдуу тоо теги.

МЕТАЛЛООБРАБА'ТЫВАЮЩИЙ, -ая, -ее металл иштөөчү, металл иштетүүчү; **металлообрабатывающая промышленность** металл иштетүүчү өнөр жай.

МЕТАЛЛООБРАБО'ТКА *ж.* металл иштөө, металл иштетүү.

МЕТАЛЛОПЛАВИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *тех.* металл эритүүчү; **металлоплавильный завод** металл эритүүчү завод.

МЕТАЛЛОПРОКА'ТНЫЙ, -ая, -ое *тех.*: **металлопрокатный завод** металлды прокатка кылуучу завод.

МЕТАЛЛОПРОМЫ'ШЛЕННОСТЬ *ж.* металл өнөр жайы (*металл өндүрүүчү жана металлдан буюм жасоочу өнөр жай*).

МЕТАЛЛОПРОМЫ'ШЛЕННЫЙ, -ая, -ое: **металлопромышленный район** металл өнөр жай району, металл өнөр жайлуу район.

МЕТАЛЛОРЕ'ЖУЩИЙ, -ая, -ее: **металлорежущий станок** металл кесүүчү станок.

МЕТАЛЛОХИ'МИЯ *ж.* металлохимия (*металлдардын химиялык касиеттерин изилдөөчү илим*).

МЕТАЛЛУ'РГ *м.* металлург (*металлургия жагынан специалист*).

МЕТАЛЛУРГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **металлургия**-*га т.*; металлургиялык; **металлургический завод** металлургия заводу, металлургиялык завод.

МЕТАЛЛУ'РГИЯ *ж.* металлургия (*метал өндүрүү жөнүндөгү илим жана да метал өндүрүүчү өнөр жай*); **чёрная металлу́ргия** кара металлургия.

МЕТАМОРФИ'ЗМ *м., геол.* метаморфизм (*химиялык жана физикалык себептердин таасири астында тоо тектеринин структурасындагы жана составындагы өзгөрүш*).

МЕТАМОРФО'З *м. см.* **метаморфо́за.**

МЕТАМОРФО'ЗА *ж.* 1. метаморфоза (*жаңы түр жана функция алып, бир формадан башка формага өтүү, айлануу*); 2. *перен. разг.* кубулуу, башка түргө түшүү.

МЕТА'Н *м. хим.* метан (*жыты аз, түссүз газ, жөнөкөй углеводород*).

МЕТА'НИЕ I *ср.* ыргытуу; **мета́ние копья́** найзаны ыргытуу, найза ыргытуу.

МЕТА'НИЕ II *ср.* урук таштоо; **мета́ние икры́** балыктын урук ташташы.

МЕТАСТА'З *м. мед.* метастаз (*оору очогунун жаңылап башка орунга которулушу*).

МЕТАТЕ'ЗА *ж. лингв.* метатеза (*бир сөз ичинде тыбыштардын жаңылыш алмашып айтылышы, мис. «чачпак» ордуна «чачкип» же «казанкап» ордуна «казанбак» ж. б.*).

МЕТА'ТЕЛЬ *м.* ыргытуучу (*диск, ядро ж. б. ыргытуучу*).

МЕТА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ыргытма; **мета́тельный снаря́д** ыргытма снаряд.

МЕТА'ТЬ I *несов. что* (*бросать*) ыргытуу; **мета́ть копьё** найза ыргытуу; ◇ **мета́ть гро́мы и мо́лнии** буркан-шаркан түшүү; **мета́ть стог** үймөк үйүү; **мета́ть жре́бий** жребий кармоо.

МЕТА'ТЬ II *несов. кого-что* урук таштоо (*о рыбах*); тууш (*о животных*); **ры́ба ме́чет икру́** балык урук таштайт; **свинья́ ме́чет 10—12 порося́т** чочко 10—12 торопой тууйт.

МЕТА'ТЬ III *несов. что* (*намётывать, смётывать*) төөнөп тигүү, көктөп тигүү; **мета́ть пе́тли** тордоо (*топчулукту*).

МЕТА'ТЬСЯ *несов.* 1. жан талашуу, алдастоо, чабалактоо, урунуп-беринүү; **всю ночь больно́й мета́лся в бреду́** ооруу түнү бою жөөлүп, чабалактап чыкты; 2. *перен.* шашкалактоо, алдандоо, убаралануу, кайсалактоо, аркы-терки басуу; **он мета́лся как угоре́лый** ал жин тийгендей кайсалактады.

МЕТАФИ'ЗИК *м.* метафизик (*метафизика көз карашын тутуучу философ*).

МЕТАФИ'ЗИКА *ж. филос.* метафизика (*жаратылыштын жана коомдун кубулуштарын аларды бири-бирине байланышсыз, кыймылсыз жана дайыма тынчтык түрдө турат деп кароочу, кубулуштардын ички каршылыктарын тануучу метод; бул метод марксисттик диалектикалык методго карама-каршы*).

МЕТАФИЗИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **метафизика**-*га т.*; метафизикалык.

МЕТА'ФОРА *ж. лит.* метафора (*тил же адабиятта нерселердин же түшүнүктүн окшоштугуна карай, бир сөздүн ордуна экинчи бир сөз колдонуу, мис. «көк чапанын жамынып, жер кулпуруп түрдөнду»; мында «көк чапан» чөп маанисинде*).

МЕТАФОРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **метафора**-*га т.*; метафоралуу; **метафори́ческое выраже́ние** метафоралуу сүйлөм.

МЕТЕ'ЛИЦА *ж. обл., поэт.* кардуу бороон, алай-дүлөй, бурганак.

МЕТЁЛКА *ж.* 1. шыпыргы; 2. *бот.* шыпыргы (*гүлдөрү шыпыргыга окшош өсүмдүк, чачы гүлдүү өсүмдүк*).

МЕТЕ'ЛЬ *ж.* кардуу бороон, алай-дүлөй, бурганак.

МЕТЕ'ЛЬЧАТЫЙ, -ая, -ое *бот.* шыпыргы сымал (*гүлдөрү шыпыргыга окшош, гүлдөрү чачыга окшош өсүмдүк*).

МЕТЕ'ЛЬЩИК *м.* шыпыруучу (*көчө шыпыруучу жумушчу*).

МЕТЕМПСИХО'З *м.* метемпсихоз (*өлгөн кишинин жаны башка бир кишиге же жаныбарга же болбосо өсүмдүккө көчөт деген кээ бир диний окуу*).

МЕТЕО'Р *м.* 1. *астр.* метеор; *см.* **метеори́т**; **мелькну́л как метео́р** *перен.* күтпөгөн жерден пайда боло калып эле, кайта жок болуп кетти; 2. метеор (*ар бир атмосфералык кубулуш: жамгыр, кар, чагылган, жаан, закым*).

МЕТЕОРИ'Т *м. астр.* метеорит (*асман телосунун жерге түшкөн сыныгы*).

МЕТЕОРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **метеор** 1-*ге*, **метеорит**-*ке т.*

МЕТЕОРО'ЛОГ *м.* метеоролог (*метеорология жагынан специалист*).

МЕТЕОРОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **метеорология**-*га т.*; метеорологиялык; **метеорологи́ческая ста́нция** метеорологиялык станция.

МЕТЕОРОЛО'ГИЯ *ж.* метеорология (*атмосфера кубулуштары, аба ырайы жөнүндөгү илим*).

МЕТЕОСВО'ДКА *ж.* (метеорологи́ческая сво́дка) метеосводка (метеорологиялык сводка).

МЕТИЗА'ЦИЯ *ж. биол.* метизация, метистештирүү (*аргындаштыруу; сапаттарын жакшыртуу максаты менен өсүмдүк же жаныбарлардын тукумдарын катыштыруу*).

МЕТИ'Л *м. хим.* метил (*түрдүү химиялык кошундулардын составына кирүүчү углероддуу состав*).

МЕТИ'ЛОВЫЙ, -ая, -ое **метил**-*ге т.*; **мети́ловый спирт** метил спирти.

МЕТИ'С *м.* метис (*аргын, чалыш*).

МЕ'ТИТЬ I *несов. кого-что* (*ставить знак, метку*) белги уруу, белгилөө, белги салуу.

МЕ'ТИТЬ II *несов.* 1. *в кого, во что* (*целиться*) мээлөө, шыкаалоо; 2. *разг.* (*стремиться*) умтулуу (*кандайдыр бир орунду ээлөөгө, абалга жетүүгө умтулуу*).

МЕ'ТИТЬСЯ I *несов. страд. к* **ме́тить** I.

МЕ'ТИТЬСЯ II *несов. в кого, во что* (*целиться*) мээлөө, шыкаалоо.

МЕ'ТКА *ж.* 1. (*действие*) белги уруу, белгилөө, белги салуу; 2. (*знак*) белги.

МЕ'ТКИЙ, -ая, -ое 1. көзгө атар, мыкты аткыч, мерген, мыкты атуучу, таамай аткыч, таамай атуучу; **ме́ткий стрело́к** мыкты атуучу адам; 2. туз, так тийген, туура, таамай; **ме́ткая пу́ля** так тийген ок; 3. *перен.* так, туура, ыктуу, таамай; **ме́ткий отве́т** так жооп, чукугандай таап айткан жооп.

МЕ'ТКО *нареч.* 1. таамай, түз; 2. *перен.* таамай, чукугандай таап (*айтуу*).

МЕ'ТКОСТЬ *ж.* 1. мыкты аткычтык, мыкты атуучулук, таамай аткычтык, таамай атуучулук, түздүк, мергендик; **ме́ткость гла́за** көздүн түздүгү; 2. *перен.* туура, так белгилей алгычтык; таамайлык; **ме́ткость отве́та** жооптун таамайлыгы.

МЕТЛА' *ж.* шыпыргы (*чоң шыпыргы*).

МЕТНУ'ТЬ *однокр.* ыргытып жиберүү; *см.* **мета́ть** I.

МЕ'ТОД *м.* метод (*теориялык текшерүү же тажрыйбалык иштин ыгы, жолу, жобосу*).

МЕТО'ДИКА *ж.* методика (*бир нерсеге үйрөнүү же бир жумушту аткаруудагы эреже, жол*).

МЕТОДИ'СТ *м.* методист (*сабак берүү методикасын билгич мугалим*).

МЕТОДИ'ЧЕСКИ *нареч.* методикалык (*мыкты, ыкмалык-ырааттуу түзүлгөн план боюнча*); **методи́чески исполня́ть рабо́ту** жумушту методикалык иштөө.

МЕТОДИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **методика**-*га*, **методист**-*ке т.*; методикалык, методисттик; **методи́ческий прие́м** методисттик ык; 2. (*последовательный*) методикалык, ыраттуу (*мыкты иштелген план боюнча жүрүүчү*); **методи́ческое иссле́дование явле́ний** кубулуштарды методикалык изилдөө.

МЕТОДИ'ЧНО *нареч.* методикалык жол менен, ыраттуулук менен.

МЕТОДИ'ЧНОСТЬ *ж.* ыраттуулук.

МЕТОДИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **методи́ческий** 2.

www.bizdin.kg

МЕТОДОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **методология**-*га т.*; методологиялык; **методологи́ческий курс** методология курсу.

МЕТОДОЛО'ГИЯ *ж.* методология (*жалпы илимий метод жөнүндөгү же айрым илимдердин методдору жөнүндөгү окуу*).

МЕТОНИ'МИЯ *ж. лит.* метонимия (*колдонулушу ирегеш болгон сөздөрдү биринин ордуна бирин алмаштырып айтуу, мис. «тамак» дегендин ордуна «казан», «акча» дегендин ордуна «чөнтөк» ж. б.*).

МЕТР I *м.* (*мера длины*) метр (*эл аралык узундук өлчөөсүнүн единицасы*).

МЕТР II *м. лит.* (*стихотворный размер*) метр (*ыр өлчөмү*).

МЕТРА'Ж *м.* метраж (*бир нерсенин метр менен өлчөнгөндөгү узундугу, мис. киноленталын узундугу*).

МЕ'ТРИКА I *ж. лит.* метрика (*ыр өлчөмү жөнүндөгү окуу; ыр өлчөмүнүн өзү*).

МЕ'ТРИКА II *ж.* (*выпись о рождении*) метрика (*метрикалык күбөлүк*).

МЕТРИ'ЧЕСКИЙ I, -ая, -ое (*о мерах*) метрдик; **метри́ческая систе́ма мер** өлчөөнүн метрдик системасы.

МЕТРИ'ЧЕСКИЙ II, -ая, -ое **метрика** I-*ге т.*

МЕТРИ'ЧЕСКИЙ III, -ая, -ое **метрика** II-*ге т.*; метрикалык; **метри́ческая кни́га** метрикалык китеп (*туулгандар, өлгөндөр, үйлөнгөндөр жазылуучу китепче*); **метри́ческое свиде́тельство** метрикалык күбөлүк.

МЕТРО' *ср. нескл.* метро; *см.* **метрополите́н.**

МЕТРО'ЛОГ *м.* метролог (*метрология жагынан окумуштуу*).

МЕТРОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **метрология**-*га т.*; метрологиялык.

МЕТРОЛО'ГИЯ *ж.* метрология (*өлчөө-чендер жана таразалар жөнүндөгү илим*).

МЕТРОНО'М *м. физ., муз.* метроном (*физикада жана музыкада колдонулуучу механикалык прибор; бул — тыкылдатып санoo аркылуу убакыттын кыска аралыктарын белгилейт*).

МЕТРОПОЛИТЕ'Н *м.* метрополитен (*шаарларда жер астында жүргүзүлгөн темир жол*).

МЕТРОПО'ЛИЯ *ж. полит.* метрополия (*башка элдерди басып алып, аларды эзүүчү, эксплуатациялоочу империалисттик мамлекет*).

МЕТРОСТРО'ЕВЕЦ *м.* метро куруучу киши.

МЕТРОСТРО'ЕВСКИЙ, -ая, -ое **метростроение**-*ге т.*

МЕТРОСТРОЕ'НИЕ *ср.* метро салуу, метро куруу.

МЕХ I *м.* (*мн.* **меха́**) мех (*жаныбарлардын териси, мис. түлкү, кундуз ж. б.*); **ходи́ть в меха́х** *разг.* мехтен жасалган кийим кийип жүрүү; ◇ **пальто́ на ры́бьем меху́** *разг. шутл.* жылуулугу жок пальто.

МЕХ II *м.* (*мн.* **мехи́**) 1. (*кузнечный*) көрүк; 2. (*бурдюк*) чанач, мешш.

МЕХАНИЗА'ТОР *м.* механизатор; **механиза́торы се́льского хозя́йства** айыл чарбанын механизаторлору.

МЕХАНИЗА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **механизатор**-*го т.*; механизатордук; **механиза́торские ка́дры** механизатордук кадрлар.

МЕХАНИЗА'ЦИЯ *ж.* механизация, механизациялаштыруу (*өндүрүшкө машина жана механизмдерди колдонуу*); **механиза́ция се́льского хозя́йства** айыл чарбаны механизациялаштыруу; **механиза́ция труда́** эмгекти механизациялаштыруу.

МЕХАНИЗИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **механизи́ровать**; 2. *прил.*: **механизи́рованный труд** механизациялашкан эмгек.

МЕХАНИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* механизациялаштыруу (*кол менен иштөөнүн ордуна машинаны же механизмдерди иштетүү*); **механизи́ровать се́льское хозя́йство** айыл чарбаны механизациялаштыруу.

МЕХАНИЗИ'РОВАТЬСЯ *сов. и несов.* 1. механизациялаштырылуу; 2. *страд. к* **механизи́ровать.**

МЕХАНИ'ЗМ *м.* 1. *тех.* механизм (*машинанын же аспаптардын курулушун кыймылга келтирүүчү жалпы бөлүктөрү*); **механи́зм часо́в** саат механизми; 2. *перен.* (*система*) механизм (*бир нерсенин түзүлүш системасы*); **госуда́рственный механи́зм** мамлекеттик механизм.

МЕХА'НИК *м.* механик (1. *механика жагынан специалист*; 2. *механизмдин аракетине байкоо жүргүзүүчү жана аларды ремонт кылуучу жумушчу*).

МЕХА'НИКА *ж.* 1. механика (*физиканын кыймылды жана күчтү текшерүүчү бөлүмү*); 2. *перен. разг.* ыкма, амал, бир нерсенин ички сыры.

МЕХАНИ'СТ *м. филос.* механист (*механицизмдин тарапкери, жактоочусу*).

МЕХАНИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **механицизм**-*ге т.*; механицизмдик; **механисти́ческая тео́рия** механицизмдик теория.

МЕХАНИЦИ'ЗМ *м. филос.* механицизм (*дүйнөнүн толуп жаткан ар түрдүүлүгүн механиканын жөнөкөй закондоруна алып барып такаган идеалисттик философиядагы антидиалектикалык агым*).

МЕХАНИ'ЧЕСКИ *нареч.* курулай, андан тышкары, өзүнөн-өзү, тим эле; **механи́чески запо́мнить** *что-л.* *бир нерсени* тим эле жаттап алып калуу.

МЕХАНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **механика**-*га т.*; механикалык; **механи́ческий дви́гатель** механикалык кыймылдаткыч; 2. *перен.* (*машинальный*) андан тыш, машинадай, көндүм болгон адатынча (*мис. аракет*).

МЕХАНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое машина сыяктуу, автоматча.

МЕХОВО'Й, -а́я, -о́е **мех** I-*ге т.*; **мехова́я шу́ба** мех тон; **мехово́й магази́н** мех магазини (*мех сата турган магазин*).

МЕХОВЩИ'К *м.* мехчи (1. *мех менен соода кылуучу*; 2. *мех шиштетүүчү уста*).

МЕЦЕНА'Т *м.* меценат (*илимдин жана искусствонун ишмерлеринин колдоочусу*).

МЕЦЕНА'ТСТВО *ср.* меценатство (*меценаттын иши*).

МЕ'ЦЦО-СОПРА'НО *ср. нескл. муз.* меццо-сопрано (*аялдын орто бийиктиктеги үнү*).

МЕ'ЦЦО-ТИ'НТО *ср. нескл. полигр.* меццо-тинто (*терең оюлма басма арибинин формаларын жасоонун эски амалы, кол менен жасоо жолу*).

МЕЧ *м.* кылыч; ◇ **преда́ть огню́ и мечу́** өрттөп жиберүү жана кылычтын мизине алуу (*зордук-зомбулуктун эң катуу чараларын ырайымсыздык менен жүргүзүү*); **подня́ть меч** согуш жарыялоо; **меч правосу́дия** адилеттүү жаза; **дамо́клов меч** дайыма коркунуч туудуруучу кооптук.

МЕЧЕНО'СЕЦ *м. ист.* кылыччан (1. *орто кылымда — кылыч менен куралданган жоокер*; 2. *кылыччандар орденинин рыцары*).

МЕ'ЧЕНЫЙ, -ая, -ое белгиленген, белгиси бар, белги урулган, тамга салынган; ◇ **ме́ченые а́томы** *физ.* тамгаланган атомдор (*радиоактивдүү элементтин атомдору*).

МЕЧЕ'ТЬ *ж.* мечит.

МЕЧ-РЫ'БА *ж. зоол.* кылыч тумшук балык (*тумшугунда кылычка окшогон оркогою бар океан балыгы*).

МЕЧТА' *ж.* кыял; тилек, эңсөө (*желание, стремление*).

МЕЧТА'НИЕ *ср.* 1. кыялдануу, кыялга чумуу, кыялга батуу; эңсөө; 2. (*мечта*) кыял.

МЕЧТА'ТЕЛЬ *м.* кыялчы, кыялдана берүүчү адам.

МЕЧТА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **мечта́тель.**

МЕЧТА'ТЕЛЬНО *нареч.* кыялчылык менен, кыялданып.

МЕЧТА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* кыялдануучулук, кыялга берилүүчүлүк.

МЕЧТА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кыялчы, кыялдана берүүчү (*киши*).

www.bizdin.kg

МЕЧТА'ТЬ *несов. о ком-чём* кыялдануу, кыялга чумуу, кыялга батуу; эңсөө.

ме́чу, ме́тишь I *и т. д. наст. вр. от* **ме́тить** I.

ме́чу, ме́тишь II *и т. д. наст. вр. от* **ме́тить** II.

мечу́, ме́чешь I *и т. д. наст. вр. от* **мета́ть** I.

мечу́, ме́чешь II *и т. д. наст. вр. от* **мета́ть** II.

ме́чусь, ме́тишься *и т. д. наст. вр. от* **ме́титься** II.

мечу́сь, ме́чешься *и т. д. наст. вр. от* **мета́ться**.

МЕША'ЛКА *ж. разг.* аралаштыргыч (*коюу нерсени аралаштырууга ылайыкталып жасалган нерсе*).

МЕШАНИ'НА *ж. разг.* кошунду (*түрдүү касиеттеги нерселердин кошундусу*).

МЕША'ТЬ I *несов.* **1.** *что* (*смешивать*) аралаштыруу, кошуу; **меша́ть гли́ну с песко́м** ылайды кумга аралаштыруу, ылайды кумга кошуу; **2.** *что* (*помешивать*) аралаштыруу, аралаштырып коюу; **меша́ть у́гли в пе́чке** мештеги көмүрдү аралаштырып коюу; **3.** *кого-что с кем-чем, разг.* (*путать*) жаңылышуу.

МЕША'ТЬ II *несов. кому-чему и с неопр.* (*препятствовать*) бөгөт болуу, саат кылуу, каргаша кылуу, кырсык кылуу, жолто кылуу, тоскоолдук кылуу; **меша́ть рабо́тать** иштөөгө жолто болуу, иштөөгө тоскоолдук кылуу; **он мне меша́ет рабо́тать** менин ишиме ал тоскоолдук кылып жатат, менин ишиме ал саат кылып жатат; ◇ **не меша́ет...** *или* **не меша́ло бы...** *разг.* =са, дурус болор эле; **ему́ не меша́ло бы обрати́ться к врачу́** ал врачка барып көрүнсө, жаман болбос эле; ал врачка барып көрүнсө, дурус болоор эле.

МЕША'ТЬСЯ I *несов. разг.* **1.** (*служить помехой*) бөгөт болуу, тоскоолдук кылуу; **не меша́йся под нога́ми** ары-бери жүрүүгө бөгөт болбочу; **2.** *во что* (*вмешиваться*) катышуу, кийлигишүү (*киришүү*); **меша́ться в чужи́е дела́** башка бирөөнүн ишине кийлигишүү.

МЕША'ТЬСЯ II *несов.* (*путаться, смешиваться*) аралашуу, чатышуу, адашуу; **мы́сли меша́ются** ар түрдүү ой келип, баш адашат.

МЕ'ШКАТЬ *несов. разг.* создуктуруу, сундактыруу, созуу; **он ме́шкает с рабо́той** ал жумушту создуктура берет.

МЕШКОВА'ТО *нареч.* көлбөөрүп, көлкөйүп, шөлбүрөп (*кийим жөнүндө*).

МЕШКОВА'ТОСТЬ *ж.* **1.** (*об одежде*) кеңдик, көлбөөрүгөндүк, көлкөйгөндүк, шөлбүрөгөндүк (*кийим жөнүндө*); **2.** *перен.* (*неуклюжесть*) олчогойлук, балпагайлык (*киши жөнүндө*).

МЕШКОВА'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*широкий*) көлбөөрүгөн, шөлбүрөгөн (*кийим*); **2.** (*неуклюжий*) олчогой, балпагай (*киши*).

МЕШКОВИ'НА *ж.* таар.

МЕ'ШКОТНОСТЬ *ж. разг.* жайбаракаттык, сундактыруучулук.

МЕ'ШКОТНЫЙ, -ая, -ое жайбаракат, сундактырма.

МЕШО'К *м.* **1.** кап, мешок; **2.** *перен. разг.* (*о человеке*) олчогой, кеби-сыны жок киши; ◇ **костю́м сиди́т на нём мешко́м** анын костюму шөлбүрөп, жарашпай турат; **мешки́ под глаза́ми** көз астындагы шишик; **покупа́ть кота́ в мешке́** *погов.* күмөндүү ишке билбей урунуу.

МЕШО'ЧНЫЙ, -ая, -ое **мешок**-*ко т.*

мешу́, ме́сишь *и т. д. наст. вр. от* **меси́ть**.

МЕЩАНИ'Н *м.* (*мн.* **меща́не**) мещан (**1.** *ист. падышалык Россияда — шаардык сословиенин адамы; бул сословие майда соодагерлер менен кол кесипчилерден, төмөнкү кызматкерлерден турган;* **2.** *перен. майда мүдөөлүү, идея жана коомдук түшүнүгү тар киши*).

МЕЩА'НКА *женск. р. к* **мещани́н**; мещанка.

МЕЩА'НСКИЙ, -ая, -ое **1.** **мещанин** 1-*ге т.*; **меща́нское сосло́вие** мещандар сословиеси; **2.** *перен.* мещандык (*майда мүдөөлүү, идея жана коомдук түшүнүгү тардык*); **меща́нская идеоло́гия** мещандык идеология.

МЕЩА'НСТВО *ср.* мещандык (**1.** *ист. мещандар сословиеси, мещандык наам;* **2.** *перен. мещандардын идеологиясы жана психологиясы — мүдөөлөрдүн майдалыгы, идея жана коомдук түшүнүктүн тардыгы*).

МЗДА *ж. уст.* **1.** (*плата*) сый, төлөө, өтөлгө; **2.** *разг. ирон.* (*взятка*) пара.

МЗДОИ'МЕЦ *м. уст.* паракор, пара алуучу.

МИ *ср. нескл. муз.* ми (*музыка гаммасындагы бир нота*).

МИА'ЗМЫ *мн.* миазм (*аба, чаң, суу аркылуу жугуштуу ооруларды таратуучу нерселер*).

МИГ *м.* аз убакыт, аз гана убакыт, көз ачып-жумганча, көз ирмегенче; **в оди́н миг** көз ачып-жумганча, көз ирмегенче.

МИГА'НИЕ *ср.* **1.** ирмөө, кысуу; **2.** (*мерцание*) үлбүлдөө, бүлбүлдөө, үлүңдөө (*мис. чырак*).

МИГА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *анат.* ирмегич, ирмеме; **мига́тельная перепо́нка** ирмегич жаргак.

МИГА'ТЬ *несов.* **1.** *чем* ирмөө, кысуу; **он мига́л глаза́ми** ал көзүн ирмеди; **2.** *кому, разг.* (*подавать знак*) көз кысып коюу (*белги берүү*); **он мне мига́л** ал мага көзүн кысып турду; **3.** (*мерцать*) үлпүлдөө, бүлбүлдөө, үлүңдөө; **свеча́ мига́ет** шам бүлбүлдөйт.

МИГНУ'ТЬ *однокр.* **1.** жылт этүү, жарк этүү; **огонёк мигну́л и пога́с** от жылт этти да, өчүп калды; **2.** *кому, разг.* (*подать знак*) көз кысып коюу; **он мигну́л мне, что́бы я замолча́л** унчукпай калгын деп, мага ал көз кысып койду.

МИ'ГОМ *нареч. разг.* тез, бат, чапчаң, ылдам, көз ачып-жумганча, көз ирмегенче.

МИГРАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **миграция**-*га т.*; миграциялык; **миграцио́нное движе́ние** миграциялык кыймыл.

МИГРА'ЦИЯ *ж.* миграция (*бир жерден экинчи жерге которулуу, көчүү, өтүү*); **вну́тренняя мигра́ция** ички миграция (*бир өлкөнүн ичинде кишилердин бир жерден экинчи жерге көчүп которулушу*); **междунаро́дная мигра́ция** эл аралык миграция (*кишилердин бир өлкөдөн экинчи өлкөгө көчүп которулушу*); **мигра́ция капита́ла** эк. капиталдын миграциясы; **мигра́ция птиц** куштардын миграциясы.

МИГРЕ'НЬ *ж.* шакый (*баш оору*).

МИГРИ'РОВАТЬ *несов.* миграция кылуу, миграциялоо (*бир жактан экинчи жакка көчүү, которулуу*).

МИЕЛИ'Н *м. анат., биол.* миелин (*нерв кабыктарынын жумшак бөлүгүн түзүүчү май сымал нерсе*).

МИЕЛИ'Т *м. мед.* миелит (*жүлүндүн оорусу*).

МИЗАНСЦЕ'НА *ж. театр.* мизансцена (*сахнада декорацияны жайлаштыруу планы, көшөгө ачылганда артисттердин турушу жана сахнанын көрүнүшү*).

МИЗАНТРО'П *м.* мизантроп (*кишини жек көрүүчү, кишини жерүүчү*).

МИЗАНТРОПИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **мизантропия**-*га т.*, мизантропиялык.

МИЗАНТРО'ПИЯ *ж.* мизантропия (*кишини жек көрүү, кишини жерүү*).

МИЗЕ'РНО *нареч.* эң эле аз, кенедей, эң эле кичине, эң эле тырмактай.

МИЗЕ'РНОСТЬ *ж.* эң эле кичинекейлик, тырмактайлык, кенедейлик, эң эле аздык.

МИЗЕ'РНЫЙ, -ая, -ое эң эле кичинекей, тырмактай, кенедей, эң эле аз.

МИЗИ'НЕЦ *м.* чыпалак.

МИКА'ДО *м. нескл.* микадо (*Япониянын императору*).

МИКАНИ'Т *м. эл.* миканит (*электр тогун өткөрбөй турган кат-кат болгон элемент*).

МИКРО= *татаал сөздөрдүн эң эле кичинекей көлөмдү көрсөтүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **микрооргани́зм** микроорганизм.

МИКРО'Б *м.* микроб (*микроскоп аркылуу гана көрүнүүчү, көзгө илээшпеген жаныбар же өсүмдүк организм*).

МИКРОБИО'ЛОГ *м.* микробиолог (*микробиология жагынан специалист*).

www.bizdin.kg

МИКРОБИОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **микробиология**-га т.; микробиологиялык.

МИКРОБИОЛО'ГИЯ *ж.* микробиология (*биология илиминин микроорганизмдерди изилдөөчү бөлүмү*).

МИКРОИССЛЕ'ДОВАНИЕ *ср.* микроизилдөө.

МИКРОКЛИ'МАТ *м.* микроклимат (*климаттын көп чоң эмес мейкиндиктеги өзгөчөлүгү*).

МИКРОКО'КК *м. бакт.* микрококк (*тоголок формадагы бактерия*).

МИКРОКО'СМ *м.* микрокосм (*атомдор жана электрондор дүйнөсү*).

МИКРО'МЕТР *м.* микрометр (*өтө кичинекей чоңдукту же өтө ичке нерсени дал, туура өлчөгүч аспап*).

МИКРОМЕТРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **микрометр**-ге *т.*; микрометрдик; **микрометри́ческий прибо́р** микрометрдик прибор.

МИКРОМЕ'ТРИЯ *ж.* микрометрия (*эң эле кичинекей сызыктарды жана бөлүктөрдү өлчөө*).

МИКРО'Н *м. физ.* микрон (*миллиметрдин миңден бир бөлүгү*).

МИКРООРГАНИ'ЗМ *м. биол.* микроорганизм (*микроскоп аркылуу гана көрүнүүчү майда жаныбар*).

МИКРОПО'РИСТЫЙ, -ая, -ое майда поралуу; **о́бувь из микропо́ристой рези́не** майда поралуу резинке тамандуу бут кийим.

МИКРОСКО'П *м.* микроскоп (*көзгө илээшпеген майда нерселерди чоңойтуп көрсөтүүчү оптикалык прибор*).

МИКРОСКОПИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **микроскоп**-ко *т.*; микроскоптук; **микроскопи́ческие иссле́дования** микроскоптук изилдөөлөр; 2. микроскоптук (*микроскоп аркылуу гана көрүнө турган эң эле майда нерсе*); 3. *перен.* (*чрезвычайно малый*) өтө майда, эң эле кичинекей.

МИКРОСКОПИ'ЧНОСТЬ *ж.* микроскоптук, эң эле кичине, өтө эле кичине.

МИКРОСКОПИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **микроскопи́ческий** 3.

МИКРОСКОПИ'Я *ж.* микроскопия (*микроскопту колдонуу жана микроскоптук препараттарды даярдоо амалдары*).

МИКРОСКО'ПНЫЙ, -ая, -ое **микроскоп**-ко *т.*; **микроско́пное стекло́** микроскоп айнеги.

МИКРОСПО'РА *ж. бот.* микроспора (*эң майда спора*); *см.* **спо́ра.**

МИКРОТО'М *м. тех.* микротом (*микроскоп менен текшерүүгө жарактуу кылып жука кесип берүүчү аспап*).

МИКРОФЛО'РА *ж.* микрофлора (*кандайдыр бир жердин жай көзгө көрүнбөгөн өсүмдүктөрү*).

МИКРОФО'Н *м.* микрофон (*добушту, үндү алыс жерге угузуу үчүн же добушту, үндү катуу чыгаруу үчүн үн толкундарын электр тогунун толкунуна айландыруучу аспап*); **говори́ть в микрофо́н** микрофонго сүйлөө.

МИКРОФО'ННЫЙ, -ая, -ое **микрофон**-го *т.*; микрофондук.

МИКРОФОТОГРА'ФИЯ *ж.* микрофотография (*эң майда нерселердин сүрөтүн микроскоптун жардамы менен түшүрүү*).

МИКРОХИМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **микрохимия**-га *т.*; микрохимиялык; **микрохими́ческий ана́лиз** микрохимиялык анализ.

МИКРОХИ'МИЯ *ж.* микрохимия (*микроскоптук майда, кичине заттарды химиялык изилдөөнүн методдору*).

МИКРОЦЕФА'Л *м. мед.* микроцефал (*башы нормалдуу келемден кичине адам*).

МИКРОЦЕФА'ЛИЯ *ж. мед.* микроцефалия (*баштын нормалдуу көлөмдөн кичине болушу*).

МИКСТУ'РА *ж.* микстура (*түрдүү дары кошулуп жасалган суюк дары*).

МИ'ЛЕНЬКИЙ, -ая, -ое *уменьш.-ласк. от* **ми́лый** 1.

МИЛИТАРИЗА'ЦИЯ *ж.* милитаризация, милитаризациялаштыруу (*согуш закондоруна, согуш тартибине багындыруу; милитаризм системасын жүргүзүү*).

МИЛИТАРИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. см.* **милитаризова́ть.**

МИЛИТАРИ'ЗМ *м.* милитаризм (1. *империалисттик мамлекеттердин куралданууну күчөтүү жана жаңы империалисттик согушка даярдануу үчүн жүргүзгөн реакциялык агрессиядык саясаты*; 2. *кээ бир капиталисттик өлкөлөрдө аскер чөйрөлөрүнүн саясий үстөмдүгү*).

МИЛИТАРИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. что* милитаризациялаштыруу.

МИЛИТАРИ'СТ *м.* милитарист (*милитаризмди жактоочу*).

МИЛИТАРИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *см.* **милитари́стский.**

МИЛИТАРИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **милитаризм**-ге *т.*; милитаристтик.

МИЛИЦЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **милиция**-га, **милиционер**-ге *т.*; милициялык; **милице́йский пост** милициялык пост (*күзөт орду*); **милице́йская фо́рма** милиционер формасы.

МИЛИЦИОНЕ'Р *м.* милиционер.

МИЛИ'ЦИЯ *ж.* милиция.

МИЛЛИ= *татаал сөздүн биринчи бөлүгү; бул — татаал сөздүн биринчи бөлүгүндө көрсөтүлгөн нерсе, анын экинчи бөлүгүндө көрсөтүлгөнгө караганда миң эсе аз деген маанини түшүндүрөт; мис.* **милливо́льт** милливольт.

МИЛЛИАМПЕ'Р *м. эл.* миллиампер (*ампердин миңден бир бөлүгү*).

МИЛЛИА'РД *м.* миллиард.

МИЛЛИАРДЕ'Р *м.* миллиардер (*байлыгы миллиардга толгон ири капиталист*).

МИЛЛИА'РДНЫЙ, -ая, -ое *числ. и прил.* миллиард болуп бааланган.

МИЛЛИВО'ЛЬТ *м. эл.* милливольт (*вольттун миңден бир бөлүгү*).

МИЛЛИГРА'ММ *м.* миллиграмм (*граммдын миңден бир бөлүгү*).

МИЛЛИМЕ'ТР *м.* миллиметр (*метрдин миңден бир бөлүгү*).

МИЛЛИМИКРО'Н *м.* миллимикрон (*микрондун миңден бир бөлүгү*).

МИЛЛИО'Н *м.* миллион.

МИЛЛИОНЕ'Р *м.* миллионер (*байлыгы миллионго толгон*); **колхо́з-миллионе́р** миллионер колхоз.

МИЛЛИО'ННЫЙ, -ая, -ое 1. *числ.* **миллион**-го *т.*; **одна́ миллио́нная до́ля** миллиондун бир үлүшү; 2. *прил.* миллион; **миллио́нное населе́ние** миллион эл.

МИ'ЛО *нареч.* жылмайып, көңүлдөгүдөй, кызыктуу, жакшынакай; **ми́ло улыбну́ться** жарк этип күлүп коюу.

МИ'ЛОВАТЬ *несов. кого-что* кечирүү.

МИЛОВА'ТЬ *несов. кого-что, поэт.* эркелетүү.

МИЛОВА'ТЬСЯ *несов. поэт.* бири-бирин эркелетүү.

МИЛОВИ'ДНОСТЬ *ж.* жакшынакайлык, татынакайлык.

МИЛОВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое жакшынакай, жагымдуу, көркөм; **милови́дная же́нщина** жакшынакай аял.

МИЛОСЕ'РДИЕ *ср. уст.* ырайымдуулук, боорукердик, көңүлчөктүк, ак көңүлдүүлүк; ◇ **сестра́ милосе́рдия** *уст.* медициналык сестра.

МИЛОСЕ'РДНЫЙ, -ая, -ое *уст.* ырайымдуу, боорукер.

МИ'ЛОСТИВО *нареч.* ырайымдуулук менен, кайрымдуулук менен, кичи бейилдик менен.

МИ'ЛОСТИВЫЙ, -ая, -ое *уст.* ырайымдуу, кайрымдуу, кичи бейил; ◇ **ми́лостивый госуда́рь** *уст.* боорукер таксыр (*мурунку убакытта сөздө айтыла турган жана каттын башына жазыла турган сылык сөз*).

МИ'ЛОСТЫНЯ *ж.* кайыр, садага.

МИ'ЛОСТЬ *ж.* 1. (*благоволение*) жакшылык, жумшак көңүлдүк, жумшак мамиле; **смени́ть гнев на ми́лость** ачуу-

www.bizdin.kg

сун басып, жумшак мамиле кылуу; 2. *уст.* (*благодеяние*) ырайым; **оказа́ть ми́лость** ырайым кылуу; ◇ **ми́лости про́сим!** *разг.* кош келипсиз! (*бир нерсеге ызаттап чакыруу*); **по ми́лости** саатынан, кесепетинен; **скажи́те на ми́лость!** *разг.* укмуш-ай!, капыр-ай!, айтсаң!

МИ́ЛОЧКА *ж. разг.* садагаң, секет (*аял же кызды эркелетип айтуу*).

МИ́ЛЫЙ, -ая, -ое 1. (*приятный, славный*) жакшы, дурус, жакшынакай, сүйкүмдүү, жагымдуу; **ми́лый челове́к** жакшы адам, сүйкүмдүү адам; 2. (*дорогой, любимый*) сүйгөн, сүйүктүү; 3. *в знач. сущ. м., ж.* айланайын.

МИ́ЛЯ *ж.* миля (*жол узундугунун өлчөөсү; бул ар өлкөдө ар түрдүү болот*); **морска́я ми́ля** деңиз милясы (*1852 метр*); **географи́ческая ми́ля** географиялык миля (*7420 метр*).

МИ́МИКА *ж.* мимика, ымдоо (*ички сезимди билдирүү үчүн бет булчуңдарын кыймылдатуу*).

МИМИКРИ́Я *ж. биол.* мимикрия (*кээ бир жаныбарлардын өздөрүнүн түсүн же формасын айланадагы нерселерге же башка жаныбарларга окшотуп өзгөртүп алышы*).

МИМИ́СТ *м.* мимист (*мимикасы жакшы актёр; мимиканы жакшы жасай билүүчү актёр*).

МИМИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **мимика**-*га т.*; мимикалык; **мими́ческие движе́ния** мимикалык кыймылдар.

МИ́МО 1. *нареч.* токтобостон, тийбей; **по́езд промча́лся ми́мо** поезд токтобостон зырылдап өттү; **пу́ля пролете́ла ми́мо** ок тийбей өтүп кетти; 2. *предлог с род. п.* жанынан, алдынан; **я ка́ждый день хожу́ ми́мо э́того до́ма** мен күн сайын ушул үйдүн жанынан (алдынан) өтүп жүрөм.

МИМОЕ́ЗДОМ *нареч. разг.* өтүп бара жатып (*бир немеге минип, түшүп өтүп бара жатып*); **мимоє́здом я побыва́л у ро́дственников** мен өтүп баратып туугандарыма бара келдим.

МИМО́ЗА *ж. бот.* мимоза (1. *туштуктө өсүүчү өсүмдүктөрдүн бир түрү*; 2. *Кавказдагы сары акациянын бир түрү*).

МИМОЛЁТНОСТЬ *ж.* 1. жандап учуп өтүүчүлүк; 2. тез өтмөлүк, туруму жоктук.

МИМОЛЁТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*быстрый*) жандап учуп өтүүчү; 2. (*преходящий, непостоянный*) тез өтмө, туруму жок, дайыма эмес, бек эмес; **мимолётная ра́дость** тез өтмө сүйүнүч.

МИМОХО́ДОМ *нареч.* 1. (*попутно*) бара жатып, жандай салып (жөө); **я зашёл мимохо́дом к това́рищу** бара жатып мен жолдошума кирдим; 2. *перен. разг.* (*между прочим*) кыстыра кетүү, кеп арасында; **мимохо́дом я рассказа́л об э́том де́ле** ушул иш тууралу кыстырып айта кеттим.

МИ́НА I *ж. воен.* мина (*жарылма снаряд*); **подвести́ (подложи́ть) ми́ну** 1) астына мина коюу; 2) *перен.* астыртан (жашырып) кастык кылуу.

МИ́НА II *ж.* (*выражение лица*) бет-чырайдын түрдөнүшү (*мис. жийиркенгенде, жактырбаганда, кекирейгенде ж. б.*).

МИНАРЕ́Т *м.* мунара (*мечиттин сопу азан айтуучу жери*).

МИНДАЛЕВИ́ДНЫЙ, -ая, -ое бадамга окшош; **миндалеви́дные глаза́** бадам көз; **миндалеви́дная железа́** *анат.* бадам сымак без (*алкым бези*).

МИНДА́ЛЕВЫЙ, -ая, -ое **миндаль**-*га т.*; **минда́левое де́рево** бадам жыгачы.

МИНДА́ЛИНА *ж.* 1. бадам данеги; 2. *анат.* бадам сымак без (*алкым бези*).

МИНДА́ЛЬ *м.* бадам (*жыгачы жана жемиши*).

МИНДА́ЛЬНИЧАТЬ *несов. с кем, разг.* 1. (*быть притворно-нежным*) ыгы жок алпештөө; 2. (*потакать*) ыгы жок жумшак мамиле кылуу.

МИНДА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **миндаль**-*га т.*; **минда́льное ма́сло** бадам майы.

МИНЁР *м. воен.* минёр (*мина ишин билгич, мина койгуч*).

МИНЕРА́Л *м.* минерал (*жер кыртышындагы табыгы, органикалык эмес, химиялык кошунду*).

МИНЕРАЛИЗА́ЦИЯ *ж.* минерализация, минералдаштыруу (*жерге минералдык туздарды сиңдирүү*).

МИНЕРАЛО́Г *м.* минералог (*минералогия жагынан специалист*).

МИНЕРАЛОГИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **минералогия**-*га т.*; минералогиялык; **минералоги́ческий кабине́т** минералогиялык кабинет.

МИНЕРАЛО́ГИЯ *ж.* минералогия (*минералдар жөнүндөгү илим*).

МИНЕРА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **минерал**-*га т.*; минералдык, минералдуу; **минера́льная вода́** минералдуу суу; **минера́льные во́ды** минерал суулары, минералдык суулар; **минера́льные удобре́ния** минералдык жер семирткичтер.

МИНИАТЮ́РА *ж.* миниатюра (1. *иск. байыркы кол жазмага, китепке боёк менен тартылган көп чоң эмес сүрөт*; 2. *иск. чебердик менен сулуу жасалган көп чоң эмес картина*; 3. *иск. металлга, пил сөөгүнө ж. б. кылдаттык менен жасалган кичинекей живопись*; 4. *лит., театр. көп чоң эмес очерк, аңгеме же пьеса*); ◇ **в миниатю́ре** миниатюра түрүндө (*кичирейтилген, кичине түрүндө*).

МИНИАТЮРИ́СТ *м.* миниатюрачы (*миниатюралар тартуучу художник*).

МИНИАТЮ́РНОСТЬ *ж.* кичинекейлик, ичкелик, назиктик.

МИНИАТЮ́РНЫЙ, -ая, -ое 1. **миниатюра**-*га т.*; 2. (*очень маленький, изящный*) кичинекей, назик, көркөм, жакшынакай.

МИНИМА́ЛЬНО *нареч.* эң аз дегенде, эң кем дегенде, жок дегенде.

МИНИМА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое минималдуу (*эң азы, эң кеми, жок дегенде*); **минима́льный срок** минималдуу срок; ◇ **минима́льный термо́метр** *физ.* минималдуу термометр (*белгилүү бир убакыттын ичинде эң төмөн температураны гана көрсөтүүчү термометр*).

МИ́НИМУМ 1. *м.* (*наименьшее количество*) минимум (*эң аз, зарыл болгон*); **агротехни́ческий ми́нимум** агротехникалык минимум; 2. *в знач. нареч. разг.* (*самое меньшее*) кеминде, эң аз дегенде; 3. *в знач. неизм. прил.* минимум; **програ́мма-ми́нимум** программа-минимум; ◇ **прожи́точный ми́нимум** тиричилик минимуму.

МИНИ́РОВАНИЕ *ср. воен., мор.* миналоо, мина коюу (*бир нерсени жарып кыйратуу үчүн, бөгөт жасоо үчүн мина коюу*).

МИНИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что, воен., мор.* миналоо, мина коюу; **мини́ровать мост** көпүрөнү миналоо.

МИНИСТЕ́РСКИЙ, -ая, -ое **министр**-*ге*, **министерство**-*го т.*; министрлик; **министе́рский пост** министрлик орун.

МИНИСТЕ́РСТВО *ср.* министерство (*башкаруунун айрым тармагын башкаруучу борбордук мамлекеттик мекеме*); **министе́рство фина́нсов** финансы министерствосу.

МИНИ́СТР *м.* министр; **Сове́т Мини́стров СССР** СССР Министрлер Совети; **премье́р-мини́стр** премьер-министр; **мини́стр без портфе́ля** портфелсиз министр (*кээ бир чет өлкөлөрдө — өкмөттүк мамлекеттик башкаруунун айрым тармагын башкарбаган мүчөсү*).

МИ́ННЫЙ, -ая, -ое **мина** I-*ге т.*; миналуу; **ми́нная ата́ка** мина менен атака жасоо; **ми́нное по́ле** миналуу талаа (*мина коюлган аянт*).

МИНОВА́НИЕ *ср.*: **по минова́нии** өткөндөн кийин, өтүп кеткенден кийин.

МИНОВА́ТЬ *сов. и несов.* 1. *кого-что* өтүү, өтүп кетүү; **ско́ро мы минова́ли дере́вню** биз кыштактан бат өтүп кеттик; 2. *чего* (*избежать*) кутулуу, аман калуу; **ему́ не минова́ть наказа́ния** ал жазадан кутулбайт; 3. (*окончиться*) өтүү, бүтүү; **зима́ минова́ла** кыш өттү; **все сро́ки минова́ли** бардык срок бүттү; **опа́сность минова́ла** коркунуч өттү;

www.bizdin.kg

◇ мину́я токтолбой; мину́я подро́бности майдаларына токтолбой, толук айтып отурбай.

МИНО'ГА *ж.* минога (*жылан сыяктуу узун балыктын бир түрү*).

МИНОМЁТ *м.* миномёт (*мина менен атуучу замбирек сыяктанган курал*); **крупнокали́берный миномёт** чоң калибрдүү миномёт.

МИНОМЁТНЫЙ, -ая, -ое **миномёт**-*ко т.*; миномёттук.

МИНОМЁТЧИК *м.* миномётчик, миномётчу (*миномёт бөлүктөрүндө иштөөчү жоокер, ссгуштук кызматкер*).

МИНОНО'СЕЦ *м. воен.-мор.* миноносец (*торпедалар менен мыкты куралданган согуштук кеме*); **эска́дренный миноно́сец** эскадранын составындагы миноносец.

МИНОНО'СКА *ж. воен.-мор.* миноноска (*кичине миноносец*).

МИНО'Р *м. муз.* минор (*музыка гаммаларын күүгө келтирүү*).

МИНО'РНЫЙ, -ая, -ое **минор**-*го т.*; **мино́рная га́мма** минор гаммасы.

МИНОСБРА'СЫВАТЕЛЬ *м. ав.* мина ыргытуучу, мина таштоочу.

МИНУ'ВШЕЕ *ср. см.* **мину́вший** 2.

МИНУ'ВШИЙ, -ая, -ее **1.** өткөн, болуп өткөн; **мину́вшие го́ды** өткөн жылдар; **2.** *в знач. сущ. ср.* өткөн, болуп өткөн.

МИ'НУС *м.* **1.** *мат.* (*знак*) минус (*алуу белгиси, сызыкча менен белгиленет*); **2.** *в знач. неизм. сл. мат.* (*за вычетом*) алганда; **во́семь ми́нус три — пять** сегизден үчтү алганда беш калат; **3.** *мат.* (*отрицательная величина*) минус; **4.** *школ.* минус; **5.** *перен.* (*недостаток*) кемчилик.

МИНУ'ТА *ж.* **1.** (*единица времени*) минута; **де́сять мину́т** он минута; **2.** *разг.* (*мгновение*) эң аз убакыт, эң кыска убакыт; **подожди́ мину́ту** кичине күтө тур; **я сию́ мину́ту возвращу́сь** мен азыр эле кайта келем; **одну́ мину́ту!** бир аз күтүңүз!; **мину́ту внима́ния!** кичине көңүл коюңуз!; **жду его́ с мину́ты на мину́ту** аны мен мына-мына келип калат деп күтүп турам; **мину́та в мину́ту** эң эле так, эң эле туура (*убакыт жөнүндө*); **3.** *геогр.* минута (*градустун алтымыштан бири; жазууда тамга менен белгиленет, мис.80°30' бурчтарды өлчөгүч единица*).

МИНУ'ТКА *ж. ласк. от* **мину́та** 1, 2 минутка; **я к тебе́ на мину́тку** мен сага бир эле минуткага келдим.

МИНУ'ТНЫЙ, -ая, -ое **1. минута**-*га т.*; минуталык; **мину́тная стре́лка часо́в** сааттын минуталык стрелкасы (*жебеси*); **мину́тный переры́в** бир минуталык дем алыш; **2.** *перен. разг.* (*мимолётный*) чукул, кыска, кичинекей; **мину́тная встре́ча** чукул жолугуу.

МИНУ'ТЬ *сов.* **1.** (*миновать, кончить*) өтүү, бүтүү; **2.** (*исполниться*) чыгуу, толуу; **ему́ ми́нуло три́дцать лет** ал отуз жашка чыкты.

МИОКА'РДИЙ *м. анат.* миокардий (*жүрөктүн булчуңу*).

МИОКАРДИ'Т *м. мед.* миокардит (*жүрөк булчуңунун оорусу*).

МИО'ЛОГ *м.* миолог (*миология жагынан специалист*).

МИОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **миология**-*га т.*; миологиялык; **миологи́ческое иссле́дование** миологиялык изилдөө.

МИОЛО'ГИЯ *ж. мед.* миология (*булчуңдар жөнүндөгү окуу*).

МИО'МА *ж. мед.* миома (*булчуң шишиги*).

МИР I *м.* **1.** (*вселенная*) дүйнө, аалам; **происхожде́ние ми́ра** дүйнөнүн чыгышы; **2.** (*земной шар*) дүйнө, жер жүзү; **объе́хать весь мир** бүткүл дүйнөнү кыдыруу; **во всём ми́ре** бүткүл дүйнөдө; **со всего́ ми́ра** бүткүл дүйнөдөн; **пе́рвый в ми́ре** дүйнөдө биринчи болуп; **чемпио́н ми́ра** дүйнөнүн чемпиону; **3.** *собир.* (*люди, население земного шара*) дүйнө, бүткүл дүйнөнүн элдери; **весь мир смо́трит на нас** бүткүл дүйнө бизди карайт; **4.** (*среда*) чөйрө; **окружа́ющий мир** айланадагы чөйрө; **нау́чный мир** илимий чөйрө; **мир иску́сства** искусство чөйрөсү; **5.** (*область жизни, явлений*) дүйнө; **мир живо́тных** жаныбарлар дүйнөсү; **звёздный мир** жылдыздар дүйнөсү; **6.** *ист.* (*сельская община*) жамаат, айыл-апа; **всем ми́ром** *разг.* баары бир болуп, баары биргелешип; ◇ **не от ми́ра сего́** *разг. ирон.* дүйнө ишинен камсарабаган, дүйнө менен иши жок; **пойти́ по́ миру** *разг.* кайыр сурап калуу; **пусти́ть по́ миру** *разг.* жакырдантуу, алдан тайдыруу, кайыр суратуу.

МИР II *м.* **1.** (*согласие, спокойствие*) тынчтык, татуулук; **защи́та ми́ра** тынчтыкты сактоо; **жить в ми́ре** татуу туруу; **2.** (*мирный договор*) тынчтык договору; **заключи́ть мир** тынчтык договорун түзүү; **подписа́ть мир** тынчтык договорго кол коюу; ◇ **отпусти́ть с ми́ром** урушпай, «болду, бар, кетебер» деп коё берүү.

МИРА'Б *м.* (*распределитель воды в Средней Азии*) мурап (*көк башы, суу башы*).

МИРАБЕ'ЛЬ *ж. бот.* мирабель (*жемиши саргыч түстөгү кара өрүк тукумунун бир түрү*).

МИРА'Ж *м.* **1.** закым; **2.** *перен.* (*обманчивый призрак*) алдамчы элес, алдамчы кыял.

МИРЗА' *м.* мырза (**1.** *Чыгыштын кээ бир элдеринде — падыша тукумуна жатуучу кишинин атынын алдына кошуп айтылуучу сөз*; **2.** *Иранда — чоң мансаптуу кишилердин атынын артына кошуп айтылуучу сөз*).

МИРИА'ДЫ *мн.* (*ед.* **мириа́да** *ж.*) сансыз, сан жеткис, кайнаган; **мириа́ды звёзд** сансыз жылдыз.

МИРИ'ТЬ *несов. кого-что с кем-чем* жараштыруу, табыштыруу, татуулаштыруу, татуу кылуу.

МИРИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *с кем* (*восстанавливать мирные отношения*) жарашуу, табышуу, татуулашуу, татуу болуу, келишүү; **2.** *с чем* (*терпимо относиться к чему-л.*) чыдоо, көнүү, чыдап туруу; **нельзя́ мири́ться с недоста́тками** кемчиликтерге чыдап турууга жарабайт.

МИ'РНО *нареч.* **1.** (*миролюбиво*) татуулук менен; **2.** (*спокойно*) тынч (*мис. уктоо*).

МИ'РНЫЙ, -ая, -ое **1.** мир II-*ге т.*; тынчтык; **ми́рные перегово́ры** тынчтык тууралу сүйлөшүүлөр; **ми́рный догово́р** тынчтык договору; **ми́рное вре́мя** тынчтык убакыт; **2.** (*миролюбивый*) тынчтык; **ми́рная поли́тика** тынчтык саясат; **3.** (*спокойный*) тынч, тынчтык; **ми́рный сон** тынч уйку; **ми́рный труд** тынчтык эмгек; **4.** *разг.* (*кроткий, смирный*) жоош, мүнөзү жоош, чатакты сүйбөгөн мүнөзү бар.

МИРОВА'Я *ж. разг.* бүтүм, чыр-чатакты (*доону*) сотсуз эле өз ыктыяры менен чечишүү.

МИРОВОЗЗРЕ'НИЕ *ср.* көз караш (*тиричиликке, дүйнөгө, айланага көз караш*); **маркси́стско-ле́нинское мировоззре́ние** марксисттик-лениндик көз караш.

МИРОВО'Й I, -а́я, -о́е **1.** мир I-*ге т.*; дүйнөлүк; **мирово́е простра́нство** дүйнө мейкиндиги, дүйнөлүк мейкиндик; **2.** (*всемирный*) дүйнөлүк; **мирова́я война́** дүйнөлүк согуш; **3.** *разг.* (*очень хороший*) эң жакшы, мыкты, азамат; **мирово́й па́рень** азамат жигит.

МИРОВО'Й II, -а́я, -о́е *уст.*: **мирово́й судья́** мировой судья (*майда-чүйдө иштерди текшерүүчү революциядан мурунку судья*).

МИРОЕ'Д *м. уст.* кан соргуч, арам тамак (*мис. кулак, бай-манап*).

МИРОЗДА'НИЕ *ср.* дүйнө, жаратылыш, аалам.

МИРОЛЮБИ'ВО *нареч.* тынчтыкты сүйүү менен.

МИРОЛЮБИ'ВОСТЬ *ж.* тынчтыкты сүйүүчүлүк.

МИРОЛЮБИ'ВЫЙ, -ая, -ое тынчтыкты сүйүүчү; **миролюби́вая поли́тика** тынчтыкты сүйүүчү саясат, тынчтыкты сүйүү саясаты.

МИРОЛЮ'БИЕ *ср.* тынчтыкты сүйүүчүлүк, ынтымакты сүйүү.

МИРООЩУЩЕ'НИЕ *ср.* жаратылышты сезүү (*айланадагы болмушка, табиятка кишинин мамилеси жана бул мамилесин кандайдыр бир түйгү аркылуу билдирүү*).

www.bizdin.kg

МИРОПОНИМА'НИЕ *ср.* дүйнө таануу (*дүйнөгө, тиричиликке көз караштардын системасы*).
МИРОСОЗЕРЦА'НИЕ *ср.* көз караш; *см.* **мировоззрéние.**
МИРОСОЗЕРЦА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **миросозерцание**-*ге т.*
МИ'РРА *ж. бот.* мирра (1. *Африка менен Аравияда өсүүчү өсүмдүктүн бир түрү*; 2. *медицина жана парфюмерияда колдонулуучу ущул өсүмдүктүн жыттуу чайыры*).
МИРСКО'Й, -áя, -óе 1. *уст.* (*людской*): **мирскáя молвá** элдин айыңы, эл оозундагы имиш сөз; 2. *уст.* (*светский*): **мирскóй человéк** кадыресе адам; **мирскúе забóты** турмуш түйшүктөрү; 3. *ист.* (*общинный*) **мир** 6-*га т.*
МИРТ *м. бот.* мирт (*көркөм гүлдүү, дайыма көгөрүп туруучу өсүмдүк*).
МИ'РТОВЫЙ, -ая, -ое **мирт**-*ке т.*; **ми́ртовая рóща** мирт токою.
МИ'СКА *ж.* миска (*чоң чуңкур табак*).
МИССИОНЕ'Р *м.* миссионер (*башка диндеги калктын арасына бир динди үгүттөө үчүн үстөмдүк кылуучу чиркөө тарабынан жиберилген киши*).
МИССИОНЕ'РСКИЙ, -ая, -ое **миссионер**-*ге т.*; миссионердик.
МИССИОНЕ'РСТВО *ср.* миссионерчилик (*миссионердин диний үгүтү*).
МИ'ССИЯ *ж.* 1. (*поручение, задание*) миссия (*тапшырма, жүктөө*); **емý порýчена вáжная ми́ссия** ага эң олуттуу миссия тапшырылган; 2. (*призвание*) миссия (*кандайдыр бир ишмердин же коомдук топтун турмуштук, тарыхый ролу*); **ми́ссия поэ́та** акындын миссиясы; 3. *дип.* (*представительство*) миссия (*кандайдыр бир мамлекетте дайыма туруучу өкүлдүк; мунун башында посланник турат*); 4. *дип.* (*делегация*) миссия (*атайы тапшырма менен башка өлкөгө жиберилген дипломатиялык делегация*); 5. (*миссионерская организация*) миссия (*миссионердик уюм*).
МИСТЕ'РИЯ *ж.* мистерия (1. *ист. Байыркы Греция менен Римде — жашырын түрдө өткөрүлүүчү диний ырым-жырымдар*; 2. *театр., лит. Европада орто кылымдарда диний мазмундагы пьеса*).
МИ'СТИК *м.* мистик (*мистицизмге, мистикага берилген киши*).
МИ'СТИКА *ж.* 1. мистика; *см.* **мистици́зм;** 2. *перен. разг.* чындыкка карама-каршы, сырдуу нерсе.
МИСТИФИКА'ТОР *м.* мистификатор (*алдамчы, көз боёгуч*).
МИСТИФИКА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **мистификатор**-*го т.*
МИСТИФИКА'ЦИЯ *ж.* мистификация, мистификация кылуу (*бирөөлөрдү терс жолго атайын азгырып жиберүү*); **он оказáлся жéртвой мистификáции** ал мистификациянын курманы болду.
МИСТИФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* мистификация кылуу (*алдоо, көз боёо*).
МИСТИЦИ'ЗМ *м.* мистицизм (*кереметке, сыйкырга ишенүү; табигый нерсенин чектеринен тышкары турган, табияттын закондоруна багынбай турган сырдуу нерсе бар деп ишенүү; бул көз караш илимге душман*).
МИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **мистика** 1-*ге,* **мистицизм**-*ге т.*; мистикалык; 2. *перен.* кыялый, чындыкка жакындабаган.
МИ'ТИНГ *м.* митинг (*кандайдыр бир олуттуу саясий маселени талкуулоо үчүн чакырылган чогулуш*).
МИТИНГОВА'ТЬ *сов. и несов., разг.* митингалоо, митинг кылуу.
МИТИНГО'ВЫЙ, -ая, -ое *разг.* **митинг**-*ге т.*; митингалык; **митингóвый орáтор** митингалык оратор.
МИТКА'ЛЕВЫЙ, -ая, -ое **миткаль**-*га т.*
МИТКА'ЛЬ *м.* миткаль (*пахтадан токулган кездеменин бир түрү*).
МИТРАЛЬЕ'ЗА *ж. воен. уст.* митральеза (*токтоосуз ок ата турган көп стволдуу курал*).
МИТРОПОЛИ'Т *м. церк.* митрополит (*православие дининдеги епископтордун эң жогорку наамы*).
МИФ *м.* 1. миф (*кудай, баатыр, дүйнөнүн жаратылышы тууралу байыркы жомок*); 2. *перен.* ойдон чыгарылган, кыялый, жалган нерсе.
МИФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **миф** 1-*ге т.*; мифтик; **мифи́ческий сюжéт** мифтик сюжет; **мифи́ческий герóй** мифтик баатыр (*жомоктогудай баатыр*); 2. *перен.* ойдон чыгарылган, кыялый, жалган.
МИФОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **мифология**-*га т.*; мифологиялык.
МИФОЛО'ГИЯ *ж.* мифология (1. *мифтер жыйындысы*; 2. *мифтерди изилдөөчү илим*).
МИ'ЧМАН *м. воен.-мор.* мичман (1. *СССРдин согуш-деңиз флотунда — палуба командасынын жогорку адистүү аскер чини*; 2. *көп өлкөлөрдүн флотторунда — биринчи офицердик чин*).
МИ'ЧМАНСКИЙ, -ая, -ое **мичман**-*га т.*; мичмандык.
МИЧУ'РИНЕЦ *м.* мичуринец, мичуринчи (*Мичуриндин окуусунун жолун жолдоочу*).
МИЧУ'РИНСКИЙ, -ая, -ое мичуриндик; **мичýринская биолóгия** мичуриндик биология.
МИШЕ'НЬ *ж.* 1. бута (*атууда машыктыруу үчүн жасалган нерсе*); 2. *перен.* мишень (*кишинин баары асыла берүүчү же келеке кыла берүүчү киши*); **служи́ть мишéнью для насмéшек** шылдыңдоонун мишени болуу (*шылдыңга калуу*).
МИ'ШКА *м. разг.* (*медведь*) мишка (*аюу*).
МИШУРА' *ж.* 1. мишура (*парча, кымкап өңдүү нерселерге бастырылуу үчүн колдонулуучу, жезден жасалган ичке сым жип, же алтын менен күмүштүн буусуна кармаган ичке жип*); 2. *перен.* (*показной блеск*) куру сырты гана жылтыраган коолдук, берекеси жок нерсе.
МИШУ'РНЫЙ, -ая, -ое 1. **мишура** 1-*ге т.*; мишуралык; **мишýрное зóлото** мишуралык алтын; 2. *перен.* куру сырты гана жылтыраган, берекеси жок.
МЛАДЕ'НЕЦ *м.* бала, бөбөк, эмчектеги бала.
МЛАДЕ'НЧЕСКИЙ, -ая, -ое **младенец**-*ге т.*; **младéнческий вóзраст** бөбөк жашы.
МЛАДЕ'НЧЕСТВО *ср.* баланын жаш кези, баланын эмчектеги убагы; **охрáна матери́нства и младéнчества в СССР** СССРде энени жана баланы коруу.
МЛАДО'Й, -áя, -óе *поэт. уст.* жаш (*мис. жаш адам*); ◇ **и стар и млад** кары да, жаш да; кары дебей, жаш дебей (*бардык жаштагылар*).
МЛАДОПИ'СЬМЕННЫЙ, -ая, -ое жазуусу жаңы түзүлгөн (*СССРде — көбүнчө Улуу Октябрь Социалисттик Революциясынан кийин гана түзүлгөн жазууга айтылат*); **младопи́сьменный язы́к** жазуусу жаңы түзүлгөн тил.
МЛА'ДОСТЬ *ж. поэт. уст.* жаштык, жашчылык, жаш убакыт.
МЛА'ДШИЙ, -ая, -ее 1. (*по возрасту*) кичүү, кенже; **млáдший сын** кичүү уул; **млáдший брат** ини; **млáдшему из них ужé дéсять лет** алардын эң кенжеси он жашка келип калды; 2. (*по службе*) младший, кенже (*кызмат жагынан кичүү*); **млáдший лейтенáнт** младший лейтенант, кенже лейтенант; **млáдший наýчный сотрýдник** младший илимий кызматкер, кенже илимий кызматкер; **млáдший комáндный состáв** младший командалык состав, кенже командалык состав.
МЛЕКОПИТА'ЮЩИЕ *мн.* (*ед.* **млекопитáющее** *ср.*) *зоол.* сүт эмүүчүлөр (*баласын сүт менен асыроочу жаныбарлар*); **хи́щные млекопитáющие** жырткыч сүт эмүүчү жаныбарлар; **травоя́дные млекопитáющие** чөп жей турган сүт эмүүчү жаныбарлар.
МЛЕТЬ *несов. обл.* (*о руках, ногах*) карышуу, талуу (*мис. кол, бут*).

www.bizdin.kg

МЛЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *бот.* сүткө окшош, сүттүү; **млéчный сок** сүттүү суюктук (*кээ бир өсүмдүктөрдүн сүт сымал суусу*); ◇ **Млéчный Путь** *астр.* Кой Жолу, Саманчы Жол, Куш Жолу.

МНЕ *мест. личн. дат. и предл. п. от* **я; дай мне кнúгу** китепти мага бер; **не говорú так обо мне** мен тууралу андай деп айтпа, мен тууралу андай дебе.

МНЕМО'НИКА *ж.* мнемоника (*эске алууну, унутпоону өрчүтүүчү эрежелер жыйындысы*).

МНЕМОНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **мнемоника**-*га т.*; мнемоникалык; **мнемонúческие приёмы** мнемоникалык ыктар.

МНЕМОТЕ'ХНИКА *ж.* мнемотехника; *см.* **мнемóника.**

МНЕМОТЕХНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **мнемотехника**-*га т.*; мнемотехникалык.

МНЕ'НИЕ *ср.* пикир, ой; **вы́сказать своё мнéние** өз оюн айтуу, өз пикирин айтуу; **я присоединя́юсь к вáшему мнéнию** мен сиздин пикириңизге кошулам; **по моемý мнéнию** менин оюмча.

МНИ'МОСТЬ *ж.* **1.** (*воображаемость*) курулай элестегендик; **2.** (*ложность*) жалгандык, анткордук.

МНИМОУМЕ'РШИЙ, -ая, -ее өлгөнсүгөн.

МНИ'МЫЙ, -ая, -ое **1.** (*воображаемый*) курулай элестетилген (*болуп калат деп гана алынган*); **2.** (*притворный, ложный*) жалган, калп, анткор; **3.** *мат.* жорума (*тамырды тетири чоңдуктан чыгаруу аркылуу келип чыккан*); **мнúмые чúсла** жорума сандар.

МНИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* курулай шектенүүчүлүк, курулай корко берүүчүлүк.

МНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое курулай шектенген, курулай корко берген.

МНИТЬ *несов. уст.* ойлоо, ой жоруу, божомолдоо; ◇ **мнóго мнить о себé** өзүн жогору санoo, өзүн жогору баалоо, бааланууу, чыйралуу.

МНИ'ТЬСЯ *несов. безл. уст.* ойлонуу; ...болуп туюлуу, божомолдонуу, ой жорулуу; **мне мнúтся...** мага ...болуп туюлат.

МНО'ГИЕ *только мн.* **1.** *прил.* көп, далай, толуп жаткан; **прошлú мнóгие гóды** далай жылдар өттү; **2.** *в знач. сущ.* көп адамдар, көп кишилер; **мнóгие так дýмают** көп адамдар ушундай деп ойлойт.

МНО'ГО 1. *нареч.* көп; **он мнóго рабóтает** ал көп иштейт; **2.** *нареч. со сравн. ст.* алда канча; **он э́то дéлает мнóго лýчше** ал муну алда канча мыкты жасайт; **3.** *в знач. числ.* көп; **прошлó мнóго лет** көп жыл өттү; **4.** *безл. в знач. сказ.* көп; **э́того мне слúшком мнóго** бул мен үчүн эң эле көп, бул мага эң эле көптүк кылат; **брать на себя́ слúшком мнóго 1)** ишти, кызматты өзүнө көп алуу, көп жүктөө; 2) өзүн ыгы жок мыкты санoo; ◇ **мнóго-мнóго** эң көп болгондо; **ни мнóго ни мáло** так ошончо.

МНОГО- *татаал сөздөрдүн «көп» деген маанини билдире турган биринчи бөлүгү*; *мис.* **многодéтный** көп балалуу, баласы көп.

МНОГОА'ТОМНЫЙ, -ая, -ое *физ.* көп атомдуу.

МНОГОБО'ЖИЕ *ср.* көп кудайга ишенүү; *см.* **политеúзм.**

МНОГОБО'РЬЕ *ср. спорт.* многоборье (*жеңил атлетика түрлөрүнүн бири*).

МНОГОБРА'ЧИЕ *ср.* **1.** көп катындуулук (*многожёнство*); көп эрдүүлүк (*многомужие*); **2.** *бот.* көп жыныстуулук (*бир гүлдө эркектик мүчөнүн да, ургаачылык мүчөнүн да болушу*).

МНОГОБРА'ЧНЫЙ, -ая, -ое *бот.* көп жыныстуу (*эркек жана ургаачы уругу бир гүлдө болгон өсүмдүктөр*).

МНОГОВА'ТО *нареч. разг.* көбүрөөк, артыгыраак.

МНОГОВЕКОВО'Й, -áя, -óе көп кылымдуу, көп доордон берки; **многовековáя истóрия человéчества** адам баласынын көп кылымдуу тарыхы.

МНОГОВЕРЕТЁННЫЙ, -ая, -ое көп ийиктүү (*мис. жип ийрүүчү фабрика*).

МНОГОВЛА'СТИЕ *ср.* көп бийликтүүлүк (*бирдей укуктуу көп мамлекеттик органдардын бир убакыттын ичинде жашашы*).

МНОГОВО'ДНОСТЬ *ж. см.* **многовóдье.**

МНОГОВО'ДНЫЙ, -ая, -ое суусу көп, көп суулуу (*мис. өзөн, көл, дарыя*).

МНОГОВО'ДЬЕ *ср.* ташкын, ташкын мезгили.

МНОГОГОВОРЯ'ЩИЙ, -ая, -ее көп маанилүү, олуттуу нерсени ачуучу.

МНОГОГОЛО'ВЫЙ, -ая, -ое көп баштуу; **многоголóвая гúдра** көп баштуу гидра.

МНОГОГОЛО'СЫЙ, -ая, -ое көп үндүү, ар түрдүү үндүү (*ар түрдүү үндүн бир убакыттын ичинде чыгышы, мис. хордо*).

МНОГОГРА'ННИК *м. мат.* көп кырдык.

МНОГОГРА'ННЫЙ, -ая, -ое **1.** көп кырдуу; **многогрáнный кáмень** көп кырдуу таш; **многогрáнный ýгол** *мат.* көп кырдуу бурч; **2.** *перен.* бардык жагына зээндүү, бардык жагына шыктуу, бардык жагына жөндөмдүү; **многогрáнный талáнт** бардык жагына шыктуу талант.

МНОГОДЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое көп балалуу, баласы көп.

МНОГОДНЕ'ВНЫЙ, -ая, -ое көп күндүк.

МНО'ГОЕ *ср.* көп нерсе, далай нерсе; **мнóгое нýжно переделáть** көп нерсени кайта жасоо керек.

МНОГОЖЕ'НЕЦ *м.* көп катындуу (*бир нече катыны бар эркек*).

МНОГОЖЁНСТВО *ср.* көп катындуулук (*бир эркек бир нече катын алып туруучулук*).

МНОГОЖИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *тех.* көп өзөктүү; **многожúльный кáбель** көп өзөктүү кабель.

МНОГОЗАРЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое көп дүрмөттүү; **многозаря́дная винтóвка** көп дүрмөттүү винтовка.

МНОГОЗЕМЕ'ЛЬЕ *ср.* көп жердүүлүк, жери көптүк.

МНОГОЗЕМЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жери көп, көп жердүү; **многоземéльные райóны** көп жердүү райондор.

МНОГОЗНАМЕНА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое зор маанилүү, эң олуттуу; **многознаменáтельное собы́тие** зор маанилүү окуя.

МНОГОЗНАЧИ'ТЕЛЬНО *нареч.* (*выразительно*) маанилүү бир нерсенин четин чыгарып, бир сыр менен; **многозначúтельно взглянýть** бир сыр менен карап коюу.

МНОГОЗНАЧИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* чоң маанилүүлүк, көп маанилүүлүк.

МНОГОЗНАЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*важный*) чоң маанилүү, көп маанилүү, чоң мааниси бар; **многозначúтельное собы́тие** чоң маанилүү окуя; **2.** (*выразительный*) маанилүү, бир нерсенин четин чыгаруучу, сырдуу, бир сыры бар.

МНОГОЗНА'ЧНОСТЬ *ж.* **1.** *мат.* көп орундуулук, көп сандуулук; **многознáчность чúсел** сандардын көп орундуулугу; **2.** *лингв.* көп маанилүүлүк, мааниси көптүк, бир нече мааниси бардык.

МНОГОЗНА'ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** *мат.* көп орундуу, көп сандуу; **многознáчные чúсла** көп орундуу сандар; **2.** *лингв.* көп маанилүү, мааниси көп, бир нече мааниси бар.

МНОГОКВАРТИ'РНЫЙ, -ая, -ое көп квартиралуу, көп квартирасы бар; **многоквартúрный дом** көп квартиралуу үй.

МНОГОКЛЕ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое *биол.* көп клеткалуу; **многоклéточное строéние тéла** телонун көп клеткалуу түзүлүшү.

МНОГОКОВШО'ВЫЙ, -ая, -ое: **многоковшóвый экскавáтор** *тех.* көп сузгучтуу экскаватор.

МНОГОКОЛЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое көп колеялуу; **многоколéйная желéзная дорóга** көп колеялуу темир жол.

МНОГОКРА'СОЧНЫЙ, -ая, -ое көп боёктуу, көп түрдүү боёктуу; **многокрáсочный рисýнок** көп (көп түрдүү) боёктуу сүрөт.

МНОГОКРА'ТНО *нареч.* көп жолу кайталануучу, бир нече жолу (бир нече мертебе) кайталануучу, көп жолу,

www.bizdin.kg

улам-улам, көп мертебе; **многокра́тно напомина́ть** көп жолу эскертүү.

МНОГОКРА'ТНЫЙ, -ая, -ое **1.** бир нече жолу, бир нече мертебе болгон, улам-улам болгон, көп жолу кайталанган, көп жолу болгон; **многокра́тные напомина́ния** көп жолу болгон эскертүүлөр; **2.** *мат.* көп эселик; ◇ **многокра́тный вид глаго́ла** *грам.* этиштин кайталама түрү (*мис.: кести-кескиледи, урду-ургулады, тепти-тепкиледи ж. б.*).

МНОГОЛА'МПОВЫЙ, -ая, -ое *радио* көп лампалуу; **многола́мповый приёмник** көп лампалуу приёмник.

МНОГОЛЕПЕСТКО'ВЫЙ, -ая, -ое *бот.* көп желекчелүү (*гүл*).

МНОГОЛЕ'СНЫЙ, -ая, -ое көп токойлуу; **многоле́сный райо́н** көп токойлуу район.

МНОГОЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее **1.** көп жылдык; **многоле́тний труд** көп жылдык эмгек; **2.** *бот.* көп жылдык, көп жашоочу; **многоле́тнее расте́ние** көп жылдык өсүмдүк (*көп өсүмдүктөр жөнүндө*).

МНОГОЛЕ'ТНИК *м. бот.* көп жылдык (*көп өсүмдүк*).

МНОГОЛЮ'ДНОСТЬ *ж.* кишинин көптүгү, көп кишилүүлүк, көп элдүүлүк; **многолю́дность собра́ния** жыйналышта кишинин көптүгү.

МНОГОЛЮ'ДНЫЙ, -ая, -ое кишиси көп, көп кишилүү, көп элдүү; **многолю́дный го́род** көп кишилүү шаар.

МНОГОМЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое көп орундуу (*мис. самолёт*).

МНОГОМИЛЛИО'ННЫЙ, -ая, -ое нечен миллиондогон, көп миллиондогон; **многомиллио́нный сове́тский наро́д** көп миллиондогон совет эли.

МНОГОМОТО'РНЫЙ, -ая, -ое *тех.* көп мотордуу.

МНОГОМУ'ЖИЕ *ср.* көп эрдүүлүк.

МНОГОНАЦИОНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое көп улуттуу; **многонациона́льное госуда́рство** көп улуттуу мамлекет.

МНОГОНАЧА'ЛИЕ *ср.* көп начальниктүүлүк (*бирдей укугу бар бир нече начальниктин бир убакыттын ичинде болушу*).

МНОГОНО'ЖКА *ж. зоол.* кырк аяк.

МНОГООБЕЩА'ЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** көп нерсе берет деген, көп үмүт күткөн; **2.** (*обнадёживающий*) үмүткөр кылган, үмүттөндүргөн; **многообеща́ющий взгляд** үмүттөндүргөн караш.

МНОГООБРА'ЗИЕ *ср.* көп түрдүүлүк, ар түрдүүлүк, ар кылдык; **многообра́зие явле́ний** кубулуштардын көп түрдүүлүгү.

МНОГООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое көп түрдүү, ар түрдүү, ар кыл.

МНОГОО'ПЫТНЫЙ, -ая, -ое көп тажрыйбалуу.

МНОГООТРАСЛЕВО'Й, -а́я, -о́е көп тармактуу; **многоотраслево́е се́льское хозя́йство** көп тармактуу айыл чарба.

МНОГОПО'ЛЬЕ *ср. с.-х.* которуштуруп айдоо (*эгин аянтын бир нечеге бөлүп, жыл сайын алмаштырып айдоо*).

МНОГОПО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **многополье**-*ге т.*; **многопо́льная систе́ма** которуштуруп айдоо системасы.

МНОГОПО'ЛЮСНЫЙ, -ая, -ое *эл.* көп полюстуу; **многопо́люсная дина́мо-маши́на** көп полюстуу динамо-машина.

МНОГОРЕЧИ'ВО *нареч. см.* **многосло́вно.**

МНОГОРЕЧИ'ВОСТЬ *ж. см.* **многосло́вие.**

МНОГОРЕЧИ'ВЫЙ, -ая, -ое *см.* **многосло́вный.**

МНОГОСЕМЕ'ЙНОСТЬ *ж.* көп үй-бүлөлүүлүк, бүлөсү көптүк.

МНОГОСЕМЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое көп бүлөлүү, бүлөсү көп.

МНОГОСЛО'ВИЕ *ср.* көп сөздүүлүк, сөзү көптүк, эзмелик, бабырдык.

МНОГОСЛО'ВНО *нареч.* көп сөз менен, сөздү көп айтып, эзмелик менен; **многосло́вно распространя́ться** *о чём-л.* бир нерсе жөнүндө сөздү көп айтуу (эзмелик менен айтуу).

МНОГОСЛО'ВНЫЙ, -ая, -ое көп сөздүү, сөзү көп, эзме, бабыр.

МНОГОСЛО'ЖНОСТЬ *ж. грам.* көп муундуулук; **многосло́жность сло́ва** сөздүн көп муундуулугу.

МНОГОСЛО'ЖНЫЙ I, -ая, -ое өтө татаал, өтө чатыш, абдан татаал, эң татаал.

МНОГОСЛО'ЖНЫЙ II, -ая, -ое *грам.* көп муундуу; **многосло́жное сло́во** көп муундуу сөз.

МНОГОСОСТА'ВНЫЙ, -ая, -ое көп составдуу; **многососта́вный раство́р** көп составдуу эритме.

МНОГОСТАНО'ЧНИК *м.* многостаночник, көп станокчу (*көп станокту тейлөөчү жумушчу*).

МНОГОСТАНО'ЧНИЦА *женск. р. к* **многостано́чник**; многостаночница.

МНОГОСТАНО'ЧНЫЙ, -ая, -ое көп станоктуу; **многостано́чное обслу́живание** көп станоктуу тейлөө.

МНОГОСТВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое (*об оружии*) көп стволдуу.

МНОГОСТЕПЕ'ННЫЙ, -ая, -ое көп баскычтуу (*бир катар стадияларды, баскычтарды өтүүчү; түз эмес*).

МНОГОСТОРО'ННИЙ, -яя, -ее **1.** *мат.* көп капталдуу, көп кырдуу; **многосторо́нняя при́зма** көп капталдуу призма; **2.** түрдүүчө колдонулуучу, түрдүү нерсеге колдонулуучу; **многосторо́ннее испо́льзование э́того изобрете́ния** бул ойлоп табылгандан түрдүүчө пайдалануу; **3.** *перен.* (*разносторонний*) ар түрдүү нерсеге кызыккыч, көп нерсеге кызыгуучу; **многосторо́нний челове́к** ар түрдүү нерсеге кызыккыч адам; **многосторо́нний догово́р** катышуучулардын көбүнө тийиштүү договор.

МНОГОСТОРО'ННОСТЬ *ж.* **1.** *мат.* көп капталдуулук, көп кырдуулук; **2.** түрдүүчө колдонуучулук, түрдүү нерсеге колдонуучулук; **3.** *перен.* ар түрдүү нерсеге кызыккычтык, көп нерсеге кызыгуучулук.

МНОГОСТРАДА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое көп азап көргөн, азапты көп тарткан, мээнеттүү, азаптуу, машакаттуу.

МНОГОСТРУ'ННЫЙ, -ая, -ое көп кылдуу (*музыкалык курал жөнүндө*).

МНОГОТИРА'ЖКА *ж.* многотиражка, көп тираждуу (*көп тираж менен чыгып, бир мекемеде, ишканада гана таралуучу газета*).

МНОГОТИРА'ЖНЫЙ, -ая, -ое көп тираждуу (*көп тираж менен чыгуучу*); **многотира́жная газе́та** көп тираждуу газета.

МНОГОТО'МНЫЙ, -ая, -ое көп томдуу (*бир нече томдон турган*).

МНОГОТО'ЧИЕ *ср. грам.* көп нокот, көп чекит, көп точка (*тыныш белгиси...*).

МНОГОТЫ'СЯЧНЫЙ, -ая, -ое көп миңдеген, нечен миңдеген (*толуп жаткан, миңдеген*); **многоты́сячный ми́тинг** көп миңдеген митинг.

МНОГОУВАЖА'ЕМЫЙ, -ая, -ое ардактуу, урматтуу (*көбүнчө кат башында колдонулуучу сөз*).

МНОГОУГО'ЛЬНИК *м. мат.* көп бурчтук.

МНОГОУГО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *мат.* көп бурчтуу.

МНОГОУРОЖА'ЙНЫЙ, -ая, -ое мол түшүмдүү, көп түшүмдүү.

МНОГОФА'ЗНЫЙ, -ая, -ое *эл.* көп фазалуу; **многофа́зный электри́ческий ток** көп фазалуу электр тогу.

МНОГОЦВЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*пёстрый*) көп ыраңдуу, көп түстүү; **2.** *см.* **многокра́сочный**; **3.** *бот.* көп гүлдүү.

МНОГОЦИЛИ'НДРОВЫЙ, -ая, -ое *тех.* көп цилиндрдүү; **многоцили́ндровый мото́р** көп цилиндрдүү мотор.

МНОГОЧИ'СЛЕННОСТЬ *ж.* өтө көптүк, толуп жаткандык; **многочи́сленность населе́ния** элдин өтө көптүгү.

МНОГОЧИ'СЛЕННЫЙ, -ая, -ое өтө көп, толуп жаткан.

МНОГОЧЛЕ'Н *м. мат.* көп мүчө.

МНОГОЧЛЕ'ННЫЙ, -ая, -ое көп мүчөлүү; **многочле́нная фо́рмула** көп мүчөлүү формула.

www.bizdin.kg

МНОГОЭТА'ЖНЫЙ, -ая, -ое көп этаждуу, көп кабаттуу (*мис. үй*).

МНОГОЯЗЫ'ЧНЫЙ, -ая, -ое көп тилдүү (*толуп жаткан улут тилдеринен турган*); **многоязы́чная страна́** көп тилдүү өлкө.

МНОГОЯ'РУСНЫЙ, -ая, -ое көп ярустуу; **многоя́русный теа́тр** көп ярустуу театр.

МНО'ЖЕСТВЕННОСТЬ *ж.* көптүк.

МНО'ЖЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое көп; ◇ **мно́жественное число́** *грам.* көптүк сан.

МНО'ЖЕСТВО *ср.* көп, толуп жатуу, толуп жаткан; у него́ **мно́жество друзе́й** анын достору көп, анын достору толуп жатат.

МНО'ЖИМОЕ *ср. мат.* көбөйтүүчү.

МНО'ЖИТЕЛЬ *м. мат.* көбөйтүүчү.

МНО'ЖИТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **мно́жительный аппара́т** көбөйтүүчү аппарат (*кол жазмаларды, чертёждорду ж. б. канча керек болсо, ошончо экземпляр кылып көбөйтүүчү аппарат; мис. ротатор, гектограф, стеклограф ж. б.*).

МНО'ЖИТЬ *несов.* 1. *что, мат.* көбөйтүү, арттыруу; 2. *кого-что* көбөйтүү; **мно́жить свои́ ряды́** өзүнүн катарларын көбөйтүү.

МНО'ЖИТЬСЯ *несов.* 1. (*увеличиваться*) көбөйүү, саны артуу; 2. *страд. к* **мно́жить**.

МНОЙ *мест. личн. твор. п. от* **я**; **э́то сде́лано мной** муну мен кылдым; **он пришёл со мной** ал мени менен келди; **он мной доволен** ал мага ыраазы.

МНО'Ю *мест. см.* **мной**.

мну, мнёшь *и т. д. наст. вр. от* **мять**.

мнусь, мнёшься *и т. д. наст. вр. от* **мя́ться**.

МОБИЛИЗАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **мобилизация**-*га т.*; мобилизациялык; **мобилизацио́нная гото́вность** мобилизациялык даярдык.

МОБИЛИЗА'ЦИЯ *ж.* 1. мобилизация, мобилизациялоо, мобилизация кылуу (*мамлекеттин куралдуу күчүн тынчтык абалдан согуш абалына өткөрүү*); **мобилиза́ция а́рмии** армияны мобилизация кылуу; 2. *перен.* мобилизация, мобилизациялоо, мобилизация кылуу (*эмгекчи элди же эл чарбасынын белгилүү бир тармагын кандайдыр бир тапшырмаларды орундоого тартуу*); **мобилиза́ция промы́шленности** өнөр жайды мобилизация кылуу; **мобилиза́ция всех сил страны́** өлкөнүн бардык күчүн мобилизациялоо.

МОБИЛИЗО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **мобилизова́ть**; 2. *прил.* мобилизацияланган, мобилизация кылынган.

МОБИЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что* мобилизациялоо, мобилизация кылуу; **мобилизова́ть резе́рвы произво́дства** өндүрүштүн резервдерин мобилизациялоо.

МОБИЛИЗОВА'ТЬСЯ 1. *сов. и несов.* мобилизациялануу, мобилизация кылынуу; 2. *несов. страд. к* **мобилизова́ть**.

МОБИ'ЛЬНОСТЬ *ж.* шамдагайлык, ылдамдык, чапчаңдык.

МОБИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое шамдагай, ылдам, чапчаң.

МОГА'Р *м.* (*трава*) конок (*өсүмдүк*).

МОГИКА'НЕ *мн.* (*ед.* **могика́нин** *м.*) могикандар (*Түндүк Американын индеецтеринин басып алуучулар жок кылып жиберген уруусу*); ◇ **после́дний из могика́н** могикандардын акыркысы (*жок болуп бараткан кандайдыр бир социалдык көрүнүштүн эң акыркы өкүлү*).

МОГИ'ЛА *ж.* көр, бейит, мүрзө, мүрдө; ◇ **на краю́ моги́лы** көр оозунда; **найти́ себе́ моги́лу** өлүү, өлүмгө учуроо.

МОГИ'ЛЬНИК *м. археол.* байыркы көр (*байыркы кишилер көмүлгөн жер*).

МОГИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. **могила** *га т.*; 2. *перен.* көрдөй, мүрзөдөй, мүрдөдөй; **моги́льная тишина́** көрдөй жымжырт.

МОГИ'ЛЬЩИК *м.* 1. көрчү, мүрзөчү, мүрдөчү (*көр, мүрзө, мүрдө казуучу*); 2. *перен.* көр казуучу; түбүнө жетүүчү (*өлүүгө, жок болууга бет алгандын түбүнө жетүүчү*).

могу́, мо́жешь *и т. д. наст. вр. от* **мочь** I.

МОГУ'ЧИЙ, -ая, -ее мыкты, бек, күчтүү, чоң.

МОГУ'ЩЕСТВЕННОСТЬ *ж.* күчтүүлүк, мыктуулук, кудуреттүүлүк.

МОГУ'ЩЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое күчтүү, мыкты, кудуреттүү.

МОГУ'ЩЕСТВО *ср.* күч, кудурет.

МО'ДА *ж.* мода (*бир коомдук айлананын ошол убактагы жүрүм эрежеси, кийим формасы, чач жасоосу, үй жасалгасы, жалпы үрп-адаттары*); **журна́л мод** модалар журналы; **ввести́ в мо́ду** модага киргизүү; **войти́ в мо́ду** мода болуп калуу; **вы́йти из мо́ды** модадан чыгып калуу (чыгуу); **быть не в мо́де** мода болбой калуу; **по мо́де** мода боюнча.

МОДА'ЛЬНОСТЬ *ж.* модалдуулук (1. *филос.* ойлоонун аныктыгынын, шексиздигинин даражасын билдирүүчү категория; 2. *лингв.* речтин мазмунунун чындыкка мамилесин билдирүүчү грамматикалык категория*).

МОДА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **модальность**-*ко т.*; модалдуу.

МОДЕЛИ'ЗМ *м.* моделизм (*моделдер даярдоо, жасоо*).

МОДЕЛИ'РОВАНИЕ *ср.* моделдөө, модель жасоо, бир нерсенин моделин жасоо; **модели́рование оде́жды** кийимдин моделин жасоо.

МОДЕЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* моделдөө, модель жасоо (1. *бир нерсенин моделин даярдоо, жасоо*; 2. *иск. скульптуранын бетин жасоо, бетин томпойтуу, оюу*).

МОДЕЛИРО'ВКА *ж.* моделдөө, модель жасоо.

МОДЕ'ЛЬ *ж.* модель (1. *бир буюмдун үлгүсү, кеби*; 2. *тех. бир курулуштун кичирейтилген, өзүндөй же чоңойтулган кеби, үлгүсү*; 3. *тех. жасалуу кеби, конструкциясы*; 4. *тех. калып; коюлуучу нерсенин жыгачтан жасаган үлгүсү, калыбы*; 5. *геометриялык чертёж*).

МОДЕЛЬЕ'Р *м.* модельер (*моделдерди жасоо жагынан, бир нерсенин үлгүлүү экземплярын жасоо жагынан специалист*).

МОДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **модель**-*ге т.*; моделдүү; **моде́льный цех** модель цехи; **моде́льная о́бувь** моделдүү бут кийим.

МОДЕ'ЛЬЩИК *м.* моделчи (*модель жасоочу жумушчу*).

МОДЕ'ЛЬЩИЦА *женск. р. к* **моде́льщик**.

МОДЕРА'ТО *муз.* 1. *нареч.* модерато (*көшүүн; жай; жайбаракат; жай, көшүүн темп менен*); 2. *ср. нескл.* модерато (*ушул темптеги музыкалык чыгарма же анын бөлүгү*).

МОДЕРА'ТОР *м.* модератор (1. *муз. клавишалуу музыкалык инструменттердин үнүнүн жогорулугун же төмөндүгүн иретке келтире турган тетик*; 2. *тех. машинанын жүрүү тездигин иретке келтире турган прибор*).

МОДЕРНИЗА'ТОР *м.* модернизатор (*бир нерсени азыркы замандагы жаңы түргө, жаңы үлгүгө карата кайта жасоочу*).

МОДЕРНИЗА'ЦИЯ *ж.* модернизация, модернизациялоо (*бир нерсеге азыркы замандын талабына, шыгына жараша жаңы түр, ушул күнкү кебетени берүү*).

МОДЕРНИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* модернизациялоо, модернизация кылуу.

МОДЕРНИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. см.* **модернизи́ровать**.

МОДИ'СТКА *ж. уст.* модистка (*аялдар калпагын же кийим тигүүчү аял*).

МОДИФИКА'ЦИЯ *ж.* 1. модификация, модификациялоо, модификация кылуу (*нерсенин түрү өзгөрүү*); 2. *физ.* модификация (*катуу телолордун көпчүлүгүнүн түрдүү абалда болушу*).

МОДИФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* модификациялоо, модификация кылуу (*нерсенин түрүн, формасын өзгөртүү*).

МО'ДНИК *м. разг.* модачыл, борумчул (*дайым эле жаңы моданын артынан жүгүрүүчү, сыланкороз*).

www.bizdin.kg

МО'ДНИЦА *женск. р. к* **мóдник.**

МО'ДНИЧАТЬ *несов. разг.* ыгы жок жасануу (*жаңы мода менен кийинүү, сыланкороздонуу*).

МО'ДНО *нареч.* мода боюнча; **мóдно одéта** мода боюнча кийинген.

МО'ДНЫЙ, -ая, -ое **мода**-*га т.*; модалуу; **мóдное плáтье** модалуу көйнөк.

МОДУЛИ'РОВАТЬ *несов.* модуляциялоо, модуляция кылуу.

МО'ДУЛЬ *м. мат.* модуль (*кээ бир коэффициенттердин аты*).

МОДУЛЯ'ТОР *м. кино* модулятор (*тыбышты киноплёнкага жазгыч аспап*).

МОДУЛЯ'ТОРНЫЙ, -ая, -ое **модулятор**-*го т.*

МОДУЛЯЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **модуляция**-*га т.*; модуляциялык.

МОДУЛЯ'ЦИЯ *ж.* модуляция, модуляциялоо, модуляция кылуу (1. *музыкалык үндү бир тондон экинчи тонго өткөрүү*; 2. *тех. электр толкундарын өзгөртүү*).

МО'ДУС *м.* модус (*түр, ар түрдүүлүк, ык*).

МОЁ *мест. ср. р. к* **мой.**

МО'ЕЧНЫЙ, -ая, -ое жуугуч; **мóечная машúна** жуугуч машина.

МО'ЖЕТ БЫТЬ *вводн. сл.* =са керек; балким, ... =дир; балким, ... =са керек; балким; **мóжет быть, он уéхал** балким, ал кетип калса керек; балким, ал кетип калгандыр; **мóжет быть, он не прав** аныкы, балким, туура эмес; ◇ **не мóжет быть!** болууга мүмкүн эмес!

мóжешь, мóжет *и т. д. наст. вр. от* **мочь I.**

МОЖЖЕВЁЛОВЫЙ, -ая, -ое **можжевельник**-*ке т.*; **можжевёловая вéтка** арча бутагы.

МОЖЖЕВЕ'ЛЬНИК *м. бот.* арча (*арчанын бир түрү*).

МО'ЖНО *безл. в знач. сказ.* мүмкүн, уруксат кылынат, жарайт, болот; **э́то мóжно сдéлать в два дня** муну эки күндө иштөөгө (жасоого) болот; **мóжно откры́ть окнó?** терезени ачууга болобу?, терезени ачууга уруксат кылынабы?; **как мóжно скорéе** мүмкүн болушунча тезирээк.

МОЗА'ИКА *ж.* мозаика (1. *иск. түрдүү түстөгү таштардан, айнектин сыныктарынан, жыгачтан, металлдардан бир-бирине бекитип коюдоп жасаган нерсе*; 2. *перен. ала-була, кызыл-тазыл, боз-ала болгон кошунду*).

МОЗАИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **мозаика**-*га т.*; мозаикалуу; **мозаúчный пол** мозаикалуу пол.

МОЗГ *м.* 1. мээ, жүлүн, чучук; **головнóй мозг** мээ; **спиннóй мозг** жүлүн; **кóстный мозг** жиликтин чучугу, кемиктин майы; 2. *перен. разг.* (*ум*) мээ, акыл; 3. **мозгú** *мн.* (*кушанье*) мээ (*мээден жасалган тамак*); ◇ **до мóзга костéй** барып турган, абдан, аябай.

МОЗГОВИ'ТЫЙ, -ая, -ое *прост.* зээндүү, жөндөмдүү, тапкыч, акылдуу.

МОЗГОВО'Й, -áя, -óе **мозг** 1, 2-*ге т.*; **мозговáя рабóта** мээнин иштеши.

МОЗЖЕЧО'К *м. анат.* каракуш мээси (*кичинекей мээ*).

МОЗЖИ'ТЬ *несов. безл. разг.* зыркыроо, зыңылдоо (*зырылдап, зыңылдап ооруу*).

МОЗО'ЛИСТЫЙ, -ая, -ое чордуу, чор баскан.

МОЗО'ЛИТЬ *несов. что*: **мозóлить глазá** *разг.* көзгө көйгөк болуу.

МОЗО'ЛЬ *ж.* чор.

МОЗО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **мозоль**-*го т.*; **мозóльный плáстырь** чор пластыры (*чорду жоготуучу пластырь*).

МОИ' *мн.* 1. *мест. притяж.* менин; 2. *в знач. сущ.* (*домашние*) менин бүлөм, менин ата-энем; **мой ужé уéхали** менин бүлөм (ата-энем) эчак эле кетишкен.

МОЙ *мест. притяж.* 1. менин, меники; **мой стáрший брат** менин агам; **моя́ сестрá** менин эжем; **по моемý мнéнию** менин оюмча; **по моемý желáнию** менин каалаганымча, мен тилегендей; 2. *в знач. сущ. ср.* меники; **э́то моё** был меники; **поживú с моё** менин жашыма келип көрчү; ◇ **э́то моё дéло** бул менин ишим, бул өзүмө тийиштүү иш.

МО'ЙКА *ж.* 1. (*мытьё*) жууш; 2. *тех.* жуугуч машина; **мóйка для зернá** дан жуугуч машина.

МО'ЙНЫЙ, -ая, -ое: **мóйная машúна** жуугуч машина (*кездемени жууп турган машина*).

МО'ККО *ср. нескл.* мокко (*кофенин мыкты сорту*).

МО'КНУТЬ *несов.* суу болуу, нымдануу; **мóкнуть под дождём** жамгырга суу болуп туруу.

МОКРЕ'Ц *м.* (*лишай у лошади*) акбаш (*жылкынын бутуна чыгуучу жара*).

МОКРИ'ЦА *ж. зоол.* нымсакчы.

МО'КРО *безл. в знач. сказ.* суу; **на ýлице сегóдня мóкро** бүгүн көчө суу.

МОКРОВА'ТЫЙ, -ая, -ое суураак, нымдуураак.

МОКРО'ТА *ж. мед.* какырык.

МОКРОТА' *ж. разг.* нымсактык, нымдуулук.

МО'КРЫЙ, -ая, -ое нымдуу, суу, суулуу, суу болгон; **мóкрые вóлосы** суу чач, суу болгон чач; ◇ **у неё глазá на мóкром мéсте** *разг.* ал (*аял*) барып турган чыңтийбес ыйлаак; **как мóкрая кýрица** *разг.* сууга түшкөн тооктой (*өлбүрөп-шөлбүрөгөн жүдөө же бош мүнөздүү киши жөнүндө*).

МО'КША *ж.* мокша (*мордва элинин эки тобунун бири*).

МОЛ I *м. мор.* мол (*пароход токтоочу жайга, толкундан сактоо үчүн, кырдап жасалган курулуш*).

МОЛ II *частица разг.* деп; **ты емý скажú, что так, мол, поступáть нельзя́** сен ага мындай кылууга болбойт деп, айт.

МОЛВА' *ж.* кабар, сөз, мыш-мыш, эмиш-эмиш, имиш-имиш; **дурнáя молвá** жаман сөздөр, жамандаган имиш-имиш сөздөр; **людскáя молвá** элдин арасында таралып жүргөн дуу-дуу кептер.

МО'ЛВИТЬ *сов. что, уст.* унчугуу, сөз айтуу; **нé с кем слóва мóлвить** сүйлөшө турган адам жок.

МОЛДАВА'НЕ *мн.* молдавандар, молдаванилер.

МОЛДАВА'НИН *м.* молдаван, молдаванин.

МОЛДАВА'НКА *женск. р. к* **молдавáнин;** молдаванка.

МОЛДАВА'НСКИЙ, -ая, -ое **молдаванин**-*ге т.*; **молдавáнская пéсня** молдаван ыры.

МОЛДА'ВСКИЙ, -ая, -ое **Молдавия**-*га,* **молдаванин**-*ге т.*; **молдáвский язы́к** молдаван тили.

МОЛЕ'БЕН *м. церк. кыска намаздын бир түрү.*

МОЛЕ'БСТВИЕ *ср. см.* **молéбен.**

МОЛЕВО'Й, -áя, -óе: **молевóй сплав лéса** жыгачтарды бөлөк-бөлөк агызуу; жыгачтарды сал кылбай, бириктирбей агызуу.

МОЛЕ'КУЛА *ж.* молекула (*заттын эң майда бөлүгү*).

МОЛЕКУЛЯ'РНЫЙ, -ая, -ое **молекула**-*га т.*; молекулалык; **молекуля́рный вес** молекулалык салмак (*молекуланын составына кирүүчү атомдордун салмагынын суммасы*).

МОЛЕ'НИЕ *ср. уст.* 1. *рел.* намаз окуу, дуба кылуу, чокунуу; 2. *поэт.* абдан чоң өтүнүү, жалынуу, жалбаруу.

МОЛЕСКИ'Н *м.* (*ткань*) шайтан тери (*кездеме*).

МОЛЕСКИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **молескин**-*ге т.*

МОЛИБДЕ'Н *м. хим.* молибден (*химиялык элемент; ак жалтырагы бар катуу металл*).

МОЛИБДЕНИ'Т *м. мин.* молибденит (*молибден рудасы*).

МОЛИБДЕ'НОВЫЙ, -ая, -ое **молибден**-*ге т.*; молибдендүү; **молибдéновая сталь** молибден болот; **молибдéновая рудá** молибден рудасы.

МОЛИ'ТВА *ж.* намаз, дуба, чокунуу; **читáть молúтвы** намаз окуу, чокунуу.

МОЛИ'ТВЕННИК *м. церк.* дуба (намаз) чокунуу эрежелеринин жыйнагы.

МОЛИ'ТВЕННЫЙ, -ая, -ое **молитва**-*га т.*

МОЛИ'ТЬ *несов. кого* жалынып-жалбарып суроо, жалынуу, жалбаруу; **молúть о пощáде** жалынып-жалбарып кечирим суроо, кечирим сурап жалбаруу.

www.bizdin.kg

МОЛИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *кому-чему, рел.* намаз окуу, дуба кылуу, чокунуу; **2.** *на кого-что, перен.* (*обожать, боготворить*) абдан жакшы көрүү.

МОЛЛЮ'СК *м. зоол.* моллюск (*килкилдек денелүү омуртқасыз майда жаныбар*).

МОЛЛЮ'СКОВЫЙ, -ая, -ое **моллюск**-*ко т.*

МОЛНИЕНО'СНО *нареч.* өтө тездик менен, көз ачып-жумганча, чымын-куюн болуп.

МОЛНИЕНО'СНЫЙ, -ая, -ое өтө тез, куюндай, көз ачып-жумганча; **с молниено́сной быстрото́й** куюндай тездик менен.

МОЛНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, о чём* молния-телеграмма берүү.

МО'ЛНИЯ *ж.* **1.** чагылган; **сверкну́ла мо́лния** чагылган жарк-журк этти; **с быстрото́й мо́лнии** чагылгандай тездик менен; **2.** (*застёжка*) молния (*тартып койсо бүчүлөнүп кала турган металлдан жасалган бүчүлүк*); ◇ **телегра́мма-мо́лния** телеграмма-молния; **мета́ть гро́мы и мо́лнии** буркан-шаркан түшүү.

МОЛОДА'Я *ж. см.* **молодо́й** 4.

МОЛОДЁЖНЫЙ, -ая, -ое **молодёжь**-*го т.*

МОЛОДЁЖЬ *ж. собир.* жаштар; **сове́тская молодёжь** совет жаштары, советтик жаштар.

МОЛО'ДЕНЬКИЙ, -ая, -ое *уменьш.-ласк. от* **молодо́й** эң жаш, абдан жаш.

МОЛОДЕ'ТЬ *несов.* жашаруу.

МО'ЛОДЕЦ *м. фольк.* азамат, эр жүрөк, кайраттуу.

МОЛОДЕ'Ц *м.* **1.** эр жигит, азамат; **2.** *в знач. сказ. разг.*: **она́ молоде́ц** ал — азамат; **вести́ себя́ молодцо́м** азаматтык кылуу, эр жүрөктүк кылуу; ◇ **молоде́ц про́тив ове́ц, а на молодца́ сам овца́** *посл.* үйдө баатыр жоодо жок.

МОЛОДЕ'ЦКИЙ, -ая, -ое *фольк.* азаматтык; **молоде́цкий вид** азаматтык түр; **молоде́цкая хра́брость** азаматтык кайрат.

МОЛОДЕ'ЧЕСТВО *ср.* азаматтык.

МОЛОДИ'ЛО *ср. бот.* бириктир (*өсүмдүктүн бир түрү*).

МОЛОДИ'ТЬ *несов. кого-что, разг.* жашартуу.

МОЛОДИ'ТЬСЯ *несов. разг.* жашаруу, жашаргысы келүү (*жашка окшоп көрүнүүнүн чарасын көрүү*).

МОЛОДИ'ЦА *ж. обл.* келинчек.

МОЛО'ДКА *ж.* **1.** *см.* **молоди́ца;** **2.** (*молодая курица*) жаш мекиян.

МОЛОДНЯ'К *м. собир.* **1.** (*о лесе*) жаш токой; **2.** (*о животных*) айбандардын жашы, айбандардын төлү; **3.** *разг.* (*о людях*) жаштар.

МО'ЛОДО *нареч.* жаш; **он мо́лодо вы́глядит** ал жаш көрүнөт.

МОЛОДОЖЁНЫ *мн.* (*ед.* **молодожён** *м.*) жаңы үйлөнүшкөндөр (*эрди-катын*).

МОЛОДО'Й, -а́я, -о́е **1.** жаш; **молодо́й челове́к** жаш жигит; **молоды́е ка́дры** жаш кадрлар; **молодо́е поколе́ние** жаш жеткинчек, жаш муун; **2.** жаңы, жаш; **молодо́й ме́сяц** жаңыдан туулган ай; **молодо́й карто́фель** жаш картөшкө; **3.** (*недавно приготовленный*) жаңыдан жасалган; **молодо́е вино́** жаңыдан жасалган вино; **4.** *в знач. сущ.* **молодо́й** *м.* жаңыдан үйлөнгөн эркек; **молода́я** *ж.* жаңыдан күйөөгө чыккан аял, келинчек; **5.** *в знач. сущ.* **молоды́е** *мн. см.* **молодожёны**.

МО'ЛОДОСТЬ *ж.* жаштык, жашчылык, жаш убак, бала кез; ◇ **втора́я мо́лодость** кайта келген жаштык (*карыганда пайда болгон кайрат*); **не пе́рвой мо́лодости** кырчылдаган жаш кези өткөн; **по мо́лодости лет** жаштык кылып, жаштыктан.

МОЛОДУ'ХА *ж. см.* **молоди́ца.**

МОЛОДЦЕВА'ТОСТЬ *ж.* баатыр сындуулук, азаматтык.

МОЛОДЦЕВА'ТЫЙ, -ая, -ое баатыр сындуу, азамат.

МОЛО'ДЧИК *м. разг. презр.* алдамчы, митаам, бузук.

МОЛОДЧИ'НА *м. и ж. разг. см.* **молоде́ц.**

МОЛОДЫ'Е *мн. см.* **молодожёны.**

МОЛОЖА'ВО *нареч.*: **моложа́во вы́глядеть** өзүнүн чын жашына караганда жаш көрүнүү.

МОЛОЖА'ВОСТЬ *ж.* өзүнүн чын жашына караганда жаш көрүнгөндүк.

МОЛОЖА'ВЫЙ, -ая, -ое өзүнүн чын жашына караганда жаш көрүнгөн.

МОЛО'ЖЕ *сравн. ст. от прил.* **молодо́й** *и нареч.* **мо́лодо; он моло́же меня́** ал менден жаш; **он вы́глядит моло́же свои́х лет** жашына караганда анын өңү жаш көрүнөт.

МОЛО'ЗИВО *ср.* ууз.

МОЛО'КИ *только мн.* молоки (*эркек балыктын урук бези жана бел суусу*).

МОЛОКО' *ср.* сүт; **минда́льное молоко́** бадам сүтү; **ки́слое молоко́** айран, катык; **сгущённое молоко́** коюлтулган сүт; ◇ **молоко́ на губа́х не обсо́хло** *разг.* эне сүтү оозунан кете элек; **обжёгшись на молоке́, ду́ешь на́ воду** *посл.* оозу чайга күйгөн айранды үйлөп ичет (*бир нерседен жалкып калсаң, башка нерседен ого бетер сак болосуң*); **па́рень — кровь с молоко́м** бетинен кан тамган, солкулдаган жигит; **с молоко́м ма́тери** энесинин сүтү менен.

МОЛОКОПРИЁМНЫЙ, -ая, -ое: **молокоприёмный пункт** сүттү кабыл алуу пункту, сүт кабыл алуучу пункт.

МОЛОКОСО'С *м. разг.* кагылбаган, тажрыйбасыз жаш.

МО'ЛОТ *м.* барскан, чоң балка; **парово́й мо́лот** буу балкасы (*буу менен аракетке келүүчү чоң балка*); ◇ **быть ме́жду мо́лотом и накова́льней** дөшү менен балканын ортосунда болуу (*эки жактан да коркунуч болуп, кыйын абалда калуу*).

МОЛОТИ'ЛКА *ж.* молотилка (*эгин басуучу машина*).

МОЛОТИ'ЛО *ср. уст.* машак талкалагыч (*таяктын башына чынжыр менен бекитилген кыска жумуру жыгачтуу аспап*).

МОЛОТИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое эгин бастырууга жумшалуучу; **молоти́льный ка́мень** мала таш.

МОЛОТИ'ЛЬЩИК *м.* эгин бастыруучу киши.

МОЛОТИ'ТЬ *несов.* эгин бастыруу, кырман басуу.

МОЛОТОБО'ЕЦ *м.* барсканчы (*барскан, чоң балка уруучу жумушчу*).

МОЛОТОВИ'ЩЕ *ср.* барскандын сабы, чоң балканын сабы.

МОЛОТО'К *м.* балка; ◇ **прода́ть с молотка́** *разг. уст.* тоорук кылып сатуу.

МОЛОТО'ЧЕК *м.* **1.** *уменьш. от* **молото́к** балка, кичинекей балка; **2.** *тех.* балка (*түрдүү механизмдеги ургуч нерсе*); **3.** *анат.* балкача (*орто кулактагы кичинекей балкага окшош сөөк*).

МО'ЛОТ-РЫ'БА *ж.* балка-балык (*акуланын бир түрү*).

МОЛО'ТЬ *несов. что* салуу, тарттыруу, салдыруу (*тегирменге*); **моло́ть пшени́цу** буудай салдыруу; ◇ **моло́ть вздор** *разг.* жокту сүйлөө, курулай сандырактоо, жокту былжыроо.

МОЛОТЬБА' *ж.* **1.** (*действие*) эгин бастыруу, кырман басуу; **2.** (*время молотьбы*) кырман убагы, эгин бастыруу убагы.

МОЛО'Х *м.* **1.** молох (*адамдардан курмандыкты талап кылуучу, катуу жана ырайымсыз күчтүн символу*); **моло́х войны́** согуштун молоху; **2.** *зоол.* молох (*Австралиядагы кескелдириктин бир түрү*).

МОЛОЧА'Й *м. бот.* сүттүкөн.

МОЛО'ЧНАЯ *ж.* сүт магазини (*сүт жана сүттөн жасалган азыктар сатылуучу магазин*).

МОЛО'ЧНИК *м.* **1.** (*посуда*) сүт куйгуч (*сүт куюлуучу идиш*); **2.** (*продавец молока*) сүтчү (*сүт сатуучу, сүт менен соода кылуучу*).

МОЛО'ЧНИЦА *ж.* **1.** *женск. р. к* **моло́чник** 2; **2.** *мед.* оозул (*эмчектеги баланын оорусу*).

www.bizdin.kg

МОЛОЧНОКИ'СЛЫЙ, -ая, -ое сүт-кычкыл (*сут кислотасын берүүчү*); **молочнокислое брожение** сүт-кычкыл ачыш.

МОЛО'ЧНОСТЬ *ж.* сүттүүлүк.

МОЛОЧНОТОВА'РНЫЙ, -ая, -ое: **молочнотоварная ферма** сүт-товар фермасы.

МОЛО'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. *с.-х.* саан (*сүт берүүчү*); **молочная корова** саан уй; **молочный скот** саан мал; 2. **молоко**-*го т.*; **молочная каша** сүт ботко (каша); **молочные продукты** сүт азыктар; **молочная кухня** сүт продуктыларынан жасалган тамактар; ◇ **молочные железы** *анат.* сүт бездери; **молочный зуб** сүт тиш (*алты жаштан кийин баланын түшүп калынуучу тиши*); **молочный сахар** *хим.* сүт канты (*сүттөн табылуучу таттуу сымак түссүз кристаллдар*); **молочный старший брат** эмчектеш ага; **молочная старшая сестра** эмчектеш эже; **молочное стекло** күңүрт айнек; **молочная спелость** дандын катып келаткан мезгили.

МО'ЛЧА *нареч.* унчукпастан, сөз айтпай, унчукпай, үндөбөстөн, үндөбөй.

МОЛЧАЛИ'ВО *нареч.* унчукпай, унчукпай туруп, үндөбөй, үндөбөй туруп, ооз ачпай, ооз ачпай туруп.

МОЛЧАЛИ'ВОСТЬ *ж.* унчукпастык, үндөбөстүк, сүйлөбөстүк.

МОЛЧАЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое 1. (*склонный к молчанию*) унчукпаган, үндөбөгөн, көп сүйлөбөгөн; **молчаливый человек** көп сүйлөбөгөн адам, унчукпаган адам; 2. (*осуществляемый, понимаемый без слов*) унчукпай эле, сөз айтпай эле; **молчаливое соглашение** унчукпай эле макул болуу, сөз айтпай эле макул болуу.

МОЛЧА'НИЕ *ср.* 1. унчукпоо, үндөбөө, ооз ачпоо, сүйлөбөө; **глубокое молчание** такыр унчукпоо, такыр үндөбөө; **упорное молчание** такыр унчукпай коюу, такыр сүйлөбөй коюу; **хранить молчание** унчукпай жүрүү, ооз ачпай жүрүү, унчукпай отура берүү, унчукпай коюу; **нарушить молчание** жымжырттыкты бузуу; **обойти** *что-л.* **молчанием** *кандайдыр маселе жөнүндө* унчукпоо, *эч нерсе* айтпоо; **принудить к молчанию** унчукпоого мажбур кылуу, ооз ачпоого мажбур кылуу; **молчание — знак согласия** *посл.* унчукпагандык — макулдуктун белгиси; 2. (*тишина*) тыптынчтык, жымжырттык; **молчание ночи** түндүн жымжырттыгы, түндүн тыптынчтыгы.

МОЛЧА'ТЬ *несов.* 1. унчукпоо, үндөбөө, сүйлөбөө; **молчать!** унчукпа!, үндөбө!, бас жаагыңды!; **раньше он часто писал, а теперь молчит уже целый месяц** мурун көп жазып турчу эле, бир айдан бери жазбайт; 2. *перен.* (*сохранять тишину*) жымжырт болуу; **лес молчит** токой жымжырт; 3. *о чём* (*хранить в тайне*) ичте сактоо, унчукпоо, айтпоо.

МОЛЧКО'М *нареч. разг.* унчукпастан, сөз айтпастан, үндөбөстөн, сүйлөбөстөн.

МОЛЧО'К *в знач. сказ. разг.* унчукпа, үндөбө, бас жаагыңды, демиң ичиңде болсун.

МОЛЬ I *ж.* (*насекомое*) күбө (*жүн буюмга, данга зыянкечтик кылуучу кичинекей көпөлөк*).

МОЛЬ II *м.* и *ж.*: **сплав леса молем** жыгачтарды сал кылбай, бириндетип агызуу.

МОЛЬ III *ж. хим.* моль (*грамм-молекуланын же килограмм-молекуланын кыскартылып айтылышы*).

МОЛЬБА' *ж.* жалынып-жалбарган өтүнүч, жалынуу, жалбаруу.

МОЛЬБЕ'РТ *м.* мольберт (*художник сүрөт асып тартуучу үч буттуу станок*).

МОМЕ'НТ *м.* 1. (*миг, мгновение*) момент, учур, эң кыска убакыттын ичи; **в любой момент** каалаган моментте; **в момент** *см.* **моментально**; **моментами** момент менен, убакыт менен; 2. (*обстоятельство*) кырдаал, учур; **важный момент в выполнении задания** тапшырманы орундоодогу эң маанилүү кырдаал; **подходящий момент** ыңгайлуу кырдаал (учур); ◇ **текущий момент** азыркы учур, ушул кез.

МОМЕНТА'ЛЬНО *нареч.* көз ачып-жумганча, көз ирмегенче, көз илээшкенче, бир демде, демге калбай, тез, ылдам, бат.

МОМЕНТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое тез, ылдам, бат.

МОНА'РХ *м.* монарх (*падыша*).

МОНАРХИ'ЗМ *м.* монархизм (*монархия мамлекеттик бийликтин эң мыкты формасы деп жептөөчү реакциячыл саясий агым*).

МОНАРХИ'СТ *м.* монархист (*монархизмди жактоочу*).

МОНАРХИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **монархизм**-*ге*, **монархист**-*ке т.*

МОНАРХИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **монархия**-*га т.*; монархиялык; **монархическая власть** монархиялык бийлик.

МОНА'РХИЯ *ж.* 1. монархия (*падышалык; жогорку бийлик бир кишинин, монархтын, падышанын гана колунда боло турган мамлекеттик башкаруунун бир формасы*); **абсолютная монархия** абсолюттук монархия; **конституционная монархия** конституциялык монархия; 2. (*государство во главе с монархом*) монархия (*жогоркудай башкаруу формасындагы мамлекет*).

МОНА'РШИЙ, -ая, -ее **монарх**-*ка т.*; монархтык.

МОНАСТЫ'РСКИЙ, -ая, -ое **монастырь**-*га т.*; монастырдык; **монастырская жизнь** монастырдык турмуш.

МОНАСТЫ'РЬ *м.* монастырь (*монахтар, кечилдер тобу чогуу турган жай*).

МОНА'Х *м.* монах, кечил (*дүйнөдөн безип, монастырда жашоочу адам*).

МОНА'ХИНЯ *женск. р.* к **монах**; монахиня.

МОНА'ШЕНКА *ж. разг. см.* **монахиня**.

МОНА'ШЕСКИЙ, -ая, -ое **монах**-*ка т.*; монахтык; **монашеская одежда** монах кийими; **монашеский орден** монах ордени (*монахтардын уюму*).

МОНА'ШЕСТВО *ср.* 1. монахчылык, кечилдик (*монахтык турмуш*); 2. *собир.* монахтар, кечилдер.

МОНА'ШКА *ж. разг. см.* **монахиня**.

МОНГО'Л *м.* монгол.

МОНГО'ЛКА *женск. р.* к **монгол**; монголка.

МОНГО'ЛЬСКИЙ, -ая, -ое **Монголия**-*га*, **монгол**-*го т.*; **монгольский язык** монгол тили.

МОНГО'ЛЫ *мн.* монголдор.

МОНЕ'ТА *ж.* 1. монета (*түрдүү баалдагы ар кыл металлдан жасалган акча*), **серебряная монета** күмүш монета; **медная монета** жез монета, 2. *собир.* монета (*металл акчалардын жыйындысы*); **разменная монета** майда акча; ◇ **платить той же монетой** өз табагын өзүнө тартуу; **принимать за чистую монету** чын көрүү, чын экен деп ишенүү.

МОНЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **монета**-*га т.*; монетный; **монетная единица** монета единицасы; **монетный двор** монетный двор (*монета согулуп чыгарылуучу орун*).

МОНЕ'ТЧИК *м.* монетачы (*монета согуп чыгаруучу орунда иштөөчү жумушчу*).

МОНИ'ЗМ *м. филос.* монизм (*дүйнө жана анын кубулуштарынын бир гана негизи бар деп түшүндүрүүчү философиялык багыт; материалисттик монизм үчүн мындай негиз — материя, идеалисттик монизм үчүн мындай негиз — дух болуп саналат*).

МОНИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **монизм**-*ге т.*; монисттик; **монистический взгляд на мир** дүйнөгө монисттик көз караш.

МОНИ'СТО *ср.* шуру, мончок (*моюнга салынуучу кооздук*).

МОНИТО'Р *м. воен.-мор.* монитор (*деңиз жана дарыя жээктеринде пайдаланууга арналган ири артиллериялуу согуштук кеме*).

МОНО- *татаал сөздөрдүн «бир» дегенди билдирүүчү биринчи бөлүгү*; *мис.* **монотеизм** монотеизм.

МОНОГА'МИЯ *ж.* моногамия (*бир никелүүлүк, б. а. бир эркин бир гана катыны, бир аялдын бир гана эри болуу*).

www.bizdin.kg

МОНОГА'МНЫЙ, -ая, -ое **моногамия**-*га т.*: моногамиялык.

МОНОГРА'ММА *ж.* монограмма (*эки же бир нече арип-тен кыйыштырып кооздоп жазуу*).

МОНОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **монография**-*га т.*; монографиялык; **монографи́ческая рабо́та** монографиялык эмгек (*илимий чыгарма*).

МОНОГРА'ФИЯ *ж.* монография (*бир теманы, бир маселени изилдөөгө арналган илимий эмгек*).

МОНО'КЛЬ *м.* монокль (*бир көздүн чуңкуруна кыстарып алуучу, көз айнекке окшогон томпок же кабырыңкы айнек*).

МОНОКУЛЬТУ'РА *ж. с.-х.* монокультура (*кандайдыр бир айыл чарба өсүмдүгүн бир эле жерге эге берүү*).

МОНОКУЛЬТУ'РНЫЙ, -ая, -ое **монокультура**-*га т.*; монокультуралык.

МОНОЛИ'Т *м.* **1.** монолит, чулу таш; **2.** *перен.* монолит (*бүтүн таштан оюп жасалган нерсе*).

МОНОЛИ'ТНОСТЬ *ж.* монолиттүүлүк (**1.** *курак кылбастан туюк, чулу бир нерседен жасалгандык*; **2.** *перен. күчтүүлүк, бектик, мосКоолдук, чыңдык*).

МОНОЛИ'ТНЫЙ, -ая, -ое монолиттүү (**1.** *чулу, бүтүн таштан жасалган*; **2.** *перен. бүтүн, күчтүү, чың, бек*).

МОНОЛО'Г *м. театр.* монолог (*пьесада — айрым бир кишинин жанындагыларга карата айтылбастан, өзү менен өзү сүйлөшкөн же оюнду караочуларга карата айтылган сөзү*).

МОНОМА'Н *м. мед.* мономан (*мономания менен ооруган адам*).

МОНОМА'НИЯ *ж. мед.* мономания (*кандайдыр бир идеянын артынан түшүп эле кыялый болуп кала турган оору*).

МОНОМЕТАЛЛИ'ЗМ *м. эк.* монометаллизм (*нарк өлчөмү бир гана металл болгон акча системасы*).

МОНОМЕТАЛЛИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **монометаллизм**-*ге т.*; монометаллизмдик; **монометалли́ческая дéнежная систéма** монометаллизмдик акча системасы.

МОНОПЛА'Н *м. ав.* моноплан (*эки гана канаттуу самолёт*).

МОНОПОЛИЗА'ЦИЯ *ж.* монополизация, монополизациялоо (*бир нерсени өзүнүкү кылып алуу же монополияга алуу*); **монополиза́ции промы́шленности капиталисти́ческих стран** капиталисттик өлкөлөрдүн өнөр жайларын монополизациялоо.

МОНОПОЛИЗИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **монополизи́ровать**; **2.** *прил.* монополизациялаштырылган; **монополизи́рованная промы́шленность** монополизациялаштырылган өнөр жай.

МОНОПОЛИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* монополизациялоо, монополизация кылуу.

МОНОПОЛИ'СТ *м.* монополист (**1.** *монополиячы; бир нерсени монополия кылып алган киши*; **2.** *ири капиталист*).

МОНОПОЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **монополия**-*га т.*; монополиялык; **монополисти́ческий капита́л** монополиялык капитал.

МОНОПОЛИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **монополист**-*ке т.*; монополисттик.

МОНОПО'ЛИЯ *ж.* монополия (*өндүрүшкө, соодага же бир нерсени эксплуатация кылууга жалгыз, жеке укук*); **монопо́лия внéшней торго́вли** сырткы соода монополиясы.

МОНОПО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **монополия**-*га т.*

МОНОТЕИ'ЗМ *м.* монотеизм (*бир гана кудайга сыйынуучулук*).

МОНОТЕИ'СТ *м.* монотеист (*монотеизмди жактоочу*).

МОНОТЕИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **монотеизм**-*ге т.*; монотеисттик; **монотеисти́ческая рели́гия** монотеисттик дин.

МОНОТИ'П *м. полигр.* монотип (*айрым куюлган тамгадан теруучү, арип тергич машина*).

МОНОТИПИ'СТ *м. полигр.* монотипист (*монотипте иштөөчү наборщик*).

МОНОТИ'ПНЫЙ, -ая, -ое монотипте терилген; **моноти́пный набо́р** монотипте терилген набор.

МОНОТО'ННО *нареч.* **1.** (*говорить, петь*) монотондуулук менен, бир калыпталык менен; **2.** *перен.* (*однообразно*) көңүлсүздүк менен.

МОНОТО'ННОСТЬ *ж.* **1.** (*о пении и т. п.*) монотондуулук, бир калыпталык; **2.** *перен.* (*однообразие*) бир түрдүүлүк, буруусу жоктук, көңүлсүздүк.

МОНОТО'ННЫЙ, -ая, -ое **1.** монотондуу (*кубултулбай, бир калыпта айтылган, ырдалган*); **2.** *перен.* (*однообразный*) бир түрдө, буруусу жок, көңүлсүз.

МОНОХРОМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое (*о цвете*) аралашпаган (*түс, ыраң*).

МОНПАНСЬЕ' *ср. нескл.* монпансье (*конфетанын бир түрү*).

МОНСТР *м.* монстр (*колдойгон түрү суук неме*).

МОНТА'Ж *м.* монтаж (**1.** *тех. машинаны же мастерскаяны чогултуу жана тургузуу*; **2.** *фильм үчүн плёнкага тартылган сүрөттөрдү куроо, тандоо*; **3.** *лит., муз. материалдардан курап бир көркөм бүтүн нерсе чыгаруу*).

МОНТА'ЖНИК *м.* монтажник (*машинанын бөлүктөрүн бириктирип жыйноочу жана орундаштыруучу адам*).

МОНТА'ЖНЫЙ, -ая, -ое **монтаж**-*га т.*; **монта́жные рабо́ты** монтаж жумуштары.

МОНТЁР *м.* **1.** монтёр, монтажчы (*монтаж кылуу иши менен иштөөчү, машинаны чогултуучу, орундаштыруучу*); **2.** *разг.* монтёр; *см.* **электромонтёр.**

МОНТИ'РОВАТЬ *несов. что* монтаждоо (*бир нерсени монтаж кылуу*); **монти́ровать маши́ну** машинаны монтаждоо (*жыйноо*).

МОНТИРО'ВКА *ж.* монтировка, монтаждоо (*монтаж жасоо, жасалуу*).

МОНУМЕ'НТ *м.* монумент (*бир кишинин же бир окуянын урматына арналып тургузулган, жасалган зор, көркөмдүү эстелик*).

МОНУМЕНТА'ЛЬНО *нареч.* монументалдуу кылып; **на́до постро́ить зда́ние монумента́льно** имаратты монументалдуу кылып салуу (куруу) керек.

МОНУМЕНТА'ЛЬНОСТЬ *ж.* монументалдуулук (**1.** *курулуш жагында — заңкайгандык, көрсөндүүлүк, шаңдуулук*; **2.** *перен. эң зордук, эң чоңдук, көзгө толумдуулук, негиздүүлүк*).

МОНУМЕНТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** монументалдуу (*заңкайган, көрсөндүү*); **монумента́льное сооружéние** монументалдуу курулуш; **2.** *перен.* монументалдуу (*эң зор, көзгө толумдуу, негиздүү*).

МОПС *м.* мопс (*иттин бир түрү*).

МОР *м. уст.* өлөт (*жугуштуу оору*).

МОРАЛИЗИ'РОВАТЬ *несов.* үгүт-насыят үйрөтүү.

МОРАЛИ'СТ *м.* моралист (*кишиге жүрүм-турум жагынан акыл айтканды жакшы көрүүчү*).

МОРА'ЛЬ *ж.* **1.** (*нравственность*) мораль (*жүрүм-турум, адеп, жүрүм-турум эрежелери, этика*); **высо́кая коммунисти́ческая мора́ль** жогорку коммунисттик мораль; **2.** *разг.* (*нравоучение*) насыят, акыл айтуу; **чита́ть мора́ль** насыят айтуу; **3.** (*вывод, смысл*) корутунду, маани; **мора́ль ба́сни** тамсилдин корутундусу (мааниси).

МОРА'ЛЬНО-ПОЛИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое моралдык-саясий; **мора́льно-полити́ческое еди́нство совéтского наро́да** совет элинин моралдык-саясий бирдиги.

МОРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое моралдуу, моралдык (*мораль эрежелерине ылайык келүүчү*).

МОРАТО'РИЙ *м. фин.* мораторий (*финансылык милдеттенмелердин жана төлөөлөрдүн мөөнөтүн узартуу*).

МОРГ *м.* морг (*өлүк үйү; өлгөн кишилер коюлуучу үй*).

МОРГАНАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое: **морганати́ческий брак** *падыша тукуму букара кызына үйлөнүү; падыша*

www.bizdin.kg

тукумуна тийген аялдын өзү да, анын балдары да падыша тукумунун эсебине кирбейт.

МОРГА'ТЬ *несов.* 1. көз ирмөө; 2. (*делать знаки*) көз ирмөө, көз кысуу (*көз кысып белги берүү*).

МОРГНУ'ТЬ *однокр.* 1. көз ирмөө (*бир мертебе*); 2. (*сделать знак*) көз ирмеп коюу, көз кысып коюу; ◇ **гла́зом не моргну́ть** *разг.* тартынбастан эле бир нерсени иштей салуу.

МО'РДА I *ж.* 1. (*животного*) тумшук; **мо́рда соба́ки** иттин тумшугу; 2. *груб.* (*лицо*) өңү жаман; түрү суук.

МО'РДА II *ж. обл.* (*для ловли рыбы*) кодоо (*балык кармоо үчүн чырпыктан согулган кодоо*).

МОРДА'СТЫЙ, -ая, -ое *прост.* ормогой беттүү, тултук беттүү (*адам*).

МОРДА'ШКА *ж. разг.* жакшынакай, татынакай бет (*аялдын же баланын жакшынакай, татынакай бети*).

МОРДВА' *ж.* мордва; *см.* **мордви́ны.**

МОРДВИ'НКА *женск. р. к* **мордви́н;** мордвинка.

МОРДВИ'НЫ *мн.* мордвиндер.

МОРДОБИ'ТИЕ *ср. груб.* мурдун кан жалата коюу, бетке-башка койгулоо.

МОРДОБО'Й *м. см.* **мордоби́тие.**

МОРДО'ВСКИЙ, -ая, -ое **мордва**-*га*, **мордвин**-*ге т.*; **мордо́вский язы́к** мордва тили.

МО'РЕ *ср.* 1. деңиз; 2. *перен.* (*большое количество чего-л.*) суудай, көлдөй, жайнаган, толгон, толуп жаткан, көп; **мо́ре кро́ви** суудай кан; **мо́ре слёз** көлдөй жаш; **мо́ре хле́ба** толуп жаткан аштык; ◇ **ему́ мо́ре по коле́но** *разг.* деңиз анын тизесинен да келбейт, ал миң жылкы айдап калыптыр.

МОРЕ'НА *ж. геол.* морена (*агынды, тоодон үйөр менен бирге агып келип этекке чогулган таш томкорунду*).

МОРЕ'НИЕ *ср.* морилка менен жыгачты боёо.

МОРЁНЫЙ, -ая, -ое морилка менен боёлгон, сууда жата берип сырдалып калган (*жыгач*).

МОРЕПЛА'ВАНИЕ *ср.* деңизде жүрүү, деңиз саякаты.

МОРЕПЛА'ВАТЕЛЬ *м.* деңизде жүрүүчү, деңизде саякат кылуучу (*кеме, пароход ж. б. менен*).

МОРЕПЛА'ВАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **мореплавание**-*ге т.*; **морепла́вательное ка́чество су́дна** кеменин деңизде жүрүү сапаты.

МОРЕХО'ДНОСТЬ *ж.* кеменин деңизде жүрүүгө жарактуулугу.

МОРЕХО'ДНЫЙ, -ая, -ое *уст. см.* **морепла́вательный.**

МОРЕХО'ДСТВО *ср. уст. см.* **морепла́вание.**

МОРЖ *м.* морж (*түндүктө жашоочу муруттуу, азуулуу сүт эмүүчү деңиз жаныбары*).

МОРЖО'ВЫЙ, -ая, -ое **морж**-*го т.*; **моржо́вый клык** морж азуусу.

МОРИ'ЛКА *ж.* морилка (*жыгачты сырдоо үчүн сыйпалуучу суюктук*).

МОРИ'ТЬ I *несов. кого* 1. (*травить*) кыруу, жоюу, өлтүрүү, жоготуу (*мис. чычкандарды, канталаларды*); 2. (*изнурять*) жүдөтүү, жабыктыруу.

МОРИ'ТЬ II *несов. что* (*окрашивать морилкой*) морилка менен боёо, морилка менен сырдоо (*жыгачты*); **мори́ть дуб** дубту морилка менен боёо.

МОРКО'ВНЫЙ, -ая, -ое **морковь**-*га т.*; **морко́вный сок** сабиз ширеси.

МОРКО'ВЬ *ж.* сабиз (*зардек*).

МОРОВО'Й, -а́я, -о́е: **морова́я я́зва** жугуштуу, таралма оору.

МОРО'ЖЕНИЦА *ж.* мороженица (*морожний жасагыч аспап*).

МОРО'ЖЕНОЕ *ср.* мороженое, морожний (*бал каймакка же жемиш суусуна кант кошуп муздатып койгон ширин тамак*).

МОРО'ЖЕНЩИК *м.* морожнийчи (*морожний сатуучу киши*).

МОРО'ЖЕНЩИЦА *женск. р. к* **моро́женщик.**

МОРО'ЖЕНЫЙ, -ая, -ое тоңдурулган, тоңдурма (*напр. о мясе, рыбе*); үшүк урган (*напр. о яблоках*).

МОРО'З *м.* суук, аяз; **де́сять гра́дусов моро́за** он градус суук; **треску́чий моро́з** ызгаардуу суук, катуу суук, чыкыроон; **уда́рил моро́з** аяз болду; **моро́зом хвати́ло** суук урду; **уже́ пять дней стоя́т моро́зы** беш күндөн бери аяз болуп турат; ◇ **моро́з по ко́же подира́ет** *разг.* чыйрыккандан бүткөн бой калтырайт (*от холода*); бүткөн бой дүркүрөйт (*от ужаса, страха*).

МОРО'ЗЕЦ *м. уменьш.-ласк. от* **моро́з** кичине суук, көп катуу эмес суук.

МОРО'ЗИТЬ *несов.* 1. *кого-что* үшүтүү, тоңдуруу; 2. *безл.*: **сего́дня моро́зит** бүгүн суук болуп турат, бүгүн күн суук.

МОРО'ЗНО *нареч.* суук, аяз.

МОРО'ЗНЫЙ, -ая, -ое суук; **моро́зный день** суук күн.

МОРОЗОСТО'ЙКИЙ, -ая, -ое суукка чыдамдуу, суукка турумдуу (*өсүмдүк*).

МОРОЗОСТО'ЙКОСТЬ *ж.* суукка чыдамдуулук, суукка турумдуулук (*өсүмдүк жөнүндө*).

МОРОЗОУСТО'ЙЧИВЫЙ, -ая, -ое *см.* **морозосто́йкий.**

МОРО'КА *ж. разг.* 1. баш катырган, түшүнүксүз, чатак (*нерсе, иш*); 2. мээнин айланышы.

МОРОСИ'ТЬ *несов. чаще безл.* дыбыратуу, себээлөө; **мороси́т дождь** жамгыр себээлеп турат.

МОРО'ЧИТЬ *несов. кого-что, разг.* баш катыруу, жинди кылуу, акмак кылуу.

МОРО'ШКА *ж.* морошка (*жемиштүү чөп өсүмдүк*).

МОРС *м.* морс (*жемиштин суусунан жасалган суусун*).

МОРСКО'Й, -а́я, -о́е **море**-*ге т.*; **морска́я вода́** деңиз суусу; **морско́е тече́ние** деңиз агымы; **морско́й бой** деңиздеги уруш; ◇ **морска́я игла́** *зоол.* деңиз ийнеси (*балык*); **морска́я пе́нка** *мин.* деңиз көбүкчөсү (*жеңилдигинен деңизде калкып жүрүүчү минерал*); **морска́я сви́нка** *зоол.* деңиз чочкосу (*физиология менен медицинада опыт кылуу үчүн көп колдонулуучу кемирүүчү жаныбар*); **морска́я соба́ка** *зоол.* деңиз ити (*акула балыктын бир тукуму*); **морско́й ёж** *зоол.* деңиз кирписи; **морска́я звезда́** *зоол.* деңиз жылдызы (*денеси жылдызга окшогон деңиз жаныбары*); **морско́й лев** *зоол.* деңиз арстаны (*тюлень тукумуна кирүүчү, сүт эмүүчү жаныбар*); **морска́я боле́знь** деңиз оорусу (*деңизде жүрбөгөн адамдардын кээ бирөөлөрүнүн толкундан оорушу: баш айлануу, кусуу*); **морско́й волк** *разг.* суу бөрүсү (*деңизде жүрүп машыккан, тажрыйбалуу моряк*).

МОРТИ'РА *ж. воен.* мортира (*кыска үңгүлүү артиллериялык замбирек*).

МОРТИ'РНЫЙ, -ая, -ое **мортира**-*га т.*; мортиралык; **морти́рная батаре́я** мортиралык батарея.

МОРФЕ'МА *ж. лингв.* морфема (*сөздүн маанилүү бөлүгү — уңгу, жалгануучу мүчө, приставка, суффикс*).

МО'РФИЙ *м. фарм.* морфий (*апийимден жасалган уктаткыч, эс оодаргыч, мас кылгыч зат*).

МОРФИНИ'ЗМ *м. мед.* морфинизм (*морфийге берилип кетүүчүлүк; апийимчилик*).

МОРФИНИ'СТ *м. мед.* морфинист, морфийчи (*морфийге абдан берилген киши*).

МОРФИНИ'СТКА *женск. р. к* **морфини́ст;** морфинистка.

МОРФОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **морфология**-*га т.*; морфологиялык; **морфологи́ческое иссле́дование** морфологиялык изилдөө.

МОРФОЛО'ГИЯ *ж.* 1. *бот., зоол.* морфология (*организмдин түзүлүшүн текшерүүчү, ботаника, зоология илимдеринин бир бөлүгү*); **морфоло́гия расте́ний** өсүмдүктөр морфологиясы; 2. *лингв.* морфология (*грамматиканын сөздүк формасын текшерүүчү бир бөлүмү*).

МОРЩИ'НА *ж.* тырыш, бырыш; **глубо́кие морщи́ны** чуңкуру терең бырыштар.

МОРЩИ'НИСТЫЙ, -ая, -ое тырыштуу, бырыштуу.

www.bizdin.kg

МОРЩИ'НКА *ж.* 1. *уменьш. от* **морщи́на** кичинекей тырыш, кичинекей бырыш; 2. (*напр. на ткани*) уйпаланган, бырышкан жери (*мис. көйнөктүн*).

МО'РЩИТЬ *несов. что* тырыштыруу, чытуу, бырыштыруу; **не мо́рщи лоб** маңдайыңды тырыштырба; **он мо́рщил лицо́ от бо́ли** ал оорудан бети-башын тырыштырды.

МОРЩИ'ТЬ *несов. разг.* бырышуу; **на спине́ пла́тье морщи́т** көйнөктүн арт жагы бырышып турат.

МО'РЩИТЬСЯ *несов.* 1. (*морщить лицо*) бети-башын тырыштыруу, **мо́рщиться от бо́ли** бир жери ооруп, бети-башын тырыштыруу; **он мо́рщился от го́рького вку́са** ал ачуу даамдан бети-башын тырыштырды; 2. (*о вещах*) бырышуу; **бума́га мо́рщится** кагаз бырышат.

МОРЯ'К *м.* моряк (*флотто иштөөчү киши*).

МОСКАТЕ'ЛЬ *ж. собир.* москатель (*боёк, лак, желим, скипидар өндүү химиялык заттар*).

МОСКАТЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **москатель**-*ге т.*; **москате́льная ла́вка** москатель дүкөнү.

МОСКВИ'Ч *м.* москвич, москвалык (*адам*).

МОСКВИ'ЧКА *женск. р. к* **москви́ч;** москвичка.

МОСКИ'Т *м.* желимчи (*оорута чагуучу, эки канаттуу майда кибир жаныбарлар*).

МОСКО'ВСКИЙ, -ая, -ое **Москва**-*га т.*; москвалык; **моско́вское метро́** Москва метросу.

МОСО'Л *м. обл.* чоң сөөк, көбүнчө жамбаш сөөгү.

МОСТ *м.* 1. көпүрө; **железнодоро́жный мост** темир жол көпүрөсү; **подъёмный мост** көтөрүлмө көпүрө; **понто́нный мост** понтон көпүрөсү; **мост че́рез ре́ку** дарыяга салынган көпүрө; **навести́ мост** көпүрө салуу; **развести́ мост** көпүрөнү эки жакка ажыратуу; 2. *спорт.* чүлүк (*кайкалап барып алакан жана таман менен чүлүк болуп туруу*); 3. (*для зубов*) мост (*жасалма тиштин планкасы*).

МО'СТИК *м. уменьш. от* **мост** 1 кичине көпүрө; ◇ **капита́нский мо́стик** капитан мостиги (*кемени башкарганда капитан туруучу жай*).

МОСТИ'ТЬ *несов. что* төшөө (1. *көчөгө катуу нерсе төшөө*; 2. *полду тактай менен төшөө*).

МОСТКИ' *только мн.* көпүрөчө, кичинекей көпүрө (1. *өзөндөн, аңдан өтүү үчүн жеңил нерседен салынган көпүрө*; 2. *өзөндүн жээгиндеги кир жууш, чомулуш үчүн салынган көпүрө*).

МОСТОВА'Я *ж.* төшөмө көчө, төшөмө жол; **асфа́льтовая мостова́я** асфальт төшөлгөн жол.

МОСТОВЬЁ *ср. тех.* малмага салынган бодо териси.

МО'СЬКА *ж. разг. см.* **мопс.**

МОТ *м. разг.* бул жойгуч, бул чачкыч, ысырап кылгыч.

МОТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *тех.* түрүүчү, ороочу; **мота́льная маши́на** түрүүчү (ороочу) машина.

МОТА'ЛЬНЯ *ж.* жипти жандыруучу, түрүүчү мастерская.

МОТА'НИЕ I *ср.* (*накручивание*) түрүү, ороо.

МОТА'НИЕ II *ср. разг.* (*расточение*) ыгы жок сарып кылуу, түгөтүү, чачуу (*мис. акчаны*).

МОТА'ТЬ I *несов.* 1. *что* (*наматывать*) түрүү, ороо; **она́ мота́ет шёлк** ал жибек түрөт; 2. *чем, разг.* чайкоо, ийкөө; **мота́ть голово́й** баш чайкоо; ◇ **мота́ть на у́с** *разг.* эстен такыр чыгарбоо; көкүрөккө түйүү; **ты слу́шай, да на у́с мота́й** *разг.* сен ук да, көкүрөккө түй.

МОТА'ТЬ II *несов. что* (*нерасчётливо тратить, транжирить*) ыгы жок сарып кылуу, түгөтүү, чачуу.

МОТА'ТЬСЯ I *несов.* 1. (*качаться*) теңселүү, чайкалуу; 2. *страд. к* **мота́ть** I 1.

МОТА'ТЬСЯ II *несов. разг.* 1. (*суетиться*) куру сандалуу; 2. (*скитаться*) кыдыруу, каңгыруу.

МОТИ'В *м.* 1. *муз.* күү; **весёлый моти́в** көңүлдүү күү; 2. (*причина, повод*) себеп; **ва́жный моти́в** эң маанилүү себеп; 3. (*довод*) шылтоо, далил; **он привёл моти́вы в по́льзу своего́ предложе́ния** ал өз сунушун кубаттап далилдер келтирди.

МОТИВИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* далилдөө, жүйөсүн (жөнүн) көрсөтүү.

МОТИВИРО'ВКА *ж.* 1. (*действие*) далилдөө, жүйөсүн (жөнүн) көрсөтүү; 2. (*совокупность доводов*) мотивировка, далил, жүйө, жөн (*далилдердин, жүйөлөрдүн жыйындысы*); **убеди́тельная мотивиро́вка** ишенердик далил.

МОТНУ'ТЬ *однокр. чем* бир жолу чайкап коюу (*башты*).

МОТНЯ' *ж. обл.* 1. (*у невода*) мотня (*тордун орто чениндеги балык түшүүчү кап өңдүү жери*); 2. (*у брюк*) алаа (*шымдын алпасы*).

МОТОВИ'ЛО *ср. тех.* мотовило (*жип түрүлгүч таяк*).

МОТОВИ'ЛЬЩИК *м.* мотовилчи (*мотовилодо иштөөчү жумушчу*).

МОТО'ВКА *женск. р. к* **мот.**

МОТОВО'З *м. тех.* мотовоз (*рельса менен жүрүүчү мотордуу кыймылдаткыч*).

МОТОВСТВО' *ср.* бул жойгучтук, бул чачкычтык, ысырапкерчилик, ысырапчылык.

МОТОДИВИ'ЗИЯ *ж.* (мотомеханизи́рованная диви́зия) мотодивизия (мотомеханизациялашкан дивизия).

МОТО'К *м.* түрмөк; **мото́к ни́ток** бир түрмөк жип.

МОТОМЕХАНИЗИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое *воен.* мотомеханизациялашкан; **мотомеханизи́рованная диви́зия** мотомеханизациялашкан дивизия.

МОТОПЕХО'ТА *ж.* (моторизо́ванная пехо́та) *воен.* мотопехота (мотордошкон пехота).

МОТОПИЛА' *ж.* (моторизо́ванная пила́) мотоараа (*мотор менен аракетке келүүчү араа*).

МОТО'Р *м.* мотор (*ичинен күймө же электр кыймылдаткыч*); **запусти́ть мото́р** моторду жүргүзүү, моторду аракетке келтирүү.

МОТОРИЗА'ЦИЯ *ж.* моторизация, мотордоштуруу (*мотор менен, автотранспорт менен жабдуу*); **моториза́ция а́рмии** армияны мотордоштуруу (*автотранспортту көңири колдонуу*).

МОТОРИЗО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **моторизова́ть;** 2. *прил.* мотордошкон, мотордоштурулган.

МОТОРИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. что* мотордоштуруу.

МОТОРИ'СТ *м.* моторист (*моторду тейлөөчү жумушчу*).

МОТОРИ'СТКА *женск. р. к* **мотори́ст;** мотористка.

МОТО'РНЫЙ I, -ая, -ое **мотор**-*го т.*; мотордуу; **мото́рная ло́дка** мотордуу кайык; **мото́рный ваго́н** мотордуу вагон (*трамвайдын мотордуу вагону*).

МОТО'РНЫЙ II, -ая, -ое *физиол.* мотордуу (*кыймылдаткыч*); **мото́рные це́нтры не́рвной систе́мы** нерв системасынын мотордуу борборлору.

МОТОРОРЕМО'НТНЫЙ, -ая, -ое мотор ремонттоочу; **моторорємо́нтный заво́д** мотор ремонттоочу завод.

МОТОРОСТРОЕ'НИЕ *ср.* мотор куруу, мотор жасоо.

МОТОЦИ'КЛ *м.* мотоцикл (*ичинен күймө кыймылдаткыч аркылуу кыймылга келүүчү велосипед*).

МОТОЦИКЛЕ'Т *м.* мотоциклет; *см.* **мотоци́кл.**

МОТОЦИКЛИ'СТ *м.* мотоциклист (*мотоциклетке минип жүрүүчү киши*).

МОТОЧА'СТЬ *ж.* (мотомеханизи́рованная часть) *воен.* мотомеханизацияланган бөлүк.

МОТЫ'ГА *ж.* кичине кетмен.

МОТЫ'ЖЕНИЕ *ср.* кетмендөө, кетмен менен чаап жумшатуу (*жерди*).

МОТЫ'ЖИТЬ *несов. что* кетмендөө, кетмен менен чаап жумшатуу (*жерди*).

МОТЫ'ЖНЫЙ, -ая, -ое: **моты́жное земледе́лие** жерди кетмендеп айдаган дыйканчылык.

МОТЫЛЁК *м.* көпөлөк, жетим көпөлөк.

МОТЫ'ЛЬ *м. зоол.* мотыль (*аквариумдагы балыкка азык катарында берилүүчү чиркейдин кызыл түстөгү курту*).

МОТЫЛЬКО'ВЫЕ *мн.* (*ед.* **мотылько́вое** *ср.*) *бот.* буурчак сымалдар (*көпөлөк өңдүү гүлү бар буурчак сымал өсүмдүктөр*).

www.bizdin.kg

МОХ *м.* мох (*нымдуу жерге, жыгачка, ташка чыгуучу, тамырсыз өсүмдүктүн бир түрү*).

МОХНА'ТЫЙ, -ая, -ое бапсагай, сапсагай (*косматый*), түктүү (*о ткани*).

МОХОВО'Й, -а́я, -о́е **мох**-*ко т.*; мохтуу; **мохово́е боло́то** мохтуу саз.

МОЦИО'Н *м.* моцион (*ден соолукту сактоо, тузөө үчүн иштеген сайран, тамаша*).

МОЧА' *ж.* сийдик.

МОЧА'ЛИТЬ *несов. что* тытуу, талдоо, тарамдоо.

МОЧА'ЛКА *ж.* мочалка, жуугуч (*дене жууш үчүн жана үй чарбасы үчүн колдонулуучу өсүмдүктүн буласынан же тамырынан жасалган жуугуч*).

МОЧА'ЛО *ср.* мочало, жөкө (*аркан кылууга жумшалуучу жаш жөкө жыгачтын кабыгы*).

МОЧА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **мочало**-*го т.*

МОЧЕВИ'НА *ж. хим.* мочевина (*сийдик составындагы, сууда эрүүчү кристалл зат*).

МОЧЕВО'Й, -а́я, -о́е **моча**-*га т.*; **мочево́й пузы́рь** *анат.* табарсык; **мочева́я кислота́** *хим.* сийдик кислотасы.

МОЧЕГО'ННЫЙ, -ая, -ое *мед.* сийдирүүчү (*сийдикти көп чыгаруучу дары, жемиш*).

МОЧЕИЗНУРЕ'НИЕ *ср. мед.* жижиң (*сийдикти көп чыгара турган оору*).

МОЧЕИСПУСКА'НИЕ *ср. физиол.* сийдик чыгаруу.

МОЧЕИСПУСКА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **мочеиспуска́тельный кана́л** *анат.* сийдик чыгаруучу үт.

МОЧЕКИ'СЛЫЙ, -ая, -ое: **мочеки́слая соль** *хим.* сийдик-кычкыл туз.

МОЧЕ'НИЕ *ср. см.* **мо́чка** I.

МОЧЁНЫЙ, -ая, -ое чыланган, чылаган; **мочёные я́блоки** чылаган алмалар.

МОЧЕОТДЕЛЕ'НИЕ *ср. физиол.* сийдик чыгаруу.

МОЧЕПОЛОВО'Й, -а́я, -о́е: **мочеполовы́е о́рганы** *анат.* сийдик-тукум мүчөлөрү; **мочеполовы́е боле́зни** сийдик-тукум мүчөлөрүнүн оорулары.

МОЧЕТО'ЧНИК *м. анат.* сийдик аккыч (*бөйрөктө ажыратылып чыккан сийдикти табарсыкка жеткирүүчү түтүкчө*).

МОЧИ'ЛО *ср. с.-х.* зыгыр жана кара куурай чылагыч (*зыгыр жана кара куурай сабагын чылоого арналган жер*).

МОЧИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **мочи́льный чан** бир нерсе чылоого арналган чан (*чоң челек*).

МОЧИ'ТЬ *несов.* **1.** *кого-что* суулоо, суу кылуу, нымдоо, сууга малуу; **мочи́ть во́лосы** чачты суулоо; **2.** *что* (*вымачивать, подвергать мочению*) сууга чылап салуу, чылоо; **мочи́ть я́блоки** алманы чылоо, алма чылоо; **мочи́ть лён** зыгыр (*сабагын*) чылоо; **мочи́ть бельё** кирди чылоо.

МОЧИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*испускать мочу*) сийүү; **2.** *страд. к* **мочи́ть.**

МО'ЧКА I *ж.* (*напр. льна*) чылоо.

МО'ЧКА II *ж.* **1.** *анат.* (*у́ха*) көнчөк (*кулактын жумшак салаңдоору*); **2.** *бот.* мочка (*тамырдын эң майда бутактары*).

МОЧКОВА'ТЫЙ, -ая, -ое *бот.* мочкалуу; *см.* **мо́чка** II 2.

МОЧЬ I **1.** *несов. мүмкүнчүлүктү көрсөтүүчү этиш; ал көмөкчү этиш менен берилет:* **он мо́жет хорошо́ петь** ал жакшы ырдай алат; **он мо́жет подня́ть сто килогра́ммов** ал жүз килограмм көтөрө алат; ◇ **как живёте-мо́жете?** *разг.* кандай турасыз?, ал-абалыңыз кандай?

МОЧЬ II *ж. разг.* күч; **он бежа́л что есть мо́чи** *или* **во всю мочь** ал күчүнүн барынча жүгүрдү.

МОШЕ'ННИК *м.* митаам, машендик, алдамчы.

МОШЕ'ННИЦА *женск. р. к* **моше́нник.**

МОШЕ'ННИЧАТЬ *несов.* митаамдык кылуу, алдоо.

МОШЕ'ННИЧЕСТВО *ср.* митаамчылык, алдамчылык.

МОШЕ'ННИЧЕСКИЙ, -ая, -ое митаамдык.

МО'ШКА *ж.* майда чиркей.

МОШКАРА' *ж. собир.* чымын-чиркей.

МОШНА' *ж. разг. уст.* акча сакталуучу калта; ◇ **набить мошну́** көп акчалуу болуу, баюу; **тряхну́ть мошно́й** жоомарттык кылуу; **туга́я мошна́** акчага бай; бай.

МОШО'НКА *ж. анат.* куулук (*урук бези туруучу калта*).

МОЩЕ'НИЕ *ср.* төшөө (*көчөгө, жолго таш же башка нерсе төшөө*).

МОЩЁНЫЙ, -ая, -ое төшөлгөн; **мощёная у́лица** (*таш же башка нерсе*) төшөлгөн көчө.

МО'ЩИ *мн. рел. адамдын кургак жердеги көрдө жатып катып калган денеси; элди алдоо үчүн аны динчилдер «олуя» деп жарыялашат;* ◇ **живы́е мо́щи** тыржыйган, абдан арык киши.

МО'ЩНО *нареч.* күчтүүлүк менен, кубаттуулук менен.

МО'ЩНОСТЬ *ж.* **1.** (*могущество*) күчтүүлүк; **2.** *горн.* калыңдык; **мо́щность у́гольного пласта́** көмүр катмарынын калыңдыгы; **3.** *тех.* кубаттуулук, күчтүүлүк, күч-кубат; **маши́на мо́щностью в сто лошади́ных сил** кубаттуулугу жүз аттын күчүнө барабар болгон машина; **произво́дственная мо́щность** өндүрүштүк кубаттуулук.

МО'ЩНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*могучий, сильный*) күчтүү; **мо́щное госуда́рство** күчтүү мамлекет; **2.** *горн.* (*плотный, массивный*) калың; **мо́щный пласт у́гля** көмүрдүн калың катмары; **3.** *тех.* кубаттуу, күчтүү; **мо́щный двигатель** кубаттуу кыймылдаткыч.

мощу́, мости́шь *и т. д. наст. вр. от* **мости́ть.**

МОЩЬ *ж.* күч; **хозя́йственная и полити́ческая мощь** чарбалык жана саясий күч; **боева́я мощь** согуштук күч.

мо́ю, мо́ешь *и т. д. наст. вр. от* **мыть.**

мо́юсь, мо́ешься *и т. д. наст. вр. от* **мы́ться.**

МОЯ' *женск. р. к* **мой.**

МРАЗЬ *ж. чаще собир. разг.* жараксыз, жаман, бали (*адам*).

МРАК *м.* караңгы, караңгылык; **во мра́ке но́чи** түн караңгылыгында; ◇ **покры́то мра́ком неизве́стности** белгисиздик, түшүнүксүздүк менен чүмбөттөлгөн; **мрак неве́жества** барып турган маданиятсыздык.

МРАКОБЕ'С *м.* прогресстин, агартуунун, илимдин душманы, барып турган реакционер.

МРАКОБЕ'СИЕ *ср.* прогресске, агартууга, илимге душмандык.

МРА'МОР *м.* мрамор (*архитектура менен скульптурада колдонулуучу кристаллдуу акиташ*).

МРА'МОРНЫЙ, -ая, -ое **1. мрамор**-*го т.*; **мра́морная коло́нна** мрамор колонна; **2.** *перен.* (*похожий на мрамор*) аппак, тептегиз, мраморго окшош, ак же тегиз; **мра́морная ше́я** аппак моюн, мраморго окшош ак моюн.

МРАЧНЕ'ТЬ *несов.* **1.** (*темнеть*) түнөрүү; **2.** *перен.* капалануу, кайгылануу.

МРА'ЧНО *нареч.* **1.** караңгы; **2.** *перен.* кайгылуулук менен, капалуулук менен.

МРА'ЧНОСТЬ *ж.* **1.** караңгылык; **2.** *перен.* капалуулук, кайгылуулук.

МРА'ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** караңгы; **2.** *перен.* (*печальный*) капалуу, кайгылуу; **3.** *перен.* (*неприятный*) түрү суук.

МСТИ'ТЕЛЬ *м.* өч алуучу, кек алуучу; **наро́дные мстители** эл үчүн өч алуучулар, элдик өч алуучулар (*басып алуучулардын элди эзүүгө кылган аракеттерине каршы күрөшүүчүлөр, партизандар*).

МСТИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* өч алуучулук, кекчилдик, кек сактагычтык.

МСТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое өччүл, өч алгыч, кекчил, кек алгыч.

МСТИТЬ *несов. кому-чему* өч алуу, кек алуу.

МТС *ж.* (**маши́нно-тра́кторная ста́нция**) МТС (машина-трактор станциясы).

www.bizdin.kg

МТФ *ж.* (молочнотова́рная фе́рма) сүт-товар фермасы.
МУА'Р *м.* муар (*жибек кездеменин бир түрү*).
МУА'РОВЫЙ, -ая, -ое **муар**-*га т.*
МУДРЕНО' *нареч. и в знач. сказ.* кыйын (*мүмкүндүгү аз, түшүнүгү кыйын*); ◇ **не мудрено́, что...** ... толук түшүнүктүү; ... табигый нерсе; **не мудрено́, что Аса́н оби́делся** Асандын таарынып калышы толук түшүнүктүү.
МУДРЁНЫЙ, -ая, -ое 1. (*непонятный*) укмуштуу, түшүнүксүз; 2. (*странный*) кызык, бир түрдүү, ажап; ◇ **у́тро ве́чера мудрене́е** *посл.* кечинде жатып ойло, эртең менен туруп сүйлө.
МУДРЕ'Ц *м.* акылман, данышман; ◇ **на вся́кого мудреца́ дово́льно простоты́** *посл.* акылман да адашат.
МУДРИ'ТЬ *несов. разг.* куру ойлонуу, ыксыз татаал кылуу, ыгы жок татаалдаштыруу.
МУ'ДРО *нареч.* (*умно*) акылдуулук кылып, акылдуулук менен.
МУДРО' *нареч. разг. см.* **мудрено́**.
МУ'ДРОСТЬ *ж.* акылмандуулук, даанышмандык; **наро́дная му́дрость** элдик даанышмандык; ◇ **не велика́ му́дрость!** *разг.* эч кыйынчылыгы жок!; **зуб му́дрости** акыл тиш (*бул жыйырма жаштан кийин чыгат*).
МУ'ДРСТВОВАНИЕ *ср. разг.* куру ойлоно берүү.
МУ'ДРСТВОВАТЬ *несов. разг.* куру ойлоно берүү; ◇ **не му́дрствуя лука́во** жөнөкөй гана, билгичсинбей эле.
МУ'ДРЫЙ, -ая, -ое акылман, даанышман.
МУЖ *м.* 1. (*мн.* **мужья́**) (*супруг*) эр, күйөө; 2. (*мн.* **мужи́**) *уст.* ак ээк, жашап калган, ардактуу киши.
МУЖА'ТЬ *несов.* эр жетүү.
МУЖА'ТЬСЯ *несов.* кыйынчылыкка бой бербөө, туруктуу болуу.
МУЖЕЛО'ЖСТВО *ср.* бачабаздык.
МУЖЕНЁК *м. ласк. от* **муж** 1.
МУЖЕПОДО'БНЫЙ, -ая, -ое эркекке окшош, эркек чалыш.
МУ'ЖЕСТВЕННО *нареч.* кайраттуулук менен, эрдик менен, турумдуулук менен.
МУ'ЖЕСТВЕННОСТЬ *ж.* кайраттуулук, эрдик, турумдуулук.
МУ'ЖЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое кайраттуу, эр, турумдуу.
МУ'ЖЕСТВО *ср.* кайрат, эрдик, турумдуулук.
МУЖИ'К *м.* 1. *уст.* (*крестьянин*) дыйкан; мужук; 2. *разг.* (*мужчина*) эркек киши.
МУЖИ'ЦКИЙ, -ая, -ое **мужик** 1-*ге т.*; **мужи́цкая изба́** дыйкан үйү.
МУЖИЧО'К *м. уменьш.-ласк. от* **мужи́к**.
МУ'ЖНИЙ, -яя, -ее *см.* **му́жнин**.
МУ'ЖНИН, -а, -о **муж** 1-*ге т.*; **му́жнина родня́** эринин туугандары, күйөөсүнүн туугандары.
МУЖСКО'Й, -а́я, -о́е **мужчина**-*га т.*; эркектик; **мужско́е пальто́** эркектин пальтосу; **мужско́й го́лос** эркек үнү; **мужско́й род** *см.* **род; мужско́й пол** эркек жынысы; эркек.
МУЖЧИ'НА *м.* эркек, киши.
МУ'ЗА *ж.* муза (1. *грек мифологиясында — искусствону жана илимди колдоочу аял кудай*; 2. *перен. поэттин чыгармачылыгы, шыгы*).
МУЗЕЕВЕ'Д *м.* музей жагынан специалист.
МУЗЕЕВЕ'ДЕНИЕ *ср.* музей илими (*музейлердин түзүлүшү жана жумуштары жөнүндөгү илим*).
МУЗЕЕВЕ'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **музееведение**-*ге т.*; **музееве́дческая рабо́та** музей илими жөнүндөгү жумуш.
МУЗЕ'Й *м.* музей (*тарых, искусство, табигый-тарыхый жана техника коллекцияларынын эстеликтерин жыйноону, сактоону жана көргөзмөгө коюуну максат кылган мекеме*).
МУЗЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **музей**-*ге т.*; **музе́йное де́ло** музей жумушу; **музе́йная ре́дкость** сейрек учуроочу нерсе.
МУЗИЦИ'РОВАТЬ *несов. уст.* музыка ойноо.
МУ'ЗЫКА *ж.* музыка; **танцева́ть под му́зыку** музыка менен бийлөө; **положи́ть на му́зыку** музыкага салуу; **написа́ть му́зыку на слова́ Пу́шкина** негизине Пушкиндин сөздөрүн салып, музыка жазуу; ◇ **надое́ла мне вся э́та му́зыка** *разг.* мунун баары мени тажатып жиберди.
МУЗЫКА'ЛЬНО *нареч.* музыкалуу.
МУЗЫКА'ЛЬНОСТЬ *ж.* музыкалуулук (1. *музыкага шыктуулук, музыкага ийкемдүүлүк*; 2. *обондуулук*).
МУЗЫКА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **музыка**-*га т.*; музыкалык, музыкалуу; **музыка́льный инструме́нт** музыкалык инструмент (*курал*); **музыка́льное произведе́ние** музыкалык чыгарма; **музыка́льный го́лос** музыкалуу үн (*жагымдуу үн*); **музыка́льная шко́ла** музыка мектеби.
МУЗЫКА'НТ *м.* музыкант (*музыка менен иришүүчү киши; музыкалык инструментке ойноочу киши*).
МУЗЫКА'НТША *женск. р. к* **музыка́нт**.
МУЗЫКОВЕ'Д *м.* музыканы изилдөөчү.
МУЗЫКОВЕ'ДЕНИЕ *ср.* музыканы изилдөөчү илим.
МУЗЫКОВЕ'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **музыковедение**-*ге т.*
МУ'КА *ж.* азап, оор, кыйын; **му́ки го́лода** ачарчылыктын азабы; **родовы́е му́ки** төрөт азабы; **му́ки тво́рчества** чыгармачылыктын азабы; ◇ **хожде́ние по му́кам** убаралуу оор күндү баштан кечирүү.
МУКА' *ж.* ун; **пшени́чная мука́** буудай ун, буудай уну; **карто́фельная мука́** картөшкө ун; ◇ **де́тская мука́** балдар уну (*ун, кант, май, жумурткадан жасалган аш болумдуу порошок*).
МУКОМО'Л *м.* тегирменчи; ун тарттыруу, ун салдыруу өндүрүшүнүн кызматкери.
МУКОМО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое ун тартуучу, ун салуучу; **мукомо́льная ме́льница** ун салуучу тегирмен.
МУКОМО'ЛЬНЯ *ж.* тегирмен.
МУЛ *м.* качыр.
МУЛА'Т *м.* мулат (*ак түстүү адам менен негрден туулган эркек адам*).
МУЛА'ТКА *женск. р. к* **мула́т**; мулатка.
МУЛЛА' *м.* молдо.
МУЛЬТИПЛИКА'ТОР *м.* мультипликатор (1. *физ. күчү начар токту магнит стрелкасынын жардамы менен өлчөөчү аспап*; 2. *фото, кино. бир эле нерсенин сүрөтүн бирден көп кылып түшүрүп алуучу көп объективдүү камера*; 3. *мультипликация жагында иштөөчү адам*).
МУЛЬТИПЛИКАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **мультипликация**-*га т.*; мультипликациялык; **мультипликацио́нный фильм** мультипликациялык фильм.
МУЛЬТИПЛИКА'ЦИЯ *ж. кино* мультипликация (1. *куурчактан же сүрөттөрдөн кино-сүрөт түшүрүү*; 2. *жогорку жол менен түшүрүлгөн кинофильм*).
МУЛЯ'Ж *м.* муляж (1. *момдон, гипстен ж. б. модель жасоо*; 2. *ошондой жасалган модель*).
МУМИФИКА'ЦИЯ *ж.* мумификация, мумиялаштыруу (*мумияга айландыруу, катыруу*).
МУМИФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* мумиялаштыруу (*өлүктү мумияга айлантуу, катыруу*).
МУ'МИЯ I *ж.* мумия (1. *ист. Египет жана кээ бир байыркы элдердин чирибес үчүн дары-дармектеп катырган өлүгү*; 2. *перен. эң эле арык, куурап-катып калгансыган киши*).
МУ'МИЯ II *ж.* (*краска*) мумия (*кызыл боёктун бир түрү*).
МУНДИ'Р *м.* мундир (*аскердик же граждандык форма кийим*); ◇ **карто́фель в мунди́ре** *разг.* кабыгы аарчылбай бышырылган картөшкө.
МУНДШТУ'К *м.* 1. (*трубка для курения*) мүштөк; 2. (*часть папиросы*) чылымдын сабы (*чылымдын оозго салынуучу сабы*); 3. *муз.* мундштук (*үйлөмө музыкалык инструменттин оозго салынуучу жери*); 4. (*железные удила*) ооздук.
МУНИЦИПАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* муниципализация, муниципализация кылуу, муниципализациялаштыруу (*мамлекеттин жерди жана имараттарды жеке ээликтен зордук

www.bizdin.kg

менен алып, жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарына бериши).

МУНИЦИПАЛИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* муниципализация кылуу, муниципализациялаштыруу.

МУНИЦИПАЛИТЕ'Т *м.* муниципалитет (*кээ бир өлкөлөрдө шаардык же селолук өзүн өзү башкаруу органы*).

МУНИЦИПА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **муниципалитет**-*ке т.*; **муниципа́льные учрежде́ния** муниципалитет мекемелери.

МУРАВА' I *ж. фольк.* (*молодая трава*) жаш чөп, майса.

МУРАВА' II *ж.* (*глазурь*) мурава (*жылтырак сыр*).

МУРАВЕ'Й *м.* кумурска.

МУРАВЕ'ЙНИК *м.* 1. кумурска уясы; 2. *перен.* (*сборище*) адам көп чогулуп, быкылдап жаткан орун; 3. (*медведь*) кумурскачы (*аюунун бир түрү*).

МУРА'ВИТЬ *несов. что* муравалоо (*карапаны жылтыратып көөдөө*).

МУРА'ВЛЕНИЕ *ср.* муравалоо (*карапаны жылтыратып көөдөө*).

МУРА'ВЛЕНЫЙ, -ая, -ое муравaланган (*жылтыратып көөдөлгөн*); **мура́вленый кувши́н** муравaланган кумура.

МУРАВЬЕ'Д *м. зоол.* кумурскачы (*тропиктик Америкада жашоочу, көбүнчө кумурска жегич, сүт эмүүчү жаныбар*).

МУРАВЬИ'НЫЙ, -ая, -ое **муравей**-*ге т.*; **муравьи́ная ку́ча** кумурсканын уясы; **муравьи́ная кислота́** кумурска кислотасы.

МУРА'ШКА *ж. разг.* курт-кумурска (*жөргөлөп жүрүүчү кибир жаныбар*); ◇ **у меня́ по тéлу мура́шки бе́гают** *разг.* бүткөн боюм чымырап кетти.

МУРЛЫ'КАНЬЕ *ср.* 1. (*кошки*) бырылдоо (*мышыктын үнү*); 2. *перен. разг.* (*напевание*) кыңкылдоо (*өзүнчө кыңкылдап ырдоо*).

МУРЛЫ'КАТЬ *несов.* 1. (*о кошке*) мырылдоо (*мышыктын үнү*); 2. *перен. разг.* (*тихо напевать*) кыңкылдоо (*өзүнчө кыңкылдап ырдоо*).

МУРОВА'ТЬ *несов. что* тургузуу, коюу, тизүү (*ылай же цемент менен жабыштырып, таш же кирпичти коюу, тизүү*).

МУСКА'Т *м.* мускат (1. *жүзүмдүн бир сорту*; 2. *ушул жүзүмдөн жасалган вино*; 3. *мускат жыгачынын жыттуу уругу*).

МУСКА'ТНЫЙ, -ая, -ое **мускат**-*ка т.*; **муска́тный opéx** мускат жаңгак.

МУ'СКУЛ *м.* мускул, булчуң (*булчуң эт*); ◇ **у него́ ни оди́н му́скул не дро́гнул** көзүн да ирмеген жок (*такыр корккон жок*).

МУСКУЛАТУ'РА *ж.* мускулатура (*булчуң эттер*).

МУ'СКУЛИСТЫЙ, -ая, -ое мускулдуу, булчуңдуу.

МУ'СКУЛЬНЫЙ, -ая, -ое **мускул**-*га т.*; **му́скульная си́ла** мускул күчү.

МУ'СКУС *м.* жыпар (*кабарга деген кийиктин жана башка жаныбарлардын эркегинин урук безинен иштеп чыгарып, парфюмерия жана медицинада колдонулуучу, жыты аңкыган зат*).

МУ'СКУСНЫЙ, -ая, -ое **мускус**-*ка т.*; **му́скусный за́пах** жыпар жыт.

МУСЛИ'Н *м.* (*ткань*) муслин (*кай бир жеңил кездеменин аты*).

МУСЛИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **муслин**-*ге т.*; **мусли́новое пла́тье** муслин көйнөк.

МУ'СЛИТЬ *несов. что, разг.* шилекейлөө, жалоо; булгоо (*пачкать*); **он му́слил каранда́ш** ал карандашты жалады.

МУСО'ЛИТЬ *несов. разг.* 1. *см.* **му́слить;** 2. *что, перен.* бир нерсеге көпкө чейин натыйжасыз илээшүү.

МУ'СОР *м.* 1. шыпырынды, таштанды; 2. *перен.* (*хлам*) ыпыр-сыпыр.

МУ'СОРИТЬ *несов.* булгоо, ыпырсытуу, бычыратып булгоо, шыпырынды менен толтуруу, булгап жиберүү.

МУ'СОРНЫЙ, -ая, -ое **мусор**-*ге т.*; **му́сорный я́щик** таштанды ящиги.

МУ'СОРЩИК *м.* мусорщик, таштандычы (*таштанды чогултуучу жана чыгарып таштоочу киши*).

МУСС *м.* мусс (*жемиштен же сүттөн жасалган таттуу тамак*).

МУССИ'РОВАТЬ *несов. что* бирин эки кылуу, ашырып жиберүү (*мис. кандайдыр бир кабарды*).

МУССО'Н *м. геогр.* муссон (*жылдын мезгилине карай кургактыктан деңизге, деңизде кургактыкка согуучу шамал*).

МУСУЛЬМА'НИН *м.* мусулман, *см.* **магомета́нин.**

МУСУЛЬМА'НКА *женск. р. к* **мусульма́нин.**

МУСУЛЬМА'НСКИЙ, -ая, -ое **мусульманин**-*ге т.*

МУСУЛЬМА'НСТВО *ср.* мусулмандык, мусулман дини.

МУТА'ТОР *м. эл.* мутатор (*электр тогун токтотуучу жана кайта коё берүүчү прибор*).

МУТА'ЦИЯ *ж. биол.* мутация (*тиричилик шарттарынын өзгөрүшүнө жараша организмде жаңы биологиялык белгинин, касиеттин пайда болушу*).

МУТИ'ТЬ *несов.* 1. *что* ылайлоо, ылай кылуу; **мути́ть во́ду** сууну ылайлоо; 2. *кого, перен. разг.* козутуу, делебесин козгоо; 3. *безл. кого* (*тошнить*) көөн айнуу, жүрөк айлануу, куску келүү.

МУТИ'ТЬСЯ *несов.* 1. ылайлануу; 2. *перен.* караңгылануу; **у меня́ в глаза́х мути́тся** менин көзүмдүн асты караңгыланат.

МУТНЕ'ТЬ *несов.* 1. (*о жидкости*) ылай болуу, киргил болуу; 2. (*тускнеть*) күңүрт тартуу, жашылдануу.

МУ'ТНОСТЬ *ж.* 1. (*напр. воды*) ылайлуулук, киргилдик; 2. (*тусклость*) күңүрттүк, жашылдангандык.

МУ'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. ылай, киргил; **му́тная вода́** ылай суу; 2. (*тусклый*) күңүрт, жашылданган; **му́тное стекло́** күңүрт айнек; **му́тные глаза́** жашылданган көз; ◇ **лови́ть ры́бу в му́тной воде́** *см.* **лови́ть.**

МУТО'ВКА I *ж.* (*для взбалтывания, взбивания*) бишкек, чалгыч.

МУТО'ВКА II *ж. бот.* өсүмдүктүн бир жеринде бир кылка болуп өскөн жалбырак, гүл, бутак.

МУТЬ *ж.* ылай, тунма; **на сте́нке стака́на осе́ла муть** стакандын бооруна ылай отуруп калды.

МУ'ФЕЛЬ *м. тех.* муфель (*карапа буюмдарды күйгүзүү, бышыруу үчүн ылайыкталган мештин камерасы*).

МУФЛО'Н *м. зоол.* кулжа, аркар.

МУ'ФТА *ж.* муфта (1. *эки колго тең кийилүүчү, жең сыяктуу кол кап*; 2. *тех. эки түтүктү жана валды кошуу үчүн кийдирилүүчү түтүкчө*).

МУ'ХА *ж.* чымын; ◇ **он му́хи не оби́дит** *разг.* ал кой оозунан чөп албайт; **быть под му́хой** *разг. шутл.* кейип болуп жүрүү, алагүү болуп жүрүү; **де́лать из му́хи слона́** *погов.* арадай жерге чарадай жыйын куруу; «саман учуп келатат» десе, «Самарканды жоо чааптыр» деп чуу салуу.

МУХОЕ'ДКА *ж. зоол.* чымын жегич (*өзүнүн личинкаларын чымын менен багуучу, аарыга окшош кибир жаныбар*).

МУХОЛО'ВКА *ж.* 1. (*приспособление*) чымын кармагыч; 2. *зоол.* чымынчы, чымынчыл; 3. *бот.* чымынчы чөп (*чымын-чиркейди кармап соргуч өсүмдүк*).

МУХОМО'Р *м.* чымын кыргыч (*уу козу карындын бир түрү*).

МУХО'РТЫЙ, -ая, -ое кер ооз (*аттын түсү*).

МУЧЕ'НИЕ *ср.* азап, кыйноо; **испы́тывать муче́ния** азапты баштан өткөрүү.

МУ'ЧЕНИК *м.* азапты, мээнетти көп тарткан киши.

МУ'ЧЕНИЦА *женск. р. к* **му́ченик.**

МУ'ЧЕНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое азаптуу, кыйнаган, азап көргөзгөн (*мис. өлүм*).

МУ'ЧЕНИЧЕСТВО *ср.* азап чеккен кишинин ал-абалы, азап, азап көрүүчүлүк.

МУЧИ'ТЕЛЬ *м.* кыйноочу, азаптоочу.

www.bizdin.kg

МУЧИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **мучитель.**
МУЧИ'ТЕЛЬНО *нареч.* азап менен, азаптуу түрдө, кыйноо тарттырып, кыйноо тартуу менен.
МУЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ооруткан, азаптуу, кыйноо тарттыруучу; **мучи́тельная боль** азаптуу оору, жанга тийген оору, кыйнаган оору.
МУ'ЧИТЬ *несов. кого-что* кыйноо, оорутуу, азаптоо, азап тарттыруу, кыйнап олтуруп өлүмгө жеткирүү.
МУ'ЧИТЬСЯ *несов.* кыйналуу, азаптануу, тажоо, айласы кетүү; **больно́й до́лго му́чился** оору көпкө чейин кыйналды; **му́читься над разреше́нием вопро́са** маселени чечүүдө өтө кыйналуу.
МУЧНИ'К *м.* унчу (*ун менен соода кылуучу*).
МУЧНИ'СТЫЙ, -ая, -ое ундуу.
МУЧНО'Е *ср. см.* **мучно́й** 2.
МУЧНО'Й, -а́я, -о́е 1. **мука́**-*га т.*; **мучно́й мешо́к** ун сала турган кап; 2. *в знач. сущ. ср.* ундан жасалган (*тамак*).
мучу́,. **мути́шь** *и т. д. наст. вр. от* **мути́ть.**
МУШИ'НЫЙ, -ая, -ое **муха**-*га т.*
МУ'ШКА I *ж.* 1. *уменьш. от* **му́ха** майда чымын; 2. (*родинка*) мушка (*жасалма кал; калга окшотуп бетине жабыштырып алуучу нерсе*).
МУ'ШКА II *ж.* (*в оружии*) мушка, кароол (*мылтыктын оозундагы кароолу*); ◇ **взять на му́шку** мээлөө, шыкаалоо (*мылтыкты*).
МУШКЕ'Т *м. воен. ист.* мушкет (*байыркы убактагы милтелүү мылтыктын бир түрү*).
МУШКЕТЁР *м. воен. ист.* мушкетёр (1. *байыркы заманда — мушкет мылтык менен куралданган солдат*; 2. *королдун сарайындагы кавалерияда кызмат кылуучу француздук дворянин*).
МУШТРА' *ж.* муштра (*катаал, одоно тартипке негизделген тарбия системасы*).
МУШТРОВА'ТЬ *несов. кого-что* муштралоо (*зекип, катаал тарбиялоо*).
МУШТРО'ВКА *ж.* муштралоо (*зекиген катаал тарбия*).
МУЭДЗИ'Н *м.* мазин, азанчы.
МУЭЗЗИ'Н *м. см.* **муэдзи́н.**
мха *род. п. от* **мох.**
МЧА'ТЬ *несов. кого-что* зыпылдатуу, зымыратуу.
МЧА'ТЬСЯ *несов.* зыпылдоо, зымыроо.
МШИ'СТЫЙ, -ая, -ое мохтуу (*мох чыккан, мох өскөн*); **мши́стое боло́то** мохтуу саз.
МЩЕ'НИЕ *ср. см.* **месть.**
мщу, мстишь *и т. д. наст. вр. от* **мстить.**
МЫ *мест. личн.* биз.
МЫ'ЗА *ж.* мыза (*айыл чарба курулуштары бар хутор, усадьба*).
МЫ'КАТЬ *несов. что*: **го́ре мы́кать** *разг.* жокчулук, кыйынчылык менен күн өткөрүү.
МЫ'КАТЬСЯ *несов. разг.* тентирөө, кыдыруу.
МЫ'ЛИТЬ *несов. что* самындоо.
МЫ'ЛИТЬСЯ *несов.* 1. самындануу; 2. (*пениться*) көбүрүү, көбүктөнүү (*самындын көбүрүшү*); 3. *страд. к* **мы́лить.**
МЫ'ЛКИЙ, -ая, -ое көбүрмө, көбүктөмө; **мы́лкое мы́ло** көбүрмө самын.
МЫ'ЛКОСТЬ *ж.* көбүрмөлүүлүк (*мис. самын*).
МЫ'ЛО *ср.* 1. самын; 2. (*пена на лошади*) аттын тер көбүгү; **ло́шадь вся в мы́ле** атты тер көбүк бүт басып кетти.
МЫЛОВА'Р *м.* самынчы (*самын өндүрүшүндө иштөөчү киши*).
МЫЛОВАРЕ'НИЕ *ср.* самын чыгаруу, самын жасоо.
МЫЛОВА'РЕННЫЙ, -ая, -ое: **мылова́ренный заво́д** самын заводу.
МЫ'ЛЬНИЦА *ж.* самын салгыч (*самын салынуучу куту*).
МЫ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **мыло**-*го т.*; **мы́льная пе́на** самын көбүгү, самындын көбүгү; **мы́льный пузы́рь** 1) самындын көбүгүнөн түтүк менен үйлөгөн тарсагай көбүк; 2) *перен.* негизсиз; бекем эмес; көбүк сыяктуу; ◇ **мы́льный ко́рень** *бот.* самын тамыр.
МЫЛЬНЯ'НКА *ж. бот.* самындык (*тамыры кездеме токуу өндүрүшүндө жана медицинада колдонулуучу өсүмдүктүн бир түрү*).
МЫС *м.* 1. *геогр.* тумшук (*кургактын сууга уч болуп кирген бөлүгү*); 2. *перен.* булуң (*бир нерсенин тумшук же булуң болгон жери*).
МЫ'СЛЕННО *нареч.* ой менен, ойлоп, элестетип; **мы́сленно предста́вить свой путь** өзүнүн жолун көз алдыга ой менен келтирүү (элестетүү).
МЫ'СЛЕННЫЙ, -ая, -ое ой менен элестетилген, ой менен аткарылган, ойго элестетилген; **мы́сленный о́браз** ой менен элестетилген образ.
МЫ'СЛИМЫЙ, -ая, -ое болуп да кала турган, болууга да мүмкүн; **мы́слимое ли э́то де́ло!** бул акылга туура келе турган иш эмес го!
МЫСЛИ'ТЕЛЬ *м.* ойчу (*терең ойлоого жөндөмдүү киши*).
МЫСЛИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **мышление**-*ге т.*; **мысли́тельная спосо́бность челове́ка** адамдын ойлоо жөндөмдүүлүгү.
МЫ'СЛИТЬ *несов.* ойлоо, ой жүргүзүү, ой жүгүртүү.
МЫСЛЬ *ж.* 1. (*мышление*) ой; **сила челове́ческой мы́сли** адамдын оюнун күчү; 2. (*продукт размышления*) ой, акыл, пикир; **глубо́кая мысль** терең ой; **э́та мысль сверли́т мне го́лову** бул ой менин башыман чыкпай койду; **пришла́ мысль в го́лову** башыма бир ой келди; **не́ было в мы́слях** ойдо жок эле; ойдо болгон жок эле; **пода́ть мысль** *кому-л.* бирөөнүн оюна түрткү берүү; **предвзя́тая мысль** мурунтан ойлонулган жаңылыш пикир; **собра́ться с мы́слями** ойлонуп алуу, ар жак, бир жагын ойлоп алуу; **не допуска́ть мы́сли...** ...деп ойлобоо, ...деп ойлоого жол бербөө; 3. (*идея*) идея, ой, пикир; **основна́я мысль произведе́ния** чыгарманын негизги оюу, чыгарманын негизги идеясы; **блестя́щая мысль** эң сонун ой, эң сонун пикир; 4. **мы́сли** *мн.* (*убеждения*) пикир; **мы с ва́ми лю́ди одни́х мы́слей** биз сиз менен бир пикирдеги адамдарбыз, биз сиз менен пикирдеш адамбыз.
МЫТ I *м. вет.* сакоо (*жаш жылкы, эшек, качырлардын жугуштуу оорусу*).
МЫТ II *м. ист.* (*пошлина*) мыт (*өлкөнүн ичиндеги заставалар аркылуу алып өтүлгөн товарлардан алынуучу пошлина*).
МЫТА'РИТЬ *несов. кого, разг.* азап чектирүү, азап тарттыруу, кыйноо.
МЫТА'РИТЬСЯ *несов. разг.* азап чегүү, азап тартуу, кыйналуу.
МЫТА'РСТВО *ср.* азап, кыйноо, мээнет.
МЫТЬ *несов. кого-что* жууш; **мыть ру́ки** кол жууш.
МЫТЬЁ *ср.* жууш, тазалоо; ◇ **не мытьём, так ка́таньем** *погов. см.* **ката́ние.**
МЫ'ТЬСЯ *несов.* 1. жуунуш, жуунуу; **мы́ться в ва́нне** ваннада жуунуу; 2. *страд. к* **мыть.**
МЫЧА'НИЕ *ср.* 1. мөөрөө; 2. *перен. разг.* мыңкылдоо.
МЫЧА'ТЬ *несов.* 1. мөөрөө; 2. *перен. разг.* мыңкылдоо.
МЫШЕЛО'ВКА *ж.* чычкан кармагыч, чычкан капканы.
МЫ'ШЕЧНЫЙ, -ая, -ое **мышца**-*га т.*; **мы́шечная боль** булчуңдун оорушу.
МЫШИ'НЫЙ, -ая, -ое 1. **мышь**-*га т.*; **мыши́ная но́рка** чычкандын ийни; 2. (*о цвете*) боз; **мыши́ного цве́та** боз түстүү, боз түс.
МЫ'ШКА I *ж. уменьш.-ласк. от* **мышь** чычкан; ◇ **ко́шки-мы́шки** ала күчүк (*балдардын оюну*).
МЫ'ШКА II *ж.*: **нести́ под мы́шкой (под мы́шками)** колтукка кысып алып баруу; **взять под мы́шку (под мы́шки)** колтуктап алуу, колтуктап алып жүрүү.
МЫШЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*процесс*) ойлоо, ой; 2. (*мысли, мировоззрение*) ой, көз караш.
МЫШО'НОК *м.* (*мн.* **мыша́та**) чычкандын баласы.

www.bizdin.kg

МЫ'ШЦА *ж. анат.* булчуң, булчуң эт.

МЫШЬ *ж.* чычкан; ◇ **летучая мышь** жарганат.

МЫШЬЯ'К *м.* мышьяк (1. *уулуу, катуу химиялык элемент*; 2. *мышьяк аралаштырылган дары-дармек*).

МЫШЬЯКО'ВЫЙ, -ая, -ое мышьяктуу; **мышьяко́вый колчеда́н** *хим.* мышьяктуу колчедан.

МЭР *м.* мэр (*бир катар буржуазиялык өлкөлөрдө, мис. Франция, Англия, АКШда шаардык—кээде селолук да—өзүн өзү башкаруунун башчысы*).

МЮЗИК-ХО'ЛЛ *м.* мюзик-холл (*музыкалык, акробаттык, балеттик ж. б. номерлер аткарылуучу жана да комедиялар ж. б. ойнолуучу зал же театр*).

МЯ'ГКИЙ, -ая, -ое 1. жумшак; **мя́гкий хлеб** жумшак нан; **мя́гкое кре́сло** жумшак кресло; 2. жумшак, уяң; **мя́гкие во́лосы** уяң, жумшак чач; **мя́гкий го́лос** жумшак үн; 3. *лингв.* ичке; **мя́гкие согла́сные** ичке үнсүздөр; ◇**мя́гкий знак** *грам.* ичкертүү белгиси, жумшартуу белгиси.

МЯ'ГКО *нареч.* жумшак; ◇ **мя́гко выража́ясь** *вводн. сл.* жумшак айтканда; **мя́гко сте́лет, да жёстко спать** *погов.* төшөгөнү жумшак, жатууга катуу (*жылуу-жумшак сөз айтып туруп эле, оңого жамандык кылат*).

МЯГКОСЕРДЕ'ЧИЕ *ср.* боорукердик, ырайымдуулук.

МЯГКОСЕРДЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое боорукер, ырайымдуу.

МЯ'ГКОСТЬ *ж.* жумшактык.

МЯГКОТЕ'ЛОСТЬ *ж.* (*слабохарактерность*) боштук, шөлбүрөгөндүк, көпшөктүк.

МЯГКОТЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое (*слабохарактерный*) бош, шөлбүрөгөн, көпшөк.

МЯГКОШЁРСТНЫЙ, -ая, -ое уяң жүндүү.

МЯ'ГЧЕ *сравн. ст. от прил.* **мя́гкий** *и нареч.* **мя́гко** жумшагыраак.

МЯГЧИ'ТЬ *несов. что* 1. (*делать мягче*) жумшатуу, жумшартуу; 2. (*облегчать*) оңойлотуу, жеңилдетүү; **лека́рство мягчи́т ка́шель** дары жөтөлдү жеңилдетет.

МЯКИ'НА *ж.* топон.

МЯКИ'ННЫЙ, -ая, -ое **мякина**-*га т.*; **мяки́нный корм** топон тоют.

МЯ'КИШ *м.* нандын жумшагы (*нандын кабыгынан башка жумшагы*).

МЯ'КНУТЬ *несов. разг.* 1. жумшаруу, эрүү, бошоо, былпылдоо; 2. *перен.* бошоо, жумшоо, бошоң тартуу; **он мя́кнет от одного́ ла́скового сло́ва** бир жылуу-жумшак сөз айтса эле, ал эрип кетет.

МЯ'КОТЬ *ж.* 1. (*плодов*) жемиштин эти; 2. (*мясная*) союлган малдын сулп эти.

МЯ'ЛКА *ж.* 1. *см.* **льномя́лка**; 2. (*для кож*) талкуу.

МЯ'МЛИТЬ *несов. разг.* 1. (*невнятно говорить*) сөздү чайнап, созуп сүйлөө; 2. (*нерешительно, медленно действовать*) ылжыроо.

МЯ'МЛЯ *м. и ж. разг.* 1. (*в разговоре*) сөздү чайнап, созуп сүйлөгөн адам; 2. (*в действии*) ылжыраган, ылжырама, бош (*адам*).

МЯСИ'СТЫЙ, -ая, -ое 1. эттүү, эти көп (*сөөгүнөн эти көп*); 2. (*тучный, жирный*) семиз.

МЯСНА'Я *ж. см.* **мясно́й** 2.

МЯСНИ'К *м.* касапчы.

МЯСНО'Е *ср. см.* **мясно́й** 3.

МЯСНО'Й, -а́я, -о́е 1. **мясо**-*го т.*; **мясно́й суп** эт сорпосу; **мясна́я торго́вля** эт соодасы; **мясно́й скот** *с.-х.* эт малы (*этке арналган мал*); 2. *в знач. сущ. ж.* (*мясной магазин*) эт дүкөнү; 3. *в знач. сущ. ср.* (*кушанье из мяса*) эттен жасалган тамак.

МЯ'СО *ср.* эт; ◇ **вы́рвать пу́говицу с мя́сом** топчуну тигилген жериндеги материя менен кошо жулуп алуу; **ни ры́ба ни мя́со** *разг.* балык да эмес, эт да эмес (*же ары эмес, же бери эмес болгон эле бир нерсе*).

МЯСОЗАГОТО'ВКИ *мн.* (*ед.* **мясозаготовка** *ж.*) эт даярдоо.

МЯСОКОМБИНА'Т *м.* эт комбинаты.

МЯ'СО-МОЛО'ЧНЫЙ, -ая, -ое: **мя́со-моло́чные проду́кты** эт-сүт продуктылары.

МЯСОПРОДУ'КТЫ *только мн.* эт продуктылары.

МЯСОРУ'БКА *ж.* эт туурагыч машина.

МЯ'ТА *ж.* жалбыз.

МЯТЕ'Ж *м.* козголоң.

МЯТЕ'ЖНИК *м.* козголоңчу.

МЯТЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое 1. **мятеж**-*ге т.*; 2. *перен.* жаны жай таппаган, тынчсыз, күйүп-бышма (*мис. мүнөз*).

МЯ'ТЛИК *м. бот.* көдөө чөп, тулаң.

МЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое **мята**-*га т.*; жалбыздуу; **мя́тный за́пах** жалбыз жыты; **мя́тные конфе́ты** жалбыздуу конфета.

МЯ'ТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **мять**; 2. *прил.* (*напр. о фруктах*) эзилген, жанчылган; 3. *прил.* (*напр. о платье*) уйпаланган, бырышкан.

МЯТЬ *несов. что* 1. (*разминать*) жууруу (*напр. глину, тесто*); ийлөө (*кожу*); талкалоо (*лён*); эзүү (*напр. ягоды*); 2. (*делать мятым*) уйпалоо, ушалоо, бырыштыруу.

МЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. уйпалануу, бырышуу; **пла́тье о́чень мнётся** көйнөк эң эле уйпалана берет; 2. *перен. разг.* (*смущаться*) ыргылжың болуу, ыргылжың тартуу; **что́ ты мнёшься, пойдём!** сен эмне ыргылжың болосуң, жүрү баралы!; 3. *перен. разг.* тайпалоо, тайпалатуу; **он мнётся, ничего́ то́лком не говори́т** ал дурус нерсе айтпай күңк-мүңк этет.

МЯУ'КАНЬЕ *ср.* мыёолоо.

МЯУ'КАТЬ *несов.* мыёолоо; **ко́шка мяу́кает** мышык мыёолойт.

МЯЧ *м.* топ; **футбо́льный мяч** футбол тобу; **мяч из рези́ны** резинка топ.

МЯ'ЧИК *м. уменьш. от* **мяч** кичине топ.

Н

НА I *предлог* 1. *с вин. п.* -га, үстүнө, үстүндө; **положи́ть на стол** үстөл үстүнө коюу; **лечь на дива́н** диванга жатуу; **вы́йти на у́лицу** көчөгө чыгуу; 2. *с вин. п.* (*по направлению к кому-чему-л.*) көздөй, карата; **дви́гаться на се́вер** түндүктү көздөй жылуу (жөнөө); 3. *с предл. п.* -да, -дагы; **оста́вить на столе́** үстөл үстүндө калтыруу; **лежа́ть на песке́** кум үстүндө жатуу; **лежа́ть на дива́не** диванда жатуу; **учени́к сиди́т на ме́сте** окуучу ордунда отурат; **пе́рвые жи́тели на по́люсе** полюстагы биринчи жашоочулар; **на сле́дующем уро́ке** кийинки сабакта; **отве́тственность лежи́т на нём** жоопкерчилик анын мойнунда; 4. *с вин. п.* -га, -лык; **он просла́вился на весь го́род** анын атагы бүткүл шаарга жайылды; **обе́д на трои́х** үч кишилик обед; **умно́жь пять на́ три** бешти үчкө көбөйт; 5. *с вин. п.* (*при обозначении срока*): **он опозда́л на де́сять мину́т** ал он мүнөткө кечикти; **он прие́хал на два часа́ ра́ньше** ал эки саат эрте келди; **он ста́рше меня́ на два го́да** ал менден эки жаш улуу; 6. *с вин. и предл. п.* -гы; **на сле́дующий день он уе́хал** кийинки күнү ал жөнөп кетти; **на той неде́ле** мурунку (өткөн) жумада; 7. *с вин. п.* (*при определении денежной суммы*) -га; **купи́ть на сто рубле́й** жүз сомго сатып алуу; **на все де́ньги** болгон акчанын бардыгына; 8. *с вин. п.* (*при обозначении цели, назначения*) -га, үчүн; **подари́ть на па́мять** эстеликке белек кылып берүү; **взять на воспи-**

www.bizdin.kg

та́ние тарбиялоо үчүн алуу; 9. *с предл. п.* (*при обозначении устройства, свойства, состояния*) ⁼луу; **экипа́ж на рессо́рах** рессоралуу экипаж; **шу́ба на ли́сьем меху́** түлкү ичик; 10 *с предл. п.* (*при глаголах «говорить», «читать», «писать», «переводить» и т. п.*) ⁼да, ⁼ча; **говори́ть на ру́сском языке́** орус тилинде сүйлөө, орусча сүйлөө; **перевести́ кни́гу на кирги́зский язы́к** китепти кыргыз тилине которуу; 11. *с предл. п.* (*при посредстве*) менен, ⁼га; **жа́рить на ма́сле** майга кууруу; **заво́д рабо́тает на не́фти** завод нефть менен иштейт; 12. *с предл. п.* (*при обозначении орудия действия, средства, материала*) ⁼чан, ⁼да, ⁼луу; **верхо́м на ло́шади** атчан; **игра́ть на скри́пке** скрипкада ойноо; **о́бувь на ко́жаной подо́шве** булгаары тамандуу бут кийим; ◇ **на бегу́** 1) жүгүрүп баратып *же* жүгүрүп келатып; 2) *перен.* тез эле, бат эле; **на лету́** 1) учуп баратып, учуп баратканда; 2) *перен.* тез эле, бат эле; **на мой взгляд** менин оюмча; **на мои́х глаза́х** менин көзүмчө; **на лю́дях** элдин көзүнчө, элдин алдында.

НА II *межд.* (*возьми*) ме; **на, возьми́** ме, ал; ◇ **вот тебе́ на!** мына, кызык!; **на́ поди́** айла барбы, айла жок.

НА III *частица разг.*: **како́й ни на есть** эмне болсо да, кандай болсо да, иши кылып.

НА⁼ *приставка* 1. *төмөнкү маанидеги этиштин түзөт:* 1) *кыймыл-аракеттин бир нерсеге багытталганын билдирүүчү этиштин түзөт; мис.* **набро́сить** жабуу, жамына салуу; 2) *кыймыл-аракеттин толук көп санда болушун билдирүүчү этиштин түзөт; мис.* **наговори́ть** көп сүйлөө, оозуна келгенди сүйлөө; 3) *кыймыл-аракеттин анчалык зор даражада болбогонун билдирүүчү этиштин түзөт; мис.* **напева́ть** кыңылдап ырдоо, обон салуу; 4) *«ся» деген частица менен бириккенде кыймыл-аракеттин толук бүткөндүгүн, толук болуп өткөндүгүн билдирүүчү этиштин түзөт; мис.* **нае́сться** тоюу, каалаганынча жеш; 5) *этиштин бүткөн түрүн түзүү үчүн колдонулат; мис.* **писа́ть — написа́ть** жазуу — жазып бүтүү, жазып коюу; 2. *бир нерсенин үстүндө турат деген маанини билдирүүчү зат атоочторду жана сын атоочторду түзөт; мис.* **насте́нный** дубалга асма, стенага асма.

НА АВО́СЬ *см.* **аво́сь.**

НАБА́ВИТЬ *сов. что* үстөө, үстөк кылуу, кошуу, кошумчалоо, котөрүү.

НАБА́ВКА *ж.* үстөмө, үстөк, кошумча, кошумчалоо (*мис. бир нерсенин баасына*).

НАБАВЛЯ́ТЬ *несов. см.* **наба́вить.**

НАБАЛДА́ШНИК *м.* таяктын чокмор туткасы, таяктын жоон башы.

НАБАЛОВА́ТЬ *сов. кого, разг.* ыгы жок эркелетүү, өтө эрке үйрөтүү.

НАБАЛОВА́ТЬСЯ *сов. разг.* абдан эркелөө, тентектик кылуу.

НАБА́ЛТЫВАТЬ *несов. см.* **наболта́ть II.**

НАБАЛЬЗАМИ́РОВАТЬ *сов. что* бальзамдоо; **набальзами́ровать труп** өлүктү бальзамдоо.

НАБА́Т *м.* набат (*бир коркунуч тууралу кагылган коңгуроо үнү*); **бить в наба́т** 1) коңгуроо согуу (*коңгуроо кагып эл чакыруу*); 2) *перен.* бака-шака түшүрүү, кымгуут кылуу.

НАБА́ТНЫЙ, -ая, -ое **набат**-*ка т.*; **наба́тный ко́локол** набат коңгуроосу.

НАБЕ́Г *м.* кол салуу, чабуул (*байкоосуз жерден чабуул коюу*).

НАБЕГА́ТЬ *несов. см.* **набежа́ть.**

НАБЕ́ГАТЬСЯ *сов.* жүгүрө берип чарчоо; **он набе́гался за́ день** ал күнү бою жүгүрүп жүрүп чарчады.

НАБЕДОКУ́РИТЬ *сов. разг.* шоктук кылып бүлдүрүү (*мис. бала*); бир балааны баштоо, жаман иш кылып коюу.

НАБЕЖА́ТЬ *сов.* 1. *на кого-что* (*натолкнуться*) соктугуу, сүрдүгүү (*жүрүп же жүгүрүп келатып*); 2. (*сбежаться*) чогула түшүү, жыйыла калуу; **наро́ду набежа́ло челове́к две́сти** эки жүздөй эл чогулуп калды; 3. *на что, перен.* каптоо, жаап калуу; **на со́лнце набежа́ло о́блако** күндүн көзүн булут каптады; **волна́ набежа́ла на бе́рег** толкун жээкти жайпады; ◇ **набежа́ли проце́нты** процент өстү (*мис. сактык кассага салынган акчанын*).

НАБЕЗОБРА́ЗНИЧАТЬ *сов. разг.* ээн баштык кыла коюу, тентектик (шоктук) кыла коюу, жиндилик кыла коюу.

НАБЕКРЕ́НЬ *нареч. разг.* алчыланта, кырданта, кыйшайта (*тебетейди*); **наде́ть ша́пку набекре́нь** тебетейин кырданта кийүү.

НАБЕЛИ́ТЬ *сов. что* агартуу, актоо.

НАБЕЛИ́ТЬСЯ *сов.* упа сыйпанып алуу.

НА́БЕЛО *нареч.* таза кылып; **он переписа́л ру́копись на́бело** ал кол жазманы таза кылып көчүрдү.

НА́БЕРЕЖНАЯ *ж.* набережная (1. *суунун төшөлгөн жээги;* 2. *сууну жээктей салынган көчө*).

НАБИВА́ТЬ *несов. см.* **наби́ть.**

НАБИВА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **наби́ться;** 2. *страд. к* **набива́ть.**

НАБИ́ВКА *ж.* 1. (*наполнение*) тыгуу, шыкоо, шыкап толтуруу; **наби́вка папиро́с** папиросту шыкап толтуруу; 2. кийгизүү; **наби́вка обруче́й на бо́чку** бочкага алкак кийгизүү; 3. *текст.* (*узора на ткань*) набивка (*кездемеге түр түшүрүү*); 4. (*узор на ткани*) кездеменин бетиндеги түр, гүл; 5. (*то, чем набито*): **волосяна́я наби́вка матра́ца** кыл толтурулган матрац.

НАБИВНО́Й, -а́я, -о́е 1. шыкап жасалуучу, толтуруп жасалуучу; **набивны́е папиро́сы** шыкап толтурулган папирос; 2. (*набиваемый на что-л.*) кийгизилген; **набивно́й о́бруч** кийгизилген алкак; 3. *текст.* гүлдүү, түр салынган; **набивно́й си́тец** гүлдүү чыт.

НАБИРА́ТЬ *несов. см.* **набра́ть.**

НАБИРА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **набра́ться;** 2. *страд. к* **набира́ть.**

НАБИ́ТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **наби́ть;** 2. *прил.* шыкалган (*толтура шыкалган*); ◇ **наби́тый дура́к** *разг.* барып турган акмак.

НАБИ́ТЬ *сов.* 1. *что чем* (*наполнить*) шыкоо, шыкап толтуруу; **наби́ть чу́чело** чучело жасоо; **наби́ть тру́бку** трубканы шыкап толтуруу; **битко́м наби́ть** жык толуу; 2. *что* (*насадить, надеть*) кийгизүү; каптоо; **наби́ть о́бручи на бо́чку** бочкага алкак кийгизүү; 3. *что, текст.* (*отпечатать узор*) гүл түшүрүү, түр салуу (*кездемеге*); 4. *что, разг.*: **наби́ть ши́шку** томуйта коюу; 5. *что, чего* (*вколотить*) кагуу, уруп киргизүү (*мис. мык менен*); 6. *что, кого-чего* (*настрелять*) атып алуу; **охо́тник наби́л мно́го ди́чи** аңчы толуп жаткан илбээсинди атып алды; ◇ **наби́ть це́ну** бааны көтөрүү; **наби́ть карма́н** чөнтөктү толтуруу; **наби́ть оско́мину** 1) тиш каматып алуу; 2) *перен.* абдан жадатуу, көкөйгө тийүү; **наби́ть мо́рду** *груб.* тумшугун талкалоо; **наби́ть себе́ ру́ку на чём-л.** *бир нерсеге* колду маш кылуу, колду үйрөтүү, машыгуу.

НАБИ́ТЬСЯ *сов. разг.* 1. жык толуу, шыкала чогулуу, жыйылуу; **в ко́мнату наби́лось мно́го наро́ду** бөлмөгө эл жык толду; 2. (*напроситься*) өзү жабышуу, асылуу (*мис. конокко барууга, таанышууга*).

НАБЛЮДА́ТЕЛЬ *м.* байкоочу.

НАБЛЮДА́ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* байкагычтык.

НАБЛЮДА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*о человеке*) байкагыч; 2. (*служащий для наблюдения*) байкоо жүргүзүлүүчү; **наблюда́тельный пункт** байкоо жүргүзүлүүчү пункт.

НАБЛЮДА́ТЬ *несов. кого-что, за кем-чем* байкоо, көзөмөлдөө; **наблюда́ть со́лнечное затме́ние** күндүн тутулушун байкоо; **наблюда́ть за поря́дком** тартипке байкоо жүргүзүү.

www.bizdin.kg

НАБЛЮДА'ТЬСЯ *несов.* 1. байкалуу, байкалып туруу; **наблюда́ется ре́зкое пониже́ние температу́ры** температуранын кескин түрдө төмөндөшү байкалат; 2. *страд.* к **наблюда́ть.**

НАБЛЮДЕ'НИЕ *ср.* 1. (*изучение*) байкоо, байкоо жүргүзүү, текшерүү жүргүзүү; **взять под наблюде́ние** байкоого алуу, байкап жүрүү; **быть под наблюде́нием врача́** врачтын байкоосунда болуу; 2. (*результат изучения*) байкоо, текшерүүдөн чыккан натыйжа; 3. (*надзор*) кароо, багуу.

НА'БОЖНОСТЬ *ж.* такыбалык, дин эрежелерин бек кармоочулук, динчилдик.

НА'БОЖНЫЙ, -ая, -ое такыба, динчил.

НАБО'ЙКА *ж.* 1. *текст.* кездеменин гүлү, кездеменин түрү (*боёк менен түшүрүлгөн гүл*); 2. (*на каблуке*) бут кийимдин такасына кагылган калың булгаары *же* резина.

НАБО'ЙЩИК *м. текст.* набойщик (*кездемеге түр түшүрүүчү жумушчу*).

НА'БОК *нареч.* кыйшайта, кыйшык; **он наде́л ша́пку на́бок** ал тебетейин кыйшайта кийди.

НАБОЛЕ'ВШИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **наболе́ть;** 2. *прил. перен.* убактысы жеткен, чечилүүнү талап кылган, толгоосу жеткен; **наболе́вший вопро́с** толгоосу жеткен маселе.

НАБОЛЕ'ТЬ *сов.* 1. ооруп кетүү, оорулуу болуу; **рука́ наболе́ла** кол ооруп кетти; 2. *безл. перен.* жанга батуу, сары убайым басуу; **у него́ наболе́ло на душе́** анын жанына батып жүрөт.

НАБОЛТА'ТЬ I *сов. что, чего, разг.* 1. (*наговорить*) болбогон сөздөрдү айтып келжирөө, жокту-барды сүйлөө; **наболта́ть глу́постей** болбогон сөздөрдү айтып келжирөө; 2. *на кого-что* (*наклеветать*) ушактоо, жамандоо, жала жабуу; **на него́ зря наболта́ли** бекер жеринен аны жамандашты.

НАБОЛТА'ТЬ II *сов. что, чего, разг.* (*намешать*) аралаштырып чалуу (*мис. жумуртканы сүткө*).

НАБОЛТА'ТЬСЯ *сов. разг.* (*наговориться*) жокту-барды сүйлөшүп кумардан чыккыча келжирешүү.

НАБО'Р *м.* 1. (*приём*) алуу, кабыл алуу; **набо́р рабо́чей си́лы** жумушчу күчтөрүн алуу; **объяви́ть набо́р в ремё́сленные учи́лища** ремеслолук училищелерге кабыл алууну жарыялоо; 2. (*состав учащихся и т. п.*) алынгандар; **но́вый набо́р** жаңы алынгандар; 3. *полигр.* (*действие*) терүү; 4. *полигр.* набор (*терүү, терилген арип тер*); 5. (*комплект*) бир нерсенин бүт шайманы; ◇ **набо́р слов** сөздөрдүн мааниси жок тизмеги.

НАБО'РНАЯ *ж. полигр.* набор цехи.

НАБО'РНЫЙ, -ая, -ое 1. **набор** 3-*гө т.*; **набо́рная маши́на** набор машинасы; 2. жасалгалуу; **набо́рная сбру́я** жасалгалуу ат жабдык.

НАБО'РЩИК *м. полигр.* наборщик (*басмаканада арип терүүчү жумушчу*).

НАБО'РЩИЦА *женск. р. к* **набо́рщик;** наборщица.

НАБРА'СЫВАТЬ I *несов. см.* **набро́сить.**

НАБРА'СЫВАТЬ II *несов. см.* **наброса́ть. I.**

НАБРА'СЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **набро́ситься;** 2. *страд. к* **набра́сывать** I.

НАБРА'ТЬ *сов.* 1. *кого-чего, что* (*взять, собрать*) жыйнап алуу, көп алуу, алуу, чогултуп алуу; **набра́ть книг в магази́не** магазинден көп китеп алуу; **набра́ть цвето́в** гүл терип алуу; **набра́ть уча́щихся на ку́рсы** курска окуучулар алуу; 2. *что, полигр.* терүү; **набра́ть заме́тку петито́м** макаланы петит менен терүү; 3. *что* (*достигнуть определённой степени*) тийиштүү даражага жетишүү, жетүү, жетишүү; **набра́ть те́мпы в рабо́те** жумушта тийиштүү даражадагы темпке жетишүү; **автомоби́ль набра́л ско́рость** автомобиль катуу жүрүп бара жатты; ◇ **набра́ть но́мер** (*по телефону*) телефондон тийиштүү номерлерди тегеретип керектүү жер менен байланышуу; **как воды́ в рот набра́л** оозуна талкан куюп алгансып.

НАБРА'ТЬСЯ *сов.* 1. *безл.* (*скопиться*) чогулуу, үйүлүү; **в ко́мнату набра́ло́сь мно́го наро́ду** бөлмөгө көп адам чогулду; 2. *чего* батынуу, кайраттануу, бел байлоо, жетишүү, күч алуу, күчкө кирүү; **набра́ться сил** күчкө кирүү, күч жыйноо; **он набра́лся сме́лости** ал кайраттанды; ◇ **с кем поведё́шься, от того́ и наберё́шься** *посл.* жакшы менен жүрсөң жетээрсиң муратка, жаман менен жүрсөң калаарсың уятка.

НАБРЕДА'ТЬ *несов. см.* **набрести́.**

НАБРЕСТИ' *сов. разг.* 1. *на кого-что* (*натолкнуться*) кокусунан жолугуу, кезигүү; 2. *безл.* чогулуп жыйналып калуу; **набрело́ нема́ло люде́й** бир далай киши чогулуп калды.

НАБРОСА'ТЬ I *сов. что, чего* (*накидать*) чачып таштоо, таштай берүү, ыргыта берүү (*бир нерсенин үстүнө*); **наброса́ть бума́г на́ пол** полго кагазды чачып таштоо.

НАБРОСА'ТЬ II *сов. что* (*сделать набросок*) набросок кылуу, жонунан (сомосунан) жазуу, жаза салуу; **он наброса́л план докла́да** ал докладдын планын жаза салды.

НАБРО'СИТЬ *сов. что* жамынуу, жамына салуу (*мис. жоолукту аркага*).

НАБРО'СИТЬСЯ *сов.* 1. *на кого-что* (*напасть*) асылып түшүү, асылуу, чап жабышуу; 2. *на кого-что* (*с бранью и т. п.*) тумшугу менен бир тийүү, адырандоо, атырылуу, жулунуу; 3. *на что* баш көтөрбөй киришүү, үстүнө түшө калуу, жулунуу; **набро́ситься на еду́** тамактын үстүнө түшө калуу, тамакка жутунуу, тамакка жулунуу; **набро́ситься на кни́гу** китепти баш көтөрбөй окуу.

НАБРО'СОК *м.* набросок (*алгачкы жасалган проект; иштелип бүтпөгөн чыгарма*).

НАБРЫ'ЗГАТЬ *сов. что, чего* чачып салуу, чачыратып салуу; **набры́згать на́ пол воды́** полго суу чачыратып салуу.

НАБРЮ'ШНИК *м.* курсак таңгыч, карын байлагыч, курсак калкалагыч.

НАБРЮ'ШНЫЙ, -ая, -ое карындын үстүндөгү; **набрю́шный жирово́й слой** карын май.

НАБРЯ'КНУТЬ *сов.* суу сиңип көбүү.

НАБУХА'НИЕ *ср.* көбүү, бөртүү, барсаюу; **набуха́ние по́чек** бүрлөрдүн көбүшү.

НАБУХА'ТЬ *несов. см.* **набу́хнуть.**

НАБУ'ХНУТЬ *сов.* 1. (*напр. о почках*) көбүү, бөртүү, барсаюу (*мис. чылаган буудай*); 2. (*от влаги, сырости*) көбүү.

НАБУЯ'НИТЬ *сов. разг.* жаңжал чыгаруу, жаңжал салуу.

НАВА'ГА *ж.* навага (*түндүк деңизде жашоочу балыктын бир түрү*).

НАВАЖДЕ'НИЕ *ср. уст.* кызыктырып алдоо, азгыруу (*динге ишенүүчүлөрдү*); **дья́вольское наважде́ние** шайтан азгыруу.

НАВА'КСИТЬ *сов. что, разг.* вакса менен майлоо, өтүк май менен майлоо.

НАВА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **навали́ть.**

НАВА'ЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **навали́ться;** 2. *страд. к* **нава́ливать** (*см.* **навали́ть** 1, 3).

НАВАЛИ'ТЬ *сов.* 1. *что* үстү-үстүнө коюу, үйүп таштоо; 2. *безл. кого-чего, разг.* (*скопиться*) калың түшүү, көп түшүү (*кар, мөндүр*); 3. *что на кого, перен. разг.* (*возложить*) жүктөө, тапшыруу.

НАВАЛИ'ТЬСЯ *сов. на кого-что* 1. (*налечь*) үстүнө баса жатуу, салмагы менен басуу; 2. *перен.* (*наброситься, напасть*) жабыла качырып кирүү, жабылуу.

НАВА'ЛКА *ж.* байлабай салуу, байлабай жүктөө, үйүп таштоо, төгүп таштоо (*мис. таш көмүрдү*); **в нава́лку** идишсиз эле үстү-үстүнө үйүп; **перевози́ть груз в нава́лку** жүктү үстү-үстүнө үйүп ташуу.

www.bizdin.kg

НАВА'ЛОМ *нареч.* идишсиз төгүп, идишсиз үйүп; **грузить картофель в вагоны навалом** картөшкөнү вагонго идишсиз салуу (жүктөө).

НАВАЛООТБО'ЙЩИК *м. горн.* навалоотбойщик (*таш көмүрдү уратып түшүрүүчү жана конвейерге жүктөп туруучу жумушчу*).

НАВА'ЛОЧНЫЙ, -ая, -ое *горн.* жүктөгүч, жүк салгыч; **навалочная машина в шахтах** шахтадагы көмүр жүктөгүч машина.

НАВАЛЯ'ТЬ *сов. что, чего, разг.* 1. (*валянием*) басуу (*мис. кийиз*); 2. *разг.* (*сделать что-л. небрежно*) чүргөй салуу, эптей салуу.

НАВА'Р *м.* калкыган май (*бышкан суюк тамактын үстүнө калкып чыккан май*).

НАВА'РИВАНИЕ *ср. тех.* ширетүү (*мис. темирди*).

НАВА'РИВАТЬ *несов. см.* **наварить** II.

НАВА'РИСТЫЙ, -ая, -ое майлуу, ширелүү (*мис. сорпо*).

НАВАРИ'ТЬ I *сов. что, чего* (*сварить*) бышыруу; **наварить супу** сорпо бышыруу.

НАВАРИ'ТЬ II *сов. что, тех.* ширетүү (*мис. темир*).

НАВА'РКА *ж. см.* **наваривание.**

НАВАРНО'Й, -ая, -ое *тех.* ширетилген (*темир*).

НАВА'РНЫЙ, -ая, -ое *см.* **наваристый.**

НАВА'ЩИВАТЬ *несов. см.* **навощить.**

НАВЕВА'ТЬ *несов. см.* **навеять I.**

НАВЕ'ДАТЬСЯ *сов. разг.* барып кабар алуу, ал-жайын билип келүү.

НАВЕДЕ'НИЕ *ср.*: **наведение лоска** жалтырак түшүрүү, жалтырак салуу, жалтыратуу; ◇ **наведение справок** сураштырып билүү; **наведение порядка** тартипке келтирүү, тартипке салуу.

НАВЕ'ДЫВАТЬСЯ *несов. см.* **наведаться.**

НАВЕЗТИ' *сов. чего* көп алып келүү, көп ташып келүү (*мис. товарды*).

НАВЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **навеять I.**

НАВЕ'К *нареч. см.* **навеки.**

НАВЕ'КИ *нареч.* түбөлүккө.

НАВЕРБОВА'ТЬ *сов. кого-что* вербовка кылуу, ыктыярдууларды тартуу (алуу).

НАВЕ'РНО 1. *вводн. сл.* балким, мүмкүн; **наверно, так и будет** балким, ушундай болушу мүмкүн; 2. *нареч.* шексиз, анык, сөзсүз; **задание я выполню наверно** тапшырманы мен сөзсүз орундайм.

НАВЕ'РНОЕ *вводн. сл. см.* **наверно** 1.

НАВЕРНУ'ТЬ *сов. что* 1. (*намотать*) ороо; 2. (*навинтить*) бурап бекитүү.

НАВЕРНУ'ТЬСЯ *сов.* келүү, пайда болуу; **слёзы навернулись у неё на глаза** анын көзүнө жаш келе түштү, анын көзүнө жаш кылгыра түштү.

НАВЕРНЯКА' *нареч. разг.* 1. (*обязательно*) шексиз, сөзсүз; **он придёт наверняка** ал шексиз келет; 2. (*безошибочно*) катасыз, жаңылышпастан; **действовать наверняка** жаңылышсыз аракет кылуу.

НАВЕРСТА'ТЬ *сов. что, разг.* эсесин толтуруу, кээсин чыгаруу; **наверстать потерянное время** бошко кеткен убакыттын эсесин толтуруу.

НАВЁРСТЫВАТЬ *несов. см.* **наверстать.**

НАВЕРТЕ'ТЬ *сов. разг.* 1. *что* (*намотать*) ороо; 2. *что, чего* (*просверлить*) бурап тешүү; **навертеть отверстий** бурап бир нече тешик тешүү, бир нече тешикти бурап тешүү.

НАВЁРТЫВАТЬ *несов.* 1. *см.* **навернуть;** 2. *см.* **навертеть** 1.

НАВЁРТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **навернуться;** 2. *страд. к* **навёртывать.**

НАВЕ'РХ *нареч.* 1. үстүнө, үстүгө, жогору; **положить чемодан наверх** чемоданды үсту жакка коюу; **подняться наверх** жогору чыгуу, жогору көтөрүлүү; **все наверх!** (*команда*) баарыңар жогоруга! (*моряктарга берилүүчү команда*); 2. жогору, өөдө; **посмотреть наверх** өөдө кароо.

НАВЕРХУ' *нареч.* жогору жакта, жогоруда, үстүндө, үстүдө; **наверху теплее, чем внизу** төмөн жакка караганда жогору жакта жылуураак.

НАВЕ'С *м.* 1. (*крыша*) бастырма, сере (*дубалы жок, түркүктөргө жабылып жасалган чатырча*); 2. (*нависшая часть чего-л.*) бир нерсенин самсаалап асылып турган жери (*мис. аска*).

НАВЕСЕЛЕ' *нареч. разг.* ала чакмак болуп, алагүү.

НАВЕ'СИТЬ *сов.* 1. *что, разг.* (*подвесить*) илип орнотуу; **навесить дверь** эшик орнотуу; 2. *чего, разг.* илүү, асуу (*мис. сүрөттү*).

НАВЕ'СКА *ж. тех.* 1. (*действие*) илип бекитүү, асып бекитүү (*мис. каалганы*); 2. (*петля*) илгич, илмек темир (*мис. каалга асылуучу*).

НАВЕСНО'Й, -ая, -ое асма, асылма (*мис. каалга*).

НАВЕ'СНЫЙ, -ая, -ое: **навесный огонь** *воен.* артылта аткан ок.

НАВЕСТИ' *сов.* 1. *кого-что* (*направить, привести*) жолуктуруу, алып баруу, салып жиберүү; **навести на след** изге салып жиберүү; 2. *что* (*нацелить*) бет алдыруу, каратуу, далдоо; **навести револьвер** тапанчаны далдоо; ◇ **навести на мысль** пикир туудуруу; **навести красоту** *разг.* сулууланyу; **навести глянец** *или* **навести лоск** жалтыратуу; **навести мост** *тех.* (*убактылуу*) көпүрө салуу; **навести справку** сураштырып билүү; **навести порядок** тартипке салуу.

НАВЕСТИ'ТЬ *сов. кого* алын билүүгө баруу, учурашуу, жолугуп кайтуу; көңүл суроо (*больного*).

НА ВЕСУ' *см.* **вес.**

НАВЕ'Т *м. уст.* доомат, жала, калп күнөө.

НАВЕ'ТРЕННЫЙ, -ая, -ое шамал жагындагы; **наветренная сторона** шамал жаккы бет (тарап).

НАВЕ'ЧНО *нареч.* түбөлүккө.

НАВЕ'ШАТЬ I *сов. что, чего* (*повесить*) асуу, тагуу (*көп жерге*).

НАВЕ'ШАТЬ II *сов. что, чего* (*на весах*) таразага тартуу, таразалап өлчөп коюу.

НАВЕ'ШИВАТЬ I *несов. см.* **навесить.**

НАВЕ'ШИВАТЬ II *несов. см.* **навешать.**

НАВЕЩА'ТЬ *несов. см.* **навестить.**

НАВЕ'ЯТЬ I *сов.* 1. *что, чего* (*о ветре*) согуу, жүрүү, болуу; **ветер навеял прохладу** жел согуп салкындатты; 2. *перен.* салуу, түшүрүү, келтирүү; **этот рассказ навеял на меня приятные воспоминания** бул аңгеме жакшы эстеликтерди эсиме салды; **навеять сон** уйку келтирүү.

НАВЕ'ЯТЬ II *сов. что, чего, с.-х.* сапыруу; **навеять пшеницы** буудай сапыруу.

НА'ВЗНИЧЬ *нареч.* чалкасынан; **упасть навзничь** чалкасынан жыгылуу.

НАВЗРЫ'Д *нареч.*: **плакать навзрыд** өкүрүп ыйлоо.

НАВИВА'ТЬ *несов. см.* **навить.**

НАВИГА'ТОР *м.* навигатор (*навигация жагынан специалист*).

НАВИГАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **навигация**-*га т.*; навигациялык; **навигационный период** навигация мезгили.

НАВИГА'ЦИЯ *ж.* навигация (1. *деңизде, сууда кеме жүрүү*; 2. *жыл мезгилинин кеме жүрүүчү убагы*; 3. *кеме алып жүрүү усталыгы*; *кеме жүргүзүү илими*).

НАВИДА'ТЬСЯ *сов. чего, разг.* далайды көрүү, көптү көрүү.

НАВИНТИ'ТЬ *сов. что* бурап кийгизүү, бурап бекитүү.

НАВИ'НЧИВАТЬ *несов. см.* **навинтить.**

НАВИСА'ТЬ *несов. см.* **нависнуть.**

НАВИ'СЛЫЙ, -ая, -ое *разг. см.* **нависший** 1.

НАВИ'СНУТЬ *сов.* 1. (*напр. о бровях*) салаңдап туруу, асылып туруу; 2. *над кем-чем* (*висеть*) асылып туруу (*напр.*

www.bizdin.kg

о скале); салаңдап туруу (*напр. о туче*); **3.** *над кем-чем, перен.* пайда болуу (*коркунуч*).

НАВИ'СШИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **нави́снуть; 2.** *прил.* салаңдаган, салаңдап турган; **нави́сшие бро́ви** салаңдаган кабак; **3.** *прил. перен.* кара булуттай каптаган (*мис. сезилген коркунучу*).

НАВИ'ТЬ *сов. что, чего* **1.** (*намотать*) ороо; **2.** (*наготовить витых изделий*) эшүү, чыйратуу, түрүү.

НАВЛЕКА'ТЬ *несов. см.* **навле́чь.**

НАВЛЕ'ЧЬ *сов. что* туудуруу; **он навлёк на себя́ подозре́ние** ал өзүнө шек туудуруп алды.

НАВОДИ'ТЬ *несов. см.* **навести́.**

НАВО'ДКА *ж.* **1.** *воен.* шыкалоо, далдоо, мээлөө, каратуу (*мис. замбиректи, прожекторду*); **2.** (*моста*) салуу.

НАВОДНЕ'НИЕ *ср.* ташкын (*суу ташкыны*).

НАВОДНИ'ТЬ *сов. что чем* толтуруу; **наводни́ть ры́нок дешёвыми това́рами** арзан товар менен базарды толтуруу.

НАВОДНО'Й, -а́я, -о́е: **наводно́й мост** убактылуу көпүрө.

НАВОДНЯ'ТЬ *несов. см.* **наводни́ть.**

НАВО'ДЧИК *м.* **1.** *воен.* наводчик (*куралдарды наводка кылуучу, мээлөөчү артиллерист*); **2.** (*рабочий*) бир нерсени сырдоочу, жалтыратуучу жумушчу; **3.** (*вор*) уурунун жандоочусу.

НАВОДЯ'ЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **наводи́ть; 2.** *прил.*: **наводя́щий вопро́с** сүрөмөлөөчү суроо, жетелеме суроо.

НАВО'З *м.* кык.

НАВО'ЗИТЬ *несов. что, с.-х.* кык төгүү (*жерди кык төгүп семиртүү*).

НАВОЗИ'ТЬ I *несов. см.* **навезти́.**

НАВОЗИ'ТЬ II *сов. что, чего* (*доставить*) ташып келүү; **навози́ть песку́** кум ташып келүү.

НАВО'ЗНИК *м.* (*жук*) тезекчи коңуз.

НАВО'ЗНЫЙ, -ая, -ое **наво́з**-*го п.*; **наво́зное удобре́ние** жер семирткич кык; **наво́зный жук** тезекчи коңуз.

НАВОЗОХРАНИ'ЛИЩЕ *ср. с.-х.* кык сактагыч.

НАВО'Й *м. текст.* навой (*эриш оролуучу вал*).

НА'ВОЛОКА *ж. см.* **на́волочка.**

НА'ВОЛОЧКА *ж.* жаздык тыш.

НАВОНЯ'ТЬ *сов. разг.* сасытуу, сасык жыт таратуу, быксытуу, бықшытуу.

НАВОРА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **навороти́ть.**

НАВОРОВА'ТЬ *сов. что, чего, разг.* уурдап алуу (*бир нече же көп нерсени*).

НАВОРОЖИ'ТЬ *сов. что, чего, разг.* бал ачып, төлгө салып айтуу.

НАВОРОТИ'ТЬ *сов. что, чего, разг.* тартипсиз үйүп салуу.

НАВОРЧА'ТЬ *сов. на кого, разг.* жемелөө, жемелеп салуу, жекирүү, тилдөө.

НАВОСТРИ'ТЬ *сов. что*: **навостри́ть у́ши** кулак түрүү; **навостри́ть лы́жи** качууга дем коюу.

НАВОСТРИ'ТЬСЯ *сов. с неопр., разг.* машыгуу; **он навостри́лся бы́стро запи́сывать ле́кции** ал лекцияны тез жазып алууга машыгып алды.

НАВОЩИ'ТЬ *сов. что* мом менен сүрүү, момдоо.

НАВРА'ТЬ *сов. разг.* **1.** *что, чего* (*солгать*) калп айтуу, жалган айтуу; **2.** *на кого, что* (*наклеветать*) жала жабуу, ушак айтуу; **3.** *в чём* (*допустить ошибку*) жаңылышуу, ката жиберүү.

НАВРЕДИ'ТЬ *сов. кому-чему* зыян келтирүү, зыян кылуу, зыянкечтик кылуу.

НАВРЯ'Д *нареч. см.* **навря́д ли.**

НАВРЯ'Д ЛИ *нареч. разг.* «бес бекен; **навря́д ли он придёт сего́дня** ал бүгүн келбес бекен.

НАВСЕГДА' *нареч.* өмүрдүк, түбөлүк; ◇ **раз навсегда́!** бүттү!, болду!, бир айттым!

НАВСТРЕ'ЧУ **1.** *нареч.* утуру, алдынан тосуп; **идти́ навстре́чу** алдынан тосуп чыгуу; **2.** *предлог с дат. п.* каршы; **идти́ навстре́чу опа́сности** коркунучка каршы баруу.

НАВЫ'ВОРОТ *нареч. разг.* **1.** (*наизнанку*) аңтарасынан; **наде́ть руба́ху навы́ворот** көйнөктү аңтарасынан кийүү; **2.** *перен.* (*наоборот*) тетири, тетирисинче, тескери, тескерисинче; ◇ **ши́ворот-навы́ворот** такыр тескерисинче, баш аламан; **ты всё сде́лал ши́ворот-навы́ворот** сен баарын баш аламан кылып таштапсың.

НА'ВЫК *м.* көнүгүү, дагды, машыгуу, ык; **произво́дственные на́выки** өндүрүштүк машыгуу; **трудовы́е на́выки** эмгектеги машыгуу.

НАВЫ'КАТ *нареч.*: **глаза́ навы́кат** чакырайган көз, тостойгон көз.

НАВЫ'КАТЕ *нареч. см.* **навы́кат.**

НАВЫ'ЛЕТ *нареч.* тешип (*өтүү*); ар жагына чыгып (*кетүү*); **он ра́нен пу́лей навы́лет** ал тешип өткөн октон жарадар болду.

НАВЫ'НОС *нареч. разг.* навынос (*ошол саткан жерде ичүү үчүн эмес, алып чыгуу үчүн; көбүнчө ичкилик жөнүндө*).

НАВЫ'ПУСК *нареч.* сыртка (тышына) коё берилип; **брю́ки навы́пуск** багалегин сыртка коё берме шым; **руба́ха навы́пуск** шымданбастан сыртка чыгарып жүрмө көйнөк.

НАВЫ'РЕЗ *нареч.* кесип көрсөтүп (*сатылуучу*); **арбу́з ку́плен навы́рез** бышкандыгын кесип көрүп алган дарбыз.

НАВЫ'ТЯЖКУ *нареч.*: **стоя́ть навы́тяжку** какайып туруу.

НАВЬЮ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **навью́чить.**

НАВЬЮ'ЧИТЬ *сов. кого* жүктөө, артуу; **мы навью́чили груз на лошаде́й** биз жүктү аттарга жүктөдүк.

НАВЯЗА'ТЬ I *сов.* **1.** *что* (*привязать*) ороо, байлоо, таңуу; **2.** *что, чего* (*связать*) токуу, согуу (*мис. байлакты*); **3.** *кого-что, перен.* (*принудить*) таңуу, зордоп моюнга артуу (алдыруу); **навяза́ть** *кому-л.* **нену́жную вещь** керексиз буюмду *бирөөгө* зордоп берүү (таңуу); **навяза́ть своё мне́ние** өзүнүн оюн бирөөгө мажбур кылуу (таңуу).

НАВЯЗА'ТЬ II *несов. см.* **навя́внуть.**

НАВЯЗА'ТЬСЯ *сов. кому, разг.* **1.** (*обременить*) асылып алуу, жадатуу, үйгакча жабышуу; **2.** *на что* (*напроситься*) асылуу, жабышуу; **он сам навяза́лся на знако́мство** ал өзү жабышып таанышты.

НАВЯ'ЗНУТЬ *сов.*: **навя́знуть в зуба́х** *разг.* аша кечирүү, жадатып жиберүү, тажатып бүтүү.

НАВЯ'ЗЧИВОСТЬ *ж.* тажаткычтык, асылгычтык.

НАВЯ'ЗЧИВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*назойливый*) жадатма, тажаткыч, асылгыч; **2.** (*неотступный*) асылгыч, ойго эрксизден келе берүүчү (түшө берүүчү); **навя́зчивая иде́я** ойго эрксизден келе берүүчү (түшө берүүчү) идея.

НАВЯ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **навяза́ть** I.

НАВЯ'ЗЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **навяза́ться; 2.** *страд. к* **навя́зывать.**

НАВЯ'ЛИТЬ *сов. что, чего* кургатуу, кактоо, сүр сүтүү.

НАГАДА'ТЬ *сов. что, чего, разг.* төлгө, бал ашып «...ушундай болот» деп айтуу.

НАГА'ДИТЬ *сов. разг.* **1.** (*о животных*) булгоо, ыпыластоо, заңдоо; **2.** *кому, перен.* (*навредить*) жамандык кылуу.

НАГА'ЙКА *ж.* камчы.

НАГА'Н *м.* наган (*тапанчанын бир түрү*).

НАГА'Р *м.* көө, күйүк; **нага́р на свече́** шамдын күйүгү.

НА'ГЕЛЬ *м. тех.* жыгач мык, жыгач чеге.

НАГИБА'ТЬ *несов. см.* **нагну́ть.**

НАГИБА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **нагну́ться; 2.** *страд. к* **нагиба́ть.**

НАГИШО'М *нареч. разг.* жыпжылаңач, эч нерседен түк.

НАГЛА'ДИТЬ *сов. что, чего* таптоо, үтүктөө; **нагла́дить мно́го белья́** көп кирди үтүктөп таштоо.

www.bizdin.kg

НАГЛА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **нагла́дить.**

НАГЛА'ЗНИК *м.* 1. көз айнек (*жарыктан, чаңдан сактоочу көз айнек*); 2. (*для лошади*) көздүк (*үркүнчөөк аттын көзүнүн арт жагына тагылуучу калканчык*).

НАГЛА'ЗНЫЙ, -ая, -ое көздү сактоо үчүн тартылуучу; **нагла́зный щито́к** көзгө тартылуучу калканчык.

НАГЛЕ'ТЬ *несов.* уятсыздана баштоо, барган сайын абийирсиздене баштоо.

НАГЛЕ'Ц *м.* уятсыз киши, бетпак.

НА'ГЛО *нареч.* уялбастан, бети чымырабастан; **на́гло смотре́ть в глаза́** уялбастан көзгө тике кароо

НА'ГЛОСТЬ *ж.* уятсыздык, бетпактык.

НАГЛОТА'ТЬСЯ *сов. чего, разг.* абдан көп жутуу, абдан көп ичүү; **наглота́ться воды́** сууну абдан көп жутуу.

НА'ГЛУХО *нареч.* 1. (*плотно*) жылчыксыз, абдан бек; 2. (*на все пуговицы*): **на́глухо застегну́ть пальто́** пальтонун бардык топчусун топчулоо.

НАГЛУШИ'ТЬ *сов. кого-чего* эсин оодарып, кулагын тундуруп кармоо (*музду же сууну уруп, балыктын кулагын тундуруп, эсин оодарып кармоо*).

НА'ГЛЫЙ, -ая, -ое уятсыз, бетсиз, бетпак.

НАГЛЯДЕ'ТЬСЯ *сов. на кого-что* моокуму канганча көрүү (кароо); **мать не мо́жет нагляде́ться на своего́ ребёнка** өзүнүн баласын карай берип эненин моокуму канбайт.

НАГЛЯ'ДНО *нареч.* көрүнөө, көз көрүнөө, апачык, көрсөгүп туруп.

НАГЛЯ'ДНОСТЬ *ж.* ачыктык, даанaлык, көрсөтмөлүүлүк; **привести́ приме́р для нагля́дности** ачыктык үчүн мисал келтирүү; **нагля́дность обуче́ния** окутуунун көрсөтмөлүүлүгү.

НАГЛЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*убедительный*) көрүнүктүү; **нагля́дное доказа́тельство** көрүнүктүү далил; 2. (*основанный на показе*) көрсөтмөлүү; **нагля́дный ме́тод** көрсөтмөлүү метод; **нагля́дные посо́бия** көрсөтмө куралдар (*көрсөтмөлүү окуунун куралдары: карта, сүрөт, таблица, куштардын кеби ж. б.*).

НАГНА'ИВАТЬСЯ *несов. см.* **нагнои́ться.**

НАГНА'ТЬ I *сов.* 1. *кого-что* (*догнать*) кууп жетүү, кубалап жетүү, кууп кармоо (*мис. качкынды*); 2. *что, кого-чего* (*согнать, сосредоточить*) айдап келүү, айдап чогултуу (*көп нерсени, мис. малды*); ◇ **нагна́ть сон** уйку келтирүү; **нагна́ть тоску́** ичти бышыруу; **нагна́ть стра́ху** коркутуп жанын чыгаруу.

НАГНА'ТЬ II *сов.* (*добыть перегонкой*) тартуу, чыгаруу; **нагна́ть спи́рту** спирт чыгаруу.

НАГНЕСТИ' *сов. см.* **нагнета́ть.**

НАГНЕТА'НИЕ *ср. тех.* шыкоо, шыкап чогултуу, шыкап толтуруу, толтуруу, кысып *же* басып бир жерге чогултуу.

НАГНЕТА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *тех.*: **нагнета́тельный насо́с** шыкагыч, шыкап толтургуч (*мис. велосипед насосу*).

НАГНЕТА'ТЬ *несов. что, тех.* шыкоо, шыкап толтуруу, толтуруу, кысып *же* басып бир жерге чогултуу; **нагнета́ть во́здух** абаны шыкап толтуруу.

НАГНОЕ'НИЕ *ср. мед.* ириңдөө.

НАГНОИ'ТЬСЯ *сов.* ириңдеп кетүү.

НАГНУ'ТЬ *сов. кого-что* ийүү, эңкейтүү.

НАГНУ'ТЬСЯ *сов.* ийилүү, эңкейүү.

НАГОВА'РИВАТЬ *несов. см.* **наговори́ть.**

НАГОВО'Р *м. уст.* 1. (*клевета*) ушак, жала, жамандоо; 2. (*заклинание*) окуп дарымдоо, окуп байлоо.

НАГОВОРИ'ТЬ *сов.* 1. *что, разг.* көп сүйлөө, оозуна келгенди сүйлөө; **наговори́ть неприя́тностей** жаман айтуу; 2. *на кого-что, разг.* (*наклеветать*) ушактоо, жамандоо; 3. *что* (*произвести звуковую запись*) сүйлөп *же* ырдап берүү (*фонографка, плёнкага жазуу үчүн*).

НАГОВОРИ'ТЬСЯ *сов. разг.* моокуму канганча сүйлөшүү, кумардан чыга сүйлөшүү.

НАГО'Й, -а́я, -о́е жылаңач; **наги́е дере́вья** жылаңач жыгачтар.

НА'ГОЛО *нареч.* (*совершенно не оставив волос*) такырайта; **он остри́гся на́голо** ал чачын такырайта алдырды.

НАГОЛО' *нареч.*: **ша́шки наголо́** кылычты чыгар (*кынынан сууруп ал*).

НА'ГОЛОВУ *нареч.*: **разби́ть на́голову** таш-талканын чыгаруу.

НАГОЛОДА'ТЬСЯ *сов. разг.* аябай ачка болуу, кезерүү.

НАГО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое кездеме менен тышталбаган (*тери кийим жөнүндө*); **наго́льный тулу́п** тон.

НАГОНЯ'Й *м. разг.* каккы, жеме.

НАГОНЯ'ТЬ *несов. см.* **нагна́ть** I.

НА-ГОРА' *нареч. горн.*: **вы́дать у́голь на-гора́** казылган көмүрдү сыртка чыгаруу (*шахтадан жер үстүнө*).

НАГОРА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **нагороди́ть.**

НАГОРА'ТЬ *несов. см.* **нагоре́ть.**

НАГОРЕ'ТЬ *сов.* 1. (*дать нагар*) күйүп караюу (*мис. шамдын пилиги*); 2. *безл.* (*о горючем, электричестве*) күйүү; **за ме́сяц нагоре́ло кероси́на на де́сять рубле́й** бир айдын ичинде он сомдук керосин жагылды; 3. *безл. разг.* (*о наказании, выговоре*) тил угуу, жеме көрүү, **ребя́там нагоре́ло от отца́ за ша́лости** тентектик кылган үчүн балдар атасынан тил укту.

НАГО'РНЫЙ, -ая, -ое 1. (*гористый*) тоолуу; **наго́рный бе́рег реки́** суунун тоолуу жээги; 2. (*находящийся на горах*) тоодогу, тоо жактагы; **наго́рное па́стбище** тоодогу мал жайыты.

НАГОРОДИ'ТЬ *сов. что, чего, разг.* 1. (*огораживая, построить*) тосуу, тосмо жасоо; 2. *перен.* (*наговорить вздор*) сандырактоо, балпылдоо.

НАГО'РЬЕ *ср.* тайпак тоо.

НАГОСТИ'ТЬСЯ *сов. разг.* абдан конок болуу, конок болуп көпкө чейин жатуу.

НАГОТА' *ж.* жылаңачтык, жылаңач жер; **прикры́ть наготу́** жылаңач денесин жабуу.

НАГОТА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **наготови́ть.**

НАГОТО'ВЕ *нареч.* даяр, дапдаяр.

НАГОТО'ВИТЬ *сов. что, чего, разг.* 1. (*запасти*) даярдоо, камдоо, даярдап коюу, камдап коюу; 2. (*настряпать*) көп тамак бышыруу, көп тамак камдоо.

НАГОТО'ВИТЬСЯ *сов. разг.* көп кылып камдоо; **на всех не наготóвишься** даярдап элдин баарына жеткире албайсың.

НАГРА'БИТЬ *сов. что, чего* талап алуу, карактап алуу.

НАГРА'ДА *ж.* сый, сыйлык; **высо́кая прави́тельственная награ́да** өкмөттүк жогорку сыйлык.

НАГРАДИ'ТЬ *сов. кого чем* 1. сыйлоо, сыйлык берүү; 2. *перен.* (*наделить*) сыйлоо; **приро́да ще́дро награди́ла его́** табият аны аябай сыйлаган, габият ага аябаган чоң зээн берген; ◇ **награди́ть** *кого-л.* **улы́бкой** бирөөгө өзүнүн алкышын, ыраазы экенин *же* аны жакшы көргөндүгүн жылмайып күлүп билдирүү.

НАГРАДНО'Й, -а́я, -о́е 1. **награда**-*га* *т.*; **наградно́й спи́сок** сыйлыктар тизмеси; 2. *в знач. сущ.* **наградны́е** *мн.* сыйлык акча, сыйга берилген *же* берилүүчү акча.

НАГРАЖДА'ТЬ *несов. см.* **награди́ть.**

НАГРАЖДЕ'НИЕ *ср.* сыйлык берүү.

НАГРАФИ'ТЬ *сов. что* графалоо, сызуу, сызык түшүрүү.

НАГРЕБА'ТЬ *несов. см.* **нагрести́.**

НАГРЕ'В *м.* 1. (*действие*) ысуу, жылуу; 2. *тех.* (*нагреваемая поверхность*) ысуучу бет.

НАГРЕВА'НИЕ *ср.* ысытуу, жылытуу.

НАГРЕВА'ТЕЛЬ *м. тех.* ысыткыч, жылыткыч (*аппарат*).

www.bizdin.kg

НАГРЕВА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *тех.* ысытуучу, жылытуучу; **нагрева́тельный аппара́т** ысытуучу аппарат; **нагрева́тельные прибо́ры** ысытуучу приборлор; **нагрева́тельная пове́рхность** жылуучу бет (үстү).

НАГРЕВА'ТЬ *несов. см.* **нагре́ть.**

НАГРЕВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **нагре́ться;** 2. *страд. к* **нагрева́ть.**

НАГРЕСТИ' *сов. что, чего* тырмап, күреп, шилеп чогултуу.

НАГРЕ'ТЬ *сов.* 1. *что, чего* ысытуу, жылытуу; 2. *кого, перен. прост.* (*одурачить*) алдоо, алдап жеп кетүү, күйгүзүү; ◇ **нагре́ть себе́ ру́ки** *разг.* үкүнүн уясын *же* май чукур табуу (*бир иштин айланасында жымкырып, кытып дүйнө табуу*).

НАГРЕ'ТЬСЯ *сов.* ысуу, жылуу.

НАГРИМИРОВА'ТЬ *сов. кого-что* гримдөө, грим менен абдан жасоо.

НАГРИМИРОВА'ТЬСЯ *сов.* гримделүү, грим жасалуу, гримденүү (*мис. артист*).

НАГРОМОЖДА'ТЬ *несов. см.* **нагромозди́ть.**

НАГРОМОЖДЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) иретсиз, баш-аягы жок үйүп таштоо; 2. (*груда*) баш-аягы жок үйүлүп жаткан нерсе.

НАГРОМОЗДИ'ТЬ *сов. что, чего* 1. үймөлөктөө; иретсиз, тартипсиз, баш-аягы жок таштоо; 2. *перен.* ыгы жок нерселер менен толтуруу; **в статье́ а́втор нагромозди́л ку́чу приме́ров** автор макаланы ыгы жок мисалдар менен толтурган.

НАГРУБИ'ТЬ *сов. кому* оройлук кылуу, орой сөз айтуу.

НАГРУБИЯ'НИТЬ *сов. разг. см.* **нагруби́ть.**

НАГРУ'ДНИК *м.* 1. (*детский*) боркок; 2. (*часть верховой сбруи*) көмөлдүрүк; 3. *ист.* соот (*төшкө сактоочу соот*).

НАГРУ'ДНЫЙ, -ая, -ое төшкө (көкүрөккө) тагылуучу, төшкө (көкүрөккө) жасалуучу; **нагру́дный знак** төшкө тагылуучу белги; **нагру́дный карма́н** төш чөнтөк.

НАГРУЖА'ТЬ *несов. см.* **нагрузи́ть.**

НАГРУЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **нагрузи́ться;** 2. *страд. к* **нагружа́ть.**

НАГРУЗИ'ТЬ *сов. кого-что чем* 1. жүктөө, артуу; 2. *перен.* милдет тапшыруу, жүктөө, тапшырма берүү.

НАГРУЗИ'ТЬСЯ *сов. чем* жүктөлүү, артылуу.

НАГРУ'ЗКА *ж.* 1. (*действие*) жүктөө, артуу; 2. (*груз*) нагрузка, жүк; 3. *разг.* (*обязанности*) милдет, иш; 4. *тех.* нагрузка (*электр күчүнүн электр сымынан өтүү единицасы*).

НАГРЯЗНИ'ТЬ *сов. разг.* булгоо, ыпыластоо, кирдетүү.

НАГРЯ'НУТЬ *сов. разг.* аңдоосуздан кол салуу, чабуул коюу, аңдоосуздан качырып сала берүү, күтпөгөн жерден келип калуу; **нагря́нули го́сти** конок келип калды.

НАГУ'Л *м. с.-х.* эт алуу, семирүү; **ле́тний нагу́л скота́** малдын жайкы семириши.

НАГУ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **нагуля́ть.**

НАГУЛЯ'ТЬ *сов. что, чего* оттоп жүрүп семирүү; **скот нагуля́л жи́ру** мал оттоп жүрүп семирди.

НАГУЛЯ'ТЬСЯ *сов. разг.* кумардан чыга, моокуму кана тамаша кылуу, ойноо.

НАД (НАДО) *предлог с твор. п.* 1. (*поверх, выше кого-чего-л.*) үстүндө, төбөсүндө, үстү жакта; **над го́родом лета́ли самолёты** шаардын үстүндө самолёттор учуп жүрдү; 2. (*при обозначении направленности действия*) -га, үстүндө, жөнүндө, тууралу; **он сиди́т над реше́нием зада́чи** ал маселе чыгарып отурат; **он рабо́тает над э́тим вопро́сом уже́ не́сколько лет** ал бу маселенин үстүндө бир нече жылдан бери иштеп келе жатат; **мать сжа́лилась над ни́ми** аларга эненин боору ооруду; **не сме́йся надо мно́й** мени шылдың кылба.

НАД= (НАДО=) *приставка* 1. *этиш жасайт; мис:* **надстро́ить** үстүнө куруу; **надломи́ть** бир аз сындыруу; **надкуси́ть** четинен тиштеп алуу; 2. *зат атооч жана сын атооч жасайт; мис.* **надко́стный** сөөктүн үстүндөгү (сыртындагы).

НАДАВА'ТЬ *сов. кому что, чего, разг.* көп берүү, далай берүү, бере берүү; **надава́ть обеща́ний** убада бере берүү; **надава́ть поруче́ний** тапшырма бере берүү.

НАДАВИ'ТЬ *сов.* 1. *что, на что* (*нажать*) басуу, ныгыруу, сыгуу; **ты надави́л на край стола́** сен үстөлдүн четин ныгыра бастың; 2. *что, чего* (*выжать*) сыгуу, сыгып чыгаруу; **он надави́л виногра́дного со́ку** ал жүзүм суусун сыгып чыгарды.

НАДА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **надави́ть.**

НАДА'ИВАТЬ *несов. см.* **надои́ть.**

НАДАРИ'ТЬ *сов. что, чего, разг.* сыйлап берүү, сыйлагандан сыйлоо, үстү-үстүнө сыйлоо.

НАДБА'ВИТЬ *сов.* үстөө, үстөк кылуу, кошуу, кошумчалоо, көтөрүү.

НАДБА'ВКА *ж.* кошумча, үстөмө, үстөк, кошумчалоо; **надба́вка за вы́слугу лет** көп жыл кызмат кылганы үчүн кошумча акы.

НАДБАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **надба́вить.**

НАДБИВА'ТЬ *несов. см.* **надби́ть.**

НАДБИ'ТЬ *сов. что* кетилтүү, четин сындыруу, кетик чыгаруу, бир аз жерин сындыруу; **надби́ть яйцо́** жумуртканы чегип сындыруу.

НАДБРО'ВНЫЙ, -ая, -ое каш үстүндөгү; **надбро́вные ду́ги** каш сөөгү.

НАДБРО'ВЬЕ *ср. анат.* каш үстү, каштын үстү жагы.

НАДБРЮ'ШНЫЙ, -ая, -ое *анат.* карын сыртындагы, карын үстүндөгү.

НАДВИГА'ТЬ *несов. см.* **надви́нуть.**

НАДВИГА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **надви́нуться;** 2. *страд. к* **надвига́ть.**

НАДВИ'НУТЬ *сов. что на кого-что* жылдыруу, түшүрүү, бастыруу; **надви́нуть ша́пку на́ уши** шапканы кулакка түшүрүү.

НАДВИ'НУТЬСЯ *сов.* 1. жылуу, жылып келүү, жылып баруу, жылып жанашуу, жакындоо; **ту́чи надви́нулись** кара булуттар жылып келип салаңдап турду; 2. *перен.* жакын келүү, кирип келүү; **надви́нулась ста́рость** карылык жакындап келди.

НАДВО'ДНЫЙ, -ая, -ое суу үстүндөгү, суу сыртындагы; **надво́дная часть парохо́да** пароходдун суу үстүндөгү бөлүгү.

НА'ДВОЕ *нареч.* экиге, эки бөлүккө; ◇ **ба́бушка на́двое сказа́ла** *погов.* эки анжы кылып айтуу; болор-болбосу белгисиз; же болот, же болбойт.

НАДВО'РНЫЙ, -ая, -ое короодогу, короо ичиндеги, дубал ичиндеги; **надво́рные постро́йки** короодогу курулуштар (*мис. аткана, тооккана ж. б.*).

НАДВЯЗА'ТЬ *сов. что* 1. (*напр. чулки*) улап согуу; 2. (*привязать, удлинить*) жалгоо, улаштыруу.

НАДВЯ'ЗКА *ж.* 1. (*действие*) улоо, улап согуу (*мис. байпакты*); 2. (*надвязанная часть*) уланды, жалганды, улап согулган бөлүгү; **чулки́ се́рые, а надвя́зка си́няя** байпактын өзү боз, уландысы көк.

НАДВЯ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **надвяза́ть.**

НАДГОРТА'ННИК *м. анат.* коко.

НАДГРО'БНЫЙ, -ая, -ое 1. (*могильный*) мүрзө үстүнө коюлган, мүрзө үстүндөгү; **надгро́бная на́дпись** мүрзө үстүндөгү жазуу; 2. өлүктү коюп жаткандагы; **надгро́бное сло́во** өлүктү коюп жаткандагы сөз.

НАДГРЫЗА'ТЬ *несов. см.* **надгры́зть.**

НАДГРЫ'ЗТЬ *сов. что* тиштеп алуу, тиштөө, кемирүү (*мис. алманы*).

НАДДАВА'ТЬ *несов. см.* **надда́ть.**

НАДДА'ТЬ *сов. что, чего, разг.* кошумчалоо, дагы кошуу, ылдамдатуу, ыкчамдатуу; **надда́ть жа́ру** дагы ысытуу, ысыта түшүү; **конь надда́л хо́ду** ат ылдамдап жүрдү.

www.bizdin.kg

НАДЕБОШИ'РИТЬ *сов. разг.* чыр (чатак) салып жиберүү, чыр чыгарып ийүү.
НАДЁВАННЫЙ, -ая, -ое *разг.* кийилген (*жаңы эмес*).
НАДЕВА'ТЬ *несов. см.* **надéть.**
НАДЕВА'ТЬСЯ *несов. страд. к* **надевáть.**
НАДЕ'ЖДА *ж.* үмүт; **подавáть надéжду** үмүт туудуруу; **витáть надéжду** үмүттөнүү, ишенүү.
НАДЁЖНОСТЬ *ж.* **1.** ишенимдүүлүк, ишеничтүүлүк; **2.** (*прочность*) бекемдик, мыктылык.
НАДЁЖНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*верный, внушающий доверие*) ишенимдүү, ишеничтүү; **надёжный друг** ишенимдүү дос; **2.** (*прочный*) бек, бекем, мыкты; **в надёжном мéсте** тынгылыктуу (бекем) жерде (жайда).
НАДЕ'Л *м.* **1.** үлүш бөлүп берүү; **2.** *ист.* надел (*революциядан мурунку деревняда — дыйкандын пайдалануусуна кесилип берилген жер*).
НАДЕ'ЛАТЬ *сов. что, чего* көп-көп жасоо; **надéлать игрýшек** көп-көп оюнчук жасоо; ◇ **надéлать хлопóт** убара кылуу, түйшүккө салуу; **надéлать ошúбок** көп ката жиберүү.
НАДЕЛЕ'НИЕ *ср.* бөлүп берүү, энчи берүү.
НАДЕЛИ'ТЬ *сов. кого, чем* **1.** (*предоставить*) бөлүп берүү, энчи берүү, берүү; **2.** *перен.* (*одарить*) сыйлоо, сый кылып берүү; **прирóда щéдро наделúла егó талáнтом** табият ага талантты мол берген.
НАДЕЛЯ'ТЬ *несов. см.* **наделúть.**
НАДЁРГАТЬ *сов. что, чего* жулуу, үзүү, суруу (*белгилүү санда, өлчөмдө*); ◇ **надёргать цитáт** *разг.* цитатаны андан-мындан эле иретсиз ала берүү.
НАДЕРЗИ'ТЬ *сов. кому, разг.* орой сөз айтуу, корс сөз айтуу, курсүлдөө.
НАДЁРНУТЬ *сов.* силкип жабуу, тартып жабуу, серпип жабуу; **надёрнуть на себя́ одея́ло** жуурканды тартып жамынуу.
НАДЕ'ТЬ *сов. что* **1.** кийүү, кийгизүү, кийдирүү; **надéть плáтье** көйнөк кийүү; **надéть кольцó на пáлец** бармакка шакек салуу; **надéть сбрýю** ат жабдыгын атка салуу; **2.** тагуу, кадоо (*мис. орден*).
НАДЕ'ЯТЬСЯ *несов. на кого-что и с неопр.* үмүт кылуу, ишенүү, эш кылуу; **надéяться на успéх** ийгилик болот деп ишенүү; **надéяться вы́здороветь** айыгам деп ишенүү; **надéюсь** 1) ишенем, үмүт кылам; 2) *вводн. сл.*: **ты, надéюсь, пóмнишь о своём обещáнии** убадаң эсиңде бардыр, деймин; ◇ **на бóга надéйся, а сам не плошáй** *посл.* кудайга ишенсең, жөө каласың.
НАДЗЕ'МНЫЙ, -ая, -ое жер үстүндөгү, жер бетиндеги, жердин сыртындагы; **надзéмные чáсти растéния** өсүмдүктүн жер сыртындагы бөлүктөрү.
НАДЗИРА'ТЕЛЬ *м.* надзиратель, сакчы, кароолчу, көзөмөлдөөчү (*бирөөнү же бир нерсени кайтарып, карап туруучу адам*); **тюрéмный надзирáтель** түрмө сакчысы.
НАДЗИРА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **надзирáтель.**
НАДЗИРА'ТЬ *несов. за кем-чем* көздөө, кароо, байкоо, кайтаруу, күзөтүү.
НАДЗО'Р *м.* **1.** көзөмөл, күзөтүү; **быть под** *чьим-л.* **надзóром** *бирөөнүн* көзөмөлүндө болуу; **установúть надзóр** көзөмөл коюу; **2.** (*группа лиц или орган для наблюдения за кем-чем-л.*) надзор (*көзөмөлдөө органы*); **прокурóрский надзóр** прокурордук надзор; **санитáрный надзóр** санитардык надзор; **технúческий надзóр** техникалык надзор.
НАДЗО'РНЫЙ, -ая, -ое надзор-*го т.*; **надзóрные óрганы** надзор органдары.
НАДИВИ'ТЬСЯ *сов. кому-чему, на кого-что, разг.* көрүп *же* угуп, таң калып абдан мокуму кануу.
НАДИРА'ТЬ *несов. см.* **надрáть.**
НАДКА'ЛЫВАТЬ I *несов. см.* **надколóть** I.
НАДКА'ЛЫВАТЬ II *несов. см.* **надколóть** II.
НАДКЛА'ССОВЫЙ, -ая, -ое таптан тышкары (*эч бир тапка таандык болбогон*).
НАДКЛЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **надклéить.**
НАДКЛЕ'ИТЬ *сов. что* улап жабыштыруу, жабыштырып жалгоо.
НАДКО'ЖИЦА *ж. бот.* кутикула, сырт кабык (*өсүмдүк кабыгынын сырткы кабаты*).
НАДКО'Л *м.* **1.** (*действие*) сайып тешүү; **2.** (*надколотое место*) сайып тешилген жер.
НАДКОЛЕ'ННЫЙ, -ая, -ое тизе үстүндөгү (*тизенин үстү жагындагы*); **надколéнная чáшка** *анат.* томук (*тизе томугу*).
НАДКОЛО'ТЬ I *сов. что* (*напр. топором*) жарака кетирүү, жарык чыгаруу.
НАДКОЛО'ТЬ II *сов.* (*слегка уколоть*) сайып коюу, сайып-сайып коюу.
НАДКО'СТНИЦА *ж. анат.* сөөктүн сырткы кабыгы.
НАДКО'СТНЫЙ, -ая, -ое *анат.* сөөктүн сыртындагы.
НАДКРЫ'ЛЬЯ *мн.* (*ед.* **надкры́лье** *ср.*) *зоол.* катуу канат (*коңуздардын жаргак канатынын сыртындагы катуу канаты*).
НАДКУ'С *м.* **1.** (*действие*) тиштеп алуу, тиштеп үзүп алуу; **2.** (*надкушенное место*) тиштин изи, тиштин калтырган тагы.
НАДКУСИ'ТЬ *сов. что* четинен тиштеп алуу, тиштеп коюу.
НАДЛА'МЫВАТЬ *несов. см.* **надломúть.**
НАДЛА'МЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **надломúться;** **2.** *страд. к* **надлáмывать.**
НАДЛЕЖА'ТЬ *несов. безл. кому-чему*: **надлежúт** тийиш, милдеттүү; **вам надлежúт явúться в укáзанный срок** сиз көрсөтүлгөн мөөнөттө келүүгө тийишсиз.
НАДЛЕЖА'ЩИЙ, -ая, -ее тиешелүү, тийиштүү; **в надлежáщий срок** тийиштүү мөөнөтүндө; **надлежáщим óбразом** тиешелүү түрдө.
НАДЛО'М *м.* **1.** (*действие*) сынуу, чала сынуу; **2.** (*надломленное место*) сынык, бертик (*сынган жер*); **3.** *перен.* (*угнетённое состояние*) ындыны өчүү, жылдызы түшүү, көңүл чөгөт болуу, басынуу, чүнчүү.
НАДЛОМИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* жарака кетирүү, жик кетирүү; **2.** *кого-что, перен.* (*ослабить*) басынтуу, багынтуу.
НАДЛОМИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** бир аз сынуу; **вéтка надломúлась** бутак бир аз сынды; **2.** *перен.* (*ослабнуть*) басынуу.
НАДЛО'МЛЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **надломúть;** **2.** *прил. перен.* (*о душевном состоянии*) чүнчүгөн, жабыккан, басынган.
НАДМЕ'ННО *нареч.* текеберденип, теңсинбей, кокурайып, компоюп, менменсинип.
НАДМЕ'ННОСТЬ *ж.* текебердик, теңсинбөөчүлүк, кокураюучулук, компойгондук, менменсинүүчүлүк.
НАДМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое текебердүү, теңсинбеген, кокурайган, компойгон, менменсинген.
НА ДНЯ'Х *см.* **день.**
НА'ДО I *в знач. сказ.* керек; **что вам нáдо?** сизге *же* силерге эмне керек?; ◇ **что нáдо** *разг.* (*о чём-л. очень хорошем*) ойдогудай, самагандай, сураба; **так и нáдо** *разг.* сооп болот, ырас болуптур, ошону көрмөк эле; **как не нáдо лýчше** абдан сонун, мындан да артык болобу.
НАДО II *предлог см.* **над.**
НАДО- *приставка см.* **над-.**
НА'ДОБНО *в знач. сказ. уст. см.* **нáдо, нýжно.**
НА'ДОБНОСТЬ *ж.* зарылдык, керектик; **нет никакóй нáдобности** зарылдыгы жок; **по мéре нáдобности** керектүүлүгүнө карай, керек болушуна жараша.
НА'ДОБНЫЙ, -ая, -ое *уст. см.* **нýжный.**
НАДОЕДА'НИЕ *ср.* жадатуу, тажатуу.
НАДОЕДА'ТЬ *несов. см.* **надоéсть; не надоедáй!** жадатпачы!

www.bizdin.kg

НАДОЕ́ДЛИВОСТЬ *ж.* жадаткычтык, жадатып жиберүүчүлүк.

НАДОЕ́ДЛИВЫЙ, -ая, -ое жадатма, жадаткыч.

НАДОЕ́СТЬ *сов. кому чем* жадатуу, тажатуу, зериктирүү; **надое́сть про́сьбами** сурай берип жадатуу; **мне надое́ло** мени жадатып жиберди, мен жадап кеттим; **ты мне надое́л** сен мени жадаттың; **мне надое́ло писа́ть** жазгандан жадап кеттим; **они́ надое́ли друг дру́гу** алар бири-бирин жадатып жиберди.

НАДОИ́ТЬ *сов. что, чего* саап алуу.

НАДО́Й *м. с.-х.* саам сүт, саалган сүт; **сре́дний надо́й на коро́ву в су́тки** бир уйдун суткасына берген орточо саамы.

НА́ДОЛБА *ж. воен.* жерге кагылган жоон кыска мамы (*бул танкага каршы тосмо катарында колдонулат*).

НАДО́ЛГО *нареч.* далайга, бир топко чейин, көпкө дейре.

НАДО́МНИК *м.* үйдө иштөөчү, заказды үйдө иштөөчү, заказды үйдө бүтүрүүчү.

НАДО́МНИЦА *женск. р. к* **надо́мник.**

НАДОРВА́ТЬ *сов. что* **1.** бир четин айруу, бир четин жыртуу, бир четин тешүү; **надорва́ть конве́рт** конверттин четин айруу; **2.** *перен.* (*повредить себе*) кокустатуу, мертигүү (*ички мүчөгө зыян келтирүү*); **надорва́ть го́лос** үнүн бузуп алуу; ◇ **надорва́ть си́лы** шалдайып күчтөн айрылуу, алы кетүү; **живо́тики надорва́ть со́ смеху** *разг.* боору каткыча күлүү, ичегиси каткыча күлүү, күлүп жатып боор катуу.

НАДОРВА́ТЬСЯ *сов.* **1.** (*слегка разорваться*) бир чети айрылуу, бир чети жыртылуу; **2.** *перен.* (*повредить себе внутренние органы*) кокустоо, мертигип калуу (*ички мүчөсүнө зыян келүү*); **3.** *перен.* (*утомиться*) кажуу, алдан тайуу.

НАДОУ́МИТЬ *сов. кого, разг.* жөн шилтөө, жөн көрсөтүү.

НАДПА́РЫВАТЬ *несов. см.* **надпоро́ть.**

НАДПИ́Л *м.* **1.** (*действие*) четин тааруу, четин араалап кесип түшүрүү; **2.** (*надпиленное место*) араа менен таарылган, кесилген жер.

НАДПИ́ЛИВАТЬ *несов. см.* **надпили́ть.**

НАДПИЛИ́ТЬ *сов. что* араалап из (так) түшүрүү.

НАДПИСА́ТЬ *сов. что* **1.** бетине жазуу, үстүнө жазуу; **надписа́ть а́дрес на конве́рте** конверттин бетине адрес жазуу; **2.** (*снабдить своей надписью*) колун коюу (*мис. китептин четине*).

НАДПИ́СЫВАТЬ *несов. см.* **надписа́ть.**

НА́ДПИСЬ *ж.* жазуу (*бир нерсенин бетине, сыртына жазылган кыскача жазуу*).

НАДПОРО́ТЬ *сов. что* бир аз сөгүү (*тигишти сөгүү*).

НАДПО́ЧВЕННЫЙ, -ая, -ое жер кыртышынын үстүндөгү; **надпо́чвенный чернозём** кыртыштын үстүндөгү кара топурак.

НАДПО́ЧЕЧНИК *м. анат.* бөйрөк үстүндөгү без.

НАДПО́ЧЕЧНЫЙ, -ая, -ое бөйрөк үстүндөгү.

НАДРА́ИВАТЬ *несов. см.* **надра́ить.**

НАДРА́ИТЬ *сов. что, мор.* тазалоо; **надра́ить па́лубу** палубаны тазалоо.

НАДРА́ТЬ *сов. что, чего* сыйруу; **надра́ть берёзовой коры́** кайыңдын кабыгын сыйруу; ◇ **надра́ть у́ши** *кому-л. разг.* бирөөнү кулактан чоюу.

НАДРЕ́З *м.* **1.** (*действие*) бир аз кесүү; **2.** (*надрезанное место*) кесилген жер, кесик.

НАДРЕ́ЗАТЬ *сов. что* кесүү, кесип көрүү; **надре́зать арбу́з** дарбызды кесип көрүү.

НАДРЕЗА́ТЬ *несов. см.* **надре́зать.**

НАДРЕ́ЗЫВАТЬ *несов. см.* **надре́зать.**

НАДРУБА́ТЬ *несов. см.* **надруби́ть.**

НАДРУБИ́ТЬ *сов. что* **1.** (*расколоть*) кертип кесүү; **2.** (*надстроить*) кесип жалгоо (*мис. жыгач үйдү*).

НАДРУГА́ТЕЛЬСТВО *ср.* одоно келеке, одоно шылдың, одоно мыскыл (*ардактуу, кадырдуу адамды же ыйык нерсени одоно келеке кылуу*).

НАДРУГА́ТЬСЯ *сов. над кем-чем* одоно келеке кылуу, шылдың кылуу (*ардактуу, кадырдуу адам же нерсени одоно келеке кылуу*).

НАДРЫ́В *м.* **1.** (*действие*) айруу, жыртуу, тешүү; **2.** (*надорванное место*) айрылган, жыртылган жер; **3.** *перен.* (*о душевном состоянии*) жарылып кетчүдөй, эчкирип; **смея́ться с надры́вом** эчкирип күлүү; **говори́ть с надры́вом** жарылып кетчүдөй болуп сүйлөө.

НАДРЫВА́ТЬ *несов. см.* **надорва́ть.**

НАДРЫВА́ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **надорва́ться; 2.** *перен. разг.* (*работать через силу*) жанынын барынча тырышуу; **3.** *страд. к* **надрыва́ть.**

НАДРЫ́ВИСТЫЙ, -ая, -ое өксөгөн, эчкирген; **надры́вистый плач** өксөгөн ый.

НАДРЫ́ВНЫЙ, -ая, -ое *см.* **надры́вистый.**

НАДСАДИ́ТЬ *сов. что, разг.* кокустатуу, мертигүү; *см.* **надорва́ть** 2.

НАДСА́ДНЫЙ, -ая, -ое *разг.* кыйнаган, оор; **надса́дный ка́шель** кыйнаган жөтөл.

НАДСА́ЖИВАТЬ *несов. см.* **надсади́ть.**

НАДСА́ЖИВАТЬСЯ *несов. разг.* жанынын барынча тырышуу; *см.* **надрыва́ться** 2.

НАДСМА́ТРИВАТЬ *несов. над кем-чем, за кем-чем* көзөмөлдөө, көзөмөлдөп жүрүү, көз болуп жүрүү, кароо, сыртынан карап жүрүү, күзөтүү.

НАДСМО́ТР *м.* көзөмөл, күзөтүү; *см.* **надзо́р.**

НАДСМО́ТРЩИК *м.* күзөтчү, кароочу, көздөөчү (*качып кетпесин деп*).

НАДСМО́ТРЩИЦА *женск. р. к* **надсмо́трщик.**

НАДСТА́ВИТЬ *сов. что* улоо, узартуу, жалгоо, учтоо (*мис. жеңди, жипти*).

НАДСТА́ВКА *ж.* **1.** (*действие*) улаштыруу, узартуу, учтоо (*бир нерсенин учуна кошумчалап узартуу*); **2.** (*надставленное место*) уланды (*кошумча узартылган нерсе*).

НАДСТАВЛЯ́ТЬ *несов. см.* **надста́вить.**

НАДСТАВНО́Й, -а́я, -о́е уланма, уланган, узартылган, учталган; **надставно́й во́рот** көктөмө жака; **надставна́я часть рукава́** жеңдин уланган бөлүгү.

НАДСТРА́ИВАТЬ *несов. см.* **надстро́ить.**

НАДСТРО́ЕЧНЫЙ, -ая, -ое **надстро́йка** 3-*кө т.*; надстройкалык.

НАДСТРО́ИТЬ *сов. что* үстүнө куруу, үстүнө салуу (*мис. үйдүн үстүнө дагы бир кабат салуу*).

НАДСТРО́ЙКА *ж.* **1.** (*действие*) үстүнө куруу; **зако́нчить надстро́йку в срок** үстүнө курууну өз мөөнөтүндө бүтүү керек; **2.** (*надстроенная часть*) үстүнө курулган бөлүк; **деревя́нная надстро́йка зда́ния** үйдүн үстүнө жыгачтан салынган бөлүгү; **3.** *филос.* надстройка (*ушул базиске туура келүүчү саясий жана укуктук мекемелер жана да коомдук аң-сезимдин белгилүү формалары*).

НАДСТРО́ЧНЫЙ, -ая, -ое сызыктан өйдө жазылуучу, тамганын төбөсүнө жазылуучу; **надстро́чный знак** саптын үстүндөгү белги (*мис. «й»дин төбөсүндөгү*).

НАДТРЕ́СНУТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*с небольшой трещиной*) бир аз жарака кеткен; **2.** *перен.* (*дребезжащий*) дирилдеген (*доош, үн тууралу*).

НАДУВА́НИЕ *ср.* үйлөп толтуруу, үйлөп көптүрүү.

НАДУВА́ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое *разг.* алдамай, алдамчы.

НАДУВА́ТЕЛЬСТВО *ср. разг.* алдамчылык, митаамчылык.

НАДУВА́ТЬ *несов. см.* **наду́ть.**

НАДУВА́ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **наду́ться; 2.** *страд. к* **надува́ть.**

НАДУВНО́Й, -а́я, -о́е үйлөмө, жел толтурма; **надувна́я ши́на** жел толтурма шина; **надувна́я рези́новая ло́дка** жел толтурма резина кайык.

www.bizdin.kg

НАДУ'МАННО *нареч.* ойлоп чыгарылган, ойдон чыгарылган, жасалма (*табигый эмес*).

НАДУ'МАННОСТЬ *ж.* ойдон чыгарылгандык, ойлоп чыгарылгандык (*табигый эместик*).

НАДУ'МАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **наду́мать; 2.** *прил.* ойдон чыгарып айта салган, жаза салган, жасалма; **наду́манный о́браз в рома́не** романдагы жасалма образ.

НАДУ'МАТЬ *сов. с неопр.* деп ойлоо, ниеттенүү; **он наду́мал уе́хать** ал кетүүнү ойлоду.

НАДУ'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **наду́ть; 2.** *прил.* үйлөп жел толтурулган; **3.** *прил. перен. разг.* (*спесивый*) кекирейген, чакчайган; **4.** *прил. перен. разг.* (*угрюмый*) муңайыңкы, маңы, маанайы жапыз.

НАДУ'ТЬ *сов.* **1.** (*воздухом*) үйлөп толтуруу, үйлөп көптүрүү, жел толтуруу, учуруп келүү, учуруп кирүү (*ветром*); **2.** *безл.* жел уруп, суук тийүү; **наду́ло в у́хо** кулакка жел тийип калды; **3.** *кого, разг.* (*обмануть*) алдоо; ◇ **наду́ть гу́бы** *разг.* буртуюу, тултуюу, мурчуюу, мурчуюп таарынуу.

НАДУ'ТЬСЯ *сов.* **1.** чоюлуу, керилүү; **паруса́ надýлись** парустар керилди; **2.** *разг.* (*обидеться*) буртуюу, тултуюу, мурчуюп таарынуу.

НАДУ'ШЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **надуши́ть; 2.** *прил.* атыр себилген.

НАДУШИ'ТЬ *сов. кого-что* атыр куюу, атыр себүү.

НАДУШИ'ТЬСЯ *сов.* атыр себинүү, атыр куюнуу.

НАДЫМИ'ТЬ *сов. чем* түтөө, түтөтүү.

НАДЫША'ТЬ *сов.* **1.** (*где-л.*) дем менен жылытуу, демдин жыты менен абаны бузуу (*мис. үйдүн ичиндеги*); **2.** *на что, разг.* дем менен бир нерсенин бетине буу түшүрүү (*мис. айнектин бетине*).

НАДЫША'ТЬСЯ *сов.* моокуму кана, кумардан чыга дем алуу, аба жутуу; көп аба жутуу; ◇ **он на своего́ сы́на не надыши́тся** ал уулум дегенде ичкен ашын жерге коёт, ак эткенде так этет, өзүнүн уулуна анын деле моокуму канбайт.

НАЕДА'ТЬСЯ *несов. см.* **нае́сться.**

НАЕДИНЕ' *нареч.* жалгыз, жеке, обочо; **мне на́до поговори́ть с ва́ми наедине́** мен сиз менен жалгыз сүйлөшүшүм керек.

НАЕ'ЗД *м.* **1.** (*приезд*) келүү, келип калуу; **2.** (*набег*) андоостон ат коюу.

НАЕ'ЗДИТЬ *сов.* **1.** *что* (*образовать дорогу*) таптоо, даңгыр кылуу (*жол тууралу*); **2.** *кого* (*выездить*) үйрөтүү (*атты*); **3.** жол басуу; **шофёр нае́здил на э́той маши́не ты́сячу киломе́тров** шофёр бул машина менен миң километр жол басты.

НАЕ'ЗДИТЬСЯ *сов. разг.* жарпы жазылганча, көп минип (*мис. атка*), түшүп (*мис. машинага*) жүрүү, жүрүп алуу.

НАЕ'ЗДНИК *м.* **1.** (*всадник*) атка минип жүрүүгө маш киши, атка минип жүрүп үйрөнгөн киши; **2.** (*цирковой*) ат оюнчусу.

НАЕ'ЗДНИЦА *женск. р. к* **нае́здник.**

НАЕ'ЗДНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **наездник-ке** *т.*

НАЕ'ЗДНИЧЕСТВО *ср.* ат оюнчулук кылуу.

НАЕ'ЗДОМ *нареч.*: **он у нас не живёт, а быва́ет нае́здом** ал биздикинде турбайт, келип-кетип турат.

НАЕЗЖА'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **нае́хать; 2.** *разг.* (*бывать наездом*) келип кетүү, келип-кетип туруу.

НАЕ'ЗЖЕННЫЙ, -ая, -ое: **1.** *прич. от* **нае́здить; 2.** *прил.* (*о дороге*) даңгыр болгон, тапталган (*жол*).

НАЁМ *м.* жалдоо; **наём рабо́чих** жумушчулар жалдоо; **рабо́тать по на́йму** жалданып иштөө; **пла́та за наём** жалдангандыгы үчүн төлөө.

НАЁМНИК *м.* **1.** *уст.* жалдангыч (*илгери заманда — жалданган аскердин солдаты*); **2.** *перен. презр.* сатылгыч, жалдангыч (*керт башынын камы үчүн бирөөгө сатылган адам*).

НАЁМНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*работающий, служащий по найму*) жалданган, жалданма, жалданып иштеген; **наёмный труд** жалданма эмгек; **наёмный уби́йца** жалданма киши өлтүргүч; **2.** (*не собственный*) жалдама, акы төлөнүп убактынча алынган; **наёмная да́ча** акы төлөнүп убактынча пайдаланууга алынган дача.

НАЕ'СТЬСЯ *сов. чего, чем* тоюу, тоё жеш, каалаганынча жеш; **нае́сться до́сыта** тойгончо жеш.

НАЕ'ХАТЬ *сов.* **1.** *на кого-что* (*наткнуться*) урунуу, барып тийүү; **автомоби́ль нае́хал на столб** автомобиль мамыга барып тийди; **2.** *разг.* (*съехаться*) туш-туштан келүү; **на съезд нае́хало мно́го делега́тов** съездге көп делегат келди.

НАЖА'ЛОВАТЬСЯ *сов. на кого-что, разг.* үстүнөн арыздануу.

НАЖА'РИТЬ *сов. что, чего* кууруп бир топ бышыруу.

НАЖА'РИТЬСЯ *сов. разг.* бир топ какталуу (*мис. күнгө*).

НАЖА'ТИЕ *ср.* басуу (*мис. кнопканы*).

НАЖА'ТЬ I *сов.* **1.** *что, на что* басуу; **нажа́ть кно́пку звонка́** коңгуроонун кнопкасын басуу; **2.** *что, чего* (*выдавить*) сыгуу; **нажа́ть виногра́дного со́ку** жүзүмдүн суусун сыгуу; **3.** *на кого, перен. разг.* (*оказать воздействие*) кысмакка алуу; **нажа́ть на лентя́ев** жалкоолорду кысмакка алуу; **4.** *на что, перен. разг.* (*энергично взяться*) кызуу киришүү; **нажа́ть на рабо́ту** ишке кызуу киришүү.

НАЖА'ТЬ II *сов. что, чего, с.-х.* оруу; **нажа́ть две́сти снопо́в** эки жүз боо оруу.

НАЖДА'К *м.* наждак (*кукуму менен айнек, металлдар жылмалануучу эң катуу минерал*).

НАЖДА'ЧНЫЙ, -ая, -ое **наждак-ка** *т.*; наждактуу; **нажда́чная бума́га** наждактуу кагаз.

НАЖЕ'ЧЬ *сов. что, чего* өчүрүү, күйдүрүп даярдоо; **наже́чь древе́сного у́гля** көмүр өчүрүү.

НАЖИ'ВА I *ж.* пайда, эмгек кылбай эле, оңой табылган акча.

НАЖИ'ВА II *ж. см.* **нажи́вка.**

НАЖИВА'ТЬ *несов. см.* **нажи́ть.**

НАЖИВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **нажи́ться** I; **2.** *страд. к* **нажива́ть.**

НАЖИВИ'ТЬ *сов. рыб., охот.* саюу (*кайырмакка жем*).

НАЖИ'ВКА *ж. рыб., охот.* жем (*кайырмакка сайылган жем*).

НАЖИВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **наживи́ть.**

НАЖИВНО'Й I, -а́я, -о́е *разг.* табыла турган, жетүүгө боло турган; **э́то де́ло наживно́е** бул табыла турган нерсе.

НАЖИВНО'Й II, -а́я, -о́е *рыб., охот.* жемдик (*кайырмакка сайылуучу*); **наживна́я снасть** балыкчылардын жем сайылуучу шаймандар (*ар түрдүү кайырмактар*).

НАЖИ'М *м.* **1.** (*действие*) басуу (*күч менен басуу*); **писа́ть с нажи́мом** басып жоон жазуу, балчайтып жоон кылып жазуу; **по́черк без нажи́ма** баспай жазган жазуу; **2.** *перен.* (*воздействие*) кысым; **ока́зывать нажи́м** кысым көрсөтүү; **сде́лать** *что-л.* **под** *чьим-л.* **нажи́мом** *бир нерсени бирөөнүн* кысымы менен иштөө.

НАЖИМА'ТЬ *несов. см.* **нажа́ть** I.

НАЖИНА'ТЬ *несов. см.* **нажа́ть** II.

НАЖИТО'Й, -а́я, -о́е *см.* **на́житый.**

НА'ЖИТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*накопленный*) иштеп тапкан, иштеп табылган; **2.** (*приобретённый*) өзү тапкан, өзү болгон (*тукум куут келбеген*).

НАЖИ'ТЬ *сов.* **1.** (*накопить, собрать*) табуу, малдануу; **нажи́ть всё свои́м трудо́м** бардыгын өз эмгеги менен табуу; **2.** *что* (*получить прибыль*) пайда кылуу; **3.** *кого-что, перен. разг.* чалдыгуу, жолугуу; **нажи́ть ревмати́зм** кызыл жүгүрүк ооруга жолугуу; **нажи́ть себе́ неприя́тность** балаага жолугуу; **нажи́ть враго́в** душмандарын көбөйтүү.

НАЖИ'ТЬСЯ I *сов. разг.* (*обогатиться*) баюу, дүнүйө табуу.

www.bizdin.kg

НАЖИ'ТЬСЯ II *сов. разг.* (*долго пожить*) бир топ туруу, жашоо (*мис. дачада*).

НАЖРА'ТЬСЯ *сов. чего, груб.* тоюу (*алпылдап сугунуп, алпылдап жеп-ичип*).

НА ЗА'ВТРА *см.* **за́втра.**

НАЗА'Д *нареч.* 1. (*в обратном направлении*) артка; **сде́лать шаг наза́д** бир кадам артка басуу; **наза́д!** артка!; 2. (*обратно*) кайта; **взять наза́д своё обеща́ние** өз убадасын кайта алуу; 3. (*раньше*) мурун, мурда, илгери; **не́сколько дней наза́д (тому́ наза́д)** мындан бир нече күн мурун.

НАЗАДИ' *нареч. разг.* артта, артында, арка жакта.

НАЗАЛИЗА'ЦИЯ *ж. лингв.* назализация (*тыбыштын мурун аркылуу айтылышы*).

НАЗВА'НИВАТЬ *несов. разг.* кайта-кайта коңгуроо ура берүү; үстөкө-босток звонить эте берүү, үстөкө-босток шыңгырата берүү (*по телефону*).

НАЗВА'НИЕ *ср.* 1. ат, ысым; **назва́ние журна́ла** журналдын аты; 2. (*отдельное издание*) айрым басылган китеп, журнал; **в библиоте́ке не́сколько ты́сяч назва́ний** китепканада бир нече миң китеп, журнал бар.

НАЗВА'НЫЙ, -ая, -ое: **назва́ный брат** бир тууган болуп калган ага *же* ини; **назва́ная сестра́** бир тууган болуп калган карындаш *же* эже; **назва́ный сын** багып алынган, асыранды уул; **назва́ная дочь** багып алынган, асыранды кыз.

НАЗВА'ТЬ *сов. кого-что* 1. *кем-чем* (*дать имя*) атоо, ат коюу; 2. (*охарактеризовать*) мүнөздөө, деп айтуу; **его́ нельзя́ назва́ть учёным** аны окумуштуу деп айтууга болбойт; 3. (*произнести имя, название*) атап айтуу, атын айтуу; 4. *разг.* (*пригласить*) чакыра берүү, көп кишини чакыруу (*мис. конокко*).

НАЗВА'ТЬСЯ *сов.* 1. *кем* аталуу, атка конуу, атак алуу, ат алуу; **назва́ться инжене́ром** инженер деп аталуу; 2. *кем, уст.* (*назвать своё имя*) баланчамын деп айтуу; **он назва́лся Аса́ном** ал өзүн Асанмын деди; 3. (*напроситься*) таңылуу, өзү жабышуу, асылуу; **назва́ться в го́сти** конок болом деп асылуу; ◇ **назва́лся груздём — полеза́й в ку́зов** *посл.* дешпе, дешкенден кийин былжырашпа.

НАЗЁМ *м. обл. см.* **наво́з.**

НАЗЕ'МНЫЙ, -ая, -ое 1. (*расположенный на земле*) жер үстүндөгү, жер бетиндеги; **назе́мная желе́зная доро́га** жер үстүндөгү темир жол; 2. *воен.* кургактагы, жердеги (*суудагы, абадагы эмес*).

НА'ЗЕМЬ *нареч. разг.* жерге; **он бро́сил мешо́к на́земь** ал капты жерге таштады.

НАЗИДА'НИЕ *ср. уст.* насыят, акыл айтуу.

НАЗИДА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* насыяттуулук, акыл айткандык.

НАЗИДА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое насыяттуу, үлгү болгудай; **назида́тельный слу́чай** үлгү болгудай окуя.

НА'ЗЛО' *нареч.* өчөшүп, эрегишип, кара санатайлык менен; **как на́зло́** өчөшкөндөй; **сде́лать** *что-л.* **на́зло́** *кому-л.* биреөнүн кыжырына тийүү үчүн атайын иштөө.

НАЗНАЧА'ТЬ *несов. см.* **назна́чить.**

НАЗНАЧЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) дайындоо, белгилөө; **по назначе́нию врача́** врачтын белгилөөсү боюнча; 2. (*на работу*) дайындалуу, дайындоо (*кызматка дайындоо тууралу токтом*); **получи́ть назначе́ние** дайындалуу; 3. (*предназначение*) дайындоо, милдет; **высо́кое назначе́ние писа́теля** жазуучунун жогорку милдети; **отря́д осо́бого назначе́ния** айрыкча милдет аткаруучу отряд; **по прямо́му назначе́нию** тике дайындоо боюнча.

НАЗНА'ЧИТЬ *сов.* 1. *что* (*определить, наметить*) дайындоо, белгилөө; **назна́чить день встре́чи** жолугушуу күнүн белгилөө; **назна́чить дие́ту** диета белгилөө; 2. *кого-что* (*на работу*) дайындоо; **назна́чить на отве́тственную рабо́ту** жоопту ишке дайындоо; 3. *что* (*установить*) коюу, айтуу; **назна́чить це́ну** баа коюу.

НАЗО'ЙЛИВО *нареч.* жадатып, тажатып, тынчын алып, мазаны алып.

НАЗО'ЙЛИВОСТЬ *ж.* жадаткычтык, тажаткычтык, тынчты кетирүүчүлүк, мазаны алуучулук.

НАЗО'ЙЛИВЫЙ, -ая, -ое жадатма, тажатма, тынчытпаган, мазаны алган; **назо́йливая му́ха** мазаны алган чымын; **назо́йливые мы́сли** тынчытпаган ойлор.

НАЗРЕВА'НИЕ *ср.* бышуу, жетилүү.

НАЗРЕВА'ТЬ *несов. см.* **назре́ть.**

НАЗРЕ'ТЬ *сов.* 1. (*стать спелым*) бышуу, жетилүү (*мис. жемиш*); 2. (*налиться гноем*) толуу, толуп жетилүү (*мис. чыйкан*); 3. *перен.* (*стать неизбежным*) толгоосу жетүү, боло турган кези келүү (*мис. кризис*).

НАЗУБО'К *нареч. разг.* жатка; **вы́учить стихотворе́ние назубо́к** ырды жаттап алуу.

НАЗЫВА'ЕМЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **называ́ть;** 2. *прил.* аталган, айтылган, айтылуучу, деген; ◇ **так называ́емый** деп айтылуучу, деп аталуучу.

НАЗЫВА'ТЬ *несов. см.* **назва́ть.**

НАЗЫВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **назва́ться;** 2. (*носить имя, название*) аталуу, аты айтылуу, айтылуу; 3. *страд. к* **называ́ть.**

НАЗЯ'БНУТЬСЯ *сов. разг.* үшүп кетүү, тоңуп кетүү, үшүп калуу.

НАИ- *приставка, сын атооч жана тактоочтун күчөтмө мүчөсү; мис.* **наивы́сший** эң жогорку, эң жогору.

НАИБО'ЛЕЕ *нареч.* эң эле, өтө эле, абдан.

НАИБО'ЛЬШИЙ, -ая, -ее өтө чоң, эң чоң, эң жогорку; **наибо́льший о́бщий дели́тель** *мат.* эң чоң орток бөлүүчү.

НАИ'ВНИЧАТЬ *несов. разг.* анткордук кылуу, калп эле билмексен болуу.

НАИ'ВНО *нареч.* момундук менен, тажрыйбасыздык кылып, кагылбагандык кылып.

НАИ'ВНОСТЬ *ж.* момундук, тажрыйбасыздык, кагылбагандык.

НАИ'ВНЫЙ, -ая, -ое аркы-беркини көп байкабаган, аңкоо, аңкоолук; **наи́вный челове́к** аңкоо адам; **наи́вный вопро́с** аңкоолук суроо.

НАИВЫ'СШИЙ, -ая, -ее жогорку, эң жогору, эң жогорку; **наивы́сшие достиже́ния** эң жогорку жетишкендиктер; **наивы́сшая сте́пень** эң жогорку даража.

НАИ'ГРАННЫЙ, -ая, -ое анткор, анткорсуган, жасалма; **наи́гранная весёлость** анткор шайырдык, калп шайырдангандык.

НАИГРА'ТЬ *сов. что* 1. (*сыграть*) ойноп көрсөтүү, ойноо; **наигра́ть моти́в на роя́ле** күүнү (мотивди) роялда ойноп көрсөтүү; 2. чертип, тартып (*мис. кыяк тартып*), ойноп (*мис. роялга ойноп*) жаздыруу; **наигра́ть пласти́нку** пластинкага жазуу үчүн ойноп берүү.

НАИГРА'ТЬСЯ *сов. разг.* кумардан чыга ойноо, жарпы жазылганча ойноо, моокуму канганча ойноо.

НАИ'ГРЫВАТЬ *несов. см.* **наигра́ть.**

НАИЗНА'НКУ *нареч.* аңтара, аңтарасынан; **наде́ть наизна́нку** аңтара кийүү.

НАИЗУ'СТЬ *нареч.* жатка; **вы́учить наизу́сть** жаттап алуу.

НАИЛУ'ЧШИЙ, -ая, -ее *превосх. ст. от прил.* **лу́чший** эң мыкты, эң артык, эң жакшы, эң сонун; **наилу́чший результа́т** эң мыкты натыйжа; **наилу́чшим о́бразом** эң мыкты түрдө; **наилу́чшие пожела́ния** эң мыкты тилектер.

НАИМЕ'НЕЕ *нареч.* эң аз, баарынан аз, эң жеңил; **избра́ть наиме́нее тру́дное реше́ние зада́чи** маселени чечүүнүн эң жеңил жолун тандап алуу.

НАИМЕНОВА'НИЕ *ср.* ат, ысым; *см.* **назва́ние.**

НАИМЕНОВА'ТЬ *сов. кого-что, уст.* атоо, ат коюу.

НАИМЕ'НЬШИЙ, -ая, -ее *превосх. ст. от прил.* **ме́ньший** эң аз, эң кичине; **наиме́ньший риск** эң аз коркунуч;

www.bizdin.kg

наимéньшее крáтное двух чúсел *мат.* эки сандын эң кичине орток бөлүнүүчүсү; **наимéньший óбщий знаменáтель** *мат.* эң кичине орток бөлүм.

НАИСКОСО'К *нареч. разг. см.* **нáискось.**

НА'ИСКОСЬ *нареч.* кыя, кыйгач, кайчылаш; **рéзать нáискось** кыйгач кесүү.

НАИ'ТИЕ *ср. уст.* аян; ◇ **по наитию** сокур сезим менен.

НАИХУ'ДШИЙ, -ая, -ее *превосх. ст. от прил.* **хýдший** эң начар, өтө начар.

НАЙДЁНЫШ *м. уст.* табылган бала (*таштанды бала*).

найдý, найдёшь *и т. д. буд. вр. от* **найтú** I, II.

найдýсь, найдёшься *и т. д. буд. вр. от* **найтúсь.**

нáйма *род. п. от* **наём.**

НАЙМИ'Т *м. презр.* жалдангыч, сатылып кетүүчү.

наймý, наймёшь *и т. д. буд. вр. от* **нанять.**

наймýсь, наймёшься *и т. д. буд. вр. от* **наняться.**

НАЙТИ' I *сов.* 1. *кого-что* (*обнаружить*) табуу, таап калуу; **найтú нефть** нефть табуу; **найтú нóвый спóсоб приготовлéния** даярдоонун жаңы жолун табуу; **найтú** *кого-л.* **дóма** *бирөөнү* үйдөн табуу; 2. *что, перен.* (*получить, испытать*) батуу, көрүү, табуу; **найтú рáдость в детях** балалуу болуп кубанычка батуу; 3. *что* (*прийти к заключению, признать*) корутундуга келүү, ... деп эсептөө, ... деп табуу, жоруу; **врач нашёл, что здорóвье больнóго поправилось** врач оорунун саламаттыгы түзөлдү деп тапты; ◇ **найтú себé могúлу** өлүмгө учуроо.

НАЙТИ' II *сов.* 1. *на кого-что* (*надвинуться*) урунуу, согулуу, тийүү; **парохóд нашёл на мéль** пароход сайга урунду; 2. *на что* (*закрыть собою*) каптоо, жабуу, калкалоо; **тýча нашлá на сóлнце** булут күндү каптады; 3. *на кого, перен.* (*овладеть*) басуу, түшүү, бөлөө, бөлөнүү; **нашлá тоскá** кайгы басты; **на меня нашлó весéлье** мен кубанычка бөлөндүм; 4. (*собраться*) чогулуу, жайылуу, туш-туштан келүү; **в кóмнату нашлó мнóго нарóду** бөлмөгө көп киши чогулду; ◇ **нашлá косá на кáмень** *посл.* тишине таш тийди, тумшугу ташка тийди.

НАЙТИ'СЬ *сов.* 1. (*отыскаться*) табылуу; **пропáжа нашлáсь** жок табылды, жоголгон нерсе табылды; 2. (*оказаться*) бар болуу, табылуу; **нашлúсь желáющие** каалоочулар болду; 3. (*быстро сообразить*) жол табуу, айла табуу; **он растерялся и не нашёлся, что отвéтить** ал, шашып кетип, эмне дээрин билбей калды.

НАКА'З *м.* 1. (*напр. избирателей*) наказ (*өздөрү шайлаган депутатка шайлоочулардын берген тапшырмалары*); 2. *уст.* (*наставление*) буйруу, тапшыруу, осуят, насыят.

НАКАЗА'НИЕ *ср.* жаза; **телéсное наказáние** уруп жазалоо, уруп кыйнап жазалоо; **вы́сшая мéра наказáния** жогорку жаза (*өлүм жазасы*); ◇ **наказáние мне с тобóй!** *разг.* сен мага бир балаа болдуң го!; **вот наказáние!** *разг.* балакетти кара!

НАКАЗА'ТЬ I *сов. кого* жазалоо; **наказáть винóвного** айыптууну жазалоо.

НАКАЗА'ТЬ II *сов. кому, уст.* (*сделать наказ, наставление*) насыят кылуу, акыл айтуу, буюруу, тапшыруу; **отéц наказáл сы́ну хорошó рабóтать** атасы уулуна жакшы иште деп насыят кылган.

НАКАЗУ'ЕМОСТЬ *ж. юр.* жазалана тургандык.

НАКАЗУ'ЕМЫЙ, -ая, -ое *юр.* жазалануучу, жазалана турган.

НАКА'ЗЫВАТЬ I *несов. см.* **наказáть** I.

НАКА'ЗЫВАТЬ II *несов. см.* **наказáть** II.

НАКА'Л *м.* 1. *см.* **накáливание;** 2. (*степень свечения*) кызуу (кыздыруу, кыздырылуу) даражасы.

НАКАЛЁННОСТЬ *ж.* кызыгандык, ысыгандык (*мис. лампочка*).

НАКАЛЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **накалúть;** 2. *прил.* аябай кызыган, кызытылган; ◇ **накалённая атмосфéра** кызыган атмосфера (*окуянын күчөп турган кези*).

НАКА'ЛИВАНИЕ *ср.* отко ысытып кызартуу; **лáмпочка накáливания** *эл.* ичине сым же көмүр жип коюлган электр лампочкасы.

НАКА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **накалúть.**

НАКА'ЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **накалúться;** 2. *страд. к* **накáливать.**

НАКАЛИ'ТЬ *сов. что* отко ысытуу, кызытуу, отко ысытып кызартуу (*темир же сымды отко кызартуу*); **накалúть дóкраснá** кызаргыча ысытуу; **накалúть добелá** агаргыча ысытуу.

НАКАЛИ'ТЬСЯ *сов.* отко ысуу, кызуу; ◇ **атмосфéра накалúлась** атмосфера кызыды (*окуя күчөдү*).

НАКА'ЛКА *ж. см.* **накáл, накáливание.**

НАКА'ЛЫВАТЬ I *несов. см.* **наколóть** I.

НАКА'ЛЫВАТЬ II *несов. см.* **наколóть** II.

НАКА'ЛЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **наколóться;** 2. *страд. к* **накáлывать** I, II.

НАКАЛЯ'ТЬ *несов. см.* **накалúть.**

НАКАЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **накалúться;** 2. *страд. к* **накалять.**

НАКАНУ'НЕ 1. *нареч.* алдыңкы күнү; **десятого сентябрá бýдет спектáкль, а наканýне мы устрóим репетúцию** сентябрдин онунда спектакль болот, анын алдыңкы күнү биз репетиция кылабыз; 2. *предлог с род. п.* алдында, болор кезде; **наканýне прáздника** майрамдын алдында.

НАКА'ПАТЬ *сов.* 1. *что, чего* (*налить по капле*) тамчылатуу, тамызуу, тамчылатып куюу; **накáпать лекáрство** дары тамызуу; 2. *чем* (*залить*) тамызуу, төгүү; **накáпать чернúлами** сыя тамчылатып алуу.

НАКА'ПЛИВАТЬ *несов. см.* **накопúть.**

НАКА'ПЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **накопúться;** 2. *страд. к* **накáпливать.**

НАКА'ПЧИВАТЬ *несов. см.* **накоптúть** 2.

НАКА'РКАТЬ *сов. разг.* (*напророчить беду*) жаман жөрөлгө билдирүү, жаман апаз айтуу.

НАКА'Т *м.* накат (1. *астыңкы этаждын потологу же үстүңкү этаждын полу бекитилүүчү ичке устундардан же калың тактайдан жасалган кабат;* 2. *воен. атылып артка чегинген замбиректи кайта илгерилетүү*).

НАКАТА'ТЬ *сов.* 1. *что, чего* (*брёвен*) тоголотуп келүү (*мис. устундарды*); 2. *что, чего* (*белья*) таптоо; 3. *что* (*дорогу*) таптап салуу; 4. *что, разг.* (*быстро написать*) жаза салуу.

НАКАТА'ТЬСЯ *сов. разг.* моокуму кана жүрүү (*машинага, арабага ж. б. түшүп же атка, велосипедге ж. б. минип*).

НАКАТИ'ТЬ *сов.* 1. *что, чего* (*бочек и т. п.*) тоголотуп келүү, тоголотуп киргизүү; 2. *на что, разг.* (*наехать*) урунуу; **накатúть в темнотé на столб** караңгыда мамыга урунуу.

НАКАТИ'ТЬСЯ *сов. на что* 1. тоголонуп келип басып калуу; 2. *поэт.* (*напр. о волне*) түрүлүп келип жаап кетүү (*мис. толкун жээкти*).

НАКА'ТОМ *нареч.* тоголотуп, дөңгөлөтүп; **грузúть бóчки накáтом** бочкаларды тоголотуп апарып салуу (жүктөө).

НАКА'ТЫВАТЬ I *несов. см.* **накатáть.**

НАКА'ТЫВАТЬ II *несов. см.* **накатúть.**

НАКАЧА'ТЬ *сов. что, чего* сордуруп чыгаруу, тартып чыгаруу (*суюк нерсе тууралу*); шыкоо, толтуруу (*аба, газ тууралу*).

НАКА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **накачáть.**

НАКА'ЧКА *ж.* сордуруп чыгаруу, тартып чыгаруу (*суюк нерсе тууралу*); шыкоо, толтуруу (*аба, газ тууралу*).

НАКА'ШИВАТЬ *несов. см.* **накосúть.**

www.bizdin.kg

НАКВА'СИТЬ *сов. что, чего* ачытуу (*мис. капустаны*).

НАКВА'ШИВАТЬ *несов. см.* **наквáсить.**

НАКИДА'ТЬ *сов. что, чего, разг.* чачып таштоо, таштай берүү, ыргыта берүү; *см.* **набросáть** I.

НАКИ'ДКА *ж.* 1. *разг.* (*набавка*) үстөмө, баага үстөк, баага кошумча; 2. (*одежда*) жамынма (*жамынылуучу жеңсиз сырт кийим*); 3. (*для подушки*) жаздык жапкыч.

НАКИ'ДЫВАТЬ I *несов. см.* **накидáть.**

НАКИ'ДЫВАТЬ II *несов. см.* **накúнуть.**

НАКИ'ДЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **накúнуться;** 2. *страд. к* **накúдывать** II.

НАКИ'НУТЬ *сов. что* 1. (*набросить*) жамынуу, жабуу; 2. *разг.* (*набавить*) кошумчалоо, үстөө (*бааны көтөрүү*).

НАКИ'НУТЬСЯ *сов. на кого-что* 1. (*напасть*) асыла түшүү, асылуу, чап жабышуу; 2. (*с бранью и т. п.*) адырандоо, атырылуу, жулунуу; 3. баш көтөрбөй киришүү, үстүнө түшө калуу; *см.* **набрóситься.**

НАКИПА'ТЬ *несов. см.* **накипéть.**

НАКИПЕ'ТЬ *сов.* 1. (*напр. о пене на бульоне*) иткелденүү; 2. (*об осадке в посуде*) кебээрденүү (*кайнатылуучу идиштердин ичи кирдөө*); 3. *безл. перен.* кыжыры кайноо; **он вы́сказал всё, что у негó накипéло** ал ичинде сактап жүргөндөрүнүн баарын айтты.

НА'КИПЬ *ж.* 1. (*на кипящей жидкости*) чий көбүк, иткел; 2. (*осадок*) чөбөгө, чөкмө, кебээр; **очи́стить чáйник от нáкипи** чайнекти кебээрден тазалоо.

НАКИПЯТИ'ТЬ *сов. что, чего* кайнатуу, шакылдатып кайнатуу.

НАКЛА'ДКА *ж.* накладка (1. *кулпу салынуучу жалпак темир*; 2. *рельстердин баштары туташтырылуучу жалпак темир*; 3. *радиодо катарынан эки станциядан тең угулуп туруу*).

НАКЛАДНА'Я *ж.* накладная (1. *ташылуучу жүктөрдүн тизмеси кыскача жазылган документ*; 2. *товарлар өткөрүлүп берилгенде бирге жүрүүчү документ*).

НАКЛА'ДНО *нареч. разг.* кымбат, оор, ыгы жок чыгашалуу.

НАКЛАДНО'Й, -áя, -óе 1. сыртына (үстүнө) капталган; **накладнóе зóлото** сыртына капталган жука алтын; 2. (*искусственный*) жасалма; **накладнáя бородá** жасалма сакал; ◇ **накладнóй расхóд** накладной расход (*чарба-соода чыгымдарынын ордун бастыруу үчүн өз баасына жүктөлгөн кошумча*).

НАКЛА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **наложи́ть** 1, 2, 3.

НАКЛЕВЕТА'ТЬ *сов. на кого-что* ушактоо, жамандоо, жалаа жабуу.

НАКЛЁВЫВАТЬСЯ *несов. см.* **наклю́нуться; наклёвывается интерéсная рабóта** бир кызык иштин чети чыгып турат.

НАКЛЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **наклéить.**

НАКЛЕ'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **наклéиться;** 2. *страд. к* **наклéивать.**

НАКЛЕ'ИТЬ *сов.* 1. *что* желимдөө, жабыштыруу, чаптоо; **наклéить мáрку на конвéрт** конвертке марка жабыштыруу; 2. *что, чего* (*в каком-л. количестве*) желимдеп жасоо (*мис. оюнчукту*).

НАКЛЕ'ИТЬСЯ *сов.* желимделүү, жабышуу, чапталуу.

НАКЛЕ'ЙКА *ж.* 1. (*действие*) желимдөө, желимдеп жабыштыруу, жабыштыруу; 2. (*ярлык*) наклейка (*бир нерсенин бетине, четине чапталган жазуу, мис. дары куюлган бөтөлкөнүн, китепкананын китебинин четине*).

НАКЛЕПА'ТЬ *сов.* 1. *что, чего, тех.* бөрктүү мык менен бекитүү; 2. *на кого, прост.* (*наклеветать*) ушактоо, жалаа жабуу.

НАКЛЁПКА *ж.* бөрктүү мык менен бекитүү.

НАКЛЁПЫВАТЬ *несов. см.* **наклепáть** 1.

НАКЛИ'КАТЬ *сов. что, разг. уст.* балааны чакыруу, жамандыкты чакырып келтирүү (*дубага, динге ишенген кишилердин түшүнүгү боюнча: жаман нерсе жөнүндө сүйлөп, ошону чакыруу деген мааниде*).

НАКЛИКА'ТЬ *несов. см.* **наклúкать.**

НАКЛО'Н *м.* эңкейиш, айдөш; **скати́ться по наклóну** эңкейиш менен тоголонуу.

НАКЛОНЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) ийүү, төмөн ийүү, эңкейүү; 2. *грам.* ыңгай (*этиштин бир формасы*); **повели́тельное наклонéние** буйрук ыңгай (*этиш*).

НАКЛОНИ'ТЬ *сов. что* ийүү, төмөн ийүү, эңкейтүү.

НАКЛОНИ'ТЬСЯ *сов.* ийилүү, эңкейүү, төмөн ийилүү.

НАКЛО'ННОСТЬ *ж.* 1. (*склонность*) шык, шыктуулук; **наклóнность к мýзыке** музыкага шыктуулук; 2. *чаще мн.* (*привычка*) адат, өнөкөт, кылык-жорук; **дурны́е наклóнности** жаман өнөкөт.

НАКЛО'ННЫЙ, -ая, -ое жантык, кыйшык, ылдый, эңкейиш; **наклóнная плóскость** жантык тегиздик; ◇ **скати́ться по наклóнной плóскости** бузулуу, тескери жолго түшүү.

НАКЛОНЯ'ТЬ *несов. см.* **наклони́ть.**

НАКЛОНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **наклони́ться;** 2. *страд. к* **наклоня́ть.**

НАКЛЮ'НУТЬ *сов.* чокуп теше баштоо, тешүү (*жумуртканы тешип чыгып келаткан балапан жөнүндө*); **цыплёнок наклю́нул яйцó** чөжө жумуртканы чокуп теше баштады.

НАКЛЮ'НУТЬСЯ *сов.* 1. (*о цыплёнке*) чокуп, жумурткадан чыгууга аракеттенүү (*балапан жөнүндө*); 2. *разг.* (*о выгодном деле, удаче*) чети чыгып туруу, баш багып туруу, мүмкүндүк боло калуу (*пайдалуу ж. б. иш жөнүндө*).

НАКЛЯ'УЗНИЧАТЬ *сов. на кого, разг.* ушак айтып жала жабуу, капкайдагы майда-чүйдө ушакты айтып чыгуу.

НАКОВА'ЛЬНЯ *ж.* 1. дөшү; 2. *анат.* дөшүчө (*кулак ичиндеги бир сөөк*).

НАКОВА'ТЬ *сов. что, чего* согуп жасоо (*мис. темирден*).

НАКО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **наковáть.**

НАКО'ЖНЫЙ, -ая, -ое: **накóжная болéзнь** тери оорусу.

НАКОКСОВА'ТЬ *сов. что, чего* кокстоо, таш көмүрдү кокско айландыруу.

НАКОЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **наколоти́ть.**

НАКОЛЕ'ННИК *м.* тизе кап.

НАКОЛЕ'ННЫЙ, -ая, -ое тизеге капталуучу, тизеге байлануучу, тизеге кийилүүчү.

НАКО'ЛКА *ж.* 1. (*прикалывание*) төөнөө, чанчуу, сайуу; 2. (*украшение*) наколка (*аялдар башына төөнөп кийүүгө жасалга, бул кездемеден же кружевадан жасалат*).

НАКОЛОТИ'ТЬ *сов. что, чего, разг.* 1. (*насадить, надеть*) уруп кийгизүү (*мис. алкакты бочкага*); 2. (*разбить*) кыйратуу, талкалап алуу; **наколоти́ть посýды в дорóге** жолдо идиштерди талкалап салуу.

НАКОЛО'ТЬ I *сов. что, чего* (*расколоть*) жаруу (*мис. отунду*).

НАКОЛО'ТЬ II *сов.* 1. *что, чего* (*вколоть, приколоть*) төөнөө, чанчуу, саюу; 2. *что, чего* саюу, тешүү; **наколóть узóр** сайып-сайып гүл түшүрүү; 3. *кого-чего* (*убить*) союп өлтүрүү, союу; 4. *что* (*занозить*) чөңөр киргизүү, тикенек киргизүү; 5. *что* (*поранить*) төөнөп коюу.

НАКОЛО'ТЬСЯ *сов.* сайдыруу, сайгызуу, чанчылуу; **наколóться на игóлку** ийнеге сайдырып алуу.

НАКОНЕ'Ц 1. *нареч.* акыры, аягында; 2. *в знач. вводн. сл.* андан башка, жана дагы, теги, деги; **я с ним встречáлся на слýжбе да, наконéц, я жил с ним в дóме отдыха** мен аны менен кызматта көрүшүп жүрдүм, акырында аны менен дем алыш үйүндө бирге турдум; **когдá же ты, наконéц, возьмёшь свои́ вéщи?** сен деги өзүңдүн буюмдарыңды качан аласың?; ◇ **наконéц-то!** мына акыр!, (акыры); **наконéц-то я тебя́ ви́жу!** сени да көрөт экенмин эй!

www.bizdin.kg

НАКОНЕ'ЧНИК *м.* наконечник; башыка, учуна кийгизгич; учуна сайгыч; **наконечник для карандаша** карындаштын учуна кийгизгич; **наконечник копья** найзанын темири.

НАКОПА'ТЬ *сов. что, чего* 1. (*прорыть*) казуу (*бир нече жерден*); **накопать пять ям** беш чуңкур казуу; 2. (*выкопать*) казып алуу, казып чыгаруу; **накопать мешок картофеля** бир мешок картошка казып алуу.

НАКОПИ'ТЬ *сов. что, чего* 1. жыйноо, чогултуу; **накопить денег** акча жыйнап алуу; 2. *перен.* алуу, ээ болуу; **накопить большой опыт** көп тажрыйба алуу.

НАКОПИ'ТЬСЯ *сов.* жыйылуу, чогулуу, чогулуп калуу; **накопилось много дел** көп иш чогулуп калды.

НАКОПЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) накопление кылуу; жыйноо, чогултуу; **первоначальное накопление капитала** *эк.* капиталдын алгачкы накоплениеси (*көрөңгөлөнүшү*); 2. **накопления** *мн.* (*сбережения*) чогулган акча; **моих накоплений хватит на покупку велосипеда** менин чогулткан акчам велосипед сатып алууга жетет.

НАКОПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **накопить.**

НАКОПЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **накопиться;** 2. *страд. к* **накоплять.**

НАКОПТИ'ТЬ *сов.* 1. (*начадить*) түтөө, түтөтүү; 2. *что, чего* (*изготовить копчением*) ыштоо, ыштап сүрсүтүү (*мис. эт, балык*).

НАКОРМИ'ТЬ *сов.* 1. *кого* тамактандыруу, тойгузуу, тамак берүү, ичирип-жедирүү; эмизүү (*грудью*); 2. (*дать корм*) тоюттандыруу, тоют берүү, жем берүү.

НАКОРЧЕВА'ТЬ *сов. что, чего* тамырынан бери жулуу, тамыры менен суурүп салуу (*мис. дүмүрдү*).

НАКОРЧЁВЫВАТЬ *несов. см.* **накорчевать.**

НАКОСИ'ТЬ *сов. что, чего* чабуу (*чалгы менен*).

НАКО'СТНИЦА *ж. вет.* чор (*жылкынын бутуна түшкөн шишик оору*).

НАКО'СТНЫЙ, -ая, -ое сөөктөгү, сөөктүн үстүндөгү.

НАКРА'ИВАТЬ *несов. см.* **накроить.**

НАКРА'ПЫВАТЬ *несов.* себээлеп жааш, тамчылап жааш.

НАКРА'СИТЬ *сов. что* боёо, сырдоо, кызартуу (*мис. эринди*).

НАКРА'СИТЬСЯ *сов.* боёнуу (*бетин боёп жасануу*).

НАКРА'СТЬ *сов. что, чего* уурдоо, уурдап алуу.

НАКРАХМА'ЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **накрахмалить;** 2. *прил.* баттанган, крахмалданган.

НАКРАХМА'ЛИТЬ *сов. что, чего* баттоо, крахмалдоо.

НАКРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **накрасить.**

НАКРА'ШИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **накраситься;** 2. *страд. к* **накрашивать.**

НАКРЕНИ'ТЬ *сов. что* жантайтуу, кыйшайтуу; **корабль накренило** кеме жантайды.

НАКРЕНИ'ТЬСЯ *сов.* жантаюу, кыйшаюу (*мис. кеме, челек*).

НА'КРЕПКО *нареч. разг.* 1. (*прочно*) бек, катуу; **запереться накрепко** эшикти бек жаап алуу; 2. (*решительно*) катуу; **приказать накрепко** катуу буйруу; ◇ **крепко-накрепко** абдан катуу.

НА'КРЕСТ *нареч.* каршы-терши, каршы-терши кылып, **перевязать корзину верёвками накрест** корзинаны жип менен каршы-терши байлап коюу.

НАКРЕСТЛЕЖА'ЩИЙ, -ая, -ее кайчылаш жаткан; **накрестлежащие углы** *мат.* кайчылаш жаткан бурчтар.

НАКРИЧА'ТЬ *сов на кого* жекирүү, акыруу, кыйкырып-өкүрүү (*ачууланып*).

НАКРИЧА'ТЬСЯ *сов. разг.* бакыра берүү, кыйкыра берүү; **он накричался до хрипоты** ал үнү бүткөнчө бакырды.

НАКРОИ'ТЬ *сов. что, чего* бычуу (*мис. кийимди*).

НАКРОМСА'ТЬ *сов. что, чего, разг.* кыйшык-куйшук кылып кесүү, тытып тууроо.

НАКРОШИ'ТЬ *сов.* 1. *что, чего* убалап таштоо, туурап салуу, күкүмдөп салуу; **накрошить табаку** тамекини күкүмдөп салуу; **накрошить хлеба в суп** сорпого нан туурап салуу; 2. (*насорить*) убалап чачып салуу, туурап таштоо, күкүмдөп чачып салуу; **накрошить на столе** столдун үстүнө күкүм чачып салуу.

НАКРУТИ'ТЬ *сов.* 1. *что, чего* (*свить*) эшүү (*мис. аркан*); 2. *что* (*намотать*) ороо, түрүү; **он накрутил верёвку на палку** ал таякка жипти ороду.

НАКРУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **накрутить.**

НАКРЫВА'ТЬ *несов. см.* **накрыть.**

НАКРЫВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **накрыться;** 2. *страд. к* **накрывать.**

НАКРЫ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*закрыть*) жабуу; 2. *перен. разг.* (*поймать*) *бир нерсенин* үстүнөн чыгуу; **накрыть на месте преступления** кылмыштын үстүнөн чыгуу; ◇ **накрыть стол (на стол)** үстөлдү даярдоо (*үстөлгө тамак ичүүгө идиш-аякты коюп белендөө*).

НАКРЫ'ТЬСЯ *сов.* жамынуу; **накрыться плащом** плащ менен жамынуу.

НАКУПА'ТЬ *несов. см.* **накупить.**

НАКУПА'ТЬСЯ *сов. разг.* суугa каалаганча түшүү, аябай чомулуу.

НАКУПИ'ТЬ *сов. что, чего* сатып алуу (*түрдүү же көп нерсени*).

НАКУ'РЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **накурить;** 2. *прил.* чылымдын түтүнү толгон, түтүн менен ышталган (*мис. бөлмө*).

НАКУ'РЕНО *в знач. сказ.* чылымдын түтүнү толгон; **в комнате накурено** бөлмөнүн ичи тамекинин түтүнүнө толгон.

НАКУРИ'ТЬ *сов.* 1. (*надымить*) тамеки тарта берип түтүн кылуу; 2. *что, чего* (*наготовить курением*) кайнатып, тартып жасоо (*мис. чайырды, спиртти*).

НАКУРИ'ТЬСЯ *сов. разг.* тамекини абдан чегүү.

НАКУРОЛЕ'СИТЬ *сов. разг.* ыгы жок чатак (жаңжал) чыгарып салуу, будуң-чаң чыгарып салуу.

НАКУСА'ТЬ *сов. что, разг.* чагуу, чагып кетүү (*мис. чиркей*).

НАКУ'ТАТЬ *сов. кого-что, разг.* чулгап салуу, аябай калың кийгизүү.

НАКУ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **накутать.**

НАКУ'ШАТЬСЯ *сов. чего, разг.* каалаганынча тамактануу, тоё жеш.

НАЛАГА'ТЬ *несов. см.* **наложить** 4, 6.

НАЛА'ДИТЬ *сов. что* 1. (*исправить*) оңоо, оңдоо; **наладить станки** станокторду оңдоо; 2. (*привести в порядок*) жөнгө салуу, тартипке келтирүү, жолго коюу; **наладить дела** ишти жөнгө салуу.

НАЛА'ДИТЬСЯ *сов.* жөнгө салынуу, оңдолуу, тартипке келтирилүү, жолго коюлуу; **занятия наладились** окуу, иш жөнгө салынды; **всё наладится** бардыгы жөнгө салынат.

НАЛА'ЖИВАНИЕ *ср.* тартипке келтирүү, тартипке салуу.

НАЛА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **наладить.**

НАЛА'ЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **наладиться;** 2. *страд. к* **налаживать.**

НАЛАКА'ТЬСЯ *сов.* шалпып ичип тоюу (*мис. мышык, ит*).

НАЛА'КОМИТЬСЯ *сов. разг.* таттуу нерсени тойгончо жеш (ичиш).

НАЛГА'ТЬ *сов.* 1. *что, чего* калп айтуу, жалган айтуу; 2. *на кого-что* (*наклеветать*) ушактоо, чагым кылуу.

НАЛЕ'ВО *нареч.* солго, сол тарапка, сол жакка (*в левую сторону*); сол тарапта, сол жакта (*на левой стороне*); **прохожий свернул налево** жолоочу сол жакка бурулуп кетти; **налево от дома — лес** үйдүн сол жагында токой бар.

www.bizdin.kg

НАЛЕГА'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **налéчь**; **2.** (*лежать сверху*) кабатталып жатуу; **гóрные порóды налегáют однá на другýю** тоо тектери биринин үстүндө бири кабатталып жатат.

НАЛЕГКЕ' *нареч.* **1.** (*без багажа*) жүксүз, жүк көтөрбөй, салт; **2.** (*легко одевшись*) жука, жеңил кийимчен.

НАЛЕЖА'ТЬСЯ *сов. разг.* каалаганча жатуу (*мис. күнгө кактангaнда*).

НАЛЕЗА'ТЬ *несов. см.* **налéзть.**

НАЛЕ'ЗТЬ *сов. разг.* **1.** (*забраться*) каптап кетүү, жөргөлөп чыгуу; **на пéнь налéзло мнóго муравьёв** дүмүрдү кумурска каптап кетти; **2.** (*об обуви и одежде*) батуу, чак келүү.

НАЛЕПИ'ТЬ *сов.* **1.** *что, разг.* (*приклеить*) жабыштыруу, чаптоо; **2.** *что, чего* (*из глины и т. п.*) чаптап жасоо.

НАЛЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **налепи́ть.**

НАЛЁТ *м.* **1.** *воен.* аңдоостон ат коюу, капыстан чабуул коюу; **2.** (*нападение с целью грабежа*) кол салуу (*уурулар, бандиттер*); **3.** (*тонкий слой*) жука кабат; **налёт пы́ли на кни́ге** китептин бетине конгон жука чаң; **4.** *перен.* (*оттенок*) анча-мынча катышкан; **статья́ с налётом ю́мора** анча-мынча юмор аралаш макала; **5.** *мед.* өңөр; **у него́ налёт на языке́** анын тилин өңөр баскан; ◇ **с налёта** 1) чаап баратып, чапкан бойдон; 2) *перен. разг.* жандай салып, ат үстүнөн (*ойлобостон*).

НАЛЕТА'ТЬ I *несов. см.* **налетéть.**

НАЛЕТА'ТЬ II *сов. что* учуу; **лётчик налетáл сто ты́сяч киломéтров** учкуч жүз миң километр учту.

НАЛЕТА'ТЬСЯ *сов.* кумардан чыга учуу.

НАЛЕТЕ'ТЬ *сов.* **1.** (*прилететь*) учуп келүү, учуп кирүү; **в окнó налетéли тýчи комарóв** терезеден дуулдаган көп чиркей учуп кирди; **2.** *на кого-что* (*натолкнуться*) учуп баратып согулуу, учуп баратып урунуу, жүрүп баратып согулуу; **налетéть на столб** мамыга урунуу; **3.** *на кого-что* (*напасть*) учуп баратып качыруу, учуп баратып тийүү, аңдоостон кол салуу, аңдоостон качырып чыгуу; **кóнница налетéла с флáнга** атчандар капталынан качырды; **я́стреб налетéл на кур** карчыга тооктоорго тийди; **4.** *на кого-что, перен. разг.* (*наброситься*) жулунуу, жулкунуу, ызырынуу; **5.** (*пронестись*) байкоосуздан чыгуу, болуу; **налетéл вихрь** куюн бурк этти; **6.** (*осесть тонким слоем*) учуп конуу; **чéрез окнó в кóмнату налетéло мнóго пы́ли** терезеден үйдүн ичине көп чаң кирди.

НАЛЁТОМ *нареч. разг.* бара жатып тие өтүү, тие кетүү; **он бывáл там тóлько налётом** ал анда тие өтүп гана жүрүүчү.

НА ЛЕТУ' *см.* **лёт.**

НАЛЁТЧИК *м.* басмачы, каракчы.

НАЛЕ'ЧЬ *сов.* **1.** *на кого-что* (*навалиться*) жатуу, басуу; **он налёг грýдью на стол** ал көкүрөгү менен үстөлгө жатып алды; **2.** *на что* (*направить усилия*) бардык күчүн салуу; **налéчь на вёсла** кайыктын калагын бардык күчүн салып эшүү; **3.** *на что, перен. разг.* (*усиленно заняться*) берилип иштөө, бир иштин артынан тырышуу (*мис. окуунун*); **4.** *на кого, перен. разг.* аябай иштетүү, иштөөгө мажбур кылуу; **налéчь на свои́х помóщников** өзүнүн жардамчыларын аябай иштетүү; **5.** кат-кат болуп жатуу; **ýгольные пласты́ налегли́ на песчáник** көмүр катмарлары кумдун үстүндө кат-кат болуп жатат.

НАЛИ'В *м.* **1.** (*действие*) куюу (*суюк нерсени куюу*); **2.** (*созревание*) дан байлоо; **нали́в колóсьев** машактардын даны толушу; ◇ **бéлый нали́в** ак алма (*алманын сорту*).

НАЛИВА'ТЬ *несов. см.* **нали́ть.**

НАЛИВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **нали́ться**; **2.** *страд. к* **наливáть.**

НАЛИ'ВКА *ж.* наливка (*жер-жемиш менен ачытылган ичкилик*); **барбари́совая нали́вка** бөрү карагат наливкасы.

НАЛИВНО'Й I, **-áя, -óе** (*сочный*) жете бышкан, жакшы бышкан (*жемиш*).

НАЛИВНО'Й II, **-áя, -óе 1.** (*для перевозки жидких грузов*) куюу үчүн арналган, куюп коймо, куюп ташыма, идишсиз куюштуруп ташыма (*мис. нефть ташуучу кеме*); **2.** (*приводимый в движение водой*) үстүнөн куюлган суу менен жүрмө (*мис. тегирмендин парасы*).

НАЛИЗА'ТЬСЯ *сов.* **1.** *чего, разг.* моокуму кангaнча (каалаганча) жалоо, тоюу; **нализáться мёду** балды тойгуча жалоо; **2.** *груб.* (*напиться пьяным*) көп ичип мас болуу.

НАЛИ'М *м.* налим (*балыктын бир түрү*).

НАЛИ'МИЙ, -ья, -ье **налим-ге** *т.*; **нали́мья ухá** налимден жасалган сорпо.

НАЛИНОВА'ТЬ *сов. что, чего* сызуу, сызык түшүрүү.

НАЛИПА'ТЬ *несов. см.* **нали́пнуть.**

НАЛИ'ПНУТЬ *сов. на что* жабышуу; **гли́на нали́пла на сапоги́** баткак өтүккө жабышты.

НАЛИТО'Й, -áя, -óе 1. *прич. от* **нали́ть**; **2.** *прил.* ширелүү (*мис. алма*).

НАЛИ'ТЬ *сов. что, чего* **1.** (*наполнить*) куюу, толтура куюу; **2.** (*пролить*) төгүү; **он нали́л воды́ нá пол** ал полго суу төктү.

НАЛИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*натечь*) куюлуу, суу кирүү; **2.** (*созреть*) бышуу, жетиле бышуу (*мис. жемиш*); **3.** *разг.* (*стать упругим*) толуу, көбүү, чоңоюу (*мис. булчуң*); ◇ **у него́ глазá нали́лись крóвью** ачуусу келип, көзүнө кан толду.

НАЛИЦ'О *в знач. сказ.* **1.** болгону, бар болгону, турушу; **все оказáлись налицó** баары бар болуп чыкты; **2.** көз алдында, көрүнөө; **ули́ки налицó** кылмыш далилдери көрүнөө турат.

НАЛИ'ЧЕСТВОВАТЬ *несов. уст.* бар болуу, көз алдында болуу, көрүнөө болуу.

НАЛИ'ЧИЕ *ср.* бар болуу; **при нали́чии** бар болсо.

НАЛИ'ЧНИК *м.* наличник (**1.** *терезе же эшиктин сырт жагына бекитилүүчү кошумча рама*; **2.** *эшикке, ящикке, мис. столдун ящигине, орнотулуучу жалпак кулпу-темир, мунун ачкыч салына турган көзөнөк тешиги бар*).

НАЛИ'ЧНОСТЬ *ж.* **1.** *см.* **нали́чие**; **2.** (*фактическое количество*) бар турганы, бар болушу, турушу; **нали́чность товáров** товарлардын бар болгон турушу.

НАЛИ'ЧНЫЕ *мн. см.* **нали́чный** 2.

НАЛИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. бар болушу, бар болгону, турушу, бар турганы; **нали́чный состáв рабóчих** жумушчулар составынын бар болгону; **нали́чный расчёт** накта расчёт; **2.** *в знач. сущ.* **нали́чные** *мн.* накта акча, бар болгон акча, бар турган акча; **продавáть за нали́чные** акчага сатуу, накта сатуу.

НАЛО'БНЫЙ, -ая, -ое чекедеги, маңдайдагы, чекеге арналган, маңдайга арналган.

НАЛОВИ'ТЬ *сов. что, кого-чего* кармоо, уулоо; **он налови́л мнóго ры́бы** ал көп балык кармады.

НАЛОВЧИ'ТЬСЯ *сов. с неопр., разг.* маш болуу, машыгуу, дасуу.

НАЛО'Г *м.* налог, салык.

НАЛО'ГОВЫЙ, -ая, -ое **налог-го** *т.*; **налóговая поли́тика** налог саясаты.

НАЛОГООБЛОЖЕ'НИЕ *ср.* налог салуу, налог алуу.

НАЛОГОПЛАТЕ'ЛЬЩИК *м.* налог төлөөчү.

НАЛОЖЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*накладывание сверху*) үстүнө коюу, байлоо, таңуу; **наложéние повя́зки** таңып байлоо, **наложéние ги́пса** гипс коюп байлоо; **наложéние компрéсса** компресс коюу; **2.** салуу, коюу; **наложéние резолю́ции** резолюция салуу; **наложéние штрáфа** штраф салуу.

НАЛО'ЖЕННЫЙ **1.** *прич. от* **наложи́ть**; **2.** *прил.* **налóженным платежóм** төлөп алма (*адресаттын өзү жиберилгенге* *сылканын баасын төлөп алуу шарты*).

НАЛОЖИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*положить сверху*) коюу (*бир нерсенин копиясын түшүрүү үчүн үстүнө бир нерсе коюу*); **2.** (*с лечебной целью*) ороо, таңуу, жабуу (*таңгычты*); **3.** *что, чего* (*навалить*) салуу, жыюу, ташуу; **он наложи́л дров в сарáй** ал отунду сарайга жыйды; **4.** *что* (*пометить*...

www.bizdin.kg

поставить) салуу, басуу; **наложи́ть резолю́цию** резолюция салуу; **наложи́ть печа́ть** печать басуу; 5. *мат.* коюу, теңөө (*салыштыруу үчүн бир геометриялык фигураны экинчи бир геометриялык фигурага ой менен теңөө*); 6. *что* (*назначить*) салуу, буйруу; **на него́ наложи́ли штраф** ага штраф салышты; ◇ **наложи́ть на себя́ ру́ки** *уст.* өз жанын кыюу (*өзүн өзү өлтүрүү*).

НАЛО'ЖНИЦА *ж. уст.* ойнош аял (*ойнош болгон эркектин жебинен жашаган аял*).

НАЛОМА'ТЬ *сов. что, чего* сындыруу, кыйратуу.

НАЛУЩИ'ТЬ *сов. что, чего* чагуу, кабыгынан ажыратуу (*семишкени, буурчакты*).

НАЛЮБОВА'ТЬСЯ *сов. кем-чем, на кого-что* карап кумары кануу, кумардан чыга кароо; **не могу́ налюбова́ться на карти́ну** сүрөттү канча карасам да кумарым канбайт.

НАМ *мест. личн. дат. п. от* **мы** бизге.

НАМАГНИ'ТИТЬ *сов. что* магниттөө, магнит жуктуруу; **намагни́тить желе́зо** темирди магниттөө.

НАМАГНИ'ЧИВАНИЕ *ср.* магниттөө, магнит жуктуруу; **намагни́чивание куска́ желе́за** бир кесек темирди магниттөө.

НАМАГНИ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **намагни́тить.**

НАМА'З *м. рел.* намаз.

НАМА'ЗАТЬ *сов.* 1. *что, чем* сыйпоо, сүртүү (*мис. нанга май*); 2. *разг.* (*напачкать*) булгоо, ыпыластоо; 3. *что, разг.* (*плохо нарисовать*) чиймайлоо, сызгылоо, начар тартуу (*жаман жазуу же жаман сүрөт тартуу*); 4. *что, разг.* (*накрасить*) сыйпоо, боёо (*мис. эринди*).

НАМА'ЗАТЬСЯ *сов.* 1. сыйпануу, шыбануу, сүртүнүү; 2. *разг.* (*накрасить лицо*) боёнуу (*бетин боёп жасануу*).

НАМА'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **нама́зать** I.

НАМА'ЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **нама́заться** I; 2. *страд. к* **нама́зывать.**

НАМАЛЕВА'ТЬ *сов. что, разг.* 1. (*раскрасить*) боео, майлоо; 2. (*плохо нарисовать*) чиймайлоо, чиймелөө, уйпалап-суйпалап майлай салуу, эптеп-септеп сүрөт тартуу.

НАМАРА'ТЬ *сов. что* 1. (*напачкать*) булгоо, шалтактатуу, булгап салуу; 2. (*небрежно нарисовать*) чиймайлоо, чиймелөө, эптеп-септеп тартуу (*сүрөттү*).

НАМАРИНОВА'ТЬ *сов. что, чего* маринаддоо (*түрдүү жемишти ачык сууга салуу, ачытуу, кычкылдантуу*).

НАМАРИНО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **намаринова́ть.**

НАМА'СЛИВАТЬ *несов. см.* **нама́слить.**

НАМА'СЛИТЬ *сов. что* майлоо, май сыйпоо.

НАМА'ТЫВАНИЕ *ср.* ороо, түрүү.

НАМА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **намота́ть.**

НАМА'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **намота́ться** I; 2. *страд. к* **нама́тывать.**

НАМА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **намочи́ть.**

НАМА'ЯТЬСЯ *сов. разг.* аябай чарчоо; **нама́яться за доро́гу** жол жүрүп, аябай чарчоо.

НАМЕ'ДНИ *нареч. обл.* жакында эле, бая күнү эле; **наме́дни он ко мне заходи́л** ал жакында эле мага келип кетти.

НАМЁК *м.* ишара кылуу, бир нерсенин четин чыгаруу, билдирүү, чети чыгып туруу; **то́нкий намёк** сыпайы ишара; амал менен жөлөп айтуу; **говори́ть намёками** четин гана чыгарып сүйлөө.

НАМЕКА'ТЬ *несов. см.* **намекну́ть.**

НАМЕКНУ'ТЬ *сов. на кого-что* ишара кылуу, бир нерсенин четин билдирүү, четин чыгаруу.

НАМЕ'НИВАТЬ *несов. см.* **наменя́ть.**

НАМЕНЯ'ТЬ *сов. что, чего* 1. (*разменять*) майдалоо (*акча майдалоо*); 2. (*обменять*) алмаштыруу; **наменя́ть ма́рок** марка алмаштыруу.

НАМЕРЕВА'ТЬСЯ *несов. с неопр.* ниеттенүү, ниет кылуу (*мис. бир жакка кетүүгө*).

НАМЕ'РЕН *в знач. сказ. с неопр.* ...-макчы болуу, ...-гысы келүү; **я наме́рен за́втра уе́хать** мен эртең кетмекчи болуп турам; **я с тобо́й не наме́рен разгова́ривать** сени менен сүйлөшкүм да келбейт.

НАМЕ'РЕНИЕ *ср.* ниет, каалоо.

НАМЕ'РЕННО *нареч.* атайы, биле туруп, ниет кылып; **сде́лать** *что-л.* **наме́ренно** *бир нерсени* атайы, биле туруп иштөө.

НАМЕ'РЕННЫЙ, -ая, -ое атайы, биле туруп иштелген.

НАМЕРЗА'ТЬ *несов. см.* **намёрзнуть.**

НАМЁРЗНУТЬ *сов.* 1. (*покрыться льдом*) тоңуу, муздоо; 2. *разг.* (*замёрзнуть*) үшүү.

НАМЁРЗНУТЬСЯ *сов. разг.* үшүү, үшүп кетүү.

НАМЕ'РИТЬ *сов. что, чего* өлчөө, ченөө.

НА'МЕРТВО *нареч. разг.* туюк кылып, ажыралгыс кылып; **склепа́ть на́мертво** ажыралгыс кылып кадоо.

НАМЕСИ'ТЬ *сов. что, чего* жууруп даярдоо.

НАМЕСТИ' *сов. что, чего* 1. (*подмести*) шыпырып жыйноо; 2. (*навеять, напр. ветром*) шамал айдап келүү, борошо уруу; **намело́ мно́го снегу́** борошо уруп кар толтуруп таштады.

НАМЕ'СТНИК *м. ист.* наместник (*падышалык Россияда жана кээ бир өлкөлөрдө — бир областты башкаруучу жана колунда жогорку бийлик укугу бар киши*).

НАМЕ'СТНИЧЕСТВО *ср. ист.* наместник башкарган өлкө.

НАМЁТ I *м.* (*рыболовная сеть*) намёт (*балык кармоочу тордун бир түрү*).

НАМЁТ II *м. обл.* (*галоп*) текирең-таскак, аттын текирещи.

НАМЁТАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **намета́ть** II; 2. *прил.*: **намётанный глаз** үйрөнгөн көз, машыккан көз.

НАМЕТА'ТЬ I *сов.* 1. *что, чего* (*сложить стог*) үйүү, чогултуу, үймөктөө; **намета́ть пять стого́в се́на** беш үймөк чөп үйүү; 2. *что, перен. разг.* үйрөтүү, машыктыруу; **намета́ть ру́ку** колду үйрөтүү (машыктыруу); **намета́ть глаз** көздү үйрөтүү (машыктыруу).

НАМЕТА'ТЬ II *сов. что* көктөө; **намета́ть рука́в** жеңди көктөө.

НАМЕТА'ТЬ III *несов. см.* **намести́.**

НАМЕ'ТИТЬ I *сов. что* (*нарисовать, начертить*) белгилөө, белги салуу, белги уруу; **наме́тить на пла́не направле́ние доро́ги** пландын бетине жолдун багытын белгилөө.

НАМЕ'ТИТЬ II *сов.* 1. *кого-что* белгилөө, белгилеп коюу; **наме́тить кандида́тов на конфере́нцию** конференцияга кандидаттар белгилөө; **наме́тить план рабо́т** иш планын белгилөө; 2. *что* (*задумать*) ойлоп коюу, белгилеп коюу; **наме́тить план ремо́нта на ле́то** жазгы ремонттун планын белгилеп коюу.

НАМЕ'ТИТЬСЯ I *сов.* (*появиться*) белгиленүү; **наме́тились две то́чки зре́ния** эки көз караш белгилүү болду.

НАМЕ'ТИТЬСЯ II *сов.* (*нацелиться*) мээлөө, шыкаалоо, далдап кароо.

НАМЁТКА I *ж.* 1. (*смётывание*) көктөө (*кийимдин бөлүктөрүн жип менен кабып бир-бирине бекитип коюу*); 2. (*нитки*) көктөө жип (*кийим көктөлүүчү ак жип*).

НАМЁТКА II *ж.* (*предположение*) долбоор, болжол.

НАМЁТЫВАТЬ *несов. см.* **намета́ть** II.

НАМЕЧА'ТЬ I *несов. см.* **наме́тить** I.

НАМЕЧА'ТЬ II *несов. см.* **наме́тить** II.

НАМЕЧА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **наме́титься** I; 2. *страд. к* **намеча́ть** II.

НАМЕША'ТЬ *сов. что, чего* аралаштыруу, кошуу; **намеша́ть изю́му в те́сто** камырга мейиз кошуу.

НАМЕ'ШИВАТЬ I *несов. см.* **намеси́ть.**

НАМЕ'ШИВАТЬ II *несов. см.* **намеша́ть.**

НА'МИ *мест. личн. твор. п. от* **мы** биз менен, биз тараптан; **э́то сде́лано на́ми** бул биз тараптан иштелген, муну биз иштегенбиз; **с на́ми** биз менен.

НАМИНА'ТЬ *несов. см.* **намя́ть.**

www.bizdin.kg

НАМИ'НКА *ж. вет.* жооруган, басылган жер (*мис. аттын каамыт, ээр ж. б. баскан, жооруткан жери*).

НАМОГИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое көр үстүнө коюлган, мүрзөгө таандык; **намогильный памятник** көр үстүнө коюлган эстелик.

НАМОЗО'ЛИТЬ *сов. что:* **намозолить глаза** көзгө көйгөк болуу.

НАМОКА'ТЬ *несов. см.* **намокнуть.**

НАМО'КНУТЬ *сов.* суу болуу, чылануу.

НАМОЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **намолотить.**

НАМОЛО'Т *м. с.-х.* (бастырылып) алынган эгин; **намолот зерна с гектара** бир гектар жерден алынган эгин.

НАМОЛОТИ'ТЬ *сов. что, чего, с.-х.* бастырып даярдоо, бастыруу (*эгинди*).

НАМОЛО'ТЬ *сов. что, чего* **1.** тегирменге дан салуу, дан тарттыруу; **2.** *перен. разг.* дөөдүрөө, кежирөө.

НАМО'РДНИК *м.* тумшук кап (*кабуудан, тиштөөдөн сактоо үчүн жырткыч жаныбарлардын тумшугуна кийгизилүүчү сым же кайыштан жасалган тор*); **надеть намордник** тумшук кап кийгизүү.

НАМОРИ'ТЬСЯ *сов. разг.* аябай чарчоо, шалдыроо, алдыроо.

НАМО'РЩИТЬ *сов. что* тырыштыруу, чытуу, бырыштыруу; **наморщить лоб** маңдайын тырыштыруу.

НАМО'РЩИТЬСЯ *сов.* кабагын тырыштыруу, чытуу, үтүрөйүү.

НАМОТА'ТЬ *сов.* **1.** *что, чего* ороо, түрүү; **она намотала нитки на катушку** ал жипти чыгырыкка түрдү; **2.** *что, чего* (*в каком-л. количестве*) түйдөктөп даярдоо; ◇ **намотать на ус** *разг.* көңүлгө түйүп алуу, эстен чыккыс кылып алуу.

НАМОТА'ТЬСЯ I *сов.* (*накрутиться*) оролуу, түрүлүү (*мис. жип*).

НАМОТА'ТЬСЯ II *сов. разг.* (*устать*) абдан чарчоо, алдан таюу.

НАМО'ТКА *ж.* **1.** (*действие*) *см.* **наматывание; 2.** (*моток*) түйдөк, түрмөк.

НАМОЧИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*погрузить в жидкость*) чылоо, нымдоо, суулоо, суюктукка салуу; **намочить бельё** кирди чылоо; **2.** *что, чего* суута чылап даярдоо; **намочить яблок** алма чылоо, **3.** *разг.* (*наплескать*) суу кылуу, чачыратуу (*мис. жуунуп атып*).

НАМОЧИ'ТЬСЯ *сов. разг.* чылануу, жибитилүү.

НАМУДРИ'ТЬ *сов. разг.* куру ойлонуу, ыксыз татаал кылуу, ыгы жок чиелеништирүү; **он так намудрил, что трудно разобраться** ал аябай чиелеништирип салыптыр, билүүгө да кыйын.

НАМУ'СЛИТЬ *сов. что, разг.* түкүрүктөө, шилекейлөө; **намуслить пальцы** бармактарды шилекейлөө.

НАМУСО'ЛИТЬ *сов. см.* **намуслить.**

НАМУ'СОРИТЬ *сов. разг.* булгоо, ыпырсытуу, бычыратып булгоо, шыпырынды менен толтуруу, булгап жиберүү.

НАМУТИ'ТЬ *сов. что, разг.* **1.** (*сделать мутным*) ылайлоо; **2.** *перен.* бүлүк түшүрүү, бүлүк салуу, ыркты кетирүү.

НАМУ'ЧИТЬ *сов. кого, разг.* кыйноо, убаралантуу, азапка салуу.

НАМУ'ЧИТЬСЯ *сов. разг.* убара болуу, азап тартуу, кыйналуу.

НАМЫ'В *м. геол.* сайроон (*суу айдап келген топурактан пайда болгон жээк жер*).

НАМЫВА'ТЬ *несов. см.* **намыть.**

НАМЫВНО'Й, -ая, -ое **намыв**-*га т.*; сайроондук; **намывной слой** сайроондук катмар.

НАМЫ'КАТЬСЯ *сов. разг.* кыдырып жүрүп көп азап көрүү, азапты көп көрүү; **намыкаться по белу свету** дүйнөнү кыдырып жүрүп көп азап чегүү.

НАМЫ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **намылить.**

НАМЫ'ЛИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **намылиться; 2.** *страд. к* **намыливать.**

НАМЫ'ЛИТЬ *сов. кого-что* самындоо; ◇ **намылить голову (шею)** *кому-л. разг. бирөөнүн* куйругун толгоо.

НАМЫ'ЛИТЬСЯ *сов. разг.* самындануу, өзүнө самын сүртүү.

НАМЫ'ТЬ *сов. что, чего* **1.** *разг.* (*вымыть*) жууп тазалоо, жууп бүтүү (*мис. идишти*); **2.** (*добыть намывкой*) чайкоо, чайкап алуу; **намыть золото** алтынды (*кумдан*) чайкап алуу; **3.** (*нанести водой*) агызып келип үйүү (*мис. топуракты, кумду*); **река намыла мель** топурак, кум агып келип, сайроон пайда болду.

НАМЯКА'ТЬ *несов. см.* **намякнуть.**

НАМЯ'КНУТЬ *сов.* жумшаруу, эрүү, бошоо, былкылдоо.

НАМЯ'ТЬ *сов.* **1.** *что, чего* (*размять*) эзүү; **намять глины** чопону (ылайды) эзүү; **2.** (*помять*) тепсеп таштоо, тепсеп; **дети намяли много травы в саду** балдар бакта көп чөптү тепсеп таштады; ◇ **намять** *кому-л.* **бока** *разг. бирөөнү* тепкилөө, *бирөөнү* абдан ийлеп салуу.

НАНА'ЕЦ *м.* нанай.

НАНА'ЙКА *женск. р. к* **нанаец;** нанайка.

НАНА'ЙСКИЙ, -ая, -ое **нанаец** *-ке т.*; **нанайский язык** нанай тили.

НАНА'ЙЦЫ *мн.* нанайлар.

НАНЕСЕ'НИЕ *ср.* **1.** түшүрүү; **нанесение озера на карту** көлдү картага түшүрүү; **2.** кылуу, келтирүү; **нанесение обиды** ыза кылуу; **нанесение ущерба** зыян келтирүү; **нанесение побоев** уруп сабоо.

НАНЕСТИ' *сов.* **1.** *что, чего* (*принести*) алып келүү, туш-туштан алып келүү; **2.** *что, чего* (*навалить*) үйүрүп, айдап, агызып келип үйүп таштоо (*мис. кумду*); **3.** *что* (*начертить*) түшүрүү (*мис. картанын бетине*); **4.** *что, чего* (*снести — о птице*) жумуртка салуу (*туш*); **5.** *кого-что* алып барып чыгарып таштоо, алып барып уруу; **лодку нанесло на мель** кайыкты (*суунун агыны же шамал*) сайроонго чыгарып таштады; **6.** *что* (*причинить*) кылуу, келтирүү; **нанести рану** жарадар кылуу; **нанести ущерб** зыян келтирүү; **нанести поражение врагу** душманды кыйратып салуу; **нанести оскорбление** акарат кылуу, кордоо; **нанести удар** 1) уруу, сокку уруу, сокку берүү, чаап жиберүү, уруп жиберүү; 2) *перен.* зыянга учуратуу.

НАНИЗА'ТЬ *сов. что, чего* тизүү (*бир нерсени чыбыкка же жипке тизүү*).

НАНИ'ЗЫВАНИЕ *ср.* тизүү; **нанизывание бус на нитку** шуруну жипке тизүү.

НАНИ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **нанизать.**

НАНИМА'ТЕЛЬ *м.* жалдоочу; **наниматель квартиры** квартира жалдоочу.

НАНИМА'ТЬ *несов. см.* **нанять.**

НАНИМА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **наняться; 2.** *страд. к* **нанимать.**

НА'НКА *ж.* (*ткань*) нанка (*сары түстөгү одоно кездеменин бир түрү*).

НА'НКОВЫЙ, -ая, -ое **нанка**-*га т.*; **нанковые брюки** нанка шым.

НА'НОВО *нареч. разг.* жаңыдан, кайтадан; **написать наново** кайта баштан жазуу.

НАНО'С *м.* шиленди, күрткү (*мис. кар*); **песчаные наносы** кум шилендиси.

НАНОСИ'ТЬ *несов. см.* **нанести.**

НАНО'СНЫЙ, -ая, -ое **1.** суу агызып же шамал айдап келген; **наносная отмель** сайроон; **2.** *перен.* (*случайный, несвойственный*) тубаса эмес, жасама.

НА'НСУК *м.* нансук (*болотнойго окшош кездеменин бир түрү*).

НАНЮ'ХАТЬСЯ *сов. чего, разг.* кумардан чыга жыттоо.

НАНЮ'ХИВАТЬСЯ *несов. см.* **нанюхаться.**

НАНЯ'ТЬ *сов.* **1.** *кого* жалдоо; **нанять плотника** жыгач устасын жалдоо; **2.** *что* жалдап алуу; **нанять квартиру на лето** жайкысын туруу үчүн квартира жалдап алуу.

www.bizdin.kg

НАНЯ'ТЬСЯ *сов. разг.* жалдануу.

НАОБЕЩА'ТЬ *сов. что, чего, разг.* көп убада берүү; **наобещáть с три кóроба** капкайдагы жокту айтып оозу менен байытуу.

НАОБОРО'Т 1. *нареч.* (*с противоположной стороны*) тескерисинче, тескери; **прочéсть слóво наоборóт** сөздү тескери окуу; 2. *нареч.* (*совсем не так*) тескери, тескерисинче, такыр башкача; **дéлать всё наоборóт** бардыгын тескерисинче иштөө; 3. *нареч.* (*превратно*) тескери, башкача, терс; **поня́ть наоборóт** тескери түшүнүү; 4. *в знач. вводн. сл.* тескерисинче; **я, наоборóт, э́того не ду́маю** мен, тескерисинче, муну ойлогонум да жок; **ты устáл? — Наоборóт, я пóлон сил** сен чарчадың го? — Жок, тескерисинче, менин күчүм кадимкисиндей.

НАОБУ'М *нареч.* ойлобостон, туш келди; **отвечáть наобу́м** туш келди жооп берүү.

НАОРА'ТЬ *сов. на кого, разг.* бакылдоо, бакыруу, жекирүү, күрсүлдөө.

НАО'ТМАШЬ *нареч.*: **удáрить наóтмашь** кулачын керип туруп уруп жиберүү.

НАОТРЕ'З *нареч.* таптакыр, такыр эле; **он отказáлся наотрéз** ал таптакыр болбой койду.

НА О'ЩУПЬ *см.* **óщупь.**

НАПА'ДАТЬ *сов.* күбүлүп түшүү, көп түшүү (*мис. алма*); аябай жаап салуу, көп жаап салуу (*мис. кар*).

НАПАДА'ТЬ *несов. см.* **напáсть** I.

НАПАДА'ЮЩИЙ *м. спорт.* качырган, жапырган тарап; кол салуучу жак; сүрдүктүрүүчү.

НАПАДЕ'НИЕ *ср.* 1. кол салуу, качыруу; **вооружённое нападéние** куралдуу кол салуу; 2. *спорт.* качыруу, качырып кирүү.

НАПА'ДКИ *только мн.* асылуу, жөнү жок айыптоо.

НАПА'ИВАТЬ I *несов. см.* **напои́ть** I.

НАПА'ИВАТЬ II *несов. см.* **напая́ть.**

НАПА'ЙКА *ж.* 1. (*действие*) данекерлөө, данекерлеп жамоо, каңдоо (*мис. жез чайнекти*); 2. (*то, что напаяно*) каң, каңдалган жамоо, данекер.

НАПА'КОСТИТЬ *сов. разг.* 1. (*испачкать*) булгоо, ыпырсытуу, булганыч кылуу; 2. (*испортить*) бузуу, бүлдүрүү; 3. *кому, разг.* (*повредить*) жамандык кылуу.

НАПА'ЛМ *м. воен.* напалм (*өтө күйдүргүч желим сыяктуу бензин*).

НАПА'ЛМОВЫЙ, -ая, -ое **напалм-***га т.*; **напáлмовая бóмба** напалм бомбасы.

НАПА'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **наполóть.**

НАПА'РИТЬ *сов.* 1. *что, чего* бууга бышыруу; 2. *кого-что* (*в бане*) бууга отургузуп, шыпыргы менен чапкылоо.

НАПА'РИТЬСЯ *сов. разг.* кумардан чыга чамынуу (*мончодо шыпыргы менен*).

НАПА'РНИК *м.* жубай, биргелешип иштөөчү шерик.

НАПА'РНИЦА *женск. р. к* **напáрник.**

НАПА'РЫВАТЬ *несов. см.* **напорóть** 1.

НАПАСТИ'СЬ *сов. разг.* жетерлик даражада камдоо, камдап алуу, даярдоо, даярдап алуу.

НАПА'СТЬ I *сов. на кого-что* 1. кол салуу, качыруу, тийүү; 2. *перен. разг.* (*придраться*) асылуу, ыксыз айыптоо; 3. (*случайно найти, обнаружить*) кокусунан табуу, кабылуу, жолугуу, келүү; **слéдователь напáл на следы́ преступлéния** тергөөчү кылмыштын изин тапты; 4. (*о чувстве, состоянии*) басуу, түшүү; **на негó напáл страх** ага коркунуч түштү; ◇ **не на такóго напáл** *разг.* сенден коркчу мен эмес.

НАПА'СТЬ II *сов. разг. см.* **напáдать.**

НАПА'СТЬ III *ж. разг.* кырсык, балаа.

НАПАХА'ТЬ *сов. что, чего* айдоо, айдап салуу (*жерди*).

НАПА'ЧКАТЬ *сов. разг.* булгоо, булгап салуу.

НАПАЯ'ТЬ *сов. что* данекерлөө, ширетүү, каңдоо.

НАПЕ'В *м.* обон, күү; **нарóдные напéвы** эл обондору.

НАПЕВА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **напéть;** 2. *что* (*тихо, про себя*) кыңылдап ырдоо, обон салуу; **он напевáл весёлую пéсенку** ал көңүлдүү бир ырды кыңылдап ырдап жатты.

НАПЕ'ВНОСТЬ *ж.* обондуулук.

НАПЕ'ВНЫЙ, -ая, -ое обондуу, күүлүү; **напéвные стихи́** күүлүү ырлар.

НАПЕКА'ТЬ *несов. см.* **напéчь.**

НА'ПЕРВО: **пéрво-нáперво** *нареч. разг.* биринчи кезекте, эң алды менен.

НАПЕРЕБО'Й *нареч.* бир-биринен озунуп (*сүйлөө, чакыруу*); **все заговори́ли наперебóй** бардыгы бир-биринен озунуп сүйлөй баштады.

НАПЕРЕВЕ'С *нареч.* суна кармоо (*мылтыкты, найзаны*); **держáть винтóвку наперевéс** винтовканы суна кармоо.

НАПЕРЕГО'НКИ *нареч.* жарыша, жарышып; **бежáть наперегóнки** жарышып чуркоо.

НАПЕРЁД *нареч. разг.* алды менен, мурда, эң оболу, күн мурун, мурунтан, мурун эле; **напёред ну́жно бы́ло договори́ться** эң алды менен сүйлөшүп алуу керек эле; **зáдом наперёд** артын алдына келтирип.

НАПЕРЕКО'Р 1. *нареч.* (*вопреки*) каршыгып, эрегишип, өчөшүп; 2. *предлог с дат. п.* (*против*) каршы, каршы келип; **наперекóр желáниям** тилекке каршы.

НАПЕРЕРЕ'З *нареч. разг.* туурасынан, капталынан, жолун торгоп, жолун кесе; **побежáть наперерéз** *кому-л.* биреөнүн жолун кесе чуркап өтүү.

НАПЕРЕРЫ'В *нареч. разг. см.* **наперебóй.**

НАПЕРЕ'ТЬ *сов. на кого-что, разг.* салмагын салып итерүү, салмагын салып түртүү; **он напёр на дверь, и онá откры́лась** ал эшикти салмагын салып түрттү эле, ал ачылып кетти.

НАПЕРЕХВА'Т *нареч. обл. см.* **наперерéз.**

НАПЕРЕЧЁТ 1. *нареч.* (*без исключения*) беш колдой, бирин койбой, алакандагыдай; **я знáю все озёра Кирги́зии наперечёт** мен Кыргызстандын көлдөрүн беш колумдай билем; 2. *в знач. сказ.* (*мало*) кол менен санардык (*аз; эң эле аз*).

НАПЕ'РСНИК *м. уст.* ынак, сырдаш.

НАПЕ'РСНИЦА *женск. р. к* **напéрсник.**

НАПЁРСТОК *м.* оймок; ◇ **с напёрсток** оймоктой, кенедей.

НАПЕ'РЧИТЬ *сов. что* мурч салуу, калемпир салуу, мурч кошуу, калемпир кошуу; **напéрчить суп** сорпого мурч салуу.

НАПЕ'ТЬ *сов. что* 1. (*спеть*) ырдоо, обон салуу; **напéть моти́в** мотив ырдоо, обон салуу; 2.: **напéть пласти́нку** ырдап пластинкага жаздыруу; 3. *перен. разг.* (*насплетничать*) ушактоо, жамандоо.

НАПЕЧА'ТАТЬ *сов. что* 1. басып чыгаруу, басмага басуу; 2. (*издать*) басып чыгаруу; 3. (*на пишущей машинке*) басуу (*жазма машинкага басуу*); 4. *фото* түшүрүп басуу (*сүрөттү*).

НАПЕ'ЧЬ *сов.* 1. *что, чего* (*испечь*) бышыруу; 2. *безл. что, разг.* өтүү (*күн*); **мне напеклó гóлову на сóлнце** менин башыма күн өттү.

НАПИВА'ТЬСЯ *несов. см.* **напи́ться.**

НАПИЛИ'ТЬ *сов. что, чего* араалап кесүү, тааруу, араалоо; **напили́ть дров** отун араалоо.

НАПИ'ЛОК *м. см.* **напи́льник.**

НАПИ'ЛЬНИК *м. тех.* өгөө; **кру́глый напи́льник** тоголок өгөө; **плóский напи́льник** жалпак өгөө.

НАПИРА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **наперéть;** 2. *на кого* (*теснить*) сүрүп чыгуу, сүрдүктүрүү; 3. *на что, разг.* (*настаивать*) айтканынан кайтпай туруп алуу.

НАПИСА'НИЕ *ср.* жазылыш, жазылуу; **написáние слóжных слов** татаал сөздөрдүн жазылышы.

НАПИСА'ТЬ *сов.* жазуу, жазып салуу; **написáть письмó** кат жазуу.

www.bizdin.kg

НАПИТА'ТЬ *сов.* 1. *кого, уст.* (*накормить*) тойгузуу (*тамак берип*); 2. *что чем* (*сделать влажным*) сиңдирүү, сиңирүү, боюна тарттыруу (*сууну, суюктукту*).
НАПИТА'ТЬСЯ *сов. чем* 1. *разг.* (*наесться*) тоё жеш, тоюу; 2. (*намокнуть, пропитаться*) сиңүү, боюна тартуу (*мис. сууга чыланган нерсе*).
НАПИ'ТОК *м.* суусун, ичкилик.
НАПИ'ТЫВАТЬСЯ *несов. см.* **напитáться.**
НАПИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*утолить жажду*) суусуну кангангча ичүү, суусуну кануу, кана ичүү; 2. *разг.* (*опьянеть*) мас болуу, мас боло ичүү.
НАПИХА'ТЬ *сов. что, чего* тыгуу, тыга салуу, шыкоо.
НАПИ'ХИВАТЬ *несов. см.* **напихáть.**
НАПИ'ЧКАТЬ *сов. кого чем, разг.* зордоп ичирүү, зордоп жедирүү, көп ичирүү, көп жедирүү.
НАПЛА'ВАТЬСЯ *сов. разг.* кумардан чыккыча, каалаганча сууда чабак уруу.
НАПЛА'ВИТЬ *сов. что, чего* эритүү, эритип жасоо (*мис. коргошунду*).
НАПЛАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **наплáвить.**
НА ПЛАВУ' сүзүп жүргөн кезде, суу үстүндө жүргөн кезде; **ремонтировать пароход на плавý** кемени сүзүп жүргөн кезде ремонттоо.
НАПЛА'КАТЬСЯ *сов.* аябай ыйлоо; **он ещё наплáчется** *разг.* ал далайды көрөт.
НАПЛАСТА'ТЬ *сов. что, чего, разг.* тилке-тилке кесүү, тилим-тилим кылуу, тилимдөө; **напластáть рыбы для солéния** балыкты туздоо үчүн жукалап тилүү.
НАПЛАСТОВА'НИЕ *ср. геол.* кабатталуу, катмарлануу (*кабат-кабат, катмар-катмар болуп жатуу*).
НАПЛАСТОВА'ТЬ *сов. что, чего* кабаттоо, катмарлоо.
НАПЛАСТОВА'ТЬСЯ *сов.* кабатталуу, катмарлануу.
НАПЛАСТО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **напластовáть.**
НАПЛАСТО'ВЫВАТЬСЯ *несов. см.* **напластовáться.**
НАПЛЕВА'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое *разг.* кош көңүл; **наплевáтельское отношéние к дéлу** ишке кош көңүл мамиле кылуу.
НАПЛЕВА'ТЬ *сов.* 1. түкүрүү; 2. *на кого-что, перен. разг.* капарга илбөө, таназар албоо.
НАПЛЕСКА'ТЬ *сов. чего* чачыратуу, чайпалтып төгүү, чачылтып төгүү (*мис. сууну*).
НАПЛЁСКИВАТЬ *несов. см.* **наплескáть.**
НАПЛЕСТИ' *сов.* 1. *что, чего* өрүү, согуу, өрүп (согуп) даяр кылуу; **наплестú корзúн** корзина (себет) согуу; **наплестú крýжев** кружева согуу; 2. *чего, перен. разг.* (*наговорить вздору*) шыпыртуу (*болбогон нерсени, жок нерсени айтуу*); 3. *на кого* (*насплетничать*) ушактоо, жамандоо.
НАПЛЕТА'ТЬ *несов. см.* **наплестú** 1.
НАПЛЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое ийинге асылуучу (*мис. илгич*).
НАПЛОДИ'ТЬ *сов. кого-что, прост.* тукумдоо, төлдөтүү, тукумдатып көбөйтүү.
НАПЛОДИ'ТЬСЯ *сов. прост.* тукумдоо, төлдөө, төлдөп көбөйүү.
НАПЛЫ'В *м.* 1. (*о накипи*) кебээр; **наплы́в в котлé** казандын кебээри; 2. *бот.* уюл, ур (*жыгачта*); 3. *кино* наплыв (*экранда сүрөттүн жакындаган сайын чоңоюп көрүнүшү*); 4. *перен.* (*скопление*) толгон, көп, быкбырдай кайнаган.
НАПЛЫВА'ТЬ *несов. см.* **наплы́ть.**
НАПЛЫ'ТЬ *сов.* 1. *на кого-что* (*плывя наткнуться*) урунуу (*мис. кеме тайызга*); **наплы́ть на кáмень** сүзүп келип ташка урунуу; 2. (*скопиться*) агып келип чогулуу (*мис. көп дөңгөч*); **наплы́ло мнóго брёвен** көп дөңгөч агып келип чогулду.
НАПЛЯСА'ТЬСЯ *сов. разг.* кумардан чыга бийлөө, моокуму кангaнча бийлөө.

НАПОВА'Л *нареч.* өлтүрө; **убúть наповáл** өлтүрө уруу (*бир урганда, бир атканда*).
НАПОДО'БИЕ *предлог с род. п.* окшоо, окшош, өңдүү, сыяктуу, шекилдүү; **скалá наподóбие стены́** дубалга окшогон аска.
НАПОИ'ТЬ *сов.* 1. *кого* сугаруу, ичирүү; **напоúть гостéй чáем** конокторго чай ичирүү; **напоúть лóшадь** атты сугаруу; 2. *что, поэт. перен.* толуу; **вóздух напоён зáпахом цветóв** гүлдөрдүн жыты аңкыган аба.
НАПОКА'З *нареч.* (*для обозрения*) көрсөтүү үчүн; **выставля́ть** *что-л.* **напокáз** *бир нерсени* көрсөтүү үчүн коюу; ◇ **дéлать** *что-л.* **напокáз** *бир нерсени* көрсөтүү (мактануу) үчүн гана иштөө.
НАПОЛЗА'ТЬ *несов. см.* **наползтú.**
НАПОЛЗТИ' *сов.* 1. жөрмөлөп келип, боору менен жылып келип урунуу; **наползтú на пéнь** боору менен жылып келип, жыгачтын дүмүрүнө урунуу; 2. (*заползти*) өрүп чыгуу, жөргөлөп чыгуу; **наползлú муравьи́** кумурскалар жабыла жөргөлөп чыкты (кирди).
НАПОЛНЕ'НИЕ *ср.* толтуруу (*мис. бочканы бензин менен*); ◇ **пульс хорóшего наполнéния** *мед* кан тамыры толук.
НАПО'ЛНИТЬ *сов. что чем* 1. толтуруу, толтура салуу; **напóлнить чемодáн кнúгами** чемоданды китепке толтуруу; 2. (*занять где-л. места*) толуу; **зрúтели напóлнили теáтр** көрүүчүлөр театрга толушту; 3. *чем, перен.* толуу; **напóлнить сéрдце рáдостью** кубаныч (коюнга) батпоо, абдан сүйүнтүү.
НАПО'ЛНИТЬСЯ *сов. кем-чем* толуу, толуп калуу; **кóмната напóлнилась ды́мом** бөлмө түтүнгө толду; **глазá напóлнились слезáми** көз жашка толду; **моё сéрдце напóлнилось рáдостью** менин жүрөгүм кубанычка толду.
НАПОЛНЯ'ТЬ *несов. см.* **напóлнить.**
НАПОЛНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **напóлниться;** 2. *страд. к* **наполня́ть.**
НАПОЛОВИ'НУ *нареч.* жартысы, жарымы, жартысына чейин; чала, толук бүтүрбөй (*частично, не до конца*); **зал наполовúну пуст** залдын жармы бош; **сдéлать дéло наполовúну** иштин жартысын бүтүрүү.
НАПОЛО'ТЬ *сов. что, чего* отоо, отоп бүтүү.
НАПОМА'ДИТЬ *сов. что, разг. уст.* помадалоо, помада сыйпоо; **напомáдить гýбы** эринди помадалоо.
НАПОМА'ДИТЬСЯ *сов. разг. уст.* помада сыйпануу, помада менен майлануу.
НАПОМИНА'НИЕ *ср.* эскертүү, эске салуу; **вторúчное напоминáние** экинчи жолу эскертүү.
НАПОМИНА'ТЬ *несов. см.* **напóмнить.**
НАПО'МНИТЬ *сов.* 1. *о ком-чём, что* эске салуу, эстетүү; **напóмнить прóшлое** өткөндү эске салуу; 2. *кого-что* (*показаться похожим*) окшоо, түспөлдөш болуу; **он напóмнил мне стáрого товáрища** ал менин эски жолдошума окшоп кетти.
НАПО'Р *м.* 1. (*давление*) түртүү; күч; **напóром воды́ сорвáло мост** суу күчү менен көпүрөнү жулуп кетти; 2. *перен.* (*натиск*) кысуу; күч.
НАПО'РИСТОСТЬ *ж.* тырышчаактык, өжөрдүк, көктүк, айткандан кайтпастык; **напóристость харáктера** мүнөздүн көктүгү.
НАПО'РИСТЫЙ, -ая, -ое тырыш, тырышчаак, өжөр, бет алганынан кайтпаган; **напóристый человéк** бет алганынан кайтпаган адам.
НАПО'РНЫЙ, -ая, -ое *тех.* оргутуучу (*суюк нерсени оргутуучу*); **напóрный бак** оргутуучу бак.
НАПОРО'ТЬ I *сов. что, разг.* (*поранить*) сайдыруу, тилдирип алуу, жардырып алуу, айрытып алуу; **напорóть рýку на гвóздь** колду мыкка уруп айрытып алуу.
НАПОРО'ТЬ II *сов. что, чего* 1. (*распороть*) сөгүү (*тигишин*); 2. *перен. разг.* (*наболтать вздору*) кайдагы калпты келжирөө.

www.bizdin.kg

НАПОРО'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. *на что* сайдыруу, жардыруу, жаруу, айыртуу; **мальчик напоро́лся на гвоздь** бала мыкка сайдырып алды; 2. *на кого-что, перен.* дуушар болуу, кабылуу (*жаман ишке*).

НАПОРОШИ'ТЬ *сов. что, чего* майдалап жааш, себээлеп жааш; **за́ ночь напороши́ло мно́го сне́гу** *безл.* түнү менен себээлеп жатып кар көп жаап таштаптыр.

НАПО'РТИТЬ *сов. разг.* 1. *что, чего* (*испортить*) бузуу, бүлдүрүү; 2. *кому-чему, перен. разг.* (*навредить*) зыян келтирүү.

НАПОСЛЕ'ДОК *нареч. разг.* аягында, аягы барып, акыр аягы, акыры; **напосле́док он согласи́лся** акыры ал макул болду.

НАПРА'ВИТЬ I *сов.* 1. *что* (*устремить*) көздөп кармоо, багыттоо; **напра́вить ду́ло ружья́** мылтыктын оозун көздөп кармоо; **напра́вить уда́р** соккуну багыттоо; 2. *что* (*сосредоточить*) бет алдыруу, каратуу, сундуруу; **напра́вить внима́ние** *на что-л.* көңүлдү *бир нерсеге* буруу; 3. *кого-что* (*послать*) жиберүү; **напра́вить к врачу́** врачка жиберүү; **напра́вить заявле́ние** арыз жиберүү; 4. *что, перен. разг.* (*наладить*) жөнгө салуу; **напра́вить рабо́ту** ишти жөнгө салуу.

НАПРА'ВИТЬ II *сов. что* (*оттпочить*) жануу, бүлөө (*мис устараны*).

НАПРА'ВИТЬСЯ *сов.* жөнөлүү, жөнөө, бет алуу; **напра́виться к ле́су** токойго карай жөнөө.

НАПРА'ВКА *ж.* жануу, бүлөө (*мис. устараны*).

НАПРАВЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) жиберүү, жөнөтүү, багыттоо; 2. (*документ*) направление (*жолдомо кагаз*); **направле́ние от врача́** врачтын направлениеси; 3. (*линия движения*) багыт; **идти́ по направле́нию к...** бир жакка, бир нерсеге карай багыт алуу, бир нерсеге карай жүрүү (баруу); **взять направле́ние** багыт алуу; 4. (*путь развития*) багыт; **пра́вильное направле́ние в рабо́те** иштеги туура багыт; 5. (*участок фронта*) багыт, жак, тарап; **ата́ки проти́вника в ю́жном направле́нии отби́ты** душмандын түштүк тараптан койгон атакасынын мизи кайтарылды; 6. (*течение*) багыт, **реалисти́ческое направле́ние в иску́сстве** искусстводогу реалисттик багыт.

НАПРА'ВЛЕННОСТЬ *ж.* багытталыш; **иде́йная напра́вленность рома́на** романдын идеялык багытталышы.

НАПРАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **напра́вить** I.

НАПРАВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **напра́виться**; 2. *страд. к* **направля́ть**.

НАПРАВЛЯ'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **направля́ть**; 2. *прил. тех.* кыймылды багыттоочу; **направля́ющий ро́лик** кыймылды багыттоочу ролик.

НАПРА'ВО *нареч.* оңго, оң жакка (*в правую сторону*); оң жагы, оң тарабы (*по правой стороне*); **напра́во от до́ма — го́ры, нале́во — о́зеро** үйдүн оң жагы — тоо, сол жагы — көл; **швыря́ть де́ньги напра́во и нале́во** *перен.* акчанын көзүнө карабай, туш келди чача берүү.

НАПРА'ВЩИК *м.* курчутуучу, чыңоочу, таптоочу; **напра́вщик кос** чалгы чыңоочу; **напра́вщик бритв** устара курчутуучу.

НАПРАКТИКОВА'ТЬСЯ *сов. в чём, разг.* дагдылануу, машыгуу, тажрыйба алуу, үйрөнүү.

НАПРА'СЛИНА *ж. разг.* жалаа, ушак; **взвести́** *на кого-л.* **напра́слину** *бирөөнүн үстүнөн* ушак жүргүзүү.

НАПРА'СНО *нареч.* бекерге, курулай; **напра́сно стара́ться** бекерге тырышуу, бекерге аракет кылуу.

НАПРА'СНЫЙ, -ая, -ое бекер, курулай, жөнү жок, ыксыз; **напра́сный страх** курулай коркуу.

НАПРА'ШИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **напроси́ться**; 2. *перен.* (*возникать*) келип чыгуу, туулуу; **вы́воды напра́шиваются са́ми собо́й** корутундулар өзүнөн өзү келип чыгып жатат.

НАПРИМЕ'Р *вводн. сл.* маселен, мисалы; **был, наприме́р, тако́й слу́чай** мисалы, мындай бир окуя болду.

НАПРОКА'ЗИТЬ *сов. разг.* тентектик кылуу, шоктук кылуу, жиндиленүү.

НАПРОКА'ЗНИЧАТЬ *сов. см.* **напрока́зить**.

НАПРОКА'Т *нареч.*: **взять напрока́т** акысын төлөп, убактылуу пайдалануу үчүн алуу.

НАПРОЛЁТ *нареч. разг.* бою, тынбастан, тыным албастан, сеп албастан; **он рабо́тал всю ночь напролёт** ал түнү бою иштеди.

НАПРОЛО'М *нареч. разг.* 1. как жарып; **идти́ сквозь за́росли напроло́м** чытырманды аралап, как жарып өтүү; 2. *перен.* (*не считаясь с обстоятельствами*) алды-артын карабай, жагдай менен эсептешпей; **он всегда́ де́йствует напроло́м** ал аркачан алды-артын карабай согот.

НАПРОПАЛУ'Ю *нареч. разг.* мейлиге салып, тобокелге салып, алды-артын карабай, ойлобой; **весели́ться напропалу́ю** алды-артын карабай тамаша кылуу.

НАПРОРО'ЧИТЬ *сов. что* олуялык кылуу, көзү ачыктык кылуу, күн мурун билип айтуу; **напроро́чить беду́** жамандыкка жоруу.

НАПРОСИ'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. жабышуу, асылуу; **он напроси́лся е́хать с на́ми вме́сте** ал биз менен бирге барам деп жармашып алды; 2. *на что, перен.* өзү тилеп алуу, өзүнө өзү кылуу, өзү айттыруу.

НА'ПРОСТО: **про́сто-на́просто** чынын айтканда, жөн эле, тим эле.

НАПРО'ТИВ 1. *нареч.* (*на противоположной стороне*) каршы, каршы жакта, каршыда, маңдайлаш, бет маңдай; **он живёт напро́тив** ал каршыда турат; 2. *предлог с род. п.* маңдайында, каршысында; **напро́тив до́ма** үйдүн маңдайында; 3. *нареч. кому-чему* (*наперекор*) өчөшүп, каршы; **он всё де́лает мне напро́тив** ал баарын мага каршы иштейт; 4. *в знач. частицы противит.* (*наоборот*) кайта, ал турсун, ал тургай, ал эмес; **я ниско́лько не рассерди́лся на вас, напро́тив, я стал вас бо́льше уважа́ть** мен сизге кенедей да ачууланган жокмун, кайта сизди баштагыдан көбүрөөк кадырдай турган болдум.

НА'ПРОЧЬ *нареч. разг.* таптакыр; **оторва́ть на́прочь** таптакыр жулуп (үзүп) алуу.

НАПРУ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **напру́жить**.

НАПРУ'ЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **напру́житься**; 2. *страд. к* **напру́живать**.

НАПРУ'ЖИТЬ *сов. что, разг.* түйүү, булчуйтуу; **напру́жить му́скулы** булчуңдарды түйүү.

НАПРУ'ЖИТЬСЯ *сов. разг.* түйүлүү, булчуюу; **му́скулы напру́жились** булчуңдар түйүлдү.

НАПРЫ'ГАТЬСЯ *сов. разг.* мookуму канганча (каалаганча) секирүү.

НАПРЫ'СКАТЬ *сов. чем, чего* бүркүү, себүү; **напры́скать одеколо́н** одеколон себүү.

НАПРЯГА'ТЬ *несов. что* түйүү; ◇ **напряга́ть слух** кулак түрүү; **напряга́ть зре́ние** үңүлө кароо; **напряга́ть си́лы** күч салуу.

НАПРЯГА'ТЬСЯ *несов.* 1. (*делаться упругим*) түйүлүү, булчуюу; **мы́шцы у борца́ напряга́ются** балбандын булчуңдары түйүлөт; 2. (*делать усилие*) күч алуу, күчөнүү, чымыркануу; 3. *страд. к* **напряга́ть**.

НАПРЯЖЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) күчөнүү, күч салуу, чымыркануу; 2. (*сосредоточение сил, внимания*) ыкылас коюу, берилүү, чымыркануу; **слу́шать с напряже́нием** көңүл коюп угуу; **э́та рабо́та тре́бует большо́го напряже́ния** бул жумуш чымыркнып иштөөнү талап кылат; 3. *физ., тех.* шыкалуу, напряжение; **ток высо́кого напряже́ния** абдан шыкалган ток, напряжениеси күчтүү ток.

НАПРЯЖЁННО *нареч.* чымыркнып, күч менен (*усиленно*); берилип (*внимательно*); **рабо́тать напряжённо** чымыркнып иштөө.

НАПРЯЖЁННОСТЬ *ж.* кыйындагандык, курчугандык; **осла́бить напряжённость междунаро́дных отноше́ний** эл аралык мамилелердин кыйындагандыгын бошоңдотуу.

www.bizdin.kg

НАПРЯЖЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **напря́чь;** 2. *прил.* күч салынган, кыйын, оор, чымыркаңган; **напряжённая рабо́та** кыйын жумуш; **напряжённое ожида́ние** сабырсызданып күтүү; 3. *прил.* начар, кыйкымдуу; **напряжённые взаимоотноше́ния** өз ара начар мамиле; 4. *прил.* (*неестественный*) арамза, жасалма; **напряжённый смех** жасалма күлкү.

НАПРЯМИ'К *нареч. разг.* 1. (*по прямой линии*) туура, түз; 2. *перен.* (*без утайки*) туура, туурасын, жазганбай; **сказа́ть напрями́к** туурасын айтуу.

НАПРЯ'СТЬ *сов. что, чего* ийрүү, ийрип коюу; **напря́сть льна** зыгырдын буласын ийрүү.

НАПРЯ'ЧЬ *сов. см.* **напряга́ть.**

НАПРЯ'ЧЬСЯ *сов. см.* **напряга́ться.**

НАПУ'ГАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **напуга́ть;** 2. *прил.* корккон, чочуган, коркуп калган, чочуп калган, үркүнчөөк болуп калган, жүрөгү үшүгөн.

НАПУГА'ТЬ *сов.* коркутуу, чочутуу, үркүтүү; **напуга́ть до́ смерти** кутун учуруу, аябай коркутуу.

НАПУГА'ТЬСЯ *сов.* коркуу, чочуу, үркүү; **напуга́ться до́ смерти** аябай коркуу, куту учуу, жаны чыга коркуу.

НАПУ'ДРИВАТЬ *несов. см.* **напу́дрить.**

НАПУ'ДРИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **напу́дриться;** 2. *страд. к* **напу́дривать.**

НАПУ'ДРИТЬ *сов. кого-что* пудралоо, упалоо, упа сыйпоо, упа сүйкөө.

НАПУ'ДРИТЬСЯ *сов.* пудралануу, упа сүртүнүү, упа сыйпануу.

НАПУ'ЛЬСНИК *м.* билек боо, билек таңгыч (*билериктей кылып колго байланган чупурөк*).

НА'ПУСК *м.* (*в платье*) напуск (*көйнөктүн көкүрөк жагынан белден ылдый салынып турган бөлүгү*).

НАПУСКА'ТЬ *несов. см.* **напусти́ть.**

НАПУСКА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **напусти́ться;** 2. *страд. к* **напуска́ть.**

НАПУСКНО'Й, -а́я, -о́е жасалма, анткор.

НАПУСТИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-чего* (*наполнить*) жиберүү, толтуруу, каптатып киргизүү; **напусти́ть воды́ в ва́нну** ваннага суу жиберүү; **напусти́ть ды́ма** түтүн каптатып жиберүү; 2. (*напр. клопов*) жайып жиберүү (*мис. канталаны ж. б.*); 3. коё берүү, жиберүү; **напусти́ть зри́телей в зал** көрүүчүлөрдү залга коё берүү; 4. өзүнүн жүрүш-турушун, сырткы көрүнүшүн белгилүү түрдө, мүнөздө көрсөтүү; **он напусти́л на себя́ стро́гость** ал өзүн мыкты кишидей кылып көрсөттү; ◇ **напусти́ть стра́ху** *разг.* кутун учуруу, аябай коркутуу.

НАПУСТИ'ТЬСЯ *сов. на кого-что, разг.* жемелөө, олуюу, адырандоо.

НАПУ'ТАТЬ *сов.* 1. *что, чего* (*намотать небрежно*) чатыштыруу, чатуу; 2. *разг.* (*ошибиться*) жаңылуу, баш аламан кылуу; **напу́тать в подсчётах** эсебинен жаңылуу.

НАПУ'ТСТВЕННЫЙ, -ая, -ое жолдомо, жолдомо катарында айтылган, жолго чыккан кишиге айтылган; **напу́тственное сло́во** жолдомо сөз.

НАПУ'ТСТВИЕ *ср.* жолдомо сөз, жол акыл (*жолго чыккан кишини узатканда айтылуучу сөз*).

НАПУ'ТСТВОВАТЬ *сов. и несов. кого* жолдомо сөз айтуу, жолуң оңолсун деп айтуу (*сапарга чыгарда*).

НАПУХА'ТЬ *несов. см.* **напу́хнуть.**

НАПУ'ХНУТЬ *сов.* шишүү, шишип кетүү.

НАПЫ'ЖИТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*напрячься*) күчөнүү, ыйынуу; 2. *перен.* (*принять важный вид*) компоюу, кокураюу, чиренүү.

НАПЫЛИ'ТЬ *сов.* чаң көтөрүү, чаңдатып жиберүү.

НАПЫ'ЩЕННО *нареч.* бейил күтүп, бой көтөрүп, ыгы жок кооздонуп.

НАПЫ'ЩЕННОСТЬ *ж.* 1. ыксыз бейил күтүүчүлүк, бой көтөрүүчүлүк, өтө эле кокураюучулук, текебердүүлүк; 2. ыгы жок кооздолгондук, бейил көтөргөндүк (*стиль, сөз жөнүндө*); **говори́ть с напы́щенностью** оозун толтура айтуу, бейил көтөрүп сүйлөө; **напы́щенность сти́ля** стилдин ыксыз кооздолгондугу.

НАПЫ'ЩЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*о человеке*) бейил күтмө, бой көтөрмө, текебер, кокурайма; 2. (*о речи*) ыгы жок кооздолгон, бейил көтөргөн.

НАПЯ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **напя́лить.**

НАПЯ'ЛИТЬ *сов. что, разг.* 1. (*с трудом надеть*) керип-чоюп кийүү, кептеп кийүү; 2. (*надеть что-л. неподходящее*) жарашпаган кийимди кийүү, ылайык келбеген нерсени кийүү.

НАР *м. зоол.* нар (*төө*).

НАРАБА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **нарабо́тать.**

НАРАБО'ТАТЬ *сов. что, чего, разг.* 1. (*изготовить*) иштеп даярдоо, иштеп бүтүрүү; **нарабо́тать мно́го дета́лей** толгон деталдарды иштеп салуу; 2. (*заработать*) иштеп табуу.

НАРАБО'ТАТЬСЯ *сов. разг.* мооку кангaнча иштөө, чарчагaнча иштөө.

НАРАВНЕ' *нареч.* 1. (*на одной линии, высоте, глубине и пр.*) бирдей, тең, тепетең; **наравне́ с кры́шей** чатыр менен тең; 2. *перен.* (*на равных началах*) тең, бирдей; **в СССР же́нщины по́льзуются права́ми наравне́ с мужчи́нами** СССРде аялдар эркектер менен бирдей укуктан пайдаланат.

НАРА'ДОВАТЬСЯ *сов. на кого-что, кому-чему* абдан кубануу, абдан сүйүнүү; **мать не нара́дуется на сы́на** эне баласына абдан кубанат.

НАРАСПА'ШКУ *нареч. разг.* кымтыланбастан, топчуланбастан, курчанбастан, белин буубастан; ◇ **душа́ нараспа́шку** *разг.* ачык-айрым, ичинде арамы жок.

НАРАСПЕ'В *нареч.* ырдап, кыраатын келтирип; **он чита́л стихи́ нараспе́в** ал ырды кыраатын келтирип окуду; **говори́ть нараспе́в** созолонтуп сүйлөө.

НАРАСТА'НИЕ *ср.* 1. (*развитие, увеличение*) өсүү, өнүү, көбөйүү; 2. (*усиление*) күчөө, өрчүү; **нараста́ние шу́ма** дуу-дуунун күчөшү.

НАРАСТА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **нарасти́;** 2. (*усиливаться*) күчөп өсүү.

НАРАСТА'ЮЩИЙ, -ая, -ее күчөп өскөн, улам күчөгөн; **в нараста́ющем те́мпе** күчөгөн темп менен.

НАРАСТИ' *сов.* 1. (*на поверхности*) өсүү (*бир нерсенин бетине*); **на ка́мнях наро́с мох** таштардын бетине мох өстү; 2. (*накопиться*) үстөк, кошумча өсүү (*мис. процент, недоимка*); 3. (*усилиться*) күч алуу, күчөө, өрчүү (*мис. революциялык кыймыл*).

НАРАСТИ'ТЬ *сов. что* 1. өстүрүү, кошо өстүрүү; **нарасти́ть но́вую ко́жу** дененин кесилген жерине эт жамап өстүрүү; 2. (*увеличить*) арбытуу, көбөйтүү; 3. *тех.* (*удлинить*) улоо, улап узартуу, узартуу, жалгоо; **нарасти́ть кана́т** канатты (арканды) улап узартуу.

НАРАСХВА'Т *нареч.* талашып, жерге тийгизбей; **кни́ги покупа́лись нарасхва́т** китептерди талашып сатып алып жатышты.

НАРАЩЕ'НИЕ *ср.* 1. (*увеличение*) арбытуу, көбөйтүү; **нараще́ние сил** *воен.* күчтү арбытуу; 2. (*удлинение*) улоо, узартуу, жалгоо.

НАРА'ЩИВАНИЕ *ср. см.* **нараще́ние; нара́щивание те́мпов произво́дства** өндүрүштүн темпин күчөтүү.

НАРА'ЩИВАТЬ *несов. см.* **нарасти́ть; нара́щивать те́мпы рабо́ты** жумуштун темпин күчөтүү.

НАРВА'ТЬ I *сов. что, чего* 1. (*сорвать*) үзүп алуу, үзүп жыйноо; **нарва́ть буке́т цвето́в** бир букет гүл үзүп алуу; 2. (*разорвать*) үзүп жыйноо, жулкуп жыйноо, жыртып жыйноо, жыртып салуу, тытып салуу; **нарва́ть бума́ги** кагаздарды тытып салуу.

НАРВА'ТЬ II *сов.* (*нагноиться*) ириңдөө; **па́лец нарва́л** *или* **па́лец нарва́ло** бармак ириңдеди.

www.bizdin.kg

НАРВА́ТЬСЯ *сов. на кого-что, разг.* кокустан жолугуу, кезигүү, кабылуу, чалдыгуу; **нарва́ться на неприя́тность** жаман ишке кабылуу.

НАРД *м.* нард (1. *бот. чөп өсүмдүктүн бир түрү;* 2. *ошол өсүмдүктөн жасалуучу жыттуу зат*).

НА́РДОВЫЙ, -ая, -ое **нард**-*га т.*; **на́рдовое ма́сло** нарддан чыгарылган май.

НАРЕ́З *м. тех.* сай; **винтово́й наре́з** бурама сай.

НАРЕ́ЗАТЬ *сов.* 1. *что, чего* кесүү, тууроо; 2. *что, тех.* (*сделать нарезы*) сай түшүрүү; 3. *что, чего* (*о земле*) бөлүп берүү, кесип берүү.

НАРЕЗА́ТЬ *несов. см.* **наре́зать.**

НАРЕ́ЗКА *ж.* 1. (*напр. мяса*) кесүү, тууроо; 2. (*нарезанный участок*) кесилген участок (*жердин, токойдун*); 3 *тех.* сай; **у винта́ стёрлась наре́зка** бураманын сайы жешилди.

НАРЕЗНО́Й, -а́я, -о́е сайлуу, сайы бар; **нарезно́й ствол** сайлуу ствол (*мылтыктын түтүгү*).

НАРЕ́ЗЫВАТЬ *несов. см.* **наре́зать.**

НАРЕКА́НИЕ *ср.* жеме, тил угуу, кекээр, урушуу.

НАРЕКА́ТЬ *несов. см.* **наре́чь.**

НАРЕЧЁННЫЙ, -ая, -ое *прил. уст.* ...деп жарыяланган; **наречённая неве́ста** баланчага тиет деп жарыяланган кыз

НАРЕ́ЧИЕ I *ср. лингв.* наречие (*бир улуттун элдик тилинин ичиндеги майда бутагы*).

НАРЕ́ЧИЕ II *ср. грам.* тактооч.

НАРЕ́ЧНЫЙ, -ая, -ое **наречие II**-*ге т.*; тактоочтук, тактоочтук милдет аткаруучу.

НАРЕ́ЧЬ *сов. кого-что, уст.* атоо, ат коюу, ысым берүү (*мис. балага*).

НАРЕ́ЧЬСЯ *сов. кем-чем, уст.* ат коюлуу, ысым берилүү, ат (ысым) койдуруп алуу.

НАРЗА́Н *м.* нарзан (*минералдык суунун бир түрү*).

НАРЗА́ННЫЙ, -ая, -ое **нарзан**-*га т.*; **нарза́нный исто́чник** нарзан булагы.

НАРИСОВА́ТЬ *сов. кого-что* 1. сүрөт тартуу; 2. *перен.* сүрөттөө (*сүрөттөп, кооздоп айтуу же жазуу*); **нарисова́ть слу́шателям ра́достную карти́ну бу́дущего** угуучуларга келечектин кубанычтуу картинасын сүрөттөп көрсөтүү.

НАРИЦА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **и́мя нарица́тельное** *грам.* жалпы ат; **нарица́тельная сто́имость** *эк.* үстүнө (сыртына) жазылган баа.

НАРКО́З *м. мед.* наркоз (*уктатуу же талытуу жолу менен организмдин кээ бир жеринин же бүтүн бардыгынын сезимин жоготуу*); **опера́ция под нарко́зом** наркоз берип операциялоо.

НАРКО́ЗНЫЙ, -ая, -ое **наркоз**-*го т.*

НАРКО́М *м.* (наро́дный комисса́р) нарком (эл комиссары).

НАРКОМА́Н *м. мед.* наркоман (*баңги, апийимчи*).

НАРКОМА́НИЯ *ж. мед.* наркомания (*баңгилик, апийимчилик*).

НАРКОМА́Т *м.* (наро́дный комиссариа́т) наркомат (эл комиссариаты).

НАРКОТИЗА́ЦИЯ *ж. мед.* наркотизация, наркотизациялоо, наркоздоо (*наркотик менен уктатуу, мас кылуу*).

НАРКОТИЗИ́РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* наркотизациялоо, наркоздоо (*наркоз абалына келтирүү, наркотик менен мас кылуу же уктатуу*).

НАРКО́ТИК *м.* наркотик (*мас кылуучу, уктатуучу, талытуучу заттар, мис. алкоголь, кокаин, апийим, бром ж. б.*)

НАРКОТИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **наркотик**-*ке т.*; **наркоти́ческие расте́ния** наркотик өсүмдүктөрү.

НАРО́Д *м.* эл, калк; **сове́тский наро́д** совет эли; **кирги́зский наро́д** кыргыз эли; **вы́ходцы из наро́да** эл ичинен чыккандар; **трудово́й наро́д** эмгекчил эл; **пло́щади запо́лнены наро́дом** аянт элге толгон.

НАРОДИ́ТЬ *сов. кого, разг.* төрөө, тууш; **народи́ть мно́го дете́й** көп бала төрөө.

НАРОДИ́ТЬСЯ *сов.* 1. туулуп өсүү, туулуп чыгуу; 2. *перен.* (*возникнуть*) пайда болуу, чыгуу; **народи́лись но́вые о́трасли промы́шленности** өнөр жайдын жаңы тармактары пайда болду.

НАРО́ДНИК *м. ист.* народник (*народничествонун жолун жолдоочу*).

НАРО́ДНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **народничество**-*го*, **народник**-*ке т.*; народниктик; **наро́днические иде́и** народниктик идеялар.

НАРО́ДНИЧЕСТВО *ср. ист.* народничество (*19 кылымдын экинчи жарымындагы майда буржуазиялык интеллигенциянын Россиядагы коомдук-саясий кыймылы*).

НАРО́ДНО-ДЕМОКРАТИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое элдик-демократиялык; **наро́дно-демократи́ческий строй** элдик-демократиялык түзүлүш.

НАРО́ДНОСТЬ *ж.* 1. (*народ*) эл; **наро́дности Восто́ка** Чыгыш элдери; 2. (*народный характер*) элдин көз карашын билдиргендик, элдик экендик; **наро́дность поэ́зии Пу́шкина** Пушкиндин поэзиясынын элдик экендиги.

НАРОДНОХОЗЯ́ЙСТВЕННЫЙ, -ая, -ое: **народнохозя́йственный план** эл чарба планы, эл-чарбалык план.

НАРО́ДНЫЙ, -ая, -ое 1. **народ**-*го т.*; элдик; **наро́дное хозя́йство** эл чарбасы; **наро́дное движе́ние** эл кыймылы; **наро́дный арти́ст СССР** СССРдин эл артисти; **наро́дный учи́тель** эл мугалими; **наро́дная демокра́тия** элдик демократия; **стра́ны наро́дной демокра́тии** элдик демократия өлкөлөрү; **наро́дный суд** эл соту; **наро́дный судья́** эл судьясы; 2. (*тесно связанный с народом*) элдик; **поэ́зия Токтогу́ла наро́дна** Токтогулдун поэзиясы элдик.

НАРОДОВЕ́ДЕНИЕ *ср. см.* **этногра́фия.**

НАРОДОВЛА́СТИЕ *ср. уст.* эл бийлиги (*бийликтин эл колунда болушу*).

НАРОДОНАСЕЛЕ́НИЕ *ср.* эл (*бир өлкөнүн эли, калкы*).

НАРОЖА́ТЬ *сов. разг. см.* **народи́ть.**

НАРОЖДА́ТЬСЯ *несов. см.* **народи́ться.**

НАРОЖДЕ́НИЕ *ср.* пайда болуу, чыгуу; **нарожде́ние но́вого** жаңынын туулуп чыгышы.

НАРО́СТ *м.* 1. (*болезненное утолщение*) чор, ур; 2. *тех.* (*осадок, накипь*) тунма, кебээр.

НАРОЧИ́ТО *нареч.* атайы, биле туруп, касакана; **говори́ть нарочи́то гро́мко** атайы катуу сүйлөө.

НАРОЧИ́ТОСТЬ *ж.* атайы иштелгендик.

НАРОЧИ́ТЫЙ, -ая, -ое атайы, атайы иштелген; **нарочи́тая гру́бость** атайы айтылган оройлук.

НАРО́ЧНО *нареч.* 1. (*с целью*) атайы, биле туруп; 2. *разг.* (*в шутку*) ойноп, тамашалап, жөн эле; **я наро́чно э́то сказа́л, вы не обижа́йтесь** мен муну тамашалап айттым, сиз капа болбоңуз; ◇ **как наро́чно** *разг.* өчөшкөндөй; **то́лько собрали́сь гуля́ть, как наро́чно пошёл дождь** мындай чыгып тамаша кылып келели деп жатсак, өчөшкөнсүп жамгыр жаап жиберди.

НА́РОЧНЫЙ *м.* чабарман (*мис. келген телеграмманы телеграфтан ыраак турган жерлерге жеткизип берүүчү атайын кызматчы*); **посла́ть на́рочного** чабарман жиберүү; **посла́ть с на́рочным** чабарман менен жиберүү.

НАРСУ́Д *м.* (наро́дный суд) эл соту.

НА́РТЫ *мн.* (*ед.* **на́рта** *ж.*) нарта (*бугу же ит чегилүүчү узун кууш чана*).

НАРУБА́ТЬ *несов. см.* **наруби́ть.**

НАРУБИ́ТЬ *сов. что, чего* 1. көп жаруу, көп тууроо, көп кесүү; **наруби́ть дров** көп огун жаруу; **наруби́ть капу́сты** капустаны көп тууроо; 2. (*вырубить в шахте*) уратуу, уратып түшүрүү; **забо́йщик наруби́л три то́нны у́гля** забойщик үч тонна көмүр уратып түшүрдү.

НАРУ́ЖНО *нареч.* сыртынан караганда; **нару́жно он споко́ен** сыртынан караганда ал токтоо.

www.bizdin.kg

НАРУ'ЖНОЕ *ср. мед.* сырттан сыйпалуучу (*дары*).

НАРУ'ЖНОСТЬ *ж.* кебете, чырай, өң; **прия́тная нару́жность** өңү сүйкүмдүү, өңү жылуу.

НАРУ'ЖНЫЙ, -ая, -ое тышкы, сырткы; **нару́жный вид** сырткы көрүнүшү, сырткы түрү.

НАРУ'ЖУ *нареч. разг.* тышка, сыртка; ◇ **вы́вести нару́жу** *кого-л.* бетин ачуу.

НАРУКА'ВНИК *м.* жең кап.

НАРУКА'ВНЫЙ, -ая, -ое жең үстүлүк (*жеңдин сыртына байлануучу, тагылуучу*); **нарука́вный знак** жеңге тагылган белги.

НА' РУКУ *см.* **рука́**.

НАРУМЯ'НИВАТЬ *несов. см.* **нарумя́нить**.

НАРУМЯ'НИТЬ *сов. кого-что* кызартуу (*эндик сыйпап*); **нарумя́нить щёку** бетти кызартуу.

НАРУМЯ'НИТЬСЯ *сов.* эндик сыйпанып кызаруу.

НАРУ'ЧНИКИ *мн.* (*ед.* **нару́чник** *м.*) кол кишен (*күнөөкөрдүн колуна салынуучу кишен*).

НАРУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое колго байлануучу, колго тагылуучу; **нару́чные часы́** кол саат.

НАРУША'ТЬ *несов. см.* **нару́шить**.

НАРУШЕ'НИЕ *ср.* бузуу; **наруше́ние поря́дка** тартипти бузуу.

НАРУШИ'ТЕЛЬ *м.* бузуучу, бузгуч; **наруши́тель обще́ственного поря́дка** коом тартибин бузуучу.

НАРУ'ШИТЬ *сов. что* бузуу; **нару́шить сон** уйкуну бузуу; **нару́шить тишину́** тынчтыкты бузуу; **нару́шить грани́цу** чек араны бузуу; **нару́шить зако́н** законду бузуу; **нару́шить равнове́сие** тең салмакты бузуу.

НАРУ'ШИТЬСЯ *сов.* бузулуу; **сон нару́шился** уйку бузулду.

НАРЦИ'СС *м. бот.* нарцисс (*саргыч же ак гүлү бар пияз сымал өсүмдүк*).

НА'РЫ *только мн.* секиче (*полдон бир аз бийик кылып, тактайдан төшөп, жатуу үчүн ылайыкталган секиче*).

НАРЫ'В *м.* шишик, туюк жара.

НАРЫВА'ТЬ I *несов. см.* **нарва́ть** I.

НАРЫВА'ТЬ II *несов. см.* **нарва́ть** II.

НАРЫВА'ТЬ III *несов. см.* **нары́ть**.

НАРЫВА'ТЬСЯ *несов. см.* **нарва́ться**.

НАРЫВНО'Й, -а́я, -о́е *мед.* ириң жаргыч, ириңин соргуч (*туюк жаранын ириңин чыгара турган*); **нарывно́й пла́стырь** ириң жаргыч пластырь.

НАРЫ'ТЬ *сов. что, чего* **1.** (*вырыть*) казып алуу; **нары́ть картофеля** картөшкө казып алуу; **2.** (*прорыть*) казуу (*мис. арык*).

НАРЯ'Д I *м.* (*одежда*) кийим; костюм.

НАРЯ'Д II *м.* **1.** (*поручение*) наряд (*буйрук; бир жумушту иштөө тууралу так көрсөтүлгөн буйрук*); **бригади́р дал нам наря́д на убо́рку се́на** бригадир бизге чөп жыюуга наряд берди; **2.** (*документ*) наряд (*бир материалды берүү тууралу жазып берилген документ; ордер*); **наря́д на получе́ние дров** отун алууга наряд; **3.** *воен.* наряд (*милдеттүү бир кызмат аткаруу*); **4.** наряд (*наряд аткаруучу бир нече киши*); **наря́д мили́ции** милициянын наряды.

НАРЯДИ'ТЬ I *сов. кого* **1.** (*красиво одеть, украсить*) жасантып кийинтүү, кооз кийинтүү, кооздоо; **наряди́ть ребёнка** баланы жасантып кийинтүү; **наряди́ть ёлку** ёлканы кооздоо; **2.** *кем, во что* (*переодеть*) башкача кийгизүү, башкача кийинтүү.

НАРЯДИ'ТЬ II *сов. кого-что* (*назначить*) нарядга дайындоо, наряд жумушуна белгилөө; **наряди́ть в карау́л** кароолго дайындоо.

НАРЯДИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** *разг.* жасануу, кооз кийинүү, кооздонуу; **2.** *кем, во что* (*переодеться*) башкача кийинүү; **наряди́ться в маскара́дный костю́м** маскарад костюмун кийүү.

НАРЯ'ДНО *нареч.* кооз; **наря́дно оде́ть ребёнка** баланы кооз кийиндирүү.

НАРЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое кооз, кооздолгон, кооз кийинген, жасанган; **наря́дная де́вушка** кооз кийинген кыз; **наря́дное пла́тье** кооз көйнөк; **наря́дная ёлка** кооздолгон ёлка.

НАРЯДУ' *нареч. с кем-чем* бирдей, тең; **старики́ рабо́тали наряду́ с молоды́ми** карыялар жаштар менен бирдей иштешти; ◇ **наряду́ с э́тим** муну менен катар.

НАРЯ'ДЧИК *м.* нарядчы (*кызматка жөнөтүп туруучу адам*).

НАРЯЖА'ТЬ I *несов. см.* **наряди́ть** I.

НАРЯЖА'ТЬ II *несов. см.* **наряди́ть** II.

НАРЯЖА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **наряди́ться**; **2.** *страд. к* **наряжа́ть**.

НАС *мест. личн. род., вин. и предл. п. от* **мы**; **кто нас зна́ет?** бизди ким билет?; **у нас есть де́ньги** биздин акчабыз бар; **он говори́т о нас** ал биз тууралу сүйлөп жатат.

НАСАДИ'ТЬ I *сов.* **1.** *что, чего* (*растений*) отургузуу, тигүү (*эгүү*); **насади́ть тополе́й** теректи көп тигүү; **2.** *кого* (*поместить*) толтура отургузуу, салуу; **насади́ть по́лную маши́ну люде́й** машинага толтура киши отургузуу.

НАСАДИ'ТЬ II *сов. кого-что* **1.** (*надеть*) саптоо; **он насади́л топо́р на топори́ще** ал балтаны саптады; **2.** (*на остриё*) саюу, сайып коюу (*мис. сөөлжанды кайырмакка*).

НАСА'ДКА *ж.* **1.** (*напр. топора*) саптоо; **2.** (*напр. червяка*) саюу (*мис. сөөлжанды кайырмакка*).

НАСАЖА'ТЬ *сов. разг. см.* **насади́ть** I.

НАСАЖДА'ТЬ *несов. что* (*внедрять, распространять*) сиңдирүү, таратуу, жайылтуу, киргизүү (*мис. техниканы, идеяны*).

НАСАЖДЕ'НИЕ I *ср.* **1.** (*напр. растений*) отургузуу, тигүү (*дарак, өсүмдүк*); **2.** тигилген бак-дарак; **зелёные насажде́ния** тигилип көгөрүп турган бак-дарактар.

НАСАЖДЕ'НИЕ II *ср.* (*внедрение, распространение*) сиңдирүү, таратуу, жайылтуу, киргизүү; **насажде́ние но́вых иде́й** жаңы идеяларды таратуу.

НАСА'ЖИВАТЬ I *несов. см.* **насади́ть** I.

НАСА'ЖИВАТЬ II *несов. см.* **насади́ть** II.

НАСА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **насоли́ть**.

НАСА'ХАРИВАТЬ *несов. см.* **наса́харить**.

НАСА'ХАРИТЬ *сов. что* кант салуу, канттуу кылуу, кант кошуу.

НАСВЕ'РЛИВАТЬ *несов. см.* **насверли́ть**.

НАСВЕРЛИ'ТЬ *сов. что, чего* бургу менен тешүү, үшкүлөп тешүү, бурама (үшкү) менен тешүү.

НАСВИ'СТЫВАТЬ *несов. что* ышкырып күүгө салуу; **насви́стывать марш** марштын күүсүн ышкыруу.

НАСЕВА'ТЬ *несов. см.* **насе́ять**.

НАСЕДА'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **насе́сть**; **2.** *на кого-что, разг.* (*теснить*) кысуу, кысып кирип келүү, кысып кирип баруу.

НАСЕ'ДКА *ж.* баскан тоок (*чөжө чыгаруу үчүн жумуртка басып отурган тоок*).

НАСЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **насе́ять**.

НАСЕКА'ТЬ *несов. см.* **насе́чь**.

НАСЕКО'МОЕ *ср.* чымын-чиркей, курт-кумурска.

НАСЕКОМОЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое *зоол., бот.* курт-кумурскачы, чымын-чиркейлерди жегич; **насекомоя́дные живо́тные** чымын-чиркейлерди жегич жаныбарлар.

НАСЕЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** *собир.* (*жители*) калк, эл, эл-журт; **пе́репись населе́ния** эл каттоо; **2.** (*действие*) орноштуруп конуш алдыруу, элдүү кылуу (*мис. жаңы жерди*).

НАСЕЛЁННОСТЬ *ж.* элдүүлүк, элдин калыңдыгы, элдин жыштыгы.

НАСЕЛЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **насели́ть**; **2.** *прил.* элдүү, эл бар; **населённый дом** адам кирген үй; **густо населённый кварта́л** эл көп турган квартал; ◇ **населённый пункт** калк отурукташкан пункт (*мис. шаар, кыштак*)

www.bizdin.kg

НАСЕЛИ′ТЬ *сов. что* элдүү кылуу, киши киргизүү (*бош жерге же жаңы үйгө*).
НАСЕЛЯ′ТЬ *несов.* 1. *см.* **населить;** 2. (*обитать*) туруу, жашап туруу; **чуваши населяют бассейн средней Волги** чуваштар Волганын ортолугунда турушат.
НАСЕ′СТ *м.* отургуч (*тоокканада тооктор конуучу туура жыгачтар*); **садиться на насест** отургучка конуу.
НАСЕ′СТЬ *сов.* 1. (*сесть в большом количестве*) көп түшүү, көп отуруу (*о людях*); көп конуу (*о птицах*); 2. (*осесть, напр. о пыли*) көп конуу (*мис. чаң*); 3. *на кого-что, разг.* (*навалиться*) басып калуу (*мис. аюу*); 4. *на кого-что, перен. разг.* (*настоять*) асылуу, жабышуу (*мис. бир нерсе сурап*); 5. *см.* **наседать** 2; **насесть на противника** душманды кысып кирип баруу.
НАСЕ′ЧКА *ж.* 1. (*действие*) кесик түшүрүү, кертик түшүрүү; 2. (*нарезка*) кесик, кертик; 3. (*узор*) басылган түр (*бир металлдын үстүнө экинчи бир металлдан чөгөрүлгөн оймо*); **кинжал с золотой насечкой** алтын басылган канжар.
НАСЕ′ЧЬ *сов.* 1. *что* кесик түшүрүү, кертик түшүрүү; 2. *что, тех.* сай түшүрүү, кобул түшүрүү (*мис. өгөөгө*); 3. *чего* (*мелко нарубить*) тууроо, кескилөө (*мис. капустаны*).
НАСЕ′ЯТЬ *сов. что, чего* 1. (*засеять чем-л.*) себүү, эгүү, айдоо; **насеять много пшеницы** көп буудай айдоо (эгүү); 2. (*просеять*) элөө, ылгоо.
НАСИДЕ′ТЬ *сов. что* (*о птице*) басуу (*балапан чыгаруу үчүн жумуртканы басып отуруу; мис. тоок*).
НАСИДЕ′ТЬСЯ *сов. разг.* көп отуруу, моокуму кана отуруу.
НАСИ′ЖЕННЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **насидеть;** ◇ **насиженное место** байыр алган жер, үйүр болгон жер.
НАСИ′ЛИЕ *ср.* 1. (*применение физической силы, притеснение, принуждение*) зордук; 2. *над кем-чем* зордук кылуу, зордоо, күчкө салуу, уруу, таяктоо; **применить насилие** зордук кылуу; **следы насилия** урулган-согулган жердин тагы; 3. (*женщины*) басымчалоо, зордук кылуу.
НАСИ′ЛОВАТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*принуждать*) зордоо, күчтөө, зордук кылуу; 2. *кого* (*женщину*) басымчалоо, зордук кылуу.
НАСИ′ЛУ *нареч. разг.* 1. (*с большим трудом*) араң, өлгөн-талганда; 2. (*наконец-то*) акыры; **насилу вас дождался** сизди күтүп отуруп араң дегенде кезиктим.
НАСИ′ЛЬНИК *м.* зордукчу.
НАСИ′ЛЬНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое зордук кылган, зордогон, зордук көрсөткөн.
НАСИ′ЛЬНО *нареч.* зордоп, күчтөп, зордук менен; ◇ **насильно мил не будешь** *погов.* сүйбөгөнгө сүйкөнбө (*зордук менен жакшы көрүнө албайсың*).
НАСИ′ЛЬСТВЕННЫЙ, -ая, -ое киши колдуу, зордук менен болгон; **насильственная смерть** киши колдуу болгон өлүм.
НАСКА′БЛИВАТЬ *несов. см.* **наскоблить.**
НАСКАЗА′ТЬ *сов. что, чего, разг.* толгон нерсени айтуу, капкайдагыны сүйлөө; **насказать новостей** капкайдагы жаңылыктарды айтуу.
НАСКА′КИВАТЬ *несов. см.* **наскочить.**
НА СКАКУ′ чаап баратып.
НАСКАНДА′ЛИТЬ *сов. разг.* чатак кылуу, чыр салуу.
НАСКВО′ЗЬ *нареч.* 1. (*через всю толщу чего-л.*) тешип; **пуля пробила стену насквозь** ок дубалды тешип өттү; 2. *разг.* (*совсем*) такыр, таптакыр, бүт эле, баштан аяк; **я промок насквозь** суу өтмө катарыман өттү; **насквозь лживое заявление** таптакыр калп сөз; ◇ **я вас вижу насквозь** мен сиздин оюңузду билип турам.
НАСКОБЛИ′ТЬ *сов. что, чего, разг.* кырып тазалоо (*мис. сабизди*).
НАСКО′К *м.* 1. (*налёт*) күтпөгөн жерден качырып тийүү; 2. *перен.* (*грубый выпад*) орой мамиле, адырандоо; ◇ **с наскока** *разг.* ар жак-бер жагын ойлобой эле, бир тийүү; ат үстүнөн келип эле, бир тийүү.
НАСКО′КОМ *нареч. разг.* ар жак-бер жагын ойлобой эле, бир тийүү.
НАСКО′ЛЬКО *нареч.* канчалык, канчасы, кандай; **насколько приятнее работать на свежем воздухе** таза абада иштөө кандай сонун; **насколько это верно?** мунун канчасы чын?; **насколько мне известно** *или* **насколько я знаю** менин билишимче.
НА′СКОРО *нареч. разг.* шашып-пушуп, эптеп-септеп, ары-бери; **наскоро поесть** шашып-пушуп жеш; **наскоро написанная статья** ары-бери жаза салган макала.
НАСКОЧИ′ТЬ *сов. на кого-что* 1. (*натолкнуться, наткнуться*) кагылуу, согулуу, кабылуу, урунуу; **наскочить на столб** мамыга барып урунуу; **наскочить на неприятность** жаман ишке кабылуу; 2. (*наброситься*) жулунуу, атырылуу, зиркилдөө, барып бир тийүү; **собака наскочила на волка** ит карышкырга барып бир тийди.
НАСКРЕБА′ТЬ *несов. разг. см.* **наскрести.**
НАСКРЕСТИ′ *сов. что, чего* 1. кырып чогултуу, кыргылап чогултуу (*мис. табакты кырып*); 2. *перен. разг.* (*собрать*) жыйноо (*аздан болсо да*), эптеп жыйноо, чогултуу.
НАСКУ′ЧИТЬ *сов. кому* зериктирүү, зеригүү; **ты мне наскучил** сен мени зериктирдиң; **мне наскучило сидеть дома** үйдө отура берип зериктим.
НАСЛАДИ′ТЬСЯ *сов. чем* ыракаттануу, жыргоо, мемирөө, көшүү; **насладиться музыкой** музыкага көшүү.
НАСЛАЖДА′ТЬСЯ *несов. см.* **насладиться.**
НАСЛАЖДЕ′НИЕ *ср.* ыракат, жыргал; **слушать с наслаждением** жыргап угуу.
НАСЛА′ИВАТЬ *несов. см.* **наслоить.**
НАСЛА′ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **наслоиться;** 2. *страд. к* **наслаивать.**
НАСЛАСТИ′ТЬ *сов. что, разг.* өтө таттуу (ширин) кылып жиберүү, ашыра таттуу кылуу.
НАСЛА′ТЬ *сов. кого-что, чего, разг.* туш-туштан же үстү-үстүнө жиберүү; **наслать подарков** үстү-үстүнө белек (сыйлык) жиберүү.
НАСЛЕ′ДИЕ *ср.* мурас, энчи; **наследие Пушкина** Пушкинден калган мурас, Пушкиндин мурасы.
НАСЛЕДИ′ТЬ *сов. разг.* из түшүрүү, из калтыруу; **наследить мелом** бор менен из түшүрүү.
НАСЛЕ′ДНИК *м.* 1. мураскор, мурасчы; **он не оставил наследников** андан мураскор калган жок; 2. (*престола*) наследник (*атасы өлгөндөн кийин такка олтуруучу падышанын уулу же кызы*); 3. *перен.* (*преемник*) жолун жолдоочу; **наследники революционных традиций** революциялык адаттын жолун жолдоочулар.
НАСЛЕ′ДНИЦА *женск. р. к* **наследник.**
НАСЛЕ′ДНЫЙ, -ая, -ое мураскор (*атасынын ордуна такка отуруучу*).
НАСЛЕ′ДОВАНИЕ *ср.* 1. мураска ээ болуу; **право наследования** мураска ээ болуу укугу; 2. *биол.* тукум кууш, тукумуна тартуу; **наследование приобретаемых свойств** алган касиеттеринин тукумуна берилиши.
НАСЛЕ′ДОВАТЬ *сов. и несов.* 1. *что, кому* мураска ээ болуу; **наследовать имущество** мүлккө ээ болуу; **сын наследует отцу** уулу атасынан калган мураска ээ болот; 2. *что, перен.* тартуу, тукум кубалоо, тукум кууш; **наследовать от отца лучшие черты характера** атасынын жакшы мүнөзүн тартуу; 3. *перен.* жолун жолдоо; **наследовать лучшие традиции** жакшы адаттын жолун жолдоо.
НАСЛЕ′ДСТВЕННОСТЬ *ж.* тукум куучулук, тукум куумалык, тукум кубалоо, тукумга тартуучулук.
НАСЛЕ′ДСТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. **наследство**-*го* *т.*; **наследственное право** мурас укугу; 2. (*связанный с наследственностью*) тукум куума, тукумга көчкөн; **наследственная болезнь** тукум кууган оору.

www.bizdin.kg

НАСЛЕ́ДСТВО *ср.* 1. (*имущество*) мурас, мурас мүлк; **получи́ть насле́дство** мурас алуу; 2. *перен.* мурас (*байыртан калган маданий мурас*); **иде́йное насле́дство** идеялык мурас; 3. (*наследование*) мураска ээ болуу; **права́ насле́дства** мураска ээ болуу укугу.

НАСЛЕ́ДУЕМОСТЬ *ж.* укумдан тукумга өтүүчүлүк, тукум куугандык; **насле́дуемость приобрета́емых ка́честв** *биол.* алган касиеттеринин тукумга берилүүчүлүгү.

НАСЛОЕ́НИЕ *ср.* 1. (*действие*) кабатталуу, катмарлануу, кат-кат болуу; 2. *геол.* кабат, катмар; **песча́ное наслое́ние** кум катмары; 3. *перен.* кабат, катмар (*маданиятта, тилде*).

НАСЛОИ́ТЬ *сов. что, чего* 1. (*наложить слоями*) кабаттоо, кабат-кабат кылуу, катмарлоо, катмар-катмар кылуу; 2. (*разделить слои*) кабатка бөлүү, катмарлап бөлүү; **наслои́ть слюды́** слюданы катмарлап бөлүү.

НАСЛОИ́ТЬСЯ *сов.* кабатталуу, кабат-кабат болуу, катмар-катмар болуп жатуу.

НАСЛУ́ШАТЬСЯ *сов. кого-чего* 1. (*много услышать*) уга берүү, көп угуу; **наслу́шаться ра́зных новосте́й** түрдүү жаңылыктарды уга берүү; 2. (*вдоволь*) мookуму кана угуу, кумардан чыга угуу.

НАСЛЫ́ШАТЬСЯ *сов. о ком-чём, разг.* көптү угуу, капкайдаганы угуу, укпаганы жок болуу.

НАСЛЫ́ШКА *ж.*: **по наслы́шке** угуп алып, кишиден угуп, угушу боюнча.

НАСМА́РКУ *нареч. разг.*: **идти́ (пойти́) насма́рку** *разг.* текке кетүү, куруу талаага кетүү; **всё пошло́ насма́рку** баары талаага кетти (*эч нерсе чыкпай калды*).

НА́СМЕРТЬ *нареч.* өлөрчө, өлгүдөй; **ра́нить на́смерть** өлгүдөй жарадар кылуу; **испуга́ться на́смерть** өлгүчө коркуу; ◇ **стоя́ть на́смерть** жан аябай күрөшүү.

НА́ СМЕХ *нареч. см.* **смех.**

НАСМЕХА́ТЬСЯ *несов. над кем-чем* шылдыңдоо, келекелөө.

НАСМЕШИ́ТЬ *сов. кого-что* 1. (*заставить смеяться*) күлдүрүү, күлө турган иш кылуу; 2. (*вызвать насмешки у кого-л.*) маскара болуу; ◇ **поспеши́шь — люде́й насмеши́шь** *посл.* шашкан ашка бышкан.

НАСМЕ́ШКА *ж.* шылдың, мыскыл, келеке; **сказа́ть** *что-л.* **в насме́шку** *бир нерсени* шылдың кылып айтуу.

НАСМЕ́ШЛИВО *нареч.* шылдыңдап, келекелеп.

НАСМЕ́ШЛИВОСТЬ *ж.* шылдыңкороктук.

НАСМЕ́ШЛИВЫЙ, -ая, -ое 1. (*заключающий в себе насмешку*) шылдыңдуу, мыскылдуу; **насме́шливая улы́бка** шылдың кылып жылмайып күлүү, шылдыңдаган жылмайыш; **насме́шливый взгляд** шылдың кылгансып кароо; 2. (*любящий насмехаться*) шылдыңкор, шылдыңчыл; **насме́шливый челове́к** шылдыңкор киши.

НАСМЕ́ШНИК *м.* тамашакөй, шылдыңчыл, шылдыңкорок, мыскылчыл, тамашакор.

НАСМЕ́ШНИЦА *женск. р. к* **насме́шник.**

НАСМЕЯ́ТЬСЯ *сов.* 1. (*вдоволь*) кумардан чыга күлүү; 2. *над кем-чем* шылдың кылуу, келеке кылуу (*осмеять*); **насмея́ться над** *чьими-л.* **чу́вствами** *бирөөнүн* сезимин шылдың кылуу.

НАСМОЛИ́ТЬ *сов. что* чайырдоо, чайыр менен шыбоо (*мис. жи[illegible]*).

НА́СМОРК *м.* сасык тумоо.

НАСМОТРЕ́ТЬСЯ *сов.* 1. *кого-чего* (*на многое*) көп көрүү, көп карап мookуму кануу; 2. *на кого-что* (*насладиться созерцанием*) мookуму кана көрүү (кароо); **не могу́ насмотре́ться** *или* **не насмотрю́сь** *на кого-что-л.* карап тойбойм, кайта-кайта карай бергим келет, мookуму канбайт.

НАСОБИРА́ТЬ *сов. разг.* терүү.

НАСОВА́ТЬ *сов. что, чего, разг.* солоо (*мис. чөнтөккө*).

НАСОВСЕ́М *нареч. разг.* биротоло, такыр, таптакыр.

НАСО́ВЫВАТЬ *несов. см.* **насова́ть.**

НАСОЛИ́ТЬ *сов.* 1. *что, разг.* (*положить много соли*) өтө туздуу кылып жиберүү; 2. *что, чего* (*засолить*) туздоо; **насоли́ть огурцо́в** бадыраң туздоо; 3. *кому, перен. разг.* жамандык кылуу.

НАСОРИ́ТЬ *сов.* булгоо, ыпыр-сыпырга толтуруу.

НАСО́С I *м. тех.* насос (*суюк же газ нерселерди соруучу же куюучу механизм*); **возду́шный насо́с** аба насосу.

НАСО́С II *м. вет.* (*опухоль*) таңдай (*айбандардын таңдайы шишиген оору*).

НАСОСА́ТЬСЯ *сов. разг.* мookуму канганча соруу, аябай эмүү; **ребёнок насоса́лся молока́** бала сүттү аябай эмди.

НАСО́СНЫЙ, -ая, -ое насостуу, насосу бар; **насо́сная маши́на** насостуу машина.

НАСО́ХНУТЬ *сов. разг.* жабышып катуу, жабышып кургоо; **на колёсах насо́хла грязь** дөңгөлөктөргө балчык катып калган.

НА́СПЕХ *нареч.* шашып, ары-бери, эптеп-септеп; **де́лать** *что-л.* **на́спех** *бир нерсени* шашып, эптеп-септеп иштөө.

НАСПИРТОВА́ТЬ *сов. что, чего* спирттөө, спирт сиңдирүү.

НАСПЛЕ́ТНИЧАТЬ *сов.* ушактоо, ушак айтуу.

НАСТ *м.* кар бетиндеги муз, кар үстүнө каткан жука муз; **е́хать на саня́х по на́сту** кар бетине каткан музда чана менен жүрүү.

НАСТАВА́ТЬ *несов. см.* **наста́ть.**

НАСТАВИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое насыяттуу, насыят түрүндө болгон, насыят иретинде айтылган, акыл айткан; **наставительный тон** насыяттуу тон.

НАСТА́ВИТЬ I *сов.* 1. *что, кого-чего, разг.* (*поставить*) тизип коюу, толтуруп коюу; **наста́вить сту́льев в прохо́де** жүрө турган жолго орундуктарды тизип коюу; 2. *что* (*удлинить*) улап узартуу; 3. *что* (*нацелить*) каратуу; **наста́вить ду́ло револьве́ра на мише́нь** тапанчанын оозун бутага каратуу.

НАСТА́ВИТЬ II *сов. кого* (*научить*) баштоо, туура жолго салуу, жөн көрсөтүү.

НАСТА́ВКА *ж.* (*наставленная часть*) уланды, куранды (*уланган нерсе*).

НАСТАВЛЕ́НИЕ *ср.* 1. (*поучение*) насыят, акыл, үгүт; **чита́ть наставле́ния** акыл (насыят, үгүт) айтуу; 2. (*руководство, инструкция*) колдонмо, нускоо.

НАСТАВЛЯ́ТЬ I *несов. см.* **наста́вить** I.

НАСТАВЛЯ́ТЬ II *несов. см.* **наста́вить** II.

НАСТА́ВНИК *м. уст.* тарбиялоочу, жетекчи; ◇ **кла́ссный наста́вник** класс жетекчиси.

НАСТА́ВНИЦА *женск. р. к* **наста́вник.**

НАСТА́ВНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое үйрөткөн, акыл-насыят айткан; **наста́внический тон** насыят айткан тон.

НАСТАВНО́Й, -а́я, -о́е 1. (*удлинённый*) учуна уланган; **наставны́е рукава́** учуна уланма жең; 2. (*приставляемый*) кийгизилме, улап кийгизме.

НАСТА́ИВАТЬ I *несов. см.* **настоя́ть** I.

НАСТА́ИВАТЬ II *несов. см.* **настоя́ть** II.

НАСТА́ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **настоя́ться** I; 2. *страд. к* **наста́ивать** II.

НАСТА́ТЬ *сов.* башталуу, болуу, келүү; **ско́ро наста́нет зима́** жакында кыш болот.

НАСТЕГА́ТЬ I *сов.* 1. *что* (*нашить*) капшыруу, кошо кабуу, кошо капшыруу (*мис. кебезди кездемеге*); 2. *что, чего* кабып бүтүү; **настега́ть ва́ту на подкла́дку** кебезди астарга көктөө; **настега́ть не́сколько одея́л** бир нече жууркан кабып бүтүү.

НАСТЕГА́ТЬ II *сов. кого, разг.* (*отхлестать*) камчылоо, камчылануу, камчы же чыбык менен чабуу; **настега́ть ло́шадь** атты камчылоо.

НА́СТЕЖЬ *нареч.* аңырая, аңкайта ачылган; **две́ри бы́ли откры́ты на́стежь** эшиктер аңырайып ачык эле.

www.bizdin.kg

НАСТЕЛИ'ТЬ *сов. см.* **настлáть.**

НАСТЕ'ННЫЙ, -ая, -ое дубалга асма, стенага асма; **настéнный календáрь** дубалга асма календарь.

НАСТИГА'ТЬ *несов. см.* **настúчь, настúгнуть.**

НАСТИ'ГНУТЬ *сов. см.* **настúчь.**

НАСТИ'Л *м.* 1. (*действие*) төшөө; 2. (*то, что настлано*) төшөмө, төшөм; **дощáтый настúл** тактай төшөм.

НАСТИЛА'ТЬ *несов. см.* **настлáть.**

НАСТИ'ЛКА *ж. см.* **настúл.**

НАСТИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *воен.*: **настúльный огóнь** төшөй атылган ок.

НАСТИРА'ТЬ *сов. что, чего, разг.* толгон кир жууп салуу, көп кир жууш; **настирáть бельá** толгон кирди жууп салуу.

НАСТИ'ЧЬ *сов. кого-что* жетүү, кууп жетүү, тийүү (*мис. ок*); **пýля настúгла врагá** ок душманга тийди; **настúчь беглецá** качкынды кууп жетүү.

НАСТЛА'ТЬ *сов. что, чего* жаюу, салуу, төшөө; **настлáть досóк** тактайларды төшөө.

НАСТО'ЕЧНЫЙ, -ая, -ое **настойка**-*га т.*

НАСТО'Й *м.* маңыз, шире (*бир өсүмдүктү суюктукка салганда, чылаганда андан чыгуучу маңызы, ширеси*); **чай крéпкого настóя** ачуу чыгуучу чай, коюу чыккан чай.

НАСТО'ЙКА *ж.* 1. *см.* **настóй;** 2. (*водки*) настойка (*жемиш, чөп же жыпар жыттуу нерсеге ачытылган арак*); **вишнёвая настóйка** чие настойкасы.

НАСТО'ЙЧИВО *нареч.* дегенин коййбой, көшөрүп; **настóйчиво просúть** көшөрүп суроо.

НАСТО'ЙЧИВОСТЬ *ж.* дегенин койбогондук, көшөргөндүк, тырышчаактык; **проявúть настóйчивость** тырышчаактык көрсөтүү.

НАСТО'ЙЧИВЫЙ, -ая, -ое дегенин койбогон, көшөргөн, тырышчаак; **настóйчивый человéк** тырышчаак адам.

НАСТО'ЛЬКО *нареч.* ошончолук, анчалык; **он настóлько изменúлся, что егó трýдно узнáть** ал ошончолук өзгөрүп кетиптир, аны таануу кыйын.

НАСТО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое үстөлгө коюлуучу, үстөлдө туруучу; **настóльная лáмпа** үстөлгө коюлуучу лампа; ◇ **настóльная кнúга** дайыма колдонулуучу китеп.

НАСТОРА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **насторожúть.**

НАСТОРА'ЖИВАТЬСЯ *несов. см.* **насторожúться.**

НАСТОРОЖЕ' *нареч.*: **быть насторожé** сак болуу, сергек болуу.

НАСТОРО'ЖЕННОСТЬ *ж. см.* **настороже́нность.**

НАСТОРОЖЁННОСТЬ *ж.* сак болуп калгандык, кулак түрүп калгандык, сактангандык, сактык.

НАСТОРО'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое *см.* **настороже́нный.**

НАСТОРОЖЁННЫЙ, -ая, -ое сактанып калган, сак, сактык кылган, этияттык кылган, кулак түргөн; **насторожённый взгляд** сактанып кароо.

НАСТОРОЖИ'ТЬ *сов. что, охот.* тузак, капкан салуу; ◇ **насторожúть ýши (слух)** кулак түрүү, шыбыш алуу, тыңшап калуу.

НАСТОРОЖИ'ТЬСЯ *сов.* тыңшай калуу, сактанып калуу, кулак түрө калуу, этияттык кылуу, шыбыш алуу; **собáка насторожúлась** ит шыбыш алды.

НАСТОЯ'НИЕ *ср.* талап кылуу, кыстоо; **по настоя́нию отцá** атанын кыстоосу менен.

НАСТОЯ'ТЕЛЬ *м. церк.* 1. (*монастыря*) эркектер туруучу монастырдын башчысы; 2. (*церкви*) бир чиркөөнүн баш попу.

НАСТОЯ'ТЕЛЬНИЦА *женк. р. к* **настоя́тель** 1.

НАСТОЯ'ТЕЛЬНО *нареч.* көшөрө, көшөрүп, катуу түрдө, акидей асылып, көптөн-көп; **настоя́тельно просúть** *о чём-л. бир нерсени* көптөн-көп өтүнүп суроо, *бир нерсени* көшөрүп суроо.

НАСТОЯ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. (*настойчивость*) көшөкергөндүк, тырышчаактык; 2. (*необходимость*) өтө керектик, өтө зарылдык.

НАСТОЯ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*настойчивый*) көптөн-көп, тырышчаак; **настоя́тельная прóсьба** көптөн-көп өтүнүч (суроо); 2. (*неотложный, насущный*) өтө зарыл, өтө керек; **настоя́тельная необходúмость** өтө зарылдык.

НАСТОЯ'ТЬ I *сов. на чём* (*добиться*) айтканын иштетүү, дегенин иштетүү, өз айтканынан кайтпоо, өз айтканына жетүү; **настоя́ть на своём** өз айтканына жетүү.

НАСТОЯ'ТЬ II *сов. что* (*изготовить настой*) ширелентүү (*бир өсүмдүктү спирт, арак же башка бир суюктукка чылап ширесин чыгаруу*).

НАСТОЯ'ТЬСЯ I *сов.* (*образовать настой*) ширеленүү, ширеси чыгуу (*бир өсүмдүктүн спирт, арак же башка бир суюктукка салынып ширеси чыгышы*).

НАСТОЯ'ТЬСЯ II *сов. разг.* (*долго простоять*) көпкө туруп калуу, тура берип зарыгуу, тура берип зеригүү (*мис. бирөөнү күтүп*).

НАСТОЯ'ЩЕЕ *ср.* азыркы, ушул кездеги; **свéтлое настоя́щее** азыркы жаркыраган турмуш.

НАСТОЯ'ЩИЙ, -ая, -ее 1. азыркы, ушу кездеги, быйылкы, ушу; **в настоя́щем годý** быйылкы жылда, үстүбүздөгү жылда; **с получéнием настоя́щего извещéния...** ушу билдирүүнү алар замат...; 2. (*подлинный*) анык, чыныгы; **настоя́щий корáлл** чыныгы шуру (*маржан*); ◇ **настоя́щее врéмя** *грам.* учур чак; **по-настоя́щему** кадимкидей; =гандай; чындыгында, чынын айтканда; **в настоя́щем и бýдущем** азыркы учурда жана келечекте.

НАСТРАДА'ТЬСЯ *сов.* көп азап тартуу, абдан жабыр көрүү.

НАСТРА'ИВАТЬ *несов. см.* **настрóить** II.

НАСТРА'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **настрóиться;** 2. *страд. к* **настрáивать.**

НАСТРЕЛЯ'ТЬ *сов. что, кого-чего* атып алуу; **настреля́ть ýток** өрдөктү көп атып алуу.

НАСТРИ'Г *м.*: **настрúг шéрсти** жүн кыркып алуу.

НАСТРИГА'ТЬ *несов. см.* **настрúчь.**

НАСТРИ'ЧЬ *сов. что, чего* кыркып алуу, кыркып даярдоо.

НАСТРОГА'ТЬ *сов. что, чего* сүрүп даярдоо, жонуп даярдоо, копшоп даярдоо; **настрогáть досóк** тактайларды сүрүп даярдоо.

НА'СТРОГО *нареч. разг.* катуу, бекем, абдан; **нáстрого запретúть** катуу тыюу салуу; ◇ **стрóго-нáстрого** аябай, өтө катуу (*буйруу, тыюу*).

НАСТРОЕ'НИЕ *ср.* 1. көңүл, бейил; **весёлое настроéние** көтөрүңкү көңүл; **быть в хорóшем настроéнии** көңүлү көтөрүңкү болуп туруу; 2. *с неопр.* (*желание*) =гым (=гың, =гысы); **у меня́ нет настроéния петь** ырдагым келбейт, ырдоого көңүлүм жок.

НАСТРО'ЕННОСТЬ *ж.* көңүлдүн абалы, көңүл, шыктын багыты.

НАСТРО'ЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **настрóить** II; 2. *кратк. ф. в знач. сказ.* =гысы бар, каалайт, табияты тартат; **он сегóдня плóхо настрóен** бүгүн анын кабагы бүркөө, ал бүгүн үтүрөйүп калыптыр; **он не настрóен сегóдня éхать в гóрод** анын бүгүн шаарга барчу кейпи жок.

НАСТРО'ИТЬ I *сов. что, чего, разг.* (*построить*) көп же бир нече нерсе куруу, салуу; **настрóить жилы́х домóв** турак үйлөр салуу.

НАСТРО'ИТЬ II *сов.* 1. *что, муз.* күүлөө, күүгө келтирүү (*музыкалык инструментти*); 2. *что, радио* белгилүү бир толкунду кармоого коюу (*радиоаппаратты*); 3. *что* (*наладить*) оңдоо, түзөтүү (*мис. станокту*); 4. *кого-что* (*по отношению к кому-чему-л.*) коюу, кутуртуу; **онá настрóила тебя́ прóтив меня́** ал сени мага каршы койду; **настрóить в пóльзу** *кого-л. бирөөнүн* пайдасына багыттоо; 5. *кого на что* көңүлдү буруу, бурдуруу (*кубанычка же капага*); **настрóить всех на весёлый лад** элдин бардыгынын көңүлүн көтөрүп жиберүү.

www.bizdin.kg

НАСТРО'ИТЬСЯ *сов. разг.* көңүлдөнүү; **я настро́ился пойти́ в кино́** мен киного барууга көңүлдөндүм.

НАСТРО'ЙКА *ж.* 1. *муз.* күүлөө, күүгө келтирүү; **настро́йка музыка́льных инструме́нтов** музыкалык инструменттерди күүгө келтирүү; 2. белгилүү бир толкунга коюу (*радиоаппаратты*).

НАСТРО'ЙЩИК *м.* настройщик (*музыкалык инструменттерди күүгө келтирүүчү специалист*); **настро́йщик ро́ялей** рояль настройщиги.

НАСТРОЧИ'ТЬ *сов.* 1. *что, чего* (*напр. складки*) узата тигүү; 2. *что, перен. разг.* (*написать*) ары-бери жаза салуу; **он бы́стро настрочи́л письмо́** ал катты тез эле жаза салды.

НАСТРУГА'ТЬ *сов. разг. см.* **настрога́ть.**

НАСТРЯ'ПАТЬ *сов. что, чего, разг.* көп бышырып даярдоо (*тамакты*).

НАСТУДИ'ТЬ *сов. что, разг.* суутуу, муздатуу, суук киргизүү, муздатып жиберүү; **насту́дить ко́мнату** бөлмөнү муздатып жиберүү.

НАСТУПА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **наступление** I 1-ге *т.*; чабуулдуу; **наступа́тельная опера́ция** чабуул койгон операция (*аракет*).

НАСТУПА'ТЬ I *несов. на кого-что* 1. *см.* **наступи́ть** I; 2. *воен.* чабуул салуу, чабуул жасоо, чабуул коюу; 3. *перен.* кол салуу.

НАСТУПА'ТЬ II *несов. см.* **наступи́ть** II.

НАСТУПИ'ТЬ I *сов. на кого-что* басып алуу, басуу; **ты мне наступи́л на́ ногу** сен менин бутумду басып алдың.

НАСТУПИ'ТЬ II *сов.* (*настать*) келүү, болуу, башталуу; **наступи́ла весна́** жаз келди; **наступи́ло долгожда́нное вре́мя** көптөн бери күткөн убак келди.

НАСТУПЛЕ'НИЕ I *ср.* 1. *воен.* чабуул, чабуул жасоо, чабуул салуу, чабуул коюу; 2. *перен.* чабуул жасоо; **наступле́ние на целину́** дың жерге чабуул жасоо.

НАСТУПЛЕ'НИЕ II *ср.* келүү, болуу, башталуу; **с наступле́нием зимы́** кыштын келиши менен.

НАСТУ'РЦИЯ *ж.* настурция (*кызгылт-сары түстүү гүлү бар бир жылдык өсүмдүк*).

НАСУЛИ'ТЬ *сов. что, кого-чего, разг.* убада кылуу, убада берүү; ◇ **насули́ть с три ко́роба** капкайдагы жокту айтып оозу менен байытуу.

НАСУ'ПИТЬ *сов. что* чытуу; **насу́пить бро́ви** кабакты чытуу.

НАСУ'ПИТЬСЯ *сов.* кабак бүркөө, кабак чытуу, буртуюу, үтүрөйүү; түнөрүү; **он насу́пился** анын кабагы бүркөлдү.

НАСУ'ПЛИВАТЬ *несов. см.* **насу́пить.**

НАСУ'ПЛИВАТЬСЯ *несов. см.* **насу́питься.**

НАСУРЬМИ'ТЬ *сов. что* сурмалоо, сурма сүртүү, сурма коюу; **она́ насурьми́ла бро́ви** ал кашын сурмалады.

НА'СУХО *нареч.* кургата, кургагыча; ◇ **су́хо-на́сухо** абдан кургагыча, өтө кургата.

НАСУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **насучи́ть.**

НАСУЧИ'ТЬ *сов. что* чыйратуу, эшүү (*мис. жипти*).

НАСУ'ШИВАТЬ *несов. см.* **насуши́ть.**

НАСУШИ'ТЬ *сов. что, чего* кургатуу, кургатып даярдоо.

НАСУ'ЩНОСТЬ *ж.* өтө керектик, өтө зарылдык; **насу́щность поста́вленных вопро́сов ясна́** коюлган маселелердин өтө зарылдыгы айдан ачык.

НАСУ'ЩНЫЙ, -ая, -ое өтө керек, өтө зарыл; **насу́щные интере́сы** өтө зарыл таламдар; **насу́щные потре́бности** өтө зарыл керектиктер; ◇ **хлеб насу́щный** күндөлүк турмушка зарыл нерселер.

НАСЧЁТ *предлог с род. п.* тууралуу, жөнүндө; **я хоте́л говори́ть с ва́ми насчёт ва́шего сы́на** мен сиз менен уулуңуз жөнүндө сүйлөшмөкчү элем.

НАСЧИТА'ТЬ *сов. кого-что* эсептеп чыгаруу, эсептөө.

НАСЧИ'ТЫВАТЬ *несов.* 1. *см.* **насчита́ть;** 2. (*содержать, иметь*) эсептелүү (*белгилүү бир санга жетүү*); **э́тот колхо́з насчи́тывает о́коло десяти́ ты́сяч ове́ц** бул колхоздун он миңге жакын кою бар.

НАСЧИ'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. (*иметься*) эсептелүү, болуу, бар болуу, белгилүү бир санга жетүү; 2. *страд. к* **насчи́тывать.**

НАСЫЛА'ТЬ *несов. см.* **насла́ть.**

НАСЫ'ПАТЬ *сов.* 1. *что* (*внутрь*) салуу (*мис. капка дан салуу*); 2. *что, чего* (*на поверхность*) төгүү, чачуу; **он насы́пал песо́к на доро́жку** ал жолго кум төктү; 3. *что чем* (*наполнить*) салып толтуруу; **мы насы́пали мешо́к муко́й** биз капка ун толтурдук; 4. *что* (*возвести*) үйүп чочойтуу, үйүп дөдөлөө; **насы́пать холм** дөбө жасоо, дөбө жасап үйүү.

НАСЫПА'ТЬ *несов. см.* **насы́пать.**

НАСЫ'ПАТЬСЯ *сов.* чачылып түшүү, чачылып калуу, төгүлүп калуу; **се́но насы́палось мне за во́рот** чөп мойнума кирип кетти.

НАСЫПА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **насы́паться;** 2. *страд. к* **насыпа́ть.**

НАСЫ'ПКА *ж.* 1. (*внутрь*) салуу, төгүү (*на поверхность*); 2. (*наполнение*) салып толтуруу (*мис. данды капка*).

НАСЫПНО'Й, -а́я, -о́е: **насыпно́й холм** үйүп жасалган дөбө.

НА'СЫПЬ *ж.* 1. кырдалган топурак, үймө топурак; **железнодоро́жная на́сыпь** темир жолдун кырдалган топурагы; 2. (*способ перевозки*) идишсиз; **песо́к перево́зят на́сыпью** кумду идишсиз салып ташыйт.

НАСЫ'ТИТЬ *сов.* 1. *кого чем* (*накормить досыта*) тойгузуу, тойдуруу; 2. *что чем* (*пропитать*) толтуруу, толуп кетүү, сиңирүү, сиңүү; **пары́ насы́тили во́здух** абага буу толуп кетти.

НАСЫ'ТИТЬСЯ *сов.* 1. (*наесться*) тоюу, тойгузуу, тойдуруу; 2. *чем* (*пропитаться*) өзүнө толтура алуу, абдан кануу; **во́здух насы́тился вре́дными испаре́ниями** аба уулуу бууланыуулар менен толду.

НАСЫХА'ТЬ *несов. см.* **насо́хнуть.**

НАСЫЩА'ТЬ *несов. см.* **насы́тить.**

НАСЫЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **насы́титься;** 2. *страд. к* **насыща́ть.**

НАСЫЩЕ'НИЕ *ср.* (*действие*) тойгузуу, тойдуруу, толтуруу.

НАСЫ'ЩЕННОСТЬ *ж.* 1. *хим.* каныккандык; **насы́щенность раство́ра** эритменин каныккандыгы; 2. *перен.* толгондук, мазмундуулук; **иде́йная насы́щенность рома́на** романдын идея жагынан мазмундуулугу.

НАСЫ'ЩЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **насы́тить;** 2. *прил. хим.* каныккан; **насы́щенный раство́р** каныккан эритме; 3. *прил. перен.* толгон, мыкты, жеткилең, мазмундуу; **иде́йно насы́щенный рома́н** идеялык жактан мыкты роман.

НАТА'ЛКИВАТЬ *несов. см.* **натолкну́ть.**

НАТА'ЛКИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **натолкну́ться;** 2. *страд. к* **ната́лкивать.**

НАТА'ПЛИВАТЬ *несов. см.* **натопи́ть.**

НАТА'ПТЫВАТЬ *несов. см.* **натопта́ть.**

НАТАСКА'ТЬ *сов.* 1. *что, чего* ташуу, ташып келүү, ташып киргизүү; **натаска́ть мешко́в в подва́л** мешоктордү подвалга ташып киргизүү; 2. *что, чего, разг.* (*наворовать*) уурдап, ташып кетүү; 3. *кого, перен. разг.* ары-бери үйрөтө салуу, чала-була үйрөтүү; **натаска́ть ученико́в к экза́менам** окуучуларды экзаменге ары-бери даярдай салуу; 4. *кого, охот.* үйрөтүү, машыктыруу; **натаска́ть соба́ку** итти аңга-ууга үйрөтүү.

НАТА'СКИВАТЬ I *несов. см.* **натаска́ть.**

НАТА'СКИВАТЬ II *несов. см.* **натащи́ть.**

НАТА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **наточи́ть.**

www.bizdin.kg

НАТАЩИ'ТЬ *сов. что, разг.* тартып жамынуу, тартып кийүү; **натащить на себя одеяло** жуурканды өзүнө тартып жамынуу.

НАТА'ЯТЬ *сов.* 1. эрүү, эрип кетүү; **за́ день ната́яло мно́го сне́гу** бир күндүн ичинде көп кар эрип кетти; 2. *что, чего* (*растопить*) эритүү (*музду*).

НАТВОРИ'ТЬ I *сов. чего, разг.* иштөө, бир топ болбогон иштерди иштеп салуу; **натвори́ть глу́постей** болбогон акмакчылыктарды иштөө.

НАТВОРИ'ТЬ II *сов. чего* жууруп жасоо (*напр. теста*); эритип жасоо (*напр. извести*).

НА'ТЕ *частица разг.* мегиз, мегиле, алыңыз, алгыла; **на́те вам ва́ши де́ньги** мегиз, өзүңүздүн акчаңызды алыңыз.

НАТЕКА'ТЬ *несов. см.* **нате́чь.**

НАТЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое этке кийилүүчү; **нате́льная руба́ха** этке кийилүүчү көйнөк.

НАТЕРЕБИ'ТЬ *сов. что, чего* (сабагын) жулуу, жулкуу, жулкуп алуу, жулуп алуу; **натереби́ть льну** зыгырды көп кылып жулуп алуу.

НАТЕРЕ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*намазать*) майлоо, сыйпоо; 2. *что* сүрүү, жылтырата сүрүү; **натере́ть пол** полду сүрүү (*мис. мом менен*); 3. *что* (*поранить*) жоорутуу; **сапо́г натёр мне но́гу** өтүк бутумду жоорутту; **натере́ть мозо́ли** жоорутуп чор кылуу; 4. *что, чего* (*на тёрке*) сүрүп майдалоо, сүрүп туурoo.

НАТЕРЕ'ТЬСЯ *сов.* майлануу, сыйпануу.

НАТЕРПЕ'ТЬСЯ *сов. чего, разг.* көп азап көрүү, көп жапа чегүү, азап тартуу.

НАТЕСА'ТЬ *сов. что, чего* жонуу, копшоо; **натеса́ть досо́к** тактайды жонуу, тактайды копшоо.

НАТЁСЫВАТЬ *несов. см.* **натеса́ть.**

НАТЕ'ЧЬ *сов.* агып кирүү, агып жыйналуу; **в подва́л натекла́ вода́** подвалга суу агып кирди.

НАТЕ'ШИТЬ *сов. кого-что, разг.* көңүл ачтыруу, каалаганча ойнотуу.

НАТЕ'ШИТЬСЯ *сов. разг.* көңүл ачуу, жыргап ойноо.

НАТИРА'НИЕ *ср.* 1. майлоо, сыйпоо; 2. жалтыратуу, сүрүү, сүрүп жалтыратуу.

НАТИРА'ТЬ *несов. см.* **натере́ть.**

НАТИРА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **натере́ться;** 2. *страд. к* **натира́ть.**

НАТИ'РКА *ж.* (*полов*) сүрүү (*мис. полду мом менен*).

НА'ТИСК *м.* кысым, кысмак, катуу чабуул; **под на́тиском на́ших войск проти́вник отступи́л** биздин аскерлердин катуу кысымы менен душман артка чегинди.

НАТИ'СКАТЬ I *сов. что, чего, разг.* толтура же көп нерсени тыгуу.

НАТИ'СКАТЬ II *сов. что, чего, полигр.* бир нече оттисканы басып чыгаруу.

НАТКА'ТЬ *сов. что, чего* көп кылып согуу (*кездемени*).

НАТКНУ'ТЬ *сов. кого-что на что* сайып коюу; **наткну́ть ба́бочку на була́вку** көпөлөктү төөнөгүчкө сайып коюу.

НАТКНУ'ТЬСЯ *сов.* 1. *на кого-что* (*натолкнуться*) урунуу, согулуу; **в темноте́ он наткну́лся на столб** караңгыда ал мамыга урунду; 2. *на что* (*на острое*) урунуу, урунуп алуу; **наткну́ться на гвоздь** мыкка урунуп алуу; 3. *на кого-что, перен. разг.* кокустан табуу, кокустан учуроо; **наткну́ться на интере́сную мысль в кни́ге** китептин ичинен бир кызык пикирди учуратуу.

НАТОЛКНУ'ТЬ *сов. кого-что на что* 1. түртүп урунтуу; 2. *перен.* туугузуу, багыттоо, багыт берүү, түрткү болуу; **натолкну́ть на мысль** ойго түрткү берүү.

НАТОЛКНУ'ТЬСЯ *сов. на кого-что* кокустан кезигишүү, кокустан табуу, урунуу.

НАТОЛО'ЧЬ *сов. что, чего* көп кылып жанчуу (*талкалоо*).

НАТОПИ'ТЬ I *сов. что* 1. (*развести огонь*) ысыганча жагуу, жага берип ысытуу; **натопи́ть печь** меш жагып ысытуу; 2. (*обогреть*) жылытуу; **натопи́ть кварти́ру** от жагып квартираны жылытуу.

НАТОПИ'ТЬ II *сов. что, чего* (*растопить*) сызгырып, эритип алуу.

НАТОПТА'ТЬ *сов. разг.* бут менен тепсеп булгоо (*мис. бөлмөнү*).

НАТОРГОВА'ТЬ *сов. что, чего, разг.* белгилүү бир суммага товар сатуу.

НАТОЧИ'ТЬ *сов. что, чего* курчутуу; кайрап, бүлөп курчутуу.

НАТОЩА'К *нареч.* ач карын; **принима́ть лека́рство натоща́к** дарыны ач карын ичүү.

НАТР *м. хим.* натр (*химиялык элемент*).

НАТРАВИ'ТЬ I *сов. кого* 1. (*напр. собак*) тукуруу, айдактоо; 2. *перен.* ортого от салуу, эрегиштирүү, кайраштыруу, өчөштүрүү, араздаштыруу (*эки кишини*).

НАТРАВИ'ТЬ II *сов.* 1. *что, кого-чего, разг.* (*отравить*) ууктуруп кыруу (*мис. канталаны*); 2. *что, чего* (*изобразить*) түр салуу, гүл түшүрүү (*химиялык жол менен металлга же кездемеге түр салуу*); **натрави́ть узо́ров** түр салуу, гүл түшүрүү.

НАТРА'ВЛИВАНИЕ *ср.* 1. тукуруу, айдактоо; 2. *перен.* ортого от салуу, эрегиштирүү, кайраштыруу, өчөштүрүү, араздаштыруу.

НАТРА'ВЛИВАТЬ I *несов. см.* **натрави́ть I.**

НАТРА'ВЛИВАТЬ II *несов. см.* **натрави́ть II.**

НАТРЕНИРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **натренирова́ть;** 2. *прил.* тренировкаланган, тапталган, үйрөтүлгөн, машыккан (*спортсмен*).

НАТРЕНИРОВА'ТЬ *сов. кого-что* тренировкалоо, таптоо, үйрөтүү, машыктыруу.

НАТРЕНИРОВА'ТЬСЯ *сов.* тренировкалануу, тапталуу, үйрөнүү, машыгуу.

НАТРЕПА'ТЬ *сов. что, чего* тытып тазалоо, тытуу (*мис. жүндү, кендирди*).

НА'ТРИЕВЫЙ, -ая, -ое **натрий-ге** *т.*; натрийлүү; **на́триевые соедине́ния** натрийлүү кошундулар.

НА'ТРИЙ *м. хим.* натрий (*химиялык элементтин бир түрү*).

НА'ТРОЕ *нареч.* үчкө, үч бөлүккө.

НАТРУБИ'ТЬ *сов. разг.* дуулдатып таратуу; ◇ **натруби́ть в у́ши** *кому-л.* *бирөөнүн* кулагынын кужурун алуу, айта берип кулагына куюп таштоо.

НАТРУДИ'ТЬ *сов. что, разг.* оорутуу, талдыруу (*мис. көп иштеп колду же көп жүрүп бутту талдыруу, оорутуу*).

НАТРУДИ'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*утомиться*) чарчоо, талытуу, каруусун кетирүү; 2. (*вдоволь потрудиться*) аябай иштөө, чарчаганча иштөө; **натруди́ться за́ день** керели кечке аябай иштөө.

НАТРУ'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое *см.* **натружённый.**

НАТРУЖЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **натруди́ть;** 2. *прил.* талыккан, кыйналган, чарчаган; **натружённые ру́ки** талыккан кол.

НАТРЯСТИ' *сов. что, чего* силкип (кагып) түшүрүү, күбүлтүү.

НАТУ'ГА *ж.*: **с нату́ги** *или* **от нату́ги** *разг.* күчөнгөндөн, ыйынгандан.

НА'ТУГО *нареч. разг.* бек, бекем, катуу, чың; **он на́туго завяза́л верёвку** ал жипти бекем байлады.

НАТУ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **нату́жить.**

НАТУ'ЖИВАТЬСЯ *несов. см.* **нату́житься.**

НАТУ'ЖИТЬ *сов. что, разг.* түйүлтүү, буруйтуу (*мис. булчуңду*).

НАТУ'ЖИТЬСЯ *сов. разг.* күчөнүү, ыйынуу.

НАТУ'ЖНЫЙ, -ая, -ое **натуга-га** *т.*; кыстап, зордоп иштетилген; **нату́жный смех** кысталып чыккан калп күлкү.

НАТУ'РА *ж.* 1. натура (*реалдуу чындык; чыныгы түр; өзү*); 2. натура (*художниктин алдына, сүрөтүн алуу үчүн,*

www.bizdin.kg

туруп берүүчү киши); 3. натура (*кишинин мүнөзү, турушу, кебетеси*); **по натуре он не злой** натурасына караганда ал ачуулуу киши эмес; 4. натура (*буюм, азык; акча эмес*); **платить натурой** натура (*буюм, азык*) түрүндө, буюмдата (*акчалай эмес*) төлөө; **поставка натурой** натура (*буюм, азык*) түрүндө тапшыруу; ◇ **рисовать с натуры** бир нерсенин чыныгы өзүнө карап, анын сүрөтүн тартуу; **в натуре** *разг.* энеден туума, тыр жыланач.

НАТУРАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* натурализация (*чет мамлекеттик кишини граждандыкка алуу*).

НАТУРАЛИ'ЗМ *м.* натурализм (*турмушту көркөмдөп көрсөтүү эмес, анын фотографиялык көрүнүшүн гана көрсөтүүгө тырышуучу адабияттагы жана искусстводогу багыт*).

НАТУРАЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что* чет мамлекеттик кишини граждандыкка алуу.

НАТУРАЛИЗОВА'ТЬСЯ *сов. и несов.* башка мамлекеттин граждандыгына өтүү.

НАТУРАЛИ'СТ *м.* натуралист (1. *табиятты үйрөнүүчү адам*; 2. *натурализмди жолдоочу*).

НАТУРАЛИСТИ'ЧЕСКИ *нареч.* натурализм көз карашынча, натуралисттик көз караш менен; **описать** *что-л.* **натуралистически** *бир нерсени* натуралисттик көз караш менен сүрөттөө.

НАТУРАЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое натуралисттик.

НАТУРА'ЛЬНО 1. *нареч.* (*естественно*) тубаса, табигый, табигый турушунча; **натурально смеяться** табигый күлүү (*анткор эмес*); 2. *в знач. вводн. сл. уст.* (*конечно*) албетте.

НАТУРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*естественный, природный*) *натуралдык, табигый, жаратылгандай*; 2. (*настоящий, подлинный*) чыныгы, жасалма эмес; **натуральный шёлк** чыныгы жибек; **натуральный мёд** чыныгы бал; 3. (*непритворный*) тубаса, табигый; **натуральный смех** табигый күлкү (*анткор эмес*); 4. *эк.* натуралдык (*азык, буюм түрүндө*); **натуральная оплата** натуралдык төлөө; **натуральное хозяйство** натуралдык чарба (*азык-түлүктү сатуу, алмашуу үчүн эмес, өздөрүнүн керектигине чыгаруучу чарба*); ◇ **в натуральную величину** натуралдык чоңдукта, так өзүнүн чоңдугундай.

НАТУ'РНЫЙ, -ая, -ое турушунан, заттын өзүнөн; **натурный класс** *иск.* заттын өз турушунан сүрөт тартылуучу класс; **натурные съёмки** *кино* табигый шартта (*павильондо эмес*) сүрөткө тартуу.

НАТУРОПЛА'ТА *ж.* (натуральная оплата) буюмдата төлөө, зат түрүндө төлөө (*акчалай эмес*).

НАТУРФИЛОСО'ФИЯ *ж.* натурфилософия (*табият жөнүндөгү идеалисттик философия окуусу*).

НАТУ'РЩИК *м.* натурщик (*художниктер менен скульпторлорго позировать кылуу менен кесиптенүүчү киши*).

НАТУ'РЩИЦА *женск. р. к* **натурщик.**

НАТЫ'КАТЬ *сов. что, чего* саюу, сайып коюу.

НАТЫКА'ТЬ *несов. см.* **натыкать.**

НАТЫКА'ТЬСЯ *несов. см.* **наткнуться.**

НАТЮРМО'РТ *м. жив.* натюрморт (1. *жемиш, гүл, идиш-аяк, балык өңдүү нерселердин тургандагы көрүнүшүн тартуучу живописьтеги жанр*; 2. *ушундай жанрда тартылган сүрөт*).

НАТЯ'ГИВАТЬ *несов. см.* **натянуть.**

НАТЯ'ГИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **натянуться;** 2. *страд. к* **натягивать.**

НАТЯЖЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) созуу, созулуу, керүү, керилүү; 2. *мед.* жаранын четтеринин бүтө башташы.

НАТЯ'ЖКА *ж.*: **с натяжкой** эптеп-септеп.

НАТЯЖНО'Й, -ая, -ое *тех.* керип (чоюп) кийгизме; **натяжные шины** керип кийгизме шиналар.

НАТЯ'НУТОСТЬ *ж.* начардык, дурус эместик; **натянутость в отношениях** мамиленин дурус эместиги.

НАТЯ'НУТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **натянуть;** 2. *прил.* керилген, чоюлган, созулган (*мис. комуздун кылы*); 3. *прил. перен.* начар, дурус эмес; **натянутые отношения** начар мамилелер.

НАТЯНУ'ТЬ *сов. что* 1. созуу, керүү, чоюу, тартуу; **натянуть струну** кылды керүү (*мис. комуздун*); 2. (*с трудом надеть*) чоюп кийүү; 3. (*надвинуть на себя*) тартып жамынуу, тартып кийүү; **он натянул на себя одеяло** ал жуурканды өзүнө тартып жамынды.

НАТЯНУ'ТЬСЯ *сов.* созулуу, керилүү, чоюлуу, өтө чоюлуу (*мис. жип*).

НА УБО'Й *см.* **убой.**

НАУГА'Д *нареч.* болжоп, ой жоруп, ойлонбостон эле, божомолдоп; **идти в темноте наугад** караңгыда божомолдоп жүрүү; **сказать наугад** болжоп айтуу.

НАУГО'ЛЬНИК *м.* наугольник (1. *тех. бурчтарды жана сызыктарды сызуу үчүн колдонулуучу үчкүл формасындагы түз бурчтук*; 2. *рама, ящик, шкаф жана ушул өңдүү нерселердин бурчтары бекитилүүчү же коюлуучу металл нерсе*).

НАУГО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое бурчтагы, бурчка коюлган, бурчка коюлуучу.

НАУДАЛУ'Ю *нареч. разг.* тобокел кылып, баатырдык кылып, алды-артына карабастан.

НАУДА'ЧУ *нареч.* тобокелге салып, мейлиге салып, **ответить наудачу** тобокелге салып жооп берүү.

НАУДИ'ТЬ *сов. что, кого-чего* кайырмак менен көп кармоо.

НАУ'КА *ж.* 1. илим; **точные науки** так илимдер; **заниматься наукой** илим менен иришүү; **отдаться науке** илимге берилүү; **Академия наук СССР** СССР Илимдер Академиясы; 2. *разг.* (*урок*) *сабак*; **этот случай послужит ему наукой** бул окуя ага сабак болуп калат.

НАУ'СЬКАТЬ *сов. кого, разг.* тукуруу, айдактоо; **науськать собак** иттерди айдактоо.

НАУ'СЬКИВАТЬ *несов. см.* **науськать.**

НАУТЁК *нареч. разг.*: **пуститься наутёк** алды-артына карабай безилдеп качуу.

НАУ'ТРО *нареч.* эртең менен.

НАУЧИ'ТЬ *сов. кого и с неопр.* үйрөтүү; **научить ребёнка читать** баланы окууга үйрөтүү.

НАУЧИ'ТЬСЯ *сов. чему и с неопр.* үйрөнүү; **научиться плавать** сүзүүгө (суута сүзүүгө) үйрөнүү.

НАУ'ЧНО *нареч.* илимге таянып, илимге негиздеп.

НАУ'ЧНО-ИССЛЕ'ДОВАТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое: **научно-исследовательский институт** илим-изилдөө институту.

НАУ'ЧНО-ПОПУЛЯ'РНЫЙ, -ая, -ое илимий-популярдуу; **научно-популярный фильм** илимий-популярдуу фильм.

НАУ'ЧНОСТЬ *ж.* илимге таянгандык, илимге негизделгендик.

НАУ'ЧНО-ТЕХНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое илимий-техникалык; **научно-техническая конференция** илимий-техникалык конференция.

НАУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое илимий; **научная работа** илимий кызмат (*иш*); илимий эмгек.

НАУ'ШНИК *м.* 1. *чаще мн.* (*на шапке*) кулакчын; 2. *радио* наушник (*кулакка коюп радио тыңшалуучу аспап*). 3. *разг.* (*доносчик*) сөз ташыгыч, ушакчы.

НАУ'ШНИЧАТЬ *несов. разг.* сөз ташуу, ушак айтуу.

НАУ'ШНИЧЕСТВО *ср.* сөз ташуучулук, ушак айтуучулук, ушакчылык.

НАУЩА'ТЬ *несов. кого-что, уст.* колтукка түртүү, жамандыкка үндөө, жамандыкка үйрөтүү, азгыруу.

НАУЩЕ'НИЕ *ср.* колтукка түртүү, жамандыкка үндөө, жамандыкка үйрөтүү, азгыруу.

НАФАБРИКОВА'ТЬ сөздү жасап калп айтуу, жалган (калп) нерсени ойлоп чыгаруу (*мис. жалган кабарларды*).

НАФА'БРИТЬ *сов. что* фабра менен боёо (*сакалды, мурутту*).

www.bizdin.kg

НАФТАЛИ'Н *м.* нафталин (*ак түстөгү жаман жыттуу кристалл зат; бул техникада, медицинада пайдаланылат жана жүндү, жүндөн жасалган заттты, ашталбаган терини күбөдөн сактоо үчүн колдонулат*).
НАФТАЛИ'ННЫЙ, -ая, -ое *см.* **нафтали́новый.**
НАФТАЛИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **нафталин**-*ге т.*; **нафтали́новый за́пах** нафталиндин жыты.
НАФТО'Л *м. хим.* нафтол (*өнөр жайларда жана медицинада колдонулуучу нафталинден чыгарылган спирт*).
НАХА'Л *м.* бетсиз, уятсыз, арсыз.
НАХА'ЛКА *женск. р. к* **наха́л.**
НАХА'ЛЬНИЧАТЬ *несов. разг.* бетсиздик кылуу, уятсыздык кылуу, арсыздык кылуу.
НАХА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое бетсиз, уятсыз, арсыз.
НАХА'ЛЬСТВО *ср.* бетсиздик, уятсыздык, арсыздык.
НАХА'РКАТЬ *сов. разг.* какырынып түкүрүү.
НАХВА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **нахвали́ть.**
НАХВАЛИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* ыгы жок мактоо, ашыра мактоо, мактай берүү.
НАХВАЛИ'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*нахвастаться*) мактануу, мактана берүү, мактангандан мактануу; 2. *кем-чем, чаще с отриц.* жеткире албоо (*мактап же мактанып*), үстү-үстүнө мактоо, мактагандан мактоо; **он не нахва́лится свои́м сы́ном** ал өз уулун мактагандан мактайт.
НАХВАТА'ТЬ *сов. что, чего, разг.* 1. (*набрать, наловить*) кармоо, алуу (*көп, далай*); 2. (*приобрести, взять во множестве*) ала берүү, андан-мындан ала берүү; **он нахвата́л мно́го рабо́ты** ал толгон жумушту алып алган; 3. *перен.* үстүртөн гана билүү, алуу; **нахвата́ть зна́ний** бир нерселерди системасыз жана үстүртөн билүү.
НАХВАТА'ТЬСЯ *сов. чего, разг.* үстүртөн эле билүү, андан-мындан билүү, терең билбөө.
НАХИ'МОВЕЦ *м.* нахимовец (*Нахимов атындагы согуш-деңиз училищесинин окуучусу*).
НАХИ'МОВСКИЙ, -ая, -ое **Нахимов**-*го т.*; **нахи́мовское вое́нно-морско́е учи́лище** Нахимов атындагы согуш-деңиз училищеси.
НАХЛЕ'БНИК *м.* 1. *уст.* нахлебник (*ичкен тамагы үчүн жана турганы үчүн акы төлөп, бирөөнүн үйүндө туруучу киши*); 2. *перен.* арам тамак.
НАХЛЕ'БНИЦА *женск. р. к* **нахле́бник.**
НАХЛЕСТА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* камчынын астына алуу, сабоо.
НАХЛОБУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **нахлобу́чить.**
НАХЛОБУ'ЧИТЬ *сов. что, разг.* кабакка түшүрө (баса) кийүү (*баш кийимди*).
НАХЛОБУ'ЧКА *ж. разг.* жеме, тил, сөгүш; **он получи́л нахлобу́чку** ал тил укту, ал сөгүш алды.
НАХЛЫ'НУТЬ *сов.* 1. катуу каптоо, жайпоо; **во́лны нахлы́нули на бе́рег** толкун жээкти катуу каптады; 2. *перен.* (*напр. о толпе*) жапырылып кирүү, каптап кирүү, келүү (*мис. калың эл*); 3. *перен.* (*охватить*) келе калуу, тогула калуу, үйүлүп келүү (*мис. ой, пикир, сезим*).
НАХМУ'РЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **нахму́рить;** 2. *прил.* үтүрөйгөн, түнөргөн, кабагын чытыган.
НАХМУ'РИВАТЬ *несов. см.* **нахму́рить.**
НАХМУ'РИВАТЬСЯ *несов. см.* **нахму́риться.**
НАХМУ'РИТЬ *сов. что* тырыштыруу, чытуу, кабак түйүү, кабак бүркөө, түнөрүү; **нахму́рить бро́ви** кабак бүркөө; **нахму́рить лоб** чекени тырыштыруу; **нахму́рить лицо́** тултуюу, түнөрүү.
НАХМУ'РИТЬСЯ *сов.* 1. үтүрөйүү, кабак бүркөө, түнөрүү; **он нахму́рился** ал кабагын бүркөдү, ал кабагын чытыды; 2. *перен.* (*напр. о погоде*) бүркөлүү.
НАХОДИ'ТЬ I *несов. см.* **найти́** I.
НАХОДИ'ТЬ II *несов. см.* **найти́** II.
НАХОДИ'ТЬСЯ I *несов. см.* **найти́сь.**
НАХОДИ'ТЬСЯ II *несов.* туруу, болуу; **он сейча́с нахо́дится во Фру́нзе** ал азыр Фрунзеде, ал азыр Фрунзеде турат; **наш колхо́з нахо́дится недалеко́ от ста́нции** биздин колхоз станцияга жакын жерде турат.
НАХОДИ'ТЬСЯ III *сов. разг.* (*устать от хождения*) көп басып чарчоо, жүрө берип чарчоо, чарчагыча жүрүү.
НАХО'ДКА *ж.* 1. (*вещь*) табылга, олжо; 2. *перен. разг.* табылга, олжо, мүлк (*кокусунан табылып калган жакшы нерсе, мис. жакшы адабий образ, мыкты кызматкер ж. б.*); **э́то пря́мо нахо́дка** бул жөн эле табылгыс неме.
НА ХОДУ' *см.* **ход.**
НАХО'ДЧИВОСТЬ *ж.* тапкычтык, табагандык.
НАХО'ДЧИВЫЙ, -ая, -ое 1. (*сообразительный*) байкагыч, тапкыч, табааган; **нахо́дчивый челове́к** тапкыч киши; 2. (*удачный*) чукугандай; **нахо́дчивый отве́т** чукугандай жооп.
НАХОЖДЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) табуу; **нахожде́ние о́бщего дели́теля** *мат.* орток бөлүүчүсүн табуу; 2. (*пребывание*) болуу, туруу; **ме́сто нахожде́ния** турган жери, жайы, турагы; **установи́ть ме́сто нахожде́ния** турган жерин белгилөө.
НАХО'ХЛИТЬ *сов. что* үрпөңдөтүү, үрпүйтүү, үрпөйтүү (*мис. түк жүнүн*).
НАХО'ХЛИТЬСЯ *сов.* 1. (*о птицах*) үрпөңдөө, үрпөйүү, үрпүйүү, үксүйүү; 2. *перен. разг.* (*о человеке*) үтүрөңдөө, үрпөңдөө.
НАХОХОТА'ТЬСЯ *сов. разг.* кумардан чыга каткыруу.
НАХРА'ПОМ *нареч. разг.* уят-сыйытсыз; зордук менен, күч менен; **де́йствовать нахра́пом** зордук менен аракет кылуу.
НАЦАРА'ПАТЬ *сов.* 1. *что* тырмап (чийип) так түшүрүү; 2. *перен. разг.* (*плохо написать*) эптеп-септеп жаза салуу, ары-бери чүргөй жаза салуу, тарбаңдатып жаза салуу; **нацара́пать письмо́** тарбаңдатып кат жаза салуу.
НАЦЕДИ'ТЬ *сов. что, чего* сарыктыруу, чыпкалоо, сузуу.
НАЦЕ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **нацеди́ть.**
НАЦЕ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **наце́лить.**
НАЦЕ'ЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **наце́литься;** 2. *страд. к* **наце́ливать.**
НАЦЕ'ЛИТЬ *сов.* 1. *что* мээлөө, шыкаалоо; **наце́лить ружьё** мылтыкты шыкаалоо; 2. *кого-что, перен. разг.* (*направить*) багыт алдыруу, түрткү берүү.
НАЦЕ'ЛИТЬСЯ *сов.* 1. мээлөө, шыкаалоо (*мылтыкты*); 2. *перен. разг.* багыт алуу.
НА'ЦЕЛО *нареч. разг.* калдыксыз; **э́то число́ де́лится на́цело** бул сан калдыксыз бөлүнөт.
НАЦЕ'НИВАТЬ *несов. см.* **нацени́ть.**
НАЦЕНИ'ТЬ *сов. что, разг.* бааны көтөрүү, баанын үстүнө кошуу (*белгилүү нормада*).
НАЦЕ'НКА *ж. ком.* 1. (*действие*) бааны көтөрүү, бааны жогорулатуу; 2. (*сумма*) баага кошумчаланган сумма.
НАЦЕПИ'ТЬ *сов. что* 1. (*навесить*) илүү, илип коюу; 2. *разг.* (*надеть*) тагуу, тагынуу, кадоо.
НАЦЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **нацепи́ть.**
НАЦИ'ЗМ *м.* нацизм (*германиялык фашизм*).
НАЦИОНАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* национализация, мамлекеттештирүү (*жеке менчик мүлктөрдү мамлекет менчигине айландыруу*); **национализа́ция промы́шленности** өнөр жайларды мамлекеттештирүү.
НАЦИОНАЛИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* национализациялоо, мамлекеттештирүү.
НАЦИОНАЛИЗИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* национализациялануу, мамлекеттештирилүү; 2. *несов. страд. к* **национализи́ровать.**
НАЦИОНАЛИ'ЗМ *м.* улутчулдук (*улуттар арасында кастыкты күчөтүү жана башка улуттарды эзүү аркылуу жана буржуазиялык таламды бүт улуттун таламы имиш деп көрсөтүү аркылуу буржуазиянын таптык эк-

www.bizdin.kg

сплуататордук таламын жактоочу реакциялык буржуазиялык идеология жана саясат).

НАЦИОНАЛИ'СТ *м.* улутчул (*улутчулдукту жактоочу реакциячыл адам*).

НАЦИОНАЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **националист**-*ке т.*

НАЦИОНА'ЛЬНО-ОСВОБОДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое улуттук-боштондук; **национа́льно-освободи́тельное движе́ние** улуттук-боштондук кыймыл.

НАЦИОНА'ЛЬНОСТЬ *ж.* улут.

НАЦИОНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **нация**-*га т.*; улуттук; **национа́льная поли́тика** улут саясаты; **национа́льный вопро́с** улут маселеси; **национа́льная оде́жда** улуттук кийим; **национа́льный о́круг** улут округу.

НАЦИ'СТ *м.* нацист.

НАЦИ'СТКА *женск. р. к* **наци́ст.**

НАЦИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **нацист**-*ке т.*; нацисттик.

НА'ЦИЯ *ж.* улут; **социалисти́ческие на́ции** социалисттик улуттар.

НАЧАДИ'ТЬ *сов.* түтөтүп жиберүү, быкшытып түтөтүү, каңырсуу, каңырсытып түтөтүү.

НАЧА'ЛО *ср.* **1.** башталыш, башы; **нача́ло уче́бного го́да** окуу жылынын башы; **с са́мого нача́ла** башынан эле, а дегенде эле; **2.** (*исходный пункт*) башталыш, башы; **нача́ло у́лицы** көчөнүн башы; **от нача́ла до конца́** башынан аягына чейин; **нача́ло в во́семь часо́в ве́чера** кечки саат сегизде башталат; **положи́ть нача́ло** *чему-л.* баштоо, баштап коюу; **вести́ (брать) своё нача́ло** *от чего-л.* ... башталуу, келип чыгуу; **3.** (*первоисточник, принцип, основная причина*) себеп, башы, башталыш; **организу́ющее нача́ло** уюштуруучу себеп; **4.** **нача́ла** *мн.* (*основные положения, принципы*) негиздер; **нача́ла хи́мии** химиянын негиздери; **5.** **нача́ла** *мн.* (*способы, методы осуществления*) жол, түр, негиз; **на нача́лах** жол менен, түрүндө; **организова́ть де́ло на но́вых нача́лах** ишти жаңы негизде уюштуруу; **на доброво́льных нача́лах** өз ыктыяры менен; ◇ **лиха́ беда́ нача́ло** *погов.* кеп иштин башталышында; бири кеттн, неси калды; **быть под** *чьим-л.* **нача́лом** *уст.* *бирөөнүн* кол алдында болуу; **по нача́лу** *разг.* а дегенде, башында.

НАЧА'ЛЬНИК *м.* начальник (*башкаруучу, жетекчи*); **нача́льник ста́нции** станция начальниги.

НАЧА'ЛЬНИЦА *женск. р. к* **нача́льник.**

НАЧА'ЛЬНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое начальниктик (*бой көтөрмө, менменсиген*); **говори́ть нача́льническим то́ном** начальниктик түр менен сүйлөө.

НАЧА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** башкы, алгачкы, баштапкы; **нача́льный пери́од** алгачкы мезгил; **2.** башталма, биринчи, төмөнкү, башталгыч; **нача́льная шко́ла** башталгыч мектеп.

НАЧА'ЛЬСТВЕННЫЙ, -ая, -ое *см.* **нача́льнический.**

НАЧА'ЛЬСТВО *ср.* **1.** *собир.* начальниктер, чоңдор, начальниктик (*начальник бийлиги*); **2.** (*власть*) начальник, башчы; **он был мои́м нача́льством** *разг.* ал менин начальнигим эле.

НАЧА'ЛЬСТВОВАНИЕ *ср. уст.* начальниктик кылуу, башчылык кылуу, башкаруу, бийлөө.

НАЧА'ЛЬСТВОВАТЬ *несов. над кем-чем, уст.* начальниктик кылуу, башкаруу, башчылык кылуу.

НАЧА'ЛЬСТВУЮЩИЙ, -ая, -ее начальниктик, начальстволук, башчылык кылуучу; **нача́льствующий соста́в а́рмии** армиянын начальстволук составы.

НАЧА'ТКИ *только мн.* баштапкы, башталма; **нача́тки зна́ний** алгачкы билим, башталма билим (*маалымат*); **нача́тки гра́моты** баштапкы сабат.

НАЧА'ТЬ *сов. что и с неопр.* баштоо; **мы на́чали учи́ться** биз окуй баштадык; **нача́ть строи́тельство** курулушту баштоо; **нача́ть чита́ть но́вый рома́н** жаңы романды окуй баштоо; ◇ **нача́ть с того́, что ...** ...дегенден баштайлы, ... дегенден айталы; эң негизгиси...

НАЧА'ТЬСЯ *сов.* башталуу; **учéнье начало́сь** окуу башталды.

НАЧЕКА'НИВАТЬ *несов. см.* **начека́нить.**

НАЧЕКА'НИТЬ *сов. что, чего* согуп чыгаруу (*мис. тыйынды*).

НАЧЕКУ' *нареч.* дапдаяр болуп, сергек болуп; **быть начеку́** дапдаяр болуп туруу.

НАЧЕРКА'ТЬ *сов. что, чего, разг.* сызгылоо, чиймайлоо, сызгылап таштоо.

НА'ЧЕРНО *нареч.* сомолоп, жонунан (*биротоло эмес*); **он написа́л письмо́ на́черно, а пото́м переписа́л на́бело** ал катты сомолоп жазды да, андан кийин таза кылып көчүрүп чыкты.

НАЧЕ'РПАТЬ *сов. что, чего* сузуп алуу, чөмүрүп алуу (*мис. сууну*).

НАЧЕРТА'НИЕ *ср.* жазылыш, жазылыш түрү; **у бу́квы «о» кру́глое начерта́ние** «о» тамгасынын жазылышы тегерек.

НАЧЕРТА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **начерта́тельная геоме́трия** чийме геометрия.

НАЧЕРТА'ТЬ *сов. что* **1.** *уст.* жазуу, сызып сүрөтүн тартуу; **2.** *перен.* (*указать, определить*) көрсөтүү, сүрөттөө.

НАЧЕРТИ'ТЬ *сов. что* сызуу, сызып сүрөтүн түшүрүү.

НАЧЁС *м.* **1.** (*действие*) тароо (*мис. буланы*); **2.** *текст.* таралган була; **3.** (*ворс*) түк (*кездемеде*); **4.** (*волосы в причёске*) саамай, секелек кылып таралган чач.

НАЧЕСА'ТЬ *сов.* **1.** *что, чего* тароо, көп кылып тароо (*мис. кендирди, буланы*); **2.** *что, разг.* (*повредить чесанием*) айра тырмоо.

НАЧЕ'СТЬ *сов. что, бухг.* начёт кылуу, начёт жасоо.

НАЧЁСЫВАТЬ *несов. см.* **начеса́ть.**

НАЧЁТ *м. бухг.* начёт (*кайта төлөнүүгө тийиш болгон чыгым*).

НАЧЁТНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **начётничество**-*го т.*; начётчиктик.

НАЧЁТНИЧЕСТВО *ср.* начётчиктик (*окулган нерсенин көзү менен карабастан эле кандай жазылса, ошондой түшүнүүгө негизделген догматтык билим*).

НАЧЁТЧИК *м.* начётчик (*китептен окуганда, ага сын көзү менен карабастан эле, кандай жазылса, ошондой түшүнгөн, анын маанисине жете түшүнбөгөн киши*).

НАЧИНА'НИЕ *ср.* баштаган иш, башталыш, демилге; **откры́тие библиоте́ки — поле́зное начина́ние** китепкананын ачылышы — пайдалуу иш; **он име́л успе́х во всех свои́х начина́ниях** анын ар бир баштаган иши ийгиликтүү болгон; **поддержа́ть начина́ния нова́торов** новаторлордун баштаган иштерин колдоо.

НАЧИНА'ТЕЛЬ *м.* баштоочу, демилгечи.

НАЧИНА'ТЬ *несов. см.* **нача́ть.**

НАЧИНА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **нача́ться; 2.** *страд. к* **начина́ть.**

НАЧИНА'ЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **начина́ть; 2.** *прил.* жаңыдан баштаган, жаңыдан киришкен, болоки деп келе жаткан; **начина́ющий писа́тель** жаңыдан жазып келаткан жазуучу; **3.** *в знач. сущ. м.* баштоочу, баштаган, **уче́бник для начина́ющих** жаңыдан окуй баштагандар үчүн окуу китеби.

НАЧИНА'Я *в знач. предлога* баштап, тартып; **начина́я с апре́ля** апрелден тартып.

НАЧИНИ'ТЬ I *сов. что чем* ичине салуу, ичине толтуруу; **начини́ть пирожки́ мя́сом** самсанын ичине эт салуу.

НАЧИНИ'ТЬ II *сов. что, чего, разг.* (*починить*) жамоо, жамай салуу, жамаачылоо, жамаачы салуу.

НАЧИНИ'ТЬ III *сов. что, чего, разг.* (*очинить*) учтоо, учун чыгаруу, учтап даярдоо; **начини́ть карандаше́й** карандаштарды учтоо.

www.bizdin.kg

НАЧИ'НКА *ж.* 1. (*действие*) ичине бир нерсе салуу (*мис. самсанын*); 2. (*то, чем начинено*) ичине салынган нерсе; **пирожки с мясной начинкой** ичине эт салынган самса.

НАЧИНЯ'ТЬ *несов. см.* **начинить** I.

НАЧИСЛЕ'НИЕ *ср. бухг.* 1. (*действие*) начисление кылуу (*бир суммага дагы кошумчалоо*); 2. (*сумма*) начисление (*негизги суммага кошо кошулуп эсептелген үстөк*).

НАЧИ'СЛИТЬ *сов. что, бухг.* начисление кылуу (*негизги сумманын үстүнө кошуп эсептөө*).

НАЧИСЛЯ'ТЬ *несов. см.* **начислить**.

НАЧИ'СТИТЬ *сов.* 1. *что, чего* тазалоо, аарчуу (*мис. картошканы*); 2. *что, разг.* (*хорошо вычистить*) жылтыратып тазалоо (*мис. өтүктү*).

НА'ЧИСТО *нареч.* 1. (*набело*) таза, акка; **он переписал письмо начисто** ал катты таза көчүрүп жазды; 2. *прост.* (*совсем*) такыр, таптакыр; **начисто отказать** таптакыр болбой коюу; 3. *прост.* (*начистоту*) адал ниет менен, ак ниет менен, жашырбастан, жашырып-жаппай, жашырып-жаппастан; **рассказать всё начисто** жашырып-жаппастан баарын айтуу.

НАЧИСТОТУ' *нареч. разг.* адал ниет менен, ак ниет менен, жашырбастан, жашырып-жаппастан; **объясниться начистоту** бири-биринен жашырып-жаппастан сүйлөшүү (түшүнүшүү).

НАЧИ'ТАННОСТЬ *ж.* көп билүүчүлүк, китепти көп окуп билгендик, көп окугандык.

НАЧИ'ТАННЫЙ, -ая, -ое көптү окуган, окуп көптү билген.

НАЧИТА'ТЬСЯ *сов. чего* көп окуу, көңүлү толгуча окуу (*китепти*).

НАЧИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **начесть**.

НАЧИЩА'ТЬ *несов. см.* **начистить**.

НАЧСОСТА'В *м.* (начальствующий состав) *воен.* начсостав (начальстволук состав).

НАЧУДИ'ТЬ *сов. разг.* киши күлөрлүк бир нерсе иштөө, акмактык кылып бир нерсени бүлдүрүп коюу.

НАШ *мест. притяж.* 1. биздин; **наша республика** биздин республика; **наши достижения** биздин жетишкендиктер; 2. *в знач. сущ.* **наше** *ср.* биздики, өзүбүздүкү; **нашего не отдадим никому** өзүбүздүкүн эч кимге бербейбиз; ◇ **больше (меньше, лучше, хуже) нашего** бизден, бизге караганда көп (аз, жакшы, жаман); **по-нашему** биздин оюбузча, бизче; **наша взяла!** *разг.* биз жеңдик!

НА'ША *мест. женск. р. к* **наш**.

НАШАЛИ'ТЬ *сов. разг.* тентектик кылуу.

НАШАЛИ'ТЬСЯ *сов. разг.* кумардан чыга шоктук кылуу.

НАША'РИТЬ *сов. что, разг.* сыйпалап издеп табуу; **нашарить в темноте спички** караңгыда ширеңкени сыйпалап издеп табуу.

НАША'РКАТЬ *сов. разг.* шарпылдап булгоо, тепсеп булгоо (*мис. полду*).

НАШАТЫ'РНЫЙ, -ая, -ое: **нашатырный спирт** нашатыр спирти.

НАШАТЫ'РЬ *м. хим.* нашатыр, нашатыр тузу, ношотур.

НАШВЫРЯ'ТЬ *сов. что, чего, разг.* ыргытып үйүп же чачып таштоо.

НА'ШЕ *мест. ср. р. к* **наш**.

нашёл, нашла, нашло, нашли *прош. вр. от* **найти** I, II.

нашёлся, нашлась, нашлось, нашлись *прош. вр. от* **найтись**.

НАШЕЛУШИ'ТЬ *сов. что, чего* кабыгынан ажыратуу, кабыгын аарчуу (*мис. кун карамааны*).

НАШЕПТА'ТЬ *сов. что, чего* 1. шыбыроо, шыбыр-шыбыр этүү, шыбырап түшүндүрүү; 2. *перен.* (*наговорить на кого-л.*) күбүр-шыбыр кылуу, шыбырап ушак таратуу, ушактоо.

НАШЁПТЫВАНИЕ *ср.* күбүр-шыбыр, шыбырап ушак таратуу.

НАШЁПТЫВАТЬ *несов. см.* **нашептать**.

НАШЕ'СТВИЕ *ср.* жортуул, кол салуу, кол салып кирүү; **нашествие Наполеона** Наполеондун жортуулу.

НА'ШИ *мест. притяж. мн.* 1. биздин; 2. *в знач. сущ.* (*близкие*) биздикилер; **наши заняли первое место в международном соревновании** биздикилер эл аралык мелдеште биринчи орунду алышты; ◇ **и нашим и вашим** *разг.* тиякта да, биякта да болуучу оопай; **знай наших!** *разг.* бизди билип кой!

НАШИВА'ТЬ *несов. см.* **нашить**.

НАШИ'ВКА *ж.* 1. (*действие*) бастыра тигүү, үстүнө жабыштырып тигүү; 2. (*то, что нашито*) бастырылып тигилген (*кийимдин үстүнө бастырылып тигилген ичке кыйык*); 3. *воен.* нашивка (*жакага, жеңге же погонго бастырылып тигилүүчү даража белгиси*).

НАШИВНО'Й, -ая, -ое бастырып тигилген, кийимдин үстүнө бастырылып тигилүүчү.

НАШИНКОВА'ТЬ *сов. что, чего* тууроо, кесип майдалоо (*мис. капустаны*).

НАШИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*сверху*) бастырып тигүү, үстүнө (бетине) жабыштырып тигүү; 2. *что, чего* көп нерсени тигүү.

НАШЛЁПАТЬ *сов. кого-что, разг.* шакылдатып уруп коюу.

НАШПИГОВА'ТЬ *сов. что* арасына май тыгуу (*мис. эттин*).

НАШПИГО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **нашпиговать**.

НАШУМЕ'ВШИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **нашуметь**; 2. *прил.* чуу көтөргөн; **нашумевшая книга** чуу көтөргөн китеп.

НАШУМЕ'ТЬ *сов.* 1. дуулдөө, күжүлдөө, бакылдоо; 2. *перен.* (*вызвать много толков*) дуу болуу; **эта статья сильно нашумела** бул макала аябаган дуу болду.

НАЩЁЛКАТЬ *сов. что, чего, разг.* чагуу, данегин чагуу.

НАЩЕПА'ТЬ *сов. что, чего, разг.* майдалап жарацкалоо, майдалап жаруу (*мис. отунду*).

НАЩИПА'ТЬ *сов. разг.* 1. *что, чего* (*нарвать*) тиштеп, жулкуп үзүү (*мис. чөптү*); 2. *кого-что* (*причинить боль щипанием*) чымчылоо, тызылдатуу, чымыратуу (*мис. аяз бетти*).

НАЩУ'ПАТЬ *сов. что* 1. сыйпалап табуу, кайсалап табуу; 2. *перен. разг.* жибин тартуу, тамырын тартуу, байкаштырып көрүү.

НАЩУ'ПЫВАТЬ *несов. см.* **нащупать**.

НАЭЛЕКТРИЗОВА'ТЬ *сов. кого-что* 1. *физ.* электризация кылуу, электризациялоо, электрлештирүү; 2. *перен.* электризациялоо, кызыктыруу, кыздыруу, козутуу.

НАЭЛЕКТРИЗОВА'ТЬСЯ *сов.* 1. *физ.* электрлендирилүү; 2. *перен.* электризациялануу, кызуу.

НАЭЛЕКТРИЗО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **наэлектризовать**.

НАЭЛЕКТРИЗО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **наэлектризоваться**; 2. *страд. к* **наэлектризовывать**.

НАЯ'БЕДНИЧАТЬ *сов. разг.* чагымчылык кылуу, ушак айтуу.

НАЯВУ' *нареч.* өңдө; **во сне это я вижу или наяву?** бул өңүмбү менин же түшүмбү?

НАЯ'ДА *ж.* 1. *миф.* наяда (*суу periси; суу кызы*); 2. *зоол.* наяда (*дарыя суулары ндагы моллюсканын бир түрү*).

НЕ *частица отриц. и неопр.* эмес, жок, =ба; **я не хотел вас обидеть** мен сизди таарынткым келген жок эле; **не могу не удивляться** таң калбай коё албаймын; **его не узнать** аны азыр таанибайсың; **это не по нём** ага ылайык эмес; **не за что** арзыбайт; ◇ **не раз** бир нече жолу; **ему не по себе** анын мазасы жок; **не кто иной, как...** так эле өзү; **не на что смотреть** карай турган (татыктуу) эч нерсеси жок; **не на кого надеяться** ишене турган эч ким жок; **не у кого** эч кимде; **тем не менее** карабастан; **не то** 1) (*в противном*

www.bizdin.kg

случае) болбосо; **уходи́, не то прогоня́т** кет, болбосо айдап чыгарышат; 2) (*или*) же; **не то е́хать, не то нет** же кетерди, же кетпести билбей.

НЕАККУРА'ТНОСТЬ *ж.* **1.** (*неопрятность*) шалактык, шалакылык, булганчтык; **2.** (*напр. о работе*) кылдат эместик.

НЕАККУРА'ТНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*неопрятный*) шалак, шалакы, булганч; **2.** (*напр. о работе, исполнении*) кылдат эмес.

НЕАППЕТИ'ТНЫЙ, -ая, -ое даамсыз, көңүл чаптырбаган, көңүл келтирбеген (*тамак*).

НЕБЕЗ= *приставка* (*катканыңга айкашканда* — **небес=**), «*бир аз*», «*анча-мынча*» *деген маанини билдирет*; *мис.* **небезызве́стно** маалымсыз эмес, маалым.

НЕБЕЗОПА'СНЫЙ, -ая, -ое коркунучсуз эмес, коопсуз эмес, коркунучсуз деп айтууга болбой турган, коркунучтуу жагы бар.

НЕБЕЗОСНОВА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое негизсиз эмес, жөнсүз эмес, бир топ негиздүү, жөнү бар.

НЕБЕЗРАЗЛИ'ЧНО *в знач. сказ.* мейли деп айтууга болбойт, мейли эмес; **для меня́ э́то небезразли́чно** мен үчүн бул мейли эмес; мен муну «мейли» деп тим коё албайм.

НЕБЕЗРАЗЛИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое «мейли» деп айтууга болбогон; «мейли» эмес.

НЕБЕЗРЕЗУЛЬТА'ТНЫЙ, -ая, -ое бир аз (бир кыйла) натыйжасы бар, натыйжасыз эмес.

НЕБЕЗУПРЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое бир кыйла кемтиги бар, айыбы жок деп айтууга болбогон, кемтиксиз эмес.

НЕБЕЗУСПЕ'ШНЫЙ, -ая, -ое ийгиликсиз деп айтууга болбогон, ийгиликсиз эмес.

НЕБЕЗЫЗВЕ'СТНО *в знач. сказ.* маалымсыз эмес, маалым; **вам небезызве́стно** сизге белгисиз эмес, сизге маалым.

НЕБЕЗЫЗВЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое белгилүү эмес, маалым эмес деп айтууга болбой турган; бир кыйла белгилүү, маалым; **небезызве́стный писа́тель** бир кыйла белгилүү жазуучу.

НЕБЕЗЫНТЕРЕ'СНЫЙ, -ая, -ое кызык эмес деп айтууга болбогон, жетердик кызык.

НЕБЕЛЁНЫЙ, -ая, -ое *текст.* агартылбаган, акка боёлбогон.

НЕБЕС= *приставка см.* **небез=**.

НЕБЕСА' *мн.* (*ед.* **не́бо** *ср.*) асман; **в небеса́х** асманда.

НЕБЕСКОРЫ'СТНЫЙ, -ая, -ое керт баштын камын ойлобой койбогон, керт баштын камына качырган.

НЕБЕ'СНО-ГОЛУБО'Й, -а́я, -о́е асман түстүү көгүлтүр.

НЕБЕ'СНЫЙ, -ая, -ое **1.** небо-*го т.*; **небе́сная ширь** асман мейкиндиги; **небе́сные тела́** асман телолору (*мис. ай, жылдыздар*); **2.** (*цвет*) асман (көк) түстүү, асман ыраңдуу; ◇ **как пти́ца небе́сная** бейкам, саанасыз, бейпилдикте.

НЕБЕСПОЛЕ'ЗНЫЙ, -ая, -ое пайдасыз эмес, пайдалуу.

НЕБЕСПРИСТРА'СТНЫЙ, -ая, -ое калыс деп айтууга болбой турган, калыс эмес.

НЕБЛАГОВИ'ДНОСТЬ *ж.* ылайыксыздык, жараксыздык (*кылык-жорук жөнүндө*).

НЕБЛАГОВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое ылайыксыз, жараксыз (*кылык-жорук жөнүндө*).

НЕБЛАГОДА'РНОСТЬ *ж.* жакшылыкты билбегендик, ыраазы болбогондук.

НЕБЛАГОДА'РНЫЙ, -ая, -ое **1.** жакшылыкты билбеген, ыраазы болбогон; **2.** (*не оправдывающий усилий*) берекеси жок, акы кайтпаган; **неблагода́рная рабо́та** береке чыкпаган иш.

НЕБЛАГОЖЕЛА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* жакшылык каалабагандык, кайрымдуу эместик.

НЕБЛАГОЖЕЛА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жакшылыктуу эмес, кайрымы жок, мээрим кылбаган.

НЕБЛАГОЗВУ'ЧИЕ *ср.* кулакка жагымсыздык, уккулуктуу эместик.

НЕБЛАГОЗВУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое кулакка жагымсыз, уккулуктуу эмес.

НЕБЛАГОНАДЁЖНОСТЬ *ж. уст.* ишенимсиздик, ишенүүгө болбой тургандык (*падышалык Россияда — революциялык идеяны жактаган адамдарга карата айтылган*).

НЕБЛАГОНАДЁЖНЫЙ, -ая, -ое *уст.* ишенимсиз, ишенүүгө болбой турган (*падышалык Россияда — революциялык идеяны жактаган адамды атаган*).

НЕБЛАГОПОЛУ'ЧИЕ *ср.* кырсыктуулук; оң болбогондук.

НЕБЛАГОПОЛУ'ЧНО 1. *нареч.* (*неудачно, плохо*) маңдемдүү, дурус эмес, жайында эмес; **у него́ дела́ обстоя́т неблагополу́чно** анын иштери жайында эмес; **2.** *безл. в знач. сказ.* кыжың-кужуңу бар, ынтымагы жок; **у них в семье́ неблагополу́чно** алардын үй-бүлөсүнүн ынтымагы жок.

НЕБЛАГОПОЛУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое жайында болбогон, оңунда болбогон; **неблагополу́чный исхо́д де́ла** иш оңунда болбой чыгуу.

НЕБЛАГОПРИСТО'ЙНОСТЬ *ж. уст.* адеби жок иш, адеби жок сөз.

НЕБЛАГОПРИСТО'ЙНЫЙ, -ая, -ое *уст.* адепсиз, адеби жок, уят-сыйытты билбеген, далаатсыз, далааты жок.

НЕБЛАГОПРИЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*плохой*) жагымсыз, жагдайсыз; **неблагоприя́тная пого́да** жагдайсыз аба ырайы; **2.** (*отрицательный*) жаман, жактырбаган; **неблагоприя́тный о́тзыв** жактырбаган отзыв.

НЕБЛАГОРАЗУ'МИЕ *ср.* акылсыздык, акылга ылайык келбегендик.

НЕБЛАГОРАЗУ'МНЫЙ, -ая, -ое акылсыз, ылайыксыз, жөнү жок, акылга сыйбаган.

НЕБЛАГОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*низменный*) жаман бейил, бейли жаман, тууралыгы жок, изги эмес; **2.** (*о металлах*) асыл эмес, асылдыгы жок (*темир, жез сыяктуу металлдар жөнүндө*).

НЕБЛАГОСКЛО'ННЫЙ, -ая, -ое жакшы көрбөгөн, жактырбаган.

НЕБЛАГОУСТРО'ЕННЫЙ, -ая, -ое жайсыз, оңтойсуз (*мис. квартира*).

НЁБНЫЙ, -ая, -ое **нёбо**-*го т.*; **нёбная занаве́ска** кичине тил, көмөкөй; **нёбная по́лость** таңдай көңдөйү; **нёбные зву́ки** *лингв.* таңдай тыбыштары, таңдайдын катышуусу менен болгон тыбыштар (*мис. к, г*).

НЕ'БО *ср.* (*мн.* **небеса́**) асман, көк; ◇ **не́бо и земля́** *или* **как не́бо от земли́** асман менен жердей; **на седьмо́м не́бе** *разг.* төбөсү көккө жетет (*кубанычтан*); **не́бо с овчи́нку показа́лось** *разг.* жан көзгө көрүндү, кара жер куурулду (*мис. корккондон, катуу ооругандан*); **находи́ться ме́жду не́бом и землёй** дайны жок күн өткөрүү; **под откры́тым не́бом** талаада, үйсүз, тышта; **попа́сть па́льцем в не́бо** *разг.* куру талааны сүйлөө; бээ десе, төөнү айтуу; **упа́сть с не́ба на зе́млю** куру кыялды таштап, ишке өтүү; **копти́ть не́бо** *разг.* убакытты бошко, бекерге өткөрүү.

НЁБО *ср. анат.* таңдай.

НЕБОГА'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*бедный*) бай эмес; **2.** *перен.* (*ограниченный*) анча-мынча; **небога́тый запа́с зна́ний** билим запасы кем.

НЕБОЕСПОСО'БНЫЙ, -ая, -ое согушка жөндөмсүз, согушка ийкемсиз.

НЕБОЛЬШО'Й, -а́я, -о́е **1.** (*маленький*) кичинекей, чоң эмес; **небольша́я ко́мната** кичинекей бөлмө; **2.** (*ограниченный во времени, числе*) бир аз, көп эмес; **небольшо́й переры́в** бир аз дем алыш; **3.** (*незначительный*) күчтүү эмес (*мис. ун*); ◇ **с небольши́м** ашыгыраак, көбүрөө

www.bizdin.kg

два́дцать рубле́й с небольши́м жыйырма сомдон көбүрөөк; за небольши́м де́ло ста́ло кенедей гана нерсе ишти кармап турат.

НЕБОСВО'Д *м.* асман (*чүмкөнгөн асман*).

НЕБОСКЛО'Н *м.* горизонттун үстү жагы.

НЕБОСКРЁБ *м.* небоскрёб (*көк тирегенсиген көп кабаттуу үй*).

НЕБО'СЬ *вводн. сл. прост.* балким, кокус; **ты, небо́сь, уе́дешь на кани́кулы домо́й** сен каникулда, балким, үйүңө кетерсиң; **небо́сь, в друго́й раз не придёт** мындан кийин келе койбос.

НЕБРЕ'ЖНО *нареч.* шалакы, тыкан эмес, көңүл кош, көңүл койбой.

НЕБРЕ'ЖНОСТЬ *ж.* 1. (*неаккуратность*) шалакылык, шалактык, тыкан эместик, жыйнак эместик; 2. (*пренебрежение*) көзүнө илбегендик, менсинбегендик; текебердик.

НЕБРЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (*при исполнении чего-л.*) шалакы, шалак, тыкан эмес, жыйнак эмес; 2. (*пренебрежительный*) көзүнө илбеген, жактырбаган, менсинбеген.

НЕБРИ'ТЫЙ, -ая, -ое сакалын *же* сакал-мурутун *же* чачын алдырбаган.

НЕБЫВА'ЛЫЙ, -ая, -ое болбогон, мурун болбогон, укмуштуу; **в э́том году́ стоя́ла небыва́лая жара́** быйыл мурун болбогон ысык болду.

НЕБЫЛИ'ЦА *ж.* калп, жалган, болбогон иш; **расска́зывать небыли́цы** калпты сүйлөө.

НЕБЫТИЕ' *ср.* болмуштун жоктугу.

НЕБЬЮ'ЩИЙСЯ, -аяся, -ееся сынбас, кетилбес (*мис. айнек*).

НЕВА'ЖНО 1. *нареч.* мазасыз, начар, анчалык эмес; **я себя́ нева́жно чу́вствую** менин мазам болбой турат; 2. *в знач. сказ.* эч нерсе эмес; маанилүү эмес; **э́то нева́жно** бул эч нерсе эмес, эч кыса жок.

НЕВА'ЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (*не очень хороший*) мазасыз, начар; **здоро́вье его́ нева́жное** анын саламаттыгы начар; **нева́жный рабо́тник** начар кызматкер, мазасыз кызматкер; 2. (*несущественный*) анчалык маанилүү эмес; **нева́жный вопро́с** анчалык маанилүү эмес маселе.

НЕВДАЛЕКЕ' *нареч.* анчалык ыраакта эмес, жакында.

НЕВДОМЁК *нареч. в знач. сказ. кому, разг.*: **мне (тебе́, ему́) невдомёк** эсиме (эсиңе, эсине) деле келбептир.

НЕВЕ'ДЕНИЕ *ср.* билбестик, түшүнбөстүк; **он э́то сде́лал по неве́дению** ал муну билбестигинен иштеп коюптур.

НЕВЕ'ДОМО *нареч.* белгисиз; **неве́домо кто** белгисиз бирөө; **неве́домо что** белгисиз эмне экени; **неве́домо отку́да** кайдан-жайдан экени белгисиз.

НЕВЕ'ДОМЫЙ, -ая, -ое 1. (*неизвестный*) белгисиз, тааныш эмес; **неве́домые лю́ди** белгисиз кишилер; 2. *перен.* (*таинственный*) кереметтүү, сырдуу; **неве́домая си́ла** сырдуу күч.

НЕВЕ'ЖА *м. и ж.* одоно, олдоксон, адепсиз, тартипсиз.

НЕВЕ'ЖДА *м. и ж.* маданиятсыз, билимсиз, түркөйү, наадан.

НЕВЕ'ЖЕСТВЕННОСТЬ *ж.* маданиятсыздык, билимсиздик, түркөйүлүк, наадандык.

НЕВЕ'ЖЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое маданиятсыз, билимсиз, түркөйү, наадан.

НЕВЕ'ЖЕСТВО *ср.* 1. (*некультурность, отсутствие знаний*) билбегендик, маданиятсыздык, билимсиздик, түркөйүлүк, наадандык; 2. *разг.* (*невоспитанность*) одонолук, олдоксондук, адепсиздик, тарбиясыздык.

НЕВЕ'ЖЛИВОСТЬ *ж.* адепсиздик, оройлук, сылык эместик.

НЕВЕ'ЖЛИВЫЙ, -ая, -ое адепсиз, орой, сылык эмес.

НЕВЕЗЕ'НИЕ *ср. разг.* жол болбоо, иш оңолбоо, иш ордунан чыкпоо, кырсыктуу болуу.

НЕВЕЛИ'К, -а́, -о́ *кратк. ф.* чоң эмес; **он ро́стомневели́к** анын бою узун эмес; ◇ **невелика́ беда́** *или* **невелика́ ва́жность** *разг.* эч кыса жок, никеси бузула турган жери жок.

НЕВЕ'РИЕ *ср.* ишенбөөчүлүк.

НЕВЕ'РНО 1. *нареч.* туура эмес, дурус эмес; **неве́рно переда́ть** *что-л.* бир нерсени туура бербөө; 2. *безл. в знач. сказ.* туура эмес, дурус эмес; **э́то неве́рно** бул туура эмес.

НЕВЕ'РНОСТЬ *ж.* 1. (*неправильность*) туура эместик, чын эместик; 2. (*измена*) опаасыздык, көзгө чөп салуучулук (*эрди-катын, эркек-аял жөнүндө*).

НЕВЕ'РНЫЙ, -ая, -ое 1. (*неправильный*) туура эмес, ката, чын эмес; **неве́рный шаг** *перен.* туура эмес кадам (*иш*); 2. (*неуверенный*) калкылдаган, мыкты эмес; **неве́рная похо́дка** калкылдаган жүрүш; 3. (*вероломный, лживый*) ак эмес, алдамчы.

НЕВЕРОЯ'ТНО 1. *нареч.* чындыкка окшобогон, укмуштуу; 2. *в знач. сказ.* чындыкка окшобойт, укмуштуу.

НЕВЕРОЯ'ТНОСТЬ *ж.* чындыкка окшобогондук, укмуштуулук; ◇ **до невероя́тности** акылга сыйбастай, акылга сыйбагандай этип.

НЕВЕРОЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*неправдоподобный*) чындыкка окшобогон, укмуштуу, ишенүүгө болбой турган; **невероя́тный слу́чай** ишенүүгө болбой турган окуя; 2. *разг.* (*чрезвычайный*) эң эле зор, аябаган; **невероя́тный успе́х но́вого рома́на** жаңы романдын дуулдаган даңкы (*эң эле зор даңкка жетиши*).

НЕВЕ'РУЮЩИЙ, -ая, -ее 1. динсиз, динге ишенбеген; 2. *в знач. сущ. м., ж.* динсиз киши.

НЕВЕСЁЛЫЙ, -ая, -ое 1. (*грустный*) капа, кабагы жарык эмес; 2. (*неприятный*) көңүлсүз, жадатма; **невесё-лое положе́ние** көңүлсүз абал.

НЕВЕСО'МОСТЬ *ж.* 1. салмаксыздык, салмагы жоктук (*зат жөнүндө*); 2. *перен.* эң эле жеңилдик.

НЕВЕСО'МЫЙ, -ая, -ое 1. (*лёгкий*) салмаксыз, оордугу жок (*зат жөнүндө*); 2. *перен.* (*неубедительный*) эң эле жеңил, мазасы жок; **невесо́мые аргуме́нты** мазасыз далилдер.

НЕВЕ'СТА *ж.* 1. колукту (*кайындуу кыз*); 2. *разг.* (*о девушке*) бойго жеткен кыз.

НЕВЕ'СТКА *ж.* келин (*жена сына*); жеңе (*жена старшего брата*); абысын (*жёны братьев в отношении друг друга*).

НЕВЕ'СТЬ *нареч. прост.* кайдагы жок, капкайдагы, дайынсыз; **неве́сть кто** дайынсыз бирөө; **неве́сть ско́лько** канча экени белгисиз; **нагово́ри́л неве́сть что** капкайдагы оозуна келгенди сүйлөдү.

НЕВЕЩЕ'СТВЕННЫЙ, -ая, -ое заттык эмес, заттык сөлөкөтү жок.

НЕВЗГО'ДА *ж. чаще мн.* машакат, кыйынчылык, каатчылык; **душе́вные невзго́ды** жаны күйүп кыйналуу.

НЕВЗИРА'Я *предлог* карабастан; **невзира́я на ли́ца** бетине карабастан, улуу-кичи дебестен, жалтайлабастан; **невзира́я ни на что́** эчтекеге карабастан, эчтекеден тартынбастан.

НЕВЗНАЧА'Й *нареч. разг.* кокусунан, кокустан, күтпөгөн жерден; **мы встре́тились невзнача́й** кокусунан жолугуп калдык.

НЕВЗНО'С *м.* төлөбөө (*мис. мүчөлүк акыны*).

НЕВЗРА'ЧНОСТЬ *ж.* түрү жамандык, кебетеси жамандык, кепшири жамандык, кейпи жамандык, көрксүздүк.

НЕВЗРА'ЧНЫЙ, -ая, -ое түрү жаман, кебетеси жаман, кейпи жаман, көрксүз.

НЕВЗЫСКА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. (*нетребовательность*) баарына көнгөндүк; 2. (*простота*) жупунулук.

НЕВЗЫСКА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*нетребовательный*) баарына көнгөн; **невзыска́тельный челове́к** баарына көнгөн, талапсыз киши; 2. (*простой, обыкновенный*) жупуну; **невзыска́тельный костю́м** жупуну костюм.

www.bizdin.kg

НЕ'ВИДАЛЬ *ж. разг.* укмуш, сонун, таң калардык; **экая невидаль!** укмуштуу эч нерсеси жок!

НЕВИ'ДАННЫЙ, -ая, -ое укмуштуу, абдан сонун, эбегейсиз; көз көрүп, кулак укпаган, угуп-көрбөгөн; **невиданные успехи** укмуштуу ийгиликтер; **невиданный урожай** абдан сонун түшүм, мындан мурун болуп көрбөгөн сонун түшүм.

НЕВИДИ'МКА 1. *м. и ж. фольк.* кишиге көрүнбөс, көзгө көрүнбөс, кубулма (*жомокто айтылуучу, көзгө көрүнбөй, кубулуп кетме киши*); **шапка-невидимка** сыйкырдуу тебетей (*жомоктордо*); 2. *ж.* (*заколка для волос*) ичичке төөнөгүч.

НЕВИ'ДИМО *нареч.* көзгө көрүнбөй; ◇ **видимо-невидимо** *разг.* жык-жыйма, быкылдаган, сан жеткис, аябаган көп; **народу собралось видимо-невидимо** быкылдаган көп эл чогулган.

НЕВИ'ДИМЫЙ, -ая, -ое көрүнбөс, көрүнбөгөн.

НЕВИ'ДЯЩИЙ, -ая, -ее элейген, элейип караган, көңүл койбой караган; **невидящий взор** элейген караш.

НЕВИ'ННО *нареч.* айыпсыз, айыбы жок, күнөөсүз.

НЕВИ'ННОСТЬ *ж.* 1. (*невиновность*) айыпсыздык, айыбы жоктук, күнөөсүздүк, жазыксыздык; 2. (*наивность*) кагылбагандык, куулук-шумдукту билбегендик; 3. (*безвредность*) зыянсыздык; 4. (*девственность*) наристелик (*эркекке же аялга катыла электик*).

НЕВИ'ННЫЙ, -ая, -ое 1. (*невиновный*) айыпсыз, күнөөсүз, жазыксыз; **невинный человек** жазыксыз киши, күнөөсүз киши, айыпсыз киши; 2. (*наивный*) кагылбаган, куулук-шумдукту билбеген; **невинный ребёнок** кабылбаган бала, күнөөсүз бала; 3. (*безвредный*) айыбы жок, зыяны жок; **невинные шалости** зыяны жок шоктук; 4. (*девственный*) наристе.

НЕВИНО'ВНОСТЬ *ж.* кылмышсыздык, кылмышы жоктук, айыпсыздык, айыбы жоктук.

НЕВИНО'ВНЫЙ, -ая, -ое кылмышсыз, кылмышы жок, айыпсыз, айыбы жок.

НЕВКУ'СНО 1. *нареч.* даамсыз; 2. *безл. в знач. сказ.* даамсыз.

НЕВКУ'СНЫЙ, -ая, -ое даамсыз, даамы жок.

НЕВМЕНЯ'ЕМОСТЬ *ж. юр.* кылмышталынбастык, кылмыш жазасын тартуугa жарабастык (*мис. жиндилик*).

НЕВМЕНЯ'ЕМЫЙ, -ая, -ое *юр.* кылмышталынбас, кылмыш жазасына тартылууга жарабай турган (*мис. жинди*).

НЕВМЕША'ТЕЛЬСТВО *ср.* кийлигишпөө; **политика невмешательства** кийлигишпөө саясаты.

НЕВМОГОТУ' *нареч. в знач. сказ. разг.* чыдоого мүмкүнчүлүк болбой турган, чыдоого болбой турган, чыдай алгыс; **ожидание ему невмоготу** анын күтүүгө чыдамы болбой калды (*мүмкүнчүлүгү калбай калды, мүмкүнчүлүгү жок*).

НЕВМО'ЧЬ *нареч. см.* **невмоготу.**

НЕВНИМА'НИЕ *ср.* 1. (*рассеянность*) ыкылассыздык, ыкылас койбоо, ынтасыздык, этиятсыздык, этият кылбоо, көңүл койбоо; 2. (*пренебрежение*) көзүнө илбөө, капарына албоо (илбөө); **невнимание к словам собеседника** аңгемелешип отурган кишинин сөзүнө ыкылас койбоо.

НЕВНИМА'ТЕЛЬНО *нареч.* ыкылас койбой, көңүл койбой.

НЕВНИМА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж. см.* **невнимание.**

НЕВНИМА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*рассеянный*) ыкылас койбогон, көңүл койбогон; 2. (*нелюбезный*) көзүнө илбеген, капарына албаган, кадырлабаган.

НЕВНЯ'ТНО *нареч.* ачык эмес, так эмес; **невнятно говорить** так (ачык) сүйлөбөө, күңкүлдөп сүйлөө.

НЕВНЯ'ТНОСТЬ *ж.* ачык эместик, так эместик; **невнятность произношения** айтылышынын так эместиги.

НЕВНЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое ачык эмес, так эмес; **вдалеке слышался невнятный шум** алыстан каңырт угулду.

НЕ'ВОД *м.* тор (*балык уулоочу чоң тор*).

НЕВОЗВРАТИ'МЫЙ, -ая, -ое *см.* **невозвратный.**

НЕВОЗВРА'ТНО *нареч.* кайта келбес болуп, кайтарылбас болуп.

НЕВОЗВРА'ТНЫЙ, -ая, -ое кайтарылбас, кайта келбес.

НЕВОЗВРАЩЕ'НИЕ *ср.* кайтып келбөө, кайтып келбей коюу.

НЕВОЗГОРА'ЕМОСТЬ *ж.* күйбөстүк, жанбастык, тутанбастык.

НЕВОЗДЕ'ЛАННЫЙ, -ая, -ое айдалбаган, иштелбеген (*жер*).

НЕВОЗДЕ'РЖАННОСТЬ *ж. см.* **невоздержность.**

НЕВОЗДЕ'РЖАННЫЙ, -ая, -ое *см.* **невоздержный.**

НЕВОЗДЕ'РЖНОСТЬ *ж.* 1. (*неумеренность*) тыйылып тура албастык, чыдамы жоктук, токтоно албастык, чыдап тура албастык; **невоздержность в пище** тамак дегенде токтоно албастык; 2. (*необузданность*) оздуксуздук, оозуна алы жетпегендик.

НЕВОЗДЕ'РЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (*предающийся излишествам*) тыйылып тура албаган, чыдамы жок, чыдай албас (*мис. тамакка*); 2. (*несдержанный*) оозу жөн турбаган, оозуна ээ болбогон; **невоздержный на язык** тили жөн турбаган, тилине алы жетпеген.

НЕВОЗМО'ЖНО 1. *нареч.* (*недопустимо*) жаман; **он ведёт себя невозможно** ал өзүн өтө жаман кармайт; 2. *нареч. разг.* (*чрезвычайно*) эң эле, өтө, артыкча, чыдагыс; **здесь невозможно жарко** бул жерде чыдагыс ысык; 3. *безл. в знач. сказ.* мүмкүн эмес; **это невозможно** бул мүмкүн эмес.

НЕВОЗМО'ЖНОСТЬ *ж.* мүмкүн эместик; **в случае невозможности** мүмкүндүк болбой калган учурда; ◇ **до невозможности** *разг.* эң эле, өтө, ошончолук.

НЕВОЗМО'ЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (*невыполнимый*) мүмкүн эмес, мүмкүнчүлүгү жок, аткарылышы мүмкүн эмес; туура келбеген; **невозможное решение** туура келбеген чечим; 2. *разг.* (*нестерпимый*) чыдагыс, өтө, эң эле, артыкча; **невозможная жара** чыдагыс ысык; 3. *разг.* (*возмутительный*) адам чыдагыс, кыжырды келтире турган; **невозможный характер** адам чыдагыс (кыжырды келтире турган) мүнөз.

НЕВОЗМУТИ'МО *нареч.* камырабастык менен, камырабай.

НЕВОЗМУТИ'МОСТЬ *ж.* камырабастык, кебелбестик.

НЕВОЗМУТИ'МЫЙ, -ая, -ое камырабас, кебелбеген; **невозмутимая тишина** мемиреген тынчтык, көшүгөн жымжырттык; **невозмутимый вид** кебелбеген түр.

НЕВОЗНАГРАДИ'МЫЙ, -ая, -ое табылгыс, төлөнгүс, ордуна келбес, орду кайта басылгыс; **невознаградимая утрата** ордуна келбес жоготуу, орду толбос жоготуу.

НЕВО'ЛЕЙ *нареч. уст.*: **волей-неволей** аргасыздан, ылаажысыздан, амалсыздан.

НЕВО'ЛИТЬ *несов. кого* зордоо, кыстоо.

НЕВО'ЛЬНИК *м.* 1. *ист.* кул; 2. (*пленник*) туткун, колго түшкөн адам.

НЕВО'ЛЬНИЦА *женск. р. к* **невольник.**

НЕВО'ЛЬНИЧИЙ, -ья, -ье **невольник**-*ке т.*; эрксиз; **невольничий труд** эрксиз эмгек.

НЕВО'ЛЬНО *нареч.* кокус, өзүнөн өзү эле; **невольно улыбнуться** өзүнөн өзү жымыйып коюу.

НЕВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*нечаянный, случайный*) кокусунан болгон, абайлабастан болгон, аңдоосуздан болгон; 2. (*вынужденный*) аргасыз, аргасыздан, эрксизден; **невольная ложь** аргасыз калп; 3. (*непроизвольный*) эрктен тышкары.

НЕВО'ЛЯ *ж.* кулдук (*рабство*); туткун (*плен*); **в неволе** кармоодо, колдо, капаста; **размножение куниц в неволе** суусарлардын колдо тукумдашы; ◇ **охота пуще неволи** *погов.* кумардык кыстоодон да күчтүү (*кумарданып иштеген иш, мис. уучулук*).

НЕВООБРАЗИ'МО *нареч.* аябагандай, барып турган

www.bizdin.kg

НЕВООБРАЗИ'МЫЙ, -ая, -ое аябаган, барып турган; **невообрази́мый беспоря́док** барып турган тартипсиздик.

НЕВООРУЖЁННЫЙ, -ая, -ое куралсыз; ◇ **невооружённым гла́зом** кадимки эле көз, куралсыз көз менен кароо (*мис. микроскопсуз, телескопсуз*); **звёзды, ви́димые невооружённым гла́зом** кадимки эле көзгө көрүнүүчү жылдыздар.

НЕВОСПИ'ТАННОСТЬ *ж.* тарбиясыздык, адепсиздик.

НЕВОСПИ'ТАННЫЙ, -ая, -ое тарбиясыз, адепсиз.

НЕВОСПЛАМЕНЯ'ЕМОСТЬ *ж.* жалындабастык, күйбөстүк.

НЕВОСПЛАМЕНЯ'ЕМЫЙ, -ая, -ое жалындабас, күйбөс; **невоспламеня́емое вещество́** жалындабас зат.

НЕВОСПОЛНИ'МЫЙ, -ая, -ое орду басылбай турган, ээси толбой турган, ордуна келбей турган; **невосполни́мые поте́ри** ордуна келбей турган жоготуу, эң оор жоготуу.

НЕВОСПРИИ'МЧИВОСТЬ *ж.* 1. (*плохая усвояемость*) ээнсиздик; 2. *мед.* жуктурбастык, жугузбастык; **невосприи́мчивость к зара́зным боле́зням** жугуштуу ооруларды өзүнө жуктурбастык.

НЕВОСПРИИ'МЧИВЫЙ, -ая, -ое 1. (*плохо усваивающий*) ээнсиз; 2. *мед.* өзүнө жуктурбас; **он невосприи́мчив к боле́зням** ага оору жукпайт.

НЕВОСТРЕ'БОВАННЫЙ, -ая, -ое адресаттын колуна тийбеген, ээси сурап албаган (*мис. кат*).

НЕ ВПОЛНЕ' анчалык эмес, чала, толук эмес.

НЕВПОПА'Д *нареч. разг.* туш келди, жөнү жок, орунсуз; **отве́тить невпопа́д** туш келди жооп бере салуу.

НЕ В ПРИМЕ'Р *см.* **приме́р.**

НЕВРАЗУМИ'ТЕЛЬНЫЙ,-ая,-ое түшүнүксүз,ачык эмес.

НЕВРАЛГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **невралгия**-*га т.*; невралгиялык; **невралги́ческие бо́ли** невралгиялык (*нервдерден болгон*) оору.

НЕВРАЛГИ'Я *ж. мед.* невралгия (*нерв оорусу*).

НЕВРАСТЕ'НИК *м.* неврастеник (*неврастения менен ооруган киши*).

НЕВРАСТЕНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *см.* **неврастени́чный.**

НЕВРАСТЕНИ'ЧКА *женск. р. к* **неврасте́ник;** неврастеничка.

НЕВРАСТЕНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **неврастения**-*га т.*

НЕВРАСТЕНИ'Я *ж.* неврастения (*нерв системасынын өтө бузулуш оорусу*).

НЕВРЕДИ'МЫЙ, -ая, -ое зыян болбой, аман-эсен, соо-саламат; **он верну́лся с фро́нта цел и невреди́м** ал фронттон аман-эсен (соо-саламат) келди.

НЕВРЕ'ДНО *нареч. разг.* жаман болбос, зыяны жок; **невре́дно бы́ло бы прогуля́ться** бир аз тамаша кылып басып келсе, жаман болбос эле.

НЕВРИ'Т *м. мед.* неврит (*нервдердин оорусу*).

НЕВРО'З *м. мед.* невроз (*нерв системасынын оорусунун бир түрү*).

НЕВРОЛО'ГИЯ *ж. мед.* неврология (*нерв системасы жана анын оорулары жөнүндөгү илим*).

НЕВРОПА'Т *м.* невропат (*нерв системасынын оорулары менен көп ооруучу киши*).

НЕВРОПАТО'ЛОГ *м.* невропатолог (*невропатология жагынан специалист, врач*).

НЕВРОПАТОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **невропатология**-*га т.*

НЕВРОПАТОЛО'ГИЯ *ж. мед.* невропатология (*нерв ооруларын жана аларды дарылоо жолдорун изилдөөчү медицинанын бир бөлүмү*).

НЕВТЕРПЁЖ *нареч. в знач. сказ. разг.* чыдагыс, чыдай албаганда, чыдамы түгөнгөндө; **мне ста́ло невтерпёж э́то слу́шать** муну угууга менин чыдамым жетпеди.

НЕВЫ'ГОДА *ж.* зыян, залал.

НЕВЫ'ГОДНОСТЬ *ж.* 1. (*убыточность*) пайдасыздык, зыяндуулук; 2. (*неудобство, неблагоприятность*) оңтойсуздук.

НЕВЫ'ГОДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*убыточный*) пайдасыз, пайдасы жок, зыяндуу, берекесиз; **невы́годная рабо́та** пайдасыз жумуш; 2. (*неудобный, неблагоприятный*) оңтойсуз, келишпеген; **невы́годные климати́ческие усло́вия** оңтойсуз климаттык шарттар; 3. (*непривлекательный*) начар, жаман; **он произвёл невы́годное впечатле́ние** ал начар таасир калтырды.

НЕВЫ'ДЕЛАННЫЙ, -ая, -ое (*о коже*) ийленбеген, өңдөлбөгөн (*тери, булгаары*).

НЕВЫ'ДЕРЖАННОСТЬ *ж.* 1. (*неуравновешенность*) көтөрүмсүздүк, көтөрүмү жоктук, чыдамсыздык; 2. (*непоследовательность*) туруксуздук.

НЕВЫ'ДЕРЖАННЫЙ, -ая, -ое 1. (*не вполне готовый*) жетилбеген, жетиле элек; **невы́держанное вино́** жетиле элек вино; 2. (*неуравновешенный*) токтоо эмес, көтөрүмсүз, көтөрүмү жок, чыдамсыз; **невы́держанный челове́к** токтоо эмес киши; 3. (*непоследовательный*) туруктуу эмес, туруксуз.

НЕВЫ'ЕЗД *м.* эч кайда чыкпоо, бир орундан башка жакка кетпөө; **дать подпи́ску о невы́езде** эч кайда кетпеске подписка берүү.

НЕВЫЛА'ЗНЫЙ, -ая, -ое *разг.* чыккыс, чыга алгыс, кутулгус; **невыла́зная грязь** чыккыс (чыга алгыс) баткак, белден баткак.

НЕВЫНОСИ'МЫЙ, -ая, -ое чыдагыс, чыдай алгыс.

НЕВЫ'ПЛАКАННЫЙ, -ая, -ое ыйлап бүтпөгөн, ыйлап түгөнбөгөн, дарты чыга элек; **невы́плаканное го́ре** дарты чыга элек кайгы.

НЕВЫ'ПЛАТА *ж.* төлөбөө.

НЕВЫПОЛНЕ'НИЕ *ср.* аткарбоо, орундабоо.

НЕВЫПОЛНИ'МЫЙ, -ая, -ое аткарылбас, аткарылбай турган, аткарууга мүмкүн болбогон.

НЕВЫРАЗИ'МЫЙ, -ая, -ое тил жеткис (*тил менен айтып түшүндүрүүгө мүмкүн эмес*); **невырази́мая ра́дость** ашкан кубаныч.

НЕВЫ'СКАЗАННЫЙ, -ая, -ое айтылып бүтпөгөн, айтыла элек; **невы́сказанное жела́ние** айтыла элек тилек.

НЕВЫСО'КИЙ, -ая, -ое 1. (*низкий*) бийик эмес, жапыз, аласа, бою узун эмес (*о росте*); **невысо́кий челове́к** бою узун эмес киши; **невысо́кий забо́р** жапыз дубал; **невысо́кий дом** жапыз үй; 2. (*плохой*) жогору эмес, анчалык эмес; **невысо́кое ка́чество** жогору эмес сапат; ◇ **невысо́кие це́ны** жогору эмес, кымбат эмес баа.

НЕВЫСЫХА'ЮЩИЙ, -ая, -ее кургабас, кургап калбас.

НЕВЫ'ХОД *м.* чыкпоо, чыкпагандык; **невы́ход на рабо́ту** жумушка чыкпоо.

НЕ'ГА *ж.* 1. (*ласка, ласковое отношение*) эркелөө, эркелетүү, алпештөө; 2. (*блаженство, наслаждение*) жыргал, ыракат.

НЕГА'ДАННО *нареч.*: **нежда́нно-нега́данно** күтпөгөн жерден, кокустан.

НЕГАРМОНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое гармониясыз, гармониялуу эмес (*үндөшсүз, текши эмес; келишимсиз*).

НЕГАТИ'В *м. фото* негатив (*жарык сезгич пластинкага түшкөн сүрөт, мында кара жери ак, ак жери кара болуп көрүнөт*).

НЕГАТИ'ВНЫЙ I, -ая, -ое **негатив**-*ге т.*; **негати́вное стекло́** негатив айнеги.

НЕГАТИ'ВНЫЙ II, -ая, -ое тескери, терс; **негати́вный отве́т** тескери жооп, «жок» деген жооп.

НЕГАШЁНЫЙ, -ая, -ое: **негашёная и́звесть** чыланбаган акиташ.

НЕ'ГДЕ *нареч. с неопр.* 1. (*нет места*) эч кайда; **так те́сно, что не́где сесть** ошончолук тар, эч кайда отурууга орун жок; 2. (*неоткуда*) эч кайдан; **не́где доста́ть** эч кайдан табылбайт.

НЕГИ'БКИЙ, -ая, -ое ийилгич эмес, ийилме эмес, ийрилгич эмес.

www.bizdin.kg

НЕГИГИЕНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *см.* **негигиеничный**.
НЕГИГИЕНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое гигиенага туура келбеген, таза эмес.
НЕГЛА'ДКИЙ, -ая, -ое жылма эмес, бодур, одуракай.
НЕГЛА'СНО *нареч.* жашырын, тымызын түрдө.
НЕГЛА'СНЫЙ, -ая, -ое жашырын, тымызын, астыртан.
НЕГЛУБО'КИЙ, -ая, -ое 1. (*мелкий*) терең эмес, тайыз; 2. *перен.* (*поверхностный*) тайкы; **неглубокий человек** тайкы киши; **у него неглубокие знания** билими тайкы.
НЕГЛУ'ПЫЙ, -ая, -ое акмак эмес, бир топ акылдуу.
НЕГО' *мест. личн. род. и вин. п. от* **он, оно** (*предлогдордон кийин колдонулат*); **за него** ал үчүн; **после него** андан кийин; **до него** ага чейин, андан мурун.
НЕГО'ДНИК *м. разг.* жарамсыз, жаман, шум киши.
НЕГО'ДНИЦА *женск. р. к* **негодник**.
НЕГО'ДНОСТЬ *ж.* жараксыздык, ишке жарабагандык, жараксыз болуп калгандык, жарамсыз болуп калгандык.
НЕГО'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*непригодный*) жараксыз, жарамсыз, жароосуз, жаман; **негодный материал** жараксыз материал; **вода, негодная для питья** ичүүгө жараксыз суу; 2. *разг.* (*никчёмный*) болбогон, оңбогон; **негодный человек** болбогон киши.
НЕГОДОВА'НИЕ *ср.* кыжыры кайнап каардануу, кыжырдануу.
НЕГОДОВА'ТЬ *несов. на кого-что, против кого-чего* кыжыры кайнап каардануу, кыжырдануу.
НЕГОДУ'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **негодовать**; 2. *прил.* кыжыры кайнап каарданган, кыжырданган; **негодующий протест** кыжырданган протест.
НЕГОДЯ'Й *м.* шүмшүк, жүлүк; митаам.
НЕГОДЯ'ЙКА *женск. р. к* **негодяй**.
НЕГОСТЕПРИИ'МНЫЙ, -ая, -ое конокту сүйбөс.
НЕГОТО'ВЫЙ, -ая, -ое даяр эмес.
НЕГР *м.* негр.
НЕГРА'МОТНО *нареч.* 1. (*малограмотно*) сабатсыз; **писать неграмотно** сабатсыз жазуу; **говорить неграмотно** сабатсыз сүйлөө; 2. (*плохо, неумело*) сабатсыз; начар, жаман; **проект выполнен неграмотно** проект сабатсыз аткарылган, проект начар иштелген.
НЕГРА'МОТНОСТЬ *ж.* 1. сабатсыздык; 2. (*невежественность*) наадандык, билимсиздик.
НЕГРА'МОТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*безграмотный*) наадан, сабатсыз, сабаты жок; 2. (*малограмотный*) чала сабаттуу; 3. (*мало осведомлённый в чём-л.*) өз адистигинен билими аз, аз билген, аз маалыматтуу; 4. (*неумело сделанный*) сабатсыз иштелген, каталуу, жаман; **неграмотный чертёж** сабатсыз чертёж.
НЕГРИТЁНОК *м.* негр баласы.
НЕГРИТЯ'НКА *женск. р. к* **негр**; негритянка.
НЕГРИТЯ'НСКИЙ, -ая, -ое **негр**-*ге т.*
НЕГРО'МКИЙ, -ая, -ое катуу эмес, акырын чыккан (*үн, добуш*).
НЕГРО'МКО *нареч.* катуу эмес, акырын чыккан (*үн, добуш*).
НЕ'ГРЫ *мн.* негрлер.
НЕ'ГУС *м.* негус (*Абиссиния падышасынын наамы*).
НЕДА'ВНИЙ, -яя, -ее жакындагы, кечээги; **недавнее происшествие** жакындагы окуя.
НЕДА'ВНО *нареч.* жакында, жакындан бери; **я его недавно видел** мен аны жакында көрдүм; **он недавно живёт здесь** ал бу жерде жакындан бери турат.
НЕДАЛЁКИЙ, -ая, -ое 1. (*близкий*) жакын, ыраак эмес, алыс эмес; **на недалёком расстоянии** жакын арада; **до города путь недалёкий** шаарга чейин ыраак эмес; 2. *перен.* (*ограниченный*) акылы анчалык эмес, акылы анчалык болбогон, акылы кыска; **недалёкий человек** акылы кыска адам.
НЕДАЛЕКО' I. *нареч.* жакын, ыраак эмес, алыс эмес; 2. *безл. в знач. сказ.* жакын, ыраак эмес, алыс эмес; **ему недалеко идти** ал жакын эле жерге барат; ◇ **недалеко идти за примером** мисалды алыстан издөөнүн кереги жок (*мисал таман алдынан табылат*).
НЕДАЛЁКО *нареч. см.* **недалеко**.
НЕДАЛЬНОВИ'ДНОСТЬ *ж.* келечегин, алдын байкай албоочулук; көрөгөчсүздүк.
НЕДАЛЬНОВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое кыраакы эмес; келечегин, алдын байкай албоочу; көрөгөчсүз.
НЕДА'РОМ *нареч.* 1. (*не без причины*) курулай эмес, бекеринен эмес, жөн эле эмес, жөнү бар, себеби бар; **недаром говорится, что ...** ... деп бекеринен айтылбайт; 2. (*не без цели*) тим эле... жок, бекеринен... жок, бир ой менен, бир максат менен; **он к нам заходил недаром** ал биздикине тим эле келип жүргөн жок (*бир максат менен келип жүрдү*).
НЕДВИ'ЖИМОСТЬ *ж.* (*недвижимое имущество*) козголбос мүлк (*жер, имарат*).
НЕДВИ'ЖИМЫЙ I, -ая, -ое: **недвижимое имущество** козголбос мүлк (*жер, имарат*).
НЕДВИ'ЖИМЫЙ II, -ая, -ое кыймылсыз, аракетсиз.
НЕДВУСМЫ'СЛЕННО *нареч.* апачык (*мис. айтуу*).
НЕДВУСМЫ'СЛЕННЫЙ, -ая, -ое апачык, эки маанилүү эмес; **недвусмысленный ответ** апачык жооп.
НЕДЕЕСПОСО'БНЫЙ, -ая, -ое *юр.* жөндөмсүз (*кылган ишине юридический жол менен жооптуу болууга жөндөмсүз*).
НЕДЕЙСТВИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*не оказывающий действия*) таасир кылбаган, таасири жок, натыйжа бербеген; 2. (*не имеющий силы*) жарабас; **удостоверение считать недействительным** күбөлүк кат жарабайт делип эсептелсин.
НЕДЕЛИКА'ТНОСТЬ *ж.* сылык эместик, адепсиздик, одонолук.
НЕДЕЛИКА'ТНЫЙ, -ая, -ое сылык эмес, адепсиз, одоно.
НЕДЕЛИ'МОСТЬ *ж.* бөлүнбөстүк.
НЕДЕЛИ'МЫЙ, -ая, -ое бөлүнбөс; **неделимый фонд колхоза** колхоздун бөлүнбөс фондусу; **неделимое число** *мат.* бөлүнбөс сан.
НЕДЕЛОВО'Й, -ая, -ое ишкердик менен эмес, ишкерсиз; **неделовой подход к вопросу** маселеге ишкердик менен карабоо.
НЕДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жумалык, бир жуманын ичинде; **недельный срок** жумалык срок; **в недельный срок** бир жуманын ичинде.
НЕДЕ'ЛЯ *ж.* бир жума, апта (*жети күн*); **через неделю** бир жумадан кийин; ◇ **без году неделя** *разг.* аз эле күн, аз эле убакыт.
НЕДЕРЖА'НИЕ *ср.*: **недержание мочи** *мед.* жижиң (*сийдик токтото албоо*).
НЕДЁШЕВО *нареч.* 1. (*довольно дорого*) арзан эмес, кымбат; 2. *перен.* (*с трудом*) оңой эмес, кыйын, кыйындык менен; **это мне досталось недёшево** бул мага оңой болгон жок.
НЕДИСЦИПЛИНИ'РОВАННОСТЬ *ж.* тартипсиздик, тартипке көнбөгөндүк.
НЕДИСЦИПЛИНИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое тартипсиз, тартипке көнбөгөн (*моюн сунбаган*), тартиптен чыккан.
НЕДО- *приставка*, «*толук эмес*», «*кем*» деген маанини билдирет; *мис.* **недозрелый** думбул, чала бышкан.
НЕДОБИРА'ТЬ *несов. см.* **недобрать**.
НЕДОБО'Р *м.* жеткире албоо, толтура албоо, кем алуу, кем жыйноо, толтурбай алуу.
НЕДОБРА'ТЬ *сов. кого-чего* жеткире албоо, толтура албоо, кем алуу, кем жыйноо, толтурбай алуу.
НЕДО'БРОЕ *ср. см.* **недобрый** 3.
НЕДОБРОЖЕЛА'ТЕЛЬ *м.* кара санатай, жакшылыгы жок, кишиге жакшылык кылбаган.

www.bizdin.kg

НЕДОБРОЖЕЛА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **недоброжела́тель.**

НЕДОБРОЖЕЛА'ТЕЛЬНО *нареч.* кара санатайлык менен, жакшылык кылбай.

НЕДОБРОЖЕЛА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж. см.* **недоброжела́тельство.**

НЕДОБРОЖЕЛА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кара санатай, жакшылыгы жок, кишиге жакшылык кылбаган; **недоброжела́тельный челове́к** жакшылык кылбаган киши, кара санатай; **недоброжела́тельное отноше́ние** *к кому-чему-л.* *бирөөгө же бир нерсеге* кара санатайлык менен мамиле кылуу.

НЕДОБРОЖЕЛА'ТЕЛЬСТВО *ср.* кара санатайлык, жакшылыгы жоктук, кишиге жакшылык кылбоочулук.

НЕДОБРОКА'ЧЕСТВЕННОСТЬ *ж.* сапатсыздык, сапаты жамандык.

НЕДОБРОКА'ЧЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое сапатсыз, сапаты жаман.

НЕДОБРОСО'ВЕСТНО *нареч.* абийирсиздик менен, уятсыздык менен.

НЕДОБРОСО'ВЕСТНОСТЬ *ж.* абийирсиздик, уятсыздык.

НЕДОБРОСО'ВЕСТНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*непорядочный*) абийирсиз, уятсыз; **недобросо́вестный челове́к** абийирсиз киши; **2.** (*небрежный*) жаман, ынтасыз иштелген; **недобросо́вестная рабо́та** ынтасыз иштелген жумуш.

НЕДО'БРЫЙ, -ая, -ое **1.** (*недружелюбный*) жаман, кас, сүйбөгөн, жактырбаган; **недо́брый взгляд** сүйбөгөн көз караш; **2.** (*плохой*) жагымсыз, жаман, ырайы суук; **недо́брые ве́сти** суук кабарлар; **3.** *в знач. сущ. ср.* жаман иш, жаман ой, жаман пикир; **замышля́ть недо́брое** жаман иш ойлоо; **случи́лось что́-то недо́брое** жаман иш болуп калды.

НЕДОВА'РЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **недовари́ть; 2.** *прил.* чала бышкан, кем бышкан, толук бышпаган; **недова́ренный карто́фель** чала бышкан картошка.

НЕДОВАРИ'ТЬ *сов. что* чала бышыруу (*кайнатып*).

НЕДОВЕ'РИЕ *ср.* ишенбөөчүлүк, ишенбестик; **отнести́сь с недове́рием** ишенбөөчүлүк менен кароо, ишенбестик менен мамиле кылуу; **выража́ть недове́рие** ишенбестикти билдирүү; **пита́ть недове́рие** *к кому-чему-л.* *бирөөгө же бир нерсеге* ишенбөө.

НЕДОВЕ'РЧИВОСТЬ *ж.* ишенбестик, ишенишпестик.

НЕДОВЕ'РЧИВЫЙ, -ая, -ое ишенбеген, ишенбес; **недове́рчивый челове́к** ишенбеген киши; **недове́рчивый взгляд** ишенбеген көз караш.

НЕДОВЕ'С *м.* **1.** (*действие*) чала тартуу, кем тартуу (*таразада*); **2.** (*недостаток в весе*) кем, жетпеген; **в э́том мешке́ пять кило́ недове́су** бул капта беш кило кеми бар, бул капта беш кило жетпейт.

НЕДОВЕ'СИТЬ *сов. чего* чала тартуу, кем тартуу (*таразада*); **продаве́ц недове́сил муки́** сатуучу унду кем тартты.

НЕДОВЕ'СОК *м. разг.* кем тартылган нерсе.

НЕДОВЕ'ШИВАНИЕ *ср. см.* **недове́с** 1.

НЕДОВЕ'ШИВАТЬ *несов. см.* **недове́сить.**

НЕДОВО'ЛЬНО *нареч.* наразы болуп, наразылык менен.

НЕДОВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое наразы, ыраазы эмес.

НЕДОВО'ЛЬСТВО *ср.* наразылык, ыраазы эместик.

НЕДОВЫПОЛНЕ'НИЕ *ср.* чала аткаруу, кем аткаруу, толук аткарбоо; **недовыполне́ние пла́на** планды толтура аткарбоо, планды толук орундабоо.

НЕДОВЫ'ПОЛНИТЬ *сов. что* чала аткаруу, кем аткаруу, толук аткарбоо.

НЕДОВЫПОЛНЯ'ТЬ *несов. см.* **недовы́полнить.**

НЕДОВЫ'РАБОТКА *ж.* толук иштеп чыгарбоо, кем иштеп чыгаруу.

НЕДОГА'ДЛИВОСТЬ *ж.* маңыроолук, аңкоолук.

НЕДОГА'ДЛИВЫЙ, -ая, -ое маңыроо, аңкоо.

НЕДОГЛЯДЕ'ТЬ *сов. разг.* **1.** *что, чего* (*пропустить*) байкабай калуу, көрбөй калуу, абдан карабай калуу, абайлабоо; **недогляде́ть мно́го оши́бок** толгон каталарды байкабай калуу; **2.** *за кем-чем* абайлабоо, жакшылап карабоо, жакшы карабоо, жакшы көзөмөлдөбөө; **недогляде́ть за ребёнком** баланы жакшылап көзөмөлдөбөө.

НЕДОГОВА'РИВАТЬ *несов. что, чего* баарын айтпоо, жеткире айтпоо, анча-мынчасын айтпай жашыруу.

НЕДОГОВОРЕ́ННОСТЬ *ж.* **1.** (*замалчивание*) жеткире айтпагандык, кем айткандык; **2.** (*несогласованность*) өз ара сөзгө келбегендик, келише албагандык.

НЕДОГОВОРИ'ТЬ *сов. см.* **недогова́ривать.**

НЕДОГРУЖА'ТЬ *несов. см.* **недогрузи́ть.**

НЕДОГРУЗИ'ТЬ *сов. что, чего* толтура жүктөбөө, кем жүктөө.

НЕДОГРУ'ЗКА *ж.* толтура жүктөбөө, толтура жүктөлбөө, кем жүктөлүү, кем жүктөө.

НЕДОДАВА'ТЬ *несов. см.* **недода́ть.**

НЕДОДА'ТЬ *сов. что, чего* кем берүү, толук бербөө.

НЕДОДЕ'ЛАННОСТЬ *ж.* чала иштелгендик, чала кылынгандык, чала жасалгандык.

НЕДОДЕ'ЛАННЫЙ, -ая, -ое чала иштелген, чала кылынган, чала жасалган.

НЕДОДЕ'ЛАТЬ *сов. что, чего* чала иштөө, чала кылуу, чала жасоо.

НЕДОДЕ'ЛКА *ж. разг. бир нерсенин* иштелбей калган чаласы, бүтпөй калган чаласы, чала калганы, бүтпөгөнү, мүчүлүшү; **в постро́йке ещё оста́лись недоде́лки** курулуштун бүтпөй калган чаласы бар.

НЕДОДЕРЖА'ТЬ *сов. что* жеткире кармабоо, чала кармоо (*мис. фотосүрөттү же болотту сугарганда, же нанды бышырганда ж. б.*).

НЕДОДЕ'РЖКА *ж.* жеткире кармабоо, чала кармоо (*мис. фотосүрөттү же болотту сугарганда, же нан бышырганда ж. б.*).

НЕДОЕДА'НИЕ *ср.* чала тоюу, чала тоют менен күн көрүү.

НЕДОЕДА'ТЬ *несов.* чала тоюу, чала тоют менен күн көрүү.

НЕДОЕ'СТЬ *сов. что, чего* чала тоюу *же* жеп (ичип) бүтүрбөө.

НЕДОЗВО'ЛЕННЫЙ, -ая, -ое уруксат кылынбаган, тыйылган.

НЕДОЗРЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое дүмбүл, чала бышкан.

НЕДОИ'МКА *ж. уст.* недоимка (*налогдун мөөнөтүндө төлөнбөй калганы*).

НЕДОИ'МЩИК *м. уст.* недоимщик (*налогду мөөнөтүндө төлөбөй калган киши*).

НЕДОИСПО'ЛЬЗОВАНИЕ *ср.* жеткире пайдаланбоо, чала пайдалануу, жетишердик пайдаланбоо.

НЕДОКА'ЗАННОСТЬ *ж.* далили жоктук, далилсиздик.

НЕДОКА'ЗАННЫЙ, -ая, -ое далили жок, далилсиз.

НЕДОКАЗА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое далил катарында жарабаган, далилдикке жарабас; **недоказа́тельный приме́р** далил боло албай турган мисал.

НЕДОКАЗУ'ЕМОСТЬ *ж.* далилденбестик, далилденбей тургандык.

НЕДОКАЗУ'ЕМЫЙ, -ая, -ое далилденбес, далилденгис, далилденбей турган.

НЕДОКО'НЧЕННЫЙ, -ая, -ое бүтпөгөн, бүтүрүлбөгөн, бүтүрүлө элек, бүтө элек, чала калган.

НЕДОКО'РМ *м.* чала тоюттандыруу.

НЕДОЛГА': **(вот) и вся недолга́** *разг.* мына ушул, ушул эле, болгону ушул.

НЕДО'ЛГИЙ, -ая, -ое көпкө созулбаган, көп убакытты албаган; **по́сле недо́лгих размышле́ний** бир аз ойлонуп туруп, көп ойлонбой.

НЕДО'ЛГО *нареч.* **1.** (*о времени*) көп болбоо; **он недо́лго остава́лся до́ма** ал үйүндө көп болгон жок; **2.** *разг.* (*лег-*

www.bizdin.kg

ко) оңой эле, бат эле; **на тако́м ветру́ недо́лго и простуди́ться** мындай шамалдан суук тийгизип алуу оңой эле; ◇ **недо́лго ду́мая** ойлонуп турбастан.

НЕДОЛГОВЕ'ЧНО *нареч.* түбөлүк эмес, түпкүлүктүү эмес, көпкө турбаган, көпкө чыдабаган, узакка турбаган.

НЕДОЛГОВЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*краткий по времени*) кыска мезгилдүү, кыска, өмүрү кыска; 2. (*непрочный*) көп турбас, көпкө турбай турган, начар иштелген, көпкө чыдабай турган, көпкө чыдабас; **недолгове́чное сооруже́ние** начар иштелген (көпкө чыдабай турган) курулуш.

НЕДОЛЁТ *м. воен.* жете тийбөө (*атылган октун, снаряддын мээлеген жерге жете тийбегени*).

НЕДОЛЮ'БЛИВАТЬ *несов. кого-что, чего* бир аз жаман көрүү, бир аз жек көрүү, бир аз жактырбоо; **он меня́ недолю́бливает** ал мени бир аз жаман көрөт.

НЕДОМЕ'РИВАТЬ *несов. см.* **недоме́рить.**

НЕДОМЕ'РИТЬ *сов. что, чего* кем ченөө (*мис. кездемени*).

НЕДОМЕ'РОК *м.* орто өлчөм (*балага чоңураак, чоңдорго кичирээк, орто заар тигилген кийим же аяк кийим*).

НЕДОМОГА'НИЕ *ср.* кыңкыстоо, ооруп жүрүү; **лёгкое недомога́ние** бир аз кыңкыстап жүрүү, жеңил кыңкыстап жүрүү; **чу́вствовать недомога́ние** кыңкыстап жүрүү, ооруп жүрүү.

НЕДОМОГА'ТЬ *несов. разг.* кыңкыстап жүрүү, ооруп жүрүү.

НЕДОМО'ЛВКА *ж.* жеткире айтылбаган, керектүүсү айтылбай калган, түшүп калган; **говори́ть недомо́лвками** жеткире айтпоо, чала калтырып сүйлөө.

НЕДОМЫ'СЛИЕ *ср.* жете ойлобогондук, чалагайымдык; **сде́лать** *что-л.* **по недомы́слию** жете ойлонбой туруп *бир нерсе* иштөө.

НЕДОНЕСЕ'НИЕ *ср. юр.* билдирбөө, айтпоо (*болуп жаткан же боло турган бир кылмыштуу ишти биле туруп, аны тийиштүү орундарга билдирбөө*).

НЕДОНО'СОК *м.* ара, ара туулган.

НЕДОНО'ШЕННЫЙ, -ая, -ое ара, ара туулган.

НЕДООЦЕ'НИВАТЬ *несов. см.* **недооцени́ть.**

НЕДООЦЕНИ'ТЬ *сов. кого-что, чего* жеткире баа бербөө, баалабоо, жете чактабоо.

НЕДООЦЕ'НКА *ж.* жете баалабоо, жете баа бербөө, жете чактабоо.

НЕДОПЕКА'ТЬ *несов. см.* **недопе́чь.**

НЕДОПЕ'ЧЬ *сов. что, чего* чала бышыруу.

НЕДОПИВА'ТЬ *несов. см.* **недопи́ть.**

НЕДОПИСА'ТЬ *сов. что, чего* жазып бүтүрбөө, чала жазуу.

НЕДОПИ'ТЬ *сов. что, чего* кана ичпөө, мүчүлүш ичүү, суусуну кана ичпөө, ичип бүтүрбөө.

НЕДОПЛА'ТА *ж.* толук төлөнбөгөн (*нерсе*).

НЕДОПЛАТИ'ТЬ *сов. что, чего* толугу менен төлөбөө, кем төлөө.

НЕДОПЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **недоплати́ть.**

НЕДОПОЛУЧА'ТЬ *несов. см.* **недополучи́ть.**

НЕДОПОЛУЧИ'ТЬ *сов. что, чего* жеткире албоо, толук албоо, кем алуу.

НЕДОПРОИЗВО'ДСТВО *ср. эк.* чала өндүрүү, кем өндүрүү, толук өндүрүп чыгарбоо (*мис. буюмду*).

НЕДОПУСТИ'МО 1. *нареч.* жол коюлгус, обу жок, өтө ыксыз; **вести́ себя́ недопусти́мо** өзүн обу жок алып жүрүү; **недопусти́мо де́рзко разгова́ривать** обу жок тайманбастык менен сүйлөшүү; 2. *безл. в знач. сказ.*: **э́то недопусти́мо** бул жол коюлгус иш.

НЕДОПУСТИ'МОСТЬ *ж.* жол коюлбай тургандык, жарабай тургандык, мүмкүн болбогондук.

НЕДОПУСТИ'МЫЙ, -ая, -ое жол коюлбай турган, обу жок, жарабай турган, мүмкүн болбогон, жөнү жок; **недопусти́мый посту́пок** жарабай турган иш (кылык-жорук).

НЕДОПУЩЕ'НИЕ *ср.* уруксат бербөө, тыюу салуу.

НЕДОРА'ЗВИТОСТЬ *ж.* чала өскөндүк, толук өсүп жетпегендик, жетилбегендик, өсүп жетпегендик.

НЕДОРА'ЗВИТЫЙ, -ая, -ое чала өскөн, толук өсүп жетпеген, кенже калган, жетилбеген.

НЕДОРАЗУМЕ'НИЕ *ср.* 1. жаңылыш; **по недоразуме́нию** жаңылыштан, жаңылышып; 2. (*ссора*) жаңжал, чыр-чатак; **во избежа́ние недоразуме́ний** чыр-чатак болтурбоо үчүн, жаңжал болтурбоо үчүн, чыр-чатак болбосун үчүн, жаңжал болбосун үчүн.

НЕДО'РОГО *нареч.* кымбат эмес.

НЕДОРОГО'Й, -а́я, -о́е кымбат эмес.

НЕДОРО'Д *м.* эгин чыкпоо, эгин чыкпай калуу, каатчылык.

НЕ'ДОРОСЛЬ *м.* 1. *ист.* недоросль (*18 кылымда Россияда — мамлекет кызматына кире элек, барагына келбеген жаш дворянин*); 2. *перен.* чала маалыматтуу, кайсар жигит.

НЕДОСЕ'В *м. с.-х.* нормадан, пландан кем айдалган эгин.

НЕДОСЛЫ'ШАТЬ *сов. что, чего* кацырыш угуу, чала угуу; **я недослы́шал его́ после́дних слов** анын кийинки сөздөрүн мен чала угуп калдым.

НЕДОСМО'ТР *м.* абайлабоо, жакшы карабоо, жакшы көзөмөлдөбөө, жакшы көз салбоо, абай кылбоо; **по недосмо́тру** жакшы карабагандыктан.

НЕДОСМОТРЕ'ТЬ *сов. за кем-чем* абайлабоо, жакшы көз салбоо, жакшы карабоо, жакшы көзөмөлдөбөө, абай кылбоо; **недосмотре́ть за ребёнком** баланы жакшы карабоо, балага жакшы көз салбоо.

НЕДОСО'Л *м.* тузу кем, тузу татыбаган, чала туздалган; ◇ **недосо́л на столе́, пересо́л на спине́** *посл.* кем туздалса кечирээр, көп туздалса урушаар; тузу аз болсо туздалаар, тузу көп болсо бузулаар.

НЕДОСПА'ТЬ *сов.* чала уктоо, моокуму кана уктабоо.

НЕДОСПЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое *см.* **недозре́лый.**

НЕДОСТАВА'ТЬ *несов. безл. чего* жетишпөө, кемдик кылуу; **чего́ вам недостаёт?** силерге эмне жетишпейт?; **недостаёт слов, что́бы отблагодари́ть вас** сизге ыракмат айтуу үчүн ылайыктуу сөз да жок; **у него́ недостаёт о́пыта** анын тажрыйбасы жетишердик эмес; ◇ **э́того ещё недостава́ло** *разг.* мына ушул жетишпей турду эле, мурункулар аздык кылып атты эле, кылбаганың ушу калган экен да.

НЕДОСТА'ВЛЕННЫЙ, -ая, -ое жеткирилбеген, тапшырылбаган (*мис. кат*).

НЕДОСТА'ТОК *м.* 1. (*нехватка*) кемчилик, кемчилдик, жетишпестик, аздык; **недоста́ток книг** китептин аздыгы; 2. (*физический*) майып, кем; **недоста́ток зре́ния** көздүн начардыгы, курч эместиги; 3. *чаще мн. разг.* (*бедность*) жокчулук, кедейлик, жетишпегендик; **жить в недоста́тке** жокчулукта жашоо; 4. (*дефект, ошибка*) кемчилик, катаа, жетишпестик; **недоста́тки в рабо́те** иштеги кемчиликтер, иштеги жетишпестиктер.

НЕДОСТА'ТОЧНО 1. *нареч.* жетердик эмес, жетишердик эмес, аз; 2. *в знач. сказ.* жетишсиз; **э́того недоста́точно** бул жетишсиз.

НЕДОСТА'ТОЧНОСТЬ *ж.* 1. (*нехватка*) кемчилик, кемчилдик, кемтик, жетишпестик, жетишердик эместик; 2. (*неудовлетворительность*) канааттанардык эместик.

НЕДОСТА'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. кемчил, кем, жетишердик эмес; **недоста́точная су́мма** жетишердик эмес сумма; 2. (*неудовлетворительный*) канааттанардык эмес, канааттандырардык эмес; **отве́т был соверше́нно недоста́точный** жооп такыр канааттандырардык болгон жок.

НЕДОСТА'ТЬ *сов. см.* **недостава́ть.**

НЕДОСТА'ЧА *ж.* кем чыгуу, саны толбоо.

НЕДОСТАЮ'ЩИЙ, -ая, -ее жетишпеген, кем, жок, кем болуп жаткан; **недостаю́щие страни́цы** кем беттер (*мис. китептин*).

www.bizdin.kg

НЕДОСТИЖИ'МЫЙ, -ая, -ое **1.** жеткис, жетпес; **недостижи́мая высота́** жеткис бийиктик; **2.** *перен.* кол жеткис; **недостижи́мая цель** кол жеткис максат.

НЕДОСТОВЕ'РНОСТЬ *ж.* анык эместик, чын эместик.

НЕДОСТОВЕ'РНЫЙ, -ая, -ое анык эмес, чын эмес.

НЕДОСТО'ЙНО 1. *нареч.* ылайыксыз, жөнү жок; **вести́ себя́ недосто́йно** өзүн жөнү жок алып жүрүү, жүрүш-турушу жакшы болбоо; **2.** *безл. в знач. сказ.* ылайыксыз, жөнсүз.

НЕДОСТО'ЙНЫЙ, -ая, -ое **1.** *кого-чего и с неопр.* ылайыксыз; **2.** (*безнравственный*) болбогон, оңбогон; **недосто́йный челове́к** болбогон (начар) киши.

НЕДОСТРО'ЕННЫЙ, -ая, -ое курулуп бүтпөгөн, чала курулган.

НЕДОСТУ'ПНОСТЬ *ж.* **1.** (*неприступность*) бара алгыстык, жеткистик, колдон келгис; **2.** *перен.* (*непонятность*) түшүнүксүз, түшүнүгү өтө оор.

НЕДОСТУ'ПНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*неприступный*) бара алгыс; **недосту́пная скала́** адам бара алгыс зоока; **2.** *перен.* (*о человеке — неприступный*) киши кире алгыс, жолотпос (*мис. төрө, бюрократ*); **3.** *перен.* (*о человеке строгих правил*) катуу; оңойлук менен көнбөгөн; **4.** *перен.* (*непонятный*) оор, түшүнө алгыс; **недосту́пная для начина́ющих кни́га** жаңы баштоочулар түшүнө алгыс китеп; **5.** (*по цене*) кымбат, кол жеткис.

НЕДОСУ'Г *м. разг.* кол тийбес, чолоо болбоо, бош убакыт жоктук; **ему́ недосу́г** анын колу тийбей атат, анын чолоосу жок; **мне сего́дня недосу́г** бүгүн менин убактым жок.

НЕ́ДОСЧИТА'ТЬСЯ *сов. кого-чего* эсеби чыкпоо, изи чыкпоо, кем чыгуу; **я недосчита́лся трёх ове́ц** мен үч койдун изин чыгара албадым.

НЕ́ДОСЧИ'ТЫВАТЬСЯ *несов. см.* **недосчита́ться.**

НЕДОСЫПА'НИЕ *ср.* чала уктоо, чала уйку.

НЕДОСЫПА'ТЬ *несов. см.* **недоспа́ть.**

НЕДОСЯГА'ЕМЫЙ, -ая, -ое *см.* **недостижи́мый.**

НЕДОТЁПА *м. и ж. разг.* чоркок, жүгүнү бош, эби жок.

НЕДОТРО'ГА 1. *м. и ж. разг.* чың тийбес; **2.** *ж. бот. см.* **мимо́за.**

НЕДОУ'ЗДОК *м.* нокто.

НЕДОУМЕВА'ТЬ *несов.* айран-таң калуу, арсар болуп калуу, баш катуу, кеңгирөө.

НЕ́ДОУМЕ'НИЕ *ср.* айран-таң калуу, арсар болуп калуу, баш катуу, кеңгирөө; **э́тот отве́т разреши́л все его́ недоуме́ния** бул жооп анын бардык баш катууларын чечти; **в недоуме́нии** айран-таң калып, аң-таң болуп; **быть в недоуме́нии** айран-таң калуу, аң-таң болуу; **вы́звать недоуме́ние** таң калтыруу, аң-таң кылуу.

НЕДОУМЕ'ННО *нареч.* таңыркап, таң калып, аң-таң болуп; **недоуме́нно смотре́ть** аңкайып карап калуу; **он пожа́л недоуме́нно плеча́ми** ал айран-таң калып, ийнин куушуруп койду.

НЕ́ДОУМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое таңыркаган, таң калган, аң-таң болгон; **недоуме́нный вопро́с** таңыркап берилген суроо (*ишенкиребей, өзүнө өзү берилген суроо*).

НЕДОУ'ЧКА *м. и ж. разг.* чала сабат, чала молдо (*окуусу чала бүткөн*).

НЕ́ДОЧЁТ *м.* **1.** (*при подсчёте*) кем чыгып калуу, жетпей калуу; **в ка́ссе обнару́жен недочёт** кассада кем экени билинди; **2.** (*недостаток*) кемчилик, жетишпегендик.

НЕ'ДРА *только мн.* жер асты, жер ичи; **в не́драх земли́** жер астында; **разрабо́тка недр** жер астындагы кенди иштетүү; ◇ **в не́драх души́** жанынын түпкүрүндө.

НЕ́ДРЕ'МЛЮЩИЙ, -ая, -ее сергек, ойгоо, дайыма уктабаган, чырм этпеген; ◇ **недре́млющее о́ко** кыраакы көз.

НЕ'ДРУГ *м. разг.* душман, кас, жоо.

НЕДРУЖЕЛЮ'БИЕ *ср.* душмандык, кастык, жоолук.

НЕДРУЖЕЛЮ'БНЫЙ, -ая, -ое душман, кас, жоо.

НЕДРУ'ЖНЫЙ, -ая, -ое **1.** жапырт эмес, жапырт киришпеген, ыйкы-тыйкы; **недру́жная рабо́та** жапырт киришпеген иш; **2.** (*не связанный дружбой*) ынтымактуу эмес, ынтымагы жок, ынтымаксыз, кыжың-кужуңу бар; **недру́жный коллекти́в** ынтымагы жок коллектив.

НЕДУ'Г *м.* оору, кесел.

НЕДУ'РНО *нареч. разг.* дурус, жаман эмес; **он недурно поёт** ал дурус ырдайт; **недурно бы** *или* **недурно и ...** дурус болор эле, жаман болбос эле.

НЕ́ДУРНО'Й, -а́я, -о́е **1.** (*удовлетворительный*) дурус, жаман эмес; **2.** (*о наружности*) жакшынакай; **она́ недурна́ собо́й** ал жакшынакай (*сулуу*).

НЕДЮ'ЖИННЫЙ, -ая, -ое сейрек учурай турган, ашып түшкөн, көрүнүктүү, чыгаан; **недю́жинный тала́нт** көрүнүктүү талант.

НЕЁ *мест. личн. род. и вин. п. от* **она́** (*предлогдордон кийин колдонулат*): **у неё есть де́ньги** анын акчасы бар; **я за неё руча́юсь** мен анын кепилин алам; **по́сле неё** андан кийин, андан соң.

НЕЕСТЕ'СТВЕННО *нареч.* **1.** (*деланно, притворно*) табигый эмес, жасалмалап, анткорсуп; **неесте́ственно улыба́ться** анткорсуп жылмаюу; **2.** (*необычно*) укмуштуу, өтө эле; **неесте́ственно больша́я голова́** укмуштуу чоң баш.

НЕЕСТЕ'СТВЕННОСТЬ *ж.* **1.** (*деланность, притворство*) табигый эместик, жасалмалык, анткордук; **2.** (*необычность, ненормальность*) укмуштуулук, нормалдуу эместик; **неесте́ственность разме́ров** көлөмдүн укмуштуулугу.

НЕЕСТЕ'СТВЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*деланный, притворный*) табигый эмес, жасалма, анткор; **2.** (*необычный, не такой, как всегда*) укмуштуу, өтө эле; **неесте́ственная величина́** укмуштуу чоңдук.

НЕЖДА'ННО *нареч.*: **нежда́нно-нега́данно** *разг.* күтпөгөн жерден, кокустан.

НЕЖДА'ННЫЙ, -ая, -ое күтпөгөн, күтүлбөгөн, кокустан болгон; **нежда́нная встре́ча** кокустан болгон жолугуш; **нежда́нный гость** күтпөгөн (өзү келген) конок.

НЕЖЕЛА'НИЕ *ср.* каалабоо, тилебөө.

НЕЖЕЛА'ТЕЛЬНО *в знач. сказ.* ылайыксыз, көңүлгө туура эмес.

НЕ́ЖЕЛА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* көңүлгө туура эместик, ылайыксыздык.

НЕЖЕЛА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** көңүл тилебеген, каалабаган, ылайыксыз; **2.** (*неприятный, тягостный*) жаман, жагымсыз; **э́то мо́жет вы́звать нежела́тельные после́дствия** мунун натыйжасы жаман болуп чыгуу мүмкүн.

НЕ'ЖЕЛИ *союз уст.* караганда, -гыча; **рабо́та ле́гче, не́жели ка́жется** иштегиче кыйын, иштей баштаса эле оңой.

НЕЖЕНА'ТЫЙ, -ая, -ое үйлөнбөгөн, бой жигит.

НЕ'ЖЕНКА *м. и ж. разг.* эрке-талтаң, аздек.

НЕЖИВО'Й, -а́я, -о́е **1.** (*мёртвый*) өлү; **2.** (*неодушевлённый*) жансыз, өлү; **нежива́я приро́да** жансыз табият; **3.** (*вялый*) бошоң, жаны жок, жансыз.

НЕЖИ'ЗНЕННЫЙ, -ая, -ое ишке ашырылбас, ишке ашпас, турмуш талап кылбаган; **нежи́зненная те́ма** турмуш талап кылбаган тема.

НЕЖИЗНЕСПОСО'БНОСТЬ *ж.* тиричиликке (жашоого) ийкемсиздик.

НЕЖИЗНЕСПОСО'БНЫЙ, -ая, -ое тиричиликке (жашоого) ийкемсиз.

НЕЖИЛО'Й, -а́я, -о́е **1.** (*негодный для жилья*) киши туруугa ылайыкталбаган; **2.** (*необитаемый*) киши турбаган (*үй*).

НЕ'ЖИТЬ *несов. кого-что* алпештөө, эркелетүү, эрке-талтаң кылуу; **не́жить ребёнка** баланы алпештөө.

НЕ'ЖИТЬСЯ *несов.* мамыроо, көшүү.

НЕ'ЖНИЧАТЬ *несов. разг.* **1.** (*быть нежным*) эркелөө, эркеленип сүйлөө; **2.** *перен.* (*церемониться*) жөнү жок эркелетип (*сыпаа-сылыктык менен*) мамиле кылуу.

www.bizdin.kg

НЕ'ЖНО *нареч.* назиктик менен, жумшактык менен.

НЕ'ЖНОСТЬ *ж.* 1. мээримдүүлүк, мээрим, мээримдүү сөз, жароокердик; **нежность матери** эненин мээрими; **говорить нежности** мээримдүү сөз айтуу; 2. (*мягкость*) былпылдактык, үлбүрөктүк (*напр. кожи*); назиктик (*напр. голоса, цвета, вкуса*); 3. (*проявление изнеженности, физической слабости*) ылдыраактык, үлбүрөктүк; 4. *чаще мн. пренебр.* ыгы жок назиктик, боштук; **что за нежности!** эмне деген ыгы жок назиктик!; **телячьи нежности** ыгы жок назиктик, жөнү жок назиктик.

НЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (*ласковый*) мээримдүү, назик, жароокер; **нежная мать** жароокер эне; **нежный взгляд** назик көз караш; 2. (*мягкий*) жумшак, былпылдаган (*напр. о коже*); назик (*напр. о голосе, запахе, цвете*); ◇ **нежный возраст** бала чак, бала кез.

НЕЗАБВЕ'ННЫЙ, -ая, -ое унутулгус, эстен калгыс (*көбүнчө «маркум» маанисинде колдонулат*).

НЕЗАБУ'ДКА *ж.* незабудка (*нымдуу жерде өсүүчү майда көк гүлдүү өсүмдүк*).

НЕЗАБЫВА'ЕМЫЙ, -ая, -ое унутулгус, эстен калгыс, ойдон кеткис.

НЕЗАВЕ'РЕННЫЙ, -ая, -ое күбөлөндүрүлбөгөн.

НЕЗАВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое кызыгардык эмес, суктанардык эмес.

НЕЗАВИ'СИМО 1. *нареч.* өз бетинче, эркин, бирөөгө көз каранды болбой; 2. *в знач. предлога* карабастан; **независимо от погоды** аба ырайына карабастан.

НЕЗАВИ'СИМОСТЬ *ж.* көз каранды эместик, өзүнчөлүк, багынбоочулук, баш ийбөөчүлүк; **национальная независимость** улуттук көз каранды эместик.

НЕЗАВИ'СИМЫЙ, -ая, -ое көз каранды эмес, өзүнчө, багынбаган, баш ийбеген; **быть независимым** *от кого-л.* *эч кимге* көз каранды болбоо; **независимые страны** көз каранды эмес өлкөлөр.

НЕЗАВИ'СЯЩИЙ, -ая, -ее: **по независящим от меня (тебя** *и т. д.*) **обстоятельствам** мага (сага *ж. б.*) байланыштуу болбогон себеп менен, өзүмдөн (өзүңдөн *ж. б.*) тыш болгон себеп менен.

НЕЗАДА'ЧА *ж. разг.* бактысыздык, жол болбогондук, кырсык.

НЕЗАДА'ЧЛИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. (*неудачный*) жол болбогон; **незадачливый день** жол болбогон күн; 2. (*тот, которому нет удачи*) ырысы жок, иши дайыма кери кетүүчү, кедери кеткен; 3. (*простоватый, непрактичный*) аңкоо, бир нерсеге эби жок, тажрыйбасыз.

НЕЗАДО'ЛГО *нареч.* бир аз гана мурун; -дан аз гана мурунураак; **незадолго перед восходом солнца** күн чыгардан бир аз гана мурунураак; **незадолго до отъезда** кетерден бир аз мурун.

НЕЗАКО'ННО *нареч.* законсуз, законго сыйбаган.

НЕЗАКОННОРОЖДЁННЫЙ, -ая, -ое *уст.* никесиз туулган (*никесиз эне-атадан туулган бала*).

НЕЗАКО'ННОСТЬ *ж.* законсуздук, законго каршылык.

НЕЗАКО'ННЫЙ, -ая, -ое законсуз, законго сыйбаган, законго ылайык келбеген; ◇ **незаконный брак** *уст.* никесиз эрди-катын болуу; **незаконный ребёнок** *уст.* нике кыйылбаган кошулган эне-атадан туулган бала.

НЕЗАКОНОМЕ'РНОСТЬ *ж.* закон ченемдүүлүгүнөн тышкарылык.

НЕЗАКОНОМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое закон ченемдүүлүгүнөн тышкары.

НЕЗАКО'НЧЕННОСТЬ *ж.* бүтпөгөндүк, аяктабагандык.

НЕЗАКО'НЧЕННЫЙ, -ая, -ое бүтпөгөн, аяктабаган.

НЕЗАМЕДЛИ'ТЕЛЬНО *нареч.* токтоосуз; **незамедлительно явиться** токтоосуз келүү.

НЕЗАМЕДЛИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое токтоосуз; **незамедлительный ответ** токтоосуз жооп.

НЕЗАМЕНИ'МОСТЬ *ж.* алмаштыргыстык, которуштургустук, эң мыктылык.

НЕЗАМЕНИ'МЫЙ, -ая, -ое алмаштырууга болбой турган, табылбай турган, эң мыкты, эң керектүү; **незаменимый работник** эң мыкты кызматчы; **незаменимая вещь в дороге** жол жүргөндө эң керектүү нерсе.

НЕЗАМЕРЗА'ЮЩИЙ, -ая, -ее тоңбоочу, тоңбой турган.

НЕЗАМЕ'ТНО *нареч.* билинбей, байкоосуз, билинбестен; **уйти незаметно** билинбей кетип калуу.

НЕЗАМЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*трудно различимый*) билинбеген; **незаметный шов** билинбеген тигиш; **незаметный подъём** билинбеген өр; 2. *перен.* (*незначительный*) байкалбаган, аты чыкпаган, жупуну (*мис. кызматчы*).

НЕЗАМЕ'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое байкалбаган, байкалбай калган, көзгө чалынбаган.

НЕЗАМУ'ЖНЯЯ *прил.* күйөөсү жок аял.

НЕЗАМЫСЛОВА'ТОСТЬ *ж.* татаал эместик, жөнөкөйлүк, баш катырбастык.

НЕЗАМЫСЛОВА'ТЫЙ, -ая, -ое татаал эмес, жөнөкөй, баш катырбаган, убарасы жок.

НЕЗАПА'МЯТНЫЙ, -ая, -ое: **с незапамятных времён** байыркы замандан, эзелден.

НЕЗА'ПЕРТЫЙ, -ая, -ое жабылган эмес, жабылбаган.

НЕЗАПЯ'ТНАННЫЙ, -ая, -ое булганбаган, таза, жаман аттуу эмес; **незапятнанное имя** булганбаган ат, жаман атту болбогон.

НЕЗАРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое жугушсуз, жукпаган; **незаразная болезнь** жугушсуз оору.

НЕЗАСЕЛЁННЫЙ, -ая, -ое эл орношпогон (*мис. жер*).

НЕЗАСЛУ'ЖЕННО *нареч.* жөнү жок, кыйшыны жок; **незаслуженно подвергнуться наказанию** жөнү жок жерден жазалануу; **незаслуженно получить награду** сыйлыкты эмгек сиңирбей алуу.

НЕЗАСЛУ'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое жөнү жок, кыйшыны жок; **незаслуженное оскорбление** жөнү жок ызалоо.

НЕЗАСТРО'ЕННЫЙ, -ая, -ое салынбаган, тургузулбаган, бүтпөгөн.

НЕЗАТЕ'ЙЛИВЫЙ, -ая, -ое татаал эмес, жөнөкөй.

НЕЗАУРЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое сейрек учурай турган, адаттан тыш; **незаурядные способности** сейрек учурай турган жөндөмдүүлүктөр.

НЕ'ЗАЧЕМ *нареч. разг.* жөнү жок, кереги жок; **незачем ходить туда** ал жакка баруунун кереги жок.

НЕЗВА'НЫЙ, -ая, -ое чакырылбаган, өзү келген; **незваный гость** өзү келген конок.

НЕЗДЕ'ШНИЙ, -яя, -ее *разг.* бул жердеги эмес, мындагы эмес.

НЕЗДОРО'ВИТЬСЯ *несов. безл. кому* кыңкыстап калуу, ооруп калуу, сыркоолоо.

НЕЗДОРО'ВЫЙ, -ая, -ое 1. (*болезненный*) соо эмес, оорулуу, сыркоолуу, кесел; **у него сегодня нездоровый вид** анын өңү бүгүн оору кишиникине окшоп турат; 2. (*вредный для здоровья*) саламаттыкка зыяндуу (*мис. климат*); 3. *перен.* (*ненормальный*) начар, жаман, терс; **нездоровое отношение к критике** сынга терс мамиле кылуу.

НЕЗДОРО'ВЬЕ *ср.* ооруу, ноокастоо, сыркоолоо.

НЕЗЕМНО'Й, -а́я, -о́е *поэт. уст.* 1. жерде жок, укмуштуу; 2. *перен.* эң эле сонун, эң эле күчтүү; **неземная любовь** эң эле күчтүү сүйүү.

НЕЗЛО'БИ'ВОСТЬ *уст.* кек сактабагандык, ичинде кири жоктук.

НЕЗЛО'БИ'ВЫЙ, -ая, -ое кек сактабаган, арам ою жок.

НЕЗЛО'Й, -а́я, -о́е ачуусу жок, ачуулуу эмес.

НЕЗЛОПА'МЯТНЫЙ, -ая, -ое кек сактабаган, кекчил эмес.

НЕЗНАКО'МЕЦ *м.* чоочун, бейтааныш.

www.bizdin.kg

НЕЗНАКО'МКА *женск. р. к* **незнако́мец.**

НЕЗНАКО'МСТВО *ср.* тааныш эместик, билбестик; **незнако́мство с вопро́сом** маселе менен тааныш эместик.

НЕЗНАКО'МЫЙ, -ая, -ое **1.** чоочун, тааныш эмес, бейтааныш, жат; **незнако́мый челове́к** чоочун киши; **быть незнако́мым** *с чем-л.* *бир нерсе менен* тааныштыгы болбоо; **незнако́мое де́ло** тааныш эмес иш; **2.** *в знач. сущ. м., ж.* чоочун, бейтааныш, тааныш эмес (*киши*).

НЕЗНА'НИЕ *ср.* билбөө, билбестик; **по незна́нию** билбестиктен.

НЕЗНА'ЧАЩИЙ, -ая, -ее маанисиз, кунсуз; **незна́чащий разгово́р** маанисиз кеп.

НЕЗНАЧИ'ТЕЛЬНО *нареч.* анча-мынча, татыбай турган, арзыбай турган, бир аз, кичине эле.

НЕЗНАЧИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* **1.** анча-мынчалык; **2.** арзыбай тургандык, татыбай тургандык.

НЕЗНАЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*небольшой, малый*) бир аз, анча-мынча, кичине эле; **незначи́тельная су́мма** анча-мынча акча; **2.** (*маловажный*) арзыбас, татыбас, болбогон; **незначи́тельное обстоя́тельство** арзыбаган жагдай, болбогон бир себеп.

НЕЗНА'ЮЩИЙ, -ая, -ее билбеген, билбес, билбөөчү.

НЕЗРЕ'ЛОСТЬ *ж.* (*несовершенство, слабость*) жаштык, жетиле электик, чоркоктук.

НЕЗРЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое **1.** (*неспелый*) дүмбүл, бышпаган; **2.** *перен.* (*несовершенный*) жаш, жетилбеген, жетиле элек (*мис. чыгарма*).

НЕЗРИ'МЫЙ, -ая, -ое көзгө илээшпеген, көзгө көрүнбөгөн; **незри́мые слёзы** көрүнбөгөн көз жаш.

НЕЗРЯ'ЧИЙ, -ая, -ее сокур, көр.

НЕЗЫ'БЛЕМО *нареч.* туруктуу, бек, калкылдабай, кебелбей, кыйшаюусуз.

НЕЗЫ'БЛЕМОСТЬ *ж.* туруктуулук, бектик, калкылдабастык, кебелбестик, былк этпестик, кыйшайбастык.

НЕЗЫ'БЛЕМЫЙ, -ая, -ое туруктуу, бек, кебелбес, калкылдабас, былк этпес, кыйшайбас.

НЕИЗБЕ'ЖНО *нареч.* болбой койбос, сөзсүз, аргасыз.

НЕИЗБЕ'ЖНОСТЬ *ж.* болбой койбостук, качып кутулбастык, кутула албастык.

НЕИЗБЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое шексиз, болбой койбос, болбой койбой турган, качып кутулбас, кутула албас; **неизбе́жный коне́ц** акыры болбой койбой турган натыйжа.

НЕИЗВЕ'ДАННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*неиспытанный*) болуп көрбөгөн, тажрыйбада болбогон; **неизве́данное чу́вство** мурун болбогон сезим; **2.** (*неизученный*) текшерилбеген, белгисиз.

НЕИЗВЕ'СТНО *в знач. сказ.* белгисиз, дарексиз, дайынсыз, дайыны жок; **неизве́стно где** кайда экени белгисиз; **неизве́стно кто** ким экени белгисиз; **неизве́стно отку́да** кайдан экени белгисиз.

НЕИЗВЕ'СТНОЕ *ср. см.* **неизве́стный 4.**

НЕИЗВЕ'СТНОСТЬ *ж.* **1.** (*неопределённость*) белгисиздик; **2.** (*неосведомлённость*) кабары жоктук, кабарсыздык; ◇ **жить в неизве́стности** жупуну гана өзүнчө жашоо, жупуну гана өзүнчө туруу; **покры́то мра́ком неизве́стности** белгисиздик, түшүнүксүздүк менен чүмбөттөлгөн.

НЕИЗВЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*неведомый, о котором нет сведений*) белгисиз; **неизве́стный мне челове́к** мага белгисиз киши; **неизве́стный о́стров** белгисиз арал; **челове́к неизве́стного происхожде́ния** ата теги (*же улуту ж. б.*) белгисиз киши; **неизве́стное число́** *мат.* белгисиз сан; **2.** (*не пользующийся известностью*) аты (даңкы) чыкпаган, билинбес; **3.** *в знач. сущ. м., ж.* чоочун, бейтааныш; **како́й-то неизве́стный** кандайдыр бир белгисиз (*киши*); **4.** *в знач. сущ. ср. мат.* белгисиз; **уравне́ние с двумя́ неизве́стными** экөө белгисиз теңдеме.

НЕИЗГЛАДИ'МЫЙ, -ая, -ое жоюлгус, унутулгус, эстен кеткис; **неизглади́мое впечатле́ние** эстен чыккыс таасир.

НЕИ'ЗДАННЫЙ, -ая, -ое басылып чыкпаган, басмага жарыяланбаган.

НЕИЗЛЕЧИ'МОСТЬ *ж.* айыкпастык, сакайбастык, дабаасыздык.

НЕИЗЛЕЧИ'МЫЙ, -ая, -ое айыккыс, сакайгыс, айыкпас, дабаасыз.

НЕИЗМЕ'ННО *нареч.* дайыма, ар убак, өзгөрүлбөй.

НЕИЗМЕ'ННОСТЬ *ж.* өзгөрүлбөстүк.

НЕИЗМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*постоянный*) өзгөрүлбөс; **неизме́нные привы́чки** баягы эле адаттар; **2.** (*преданный*) чыныгы, берилген, ажырагыс; **неизме́нный друг** берилген дос, кадырдан.

НЕИЗМЕНЯ'ЕМОСТЬ *ж.* өзгөрүлбөстүк.

НЕИЗМЕНЯ'ЕМЫЙ, -ая, -ое өзгөрүлбөс.

НЕИЗМЕРИ'МО *нареч.* алда канчалык, бир далай, **бир топ; неизмери́мо лу́чше** алда канчалык мыкты.

НЕИЗМЕРИ'МЫЙ, -ая, -ое өлчөнгүс, ченелгис, учу-кыйры жок; **неизмери́мые простра́нства** учу-кыйры жок мейкиндик.

НЕИЗРАСХО'ДОВАННЫЙ, -ая, -ое каражатталбаган, расход болбогон.

НЕИЗУ'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое текшерилбеген, изилденбеген.

НЕИЗЪЯСНИ'МЫЙ, -ая, -ое айтып түшүндүргүс, укмуштуу, айтып түгөткүс; **неизъясни́мое волне́ние** түшүндүргүс элеп-желеп.

НЕИМЕ'НИЕ *ср.* жоктук, болбогондук; **за неиме́нием вре́мени** убактынын жоктугунан.

НЕИМОВЕ'РНО *нареч.* эбегейсиз, өтө эле, аябай; **неимове́рно жа́рко** аябай ысык.

НЕИМОВЕ'РНЫЙ, -ая, -ое эбегейсиз, аябаган; **неимове́рные тру́дности** эбегейсиз кыйынчылыктар.

НЕИМУ'ЩИЙ, -ая, -ее **1.** кедей, колунда жок; **2.** *в знач. сущ. м.* колунда жок адам.

НЕИСКОРЕНИ'МЫЙ, -ая, -ое жоюлгус, оңдолгус.

НЕИ'СКРЕННИЙ, -яя, -ее ичи кара, кара ниет, арамза, анткор.

НЕИ'СКРЕННО *нареч.* кара ниеттик менен, ак ниеттик менен эмес, чын жүрөктөн эмес; **относи́ться неи́скренно** *к кому-л.* *бирөөгө* чын жүрөктөн мамиле кылбоо.

НЕИ'СКРЕННОСТЬ *ж.* кара ниеттүүлүк, ичи каралык, арамзалык.

НЕИСКУ'СНО *нареч.* чеберсиздик менен, эби жоктук менен.

НЕИСКУ'СНОСТЬ *ж.* чебер эместик, эби жоктук.

НЕИСКУ'СНЫЙ, -ая, -ое чебер эмес, уста эмес, эби жок, ийкемсиз (*неумелый*); жаман иштелген, дордогой, одуракай, одоно (*грубый, плохой*).

НЕИСКУШЁННОСТЬ *ж.* дагдалбагандык, тажрыйбасыздык.

НЕИСКУШЁННЫЙ, -ая, -ое дагдалбаган, тажрыйбасыз.

НЕИСПОЛНЕ'НИЕ *ср.* аткарбоо, орундабоо.

НЕИСПОЛНИ'МЫЙ, -ая, -ое аткарылгыс, орундалгыс, аткарылышы мүмкүн болбогон.

НЕИСПО'ЛЬЗОВАННЫЙ, -ая, ое пайдаланылбаган; **неиспо́льзованный биле́т** пайдаланылбаган билет.

НЕИСПО'РЧЕННОСТЬ *ж.* бузулбагандык.

НЕИСПО'РЧЕННЫЙ, -ая, -ое бузулбаган.

НЕИСПРАВИ'МОСТЬ *ж.* түзөлгүстүк, оңдолгустук.

НЕИСПРАВИ'МЫЙ, -ая, -ое түзөтүлгүс, түзөлгүс, оңдолгус.

НЕИСПРА'ВНОСТЬ *ж.* бузуктук, бузулгандык, түзүк эместик; **неспра́вность мото́ра** мотордун бузуктугу.

НЕИСПРА'ВНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*повреждённый*) бузук, бузулган; **неспра́вный мото́р** бузук мотор; **2.** (*неаккуратный*) шалакы, тыкан эмес.

НЕИССЛЕ'ДОВАННЫЙ, -ая, -ое изилденбеген.

www.bizdin.kg

НЕИССЯКА'ЕМЫЙ, -ая, -ое соолгус, түгөнбөс, түгөнгүс; **неиссяка́емый исто́чник** түгөнгүс булак.

НЕИ'СТОВО *нареч.* жаалданып, каарданып; **нейстово крича́ть** жаалданып кыйкыруу, каарданып кыйкыруу.

НЕИ'СТОВСТВО *ср.* 1. (*жестокость, злоба*) жаал, каар; 2. (*исступление*) буркан-шаркан түшүү, жиндиленүү.

НЕИ'СТОВСТВОВАТЬ *несов.* 1. жаалдануу, каардануу; 2. *перен.* дуулдоо, күүлдөө; **пу́блика в теа́тре нейстовствовала** театрдагы эл дуулдай бериштн.

НЕИ'СТОВЫЙ, -ая, -ое дуулдаган, күүлдөгөн, дүркүрөгөн, токтолбогон; **нейстовая бу́ря** дуулдаган бороон; **нейстовые аплодисме́нты** токтоосуз дуулдаган кол чабуулар; **нейстовый плач** токтолбогон ый.

НЕИСТОЩИ'МЫЙ, -ая, -ое соолгус, түгөнгүс, түгөнбөс; **неистощи́мые бога́тства на́шей страны́** өлкөбүздүн түгөнгүс байлыктары; **он неистощи́м в вы́думках** ал капкайдагыны ойлоп чыгара берет; **неистощи́мое остроу́мие** түгөнгүс укумчулдук.

НЕИСТРЕБИ'МЫЙ, -ая, -ое жоюлгус, кырылгыс.

НЕИСЦЕЛИ'МЫЙ, -ая, -ое *см.* **неизлечи́мый.**

НЕИСЧЕРПА'ЕМОСТЬ *ж.* соолгустук, түгөнгүстүк.

НЕИСЧЕРПА'ЕМЫЙ, -ая, -ое соолгус, түгөнгүс; **неисчерпа́емые запа́сы** түгөнгүс запастар.

НЕИСЧИСЛИ'МЫЙ, -ая, -ое сан жеткис, эсеп жеткис, саны жок.

НЕЙ *мест. личн. дат. и пред. п. от* **она́** (*предлогдордон кийин колдонулат*); **к ней** ага; **с ней** аны менен бирге.

НЕЙМЁТ *безл. разг.*: **хоть ви́дит о́ко, да зуб неймёт** *погов.* көз көргөн менен тиш өтпөйт; акыл жетсе да, кол жетпейт.

НЕЙМЁТСЯ *безл. разг.* тынчы жок, токтоно албайт, тынч туралбайт.

НЕЙРО'Н *м. анат.* нейрон (*нерв ткандарынын негизги элементи*).

НЕЙТРАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* нейтрализация, нейтрализациялаштыруу (1. *полит. бир таптын же коомдук топтун башка бир таптардын же коомдук топтордун айыгышкан кагылышына кийлигишпөөгө багытталган саясаты*; 2. *полит. мамлекеттер арасында болуп жаткан согушта башка бир мамлекеттин бейтарап болуп калышы*; 3. *хим. эритиндиге щёлочь кошуп, кислоталык касиетин же кислота кошуп, щёлочтук касиетин жоюу*).

НЕЙТРАЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что* нейтрализациялаштыруу.

НЕЙТРАЛИТЕ'Т *м. полит.* нейтралитет, бейтараптык (*мамлекеттер арасында болуп жаткан согушка башка бир мамлекеттин катышпагандыгы*); **соблюда́ть нейтралите́т** нейтралитетти (бейтараптыкты) сактоо; **наруша́ть нейтралите́т** бейтараптыкты бузуу.

НЕЙТРА'ЛЬНОСТЬ *ж.* нейтралдуулук.

НЕЙТРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. *хим.* нейтралдуу (*щёлочтуу же кислоталуу реакция бербеген*); 2. *полит.* нейтралдуу, бейтарап (*мамлекеттер арасындагы согушка катышпаган*); 3. *полит.* нейтралдуу (*эч бир тарапка кошулбаган, калыс*).

НЕЙТРО'Н *м. физ.* нейтрон (*атом ядросунун ичиндеги электр заряды жок бөлүк*).

НЕКАЗИ'СТЫЙ, -ая, -ое *разг.* көрксүз, сымбатсыз, кейпи жаман.

НЕКВАЛИФИЦИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое квалификациясыз, квалификациясы жок; **неквалифици́рованный рабо́чий** квалификациясы жок жумушчу; **неквалифици́рованный труд** квалификацияны керек кылбаган эмгек.

не́кем *мест. твор. п. от* **не́кого.**

НЕ'КИЙ *мест. неопр.* 1. (*некоторый*) кимдир, кандайдыр; **произошёл не́кий разнобо́й** кандайдыр баш аламандык болуп калды; 2. (*какой-то*) кимдир, кандайдыр, деген бирөө; **не́кий Караба́ев** Карабаев деген бирөө.

НЕКЛЕ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое *биол.* клеткадан түзүлбөгөн, клеткадан турбаган; **некле́точные фо́рмы живо́го вещества́** жандуу заттын клеткасыз формалары.

НЕКО'ВКИЙ, -ая, -ое *тех.* созулбас, сомдолбос; **неко́вкий мета́лл** сомдолбос металл.

НЕ'КОГДА I *нареч. в знач. сказ.* (*нет времени*) чоло жок, убакыт жок, кол тийбейт; **мне не́когда** колум тийбейт.

НЕ'КОГДА II *нареч.* (*когда-то*) бир заманда; байыркы, мурунку бир убакытта; **не́когда здесь была́ пусты́ня, а тепе́рь цвету́т сады́** мурунку бир убакытта бул жер тим эле бир ээн талаа эле, азыр болсо, мында гүлдөгөн бактар өсүп жатат.

НЕ'КОГО *мест. отриц. с неопр.*: **не́кого посла́ть** жиберүүгө эч ким жок; **не́ у кого спроси́ть** суроого эч ким жок; **не́кому поручи́ть э́то де́ло** муну тапшыра турган эч ким жок; **не́кому е́хать** баруугa эч ким жок, бара турган киши жок; **не́кем замени́ть** алмаштырууга (ордуна коюуга) эч ким жок; **не́ о ком расска́зывать** эч ким тууралу айта турган сөз жок; **не́ с кем сыгра́ть** ойноого эч ким жок.

НЕКОЛЕБИ'МЫЙ, -ая, -ое *см.* **непоколеби́мый.**

НЕКОМПЕТЕ'НТНОСТЬ *ж.* билбестик, билбегендик, тажрыйбасыздык, ошол иштен кабары (билими) жоктук.

НЕКОМПЕТЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое билбеген, тажрыйбасыз, ошол иштен кабары (билими) жок.

НЕКОМПЛЕ'КТНЫЙ, -ая, -ое комплектүү эмес, комплектиси толук эмес.

не́кому *мест. дат. п. от* **не́кого.**

НЕКОРРЕ'КТНОСТЬ *ж.* одонолук, ородлук, чогоолдук, адепсиздик.

НЕКОРРЕ'КТНЫЙ, -ая, -ое одоно, орой, чогоол, адепсиз.

НЕ'КОТОРЫЙ, -ая, -ое *мест. неопр.* 1. (*какой-то*) бир аз, бир топ; **на э́то потре́буется не́которое вре́мя** бул үчүн бир аз убак керек болот; **не́которые дере́вья уже́ цвету́т** кээ бир жыгачтар гүлдөп жатат; 2. **не́которые** *мн.* (*не все*) кээ бир, кайсы бир.

НЕКРАСИ'ВО 1. *нареч.* сулуу эмес, көркөм эмес; 2. *в знач. сказ.* жакшы эмес, туура эмес, ылайык эмес, жаман; **так поступа́ть некраси́во** мындай кылуу жакшы эмес.

НЕКРАСИ'ВЫЙ, -ая, -ое 1. сулуу эмес, кооз эмес, көрксүз; 2. *перен.* жакшы эмес, туура эмес, ылайык эмес, жаман, жарабаган; **вскры́лись некраси́вые дела́** жаман иштер ачылды.

НЕКРЕДИТОСПОСО'БНОСТЬ *ж. ком.* карызын төлөөгө кудуретсиздик.

НЕКРЕДИТОСПОСО'БНЫЙ, -ая, -ое *ком.* карызын төлөөгө кудуретсиз, күчсүз.

НЕКРЕ'ПКИЙ, -ая, -ое: **некре́пкий чай** анча коюу эмес чай, анча кызыл эмес чай.

НЕКРИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое сын көзү менен карабаган; **некрити́ческое отноше́ние к свое́й рабо́те** өз ишине сын көзү менен карабагандык.

НЕКРОЛО'Г *м.* некролог (*каза болгон кишинин өмүр баяны жазылган макала*).

НЕКРО'ПОЛЬ *м. ист.* некрополь (*байыркы шаарлардагы чоң көрүстөн*).

НЕКРУ'ПНЫЙ, -ая, -ое ири эмес.

НЕКСТА'ТИ *нареч.* 1. (*не вовремя*) жайсыз убакта, жайсыз маалда; **он пришёл совсе́м некста́ти** ал такыр жайсыз маалда келди; 2. (*неуместно*) орду жок, жөнү жок, ыгы жок; **он смея́лся кста́ти и некста́ти** ал ыктуу да, ыгы жок да күлө берди.

НЕКТА'Р *м.* нектар (1. *грек мифологиясында — мүрөктүн суусу сыяктуу кудайлардын ичкилиги*; 2. *бот. шире; гүлдүн чыгарган таттуу суусу*).

НЕ'КТО *мест. неопр.* 1. бирөө, кимдир; 2. (*в сочетании с именем, фамилией*) деген бирөө; **не́кто Султа́нов** Султанов деген бирөө.

www.bizdin.kg

НЕ'КУДА *нареч. с неопр.* ... жер жок; **ему́ не́куда идти́** анын бара турган жери жок; **не́куда положи́ть чемода́н** чемоданды коё турган жер жок.

НЕКУЛЬТУ'РНО *нареч.* маданиятсыздык менен, одонолук менен, маданиятсыздык, одонолук; **э́то некульту́рно** бул — маданиятсыздык.

НЕКУЛЬТУ'РНОСТЬ *ж.* маданиятсыздык, одонолук.

НЕКУЛЬТУ'РНЫЙ, -ая, -ое 1. маданиятсыз, одоно; 2. *бот.* жапайы, жапан; **некульту́рные расте́ния** жапайы өсүмдүктөр.

НЕКУРЯ'ЩИЙ, -ая, -ее 1. тамеки тартпай (чекпей) турган; 2. *в знач. сущ. м., ж.* тамеки тартпай (чекпей) турган адам, тамеки (чылым) чекпөөчү; **ваго́н для некуря́щих** тамеки чекпөөчүлөр вагону.

НЕЛА'ДНО *нареч. разг.* жайында эмес, мандеми бар, оңунда эмес; **у него́ нела́дно с лёгкими** анын өпкөсү оңунда эмес.

НЕЛА'ДНЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. (*неблагополучный*) начар, чатак, болбогон, келишпеген; **у них происхо́дит что́-то нела́дное** тигилерде бир чатак болуп жатат окшойт; 2. (*нескладный*) болбогон; **нела́дный па́рень** болбогон жигит; ◇ **будь он нела́ден!** ай, атаң көрү!, ай, ошо курусун!

НЕЛАДЫ' *только мн. разг.* кыжың-кужуң, ыйкы-тыйкы.

НЕЛА'СКОВО *нареч.* эркелебестен, эркелебей, эркелетпей, жароокерсиз, мээримсиз, суз; **он нас при́нял нела́сково** ал бизди суз кабыл алды.

НЕЛА'СКОВЫЙ, -ая, -ое эркелебеген, жароокерсиз; **нела́сковый ребёнок** эркелебеген бала.

НЕЛЕГА'ЛЬНО *нареч.* легалсыз (*закондон тыш жашырын иштелүүчү*).

НЕЛЕГА'ЛЬНОСТЬ *ж.* легалсыздык (*закондон тыш болуп, жашырын иштетилүүчүлүк*).

НЕЛЕГА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое легалсыз (*закондон тыш болуп, жашырын иштетилүүчү*); **нелега́льная литерату́ра** легалсыз адабият.

НЕЛЁГКАЯ *ж. разг.*: **нелёгкая принесла́** кырсык айдап келгендей; **и так не́когда, а тут ещё госте́й нелёгкая принесла́!** ансыз да убакыт болбой жатса, конокторду кырсык айдап келгенин карачы!

НЕЛЁГКИЙ, -ая, -ое 1. (*тяжёлый*) жеңил эмес, оор; **нелёгкая но́ша** оор жүк; 2. (*трудный*) оңой эмес, оор, кыйын; **э́то нелёгкая обя́занность** бул оңой милдет эмес.

НЕЛЕ'ПО 1. *нареч.* болбогон, сандырак, тантык; 2. *в знач. сказ.* болбогон, сандырак, тантык.

НЕЛЕ'ПОСТЬ *ж.* 1. (*бессмысленность*) маанисиздик, сандырактык, тантыктык; 2. (*нелепые слова, поступки*) болбогон нерсе *же* сөз; жарабаган нерсе *же* сөз; **говори́ть неле́пости** болбогон нерселерди сүйлөө.

НЕЛЕ'ПЫЙ, -ая, -ое 1. (*бессмысленный*) маанисиз, сандырак, тантык; **неле́пый отве́т** сандырак жооп; 2. (*несуразный*) болбогон, ыксыз, ыгы жок, жарабаган, жарашпаган; **неле́пый вид** жарашпаган кебете.

НЕЛЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*неодобрительный*) жактырбаган, жаратпаган, тескери; **неле́стная реце́нзия** жактырбаган рецензия; **неле́стное мне́ние** жактырбаган ой; 2. (*малоприятный*) болбогон, кадыр кетире турган, жагымсыз.

НЕЛЁТНЫЙ, -ая, -ое учууга ылайыксыз, учууга болбой турган; **нелётная пого́да** аба ырайы учууга ылайыксыз.

НЕЛЕТУ'ЧИЙ, -ая, -ее *хим.* учпас (*оңойлук менен газга айланбай турган*).

НЕЛИКВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое *фин.*: **неликви́дный фонд** өтпөй турган товар, буюм фондусу.

НЕЛИ'ШНЕ *нареч. в знач. сказ. разг.* артык эмес, артык болбос; **нели́шне бы́ло бы ... ...** артык болбос эле; **нели́шне отме́тить** айта кетүү артык болбос.

НЕЛИ'ШНИЙ, -яя, -ее керектүү, керек, артык баш эмес.

НЕЛО'ВКИЙ, -ая, -ое 1. (*неуклюжий*) олдоксон, чоркок, шамдагай эмес, эби жок, ийкемсиз; **нело́вкий челове́к** олдоксон киши; **нело́вкое движе́ние** олдоксон кыймыл; 2. (*неудобный*) коомай, ыксыз, ыгы жок, тынчы жок; **он сиде́л в нело́вкой по́зе** коомай позада отурду; 3. *перен.* (*неудачный*) чоркок, ыңтайсыз; **нело́вкий посту́пок** ыңтайсыз иштеген иш; 4. (*затруднительный, неприятный*) осол, оңойсуз, ыңтайсыз; **он попа́л в нело́вкое положе́ние** ал бир оңойсуз абалга жолукту.

НЕЛО'ВКО 1. *нареч.* (*неуклюже*) олдоксон, оңтойсуз; **он нело́вко спры́гнул с ло́шади** аттын үстүнөн олдоксон секирди; 2. *в знач. сказ. с неопр.* (*неудобно*) оңтойсуз, ыксыз; **нело́вко писа́ть лёжа** жатып жазуу — оңтойсуз; 3. *в знач. сказ. перен.* (*неприятно*) осол, оңойсуз болуу, уялып; **ему́ ста́ло нело́вко** ал осол болуп калды.

НЕЛО'ВКОСТЬ *ж.* 1. (*неуклюжесть*) олдоксондук, шамдагай эместик, эби жоктук, ийкемсиздик; 2. (*неловкий поступок*) одонолук, олдоксондук, ыксыздык, чоркоктук; **сде́лать нело́вкость** одонолук кылуу; **он допусти́л ряд нело́вкостей в разгово́ре** сүйлөшүп жатканда ал бир топ олдоксондук жиберди; 3. (*смущение*) оңойсуздук; **почу́вствовать нело́вкость** оңойсуздукту сезүү, оңойсуз болуп турганын сезүү.

НЕЛОГИ'ЧНОСТЬ *ж.* логикасыздык, логикасы жоктук; **нелоги́чность вы́вода** корутундунун логикасыздыгы.

НЕЛОГИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое логикасыз, логикасы жок; **нелоги́чный вы́вод** логикасыз корутунду.

НЕЛЬЗЯ' *нареч. в знач. сказ.* 1. (*невозможно*) болбойт, жарабайт, мүмкүн эмес; 2. (*не допускается, воспрещается*) жарабайт, болбойт; **здесь кури́ть нельзя́** бул жерде тамеки тартууга жарабайт; ◇ **нельзя́ ли?** мүмкүнбү?; **нельзя́ ли им помо́чь?** аларга жардам берүүгө болбойбу?; **нельзя́ сказа́ть, что́бы...** ...дешке болбойт; **нельзя́ сказа́ть, что́бы он был прав** аныкы туура дешке болбойт; **как нельзя́** *со сравн. ст. нареч.* эң дурус, эң сонун; **прие́хавшие на рабо́ту устро́ились как нельзя́ лу́чше** жумушка келгендер эң дурус орношту.

НЕ'ЛЬМА *ж.* нельма (*түндүк дарыяларда жашоочу жырткыч балыктын бир түрү*).

НЕЛЮБЕ'ЗНО *нареч.* жактырбай, кичи бейилдиксиз.

НЕЛЮБЕ'ЗНЫЙ, -ая, -ое кичи бейилдиги жок, кичи бейил эмес, сылык эмес, орой чалыш; **нелюбе́зный челове́к** кичи бейилдиги жок киши; **нелюбе́зный отве́т** орой чалыш жооп; **нелюбе́зный приём** сылык эмес түрдө кабыл алыш.

НЕЛЮБИ'МЫЙ, -ая, -ое сүйбөгөн, жактырбаган.

НЕЛЮБО'ВЬ *ж.* сүйбөгөндүк, жактырбагандык, жакшы көрбөгөндүк.

НЕЛЮБОПЫ'ТНЫЙ, -ая, -ое кулак түрбөгөн, сөз аңдыбаган, кызыкпаган.

НЕЛЮДИ'М *м.* кишиден жат, мерез, түнт, киши менен катышпаган, жалгыздыкты жакшы көргөн.

НЕЛЮДИ'МКА *женск. р. к* **нелюди́м**.

НЕЛЮДИ'МОСТЬ *ж.* кишиден жаттык, мерездик, кишиден качуучулук, түнттүк.

НЕЛЮДИ'МЫЙ, -ая, -ое кишиден качма, кишиге жолобогон, түнт.

НЁМ *мест. личн. предл. п. от* **он, оно́** (*предлогдордон кийин колдонулат*); **в нём** анын ичинде, анда; **на нём** анын үстүндө, анда; **о нём** ал тууралу; **при нём** анын алдында, жанында, анын көзүнчө.

НЕМА'ЛО *нареч.* бир далай, бир топ, толгон, аз эмес.

НЕМАЛОВА'ЖНЫЙ, -ая, -ое анча-мынча эмес, мааниси аз эмес, аз маанилүү эмес, бир кыйла маанилүү; **немалова́жные собы́тия** бир кыйла маанилүү окуялар.

НЕМА'ЛЫЙ, -ая, -ое бир далай, бир топ, толуп жаткан, аз эмес; **нема́лые уси́лия** бир топ демилге, бир топ күч жумшоо; **нема́лые де́ньги** бир топ акча.

НЕМА'РКИЙ, -ая, -ое кир көтөрүмдүү, кирдебеген, кири билинбеген; **нема́ркая мате́рия** кир көтөрүмдүү кездеме.

www.bizdin.kg

НЕМЕ'ДЛЕННО *нареч.* токтоосуз, бат, тез, ылдам.
НЕМЕ'ДЛЕННЫЙ, -ая, -ое токтоосуз, бат, тез, ылдам.
НЕМЕ'ДЛЯ *нареч. уст. см.* **немéдленно.**
НЕМЕ'РКНУЩИЙ, -ая, -ее **1.** өчпөс; **немéркнущий свет** өчпөс жарык; **2.** *перен.* өчпөс, унутулгус; **немéркнущая слáва** өчпөс даңк.
НЕМЕ'ТЬ *несов.* **1.** тил байлануу, тилден калуу; **2.** *перен.* (*цепенеть*) камтууга келбей калуу, жансыз болуу (*мис. ушүгөн кол*); **3.** *перен.* селдейүү, катып калуу; **немéть от восторга** кубангандан селдейип калуу.
НЕ'МЕЦ *м.* немец.
НЕМЕ'ЦКИЙ, -ая, -ое **немец-ке** *т.*; немецтик; **немéцкий язы́к** немец тили.
НЕМИЛОСЕ'РДНО *нареч* **1.** *уст.* (*жестоко*) катаал, кара мүртөз; **2.** *разг.* (*чрезмерно*) абдан, эң эле; **полу́денное со́лнце печёт немилосéрдно** түштөгү күн эң эле ысып кетет; **он врёт немилосéрдно** ал калпты аябай койгулатат.
НЕМИЛОСЕ'РДНЫЙ, -ая, -ое **1.** *уст.* катаал, кара мүртөз; **2.** *перен. разг.* аябаган, эң эле, барып турган; **немилосéрдная жарá** аябаган ысык.
НЕМИ'ЛОСТЬ *ж.* каарга калуу, касапка калуу; **впасть в немилость** касапка калуу.
НЕМИ'ЛЫЙ, -ая, -ое сүйбөгөн, жакшы көрбөгөн, жакпаган, сүйүү өтүшпөгөн.
НЕМИНУ'ЕМО *нареч.* болбой койбос, болбой койбогон, сөзсүз боло турган.
НЕМИНУ'ЕМЫЙ, -ая, -ое болбой койбос, болбой койбогон, болору күмөнсүз, шексиз, сөзсүз боло турган; **неминýемая ги́бель** болбой койбос бүлгүн (*өлүм, кыйроо*); **побéда сторóнников ми́ра неминýема** тынчтыкты жактоочулар жеңишке сөзсүз жетишет, тынчтыкты жактоочулардын жеңиши шексиз.
НЕ'МКА *женск. р. к* **нéмец;** немка.
НЕМНО'ГИЕ *только мн.* **1.** *прил.* кайсы бир, бир аз, кээ бир, анча-мынчасы; **в немнóгих стрáнах** бир аз өлкөлөрдө гана; **2.** *в знач. сущ.* кайсы бир, бир аз, кээ бир, анча-мынчасы; **немнóгие вернýлись** анча-мынчасы кайра келди.
НЕМНО'ГО **1.** *нареч.* (*несколько, чуть-чуть*) кичине, бир аз; **2.** *нареч. кого-чего* (*мало*) аз, көп эмес; **3.** *в знач. сказ.* аз, көп эмес; **э́то совсéм немнóго** бул такыр көп эмес.
НЕМНО'ГОЕ *ср.* бир аз; **немнóгим бóльше** бир аз көбүрөөк; **немнóгое из тогó, что я имéю** мендегинин анча-мынчасы эле; ◇ **за немнóгим дéло стáло** *или* **дéло за немнóгим** кенедей гана нерсе ишти кармап турат.
НЕМНОГОСЛО'ВНЫЙ, -ая, -ое **1.** кыска (*сөз*); **немногослóвный отвéт** кыска жооп; **2.** (*о человеке*) сөзмөр эмес, көп сүйлөбөгөн, аз сүйлөгөн.
НЕМНОГОЧИ'СЛЕННОСТЬ *ж.* саны көп эместик, көп эместик, жыш эместик, аздык; **немногочи́сленность подóбных слýчаев** мындай учурлардын көп эместиги.
НЕМНОГОЧИ'СЛЕННЫЙ, -ая, -ое саны көп эмес, көп эмес, жыш эмес, аз.
НЕМНО'ЖЕЧКО *нареч. см.* **немнóжко.**
НЕМНО'ЖКО *нареч. разг.* кичине, бир аз.
НЕМО'Й, -áя, -óе **1.** дудук, тилсиз; **2.** *перен.* кулак-мурун кескендей; **немáя тишинá** кулак-мурун кескендей жымжырт; **3.** *в знач. сущ. м., ж.* дудук, тилсиз; ◇ **немáя кáрта** дудук карта (*суу, көл, деңиз ж. б. аты жазылбаган карта*); **немóе кинó** доошсуз (дудук) кино; **нем как ры́ба** *или* **нем как моги́ла** такыр унчукпаган, кенедей үн чыгарбаган, кыңк этпеген.
НЕМОЛОДО'Й, -áя, -óе жаш эмес, жашап калган.
НЕМО'ЛЧНЫЙ, -ая, -ое *поэт.* жаагы тынбаган, шыбырай берген; **немóлчный гóвор волн** толкундун тынбаган шабыр-шыбыры.
НЕМОТА' *ж.* дудуктук, тилсиздик.
НЕ'МОЧЬ *ж. прост.* дармансыздык, алсыздык; ◇ **блéдная нéмочь** *мед* аялдардын кан аздыктан болгон оорусу.
НЕ'МОЩНОСТЬ *ж.* алсыздык, бечелдик, күчсүздүк, боштук, көпшөктүк.
НЕ'МОЩНЫЙ, -ая, -ое алсыз, күчсүз, бош, бейкаруу, начар, араң жан, көпшөк.
НЕ'МОЩЬ *ж.* **1.** (*слабость*) алсыздык, бейкаруулук, начардык, араң жандык; **2.** (*болезнь*) күүдөн тауу; **стáрческие нéмощи** карылыктан күүдөн тауу.
НЕМУ' *мест. личн. дат. п. от* **он, онó** (*предлогдордон кийин колдонулат*); **я пойдý к немý** мен ага барам; **ты по немý не равня́йся** сен ага теңелбе.
НЕМУДРЕНО' *нареч.* **1.** (*ничего удивительного*) анчалык деле таң калардык эмес, боло берет; **2.** (*не слишком трудно*) көп деле кыйын эмес, эң эле оңой.
НЕМУДРЁНЫЙ, -ая, -ое *разг.* жөнөкөй, кыйын эмес, жеңил; **немудрёная рабóта** жеңил иш.
НЕМУДРЯ'ЩИЙ, -ая, -ее *см.* **немудрёный.**
НЕМУЗЫКА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое музыкалуу эмес, обондуу эмес, уккулуктуу эмес.
НЕ'МЦЫ *мн.* немецтер.
НЕМЫ'СЛИМЫЙ, -ая, -ое *разг.* ойго келгис, мүмкүн эмес, кыйын; **немы́слимые услóвия** кыйын шарттар; **немы́слимый факт** ойго келгис факт.
НЕНАБЛЮДА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая,-ое байкабас, байкабаган.
НЕНАВИ'ДЕТЬ *несов. кого-что* жек көрүү, көрө албоо, жаман көрүү.
НЕНАВИ'СТНИК *м. разг.* жек көрүүчү, көрө албоочу, жаман көрүүчү, кара санатай, ичи тар.
НЕНАВИ'СТНИЦА *женск. р. к* **ненави́стник.**
НЕНАВИ'СТНИЧЕСТВО *ср.* жек көрүүчүлүк, кара санатайлык, ичи тардык.
НЕНАВИ'СТНЫЙ, -ая, -ое жийиркенткич, жек көрүнүүчү, кыжырды кайнатуучу.
НЕ'НАВИСТЬ *ж.* жек көрүүчүлүк, жаман көрүүчүлүк; **питáть нéнависть к** *кому-л.* *бирөөнү* жек көрүү; **вызывáть нéнависть** жек көрүнүү; **из нéнависти** жек көргөндүктөн, жек көргөндүктүн аркасында.
НЕНАГЛЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое *разг.* айланайын, кагылайын, сүйгөн, ардактуу; **ненагля́дный ты мой** айланайыным, айланып кетейиним.
НЕНАДЁВАННЫЙ, -ая, -ое *разг.* кийилбеген, кийиле элек (*жаңы кийим*).
НЕНАДЁЖНОСТЬ *ж.* **1.** ишенимсиздик, ишенердик эмес; **ненадёжность свéдений** маалыматтын ишенердик эместиги; **2.** (*непрочность*) бек эместик, боштук.
НЕНАДЁЖНЫЙ, -ая, -ое **1.** ишенүүгө болбой турган, ишеними жок, ишенердик эмес, ишенимсиз, ишенчсиз; **ненадёжный человéк** ишенүүгө болбогон адам; **2.** (*непрочный*) бек эмес, бош; **ненадёжный мост** бек эмес көпүрө.
НЕНАДЛЕЖА'ЩИЙ, -ая, -ее ылайыксыз, ылайыгы жок, жөнү жок, жөнсүз; **поступáть ненадлежáщим óбразом** ылайыксыз иш кылуу.
НЕНА'ДОБНОСТЬ *ж.* керексиздик, кереги жоктук.
НЕНАДО'ЛГО *нареч.* көпкө чейин эмес, узак эмес, көпкө эмес, бир азга; **уéхать ненадóлго** жакында келе турган болуп кетүү, бир аз убакытка кетүү.
НЕНАКАЗУ'ЕМОСТЬ *ж. юр.* жазаланбастык, жазага тартылбастык.
НЕНАКАЗУ'ЕМЫЙ, -ая, -ое *юр.* жазаланбас, жазага тартылбас, жазаланбай турган.
НЕНАМЕ'РЕННО *нареч.* кастан эмес, атайы эмес.
НЕНАМЕ'РЕННЫЙ, -ая, -ое кастан эмес, атайы эмес.
НЕНАПАДЕ'НИЕ *ср.* кол салышпоо, кол салбоо; **пакт о ненападéнии мéжду двумя́ государствами** кол салышпоо жөнүндө эки мамлекет арасында түзүлгөн пакт (келишим).
НЕНАРО'КОМ *нареч. разг.* кокус, кокустан, анчейин; **зайти́ ненарóком кудá-нибудь** бир жерге кокус кире калуу, бир жерге кире кетүү.

www.bizdin.kg

НЕНАРУШИ'МОСТЬ *ж.* бузулбастык, бузулгустук, ажырагыстык; **ненарушимость клятвы** анттын бузулгустугу; **ненарушимость дружбы** достуктун ажырагыстыгы.

НЕНАРУШИ'МЫЙ, -ая, -ое 1. (*не подлежащий отмене*) бузулбас, бузулгус, ажырагыс; **ненарушимая дружба** ажырагыс достук; 2. (*ничем не прерываемый*) мемиреген; **ненарушимая тишина** мемиреген тынчтык.

НЕНА'СТНЫЙ, -ая, -ое жаан-чачындуу; **ненастная погода** жаан-чачындуу аба ырайы.

НЕНАСТОЯ'ЩИЙ, -ая, -ее жасалма, боёмо, чыныгы эмес.

НЕНА'СТЬЕ *ср.* жаан-чачындуу күн, жаан-чачын.

НЕНАСЫ'ТНОСТЬ *ж.* 1. сорголтук, тойбостук; 2. *перен.* (*жадность*) ач көздүк.

НЕНАСЫ'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*всегда голодный*) соргок, тойбос, тойгус; 2. *перен.* (*жадный*) ач көз; 3. *перен. разг.* көзү тойбогон, аз дей берген, канаат кылбаган; **ненасытное честолюбие** даңкты чексиз сүйүүчүлүк; **ненасытная жажда знаний** билимге көзү тойбогондук, билимди чексиз эңсегендик.

НЕНАСЫ'ЩЕННЫЙ, -ая, -ое канбаган; **ненасыщенный раствор** канбаган эритинди.

НЕНАТУРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жасама, жасалма, табигый эмес, табигый эмес.

НЕНАУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое илимий эмес, илимге негизделбеген.

НЕНАХО'ДЧИВОСТЬ *ж.* тапкыч эместик, чорқоктук, жөкөктүк.

НЕНАХО'ДЧИВЫЙ, -ая, -ое тапкыч эмес, чорков, жөкөк.

НЕ'НЕЦ *м.* ненец.

НЕ'НЕЦКИЙ, -ая, -ое ненец-ке *т.*; **ненецкий язык** ненец тили.

НЕНОРМА'ЛЬНОСТЬ *ж.* 1. (*отклонение от нормы*) нормадан чыгып кеткендик, чектен тыш кеткендик, соо эместик, мандемдүүлүк, дурус эместик; 2. (*ненормальное явление*) кемчилик; **искоренить ненормальности в работе** иштеги кемчиликтерди жоюу.

НЕНОРМА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. нормадан чыгып кеткен, туура эмес, тескери, нормада болбогон; **ненормальный рост** туура эмес өсүү; **ненормальная температура** нормада болбогон температура; 2. *в знач. сущ. м., ж.* (*душевнобольной*) келесоо, жинди.

НЕНУ'ЖНЫЙ, -ая, -ое керексиз, кереги жок; **ненужная справка** керексиз справка; **ненужная формальность** керексиз формалдуулук.

НЕНУМЕРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое нумери жок, нумерделбеген, нумер коюлбаган; **ненумерованные места** (*в театре*) нумерделбеген орундар, нумер коюлбаган орундар.

НЕ'НЦЫ *мн.* ненецтер.

НЕОБДЕ'ЛАННЫЙ, -ая, -ое жылмаланбаган, жасалбаган, калыпка келтирилбеген, ийге салынбаган.

НЕОБДУ'МАННО *нареч.* ойлонбостон, ойлобой, ойлобостон эле, ойлобой эле; **ты поступил необдуманно** сен ойлонбой иш кылдың.

НЕОБДУ'МАННОСТЬ *ж.* ойлобогондук, ойлобой кылгандык.

НЕОБДУ'МАННЫЙ, -ая, -ое ойлобой иштелген, ойлобостон иштелген; **необдуманное решение** ойлонбой чыгарылган чечим; **необдуманный поступок** ойлонбой иштелген иш.

НЕОБЕСПЕ'ЧЕННОСТЬ *ж.* 1. (*чем-л.*) камсыз болбогондук, жабдылбагандык, камсыз кылынбагандык; 2. (*нужда*) муктаждык, жокчулук, жетишпегендик.

НЕОБЕСПЕ'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*чем-л.*) камсыз болбогон, жабдылбаган, камсыз кылынбаган; 2. (*нуждающийся*) муктаж, колунда жок, жетишсиз.

НЕОБЖИТО'Й, -ая, -ое киши турбаган, адам жашабаган, ээн (*мис. жер, үй*).

НЕОБЖИ'ТЫЙ, -ая, -ое *см.* **необжитой**.

НЕОБИТА'ЕМЫЙ, -ая, -ое ээн, элсиз, эл турбаган, эли жок (*үй, жер*); **необитаемый остров** элсиз арал.

НЕОБЛАГА'ЕМЫЙ, -ая, -ое налог салынбас, налог алынбас, налог салынбай турган; **необлагаемые доходы** налог салынбай турган кирешелер.

НЕОБНАРО'ДОВАННЫЙ, -ая, -ое элге жарыялланбаган, элге белгилүү болбогон.

НЕОБНАРУ'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое билинбеген, белгилүү болбогон, табылбаган.

НЕОБОЗНА'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое белгиленбеген, белги салынбаган; **необозначенные на карте места** картада белгиленбеген жерлер.

НЕОБОЗРИ'МОСТЬ *ж.* учу-кыйырына көз жетпестик (*өтө кең, абдан чоң*).

НЕОБОЗРИ'МЫЙ, -ая, -ое учу-кыйырына көз жетпеген (*өтө кең, абдан чоң*); **необозримые хлопковые поля** учу-кыйырына көз жетпеген пахта талаасы.

НЕОБОСНО'ВАННОСТЬ *ж.* негизделбегендик, негизсиздик, жөнү жоктук, далилсиздик.

НЕОБОСНО'ВАННЫЙ, -ая, -ое негизделбеген, негизсиз, жөнү жок, далилсиз; **необоснованное обвинение** жөнү жок айыптоо, негизсиз айыптоо.

НЕОБРАБО'ТАННЫЙ, -ая, -ое 1. иштелбеген; **необработанная земля** иштелбеген жер; 2. *перен.* начар, чала иштелген; **необработанный материал** чала иштелген материал.

НЕОБРАЗО'ВАННОСТЬ *ж.* маалыматсыздык, окубагандык, окуп билим албагандык, билимсиздик.

НЕОБРАЗО'ВАННЫЙ, -ая, -ое окубаган, окуп билим албаган, билимсиз.

НЕОБРАТИ'МЫЙ, -ая, -ое 1. (*невозвратный*) кайта келгис, кайталанбас; **необратимый процесс** кайталанбас процесс; **необратимая реакция** *хим.* кайталанбас реакция; 2. (*теряющий значение при перестановке*) ордун алмаштырганда өз маанисин жоготуучу; **необратимое сравнение** ордун алмаштырганда маанисин жоготуучу салыштырма.

НЕОБРЕМЕНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое оордук кылбаган, жеңил, кыйынчылыгы жок, кыйын эмес.

НЕОБСТРЕ'ЛЯННЫЙ, -ая, -ое атылбаган, атуунун астына алынбаган.

НЕОБУ'ЗДАННОСТЬ *ж.* жүгөнсүздүк, тыюу салынбагандык.

НЕОБУ'ЗДАННЫЙ, -ая, -ое жүгөнсүз, тыюу салынбаган.

НЕОБУСЛО'ВЛЕННЫЙ, -ая, -ое шартталбаган, шарт коюлбаган.

НЕОБУ'ТЫЙ, -ая, -ое жыңайлак, жылаңайлак, бутуна эч нерсе кийбеген.

НЕОБУ'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое үйрөтүлбөгөн, окутулбаган.

НЕОБХОДИ'МО *безл. в знач. сказ. с неопр.* зарыл, керек; **необходимо принять меры** чара көрүш керек.

НЕОБХОДИ'МОСТЬ *ж.* зарылдык, керектик; **крайняя необходимость** өтө зарылдык; **нет никакой необходимости** эч кандай зарылдыгы жок; **в случае необходимости** эгер зарыл болуп калса; **предметы первой необходимости** өтө зарыл нерселер, абдан керектүү нерселер; **случайность и необходимость** *филос.* кокустук жана зарылдык; ◇ **по необходимости** *или* **в силу необходимости** эрксизден, айласыздан, ылаажы жоктон.

НЕОБХОДИ'МЫЙ, -ая, -ое 1. (*нужный*) зарыл, керектүү; **необходимые средства** зарыл каражаттар; 2. (*неизбежный*) тиешелүү, керектүү; **сделать необходимые выводы** керектүү корутундулар чыгаруу; 3. *в знач. сущ. ср.* абдан керектүү, зарыл; **самое необходимое** эң зарыл, абдан керектүү.

www.bizdin.kg

НЕОБЩИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* түнттүк, киши менен байланышпагандык.

НЕОБЩИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое түнт, киши менен байланышпаган; **необщи́тельный челове́к** түнт киши; **необщи́тельный хара́ктер** түнт мүнөз.

НЕОБЪЕ'ЗЖЕННЫЙ, -ая, -ое (*о лошади*) үйрөтүлбөгөн, арабага чегилбеген, минилбеген, асоо.

НЕОБЪЯСНИ'МЫЙ, -ая, -ое түшүндүрүлгүс, түшүндүрүүгө мүмкүн болбогон.

НЕОБЪЯ'ТНОСТЬ *ж.* чексиздик, учу-кыйыры жоктук, учу-кыйырына көз жетпегендик, өтө кеңирилик.

НЕОБЪЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое чексиз, учу-кыйыры жок, учу-кыйырына көз жеткис (*өтө кең, абдан чоң*); **необъя́тная страна́** учу-кыйырына көз жеткис өлкө; **необъя́тные тру́дности** *перен.* абдан чоң кыйындыктар.

НЕОБЫКНОВЕ'ННО *нареч.* укмуштуу, таң калардык; **необыкнове́нно тала́нтливый челове́к** укмуштуу таланты бар адам.

НЕОБЫКНОВЕ'ННЫЙ, -ая, -ое кадыресе эмес, турмушта болуп көрбөгөн, укмуштуу, таң калардык; **необыкнове́нный слу́чай** адатта болуп көрбөгөн окуя; **необыкнове́нный успе́х** таң калардык ийгилик.

НЕОБЫЧА'ЙНО *нареч.* адаттан тыш, укмуштуу, таң калардык, турмушта болбой турган.

НЕОБЫЧА'ЙНОСТЬ *ж.* адаттан тышкарылык, укмуштуулук, таң калардык; кулак угуп, көз көрбөгөндүк; турмушта болуп көрбөгөндүк.

НЕОБЫЧА'ЙНЫЙ, -ая, -ое укмуштуу, таң калардык; кулак угуп, көз көрбөгөн; турмушта болуп көрбөгөн; **необыча́йное явле́ние** укмуштуу кубулуш.

НЕОБЫ'ЧНОСТЬ *ж.* кадимкидей эместик, башкачалык, чектен тыш, турмушта болуп көрбөгөндүк.

НЕОБЫ'ЧНЫЙ, -ая, -ое кадимки эмес, башкача, адаттан тыш; **в необы́чное вре́мя** бей убак, убакытсыз, убакытсыз учурда, беймаал.

НЕОБЯЗА'ТЕЛЬНО *в знач. сказ.* милдеттүү эмес.

НЕОБЯЗА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое милдеттүү эмес.

НЕОГРАНИ'ЧЕННОСТЬ *ж.* чектелбегендик, чек коюлбагандык, чексиздик.

НЕОГРАНИ'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое чектелбеген, чек коюлбаган, чексиз; **неограни́ченные полномо́чия** чексиз полномочиелер; **неограни́ченная пряма́я** *мат.* чектелбеген түз сызык.

НЕОДЕ'ТЫЙ, -ая, -ое кийимсиз, жылаңач, кийинбеген.

НЕОДИНА'КОВЫЙ, -ая, -ое бирдей эмес, тең эмес.

НЕОДНОКРА'ТНО *нареч.* бир нече ирет, алда нече жолу, кайта-кайта, улам-улам.

НЕОДНОКРА'ТНЫЙ, -ая, -ое кайталаган, бир нече ирет, бир нече жолу, кайта-кайта, улам-улам.

НЕОДНОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое бирдей эмес, турпатташ эмес, түрдүү, ар кыл, бир тектүү эмес; **неодноро́дная смесь** ар кыл аралашма; **неодноро́дные явле́ния** бирдей эмес кубулуштар.

НЕОДОБРЕ'НИЕ *ср.* жактырбоо, макулдабоо.

НЕОДОБРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жактырбаган, макулдабаган; **неодобри́тельный взгляд** жактырбаган көз караш.

НЕОДОЛИ'МО *нареч.* жеңилбей, моюн бербей, баары бир жеңип чыга турган болуп.

НЕОДОЛИ'МЫЙ, -ая, -ое жеңилбей турган, моюн бербей турган, жеңип чыга турган; **неодоли́мое чу́вство любви́** эң күчтүү сүйүү сезими.

НЕОДУШЕВЛЁННОСТЬ *ж.* жансыздык.

НЕОДУШЕВЛЁННЫЙ, -ая, -ое жансыз.

НЕОЖИ'ДАННО *нареч.* күтпөгөн жерден, кокустан, кокусунан, байкоосуздан; **неожи́данно яви́ться** күтпөгөн жерден келип калуу.

НЕОЖИ'ДАННОСТЬ *ж.* күтпөгөн жерден болгондук, күтүлбөгөндүк, кокустук; **э́то бы́ло для нас неожи́данностью** биз үчүн бул күтпөгөн иш болчу; **по́лная неожи́данность** таптакыр күтпөгөндүк.

НЕОЖИ'ДАННЫЙ, -ая, -ое күтүлбөгөн, кокустан болгон, кокустан, капысынан; **неожи́данный прие́зд** капысынан келүү; **неожи́данный отве́т** күтпөгөн жооп.

НЕОКОНЧА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое биротоло эмес, такыр бүткөнгө эсептелбеген, бүтпөгөн.

НЕОКО'НЧЕННЫЙ, -ая, -ое бүтпөгөн, бүтө элек, аякталбаган.

НЕОЛИ'Т *м. археол.* неолит (*металл куралдар чыгардан мурунку таш доорунун акыркы кези*).

НЕОЛИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **неолит**-*ке т.*; **неолити́ческая эпо́ха** неолит доору.

НЕОЛОГИ'ЗМ *м. лингв.* неологизм (*тилдеги жаңыдан пайда болгон сөз же жаңы мааниге ээ болгон эски сөз*).

НЕО'Н *м. хим.* неон (*химиялык элемент*).

НЕО'НОВЫЙ, -ая, -ое **неон**-*го т.*; **нео́новая ла́мпа** неон лампасы.

НЕОПА'СНЫЙ, -ая, -ое коркунучсуз, коркунучтуу эмес, кооптуу эмес.

НЕОПЕРИ'ВШИЙСЯ, -аяся, -ееся **1.** ак күп, темене канат боло элек (*балапан*); **2.** *перен.* жетилбеген, жетиле элек, чырымтал жүнү түшө элек.

НЕОПИСУ'ЕМЫЙ, -ая, -ое сүрөттөп жазып толук берүүгө болбогон, сыпаттап бүткүс; **неописуемый восто́рг** абдан чоң кубаныч.

НЕОПЛА'ТНЫЙ, -ая, -ое **1.** төлөп кутулуу мүмкүн болбогон, абдан чоң карыз, кутулбас карыз; **неопла́тный долг** төлөп кутулуу мүмкүн болбогон карыз; **2.** бирөөгө чоң карыздар болуу *же* чоң милдеттүү болуу; **я ваш неопла́тный должни́к** мен сиздин кутулгус карыздарыңыз болсмун.

НЕОПЛА'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое төлөнбөгөн, акысы берилбеген.

НЕОПО'ЗНАННЫЙ, -ая, -ое таанылa элек, билине элек.

НЕОПОРО'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое булганбаган, жаман аты чыкпаган, жаманаттуу болбогон.

НЕОПРА'ВДАННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*необоснованный*) негизсиз, негизи жок; **неопра́вданный вы́вод** негизделбеген корутунду; **2.** (*нецелесообразный*) акталбаган, орду басылбаган, жөнү жок; **неопра́вданные расхо́ды** орду басылбаган расходдор (чыгымдар).

НЕОПРЕДЕЛЁННОСТЬ *ж.* **1.** (*неизвестность*) белгисиздик, ачык эместик, дайынсыздык; **неопределённость отве́та** жооптун ачык эместиги; **неопределённость усло́вий** шарттын ачык эместиги; **2.** (*неясность*) ачык эместик; күңүрттүк; **неопределённость окра́ски** түстүн ачык эместиги; ◇ **оста́вить в по́лной неопределённости** же ары эмес, же бери эмес, орто-заар кылып таштап коюу.

НЕОПРЕДЕЛЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*точно не установленный*) белгисиз, белгилүү эмес; **неопределённое вре́мя** белгисиз убакыт; **неопределённые усло́вия** белгисиз шарттар; **2.** (*неясный*) ачык эмес, күңүрт; **неопределённый цвет** күңүрт түс; **неопределённый отве́т** ачык эмес жооп; **3.** *грам.* жаксыз; **неопределённое местоиме́ние** күдүк ат атооч; **неопределённое наклоне́ние** *или* **неопределённая фо́рма глаго́ла** этиштин жаксыз формасы.

НЕОПРЕДЕЛИ'МЫЙ, -ая, -ое ажыратылгыс, ажыратылышы кыйын, белгилениши кыйын (*мис. түс*).

НЕОПРОВЕРЖИ'МОСТЬ *ж.* калпка чыккыстык, жалганга чыгарылгыстык, төгүндөлбөстүк.

НЕОПРОВЕРЖИ'МЫЙ, -ая, -ое калпка чыккыс, танылгыс, жалганга чыккыс, төгүндөлбөс; **неопровержи́мые доказа́тельства** төгүнгө чыгарылгыс далилдер.

НЕОПРЯ'ТНОСТЬ *ж.* булганычтык, таза эместик, ыпыластык, кирдүүлүк.

НЕОПРЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое булганыч, кир, таза эмес, ыпылас, шалакы, салбыраган, сөлбүрөгөн; **неопря́тный**

www.bizdin.kg

челове́к шалакы киши; **неопря́тный вид** таза эмес кебете; **неопря́тное пла́тье** кир көйнөк.

НЕОПУБЛИКО'ВАННЫЙ, -ая, -ое жарыяланбаган, жарыя кылына элек, басылып чыга элек, элге айтыла элек; **неопублико́ванные материа́лы** жарыяланбаган материалдар.

НЕО'ПЫТНОСТЬ *ж.* тажрыйбасыздык, дасыбагандык, дагдалбагандык, такшалбагандык; **он допусти́л оши́бку по нео́пытности** ал тажрыйбасыздыгынан жаңылыштык жиберди.

НЕО'ПЫТНЫЙ, -ая, -ое тажрыйбасыз, тажрыйбасы жок, дасыбаган, дагдалбаган, такшалбаган; **нео́пытный рабо́тник** дагдалбаган кызматчы.

НЕОРГАНИЗО'ВАННО *нареч.* уюшпаган түрдө, чаржайыт, башсыз, тартипсиз.

НЕОРГАНИЗО'ВАННОСТЬ *ж.* уюштурулбагандык, уюшулбагандык, чаржайыттык, башсыздык, тартипсиздик.

НЕОРГАНИЗО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. уюмдан тышкары, уюмда жок, уюшпаган; **неорганизо́ванное населе́ние** уюшпаган эл; 2. башсыз, тартипсиз, уюшпаган, ээн баш; **неорганизо́ванное выступле́ние** тартипсиз, ээн баш чыгуу.

НЕОРГАНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое органикалык эмес (*туулуу, өрчүү жана өлүүгө ийкеми жок*); **неоргани́ческая приро́да** органикалык эмес табият (*мис. таш, металл*); **неоргани́ческая хи́мия** органикалык эмес химия (*жансыз табиятты изилдөөчү химия*).

НЕОСВЕДОМЛЁННОСТЬ *ж.* кабардар эместик, кабары жоктук, маалыматы жоктук, бейкабардык.

НЕОСВЕДОМЛЁННЫЙ, -ая, -ое билбеген, кабардар эмес, кабары жок, маалыматы жок, бейкабар.

НЕОСВЕЩЁННЫЙ, -ая, -ое жарык кылынбаган.

НЕОСВОБОЖДЁННЫЙ, -ая, -ое бошотулбаган, бошотуп алынбаган.

НЕОСЕ'ДЛЫЙ, -ая, -ое отурук эмес, көчмөн.

НЕОСЛА'БНО *нареч.* бошоңдотпой, дайыма; **неосла́бно боро́ться за мир во всём ми́ре** бүткүл дүйнөдө тынчтык үчүн бошоңдотпостон күрөш жүргүзүү.

НЕОСЛА'БНЫЙ, -ая, -ое бошоңдобогон, зор көңүл коюлган; **слу́шать с неосла́бным внима́нием** зор көңүл коюп угуу; **неосла́бный контро́ль** үзгүлтүксүз контроль.

НЕОСМОТРИ'ТЕЛЬНО *нареч.* абайлабастан, байкабастан, байкоосуздан; **поступи́ть неосмотри́тельно** абайлабастан иш иштөө.

НЕОСМОТРИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* абайлабагандык, абайлабастык, абайсыздык, байкабастык.

НЕОСМОТРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое абайлабаган, байкабаган, аяр эмес, аяр кылбаган; **неосмотри́тельный посту́пок** аяр кылбай иштелген иш; **неосмотри́тельный челове́к** аркы-беркини абайлабаган киши.

НЕОСНОВА'ТЕЛЬНО *нареч.* негизсиз, негизи жок, жөнсүз, жөнү жок.

НЕОСНОВА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* негизсиздик, негизи жоктук, жөнү жоктук.

НЕОСНОВА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. далилсиз, негизсиз, негизи жок; **неоснова́тельное заключе́ние** негизсиз корутунду; **неоснова́тельные до́воды** негизсиз далилдер; 2. *разг.* (*несерьёзный*) тайкы, чалагайым; **неоснова́тельный челове́к** чалагайым киши.

НЕОСПОРИ'МЫЙ, -ая, -ое талашсыз; **неоспори́мый факт** талашсыз факт.

НЕОСТОРО'ЖНО *нареч.* байкабай, байкоосуз; **поступи́ть неосторо́жно** байкабай иштөө, байкабастык кылуу.

НЕОСТОРО'ЖНОСТЬ *ж.* 1. кылдатсыздык, кылдат эместик, олдоксондук; **неосторо́жность обраще́ния с инструме́нтами** жабдыктарды урунгандагы олдоксондук; 2. (*неосторожный поступок*) сак эместик, чебер эместик, байкабастык; **он допустил неосторо́жность** ал байкабастык кылды.

НЕОСТОРО'ЖНЫЙ, -ая, -ое (*не остерегающийся*) сак эмес, байкабаган, байкоосуз иш кылган; кылдат эмес (*небрежный*), чебер эмес (*неумелый*); **неосторо́жный челове́к** байкабаган киши; **неосторо́жный разгово́р** байкабай сүйлөшүү; **неосторо́жное заявле́ние** байкабай айта салган сөз; **неосторо́жное выраже́ние** байкабай айткан сөз; **неосторо́жное движе́ние** абайсыз кыймыл.

НЕОСУЩЕСТВИ'МОСТЬ *ж.* ишке ашпастык, иш жүзүнө ашпастык.

НЕОСУЩЕСТВИ'МЫЙ, -ая, -ое иш жүзүнө ашпас, ишке ашпас.

НЕОСЯЗА'ЕМОСТЬ *ж.* 1. сезилбестик, сезүү мүчөлөрү аркылуу билинбестик; 2. *перен.* сезилбестик, билинбестик (*эң эле кичинелик, эң эле аздык*).

НЕОСЯЗА'ЕМЫЙ, -ая, -ое 1. сезилбес, сезүү мүчөлөрү аркылуу билинбес; 2. *перен.* (*незаметный*) сезилбес, билинбес, сезилбеген, билинбеген (*эң эле кичине, эң эле аз*); **неосяза́емый результа́т** сезилбеген натыйжа.

НЕОТВРАТИ'МО *нареч.* болбой койбойт, кутула албайт.

НЕОТВРАТИ'МОСТЬ *ж.* болбой койбостук, сөзсүз боло тургандык.

НЕОТВРАТИ'МЫЙ, -ая, -ое болбой койбос, сөзсүз боло турган.

НЕОТВЯ'ЗНО *нареч.* ойдон кетпей, ойдон чыкпай, ажырабай, дайыма, ар качан; **его́ неотвя́зно пресле́дуют сомне́ния** ал шектенгенден шектене берет.

НЕОТВЯ'ЗНЫЙ, -ая, -ое ойдон кетпес, ойдон чыкпас, кутулгус, ажырагыс, дайыма, көңүлдөн кетпес; **неотвя́зные мы́сли** көңүлдөн кетпес ойлор; **неотвя́зные воспомина́ния** болгон бир нерсенин дайыма эске түшө бериши.

НЕОТВЯ'ЗЧИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* кубаласа да кетпеген, акидей асылган, жабышкан, жадаткыч, асылып кетпеген; **неотвя́зчивый кома́р** жадаткыч чиркей; **како́й он неотвя́зчивый!** ал бир акидей асылган неме!

НЕОТДЕЛИ'МОСТЬ *ж.* ажыралбастык, ажыратылбастык, бөлүнбестүк.

НЕОТДЕЛИ'МЫЙ, -ая, -ое ажыралбас, ажыратылбас, бөлүнбөс; **одно́ неотдели́мо от друго́го** бири-биринен ажырабайт, бири-биринен ажырагыс.

НЕОТЁСАННЫЙ, -ая, -ое *разг.* одоно, жышылбаган, копол, топос; **неотёсанный па́рень** копол жигит.

НЕОТЗЫ'ВЧИВОСТЬ *ж.* ырайымсыздык, мээримсиздик, көңүлчөөк эместик.

НЕОТЗЫ'ВЧИВЫЙ, -ая, -ое ырайымсыз, мээримсиз, көңүлчөөк эмес.

НЕ'ОТКУДА *нареч.* 1. эч кайдан, эч жерден; 2. *разг.* (*нет оснований*) себеп жок, таяныч жок; **не́откуда ему́ быть о́пытным** анын тажрыйбалуу болушуна эч кандай себеп жок.

НЕОТЛО'ЖНОСТЬ *ж.* кийинкиге калтырылбастык, кечиктирилүүгө мүмкүн эместик, шашылыштык.

НЕОТЛО'ЖНЫЙ, -ая, -ое калтырылбас, кечиктирилбес, шашылыш; **неотло́жная по́мощь** шашылыш жардам; **неотло́жное де́ло** калтырылбас иш; **неотло́жная зада́ча** кечиктирилбес милдет.

НЕОТЛУ'ЧНО *нареч.* жанынан кетпестен, кенедей ажырабастан (*мис. кайтаруу*); **неотлу́чно быть при больно́м** оору кишинин жанынан кетпей туруу.

НЕОТЛУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое жандан ажырагыс, жандан кетпес; **неотлу́чный спу́тник** жандан кетпес жолдош; **неотлу́чное дежу́рство** жанынан кетпей турган кайтаруу, такай турган дежурство.

НЕОТРАЗИ'МОСТЬ *ж.* 1. калпка чыгарылгыстык, калпка чыгаруу мүмкүн эместик; **неотрази́мость до́водов** далилдердин калпка чыгарылгыстыгы, далилдердин калпка чыгаруу мүмкүн эместиги; 2. (*обаятельность*) эң таасирдүүлүк, өзүнө тартып багынтуучулук.

www.bizdin.kg

НЕОТРАЗИ'МЫЙ, -ая, -ое 1. мизи кайтарылгыс, деси кайтарылгыс; **неотразимый натиск** мизи кайтарылгыс чабуул; 2. калпка чыгарылгыс, калпка чыгаруу мүмкүн эмес, танууга мүмкүн болбогон; **неотразимые аргументы** танууга мүмкүн болбогон далилдер; 3. (*обаятельный*) эң таасирдүү, жагымдуу, эң күчтүү; **неотразимый голос** өтө жагымдуу үн; **неотразимое впечатление** эң күчтүү таасир.

НЕОТРЫ'ВНО *нареч.* баш көтөрбөстөн, тынбастан, көз айырбастан, такыр ажырабастан; **неотрывно смотреть** *на что-л. бир нерседен* көз айырбай кароо.

НЕОТРЫ'ВНЫЙ, -ая, -ое баш көтөрбөй, тынбай; **неотрывное чтение** баш көтөрбөй окуу.

НЕОТСТУ'ПНО *нареч.* тынбастан, тынымсыз; **неотступно думать** тынымсыз ойлоо.

НЕОТСТУ'ПНЫЙ, -ая, -ое жанды койбогон, жабыша берген, тынымсыз, көкөйдөн кетпеген; **неотступные мысли** көкөйдөн кетпеген ой.

НЕОТЧЁТЛИВО *нареч.* даана эмес, ачык эмес; **неотчётливо писать** ачык жазбоо.

НЕОТЧЁТЛИВОСТЬ *ж.* даана эместик, ачык эместик, так эместик (*мис. жазуунун, сүйлөөнүн*).

НЕОТЧЁТЛИВЫЙ, -ая, -ое даана эмес, ачык эмес, так эмес (*мис. жазуу, сүйлөө*); **неотчётливый почерк** даана эмес почерк; **неотчётливое произношение** сөздү так, даана айтпоо.

НЕОТЧУЖДА'ЕМЫЙ, -ая, -ое *юр.* ажыратылбас; **неотчуждаемое имущество** ажыратылбас мүлк (*жеке мүлк жөнүндө — өкмөт же бир коомдук уюмдун пайдасына жеке мүлктүн ажыратылып алынбастыгы*).

НЕОТЪЕ'МЛЕМЫЙ, -ая, -ое тартып алынбас, бөлүнгүс, ажырагыс; **неотъемлемое право** тартып алынбас укук; **неотъемлемая часть целого** бүтүндүн ажыратылгыс бөлүгү.

НЕОФИ'Т *м.* неофит (1. *бир динге жаңыдан кирген киши*; 2. *перен. бир окуунун жаңы тарапташы*).

НЕОФИЦИА'ЛЬНО *нареч.* официалдуу эмес түрдө; **неофициально заявить** официалдуу эмес түрдө билдирүү.

НЕОФИЦИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое официалдуу эмес, официалдуу түрдө эмес.

НЕОХО'ТА *ж.* 1. (*нежелание*) ыгысы келбөө, моюн жар бербөө, каалабоо, көңүл келбөө, кыйылуу; **с неохотой** моюн жар бербей; **пойти с неохотой** көңүл келбей баруу; **согласиться с неохотой** каалабай макул болуу; 2. *в знач. сказ. кому с неопр., разг.*: **неохота мне сейчас петь** азыр менин ырдагым келбей турат; **неохота мне с ним говорить** аны менен сүйлөшкүм келбейт.

НЕОХО'ТНО *нареч.* көңүлү келбей, көңүлдөнбөстөн, кыйылып.

НЕОЦЕНИ'МОСТЬ *ж.* бааланбастык, баа жеткистик, өтө кымбаттык.

НЕОЦЕНИ'МЫЙ, -ая, -ое бааланбас, баа жетпес, кымбаттуу.

НЕОЩУТИ'МЫЙ, -ая, -ое эң эле кичине, эң эле аз, билинбеген, сезилбеген, билинер-билинбес.

НЕОЩУТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *см.* **неощутимый.**

НЕПАРНОКОПЫ'ТНЫЕ *мн.* (*ед.* **непарнокопытное** *ср.*) *зоол.* ача туяк эместер, ай туяктар (*мис. жылкы, эшек ж. б.*).

НЕПА'РНЫЙ, -ая, -ое жубу жок, түгөй эмес, эки башка (*мис. көлөч*).

НЕПАРТИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое 1. (*не состоящий в партии*) партияда жок; 2. (*несовместимый со званием члена КПСС*) партияга ылайыксыз, партиянын жолуна туура келбеген.

НЕПЕРЕВОДИ'МЫЙ, -ая, -ое которулбас (*башка бир тилге так которулбай турган, так которулушу мүмкүн болбогон*).

НЕПЕРЕДАВА'ЕМЫЙ, -ая, -ое айтып бере алгыс, айтса түгөнгүс; **непередаваемое впечатление** айтып бере алгыс таасир.

НЕПЕРЕХО'ДНЫЙ, -ая, -ое: **непереходные глаголы** *грам.* аракет башкага өтпөс этиштер (*өзүнөн кийин тике толуктооч кабыл кылбаган этиш сөз*; *мис.* **стоять** туруу, **сидеть** отуруу, **лежать** жатуу *ж. б.*).

НЕПЕЧА'ТНЫЙ, -ая, -ое басма жүзүндө жана кең түрдө колдонулбаган; одоно, уят (*сөз*).

НЕПИ'САНЫЙ, -ая, -ое жазылбаган (*закон жүзүндө жазылбаса да, сөзсүз колдонула турган*); **по неписаным законам** жазылбаган закон боюнча.

НЕПИТА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жугумсуз, азыктыгы жок (*тамак*).

НЕПЛА'ВКИЙ, -ая, -ое *тех.* эрибес; **неплавкие металлы** эрибес металлдар.

НЕПЛАТЁЖ *м.* төлөбөгөндүк (*карызды мөөнөтүндө төлөбөө*).

НЕПЛАТЁЖЕСПОСО'БНОСТЬ *ж. юр.* төлөөгө кудуретсиздик, төлөөгө күчү жетпегендик, төлөөгө жөндөмсүздүк.

НЕПЛАТЁЖЕСПОСО'БНЫЙ, -ая, -ое *юр.* төлөөгө кудуретсиз, төлөөгө жөндөмсүз, төлөөгө жөндөмү жок, төлөөгө күчү жетпеген.

НЕПЛАТЕ'ЛЬЩИК *м.* төлөбөөчү (*төлөнүүчү акыларды өз убагында төлөөдөн баш тарткан киши*); **злостный неплательщик** касакана төлөбөй койгон адам.

НЕПЛОДОРО'ДНОСТЬ *ж.* күр эместик, семиз эместик, арыктык, түшүм бербегендик (*жер жөнүндө*).

НЕПЛОДОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое күр эмес, семиз эмес, арык, түшүм бербеген (*жер*).

НЕПЛОДОТВО'РНОСТЬ *ж.* жемишсиздик, жемиш бербегендик, натыйжасыздык.

НЕПЛОДОТВО'РНЫЙ, -ая, -ое жемишсиз, жемиш бербеген, натыйжасыз; **неплодотворная затрата времени** убакытты натыйжасыз өткөрүү.

НЕПЛО'ТНО *нареч.* тыгыз эмес; **дверь закрыта неплотно** эшик тыгыз жабылган эмес.

НЕПЛО'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. тыгыз эмес, ажыракай; **неплотная материя** ажыракай, алжырак кездеме; 2. көпшөк.

НЕПЛО'ХО *нареч.* жаман эмес.

НЕПЛОХО'Й, -ая, -ое жаман эмес, дурус.

НЕПОБЕДИ'МОСТЬ *ж.* жеңилбестик, жеңилбегендик.

НЕПОБЕДИ'МЫЙ, -ая, -ое 1. жеңилбес, жеңилбеген; 2. *перен.* (*непреодолимый*) күчтүү, ойго койбогон; **непобедимое желание** күчтүү тилек.

НЕПОВА'ДНО *безл. в знач. сказ. кому, разг.* ыңгайсыз, жайсыз, экинчи жологус, баш бакпас, кийлигишпес, киришпес кылуу; **чтоб неповадно было** экинчи жологус болсун үчүн.

НЕПОВИ'ННЫЙ, -ая, -ое жазыгы жок, айыпсыз, айыбы жок, күнөөсүз, күнөөсү жок.

НЕПОВИНОВЕ'НИЕ *ср.* моюн сунбоо, бой сунбоо, баш ийбөө.

НЕПОВОРО'ТЛИВОСТЬ *ж.* 1. (*неловкость*) топостук, олдоксондук, эпсиздик; 2. *перен.* (*вялость*) кашаңдык.

НЕПОВОРО'ТЛИВЫЙ, -ая, -ое 1. (*неловкий*) топос, олдоксон, эпсиз; 2. *перен.* (*вялый, туго соображающий*) кашаң, ийкемсиз, ийкеми жок; **неповоротливый ум** ийкеми жок акыл.

НЕПОВТОРИ'МЫЙ, -ая, -ое бирден-бир, сейрек учуроочу, кайталанбас; **неповторимый случай** кайталанбас окуя; **неповторимое своеобразие** сейрек учуроочу өзгөчөлүк.

НЕПОГО'ДА *ж.* жаан-чачындуу күн.

НЕПОГРЕШИ'МОСТЬ *ж.* 1. жаңылбастык, жаңылышпастык, каталашпастык; 2. (*безусловность, правильность*) жаңылышсыздык, акыйкаттык.

www.bizdin.kg

НЕПОГРЕШИ'МЫЙ, -ая, -ое **1.** (*никогда не ошибающийся*) жаңылбас, жаңылышпас, каталашпас; **2.** (*безусловный, правильный*) жаңылышсыз, акыйкат, туура, катасыз; **непогреши́мый вы́вод** катасыз корутунду.

НЕПОДАЛЁКУ *нареч. разг.* жакын жерде, алыс эмес, ыраак эмес; **неподалёку от до́ма** үйгө жакын жерде; **он живёт** неподалёку ал жакын эле жерде турат.

НЕПОДА'ТЛИВОСТЬ *ж.* **1.** (*упорство*) моюн бербегендик, ыкка көнбөгөндүк; **2.** *разг.* (*напр. материала*) ыкка көнбөгөндүк, иштетүүсү кыйындык.

НЕПОДА'ТЛИВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*упорный*) моюн бербеген, ыкка көнбөгөн, көшөрмө; **пода́тливый челове́к** ыкка көнбөгөн адам; **2.** *разг.* (*трудно обрабатываемый*) иштетүүсү кыйын; **непода́тливый материа́л** иштетүүсү кыйын материал.

НЕПОДВЕ'ДОМСТВЕННЫЙ, -ая, -ое *офиц.* ошол ведомствого багынбаган, кароосунда болбогон.

НЕПОДВИ'ЖНО *нареч.* кыймылдабай, былк этпей; **лежа́ть неподви́жно** былк этпей жатуу.

НЕПОДВИ'ЖНОСТЬ *ж.* **1.** кыймылдабастык, былк этпестик, кебелбестик, ордунан козголбогондук; **2.** тоң моюндук, кашаңдык, топостук.

НЕПОДВИ'ЖНЫЙ, -ая, -ое **1.** кыймылсыз, жылбаган, козголбогон, ордунан жылбаган; **каза́ться неподви́жным** козголбогон сыяктанып көрүнүү; **неподви́жные звёзды** *астр.* козголбогон жылдыздар; **2.** *перен.* (*о человеке*) какаарабаган, былк этип койбогон, тоң моюн, топос; **3.** *перен.* (*застывший*) мелтиреп калган, катып калган, кыймылсыз; **неподви́жный взгляд** мелтиреп калган көз карааш; **неподви́жное лицо́** кыймылсыз бет.

НЕПОДДЕ'ЛЬНОСТЬ *ж.* **1.** (*подлинность*) чыныгылык, жасалма эместик; **2.** *перен.* (*искренность*) жасалма эместик, анткор эместик.

НЕПОДДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*подлинный*) чыныгы, жасалма эмес; **2.** *перен.* (*искренний*) жасалма эмес, анткор эмес; **неподде́льная ра́дость** чыныгы кубаныч.

НЕПОДКУ'ПНОСТЬ *ж.* сатылбастык, тууралык (*мис. пара жебестик*).

НЕПОДКУ'ПНЫЙ, -ая, -ое сатылбас, туура (*мис. пара жебес*).

НЕПОДОБА'ЮЩИЙ, -ая, -ее жарабаган, ылайыксыз, болбогон; **неподоба́ющим о́бразом** ылайыксыз түрдө, ылайыгы жок түрдө.

НЕПОДРАЖА'ЕМО *нареч.* теңдеши жок, абдан сонун, эң укмуштуу.

НЕПОДРАЖА'ЕМЫЙ, -ая, -ое теңдеши жок, абдан сонун, эң укмуштуу.

НЕПОДСУ'ДНЫЙ, -ая, -ое *юр.* сотко берүүгө ылайыктуу эмес, сотко берүүгө тиешеси жок; **э́то де́ло неподсу́дно гражда́нскому суду́** бул ишти кароого граждандык соттун тиешеси жок.

НЕПОДХОДЯ'ЩИЙ, -ая, -ее туура келбеген, жараксыз, ылайыксыз; **неподходя́щая компа́ния** ылайыксыз компания, туура келбей турган компания; **неподходя́щий кли́мат** ылайыксыз климат, жагымсыз климат; **неподходя́щие усло́вия** ылайыксыз шарттар.

НЕПОДЧИНЕ'НИЕ *ср.* багынбоо, моюн сунбоо, баш ийбөө.

НЕПОЗВОЛИ'ТЕЛЬНО *нареч.* орой, одоно, ылайыксыз; **непозволи́тельно вести́ себя́** өзүн өзү орой алып жүрүү.

НЕПОЗВОЛИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое орой, одоно, ылайыксыз; **непозволи́тельный посту́пок** ылайыксыз иш кылуу.

НЕПОЗНАВА'ЕМЫЙ, -ая, -ое *филос.* билип болбос, билип болбой турган, билүүгө мүмкүн болбогон; **в ми́ре нет ничего́ непознава́емого** дүйнөдө билүүгө мүмкүн болбогон эч нерсе жок.

НЕПОКОЛЕБИ'МО *нареч.* калкылдабай, туруктуу, тайсалбай, кебелбей; **непоколеби́мо стоя́ть на стра́же ми́ра** тынчтыкты сактоодо тайсалбай бекем туруу.

НЕПОКОЛЕБИ'МОСТЬ *ж.* калкылдабастык, тайсалбастык, туруктуулук, кажыбастык, кебелбестик, бекемдик.

НЕПОКОЛЕБИ'МЫЙ, -ая, -ое калкылдабас, тайсалбас, туруктуу, кажыбас, кебелбес, бекем; **непоколеби́мая ве́ра** туруктуу ишеним.

НЕПОКОРЁННЫЙ, -ая, -ое багынбаган, моюн сунбаган, баш ийбеген.

НЕПОКО'РНОСТЬ *ж.* багынбастык, моюн сунбастык, бой сунбастык, баш ийбестик.

НЕПОКО'РНЫЙ, -ая, -ое багынбаган, багынбас, моюн сунбас, бой сунбас; **непоко́рный хара́ктер** багынбас мүнөз.

НЕПОКРЫ'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*незакрытый*) оозу жабылбаган (*мис. кумура*); **2.** (*без кровли*) үстү жабылбаган (*мис. үй*); **3.** (*без шапки*) жылаңбаш; **с непокры́той голово́й** жылаңбаш.

НЕПОЛА'ДКИ *мн.* (*ед.* **непола́дка** *ж.*) кемчиликтер, бузуктар; **непола́дки в маши́не** машинадагы бузуктар; **организацио́нные непола́дки** уюштуруу кемчиликтери.

НЕПОЛНОПРА'ВНЫЙ, -ая, -ое толук укугу жок, кем укуктуу.

НЕПОЛНОТА' *ж.* толук эместик, түгөл эместик.

НЕПОЛНОЦЕ'ННЫЙ, -ая, -ое толук баалуу эмес, кем баалуу, сапаты начар.

НЕПО'ЛНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*не совсем наполненный*) толтура эмес, бөксө, түгөл эмес; **непо́лная корзи́на** бөксө корзина; **2.** толук эмес; **непо́лный сбор** толук эмес жыйым, кем жыйым; **непо́лный вес** толук эмес салмак; **непо́лный рабо́чий день** толук эмес жумуш күнү; **непо́лный курс** толук эмес курс, бүтпөгөн курс; **непо́лная сре́дняя шко́ла** толук эмес орто мектеп; **3.** *разг.* (*нетолстый*) семиз эмес; ◇ **непо́лное квадра́тное уравне́ние** *мат.* толук эмес квадраттык теңдеме.

НЕПОЛУЧЕ'НИЕ *ср.* албоо.

НЕПОМЕ'РНО *нареч.* ыгы жок, өтө чоң, абдан ашкан.

НЕПОМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое чектен тыш, эң эле, ыгы жок, өтө чоң; **непоме́рная толщина́** өтө эле жоондук; **непоме́рные тре́бования** өтө эле чоң талаптар.

НЕПОНИМА'НИЕ *ср.* түшүнбөө, аңдабоо.

НЕПОНЯ'ТЛИВОСТЬ *ж.* зээнсиздик, маңыроолук, аңкоолук.

НЕПОНЯ'ТЛИВЫЙ, -ая, -ое зээнсиз, маңыроо, аңкоо.

НЕПОНЯ'ТНО 1. *нареч.* түшүнүксүз; **говори́ть непоня́тно** түшүнүксүз сүйлөө; **2.** *безл. в знач. сказ.* түшүнүксүз; **непоня́тно, что он хоте́л сказа́ть** анын эмне айтайын дегени түшүнүксүз; **мне непоня́тно, как э́то случи́лось** кандайча минтип калганы мага түшүнүксүз.

НЕПОНЯ'ТНОСТЬ *ж.* түшүнүксүздүк.

НЕПОНЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое **1.** түшүнүксүз; **непоня́тное сло́во** түшүнүксүз сөз; **2.** (*загадочный, странный*) түшүнүксүз, укмуштуу; **непоня́тный слу́чай** түшүнүксүз учур.

НЕПО'НЯТЫЙ, -ая, -ое түшүнүлбөгөн, түшүнүлбөгөн бойдон; **оста́ться непо́нятым** түшүнүлбөгөн бойдон калуу.

НЕПОПАДА'НИЕ *ср. воен.* тийбей калуу (*ок тийбей калуу*).

НЕПОПРАВИ'МОСТЬ *ж.* түзөлбөстүк, түзөтүлбөстүк, оңолбостук, оңдолбостук.

НЕПОПРАВИ'МЫЙ, -ая, -ое түзөлбөс, түзөтүлбөс, түзөтүшү мүмкүн болбогон, оңдолбос; **непоправи́мая оши́бка** түзөтүшү мүмкүн болбогон ката.

НЕПОПУЛЯ'РНЫЙ, -ая, -ое популярдуу эмес (*белгилүү эмес, элге белгилүү эмес*).

НЕПОРО'ЧНОСТЬ *ж.* **1.** *уст.* күнөөсүздүк, күнөөсү жоктук; **2.** (*безупречность*) кемтиксиздик, айыпсыздык, ак ниеттик.

www.bizdin.kg

НЕПОРО'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. *уст.* күнөөсүз, күнөөсү жок; 2. (*безупречный*) кемтиксиз, айыпсыз, ак ниет менен болгон.

НЕПОРЯ'ДОК *м.* кемчилик, тартиптин жоктугу.

НЕПОРЯ'ДОЧНОСТЬ *ж.* түзүк эместик, жакшы эместик.

НЕПОРЯ'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое түзүк эмес, жакшы эмес; **непоря́дочный челове́к** жакшы киши эмес.

НЕПОСЕ'ДА *м. и ж. разг.* турумсуз, отурбас, көчүгү жерге тийбес, тынчы жок (*мис. бала*).

НЕПОСЕ'ДЛИВОСТЬ *ж.* турумсуздук, отурбастык, көчүгү жерге тийбестик, тынчы жоктук.

НЕПОСЕ'ДЛИВЫЙ, -ая, -ое турумсуз, отурбас, көчүгү жерге тийбеген, токтоно албаган, тынчы жок; **непосе́дливый ребёнок** тынчы жок бала.

НЕПОСЕЩА'ЕМОСТЬ *ж.* катышпоочулук, келбей калуучулук (*мис. сабакка*).

НЕПОСЕЩЕ'НИЕ *ср.* катышпоо, келбөө, барбоо, каттабоо.

НЕПОСИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое күч жетпес, көтөрө алгыс, алы жетпес; **непоси́льное зада́ние** күч жетпес тапшырма; **непоси́льная но́ша** көтөрө алгыс жүк.

НЕПОСЛЕ'ДОВАТЕЛЬНО *нареч.* ырааттсыз, бир тартип менен барбай.

НЕПОСЛЕ'ДОВАТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. ырааттсыздык, бир тартип менен барбагандык, ирети жоктук; 2. (*непоследовательный поступок*) ырааттуу эместик; **допусти́ть непосле́довательность** ырааттуу эместикке жол берүү.

НЕПОСЛЕ'ДОВАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ырааттсыз, иретсиз, бир тартип менен барбаган; **непосле́довательный посту́пок** ырааттсыз иш; **непосле́довательный челове́к** ырааттсыз киши.

НЕПОСЛУША'НИЕ *ср.* кулак салбоо, кулак койбоо, тил албоо.

НЕПОСЛУ'ШНЫЙ, -ая, -ое кулак салбас, кулак койбос, тил албас.

НЕПОСРЕ'ДСТВЕННО *нареч.* 1. тике, тикеден-тике, тупадан туура; **непосре́дственно соприкаса́ться** *с кем-л.* *бирөө менен* тикеден-тике байланышуу; **переда́ть письмо́ непосре́дственно адреса́ту** катты адрестелген кишинин өзүнө берүү; 2. (*без раздумий*) ойлонуп отурбастан эле; **непосре́дственно отозва́ться на призы́в** ойлонуп турбастан эле үндөөгө кошулуу.

НЕПОСРЕ'ДСТВЕННОСТЬ *ж.* митаамдыгы жоктук, көөдөктүк, арам ою жоктук; **с де́тской непосре́дственностью** балдарча жаман ою жоктук менен.

НЕПОСРЕ'ДСТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. тике, тупадан-туура, тикеден-тике; **непосре́дственный нача́льник** тике начальник; **под непосре́дственным руково́дством** тике жетекчилиги астында; 2. арамза эмес, митаамдыгы жок, көөдөк; **непосре́дственная нату́ра** арамдыгы жок адам; **непосре́дственное чу́вство** өзүнөн өзү келип чыккан сезим.

НЕПОСТИЖИ'МЫЙ, -ая, -ое акыл жеткис; ◇ **уму́ непостижи́мо** *разг.* акыл жеткис, таптакыр түшүнүксүз.

НЕПОСТОЯ'ННЫЙ, -ая, -ое өзгөрмө, туруктуу эмес, туруксуз, оома; **непостоя́нная нату́ра** туругу жок адам.

НЕПОСТОЯ'НСТВО *ср.* өзгөргүчтүк, туруктуу эместик, туруксуздук, оомалык.

НЕПОТОПЛЯ'ЕМОСТЬ *ж.* сууга чөгүп кетпестик, сууга чөкпөй тургандык (*мис. кеме*).

НЕПОТОПЛЯ'ЕМЫЙ, -ая, -ое сууга чөгүп кетпес, сууга чөкпөй турган (*мис. кеме*).

НЕПОТРЕ'БНЫЙ, -ая, -ое *уст.* 1. (*ненужный*) керексиз, жараксыз; 2. (*неприличный*) уят, бузук, шалпыган; **непотре́бные слова́** шалпыган сөздөр.

НЕПОХО'ЖИЙ, -ая, -ее окшош эмес, окшобогон.

НЕПОЧА'ТЫЙ, -ая, -ое башталбаган, бузулбаган, чети оюла элек; ◇ **непоча́тый край рабо́ты** толуп жаткан (чети да оюла элек) иш, абдан көп жумуш.

НЕПОЧТИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* сыйлабастык, ызат кылбагандык, адепсиздик.

НЕПОЧТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сыйлабас, ызаты жок, ызат кылбас, адепсиз.

НЕПРА'ВДА *ж.* чын эмес, калп, жалган; ◇ **все́ми пра́вдами и непра́вдами** *разг.* калпты-чынды койгулатып.

НЕПРАВДИ'ВЫЙ, -ая, -ое жалган, калп, туура эмес.

НЕПРАВДОПОДО'БИЕ *ср.* чынга окшобогондук.

НЕПРАВДОПОДО'БНО *нареч.* чындыкка окшобогон, чын сыяктанбаган.

НЕПРАВДОПОДО'БНЫЙ, -ая, -ое чынга окшобогон, чын сыягы жок.

НЕПРА'ВИЛЬНО *нареч.* туура эмес, дурус эмес, тескери.

НЕПРА'ВИЛЬНОСТЬ *ж.* туура эместик, дурус эместик, тескерилик, теристик.

НЕПРА'ВИЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*отступающий от нормы*) туура эмес, тескери, буруш; **непра́вильные черты́ лица́** бет түзүлүшү туура эмес; **непра́вильное разви́тие** туура эмес өрчүү; **непра́вильная дробь** *мат.* буруш бөлчөк; **непра́вильный многоуго́льник** *мат.* туура эмес көп бурчтук; **непра́вильный глаго́л** *грам.* тескери этиш (*жакталышы жалпы жакталуу эрежелеринен тышкары турган этиш*); 2. (*ошибочный*) жаңылыш, дурус эмес; **непра́вильный вы́вод** жаңылыш корутунду.

НЕПРАВОМЕ'РНО *нареч.* законго ылайык эмес, законго туура эмес, закон чендүү эмес.

НЕПРАВОМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое законго ылайыксыз, закон чендүү эмес, законго ылайык келбеген.

НЕПРАВОМО'ЧНОСТЬ *ж. юр.* укугу жоктук, укук берилбегендик (*мис. бир ишти иштөөгө*).

НЕПРАВОМО'ЧНЫЙ, -ая, -ое *юр.* укугу жок.

НЕПРАВОСПОСО'БНОСТЬ *ж. юр.* укукка жөндөмсүздүк, укукка жөндөмү жоктук.

НЕПРАВОСПОСО'БНЫЙ, -ая, -ое *юр.* укукка жөндөмсүз, укукка жөндөмү жок.

НЕПРАВОТА' *ж.* туура эместик, тескери экендик, терс экендик; **созна́ться в свое́й неправоте́** өзүнүн туура эместигин мойнуна алуу.

НЕПРА'ВЫЙ, -ая, -ое туура эмес; **вы непра́вы** сиздики туура эмес.

НЕПРАКТИ'ЧНОСТЬ *ж.* 1. (*неделовитость*) иштиктүү эместик, камылгалуу эместик, бышык эместик, бүйрө эместик, шалакылык; **он отлича́ется непракти́чностью** ал камылгалуу эместиги менен айырмаланат; 2. (*чего-л.*) үнөмдүү эместик, ыңгайсыздык, оңтойсуздук, ылайыгы жоктук, жараксыздык.

НЕПРАКТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*о человеке*) камылгалуу эмес, шалакы; 2. (*неэкономный, неудобный*) үнөмдүү эмес, ыңгайсыз, оңтойсуз, ылайыксыз, ылайыгы жок, жараксыз.

НЕПРЕВЗОЙДЁННЫЙ, -ая, -ое 1. (*самый совершенный*) эң жакшы, барып турган мыкты, абдан мыкты (*теңи жок*); **непревзойдённый образе́ц** барып турган мыкты үлгү; **непревзойдённое мастерство́** барып турган чебердик; 2. *неодобр.* (*достигший крайней степени*) барып турган, ашынган; **непревзойдённое равноду́шие** барып турган кош көңүлдүк; **непревзойдённая жесто́кость** барып турган ырайымсыздык.

НЕПРЕДВЗЯ'ТОСТЬ *ж.* белгилүү ой менен иштелбегендик, атайлап иштелбегендик.

НЕПРЕДВЗЯ'ТЫЙ, -ая, -ое белгилүү ой менен иштелбеген, атайы иштелбеген; **непредвзя́тое отноше́ние** атайы иштелбеген мамиле.

НЕПРЕДВИ'ДЕННЫЙ, -ая, -ое мурда билинбеген, күтпөгөн жерден болгон, күтүлбөгөн.

НЕПРЕДНАМЕ'РЕННЫЙ, -ая, -ое мурда ниеттелбеген, атайы иштелбеген, мурда ниет кылынбаган; **непреднаме́ренное оскорбле́ние** атайы иштелбеген ызалоо.

www.bizdin.kg

НЕПРЕДУБЕЖДЁННЫЙ, -ая, -ое күн мурун, башынан ойлонулуп коюлбаган; **непредубеждённое мнéние** күн мурун ойлонулуп коюлбаган пикир (ой).

НЕПРЕДУМЫ'ШЛЕННЫЙ, -ая, -ое *см.* **непреднамéренный.**

НЕПРЕДУСМО'ТРЕННЫЙ, -ая, -ое өз убагында эсепке алынбаган, өз убагында планга киргизилбеген.

НЕПРЕДУСМОТРИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* келечегин карабагандык, келечегин ойлобогондук, артын ойлобогондук, абайлабагандык.

НЕПРЕДУСМОТРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое келечегин карабаган, келечегин ойлобогон, артын байкабаган, абайлабаган.

НЕПРЕЗЕНТА'БЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *разг. уст.* кебетеси начар, кейпи начар, сымбаттуу эмес, келбеттүү эмес.

НЕПРЕКЛО'ННОСТЬ *ж.* туруктуулук, салмактуулук.

НЕПРЕКЛО'ННЫЙ, -ая, -ое калтаарыбаган, туруктуу, катуу, бек, салмактуу; **непреклóнная вóля нарóда** элдин калтаарыбас бекем эрки.

НЕПРЕКРАЩА'ЮЩИЙСЯ, -аяся, -ееся токтолбогон, тынымсыз жүрүп турган, токтоосуз, үзгүлтүксүз.

НЕПРЕЛО'ЖНОСТЬ *ж.* 1. (*нерушимость*) бузулгустук; 2. (*неоспоримость*) талашсыздык.

НЕПРЕЛО'ЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (*нерушимый*) бузулгус; **непрелóжный закóн** бузулгус закон; 2. (*неоспоримый*) талашсыз; **непрелóжный факт** талашсыз факт.

НЕПРЕМЕ'ННО *нареч.* албетте, сөзсүз; **непремéнно придý** сөзсүз келемин.

НЕПРЕМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое 1. милдеттүү түрдө болуучу, зарыл; **непремéнное услóвие** зарыл шарт; 2. *уст.* которулбас, алмашпас, дайыма бирге болуучу.

НЕПРЕОБОРИ'МЫЙ, -ая, -ое жеңилгис, жеңилбей турган; **непреоборúмая сúла идéй ленинúзма** ленинизм идеяларынын жеңилгис күчү.

НЕПРЕОДОЛИ'МОСТЬ *ж.* жеңип чыкпай тургандык, колдон келбей тургандык.

НЕПРЕОДОЛИ'МЫЙ, -ая, -ое жеңилгис, жеткис, колдон келгис, каршы тура алгыс; **непреодолúмое препя́тствие** жеңилгис кедерги.

НЕПРЕРЕКА'ЕМЫЙ, -ая, -ое талашсыз; **непререкáемая úстина** талашсыз чындык.

НЕПРЕРЫ'ВНО *нареч.* үзгүлтүксүз, токтоосуз, тынбаган, тыным албастан; **телегрáф рабóтает непреры́вно крýглые сýтки** телеграф тыным албастан сутка бою иштейт.

НЕПРЕРЫ'ВНОСТЬ *ж.* туташтык, үзүлбөгөндүк, үздүксүздүк, тынбагандык, токтобогондук; **непреры́вность вся́кого развúтия** *филос.* ар бир өрчүштүн токтоосуздугу.

НЕПРЕРЫ'ВНЫЙ, -ая, -ое 1. (*сплошным рядом, без промежутков*) тизмектелген, тутамдаш, үздүксүз, үзүлбөстөн; 2. (*без перерыва, длящийся долго*) үздүксүз, токтоосуз; 3. *мат.* үзгүлтүксүз; **непреры́вная дробь** үзгүлтүксүз бөлчөк.

НЕПРЕСТА'ННО *нареч.* тынымсыз, токтоосуз, дайыма; **непрестáнно двúгаться вперёд** тынымсыз илгери басуу.

НЕПРЕСТА'ННЫЙ, -ая, -ое токтоосуз, ар дайым.

НЕПРЕХОДЯ'ЩИЙ, -ая, -ее өзүнүн маанисин эч качан жоготпой турган.

НЕПРИВЕРЕ'ДЛИВЫЙ, -ая, -ое жөнөкөй, карапайым, тандабаган; **непривередливый человéк** карапайым киши; **непривередливый в едé** тамак тандабаган.

НЕПРИВЕ'ТЛИВО *нареч.* суз, ачык чырай менен эмес, жарык жүз менен эмес, жактырбаган түр менен; **непривéтливо принимáть посетúтелей** келүүчүлөрдү жактырбаган түр менен кабыл алуу.

НЕПРИВЕ'ТЛИВОСТЬ *ж.* суздук, кыртышы сүйбөгөндүк, жактырбагандык, салкындык (*мис. мамиле*).

НЕПРИВЕ'ТЛИВЫЙ, -ая, -ое суз, кыртышы сүйбөгөн, жактырбаган, салкын; **непривéтливая встрéча** кыртышы сүйбөй кабыл алуу, көңүлсүз кабыл алуу; **непривéтливый ландшáфт** көңүлсүз ландшафт (*табият көрүнүшү*); **непривéтливый человéк** суз киши.

НЕПРИВЛЕКА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жагымсыз, өзүнө тартпаган; **непривлекáтельная внéшность** жагымсыз кебете, жагымсыз сырткы көрүнүш.

НЕПРИВЫ'ЧКА *ж. разг.* көнбөгөндүк, адаттанбагандык, тажрыйбасыздык; **с непривы́чки** көнбөгөндүктөн, адаттанбагандыктан.

НЕПРИВЫ'ЧНО *безл. в знач. сказ. кому* көнбөгөн, адаттанбаган.

НЕПРИВЫ'ЧНОСТЬ *ж.* адаттанбагандык, кынык албагандык, көнүм болбогондук, көнүкпөгөндүк.

НЕПРИВЫ'ЧНЫЙ, -ая, -ое адат албаган, көнбөгөн, көнүкпөгөн, көнүм болбогон, өнөкөт болбогон, дагды албаган; **непривы́чная обстанóвка** көнбөгөн шарт, жагдай; **непривы́чный к чемý-либо** бир нерсеге дагды албаган, бир нерсеге көнбөгөн (үйрөнбөгөн, көнүкпөгөн).

НЕПРИГЛЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое ырайсыз, жакшы эмес, үрөйсүз, үрөйү суук, кебетеси жаман; **неприглядная внéшность** үрөйү суук кебете.

НЕПРИГО'ДНОСТЬ *ж.* жараксыздык, жарамсыздык; **за негригóдностью** жараксыз болгондуктан.

НЕПРИГО'ДНЫЙ, -ая, -ое жараксыз, жарамсыз; **негригóдный к чемý-либо** бир нерсеге жарамсыз.

НЕПРИЕ'МЛЕМОСТЬ *ж.* туура келбегендик, ылайыксыздык, жарабагандык.

НЕПРИЕ'МЛЕМЫЙ, -ая, -ое туура келбеген, ылайыксыз, жарабаган; **неприéмлемые услóвия** ылайыксыз (туура келбеген) шарттар.

НЕПРИ'ЗНАННЫЙ, -ая, -ое таанылбаган, даңкы чыкпаган; **непрúзнанный талáнт** таанылбаган талант.

НЕПРИКА'ЯННЫЙ, -ая, -ое *разг.* айласы кеткен, жанын коёрго жер таппаган, алапайын таппаган, жаны төрт чарчы болгон; **хóдит как неприкáянный** алапайын таппай басып жүрөт.

НЕПРИКОСНОВЕ'ННОСТЬ *ж.* эч кимдин тийбестиги, эч ким тийбестик, кол тийбестик, былк этпестик; **грáжданам СССР обеспéчивается неприкосновéнность лúчности** СССР граждандарынын өз башына эч кимдин тийбестиги камсыз кылынат; **неприкосновéнность запáса** запастын кол тийбестиги.

НЕПРИКОСНОВЕ'ННЫЙ, -ая, -ое эч ким тийбес, кол тийбес, былк этпес; **социалистúческая сóбственность свящéнна и неприкосновéнна** социалисттик мүлк ыйык жана кол тийбес мүлк; **неприкосновéнный запáс** кол тийбес запас.

НЕПРИКРА'ШЕННЫЙ, -ая, -ое боёмолдобогон, чыныгы, табийгы, өзүндөй; **неприкрáшенная úстина** боёмолдобогон чындык.

НЕПРИКРЫ'ТЫЙ, -ая, -ое көз көрүнөө, апачык; **неприкры́тая ложь** көз көрүнөө калп.

НЕПРИЛИ'ЧИЕ *ср.* адепсиздик, уят, адатта жок жорук.

НЕПРИЛИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое адепсиз, чеки, уят.

НЕПРИМЕНИ'МЫЙ, -ая, -ое колдонулбас, ишке жарабас.

НЕПРИМЕ'ТНОСТЬ *ж.* билинбестик, байкалбастык, билинбей өтүүчүлүк, көзгө түшпөстүк.

НЕПРИМЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*незаметный*) билинбеген, байкалбаган, көзгө түшпөгөн, чалдыкпаган, көрүнбөгөн; **неприметная рáзница** көзгө чалдыкпаган айырма; 2. *уст.* (*незначительный*) билинбеген, элге таанылбаган; **неприметный человéк** байкалбаган (элге анча тааныш эмес) адам.

НЕПРИМИРИ'МОСТЬ *ж.* татуулашпастык, элдешпестик, келишпестик.

НЕПРИМИРИ'МЫЙ, -ая, -ое 1. (*не допускающий соглашательства*) макул болбос, ыкка көнбөс, тил албас (*мис.*

www.bizdin.kg

адам); 2. (*такой, который нельзя объединить*) татуулашпас, элдешпес, келишпес; **непримири́мая борьба́** татуулашкыс күрөш; **непримири́мый враг** келишпес душман; **непримири́мые противоре́чия** келишпес карама-каршылык.

НЕПРИНУЖДЕННО *нареч.* кысылбай, оңойсузданбай, эркин; **непринуждённо держа́ться** өзүн эркин кармоо.

НЕПРИНУЖДЁННОСТЬ *ж.* кысылбоочулук, оңойсуздanбагандык, өзүн ээн-эркин кармоочулук; **непринуждённость бесе́ды** аңгеменин ээн-эркиндиги.

НЕПРИНУЖДЁННЫЙ, -ая, -ое кысылбаган, мажбур болбогон, өзүн ээн-эркин карма́ган; **непринуждённая бесе́да** ээн-эркин аңгеме.

НЕПРИНЯ'ТИЕ *ср.* албоо, баш тартуу, көрбөө, колдонбоо; **непринятие мер** чара көрбөө; **непринятие во внима́ние** эске албоо; **непринятие бо́я** *воен.* согуштан баш тартуу.

НЕПРИСПОСО'БЛЕННОСТЬ *ж.* ылайыкталбагандык, ийкемделбегендик, көнүкпөгөндүк.

НЕПРИСПОСО'БЛЕННЫЙ, -ая, -ое ылайыкталбаган, ийкемделбеген, ийкеми жок, көнүкпөгөн; **неприспосо́бленный челове́к** ийкеми жок киши.

НЕПРИСТО'ЙНО *нареч.* адепсиз, адеби жок, ээн баш.

НЕПРИСТО'ЙНОСТЬ *ж.* адепсиздик, ээн баштык, уят-сыйытсыздык.

НЕПРИСТО'ЙНЫЙ, -ая, -ое адепсиз, ээн баш, уят-сыйытсыз; **непристо́йное поведе́ние** адепсиз жүрүш-туруш.

НЕПРИСТУ'ПНОСТЬ *ж.* 1. күч жеткистик, кебелбестик, бекемдик, адам баргыс, киши жеткис; **непристу́пность кре́пости** чептин бекемдиги; 2. (*надменность*) текебердик, бой көтөргөндүк.

НЕПРИСТУ'ПНЫЙ, -ая, -ое 1. адам жеткис, күч жеткис, кебелбес, бекем; **непристу́пная скала́** адам баргыс зоока; **непристу́пная кре́пость** бекем чеп; 2. (*надменный*) бой көтөрмө, текебер; **непристу́пный челове́к** текебер адам.

НЕПРИСУ'ТСТВЕННЫЙ, -ая, -ое: **непрису́тственный день** *уст.* мекеме жабык күн.

НЕПРИТВО'РНЫЙ, -ая, -ое арамдыгы жок, чын жүрөктөн; **непритво́рная ра́дость** арамдыгы жок чын кубаныч.

НЕПРИТЯЗА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кесири жок, тандабаган, талимсибеген, кекирейбеген (*мис. адам*).

НЕПРИХОТЛИ'ВОСТЬ *ж.* 1. (*нетребовательность*) дандабастык, тандабастык, кесири жоктук; 2. (*простота*) жөнөкөйлүк, карапайымдык; **неприхотли́вость рису́нка** сүрөттүн жөнөкөйлүгү.

НЕПРИХОТЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое 1. (*нетребовательный*) дандабас, дандабаган, тандабаган; **неприхотли́вый челове́к** дандабаган киши; 2. (*простой*) жөнөкөй, карапайым кадыресе; **неприхотли́вый узо́р** жөнөкөй түр.

НЕПРИЧА'СТНОСТЬ *ж.* катышпагандык, катышы жоктук, тиешеси жоктук; **доказа́ть** *чью-л.* **непричастность** *бирөөнүн* катышы жоктугун далилдөө.

НЕПРИЧА'СТНЫЙ, -ая, -ое катышпаган, катышы жок, тиешеси жок; **быть непричастным к** *чему-л. бир нерсеге* тиешеси жок болуу.

НЕПРИЯ'ЗНЕННО *нареч.* душмандык менен, кастык менен.

НЕПРИЯ'ЗНЕННОСТЬ *ж.* душмандык, кастык.

НЕПРИЯ'ЗНЕННЫЙ, -ая, -ое кастык кылган, татуу эмес, душман, жактырбаган, сүйбөгөн.

НЕПРИЯ'ЗНЬ *ж.* кастык, татуу эместик; **в его́ слова́х сквози́т неприя́знь** анын сөздөрүнөн душмандык көрүнүп турат.

НЕПРИЯ'ТЕЛЬ *м.* душман, жоо, кас.

НЕПРИЯ'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **неприятель-ге** *т.*; **неприя́тельский отря́д** душмандын отряды.

НЕПРИЯ'ТНО 1. *нареч.* жаман, жагымсыз; **неприя́тно па́хнет** жаман жыт келип турат; 2. *безл. в знач. сказ. кому* жаман болуу, жакпоо; **ему́ бы́ло неприя́тно** ага жакшы болгон жок, ага оңойсуз болду.

НЕПРИЯ'ТНОСТЬ *ж.* жаман окуя, кырсыктуу иш, чатак иш.

НЕПРИЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое жаман, жагымсыз; **неприя́тный го́лос** жагымсыз үн.

НЕПРОБУ'ДНО *нареч.*: **спать непробу́дно** ойгонбостон уктоо.

НЕПРОБУ'ДНЫЙ, -ая, -ое 1.: **непробу́дный сон** абдан катуу уйку; 2. *перен. разг.* барып турган, жеткен; **непробу́дная лень** барып турган жалкоолук.

НЕПРОВОДНИ'К *м. физ.* өткөрбөс (*электр тогун өзү аркылуу өткөрбөгөн зат*).

НЕПРОГЛЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое көрүнгүс, капкараңгы; **непрогля́дная ночь** көзгө сайса көрүнгүс караңгы түн.

НЕПРОДОЛЖИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* узун эместик, көпкө созулбагандык, узак эместик, кыскалык.

НЕПРОДОЛЖИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое узун эмес, көпкө созулбаган, узак эмес, көпкө эмес, кыска; **в непродолжи́тельном вре́мени** кыска убакыттын ичинде; жакында.

НЕПРОДУКТИ'ВНО *нареч.* өнүмсүз, өндүрүмсүз; натыйжасыз, жемишсиз, бошко, курулай; **непродукти́вно тра́тить вре́мя** убакытты бошко (натыйжасыз) өткөрүү.

НЕПРОДУКТИ'ВНОСТЬ *ж.* продуктысыздык, өнүмсүздүк, өндүрүмсүздүк; натыйжасыздык, жемишсиздик.

НЕПРОДУКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое продуктысыз, өнүмсүз, өндүрүмсүз; натыйжасыз, жемишсиз, бошко өткөн, **непродукти́вные а́ффиксы** *грам.* өнүмсүз мүчөлөр (*анча-мынча гана сөзгө айкашуучу мүчөлөр*); **непродукти́вная тра́та вре́мени** убакытты бошко өткөрүү.

НЕПРОДУ'МАННЫЙ, -ая, -ое ойлонуп көрүлбөгөн, жакшы ойлонулбаган.

НЕПРОЕ'ЗЖИЙ, -ая, -ее араба, машина жүрө алгыс (*жол тууралу*).

НЕПРОЗРА'ЧНЫЙ, -ая, -ое күңүрт, тунук эмес.

НЕПРОИЗВОДИ'ТЕЛЬНО *нареч.* 1. (*малопродуктивно*) өндүрүмсүз, өнүмсүз, өнүмү жок; 2. (*без пользы*) бекерге, бошко, текке.

НЕПРОИЗВОДИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* өндүрүмсүздүк, өнүмсүздүк, өнүмү жоктук; **непроизводи́тельность единоли́чного крестья́нского хозя́йства** жеке дыйкан чарбасынын өндүрүмсүздүгү.

НЕПРОИЗВОДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*малопродуктивный*) өндүрүмсүз, өнүмсүз, өнүмү жок; **непроизводи́тельный труд** өндүрүмсүз эмгек; 2. (*затраченный без пользы*) текке кеткен, бошко кеткен; **непроизводи́тельные расхо́ды** текке кеткен расходдор.

НЕПРОИЗВО'ЛЬНО *нареч.* эрксизден, айла жоктон, аргасыздан; **непроизво́льно смея́ться** эрксиз күлүү.

НЕПРОИЗВО'ЛЬНОСТЬ *ж.* эрксиздик, айла жоктук, аргасыздык.

НЕПРОИЗВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое эрксиз, айласыз, аргасыз; **непроизво́льное движе́ние** эрксиз кыймыл.

НЕПРОЛА'ЗНЫЙ, -ая, -ое өтө алгыс, өткүс; **непрола́зная грязь** өтө алгыс баткак, адам жүрө алгыс баткак.

НЕПРОМОКА'ЕМЫЙ, -ая, -ое суу өткүс, суу өткөрбөй турган.

НЕПРОНИЦА'ЕМОСТЬ *ж.* өткөрбөстүк (*өзү аркылуу суу, жарык, тыбыш ж. б. өткөрбөй тургандык*).

НЕПРОНИЦА'ЕМЫЙ, -ая, -ое 1. өткөргүс, өткөрбөс; **непроница́емая перегоро́дка** өткөрбөс тосмо; 2. *перен.* (*скрытый, скрытный*) жашырын, киши билгис; **непроница́емая та́йна** киши билгис сыр.

НЕПРОПОРЦИОНА'ЛЬНО *нареч.* пропорциясыз (*шайкеш эмес*).

НЕПРОПОРЦИОНА'ЛЬНОСТЬ *ж.* пропорциясыздык (*шайкеш эместик*).

НЕПРОПОРЦИОНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое пропорциясыз (*шайкеш эмес*).

www.bizdin.kg

НЕПРОСВЕЩЁННЫЙ, -ая, -ое маалыматы жок, окубаган, наадан; **непросвещённый человéк** окубаган (наадан) киши.

НЕПРОСЕ'ЯННЫЙ, -ая, -ое эленбеген, электен өткөрүлбөгөн; **непросéянная мукá** эленбеген ун.

НЕПРОСТИ'ТЕЛЬНО *нареч.* кечиримсиз түрдө, кечирилбес түрдө.

НЕПРОСТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кечирилгис, кечирилбес, кечиримсиз; **непростúтельное легкомы́слие** кечиримсиз жеңил мүнөздүүлүк.

НЕПРОТОРЁННЫЙ, -ая, -ое: **непроторённая дорóжка** 1) даңгыр болбогон жол, тапталбаган жол; 2) *перен.* белгисиз, сыналбаган, такшалбаган (*метод, жол*).

НЕПРОХОДИ'МОСТЬ *ж.* өтө алгыстык; **непроходúмость кишéчника** *мед.* ичегиден жин өтпөөчүлүк (*мис. ичеги түйүлүү аркылуу*).

НЕПРОХОДИ'МЫЙ, -ая, -ое **1.** өтө алгыс, өткүс; **непроходúмое болóто** өтө алгыс саз; **2.** *перен. разг.*: **непроходúмый дурáк** барып турган акмак.

НЕПРО'ЧНО *нареч.* **1.** бекем эмес, мыкты эмес, бош; **2.** *перен.* туруксуз, бошоң.

НЕПРО'ЧНОСТЬ *ж.* **1.** бекем эместик, мыкты эместик; **2.** *перен.* туруксуздук, бошоңдук.

НЕПРО'ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** бекем эмес, мыкты эмес, бышык эмес; **непрóчная óбувь** бышык эмес бут кийим; **2.** *перен.* туруксуз, бошоң; **непрóчное положéние** туруксуз абал.

НЕ ПРО'ЧЬ *в знач. сказ. с неопр. разг.* дапдаяр, качпоо; **я не прóчь попúть чáю** мен чай ичүүдөн качпас элем.

НЕПРО'ШЕНЫЙ, -ая, -ое чакырылбаган, жөнү жок, тиленбеген; **непрóшеный гость** чакырылбаган конок; **непрóшеное вмешáтельство** жөнү жок кийлигишүү.

НЕПРЯМО'Й, -áя, -óе **1.** түз эмес, кыйшык; **непрямáя дорóга** түз эмес (*ийри-буйру*) жол; **2.** *разг.* (*неискренний*) тике эмес, түз эмес, туура эмес, жалтайлаган; **непрямóй отвéт** жалтайлаган жооп; **непрямóй человéк** туура эмес адам.

НЕПУТЁВЫЙ, -ая, -ое *разг.* азгын, жолдон чыккан, бузулган.

НЕПЬЮ'ЩИЙ, -ая, -ее ичкилик ичпеген, ичкиликке жолобогон.

НЕРАБОТОСПОСО'БНОСТЬ *ж.* ишке (жумушка) жөндөмсүздүк; **врéменная неработоспосóбность** ишке (жумушка) убактылуу жарамсыздык.

НЕРАБОТОСПОСО'БНЫЙ, -ая, -ое ишке (жумушка) жарамсыз, ишке (жумушка) ийкемсиз, ишке жөндөмү жок, ишке жөндөмсүз.

НЕРАБО'ЧИЙ, -ая, -ее **1.** (*неспособный к работе*) жумуш кылууга жарабаган; **нерабóчий скот** жумушка жарабаган мал; **2.** (*о времени, дне*) жумуш иштелбей турган; **нерабóчий день** жумуш иштелбей турган күн; **3.** *разг.* (*не располагающий к работе*) ишке моюну жар бербеген, ишке бейил тартпаган, ишке көңүл чаппаган.

НЕРА'ВЕНСТВО *ср.* **1.** теңсиздик; **экономúческое нерáвенство** экономикалык теңсиздик; **2.** *мат.* бирдей эместик, тең эместик, барабарсыздык.

НЕРА'ВНО *нареч.* (*неодинаково*) тең эмес, бирдей эмес.

НЕРАВНО' *частица разг.* кокустан, бир балаа болуп; **неравнó опоздáем** кокустан кечигип калып жүрбөйлү.

НЕРАВНОДУ'ШНЫЙ, -ая, -ое көңүл кош карабаган, бейли тартпай койбогон, жакшы көргөн, сүйгөн; **быть неравнодýшным** *к чему-л. бир нерсени* жакшы көрүү; **он неравнодýшен к слáдкому** ал таттууну жакшы көрөт.

НЕРАВНОМЕ'РНО *нареч.* бирдей эмес, текши эмес.

НЕРАВНОМЕ'РНОСТЬ *ж.* бирдей эместик, текши эместик.

НЕРАВНОМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое бирдей эмес, тең эмес, текши эмес.

НЕРАВНОПРА'ВИЕ *ср.* тең укуктуу эместик, бирдей укуктуу эместик, укугу кемдик.

НЕРАВНОПРА'ВНОСТЬ *ж.* тең укуктуу эместик, тең укуксуздук.

НЕРАВНОПРА'ВНЫЙ, -ая, -ое тең укуктуу эмес, бирдей укуктуу эмес, укугу кем, укугу тең эмес.

НЕРА'ВНЫЙ, -ая, -ое **1.** тең эмес, бирдей эмес, бир жагы басымдуу; **пасть в нерáвном бою** тең эмес согушта каза табуу; **2.** *мат.* барабар эмес; **нерáвные углы́** барабар эмес бурчтар.

НЕРАДЕ'НИЕ *ср. уст. см.* **нерадúвость.**

НЕРАДИ'ВОСТЬ *ж.* бейгамдык, кош көңүлдүк, шалакылык.

НЕРАДИ'ВЫЙ, -ая, -ое кош көңүл, бейгам, шалакы.

НЕ РА'З алда канча, бир нече жолу.

НЕРАЗБЕРИ'ХА *ж. разг.* баш аламан, тартипсиздик, чалды-куйду.

НЕРАЗБО'РЧИВО *нареч.* ачык эмес, даана эмес; **неразбóрчиво писáть** ачык эмес жазуу, даана эмес жазуу.

НЕРАЗБО'РЧИВОСТЬ *ж.* **1.** (*неясность, непонятность*) ачык эместик, даана эместик; **неразбóрчивость пóчерка** жазуунун даана эместиги; **2.** (*непритязательность*) тандабоочулук, ылгабоочулук (*мис. алдына келгенди жей берүүчүлүк*); **неразбóрчивость в едé** тамакты ылгабай жегендик; **3.** (*беспринципность*) ылгабагандык; **неразбóрчивость в срéдствах** колдонуучу чараларды ылгабагандык (*максатына жетүү дегенде уят-сыйытты билбегендик*).

НЕРАЗБО'РЧИВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*нечёткий*) ачык эмес, даана эмес; **неразбóрчивый пóчерк** даана эмес жазуу; **2.** (*непритязательный*) тандабаган, ылгабаган (*мис. алдына келгенди жей бере турган*); **неразбóрчивый читáтель** ылгабаган окуучу; **3.** (*беспринципный*) ылгабаган; **он неразбóрчив в срéдствах** ал колдонуучу чараларды ылгабайт (*максатына жетүү дегенде уят-сыйытты билбейт*).

НЕРАЗВЕ'ДАННЫЙ, -ая, -ое разведка кылынбаган, чалгындалбаган, текшерилбеген, иликтелбеген; **неразвéданный протúвник** разведка кылынбаган душман.

НЕРА'ЗВИТОСТЬ *ж.* жетиле электик; **ýмственная нерáзвитость** акыл-эси өсүп жетилбегендик.

НЕРА'ЗВИТЫЙ, -ая, -ое жетиле элек; **нерáзвитые спосóбности** жетиле элек жөндөмдүүлүктөр.

НЕРАЗГА'ДАННЫЙ, -ая, -ое чечилбеген, сыры ачылбаган.

НЕРАЗГОВО'РЧИВОСТЬ *ж.* сөзмөр эместик, сүйлөөк эместик.

НЕРАЗГОВО'РЧИВЫЙ, -ая, -ое сөзмөр эмес, көп сүйлөбөгөн, сүйлөөк эмес.

НЕРАЗДЕЛИ'МЫЙ, -ая, -ое бөлүнбөс, бөлүнбөй турган.

НЕРАЗДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое бөлүнбөс, бөлүнгүс.

НЕРАЗЛИЧИ'МЫЙ, -ая, -ое ажыралгыс, айырмасы билинбеген, айырмалангыс, айрылгыс, окшош.

НЕРАЗЛОЖИ'МЫЙ, -ая, -ое ажыратылгыс, бөлүнгүс, бөлүнүүгө мүмкүн болбогон.

НЕРАЗЛУ'ЧНО *нареч.* айрылбай, ажырабай, бөлүнбөй, бирге, чогуу.

НЕРАЗЛУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое айрылбас, ажырабас, бөлүнбөс; **неразлýчная дрýжба** ажырабас достук.

НЕРАЗМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое майдаланбас (*акча жөнүндө*).

НЕРАЗРЕШЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*нерешённый*) чечилбеген; **неразрешённые вопрóсы** чечилбеген маселелер; **2.** (*запрещённый*) уруксат кылынбаган, тыюу салынган.

НЕРАЗРЕШИ'МЫЙ, -ая, -ое чечилгис, чечилбес; **неразрешúмая задáча** чечилгис маселе.

НЕРАЗРЫ'ВНО *нареч.* айрылбай, ажырабай, тыгыз.

НЕРАЗРЫ'ВНЫЙ, -ая, -ое айрылгыс, ажыралгыс, тыгыз; **неразры́вная дрýжба** айрылгыс достук; **неразры́вная связь теóрии и прáктики** теория менен практиканын тыгыз байланыштуулугу.

www.bizdin.kg

НЕРАЗУ'МНО 1. *нареч.* акылга салбай, ойлобой; **поступа́ть неразу́мно** акылга салбай иш кылуу; **2.** *в знач. сказ.*: **так поступа́ть неразу́мно** мындай кылуу акылсыздык болот.

НЕРАЗУ'МНОСТЬ *ж.* акылга сыйбагандык, акылга туура келбөөчүлүк.

НЕРАЗУ'МНЫЙ, -ая, -ое акылга сыйбаган, акылга туура келбеген, акылдуу эмес; **неразу́мный челове́к** акылсыз киши.

НЕРАСПОЛОЖЕ'НИЕ *ср.* (*к кому-л.*) жактырбоо, жакшы көрбөө, кыртышы сүйбөө.

НЕРАСПОЛО'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое жактырбаган, кыртышы сүйбөгөн.

НЕРАСПОРЯДИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* башкара билбестик, башкарууга жөндөмдүү эместик.

НЕРАСПОРЯДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое башкара албагандык, башкарууга жөндөмү жоктук.

НЕРАССУДИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* акылга салып ойлоп көрбөгөндүк.

НЕРАССУДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое акылга салып ойлоп көрбөгөн.

НЕРАСТВОРИ'МЫЙ, -ая, -ое эрибес, эрибей турган.

НЕРАСТОРЖИ'МОСТЬ *ж.* бузулбастык; **нерасторжи́мость догово́ра** договордун бузулбастыгы.

НЕРАСТОРЖИ'МЫЙ, -ая, -ое бузулбас, бузулбай турган; **нерасторжи́мый догово́р** бузулбас договор.

НЕРАСТОРО'ПНОСТЬ *ж.* шашпастык, илээндилик, тыкан эместик.

НЕРАСТОРО'ПНЫЙ, -ая, -ое шамдагай эмес, шашпаган, илээлеген, шалакы.

НЕРАСЧЁТЛИВОСТЬ *ж.* үнөмчүл эместик, бүйрө эместик.

НЕРАСЧЁТЛИВЫЙ, -ая, -ое үнөмчүл эмес, бүйрө эмес.

НЕРАЦИОНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жөнү жок, ыксыз, орду менен эмес.

НЕРВ *м.* нерв; **зри́тельный нерв** көрүү нерви; ◇ **де́йствовать** *кому-л.* **на не́рвы** *биреөнүн* кыжырына тийүү, *биреөнүн* кыжырын келтирүү.

НЕРВА'ЦИЯ *ж. зоол., бот.* нервация (*өсүмдүк жалбырактарындагы жана чымын-чиркейлердин канатындагы таралган тамырлар*).

НЕРВИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* ачуусун келтирүү, кыжыр кайнатуу.

НЕ'РВНИЧАТЬ *несов.* кан кызуу, кыжыры кайноо.

НЕ'РВНО *нареч.* ачууланып, кыжыры келип, туталанып, кыжыры кайнап.

НЕРВНОБОЛЬНА'Я *женск. р. к* **нервнобольно́й.**

НЕРВНОБОЛЬНО'Й *м.* нерв оорулуу.

НЕ'РВНО-ПСИХИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое: **не́рвно-психи́ческое заболева́ние** нерв-психика оорусу.

НЕ'РВНОСТЬ *ж.* **1.** (*порывистость*) диртилдектик; **не́рвность движе́ний** кыймылдын диртилдектиги; **2.** (*раздражительность*) туткактуулук, кыжырдануучулук.

НЕ'РВНЫЙ, -ая, -ое **1. нерв**-*ге т.*; **не́рвная ткань** нерв тканы; **не́рвные кле́тки** нерв клеткалары; **не́рвная систе́ма** нерв системасы; **вы́сшая не́рвная де́ятельность** жогорку нерв иши; **не́рвные боле́зни** нерв оорулары; **не́рвный больно́й** нерв оорулуу; **2.** (*раздражительный*) ачуулуу, кыжыры кайнама; **не́рвный челове́к** ачуулуу киши; **3.** (*порывистый, судорожный*) калчылдама, диртилдеме; **не́рвное движе́ние** диртилдеме кыймыл.

НЕРВО'ЗНОСТЬ *ж.* нервоздук (*өтө каны кызыгандык, күйкөлөктөнмөлүк*).

НЕРВО'ЗНЫЙ, -ая, -ое нервоздуу (*өтө каны кызыган, күйкөлөктөнмө*).

НЕРЕА'ЛЬНОСТЬ *ж.* **1.** (*фантастичность*) реалдуу эместик; **2.** (*невыполнимость, нежизненность*) аткарылбастык, ишке ашпастык, ишке ашырылышы мүмкүн эместик.

НЕРЕА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*фантастический*) реалдуу эмес (*болууга мүмкүн эмес*); **2.** (*невыполнимый, нежизненный*) аткарылбас, ишке ашпас, ишке аткарылышы мүмкүн болбогон.

НЕРЕГУЛЯ'РНО *нареч.* регулярдуу эмес, дайыма эмес.

НЕРЕГУЛЯ'РНОСТЬ *ж.* регулярдуу эместик, дайыма болуп турбагандык.

НЕРЕГУЛЯ'РНЫЙ, -ая, -ое регулярдуу эмес, регулярдык эмес, дайыма болуп турбаган.

НЕРЕ'ДКИЙ, -ая, -ое бир жолу гана эмес, көп жолу, боло берүүчү.

НЕРЕ'ДКО *нареч.* бир жолу эмес, көп жолу, бир нече ирет, далай ирет.

НЕРЕНТА'БЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *эк.* рентабелдүү эмес (*аз кирешелүү, пайдасы аз*).

НЕ'РЕСТ *м. рыб.* нерест (*балыктын урук таштоо жана куут убагы*).

НЕРЕШЁННЫЙ, -ая, -ое чечилбеген, чечиле элек; **вопро́с оста́лся нерешённым** маселе чечилбей калды.

НЕРЕШИ'МОСТЬ *ж. см.* **нереши́тельность.**

НЕРЕШИ'ТЕЛЬНО *нареч.* чечкиндүү эмес, бошоң, бош; **нереши́тельно отве́тить** бошоң жооп берүү.

НЕРЕШИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* чечкиндүү эместик, бошоңдук, боштук, ыргылжыңдык; **быть в нереши́тельности** ыргылжың болуп туруу.

НЕРЕШИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое чечкиндүү эмес, бошоң, бош, ыргылжың, жазганчаак; **нереши́тельный отве́т** күңк-мыңк эткен жооп; **нереши́тельный челове́к** жазганчаак киши.

НЕРЖАВЕ'ЮЩИЙ, -ая, -ее дат баспас; **нержаве́ющая сталь** дат баспас болот.

НЕРО'БКИЙ, -ая, -ое коркок эмес, батымдуу; ◇ **он неро́бкого деся́тка** *разг.* ал коркоктордон эмес.

НЕРО'ВНО *нареч.* **1.** (*криво*) түз эмес, тегиз эмес, кыйшык; **неро́вно писа́ть** тегиз жазбоо; **2.** (*неравномерно*) кош көңүл; **неро́вно учи́ться** өйдө-ылдый окуу, бир калыпта окубоо.

НЕРО'ВНОСТЬ *ж.* **1.** түз эместик, тегиз эместик; **2** (*неравность*) бирдей эместик, текши эместик, тең эместик.

НЕРО'ВНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*кривой*) түз эмес, тегиз эмес, кыйшык; **неро́вная пове́рхность** текши эмес бет; **неро́вная ли́ния** текши эмес сызык; **2.** (*неодинаковый*) текши эмес, бирдей эмес, бир калыпта эмес; **неро́вный пульс** бирдей сокпогон тамыр; **3.** (*неуравновешенный, изменчивый*) оргу-баргы, омбу-домбу; **неро́вный хара́ктер** омбу-домбу мүнөз.

НЕРО'ВНЯ *м. и ж. разг.* тең (теңтуш) эмес (*акыл, тарбия же социалдык жактан бир-бирине тең эмес*).

НЕ'РПА *ж. зоол.* нерпа (*тюлендин тукумуна жатуучу сүт эмүүчү айбандын бир түрү*).

НЕРУ'ДНЫЙ, -ая, -ое *геол., тех.* руда эмес, кенге жатпаган, кен эмес, кен боло албаган (*мис. топурак, кум ж. б.*).

НЕРУКОТВО'РНЫЙ, -ая, -ое *уст.* түбөлүк (*кол менен жасалбас*)

НЕРУШИ'МОСТЬ *ж.* бузулгустук, кебелбестик.

НЕРУШИ'МЫЙ, -ая, -ое бузулгус, кебелбес; **неруши́мая бра́тская дру́жба наро́дов СССР** СССР элдеринин бузулгус бир туугандык достугу.

НЕРЯ'ХА *м. и ж.* илээнди, шалакы, балит киши, өзүн жана үйүн таза кармабаган.

НЕРЯ'ШЕСТВО *ср. см.* **неря́шливость.**

НЕРЯ'ШЛИВОСТЬ *ж.* **1.** (*неопрятность*) илээндилик, шалакылык, балиттик, өзүн жана үйүн таза кармабоочулук; **2.** (*небрежное отношение к чему-л.*) шалакылык, көтей салгандык, ары-бери түртө салгандык.

НЕРЯ'ШЛИВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*неопрятный*) илээнди, шалакы, балит, былык, өзүн жана үйүн таза кармабаган,

www.bizdin.kg

2. (*небрежный*) шалакы, эптей салма, ары-бери түртө салма; **неряшливая работа** эптей-септей салган иш.

нёс, несла *и т. д. прош. вр. от* **нести**.

НЕСАМОСТОЯ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* өзүнчө эместик, оомалык, өз пикири жоктук.

НЕСАМОСТОЯ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое өзүнчө эмес, өз акылынча иштей албаган, ээрчиме, өз бетинче эмес, оома; **несамостоятельный человек** ээрчиме киши; **несамостоятельное решение** өз бетинче болбогон чечим.

НЕСБЫ'ТОЧНОСТЬ *ж.* болбостук, ишке ашпастык, аткарылбастык.

НЕСБЫ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое болбос, боло албас, ишке ашпас, аткарылбас, болтурушу мүмкүн болбогон, курулай (*мис. кыял*).

НЕСВАРЕ'НИЕ *ср.*: **несварение желудка** *мед.* күптү болуу, карындын аш сиңире албаганы.

НЕСВЕ'ДУЩИЙ, -ая, -ее кабардар эмес, билбеген.

НЕСВЕ'ЖИЙ, -ая, -ее эскирип калган, туруп калган, бузулуп калган; жаңы эмес; **несвежие продукты** эскирип калган тамак-аш, бузулуп калган тамак-аш.

НЕСВОЕВРЕ'МЕННО *нареч.* өз убагында эмес, өз учурунда эмес, учурунда эмес.

НЕСВОЕВРЕ'МЕННОСТЬ *ж.* өз убагында эместик, керектүү убагында болбогондук, учурунда эместик, кечиккендик.

НЕСВОЕВРЕ'МЕННЫЙ, -ая, -ое өз убагында болбогон, өз учурунда болбогон, керектүү убагында болбогон, учурунда болбогон, жөнсүз, ылайыксыз убакта болгон.

НЕСВО'ЙСТВЕННЫЙ, -ая, -ое келишпеген, туура келбеген, ылайыксыз, өзүнө таандык эмес; **это ему несвойственно** бул ага ылайыксыз, бул ага таандык эмес.

НЕСВЯ'ЗНО *нареч.* байланышсыз, байланышы жок, ирети жок; **говорить несвязно** байланышсыз сүйлөө.

НЕСВЯ'ЗНОСТЬ *ж.* байланышсыздык, байланышы жоктук, иретсиздик, ирети жоктук, баш аламандык.

НЕСВЯ'ЗНЫЙ, -ая, -ое байланышсыз, байланышы жок, иретсиз, ирети жок, баш аламан; **несвязный рассказ** байланышсыз аңгеме.

НЕСГИБА'ЕМОСТЬ *ж.* 1. ийилбестик, майышпастык; 2. *перен.* ийилбестик, майышпастык, кайышпастык, кажыбастык.

НЕСГИБА'ЕМЫЙ, -ая, -ое 1. ийилбес, майышпас; 2. *перен.* ийилбес, майышпас, кайышпас, кажыбас; **несгибаемая воля народа** элдин кажыбас эрки.

НЕСГОВО'РЧИВОСТЬ *ж.* тил албастык, эпке келбестик, ыкка көнбөстүк.

НЕСГОВО'РЧИВЫЙ, -ая, -ое тил албас, эпке келбес, ыкка көнбөс.

НЕСГОРА'ЕМЫЙ, -ая, -ое күйбөс, күйгүс; **несгораемый шкаф** отко күйбөс шкаф.

НЕСДЕ'РЖАННОСТЬ *ж.* жеңилдик, учкаяктык, күйкөлөктөнмөлүк.

НЕСДЕ'РЖАННЫЙ, -ая, -ое жеңил, учкаяк, күйкөлөктөнмө; **несдержанный человек** жеңил (учкаяк) киши.

НЕСЕ'НИЕ *ср.*: **несение обязанностей** милдет аткаруу.

НЕСЕРЬЁЗНО 1. *нареч.* чалакайымдык менен, жеңил мүнөздүүлүк менен, олуттуу эмес, олутсуз, орунсуз; 2. *в знач. сказ.* чалагайым, мүнөзү жеңил; **это несерьёзно** бул чалагайымдык.

НЕСЕРЬЁЗНОСТЬ *ж.* чалагайымдык, жеңил мүнөздүүлүк, олуттуу эместик, олутсуздук.

НЕСЕРЬЁЗНЫЙ, -ая, -ое 1. (*легкомысленный*) олуттуу эмес, олутсуз, жеңил; **несерьёзный человек** жеңил киши; **несерьёзное отношение к делу** ишке олутсуз мамиле кылуу; 2. (*незначительный*) анчалык мааниси жок, болбогон, анчейин гана; **несерьёзное дело** анчейин гана иш.

НЕСЕССЕ'Р *м.* несессер (*туалетке керектүү майда буюмдар бар кутуча*).

НЕСЖА'ТЫЙ, -ая, -ое орулбаган, аңгы менен турган; **несжатая полоса** орулбаган тилке (*эгин*).

НЕСЖИМА'ЕМЫЙ, -ая, -ое кысылбас.

НЕСИММЕТРИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое симметриясы жок.

НЕСИМПАТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое жылдыздуу эмес, өңү суук, жагымы жок, көзгө жылуу көрүнбөгөн.

НЕСКАЗА'ННО *нареч.* айтып түгөткүс, өтө эле, аябай; **я несказанно этому обрадовался** буга мен аябай кубандым.

НЕСКАЗА'ННЫЙ, -ая, -ое айтып түгөткүс, өтө эле, аябай, чектен тыш, укмуштуу; **несказанная радость** айтып түгөткүс кубаныч; **несказанный успех** укмуштай сонун ийгилик.

НЕСКЛА'ДНО *нареч.* 1. (*несвязно*) байланышсыз, жатык эмес; 2. (*неуклюже*) келишимсиз, келишими жок.

НЕСКЛА'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*несвязный*) байланышсыз, байланышы жок; 2. (*неуклюжий*) келишими жок, келишимсиз.

НЕСКЛО'ННЫЙ, -ая, -ое шыгы жок, ышкыбоз эмес.

НЕСКЛОНЯ'ЕМОСТЬ *ж. грам.* жөндөлбөстүк, жөндөмө аффикстер менен өзгөрбөстүк.

НЕСКЛОНЯ'ЕМЫЙ, -ая, -ое *грам.* жөндөлбөс, жөндөмө аффикстер менен өзгөрбөс.

НЕ'СКОЛЬКО I *числ.* бир нече; **несколько километров** бир нече километр.

НЕ'СКОЛЬКО II *нареч.* (*немного, в некоторой степени*) бир аз, кичине; **он несколько медлителен** ал бир аз кашаңыраак.

НЕСКОНЧА'ЕМЫЙ, -ая, -ое бүтпөс, түгөнбөс.

НЕСКО'РО *нареч.* бир топтон кийин, бир топто, бир далайда, жакында эмес; **он нескоро уедет от нас** ал бизден жакында кетпейт.

НЕСКРО'МНО *нареч.* эдирендеп, ыгы жок дардалаңдап, кичи бейил болбой.

НЕСКРО'МНОСТЬ *ж.* 1. кичи бейил эместик, кичи бейилсиздик, эдиреңдемелик, дардаңдамалык; 2. (*нетактичность*) сылык эместик, чекилик; 3. (*бесстыдство*) уятсыздык, уяты жоктук, уялбагандык.

НЕСКРО'МНЫЙ, -ая, -ое 1. (*лишённый скромности*) кичи бейил эмес, эдиреңдеген, дардалаңдаган; **нескромный человек** дардалаңдаган киши; 2. (*нетактичный*) жөнү жок, орунсуз; 3. (*бесстыдный*) уятсыз, уяты жок, уялбаган; **нескромный взгляд** уялбаган көз караш.

НЕСКРЫВА'ЕМЫЙ, -ая, -ое жашырылбаган, көрүнүп турган, белгилүү болуп турган.

НЕСЛО'ЖНОСТЬ *ж.* татаал эместик, кыйын эместик, жөнөкөйлүк.

НЕСЛО'ЖНЫЙ, -ая, -ое татаал эмес, кыйын эмес, оңой, жөнөкөй; **несложный вопрос** жөнөкөй маселе; **несложный механизм** татаал эмес механизм.

НЕ'СЛУХ *м. прост.* тил албаган, кыйык, кежир.

НЕСЛЫ'ХАННО *нареч.* кулак укпагандай, укмуштуу.

НЕСЛЫ'ХАННЫЙ, -ая, -ое кулак укпаган, укмуштуу; **неслыханное преступление** кулак укпаган кылмыш.

НЕСЛЫ'ШНО *нареч.* угулбай, угузбай, дабышсыз; **неслышно подкрасться** *к кому-л.* **бирөөгө** дабышын билгизбей уурданып баруу.

НЕСЛЫ'ШНЫЙ, -ая, -ое угулбаган, дабышын чыгарбаган; **он подошёл неслышными шагами** ал дабышын чыгарбай басып келди.

НЕСМЕ'ЛО *нареч.* жалтактап, батына албай, коркуп.

НЕСМЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое жалтактаган, батына албаган, корккон.

НЕСМЕНЯ'ЕМОСТЬ *ж.* которулбастык, алмашпастык, алмаштырылбастык, өзгөрүлбөстүк.

НЕСМЕНЯ'ЕМЫЙ, -ая, -ое которулбас, алмашылбас, өзгөрүлбөс.

НЕСМЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое сан жеткис, сансыз, аябаган көп, абдан көп; **несметные богатства страны** өлкөнүн сан жеткис байлыктары.

www.bizdin.kg

НЕСМОЛКА'ЕМЫЙ, -ая, -ое басылбаган, токтолбогон, тынчыбаган; **несмолка́емые аплодисме́нты** басылбаган кол чабуулар; **несмолка́емый шум мо́ря** деңиздин тынчыбаган шуулдашы.

НЕСМОТРЯ' *предлог на кого-что* карабастан; **несмотря́ ни на что́** эч нерсеге карабастан; **несмотря́ на э́то** буга карабастан.

НЕСМЫВА'ЕМЫЙ, -ая, -ое 1. жуулгус; 2. *перен.* жуулгус, арылгыс, тазалангыс; **несмыва́емый позо́р** жуулгус маскаралык.

НЕСМЫШЛЁНЫЙ, -ая, -ое *разг.* эселек, алаңгазар.

НЕСНО'СНЫЙ, -ая, -ое жадаткан, жадатма, чыдагыс; **несно́сный хара́ктер** жадатма мүнөз; **несно́сная пого́да** жадатма аба ырайы.

НЕСОБЛЮДЕ'НИЕ *ср.* тутпоо, сактабоо, колдонбоо; **несоблюде́ние пра́вил** эрежелерди тутпоо, эрежелерди колдонбоо.

НЕСОВЕРШЕННОЛЕ'ТИЕ *ср.* жашы жетпегендик.

НЕСОВЕРШЕННОЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее 1. жашы жетпеген; 2. *в знач. сущ. м., ж.* жашы жете элек бала.

НЕСОВЕРШЕ'ННЫЙ I, -ая, -ое жетилбеген, жетиле элек, кемчиликтүү, кемчилиги бар.

НЕСОВЕРШЕ'ННЫЙ II, -ая, -ое *грам.* бүтпөгөн түр; **несоверше́нный вид глаго́ла** этиштин бүтпөгөн түрү (*аракеттин, кыймылдын бүтө элек түрүн билдирүүчү этиш формасы*).

НЕСОВЕРШЕ'НСТВО *ср.* жетилбегендик, жетиле электик.

НЕСОВМЕСТИ'МОСТЬ *ж.* сыйышпастык, батышпастык, туура келбестик.

НЕСОВМЕСТИ'МЫЙ, -ая, -ое сыйышпас, батышпас, туура келбей турган; **несовмести́мые поня́тия** сыйышпас түшүнүктөр; **несовмести́мые углы́** *мат.* туура келбөөчү бурчтар.

НЕСОВПАДЕ'НИЕ *ср.* туура келбөө, туш келбөө.

НЕСОГЛА'СИЕ *ср.* 1. (*разногласие*) келише албоо, келишпөө; 2. (*отказ*) көнбөө, макул болбоо.

НЕСОГЛА'СНЫЙ, -ая, -ое 1. *с кем-чем* келише албаган, макул болбогон; 2. *на что и с неопр.* көнбөгөн.

НЕСОГЛАСО'ВАННОСТЬ *ж.* макулдашпагандык, келишпегендик.

НЕСОГЛАСО'ВАННЫЙ, -ая, -ое макулдашылбаган, келишпеген; **несогласо́ванные де́йствия** макулдашылбаган аракеттер.

НЕСОЗВУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое үнү бирдей эмес, айтылганы окшош эмес, үндөш эмес; **несозву́чный эпо́хе** доорго үндөш эмес.

НЕСОЗНА'ТЕЛЬНО *нареч.* аңсыздык менен, акылсыздык менен, эссиздиктен.

НЕСОЗНА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* аңсыздык, акылсыздык, эссиздик.

НЕСОЗНА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое аңсыз, акылсыз, эссиз; **несозна́тельное отноше́ние к свои́м обя́занностям** өз милдеттерине аңсыз мамиле кылуу.

НЕСОИЗМЕРИ'МОСТЬ *ж.* 1. *мат.* ченелбестик, салыштыргыстык; **несоизмери́мость величи́н** чоңдуктун ченелбестиги; 2. *перен.* салыштыргыстык, теңештирилгистик; **несоизмери́мость поня́тий** түшүнүктөрдүн теңештирилгистиги.

НЕСОИЗМЕРИ'МЫЙ, -ая, -ое 1. *мат.* ченелбес, салыштыргыс; **несоизмери́мые величи́ны** ченелбес чоңдуктар; 2. *перен.* теңештирилгис, салыштырылгыс; **несоизмери́мые поня́тия** теңештирилгис түшүнүктөр.

НЕСОКРАТИ'МЫЙ, -ая, -ое кыскарбас; **несократи́мая дробь** *мат.* кыскарбас бөлчөк.

НЕСОКРУШИ'МОСТЬ *ж.* кыйрагыстык, бекемдик, чыңдык, кебелбестик.

НЕСОКРУШИ'МЫЙ, -ая, -ое кыйрагыс, бекем, чың.

НЕСО'ЛОНО *нареч.*: **несо́лоно хлеба́вши** *разг.* тилеги катып, куру алакан калып, таш жалак болуп.

НЕСОМНЕ'ННО *вводн. сл.* шексиз, албетте, сөзсүз.

НЕСОМНЕ'ННЫЙ, -ая, -ое шексиз.

НЕСООБРАЗИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ойлоп табуусу начар, бир нерсеге оңой менен түшүнө койбогон, тапкыч эмес.

НЕСООБРА'ЗНОСТЬ *ж.* акылга сыйбастык, акылга сыйбагандык, акылга туура келбегендик, жарабай тургандык, туура келбей тургандык.

НЕСООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое акылга сыйбас, акылга сыярдык эмес, акылга туура келбеген, жарабай турган, туура келбей турган.

НЕСООТВЕ'ТСТВЕННЫЙ, -ая, -ое туура келбеген, ылайыксыз, ылайык келбеген, келишпеген.

НЕСООТВЕ'ТСТВИЕ *ср.* туура келбегендик, ылайык келбегендик, келишпегендик.

НЕСОРАЗМЕ'РНОСТЬ *ж.* ченемсиздик, ченеми келишпегендик, ченемдеш болбогондук; **несоразме́рность ширины́ длине́** туурасы узуну менен ченемдеш болбогондук.

НЕСОРАЗМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое ченеми келишпеген, ченемдеш болбогон.

НЕСОСТОЯ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. (*о должнике*) төлөй албастык, төлөөгө кудуретсиздик; 2. (*необеспеченность*) жокчулук, колдо жоктук; 3. (*неосновательность*) ишенимдүү эместик, негизсиздик, бошоңдук, сын көтөрбөгөндүк; **несостоя́тельность до́водов** далилдердин ишенимдүү эместиги.

НЕСОСТОЯ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. төлөй албас, төлөөгө кудурети жок; **несостоя́тельный должни́к** төлөөгө кудурети жок карыздар; 2. (*необеспеченный*) колунда жок; 3. (*неосновательный*) ишенимдүү эмес, негизсиз, бошоң, сын көтөргүс.

НЕСПЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое бышпаган, быша элек, дүмбүл, чийки (*мөмө, коон ж. б.*).

НЕСПЕ'ШНЫЙ, -ая, -ое 1. (*несрочный*) шашылыш эмес, тыкыр эмес; **неспе́шная рабо́та** шашылыш эмес жумуш; 2. (*медленный*) жай, акырын, шашпаган; **идти́ неспе́шным ша́гом** жай басып баруу.

НЕСПОДРУ'ЧНО *нареч. в знач. сказ. прост.* оңтойсуз, ыксыз, эпсиз; **так нести́ ведро́ мне несподру́чно** чаканы мындай алып жүрүү мага оңтойсуз.

НЕСПОДРУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *прост.* оңтойсуз, ыксыз, эпсиз.

НЕСПОКО'ЙНО *нареч.* тынчсыз, тынчы жок (*мис. уктоо*).

НЕСПОКО'ЙНЫЙ, -ая, -ое тынч эмес, тынчы жок.

НЕСПОСО'БНОСТЬ *ж.* жөндөмсүздүк, колунан келбегендик; **неспосо́бность к бы́строй рабо́те** тез иштөө колунан келбегендик.

НЕСПОСО'БНЫЙ, -ая, -ое 1. (*лишённый способностей*) зээнсиз, жөндөмсүз, колунан келбеген; 2. (*на что-л.*) колунан келбеген, жөндөмсүз; **он неспосо́бен де́лать зло други́м** башкаларга жамандык кылууга ал такыр барбайт.

НЕСПРАВЕДЛИ'ВО *нареч.* адилетсиз, туура эмес.

НЕСПРАВЕДЛИ'ВОСТЬ *ж.* адилетсиздик, адилет эместик, туура эместик.

НЕСПРАВЕДЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое адилетсиз, адилеттиги жок, туура эмес; **несправедли́вый челове́к** адилеттиги жок адам; **несправедли́вое обвине́ние** жөнү жок айыптоо.

НЕСПРОСТА' *нареч. разг.* бекеринен эмес, тегин жеринен эмес, анчейин гана эмес; **неспроста́ он э́то сказа́л** ал муну бекеринен айткан жок.

НЕСРАБО'ТАННОСТЬ *ж.* бирге иштешип ык албагандык, иштешип көрбөгөндүк, бирге иштеше албагандык.

www.bizdin.kg

НЕСРАВНЕ'ННО *нареч.* **1.** (*превосходно*) укмуштуу, сонун, теңдеши жок; **этот артист играет несравненно** бул артист укмуштай сонун ойнойт; **2.** *со сравн. ст. прил. и нареч.* (*гораздо*) алда канчалык; **он несравненно сильнее меня** ал менден алда канчалык күчтүү.

НЕСРАВНЕ'ННЫЙ, -ая, -ое укмуштуу, сонун, теңдеши жок.

НЕСРАВНИ'МЫЙ, -ая, -ое **1.** (*непохожий*) салыштыргыс, теңдештиргис, теңдеши жок; **2.** (*очень хороший*) эң сонун, эң жакшы, абдан жакшы.

НЕСТЕРПИ'МО *нареч.* чыдагыс, чыдай алгыс; **вчера был нестерпимо жаркий день** кечээ адам чыдагыс ысык болду.

НЕСТЕРПИ'МЫЙ, -ая, -ое чыдагыс, чыдай алгыс; **нестерпимая жара** мээ кайнаган ысык.

НЕСТИ' I *несов.* **1.** *кого-что* алып жүрүү, көтөрүп баруу, көтөрүп жүрүү; **2.** *кого-что* (*мчать*) ала качуу (*о лошади*); учуруу, кубалоо, айдоо; **конь несёт меня стрелой** ат мени катуу алып жүрүп отурат; **ветер несёт тучи** шамал булутту айдап келатат; **3.** *что, перен.* (*приносить с собой*) алып келүү, себепкер болуу, учуратуу; **нести гибель** бүлгүндү алып келүү, бүлгүнгө себепкер болуу; **4.** *что* (*выполнять*) аткаруу; **нести обязанности** милдеттер аткаруу; **5.** *что, перен.* (*терпеть*) тартуу, табуу, көрүү; **нести убытки** зыян тартуу; **нести наказание** жаза тартуу. **6.** *безл. разг.* (*пахнуть*) жыттануу, буруксуу; **от него несёт водкой** ал арак жыттанып турат; **7.** *безл. разг.* (*дуть*) согуу, уруу; **из окна несёт** терезеден согуп турат; ◇ **откуда тебя несёт?** *разг.* кайдан келип калдың?

НЕСТИ' II *несов. что* (*о птицах*) салуу; **куры несут яйца** тоок жумуртка салат.

НЕСТИ'СЬ I *несов.* **1.** (*мчаться*) зымырап чабуу (*жүгүрүү, жүрүү*); **лошади быстро неслись** аттар катуу алып жүрүп баратты; **тучи несутся по небу** булут асманда учуп жүрөт; **2.** (*раздаваться, распространяться*) таралуу, таркалуу; **несётся радостная весть** кубанычтуу кабар таралып жатат.

НЕСТИ'СЬ II *несов.* (*о птицах*) жумуртка салуу (туушу); **курица несётся** тоок жумуртка туруп жүрөт.

НЕСТО'ЙКИЙ, -ая, -ое туруктуу эмес, туругу жок.

НЕСТО'ЯЩИЙ, -ая, -ее *разг.* түккө турбаган, тыйынга турбаган, арзыбаган; **нестоящее дело** арзыбаган иш, тыйынга турбаган иш.

НЕСТРОЕВИ'К *м. воен.* нестроевик (*строй кызматында жок аскер адам*).

НЕСТРОЕВО'Й I, -а́я, -о́е (*о лесе*) курулуш салууга жумшалбаган, курулушка жарабаган (*мис. жыгач*).

НЕСТРОЕВО'Й II, -а́я, -о́е *воен.* нестроевой (*стройдогу кызматтан тышкары аскер кызматчысы*).

НЕСТРО'ЙНО *нареч.* **1.** текши эмес, кооз эмес; **нестройно петь** текши ырдабоо; **2.** (*в беспорядке*) иретсиз, ырксыз, тартипсиз; **нестройно шагать** тартипсиз басуу, бутту тегиз шилтебөө (*бир нече киши жөнүндө*).

НЕСТРО'ЙНОСТЬ *ж.* **1.** (*о звуках*) келишимсиздик, бир калыпта эместик, текши эместик; **2.** (*беспорядочность*) иретсиздик, ырксыздык, тартипсиздик.

НЕСТРО'ЙНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*о звуках*) келишимсиз, бир калыпта эмес, текши эмес, кооз эмес; **нестройное пение** текши ырдалбаган ыр; **2.** (*беспорядочный*) иретсиз, ырксыз, тартипсиз; **нестройные ряды** тартипсиз катарлар.

НЕСУДИ'МОСТЬ *ж. юр.* соттолбогондук, сотко тартылбагандык, сот жообуна тартылбагандык.

НЕСУДИ'МЫЙ, -ая, -ое *юр.* соттолбогон.

НЕСУДОХО'ДНЫЙ, -ая, -ое кеме жүрө албас (*дарыя, көл*).

НЕСУРА'ЗНОСТЬ *ж. разг.* ыксыздык, ыгы жоктук, болбогондук, кыйшыны жоктук, эпсиздик, колдогойлук (*мис. адамдын*); **несуразность вопроса** суроонун ыгы жоктугу; **сделать несуразность** ыгы жок иш кылуу.

НЕСУРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое *разг.* ыксыз, ыгы жок, болбогон, кыйшыны жок, эпсиз, колдогой; **несуразное предложение** ыгы жок сунуш.

НЕСУСВЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое *разг.* болбогон, капкайдагы, дегеле жөнү жок; **несусветная чепуха** капкайдагы жок нерсе.

НЕСУ'ШКА *ж. с.-х.* тууп жүрүүчү тоок, тууп жүргөн тоок, жумуртка туучу тоок.

НЕСУЩЕ'СТВЕННЫЙ, -ая, -ое анчалык маанилүү эмес, анчалык маңызы жок.

НЕСХО'ДНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*непохожий*) окшобогон, окшош эмес; **2.** *разг.* (*о цене*) баасы туура (ылайык) келбеген.

НЕСХО'ДСТВО *ср.* окшош эместик, окшобогондук; **несходство характеров** мүнөздөрүнүн окшош эместиги.

НЕСЧАСТЛИ'ВЕЦ *м.* таалайсыз, бактысыз, шордуу (*киши жөнүндө*).

НЕСЧАСТЛИ'ВИЦА *женск. р. к* **несчастливец.**

НЕСЧАСТЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое таалайсыз, бактысыз.

НЕСЧА'СТНЫЙ, -ая, -ое **1.** шордуу, бактысыз, кырсыктуу; **несчастный случай** кокустан болгон кырсык; **несчастный человек** шордуу адам; **2.** *в знач. сущ. м., ж.* байкуш, бечара; ◇ **из-за несчастных ста рублей** *разг.* болбогон бир жүз сом үчүн.

НЕСЧА'СТЬЕ *ср.* шор, бактысыздык, кырсык, балаа; ◇ **по несчастью** кырсык болуп, балаа басып; **к моему несчастью** менин шорума.

НЕСЧЁТНЫЙ, -ая, -ое сансыз, толуп жаткан, сан жеткис.

НЕСЪЕДО'БНЫЙ, -ая, -ое желбес, желбей турган, жешке жарабай турган.

НЕСЫ'ТНЫЙ, -ая, -ое опкок, тойгузбас, тойдурбас, берекесиз (*тамак жөнүндө*).

НЕСЫ'ТЫЙ, -ая, -ое ток эмес, ач карын, ачка.

НЕТ **1.** *частица отриц.* жок; **ты пообедал, а я ещё нет** сен обед ичтиң, а мен иче элекмин; **ты взял книгу? — Нет** сен китеп алдыңбы? — Жок; **2.** *безл. в знач. сказ. кого-чего* жок; **у меня нет долгов** менин карызым жок; **нет худа без добра** *посл.* жаман айтпай, жакшы жок; ◇ **сойти на нет** *или* **свестись на нет** *разг.* жокко чыгуу, жокко эсе болуу; **на нет и суда нет** *погов.* жокко айла (амал) жок; **нет и нет** *или* **нет как нет** *или* **нет да и нет** *разг.* жоголгондон жок болду; **нет, нет да и придёт** жоголуп кетет да, кээде келе калат; **нет, нет да и напишет письмо** жазбай жүрүп эле, кээде кат жаза калат; **быть (обретаться) в нетях (нетех)** *уст.* кайда-жайда экени белгисиз болуп жүрүү; **а то нет?** *разг.* ананчы?, болгондо кандай?

НЕТАКТИ'ЧНО *нареч.* чеки, уят.

НЕТАКТИ'ЧНОСТЬ *ж.* чекилик, ылайыксыз иш, адепсиздик, сылык эместик; **ты допустил нетактичность** сен чекилик кылып койдуң.

НЕТАКТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое чеки, ылайыксыз, адепсиз, сылык эмес; **нетактичный ответ** чеки жооп.

НЕТАЛА'НТЛИВЫЙ, -ая, -ое талантсыз, шыксыз, шыгы жок.

НЕТВЁРДО *нареч.* бекем эмес, жакшы эмес, мыкты эмес; **он нетвёрдо знает** ал жакшы билбейт; **нетвёрдо стоять на ногах** 1) тың басып тура албоо; 2) *перен.* абалы начар болуу, иши жакшы болбоо.

НЕТВЁРДЫЙ, -ая, -ое **1.** (*мягкий*) жумшак, катуу эмес, бек эмес; **нетвёрдая почва** жумшак топурак; **2.** (*неуверенный*) бошоң, бош, араң; **нетвёрдая походка** араң басуу; **нетвёрдый почерк** туруксуз почерк; **3.** (*о знаниях*) чала, анчалык эмес; **он нетвёрд в русском языке** ал орусчаны анча мыкты билбейт.

НЕ'ТЕЛЬ *ж. обл.* кунажын, туу кунажын.

НЕТЕРПЕЛИ'ВО *нареч.* чыдабай, чыдамсыздык менен, сабырсызданып.

www.bizdin.kg

НЕТЕРПЕЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*не обладающий терпением*) чыдамсыз, сабырсыз; **2.** (*с нетерпением*) чыдамсызданган, сабырсыздангаи.

НЕТЕРПЕ'НИЕ *ср.* эки көз төрт болуу, сабырсыздык; **проявля́ть нетерпе́ние** чыдамсыздык кылуу; **ждать с нетерпе́нием** чыдамсыздык менен күтүү.

НЕТЕРПИ'МОСТЬ *ж.* **1.** (*недопустимость*) жол берилбей тургандык; **2.** терсаяктык, ыкка көнбөгөндүк; **прояви́ть нетерпи́мость в отноше́нии** *кого-чего-л. бирөөгө же бир нерсеге* терсаяктык кылуу.

НЕТЕРПИ'МЫЙ, -ая, -ое **1.** (*недопустимый*) чыдагыс, жол берилгис; **нетерпи́мое положе́ние** чыдагыс абал; **2.** (*лишённый терпимости*) чыдамсыз, ыкка көнбөгөн; **нетерпи́мый челове́к** терсаяк, ыкка көнбөгөн адам.

НЕТЛЕ'ННЫЙ, -ая, -ое **1.** *уст.* чирибеген, чирип калбаган (*мис. бир нерсенин калдыгы*); **2.** *перен.* (*вечный*) өчпөгөн, унутулбаган, унутулгус.

НЕТОВА'РИЩЕСКИЙ, -ая, -ое жолдоштугу жок, жолдоштукка сыйбаган.

НЕТОПЫ'РЬ *м. зоол. жарганаттын бир түрү.*

НЕТОРОПЛИ'ВО *нареч.* шашпастан, жайбаракат.

НЕТОРОПЛИ'ВОСТЬ *ж.* шашпагандык, жайбаракаттык.

НЕТОРОПЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое шашпаган, жайбаракат.

НЕТО'ЧНО *нареч.* так эмес, туура эмес, ката.

НЕТО'ЧНОСТЬ *ж.* так эместик, туура эместик, каталык, катасы бардык; **в рабо́те име́ются нето́чности** жумушта так эместиктер бар.

НЕТО'ЧНЫЙ, -ая, -ое так эмес, туура эмес, ката, катасы бар.

НЕТРЕ'БОВАТЕЛЬНОСТЬ *ж.* көп талап кылбоочулук, азга канаат кылуучулук, ылгабастык.

НЕТРЕ'БОВАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое көп нерсени талап кылбоочу, азга канаат кылуучу, ылгабас; **нетре́бовательный нача́льник** көп талап кылбаган начальник; **нетре́бовательный челове́к** ылгабаган киши; **нетре́бовательный к себе́** өзүн өзү кыйнабаган киши, жанын кыйнабаган киши.

НЕТРЕ'ЗВЫЙ, -ая, -ое **1.** мас; **2.** *перен.* дурус эмес, соо эмес, салмаксыз, акылсыз, эссиз; **нетре́звый взгляд на де́ло** ишке дурус эмес көз караш.

НЕТРО'НУТЫЙ, -ая, -ое эч нерсе тийбеген, киши тийбеген, кол тийбеген, ошо бойдон; **нетро́нутый лес** киши тийбеген токой; **обе́д оста́лся нетро́нутым** обед ошо бойдон желбей калды.

НЕТРУДОВО'Й, -а́я, -о́е **1.** (*добытый эксплуатацией*) эмгексиз табылган; **нетрудово́й дохо́д** эмгексиз табылган киреше; **2.** (*нетрудящийся*) эмгек кылбаган, эмгек кылбай жашаган; **нетрудовы́е сло́и о́бщества** коомдун эмгек кылбаган катмарлары.

НЕТРУДОСПОСО'БНОСТЬ *ж.* эмгекке жараксыздык.

НЕТРУДОСПОСО'БНЫЙ, -ая, -ое эмгекке жараксыз.

НЕТРУДЯ'ЩИЙСЯ, -аяся, -ееся **1.** эмгексиз жашаган, бирөөнүн күчү менен жашаган; **2.** *в знач. сущ. м.* эмгексиз жашаган адам.

НЕ'ТТО *прил. неизм., ком.* нетто (*товардын чыныгы өз салмагы*).

НЕ'ТУ *безл. в знач. сказ. разг.* жок; **друго́го тако́го не́ту** башка мындай жок.

НЕУБЕДИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* ишендирердик эместик, ишенерлик эместик, далили жоктук.

НЕУБЕДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ишенерлик эмес, ишендирердик эмес; **неубеди́тельный приме́р** ишендирердик мисал эмес.

НЕУ'БРАННЫЙ -ая, -ое **1.** (*неприбранный*) жыйыштырылбаган, жыйнаштырылбаган; **неу́бранная ко́мната** жыйнаштырылбаган бөлмө; **2.** *с.-х.* жыйылбай калган, орулбай калган (*о хлебе*); чабылбай калган (*о сене*).

НЕУВАЖЕ'НИЕ *ср.* сыйлабоо, кадырдабоо, көзүнө илбөө.

НЕУВАЖИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*необоснованный*) далилсиз; **неуважи́тельная причи́на** далилсиз себеп; **он не пришёл по неуважи́тельной причи́не** далилсиз себеп менен келбей калды; **2.** *разг.* (*непочтительный*) сыйлабаган, сыйлабас, кадырдабас; **неуважи́тельный сын** кадырдабаган уул.

НЕУВЕ'РЕННОСТЬ *ж.* **1.** ишенбегендик, ишенипкиребегендик, ишенип жетпегендик, көзү жетпегендик; **2.** (*нерешительность*) калтаарыгандык, бошоңдук, ишенбегендик; **неуве́ренность в себе́** өзүнө ишенбегендик.

НЕУВЕ'РЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** ишенбеген, ишенипкиребеген, ишенип жетпеген, көзү жетпеген; **2.** (*нерешительный*) калтаарыган, бошоң; **неуве́ренный отве́т** калтаарыган жооп.

НЕУВЯДА'ЕМЫЙ, -ая, -ое солугус, өчкүс, унутулгус; **неувяда́емая сла́ва Сове́тской Армии** Советтик Армиянын унутулгус даңкы.

НЕУВЯДА'ЮЩИЙ, -ая, -ее *см.* **неувяда́емый.**

НЕУВЯ'ЗКА *ж. разг.* ырксыздык, байланышсыздык, ыргылжыңдык; **устрани́ть неувя́зки в рабо́те** иштеги ырксыздыкты жоюу керек.

НЕУГАСА'ЕМЫЙ, -ая, -ое *см.* **неугаси́мый.**

НЕУГАСИ'МЫЙ, -ая, -ое *прям. и перен.* өчкүс, өчпөс.

НЕУГО'ДНЫЙ, -ая, -ое *уст.* жакпас, көңүлгө жакпас.

НЕУГОМО'ННОСТЬ *ж.* тынчы жоктук, тынч албагандык, түк тынч турбагандык.

НЕУГОМО'ННЫЙ, -ая, -ое *разг.* **1.** (*беспокойный*) тынчы жок, көчүгү жерге тийбеген, шок; **неугомо́нный ребёнок** тынчы жок бала; **2.** (*неутомимый*) ишкер, камылгалуу, демилгелүү; **неугомо́нная молодёжь** демилгелүү жаштар.

НЕУДА'ЧА *ж.* жол болбоо, кырсык; **он потерпе́л неуда́чу** анын жолу болбой калды.

НЕУДА'ЧЛИВЫЙ, -ая, -ое жолу болбогон, иши ордунан чыкпаган.

НЕУДА'ЧНИК *м.* жолу болбогон киши, иши ордунан чыкпаган киши.

НЕУДА'ЧНИЦА *женск. р. к* **неуда́чник.**

НЕУДА'ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*кончившийся неудачей*) ордунан чыкпаган, жол болбогон, ийгилик чыкпаган, натыйжасыз; **неуда́чная охо́та** жол болбогон аңчылык; **2.** (*неудавшийся*) жөнсүз, дурус чыкпаган; **неуда́чный рома́н** дурус чыкпаган роман; **3.** (*неподходящий*) ылайыксыз, жарамсыз, мазасы жок.

НЕУДЕРЖИ'МЫЙ, -ая, -ое ээ бербеген, ээ-жаа бербеген; **неудержи́мое жела́ние** эч нерсеге карабаган ынтызарлык.

НЕУДО'БНО 1. *нареч.* жайсыз, ыксыз; **он неудо́бно сиди́т** ал жайсыз отурат; **2.** *безл. в знач. сказ. кому-чему* оңтойсуз, кыжалат, уятыраак, чеки; **мне неудо́бно его́ беспоко́ить** анын тынчын алганым мага оңтойсуз; **ему́ неудо́бно сиде́ть** анын отурушу ыңгайсыз.

НЕУДО'БНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*без удобств*) жайсыз, ыксыз; **неудо́бная кварти́ра** жайсыз квартира; **2.** *перен.* (*неловкий, неуместный*) оңтойсуз, кыжалат, уятыраак, чеки; **поста́вить в неудо́бное положе́ние** *кого-л. бирөөнү* оңтойсуз абалга калтыруу.

НЕУДОБО- *татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү, «ылайыксыз, ыңтайсыз, тынчсыз» деген маанидe; мис.* **неудобочита́емый** кыйындык менен окулуучу.

НЕУДОБОВАРИ'МЫЙ, -ая, -ое **1.** сиңирилүүсү кыйын, кыйындык менен сиңүү (*тамак*); **неудобовари́мая пи́ща** кыйындык менен сиңүүчү тамак; **2.** *перен. ирон.* (*невразумительный*) кыйындык менен түшүнүлүүчү, түшүнүгү оор (*мис. доклад*).

НЕУДОБОПРОИЗНОСИ'МЫЙ, -ая, -ое **1.** айтылышы кыйын (оор), араң айтылуучу; **2.** *перен. шутл.* (*неприличный*) уят, адепсиз (*сөз*).

www.bizdin.kg

НЕУДОБОЧИТА'ЕМЫЙ, -ая, -ое кыйындык менен окулуучу (*китеп, кат*).

НЕУДО'БСТВО *ср.* 1. жайсыздык, ыксыздык, ыңгайсыздык; **мири́ться с неудо́бствами** ыңгайсыздыкка көнүү, жайсыздыкка макул болуу; 2. (*неприятное состояние*) оңойсуздук, уят, чекилик; **чу́вствовать неудо́бство** *перед кем-л.* *бирөөнүн алдында* өзүн оңойсуз сезүү.

НЕУДОВЛЕТВОРЁННОСТЬ *ж.* канбагандык, канааттанбагандык, моокуму канбагандык, алымсынбагандык; **чу́вство неудовлетворённости** канааттанбагандык сезими.

НЕУДОВЛЕТВОРЁННЫЙ, -ая, -ое канааттанбаган, канаат кылбаган, моокуму канбаган, алымсынбаган.

НЕУДОВЛЕТВОРИ'ТЕЛЬНО 1. *нареч.* канааттанардык эмес, канааттандырардык эмес, алымсынардык эмес; **неудовлетвори́тельно вы́полнить поруче́ние** тапшырманы канааттанардык эмес аткаруу; 2. *в знач. сущ. ср. нескл.* (*оценка*) канааттандырбаган (*мис. экзаменде жооп*).

НЕУДОВЛЕТВОРИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* канааттандырбастык, алымсындырбастык.

НЕУДОВЛЕТВОРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое канааттандырбаган, канааттандырардык эмес, канааттанардык эмес, алымсындырбаган, алымсынардык эмес; **неудовлетвори́тельное состоя́ние здоро́вья** ден соолуктун канааттандырардык эмес абалда болушу.

НЕУДОВО'ЛЬСТВИЕ *ср.* нааразылык, ыраазы эместик, **вы́разить неудово́льствие** нааразылык билдирүү.

НЕУЁМНЫЙ, -ая, -ое ээ бербеген, токтоно албаган, ашып-ташыган; **неуёмная эне́ргия** ашып-ташыган энергия.

НЕУЖЕ'ЛИ *частица вопр.* кантип эле, кандайча, ырас элеби, койчу; **неуже́ли он сего́дня прие́дет?** ырас эле, ал бүгүн келеби?; **неуже́ли э́то пра́вда?** кантип эле ушу чын болсун?

НЕУЖИ'ВЧИВОСТЬ *ж.* батышпоочулук, батымы жоктук, киши менен ыркы келишпестик, сыйышпоочулук.

НЕУЖИ'ВЧИВЫЙ, -ая, -ое батышсыз, батымы жок, кырс, киши менен ыркы келишпеген, сыйышпаган; **неужи́вчивый хара́ктер** киши менен ыркы келишпеген мүнөз.

НЕУ'ЖТО *частица прост. см.* **неуже́ли.**

НЕУЗНАВА'ЕМОСТЬ *ж.*: **измени́ться до неузнава́емости** таанылгыс болуп өзгөрүү.

НЕУЗНАВА'ЕМЫЙ, -ая, -ое таанылгыс, белгисиз болуп өзгөргөн; таанылгыс болуп калган; **го́род стал неузнава́ем** шаар таанылгыс болуп калды.

НЕУКЛО'ННО *нареч.* кыйшаюусуз, кыйшайбай, тайсалбай, тайбай; **неукло́нно выполня́ть взя́тые обяза́тельства** алынган милдеттенмелерди кыйшаюусуз аткаруу.

НЕУКЛО'ННЫЙ, -ая, -ое кыйшаюсуз, тайбас, кыйшайбаган, тайбаган; **неукло́нное выполне́ние реше́ния** чечимдерди кыйшаюусуз аткаруу (*орундоо*); **неукло́нный подъём** кыйшаюусуз жогорулаш; ◇ **к неукло́нному исполне́нию** сөзсүз аткаруу үчүн, сөзсүз аткарылсын.

НЕУКЛЮ'ЖЕСТЬ *ж.* эпсиздик, эби жоктук, олчойлук, кеби-сыны жоктук.

НЕУКЛЮ'ЖИЙ, -ая, -ее 1. (*неловкий*) эпсиз, эби жок, олчогой, кеби-сыны жок; 2. *перен.* (*нескладный*) оркойгон; **неуклю́жая фра́за** оркойгон сүйлөм.

НЕУКОСНИ'ТЕЛЬНО *нареч. уст.* милдеттүү түрдө, сөзсүз, кыңк этпей.

НЕУКОСНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *уст.* милдеттүү түрдө, сөзсүз, кыңк этпей.

НЕУКРОТИ'МОСТЬ *ж.* колго үйрөнгүстүк, ыкка көнгүстүк, майышпастык.

НЕУКРОТИ'МЫЙ, -ая, -ое 1. (*свирепый*) колго үйрөнгүс, ыкка көнгүс, майышпас; **неукроти́мый зверь** колго үйрөнгүс жырткыч; 2. *перен.* (*неистовый*) тыюу бербеген, токтоо бербеген; **неукроти́мый гнев** токтоо бербеген ачуу.

НЕУЛОВИ'МОСТЬ *ж.* карматпастык.

НЕУЛОВИ'МЫЙ, -ая, -ое 1. карматпас, карматпаган, колго түшпөгөн; **неулови́мый зверь** карматпаган жырткыч; 2. *перен.* (*еле заметный*) көзгө илээшпеген, өтө тез; ажыратып болбой турган (*неясный — напр. об оттенке*); **неулови́мая ра́зница** көзгө илээшпеген айырма.

НЕУМЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое 1. (*неопытный*) иштей билбеген, колунан келбеген; **уме́лый рабо́тник** иштей билбеген кызматкер; 2. (*неискусно сделанный*) чебер иштелбеген, чебердик менен иштелбеген.

НЕУМЕ'НИЕ *ср.* ыгын билбөө, эбин билбөө, иштей билбөө, колунан келбөө; **по уме́нию** колунан келбегендиктен, билбегендиктен.

НЕУМЕ'РЕННО *нареч.* чексиз, өтө эле, эң эле, ыгы жок, чактабай.

НЕУМЕ'РЕННОСТЬ *ж.* чексиздик, ыгы жоктук, чактабастык.

НЕУМЕ'РЕННЫЙ, -ая, -ое чексиз, чектен тыш, ыгы жок; **неуме́ренные восто́рги** чексиз кубанычтар.

НЕУМЕ'СТНО *нареч.* жөнү жок, орунсуз.

НЕУМЕ'СТНОСТЬ *ж.* жөнү жоктук, ыгы жоктук, орду жоктук.

НЕУМЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое жөнү жок, ыгы жок, ыңгайсыз, орунсуз; **неуме́стный вопро́с** орунсуз суроо.

НЕУ'МНЫЙ, -ая, -ое акылсыз, акылга сыйбаган.

НЕУМОЛИ'МО *нареч.* ээ-жаа бербей, жалынганга болбой, түк моюн бербей.

НЕУМОЛИ'МОСТЬ *ж.* ээ-жаа бербестик, жалынганга да болбоочулук, түк моюн бербөөчүлүк.

НЕУМОЛИ'МЫЙ, -ая, -ое 1. (*непреклонный*) ээ-жаа бербеген, жалынганга болбогон, айтканынан кайтпаган; **неумоли́мый челове́к** ээ-жаа бербеген адам; 2. *перен.* (*непреложный, твёрдый*) багынбас, баш ийбес, ырай кылбас; **неумоли́мый зако́н приро́ды** табияттын ырай кылбас закону; **неумоли́мый ход исто́рии** тарыхтын баш ийбеген жүрүшү.

НЕУМОЛКА'ЕМЫЙ, -ая, -ое *см.* **несмолка́емый.**

НЕУМО'ЛЧНЫЙ, -ая, -ое тынбаган, үнүн баспаган, тыным албаган (*мис. толкун*); **неумо́лчный шум прибо́я** шарпылдактын тынымсыз шуулдашы.

НЕУМЫ'ШЛЕННО *нареч.* атайы эмес, биле туруп эмес.

НЕУМЫ'ШЛЕННЫЙ, -ая, -ое атайы иштелбеген, биле туруп иштелбеген.

НЕУПЛА'ТА *ж.* төлөбөө; **в слу́чае неупла́ты** төлөбөгөн учурда.

НЕУПОТРЕБИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* колдонулбастык, колдонулууга жараксыздык, пайдаланылбастык.

НЕУПОТРЕБИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое колдонуудан чыккан, колдонулуудан калган (*мис. сөз*).

НЕУРАВНОВЕ'ШЕННОСТЬ *ж.* токтоно албагандык, оопайлык.

НЕУРАВНОВЕ'ШЕННЫЙ, -ая, -ое токтоно албаган, токтонбогон, оопай, жинди чалыш (*мис. киши*).

НЕУРОЖА'Й *м.* каат, кааттчылык, түшүм болбой калгандык.

НЕУРОЖА'ЙНОСТЬ *ж.* кааттчылык, түшүмү аздык, түшүмсүздүк, түшүм болбой калгандык.

НЕУРОЖА'ЙНЫЙ, -ая, -ое каат, эгин чыкпаган; **неурожа́йный год** каат жылы, эгин чыкпай калган жыл.

НЕУРО'ЧНЫЙ, -ая, -ое кызматтан тышкары; **неуро́чное вре́мя** кызматтан тышкары убакыт; **неуро́чная рабо́та** кызматтан тышкары убакта иштелүүчү жумуш; ◇ **в неуро́чный час** жайсыз убакытта.

НЕУРЯ'ДИЦА *ж. разг.* 1. (*беспорядок, неустройство*) баш аламандык, баш аламан; 2. *чаще мн.* (*ссоры, недружелюбные отношения*) татуу эмес мамилелер, уруш-талаштар.

НЕУСИ'ДЧИВОСТЬ *ж.* жалакайлык, такай отуруп иштей албастык.

НЕУСИ'ДЧИВЫЙ, -ая, -ое жалакай, такай отуруп иштей албаган; **неуси́дчивый челове́к** такай отуруп иштей албаган киши.

www.bizdin.kg

НЕУСОВЕРШЕ'НСТВОВАННОСТЬ *ж.* өркүндөтүлбөгөндүк, жакшыртылбагандык.

НЕУСОВЕРШЕ'НСТВОВАННЫЙ, -ая, -ое өркүндөтүлбөгөн, жакшыртылбаган, жакшылапбаган.

НЕУСПЕВА'ЕМОСТЬ *ж. школ.* үлгүрө албагандык, жетише албагандык (*мис. сабакка, окууга*).

НЕУСПЕВА'ЮЩИЙ, -ая, -ее *и в знач. сущ. м., ж. школ.* үлгүрө албаган, жетише албаган, жетишип окуй албаган (*мис. сабакты*).

НЕУСПЕ'Х *м.* ийгиликсиздик, болбой калуу, жол болбоо, кырсык.

НЕУСПЕ'ШНЫЙ, -ая, -ое ийгиликтүү эмес, ийгиликсиз.

НЕУСТА'ННО *нареч.* чарчабай, чаалыкпай, талыкпастан, бошоң тартпай.

НЕУСТА'ННЫЙ, -ая, -ое чарчабаган, талыкпаган, бошоңдобогон, чаалыкпаган, токтолбогон; **неуста́нный труд** талыкпаган эмгек.

НЕУСТАНО'ВЛЕННЫЙ, -ая, -ое аныкталбаган, белгиленбеген.

НЕУСТО'ЙКА *ж.* неустойка (*келишим шарттарын аткарбагандык үчүн, ушу келишимдегинин үстүнө кошуп төлөөчү айып*); **уплати́ть неусто́йку** неустойка төлөө.

НЕУСТО'ЙЧИВОСТЬ *ж.* 1. калкылдактык, козголмолук; 2. *перен.* туруму жоктук, туруксуздук, өзгөрүлмөлүк, оомалык; **мора́льная неусто́йчивость** моралдык жагынан оомалык.

НЕУСТО'ЙЧИВЫЙ, -ая, -ое 1. (*шаткий*) калкылдак, бек турбаган, кыйшайма (*мис. үстөл*); **неусто́йчивая ло́дка** калкылдак кайык; 2. *перен.* (*колеблющийся*) туруму жок, туруксуз, оома.

НЕУСТРАНИ'МЫЙ, -ая, -ое жок кылынгыс, жоготулгус; **неустрани́мое препя́тствие** жок кылынгыс тоскоолдук.

НЕУСТРАШИ'МОСТЬ *ж.* жалтанбастык, коркпостук, жүрөктүүлүк.

НЕУСТРАШИ'МЫЙ, -ая, -ое жалтанбаган, коркпогон, жүрөктүү.

НЕУСТРО'ЕННОСТЬ *ж.* жөнгө салынбагандык, тартипке келтирилбегендик, жайланышпагандык.

НЕУСТРО'ЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*неналаженный*) жөнгө салынбаган, тартипке келтирилбеген; 2. (*о человеке*) жыйнак эмес, жүрүнү бош (*киши*).

НЕУСТРО'ЙСТВО *ср.* жөнгө салынбагандык, тартипсиздик, орундашпагандык, жайланышпагандык.

НЕУСТУ'ПЧИВОСТЬ *ж.* доюрдук, ыркка көнбөөчүлүк, өз билгенин бербегендик, көк мелтейлик, кер тартуучулук; **неусту́пчивость в спо́ре** талашта өз билгенин бербегендик.

НЕУСТУ'ПЧИВЫЙ, -ая, -ое доюр, көк мелтей, өз билгенин бербеген, ыркка көнбөгөн, кер тартма; **неусту́пчивый челове́к** өз билгенин бербеген киши.

НЕУСЫ'ПНО *нареч.* сергек, сак; **неусы́пно стоя́ть на стра́же ми́ра** тынчтыкты коргоо үчүн сак туруу.

НЕУСЫ'ПНЫЙ, -ая, -ое сергек, сак; **неусы́пный надзо́р** сак көзөмөл.

НЕУТЕШИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жубатардык эмес, жубанардык эмес; **неутеши́тельный результа́т** натыйжасы жубанардык эмес.

НЕУТЕ'ШНЫЙ, -ая, -ое кайгысы арылбаган, сооронбогон, басылбаган; **неуте́шная вдова́** кайгысы арылбаган жесир аял; **неуте́шное го́ре** басылбаган кайгы.

НЕУТОЛИ'МЫЙ, -ая, -ое 1. кана албаган, кангыс (*суусун, моокум*); 2. *перен.* тойбогон; **неутоли́мая жа́жда зна́ний** илимге тойбогон умтулуу.

НЕУТОМИ'МО *нареч.* чарчабастан, чаалыкпастан, талыкпай, кажыбастан.

НЕУТОМИ'МОСТЬ *ж.* чарчабастык, чаалыкпастык, чыдамкайлык, талыкпастык, арыбастык.

НЕУТОМИ'МЫЙ, -ая, -ое чарчабас, чаалыкпас, чыдамкай, талыкпас, кажыбас; **неутоми́мый путеше́ственник** талыкпаган саякатчы.

НЕ'УЧ *м. разг. пренебр.* наадан, түркөй, окубаган.

НЕУЧТИ'ВО *нареч.* адепсиздик менен, одонолук менен.

НЕУЧТИ'ВОСТЬ *ж.* адепсиздик, одонолук.

НЕУЧТИ'ВЫЙ, -ая, -ое адепсиз, одоно.

НЕУЮ'ТНО *нареч.* жайлуу эмес.

НЕУЮ'ТНЫЙ, -ая, -ое жайлуу эмес, жайсыз; **неую́тная ко́мната** жайсыз бөлмө.

НЕУЯЗВИ'МОСТЬ *ж.* 1. ызаланбастык; 2. чыңдык, негиздүүлүк.

НЕУЯЗВИ'МЫЙ, -ая, -ое 1. ачуусу келбеген, ызаланбаган; **неуязви́мый хара́ктер** ызаланбас мүнөз; 2. (*недоступный для нападок*) чың, негиздүү, кебелбес, тоотпос; **неуязви́мое доказа́тельство** негиздүү (*мыкты*) далил.

НЕФЕЛИ'Н *м. мин.* нефелин (*жер семирткич капарында колдонулуучу минерал*).

НЕФРИ'Т I *м. мед.* нефрит (*бөйрөк оорусу*).

НЕФРИ'Т II *м. мин.* нефрит (*кооздук үчүн колдонулуучу, жашыл же агыш түстүү минерал*).

НЕФТЕ- *татаал сөздөрдүн «нефть, нефтилик, нефтиден» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **нефтеcква́жина** нефть скважинасы.

НЕФТЕАППАРАТУ'РА *ж.* нефть өндүрүүчү аппаратура.

НЕФТЕДОБЫВА'ЮЩИЙ, -ая, -ее нефть чыгаруучу, нефть өндүрүүчү; **нефтедобыва́ющая промы́шленность** нефть өндүрүүчү өнөр жай.

НЕФТЕНАЛИВНО'Й, -а́я, -о́е нефть куюлуучу, нефть куюлуп ташылуучу; **нефтеналивно́е су́дно** нефть куюлуучу кеме.

НЕФТЕНО'СНЫЙ, -ая, -ое *геол.* нефтилүү, нефти бар; **нефтено́сная земля́** нефтилүү жер.

НЕФТЕПЕРЕГО'ННЫЙ, -ая, -ое нефть тарткыч (*нефтиден керосин, бензин ж. б. ажыратуучу завод*).

НЕФТЕПЕРЕРАБА'ТЫВАЮЩИЙ, -ая, -ее нефть иштетүүчү (*мис. завод*).

НЕФТЕПРОВО'Д *м.* нефтепровод (*бир жерден экинчи жерге нефть агызып баруу үчүн колдонулуучу трубалар системасы*).

НЕФТЕПРОДУ'КТЫ *мн.* (*ед.* **нефтепроду́кт** *м.*) нефтепродукты (*нефтиден иштелип чыгарылган нерселер; мис. керосин, бензин ж. б.*).

НЕФТЕПРО'МЫСЕЛ *м.* нефть промыслосу.

НЕФТЕПРОМЫ'ШЛЕННОСТЬ *ж.* нефть өнөр жайы.

НЕФТЕПРОМЫ'ШЛЕННЫЙ, -ая, -ое **нефтепромышленность**-*ко т.*

НЕФТЕСКВА'ЖИНА *ж.* нефть скважинасы.

НЕФТЕТА'РА *ж.* нефть идиши.

НЕФТЕХРАНИ'ЛИЩЕ *ср.* нефть сактагыч.

НЕФТЬ *ж.* нефть (*жер майы*).

НЕФТЯ'НИК *м.* 1. (*рабочий*) нефтяник (*нефть жумушчусу*); 2. (*специалист по нефти*) нефть жайын билген специалист.

НЕФТЯНО'Й, -а́я, -о́е **нефть**-*ке т.*; нефтилик; **нефтяно́й исто́чник** нефть чыга турган жер.

НЕХВА'ТКА *ж. разг.* (*недочёт*) кемчилдик, өксүктүк, жетишсиздик.

НЕХИ'ТРЫЙ, -ая, -ое 1. (*простодушный*) куу эмес; 2. *разг.* (*несложный*) оңой, тетиксиз, татаал эмес; **нехи́трое де́ло** оңой жумуш.

НЕХОДОВО'Й, -а́я, -о́е өтүмү жок, эл албаган, өтпөй турган; **ходово́й това́р** өтүмү жок товар, өтпөй турган товар.

НЕХОРО'ШИЙ, -ая, -ее жакшы эмес, жаман.

НЕХОРОШО' 1. *нареч.* жакшы эмес; **я сего́дня нехорошо́ себя́ чу́вствую** бүгүн мазам жок (*мазам болбой ту-*

www.bizdin.kg

рат); 2. *в знач. сказ.* жарабайт; **нехорошо́ так поступа́ть** мындай кылуу жарабайт.

НЕ'ХОТЯ *нареч. разг.* 1. (*неохотно*) каалабастан, көңүлсүз, көңүл келбей; 2. (*нечаянно*) атайы эмес, кокусунан, байкоосуздан.

НЕЦЕЛЕСООБРА'ЗНО *нареч.* максатты актабайт, максатка ылайыктуу эмес, пайдасыз.

НЕЦЕЛЕСООБРА'ЗНОСТЬ *ж.* максатты актабагандык, максатка ылайыктуу эместик, жөнү жоктук, пайдалуу эместик.

НЕЦЕЛЕСООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое максатты актабаган, жөнү жок, пайдасыз, курулай, бошко, текке; **нецелесообра́зная тра́та вре́мени** убакытты курулай бошко кетирүү.

НЕЦЕНЗУ'РНЫЙ, -ая, -ое адепсиз, уят; **нецензу́рное сло́во** уят сөз.

НЕЧА'ЯННО *нареч.* кокус, кокусунан, абайлабастан; **неча́янно разби́ть стекло́** кокустан айнекти сындыруу.

НЕЧА'ЯННОСТЬ *ж.* кокустук; кокусунан, абайлабастан иштелгендик.

НЕЧА'ЯННЫЙ, -ая, -ое 1. (*ненамеренный, случайный*) кокус, кокусунан болгон; **неча́янный вы́стрел** кокустан атылуу; 2. (*неожиданный*) күтүлбөгөн; **неча́янная встре́ча** күтүлбөгөн жолугушуу.

НЕ'ЧЕГО I *мест. отриц. род. п.* эч нерсе, эчтеме; **мне не́чего чита́ть** окуй турган эчтемем жок; **не́чему удивля́ться** таң калардык эчтеме жок; **не́чем заплати́ть** төлөөрдүк эчтеме жок; **нам не́ о чем говори́ть** биз сүйлөшө турган эч нерсе жок; ◇ **от не́чего де́лать** *разг.* бекерчиликтен, кыларга эчтеме таппагандыктан; **де́лать не́чего** *вводн. сл.* айла жок, амал барбы; **не́чего сказа́ть** *вводн. сл.* эмне кыласың, кантмек элең.

НЕ'ЧЕГО II *в знач. сказ. с неопр.* 1. (*не стоит*) жөнү жок, эчтеме жок, кереги жок; **с ним разгова́ривать не́чего** аны менен сүйлөшүүнүн да кереги жок; **об э́том и ду́мать не́чего** бул тууралу ойлоонун да кереги жок; 2. (*не следует*) кой, жөнү жок; **не́чего опра́вдываться** актанбай эле кой.

НЕЧЕЛОВЕ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое киши иштебей турган, киши чыдагыс; **нечелове́ческие уси́лия** кишинин колунан келбей турган аракет, аябаган чоң аракет.

не́чем *мест. твор. п. от* **не́чего** I.

не́чему *мест. дат. п. от* **не́чего** I.

НЕЧЕ'СТНО *нареч.* арамзалык менен, митаамчылык кылып.

НЕЧЕ'СТНОСТЬ *ж.* тууралыгы жоктук, арамзалык, митаамдык.

НЕЧЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое тууралыгы жок, арамза, митаам.

НЕ'ЧЕТ *м. разг.* так, жуп эмес.

НЕЧЁТКИЙ, -ая, -ое 1. даана эмес, ачык эмес; **нечёткий по́черк** даана эмес почерк; 2. *перен.* (*неясный, неточный*) ачык эмес, так эмес.

НЕЧЁТКО *нареч.* 1. (*неразборчиво*) даана эмес, ачык эмес; 2. *перен.* (*неясно, неточно*) ачык эмес, так эмес.

НЕЧЁТКОСТЬ *ж.* 1. (*неразборчивость*) даана эместик, ачык эместик; 2. *перен.* (*неясность, неточность*) ачык эместик, так эместик.

НЕЧЁТНЫЙ, -ая, -ое так, жуп эмес; **нечётное число́** так сан.

НЕЧИСТОКРО'ВНЫЙ, -ая, -ое таза кандуу эмес, каны аралаш, асыл эмес, катыш кандуу, чалыш.

НЕЧИСТОПЛО'ТНОСТЬ *ж.* 1. (*неопрятность*) таза эместик, ыпыластык, булганычтык; 2. *перен.* (*моральная*) арамзалык, митаамдык, арампөөштүк.

НЕЧИСТОПЛО'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*неопрятный*) таза эмес, ыпылас; 2. *перен.* (*морально*) арамза, митаам, арампөөш; **нечистопло́тный посту́пок** арамзалык менен иштелген иш.

НЕЧИСТОТА' *ж.* 1. булганычтык, кирдик, ыпыластык; 2. **нечисто́ты** *мн.* кир-кок (*мис. даараткканадагы*).

НЕЧИ'СТЫЙ, -ая, -ое 1. (*грязный*) таза эмес, ыпылас, булганыч, кир; 2. (*неаккуратный*) таза иштелбеген, тыкан иштелбеген, таза эмес; **нечи́стая рабо́та** таза иштелбеген жумуш; 3. (*неоднородный, с примесью*) таза эмес; **нечи́стый цвет** таза эмес (аралашы бар) түс (ыраң); 4. *разг.* (*нечестный*) митаам, алдамчы; 5. *в знач. сущ.* **нечи́стый** *м. или* **нечи́стая си́ла** *фольк.* шайтан, ибилис; ◇ **нечи́стое произноше́ние** так (таза) сүйлөбөө; **нечи́стая со́весть** көңүлдөгү кир, кара ниеттүүлүк, жүрөгү таза эмес; **он на́ руку нечи́ст** колу туткактуу, анын колунун туткагы бар.

НЕ'ЧИСТЬ *ж. собир. обл.* жин, шайтан, албарсты.

НЕЧЛЕНОРАЗДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое балдыр-салдыр, ачык эмес, даана эмес, түшүнүксүз (*сүйлөө*); **нечленоразде́льная речь** түшүнүксүз сөз.

НЕ'ЧТО *мест. неопр.* бир деме.

НЕЧУВСТВИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* туйбастык, сезбестик.

НЕЧУВСТВИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. туйбас, сезбес; **он нечувстви́телен к хо́лоду** ал суукту сезбейт; 2. (*неощутимый, незаметный*) сезилбес, билинбес.

НЕШИРО'КИЙ, -ая, -ое тар, эни тар (*мис. жол*).

НЕШУ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое *разг.* оңой эмес, олуттуу, жеңил-желпи эмес; **нешу́точное де́ло** жеңил-желпи иш эмес.

НЕЩА'ДНО *нареч.* аябай, аябастан; **неща́дно печёт со́лнце** күн аябай ысып турат.

НЕЩА'ДНЫЙ, -ая, -ое аябаган, эң эле; **неща́дный зной** аябаган ысык.

НЕ'Ю *мест. личн. твор. п. от* **она́** (*предлогдордон кийин колдонулат*); **с не́ю** аны менен бирге; **над не́ю** анын үстүндө; **пе́ред не́ю** анын алдында; **за не́ю** анын артында; **под не́ю** анын астында.

НЕЯ'ВКА *ж.* келбөө, чыкпоо; **нея́вка на рабо́ту** кызматка келбөө.

НЕЯ'СНО 1. *нареч.* ачык эмес, так эмес, балдырап, **нея́сно говори́ть** так сүйлөбөө; 2. *безл. в знач. сказ.* ачык эмес, так эмес; **нея́сно что он ду́мает** ал эмне ойлогону ачык эмес.

НЕЯ'СНОСТЬ *ж.* ачык эместик, так эместик, күңүрттүк; **здесь мно́го нея́сностей** мында толгон күңүрттүктөр бар.

НЕЯ'СНЫЙ, -ая, -ое ачык эмес, так эмес, күңүрт.

НЕЯ'СЫТЬ *ж. зоол.* мыкый үкү.

НИ 1. *частица усил. в отриц. предложениях* бир да, эч бир; **в самова́ре нет ни ка́пли воды́** самоордо бир тамчы да суу жок; **ни с ме́ста!** былк этпе!; **ни сло́ва!** бир да сөз айтпа!, унчукпа!; **ни за что не соглашу́сь** эч бир көнбөйм; 2. *союз* да; **он не мо́жет ни лежа́ть, ни ходи́ть, ни сиде́ть** ал жата да, жүрө да, отура да албайт; ◇ **ско́лько ни говори́...** канчалык айткан менен да; **ско́лько ни стара́йся** канчалык аракет кылган менен да; кандай да болбосун; **кто бы он ни́ был** ал ким болсо да; **ни с того́ ни с сего́** жылан чакпай, жылкы теппей; **ни-ни́** *разг.* түк-түк, эч бир, түк да, тегеле; **ни ры́ба ни мя́со** *погов.* эт да эмес, балык да эмес (*же ары жакта, же бери жакта жок ортозаар*).

-НИБУДЬ *частица неопр.*: **кто́-нибудь** кимдир-бирөө; **что́-нибудь** бир нерсе; **где́-нибудь** бир жерде; **ка́к-нибудь** эптеп; **че́й-нибудь** бирөөнүн.

НИ'ВА *ж.* 1. эгин талаасы, эгин айдалган талаа; 2. *перен. уст.* (*поприще*) кызмат, иш, жумуш; **на ни́ве наро́дного просвеще́ния** эл агартуу жумушунда.

НИВЕЛИ'Р *м. геод.* нивелир (*жер бетиндеги нокоттордун канчалык бийик-төмөн болгондуктарын белгилөөчү прибор*).

НИВЕЛИ'РОВАНИЕ *ср.* нивелирдөө (1. *геод. жер бетиндеги нокоттордун бийик-төмөн болгондуктарын бел-

www.bizdin.kg

гилөө; 2. *перен. бир нерсенин өзгөчөлүгүн жоюп жиберип, башкалар менен тең кылуу).*

НИВЕЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* нивелирдөө.

НИВЕЛИРО'ВКА *ж. геод. см.* **нивелирование** 1.

НИВЕЛИРО'ВЩИК *м.* нивелировщик (*нивелирдөө боюнча специалист*).

НИВУ'Х *м.* нивух; *см.* **нивх.**

НИВУ'ХИ *мн.* нивухтар; *см.* **нивхи.**

НИВУ'ХСКИЙ, -ая, -ое **нивух**-*ка т.*; *см.* **нивхский.**

НИВХ *м.* нивх.

НИ'ВХИ *мн.* нивхтар.

НИ'ВХСКИЙ, -ая, -ое **нивх**-*ке т.*

НИГДЕ' *нареч.* эч кайда, эч жерде.

НИГИЛИ'ЗМ *м.* нигилизм (1. *ар нерсени тим эле, курулай эле тана берүүчүлүк; барып турган скептицизм;* 2. *нигилисттин ойлорунун багыты*).

НИГИЛИ'СТ *м.* нигилист (*19 кылымдын 60 жылдарында Россияда пайда болуп, дворян маданиятынын принциптерине, анын традицияларына жана крепостнойлук идеологияга кескин түрдө каршы көз караште турган разночинец-интеллигент*).

НИГИЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **нигилизм**-*ге,* **нигилист**-*ке т.*

НИГИЛИ'СТКА *женск. р. к* **нигилист.**

НИЖА'ЙШИЙ, -ая, -ее *превосх. ст. от прил.* **низкий** эң эле жапыз (*пас*); абдан аласа, эң төмөнкү, абдан төмөн.

НИ'ЖЕ 1. *сравн. ст. от прил.* **низкий** аласараак, жапызыраак, пасыраак, төмөнүрөөк; **он значительно ниже отца** анын бою атасынын боюнан алда канча төмөн; **2.** *нареч.* төмөн, ылдый; **смотри ниже** төмөн жакты кара; **спуститься ниже** ылдый түшүү; **3.** *предлог с род. п.* төмөн, ылдый; **температура упала ниже нуля** температура нолдон төмөн түштү; ◇ **ниже всякой критики** *см.* **критика; ниже среднего** ортодон төмөн.

НИЖЕ- *татаал сын атоочтун «төмөндө» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **нижеозначенный** төмөндө аталган, төмөндө көрсөтүлгөн.

НИЖЕИЗЛО'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое төмөндө айтылган, төмөндө сүйлөнгөн, төмөндөгү, төмөндө келтирилген; **нижеизложенные факты подтверждают сказанное** айтылгандарды төмөндө келтирилген фактылар далилдейт.

НИЖЕОЗНА'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое төмөндө аталган, төмөндө көрсөтүлгөн.

НИЖЕПОДПИСА'ВШИЙСЯ, -аяся, -ееся төмөндө кол коюучу; **я, нижеподписавшийся, доверяю...** мен, төмөндө кол коюучу,... ишенемин.

НИЖЕПОИМЕНО'ВАННЫЙ, -ая, -ое төмөндө аты айтылган.

НИЖЕСКА'ЗАННЫЙ, -ая, -ое төмөндө айтылган.

НИЖЕСЛЕ'ДУЮЩИЙ, -ая, -ее төмөндөгү, мындан кийинки, мындан аркы; **нижеследующие указания** төмөндөгү көрсөтмөлөр.

НИЖЕУПОМЯ'НУТЫЙ, -ая, -ое төмөндө айтылган, төмөндөгү; **нижеупомянутое обстоятельство** төмөндө айтылган кырдаал.

НИЖНЕ- *географиялык аттардын «дарыянын төмөн жагында» дегенди билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **нижневолжский район** Волганын төмөн жагындагы район.

НИ'ЖНИЙ, -яя, -ее төмөнкү, ылдыйкы, астыңкы; **нижнее течение реки** өзөндүн төмөнкү агыны; **нижнее бельё** ич кийим; ◇ **нижняя палата** *полит.* төмөнкү палата.

нижу, нижешь *и т. д. наст. вр. от* **низать.**

НИЗ *м.* 1. асты, түбү, төмөн жагы, асты жагы; **низ колонны** колоннанын төмөн жагы; **сдаётся низ дачи** дачанын асты жагы (*биринчи этажы*) квартирага берилет; **2. низы** *мн.* (*нижние ноты*) жоон үн; **3. низы** *мн. уст.* коомдун эзилүүчү таптары; **4. низы** *мн.* кең массалар.

НИЗ- (**НИС-**) *приставка, бул «үстүнөн төмөн карай, төмөн, өйдөтөн ылдый» дегенди билдирет; мис.* **низвержение** кулатуу.

НИЗА'ТЬ *несов. что* 1. тизүү (*шишке, сымга, жипке ж. б. нерсеге тизүү*); 2. *перен.* (*напр. слова*) бир-бирине улантуу, куюлуштуруу (*ырдын уйкашын*).

НИЗВЕРГА'ТЬ *несов. см.* **низвергнуть.**

НИЗВЕРГА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **низвергнуться; 2.** *страд. к* **низвергать.**

НИЗВЕ'РГНУТЬ *сов. кого-что, уст.* 1. (*сбросить сверху*) жогорудан төмөн ыргытып түшүрүү (*мис. шаркыратма суу*); 2. (*свергнуть*) кулатуу (*мис. бийликти, өкмөттү*).

НИЗВЕ'РГНУТЬСЯ *сов. уст.* төмөндөн ылдый кулоо.

НИЗВЕРЖЕ'НИЕ *ср.* кулатуу; **низвержение царизма** падышачылыкты кулатуу.

НИЗВЕСТИ' *сов. кого-что, уст.* даражасын түшүрүү, даражасын төмөндөтүү.

НИЗВОДИ'ТЬ *несов. см.* **низвести.**

НИЗИ'НА *ж.* ойдуң, ойдуң жер; **село расположено в низине** село ойдуң жерге жайлашкан.

НИ'ЗКИЙ, -ая, -ое 1. (*невысокий*) бою кыска, кодоо, жапыз, аласа; 2. (*низменный*) ойдуң (*жер*); 3. (*малый, недостаточный*) төмөн, начар; **низкая температура** төмөн температура; **низкая квалификация** төмөн квалификация; 4. (*бесчестный*) адамгерчиликсиз, жаман, пас; **низкий поступок** адамгерчиликсиз иш; адамгерчиликке туура келбеген, пас кылык-жорук; пас иш, пас кылык-жорук; 5. *муз.* пас; **низкая нота** пас нота (*жоон үнгө арналган*).

НИЗКОПОКЛО'ННИК *м. презр.* көшөкөр, кулдук уруучу, кошаматтап кулдук уруучу.

НИЗКОПОКЛО'ННИЧАТЬ *несов. перед кем-чем, презр.* көшөкөрлөнүү, кулдук уруу, кошаматтап кулдук уруу.

НИЗКОПОКЛО'НСТВО *ср. презр.* көшөкөрлөнүүчүлүк, көшөкөрчүлүк, жагынып (кошаматтап) кулдук уруучулук, кошаматкерчилик.

НИЗКОПРО'БНОСТЬ *ж.* 1. (*золота, серебра*) пробасы төмөндүк, ар кошкондук, таза эместик, катышы бардык (*мис. алтындын*); 2. *перен.* (*низкого качества*) сапаты начардык (*мис. вино*).

НИЗКОПРО'БНЫЙ, -ая, -ое 1. (*напр. о золоте*) пробасы төмөн, ар кошкон, катышы көп; 2. *перен.* сапаты начар, жөн; **низкопробное вино** сапаты начар вино.

НИЗКОРО'СЛЫЙ, -ая, -ое кодоо, бою пас, аласа, жапыз бойлуу, бою кыска, кортук, кодогой; **низкорослый кустарник** жапыс өскөн бадал.

НИЗКОСО'РТНЫЙ, -ая, -ое начар сорттуу, сапаты начар.

НИЗЛАГА'ТЬ *несов. см.* **низложить.**

НИЗЛОЖЕ'НИЕ *ср. уст.* кулатуу, түшүрүү, тактан түшүрүү; **низложение монархии** монархияны кулатуу.

НИЗЛОЖИ'ТЬ *сов. кого-что, уст.* кулатуу, түшүрүү, тактан түшүрүү; **низложить короля** королду тактан түшүрүү.

НИ'ЗМЕННОСТЬ *ж.* 1. *геогр.* ойдуң; 2. *перен.* (*подлость*) кара ниеттик, арам ойлуулук.

НИ'ЗМЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *геогр., геол.* ойдуң; 2. *перен* (*подлый*) кара ниет, арам ойлуу; **низменные побуждения** арам ойлуу ниет.

НИЗОВО'Й I, -ая, -ое 1. (*связанный с нижним течением реки*) төмөнкү, ылдыйкы (*дарыянын, өзөндүн, суунун аякы, төмөнкү жагындагы*); **низовые города** төмөнкү шаарлар; 2. ылдыйдан, төмөн жактан болгон; **низовой ветер** ылдыйдан, төмөн жактан соккон шамал.

НИЗОВО'Й II, -ая, -ое (*об организации и т. п.*) төмөнкү (*төмөнкү мекемелерде иштөөчү; эл массасын тейлөөчү*); **низовой работник** төмөнкү кызматчы; **низовые парти-**

www.bizdin.kg

ные организации партиянын төмөнкү (*жергиликтүү*) уюмдары.

НИЗО'ВЬЕ *ср. геогр.* төмөнкү агым (*суунун, дарыянын аяк жагына жакын*); **низовье реки Чу** Чу суусунун төмөнкү жагы.

НИ'ЗОМ *нареч. разг.* төмөнтөн, төмөнкү жол менен; **ехать низом** төмөнкү жол менен жүрүү.

НИ'ЗОСТЬ *ж.* адамгерчиликсиз, пастык, төмөндүк, балиттик, арамзалык, шермемделик, бетпактык.

НИЗРИ'НУТЬ *сов. кого-что, уст.* төмөн уратып түшүрүү, төмөн кулатып түшүрүү.

НИЗРИ'НУТЬСЯ *сов. уст.* чокусунан кулап түшүү.

НИ'ЗШИЙ, -ая, -ее 1. начар, сапаты төмөн, төмөнкү; **низший сорт табака** тамекинин төмөнкү сорту; 2. (*простейший*) төмөнкү, төмөн баскычтагы, жөнөкөй; **низший тип животных** жаныбарлардын жөнөкөй түрү; 3. (*младший, напр. о чине*) кенже, чини төмөн; **низшее звание** кенже наам; 4. (*начальный*) башталгыч, төмөнкү (*маалымат, билим*); **низшее образование** төмөнкү маалымат.

НИЗЫ' *только мн. см.* низ 2, 3, 4.

НИКА'К I *нареч.* эч бир; **этого никак нельзя делать** муну эч бир кылууга болбойт; ◇ **никак нет** *уст.* жок-жок.

НИКА'К II *вводн. сл. разг.*: **ты, никак, хромаешь?** сен аксап жүрөсүң го, дейм?; **да это, никак, мой друг?** тиги менин досум болуп жүрбөсүн?

НИКАКО'Й, -áя, -óе *мест. отриц.* 1. (*какой бы то ни был*) эч кандай, эч бир; 2. *с отриц. разг.* (*вовсе не*) эч кандай таптакыр; **никакой он мне не друг** ал мага эч кандай дос эмес; 3. *разг.* (*плохой*) жаман; **шахматист он никакой** ал жаман шахматист; ◇ **и никаких!** *разг.* бүттү!, башка кептин кереги жок!

НИ'КЕЛЕВЫЙ, -ая, -ое **никель**-*ге т.*; **никелевые месторождения** никель чыккан жер, никель кени.

НИКЕЛИ'Н *м. тех.* никелин (*жез, никель, марганецтин эритиндиси*).

НИКЕЛИРОВА'НИЕ *ср. тех.* никелдөө, никель менен каптоо.

НИКЕЛИРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **никелировать**; 2. *прил.* никелденген, никель менен капталган; **никелированная посуда** никелденген идиш.

НИКЕЛИРОВА'ТЬ *несов. что* никелдөө, никель менен каптоо.

НИКЕЛИРО'ВКА *ж.* 1. (*действие*) никелдөө, никель менен каптоо; 2. (*слой никеля*) нерсенин сыртындагы капталган никель.

НИКЕЛИРО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое никелдөөчү, никель менен каптоочу.

НИКЕЛИРО'ВЩИК *м.* никелдегич (*никель менен каптоочу жумушчу*).

НИ'КЕЛЬ *м.* никель (*идиш, аспап жасалуучу күмүш сымал металл*).

никем *мест. твор. п. от* **никто**.

НИ'КНУТЬ *несов.* 1. (*пригибаться*) солуу, ийилүү, шалбыроо (*өсүмдүк*); 2. *перен.* (*ослабевать*) начарлануу, бошоң тартуу, кемүү (*мис. кайрат*).

НИКОГДА' *нареч.* эч качан, эч убакта, теги эле, түк да (*в отрицательном обороте*); **учиться никогда не поздно** окуунун эч качан кечтиги жок; ◇ **лучше поздно, чем никогда** *посл.* ийгиликтин эрте-кечи жок; **я сегодня бодр как никогда** мен бүгүнкүдөй теги эле тың болгон эмесмин.

никого *мест. род. и вин. п. от* **никто** эч кимди.

НИКО'Й: **никоим образом** эч мүмкүн эмес; **ни в коем случае** эч мүмкүн эмес.

никому *мест. дат. п. от* **никто**.

НИКОТИ'Н *м.* никотин (*тамекинин жалбырагындагы алкалоид; бул өсүмдүк эмнкечтери менен күрөшүү үчүн колдонулат*).

НИКОТИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **никотин**-*ге т.*

НИКТО' *мест. отриц.* эч ким; **никто не пришёл** эч ким келбеди; **я никого не видел** мен эч кимди көрбөдүм; **здесь никого нет** мында эч ким жок; **никому не говори** эч кимге айтпа; **никем не замеченный, он вышел** эч кимге байкатпастан ал чыгып кетти; **он ни о ком не спрашивал** ал эч ким жөнүндө сураган жок.

НИКУДА' *нареч.* 1. (*ни в какое место*) эч кайда, эч жерге; **я никуда сегодня не пойду** мен бүгүн эч кайда барбайм; 2. *перен.* (*ни для чего, ни на что, совсем*) эч бир нерсеге, түк да, эч бир, таптакыр; **эта бумага никуда не годится** бул кагаз түк да жарабайт.

НИКУДЫ'ШНЫЙ, -ая, -ое *разг.* эч нерсеге жарабаган, жараксыз; **никудышная вещь** эч нерсеге жарабаган буюм.

НИКЧЁМНОСТЬ *ж. разг.* эч кереги жоктук, болбогондук, пайдасыздык.

НИКЧЁМНЫЙ, -ая, -ое *разг.* эч кереги жок, эч нерсеге жарабаган, болбогон, пайдасыз; **никчёмные разговоры** болбогон сөздөр.

НИМ *мест. личн.* (*предлогдордон кийин колдонулат*) 1. *твор. п. от* **он, оно**; **с ним** аны менен; **под ним** анын астында; **над ним** анын үстүндө; 2. *дат. п. от* **они**; **к ним** аларга, алардын алдына, алардыкына.

НИМА'ЛО *нареч.* кенедей да, тырмактай да; **он нимало не испугался** ал кенедей да корккон жок.

НИМБ *м.* нимб (*олуялардын сүрөттөрүндөгү баштын айлинасындагы жалтырак тегерек, мис. иконада*).

НИ'МИ *мест. личн. твор. п. от* **они** (*предлогдордон кийин колдонулат*); **с ними** алар менен; **над ними** алардын үстүндө, алардын үстүнөн.

НИ'МФА *ж. миф.* нимфа (*грек мифологиясында — экинчи даражадагы аял кудай*).

НИ-НИ' *частица см.* **ни**.

НИОТКУ'ДА *нареч.* эч кайдан, эч жактан; **ниоткуда нет известий** эч кайдан кабар жок.

НИПОЧЁМ *нареч. разг.* 1. (*ни в коем случае*) түк да, эч бир; **он нипочём не перепрыгнет эту канаву** ал бул андан түк да секирип өтө албайт; 2. *в знач. сказ. кому-чему с неопр.* эң эле оңой, жепжеңил эле; **ему нипочём поднять эту тяжесть** бул оордукту ал оңоңой эле көтөрөт; 3. *в знач. сказ. кому-чему* (*ничего не значит*) эчтеме эмес; **ему трудности нипочём** ага кыйынчылык эчтеме эмес.

НИ'ППЕЛЬ *м. тех.* ниппель (*ар түрдүү приборлордогу жалгаштыруучу металл түтүк*).

НИРВА'НА *ж.* нирвана (*буддисттерде — өзүнүн жеке бытиесинин азабынан кутулган жандын магдырап жыргап калышы*); ◇ **погружаться в нирвану** магдырап эч нерсе кылбоо.

НИС» *приставка, бул — каткалаң үнсүздөрдүн алдында «низ» дегендин ордуна жазылат.*

НИСКО'ЛЬКО *нареч.* түк да, кенедей да; **я нисколько не устал** кенедей да чарчаганым жок.

НИСПАДА'ТЬ *несов. уст.* төмөн түшүү.

НИСПРОВЕРГА'ТЬ *несов. см.* **ниспровергнуть**.

НИСПРОВЕ'РГНУТЬ *сов. кого-что, уст.* 1. (*сбросить вниз*) төмөн ыргытып түшүрүү; 2. *перен.* түшүрүү, кулатуу (*мис. бийликти*).

НИСПРОВЕРЖЕ'НИЕ *ср.* 1. *уст.* төмөн ыргытып түшүрүү; 2. *перен.* түшүрүү, кулатуу (*мис. өкмөттү*).

НИСХОДИ'ТЬ *несов. уст.* төмөн түшүү, басырылуу.

НИСХОДЯ'ЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **нисходить**; 2. *прил.* төмөндөөчү, басаңдоочу; **нисходящее ударение** *лингв.* басаңдоочу басым; **родство по нисходящей линии** атадан баласына, баласынан баласына *ж. б.* тууגандык.

НИТЕВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое жип сыяктуу; **нитевидный пульс** *мед.* тамырдын жыбылжып акырын согушу.

НИТЕОБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое *см.* **нитевидный**.

НИ'ТКА *ж.* 1. жип; 2. жипке тизилген нерсе; **нитка жемчуга** бир түндүк бермет, бир жип бермет; ◇ **до нитки** *разг.* 1) (*насквозь*) өтмө катардан; **он промок до нитки** суу

www.bizdin.kg

өтмө катардан өттү; 2) (*совсем*) ийне жибине чейин койбой; **по нитке** *разг.* түптүз; **это шито белыми нитками** арамзалыгы көрүнүп турат, сыры билинип турат.

НИ'ТОЧКА *ж. уменьш. от* **нитка** жип, кичине (ичке) жип; ◇ **по ниточке разобрать** *разг.* ийне жибине чейин текшерип, талдап көрүү; **висеть на ниточке** кылга байланып туруу, арандан зорго кармалып туруу.

НИ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое **нитка**-*га т.*; **ниточная фабрика** жип фабрикасы.

НИТРА'Т *м. хим.* нитрат (*туз жана азот кислотасынын эфири*).

НИТРИФИКА'ЦИЯ *ж. хим., с.-х.* нитрификация (*аммиактын азот кислотасына айланышы; бул — жердин кыртышында болот да, жердин жемиштүүлүгүн арттырат*).

НИТРОБЕНЗО'Л *м. хим., тех.* нитробензол (*азот кислотасынын бензолго кылган таасири аркасында пайда болгон май сымал суюктук; бул суюктук парфюмерияда, самын жасоо ишинде жана боёк иштеп чыгарууда колдонулат*).

НИТРОВА'НИЕ *ср. мед., хим.* нитрдөө (*органикалык заттарды азот жана күкүрт кислотасынын кошундусу менен иштетүү*).

НИТРОГЛИЦЕРИ'Н *м. мед., хим.* нитроглицерин (*азот кислоталары глицерин менен кошулуп пайда болуучу май сымал суюктук*).

НИТРОКЛЕТЧА'ТКА *ж. хим.* нитроклетчатка (*азот кислоталары менен иштетилген клетчатка; мындан дүрт эпме заттар, целлулоид жана башка нерселер иштелет*).

НИТЧА'ТКА *ж.* 1. *бот.* көк балыр; 2. *зоол.* кыл курт (*жип сыяктуу жумуру паразит курт*).

НИ'ТЧАТЫЙ, -ая, -ое жип сыяктуу, жип сымал.

НИ'ТЧЕНКА *ж. текст.* күзүк.

НИТЬ *ж.* 1. (*нитка*) жип; **нить основы** *текст.* эриш; **нить утка** *текст.* аркак; 2. (*нитеобразный предмет*) жип нерсе; **нервные нити** нерв жиптери; 3. *перен.* сөз учугу; **нить воспоминаний** эсте калгандардын сөз учугу (элеси); **упустить нить рассуждений** ойлоп отурган ойдун учугунан адашып таппай калуу; ◇ **эта мысль красной нитью проходит через весь рассказ** бул пикир аңгеменин башынан аягына чейин аркактай өтүп жүрүп отурат.

НИ'ТЯНЫЙ, -ая, -ое жиптен жасалган, жиптен согулган; **нитяные перчатки** жиптен согулган мээлей.

НИХ *мест. личн. род. и предл. п. от* **они** (*предлогдордон кийин колдонулат*); **от них** алардан; **с них** алардан; **в них** аларда; **на них** алардын үстүндө; **при них** алардын көзүнчө; алардын жанында; **вокруг них** алардын айланасында, алардын айланасынан; **из-за них** алар үчүн, алардын айынан; **у них** аларда, алардыкында, алардын; **мои книги у них** менин китептерим аларда (*алардын колунда, алардын үйүндө ж. б.*); **я был у них** мен алардыкында болдум.

НИЦ *нареч. уст.*: **пасть ниц** үстөмөнүнөн жыгылуу.

НИЧЕГО' *разг.* 1. *нареч.* (*всё равно, пустяки*) эч нерсе эмес, эчтеме эмес; **ничего, всё пройдёт** эчтеме эмес, баары жайына келет; 2. *нареч.* (*довольно хорошо*) жаман эмес, дурус; **как вы живёте? — Ничего (ничего себе)** кандай турасыз? — Дурус (жаман эмес); 3. *в знач. сказ.* жаман эмес; **пища там ничего** анда тамак жаман эмес.

ничего *мест. род. п. от* **ничто.**

НИЧЕГОНЕДЕ'ЛАНИЕ *ср. разг.* бекер жатуу, эч нерсе иштебей жатуу.

НИЧЕ'Й, -ья, -ьё *мест. отриц.* 1. (*никому не принадлежащий*) эч кимдики эмес; **эти вещи ничьи** бул буюмдар эч кимдики эмес; 2. (*всякий, чей бы то ни был*) эч кимдин, бирөөнүн да; **он ничьих советов не слушает** ал эч кимдин кеңешине кулак салбайт; 3. *в знач. сущ. ж. спорт.* тайталаш, тең, эч ким уткан жок; **предложить ничью** эч ким уткан жок дегенди сунуш кылуу.

НИЧЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. (*никому не принадлежащий*) тайталаш, эки тарап тең чыкты, эч ким жеңбей калды; **ничейная земля** эч кимдин жери эмес; 2. *спорт.* (*никем не выигранный*) эч кимге таандык эмес, эч кимдики эмес; **ничейный результат** эч кимиси утпаган, эч кимиси утпаган натыйжага келүү.

ничем *мест. твор. п. от* **ничто.**

ничему *мест. дат. п. от* **ничто.**

НИЧКО'М *нареч.* үстөмөнүнөн, көмкөрөсүнөн, бети менен; **он лежал ничком** ал үстөмөнүнөн жатты.

НИЧТО' 1. *мест. отриц.* эч нерсе, эч нерсеге, эч нерседен; **его ничто не интересует** аны эч нерсе кызыктырбайт, анын эч нерсе менен иши жок; **ничего он не знает** ал эч нерсе билбейт; **у него ничего нет** анын эч нерсеси жок; **ты ничем не хуже его** сен андан кем эмессиң; **он сегодня ничем не занят** анын бүгүн кылар иши жок; **его ничем не заинтересуешь** аны эч нерсеге кызыктыра албайсың; **он ничему не удивляется** ал эч нерсеге таң калбайт; **это ничему не мешает** бул эч нерсеге жолто болбойт; 2. *в знач. сущ. ср. перен.* (*ничтожество*) жокко эсе, эч нерсеге турбайт, санда жок, түк жок; ◇ **ничто иное** ...дал эле өзү; **ничего подобного** *разг.* такыр андай эмес.

НИЧТО'ЖЕСТВО *ср.* 1. *см.* **ничтожность;** 2. (*о человеке*) санда жок киши, кепте жок адам.

НИЧТО'ЖНОСТЬ *ж.* 1. (*малость*) эң эле аздык, аздык; 2. (*незначительность, бессодержательность*) санда жоктук, кепте жоктук, берекесиздик.

НИЧТО'ЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (*малый*) эң эле аз, кичине, тырмактай, кенедей; 2. (*незначительный*) санда жок, берекесиз; **ничтожная личность** санда жок киши.

НИЧУ'ТЬ *нареч. с отриц. разг.* кенедей да, такыр эле; **он ничуть не устал** ал кенедей да чарчаган жок; **ничуть не бывало** *разг.* түк да, такыр эле; **ты устал? — Ничуть не бывало!** сен чарчадыңбы? — Түк да!

НИЧЬЯ' *ж. спорт. см.* **ничей** 3.

НИ'ША *ж.* ниша (*мебель коюу, коодук ж. б. үчүн жасалган дубалдагы оюк*).

НИЩА'ТЬ *несов.* кедейленүү, жардылануу, жакырдануу.

НИ'ЩЕНКА *ж.* дубана аял, кайырчы аял.

НИ'ЩЕНСКИ *нареч.* эң начар; **нищенски одетый** эң начар кийинген.

НИ'ЩЕНСКИЙ, -ая, -ое 1. **нищий**-*ге т.*; **нищенский вид** дубана кейип; 2. *перен. разг.* (*ничтожный*) жарыбаган, жарытпаган, эң эле аз, берекесиз.

НИ'ЩЕНСТВО *ср.* 1. (*собирание милостыни*) дубаначылык, кайырчылык; 2. (*крайняя нищета*) жакырдык, жардылык.

НИ'ЩЕНСТВОВАТЬ *несов.* 1. дубаналык кылуу, кайыр суроо; 2. (*жить в крайней нужде*) жакыр болуу, жакырдык менен күн көрүү.

НИЩЕТА' *ж.* 1. (*бедность*) жакырдык, жардылык; 2. *перен.* жакырдык; **духовная нищета** духовный жактан жакырдык.

НИ'ЩИЙ, -ая, -ее 1. *см.* **нищенский;** 2. *в знач. сущ. м., ж.* жакыр, дубана, кайырчы.

НО I *союз* 1. *противит.* бирок, бирок да, да; **он сильный, но неловок** ал күчтүү, бирок шамдагай эмес; **не только там, но и здесь** анда гана эмес, мында да бар; **не только видел их, но даже говорил с ними** мен аларды көрүп гана турсун, алар менен сүйлөштүм да; 2. *в знач. сущ. ср. неск.* кеби бар; **тут есть маленькое но** мында бир аз кеби бар.

НО II *межд.* чү!

НОВА'ТОР *м.* новатор (*өз иши менен бир нерсеге жаңылык киргизген киши*); **новаторы производства** өндүрүштүн новаторлору.

www.bizdin.kg

НОВА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **новатор**-*го т.*; новатордук.

НОВА'ТОРСТВО *ср.* новатордук (*өз иши менен бир нерсеге жаңылык киргизүүчүлүк*); **новáторство в тéхнике** техникадагы новатордук.

НОВЕ'ЙШИЙ, -ая, -ее *превосх. ст. от прил.* **нóвый** соңгу, абдан жаңы, эң жаңы; **новéйшая тéхника** эң жаңы техника.

НОВЕ'ЛЛА *ж.* новелла (**1.** *лит. кыска аңгеме, жомок*; **2.** *юр. закондор жыйнагына, уставга кошумчалоо же бир эки законду өзгөртүү*).

НОВЕЛЛИ'СТ *м. лит.* новеллачы (*новелла жазуучу*).

НО'ВЕНЬКИЙ, -ая, -ое **1.** *ласк. от прил.* **нóвый** жапжаңы; **2.** *в знач. сущ. м., ж. разг.* (*новичок*) жаңы; **в клáссе есть нóвенькие** класста жаңы балдар бар.

НОВИЗНА' *ж.* **1.** жаңы, эскиге окшобогон; **2.** *уст.* (*новшество, новость*) жаңылык.

НОВИ'НКА *ж. разг.* жаңылык, жаңы нерсе, саамалык; ◇ **э́то емý в новѝнку** *разг.* ал муну биринчи жолу көрүп отурат, ал үчүн бул жаңы нерсе.

НОВИЧО'К *м.* **1.** (*в школе*) жаңы бала (*мектепке жаңы эле алынган окуучу*); **2.** (*в каком-л. деле*) жаңы киши, жаңыдан ишке киришкен киши, жаңыдан кызматка алынган киши.

НОВО: *татаал сөздүн биринчи бөлүгү, «жаңы» деген маанини билдирет*; *мис.*: **новогрéческий язы́к** жаңы грек тили; **новорождённый** жаңы туулган; **новострóящийся** жаңы курулуп жаткан.

НОВОБРА'НЕЦ *м. воен.* аскерге жаңы алынган киши.

НОВОБРА'ЧНАЯ *ж.* жаңыдан күйөөгө чыккан.

НОВОБРА'ЧНЫЕ *мн.* жаңыдан үйлөнгөндөр, жаңы турмуш кургандар (*жигит менен кыз, эркек менен аял*).

НОВОБРА'ЧНЫЙ м. жаңы үйлөнгөн.

НОВОВВЕДЕ'НИЕ *ср.* жаңыдан киргизилген (*мис. тартип*).

НОВОГО'ДНИЙ, -яя, -ее жаңы жылдык; **новогóдний подáрок** жаңы жылдык сыйлык; **новогóдние поздравлéния** жаңы жылдык куттуктоолор.

НОВОГРЕ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое жаңы грек; **новогрéческий язы́к** жаңы грек тили.

НОВОИСПЕЧЁННЫЙ, -ая, -ое *разг. шутл.* **1.** (*о человеке*) жаңыдан ишке, кызматка киришкен; жаңыдан эле наам (атак) алган; **2.** (*недавно сделанный*) жаңыдан эле жасалып чыккан.

НОВОЛУ'НИЕ *ср.* ай жаңыруу, ай жаңысы.

НОВОМО'ДНЫЙ, -ая, -ое жаңы мода менен тигилген (*кийим, өтүк*).

НОВООБРАЗОВА'НИЕ *ср.* **1.** (*появление новых форм и т. п.*) жаңыдан жасалып пайда болуу; **процéсс новообразовáния** жаңы жасалуу процесси; **2.** (*вновь возникшая форма и т. п.*) жаңыдан жасалып пайда болгон нерсе (*мис. кыргыз тилиндеги «кырмамбас» деген сыяктуу кыскартылган сөздөр*).

НОВОПРИБЫ'ВШИЙ, -ая, -ее **1.** жаңы келген; **2.** *в знач. сущ. м., ж.* жаңы келген.

НОВОРОЖДЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** жаңы төрөлгөн, жаңы туулган; **2.** *в знач. сущ. м., ж.* жаңы төрөлгөн, жаңы туулган.

НОВОСЁЛ *м.* жаңыдан орношкон, жаңыдан көчүп келген (*киши*).

НОВОСЕ'ЛЬЕ *ср.* **1.** (*новое жилище*) жаңы кирген үй, жаңы көчкөн үй; **2.** (*праздник*) жаңы үйгө көчкөндө (киргенде) өткөрүлүүчү той; **справля́ть новосéлье** жаңы үйгө кириш тоюн өткөрүү.

НОВОСТРО'ЙКА *ж.* жаңы курулуш (*завод, үй, кыштак*); **рабóтать на новострóйке** жаңы курулушта иштөө.

НО'ВОСТЬ *ж.* **1.** жаңылык; **нóвости наýки и тéхники** илимдин жана техниканын жаңылыктары; **кни́жные нóвости** китеп жаңылыктары, жаңы китептер; **2.** (*известие*) жаңылык, жаңы кабар, кеп-кеңеш, сонун-сорпо; **прия́тная нóвость** жагымдуу жаңылык; **сообщи́ть нóвость** жаңылыктан кабар берүү, жаңылык айтуу, жаңы кабар айтуу; **послéдние нóвости** акыркы кабарлар; **каки́е нóвости?** кандай кабар бар?, кандай кеп-кеңеш, сонун-сорпо бар?; ◇ **вот ещё нóвости!** *разг.* эмне деген иш!, эмне деген кеп!, эмне деген жорук!

НОВОТЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *с.-х.* жаңыдан музоологон (*уй*).

НОВОЯ'ВЛЕННЫЙ, -ая, -ое жаңы пайда болгон, жаңыдан чыккан.

НО'ВШЕСТВО *ср.* жаңылык, жаңы тартип, жаңы эреже.

НО'ВЫЙ, -ая, -ое жаңы; **что нóвого?** эмне жаңылык бар?; ◇ **Нóвый год** Жаңы жыл (*ар бир жаңы жылдын биринчи күнү — 1 январь*).

НОВЬ *ж. с.-х.* дың, айдалбаган жер; **поднимáть новь** дың көтөрүү, дың коңторуу.

НОГА' *ж.* аяк, бут (*человека или задняя нога животного*); кол (*передняя ноги животного*); ◇ **в нóгу с эпóхой** доордон калышпай, доорго ылайык; **он перенёс грипп на ногáх** ал гриппти басып жүрүп өткөрдү; **со всех ног** *разг.* буту үзүлгөнчө, өтө тез; **на бáрскую (ширóкую) нóгу** кеңкесири, бардар кишидей (*жашоо*); **на корóткой ногé** ылымы жакын болуу, көңүлү жакын болуу; **они́ бы́ли на корóткой ногé** көңүлү жакын эле; **моéй ноги́ не бýдет у негó** *или* **я к немý ни ногóй** үйүн желкемдин чуңкуру көрсүн; **он éле нóги унёс** ал араң качып кутулду; **протянýть нóги** *разг.* өлүү; **быть однóй ногóй в моги́ле** бир буту көрдө, бир буту жерде болуу; **ног под собóй не слы́шать** чектен тыш кубануу; **быть без ног (без зáдних ног)** *разг.* алдан таюу, абдан чарчоо, тырп этерге алы калбоо; **наступи́ть нá ногу** жарасына тийип коюу; **идти́ ногá в нóгу** бир жакадан баш чыгаруу, бир ооз болуу; **идти́ ногá зá ногу** илээлеп араң басуу; **кла́няться в нóги** жүгүнүү; **валя́ться в ногáх** *разг.* аягына жыгылуу; **постáвить нá ноги** 1) (*вылечить*) айыктыруу; 2) (*сделать самостоятельным*) адам катарына киргизүү, турмушун оңдоо; **стать нá ноги** 1) өзүнчө оокат кылуу; 2) (*после болезни*) оорудан айыгып туруп кетүү; **вверх ногáми** аягын асманга келтирип; **хромáть на óбе ноги́** төрт аягынан тең аксоо (*иш жакшы болбой чыгуу*).

НОГА'ЕЦ *м.* ногой.

НОГА'ЙКА *ж. женск. р.* к **ногáец**.

НОГА'ЙЦЫ *мн.* ногойлор.

НОГОТКИ' *мн.* (*ед.* **ноготóк** *м.*) *бот.* ноготок (*сары түстүү, бир жылдык гүл*).

НОГОТО'К *м. уменьш. от* **нóготь** тырмакча, тырмак; ◇ **с ноготóк** тырмактай, кенедей, кичинекей.

НО'ГОТЬ *м.* тырмак.

НОГТЕВО'Й, -áя, -óе **ноготь**-*ко т.*

НОГТОЕ'ДА *ж. мед.* тырмак ириңдөө (*оору*).

НОЖ *м.* **1.** бычак; **2.** (*в инструментах, машинах*) тиш (*машинанын тиши*); ◇ **быть на ножáх** *с кем-л. разг.* бычакташуу (*өтө касташуу*).

НОЖЕВО'Й, -áя, -óе бычак тийген (*мис. жаракат*).

НО'ЖИК *м. уменьш. от* **нож** бычак; ◇ **перочи́нный нóжик** маки, баки.

НО'ЖКА *ж.* **1.** *уменьш. от* **ногá** бут, аяк; **2.** (*мебель*) бут; **нóжки столá** үстөлдүн буттары; **3.** сабак; **нóжка грибá** козу карындын сабагы.

НО'ЖНИЦЫ *только мн.* кайчы; **портнóвские нóжницы** кийим бычуучу кайчы; **садóвые нóжницы** бутак кыркуучу кайчы.

НОЖНО'Й, -áя, -óе **нога**-*га т.*; **ножнáя швéйная маши́на** тигүүчү бут машина.

НО'ЖНЫ' *только мн.* кын; **вложи́ть в нóжны** кынына салуу; **вы́нуть из нóжен (ножóн)** кындан сууруу.

НÓЖО'ВКА *ж.* ножовка (*бир туткалуу кол араа*).

www.bizdin.kg

НОЗДРЕВА'ТОСТЬ *ж.* тешиктүүлүк, көңдөйлүк (*мис. таш жөнүндө*).

НОЗДРЕВА'ТЫЙ, -ая, -ое тешиктүү, көңдөйлүү (*мис. таш*).

НОЗДРЯ' *ж.* таноо.

НОКА'УТ *м. спорт.* нокаут (*бокста өтө катуу уруу; мындай урушта 10 секунд тура албай калса, жеңилген болуп эсептелет*).

НОКАУТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого, спорт.* нокауттоо (*нокаут кылып жеңүү*).

НОКТЮ'РН *м. муз.* ноктюрн (*кыскача лирикалуу музыкалык чыгарма*).

НОЛЕВО'Й, -ая, -ое *см.* **нулевой.**

НОЛЬ *м.* ноль, нөл; ◇ **в пять ноль-ноль** дал саат беште.

НОМА'ДЫ *мн.* (*ед.* **номад** *м.*) көчмөндөр, көчмөн эл.

НОМЕНКЛАТУ'РА *ж.* номенклатура (*бир тармакта колдонулуучу нерсенин аттары*); **номенклатура растений** өсүмдүктөрдүн номенклатурасы (*аттары*).

НОМЕНКЛАТУ'РНЫЙ, -ая, -ое **номенклатура**-*га т.*; номенклатуралык; **номенклатурный список** номенклатуралык тизме.

НО'МЕР *м.* **1.** номер (*бир нерсенин иреттик саны; жазууда мындай № болуп белгиленет*); **дело за номером таким-то** паландай номердүү иш; **2.** (*газеты и т. п.*) номер (*газета же журнал номери*); **3.** (*в гостинице*) номер (*гостиницадагы айрым бөлмө*); **4.** (*размер платья, обуви*) номер (*өлчөм, чен*); **номер ботинок** батинке номери; **5.** (*в программе концерта и т. п.*) номер (*концертте, циркте айрым аткарылуучу бөлүм*); **6.** *воен.* номер (*замбиректе, пулемётто шитеген солдат*); **номер орудийного расчёта** замбирек расчётунун номери (*замбиректи тейлөөчү жоокер*).

НОМЕРНО'Й, -ая, -ое **1. номер**-*ге т.*; **номерной знак** номер белгиси; **2.** *в знач. сущ. м.* номерной (*гостиницада номерлерди тейлөөчү кызматчы*).

НОМЕРО'К *м. уменьш. от* **номер** кичинекей номер.

НОМИНА'Л *м. эк.* номинал (*товар же баалуу кагаздын бетине коюлган баасы*).

НОМИНА'ЛЬНО *нареч.* курулай гана, аты бар заты жок; аты бар өзү жок.

НОМИНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1. номинал**-*га т.*; **номинальная стоимость** номинал баасы (*товар же баалуу кагаздардын бетине жазылган баасы*); **2.** *перен.* (*фиктивный*) кагаз жүзүндө гана.

НОНПАРЕ'ЛЬ *ж. полигр.* нонпарель (*майда шрифт, майда арип*).

НОРА' *ж.* ийин (*мис. чычкандын ийини*).

НОРВЕ'ЖЕЦ *м.* норвежец, норвегиялык.

НОРВЕ'ЖКА *женск. р. к* **норвежец.**

НОРВЕ'ЖСКИЙ, -ая, -ое **Норвегия**-*га*, **норвежец**-*ке т.*; норвегиялык; **норвежский язык** норвегия тили.

НОРВЕ'ЖЦЫ *мн.* норвегиялыктар.

НОРД *м. мор.* норд (**1.** *түндүк жак*; **2.** *түндүк шамал*).

НОРД-ВЕ'СТ *м. мор.* норд-вест (**1.** *түндүк-батыш тарап*; **2.** *түндүк-батыштан соккон шамал*).

НОРД-О'СТ *м. мор.* норд-ост (**1.** *түндүк-чыгыш тарап*; **2.** *түндүк-чыгыштан соккон шамал*).

НО'РКА I *ж. уменьш. от* **нора** кичинекей ийин.

НО'РКА II *ж. зоол.* норка (*ач күзөн тукумуна жатуучу жырткыч айбандын бир түрү*).

НО'РКОВЫЙ, -ая, -ое **норка** II-*ге т.*; **норковая шуба** норка ичик, норка тон.

НО'РМА *ж.* **1.** (*правило*) норма (*коом тиричилигиндеги каада болуп белгиленген тартип*); **нормы языка** тил нормалары; **2.** норма (*ченем, өлчөм, коюлган өлчөө*); **3.** норма (*орточо ченем, орточо сан*); **правовые нормы** укуктук нормалар; **нормы поведения** жүрүм-турум нормалары; **нормы выработки** иштеп чыгаруу нормалары; **средняя норма** орточо норма; **средняя норма прибыли** пайданын орточо нормасы; **сверх нормы** нормадан тышкары.

НОРМАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* нормализация (*нормага келтирүү, тартипке салуу, мис. орфографияны*).

НОРМАЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. что* нормалаштыруу (*нормага келтирүү*).

НОРМАЛИЗОВА'ТЬСЯ **1.** *сов. и несов.* нормалашуу, нормага келүү; **2.** *несов. страд. к* **нормализовать.**

НОРМА'ЛЬНО *нареч.* нормалдуу түрдө, кадимкидей эле.

НОРМА'ЛЬНОСТЬ *ж.* нормалдуулук (*нормага туура-лык*).

НОРМА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** нормалдуу, кадимкидей; **нормальная температура** нормалдуу температура; **2.** (*психически здоровый*) дени дурус, дени соо; **нормальный человек** дени соо киши.

НОРМАТИ'В *м.* норматив (*кандайдыр бир единицага, мис. бир адамга же бир аянтка ж. б. ылайыкталган, өндүрүүчү же керектелүүчү материал же каражаттын саны*); **выработать нормативы** нормативдерди иштеп белгилөө.

НОРМАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **норматив**-*ге т.*; нормативдик (*норма коюучу; норма белгилөөчү*); **нормативный расход материалов** материалдарды норма боюнча расходдоо; **нормативная грамматика** нормативдик грамматика.

НОРМИРОВА'НИЕ *ср.* нормалоо, норма белгилөө.

НОРМИРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **нормировать;** **2.** *прил.* нормаланган, норма коюлган; **нормированные цены** нормаланган баалар.

НОРМИРОВА'ТЬ *сов. и несов. что* нормалоо, норма коюу.

НОРМИРО'ВКА *ж. разг. см.* **нормирование.**

НОРМИРО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **нормирование**-*ге т.*

НОРМИРО'ВЩИК *м.* нормалоочу (*норма белгилөө жагынан специалист*).

НОРМИРО'ВЩИЦА *женск. р. к* **нормировщик.**

НО'РОВ *м.* **1.** *разг.* кыян-кески, кежир; **лошадь с норовом** кыян-кески ат; **человек с норовом** кежир киши, мүнөзү бар адам; **2.** *обл.* (*обычай*) салт, үрп-адат; **что город, то норов** *посл.* ар элдин салты ар башка.

НОРОВИ'СТЫЙ, -ая, -ое *разг.* кыян-кески (*мис. ат*); доюр кыялдуу, кыялы чатак (*киши жөнүндө*).

НОРОВИ'ТЬ *несов. с неопр., разг.* умтулуу, тырышуу, жутунуу.

НОС *м.* **1.** мурун; **прямой нос** кыр мурун; **курносый нос** кетирекей мурун, быйпыгый мурун; **2.** (*клюв*) тумшук; **3.** (*передняя часть судна*) тумшук; ◇ **носом к носу** бетме-бет; **под носом** *разг.* көз алдында, ээк алдында; **на носу** *разг.* кирип келе жатат, жакындап калды; **зима на носу** *разг.* кыш кирип келе жатат; **остаться с носом** *разг.* алданып калуу, таш жалак болуу; **оставить с носом** *разг.* акмак кылуу, таш жалак кылуу; **из-под (самого) носа** *разг.* каратып туруп; **взять из-под носа** *разг.* бакырайтып туруп алып кетүү, каратып туруп алып кетүү; **повесить нос** *разг.* шылкыюу, ындыны өчүү; **задрать нос** *разг.* мурун көтөрүү, кокураюу, көөп кетүү; **совать нос** *разг.* тиешесиз ишке кийлигишүү; **клевать носом** *разг.* үргүлөө, үргүлөп олтуруу; **он говорит в нос** ал мурду менен сүйлөйт; **не видеть дальше своего носа** *разг.* өз тумшугунан алыскы болуп жаткандарды билбөө; **не по носу** *кому разг.* жакпайт; **утереть нос** *кому-л. разг.* тезек тердирүү; **ткнуть носом** *разг.* түртүп көргөзүү; **уткнув нос** *разг.* баш албай, баш көтөрбөй (*мис. окуп отуруу*); **показать нос** *кому-л. разг.* эликтөө; **носа не показывать** (**казать**) *куда-л. разг.* басып да келбөө; **держать нос по ветру** *разг.* күн тийген жердин чоросу болуу; **это бьёт в нос** *разг.* бул жийиркентет; **водить за нос** *разг.* алдоо, алдап убара кылуу; **зарубите себе это на носу** *разг.* көкүлүңө түйүп кой, унутпа; көкүрөккө аябай түйүп

www.bizdin.kg

алуу; **с гу́лькин нос** *разг.* тырмактай эле, тыптырмактай, кепкеледей.

НОСА'ТЫЙ, -ая, -ое *разг.* чоң мурун.

НО'СИК *м.* 1. *уменьш. от* **нос** 1 мурун, мурунча; 2. *уменьш. от* **нос** 2 тумшук, тумшукча; 3. (*у чайника*) чорго, чоргочо.

НОСИ'ЛКИ *только мн.* замбил, носилка; **санита́рные носи́лки** санитардык носилка.

НОСИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое кийилүүчү; **носи́льное бельё** кийилүүчү ич кийим.

НОСИ'ЛЬЩИК *м.* носильщик (*вокзалдарда, пристандарда, аэродромдордо жүк ташуучу жумушчу*).

НОСИ'ТЕЛЬ *м.* 1. ээ болуучу, өкүл болуучу; **носи́тель киргизского языка́** кыргыз тилинин өкүлү (*кыргыз тили—эне тили болгон адам*); **носи́тель но́вой культу́ры** жаңы маданияттын өкүлү; 2. (*распространитель инфекции*) таратуучу, жуктуруучу (*мис. ооруну*).

НОСИ'ТЬ *несов.* 1. *см.* **нести́;** 2. *что* (*одеваться*) кийүү, кийип жүрүү; **носи́ть вое́нную фо́рму** аскер кийимин кийип жүрүү; 3. *что* коюп жүрүү (*сакал, чач*); **он носи́л бо́роду** ал сакал коюп жүрдү; 4. *кого* (*быть беременной*) көтөрүү; 5. *что* атында болуу, исминде болуу; **он но́сит и́мя своего́ отца́** ал атасынын атында; 6. *что* тагынуу, тартынуу; **носи́ть очки́** көз айнек тагынуу; 7. *что* (*иметь, заключать в себе*) болуу; **спор носи́л принципиа́льный хара́ктер** талаш принциптүү түрдө болду; ◇ **носи́ть на рука́х** *кого-л.* *бирөөнүн* үстү-астына түшүү, алаканына салып алпештөө; **где тебя́ но́сит?** *разг.* сен кайда жүрөсүң?

НОСИ'ТЬСЯ *несов.* 1. (*бегать, летать*) жүгүрүп, чуркап жүрүү, чапкылап жүрүү; 2. *с кем-чем, разг.* көтөрө чабуу, ала чабуу; кайда болсо, ошону айта берүү; ◇ **но́сятся слу́хи** эмиш-эмиш (каңшаар) тарап жүрөт.

НО'СКА *ж.* 1. ташуу, көтөрүү; 2. (*одежды*) кийип жүрүү.

НОСКИ' *мн.* (*ед.* **носо́к** *м.*) носки, кыска байпак (*балтырга чейин гана жетүүчү байпак*).

НО'СКИЙ I, -ая, -ое (*прочный*) бышык, жыртылбай турган; **но́ский костю́м** бышык костюм.

НО'СКИЙ II, -ая, -ое (*о птицах*) көп тууучу; **но́ская ку́рица** көп тууучу тоок.

НОСОВО'Й, -а́я, -о́е 1. **нос** 1-*ге т.*; **носово́й плато́к** бет аарчы, бет аарчу жоолук; 2. *лингв.* мурунчул; **носовы́е зву́ки** мурунчул тыбыштар; **носовы́е согла́сные** мурун менен айтылуучу үнсүз тыбыштар (*мис. н, ң, м*); 3. **нос** 3-*кө т.*; **носова́я часть су́дна** кеменин тумшук жаккы бөлүгү.

НОСОГЛО'ТКА *ж. анат.* кеңилжээр.

НОСОГЛО'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое **носоглотка**-*га т.*

НОСОГРЕ'ЙКА *ж. разг.* муштек, канжа.

НОСО'К I *м.* 1. тумшук, бут кийимдин тумшугу; **на носка́х** бутунун башы менен; 2. *уменьш. от* **нос** 2 тумшук; 3. *уменьш. от* **нос** 1 мурун, кичинекей мурун.

НОСО'К II *м. см.* **носки́.**

НОСОРО'Г *м. зоол.* 1. (*млекопитающее*) носорог (*керк*); 2. (*жук*) сыңар мүйүздүү коңуз.

НОСУ'ХА *ж. зоол.* носуха (*шуштугуй тумшук жырткыч жаныбардын бир түрү*).

НО'СЧИК *м.* ташуучу (*жүк же башка нерселерди көтөрүп ташуучу адам*).

НО'ТА I *ж.* 1. (*знак, звук*) нота (*музыка тыбышынын графикалык сүрөтү; музыкадагы же ырдагы үн*); 2. **но́ты** *мн.* ноталар (*музыкалык чыгарманын нота жазуулары*); **игра́ть по но́там** нота боюнча ойноо; ◇ **но́та неудово́льствия в го́лосе** үнүндө нааразылык белгиси болуу; **говори́ть как по но́там** *разг.* мурунтан белендеп койгондой сүйлөө.

НО'ТА II *ж. дип.* нота (*бир өкмөттүн башка бир өкмөткө жазган дипломатиялык каты*); **но́та проте́ста** каршылык көрсөтүү нотасы.

НОТАРИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое нотариустук, нотариалдык; **нотариа́льная конто́ра** нотариустук контора; **нотариа́льный акт** нотариустук акт.

НОТА'РИУС *м.* нотариус (*юридический актылардын, соода-сатык документтеринин тууралыгын күбөлөндүрүп, оформить кылып туруучу кызматчы*).

НОТА'ЦИЯ I *ж.* (*наставление*) жеме аралаш насият, зекиген насият.

НОТА'ЦИЯ II *ж.* нотация (*кат жүзүндөгү шарттуу графикалык тамгалардын системасы*); **ша́хматная нота́ция** шахмат нотациясы.

НОТИФИКА'ЦИЯ *ж. дип.* нотификация (*бир нерсе тууралуу бир мамлекетке нота аркылуу билдирүү*).

НО'ТНЫЙ, -ая, -ое **нота** 1-*ге т.*; **но́тная бума́га** нота кагазы (*ноталар жазылуучу кагаз*).

НОЧЕВА'ТЬ *несов.* конуу, түнөө; **ночева́ть под откры́тым не́бом** талаада түнөө.

НОЧЁВКА *ж. разг.* конуу, түнөө; **прие́хать с ночёвкой** конуп кетем деп келүү.

НОЧЛЕ'Г *м.* 1. *см.* **ночёвка;** 2. (*место для ночлега*) түнөк.

НОЧЛЕ'ЖКА *ж. разг. уст.* түнөк үй (*капиталисттик өлкөлөрдө — үйсүз кедейлер түнөп кетүүчү жай, үй*).

НОЧЛЕ'ЖНИК *м.* түнөгөн, конгон киши (*капиталисттик өлкөлөрдө — түнөк үйгө конуп өткөн жарды*).

НОЧЛЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое **ночлег**-*ге т.*; **ночлёжный дом** *уст.* түнөк үй (*капиталисттик өлкөлөрдө — жарды-жалчылар түнөөчү түнөк үй*).

НОЧНИ'К *м.* кичине чырак, кичине лампа.

НОЧНО'Е *ср.* түндө жылкы кайтаруу.

НОЧНО'Й, -а́я, -о́е түнкү, түндөгү.

НОЧЬ *ж.* түн; **и днём и но́чью** күнү-түнү, күндүр-түндүр, күнү-түнү менен; **споко́йной но́чи!** жакшы жатып уктаңыз!, жакшы жатып, жай туруңуз!, тынч уктаңыз!; **в ночь на...** -га караган түндө; **в ночь на второ́е апре́ля** экинчи апрелге караган түндө.

НО'ЧЬЮ *нареч.* түнүчүндө, түнкүсүн; **вы́ехать но́чью** түн ичинде жөнөп кетүү.

НО'ША *ж.* жүк, көтөрүп жүргөн жүк; ◇ **своя́ но́ша не тя́нет** *посл.* керектүү таштын оордугу жок.

НОШЕ'НИЕ *ср.* 1. тагынып жүрүү; **ноше́ние о́рдена** орден тагынып жүрүү; 2. алып жүрүү; **ноше́ние ору́жия** курал алып жүрүү; 3. кийип жүрүү; **ноше́ние фо́рмы** форма кийип жүрүү.

НО'ШЕНЫЙ, -ая, -ое кийилген, кийилип жүргөн (*кийим*).

ношу́, но́сишь *и т. д. наст. вр. от* **носи́ть.**

ношу́сь, но́сишься *и т. д. наст. вр. от* **носи́ться.**

НО'ЩНО *нареч.*: **де́нно и но́щно** *уст.* күндүр-түндүр, күн-түн дебей, күнү-түнү.

но́ю, но́ешь *и т. д. наст. вр. от* **ныть.**

НО'ЮЩИЙ, -ая, -ее (*о боли*) зыркырап ооруган, сыздаган, сыздап ооруган.

НОЯ'БРЬ *м.* ноябрь.

НОЯ'БРЬСКИЙ, -ая, -ое **ноябрь**-*ге т.*; ноябрдеги; **ноя́брьский хо́лод** ноябрдеги суук.

НРАВ *м.* 1. (*характер*) мүнөз, кулк; **до́брый нрав** жумшак мүнөз; **круто́й нрав** оор мүнөз; **по нра́ву** жагат; **не по нра́ву** жакпайт; 2. **нра́вы** *мн.* (*обычаи*) салттар, адаттар, үрп-адаттар, жосундар, жөрөлгөлөр.

НРА'ВИТЬСЯ *несов. кому* жагуу, жактыруу, жакшы көрүү, жакшы көрүнүү; **мне нра́вится** мага жагат, мен жактырам.

НРА'ВНЫЙ, -ая, -ое *прост.* кырс, мүнөзү кырс; **нра́вный стари́к** мүнөзү кырс абышка.

НРАВОУЧЕ'НИЕ *ср.* үгүт-насыят, акыл-насыят.

НРАВОУЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое үгүт-насыят үйрөтүүчү, акыл-насыят түрүндө айтылган.

НРА'ВСТВЕННОСТЬ *ж.* адеп, адеп-ахлак.

www.bizdin.kg

НРА'ВСТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. ахлак-адептүү, жосуну жакшы; **нра́вственный челове́к** ахлак-адептүү киши, жосуну жакшы киши; **2.** көңүлгө, ички сезимге тийиштүү; **нра́вственные страда́ния** көңүлүү ооруу, көңүлдү оорутуу.

НРА'ВЫ *мн. см.* **нрав 2.**

НУ *частица* **1.** (*выражает побуждение*) кана, канакей, бол; **ну, беги́ скоре́е!** кана, батыраак жүгүр!; **ну́-ка** кана, канакей; **ну́-ка, расскажи́те** канакей, айткылачы (айтыцызчы); **ну-ну́, встава́й!** болду-болду, тур эми!, бол-бол, тур!; **2.** (*выражает удивление, негодование*): **ну и ловка́ч же он!** ал шылуун да!; **3.** *вопр.* койчу?; **ну? неуже́ли он приде́т?** койчу? ырас эле ал келеби?; **4.** *усил.*: **ну, нет, я туда́ не пойду́** жок, ал жакка мен барбаймын; **ну вот ещё!** мына муну кара!; ◇ **да ну́ вас!** коюңузчу нары!

НУГА' *ж.* нуга (*жаңгактын данынан жасалган таттуу тамак*).

НУ'ДНОСТЬ *ж.* зериктирмелик, жадатмалык.

НУ'ДНЫЙ, -ая, -ое зериктирме, жадатма; **ну́дный челове́к** жадатма киши.

НУЖДА' *ж.* **1.** (*бедность*) жокчулук, муктаждык; **2.** (*потребность*) керек, керектик, муктаждык; **ну́жды и запро́сы трудя́щихся** эмгекчилердин керектиктери жана талаптары (суроолору); **3.** *перен.* тышка чыгып келүү (*түзгө отуруп келүү*); ◇ **нужды́ нет** *или* **нет нужды́** зарылдыгы жок, аңсыз деле.

НУЖДА'ЕМОСТЬ *ж.* муктаждык, керектик, зарылдык.

НУЖДА'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*находиться в бедности*) жокчулук тартуу, жокчулуктун азабын тартуу; **2.** *в ком-чём* (*испытывать потребность*) муктаж болуу.

НУ'ЖНО *в знач. сказ. кому-чему* **1.** (*необходимо*) керек, зарыл; **2.** (*требуется*) керек.

НУ'ЖНЫЙ, -ая, -ое керектүү, керек; **получи́ть ну́жные указа́ния** керектүү көрсөтмө алуу.

НУ'КАТЬ *несов. прост.* «кана», «канакей» дей берүү.

НУЛЕВО'Й, -а́я, -о́е **нуль**-*го т.*

НУЛЬ *м.* нуль, нөл; ◇ **свести́сь к нулю́** жокко чыгуу.

НУМЕРА'ТОР *м. тех.* нумератор (*номердөөчү, номер салып туруучу киши же машина*).

НУМЕРА'ЦИЯ *ж.* нумерация (**1.** *номердөө, номер коюу, номер салуу*; **2.** *номерлер системасы*).

НУМЕРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое номерделген, номер коюлган, номердүү.

НУМЕРОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что* номердөө, номер коюу, номер салуу.

НУМИЗМА'Т *м.* нумизмат (*байыркы монета жана медалдарды билгич же аны жыйноочу адам*).

НУМИЗМА'ТИКА *ж.* нумизматика (*байыркы монета жана медалдар жөнүндөгү илим*).

НУМИЗМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **нумизматика**-*га т.*; нумизматикалык; **нумизмати́ческая колле́кция** нумизматикалык коллекция.

НУТ *м. бот.* кой буурчак.

НУТРЕ'Ц *м. с.-х., мед.* нутрец (**1.** *айгырды уруксуз кыла турган оору*; **2.** *бычылбай жүрүп эле ат болуп калган айгыр*).

НУТРО' *ср. разг.* **1.** ич, ички мүчөлөр (*кишинин же айбандын*); **2.** *перен.* ички сыр, ички ой; ◇ **не по нутру́** жакпайт.

НУТРЯНО'Й, -а́я, -о́е *разг.* ичтеги, ички; **нутряно́е са́ло** ич май.

НЫ'НЕ *нареч. уст.* азыр, ушул күндө.

НЫ'НЕШНИЙ, -яя, -ее *разг.* **1.** (*современный*) азыркы, ушу кездеги, ушу күнкү; **2.** (*относящийся к этому году*) быйылкы.

НЫ'НЧЕ *нареч. разг.* **1.** (*сегодня*) бүгүн; **ны́нче моро́зно** бүгүн аяз болуп турат; **2.** (*теперь*) азыркы убакта, ушул кезде; ◇ **не ны́нче-за́втра** бүгүн болбосо-эртең, жакын арада, бир-эки күндүн ичинде.

НЫРНУ'ТЬ *однокр.* чүмкүп кетүү, чомуп кетүү (*сууга*).

НЫРО'К *м.* (*птица*) балыкчы өрдөк.

НЫРЯ'НИЕ *ср.* чүмкүү.

НЫРЯ'ТЬ *несов.* чүмкүү.

НЫ'ТИК *м. разг. пренебр.* кыңкылдак, асан кайгы.

НЫТЬ *несов.* **1.** (*болеть*) сыздап ооруу, сыздоо, какшоо; **у меня́ но́ет зуб** тишим сыздап ооруйт; **се́рдце но́ет** *перен.* жүрөгүм сыздайт; **2.** *разг.* кыңкылдоо, кыңкылдай берүү, асан кайгылануу, ыйлактоо.

НЫТЬЕ *ср. разг.* кыңкылдай берүү, асан кайгылануу, ыйлактоо.

НЭП *м.* (**но́вая экономи́ческая поли́тика**) *ист.* нэп (жаңы экономикалык саясат).

НЭ'ПМАН *м. ист.* нэпман (*нэптин алгачкы кезиндеги соодагер-кызыл кулак же жеке өнөр жай ээлеген адам*).

НЭ'ПМАНСКИЙ, -ая, -ое **нэпман**-*га т.*

НЭ'ПОВСКИЙ, -ая, -ое **нэп**-*ке т.*

НЮА'НС *м.* нюанс (**1.** *иск.* *түстөрдүн билинер-билинбес айырмалары*; **2.** *муз.* *көркөм аткаруудагы билинер-билинбес айырмалык*; **3.** *перен.* *бир нерсенин билинер-билинбес айырмалыгы*).

НЮ'НИ: распусти́ть ню́ни ыйлактоо, кейип-кепчүү.

НЮХ *м.* **1.** (*обоняние*) жыт сезүү; **у соба́ки хоро́ший нюх** ит жытты жакшы сезет; **2.** *перен.* (*сообразительность*) сезгичтик, биле койгучтук.

НЮ'ХАЛЬЩИК *м.* тамеки, насыбайды мурдуна жыттоочу адам.

НЮ'ХАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жытталуучу; **ню́хательный таба́к** насыбай, асымай, жытталуучу тамеки.

НЮ'ХАТЬ *несов. что* жыттоо; ◇ **не ню́хал по́роху** *разг.* согушка катыша элек, согушта болуп көрө элек; **(и) не ню́хал** *разг.* жанына барган да жок, көргөн да жок.

НЯ'НЕЧКА *ж. уменьш.-ласк. от* **ня́ня** бала багуучу аял.

НЯ'НЧИТЬ *несов. кого-что* **1.** (*ребёнка*) алдейлөө, багуу, кароо; **2.** *перен.* алпештөө, эркелетүү.

НЯ'НЧИТЬСЯ *несов. с кем-чем* **1.** алдейлөө, багуу, кароо; **ей не́когда, она́ ня́нчится с ребёнком** анын колу бош эмес, ал бала багып отурат; **2.** *перен.* алпештөө, эркелетүү.

НЯ'НЬКА *ж. разг. см.* **ня́ня**; ◇ **у семи́ ня́нек дитя́ без гла́зу** *посл.* молдо көп болсо, кой арам өлөт.

НЯ'НЯ *ж.* няня (**1.** *бала багууну кесип кылган аял*; **2.** *мед.* *ооруканада же санаторийде ооруларды күтүүчү же мектепте үй шыпыруучу аял*).

О

О I (ОБ, ОБО) *предлог* **1.** *с вин. п.* (*при обозначении соприкосновения, столкновения*) =га; **опере́ться о край стола́** столдун четине жөлөнүү; **споткну́ться о ка́мень** ташка мүдүрүлүү; **2.** *с предл. п.* (*в наречных выражениях*): **бок о́ бок** жанаша; **стена́ о́б стену** стеналаш, жанаша; **3.** *с предл. п.* (*при указании на предмет, на который направлена мысль, речь, чувство*) жөнүндө, тууралу; **ле́кция о диалекти́ческом материали́зме** диалектикалык материализм жөнүндө лекция; **весть о побе́де** жеңиш жөнүндөгү кабар; **забо́титься о де́тях** балдар жөнүндө камкордук кылуу; **разгова́ривать о ко́м-либо** бирөө жөнүндө сүйлөшүү; **4.** *с предл. п.* (*при обозначении числа однородных частей*) =дуу; **стол о трёх но́жках** үч буттуу стол; ◇ **рука́ о́б руку** кол кармашып; **па́лка о двух конца́х** *погов.* темирдин эки башы да ысык;

www.bizdin.kg

па́лец о па́лец не уда́рил чөп башын сындырып да койгон жок.

О II *межд.* 1. (*при обращении*) о, ой; **о ро́дина-мать!** о, родина-эне!; **о друзья!** о, достор!; 2. (*при выражении восхищения, удивления, сожаления*) ой, о, ай; **о, как хорошо́!** ой, кандай жакшы!; **о, если бы ты ви́дел!** ой, эгерде сен көргөн болсоң!; **о, как жаль!** ай, аттигин-ай!; 3. (*при усилении утверждения, отрицания*) ооба, э; **о, да!** ооба, ошондой!, э, ошондой!

О- *приставка, төмөнкү маанидеги этиштерди түзөт*: 1) *кандайдыр болуу, бир нерсеге айлануу*; *мис.*: **окамене́ть** таш болуп калуу; **округли́ть** тегеректөө, тоголоктоо; 2) *предметтин үстү жагынын баарына таралган, аны кучагына бардык жагынан алган же болбосо бир катар предметтерге таралган аракет, кыймыл*; *мис.*: **окле́ить** каптап желимдөө, желимдеп каптоо; **охвати́ть** кучагына алуу.

ОА'ЗИС *м.* 1. оазис (*какыраган чөл арасындагы суулуу, өсүмдүктүү жер*; *көк жайык*); 2. *перен.* оазис (*башкаларга караганда кубанычтуу кубулуш же окуя*); **культу́рный оа́зис** маданий оазис.

ОБ *предлог см.* **о** I.

ОБ- (**ОБО-**) *приставка*: 1) *үндүүлөрдүн алдында келет, кээде үнсүздөрдүн алдында да «о» приставкасынын ордуна колдонулат*; *мис.*: **обучи́ть** үйрөтүү, окутуу; **обыска́ть** тинтүү; **обнести́** курчоо; **обра́довать** кубантуу, кубандыруу, сүйүндүрүү; 2) *бирөөнү, бир нерсени жандап өтүп, айланып өтүп, бир нерсе иштөө маанисинде этиш түзүү үчүн колдонулат*; *мис.* **объе́хать** айланып өтүү.

О'БА *числ. м. и ср.* экөө тең; эки ... тең, эки ...менен; **держа́ть** *что-л.* **обе́ими рука́ми** *бир нерсени* эки колу менен кармоо; **ви́деть одина́ково обо́ими глаза́ми** эки көз менен бирдей көрүү; **о́бе до́чери — студе́нтки** эки кызы тең студентка; ◇ **обе́ими рука́ми** *разг.* (*охотно*) жан-дили менен; **смотре́ть (гляде́ть) в о́ба** *разг.* абдан сак болуу, абайлоо, эки көзүн айырбай кароо.

ОБАГРИ'ТЬ *сов. кого-что* кызартуу, жошолонтуу, кыпкызыл кылуу; **обагри́ть кро́вью** канга боёо.

ОБАГРИ'ТЬСЯ *сов.* кызаруу, кыпкызыл болуу, канга боёлуу, жошолонуу; **обагри́ться кро́вью** канга боёлуу.

ОБАГРЯ'ТЬ *несов. см.* **обагри́ть**.

ОБАГРЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обагри́ться**; 2. *страд. к* **обагря́ть**.

ОБАЛДЕВА'ТЬ *несов. см.* **обалде́ть**.

ОБАЛДЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* башы иштебей, маң болгон.

ОБАЛДЕ'НИЕ *ср. прост.* баш иштебей маң болуу.

ОБАЛДЕ'ТЬ *сов. прост.* башы иштебей маң болуу.

ОБАНКРО'ТИТЬСЯ *сов.* 1. банкрот болуу (*соода ишинде зыянга учурап сынуу*); 2. *перен.* ойлогон ою ордунан чыкпай калуу, таш каап калуу, соодасы бүтүү.

ОБАЯ'НИЕ *ср.* жагым, жагыш, сүйкүм, ажар; **обая́ние мо́лодости** жаштыктын ажары; **находи́ться под обая́нием** *кого-чего-л.* *бирөөнүн же бир нерсенин* жагымдуу таасирине берилип кетүү.

ОБАЯ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* жагымдуулук, жагыштуулук, жылдыздуулук, сүйкүмдүүлүк, ажардуулук.

ОБАЯ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жагымдуу, жагыштуу, жылдыздуу, сүйкүмдүү, ажардуу; **обая́тельный челове́к** жылдыздуу киши, сүйкүмдүү киши.

ОБВА'Л *м.* уроо, кулоо, көчкү; **стена́ грози́т обва́лом** дубал кулаганы турат; **сне́жный обва́л** көчкү.

ОБВА'ЛИВАТЬ I *несов. см.* **обвали́ть**.

ОБВА'ЛИВАТЬ II *несов. см.* **обваля́ть**.

ОБВА'ЛИВАТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* **обвали́ться**; 2. *страд. к* **обва́ливать** I.

ОБВА'ЛИВАТЬСЯ II *несов. страд. к* **обва́ливать** II.

ОБВАЛИ'ТЬ *сов. что* уратуу, уратып түшүрүү.

ОБВАЛИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*разрушиться от обвала*) уроо, урап түшүү; 2. (*осыпаться*) омкорулуп түшүү, коңторулуп түшүү.

ОБВАЛЯ'ТЬ *сов. кого-что в чём* тоголотуп алуу, бөлөө; **обваля́ть котле́ты в муке́** котлеттерди унга тоголотуп алуу.

ОБВА'РИВАТЬ *несов. см.* **обвари́ть**.

ОБВА'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обвари́ться**; 2. *страд. к* **обва́ривать**.

ОБВАРИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*обдать кипятком*) кайнак сууга салып алуу, кайнак сууга малып алуу; 2. (*ошпарить*) күйгүзүп алуу, күйдүрүү; **обвари́ть но́гу кипятко́м** бутту кайнак сууга күйгүзүп алуу.

ОБВАРИ'ТЬСЯ *сов.* күйгүзүп алуу, күйүп калуу (*мис. кайнак сууга же кайнак сүткө*).

ОБВЕВА'ТЬ *несов. см.* **овея́ть** I.

ОБВЕ'ИВАТЬ *несов.* сапыруу (*мис. эгинди*).

ОБВЕНЧА'ТЬ *сов. кого с кем, церк.* никелөө, нике кыюу (*чиркөөдө*).

ОБВЕНЧА'ТЬСЯ *сов. церк.* никеленишүү, нике кыйылуу (*чиркөөдө*).

ОБВЕРНУ'ТЬ *сов. что* каптоо.

ОБВЕРТЕ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* ороо, чулгоо.

ОБВЁРТЫВАТЬ I *несов. см.* **оберну́ть**.

ОБВЁРТЫВАТЬ II *несов. см.* **оберте́ть**.

ОБВЕ'С *м.* таразадан алдоо, кем тартуу.

ОБВЕ'СИТЬ *сов. кого, разг.* таразадан алдоо, кем тартуу.

ОБВЕСТИ' *сов.* 1. *кого* (*вокруг чего-л.*) айландыра ээрчитүү, тегерете ээрчитип чыгуу; **обвести́ вокру́г до́ма** үйдү тегерете ээрчитип чыгуу; 2. *что* (*оградить*) тегерете тосуу, айландыра жасоо, курчоо; **обвести́ рвом** айландыра аң казуу; 3. *что* (*очертить, окаймить*) жээк салуу, тегерегин (жээгин) коoздоп жасоо; **обвести́ таре́лку золоты́м ободко́м** тарелканын тегерек четине алтындан жээк салуу; 4. *кого-что* (*оглядеть*) тегерете кароо, айландыра кароо; **обвести́ взо́ром простра́нство** мейкиндикти тегерете кароо; **обвести́ глаза́ми вокру́г** айланага көз жүгүртүп тегерете кароо; 5. *кого, спорт.* топту (шайбаны) алып жүрүп башкаларга бербей өтүү (*футболдо, хоккейде*); ◇ **обвести́** *кого-л.* **вокру́г па́льца** *разг. бирөөнү* будамайлап алдоо, алдап кетүү.

ОБВЕ'ТРЕТЬ *сов.* шамалдан туурулуп (түлөп) кетүү; **его́ лицо́ обве́трело** анын бети туурулуп кетти.

ОБВЕ'ТРИТЬ *сов. что* шамалга туурултуп түлөтүү, шамалдан кесилүү, шамалдан туурулуу; **мне обве́трило гу́бы** менин эрдим шамалдан кесилди (туурулду).

ОБВЕ'ТРИТЬСЯ *сов.* шамалга тийип карайып (туурулуп, жарылып, түлөп) кетүү; **моё лицо́ обве́трилось** менин бетим карарып (туурулуп) кетти.

ОБВЕТША'ЛОСТЬ *ж.* эскиргендик, тозгондук, чалдыбары чыккандык.

ОБВЕТША'ЛЫЙ, -ая, -ое эскирген, тозгон, чалдыбары чыккан, тамтыгы жок, тамтыгы чыккан; **обветша́лый забо́р** эскирген дубал.

ОБВЕТША'ТЬ *сов.* эскирүү, тозуу, чалдыбары чыгуу, тамтыгы чыгуу.

ОБВЕ'ШАТЬ *сов. кого-что, разг.* бардык жерге илүү (асуу); тегерете иле (аса) берүү; **обве́шать сте́ны карти́нами** стеналардын баарына сүрөт илүү.

ОБВЕ'ШАТЬСЯ *сов.* үстүнө самсаалатып илип алуу (*мис. түрдүү түстөгү лентаrange*).

ОБВЕ'ШИВАНИЕ *ср. см.* **обве́с**.

ОБВЕ'ШИВАТЬ I *несов. см.* **обве́сить**.

ОБВЕ'ШИВАТЬ II *несов. см.* **обве́шать**.

ОБВЕ'ШИВАТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* **обве́шаться**; 2. *страд. к* **обве́шивать** I.

ОБВЕ'ШИВАТЬСЯ II *несов. страд. к* **обве́шивать** II.

ОБВЕ'ЯТЬ *сов. см.* **овея́ть** I.

ОБВИВА'ТЬ *несов. см.* **обви́ть**.

www.bizdin.kg

ОБВИВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обвиться;** 2. *страд. к* **обвивать.**

ОБВИНЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) айыптоо, күнөөлөө; 2. (*обвинительные пункты*) айып, күнөө; **предъявить обвинение** айып коюу; 3. (*обвиняющая сторона*) айыптоочу тарап, күнөөлөөчү тарап; **свидетели обвинения** айыптоочу тараптын күбөлөрү.

ОБВИНИ'ТЕЛЬ *м.* айыптоочу; **государственный обвинитель** мамлекеттик айыптоочу.

ОБВИНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **обвинение** 1-*ге т.*; **обвинительное заключение** айыптоо корутундусу; **обвинительная речь** айыптоо речи; **обвинительный приговор** айыптоо өкүмү.

ОБВИНИ'ТЬ *сов. кого-что в чём* 1. (*счесть виновным, осудить*) айыптоо, күнөөлөө; **обвинить в преступлении** кылмыш кылдың деп айыптоо; 2. (*упрекнуть*) жемелөө, зекүү, жекирүү.

ОБВИНЯ'ЕМЫЙ *м.* айыпталуучу.

ОБВИНЯ'ТЬ *несов. см.* **обвинить.**

ОБВИСА'ТЬ *несов. см.* **обвиснуть.**

ОБВИ'СЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* саландаган, салбыраган.

ОБВИ'СНУТЬ *сов.* саландоо, саландап туруу, салбыроо, салбырап туруу.

ОБВИ'ТЬ *сов. кого-что чем* 1. ороо, ороп алуу, ороп түрүү, чырмоо; **обвить косы вокруг головы** чачты башка ороп түрүү; **обвить голову косами** башты өрүлгөн чач менен ороо; **плющ обвил террасу** чырмоок террасаны чырмады; 2. (*охватить*) кучактоо; **обвить шею руками** моюндан кучактоо.

ОБВИ'ТЬСЯ *сов.* оролуу, чырмалуу.

ОБВО'Д *м.* 1. (*вокруг чего-л.*) тегерете тосуу, курчоо, айландыра жасоо; 2. жээк салуу; жээгин коздоп жасоо (*мис. тарелканын*); 3. *спорт.* топту (шайбаны) башкаларга бербей алып өтүү (*футболдо, хоккейде*).

ОБВОДИ'ТЬ *несов. см.* **обвести.**

ОБВО'ДКА *ж.* 1. (*действие*) жээк салуу; 2. (*кайма*) жээк, салынган жээк.

ОБВОДНЕ'НИЕ *ср.* суу жеткирүү, суу өткөрүү (*канал, арык казып*); **обводнение засушливых районов** кургакчыл райондорго суу жеткирүү; **обводнение степей** талааларга суу жеткирүү.

ОБВОДНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **обводнение**-*ге т.*; **обводнительная система** суу жеткирүү системасы.

ОБВОДНИ'ТЬ *сов. что* суу жеткирүү, суу өткөрүү (*канал, арык казып*).

ОБВО'ДНЫЙ, -ая, -ое айланма; **обводный канал** айланма канал.

ОБВОДНЯ'ТЬ *несов. см.* **обводнить.**

ОБВОЛА'КИВАНИЕ *ср.* капталуу, чулгануу, чүмкөлүү, бүркөлүү; каптоо, чулгоо, чүмкөө, бүркөө.

ОБВОЛА'КИВАТЬ *несов. см.* **обволочь.**

ОБВОЛА'КИВАТЬСЯ *несов.* капталуу, чулгануу, чүмкөлүү, бүркөлүү; **небо обволакивается тучами** асман бүркөлүп жатат, асман булутка чүмкөлүп жатат.

ОБВОЛО'ЧЬ *сов. что, разг.* каптоо, чулгоо, чүмкөө, бүркөө; **тучи обволокли небо** булут асманды каптады.

ОБВОЛО'ЧЬСЯ *сов. см.* **обволакиваться.**

ОБВОРА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **обворожить.**

ОБВОРОВА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* уурдап кетүү.

ОБВОРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **обворовать.**

ОБВОРОЖИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* кумарданткычтык, суктандыргычтык, кызыктыргычтык, өзүнө тарткычтык, сүйкүмдүүлүк.

ОБВОРОЖИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое татынакай, кумардантуучу, суктандыруучу, кызыктыруучу, өзүнө тартуучу, сүйкүмдүү. **обворожительный ребёнок** татынакай бала; **обворожительная улыбка** суктандырган күлүмсүрөө.

ОБВОРОЖИ'ТЬ *сов. кого-что* кумардантуу, суктантуу, кызыктыруу, өзүнө тартуу, сыйкырдоо; **артист обворожил всех своей игрой** артист өзүнүн ойногону менен элдин баарын өзүнө тартты.

ОБВЯЗА'ТЬ *сов. что чем* 1. (*обмотать*) таңып байлоо, ороо, ороп байлоо; **обвязать шею шарфом** моюнга шарф ороо; **обвязать голову платком** башты жоолук менен таңып байлоо; 2. (*завязать*) чырмап таңуу (*жип менен*); **обвязать книги шпагатом** китептерди шпагат менен чырмап таңуу; 3. (*по краю*) четин коздоп тордоо, четин тордоп коздоо; **обвязать платок** жоолуктун четин коздоп тордоо; **обвязать ворот цветной шерстью** жаканы тегерете түстүү жүн жип менен тордоп коздоо.

ОБВЯЗА'ТЬСЯ *сов.* оронуу, чулгануу.

ОБВЯ'ЗКА *ж.* 1. (*края платки, одежды и т. п.*) четин коздоп тордоо, четин тордоп коздоо; 2. *тех.* обвязка (*кандайдыр бир курулуштун, буюмдун бөлүктөрүн бириктирүүчү бөлүк*).

ОБВЯ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **обвязать.**

ОБВЯ'ЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обвязаться;** 2. *страд. к* **обвязывать.**

ОБГЛА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **обглодать.**

ОБГЛОДА'ТЬ *сов. что* кемирүү; мүлжүү (*о человеке*); **собака обглодала кость** ит сөөктү кемирди.

ОБГО'Н *м. разг.* кууп жетип, озуп кетүү.

ОБГОНЯ'ТЬ *несов. см.* **обогнать.**

ОБГОРА'ТЬ *несов. см.* **обгореть.**

ОБГОРЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое күйгөн, жанган, өрттөнгөн.

ОБГОРЕ'ТЬ *сов.* күйүп калуу, жанып калуу, өрттөнүү.

ОБГРЫЗА'ТЬ *несов. см.* **обгрызть.**

ОБГРЫ'ЗТЬ *сов. что* кемирүү, кемирип таштоо, чагуу, чайноо.

ОБДАВА'ТЬ *несов. см.* **обдать.**

ОБДА'ТЬ *сов. кого-что чем* 1. (*облить*) жаба куюу; **обдать кипятком** кайнак сууну жаба куюу; 2. *перен.* көрсөтүү, билдирүү (*бирөөгө карата өзүнүн сезимин*); **обдать презрением** жек көргөндүгүн билдирүү (*өзүнүн түрү менен, өзүнүн көзүнүн карашы менен*); 3. *безл.*: **меня обдало холодом** менин бүткөн боюм дүр дей түштү (*сууктан*).

ОБДЕ'ЛАТЬ *сов. что* 1. (*облицевать*) жасоо, төшөп чыгуу, иштеп чыгуу; **обделать водоём камнем** көлмөнүн түбүнө (четине, айланасына) таш төшөп чыгуу; 2. (*вставить в оправу*) айландыра жасоо, тегерете жасоо (*алкак курбу*); 3. *разг.* (*устроить, закончить*) иштеп бүтүрүү, бүтүрүүгө үлгүрүү, жайлаштырып коюу, эбин табуу, амалын табуу; **я успел обделать все свои дела** мен өзүмдүн иштеримди бардыгын бүтүрүүгө үлгүрдүм.

ОБДЕЛИ'ТЬ *сов. кого чем* үлөштүргөндө (бөлгөндө) куру калтыруу (*бир нерсени*).

ОБДЕ'ЛКА *ж.* 1. (*действие*) жасоо, төшөп чыгуу, иштеп чыгуу; 2. (*оправа*) айландыра жасоо, тегерете жасоо (*алкак, курбу*).

ОБДЕ'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **обделать.**

ОБДЕЛЯ'ТЬ *несов. см.* **обделить.**

ОБДЁРГАТЬ *сов. что, разг.* төмөн карата жулкуп тартуу (*мис. көйнөктүн этегин*).

ОБДЁРГИВАТЬ I *несов. см.* **обдёргать.**

ОБДЁРГИВАТЬ II *несов. см.* **обдёрнуть.**

ОБДЁРНУТЬ *сов. разг. см.* **одёрнуть** 1; **обдёрнуть гимнастёрку** гимнастёрканы тартып оңдоо.

ОБДИРА'ТЬ *несов. см.* **ободрать.**

ОБДИ'РКА *ж.* сыйруу (*мис. жыгачтын кабыгын*).

ОБДУВА'ТЬ I *несов. см.* **обдуть** I.

ОБДУВА'ТЬ II *несов. см.* **обдуть** II.

ОБДУ'МАННО *нареч.* бардык жагын ойлоп туруп, бардык жагынан ойлонуп туруп, бардык жагын ойлоп алып.

ОБДУ'МАННОСТЬ *ж.* бардык жагынан ойлонгондук, ойлонулгандык; **обдуманность поступка** иштелген иштин ойлонулгандыгы.

www.bizdin.kg

ОБДУ'МАТЬ *сов. что* абдан ойлонуу, жакшылап ойлонуу, **обду́мать свой ответ** өзүнүн жообун жакшылап ойлонуу.

ОБДУ'МЫВАТЬ *несов. см.* **обду́мать.**

ОБДУ'РИВАТЬ *несов. см.* **обдури́ть.**

ОБДУРИ'ТЬ *сов. кого-что, прост.* акмак кылуу, алдоо.

ОБДУ'ТЬ I *сов. кого-что* (*овеять*) айландыра (тегерете) шамалдоо, айландыра үйлөө, желпүү, желдетүү.

ОБДУ'ТЬ II *сов. кого, прост.* (*обмануть*) алдоо, зыян келтирүү.

О'БЕ *числ. женск. р. к* **о́ба.**

ОБЕ'ГАТЬ *сов. кого-что, разг.* жүгүрүп (шашып) кыдыруу, кыдырып чыгуу (*жүгүрүп ар кайсы жерде же бир нече жерде болуу*); **он обе́гал всех знако́мых** ал тааныштарынын баарын кыдырып чыкты.

ОБЕГА'ТЬ I *несов. см.* **обе́гать.**

ОБЕГА'ТЬ II *несов. см.* **обежа́ть.**

ОБЕ'Д *м.* **1.** обед; **вку́сный обе́д** даамдуу обед; **торже́ственный обе́д** салтанаттуу обед; **2.** (*обеденное время*) чак түш, түшкү тамак убагы; **прие́хать в са́мый обе́д** чак түштө келүү.

ОБЕ'ДАТЬ *несов.* обед кылуу, тамактануу, түшкү тамакты жеш.

ОБЕ'ДЕННЫЙ, -ая, -ое **обед**-*ге т.*; **обе́денный стол** обед ичүүчү стол; **обе́денный час** обед иче турган убакыт, **обе́денный переры́в** обедге берилген дем алыш.

ОБЕДНЕ'ВШИЙ, -ая, -ее кедейленген, жардыланган, жакырланган.

ОБЕДНЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* кедейленген, жардыланган, жакырланган.

ОБЕДНЕ'НИЕ *ср.* кедейленүү, жардылануу, жакырлануу.

ОБЕДНЕ'ТЬ *сов.* кедейленүү, жарды болуу.

ОБЕДНИ'ТЬ *сов. кого-что* кедейлентүү, кедейлентип жиберүү, начарлатуу; **писа́тель обедни́л язы́к свои́х геро́ев** жазуучу өзүнүн геройлорунун тилин жардылантып жиберген.

ОБЕ'ДНЯ *ж. церк.* обедня (*христиандардын эртең менен же түшкө жакын чиркөөдө окулуучу намазы*).

ОБЕДНЯ'ТЬ *несов. см.* **обедни́ть.**

ОБЕЖА'ТЬ *сов.* **1.** *см.* **обе́гать; 2.** *кого-что* (*кругом*) айлана жүгүрүү, тегерене жүгүрүү; **обежа́ть двор** короону айлана жүгүрүү.

ОБЕЗ- **(ОБЕС-)** *приставка* 1) *бир нерседен ажыратуу, айыруу; бир нерседен бошотуу деген маанини көрсөтүүчү этиштин түзөт; мис.* **обеззара́зить** жугушсуздандыруу; 2) *бир нерседен ажыроо; бир нерседен айрылуу; бир нерседен бошонуу, кутулуу деген маанини көрсөтүүчү этиштин түзөт; мис.* **обесси́леть** күчү кетүү, алсыроо.

ОБЕЗБО'ЛИВАНИЕ *ср. мед.* оорутпоо, ооручу сезимдерди жок кылуу; **обезбо́ливание ро́дов** оорутпай төрөтүү.

ОБЕЗБО'ЛИВАТЬ *несов. см.* **обезбо́лить.**

ОБЕЗБО'ЛИВАЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **обезбо́ливать; 2.** *прил.* оорутпай турган, ооручу сезимдерди жок кылуучу; **обезбо́ливающие сре́дства** оорутпай турган дарылар.

ОБЕЗБО'ЛИТЬ *сов. что, мед.* оорутпоо, ооручу сезимдерди жоготуу; **обезбо́лить ро́ды** оорутпай төрөтүү (*төрөгөндө оорутпай төрөтүү*).

ОБЕЗВО'ДИТЬ *сов. что* суусуздандыруу, суусун жок кылуу, кургатуу; **обезво́дить торф** чым көңдү кургатуу.

ОБЕЗВО'ЖИВАНИЕ *ср.* суусуздандыруу, суусун жок кылуу, кургатуу.

ОБЕЗВО'ЖИВАТЬ *несов. см.* **обезво́дить.**

ОБЕЗВРЕ'ДИТЬ *сов. кого-что* зыянсыздандыруу, зыянсыз кылуу; **обезвре́дить ми́ну** минаны зыянсыздандыруу.

ОБЕЗВРЕ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **обезвре́дить.**

ОБЕЗГЛА'ВИТЬ *сов. кого-что* **1.** башын кесүү, башын кесип өлтүрүү; **2.** *перен.* жетекчисиз калтыруу, башчысы жок калтыруу.

ОБЕЗГЛА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **обезгла́вить.**

ОБЕЗДО'ЛЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **обездо́лить; 2.** *прил.* бакытсыз; үлүшсүз калган, бардык нерседен куру калган; таалай айтпаган.

ОБЕЗДО'ЛИВАТЬ *несов. см.* **обездо́лить.**

ОБЕЗДО'ЛИТЬ *сов. кого* бакытсыз кылуу; үлүшсүз калтыруу, бардык нерседен куру калтыруу.

ОБЕЗЖИ'РЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **обезжи́рить; 2.** *прил.* майы кетирилген, майсыздандырылган.

ОБЕЗЖИ'РИВАНИЕ *ср.* майсыздандыруу, майсыз кылуу, майын кетирүү, майын жок кылуу.

ОБЕЗЖИ'РИВАТЬ *несов. см.* **обезжи́рить.**

ОБЕЗЖИ'РИТЬ *сов. что* майсыз кылуу, майсыздандыруу, майын кетирүү, майын жок кылуу.

ОБЕЗЗАРА'ЖИВАНИЕ *ср.* жугушсуздандыруу, жугушсуз кылуу, жукпас кылуу (*мис. ооруну*); **обеззара́живание семя́н** үрөөндү зыянкечтерден тазалоо.

ОБЕЗЗАРА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **обеззара́зить.**

ОБЕЗЗАРА'ЗИТЬ *сов. что* жугушсуздандыруу, жугушсуз кылуу, жукпай турган кылуу (*мис. ооруну*).

ОБЕЗЗЕМЕ'ЛИВАНИЕ *ср.* жерсиз кылуу, жеринен ажыратуу, жерден ажыратуу.

ОБЕЗЗЕМЕ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **обезземе́лить.**

ОБЕЗЗЕМЕ'ЛИТЬ *сов. кого* жерсиз кылуу, жеринен ажыратуу, жерден ажыратуу.

ОБЕЗЛЕ'СЕНИЕ *ср.* **1.** (*действие*) токойсуз калтыруу, токойду кесип бүтүрүү; **2.** (*состояние*) токойсуз калуу, токой жок болуп калуу.

ОБЕЗЛЕ'СЕТЬ *сов.* токойсуз калуу, токою суюлуп калуу (*мис. жер*).

ОБЕЗЛЕ'СИТЬ *сов. что* токойсуз калтыруу, токоюн кесип жок кылуу (*кандайдыр бир жердин*).

ОБЕЗЛИ'ЧЕНИЕ *ср.* ээсиздендирүү, ээсиз кылуу, иш үчүн эч ким жооп бербей турган кылуу, жеке жоопкерчиликти жок кылуу.

ОБЕЗЛИ'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **обезли́чить; 2.** *прил.* ээсиз калган, жеке жоопкерчилиги жок, ал үчүн эч ким жооп бербеген; **обезли́ченная рабо́та** эч ким жооп бербеген иш.

ОБЕЗЛИ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **обезли́чить.**

ОБЕЗЛИ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **обезли́читься; 2.** *страд. к* **обезли́чивать.**

ОБЕЗЛИ'ЧИТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*лишить самостоятельности*) өзүнө таандык сапаттарынан ажыратуу, өз бетинчелигинен ажыратуу; **2.** *что* ээсиздендирүү, ээсиз кылуу, иш үчүн эч ким жооп бербей турган кылуу, жеке жоопкерчилигин жок кылуу.

ОБЕЗЛИ'ЧИТЬСЯ *сов.* өзүнө таандык сапаттардан ажыроо, жеке жоопкерчилиги жок болуу.

ОБЕЗЛИ'ЧКА *ж.* ээсиздик, жеке жоопкерчиликтин жоктугу.

ОБЕЗЛЮ'ДЕТЬ *сов.* кишисиз калуу, ээн калуу.

ОБЕЗОБРА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **обезобра́зить.**

ОБЕЗОБРА'ЗИТЬ *сов. кого-что* көркүн кетирүү, түрүн бузуу, кебетесин бузуу.

ОБЕЗОБРА'ЗИТЬСЯ *сов.* көркү кетүү, түрү бузулуу, кебетеси бузулуу.

ОБЕЗОПА'СИТЬ *сов. кого-что* коркунучсуз кылуу, коопсуз кылуу, коркунучсуздугун (коопсуздугун) камсыз кылуу; **обезопа́сить движе́ние на доро́гах** жолдордогу кыймылды коркунучсуз кылуу; **обезопа́сить грани́цы** чек араларды коопсуз кылуу.

ОБЕЗОРУ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **обезору́жить.**

ОБЕЗОРУ'ЖИТЬ *сов. кого-что* **1.** куралсыздандыруу, куралдан (жабдыктан) ажыратуу; **обезору́жить пле́нных** туткундарды куралсыздандыруу; **2.** *перен.* ооз ачырбай коюу;

www.bizdin.kg

эти доводы обезоружили моих оппонентов бул далилдер менин оппоненттеримдин оозун ачырбай койду.

ОБЕЗУ'МЕТЬ *сов.* акылдан ажыроо, жинди болуу, эмне кыларын билбей калуу.

ОБЕЗЬЯ'НА *ж.* 1. маймыл; 2. *перен. разг.* маймыл (*өзү түшүнбөй туруп, бирөөнүн иштегенин кайталай берүүчү*).

ОБЕЗЬЯ'НИЙ, -ья, -ье **обезьяна**-*га т.*; **обезьяний питомник** маймылдар багылып өстүрүлүүчү жай.

ОБЕЗЬЯ'ННИК *м.* маймыл туруучу жай (*зоопаркта, зоологиялык бакта*).

ОБЕЗЬЯ'ННИЧАТЬ *несов. разг.* маймылдануу, ырсалактоо (*өзү түшүнбөй туруп, бирөөнүн иштегенин ыксыз кайталоо*).

ОБЕЗЬЯНОПОДО'БНЫЙ, -ая, -ое маймылга окшогон, маймыл сыяктуу.

ОБЕЛИ'СК *м.* обелиск (*кандайдыр бир окуяга же бирөөгө арнап орноткон, баш жагы ичкерип кеткен бийик мамы*); **воздвигнуть обелиск в память героя** баатырдын эстелигине обелиск тургузуу.

ОБЕЛИ'ТЬ *сов. кого-что, уст.* актоо (*күнөөдөн, каралоодон куткаруу*).

ОБЕЛЯ'ТЬ *несов. см.* **обелить.**

ОБЕРЕГА'ТЬ *несов. см.* **оберечь.**

ОБЕРЕГА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **оберечься;** 2. *страд. к* **оберегать.**

ОБЕРЕ'ЧЬ *сов. кого-что* сактоо, коргоо; **оберечь детей от заболевания** балдарды оорудан сактоо.

ОБЕРЕ'ЧЬСЯ *сов.* сактануу, коргонуу.

ОБЕРНУ'ТЬ *сов.* 1. *что, разг.* (*обмотать*) ороо; **обернуть косу вокруг головы** өрүлгөн чачты башка ороо; 2. *что* (*завернуть*) каптоо; **обернуть книгу газетой** китепти газета менен каптоо; 3. *кого-что, разг.* (*повернуть*) буруу, бурулуу, карай буруу, кайрылуу; **обернуть лицо к соседу** бетин жанындагыга карай буруу; 4. *что, перен.* көздөй буруу, айландыруу; **обернуть дело в свою пользу** ишти өз пайдасын көздөй буруу; 5. *кого-что в кого, во что, фольк.* (*превратить*) айландыруу, кубултуу (*сыйкырлап*).

ОБЕРНУ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*повернуться*) көздөй бурулуу, айлануу, тегеренүү; **обернуться к двери** эшикти көздөй бурулуу; 2. (*принять иное направление*) башкача болуп чыгуу, иш башка багыт алуу; **дело обернулось хорошо** иш оңунда болуп чыкты; 3. *эк.* жүгүртүлүү, айландырылуу; **капитал обернулся за год** капитал бир жыл ичинде жүгүртүлдү; 4. *разг.* барып келүү; **обернуться за сутки** бир сутканын ичинде барып келүү; 5. *разг.* (*справиться, выйти из затруднения*) үлгүрүү, жетишүү; 6. *кем-чем, в кого-что, фольк.* айлануу, кубулуу, кубулуп башка нерсеге өтүү; **обернуться лисой** түлкү болуп кубулуу.

ОБЁРТКА *ж.* тыш, ороoч (*капталган, сырттталган тыш*); **тетрадь в жёлтой обёртке** сары тыш менен капталган дептер.

ОБЕРТО'Н *м. муз.* обертон (*тыбыштын негизги тонуна бөтөнчө түр берүүчү кошумча тон*).

ОБЁРТОЧНЫЙ, -ая, -ое ороолук, ороoч болуучу, капталуучу, тышталуучу; **обёрточная бумага** ороoч кагаз.

ОБЁРТЫВАТЬ *несов. см.* **обернуть.**

ОБЁРТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обернуться** 1, 2, 6; 2. *страд. к* **обёртывать.**

ОБЕС- *приставка см.* **обез-.**

ОБЕСКРО'ВИТЬ *сов. кого-что* 1. кансыратуу, кансыз кылуу; 2. *перен.* алсыратуу, алын кетирүү; **обескровить врага** душманды алсыратуу.

ОБЕСКРО'ВЛИВАНИЕ *ср.* 1. кансыратуу, канынан ажыратуу; 2. *перен.* канынан ажыроо, канынан ажыратылуу, каны агызып жиберилүү.

ОБЕСКРО'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **обескровить.**

ОБЕСКУРА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **обескуражить.**

ОБЕСКУРА'ЖИТЬ *сов. кого, разг.* үмүтсүздөндүрүү, үмүтүн үздүрүү, үмүтсүздүккө түшүрүү, кайратын жоготуу; **неудача его не обескуражила** иши оңунан чыкпагандык анын кайратын жоготподу.

ОБЕСПА'МЯТЕТЬ *сов. разг.* 1. (*потерять память*) эсинен ажыроо, эссизденүү, алжуу (*унутчаак болуп, эмне айтканын билбөө*); 2. (*лишиться чувств*) эси оол калуу, эсинен тануу, эсинен танып калуу; **обеспамятеть от испуга** корккону нан эси оол калуу (эстен тануу).

ОБЕСПЕ'ЧЕНИЕ *ср.* 1. (*действие*) камсыздоо, камсыз кылуу; 2. камсыздоо; **материальное обеспечение** материалдык камсыздоо; **социальное обеспечение** социалдык камсыздоо.

ОБЕСПЕ'ЧЕННОСТЬ *ж.* 1. камсыздандырылгандык, камсыз кылынгандык, жабдылгандык; **обеспеченность тракторов горючим** тракторлордун күйүүчү май менен камсыз кылынгандыгы; 2. (*зажиточность*) оокаттуулук (*өз оокаты өзүнө жетиштүүлүк*).

ОБЕСПЕ'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **обеспечить;** 2. *прил.* камсыздандырылган, камсыз кылынган, жабдылган; **обеспеченная старость** материалдык жактан камсыз кылынган карылык; 3. *прил.* (*зажиточный*) колунда бар, оокаттуу.

ОБЕСПЕ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **обеспечить.**

ОБЕСПЕ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обеспечиться;** 2. *страд. к* **обеспечивать.**

ОБЕСПЕ'ЧИТЬ *сов.* 1. *кого-что чем* (*снабдить*) камсыздоо, камсыз кылуу, жабдуу; **обеспечить завод сырьём** заводду сырьё менен камсыз кылуу; **обеспечить скот кормами** малды тоют менен камсыз кылуу; 2. *кого-что* (*материально*) камсыз кылуу; **обеспечить свою семью** өзүнүн үй-бүлөсүн камсыз кылуу; 3. *что* камсыз кылуу; **обеспечить мир во всём мире** бүткүл дүйнөдө тынчтыкты камсыз кылуу.

ОБЕСПЕ'ЧИТЬСЯ *сов.* камсыздандырылуу, камсыз кылынуу, жабдылуу.

ОБЕСПОКО'ИТЬ *сов. кого, уст.* тынчсыздандыруу, тынчын алуу, тынчын кетирүү.

ОБЕСПОКО'ИТЬСЯ *сов.* тынчсыздануу, тынчы кетүү.

ОБЕССИ'ЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **обессилить;** 2. *прил.* күчү кеткен, күчүнөн ажыраган, алсыраган, абдан чарчаган, алдан тайган.

ОБЕССИ'ЛЕТЬ *сов.* күчү кетүү, күчүнөн ажыроо, алсыроо, абдан чарчоо, алдан таюу.

ОБЕССИ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **обессилить.**

ОБЕССИ'ЛИТЬ *сов. кого* күчүн кетирүү, абдан чарчатуу, алын кетирүү, алсыратуу, алдан тайдыруу; **обессилить врага** душмандын күчүн кетирүү.

ОБЕССЛА'ВИТЬ *сов. кого-что* абийрин кетирүү, абийроюн кетирүү, маскаралоо, уят кылуу, кордоо.

ОБЕССЛА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **обесславить.**

ОБЕССМЕ'РТИТЬ *сов. кого-что* атын өчкүс кылуу, мангилик кылуу, мангиге өчкүс кылуу, мангиге унутулгус кылуу; **обессмертить своё имя** өзүнүн атын мангиге өчкүс кылуу.

ОБЕССМЫ'СЛИВАТЬ *несов. см.* **обессмыслить.**

ОБЕССМЫ'СЛИТЬ *сов. что* маанисин кетирүү, маанисинен ажыратуу.

ОБЕССУ'ДИТЬ *сов.*: **не обессудь** *уст.* айып көрбө, кечир, өөн көрбө; **не обессудьте** *уст.* айып көрбөңүз, кечириңиз, өөн көрбөңүз.

ОБЕСЦВЕ'ТИТЬ *сов.* 1. *что* ыраңын кетирүү, түсүн өчүрүү, боёосун кетирүү; 2. *кого-что, перен.* көркөмүн кетирүү, маңызын кетирүү.

ОБЕСЦВЕ'ТИТЬСЯ *сов.* 1. ыраңы кетүү, түсү өчүү, боёгу кетүү; 2. *перен.* көркүнөн ажыроо, мүнөздүү белгилеринен ажыроо.

ОБЕСЦВЕ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **обесцветить.**

ОБЕСЦВЕ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обесцветиться;** 2. *страд. к* **обесцвечивать.**

www.bizdin.kg

ОБЕСЦЕ'НЕНИЕ *ср.* баасы түшүү, кадыры кетүү; **обесцéнение валюты** валютанын баасынын түшүшү.
ОБЕСЦЕ'НИВАТЬ *несов. см.* **обесцéнить.**
ОБЕСЦЕ'НИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обесцéниться;** 2. *страд. к* **обесцéнивать.**
ОБЕСЦЕ'НИТЬ *сов. кого-что* баасын кетирүү, баасын түшүрүү, кадырын кетирүү, баркын кетирүү.
ОБЕСЦЕ'НИТЬСЯ *сов.* баасы түшүү, кадыры кетүү, баркы кетүү.
ОБЕСЧЕ'СТИТЬ *сов. кого-что* абийирин төгүү, баркын кетирүү, атын булгоо.
ОБЕ'Т *м.* 1. *рел.* назр (*көр азабынан коркуп чиркөө пайдасына иштелүүчү иштин убадасы*); 2. *перен.* (*зарок*) убада.
ОБЕТОВА'ННЫЙ, -ая, -ое: **обетовáнная земля́** *или* **обетовáнный край** эңсеген жер, жыргал жер.
ОБЕЩА'НИЕ *ср.* убада, сөз берүү; **вы́полнить обещáние** убаданы орундоо; **торжéственное обещáние** салтанаттуу убада.
ОБЕЩА'ТЬ 1. *сов. и несов. что и с неопр.* убада берүү, убада кылуу; **обещáть кóнчить статью в срок** макаланы убактында жазып бүтүүгө убада берүү; 2. *несов.:* **день обещáет быть я́сным** күн ачык болгону турат.
ОБЖА'ЛОВАНИЕ *ср. юр.* обжалование, дат, даттануу.
ОБЖА'ЛОВАТЬ *сов. что, юр.* обжаловать этүү, даттануу; **обжáловать приговóр** соттун өкүмүн обжаловать этүү.
ОБЖА'РИВАТЬ *несов. см.* **обжáрить.**
ОБЖА'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обжáриться;** 2. *страд. к* **обжáривать.**
ОБЖА'РИТЬ *сов. что* айландыра кууруу, тегерете кууруу, тегерете кактап бышыруу.
ОБЖА'РИТЬСЯ *сов.* айландыра (тегерете) куурулуу, тегерете кактап бышырылуу.
ОБЖЕ'ЧЬ *сов.* 1. *кого-что* күйгүзүү, күйгүзүп алуу; **обжéчь себé пáлец** бармагын күйгүзүп алуу; 2. *что* бышыруу, күйгүзүү; **обжéчь кирпи́ч** кирпич бышыруу.
ОБЖЕ'ЧЬСЯ *сов. чем, на чём* күйгүзүп алуу; **обжéчься чáем** чайга күйгүзүп алуу; **обжéчься на э́том дéле** *перен.* бул иште зыян тартуу.
ОБЖИВА'ТЬ *несов. см.* **обжи́ть.**
ОБЖИВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обжи́ться;** 2. *страд. к* **обживáть.**
ОБЖИ'Г *м.* бышыруу, күйгүзүү; **обжи́г кирпичá** кирпич бышыруу.
ОБЖИГА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое бышыруучу, күйгүзүүчү; **обжигáльная печь** бышыруучу печь.
ОБЖИГА'НИЕ *ср. см.* **обжи́г.**
ОБЖИГА'ТЬ *несов. см.* **обжéчь.**
ОБЖИГА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обжéчься;** 2. *страд. к* **обжигáть.**
ОБЖИ'М *м.* кысуу, сыгуу, сомдоо; **обжи́м болвáнок на блю́минге** сом темирлерди блюмингге салып кысуу.
ОБЖИ'МКА *ж. разг. см.* **обжи́м.**
ОБЖИРА'ТЬСЯ *несов. см.* **обожрáться.**
ОБЖИ'ТЬ *сов. что, разг.* орношуу, орношуп алуу (*кандайдыр бир жаңы жерге же жаңы үйгө келип, аны турууга ыңтойлуу, абат кылуу*).
ОБЖИ'ТЬСЯ *сов. разг.* көнүгүү, үйүр алуу, байыр алуу.
ОБЖО'РА *м. и ж. разг.* соргок.
ОБЖО'РСТВО *ср. разг.* сорготук.
ОБЖУ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **обжу́лить.**
ОБЖУ'ЛИТЬ *сов. кого, разг.* алдап кетүү.
ОБЗАВЕДЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) күтүү, ...луу болуу; **обзаведéние хозя́йством** чарба күтүү; 2. *разг.* (*вещи, инвентарь*) буюмдар, жарак-жабдык.
ОБЗАВЕСТИ'СЬ *сов. чем, разг.* күтүү, ...луу болуу; **обзавести́сь мéбелью** мебелдүү болуу.
ОБЗАВОДИ'ТЬСЯ *несов. см.* **обзавести́сь.**
ОБЗО'Р *м.* 1. (*действие*) кароо, карап чыгуу, көздөн өткөрүү; 2. *воен.* көрүнүү, көрүш мүмкүндүгү; **наблюдáтельный пункт имéет хорóший обзóр** байкоо пунктунан айлана жакшы көрүнөт; 3. (*сжатое сообщение*) обзор (*бир нерсени кыска түрдө айтуу, жазуу*); **библиографи́ческий обзóр** библиографиялык обзор; **междунарóдный обзóр** эл аралык обзор.
ОБЗО'РНЫЙ, -ая, -ое **обзор-**го *т.*; обзордук; **обзóрная статья́** обзордук макала; **обзóрная лéкция** обзордук лекция.
ОБЗЫВА'ТЬ *несов. см.* **обозвáть.**
ОБИВА'ТЬ *несов. см.* **оби́ть;** ◇ **обивáть порóги** *разг.* босого жыртуу, кайта-кайта келип тилене берүү.
ОБИВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **оби́ться;** 2. *страд. к* **обивáть.**
ОБИ'ВКА *ж.* 1. (*действие*) каптоо (*бир нерсенин сыртынан бир нерсени каптоо, мис. мебель каптоо*); 2. (*материал*) капталуучу материал.
ОБИ'ДА *ж.* таарынуу, таарыныч, ыза, ыза көрүү; **быть в оби́де** *на кого-л.* **бирөөгө** таарынычта болуу; **терпéть оби́ду** ыза көрүү; **не давáть в оби́ду** *кого-л.* **бирөөнү** жактоо, жаман ишке (зыянга) учуроодон **бирөөнү** сактоо.
ОБИ'ДЕТЬ *сов. кого* 1. (*нанести обиду*) таарынтуу, таарынтып коюу, ыза кылуу; **он оби́дел меня́** ал мени таарынтып койду; 2. *чем, разг.* (*лишить чего-л.*) куру коюу, куру калтыруу; **прирóда не оби́дела егó талáнтом** жаратылыш аны таланттан куру койгон эмес; **он му́хи не оби́дит** ал кой оозунан да чөп албайт.
ОБИ'ДЕТЬСЯ *сов. на кого-что* таарынуу, ыза болуу.
ОБИ'ДНО *нареч. и в знач. сказ. кому* оор тийүү, ыза болуу, көңүл ооруу, аяныч; **мне оби́дно, что вы опоздáли** сиздин кечигип калганыңызга менин көңүлүм ооруп турат.
ОБИ'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. таарынардык, ызаланардык, ыза болордук; **оби́дный упрёк** ыза болордук жеме; 2. (*досадный*) ыза кылардык; **оби́дная оши́бка** ыза кылардык жаңылыштык.
ОБИ'ДЧИВОСТЬ *ж.* таарынчактык, ызакордук.
ОБИ'ДЧИВЫЙ, -ая, -ое таарынчак, ызакор; **оби́дчивый ребёнок** таарынчак бала.
ОБИ'ДЧИК *м.* таарынтуучу; ыза кылып, кордоочу киши.
ОБИ'ДЧИЦА *женск. р. к* **оби́дчик.**
ОБИЖА'ТЬ *несов. см.* **оби́деть.**
ОБИЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **оби́деться;** 2. *страд. к* **обижáть.**
ОБИ'ЖЕННО *нареч.* таарынып, ызаланып, ыза болуп.
ОБИ'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **оби́деть;** 2. *прил.* таарынган, ызаланган; **оби́женный вид** таарынган түр.
ОБИ'ЛИЕ *ср.* 1. (*множество*) көптүк, молдук, кеңендик, байлык; **оби́лие ры́бы** балыктын көптүгү; 2. (*достаток*) молдук, кеңендик, байлык; **колхóзное оби́лие** колхоздук кенен турмуш.
ОБИ'ЛЬНО *нареч.* көп, мол, кеңири, абдан көп; **оби́льно корми́ть** кеңири тамактандыруу (тоюттандыруу).
ОБИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*имеющийся в обилии*) мол, кеңири, абдан көп; **оби́льный урожáй** мол түшүм; 2. (*богатый чем-л.*) бай, көп.
ОБИНУ'ЯСЬ: не обину́ясь *уст.* ойлоп отурбастан; **соглашáться éхать не обину́ясь** ойлонуп отурбастан эле барууга макул болуу.
ОБИНЯ'К *м.*: **говори́ть обинякóм (обинякáми)** жандатып айтуу; **говори́ть без обинякóв** жандатпай айтуу, тике айтуу.
ОБИРА'ТЬ *несов. см.* **обобрáть.**
ОБИТА'ЕМЫЙ, -ая, -ое киши турган, эл жашаган; **обитáемый дом** киши турган үй; **обитáемый óстров** эл жашаган арал.

www.bizdin.kg

ОБИТА'ЛИЩЕ *ср. уст.* турак үй.
ОБИТА'ТЕЛЬ *м.* жашоочу, туруучу, жердөөчү; **обитáтели гóрода** шаарда туруучулар.
ОБИТА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **обитáтель.**
ОБИТА'ТЬ *несов.* туруу, бир жерде дайыма жашап туруу, дайыма жердөө.
ОБИ'ТЕЛЬ *ж.* 1. *уст. см.* **монастырь;** 2. *перен.* турган жер, үй-жай.
ОБИ'ТЬ *сов. что* 1. *чем* каптоо; **обúть дивáн клеёнкой** диванды клеёнка менен каптоо; 2. (*сбить*) кагып түшүрүү; **обúть плоды́ с дéрева** жыгачтын мөмөсүн кагып түшүрүү; 3. *разг.* (*повредить*) жыртуу, уратуу, урап түшүрүү, коңторуу, коңторуп түшүрүү; **обúть подóл шу́бы** тондун этегин жыртуу (*сактабай кийип жүрүп*); **обúть штукату́рку** штукатурканы коңторуп түшүрүү.
ОБИ'ТЬСЯ *сов. разг.* жыртылуу, урап түшүү, коңторулуп түшүү; **подóл плáтья обúлся** көйнөктүн этеги жыртылды (*сактабай кийип жүргөндүктөн*); **штукату́рка обúлась** штукатурка коңторулуп түштү.
ОБИХО'Д *м.* күндөлүк турмуш, күндөлүк тиричилик; **повседнéвный обихóд** күндөлүк турмуш; **предмéты домáшнего обихóда** үй тиричилигинин буюмдары, турмуш керек-жарактары; **войти́ в обихóд** күндөлүк турмушка сиңүү, көнүмүш болуу; **вы́йти из обихóда** колдонуудан чыгуу.
ОБИХО'ДНЫЙ, -ая, -ое күндө колдонулуучу, күндөлүк турмушта колдонулуучу, күндө керектелүүчү; **обихóдные предмéты** тиричилик буюмдары; **обихóдные словá и выражéния** күндөлүк турмушта айтылып жана колдонулуп жүргөн сөздөр.
ОБКА'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **обколóть.**
ОБКА'ПЫВАТЬ *несов. см.* **обкопáть.**
ОБКА'РМЛИВАТЬ *несов. см.* **обкорми́ть.**
ОБКАТА'ТЬ *сов. что* 1. (*обвалять*) оонатуу, тоголотуп алуу; 2. (*утрамбовать*) таптоо; **обкатáть дорóжку** жолду таптоо; 3. (*испытать в езде*) жүргүзүп сыноо, сынап жүргүзүп көрүү; **обкатáть автомоби́ль** автомобилди сынап жүргүзүп көрүү; **обкатáть нóвые вагóны** жаңы вагондорду сынап жүргүзүп көрүү.
ОБКА'ТКА *ж.* 1. (*утрамбовка*) таптоо; 2. (*испытание чего-л.*) жүргүзүп сыноо, сынап жүргүзүп көрүү, сынап жүргүзүү; **обкáтка нóвых трáкторов** жаңы тракторлорду жүргүзүп сынап көрүү.
ОБКА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **обкатáть.**
ОБКЛА'ДКА *ж.* 1. (*действие*) тегерете коюу, айландыра коюу; 2. (*материал*) тегерете (айландыра) коюлган материал; **дернóвая обклáдка** тегерете (айландыра) коюлган чым; **кирпи́чная обклáдка** тегерете (айландыра) коюлган кирпич.
ОБКЛА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **обложи́ть.**
ОБКЛА'ДЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обложи́ться;** 2. *страд. к* **обклáдывать.**
ОБКЛЕ'ИТЬ *сов. разг. см.* **оклéить.**
ОБКОЛО'ТЬ *сов. что* үстүнөн жарып түшүрүү, сыртынан чагып түшүрүү; **обколóть лёд со ступéнек** тепкичтердин үстүндөгү музду чагып түшүрүү.
ОБКО'М *м.* (областнóй комитéт) обком (областтык комитет); **обкóм пáртии** партиянын обкому.
ОБКО'МОВСКИЙ, -ая, -ое **обком**-*го т.*; **обкóмовский рабóтник** обкомдун кызматкери.
ОБКОПА'ТЬ *сов. что, разг.* казып жумшартуу, жыгачтын түбүн тегерете казып жумшартуу.
ОБКОРМИ'ТЬ *сов. кого, чем* тамакты ыгы жок көп берип коюу, ашыра тамак берип коюу; **обкорми́ть ребёнка** балага тамакты ыгы жок көп берип коюу.
ОБКОРНА'ТЬ *сов. что, разг.* эң кыска кесүү, мулжуйтуп кесүү.
ОБКРА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **обокрáсть.**
ОБКРОМСА'ТЬ *сов. что, разг.* өйдүк-сөйдүк кылып кесүү, ар кайсы жерин улуп-жулуп алуу; **обкромсáть вóлосы** чачты өйдүк-сөйдүк кылып кесүү.
ОБКУ'РИВАТЬ *несов. см.* **обкури́ть.**
ОБКУРИ'ТЬ *сов.* 1.: **обкури́ть тру́бку** канжаны тарта-тарта жайына келтирүү; 2. *кого-что, разг.* (*обдать дымом*) ыштоо, тамекинин түтүнү менен ыштоо, түтүнгө бастыруу.
ОБКУСА'ТЬ *сов. что* чет-четинен тиштөө, четинен кетип жеш.
ОБКУ'СЫВАТЬ *несов. см.* **обкусáть.**
ОБЛА'ВА *ж.* 1. (*при охоте*) тегеректөө, тегеректеп курчоо, өңүү (*аңчылар туш-туштан тегеректеп, аңды бир жерге айдап баруу*); **устрóить облáву на вóлка** карышкырды тегеректеп курчоо; 2. (*на людей*) тегеректеп курчоо (*кылмыштуу адамдарды кармоо үчүн алардын турган жерин тегеректеп курчоо*).
ОБЛАГА'ТЬ *несов. см.* **обложи́ть** 3.
ОБЛАГОДЕ'ТЕЛЬСТВОВАТЬ *сов. кого, уст. ирон.* жакшылык кылуу, ырайымдуулук кылуу.
ОБЛАГОРА'ЖИВАТЬ *несов. кого-что* 1. моралдык жагын жогорулатуу (көтөрүү); 2. (*улучшить породу, качество*) асылдандыруу, жакшыртуу (*мис. айбандын, өсүмдүктүн тукумунун, сапатынын жакшырышы*).
ОБЛАГОРО'ДИТЬ *сов. см.* **облагорáживать.**
ОБЛАДА'НИЕ *ср.* ээлөө, ээ болуу; **обладáние истóчниками сырья́** сырьё булактарына ээ болуу.
ОБЛАДА'ТЕЛЬ *м.* ээ, ээ болуучу, =ы бар; **он — обладáтель прия́тного гóлоса** анын жагымдуу үнү бар.
ОБЛАДА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **обладáтель.**
ОБЛАДА'ТЬ *несов. чем* ээлөө, ээ болуу, =луу болуу, бар болуу; **он обладáет хорóшим гóлосом** анын жакшы үнү бар; **обладáть талáнтом** талантка ээ болуу; **обладáть хорóшим здорóвьем** ден соолугу жакшы болуу.
ОБЛА'ЗИТЬ *сов. что, разг.* баары жерге чыгып көрүү, баары жерге баруу; **облáзить все закоу́лки** булуң-бурчтун баарын карап чыгуу.
О'БЛАКО *ср.* 1. булут; **кочевы́е облакá** түрмөк-түрмөк болгон булуттар; **слоúстые облакá** кат-кат болгон булуттар; **под облакáми** булуттун астында, бийик асманда; 2. *перен.* эң калың; **облакá пы́ли** эң калың чаң; **облакá ды́ма** эң калың түтүн; ◇ **с облакóв упáсть (свали́ться)** асмандан түшө калгандай; **витáть в облакáх** ою, санаасы капкайда болуу; ою, санаасы алда каякка чаргуу.
ОБЛА'МЫВАТЬ *несов. см.* **обломáть.**
ОБЛА'МЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обломáться;** 2. *страд. к* **облáмывать.**
ОБЛА'ПИТЬ *сов. кого-что, разг.* кучактоо, кучактап кармоо; **медвéдь облáпил охóтника** аюу мергенчини кучактады.
ОБЛАПО'ШИВАТЬ *несов. см.* **облапóшить.**
ОБЛАПО'ШИТЬ *сов. кого-что, прост.* алдап кетүү (*жаман ой менен*).
ОБЛАСКА'ТЬ *сов. кого* эркелетүү, сылап-сыйпоо; **обласкáть малышá** кичине баланы эркелетүү.
ОБЛАСТНО'Й, -áя, -óе 1. **область**-*ка т.*; областтык; **областнóй комитéт пáртии** партиянын областтык комитети; **областнóй центр** областтык борбор; **областнáя газéта** областтык газета; 2. (*местный*) жергиликтүү, областтык; **областнóе произношéние** жергиликтүү айтуу, областтык сүйлөө.
О'БЛАСТЬ *ж.* 1. (*административно-территориальная единица*) область; **Москóвская óбласть** Москва областы; 2. (*зона*) жер; **óбласть вечнозелёных растéний** ар дайым көгөрүп турган өсүмдүктөр чыккан жер; **óбласть вéчных снегóв** ар дайым кар жаткан жер; 3. (*часть организма*) жак, тарап (*дененин бир жери*); **бóли в óбласти сéрдца** жүрөк тараптын ооруганы; **исслéдовать óбласть ранéния** жарадар болгон жерди изилдөө; 4. *перен.* (*отрасль деятельности*) жак (*иштин тармагы*); **рабóтать в óбласти**

www.bizdin.kg

наро́дного образова́ния эл агартуу жагында иштөө; **в о́бласти нау́ки** илим жагында.

ОБЛА'ТКА *ж. фарм.* облатка (*дары менен кошо ичилүүчү дарынын сыртындагы жука кабык*); **хини́н в обла́тках** ичине хина салынган облатка, хиналуу облатка.

ОБЛАЧА'ТЬ *несов. см.* **облачи́ть.**

ОБЛАЧА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **облачи́ться; 2.** *страд. к* **облача́ть.**

ОБЛАЧЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) кийиндирүү; **2.** *церк.* сыйынган кезде дин кызматкерлери кийинүүчү кийим.

ОБЛАЧИ'ТЬ *сов. кого во что, ирон.* кийиндирүү, кийгизүү, **облачи́ть ма́льчика в отцо́вское пальто́** балага атасынын пальтосун кийгизүү.

ОБЛАЧИ'ТЬСЯ *сов. ирон.* кийинүү; **облачи́ться в но́вое пальто́** жаңы пальто кийүү.

О'БЛАЧКО *ср.* **1.** *уменьш. от* **о́блако** I кичинекей булут, тердиктей булут; **на не́бе ни о́блачка** асманда тердиктей да булут жок; **2.** *перен.* кымындай из; **о́блачко грусти на лице́** өңүндө кымындай кайгы (капалык) бар.

О'БЛАЧНОСТЬ *ж.* булут каптагандык, булуттуулук, бүркөктүк; **переме́нная о́блачность** мезгил-мезгили менен булут каптагандык; **сплошна́я о́блачность** жалпы булут каптагандык.

О'БЛАЧНЫЙ, -ая, -ое облако I-*ге т.*; булуттуу; **о́блачное не́бо** булуттуу асман; **о́блачная пого́да** булуттуу күн.

ОБЛА'ЯТЬ *сов. кого* **1.** (*о собаке*) үрүү; **2.** *перен. прост.* (*обругать*) аябай тилдөө.

ОБЛЕГА'ТЬ *несов. см.* **обле́чь** II.

ОБЛЕГЧА'ТЬ *несов. см.* **облегчи́ть.**

ОБЛЕГЧА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **облегчи́ться; 2.** *страд. к* **облегча́ть.**

ОБЛЕГЧЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) жеңилдөө, жеңилдетилүү, оңойлоо, оңойлотулуу; **2.** жеңилдик, оңойлоо; **почу́вствовать облегче́ние** жеңилдикти сезүү.

ОБЛЕГЧИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*сделать легче*) жеңилдетүү, оңойлотуу; **облегчи́ть но́шу** жүктү жеңилдетүү; **2.** *что* (*упростить*) жеңилдетүү; **облегчи́ть констру́кцию тра́ктора** трактордун конструкциясын жеңилдетүү; **3.** *что* (*сделать менее трудным*) жеңилдетүү, оңойлотуу; **облегчи́ть положе́ние** абалды жеңилдетүү; **облегчи́ть труд** эмгекти жеңилдетүү; **4.** *что* (*успокоить*) азайтуу, басаңдатуу, жеңилдетүү, оңойлотуу; **облегчи́ть боль** ооруганын басаңдатуу.

ОБЛЕГЧИ'ТЬСЯ *сов.* жеңилдетилүү, оңойлотулуу; **усло́вия рабо́ты облегчи́лись** жумуштун шарттары жеңилдетилди.

ОБЛЕДЕНЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое муз болгон, муз тоңгон, муз каптаган; **обледене́лые ска́лы** муз каптаган аскалар.

ОБЛЕДЕНЕ'НИЕ *ср.* муздоо, муз болуу, сыртына муз тоңуу; **обледене́ние самолёта** самолёттун сыртына муз тоңуу.

ОБЛЕДЕНЕ'ТЬ *сов.* муздоо, муз болуу, сыртына муз тоңуу; **самолёт обледене́л** самолёттун сыртына муз тоңуп калды.

ОБЛЕЗА'ТЬ *несов. см.* **обле́зть.**

ОБЛЕ'ЗЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* түлөгөн, жыдыган, жүнү түшкөн; **обле́злый мех** жүнү түшкөн мех; **обле́злая ко́шка** түлөгөн мышык.

ОБЛЕ'ЗТЬ *сов. разг.* түлөө, түлөп түшүү, жыдуу (*жүн, тери, түк*); **ко́жа по́сле ожо́га обле́зла** күйгөндөн кийин тери түлөп түштү.

ОБЛЕКА'ТЬ *несов. см.* **обле́чь** I.

ОБЛЕКА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **обле́чься; 2.** *страд. к* **облека́ть.**

ОБЛЕНИ'ТЬСЯ *сов.* такыр жалкоо болуп калуу.

ОБЛЕПИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** (*со всех сторон*) жабышуу; **грязь облепи́ла сапоги́** баткак өтүктүн баары жерине жабышты; **2.** *чем, разг.* (*обклеить*) ар кайсы жерге жабыштыруу; **облепи́ть сте́ны объявле́ниями** дубалдын ар жерине кулактандыруулар жабыштыруу.

ОБЛЕПИ'ХА *ж. бот.* чычырканак.

ОБЛЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **облепи́ть.**

ОБЛЕСЕ'НИЕ *ср.* токой өстүрүү, токойлуу кылуу; **облесе́ние степе́й** талааларда токой өстүрүү; **облесе́ние овра́гов** жарларда (андарда) токой өстүрүү.

ОБЛЕСИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое облесение-*ге т.*; **облеси́тельные рабо́ты** токой өстүрүү жумуштары.

ОБЛЕСИ'ТЬ *сов. что* токой өстүрүү; **облеси́ть степны́е райо́ны** талаа райондорунда токой өстүрүү.

ОБЛЕТА'ТЬ I *сов. что* **1.** (*побывать во многих местах*) айланып учуп кыдырып чыгуу; **облета́ть всё побере́жье** жээктин баарын учуп кыдырып чыгуу; **2.** (*испытать в полёте*) учуруп сыноо; **облета́ть самолёт** самолётту учуруп сыноо.

ОБЛЕТА'ТЬ II *несов. см.* **облете́ть.**

ОБЛЕТЕ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что, вокруг кого-чего* айланып учуу, айлана учуп чыгуу, тегерете учуу, тегерете учуп чыгуу; **облете́ть вокру́г о́зера** көлдү айлана учуп чыгуу; **2.** *что, перен.* бат (тез) таралуу, бат (тез) жайылуу, бат (тез) жетүү; **ра́достная весть облете́ла всю о́бласть** кубанычтуу кабар бүткүл областка тез тарады; **3.** (*осыпаться*) күбүлүү, күбүлүп түшүү; **ли́стья облете́ли** жалбырактар күбүлүп түштү.

ОБЛЕЧЁННЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **обле́чь** I; **облечённый вла́стью** колунда бийлиги бар.

ОБЛЕ'ЧЬ I *сов. кого* **1.** (*одеть*) кийиндирүү; **2.** *перен.* (*окутать, окружить чем-л.*) түр берүү, курчап алуу; **обле́чь та́йной** жашырын сыр берүү; **3.** *перен.* (*выразить*) айтуу, сүйлөө, билдирүү; **обле́чь свою́ мысль в поня́тные слова́** өзүнүн оюн түшүнүктүү сөздөр менен айтуу; **4.** (*наделить*): **обле́чь дове́рием** ишенүү, ишенип тапшыруу.

ОБЛЕ'ЧЬ II *сов. что* **1.** (*обволочь*) каптоо, басуу; **ту́чи облегли́ не́бо** асманды булут каптады; **2.** (*о платье*) кыналып (чакталып) туруу; **пла́тье пло́тно облега́ет фигу́ру** көйнөк денеге кыналып турат.

ОБЛЕ'ЧЬСЯ *сов. во что* **1.** (*одеться*) кийинүү, жамынуу; **2.** *перен.* кандайдыр түргө кирүү.

ОБЛИВА'НИЕ *ср.* жаба куюу.

ОБЛИВА'ТЬ *несов. см.* **обли́ть.**

ОБЛИВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **обли́ться; 2.** *страд. к* **облива́ть;** ◇ **облива́ться по́том** алка-шалка тердөө, кара терге түшүү; **облива́ться слеза́ми** жашын көлдөтүп ыйлоо, көз жашын көл кылуу; **се́рдце кро́вью облива́ется** өтө эле боор ооруйт.

ОБЛИ'ВКА *ж.* **1.** (*действие*) сырдоо (*мис. карапаны*); **2.** *см.* **глазу́рь.**

ОБЛИВНО'Й, -ая, -ое обливка I-*ге т.*; **обливно́й кувши́н** сырдалган кумура.

ОБЛИГА'ЦИЯ *ж.* облигация; **облига́ция госуда́рственного за́йма** мамлекеттик заёмдун облигациясы.

ОБЛИЗА'ТЬ *сов. кого-что* жалоо; **облиза́ть гу́бы** эриндн жалоо; ◇ **па́льчики обли́жешь** *разг.* тилиңди тартат (*эң эле таттуу, эң эле даамдуу*).

ОБЛИЗА'ТЬСЯ *сов.* жалануу.

ОБЛИЗНУ'ТЬ *однокр. кого-что, разг.* бир жалап алуу; **облизну́ть гу́бы** эрдин бир жалап алуу.

ОБЛИЗНУ'ТЬСЯ *однокр. разг.* бир жаланып алуу.

ОБЛИ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **облиза́ть.**

ОБЛИ'ЗЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **облиза́ться, облизну́ться; 2.** *перен.* үмүт кылып тамшануу; **3.** *страд. к* **обли́зывать.**

О'БЛИК *м.* **1.** (*внешность*) кейип, кебете, тышкы көрүнүш; **прия́тный о́блик** сүйкүмдүү кебете; **2.** *перен.* облик, кулк-мүнөз; **культу́рный о́блик** маданий облик.

ОБЛИНЯ'ТЬ *сов.* **1.** *разг.* (*потерять окраску*) оңуу; **2.** (*потерять шерсть, перья*) түлөө, жыдуу.

www.bizdin.kg

ОБЛИПА'ТЬ *несов. см.* **облипнуть.**

ОБЛИ'ПНУТЬ *сов. чем, разг.* жабышуу; **колёса облипли грязью** дөңгөлөктөргө ылай жабышты.

ОБЛИСПОЛКО'М *м.* (областной исполнительный комитет) облисполком (областтык аткаруу комитети).

ОБЛИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* төгүү, төгүп алуу; **облить скатерть супом** дасторконго сорпо төгүп алуу; **2.** *что* кооздоо, сырдоо (*кооз суюк нерсени куюп үйтүү, катыруу*); **облить миску глазурью** табакты глазурь менен сырдоо; ◇ **облить грязью (помоями)** *разг.* жала жабуу, кара санап беделин түшүрүү.

ОБЛИ'ТЬСЯ *сов.* куюнуу, жаба куюнуу; **облиться холодной водой** муздак сууга куюнуу.

ОБЛИЦЕВА'ТЬ *сов. что* беттөө, каптоо (*курулуштун бетин таш, жыгач же башка материал менен беттөө, каптоо*); **облицевать колонну мрамором** колоннаны мрамор менен беттөө (каптоо).

ОБЛИЦО'ВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **облицевать; 2.** *прил.* беттелген, капталган; **облицованные колонны** беттелген колонналар; **облицованный кирпич** капталган кирпич.

ОБЛИЦО'ВКА *ж.* **1.** (*действие*) беттөө, каптоо; **2.** (*материал*) беттеме, каптама; **мраморная облицовка** мрамор беттеме.

ОБЛИЦО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое беттелүүчү, капталуучу; **облицовочный материал** беттелүүчү (капталуучу) материал.

ОБЛИЦО'ВЩИК *м.* облицовщик (*беттеп, каптап кооздоо жагынан жумушчу*).

ОБЛИЦО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **облицевать.**

ОБЛИЧА'ТЬ *несов.* **1.** *кого-что* (*разоблачать*) бетин ачуу, айыбын ашкере кылуу; **2.** *что* (*обнаруживать*) көрүнүп туруу, көрсөтүп туруу; **всё обличает в нём большие способности** анын жөндөмдүүлүгү бардык жагынан көрүнүп турат.

ОБЛИЧЕ'НИЕ *ср.* бетин ачуу, айыбын ашкере кылуу.

ОБЛИЧИ'ТЕЛЬ *м.* бетин ачуучу, айыбын ашкере кылуучу.

ОБЛИЧИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **обличитель.**

ОБЛИЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **обличительная речь** бетин ачуучу речь.

ОБЛИЧИ'ТЬ *сов. см.* **обличать** 1.

ОБЛИ'ЧЬЕ *ср.* **1.** *обл.* (*наружность*) кебете, сырткы көрүнүш; **узнать по обличью** сырткы кебетесинен (көрүнүшүнөн) таануу; **2.** (*облик*) кебете, түр.

ОБЛОБЫЗА'ТЬ *сов. кого, разг. шутл.* өбүү.

ОБЛОБЫЗА'ТЬСЯ *сов. разг. шутл.* өбүшүү.

ОБЛОЖЕ'НИЕ *ср.* **1.** *фин.* салуу, салынуу; **обложение налогом** налог салынуу; **2.** *воен. уст.* туш-туштан (туш-тушунан) камоо; **обложение крепости** крепостту туш-тушунан камоо.

ОБЛО'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое: **обложенный язык** *мед.* өңөр баскан тил.

ОБЛО'ЖЕЧНЫЙ, -ая, -ое мукабалык, тыш болуучу (*китептин тышына жумшалуучу*); **обложечная бумага** тыш болуучу кагаз.

ОБЛОЖИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что чем* (*кругом*) тегерете (айландыра) коюу, туш-тушуна коюу; **обложить больного подушками** оору кишинин туш-тушуна жаздык коюу; **2.** *что* каптоо; **тучи обложили небо** асманды булут каптады; **3.** *кого-что, фин.* салуу; **обложить налогом** налог салуу; **4.** *кого-что* (*окружить*) туш-туштан (туш-тушунан) камоо; **обложить медведя** аюуну туш-туштан камоо; **обложить крепость** *воен. уст.* крепостту туш-тушунан камоо.

ОБЛОЖИ'ТЬСЯ *сов. чем* туш-тушуна коюп алуу; **обложиться книгами** туш-тушуна китептерди коюп алуу.

ОБЛО'ЖКА *ж.* мукаба, тыш (*китептин тышы*); **книга в красивой обложке** кооз тыштуу китеп.

ОБЛОКА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **облокотить.**

ОБЛОКА'ЧИВАТЬСЯ *несов. см.* **облокотиться.**

ОБЛОКОТИ'ТЬ *сов. что* чыканактоо, чыканакты коюу, **облокотить руки на стол** столго чыканак коюу.

ОБЛОКОТИ'ТЬСЯ *сов.* чыканактоо, чыканактап туруу.

ОБЛОМА'ТЬ *сов.* **1.** *что* сындыруу; **обломать засохшие ветки** кургак бутактарды сындыруу; **2.** *кого-что, перен. разг.* көктүгүн жеңүү, жумшатып көндүрүү.

ОБЛОМА'ТЬСЯ *сов.* сынуу, сынып кетүү; **ветки обломались** бутактар сынып кетти.

ОБЛОМИ'ТЬ *сов. что* сындыруу; **обломить ветку** бутакты сындыруу.

ОБЛОМИ'ТЬСЯ *сов.* сынып кетүү; **лестница обломилась** шаты сынып кетти.

ОБЛО'МОК *м.* **1.** сынык; **обломок статуи** статуянын сыныгы; **2.** *перен.* (*остаток*) калдык (*мис. эски турмуштун калдыгы*).

ОБЛУПИ'ТЬ *сов. что* кабыгын (терисин, кыртышын) аарчуу.

ОБЛУПИ'ТЬСЯ *сов.* түлөө, сыйрылуу, конторулуп түшүү; **нос облупился** мурундун териси түлөдү; **краски облупились** боёгу сыйрылды.

ОБЛУ'ПЛИВАТЬ *несов. см.* **облупить.**

ОБЛУ'ПЛИВАТЬСЯ *несов. см.* **облупиться.**

ОБЛУЧА'ТЬ *несов. см.* **облучить.**

ОБЛУЧЕ'НИЕ *ср. мед.* шоолага кармоо (тосуу), **облучение кварцем** кварц шооласына кармоо; **облучение больного** оору кишини шоолага кармоо.

ОБЛУЧИ'ТЬ *сов. кого-что, мед.* шоолаландыруу, шоолалантуу, шоолага кармоо (*бир шоола менен таасир кылуу*); **облучить рентгеном** рентген менен шоолалантуу.

ОБЛУЧО'К *м.* облучок (*тырашманкенин алды жагында кучер отура турган орун*).

ОБЛЫ'ЖНО *нареч. разг.* калп жеринен, жала кылып; **облыжно обвинить** *кого-л. бирөөнү* калп жеринен каралоо.

ОБЛЫ'ЖНЫЙ, -ая, -ое *разг.* калп, жалган; **облыжное обвинение** жалган айыптоо.

ОБЛЫСЕ'ТЬ *сов.* кашка баш болуу.

ОБЛЮБОВА'ТЬ *сов. кого-что* жактыруу, тандап алуу; **облюбовать себе шляпу** өзүнө шляпа тандап алуу; **облюбовать себе скамейку в парке** паркта көңүлүнө жаккан скамейканы жактырып тандап алуу.

ОБЛЮБО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **облюбовать.**

ОБМА'ЗАТЬ *сов.* **1.** *что* майлоо, шыбоо, сылоо; **обмазать печь глиной** мешти ылай менен шыбоо; **2.** *кого-что, разг.* (*запачкать*) булгоо, булгап алуу; **обмазать себе всё платье** көйнөгүнүн баарын булгап алуу.

ОБМА'ЗАТЬСЯ *сов. чем, разг.* (*запачкаться*) булгануу, булгап алуу; **он весь обмазался чернилами** ал үстүнүн баарын сыяга булгап алды.

ОБМА'ЗКА *ж.* **1.** (*действие*) майлоо, шыбоо, сылоо; **2.** (*материал*) майлануучу (шыбалуучу) материал.

ОБМА'ЗЫВАНИЕ *ср.* майлоо, майлануу, шыбалуу, шыбоо, шыбактоо, сылоо.

ОБМА'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **обмазать.**

ОБМА'КИВАТЬ *несов. см.* **обмакнуть.**

ОБМАКНУ'ТЬ *сов. что* малуу, малып алуу; **обмакнуть перо в чернила** калем учту сыяга малып алуу.

ОБМА'Н *м.* алдоо, калп, көз будамайлоо; **ввести в обман** алдап кетүү; ◇ **обман зрения** жаңылыш көрүү.

ОБМА'НКА *ж. мин.* обманка (*металлдардын кукүрттүү кошундусунан турган, бирок металлдык түсү жок, кээ бир минералдардын составдык бөлүгүнүн аты*); **цинковая обманка** цинктик обманка.

ОБМА'ННЫЙ, -ая, -ое алдоо жолу менен; **добыть что-л. обманным путём** алдоо жолу менен *бир нерсе табуу*.

ОБМАНУ'ТЬ *сов. кого-что* алдоо; **он обещал прийти и обманул** ал келем деп коюп, алдап кетти; **обмануть ожидания** көңүлдөгүдөй (ойлогондой) чыкпай калуу.

www.bizdin.kg

ОБМАНУ'ТЬСЯ *сов.* алдануу, алданып калуу; **обману́ться в свои́х ожида́ниях** көңүлдөгүдөй (ойлогондой) болбой алданып калуу.

ОБМА'НЧИВОСТЬ *ж.* алдамчылык, өзгөрүлмөлүк, ишенимсиздик.

ОБМА'НЧИВЫЙ, -ая, -ое алдамчы, өзгөрүлмө, ишенимсиз; **обма́нчивая пого́да** аба ырайынын ишеничтүү эместиги, өзгөрүлмө аба ырайы.

ОБМА'НЩИК *м.* алдамчы.

ОБМА'НЩИЦА *женск. р. к* **обма́нщик.**

ОБМА'НЫВАТЬ *несов. см.* **обману́ть.**

ОБМА'НЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обману́ться;** 2. *страд. к* **обма́нывать.**

ОБМАРА'ТЬ *сов. кого-что, прост.* булгоо, булгап алуу.

ОБМАРА'ТЬСЯ *сов. прост.* булгануу.

ОБМА'СЛИВАТЬ *несов. см.* **обма́слить.**

ОБМА'СЛИТЬ *сов. что, разг.* майлоо; **обма́слить блин** челпекти майлоо.

ОБМА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **обмота́ть.**

ОБМА'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обмота́ться;** 2. *страд. к* **обма́тывать.**

ОБМА'ХИВАТЬ *несов. см.* **обмахну́ть.**

ОБМА'ХИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обмахну́ться;** 2. *страд. к* **обма́хивать.**

ОБМАХНУ'ТЬ *сов. кого-что* серпип сүртүү, серпип сүртүп кетирүү; **обмахну́ть пыль с книг** китептердин чаңын серпип сүртүп кетирүү.

ОБМАХНУ'ТЬСЯ *сов. чем* желпинүү, кагынуу; **обмахну́ться ве́ером** желпигич менен желпинүү.

ОБМА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **обмочи́ть.**

ОБМЕЛЕ'НИЕ *ср.* тайызданууу.

ОБМЕЛЕ'ТЬ *сов.* суу тартылуу, тайыздалуу, тайыз тартуу; **река́ за ле́то обмеле́ла** жайында суу тартылып калды.

ОБМЕ'Н *м.* 1. (*действие*) алышуу, алмашуу; **обме́н о́пытом** тажрыйба алмашуу; **обме́н мне́ниями** пикир алышуу; 2. *эк.* айрыбаш кылуу, алмашуу; **плани́рование обме́на** айрыбаш кылууну пландоо; ◇ **обме́н веще́ств** *физиол.* заттардын алмашуусу (*тамак сиңирүүдөгү организмдин процесстери*).

ОБМЕ'НИВАТЬ *несов. см.* **обмени́ть, обменя́ть.**

ОБМЕ'НИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обмени́ться, обменя́ться;** 2. *страд. к* **обме́нивать.**

ОБМЕНИ'ТЬ *сов. что, разг.* алмаштыруу, алмаштырып жиберүү; **обмени́ть гало́ши в гостя́х** конокто галошту алмаштырып жиберүү.

ОБМЕНИ'ТЬСЯ *сов. разг.* алмашылуу, алмаштырылуу.

ОБМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое **обмен**-*ге т.*; **обме́нный фонд** алмаштыруу фондусу; **обме́нный пункт** алмаштыруу пункту.

ОБМЕНЯ'ТЬ *сов. что* алмаштыруу, алмаштырып алуу; **обменя́ть кварти́ру** квартира алмаштыруу; **обменя́ть кни́ги в библиоте́ке** китепканадан китептерди алмаштырып алуу.

ОБМЕНЯ'ТЬСЯ *сов. кем-чем* айрыбаш кылуу, алмашуу; **обменя́ться кни́гами** китеп айрыбаш кылуу; ◇ **обменя́ться мне́ниями** пикир алышуу; **они́ обменя́лись пи́сьмами** алар бири-бирине кат жазышты.

ОБМЕ'Р *м.* 1. өлчөө, ченөө; **произвести́ обме́р жилпло́щади** турак үй аянтын ченеп чыгуу; 2. (*обман при измерении*) кем өлчөп берүү, метрден алдоо.

ОБМЕРЕ'ТЬ *сов. разг.* эси оош калуу, талып калуу, жалдырап туруп калуу; **он о́бмер от испу́га** ал корккондуктан эси оэп калды.

ОБМЕРЗА'ТЬ *несов. см.* **обмёрзнуть.**

ОБМЁРЗНУТЬ *сов.* тоңуу, муз тоңуу; **усы́ обмёрзли** мурутка муз тоңду.

ОБМЕ'РИВАТЬ *несов. см.* **обме́рить.**

ОБМЕ'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обме́риться;** 2. *страд. к* **обме́ривать.**

ОБМЕ'РИТЬ *сов. кого-что* 1. (*смерить, измерить*) өлчөө, ченөө; **обме́рить уча́сток** участокту өлчөө; 2. (*обмануть*) кем өлчөп берүү, метрден алдоо.

ОБМЕ'РИТЬСЯ *сов. разг.* өлчөөдөн (ченөөдөн) жаңылуу.

ОБМЕРЯ'ТЬ *несов. см.* **обме́рить.**

ОБМЕСТИ' *сов. что* шыпырып тазалоо; **обмести́ паути́ну** жөргөмүштүн торун (уясын) шыпырып тазалоо.

ОБМЕТА'ТЬ I *несов. см.* **обмести́.**

ОБМЕТА'ТЬ II *сов. что* 1. тордоо, тордоп тигүү; **обмета́ть пе́тли** топчулукту тордоо; 2. *безл. разг.* (*о сыпи*) исиркектеп жара чыгуу; **гу́бы обмета́ло** эринге исиркектеп жара чыкты.

ОБМЁТЫВАТЬ *несов. см.* **обмета́ть** II.

ОБМИНА'ТЬ *несов. см.* **обмя́ть.**

ОБМИРА'ТЬ *несов. см.* **обмере́ть.**

ОБМОЗГОВА'ТЬ *сов. что, прост.* жакшылап ойлонуу, абдан ойлонуу.

ОБМОЗГО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **обмозгова́ть.**

ОБМОЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **обмолоти́ть.**

ОБМО'ЛВИТЬСЯ *сов. разг.* жаңылыштан терс айтып коюу, атайын дегенинен жаңылып башканы айтуу; ◇ **он не обмо́лвился ни сло́вом о своём де́ле** ал өзүнүн иши жөнүндө бир да сөз айткан жок.

ОБМО'ЛВКА *ж.* сөздө кетирилген жаңылыш, жаңылыштан айтылган сөз.

ОБМОЛО'Т *м.* 1. (*действие*) эгин басуу, эгин бастыруу; **зако́нчить обмоло́т в срок** эгин бастырууну мөөнөтүндө бүтүрүү; 2. (*количество обмолоченного зерна*) басылган эгин, кызылданган эгин; **большо́й обмоло́т** кызылданган көп эгин.

ОБМОЛОТИ'ТЬ *сов. что* эгин бастыруу.

ОБМОРА'ЖИВАНИЕ *ср.* үшүтүп жиберүү, суукка алдырып жиберүү.

ОБМОРА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **обморо́зить.**

ОБМОРА'ЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обморо́зиться;** 2. *страд. к* **обмора́живать.**

ОБМОРО'ЗИТЬ *сов. что* үшүтүп жиберүү, суукка алдырып жиберүү; **обморо́зить щёки** бетти үшүтүп жиберүү.

ОБМОРО'ЗИТЬСЯ *сов. разг.* үшүп кетүү, суукка алдыруу, аябай тоңуу.

О'БМОРОК *м.* талуу, эс оош; **упа́сть в о́бморок** талып калуу, эсинен тануу, эси оот жыгылып калуу.

О'БМОРОЧНЫЙ, -ая, -ое **обморок**-*ко т.*; **о́бморочное состоя́ние** эси оот калган абал.

ОБМОТА'ТЬ *сов. кого-что, чем* ороо, чулгоо; **обмота́ть го́лову платко́м** башты жоолук менен ороо; **обмота́ть шарф вокру́г шеи́** шарфты моюнга ороо.

ОБМОТА'ТЬСЯ *сов. чем, разг.* оронуу, оролуу, чулгануу, чулгалуу; **обмота́ться полоте́нцем** сүлгү менен оронуу.

ОБМО'ТКА *ж.* 1. (*действие*) ороо, түрүү; **автоматизи́рованная обмо́тка кату́шек** катушкаларды түрүүнүн автоматташтырылышы; 2. (*намотанное*) чырмай турган нерсе, орой турган, ороло турган, ором; **про́вод без обмо́тки** чырмалбаган провод; **про́волочная обмо́тка** сым ором.

ОБМО'ТКИ *мн.* балтыр орогуч (*эркектер балтырын ороочу тилке кездеме*).

ОБМОЧИ'ТЬ *сов. что* суу кылып алуу; **обмочи́ть рукава́** жеңдин учун суу кылып алуу.

ОБМУНДИРОВА'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) формалуу кийим берүү; **обмундирова́ние призывнико́в** аскерге чакырылгандарга формалуу кийим берүү; 2. (*форменная одежда*) формалуу кийим; **зи́мнее обмундирова́ние** кышында кийилүүчү формалуу кийим; **получи́ть обмундирова́ние** формалуу кийим алуу.

ОБМУНДИРОВА'ТЬ *сов. кого-что* формалуу кийим берүү; **обмундирова́ть полк** полкко формалуу кийим бе-

www.bizdin.kg

рүү; **обмундирова́ть призывнико́в** аскерге чакырылгандарга формалуу кийим берүү.

ОБМУНДИРОВА'ТЬСЯ *сов.* формалуу кийим кийинүү, формалуу кийим алуу.

ОБМУНДИРО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое формалуу кийимге арналган; **обмундиро́вочные де́ньги** формалуу кийимге арналган акча.

ОБМУНДИРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **обмундирова́ть.**

ОБМУНДИРО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обмундирова́ться;** 2. *страд. к* **обмундиро́вывать.**

ОБМУРОВА'ТЬ *сов. что* туш-тушуна коюп жасоо, туш-тушуна коюп салуу, каптоо (*таш же кирпич*).

ОБМУРО'ВКА *ж.* 1. (*действие*) туш-тушуна коюп жасоо, туш-тушуна салуу (*таш же кирпич*); 2. ошондой жасоого жумшалган материал; **кирпи́чная обмуро́вка котла́** казандын айланасына кирпичтер коюп аны орнотуу.

ОБМУРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **обмурова́ть.**

ОБМЫВА'НИЕ *ср.* жуу, жууш.

ОБМЫВА'ТЬ *несов. см.* **обмы́ть.**

ОБМЫВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обмы́ться;** 2. *страд. к* **обмыва́ть.**

ОБМЫ'ЛКИ *только мн. разг.* 1. супсун; 2. самындын алкындылары.

ОБМЫ'ЛОК *м. разг.* алкынды (*самындын калдыгы*).

ОБМЫ'ТЬ *сов. кого-что* жууп тазалоо; **обмы́ть ра́ну** жараны жууп тазалоо.

ОБМЫ'ТЬСЯ *сов. разг.* жуунуу, жуулуу.

ОБМЯКА'ТЬ *несов. см.* **обмя́кнуть.**

ОБМЯ'КНУТЬ *сов. разг.* 1. жумшаруу, жумшарып калуу; **гли́на от сы́рости обмя́кла** чопо (топурак) нымдан жумшарып калды; 2. *перен.* жумшарып калуу, боорукер болуп калуу.

ОБМЯ'ТЬ *сов. что* үстүнөн басып түзөтүү, туш-тушунан кысып жалпайтуу; **обмя́ть туго́й во́рот** катуу *же* тар жаканы тартып (уйпалап) жумшартуу; **обмя́ть се́но** чөптү кысуу, чөптү басуу.

ОБМЯ'ТЬСЯ *сов.* бырышып калуу, уйпаланып калуу; **посте́ль обмя́лась** төшөк уйпаланып калды.

ОБНАГЛЕ'ТЬ *сов.* ашынган бетпактык кылуу, бетпактыгы ашынып кетүү.

ОБНАДЁЖИВАНИЕ *ср.* үмүттөндүрүү, үмүткөр кылуу.

ОБНАДЁЖИВАТЬ *несов. см.* **обнадёжить.**

ОБНАДЁЖИТЬ *сов. кого* үмүттөндүрүү, үмүткөр кылуу; **обнадёжить кого́-либо** бирөөнү үмүттөндүрүү.

ОБНАЖА'ТЬ *несов. см.* **обнажи́ть.**

ОБНАЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обнажи́ться;** 2. *страд. к* **обнажа́ть.**

ОБНАЖЕ'НИЕ *ср.* 1. жылаңачталуу, жылаңачтануу, жылаңачтоо; 2. *перен.* ачылуу, ашкере болуу; **обнаже́ние противоре́чий** карама-каршылыктардын ачылып калышы.

ОБНАЖЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **обнажи́ть;** 2. *прил.* жылаңачталган, жылаңач болгон.

ОБНАЖИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* жылаңачтоо; **обнажи́ть пле́чи** ийиндерин жылаңачтоо; **обнажи́ть го́лову** жылаңбаштануу; 2. *что* (*сделать видимым, лишить покровов*) ачуу, сууруу; **обнажи́ть нерв** нервди ачуу; **обнажи́ть са́блю** кылычты кынынан сууруу; 3. *кого-что, перен.* ачып көрсөтүү, ашкере кылуу.

ОБНАЖИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*раздеться*) жылаңачтануу; 2. (*лишиться покровов*) ачылуу; **нерв обнажи́лся** нерв ачылды; 3. *перен.* (*обнаружиться*) ачылып көрүнүү, ашкереленүү.

ОБНАРО'ДОВАНИЕ *ср.* элге жарыялоо, элге жарыялануу, жалпыга жарыялоо, жалпыга жарыялануу; **обнаро́дование постановле́ния** токтомду элге жарыялоо.

ОБНАРО'ДОВАТЬ *сов. что* элге жарыялоо, жалпыга жарыялоо; **обнаро́довать ука́з** указды элге жарыялоо.

ОБНАРУ'ЖЕНИЕ *ср.* 1. көрсөтүү, билинүү, белгилүү болуу; 2. табылуу, айкындалуу; 3. бетин ачуу, табуу.

ОБНАРУ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **обнару́жить.**

ОБНАРУ'ЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обнару́житься;** 2. *страд. к* **обнару́живать.**

ОБНАРУ'ЖИТЬ *сов. что* 1. (*показать*) көрсөтүү, билгизүү, белгилүү кылуу; **обнару́жить свою́ ра́дость** өзүнүн кубанычын көрсөтүү; 2. (*найти*) табуу; **обнару́жить пропа́вшую вещь** жоголгон буюмду (нерсени) табуу; 3. (*разоблачить*) бетин ачуу, табуу; **обнару́жить престу́пника** кылмышкердин бетин ачуу, кылмышкерди табуу.

ОБНАРУ'ЖИТЬСЯ *сов.* 1. (*найтись*) табылуу; **пропа́вшая кни́га обнару́жилась** жоголгон китеп табылды; 2. (*стать известным*) табылуу, белгилүү болуу, көрүнүү; **обнару́жились но́вые фа́кты** жаңы фактылар табылды; 3. (*оказаться*) болуп чыгуу; **у ребёнка обнару́жилась корь** баланыкы кызылча болуп чыкты.

ОБНЕСТИ' I *сов. что чем* (*огородить*) курчоо, айландыра тосуу; **обнести́ сад забо́ром** бакты айландыра дубал менен курчоо.

ОБНЕСТИ' II *сов. кого-что* 1. (*угостить всех*) бардыкка тең таратуу; **обнести́ госте́й конфе́тами** конокторго конфеталар таратуу; 2. (*не дать*) бербей коюу, куру калтыруу (*бир нерсени алалап-кулалап бөлүштүрүп, бир же бир нече кишиге бербей коюу*); **обнести́** *кого-л.* **моро́женым** *бирөөгө* морожены бербей куру калтыруу.

ОБНИМА'ТЬ *несов. см.* **обня́ть.**

ОБНИМА'ТЬСЯ *несов. см.* **обня́ться.**

ОБНИ'МКА *ж.*: **в обни́мку** *разг.* кучакташып; айкалышып.

ОБНИЩА'ЛЫЙ, -ая, -ое жакырданган, кедейленген.

ОБНИЩА'НИЕ *ср.* жакырдануу, кедейленүү.

ОБНИЩА'ТЬ *сов.* жакырдануу, кедейленүү.

ОБНО'ВА *ж. уст.* жаңы алынган буюм (*мис. жаңы кийим*).

ОБНОВИ'ТЬ *сов. что* 1. (*заменить новым*) жаңыртуу, жаңылоо; **обнови́ть ме́тоды рабо́ты** иштин методдорун жаңыртуу; 2. *разг.* (*починить*) оңдоо, түзөтүү; **обнови́ть ме́бель** мебелди оңдоо; 3. *перен.* (*пополнить*) жаңыртуу, калыбына келтирүү; **обнови́ть свои́ зна́ния** өзүнүн билимин жаңыртуу; 4. *разг.* (*впервые употребить*) жаңыдан кийүү, жаңыдан урунуу; **обнови́ть пла́тье** жаңы көйнөк кийүү.

ОБНОВИ'ТЬСЯ *сов.* жаңылануу, жаңыртылуу.

ОБНО'ВКА *ж. разг.* жаңы алынган буюм (*мис. жаңы кийим*).

ОБНОВЛЕ'НИЕ *ср.* 1. жаңыруу, жаңыртуу, жаңылоо, жаңылануу; **обновле́ние ме́тодов рабо́ты** иштин методдорун жаңылоо; 2. (*починка*) оңдоо, түзөтүү; 3. *перен.* (*пополнение*) жаңыртуу, калыбына келтирилүү; **обновле́ние зна́ний** билимин жаңыртуу, билимин калыбына келтирүү.

ОБНОВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **обнови́ть.**

ОБНОВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обнови́ться;** 2. *страд. к* **обновля́ть.**

ОБНОСИ'ТЬ I *несов. см.* **обнести́** I.

ОБНОСИ'ТЬ II *несов. см.* **обнести́** II.

ОБНОСИ'ТЬ III *сов. что, разг.* кийип жүрүп ык алдыруу, чак келтирүү; **обноси́ть но́вые сапоги́** жаңы өтүктү кийип ык алдыруу.

ОБНОСИ'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*износить одежду*) кийими жыртылып бүтүү; 2. (*стать удобным*) кийилип жүрүп ык алуу, калып алуу; **ва́ленки обноси́лись** кийиз өтүк бутка калып алып калды; 3. (*обветшать от носки*) эскирүү, тамтыгы чыгуу; **пла́тье обноси́лось** көйнөк эскирди.

ОБНО'СКИ *мн.* (*ед.* **обно́сок** *м.*) *разг.* жыртылган кийим, тамтыгы чыккан кийим.

ОБНЮ'ХАТЬ *сов. кого-что* жыттоо, айландыра жыттоо.

www.bizdin.kg

ОБНЮ'ХИВАТЬ *несов. см.* **обню́хать.**

ОБНЯ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* кучактоо; **обня́ть мать** энесин кучактоо; **2.** *что, перен.* (*охватить*) ичине алуу, солдонуна кирүү, сыйдыруу.

ОБНЯ'ТЬСЯ *сов.* кучакташуу; **обня́ться при встре́че** бири-бирине учурашканда кучакташып көрүшүү; **идти́ обня́вшись** кучакташып басуу.

ОБО *предлог см.* **о** I.

ОБО- *приставка см.* **об-.**

ОБОБРА'ТЬ *сов. разг.* **1.** *что* (*собрать*) жыйнап алуу, терип алуу; **обобра́ть я́годы с куста́** бадалдан жемишти (жемөнү) жыйнап алуу; **2.** *кого-что, неодобр.* (*ограбить*) талап алуу, тоноп алуу, карактап алуу.

ОБОБЩА'ТЬ *несов. см.* **обобщи́ть.**

ОБОБЩЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) жалпылоо, жалпылануу, корутундулоо, корутундулануу, жамдоо, жамдалуу; **обобще́ние о́пыта рабо́ты** жумуштун тажрыйбасын жалпылоо; **2.** (*общий вид*) корутунду, жалпы корутунду; **сде́лать обобще́ние** жалпы корутунду чыгаруу; **широ́кие обобще́ния** кеңири корутундулар.

ОБОБЩЕСТВИ'ТЬ *сов. что* коомдоштуруу, коомдук кылуу.

ОБОБЩЕСТВЛЕ'НИЕ *ср.* коомдошуу, коомдоштуруу; **обобществле́ние средств произво́дства** өндүрүш каражаттарын коомдоштуруу.

ОБОБЩЕСТВЛЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **обобществи́ть; 2.** *прил.* коомдошкон, коомдоштурулган; **обобществлённый скот** коомдоштурулган мал; **обобществлённое хозя́йство** коомдошкон чарба.

ОБОБЩЕСТВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **обобществи́ть.**

ОБОБЩИ'ТЬ *сов. что* жалпылоо, корутуу, жамдоо; **обобщи́ть о́пыт рабо́ты** жумуштун тажрыйбасын жалпылоо.

ОБОВШИ'ВЕТЬ *сов.* биттеп кетүү, бит басып кетүү.

ОБОГАТИ'ТЕЛЬ *м. горн.* **1.** (*специалист*) байытуучу; **инжене́р-обогати́тель** байытуучу-инженер; **2.** (*вещество*) кендерди башкалардан ажыратууга жардам берүүчү зат.

ОБОГАТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *горн.* байытуучу; **обогати́тельная фа́брика** байытуучу фабрика.

ОБОГАТИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*сделать богатым*) байытуу; **обогати́ть страну́** өлкөнү байытуу; **2.** *что, перен.* байытуу; **обогати́ть свой жи́зненный о́пыт** өзүнүн турмуштук тажрыйбасын байытуу; **3.** *что, горн.* байытуу (*кендердин арасындагы пайдасыз нерселерди алып таштап, пайдалуу бөлүктөрүн көбөйтүү*); **обогати́ть руду́** кенди байытуу.

ОБОГАТИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*разбогатеть*) баюу, бай болуу; **2.** *перен.* баюу; **страна́ обогати́лась но́выми ка́драми** өлкө жаңы кадрлар менен байыды; **3.** *горн.* (*об ископаемых*) байытылуу.

ОБОГАЩА'ТЬ *несов. см.* **обогати́ть.**

ОБОГАЩА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **обогати́ться; 2.** *страд. к* **обогаща́ть.**

ОБОГАЩЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) баюу, байытуу, бай болуу; **2.** *перен.* (*пополнение*) баюу, байытуу, бай болуу; **3.** *горн.* байытуу.

ОБОГНА'ТЬ *сов. кого-что, прям. и перен.* озуп кетүү; **обогна́ть велосипеди́ста** велосипедчиден озуп кетүү; **обогна́ть свои́х това́рищей по ку́рсу** өзү менен бир курсташ жолдошторунан озуп кетүү.

ОБОГНУ'ТЬ *сов. что* **1.** курчоо салуу, алкак салуу; **обогну́ть о́бруч вокру́г бо́чки** бочканы курчап алкак салуу; **2.** (*обойти кругом*) айланып өтүү; **обогну́ть дере́вню** кыштакты айланып өтүү.

ОБОГОТВОРЕ'НИЕ *ср.* **1.** кудай деп билүү, кудайындай көрүү, кудай деп эсептөө; **обоготворе́ние приро́ды** жаратылышты кудай деп билүү; **2.** *перен.* аздектөө, жанындай көрүү, өтө урматтап жакшы көрүү.

ОБОГОТВОРИ'ТЬ *несов. см.* **обоготворя́ть.**

ОБОГОТВОРЯ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** кудай деп билүү, кудайындай көрүү, кудай деп эсептөө; **2.** *перен.* аздектөө, жанындай көрүү, өтө урматтап жакшы көрүү.

ОБОГРЕ'В *м.* жылытуу, ысытуу; **норма́льный обогре́в котла́** казандын нормалдуу ысышы.

ОБОГРЕВА'НИЕ *ср.* жылытуу, жылытылуу, ысытуу, ысытылуу; **равноме́рное обогрева́ние** бир калыпта жылытуу.

ОБОГРЕВА'ТЬ *несов. см.* **обогре́ть.**

ОБОГРЕВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **обогре́ться; 2.** *страд. к* **обогрева́ть.**

ОБОГРЕ'ТЬ *сов. кого-что* жылытуу, ысытуу; **обогре́ть кварти́ру** квартираны жылытуу.

ОБОГРЕ'ТЬСЯ *сов.* жылынуу, жылып калуу; **обогре́ться у костра́** отко жылынуу; **помеще́ние обогре́лось** үй жылып калды.

О'БОД *м.* **1.** (*у колеса*) алкак, тогун (*дөңгөлөктүн алкагы*); **2.** алкак (*бир нерсенин тегерек, алкак сыяктуу бөлүгү*); **о́бод бло́ка** блоктун алкагы; **о́бод решета́** калбырдын алкагы.

ОБОДО'К *м.* **1.** *уменьш. от* **о́бод** алкак; **2.** (*каёмка*) жээк, курбу; **золото́й ободо́к на блю́дце** табакчанын алтын жээги.

ОБОДО'ЧНЫЙ, -ая, -ое: **ободо́чная цепь у автомоби́льных колёс** автомобиль дөңгөлөгүндөгү чынжыр алкак.

ОБОДРА'НЕЦ *м. см.* **оборва́нец.**

ОБО'ДРАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **ободра́ть; 2.** *прил.* жыртылган; тамтыгы чыккан; сан-сан болгон.

ОБОДРА'ТЬ *сов. что* **1.** (*содрать*) сыйрып алуу, сыйрытып алуу; **ободра́ть кору́ с де́рева** жыгачтын кабыгын сыйрып алуу; **ободра́ть па́лец** бармагын сыйрытып алуу; **2.** *разг.* (*изорвать*) жыртуу, жыртып алуу, тытуу; **ободра́ть дива́н** диванды жыртып алуу; ◇ **ободра́ть как ли́пку** *разг.* пияз аарчыгандай кылуу (*такыр эштекесин калтырбай тоноп кетүү*).

ОБОДРА'ТЬСЯ *сов.* **1.** сыйрылуу, сыйрылып алынуу; **2.** *разг.* (*изорваться*) жыртылуу, айрылуу, тытылуу.

ОБОДРЕ'НИЕ *ср.* көңүлүн көтөрүү, сергитүү; **слова́ ободре́ния** көңүл көтөрүү үчүн айтылган сөздөр.

ОБОДРИ'ТЬ *сов. кого* көңүлүн көтөрүү, кайрат берүү; **ободри́ть больно́го** оору кишинин көңүлүн көтөрүү.

ОБОДРИ'ТЬСЯ *сов.* көңүлү көтөрүлүү, кайраттануу, сергүү.

ОБОДРЯ'ТЬ *несов. см.* **ободри́ть.**

ОБОДРЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **ободри́ться.**

ОБОДРЯ'ЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **ободря́ть; 2.** *прил.* көңүл көтөрүүчү, сергитүүчү; **ободря́ющая улы́бка** көңүлдү көтөрүүчү жылмайып күлүү.

ОБОЕПО'ЛЫЙ, -ая, -ое *биол.* эки урук мүчөлүү; **обоепо́лое размноже́ние** эки урук мүчөлүү көбөйүү; **обоепо́лый цвето́к** эки урук мүчөлүү гүл.

ОБОЖА'НИЕ *ср.* өтө жакшы көрүү, жанындай көрүү, аздектөө.

ОБОЖА'ТЕЛЬ *м. разг. шутл.* өтө жакшы көрүүчү, жанындай көрүүчү, аздектөөчү.

ОБОЖА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **обожа́тель.**

ОБОЖА'ТЬ *несов. кого-что* өтө жакшы көрүү, жанындай көрүү, аздектөө.

ОБОЖДА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* күтүү, күтө туруу, күтүп туруу.

ОБОЖЕСТВИ'ТЬ *сов. кого-что* кудай деп билүү, кудай деп таануу.

ОБОЖЕСТВЛЕ'НИЕ *ср.* кудайга айландыруу, кудай деп билүү.

ОБОЖЕСТВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **обожестви́ть.**

ОБОЖРА'ТЬСЯ *сов. чем, груб.* ыксыз тоюу.

ОБО'З *м.* **1.** (*группа повозок с грузами*) обоз, жүктүү арабалардын тобу; **2.** *воен.* обоз (*войсколук бөлүктөргө караштуу машина, араба ж. б.*); **полково́й обо́з** полк обозу; **санита́рный обо́з** санитардык обоз.

www.bizdin.kg

ОБОЗВА'ТЬ *сов. кого-что* тилдөө, тилдеп айтуу, кордоо; **обозвáть лгунóм** калпычы деп айтуу, калпычы деп тилдөө.

ОБОЗЛИ'ТЬ *сов. кого, разг.* ачуусун келтирүү, жинин келтирүү.

ОБОЗЛИ'ТЬСЯ *сов. разг.* ачуулануу, жини келүү.

ОБОЗНАВА'ТЬСЯ *несов. см.* **обознáться.**

ОБОЗНА'ТЬСЯ *сов. разг.* жаңылыш таанык болуу.

ОБОЗНАЧА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **обознáчить;** 2. *что* (*значить*) белгилөө, көрсөтүү; **бýква «х» в матемáтике обозначáет неизвéстную величинý «х»** тамгасы математикада белгисиз чоңдукту көрсөтөт.

ОБОЗНАЧА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обознáчиться;** 2. *страд. к* **обозначáть.**

ОБОЗНАЧЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) белгилөө, белгиленүү, белги салуу, белги салынуу; 2. (*знак*) белги, тамга; **услóвные обозначéния** шарттуу белгилер.

ОБОЗНА'ЧИТЬ *сов. что* 1. (*отметить*) белгилөө, белги салуу; **обознáчить на кáрте грани́цы** картанын бетинде чек араларды белгилөө; 2. (*сделать заметным*) белгилөө, белги салуу, көрсөтүп туруу; **худобá рéзко обознáчила скýлы** арыктыгы бетинин сөөктөрүн даана көрсөтүп турду.

ОБОЗНА'ЧИТЬСЯ *сов.* билинүү, билине баштоо, көрүнүү; **вдали́ обознáчились очертáния гор** алыстан тоолордун карааны көрүндү.

ОБО'ЗНИК *м.* обозник (*обоз айдаган киши*).

ОБО'ЗНЫЙ, -ая, -ое *обоз-го т.*; **обóзные лóшади** обоз аттары.

ОБОЗРЕВА'ТЕЛЬ *м.* обозреватель (*бир нерсени карап көрүүчү жана да газета, журналды карап чыгып макала жазуучу*); **воéнный обозревáтель** согуштук обозреватель.

ОБОЗРЕВА'ТЬ *несов. см.* **обозрéть.**

ОБОЗРЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) кароо, көрүү; **обозрéние мéстности** айланадагы жерлерди кароо; 2. (*обзор*) обозрение (*газетада, журналда бир маселенин айланасында жазылган макала*); **литератýрное обозрéние** адабияттык обозрение; **междунарóдное обозрéние** эл аралык обозрение; 3. (*пьеса*) обозрение (*тышкы көрүнүшү менен гана байланышкан айрым формадагы драмалык чыгарма*).

ОБОЗРЕ'ТЬ *сов. что* 1. (*осмотреть*) кароо, көрүү, карап көрүү; **обозрéть мéстность** айланадагы жерди карап көрүү; 2. *перен.* (*рассмотреть*) кароо, карап көрүү, карап чыгуу; **обозрéть фáкты** фактыларды карап көрүү, фактыларды кароо.

ОБОЗРИ'МЫЙ, -ая, -ое көз жеткен, көзгө көрүнгөн; **обозри́мое прострáнство** көз жеткен мейкиндик.

ОБО'И *только мн.* обой (*үйдүн стенасына жабыштырылуучу кооз кагаз*); **оклéить кóмнату обóями** бөлмөнү обой менен каптоо.

ОБО'ЙМА *ж.* обойма (1. *воен. винтовка, тапанчанын магазин кутусуна коюлуучу, патрондордун рамкасы*; 2. *тех. курулуштун, машинанын ж. б. бөлүктөрүн бириктирип жана кармап туруучу алкак түрүндөгү карматкычы*).

обоймý, обоймёшь *и т. д. разг. буд. вр. от* **обня́ть, объя́ть.**

ОБО'ЙНЫЙ, -ая, -ое **обои**-*ге т.*; обойлук; **обóйная маши́на** обой жасай турган машина; **обóйная бумáга** обойлук кагаз; **обóйные гвóзди** обойлук мык; **обóйные материáлы** обойлук материалдар (*каптаганда, чаптаганда жумшалуучу материалдар*); ◇ **обóйная мукá** кара буудайдын уну (*өзгөчө тартылган*).

ОБОЙТИ' *сов.* 1. *что* (*вокруг*) айланып өтүү; **обойти́ флáнг прóтивника** душмандын флангасын айланып өтүү; 2. *кого-что* (*пройти, побывать*) кыдырып чыгуу; **обойти́ всю дерéвню** кыштакты бүт кыдырып чыгуу; **обойти́ весь учáсток** участокту бүт кыдырып чыгуу; **обойти́ всех сотрýдников** кызматкерлердин баарын кыдырып чыгуу; 3. *кого-что, перен.* (*распространиться*) таралуу, жайылуу; **нóвость обошлá весь институ́т** жаңылык бүткүл институтка таралды; 4. *что, перен.* (*избежать*) айтпай кетүү, айтпай коюу, айтпай өтүп кетүү, качуу; **обойти́ щекотли́вый вопрóс молчáнием** кычыгына тийүүчү маселе жөнүндө айтпай коюу; **обойти́ затруднéние** кыйынчылыктан качуу; 5. *кого, разг.* (*опередить*) озуу, озуп кетүү, чыгуу (*мис. жарышта*); **обойти́** *кого-л.* **по слýжбе** кызматы боюнча *бирөөдөн* озуп кетүү.

ОБОЙТИ'СЬ *сов.* 1. *с кем-чем* (*поступить как-л.*) мамиле кылуу; кароо; **с ним хорошó обошли́сь** ага жакшы мамиле кылышты; 2. (*о стоимости*) туруу, түшүү (*бир нерсенин баасынын канча экендиги жөнүндө*); **костю́м обошёлся недóрого** костюм арзанга түштү; 3. *кем-чем, разг.* (*удовлетвориться*) ыраазы болуу, канааттануу, канаат кылуу, алымсынуу; **обойти́сь ста рубля́ми** жүз сомго алымсынуу; **обойти́сь имéющейся литератýрой** колдогу болгон адабияттар менен канааттануу; 4. (*без чего-л.*) -сыз эле туруу; **обойти́сь без телефóна** телефонсуз эле туруу; ◇ **всё обошлóсь** бардыгы дурус болду; **всё обошлóсь благополýчно** бардыгы ордунан чыкты.

ОБО'ЙЩИК *м.* обойщик (*мебель каптагыч уста*).

ОБОКРА'СТЬ *сов. кого-что* уурдап кетүү, уурдап алуу.

ОБОЛГА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* ушактоо, ушак кылуу, жала жабуу.

О'БОЛОНЬ *ж. бот.* оболонь (*жыгачтын кабык астындагы жаш катмары*).

ОБОЛО'ЧКА *ж.* оболочка, кап, кабык, сырт, кыртыш; **оболóчка аэростáта** аэростаттын кабы; **слизи́стая оболóчка** *анат.* былжырлуу оболочка; **рáдужная оболóчка глáза** *анат.* көздүн карек айланасындагы чели.

ОБО'ЛТУС *м. бран.* келесоо, акмак.

ОБОЛЬСТИ'ТЕЛЬ *м. уст.* азгыруучу, бузуку.

ОБОЛЬСТИ'ТЕЛЬНО *нареч.* азгырыларлык, кызыгарлык, суктандырарлык.

ОБОЛЬСТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое азгыргыч, алдап кызыктыргыч, алдап кумар кылгыч, суктандыргыч.

ОБОЛЬСТИ'ТЬ *сов. кого-что* азгыруу, алдап кызыктыруу, алдап кумар кылуу.

ОБОЛЬСТИ'ТЬСЯ *сов. чем* азгырылуу, алданып кызыгуу, кумар болуу.

ОБОЛЬЩА'ТЬ *несов. см.* **обольсти́ть.**

ОБОЛЬЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обольсти́ться; обольщáться надéждами** үмүткө азгырылуу; 2. *страд. к* **обольщáть.**

ОБОЛЬЩЕ'НИЕ *ср.* азгырылуу, алданып кызыгуу, алданып кумар болуу.

ОБОМЛЕ'ТЬ *сов. разг.* жалдырап селдейип калуу, сөз айта албай катып калуу; **он обомлéл от ýжаса** ал коркконунан эчтеме айта албай селдейип калды.

ОБОМШЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое мох баскан; **обомшéлые пни** мох баскан дүмүрлөр.

ОБОМШЕ'ТЬ *сов.* мох басуу; **пень обомшéл** дүмүрдү мох басты.

ОБОНЯ'НИЕ *ср.* жыт алуу, жыт билүү сезими; **тóнкое обоня́ние** жытты жакшы ажырата билгичтик.

ОБОНЯ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **обоняние**-*ге т.*; **обоня́тельный нерв** жыт алуу (жыт билүү) нерви.

ОБОНЯ'ТЬ *несов. что* жыттоо, жыт алуу, жыт сезүү.

ОБОРА'ЧИВАЕМОСТЬ *ж.* 1. айланыш; **оборáчиваемость вагóнов** вагондордун айланышы; 2. *эк.* айланыш; **оборáчиваемость оборóтных средств** обороттук (оборотогу) каражаттардын айланышы.

ОБОРА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **оберну́ть.**

ОБОРА'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **оберну́ться;** 2. *страд. к* **оборáчивать.**

ОБОРВА'НЕЦ *м. разг.* самтырак (*жыртык кийимчен киши*).

www.bizdin.kg

ОБО'РВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **оборва́ть; 2.** *прил.* самтыраган.

ОБОРВА'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*оторвать*) үзүү, туш-тушунан үзүү, үзүп таштоо, жулуу, жулуп таштоо; **оборва́ть лепестки́ у цветка́** гүлдүн желекчелерин жулуп таштоо; **2.** *что* (*разорвать*) үзүп алуу, үзүп таштоо; **оборва́ть ни́тку** жипти үзүп алуу; **3.** *что, перен.* (*прекратить*) тык токтотуу; **оборва́ть речь** сүйлөп жаткан сөздү тык токтотуу; **4.** *кого, перен. разг.* (*заставить замолчать*) кагып сөзүн токтотуу; **оборва́ть спо́рщика** талашкан кишини кагып, анын сөзүн токтотуу.

ОБОРВА'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*порваться*) үзүлүү, үзүлүп кетүү; **верёвка оборвала́сь** жип үзүлүп кетти; **2.** (*упасть*) учуп кетүү, кулап кетүү; **оборва́ться со скалы́** аскадан учуп кетүү; **3.** (*сразу прекратиться*) үзүлүп токтолуу; **пе́сня оборвала́сь** ыр үзүлүп токтолду; **му́зыка оборвала́сь** музыка үзүлүп токтолду.

ОБО'РВЫШ *м. разг.* самтырак (*жыртык кийимчен киши*).

ОБО'РКА *ж.* бүйүрмө; **пла́тье с обо́рками (в обо́рку)** бүйүрмөлүү көйнөк.

ОБОРО'НА *ж.* **1.** (*действие*) коргоо, коргонуу; **акти́вная оборо́на** активдүү коргонуу; **перейти́ от оборо́ны к наступле́нию** коргонуудан чабуулга өтүү; **2.** коргоо, коргонуу; **крепи́ть оборо́ну страны́** өлкөнү коргоону чыңдоо; **противовозду́шная оборо́на** абадан кол салууга каршы коргонуу; **противота́нковая оборо́на** танкыга каршы коргонуу; **противохими́ческая оборо́на** химиялык кол салууга каршы коргонуу; **3.** (*система оборонительных сооружений*) коргонуу чеби; **прорва́ть оборо́ну врага́** душмандын коргонуу чебин бузуу; **вклини́ться в оборо́ну проти́вника** душмандын коргонуу чебинин ичине кирүү.

ОБОРО'НЕЦ *м. полит. уст.* коргонуучу, коргонууну жактоочу.

ОБОРОНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **оборона**-*га т.*; **оборони́тельная та́ктика** коргонуу тактикасы; **оборони́тельный рубе́ж** коргонуу чеги; **оборони́тельные сооруже́ния** коргонуу курулуштары.

ОБОРО'ННЫЙ, -ая, -ое **оборона**-*га т.*; **оборо́нная промы́шленность** коргоо өнөр жайы; **оборо́нный заво́д** коргоо заводу.

ОБОРОНОСПОСО'БНОСТЬ *ж.* коргоого жөндөмдүүлүк (жарамдуулук), коргонууга жөндөмдүүлүк (жарамдуулук); **укрепле́ние обороноспосо́бности страны́** өлкөнүн коргонуу жөндөмдүүлүгүн чыңдоо.

ОБОРОНОСПОСО'БНЫЙ, -ая, -ое коргоого жөндөмдүү (жарамдуу), коргонууга жөндөмдүү (жарамдуу).

ОБОРО'НЧЕСТВО *ср. полит. уст.* коргонуучулук (*II Интернационал партияларынын дүйнөлүк биринчи согуш кезинде жумушчулар табынын таламдарына чыккынчылык саясаты, бул саясаттын мазмуну — өз өлкөсүнүн буржуазиясынын империалисттик таламдарын жактоо*).

ОБОРОНЯ'ТЬ *несов. кого-что* коргоо; **обороня́ть кре́пость** чепти коргоо.

ОБОРОНЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** коргонуу; **2.** *страд. к* **обороня́ть.**

ОБОРО'Т *м.* **1.** (*полный круг вращения*) айлануу, айланып чыгуу, тегеренүү; **оборо́т колеса́** дөңгөлөктүн айланышы; **2.** (*обращение, употребление*) колдонуу, пайдалануу; **ввести́** *что-л.* **в оборо́т** *бир нерсени* колдонууга киргизүү; **3.** (*отдельная стадия*) алмашуу; **оборо́т полевы́х культу́р** талаа өсүмдүктөрүнүн алмашуусу; **4.** (*движение туда и обратно*) оборот (*барып кайта келүү*); **оборо́т ваго́нов** вагондордун обороту (*барып кайта келиши*); **5.** *эк.* оборот, жүгүртүлүш; **оборо́т капита́ла** капиталдын жүгүртүлүшү; **годово́й оборо́т предприя́тия** ишкананын жылдык обороту; **торго́вый оборо́т** соода обороту (жүгүртүлүшү); **6.** (*оборотная сторона*) арт жак, арты; **сде́лать на́дпись на оборо́те** арт жагына жазуу; **7.** *тех.* (*изгиб, колено*) оборот (*бир нерсенин бүгүлгөн, бурулган жери*); **в трубе́ три оборо́та** трубада үч оборот бар; **8.** *перен.* (*направление*) жак, түр, багыт; **де́ло при́няло плохо́й оборо́т** иш жаман жагына айланды; **9.** (*выражение*) айтуу, айтылуу; **пра́вильный оборо́т ре́чи** речтин туура айтылган түрү; **дееприча́стный оборо́т** *грам.* чакчыл оборот; ◇ **взять в оборо́т** *разг.* тезге салуу, куйругун буроо.

О'БОРОТЕНЬ *м. фольк.* кубулма киши (*жомокто, мифологияда — айбан же бир нерсенин түрүнө кубулуп кетүүчү киши*).

ОБОРО'ТИСТЫЙ, -ая, -ое *разг.* эпчил (*көбүнчө соодада*).

ОБОРОТИ'ТЬ *сов. разг. см.* **оберну́ть** 3, 5.

ОБОРОТИ'ТЬСЯ *сов. см.* **оберну́ться** 1, 6.

ОБОРО'ТЛИВОСТЬ *ж.* эпчилдик.

ОБОРО'ТЛИВЫЙ, -ая, -ое эпчил, эптүү.

ОБОРО'ТНЫЙ, -ая, -ое **оборот** 4—7-*ге т.*; обороттук; **оборо́тные сре́дства** жүгүртмө каражаттар; **оборо́тный капита́л** обороттук капитал; **на оборо́тной стороне́ листа́** барактын арткы бетинде; ◇ **оборо́тная сторона́** тескери жагы, жаман жагы.

ОБОРУ'ДОВАНИЕ *ср.* **1.** (*действие*) жабдуу; **2.** жабдуулар, шаймандар (*машиналар, механизмдер ж. б.*); **получи́ть но́вое обору́дование** жаңы жабдуулар алуу; **обору́дование лаборато́рий** лабораториялардын жабдуулары.

ОБОРУ'ДОВАТЬ *сов. и несов. что* жабдуу, шаймандоо; **обору́довать заво́д совреме́нной те́хникой** заводду азыркы техника менен жабдуу; **обору́довать хими́ческий кабине́т** химия кабинетин жабдуу.

ОБОСНОВА'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) негиздөө, негизделүү; **2.** (*довод*) негиз; **серьёзное обоснова́ние** олуттуу негиз.

ОБОСНО'ВАННОСТЬ *ж.* негизделгендик, негиздүүлүк; **нау́чная обосно́ванность вы́водов** корутундулардын илимий жактан негизделгендиги.

ОБОСНО'ВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **обоснова́ть; 2.** *прил.* негизделген, негиздүү; **обосно́ванное заключе́ние** негизделген тыянак.

ОБОСНОВА'ТЬ *сов. что* негиздөө; **обоснова́ть своё мне́ние** өзүнүн пикирин негиздөө.

ОБОСНОВА'ТЬСЯ *сов. разг.* орундашуу, жайлашуу, туруп калуу; **обоснова́ться на но́вом ме́сте** жаңы орунда жай алып туруп калуу; **обоснова́ться в но́вом до́ме** жаңы үйдө орношуп туруп калуу.

ОБОСНО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **обоснова́ть.**

ОБОСНО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **обоснова́ться; 2.** *страд. к* **обосно́вывать.**

ОБОСО'БИТЬ *сов. кого-что* обочолотуу, бөлүп чыгаруу, бөлөктөтүү, четтетүү.

ОБОСО'БИТЬСЯ *сов.* обочолонуу, бөлүнүү, четтөө.

ОБОСОБЛЕ'НИЕ *ср.* обочолоо, обочолотуу, четтөө, четтетүү.

ОБОСО'БЛЕННОСТЬ *ж.* обочологондук, четтегендик.

ОБОСО'БЛЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **обосо́бить; 2.** *прил.* обочо, обочолонгон, обочолотулган, бөлөк; **обосо́бленное положе́ние** обочолотулган абал.

ОБОСОБЛЯ'ТЬ *несов. см.* **обосо́бить.**

ОБОСОБЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **обосо́биться; 2.** *страд. к* **обособля́ть.**

ОБОСТРЕ'НИЕ *ср.* курчуу, күчөө, күч алуу; кыйындоо; **обостре́ние боле́зни** оорунун күчөшү; **обостре́ние противоре́чий** карама-каршылыктардын курчушу.

ОБОСТРЁННОСТЬ *ж.* **1.** курчугандык; **обострённость слу́ха** угуу сезиминин курчугандыгы; **2.** (*напряжённость*) курчугандык; **обострённость междунаро́дного положе́ния** эл аралык абалдын курчугандыгы; **обострённость ли́чных отноше́ний** өз ара мамилелерин курчугандыгы.

ОБОСТРЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **обостри́ть; 2.** *прил.* (*повышенно чувствительный*) сезгичтиги күчөгөн, сезгичтиги жогорулаган, курчуган; **обострённый слух**

www.bizdin.kg

угуу жогорулаган сезими; **обострённое обоня́ние** жогорулаган жыт алуу сезими; 3. *прил.* (*напряжённый, неприязненный*) курчуган; **обострённая обстано́вка** курчуган абал.

ОБОСТРИ'ТЬ *сов. что* 1. (*сделать более восприимчивым*) курчутуу; **обостри́ть зре́ние** көздүн курчтугун күчөтүү; 2. (*сделать более напряжённым*) курчутуу, күчөтүү; **обостри́ть отноше́ния** *с кем-л. бирөө менен* болгон мамилени курчутуу.

ОБОСТРИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*о чертах лица*) азып калуу; **лицо́ обостри́лось** өңү азып калыптыр; 2. (*стать восприимчивее*) курчуу, курчуп калуу, сезими жогорулоо; **зре́ние обостри́лось** көз курчуду; 3. (*стать более напряжённым, тяжёлым*) курчуу, күчөө, күч алуу, күчөп кетүү; **боле́знь обостри́лась** оору күчөдү; 4. курчуу; **отноше́ния обостри́лись** мамилелер курчуду.

ОБОСТРЯ'ТЬ *несов. см.* **обостри́ть.**

ОБОСТРЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обостри́ться;** 2. *страд. к* **обостря́ть.**

ОБО'ЧИНА *ж.* чет, жолдун чети; **е́хать обо́чиной доро́ги** жолдун чети менен жүрүү (*машинага түшүп, арабага түшүп же атчан*).

ОБОЮ'ДНОСТЬ *ж.* эки жакка бирдейлик, эки жакка теңдик; **обою́дность интере́сов** мүдөөлөрдүн эки жакка бирдейлиги.

ОБОЮ'ДНЫЙ, -ая, -ое эки жакка бирдей, эки жакка тең; **по обою́дному соглаше́нию** эки жактын келишүүсү боюнча.

ОБОЮДОВЫ'ГОДНЫЙ, -ая, -ое эки жакка тең (бирдей) пайдалуу; **обоюдовы́годные усло́вия** эки жакка тең (бирдей) пайдалуу шарттар.

ОБОЮДОО'СТРЫЙ, -ая, -ое 1. эки жагы тең миздүү; **обоюдоо́стрый меч** эки жагы тең миздүү кылыч; 2. *перен.* эки учтуу; **обоюдоо́стрый до́вод** эки учтуу далил.

ОБРАБА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **обрабо́тать.**

ОБРАБА'ТЫВАЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **обраба́тывать;** 2. *прил.:* **обраба́тывающая промы́шленность** иштеп чыгаруучу өнөр жай.

ОБРАБО'ТАТЬ *сов.* 1. *что* иштетүү, иштеп (жасап) чыгаруу, иштеп даяр кылуу, тазалоо; **обрабо́тать ко́жу** терини иштеп чыгаруу; **обрабо́тать зе́млю** жерди иштетүү; **обрабо́тать ра́ну** жараны тазалоо; **обрабо́тать статью́** макаланы иштеп даяр кылуу; 2. *кого-что, перен. прост.* (*воздействовать*) көндүрүү, өзүнө көндүрүп алуу, өзүнө тартып алуу.

ОБРАБО'ТКА *ж.* 1. (*действие*) иштетүү, иштеп (жасап) чыгуу, иштеп даяр кылуу, тазалоо; **обрабо́тка мета́лла** металл иштетүү; **обрабо́тка ру́кописи** кол жазманы иштеп чыгуу; 2. (*результат действия*) иштелип чыгарылган нерсе; **ска́зки Пу́шкина — обрабо́тки наро́дных сюже́тов** Пушкиндин жомоктору — элдик сюжеттердин негизинде иштелип чыгарылган чыгармалар.

ОБРА'ДОВАТЬ *сов. кого* кубантуу, кубандыруу, сүйүнтүү.

ОБРА'ДОВАТЬСЯ *сов.* кубануу, сүйүнүү; **обра́доваться встре́че** кезиккенине сүйүнүү.

О'БРАЗ I *м.* (*мн.* **о́бразы**) 1. (*облик*) кейип, кебете, түр; **потеря́ть челове́ческий о́браз** адам кейпин жоготуу; 2. (*изображение*) образ, сүрөт, элес, сөлөкөт; **све́тлые о́бразы бу́дущего** келечектин жарык элеси; **худо́жественные о́бразы** көркөм элестер; 3. (*способ, порядок чего-л.*) түр, жол; **о́браз жи́зни** жашоо түрү; **о́браз мы́слей** ойлонуу жолдору; **о́браз де́йствия** аракет жолу; ◇ **гла́вным о́бразом** көбүнчө, негизинен; **ра́вным о́бразом** дал эле ошондой, баары бир; **реши́тельным о́бразом** чечкиндүү түрдө; **таки́м о́бразом** демек, ошентип, ошенетип; **каки́м о́бразом** кантип, кандайча, кандайча кылып.

О'БРАЗ II *м.* (*мн.* **образа́**) *церк.* (*икона*) икона (*чиркөөдөгү сүрөт; солуя же пайгамбардын сүрөтү*).

ОБРАЗЕ'Ц *м.* 1. мисал, үлгү; **образцы́ бума́ги** кагаздын үлгүсү; **предста́вить образцы́** үлгүлөрүн берүү; **приня́ть за образе́ц** үлгү катарында кабыл алуу; 2. (*пример*) үлгү; **образе́ц му́жества** эрдиктин үлгүсү; **служи́ть образцо́м** үлгү болуу; 3. (*устройство, вид*) түр, түзүлүш; **винто́вка нове́йшего образца́** эң жаңы түрдөгү винтовка; **тка́ни но́вых образцо́в** жаңы түрдөгү кездемелер.

ОБРАЗИ'НА *ж. прост.* түрү суук, жаман өң.

О'БРАЗНО *нареч.* образдуу кылып, сүрөттөп, коөздоп, көркөмдөп; **о́бразно показа́ть** образдуу кылып көрсөтүү; **говори́ть о́бразно** сүрөттөп (коөздоп) сүйлөө.

О'БРАЗНОСТЬ *ж.* сүрөттүүлүк, образдуулук, көркөмдүүлүк; **о́бразность наро́дной ре́чи** элдик речтин образдуулугу.

О'БРАЗНЫЙ, -ая, -ое образдуу, сүрөттүү, коөз, көркөм; **о́бразная речь** образдуу речь.

ОБРАЗОВА'НИЕ I *ср.* 1. (*действие*) түзүү; **образова́ние избира́тельных округо́в** шайлоо округдарын түзүү; 2. (*результат процесса*) пайда болуш, келип чыгуу; **образова́ние го́рных поро́д** тоо породаларынын пайда болушу; **жировы́е образова́ния** *анат.* майдын пайда болушу.

ОБРАЗОВА'НИЕ II *ср.* 1. (*просвещение*) маалымат (билим) алуу, билим берүү, агартуу; **наро́дное образова́ние** эл агартуу; 2. (*совокупность знаний*) маалымат, билим; **вы́сшее образова́ние** жогорку билим; **сре́днее образова́ние** орто билим; **ни́зшее образова́ние** төмөнкү билим; **специа́льное образова́ние** атайын билим; **полити́ческое образова́ние** саясий маалымат (билим).

ОБРАЗО'ВАННОСТЬ *ж.* маалыматтуулук, билимдүүлүк.

ОБРАЗО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **образова́ть** I; 2. *прил.* маалыматтуу, билимдүү; **образо́ванный челове́к** билимдүү киши.

ОБРАЗОВА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое маалымат (билим) берүүчү; ◇ **образова́тельный ценз** маалымат цензи (*билиминин көлөмү; бул көлөм кандайдыр бир окуу жайын бүтүрүү менен аныкталат*).

ОБРАЗОВА'ТЬ I *сов. и в формах наст. вр. несов. что* 1. (*составить*) окшоо; түзүү; **пруды́ образу́ют по фо́рме бу́кву «П»** көлмөлөр форма жагынан «П» тамгасына окшойт; 2. (*создать*) түзүү; **образова́ть коми́ссию** комиссия түзүү.

ОБРАЗОВА'ТЬ II *сов. и в формах наст. вр. несов. кого-что, уст.* (*дать образование*) маалымат берүү, билим берүү.

ОБРАЗОВА'ТЬСЯ *сов. и в формах наст. вр. несов.* 1. келип чыгуу; пайда болуу; **от взры́ва образова́лась воро́нка** жарылуудан воронка пайда болду; 2. (*организоваться*) жасалуу; түзүлүү; **образова́лась но́вая коми́ссия** жаңы комиссия түзүлдү.

ОБРАЗО'ВЫВАТЬ I *несов. см.* **образова́ть** I.

ОБРАЗО'ВЫВАТЬ II *несов. см.* **образова́ть** II.

ОБРАЗО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **образова́ться;** 2. *страд. к* **образо́вывать** I.

ОБРАЗУ'МИТЬ *сов. кого-что, разг.* акылына (эсине) келтирүү, акылына (эсине) киргизүү; **образу́мить шалуна́** тентекти эсине келтирүү.

ОБРАЗУ'МИТЬСЯ *сов. разг.* акыл (эс) кирүү, акылына (эсине) кирүү; **с во́зрастом он образу́мился** ал чоңойгондон кийин акылына кирип калды.

ОБРАЗЦО'ВО *нареч.* үлгүлүү, үлгү болгудай кылып; **образцо́во вести́ хозя́йство** чарбаны үлгү болгудай кылып алып жүрүү; **образцо́во провести́ сев** эгин айдоону үлгүлүү өткөрүү.

ОБРАЗЦО'ВЫЙ, -ая, -ое үлгүлүү, үлгү болордук, үлгү болгудай; **образцо́вый поря́док** үлгү болордук тартип; **образцо́вое хозя́йство** үлгүлүү чарба; **образцо́вая организа́ция труда́** эмгекти үлгү болордук кылып уюштуруу.

www.bizdin.kg

ОБРА'ЗЧИК *м.* 1. (*образец*) кесинди үлгү (*кездеменин кыйкымы*); **обрáзчик шёлка** жибектин кесинди үлгүсү; 2. *перен.* (*пример*) үлгү.

ОБРА'МИТЬ *сов. что* рамкалоо, рамкага коюу (салуу); **обрáмить портрéты** портреттерди рамкага коюу.

ОБРАМЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) рамкалоо, рамкалануу, рамкага коюу (салуу), рамкага салынуу; 2. рамка (*бир нерсени айландырылган кооздук*); **красúвое обрамлéние портрéта** портреттин кооз рамкасы.

ОБРАМЛЯ'ТЬ *несов.* 1. *см.* **обрáмить**; 2. *что* (*окаймлять*) каптоо, басуу, курчоо; **её лицó красúво обрамлялú вьющиеся вóлосы** анын бетин тармал чачтары тагынакай кылып тегерете курчап турду.

ОБРАСТА'НИЕ *ср.* басуу, бастыруу; **обрастáние жúром** май басуу.

ОБРАСТА'ТЬ *несов. см.* **обрастú.**

ОБРАСТИ' *сов. чем* 1. басуу; **обрастú бородóй** сакал басуу; 2. *перен.* кураштырып өстүрүү; **обрастú хозяйством** өзүнүн чарбасын кураштырып өстүрүү; ◇ **обрастú грязью** абдан кир болуу.

ОБРА'Т *м.* обрат (*машинага тартылып, майы алынган сүт*).

ОБРАТИ'МОСТЬ *ж.* кайра өзүнүн баштагы калыбына (абалына) келиши; **обратúмость химúческих реáкций** химиялык реакциялардын кайра баштагы абалына келиши; **обратúмость валюты** *эк.* валютанын кайра баштагы өз баасына келиши.

ОБРАТИ'МЫЙ, -ая, -ое кайра өзүнүн баштагы калыбына (абалына) келүүчү; **обратúмые реáкции** кайра өзүнүн баштагы калыбына келүүчү реакциялар.

ОБРАТИ'ТЬ *сов. что* 1. (*повернуть*) каратуу; **обратúть орýдия на неприятеля** замбиректин оозун душманга каратуу; 2. (*устремить, направить*) кароо, карап туруу, буруу; **обратúть глазá на сцéну** сахнаны кароо; **обратúть внимáние** *на что-л.* *бир нерсеге* көңүл буруу; 3. (*превратить*) айландыруу; **обратúть вóду в пар** сууну бууга айландыруу; **обратúть пустыню в цветýщий сад** ээн талааны гүлдөгөн бакка айландыруу; **обратúть дéло в шýтку** ишти тамашага айландыруу; 4. (*употребить*) жумшоо; **обратúть часть дохóдов колхóза на оборýдование** колхоздун доходдорунун бир бөлүгүн жабдууларга жумшоо; ◇ **обратúть в бéгство** качыруу, качууга аргасыз кылуу; **обратúть на путь úстинный** *шутл.* жакшы жолго салуу, жакшы жолго үндөп көндүрүү.

ОБРАТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*повернуться*) буруу, бурулуу; **обратúться лицóм к свéту** жүзүн жарыкка буруу; 2. (*превратиться*) айлануу; **водá обратúлась в пар** суу бууга айланды; 3. *к кому-чему* кайрылуу; **обратúться к врачý** врачка кайрылуу; **обратúться в месткóм** месткомго кайрылуу; **обратúться к собрáвшимся** чогулгандарга кайрылуу; **обратúться с вопрóсом** суроо менен кайрылуу; ◇ **обратúться в бéгство** баш аламан качып кетүү.

ОБРА'ТНО *нареч.* 1. (*назад*) кайта, кайра; **пойтú обрáтно** кайта баруу; **тудá и обрáтно** анда барып жана кайра келүү; **билéт тудá и обрáтно** анда барып жана кайра келүүгө жарай турган билет; 2. *разг.* (*наоборот*) тескерисинче, тескери; ◇ **обрáтно пропорционáльный** *мат.* тескери пропорциялуу.

ОБРА'ТНЫЙ, -ая, -ое 1.: **на обрáтном путú** кайтышта; **с обрáтным пóездом** кайта келүүчү поездде, кайта келүүчү поезд менен; **автомобúль дал обрáтный ход** автомобиль артын карай жүрдү; 2. (*оборотный*) арт жак, арткы; **на обрáтной сторонé листá** барактын арт жакты бетинде; 3. (*противоположный*) тескери, карама-каршы; **обрáтный смысл** тескери маани; **оказáть обрáтное дéйствие** тескери таасир кылуу; ◇ **обрáтное дéйствие закóна** *юр.* закондун тескери таасир кылышы (*жарыяланганга чейинки убакыт үчүн да күчү бар*); **обрáтная пропорционáльность** *мат.* тескери пропорциялуулук.

ОБРАЩА'ЕМОСТЬ *ж.* жүгүртүлүш, өтүш, өтүп туруш; **высóкая обращáемость книг в библиотéке** китепканада китептердин колдон-колго абдан көп өтүп турушу.

ОБРАЩА'ТЬ *несов. см.* **обратúть.**

ОБРАЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обратúться;** 2. (*двигаться, вращаться*) айлануу, тегеренүү; **кровь обращáется по кровенóсной систéме** кан кан жүгүрүү системасы боюнча айланат; 3. *перен. эк.* айлануу, жүгүрүү; 4. *с кем-чем* (*обходиться*) мамиле кылуу; **хорошó обращáться с детьмú** балдарга жакшы мамиле кылуу; 5. *с чем* (*пользоваться*) урунуу, уруна билүү, тута билүү; **осторóжно обращáться с прибóрами** приборлорду этияттык менен урунуу.

ОБРАЩЕ'НИЕ *ср.* 1. (*превращение*) айландыруу, айлануу, өтүү; **обращéние простóй дрóби в десятúчную** жөнөкөй бөлчөктөрдү ондук бөлчөктөргө айландыруу; 2. (*призыв*) үндөө, чакырык, кайрылуу; **обращéние к нарóду** элге карата айтылган үндөө (чакырык); **вы́пустить обращéние** үндөө чыгаруу; 3. урунуу, уруна (тута) билүү; **научúться обращéнию с орýжием** куралды урунууну үйрөнүү; 4. *эк.* (*оборот*) айлануу, жүгүрүү; **обращéние товáров** товардын айланышы, **дéнежное обращéние** акчанын жүгүрүшү; **обращéние капитáла** капиталдын айланышы; 5. (*обхождение, отношение*) мамиле, мамиле кылуу; **лáсковое обращéние** жумшак мамиле; **грýбое обращéние** орой мамиле; 6. *грам.* каратма сөз.

ОБРЕВИЗОВА'ТЬ *сов. что* ревизиялоо, ревизия кылуу, текшерүү.

ОБРЕВИЗО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **обревизовáть.**

ОБРЕ'З *м.* 1. (*кромка*) обрез, жээк; **кнúга с золоты́м обрéзом** алтын жээктүү китеп; 2. (*оружие*) кесик, чолок мылтык; ◇ **в обрéз** *разг.* ченеп койгондой, кенедей ашык-кеми жок; **матéрии хватúло в обрéз** кездеме ченеп койгондой жетти.

ОБРЕ'ЗАНИЕ *ср. рел.* сүннөт, сүннөткө отургузуу.

ОБРЕЗА'НИЕ *ср.* кесүү, кесип алуу, шылып салуу.

ОБРЕ'ЗАТЬ *сов.* 1. *что* (*отрезать*) кесүү, кыюу (*мис. мөмөлүү жыгачтардын бутактарын*); 2. *что* (*поранить*) кесип салуу, кесип алуу; **он обрéзал себé пáлец** ал бармагын кесип алды; 3. *кого, перен. разг.* (*резко прервать*) кагуу, сүйлөтпөй коюу (*бирөө сүйлөп жатканда кагып, сүйлөтпөө*); ◇ **обрéзать кры́лья** *кому-л. разг.* *бирөөнүн* канатын кесүү (*аракет кылууга, өсүп-өрчүүгө мүмкүндүк бербөө*).

ОБРЕЗА'ТЬ *несов. см.* **обрéзать.**

ОБРЕ'ЗАТЬСЯ *сов.* кесип алуу (*өзүнүн бир жерин*).

ОБРЕЗА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обрéзаться;** 2. *страд. к* **обрезáть.**

ОБРЕ'ЗКА *ж.* кесүү, кыюу; **обрéзка виногрáда** жүзүмдүн бутактарын кыюу.

ОБРЕ'ЗОК *м. чаще мн.* кыйкым; кыйык; кесинди; **обрéзки бумáги (кóжи, матéрии)** кагаздын (булгаарынын, кездеменин) кыйкымы.

ОБРЕ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **обрéзать** 1.

ОБРЕКА'ТЬ *несов. см.* **обрéчь.**

ОБРЕМЕНЕ'НИЕ *ср.* убара кылуу, түйшүк салуу, тарттыруу.

ОБРЕМЕНЁННЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **обременúть;** убара болгон, түйшүк тарткан; **обременённый семьёй** үй-бүлөсү көп, үй-бүлөнүн түйшүгүн тарткан.

ОБРЕМЕНИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* убаралык, түйшүк.

ОБРЕМЕНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое убара кылуучу, түйшүк тарттыруучу; **обременúтельное поручéние** убара кылуучу тапшырма.

ОБРЕМЕНИ'ТЬ *сов. кого-что чем* убара кылуу, түйшүк салуу; **обременúть** *кого-л.* **лúчными поручéниями** өз ишине жумшап *бирөөнү* убара кылуу.

ОБРЕМЕНЯ'ТЬ *несов. см.* **обременúть.**

ОБРЕСТИ' *сов. кого-что* табуу, алуу; **обрестú утешéние в дéтях** балдары себепкер болуп ыракат табуу; **обрестú покóй** тынчтык табуу; жай табуу.

www.bizdin.kg

ОБРЕТА'ТЬ *несов. см.* **обрести́.**

ОБРЕТА'ТЬСЯ *несов. разг.* туруу, болуу, жүрүү; **где ты тепе́рь обрета́ешься?** эми сен кайда турасың?

ОБРЕТЕ'НИЕ *ср.* табуу, алуу.

ОБРЕЧЕ'НИЕ *ср.* бет алдыруу, дуушар кылуу.

ОБРЕЧЁННОСТЬ *ж.* бүлгүнгө бет алгандык, дуушар болгондук; үмүттүн жоктугу, кол жуугандык (*жакшылыктан, ийгиликтен*).

ОБРЕЧЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **обре́чь; 2.** *прил.* бүлгүнгө (курууга) бет алган, дуушар болгон; үмүт үзгөн, кол жууган (*жакшылыктан, ийгиликтен*).

ОБРЕ'ЧЬ *сов. кого-что на что* бет алдыруу, дуушар кылуу (*бир жамандыкка, бүлгүнгө, азапка, өлүмгө*); **обре́чь** *кого-л.* **на ги́бель** *бирөөнү* жок болууга бет алдыруу.

ОБРИСОВА'ТЬ *сов.* **1.** *что, разг.* сүрөтүн тартуу, сызуу; **обрисова́ть ко́нтуры черни́лами** контурларын сыя менен тартуу; **2.** *кого-что, перен.* сүрөттөө, мүнөздөө.

ОБРИСОВА'ТЬСЯ *сов.* көрүнүү, көрүнө баштоо; **вдали́ обрисова́лись го́ры** алыстан тоолор көрүнө баштады.

ОБРИСО'ВКА *ж.* **1.** *разг.* сүрөтүн тартуу, сызуу; **2.** *перен.* сүрөттөө, мүнөздөө; **ве́рная обрисо́вка хара́ктеров** мүнөздөрдүн туура сүрөттөлүшү.

ОБРИСО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **обрисова́ть.**

ОБРИСО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **обрисова́ться; 2.** *страд. к* **обрисо́вывать.**

ОБРИ'ТЬ *сов. что* устара менен алуу (*чач, сакал, мурут*); **обри́ть го́лову** чач алуу.

ОБРИ'ТЬСЯ *сов.* устара менен алуу, устара менен алдыруу (*сакал, чач, мурут*).

ОБРО'К *м. ист.* оброк (*крепостной укугу доорунда — помещиктер өз дыйкандарынан акчалай же натура түрүндө алган салык*).

ОБРОНИ'ТЬ *сов. что, разг.* түшүрүп жоготуу, түшүрүп салуу; **oброни́ть ключ** ачкычты түшүрүп жоготуу; ◇ **оброни́ть сло́во** окусунан же каалабай туруп сөз айтып жиберүү.

ОБРОТА'ТЬ *сов. кого, обл.* (*надеть недоуздок*) ноктолоо, нокто катуу.

О'БРОТЬ *ж. обл.* (*недоуздок*) нокто.

ОБРО'ЧНЫЙ, -ая, -ое *ист.* **1.** (*платящий оброк*) оброк төлөөчү; **обро́чные крестья́не** оброк төлөөчү дыйкандар; **2.** (*отдаваемый в наём за оброк*) оброк алуу үчүн берилүүчү; **обро́чные зе́мли** акысына оброк алуу үчүн берилүүчү жерлер.

ОБРУБА'ТЬ *несов. см.* **обруби́ть.**

ОБРУБИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*укоротить*) кесип кыскартуу (*мис. балта менен*); **обруби́ть па́лку** таякты кесип кыскартуу; **2.** (*подшить*) четин бүгүү; **обруби́ть про́стыни** шейшептердин четин бүгүү.

ОБРУ'БОК *м.* кесинди, кыйынды.

ОБРУГА'ТЬ *сов. кого-что* **1.** тилдөө; **2.** *разг.* жамандоо.

ОБРУСЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое орусташкан (*тили, үрп-адаты боюнча орус болуп калган*).

ОБРУСЕ'НИЕ *ср.* орусташуу.

ОБРУСЕ'ТЬ *сов.* орусташуу (*тили, үрп-адаты боюнча орус болуп калуу*).

О'БРУЧ *м.* алкак (*мис. челектин алкагы*).

ОБРУЧА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **обруча́льное кольцо́** күйөө-кызга нике кыйганда кийгизилүүчү шакек.

ОБРУЧА'ТЬ *несов. см.* **обручи́ть.**

ОБРУЧА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **обручи́ться; 2.** *страд. к* **обруча́ть.**

ОБРУЧЕ'НИЕ *ср. церк.* күйөө-кызга шакек кийгизип нике кыюу.

ОБРУЧИ'ТЬ *сов. кого, церк.* күйөө-кызга шакек кийгизүү, нике кыюу.

ОБРУЧИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** *церк.* күйөө-кызга шакек кийгизилүү; **2.** *уст.* нике кыйдыруу, колукту-күйөө болдук деп сөз байлашуу.

ОБРУ'ШИВАТЬ *несов. см.* **обру́шить.**

ОБРУ'ШИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **обру́шиться; 2.** *страд. к* **обру́шивать.**

ОБРУ'ШИТЬ *сов. что* **1.** (*развалить*) кыйратуу, уратуу, талкалоо; **2.** *на кого-что* (*сбросить*) жаадыруу, жабалактатуу.

ОБРУ'ШИТЬСЯ *сов.* **1.** (*обвалиться*) кыйроо, уроо, урап түшүү, талкалануу; **ста́рая стена́ обру́шилась** эски дубал урап калды; **2.** *на кого-что, перен.* (*напасть*) жабалактоо, чечкиндүү түрдө кол салуу; **обру́шиться на врага́** душманга чечкиндүү түрдө кол салуу; **3.** *на кого-что, перен.* (*о несчастье, заботах*) башына түшүү.

ОБРЫ'В *м.* **1.** (*действие*) үзүлүү; **2.** (*место, где оборвано*) үзүлгөн жер; **обры́в в про́воде** сымдын үзүлгөн жери; **3.** (*крутой откос*) жар; **песча́ный обры́в** кумдак эшилме жар.

ОБРЫВА'ТЬ I *несов. см.* **оборва́ть.**

ОБРЫВА'ТЬ II *несов. см.* **обры́ть.**

ОБРЫВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **оборва́ться; 2.** *страд. к* **обрыва́ть** I.

ОБРЫ'ВИСТЫЙ, -ая, -ое **1.** жардуу, тик; **обры́вистый бе́рег** жардуу жээк; **2.** *перен.* үзүп-үзүп, үзүлмө; **обры́вистая речь** үзүп-үзүп сүйлөгөн сөз.

ОБРЫ'ВОК *м.* **1.** үзүндү, айрынды; **обры́вки бума́ги** кагаздын айрындылары; **2.** *перен.* үзүндү; **обры́вки воспомина́ний** эстеликтердин үзүндүлөрү; **обры́вки зна́ний** билимдердин үзүндүлөрү.

ОБРЫ'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое толук эмес, үзүндү-үзүндү.

ОБРЫ'ЗГАТЬ *сов. кого-что чем* жаба бүркүү, себүү; **обры́згать водо́й** сууну жаба бүркүү.

ОБРЫ'ЗГАТЬСЯ *сов.* чачыратып алуу, өзүнө чачыратып алуу.

ОБРЫ'ЗГИВАТЬ *несов. см.* **обры́згать.**

ОБРЫ'ЗГИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **обры́згаться; 2.** *страд. к* **обры́згивать.**

ОБРЫ'ЗНУТЬ *однокр. кого-что чем* жаба бүркүп жиберүү, чачыратып жиберүү, себүү.

ОБРЫ'СКАТЬ *сов. что, разг.* кыдырып чыгуу; **обры́скать весь свет** бүткүл дүйнөнү кыдырып чыгуу.

ОБРЫ'ТЬ *сов. что* айландыра (тегерете) казуу.

ОБРЮ'ЗГЛОСТЬ *ж.* шалбырап-салаңдап калгандык, шишиңкирегендик (*бет, тери жөнүндө*).

ОБРЮ'ЗГЛЫЙ, -ая, -ое шалбырап-салаңдап калган, шишиңкиреген; **обрю́зглое лицо́** шалбырап-салаңдаган бет.

ОБРЮ'ЗГНУТЬ *сов.* шалбырап-салаңдап калуу, шишиңкирөө (*бет, тери жөнүндө*).

ОБРЮ'ЗГШИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **обрю́згнуть; 2.** *прил. см.* **обрю́зглый.**

ОБРЯ'Д *м.* ырым-жырым; **сва́дебные обря́ды** үйлөнүү-күйөөгө тийүү тоюнун ырым-жырымдары; **религио́зные обря́ды** диндик ырым-жырымдар.

ОБРЯДИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* кийгизүү, кийиндирүү; **обряди́ть в но́вое пальто́** жаңы пальто кийгизүү.

ОБРЯ'ДНОСТЬ *ж.* **1.** ырым-жырымдуулук; **2.** (*обычай*) үрп-адат (*ырым-жырымдын үрп-адаты*).

ОБРЯ'ДОВЫЙ, -ая, -ое **обряд**-*га т.*; **обря́довые пе́сни** ырым-жырым ырлары.

ОБРЯЖА'ТЬ *несов. см.* **обряди́ть.**

ОБСАДИ'ТЬ *сов. что* айландыра (тегерете, бойлото) тигүү; **обсади́ть площа́дку куста́ми** аянтчаны айландыра бадал тигүү.

ОБСА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **обсади́ть.**

ОБСА'СЫВАТЬ *несов. см.* **обсоса́ть.**

ОБСА'ХАРИВАТЬ *несов. см.* **обса́харить.**

ОБСА'ХАРИТЬ *сов. что, разг.* кант себүү.

ОБСЕКА'ТЬ *несов. см.* **обсе́чь.**

ОБСЕМЕНЕ'НИЕ *ср.* үрөн себүү, урук себүү.

www.bizdin.kg

ОБСЕМЕНИ'ТЬ *сов. что* үрөн себүү, урук себүү.

ОБСЕМЕНИ'ТЬСЯ *сов.* уруктануу.

ОБСЕМЕНЯ'ТЬ *несов. см.* **обсеменить.**

ОБСЕМЕНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обсемениться;** 2. *страд. к* **обсеменять.**

ОБСЕРВАТО'РИЯ *ж.* обсерватория (*астрономиялык, метеорологиялык байкоолор жүргүзүү үчүн атайы жабдылган үй*).

ОБСЕРВАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое байкоо жүргүзүүчү, байкоо жүргүзүлүүчү; **обсервационный пункт** байкоо жүргүзүү пункту.

ОБСЕРВА'ЦИЯ *ж.* обсервация (*байкоо жүргүзүү*).

ОБСЕ'ЧЬ *сов. что* 1. (*отсечь*) кыркуу, бутоо; **обсечь засохшие ветки** кууруган бутактарды кыркуу (бутоо); 2. (*обтесать*) чегип кесүү; **обсечь камень** ташты чегип кесүү.

ОБСКАКА'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*обогнать*) атчан чаап баратып озуп кетүү; **обскакать всех всадников** атчандардын бардыгынан чаап озуп кетүү; 2. (*кругом, вокруг*) айлана (тегерене) чабуу; **обскакать луг** чабындыны айлана чабуу.

ОБСКА'КИВАТЬ *несов. см.* **обскакать.**

ОБСКУРА'НТ *м.* обскурант (*агартуунун душманы*).

ОБСКУРАНТИ'ЗМ *м.* обскурантизм (*агартууга, прогресске катуу каршылык кылуу*); **реакционная сущность обскурантизма** обскурантизмдин реакциячыл мазмуну.

ОБСКУРАНТИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **обскурантизм**-*ге т.*; обскурантисттик.

ОБСКУРА'НТСКИЙ, -ая, -ое **обскурант**-*ка т.*

ОБСЛЕ'ДОВАНИЕ *ср.* текшерүү, текшерүү жүргүзүү; **обследование школы** мектепти текшерүү; **обследование учреждения** мекемени текшерүү.

ОБСЛЕ'ДОВАТЕЛЬ *м.* текшерүүчү, текшерүү жүргүзүүчү.

ОБСЛЕ'ДОВАТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **обследование**-*ге т.*; **обследовательская комиссия** текшерүү комиссиясы.

ОБСЛЕ'ДОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* текшерүү, текшерүү жүргүзүү; **обследовать поликлинику** поликлиниканы текшерүү.

ОБСЛУ'ЖИВАНИЕ *ср.* тейлөө; **бригада отличного обслуживания покупателей** сатып алуучуларды эң жакшы тейлөөчү бригада.

ОБСЛУ'ЖИВАТЬ *несов.* 1. *см.* **обслужить;** 2. *что* (*работать на чём-л.*) тейлөө, иштөө; **обслуживать несколько станков** бир нече станокту тейлөө, бир нече станокто иштөө.

ОБСЛУ'ЖИВАЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **обслуживать;** 2. *прил.* тейлөөчү; **обслуживающий персонал** тейлөөчү персонал.

ОБСЛУЖИ'ТЬ *сов. кого-что* тейлөө; **хорошо обслужить потребителя** керектөөчүлөрдү жакшы тейлөө.

ОБСЛЮНИ'ТЬ *сов. что, разг.* шилекейлөө, шилекей кылып булгоо; **обслюнить карандаш** карандашты шилекейлөө.

ОБСОСА'ТЬ *сов. что* 1. соруу, шимүү (*туш-тушунан*); **обсосать конфету** конфетти шимүү; 2. *перен. разг.* (*тщательно обдумать*) жакшылап ойлоп көрүү, абдан ойлоп көрүү.

ОБСО'ХНУТЬ *сов.* кургоо, кагыроо; **платье обсохло** көйнөк кургады; ◇ **молоко на губах не обсохло** эне сүтү оозунан кете элек (*али жаш*).

ОБСТА'ВИТЬ *сов.* 1. *что чем* айландыра (тегерете) коюу; **обставить трибуну цветами** трибунага тегерете гүл коюу; 2. *что* (*меблировать*) мебел коюу; **хорошо обставить квартиру** квартирага жакшы мебел коюу; 3. *что, перен.* (*устроить*) уюштуруу, бир нерсени өткөрүү үчүн шарт түзүү; 4. *кого-что, разг.* (*обмануть*) алдоо, алдап кетүү, бир амал менен утуп алуу.

ОБСТА'ВИТЬСЯ *сов.* 1. (*поставить вокруг*) айландыра (тегерете) коюлуу, айландыра (тегерете) коюп алуу; **обставиться книгами** тегерете китеп коюп алуу; 2. *разг.* (*обзавестись мебелью*) мебель коюлуу; **обставиться в новой квартире** жаңы квартирага мебель коюу.

ОБСТАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **обставить.**

ОБСТАВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обставиться;** 2. *страд. к* **обставлять.**

ОБСТАНО'ВКА I *ж.* (*мебель*) үйдүн мебели, үй эмереги, үй жасалгасы; **обстановка квартиры** квартиранын жасалгасы; **новая обстановка** үйдүн жаңы жасалгасы, үйдүн жаңы мебели.

ОБСТАНО'ВКА II *ж.* (*положение*) абал, ал-абал, шарт, жагдай; **международная обстановка** эл аралык абал; **в мирной обстановке** тынчтык абалда.

ОБСТАНО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое: **обстановочная пьеса** *театр.* жасалгалуу пьеса (*башка сапаттары бар болуу менен катар, декорациялуу пьеса*).

ОБСТИРА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* көп кишинин кирин жуу; **обстирать всю семью** бүткүл үй-бүлөнүн кирин жууп коюу.

ОБСТИ'РЫВАТЬ *несов. см.* **обстирать.**

ОБСТОЯ'ТЕЛЬНО *нареч.* 1. (*обдуманно, рассудительно*) жакшылап; **обстоятельно сделать** *что-л.* бир нерсени жакшылап иштөө; 2. (*подробно*) толук; **обстоятельно рассказать** толук айтып берүү.

ОБСТОЯ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. (*рассудительность*) салабаттуулук, эстүү-баштуулук (*мис. кишинин*); 2. (*подробность, детальность*) толуктук; **обстоятельность доклада** докладдын толуктугу.

ОБСТОЯ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*рассудительный*) салабаттуу, эстүү-баштуу; **обстоятельный человек** салабаттуу киши; 2. (*подробный*) толук; **обстоятельное описание** толук жазуу, толук сүрөттөө.

ОБСТОЯ'ТЕЛЬСТВЕННЫЙ, -ая, -ое: **обстоятельственное придаточное предложение** *грам.* бышыктооч багыныңкы сүйлөм.

ОБСТОЯ'ТЕЛЬСТВО *ср.* 1. кырдаал; **важное обстоятельство** маанилүү кырдаал; **выяснить все обстоятельства дела** иштин бардык кырдаалын билүү; 2. **обстоятельства** *мн.* абал, шарттар, жагдай, жагдай-шарттар; **стечение обстоятельств** жагдай-шарттардын айкалышы; **в трудных обстоятельствах** оор шарттарда; **смотря по обстоятельствам** шартына карата; **при данных обстоятельствах** ушундай шарттарда; **ни при каких обстоятельствах** эч качан, кандай гана шартта болбосун; 3. *грам.* бышыктооч (*кыймыл-аракеттин убакытын, ордун, себебин ж. б. көрсөткөн сүйлөмдүн айкындооч мүчөсү*); **обстоятельство времени** мезгил бышыктоочу; **обстоятельство образа действия** сын-сыпат бышыктооч.

ОБСТОЯ'ТЬ *несов.* кандайдыр бир абалда болуу; **всё обстоит хорошо** бардыгы жакшы; **с выполнением плана обстоит благополучно** пландын аткарылышы жакшы; **как обстоят дела?** иш кандай?

ОБСТРА'ГИВАТЬ *несов. см.* **обстрогать.**

ОБСТРА'ИВАТЬ *несов. см.* **обстроить.**

ОБСТРА'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **обстроиться;** 2. *страд. к* **обстраивать.**

ОБСТРЕ'Л *м.* 1. аткылоо; **попасть под обстрел** аткылоонун астында калуу; **подвергнуть артиллерийскому обстрелу** артиллерия огунун астына алуу; 2. *перен. разг.*: **попасть под обстрел насмешек** шылдыңга аябай калуу; **взять** *кого-л.* **под обстрел** *бирөөнү* абдан катуу сынга алуу.

ОБСТРЕ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **обстрелять.**

ОБСТРЕ'ЛЯННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **обстрелять;** 2. *прил.* көнүккөн, бышыккан, үйрөнгөн (*согушта болгон, согуштук шартка көнүккөн*); **обстрелянный солдат** көнүккөн солдат.

ОБСТРЕЛЯ'ТЬ *сов. кого-что* атуу, аткылоо; **обстрелять высоту** бийиктикти аткылоо.

www.bizdin.kg

ОБСТРИГА'ТЬ *несов. см.* **остри́чь.**
ОБСТРИ'ЧЬ *сов. см.* **остри́чь.**
ОБСТРИ'ЧЬСЯ *сов. см.* **остри́чься.**
ОБСТРОГА'ТЬ *сов. что* бардык жагын сүрүү (*мис. сүргү менен*); **обстрога́ть до́ску** тактайдын бардык жагын сүргү менен сүрүү.
ОБСТРО'ИТЬ *сов. что, разг.* айландыра (тегерете) курулуш салуу; **обстро́ить пло́щадь но́выми зда́ниями** аянтты тегерете жаңы үйлөр салуу.
ОБСТРО'ИТЬСЯ *сов. разг.* жаңы үй салынуу; **дере́вня обстро́илась** кыштакка жаңы үйлөр салынды.
ОБСТРУ'КЦИЯ *ж.* обструкция (*буржуазиялык коомдун шартында — бир заседаниени, айрыкча парламенттик заседаниени, ызы-чуу кылуу, керексиз, узакка созулган сөздөр сүйлөө жана башка жолдор менен атайлап бузуу*); **парла́ментская обстру́кция** парламенттик обструкция; **устро́ить** *кому-л.* **обстру́кцию** *бирөөгө* обструкция жасоо.
ОБСТУПА'ТЬ *несов. см.* **обступи́ть.**
ОБСТУПИ'ТЬ *сов. кого-что* тегеректөө, тегеректеп калуу, ортого алуу; **де́ти обступи́ли учи́теля** балдар мугалимди тегеректеп калышты.
ОБСУДИ'ТЬ *сов. что* талкуулоо; **обсуди́ть но́вый прое́кт** жаңы долбоорду талкуулоо; **обсуди́ть предложе́ние** сунушту талкуулоо.
ОБСУЖДА'ТЬ *несов. см.* **обсуди́ть.**
ОБСУЖДЕ'НИЕ *ср.* талкуу, талкуулоо; **обсужде́ние докла́да** докладды талкуулоо; **приня́ть уча́стие в обсужде́нии** талкууга катышуу.
ОБСУ'ШИВАТЬ *несов. см.* **обсуши́ть.**
ОБСУ'ШИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **обсуши́ться; 2.** *страд. к* **обсу́шивать.**
ОБСУШИ'ТЬ *сов. что* кургатуу; **обсуши́ть мо́крую оде́жду** суу болгон кийимди кургатуу.
ОБСУШИ'ТЬСЯ *сов.* курганууу, кийимин кургатуу; **обсуши́ться у костра́** отко кургануу.
ОБСЧИТА'ТЬ *сов. кого* кем эсептөө, кем эсептеп берүү, кем эсептеп берип алдоо.
ОБСЧИТА'ТЬСЯ *сов.* кем *же* көп эсептеп жаңылуу; **обсчита́ться на два рубля́** эки сомду кем *же* көп эсептеп коюу.
ОБСЧИ'ТЫВАНИЕ *ср.* кем эсептөө, кем эсептеп берүү, кем эсептеп берип алдоо.
ОБСЧИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **обсчита́ть.**
ОБСЧИ'ТЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **обсчита́ться; 2.** *страд. к* **обсчи́тывать.**
ОБСЫ'ПАТЬ *сов. кого-что* бетине себүү, айландыра бетинин баарына себүү; **обсы́пать торт са́харом** торттун бетине кант себүү.
ОБСЫПА'ТЬ *несов. см.* **обсы́пать.**
ОБСЫ'ПАТЬСЯ *сов.* күбүлүү, күбүлүп түшүү (*мис. тамдын шыбагы*).
ОБСЫПА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **обсы́паться; 2.** *страд. к* **обсыпа́ть.**
ОБСЫХА'ТЬ *несов. см.* **обсо́хнуть.**
ОБТА'ИВАТЬ *несов. см.* **обта́ять.**
ОБТА'ПТЫВАТЬ *несов. см.* **обтопта́ть.**
ОБТАЧА'ТЬ *сов. что* кайып тигүү.
ОБТА'ЧИВАТЬ I *несов. см.* **обтача́ть.**
ОБТА'ЧИВАТЬ II *несов. см.* **обточи́ть.**
ОБТА'ЯТЬ *сов.* музу эрүү, музу кетүү; **ступе́ньки обта́яли** тепкичтердин музу эриди.
ОБТЕКА'ЕМЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **обтека́ть; 2.** *прил.* сүйрү, сүйрү формалуу, учтуу (*алды жагы абаны жиреп жүрүүгө ыңтайлуу*); **обтека́емая фо́рма** сүйрү форма; **обтека́емый автомоби́ль** сүйрү формалуу автомобиль.
ОБТЕКА'ТЬ *несов. см.* **обте́чь.**
ОБТЕРЕ'ТЬ *сов. кого-что* сүртүү, аарчуу, айландыра сүртүү; **обтере́ть лоб платко́м** маңдайды жоолук менен аарчуу.
ОБТЕРЕ'ТЬСЯ *сов.* сүртүнүү, аарчынуу; **обтере́ться полоте́нцем** сүлгү менен сүртүнүү, сүлгү менен аарчынуу.
ОБТЕРПЕ'ТЬСЯ *сов. разг.* көнүү, үйрөнүп калуу.
ОБТЕСА'ТЬ *сов. что* жонуу, жонуп жылмартуу, копшоп жылмартуу (*балта же керки менен*); **обтеса́ть бревно́** устунду жонуп жылмартуу.
ОБТЕСА'ТЬСЯ *сов. разг.* чөйрөнүн таасири астында бир аз маданияттуу болуу.
ОБТЁСКА *ж.* жонуу, жонуп жылмартуу (*балта же керки менен*).
ОБТЁСЫВАТЬ *несов. см.* **обтеса́ть.**
ОБТЁСЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **обтеса́ться; 2.** *страд. к* **обтёсывать.**
ОБТЕ'ЧЬ *сов. что* айланып (тегеренип) агып өтүү.
ОБТИРА'НИЕ *ср.* **1.** (*пыли и т. п.*) сүртүү, айландыра сүртүү, аарчуу; **2.** (*лечебная процедура*) сүртүнүү, аарчынуу; **холо́дные обтира́ния** муздак сууга салынып сыгылган сүлгү менен сүртүнүү.
ОБТИРА'ТЬ *несов. см.* **обтере́ть.**
ОБТИРА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **обтере́ться; 2.** *страд. к* **обтира́ть.**
ОБТОПТА'ТЬ *сов. что, разг.* тепсөө, тебелөө, тебелеп таптоо.
ОБТОЧИ'ТЬ *сов. что* жонуп жылмартуу, курчутуу, учтоо, кыруу.
ОБТО'ЧКА *ж.* жонуу, курчутуу, учтоо, кыруу; **обто́чка вало́в** валдарды жонуу.
ОБТРЕПА'ТЬ *сов. что, разг.* жыртуу, тегерете (айландыра) жыртуу, чет-четин жыртуу; **обтрепа́ть пла́тье** көйнөктү кийип жүрүп жыртуу; **обтрепа́ть кни́гу** китептин чет-четин жыртуу.
ОБТРЕПА'ТЬСЯ *сов. разг.* жыртылуу, тегерете (айландыра) жыртылуу, чет-чети жыртылуу.
ОБТЮРА'ТОР *м.* обтюратор (**1.** *воен. атылуучу куралдын бир бөлүгү, бул дарынын газдарын затвор аркылуу чыгарбайт;* **2.** *кино тартуучу жана проекциялык аппараттарда — кадрлардын алмашуусун жашыруу үчүн пайдалануучу калканч*).
ОБТЯ'ГИВАТЬ *несов.* **1.** *см.* **обтяну́ть; 2.** (*прилегать — о платье*) кынап койгондой болуу (*кийим жөнүндө*).
ОБТЯ'ЖКА *ж.* **1.** (*действие*) керип (чоюп) каптоо; **2.** (*покрышка*) капталган сыргы; ◇ **в обтя́жку** чыптап койгондой (*кийим жөнүндө*).
ОБТЯЖНО'Й, -а́я, -о́е капталган; **обтяжны́е пу́говицы** материя менен капталган топчулар.
ОБТЯНУ'ТЬ *сов.* **1.** *что чем* каптоо; **обтяну́ть дива́н клеёнкой** диванды клеёнка менен каптоо; **2.** *что* (*облечь*) кынап тартуу, ондоо, кынап койгондой кылуу (*кийим*).
ОБУВА'ТЬ *несов. см.* **обу́ть.**
ОБУВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **обу́ться; 2.** *страд. к* **обува́ть.**
ОБУВНО'Й, -а́я, -о́е обувь-*га т.*; **обувна́я фа́брика** бут кийим фабрикасы; **обувно́й магази́н** бут кийим магазини.
ОБУВЩИ'К *м.* бут кийим фабрикасынын кызматкери.
О'БУВЬ *ж.* бут кийим; **ко́жаная о́бувь** булгары бут кийим; **тексти́льная о́бувь** кездеме бут кийим; **рези́новая о́бувь** резинадан жасалган бут кийим; **ва́ляная о́бувь** кийизден басылган бут кийим; **ле́тняя о́бувь** жайлык бут кийим; **моде́льная о́бувь** моделдик бут кийим.
ОБУ'ГЛИВАНИЕ *ср.* көмүргө айлануу, көмүргө айландыруу.
ОБУ'ГЛИВАТЬ *несов. см.* **обу́глить.**
ОБУ'ГЛИВАТЬСЯ *несов. см.* **обу́глиться.**
ОБУ'ГЛИТЬ *сов. что* көмүргө айландыруу.
ОБУ'ГЛИТЬСЯ *сов.* көмүргө айлануу, кароолонуп күйүү, көсөө болуу; **дрова́ уже́ обу́глились** жыгач отун кароолонуп күйдү.
ОБУ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **обу́зить.**
ОБУ'ЗА *ж.* ордук, керексиз жүк; **взвали́ть** *на кого-л.* **но́вую обу́зу** *бирөөгө* дагы ордук келтирүү; **быть** *дл*

www.bizdin.kg

кого-л. **обу́зой** *бирөө үчүн* керексиз жүк болуу, *бирөөгө* оздук болуу.

ОБУЗДА'НИЕ *ср.* **1.** жүгөндөө, жүгөн катуу; **2.** *перен.* тизгинин тартып коюу, жинин кагуу, ооздуктоо.

ОБУЗДА'ТЬ *сов. кого-что* **1.** жүгөндөө, жүгөн катуу; **2.** *перен.* тизгинин тартып коюу, жинин кагуу, ооздуктоо.

ОБУ'ЗДЫВАТЬ *несов. см.* **обузда́ть.**

ОБУ'ЗИТЬ *сов. что* тарытуу, тарайтуу; **обу́зить пла́тье** көйнөктү тарытуу.

ОБУРЕВА'ТЬ *несов. кого-что* тынчсыздантып толкундатуу (*кандайдыр бир сезимдин*); **меня́ обурева́ют сомне́ния** шектенүү сезими мени тынчсыздантып толкундатып турат.

ОБУСЛО'ВИТЬ *сов. что* **1.** (*оговорить*) шарттоо, шарт коюу; **обусло́вить дополни́тельную опла́ту при перерабо́тке** белгиленген убакыттан тышкары иштегени үчүн кошумча акы төлөөгө шарт коюу; **2.** (*послужить причиной*) себеп болуу, келип чыгуу.

ОБУСЛО'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **обусло́вить.**

ОБУСЛО'ВЛИВАТЬСЯ *несов.* **1.** (*оговариваться*) шарттануу, **2.** (*вызываться чем-л.*) себеп болуу, келип чыгуу.

ОБУ'ТЬ *сов.* **1.** *что* бутка кийүү, анкка кийүү; **обу́ть сапоги́** өтүк кийүү; **2.** *кого* бутка кийгизүү; **обу́ть ребёнка** баланын бутуна кийгизүү; **обу́ть больно́го** оорулуунун бутуна кийгизүү.

ОБУ'ТЬСЯ *сов.* бут кийим кийүү, бут кийим кийинүү; **обу́ться в сапоги́** өтүк кийүү.

О'БУ'Х *м.* уңгу (*балтанын, кетмендин ж. б. уңгусу*); ◇ **как о́бухом по голове́ уда́рило** *разг.* төбөгө зың дедире бир чапкандай болду; **плётью о́буха не перешибёшь** *посл.* балтанын уңгусун камчы менен жара албайсың.

ОБУЧА'ТЬ *несов. см.* **обучи́ть.**

ОБУЧА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **обучи́ться; 2.** *страд. к* **обуча́ть.**

ОБУЧЕ'НИЕ *ср.* үйрөнүү, үйрөтүү, окуу, окутуу; **всео́бщее обяза́тельное обуче́ние** жалпыга милдеттүү окуу; **беспла́тное обуче́ние** акы албай окутуу; **обуче́ние дете́й** балдарды окутуу; **зао́чное обуче́ние** сырттан окуу; **произво́дственное обуче́ние** өндүрүштүк окуу; **обуче́ние иностра́нным языка́м** чет тилдерди билүүгө үйрөтүү.

ОБУЧИ'ТЬ *сов. кого чему и с неопр.* үйрөтүү, окутуу; **обучи́ть дете́й** балдарды окутуу; **обучи́ть е́здить верхо́м** ат минип жүрүүгө үйрөтүү.

ОБУЧИ'ТЬСЯ *сов. чему и с неопр.* үйрөнүү, окуу; **обучи́ться игре́ на боя́не** баянда ойноону үйрөнүү; **обучи́ться игра́ть на скри́пке** скрипкада ойноого үйрөнүү; **обучи́ться верхово́й езде́** атчан жүрүүгө үйрөнүү.

ОБУШО'К *м. горн.* обушок (*тоо тектерин уруп жаруучу шайман*).

ОБУЯ'ТЬ *сов. кого, уст.*: **его́ обуя́л страх** аны коркунуч басты; **тебя́ обуя́ла жа́дность** сен ач көздүккө берилип кеттиң.

ОБХА'ЖИВАТЬ *несов. кого-что, разг.* жасакерденүү, жагынуу (*бирдеме алуу, бирдемеден пайдалануу максаты менен*).

ОБХВА'Т *м.* кучак; **де́рево в два обхва́та** эки кучак келген жыгач.

ОБХВАТИ'ТЬ *сов. кого-что* кучактап калуу, бек кучактоо; **обхвати́ть де́рево** жыгачты кучактап калуу.

ОБХВА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **обхвати́ть.**

ОБХО'Д *м.* **1.** (*действие*) обход; **у́тренний обхо́д врача́ в больни́це** ооруканада врачтын эртең мененки обходу; **2.** (*кружный путь*) айланып (тегеренип) баруугa жол; **удо́бный обхо́д** тегеренип баруугa ыңгайлуу жол; **3.** *воен.* айланып барып курчоо, тегеренип барып торгоо, айланып барып басуу; **дви́нуть полки́ в обхо́д** полкторду тегеренип барып курчоого (торгоого) жөнөтүү.

ОБХОДИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* сылыктык, адептүүлүк, кичи пейилдик.

ОБХОДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сылык, адептүү, кичи бейил; **обходи́тельный челове́к** кичи бейил киши.

ОБХОДИ'ТЬ I *несов. см.* **обойти́.**

ОБХОДИ'ТЬ II *сов. что* (*побывать везде*) кыдырып чыгуу; **обходи́ть весь го́род** шаарды бүт кыдырып чыгуу.

ОБХОДИ'ТЬСЯ *несов. см.* **обойти́сь.**

ОБХОДНО'Й: обходно́й лист *разг.* обходной лист (*отпускага чыгардын алдында же кызматтан бошордо ошол кызматчынын же жумушчунун мойнунда мекеменин же ишкананын акчасы же нерсеси жок экендиги тууралу кол койдуруучу документ*).

ОБХО'ДНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*кружный*) айланма; **обхо́дный путь** айланма жол (*төтө эмес жол*); **2.** *воен.* айланып (тегеренип) барыла турган, айланып барып басыла турган, айланып өтмө; **обхо́дное движе́ние** тегеренип жүрүү кыймылы; **обхо́дная коло́нна** айланып баруучу колонна.

ОБХОЖДЕ'НИЕ *ср.* мамиле; **ве́жливое обхожде́ние** сылык мамиле, сылыктык.

ОБЧЕ'СТЬСЯ *сов. разг.* эсептен жаңылуу, *кем же* көп эсептеп алуу; ◇ **раз, два и обчёлся** *разг.* бирди-жарым гана болбосо (*жок дээрлик, жокко эсе*).

ОБЧИ'СТИТЬ *сов. кого-что* **1.** тазалоо (*үстүртөн тазалоо*); **обчи́стить полу́ шу́бы** тондун этегин тазалоо; **2.** *перен. прост.* уурдап кетүү (*обокрасть*); таптакыр утуп алуу (*напр. в карточной игре*).

ОБЧИ'СТИТЬСЯ *сов.* тазалануу, аарчынуу.

ОБЧИЩА'ТЬ *несов. см.* **обчи́стить.**

ОБЧИЩА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **обчи́ститься; 2.** *страд. к* **обчища́ть.**

ОБША'РИВАТЬ *несов. см.* **обша́рить.**

ОБША'РИТЬ *сов. что, разг.* тинтүү, аңтаруу, издөө; **обша́рить все карма́ны** чөнтөгүнүн баарын аңтаруу (издөө).

ОБШИВА'ТЬ *несов. см.* **обши́ть.**

ОБШИ'ВКА *ж.* **1.** (*действие*) тегерете тигүү, сыртынан жаап каптоо; **2.** (*кайма*) жээк (*бир нерсенин жээгине басып тигилген нерсе*); **кружевна́я обши́вка** кружеводон басылган жээк; **3.** *тех.* тактай менен каптап жабуу; **деревя́нная обши́вка су́дна** кеменин тактайдан жасалган сырты.

ОБШИ'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое обшивка *3-ге т.*; капталуучу; **обши́вочный материа́л** капталуучу материал.

ОБШИ'РНОСТЬ *ж.* **1.** кеңдик; **2.** *перен.* чоңдук, кеңдик.

ОБШИ'РНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*о пространстве*) кең; **обши́рные пло́щади** кең аянттар; **2.** *перен.* чоң, кең, терең; көп; **обши́рные пла́ны** чоң пландар; **обши́рные зада́чи** чоң милдеттер; **обши́рные зна́ния** кең билим; **обши́рное знако́мство** тааныштыктын көп болушу; **обши́рное по́ле де́ятельности** иштөө мүмкүнчүлүгүнүн кеңдиги.

ОБШИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* четине бастырып тигүү, жээктете бастырып тигүү (*по краям*); каптап тегерете тигүү (*кругом*); **обши́ть воротни́к тесёмкой** жаканын айланасына жээк бастырып тигүү; **обши́ть посы́лку холсто́м** посылканы боз кендир менен каптап тигүү; **2.** *что* (*обить досками*) сыртынан жаап каптоо; **обши́ть тёсом** жука тактай менен каптоо; **3.** *кого-что* бир топ кишиге кийим тигүү; **обши́ть всю семью́** үй-бүлөнүн баарына кийим тигип берүү.

ОБШЛА'Г *м.* обшлаг (*жеңдин кайрылган учу*).

ОБЩА'ТЬСЯ *несов. с кем* катышуу, катташуу, байланышуу, байланыш жасоо; **обща́ться с друзья́ми** достор менен катташуу; **обща́ться со мно́гими людьми́** көп адамдар менен катышуу (байланыш жасоо).

ОБЩЕ» *татаал сөздөрдүн «жалпы», «жалпыга бирдей», «баарына тең» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.*: **общегородско́й** жалпы шаардык; **общеизве́стный** жалпыга маалым.

ОБЩЕАРМЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое жалпы армиялык.

ОБЩЕВОЙСКОВО'Й, -а́я, -о́е жалпы аскердик, жалпы войсколук; **общевойсково́е кома́ндование** жалпы аскердик командование, жалпы войсколук командование.

www.bizdin.kg

ОБЩЕГОРОДСКО'Й, -ая, -óе жалпы шаардык; **общегородскóй митинг** жалпы шаардык митинг.

ОБЩЕГОСУДА'РСТВЕННЫЙ, -ая, -ое жалпы мамлекеттик; **общегосудáрственный масштáб** жалпы мамлекеттик масштаб.

ОБЩЕДОСТУ'ПНОСТЬ *ж.* 1. жалпы элдин күчү келерлик; **общедостýпность цен** жалпы элдин күчү келерлик баалар; 2. (*простота изложения*) жалпы элге түшүнүктүүлүк; **общедостýпность лéкций** лекциялардын жалпы элге түшүнүктүүлүгү.

ОБЩЕДОСТУ'ПНЫЙ, -ая, -ое 1. (*доступный по цене*) жалпы элдин күчү келе турган; **общедостýпные цéны** жалпы элдин күчү келе турган баалар; 2. (*понятный*) жалпы элге түшүнүктүү; **общедостýпная статья́** жалпы элге түшүнүктүү макала.

ОБЩЕЖИТЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое *разг.* жалпы турмуштук; **общежитéйское прáвило** жалпы турмуштук эреже; **общежитéйские интерéсы** жалпы турмуштук таламдар.

ОБЩЕЖИ'ТИЕ *ср.* 1. (*помещение*) общежитие, жатакана; **студéнческое общежи́тие** студенттердин общежитиеси (жатаканасы); 2. (*общественный быт*) коомдук турмуш.

ОБЩЕИЗВЕ'СТНОСТЬ *ж.* жалпыга маалымдык, жалпыга белгилүүлүк.

ОБЩЕИЗВЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое жалпыга маалым, жалпыга белгилүү; **общеизвéстное прáвило** жалпыга маалым эреже; **общеизвéстный факт** жалпыга белгилүү факт.

ОБЩЕНАРО'ДНЫЙ, -ая, -ое жалпы элдик; **общенарóдные интерéсы** жалпы элдик таламдар; **общенарóдное дéло** жалпы элдик иш.

ОБЩЕНАЦИОНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жалпы улуттук.

ОБЩЕ'НИЕ *ср.* катташуу, байланыш, мамиле кылуу; **тéсное общéние** тыгыз байланыш.

ОБЩЕОБРАЗОВА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жалпы маалыматтуу, жалпы билим берүүчү; **общеобразовáтельные кýрсы** жалпы билим берүүчү курс.

ОБЩЕОБЯЗА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жалпыга милдеттүү; **общеобязáтельные прáвила** жалпыга милдеттүү эрежелер.

ОБЩЕПАРТИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое жалпы партиялык; **общепарти́йные вопрóсы** жалпы партиялык маселелер.

ОБЩЕПОЛЕ'ЗНЫЙ, -ая, -ое жалпыга пайдалуу; **общеполéзный труд** жалпыга пайдалуу эмгек.

ОБЩЕПОНЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое жалпыга түшүнүктүү; **общепоня́тное выражéние** жалпыга түшүнүктүү сөз (сүйлөм).

ОБЩЕПРИ'ЗНАНО *безл. в знач. сказ.* жалпыга белгилүү, шексиз.

ОБЩЕПРИ'ЗНАННЫЙ, -ая, -ое жалпыга таанылган; **общепри́знанный талáнт** жалпыга таанылган талант.

ОБЩЕПРИ'НЯТЫЙ, -ая, -ое жалпы кабыл алган; **общепри́нятый поря́док** жалпы кабыл алган тартип.

ОБЩЕРАСПРОСТРАНЁННЫЙ, -ая, -ое бардык жерге таралган, бардык жерде колдонулуучу; **общераспространённое мнéние** бардык жерге таралган пикир.

ОБЩЕРЕСПУБЛИКА'НСКИЙ, -ая, -ое жалпы республикалык, **общереспубликáнское совещáние** жалпы республикалык кеңешме.

ОБЩЕСОЮ'ЗНЫЙ, -ая, -ое жалпы союздук; **общесоюзное совещáние** жалпы союздук кеңешме; **предприя́тие общесою́зного значéния** жалпы союздук мааниси бар ишкана.

ОБЩЕ'СТВЕННИК *м.* коомчул (*көпчүлүк ишине активдүү катышкан киши*); **акти́вный общéственник** активдүү коомчул.

ОБЩЕ'СТВЕННИЦА *женск. р. к* **общéственник.**

ОБЩЕ'СТВЕННО ПОЛЕ'ЗНЫЙ, -ая, -ое коомго пайдалуу; **общéственно полéзный труд** коомго пайдалуу эмгек.

ОБЩЕ'СТВЕННО-ПОЛИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое. коомдук-саясий; **общéственно-полити́ческая дéятельность** коомдук-саясий ишкердик.

ОБЩЕ'СТВЕННО ПРОИЗВО'ДСТВЕННЫЙ, -ая, -ое коомдук-өндүрүштүк; **общéственно произвóдственные отношéния людéй** адамдардын коомдук-өндүрүштүк мамилелери.

ОБЩЕ'СТВЕННОСТЬ *ж. собир.* 1. коомчулук; **совéтская общéственность** советтик коомчулук; **наýчная общéственность** илимий коомчулук; **писáтельская общéственность** жазуучулар коомчулугу; **мировáя общéственность** бүткүл дүйнө коомчулугу; 2. (*общественные организации*) коомдук уюмдар.

ОБЩЕ'СТВЕННО-ЭКОНОМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое коомдук-экономикалык; **общéственно-экономи́ческие формáции** коомдук-экономикалык формациялар.

ОБЩЕ'СТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. общество 1-ге *т.*; **общéственное бытиé** коомдук бытие; **общéственный строй** коомдук түзүлүш; **общéственное произвóдство** коомдук өндүрүш; **общéственные отношéния** коомдук мамилелер; **общéственный дéятель** коомдук ишмер; **общéственное мнéние** коомдук пикир; **общéственное порицáние** көпчүлүк тарабынан сөгүш берүү; **общéственные наýки** коом жөнүндөгү илимдер; 2. (*коллективный*) коомдук; **общéственное животновóдство** коомдук мал чарбачылык; **общéственная сóбственность на срéдства произвóдства** өндүрүш каражаттарынын коомдук менчикте болгондугу; **общéственное питáние** коомдук тамак.

О'БЩЕСТВО *ср.* 1. коом; **социалисти́ческое óбщество** социалисттик коом; **капиталисти́ческое óбщество** капиталисттик коом; **феодáльное óбщество** феодалдык коом; 2. (*организация*) коом; **спорти́вное óбщество** спорттук коом, **Всесоюзное óбщество по распространéнию полити́ческих и наýчных знáний** Саясий жана илимий билимдерди жайылтуу боюнча Бүткүл союздук коом; 3. (*среда, компания*) чөйрө, топ; **он — душá óбщества** ал — чөйрөнүн жаны (*бардык оюн-күлкүнү, тамашаны баштоочу, уюштуруучу, шайыр адам*); **попáсть в дурнóе óбщество** жаман кишилердин тобуна кирип калуу.

ОБЩЕСТВОВЕ'Д *м.* коом таануу жагынан билгич (*специалист*).

ОБЩЕСТВОВЕ'ДЕНИЕ *ср.* коом таануу илими, коом таануу жагындагы илим.

ОБЩЕСТВОВЕ'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое обществоведение-ге *т.*

ОБЩЕТЕОРЕТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое жалпы теориялык; **общетеорети́ческий вопрóс** жалпы теориялык маселе.

ОБЩЕУПОТРЕБИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жалпы колдонулуучу; **общеупотреби́тельный оборóт рéчи** жалпы колдонулуп жүргөн сөздүн айтылышы (обороту).

ОБЩЕЧЕЛОВЕ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое жалпы кишилик, жалпы адамзаттык, жалпы адам баласынын.

О'БЩИЙ, -ая, -ее 1. жалпы; **óбщее мнéние** жалпы пикир; **óбщее собрáние** жалпы чогулуш; **óбщее прáвило** жалпы эреже; **óбщий кри́зис капитали́зма** капитализмдин жалпы кризиси; 2. (*совокупный*) жалпы; **óбщий итóг** жалпы жыйынтык; **óбщая сýмма** жалпы сумма; **óбщее числó** жалпы сан; 3. (*касающийся основ, обобщающий*) жалпы; **óбщее и чáстное** *филос.* жалпы жана жеке; **óбщие вопрóсы наýки** илимдин жалпы маселелери; ◇ **в óбщем** жалпы жалпы айтканда, жалпы алганда; **в óбщем я соглáсен** жалпысынан мен макулмун; **в óбщем и цéлом** баарын бириктир ганда; **изложи́ть** *что-л.* **в óбщих чертáх** *бир нерсени* жалпы жонунан гана айтуу; **óбщая тетрáдь** жалпы дептер; **найти́ óбщий язы́к** бир пикирге келүү.

О'БЩИ'НА *ж.* 1. *ист.* община (*бир территориянын калкынын өзүн өзү башкаруучу уюму*); **городскáя óбщи́на** шаардык община; **сéльская óбщи́на** селолук община; 2. *рел.* коом; **религиóзная óбщи́на** диний коом.

www.bizdin.kg

О'БЩИ'ННЫЙ, -ая, -ое **община**-*га т.*; общиналык; **общи́нные зе́мли** община жери; **общи́нное по́льзование землёй** община болуп жерден пайдалануу.

ОБЩИПА'ТЬ *сов. кого-что* жүнүн жулуу; **общипа́ть ку́рицу** тооктун жүнүн жулуу.

ОБЩИ'ПЫВАТЬ *несов. см.* **общипа́ть**.

ОБЩИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* мамилечилдик, үйүрчүлдүк, киши менен катышууну (байланышууну) сүйүүчүлүк.

ОБЩИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое мамилечил, үйүрчүл, бат үйүр алуучу, киши менен байланышты сүйүүчү; **общи́тельный челове́к** бат үйүр алуучу киши; **общи́тельный хара́ктер** киши менен байланышты сүйүүчү мүнөз.

О'БЩНОСТЬ *ж.* бирдейлик, жалпылык; **о́бщность интере́сов** таламдарынын бирдейлиги.

ОБЩО' *нареч. разг.* жалпы, жалпы жонунан.

ОБЪ- *приставка, «е», «я» тамгаларынын алдында «об» дун ордуна колдонулат.*

ОБЪЕГО'РИВАТЬ *несов. см.* **объего́рить**.

ОБЪЕГО'РИТЬ *сов. кого, прост.* алдоо, алдап кетүү.

ОБЪЕДА'ТЬ *несов. см.* **объе́сть**.

ОБЪЕДА'ТЬСЯ *несов. см.* **объе́сться**.

ОБЪЕДЕ'НИЕ *ср. см.* **объяде́ние**.

ОБЪЕДИНЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) биригүү, бириктирүү, бириктешүү; **объедине́ние ме́лких колхо́зов** майда колхоздорду бириктирүү; 2. (*союз, организация*) бирикме, биригиш.

ОБЪЕДИНЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **объедини́ть**; 2. *прил.* бириккен, бириктирилген, бириктешкен; **объединённое заседа́ние Сове́та Сою́за и Сове́та Национа́льностей** Союз Совети менен Улуттар Советинин бириккен заседаниеси; **Организа́ция Объединённых На́ций** Бириккен Улуттар Уюму.

ОБЪЕДИНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое бириктирүүчү, баш коштуруучу; **объедини́тельный съезд** бириктирүүчү съезд.

ОБЪЕДИНИ'ТЬ *сов. кого-что* бириктирүү, баш коштуруу.

ОБЪЕДИНИ'ТЬСЯ *сов.* биригүү, баш кошуу.

ОБЪЕДИНЯ'ТЬ *несов. см.* **объедини́ть**.

ОБЪЕДИНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **объедини́ться**; 2. *страд. к* **объединя́ть**.

ОБЪЕ'ДКИ *только мн.* кашек (*ко́рма*); саркыт, жегенден калган тамак (*хлеба и т. п.*).

ОБЪЕ'ЗД *м.* 1. (*действие*) тегерете кыдыруу, кыдырып чыгуу, айланып чыгуу; **объе́зд больны́х** оорулуларды кыдырып чыгуу; **пое́хать в объе́зд** айланып жүрүү; 2. (*кружный путь*) айланып (тегеренип) өтмө жол.

ОБЪЕ'ЗДИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*объехать*) кыдырып чыгуу, тегерете кыдыруу, айланып чыгуу; **объе́здить всю страну́** өлкөнү бүт кыдырып чыгуу; 2. *кого* (*лошадь*) минип *же* арабага чегип үйрөтүү.

ОБЪЕ'ЗДКА *ж.* (*лошадей*) минип *же* арабага (чанага) чегип үйрөтүү (*атты, төөнү, эшекти ж. б.*).

ОБЪЕ'ЗДЧИК *м.* 1. (*лошадей*) атты минүүгө үйрөтүүчү киши; 2. корукчу (*бир чоң участокту атчан жүрүп кайтаруучу*); **лесно́й объе́здчик** токой корукчусу.

ОБЪЕЗЖА'ТЬ I *несов. см.* **объе́здить**.

ОБЪЕЗЖА'ТЬ II *несов. см.* **объе́хать**.

ОБЪЕ'ЗЖЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **объе́здить**; 2. *прил.* минип *же* арабага салып үйрөтүлгөн; **объе́зженная ло́шадь** минип *же* арабага салып үйрөтүлгөн ат.

ОБЪЕ'КТ *м.* 1. *филос.* объект (*өзүбүздөн тышкары, айланадагы нерсе, реалдуу материалдык дүйнө*); 2. (*предмет*) объект (*нерсе, буюм*); **объе́кт иссле́дования** изилдөөчүнүн объект; 3. объект (*ишкана, мекеме, курулуш*); **строи́тельный объе́кт** курулуш объектиси; **рабо́тать на но́вом объе́кте** жаңы объектте иштөө.

ОБЪЕКТИ'В *м.* объектив (*оптикалык куралдардын асты жагындагы айнеги*); **объекти́в фотоаппара́та** сүрөт тартуучу аппараттын объективи.

ОБЪЕКТИВИ'ЗМ *м.* объективизм (*калп калыстык; чындыкка марксистик-ленининдик таптык көз караш менен баа берүүгө каршы турган идеалистикидеология*).

ОБЪЕКТИВИ'СТ *м.* объективист (*объективизмди жактоочу*).

ОБЪЕКТИВИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **объективизм**-*ге т.*

ОБЪЕКТИ'ВНО *нареч.* объективдүү, калыс, калыстык менен; **объекти́вно отнести́сь к де́лу** ишке калыстык менен мамиле кылуу; **объекти́вно рассмотре́ть вопро́с** маселени калыстык менен кароо.

ОБЪЕКТИ'ВНОСТЬ *ж.* объективдүүлүк, калыстык.

ОБЪЕКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое 1. *филос.* объективдүү (*табиятта адамдын акыл-оюна карабастан жашоочу*); **объекти́вная действи́тельность** объективдүү чындык; 2. (*беспристрастный*) объективдүү, калыс; **объекти́вная оце́нка** калыс баа; **объекти́вный свиде́тель** калыс (объективдүү) күбө.

ОБЪЁМ *м.* 1. көлөм, чоңдук; **объём ко́мнаты** бөлмөнүн чоңдугу; 2. *перен.* көлөм; **объём зна́ний** билимдин көлөмү; **объём проду́кции** продукциянын көлөмү; **кни́га небольшо́го объёма** көлөмү көп чоң болбогон, чакан китеп.

ОБЪЁМИСТЫЙ, -ая, -ое көлөмдүү, чоң; **объёмистая ру́копись** көлөмдүү кол жазма.

ОБЪЁМНЫЙ, -ая, -ое көлөмдүк; **объёмный коэффицие́нт расшире́ния** *физ.* кеңейүүнүн көлөмдүк коэффициенти; **объёмный ана́лиз** *хим.* көлөмдүк анализ; **объёмное кино́** көлөмдүү кино.

ОБЪЕ'СТЬ *сов.* 1. *что* (*обглодать*) кемирүү, тегерете кемирип жеш; **гу́сеницы объе́ли капу́сту** капустаны курт тегерете жеп койду; 2. *кого, разг.* жеп түгөтүү, жеп бүлдүрүү.

ОБЪЕ'СТЬСЯ *сов.* көп жеп жиберүү, ашыра жеп коюу; **объе́сться сла́дким** таттууну көп жеп коюу.

ОБЪЕ'ХАТЬ *сов.* 1. *что* (*стороной*) айланып өтүү, тегеренип баруу (*мис. атка минип же машинага ж. б. түшүп*); **объе́хать овра́г** жарды айланып өтүү; 2. *кого-что* (*перегнать*) өтүп (озуп) кетүү; **объе́хать грузови́к** жүк ташуучу машинадан озуп кетүү; 3. *что* (*побывать*) кыдырып чыгуу; **он объе́хал всю страну́** ал бүткүл өлкөнү кыдырып чыкты.

ОБЪЯВИ'ТЬ *сов.* 1. *что, о чём* жарыялоо, деп жарыялоо, кулактандыруу; **объяви́ть о своём реше́нии** өзүнүн чечими жөнүндө жарыялоо; **объяви́ть прика́з по а́рмии** армия боюнча приказ жарыялоо; **объяви́ть ко́нкурс** конкурс жарыялоо; **объяви́ть о нача́ле заня́тий** окуунун (иштин) башталышы жөнүндө кулактандыруу; **объяви́ть собра́ние откры́тым** «чогулушту ачык» деп жарыялоо; **объяви́ть собра́ние закры́тым** «чогулуш жабылды» деп жарыялоо; **объяви́ть войну́** согуш жарыялоо; 2. *кем-чем* (*гласно признать*) деп айтуу, деп жарыялоо.

ОБЪЯВИ'ТЬСЯ *сов. разг.* пайда болуу, чыга калуу, көрүнө калуу; **объяви́лся неизве́стный челове́к** чоочун киши пайда болду.

ОБЪЯВЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) жарыялоо, кулактандыруу; **объявле́ние пригово́ра** өкүмдү жарыялоо; **объявле́ние войны́** согуш жарыялоо; 2. (*печатное извещение*) кулактандыруу; **пове́сить объявле́ние** кулактандыруу илүү; **дать объявле́ние в газе́те** газетага кулактандыруу берүү.

ОБЪЯВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **объяви́ть**.

ОБЪЯВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **объяви́ться**; 2. *страд. к* **объявля́ть**.

ОБЪЯДЕ'НИЕ *ср. разг.* абдан (эң) даамдуу, абдан (эң) таттуу; **котле́ты пря́мо объяде́ние** котлеталар абдан даамдуу экен.

ОБЪЯСНЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) түшүндүрүү, түшүнүк берүү, айтуу; **объясне́ние сло́ва** сөздү түшүндүрүү; 2. (*оправдание; причина*) түшүндүрүү, түшүндүрүүчү себеп; **предста́вить свои́ объясне́ния** өзүнүн түшүндүрүүсүн берүү; **тру́дно приду́мать объясне́ние э́тому фак-**

www.bizdin.kg

ту бул фактыны түшүндүрүүчү себеп табуу кыйын; ◇ **объяснение в любви** сүйгөндүгүн айтуу.

ОБЪЯСНИ'МЫЙ, -ая, -ое түшүндүрүүгө (түшүнүүгө) мүмкүн болгон, түшүндүрүүгө (түшүнүүгө) боло турган; **это вполне объяснимое желание** бул түшүндүрүүгө толук мүмкүн болгон тилек.

ОБЪЯСНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое түшүндүрмөлүү, түшүнүгүү бер, түшүндүрмө; **объяснительная записка** түшүндүрмө кат; **объяснительное чтение** түшүндүрмөлүү окуу.

ОБЪЯСНИ'ТЬ *сов. что* түшүндүрүү, түшүнүк берүү; **объяснить правило** эрежесин түшүндүрүү; **объяснить непонятное слово** түшүнүксүз сөздү түшүндүрүү.

ОБЪЯСНИ'ТЬСЯ *сов.* 1. айтуу; 2. (*стать понятным*) түшүнүктүү болуу; **теперь всё объяснилось** эми бардыгы түшүнүктүү болду; ◇ **объясниться в любви** сүйгөндүгүн айтуу.

ОБЪЯСНЯ'ТЬ *несов. см.* **объяснить.**

ОБЪЯСНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **объясниться;** 2. (*разговаривать*) сүйлөшүү, сүйлөшө алуу, сүйлөй алуу; **он объясняется по-немецки** ал немецче сүйлөшө алат; **глухонемые объясняются жестами** дүлөй-дудуктар жаңсап сүйлөшөт; 3. (*находить объяснение в чём-л.*) себеп болуу, келип чыгуу; 4. *страд. к* **объяснять.**

ОБЪЯ'ТИЕ *ср.* кучак; **схватить в объятия** кучактап алуу; **упасть в объятия, попасть в объятия** тааныш кишиге кабылуу; **принять с распростёртыми объятиями** кучак жайып кабыл алуу.

ОБЪЯ'ТЫЙ, -ая, -ое каптаган, баскан.

ОБЪЯ'ТЬ *сов. что* 1. каптоо, чулгоо, басуу; **дом объят пламенем** үйдү жалын каптады; 2. *перен.* акылы жетүү, түшүнүү; **мой ум не может объять этого** менин акылым буга жете албайт.

ОБЫВА'ТЕЛЬ *м.* 1. *уст.* (*житель*) туруучу, жашоочу; **городской обыватель** шаарда туруучу киши; 2. *перен.* обыватель (*майда мүдөөлүү, идея жана коомдук түшүнүгү тар киши*); **превратиться в обывателя** обывателге айлануу.

ОБЫВА'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое 1. *уст.* (*местный*) жергиликтүү; 2. **обыватель** 2-ге *т.*; обывателдик.

ОБЫВА'ТЕЛЬЩИНА *ж. разг.* обывательщина, обывателдик (*турмуштагы жаңылыкты кабыл албагандык, акыл-эс жагынан артта калгандык, таламдардын тардыгы*); **погрязнуть в обывательщине** обывателдикке батуу; **бороться с обывательщиной** обывателдикке (обывательщинага) каршы күрөшүү.

ОБЫГРА'ТЬ *сов.* 1. *кого* утуп алуу, бирөөдөн утуп алуу; **обыграть** *кого-л.* **в шашки** *бирөөнү* дойбудан утуп алуу; 2. *что* ойноп жүрүп үнүн жакшылоо; **обыграть скрипку** скрипкада ойноп анын үнүн жакшылоо; 3. *что, разг.* кармоо; тууроо; **обыграть неудачное выражение собеседника** аңгемелешип отурган кишинин байкоосуз айтылып калган сөзүнөн кармоо.

ОБЫ'ГРЫВАТЬ *несов. см.* **обыграть.**

ОБЫ'ДЕННОСТЬ *ж.* күндө кайталап боло берүүчүлүк, күндөлүк турмушта боло берүүчүлүк, кадыреселик.

ОБЫ'ДЕННЫЙ, -ая, -ое күндөлүк, кадыресе; **обыденная жизнь** күндөлүк турмуш.

ОБЫДЁННЫЙ, -ая, -ое *уст. см.* **обыденный.**

ОБЫДЁНЩИНА *ж.* күндөлүк турмуштун зериктирүүчү фактылары; **бороться с обыдёнщиной** күндөлүк турмуштун зериктирүүчү фактыларына каршы күрөшүү.

ОБЫКНОВЕ'НИЕ *ср.* адат, өнөкөт; **у него такое обыкновение** анын ошондой адаты бар; **по обыкновению** адат боюнча; **против обыкновения** өнөкөткө каршы.

ОБЫКНОВЕ'ННО *нареч.* ар качан, кадыресе, дайыма адатынча, каадасынча; **обыкновенно по утрам я делаю зарядку** мен ар качан эртең менен зарядка кыламын; **обыкновенно он не бывает в это время дома** бул убакта ал дайыма үйүндө болбойт.

ОБЫКНОВЕ'ННЫЙ, -ая, -ое 1. (*обычный*) кадимки, боло берүүчү, баягы; **я приступил к своим обыкновенным занятиям** мен өзүмдүн кадимки ишиме кириштим; **обыкновенный случай** боло берүүчү окуя; 2. (*заурядный*) жөнөкөй, кадыресе.

О'БЫСК *м.* тинтүү; **произвести обыск** тинтүү жүргүзүү.

ОБЫСКА'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*сделать обыск*) тинтүү, тинтүү жүргүзүү; **обыскать пленного** туткундун жанын тинтүү; 2. (*осмотреть всё*) баарын кароо, тинтүү; **обыскать все карманы** чөнтөктөрүнүн баарын кароо.

ОБЫСКА'ТЬСЯ *сов. разг.* баары жерден издөө, баары жерден кароо; **я обыскался, но письма не нашёл** баары жерден издедим, бирок катты таба албадым.

ОБЫ'СКИВАТЬ *несов. см.* **обыскать.**

ОБЫ'ЧАЙ *м.* адат, үрп-адат, салт, каада; **старинный обычай** эскиден калган адат; **традиционный обычай** традициялык адат, традициялык салт; **по русскому обычаю** орустун салты боюнча; **дедовские обычаи** ата-бабадан калган үрп-адаттар.

ОБЫ'ЧНО *нареч.* ар качан, кадыресе, дайыма, адатынча, каадасынча.

ОБЫ'ЧНЫЙ, -ая, -ое күндөлүк, күндө боло берүүчү, адат болгон, кадыресе; **обычная обстановка** кадыресе шарт; **обычный день** көп күндөрдүн бири; **обычное явление** кадыресе иш.

ОБЮРОКРА'ТИТЬСЯ *сов. разг.* бюрократ болуу.

ОБЯ'ЗАННОСТЬ *ж.* милдет; **всеобщая воинская обязанность** жалпы аскердик милдет; **права и обязанности граждан** граждандардын укуктары жана милдеттери; **исполнять обязанности директора** директордун милдетин аткаруу; **вменить в обязанность** аткарууга милдеттендирүү; **делать** *что-л.* **по обязанности** *бир нерсени* милдет боюнча иштөө; **считать своей обязанностью** өзүнүн милдети деп эсептөө.

ОБЯ'ЗАННЫЙ, -ая, -ое милдеттүү; **мы обязаны помогать друг другу в работе** биз иште бири-бирибизге жардам берүүгө милдеттүүбүз; **я вам очень обязан** сиздин жакшылыгыңыз көңүлдөн калбайт, мен сизге абдан милдеттүүмүн.

ОБЯЗА'ТЕЛЬНО *нареч.* милдеттүү түрдө, кандай болсо да, сөзсүз; **я обязательно приду** мен сөзсүз келем.

ОБЯЗА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* милдеттүүлүк, милдеттенгендик; **обязательность явки** келүүгө милдеттүүлүк.

ОБЯЗА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. милдеттүү, милдеттүү түрдө аткарылуучу, турмушка (ишке) ашырылуучу; **обязательное обучение** милдеттүү окуу; **в обязательном порядке** милдеттүү түрдө; 2. *уст.* (*услужливый*) өтүнүчтү жерге таштабай турган, колунан келгенди аянбай турган; **обязательный человек** өтүнүчтү жерге таштабай турган киши.

ОБЯЗА'ТЕЛЬСТВЕННЫЙ, -ая, -ое: **обязательственное право** *юр.* милдеттендирилген укук.

ОБЯЗА'ТЕЛЬСТВО *ср.* 1. милдеттенме; **социалистическое обязательство** социалисттик милдеттенме; **взаимные обязательства** бири-бирине берилген милдеттенмелер, өз ара милдеттенмелер; **дать обязательство** милдеттенме берүү; **перевыполнить взятые на себя обязательства** өзүнүн алган милдеттенмелерин орундоо; 2. *фин.* (*денежный заёмный документ*) обязательство (*акча-заём документи*).

ОБЯЗА'ТЬ *сов. кого-что* 1. милдеттендирүү; **обязать выехать к месту работы** иштеген жерине жөнөп кетүүгө милдеттендирүү; 2. *уст.* милдеттүү кылуу (*өзүнүн иштеген жакшылыгы менен бирөөнү өзүнө милдеттүү кылуу*); **обязать своим вниманием** өзүнүн иштеген камкордугу менен өзүнө милдеттүү кылуу.

ОБЯЗА'ТЬСЯ *сов.* милдеттенүү, моюнга алуу (*бир нерсени иштөөнү*); **обязаться выполнить план досрочно** планды мөөнөтүнөн мурда орундоого милдеттенүү.

www.bizdin.kg

ОБЯ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **обязáть; положéние обязывает** *бы* милдеттендирип отурат.
ОБЯ'ЗЫВАТЬСЯ *несов. см.* **обязáться.**
ОВ (отравля́ющее веществó) ОВ (уу зат); **боевóе ОВ** согушук ОВ; **стóйкое ОВ** туруктуу ОВ; **нестóйкое ОВ** туруксуз ОВ.
ОВА'Л *м.* узунча тегерек, сүйрү; **овáл лицá** беттин тегереги.
ОВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое узунча тегерек, сүйрү; **овáльный стол** узунча тегерек стол.
ОВА'ЦИЯ *ж.* овация (*дүркүрөгөн жана узакка созулган кол чабуулар*); **бýрная овáция** дүркүрөгөн овация; **устрóить кому-л. овáцию** *бирөөгө* овация жасоо; **аплодисмéнты, переходя́щие в овáцию** овацияга өтүүчү катуу кол чабуулар.
ОВДОВЕ'ТЬ *сов.* жесир калуу (*эркек, аял*).
ОВЕВА'ТЬ *несов. см.* **овéять.**
ОВЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **овéять.**
ОВЁС *м.* сулу.
овéц *род. и вин. п. мн. от* **овцá.**
ОВЕ'ЧИЙ, -ья, -ье **овца**-*га т.*; **овéчья шерсть** койдун жүнү; **овéчий сыр** койдун сүтүнөн жасалган сыр; ◇ **волк в овéчьей шкýре** *погов.* кой терисин жамынган карышкыр.
ОВЕ'ЧКА *ж.* 1. *уменьш. от* **овцá** кой; 2. *перен.* койдон жоош, момун киши; **прики́нуться овéчкой** койдон жоош болуп амалдануу (*жаман ойлуу адамдын койдон жоош болуп амалданышы*).
ОВЕЩЕСТВИ'ТЬ *сов. что* затташтыруу (*зат кылып көрсөтүү затка, буюмга айландыруу*).
ОВЕЩЕСТВИ'ТЬСЯ *сов.* затташуу, затташтырылуу (*зат кылып, реалдуу кылып көрсөтүлүү; затка айландырылуу; затка айлануу*).
ОВЕЩЕСТВЛЕ'НИЕ *ср.* затташтырылуу, затташуу (*зат, буюм кылып көрсөтүү; затка, буюмга айландыруу*).
ОВЕЩЕСТВЛЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **овеществи́ть**; 2. *прил.* затташтырылган (*затка, буюмга айландырылган*); **овеществлённый труд** затташтырылган эмгек.
ОВЕЩЕСТВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **овеществи́ть.**
ОВЕЩЕСТВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **овеществи́ться;** 2. *страд. к* **овеществля́ть.**
ОВЕ'ЯТЬ *сов. кого-что* 1. (*обдать*) илеби уруу, желпүү, желдетүү; **меня́ овéяло теплóм** мага жылуу илеп урду; 2. *перен.* бөлөө, бөлөнүү.
ОВИ'Н *м.* овин (*боологан эгинди кургатуучу үй*).
ОВИ'ННЫЙ, -ая, -ое **овин**-*ге т.*
ОВЛАДЕВА'ТЬ *несов. см.* **овладéть.**
ОВЛАДЕ'НИЕ *ср.* 1. (*захват*) ээлеп алуу; 2. (*усвоение*) ээ болуу, алуу, үйрөнүү, билүү; **овладéние знáниями** билим алуу; **овладéние тéхникой** техникага ээ болуу.
ОВЛАДЕ'ТЬ *сов.* 1. *кем-чем* (*захватить*) ээлеп алуу; **овладéть крéпостью** чепти ээлеп алуу; 2. *кем-чем, перен.* (*охватить*) кубанып (кайгырып) кетүү; **им овладéла рáдость** ал кубанып кетти; 3. *чем* (*усвоить*) ээ болуу, алуу, үйрөнүү, билүү; **овладéть знáниями** билим алуу; **овладéть нóвой тéхникой** жаңы техникага ээ болуу; **овладéть языкóм** тил билүү; ◇ **овладéть собóй** өзүнө өзү ээ болуу, өзүн колго алуу.
О'ВОД *м.* көгөөн, соно.
ОВОЩЕВО'ДСТВО *ср.* жашылчачылык, жашылча өстүрүүчүлүк; **колхóзное овощевóдство** колхоздун жашылчачылыгы.
ОВОЩЕВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **овощеводство**-*го т.*; **овощевóдческий совхóз** жашылча айдоочу совхоз.
ОВОЩЕХРАНИ'ЛИЩЕ *ср.* жашылча сактагыч; **колхóзное овощехрани́лище** колхоздун жашылча сактагычы.
О'ВОЩИ *мн.* (*ед.* **óвощ** *м.*) жашылчалар (*пияз, сабиз, капуста ж. б.*); **рáнние óвощи** эрте бышуучу жашылчалар; **свéжие óвощи** жаңы жашылчалар; **сушёные óвощи** кургатылган жашылчалар; **заморóженные óвощи** тоңдурулган жашылчалар; **солёные óвощи** туздалган жашылчалар; **маринóванные óвощи** маринаддалган жашылчалар; **суп из овощéй** жашылчалардан жасалган сорпо; ◇ **всéкому (кáждому) óвощу своё врéмя** *посл.* ар нерсе өз убагында; ар нерсенин өз убактысы бар.
ОВОЩНО'Й, -áя, -óе **овощи**-*ге т.*; **овощны́е семенá** жашылчанын уруктары; **овощнáя торгóвля** жашылча соодасы; **овощнóй стол** жашылчадан жасалган тамак-аш (*мис. капуста сорпо, винегрет ж. б.*).
ОВРА'Г *м.* жар, аң; **на днé оврáга** аңдын түбүндө.
ОВРА'ЖЕК *м. уменьш. от* **оврáг** кичине жар, кичине аң.
ОВРА'ЖИСТЫЙ, -ая, -ое жарлуу, аңдуу; **оврáжистая мéстность** аңдуу жер.
овсá *род. п. от* **овёс.**
ОВСЮ'Г *м. бот.* кара сулу, арпакан.
ОВСЯ'НКА I *ж.* (*крупа*) сулу акшагы.
ОВСЯ'НКА II *ж.* (*птичка*) сары айгыр (*чымчык*).
ОВСЯНО'Й, -áя, -óе **овёс**-*ко т.*; **овсянóе пóле** сулу талаасы; **овсянóй кóлос** сулунун башы.
ОВСЯ'НЫЙ, -ая, -ое **овёс**-*ко т.*; **овся́ная крупá** сулу акшагы; **овся́ный кисéль** сулу кисели.
ОВЦА' *ж.* кой; **тонкорýнная овцá** уяң жүндүү кой; **курдю́чная овцá** куйруктуу кой; **стри́жка овéц** кой кыркуу; ◇ **с парши́вой овцы́ хоть шéрсти клок** *погов.* жаман койдон бир чымчым жүн алса да, пайда; жоктон көрө жогору; **парши́вая овцá всё стáдо пóртит** *посл.* бир кумалак бир карын майды чиритет.
ОВЦЕБЫ'К *м.* овцебык (*мүйүздүү жапайы жаныбарлардын бир түрү*).
ОВЦЕВО'Д *м.* кой өстүрүүчү, кой өрчүтүүчү.
ОВЦЕВО'ДСТВО *ср.* кой өстүрүүчүлүк, кой өрчүтүүчүлүк.
ОВЦЕВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое: **овцевóдческий совхóз** кой өстүрүүчү совхоз, кой совхозу.
ОВЦЕМА'ТКА *ж.* тубар кой.
ОВЧА'Р *м.* койчу.
ОВЧА'РКА *ж.* овчарка (*кароолчу чоң иттин бир тукуму*).
ОВЧА'РНЯ *ж.* кой короо.
ОВЧИ'НА *ж.* кой териси, кой тери.
ОВЧИ'НКА *ж. уменьш. от* **овчи́на** кичинекей кой тери; ◇ **нéбо с овчи́нку показáлось** *разг.* жан көзгө көрүндү, кара жер куурулду (*мис. корккондон, катуу ооругандан*); **овчи́нка вы́делки не стóит** *погов.* ат тери кайтпайт.
ОВЧИ'ННЫЙ, -ая, -ое **овчина**-*га т.*; **овчи́нный тулýп** кой терисинен жасалган тон.
ОГА'РОК *м.* шамдын күйгөндөн калган түбү; **огáрок свечи́** шамдын күйгөндөн калган түбү.
ОГИБА'ТЬ *несов. см.* **обогнýть.**
ОГЛАВЛЕ'НИЕ *ср.* мазмун (*китептин баш же аягына тиркелген мазмуну*); **оглавлéние кни́ги** китептин мазмуну.
ОГЛАСИ'ТЬ *сов. что* 1. (*объявить*) жарыялоо, угузуу; **секретáрь оглаcи́л резолю́цию собрáния** секретарь чогулуштун резолюциясын жарыялады; 2. *уст.* (*предать огласке*) элге таратып жиберүү (*жашырын нерсени*); 3. (*наполнить звуками*) жаңыртуу; **дéти огласи́ли кóмнату смéхом** балдар бөлмөнү күлкүсү менен жаңыртты.
ОГЛАСИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*наполниться*) жаңыруу; **лес огласи́лся кри́ками** токой кыйкырыктан жаңырды; 2. *уст.* (*получить огласку*) белгилүү болуп калуу, элге таралып кетүү; **тáйна огласи́лась** сыр элге таралып кетти.
ОГЛА'СКА *ж.* элге таралып кетүү, элге таратып жиберүү; **дéло получи́ло широ́кую оглáску** иш эл арасына кеңири таралып кетти.
ОГЛАША'ТЬ *несов. см.* **огласи́ть.**
ОГЛАША'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **огласи́ться;** 2. *страд. к* **оглашáть.**

www.bizdin.kg

ОГЛАШЕ'НИЕ *ср.* 1. (*обнародование*) жарыялоо, угузуу, жар салуу; **оглашéние постановлéния** токтомду жарыялоо; **оглашéние результáтов голосовáния** добуш берүүнүн натыйжасын жарыялоо; 2. (*разглашение*) элге таралуу, жарыялануу; **э́то решéние оглашéнию не подлежи́т** бул чечим элге таралууга тийиш эмес; бул чечимди жарыялоого болбойт.

ОГЛАШЕ'ННЫЙ, -ая, -ое *разг.* ыгы жок шашкалактаган; **он кричи́т как оглашéнный** ал жоо кууп келаткандай кыйкырат.

ОГЛО'БЛЯ *ж.* оглобля (*арабанын ат кошулуучу жан жыгачы*); ◇ **поверну́ть огло́бли** *разг.* мүдөөсүнө жетпей, куру алакан кайтуу.

ОГЛО'ХНУТЬ *сов.* дүлөй (керең) болуп калуу.

ОГЛУША'ТЬ *несов. см.* **оглуши́ть.**

ОГЛУШИ'ТЕЛЬНО *нареч.* кулак тундуруп; **оглуши́тельно кричáть** кулак тундуруп кыйкыруу.

ОГЛУШИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кулак тундурган; **оглуши́тельный гром** *кулак тундурган күн күркүрөө;* **оглуши́тельные аплодисмéнты** кулак тундурган кол чабуулар.

ОГЛУШИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. кулак тундуруу; **взрыв оглуши́л его́** жарылуу анын кулагын тундурду; 2. *разг.* (*ударом*) башты зыңылдата чабуу, башка чаап эсин оодаруу; 3. *перен.* таң калтырып (аңкайтып) салуу.

ОГЛЯДЕ'ТЬ *сов. кого-что* бардык жагын карап көрүү; **оглядéть мéстность** жердин бардык жагын карап көрүү.

ОГЛЯДЕ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*осмотреться*) карануу (*көзгүгө*); 2. *перен.* (*привыкнуть*) айлана менен таанышуу, көнүгүү.

ОГЛЯ'ДКА *ж.*: **дéлать** *что-л.* **с огля́дкой** *бир нерсе иштегенде* кылчактап (сактык менен) иштөө; ◇ **без огля́дки** кылчактап карабастан, кылчайбастан, артына карабастан; **бежáть без огля́дки** артын карабастан качуу.

ОГЛЯ'ДЫВАТЬ *несов. см.* **оглядéть.**

ОГЛЯ'ДЫВАТЬСЯ *несов. см.* **оглядéться, огляну́ться.**

ОГЛЯНУ'ТЬСЯ *сов.* кылчактоо; бурулуп кароо; ◇ **не успéешь огляну́ться, как...** көз ачып жумгуча эле...; **не успéл огляну́ться, как прошли́ кани́кулы** каникулдун кандай өткөнү да билинбей калды; көз ачып жумгуча эле каникул өтүп кетти.

ОГНЕ» *татаал сөздөрдүн «от» дегенди билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.:* **огнеопáсный** өрттөн коркунучтуу; **огнеупóрный** отко чыдамдуу.

ОГНЕВО'Й, -áя, -óе 1. огонь 3-*гө т.*; **огневáя тóчка** ок атылуучу точка (*атуучу куралдардын турган жери*); **огневáя завéса** от далдасы (*артиллериялык атуулардын далдасы*); **огневы́е срéдства** атылуучу куралдар (*артиллерия, пулемёт ж. б.*); 2. *см.* **óгненный** 3.

ОГНЕДЫ'ШАЩИЙ, -ая, -ое: **огнеды́шащая горá** жанар тоо.

ОГНЕМЁТ *м. воен.* огнемёт, от ыргыткыч (*күйүүчү суюктукту ыргытуучу курал*).

О'ГНЕННЫЙ, -ая, -ое 1. оттуу, өрттүү; **óгненные языки́ плáмени** оттун жалыны; 2. (*о цвете*) өрттөй кызыл; 3. *перен.* (*пламенный*) өрттөгөн, жалындуу; **óгненный взгляд** өрттөгөн көз караш; **óгненные рéчи** жалындуу сөздөр.

ОГНЕОПА'СНЫЙ, -ая, -ое өрттөн коркунучтуу, тез от алуучу; **огнеопáсная жи́дкость** тез от алуучу суюктук.

ОГНЕПОКЛО'ННИК *м. рел.* отко табынуучу.

ОГНЕПОКЛО'ННИЧЕСТВО *ср. рел.* отко табынуучулук.

ОГНЕПРИПА'СЫ *только мн. воен.* ок-дарылар (*снаряддар, патрондор ж. б.*).

ОГНЕСТО'ЙКИЙ, -ая, -ое отко чыдамдуу, отко туруштук берүүчү, күйбөй турган; **огнестóйкие сооружéния** отко чыдамдуу курулуштар.

ОГНЕСТО'ЙКОСТЬ *ж.* отко чыдамдуулук, отко турушук берүүчүлүк.

ОГНЕСТРЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое ата турган, атылма; **огнестрéльное орýжие** ата турган курал (*мис. мылтык, замбирек ж. б.*); ◇ **огнестрéльная рáна** ок тийгенден болгон жара.

ОГНЕТУШИ'ТЕЛЬ *м.* от өчүргүч, өрт өчүргүч (*ичине химиялык суюктук толтурулган өрт өчүрүүчү аппарат*).

ОГНЕУПО'РНОСТЬ *ж.* отко чыдамдуулук, күйбөстүк.

ОГНЕУПО'РНЫЙ, -ая, -ое отко чыдамдуу, отко күйбөс, отко эрибес; **огнеупóрный кирпи́ч** отко чыдамдуу кирпич.

ОГНЕУПО'РЫ *только мн.* отко чыдамдуу материалдар, отко күйбөс материалдар.

ОГНИ'ВО *ср.* оттук, оттук таш.

огня́ *род. п. от* **огóнь.**

ОГО' *межд.* оо (*таң калууну билдирет*); **огó, как ты вы́рос!** оо, сен чоңоюп калган турбайсыңбы!

ОГОВА'РИВАТЬ *несов. см.* **оговори́ть.**

ОГОВА'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **оговори́ться;** 2. *страд. к* **оговáривать.**

ОГОВО'Р *м. чаще мн.* жала; калп жеринен каралоо.

ОГОВОРИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*оклеветать*) күнөөкү бирөөгө жаба салуу, ушактоо, жаман аттуу кылуу; 2. *что* (*заранее условиться*) күн мурунтан сүйлөшүп алуу; **оговори́ть все услóвия в договóре** договорго бардык шартты киргизүү; 3. *что* (*сделать оговорку*) эскертүү, эскертип айтуу; **оговори́ть в предислóвии** кириш сөзүндө эскертип айта кетүү.

ОГОВОРИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*сделать оговорку*) эскертүү, эскертип айтуу; **я дóлжен оговори́ться, что...** мен... деп эскертип айта кетишим керек; 2. (*ошибиться*) жаңылыш айтуу, жаңылыш айтып жиберүү (*бир сөздү же бир нерсени*).

ОГОВО'РКА *ж.* 1. (*замечание*) эскертме, күн мурун айтып коюу; **без оговóрок** эскертүүсүз, сөзсүз; **с оговóркой** эскертүү менен; 2. (*обмолвка*) жаңылыш айтылган сөз, ката айтылган сөз.

ОГОЛЕ'НИЕ *ср.* жылаңачтоо, жылаңачталуу.

ОГОЛЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **оголи́ть;** 2. *прил.* жылаңачталган, жылаңач; **оголённое тéло** жылаңач дене; 3. *прил. перен.* жалбырагы түшкөн; **оголённые дерéвья** жалбырагы түшкөн жыгачтар.

ОГОЛИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* жылаңачтоо; 2. *что, перен.* жалбырагын түшүрүү; **вéтер оголи́л дерéвья** шамал бактардын жалбырактарын түшүрүп кетти; 3. *что, перен. воен.* күчүн азайтуу, күчүн бошондотуу; **оголи́ть фланг** флангнын күчүн азайтуу.

ОГОЛИ'ТЬСЯ *сов.* 1. жылаңачтануу; 2. *перен.* (*о деревьях*) жалбырагы түшүрүлүү; 3. *перен. воен.* күчү азайтылуу.

ОГОЛТЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* уят-сыйытсыз, уятсыз; ашынган (*жамандык жагынан*); кутурган-ашынган; **оголтéлый реакционéр** уят-сыйытсыз реакционер, кутурган-ашынган реакционер.

ОГОЛЯ'ТЬ *несов. см.* **оголи́ть.**

ОГОЛЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **оголи́ться.**

ОГОНЁК *м.* 1. *уменьш. от* **огóнь** 1; 2. *уменьш. от* **огóнь** 2; 3. *перен.* оту кызуу, ынта (*мис. оту бар адам*); **рабóтать с огонькóм** ынта менен иштөө.

ОГО'НЬ *м.* 1. (*пламя*) от; **развести́ огóнь** от жагуу; 2. (*свет*) от, жарык, чырак; **в окнé горéл огóнь** терезеден от көрүнүп турду; **огни́ фонарéй** фонарлардын жарыгы; **рабóтать при огнé** чырак жагып иштөө; 3. *воен.* ок атуу (*мылтык, пулемёт же артиллерия огу, атуусу*); **урагáнный огóнь** жамгырдай жааган ок; **вести́ огóнь** ок атуу; **откры́ть огóнь** ок ата баштоо; **под огнём** ок астында; **огóнь!** (*команда*) огонь! (*«аткыла!» деген команда*); ◇ **антóнов огóнь** *уст. см.* **гангрéна; подли́ть мáсла в огóнь** отко май тамызуу; **мéжду двух огнéй** бир жак жар, бир жак суу

www.bizdin.kg

(*эки коркунучтун ортосу*); **из огня́ да в по́лымя** *погов.* аңгектен качса, дөңгөккө; какаганга муштаган болуп; **боя́ться** *кого-л.* **как огня́** *биреөден* өлгүчө коркуу, *биреөдөн* аябай коркуу; **днём с огнём не найдёшь** такыр эле таппайсың; **он прошёл ого́нь и во́ду и ме́дные тру́бы** *погов.* ал көп кыйынчылыктарды башынан өткөргөн, анын көрбөгөнү калбады; **нет ды́ма без огня́** *погов.* жел болбой, чөптүн башы кыймылдабайт.

ОГОРА'ЖИВАНИЕ *ср.* айландыра (тегерете) тосуу.

ОГОРА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **огороди́ть.**

ОГОРА'ЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **огороди́ться;** 2. *страд. к* **огора́живать.**

ОГОРО'Д *м.* огород (*жашылча өсүмдүктөрү эгилген жер*); ◇ **огоро́д городи́ть** *см.* **городи́ть.**

ОГОРОДИ'ТЬ *сов. что* айландыра (тегерете) тосуу; **огороди́ть уча́сток** участокту айландыра тосуу.

ОГОРОДИ'ТЬСЯ *сов.* айландыра (тегерете) тосулуу, айландыра (тегерете) тосуп алуу.

ОГОРО'ДНИК *м.* огородчу (*огороддук менен кесип кылуучу, огороддо иштөөчү киши*).

ОГОРО'ДНИЦА *женск. р. к* **огоро́дник.**

ОГОРО'ДНИЧАТЬ *несов. разг.* огородчулук кылуу.

ОГОРО'ДНИЧЕСТВО *ср.* огородчулук (*жашылча өсүмдүктөрүн өстүрүү*).

ОГОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое **огород**-*го т.*; **огоро́дные культу́ры** огород өсүмдүктөрү.

ОГОРО'ШИТЬ *сов. кого, разг.* аң-таң калтыруу, таң калтырып (аңкайтып) салуу; **огоро́шить но́востью** жаңылык менен таң калтыруу; **огоро́шить неожи́данным вопро́сом** күтүлбөгөн суроо берип аң-таң калтыруу.

ОГОРЧА'ТЬ *несов. см.* **огорчи́ть.**

ОГОРЧА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **огорчи́ться;** 2. *страд. к* **огорча́ть.**

ОГОРЧЕ'НИЕ *ср.* кайгылантуу; кайгы, капага салуу; капалык; **причини́ть** *кому-л.* **огорче́ние** бирөөнү капа кылуу.

ОГОРЧЁННО *нареч.* кайгылануу менен, капалык менен, капалуу түрдө.

ОГОРЧЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **огорчи́ть;** 2. *прил.* кайгыланган, кайгылуу, капаланган, капалуу; **огорчённое лицо́** кайгылуу бет, капалуу өң.

ОГОРЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кайгылантуучу, кайгыга салуучу, капалантуучу, капа кылуучу; **огорчи́тельная но́вость** капа кылуучу жаңылык.

ОГОРЧИ'ТЬ *сов. кого* кайгыландыруу, капаландыруу, капа кылуу; **огорчи́ть** *кого-л.* **отка́зом** *бирөөнүн* сураганын бербей капа кылуу.

ОГОРЧИ'ТЬСЯ *сов.* кайгылануу, капалануу, капа болуу.

ОГРА'БИТЬ *сов. кого-что* талап алуу, тартып алуу, карактап алуу.

ОГРАБЛЕ'НИЕ *ср.* талап алуу, тартып алуу, карактоо.

ОГРА'ДА *ж.* тосмо; **ка́менная огра́да** таштан жасалган тосмо; **обнести́ огра́дой** айландыра тосмо менен курчоо.

ОГРАДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое коргоочу, сактоочу; **огради́тельные по́шлины** *эк.* коргогуч бажылар, коргогуч пошлиналар (*өзүнүн өнөр жайларын башка өлкөлөрдүн товарларынын басып кетишинен коргоо үчүн импортко салынган бажы*).

ОГРАДИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. тосуу, коруктоо, курчоо; 2. *перен.* коргоо; коруу, сактоо; **огради́ть** *кого-л.* **от ли́шних хлопо́т** *бирөөнү* артык баш түйшүктөн коргоо.

ОГРАЖДА'ТЬ *несов. см.* **огради́ть.**

ОГРАЖДЕ'НИЕ *ср.* 1.: **огражде́ние прав** укугун коргоо; укукту коруу; 2. *уст.* (*ограда*) тосмо.

ОГРАНИЧЕ'НИЕ *ср.* чектөө, чектелүү, чек коюу, чек коюлуу; **отмени́ть ограниче́ния** чектөөнү жокко чыгаруу (жоюу).

ОГРАНИ'ЧЕННОСТЬ *ж.* чектелгендик; чек коюлгандык.

ОГРАНИ'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **ограни́чить;** 2. *прил.* чектелген, чек коюлган; 3. *прил. перен.* (*умеренный*) чакан, аз, көп чоң эмес; **ограни́ченные возмо́жности** мүмкүнчүлүктөрдүн аздыгы; **ограни́ченный срок** мөөнөттүн чакандыгы; 4. *прил. перен.* (*о человеке*) акылы анчалык терең эмес, билими (таламдары) тайыз; **ограни́ченный челове́к** акылы анчалык терең эмес киши.

ОГРАНИ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **ограни́чить.**

ОГРАНИ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **ограни́читься;** 2 *страд. к.* **ограни́чивать.**

ОГРАНИЧИ'ТЕЛЬНО *нареч.* чектүү, белгилүү чекте; **толкова́ть** *что-л.* **ограничи́тельно** *бир нерсени* белгилүү чекте түшүндүрүү *же* түшүнүү.

ОГРАНИЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое чектөөчү, чек коюучу; **ограничи́тельные ме́ры** чектөөчү чаралар, чек коюучу чаралар; **ограничи́тельное толкова́ние** чектөөчү түшүндүрүү.

ОГРАНИ'ЧИТЬ *сов. кого-что* чектөө, чек коюу, белгилүү рамкага коюу; **ограни́чить себя́** *в чём-л.* *бир нерседе* өзүн чектөө; **ограни́чить ора́тора вре́менем** ораторду белгилүү убакыт менен чектөө.

ОГРАНИ'ЧИТЬСЯ *сов. чем* 1. (*удовлетвориться*) чектелүү, канааттануу, алымсынуу; **ограни́читься у́стным приве́тствием** оозеки куттуктоо менен чектелүү; 2. (*свестись к чему-л.*) бүтүү, чектелүү; **редакти́рование ограни́чилось небольши́ми попра́вками** редактирлөө анча-мынча түзөтүү менен бүттү.

ОГРЕБА'ТЬ *несов. см.* **огрести́;** ◇ **огреба́ть де́ньги** *разг.* акчаны көп алуу, акчаны шыпырып алуу.

ОГРЕСТИ' *сов. что* тырмап жыйноо, тырмап чогултуу; **огрести́ оси́павшиеся коло́сья пшени́цы** буудайдын жерге түшүп калган баштарын тырмап чогултуу.

ОГРЕ'ТЬ *сов. кого, прост.* тартып жиберүү (*мис. камчы менен*); салып калуу (*мис. таяк менен*).

ОГРЕ'Х *м. с.-х.* чала калган жер, ала калган жер (*айдоодо, себүүдө, чабууда чала, ала калган жер*); **паха́ть без огре́хов** чала калтырбай айдоо.

ОГРО'МНОСТЬ *ж.* абдан зор экендик, абдан чоңдук, эң чоңдук.

ОГРО'МНЫЙ, -ая, -ое абдан зор, абдан чоң, эң зор, килейген, аябаган чоң; **огро́мная пло́щадь** абдан чоң аянт; **огро́мное впечатле́ние** абдан зор таасир.

ОГРУБЕВА'ТЬ *несов. см.* **огрубе́ть.**

ОГРУБЕ'ЛОСТЬ *ж.* одоно тарткандык, долдойгондук, колдойгондук, дордойгондук, топостонгондук.

ОГРУБЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое одоно тарткан, долдойгон, колдойгон, дордойгон, топостонгон.

ОГРУБЕ'ТЬ *сов.* одоно тартуу, долдоюу, дордоюу, топостонуу.

ОГРЫЗА'ТЬСЯ *несов. см.* **огрызну́ться.**

ОГРЫЗНУ'ТЬСЯ *однокр.* 1. (*о собаке*) ырылдоо; 2. *перен. разг.* корс жооп берүү, одонолук менен каяша айтуу.

ОГРЫ'ЗОК *м. разг.* калдык (*жегенден, тиштегенден, кемиргенден калган калдык*); **огры́зок карандаша́** карандаштын калдыгы.

ОГУ'ЗОК *м.* сан эт, жая.

ОГУ'ЛОМ *нареч.* текшерип отурбастан (көрбөй) эле, колго тийгенин чогуусу менен; **обвини́ть всех огу́лом** текшерип көрбөй эле, бардыгын бирдей күнөөлөө.

ОГУ'ЛЬНО *нареч.* текшербей туруп эле, себебине карабастан эле; **огу́льно обвини́ть** *кого-л.* *бирөөнү* далилсиз күнөөлөө.

ОГУ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое текшербей туруп эле, себебине карабастан эле, далилсиз эле; **огу́льное обвине́ние** текшерилбестен эле коюлган күнөө.

ОГУРЕ'Ц *м.* бадыраң.

ОГУРЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **огурец**-*ге т.*; **огуре́чные семена́** бадыраңдын уругу.

www.bizdin.kg

ОГУ'РЧИК *м. уменьш. от* **огурéц** кичинекей бадыраң; ◇ **как огýрчик** *разг.* бышкан боорсоктой (*саламаттыгы жакшы киши жөнүндө*).

О'ДА *ж. лит.* ода (*кандайдыр бир тарыхый окуяга же баатырга арналган салтанаттуу, көбүнчө классикалык стилде жазылган ыр*); **торжéственная óда** салтанаттуу ода.

ОДА'ЛЖИВАТЬ *несов. см.* **одолжи́ть**.

ОДАЛИ'СКА *ж.* 1. (*рабыня*) кенизек; кан сарайында кызмат кылуучу күң; 2. (*наложница*) ойнош аял.

ОДАРЁННОСТЬ *ж.* зээндүүлүк, идректүүлүк, шыктуулук, жөндөмдүүлүк, таланттуулук.

ОДАРЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **одари́ть**; 2. *прил.* зээндүү, идректүү, шыктуу, жөндөмдүү, таланттуу; **одарённый человéк** жөндөмдүү (талантту) киши.

ОДА'РИВАТЬ *несов. см.* **одари́ть** 1.

ОДАРИ'ТЬ *сов. кого чем* 1. сыйлоо, сый кылып берүү, тартуу, тартуу кылып берүү; **одари́ть детéй игрýшками** балдарга сый кылып оюнчук берүү; 2. *перен.* абдан көп (мол) берүү (*энчи кылып берүү, бөлүп берүү*); **прирóда щéдро одари́ла егó** жаратылыш ага жөндөмдүүлүктү абдан мол берген.

ОДАРЯ'ТЬ *несов. см.* **одари́ть**.

ОДЕВА'НИЕ *ср.* кийинүү; кийинтүү, кийгизүү.

ОДЕВА'ТЬ *несов. см.* **одéть**.

ОДЕВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **одéться**; 2. кийинүү; **прóсто одевáться** жөнөкөй кийинүү; **умéть одевáться** кийинүүнү билүү; 3. *страд. к* **одевáть**.

ОДЕ'ЖДА *ж.* 1. кийим; **зи́мняя одéжда** кыштык кийим; **вéрхняя одéжда** сырт кийим; **фóрменная одéжда** формалуу кийим; 2. (*покрытие дороги*) жолдун бети (үстү); **асфáльтовая одéжда мостовóй** жолдун асфальт бети; **гудрóновая одéжда шоссéйной дорóги** шоссе жолунун гудрон бети.

ОДЁЖКА *ж. уменьш. от* **одéжда** кийим; ◇ **по одёжке протя́гивай нóжки** *посл.* жылкыңа карап ышкыр.

ОДЕКОЛО'Н *м.* одеколон; **тройнóй одеколóн** тройной одеколон; **цветóчный одеколóн** гүлдөн жасалган одеколон.

ОДЕКОЛО'ННЫЙ, -ая, -ое **одеколон**-*го т.*

ОДЕЛИ'ТЬ *сов. кого чем* бөлүштүрүп берүү.

ОДЕЛЯ'ТЬ *несов. см.* **одели́ть**.

ОДЁР *м. разг.* 1. картайып күчү кеткен арык ат; 2. *перен.* өтө арык, тыржыйган киши.

ОДЁРГИВАТЬ *несов. см.* **одёрнуть**.

ОДЕРЕВЕНЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое жыгач болуп катып калган, сенек болуп калган, ийкемсиз болуп калган; **одеревенéлые пáльцы** сенек болуп калган бармактар.

ОДЕРЕВЕНЕ'ТЬ *сов.* 1. (*затвердеть*) сенейип катып калуу; 2. (*потерять чувствительность*) эч нерсени сезбей калуу; **пáльцы одеревенéли от хóлода** бармактары тоңуп эч нерсени сезбей калды.

ОДЕРЖА'ТЬ *сов.*: **одержáть побéду** жеңүү, үстөм келүү; **одержáть верх** *над кем-л.* *бирөөнү* жеңүү.

ОДЕ'РЖИВАТЬ *несов. см.* **одержáть**.

ОДЕРЖИ'МОСТЬ *ж.* оопайлык, жиндилик.

ОДЕРЖИ'МЫЙ, -ая, -ое 1. таасири астындагы (*бир нерсенин, мис. идеянын*); 2. *в знач. сущ. м., ж.* оопай, жинди.

ОДЁРНУТЬ *сов.* 1. *что* тартып оңдоо, тартып түзөтүү; **одёрнуть гимнастёрку** гимнастёрканы тартып оңдоо; 2. *кого, перен. разг.* кагып коюу, силкип таштоо; **одёрнуть нахáла** уятсыз кишини кагып коюу.

ОДЕ'ТЫЙ, -ая, -ое кийинген, кийимчен.

ОДЕ'ТЬ *сов. кого-что* кийиндирүү, кийинтүү, кийгизүү; **одéть ребёнка** баланы кийинтүү; **одéть всю семью́** бүткүл үй-бүлөнү кийинтүү.

ОДЕ'ТЬСЯ *сов.* 1. кийинүү; **тепло́ одéться** жылуу кийинүү; **одéться во всё нóвое** баштан аяк жаңы кийим кийинүү; 2. (*приобрести одежду*) жаңы кийим алуу; **вся семья́ одéлась и обýлась** үй-бүлө бүт баштан аяк кийинди; 3. *перен.* (*покрыться*) каптоо, жабуу; **дерéвья одéлись листвóй** бактардын жалбырагы чыкты, бактар жалбыракка бөлөндү; **веснóй земля́ одéлась зелёным коврóм** жазында жер бети жашыл килем менен капталды.

ОДЕЯ'ЛО *ср.* одеял; жууркан; **стёганое одея́ло** жууркан; **бáйковое одея́ло** байка одеял; **шерстянóе одея́ло** жүн одеял.

ОДЕЯ'НИЕ *ср. уст. ирон.* кийим; **богáтое одея́ние** кымбат кийим; **стрáнное одея́ние** укмуштуу кийим; **смешнóе одея́ние** киши күлгүдөй кийим.

ОДИ'Н *м.* 1. *числ.* (*число*) бир; **из десяти́ вы́честь оди́н** ондон бирди алып таштоо; 2. *числ.* (*количество*) бир, жалгыз; **собрáние сочинéний в однóм тóме** бир том кылып чыгарылган чыгармалар жыйнагы; **оди́н раз** 1) бир жолу, бир мертебе; 2) (*однажды*) бир күнү, бир кезде, бир мезгилде, бир убакта; 3. *прил.* (*без других, в отдельности*) жалгыз, жеке; **он мóжет э́то сдéлать оди́н** ал муну жалгыз иштей алат; **одномý емý не спрáвиться** жалгыз анын колунан келбейт; **я живý оди́н** мен жалгыз турам; **оди́н в пóле не вóин** *посл.* жалгыз аттын чаңы чыкпайт; 4. *мест.* (*какой-то, некий*) бир (*белгисиз*); **емý сказáл об э́том оди́н человéк** бул жөнүндө ага бир киши айтыптыр; **оди́н из выступáвших** чыгып сүйлөгөндөрдүн бири; **в оди́н прекрáсный день** бир күнү; 5. *прил.* (*тот же самый*) бирдей, бир, бирге, тең; **одногó размéра** бирдей чоңдукта, размери бирдей; **одногó вóзраста** жашы тең; **э́то однá компáния** булар бир компания; **жить** *с кем-л.* **в однóм дóме** *бирөө менен* бир үйдө туруу; 6. *мест.* (*только, исключительно*) жалаң гана, жеке гана; **вы оди́н мóжете э́то сдéлать** муну жалгыз гана сиз иштей аласыз; **он рабóтает с однóй молодёжью** ал жалаң гана жаштар менен иштейт; **от негó одни́ неприя́тности** андан жалаң гана жаман нерсе келип чыгат; 7. *мест.* (*какой-л. в ряду сходных*) бир, бирөө; **то оди́н, то другóй** биринен сала бири; **оди́н за други́м** биринин артынан бири; ◇ **оди́н-еди́нственный** жападан жалгыз, жалгыз гана, бирөө эле; **оди́н-одинёшенек** жап-жалгыз, жалгыздан-жалгыз; **всё однó** *разг.* баары бир; **все до одногó** бири калбай, баары бүт бойдон; **все как оди́н** баары тең бирдей; **одни́м дýхом** *или* **в оди́н миг** көз ачып жумганча; **в оди́н гóлос** бир добуштан; **однó к одномý** биринен сала бири; сүйлөшүп койгондой; **оди́н на оди́н** жекеме-жеке; **одни́м слóвом** *вводн. сл.* бир сөз менен айтканда.

ОДИНА'КОВО *нареч.* бирдей, окшош; **одинáково одевáть детéй** балдарды бирдей (окшош) кийиндирүү.

ОДИНА'КОВЫЙ, -ая, -ое бирдей, окшош, тең; **одинáковые взгля́ды** бирдей көз караштар; **они́ одинáкового рóста** алардын бойлору тең; **в одинáковой мéре** бир, катар.

ОДИНА'РНЫЙ, -ая, -ое бир кабат, жалаң кабат.

ОДИ'ННАДЦАТЫЙ, -ая, -ое *числ.* он биринчи.

ОДИ'ННАДЦАТЬ *числ.* он бир.

ОДИНО'КИЙ, -ая, -ое 1. жалгыз; **одинóкий дом** жалгыз үй; 2. үй-бүлөсү, ага-тууганы жок жалгыз; **одинóкий человéк** үй-бүлөсү, ага-тууганы жок жалгыз киши; 3. *в знач. сущ. м., ж.* (*холостяк*) бойдок.

ОДИНО'КО *нареч.* жалгыз; **жить одинóко** жалгыз туруу.

ОДИНО'ЧЕСТВО *ср.* жалгыздык, жалгызчылык; **жить в одинóчестве** жалгыз туруу; **не люби́ть одинóчества** жалгыздыкты жаман көрүү.

ОДИНО'ЧКА 1. *м. и ж.* жеке, жалгыз, бирин-серик; **кустáрь-одинóчка** жеке кустарь; 2. *ж. разг.* (*одиночная камера*) одиночка (*бир гана киши камалуучу камера*); ◇ **мать-одинóчка** эрсиз калган балалуу аял.

ОДИНО'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. бириндеген; **одинóчный полёт** бириндеген учуш, бир-бирден учуу; 2. (*для одного*) жалгыз, бир кишилик; **одинóчное заключéние** жалгыз камоо; **одинóчная кáмера** бир кишилик камера; 3. (*отдельный*) бирин-серин, анда-санда; **одинóчные вы́стрелы** анда-санда атылган мылтыктын үнү.

ОДИО'ЗНОСТЬ *ж.* одиоздук (*суук көрүнгөндүк; арты чуулуулук*).

www.bizdin.kg

ОДИО'ЗНЫЙ, -ая, -ое одноздуу (*суук көрүнгөн; арты* *өдүү*); **одио́зная ли́чность** одноздуу киши.

ОДИЧА'ВШИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **одича́ть;** 2. *прил.* жапайы болуп кеткен, жапайы болуп калган.

ОДИЧА'ЛОСТЬ *ж.* жапайы болуп кеткендик, жапайы болуп калгандык.

ОДИЧА'ЛЫЙ, -ая, -ое жапайы болуп калган, жапайы болуп кеткен; **одича́лая соба́ка** жапайы болуп калган ит.

ОДИЧА'НИЕ *ср.* жапайы болуп кетүү, жапайы болуп калуу.

ОДИЧА'ТЬ *сов.* жапайы болуп кетүү, кийик болуп кетүү.

ОДНА' *женск. р. к* **оди́н.**

ОДНА'ЖДЫ *нареч.* 1. (*как-то раз*) бир убакта, бир күнү; **одна́жды ле́том** жайында бир күнү; 2. (*один раз*) бир жолу, бир мертебе; **то́лько одна́жды он слы́шал тако́й го́лос** ал мындай үндү бир гана жолу уккан.

ОДНА'КО 1. *союз противит.* бирок; **он о́чень торопи́лся, одна́ко опозда́л** ал абдан шашкан эле, бирок кечигип калды; 2. *вводн. сл.* деги; **как, одна́ко, обстоя́т дела́?** иштин жайы, деги, кандай?; 3. *межд.*: **одна́ко, наку́рено у вас здесь!** силердин бул үйүңөрдө тамеки аябай тартылган турбайбы!

ОДНИ' *мн. от* **оди́н.**

ОДНО' *ср. р. к* **оди́н; говори́ть одно́ и то́ же** бир нерсени эле айта берүү.

ОДНО- *татаал сөздөрдүн «бир», «-лаш», «бирге» деген маанилерин билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.*: **одноа́ктный** бир көшөгөлүү; **однокла́ссник** сабакташ, классташ.

ОДНОА'КТНЫЙ, -ая, -ое бир көшөгөлүү; **одноа́ктная пье́са** бир көшөгөлүү пьеса.

ОДНОБО'КИЙ, -ая, -ое бир беткей; **однобо́кое реше́ние** бир беткей чечим; **однобо́кий вы́вод** бир беткей тыянак.

ОДНОБО'КОСТЬ *ж.* бир беткейлик.

ОДНОБО'РТНЫЙ, -ая, -ое бир жакка кымтыланма (*кийим*); **однобо́ртный пиджа́к** бир жагына кымтыланма бешмант.

ОДНОВРЕ'МЕ'ННО *нареч.* бир убакытта, бир мезгилде; **все заговори́ли одновре́ме́нно** бардыгы бир убакытта сүйлөп жиберишти; **одновре́ме́нно с э́тим** ушуну менен катар.

ОДНОВРЕ'МЕ'ННОСТЬ *ж.* бир убакытта болгондук, бир мезгилде болгондук; **одновре́ме́нность собы́тий** окуялардын бир убакытта болгондугу.

ОДНОВРЕ'МЕ'ННЫЙ, -ая, -ое бир убакытта болуучу, бир мезгилде болуучу; **одновре́ме́нные де́йствия** бир убакытта кылынуучу аракеттер, бир убакытта болуучу аракеттер.

ОДНОГЛА'ЗКА *ж. зоол.* тузсуз сууда жашоочу бир көздүү жаныбар.

ОДНОГЛА'ЗЫЙ, -ая, -ое сыңар көздүү, жалгыз көздүү; **одногла́зый цикло́п** *миф.* сыңар көздүү дөө.

ОДНОГОДИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое бир жылдык; **одногоди́чные ку́рсы** бир жылдык курс.

ОДНОГО'ДОК *м.* жашташ, курдаш (*жашы тең, бир жылы туулган*); **они́ одного́дки** алар жашташ.

ОДНОГО'РБЫЙ, -ая, -ое сыңар өркөчтүү, бир өркөчтүү; **одного́рбый верблю́д** нар (төө).

ОДНОДНЕ'ВКА *ж.* 1. *зоол.* бир күн жашоочу курт; **ба́бочка-однодне́вка** бир күн жашоочу көпөлөк; 2. *перен.* бир күндүк.

ОДНОДНЕ'ВНЫЙ, -ая, -ое бир күндүк; **однодне́вный дом о́тдыха** бир күндүк эс алуу үйү.

ОДНОДО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *бот.* бир үлүштүү (*даны каптама бир үлүштүү өсүмдүк*); **однодо́льные расте́ния** бир үлүштүү өсүмдүктөр.

ОДНОДО'МНЫЙ, -ая, -ое *бот.* бир үйлүү (*аталык менен энелиги бир башта, бир гүлдө болгон өсүмдүктөр*); **однодо́мные расте́ния** бир үйлүү өсүмдүктөр.

ОДНОЗАРЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое бир атар, бир октуу; **однозаря́дное ружьё** бир атар (бир октуу) мылтык.

ОДНОЗВУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое бир калыпта чыгуучу үн; **однозву́чный колоко́льчик** бир калыпта үн чыгаруучу коңгуроо.

ОДНОЗНА'ЧАЩИЙ, -ая, -ее *см.* **однозна́чный** 1, 2.

ОДНОЗНА'ЧНОСТЬ *ж.* 1. (*тожественность*) бир маанилүүлүк, маанилештик; 2. (*с одним значением*) бир гана мааниси бар.

ОДНОЗНА'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*тожественный*) бир маанилүү, маанилеш; **однозна́чные выраже́ния** маанилеш сөздөр; 2. (*с одним значением*) бир гана маани берүүчү, бир гана мааниси бар; **однозна́чное сло́во** бир гана мааниси бар сөз; 3. *мат.* бир орундуу, бир тамгалуу; **однозна́чное число́** бир орундуу сан.

ОДНОИМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое аты уйкаш, аты бирдей; **одноимённые колхо́зы** аты бирдей колхоздор.

ОДНОКАЛИ'БЕРНЫЙ, -ая, -ое бир калибрдүү, калибрлери бирдей.

ОДНОКА'ШНИК *м. уст.* мектептеш (*бирге окуп, бирге тарбия алган жолдош*).

ОДНОКВАРТИ'РНЫЙ, -ая, -ое бир квартиралык; **одноквarти́рный дом** бир квартиралык үй.

ОДНОКЛА'ССНИК *м.* классташ, бир класста окуган; **мы с ним однокла́ссники** биз аны менен классташбыз.

ОДНОКЛА'ССНИЦА *женск. р. к* **однокла́ссник.**

ОДНОКЛЕ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое *биол.* бир клеткалуу; **одноклéточные органи́змы** бир клеткалуу организмдер.

ОДНОКЛУ'БНИК *м.* клубдаш (*бир клубда катышкан*); **вы́играть у свои́х одноклу́бников** өзүнүн клубдаштарынан утуп алуу.

ОДНОКОВШО'ВЫЙ, -ая, -ое бир сузгучтуу; **одноковшо́вый экскава́тор** бир сузгучтуу экскаватор.

ОДНОКОЛЕ'ЙКА *ж. ж.-д. разг.* бир колеялуу жол (*бир гана темир жол*).

ОДНОКОЛЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое *ж.-д.* бир колеялуу; **одноколе́йная желе́зная доро́га** бир колеялуу темир жол.

ОДНОКО'ЛКА *ж.* эки дөңгөлөктүү араба.

ОДНОКО'ННЫЙ, -ая, -ое бир ат чегилүүчү, бир ат кошулуучу; **одноко́нный плуг** бир ат кошулуучу соко.

ОДНОКОПЫ'ТНЫЕ *мн.* (*ед.* **однокопы́тное** *ср.*) *зоол.* ай туяктуулар.

ОДНОКРА'ТНЫЙ, -ая, -ое бир гана жолу болгон; ◇ **однокра́тный вид глаго́ла** *грам.* этиштин кайталанбас түрү.

ОДНОКУ'РСНИК *м.* курсташ (*бир курста окуган*).

ОДНОКУ'РСНИЦА *женск. р. к* **одноку́рсник.**

ОДНОЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее бир жылдык; **однолéтние расте́ния** бир жылдык өсүмдүктөр.

ОДНОЛЕ'ТНИК *м. бот.* бир жылдык.

ОДНОЛЕ'ТОК *м.* жашташ, курдаш (*жашы тең, бир жылы туулган*).

ОДНОЛОША'ДНЫЙ, -ая, -ое жалгыз аттуу; **однолоша́дные крестья́нские хозя́йства ца́рской Росси́и** падышалык Россиянын жалгыз аттуу дыйкан чарбалары.

ОДНОМА'ЧТОВЫЙ, -ая, -ое бир мачталуу; **го́ночные я́хты — одномá́чтовые суда́** жарышуучу яхталар — бир мачталуу кемелер.

ОДНОМЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое бир орундуу; **одноме́стный самолёт** бир орундуу самолёт.

ОДНОМОТО'РНЫЙ, -ая, -ое бир мотордуу.

ОДНОНО'ГИЙ, -ая, -ое бир буттуу, сыңар буттуу.

ОДНООБРА'ЗИЕ *ср.* бир түрдүүлүк, турпатташтык.

ОДНООБРА'ЗНО *нареч.* бир түрдө; **однообра́зно расска́зывать** бир түрдө (бир калыпта) айтуу.

ОДНООБРА'ЗНОСТЬ *ж. см.* **однообра́зие.**

ОДНООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое бир түрдүү, кебетелеш.

ОДНОПАЛА'ТНЫЙ, -ая, -ое *полит.* бир палаталуу; **однопала́тная систе́ма** бир палаталуу система.

www.bizdin.kg

ОДНОПА'ЛУБНЫЙ, -ая, -ое бир палубалуу (*кеме*).

ОДНОПА'ЛЫЙ, -ая, -ое бир бармактуу; ай туяктуу.

ОДНОПЛЕМЕ'ННЫЙ, -ая -ое *этн.* урукташ, бир урукка жаткан, сөөктөш.

ОДНОПОЛЧА'НИН *м.* бир полктук; **друзья-однополча́не** бир полктук достор.

ОДНОПО'ЛЫЙ, -ая, -ое *бот.* бир жыныстуу, бир тукумдуу (*аталыгы же энелиги гана бар өсүмдүк*).

ОДНОПУ'ТКА *ж. ж.-д. разг.* бир колеялуу жол (*бир гана темир жол*).

ОДНОПУ'ТНЫЙ, -ая, -ое: **однопу́тная доро́га** бир колеялуу жол.

ОДНОРО'ГИЙ, -ая, -ое жалгыз мүйүздүү, сыңар мүйүздүү.

ОДНОРО'ДНОСТЬ *ж.* бир түрдүүлүк, түрдөштүк, бир өңчөйлүк, окшоштук, тектештик.

ОДНОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое бир түрдүү, түрдөш, бир тектүү, бир өңчөй, окшош; **одноро́дные явле́ния** бир түрдүү кубулуштар; **одноро́дные величи́ны** *мат.* бир тектүү чоңдуктар; **одноро́дные чле́ны предложе́ния** *грам.* сүйлөмдүн бир өңчөй мүчөлөрү.

ОДНОРУ'КИЙ, -ая, -ое бир колдуу, сыңар колдуу.

ОДНОСЕЛЬЧА'НИН *м.* бир кыштакта туулган, кыштакташ.

ОДНОСЕЛЬЧА'НКА *женск. р. к* **односельча́нин**.

ОДНОСКА'ТНЫЙ, -ая, -ое бир жагына жантайма; **односка́тная кры́ша** бир жагына жантайма чатыр.

ОДНОСЛО'ЖНО *нареч.* кыска, кыска-кыска; **отвеча́ть односло́жно** кыска-кыска жооп берүү.

ОДНОСЛО'ЖНОСТЬ *ж.* 1. *лингв.* бир муундуулук (*сө*); 2. (*сжатость*) кыскалык.

ОДНОСЛО'ЖНЫЙ, -ая, -ое 1. *лингв.* (*из одного слога*) бир муундуу; **односло́жное сло́во** бир муундуу сөз; 2. (*короткий, отрывистый*) кыска; **односло́жный отве́т** кыска жооп.

ОДНОСПА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое бир кишилик; **односпа́льная крова́ть** бир кишилик кровать (*бир киши жатууга ылайыктап жасалган кровать*).

ОДНОСТВО'ЛКА *ж. разг.* бир атар (*бир стволдуу аң мылтыгы*).

ОДНОСТВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое бир стволдуу; **одноство́льное ружьё** бир стволдуу (бир атар) мылтык.

ОДНОСТВО'РЧАТЫЙ, -ая, -ое бир жагына ачылма; **одноство́рчатая дверь** бир жагына ачылма эшик.

ОДНОСТОРО'ННЕ *нареч.* бир беткей, толук эмес; **односторо́нне освети́ть вопро́с** маселеге бир беткей гана токтолуу.

ОДНОСТОРО'ННИЙ, -яя, -ее 1. (*о ткани*) өңү бир (*ичи, сырты эки башка*); **односторо́нний драп** бир өңдүү драп; 2. (*с одной стороны*) бир жактан, бир жагынан; **односторо́нний плеври́т** *мед.* бир жактан кармоочу плеврит; 3. (*в одну сторону*) бир жакты көздөй; **односторо́ннее движе́ние тра́нспорта по у́лице** транспорттун көчө менен бир жакты көздөй жүрүшү; 4. *перен.* бир беткей, бир гана жагын алуу; **односторо́ннее освеще́ние те́мы** теманын бир гана жагына токтолуу; ◇ **односторо́нний отка́з от догово́ра** келишимден бир тараптын баш тартышы.

ОДНОСТОРО'ННОСТЬ *ж.* бир беткейлик, толук эместик; **односторо́нность взгля́дов** көз караштардын бир беткейлиги (толук эместиги).

ОДНОСТРУ'ННЫЙ, -ая, -ое бир кылдуу.

ОДНОТИ'ПНОСТЬ *ж.* бир типтүүлүк.

ОДНОТИ'ПНЫЙ, -ая, -ое бир типтеги, типтеш; **одноти́пные постро́йки** бир типтеги курулуштар; **одноти́пное хозя́йство** бир типтеги чарба.

ОДНОТО'МНИК *м.* бир томдук (*бир том кылып чыгарылган*).

ОДНОТО'МНЫЙ, -ая, -ое бир том кылып чыгарылган; **одното́мное изда́ние** бир том кылып чыгарылган китеп; **одното́мный слова́рь** бир том кылып чыгарылган сөздүк.

ОДНОУ'ХИЙ, -ая, -ое чунак (*бир кулагы жок*).

ОДНОФА'ЗНЫЙ, -ая, -ое бир фазалуу.

ОДНОФАМИ'ЛЕЦ *м.* фамилиясы уйкаш, фамилиясы окшош.

ОДНОФАМИ'ЛИЦА *женск. р. к* **однофами́лец**.

ОДНОЦВЕ'ТНОСТЬ *ж.* бир түстүүлүк.

ОДНОЦВЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. бир түстөгү; **одноцве́тные иллюстра́ции** бир түстүү иллюстрация; 2. *перен.* (*однообразный*) бир түрдүү, бир өңчөй.

ОДНОЧЛЕ'Н *м. мат.* бир мүчө (+ *же — белгиси болбогон алгебралык туюнтма*).

ОДНОЧЛЕ'ННЫЙ, -ая, -ое *мат.* бир мүчөлүү.

ОДНОЭТА'ЖНЫЙ, -ая, -ое бир этаждуу; **одноэта́жный дом** бир этаждуу үй.

ОДОБРЕ'НИЕ *ср.* жактыруу, макул табуу.

ОДОБРИ'ТЕЛЬНО *нареч.* жактырып, макул таап; **одобри́тельно кивну́ть голово́й** жактырып башын ийкөө.

ОДОБРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жактырган, макул тапкан; **одобри́тельная улы́бка** жактырган жылмаюу (күлүү); **одобри́тельный о́тзыв** жактырган баа (*биреөнүн иши же кызматы жөнүндө берилген баа*).

ОДО'БРИТЬ *сов. кого-что* жактыруу, макул табуу; **одо́брить чьё-л. предложе́ние** *биреөнүн* сунушун жактыруу; **одо́брить прое́кт резолю́ции** резолюциянын долбоорун макул табуу; **одо́брить ру́копись** кол жазманы жактыруу.

ОДОБРЯ'ТЬ *несов. см.* **одо́брить**.

ОДОЛЕВА'ТЬ *несов. см.* **одоле́ть**; **меня́ одолева́ет сон** мени уйку басып турат, уйкум келип турат.

ОДОЛЕ'НИЕ *ср.* жеңүү, үстөм келүү, басым келүү.

ОДОЛЕ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*побороть*) жеңүү, үстөм келүү, басым келүү; **одоле́ть врага́** душманды жеңүү; 2. *кого, разг.* (*замучить*) жүдөтүү, кыйноо; **его́ одоле́л ка́шель** аны жөтөл жүдөтүп жиберди, аны жөтөл кыйнады; 3. *кого-что, перен.* (*подчинить себе*) багынтуу; **ску́пость его́ одоле́ла** анын сарандыгы башынан ашты, ал сарандыкка жеңдирди; 4. *что, перен. разг.* ээ болуу, өздөштүрүү; **одоле́ть матема́тику** математиканы өздөштүрүү.

ОДОЛЖА'ТЬ *несов. см.* **одолжи́ть**.

ОДОЛЖА'ТЬСЯ *несов. кому, у кого* биреөдөн жакшылык көрүп ага милдеттүү болуу; **он не люби́л ни у кого́ одолжа́ться** биреөдөн жакшылык көрүп, ага милдеттүү болууну ал жаман көрчү.

ОДОЛЖЕ'НИЕ *ср.* кызмат көрсөтүү, жакшылык кылуу; **попроси́ть об одолже́нии** кызмат көрсөтүү жөнүндө өтүнүч кылуу (сурануу); ◇ **сде́лайте одолже́ние** *уст* 1) (*просьба*) кичи бейилдикке, кичи бейилдик кылыңыз, ракым этиңиз; 2) (*разрешение*) эң-эле ырас болот (*алыңыз, барыңыз, жатыңыз ж. б.*).

ОДОЛЖИ'ТЬ *сов.* 1. *что кому* (*дать в долг*) карызга берүү; 2. *кого чем, уст.* (*оказать одолжение, услугу*) кылган жакшылыгы менен милдеттендирүү; **вы меня́ о́чень одолжи́те** сиз кылган жакшылыгыңыз менен мени милдеттүү кыласыз.

ОДОМА'ШНЕНИЕ *ср.* колго үйрөтүү; колго үйрөтүп, бакма кылуу; **одома́шнение ди́ких живо́тных** жапайы айбандарды колго үйрөтүп, бакма кылуу.

ОДОМА'ШНИВАТЬ *несов. см.* **одома́шнить**.

ОДОМА'ШНИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **одома́шниться**; 2. *страд. к* **одома́шнивать**.

ОДОМА'ШНИТЬ *сов. кого* колго үйрөтүү (*жапайы айбанды үй айбанына айландыруу*).

ОДОМА'ШНИТЬСЯ *сов.* колго үйрөнүп, бакма болуу.

ОДОНТО'ЛОГ *м. мед.* одонтолог (*тиш оорусу боюнча врач*).

ОДОНТОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **одонтология-га** *т.*; одонтологиялык; **одонтологи́ческий журна́л** одонтологиялык журнал.

www.bizdin.kg

ОДОНТОЛО'ГИЯ *ж. мед.* одонтология (*тиш жана алардын оорусун дарылоо жөнүндөгү илим*).

ОДР *м. уст.* төшөк; **лежа́ть на сме́ртном одре́** өлүм төшөгүндө жатуу.

ОДРЯХЛЕ'ТЬ *сов.* каруу, картаюу, чөгүп калуу.

ОДУВА'НЧИК *м.* каакым.

ОДУ'МАТЬСЯ *сов.* ойлонуп, мурунку пикиринен кайтуу, акылына келүү; **в после́днюю мину́ту он оду́мался и оста́лся** ал акыркы минутада ойлонуп көрдү да, калып калды.

ОДУРА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **одура́чить.**

ОДУРА'ЧИТЬ *сов. кого, разг.* алдап акмак кылуу, келеке кылуу.

ОДУРЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* башы каткан, жиндидей болгон, дел болгон.

ОДУРЕ'НИЕ *ср. разг.* баш катуу, башы маң болуу, жиндидей болуу, дел болуу; **дойти́ до одуре́ния** жиндидей болгон абалга жетүү.

ОДУРЕ'ТЬ *сов. разг.* баш катуу, жинди болуу.

ОДУРМА'НИВАТЬ *несов. см.* **одурма́нить.**

ОДУРМА'НИТЬ *сов. кого* башын катыруу, маң кылуу.

О'ДУРЬ *ж. разг.* баш айлануу, жиндидей болуу; **спо́рить до о́дури** баш айланууга чейин талашуу.

ОДУРЯ'ТЬ *несов. кого* мас кылуу, маң кылуу, дел кылуу.

ОДУРЯ'ЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **одуря́ть; 2.** *прил.* мас кылуучу, маң кылуучу, дел кылуучу; **одуря́ющий за́пах полы́ни** эрмендин мас кылуучу жыты.

ОДУТЛОВА'ТОСТЬ *ж.* шишимелдик, шишиктүүлүк, шишиңкилик, шишиңкирегендик; **боле́зненная одутлова́тость лица́** беттин оорудан болгон шишимелдиги.

ОДУТЛОВА'ТЫЙ, -ая, -ое шишимек, шишимел, шишиңки, шишиңкиреген.

ОДУХОТВОРЕ'НИЕ *ср.* жандандыруу, дем берүү, шыктандыруу.

ОДУХОТВОРЁННЫЙ, -ая, -ое жандандырылган, дем берилген, дем берүүчү; шыктанган; **одухотворённая речь** шыктанып сүйлөгөн сөз.

ОДУХОТВОРИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** (*воодушевить*) жандандыруу, дем берүү, кайраттандыруу; **2.** (*природу, животных*) жогорку духтук жөндөмдүүлүгү бар деп эсептөө (*табияттын, айбандардын*).

ОДУХОТВОРЯ'ТЬ *несов. см.* **одухотвори́ть.**

ОДУШЕВИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что чем* (*воодушевить*) жандандыруу, дем берүү, кайраттандыруу; **одушеви́ть наро́д ве́стью о побе́де** жеңиш жөнүндөгү кабар менен элди кайраттандыруу; **2.** *что* (*напр. природу*) жандуу деп билүү, жандуу деп эсептөө.

ОДУШЕВИ'ТЬСЯ *сов.* дем кирүү, кайрат кирүү.

ОДУШЕВЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** демденүү, кайраттануу; **2.** (*подъём духа*) көңүл көтөрүлүү, шаттануу; **говори́ть с одушевле́нием** көңүлү көтөрүлүп сүйлөө; **3.** (*природы*) жандануу, жандандыруу.

ОДУШЕВЛЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **одушеви́ть; 2.** *прил.* (*исполненный одушевления*) көңүлү көтөрүлгөн, көңүлү шат, шаттанган; **одушевлённый го́лос** шаттанган үн; **3.** *прил. грам.* жандуу, тирүү; **одушевлённые предме́ты** жандуу заттар.

ОДУШЕВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **одушеви́ть.**

ОДУШЕВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **одушеви́ться; 2.** *страд. к* **одушевля́ть.**

ОДЫ'ШКА *ж.* энтикме, энтигүү; **страда́ть оды́шкой** энтикме оору болуу.

ОЖЕРЕБИ'ТЬСЯ *сов.* кулун тууш.

ОЖЕРЕ'ЛЬЕ *ср.* шуру, мончок.

ОЖЕСТОЧА'ТЬ *несов. см.* **ожесточи́ть.**

ОЖЕСТОЧА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **ожесточи́ться; 2.** *страд. к* **ожесточа́ть.**

ОЖЕСТОЧЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) каардануу, каардантуу; **2.** каар; **говори́ть с ожесточе́нием** каар менен, каарданып сүйлөө, **3.** айыгышуу; өчөшүү; ачуу; **дра́ться с ожесточе́нием** айыгышып кармашуу.

ОЖЕСТОЧЁННО *нареч.* айыгышып, эрегишип, өчөшүп.

ОЖЕСТОЧЁННОСТЬ *ж.* **1.** (*жестокость*) каардангандык, катаалдангандык; **2.** (*озлобление, упорство*) айыгышкандык, эрегишкендик, өчүгүшкөндүк.

ОЖЕСТОЧЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **ожесточи́ть; 2.** *прил.* (*жестокий*) каардуу, катаал; **3.** *прил.* айыгышып калган, эрегишип калган, өчүгүшүп калган; **ожесточённый бой** айыгышкан катуу уруш.

ОЖЕСТОЧИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** (*сделать жестоким*) каардантуу; **ожесточи́ть чьё-л. се́рдце** *бирөөнү* таш боор кылуу; **2.** (*сделать непреклонным*) айыгыштыруу, өжөр кылуу, жайылдантуу.

ОЖЕСТОЧИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*стать жестоким*) каардануу, катаалдануу; **2.** (*стать непреклонным*) айыгышуу, эрегишүү, өчүгүшүү.

ОЖЕ'ЧЬ *сов.* **1.** *см.* **обже́чь; 2.** *кого-что, перен.* (*ударить*) уруу, чаап жиберүү; **оже́чь кнуто́м** камчы менен чаап жиберүү.

ОЖЕ'ЧЬСЯ *сов. см.* **обже́чься.**

ОЖИВА'ТЬ *несов. см.* **ожи́ть.**

ОЖИВИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** тирилтүү, жандандыруу; **2.** *перен.* жандандыруу, жаркыратуу, көңүл көтөрүү; **оживи́ть рабо́ту кружка́** кружоктун ишин жандандыруу; **ра́дость оживи́ла её лицо́** кубаныч анын жүзүн жаркыратты.

ОЖИВИ'ТЬСЯ *сов.* жандануу, жандандырылуу, жаркыроо көңүл көтөрүлүү; **рабо́та оживи́лась** иш жанданды; **лица оживи́лись** жүздөрү жаркырады.

ОЖИВЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) тирилүү, тирилтүү, жандануу, жандандыруу; **о́пыты по оживле́нию органи́змов** организмдерди тирилтүү боюнча тажрыйбалар; **2.** көңүлдүүлүк; **внести́ оживле́ние в и́гры дете́й** балдардын оюнун көңүлдүү кылуу.

ОЖИВЛЁННО *нареч.* жандуу, кызуу; **оживлённо разгова́ривать** кызуу сүйлөшүү.

ОЖИВЛЁННОСТЬ *ж.* жандангандык, көңүлү көтөрүлгөндүк, кызуулук.

ОЖИВЛЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **оживи́ть; 2.** *прил.* (*выражающий оживление*) жаркыраган, жандуу, кызуу; **оживлённая улы́бка** жаркырап күлүү; **оживлённая бесе́да** кызуу аңгеме; **оживлённая диску́ссия** кызуу дискуссия; **3.** *прил.* (*бойкий*) шартылдаган, кызуу, токтоосуз; **оживлённая торго́вля** кызуу (тооктоосуз жүргөн) соода.

ОЖИВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **оживи́ть.**

ОЖИВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **оживи́ться; 2.** *страд. к* **оживля́ть.**

ОЖИДА'НИЕ *ср.* **1.** күтүү, **томи́тельное ожида́ние** зарыктырган күтүү; **сверх (вся́кого) ожида́ния** таптакыр күтүлбөгөн жерден, таптакыр күтпөгөндө; **зал ожида́ния** күтүү залы; **2. ожида́ния** *мн.* (*надежды*) үмүт, тилек; **на́ши ожида́ния сбыли́сь** биздин тилегибиз орундалды.

ОЖИДА'ТЬ *несов. кого-чего* күтүү; **ожида́ть подходя́щего слу́чая** ыңтайлуу учурду күтүү.

ОЖИДА'ТЬСЯ *несов.* күтүлүү, болуу; **ожида́ются си́льные моро́зы** катуу суук болот деп турат.

ОЖИРЕ'НИЕ *ср.* май басуу, семирүү; **боле́зненное ожире́ние** оорулуктан май басуу; **ожире́ние се́рдца** жүрөктү май басуу.

ОЖИРЕ'ТЬ *сов.* семирүү.

ОЖИ'ТЬ *сов.* **1.** тирилүү, жандануу; **2.** *перен.* чыйралуу, тыңуу; эске түшүү; **ожи́ть по́сле о́тдыха** эс алгандан кийин чыйралып калуу; **воспомина́ния ожи́ли** өткөндөр эске түштү; **3.** *перен.* тирилүү, жандануу, кайта жандануу; **приро́да ожила́** жаратылыш жанданды.

ОЖО'Г *м.* **1.** (*действие*) күйүү; **2.** (*обожжённое место*) күйүк, күйгөн жер; **забинтова́ть ожо́г** күйүктү (күйгөн

www.bizdin.kg

жерди) бинт менен таңып байлоо; **ожóг пéрвой стéпени** аябай күйүп калуу.

ОЗАБО'ТИТЬ *сов. кого-что* кам жедирүү, убара кылуу.

ОЗАБО'ТИТЬСЯ *сов. чем* кам көрүү, кам жеш.

ОЗАБО'ЧЕННО *нареч.* кам көрүп, кам жеп, убаралanып.

ОЗАБО'ЧЕННОСТЬ *ж.* кам көргөндүк, кам жегендик, убаралангандык, бушайман болгондук.

ОЗАБО'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **озабóтить;** 2. *прил.* кам көргөн, кам жеген, убараланган, бушайман болгон; **озабóченный вид** кам көргөн кейип (кебете), бушайман болгон түр.

ОЗАБО'ЧИВАТЬ *несов. см.* **озабóтить.**

ОЗАБО'ЧИВАТЬСЯ *несов. см.* **озабóтиться.**

ОЗАГЛА'ВИТЬ *сов. что* ат коюу (*адабий чыгармага ат коюу*); **озаглáвить пóвесть** повестке ат коюу.

ОЗАГЛА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **озаглáвить.**

ОЗАДА'ЧЕННОСТЬ *ж.* айран калгандык; эмне дээрин, эмне кыларын билбей калгандык; кыйын абалда калгандык.

ОЗАДА'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **озадáчить;** 2. *прил.* айран калган; эмне дээрин, эмне кыларын билбей калган; кыйын абалда калган; **озадáченный вид** кыйын абалда калган түр (кебете, көрүнүш, өң).

ОЗАДА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **озадáчить.**

ОЗАДА'ЧИТЬ *сов. кого-что* айран калтыруу; эмне дээрин, эмне кыларын билдирбей салуу; кыйын абалда калтыруу; **озадáчить** *кого-л.* **неожúданным вопрóсом** *бирөөгө* күтүлбөгөн жерден суроо берип, эмне дээрин билдирбей салуу.

ОЗАРИ'ТЬ *сов.* 1. *что* жаркыроо, жарк этүү; **сóлнце озарúло долúну** күндүн нуру жаркырап талааны каптады; 2. *кого-что, перен.* жарк эттирүү, жүрөктү кубантуу; **улы́бка озарúла его́ лицó** жылмайган күлкү анын бетин жарк эттирди; **надéжда озарúла сéрдце** ишенич жүрөктү кубандырды.

ОЗАРИ'ТЬСЯ *сов.* 1. жаркыроо, жаркылдоо, жарк этүү; **поля́ озарúлись сóлнечным свéтом** талаалар күндүн нуруна жаркырады; 2. *перен.* жарк этип күлүү, ишеничке батып кубануу; **лицó озарúлось улы́бкой** күлгөндө өңү жарк эте түштү.

ОЗАРЯ'ТЬ *несов. см.* **озарúть.**

ОЗАРЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **озарúться;** 2. *страд. к* **озаря́ть.**

ОЗВЕРЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое жырткычтанган, жырткыч түрүнө өткөн, жаалданган; **озверéлый враг** жырткычтанган душман.

ОЗВЕРЕ'НИЕ *ср.* жырткычтануу, жырткыч түрүнө өтүү, айбан мүнөздүү болуу, жаалдануу; **дойтú до озверéния** жырткыч болууга чейин жетүү.

ОЗВЕРЕ'ТЬ *сов.* жырткычтануу, жырткыч түрүнө өтүү, айбан мүнөздүү болуу, жаалдануу.

ОЗВУ'ЧЕНИЕ *ср.* үндүү кылуу, добуштуу кылуу; **озвýчение фúльмов** фильмдерди үндүү кылуу.

ОЗВУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **озвýчить.**

ОЗВУ'ЧИТЬ *сов. что* үндүү кылуу, добуштуу кылуу; **озвýчить фильм** фильмди үндүү кылуу.

ОЗДОРОВИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое дени соо кылуучу, ден соолукту жакшыртуучу; **оздоровúтельные мероприя́тия** ден соолукту жакшыртуучу чаралар.

ОЗДОРОВИ'ТЬ *сов. что* 1. ден соолукту чыңдоо, ден соолукту оңдоо, саламаттыкты мыктылоо; 2. *перен.* оңдоо, түзөө; жөнгө салуу.

ОЗДОРОВИ'ТЬСЯ *сов.* оңолуу, жакшыруу, түзөлүү.

ОЗДОРОВЛЕ'НИЕ *ср.* дени соо кылуу, ден соолукту оңдоо, айыктыруу.

ОЗДОРОВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **оздоровúть.**

ОЗДОРОВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **оздоровúться;** 2. *страд. к* **оздоровля́ть.**

ОЗЕЛЕНЕ'НИЕ *ср.* жашылдандыруу (*бак-дарак тигүү*); **озеленéние горóдов** шаарларды жашылдандыруу.

ОЗЕЛЕНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **озеленение**-*ге т.*; жашылдандыруучу; **озеленúтельные рабóты** жашылдандыруу жумуштары (*бак-дарак тигүү жумуштары*).

ОЗЕЛЕНИ'ТЬ *сов. что* жашылдандыруу (*бак-дарак тигүү*); **озеленúть ýлицы** көчөлөрдү жашылдандыруу.

ОЗЕЛЕНЯ'ТЬ *несов. см.* **озеленúть.**

О'ЗЕМЬ *нареч.* жерге (*мис. тийүү, уруу, согуу*); **грóхнуться óземь** жерге күрс этип жыгылуу.

ОЗЁРНЫЙ, -ая, -ое **озеро**-*го т.*; көлдүү; **озёрный край** көлдүү өлкө, көлү көп өлкө.

О'ЗЕРО *ср.* көл; **гóрное óзеро** тоо көлү.

ОЗИ'МЫЕ *мн. см.* **озúмый** 2.

ОЗИ'МЫЙ, -ая, -ое 1. күздүк; **озúмая пшенúца** күздүк буудай; 2. *в знач. сущ.* **озúмые** *мн.* күздүк, күздүк эгиндер; **сев озúмых** күздүк эгиндерди эгүү; **убóрка озúмых** күздүк эгиндерди оруп-жыйноо.

О'ЗИМЬ *ж.* күздүк, күздүк эгин, күздүктүн көгү; **всхóды óзими** күздүктүн өнүп чыккан көгү.

ОЗИРА'ТЬ *несов. кого-что* көз жүгүртүп кароо; **озирáть мéстность** айланадагы жерге көз жүгүртүп кароо.

ОЗИРА'ТЬСЯ *несов.* эки жагын карануу, элеңдөө, элеңдеп эки жагын кароо; **озирáться по сторонáм** эки жагын карануу.

ОЗЛИ'ТЬ *сов. см.* **обозлúть.**

ОЗЛИ'ТЬСЯ *сов. см.* **обозлúться.**

ОЗЛО'БИТЬ *сов. кого-что* ачууландыруу, ачуусун (жинин) келтирүү.

ОЗЛО'БИТЬСЯ *сов.* ачуулануу, ачуусу келүү, жини келүү.

ОЗЛОБЛЕ'НИЕ *ср.* ачуулануу, ачуусу (жини) келүү; **вы́звать** *у кого-л.* **озлоблéние** *бирөөнүн* жинин келтирүү; **сказáть с озлоблéнием** ачуусу келип туруп айтуу.

ОЗЛО'БЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **озлóбить;** 2. *прил.* ачуусу келген, жини келген, каардан́ган.

ОЗЛОБЛЯ'ТЬ *несов. см.* **озлóбить.**

ОЗЛОБЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **озлóбиться;** 2. *страд. к* **озлобля́ть.**

ОЗНАКО'МИТЬ *сов. кого-что с кем-чем* тааныштыруу.

ОЗНАКО'МИТЬСЯ *сов. с чем* таанышуу; **ознакóмиться с диссертáцией** диссертация менен таанышуу.

ОЗНАКОМЛЕ'НИЕ *ср.* тааныштыруу; **ознакомлéние с плáном рабóт** иштердин планы менен тааныштыруу.

ОЗНАКОМЛЯ'ТЬ *несов. см.* **ознакóмить.**

ОЗНАКОМЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **ознакóмиться;** 2. *страд. к* **ознакомля́ть.**

ОЗНАМЕНОВА'НИЕ *ср.* салтанаттык менен белгилөө (*дата ж. б. урматына иштелген салтанаттуу иш*); **в ознаменовáние одéржанной побéды** ээ болгон жеңишти салтанаттык менен белгилеп; **в ознаменовáние юбилéя** юбилейди салтанаттык менен белгилеп.

ОЗНАМЕНОВА'ТЬ *сов. что* 1. белгилөө; **э́то откры́тие ознаменовáло цéлую эпóху в истóрии наýки** бул ачуу илимдин тарыхындагы бүт бир доорду белгиледи; 2. *чем* салтанаттык менен белгилөө; **ознаменовáть прáздник нóвыми производственными побéдами** майрамды өндүрүштүк жаңы жеңиштер менен салтанаттуу белгилөө.

ОЗНАМЕНОВА'ТЬСЯ *сов. чем* салтанатталуу.

ОЗНАМЕНО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **ознаменовáть** 2.

ОЗНАМЕНО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **ознаменовáться;** 2. *страд. к* **ознаменóвывать.**

ОЗНАЧА'ТЬ *несов.* билдирүү, белгилөө, мааниге ээ болуу; **что означáет вáше молчáние?** сиздин унчукпагандыгыңыз эмнени билдирет?

ОЗНА'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое *уст.* көрсөтүлгөн, айтылган, жогоруда айтылган; **яви́ться в означéнный день** көрсөтүлгөн күндө келүү.

www.bizdin.kg

ОЗНО'Б *м.* чыйрыгуу, калтыроо, титирөө (*безгек кармаганда*); **чу́вствовать озно́б** чыйрыгып туруу.
ОЗОЛОТИ'ТЬ *сов.* 1. *что, уст.* алтындоо; 2. *кого-что, перен. разг.* байытуу, жыргатуу; **хоть ты меня́ озолоти́...** башымдан ылдый алтын куйсаң да...
ОЗО'Н *м. хим.* озон (*кислороддун үч атомунан кошулуп пайда болгон газ*).
ОЗОНА'ТОР *м. хим.* озонатор (*бузулган абаны тазалоо үчүн колдонулуучу прибор*).
ОЗОНИ'РОВАНИЕ *ср.* 1. *хим.* озондоо, озонго айландыруу; **озони́рование кислоро́да** кислородду озондоо; 2. (*освежение*) тазалоо, озон менен тазалоо; **озони́рование во́здуха** абаны озон менен тазалоо.
ОЗОНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* 1. *хим.* (*обращать в озон*) озонго айландыруу; **озони́ровать кислоро́д** кислородду озонго айландыруу; 2. (*очищать озоном*) тазалоо, озон менен тазалоо; **озони́ровать во́здух** абаны озон менен тазалоо.
ОЗОРНИ'К *м.* тентек бала.
ОЗОРНИ'ЦА *женск. р. к* **озорни́к.**
ОЗОРНИЧА'ТЬ *несов. разг.* тентектик кылуу.
ОЗОРНО'Й, -а́я, -о́е (*о человеке*) тентек, зөөкүр, бузук; **озорно́й ма́льчишка** тентек бала; **озорно́е поведе́ние** зөөкүр жүрүш-туруш.
ОЗОРСТВО' *ср.* тентектик, зөөкүрдүк, бузуктук.
ОЗЯ'БНУТЬ *сов.* үшүү; **у меня́ озя́бли но́ги** менин буттарым үшүдү; **я озя́б** мен үшүп кеттим.
ОЙ *межд.* ой, кокуй.
О'Й ЛИ *межд.* ой, ошондойбу; ой, ошентер бекен.
ОЙРО'Т *м.* ойрот.
ОЙРО'ТКА *женск. р. к* **ойро́т;** ойротка.
ОЙРО'ТСКИЙ, -ая, -ое **ойрот**-*ко т.*
ОЙРО'ТЫ *мн.* ойроттор.
ОКАЗА'НИЕ *ср.* көрсөтүү, берүү; **оказа́ние пе́рвой по́мощи** биринчи жардам көрсөтүү.
ОКАЗА'ТЬ *сов. что* көрсөтүү, кылуу; **оказа́ть по́мощь** жардам көрсөтүү; **оказа́ть внима́ние** көңүл буруу; **оказа́ть дове́рие** ишенүү; **оказа́ть услу́гу** кызмат көрсөтүү; **оказа́ть хоро́ший приём** жакшы тосуп алуу; **оказа́ть влия́ние** таасир этүү; **оказа́ть сопротивле́ние** каршылык көрсөтүү.
ОКАЗА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*обнаружиться*) болуп чыгуу, болуп калуу; **оказа́лось, что они́ сосе́ди** алар коңшу болуп чыкты; **оказа́ться ста́рым знако́мым** эски тааныш болуп чыгуу; 2. (*очутиться*) болуп калуу, калуу, келип калуу; **он оказа́лся до́ма** ал үйүндө болуп чыкты; **оказа́ться в смешно́м положе́нии** күлкү болгудай абалда калуу.
ОКА'ЗИЯ *ж.* 1. *уст.* (*удобный случай*) ык; ылайыктуу учур; **посла́ть письмо́ с ока́зией** каттоочудан кат жиберүү; 2. *разг.* (*редкий, небывалый случай*) кырсык; **вот так ока́зия!** мына кырсык!; **что за ока́зия!** бул эмне деген кырсык!, бул эмне деген жорук!
ОКА'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **оказа́ть.**
ОКА'ЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **оказа́ться;** 2. *в знач. вводн. сл.* **ока́зывается** экен; **он, ока́зывается, здесь** ал мында экен; 3. *страд. к* **ока́зывать.**
ОКАЙМИ'ТЬ *сов. что чем* жээктөө, кыюулоо; **окайми́ть плато́к** жоолукту кыюулоо; **окайми́ть рису́нок узо́ром** сүрөттү түр менен жээктөө.
ОКАЙМЛЕ'НИЕ *ср.* жээктөө, кыюулоо.
ОКАЙМЛЯ'ТЬ *несов.* 1. *см.* **окайми́ть;** 2. *что* (*окружать*) курчоо, тегерете курчоо, тегерете курчап туруу; **дере́вья окаймля́ли о́зеро** көлдү тегерете бак-дарактар курчап турду.
ОКА'ЛИНА *ж.* ширенди (*кызыган металлдын ширендиси*); **желе́зная ока́лина** темирдин ширендиси.
ОКАМЕНЕ'ЛОСТЬ *ж.* 1. *геол.* таш болуп катып калгандык, таштайлык; 2. *палеонт.* ташка айлангандык; **собра́ние окамене́лостей** ташка айлангандардын жыйындысы.
ОКАМЕНЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое 1. ташка айланган, таш болуп калган; **окамене́лые оста́тки дре́вних живо́тных** байыркы заманда жашаган айбандардын таш болуп калган калдыктары; 2. *перен.* (*неподвижный, безжизненный*) кыймылсыз, тирүү эместей көрүнгөн; **окамене́лый взор** тирүү эместей көрүнгөн көз караш.
ОКАМЕНЕ'ТЬ *сов.* 1. ташка айлануу; 2. *перен.* таштай болуу; **се́рдце его́ окамене́ло** ал таш боор болду.
ОКАНТОВА'ТЬ *сов. что* жээктөө, чаптоо (*сүрөттү айнекке салып, кырка жээгин тасма же кагаз менен чаптоо*); **окантова́ть портре́т** портреттин кырка жээгин кагаз менен чаптоо.
ОКАНТО'ВКА *ж.* 1. жээктөө, чаптоо; **отда́ть фотогра́фии в оканто́вку** сүрөттөрдү айнекке салып жээктөөгө берүү; 2. (*кант*) жээк; **цветна́я оканто́вка** түстүү жээк; **краси́вая оканто́вка** кооз жээк.
ОКАНТО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **окантова́ть.**
ОКА'НЧИВАТЬ *несов. см.* **око́нчить.**
ОКА'НЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **око́нчиться;** 2. *страд. к* **ока́нчивать.**
ОКА'ПЫВАНИЕ *ср.* казып жумшартуу; **ока́пывание кусто́в** бадалдардын түбүн казып жумшартуу.
ОКА'ПЫВАТЬ *несов. см.* **окопа́ть.**
ОКА'ПЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **окопа́ться;** 2. *страд. к* **ока́пывать.**
ОКАТИ'ТЬ *сов. кого-что* жаба куюу.
ОКАТИ'ТЬСЯ *сов.* жаба куюнуу.
ОКА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **окати́ть.**
ОКА'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **окати́ться;** 2. *страд. к* **ока́чивать.**
ОКАЯ'ННЫЙ, -ая, -ое *уст.* балакеттүү, каргыш тийген.
ОКЕА'Н *м.* океан; **Атланти́ческий океа́н** Атлантика океаны; ◇ **возду́шный океа́н** аба мейкиндиги.
ОКЕАНОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **океанография**-*га т.*; океанографиялык.
ОКЕАНОГРА'ФИЯ *ж.* океанография (*жер шарынын деңиздерин, океандарын текшерүүчү физикалык географиянын бир бөлүгү*).
ОКЕА'НСКИЙ, -ая, -ое **океан**-*га т.*; **океа́нский парохо́д** океан пароходу.
ОКИ'ДЫВАТЬ *несов. см.* **оки́нуть.**
ОКИ'НУТЬ *сов.*: **оки́нуть взо́ром** көз чаптыруу, көз жиберүү, кароо.
О'КИСЕЛ *м. хим.* кычкыл (*химиялык элемент менен кислороддун кошулушу*).
ОКИСЛЕ'НИЕ *ср. хим.* кычкылдануу, кычкылдантуу (*заттын кислород менен кошулушу*); **реа́кция окисле́ния** кычкылдантуу же кычкылдануу реакциясы.
ОКИСЛИ'ТЕЛЬ *м. хим.* кычкылдантуучу, кычкылданткыч (*кычкылдантуучу зат*).
ОКИСЛИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *хим.* кычкылдандыруучу.
ОКИСЛИ'ТЬ *сов. что, хим.* кычкылдантуу.
ОКИСЛИ'ТЬСЯ *сов. хим.* кычкылдануу.
ОКИСЛЯ'ТЬ *несов. см.* **окисли́ть.**
ОКИСЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **окисли́ться;** 2. *страд. к* **окисля́ть.**
О'КИСЬ *ж. хим.* кычкыл (*заттын орточо кычкылданышы*); **о́кись углеро́да** углерод кычкылы; **о́кись ци́нка** цинк кычкылы.
ОККУПА'НТ *м.* оккупант.
ОККУПА'НТСКИЙ, -ая, -ое **оккупант**-*ка т.*; оккупанттык.
ОККУПАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **оккупация**-*га т.*; оккупациялык; **оккупацио́нные войска́** оккупациялык аскерлер.
ОККУПА'ЦИЯ *ж.* оккупация (*башка бир мамлекеттин жерин аскер күчү менен басып алуу*).

www.bizdin.kg

ОККУПИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **оккупи́ровать; 2.** *прил.* оккупацияланган; **оккупи́рованный райо́н** оккупацияланган район; **оккупи́рованная террито́рия** оккупацияланган территория.

ОККУПИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* оккупация кылуу, оккупациялоо.

ОКЛА'Д *м.* оклад (*айлык эмгек акынын өлчөмү*); **окла́д нау́чного рабо́тника** илимий кызматкердин оклады; **получа́ть большо́й окла́д** чоң оклад алуу.

ОКЛА'ДИСТЫЙ, -ая, -ое: **окла́дистая борода́** кереге сакал (*жайкалган коюу чоң сакал*).

ОКЛАДНО'Й, -а́я, -о́е **оклад**-*га т.*; окладдык; **окладно́й нало́г** окладдык налог (*айлык эмгек акынын өлчөмүнө карата салынуучу налог, белгилүү өлчөмдө салынуучу налог*).

ОКЛЕВЕТА'ТЬ *сов. кого-что* ушактоо, ушак жүргүзүү, жала жабуу.

ОКЛЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **окле́ить.**

ОКЛЕ'ИТЬ *сов. что чем* каптап желимдөө, желимдеп каптоо, чаптоо, чаптап желимдөө; **окле́ить коро́бку** кутуну каптап желимдөө; **окле́ить все сте́ны обо́ями** стенанын баарына кооз кагаз чаптоо.

ОКЛЕ'ЙКА *ж.* желимдеп каптоо, чаптоо, чаптап желимдөө.

О'КЛИК *м.* чакырган үн; **о́клик часово́го** часовойдун чакырган үнү.

ОКЛИКА'ТЬ *несов. см.* **окли́кнуть.**

ОКЛИ'КНУТЬ *сов. кого* үн берип чакыруу.

ОКНО' *ср.* **1.** терезе; **больши́е о́кна** чоң терезелер; **2.** *перен.* (*просвет, отверстие*) тешик; ачык жер; **о́кна в боло́те** саздын арасындагы көлчүк, сормо көлчүк; **3.** *перен. разг.* (*в расписании уроков*) сабактардын ортосундагы бош убакыт; **окно́ ме́жду уро́ками** сабактардын ортосундагы бош убакыт.

О'КО *ср.* (**мн. о́чи**) *уст.* көз; ◇ **хоть ви́дит о́ко, да зуб неймёт** *посл.* көз көргөн менен, тиш өтпөйт; акыл жетсе да, кол жетпейт; **в мгнове́ние о́ка** көз ачып жумгуча; **бере́чь как зени́цу о́ка** көздүн карегиндей сактоо; **о́ко за о́ко, зуб за́ зуб** канга кан.

ОКОВА'ТЬ *сов. что* каптоо, чырмоо (*металл менен*); **окова́ть сунду́к** сандыкты каптоо; **окова́ть я́щик желе́зом** ящикти темир менен каптоо.

ОКО'ВКА *ж.* каптоо, чырмоо (*металл менен*).

ОКО'ВЫ *только мн.* **1.** кишен (*кишинин колу, бутуна салынуучу кишен*); **2.** *перен.* кишен, эзүү; **разби́ть око́вы ра́бства** кулчулук кишенин үзүү.

ОКО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **окова́ть.**

ОКОЛА'ЧИВАТЬСЯ *несов. разг.* сандалып жүрүү (*бүтүргөн иши жок*); **он окола́чивается где́-то здесь побли́зости** ал ушул арада эле сандалып жүрөт; **окола́чиваться без де́ла** бүтүргөн иши жок сандалып жүрүү.

ОКОЛДОВА'ТЬ *сов. кого-что* **1.** *уст.* сыйкырдоо; **2.** *перен.* (*очаровать*) өзүнө сыйкырдагандай тартуу.

ОКОЛДО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **околдова́ть.**

ОКОЛЕВА'ТЬ *несов. см.* **околе́ть.**

ОКОЛЁСИЦА *ж.*: **нести́ околёсицу** *разг.* сандырактоо.

ОКОЛЕ'ТЬ *сов.* өлүү (*айбан жөнүндө*).

ОКО'ЛИЦА *ж. обл.* **1.** кыштакты курчаган кашаа (*кыштакка кире бердеги жана чыга бердеги кашаа*); **вы́йти за око́лицу** кыштакты курчаган кашаанын сыртына чыгуу; **2.** *уст. обл.* (*окольный путь*) айланма жол, тегеренме жол.

ОКОЛИ'ЧНОСТЬ *ж.*: **говори́ть без вся́ких околи́чностей** ана-мына деп отурбай эле, туурасын айтуу.

О'КОЛО *предлог с род. п.* **1.** *также в знач. нареч.* (*рядом, возле*) жанында; **мы живём о́коло вокза́ла** биз вокзалдын жанында турабыз; **сиде́ть о́коло больно́го** оору кишинин жанында отуруу; **о́коло никого́ не́ было ви́дно** жанында эч ким көрүнгөн жок; **2.** *разг.* (*приблизительно, почти*) -ка жакын, -ча; **шли о́коло ча́са** бир саатка жакын жүрдүк; **сейча́с о́коло трёх часо́в** азыр саат үчкө жакын; ◇ **вокру́г да о́коло** ошонун айланасында эле.

ОКОЛОПЛО'ДНИК *м. бот.* жемиш кабыгы (*мөмөнүн тышкы жагы*).

ОКОЛОСЕРДЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *анат.* жүрөк айланасындагы, жүрөк жанындагы; **околосерде́чная су́мка** жүрөктүн кабы.

ОКОЛО'ТОК *м. уст.* **1.** (*окрестности, соседняя местность*) айлана; **в на́шем около́тке** биздин айланабызда; **2.** околоток (*падышалык Россияда — шаардык полиция участогунун бөлүгү*).

ОКОЛОУ'ШНЫЙ, -ая, -ое *анат.* кулак жанындагы, кулак тегерегиндеги.

ОКОЛОЦВЕ'ТНИК *м. бот.* гүлдүн кабы.

ОКОЛПА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **околпа́чить.**

ОКОЛПА'ЧИТЬ *сов. кого-что, прост.* акмак кылуу.

ОКО'ЛЫШ *м.* шапканын башка кийилүүчү катуу тегереги, шапканын кыры.

ОКО'ЛЬНИЧИЙ *м. ист.* окольничий (*Байыркы Русъта — боярлардын жогорку чиндеринин бири*).

ОКО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** бурулуш, айланып (тегеренип) баруучу; **е́хать око́льной доро́гой** тегеренип баруучу жол менен баруу; **2.** *перен.* башка жактан билүү; **узна́ть что-л. око́льным путём** башка жактан ичмектеп билүү; **3.** *уст.* (*соседний, окрестный*) жанындагы.

ОКОЛЬЦЕВА'ТЬ *сов. что* **1.** (*птиц, рыб*) айланта (тегерете) курчоо, шакек салуу, тогоо кийгизүү (*текшерүү максаты менен*); **2.** (*деревья*) тегерете майлап таңуу, шыбоо, шыбап коюу, сылоо (*зыяндуу курт-кумурскалардан сактоо үчүн*); **окольцева́ть я́блони в саду́** бактагы алма жыгачтарынын сөңгөгүн шыбап коюу.

ОКОЛЬЦО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **окольцева́ть.**

око́н *род. п. мн. от* **окно́.**

ОКОНЕ'ЧНОСТЬ *ж.* уч, чет; **оконе́чность мы́са** сууга кирип турган тилке жердин (тумшуктун) учу.

ОКО'ННЫЙ, -ая, -ое **окно** 1-*ге т.*; **око́нная ра́ма** терезенин рамасы; **око́нное стекло́** терезе айнеги.

ОКОНФУ'ЗИТЬ *сов. кого, прост.* уялтуу.

ОКОНФУ'ЗИТЬСЯ *сов. прост.* уялып калуу, уялуу.

ОКОНЧА'НИЕ *ср.* **1.** (*конец*) аяк, акыр; **2.** (*завершение чего-л.*) бүтүү, бүткөндүк, аяк; **свиде́тельство об оконча́нии университе́та** университетти бүткөндүккө күбөлүк кагаз; **оконча́ние рома́на** романдын аягы; **3.** *грам.* мүчө, жалгоо; **паде́жные оконча́ния** жөндөмөлөрдүн жалгоолору; **глаго́льные оконча́ния** этиштик жалгоолор.

ОКОНЧА'ТЕЛЬНО *нареч.* таптакыр, биротоло; **оконча́тельно реши́ть что-л.** бир нерсени биротоло чечүү.

ОКОНЧА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое биротоло бүткөн, акыркы, кайта каралбай турган, так кесе; **оконча́тельный вы́вод** акыркы тыянак; **оконча́тельное реше́ние** бүткөн чечим; **дать оконча́тельный отве́т** так кесе жооп кайтаруу.

ОКО'НЧИТЬ *сов. что* бүтүү, бүтүрүү; **око́нчить рабо́ту** ишти бүтүү; **око́нчить чте́ние** окуп бүтүрүү; **око́нчить шко́лу** мектепти бүтүрүү.

ОКО'НЧИТЬСЯ *сов.* бүтүү, аяктоо; **собра́ние око́нчилось по́здно** чогулуш кеч бүттү.

ОКО'П *м.* окоп (*казып чыгарылган топурагы кырына төгүлгөн далда*); **рыть око́пы** окоптор казуу.

ОКОПА'ТЬ *сов. что* казып жумшартуу, түбүн тегерете казып жумшартуу; **окопа́ть дере́вья** жыгачтардын түбүн тегерете казып жумшартуу.

ОКОПА'ТЬСЯ *сов.* **1.** *воен.* окоп казып алып, ага жашынуу; **ро́та окопа́лась** рота окоп казып алып, жашынып калды; **2.** *перен.* коомдук турмуштан четтеп, өзүнүн керт башынын камын ойлоо; жайлуу жер таап орношуп алуу.

ОКО'ПНЫЙ, -ая, -ое **окоп**-*го т.*; окоптук; **око́пная ли́ния** окоптор сызыгы; **око́пные рабо́ты** окоптук жумуштар.

ОКОРНА'ТЬ *сов. см.* **обкорна́ть.**

www.bizdin.kg

О'КОРОК *м.* сан, сан эт; **копчёный о́корок** сүрсүгөн (ыштталган) сан эт.

ОКОРОТИ'ТЬ *сов. что, разг.* кыскартып жиберүү, кыска кылып коюу; **окороти́ть пла́тье** көйнөктү кыскартып жиберүү.

ОКОСТЕНЕВА'ТЬ *несов. см.* **окостене́ть.**

ОКОСТЕНЕ'ЛОСТЬ *ж.* **1.** сөөккө айлангандык; сеппектик, катып калгандык; **болезненная окостене́лость па́льца** бармактын оорудан сенек болуп калышы; **2.** *перен.* ийкемдигин жоготкондук, өсүүгө (өрчүүгө) жөндөмдүүлүгүн жоготкондук.

ОКОСТЕНЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое **1.** сөөккө айланган; сенек болгон, сенейген, шал болгон; катып калган; **2.** (*окоченелый*) муздап катып калган, тоңуп зыңкыйып (колдоюп) калган; **3.** *перен.* ийкемдүүлүгүн жоготкон, сенек болуп катып калган, өсүүгө (өрчүүгө) жөндөмдүүлүгүн жоготкон.

ОКОСТЕНЕ'НИЕ *ср.* сөөккө айлануу; сенек болуу, катып калуу.

ОКОСТЕНЕ'ТЬ *сов.* **1.** (*отвердеть*) сөөккө айлануу; сенек болуу, катып калуу; **2.** (*окоченеть*) муздап зыңкыйып (колдоюп) калуу, зыңкыйып катып калуу; **3.** *перен.* (*стать косным*) эски бойдон катып калуу, жаңылыктарды кабыл кылуу жөндөмдүүлүгүнөн ажыроо.

ОКО'Т *м.* төлдөө (*кой, эчки, мышык ж. б. жөнүндө*).

ОКОТИ'ТЬСЯ *сов.* төлдөө (*мис. эчки, кой, мышык, кролик ж. б., бирок бодо мал эмес*).

ОКОЧЕНЕВА'ТЬ *несов. см.* **окочене́ть.**

ОКОЧЕНЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое муздап катып калган, тоңуп зыңкыйып калган, колдоюп калган.

ОКОЧЕНЕ'ТЬ *сов.* муздап зыңкыйып (колдоюп) калуу, зыңкыйып катып калуу.

ОКО'ШКО *ср. уменьш. от* **окно́** 1 *разг.* кичинекей терезе.

ОКРА'ИНА *ж.* **1.** чет, чет-жака; **окра́ина дере́вни** кыштактын чети; **окра́ины го́рода** шаардын чет-жакалары; **2.** *уст.* (*пограничная область*) чек арага жакын жерлер; **окра́ина страны́** өлкөнүн чек арага жакын жерлери.

ОКРА'ИННЫЙ, -ая, -ое **окраина**-*га т.*; **окра́инный райо́н** чет-жакадагы район.

ОКРА'СИТЬ *сов. что* **1.** (*покрыть краской*) боёо, сырдоо; **окра́сить сте́ны ма́сляной кра́ской** стеналарды май боёк менен сырдоо; **2.** *перен.* (*придать особый тон, оттенок*) өзгөчө түр берүү.

ОКРА'СИТЬСЯ *сов.* **1.** боёлуу, сырдалуу; **2.** *разг.* (*запачкаться краской*) боёкко булганып алуу.

ОКРА'СКА *ж.* **1.** (*действие*) боёо, сырдоо; **2.** (*цвет*) түс, ыраң; **пёстрая окра́ска** ала-була түс (ыраң); **све́тлая окра́ска стен** стеналардын ачык түсү; **3.** *перен.* (*оттенок*) түр; **стихи́ с лири́ческой окра́ской** бир аз лирикасы бар ыр.

ОКРА'ШИВАНИЕ *ср.* боёо, сырдоо.

ОКРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **окра́сить.**

ОКРА'ШИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **окра́ситься; 2.** *страд. к* **окра́шивать.**

ОКРЕ'ПНУТЬ *сов.* чыңдалуу, чыңалуу, бекүү, тыңуу, күчүнө кирүү, күч алуу; **его́ здоро́вье окре́пло** анын ден соолугу чыңдалды; **окре́пнуть в борьбе́** күрөштө күч алуу (чыңдалуу).

ОКРЕСТИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого, рел.* чокундуруу, чокунтуу (*христиан динине киргизүү*); **2.** *кого-что кем-чем, разг.* (*назвать*) ат коюу, ысым берүү.

ОКРЕ'СТНОСТЬ *ж. чаще мн.* айлана, тегерек, чөйрө, **краси́вые окре́стности** кооз айлана; **в окре́стностях го́рода** шаардын айланасында.

ОКРЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое айланадагы, тегеректеги; **окре́стные колхо́зы** айланадагы колхоздор.

ОКРИВЕ'ТЬ *сов. разг.* бир көзү сокураюу.

О'КРИК *м.* **1.** *см.* **о́клик; 2.** (*резкое замечание*) жекирүү, жемелөө; **гру́бый о́крик** одоно жекирүү.

ОКРИ'КНУТЬ *сов. кого* кыйкырып чакыруу, кыйкырып токтотуу.

ОКРОВА'ВИТЬ *сов. кого-что* кан кылуу, кан жалатуу.

ОКРОВА'ВИТЬСЯ *сов. разг.* канга боёлуу, кан жалап калуу.

ОКРОВА'ВЛЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **окрова́вить; 2.** *прил.* канга боёлгон; **окрова́вленный бинт** канга боёлгон бинт.

ОКРОВА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **окрова́вить.**

ОКРОВА'ВЛИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **окрова́виться; 2.** *страд. к* **окрова́вливать.**

ОКРО'Л *м.* бакма коёндун (кроликтин) тууту.

ОКРОПИ'ТЬ *сов. кого-что* чачыратуу,себээлөө, себээлеп чачуу.

ОКРОПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **окропи́ть.**

ОКРО'ШКА *ж.* **1.** *кул.* окрошка (*бадыраң, пияз, эт жана бышкан жумуртка туууралган квас сорпосу*); **2.** *перен. разг.* (*беспорядочная смесь*) ар түрдүү нерселердин тартипсиз, баш аламан кошундусу.

О'КРУГ *м.* округ; **национа́льный о́круг** улут округу; **вое́нный о́круг** согуштук округ; **избира́тельный о́круг** шайлоо округу.

ОКРУ'ГА *ж. разг.* айланадагы жер.

ОКРУГЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** тоголоктоо; тегерек кылуу; **2.** (*при счёте*) тегеректөө, жалпылоо.

ОКРУГЛЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **округли́ть; 2.** *прил.* тегеректелген; **округлённый счёт** тегеректелген счёт.

ОКРУГЛЕ'ТЬ *сов. разг.* тегеректөө, тоголок кылуу, жумуру кылуу.

ОКРУГЛИ'ТЬ *сов. что* **1.** тегерек кылуу; **округли́ть гу́бы** ээрдин тегерек кылуу; **2.** тегеректөө, жалпылоо (*көп орундуу сандардын эң акыркы цифрасын алып ташта, нулга айландыруу*); **округли́ть счёт** санды тегеректөө.

ОКРУГЛИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** тегерек болуу, тегерек формасына айлануу; **2.** тегеректелүү; **счёт округли́лся** счёт тегеректелди.

ОКРУ'ГЛОСТЬ *ж.* тегеректик.

ОКРУ'ГЛЫЙ, -ая, -ое тегерек; **окру́глое лицо́** тегерек бет.

ОКРУГЛЯ'ТЬ *несов. см.* **округли́ть.**

ОКРУГЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **округли́ться; 2.** *страд. к* **округля́ть.**

ОКРУЖА'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **окружи́ть; 2.** *перен.* тегеректөө, курчоо; **его́ окружа́ют друзья́** аны достору тегеректейт, ал достордун чөйрөсүндө жүрөт.

ОКРУЖА'ЮЩЕЕ *ср. см.* **окружа́ющий** 3.

ОКРУЖА'ЮЩИЕ *мн. см.* **окружа́ющий** 4.

ОКРУЖА'ЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **окружа́ть; 2.** *прил.* айланадагы; **окружа́ющая обстано́вка** айланадагы шарттар. **3.** *в знач. сущ. ср.* айланадагы; **всё окружа́ющее ра́довало его́** айланадагынын баары аны кубантты; **4.** *в знач. сущ.* **окружа́ющие** *мн.* айланадагылар.

ОКРУЖЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) тегеректөө, курчоо, чулгоо, ороо, айландыра салуу, ортого алуу; **вы́йти из окруже́ния** курчоодон кутулуп чыгуу; **2.** (*то, что окружает*) курчоо (*айланадагы эл, нерсе, шарт*).

ОКРУЖИ'ТЬ *сов. кого-что чем* **1.** тегеректөө курчоо, чулгоо ороо, айландыра салуу, ортого алуу; **окружи́ть уча́сток рвом** участокту тегерете аң менен курчоо; **2.** *перен.* көңүл коюу, камкордук кылуу, камкордук жасоо; **окружи́ть внима́нием** *кого-л.* бирөөгө камкордук жасоо.

ОКРУЖНО'Й, -а́я, -о́е **1.** округдук; **окружна́я избира́тельная комиссия** округдук шайлоо комиссиясы; **2.** (*расположенный по окружности*) тегерете салынган; **окружна́я желе́зная доро́га** тегерете салынган темир жол.

ОКРУ'ЖНОСТЬ *ж.* **1.** *мат.* тегерек, айлана; **вписа́ть квадра́т в окру́жность** тегерек сызыктын ичине квадрат (чарчы) сызуу; **2.** *уст.* (*окружающая местность*) айлана.

ОКРУ'ЖНЫЙ, -ая, -ое *уст.* (*окрестный*) айланадагы, тегеректеги.

ОКРУТИ'ТЬ *сов. что чем, разг.* чырмоо, ороо.

www.bizdin.kg

ОКРУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **окрути́ть.**

ОКРЫЛИ'ТЬ *сов. кого* көңүл эргитүү, жандандыруу, дем берүү; **успе́х окрыли́л его́** жетишкен ийгилик анын көңүлүн эргитти.

ОКРЫЛИ'ТЬСЯ *сов. чем* көңүлү көтөрүлүү, жагалдануу, эргүү; **окрыли́ться наде́ждой** үмүт менен көңүл көтөрүлүү.

ОКРЫЛЯ'ТЬ *несов. см.* **окрыли́ть.**

ОКРЫЛЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **окрыли́ться.**

ОКРЫ'СИТЬСЯ *сов. на кого-что, прост.* ачууланып (корс) жооп кайтаруу.

ОКСИДИ'РОВАНИЕ *ср.* оксидирлөө.

ОКСИДИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* оксидирлөө (*металлдын бетин дат басып бузулуудан сактоо үчүн жана кооз түс берүү үчүн жасалма жол менен кычкылдандыруу*); **оксиди́ровать серебро́** күмүштү оксидирлөө.

ОКСИДИРО'ВКА *ж.* **1.** (*действие*) оксидирлөө; **подве́ргнуть оксидиро́вке** оксидирлөө; **2.** (*слой*) оксидировка; **покры́ть оксидиро́вкой** оксидировка менен каптатуу.

ОКТА'ВА *ж.* октава (**1.** *муз. диатондук гаммалардын сегизинчи баскычы*; **2.** *муз. диатондук гаммалардын биринчи менен сегизинчи тондорунун арасындагы тондор*; **3.** *муз. эң төмөнкү бас*; **4.** *лит. үч рифмалуу сегиз жолдуу строфа*).

ОКТА'ЭДР *м.* октаэдр (*сегиз үч бурчтук менен чектелген сегиз кырдуу тело*).

ОКТЕ'Т *м. муз.* октет (*сегиз аткаруучу үчүн жазылган музыкалык чыгарма*).

ОКТЯБРЁНОК *м.* октябрёнок (*20-30 жылдарда СССРде — пионерге кирүүгө даярданып жүргөн, мектеп жашындагы кенже бала*).

ОКТЯ'БРЬ *м.* октябрь.

ОКТЯ'БРЬСКИЙ, -ая, -ое **октябрь**-*ге т.*; **Вели́кая Октя́брьская социалисти́ческая револю́ция** Улуу Октябрь Социалисттик Революциясы.

ОКУ'КЛИВАТЬСЯ *несов. см.* **оку́клиться.**

ОКУ'КЛИТЬСЯ *сов. зоол.* личинкадан куурчакчага айлануу (*курттун оронуп жатып өсүү мезгили*).

ОКУЛИ'РОВАНИЕ *ср.* окулировка кылуу.

ОКУЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* окулировка кылуу.

ОКУЛИРО'ВКА *ж.* окулировка, улоо (*маданий жыгачтын күчүгүн жапайы жыгачтын бооруна отургузуу*).

ОКУЛИ'СТ *м.* окулист (*көз оорусу боюнча врач*).

ОКУЛЯ'Р *м.* окуляр (*оптикалык аспапта — караган кишинин көзү жагына келүүчү айнеги*).

ОКУНА'ТЬ *несов. см.* **окуну́ть.**

ОКУНА'ТЬСЯ *несов. см.* **окуну́ться.**

О'КУНЕВЫЙ, -ая, -ое **окунь**-*га т.*

ОКУНУ'ТЬ *сов. кого-что* малуу; **окуну́ть в во́ду** сууга малып алуу.

ОКУНУ'ТЬСЯ *сов.* малынуу, чөмүлүү; **окуну́ться с голово́й** башы менен чөмүлүү.

О'КУНЬ *м.* окунь (*балыктын бир түрү*).

ОКУПА'ТЬ *несов. см.* **окупи́ть.**

ОКУПА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **окупи́ться; 2.** *страд. к* **окупа́ть.**

ОКУПИ'ТЬ *сов. что* чыккан чыгымын актоо, ордун басуу; **окупи́ть расхо́ды** жумшалган каражатты актоо.

ОКУПИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** чыккан чыгымы акталуу, орду басылуу; **расхо́ды окупи́лись** жумшалган каражаттар акталды; **2.** *перен.* (*вознаградиться*) кайтуу, эсеби кайтуу; **труд окупи́лся** эмгек кайтты.

ОКУ'РИВАНИЕ *ср.* түтөтүү, түтүн менен каптатуу (ыштоо).

ОКУ'РИВАТЬ *несов. см.* **окури́ть.**

ОКУРИ'ТЬ *сов. кого-что* түтөтүү, түтүн менен каптатуу (ыштоо); **оку́рить расте́ния** өсүмдүктөрдү түтүн менен каптатуу.

ОКУ'РОК *м.* папиростун калдыгы; **у́рна для оку́рков** папиростун калдыктарын салуу үчүн коюлган урна.

ОКУ'ТАТЬ *сов. кого-что* **1.** *чем* (*обернуть*) ороо, чулгоо; **оку́тать ше́ю ша́рфом** моюнду шарф менен ороо; **2.** *перен.* (*окружить*) каптоо, басуу; **тума́н оку́тал ро́щу** токойду туман каптады.

ОКУ'ТАТЬСЯ *сов.* **1.** оронуу, чулгануу; **2.** *перен.* капталуу, басылуу.

ОКУ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **оку́тать.**

ОКУ'ТЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **оку́таться; 2.** *страд. к* **оку́тывать.**

ОКУ'ЧИВАНИЕ *ср.* чабык, чабык өткөрүү.

ОКУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **оку́чить.**

ОКУ'ЧИТЬ *сов. что* чабык өткөрүү (*өсүмдүктүн түбүндөгү топурагын копшутуп, аны түбүнө үйүү*).

ОЛА'ДЬИ *мн.* (*ед.* **ола́дья** *ж.*) *куймактын бир түрү.*

ОЛЕА'НДР *м. бот.* олеандр (*дайыма көгөрүп туруучу өсүмдүктүн бир түрү*).

ОЛЕДЕНЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое **1.** (*покрытый льдом*) муз тоңгон муз баскан; **оледене́лая доро́га** муз баскан жол; **2.** *перен.* (*окоченелый*) сеңек болгон, колдоюп калган, тоңуп калган.

ОЛЕДЕНЕ'ТЬ *сов.* **1.** (*покрыться льдом*) муз болуп тоңуп калуу; **река́ оледене́ла** дарыя муз болуп тоңуп калды; **2.** *перен.* (*окоченеть*) үшүп кетүү; тоңуп кетүү; **ру́ки оледене́ли** кол үшүп кетти.

ОЛЕИ'Н *м.* олеин (**1.** *хим. майлуу суюк кислоталардын кошундусу*; **2.** *тех. самын жана стеарин өндүрүшүндө кошумча продукт*).

ОЛЕИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **олеин**-*ге т.*; **олеи́новая кислота́** олеин кислотасы.

ОЛЕНЕВО'Д *м.* бугу багуучу, бугу өстүрүүчү.

ОЛЕНЕВО'ДСТВО *ср.* бугу багуучулук, бугу өстүрүүчүлүк.

ОЛЕНЕВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое бугу багуучу, бугу өстүрүүчү; **оленево́дческий колхо́з** бугу багуучу (өстүрүүчү) колхоз.

ОЛЕНЁНОК *м.* (*мн.* **оленя́та**) бугунун музоосу.

ОЛЕ'НИЙ, -ья, -ье **олень**-*ге т.*; **оле́ньи рога́** бугунун мүйүзү; **оле́нья шку́ра** бугунун териси.

ОЛЕ'НИНА *ж.* бугу эти.

ОЛЕ'НЬ *м.* бугу; **се́верный оле́нь** түндүктө жашоочу бугу; **благоро́дный оле́нь** асыл бугу.

ОЛЕОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **олеография**-*га т.*; олеографиялык.

ОЛЕОГРА'ФИЯ *ж.* олеография (**1.** *полигр. көп түстөгү боёк литографиясы*; **2.** *ошол жол менен басылган сүрөт*).

О'ЛЕУМ *м. хим.* олеум (*күкүрт кислотасынын бир түрү*).

ОЛИ'ВА *ж. бот.* зайтун (*жыгачы жана жемиши*).

ОЛИ'ВКА *ж. разг.* зайтун; *см.* **оли́ва.**

ОЛИ'ВКОВЫЙ, -ая, -ое **1.** **оливка**-*га т.*; **оли́вковое ма́сло** зайтун майы; **оли́вковое де́рево** зайтун жыгачы. **2.** (*о цвете — жёлто-зелёный*) саргыч жашыл; **оли́вковый цвет** саргыч жашыл түс; ◇ **оли́вковая ветвь** зайтун бутагы (*тынчтыктын символу*).

ОЛИГАРХИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **олигархия**-*га т.*; олигархиялык.

ОЛИГА'РХИЯ *ж.* **1.** олигархия (*кичине гана бир топ аристократтар же капиталисттер, финансылык магнаттар башкарган саясий жана экономикалык үстөмдүк*); **фина́нсовая олига́рхия** финансылык олигархия; **2.** олигархия (*ушундай жол менен башкарылган мамлекет*).

ОЛИ'МП *м. миф.* Олимп (*байыркы грек мифологиясында — кудайлардын турган жери*).

ОЛИМПИА'ДА *ж.* олимпиада (*спорттук жарыштар*).

ОЛИМПИ'ЕЦ *м.* **1.** *миф.* олимпиец (*байыркы грек мифологиясында — Олимпте туруучу кудай*); **2.** *перен.* (*величаво-спокойный человек*) оор басырыктуу мыкты киши.

www.bizdin.kg

ОЛИМПИ'ЙСКИЙ, -ая, -ое: **олимпийские игры** олимпиада оюндары; **олимпийское спокойствие** *перен.* кабагым-кашым дебеленбик, тэкыр эле камыркабагандык.

ОЛИ'ФА *ж.* олифа (*май боёктор жасоо үчүн кайнатылган зыгыр же кара куурай майы*).

ОЛИЦЕТВОРЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) элестетүү, элестетип көрсөтүү (*табият күчтөрүн жана кубулуштарын жандуу нерсе катарында көрсөтүү*); **2.** (*воплощение*) так эле өзү, так өзү; **он — олицетворе́ние доброты́** ал — айрайымдуулуктун так эле өзү.

ОЛИЦЕТВОРИ'ТЬ *сов. что* элестетүү, элестетип көрсөтүү (*бир нерсени жандуу нерсе катарында көрсөтүү*).

ОЛИЦЕТВОРЯ'ТЬ *несов. см.* **олицетвори́ть.**

О'ЛОВО *ср.* калай (*күмүш түстүү, жумшак ак металл*).

ОЛОВЯ'ННЫЙ, -ая, -ое **олово**-*го т.*; **оловя́нная ло́жка** калай кашык.

О'ЛУХ *м. груб.* кеңкелес, макоо, акмак.

ОЛЬХА' *ж.* ольха (*кайың тукумуна кирүүчү жыгачтын бир түрү*).

ОЛЬХО'ВЫЙ, -ая, -ое **ольха**-*га т.*; **ольхо́вый стол** ольхадан жасалган стол.

ОЛЬША'НИК *м.* ольха жыгачынын токою, ольха жыгачы калың чыккан жер.

ОМ *м. физ.* ом (*электр өткөргүчтүн каршылыгын өлчөгүч единица*).

ОМА'Р *м. зоол.* омар (*деңизде жашоочу чоң рак*).

ОМЕ'ГА *ж.* омега (*грек алфавитинин акыркы тамгасы*); ◇ **а́льфа и оме́га** башы жана аягы; **от а́льфы до оме́ги** башынан аягына чейин, баары толук бойдон.

ОМЕ'ЛА *ж.* омела (*ууктургуч ак жемиши бар, дайыма жашыл болуп туруучу өсүмдүк*).

ОМЕРЗЕ'НИЕ *ср.* жийиркенүү, жийиркентүү, көкөйгө тийүү; **чу́вство омерзе́ния** жийиркенүү сезими.

ОМЕРЗИ'ТЕЛЬНО *нареч.* жаман, жийиркенгидей.

ОМЕРЗИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* жийиркеничтик.

ОМЕРЗИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жийиркенткич, көкөйгө тийүүчү; **омерзи́тельный посту́пок** жийиркенткич кылык.

ОМЕРТВЕ'ЛОСТЬ *ж.* сенектик, жаны жоктук.

ОМЕРТВЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое өлгөн, жаны жок, сенек болуп калган.

ОМЕРТВЕ'НИЕ *ср.* жансыз болуу, жансыз болуп калыш, сенек болуу; **омертве́ние тка́ней** ткандардын жансыз болуп калышы.

ОМЕРТВЕ'ТЬ *сов.* өлүү, жансыз болуу, сенек болуу.

ОМЕРТВИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*сделать нечувствительным*) сезимсиз кылуу, жансыз кылуу; **омертви́ть ткань** тканды сезимсиз кылуу; **2.** *эк.* (*исключить из хозяйственного оборота*) пайдаланбай таштап коюу (*мис. акча*); **омертви́ть капита́л** капиталды пайдаланбай таштап коюу.

ОМЕРТВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **омертви́ть.**

ОМЁТ *м.* сары кыр, үймөк (*саман*).

ОМЛЕ'Т *м.* омлет (*сүт, ун кошуп чалып бышырган жумуртка*).

О'МНИБУС *м. уст.* омнибус (*киши ташуучу чоң араба*).

ОМОВЕ'НИЕ *ср. уст.* жуунуу.

ОМОЛА'ЖИВАНИЕ *ср.* жашаруу, жашартуу.

ОМОЛА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **омолоди́ть.**

ОМОЛА'ЖИВАТЬСЯ *несов* **1.** *см.* **омолоди́ться; 2.** *страд. к* **омола́живать.**

ОМОЛОДИ'ТЬ *сов. кого-что* жашартуу; **омолоди́ть органи́зм** организмди жашартуу.

ОМОЛОДИ'ТЬСЯ *сов.* жашаруу.

ОМОЛОЖЕ'НИЕ *ср.* жашаруу, жашартуу, мурункусуван жаш кылуу.

ОМО'НИМ *м. лингв.* омоним (*айтылышы бирдей, бирок мааниси, келип чыгышы башка сөздөр; мис. кыргызча «кой», «ат» сыяктуу бир нече башка маанилүү сөздөр*).

ОМОНИ'МИКА *ж. лингв.* омонимика (**1.** *тил илиминде омонимдерди үйрөнүүчү бир бөлүк;* **2.** *кандайдыр бир тилдеги омонимдердин жыйындысы*).

ОМОНИМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **омоним**-*го*, **омонимика**-*га т.*; омонимикалык.

ОМОНИМИ'Я *ж. лингв.* омонимия (*мааниси да, келип чыгышы да ар башка болгон сөздөрдүн айтылыш жагынан окшоштугу*).

ОМОЧИ'ТЬ *сов. что, уст.* чылоо, суу кылуу; **омочи́ть слеза́ми** көз жашы менен суу кылуу.

ОМРАЧА'ТЬ *несов. см.* **омрачи́ть.**

ОМРАЧА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **омрачи́ться; 2.** *страд. к* **омрача́ть.**

ОМРАЧИ'ТЬ *сов. кого-что* капалантуу, капа кылуу, кайгылантуу; **омрачи́ть настрое́ние** көңүлүн капа кылуу; **омрачи́ть чью-л. ра́дость** бирөөнүн кубанычын басып капа кылуу.

ОМРАЧИ'ТЬСЯ *сов.* капалануу, капа болуу, кайгылануу; **его́ лицо́ омрачи́лось** анын өңү капаланды.

О'МУЛЬ *м. зоол.* омуль (*лосось балыгынын бир түрү*).

О'МУТ *м.* **1.** (*водоворот*) ирим, айланпа; **утону́ть в о́муте** иримге чөгүп кетүү; **2.** (*глубокая яма на дне реки или озера*) терең чуңкур (*дайра же көлдүн түбүндөгү*); **3.** *перен.* айланпа; кучагында, арасында; **в о́муте собы́тий** окуялардын айланпасында (кучагында); ◇ **в ти́хом о́муте че́рти во́дятся** *посл.* жооштон жоон чыгат.

ОМША'НИК *м.* омшаник (*аарыларды кыштатуу үчүн даярдалган жылуу жай*).

ОМЫВА'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **омы́ть; 2.** *что* жанынан агып өтүү, суу курчап туруу; **мо́ре омыва́ет о́стров** аралды деңиз курчап турат.

ОМЫВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **омы́ться; 2.** *страд. к* **омыва́ть.**

ОМЫЛЕ'НИЕ *ср. хим.* самындануу, самындантуу (*органикалык заттарды щёлочь же суу менен ажыратуу*).

ОМЫ'ТЬ *сов. кого-что, уст.* жууш, жуу.

ОМЫ'ТЬСЯ *сов. уст.* жуунуу.

ОН *мест. личн.* ал.

ОНА' *мест. женск. р. к* **он.**

ОНА'ГР *м. зоол.* онагр (*жапайы эшек*).

ОНАНИ'ЗМ *м.* онанизм (*бир нерсеге ышкуу аркылуу бойдон кетирүү*).

ОНАНИ'СТ *м.* онанист (*бир нерсеге ышкуу аркылуу бойдон кетирүүчү адам*).

ОНДА'ТРА *ж.* ондатра (*териси кымбат кемирүүчүлөрдүн бир түрү*).

ОНЕМЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое **1.** (*немой*) дудук болгон, сүйлөбөй калган; **2.** *перен.* (*оцепенелый*) сенейип калган; уктап калган; **онеме́лые но́ги** уктап калган бут.

ОНЕМЕ'НИЕ *ср.* **1.** дудук болуу; тилден калуу; **вре́менное онеме́ние по́сле конту́зии** контузиядан кийин убактынча тилден калуу; **2.** *перен.* (*оцепенение*) сенейип калуу.

ОНЕМЕ'ТЬ *сов.* **1.** сөз айта албай калуу, дудук болуп калуу; **онеме́ть от удивле́ния** таң калганынан эчтеме айта албай калуу; **2.** *перен.* (*оцепенеть*) камтууга келбей калуу, сенейип катып калуу, уктап калуу; **па́льцы ног онеме́ли** буттун бармактары уктап калды.

ОНИ' *мест. личн.* алар.

О'НИКС *м. мин.* оникс (*агаттын бир түрү*).

ОНКО'ЛОГ *м.* онколог (*онкология боюнча специалист*).

ОНКОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **онкология**-*га т.*; онкологиялык.

ОНКОЛО'ГИЯ *ж. мед.* онкология (*коркунучтуу шишиктер жөнүндөгү илим*).

ОНО' *мест. ср. от* **он;** ◇ **вот оно́ что!** ушундай экен да!

ОНОМА'СТИКА *ж. лингв.* ономастика (**1.** *энчилүү аттардын жыйындысы;* **2.** *тил илиминде — энчилүү аттарды үйрөнүүчү бөлүм*).

ОНОМАТОЛО'ГИЯ *ж. см.* **онома́стика 2.**

www.bizdin.kg

ОНТОГЕНЕ'З *м.* онтогенез; *см.* **онтогения.**

ОНТОГЕНИ'Я *ж. биол.* онтогения (*айрым жандыктын клеткадан баштап өмүр бою өсүш процесси*).

ОНТОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **онтология**-*га т.*; онтологиялык.

ОНТОЛО'ГИЯ *ж. филос.* онтология (*идеалисттик философияда — тиричилик жөнүндөгү метафизикалык окуу*).

ОНУ'ЧА *ж.* чылгоо, чулгоо.

О'НЫЙ, -ая, -ое *мест. уст.* 1. (*тот*) ошол, ошо; 2. (*вышеупомянутый*) жогоруда айтылган; ◇ **во вре́мя о́но** *разг. шутл.* алда качан бир заманда.

ООЛИ'Т *м. мин.* оолит (*кристаллдуу тоголок бүртүктөрдөн түзүлгөн акиташтын бир түрү*).

ООН (Организа́ция Объединённых На́ций) ООН (Бириккен Улуттардын Уюму).

ОПАДА'ТЬ *несов. см.* **опа́сть.**

ОПА'ЗДЫВАНИЕ *ср.* кечигүү, кеч калуу.

ОПА'ЗДЫВАТЬ *несов. см.* **опозда́ть.**

ОПА'ИВАТЬ *несов. см.* **опои́ть.**

ОПА'К *м.* опак (*фаянстын одоно сорту*).

ОПА'КОВЫЙ, -ая, -ое **опак**-*ка т.*

ОПА'Л *м. мин.* опал (*кээ бир сорту асыл деп эсептелүүчү тунук таш*); **кольцо́ с опа́лом** опалдуу шакек.

ОПА'ЛА *ж. ист.* опала, кандын касабы, кандын каары (*өзүнө жакын турган төрөнү падышанын кыртышы сүйбөй калуу, аны өзүнөн четтетүү*).

ОПА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **опали́ть.**

ОПА'ЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **опали́ться;** 2. *страд. к* **опа́ливать.**

ОПАЛИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. куйкалоо; **опали́ть ту́шу** союлган малды куйкалоо; **опали́ть ку́рицу** тоокту куйкалоо; 2. (*обжечь*) куйкалоо, куйкалап алуу, отко чалдыктыруу; **опали́ть бро́ви** кашын куйкалап алуу.

ОПАЛИ'ТЬСЯ *сов.* куйкалануу, отко чалдыгуу; **опали́ться у костра́** отко чалдыгып алуу.

ОПА'ЛОВЫЙ, -ая, -ое 1. **опал**-*га т.*; **опа́ловая брошь** опалдан жасалган кооз төөнөгүч; 2. (*о цвете*) опал түстүү.

ОПА'ЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* арыктаган, жаагы ичине кирип арыктаган.

ОПА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *ист.* кандын касабына калган, куугунтукталган, куугунга учураган.

ОПА'РА *ж.* суюк ачытки (*камыр ачыткысы*).

ОПА'РНИК *м.* ачытки куюлуучу идиш.

ОПАРШИ'ВЕТЬ *сов. разг.* таз болуу (*о голове*); кырчаңгы болуу (*о животном*).

ОПАСА'ТЬСЯ *несов. кого-чего и с неопр.* коркуу, чочуу, чочулоо, сактануу; **опаса́ться моро́зов** суuktан коркуу; **опаса́ться купа́ться о́сенью** күзүндө сууга түшүүдөн чочуу (сактануу).

ОПАСЕ'НИЕ *ср.* коркунуч, коркуу, чочуу; **смотре́ть с опасе́нием** *на что-л.* *бир нерсеге* кандай болот деп коркунуч менен кароо; **вызыва́ть опасе́ние** коркунуч туудуруу.

ОПА'СКА *ж.*: **с опа́ской** *разг.* коркунуч менен, абайлап, чочуңкурап.

ОПА'СЛИВО *мареч. разг.* коркунуч менен, абайлап, чочуңкурап, сактанып.

ОПА'СЛИВОСТЬ *ж. разг.* чочунчаактык, өтө сактык.

ОПА'СЛИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* чочунчаак, өтө сак.

ОПА'СНО 1. *нареч.* коркунучтуу, кооптуу; **он опа́сно заболе́л** анын оорусу коркунучтуу; 2. *безл. в знач. сказ. с неопр.* коркунучтуу; **по э́тому мо́сту е́здить опа́сно** бул көпүрөдөн өтүү коркунучтуу.

ОПА'СНОСТЬ *ж.* 1. коркунуч; **предупреди́ть опа́сность** коркунучтун алдын алуу; **подверга́ться опа́сности** коркунучка учуроо; **с опа́сностью для жи́зни** өмүргө коркунуч туудуруп; 2. (*рискованность*) кооптуулук; **опа́сность** *какого-л.* **предприя́тия** *кандайдыр* бир иштин кооптуулугу.

ОПА'СНЫЙ, -ая, -ое коркунучтуу, кооптуу; **опа́сная доро́га** коркунучтуу жол.

ОПА'СТЬ *сов.* 1. (*осыпаться*) күбүлүп түшүү; **ли́стья опа́ли** жалбырактар күбүлүп түштү; 2. (*уменьшиться в объёме*) кичирүү, басандоо, этинен азуу; **о́пухоль опа́ла** шишик кичирейди; **ло́шадь опа́ла те́лом** ат этинен азды.

ОПАХА'ЛО *ср. уст.* чоң желпигич.

ОПЕ'КА *ж.* 1. *юр.* опека (*жашы жетпеген же оорулуу жана ошол өңдүү граждандардын жеке укуктарына жана мүлктөрүнө мамлекет тарабынан надзор жүргүзүлүү*); **взять** *кого-л.* **под опе́ку** *биреөнү* опекага алуу; **учреди́ть** *над кем-л.* **опе́ку** *биреөнүн үстүнөн* опека коюу; 2. *собир. юр.* жогоркудай надзор кылуу иши тапшырылган кишилер (мекемелер); 3. (*забота*) камкордук; **роди́тельская опе́ка** ата-эненин кылган камкордугу; ◇ **вы́йти из-под опе́ки** өз алдынча болуу.

ОПЕКА'ТЬ *несов. кого-что* 1. *юр.* биреөгө опекун болуу, опека ишин жүргүзүү; 2. (*заботиться*) кароо, камкордук көрүү, камкордук кылуу; **опека́ть дете́й** балдарды кароо, балдарга камкордук кылуу.

ОПЕКУ'Н *м.* опекун (*жашы жетпеген баланын же оорулуу кишинин укугуна, мүлкүнө опека жүргүзүү үчүн дайындалган адам*).

ОПЕКУ'НСКИЙ, -ая, -ое **опекун**-*га т.*; опекундук; **опеку́нские права́** опекундук укуктар.

ОПЕКУ'НСТВО *ср.* опекундук.

ОПЕКУ'НША *женск. р. к* **опеку́н.**

ОПЁНОК *м.* (*мн.* **опё́нки** *и* **опя́та**) опёнок (*козу карындын бир түрү*).

О'ПЕРА *ж.* 1. опера; **ру́сская класси́ческая о́пера** орустун классикалык операсы; **теа́тр о́перы и бале́та** опера жана балет театры; 2. (*оперный театр*) опера театры; **арти́ст о́перы** опера театрынын артисти.

ОПЕРАТИ'ВНО *нареч.* оперативдүү; **операти́вно руководи́ть** оперативдүү жетекчилик кылуу.

ОПЕРАТИ'ВНО-СТРАТЕГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *воен.* оперативдүү-стратегиялык; **операти́вно-стратеги́ческие пла́ны** оперативдүү-стратегиялык пландар.

ОПЕРАТИ'ВНОСТЬ *ж.* оперативдүүлүк; **прояви́ть операти́вность** оперативдүүлүктү көрсөтүү; **операти́вность в рабо́те** иштеги оперативдүүлүк.

ОПЕРАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое 1. **операция** 1-*ге т.*; **операти́вное вмеша́тельство** операция кылуу; **удали́ть о́пухоль операти́вным путём** шишикти операция кылып алып таштоо; 2. *воен.* оперативдик, оперативдүү (*согуш аракеттери жөнүндө*); **операти́вная сво́дка** оперативдик сводка; 3. (*действенный*) оперативдүү (*аракеттүү, таасирдүү*), **операти́вная рабо́та** оперативдүү иш; **операти́вное руково́дство** оперативдүү жетекчилик.

ОПЕРА'ТОР *м.* 1. операция жасоочу врач; 2. оператор (*өндүрүштүк процессти, өндүрүштүк ишти жүргүзүүчү адам, мис. кинооператор ж. б.*).

ОПЕРАЦИО'ННАЯ *ж. см.* **операцио́нный** 2.

ОПЕРАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое 1. **операция** 1-*ге т.*; операциялык; **операцио́нное отделе́ние в больни́це** оорукананын операциялык бөлүмү; **операцио́нный стол** операциялык стол; **операцио́нные инструме́нты** операция жасоого керектүү инструменттер; 2. *в знач. сущ. ж. мед.* операционная (*операция жасоочу бөлмө*); 3. **операция** 3-*кө т.*; операциялык; **операцио́нный зал в ба́нке** банктагы операциялык зал.

ОПЕРА'ЦИЯ *ж.* 1. *мед.* операция (*айыктыруу максаты менен шишик, ириң, чөр ж. б. кесип таштоо*); **пласти́ческая опера́ция** пластикалык операция; **опера́ция в брюшно́й по́лости** ичти союп жасалган операция; **опера́ция под нарко́зом** наркоз менен уктатып жасалган операция; **подве́ргнуться опера́ции** операция жасатуу; 2. *воен.* операция (*согуш аракетин жүргүзүү*); **обхо́дная опера́ция** айланып өтүү операциясы; **наступа́тельная опера́ция** чабуул жасоо операциясы; 3. (*в банке, на почте и т. п.*) операция (*акча расчёторунун процесси*); **ба́нковая опе-**

www.bizdin.kg

ра́ция банкалык операция, банк операциясы; **почто́вая опера́ция** почта операциясы, почталык операция.

ОПЕРЕДИ́ТЬ *сов. кого-что* 1. (*обогнать*) чыгып кетүү; **опереди́ть** *кого-л.* **в спорти́вном соревнова́нии** спорттук мелдеште *бирөөдөн* чыгып кетүү; 2. *перен.* (*превзойти*) озуп кетүү, алдыга өтүп кетүү.

ОПЕРЕЖА́ТЬ *несов. см.* **опереди́ть.**

ОПЕРЕ́НИЕ *ср.* куштун жүнү; **опере́ние пти́цы** куштун жүнү; ◊ **хвостово́е опере́ние** *ав.* куйрук жагы (*самолётту башкарып жүрүүдө туруктуулугун түзүүчү, анын куйрук жагындагы тик жана туура жалпактык*).

ОПЕРЕ́ТКА *ж. разг. см.* **опере́тта.**

ОПЕРЕ́ТОЧНЫЙ, -ая, -ое **оперетта**-*га т.*; **опере́точный арти́ст** оперетта артисти.

ОПЕРЕ́ТТА *ж.* оперетта (*ыр менен кара сөз кезектешип айтылган, күлкүлүү операнын бир түрү; музыкалуу комедия*).

ОПЕРЕ́ТЬ *сов. что* таёо, жөлөө.

ОПЕРЕ́ТЬСЯ *сов. на кого-что* 1. таянуу, жөлөнүү, сүйөнүү; **опере́ться на па́лку** таякка жөлөнүү; 2. *перен.* таянуу, ишенүү; **опере́ться на подде́ржку това́рищей** жолдошторунун колдоосуна таянуу.

ОПЕРИ́РОВАТЬ 1. *сов. и несов. кого-что* операция кылуу; **опери́ровать больно́го** оору кишини операция кылуу; 2. *несов.* операция жүргүзүү (*стратегиялык тапшырманы аткаруу; согуштук операция жүргүзүү*); **опери́ровать в тылу́ у проти́вника** душмандын тылында согуштук операция жүргүзүү; 3. *несов. чем, перен.* пайдалануу; **опери́ровать то́чными све́дениями** так маалыматтарга таянып иш кылуу.

ОПЕРИ́ТЬСЯ *сов.* 1. (*о птицах*) ак күп болуу, түлөп жаңы жүн чыгуу (*куш жөнүндө*); 2. *перен.* чоңоюп (эс-акыл кирип) өз алдынча болуу.

О́ПЕРНЫЙ, -ая, -ое **опера**-*га т.*; оперbegалык; **о́перный теа́тр** опера театры; **о́перный репертуа́р** опералык репертуар; **о́перный певе́ц** опералык обончу.

ОПЕРЯ́ТЬСЯ *несов. см.* **опери́ться.**

ОПЕЧА́ЛИТЬ *сов. кого* капа кылуу, кайгыртуу, кайгыга түшүрүү, убайым чектирүү; **опеча́лить** *кого-л.* **отка́зом** *бирөөнүн* суроосун канааттандырбай капа кылуу.

ОПЕЧА́ЛИТЬСЯ *сов.* капалануу, капа болуу, кайгыруу, кайгылануу, убайым тартуу.

ОПЕЧА́ТАТЬ *сов. что* печаттоо, печать басуу (*бийлик органы тарабынан үйгө, шкафка, дүкөнгө, кампага ж. б. ичине киргис кылып печать басуу*); **опеча́тать кварти́ру** квартираны печаттоо.

ОПЕЧА́ТКА *ж.* опечатка, ката (*басмадан кеткен ката*); **спи́сок опеча́ток** каталардын тизмеси; **в текст вкра́лась опеча́тка** текстте ката кетиптир.

ОПЕЧА́ТЫВАНИЕ *ср.* печаттоо, печатталуу, печать басуу (*см.* **опеча́тать**).

ОПЕЧА́ТЫВАТЬ *несов. см.* **опеча́тать.**

ОПЕ́ШИТЬ *сов. разг.* шашуу, шашып калуу, шашкалактоо.

ОПИВА́ТЬСЯ *несов. см.* **опи́ться.**

ОПИ́ВКИ *только мн. разг.* идиштин түбүндө калган саркыт (саркынды), ичкенден калган ичкиликтин калдыгы.

О́ПИЙ *м. см.* **о́пиум.**

О́ПИЙНЫЙ, -ая, -ое **опиум**-*га т.*; апийимдик; **о́пийный мак** апийим (*апийим өсүмдүгү*).

ОПИ́ЛКИ *только мн.* таарынды, таарыгандан түшкөн күкүм; **древе́сные опи́лки** жыгачтын таарындысы; **металли́ческие опи́лки** металл таарындысы.

ОПИРА́ТЬ *несов. см.* **опере́ть.**

ОПИРА́ТЬСЯ *несов. см.* **опере́ться; опира́ться на наро́дные ма́ссы** эл массаларына таянуу.

ОПИСА́НИЕ *ср.* жазуу, сүрөттөө, баяндап жазуу, баяндап айтуу; **э́то не поддаётся описа́нию** муну жазып (айтып) түшүндүрүүгө сөз жетпейт; **описа́ние путеше́ствия** саякатты баяндап жазуу; **описа́ние приме́т** белгилерин баяндап жазуу (айтуу).

ОПИ́САННЫЙ 1. *прич. от* **описа́ть;** 2. *прил. мат.* бардык бурчтары тегерек сызыкка тийип турган.

ОПИСА́ТЕЛЬНО *нареч.* баяндап жазуу (айтуу) формасында; **перевести́ описа́тельно** түшүндүрмөлүү түрдө которуу.

ОПИСА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое баяндап жазылган, баяндап айтылган, баяндоо түрүндөгү; **описа́тельная поэ́ма** баяндоо түрүндөгү поэма.

ОПИСА́ТЬ *сов.* 1. *кого-что* баяндап жазуу, баяндап айтуу; жазып чыгуу, баяндап жазып чыгуу; **кра́сочно описа́ть собы́тия** окуяны эң сонун баяндап жазуу; **описа́ть ме́стный го́вор** жергиликтүү говорду жазып чыгуу; **описа́ть дре́внюю ру́копись** байыркы кол жазманы баяндап жазып чыгуу; 2. *что, юр.* опись жүргүзүү, каттоо, жазуу; **описа́ть** *чьё-л.* **иму́щество** *бирөөнүн* мүлкүн каттоо; 3. *что, мат.* ичине ала сызуу, тегерете сызуу; **описа́ть окру́жность вокру́г квадра́та** квадраттын айланасын тегерете сызуу.

ОПИСА́ТЬСЯ *сов.* жаңылыш жазып коюу, жазууда жаңылыштык кетирүү.

ОПИ́СКА *ж.* жаңылыш жазуу, жазуудагы жаңылыштык.

ОПИ́СЫВАТЬ *несов. см.* **описа́ть.**

ОПИ́СЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **описа́ться;** 2. *страд. к* **опи́сывать.**

О́ПИСЬ *ж.* 1. *юр.* опись (*мүлк, буюмдардын эсебин алуу үчүн каттоо*); **произвести́ о́пись иму́щества** мүлктүн эсебин алуу үчүн опись жүргүзүү; 2. (*список*) тизме; **прове́рить по о́писи** тизме боюнча текшерүү; **соста́вить о́пись всех дел** делолордун бардыгын тизмеге салуу.

ОПИ́ТЬСЯ *сов. разг.* ашык ичип жиберип ооруп калуу.

О́ПИУМ *м.* 1. апийим; 2. *перен.* баш айлантуучу зыяндуу нерсе; **рели́гия — о́пиум для наро́да** дин — элдин башын айлантуучу зыяндуу нерсе.

О́ПИУМНЫЙ, -ая, -ое **опиум** 1-*ге т.*; апийимдик.

ОПЛА́КАТЬ *сов. кого-что* ыйлоо, кошуп ыйлоо.

ОПЛА́КИВАНИЕ *ср.* ыйлоо, кошуп ыйлоо.

ОПЛА́КИВАТЬ *несов. см.* **опла́кать.**

ОПЛА́ТА *ж.* 1. (*действие*) төлөө, акы төлөө, баасын төлөө; **опла́та труда́** эмгек акы төлөө; 2. (*плата*) төлөнө турган акы.

ОПЛАТИ́ТЬ *сов. кого-что* төлөө, акы төлөө, баасын төлөө; **оплати́ть рабо́ту** иштелген иш үчүн акы төлөө; **оплати́ть консульта́цию** консультация үчүн акы төлөө; **оплати́ть счёт** счёт боюнча төлөө.

ОПЛА́ЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **оплати́ть;** 2. *прил.* төлөнгөн, акысы төлөнгөн, баасы төлөнгөн; **опла́ченный счёт** акчасы төлөнгөн счёт.

ОПЛА́ЧИВАТЬ *несов. см.* **оплати́ть.**

ОПЛЕВА́ТЬ *сов. кого-что, разг.* 1. жаба түкүрүү; 2. *перен.* (*оскорбить*) жаманатты кылуу.

ОПЛЁВЫВАТЬ *несов. см.* **оплева́ть.**

ОПЛЕСТИ́ *сов.* 1. *что* сыртынан тор менен каптоо (*мис. бутылканын сыртынан чырпык тор менен каптоо*); 2. *кого, перен.* (*опутать, обмануть*) алдоо, бирөөнүн көзүн будамайлоо, тузактоо.

ОПЛЕТА́ТЬ *несов. см.* **оплести́.**

ОПЛЕУ́ХА *ж. груб.* жаакка бар салуу.

ОПЛЕШИ́ВЕТЬ *сов.* кашка баш болуу.

ОПЛОДОТВОРЕ́НИЕ *ср.* уруктануу, уруктантуу (*эркектин уругу ургаачынын уругу менен биригиши*).

ОПЛОДОТВОРИ́ТЬ *сов. кого-что* уруктантуу, уруктандыруу.

ОПЛОДОТВОРИ́ТЬСЯ *сов.* уруктануу, урук байлоо.

ОПЛОДОТВОРЯ́ТЬ *несов. см.* **оплодотвори́ть.**

www.bizdin.kg

ОПЛОДОТВОРЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **оплодотвори́ться;** **2.** *страд. к* **оплодотворя́ть.**

ОПЛОМБИРОВА'ТЬ *сов. что* пломбалоо, пломба салып бекитүү; **опломбирова́ть склад** складды пломба салып бекитүү

ОПЛОМБИРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **опломбирова́ть.**

ОПЛО'Т *м.* тирек, таяныч, коргоо; **опло́т ми́ра** тынчтыктын тиреги.

ОПЛОША'ТЬ *сов. разг.* жаңылышуу, жаңылыш иш кылуу, байкабастык кылуу.

ОПЛО'ШНОСТЬ *ж.* жаңылыштык, жаңылыш иш, байкабай кылган жаңылыштык; **допусти́ть опло́шность** жаңылыштык кетирүү.

ОПЛЫВА'ТЬ I *несов. см.* **опльі́ть** I.

ОПЛЫВА'ТЬ II *несов. см.* **опльі́ть** II.

ОПЛЫ'ТЬ I *сов.* **1.** (*ожиреть, отечь*) балбырап шишип калуу (*өтө семирген кишинин бети же шишимек тарткан бет*); **2.** (*о свече*) эрип агуу (*мис. шам*); **3.** (*обвалиться от оползня*) урап (жемирилип) кетүү (*мис. жер көчүүдөн*); **бе́рег опльі́л** жээк урап (жемирилип) кетти.

ОПЛЫ'ТЬ II *сов. что* (*проплыть вокруг чего-л.*) сүзүп айлануу, айлана сүзүп чыгуу.

ОПОВЕСТИ'ТЬ *сов. кого* кабардандыруу, кабар берүү, жарыя кылуу; **оповести́ть всех о собра́нии** чогулуш жөнүндө бардыгына кабар берүү.

ОПОВЕЩА'ТЬ *несов. см.* **оповести́ть.**

ОПОВЕЩЕ'НИЕ *ср.* кабардандыруу, кабар берүү, жарыя кылуу.

ОПОГА'НИВАТЬ *несов. см.* **опога́нить.**

ОПОГА'НИТЬ *сов. разг.* **1.** *что* (*загрязнить*) булгоо, ыпылас кылуу, арам кылуу; **опога́нить ведро́** чаканы булгоо; **2.** *кого-что, перен.* (*осквернить*) кор кылуу; кордоо.

ОПО'ЕК *м.* музоонун терисинен жасалган булгаары.

ОПОЗДА'ВШИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **опозда́ть;** **2.** *в знач. сущ. м., ж.* кечиккен, кеч калган.

ОПОЗДА'НИЕ *ср.* кечигүү, кечиктирүү, кечигип калуу; **по́езд пришёл с опозда́нием** поезд кечигип келди.

ОПОЗДА'ТЬ *сов.* **1.** (*прибыть позже, чем нужно*) кечигүү; **опозда́ть на уро́к** сабакка кечигүү; **по́езд опозда́л на пять мину́т** поезд беш минутага кечикти; **2.** (*выполнить позже, чем нужно*) кечиктирүү; **опозда́ть с представле́нием спи́сков** тизмелерди берүүнү кечиктирүү.

ОПОЗНАВА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **опознание**-*ге т.*; таанууга (ажыратып билүүгө) арналган; **опознава́тельные зна́ки** таануу белгилери.

ОПОЗНАВА'ТЬ *несов. см.* **опозна́ть.**

ОПОЗНА'НИЕ *ср.* таануу.

ОПОЗНА'ТЬ *сов. кого-что* таануу; **опозна́ть свои́ ве́щи** өзүнүн буюмдарын таануу.

ОПОЗО'РИТЬ *сов. кого-что* маскара кылуу, маскаралоо, абийирин кетирүү, шерменде кылуу, шермендесин чыгаруу.

ОПОЗО'РИТЬСЯ *сов.* маскара болуу, абийири төгүлүү, шерменде болуу.

ОПОИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** (*чрезмерно напоить*) ашыра сугаруу, көп ичирип жиберүү; **2.** *уст.* (*отравить*) билдирбей уу ичирүү.

ОПО'ЙКОВЫЙ, -ая, -ое музоонун терисинен жасалган булгаарыдан тигилген; **опо́йковые сапоги́** музоонун терисинен жасалган булгаарыдан тигилген өтүк.

ОПО'КА *ж.* опока (**1.** *геол. сууга эригич кремнезёмго бай болгон майда таштуу порода*; **2.** *тех. бир нерсени куюу үчүн даярдалган топурак формалуу рама*).

ОПОЛА'СКИВАТЬ *несов. см.* **ополосну́ть.**

ОПОЛЗА'ТЬ I *несов. см.* **оползти́** I.

ОПОЛЗА'ТЬ II *несов. см.* **оползти́** II.

О'ПОЛЗЕНЬ *м. геол.* көчүү, жер көчкү.

О'ПОЛЗНЕВЫЙ, -ая, -ое **оползень**-*ге т.*; **о́ползневые движе́ния го́рных поро́д** тоо породаларынын жылышуу кыймылдары.

ОПОЛЗТИ' I *сов.* (*обвалиться*) көчүү (*жер, кар*).

ОПОЛЗТИ' II *сов.* (*вокруг кого-чего-л.*) айлана жылуу, жылып айлануу.

ОПОЛОСКА'ТЬ *сов. разг. см.* **ополосну́ть.**

ОПОЛОСНУ'ТЬ *сов. что* суу менен чайкоо; **ополосну́ть ча́шки** табактарды суу менен чайкоо.

ОПОЛОУ'МЕТЬ *сов. прост.* акылынан адашуу; **ополоу́меть от стра́ха** корккондо акылынан адашуу.

ОПОЛЧА'ТЬ *несов. см.* **ополчи́ть.**

ОПОЛЧА'ТЬСЯ *несов. см.* **ополчи́ться.**

ОПОЛЧЕ'НЕЦ *м. воен.* ополченец (*ополчение составындагы киши*).

ОПОЛЧЕ'НИЕ *ср. воен.* ополчение (*регулярдык армияга жардам берүү үчүн, көбүнчө, өз эрки менен жыйналган войско*); **наро́дное ополче́ние** элдик ополчение; **пойти́ в ополче́ние** ополчениеге кирүү.

ОПОЛЧЕ'НСКИЙ, -ая, -ое **ополчение**-*ге*, **ополченец**-*ке т.*; ополчениелик.

ОПОЛЧИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** *уст.* (*вооружить*) каршы куралдандыруу; **2.** *перен.* (*восстановить против кого-л.*) биреөгө кайроо, кайраштыруу, каршы кылуу, тукуруу.

ОПОЛЧИ'ТЬСЯ *сов. на кого-что, против кого-чего* **1.** (*вооружиться*) биреөгө каршы куралдануу, каршы куралдануу, аттануу; **2.** *перен.* каршы чыгуу, ызырынып каршы чыгуу; **ополчи́ться про́тив некульту́рности** маданиятсыздыкка каршы чыгуу.

ОПО'МНИТЬСЯ *сов.* **1.** (*прийти в сознание*) эсине келүү, эс алуу, эсин жыюу; **2.** (*одуматься*) акылына келүү, ойлонуп көрүү; **опо́мнись, пока́ не по́здно** убакыт өтө электе ойлонуп көр.

ОПО'Р *м.*: **во весь опо́р** жанынын бардыгынча; **мча́ться во весь опо́р** жанынын бардыгынча чуркоо, чабуу.

ОПО'РА *ж.* **1.** таяныч, таганчык, жөлөк; **то́чка опо́ры** таяныч точкасы; **2.** *перен.* таяныч, дем, ишенич; **ста́рший сын — опо́ра семьи́** улуу уул — үй-бүлөнүн таянычы.

ОПОРА'ЖНИВАТЬ *несов. см.* **опоро́жнить.**

ОПОРА'ЖНИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **опоро́жниться;** **2.** *страд. к* **опора́жнивать.**

ОПО'РКИ *мн.* (*ед.* **опо́рок** *м.*) **1.** (*короткая обувь*) кончун кесип таштап кепичтей кылып кийген бут кийим; **2.** (*рваная обувь*) жыртык бут кийим.

ОПО'РНЫЙ, -ая, -ое таяныч, таканчык, тирек боло алардык; **опо́рная ба́лка** тирек болуп турган устун; ◇ **опо́рный пункт** *воен.* таяныч пункуту (*кандайдыр бир согуш аракеттери үчүн база болгон чеп*).

ОПОРО'ЖНИТЬ *сов. что* бошотуу; **опоро́жнить буты́лку** бөтөлкөнү бошотуу; **опоро́жнить мешо́к** капты бошотуу.

ОПОРО'ЖНИТЬСЯ *сов.* бошотулуу; **бо́чка опоро́жнилась** бочка бошотулду.

ОПОРОЖНЯ'ТЬ *несов. см.* **опоро́жнить.**

ОПОРОЖНЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **опорожниться;** **2.** *страд. к* **опорожня́ть.**

ОПОРО'С *м.* туут (*чочко жөнүндө*).

ОПОРОСИ'ТЬСЯ *сов.* тууш (*чочко жөнүндө*).

ОПОРО'ЧИВАТЬ *несов. см.* **опоро́чить.**

ОПОРО'ЧИТЬ *сов. кого-что* жаманатты кылуу, жаман атка кондуруу.

ОПОСТЫ'ЛЕТЬ *сов. кому, разг.* жадатып жиберүү, жек көрүндү болуу.

ОПОХМЕЛИ'ТЬСЯ *сов. разг.* похмел кылуу, баш жазуу (*ичкилик ичкендин эртеси күнү кайта бир аз ичүү*).

ОПОХМЕЛЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **опохмели́ться.**

ОПОЧИ'ТЬ *сов. уст.* **1.** (*уснуть*) уйкуга кетүү; **2.** *перен.* (*умереть*) көзү жумулуу (*өлүп калуу*).

ОПОШЛЕ'НИЕ *ср.* бурмалап жаман жагына алып баруу, көрүнүштүн маанисине түшүнө албай аны одонолоштуруу, жөнөкөйлөштүрүү.

www.bizdin.kg

ОПО'ШЛИТЬ *сов. кого-что* бурмалап жаман жагына буруу, көрүнүштүн маанисине түшүнө албай аны одонолоштуруу, жөнөкөйлөштүрүү.

ОПО'ШЛИТЬСЯ *сов.* бурмаланып жаман жагына айлануу.

ОПОШЛЯ'ТЬ *несов. см.* **опо́шлить.**

ОПОШЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **опо́шлиться;** 2. *страд. к* **опошля́ть.**

ОПОЯ'САТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*надеть пояс*) кур курчоо; 2. *кого-что* (*надеть оружие на пояс*) куруна курал асуу (байлоо); **опоя́сать** *кого-л.* **мечо́м** *бировнүн* белине кылыч асуу; 3. *что, перен.* (*окружить*) курчоо; **река́ опоя́сала дере́вню** кыштакты суу курчады.

ОПОЯ'САТЬСЯ *сов.* 1. (*надеть пояс*) кур курчануу; 2. (*надеть оружие на пояс*) куруна курал асынуу.

ОПОЯ'СЫВАТЬ *несов. см.* **опоя́сать.**

ОПОЯ'СЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **опоя́саться;** 2. *страд. к* **опоя́сывать.**

ОППОЗИЦИОНЕ'Р *м.* оппозиционер (*оппозицияга катышуучу*).

ОППОЗИЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **оппозиция**-*га т.*; оппозициялык; **оппозицио́нная группиро́вка** оппозициялык группировка.

ОППОЗИ'ЦИЯ *ж.* 1. (*противодействие, сопротивление*) оппозиция (*карши аракет*); 2. оппозиция (*кандайдыр бир партиянын ичинде анын көпчүлүгүнө каршылык көрсөтүү саясатын жүргүзгөн топ*); **парла́ментская оппози́ция** парламенттик оппозиция.

ОППОНЕ'НТ *м.* оппонент (*илимий темада болгон көпчүлүк алдындагы аңгеме, диспуттарда бировгө карши чыгып сүйлөөчү киши*).

ОППОНИ'РОВАТЬ *несов.* оппонент болуу (*илимий темада болгон көпчүлүк алдындагы аңгеме, диспуттарда бировгө карши чыгып сүйлөө*); **оппони́ровать диссерта́нту** диссертация жактаган кишиге оппоненттик кылуу (*илимий ишине баа берүү*); **оппони́ровать докла́дчику** докладчыга оппонент болуу.

ОППОРТУНИ'ЗМ *м.* оппортунизм (*жумушчулар уюмдарында буржуазиянын агентурасы жүргүзгөн саясат — пролетариаттын таптык таламдарын буржуазиянын таламдарына багынтуу саясаты, буржуазия менен келишүүчүлүк саясаты жана жумушчу табынын таламдарына чыккынчылык кылуу саясаты*).

ОППОРТУНИ'СТ *м.* оппортунист (*оппортунизмди жактоочу*).

ОППОРТУНИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое оппортунисттик.

ОППОРТУНИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **оппортунист**-*ке т.*; оппортунисттик.

ОПРА'ВА *ж.* алкак (*жээк, курбу, кыргак*); **опра́ва для очко́в** көз айнектин алкагы.

ОПРАВДА'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) актоо, актануу, ак деп табуу; 2. (*довод*) себеп; **найти́ оправда́ние** себеп табуу.

ОПРАВДА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое актоочу; **оправда́тельный пригово́р** актоочу өкүм; **оправда́тельные докуме́нты** актоочу документтер.

ОПРАВДА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* актоо, ак деп табуу; **оправда́ть подсуди́мого** сот жообуна тартылган кишини ак деп табуу; 2. *что чем* «тан деп табуу (*кандайдыр бир себеп менен ушундай болушу мумкүн деп эсептөө*); **оправда́ть неразу́мный посту́пок мо́лодостью** орунсуз иштелген иштн жаштыктан деп табуу; 3. *что чем* далилдөө, актоо; **оправда́ть расхо́ды счета́ми** расходдорду счёт менен далилдөө; **оправда́ть** *чьё-л.* **дове́рие** *бировнүн* ишенччин актоо.

ОПРАВДА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*доказать свою правоту*) өзүнүн ак экендигин көрсөтүү, далилдөө, актануу; **оправда́ться пе́ред обще́ственным мне́нием** коомдук пикирдин алдында өзүнүн ак экендигин көрсөтүү; 2. (*оказаться правильным*) туура болуп чыгуу; **мои́ опасе́ния оправда́лись** менин коркконум туура болуп чыкты; 3. (*окупиться*) акталуу, орду толуу; **затра́ты оправда́лись** чыгымдар акталды (орду басылды).

ОПРА'ВДЫВАТЬ *несов. см.* **оправда́ть.**

ОПРА'ВДЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **оправда́ться;** 2. *страд. к* **опра́вдывать.**

ОПРА'ВИТЬ *сов. что* 1. (*привести в порядок*) оңдоо, тартипке келтирүү; **опра́вить пла́тье** көйнөктү оңдоп коюу; **опра́вить причёску** причёсканы оңдоо, чачты тартипке келтирүү; 2. (*вставить в оправу*) алкакка салуу; **опра́вить очки́** көз айнекти алкакка салуу.

ОПРА'ВИТЬСЯ *сов.* 1. оңдонуу, түзөнүү; **опра́виться пе́ред зе́ркалом** күзгүгө карап оңдонуу; 2. оңолуу, тыңуу; **опра́виться по́сле боле́зни** оорудан кийин оңолуу; 3. *от чего* (*прийти в себя*) эсине келүү, эс алуу; **опра́виться от испу́га** коркkондон кийин эсине келүү.

ОПРАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **опра́вить.**

ОПРАВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **опра́виться;** 2. *страд. к* **оправля́ть.**

ОПРА'СТЫВАТЬ *несов. см.* **опроста́ть.**

ОПРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **опроси́ть.**

ОПРЕДЕЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) аныктоо, белгилөө; **определе́ние результа́тов вы́боров** шайлоолордун натыйжасын аныктоо; 2. (*формулировка*) аныктама; **кра́ткое определе́ние** кыскача аныктама; **дать пра́вильное определе́ние** туура аныктама берүү; 3. *юр.* чечим, өкүм; **определе́ние суда́** соттун чечими; 4. *грам.* аныктооч (*сүйлөмдүн аныктоочу*).

ОПРЕДЕЛЁННО *нареч.* ачык, белгилүү; **определённо вы́сказаться** өзүнүн оюн ачык айтуу.

ОПРЕДЕЛЁННОСТЬ *ж.* 1. белгиленгендик, белгилүүлүк; 2. ачыктык, ачык-айкындык (*мис. берилген жооптун ачык-айкындыгы*).

ОПРЕДЕЛЁННЫЙ, -ая, -ое 1. (*твёрдо установленный*) белгиленген, белгилүү; **определённый поря́док** белгиленген тартип; 2. (*ясный*) ачык, ачык-айкын; **дать определённый отве́т** ачык жооп берүү; 3. (*некоторый, известный*) белгилүү бир, кээ бир; **в определённых слу́чаях** белгилүү бир учурларда.

ОПРЕДЕЛИ'МЫЙ, -ая, -ое аныктоого боло турган.

ОПРЕДЕЛИ'ТЕЛЬ *м.* 1. *мат.* аныктоочу; 2. (*книга для справок*) аныктагыч (*справка берүүчү китеп*); **определи́тель расте́ний** өсүмдүктөрдү аныктагыч.

ОПРЕДЕЛИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *грам.* аныктоочтук; **определи́тельное предложе́ние** аныктоочтук сүйлөм.

ОПРЕДЕЛИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*установить*) аныктоо, белгилөө; **определи́ть боле́знь** ооруну аныктоо; **определи́ть расстоя́ние** аралыкты белгилөө; 2. *что* (*раскрыть содержание*) аныктоо, белгилөө; **определи́ть поня́тие** түшүнүктү аныктоо; 3. *что* (*назначить*) белгилөө; **определи́ть су́ммы на постро́йку** курулушка жумшала турган акчанын суммасын белгилөө; 4. *что* (*обусловить*) себеп болуу, шарт түзүү; **хоро́шая обрабо́тка по́чвы определи́ла бога́тый урожа́й** жерди жакшы иштетүү мол түшүм алууга себеп болду; 5. *кого, уст.* (*устроить*) орноштуруу, коюу (*кызматка*).

ОПРЕДЕЛИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*стать ясным*) аныкталуу, белгилүү болуу; **це́ли определи́лись** максаттар аныкталды; 2. (*выяснить местонахождение*) белгиленүү, табылуу; **определи́ться по ко́мпасу** компастын жардамы менен белгилөө; 3. *уст.* (*поступить на работу*) орношуу, коюлуу (*кызматка*).

ОПРЕДЕЛЯ'ЕМОЕ *ср. грам.* аныкталуучу.

ОПРЕДЕЛЯ'ТЬ *несов. см.* **определи́ть.**

ОПРЕДЕЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **определи́ться;** 2. *страд. к* **определя́ть.**

ОПРЕСНЕ'НИЕ *ср.* тузсуздандыруу.

ОПРЕСНИ'ТЕЛЬ *м.* тузсуздандыргыч (*сууну тузсуздандыруучу аппарат*).

www.bizdin.kg

ОПРЕСНИ'ТЬ *сов. что* тузсуздандыруу; **опресни́ть мо́рскую во́ду** деңиз суусун тузсуздандыруу (*тузунан арылтып, ичүүгө жарактуу кылуу*).

ОПРЕСНЯ'ТЬ *несов. см.* **опресни́ть.**

ОПРИ'ЧНИК *м.* 1. *ист.* опричник (*опричнина аскеринде иштөөчү дворянин*); **опри́чники Ива́на Гро́зного** Иван Грозныйдын опричниктери; 2. *перен.* элди эзүүчү; **ца́рские опри́чники** падышанын элди эзүүчүлөрү.

ОПРИ'ЧНИНА *ж. ист.* опричнина (1. *Иван Грозный падыша болуп турган убагында — мамлекеттин бир бөлүгү, бул бөлүк падышанын өзүнүн башкаруусунда турган жана күчтүү борбордук бийлик түзүү үчүн жүргүзгөн күрөштө падышага жөлөк болгон*; 2. *ошол кездеги атайын войсколор*).

ОПРО'БОВАНИЕ *ср.* сыноо, сынап көрүү.

ОПРО'БОВАТЬ *сов. что* сыноо, сынап көрүү (*колдонууга, эксплуатацияга бергенге чейин сынап көрүү*); **опро́бовать но́вую маши́ну** жаңы машинаны сынап көрүү.

ОПРОВЕРГА'ТЬ *несов. см.* **опрове́ргнуть.**

ОПРОВЕ'РГНУТЬ *сов. что* жокко чыгаруу, калптыкка (жалгандыкка) чыгаруу, төгүндөө, төгүнгө чыгаруу; **опрове́ргнуть ло́жное сообще́ние** жалган кабарды калптыкка чыгаруу.

ОПРОВЕРЖЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) жокко чыгаруу, калптыкка (жалгандыкка) чыгаруу, төгүндөө, төгүнгө чыгаруу; 2. (*заявление*) бир нерсени төгүнгө чыгарып жарыялоо; **напеча́тать опроверже́ние в газе́те** бир нерсени төгүндүккө чыгарып газетага басуу.

ОПРОКИДНО'Й, -а́я, -о́е көңтөрө салма, оодара салма; **опрокидно́й ку́зов грузовика́** жүк ташуучу машинанын көңтөрө салма үстү.

ОПРОКИ'ДЫВАТЬ *несов. см.* **опроки́нуть.**

ОПРОКИ'ДЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **опроки́нуться;** 2. *страд. к* **опроки́дывать.**

ОПРОКИ'НУТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*повалить*) жыгуу, теңкөрүү, көңтөрүү, астын-үстүнө келтирүү, оодара салуу; **опроки́нуть стул** стулду жыгуу; 2. *кого-что, воен.* (*сбить с позиций*) кайра кайтаруу, артка чегиндирүү; **опроки́нуть войска́ проти́вника** душмандын войсколорун артка чегиндирүү; 3. *что, перен.* (*разрушить*) кыйратуу, бузуу.

ОПРОКИ'НУТЬСЯ *сов.* жыгылуу, көңтөрүлүү, астын-үстү болуу, оодарылуу, кулоо, чалкасынан түшүп калуу, ала салуу; **кастрю́ля опроки́нулась** кастрюля көңтөрүлдү.

ОПРОМЕ'ТЧИВО *нареч.* алаңгазарлык менен, иштин артын ойлобой, алды-кийнин ойлобой; **поступи́ть опроме́тчиво** алды-кийнин ойлобой иш кылуу.

ОПРОМЕ'ТЧИВОСТЬ *ж.* алаңгазарлык, иштин артын ойлобой киришүүчүлүк, алды-кийнин ойлобогондук.

ОПРОМЕ'ТЧИВЫЙ, -ая, -ое алаңгазар, алды-кийнин ойлобогон, абайлабаган; **опроме́тчивый посту́пок** алаңгазарлык менен (алды-кийнин ойлобой) иштелген иш; **опроме́тчивое реше́ние** алды-кийнин ойлобой чыгарылган чечим.

О'ПРОМЕТЬЮ *нареч.* ашып-шашып, шашкан бойдон, шашкалактап (*жүгүрүү, чуркоо жөнүндө гана*); **бежа́ть о́прометью** ашып-шашып чуркоо; **о́прометью вы́бежать из ко́мнаты** үйдөн шашкан бойдон жүгүрүп чыгуу.

ОПРО'С *м.* опрос, суроо (*белгилүү бир план боюнча суроолор берүү*); **всенаро́дный опро́с** бүткүл элдик суроо.

ОПРОСИ'ТЬ *сов. кого-что* сурап билүү; **опроси́ть свиде́телей** күбөлөрдөн сурап билүү.

ОПРО'СНЫЙ, -ая, -ое **опрос**-*ко т.*; **опро́сный лист** суроо барагы.

ОПРОСТА'ТЬ *сов. что, прост.* бошотуу; **опроста́ть корзи́ну** корзинаны бошотуу.

ОПРОСТОВОЛО'СИТЬСЯ *сов. разг.* жаңылышып оңойсуз абалда калуу, ката кетирүү.

ОПРОТЕСТОВА'ТЬ *сов. что* протест жасоо (*каршы туруу, каршылык билдирүү, нааразылык билдирүү*); **опротестова́ть пригово́р суда́** соттун өкүмүнө протест жасоо; ◇ **опротестова́ть ве́ксель** *фин.* векселди протест кылуу (*вексель боюнча өз мөөнөтүндө төлөнбөгөндүктү официалдуу түрдө күбөлөндүрүү*).

ОПРОТЕСТО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **опротестова́ть.**

ОПРОТИ'ВЕТЬ *сов.* жек көрүнүү, жек көрүндү болуу, жаман күрүнүү.

ОПРЫ'СКАТЬ *сов. кого-что* бүркүү, себүү; **опры́скать плато́к духа́ми** жоолукка атыр себүү; **опры́скать дере́вья дезинфекцио́нным раство́ром** жыгачтарга дезинфекциялык эритме бүркүү.

ОПРЫ'СКАТЬСЯ *сов.* куюнуу, себинүү; **опры́скаться духа́ми** атыр куюнуу.

ОПРЫ'СКИВАТЕЛЬ *м.* 1. (*прибор*) сепкич, бүркүүч прибор; 2. (*жидкость*) себилүүчү (*бак-дарактагы життерди кырууу үчүн себилүүчү эритме*).

ОПРЫ'СКИВАТЬ *несов. см.* **опры́скать.**

ОПРЫ'СКИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **опры́скаться;** 2. *страд. к* **опры́скивать.**

ОПРЯ'ТНО *нареч.* таза, тыкан, жыйнак, дурус; **опря́тно одева́ться** таза кийинүү.

ОПРЯ'ТНОСТЬ *ж.* аруулук, тазалык, жыйнактык, дурустук.

ОПРЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое аруу, таза, жыйнак, дурус; **опря́тный челове́к** таза киши; **опря́тный костю́м** дурус костюм.

ОПТА'НТ *м. юр.* оптант (*оптацияга укугу бар киши*).

ОПТА'ЦИЯ *ж. юр.* оптация (*турган территориясы башка мамлекетке өткөндө, ошол территориянын калкынын, же ошол жерде туулган адамдардын граждандыкты тандап алуусу*).

О'ПТИК *м.* оптик (*оптика боюнча специалист*).

О'ПТИКА *ж.* оптика (1. *физиканын жарыктын кубулуштарын жана сыпаттарын үйрөнүүчү бөлүгү*; 2. *собир.* *оптикалык аспаптардын жыйындысы, мис. көз айнек, дүрбү ж. б.*).

ОПТИМА'ЛЬНО *нареч.* өтө жайлуу, абдан ыңгайлуу.

ОПТИМА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое оптималдуу, өтө жайлуу, абдан ыңгайлуу, абдан ылайыктуу; **оптима́льные да́нные** өтө ыңгайлуу маалыматтар; **оптима́льная температу́ра** абдан ылайыктуу температура.

ОПТИМИ'ЗМ *м.* оптимизм (*келечекке, иштин ийгиликтүү болушуна ишенип, айланадагы болмушка шайыр, шаттуу көз караш*).

ОПТИМИ'СТ *м.* оптимист (*айланадагы турмушка шайыр, шаттуу көз менен кароочу киши*).

ОПТИМИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **оптимизм**-*ге т.*, оптимисттик; **оптимисти́ческое настрое́ние** оптимисттик көңүл.

ОПТИМИ'СТКА *женск. р. к* **оптими́ст;** оптимистка.

ОПТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что, юр.* оптацияллоо, оптация кылуу (*оптация укугун иш жүзүнө ашыруу*).

ОПТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. оптикалык; **опти́ческий прибо́р** оптикалык прибор (*бир нерсени чоңойтуп, же кичирейтип көрсөтүүчү аспап*); 2. (*световой, зрительный*). **опти́ческий обма́н** көз алдоо (*бир нерсенин көзгө бузулуп көрүнүшү*).

ОПТОВИ'К *м. уст.* дүң соода кылуучу киши.

ОПТО'ВЫЙ, -ая, -ое дүң, дүң сатуучу; **опто́вая торго́вля** дүң соода; **опто́вый магази́н** дүң соода кылуучу магазин; **опто́вые це́ны** дүң баалар.

О'ПТОМ *нареч.* дүң бойдон, дүң (*сатуу, алуу*).

ОПУБЛИКОВА'НИЕ *ср.* жарыялоо, жарыялануу; **опубликова́ние зако́на** законду жарыялоо.

ОПУБЛИКОВА'ТЬ *сов. что* жарыялоо, жарыя кылуу; **опубликова́ть сообще́ние** билдирүүнү жарыялоо.

ОПУБЛИКО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **опубликова́ть.**

www.bizdin.kg

ОПУСКА'НИЕ *ср.* түшүү, түшүрүү, ылдый түшүрүү, коюу, салуу.
ОПУСКА'ТЬ *несов. см.* **опусти́ть.**
ОПУСКА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **опусти́ться;** 2. *страд. к* **опуска́ть.**
ОПУСКНО'Й, -а́я, -о́е түшүрүлмө; **опускна́я две́рца** түшүрүлмө эшик; **опускны́е о́кна по́езда** поезддин түшүрүлмө терезелери.
ОПУСТЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое ээн калган, элсиз калган, кишисиз; **опусте́лая да́ча** ээн калган дача.
ОПУСТЕ'НИЕ *ср.* ээн калуу, элсиз (кишисиз) калуу.
ОПУСТЕ'ТЬ *сов.* 1. (*стать пустым*) бошоп калуу; 2. (*обезлюдеть*) ээн калуу, элсиз (кишисиз) калуу.
ОПУСТИ'ВШИЙСЯ, -аяся, -ееся 1. *прич. от* **опусти́ться;** 2. *прил.* кишиликтен чыккан, төмөн түшкөн.
ОПУСТИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* түшүрүү, ылдый түшүрүү; **опусти́ть флаг** желекти ылдый түшүрүү; **опусти́ть за́навес** парданы түшүрүү; 2. *кого-что* (*в жидкость*) коюу, салуу; **опусти́ть ру́ку в во́ду** колду сууга салуу; 3. *что* (*откинуть*) түшүрүү, жыюу; **опусти́ть верх экипа́жа** экипаждын үстүн түшүрүү; 4. *что* (*пропустить*) калтырып кетүү (*мис. аңгемедеги кээ бир майда-чүйдөлөрдү*); **опусти́ть абза́ц при чте́нии** окуган кезде абзацты калтырып кетүү; ◇ **опусти́ть ру́ки** арга түгөнүп, шылкыюу; ындыны өчүү; **опусти́ть го́лову** духу түшүү, капа болуу.
ОПУСТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. отуруу; **уста́ло опусти́ться на** стул чарчап келип стулга отуруу; 2. *перен.* кишиликтен чыгуу, кайраты кетүү, духу түшүү, эчтемеге көңүлү келбей калуу; ◇ **ру́ки опусти́лись** *у кого-л.* *бирөөнүн* аргасы түгөндү, ындыны өчтү.
ОПУСТОША'ТЬ *несов. см.* **опустоши́ть.**
ОПУСТОШЕ'НИЕ *ср.* 1. чаап талкалап алуу, кыйратуу, бүлгүнгө учуратуу, ойронун чыгаруу; 2. (*разрушение*) талкалануу, кыйратылуу, ойрону чыгуу; 3. *перен.* (*моральное*) ындыны өчүү, духу түшүү.
ОПУСТОШЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **опустоши́ть;** 2. *прил. перен.* духу түшүп, «мейлиге» салынып калган; мораль жана дух жагынан бош, активдүү турмушка жөндөмсүз.
ОПУСТОШИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* талкалагычтык, кыйратуучулук, ойронун чыгаргычтык.
ОПУСТОШИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое талкалоочу, кыйратуучу, ойронун чыгаруучу; **опустоши́тельные во́йны** кыйратуучу согуштар.
ОПУСТОШИ'ТЬ *сов. что* 1. (*разорить*) чаап талкалап алуу, кыйратуу, бүлгүнгө учуратуу, ойронун чыгаруу; 2. *перен.* кишинин адамгерчилик сезимин өчүрүү, жоюу.
ОПУ'ТАТЬ *сов. кого-что* 1. ороп чырмоо; **опу́тать** *что-л.* **верёвкой** *бир нерсени* жип менен ороп чырмоо; 2. *перен.* айлалап колго түшүрүп алдоо.
ОПУ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **опу́тать.**
ОПУХА'НИЕ *ср.* шишүү, шишип кетүү.
ОПУХА'ТЬ *несов. см.* **опу́хнуть.**
ОПУ'ХЛЫЙ, -ая, -ое *см.* **опу́хший.**
ОПУ'ХНУТЬ *сов.* шишип кетүү; **у меня́ щека́ опу́хла** бетим шишип кетти.
О'ПУХОЛЕВЫЙ, -ая, ое **опухоль**-*го т.*
О'ПУХОЛЬ *ж.* шишик; **доброка́чественная о́пухоль** *мед.* түбү кайырдуу шишик, айыгып кете турган шишик; **злока́чественная о́пухоль** *мед.* коркунучтуу шишик, жаман шишик; **вскрыть о́пухоль** шишикти жаруу.
ОПУ'ХШИЙ, -ая, -ее шишиген, шишиги бар; **опу́хшее лицо́** шишиген бет.
ОПУША'ТЬ *несов. см.* **опуши́ть.**
ОПУШИ'ТЬ *сов. что* мех кармоо, мех кармап тигүү; **опуши́ть рукава́ ме́хом** жеңге мех кармоо.
ОПУ'ШКА I *ж.* 1. (*действие*) мех кармоо, мех кармап тигүү; 2. (*обшивка*) кармалган (тигилген) мех; **мехова́я опу́шка** кармалган мех.
ОПУ'ШКА II *ж.* токойдун чети; **на опу́шке ле́са** токойдун четинде.
ОПУЩЕ'НИЕ *ср.* түшүү, түшүрүү, ылдый түшүрүү, калтырып кетүү; ◇ **опуще́ние ма́тки** *мед.* жатындын төмөндөшү (*аял оорусу*).
ОПУ'ЩЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **опусти́ть;** 2. *прил. перен.* ботала болгон, духу түшкөн, ындыны өчкөн; **опу́щенный вид** духу түшкөн кебете; ◇ **как в во́ду опу́щенный** кабагы салыңкы, сабыры суз, ындыны өчкөн.
ОПЫЛЕ'НИЕ *ср. бот.* чаңдануу.
ОПЫ'ЛИВАНИЕ *ср. с.-х.* бүркүү, себүү.
ОПЫ'ЛИВАТЕЛЬ *м. с.-х.* бүрккүч (*өсүмдүктүн зыянкечтерин жоюу үчүн уу себүүчү прибор*).
ОПЫ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **опыли́ть** 2.
ОПЫЛИ'ТЕЛЬ *м.* 1. (*переносчик пыльцы*) чаңдаткыч (*мис. куштар, курт-кумурска, шамал, суу*); 2. *см.* **опыливатель.**
ОПЫЛИ'ТЬ *сов. что* 1. *бот.* чаңдантуу (*гүл аталыгындагы урукту — чаңды энеликтин оозуна түшүрүү*); **опыли́ть цвето́к** гүлдү чаңдантуу; 2. *с.-х.* бүркүү, себүү (*бак-дарактардагы мителерди кыруу үчүн уу химикатын себүү*).
ОПЫЛИ'ТЬСЯ *сов. бот.* чаңдануу; **цветы́ опыли́лись** гүлдөр чаңданышты.
ОПЫЛЯ'ТЬ *несов. см.* **опыли́ть** 1.
ОПЫЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **опыли́ться;** 2. *страд. от* **опыля́ть.**
О'ПЫТ *м.* 1. (*навыки, умение*) тажрыйба; ык; **жи́зненный о́пыт** тиричилик тажрыйбасы; **революцио́нный о́пыт** революциялык тажрыйба; **переда́ть свой о́пыт** өзүнүн тажрыйбасын башкаларга берүү; 2. (*научный*) опыт, тажрыйба (*илимий*); **поста́вить о́пыт** опыт жасоо, тажрыйба жасоо; **хими́ческий о́пыт** химиялык опыт (тажрыйба); 3. (*проба*) опыт, тажрыйба; **пе́рвый о́пыт писа́теля** жазуучунун биринчи тажрыйбасы.
О'ПЫТНИК *м.* тажрыйбачы; **колхо́зники-о́пытники** тажрыйбачы колхозчулар.
О'ПЫТНО-ПОКАЗА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое үлгүлүү тажрыйба жасоого арналган.
О'ПЫТНОСТЬ *ж.* тажрыйбалуулук, көптү көргөндүк; **ему́ не хвата́ет о́пытности** анын тажрыйбасы жетишпейт.
О'ПЫТНЫЙ, -ая, -ое 1. **опыт** 2-*ге т.*; **о́пытная ста́нция** тажрыйба станциясы; 2. (*о человеке*) тажрыйбалуу, көптү көргөн; **о́пытный педаго́г** тажрыйбалуу педагог; **о́пытный врач** тажрыйбалуу врач.
ОПЬЯНЕ'НИЕ *ср.* мастык; мас болуу.
ОПЬЯНЁННЫЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **опьяни́ть;** 2. *прил.* мас, мас болгон.
ОПЬЯНЕ'ТЬ *сов.* мас болуу; ◇ **опьяне́ть от ра́дости** кубанганынан эмне кыларын билбей калуу.
ОПЬЯНИ'ТЬ *сов. кого-что* мас кылуу.
ОПЬЯНЯ'ТЬ *несов. см.* **опьяни́ть.**
ОПЬЯНЯ'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **опьяня́ть;** 2. *прил.* мас кылуучу.
ОПЯ'ТЬ *нареч.* дагы, кайтадан, кайта баштан, жана; **опя́ть верну́ться** кайтадан келүү; ◇ **опя́ть-таки** дагы, дагы болсо да, ошондай болсо да; анын үстүнө; ал аз келгенсип.
ОРА'ВА *ж. разг.* топ, чогуу; **ора́ва ребя́т** бир топ балдар.
ОРА'КУЛ *м.* 1. *ист.* оракул (*байыркы грек жана римдиктерде — элдин суроолоруна кудайдын атынан жооп берүүчү жрец*); 2. *уст.* бал китеп.
ОРАНГУТА'НГ *м.* орангутанг (*кишии кебетелүү чоң маймыл*).
ОРА'НЖЕВЫЙ, -ая, -ое кызгыл сары; **ора́нжевый цвет** кызгыл сары түс.
ОРАНЖЕРЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **оранжерея**-*га т.*; **оранжере́йные расте́ния** оранжереяда өсүүчү өсүмдүктөр.

www.bizdin.kg

ОРАНЖЕРЕ'Я *ж.* оранжерея (*ысык өлкөлөрдө өсүүчү өсүмдүктөрдү кышында өстүрүү үчүн ылайыкталган жай*).

ОРА'ТОР *м.* оратор, чечен (*көпчүлүктүн алдында чыгып сүйлөгөн киши; чечен, сөзгө уста киши*).

ОРАТО'РИЯ *ж. муз.* оратория (*хор, солист-ырчылар жана оркестр үчүн жазылган музыкалуу-драмалык чоң чыгарма*).

ОРА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **оратор**-*го т.*; оратордук, чечендик; **ора́торский приём** оратордук ыкма, чечендик ыкма.

ОРА'ТОРСТВОВАТЬ *несов. разг.* кургак оратордук кылуу, жөө чечендик кылуу.

ОРА'ТЬ *несов. разг.* кыйкыруу, кыйкырып катуу сүйлөө, бакыруу.

ОРБИ'ТА *ж.* 1. *астр.* орбита (*асмандагы нерселердин меикиндиктеги жолу*); **земна́я орби́та** жер шарынын орбитасы; 2. *анат.* (*глазница*) көз чарасы; **глаза́ вы́шли из орби́т** 1) көз чарасынан чыкты; 2) *перен.* таң калып көзү бакырая түштү.

ОРГ= *жаңы татаал сөздөрдө колдонулуучу кыскартылган сөз; бул сөз* 1) *«уюштуруу» деген маанини берет; мис.*: **оргбюро́** уюштуруу бюросу; 2) *«уюштуруучу» деген маанини берет; мис.*: **парто́рг** партиялык уюштуруучу.

О'РГАН *м.* 1. (*часть организма*) мүчө, орган (*организмдин бир бөлүгү*); **о́рган слу́ха** угуу мүчөсү; **о́рганы зре́ния** көрүү мүчөсү; **о́рганы обоня́ния** жыт сезүү мүчөсү; 2. *перен.* (*орудие, средство*) орган (*курал, каражат*); **печа́ть—мо́щный о́рган коммунисти́ческого воспита́ния масс** басма сөз — массаны коммунисттик тарбиялоонун кубаттуу органы; 3. (*учреждение*) орган (*мамлекеттик же коомдук мекеме*); **о́рганы вла́сти** бийлик органдары; **парти́йные и сове́тские о́рганы** партиялык жана советтик органдар; **ме́стные о́рганы** жергиликтүү органдар; 4. (*печатное издание*) орган (*басып чыгарылуучу журнал, газета ж. б.*); **академи́ческий о́рган** академиялык орган; **«Литерату́рная газе́та» — о́рган правле́ния Сою́за Сове́тских писа́телей** «Литературная газета» — Советтик Жазуучулар Союзунун башкармасынын органы.

ОРГА'Н *м. муз.* орган (*музыкалык куралдын бир түрү*).

ОРГАНИЗА'ТОР *м.* уюштуруучу.

ОРГАНИЗА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **организатор**-*го т.*; уюштуруучулук; **орга́низа́торский тала́нт** уюштуруучулук талант.

ОРГАНИЗАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **организация**-*га т.*; **организацио́нные мероприя́тия** уюштуруу чаралары; **организацио́нные расхо́ды** уюштуруу расходдору.

ОРГАНИЗА'ЦИЯ *ж.* 1. (*действие*) уюштуруу, уюмдаштыруу; **пра́вильная организа́ция труда́** эмгекти туура уюштуруу; 2. (*учреждение*) уюм (*коомдук, же мамлекеттик мекеме*); **парти́йная организа́ция** партиялык уюм; **комсомо́льская организа́ция** комсомол уюму; **пионе́рская организа́ция** пионер уюму; **профессиона́льная организа́ция** профессионалдык уюм; **строи́тельная организа́ция** курулуш уюму; 3. *разг.* (*организм*) организм; **у него́ сла́бая организа́ция** анын организми начар.

ОРГАНИ'ЗМ *м.* 1. организм (*өз ара келишип аракеттенүүчү мүчөлөрү болгон жандуу нерсе же өсүмдүк*); **расти́тельные органи́змы** өсүмдүктөр организми; **разви́тие органи́змов** организмдер өрчүшү; 2. (*у человека*) организм; **кре́пкий органи́зм** мыкты организм.

ОРГАНИЗО'ВАННО *нареч.* уюшкандык менен, уюштурулган түрдө; **организо́ванно провести́ зи́мний спорти́вный сезо́н** кышкы спорттук сезонду уюшкандык менен өткөзүү.

ОРГАНИЗО'ВАННОСТЬ *ж.* уюшкандык, уюштурулгандык, уюмдашкандык; **организо́ванность населе́ния** калктын уюшкандыгы.

ОРГАНИЗО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **организова́ть**; 2. *прил.* уюшкан, уюштурулган, уюмдашкан, тартиптүү; **организо́ванные си́лы ми́ра, демокра́тии и социали́зма** тынчтыктын, демократиянын жана социализмдин уюмдашкан күчү.

ОРГАНИЗОВА'ТЬ *сов. и несов.* 1. *что* (*основать*) уюштуруу, уюмдаштыруу; **организова́ть литерату́рный кружо́к** адабият кружогун уюштуруу; 2. *что* (*наладить*) уюштуруу; **организова́ть доста́вку дров** отун жеткирүүнү уюштуруу; 3. *кого-что* (*объединить*) уюштуруу; **организова́ть молодёжь** жаштарды уюштуруу; 4. *что* (*упорядочить*) уюштуруу, тартипке салуу; **пра́вильно организова́ть свой рабо́чий день** өзүнүн жумуш күнүн туура уюштуруу.

ОРГАНИЗОВА'ТЬСЯ 1. *сов. и несов.* (*возникнуть*) уюштурулуу, уюшулуу (*пайда болуу*); 2. *сов. и несов.* (*объединиться*) уюшуу, баш кошуу, биригүү; **организова́ться для уча́стия в экспеди́ции** экспедицияга катышуу үчүн уюшуу; **организова́ться для совме́стной борьбы́** биргелешип күрөшүү үчүн уюшуу; 3. *несов. страд. к* **организова́ть**.

ОРГАНИЗО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **организова́ть**.

ОРГАНИЗО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **организова́ться**; 2. *страд. к* **организо́вывать**.

ОРГАНИ'СТ *м.* органист (*арган ойноочу*).

ОРГАНИ'ЧЕСКИ *нареч.* органикалык түрдө; **все явле́ния органи́чески свя́заные друг с дру́гом** кубулуштардын бардыгы бир-бири менен органикалык түрдө байланышкан.

ОРГАНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. *мед.* **организм**-*ге т.*; **органи́ческие заболева́ния** организм оорулары; 2. *биол.* органикалык (*өсүмдүк же айбандар дүйнөсүнө жатуучу*); **органи́ческие вещества́** органикалык заттар (*составына углерод катышкан химиялык кошундулар*); **органи́ческая хи́мия** органикалык химия; 3. *перен.* (*коренной*) негизги; **органи́ческая потре́бность** негизги керектик; **органи́ческий недоста́ток** негизги кемчилик.

ОРГАНИ'ЧНОСТЬ *ж.* негизгилик.

ОРГАНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое негизги.

ОРГА'ННЫЙ, -ая, -ое **орга́н**-*га т.*; **орга́нная му́зыка** орган музыкасы.

ОРГАНОГРА'ФИЯ *ж. биол.* органография (*айбандын жана өсүмдүктүн органдарын — мүчөлөрүн сүрөттөп жазуу*).

ОРГАНОТЕРАПИ'Я *ж. мед.* органотерапия (*бир дененин оорусун башка бир ошол сыяктуу дененин препараты менен дарылоо*).

ОРГБЮРО' *ср.* (организацио́нное бюро́) оргбюро (уюштуруу бюросу).

О'РГИЯ *ж.* оргия (1. *ист. байыркы гректерде — Вакх-Дионис деген кудайга табынуу; бул табынуу ичкилик, бузукчулук менен өткөрүлгөн*; 2. *перен. өтө ичкилик, бузукчулук менен өткөрүлүүчү чогулуш, конок кылуу*).

ОРГРАБО'ТА *ж.* (организацио́нная рабо́та) уюштуруу иши.

ОРДА' *ж.* 1. *ист.* ордо (*бир нече көчмөн түрк урууларынын согуштук-саясий союзу; моңгол, татарлардын кошуну*); **Золота́я орда́** Алтын ордо; 2. *перен.* тартипсиз, баш аламан топ; каракчылар, талоончулар тобу.

О'РДЕН I *м.* орден; **о́рден Ле́нина** Ленин ордени; **о́рден Побе́ды** Жеңиш ордени; **о́рден Кра́сного Зна́мени** Кызыл Туу ордени; **о́рден Трудово́го Кра́сного Зна́мени** Эмгек Кызыл Туу ордени; **о́рден Оте́чественной войны́** Ата Мекендик согуш ордени; **о́рден Суво́рова** Суворов ордени; **о́рден Куту́зова** Кутузов ордени; **о́рден Нахи́мова** Нахимов ордени; **о́рден Алекса́ндра Не́вского** Александр Невский ордени; **о́рден Богда́на Хмельни́цкого** Богдан Хмельницкий ордени; **о́рден Кра́сной Звезды́** Кызыл Жылдыз ордени; **о́рден Сла́вы** Даңк ордени; **о́рден «Знак почёта»** «Ардак белгиси» ордени; **о́рден «Мать-герои́ня»** «Баатыр эне» ордени; **о́рден «Матери́нская сла́ва»** «Энелик даңк»

www.bizdin.kg

ордени; **наградить орденом** орден менен сыйлоо; **получить орден** орден алуу; **кавалер ордена** орден кавалери.

О'РДЕН II *м.* орден (1. *ист. орто кылымдарда Батыш Европадагы монахтар же рыцарлардын уюму*); **орден иезуитов** иезуиттер ордени; **Ливонский орден** Ливон ордени; 2. орден (*кээ бир жашырын коомдор же бирикмелердин аты*); **масонский орден** масондор ордени.

ОРДЕНОНО'СЕЦ *м.* ордендүү; **завод-орденоносец** ордендүү завод.

ОРДЕНОНО'СНЫЙ, -ая, -ое ордендүү; **орденосный завод** ордендүү завод.

О'РДЕНСКИЙ I, -ая, -ое **орден** I-*ге т.*; **орденская книжка** орден книжкасы; **орденская колодка** орден колодкасы.

О'РДЕНСКИЙ II, -ая, -ое **орден** II-*ге т.*; ордендик; **орденский устав** ордендик устав.

О'РДЕР I *м.* ордер (*бир нерсени алууга берилген документ же кат жүзүндөгү буйрук*; *төлөө буйругу*); **платёжный ордер** төлөө ордери; **ордер на квартиру** квартирага берилген ордер.

О'РДЕР II *м. архит.* ордер (*архитектуралык композициянын бир түрү*).

ОРДИНА'Р *м.* ординар (*өзөн, дарыя, көл ж. б. суусунун бир нече жыл ичиндеги орто деңгээли*); **вода поднялась выше ординара** суу ординарынан жогору көтөрүлдү.

ОРДИНА'РЕЦ *м. воен.* ординарец (*командирдин карамагында болуп, анын тапшырмаларын аткаруучу, буйруктарды жеткирип туруучу аскер кызматчысы*).

ОРДИНА'РНЫЙ, -ая, -ое 1. (*заурядный*) жөнөкөй эле, артыкчылыгы жок, жупуну; **ординарный случай** жөнөкөй окуя; 2. *уст.* (*штатный*) штаттагы; **ординарный профессор** штаттагы профессор.

ОРДИНА'ТОР *м. мед.* ординатор (*ооруканада, клиникада бир бөлүмдү башкаруучу врач*).

ОРДИНАТУ'РА *ж.* ординатура (1. *ординатордун орду*; 2. *медицинада практикалык аспирантуранын түрү*).

ОРЁЛ *м.* (*мн.* **орлы**) 1. бүркүт; 2. *перен.* туйгун бүркүт, шумкар (*мыкты, кайраттуу, кыраакы киши*).

ОРЕО'Л *м.* 1. бөлөнгөн; **в ореоле славы** даңкы чыккан, даңкка бөлөнгөн; 2. (*световая кайма*) ореол, сулуу жээк (*фотографиялык сүреттүн айланасындагы күндүн нурундай болуп турган жаркырак тегерек*).

ОРЕ'Х *м.* 1. орех, жаңгак; **лесные орехи** токой жаңгактары; 2. (*дерево, древесина*) жаңгак жыгачы; **стол из ореха** жаңгак жыгачынан жасалган стол; ◇ **разделать под орех** *разг.* сазайын берүү, акесин таанытуу, сазайын колуна берүү; **ему досталось на орехи** *разг.* адеби колуна берилди.

ОРЕ'ХОВКА *ж.* ореховка (*сайроочу куштун бир түрү*).

ОРЕ'ХОВЫЙ, -ая, -ое **орех**-*ка т.*; **ореховое дерево** жаңгак жыгачы; **ореховый шкаф** жаңгак жыгачынан жасалган шкаф; **ореховый торт** жаңгак салынган торт.

ОРЕ'ШЕК *м. уменьш. от* **орех**; ◇ **орешек хлопка** чигит.

ОРЕ'ШНИК *м.* 1. (*кустарник*) орех бадалы; 2. (*заросль*) орех жыгачтары өсүүчү токой, аянт.

ОРЕ'ШНИКОВЫЙ, -ая, -ое **орешник**-*ке т.*

ОРИГИНА'Л *м.* 1. (*подлинник*) оригинал, асыл нуска, кол жазма (*көчүрмөсү эмес түп нускасы*); **оригинал портрета** портреттин оригиналы; **оригинал статьи** макаланын оригиналы; 2. *разг.* (*чудак*) кызык, башкача, бир түрдүү; **старик был большим оригиналом** карыя башкача киши болчу.

ОРИГИНА'ЛЬНИЧАТЬ *несов. разг.* башкалар кылбаган ишти атайы кылуу, оптонуу, опсузданууу, элдин көзүнө укмуштуу болгусу келүү.

ОРИГИНА'ЛЬНО *нареч.* өзгөчө, бөтөнчө, укмуш.

ОРИГИНА'ЛЬНОСТЬ *ж.* 1. (*подлинность*) чыныгылык, так өзүлүк; **установить оригинальность рукописи** кол жазманын чыныгы экендигин аныктоо; 2. (*своеобразность*) укмуштуулук, өзгөчөлүк, бөтөнчөлүк; **оригинальность костюма** костюмдун өзгөчөлүгү.

ОРИГИНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*не заимствованный, подлинный*) оригинал, оригиналдуу, чыныгы (*түпкү, так өзү, башкадан көчүрмө эмес*); **оригинальное сочинение** оригиналдуу чыгарма; 2. (*своеобразный*) бир түрдүү, өзгөчө; **оригинальный проект** өзгөчө бир проект; **оригинальное решение задачи** маселенин өзгөчө чечилиши.

ОРИЕНТАЛИ'СТ *м.* ориенталист (*чыгыш элдерин, алардын тилдерин, тарыхын, маданиятын текшерүүчү окумуштуу*).

ОРИЕНТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое ориенталдык (*чыгышка таандык*); **ориентальный стиль** ориенталдык стиль.

ОРИЕНТА'ЦИЯ *ж.* 1. ориентация, ориентациялоо, багыттоо, багытталуу, багыт алуу, багытка салуу; билүү, түшүнүү (*понимание, осведомлённость*); 2. (*на кого-что-л.*) багыт алуу; арноо; эсептөө.

ОРИЕНТИ'Р *м.* 1. ориентир (*көрсөткүч, жол көрсөткүч прибор*); **световой ориентир** жарык ориентири; **правильный ориентир** туура ориентир; 2. *воен.* ориентир (*бир жайды, жерди оңой боолголоткуч нерсе, буюм*); 3. *перен.* ориентир (*багыт, иш, максат багыты*).

ОРИЕНТИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* 1. *кого-что в чём* ориентациялоо, багыттоо, багытка салуу, жол көрсөтүү; 2. *на кого-что* багыт алуу; арноо.

ОРИЕНТИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* багытын табуу; билүү, түшүнүү (*разбираться в чём-л., понимать что-л.*); **ориентироваться в темноте** караңгыда багытын табуу; **ориентироваться в новой обстановке** жаңы шартка түшүнүү; 2. *сов. и несов. на кого-что* багыт алуу; арноо; эсептөө; **ориентироваться на массового читателя** массалык окуучуларга арноо; окуучулар массасына арноо; 3. *несов. страд. к* **ориентировать**.

ОРИЕНТИРО'ВКА *ж.* ориентировка; *см.* **ориентация**.

ОРИЕНТИРО'ВОЧНО *нареч.* болжол менен.

ОРИЕНТИРО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*для ориентировки*) болжолдоочу; боолголоочу; **ориентировочный знак** болжолдоочу белги, болжолдоо үчүн коюлган белги; 2. (*предварительный*) алгачкы, божомол; **ориентировочный план** алгачкы план, божомол план.

ОРКЕ'СТР *м.* 1. оркестр (*музыкалык чыгарманы биргелешип аткаруучу музыканттар — инструментчилер группасы*); **симфонический оркестр** симфониялык оркестр; **духовой оркестр** духовой (үйлөмө) оркестр; 2. оркестр (*театрда сахнанын алдында музыканттар отуруучу жай*).

ОРКЕСТРА'НТ *м.* оркестрант (*оркестрге катышып ойноочу киши*).

ОРКЕСТРОВА'ТЬ *сов. и несов. что* оркестрлештирүү (*музыка чыгармасын ар кыл куралга ойноордук кылып түзүү*); **оркестровать песню** ырды оркестрлештирүү.

ОРКЕСТРО'ВКА *ж.* оркестровка, оркестрлештирүү.

ОРКЕСТРО'ВЫЙ, -ая, -ое **оркестр**-*ге т.*; оркестрдик; **оркестровая музыка** оркестрдик музыка.

ОРЛА'Н *м.* суу бүркүт.

ОРЛЁНОК *м.* (*мн.* **орлята**) бүркүт балапаны.

ОРЛЕ'Ц *м. мин.* кварц (*чакмак таштын кызылы*).

ОРЛИ'НЫЙ, -ая, -ое I. **орёл** I-*ге т.*; **орлиный клюв** бүркүттүн тумшугу; 2. *перен.* кайраттуу; **орлиный взгляд** кайраттуу көз караш; ◇ **орлиный нос** куш мурун, куштун тумшугундай ийилген мурун.

ОРЛИ'ЦА *ж.* ургаачы бүркүт.

ОРЛЯ'НКА *ж. уст.* орлянка (*кумар оюнунун бир түрү*).

ОРНА'МЕНТ *м.* 1. орнамент, оюу-чийүү (*көчөтү бир нерсенин бетине кооздолуп түшүрүлгөн оюу-чийүү*); 2. *муз.* уккулуктуу, кооз.

ОРНАМЕНТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое орнаменттүү.

www.bizdin.kg

ОРНАМЕНТА'ЦИЯ *ж.* орнамент салуу, орнамент менен кооздоо, көчөттөө, оюу-чийүү салуу.

ОРНАМЕНТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* орнамент салуу, орнамент менен кооздоо, көчөттөө, оюу-чийүү салуу.

ОРНАМЕНТИРО'ВКА *ж. см.* **орнамента́ция.**

ОРНИТО'ЛОГ *м.* орнитолог (*орнитология боюнча специалист*).

ОРНИТОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **орнитология**-*га т.*; орнитологиялык; **орнитологи́ческая ста́нция** орнитологиялык станция.

ОРНИТОЛО'ГИЯ *ж.* орнитология (*зоологиянын куштарды текшерүүчү бөлүмү*).

ОРОБЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое корккон, чочуган, жүрөк заада болгон.

ОРОБЕ'ТЬ *сов.* коркуу, чочуу, жүрөк заада болуу.

ОРОГОВЕ'НИЕ *ср.* кабырчыктануу; чордонуу, чор болуу (*тери жөнүндө*).

ОРОГОВЕ'ТЬ *сов.* кабырчыктануу; чордонуу, чор болуу (*тери жөнүндө*).

ОРОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **орография**-*га т.*; орографиялык.

ОРОГРА'ФИЯ *ж.* орография (*физикалык географиянын жер бетинин рельефин, тоолорду текшерүүчү бөлүмү*).

ОРОСИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **орошение**-*ге т.*; **ороси́тельный кана́л** сугаруу каналы; **ороси́тельная систе́ма** сугаруу системасы, сугат системасы.

ОРОСИ'ТЬ *сов. что* 1. (*смочить*) сугаруу; **дождь ороси́л зе́млю** жамгыр жерди сугарды; 2. (*обводнить*) сугаруу, суу өткөрүү, суу жеткирүү; **ороси́ть пусты́ню** чөлгө суу жеткирүү, чөлдү сугаруу.

ОРОСИ'ТЬСЯ *сов.* сугарылуу; **поля́ ороси́лись дождём** талаалар жаан менен сугарылды.

ОРОША'ЕМЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **ороша́ть;** 2. *прил.* сугарылуучу; **ороша́емое земледе́лие** сугарылуучу дыйканчылык.

ОРОША'ТЬ *несов. см.* **ороси́ть.**

ОРОША'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **ороси́ться;** 2. *страд. к* **ороша́ть.**

ОРОШЕ'НИЕ *ср.* сугаруу, сугат; **ороше́ние степны́х райо́нов** талаа райондорун сугаруу; **исто́чники ороше́ния** сугат булактары.

ОРТОДО'КС *м.* ортодокс (*белгилүү бир көз караште бекем турган адам*).

ОРТОДОКСА'ЛЬНОСТЬ *ж.* ортодокстук (*белгилүү бир көз караште бекем туруучулук*).

ОРТОДОКСА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое ортодокстуу (*белгилүү бир көз караште бекем турган*).

ОРТОДО'КСИЯ *ж.* ортодоксия (*кандайдыр бир иште кыйшаюусуз, тайбастан принциптерди жана жоболорду бекем кармоо*).

ОРТОПЕ'Д *м. мед.* ортопед (*ортопедия боюнча специалист*).

ОРТОПЕДИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **ортопедия**-*га т.*; ортопедиялык; **ортопеди́ческая о́бувь** ортопедиялык бут кийим (*буту майып кишинин бутуна ылайыкталган бут кийим*).

ОРТОПЕ'ДИЯ *ж. мед.* ортопедия (*дене жана колу-буттун кыйшайып калышын дарылоо менен иришүүчү медицинанын бир бөлүмү*).

ору́, орёшь *и т. д. наст. вр. от* **ора́ть.**

ОРУ'ДИЕ *ср.* 1. курал, жабдык, шайман, аспап; **ору́дия произво́дства** өндүрүш куралдары; **сельскохозя́йственные ору́дия** айыл чарба шаймандары; 2. *перен.* курал; каражат; **язы́к — ору́дие обще́ния люде́й** тил — адамдардын байланыш куралы; 3. *воен.* орудие, замбирек (*замбирек сыяктуу жабдыктардын жалпы аты*); **дальнобо́йное ору́дие** алыска атылуучу орудие (замбирек); **тяжёлое ору́дие** оор орудие (замбирек); **зени́тное ору́дие** зениттик орудие (замбирек); **противота́нковое ору́дие** танкыга каршы ок атуучу орудие (замбирек); **самохо́дное ору́дие** өзү жүрүүчү орудие (замбирек).

ОРУДИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **орудие** 3-*гө т.*; орудиелик; **оруди́йный расчёт** замбирек атуучу аскерлер (*замбирекчилердин тобу*); **оруди́йный ого́нь** замбиректин атылышы, замбиректен атылган ок.

ОРУ'ДОВАТЬ *несов. чем, разг.* 1. (*бир нерсенин жардамы менен*) иштей билүү, бир жабдык менен иштөө; **ору́довать пило́й** араа менен иштөө; 2. *перен. разг.* башкаруу, аракет кылуу, иштөө; **он ору́дует всёми дела́ми** ал бардык иштерди башкарат.

ОРУЖЕ'ЙНИК *м.* оружейник (*согуштук куралдарды чыгаруу жагынан уста киши*).

ОРУЖЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **оружие** 1-*ге т.*; **оруже́йный заво́д** курал-жабдык чыгаруучу завод; **оруже́йный склад** курал-жабдык склады.

ОРУЖЕНО'СЕЦ *м.* курал көтөрүүчү (1. *ист. орто кылымдагы рыцарлардын курал-жабдыктарын көтөрүп жүрүүчү жигит*; 2. *перен. неодобр. кулдук уруп, кол куушуруп бирөөнүн артынан ээрчүүчү адам; бирөөнүн камчысын чабуучу*).

ОРУ'ЖИЕ *ср.* 1. курал, курал-жабдык (*согуштук куралдардын жалпы аттары*); **холо́дное ору́жие** сайма (чапма) курал (*канжар, кылыч сыяктуу куралдар*); **огнестре́льное ору́жие** атылма курал (*мылтык, тапанча, замбирек ж. б.*); 2. *перен.* курал; **печа́ть — могу́чее ору́жие** басма сөз — кубаттуу курал; ◇ **сложи́ть ору́жие** багынуу, моюн сунуу.

ОРФОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **орфография**-*га т.*; орфографиялык; **орфографи́ческий слова́рь** орфографиялык сөздүк; **орфографи́ческая оши́бка** орфографиялык ката.

ОРФОГРА'ФИЯ *ж.* орфография (*туура жазуу эрежеси*); **ру́сская орфогра́фия** орус орфографиясы; **кирги́зская орфогра́фия** кыргыз орфографиясы; **пра́вила орфогра́фии** орфографиянын эрежелери.

ОРФОЭПИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *лингв.* **орфоэпия**-*га т.*; орфоэпиялык; **орфоэпи́ческие но́рмы кирги́зского литерату́рного языка́** кыргыздын адабий тилинин орфоэпиялык нормалары.

ОРФОЭ'ПИЯ *ж. лингв.* орфоэпия (*сөздү үлгүлүү, так айтуу эрежеси*).

ОРХИДЕ'Я *ж.* орхидея (*гүлдөрүнүн формасы укмуштуу, атыр жыттуу тропик өсүмдүгү*).

ОСА' *ж.* (*мн.* **о́сы**) аары.

ОСА'ДА *ж.* камоо, чулгоо, тегеректөө, курчоо (*басып алуу максатында чыңдалган пунктту камалоо*); **оса́да кре́пости** крепостту курчоо; **снять оса́ду** курчоодон бошотуу.

ОСАДИ'ТЬ I *сов. что* камалоо, тегеректеп алуу, курчоо; **осади́ть го́род** шаарды курчап алуу.

ОСАДИ'ТЬ II *сов. что* тундуруу, түбүнө тундуруу; **осади́ть муть** ылайын тундуруу.

ОСАДИ'ТЬ III *сов.* 1. *кого-что* (*остановить*) тык токтотуу (*жүрүп бараткан атты*); **осади́ть ло́шадь** атты тык токтотуу; 2. *кого, перен. разг.* (*дать отпор*) тыюу, оозуктоо.

ОСА'ДКА *ж.* 1. чөгүү, басырылуу, отуруу (*мис. жер, дубал*); 2. осадка (*кеменин сууга чөккөн, баткан бөлүгү*); **небольша́я оса́дка су́дна** кеменин анча-мынча чөгүшү (*сууга баткан бөлүгүнүн бийиктиги*).

ОСА'ДКИ *только мн., метеор.* жаан-чачын; **атмосфе́рные оса́дки** жаан-чачын, жаан-жуун.

ОСА'ДНЫЙ, -ая, -ое **осада**-*га т.*; **оса́дная артилле́рия** камалоо артиллериясы; **оса́дное положе́ние** курчоодо калуу, камоодо калуу абалы.

ОСА'ДОК *м.* 1. тунма (*суюк нерсенин түбүнө тунуучу нерсе*); **оса́док в вине́** винонун тунмасы; 2. *перен.* чикерт,

www.bizdin.kg

так (*көңүлдөгү так, чикерт*); **от разговóра с ним у меня́ остáлся неприя́тный осáдок** аны менен сүйлөшүүдөн менин көңүлүмдө жаман чикерт (так) калды.

ОСА'ДОЧНЫЙ I, -ая, -ое **осадки**-*ге т*; жаан-чачындуу.

ОСА'ДОЧНЫЙ II, -ая, -ое; **осáдочные гóрные порóды** тунма тоо пороодалары (*башка пороодалардын тунмасынан, сыныктарынан пайда болгон, химиялык эритмелердин тунмасынан түшкөн; мис. кум, топурак, гипс ж. б.*).

ОСАЖДА'ТЬ I *несов. см.* **осади́ть** I; ◇ **осаждáть** *кого-л.* **прóсьбами** *бирөөдөн* сурап жадатып бүтүрүү.

ОСАЖДА'ТЬ II *несов. см.* **осади́ть** III.

ОСАЖДА'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*выделяться из жидкости*) чөгүү, түбүнө туруу; **2.** (*об атмосферных осадках*) жааш (*мис. кар, жамгыр*); **3.** *страд. к* **осаждáть.**

ОСАЖДЕ'НИЕ *ср.* тунуу, тундуруу, түбүнө тундуруу, түбүнө чөгүү.

ОСАЖДЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **осади́ть; 2.** *прил.* камалган, тегеректелген, курчалган; **осаждённый гóрод** курчоодо калган шаар.

ОСА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **осади́ть** III.

ОСА'НИСТОСТЬ *ж.* келишимдүүлүк, келбеттүүлүк.

ОСА'НИСТЫЙ, -ая, -ое келишимдүү, келбеттүү; **осáнистый мужчи́на** келбеттүү эркек; **осáнистый вид** келишимдүү түр.

ОСА'НКА *ж.* келбет; **гóрдая осáнка** сыймыктуу келбет.

ОСАТАНЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* жаалданган, жини карманган; **останéлый враг** жаалданган душман.

ОСАТАНЕ'ТЬ *сов. разг.* жаалдануу, жини кармоо.

ОСВА'ИВАНИЕ *ср.* өздөштүрүү.

ОСВА'ИВАТЬ *несов. см.* **освóить.**

ОСВА'ИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **освóиться; 2.** *страд. к* **осваивать.**

ОСВЕДОМИ'ТЕЛЬ *м.* кабар берүүчү, билдирүүчү.

ОСВЕДОМИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кабар берүүчү, билдирүүчү.

ОСВЕ'ДОМИТЬ *сов. кого-что* кабар берүү, кабардар кылуу, билдирүү, эскертип коюу; **освéдомить присýтствующих о случи́вшемся** болгон окуя жөнүндө ошол жердегилерге билдирүү.

ОСВЕ'ДОМИТЬСЯ *сов.* кабар алуу, кабардар болуу, билүү; **освéдомиться о прибы́тии пóезда** поезддин келиши жөнүндө кабар алуу.

ОСВЕДОМЛЕ'НИЕ *ср.* кабар берүү, кабардар кылуу, кабардар кылып коюу, билдирүү, билдирип коюу, эскертип коюу.

ОСВЕДОМЛЁННОСТЬ *ж.* кабардар болгондук, билгендик.

ОСВЕДОМЛЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **освéдомить; 2.** *прил.* кабардар, кабары бар, биле турган.

ОСВЕДОМЛЯ'ТЬ *несов. см.* **освéдомить.**

ОСВЕДОМЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **освéдомиться; 2.** *страд. к* **осведомля́ть.**

ОСВЕЖА'ТЬ *несов. см.* **освежи́ть.**

ОСВЕЖА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **освежи́ться; 2.** *страд. к* **освежáть.**

ОСВЕЖЕВА'ТЬ *сов. кого-что* терисин сыйрып, ичек-кардын алуу (*малдын, айбандын*); **освежевáть тýшу быкá** өгүздүн терисин сыйрып, ичек-кардын алуу.

ОСВЕЖЕ'НИЕ *ср.* салкындатуу, желдетүү, сергитүү.

ОСВЕЖИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сергитүүчү, эс алдыруучу; **освежи́тельный ветерóк** сергитүүчү жел; **освежи́тельный напи́ток** сергитүүчү суусун.

ОСВЕЖИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*сделать свежим; проветрить*) салкындатуу, сергитүү, эс алдыруу; **дождь освежи́л вóздух** жаан абаны салкындатып кетти; **2.** *что* (*обновить*) жаңыртуу; **освежи́ть крáски на портрéте** портреттин боёгун жаңыртуу; **3.** *кого-что* (*восстановить силы*) оңоо, оңолтуу, сергитүү; **óтдых освежи́л егó** дем алуу аны оңолтту; **купáнье освежи́ло егó** сууга түшүү аны оңоду; **4.** *что* (*в памяти*) жаңыртуу, толуктоо; **освежи́ть свои́ знáния** өзүнүн билгендерин жаңыртуу.

ОСВЕЖИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*проветриться*) салкындоо, салкын тартуу, желдетилүү; **вóздух освежи́лся** аба салкындады; **2.** (*о восстановлении сил*) оңолуу, оңдонүү, сергүү (*мис. салкын абага чыгып*); **3.** (*в памяти*) жаңыруу, толукталуу.

ОСВЕТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жарык кылуучу, жарык берүүчү; **освети́тельные прибóры** жарык кылуучу приборлор.

ОСВЕТИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* жарык кылуу, жарык тийүү; **сóлнце освети́ло верши́ны гор** күндүн шооласы тоолордун чокуларына тийди; **освети́ть дорóгу фонарём** жолду фонарь менен жарык кылуу; **2.** *что, перен.* (*объяснить, изложить*) айтып *же* жазып түшүндүрүү, баяндоо; **освети́ть положéние** абалды айтып *же* жазып түшүндүрүү.

ОСВЕТИ'ТЬСЯ *сов.* жарык болуу; **сцéна я́рко освети́лась** сахна абдан жарык болду.

ОСВЕЩА'ТЬ *несов. см.* **освети́ть.**

ОСВЕЩА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **освети́ться; 2.** *страд. к* **освещáть.**

ОСВЕЩЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) жарык кылуу, жарык кылынуу; **2.** (*свет*) жарык; **искýсственное освещéние** бир нерсе менен жарык кылуу; **я́ркое освещéние** абдан жарык; **электри́ческое освещéние** электр жарыгы; **3.** *перен.* (*объяснение*) айтып *же* жазып түшүндүрүлүү, айтып *же* жазып түшүндүрүү, баяндоо, баяндалуу, жазуу; **достовéрное освещéние собы́тий** болгон окуяны болгонундай кылып баяндоо.

ОСВЕЩЁННОСТЬ *ж.* **1.** жарыктык, жарык кылынгандык; **2.** *перен.* түшүндүрүлгөндүк, баяндалгандык, жазылгандык.

ОСВЕЩЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **освети́ть; 2.** *прил.* жарык кылынган; **3.** *прил. перен.* түшүндүрүлгөн, баяндалган, жазылган.

ОСВИДЕ'ТЕЛЬСТВОВАНИЕ *ср.* карап аныктоо, карап чыгуу, текшерип көрүү, күбөлөндүрүү.

ОСВИДЕ'ТЕЛЬСТВОВАТЬ *сов. кого-что* карап аныктоо, карап чыгуу, карап текшерип көрүү, күбөлөндүрүү; **освидéтельствовать больнóго** оору кишини карап текшерип көрүү.

ОСВИСТА'ТЬ *сов. кого-что* жактырбай ышкыруу; **освистáть плохýю игрý актёра** артисттин начар ойноосун жактырбай ышкыруу.

ОСВИ'СТЫВАТЬ *несов. см.* **освистáть.**

ОСВОБОДИ'ТЕЛЬ *м.* боштоуучу, куткаруучу, эркиндик берүүчү.

ОСВОБОДИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **освободи́тель.**

ОСВОБОДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое боштоуучу, куткаруучу, боштондукка чыгаруучу, азат кылуучу; **освободи́тельное движéние** боштондукка чыгуу кыймылы; **освободи́тельная войнá** боштондукка чыгуу үчүн жүргүзүлгөн согуш.

ОСВОБОДИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* бошотуу, куткаруу, эрк берүү, азат кылуу; **освободи́ть от врагá роднýю зéмлю** туулуп өскөн жерди душмандан бошотуу; **освободи́ть заключённых** камактагыларга эрк берүү; **2.** *кого-что* (*избавить*) бошотуу, куткаруу; **освободи́ть от дежýрства** дежурный болуудан бошотуу; **3.** *что* (*очистить, опорожнить*) бошотуу; **освободи́ть помещéние** имаратты (үйдү) бошотуу; **освободи́ть чемодáн** чемоданды бошотуу; **4.** *кого-что* (*уволить*) бошотуу (*мис. кызматынан*); **освободи́ть от обя́занностей дирéктора** директордук милдетинен бошотуу.

ОСВОБОДИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*стать свободным, получить свободу*) кутулуу, эрк алуу; **2.** (*избавиться*) кутулуу; **3.** (*стать незанятым*) бошоо; **мéсто освободи́лось** орун бошоду.

www.bizdin.kg

ОСВОБОЖДА'ТЬ *несов. см.* **освободи́ть.**

ОСВОБОЖДА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **освободи́ться;** 2. *страд. к* **освобожда́ть.**

ОСВОБОЖДЕ'НИЕ *ср.* бошотуу, куткаруу, эрк берүү, азат кылуу.

ОСВОБОЖДЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **освободи́ть;** 2. *прил.* бошотулган, куткарылган, кутулган, эрк берилген, эрк алган.

ОСВОЕ'НИЕ *ср.* өздөштүрүү; **освое́ние цели́нных и за́лежных земе́ль** дың жана көптөн бери айдалбаган жерлерди өздөштүрүү; **освое́ние но́вой те́хники** жаңы техниканы өздөштүрүү.

ОСВО'ИТЬ *сов. что* өздөштүрүү; **осво́ить но́вое произво́дство** жаңы өндүрүштү өздөштүрүү; **осво́ить но́вые маши́ны** жаңы машиналарды өздөштүрүү; **осво́ить вы́пуск но́вых тка́ней** жаңы ткандарды чыгарууну өздөштүрүү.

ОСВО'ИТЬСЯ *сов.* көнүгүү, үйрөнүү, үйрөнүп кетүү, үйүр алуу; **ребёнок бы́стро осво́ился в де́тском саду́** бала балдар бакчасына тез эле үйрөнүп кетти.

ОСВЯТИ'ТЬ *сов. что* 1. *церк.* касиет киргизүү, касиеттүү кылуу (*чиркөөнүн ырым-жырымдары менен*); 2. *перен.* ардактоо, касиеттөө.

ОСВЯЩА'ТЬ *несов. см.* **освяти́ть.**

ОСВЯЩЁННЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **освяти́ть; обы́чай, освящённый века́ми** кылымдардан бери ардакталып сакталган адат.

ОСЕВО'Й, -а́я, -о́е **ось**-*ке т.*; **осева́я ли́ния** негизги сызык (багыт).

ОСЕДА'НИЕ *ср.* 1. (*напр. до́ма*) төмөн түшүү, төмөн басырылуу (*мис. эски имарат*); 2. (*напр. гущи, пыли*) тунуу, конуу, чөгүү.

ОСЕДА'ТЬ *несов. см.* **осе́сть.**

ОСЕДЛА'ТЬ *сов. кого-что* 1. ээр токуу; **оседла́ть ло́шадь** атка ээр токуу; 2. *перен. разг.* (*подчинить*) багындыруу, бой сундуруу.

ОСЕ'ДЛОСТЬ *ж.* отуруктуулук, көчмөн эместик.

ОСЕ'ДЛЫЙ, -ая, -ое отурукташкан; **осе́длое населе́ние** отурукташкан калк.

ОСЕКА'ТЬСЯ *несов. см.* **осе́чься.**

ОСЁЛ *м.* (*мн.* **ослы́**) 1. эшек; 2. *перен. разг.* эшек (*акылы кем, ыгы жок өжөр киши*).

ОСЕЛО'К *м.* (*точильный камень*) бүлөө.

ОСЕМЕНЕ'НИЕ *ср. биол., с.-х.* куудуруу, жасалма жол менен каратуу, жасалма жол менен боозутуу; **иску́сственное осемене́ние кобыли́ц** бээлерди жасалма жол менен каратуу (боозутуу).

ОСЕМЕНИ'ТЬ *сов. кого-что, биол., с.-х.* куудуруу, жасалма жол менен каратуу, жасалма жол менен боозутуу.

ОСЕМЕНЯ'ТЬ *несов. см.* **осемени́ть.**

ОСЕНИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. каптоо, шыктандыруу, басуу; **улы́бка осени́ла его́ лицо́** анын бетин жылмайган күлкү басты; 2. *перен.* (*о мысли, догадке*) кылт этип ойго келе калуу; **его́ осени́ла блестя́щая иде́я** анын оюна кылт этип сонун идея келе калды.

ОСЕ'ННИЙ, -яя, -ее **осень**-*ге т.*; күзгү, күзүндөгү, күздүк; **осе́нние цветы́** күзүндө ачылуучу гүлдөр; **осе́нний дождь** күзгү жамгыр; **осе́ннее пальто́** күзгү пальто.

О'СЕНЬ *ж.* күз; ◇ **цыпля́т по о́сени счита́ют** *погов.* малдын төлүн күзүндө сана.

О'СЕНЬЮ *нареч.* күзүндө, күз маалында.

ОСЕНЯ'ТЬ *несов. см.* **осени́ть.**

ОСЕ'РДИЕ *ср.* (*ливер*) өпкө-боор.

ОСЕРЧА'ТЬ *сов. на кого-что, прост.* ачуулануу, ачуусу келүү.

ОСЕ'СТЬ *сов.* 1. төмөн түшүү, төмөн басырылуу; **дом осе́л** үй төмөн түштү; 2. (*опуститься слоем*) тунуу, конуу, чөгүү; **гу́ща осе́ла на дно бо́чки** коюусу бочканын түбүнө тунду; **пыль осе́ла** чаң конду; 3. (*поселиться*) отурукташуу, көчмөндүктөн отурукка айлануу; **осе́сть на се́вере** түндүктө отурукташуу.

ОСЕТИ'Н *м.* осетин.

ОСЕТИ'НКА *женск. р. к* **осети́н.**

ОСЕТИ'НСКИЙ, -ая, -ое **осетин**-*ге т.*; **осети́нский язы́к** осетин тили; **осети́нский фолькло́р** осетин фольклору.

ОСЕТИ'НЫ *мн.* осетиндер.

ОСЁТР *м.* осётр (*сөөксүз балыктын бир түрү*).

ОСЕТРИ'НА *ж.* осетрина (*осётр балыктын эти*).

ОСЕТРО'ВЫЙ, -ая, -ое **осётр**-*га т.*; **семе́йство осетро́вых** осётр балыгынын тукуму; **осетро́вый балы́к** осётр балыгынын сүрсүтүлгөн жон эти.

ОСЕ'ЧКА *ж.* 1. дүрмөт от албоо, атылбай калуу; **ружьё да́ло осе́чку** мылтык атылбай калды; 2. *перен.* (*промах, неудача*) жол болбоо, жолу болбой калуу, кырсык.

ОСЕ'ЧЬСЯ *сов.* 1. (*в разговоре*) жаагы жап болуу, оозун жыйып алуу; 2. *перен.* (*потерпеть неудачу*) иш болбой калып мизи кайтуу, жели чыгуу.

ОСИ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **оси́лить.**

ОСИ'ЛИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*победить*) жеңүү, күчкө салып жеңүү, жыгып алуу; 2. *что, перен.* койбой жатып бүтүрүү, эптеп бүтүрүү; **оси́лить то́лстую кни́гу** калың китепти койбой бүтүрүү; 3. *что, разг.* (*с трудом съесть, выпить*) койбой жатып түгөтүү, эптеп түгөтүү (*ичүү, жеш*).

ОСИ'НА *ж.* бай терек.

ОСИ'ННИК *м.* бай теректүү токой.

ОСИ'НОВИК *м.* осиновик (*козу карындын бир түрү*).

ОСИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **осина**-*га т.*; **оси́новый лист** бай теректин жалбырагы; ◇ **дрожа́ть как оси́новый лист** *погов.* бай теректин жалбырагындай дирилдөө (дирилдеп коркуу).

ОСИ'НЫЙ, -ая, -ое **оса**-*га т.*; **оси́ный мёд** аары балы; **оси́ное гнездо́** 1) аарынын уюгу; 2) *перен.* кесептердин уясы; ◇ **оси́ная та́лия** кыпча бел.

ОСИ'ПЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* кыркыраган, кирилдеген; **оси́плый го́лос** кыркыраган үн.

ОСИ'ПНУТЬ *сов.* үн бүтүү, кырылдап калуу.

ОСИ'ПШИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **оси́пнуть;** 2. *прил.* кырылдап калган (*үн*).

ОСИРОТЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое 1. жетим калган, жетим болгон; **осироте́лые де́ти** жетим калган балдар; **осироте́лые птенцы́** жетим калган балапандар; 2. *перен.* (*покинутый*) ээн калган (*мис. үй*).

ОСИРОТЕ'ТЬ *сов.* 1. жетим калуу; 2. *перен.* ээн калуу (*мис. үй*).

ОСКА'БЛИВАТЬ *несов. см.* **оскобли́ть.**

ОСКА'Л *м.* арсайып ачылып турган тиш; **оска́л зубо́в** тиштердин арсайып ачылышы; **во́лчий оска́л** тиштин карышкырдыкындай болуп арсайышы.

ОСКА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **оска́лить.**

ОСКА'ЛИВАТЬСЯ *несов. см.* **оска́литься.**

ОСКА'ЛИТЬ *сов.*: **оска́лить зу́бы** тиштерин арсайтуу (*мис. ит*).

ОСКА'ЛИТЬСЯ *сов.* тишин арсайтуу.

ОСКАЛЬПИ'РОВАТЬ *сов. кого-что* бирөөнүн баш терисин сыйрып алуу.

ОСКАНДА'ЛИТЬСЯ *сов.* уят болуу, уят болуп калуу, маскара болуу, маскара болуп калуу.

ОСКВЕРНЕ'НИЕ *ср.* кордоо, кор кылуу, булгоо.

ОСКВЕРНИ'ТЕЛЬ *м.* кордоочу, булгоочу.

ОСКВЕРНИ'ТЬ *сов. что* кордоо, кор кылуу, булгоо, арам кылуу; **оскверни́ть пи́щу** тамакты арам кылуу; **оскверни́ть святы́ню** касиеттүү нерсени кордоо.

ОСКВЕРНИ'ТЬСЯ *сов.* кордолуу, булгануу, арам болуп калуу.

ОСКВЕРНЯ'ТЬ *несов. см.* **оскверни́ть.**

www.bizdin.kg

ОСКВЕРНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **оскверни́ться**; 2. *страд. к* **оскверни́ть.**

ОСКЛА'БИТЬ *сов.*: **оскла́бить рот** *разг.* тиштерин ырсайтуу, ырсаюу (*жылмайып*).

ОСКЛА'БИТЬСЯ *сов. разг.* тиштерин ырсайтып, жылмайып күлүү.

ОСКОБЛИ'ТЬ *сов. что* кыруу, сүрүү; **оскобли́ть мездру́ с ко́жи** теринин челин кыруу.

ОСКО'ЛОК *м.* сынык, майда сынык; **оско́лок стекла́** айнектин майда сыныгы; **оско́лок снаря́да** снаряддын майда сыныгы; ◊ **оско́лок ста́рого ми́ра** эски дүйнөнүн калдыгы.

ОСКО'ЛОЧНЫЙ, -ая, -ое **осколок**-*ко п.*; **оско́лочная бо́мба** жарылып майдаланып кетүүчү бомба.

ОСКО'МИНА *ж.* тиш камалуу; **наби́ть оско́мину** 1) тишин каматып алуу; 2) *перен.* абдан жадатуу, көкөйгө тийүү.

ОСКОПИ'ТЬ *сов. кого-что* биттеп салуу (*барана*); бычып салуу (*жеребца*); энин алып таштоо (*человека*).

ОСКОПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **оскопи́ть.**

ОСКОРБИ'ТЕЛЬ *м.* кордоочу, боктоочу.

ОСКОРБИ'ТЕЛЬНО *нареч.* кордоп, кордогон түрдө, кемсинтип.

ОСКОРБИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* кордогондук, кор кылгандык.

ОСКОРБИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кордогон, кор кылган; **оскорби́тельный намёк** кордогон каңкуу.

ОСКОРБИ'ТЬ *сов. кого-что* кордоо, кор кылуу, кемсинтүү, акарат кылуу; **оскорби́ть де́йствием** аракети менен кордоо (*сабоо, муштоо ж. б.*); **оскорби́ть чьи-л. чу́вства** биревнүн сезимин кемсинтүү.

ОСКОРБИ'ТЬСЯ *сов.* ыза болуу, таарынуу.

ОСКОРБЛЕ'НИЕ *ср.* кордоо, кордук көрсөтүү, кемсинтүү, акарат кылуу; **оскорбле́ние на слова́х** сөз менен кордоо; **оскорбле́ние де́йствием** аракет менен кордук көрсөтүү (*сабоо, муштоо ж. б.*).

ОСКОРБЛЯ'ТЬ *несов. см.* **оскорби́ть.**

ОСКОРБЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **оскорби́ться**; 2. *страд. к* **оскорбля́ть.**

ОСКРЁБКИ *мн. прост.* кырмычык; идиштен чыккан кырынды, какмар.

ОСКУДЕВА'ТЬ *несов. см.* **оскуде́ть.**

ОСКУДЕ'НИЕ *ср.* түгөнүү, азаюу, соолуу, кемүү.

ОСКУДЕ'ТЬ *сов.* түгөнүү, азаюу, соолуу, кемүү.

осла́ *род. и вин. п. от* **осёл.**

ОСЛАБЕВА'ТЬ *несов. см.* **ослабе́ть.**

ОСЛАБЕ'ТЬ *сов.* бошоо, начарлануу, алсыздануу.

ОСЛА'БИТЬ *сов.* 1. *кого-что* начарлатуу; **боле́знь осла́била органи́зм** оору организмди начарлатты; 2. *что* (*уменьшить силу чего-л.*) бошоңдотуу, бошоң тарттыруу; **осла́бить внима́ние** *к чему-л. бир нерсеге* көңүл бөлүүнү бошоңдотуу; **осла́бить контро́ль** контролдукту бошоңдотуу.

ОСЛАБЛЕ'НИЕ *ср.* начарлатуу; бошоңдотуу, бошоң тарттыруу.

ОСЛАБЛЯ'ТЬ *несов. см.* **осла́бить.**

ОСЛА'БНУТЬ *сов. разг. см.* **ослабе́ть.**

ОСЛА'ВИТЬ *сов. кого-что* ушак таратуу, жаманатты кылуу.

ОСЛАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **осла́вить.**

ОСЛЁНОК *м.* (*мн.* **осля́та**) кодик.

ОСЛЕПИ'ТЕЛЬНО *нареч.* өтө жарык, көздү уялтып.

ОСЛЕПИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. өтө жаркырактык, көздү уялткандык; 2. *перен.* укмуштуулук, эң эле укмуштуулук (*мис. эң сулуулук*).

ОСЛЕПИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. өтө жаркырак, көздү уялтуучу; **ослепи́тельный свет со́лнца** күндүн көздү уялтуучу нуру; 2. *перен.* укмуштуу, эң эле укмуштуу, көздүн жоосун алган; **ослепи́тельная красота́** укмуштуу сулуу, укмуштуу сулуулук.

ОСЛЕПИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*лишить зрения*) сокурайтуу, сокур кылуу, көр кылуу; 2. (*ярким светом*) көздү уялтуу; **ослепи́ть лучо́м прожéктора** прожектордун жарыгы менен көздү уялтуу; 3. *перен.* (*поразить*) өтө таң калтыруу, көздүн жоосун алуу; **ослепи́ть свое́й красото́й** өзүнүн сулуулугу менен өтө таң калтыруу.

ОСЛЕПЛЕ'НИЕ *ср.* 1. сокурайтуу, сокур кылуу, көр кылуу; 2. *перен.* эмне кыларын билбей, айласын таппай калуу.

ОСЛЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **ослепи́ть.**

ОСЛЕ'ПНУТЬ *сов.* сокур болуу, көр болуп калуу; **осле́пнуть на оди́н глаз** бир көзү көрбөй, сокур болуп калуу.

ОСЛИ'ЗЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* жылмышма, былжырлуу.

ОСЛИ'ЗНУТЬ *сов. разг.* жылмышма болуу.

О'СЛИК *м. уменьш. от* **осёл** 1 эшек.

ОСЛИ'НЫЙ, -ая, -ое **осёл**-*го п.*; **осли́ные у́ши** эшектин кулагы; **осли́ное упря́мство** *перен.* эшектин кыйыктыгы.

ОСЛИ'ЦА *ж.* ургаачы эшек.

ОСЛОЖНЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) татаалдантуу, чиелентүү, оордоштуруу, кыйынга айландыруу (*мис. маселени*); 2. (*препятствие*) татаалдануу, чиеленүү, тоскоолдук; **встре́титься с но́выми осложне́ниями** жаңы тоскоолдукка учуроо; 3. (*заболевание*) кошумча оору (*негизги оорунун таасири менен пайда болгон оору*); **осложне́ние по́сле ко́ри** кызылчадан кийин болгон кошумча оору; **осложне́ние по́сле гри́ппа** грипптен кийин болгон кошумча оору.

ОСЛОЖНИ'ТЬ *сов. что* татаалдантуу, чиелентүү, оордоштуруу, кыйынга айландыруу; **осложни́ть рабо́ту** ишти татаалдантуу; **осложни́ть положе́ние** абалды кыйындатуу.

ОСЛОЖНИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*стать сложным*) татаалдануу, чиеленишүү, кыйынга айлануу; **положе́ние осложни́лось** абал татаалданды; 2. *мед.* кабылдоо, күчөө, улааруу; **грипп осложни́лся воспале́нием лёгких** грипптин салдарынан кагын пайда болду.

ОСЛОЖНЯ'ТЬ *несов. см.* **осложни́ть.**

ОСЛОЖНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **осложни́ться**; 2. *страд. к* **осложня́ть.**

ОСЛУША'НИЕ *ср.* тил албоо.

ОСЛУ'ШАТЬСЯ *сов. кого-чего, разг. уст.* тил албай коюу.

ОСЛЫ'ШАТЬСЯ *сов.* чала угуу, жаңылыш угуу.

ОСМА'ТРИВАТЬ *несов. см.* **осмотре́ть.**

ОСМА'ТРИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **осмотре́ться**; 2. *страд. к* **осма́тривать.**

ОСМЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **осмея́ть.**

ОСМЕЛЕ'ТЬ *сов.* кайраттануу, кайратына келүү.

ОСМЕ'ЛИВАТЬСЯ *несов. см.* **осме́литься.**

ОСМЕ'ЛИТЬСЯ *сов. с неопр.* кайратына келүү, батымы баруу, эрдик кылуу; **осме́литься возража́ть** каршы айтууга батынуу; **я не осме́лился ему́ сказа́ть** ага айтууга батына албадым.

ОСМЕЯ'НИЕ *ср.* күлүү, күлкү кылуу, шылдыңдоо, шылдың кылуу; **подве́ргнуть** *что-л.* **осмея́нию** *бир нерсени* күлкү кылуу.

ОСМЕЯ'ТЬ *сов. кого-что* күлүү, күлкү кылуу, шылдыңдоо, шылдың кылуу.

О'СМИЙ *м. хим.* осмий (*металлдын бир түрү*).

ОСМОЛИ'ТЬ *сов. что* чайыр менен каптоо, чайыр сыйпоо (*мис. кемени*).

ОСМО'ЛКА *ж.* чайыр менен каптоо, чайыр сыйпоо.

О'СМОС *м. физ.* осмос (*эритүүчүнүн жаргак тосмо аркылуу эритиндини көздөй сызылып өтүшү*).

ОСМО'ТР *м.* кароо, көрүү, текшерип көрүү; **осмо́тр карти́н** сүрөттөрдү кароо; **техни́ческий осмо́тр** техникалык кароо (текшерип көрүү).

ОСМОТРЕ'ТЬ *сов. кого-что* кароо, карап чыгуу, көрүү, карап көрүү, ар жактан кароо, айландыра кароо; **осмот-**

www.bizdin.kg

ре́ть вы́ставку көргөзмөнү карап чыгуу; **осмотре́ть больно́го** ооруну кароо, ооруну карап көрүү.

ОСМОТРЕ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*вокруг*) карануу, эки жагын карануу; **он вошёл в зал и осмотре́лся** ал залга кирип, эки жагын каранды; 2. *перен.* (*привыкнуть*) көнүү, үйрөнүү, үйүр алуу; **осмотре́ться в но́вом го́роде** жаңы шаарга көнүү.

ОСМОТРИ'ТЕЛЬНО *нареч.* сактык менен, этияттуулук менен.

ОСМОТРИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* сактык, этияттык, аярдык; **прояви́ть осмотри́тельность** сактык көрсөтүү.

ОСМОТРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сак, аяр; **осмотри́тельный челове́к** сак киши.

ОСМО'ТРЩИК *м.* текшергич, карагыч.

ОСМЫСЛЕ'НИЕ *ср.* маани берүү, түшүнүү, пикир берүү.

ОСМЫ'СЛЕННО *нареч.* маани берип, түшүнүп, ойду билдирип; **ребёнок уже́ смо́трит осмы́сленно** бала бир нерсеге түшүнүп кароочу болду.

ОСМЫ'СЛЕННОСТЬ *ж.* маанилүүлүк, түшүнүктүк.

ОСМЫ'СЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **осмы́слить**; 2. *прил.* (*разумный, сознательный*) маанилүү, түшүнүлгөн, жакшы ойлонулган; **осмы́сленный отве́т** маанилүү жооп; **осмы́сленный взгляд** ойлонуп кароо.

ОСМЫ'СЛИВАТЬ *несов. см.* **осмы́слить**.

ОСМЫ'СЛИТЬ *сов. что* маани берүү, түшүнүү, пикир берүү.

ОСМЫСЛЯ'ТЬ *несов. см.* **осмы́слить**.

ОСНАСТИ'ТЬ *сов. что* 1. *мор.* жабдуу, жабдыктоо; **оснасти́ть су́дно** кемени жабдуу; 2. *перен.* жабдуу; **оснасти́ть а́рмию** армияны жабдуу; **оснасти́ть наро́дное хозя́йство передово́й те́хникой** эл чарбасын алдыңкы техника менен жабдуу.

ОСНА'СТКА *ж.* 1. (*действие*) жабдуу; **зако́нчить оса́стку су́дна** кемени жабдуу ишин бүтүрүү; 2. (*снасти*) жабдуулар, жабдыктар; **корабе́льная осна́стка** кеменин жабдуулары.

ОСНАЩА'ТЬ *несов. см.* **оснасти́ть**.

ОСНАЩЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) жабдуу; 2. (*оборудование*) жабдуулар, жабдыктар.

ОСНАЩЁННОСТЬ *ж.* жабдылыш, жабдылгандык; **техни́ческая оснащённость хозя́йства** чарбанын техника менен жабдылышы.

ОСНО'ВА *ж.* 1. (*остов*) уңгу, негиз; **деревя́нная осно́ва дива́на** дивандын жыгачтан жасалган бөлүгү; **деревя́нная осно́ва ю́рты** боз үйдүн кереге-ууктары; 2. (*источник, сущность*) негиз; **на осно́ве** негизинде; **положи́ть в осно́ву** негиз кылып алуу; **лежа́ть в осно́ве** негизи болуу; **приня́ть за осно́ву** негиз кылып алуу; 3. **осно́вы** *мн.* (*главные положения*) негиздер; **осно́вы фи́зики** физиканын негиздери; 4. *текст.* эриш; 5. *грам.* негиз, сөздүн негизи; **вы́делить осно́ву в сло́ве** сөздүн негизин ажыратуу.

ОСНОВА'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) уюштуруу, негиз салуу; 2. (*фундамент*) негиз, түп; **дом на ка́менном основа́нии** таш түптөлгөн үй, пайдувалы таш үй; 3. (*причина, повод*) негиз, себеп; **зако́нное основа́ние** закондуу негиз; **без вся́кого основа́ния** эч кандай негизсиз; **на основа́нии** *чего-л.* *бир нерсенин* негизинде; **на како́м основа́нии?** эмненин негизинде?, эмне себептен?; 4. *мат.* негиз; **основа́ние треуго́льника** үч бурчтуктун негизи; 5. *хим.* негиз; ◇ **до основа́ния** (*совсем, совершенно*) таптакыр.

ОСНОВА'ТЕЛЬ *м.* негиздөөчү, негиз салуучу.

ОСНОВА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **основа́тель**.

ОСНОВА'ТЕЛЬНО *нареч.* негиздеп, жакшылап; **основа́тельно изучи́ть** *что-л.* *бир нерсени* жакшылап үйрөнүү.

ОСНОВА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. (*вескость, обоснованность*) негиздүүлүк, олуттуулук; 2. (*положительность*) ишмердик, жакшылык; 3. (*прочность*) бекемдик, мыктылык.

ОСНОВА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*веский*) негиздүү, олуттуу; **основа́тельный до́вод** негиздүү далил; **основа́тельная причи́на** негиздүү себеп; 2. (*дельный, положительный*) ишмер, жөн билгич; **он челове́к основа́тельный** ал жөн билгич киши (*колунан иш келе турган киши*); 3. (*крепкий, прочный*) бекем, мыкты; **основа́тельное сооруже́ние** бекем курулуш; 4. (*большой по размеру, весу*) оор, чоң, салмактуу; **основа́тельный груз** оор *же* чоң жүк.

ОСНОВА'ТЬ *сов. что* 1. (*учредить*) уюштуруу, негиз салуу; **основа́ть музе́й** музей уюштуруу; 2. (*обосновать*) негиздөө; **основа́ть свой вы́воды на фа́ктах** өзүнүн тыянактарын фактыларга негиздөө.

ОСНОВА'ТЬСЯ *сов. разг.* жайлашуу; **основа́ться на но́вом ме́сте** жаңы орунга жайлашуу.

ОСНОВНО'Е *ср. см.* **основно́й** 2.

ОСНОВНО'Й, -а́я, -о́е 1. (*самый существенный, главный*) негизги, түпкү; **основно́й слова́рный фонд** негизги сөздүк фонд; **основна́я цель** негизги максат; 2. *в знач. сущ. ср.* негизги; **нельзя́ упуска́ть из ви́ду основно́го** негизгини көз жаздымында калтырууга жарабайт; ◇ **в основно́м** негизинен.

ОСНО'ВНЫЙ I, -ая, -ое *хим.* негизги; **осно́вные со́ли** негизги туздар.

ОСНО'ВНЫЙ II, -ая, -ое *к о т* **основа** 4.; **осно́вные ни́ти** эриш, эриш жиптер.

ОСНОВОПОЛАГА'ЮЩИЙ, -ая, -ее негиз салуучу, негиз болуучу; **основополага́ющие труды́ кла́ссиков маркси́зма-ленини́зма** марксизм-ленинизм классиктеринин негиз салуучу эмгектери.

ОСНОВОПОЛО'ЖНИК *м.* негиз салуучу, негизин салган.

ОСНО'ВЫ *мн. см.* **осно́ва** 3.

ОСНО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **основа́ть**

ОСНО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **основа́ться**; 2. *на чём* (*иметь основанием*) негизделүү, негиз кылып алуу; **осно́вываться на фа́ктах** фактыларга негизделүү; 3. *страд. к* **осно́вывать**.

ОСО'БА *ж.* адам (*мурунку кезде — урматтуу, азыркы кезде — шылдың сөз*).

ОСО'БЕННО *нареч.* 1. (*необычно*) айрыкча, артыкча, **бы́ло осо́бенно мно́го наро́ду** эл айрыкча көп эле; 2. (*более всего, в особенности*) айрыкча, бөтөнчө, өзгөчө; **осо́бенно прия́тно ви́деть ста́рых друзе́й** эски досторду көрүү бөтөнчө көңүлгө жагат; ◇ **не осо́бенно** анчалык эмес; **не осо́бенно давно́** жакында эле.

ОСО'БЕННОСТЬ *ж.* айрыкчалык, бөтөнчөлүк, өзгөчөлүк, башкачалык; **осо́бенности киргизского языка́** кыргыз тилинин өзгөчөлүгү; **осо́бенности хлопково́дства** пахтачылыктын бөтөнчөлүктөрү; ◇ **в осо́бенности** өзгөчө; **его́ выступле́ние бы́ло в осо́бенности интере́сно послу́шать** анын сөзүн угуу өзгөчө кызык болду.

ОСО'БЕННЫЙ, -ая, -ое бөтөнчө, өзгөчө, айрыкча касиети бар; **он отлича́ется осо́бенной музыка́льностью** ал өзгөчө музыкалдуулугу менен айырмаланат; **ничего́ осо́бенного** эч кандай өзгөчөлүгү жок; **с осо́бенным удово́льствием** абдан жактырып; жан-дили менен.

ОСОБНЯ'К *м.* особняк (*айрым бир үй-бүлө туруучу өзүнчө үй*); **стари́нный особня́к** байыркы особняк.

ОСОБНЯКО'М *нареч.* бөлөк, өзүнчө бөлөк, өзүнчө обочо, өзүнчө обочолонуп; **держа́ться особняко́м** өзүнчө обочолонуп туруу; **жить особняко́м** өзүнчө бөлөк жашоо.

ОСО'БО *нареч.* 1. (*особенно*) айрыкча, артыкча, бөтөнчө, өзгөчө; 2. (*отдельно*) айрыкча, өзүнчө, өз алдынча, бөлөк, башка; **он живёт о́со́бо от семьи́** ал үй-бүлөсүнөн бөлөк өзүнчө турат.

ОСО'БЫЙ, -ая, -ое 1. бөтөнчө, өзгөчө, айрыкча касиети бар; **возни́кло осо́бое затрудне́ние** айрыкча кыйынчылык келип чыкты; 2. (*отдельный, независимый от других*) айрыкча, өзүнчө, өз алдынча, бөлөк, башка; **оста́ться при**

www.bizdin.kg

особом мнении өзүнчө пикирде калуу; **это — особая статья** мунун жөнү бир башка.

О'СОБЬ *ж. биол.* особь (*өзүнчө жашоочу организм*).

ОСОВЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* делдейген, элейген; **осовелый вид после сна** уктап тургандан кийинки делдейген кебете; **осовелый взгляд** элейген көз караш.

ОСОВЕ'ТЬ *сов. разг.* делдейүү, элейүү.

ОСОЗНАВА'ТЬ *несов. см.* **осознать**.

ОСОЗНА'НИЕ *ср.* баамдоо, түшүнүү.

ОСОЗНА'ТЬ *сов. что* баамдоо, түшүнүү; **осознать своё положение** өзүнүн ал-жайын түшүнүү.

ОСО'КА *ж.* өлөң чөп.

ОСО'КОВЫЙ, -ая, -ое **осока**-*га т.*; **семейство осоковых** өлөң чөп тукумуна кирүүчүлөр.

ОСОКО'РНИК *м.* кичине кара терек токою.

ОСОКО'РЬ *м.* кара терек.

ОСОЛОВ'ЕТЬ *сов. разг.* шалдыроо, ыксыроо.

О'СПА *ж.* чечек; **привить оспу** чечек эмдөө; **ветряная оспа** суу чечек (*чечек сымал оорунун бир түрү*).

ОСПА'РИВАТЬ *несов.* 1. *см.* **оспорить**; 2. *что* (*добиваться*) талашуу, мелдешүү; **оспаривать первую премию** биринчи сыйлыкты талашуу; **оспаривать звание чемпиона** чемпион деген наам үчүн мелдешүү.

О'СПЕННЫЙ, -ая, -ое **оспа**-*га т.*; **оспенный знак** чечек чаары; **оспенный больной** чечек чыккан оору киши.

О'СПИНА *ж.* чечек жарасы, чечектин орду.

ОСПОПРИВИВА'НИЕ *ср.* чечек эмдөө.

ОСПОПРИВИВА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **оспопрививание**-*га т.*; **оспопрививательный пункт** чечек эмдөө пункту.

ОСПО'РИТЬ *сов. кого-что* натуура каршы чыгуу; **оспорить чьё-л. заявление** *бирөөнүн* айтканына каршы чыгып талашуу.

ОСРАМИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* уят кылуу, уятка калтыруу, маскара кылуу, шерменде кылуу.

ОСРАМИ'ТЬСЯ *сов. разг.* уят болуу, уятка калуу, шылдың (күлкү) болуу, маскара болуп калуу, шерменде болуу.

ОСТ *м. мор.* ост (*чыгыш*).

ОСТАВА'ТЬСЯ *несов. см.* **остаться**; ◇ **счастливо оставаться** жакшы калгыла, жакшы калыңыз, жакшы тургула, жакшы туруңуз.

ОСТА'ВИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*не взять с собой*) таштап кетүү, албай кетүү; **оставить детей дома** балдарды үйгө таштап кетүү; **оставить книгу у товарища** китепти жолдошуна таштап кетүү; 2. *что, чего* (*сохранить, приберечь*) алып калуу, атайлап алып калуу, алып коюу, калтыруу, сактоо, сактап калуу; **оставить масла на утро** майды эртең менен кийге калтыруу; **оставить для товарища билет в театр** жолдошу үчүн театрга билет алып коюу; **оставить за собой право** өзүнүн укугун сактап калуу; 3. *кого-что* (*сохранить в каком-л. положении, состоянии*) калтыруу; **оставить пол неокрашенным** полду боёлбогон бойдон калтыруу; **оставить приговор в силе** өкүмдү күчүндө калтыруу; **оставить вопрос открытым** маселени чечилбеген бойдон калтыруу; 4. *кого-что* (*заставить остаться*) алып калуу, калтыруу; **оставить гостей ночевать** конокторду конууга алып калуу; 5. *кого-что* (*покинуть*) кетүү, таштап кетүү; **оставить семью** үй-бүлөсүн таштап кетүү; **силы оставили его** анын алы кетти, каруусу кетти; 6. *что* (*отказаться*) коюу, коюу; **оставить надежду** үмүт үзүү; **оставить мысль** ойлогонду коюу; 7. *что* (*прекратить*) токтотуу, жайына коюу; **оставьте разговоры** сүйлөшүүнү токтоткула; **оставьте, это не ваше дело** жайына коюңуз, бул сиздин ишиңиз эмес; 8. *кого-что без чего* -сыз калтыруу, ... жок калтыруу; **оставить без денег** акчасыз калтыруу; **оставить заявление без ответа** арызды жоопсуз калтыруу; ◇ **оставить без внимания** көңүл бурбай коюу, капарга албай коюу; **оставить без последствий** натыйжасыз калтыруу; **не оставь меня** (*не позабудь*) мага жардам көрсөтө жүр, мени унутуп койбо; **оставить в дураках** акмак кылуу, сызга отургузуу; **оставить в покое** тынчтык берүү; **оставить позади** артта калтыруу; **оставить по себе память** артына эстелик калтыруу.

ОСТАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **оставить**; ◇ **оставляет желать лучшего** мындан алда канча жакшы болууга тийиш эле.

ОСТАЛЬНО'Й, -ая, -ое 1. калган, башкасы, бөлөгү; **взять остальные книги** калган китептерди алуу; 2. *в знач. сущ. ср.* калгандары, калганы; 3. *в знач. сущ.* **остальные** *мн.* башкалар; **нужно спросить у остальных** башкалардан суроо керек; **где остальные?** башкалар кайда?

ОСТАНА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **остановить**.

ОСТАНА'ВЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **остановиться**; **ни перед чем не останавливаться** эч нерсеге карабастан; 2. *страд. к* **останавливать**.

ОСТА'НКИ *только мн.* сөөк (*өлүктүн сөөгү*).

ОСТАНОВИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*прекратить движение, ход*) токтотуу; **остановить поезд** поездди токтотуу; **остановить часы** саатты токтотуу; 2. *кого-что* (*сдержать, запретить*) токтотуу, тыюу; **остановить смельчака** кайраттуу кишини токтотуу; **остановить шалуна** тентекти тыюу; 3. *что, перен.* (*сосредоточить*): **остановить внимание** *на чём-л. бир нерсеге* көңүл буруу; **остановить взгляд** *на чём-л. бир нерсени* кароо; ◇ **остановить свой выбор** *на чём-л. бир нерсени* жактыруу, тандап *бир нерсеге* токтолуу; **остановить кровь** канды токтотуу.

ОСТАНОВИ'ТЬСЯ *сов.* 1. токтоо, токтолуу; **остановиться на перекрёстке** жолдун кайчылашкан жеринетоктоо; **работа остановилась** иш токтоду; **остановиться на полуслове** сүйлөп жаткан сөзүн бүтпөй токтоо; 2. (*поселиться по приезде*) токтоо, түшүү; **остановиться в гостинице** гостиницага токтоо; 3. (*задержаться на чём-л.*) токтолуу; **остановиться на описании подробностей** майда-чүйдөсүнөн бери толуктап айтууга (жазууга) токтолуу.

ОСТАНО'ВКА *ж.* 1. (*действие*) токтоо, токтотуу, токтолуу; 2. (*пункт*) токтой турган жай; **трамвайная остановка** трамвай токтой турган жай; ◇ **остановка за** *чем-л. разг.* тоскоол, илинчек, кедерги; **остановка только за разрешением** уруксат алуу гана илинчек болуп турат; **остановка только за тобой** сен эле кедерги болуп турасың; **без остановки** токтоосуз.

ОСТА'ТОК *м.* 1. калганы, калган бөлүк, калдык; **остаток арбуза** дарбыздын калганы; **остаток жизни** калган өмүр; **остаток времени** калган убакыт; 2. **остатки** *мн.* калдык; **остатки крепостной стены** крепосттук стенанын калдыгы; **остатки старого быта** эски турмуштун калдыгы; 3. **остатки** *мн.* (*отбросы*) калдыктар, таштанды; саркыт (*пищи и питья*); **нефтяные остатки** нефть калдыктары; 4. *мат.* калдык.

ОСТА'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое **остаток** 1-*ге т.*; **остаточные суммы** калдык суммалар.

ОСТА'ТЬСЯ *сов.* 1. калуу; **остаться для работы в деревне** кыштакта иштөө үчүн калуу; 2. (*сохраниться*) калуу, сакталып калуу; **это навсегда останется в моей памяти** бул түбөлүккө менин эсимде калат; **осталось чувство удовлетворения** канааттангандык сезими калды; 3. (*сохранить*) калуу; **остаться при прежнем мнении** өзүнүн баштагы пикиринде калуу; 4. (*оказаться*) калуу, болуп калуу; **остаться без дела** ишсиз калуу; 5. калуу; **после кройки остались большие обрезки** бычкандан кийин чоң-чоң өөндөр калды; **после неё осталось двое детей** андан эки бала калды, анын артында эки баласы калды; ◇ **ему осталось только согласиться** ага макул болуу гана калды; **остаться с носом** *или* **остаться в дураках** *разг.* акмак болуп калуу, сызга отуруп калуу; **остаться в стороне** четте калуу; **он в долгу не останется** ал да эсесин кайтарат; **остаться на второй год** экинчи жылга калуу.

ОСТЕКЛЕНЕ'ТЬ *сов.* жансыздай болуп калуу (*мис.көз*).

www.bizdin.kg

ОСТЕКЛИ'ТЬ *сов. что* айнектөө, айнек салуу; **остеклйть окно́** терезеге айнек салуу.

ОСТЕКЛЯ'ТЬ *несов. см.* **остеклить.**

ОСТЕОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **остеология**-*га т.*; остеологиялык.

ОСТЕОЛО'ГИЯ *ж.* остеология (*анатомиянын сөөктөрдүн түзүлүшүн текшерүүчү бир бөлүмү*).

ОСТЕПЕНИ'ТЬ *сов. кого* токтолтуу, тыюу.

ОСТЕПЕНИ'ТЬСЯ *сов.* токтоо болуу, оор басырык тартуу; **он с года́ми остепени́лся** ал улгайган сайын токтоо болду.

ОСТЕПЕНЯ'ТЬ *несов. см.* **остепенить.**

ОСТЕПЕНЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **остепениться.**

ОСТЕРВЕНЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое аябай ачууланган, жаалданган; **остервене́лый враг** жаалданган душман.

ОСТЕРВЕНЕ'НИЕ *ср.* аябай ачуулануу, жаалдануу; **прийти́ в остервене́ние** аябай ачуулануу.

ОСТЕРВЕНЕ'ТЬ *сов.* аябай ачуусу келүү, жаалдануу.

ОСТЕРВЕНИ'ТЬСЯ *сов. см.* **остервенеть.**

ОСТЕРЕГА'ТЬ *несов. см.* **остере́чь.**

ОСТЕРЕГА'ТЬСЯ *несов. кого-чего* сак болуу, сактануу, сактанып жүрүү, абайлоо; **остерега́ться просту́ды** суук тийүүдөн сак болуу.

ОСТЕРЕ'ЧЬ *сов. кого-что* абайлатуу, сак болдуруу, эскертип коюу.

ОСТЕРЕ'ЧЬСЯ *сов. см.* **остерега́ться.**

ОСТИ'СТЫЙ, -ая, -ое кылкандуу; **ости́стый ко́лос пшени́цы** буудайдын кылкандуу башы.

О'СТОВ *м.* тулку, негиз; **о́стов корабля́** кеменин тулкусу; **о́стов ю́рты** боз үйдүн кереге-ууктары.

ОСТО'ЙЧИВОСТЬ *ж. мор.* оодарылбай бир калыпта жүрө алуучулук (*мис. кеме*).

ОСТО'ЙЧИВЫЙ, -ая, -ое *мор.* оодарылбай бир калыпта жүрө алуучу (*мис. кеме*).

ОСТОЛБЕНЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* сенейген, сенейип катып калган.

ОСТОЛБЕНЕ'НИЕ *ср. разг.* сенейип катып калуу.

ОСТОЛБЕНЕ'ТЬ *сов. разг.* сенейип катып калуу, эмне кыларын билбей далдырап туруп калуу.

ОСТОЛО'П *м. бран.* маңбаш, маңыроо, келесоо.

ОСТОРО'ЖНО *нареч.* **1.** (*осмотрительно*) сактык менен, абайлап; **де́йствовать осторо́жно** сактык менен иш кылуу; **2.** (*бережно*) этияттык менен, сактык менен; **осторо́жно перевяза́ть ра́ну** жараны этияттык менен таңуу; **3.** (*сдержанно, нерешительно*) акырын, абайлап; **осторо́жно постуча́ть в дверь** эшикти акырын кагуу; **осторо́жно возрази́ть** абайлап айтуу; ◇ **осторо́жно!**(*берегись!*) абайла!, байка!, сак бол!

ОСТОРО'ЖНОСТЬ *ж.* **1.** (*осмотрительность*) сактык, абайлагандык; **прояви́ть осторо́жность** сактык кылуу; **2.** (*бережность*) этияттык, сактык.

ОСТОРО'ЖНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*осмотрительный*) сак, абайлагыч; **осторо́жный челове́к** сак киши; **бу́дьте осторо́жны** сак болуңуз; **2.** (*бережный*) этият, этияттуу, сак; **осторо́жное обраще́ние с механи́змом** механизмди этияттык менен урунуу; **3.** акырын, абайлаган; **осторо́жный отве́т** абайлап берилген жооп.

ОСТОЧЕРТЕ'ТЬ *сов. кому, прост.* жадатуу, аша кечирүү, көкөйгө тийүү.

ОСТРАКИ'ЗМ *м.* остракизм, айдап жиберүү, кетирүү (*Байыркы Грецияда — шаар ичинен жараксыз граждандарды добушка коюу менен айдап чыгуу*); **подве́ргнуть** *кого-л.* **остраки́зму** *бирөөнү* айдап жиберүү.

ОСТРА'СТКА *ж. разг.* опуза; **для остра́стки** опуза үчүн.

ОСТРЕ'Ц *м. бот.* острец (*отоо чөптүн бир түрү*).

ОСТРИЁ *ср.* **1.** уч, миз; **остриё иго́лки** ийненин учу; **остриё штыка́** штыктын учу; **остриё са́бли** кылычтын мизи; **2.** *перен.* миз; **попа́сть на остриё кри́тики** сындын мизине туура келип калуу.

ОСТРИ'ТЬ I *несов. что* (*заострять*) курчутуу, учтоо; **остри́ть нож** бычак курчутуу; **остри́ть меч** кылычты курчутуу.

ОСТРИ'ТЬ II *несов.* (*говорить остроты*) укумчул сөз айтуу, куудул сөз сүйлөө; **он всегда́ остри́т** ал ар дайым куудул сүйлөйт.

ОСТРИ'ЦА *ж. зоол.* чүчөк (*курт*).

ОСТРИ'ЧЬ *сов. кого-что:* **остри́чь во́лосы** чачты кыркуу; **остри́чь но́гти** тырмакты алуу; **остри́чь овцу́** кой кыркуу.

ОСТРИ'ЧЬСЯ *сов.* чач алдыруу (*кайчы менен*).

О'СТРОВ *м. геогр.* арал.

ОСТРОВЕ'РХИЙ, -ая, -ое төбөсү учтуу; **острове́рхая ба́шня** төбөсү учтуу бурана.

ОСТРОВИТЯ'НИН *м.* аралда туруучу киши.

ОСТРОВИТЯ'НКА *женск. р. к* **островитя́нин**

ОСТРОВНО'Й, -а́я, -о́е аралдагы, аралдык; **островно́е госуда́рство** аралдагы мамлекет; **островно́й жи́тель** аралда жашоочу адам.

ОСТРОВО'К *м. уменьш. от* **о́стров** аралча, кичине арал.

ОСТРО'Г *м. уст.* абак, түрмө.

ОСТРОГА' *ж.* дегээ; **бить ры́бу острого́й** балыкты дегээ менен саюу.

ОСТРОГА'ТЬ *сов. см.* **обстрога́ть.**

ОСТРОГЛА'ЗЫЙ, -ая, -ое *разг.* курч көздүү, кергүч, көрөөгөч.

ОСТРОГУ'БЦЫ *только мн.* ат тиш, кемпирооз (*аспаптын бир түрү*).

ОСТРО'ЖНИК *м. уст.* түрмөгө камалган.

ОСТРОЗАРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое өтө жугушгуу.

ОСТРОКОНЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое учу учтуу, шоңшогой, төбөсү учтуу, башы учтуу; **остроконе́чная ша́пка** төбөсү шоңшогой баш кийим.

ОСТРОЛИ'СТ *м. бот.* ийне жалбырактуу (*жайы-кышы жашыл болуп турган ийне жалбырактуу жыгач*).

ОСТРОНО'СЫЙ, -ая, -ое шиш тумшук; шиш мурун (*о человеке*).

ОСТРОСЛО'В *м. разг.* укумчул сөзчүл, куудул сөзчүл.

ОСТРОСЛО'ВИЕ *ср.* укумчул сөз, куудул сөз, курч сөздөр менен сүйлөө.

ОСТРОСЛО'ВИТЬ *несов. разг.* укумчул сөз айтуу.

ОСТРОТА' *ж.* **1.** курчтук; **острота́ ножа́** бычактын курчтугу; **2.** *перен.* (*восприимчивость*) курчтук; **острота́ слу́ха** кулактын курчтугу; **острота́ зре́ния** көздүн курчтугу; **острота́ ума́** акылдын курчтугу; **3.** (*напряжённость*) оордук; **острота́ положе́ния** абалдын оордугу; **4.** (*мн.* **остро́ты**) укумчул сөздөр, куудул сөздөр; **сыпать остро́тами** укумчул сөздөрдү жаадыруу; **пло́ские остро́ты** мааниси жок укумчул сөздөр; **дешёвые остро́ты** арзыбаган укумчул сөздөр; **уда́чная острота́** орундуу айтылган куудул сөздөр.

ОСТРОУГО'ЛЬНИК *м.* тар бурчтук.

ОСТРОУГО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое тар бурчтуу; **остроуго́льный треуго́льник** тар бурчтуу үч бурчтук.

ОСТРОУ'МИЕ *ср.* укумчулдук; чукугандай сөз табуу.

ОСТРОУ'МНО *нареч.* укумчулдук менен, чукугандай сөз таап; **остроу́мно отве́тить** чукугандай сөз таап, жооп кайтаруу.

ОСТРОУ'МНЫЙ, -ая, -ое акылы курч, ташка тамга баскандай, укумчул, чукугандай сөз тапкан; **остроу́мный челове́к** акылы курч киши; **остроу́мное выраже́ние** чукугандай табылган сөз; **остроу́мное реше́ние вопро́са** маселени акылдуулук менен чечүү.

О'СТРЫЙ, -ая, -ое **1.** (*отточенный*) курч, учтуу, өткүр; **о́страя бри́тва** курч устара; **о́страя игла́** учтуу ийне; **о́стрый нож** өткүр бычак; **2.** (*суживающийся*) учтуу, тар; **о́стрый нос ло́дки** кайыктын учтуу башы; **о́стрый у́гол** тар бурч; **3.** *перен.* (*проницательный*) жетик, курч; **о́стрый ум** жетик акыл; **4.** *перен.* (*о вкусе, запахе*) курч, мурунду жарган; өткүр (*тамак*); **о́стрый за́пах** мурунду жар-

www.bizdin.kg

ган жыт; **о́стрый со́ус** өткүр соус; 5. (*остроумный, язвительный*) курч, жанга тийген, чучукка тийген; **о́страя шу́тка** чучукка тийген тамаша; **у него́ о́стрый язы́к** анын тили курч; 6. *перен.* (*сильный*) какшаткан, зырылдаган; **о́страя боль** какшаткан оору; 7. *перен.* (*напряжённый*) оор, катуу; **о́строе положе́ние** оор абал; **о́страя кла́ссовая борьба́** катуу тап күрөшү.

ОСТРЯ'К *м. разг.* укумчул, чукугандай сөз тапкан киши.

ОСТУДИ'ТЬ *сов. что* суутуу.

ОСТУЖА'ТЬ *несов. см.* **остуди́ть.**

ОСТУПА'ТЬСЯ *несов. см.* **оступи́ться.**

ОСТУПИ'ТЬСЯ *сов.* жаза басуу, чала басуу (*мис. баскычты*).

ОСТЫВА'ТЬ *несов. см.* **осты́ть.**

ОСТЫ'ТЬ *сов.* 1. (*стать холодным*) сууш, муздак тартуу; **чай осты́л** чай сууду; 2. *перен.* көңүл кайтуу, басылуу; **гнев его́ осты́л** анын ачуусу басылды.

О'СТЬ *ж.* кылкан, мурут (*у злаков*); жалбырактын катуу учу (*у листьев*).

ОСУДИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* айыптоо, жаман деп табуу, сөгүш берүү; **осуди́ть плохо́й посту́пок** жаман кылыкты айыптоо; 2. *кого, юр.* (*приговорить*) кесүү, айыптап кесүү, айыптап өкүм чыгаруу; **осуди́ть вое́нных престу́пников** согуш кылмышкерлерин айыптап өкүм чыгаруу; 3. *на что, перен.* (*обречь*) бет алуу, бет алдыруу.

ОСУЖДА'ТЬ *несов. см.* **осуди́ть.**

ОСУЖДЕ'НИЕ *ср.* 1. (*порицание*) айыптоо, жамандоо, сөгүш, сөгүш берүү; 2. *юр.* кесүү, айыптоо, айыптап кесүү, айыптап өкүм чыгаруу.

ОСУЖДЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. к* **осуди́ть;** 2. *в знач. сущ. м., ж. юр.* кесилген, айыпталган.

ОСУ'НУТЬСЯ *сов.* арыктап жүдөө, бетинин чүкөсү чыгуу, бети арыктап чүрүшүү.

ОСУША'ТЬ *несов. см.* **осуши́ть.**

ОСУШЕ'НИЕ *ср.* кургатуу; **осуше́ние боло́т** саздарды кургатуу.

ОСУШИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **осушение**-*ге т.*; **осуши́тельные рабо́ты** кургатуу жумуштары.

ОСУШИ'ТЬ *сов. что* 1. кургатуу; **осуши́ть боло́то** сазды кургатуу; 2. *разг.* (*выпить*) шыпкап ичүү, калтырбай ичүү; **осуши́ть стака́н** стакандын түбүндө эчтеме калтырбай шыпкап ичүү; ◇ **осуши́ть слёзы** сооротуу; **осуши́ть глаза́** ыйлабай калуу, сооронуу.

ОСУ'ШКА *ж.* кургатуу.

ОСУЩЕСТВИ'МОСТЬ *ж.* жүзөгө чыга тургандык, иш жүзүнө ашырыла тургандык, иш жүзүнө ашырылууга мүмкүн болгондук.

ОСУЩЕСТВИ'МЫЙ, -ая, -ое турмушка ашырууга боло турган, жүзөгө чыга турган, иш жүзүнө ашырыла турган, иш жүзүнө ашырылууга мүмкүн болгон.

ОСУЩЕСТВИ'ТЬ *сов. что* турмушка ашыруу, жүзөгө ашыруу, иш жүзүнө ашыруу; **осуществи́ть свой пла́ны** өзүнүн пландарын жүзөгө ашыруу.

ОСУЩЕСТВИ'ТЬСЯ *сов.* турмушка ашуу, ужутка чыгуу, жүзөгө ашуу, иш жүзүнө ашырылуу; **мечта́ о счастли́вой жи́зни осуществи́лась** бактылуу турмуш тилеги ужутка чыкты.

ОСУЩЕСТВЛЕ'НИЕ *ср.* турмушка ашыруу, жүзөгө чыгаруу, иш жүзүнө ашыруу.

ОСУЩЕСТВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **осуществи́ть.**

ОСУЩЕСТВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **осуществи́ться;** 2. *страд. к.* **осуществля́ть.**

ОСЧАСТЛИ'ВИТЬ *сов. кого-что* бакыттуу кылуу, бирөөнү бакыттуу кылуу.

ОСЫПА'НИЕ *ср.* күбүлүү, күбүлүп түшүү, чубуруп түшүү.

ОСЫ'ПАТЬ *сов.* 1. *см.* **обсы́пать;** 2. *кого-что* (*усеять*) жайнатуу, бетине себүү, үстүнө жаба себүү; **не́бо осы́пано звёздами** асманда жылдыздар жыбырап жайнайт; **я́блоня осы́пана цвета́ми** алма жыгачынын гүлдөрү жайнап турат; ◇ **осы́пать поцелу́ями** өпкүлөп жиберүү; **осы́пать упрёками** аябай кекетүү.

ОСЫПА'ТЬ *несов. см.* **осы́пать.**

ОСЫ'ПАТЬСЯ *сов.* 1. (*опасть*) күбүлүп түшүү, чубуруп түшүү; **цветы́ осы́пались** гүлдөр күбүлүп түштү; 2. (*обвалиться*) эшилүү (*мис. кум*).

ОСЫПА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **осы́паться;** 2. *страд. к* **осыпа́ть.**

О'СЫПЬ *ж. геол.* осыпь (*эшилип түшүп чогулган тоо тектеринин сыныктары*).

ОСЬ *ж.* 1. (*колеса́*) ок (*дөңгөлөктүн огу*); **пере́дняя ось** алдыңкы ок; 2. *мат., физ.* ок (*геометриялык тело тегеренген убакта ордунда былк этпей туруучу түз сызыгы, мис. жердин огу, киндиги*); **ось враще́ния** айлануу огу.

ОСЬМИНО'Г *м. зоол.* сегиз бут (*узун сегиз буту бар деңиз айбаны*).

ОСЬМУ'ШКА *ж. разг. уст.* ашмушке (*кадактын сегизден бир бөлүгү*); **осьму́шка ча́ю** ашмушке чай.

ОСЯЗА'ЕМОСТЬ *ж.* сезилгичтик, сыйпаганда сезилгичтик.

ОСЯЗА'ЕМЫЙ, -ая, -ое 1. *прич от* **осяза́ть;** 2. *прил.* (*заметный*) сезилердик, көзгө көрүнөрдүк, көрүнүктүү, билинердик; **осяза́емые результа́ты** көрүнүктүү натыйжалар.

ОСЯЗА'НИЕ *ср.* сезүү, денени сезими, туюу.

ОСЯЗА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* сезгичтик.

ОСЯЗА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. **осязание**-*ге т.*; сезүүчү, сезе турган; **осяза́тельный о́рган** сезүү органы; 2. *перен.* (*значительный*) көзгө көрүнөрдүк, жарытардык, көрүнүктүү; **лече́ние дало́ осяза́тельные результа́ты** дарылоо көрүнүктүү натыйжаларды берди.

ОСЯЗА'ТЬ *несов. кого-что* сезүү (*кол, дене менен*).

ОТ (ОТО) *предлог с род. п.* 1. (*при указании на исходный, отправной пункт*) -дан; **от нача́ла до конца́** башынан аягына чейин; **от го́рода до ста́нции** шаардан станцияга чейин; **в десяти́ киломе́трах от го́рода** шаардан он километр алыстыкта; **от Москвы́ до Ленингра́да** Москвадан Ленинградга чейин; 2. (*при указании целого, от которого берётся часть*) -дан; **отре́зать ломо́ть от хле́ба** нандан бир сындырым кесип алуу; **от пальто́ оторвала́сь пу́говица** пальтонун топчусу үзүлүп калды; 3. (*при устранении, прекращении чего-л.*) -дан; **изба́виться от опа́сности** коркунучтан кутулуу; **устрани́ться от уча́стия** катышуудан четтөө; 4. (*указывает на причину, основание чего-л.*) -дан; **дрожа́ть от стра́ха** коркконунан калтыроо; **от не́чего де́лать** кылар иш болбогондуктан; 5. (*указывает на противопоставление*) -дан; **отлича́ть добро́ от зла́** жакшылыкты жамандыктан ажырата билүү; 6. (*указывает на временну́ю последовательность*) -дан, менен; **год о́т году** жылдан жылга; **день ото дня́** күндөн күнгө; **вре́мя от вре́мени** мезгил-мезгили менен; ◇ **написа́ть от руки́** кол менен жазуу; **от всей души́** жан-дили менен.

ОТ- (ОТО-, ОТЪ-) *приставка* 1) *кандайдыр бир аракеттин бүткөндүгүн, токтолгондугун, аткарылып болгондугун көрсөтөт; мис.*: **отрабо́тать** эмгек менен актоо, төлөө (*мис. алган акчаны*); **отзвуча́ть** жаңырып басылуу, айтылып бүтүү; 2) *бир нерсенин бөлүнүшү, бир жакка кеткен кыймыл, мис.*: **откле́ить** желимин ажыратуу; **отъе́хать** кандайдыр бир пункттан жөнөп кетүү; 3) *«ся» менен аякталган этиштерде — бир нерседен качуу, алыстоо максаты менен аракет кылгандыкты көрсөтөт; мис.*: **отговори́ться** жок шылтоо табуу.

ОТА'ВА *ж.* алысын (*чабылган чөптүн ордуна чыккан жаш чөп*).

ОТА'ВНЫЙ, -ая, -ое **отава**-*га т.*; **ота́вные корма́** алысын тоюттар.

ОТА'ПЛИВАТЬ *несов. см.* **отопи́ть.**

www.bizdin.kg

ОТА'РА *ж.* короо кой; **колхо́зные ота́ры** колхоздун короо-короо койлору.

ОТБА'ВИТЬ *сов. что, чего* бөксөртүү, бөлүп алып таштоо, кемитүү, кемитип алып таштоо; **отба́вить молока́** сүттү бөксөртүү, сүттү кемитүү.

ОТБА'ВКА *ж.* бөксөртүү, бөлүп алып таштоо, кемитүү, кемитип алып таштоо.

ОТБАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **отба́вить;** ◇ **хоть отбавля́й** *разг.* толуп жатат, быкып жатат.

ОТБЕГА'ТЬ *несов. см.* **отбежа́ть.**

ОТБЕЖА'ТЬ *сов.* жүгүрүп алыстоо, качуу, чуркап алыстоо; **отбежа́ть в сто́рону** бир жакка чуркап качуу.

ОТБЕ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **отбели́ть.**

ОТБЕЛИ'ТЬ *сов. что* агартуу, акка боёо; **отбели́ть холст** боз кендирди агартуу.

ОТБЕ'ЛКА *ж.* агартуу, акка боёо; **отбе́лка холста́** боз кендирди агартуу.

ОТБЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **отбе́льный цех** агартуу цехи.

ОТБИВА'ТЬ *несов. см.* **отби́ть; отбива́ть такт** тактыны бөлүп белгилөө, такт менен уруу.

ОТБИВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отби́ться; 2.** *страд. к* **отбива́ть.**

ОТБИ'ВКА *ж.* чыңоо; **отби́вка косы́** чалгыны чыңоо.

ОТБИВНО'Й, -а́я, -о́е отбивной (*урул жумшартылган этпен жасалган тамак*); **отбивна́я котле́та** *или* **отбивна́я** отбивной котлета.

ОТБИРА'ТЬ *несов. см.* **отобра́ть.**

ОТБИ'ТИЕ *ср.* кайта уруу, кайта согуу, кайта кайтаруу; **отби́тие ата́ки** чабуулдун мизин кайтаруу.

ОТБИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*отразить*) кайта уруу, кайта согуу, кайта кайтаруу; **отби́ть мяч руко́й** топту кол менен кайта уруу; **отби́ть ата́ку** чабуулду кайтаруу; **2.** *кого-что* (*отнять с боем*) урушуп тартып алуу, согушуп тартып алуу; **отби́ть го́род** шаарды урушуп тартып алуу; **отби́ть плённых** туткундарды урушуп бошотуп алуу; **3.** *что* (*отломить, отколотить*) уруп сындыруу, уруп кетүү, уратуу; **отби́ть ру́чку у ча́шки** чашканын сабын уруп сындыруу; **4.** *что, перен.* (*удалить, отнять*) кетирүү, жоготуу, жоюу, кайтаруу, жок кылуу; **отби́ть за́пах** жыт кетирүү, **отби́ть неприя́тный вкус** жаман даамды жоготуу; **отби́ть охо́ту** *к чему-л.* *бир нерсеге* болгон көңүлдү кайтаруу; **5.** *что* чыңоо; **отби́ть косу́** чалгы чыңоо; **6.** *что* (*напр. такт*) уруп белгилөө.

ОТБИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*отразить нападение*) кайта сокку берип коргонуу; **отби́ться от врага́** кайта сокку берип душмандан коргонуу; **2.** (*отстать от своих*) адашып кетүү, адашуу; **конь отби́лся от табуна́** ат үйүрүнөн адашты; **3.** (*отломаться*) сынуу, кетилүү; **но́сик ча́йника отби́лся** чайнектин чоргосу сынды; ◇ **отби́ться от рук** *разг.* такыр тил албай өз билгенин кылуу (*мис. бала*).

ОТБЛАГОДАРИ'ТЬ *сов. кого-что* кылган жакшылыкка алкыш айтуу, эсесин кайтаруу; **отблагодари́ть за по́мощь** берген жардамы үчүн алкыш айтуу (эсесин кайтаруу).

О'ТБЛЕСК *м.* бир нерсенин бетине тийген жарык, шоола; **о́тблески пла́мени** жалындын жарыгы.

ОТБО'Й *м.* **1.** *воен.* (*сигнал*) отбой (*бир аракеттин бүтүшүнө берилүүчү белги*); **отбо́й возду́шной трево́ги** аба тревогасына берилген отбой; **бить отбо́й** 1) *воен.* отбой уруу, согуш аракетин токтотуу; 2) *перен.* тануу, сөзүнөн кайтуу; **2.** (*у телефона*) отбой (*телефондо сүйлөшүү бүткөн соң берилүүчү коңгуроо*); ◇ **отбо́я нет** *от кого-л.* такыр кутулбайсың, жанды тындырбайт (*мис. конок*).

ОТБО'ЙКА *ж. горн.* уруп сындыруу, уруп кетүү, уратуу; **механи́ческая отбо́йка ка́менного у́гля́** таш көмүрдү механикалык жол менен уруп сындыруу (уратуу).

ОТБО'ЙНЫЙ, -ая, -ое *горн.* уруп түшүрмө, уратма; **шахтёрский отбо́йный молото́к** шахтёрдун уруп түшүрмө балкасы.

ОТБО'Р *м.* **1.** (*действие*) тандап алуу, ылгап алуу; **2.** *биол.* тандалуу, тандалып жашоого ылайыкталуу; **есте́ственный отбо́р** табигый жол менен тандалуу.

ОТБО'РНЫЙ, -ая, -ое тандамал, тандалып алынган, ылгап тандалган; **отбо́рные семена́** тандамал үрөөндөр; **отбо́рные во́йска́** тандамал аскерлер; ◇ **отбо́рная ру́гань** барып турган жаман тилдөө.

ОТБО'РОЧНЫЙ, -ая, -ое тандап алуучу; **отбо́рочная коми́ссия** тандап алуучу комиссия.

ОТБОЯ'РИВАТЬСЯ *несов. см.* **отбоя́риться.**

ОТБОЯ'РИТЬСЯ *сов. разг.* шылтоо табуу; ал эле, бул эле деп шылтоо таап кутулуу; **отбоя́риться от приглаше́ния** чакырган жерге барбоо үчүн шылтоо табуу.

ОТБРА'СЫВАТЬ *несов. см.* **отбро́сить.**

ОТБРИ'ТЬ *сов. кого, разг.* катуу орой жооп кайтаруу.

ОТБРО'СИТЬ *сов. кого-что* **1.** (*в сторону*) ыргытуу, четке ыргытуу, четке ыргытып таштоо; **отбро́сить ка́мни в сто́рону** таштарды четке ыргытып таштоо; **2.** *воен.* сүрүп барып таштоо, кууп барып таштоо; **отбро́сить проти́вника** душманды сүрүп барып таштоо; **3.** *что, перен.* (*отвергнуть*) жокко чыгаруу, коюу, жаратпай салуу, керексиз деп табуу; **отбро́сить сомне́ния** күмөн саноону коюу; ◇ **де́рево отбро́сило дли́нную тень** жыгач узун көлөкө түшүрдү.

ОТБРО'СЫ *чаще мн.* (*ед.* **отбро́с** *м.*) таштандылар; **я́ма для отбро́сов** таштандылар ташталуучу чуңкур.

ОТБУКСИ'РОВАТЬ *сов. что* буксирге алып сүйрөө (баруу); **отбукси́ровать ка́тер в бу́хту** катерди буксирге алып сүйрөп бухтага алып баруу.

ОТБУШЕВА'ТЬ *сов. разг.* токтолуу, басылуу (*мис. бороон, катуу шамал*).

ОТБЫВА'НИЕ *ср.* срогу бүтүү (*мис. жазанын*).

ОТБЫВА'ТЬ *несов. см.* **отбы́ть.**

ОТБЫ'ТИЕ *ср.* **1.** (*отъезд*) жолго чыгуу, жөнөп кетүү, сапар тартуу; **2.** срогу бүтүү; **отбы́тие наказа́ния** жаза тартуунун срогу бүтүү.

ОТБЫ'ТЬ *сов.* **1.** (*уехать*) жолго чыгуу, жөнөп кетүү, сапар тартуу; **отбы́ть к ме́сту назначе́ния** кызматка дайындалган жерине жөнөп кетүү; **2.** *что* кутулуу; **отбы́ть срок наказа́ния** жаза тартуунун срогу бүтүү.

ОТВА'ГА *ж.* эрдик, кайрат, баатырдык; **награди́ть за отва́гу** эрдик үчүн сыйлоо.

ОТВА'ДИТЬ *сов. кого от чего, разг.* койдуруу, тыюу салуу; **отва́дить от куре́ния** тамеки тартууну койдуруу.

ОТВА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **отва́дить.**

ОТВА'ЖИВАТЬСЯ *несов. см.* **отва́житься.**

ОТВА'ЖИТЬСЯ *сов. с неопр.* эрдик кылуу, эрдиги кармоо, кайрат көрсөтүү, батынуу; **я не отва́жился с ним спо́рить** аны менен айтышууга мен батына албадым.

ОТВА'ЖНО *нареч.* эрдик менен, эрдик кылып, кайраттуулук менен, кайраттуулук кылып, баатырдык кылып, баатырдык менен.

ОТВА'ЖНОСТЬ *ж.* эрдик, кайраттуулук, баатырдык.

ОТВА'ЖНЫЙ, -ая, -ое эр, кайраттуу, баатыр; **отва́жный морепла́ватель** кайраттуу деңиз саякатчысы; **отва́жный поля́рник** баатыр полярник.

ОТВА'Л I *м.* **1.** (*действие*) таштоо, оодарып (алып) таштоо, бир четке чыгарып таштоо; **2.** *с.-х.* (*в плуге*) соконун чымды аңтаргыч бөлүгү; **3.** *горн.* кендин иштетүүгө жараксыз катмары; ◇ **до отва́ла** *разг.* аябай тойгончо, абдан тойгуча, бөйрөк чыга; **нае́сться до отва́ла** бөйрөк аябай чыга тоюу, абдан тойгуча жеш.

ОТВА'Л II *м. мор.* жөнөп кетүү, жүрүп кетүү, жолго чыгуу (*кеме*).

ОТВА'ЛИВАТЬ I *несов. см.* **отвали́ть** I.

ОТВА'ЛИВАТЬ II *несов. см.* **отвали́ть** II.

ОТВА'ЛИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отвали́ться; 2.** *страд. к* **отва́ливать** I.

ОТВАЛИ'ТЬ I *сов. что* **1.** (*сдвинуть в сторону*) таштоо, оодарып (алып) таштоо, бир четке чыгарып таштоо (*ооп*

www.bizdin.kg

нерсени); **отвали́ть ка́мень с доро́ги** ташты жолдон алып таштоо; **2.** *кому, разг.* (*дать щедро*) марттык кылып берүү; **отвали́ть сто рубле́й** марттык кылып жүз сом берүү.

ОТВАЛИ́ТЬ II *сов. мор.* (*отчалить*) жөнөп кетүү, жүрүп кетүү, жолго чыгуу (*кеме*); **парохо́д отвали́л от при́стани** пароход пристандан жөнөп кетти.

ОТВАЛИ́ТЬСЯ *сов.* коңторулуп түшүү, сыйрылып түшүү; **у́гол карни́за отвали́лся** карниздин бурчу коңторулуп түштү.

ОТВА́ЛКА *ж.* таштоо, оодарып (алып) таштоо, бир четке чыгарып таштоо.

ОТВА́Р *м.* маңыз; **мясно́й отва́р** эттин маңызы (*эттин ынак сорпосу*); **ри́совый отва́р** күрүчтүн кайнатылган маңызы.

ОТВА́РИВАТЬ *несов. см.* **отвари́ть.**

ОТВА́РИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отвари́ться;** **2.** *страд. к* **отва́ривать.**

ОТВАРИ́ТЬ *сов. что* кайнатып бышыруу.

ОТВАРИ́ТЬСЯ *сов.* кайнап бышуу; **о́вощи отвари́лись** жашылча кайнап бышты.

ОТВАРНО́Й, -а́я, -о́е кайнаган, кайнатылган, кайнатып бышырылган; **отварно́е мя́со** кайнатып бышырылган эт; **отварна́я вода́** кайнаган суу, кайнатылган суу.

ОТВЕ́ДАТЬ *сов. что, чего, уст.* **1.** жеп даамын татуу, даамын көрүү; **отве́дать ды́ни** коонду жеп даамын көрүү; **2.** *перен.* (*испытать*) баштан өткөрүү.

ОТВЕДЕ́НИЕ *ср.* **1.** буруп кетүү, кайтаруу (*мис. сууну*); **2.** берүү бөлүп берүү (*мис. жерди*).

ОТВЕЗТИ́ *сов. кого-что* **1.** жеткирүү, алып барып жеткирүү (*ат, араба, машина ж. б. менен*); **отвезти́ пи́сьма на по́чту** катты почтага жеткирүү; **2.** (*увезти в сторону*) чыгарып таштоо, башка жакка алып барып таштоо; **отвезти́ ка́мни в сто́рону от доро́ги** таштарды жолдун бир четине чыгарып таштоо.

ОТВЕРГА́ТЬ *несов. см.* **отве́ргнуть.**

ОТВЕ́РГНУТЬ *сов. кого-что* макул таппоо, жаратпай коюу, кабыл албоо, кабыл албай коюу; **отве́ргнуть прое́кт** долбоорду жаратпай коюу; **отве́ргнуть предложе́ние** сунушту кабыл албай коюу.

ОТВЕРДЕВА́ТЬ *несов.* черге (чорго, берчке) айлануу, катуу болуу.

ОТВЕРДЕ́ЛОСТЬ *ж.* черге (чорго, берчке) айлангандык, берчке айланган жер, катып калгандык, катып калган жер.

ОТВЕРДЕ́ЛЫЙ, -ая, -ое черге (чорго, берчке) айланган, катууга айланган; **отверде́лая о́пухоль** берчке айланган шишик.

ОТВЕРДЕ́НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) черге (чорго, берчке) айлануу, берч болуу, катып калуу; **2.** (*отверделость*) черге (чорго, берчке) айлангандык, берчке айланган жер, катып калгандык, катып калган жер; **небольшо́е отверде́ние** кичинекей берчке айланган жер.

ОТВЕРДЕ́ТЬ *сов.* черге (чорго, берчке) айлануу, катып калуу; **о́пухоль отверде́ла** шишик катуу берч болуп калды.

ОТВЕ́РЖЕННЫЙ, -ая, -ое куулган, четке кагылган, катардан чыккан.

ОТВЕРНУ́ТЬ *сов. что* **1.** (*повернуть в сторону*) башка жакка буруу; **отверну́ть лицо́** бетти башка жакка буруу; **2.** (*отогнуть*) кайруу; **отверну́ть полу́ пальто́** пальтонун этегин кайруу; **3.** (*открыть*) бурап ачуу; **отверну́ть кран** кранды бурап ачуу; **4.** (*отвинтить*) бурап чыгаруу; **отверну́ть га́йку** гайканы бурап чыгаруу.

ОТВЕРНУ́ТЬСЯ *сов.* **1.** (*повернуться в сторону*) бурулуп башка жакка кароо; **отверну́ться от собесе́дника** аңгемелешип отурган кишиден бурулуп башка жакка кароо; **2.** (*отогнуться*) кайрылуу; **край одея́ла отверну́лся** жууркандын чети кайрылды; **3.** (*открыться*) буралып ачылуу; **кран отверну́лся** кран буралып ачылды; **4.** (*отвинтиться*) буралып чыгуу, буралып чыгарылуу; **га́йка отверну́лась** гайка буралып чыкты.

ОТВЕ́РСТИЕ *ср.* тешик; **отве́рстие в полу́** полдогу тешик; **заде́лать отве́рстие в стене́** стенадагы тешикти бүтөө.

ОТВЕРТЕ́ТЬ *сов. разг. см.* **отверну́ть** 4.

ОТВЕРТЕ́ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*отвинтиться*) буралып чыгып кетүү; **2.** *от чего, перен.* (*отделаться*) буйтактап (тайсалдап) кутулуу; **отверте́ться от неприя́тного поруче́ния** жагымсыз тапшырмадан буйтактап кутулуу.

ОТВЁРТКА *ж.* отвёртка (*бурамаларды ачуучу же бекитүүчү аспап*).

ОТВЁРТЫВАТЬ *несов. см.* **отверну́ть.**

ОТВЁРТЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отверну́ться, отверте́ться;** **2.** *страд. к* **отвёртывать.**

ОТВЕ́С *м.* **1.** *тех.* отвес (*тиктикти белгилөөчү, жипке асма салмоор; муну көбүнчө курулушчулар колдонот*); **2.** (*вертикальный склон*) тик ылдый.

ОТВЕ́СИТЬ *сов. что* таразага тартуу; **отве́сить килогра́мм ма́сла** таразага бир килограмм май тартуу; ◇ **отве́сить покло́н** жүгүнүп ызат кылуу, жүгүнүп амандашуу.

ОТВЕ́СНО *нареч.* тик ылдый.

ОТВЕ́СНЫЙ, -ая, -ое тик; **отве́сная скала́** тик аска.

ОТВЕСТИ́ *сов.* **1.** *кого-что* (*доставить куда-л.*) алып баруу, алып барып коюу, ээрчитип барып коюу; **отвести́ дете́й в де́тский сад** балдарды балдар бакчасына ээрчитип барып коюу; **отвести́ больно́го к врачу́** оору кишини врачка алып барып коюу; **2.** *кого-что* (*в сторону*) жетелеп кетүү, ээрчитип алып кетүү (баруу); **отвести́ собесе́дника к окну́** аңгемелешип жаткан кишини ээрчитип терезеге алып баруу; **3.** *что* (*изменить направление*) буруп кетүү, кайтаруу; **отвести́ реку́** сууну буруп кетүү; **отвести́ уда́р** соккуну кайтаруу; **4.** *кого-что, перен.* (*отклонить*) жокко чыгаруу, чыгарып салуу, каршы чыгуу, алып таштоо; **отвести́ обвине́ние** айыпты жокко чыгаруу; **отвести́** *чью-л.* **кандидату́ру** *бирөөнүн* кандидатурасын алып таштоо; **5.** *что* (*отдать в пользование*) берүү, бөлүп берүү, пайдаланууга берүү; **отвести́ уча́сток под о́пытную ста́нцию** тажрыйба станциясына участок бөлүп берүү; **отвести́ гря́дки под огурцы́** бадыраң тигүү үчүн жөөк бөлүп берүү; ◇ **отвести́ ду́шу** *разг.* чер жазылуу, жыргап калуу; **отвести́ глаза́** *кому-л.* алаксытуу, көңүлдү башка жакка буруп жиберүү, будамайлоо; **я не мог глаз отвести́** мен көзүмдү алалбадым, карап тойбодум.

ОТВЕ́Т *м.* **1.** жооп; **получи́ть отве́т на письмо́** катка жооп алуу; **дать отве́т** жооп кайтаруу; **2.** *мат.* жооп, чыгышы (*маселенин чыгарындысы*); **3.** *уст.* (*ответственность*) жоопкерчилик; **призва́ть к отве́ту** жоопко тартуу, жоопкерчиликке чакыруу.

ОТВЕТВИ́ТЬ *сов. что* тармак чыгаруу; **ответви́ть ары́к** арыктан тармак чыгаруу.

ОТВЕТВИ́ТЬСЯ *сов.* бутактоо, бутактануу, бутак жаюу.

ОТВЕТВЛЕ́НИЕ *ср.* **1.** (*отросток*) бутак; **2.** (*боковая линия*) тармак, айрык; **ответвле́ние желе́зной доро́ги** темир жол тармагы; **ответвле́ние кана́ла** каналдын тармагы; **3.** *перен.* (*от чего-л. основного*) тармак; **диале́кты и жарго́ны — ответвле́ния от общенаро́дного языка́** диалектилер менен жаргондор — жалпы элдик тилдин тармактары.

ОТВЕТВЛЯ́ТЬ *несов. см.* **ответви́ть.**

ОТВЕТВЛЯ́ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **ответви́ться;** **2.** *страд. к* **ответвля́ть.**

ОТВЕ́ТИТЬ *сов.* **1.** жооп берүү, жооп кайтаруу; **отве́тить на вопро́с** суроого жооп берүү; **2.** *за что* жооп берүү, жооптуу болуу, жазасын тартуу; **отве́тить за свой посту́пок** өзүнүн кылган иши үчүн жооптуу болуу; **отве́тить голово́й** башы менен жооп берүү; ◇ **отве́тить уро́к** сабакты мугалимге айтып берүү (*окуучу*).

ОТВЕ́ТНЫЙ, -ая, -ое жооп иретиндеги; **отве́тное письмо́** жооп иретиндеги кат; **отве́тный покло́н** жооп иретиндеги салам; **отве́тное приглаше́ние** жооп иретиндеги чакыруу.

www.bizdin.kg

ОТВЕ'ТСТВЕННОСТЬ *ж.* 1. жоопкерчилик, жооптулук; **привле́чь** *кого-л.* **к отве́тственности** *бирөөнү* жоопко тартуу; **возложи́ть** *на кого-л.* **отве́тственность** *бирөөгө* жоопкерчиликти жүктөө; **под ва́шу отве́тственность** сиздин жоопкерчилигиңиз астында; **взять на себя́ отве́тственность** жоопкерчилигин өзүнө алуу; **снять с себя́ отве́тственность** жоопкерчиликти өзүнөн алып таштоо; 2. (*серьёзность*) жооптуулук, олуттуулук, маанилүүлүк; **отве́тственность моме́нта** учурдун жооптуулугу.

ОТВЕ'ТСТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. жооптуу; **отве́тственный рабо́тник** жооптуу кызматкер; **отве́тственный дежу́рный** жооптуу дежурный; **отве́тственный представи́тель** жооптуу өкүл; 2. (*важный, серьёзный*) жооптуу, олуттуу, маанилүү; **отве́тственный пери́од** жооптуу мезгил.

ОТВЕ'ТЧИК *м.* 1. *юр.* жоопкер, жооптуу; 2. *разг.* жооптуу, жоопкер, жооп берүүчү.

ОТВЕ'ТЧИЦА *женск. р. к* **отве́тчик.**

ОТВЕЧА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **отве́тить;** 2. *за что* (*быть ответственным*) жооп берүү, жооптуу болуу; **отвеча́ть за пору́ченное де́ло** тапшырылган иш үчүн жооп берүү; 3. *чему* (*соответствовать*) -а ылайык болуу (келүү), туура келүү, жооп берип туруу; **ру́копись отвеча́ет тре́бованиям изда́тельства** кол жазма басманын талаптарына ылайык келет; **диссерта́ция отвеча́ла нау́чным тре́бованиям** диссертация илимий талаптарга жооп берип турду.

ОТВЕ'ШИВАТЬ *несов. см.* **отве́сить.**

ОТВИ'ЛИВАТЬ *несов.* качып тайсалдоо, качып бултактоо, буйтактатуу; **отви́ливать от отве́та** жооп берүүдөн качып тайсалдоо.

ОТВИЛЬНУ'ТЬ *сов. см.* **отви́ливать.**

ОТВИНТИ'ТЬ *сов. что* бурап чыгаруу; **отвинти́ть га́йку** гайканы бурап чыгаруу.

ОТВИНТИ'ТЬСЯ *сов.* буралып чыгуу; **га́йка отвинти́лась** гайка буралып чыкты.

ОТВИ'НЧИВАТЬ *несов. см.* **отвинти́ть.**

ОТВИ'НЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отвинти́ться;** 2. *страд. к* **отви́нчивать.**

ОТВИСА'ТЬ *несов. см.* **отви́снуть.**

ОТВИ'СЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* шалпайып турган, саландап турган; **отви́слые усы́** саландап турган мурут.

ОТВИ'СНУТЬ *сов.* шалбырап калуу, саландап калуу; **щёки отви́сли** бети шалбырап калды.

ОТВЛЕКА'ТЬ *несов. см.* **отвле́чь.**

ОТВЛЕКА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отвле́чься;** 2. *страд. к* **отвлека́ть.**

ОТВЛЕЧЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) алагды кылуу, башкага буруу, алаксытуу; **для отвлече́ния внима́ния** көңүлдү алагды кылуу үчүн; 2. *филос.* абстракция.

ОТВЛЕЧЁННО *нареч.* абстрактуу; **рассужда́ть отвлечённо** абстрактуу ойлоо.

ОТВЛЕЧЁННОСТЬ *ж.* 1. абстракттуулук; **отвлечённость рассужде́ний** оюнун абстракттуулугу; 2. абстракттуулук; **говори́ть без отвлечённости** абстрактуулугу жок кылып сүйлөө.

ОТВЛЕЧЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **отвле́чь;** 2. *прил.* абстракттуу, конкреттүү эмес; **отвлечённое поня́тие** абстракттуу түшүнүк; **отвлечённые разгово́ры** конкреттүү эмес сүйлөшүү; ◇ **отвлечённое существи́тельное** *грам.* абстракттуу зат атооч; **отвлечённое число́** *мат.* атсыз сан.

ОТВЛЕ'ЧЬ *сов.* 1. *кого-что* алагды кылуу, башкага буруу, алаксытуу; **отвле́чь** *чьё-л.* **внима́ние** *бирөөнүн* көңүлүн алагды кылуу; 2. *что, филос.* абстракттуу түрдө элестетүү, абстракттуу түшүнүү.

ОТВЛЕ'ЧЬСЯ *сов.* 1. башкага алагды болуу, башкага бурулуу; **отвле́чься от заня́тий** кызматтан башкага алагды болуу; 2. *филос.* абстракттуу түрдө элестетүү, абстракттуу түшүнүү.

ОТВО'Д *м.* 1. (*действие*) буруп кетүү, кайруу, берүү, бөлүп берүү; **отво́д реки́** сууну буруп кетүү; **отво́д земе́ль** жер бөлүп берүү; 2. (*протест против чего-л.*) жокко чыгаруу, чыгарып салуу, каршы чыгуу, алып таштоо; **дать** *кому-л.* **отво́д** *бирөөгө* каршы чыгуу; 3. *тех.* (*боковая линия чего-л.*) бутак, тармак (*мис. трубанын, кабелдин*); ◇ **для отво́да глаз** *разг.* көз жазгыруу үчүн, алдоо үчүн

ОТВОДИ'ТЬ *несов. см.* **отвести́.**

ОТВО'ДНЫЙ, -ая, -ое буруп кетме, буруп кетүүчү; **отво́дный ороси́тельный кана́л** буруп кетүүчү сугат каналы.

ОТВО'ДОК *м.* көчөт (*бутактан же тамырдан өстүрүлгөн өсүмдүк*).

ОТВОЕВА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*вернуть*) согушуп жатып бошотуп алуу; **отвоева́ть свою́ зе́млю у врага́** өзүнүн жерин душмандан согушуп жатып бошотуп алуу; 2. *разг.* (*кончить воевать*) согушуп бүтүү, урушуп бүтүү.

ОТВОЕВА'ТЬСЯ *сов. разг.* согушуп бүтүү, урушуп бүтүү.

ОТВОЁВЫВАТЬ *несов. см.* **отвоева́ть** 1.

ОТВО'З *м.* алып барып жеткирүү.

ОТВОЗИ'ТЬ *несов. см.* **отвезти́.**

ОТВОРА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **отвороти́ть.**

ОТВОРА'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отвороти́ться;** 2. *страд. к* **отвора́чивать.**

ОТВОРИ'ТЬ *сов. что* ачуу; **отвори́ть окно́** терезени ачуу.

ОТВОРИ'ТЬСЯ *сов.* ачылуу; **дверь отвори́лась** эшик ачылды.

ОТВОРО'Т *м.* кайруу; **блу́зка с широ́кими отворо́тами** кайруусу жазы блузка.

ОТВОРОТИ'ТЬ *сов. что, разг.* 1. оодарып (алып) таштоо; **отвороти́ть ка́мень** ташты оодарып (алып) таштоо; 2. (*повернуть*) башка жакка буруу; 3. (*отогнуть*) кайруу.

ОТВОРОТИ'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. бурулуп кароо; 2. (*отогнуться*) кайрылуу.

ОТВОРЯ'ТЬ *несов. см.* **отвори́ть.**

ОТВОРЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отвори́ться;** 2. *страд. к* **отворя́ть.**

ОТВРАТИ'ТЕЛЬНО *нареч.* өтө жаман, эң жаман; **отврати́тельно себя́ чу́вствовать** өзүн өтө жаман сезүү.

ОТВРАТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жийиркенердик, жийиркенте турган, жийиркентердик, өтө жаман, эң жаман; **отврати́тельная вне́шность** түрү суук, кебетеси жаман; **отврати́тельный за́пах** эң жаман жыт; **отврати́тельная пого́да** өтө жаман аба ырайы; **отврати́тельный хара́ктер** эң эле жаман мүнөз.

ОТВРАТИ'ТЬ *сов. что* тоскоолдук кылуу, болдурбай салуу, алдын алуу; **отврати́ть несча́стье** кырсыкты болдурбай салуу.

ОТВРА'ТНЫЙ, -ая, -ое *разг. см.* **отврати́тельный.**

ОТВРАЩА'ТЬ *несов. см.* **отврати́ть.**

ОТВРАЩЕ'НИЕ *ср.* жийиркенүү, эң жаман көрүү; **чу́вство отвраще́ния** жийиркенүү сезими; **пита́ть (испы́тывать) отвраще́ние** *к кому-л.* *бирөөнү* эң жаман көрүү; **с отвраще́нием** жийиркенип, эң жаман көрүп.

ОТВЫКА'ТЬ *несов. см.* **отвы́кнуть.**

ОТВЫ'КНУТЬ *сов. от кого-чего и с неопр.* мурунку адатын унутуу, унутуп калуу, адатын таштоо, чоочун болуп калуу, жат болуп калуу, жатыркап калуу; **отвы́кнуть от куре́ния** тамеки тартуу адатын таштоо; **отвы́кнуть от до́ма** үйдөн жат болуп калуу; **отвы́кнуть от ста́рых знако́мых** эски тааныштарынан жатыркап калуу.

ОТВЯЗА'ТЬ *сов. кого-что* чечүү, чечип бошотуу; **отвяза́ть соба́ку** итти чечип бошотуу; **отвяза́ть верёвку** жипти чечүү.

ОТВЯЗА'ТЬСЯ *сов.* 1. чечилүү; **верёвка отвяза́лась** аркан чечилди; 2. *от кого-чего, перен. разг.* жабышпоо, асылбоо; **отвяжи́сь от меня́** мага асылбачы, мага жабышпачы.

www.bizdin.kg

ОТВЯ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **отвязáть.**

ОТВЯ'ЗЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отвязáться; 2.** *страд. к* **отвя́зывать.**

ОТГАДА'ТЬ *сов. что* жандырмагын табуу, ойлоп табуу, билүү; **отгадáть загáдку** табышмактын жандырмагын табуу; **отгадáть** *чьи-л.* **намéрения** *бирөөнүн* оюн билүү.

ОТГА'ДКА *ж.* жандырмак, табышмактын жандырмагы; **найти́ отгáдку** жандырмагын табуу.

ОТГА'ДЧИК *м.* табышмакты табуучу.

ОТГА'ДЧИЦА *женск. р. к* **отгáдчик.**

ОТГА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **отгадáть.**

ОТГИБА'ТЬ *несов. см.* **отогну́ть.**

ОТГИБА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отогну́ться; 2.** *страд. к* **отгибáть.**

ОТГЛАГО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *грам.* этиштен жасалган, этиштен пайда болгон (*мис. барган, кесме, тешик ж. б.*); **отглагóльное существи́тельное** этиштен жасалган зат атооч; **отглагóльное прилагáтельное** этиштен жасалган сын атооч.

ОТГЛА'ДИТЬ *сов.* **1.** *что* үтүктөө, үтүктөп таптоо, үтүктөп жаткыруу; **отглáдить швы** үтүктөп тигишти жаткыруу; **2.** (*кончить гладить*) үтүктөп бүтүү.

ОТГЛА'ДИТЬСЯ *сов.* үтүктөлүү; **плáтье хорошó отглáдилось** көйнөк жакшы үтүктөлдү.

ОТГЛА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **отглáдить.**

ОТГЛА'ЖИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отглáдиться; 2.** *страд. к* **отглáживать.**

ОТГНИВА'ТЬ *несов. см.* **отгни́ть.**

ОТГНИ'ТЬ *сов.* чирип түшүү.

ОТГОВА'РИВАТЬ *несов. см.* **отговори́ть.**

ОТГОВА'РИВАТЬСЯ *несов. см.* **отговори́ться.**

ОТГОВОРИ'ТЬ *сов. кого от чего и с неопр.* айнытуу, айнытып коюу; **отговори́ть** *кого-л.* **от поéздки** *бирөөнү* бир жакка баруудан айнытып коюу; **отговори́ть выступáть** чыгып сүйлөөдөн айнытуу.

ОТГОВОРИ'ТЬСЯ *сов. чем* жок шылтоо табуу; **отговори́ться нездорóвьем** ооруп турам деп шылтоо табуу.

ОТГОВО'РКА *ж.* жок себеп, шылтоо, курулай шылтоо, жок шылтоо, тайсалдаган сөз; **без отговóрок** курулай шылтоосуз; **пустáя отговóрка** жок шылтоо.

ОТГОЛО'СОК *м.* **1.** (*отзвук*) жаңырык; **отголóски кри́ка** кыйкырыктын жаңырыгы; **2.** *перен.* из, серпинди (*бир көрүнүш, же окуянын изи, серпиндиси*).

ОТГО'Н *м.* **1.** *см.* **отгóнка; 2.** (*скота*) жайыт, талаа (*мис. малдын*).

ОТГО'НКА *ж. тех.* тартып (кайнатып) чыгаруу (*химиялык жол менен*); **отгóнка скипидáра** скипидарды тартуу.

ОТГО'ННЫЙ, -ая, -ое: **отгóнное животновóдство** алыскы жайыттарда мал багуучулук; **отгóнные пáстбища** алыскы жайыттар (*мис. жайлоо*).

ОТГОНЯ'ТЬ I *несов. см.* **отогнáть** I.

ОТГОНЯ'ТЬ II *несов. см.* **отогнáть** II.

ОТГОРА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **отгороди́ть.**

ОТГОРА'ЖИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отгороди́ться; 2.** *страд. к* **отгорáживать.**

ОТГОРА'ТЬ *несов. см.* **отгорéть.**

ОТГОРЕ'ТЬ *сов.* **1.** (*кончить гореть*) түгөнүү, күйүп түгөнүү; **закáт отгорéл** баткан күндүн кызылы түгөндү; **2.** (*перегорев отвалиться*) күйүп түшүү; **сучóк отгорéл** бутак күйүп түштү.

ОТГОРОДИ'ТЬ *сов. кого-что* тосмолоо, калкалоо, кашаа кармоо, обочолоо; **отгороди́ть дáчу забóром** дачаны дубал менен тосмолоо; **отгороди́ть кровáть ши́рмой** кроватты ширма менен калкалоо.

ОТГОРОДИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** тосмолонуу, кашаа кармалуу; **отгороди́ться ши́рмой** ширма менен тосмолонуу; **2.** *перен.* обочолоо, бөлүнүү, алыстоо, катышпоо (*мис. эски достору менен*).

ОТГРАНИ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **отграни́чить.**

ОТГРАНИ'ЧИТЬ *сов. что* бөлүү, чектеп бөлүү, чек салып бөлүү.

ОТГРЕБА'ТЬ *несов. см.* **отгрести́.**

ОТГРЕМЕ'ТЬ *сов.* күркүрөп басылуу, дүңгүрөп басылуу; **гром отгремéл** күн күркүрөп басылды; **отгремéли раскáты войны́** *перен.* согуштун дүңгүрөгөн үнү басылды.

ОТГРЕСТИ' *сов.* **1.** *что* (*граблями*) шилеп арылатуу, шилеп казып алуу, күрөп таштоо, тырмоо менен тырмап таштоо; **отгрести́ солóму грáблями** саманды тырмоо менен тырмап таштоо; **2.** (*вёслами*) калак менен эшип жөнөө (арылоо); **отгрести́ от бéрега** калак менен эшип жээктен арылоо.

ОТГРУЖА'ТЬ *несов. см.* **отгрузи́ть.**

ОТГРУЗИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*погрузить*) жүктөө, жүктөп жөнөтүү, артып жөнөтүү, салып жөнөтүү; **отгрузи́ть у́голь** көмүрдү жүктөп жөнөтүү; **2.** (*кончить погрузку*) жүктөп бүтүү, артып бүтүү, салып бүтүү.

ОТГРУ'ЗКА *ж.* жүктөө, жүктөп жөнөтүү, артып жөнөтүү, салып жөнөтүү, **закóнчить в срок отгру́зку маши́н** машиналарды жөнөтүү үчүн жүктөөнү срогунда бүтүү.

ОТГРЫЗА'ТЬ *несов. см.* **отгры́зть.**

ОТГРЫ'ЗТЬ *сов. что* кемирип бөлүп алуу, кемирип сындырып алуу, кажылап бөлүп алуу.

ОТГУ'Л *м.* бош убакыт, боштондук (*ченемден ашык иштегени үчүн иштен боштондук*); **получи́ть отгу́л за сверхурóчную рабóту** ченемден ашык иштегендиги үчүн иштен боштондук алуу.

ОТГУ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **отгуля́ть** 2.

ОТГУ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое бош (*мис. иштебеген, бош күн*).

ОТГУЛЯ'ТЬ *сов.* **1.** (*кончить гулять*) тамаша менен көңүл ачып бүтүү, тамаша менен убакыт өткөрүп бүтүү; **2.** *что* ченемден ашык иштегендиги үчүн иштен боштондук алуу; **отгуля́ть день** бир күн бош болуу.

ОТДАВА'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **отдáть; 2.** *чем* жыттануу, жыттанып туруу; **бóчка отдаёт ры́бой** бочка балык жыттанып турат; **расскáз отдаёт старинóй** *перен. разг.* аңгемеде эски замандын жыты бар.

ОТДАВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отдáться; 2.** *страд. к* **отдавáть** (*см.* **отдáть** 1—5).

ОТДАВИ'ТЬ *сов. что* басып алуу, басып алып оорутуу; **мне отдави́ли нóгу** менин бутумду басып алышты.

ОТДА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **отдави́ть.**

ОТДАЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) алыстатуу, ыраактатуу; ажыратуу; **2.** (*даль*) алыс, ыраак; **держáть в отдалéнии** ыраакта тутуу.

ОТДАЛЁННО *нареч.* чендебеген, жакын келбеген; **э́то дáже отдалённо не похóже на прáвду** бул чындыкка такыр жакын келбейт.

ОТДАЛЁННОСТЬ *ж.* **1.** алыстык, ыраактык; **отдалённость от райóнного цéнтра** райондун борборунан алыстык; **2.** (*давность*) көп жыл өткөндүк, эчаккылык, байыркылык, атам заманкылык; **3.** (*напр. родства*) алыстык, кыйырдык (*тууғандыктын*); **4.** *перен.* анчалык эместик.

ОТДАЛЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **отдали́ть; 2.** *прил.* (*далеко находящийся*) алыстагы, алыскы, алыстатылган, ыраактагы; **отдалённые райóны** ыраактагы райондор; **налáдить связь с отдалёнными учáстками** алыскы участоктор менен байланышты жолго коюу; **3.** *прил.* кыйыр, алыс, алыскы; көп жыл өткөн, атам заманкы, эчакки, байыркы; **отдалённое родствó** кыйыр туугандык; **4.** *прил. перен.* анчалык эмес, алыстан чалып айтылган; **отдалённое схóдство** окшоштугу анчалык эмес; **отдалённый намёк** алыстан чалып айтылган каңкуу.

ОТДАЛИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** алыстатуу, ыраактатуу; **отдали́ть предмéт от фотографи́ческого аппарáта** нерсени фотоаппараттан алыстатуу; **отдали́ть встрéчу** жолугушууну алыстатуу; **2.** *перен.* алыстатуу, ыраакта-

www.bizdin.kg

туу, ажыратуу; **отдали́ть сы́на от плохи́х това́рищей** жаман жолдошторунан уулун алыстатуу.

ОТДАЛИ'ТЬСЯ *сов. от кого-чего* **1.** алыстоо, ыраактоо; **отдали́ться от бе́рега** жээктен алыстоо; **2.** *перен.* алыстоо, ыраактоо, ажыроо, качыңкыроо, бөлүнүү; **отдали́ться от ста́рых друзе́й** эски досторунан алыстоо.

ОТДАЛЯ'ТЬ *несов. см.* **отдали́ть.**

ОТДАЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отдали́ться; 2.** *страд. к* **отдаля́ть.**

ОТДА'НИЕ *ср.*: **отда́ние че́сти** *воен.* честь берүү.

ОТДА'РИВАТЬ *несов. см.* **отдари́ть.**

ОТДАРИ'ТЬ *сов. кого, разг.* колко кылып берүү.

ОТДА'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*возвратить*) кайтаруу, кайта берүү, кайтарып берүү; **отда́ть кни́гу** китепти кайтарып берүү; **отда́ть долг** карызды кайтарып берүү; **2.** *кого-что* (*посвятить, употребить*) берүү, жумшоо, багыштоо; **отда́ть все си́лы** *чему-л.* бардык күчтү *бир нерсеге* жумшоо; **3.** *кого кому, за кого, уст.* (*выдать замуж*) берүү (*мис. күйөөгө*); **4.** *кого-что* берүү; **отда́ть кни́ги в переплёт** китепти түптөөгө берүү; **отда́ть ребёнка в шко́лу** баланы мектепке берүү; **5.** *кого-что, разг.* (*продать*) сатуу; **отда́ть вещь за бесце́нок** буюмду арзан сатуу; **6.** тебүү; **ружьё о́тдало в плечо́** мылтык ийинге тепти; **о́тдало в го́лову** башыма чыкты; ◇ **отда́ть я́корь** *мор.* якорду таштоо; **отда́ть концы́** *мор.* учун бошотуу; **отда́ть свой голоса́ за кандида́тов бло́ка коммуни́стов и беспарти́йных** өзүнүн добушун коммунисттер менен партияда жоктордун блогунун кандидаттары үчүн берүү; **отда́ть прика́з** приказ берүү; **отда́ть распоряже́ние** буйрук берүү; **отда́ть честь** *воен.* честь берүү; **отда́ть себе́ отчёт** *в чём-л. бир нерсени* ойлонуп көрүү; **отда́ть под суд** сотко берүү; **отда́ть дань** кадырына жетүү, баалай билүү.

ОТДА'ТЬСЯ *сов.* **1.** *кому-чему* (*покориться*) берилүү, багынуу; **2.** *чему* (*посвятить себя*) берилип кетүү, артынан түшүү; **3.** *перен.* (*отозваться*) сезилүү; **боль отдала́сь в спине́** оору белден сезилди; **4.** (*о женщине*) берилип кетүү (*эркекке аял*).

ОТДА'ЧА *ж.* **1.** (*действие*) кайтаруу, кайта берүү, кайтарып берүү; тебүү (*мис. мылтык*); **2.** *тех.* отдача (*механизмдин пайдалуу коэффициенти*); ◇ **без отда́чи** *разг.* башы менен, бүтүндөй (*берүү*).

ОТДВИЖНО'Й, -а́я, -о́е жылдырылгыдай кылып бекитилген, козголтулгудай кылып бекитилген.

ОТДЕЖУ'РИТЬ *сов.* **1.** (*кончить дежурить*) дежурить этип бүтүү; **2.** *что* (*в течение какого-л. времени*) дежурный болуу.

ОТДЕ'Л *м. в разн. знач.* бөлүм; **отде́л ка́дров** кадрлар бөлүмү; **отде́л свя́зи** байланыш бөлүмү; **библиографи́ческий отде́л в журна́ле** журналдын библиографиялык бөлүмү.

ОТДЕ'ЛАТЬ *сов.* **1.** *что* (*придать законченный вид*) иштеп бүтүү, оңдоп түзөтүп бүтүү, жаңылап бүтүү; **отде́лать дом** үйдү оңдоп бүтүү; **отде́лать карти́ну** сүрөттү оңдоп түзөтүп бүтүү; **он отде́лал свой докла́д** ал өзүнүн докладын иштеп бүттү; **2.** *что чем* (*украсить*) кооздоо, жасоо; **отде́лать пла́тье обо́ркой** көйнөктү кош этек, бүйүрмө менен кооздоо; **отде́лать занаве́ски вы́шивкой** пардаларды сайма менен кооздоо; **3.** *кого-что, перен. разг.* (*выругать*) тилдөө, урушуу, жемелөө.

ОТДЕ'ЛАТЬСЯ *сов. разг.* **1.** *от кого-чего, чем* (*избавиться*) кутулуу; **отде́латься от ску́чной рабо́ты** көңүлсүз иштен кутулуу; **отде́латься обеща́ниями** убада берип (сөз берип) кутулуу; **2.** *чем* кутулуу, кутулуп кетүү; эбин таап кутулуу; **дёшево отде́латься** арзан кутулуу.

ОТДЕЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) ажыратуу, бөлүү, бөлүп коюу; бөлүп берүү (чыгаруу); бөлүнүү, өз алдынча болуу, энчи алып бөлүнүп чыгуу; **2.** чыгаруу; **гно́йные отделе́ния** жарадан чыккан ириң; **3.** (*отдел*) бөлүм; **конди́терское отделе́ние магази́на** магазиндин кондитер бөлүмү; **хирурги́ческое отделе́ние больни́цы** оорукананын хирургия бөлүмү; **отделе́ние мили́ции** милиция бөлүмү; **4.** (*часть представления*) бөлүм; **пе́рвое отделе́ние конце́рта** концерттин биринчи бөлүмү; **5.** *воен.* отделение (*взводдун бөлүгү*); **команди́р отделе́ния** отделениенин командири; **6.** (*напр. портфеля, сумки*) бөлүк (*мис. капчыктын*).

ОТДЕЛИ'МОСТЬ *ж.* бөлүнгүчтүк, бөлүнө алгычтык.

ОТДЕЛИ'МЫЙ, -ая, -ое бөлүнүүчү, бөлүнмө, ажыралуучу, бөлүнө алгыч.

ОТДЕЛИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ажыратуучу, бөлүүчү; **отдели́тельная черта́** ажыратуучу сызык (*бири-биринен ажыратып туруучу сызык*).

ОТДЕЛИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*разъединить*) бөлүп коюу; **2.** *кого-что* (*обособить*) ажыратуу, бөлүү, бөлүп коюу, бөлөк бөлүп коюу; **отдели́ть зара́зного больно́го** жугуштуу оорулуу кишини бөлөк бөлүп коюу; **3.** *что* (*выделить*) берүү, бөлүп берүү, бөлүп чыгаруу; **4.** *кого-что, уст.* (*дать часть из общего имущества*) энчисин берип, бөлүп чыгаруу.

ОТДЕЛИ'ТЬСЯ *сов. от кого-чего* **1.** (*выделиться, отойти*) бөлүнүү, бөлүнүп четке чыгуу; **отдели́ться от толпы́** котолошуп турган элден бөлүнүп четке чыгуу; **2.** *уст.* (*стать самостоятельным хозяином*) өз алдынча болуу, энчи алып бөлүнүп чыгуу; **ста́рший сын отдели́лся** улуу уулу энчи алып бөлүнүп чыкты.

ОТДЕ'ЛКА *ж.* **1.** (*действие*) иштеп бүтүү, оңдоп түзөтүп бүтүү, жаңылап бүтүү; кооздоо, майда-чүйдөсүн жасоо; **2.** (*украшение*) кооздук, жасалга; **кружевна́я отде́лка на пла́тье** көйнөктүн тордон иштелген кооздугу.

ОТДЕ'ЛОЧНЫЙ, -ая, -ое **отделка**-*га т.*; кооздоочу, жасалгалоочу; **отде́лочный цех** майда-чүйдөнү иштеп бүтүрүүчү цех.

ОТДЕ'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **отде́лать.**

ОТДЕ'ЛЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отде́латься; 2.** *страд. к* **отде́лывать.**

ОТДЕ'ЛЬНО *нареч.* бөлөк, айрым, өз алдынча; **он живёт отде́льно от роди́телей** ал ата-энесинен бөлөк турат.

ОТДЕ'ЛЬНОСТЬ *ж.*: **в отде́льности** айрым-айрым, бөлөк-бөлөк, өз алдынча; **ка́ждый в отде́льности** ар бири өз алдынча, ар бири өзүнчө айрым.

ОТДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*обособленный*) айрым, бөлөк, өзүнчө, өзүнчө бөлөк; **отде́льная кварти́ра** өзүнчө бөлөк квартира; **отде́льный ход** айрым эшик; **2.** (*единичный*) айрым; **отде́льные дере́вья** айрым жыгачтар; **отде́льные ли́ца** айрым адамдар; **отде́льные крити́ческие замеча́ния** сын катарында айтылган айрым замечаниелер.

ОТДЕЛЯ'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **отдели́ть; 2.** *что от чего* (*служить границей*) бөлүү, ажыратуу; **по́ле отделя́ет лес от пруда́** токойду талаа көлмөдөн бөлүп турат.

ОТДЕЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отдели́ться; 2.** *страд. к* **отделя́ть.**

ОТДЁРГИВАТЬ *несов. см.* **отдёрнуть.**

ОТДЁРНУТЬ *сов. что* силкип жылдыруу, жулкуп (тартып) жылдыруу, булкуп тартуу; **отдёрнуть ру́ку** колду булкуп тартуу; **отдёрнуть занаве́ску** парданы силкип тартуу.

ОТДИРА'ТЬ *несов. см.* **отодра́ть** 1.

ОТДИРА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отодра́ться; 2.** *страд. к* **отдира́ть.**

ОТДОИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* саап бүтүү; **отдои́ть коро́в** уйларды саап бүтүү; **2** *что, чего* (*выдоить немного*) бир аз саап алуу, бир аз саап; **отдои́ть молока́** бир аз сүт саап алуу.

ОТДОХНОВЕ'НИЕ *ср. уст.* дем алуу, эс алуу.

ОТДОХНУ'ТЬ *сов.* дем алуу, эс алуу; **отдохну́ть по́сле рабо́ты** иштен кийин эс алуу.

ОТДУБА'СИТЬ *сов. кого, прост.* уруу, сабоо, токмоктоо.

ОТДУВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*тяжело дышать*) энтигип дем алуу, бат-бат дем алуу (*чарчоодон*); **2.** *перен. разг.*

www.bizdin.kg

(*нести ответственность*) өзүнөн кеткен ката үчүн *же* көңүлдү ача турган, муңун жаза турган чара бирөө үчүн жоопту болуу; башка бирөө үчүн иштөө; **отдуваться за всех** бардыгы үчүн иштөө.

ОТДУ'ТЬ *сов. кого-что, прост.* уруп (сабап) таштоо.

ОТДУ'ШИНА *ж.* **1.** отдушина (*печтин ысык чыгуучу тешиги*); **отду́шина в пе́чи** печтин отдушинасы; **2.** *перен. разг.* каарын (жинин, муңун, кубанычын) чыгаруу; **найти́ себе́** *в чём-л.* **отду́шину** *бир нерседен* (*мис. кайгыдан, муңдан*) кутулуу чарасын табуу.

О'ТДЫХ *м.* дем алыш, эс алыш; **пра́во на о́тдых** эс алууга укуктуулук; **день о́тдыха** дем алыш күн.

ОТДЫХА'ТЬ *несов. см.* **отдохну́ть.**

ОТДЫХА'ЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **отдыха́ть; 2.** *в знач. сущ. м.* дем алып отурган адам, дем алуучу, эс алуучу.

ОТДЫША'ТЬСЯ *сов.* энтиккени басылуу.

ОТЁК *м.* шишик (*тери астына сарыгып шишүү*); **отёк ног** буттун шишиги.

ОТЕКА'ТЬ *несов. см.* **оте́чь.**

ОТЁЛ *м.* музоолоо.

ОТЕЛИ'ТЬСЯ *сов.* музоолоо; **коро́ва отели́лась** уй музоолоду.

ОТЕ'ЛЬ *м.* отель (*чоң гостиница*).

ОТЕПЛЕ'НИЕ *ср.* жылытуу, жылуулоо.

ОТЕПЛИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жылыткыч, жылытуучу; **отепли́тельные материа́лы** жылыткыч материалдар.

ОТЕПЛИ'ТЬ *сов. что* жылытуу, жылуулоо; **отепли́ть зда́ние** үйдү жылуулоо.

ОТЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **отепли́ть.**

ОТЕРЕ'ТЬ *сов. что* сүртүү, аарчуу.

ОТЕРЕ'ТЬСЯ *сов.* сүртүнүү, аарчынуу.

ОТЕСА'ТЬ *сов. см.* **обтеса́ть.**

ОТЕ'Ц *м.* **1.** ата; **оте́ц семе́йства** үй-бүлөнүн атасы; **2. отцы́** *мн.* (*предки*) аталар, ата-бабалар; **3.** *перен.* (*родоначальник*) негиздөөчү, негиз салуучу; ◇ **от отца́ к сы́ну** атасынан баласына; **наро́дные пе́сни передава́лись от отца́ к сы́ну** эл ырлары атасынан баласына берилип келген.

ОТЕ'ЧЕСКИ *нареч.* атасынча; **пожури́ть оте́чески** атасынча жемелеп акыл айтуу.

ОТЕ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **отец** 1-*ге т.*; аталык; **оте́ческий сове́т** атанын айткан акылы, атанын берген кеңеши; **оте́ческая забо́та** аталык камкордук.

ОТЕ'ЧЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **отечество**-*го т.*; ата мекендик; **оте́чественное произво́дство** ата мекендик өндүрүш; **оте́чественные това́ры** ата мекендик товарлар; **оте́чественные учёные** ата мекендик окумуштуулар; **Вели́кая Оте́чественная война́** Улуу Ата Мекендик Согуш.

ОТЕ'ЧЕСТВО *ср.* ата мекен, туулуп-өскөн жер; **социалисти́ческое оте́чество** социалисттик ата мекен; **любо́вь к оте́честву** ата мекенди сүйгөндүк.

ОТЁЧНОСТЬ *ж.* шишимек тарткандык, шишик тарткандык.

ОТЁЧНЫЙ, -ая, -ое шишимек тарткан, шишиген; **отёчное лицо́** шишимек тарткан бет.

ОТЕ'ЧЬ *сов.* **1.** (*опухнуть*) шишүү, шишип кетүү; **2.** (*о свече*) эрип агып кетүү (*мом шам*).

ОТЖА'ТЬ I *сов.* **1.** *что* (*выжать*) сыгуу, сыгып суусун агызуу, сыгып ширесин чыгаруу; **2.** *кого-что, разг.* (*оттеснить*) кысымчылык көрсөтүп четтетүү.

ОТЖА'ТЬ II *сов. что, с.-х.* оруп бүтүү; **в колхо́зе ра́но отжа́ли пшени́цу** колхоздо буудайды эрте оруп бүтүштү.

ОТЖЕ'ЧЬ *сов. что, тех.* отжиг кылуу.

ОТЖИВА'ТЬ *несов. см.* **отжи́ть.**

ОТЖИ'ВШИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **отжи́ть; 2.** *прил.* эскирген, эскирип жарабай калган, таң болгон; **отжи́вшие взгля́ды** эскирип жарабай калган көз караштар.

О'ТЖИГ *м. тех.* **1.** отжиг, өң берүү, сугаруу (*керектүү сапат берүү үчүн металлды термикалык жол менен иштетүү*); **2.** (*стеклянных изделий*) катыруу (*айнектен жасалган буюмдар бекем болуу үчүн аларды печтерде жай муздатуу*).

ОТЖИГА'ТЬ *несов. см.* **отже́чь.**

ОТЖИ'М *м.* сыгуу, сыгып суусун (ширесин) агызуу.

ОТЖИМА'ТЬ *несов. см.* **отжа́ть** I.

ОТЖИ'МКА *ж.* сыгуу, сыгып суусун (ширесин) чыгаруу.

ОТЖИНА'ТЬ *несов. см.* **отжа́ть** II.

ОТЖИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*прожить*) каруу, карылыгы жетүү, жашаарын жашоо; **отжи́ть свой век** карылыгы жетүү; **2.** (*устареть*) эскирүү, эскирип жарабай калуу, таң болуу; **обы́чай сватовства́ о́тжил** куда түшүү адаты эскирди.

ОТЗВА'НИВАТЬ *несов. см.* **отзвони́ть.**

ОТЗВЕНЕ'ТЬ *сов.* шыңгыраганы угулбай калуу; **колоко́льчики отзвене́ли вдали́** алыстагы коңгуроолордун шыңгыраганы угулбай калды.

ОТЗВОНИ'ТЬ *сов.* коңгуроо уруп бүтүү.

О'ТЗВУК *м.* **1.** (*эхо*) жаңырык; **2.** (*звук, доносящийся издалека*) үн, алыстан угулган үн; **о́тзвуки взры́вов** жарылуунун алыстан угулган үнү; **3.** *перен.* элес, элес-булас; **о́тзвуки про́шлого** өткөндүн элеси.

ОТЗВУЧА'ТЬ *сов.* жаңырып басылуу, айтылып бүтүү; **отзвуча́ли после́дние ре́чи** акыркы речтер айтылып бүттү.

ОТЗОВИ'ЗМ *м. полит.* отзовизм (*большевиктердин ичинде 1905 жылдагы революциядан кийин келип чыккан оппортунисттик, антипартиялык агым*).

ОТЗОВИ'СТ *м. полит.* отзовист (*отзовизмди жактоочу*).

ОТЗОВИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **отзовизм**-*ге т.*

ОТЗО'Л *м.* **1.** (*действие*) жыдытуу; **2.** (*раствор с золой*) терини салып ашатуучу ашаткы.

ОТЗОЛИ'ТЬ *сов. что* жыдытуу; **отзоли́ть ко́жу** терини жыдытуу.

ОТЗО'ЛКА *ж. тех.* жыдытуу.

ОТЗО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жыдытуучу; **отзо́льный чан** жыдытуучу чоң челек.

О'ТЗЫВ *м.* **1.** (*характеристика*) мүнөздөмө, баа, сын, рецензия; **о́тзыв о кни́ге** китепке берилген баа; **о́тзыв о диссерта́ции** диссертацияга берилген баа; **2.** *воен.* отзыв (*аскердик караолдогулардын атайы, жашырын, шарттуу жооп сөзү*).

ОТЗЫ'В *м.* кайта чакырып алуу; **отзы́в посла́** элчини кайта чакырып алуу; **отзы́в депута́та** депутатты кайта чакырып алуу.

ОТЗЫВА'ТЬ I *несов. см.* **отозва́ть.**

ОТЗЫВА'ТЬ II *несов. безл. чем, разг.* жыттануу, жыт келүү; **здесь отзыва́ет че́м-то за́тхлым** бул жерден бир бүксүгөн жыт келет.

ОТЗЫВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отозва́ться; 2.** *страд. к* **отзыва́ть.**

ОТЗЫВНО'Й, -а́я, -о́е: **отзывны́е гра́моты** *дип.* кайта чакырып алуу грамотасы.

ОТЗЫ'ВЧИВОСТЬ *ж.* боорукердик, жардамын аябагандык, көңүлчөөктүк, көңүл калтырбагандык.

ОТЗЫ'ВЧИВЫЙ, -ая, -ое боорукер, жардамын аябаган, көңүлчөөк, көңүл калтырбаган; **отзы́вчивый челове́к** боорукер киши.

ОТИРА'ТЬ *несов. см.* **отере́ть.**

ОТИРА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отере́ться; 2.** *страд. к* **отира́ть.**

ОТКА'З *м.* **1.** отказ, отказ кылуу, кабыл албоо; **получи́ть отка́з** отказ алуу; **отка́з в приёме** кабыл алсаңыз экен деген өтүнүчкө отказ алуу; **2.** (*остановка вследствие порчи*) токтолуп калыш, жүрбөй калыш, иштебей калыш; **отка́з мото́ра** мотордун жүрбөй калышы; **маши́на рабо́тает без отка́за** машина токтоосуз иштейт; **3.** *муз.* бекар (*диез же бемолду жокко чыгаруучу белги*); ◇ **до отка́за** *разг.* жык-жыйма, топтолтура, шыкалгыча, чегине жеткиче.

ОТКАЗА'ТЬ *сов.* **1.** *кому в чём* отказ кылуу, кабыл албоо, кабыл кылбоо; **отказа́ть в про́сьбе** өтүнүчтү кабыл кыл-

www.bizdin.kg

боо; 2. *кому-чему в чём, перен.* жок деп билүү, кечүү, тануу; **отказа́ть себе́** *в чём-л.* өзүнө керектүү *бир нерседен* кечүү; 3. *что кому, уст.* (*завещать*) мурас кылып калтыруу; **отказа́ть иму́щество жене́** мүлкүн аялына мурас кылып калтыруу; 4. *тех.* иштебей калуу; бузулуу; **мото́р отказа́л** мотор иштебей калды; ◇ **отказа́ть от ме́ста** *уст.* орундан бошотуу, кызматтан чыгаруу; **отказа́ть от до́ма** кабыл албоо, үйүнө чакырбай коюу; **не откажи́те в любе́зности** кичи бейилдикке, кол жалгап койсоңуз кантет.

ОТКАЗА́ТЬСЯ *сов. от чего и с неопр.* отказ кылуу, макул болбоо, көнбөө; **отказа́ться от пое́здки** баруудан отказ кылуу; **отказа́ться петь** ырдоодон отказ кылуу; ◇ **отказа́ться служи́ть** (*о вещах*) бузулуп калуу, эскирип жарабай калуу; **замо́к отказа́лся служи́ть** кулпу бузулуп калды; **не откажу́сь** баш тартпаймын.

ОТКА́ЗЫВАТЬ *несов. см.* **отказа́ть.**

ОТКА́ЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отказа́ться;** 2. (*не быть в состоянии сделать*) колунан келбөө; **я отка́зываюсь понима́ть его́ слова́** мен анын сөзүн түшүнө албаймын; 3. *страд. к* **отка́зывать** (*см.* **отказа́ть** 3).

ОТКА́ЛЫВАТЬ *несов. см.* **отколо́ть.**

ОТКА́ЛЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отколо́ться;** 2. *страд. к* **отка́лывать.**

ОТКА́ПЫВАТЬ *несов. см.* **откопа́ть.**

ОТКА́РМЛИВАНИЕ *ср.* семиртүү, борго байлап семиртүү, бордоп семиртүү, багып семиртүү (*мис. малды*).

ОТКА́РМЛИВАТЬ *несов. см.* **откорми́ть.**

ОТКА́Т *м.* кетенчиктөө; **отка́т ору́дий** замбиректин кетенчиктеши.

ОТКАТИ́ТЬ *сов. что* дөңгөлөтүп (тоголотуп, тегеретип) жылдыруу, кетенчиктетүү; **откати́ть колесо́** дөңгөлөктү дөңгөлөтүп жылдыруу; **откати́ть ваго́ны** вагондорду дөңгөлөтүп жылдыруу.

ОТКАТИ́ТЬСЯ *сов.* 1. дөңгөлөнүп (тоголонуп, тегеренип) кетүү; **колесо́ откати́лось** дөңгөлөк дөңгөлөнүп кетти; 2. *перен.* (*поспешно отступить*) шашылыш түрдө артка чегинүү; **враг откати́лся за́ реку** душман шашылыш түрдө суунун аркы өйүзүнө чегинди.

ОТКА́ТКА *ж. горн.* откатка, откатка кылуу (*шахтадан казылган кенди ташып чыгуу*); **механи́ческая отка́тка у́гля́ в ша́хтах** шахталарда көмүрдү механикалык жол менен откатка кылуу.

ОТКА́ТЧИК *м. горн.* откатчик (*кенди шахтадан ташып чыгуучу жумушчу*); **отка́тчик у́гля́** көмүр откатчиги.

ОТКА́ТЫВАТЬ *несов. см.* **откати́ть.**

ОТКА́ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **откати́ться;** 2. *страд. к* **отка́тывать.**

ОТКАЧА́ТЬ *сов. что* насос менен сордуруп чыгаруу; **откача́ть во́ду** сууну насос менен сордуруп чыгаруу; **откача́ть во́здух** абаны насос менен сордуруп чыгаруу; ◇ **откача́ть уто́пленника** сууга чөгүп тумчугуп чала жан болгон кишини атайын кыймылдар менен эсине келтирүү.

ОТКА́ЧИВАТЬ *несов. см.* **откача́ть.**

ОТКА́ЧКА *ж.* насос менен сордуруп чыгаруу (*сууну же абаны*).

ОТКАЧНУ́ТЬ *сов. кого-что, разг.* бир жакка теңселтип жиберүү; **откачну́ть стре́лку ма́ятника** маятниктин стрелкасын бир жакка теңселтип жиберүү.

ОТКАЧНУ́ТЬСЯ *сов. разг.* теңселе түшүү, бир жагына теңселүү; **ма́ятник откачну́лся** маятник бир жагына теңселди (термелди).

ОТКА́ШЛИВАТЬСЯ *несов. см.* **отка́шляться.**

ОТКА́ШЛЯНУТЬ *сов. что* жөтөлүү, жөтөлүп какырык чыгаруу; **отка́шлянуть мокро́ту** жөтөлүп какырык чыгаруу.

ОТКА́ШЛЯТЬСЯ *сов.* 1. жөтөлүп какырык түкүрүү; **больно́й отка́шлялся** оору жөтөлүп какырык түкүрдү; 2. жөтөлүп тамагын жасоо; **ора́тор отка́шлялся и на́чал речь** оратор жөтөлүп тамагын жасап, сөзүн баштады.

ОТКИДНО́Й, -а́я, -о́е үстү кайра ачылма (*мис. извозчик арабанын чатыры, саябаны*).

ОТКИ́ДЫВАТЬ *несов. см.* **отки́нуть.**

ОТКИ́ДЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отки́нуться;** 2. *страд. к* **отки́дывать.**

ОТКИ́НУТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*отбросить*) бир четке ыргытуу, бир четке алып таштоо; **отки́нуть ка́мень с доро́ги** ташты жолдон бир четке алып таштоо; 2. *что* (*отогнуть*) кайыруу; **отки́нуть воротни́к шу́бы** тондун жакасын кайыруу; 3. *что* (*напр. голову*) чалкалатуу; 4. *что, перен.* (*отвергнуть*) чыгарып таштоо, кабыл албай коюу (*мис. ойду*).

ОТКИ́НУТЬСЯ *сов.* сүйөнүп чалкалоо, жөлөнүп чалкалоо; **отки́нуться на спи́нку сту́ла** стулдун аркасына сүйөнүп чалкалоо.

ОТКЛА́ДЫВАТЬ *несов. см.* **отложи́ть;** ◇ **не откла́дывая в до́лгий я́щик** таштап сүрсүтүп койбостон; «жата берсин» деп таштап койбостон.

ОТКЛА́НИВАТЬСЯ *несов. см.* **откла́няться.**

ОТКЛА́НЯТЬСЯ *сов. уст.* жүгүнүп коштошуу.

ОТКЛЕ́ИВАТЬ *несов. см.* **откле́ить.**

ОТКЛЕ́ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **откле́иться;** 2. *страд. к* **откле́ивать.**

ОТКЛЕ́ИТЬ *сов. что* сыйруу, желимделген нерсени сыйруу, чапталган нерсени сыйруу, желимин ажыратуу, желиминен ажыратуу; **откле́ить ма́рку с конве́рта** марканы конверттен сыйруу.

ОТКЛЕ́ИТЬСЯ *сов.* сыйрылуу, сыйрылып калуу, желими ажыроо, желиминен ажыроо; **ма́рка откле́илась** марка сыйрылып калды.

ОТКЛЕПА́ТЬ *сов. что* бөрктөп чегеленген мыкты чыгаруу; **отклепа́ть заклёпку** бөрктөп чегеленген мыкты чыгаруу.

О́ТКЛИК *м.* 1. ыялаган үн; 2. (*сочувственное отношение*) отклик, мамилесин билдирүү; **найти́ о́тклик** отклик табуу; **не встре́тить о́тклика** отклик таппоо; **живо́й о́тклик** жандуу отклик, кызуу отклик; 3. *перен.* (*оценка, отзыв*) отклик, баа, сын; **благоприя́тные о́тклики кри́тики на кни́гу** китепке берилген сындын жакшы баасы; 4. *перен.* (*след, отражение*) элес; **о́тклики про́шлого** өткөндүн элеси.

ОТКЛИКА́ТЬСЯ *несов. см.* **откли́кнуться.**

ОТКЛИ́КНУТЬСЯ *сов. на что* 1. жооп кайтарып үн берүү, ыялоо, добуш берүү; **откли́кнуться на зов** чакырыкка жооп кайтарып үн берүү; 2. *перен.* өзүнүн мамилесин билдирүү; **откли́кнуться на собы́тие** болгон окуяга өзүнүн мамилесин билдирүү.

ОТКЛОНЕ́НИЕ *ср.* 1. (*в сторону*) кыйшаюу, бир жакка жантаюу, бир жакка оош; **отклоне́ние стре́лки ко́мпаса** компастын стрелкасынын бир жакка кыйшайышы; 2. (*отказ*) четке кагуу, кабыл албоо, кабыл албай коюу, **отклоне́ние предложе́ния** сунушту четке кагуу; 3. *перен.* четтеп кетүү, чектен чыгуу; **отклоне́ние от но́рмы** нормадан четке чыгуу.

ОТКЛОНИ́ТЬ *сов. кого-что* 1. (*в сторону*) кыйшайтуу, бир жакка жантайтуу, бир жакка оодарылтуу; 2. *перен.* (*отвергнуть*) отказ кылуу, макул таптоо, кабыл албоо, кабыл албай коюу; **отклони́ть хода́тайство** өтүнүчтү кабыл албай коюу; **отклони́ть предложе́ние** сунушту кабыл албоо.

ОТКЛОНИ́ТЬСЯ *сов.* 1. (*в сторону*) кыйшаюу, бир жакка жантаюу, бир жакка оодарылуу; 2. *перен.* четтеп кетүү, чектен чыгуу, четке чыгуу, жолдон четтөө; **отклони́ться от те́мы докла́да** докладдын темасынан четтеп кетүү.

ОТКЛОНЯ́ТЬ *несов. см.* **отклони́ть.**

ОТКЛОНЯ́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отклони́ться;** 2. *страд. к* **отклоня́ть.**

ОТКЛЮЧА́ТЬ *несов. см.* **отключи́ть.**

ОТКЛЮЧИ́ТЬ *сов. что* отключить этүү (*иштетпей коюу*); **отключи́ть телефо́н** телефонду отключить этүү.

www.bizdin.kg

ОТКОВА'ТЬ *сов.* **1.** (*закончить ковку*) такалап бүтүү; **2.** *что* (*изготовить ковкой*) согуп жасоо; **откова́ть подко́ву** согуп така жасоо.

ОТКО'ВКА *ж.* такалоо.

ОТКО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **откова́ть.**

ОТКОВЫ'РИВАТЬ *несов. см.* **отковыря́ть.**

ОТКОВЫРЯ'ТЬ *сов. что* чукуп салуу, чукуп чыгаруу, чукуп түшүрүп салуу; **отковыря́ть штукату́рку** шыбакты чукуп түшүрүп салуу.

ОТКОЗЫРНУ'ТЬ *однокр.* колун козырёкко коюп салам берүү.

ОТКОЗЫРЯ'ТЬ I *сов. кому, воен. разг.* колун козырёкко коюп салам берүү.

ОТКОЗЫРЯ'ТЬ II *сов. карт.* көзүрдү (көзүр менен) басуу (*карта ойнунда*).

ОТКОЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **отколоти́ть** 1.

ОТКО'ЛЕ *нареч. уст.* кайдан, кайсы жерден.

ОТКОЛОТИ'ТЬ *сов. разг.* **1.** *что* (*отделить*) уруп чыгаруу, уруп ажыратуу (*кадалган нерсени*); **отколоти́ть кры́шку я́щика** ящиктин капкагын уруп чыгаруу; **2.** *кого* аябай тепкилөө, аябай уруу.

ОТКОЛО'ТЬ *сов. что* **1.** (*отбить*) уруп жаруу, жара чабуу; уруп, чагып, сындырып алуу; **отколо́ть кусо́чек са́хара** кантты чагып, кичинекей сындырып алуу; **2.** (*что-либо приколотое*) төөнөлгөн нерсени чыгаруу, сайылган нерсени чечүү, алып таштоо; **отколо́ть бант** бантты алып таштоо; ◇ **отколо́ть штýку** *разг.* жарабаган иш кылуу.

ОТКОЛО'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*отломаться*) жарылуу, жарылып бөлүнүү (*мис. муз*); **2.** (*о чём-л. приколотом*) төөнөлгөн нерсе чыгарып ташталуу, сайылган нерсе чечилүү, алынып ташталуу; **3.** *перен.* (*порвать с кем-л.*) бөлүнүп калуу, ажыроо, байланышын үзүү; **отколо́ться от това́рищей** жолдошторунан бөлүнүп калуу.

ОТКОЛУПА'ТЬ *сов. что, прост.* тырмап түшүрүү, чукуп салуу, чукуп чыгаруу.

ОТКОЛУПНУ'ТЬ *однокр. прост.* тырмап түшүрүү, чукуп чыгаруу.

ОТКО'ЛЬ *нареч. см.* **отко́ле.**

ОТКОМАНДИРОВА'ТЬ *сов. кого-что* жиберүү, башка кызматка жиберүү; **откомандирова́ть в областно́е учрежде́ние** областтык мекемеге кызматка жиберүү; **откомандирова́ть в распоряже́ние шта́ба** штабдын карамагына жиберүү.

ОТКОМАНДИРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **откомандирова́ть.**

ОТКОПА'ТЬ *сов. кого-что* **1.** казып алуу; **откопа́ть ко́рни де́рева** жыгачтын тамырын казып алуу; **2.** *перен. разг.* (*найти*) чукуп табуу, издеп табуу; **откопа́ть ре́дкую кни́гу** сейрек, жок китепти издеп табуу.

ОТКО'РМ *м.* семиртүү, борго байлап семиртүү, багып семиртүү; **отко́рм скота́** малды борго байлап семиртүү.

ОТКОРМИ'ТЬ *сов. кого* семиртүү, борго байлап семиртүү, бордоп семиртүү, багып семиртүү (*мис. малды*).

ОТКО'РМЛЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **откорми́ть; 2.** *прил.* борго байланган, борго байлап семиртилген; **отко́рмленный скот** борго байлап семиртилген мал.

ОТКО'РМОЧНЫЙ, -ая, -ое семиртүү, борго байлоо үчүн арналган; **отко́рмочный пункт** семиртүү пункту, борго байлоо пункту.

ОТКО'С *м.* жантайма, боор; **отко́с холма́** дөбөнүн боору; **пусти́ть по́езд под отко́с** поездди жантаймадан кулатуу.

ОТКОЧЕВА'ТЬ *сов.* көчүп кетүү, башка жерге көчүү.

ОТКРЕПИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* чечип бошотуу, бошотуп ажыратуу; **открепи́ть ло́дку** кайыкты чечип бошотуу; **2.** *кого-что* (*снять с учёта*) учёттон чыгаруу.

ОТКРЕПИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*отвязаться*) чечилип бошонуу, бошонуп ажыроо; **2.** (*сняться с учёта*) учёттон чыгуу.

ОТКРЕПЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** чечип (бошотуп) ажыратуу, чечилип (бошонуп) ажыроо; **2.** (*снятие с учёта*) учёттон чыгуу, учёттон чыгаруу.

ОТКРЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **открепи́ть.**

ОТКРЕПЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **открепи́ться; 2.** *страд. к* **открепля́ть.**

ОТКРЕСТИ'ТЬСЯ *сов. см.* **откре́щиваться.**

ОТКРЕ'ЩИВАТЬСЯ *несов. разг.* бетин ары кылсын деп качуу, жок шылтоо таап бошонуу; **откре́щиваться от вся́ких предложе́ний** жок шылтоо менен бардык сунуштардан кутулуу.

ОТКРОВЕ'НИЕ *ср.* ачуу, жаңылык; **э́то насто́ящее открове́ние для всех нас** бул баарыбыз үчүн жаңылык болду.

ОТКРОВЕ'ННИЧАТЬ *несов. разг.* ичтегисин айтуу, капкайдагы сырды айтуу.

ОТКРОВЕ'ННО *нареч.* ачык-айрым, апачык, көз көрүнөө.

ОТКРОВЕ'ННОСТЬ *ж.* **1.** (*искренность*) ачык-айрымдык, апачыктык, көз көрүнөөлүк; **2.** (*откровенное признание*) ачык моюнга алгандык, жаап-жашырбастан чынын айткандык; ◇ **прости́те за открове́нность** чындыкты айтканым үчүн айып көрбөңүз.

ОТКРОВЕ'ННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*искренний*) ачык, жашырбаган; **открове́нное призна́ние** ачык моюнга алуу; **2.** (*очевидный*) көз көрүнөө, тайманбаган; **открове́нное наха́льство** *разг.* тайманбаган бети жоктук.

ОТКРОМСА'ТЬ *сов. что, разг.* иретсиз кескилеп таштоо, туурагылап таштоо.

ОТКРУТИ'ТЬ *сов. что* жандыруу, бурап ачуу; **откру́ти́ть верёвку** жипти жандыруу; **открути́ть кран** кранды бурап ачуу.

ОТКРУТИ'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** чыйралганы жануу; **верёвка открути́лась** жиптин чыйралганы жанды; **2.** *перен.* (*отделаться от чего-л.*) кутулуу, кутулуп кетүү, эбин таап кутулуу.

ОТКРУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **открути́ть.**

ОТКРУ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **открути́ться; 2.** *страд. к* **откру́чивать.**

ОТКРЫВА'ТЬ *несов. см.* **откры́ть.**

ОТКРЫВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **откры́ться; 2.** *страд. к* **открыва́ть.**

ОТКРЫ'ТИЕ *ср.* **1.** (*действие*) ачылуу; **откры́тие съе́зда** съезддин ачылышы; **откры́тие клу́ба** клубдун ачылышы; **2.** ачуу, табуу; **нау́чное откры́тие** илимий ачуу; **сде́лать откры́тие** жаңы бир нерсени табуу.

ОТКРЫ'ТКА *ж.* открытка (*ачык кат, почта карточкасы*); **почто́вая откры́тка** почта открыткасы.

ОТКРЫ'ТО *нареч.* ачык, жаап-жашырбай; **откры́то де́йствовать** ачык иш жүргүзүү; **откры́то призна́ть свою́ оши́бку** өзүнүн жаңылыштыгын ачык мойнуна алуу.

ОТКРЫ'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **откры́ть; 2.** *прил.* (*раскрытый*) ачык, ачылган; **откры́тая кни́га** ачык китеп; **откры́тые глаза́** ачык көз; **3.** *прил.* жылаңач, ачык; **откры́тая ше́я** жылаңач моюн; **4.** *прил.* (*доступный для всех*) ачык; **откры́тое парти́йное собра́ние** партиянын ачык чогулушу; **откры́тое заседа́ние учёного сове́та** илимий советтин ачык заседаниеси; **5.** *прил.* (*прямой, явный*) ачык, ашкере; **откры́тое голосова́ние** ачык добуш берүү; **вы́ступить с откры́тым проте́стом** ачык наразылык көрсөтүп чыгуу; **6.** *прил.* (*искренний*) чын, чын бейли менен, жашырып-жаппастан; **с откры́тым се́рдцем** чын бейли менен; **с откры́той душо́й** ак көңүлү менен, чын дили менен; **7.** *прил. лингв.* ачык; **откры́тый гла́сный** ачык үндүү; **откры́тый слог** ачык муун; ◇ **откры́тый вопро́с** чечилбеген маселе; **оста́вить вопро́с откры́тым** маселени ачык калтыруу; **откры́тое мо́ре** жээктен алыс жаткан деңиз бети; **под откры́тым не́бом** 1) ачык талаада; 2) *перен.* караманча, үйсүз-жайсыз; **откры́тое письмо́** 1) (*обращение*) бирөөгө арналып басмага жарыяланган ачык кат; 2) ачык кат, почта открыткасы; **откры́тый спо́соб разрабо́тки** *горн.* кен-

www.bizdin.kg

ди ачык (шахтасыз эле) казуу жолу; **откры́тый фланг** *воен.* ачык фланг (*корулбаган фланг; кол салууга оңтойлуу фланг*); **день откры́тых двере́й** эшик ачык күн (*каалагандар келе берүүгө арналган күн*).

ОТКРЫ'ТЬ *сов. что* **1.** ачуу, жаюу; **откры́ть чемода́н** чемодан ачуу; **откры́ть дверь** эшик ачуу; **откры́ть окно́** терезе ачуу; **откры́ть зо́нтик** зонтикти жаюу; **откры́ть кни́гу** китепти ачуу; **откры́ть глаза́** көздү ачуу; **2.** (*дать доступ*) ачуу, жол ачуу, жол берүү, коё берүү; **откры́ть вход** кирүүгө жол ачуу; **откры́ть ко́мнату** бөлмөнү ачуу; **3.** (*обнажить*) ачуу, ачып салуу, жылаңачтоо; **откры́ть ше́ю** моюнду ачуу; **4.** *перен.* ачуу, оюндагысын айтуу, сырды айтуу, черин жазуу; **откры́ть ду́шу** ичиндегисин айтып, черин жазуу; **откры́ть свои́ наме́рения** өзүнүн оюндагыларын айтуу; **откры́ть ка́рты** 1) карта ачуу (*картаны көрсөтүп туруп ойноо*); 2) *перен.* сырын ачуу; **5.** (*пустить в действие*) жиберүү; **откры́ть газ** газ жиберүү; **откры́ть во́ду** суу жиберүү; **6.** ачуу, баштоо; **откры́ть заседа́ние** заседаниени ачуу; **откры́ть теа́тр** театрды ачуу; **откры́ть па́мятник** эстеликти ачуу; **откры́ть торго́влю** соода баштоо; **7.** (*установить наличие чего-л.*) ачуу, табуу; **откры́ть за́лежи руды́** руданын кенин табуу; **откры́ть дре́внюю ру́копись** байыркы замандын кол жазмасын табуу; **откры́ть за́говор** заговорду ачуу; ◇ **откры́ть креди́т** *эк.* кредит ачуу, кредиттен пайдаланууга укук берүү; **откры́ть счёт** счёт ачуу; **откры́ть ого́нь** *воен.* ата баштоо; **откры́ть рот** сүйлөй баштоо; **рта откры́ть не даёт** *разг.* эч сүйлөтпөйт;ооз ачырбайт; **откры́ть ско́бки** *мат.* кашаа ачуу, кашааны ачуу.

ОТКРЫ'ТЬСЯ *сов.* **1.** ачылуу; **дверь откры́лась** эшик ачылды; **окно́ откры́лось** терезе ачылды; **2.** ачылуу; **ра́на откры́лась** жара ачылды; **3.** *перен.* көрүнүү; **пе́ред на́ми откры́лся краси́вый вид** биздин алдыбыздан сонун жер көрүндү; **4.** *кому* сырды айтуу; **он во всём откры́лся дру́гу** ал ичиндеги сырынын бардыгын досуна айтты; **5.** (*обнаружиться, появиться*) ачылуу, табылуу, келип калуу; **у него́ откры́лась чахо́тка** анын кургак учук оорусу бар экендиги ачылды.

ОТКУ'ДА *нареч. вопр. и относ.* кайдан, кайсы жерден; **отку́да он прие́хал?** ал кайсы жерден келди?; ал кайдан келди?; **отку́да ты э́то узна́л?** сен муну кайдан билдиң?; **возвраща́йся, отку́да прие́хал** келген жолуң менен кайта баргын; ◇ **отку́да ни возьми́сь** *разг.* кайдан жайдан (*күтүлбөгөн жерден келген жөнүндө*).

ОТКУ'ДА-ЛИБО *нареч.* бир жерден, кайдандыр бир жерден.

ОТКУ'ДА-НИБУДЬ *нареч. см.* **отку́да-либо.**

ОТКУ'ДА-ТО *нареч.* алда кайдан, кайдандыр, бир жактан; **отку́да-то доноси́лась пе́сня** бир жактан ырдаган үн угулду.

О'ТКУП *м.* (*мн.* **откупа́**) *ист.* откуп (*бир мамлекеттик кирешени дүңүнөн өкмөткө төлөп коюп, жеке адамдын аны өз пайдасына өндүрүп алуу укугу*); ◇ **отда́ть на о́ткуп** бирөөнүн толук карамагына берүү.

ОТКУПА'ТЬ *несов. см.* **откупи́ть.**

ОТКУПА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **откупи́ться; 2.** *страд. к* **откупа́ть.**

ОТКУПИ'ТЬ *сов. кого-что, уст.* жалпы жонунан (дүңүнөн) сатып алуу.

ОТКУПИ'ТЬСЯ *сов. от кого-чего, уст.* төлөп (пара берип) кутулуу.

ОТКУПНО'Й, -а́я, -о́е **откуп-***ка т.*; **откупна́я систе́ма торго́вли** сооданын откуп системасы.

ОТКУ'ПОРИВАНИЕ *ср.* тыгынын чыгаруу, ачуу (*бөтөлкөнүн*).

ОТКУ'ПОРИВАТЬ *несов. см.* **отку́порить.**

ОТКУ'ПОРИТЬ *сов. что* тыгынын чыгаруу, ачуу (*бөтөлкөнүн*); **отку́порить буты́лку** бөтөлкөнүн тыгынын чыгаруу.

ОТКУ'ПОРКА *ж.* тыгынды чыгаруу, ачуу (*бөтөлкөнүн*).

ОТКУПЩИ'К *м. ист.* откупщик (*откупту ээлөөчү киши*).

ОТКУСИ'ТЬ *сов. что, чего* **1.** керте тиштеп алуу, тиштеп үзүп алуу; **откуси́ть кусо́к хле́ба** нанды тиштеп үзүп алуу; **2.** *тех.* керте тиштетип үзүп алуу, ат тиш менен тиштетип үзүп алуу; **откуси́ть коне́ц про́волоки** сымдын учун керте тиштетип үзүп алуу.

ОТКУ'СЫВАТЬ *несов. см.* **откуси́ть.**

ОТКУ'ШАТЬ *сов. уст.* **1.** (*окончить еду*) тамак жеп бүтүү; **2.** *чего* (*поесть*) тамактануу; **3.** *что* (*попробовать пищу*) даамын татып көрүү.

ОТЛАГА'ТЕЛЬСТВО *ср.* кийинкиге таштап коюу, кийинкиге калтыруу, кийинкиге калтырып коюу; **э́то де́ло не те́рпит отлага́тельства** бул ишти кийинкиге калтырууга болбойт.

ОТЛАГА'ТЬ *несов. см.* **отложи́ть 4.**

ОТЛАГА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отложи́ться; 2.** *страд. к* **отлага́ть.**

ОТЛАКИРОВА'ТЬ *сов. что* лактоо, лактап бүтүү, лактап коюу, лак сыйпап бүтүү; **отлакирова́ть ме́бель** мебелди лактап коюу.

ОТЛА'МЫВАТЬ *несов. см.* **отлома́ть, отломи́ть.**

ОТЛА'МЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отлома́ться, отломи́ться; 2.** *страд. к* **отла́мывать.**

ОТЛЕГА'ТЬ *несов. см.* **отле́чь.**

ОТЛЕЖА'ТЬ *сов. что* баса жатып уктатуу (*мис. колду, бутту*); **отлежа́ть но́гу** бутту баса жатып уктатуу.

ОТЛЕЖА'ТЬСЯ *сов. разг.* каалаганынча жатуу, дем алуу, жатып оңолуу, жатып күч алып оңолуу.

ОТЛЁЖИВАТЬ *несов. см.* **отлежа́ть.**

ОТЛЁЖИВАТЬСЯ *несов. см.* **отлежа́ться.**

ОТЛЕПИ'ТЬ *сов. что, разг.* сыйруу, жабышкан нерсени ажыратуу, желимин ажыратуу (*мис. марканы*).

ОТЛЕПИ'ТЬСЯ *сов.* чапталган (желимделген) нерсе сыйрылуу, желими ажыроо.

ОТЛЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **отлепи́ть.**

ОТЛЕПЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отлепи́ться; 2.** *страд. к* **отлепля́ть.**

ОТЛЁТ *м.* учуп кетиш (*мис. келгин куштар же самолёт*); **отлёт птиц** куштардын учуп кетиши; ◇ **быть на отлёте** *разг.* кетүүгө камдануу, кеткени (жөнөгөнү) туруу; **жить на отлёте** *разг.* обочо, ээн туруу; көпчүлүктөн бөлөк жашоо; **держа́ть на отлёте** өзүнөн оолак кармоо, өзүнөн алыс кармоо (*колду сунуп*).

ОТЛЕТА'ТЬ I *несов. см.* **отлете́ть.**

ОТЛЕТА'ТЬ II *сов.* **1.** (*кончить летать*) баруучу жерине учуп жетүү; **2.** *что, разг.* (*пробыть лётчиком*) учуп жүрүү (*бир канча убакыт*); **он отлета́л де́сять лет** ал он жыл бою учкан.

ОТЛЕТЕ'ТЬ *сов.* **1.** (*улететь*) учуп кетүү; **пти́цы отлете́ли** куштар учуп кетишти; **2.** *разг.* (*оторваться*) үзүлүп кетүү, үзүлүп калуу; **пу́говица отлете́ла** топчу үзүлүп кетти; **3.** *разг.* (*отскочить*) секирип (ыргып) кетүү; **мяч отлете́л далеко́** топ алыс секирип кетти.

ОТЛЕ'ЧЬ *сов. безл. разг.* басылуу, басаңча тартуу, ордуна келүү; **у меня́ отлегло́ от се́рдца** менин жүрөгүм ордуна келди.

ОТЛИ'В I *м.* **1.** (*действие*) бир бөлүгү, анча-мынчасы куюлуп алынуу; **2.** (*морской*) тартылуу; **начался́ отли́в** деңиз суусу тартыла баштады; **3.** *перен.* кемүү, тартылуу, солгун тартуу; **прили́вы и отли́вы революцио́нного движе́ния** революциялык кыймылдын ташкындашы жана тартылышы; **4.** (*приспособление для стока воды*) арыкча (*суу токтобой агып туруу үчүн жасалган атайын арыкча*).

ОТЛИ'В II *м.* (*оттенок*) кулпуруу, кубулуу; **чёрный с си́ним отли́вом** көгүлжүм болуп кулпурган кара; **се́рый с серебри́стым отли́вом** күмүштөй кубулган боз өң.

ОТЛИВА'ТЬ I *несов. см.* **отли́ть.**

www.bizdin.kg

ОТЛИВА'ТЬ II *несов. чем* кулпуруу, кубулуу; **морска́я вода́ отлива́ет зелёным** деңиз суусу жашыл сымак болуп кулпурат.

ОТЛИ'ВКА *ж. тех.* 1. (*действие*) куюп жасоо (*металлдан*); 2. (*изделие*) куюп жасалган нерсе, куйма нерсе; **чугу́нная отли́вка** чоюндан куюп жасалган нерсе.

ОТЛИПА'ТЬ *несов. см.* **отли́пнуть.**

ОТЛИ'ПНУТЬ *сов.* желими ажыроо, жабышкан жери ажыроо.

ОТЛИ'ТЬ *сов. что* 1. *чего* (*вылить часть*) бир аз куюп алуу (*бөксөртүп*); **отли́ть молока́ в ча́шку** сүттөн табакка бир аз куюп алуу; 2. *тех.* (*изготовить литьём*) куюп жасоо, эритип куюп жасоо; **отли́ть ста́тую** куюп статуя жасоо.

ОТЛИ'ТЬСЯ *сов.* бөлүп куюлуу, бөлүп куюп алынуу (*бөксөртүү үчүн*); ◇ **отолью́тся ко́шке мы́шкины слёзки** *посл.* чычкандын көз жашы мышыкка да жетээр.

ОТЛИЧА'ТЬ *несов. см.* **отличи́ть.**

ОТЛИЧА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отличи́ться;** 2. *чем* (*выделяться*) айырмалануу, ажыроо, окшобоо; **отлича́ться сообрази́тельностью** өзүнүн ойлоп тапкычтыгы менен айырмалануу, башкаларга караганда зейрек болуу.

ОТЛИ'ЧИЕ *ср.* 1. (*различие*) айырма, айырмалык, өзгөчөлүк; **суще́ственное отли́чие** маанилүү айырма; **незначи́тельные отли́чия** болор-болбос айырмалар; 2. көрүнүктүүлүк, артыкчылык; **зна́ки отли́чия** көрүнүктүүлүк белгиси; **дипло́м с отли́чием** артыкчылыгы бар диплом; **ко́нчить институ́т с отли́чием** институтту артыкчылыгы бар диплом менен бүтүү; ◇ **в отли́чие** *от чего-л. бир нерседен* айырмаланып.

ОТЛИЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое айра турган, билдире турган, бир нерседен экинчи нерсени айрып билдире турган; **отличи́тельные зна́ки** бир нерседен экинчи нерсени айрып билдире турган белгилер; **отличи́тельная осо́бенность** айырмалоочу бөтөнчөлүк.

ОТЛИЧИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*установить разницу*) айруу, ажыратуу, билүү, ажыратып билүү; 2. (*наградить, отметить*) сыйлоо, көрүнүктүүлүк үчүн сыйлоо.

ОТЛИЧИ'ТЬСЯ *сов.* мыктылык көрсөтүү; **отличи́ться в состяза́ниях** мелдеште мыктылык көрсөтүү; **отличи́ться в бою́** урушта мыктылык көрсөтүү.

ОТЛИ'ЧНИК *м.* отличник; **отли́чники на́шей шко́лы** биздин мектептин отличниктери; **отли́чники произво́дства** өндүрүштүн отличниктери (*эң жакшы иштеген адамдары*).

ОТЛИ'ЧНИЦА *женск. р. к* **отли́чник;** отличница.

ОТЛИ'ЧНО 1. *нареч.* эң жакшы, өтө сонун, эң сонун, укмуштуу; **отли́чно отве́тить на экза́мене** экзаменде эң жакшы жооп берүү; 2. *частица разг.* макул, жакшы болот; **он сейча́с придёт. — Отли́чно, мы его́ здесь подождём** ал азыр келет.— Жакшы болот, аны биз ушул жерде күтөлүк; 3. *в знач. сущ. ср. нескл.* (*отметка*) отлично, отлично деген баа (*эң мыкты отметка*); **учи́ться на отли́чно** отлично деген баага окуу; **получи́ть отли́чно по ру́сскому языку́** орус тили боюнча отлично деген баа алуу.

ОТЛИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое эң жакшы, эң мыкты, өтө сонун; **отли́чный рабо́тник** эң мыкты кызматкер; **он написа́л отли́чную статью́** ал сонун макала жазды.

ОТЛО'ГИЙ, -ая, -ое эңкейиш, жантайма; **отло́гие берега́** жантайма жээктер; **отло́гий спуск к мо́рю** деңизге түшкөн эңкейиш.

ОТЛО'ГО *нареч.* эңиштеп, жантайып; **доро́га идёт отло́го** жол эңиштеп кетет.

ОТЛО'ГОСТЬ *ж.* эңкештик, жантаймалык; **отло́гость скло́нов** боордун жантаймалыгы (*мис. тоонун боорунун*).

ОТЛОЖЕ'НИЕ *ср.* 1. *уст.* (*отделение*) бөлүнүп чыгуу (*мамлекеттин бир бөлүгү*); 2. *геол.* катмар; **известко́вые отложе́ния** акиташ катмарлары; 3. *физиол.* кабат, кабаттануу; **жировы́е отложе́ния** май кабаттары.

ОТЛОЖИ'ТЬ *сов. что* 1. (*в сторону*) мындай коюу, алып коюу, бөлүп коюу; **отложи́ть кни́гу** китепти мындай алып коюу; 2. (*на счётах*) салуу; 3. *разг.* (*приберечь*) бөлүп сактап коюу, көрсөтпөй сактап коюу; **отложи́ть де́ньги на о́тпуск** отпускага деп сактап, акчаны бөлүп коюу; 4. (*отсрочить*) кийинкиге калтыруу; **отложи́ть собра́ние** чогулушту кийинкиге калтыруу; ◇ **отложи́ть** *что-л.* **в до́лгий я́щик** *бир нерсени* «жата берсин» деп, таштап коюу; **отложи́ть личи́нку** личинка салуу.

ОТЛОЖИ'ТЬСЯ *сов.* 1. *от кого-чего, уст.* (*отделиться*) бөлүнүп чыгуу (*бир мамлекеттен өзүнчө бөлүнүп чыгуу*); 2. *геол.* катмар пайда болуу, тоо тектери түнүп кабат пайда болуу.

ОТЛОЖНО'Й, -а́я, -о́е: **отложно́й воротни́к** кайырма жака.

ОТЛОМА'ТЬ *сов. что* сындырып алуу.

ОТЛОМА'ТЬСЯ *сов.* сынуу, сынып түшүү, сынып бөлүнүү.

ОТЛОМИ'ТЬ *сов. что* сындырып алуу; **отломи́ть ве́тку** бутакты сындырып алуу; **отломи́ть кусо́к хле́ба** бир үзүм нан сындырып алуу.

ОТЛОМИ'ТЬСЯ *сов.* сынуу, сынып түшүү, сынып бөлүнүү; **ве́тка отломи́лась** бутак сынып түштү.

ОТЛУПИ'ТЬ *сов. кого, прост.* (*избить*) абдан уруу, көк ала койдой союу, жанчуу.

ОТЛУЧА'ТЬ *несов. см.* **отлучи́ть.**

ОТЛУЧА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отлучи́ться;** 2. *страд. к* **отлуча́ть.**

ОТЛУЧЕ'НИЕ *ср.*: **отлуче́ние от це́ркви** *уст.* христиан дининен тышкары деп эсептөө, христиандыктан чыгарып жиберүү.

ОТЛУЧИ'ТЬ *сов.*: **отлучи́ть от це́ркви** *уст.* христиан дининен тышкары деп эсептөө, христиандыктан чыгарып жиберүү.

ОТЛУЧИ'ТЬСЯ *сов.* убактылуу жок болуу, убактылуу бир жакка кетүү.

ОТЛУ'ЧКА *ж.* убактылуу жок болуу (кетүү), кетип калуу; **самово́льная отлу́чка** эч кимден сурабай өзүнчө кетип калуу.

ОТЛЫ'НИВАТЬ *несов. от чего, прост.* жалакайланып качуу, тайсалдоо; **отлы́нивать от рабо́ты** жумуштан жалакайланып качуу.

ОТМА'ЛЧИВАТЬСЯ *несов. разг.* үндөбөө, унчукпоо, жооп бербөө.

ОТМА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **отмота́ть.**

ОТМАХА'ТЬ *сов. что, прост.* бир канчалык жер жүрүү; **отмаха́ть со́рок киломе́тров** кырк километр жол жүрүү.

ОТМА'ХИВАТЬ I *несов. см.* **отмаха́ть.**

ОТМА'ХИВАТЬ II *несов. см.* **отмахну́ть.**

ОТМА'ХИВАТЬСЯ *несов. см.* **отмахну́ться.**

ОТМАХНУ'ТЬ *сов. кого-что* колду серпип айдоо, кол серпип кубалоо; **отмахну́ть мух** кол серпип чымын айдоо.

ОТМАХНУ'ТЬСЯ *сов. от кого-чего* 1. (*отогнать от себя*) кол серпип коргонуу; **отмахну́ться от осы́** кол серпип аарыдан коргонуу; 2. *перен. разг.* кол силкүү, кол шилтөө (*отказ кылып*); **отмахну́ться от предложе́ния** сунушту кабыл албай кол силкүү.

ОТМА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **отмочи́ть.**

ОТМЕЖЕВА'НИЕ *ср.* 1. чек салып бөлүнүү; 2. *перен.* бөлүнүп чыгуу, обочолотуу, обочолонуу.

ОТМЕЖЕВА'ТЬ *сов. что* 1. (*отделить межой*) чек салып бөлүү; **отмежева́ть уча́сток** участокту чек салып бөлүү; 2. *перен.* (*отделить, обособить*) бөлүү, бөлүп чыгаруу.

ОТМЕЖЕВА'ТЬСЯ *сов. от кого-чего* 1. (*отделиться межой*) чек салып бөлүнүү (*жер*); 2. *перен.* (*обособиться*) бөлүнүү, бөлүнүп чыгуу; 3. (*быть несогласным с чем-л.*)

www.bizdin.kg

макул болбогондугун билдирүү, келише албастыгын билдирүү; **отмежева́ться от оши́бочных мне́ний** жаңылыш пикирлер менен келише албастыгын билдирүү.

ОТМЕЖЁВЫВАТЬ *несов. см.* **отмежева́ть.**

ОТМЕЖЁВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отмежева́ться;** 2. *страд. к* **отмежёвывать.**

О'ТМЕЛЬ *ж.* сайроон, тайыздык, тайыз жер (*жээктен башталган тайыздык*); **песча́ная о́тмель** кумдуу тайыздык.

ОТМЕ'НА *ж.* жокко чыгаруу, токтотуу, калтыруу, алып таштоо; **отме́на крепостно́го пра́ва** крепостной укуктун жокко чыгарылышы, **отме́на пригово́ра** өкүмдү жокко чыгаруу; **отме́на спекта́кля** оюндун коюлбай калышы.

ОТМЕНИ'ТЬ *сов. что* жокко чыгаруу, токтотуу, калтыруу, алып таштоо; **отмени́ть прика́з** приказды жокко чыгаруу; **отмени́ть собра́ние** чогулушту калтырып коюу.

ОТМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое *разг.* эң жакшы; **отме́нная рабо́та** эң жакшы иш.

ОТМЕНЯ'ТЬ *несов. см.* **отмени́ть.**

ОТМЕРЕ'ТЬ *сов.* 1. куурап калуу, солуп кургоо, сенек болуп кургоо; **побе́ги о́тмерли** жаш бутактар куурап калды; 2. *перен.* жок болуу, жоюлуу; **ста́рые обы́чаи о́тмерли** эски адаттар жок болду.

ОТМЕРЗА'ТЬ *несов. см.* **отмёрзнуть.**

ОТМЁРЗНУТЬ *сов.* үшүү, үшүп кетүү, үшүп селейүү, тоңуу; **па́льцы отмёрзли** бармактар үшүп кетти; **молоды́е побе́ги отмёрзли** жаш чырпыктар үшүп кетти.

ОТМЕ'РИВАНИЕ *ср.* өлчөө, өлчөп белги салуу, ченөө, ченеп белги салуу.

ОТМЕ'РИВАТЬ *несов. см.* **отме́рить.**

ОТМЕ'РИТЬ *сов. что* өлчөө, ченөө, ченеп белги салуу; **отме́рить пять ме́тров полотна́** беш метр болотнай өлчөп алуу.

ОТМЕРЯ'ТЬ *несов. см.* **отме́рить.**

ОТМЕСТИ' *сов. что* 1. шыпырып алыстатуу, шыпырып таштоо; **отмести́ сор в у́гол** акыр-чикирди шыпырып бурчка таштоо; 2. *перен.* (*отвергнуть*) четтетүү, жокко чыгаруу, ыргытып таштоо; **отмести́ до́воды проти́вника** душмандын далилдерин жокко чыгаруу.

ОТМЕ'СТКА *ж.*: **в отме́стку** *разг.* өч (кек) алып, өч (кек) катарында.

ОТМЕТА'ТЬ *несов. см.* **отмести́.**

ОТМЕ'ТИНА *ж.* ак чеке, төбөл, кашка; **коро́ва с отме́тиной на лбу́** кашка уй, маңдайында агы бар уй.

ОТМЕ'ТИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*пометить*) белги салуу, белги кылуу; **отме́тить ну́жное ме́сто в кни́ге** китептин керектүү жерине белги салуу; 2. *что* (*указать*) белгилеп кетүү, айтып эскертүү; **отме́тить недоста́тки в рабо́те** иштеги кемчиликтерди белгилеп кетүү; **отме́тить** *чьи-л.* **достиже́ния** *бирөөнүн* жетишкендиктерин белгилеп кетүү; 3. *кого-что* (*наградить, отличить*) сыйлык берүү, ардактап көрсөтүү; **отме́тить передовико́в пре́мией** алдыңкы адамдарга сыйлык берүү.

ОТМЕ'ТИТЬСЯ *сов.* 1. катталуу, жазылуу, белги коюлуу; **отме́титься в ве́домости** ведомостко белги коюлуп катталуу; 2. (*выписаться*) үй китебинен чыгуу, өчүрүлүү (*кетпенде*).

ОТМЕ'ТКА *ж.* 1. (*действие*) белги салуу, белги кылуу, белги коюу, белги уруп коюу; 2. (*пометка*) белги, тамга; **сде́лать отме́тку в ве́домости** ведомостко белги коюу; 3. (*оценка*) баа, отметка; **получи́ть хоро́шую отме́тку на экза́мене** экзаменде жакшы баа (отметка) алуу.

ОТМЕЧА'ТЬ *несов. см.* **отме́тить.**

ОТМЕЧА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отме́титься;** 2. (*обнаруживаться*) билинүү, сезилүү, көзгө урунуу; **отмеча́ются кру́пные успе́хи в те́хнике** техникада болгон ири ийгиликтер көзгө көрүнүп турат; 3. *страд. к* **отмеча́ть.**

ОТМИРА'НИЕ *ср.* 1. куурап калуу, куурап жок болуу, куурoo; **отмира́ние ста́рых ве́ток** эски бутактардын куурап калышы; 2. *перен.* (*исчезновение*) жок болуу, жоюлуу.

ОТМИРА'ТЬ *несов. см.* **отмере́ть.**

ОТМОБИЛИЗОВА'ТЬ *сов. что* мобилизациялап бүтүү; **отмобилизова́ть войска́** войсколорду мобилизациялап бүтүү.

ОТМОБИЛИЗО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **отмобилизова́ть.**

ОТМОКА'ТЬ *несов. см.* **отмо́кнуть.**

ОТМО'КНУТЬ *сов.* жибүү, суугa чыланып коңторулуу (*мис. казандын кырмычыгы*).

ОТМОЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **отмолоти́ть.**

ОТМОЛОТИ'ТЬ *сов. что* эгинди бастырып бүтүү.

ОТМОЛЧА'ТЬСЯ *сов. разг.* унчукпай тим болуу, жооп бербөө.

ОТМОРА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **отморо́зить.**

ОТМОРО'ЗИТЬ *сов. что* суукка алдыруу, үшүтүү, үшүтүп алуу; **отморо́зить щёки** бетти үшүтүп алуу.

ОТМОТА'ТЬ *сов. что, чего* оролгонду кайта чубоо; **отмота́ть ни́ток** түрүлгөн жипти кайта чубоо.

ОТМОЧИ'ТЬ *сов. что* 1. суулап чыгаруу, суу кылып бөлүү, суулап ажыратуу; **отмочи́ть пла́стырь** пластырды суулап чыгаруу; 2. (*размочить*) сууга салып жибитүү; **отмочи́ть ко́жу** терини сууга салып жибитүү.

ОТМСТИ'ТЬ *сов. уст. см.* **отомсти́ть.**

ОТМУ'ЧИТЬСЯ *сов. разг.* кыйноодон кутулуу, кыйноо токтолуу.

ОТМЩЕ'НИЕ *ср. уст.* кек алуу, өч алуу.

ОТМЫВА'ТЬ *несов. см.* **отмы́ть.**

ОТМЫВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отмы́ться;** 2. *страд. к* **отмыва́ть.**

ОТМЫКА'ТЬ *несов. см.* **отомкну́ть.**

ОТМЫКА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отомкну́ться;** 2. *страд. к* **отмыка́ть.**

ОТМЫ'ТЬ *сов. что* жууп кетирүү, жууп тазартуу, кетире жууш; **отмы́ть ру́ки** колду жууп тазартуу; **отмы́ть грязь** кирди жууп кетирүү.

ОТМЫ'ТЬСЯ *сов.* жуулуу, жуулуп кетүү, жуугандан кетүү.

ОТМЫ'ЧКА *ж.* ачкыч, ачкыч ордуна жүрүүчү аспап.

ОТМЯКА'ТЬ *несов. см.* **отмя́кнуть.**

ОТМЯ'КНУТЬ *сов.* былпылдоо, жумшаруу, сууга чыланып былпылдоо; **ко́жи отмя́кли** тери сууга чыланып жумшарды.

ОТНЕ'КИВАТЬСЯ *несов. разг.* тайсалдоо, көнбөө.

ОТНЕСЕ'НИЕ *ср.* кошуу, катарына киргизүү, эсептөө, деп билүү, деп эсептөө; **отнесе́ние докуме́нта к 14 ве́ку** документти 14 кылымга таандык деп эсептөө.

ОТНЕСТИ' *сов. кого-что* 1. алып баруу, алып барып берүү, жеткирүү; **отнести́ кни́гу в библиоте́ку** китепти китепканага алып барып берүү; 2. (*напр. ветром, течением*) жылдырып барып салуу, сүрүп барып таштоо, агызып алып барып таштоо, агызып кетүү, учуруп кетүү; **ло́дку отнесло́ тече́нием на середи́ну реки́** суунун агыны кайыкты суунун ортосуна алып барып таштады; 3. *перен.* (*причислить, приписать*) кошуу, катарына киргизүү, эсептөө, деп билүү, деп эсептөө; **отнести́ ру́копись к 12 ве́ку** кол жазманы 12 кылымга таандык деп эсептөө; **отнести́ расхо́д на** *чей-л.* **счёт** чыгымды *бирөөнүн* эсебине киргизүү.

ОТНЕСТИ'СЬ *сов. к кому-чему* 1. кароо, мамилесин билдирүү; **врач отнёсся внима́тельно к больно́му** врач оорууну көңүл коюп жакшы карады; 2. *уст.* (*обратиться*) кайрылуу.

ОТНИМА'ТЬ *несов. см.* **отня́ть.**

ОТНИМА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отня́ться;** 2. *страд. к* **отнима́ть.**

ОТНОСИ'ТЕЛЬНО 1. *нареч.* (*сравнительно*) бир аз, аздыр-көптүр; башкаларга караганда; **относи́тельно уда́чное реше́ние вопро́са** маселенин бир аз орундуу чечилиши; 2. *предлог с род. п.* тууралу, жөнүндө; **относи́-**

www.bizdin.kg

тельно его возвращения сведений нет анын кайтып келиши жөнүндө маалымат жок; относительно этого дела нам всё известно бул иш түуралу бизге бардыгы белгилүү.

ОТНОСИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* салыштырмалуулук, башкалар менен салыштырып белгиленгичтик; теория относительности *физ.* салыштырмалуулук теориясы.

ОТНОСИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. салыштырмалуу, башкалар менен салыштырып белгиленүүчү;- орточо, анчалык чоң эмес; относительная истина *филос.* салыштырмалуу чындык; относительная глубина орточо тереңдик; относительный успех анчалык чоң эмес ийгилик; 2. (*ограниченный, умеренный*) шарттуу, абсолют эмес, бир кубулушка (көрүнүшкө) багынычтуу, көп чоң эмес; он пользовался там относительным влиянием ал жерде анын анча-мынча таасири бар болучу; 3. *грам.* суроолуу эмес; относительное местоимение суроолуу эмес ат атооч (*мис. кимде-ким; ар неме*); относительные прилагательные катыштык сын атоочтор.

ОТНОСИ'ТЬ *несов. см.* отнести.

ОТНОСИ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* отнестись; 2. *к кому-чему* (*иметь отношение*) тийиштүү болуу, тиешелүү болуу, тийиши бар болуу, катышы бар болуу; это к делу не относится мунун ишке тиешеси жок; 3. *к чему, мат.* катыштуу; три относится к четырём как шесть к восьми алты сегизге катыштуу болгон сыяктуу эле, үч да төрткө катыштуу.

ОТНОШЕ'НИЕ *ср.* 1. (*к кому-чему-л.*) мамиле; чуткое отношение камкордук менен мамиле кылуу; 2. (*взаимная связь*) катыш; отношение между двумя величинами эки чоңдуктун ортосундагы катыш; 3. отношения *мн.* (*взаимное общение*) мамиле; дружеские отношения достук мамиле; производственные отношения өндүрүштүк мамиле; дипломатические отношения дипломатиялык мамиле; 4. (*официальная бумага*) отношение (*бир мекемеден экинчи мекемеге жиберилүүчү иш кагазы*); ◇ в отношении *кого-чего-л.*, по отношению *к кому-чему-л.* бирөө, бир нерсе жөнүндө (караганда); во всех отношениях бардык жагынан; в этом отношении бул жагынан, бул түуралу, бул жөнүндө.

ОТНЫ'НЕ *нареч. уст.* мындан ары, мындан кийин, ушу убактан тартып.

ОТНЮ'ДЬ *нареч.* түк да, эч бир, тегеле, тап-такыр; отнюдь нет такыр андай эмес.

ОТНЯ'ТИЕ *ср.* 1. (*действие*) тартып алуу, алып коюу, зордоп алуу; 2. (*ампутация*) кесип таштоо (*мис. оорулуу бутту*).

ОТНЯ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* тартып алуу, алып коюу, зордоп алуу; отнять книгу китепти тартып алуу; отнять лестницу от стены шатыны дубалдан алып коюу; отнять много времени *у кого-л.* бирөөнүн көп убактын алуу; отнять надежду үмүтүн үздүрүү, ишенчин кетирүү; 2. *что* (*ампутировать*) кесип таштоо; отнять ногу бутту кесип таштоо; 3. *что, мат.* алуу; от двадцати отнять десять жыйырмадан онду алуу; ◇ отнять ребёнка от груди баланы эмчектен чыгаруу.

ОТНЯ'ТЬСЯ *сов.* байлануу (*мис. тил*); шал болуу; у него ноги отнялись анын буттары шал болду; у меня язык отнялся менин тилим байланып калды.

ОТО *предлог см.* от.

ОТО- *приставка см.* от-.

ОТОБЕ'ДАТЬ *сов.* 1. (*кончить обедать*) түшкү тамакты ичип бүтүү, обед кылып бүтүү; 2. *уст.* (*пообедать*) обед ичүү, түшкү тамакты ичүү; приходите к нам отобедать биздикине обед ичүүгө келиңиз.

ОТОБРАЖА'ТЬ *несов. см.* отобразить.

ОТОБРАЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. отобразиться; 2. *страд. к* отображать.

ОТОБРАЖЕ'НИЕ *ср.* (*действие*) көрсөтүү, элестетүү, элестетилүү, элес менен сүрөтүн көрсөтүү; верное отображение элесин сүрөттөп туура көрсөтүү; точное отображение так элестетүү, так элестетилүү.

ОТОБРАЗИ'ТЬ *сов. кого-что* көрсөтүү, элестетүү, сүрөттөө.

ОТОБРАЗИ'ТЬСЯ *сов.* көрсөтүлүү, элестелүү, элес менен сүрөттөлүү.

ОТОБРА'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*взять обратно*) кайтып алып коюу; отобрать билеты у пассажиров пассажирлердин билетин алып коюу; 2. (*силой*) тартып алуу; зордук кылып алуу, күчкө салып алуу; 3. (*выбрать*) ылгап алуу, тандап алуу; отобрать нужные вещи в дорогу жолго керектүү болгон буюмдарды тандап алуу; ◇ отобрать показания свидетелей *юр.* күбөөлөрдү суроо.

ОТОВА'РИВАНИЕ *ср.* товар берүү, товар сатуу, отоваривание (*милдеттенмени орундаганы үчүн товар берүү, товар менен камсыз кылуу*).

ОТОВА'РИВАТЬ *несов. см.* отоварить.

ОТОВА'РИТЬ *сов. что* товар берүү, товар сатуу, отоваривать этүү (*милдеттенмени орундаганы үчүн товар берүү, товар менен камсыз кылуу*).

ОТОВСЮ'ДУ *нареч.* туш-туштан, ар тараптан; отовсюду поступают сведения туш-туштан кабарлар келип жатат.

ОТОГНА'ТЬ I *сов.* 1. *кого-что* (*прогнать*) кууп жиберүү, айдап жиберүү; отогнать мух чымындарды айдап жиберүү; 2. *что, перен.* кетирүү; отогнать грустные мысли кайгылуу ойлорду кетирүү.

ОТОГНА'ТЬ II *сов. что* тартып чыгаруу, кайнатып чыгаруу; отогнать скипидар скипидарды тартып чыгаруу.

ОТОГНУ'ТЬ *сов. что* ийилгенин жазуу, ийрейгенин түзөтүү, бүгүлгөнүн жазуу, кайыруу; отогнуть ковёр килемдин бүгүлгөнүн жазуу.

ОТОГНУ'ТЬСЯ *сов.* ийрейгени жазылуу, ийриси түзөлүү, бүгүлгөнү жазылуу.

ОТОГРЕВА'ТЬ *несов. см.* отогреть.

ОТОГРЕВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* отогреться; 2. *страд. к* отогревать.

ОТОГРЕ'ТЬ *сов. кого-что* 1. жылытуу; отогреть замёрзшие ноги үшүгөн бутту жылытуу; 2. *перен.* бооруна тартуу, багуу (*мис. жетим баланы*).

ОТОГРЕ'ТЬСЯ *сов.* жылынуу, жылуу, жылынып алуу.

ОТОДВИГА'ТЬ *несов. см.* отодвинуть.

ОТОДВИГА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* отодвинуться; 2. *страд. к* отодвигать.

ОТОДВИ'НУТЬ *сов.* 1. *кого-что* жылдыруу, жылдырып коюу; отодвинуть стул в сторону стулду четке жылдырып коюу; 2. *что, перен. разг.* (*отсрочить*) узартуу, артка жылдыруу, кийинкиге калтыруу; отодвинуть сроки сроктору узартуу.

ОТОДВИ'НУТЬСЯ *сов.* 1. жылуу, козголуу, бир жакка жылуу; отодвинуться к стене стенаны көздөй жылуу; 2. *перен. разг.* узартылуу, артка жылдырылуу, кийинкиге калтырылуу; сроки отодвинулись сроктор узартылды.

ОТОДРА'ТЬ *сов. разг.* 1. *что* (*оторвать*) сыйруу, сыйрып алуу (*мис. кабыкты*); 2. *кого* (*высечь*) сабоо, абдан уруу (*мис. камчы менен*).

ОТОДРА'ТЬСЯ *сов. разг.* сыйрылуу, сыйрылып калуу, жыртылып түшүү.

ОТОЖДЕСТВИ'ТЬ *сов. см.* отожествить.

ОТОЖДЕСТВЛЕ'НИЕ *ср. см.* отожествление.

ОТОЖДЕСТВЛЯ'ТЬ *несов. см.* отожествить.

ОТОЖЕСТВИ'ТЬ *сов. кого-что* окшоштуруу, окшотуу, бирдей деп билүү, окшош деп билүү, так ошонун өзүндөй деп табуу; отожествить два понятия эки түшүнүктү окшоштуруу, эки түшүнүктү бирдей деп билүү.

ОТОЖЕСТВЛЕ'НИЕ *ср.* окшоштуруу, окшотуу, бирдей деп билүү, окшош деп билүү, так ошонун өзүндөй деп табуу.

ОТОЖЕСТВЛЯ'ТЬ *несов. см.* отожествить.

www.bizdin.kg

ОТОЗВА'НИЕ *ср.* кайта чакырып алуу; **отозва́ние свои́х представи́телей** өз өкүлдөрүн кайта чакырып алуу.

ОТОЗВА'ТЬ *сов. кого-что* 1. чакырып алуу; **отозва́ть** *кого-л.* **в сто́рону** *бирөөну* четке чакырып алуу; 2. кайта чакырып алуу; **отозва́ть посла́** элчини кайта чакырып алуу; **отозва́ть своего́ представи́теля** өз окулун кайта чакырып алуу.

ОТОЗВА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*откликнуться*) үн берүү, добуш кайтаруу, жооп кайтаруу, ыялоо, ыя деп жооп кайтаруу; **отозва́ться на зов** чакырыкка ыя деп жооп кайтаруу; 2. *о ком-чём* сөз айтуу, бирөө тууралу кандайдыр бир пикирди айтуу; **хорошо́ отозва́ться о кни́ге** китеп жөнүндө жакшы пикир айтуу; **тепло́ отозва́ться** *о ком-л. бирөө жөнүндө* жакшы сөз айтуу; 3. (*сказаться*) таасир кылуу, салдары тийүү; **куре́ние на нём пло́хо отозва́лось** тамеки тартуу ага жаман таасир кылды; **переутомле́ние отозва́лось на его́ здоро́вье** өтө чарчагандык анын саламаттыгына таасир кылды.

ОТОЙТИ' *сов.* 1. четке баруу, четке чыгуу, четке барып туруу, мындайраак болуу, обочолоо; **отойти́ в сто́рону** четке чыгып туруу; **отойти́ к окну́** терезе жакка барып туруу; **отойти́ от две́ри** эшиктен мындайраак болуу; 2. (*отправиться*) жөнөп кетүү, жүрүп кетүү; **по́езд отошёл в час дня** поезд күндүзгү саат бирде жөнөп кетти; 3. *от кого-чего* (*отклониться*) четке чыгуу, алыстоо, четтөө (*мис. темадан*); **отойти́ от пре́жних взгля́дов** баштагы көз карашынан баш тартуу; 4. (*отстать, отделиться*) ажыроо, бөлүнүп калуу, сыйрылып калуу; **обо́и отошли́ от штукату́рки** обой шыбактан сыйрылып калды; 5. (*исчезнуть*) кетүү, жуулуу, жуулуп кетүү; **пятно́ отошло́** так кетти; 6. *разг.* (*прийти в обычное состояние*) эсине келүү, эс алуу, калыбына келүү; **ру́ки отошли́ от хо́лода** үшүгөн колдор жылыды; 7. (*отступить*) чегинүү, артка чегинүү; **ро́та отошла́ на ра́нее подгото́вленные пози́ции** рота башта даярдап коюлган позицияга чегинди; ◇ **дом отошёл к сы́ну** үй уулуна тийди; **отойти́ в про́шлое** эскирип унутулуп калуу.

ОТОМКНУ'ТЬ *сов. что* 1. *разг.* (*отпереть*) ачуу; кулпусун ачуу; 2. чыгаруу (*бекитилген нерсени чыгаруу*); **отомкну́ть штык** штыкты чыгаруу.

ОТОМКНУ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*открыться*) ачылуу (*кулпу*); 2. (*напр. о штыке*) чыгарылуу (*мылтыктын штыгы*).

ОТОМСТИ'ТЬ *сов. кому* кек алуу, өч алуу.

ОТОПИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **отопление**-*ге т.*; **отопи́тельная систе́ма** жылытуу системасы; **отопи́тельные при́боры** жылытуу приборлору; **отопи́тельный сезо́н** от жагуу сезону, жылытуу сезону.

ОТОПИ'ТЬ *сов. что* жылытуу, от жагуу, от жагып жылытуу; **отопи́ть дом** от жагып үйдү жылытуу.

ОТОПЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) жылытуу, от жагуу, от жагып жылытуу; 2. (*система*) жылытуу, жылытуу системасы, от жагуу системасы; **паро́вое отопле́ние** буу менен жылытуу; **центра́льное отопле́ние** от жагып жылытуунун борбордук системасы; **дровяно́е отопле́ние** жыгач отун жагып жылытуу; **ремо́нт отопле́ния** от жагуу системасын ремонттоо.

ОТОПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **отопи́ть.**

ОТОРА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **оторочи́ть.**

ОТО'РВАННО *нареч.* бөлөк, башка, айрым, ажырап калган түрдө.

ОТО'РВАННОСТЬ *ж.* жалгызчылык, обочолук, байланыштын жоктугу, ажырап калгандык, байланышсыздык; **отo'рванность от наро́дных масс** эл массаларынан ажырап калгандык.

ОТО'РВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **оторва́ть;** 2. *прил.* үзүлгөн; 3. *прил. перен. разг.* турмуштан ажыраган; байланышы жок, жалгыз, обочо.

ОТОРВА'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*рывком*) үзүү, үзүп алуу, жулкуу; **оторва́ть пу́говицу** топчуну үзүп алуу; 2. *перен.* (*отнять, отстранить*) алагды кылуу, көңүлүн бөлүү, алуу; **оторва́ть глаза́ от кни́ги** китептен көзүн алуу; **оторва́ть** *кого-л.* **от рабо́ты** *бирөөну* ишинен алагды кылуу; 3. *перен.* (*разлучить*) ажыратуу, бөлүү, айыруу; **война́ оторвала́ его́ от семьи́** согуш аны үй-бүлөсүнөн айырды.

ОТОРВА'ТЬСЯ *сов.* 1. *от чего* үзүлүү, үзүлүп кетүү, жулунуу, жулунуп кетүү; **лист оторва́лся от ве́тки** жалбырак бутактан үзүлдү; **пу́говица оторвала́сь** топчу үзүлүп кетти; 2. *от чего, перен.* таштап коюу, алагды болуу; **оторва́ться от заня́тий** иштен алагды болуу; 3. *от кого-чего, перен.* (*отвлечься*) ажыроо, ажырап калуу, бөлүнүү, бөлүнүп айрылуу, калуу, байланышты жоготуу; **оторва́ться от наро́да** элден бөлүнүп калуу; **оторва́ться от масс** массадан ажырап калуу; 4. *от чего, перен.* көтөрүлүү, учуп кетүү; **самолёт оторва́лся от земли́** самолёт жерден көтөрүлдү; ◇ **нельзя́ оторва́ться** көзду айыра албайсың.

ОТОРОПЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* шашкалактаган, шашып-бушкан, шашкан; **оторопе́лый вид** шашкалактаган түр.

ОТОРОПЕ'ТЬ *сов. разг.* шашып калуу, шашып кетүү, шашкалактоо; **оторопе́ть от неожи́данности** күтпөгөндүктөн шашып калуу.

О'ТОРОПЬ *ж. разг.* аптырагандык, шашкалактагандык, шашып-бушкандык, шашкандык.

ОТОРОЧИ'ТЬ *сов. что* жээктеп бастыруу, жээктете бастырып тигүү, кармоо, кыюу кармоо; **оторочи́ть пальто́ ме́хом** пальтого мех кармоо.

ОТОРО'ЧКА *ж.* кармалган жээк; **мехова́я оторо́чка** мехтен кармалган жээк (*кийимдин жээгине кармалган мех; мис. кундуз, көрпө*).

ОТОСЛА'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*отправить*) жиберүү, жөнөтүү; **отосла́ть кни́гу по́чтой** китепти почта аркылуу жиберүү; **отосла́ть де́ньги по телегра́фу** акчаны телеграф аркылуу жиберүү; 2. (*удалить*) жиберүү, кетирүү, чыгаруу; **он отосла́л дете́й в сад** ал балдарды бакка жиберди; 3. (*предложить справиться*) жиберүү, «паланды кара» деп көрсөтүү; **в конце́ кни́ги а́втор отосла́л чита́телей к свое́й бо́лее ра́нней рабо́те** китептин аягында автор окуучуларды өзүнүн бир кыйла мурда чыккан эмгегин «карагыла» деп көрсөттү; **отосла́ть посети́теля в друго́й отде́л** келген кишини башка бөлүмгө жиберүү.

ОТОСПА'ТЬСЯ *сов.* уйкуну кандыра уктоо, кана уктоо; **отоспа́ться по́сле доро́ги** жол жүрүп келгенден кийин уйкуну кандыра уктоо.

ОТОЩА'ТЬ *сов.* арыктоо, жабыгуу, азуу.

ОТПАДА'ТЬ *несов. см.* **отпа́сть.**

ОТПАДЕ'НИЕ *ср.* түшүп калуу, коңторулуп түшүү, урап түшүү, бөлүнүп түшүп калуу.

ОТПА'ИВАТЬ I *несов. см.* **отпои́ть.**

ОТПА'ИВАТЬ II *несов. см.* **отпая́ть.**

ОТПА'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отпая́ться;** 2. *страд. к* **отпа́ивать** II.

ОТПА'РИВАНИЕ *ср.* 1. үстүнө суу чүпүрөк салып туруп үстүнөн ысык үтүк жүргүзүү; 2. бууга кармап жумшартуу.

ОТПА'РИВАТЬ *несов. см.* **отпа́рить.**

ОТПАРИ'РОВАТЬ *сов. что* кайта кагуу; **отпари́ровать уда́р** соккуну кайта кагуу; **отпари́ровать возраже́ние** каршылык айтууну кагуу.

ОТПА'РИТЬ *сов. что* 1. (*отутюжить*) үстүнө суу чүпүрөк салып туруп, үстүнөн ысык үтүк менен басуу; **отпа́рить ю́бку** юбканы үстүнө суу чүпүрөк салып туруп, үстүнөн ысык үтүк менен басуу; 2. (*размягчить паром*) бууга кармап жумшартуу.

ОТПА'РЫВАТЬ *несов. см.* **отпоро́ть.**

ОТПА'РЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отпоро́ться;** 2. *страд. к* **отпа́рывать.**

ОТПА'СТЬ *сов.* 1. түшүп калуу, коңторулуп түшүү, урап түшүү, бөлүнүп түшүп калуу; **штукату́рка отпа́ла**

www.bizdin.kg

шыбак конторулуп түштү; 2. (*выделиться*) бөлүнүү, бөлүнүп чыгуу; **отпа́сть от организа́ции** уюмдан бөлүнүп чыгуу; 3. калып калуу, жараксыз болуп калуу; **все его́ возраже́ния отпа́ли** анын каршылыктарынын бардыгы жараксыз болуп калды; **у нас отпа́ла охо́та говори́ть с ним** аны менен сүйлөшүүдөн биздин көңүлүбүз калып калды.

ОТПАЯ'ТЬ *сов. что* каңынан ажыратуу, данекерин ажыратуу.

ОТПАЯ'ТЬСЯ *сов.* данекери чыгып кетүү, каңы чыгуу, каңы ажырап кетүү; **ру́чка ча́йника отпая́лась** чайнектин туткасынын данекери чыгып кетти.

ОТПЕВА'НИЕ *ср. церк.* жаназа, жаназа окуу (*христиандарда*).

ОТПЕВА'ТЬ *несов. см.* **отпе́ть** 2.

ОТПЕРЕ'ТЬ *сов. что* ачуу, кулпуну ачуу; **отпере́ть ко́мнату** бөлмөнү ачуу; **отпере́ть шкаф** шкафты ачуу.

ОТПЕРЕ'ТЬСЯ *сов.* 1. ачылуу, кулпусу ачылуу; **дверь легко́ отперла́сь** эшиктин кулпусу оңой эле ачылды; 2. *от чего, разг.* (*отказаться*) тануу, моюнга албоо; **отпере́ться от свои́х слов** өзүнүн айтканын тануу.

ОТПЕ'ТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **отпе́ть**; 2. *прил. разг.* түзөлгүс, түзөлбөс, ашынган, барып турган, оңолгус; **отпе́тый челове́к** түзөлбөс киши; **отпе́тый реакционе́р** ашынган реакционер.

ОТПЕ'ТЬ *сов.* 1. (*кончить петь*) ырдап бүтүү, кыйкырып бүтүү; **петухи́ уже́ отпе́ли** короздор кыйкырып бүттү; 2. *кого, церк.* жаназа окуп бүтүү (*христиандарда*).

ОТПЕЧА'ТАТЬ *сов. что* 1. басып чыгаруу, басмадан басып чыгаруу; **отпеча́тать весь тира́ж кни́ги** китептин бардык тиражын басып чыгаруу; 2. (*оставить след, отпечаток*) из калтыруу, тагын түшүрүү; **отпеча́тать па́льцы на стекле́** айнекке бармактын тагын түшүрүү; 3. *разг.* (*снять печать*) печатын бузуп ачуу, печатын алып салуу; **отпеча́тать ко́мнату** печатын алып бөлмөнү ачуу.

ОТПЕЧА'ТАТЬСЯ *сов.* из калуу, так түшүү; **на песке́ отпеча́тались чьи́-то следы́** кумда бирөөнүн изи калыптыр.

ОТПЕЧА'ТОК *м.* 1. из, так (*бир нерсенин бетине түшкөн из*); **отпеча́ток па́льца** бармактын тагы; 2. *перен.* из, калдык (*эстен чыкпай калган, эски из, так болуп туруп калган*); **отпеча́ток вре́мени** убакыттын эстен кетпей калган калдыгы; **накла́дывать** *на что-л.* **свой отпеча́ток** *бир нерсеге* өзүнүн тагын калтыруу.

ОТПЕЧА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **отпеча́тать.**

ОТПЕЧА'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отпеча́таться;** 2. *страд. к* **отпеча́тывать.**

ОТПИВА'ТЬ *несов. см.* **отпи́ть.**

ОТПИ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **отпили́ть.**

ОТПИЛИ'ТЬ *сов. что* араалап кесүү, араа менен кесип алуу, таарып кесүү.

ОТПИРА'ТЕЛЬСТВО *ср.* тануу, моюнга албоо, жашыруу, айткысы келбөө.

ОТПИРА'ТЬ *несов. см.* **отпере́ть.**

ОТПИРА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отпере́ться;** 2. *страд. к* **отпира́ть.**

ОТПИСА'ТЬСЯ *сов. разг.* жазуу жүзүндө курулай жооп кайтаруу.

ОТПИ'СКА *ж.* куру жооп жазуу, жазуу жүзүндө берилген курулай жооп; **канцеля́рская отпи́ска** канцелярдык куру жооп жазуу.

ОТПИ'СЫВАТЬСЯ *несов. см.* **отписа́ться.**

ОТПИ'ТЬ *сов.* 1. *что, чего* (*немного*) бир аз ичүү, кичине ичүү; **отпи́ть из стака́на** стакандан кичине ичүү; 2. *что, разг.* (*кончить пить*) ичип бүтүү; **уже́ чай отпи́ли, когда́ он пришёл** ал келгенде, чайды ичип бүтүп коюшкан эле.

ОТПИ'ХИВАТЬ *несов. см.* **отпихну́ть.**

ОТПИХНУ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* түртүп жиберүү, итерип жиберүү; **отпихну́ть ло́дку от бе́рега** кайыкты жээктен түртүп жиберүү.

ОТПИХНУ'ТЬСЯ *сов. от кого-чего, разг.* тиреп, түртүп жүрүп кетүү, козголуу; **отпихну́ться весло́м от бе́рега** калак менен жээкти тиреп, түртүп жүрүп кетүү.

ОТПЛА'ТА *ж.* эсесин кайтаруу.

ОТПЛАТИ'ТЬ *сов. кому-чему чем* кайтаруу (*мис. жакшылыкка жакшылык же жакшылыкка жамандык ж. б.*).

ОТПЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **отплати́ть.**

ОТПЛЁВЫВАТЬ *несов. см.* **отплю́нуть.**

ОТПЛЁВЫВАТЬСЯ *несов.* түкүрүнүү.

ОТПЛЫВА'ТЬ *несов. см.* **отплы́ть.**

ОТПЛЫ'ТИЕ *ср.* жөнөп кетүү, жолго чыгуу; **парохо́д гото́в к отплы́тию** пароход жолго чыгууга даяр.

ОТПЛЫ'ТЬ *сов.* 1. (*отправиться — о пароходе*) жөнөп кетүү, жолго чыгуу; **парохо́д отплы́л днём** пароход күндүз жөнөп кетти; 2. (*плывя удалиться*) сүзүп алыстоо, арылоо, чабак уруп четтөө; **отплы́ть от бе́рега** сүзүп жээктен алыстоо.

ОТПЛЮ'НУТЬ *сов. что* четке түкүрүү; **отплю́нуть шелуху́** кабыкты четке түкүрүү.

ОТПЛЯ'СЫВАТЬ *несов. что, разг.* кызып бийлөө, кызыгып бийлөө.

О'ТПОВЕДЬ *ж.* жактырбаган катуу жооп.

ОТПОИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*вырастить*) ичирип багып чоңойтуу (*мис. козуну, музоону, сүт ичирип чоңойтуу*); **отпои́ть телёнка** музоону сүт берип багып чоңойтуу; 2. *разг.* (*вылечить*) ичирип айыктыруу; **отпои́ть валерья́нкой** валерьянка ичирип айыктыруу.

ОТПОЛА'СКИВАТЬ *несов. см.* **отполоска́ть.**

ОТПОЛЗА'ТЬ *несов. см.* **отползти́.**

ОТПОЛЗТИ' *сов.* эмгектеп кетүү, боору менен жылып алыстоо, сойлоп кетүү.

ОТПОЛИРОВА'ТЬ *сов. что* жылмалоо, жылмартуу, жыпжылма кылуу; **отполирова́ть ме́бель** мебелди жыпжылма кылуу.

ОТПОЛОСКА'ТЬ *сов. что* 1. чайкоо, чайкап кетирүү; **отполоска́ть бельё** кир чайкоо; 2. (*кончить полоскать*) чайкап бүтүү.

ОТПО'Р *м.* сокку; **вооружённый отпо́р** куралдуу сокку; **получи́ть отпо́р** сокку жеш; **дать отпо́р** сокку берүү; **сокруши́тельный отпо́р** кыйраткыч сокку.

ОТПОРО'ТЬ *сов. что* сөгүү, тигишти сөгүү; **отпоро́ть воротничо́к** жаканы сөгүп алуу.

ОТПОРО'ТЬСЯ *сов.* сөгүлүү, сөгүлүп калуу; **карма́н отпоро́лся** чөнтөк сөгүлүп калыптыр.

ОТПОТЕВА'ТЬ *несов. см.* **отпоте́ть.**

ОТПОТЕ'ТЬ *сов. разг.* тердөө, тер басуу, буудан суу болуп кетүү (*мис. айнектин бети, тамдын боору*).

ОТПОЧКОВА'НИЕ *ср. биол.* бүрдөп чыгуу, тармактанып чыгуу, бөлүнүп чыгуу.

ОТПОЧКОВА'ТЬСЯ *сов.* 1. *биол.* бүрдөп жаңы өсүмдүк чыгуу, тармактанып жаңы өсүмдүк чыгуу; 2. *перен.* бөлүнүп чыгуу.

ОТПОЧКО'ВЫВАТЬСЯ *несов. см.* **отпочкова́ться.**

ОТПРАВИ'ТЕЛЬ *м.* жиберүүчү, жөнөтүүчү; **отправи́тель гру́зов** жүктөрдү жиберүүчү; **отправи́тель де́нег** акча жиберүүчү.

ОТПРАВИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **отправи́тель.**

ОТПРА'ВИТЬ *сов. кого-что* жиберүү, жөнөтүү; **отпра́вить пи́сьма** каттарды жиберүү; **отпра́вить кни́ги по́чтой** китептерди почта аркылуу жиберүү; **отпра́вить дете́й в пионерла́герь** балдарды пионер лагерине жиберүү.

ОТПРА'ВИТЬСЯ *сов.* жөнөө, кетүү; **отпра́виться гуля́ть** сейилдикке кетүү; **отпра́виться на ре́чку** сууну көздөй кетүү.

ОТПРА'ВКА *ж.* жиберүү, жөнөтүү; **отпра́вка посы́лок** посылкаларды жөнөтүү.

ОТПРАВЛЕ'НИЕ I *ср.* 1. (*действие*) жиберүү, жөнөтүү, жөнөө, кетүү; **отправле́ние по́езда** поезддин жөнө-

www.bizdin.kg

шу; 2. (*почтовое*) жиберилүүчү, жөнөтүлүүчү; **заказно́е отправле́ние** заказной кылып жиберилүүчү (*мис. кат*).

ОТПРАВЛЕ'НИЕ II *ср.* 1. *чаще мн., физиол.* иштеш, иш, кызмат; **отправле́ния органи́зма** организмдин кызматы; 2. (*исполнение*) аткаруу, орундоо; **отправле́ние обя́занностей** милдеттерди аткаруу.

ОТПРАВЛЯ'ТЬ I *несов. см.* **отпра́вить.**

ОТПРАВЛЯ'ТЬ II *несов. что* (*выполнять, осуществлять*) аткаруу, орундоо; **отправля́ть до́лжность** *офиц.* кызмат аткаруу.

ОТПРАВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отпра́виться; отправля́йся домо́й сейча́с же** азыр эле үйгө жөнөгүн; 2. *от кого-чего, перен.* (*исходить*) негиз кылып алуу; **отправля́ться от прове́ренных да́нных** текшерилген маалыматтарды негиз кылып алуу; 3. *страд. к* **отправля́ть.**

ОТПРАВНО'Й, -а́я, -о́е 1. жөнөмө, жөнөтө турган; **отправно́й пункт путеше́ствия** саякатка жөнөө пункту; 2. *перен.* негиз кылып алынган; **отправно́й пункт рассужде́ний** пикир алмашуунун негизи кылып алынган пункту.

ОТПРА'ЗДНОВАТЬ *сов. что* 1. майрамдоо, майрам өткөрүү; **отпра́здновать оконча́ние институ́та** институтту бүткөндүгүн майрамдоо; 2. (*кончить праздновать*) майрамдап бүтүү.

ОТПРА'ШИВАТЬСЯ *несов. см.* **отпроси́ться.**

ОТПРОСИ'ТЬСЯ *сов.* суранып кетүү, сурап уруксат алып кетүү; **отпроси́ться с после́днего уро́ка** акыркы сабактан суранып кетүү; **отпроси́ться домо́й** суранып үйгө кетүү.

ОТПРЫ'ГИВАТЬ *несов. см.* **отпры́гнуть.**

ОТПРЫ'ГНУТЬ *сов.* жалт берүү, жалт берип качуу, секирип качуу.

О'ТПРЫСК *м.* 1. *бот.* (*побег*) майда жаш чырпык; 2. *перен. уст.* (*потомок*) тукум (*тукак, небире*).

ОТПРЯГА'ТЬ *несов. см.* **отпря́чь.**

ОТПРЯ'НУТЬ *сов. от кого-чего* артка жалт берүү, артка секирип качуу.

ОТПРЯ'ЧЬ *сов. кого-что* догоруу (*чегилген атты арабадан, чанадан чечүү*); **отпря́чь ло́шадь** атты догоруу.

ОТПУ'ГИВАТЬ *несов. см.* **отпугну́ть.**

ОТПУГНУ'ТЬ *сов. кого-что* коркутуп качыруу, коркутуп оолактатуу.

О'ТПУСК *м.* 1. отпуск (*дем алыш*); **очередно́й о́тпуск** кезектүү отпуск; **тво́рческий о́тпуск** чыгармачылык үчүн берилүүчү отпуск; **декре́тный о́тпуск** декреттик отпуск; 2. (*ассигнование*) берүү, коё берүү; **о́тпуск средств** каражат берүү; 3. (*выдача, продажа*) сатуу, берүү; 4. *тех.* жашытуу (*металлдын морттугун азайтуу үчүн аны термикалык жол менен иштетүү*); **о́тпуск ста́ли** болотту жашытуу.

ОТПУСКА'ТЬ *несов. см.* **отпусти́ть.**

ОТПУСКНИ'К *м.* отпускада жүргөн киши, дем алыштагы киши.

ОТПУСКНО'Й, -а́я, -о́е **отпуск** 1-*ге т.*; **отпускно́е вре́мя** отпуск убагы; ◇ **отпускны́е це́ны на това́ры** товардын ишканадан базаларга өткөрө турган баасы.

ОТПУСТИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* жиберүү, коё берүү, чыгаруу, уруксат кылуу; **отпусти́ть дете́й гуля́ть** балдарды ойноого жиберүү; **отпусти́ть на во́лю** эркиндикке чыгаруу; 2. *кого-что* (*ослабить*) коё берүү, бошотуу; **отпусти́ть реме́нь** курду бошотуу; 3. *что* (*выдать что-л., продать*) сатуу, берүү; **отпусти́ть това́р** товар сатуу; 4. *что* (*ассигновать, предоставить*) берүү; **отпусти́ть сре́дства на наро́дное образова́ние** эл агартуу ишине каражат берүү; 5. *что* (*отрастить*) коё берүү, өстүрүү, коюу; **отпусти́ть бо́роду** сакал коюу; 6. *что, тех.* жашытуу (*термикалык обработка жасап болоттун морттугун азайтуу*); **отпусти́ть сталь** болотту жашытуу; 7. *что, уст.* (*напр. грехи*) кечирүү; 8. *безл. перен. разг.* (*облегчить*) бир аз басылуу (*мис. ооруган жер*); ◇ **отпусти́ть шу́тку** күтүлбөгөн жерден тамаша сөз айтуу.

ОТПУЩЕ'НИЕ *ср.*: **отпуще́ние грехо́в** *уст.* күнөөсүн кечирүү; ◇ **козёл отпуще́ния** *см.* **козёл.**

ОТПУ'ЩЕННИК *м. см.* **вольноотпу́щенник.**

ОТРАБА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **отрабо́тать.**

ОТРАБА'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отрабо́таться;** 2. *страд. к* **отраба́тывать.**

ОТРАБО'ТАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **отрабо́тать;** 2. *прил.* иштеген, иштеп бүтүргөн; **он получи́л де́ньги за отрабо́танное вре́мя** иштеген убагына акча алды; 3. *прил. тех.* пайдаланылган, пайдаланылгандан кийин тышка чыккан; **отрабо́танный пар** пайдаланылгандан кийин чыккан буу.

ОТРАБО'ТАТЬ *сов.* 1. *что* (*возместить трудом*) эмгек менен өгөө, актоо (*мис. алган акчаны*); 2. *что* (*проработать какой-л. срок*) иштөө, иштеп бүтүү (*белгилүү убакытты*); **отрабо́тать во́семь часо́в** сегиз саатты иштеп бүтүү; 3. *разг.* (*кончить работу*) ишти бүтүү; 4. *что* (*изучить*) көнүгүү, машыгуу; **отрабо́тать движе́ния** кыймылга машыгуу.

ОТРАБО'ТАТЬСЯ *сов.* (*об инструменте*) ишке жарабай калуу; **резе́ц отрабо́тался** кескич ишке жарабай калды.

ОТРАБО'ТКА *ж.* 1. эмгек менен өтөө, актоо; 2. **отрабо́тки** *мн. ист.* отработка (*крепостной укук жоюлгандан кийин помещиктен жерди арендага алганы үчүн дыйкандын помещикке иштеп бериши*).

ОТРАБО'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое: **отрабо́точная ре́нта** *ж.* отработкалык рента.

ОТРА'ВА *ж.* уу, уу зат.

ОТРАВИ'ТЕЛЬ *м.* уу берүүчү, уулантуучу.

ОТРАВИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **отрави́тель.**

ОТРАВИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* уктуруу, уу берип өлтүрүү, уулантуу, уу салып коюу; **отрави́ть крыс** келемиштерди уктуруу; **отрави́ть во́ду** сууга уу салып коюу; 2. *кого-что, перен.* (*оказать вредное влияние*) бузуу, жаман таасир этүү; 3. *что, перен.* (*испортить*) бузуу; **отрави́ть** *чем-л.* **пра́здник** майрамды *бир деме менен* бузуу; **отрави́ть** *чем-л.* **хоро́шее настрое́ние** шат болуп турган көңүлдү *бир деме менен* бузуу.

ОТРАВИ'ТЬСЯ *сов.* уугуу.

ОТРАВЛЕ'НИЕ *ср.* уугуу, уктуруу; **отравле́ние га́зом** газ менен уугуу.

ОТРАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **отрави́ть.**

ОТРАВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отрави́ться;** 2. *страд. к* **отравля́ть.**

ОТРАВЛЯ'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **отравля́ть;** 2. *прил.* уктуруучу, уулантуучу; **отравля́ющие веществá** уктургуч заттар.

ОТРА'ДА *ж.* жыргал, кубаныч.

ОТРА'ДНО *нареч.* жыргалдуу, кубанычтуу.

ОТРА'ДНЫЙ, -ая, -ое жыргалдуу, кубанычтуу; **отра́дное явле́ние** жыргалдуу кубулуш; **отра́дный факт** кубанычтуу факт.

ОТРАЖА'ЕМОСТЬ *ж. физ.* чагылдыргычтык шооласын, көлөкөсүн түшүргүчтүк (*мис. суунун бетинен бир нерсенин сүрөтү көрүнүү*).

ОТРАЖА'ТЕЛЬ *м. тех.* отражатель (*жарыктын же жылуулуктун шооласын түшүрүүчү жылмаланган пластинка*).

ОТРАЖА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *тех.* чагылдыргыч; шооласын түшүргүч, шооланы кайта кайтаргыч.

ОТРАЖА'ТЬ *несов. см.* **отрази́ть.**

ОТРАЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отрази́ться;** 2. *страд. к* **отража́ть.**

ОТРАЖЕ'НИЕ *ср.* 1. кайтаруу, кайта кайтаруу, кайта сокку берүү; чагылтуу, чагылыштыруу, кайта жаңыртуу; таасир этүү; 2. (*образ, изображение*) чагылышкан сүрөт,

www.bizdin.kg

көлөкөсү; **увидеть своё отражение в зеркале** өзүнүн чагылышкан сүрөтүн күзгүдөн көрүү; 3. отражение, чагылыштыруу, сүрөттөө, көрсөтүү, көрсөтүлүү; **отражение жизни в искусстве** турмуштун искусстводо көрсөтүлүшү.

ОТРАЗИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. кайтаруу, кайта кайтаруу, кайта сокку берүү; **отразить удар** соккуну кайтаруу; 2. (*воспроизвести*) чагылтуу, чагылыштыруу, кайта жаңыртуу; **зеркало отразило её улыбку** күзгү анын жылмайып күлгөнүн чагылыштырып көрсөттү; 3. (*выразить, показать*) сүрөттөө, көрсөтүү; **отразить действительность** чындыкты көрсөтүү.

ОТРАЗИ'ТЬСЯ *сов.* 1. сүрөтү кайта көрүнүү, чагылышуу; **в воде отразился лунный свет** суудан айдын жарыгы чагылышты; 2. *на ком-чём, перен.* (*сказаться*) таасир этүү; **переутомление отразилось на нём** өтө чарчагандык ага таасир этти.

ОТРАПОРТОВА'ТЬ *сов. что, о чём* рапорт берүү; **отрапортовать о выполнении плана** планды толгондугу жөнүндө рапорт берүү.

ОТРАСЛЕВО'Й, -а́я, -о́е **отрасль** 3-*гө т.*; **отраслевые вузы** тармактык вуздар.

О'ТРАСЛЬ *ж.* 1. *уст.* (*ветвь*) бутак; 2. *перен.* (*потомок*) урук, тукум; 3. тармак; **отрасли промышленности** өнөр жай тармактары; **важнейшие отрасли народного хозяйства** эл чарбасынын маанилүү тармактары.

ОТРАСТА'ТЬ *несов. см.* **отрасти.**

ОТРАСТИ' *сов.* өсүү (*мис. чач, тырмак алгандан кийин кайта өсүү*).

ОТРАСТИ'ТЬ *сов. что* өстүрүү, коё берүү (*мис. сакалды*); **отрастить бороду** сакалды өстүрүү; ◇ **он отрастил брюшко** *разг.* ал казы байлап калыптыр.

ОТРА'ЩИВАНИЕ *ср.* өстүрүү, коё берүү (*мис. сакалды*).

ОТРА'ЩИВАТЬ *несов. см.* **отрастить.**

ОТРЕ'БЬЕ *ср. собир.* 1. таштанды, эч нерсеге жарабаган калдык; 2. *презр.* капитализм шарттарында коомдун моралдык жактан бузулган элементтери.

ОТРЕГУЛИ'РОВАТЬ *сов. что* жөнгө салуу, оңдоп жөнгө салуу, тартипке салуу; **отрегулировать механизм** механизмди оңдоп жөнгө салуу.

ОТРЕДАКТИ'РОВАТЬ *сов. что* редакторлоп оңдоп чыгуу; **отредактировать рукопись** кол жазманы редакторлоп оңдоп чыгуу.

ОТРЕ'З *м.* 1. (*действие*) кесүү, кесип алуу; кесип бөлүү; **линия отреза** кесүү жолу; 2. (*кусок материи*) бир кийимдик кездеме; кесинди; **отрез на платье** бир көйнөктүк кездеме.

ОТРЕ'ЗАННОСТЬ *ж.* такыр бөлүнүп калгандык, байланышпай (катташпай) бөлүнүп калгандык.

ОТРЕ'ЗАТЬ *сов.* 1. *что* кесүү, кесип алуу; **отрезать кусок хлеба** бир кесим нан кесип алуу; 2. *что* (*отделить межеванием*) кесип бөлүү; **отрезать земельный участок** жер участогун кесип бөлүү; 3. *что, перен.* жолун тороп калуу, жолун тосуп калуу; **отрезать путь к отступлению** артына чегинүү жолун тосуп калуу; 4. *разг.* (*резко ответить*) орой, кесе жооп берүү.

ОТРЕЗА'ТЬ *несов. см.* **отрезать.**

ОТРЕЗВЕ'ТЬ *сов.* мастыгы тароо, масы таркоо.

ОТРЕЗВИ'ТЬ *сов. кого-что* масын таратуу; **отрезвить пьяного** мастын мастыгын таратуу.

ОТРЕЗВИ'ТЬСЯ *сов.* мастыгы тароо, масы таркоо.

ОТРЕЗВЛЕ'НИЕ *ср.* мастык таркоо, мастык тарап соо болуу.

ОТРЕЗВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **отрезвить.**

ОТРЕЗВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отрезвиться;** 2. *страд.* к **отрезвлять.**

ОТРЕ'ЗОК *м.* 1. (*кусок*) кесинди (*мис. кездеме*); 2. (*часть чего-л.*) бир бөлүк; **отрезок дороги** жолдун бир бөлүгү; **отрезок времени** убакыттын бир бөлүгү; 3. **отрезки** *мн.* отрезки (*1861-инчи жылы крепостной укук жоюлгандан кийин помещиктердин дыйкандардан тартып алган жер участоктору*).

ОТРЕ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **отрезать.**

ОТРЕКА'ТЬСЯ *несов. см.* **отречься.**

ОТРЕКОМЕНДОВА'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*при знакомстве*) тааныштыруу, атын айтып тааныштыруу; 2. (*охарактеризовать*) мүнөздөп таанытуу (*көбүнчө мактап мүнөздөө*).

ОТРЕКОМЕНДОВА'ТЬСЯ *сов.* өзүнүн ким экендигин айтып таанышуу.

ОТРЕМОНТИ'РОВАТЬ *сов. что* ремонттоо, ремонт кылуу; **отремонтировать трактор** трактор ремонттоо.

ОТРЕ'ПЬЕ *ср. собир. разг.* жыртылган кийим, тытылган кийим.

ОТРЕТУШИ'РОВАТЬ *сов. что* ретуштоо, тушь менен оңдоо; **отретушировать портрет** портретти тушь менен оңдоо.

ОТРЕЧЕ'НИЕ *ср.* кайтуу, отказ кылуу, тануу; **отречение от престола** тактан отказ кылуу.

ОТРЕ'ЧЬСЯ *сов.* 1. *от кого-чего* кайтуу, отказ кылуу, тануу; **отречься от своего прежнего мнения** өзүнүн баштагы оюнан кайтуу; **отречься от старого друга** эски досунан отказ кылуу; 2. *от чего,* отказ кылуу (*бир нерсеге болгон укуктан отказ кылуу*); **отречься от престола** тактан отказ кылуу.

ОТРЕША'ТЬ *несов. см.* **отрешить.**

ОТРЕША'ТЬСЯ *несов. см.* **отрешиться.**

ОТРЕШЕ'НИЕ *ср. уст.* чыгаруу, бошотуу (*кызматтан, мансаптан*).

ОТРЕШЁННОСТЬ *ж.* аша кечүүчүлүк, айланадан аша кечип безүүчүлүк, дүнүйөдөн кечкендик.

ОТРЕШИ'ТЬ *сов. кого-что от чего, уст.* чыгаруу, бошотуу; **отрешить от должности** кызматтан чыгаруу.

ОТРЕШИ'ТЬСЯ *сов. от чего, уст.* кайтуу; **он не мог отрешиться от своей мечты** ал өзүнүн эңсеген оюнан кайта алган жок.

ОТРИЦА'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) тануу, моюнга албоо, төгүндөө; 2. *филос.* жокко чыгаруу; 3. *грам.* тангыч (*жоктукту, терстикти билдирүүчү сөз мүчөсү, мис. -ба, -сыз, эмес*).

ОТРИЦА'ТЕЛЬНО *нареч.* жактырбай, макул болбой; **ответить отрицательно** «жок», «болбойт» *ж. б.* деп жооп кайтаруу.

ОТРИЦА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. жактырбаган, макул болбогон; **получить отрицательный ответ** макул болбогон жооп алуу; 2. *мат.* терс, нөлдөн төмөн; **отрицательное число** терс сан; 3. *перен.* (*плохой*) тескери, жаман, жакбай турган; **отрицательный поступок** жаман иш.

ОТРИЦА'ТЬ *несов. что* тануу, төгүндөө; **нельзя отрицать факты** фактыларды танууга болбойт; **отрицать чьи-л. успехи** *биреөнүн* жетишкен ийгиликтерин төгүндөө.

ОТРО'ГИ *мн. геогр.* тоо тармактары; **отроги Кавказа** Кавказдын тармактары.

О'ТРОДУ туулгандан бери, төрөлгөндөн бери (*жашы*); **ему от роду семь лет** ал жети жашта.

О'ТРОДУ *нареч.* эч качан, бала болуп башка жүн чыкканы; **я отроду не видел ничего подобного** бала болуп башыма жүн чыкканы мындайды көргөн эмесмин.

ОТРО'ДЬЕ *ср. собир. презр.* тукум, бала.

ОТРОДЯ'СЬ *нареч. прост. см.* **отроду.**

ОТРОИ'ТЬ *сов. кого-что* (*о пчёлах*) жаңы рой чыгаруу үчүн аарылардын бир бөлүгүн бөлүп коюу.

ОТРОИ'ТЬСЯ *сов.* (*о пчёлах*) аары рой чыгарып бүтүү.

О'ТРОК *м. уст.* өспүрүм бала, улан, боз улан.

ОТРО'СТОК *м.* 1. (*растения*) жаш бутак; **отсадить отросток** жаш бутакты башка жакка тигүү; 2. (*органа*) өскөн жери; **отросток слепой кишки** мөөндүн туюк учунун өскөн жери.

www.bizdin.kg

О'ТРОЧЕСКИЙ, -ая, -ое **отрок**-*ко т.*; **отроческие годы** естүрүм бала чагы.

О'ТРОЧЕСТВО *ср.* өспүрүм бала чак.

О'ТРУБ *м.* (*мн.* **отруба**) *ист.* отруб (*общиналык жерден ооканпуу дыйкандардын жеке менчигине* (*1906-17 ж.*) *падышалык бийлик тарабынан бөлүнүп берилген жер; мындагы максат — самодержавиеге таяныч болсун деп, селолук буржуазия менен кулактарды күчөтүү*).

ОТРУ'Б *м.* жыгачтын туурасынан кесилген жери.

ОТРУБА'ТЬ *несов. см.* **отрубить.**

О'ТРУБИ *только мн.* улпак, урпак, кебек.

ОТРУБИ'ТЬ *сов.* 1. *что* кесе чабуу, керте чабуу, чаап кесүү; **отрубить сук** бутакты кесе чабуу, 2. *разг.* (*резко ответить*) орой жооп берүү, кесе жооп берүү.

О'ТРУБНЫЙ, -ая, -ое **отруби**-*ге т.*; **отрубный корм** урпак тоют.

ОТРУГА'ТЬ *сов. кого-что* тилдөө, сөгүү.

ОТРЫ'В *м.* 1. үзүү, үзүп алуу, үзүлүү, үзүлүп кетүү, жулкуу, жулкуп үзүп алуу, жулкуп кетүү; **линия отрыва** үзүү сызыгы; 2. *перен.* ажыроо, ажыратуу, ажырап калуу, бөлүү, бөлүнүү, айыруу, айрылуу, байланышты жоготуу; **учиться без отрыва от производства** өндүрүштөн бошобой жүрүп эле окуу, өндүрүштө иштеп жүрүп окуу.

ОТРЫВА'ТЬ I *несов. см.* **оторвать.**

ОТРЫВА'ТЬ II *несов. см.* **отрыть.**

ОТРЫВА'ТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* **оторваться; читать не отрываясь** башын көтөрбөстөн, көзүн айрыбастан окуу; 2. *страд. к* **отрывать** I.

ОТРЫВА'ТЬСЯ II *несов. страд. к* **отрывать** II.

ОТРЫ'ВИСТО *нареч.* кесе-кесе, үзүп-үзүп; **говорить отрывисто** үзүп-үзүп сүйлөө.

ОТРЫ'ВИСТОСТЬ *ж.* үзүлүңкүлүк, үзүп-үзүп сүйлөгөндүк (*үн, добуш*).

ОТРЫ'ВИСТЫЙ, -ая, -ое үзүлүңкү (*үн, добуш*); **отрывистый голос** үзүлүп-үзүлүп чыккан үн.

ОТРЫВНО'Й, -ая, -ое айырма, жыртма; **отрывной календарь** айырма календарь.

ОТРЫ'ВОК *м.* үзүндү; **напечатать отрывок романа** романдын үзүндүсүн басып чыгаруу; **отрывки из опер** опералардан алынган үзүндүлөр.

ОТРЫ'ВОЧНОСТЬ *ж.* үзүк-үзүктүк, туташ эместик, бүтүн эместик, толук эместик, ала-чокулук; **отрывочность рассказа** аңгеменин толук эместиги.

ОТРЫ'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое үзүк-үзүк, туташ эмес, толук эмес, ала-чокул; **отрывочные сведения** толук эмес маалыматтар.

ОТРЫ'ГИВАТЬ *несов. см.* **отрыгнуть.**

ОТРЫГНУ'ТЬ *сов. что, чего* кекирүү, кулгуу; **ребёнок отрыгнул молоко** бала сүт кекирди.

ОТРЫ'ЖКА *ж.* 1. кекирик; 2. *перен. разг.* жаман калдык, эски калдык, эскинин салдары.

ОТРЫ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*вырыть*) казуу; **отрыть окоп** окоп казуу; 2. *кого-что* (*извлечь*) казып алуу, казып чыгаруу; **отрыть пострадавших при обвале** көчкүнүн астында калгандарды казып алуу.

ОТРЯ'Д *м.* 1. отряд; **партизанский отряд** партизандык отряд; **десантный отряд** десанттык отряд; **отряд разведчиков** чалгынчылар отряды; **геологоразведочный отряд** геологиялык чалгындоо отряды; **пионерский отряд** пионер отряды; **передовой отряд** алдыңкы отряд; 2. *биол.* түркүм, отряд (*жаныбарлар систематикасындагы класстын бөлүнүшү*).

ОТРЯДИ'ТЬ *сов. кого-что* жөнөтүү, жиберүү; **отрядить бойцов в разведку** боецтерди чалгынга жөнөтүү.

ОТРЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое **отряд** 1-*ге т.*; отряддык; **отрядный сбор** отряддык сбор; **отрядное имущество** отряддын мүлкү.

ОТРЯЖА'ТЬ *несов. см.* **отрядить.**

ОТРЯСА'ТЬ *несов. см.* **отрясти.**

ОТРЯСТИ' *сов. что* силкүү, кагуу, күбүү.

ОТРЯ'ХИВАТЬ *несов. см.* **отряхнуть.**

ОТРЯ'ХИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отряхнуться;** 2. *страд. к* **отряхивать.**

ОТРЯХНУ'ТЬ *сов. что* кагуу, силкүү, күбүү; **отряхнуть снег с шубы** тондун карын кагуу.

ОТРЯХНУ'ТЬСЯ *сов.* кагынуу, силкинүү, күбүнүү.

ОТСАДИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*растение*) башка жерге тигүү, башка жерге отургузуу; 2. *кого* бөлөк отургузуу; **отсадить шалуна на отдельную парту** тентек баланы бөлөк партага отургузуу.

ОТСА'ДКА *ж.* башка жерге тигүү, башка жерге отургузуу (*өсүмдүктү*).

ОТСА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **отсадить.**

ОТСА'ЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отсесть;** 2. *страд. к* **отсаживать.**

ОТСАЛЮТОВА'ТЬ *сов. кому-чему* салют берүү, салют берип бүтүү.

ОТСА'СЫВАТЬ *несов. см.* **отсосать.**

ОТСВЕ'Т *м.* чагылышкан жарык; **отсвет луны** айдын чагылышкан жарыгы.

ОТСВЕ'ЧИВАНИЕ *ср.* жарыктын чагылышы, чагылышып жарык кылганы.

ОТСВЕ'ЧИВАТЬ *несов.* жарык чагылышуу, чагылышып жарык түшүү.

ОТСЕБЯ'ТИНА *ж. разг.* өзүнөн кошуп айтуу; жок жерден, негизсиз нерсени айтып (иштеп) чыгаруу.

ОТСЕ'В *м.* 1. элөө, ылгоо; 2. (*остатки*) элеп (ылгап) чыгарылган нерсе (*мис. улпак, урпак, кебек, чар*); 3. *перен.* (*напр. учащихся*) түрдүү себептер менен иштен (окуудан) кетип калуу.

ОТСЕВА'ТЬ *несов. см.* **отсеять** 1.

ОТСЕВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отсеяться** 1, 3; 2. *страд. к* **отсевать.**

ОТСЕВНО'Й, -ая, -ое эленген, ылганган.

ОТСЕ'ИВАНИЕ *ср. см.* **отсев** 1, 3.

ОТСЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **отсеять.**

ОТСЕ'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отсеяться;** 2. *страд. к* **отсеивать.**

ОТСЕ'К *м.* отсек (*кемеде, самолётто жана башка нерселерде атайын тосмо менен бөлүнгөн жай*).

ОТСЕКА'ТЬ *несов. см.* **отсечь.**

ОТСЕ'ЛЕ *нареч. уст.* ушул жерден.

ОТСЕ'ЛЬ *нареч. см.* **отселе.**

ОТСЕ'СТЬ *сов.* арыраак отуруу, алыстап отуруу (*отурган жерден*); **я отсел от окна подальше** мен терезеден алыстап отурдум.

ОТСЕЧЕ'НИЕ *ср.* кесүү, кесе чабуу, чаап кесүү; ◇ **голову даю на отсечение** *разг.* башымды кесип берейин.

ОТСЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое: **отсечный артиллерийский огонь** артиллериянын кесүүчү (ажыратып коюучу) огу.

ОТСЕ'ЧЬ *сов. что* 1. кесүү, кесе чабуу, чаап кесүү (*мис. балта менен*); **отсечь сухую ветку** кургак бутакты кесе чабуу; 2. *воен.* бөлүп таштоо, ажыратып таштоо; **отсечь пехоту от танков** жөө аскерлерди танкалардан бөлүп таштоо.

ОТСЕ'ЯТЬ *сов.* 1. *что* элөө, ылгоо; **отсеять шелуху от муки** ундун кебегин элөө; 2. *кого-что, перен.* тандап жараксызын чыгаруу, кетирүү.

ОТСЕ'ЯТЬСЯ *сов.* 1. эленүү, эленип ажыратылуу, ылгалуу, ылгалып ажыратылуу; **отруби отсеялись от муки** ундун кебеги эленди; 2. *перен.* чыгып кетүү; **слабые ученики отсеялись** начар окуучулар мектептен чыгып кетишти; 3. *разг.* (*кончить сеять*) сээп бүтүү; **соседний колхоз раньше отсеялся** коңшулаш колхоз эрте сээп бүттү.

ОТСИДЕ'ТЬ *сов. что* 1. ыңтайсыз отуруп талытуу, уютуу, уктатуу (*мис. бутун*); **отсидеть ногу** ыңтайсыз оту-

www.bizdin.kg

руп, бутту уктатуу; 2. *разг.* отуруп өткөрүү; **отсиде́ть год в тюрьме́** бир жылды тюрьмада отуруп өткөрүү.

ОТСИДЕ'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*укрыться*) отуруп аман калуу; 2. *перен. неодобр.* уруш *же* башка коркунучтар бүткүчө бир жерде жашынып жүрүү.

ОТСИ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **отсиде́ть.**

ОТСИ'ЖИВАТЬСЯ *несов. см.* **отсиде́ться.**

ОТСКА'БЛИВАТЬ *несов. см.* **отскобли́ть.**

ОТСКА'БЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отскобли́ться;** 2. *страд. к* **отска́бливать.**

ОТСКА'КИВАТЬ *несов. см.* **отскочи́ть.**

ОТСКОБЛИ'ТЬ *сов. что* кыруу, кырып түшүрүү; **отскобли́ть кра́ску** боёкту кырып түшүрүү.

ОТСКОБЛИ'ТЬСЯ *сов.* кырылып түшүү, кырылып кетүү (*мис. сыр, боёк*).

ОТСКОЧИ'ТЬ *сов.* 1. (*отпрыгнуть*) секирип качуу, секирип кетүү; **отскочи́ть от змеи́** жыландан секирип качуу; 2. *разг.* (*отлететь обратно*) тийип кайта ыргуу; **мяч отскочи́л в сто́рону** топ тийип кайта башка жакка ыргыды; 3. *разг.* (*оторваться*) үзүлүп (жулунуп) кетүү; **пу́говица отскочи́ла** топчу үзүлүп кетти.

ОТСКРЕБА'ТЬ *несов. см.* **отскрести́.**

ОТСКРЕСТИ' *сов. что, разг.* кырып кетирүү.

ОТСЛА'ИВАТЬСЯ *несов. см.* **отслои́ться.**

ОТСЛОЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) катмарлануу, кат-кат болуу, кабатталуу; 2. (*осевший слой*) катмар; **песча́ные отслое́ния** кум катмарлары.

ОТСЛОИ'ТЬСЯ *сов.* катмарлануу, кат-кат болуу, кабатталуу.

ОТСЛУ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **отслужи́ть.**

ОТСЛУЖИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*проработать некоторое время*) кандайдыр бир кызматты бүтүрүү; **отслужи́ть три го́да в а́рмии** армияда үч жыл кызмат кылып бүтүрүү; 2. (*износиться*) жараксыз болуу, колдонуудан чыгуу, иштен чыгуу.

ОТСОВЕ'ТОВАТЬ *сов. кому и с неопр.* акыл айтып койдуруу; **врачи́ отсове́товали ему́ отдыха́ть на ю́ге** врачтар ага түштүктө эс албагын деп, аны аяка баруудан калтырды.

ОТСОРТИРОВА'ТЬ *сов. кого-что* сорттоо, сорттоп ылгап алуу; **отсортирова́ть семена́** үрөндү сорттоп ылгап алуу.

ОТСОРТИРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **отсортирова́ть.**

ОТСОСА'ТЬ *сов.* 1. *что, чего* соруп алуу; **пия́вки отсоса́ли мно́го кро́ви** сүлүктөр көп кан соруп алышты; 2. *кого-что* (*кончить сосать*) соруп, ээмп бүтүү.

ОТСО'ХНУТЬ *сов.* 1. куурап түшүү; **ве́тка отсо́хла** бутак куурап түштү; 2. *разг.* сенек болуп кууроо; **у него́ рука́ отсо́хла** анын колу сенек болуп, куурап калды.

ОТСРО'ЧИВАТЬ *несов. см.* **отсро́чить.**

ОТСРО'ЧИТЬ *сов. что* 1. (*отложить на поздний срок*) срогун кечиктирүү, кийинки мөөнөткө калтыруу; **отсро́чить оконча́ние рабо́ты** иштин бүтүшүн кечиктирүү; **отсро́чить платёж** төлөөнүн мөөнөтүн кийинкиге калтыруу; 2. (*продлить*) срогун узартуу, мөөнөтүн узартуу.

ОТСРО'ЧКА *ж.* 1. срогун кечиктирүү, кийинкиге калтыруу; **отсро́чка заседа́ния** заседаниени кийинкиге калтыруу; 2. (*продление*) срогун узартуу, мөөнөтүн узартуу; **отсро́чка па́спорта** паспорттун срогун узартуу.

ОТСТАВА'НИЕ *ср.* артта калуу, калып калуу, жетпей жолдо калуу, жетише албоо; **ликвиди́ровать отстава́ние** артта калууну жоюу.

ОТСТАВА'ТЬ *несов. см.* **отста́ть.**

ОТСТА'ВИТЬ *сов. кого-что* 1. бир жакка коюу, алыстатып коюу; **отста́вить стол к стене́** столду стена жакка коюу; 2. *уст.* (*уволить*) бошотуу, чыгаруу (*кызматтан*); ◇ **отста́вить!** (*команда*) отставить! (*болбойт!, кайта баштан! деген сөз*).

ОТСТА'ВКА *ж.* отставка (*кызматтан такыр чыгуу, кызматтан такыр бошонуу*); **вы́йти в отста́вку** отставкага чыгуу.

ОТСТАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **отста́вить.**

ОТСТАВНО'Й, -ая, -óе отставкадагы, отставкага чыккан; **отставно́й вое́нный** отставкага чыккан аскер кызматкери.

ОТСТА'ИВАНИЕ I *ср.* (*защита*) коргоо, коргоп калуу, сактоо, сактап калуу, жактоо.

ОТСТА'ИВАНИЕ II *ср. хим.* тунуу, тундуруу; **э́тот раство́р при отста́ивании даёт оса́док** бул эритме тундурганда идиштин түбүнө тунма пайда кылат.

ОТСТА'ИВАТЬ I *несов. см.* **отстоя́ть** I.

ОТСТА'ИВАТЬ II *несов. см.* **отстоя́ть** II.

ОТСТА'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отстоя́ться;** 2. *страд. к* **отста́ивать** I.

ОТСТА'ЛОСТЬ *ж.* артта калгандык.

ОТСТА'ЛЫЙ, -ая, -ое артта калган; **отста́лые колониа́льные стра́ны** артта калган колониялык өлкөлөр.

ОТСТА'ТЬ *сов. от кого-чего* 1. калып калуу, артта калуу, жетпей жолдо калуу; **отста́ть от свое́й ча́сти** өзүнүн бөлүгүнөн артта калып калуу; **отста́ть от по́езда** поездден калып калуу; 2. *перен.* калып калуу, артта калуу, жетише албоо; **ма́льчик отста́л от своего́ кла́сса по боле́зни** бала ооруп өзүнүн классынан калып калды; **отста́ть от жи́зни** турмуштан артта калуу; **отста́ть от ве́ка** кылымдан артта калуу; 3. (*о часах*) артта калуу; **часы́ отста́ли на пять мину́т** саат беш минутага артта калды; 4. (*отделиться*) сыйрылуу, сыйрылып калуу, коңторулуп кетүү, желиминен ажыроо; **обо́и отста́ли** обойдун желими чыгып сыйрылып калды; 5. *разг.* асылганын (жабышканын, жадатканын) коюу; **отста́нь от меня́!** мага асылбачы!

ОТСТАЮ'ЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **отстава́ть;** 2. *прил. и в знач. сущ. м., ж.* артта калган, жетише албаган; **подтяну́ть отстаю́щих** артта калгандарды илгерилетүү; **помога́ть отстаю́щим ученика́м** сабагынан жетише албаган окуучуларга жардам берүү.

ОТСТЕГА'ТЬ *сов. кого* сабоо (*мис. камчы менен*).

ОТСТЁГИВАТЬ *несов. см.* **отстегну́ть.**

ОТСТЁГИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отстегну́ться;** 2. *страд. к* **отстёгивать.**

ОТСТЕГНУ'ТЬ *сов. что* боолуктан чыгаруу, топчуну топчулуктан чыгаруу, бүчүлүктөн чыгаруу; **отстегну́ть воротни́к** жаканын топчусунан чыгаруу.

ОТСТЕГНУ'ТЬСЯ *сов.* чечилүү, бүчүлүктөн чыгып кетүү; **пу́говица отстегну́лась** топчу бүчүлүктөн чыгып кетти.

ОТСТИРА'ТЬ *сов. что* 1. жууп тазалоо, жууп кетирүү; **отстира́ть пятно́** тakты жууп кетирүү; 2. (*кончить стирать*) жууп бүтүү.

ОТСТИРА'ТЬСЯ *сов.* жуулуп кетирилүү, жууп кетирилүү; **пятно́ отстира́лось** так жуулуп кетирилди.

ОТСТИ'РЫВАТЬ *несов. см.* **отстира́ть.**

ОТСТИ'РЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отстира́ться;** 2. *страд. к* **отсти́рывать.**

ОТСТО'Й *м.* тунма (*суюктун тунмасы*).

ОТСТО'ЙНИК *м. тех.* тундургуч (*бир топко токтолуп туруп, суюктук тунуп калуучу бассейн же резервуар*).

ОТСТОЯ'ТЬ I *сов. кого-что* коргоо, коргоп калуу, сактоо, сактап калуу, жактоо; **отстоя́ть свои́ права́** өзүнүн укугун коргоо; **отстоя́ть свою́ незави́симость** өзүнүн көз каранды эместигин сактап калуу.

ОТСТОЯ'ТЬ II *сов. что* бүткөнчө туруп туруу, аягына чейин туруп туруу; **отстоя́ть весь конце́рт на нога́х** концерт бүткөнчө туруп туруу.

ОТСТОЯ'ТЬ III *несов. от кого-чего* алыстыкта туруу, алыстыкта болуу; **дере́вня отстои́т от ста́нции на киломе́тр** кыштак станциядан бир километр алыстыкта турат.

ОТСТОЯ'ТЬСЯ *сов. хим.* тунуу; **лека́рство отстоя́лось** дары тунуп калды.

www.bizdin.kg

ОТСТРАДА'ТЬ *сов.* кыйналганы бүтүү.

ОТСТРА'ИВАТЬ I *несов. см.* **отстро́ить** I.

ОТСТРА'ИВАТЬ II *несов. см.* **отстро́ить** II.

ОТСТРА'ИВАТЬСЯ I *несов.* **1.** *см.* **отстро́иться** I; **2.** *страд. к* **отстра́ивать** I.

ОТСТРА'ИВАТЬСЯ II *несов.* **1.** *см.* **отстро́иться** II; **2.** *страд. к* **отстра́ивать** II.

ОТСТРАНЕ'НИЕ *ср.* четтетүү, четтетилүү, бошотуу, бошотулуу (*мис. кызматтан*).

ОТСТРАНИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* бир четке түртүү, түртүп арылатуу; **отстрани́ть** *чью-л.* **ру́ку** *бирөөнүн* колун түртүп арылатуу; **2.** *кого* (*уволить*) четтетүү, бошотуу; **отстрани́ть от до́лжности** кызматтан бошотуу.

ОТСТРАНИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** бир четке боло берүү, мындай болуу, мындай болуп кача берүү; **отстрани́ться от уда́ра** урганы келатканда мындай болуп кача берүү; **2.** *перен.* (*уклониться от чего-л.*) четтөө, бошонуу, кутулуу.

ОТСТРАНЯ'ТЬ *несов. см.* **отстрани́ть.**

ОТСТРАНЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отстрани́ться;** **2.** *страд. к* **отстраня́ть.**

ОТСТРЕ'ЛИВАТЬСЯ *несов. см.* **отстреля́ться.**

ОТСТРЕЛЯ'ТЬСЯ *сов.* **1.** *от кого-чего* атып коргонуу, кайта аткылап, туруштук берүү; **отстреля́ться от волко́в** карышкырдан атып коргонуу; **2.** (*закончить стрельбу*) атууну бүтүү; **батаре́я отстреля́лась** батарея атууну бүттү.

ОТСТРИГА'ТЬ *несов. см.* **отстри́чь.**

ОТСТРИ'ЧЬ *сов. что* кесүү, кыркуу (*кайчы менен*).

ОТСТРОГА'ТЬ *сов. что* **1.** сүрүү (*сүргү менен*); **ну́жно отстрога́ть ещё на пять сантиме́тров** дагы беш сантиметр сүрүү керек; **2.** (*кончить строгать*) сүрүп бүтүү.

ОТСТРО'ИТЬ I *сов. что* куруп (салып) бүтүү; **отстро́ить шко́лу и больни́цу** мектепти жана ооруканаларды салып бүтүү.

ОТСТРО'ИТЬ II *сов. радио* (*наладить*) иретке келтирүү, жолго коюу (*жакын арадагы толкундар тоскоолдук кылбагыдай кылып жолго коюу*); **отстро́ить радиоприёмник** радиоприёмникти иретке келтирүү.

ОТСТРО'ИТЬСЯ I *сов. разг.* куруп, салып бүтүү.

ОТСТРО'ИТЬСЯ II *сов.* (*о радиоприёмнике*) иретке келтирилүү, жолго коюлуу.

ОТСТУ'КАТЬ *сов. что, разг.* **1.** чыкылдатып жазуу, басуу (*мис. машинкага*); **2.** (*напр. такт*) тыкылдатып ыргылап белги берүү.

ОТСТУ'КИВАТЬ *несов. см.* **отсту́кать.**

О'ТСТУП *м.* кемтик, жеткирбей коюу; **о́тступ в нача́ле абза́ца** абзацтын башындагы кемтик.

ОТСТУПА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *воен.* чегинме, кайта чегинме; **отступа́тельные опера́ции** чегинме операциялар.

ОТСТУПА'ТЬ *несов. см.* **отступи́ть.**

ОТСТУПА'ТЬСЯ *несов. см.* **отступи́ться.**

ОТСТУПИ'ТЬ *сов.* **1.** (*назад*) чегинүү, артка чегинүү, кетенчиктөө; **отступи́ть на шаг** бир кадам артка чегинүү; **2.** *воен.* чегинүү, кайта чегинүү, артка чегинүү, кетенчиктөө; **отступи́ть с боя́ми** урушуу менен артка чегинүү; **3.** *перед кем-чем, перен.* чегинүү, артка чегинүү, коркуу, кетенчиктөө, коркуп кетенчиктөө; **отступи́ть пе́ред тру́дностями** кыйынчылыктардан коркуп кетенчиктөө; **4.** *от чего* (*сделать отступ*) кемтик кылып баштоо; **отступи́ть от кра́я листа́ на пять сантиме́тров** барактын четинен беш сантиметр кемтик кылып баштоо; **5.** *от чего* (*отказаться, уклониться*) четтөө, четке чыгуу, жободон чыгуу; **шахмати́ст отступи́л от пра́вил игры́** шахматчы оюн эрежелеринен четке чыкты.

ОТСТУПИ'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** *от чего* кайтуу, отказ кылуу; **отступи́ться от своего́ пра́ва** өзүнүн укугунан отказ кылуу; **2.** *от кого* катташпай кетүү, катышпай байланышты үзүү; **друзья́ от него́ отступи́лись** достору ага катташпай, байланыштарын үзүп коюшту.

ОТСТУПЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** чегинүү, артка чегинүү, кетенчиктөө; **отступле́ние проти́вника** душмандын артка чегиниши; **2.** *перен.* четке чыгуу, четтөө, белгиленген жободон чыгуу; **отступле́ние от установи́вшейся тради́ции** белгилүү традициядан четке чыгуу; **3.** *лит.* чегинүү, кошумча, кошумча кылуу (*адабий чыгармаларда же башка бир баяндоолордо негизги ойдон кичине четке чыгып, кошумча айтылган пикир*); **лири́ческое отступле́ние** лирикалык чегинүү.

ОТСТУ'ПНИК *м. уст.* өзүнүн мурдагы ишениминен отказ кылган адам, сөзүн танган адам.

ОТСТУ'ПНИЦА *женск. р. к* **отсту́пник.**

ОТСТУ'ПНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **отступничество**-*го т.*

ОТСТУ'ПНИЧЕСТВО *ср. уст.* өзүнүн мурдагы ишениминен отказ кылуучулук, сөзүнөн тануучулук.

ОТСТУПНО'Е *ср. уст.* өзүнүн укугунан башка бирөөгө пайдаланууга мүмкүндүк берген үчүн төлөнө турган акы.

ОТСТУПЯ' *нареч.* бир аз чегинип, бир аз бош жер калтырып; **нача́ть немно́го отступя́ от кра́я страни́цы** беттин четинен бир аз бош жер калтырып баштоо.

ОТСУ'ТСТВИЕ *ср.* жок болуу, болбоо; **отсу́тствие ну́жных книг** керектүү китептердин жок болушу; **в отсу́тствие** *кого-л. бирөө* жок болгон кезде.

ОТСУ'ТСТВОВАТЬ *несов.* жок болуу, болбоо; **он сего́дня отсу́тствует** ал бүгүн жок; **отсу́тствовать на собра́нии** чогулушта жок болуу.

ОТСУ'ТСТВУЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **отсу́тствовать;** **2.** *прил. и в знач. сущ. м.* жок болгон, болбогон, келбей калган; **сего́дня нет отсу́тствующих** бүгүн келбей калгандар жок; ◇ **отсу́тствующий взгляд** кайдыгер гана мелтиреп кароо.

ОТСЧЁТ *м.* санап бөлүү, санап бөлүп коюу, эсептеп бөлүү, бөлүп коюу.

ОТСЧИТА'ТЬ *сов. что* санап бөлүү, санап бөлүп коюу, эсептеп бөлүү, бөлүп коюу; **отсчита́ть сто рубле́й** жүз сомду санап бөлүп коюу.

ОТСЧИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **отсчита́ть.**

ОТСЫЛА'ТЬ *несов. см.* **отосла́ть.**

ОТСЫ'ЛКА *ж.* жөнөтүү, жиберүү.

ОТСЫ'ПАТЬ *сов. что, чего* салуу, бөлүп салуу, бөлүп башкага салуу (*чубурулма заттар жөнүндө; мис. буудай, таруу, ун ж. б.*).

ОТСЫПА'ТЬ *несов. см.* **отсы́пать.**

ОТСЫПА'ТЬСЯ I *несов. см.* **отоспа́ться.**

ОТСЫПА'ТЬСЯ II *несов. страд. к* **отсыпа́ть.**

ОТСЫ'ПКА *ж.* салуу, бөлүп салуу, бөлүп башкага салуу.

ОТСЫРЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое ным болгон, суу болуп калган, нымданган; **отсыре́лая мука́** ным болгон ун.

ОТСЫРЕ'ТЬ *сов.* нымдануу, ным болуу, ным болуп калуу.

ОТСЫХА'ТЬ *несов. см.* **отсо́хнуть.**

ОТСЮ'ДА *нареч.* **1.** (*от этого места*) бу жерден, ушул жерден, бу жактан, мындан; **отсю́да уже́ недалеко́ до го́рода** бу жерден шаарга чейин алыс эмес; **2.** *перен.* (*из сказанного, по этой причине*) ушул себептүү, ушул себептен, ошондуктан.

ОТТА'ИВАТЬ *несов. см.* **отта́ять.**

ОТТА'ЛКИВАНИЕ *ср.* итерип жиберүү, түртүп жиберүү.

ОТТА'ЛКИВАТЬ *несов. см.* **оттолкну́ть.**

ОТТА'ЛКИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **оттолкну́ться;** **2.** *страд. к* **отта́лкивать.**

ОТТА'ЛКИВАЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **отта́лкивать;** **2.** *прил.* жагымсыз, жаман көрүнө турган, суук; **отта́лкивающий вид** ырайы суук кебете.

www.bizdin.kg

ОТТА'ПТЫВАТЬ *несов. см.* **оттопта́ть.**

ОТТАСКА'ТЬ *сов. кого, разг.* тартуу, чоюу; **оттаска́ть за́ уши** кулагынан тартуу.

ОТТА'СКИВАТЬ *несов. см.* **оттащи́ть.**

ОТТА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **отточи́ть.**

ОТТА'ЧИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отточи́ться; 2.** *страд. к* **отта́чивать.**

ОТТАЩИ'ТЬ *сов. кого-что* сүйрөп (көтөрүп) бир четке коюу; **оттащи́ть я́щики в сто́рону** ящиктерди сүйрөп *же* көтөрүп бир четке коюу.

ОТТА'ЯТЬ *сов.* **1.** эрүү, эрип кетүү; **о́кна отта́яли** терезелердин муңу эрип кетти; **2.** *что* (*отогреть*) жылытып, тоңгонун кетирүү (*мис. алманы жылытып тоңун кетирүү*).

ОТТЕНИ'ТЬ *сов. что* **1.** *жив.* (*наложить тень*) көлөкө түшүрүү, каралжын тарттыруу; **2.** *перен.* көрүнүктүүрөөк кылуу, бир аз ачыгыраак айтуу (*башкалардан ажыратып, көрүнүктүү кылып берүү*); **оттени́ть подро́бности в расска́зе** аңгемеде майда-чүйдөсүн бир аз ачыгыраак айтуу.

ОТТЕ'НОК *м.* **1.** оттенок (*кошумча түс*); **разли́чные отте́нки кра́сного цве́та** кызыл ыраңдын ар түрдүү оттеноктору; **2.** *перен.* кошумча сапаты, кошумча мааниси; **отте́нки в значе́нии сло́ва** сөздүн кошумча маанилери; **3.** *перен.* түр; **говори́ть с отте́нком доса́ды** өкүнгөн түр менен айтуу.

ОТТЕНЯ'ТЬ *несов. см.* **оттени́ть.**

О'ТТЕПЕЛЬ *ж.* кышкы жылуулук, жазгы жылуулук.

ОТТЕРЕ'ТЬ *сов.* **1.** *что* кырып кетирүү, жышып кетирүү; **оттере́ть котёл** казандын кирин кырып кетирүү; **2.** *кого-что, разг.* (*оттеснить*) сүрүп барып четтетүү, кысып сүрүп барып алыстатуу; **его́ оттёрли от биле́тной ка́ссы** аны сүрүп барып билет кассасынан четтетип жиберишти; **3.** *кого-что* сүрүп жан киргизүү; **оттере́ть отморо́женные щёки** үшүгөн бетти сүрүп жан киргизүү.

ОТТЕРЕ'ТЬСЯ *сов.* кырылып (жышылып) кетирилүү; **пятно́ оттёрлось** так жышылып кетирилди.

ОТТЕСНИ'ТЬ *сов. кого-что* сүрүп чыгуу, куул чыгуу.

ОТТЕСНЯ'ТЬ *несов. см.* **оттесни́ть.**

ОТТИРА'ТЬ *несов. см.* **оттере́ть.**

ОТТИРА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **оттере́ться; 2.** *страд. к* **оттира́ть.**

О'ТТИСК *м.* **1.** оттиск (*так, тамга басуудан бир нерсенин бетине түшкөн тамга*); **корректу́рный о́ттиск** корректуралык оттиск; **о́ттиск печа́ти** печаттын оттискасы; **2.** оттиск (*китептен же журналдан алынып айрым басылган макала*); **о́ттиск статьи́** макаланын оттискасы; **отде́льный о́ттиск** айрым оттиск.

ОТТИ'СКИВАТЬ *несов. см.* **отти́снуть.**

ОТТИ'СНУТЬ *сов.* **1.** *кого-что* сүрүп четке чыгаруу; **отти́снуть** *кого-л.* **в сто́рону** *бирөөнү* сүрүп четке чыгаруу; **2.** *что, полигр.* (*отпечатать*) басуу.

ОТТОГО' **1.** *нареч.* ошондуктан, -гандыктан, -ып; **он не знал о собра́нии, оттого́ и не пришёл** ал чогулуш болорун билген эмес, ошондуктан келген жок; **2.** *союз* -гандыктан, -ып; **он не прие́хал оттого́, что не мог** анын мүмкүндүгү болбогондуктан келген жок.

ОТТО'К *м.* аккыч, агып чыккыч (*мис. ноо, түтүк же арыкча*).

ОТТОЛКНУ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** түртүп жиберүү, түртүп жылдыруу; **оттолкну́ть ного́й стул** стулду бут менен түртүп жылдыруу; **2.** *перен.* (*внушить неприязнь*) четтетүү, четке кагуу, жолотпой коюу, мамиле кылбай коюу, өзүнөн качыруу, өзүнөн алыстатып алуу; **оттолкну́ть от себя́ това́рищей** жолдошторун өзүнөн четтетүү.

ОТТОЛКНУ'ТЬСЯ *сов. от кого-чего* **1.** түртүлүү, түртүлүп алыстоо; **оттолкну́ться весло́м от бе́рега** калак менен жээктен түртүлүү; **2.** *перен.* сүйөнөө, негиз кылып алуу; **оттолкну́ться от основно́го те́зиса** негизги тезистин жолу менен баруу.

ОТТОМА'НКА *ж.* оттоманка (*аркасына жаздыктар коюлган кең диван*).

ОТТОПТА'ТЬ *сов. что, разг.* **1.** (*длительной ходьбой*) басып жүрүп, көп басып жүрүп оорутуу (*бутту*); **оттопта́ть за́ день но́ги** эртеңден кечке басып жүрүп бутту оорутуу; **2.** (*наступить*) басып алып оорутуу; **оттопта́ть сосе́ду но́гу** жанындагы кишинин бутун басып алып оорутуу.

ОТТОПЫ'РИВАТЬ *несов. см.* **оттопы́рить.**

ОТТОПЫ'РИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **оттопы́риться; 2.** *страд. к* **оттопы́ривать.**

ОТТОПЫ'РИТЬ *сов. что, разг.* делдейтүү, калдайтуу, дулдуйтуу, оркойтуу; **оттопы́рить ло́кти** чыканакты оркойтуу.

ОТТОПЫ'РИТЬСЯ *сов. разг.* делдейүү, калдаюу.

ОТТОРГА'ТЬ *несов. см.* **отто́ргнуть.**

ОТТО'РГНУТЬ *сов. кого-что* зордук менен бөлүп кетүү, зордук менен бөлүп алуу, зордук кылып алып коюу.

ОТТОРЖЕ'НИЕ *ср.* зордук менен бөлүп кетүү, зордук менен бөлүп алуу, зордук кылып алып коюу.

ОТТО'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. к* **отточи́ть; 2.** *прил.* курчутулган, курчуган (*напр. нож*); учталган (*напр. карандаш*); **3.** *прил. перен.* абдан такшалган, кынаптап жасалган, кынапталган; **отто́ченный стиль** кынапталган стиль.

ОТТОЧИ'ТЬ *сов. что* **1.** курчутуу (*напр. нож*); учтоо, учтуу кылуу (*напр. карандаш*); **2.** (*кончить точить*) курчутуп бүтүү; **3.** *перен.* (*напр. стиль, мысль*) абдан такшалтуу, кынаптоо.

ОТТОЧИ'ТЬСЯ *сов.* курчуу, учтуу болуу.

ОТТРЕПА'ТЬ *сов. кого, разг.* жулкулдатуу, жулкуп чоюу; **оттрепа́ть** *кого-л.* **за́ уши** *бирөөнүн* кулагын жулкуп чоюу.

ОТТУ'ДА *нареч.* тыяктан, тиги жактан, ал жерден, андан; **отту́да хо́ду два часа́** ал жактан эки саат жүрүү керек.

ОТТУЗИ'ТЬ *сов. кого-что, прост.* чекилдете уруу, былчылдата уруу.

ОТТЯ'ГИВАТЬ *несов. см.* **оттяну́ть.**

ОТТЯ'ЖКА *ж.* **1.** (*действие*) согуп созуу, согуп чоюу, согуп узартуу; **2.** (*замедление*) узакка созуп жиберүү; **недопусти́мы оття́жки с реше́нием вопро́са** маселенин чечилишин узакка созуп жиберүү мүмкүн болбогон иш.

ОТТЯНУ'ТЬ *сов. что* **1.** *кого-что* тартуу, көздөй тартуу; **оттяну́ть кана́т впра́во** канатты оң жакты көздөй тартуу; **2.** *кого-что* (*войска́*) бир жакка алып кетүү, бир четке чыгаруу; **3.** *что, перен. разг.* узакка созуп жиберүү; **оттяну́ть выполне́ние реше́ния** чечимди аткарууну узакка созуу; **4.** *что, разг.* (*тяжестью*) созуп таштоо, созуп салуу.

ОТУ'ЖИНАТЬ *сов.* **1.** (*кончить ужинать*) кечки тамакты ичип бүтүү; **2.** *уст.* (*поужинать*) кечки тамакты ичүү.

ОТУМА'НИВАТЬ *несов. см.* **отума́нить.**

ОТУМА'НИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отума́ниться; 2.** *страд. к* **отума́нивать.**

ОТУМА'НИТЬ *сов. кого-что* баш айландырып кеңкелес кылуу (*мис. ичкилик*).

ОТУМА'НИТЬСЯ *сов.* **1.** тунаруу; **глаза́ отума́нились слеза́ми** анын көзүнө жаш толуп, тунарып кетти; **2.** *перен.* мээси айлануу, кеңкелес болуу.

ОТУПЕВА'ТЬ *несов. см.* **отупе́ть.**

ОТУПЕ'ЛО *нареч. разг.* мaң болуп, элейип маң болуп; **он смотре́л отупе́ло** ал маң болуп карап калды.

ОТУПЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* делдейген, делдейип маң болгон.

ОТУПЕ'НИЕ *ср.* делдейип маң болуп калуу.

ОТУПЕ'ТЬ *сов.* маң болуу, маңыроо болуу.

ОТУТЮ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **отутю́жить.**

www.bizdin.kg

ОТУТЮ'ЖИТЬ *сов. что* нымдуу чүпүрөк салып туруп, үстүнөн үтүк менен басуу; **отутюжить костюм** костюмдун үстүнө ным чүпүрөк салып туруп, үтүк менен басуу.

ОТУЧА'ТЬ *несов. см.* **отучить.**

ОТУЧА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отучиться; 2.** *страд. к* **отучать.**

ОТУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **отучить.**

ОТУЧИ'ТЬ *сов. кого-что от чего и с неопр.* таштатуу (*үйрөнгөн адатты, ишти таштатуу*); **отучить курить** тамеки тартууну таштатуу.

ОТУЧИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** *от чего, с неопр.* таштоо (*бир адатты, үйрөнгөн нерсени таштоо*); **отучиться от дурной привычки** жаман адатты таштоо; **2.** *разг.* (*кончить учиться*) окууну бүтүү.

ОТХА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **отходить** II.

ОТХА'РКАТЬ *сов. что* какыруу, жөткүрүү.

ОТХА'РКАТЬСЯ *сов.* жөтөлүп какыруу, какырып түкүрүү.

ОТХА'РКИВАНИЕ *ср.* жөткүрүү, жөтөлүп какыруу, какыруу, какырып түкүрүү.

ОТХА'РКИВАТЬ *несов. см.* **отхаркать, отхаркнуть.**

ОТХА'РКИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отхаркаться, отхаркнуться; 2.** *страд. к* **отхаркивать.**

ОТХА'РКИВАЮЩЕЕ *ср. фарм.* какырык чыгаруучу дары, какыртуучу дары.

ОТХА'РКНУТЬ *сов. что* жөткүрүп какыруу, какырып түкүрүү.

ОТХА'РКНУТЬСЯ *сов.* жөткүрүп какырып таштоо.

ОТХВАТИ'ТЬ *сов. что, разг.* үзүп алуу (*оторвать*); чорт кесип алуу (*отрезать*); тиштеп үзүп алуу (*откусить*); кесе чаап алуу (*отрубить*); **отхватить топором палец** балта менен бармагын кесе чаап алуу; ◇ **отхватить трепака** трепак деген бийди шамдагайлык менен жакшы бийлеп жиберүү.

ОТХВА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **отхватить.**

ОТХЛЕБНУ'ТЬ *сов. что, чего, разг.* ооз тийүү, бир аз ичүү; **отхлебнуть из кружки** кружкадан бир аз ичүү.

ОТХЛЁБЫВАТЬ *несов. см.* **отхлебнуть.**

ОТХЛЕСТА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* сабоо, чапкылап уруу.

ОТХЛО'ПАТЬ *сов. что, разг.* чапкылап оорутуу; **отхлопать ладоши** алаканды чапкылап оорутуу.

ОТХЛЫ'НУТЬ *сов.* **1.** шарп этип кайта жайпоо; **волны отхлынули от берега** толкундар шарп этип жээктен кайта тартылды; **2.** *перен.* дүр этип чегинүү; **толпа отхлынула** эл дүр этип чегинди.

ОТХО'Д *м.* **1.** (*отправление*) кетүү, жөнөө; **отход поезда** поезддин жөнөшү; **2.** (*отступление*) кайта чегинүү, артка чегинүү; **3.** *перен.* четке чыгуу, баш тартуу, башка жолго түшүү, бузуу; **отход от принятого решения** кабыл алынган чечимден четке чыгуу; **4. отходы** *мн.* калдыктар (*өндүрүштүн башка нерсе жасоого жарактуу калдыктары*); **нефтяные отходы** нефть калдыктары; **5.** *с.-х.* чыгым; **прирост молодняка покрывает отход** төлдүн санынын өсүшү чыгымдын ордун басат.

ОТХОДИ'ТЬ I *несов. см.* **отойти.**

ОТХОДИ'ТЬ II *сов. кого, разг.* багуунун күчү менен айыктыруу; **отходить тяжёлого больного** катуу ооруган кишини багуунун күчү менен айыктыруу.

ОТХОДИ'ТЬ III *сов. что, разг.* көп басып оорутуу, көп басып жоорутуу; **отходить себе ноги** көп басып бутун оорутуу.

ОТХО'ДЧИВОСТЬ *ж.* ачуусу тез кайтмалык, кекчил эместик.

ОТХО'ДЧИВЫЙ, -ая, -ое ак көңүл, ачуусу тез кайтма, кекчил эмес; **отходчивый человек** ачуусу тез кайтма киши.

ОТХО'ДЫ *мн. см.* **отход 4.**

ОТХО'ЖИЙ, -ая, -ее: **отхожий промысел** *уст.* отхожий промысел (*дыйкандар өздөрүнүн чарбасынан кол үзбөстөн, шаарларга же башка жерлерге барып иштөөчү убактылуу жумуш*); **отхожее место** *прост.* даараткана.

ОТЦВЕСТИ' *сов.* **1.** гүлдөп бүтүү, гүлү куб улуп түшүү; **яблоня уже отцвела** алма гүлдөп бүттү; **2.** *перен.* солкулдап турган мезгили өтүү.

ОТЦВЕТА'ТЬ *несов. см.* **отцвести.**

ОТЦЕДИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*отбавить цедя*) чыпкалап бир аз агызып бөксөртүү; **2.** (*процедить*) чыпкалап тазалоо; **отцедить молоко** сүттү чыпкалап тазалоо (сүзүү).

ОТЦЕ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **отцедить.**

ОТЦЕПИ'ТЬ *сов. что* **1.** чиркелгенди жазуу, чиркөөсүн чыгаруу; **отцепить вагон** чиркелген вагонду чыгаруу; **2.** жармашкан, илинген нерсени ажыратуу; жабышкан, нерсени чыгаруу; **отцепить саблю** илинген кылычты алуу.

ОТЦЕПИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** чиркелген нерсе ажыроо; **вагон отцепился** чиркелген вагон ажырады; **2.** *перен. разг.* (*перестать надоедать*) ажыроо, асылганын коюу; **да отцепись ты от меня!** сен мага асылбачы!

ОТЦЕ'ПКА *ж.* чиркелгенди чыгаруу, илингенди чыгаруу.

ОТЦЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **отцепить.**

ОТЦЕПЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **отцепиться; 2.** *страд. к* **отцеплять.**

ОТЦЕПНО'Й, -а́я, -о́е чиркелгени жазыла турган, чиркөөсү чыга турган.

ОТЦЕУБИ'ЙСТВО *ср.* атасын өлтүрүүчүлүк.

ОТЦЕУБИ'ЙЦА *м. и ж.* атасын өлтүргөн.

ОТЦО'В, -а, -о *разг. см.* **отцовский; надеть отцовы сапоги** атанын өтүгүн кийүү.

ОТЦО'ВСКИЙ, -ая, -ое **отец**-ке *т.*; аталык; **отцовский наказ** атанын насыяты; **отцовские чувства** аталык сезим; **отцовский костюм** атанын костюму.

ОТЦО'ВСТВО *ср.* ата экендик, аталык; **признать своё отцовство** өзүнүн ата экендигин мойнуна алуу.

ОТЧА'ИВАТЬСЯ *несов. см.* **отчаяться.**

ОТЧА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **отчалить.**

ОТЧА'ЛИТЬ *сов.* жээктен алыстоо.

ОТЧА'СТИ *нареч.* бир жагынан, бир аз; **отчасти он прав** бир жагынан анык туура; **отчасти он сам виноват** бир жагынан анын өзү күнөөлүү.

ОТЧА'ЯНИЕ *ср.* таптакыр үмүт үзүү, айла түгөнүү; **не приходить в отчаяние** үмүт үзүү болбойт; **он говорил с отчаянием в голосе** анын үнүнөн таптакыр айласы кеткени көрүнүп турду.

ОТЧА'ЯННО *нареч.* **1.** (*яростно*) жанынын бардыгынча; **отчаянно защищаться** жанынын бардыгынча коргонуу; **2.** *разг.* (*очень*) абдан, аябай; **отчаянно врать** аябай калп айтуу.

ОТЧА'ЯННОСТЬ *ж.* **1.** (*безнадёжность*) үмүтсүздүк, айласы кеткендик, аргасы түгөнгөндүк; **2.** (*безрассудная храбрость*) ыгы жок кайраттуулук, ыгы жок кайрат; **он всегда отличался отчаянностью** ал ар дайым эле өзүнүн ыгы жок кайраттуулугу менен башкалардан айырмаланып келген; **3.** (*яростность*) абдан катуулук; **отчаянность сопротивления** каршылык көрсөтүүнүн абдан катуулугу.

ОТЧА'ЯННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*безнадёжный, с отчаянием*) үмүтсүз, айласы кеткен, аргасы түгөнгөн; **отчаянный взгляд** аргасы түгөнгөн көз караш; **2.** (*безрассудно смелый*) ыгы жок кайраттуу; **он человек отчаянный** ал ыксыз кайраттуу киши; **3.** (*ожесточённый*) жанынын бардыгынча, аябай; **отчаянное сопротивление** жанынын бардыгынча (аябай) каршылык көрсөтүү; **4.** *разг.* (*сильно увлекающийся чем-л.*) барып турган, өтө; **отчаянный болельщик** барып турган ышкыбоз; **отчаянный радиолюбитель** радиону өтө жакшы көрүүчү киши; **5.** *разг.* (*очень плохой*) абдан жаман; **отчаянное положение** абдан жаман абал; **отчаянное поведение** абдан жаман жүрүш-туруш.

www.bizdin.kg

ОТЧА'ЯТЬСЯ *сов.* такыр айла куруу, үмүт үзүү, ындыны өчүү; **он было отчаялся в спасении** ал аман калуудан такыр үмүт үзүп койду эле.

ОТЧЕГО' 1. *нареч.* эмнеликтен, эмне үчүн, эмне деп; **отчего он не пришёл?** ал эмнеликтен келген жок?; 2. *союз* эмнеликтен, эмне үчүн; **я не знаю, отчего он не пришёл** анын эмнеликтен келбей калганын мен билбеймин.

ОТЧЕГО'-ЛИБО *нареч.* кандайдыр бир себептен.

ОТЧЕГО'-НИБУДЬ *нареч. см.* **отчего-либо.**

ОТЧЕГО'-ТО *нареч.* эмнеликтендир, эмне үчүндүр; **он отчего-то не пришёл** ал эмне үчүндүр келген жок.

ОТЧЕКА'НИВАТЬ *несов. см.* **отчеканить.**

ОТЧЕКА'НИТЬ *сов. что* 1. (*напр. монету*) согуп жасоо; 2. *перен.* тактап айтуу, тактап сүйлөө; **он отчеканил каждое слово** ал өзүнүн ар бир сөзүн тактап айтты.

ОТЧЁРКИВАТЬ *несов. см.* **отчеркнуть.**

ОТЧЕРКНУ'ТЬ *сов. что* сызып белгилөө, чийип белгилөө; **отчеркнуть карандашом нужное место в книге** китептин керектүү жерин карандаш менен сызып белгилөө.

ОТЧЕРПНУ'ТЬ *сов. что, чего* бир аз сузуп алуу, сузуп бөксөртүү; **отчерпнуть из котла** казандан сузуп бөксөртүү.

О'ТЧЕСТВО *ср.* атасынын аты; **узнать имя и отчество учителя** мугалимдин атын жана атасынын атын билүү; **его зовут Григорием, а по отчеству Ивановичем** анын аты Григорий, ал эми, атасынын аты боюнча Иванович.

ОТЧЁТ *м.* отчёт, эсеп, эсеп-кысап; **дать отчёт** эсеп берүү; **отчёт депутата перед своими избирателями** депутаттын өз шайлоочуларынын алдында берген отчёту; **представить отчёт о командировке** командировка жөнүндө отчёт берүү; **финансовый отчёт** финансылык отчёт; ◇ **отдать себе отчёт** *в чём-л. бир нерсе* кылганда алды-артын караштыруу; **делать** *что-л.* **не отдавая себе отчёта** алды-артын карабастан, ойлобостон *бир нерсе* иштөө.

ОТЧЁТЛИВО *нареч.* ачык-айкын, айкын-ачык, так; **отчётливо видеть недостатки в работе** иштеги кемчиликти ачык-айкын көрүү; **отчётливо произносить каждое слово** ар бир сөздү так айтуу.

ОТЧЁТЛИВОСТЬ *ж.* 1. (*точность*) тактык, жакшы аткаргандык; **отчётливость движений** кыймылдын тактыгы; 2. (*разборчивость*) дааналык, ачыктык; **отчётливость рисунка** сүрөттүн дааналыгы.

ОТЧЁТЛИВЫЙ, -ая, -ое 1. (*чёткий, точный*) так, жакшы аткарылган; **отчётливый шаг** так кадам; **отчётливое произношение** так айтылуу; 2. (*ясный, понятный*) даана, ачык; **иметь** *о чём-л.* **отчётливое представление** *бир нерсе жөнүндө* ачык түшүнүгү болуу.

ОТЧЁТНО-ВЫ'БОРНЫЙ, -ая, -ое отчёттук-шайлоо; **отчётно-выборное собрание членов профсоюза** профсоюз мүчөлөрүнүн отчёттук-шайлоо чогулушу.

ОТЧЁТНО-ПЕРЕВЫ'БОРНЫЙ, -ая, -ое *см.* **отчётно-выборный.**

ОТЧЁТНОСТЬ *ж.* отчёттуулук, отчёт иши, эсеп-кысап; **проверить отчётность** отчёт иштерин текшерүү; **денежная отчётность** акчанын эсеп-кысабы.

ОТЧЁТНЫЙ, -ая, -ое **отчёт**-*ко т.*; отчёттук; **отчётный доклад** отчёттук доклад; **отчётный период** отчёттук мезгил.

ОТЧИ'ЗНА *ж.* ата мекен.

О'ТЧИЙ, -ая, -ее *уст.* **отец**-*ке т.*; атаныкы; **отчий дом** атанын үйү.

О'ТЧИМ *м.* өгөй ата.

ОТЧИСЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) отчисление, отчисление кылуу; 2. (*отчисленная сумма*) отчисление (*отчисление кылынган сумма*); **большие отчисления на жилищное строительство** турак үй курулуштарына берилген чоң отчисление; 3. (*увольнение*) бошотуу, чыгаруу (*кызматтан, окуудан*).

ОТЧИ'СЛИТЬ *сов.* 1. *что* отчисление кылуу (*кандайдыр бир суммадан бөлүп чыгаруу*); **отчислить тысячу рублей** бир миң сом отчисление кылуу; 2. *кого* чыгаруу, бошотуу; **отчислить студента за непосещаемость** сабакка катышпагандыгы үчүн студентти окуудан чыгаруу.

ОТЧИ'СЛИТЬСЯ *сов. уст.* бошонуу, чыгуу (*кызматтан*).

ОТЧИСЛЯ'ТЬ *несов. см.* **отчислить.**

ОТЧИСЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отчислиться;** 2. *страд. к* **отчислять.**

ОТЧИ'СТИТЬ *сов. что* тазалоо, тазалап кетирүү; **отчистить пятно** тakты тазалап кетирүү; **отчистить котёл** казанды тазалоо.

ОТЧИ'СТИТЬСЯ *сов.* тазалануу, тазаруу, таза болуу, кетүү; **кастрюля отчистилась** кастрюля тазаланды; **пятно отчистилось** так кетти.

ОТЧИТА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* жемелөө, урушуп адебин колуна берүү; **отчитать шалуна** тентекти жемелеп урушуу.

ОТЧИТА'ТЬСЯ *сов.* отчёт берүү; **отчитаться перед своими избирателями** өзүнүн шайлоочуларынын алдында отчёт берүү.

ОТЧИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **отчитать.**

ОТЧИ'ТЫВАТЬСЯ *несов. см.* **отчитаться.**

ОТЧИЩА'ТЬ *несов. см.* **отчистить.**

ОТЧИЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отчиститься;** 2. *страд. к* **отчищать.**

ОТЧУЖДА'ТЬ *несов. что, юр.* ээликтен ажыратуу, менчиктүү мүлкүн алып коюу (*бирөөнүн мүлкүн менчигинен ажыратып өкмөткө же коомдук уюмга өткөрүү*).

ОТЧУЖДЕ'НИЕ I *ср. юр.* ээликтен ажыратуу, менчиктүү мүлкүн алып коюу; **отчуждение собственности в пользу государства** менчиктүү мүлкүн мамлекеттин пайдасына алуу; ◇ **полоса отчуждения** *ж.-д.* темир жолдун карамагындагы жол бойлогон тилке жер.

ОТЧУЖДЕ'НИЕ II *ср.* арасы алыстоо, мамилеси үзүлүү.

ОТЧУЖДЁННО *нареч.* арасы алыстап, мамилеси үзүлгөндөй болуп.

ОТЧУЖДЁННОСТЬ *ж.* арасы алыстагандык, мамилеси болбой калгандык.

ОТЧУЖДЁННЫЙ, -ая, -ое ээликтен ажыратылган, менчиктен ажыратылган.

ОТШАГА'ТЬ *сов. что, разг.* жол басуу (*жөө*); **мы отшагали сегодня десять километров** биз бүгүн он километр жол бастык.

ОТШАГНУ'ТЬ *сов. разг.* бир кадам шилтөө; **отшагнуть влево** сол жакка бир кадам шилтөө.

ОТШАТНУ'ТЬ *сов.* 1. *что* теңселтүү; 2. *кого-что, перен.* качыруу, оолактатуу, өзүнөн качыруу, өзүнөн алыстатуу.

ОТШАТНУ'ТЬСЯ *сов. от кого-чего* 1. кийин боло түшүү, чалкалай түшүү, кетенчиктей түшүү; **отшатнуться от раскалённой плиты** кызарып ысыган плитадан кетенчиктей түшүү; 2. *перен.* качуу, четтөө, катышпай калуу, мамилени үзүү; **отшатнуться от прежнего друга** баштагы досунан четтөө.

ОТША'ТЫВАТЬСЯ *несов. см.* **отшатнуться.**

ОТШВЫ'РИВАТЬ *несов. см.* **отшвырнуть.**

ОТШВЫРНУ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* ыргытып жиберүү, ыргытып ийүү; **отшвырнуть камень с дороги** ташты жолдон алып ыргытып жиберүү.

ОТШЕ'ЛЬНИК *м.* 1. *уст.* дербиш, календер (*көбүнчө диний фанатизмдик көз карашта болгондуктан, элден безип, жалгыз тиричилик кылган адам*); 2. *перен.* элден безип жалгыз жашаган адам.

ОТШЕ'ЛЬНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **отшельник** 1-*ге т.*; 2. *перен.* элден безип, жападан-жалгыз жашаган.

ОТШЕ'ЛЬНИЧЕСТВО *ср.* 1. *уст.* дербиштик, календерлик; 2. *перен.* элден безип, жападан-жалгыз жашоочулук.

www.bizdin.kg

ОТШИ'Б *м.*: **на отшибе** *разг.* четте, оолак, окчун; **изба стоя́ла на отши́бе** үй окчун турду.

ОТШИБА'ТЬ *несов. см.* **отшиби́ть.**

ОТШИБИ'ТЬ *сов. что, разг.* 1. (*отбить*) уруп сындыруу; 2. (*ушибить*) уруп оорутуп алуу; 3. (*отбросить ударом*) кайта кагуу, кайта уруу; ◇ **у меня́ па́мять отшибло** мен унутчаак болуп калдым.

ОТШЛЁПАТЬ *сов. кого, разг.* сабоо, уруу (*кол менен*).

ОТШЛИФО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **отшлифова́ть;** 2. *прил.* жылмаланган, жылмартылган, сүрүлүп жылмаланган.

ОТШЛИФОВА'ТЬ *сов. что* 1. жылмалоо, жылмартуу, сүрүп жылмалоо, сылап тегиздөө; 2. *перен.* оңдоо, түзөтүү, жакшыртуу, жатык кылуу, сулуулоо.

ОТШЛИФОВА'ТЬСЯ *сов.* жылмалануу, жылмартылуу, жылмакайлануу; **грани́т хорошо́ отшлифова́лся** гранит жакшы жылмакайланды.

ОТШЛИФО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **отшлифова́ть.**

ОТШЛИФО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отшлифова́ться;** 2. *страд. к* **отшлифо́вывать.**

ОТШПИ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **отшпи́лить.**

ОТШПИ'ЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отшпи́литься;** 2. *страд. к* **отшпи́ливать.**

ОТШПИ'ЛИТЬ *сов. что, разг.* төөнөлгөнүн чыгаруу, төөнөөсүн чыгаруу.

ОТШПИ'ЛИТЬСЯ *сов. разг.* төөнөлгөнү чыгуу, төөнөөсү чыгып кетүү; **бант отшпи́лился** банттын төөнөлгөнү чыгып кетти.

ОТШТАМПОВА'ТЬ *сов. что, тех.* штамптоо (*штампка, калыпка салып жалпак металлдардан буюмдар жасоо*).

ОТШТУКАТУ'РИТЬ *сов. что* штукатуркалап коюу, шыбап коюу, шыбап бүтүү (*мис. тамды*).

ОТШУМЕ'ТЬ *сов.* дуусу бүтүү, чуусу бүтүү; **отшуме́ли сраже́ния** салгылашуулардан чуусу бүттү.

ОТШУТИ'ТЬСЯ *сов. разг.* тамашалап жооп берүү, тамашага салып кутулуп кетүү.

ОТШУ'ЧИВАТЬСЯ *несов. см.* **отшути́ться.**

ОТЩЕПЕ'НЕЦ *м.* элден чыгып калган, коомдон чыгып калган, азгын, бозгун.

ОТЩЕПИ'ТЬ *сов. что* жаруу, майдалап жаруу; **отщепи́ть лучи́ну** тамызгы жаруу.

ОТЩЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **отщепи́ть.**

ОТЩИПА'ТЬ *сов. что* чымчып жулуу, чымчып үзүп алуу.

ОТЩИПНУ'ТЬ *однокр. что, чего* чымчып үзүп алуу (*бир жолу*); **отщипну́ть кусо́чек хле́ба** нандан кичине чымчып үзүп алуу.

ОТЩИ'ПЫВАТЬ *несов. см.* **отщипа́ть, отщипну́ть.**

ОТЪ- *приставка см.* **от-.**

ОТЪЕДА'ТЬ *несов. см.* **отъе́сть.**

ОТЪЕДА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отъе́сться;** 2. *страд. к* **отъеда́ть.**

ОТЪЕ'ЗД *м.* кетүү, жолго чыгуу, жөнөө; **неожи́данный отъе́зд** күтпөгөн жерден (капысынан) жолго чыгуу.

ОТЪЕ'ЗДИТЬ *сов.* 1. *что* белгилүү мезгилди жол жүрүп өткөрүү; **отъе́здить свой срок** өзүнүн мөөнөтүн жол жүрүп өткөрүү; 2. (*кончить ездить*) жол жүрүп бүтүү.

ОТЪЕЗЖА'ТЬ *несов. см.* **отъе́хать.**

ОТЪЕЗЖА'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **отъезжа́ть;** 2. *прил. и в знач. сущ. м., ж.* кетүүчү, бир жакка жөнөөчү; **про́воды отъезжа́ющих** кетүүчүлөрдү узатуу.

ОТЪЁМНЫЙ, -ая, -ое бөлөк, бөлөк алынуучу; **отъёмная кры́шка** бөлөк алынуучу капкак.

ОТЪЕ'СТЬ *сов. что* (*отгрызть*) кемирүү, кемирип жеп коюу.

ОТЪЕ'СТЬСЯ *сов. разг.* семирүү; **щено́к отъе́лся** күчүк семирди.

ОТЪЕ'ХАТЬ *сов.* жөнөп кетүү, алыстап кетүү; **отъе́хать от го́рода** шаардан алыстап кетүү; **отъе́хать от ста́нции** станциядан жөнөп кетүү.

ОТЪЯ'ВЛЕННЫЙ, -ая, -ое *разг.* барып турган, ашынган, чийинден чыккан; **отъя́вленный негодя́й** ашынган шумшук; **отъя́вленный спле́тник** барып турган ушакчы.

ОТЫГРА'ТЬ *сов.* 1. *что* (*вернуть проигранное*) ойноп кайта утуп алуу; **отыгра́ть свои́ де́ньги** өзүнүн акчасын кайта утуп алуу; 2. *разг.* (*кончить играть*) ойноп бүтүү.

ОТЫГРА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*вернуть проигранное*) уттуруп жибергенди кайта ойноп утуп алуу; 2. *перен. разг.* кыйын абалдан айла таап кутулуу.

ОТЫ'ГРЫВАТЬ *несов. см.* **отыгра́ть.**

ОТЫ'ГРЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отыгра́ться;** 2. *страд. к* **оты́грывать.**

О'ТЫГРЫШ *м.* 1. (*действие*) ойноп кайта утуп алуу, уттуруп жибергенди кайта ойноп утуп алуу; 2. (*отыгранная сумма*) уттуруп коюп, кайта ойноп утуп алынган акча.

ОТЫМЁННЫЙ, -ая, -ое *грам.* атоочтон жасалган; **отымённый глаго́л** атоочтон жасалган этиш (*мис. ой-ло, иш-те ж. б.*).

ОТЫСКА'ТЬ *сов. кого-что* издеп табуу; **отыска́ть ста́рого прия́теля** эски жолдошту издеп табуу; **отыска́ть ну́жный дом** керектүү үйдү издеп табуу; **отыска́ть кни́гу** китепти издеп табуу.

ОТЫСКА'ТЬСЯ *сов.* изделип табылуу, табылуу; **тетра́дь отыска́лась** дептер табылды.

ОТЫ'СКИВАТЬ *несов. см.* **отыска́ть.**

ОТЫ'СКИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **отыска́ться;** 2. *страд. к* **оты́скивать.**

ОТЯГОТИ'ТЬ *сов. кого чем* убара кылуу, оордук келтирүү.

ОТЯГОЩА'ТЬ *несов. см.* **отяготи́ть.**

ОТЯГОЩЕ'НИЕ *ср.* убара кылуу, оордук келтирүү, салмагын салуу.

ОТЯГЧА'ТЬ *несов. см.* **отягчи́ть.**

ОТЯГЧА'ЮЩИЙ, -ая, -ее *прич. от* **отягча́ть; отягча́ющие вину́ обстоя́тельства** күнөөнү оордотуучу кырдаалдар.

ОТЯГЧЕ'НИЕ *ср.* салмак салуу, оордук келтирүү, убара кылуу.

ОТЯГЧИ'ТЬ *сов. кого-что* күчөтүү, оордотуу; **отягчи́ть свою́ вину́** өзүнүн күнөөсүн көбөйтүп алуу.

ОТЯЖЕЛЕ'ТЬ *сов.* 1. (*стать неповоротливым*) оор тартуу, семирип оор болуп кетүү; **он о́чень отяжеле́л** ал абдан оор болуп калды; 2. *перен.* (*стать вялым*) оор тартуу, жакшы иштебей калуу; **у меня́ голова́ отяжеле́ла** менин башым салмактанып турат.

ОТЯЖЕЛИ'ТЬ *сов. кого-что* оор кылуу; **отяжели́ть констру́кцию маши́ны** машинанын конструкциясын оор кылуу.

ОФИЦЕ'Р *м.* офицер; **сове́тский офице́р** советтик офицер; **офице́р свя́зи** байланыш офицери.

ОФИЦЕ'РСКИЙ, -ая, -ое **офицер-ге** *т.*; офицердик; **офице́рское зва́ние** офицердик наам; **офице́рский клуб** офицерлер клубу; **офице́рские пого́ны** офицерлердин погондору.

ОФИЦЕ'РСТВО *ср.* 1. *собир.* офицерлер; **сове́тское офице́рство** советтик офицерлер; 2. (*звание*) офицердик наам; **получи́ть офице́рство** офицердик наам алуу.

ОФИЦИА'ЛЬНО *нареч.* 1. официалдуу түрдө; **официа́льно заяви́ть** официалдуу түрдө айтуу, официалдуу түрдө билдирүү; 2. *перен.* (*сухо, холодно-вежливо*) кайдигер; **официа́льно обрати́ться** *к кому-л.* бирөөгө кайдигер гана кайрылуу.

ОФИЦИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. официалдык (*өкмөт тарабынан белгиленген, даярдалган; өкмөт тарабынан болгон*); **официа́льное опроверже́ние** официалдык төгүндөө; **официа́льный представи́тель** официалдык өкүл; **официа́льное сообще́ние** официалдык билдирүү; **официа́льная встре́ча** официалдык кезигишүү; **официа́льное приглаше́ние** официалдык чакыруу; 2. *перен.* официалдык; ачык-айрым эмес; **официа́льный тон** официалдык мамиле.

www.bizdin.kg

ОФИЦИА'НТ *м.* официант (*мис. ресторанда тамак ташып берүүчү киши*).

ОФИЦИА'НТКА *женск. р. к* **официант**; официантка.

ОФИЦИО'З *м.* официоз (*официоздук басма органы, газета*).

ОФИЦИО'ЗНОСТЬ *ж.* официоздуулук.

ОФИЦИО'ЗНЫЙ, -ая, -ое официоздуу, официоздук (*буржуазиялык өлкөлөрдө — жарым-жартылай официалдык, өкмөт менен ачык байланышы болбогон, бирок иш жүзүндө анын көз карашын турмушка ашырган*); **официозная газета** официоздук газета.

ОФОРМИ'ТЕЛЬ *м.* оформить этүүчү.

ОФОРМИ'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **оформитель**-*ге т.*; оформить этүүчү; **оформительские работы** оформить этүү жумуштары.

ОФО'РМИТЬ *сов.* 1. *кого-что* оформить этүү; **оформить договор** договорду оформить этүү; **оформить** *кого-л.* **на работу** *бирөөнү* ишке оформить этүү; 2. *что* бүткөн формага келтирүү, бүткөн түргө келтирүү; **оформить стенгазету** дубал газетасын бүткөн формага келтирүү; 3. *что* кооздоо; **празднично оформить здание** имаратты майрамдагыдай кооздоо.

ОФО'РМИТЬСЯ *сов.* оформить этилүү; **оформиться на работу** ишке оформить этилүү.

ОФОРМЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) оформить этүү; **оформление документов** документтерди оформить этүү; 2. (*внешний вид*) кооздоп жасоо; кооздук; **нарядное оформление детских книг** балдардын китептеринин кооздоп жасалышы.

ОФОРМЛЯ'ТЬ *несов. см.* **оформить**.

ОФОРМЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **оформиться**; 2. (*принимать законченный вид*) бүткөн формага келүү, бүткөн түргө келүү; 3. *страд. к* **оформлять**.

ОФО'РТ *м. иск.* офорт (*жездин же цинктин бетине кислота менен оюп жасалган сүрөт*).

ОФТАЛЬМО'ЛОГ *м. мед.* офтальмолог (*көз оорусунун врачы*).

ОФТАЛЬМОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **офтальмология**-*га т.*; офтальмологиялык; **офтальмологический институт** офтальмологиялык институт.

ОФТАЛЬМОЛО'ГИЯ *ж.* офтальмология (*көз оорулары жана аларды дарылоо жөнүндөгү илим*).

ОХ *межд.* кокуй, ой.

О'ХАНЬЕ *ср. разг.* кокуйлоо, ойбойлоо.

ОХА'ПКА *ж.* бир кучак, бир көтөрүм; **охапка дров** бир кучак отун.

ОХАРАКТЕРИЗОВА'ТЬ *сов. кого-что* мүнөздөө, мүнөздөп көрсөтүү.

О'ХАТЬ *несов.* кокуйлоо, ойбойлоо.

ОХА'ЯТЬ *сов. кого-что, разг.* маскаралоо, кордоо, жамандоо, жамандап салуу, тилдөө.

ОХВА'Т *м.* 1. тартуу; **охват рабочих социалистическим соревнованием** жумушчуларды социалисттик мелдешке тартуу; 2. *воен.* тегеректөө, чулгоо, камалоо; **охват флангов противника** душмандын флангдарын чулгоо.

ОХВАТИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* кучактоо; **охватить руками ствол дерева** жыгачты кучактоо; 2. *кого-что, перен.* (*объять*) каптоо; **пламя охватило здание** жалын үйдү каптады; 3. *кого-что, перен.* (*овладеть чем-л.*) басуу, толуу; **всех охватила радость** бардыгы кубанычта болушту, бардыгы кубанышты; 4. *кого-что* тартуу; **охватить молодёжь общественной работой** жаштарды көпчүлүк ишине тартуу; 5. *что* (*понять*) түшүнүү, аңдоо; 6. *кого-что, воен.* тегеректөө, чулгоо, камалоо; **охватить правый фланг противника** душмандын оң жаккы флангын чулгоо.

ОХВА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **охватить**.

ОХВО'СТЬЕ *ср. собир.* 1. *с.-х.* учкун, чар; 2. *перен. презр.* талкаланган (жанчылган) топтун калдыгы.

ОХЛАДЕВА'ТЬ *несов. см.* **охладеть**.

ОХЛАДЕ'ТЬ *сов. к кому-чему* көңүл кош тартуу, суз тартуу, ысыкчылыгы кайтуу; **охладеть к прежним друзьям** мурунку жолдошторуна суз тартуу.

ОХЛАДИ'ТЕЛЬ *м. тех.* муздаткыч, сууткуч аспап.

ОХЛАДИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*остудить*) муздатуу, суутуу; **охладить кипяток** кайнаган сууну муздатуу; 2. *кого-что, перен.* көңүл суутуу, кош көңүл кылуу, суз кылуу; **охладить** *чей-л.* **восторг** *бирөөнүн* кубанычтуу көңүлүн суутуу.

ОХЛАДИ'ТЬСЯ *сов.* муздоо, сууну, сууп калуу.

ОХЛАЖДА'ТЬ *несов. см.* **охладить**.

ОХЛАЖДА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **охладиться**; 2. *страд. к* **охлаждать**.

ОХЛАЖДЕ'НИЕ *ср.* 1. муздатуу, суутуу; муздоо, сууш; **охлаждение воздуха** абаны муздатуу; 2. *перен.* көңүл суугуу, кош көңүл тартуу, суз тартуу.

ОХЛО'ПОК *м.* бир үзүм; **охлопок шерсти** бир үзүм жүн.

ОХМЕЛЕ'НИЕ *ср.* мас болуп калуу.

ОХМЕЛЕ'ТЬ *сов.* мас болуу.

О'ХНУТЬ *однокр. разг.* кыңкыстоо (*бир жолу*).

ОХОЛОСТИ'ТЬ *сов. кого* биттөө, бычуу (*мис. кочкорду*).

ОХОРА'ШИВАТЬСЯ *несов. разг.* сулуулануу, жасануу, сылануу; **охорашиваться перед зеркалом** күзгүгө каранып сылануу.

ОХО'ТА I *ж.* аң, аң уулоо, уучулук, аңчылык, мергенчилик; **охота на медведя** аюуга аңга чыгуу; **промысловая охота** промыслолук аңчылык; **псовая охота** тайган менен аңга чыгуу, ит агытып аң уулоо.

ОХО'ТА II *ж.* (*желание*) каалоо, умтулуу, жакшы көрүү, тилөө, эңсөө; **охота к музыке** музыканы каалоо; **охота учиться** окууну эңсөө; **охота тебе с ним спорить** аны менен айтышып отуруунун сага эмне кереги бар.

ОХО'ТИТЬСЯ *несов. на кого-что, за кем-чем* 1. уулоо, аңчылык кылуу, аң уулоо, мергенчилик кылуу; **охотиться на кабанов** каманга аңчылык кылуу; **охотиться на уток** өрдөккө аңчылык кылуу; **охотиться за перепелами** бөдөнө уулоо; 2. *перен. разг.* аңдып жүрүү, издеп жүрүү; **охотиться за редкой книгой** сейрек китепти издеп жүрүү.

ОХО'ТКА *ж.*: **в охотку** *прост.* көңүлдөнүп, абдан каалап.

ОХО'ТНИК I *м.* аңчы, уучу; мергенчи (*ружейный*).

ОХО'ТНИК II *м.* 1. (*добровольно идущий на что-л.*) каалоочу, каалаган; **нашлось много охотников идти в разведку** чалгынга барууну каалагандар көп табылды; 2. *разг.* (*любитель*) жакшы көргөн, жакшы көрүүчү; **охотник до книг** китепти жакшы көргөн; **охотник читать** окуганды жакшы көргөн адам; 3. **охотники** *мн.* алуучулар, каалоочулар; **на книгу нашлось много охотников** китепти каалоочулар көп болуп чыкты.

ОХО'ТНИЦА *женск. р. к* **охотник** II 2.

ОХО'ТНИЧИЙ, -ья, -ье охота I-*ге т.*; **охотничье ружьё** аңчылык мылтыгы; **охотничья собака** тайган, машке.

ОХО'ТНО *нареч.* абдан каалап, өзү тилеп, сонуркап, чын көңүлү менен; **охотно согласиться** чын көңүлү менен макул болуу.

О'ХРА *ж.* охра (*сары же кызыл түстөгү минерал боёк*).

ОХРА'НА *ж.* 1. (*действие*) коргоо, сактоо; **охрана государственной безопасности** мамлекет коопсуздугун сактоо; **охрана здоровья трудящихся** эмгекчилердин саламаттыгын сактоо; 2. (*стража*) сакчы, кароолчу; **поставить охрану** сакчы коюу; **вооружённая охрана** куралдуу сакчы; ◇ **охрана труда** эмгекти коргоо; **охрана материнства и младенчества** энеликти жана балалыкты коргоо.

ОХРАНЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) коргоо, сактоо; 2. *воен.* коргоо, сактоо.

ОХРАНИ'ТЬ *сов. см.* **охранять**.

www.bizdin.kg

ОХРА'НКА *ж. разг.* охранка (*падышалык Россияда жана азыркы буржуазиялык өлкөлөрдө — полициялык жашырын аңдуу жана революциялык кыймылга каршы күрөшүү органы*).

ОХРА'ННИК *м. разг.* **1.** (*сторож*) сакчы; **2.** (*агент охранки*) охранканын агенти.

ОХРА'ННЫЙ, -ая, -ое **1.** **охрана**-*га т.*; **охра́нная гра́мота** коргоо грамотасы; **2.** корголуучу, сакталуучу; **охра́нная санитáрная зóна** корголуучу санитардык зона.

ОХРАНЯ'ТЬ *несов. кого-что* коргоо, сактоо; **охраня́ть социалисти́ческую сóбственность** социалисттик менчикти коргоо.

ОХРИ'ПЛОСТЬ *ж.* кырылдагандык, кыркырактык.

ОХРИ'ПЛЫЙ, -ая, -ое кыркыраган, кырылдаган, киркиреген; **охри́плый гóлос** кырылдаган үн.

ОХРИ'ПНУТЬ *сов.* кырылдап калуу, кыркырап калуу, киркиреп калуу, үнү бүтүү; **охри́пнуть от простýды** суук тийип кырылдап калуу.

О'ХРИТЬ *несов. что* охра менен боёо.

ОХРОМЕ'ТЬ *сов. разг.* аксоо, аксап калуу.

ОХУ'ЛКА *ж* : **он охýлки нá руку не полóжит** *разг.* кишиге жемин жедирбейт.

ОЦАРА'ПАТЬ *сов. кого-что* тырмоо, тырмап алуу, тытуу, тытып алуу, тыттырып алуу, чийип так түшүрүү; **кóшка оцарáпала ребёнка** мышык баланы тырмап алды; **оцарáпать рýку в кустáх** бадалдардын арасында колду тыттырып алуу.

ОЦАРА'ПАТЬСЯ *сов.* тырмап алуу, тытып алуу, тыттырып алуу, чийдирип алуу; **оцарáпаться в лесý** токойдун арасында тыттырып алуу.

ОЦЕ'НИВАТЬ *несов. см.* **оцени́ть.**

ОЦЕНИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** баалоо, баа коюу; **оцени́ть лóшадь** атты баалоо; **оцени́ть дом** үйгө баа коюу; **2.** *перен.* баалоо, баа берүү; **оцени́ть** *чей-л.* **постýпок** *бирөөнүн* кылык-жоругун баалоо; **прáвильно оцени́ть создáвшееся положéние** болгон абалды туура баалоо; **оцени́ть** *кого-л.* **по достóинству** *бирөөгө* анын жакшы-жаман жактарын таразага тартып туруп баа берүү.

ОЦЕ'НКА *ж.* **1.** баалоо, баа коюу, баа берүү; **2.** (*мнение*) баалоо; **высóкая оцéнка кáчества продýкции** продукциянын сапатын жогору баалоо.

ОЦЕ'НОЧНЫЙ, -ая, -ое **оценка**-*га т.*; баалоочу; **оцéночная комиссия** баалоочу комиссия.

ОЦЕ'НЩИК *м.* баа коюучу, баалоочу.

ОЦЕПЕНЕ'ЛОСТЬ *ж.* катып селдейип калуу (*мис. коркконду; ушугөндө*).

ОЦЕПЕНЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое селдейген, селейген.

ОЦЕПЕНЕ'НИЕ *ср.* селдейип калуу, селейип калуу, селейип катып калуу; **вы́йти из состоя́ния оцепенéния** селдейип калган абалдан кадимки абалына келүү, эсин жыюу.

ОЦЕПЕНЕ'ТЬ *сов.* катып калуу, селдейип калуу, селейип калуу.

ОЦЕПИ'ТЬ *сов. кого-что* курчап алуу, ороп алуу, тегеректеп алуу; **оцепи́ть плóщадь** аянтты курчап алуу.

ОЦЕПЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) курчап алуу, ороп алуу, тегеректеп алуу; **2.** (*отряд*) курчаган, орогон, тегеректеген отряд.

ОЦЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **оцепи́ть.**

ОЦИНКО'ВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **оцинковáть;** **2.** *прил.* цинктелген; **оцинкóванное желéзо** цинктелген темир.

ОЦИНКОВА'ТЬ *сов. что* цинктөө, цинк менен каптоо, калай чайкоо; **оцинковáть крóвельное желéзо** үйдүн төбөсүнө жабылуучу темирди цинктөө.

ОЦИНКО'ВКА *ж.* цинктөө, цинк менен каптоо.

ОЦИНКО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое цинктөөчү, цинк менен каптоочу; **оцинкóвочный цех** цинктөөчү цех.

ОЦИНКО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **оцинковáть.**

ОЧА'Г *м.* **1.** очок, коломто, кемеге; **2.** *перен.* уя, борбор, чыккан жери; **культýрный очáг** маданий борбор; **очáг пожáра** өрт чыккан жер; **потуши́ть очаги́ войны́** согуш оту чыккан жерлерди жок кылуу; ◇ **домáшний очáг** өз үйү.

ОЧАРОВА'НИЕ *ср.* сыйкыр, өзүнө тартуу, сыйкырдоочу күч, сыйкырдуу күч; **поддáться очаровáнию** сыйкырдын таасирине кирүү.

ОЧАРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **очаровáть;** **2.** *прил.* таң калып суктанган.

ОЧАРОВА'ТЕЛЬНО *нареч.* укмуштуу, эң сонун, таң калардык, эң көркөм.

ОЧАРОВА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* эң укмуштуулук, сонундук.

ОЧАРОВА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое эң укмуштуу, сонун, эң сулуу, татынакай, өтө көркөм; **очаровáтельный ребёнок** татынакай бала; **очаровáтельный гóлос** сонун үн.

ОЧАРОВА'ТЬ *сов. кого-что* өзүнө тартуу, сыйкырдоо, суктантуу, ашык кылуу, куштар кылуу, кызыктыруу, кумардантуу.

ОЧАРОВА'ТЬСЯ *сов.* суктануу, куштар болуу, эң кызыгуу.

ОЧАРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **очаровáть.**

ОЧАРО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **очаровáться;** **2.** *страд. к* **очарóвывать.**

ОЧЕВИ'ДЕЦ *м.* өз көзү менен көргөн киши, бир окуяны өз көзү менен көргөн киши; **расскáз очеви́дца** өз көзү менен көргөн кишинин айтканы.

ОЧЕВИ'ДИЦА *женск. р. к* **очеви́дец.**

ОЧЕВИ'ДНО 1. *вводн. сл.* балким, мүмкүн, калыбы; **очеви́дно, все ужé в сбóре** калыбы, бардыгы жыйналып калган көрүнөт; **2.** *в знач. сказ.* анык.

ОЧЕВИ'ДНОСТЬ *ж.* талашсыздык, шексиздик, аныктык, ырастык.

ОЧЕВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое талашсыз, шексиз, анык, ырас болгон; **очеви́дный факт** талашсыз факт.

О'ЧЕНЬ *нареч.* эң, абдан, өтө эле, аябаган; **óчень интерéсная кни́га** абдан кызык китеп; **óчень мнóго желáющих** каалагандар абдан көп; **емý э́то не óчень понрáвилось** бул ага көп жага берген жок; **не óчень горя́чий чай** анча ысык болбогон чай; **óчень вам благодáрен** сизге абдан ыраазымын.

ОЧЕРЕДНО'Й, -áя, -óе кезектүү, кезектеги; **очередны́е задáчи** кезектеги милдеттер; **очередны́е и́гры на пéрвенство страны́ по футбóлу** футбол боюнча өлкөдө биринчиликти алуу үчүн өткөрүлүүчү кезектүү оюндар; **очереднóй нóмер стеннóй газéты** дубал газетасынын кезектүү саны; **очереднóй óтпуск** кезектүү дем алыш.

ОЧЕРЁДНОСТЬ *ж.* кезектүүлүк; **установи́ть очерёдность** кезектүүлүктү белгилөө.

О'ЧЕРЕДЬ *ж.* **1.** кезек; **в поря́дке óчереди** кезек менен; **в пéрвую óчередь** биринчи кезекте; **2.** (*о людях в очереди*) очередь, кезек (*биринин артынан бири турган адамдар*); **пропусти́ть свою́ óчередь** өз очередин (кезегин) өткөрүп жиберүү; **3.** *воен.* очередь (*белгилүү сандагы атылган октор*); **пулемётная óчередь** пулемёттук очередь.

О'ЧЕРК *м.* очерк (*бир нерсени сүрөттөгөн кичине адабий чыгарма; бир жеке маселе жөнүндө жазылган илимий чыгарма*); **бытовóй óчерк** турмуштук очерк; **крáткий óчерк рýсской литератýры** орус адабиятынын кыскача очерки.

ОЧЕРКИ'СТ *м.* очеркчи, очерк жазуучу.

ОЧЕРКИ'СТКА *женск. р. к* **очерки́ст.**

ОЧЕРНИ'ТЬ *сов. кого-что* каралоо, ушактоо, жаманатты кылуу.

ОЧЕРНЯ'ТЬ *несов. см.* **очерни́ть.**

ОЧЕРСТВЕ'ЛОСТЬ *ж.* таш боордук, корстук, одонолук, оройлук, түпттүк.

ОЧЕРСТВЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое таш боор, корс, одоно, орой.

ОЧЕРСТВЕ'ТЬ *сов.* таш боор болуп калуу, корс болуу, оройлонуу, орой тартуу, одоно тартуу, орой болуу, ырайымсыздануу.

www.bizdin.kg

ОЧЕРТА'НИЕ *ср. прям. и перен.* сөлөкөт, караан; **очертáния гор** тоолордун караандары; **очертáния бýдущего ромáна** келечектеги романдын сөлөкөтү.

ОЧЕРТИ'ТЬ *сов. что* 1. сызып сүрөтүн салуу; **очертить портрéт** сызып портреттин сүрөтүн салуу; 2. *перен.* жалпы сүреттөө, жалпы түрдө айтуу, баяндоо; **очертить ход собы́тий** окуянын жүрүшүн жалпы сүрөттөө; ◇ **очертя́ гóлову** *разг.* ойлобостон эле, ойлонбой эле, баш-аягына карабай, алды-артын карабастан; мейлиге салып.

ОЧЕ'РЧИВАТЬ *несов. см.* **очертить.**

ОЧЁС *м. собир. см.* **очёски.**

ОЧЕСА'ТЬ *сов. что* тарап тазалоо; **очесáть лён** зыгырдын буласын тарап тазалоо.

ОЧЁСКИ *мн.* (*ед.* **очёсок** *м.*) таранды, тарагандан чыккан калдык; **очёски льна** зыгырдын буласын тарагандан чыккан калдык.

О'ЧИ *мн. от* **óко.**

ОЧИНИ'ТЬ *сов. что* учтоо, уч чыгаруу; **очини́ть карандáш** карандашты учтоо.

ОЧИ'НКА *ж.* учтоо, уч чыгаруу; **очи́нка карандашéй** карандаштарды учтоо.

ОЧИСТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое тазалагыч, тазалоочу.

ОЧИ'СТИТЬ *сов.* 1. *что* (*от мусора, грязи*) тазалоо, тазартуу; **очи́стить двор** короо тазалоо; 2. *что* тазартуу; **очи́стить вóду** сууну тазартуу; **очи́стить спирт** спирт тазартуу; 3. *что* (*овощи, фрукты и т. д.*) тазалоо, аарчуу; **очи́стить огурцы́** бадырац аарчуу; **очи́стить ры́бу** балыктын кабырчыгын кырып тазалоо; 4. *что от кого-чего* (*освободить*) бошотуу; **предложи́ть очи́стить помещéние** үйдү бошоткун деп айтуу; 5. *кого-что, разг.* (*обокрасть*) такыр уурдап кетүү; ◇ **очи́стить желýдок** *мед.* ичти (алдырып) тазалоо.

ОЧИ'СТИТЬСЯ *сов.* 1. тазалануу, тазаруу, таза болуу, арылуу; **рекá очи́стилась от льда** өзөн муздан арылды; 2. (*проясниться*) ачылуу, арылуу; **нéбо очи́стилось от облакóв** асман булуттан арылды.

ОЧИ'СТКА *ж.* тазалоо, тазартуу, аарчуу, бошотуу; **очи́стка дворá** короо тазалоо; **очи́стка семя́н** үрөөн тазалоо; ◇ **для очи́стки сóвести** *разг.* ошондой болсо да, көңүл жай болсун үчүн (*мис. дагы бир көз жүгүртүп чыгайын*).

ОЧИ'СТКИ *только мн.* аарчыгандан чыккандар; **картóфельные очи́стки** картошканы аарчыгандан чыкканы (*мис. кабык*).

ОЧИЩА'ТЬ *несов. см.* **очи́стить.**

ОЧИЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **очи́ститься;** 2. *страд. к* **очищáть.**

ОЧИЩЕ'НИЕ *ср.* тазалоо, тазартуу, бошотуу.

ОЧКИ' *только мн.* көз айнек; **носи́ть очки́** көз айнек тагынуу; **человéк в очкáх** көз айнекчен киши.

ОЧКО' *ср.* 1. (*в играх, в спорте*) очко (*спорт оюндарында — утуу санынын единицасы*); **счёт очкóв** очколорду эсептөө; 2. *с.-х.* (*у растений*) очко, бүчүр, күчүк; 3. (*карточная игра*) очко (*картанын бетиндеги тамга, мис. сегиздик — сегиз очко, балта — эки очко; кээ бир оюндардын — мис. доминонун — бетиндеги чекиттер*); 4. *полигр.* очко (*тамганы же белгини томпок кылып көрсөтүү*); 5. *тех.* (*отверстие*) тешик; ◇ **втирáть очки́** *разг.* будамайга салып алдоо.

ОЧКОВТИРА'ТЕЛЬ *м. разг.* будамайлоочу, будамайга салуучу, көз боёочу.

ОЧКОВТИРА'ТЕЛЬСТВО *ср. разг.* будамайлоо, будамайга салуучулук, көз боёочулук.

ОЧКО'ВЫЙ, -ая, -ое: **очкóвая змея́** кобра (*өтө заардуу жыландын бир түрү*).

ОЧНУ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*проснуться*) ойгонуу; **очнýться ото снá** уйкудан ойгонуу; 2. (*опомниться*) эсине келүү, эс алуу, эс-акылы кайта келүү; **очнýться пóсле óбморока** эси ооп калгандан кийин кайта эсине келүү.

О'ЧНЫЙ, -ая, -ое: **óчное обучéние** катышып окуу (*окуу жайына кирип такай окуу*); **óчная стáвка** *юр.* көздөштүрүү, беттештирүү.

ОЧУМЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое *прост.* жинди немедей, келесоодой, жоо кууган кишидей.

ОЧУМЕ'ТЬ *сов. прост.* жинди болуу, келесоо болуу, кеңкелес болуу.

ОЧУТИ'ТЬСЯ *сов.* ойлобогон жерде (абалда) болуп калуу; **очути́ться в незнакóмом мéсте** башта болбогон жерге барып калуу; **очути́ться в нелóвком положéнии** оңтойсуз абалда калуу.

ОЧУ'ХАТЬСЯ *сов. прост.* эсине келүү, эси кирүү, акылына келүү.

ОШАЛЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое *прост.* келесоо болгон, кеңкелес болгон, эсинен ажыраган; **ошалéлый вид** келесоо болгон түр.

ОШАЛЕ'ТЬ *сов. прост.* келесоо болуу, кеңкелес болуп калуу, эмне кыларын билбей калуу; **он ошалéл от рáдости** ал кубанганынан эмне кыларын билбей калды.

ОШАРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **ошарáшить.**

ОШАРА'ШИТЬ *сов. кого-что, прост.* айласын кетирүү (*эмне кыларын билдирбей салуу*); **ошарáшить неожи́данным вопрóсом** күтүлбөгөн суроону берип айласын кетирүү.

ОШЕ'ЙНИК *м.* кынжы, каргы; **собáчий ошéйник** ит каргысы.

ОШЕЛОМИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *разг.* айран калтыра турган, таң калтыра турган, укмуштуу; **ошеломи́тельное извéстие** укмуштуу кабар.

ОШЕЛОМИ'ТЬ *сов. кого-что* айласын кетирүү, айран калтыруу, таң калтыруу; **ошеломи́ть кого-л. вопрóсом** суроо менен бирөөнүн айласын кетирүү.

ОШЕЛОМЛЯ'ТЬ *несов. см.* **ошеломи́ть.**

ОШЕЛОМЛЯ'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **ошеломля́ть;** 2. *прил.* таң калтыра турган, укмуштуу; **ошеломля́ющее извéстие** таң калтыра турган кабар.

ОШЕЛЬМОВА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* кур жала жабуу.

ОШИБА'ТЬСЯ *несов. см.* **ошиби́ться.**

ОШИБИ'ТЬСЯ *сов.* жаңылуу, жаңылышуу; **ошиби́ться в вычислéниях** эсептөөдөн жаңылуу.

ОШИ'БКА *ж.* жаңылыш, жаңылыштык, ката, каталык; **граммати́ческая оши́бка** грамматикалык ката; **оши́бка в вычислéнии** эсептөөдөн кеткен жаңылыштык; **испрáвить свою́ оши́бку** өзүнүн каталыгын оңдоо.

ОШИ'БОЧНО *нареч.* жаңылыштан.

ОШИ'БОЧНОСТЬ *ж.* жаңылыштык, каталык, туура эместик.

ОШИ'БОЧНЫЙ, -ая, -ое жаңылыш, ката; **оши́бочное решéние** жаңылыш чечим.

ОШИ'КАТЬ *сов. кого-что, разг.* маскаралап «мыш-мыш» деп үн чыгаруу, жактырбай (шылдыңдап) «тшш-тшш» деп үн чыгаруу.

ОШПА'РИВАТЬ *несов. см.* **ошпáрить.**

ОШПА'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **ошпáриться;** 2. *страд. к* **ошпáривать.**

ОШПА'РИТЬ *сов. кого-что, разг.* үстүнө кайнак суу куюу, кайнак суу куюп күйгүзүү, кайнак суу куюп жыдытуу; **ошпáрить кýрицу** кайнак суу куюп тоокту жыдытуу; **ошпáрить кого-л. нечáянно** кокусунан кайнак суу куюп бирөөнү күйгүзүү.

ОШПА'РИТЬСЯ *сов. разг.* кайнаган нерсеге күйүп алуу; **ошпáриться по неосторóжности** абайлабагандыктан кайнаган нерсеге күйүп алуу.

ОШТРАФОВА'ТЬ *сов. кого-что* штраф салуу, штраф тарттыруу, штраф алуу.

ОШТУКАТУ'РИТЬ *сов. что* штукатуркалоо, шыбоо, шыбактоо, шыбап салуу, шыбап коюу; **оштукатýрить стéны** стеналарды шыбоо.

www.bizdin.kg

ОЩЕНИ'ТЬСЯ *сов.* күчүктөө, балалоо (*канчык*).
ОЩЕ'РИТЬ *сов. что, прост.* ырсыйтуу, ыржыйтуу (*тишти*).
ОЩЕТИ'НИВАТЬ *несов. см.* **ощетйнить.**
ОЩЕТИ'НИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **ощетйниться;** 2. *страд. к.* **ощетйнивать.**
ОЩЕТИ'НИТЬ *сов. что* үрпөйтүү; **собáка ощетйнила шерсть** ит жүнүн үрпөйттү.
ОЩЕТИ'НИТЬСЯ *сов.* 1. үрпөйүү, үрпөйтүү, тик туруу; **кóшка ощетйнилась** мышык жүнүн үрпөйттү; 2. *перен.* үрпөңдөө, ачуулануу.
ОЩИПА'ТЬ *сов. кого-что* жулуу (*куштун жүнүн*).
ОЩИ'ПЫВАТЬ *несов. см.* **ощипáть.**
ОЩУ'ПАТЬ *сов. кого-что* сыйпалап (кармалап) көрүү; **ощýпать óпухоль** шишикти кармалап көрүү.
ОЩУ'ПЫВАТЬ *несов. см.* **ощýпать.**
О'ЩУПЬ *ж.*: на **óщупь** кармап көрүп; **определйть óпухоль на óщупь** шишикти кармап көрүп билүү.
О'ЩУПЬЮ *нареч.* кол менен сыйпалап, кармалап; **идтй óщупью в темнотé** караңгыда кармалап, сыйпалап басуу.
ОЩУТИ'МО *нареч.* сезилгидей, көзгө көрүнгүдөй.
ОЩУТИ'МОСТЬ *ж.* сезилердик, билинердик, көзгө көрүнөрдүк.
ОЩУТИ'МЫЙ, -ая, -ое сезилердик, көрүнүктүү, көзгө көрүнө турган; жарытардык, билинердик; **ощутймые результáты** көрүнүктүү натыйжалар.
ОЩУТИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. сезилердик, сезимге билинердик, көзгө көрүнөрдүк; 2. *перен.* олуттуулук, салмактуулук.
ОЩУТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. сезилген, сезиле турган, көзгө көрүнө турган; **ощутйтельный хóлод** сезиле тургандай суук; 2. *перен.* (*значительный, заметный*) олуттуу, салмактуу; **ощутйтельные успéхи** олуттуу ийгиликтер.
ОЩУТИ'ТЬ *сов. что, прям. и перен.* сезүү; **ощутйть гóлод** ачкалыкты сезүү; **ощутйть боль** ооруганды сезүү; **ощутйть удовлетворéние** канаатталгандыкты сезүү.
ОЩУЩА'ТЬ *несов. см.* **ощутйть.**
ОЩУЩЕ'НИЕ *ср.* 1. (*восприятие*) сезим; **мýскульные ощущéния** булчуңдук сезим; 2. (*переживание, чувство*) сезүү, сезилүү; **ощущéние свобóды** эркиндикти сезүү; **ощущéние рáдости** кубаныч сезими.
ОЯГНИ'ТЬСЯ *сов.* козулоо, кой козулоо.
ОЯ'ЛОВЕТЬ *сов.* кысыр калуу.

П

ПА *ср. нескл.* па (*бутту белгилүү бир түрдө коюу менен бийлөөдөгү айрым кыймыл*).
ПА'ВА *ж.* 1. *зоол.* ургаачы тоос; 2. *перен.* суйсалган сулуу.
ПАВИА'Н *м. зоол.* павиан (*маймылдын итке окшош түрү*).
ПАВИЛЬО'Н *м.* 1. (*для торговли*) павильон; **цветóчный павильóн** гүл павильону; 2. (*на выставке*) павильон (*көргөзмө экспонаттар үчүн жасалган үй*); 3. *кино, фото* павильон (*киносъёмка жана фотосъёмка жүргүзүлүүчү имарат, жай*); 4. (*беседка в саду*) павильон, айванча (*паркка, бакка салынган жеңил имарат*).
ПАВЛИ'Н *м. зоол.* тоос, павлин (*кыргоол түрүнө кирүүчү кооз жүндүү куш*).
ПАВЛИ'НИЙ, -ья, -ье **павлин**-*ге т*; **павлйний хвост** павлиндин куйругу; ◇ **ворóна в павлйньих пéрьях** *погов.* тоостун жүнүн тагынган карга (*өзү наадан болсо да, көпчүлүктүн ичинде маданияттуу болуп көрүнгүсү келген киши*).
ПА'ВОДОК *м.* үйөр суу, киргин суу, сел, ташкын; **весéнний пáводок** жазгы сел, жазгы үйөр суу, жазгы киргин суу.
ПА'ВШИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **пасть** I; 2. *в знач. сущ. чаще мн.* курман болгон; **пáмятник пáвшим в бою за рóдину** родина үчүн болгон согушта курман болгондорго эстелик.
ПАГИНА'ЦИЯ *ж. полигр.* пагинация (*китептин же кол жазманын беттерин номердөө*).
ПА'ГОДА *ж.* пагода (*будда дининдегилердин сыйына турган үйү*).
ПА'ГУБА *ж. уст.* бүлгүн, зыян.
ПА'ГУБНО *нареч.* бүлдүрө, зыян келтире; **пáгубно отразйться** *на ком-чём-л.* *бирөөгө же бир нерсеге* зыян келтирүү, зыяндуу таасир кылуу.
ПА'ГУБНОСТЬ *ж.* бүлгүнгө алып баруучулук, зыяндуулук.
ПА'ГУБНЫЙ, -ая, -ое бүлгүнгө алпаруучу, зыяндуу; **пáгубные послéдствия** зыяндуу натыйжалар.
ПА'ДАЛИЦА *ж. разг.* 1. кодура; 2. *см.* **пáданец.**
ПА'ДАЛЬ *ж.* тарп.
ПА'ДАНЕЦ *м.* өзү түшкөн мөмө, жемиш.
ПА'ДАТЬ *несов.* 1. жыгылуу, түшүү, ылдый учуп түшүү, ылдый кулоо; **пáдать нáвзничь** чалкасынан жыгылып түшүү, чалкасынан кетүү; 2. (*об осадках*) түшүү, жааш; **снег пáдает** кар жаап жатат; 3. (*дóхнуть — о скоте*) өлүү, кырылуу; 4. (*выпадать — о зубах, волосах*) түшүү; 5. *на кого-что* (*о свете, тени*) түшүү; **тень пáдает на зéмлю** көлөкө жерге түшөт; 6. *на кого-что, перен.* (*касáться кого-чего-л.*) түшүү, болуу; **на негó пáдает подозрéние в крáже** ошол уурдады деген шек бар; 7. *на кого-что, перен.* (*выпадать на чью-л. долю*) түшүү; **все забóты пáдают на меня́** бардык түйшүк мага түшөт; 8. *на что* (*об ударении*) түшүү; **ударéние пáдает на пéрвый слог** басым биринчи муунга түшөт; 9. (*понижаться*) төмөндөө, төмөн түшүү, ылдыйлоо, кемүү, тартылуу, соолуу; **температýра больнóго пáдает** оору адамдын температурасы төмөн түшө баштады; **барóметр пáдает** барометр төмөн түшө баштады; 10. (*приходить в упадок*) төмөндөө, кедеринен кетүү; ◇ **пáдать на колéни** жүгүнүү, чөгөлөө, тизесине жыгылуу; **пáдать от устáлости** чарчап жыгылуу, суй жыгылуу; **пáдать в óбморок** талып калуу, эсинен тануу, эси оош; **вóлосы пáдают на плéчи** чачы ийнине түшүп турат.
ПА'ДАЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **пáдать;** 2. *прил.* кулап бара жаткан, учуп түшүүчү, жыгылып түшүүчү; **пáдающие звёзды** *астр.* учуучу жылдыздар.
ПАДЕ'Ж *м. грам.* жөндөмө.
ПАДЁЖ *м.* өлөт (*малдын кырылышы*).
ПАДЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое **падеж**-*ге т.*; **падéжная фóрма** жөндөмө формасы.
ПАДЕ'НИЕ *ср.* 1. жыгылуу, түшүү, ылдый учуп түшүү, ылдый кулоо, кулап түшүү; **падéние с лóшади** аттан жыгылуу; **ýгол падéния рáвен углý отражéния** *физ.* түшүү бурчу чагылышуу бурчуна барабар; 2. (*снижение*) төмөндөө, кемүү, тартылуу, соолуу; **падéние водý в рекé** өзөндө суунун тартылышы; **падéние цен** баанын төмөндөшү; **падéние температýры больнóго** оорунун температурасынын төмөндөшү; 3. (*упадок*) төмөндөө, кулоо; 4. ордунан түшүү, кулоо, кыйроо; **падéние царйзма** падышачылыктын кулашы; 5. (*напр. крепости, осаждённого города*) багынуу (*мис. курчоодо калган шаар душманга туруштук бере албай*); 6. (*нравственное*) бузулуу, адамдыктан чыгуу.
ПАДИША'Х *м.* падыша.

www.bizdin.kg

ПА'ДКИЙ, -ая, -ое *на что, до чего* баса калуучу, тапкой, кумар; **он пáдок до слáдкого** ал таттууну баса калат, ал таттууга тапкой, ал таттууга кумар.

паду', падёшь *и т. д. буд. вр. от* **пасть** I.

ПАДУ'ЧАЯ *ж. уст. см.* **эпилéпсия.**

ПАДУ'ЧИЙ, -ая, -ее: **падýчая болéзнь** *уст см.* **эпилéпсия.**

ПА'ДЧЕРИЦА *ж.* өгөй кыз.

ПА'ДШИЙ, -ая, -ее *уст.* бузук, бузулган (*турмушунан бузулган*).

ПАДЬ *ж. обл.* терең сай, кокту жер.

ПАЕВО'Й, -áя, -óе **пай**-*га т.*; пайлык; **паевóй взнос** пай взносу, пай акы, пайлык взнос; **на паевы́х начáлах** пай негизинде ортоктошуп.

ПАЁК *м.* паёк (*белгилүү мөөнөткө өлчөп норма боюнча берилүүчү азык-түлүк*).

ПАЕНАКОПЛЕ'НИЕ *ср.* пайлык нокопление, пай акчасынын жыйылуусу, топтолуусу (*пай взносторунун жыйылышы*).

ПАЖ *м.* паж (**1.** *ист. атактуу адамга же тажыдарга кызмат кылуучу дворян тукумунан чыккан эркек бала;* **2.** *ист. падышалык Россияда — пажеский корпустун окуучусу*).

ПА'ЖЕСКИЙ, -ая, -ое **паж**-*га т.*; пажеский; **пáжеский кóрпус** пажеский корпус (*революцияга чейинки Россияда — привилегиялуу дворяндык согушчук окуу жайы*).

ПА'ЖИТЬ *ж. поэт. уст.* жайыт.

ПАЗ *м.* **1.** (*скважина*) жарык, жарака; **законопáтить пазы́** жаракаларды тыгындап бүтөө; **2.** (*выемка*) оюк, кобул; **3.** *тех.* (*желобок*) ноочо, кичинекей ноо.

ПА'ЗУХА *ж.* **1.** *разг.* коюн; **положи́ть** *что-л.* **за пáзуху** *бир нерсени* коюнга салып алуу; **2.** *анат.* боштук, көңдөй (*дененин кээ бир жериндеги куушары же чуңкур жерлери*); **лóбные пáзухи** маңдайдын кууш жерлери, маңдай боштуктары; ◇ **держáть кáмень за пáзухой** кек сактап жүрүү, астыртан жамандык издеп жүрүү, койнуна таш катып жүрүү (*котур ташы койнунда*).

ПА'ИНЬКА *м. и ж. разг.* тил алгыч бала.

ПАЙ *м.* пай (*жарнак*); **вступи́тельный пай** кирүү пайы, пай акы; **на пая́х** 1) пай негизиндеги; **товáрищество на пая́х** пай акыга негизделген шериктик; 2) *разг.* (*в складчину*) ортодон чогултуп; **устрóить вéчер на пая́х** ортодон чогултуп, кече, отуруш уюштуруу.

ПА'ЙКА *ж. тех.* данакердөө, кандоо.

ПАЙКО'ВЫЙ, -ая, -ое **паёк**-*ко т.*

ПА'ЙЩИК *м.* пайщик (*пай шериктигинин мүчөсү, жарнакчы*).

ПА'ЙЩИЦА *женск. р.* **к пáйщик;** пайщица.

ПАКГА'УЗ *м.* пакгауз, жүк склады; **железнодорóжный пакгáуз** темир жол пакгаузу.

ПАКЕ'Т *м.* **1.** (*свёрток, бумажный кулёк*) пакет (*тамак-аш салынуучу кагаз баштык, кагазга оролгон таңгак*); **2.** *офиц.* пакет (*пакет түрүндөгү конверттүү кат*); **пришёл пакéт из министéрства** министерстводон пакет келди; ◇ **индивидуáльный пакéт** *воен.* индивидуальный пакет, индивидуалдык пакет (*медициналык жардам берилгенге чейин жаралуу болгон жерди таңуучу кебез жана бинт*).

ПА'КЛИТЬ *несов. что* пакля менен бүтөө, тыгындоо.

ПА'КЛЯ *ж.* пакля (*үйдүн же кеменин жарыктарын бүтөөгө же машиналарды сүртүүгө жарай турган чатышкан кендир*).

ПАКОВА'ТЬ *несов. что* таңуу, байлоо, таңыктоо.

ПА'КОСТИТЬ *несов. разг.* **1.** *что* (*грязнить*) булгоо, булганыч кылуу, ыпыластоо, ыпылас кылуу; **2.** *что* (*портить по неумению*) бузуу, бүлдүрүү; **3.** *кому, перен.* (*причинять неприятности*) жамандык кылуу, жаманчылык көрсөтүү.

ПА'КОСТНИК *м. разг.* бирөөгө жамандык кылуучу киши, бузуку киши; ыпылас; иш бузар адам.

ПА'КОСТНЫЙ, -ая, -ое, *разг.* **1.** (*отвратительный*) эң жаман; **2.** (*делающий пакости*) кара ниет (*киши*).

ПА'КОСТЬ *ж. разг.* **1.** (*о поступке*) жамандык, бирөөгө кастык; **2.** (*что-л. отвратительное*) жаман, ыпылас, булганыч, былык; богооз сөз; **не говори́те пáкостей** богооз сүйлөбөңүз.

ПАКТ *м. полит.* пакт (*өз ара келишим жөнүндөгү эл аралык договор*); **пакт о ненападéнии** кол салышпоо жөнүндөгү пакт; **пакт о взаи́мной пóмощи** өз ара жардамдашуу жөнүндөгү пакт.

ПАЛ I *м. мор.* пал, мамы (*токтоп турган кемени аркан менен байлап бекитүүчү мамы*).

ПАЛ II *м. обл.* (*на рисовом поле*) пал (*шалы айдаган жердин палы*).

ПАЛАНКИ'Н *м.* паланкин (*Чыгышта бай ак сөөктөрдү салып көтөрүп жүрүүчү чүмбөттүү замбил*).

ПАЛАНТИ'Н *м.* палантин (*аялдар ийнине жамынып жүрүүчү мех же баркыт жамынма*).

ПАЛА'ТА I *ж.* **1.** палата (*закон чыгаруучу мекеменин аты*); **2.** палата (*бир катар капиталисттик өлкөлөрдө — өкүлдүк мекеменин аты*); **вéрхняя палáта парлáмента** парламенттин жогорку палатасы; **ни́жняя палáта парлáмента** парламенттин төмөнкү палатасы; **3.** (*учреждение*) палата (*мекемелердин аттары*); **палáта мер и весóв** чен жана тараза палатасы; **судéбная палáта** *уст.* сот палатасы; **казённая палáта** *уст.* казыналык палата.

ПАЛА'ТА II *ж.* **1.** **палáты** *мн. уст.* заңкайган үй, келишимдүү үй; **кáменные палáты** бышкан кирпичтен салынган заңкайган үй; **2.** (*в больнице*) палата (*ооруканада*); ◇ **у негó умá палáта** *разг.* ал акылга дыйкан, ал акылдын казынасы.

ПАЛАТАЛИЗА'ЦИЯ *ж. лингв.* палатализация, таңдайлашуу, таңдай аркылуу ээрчишүү (*үнсүз тыбыштарды айткан убакта тилдин орто жери таңдайга тийип, тыбышты ичкертүү*).

ПАЛАТАЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. лингв.* палатализациялашуу, таңдайлаштыруу, таңдай аркылуу ээрчиштирүү (*тыбыштардын ичкериши*).

ПАЛАТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *лингв.* палаталдык, таңдайлашкан (*ичкерген*); **палатáльные звýки** палаталдык тыбыштар.

ПАЛА'ТКА *ж.* **1.** (*временное помещение*) чатыр; **разби́ть палáтку** чатыр тигүү; **2.** (*ларёк*) палатка, дүкөнчө; **хлéбная палáтка** нан палаткасы, нан дүкөнчөсү.

ПАЛА'ТНЫЙ, -ая, -ое **палата** II 2-*ге т.*; палаталык; **палáтная сестрá** палаталык сестра, палатанын сестрасы (*ооруканада*).

ПАЛА'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое **палатка** 2-*ге т.*; палаткалык.

ПАЛА'Ч *м.* желдет, баш кесер.

ПАЛА'Ш *м.* оор кылыч, учу эки миздүү жазы түз кылыч.

ПА'ЛЕВЫЙ, -ая, -ое саргыч, саман түстүү, сары коңур.

ПАЛЁНЫЙ, -ая, -ое куйкаланган, куйкум, отко какталган; **палёная барáнья тýша** куйкаланган кой; **пáхнет палёным** куйкум жыттанат.

ПАЛЕО- *татаал сөздөрдүн «байыркы» деген маанини берүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **палеонтолóгия** палеонтология.

ПАЛЕО'ГРАФ *м.* палеограф (*палеография боюнча специалист*).

ПАЛЕОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **палеография**-*га т.*; палеографиялык; **палеографи́ческий музéй** палеографиялык музей.

ПАЛЕОГРА'ФИЯ *ж. филол.* палеография (*байыркы кол жазмалар жана алардын сырткы түрү жөнүндөгү илим*).

ПАЛЕОЗО'ЙСКИЙ, -ая, -ое: **палеозóйская э́ра** *геол.* палеозой эрасы, палеозой доору (*жердин тарыхындагы, эң байыркы геологиялык эралардын бирөөнө тиешелүү*).

ПАЛЕОЛИ'Т *м. археол.* палеолит (*таш доорунун алгачкы мезгили*).

ПАЛЕОЛИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **палеолит**-*ке т.*; палеолиттик; **палеолити́ческие орýдия** палеолит куралдары.

www.bizdin.kg

ПАЛЕОНТО'ЛОГ *м.* палеонтолог (*палеонтология боюнча специалист*).

ПАЛЕОНТОЛО'ГИЯ *ж.* палеонтология (*катып ташка айланган жаныбарлар жана өсүмдүктөрдүн калдыктары жөнүндөгү илим*).

ПА'ЛЕЦ *м.* 1. бармак; **большо́й па́лец** баш бармак; **указа́тельный па́лец** сөөмөй; **безымя́нный па́лец** аты жок; **сре́дний па́лец** ортон, ортон кол; **пока́зывать па́льцем** *на кого-л. бирөөнү* сөөмөйү менен көрсөтүү; 2. *тех.* (*зубец*) тиш (*машина, механизмдердеги тиш*); **по́ршневый па́лец** поршендин тиши; ◇ **знать как свой пять па́льцев** *разг.* беш колундай билүү; **смотре́ть сквозь па́льцы** көрмөксөн болуу, билмексен болуу, көрүп-билип туруп көрмөксөн болуу; **па́лец о па́лец не уда́рить** *или* **па́льцем не шевельну́ть** чөптүн башын сындырбоо; **па́льца в рот не клади́** *разг.* бармагыңды оозуна салба (*тиштеп алат, куу неме*); **по па́льцам пересчита́ть мо́жно** беш колдой саноолу болот, бардыгы эле дайын, белгилүү (*өтө аз*); **он па́льцем никого́ не тро́нет** *разг.* ал кой оозунан чөп албайт; **обвести́** *кого-л.* **вокру́г па́льца** *разг. бирөөнү* будамайлоо, будамайлап алдоо, алдап кетүү; **вы́сосать из па́льца** *разг.* жок жерден чыгара коюу, жок нерсени ойлоп чыгаруу; **как по па́льцам** *разг.* көрүп тургандай (*айтып берүү*); **попа́сть па́льцем в не́бо** *разг.* куру талааны сүйлөө.

ПАЛИСА'Д *м.* 1. *уст.* (*ограда*) тосмо дубал; 2. *тех.* (*ряд забитых свай*) палисад (*үйүнду топурактын, урап кетүүчү жерлердин кулап, урап кетпеси үчүн кыдырата тирөөч катарында кагылган мамылар*).

ПАЛИСА'ДНИК *м.* палисадник (*үйдүн алдындагы кичинекей бак*).

ПАЛИСА'НДР *м.* палисандр (*өтө баалуу тропиктик катуу жыгач*).

ПАЛИСА'НДРОВЫЙ, -ая, -ое **палисандр**-*га т.*; **палиса́ндровое де́рево** палисандр жыгачы.

ПАЛИ'ТРА *ж.* палитра (*сүрөтчү боёк эзип аралаштыруучу тактайча*).

ПАЛИ'ТЬ I *несов.* 1. *кого-что* (*обжигать*) куйкалоо; **пали́ть гу́ся** каз куйкалоо; 2. (*обдавать зноем*) күйгүзүү, куйкалоо; **со́лнце пали́т** күн куйкалайт; 3. *что, разг.* (*жечь*) ыгы жок көп жага берүү; **пали́ть дрова́** жыгач отунду ыгы жок көп жага берүү.

ПАЛИ'ТЬ II *несов. разг. уст.* (*стрелять*) аткылоо, октун астына алуу, ок жаадыруу; **пали́ть из пу́шек** замбирек менен аткылоо, замбиректен ок жаадыруу.

ПА'ЛИЦА *ж. уст.* күрсү, күрзү, чокмор баш (*эски курал*).

ПА'ЛКА *ж.* таяк; ◇ **из-под па́лки** таяктын алдына алып, камчынын алдына алып, айдоо менен; келтектеп (*зордуктап иштетүү*); **вставля́ть па́лки в колёса** *разг.* кедерги жасоо, тоскоолдук кылуу, жолто кылуу, бөгөт болуу.

ПАЛЛА'ДИЙ *м. хим.* палладий (*платина менен бирге кездешүүчү күмүштөй жалтыраган металл*).

ПАЛЛИАТИ'В *м.* паллиатив (1. *мед. бир аз сергитип гана, бирок такыр айыктыра албаган дары, чара*; 2. *перен. абалды убактылуу гана жеңилдетүүчү чара*).

ПАЛЛИАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **паллиатив**-*ге т.*; паллиативдик; **паллиати́вное сре́дство** паллиативдик дары, паллиативдик чара.

ПАЛО'МНИК *м.* зыяратчы, ажыга бара жаткан киши.

ПАЛО'МНИЧЕСТВО *ср.* зыяратка баруу, ажыга баруу.

ПА'ЛОЧКА *ж.* 1. *уменьш. от* **па́лка** таякча, келтекче, кичине таяк, чыбык; **бараба́нные па́лочки** барабандын таякчалары; 2. (*дирижёрская*) чыбык (*дирижёр чыбыгы*); 3. *мед.* палочка, таякча; **па́лочки Ко́ха** Кохтун палочкалары, таякчалары (*туберкулёз бациласы*).

ПА'ЛОЧНЫЙ, -ая, -ое **палка**-*га т.*; **па́лочные уда́ры** таяк менен уруу, таяк менен урулган жерлер, таяк тийген жерлер; ◇ **па́лочная дисципли́на** таяк менен тартипке келтирүү; одоно тартип, уруу-согуу менен сакталып турган тартип.

ПА'ЛТУС *м. зоол.* палтус (*түндүк деңиздерде жашоочу балык*).

ПА'ЛУБА *ж.* палуба (*кеменин бети; кеменин үстү*); **ни́жняя па́луба** төмөнкү палуба; **ве́рхняя па́луба** жогорку палуба.

ПА'ЛУБНЫЙ, -ая, -ое **палуба**-*га т.*; палубалык; **па́лубная кома́нда** палубалык команда.

ПАЛЬБА' *ж. разг.* аткылоо, ата берүү, баш аламан атуу, ок жаадыруу; **пу́шечная пальба́** замбирек менен аткылоо.

ПА'ЛЬМА *ж.* пальма (*ысык жактарда өсө турган өсүмдүктүн бир түрү*); **фи́никовая па́льма** курма пальмасы; **коко́совая па́льма** кокос пальмасы; ◇ **па́льма пе́рвенства** биринчилик даражасы (*абал же натыйжа*).

ПА'ЛЬМОВЫЙ, -ая, -ое **пальма**-*га т.*; ◇ **па́льмовая ветвь** пальма бутагы (*тынчтыктын, элдешүүнүн символун билдирет*).

ПАЛЬТО' *ср. нескл.* пальто; **ходи́ть в пальто́** пальточон жүрүү.

ПАЛЬЦЕВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое бармак түрдүү, бармакка окшош, бармак шекилдүү.

ПАЛЬЦЕВО'Й, -а́я, -о́е **палец**-*ке т.*

ПАЛЬЦЕОБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое бармак түрдүү, бармакка окшош.

ПА'ЛЬЧАТЫЙ, -ая, -ое *см.* **пальцеобра́зный**; **па́льчатые ли́стья** салаа сыяктуу жалбырактар, салаа-салаа болгон жалбырактар.

ПА'ЛЬЧИК *м. уменьш. от* **па́лец** I кичине бармак; ◇ **да́мские па́льчики** (*сорт винограда*) кусейни (*жүзүмдүн бир түрү*); **па́льчики обли́жешь** *разг.* тилиңди тартат (*эң эле таттуу, эң эле даамдуу*).

ПАЛЯ'ЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **пали́ть** I; 2. *прил.* куйкалоочу, күйгүзүүчү; **паля́щие лучи́ со́лнца** күндүн куйкалоочу нурлары.

ПАМПА'СЫ *только мн. геогр.* пампастар (*Түштүк Америка талааларынын аты*).

ПАМФЛЕ'Т *м. лит.* памфлет (*бир нерсеге же бирөөгө каршы жазылган, өз убагы үчүн өтө кызыктуу курч макала*).

ПАМФЛЕТИ'СТ *м. лит.* памфлетчи, памфлет жазуучу.

ПАМФЛЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **памфлет**-*ке т.*; памфлеттик; **памфле́тный стиль** памфлет стили, памфлеттик стиль.

ПА'МЯТКА *ж.* эстеткич (*кыскача нускоо; колдонмо катарында жазылган китепче*); **па́мятка садово́да** бакчачыга эстеткич.

ПА'МЯТЛИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* сергек, унутчаак эмес.

ПА'МЯТНИК *м.* 1. эстелик; **па́мятник Пу́шкину в Москве́** Пушкиндин Москвадагы эстелиги; 2. (*надмогильный*) эстелик; 3. (*сохранившийся предмет прошлого*) эстелик (*эски замандан сакталган калдык*); **археологи́ческие па́мятники** археологиялык эстеликтер; **па́мятники пи́сьменности** жазуу эстеликтери.

ПА'МЯТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*незабываемый*) унутулгус, эсте калган, эстен чыкпас, эстен кетпес; **па́мятное собы́тие** унутулгус окуя, эстен чыкпас окуя; 2. (*для напоминания*) эстеткич; **па́мятная кни́жка** эстеткич китепче.

ПА'МЯТОВАТЬ *несов. о ком-чём, уст.* эстөө, эсине түшүрүү, көз алдына элестетүү.

ПА'МЯТЬ *ж.* 1. эс; **у него́ хоро́шая па́мять** ал унутчаак эмес; **е́сли мне па́мять не изменя́ет** эгер менин эсимден чыкпаган болсо; **вре́заться в па́мять** көңүлдө орноп калуу, эстен кетпей калуу, ойдон чыкпай калуу, жат болуп калуу; 2. (*воспоминание*) эстелик, эскерме, эскерткич, эстөө, эсте тутуу; **храни́ть па́мять о поги́бших геро́ях** курман болгон баатырларды эсте сактоо; **подари́ть на па́мять** эстелик үчүн сыйлап берүү, эстелик кылып берүү; 3. (*сознание*) эс; **больно́й лежа́л без па́мяти** оору адам эсинен танып жатты; ◇ **люби́ть без па́мяти** аябай, абдан сүйүү; эс-учун билбей

www.bizdin.kg

сүйүү; **это было на нашей памяти** бул биздин эле учурубузда болгон; **по старой памяти** адатындай эле, көндүмүндөй эле, адат болуп калгандыктан; **выучить на память** жаттап окуп алуу; **говорить на память** жатка айтуу (*мис. цитатаны*); **прийти на память** эсине келүү (*мурун унутуп койгон нерсе кайра эсине келүү*); **вечная память** түбөлүк эсте сакталсын; **куриная память** *шутл.* унутчаак.

ПАН *м. уст.* пан (*польшалык помещик*); ◇ **либо пан, либо пропал** *погов.* тобокел — эрдин жолдошу.

ПАН- *татаал сөздөрдүн «бардык», «жалпы» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү, мис.* **панисламизм** панисламизм

ПАНА'МА I *ж.* (*шляпа*) панама (*жазы талаалуу жайкы шляпанын бир түрү*).

ПАНА'МА II *ж.* (*мошенничество*) панама (*паралоо жолу менен иштелген ири митаамчылык*).

ПАНАЦЕ'Я *ж.* панацея (*бардык оорудан, балаадан айыктыруучу чара, дары*); **панацея от всех зол** *перен.* бардык кырсыктан куткаруучу чара, бардык балаадан дабаа.

ПАНБА'РХАТ *м.* панбаркыт (*жибек баркыттын бир түрү*).

ПАНЕГИ'РИК *м. лит.* панегирик (*ашыра мактоо, ыгы жок мактоо*).

ПАНЕГИРИ'СТ *м. лит.* панегирист (*ашыра мактоочу, ыгы жок мактоочу*).

ПАНЕГИРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **панегирик**-*ке т.*; панегириктик; **панегирическая речь** панегириктик сөз.

ПАНЕ'ЛЬ *ж.* 1. (*тротуар*) панель; 2. (*на стенах*) панель (*үйдүн ички дубалынын төмөн жагына бойлото капталган тактай же жыгач түстүү кылып боёлгон тилке*); **панель из орехового дерева** жаңгак жыгачынан жасалган панель.

ПАНИБРА'ТСКИЙ, -ая, -ое *разг.* ыгы жок теңтуштук; **панибратское отношение** ыгы жок теңтушсунган мамиле.

ПАНИБРА'ТСТВО *ср. разг.* ыгы жок теңтушсунгандык.

ПА'НИКА *ж.* паника, корккондуктан дүрбөлөң, чакчелекей, кым-куут түшүү; **не впадать в панику** дүрбөлөң түшпөө.

ПАНИКЁР *м.* паникёр (*ойт берме киши, кут учуруучу, кут качыруучу, дүрбөлөңчү, дүрбөлөң салуучу*).

ПАНИКЁРСТВО *ср.* паникёрчулук (*кут учуруучулук, кут качыруучулук, коркунуч салуучулук, дүрбөлөң салуучулук*).

ПАНИКЁРСТВОВАТЬ *несов. разг.* паникёрдук кылуу (*кут учуруу, кут качыруу, дүрбөлөң түшүрүү*).

ПАНИКЁРША *женск. р. к* **паникёр**.

ПАНИХИ'ДА *ж. церк.* жаназа; ◇ **гражданская панихида** граждандык жаназа (*өлгөн адамды көмөр алдында анын эстелигине арналган чогулуш*).

ПАНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. (*проникнутый паникой*) паникалык, кут учкан, кут качыруучу, дүрбөлөңгө түшкөн; **панический ужас** кут качыруучу коркунуч; 2. *разг.* (*поддающийся панике*) куту кача берүүчү, үрөйү уча берүүчү, ойт берме; **панический человек** ойт берме адам.

ПАННО' *ср. нескл.* панно (1. *архит. потолоктун, дубалдын живопись, скульптура же орнамент менен кооздолгон бөлүгү*; 2. *дубалдын бир жагын бүт ээлөөчү калың кездемеге тартылган чоң картина*).

ПАНОРА'МА *ж.* 1. (*вид*) панорама (*бийиктен көрүнгөн кең көрүнүш*); **панорама города** шаардын панорамасы; 2. (*картина*) панорама (*жарыгы төбөсүнөн түшүп турган тегерек бөлмөнүн бооруна тартылган чоң сүрөт*); 3. *воен.* панорама (*артиллериялык орудиелерде оптикалык прибор*).

ПАНСИО'Н *м.* 1. *уст.* (*учебное заведение*) пансион (*революцияга чейинки Россияда — жатаканалуу орто мектеп*); 2. *уст.* (*род гостиницы*) пансион (*туруучуларды бардык жагынан тейлеп багып туруучу кичине гостиница*); 3. (*полное содержание*) пансион (*бирөөнүн үйүндө акча төлөп тамак ичип, жатып туруу*); **жить на полном пансионе** толук пансиондо туруу.

ПАНСИОНА'Т *м.* пансионат.

ПАНСИОНЕ'Р *м. уст.* пансионер (1. *пансиондун окуучусу*; 2. *пансиондо туруучу*).

ПА'НСКИЙ, -ая, -ое **пан**-*га т.*

ПА'НСТВО *ср.* 1. *собир. уст.* пандар, пандар тобу; 2. *перен. неодобр.* кокураюу, манапча кокураюу.

ПАНТАЛО'НЫ *только мн. уст.* панталон (*эркектин ыштаны же аялдын дамбалы*).

ПАНТАЛЫ'К *м.*: **сбить с панталыку** *кого-л. разг.* адаштыруу, кангытуу, жинди кылып салуу; **сбиться с панталыку** *разг.* баш айланып, эмне кыларын билбей калуу.

ПАНТЕИ'ЗМ *м. филос.* пантеизм (*кудайды жаратылыш менен окшоштуруучу диний-философиялык көз караш*).

ПАНТЕИ'СТ *м.* пантеист (*пантеизмдин жолун жолдоочу*).

ПАНТЕИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **пантеизм**-*ге т.*; пантеисттик.

ПАНТЕО'Н *м.* пантеон (1. *атактуу адамдардын сөөгү сакталуучу имарат*; 2. *байыркы гректердин жана римдиктердин бир нече кудайга арналган жайы*; 3. *айрым бир диндин кудайларынын жыйынтыгы*).

ПАНТЕ'РА *ж.* пантера (*илбирс сыяктуу чоң жырткыч*).

ПАНТО'ГРАФ *м. тех.* пантограф (*чертёждордун, пландардын копиясын түшүрүүчү прибор*).

ПАНТОМИ'МА *ж. театр.* пантомима (*сөз сүйлөбөстөн ымдоо, жаңдоо аркылуу ойнолуучу театр оюну*).

ПА'НТЫ *только мн.* панты (*жаш маралдын жана чаар бугунун дары жасалууга колдонулуучу мүйүзү*).

ПА'НЦИРНЫЙ, -ая, -ое *зоол.* калкандуу; **панцирные рыбы** калкандуу балыктар.

ПА'НЦИРЬ *м.* 1. *уст.* (*латы*) калкан, чопкут, соот; 2. *зоол.* калкан (*кээ бир жаныбарлардын сырткы катуу кабырчыгы*); **панцирь черепахи** таш бакалын калканы.

ПА'ПА I *м.* (*отец*) ата.

ПА'ПА II *м. церк.* (*глава католической церкви*) папа (*католиктик чиркөөнүн эң жогорку башчысы*).

ПАПА'ХА *ж.* папаха, бапак (*шокшогой көрпө тебетей*).

ПАПА'ША *м. разг.* 1. (*отец*) атаке; 2. (*обращение*) аке, карыя, аксакал.

ПА'ПЕРТЬ *ж. церк.* паперть (*чиркөөгө кире бериштеги тепкич*).

ПАПИЛЬО'ТКА *ж.* папильотка (*чачты тармалдатуу үчүн колдонулуучу кагаз*).

ПАПИРО'СА *ж.* папироса.

ПАПИРО'СНЫЙ, -ая, -ое **папироса**-*га т.*; **папиросная фабрика** папироса фабрикасы; **папиросная бумага** папироса кагазы.

ПАПИ'РУС *м.* папирус (1. *бот. тропиктик камыш өсүмдүк*; 2. *ист. байыркы египеттиктер ж. б. элдер жазуу үчүн колдонгон ушул өсүмдүктөн жасалган материал*).

ПА'ПКА *ж.* папка, мукаба; **папка для бумаг** кагаз салуучу папка; **книга в папке** папкага салынган китеп.

ПА'ПОРОТНИК *м. бот.* папоротник (*көк жалбырактуу гүлсүз өсүмдүк*).

ПА'ПОРОТНИКОВЫЕ *мн.* (*ед.* **папоротниковое** *ср.*) папоротник сыяктуулар.

ПАППАТА'ЧИ *ср. нескл. мед.* (*лихорадка*) паппатачи (*калтыратма оорунун бир түрү*).

ПАПУА'С *м.* папуас.

ПАПУА'СКА *женск. р. к* **папуас**.

ПАПУА'ССКИЙ, -ая, -ое **папуас**-*ка т.*

ПАПУА'СЫ *мн.* папуастар.

ПАПЬЕ'-МАШЕ' *ср. нескл.* папье-маше (*ар түрдүү нерселер жасоо үчүн гипс, желим менен аралаштырылган катуу кагаз массасы*); **игрушки из папье-маше** папье-машеден жасалган оюнчуктар.

ПАР I *м.* буу, пар; **превращение жидкости в пар** суюктуктун бууга айланып кетиши; ◇ **на всех парах** *разг.* жан-алакетке түшүп, шашылып, аябай шашылып; **задать пару**

www.bizdin.kg

разг. жан терин чыгаруу, абдан тилдөө, урушуу; **поддáть пáру** *разг.* аракетти күчөтүү; **быть под парáми** (*о паровозе, пароходе*) жөнөп кетүүгө даяр болуп туруу (*паровоз, пароход жөнүндө*).

ПАР II *м. с.-х.* шудүгөр (*бир жыл кысыр калтырган аңыз, дем берип айдалган жер*); **землá под пáром** шудүгөр кылып айдалган жер.

ПА'РА *ж.* 1. эки даана; **пáра я́блок** *разг.* эки даана алма; 2. эки бирдей, пар, жуп, эки даана, түгөй; **пáра чулóк** жуп байпак; **пáра сапóг** жуп өтүк; 3. (*запряжка*) кош; **éздить на пáре лошадéй** кош ат чегилген арабага түшүп жүрүү; 4. (*о людях*) түгөй, жубай, тең; **супрýжеская пáра** эрди-катын; 5. *уст.* костюм (*шым жана бешмант*); **он пришёл в нóвой пáре** ал жаңы костюм кийип келиптир; ◇ **он тебé не пáра** ал сага тең эмес; **вы́звать на пáру слов** бир-эки сөз айтууга чакыруу; **два сапогá пáра** *разг.* окшошконго жарашкан, эшегине жараша тушагы.

ПАРАБЕ'ЛЛУМ *м.* парабеллум (*тез аткыч пистолеттин* (*тапанчанын*) *бир түрү*).

ПАРА'БОЛА *ж. мат.* парабола (*математикада — конус менен тегиздиктин кесилишинен пайда болгон ийри сызык*).

ПАРА'ГРАФ *м.* 1. (*раздел*) параграф; **прочти́те вторóй парáграф** экинчи параграфты окуңуз; 2. (*знак* §) параграф (§ *белгиси*).

ПАРА'Д *м.* парад; **первомáйский парáд** биринчи май парады; **принимáть парáд** парадды кабыл алуу; ◇ **быть в пóлном парáде** *разг.* парадга чыкчудай түрдө болуу, жакшы кийимдерин кийип алуу.

ПАРАДИ'ГМА *ж. грам.* парадигма (*сөздөрдүн жөндөлүшүнүн же жиктелишинин үлгүсү*).

ПАРА'ДНОСТЬ *ж.* салтанаттуулук, шандуулук.

ПАРА'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. **парад**-*га т.*; **парáдное шéствие** парад менен жүрүш, салтанаттуу жүрүш; **парáдный костю́м** парадга кийүүчү костюм; 2. (*праздничный*) салтанаттуу, шандуу; параддык; **парáдная фóрма** парад формасы; **парáдное плáтье** парадга (салтанатка, той-тамашага) кийилүүчү көйнөк; 3. (*главный — о входе в дом*) көчө жакка чыгуучу; **парáдная дверь** көчө жакка чыгуучу эшик; 4. *в знач. сущ. ср.* көчө жактагы эшик, көчө жактан кирүүчү чоң эшик, сыртка чыгуучу негизги эшик; **войти́ с парáдного** көчө жактагы эшиктен кирүү; 5. (*показной*) курулай шаңга, будамайлоо үчүн жасалган; **парáдная сторонá дéла** иштин курулай шаңга, көрсөтүү үчүн жасалган жагы, иштин чыныгы жагы эмес.

ПАРАДО'КС *м.* парадокс (*адат болуп калган, калып алып калган пикирге кайчы келе турган жана акылга сыйбай турган пикир*).

ПАРАДОКСА'ЛЬНОСТЬ *ж.* парадоксалдык (1. *адат болуп калган, калып алып калганга кайчы келген жана акылга сыйбаган түрдө иштелген иш же айтылган пикир*; 2. *перен. укмуштуулук*).

ПАРАДОКСА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое парадоксалдуу; **парадоксáльный вы́вод** парадоксалдуу корутунду.

ПАРАЗИ'Т *м.* 1. *биол.* паразит, мите (*башка организмдин эсебинен жашоочу өсүмдүк же жаныбар*); 2. *перен. презр.* паразит, арам тамак, жатып ичер.

ПАРАЗИТА'РНЫЙ, -ая, -ое паразиттик, митечилик; **паразитáрная жизнь** паразиттик турмуш, митечилик турмуш.

ПАРАЗИТИ'ЗМ *м.* 1. *биол.* паразитизм, митечилик; 2. *перен. презр.* паразитизм, митечилик, арам тамактык, жатып ичүүчүлүк.

ПАРАЗИТИ'РОВАТЬ *несов.* 1. *биол.* паразит болуу, мите болуу; 2. *перен. презр.* арам тамактык менен оокат кылуу, күн көрүү.

ПАРАЗИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **паразитизм**-*ге*, **паразит**-*ке т.*; паразиттик; **паразити́ческие растéния** мите өсүмдүктөр; **паразити́ческий óбраз жи́зни** паразиттик турмуш.

ПАРАЗИ'ТНЫЙ, -ая, -ое **паразит** 1-*ге т.*; **паразúтные грибы́** мите козу карындар.

ПАРАЗИТОЛО'ГИЯ *ж.* паразитология (*паразиттерди изилдөөчү жана алар менен күрөшүүчү илим*).

ПАРАЛИЗО'ВАННОСТЬ *ж.* 1. *мед.* паралич болгондук, шал болгондук; 2. *перен.* шалдайгандык.

ПАРАЛИЗО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **парализовáть**; 2. *прил. мед.* паралич болгон, шал болгон; 3. *прил. перен.* шалдайган, күчү кеткен, алсыраган, бошоңку тарткан.

ПАРАЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что* 1. *мед.* паралич кылуу, шал кылуу; **у негó парализóвана прáвая рукá** анын оң колу шал болуп калган; 2. *перен.* шалдайтуу, күчсүздөндүрүү, күчүн кетирүү, алсыратуу; **страх парализовáл протúвника** коркунуч душманды алсыратып таштады.

ПАРАЛИ'ТИК *м. мед.* паралитик, шал, паралич болуп ооруган киши.

ПАРАЛИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **паралитик**-*ке т.*

ПАРАЛИ'Ч *м. мед.* паралич, шал, шал ооpу, сенек; **егó разби́л паралúч** ал шал ооpу болуп калды; **разби́тый параличóм** шал ооpу болуп калган адам, шал болуп ооруган.

ПАРАЛИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **паралич**-*ке т.*; **паралúчный больнóй** шал оорулуу адам.

ПАРАЛЛЕЛЕПИ'ПЕД *м. мат.* параллелепипед (*карама-каршы жактары катар жана бирдей болгон алты кырдык*).

ПАРАЛЛЕЛИ'ЗМ *м.* 1. *мат.* параллелизм (*сызыктардын бир ыраактыкта катарлашып кетиши*); 2. *перен.* параллелизм (*көрүнүштөрдүн бирдейлиги, жанаша жүрүшү, бир эле иштин бир нече жерде катар иштелиши*); **параллелúзм в рабóте двух учреждéний** эки мекеменин ишиндеги параллелизм.

ПАРАЛЛЕЛОГРА'ММ *м. мат.* параллелограмм (*карама-каршы жактары катар жана бирдей төрт бурчтук*).

ПАРАЛЛЕ'ЛЬ *ж.* 1. *мат.* параллель (*арасы бирдей эки жарыш сызык*); 2. *геогр.* параллель (*жер шарынын ойдон алынып сызылган экваторго барабар жарыш сызыктары*); 3. *перен.* (*сравнение, сопоставление*) окшош, бирдей, тең, барабар; **провести́ параллéль** окшоштуруу.

ПАРАЛЛЕ'ЛЬНОСТЬ *ж. мат.* параллелдик, параллелдүүлүк (*мейкиндиктеги аралыгы бирдей болгон сызыктардын катардыгы*).

ПАРАЛЛЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. **параллель** 1-*ге т.*; параллелдик, параллелдүү; 2. *перен.* окшош, бирдей; **параллéльная рабóта двух учреждéний** эки мекеменин окшош иши; ◇ **параллéльная валю́та** *эк.* параллелдик валюта (*тең барабар жүрө турган эки же андан көп валюта*); **параллéльное соединéние проводникóв** *эл.* өткөргүчтөрдү катар бириктирүү (кошуу).

ПАРАЛОГИ'ЗМ *м. филос.* паралогизм (*логикалык каталыктын негизинде чыгарылган жалган ой жорутуу*).

ПАРАНДЖА' *ж.* паранжы, беренжи.

ПАРАПЕ'Т *м.* парапет, тосмо (*көп бийик эмес дубал, тосмо*); **парапéт мóста** көпүрөнүн эки жагындагы тосмосу.

ПАРАТИ'Ф *м. мед.* паратиф (*кара келте*).

ПАРАФИ'Н *м. хим., тех.* парафин (*нефтиден чыгарылуучу чайыр сыяктуу ак эриме зат*).

ПАРАФИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **парафин**-*ге т.*; **парафúновые свéчи** парафин шамдар.

ПАРАФИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, дип.* парафирдөө (*макулдугун билгизип, алдын ала бир нерсеге өз атынын жана фамилиясынын баш тамгасын коюу*); **парафúровать договóр** келишимди (договорду) парафирдөө.

ПАРАФРА'З *м. см.* **парафрáза.**

ПАРАФРА'ЗА *ж.* парафраза (1. *лит.* кандайдыр бир текстинин, ойдун, сөздүн маанисин көп сөз менен айтып түшүндүрүп берүү; 2. *муз.* бирөөдөн алынган тема боюнча жазылган музыкалык фантазия).

www.bizdin.kg

ПАРАФРАЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, лит., муз.* парафразалоо.

ПАРАШЮ'Т *м.* парашют; **прыгать с парашютом** парашют менен секирүү; **сбросить на парашюте** парашют менен таштоо.

ПАРАШЮТИ'ЗМ *м.* парашютизм (*спорттун бир түрү— парашют менен секирүү*).

ПАРАШЮТИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* жай учуу, калкып учуу (*самолёттун жай, калкып учушу*).

ПАРАШЮТИ'СТ *м.* парашютист, парашютчу.

ПАРАШЮТИ'СТКА *женск. р. к* **парашютист**; парашютистка.

ПАРАШЮ'ТНЫЙ, -ая, -ое парашют-*ке т.*; **парашютный десант** парашют десанты; **парашютная вышка** парашют вышкасы (*парашют менен секирүү үчүн жасалган мунара*).

ПАРЕНЁК *м. разг. уменьш.-ласк. от* **парень** жигит, жигитек, боз бала.

ПАРЕ'НИЕ *ср.* калкуу, калкып учуу; **парение орла** бүркүттүн калкып учушу.

ПА'РЕНЫЙ, -ая, -ое бууга бышырылган, демделген, демдеп бышырылган; **пареные овощи** бууга бышырылган жашылчалар; ◇ **дешевле пареной репы** *погов.* текейден да арзан.

ПА'РЕНЬ *м.* (*мн.* **парни**) *разг.* **1.** (*юноша*) жигит, боз бала, улан; **он — неплохой парень** ал жаман жигит эмес; **2.** (*мужчина*) киши, адам (*эркек*).

ПАРИ' *ср. нескл.* мелдеш, сайыш; **держать пари** мелдешүү, сайышуу; **выиграть пари** сайышты утуп алуу.

ПАРИЖА'НИН *м.* париждик (*Париж шаарында турган эркек*).

ПАРИЖА'НКА *женск. р. к* **парижанин**; парижанка.

ПАРИ'ЖСКИЙ, -ая, -ое Париж-*ге т.*; **Парижская коммуна** Париж коммунасы.

ПАРИ'К *м.* парик (*жасама чач*).

ПАРИКМА'ХЕР *м.* парикмахер, чачтарач.

ПАРИКМА'ХЕРСКАЯ *ж.* парикмахерская, чачтарач (*чач алуучу жай*).

ПАРИКМА'ХЕРСКИЙ, -ая, -ое **парикмахер**-*ге т.*

ПАРИКМА'ХЕРША *разг. женск. р. к* **парикмахер**.

ПАРИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое бууландыруучу, буулай турган.

ПАРИ'ЛЬНЯ *ж.* **1.** (*в бане*) буукана; **2.** (*на фабрике*) буукана, буулантыруучу жай, буулантуучу (*мис. бөлүм*).

ПАРИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* **1.** (*в фехтовании*) коргонуп кайта кагуу; **2.** *перен.* жооп кайтаруу, жооп табуу; **парировать доводы оппонентов** оппоненттердин далилдерине жооп кайтаруу (жооп табуу).

ПАРИТЕ'Т *м.* паритет (**1.** *теңдик, барабардык, тең укуктуулук*; **2.** *эк. түрдүү мамлекеттердин валюталарын алтын менен салыштырганда туура келиштери, айырмасы*).

ПАРИТЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **паритет**-*ке т.*; тең укуктуу, барабар; **на паритетных началах** тең укуктуулукка негизделип; **паритетное представительство** паритетке негизделген өкүлдүк, тең укуктуу өкүлдүк.

ПА'РИТЬ I *несов.* **1.** *что* (*печь в своём соку*) буулоо, буулындыруу, буулантуу, буулап бышыруу, бууга бышыруу; **парить репу** шалгамды буулап бышыруу; **2.** *что* (*очищать паром*) буулоо, буулап тазартуу; **парить бельё** кирди буулантуу, кайнатуу; **3.** *кого-что* (*истреблять паром*) буулап кыруу, буулап жок кылуу (*мис. кийимдеги битти*); **4.** *кого-что* (*в бане*) шыпыргы менен чапкылоо; **5.** *безл.* думуктуруу, думуктуруп ысытуу, үп боло баштоо; **перед грозой парит** чагылгандуу жаан алдында аба коюлуп, үп боло баштайт.

ПА'РИТЬ II *несов. что, с.-х.* жерди шүдүгөр кылуу, жерди буулантуу; **парить пашню** айдоо жерди шүдүгөр кылып коюу.

ПАРИ'ТЬ *несов.* калкуу, калкып учуп жүрүү; **орёл парит высоко в небе** бүркүт өтө бийик асманда калкып учуп жүрөт; **парить в облаках** 1) булутту аралап калкып учуп туруу; 2) *перен.* оюу, санаасы капкайда болуу; оюу, санаасы алда каякка чаргуу; кыялы чаргуу.

ПА'РИТЬСЯ *несов.* **1.** (*в бане*) буулануу, шыпыргы менен чапкылануу; **2.** *перен. разг.* (*страдать от жары*) ысылап кетүү, ысылап кыйналуу, кара терге түшүү, аябай тердөө.

ПА'РИЯ *м.* **1.** *уст.* (*у индийцев*) пария (*эң бир укукка ээ болбогон, бардык укуктан ажыраган сословиенин адамы*); **2.** *перен.* кемсинтилген, эзилген, укуксуз киши.

ПАРК *м.* **1.** парк, бак (*абдан жайлуу чоң бак*); **парк культуры и отдыха** маданият жана дем алуу багы; **разбить парк** парк жасоо, парк тигүү; **2.** *воен.* парк (*армияны жабдуучу көчмө склад*); **3.** (*место стоянки и ремонта*) парк (*машина, трамвай ж. б. турууучу жана ремонттолуучу жай*); **трамвайный парк** трамвай паркы; **4.** (*подвижной состав*) парк (*кыймылдоочу состав*); **тракторный парк** трактор паркы (*б. а. бүт тракторлор*).

ПАРКЕ'Т *м.* паркет (*майда тактайдан төшөлүп жасалган пол*); **настилать паркет** паркет төшөө.

ПАРКЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **паркет**-*ке т.*; паркеттелген; **паркетный пол** паркет пол, паркеттелген пол.

ПАРЛА'МЕНТ *м. полит.* парламент (*конституциялык мамлекеттерде закон чыгаруучу өкүлдүк жогорку чогулуш*).

ПАРЛАМЕНТАРИ'ЗМ *м. полит.* парламентаризм (*башында парламент турган буржуазиялык мамлекеттик түзүлүш*).

ПАРЛАМЕНТА'РИЙ *м. полит.* парламенттин мүчөсү.

ПАРЛАМЕНТА'РНЫЙ, -ая, -ое *полит.* парламенттик; **парламентарный строй** парламенттик түзүлүш.

ПАРЛАМЕНТЁР *м.* парламентёр, элчи (*согушта душман менен жарашуу жөнүндө сүйлөшүүлөр жүргүзүүгө жиберилген элчи*).

ПАРЛА'МЕНТСКИЙ, -ая, -ое **парламент**-*ке т.*; парламенттик; **парламентская фракция** парламенттик фракция.

ПАРНИ'К *м.* парник (*эрте бышуучу жашылчаларды өстүрүү үчүн үстү алынып коюлма айнектелген рамалар менен жабылган жай*).

ПАРНИКО'ВЫЙ, -ая, -ое **парник**-*ке т.*; **парниковые огурцы** парникте өстүрүлгөн бадыраң.

ПАРНИ'ШКА *м. прост.* бала, өспүрүм бала (*эркек*).

ПАРНО'Й, -ая, -ое жылуу, жаңы; **парное молоко** жаңы саалган сүт; **парное мясо** жаңы союлган эт.

ПАРНОКОПЫ'ТНЫЕ *мн.* (*ед.* **парнокопытное** *ср.*) *зоол.* ача туяктуулар (*ача туяктуу сүт эмүүчү айбандар, мис. кой, эчки, уй ж. б.*).

ПА'РНЫЙ, -ая, -ое **1.** жуп, кош, эки; **парные листья** *бот.* жуп жалбырактар, кош жалбырактар; **2.** (*возимый парою лошадей*) кош аттык, эки аттык, кош ат чегилүүчү; **парный экипаж** кош ат чегилген экипаж; **3.** *спорт.* экиден, жуп болуп; **парная гребля** жуп болуп кайык айдоо.

ПАРО- *буунун аракетине байланыштуу, бууга тиешелүү, буулуу деген маанини берүүчү татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү*; *мис.* **парообразование** буунун пайда болушу, буунун түзүлүшү.

ПАРОВИ'К *м.* **1.** *тех.* (*паровой котёл*) паровик (*буу казаны*); **2.** *разг.* (*паровой поезд*) буу менен жүрүүчү поезд (*электр менен эмес*).

ПАРОВО'З *м.* паровоз.

ПАРОВО'ЗНЫЙ, -ая, -ое **паровоз**-*го т.*; **паровозное депо** паровоз депосу.

ПАРОВОЗОРЕМО'НТНЫЙ, -ая, -ое паровоз ремонттоочу; **паровозоремонтный завод** паровоз ремонттоочу завод.

ПАРОВОЗОСТРОЕ'НИЕ *ср.* паровоз куруу, паровоз жасоо.

www.bizdin.kg

ПАРОВОЗОСТРОИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое паровоз жасоочу, паровоз куруучу; **паровозостройтельный завод** паровоз куруучу завод.

ПАРОВО'Й I, -ая, -ое 1. пар I-*ге т.*; **паровое отопление** буу менен жылытуу; 2. *тех.* буу менен аракет кылуучу; **паровой двигатель** буу менен аракет кылуучу кыймылдаткыч, буу кыймылдаткычы; 3. *кул.* буууда жасалган, буууда бышырылган; **паровые пельмени** бууга бышырылган чүчпара (мантуу).

ПАРОВО'Й II, -ая, -ое *с.-х.* шудугөр, буулантма; **паровое поле** шудугөр кылып коюлган талаа.

ПАРОГЕНЕРА'ТОР *м. тех.* парогенератор, буу генератору.

ПАРОДИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое пародиялуу, күлкүлүү, какшыктуу, мыскылдуу; **пародийное произведение** пародиялуу чыгарма (*бирөөнү же бир нерсени куудулдук формада күлкүлүү кылып тууураган чыгарма*).

ПАРОДИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* 1. *лит.* пародиялоо; 2. *перен.* (*представлять в смешном виде*) күлкүгө айландыруу, маскара кылып көрсөтүү, мыскылдоо.

ПАРО'ДИЯ *ж.* пародия (1. *лит. бирөөнү же бир нерсени куудулдук формада күлкүлүү кылып тууроо*; 2. *перен. кейпин бузуп, жөнсүз, ылайыксыз тууроо*).

ПАРОКО'ННЫЙ, -ая, -ое кош аттуу, эки ат чегилген, эки аттык; **пароконный плуг** кош аттуу соко.

ПАРОКСИ'ЗМ *м.* 1. *мед.* пароксизм (*оорунун кез-кези менен кармашы*); 2. *перен.* пароксизм, туткак, туткап; **он это сделал в пароксизме отчаяния** ал муну таптакыр айласы түгөнгөндүктөн туткабы кармап иштеди.

ПАРО'ЛЬ *м.* пароль (*өз адамы экенин билүүгө колдонула турган жашыруун сөз, шарттуу белги*).

ПАРО'М *м.* паром (*адамдарды, жүктү, ат-арабаны суудан өткөрө турган чоң жалпак калаксыз кайык же сал*).

ПАРО'МНЫЙ, -ая, -ое паром-*го т.*; **паромная переправа** паром менен өткөрүү, паром кечими.

ПАРО'МЩИК *м. разг.* паромчу (*паромду жүргүзүүчү киши*).

ПАРООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое *физ.* буу сымал, буу сыяктуу; **парообразное состояние вещества** заттын буу сыяктуу абалы.

ПАРООБРАЗОВА'НИЕ *ср.* буунун пайда болушу, буунун түзүлүшү.

ПАРОПРОВО'Д *м. тех.* паропровод, буу өткөргүч.

ПАРОРАСПРЕДЕЛИ'ТЕЛЬ *м. тех.* буу бөлүштүргүч (*буу кыймылдаткычтын цилиндриндеги бууну автоматтуу түрдө бөлүштүрүүчү механизм*).

ПАРОХО'Д *м.* пароход; **пассажирский пароход** пассажир пароходу.

ПАРОХО'ДНЫЙ, -ая, -ое пароход-*го т.*; **пароходное сообщение** пароход катнашы.

ПАРОХО'ДСТВО *ср.* 1. пароходство; **развитие пароходства** пароходствону өрчүтүү; 2. (*предприятие*) пароходство (*пароход транспортун башкаруучу уюм, мекеме*).

ПАРТ: *«партийлык» деген сөздөн алынган; мис.* **партактив** партактив (партиялык актив).

ПА'РТА *ж.* парта; **сесть за парту** партага отуруу.

ПАРТАКТИ'В *м.* (партийный актив) партактив (партиялык актив).

ПАРТБИЛЕ'Т *м.* (партийный билет) партбилет (партия билети).

ПАРТБЮРО' *ср. нескл.* (партийное бюро) партбюро (партиялык бюро).

ПАРТВЗНО'С *м.* (партийный взнос) партвзнос (партиялык взнос).

ПАРТВЗЫСКА'НИЕ *ср.* (партийное взыскание) партиялык жаза.

ПАРТГРУ'ППА *ж.* (партийная группа) партгруппа (партиялык группа).

ПАРТДИСЦИПЛИ'НА *ж.* (партийная дисциплина) партиялык тартип, партия тартиби.

ПАРТЕ'Р *м.* партер (*театр залынын төмөнкү орундары*); **сидеть в партере** партерде отуруу.

ПАРТИ'ЕЦ *м. разг.* партиец (*партиянын мүчөсү*).

ПАРТИЗА'Н *м.* партизан (*партизандык согуштун катышуучусу, партизандык отряддын бөөци*).

ПАРТИЗА'НИТЬ *несов. разг.* партизандык кылуу.

ПАРТИЗА'НКА *женск. р. к* **партизан**; партизанка.

ПАРТИЗА'НСКИЙ, -ая, -ое **партизан**-*га т.*; партизандык; **партизанский отряд** партизан отряды; **партизанская война** партизандык согуш.

ПАРТИЗА'НЩИНА *ж.* партизанщина (1. *партизандар кыймылы*; 2. *перен. уюмдашпастан, баш аламан, чаржайыт иштелген аракет*).

ПАРТИ'ЙНОСТЬ *ж.* 1. (*принадлежность к партии*) партиялуулук (*партияда бар болуучулук, партияга мүчө болуучулук*), 2. партиялуулук (*коммунистик партиянын духуна, анын программасына жана идеологиясына туура келүүчүлүк*); **партийность в работе** иштеги партиялуулук.

ПАРТИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое 1. **партия** I-*ге т.*; партиялык; **партийная организация** партия уюму; **партийный комитет** партиялык комитет; **партийное поручение** партиялык тапшырма; 2. *в знач. сущ. м., ж.* партия мүчөсү, КПССтын мүчөсү.

ПАРТИКУЛЯ'РНЫЙ, -ая, -ое *уст.* жөнөкөй, граждандар кийүүчү (*кийим*).

ПАРТИТУ'РА *ж. муз.* партитура (*оркестр, хор үчүн жазылган музыкалык чыгарманын бардык партияларынын жыйындысы*).

ПА'РТИЯ I *ж. полит.* партия; **Коммунистическая партия Советского Союза** Советтер Союзунун Коммунистик Партиясы.

ПА'РТИЯ II *ж.* 1. (*группа, отряд*) партия (*отряд, топ, мис. геологиялык отряд*); 2. (*количество чего-л.*) топ, партия (*бир жолу иштелген же жиберилген нерсе*); **получена новая партия товара** товардын жаңы тобу алынды; 3. *муз.* партия (*көп үндүү музыкалык чыгарманын бир бөлүгү*); **партия скрипки** скрипканын партиясы (*скрипка ойноолуучу бөлүк*); 4. (*в игре*) партия (*саам*); **сыграть партию в шахматы** бир партия шахмат ойноо; 5. *уст.* (*брак*) партия, тең; **он для неё не партия** ал (*эркек*) ага (*аялга, кызга*) тең эмес (*байлык же социалдык абалы жагынан*).

ПАРТКАБИНЕ'Т *м.* (партийный кабинет) парткабинет (партиялык кабинет).

ПАРТКО'М *м.* (партийный комитет) партком (партиялык комитет).

ПАРТКОНФЕРЕ'НЦИЯ *ж.* (партийная конференция) партконференция (партиялык конференция).

ПАРТНЁР *м.* партнёр (*шерик, өнөк*).

ПАРТНЁРША *женск. р. к* **партнёр**.

ПАРТО'РГ *м.* (партийный организатор) парторг (партиялык уюштуруучу).

ПАРТОРГАНИЗА'ЦИЯ *ж.* (партийная организация) партиялык уюм.

ПАРТПРОСВЕЩЕ'НИЕ *ср.* (партийное просвещение) партиялык агартуу иштери.

ПАРТРАБО'ТА *ж.* (партийная работа) партиялык иштер.

ПАРТРАБО'ТНИК *м.* (партийный работник) партиялык кызматкер.

ПАРТСОБРА'НИЕ *ср.* (партийное собрание) партия чогулушу, партиялык чогулуш, партиялык жыйналыш.

ПАРТСТА'Ж *м.* (партийный стаж) партиялык стаж.

ПАРТСЪЕ'ЗД *м.* (партийный съезд) партсъезд (партиялык съезд, партиянын съезди).

ПАРТУЧЁБА *ж.* (партийная учёба) партиялык окуу.

ПАРТШКО'ЛА *ж.* (партийная школа) партиялык мектеп.

www.bizdin.kg

ПА́РУС *м.* парус (*кеменин түркүктөрүнө керилип байланган жел айдагыч кендир кездеме*); **идти под парусами** парустарды жазып (керип) жүрүү (сүзүү); ◇ **на всех парусах** өтө тез, абдан тез, аябай шашылып.

ПАРУСИ́НА *ж.* парусина (*калың кендир кездеменин бир түрү*).

ПАРУСИ́НОВЫЙ, -ая, -ое **парусина**-*га т.*; **парусиновые туфли** парусина туфли.

ПА́РУСНИК *м. мор.* парусник (*жел кеме*).

ПА́РУСНЫЙ, -ая, -ое **парус**-*ка т.*; парустуу; **парусная лодка** парустуу кайык.

ПАРФЮМЕ́Р *м.* **1.** (*изготовляющий парфюмерию*) парфюмерия жасоочу жумушчу; **2.** *уст.* (*торговец*) парфюмерия менен соода кылуучу адам.

ПАРФЮМЕ́РИЯ *ж.* **1.** *собир.* (*товары*) парфюмерия (*косметикалык товарлар: атыр, жыпар, упа, бет май ж. б.*); **2.** (*производство*) парфюмерия (*өндүрүшү*).

ПАРФЮМЕ́РНЫЙ, -ая, -ое **парфюмерия**-*га т.*; **парфюмерный магазин** парфюмерия магазини.

ПАРЦЕ́ЛЛА *ж. эк.* парцелла (*кичинекей жер участогу*).

ПАРЦЕЛЛЯ́ЦИЯ *ж. эк.* парцелляция (*жерди кичинекей, майда участокторго бөлүү*).

ПАРЧА́ *ж.* барча, кымкап.

ПАРЧО́ВЫЙ, -ая, -ое **парча**-*га т.*

ПАРША́ *ж. мед.* таз, котур (*баш котуру*).

ПАРШИ́ВЕТЬ *несов. разг.* таз болуу, котур түшүү.

ПАРШИ́ВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*больной паршою*) таз, тазы бар; **2.** *перен. разг.* жаман, начар.

ПАС I *карт.* **1.** *м.* пас (*карта оюнунда — ойноп жаткан адамдын бул сапар утушка катышпайм деген белгиси*); **объявить пас** пас жарыялоо; **я пас** мен пасмын; **2.** *в знач. сказ. перен.* катышпаймын; жокмун, колуман келбейт, четте турам; **в таких вещах я пас** мен мындай ишке жокмун.

ПАС II *м. спорт.* пас, топту салып берүү, топ берүү, колдошуп ойноо (*спорт оюндарында топту өнөгүнө берүү*); **точный пас** так, таамай пас; **у него хорошие пасы** анын топту бериши жакшы; **пас сюда!** быякка бер! (*топту*).

ПА́СЕКА *ж.* пасека (*бал челектер турган жер*).

ПА́СЕЧНИК *м.* бал челекчи.

ПА́СЕЧНЫЙ, -ая, -ое **пасека**-*га т.*; **пасечное хозяйство** бал челек чарбачылыгы.

ПА́СКВИЛЬ *м.* **1.** пасквиль (*бирөөнүн кадырын кетирүү үчүн ушак түрүндө жазылган чыгарма*); **2.** *перен.* жала, ушак.

ПА́СКВИЛЬНЫЙ, -ая, -ое **пасквиль**-*ге т.*; пасквилдик.

ПАСЛЁН *м. бот.* паслён (*ит жүзүм*).

ПА́СМУРНЫЙ, -ая, -ое **1.** бүркөк, бүркөө; **пасмурный день** бүркөк күн; **2.** (*невесёлый*) кабагы бүркөө, маанайы пас, кабагы салыңкы; **пасмурное настроение** маанайы пас көңүл.

ПАСОВА́ТЬ I **1.** *сов. и несов.* «пас» жарыялоо (*карта оюнунда*); **2.** *несов. перен.* багынып берүү, жеңилип берүү; **нельзя пасовать перед трудностями** кыйынчылыктарга багынып берүүгө жарабайт.

ПАСОВА́ТЬ II *сов. и несов. спорт.* топту салып берүү, топ берүү, колдошуп ойноо (*спорт оюндарында топту өнөгүнө берүү*).

ПАСПАРТУ́ *ср. нескл.* паспарту (*сүрөт жабыштыруучу калың кагаз же картон*).

ПА́СПОРТ *м.* **1.** паспорт (*кишинин атын-жөнүн, ким экендигин, кайда тургандыгын көрсөтүүчү атайын документ*); **2.** (*оборудования*) паспорт (*машиналардын ж. б. чарба жабдыктарынын каттоодон өткөзүлгөндүгүн билдирүүчү документ*); **паспорт станка** станоктун паспорту.

ПАСПОРТИЗА́ЦИЯ *ж.* паспорттоштуруу (*паспорт системасын киргизүү, паспорттор менен камсыз кылуу*).

ПА́СПОРТНЫЙ, -ая, -ое **паспорт**-*ко т.*; **паспортный стол** паспорт столу (*милициядагы паспорт берүүчү, алмаштыруучу бөлүм*).

ПАССА́Ж I *м.* (*торговый*) пассаж (*ичинин эки тарабы тең маңдайлаш магазин, үстү жабык, соода кылуучу бөлмөлөрү бар галерея*).

ПАССА́Ж II *м. муз.* пассаж (*ойноодо техникалык кыйынчылыгы болгон музыкалык чыгарманын үзүндүсү*).

ПАССАЖИ́Р *м.* пассажир; **зал для пассажиров** пассажирлерге арналган зал.

ПАССАЖИ́РКА *женск. р. к* **пассажир**; пассажирка.

ПАССАЖИ́РСКИЙ, -ая, -ое **пассажир**-*ге т.*; пассажирдик; **пассажирский поезд** пассажирдик поезд; **пассажирское движение** пассажирдик кыймыл.

ПАССА́Т *м. геогр.* пассат (*тропиктик кургак шамал*).

ПАССИ́В *м.* **1.** *бухг.* пассив (*бир ишкана же мекеменин жалпы карызы же милдети*); **2.** *грам.* этиштин туюк формасы.

ПАССИ́ВНО *нареч.* пассивдүү, ынтасыз, жигерсиз, демилгесиз, ишкерсиз, бошоң; **пассивно относиться к чему-л.** бир нерсеге пассивдүү (ынтасыз, бошоң) мамиле кылуу.

ПАССИ́ВНОСТЬ *ж.* **1.** (*бездеятельность*) пассивдүүлүк, ынтасыздык, жигерсиздик, демилгесиздик, ишкерсиздик, ишкер эместик; **проявлять пассивность** ишкерсиздикти көрсөтүү; **2.** бошоңдук, боштук, мажүрөөлүк; **пассивность характера** мүнөздүн бошоңдугу.

ПАССИ́ВНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*бездеятельный*) пассивдүү, ынтасыз, жигерсиз, демилгесиз, ишкер эмес; **пассивный человек** ынтасыз киши; **2.** (*слабый, лишённый самостоятельности*) бошоң, бош, мажүрөө; **играть пассивную роль** мажүрөөлүк кылуу, жөн эле отура берүү; **3.** *эк.* пассивдүү (*экспортко караганда импорттун басымдуулугу*); **пассивный баланс** пассивдүү баланс; **4.** *грам.* туюк (*этиш*); ◇ **пассивное избирательное право** пассивдүү шайлоо укугу (*өкүлдүк органдарына шайланууга укуктуу болуу*).

ПА́СТА *ж.* паста (*камыр өңдүү масса*); **зубная паста** тиш пастасы.

ПА́СТБИЩЕ *ср.* жайыт (*мал жайылуучу жер*); **горное пастбище** тоо жайыты; **отгонное пастбище** малдын алыстагы жайыты.

ПА́СТБИЩНЫЙ, -ая, -ое **пастбище**-*ге т.*; **пастбищные угодья** мал жайыты.

ПА́СТВА *ж. церк.* коом (*мечит коому; чиркөө коому*).

ПАСТЕ́ЛЬ *ж. жив.* пастель (**1.** *жумшак боёк карандаштар*; **2.** *ушундай карандаштар менен тартылган сүрөт*).

ПАСТЕ́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **пастель**-*ге т.*; **пастельный рисунок** пастель менен тартылган сүрөт.

ПАСТЕРИЗА́ЦИЯ *ж.* пастеризация, пастеризациялоо (*суюктукту зыяндуу микробдор өөрчүп кетүүдөн ысытуу жолу менен сактоо*).

ПАСТЕРИЗОВА́ТЬ *сов. и несов. что* пастеризациялоо; **пастеризовать молоко** сүттү пастеризациялоо.

ПАСТЕРНА́К *м. бот.* пастернак (*тамыры жемиш, жытуу огород өсүмдүгү*).

ПАСТИ́ *несов. кого-что* жаюу, оттотуу, кайтаруу.

ПАСТИЛА́ *ж.* пастила (*жемиштин таттуу камырынан жасалган конфета*).

ПАСТИ́СЬ *несов.* оттоп жүрүү.

ПА́СТОР *м.* пастор (*протестант священниги, попу*).

ПАСТОРА́ЛЬ *ж.* пастораль (**1.** *лит. малчы, койчулардын турмушун көрсөтүп сүрөттөгөн адабий чыгарма*; **2.** *муз. кыштак күүлөрү басымдуулук кылган музыкалык чыгарма*).

ПАСТОРА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **пастораль**-*га т.*

ПАСТУ́Х *м.* малчы; койчу (*овец*); бадачы, уйчу (*коров*); жылкычы (*лошадей*).

ПАСТУ́ШЕСКИЙ, -ая, -ое **пастух**-*ка т.*

ПАСТУ́ШИЙ, -ья, -ье **пастух**-*ка т.*; **пастуший рожок** малчынын чоору.

ПАСТУ́ШКА *женск. р. к* **пастух**.

www.bizdin.kg

ПАСТУШО'К *м. уменьш.-ласк. к* **пасту́х** жаш малчы, бадачы, уйчу, койчу, жылкычы.

ПА'СТЫРЬ *м.* **1.** *уст.* (*пастух*) малчы (бадачы, койчу *ж. б.*); **2.** *церк.* поп, иймам (*динчилдерге жетекчилик кылуучу дин адамы*).

ПАСТЬ I *сов.* **1.** *см.* **па́дать** 1, 3, 5, 6, 7, 9, 10; **2.** (*погибнуть*) өлүү; **пасть в бою** согушта өлүү; **3.** (*сдаться*) алынуу, жеңилип калуу, багынуу, баш ийүү, бой сунуу; **го́род пал** шаар багынды; **4.** (*быть свергнутым*) жыгылуу, кулоо, ордунан түшүү, кыйроо; **5.** *перен.* (*в общественном мнении, нравственно*) кадыры түшүү, бедели түшүү, барк кетүү, бузулуу, адамдыктан чыгуу; ◇ **пасть же́ртвой** курман болуу; **пасть ду́хом** көңүл чөгөт болуу, ындыны өчүү.

ПАСТЬ II *ж.* ооз (*жырткыч айбандын оозу*); **раскры́ть пасть** оозун ачуу.

ПАСТЬБА' *ж.* жайып оттотуу, кайтаруу, мал жаюу, жайытка мал жаюу.

ПА'СХА *ж. рел.* пасха (**1.** *христиан жана еврейлердин эң улуу майрамы*; **2.** *ушул майрамга арнап, сүзмөдөн жасалган таттуу тамак*).

ПАСХА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **пасха**-*га т.*; **пасха́льные дни** пасха күндөрү.

ПАСЫНКОВА'ТЬ *сов. и несов. что, с.-х.* бутоо (*өсүмдүктүн сабагындагы керексиз бутактарын алып таштоо, мис. тамекини*).

ПА'СЫНОК *м.* **1.** (*неродной сын*) өгөй уул, өгөй бала; **2.** *с.-х.* (*лишний побег у растения*) өсүмдүктүн керексиз бутагы (*тамекиде*).

ПАСЬЯ'НС *м.* пасьянс (*көңүл ачуу же төлгө салуу үчүн карталарды белгилүү тартипте жайлаштыруу*).

ПАТ *м. шахм.* пат (*шахмат оюнунда бир оюнчунун королунун жана башка фигураларынын эч бир жүрө албай турган абалга келиши*).

ПАТЕ'НТ *м.* **1.** (*документ*) патент (*ойлоп чыгаруучунун автордугун билдирүүчү документ*); **получи́ть пате́нт на изобрете́ние** ойлоп чыгарылган нерсеге патент алуу; **2.** *уст.* патент (*соода же бир нерсе өндүрүү укугун берүүчү күбөлүк*).

ПАТЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое **патент**-*ке т.*; **пате́нтный сбор** патент жыйымы.

ПАТЕНТО'ВАННЫЙ, -ая, -ое патенттелген, патенттүү, патенти бар, патент берилген, укугу патент менен берилген; **патенто́ванное сре́дство** патенттелген дары.

ПАТЕНТОВА'ТЬ *сов. и несов. что* патенттөө; **патентова́ть изобрете́ние** ойлоп чыгарылган нерсени патенттөө.

ПАТЕ'ТИКА *ж.* патетика (*бир нерседе патетикалык тондун же элементтин болушу*).

ПАТЕТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое патетикалык (*күчтүү таасир кыла турган, кубанта турган же күйдүрө турган*); **патети́ческий тон ре́чи** сөздүн патетикалык тону.

ПАТЕФО'Н *м.* патефон.

ПАТЕФО'ННЫЙ, -ая, -ое **патефон**-*го т.*; **патефо́нные пласти́нки** патефон пластинкалары.

ПАТОГЕНЕ'З *м. мед.* патогенез (*бир оору процессинин өөрчүшүнүн ырааттуулугу*).

ПА'ТОКА *ж.* патока, шире (*крахмалдын кантка айланып жетпеген түрү, коюу таттуу зат*); **варе́нье на па́токе** патокада кайнатылган варенье.

ПАТО'ЛОГ *м. мед.* патолог (*патология боюнча специалист*).

ПАТОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1. патология**-*га т.*; патологиялык; **патологи́ческая анато́мия** патологиялык анатомия (*ар түрдүү оорулардын натыйжасында органдарда жана ткандардын түзүлүшүндө болуучу өзгөрүүлөрдү изилдөөчү патологиянын бир бөлүмү*); **2.** *перен.* оорулуу, нормадан тайган.

ПАТОЛО'ГИЯ *ж.* **1.** *мед.* патология (*бардык нормадан тайган кубулуштарды изилдөөчү, организмдеги оору процесстери жөнүндөгү илим*); **2.** *перен.* оорулуу, нормадан тайган.

ПА'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое **патока**-*га т.*; **па́точное варе́нье** патока вареньеси.

ПАТРИА'РХ *м.* **1.** *ист.* патриарх (*уруу коомунун улуу мүчөсү, аксакалы*); **2.** *церк.* патриарх (*православный чиркөөдө — жогорку дин бийлигине ээ болгон дин адамынын титулу*); **3.** *перен.* аксакал, карыя.

ПАТРИАРХА'ЛЬНОСТЬ *ж.* патриархалдуулук (*эскичилдик; аксакалдар, ата-бабалар доорундагы салт-санаага багынуучулук, жаңы маданиятка каршылык*).

ПАТРИАРХА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** *ист.* патриархалдуу, патриархалдык (*см.* **патриа́рх** 1); **патриарха́льный строй** коомдун патриархалдык түзүлүшү; **2.** *перен.* патриархалдык (*эски; аксакалдар, ата-бабалар дооруна т.*); **патриарха́льные взгля́ды** патриархалдык көз караштар.

ПАТРИАРХА'Т *м. ист.* патриархат (*уруктун башында патриарх турган уруулук коомдун формасы*).

ПАТРИА'РШИЙ, -ая, -ее **патриарх** 2-*ге т.*

ПАТРИМОНИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *юр.* патримониалдуу, патримониалдык (*укумдан тукумга калган, уруулук*).

ПАТРИО'Т *м.* патриот (*патриотизм менен шыктанган адам*).

ПАТРИОТИ'ЗМ *м.* патриотизм (*өз ата мекенине, өз элине берилгендик, аларды чексиз сүйүү жана өз родинасы үчүн ар кандай баатырдыкка жана курман болууга ар дайым даяр тургандык*); **сове́тский патриоти́зм** советтик патриотизм.

ПАТРИОТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **патриот**-*ко т.*; патриоттук; **патриоти́ческие чу́вства** патриоттук сезимдер.

ПАТРИОТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **патриоти́ческий.**

ПАТРИ'ЦИЙ *м. ист.* патриций (*Байыркы Римдеги аристократ, ак сөөк*).

ПАТРО'Н I *м.* **1.** *ист.* патрон (*Байыркы Римде — өзүнүн эркиндикке коё берген адамдарын коргоочу жана колдоочу толук укуктуу гражданин*); **2.** (*глава предприятия*) патрон, ээ (*капиталисттик өнөр жай ээси*); **3.** *перен.* (*покровитель*) колдоочу.

ПАТРО'Н II *м.* **1.** *воен.* патрон (*ок чапталган мылтык жези*); **2.** *тех.* патрон (*ар түрдүү приборлордо бир нерсени киргизип бекитүүчү көңдөй түтүк же цилиндр*); **электри́ческий патро́н** электр патрону; **3.** (*образец для выкройки*) патрон, үлгү; **патро́н для руба́шки** көйнөктүн үлгүсү.

ПАТРО'ННЫЙ, -ая, -ое **патрон** II-*ге т.*; **патро́нная ги́льза** патрон гильзасы, атылган жез; **патро́нный заво́д** патрон заводу.

ПАТРОНТА'Ш *м.* патронташ, ок салгыч.

ПАТРУЛИ'РОВАТЬ *несов. кого-что, воен.* патруль менен кайтаруу, патруль менен коргоо.

ПАТРУ'ЛЬ *м.* патруль (*коргоого коюлган куралдуу кичине отряд*).

ПАТРУ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1. патруль**-*га т.*; **патру́льная слу́жба** патруль кызматы; **2.** *в знач. сущ. м.* патрульный (*патрулда туруучу сакчы*).

ПА'УЗА *ж.* **1.** пауза, тыныш (*сүйлөө арасындагы тыныгуу*); **2.** *муз.* пауза (*музыка тыбыштарында ирети менен келген, ритм менен тартиптелген тыныгуулар*).

ПАУ'К *м.* жөргөмүш.

ПАУКООБРА'ЗНЫЕ *мн.* (*ед.* **паукообра́зное** *ср.*) *зоол.* жөргөмүш сымалдар.

ПАУПЕРИ'ЗМ *м.* пауперизм (*капиталисттик өлкөлөрдө эмгекчилердин массалык жакырдануусу*).

ПАУТИ'НА *ж.* **1.** жөргөмүш тору (уясы, желеси); **2.** *перен.* тор, тор жаюу, куру жалаа жармаштыруу; **опу́тать паути́ной лжи** калп жалаа жармаштыруу.

ПА'ФОС *м.* пафос (*көңүл эргүү, жандануу*); **говори́ть с па́фосом** пафос менен сүйлөө; **па́фос созида́тельного труда́** чыгармачылыктуу эмгектин пафосу.

ПАХ *м. анат.* чап, жука чурай.

www.bizdin.kg

ПА'ХАРЬ *м.* жер айдоочу, сокочу.

ПАХА'ТЬ *несов. что* жер айдоо, кош айдоо; **паха́ть по́ле под пар** талааны шүдүгөр кылып айдоо; ◇ **мы паха́ли** *разг. ирон.* биз да жер айдаганбыз (*өзү бир ишке катышпай эле, мен дагы бүтүрүштүм деп куру мактануучу киши жөнүндө айтылат*).

ПА'ХНУТЬ *несов.* **1.** жыттануу; **2.** *чем, перен.* сезилүү, =чудай болуп туруу, жыты келүү; **де́ло па́хнет ссо́рой** бул иштен чатак чыкчудай болуп турат; **па́хнет весно́й** жаздын жыты келип калды; **па́хнет по́рохом** согуш коркунучу туулуп турат.

ПАХНУ'ТЬ *сов. чаще безл. чем* жел келе калуу; **пахну́ло свежестью** салкын жел келе калды.

ПАХОВО'Й, -а́я, -о́е **пах**-*ка т.*; чаттагы, жука чурайдагы.

ПА'ХОТА *ж.* жер айдоо.

ПА'ХОТНЫЙ, -ая, -ое айдалуучу, эгин эгилүүчү, айдоого жарамдуу; **па́хотная земля́** айдоого жарамдуу жер.

ПА'ХТАНЬЕ *ср.* **1.** (*действие*) май бышуу, май түшүрүү, май чайкоо; **2.** (*сыворотка*) док (*майдын сары суусу; майдан калган сары суу*).

ПА'ХТАТЬ *несов. что* май бышуу, май түшүрүү, май чайкоо.

ПАХУ'ЧЕСТЬ *ж.* жыттуулук, жыт.

ПАХУ'ЧИЙ, -ая, -ее жыттуу; **паху́чая трава́** жыттуу чөп.

ПАЦИЕ'НТ *м.* пациент (*врачта дарылануучу адам*).

ПАЦИЕ'НТКА *женск. р. к* **пацие́нт;** пациентка.

ПАЦИФИ'ЗМ *м. полит.* пацифизм (*тынчтыкты сактоо деген ураан менен кандай гана согушка болсо да, улуттук-боштондук үчүн болгон жана адилеттүү согуштарга да каршы чыгуучу буржуазиялык агым*).

ПАЦИФИ'СТ *м. полит.* пацифист (*пацифизмди жактоочу*).

ПА'ЧЕ *уст.*: **тем па́че** андан бетер; **е́сли он не зна́ет, то я тем па́че** ал билбесе, мен андан бетер; **па́че ча́яния** болуп калса, кала турган болсо; непада; **е́сли он па́че ча́яния придёт** ал непада келип калса.

ПА'ЧКА *ж.* **1.** пачка, байлам, таңык, бир топ; **па́чка пи́сем** бир топ кат; **па́чка пече́нья** бир пачка печенье; **2.** *театр.* пачка (*жука кездемеден тигилген, каттап кийилүүчү балериналардын кыска юбкасы*).

ПА'ЧКАМИ *нареч.* топ-тобу менен, биринин артынан бири; **стреля́ть па́чками** топ-тобу менен ок чыгаруу.

ПА'ЧКАТЬ *несов.* **1.** *кого-что* (*грязнить*) булгоо, кирдетүү; **па́чкать ру́ки** колду булгоо; **2.** *что* (*делать что-л. грязно*) булгоо, ыпыластоо, бүлдүрүү; **он не рису́ет, а па́чкает** ал сүрөт тартпай эле булгап жатат; ◇ **па́чкать чьё-л. и́мя (репута́цию)** наамын булгоо; **ру́ки па́чкать не хо́чется** *разг.* колумду булгагым келбейт.

ПА'ЧКАТЬСЯ *несов.* **1.** (*грязниться*) булгануу, кирдөө, шалтактоо; **2.** *перен. разг.* булгануу, кирделүү, жаман аттуу болуу; **па́чкаться не хо́чется** булгангым келбейт, жаман аттуу болгум келбейт.

ПАЧКОТНЯ' *ж. разг. пренебр.* ыпылас, жаман жасалган нерсе (*жазуу, сүрөт*).

ПАЧКУ'Н *м. разг. пренебр.* булгоочу; кирдетүүчү, ишти ыпылас жасоочу.

ПАЧКУ'НЬЯ *женск. р. к* **пачку́н.**

ПАША' *м.* паша (*султан Турциясында жана мурунку Египетте жогорку согуштук жана граждандык сановниктердин титулу*).

ПА'ШНЯ *ж.* айдоо, айдалган жер.

ПАШТЕ'Т *м.* паштет (*эттен, боордон эзип, жуурулп жасалган тамак; арасына ошол эле этти салып бышырылган нандын бир түрү*).

пашу', па́шешь *и т. д. наст. вр. от* **паха́ть.**

ПА'ЮСНЫЙ, -ая, -ое: **па́юсная икра́** паюс икрасы (*туздалып катырылган кара икранын бир сорту*).

ПАЯ'ЛЬНИК *м. тех.* паяльник (*данекердегич, кандагыч аспап*).

ПАЯ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *тех.* данекердегич, кандагыч; **пая́льная ла́мпа** кандагыч лампа.

ПАЯ'ЛЬЩИК *м.* данекерчи, данекердегич, кандоочу, кандоочу.

ПАЯ'СНИЧАТЬ *несов. разг.* кылжындоо, кылжактоо, ыржалактоо.

ПАЯ'ТЬ *несов. что* данекердөө, кандоо.

ПАЯ'Ц *м.* **1.** *театр. уст.* маскарапоз; **2.** *перен.* кылжакей, кылжыңдаган киши.

ПВО (противовозду́шная оборо́на) ПВО (абадан болгон чабуулга каршы коргонуу).

ПЕВЕ'Ц *м.* **1.** обончу, обон салуучу; **о́перный певе́ц** опера обончусу; **2.** *уст.* (*поэт*) ырчы, поэт.

ПЕВИ'ЦА *женск. р. к* **певе́ц** 1.

ПЕВУ'Н *м. разг.* обончу.

ПЕВУ'НЬЯ **1.** *женск. р. к* **певу́н; 2.** *ж.* (*птичка*) сайроочу (*мис. булбул*).

ПЕВУ'ЧЕСТЬ *ж.* обондуулук, уккулуктуулук, жумшактык (*ун жөнүндө*).

ПЕВУ'ЧИЙ, -ая, -ее обондуу, уккулуктуу, жумшак (*ун жөнүндө*).

ПЕ'ВЧЕСКИЙ, -ая, -ое **певчий** 2-*ге т.*

ПЕ'ВЧИЙ, -ая, -ее **1.** сайроочу, сайрагыч; **пе́вчие пти́цы** сайроочу куштар; **2.** *в знач. сущ. м. церк.* чиркөөдөгү хорго катышуучу.

ПЕ'ГИЙ, -ая, -ое ала (*аттын түсү жөнүндө*).

ПЕД- *татаал сөздөрдүн «педагогикалык, педагогдук» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **педучи́лище** педагогикалык окуу жайы.

ПЕДАГО'Г *м.* педагог (*окутуучу, мугалим*).

ПЕДАГО'ГИКА *ж.* педагогика (*окутуу жана тарбиялоо методдору жөнүндөгү илим*).

ПЕДАГОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **педагог**-*го*, **педагогика**-*га т.*; педагогикалык, педагогдук; **педагоги́ческий институ́т** педагогикалык институт; **педагоги́ческие спосо́бности** педагогикалык шыктуулук; **педагоги́ческая де́ятельность** педагогдук кызмат.

ПЕДАГОГИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое тарбиялоо ыгын билген, тарбиялоо ишине эптүү; **педагоги́чный посту́пок** тарбиялоо ишине ылайык, туура келүүчү иш.

ПЕДА'ЛЬ *ж.* педаль (*машиналардагы же музыкалык инструменттердеги бут менен баса турган рычаг, тээк*).

ПЕДА'НТ *м.* педант (*өтө эле бышыксынган, тыкансынган майдачыл адам*).

ПЕДАНТИ'ЗМ *м.* педантизм (*педанттын жүрүш-турушу, ой-пикири*).

ПЕДАНТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **педантизм**-*ге т.*; педанттык.

ПЕДА'НТКА *женск. р. к* **педа́нт;** педантка.

ПЕДВУ'З *м.* (педагоги́ческое вы́сшее уче́бное заведе́ние) педвуз (педагогикалык жогорку окуу жайы).

ПЕДЕРА'СТ *м.* педераст (*эркек жөнүндө — эркекке асылуучу, эркек менен жакындашуучу, бачабаз же бача*).

ПЕДЕРА'СТИЯ *ж.* педерастия (*эркек менен эркек жакындашуучулук, бачабаздык*).

ПЕДИА'ТР *м. мед.* педиатр (*балдар оорулары боюнча специалист*).

ПЕДИАТРИ'Я *ж. мед.* педиатрия (*балдар оорулары жөнүндөгү илим*).

ПЕДИКЮ'Р *м.* педикюр (*буттун тырмактарын алып, катып чор болгон жерлерин жонуу, тазалоо*).

ПЕДИНСТИТУ'Т *м.* (педагоги́ческий институ́т) пединститут (педагогикалык институт).

ПЕДО'МЕТР *м.* педометр (*басып өтүлгөн, шилтелген кадамды автоматтык жол менен эсептөөчү аппарат*).

ПЕДУЧИ'ЛИЩЕ *ср.* (педагоги́ческое учи́лище) педучилище (педагогикалык окуу жайы).

www.bizdin.kg

ПЕЙЗА'Ж *м.* пейзаж (1. *кандайдыр бир жердин, табияттын көрүнүшү;* 2. *табияттын көрүнүштөрү тартылган картина*).

ПЕЙЗАЖИ'СТ *м.* пейзажчы (*сүрөтчү*).

ПЕКА'РНЫЙ, -ая, -ое нан бышыруучу; **пекáрное дéло** нан бышыруу иши.

ПЕКА'РНЯ *ж.* пекарня, наабайкана, нан бышыруучу жай.

ПЕ'КАРЬ *м.* нанчы, нан бышыруучу, наабайчы.

ПЕКЛЕВА'ННЫЙ, -ая, -ое: **пеклевáнная мукá** майда тартылып, жакшы эленген ун; **пеклевáнный хлеб** ушул ундан жасалган нан.

ПЕ'КЛО *ср. разг.* 1. күндүн ачуу тийген жери, өтө ысык күн; **попáсть в сáмое пéкло** *перен.* кызыл оттун, кызыл чоктун ичинде калуу; 2. *обл.* (*преисподняя*) тозок.

ПЕЛЕНА' *ж.* 1. *уст.* жапкыч; 2. *перен.* тунарык, тунаруу; **пеленá тумáна** туман тунарыгы.

ПЕЛЕНА'ТЬ *несов. кого-что* ороо, чулгоо, бөлөө; **пеленáть ребёнка** баланы ороо.

ПЕ'ЛЕНГ *м. мор., ав.* пеленг (*компас стрелкасынын багыты менен көрүнгөн зат же угулган добуш жактын ара бурчу*).

ПЕЛЕНГА'ТОР *м. мор., ав.* пеленгатор (*пеленгация жүргүзүүчү аппарат*).

ПЕЛЕНГА'ЦИЯ *ж. мор., ав.* пеленгация (*пеленг менен аныктоо, ырастоо*).

ПЕЛЕНГОВА'ТЬ *несов. что, мор., ав.* пеленгалоо (*учуп келе жаткан самолёттон же деңиздеги кемелерден, чыккан үндүн кайсы жерде экендигин белгилөө*).

ПЕЛЁНКА *ж.* ороо, жалаяк; ◇ **с пелёнок** ымыркай кезинен эле.

ПЕЛЕРИ'НА *ж.* пелерина (*аялдар көйнөктүн сыртынан жамынуучу, колдун карысына чейин түшүп турган кең жака*).

ПЕЛИКА'Н *м. зоол.* биргазан (*ири суу кушу*).

ПЕЛЬМЕ'НИ *мн.* мантуу (*паровые*), чүчбара.

ПЕ'МЗА *ж.* пемза (*бир нерсени тазартуу, сулуулоо үчүн колдонулуучу жеңил майда тешиктүү таш*).

ПЕ'НА *ж.* 1. көбүк; **морскáя пéна** деңиз көбүгү; **мы́льная пéна** самын көбүгү; 2. тер; **покры́тый пéной** (*о лошади*) тер баскан, кара терге түшкөн; ◇ **с пéной у рта** оозунан көбүк буркулдатып, жини келип.

ПЕНА'Л *м.* калем соот, калем куту, калем салгыч.

ПЕНЁК *м. уменьш. от* **пень** дүмүрчө, кичине дүмүр.

ПЕ'НИЕ *ср.* ырдоо, обон салуу; сайроо (*птиц*); кыйкыруу (*петуха*); **пéние соловья́** булбулдун сайрашы.

ПЕ'НИСТЫЙ, -ая, -ое көбүктүү, көбүктөнгөн, көбүргөн, көбүрсүгөн; **пéнистые морски́е вóлны** көбүктүү деңиз толкундары.

ПЕ'НИТЬ *несов. что* көбүктөө, көбүктөндүрүү.

ПЕ'НИТЬСЯ *несов.* көбүктөнүү, көбүрүү, көбүрүп чыгуу.

ПЕНИЦИЛЛИ'Н *м. фарм.* пенициллин (*көк даттуу көбөрлөрдүн кээ бир түрүнөн алынуучу дарылык препарат*).

ПЕ'НКА I *ж.* каймак, көбүк (*бышырылган сүттүн бети*); **снимáть пéнки** 1) каймагын алуу; 2) *перен.* каймагын алуу (*шитебей, эмгек кылбай бир нерсенин ыракатын, пайдасын көрүү*).

ПЕ'НКА II *ж. мин.* пенка (*отко чыдамдуу, майда-майда жылчыктуу жеңил минерал*).

ПЕ'ННЫЙ, -ая, -ое *уст.* көбүктүү, көбүк каптаган.

ПЕНСИОНЕ'Р *м.* пенсионер (*пенсия алуучу*).

ПЕНСИОНЕ'РКА *женск. р.* к **пенсионéр**; пенсионерка.

ПЕНСИО'ННЫЙ, -ая, -ое **пенсия**-*га т.*; **пенсиóнная кни́жка** пенсия книжкасы; **пенсиóнное обеспéчение** пенсия менен камсыздандыруу.

ПЕ'НСИЯ *ж.* пенсия; **персонáльная пéнсия** персоналдык пенсия; **пéнсия по инвали́дности** инвалиддик боюнча берилген пенсия; **быть на пéнсии** пенсияда болуу, пенсия алып жашоо.

ПЕНСНЕ' *ср. нескл.* пенсне (*мурунга кыстырма көз айнек*).

ПЕНЬ *м.* (*мн.* **пни**) дүмүр; ◇ **стоит как пень** *разг.* эч нерсеге түшүнбөй келесоодой болуп турат; **чéрез пень-колóду** *разг.* эптеп-септеп, жүр нарыга салып.

ПЕНЬКА' *ж.* кендир буласы.

ПЕНЬКО'ВЫЙ, -ая, -ое **пенька**-*га т.*; **пенькóвый канáт** кендир аркан.

ПЕ'НЯ *ж.* пеня, өсүм (*бир төлөмдүн мөөнөтүнөн кечиктирилип жиберилгендиги үчүн төлөнүүчү штраф*).

ПЕНЯ'ТЬ *несов. на кого-что, разг.* айыптоо, күнөөлөө, таарынуу; **не пеня́й на меня́** мени айыптаба, менден көрбө.

ПЕ'ПЕЛ *м.* күл (*күйгөндөн калган күл*).

ПЕПЕЛИ'ЩЕ *ср.* 1. *уст.* (*пожарище*) өрт орду; 2. *перен.* (*родной дом*) журт, өз үй, ата конуш; **верну́ться на своё пепели́ще** өз ата конушуна кайтып келүү.

ПЕ'ПЕЛЬНИЦА *ж.* пепельница, тамекинин күлүн салгыч.

ПЕ'ПЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое (*о цвете*) бозомтук, куба; **пéпельные вóлосы** бозомтук чач.

ПЕПСИ'Н *м.* пепсин (1. *физиол.* *карын бездери иштеп чыгаруучу тамакты сиңирүүгө зарыл зат;* 2. *мед.* *тамак сиңирүүнү күчөтүүчү дарынын бир түрү*).

ПЕРВЕ'ЙШИЙ, -ая, -ее (*самый лучший*) эң биринчи, эң сонун, ортон колдой.

ПЕ'РВЕНЕЦ *м.* 1. тун бала, туңгуч бала; 2. *перен.* эң алгачкы, эң туңгуч.

ПЕ'РВЕНСТВО *ср.* биринчилик; **пéрвенство СССР по футбóлу** футбол боюнча СССРдин биринчилиги; **завоевáть пéрвенство** биринчиликти жеңип алуу (ээлөө).

ПЕ'РВЕНСТВОВАТЬ *несов.* биринчи болуу, биринчиликте болуу, алдыда болуу, озук болуу.

ПЕРВИ'ЧНОСТЬ *ж.* биринчилик, алгачкылык; **перви́чность матéрии, втори́чность сознáния** *филос.* материянын биринчилиги, аң-сезимдин экинчилиги.

ПЕРВИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*первый*) биринчи, эң мурунку, алгачкы, а дегендеги, баштапкы; **перви́чный слой земли́** *геол.* жердин эң түпкү, мурунку катмары; **перви́чный перúод болéзни** оорунун алгачкы мезгили; 2. (*начальный*) биринчи, эң мурунку, баштапкы; **перви́чная парторгани́зация** баштапкы партия уюму.

ПЕРВО= *татаал сөздөрдүн «биринчи» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү;* *мис.* **первокýрсник** биринчи курстагы (*студент*).

ПЕРВОБЫТНООБЩИ'ННЫЙ, -ая, -ое алгачкы-общиналык; **первобытнообщи́нный строй** алгачкы-общиналык коомдук түзүлүш.

ПЕРВОБЫ'ТНОСТЬ *ж.* алгачкылык.

ПЕРВОБЫ'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. алгачкы, адепки, маданияттын төмөнкү баскычындагы; **первобы́тный человéк** алгачкы адам; 2. *перен.* (*дикий, некультурный*) артта калган, жапайы, маданиятсыз.

ПЕ'РВОЕ *ср. см.* **пéрвый** 5.

ПЕРВОИСТО'ЧНИК *м.* первоисточник (*алгачкы негизги булагы, түпкү жазма*); **исслéдование по первоистóчникам** первоисточниктер боюнча изилдөө.

ПЕРВОКЛА'ССНИК *м.* биринчи класстын окуучусу.

ПЕРВОКЛА'ССНИЦА *ж.* биринчи класстагы окуучу кыз.

ПЕРВОКЛА'ССНЫЙ, -ая, -ое эң мыкты, эң жакшы сапаттуу, биринчи даражалуу, жогорку даражалуу; **первоклáссный актёр** эң мыкты актёр.

ПЕРВОКУ'РСНИК *м.* биринчи курстагы (*студент*).

ПЕРВОКУ'РСНИЦА *ж.* биринчи курстагы кыз, аял (*студентка*).

ПЕРВОМА'ЙСКИЙ, -ая, -ое: **первомáйская демонстрáция** биринчи май демонстрациясы.

www.bizdin.kg

ПЕ'РВО-НА'ПЕРВО *нареч. разг.* биринчи кезекте, эң алды менен, а дегенде, оболу, мурун, биринчиден, эң мурун, баарыдан мурда.

ПЕРВОНАЧА'ЛЬНО *нареч.* а дегенде, эң мурун, эң абал, мурун, оболтон.

ПЕРВОНАЧА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*самый первый*) биринчи, баштапкы, эң оболку, алгачкы, а дегендеги, мурунку, эң мурдагы; **первонача́льный прое́кт** алгачкы долбоор; **2.** (*являющийся началом*) алгачкы, а дегендеги, баштапкы; **первонача́льные све́дения из грамма́тики** грамматикадан алгачкы маалыматтар; **3.: первонача́льные чи́сла** *мат.* баштапкы (жөнөкөй) сандар (*бирге жана өзүнө гана бөлүнүүчү сандар*).

ПЕРВООСНО'ВА *ж. филос.* эң баштапкы негиз, эң башкы негиз; **мате́рия — первоосно́ва всего́ существу́ющего** материя — дүйнөдөгү бардык нерсенин эң баштапкы негизи.

ПЕРВООЧЕРЕДНО'Й, -а́я, -о́е биринчи иреттеги, биринчи кезектеги, кезек күттүрбөй турган; **первоочередна́я зада́ча** биринчи кезектеги милдет.

ПЕРВОПЕЧА'ТНИК *м. ист.* биринчи китеп басуучу (*басма ишин биринчи жолу киргизген киши*); **ру́сский первопеча́тник Ива́н Фёдоров** орустун биринчи китеп басуучусу Иван Фёдоров.

ПЕРВОПЕЧА'ТНЫЙ, -ая, -ое **1.** басма пайда болгондо биринчи чыккан; **первопеча́тные кни́ги** басма пайда болгондо биринчи чыккан китептер; **2.** биринчи жолу басылган, биринчи басылган, биринчи мертебе басылган; **первопеча́тный текст «Евге́ния Оне́гина»** «Евгений Онегин»дин биринчи жолу басылган тексти.

ПЕРВОПРИЧИ'НА *ж. филос.* баштапкы себеп, эң алгачкы себеп, башкы себеп, эң биринчи себеп.

ПЕРВОПУ'ТОК *м. разг.* кар жаагандан кийинки биринчи чана жолу, жаңы түшкөн жол; **е́хать по первопу́тку** биринчи кар түшкөндө чана менен жүрүү.

ПЕРВОРАЗРЯ'ДНИК *м. спорт.* биринчи разрядчы (*биринчи разрядга ээ болгон спортсмен*).

ПЕРВОРАЗРЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое (*превосходный*) биринчи разряддагы, эң мыкты, эң жакшы.

ПЕРВОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое *уст.* биринчи бала, туңгуч бала, тун бала, туну; **перворо́дный сын** тун уул.

ПЕРВОРОДЯ'ЩАЯ *ж.* тунгуч төрөөчү, биринчи жолу төрөөчү.

ПЕРВОСО'РТНЫЙ, -ая, -ое биринчи сорт, эң мыкты сапаттуу, өтө жакшы; **первосо́ртный това́р** биринчи сорттогу товар.

ПЕРВОСТЕПЕ'ННЫЙ, -ая, -ое өтө керектүү, биринчи даражалуу, эң маанилүү, олуттуу; **собы́тия первостепе́нного значе́ния** эң олуттуу (маанилүү) окуялар.

ПЕРВОТЁЛКА *ж.* кунажын уй.

ПЕРВОЦВЕ'Т *м. бот.* эрте гүлдөгүч (*ар түрдүү жазгы гүлдүү өсүмдүктөрдүн аты*).

ПЕ'РВЫЙ, -ая, -ое **1.** *числ.* биринчи; **пе́рвый том** биринчи том; **в пе́рвых чи́слах а́вгуста** августтун биринчи числолорунда; **2.** (*ранний*) алгачкы, биринчи, а дегендеги; **пе́рвые я́годы** биринчи жемиш; **3.** биринчи, алгачкы, а дегендеги; **пе́рвое вре́мя** эң башында, а дегенде, мурда; **4.** (*лучший*) биринчи, эң мыкты, эң жакшы; **пе́рвый учени́к** эң мыкты окуучу; **5.** *в знач. сущ. ср.* (*первое блюдо*) биринчи (*обеддеги биринчи берилүүчү тамак*); ◇ **полови́на пе́рвого** он эки жарым; **пе́рвый среди́ ра́вных** өз теңдүүлөрүнүн ичиндеги эң биринчиси; **пе́рвым де́лом** эң мурун, баарыдан мурда, биринчи кезекте; **попадёт тебе́ по пе́рвое число́!** *разг.* алды менен таяктын чоңу сага тиет!; **не пе́рвой мо́лодости** жаш эмес, жашап калган, жашы келип калган; **пе́рвый попа́вшийся** а дегенде колуна тийген, биринчи эле кезиккен, а деп жолуккан; **с пе́рвого ра́за** а дегенден эле; **с пе́рвого взгля́да** а дегенде эле, а деп эле көргөндө, биринчи эле көргөндө, биринчи көз карашынан эле; **в пе́рвую о́чередь** баарыдан мурда; **пе́рвая по́мощь** биринчи жардам, алгачкы жардам; **из пе́рвых рук** биринчи колдон (*бирөө аркылуу эмес*); **в пе́рвую го́лову** биринчи кезекте, а дегенде; **пе́рвая скри́пка** 1) биринчи скрипка, негизги скрипка; 2) алдыңкы адам, негизги ролду ээлөөчү адам (*бир иште негизги ролду ойноочу адам*).

ПЕРГА' *ж. бот.* перга, гүл чаңы (*аарылар жыйнап, бирок али балга айландырбаган гүлдүн чаңдары*).

ПЕРГА'МЕНТ *м.* пергамент (**1.** *ист. кагаз ойлоп чыгарылганга чейин жазуу үчүн колдонулган музоо терисинен жасалган жука материал*; **2.** *ист. ушундай материалга жазылган кол жазма*; **3.** *май жана ным өткөрбөй турган кагаз*).

ПЕРГА'МЕНТНЫЙ, -ая, -ое **пергамент**-*ке т.*; **перга́ментная бума́га** пергамент кагазы.

ПЕРЕ= *приставка* 1) *аракеттин бир нерсе аркылуу болгонун билдирет*; *мис.*: **перепл́ыть** сүзүп өтүү, чабак уруп өтүү; **перепры́гнуть** секирип өтүү; **перешагну́ть** аттап өтүү; 2) *бир нерсени жаңыдан, кайтадан иштеп чыгууну билдирет*; *мис.* **переде́лать** жаңыдан иштөө, кайтадан иштөө; 3) *толук экендикти, артык болгондукту, аша болгондукту билдирет*; *мис.*: **пересоли́ть** ашыра туздап коюу; **переси́лить** күчтүүлүк кылуу, басым келүү; **4)** *аракеттин баарына жайыла тургандыгын билдирет*; *мис.* **перечита́ть** баарын окуу; 5) *тең жара бөлүүнү билдирет*; *мис.* **переруби́ть** ортосунан жара чабуу; 6) *аракеттин биргелешип иштелгендигин билдирет*; *мис.* **перегова́риваться** өз ара сүйлөшүү.

ПЕРЕАДРЕСОВА'ТЬ *сов. что* адресин өзгөртүп кайтадан жиберүү.

ПЕРЕБАЗИ'РОВАТЬ *сов. что* жаңы орунга көчүрүү, башка базага орундаштыруу, жайлаштыруу, которуу; **перебази́ровать промы́шленность** өнөр жайды жаңы орунга көчүрүү (которуу).

ПЕРЕБАЗИ'РОВАТЬСЯ *сов.* жаңы орунга көчүрүлүү, башка жаңы базага которулуу, орундаштырылуу, жайлаштырылуу.

ПЕРЕБА'РЩИВАТЬ *несов. см.* **переборщи́ть.**

ПЕРЕБЕГА'ТЬ *несов. см.* **перебежа́ть.**

ПЕРЕБЕЖА'ТЬ *сов.* **1.** (*через что-л.*) жүгүрүп өтүү, чуркап өтүү; **перебежа́ть (че́рез) доро́гу** жолду кесе чуркап өтүү; **2.** (*на другое место*) чуркап өтүү, өтүп кетүү (*башка жакка*); **3.** (*перейти на сторону врага*) качып кетүү, өтүп кетүү, качып өтүү, чыккынчылык кылып качып өтүү (*душмандын тарабына*).

ПЕРЕБЕ'ЖКА *ж. воен.* перебежка; жүгүрүп, чуркап өтүү; жүгүрүп башка орунга баруу (*согуш убагында аскерлердин бир жерден экинчи жерге жүгүрүп өтүшү*); **де́лать перебе́жку** чуркап өтүү.

ПЕРЕБЕ'ЖЧИК *м.* душман жакка качып өткөн киши.

ПЕРЕБЕ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **перебели́ть.**

ПЕРЕБЕЛИ'ТЬ *сов. что* кайтадан агартуу, кайтадан актоо, актап чыгуу.

ПЕРЕБЕСИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*взбеситься — о многих*) жинди болуу, кутуруу (*көп киши, көп жан жөнүндө*); **2.** *перен. разг.* (*остепениться*) жиндиликти коюу, бузукчулук турмушту таштоо, токтолуу, акыл кирүү.

ПЕРЕБИВА'ТЬ *несов. см.* **переби́ть.**

ПЕРЕБИВА'ТЬСЯ *несов. см.* **переби́ться;** ◇ **перебива́ться с хле́ба на квас** *разг.* өлбөстүн күнүн көрүү, эптеп-септеп оокат кылуу.

ПЕРЕБИНТОВА'ТЬ *сов. кого-что* **1.** (*заново*) кайтадан бинттөө, кайтадан таңуу; **2.** (*забинтовать*) бүт бинттеп таштоо, бинттеп таңып таштоо.

ПЕРЕБИНТО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **перебинтова́ть.**

ПЕРЕБИРА'ТЬ *несов. см.* **перебра́ть;** ◇ **перебира́ть стру́ны** кылдарды басуу (*мис. комуздун*); **перебира́ть нога́ми** (*о лошади*) бут солбуу (*жылкы*).

www.bizdin.kg

ПЕРЕБИРА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перебра́ться;** 2. (*сортироваться*) иргелип алынуу, тандалып алынуу; 3. *полигр.* ариптер кайрадан терилүү.

ПЕРЕБИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*убить многих*) кыруу, кыйратуу, кыргын салуу; 2. (*разбить всё, многое*) талкалоо, кыйратуу (*көп нерсени*); 3. *что* (*обить заново*) кайтадан оңдоп каптоо (*жумшак мебелди жаңыртып каптоо*); 4. *кого-что* (*прервать*) сөзүн бөлүү, сөзүнө бөгөт болуу, оозунан сөзүн жулуп алуу; 5. *кого-что, разг.* (*перехватить покупку*) биреөнүн сатып алайын дегенин оозунан сатып ала коюу.

ПЕРЕБИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*разбиться — о многом*) талкалануу, кыйроо (*көп нерсе жөнүндө*); 2. *разг.* (*выйти из нужды*) эптеп кыйынчылык турмуштан кутулуу.

ПЕРЕБО'Й *м.* 1. (*неровность биения*) тамыр текши, бир калыпта сокпоо; **перебо́и в рабо́те се́рдца** жүрөктүн текши сокпогону; 2. (*задержка*) үзгүлтүк, мүчүлүш, токтолуш.

ПЕРЕБОЛЕ'ТЬ *сов.* 1. (*многими болезнями*) көп ооруну башынан өткөрүү, көп оору менен ооруп айыгуу; 2. (*перенести какую-л. болезнь*) ооруп айыгуу; **де́ти переболе́ли ко́рью** балдар кызылча менен ооруп айыгышты.

ПЕРЕБО'Р I *м. разг.* ашык, артык алынган нерсе.

ПЕРЕБО'Р II *м. муз.* чертип ойноо, колду жүгүртүү, кол менен басуу, басып ойноо (*музыкалык аспапты*); **перебо́ры на бая́не** баяндын клавишаларына кол жүгүртүү.

ПЕРЕБО'РКА I *ж.* 1. (*сортировка*) иргөө, тандоо; 2. *полигр.* кайтадан териш (*арипти*).

ПЕРЕБО'РКА II *ж.* (*перегородка*) тосмо (*мис. комнатаны экиге бөлүп турган тактай тосмо*).

ПЕРЕБОРОНИ'ТЬ *сов. что, с.-х.* кайта малалап чыгуу, кайта малалоо.

ПЕРЕБОРОНОВА'ТЬ *сов. см.* **переборони́ть.**

ПЕРЕБОРО'ТЬ *сов.* 1. *кого* (*победить многих*) четинен жеңип чыгуу, басым келүү, баарын жыгуу; 2. *что* (*преодолеть*) жеңүү, чыдоо, чыдап өткөзүү, басуу; **переборо́ть страх** коркунучту жеңүү; **переборо́ть себя́** өзүн өзү басуу, токтотуу.

ПЕРЕБОРЩИ'ТЬ *сов. разг.* ашыра шилтөө, ашырып ийүү, апыртып жиберүү, чектен чыгып кетүү.

ПЕРЕБРА'НИВАТЬСЯ *несов. разг.* тилдешүү, жаакташуу, кер-мур айтышуу.

ПЕРЕБРАНИ'ТЬСЯ *сов. разг.* баары тең бири-бири менен урушуп (жаакташып, керишип, тилдешип, кер-мур айтышып) алуу.

ПЕРЕБРА'НКА *ж. разг.* тилдешүү, урушуу, жаакташуу, тилдешип айтышуу, кер-мур айтышуу.

ПЕРЕБРА'СЫВАТЬ *несов. см.* **перебро́сить.**

ПЕРЕБРА'СЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перебро́ситься;** 2. *страд. к* **перебра́сывать.**

ПЕРЕБРА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*при сортировке*) иргеп алуу, тандап алуу; 2. *кого-что, перен.* (*в памяти*) ирети менен ойлоо, ирети менен эске түшүрүү, биринин артынан бирин эстөө; 3. *что* (*разобрав, сложить вновь*) бирден талдап кайра жыйноо; 4. *что, чего* (*взять по частям*) бөлүп-бөлүп алып коюу; 5. *что, чего* (*взять лишнее*) ашык, артык алып коюу, көп алып жиберүү; 6. *что, полигр.* (*набрать заново*) кайрадан терүү (*арипти*).

ПЕРЕБРА'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*переправиться через что-л.*) өтүү, өтүп алуу; 2. (*переселиться куда-л.*) көчүү, жаңы жерге көчүү, конуш алмаштыруу.

ПЕРЕБРОДИ'ТЬ *сов.* 1. (*стать крепким*) ачып бүтүү, ачып жетилүү; **пи́во переброди́ло** пиво ачып жетилди; 2. (*перекиснуть*) чаңырып калуу (*мис. кымыз, бозо, пиво*).

ПЕРЕБРОСА'ТЬ *сов. что* биринин артынан бирин ыргыта берип бүтүрүү.

ПЕРЕБРО'СИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*через что-л.*) алыс ыргытуу (*ашыра ыргытып таштоо*); 2. *что* (*закинуть за что-л.*) арта салуу; **перебро́сить мешо́к че́рез плечо́** мешокту ийинге арта салуу; 3. *кого-что* (*для переправы*) жасоо, салуу, куруу; **перебро́сить мост че́рез реку́** дайрага көпүрөө салуу; 4. *кого-что, перен.* (*переместить*) жиберүү, жөнөтүү, жайгаштыруу, которуу, которуп алып баруу, башка орунга дайындоо; **перебро́сить войска́ на друго́й фронт** войсколорду башка фронтко алып баруу.

ПЕРЕБРО'СИТЬСЯ *сов.* 1. (*распространиться*) жармашуу, каптоо, жайылуу, тароо, өтүү, көчүү, жетүү, **ого́нь перебро́сился на сосе́дний дом** өрт коңшулаш үйгө жармашты; 2. *чем* (*перекинуться*) ыргытышуу; **перебро́ситься мячо́м** топ ыргытышуу; ◇ **перебро́ситься не́сколькими слова́ми** бир аз сүйлөшүү.

ПЕРЕБРО'СКА *ж.* жиберүү, жөнөтүү, жайгаштыруу, которуштуруу, которуп алып баруу, башка орунга жиберүү, башка жерге көчүрүү; **перебро́ска войск** войсколорду бир жерден экинчи жерге алып баруу.

ПЕРЕБУДИ'ТЬ *сов. кого* ойготуп чыгуу; **перебуди́ть всех в до́ме** үйдөгүлөрдүн бардыгын ойготуп чыгуу.

ПЕРЕБЫВА'ТЬ *сов.* 1. (*всюду*) болуу, туруу, бардык жерде болуу, бардык жерди кезүү, ар жерде болуу; 2. (*в разное время*) келип кетүү, келип-кетип туруу.

ПЕРЕВА'Л *м.* 1. (*действие*) ашуу, ашып өтүү; **перева́л че́рез хребе́т** кырдан ашып өтүү; 2. (*дорога через хребет*) ашуу, бел, дабан.

ПЕРЕВА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **перевали́ть.**

ПЕРЕВА'ЛИВАТЬСЯ *несов.* (*о походке*) оонап басуу; чайкалып, теңселип басуу.

ПЕРЕВАЛИ'ТЬ *сов.* 1. *что, разг.* (*переложить, перебросить*) которуштуруп салуу; 2. *что* (*через горный хребет*) ашуудан ашуу, ашып өтүү; 3. *безл. разг.* (*о времени, о возрасте*) өтүү, ашуу, оош; **перевали́ло за́ по́лночь** түн ортосунан ооду; **ему́ перевали́ло за́ со́рок** ал кырктан ашты.

ПЕРЕВА'ЛКА *ж.* 1. (*грузов*) которуштуруп салуу, которуштуруп жүктөө; 2. (*перевалочный пункт*) жүктү которуштуруп жөнөтүүчү пункт.

ПЕРЕВА'РИВАНИЕ *ср.* сиңирүү, сиңүү (*аш, тамак*).

ПЕРЕВА'РИВАТЬ *несов. см.* **перевари́ть;** ◇ **я не перева́риваю лжи** *разг.* мен калпты жек көрөм, мен калпка чыдай албайм.

ПЕРЕВА'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перевари́ться;** 2. *страд. к* **перева́ривать.**

ПЕРЕВАРИ'МЫЙ, -ая, -ое сиңүүчү, сиңирилүүчү, сиңгиликтүү; **легко́ перевари́мая пи́ща** жеңил сиңүүчү тамак.

ПЕРЕВАРИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*заново*) кайтадан бышыруу, кайта кайнатуу; 2. *что* (*больше чем нужно*) өтө бышырып жиберүү, ашыра бышырып жиберүү, өткөрө кайнатып жиберүү; 3. *что* (*о желудке*) сиңирүү (*ашты, тамакты*); 4. *кого-что, перен.* (*стерпеть, перенести*) чыдоо, көнүү.

ПЕРЕВАРИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*больше чем нужно*) өтө бышып кетүү, ашыра бышып кетүү, өтө кайнап кетүү; 2. (*при пищеварении*) сиңүү (*аш, тамак*).

ПЕРЕВЕЗТИ' *сов. кого-что* 1. (*в другое место*) ташуу, ташып бүтүү, ташып түгөтүү, башка орунга ташып баруу; 2. (*через что-л.*) ташып өткөрүү, алып өтүү, алып чыгуу; **перевезти́ пу́тников че́рез реку́** жолоочуларды өзөндөн өткөрүү.

ПЕРЕВЕРНУ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* оодаруу, көңтөрүү, коңторуу, көмкөрүү; **переверну́ть бо́чку вверх дно́м** бочканы (челекти) көңтөрүү; **переверну́ть страни́цу** баракты оодаруу; 2. *что, разг.* (*перелицевать*) аңтарып тигүү.

ПЕРЕВЕРНУ'ТЬСЯ *сов.* оодарылуу, көңтөрүлүү, көмкөрүлүү, которулуу, аласалуу; **переверну́ться на друго́й бок** бир жамбашынан экинчисине которулуп жатуу.

ПЕРЕВЕРСТА'ТЬ *сов. что, полигр.* кайра вёрсткалоо.

ПЕРЕВЁРСТКА *ж. полигр.* кайра вёрсткалоо.

ПЕРЕВЁРСТЫВАТЬ *несов. см.* **переверста́ть.**

ПЕРЕВЁРТЫВАТЬ *несов. см.* **переверну́ть.**

ПЕРЕВЁРТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **переверну́ться;** 2. *страд. к* **перевёртывать.**

www.bizdin.kg

ПЕРЕВЕ'С *м.* (*преимущество*) басымдуулук, басым, басым келүү, мыктылык кылуу, ашыктык кылуу; **перевéс на нáшей сторонé** басымдуулук биздин жакта; **взять перевéс** *в чём-л. бир нерседен* басымдуулукту алуу; **численный перевéс** сан жагынан басымдуулук.

ПЕРЕВЕ'СИТЬ *сов.* 1. *что* (*взвесить заново*) кайтадан тартуу, кайтадан таразалоо, кайтадан өлчөө; 2. *что* (*повесить на другое место*) башка жерге асуу, башка жерге илүү; экинчи жерге илүү, оонтуруп илүү; 3. *кого-что* (*перетянуть весом*) оордук кылуу, басып кетүү, оодарып кетүү, оор келүү, салмактуу келүү; 4. *перен.* басым келүү; **нáше мнéние перевéсило** биздин пикирибиз басым келди.

ПЕРЕВЕ'СИТЬСЯ *сов.* асылуу, асылып туруу, арта салынып туруу; **перевéситься чéрез забóр** дубалга арта салынып туруу.

ПЕРЕВЕСТИ' *сов.* 1. *кого-что* (*переместить*) көчүрүү, которуштуруу, которуу, оонтуруу, алып баруу (*башка жерге*); **перевестú больнóго из однóй палáты в другýю** оорууну бир палатадан экинчиге которуу; 2. *кого* (*через что-л.*) өткөрүү, өткөзүү, алып өтүү, өткөзүп коюу; **перевестú слепóго чéрез ýлицу** сокурду көчөдөн өткөрүп коюу; 3. *кого* (*назначить*) которуу, көчүрүү, оонтуруу, башка жакка дайындоо; **перевестú на нóвую дóлжность** жаңы кызматка которуу; 4. *кого* көчүрүү, өткөрүү (*окуучуну класстан класска*); **перевестú во вторóй класс** экинчи класска көчүрүү; 5. *что* (*передвинуть*) жылдыруу; **перевестú стрéлку часóв** сааттын стрелкасын жылдыруу; 6. *что* (*деньги и т. п.*) перевод кылуу, жиберүү; 7. *что* (*на другой язык*) которуу (*бир тилден экинчи тилге*); 8. *что* (*в другую систему измерения*) айландыруу, которуу, көчүрүү; **перевестú на метрúческие мéры** метр өлчөөсүнө айландыруу; 9. *что* (*свести изображение*) көчүрүү; **перевестú рисýнок** *на что-л.* сүрөттү *бир нерсенин* бетине көчүрүп түшүрүү; 10. *что*, *разг.* (*истребить*) кыруу, жоюу, тукум курут кылуу; **перевестú мышéй** чычкандарды кыруу; 11. *что*, *разг.* (*попусту истратить*) курулай сарып кылуу, бекеринен жок кылуу; ◇ **перевестú дух (дыхáние)** эс алуу, тыныгуу.

ПЕРЕВЕСТИ'СЬ *сов.* 1. (*в другой город, учреждение*) өтүү, которулуу; 2. *разг.* (*исчезнуть, кончиться*) соолуу, тукум курут болуу, куруп бүтүү, жоюлуу.

ПЕРЕВЕ'ШАТЬ *сов.* 1. *что* (*повесить всё, много*) баарын *же* көбүн илип коюу; 2. *что* (*взвесить всё, много*) баарын *же* көбүн кайрадан өлчөө, кайтадан таразага тартуу; **перевéшать всю мукý** бардык унду кайтадан таразага тартуу; 3. *кого* (*казнить всех, многих*) баарын *же* көбүн дарга асып өлтүрүү.

ПЕРЕВЕ'ШИВАТЬ I *несов. см.* **перевéсить.**

ПЕРЕВЕ'ШИВАТЬ II *несов. см.* **перевéшать** 1, 2.

ПЕРЕВЕ'ШИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перевéситься;** 2. *страд. к* **перевéшивать** 1.

ПЕРЕВИВА'ТЬ *несов. см.* **перевúть.**

ПЕРЕВИВА'ТЬСЯ *несов. см.* **перевúться.**

ПЕРЕВИДА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* көптү көрүү, башынан көптү өткөрүү; **мнóго я перевидáл на своём векý** мен өз өмүрүмдө көптү көрдүм, көп нерсени башымдан өткөрдүм.

ПЕРЕВИНТИ'ТЬ *сов. что* 1. (*заново*) кайрадан буроо, кайрадан бурамалоо; 2. (*слишком туго*) өтө катуу бурап таштоо, өткөрө бурап салуу.

ПЕРЕВИ'НЧИВАТЬ *несов. см.* **перевинтúть.**

ПЕРЕВИРА'ТЬ *несов. см.* **переврáть.**

ПЕРЕВИ'ТЬ *сов. что* 1. (*свить заново*) кайрадан эшүү, чыйратуу, өрүү; 2. (*переплести*) чырмоо, кошо өрүү.

ПЕРЕВИ'ТЬСЯ *сов.* оролушуу, чырмалышуу.

ПЕРЕВО'Д *м.* 1. (*назначение*) которуу (*кызматта иштен экинчи ишке которуу*); 2. (*денежный*) перевод; **получúть перевóд на двéсти рублéй** эки жүз сом перевод алуу; 3. (*на другой язык*) котормо (*башка тилге*); 4. *разг.* (*бесполезная трата*) курулай сарыптоо, ысырап кылуу.

ПЕРЕВОДИ'ТЬ *несов. см.* **перевестú;** ◇ **не переводя́ дыхáния** эс албай, тыныкпай, тынбай.

ПЕРЕВОДИ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перевестúсь;** 2. *страд. к* **переводúть.**

ПЕРЕВОДНО'Й, -áя, -óе 1. *см.* **перевóдный;** 2. көчүрүлүүчү, көчүрмө; **переводные картúнки** көчүрмө сүрөттөр; **переводнáя бумáга** көчүрмө кагаз.

ПЕРЕВО'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*для перевода денег*) акча жиберилүүчү; **перевóдный бланк** акча жиберилүүчү бланк, перевод бланкы; 2. котормо; **перевóдная литератýра** котормо адабият.

ПЕРЕВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **переводчик**-*ке т.*; котормолук; **перевóдческое искýсство** котормолук искусствосу.

ПЕРЕВО'ДЧИК *м.* котормочу; тилмеч (*устный или в старое время в учреждении*); **перевóдчик с рýсского языкá на киргúзский язык** орус тилинен кыргыз тилине котормочу.

ПЕРЕВО'ДЧИЦА *женск. р. к* **перевóдчик.**

ПЕРЕВО'З *м.* 1. *см.* **перевóзка;** 2. (*место переправы*) өткөөл, кечүү, ташып өтүүчү жай (*суу, дайрадан*).

ПЕРЕВОЗИ'ТЬ *несов. см.* **перевезтú.**

ПЕРЕВО'ЗКА *ж.* ташуу, ташып чыгаруу, ташып өткөрүү; **перевóзка грýзов** жүктөрдү ташып чыгуу.

ПЕРЕВО'ЗНЫЙ, -ая, -ое **перевоз**-*го т.*; **перевóзный пункт** ташылма пункт; **перевóзный прóмысел** *уст.* кирекечтик, арабакечтик.

ПЕРЕВО'ЗОЧНЫЙ, -ая, -ое ташыгыч, ташып турган, ташуучу, өткөрүүчү; **перевóзочные срéдства** ташуучу шаймандар (*араба, унаа, автомобиль ж. б.*).

ПЕРЕВО'ЗЧИК *м.* кайык менен *же* паром менен суудан өткөрүп туруучу; кайыкчы, паромчу.

ПЕРЕВОЛНОВА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* сары санаа кылуу, тынчсыздандыруу, санаасын чыдатпай салуу.

ПЕРЕВОЛНОВА'ТЬСЯ *сов. разг.* тынчсыздануу, санаасы чыдабоо.

ПЕРЕВООРУЖА'ТЬ *несов. см.* **перевооружúть.**

ПЕРЕВООРУЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перевооружúться;** 2. *страд. к* **перевооружáть.**

ПЕРЕВООРУЖЕ'НИЕ *ср.* 1. *воен.* кайтадан куралдандыруу, жаңы курал-жарак менен жабдуу; 2. *перен.* кайтадан жаңыртып жабдуу; кайтадан куралдандыруу, жаңыртып жабдылуу, кайта куралдануу; **технúческое перевооружéние нарóдного хозя́йства** эл чарбалыгын техникалык жактан кайтадан куралдандыруу.

ПЕРЕВООРУЖИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. *воен.* кайтадан куралдандыруу, жаңы курал-жарак менен жабдуу; 2. *чем, перен.* (*переоборудовать*) кайтадан жаңыртып жабдуу, кайтадан куралдандыруу; **перевооружúть промы́шленность нóвой тéхникой** өнөр жайды жаңы техника менен кайтадан жабдуу.

ПЕРЕВООРУЖИ'ТЬСЯ *сов.* 1. *воен.* кайтадан жаңы куралдандырылуу, жаңы курал-жарак менен жабдылуу, жаңыртып куралдандырылуу; 2. *чем, перен.* (*переоборудоваться*) жаңырып жабдылуу, кайта куралдануу.

ПЕРЕВОПЛОТИ'ТЬ *сов. кого-что* жаңы формага, жаңы түргө өткөрүү; жаңы формага, жаңы түргө түшүрүү; **перевоплотúть идéю в нóвом худóжественном óбразе** идеяны көркөм образда жаңы түргө түшүрүү.

ПЕРЕВОПЛОТИ'ТЬСЯ *сов.* жаңы формага, жаңы түргө өтүү; жаңы формага, жаңы түргө түшүү.

ПЕРЕВОПЛОЩА'ТЬ *несов. см.* **перевоплотúть.**

ПЕРЕВОПЛОЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перевоплотúться;** 2. *страд. к* **перевоплощáть.**

ПЕРЕВОПЛОЩЕ'НИЕ *ср.* жаңы формага (жаңы түргө) өткөрүү, жаңы формага (жаңы түргө) түшүрүү (*придание новой формы*); жаңы формага (жаңы түргө) өтүү, жаңы формага (жаңы түргө) түшүү (*принятие новой формы*).

ПЕРЕВОРА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **перевернýть.**

www.bizdin.kg

ПЕРЕВОРА'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **переверну́ться;** 2. *страд. к* **перевора́чивать.**

ПЕРЕВОРО'Т *м.* төңкөрүш, чукул өзгөрүш; **переворо́т в нау́ке** илимдеги төңкөрүш; **госуда́рственный переворо́т** мамлекеттик төңкөрүш.

ПЕРЕВОРОШИ'ТЬ *сов. что, разг.* 1. (*перетряхнуть*) оодарыштыруу, чачкылоо (*мис. чөптү*); 2. (*привести в беспорядок*) баш аламан кылуу.

ПЕРЕВОСПИТА'НИЕ *ср.* кайтадан тарбиялоо.

ПЕРЕВОСПИТА'ТЬ *сов. кого* кайтадан тарбиялоо.

ПЕРЕВОСПИТА'ТЬСЯ *сов.* кайтадан тарбиялануу.

ПЕРЕВОСПИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **перевоспита́ть.**

ПЕРЕВОСПИ'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перевоспита́ться;** 2. *страд. к* **перевоспи́тывать.**

ПЕРЕВРА'ТЬ *сов. что, разг.* жалган нерсени кошуп сүйлөө, калпты аралаштырып сүйлөө, жаңылуу, жаңылыш иштөө, жаңылыш жазуу.

ПЕРЕВЫБИРА'ТЬ *несов. кого-что* кайра шайлоо.

ПЕРЕВЫ'БОРНЫЙ, -ая, -ое **перевыборы**-*га т.*; **переви́борное собра́ние** кайра шайлоо чогулушу.

ПЕРЕВЫ'БОРЫ *только мн.* кайра шайлоо; **перевы́боры местко́ма** месткомду кайра шайлоо.

ПЕРЕВЫ'БРАТЬ *сов. кого-что* кайра шайлоо.

ПЕРЕВЫПОЛНЕ'НИЕ *ср.* ашыра орундоо, ашыра аткаруу, ашыгы менен орундоо; **перевыполне́ние годово́го пла́на** жылдык планды ашыгы менен орундоо.

ПЕРЕВЫ'ПОЛНИТЬ *сов. что* ашыра орундоо, ашыра аткаруу, ашыгы менен орундоо, ашыгы менен аткаруу; **перевы́полнить произво́дственный план** өндүрүш планын ашыгы менен орундоо.

ПЕРЕВЫПОЛНЯ'ТЬ *несов. см.* **перевы́полнить.**

ПЕРЕВЬЮ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **перевью́чить.**

ПЕРЕВЬЮ'ЧИТЬ *сов. кого-что* кайта артуу, кайта жүктөө.

ПЕРЕВЯЗА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*наложить повязку*) таңуу, байлоо, жаңылап таңуулоо; 2. *что* (*обвязать кругом*) ороп таңуу, ороп байлоо; **перевяза́ть паке́т верёвкой** пакетти жип менен ороп таңуу; 3. *что* (*связать заново*) кайтадан тордоо, кайтадан согуу, кайтадан токуу; **перевяза́ть чуло́к** байпакты кайтадан токуу.

ПЕРЕВЯЗА'ТЬСЯ *сов.* (*обвязаться кругом*) оронуп таңынуу, оронуп байлануу.

ПЕРЕВЯ'ЗКА *ж.* таңуу, байлоо; **сде́лать перевя́зку ра́ны** жараны таңуу.

ПЕРЕВЯ'ЗОЧНЫЙ, -ая, -ое *мед.* жара таңуучу, жара таңгыч; **перевя́зочный пункт** жара таңуучу пункт; **перевя́зочные материа́лы** жара таңгыч материалдар.

ПЕРЕВЯ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **перевяза́ть.**

ПЕРЕВЯ'ЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перевяза́ться;** 2. *страд. к* **перевя́зывать.**

ПЕ'РЕВЯЗЬ *ж.* арчынданма илгич, тасма.

ПЕРЕГА'Р *м. разг.* ичкиликтин жыты, ичкиликтен соңку оздогу ачуу кермек даам *жана* коңурсуган жыт; **от него́ несёт перега́ром** андан ичкиликтин жыты буруксуп турат.

ПЕРЕГИ'Б *м.* 1. (*действие*) ийүү; 2. (*линия сгиба*) ийилиш, ийилген жер; 3. *перен.* (*крайность*) перегиб, ашыра чабуу, ашыра шилтеп жиберүү, аша чаап кетүү (*кандайдыр бир иште*).

ПЕРЕГИБА'ТЬ *несов. см.* **перегну́ть.**

ПЕРЕГИБА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перегну́ться;** 2. *страд. к* **перегиба́ть.**

ПЕРЕГЛА'ДИТЬ *сов. что* 1. (*заново*) кайрадан таптоо, кайтадан үтүктөө; 2. (*всё, много*) (*бардыгын, бүтүндөй*) таптап чыгуу, үтүктөп чыгуу; **перегла́дить всё бельё** бардык кирди үтүктөп чыгуу.

ПЕРЕГЛА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **перегла́дить.**

ПЕРЕГЛЯ'ДЫВАТЬСЯ *несов. см.* **перегляну́ться.**

ПЕРЕГЛЯНУ'ТЬСЯ *сов. с кем* карашуу, бир-бирине карап коюу, бир-бирине кара́шып алуу.

ПЕРЕГНА'ТЬ I *сов. кого-что* 1. (*опередить*) кууп өтүү, озуп өтүп кетүү; кууп жетип, озуп кетүү; 2. (*на другое место*) башка жакка айдап баруу, айдап башка жерге алып баруу.

ПЕРЕГНА'ТЬ II *сов. что, тех.* (*подвергнуть перегонке*) тартып тазалоо (*мис. спиртти, нефтини*).

ПЕРЕГНИВА'ТЬ *несов. см.* **перегни́ть.**

ПЕРЕГНИ'ТЬ *сов.* абдан чирүү, аябай чирүү.

ПЕРЕГНОИ'ТЬ *сов. что* бардыгын чиритип жиберүү, абдан чиритүү.

ПЕРЕГНО'Й *м.* чиринди, кара чиринди (*өсүмдүктөрдүн жана айбандардын калдыктары чириген жер*).

ПЕРЕГНУ'ТЬ *сов. что* 1. (*согнуть*) бүгүү, бүктөө; 2. *перен. разг.* перегиб кылуу, ашыра чабуу, ашыра шилтеп жиберүү, аша чаап кетүү; ◇ **перегну́ть па́лку** *разг.* ашыра чабуу; ашыра чаап, жаңылыштык кылуу; өтө кетип калуу.

ПЕРЕГНУ'ТЬСЯ *сов.* эңкейүү, ийилүү, бүгүлүү, бүктөлүү.

ПЕРЕГОВА'РИВАТЬСЯ *несов. с кем* 1. өз ара сүйлөшүү, бири-бири менен сүйлөшүп отуруу; **перегова́риваться с сосе́дом** жанындагы отурган киши менен сүйлөшүп отуруу; 2. (*совещаться*) акылдашуу, кеңешүү.

ПЕРЕГОВОРИ'ТЬ *сов.* 1. *с кем* (*коротко поговорить*) сүйлөшүү, сүйлөшүп алуу, сүйлөшүп ала коюу, бир-эки сөз сүйлөшүү; **переговори́ть по телефо́ну** телефон аркылуу сүйлөшүп алуу; 2. *кого, разг.* сүйлөп жеңүү, катуу сүйлөп башкалардан өтүп кетүү, башкаларга сөз бербей коюу; **его не переговори́шь** сүйлөөдөн аны жеңе албайсың.

ПЕРЕГОВО'РНЫЙ, -ая, -ое: **перегово́рный пункт междугоро́дной телефо́нной ста́нции** шаар аралык телефон станциясынын сүйлөшүү пункту.

ПЕРЕГОВО'РЫ *только мн.* сүйлөшүүлөр, келишим жөнүндө сүйлөшүүлөр, пикир алмашуулар; **ми́рные перегово́ры** тынчтык жөнүндөгү сүйлөшүүлөр.

ПЕРЕГО'Н *м.* 1. (*скота*) айдоо, башка жакка айдап баруу (*мис. малды*); 2. *ж.-д.* (*участок пути*) перегон, эки станциянын аралыгы.

ПЕРЕГО'НКА *ж. хим., тех.* перегонка (*кайнатуу же кызытуу жолу менен затты составдык бөлүмдөрүнө ажыратуу*); **суха́я перего́нка** кургак перегонка; **перего́нка не́фти** нефтини перегонка кылуу.

ПЕРЕГО'ННЫЙ, -ая, -ое **перегонка**-*га т.*; **перего́нный аппара́т** перегонка кылуучу аппарат (*мис. арак, сут, май ж. б. тартуучу*).

ПЕРЕГО'НОЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **перего́нный.**

ПЕРЕГОНЯ'ТЬ *несов. см.* **перегна́ть** I, II.

ПЕРЕГОРА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **перегороди́ть.**

ПЕРЕГОРА'ЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перегороди́ться;** 2. *страд. к* **перегора́живать.**

ПЕРЕГОРА'ТЬ *несов. см.* **перегоре́ть.**

ПЕРЕГОРЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* күйгөн, күйүп кеткен, өтө күйүп кеткен.

ПЕРЕГОРЕ'ТЬ *сов.* 1. күйүп кетүү, жанып кетүү; **ла́мпочка перегоре́ла** лампочка күйүп кетти; 2. (*целиком сгореть*) күйүп бүтүү, бүтүндөй күйүү; **дрова́ в пе́чи перегоре́ли** мештеги отун бүтүндөй күйүп бүттү; 3. (*сгнить*) чирүү, чирип кетүү, кызып кетүү; **наво́з перегоре́л** кык чирип кетти.

ПЕРЕГОРОДИ'ТЬ *сов. что* тосуп бөлүү, тосмолоо, тосмо салуу, бөлө тосуу.

ПЕРЕГОРОДИ'ТЬСЯ *сов. разг.* тосулуу, бөлүнүп тосулуу, тосмолонуу.

ПЕРЕГОРО'ДКА *ж.* тосмо, жыгач тосмо, тосмо там.

ПЕРЕГРЕ'В *м. тех.* өтө кыздыруу, ысытуу; **перегре́в котло́в** казандардын өтө ысытылышы.

ПЕРЕГРЕВА'ТЬ *несов. см.* **перегре́ть.**

ПЕРЕГРЕВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перегре́ться;** 2. *страд. к* **перегрева́ть.**

www.bizdin.kg

ПЕРЕГРЕ'ТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **перегре́ть;** 2. *прил.* өтө кыздырылган, өтө ысытылган; 3. *прил. тех.* өтө кызыган, өтө ысыган; **перегре́тый пар** өтө ысыган буу.

ПЕРЕГРЕ'ТЬ *сов. что* 1. өтө ысытуу; **перегре́ть молоко́** сүттү өтө ысытып жиберүү; 2. *тех.* өтө кыздыруу, өтө ысытуу.

ПЕРЕГРЕ'ТЬСЯ *сов.* өтө ысуу.

ПЕРЕГРУЖА'ТЬ *несов. см.* **перегрузи́ть.**

ПЕРЕГРУ'ЖЕННОСТЬ *ж.* 1. (*напр. машины*) ашыра жүктөлгөндүк, нормадан ашык жүк салынгандык; 2. (*в работе*) ашыра жүктөлгөндүк, жумуштун өтө көптүгү.

ПЕРЕГРУЗИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*сверх меры*) ашыра жүктөө, өткөрө жүктөө, көп жүктөө; 2. *что, перен.* (*сделать слишком громоздким*) өтө ашырып жиберүү, толтуруу; **перегрузи́ть отчёт изли́шними подро́бностями** отчётту ыгы жок майда-чүйдө нерселер менен толтуруп жиберүү; 3. *кого-что, перен.* (*работой*) өтө көп жүктөө, тапшыруу (*иши*); 4. *что* (*переложить груз*) кайтадан жүктөө, оңдоп жүктөө.

ПЕРЕГРУ'ЗКА *ж.* 1. которуп алмаштырып жүктөө, жаңыдан жүктөө; **перегру́зка това́ров** товарларды которуп алмаштырып жүктөө; 2. (*чрезмерная нагрузка*) ашыра жүктөлүү, өтө көп жүктөлүү; **да́же ма́лая перегру́зка маши́ны не допуска́ется** машинаны кенедей да ашыра жүктөөгө жол коюлбайт.

ПЕРЕГРУ'ЗОЧНЫЙ, -ая, -ое **перегрузка**-*га т.*

ПЕРЕГРУППИРОВА'ТЬ *сов. кого-что* кайтадан топтоштуруу, жаңыдан топтоо, кайрадан топтоп чыгуу.

ПЕРЕГРУППИРОВА'ТЬСЯ *сов.* кайтадан топтолушуу, жаңыдан топтолушуу.

ПЕРЕГРУППИРО'ВКА *ж.* кайтадан топтоо, жаңыдан топтоо, кайтадан топтоштуруу, кайрадан группага бөлүү; **перегруппиро́вка во́йск** войсколорду кайтадан (жаңыдан) топтоштуруу.

ПЕРЕГРУППИРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **перегруппирова́ть.**

ПЕРЕГРУППИРО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перегруппирова́ться;** 2. *страд. к* **перегруппиро́вывать.**

ПЕРЕГРЫЗА'ТЬ *несов. см.* **перегры́зть.**

ПЕРЕГРЫ'ЗТЬ *сов.* 1. *что* бөлө тиштөө, кырка тиштөө; кемирип сындыруу, бөлүү; **соба́ка перегры́зла кость** ит сөөктү бөлө тиштеп салды; 2. *кого-что* (*загрызть многих*) талап салуу (*мис. бир ит башка иттерди*); ◇ **перегры́зть го́рло** мойнун жулуп алуу.

ПЕРЕГРЫ'ЗТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*перекусать друг друга*) чайнашуу, тиштешип калуу, тиштешүү, кабышуу, кабышып калуу; 2. *перен.* (*переругаться*) урушуу, тилдешүү, тытышуу; уруша кетүү, тилдеше кетүү, сөгүшө кетүү.

ПЕ'РЕД (ПЕ'РЕДО) *предлог с твор. п.* 1. (*впереди, напротив кого-чего-л.*) алдында, астында; **пе́ред до́мом** үйдүн алдында; **пе́ред ним была́ откры́тая дверь** анын алдында ачык эшик турган экен; 2. (*за некоторое время до чего-л.*) астында, алдыда, мурун, мурунураак, илгерирээк; **он прие́хал пе́ред на́ми** ал биздин алдыбызда келди; 3. (*по отношению к кому-чему-л.*) алдында, астында, -дан; **отвеча́ть пе́ред зако́ном** закон астында, жооп берүү; **не на́до отступа́ть пе́ред тру́дностями** кыйынчылыктардан коркуп, чегинүүгө жарабайт; **я пе́ред ва́ми винова́т** мен сиздин алдыңызда күнөөлүүмүн; 4. (*по сравнению с кем-чем-л.*) караганда, алдында; **он ничто́ пе́ред тобо́й** ал сага караганда түккө турбаган неме.

ПЕРЁД *м. разг.* алды, алды жагы, алдыңкы жагы; **перёд пла́тья** көйнөктүн алды.

ПЕРЕДАВА'ТЬ *несов. см.* **переда́ть.**

ПЕРЕДАВА'ТЬСЯ *несов.* 1. (*вручаться*) өткөрүп берилүү; 2. (*распространяться*) берилүү; **после́дние изве́стия передаю́тся по ра́дио** акыркы кабарлар радио аркылуу берилет; 3. (*излагаться*) баяндалынуу, оозддон-оозго өткөрүлүү; 4. (*о каких-л. свойствах, качествах*) берилүү; 5. (*в чьё-л. распоряжение*) өткөрүлүп берилүү; **де́ло передаётся в суд** иш сотко өткөрүлүп берилет; 6. (*об инфекциях*) жуктурулуу, жугузулуу; 7. *страд. к* **передава́ть.**

ПЕРЕДАВИ'ТЬ *сов. кого-что* басып эзип салуу, эзип таштоо, былчыйтып салуу.

ПЕРЕДА'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое **передача**-*га т.*; өткөзө турган, тапшыра турган, өткөрүп берип турма; **переда́точный механи́зм** өткөрүп турма механизм; **переда́точный акт** өткөрүп берүү актысы, тапшыруу актысы.

ПЕРЕДА'ТЧИК *м. радио* передатчик (*радио толкундарын, электр магнит толкундарын мейкиндикке таратуучу прибор*).

ПЕРЕДА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*вручить, отдать кому-л.*) берүү, берип коюу, колуна берүү, өткөрүп берүү; **переда́ть из рук в ру́ки** колдон-колго берүү; 2. *что* (*сказать, сообщить*) айта баруу, айтып коюу, айтуу, айттыруу, берүү; **переда́ть приве́т** салам айттыруу; **переда́ть прика́з войска́м** войсколорго приказ берүү; **переда́ть ва́жную но́вость** маанилүү жаңылыкты айтуу; 3. *что* (*распространить*) берүү, уктуруу; **переда́ть конце́рт по ра́дио** радио аркылуу концерт берүү; 4. *что* (*изложить*) баяндоо, баян кылуу, айтып берүү; **кри́тик ве́рно пе́редал мысль а́втора** сынчы автордун оюн туура айтып берди; 5. *что* (*какие-л. свойства, качества*) берүү, калтыруу, үйрөтө алуу, бир нерсеге үйрөтүү, өз билгенин бирөөгө берүү; **переда́ть де́тям любо́вь к труду́** балдарга эмгекти сүйүүнү үйрөтүү; 6. *кого-что* (*отдать в чьё-л. распоряжение*) берүү, өткөрүп берүү; **переда́ть де́ло в суд** ишти сотко берүү; **переда́ть престу́пника властя́м** кылмышкерди өкмөткө өткөрүп берүү; 7. *кого-что* (*уступить*) берүү, өткөзүү; **переда́ть свои́ права́ насле́дникам** өз укуктарын мурасчыларына берүү; 8. *что, разг.* (*дать лишнее*) ашык, артык берип коюу; жаңылыш артык берип коюу; **я пе́редал пять рубле́й при поку́пке** мен сатып алып жатканда беш сомду ашык берип коюпмун.

ПЕРЕДА'ТЬСЯ *сов. кому-чему* 1. берилүү, калтырылуу, өткөрүлүү, жуктурулуу; **мне передало́сь его́ волне́ние** анын тынчсызданганы (толкунданганы) мага өттү; 2. (*сдаться, перейти на чью-л. сторону*) өтүү (*чыккынчылык кылып душман жакка өтүү*).

ПЕРЕДА'ЧА *ж.* 1. берүү, тапшыруу, өткөрүү, кийирүү; 2. (*по радио*) берүү; **програ́мма сего́дняшних переда́ч** бүгүнкү берүүлөрдүн программасы; 3. (*напр. больному в больницу*) передача, бир нерсе кийирүү; 4. (*напр. дела в суд*) өткөрүү, өткөрүп берүү; 5. *тех.* передача (*кыймылды биринен экинчисине өткөрүп туруучу механизм*); **цепна́я переда́ча** чынжырдуу передача; ◇ **для переда́чи** берилсин (*баланчага берилсин деп каттын четине жазылган белги*); **без пра́ва переда́чи** бирөөгө берүүгө акысы жок, башкага берилбес (*билет же пропусканын сыртына жазылган жазуу*).

ПЕРЕДВИГА'ТЬ *несов. см.* **передви́нуть.**

ПЕРЕДВИГА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **передви́нуться;** 2. (*ходить*) жылуу, жүрүү, жылып басуу; **больно́й с трудо́м передвига́лся** оору кыйынчылык менен араң эле жылып басып жүрөт; 3. *страд. к* **передвига́ть.**

ПЕРЕДВИЖЕ'НИЕ *ср.* бир орундан экинчи орунга баруу, жылуу, өтүү; бир орундан экинчи орунга алып баруу, жылдыруу, которуу; башка жерге көчүрүү; **передвиже́ние во́йск** войсколорду бир орундан экинчи орунга алып баруу; ◇ **сре́дства передвиже́ния** бир жерден экинчи бир жерге жүрүү каражаты.

ПЕРЕДВИ'ЖКА *ж.* көчмө; **библиоте́ка-передви́жка** көчмө китепкана.

ПЕРЕДВИ'ЖНИК *м. ист.* передвижник (*19 кылымдын экинчи жарымында «көчмө көргөзмө» деп аталган агымга катышуучу реалист-сүрөтчү*).

ПЕРЕДВИЖНО'Й, -ая, -ое 1. жылдырылма; **передвижно́й стол** жылдырылма стол; 2. көчмө, көчүрүлмө; **передвижно́е кино́** көчмө кино.

www.bizdin.kg

ПЕРЕДВИ́НУТЬ *сов.* 1. *кого-что* жылдырып башка жерге коюу, башка жайга которуп коюу, башка орунга жылдыруу (көчүрүү); **передви́нуть войска́** войсколорду башка жерге алып баруу; **передви́нуть часову́ю стре́лку** сааттын стрелкасын жылдырып коюу; 2. *что, перен.* жылдыруу, узартуу, созуу; **передви́нуть сро́ки выполне́ния рабо́ты** ишти бүтүрүү мөөнөтүн жылдыруу.

ПЕРЕДВИ́НУТЬСЯ *сов.* башка орунга жылуу, башка жайга которулуу.

ПЕРЕДЕ́Л *м.* кайтадан бөлүү, кайтадан бөлүштүрүү.

ПЕРЕДЕ́ЛАТЬ *сов. что* 1. (*сделать иначе*) кайтадан жасоо, жаңыдан иштөө, башкача иштеп чыгуу, кайрадан иштеп чыгуу; **переде́лать пальто́** пальтону кайтадан жасоо; 2. *разг.* көп жасоо, көп иштөө; **сего́дня я переде́лал мно́го** дел мен бүгүн көп иш иштедим.

ПЕРЕДЕ́ЛКА *ж.* 1. кайтадан башкача иштөө, кайтадан башкача жасоо, өзгөртүп иштөө, жасоо; **переде́лка прое́кта** долборду кайтадан башкача жасоо; 2. (*переделанная вещь*) кайтадан башкача иштелген нерсе; ◇ **попа́сть в переде́лку** *разг.* балакетке калуу.

ПЕРЕДЕ́ЛЫВАТЬ *несов. см.* **переде́лать.**

ПЕРЕДЁРГИВАТЬ *несов. см.* **передёрнуть.**

ПЕРЕДЁРГИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **передёрнуться;** 2. *страд. к* **передёргивать** (*см.* **передёрнуть** 1—3).

ПЕРЕДЕРЖА́ТЬ *сов. что* 1. (*слишком долго*) ашыра кармап коюу, ашыра тургузуп коюу; **передержа́ть сни́мок** фото сүрөттү ашыра кармоо; 2. *разг.* (*экзамен*) кайтадан берүү.

ПЕРЕДЕ́РЖИВАТЬ *несов. см.* **передержа́ть.**

ПЕРЕДЕ́РЖКА *ж.* 1. *фото* ашыра кармоо, көпкө чейин кармоо, ашык кармап коюу (*плёнканы, пластинканы же фото кагазын жарыкта же проявителде ашыра кармап коюу*); 2. *разг.* кайтадан берүү (*экзаменди*); 3. *разг.* (*искажение*) маанисин атайы бузуу.

ПЕРЕДЁРНУТЬ *сов.* 1. *что* булкуп коюу, булкуп алуу; **передёрнуть во́жжи** можуну алмак-салмак булкуп коюу; 2. *что* (*в карточной игре*) будамайлоо, будамайга салуу, көз жазгыруу; 3. *что, перен.* (*исказить*) будамайлоо, бурмалоо, чаташтыруу; **передёрнуть фа́кты** фактыларды бурмалоо, фактыларды чаташтыруу; 4. *безл. кого-что* ичиркентүү, бүткөн бою чымырап кетүү; **его́ передёрнуло от отвраще́ния** жийиркенгендиктен ал ичиркенди.

ПЕРЕДЁРНУТЬСЯ *сов. разг.* ичиркенүү.

ПЕРЕДНЕНЁБНЫЙ, -ая -ое *лингв.* алдыңкы таңдайчыл (*тилдин бети таңдайдын алдыңкы жагына жакындоо менен жасалуучу тыбыш*).

ПЕРЕДНЕЯЗЫ́ЧНЫЙ, -ая, -ое *лингв.* алдыңкы тилчил (*тилдин алды жагынын катышуусу менен айтылуучу тыбыш*).

ПЕРЕ́ДНИЙ, -яя, -ее алдыңкы, алдыңкы жактагы, алдыдагы; **пере́днее колесо́** алдыңкы дөңгөлөк; **на пере́днем пла́не** алдыңкы планда.

ПЕРЕ́ДНИК *м.* алжапкыч, көкүрөкчө; **де́тский пере́дник** баланын көкүрөкчөсү.

ПЕРЕ́ДНЯЯ *ж.* оозгу үй.

ПЕРЕДО *предлог см.* **пе́ред; передо мно́й** менин алдымда, көз алдымда.

ПЕРЕДОБЕ́ДЕННЫЙ, -ая, -ое түшкү тамактын алдындагы, түшкү тамактан мурунку.

ПЕРЕДОВА́Я *ж.* баш макала.

ПЕРЕДОВЕ́РИТЬ *сов. что кому-чему* өзүнө бирөө ишенип берген нерсени *же* тапшырманы, ишти башка бирөөгө ишенип берүү.

ПЕРЕДОВЕРЯ́ТЬ *несов. см.* **передове́рить.**

ПЕРЕДОВИ́К *м.* алдыңкы, демилгечи, алдыңкы катардагы; **равня́ться на передовико́в произво́дства** өндүрүштүн алдыңкыларына теңелүү; **передовики́ колхо́зных поле́й** колхоз талааларынын алдыңкылары.

ПЕРЕДОВИ́ЦА *ж. разг. см.* **передова́я.**

ПЕРЕДОВО́Й, -а́я, -о́е 1. алдыңкы, алдыдагы, алдыңкы катардагы; **передово́й отря́д** алдыңкы катардагы отряд; **передова́я пози́ция** алдыңкы катардагы позиция; 2. алдыңкы, алдыңкы катардагы; **передова́я те́хника** алдыңкы техника; **передово́й учёный** алдыңкы катардагы окумуштуу; ◇ **передова́я статья́** баш макала.

ПЕРЕДО́К *м.* 1. (*экипажа, повозки*) арабанын алдыңкы жагы; 2. *воен.* (*повозка*) передок (*замбирек сүйрөөчү эки дөңгөлөктүү араба*).

ПЕРЕДО́ХНУТЬ *сов. разг.* кырылуу, өлүп бүтүү.

ПЕРЕДОХНУ́ТЬ *сов. разг.* тынуу, дем алуу, дем алуу үчүн токтоо, тыныгуу, эс алуу.

ПЕРЕДРА́ЗНИВАТЬ *несов. см.* **передразни́ть.**

ПЕРЕДРАЗНИ́ТЬ *сов. кого* эликтөө, тууроо.

ПЕРЕДРА́ТЬСЯ *сов. разг.* кишинин баары менен *же* өз ара мушташуу.

ПЕРЕДРО́ГНУТЬ *сов. разг.* аябай калтырап үшүп кетүү, аябай тоңуу.

ПЕРЕДРЯ́ГА *ж. разг.* кыжы-кужу, ыйкы-тыйкы, чыр-чатак, уруш-кериш; **попа́сть в передря́гу** чыр-чатакка кабылуу, кыжы-кужуга туш келүү.

ПЕРЕДУ́МАТЬ *сов. что* 1. (*изменить решение*) айнуу, айнып калуу, оюн өзгөртүү, пикирин өзгөртүү; 2. (*обдумать многое*) көп ойлоо, көп ойлонуу, ар кандай ойлоп көрүү, жакшылап ойлоп көрүү.

ПЕРЕДУШИ́ТЬ *сов. кого-что, разг.* бардыгын *же* бир нечесин муунтуп өлтүрүү.

ПЕРЕДЫ́ШКА *ж.* тынуу, тыныгуу, дем алуу, эс алуу, тыным алуу; **не дать ни мину́ты переды́шки** бир минута да тыным бербөө; **стреля́ть без переды́шки** тынымсыз атуу, эс албай атуу, аткылоо.

ПЕРЕЕДА́ТЬ *несов. см.* **перее́сть.**

ПЕРЕЕ́ЗД *м.* 1. (*действие*) башка орунга баруу, кетүү, көчүү, өтүү; **перее́зд на но́вую кварти́ру** жаңы квартирага көчүп баруу; 2. (*место*) переезд (*шоссенин темир жолду кесип өткөн жери*).

ПЕРЕЕЗЖА́ТЬ *несов. см.* **перее́хать.**

ПЕРЕЕ́СТЬ *сов.* 1. *чего* (*съесть лишнее*) ашыра жеп коюу; 2. *что* (*о кислотах и т. п.*) жеп жиберүү, өтө жеп жиберүү, оюп таштоо, кыйып жиберүү; **ржа́вчина перее́ла про́волоку** дат сымды жеп жибериптир.

ПЕРЕЕ́ХАТЬ *сов.* 1. *что* өтүү, басып өтүү; **перее́хать реку́** өзөндөн өтүү; 2. *кого-что, разг.* (*раздавить*) тепсеп, басып кетүү; 3. (*переселиться*) баруу, кетүү, көчүү (*башка орунга*).

ПЕРЕЖА́РИВАТЬ *несов. см.* **пережа́рить.**

ПЕРЕЖА́РИТЬ *сов. что* 1. (*слишком сильно*) өтө кууруу, ашыра кууруп бышыруу; 2. *разг.* (*всё, много*) бардыгын кууруу, бүт кууруу.

ПЕРЕЖА́РИТЬСЯ *сов.* ашыра куурулуу, өтө куурулуу.

ПЕРЕЖДА́ТЬ *сов. что* күтө туруу, күтүп туруу; **пережда́ть дождь** жаан басылганча күтүп туруу.

ПЕРЕЖЕВА́ТЬ *сов. см.* **пережёвывать.**

ПЕРЕЖЁВЫВАТЬ *несов. что* 1. чайнай берүү, кепшөө; **пережёвывать жва́чку** кулгуп кепшөө; 2. *перен.* кепшей берүү, кайта-кайта айта берүү; **пережёвывать всем изве́стные и́стины** баарыга белгилүү чындыкты кайта-кайта эле айта берүү.

ПЕРЕЖЕНИ́ТЬ *сов. кого, разг.* баарын *же* бир нечесин үйлөндүрүү, баарына *же* бир нечесине аял алып берүү, тегиз үйлөндүрүү.

ПЕРЕЖЕНИ́ТЬСЯ *сов. разг.* үйлөнүшүү, бардыгы үйлөнүү; **все мои́ друзья́ пережени́лись** менин досторумдун бардыгы үйлөнүштү.

ПЕРЕЖЕ́ЧЬ *сов. что* 1. (*чрезмерно*) өтө күйдүрүп жиберүү, ашыра күйгүзүп жиберүү, өтө кыздырып жиберүү, артык бышырып табынан өткөзүп жиберүү; **пережёчь кир-**

www.bizdin.kg

пи́ч кирпичти өтө күйгүзүп жиберүү; 2. (*кислотой, огнём и пр.*) күйгүзүү, күйгүзүп үзүү; **кислота́ пережгла́ про́волоку** кислота сымды күйгүзүп үзүп жиберди; 3. (*всё, много*) бүт жагуу, бардыгын жагып бүтүрүү; **пережёчь все дрова́** отундун бардыгын жагып бүтүрүү; 4. (*переработать*) өчүрүү; **пережёчь де́рево на у́голь** жыгачты жагып көмүр өчүрүү.

ПЕРЕЖИВА'НИЕ *ср.* баштан өткөрүү (*сезип кайгыруу же кубануу*); **ра́достные пережива́ния** кубанычты баштан өткөрүү; **тяжёлые пережива́ния** оор кайгыны баштан өткөрүү.

ПЕРЕЖИВА'ТЬ *несов. см.* **пережи́ть** 2, 3.

ПЕРЕЖИГА'ТЬ *несов. см.* **пережёчь.**

ПЕРЕЖИДА'ТЬ *несов. см.* **пережда́ть.**

ПЕРЕЖИТО'Е *ср. разг.* баштан өткөрүлгөн, баштан өткөндөр, мажара.

ПЕРЕЖИ'ТОК *м.* (*мн.* **пережи́тки**) эски үрп-адат, эски калдык, саркынды.

ПЕРЕЖИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*прожить*) өткөрүү, баштан өткөрүү, өмүр сүрүү, аман калуу; **жизнь пережи́ть — не по́ле перейти́** *посл.* өмүр өткөрүү деген жарма ичип жиберүү эмес (*оңой эмес*); 2. *что* (*испытать, перенести*) баштан өткөрүү, чыдоо, көрүү, тартуу; **пережи́ть си́льные огорче́ния** катуу кайгыны баштан өткөрүү; 3. *кого-что* (*прожить дольше кого-чего-л.*) көбүрөөк жашоо, бирөөдөн өтө жашоо (*жашы боюнча*).

ПЕРЕЖО'Г *м.* (*перерасход топлива*) (*нормадан*) көп жагуу, ашыра жагуу; **пережо́г у́гля** көмүрдү (*нормасынан*) ашыра жагуу.

ПЕРЕЗАБЫ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* бардыгын унутуу, мүлдө баарын унутуп коюу.

ПЕРЕЗАКЛА'Д *м.* ошол эле нерсени кайтадан залогго, күрөөгө салуу.

ПЕРЕЗАКЛА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **перезаложи́ть.**

ПЕРЕЗАКЛЮЧА'ТЬ *несов. см.* **перезаключи́ть.**

ПЕРЕЗАКЛЮЧИ'ТЬ *сов. что* кайтадан, жаңыдан түзүү (*мис. договорду*).

ПЕРЕЗАЛОЖИ'ТЬ *сов. что* ошол эле нерсени кайрадан залогго, күрөөгө коюу.

ПЕРЕЗАРЯДИ'ТЬ *сов. что* кайтадан, жаңыдан октоо, кайрадан дүрмөттөө; **перезаряди́ть винто́вку** мылтыкты кайрадан дүрмөттөө.

ПЕРЕЗАРЯЖА'ТЬ *несов. см.* **перезаряди́ть.**

ПЕРЕЗВО'Н *м.* (*колоколов*) коңгуроолордун ырааты менен шаңгырашы.

ПЕРЕЗИМОВА'ТЬ *сов.* кыштап чыгуу, кыш өткөрүү.

ПЕРЕЗНАКО'МИТЬ *сов. кого, разг.* бардыгы менен тааныштырып чыгуу.

ПЕРЕЗНАКО'МИТЬСЯ *сов. разг.* бардыгы менен таанышып чыгуу, таанышып алуу.

ПЕРЕЗРЕВА'ТЬ *несов. см.* **перезре́ть.**

ПЕРЕЗРЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое 1. (*о ягодах, фруктах*) өтө бышкан, абдан бышкан, эзиле бышкан, убагынан өтө бышкан (*мис. мөмө*); 2. *перен.* (*о человеке*) жашы өтүп кеткен (*мис. кара далы*).

ПЕРЕЗРЕ'ТЬ *сов.* 1. (*о ягодах, фруктах*) өтө бышуу, жетилип өтүү, эзиле бышуу; **помидо́ры перезре́ли** помидорлор эзиле бышты; 2. *перен.* (*о человеке*) жашы өтүп кетүү (*мис. кара далы болуу*).

ПЕРЕИГРА'ТЬ *сов. что* 1. (*заново*) кайтадан ойноо; 2. *разг.* (*всё, много*) катарынан бир нечени *же* баарын ойноп чыгуу, коюп чыгуу (*мис. музыкалык чыгарманы, пьесаны*).

ПЕРЕИ'ГРЫВАТЬ *несов. см.* **переигра́ть.**

ПЕРЕИЗБИРА'ТЬ *несов. см.* **переизбра́ть.**

ПЕРЕИЗБРА'НИЕ *ср.* кайтадан (жаңыдан) шайлоо; экинчи жолу шайлоо.

ПЕРЕИЗБРА'ТЬ *сов. кого-что* кайтадан (жаңыдан) шайлоо; экинчи жолу шайлоо; **переизбра́ть президиум** президиумду кайта *же* жаңыдан шайлоо.

ПЕРЕИЗДАВА'ТЬ *несов. см.* **переизда́ть.**

ПЕРЕИЗДА'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) кайтадан (жаңыдан) басуу; кайтадан (жаңыдан) бастыруу; 2. (*книга*) кайтадан, жаңыдан басылышы.

ПЕРЕИЗДА'ТЬ *сов. что* кайтадан (жаңыдан) басуу (*китеп ж. б.*); **переизда́ть учёбники фи́зики** физиканын окуу китептерин кайтадан бастыруу.

ПЕРЕИМЕНОВА'НИЕ *ср.* атын өзгөртүү, жаңы ат коюу, кайта ат коюу, атын алмаштыруу; **переименова́ние го́рода** шаардын атын өзгөртүү.

ПЕРЕИМЕНОВА'ТЬ *сов. кого-что* атын өзгөртүп, жаңы ат коюу; кайта ат коюу, атын алмаштыруу.

ПЕРЕИМЕНО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **переименова́ть.**

ПЕРЕИ'МЧИВОСТЬ *ж. разг.* башка бирөөдөн өрнөк, үлгү алгычтык; бирөөлөрдөн үлгү алууга ийкемдүүлүк.

ПЕРЕИ'МЧИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* башка бирөөдөн өрнөк, үлгү алгыч; бирөөлөрдөн үлгү алууга ийкемдүү.

ПЕРЕИНА'ЧИТЬ *сов. что, разг.* башкача кылуу, өзгөртүп жиберүү, башкача жасоо, өзгөртүү.

ПЕРЕИСКА'ТЬ *сов. разг.* бардык жерди издөө, бардык жерди тинтүү.

ПЕРЕЙТИ' *сов.* 1. *что, через что* өтүү; **перейти́ грани́цу** чек арадан өтүү; **перейти́ реку́ вброд** өзөндү кечип өтүү; 2. (*переменить место*) көчүү; **перейти́ в другу́ю ко́мнату** башка комнатага көчүү; 3. (*начать*) өтүү, көчүү; **перейти́ в наступле́ние** чабуулга өтүү; **перейти́ к но́вой те́ме** жаңы темага өтүү; 4. (*перевестись*) которулуу, көчүү, өтүү; **перейти́ из а́рмии во флот** армиядан флотко которулуу; **перейти́ на второ́й курс** экинчи курска көчүү; 5. *к кому-либо*) өтүү; **в октябре́ 1917 го́да власть в Росси́и перешла́ в ру́ки трудя́щихся** 1917 жылдын октябрында Россияда бийлик эмгекчилердин колуна өттү; 6. (*изменить, примкнуть к другим*) өтүү, өтүп кетүү; **перейти́ на сто́рону проти́вника** душмандын жагына өтүп кетүү; 7. *во что* (*превратиться*) айлануу, **дру́жба перешла́ в любо́вь** достук сүйүүгө айланды; ◇ **перейти́ грани́цы** чектен чыгып кетүү, чектен өтүү, ашырып жиберүү, чийинден чыгып кетүү.

ПЕРЕКА'Л *м. тех.* ашыра ысыгандык, ысытылгандык.

ПЕРЕКА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **перекали́ть.**

ПЕРЕКА'ЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перекали́ться;** 2. *страд. к* **перека́ливать.**

ПЕРЕКАЛИ'ТЬ *сов. что* өтө ысытып жиберүү, ашыра ысытуу, ашыра кызытуу.

ПЕРЕКАЛИ'ТЬСЯ *сов.* өтө ысытылуу, ашыра ысытылуу, ашыра кызытылуу.

ПЕРЕКА'ПЫВАТЬ *несов. см.* **перекопа́ть.**

ПЕРЕКА'РМЛИВАТЬ *несов. см.* **перекорми́ть.**

ПЕРЕКА'Т I *м.*: **перека́ты гро́ма** күндүн күркүрөшү.

ПЕРЕКА'Т II *м.* (*отмель на реке*) сайроон (*суунун сай жери*).

ПЕРЕКАТИ'-ПО'ЛЕ *ср. бот.* камгак.

ПЕРЕКАТИ'ТЬ *сов. что* 1. (*на другое место*) тоголотуп башка жерге алып баруу; 2. (*дальше какого-л. предела*) өткөрө, ашыра тоголотуп жиберүү.

ПЕРЕКАТИ'ТЬСЯ *сов.* тоголонуп өтүп кетүү, тоголонуп өтүү.

ПЕРЕКА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **перекати́ть.**

ПЕРЕКАЧА'ТЬ *сов. что* сордуруп куюштуруу, тартып куюштуруу (*мис. насос менен суюктукту бир идиштен экинчи идишке*).

ПЕРЕКА'ЧКА *ж.* сордуруп куюштуруу, тартып куюштуруу (*мис. насос менен бир идиштен экинчи идишке*).

ПЕРЕКВАЛИФИКА'ЦИЯ *ж.* квалификациясын өзгөртүү, жаңы адистикке көчүү, кайтадан квалификациялануу.

www.bizdin.kg

ПЕРЕКВАЛИФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого* кайтадан квалификациялоо, квалификациясын (адистигин) өзгөртүү, жаңы адистикке көчүрүү.

ПЕРЕКВАЛИФИЦИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* кайтадан квалификацияланyy, квалификациясы (адистиги) өзгөртүлүү, жаңы адистикке көчүрүлүү; **переквалифици́роваться на то́каря** токардык кесипке (адистикке) өтүү; 2. *несов. страд. к* **переквалифици́ровать.**

ПЕРЕКИДА'ТЬ *сов.* биринин артынан бирин ыргыта берип түгөтүү.

ПЕРЕКИДНО'Й, -а́я, -о́е арта салма, артылта салма; **перекидно́й мост** арта салма көпүрө.

ПЕРЕКИ'ДЫВАТЬ *несов. см.* **переки́нуть.**

ПЕРЕКИ'ДЫВАТЬСЯ *несов. см.* **переки́нуться.**

ПЕРЕКИ'НУТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*через что-л.*) алыс ыргытуу; 2. *что* (*за что-л.*) арта салуу; 3. *кого-что* (*для переправы*) жасоо, салуу, куруу; 4. *кого-что, перен.* (*переместить*) жиберүү, жөнөтүү, жайгаштыруу, которуу, которуп алып баруу, башка орунга дайындоо.

ПЕРЕКИ'НУТЬСЯ *сов.* 1. (*распространиться*) жармашуу, каптоо, жайылуу, өтүү, көчүү, жетүү; 2. *чем* (*напр. мячом*) ыргытышуу.

ПЕРЕКИСА'ТЬ *несов. см.* **переки́снуть.**

ПЕРЕКИ'СНУТЬ *сов.* өтө ачып кетүү, өтө кыжылдап кетүү.

ПЕ'РЕКИСЬ *ж. хим.* перекись, өтө кычкыл (*заттын өтө кычкылданышы*); **пе́рекись ма́рганца** марганец перекиси.

ПЕРЕКЛА'ДИНА *ж.* чабак жыгач, көпүрө жыгач (*бир нерсенин үстүнөн туура салынган жыгач*).

ПЕРЕКЛАДНЫ'Е *мн.*: **е́хать на переклaдны́х** *уст.* ар бир станцияда, бекетте аттарды алмаштыра турган почта арабасы *же* чанаасы менен жүрүү.

ПЕРЕКЛА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **переложи́ть.**

ПЕРЕКЛЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **перекле́ить.**

ПЕРЕКЛЕ'ИТЬ *сов. что* 1. (*на другое место*) бир жерден экинчи жерге жабыштыруу; 2. (*заново*) кайтадан жабыштыруу.

ПЕРЕКЛЕ'ЙКА *ж.* 1. (*на другое место*) бир жерден экинчи жерге жабыштыруу; 2. (*заново*) кайтадан жабыштыруу.

ПЕРЕКЛЕЙМИ'ТЬ *сов. что* 1. (*заново*) кайтадан, жаңыдан тамга салуу; 2. (*всё, многое*) баарына тамга салуу, текши тамга салып чыгуу.

ПЕРЕКЛЕПА'ТЬ *сов. тех.* 1. (*заново*) кайтадан бөрктөп кадоо; 2. (*всё, многое*) бардыгын бөрктөп кадоо, бөрктөп кадап чыгуу, бөрктөп кадап таштоо.

ПЕРЕКЛЁПКА *ж. тех.* кайтадан бөрктөп кадоо.

ПЕРЕКЛЁПЫВАТЬ *несов. см.* **переклепа́ть.**

ПЕРЕКЛИКА'ТЬСЯ *несов.* 1. *с кем* үн алышып чакырышуу, үн берип чакырышуу, үн беришүү, добуш беришүү; **де́вушки перекликáлись в лесу́** кыздар токойдо үн алышып чакырышышты; 2. *с чем, перен.* окшошуу, бир аз окшошуп кетүү, жакындап кетүү.

ПЕРЕКЛИ'КНУТЬСЯ *однокр. с кем* үн алышуу, үн беришүү, үн берип чакырышуу.

ПЕРЕКЛИ'ЧКА *ж.* 1. ат чакыруу, атынан айтып чакырып текшерүү, атынан чакырып түгөлдөө; **у́тренняя перекли́чка** эртең мененки атынан чакырып түгөлдөө; 2. *перен.* перекличка, кабар алышуу; **перекли́чка городо́в по ра́дио** шаарлардын радио аркылуу кабар алышышы.

ПЕРЕКЛЮЧА'ТЕЛЬ *м. тех.* переключатель (*электр тогунун багытын өзгөртүү үчүн токту башка жакка жиберүүдө колдонулуучу прибор*).

ПЕРЕКЛЮЧА'ТЬ *несов. см.* **переключи́ть.**

ПЕРЕКЛЮЧА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **переключи́ться;** 2. *страд. к* **переключа́ть.**

ПЕРЕКЛЮЧИ'ТЬ *сов.* 1. *что, тех.* өткөрүү, которуу, башка жолго салуу, электр тогун бир проводдон экинчи проводго туташтыруу (*электр тогунун багытын өзгөртүү*); 2. *кого-что, перен.* оодаруу, өткөрүү, көчүрүү, башкага түшүрүү; **переключи́ть заво́д на произво́дство тра́кторов** заводду трактор иштеп чыгарууга өткөрүү.

ПЕРЕКЛЮЧИ'ТЬСЯ *сов.* 1. *тех.* өтүү, которулуу; башка жолго салынуу (*электр тогунун багыты жөнүндө*); 2. *перен.* өтүү; **переключи́ться на другу́ю рабо́ту** башка жумушка өтүп кетүү.

ПЕРЕКОВА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*заново*) кайтадан, жаңыдан такалоо; 2. *кого-что* (*всех, многих*) бардыгын такалап чыгуу; 3. *что* (*заново выковать*) жаңыдан согуп иштеп чыгуу.

ПЕРЕКОВЕ'РКАТЬ *сов. что, разг.* бузуу, баарын бузуп таштоо; **перекове́ркать слова́** сөздү бузуп сүйлөө.

ПЕРЕКО'ВКА *ж.* 1. кайта жаңыдан такалоо, жаңыдан такалап чыгыш; 2. (*металлических изделий*) жаңыдан согуп иштеп чыгуу, кайра согуп иштеп чыгуу.

ПЕРЕКО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **перекова́ть.**

ПЕРЕКОЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **переколоти́ть** 1.

ПЕРЕКОЛОТИ'ТЬ *сов. разг.* 1. *что* (*разбить*) бардыгын сындыруу, сындырып таштоо, барча-бурча кылуу, сындырып бүтүрүү, сындырып чыгуу, кыйратып бүтүрүү, жарып жок кылуу; 2. *кого* (*избить*) бардыгын уруп, сабап, тепкилеп чыгуу; төмпөштөп чыгуу, уруп-сабап таштоо.

ПЕРЕКОЛО'ТЬ I *сов.* 1. *что* (*приколоть иначе*) кайтадан төөнөө, башкача саюу, башкача төөнөп чыгуу; 2. *кого-что* (*покрыть уколами*) саюу; найзалап, бычактап таштоо, сайгылоо; 3. *кого-что* (*убить*) саюу; сайып, чанчып өлтүрүү.

ПЕРЕКОЛО'ТЬ II *сов. что* (*расколоть*) жаруу, жарып чыгуу, бардыгын жаруу (*мис. отун*).

ПЕРЕКОНСТРУИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* кайтадан, жаңыдан конструкциялоо, кайта куруу, кайрадан жасоо, жаңыдан түзүү (*куруу*).

ПЕРЕКОПА'ТЬ *сов. что* 1. (*вскопать заново*) кайтадан, жаңыдан казуу; кайра, жаңы казуу; 2. (*вскопать всё*) бардыгын казуу, текши казып чыгуу, тегиз казгылап чыгуу; 3. (*выкопать поперёк чего-л.*) туура аң казуу, туурасынан казып таштоо; **перекопа́ть доро́гу** жолго туура аң казып коюу, жолду туурасынан казып таштоо.

ПЕРЕКОПТИ'ТЬ *сов. что* 1. (*слишком*) өтө, ашыра ыштап жиберүү, көбүрөөк ыштап коюу; 2. (*всё, многое*) бардыгын ыштап чыгуу, көбүн ыштоо.

ПЕРЕКОРМИ'ТЬ *сов. кого* ашыра тамак берүү, артык тамактандыруу, өтө тойгузуу, өтө көп жедирүү, көбүрөөк эмизип коюу (*баланы*).

ПЕРЕКОРО'БИТЬ *сов. чаще безл. разг.* 1. *что* өтө ийрейтүү, абдан ийрейтүү, өтө майыштыруу, өтө кабырылтуу; **до́ску перекоро́било от сы́рости** тактай нымдан өтө ийрейди; 2. *кого, перен.* абдан жийиркентүү, өтө жийиркентүү; **меня́ перекоро́било от его́ гру́бости** анын оройлугу мени өтө жийиркентти.

ПЕРЕКОРО'БИТЬСЯ *сов. разг.* өтө ийменүү, абдан ийрейүү, өтө кабырылуу.

ПЕРЕКО'РЫ *только мн., разг.* жаңжал, жемелешүү, талаш-тартыш, чыр-чатак, уруш-кериш.

ПЕРЕКО'С *м.* кыйшык, кыйшайган.

ПЕРЕКОСИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*искривить*) кыйшайтуу, ийрейтүү, майыштыруу, майрыйтуу; 2. *кого-что, чаще безл. перен.* кыйрайтып салуу; **его́ перекоси́ло от бо́ли** ооругу аны кыйрайтып салды.

ПЕРЕКОСИ'ТЬСЯ *сов.* 1. кыйшаюу, ийрейүү, майышуу, майрыюу; **скаме́йка перекоси́лась от сы́рости** скамейка ным болгондуктан кыйшайып кетти; 2. *перен.* (*исказиться*) бети-башы кыйшаюу, кыйраюу, бырышып-тырышуу; **его́ лицо́ перекоси́лось от бо́ли** анын бети ооругандыктан бырышып-тырыша түштү.

ПЕРЕКОЧЕВА'ТЬ *сов.* 1. (*переменить кочевье*) башка орунга (жайга) көчүп кетүү, көчүп журт алмаштыруу,

www.bizdin.kg

жайдан-жайга көчүү, конуш алмаштыруу; 2. *перен. разг.* орун (жай) алмаштыруу, көчүп кетүү, көчүп баруу, көчүү; **мы перекочева́ли на но́вую кварти́ру** биз жаңы квартирага көчүп келтик.

ПЕРЕКОЧЁВЫВАТЬ *несов. см.* **перекочева́ть.**

ПЕРЕКО'ШЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **перекоси́ть;** 2. *прил.* кыйшайтылган, ийрейтилген, майыштырылган, майрылтылган, кыйшайган; **перекошенное от у́жаса лицо́** корккондуктан (үрөйү учуп) оозу-башы кыйшайган өң.

ПЕРЕКРА'ИВАТЬ *несов. см.* **перекрои́ть.**

ПЕРЕКРА'СИТЬ *сов. что* 1. (*заново*) жаңыдан боёо, кайрадан боёо, кайтадан сырдоо, түсүн өзгөртүү, жаңы түскө түшүрүү; 2. (*всё*) бардыгын боёп, сырдап чыгуу, текши түсүн өзгөртүп чыгуу.

ПЕРЕКРА'СИТЬСЯ *сов.* түс өзгөрүү, кайрадан боёлуп чыгуу, түсү өзгөртүлүү, кайрадан сырдалуу; башка раң, түскө кирүү; башка түскө боёлуу.

ПЕРЕКРАХМА'ЛИТЬ *сов. что* 1. (*слишком*) өтө, ашыра крахмалдап жиберүү; 2. (*заново*) кайтадан, жаңыдан крахмалдоо; 3. (*всё, многое*) бардыгын, текши крахмалдоо; крахмалдап таштоо.

ПЕРЕКРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **перекра́сить.**

ПЕРЕКРА'ШИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перекра́ситься;** 2. *страд. к* **перекра́шивать.**

ПЕРЕКРЕСТИ'ТЬ *сов. кого-что* (*сделать знак креста*) чокунтуп коюу (*кол менен*).

ПЕРЕКРЕСТИ'ТЬСЯ *сов.* чокунуу (*кол менен*).

ПЕРЕКРЁСТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*пересекающийся*) айкашкан, айкыш-уйкуш, туш-туштан болгон; 2. *перен.* эриш-карыш, эки жактан, туш-туштан болгон; **перекрёстный допро́с** туш-туштан суракка алуу; **перекрёстный ого́нь** *воен.* туш-туштан аткылаган ок.

ПЕРЕКРЁСТОК *м.* жолдун кайчылашкан жери, кайчы жол; ◇ **на всех перекрёстках** *разг.* бардык жерде, чар тараптан, туш-туштан.

ПЕРЕКРЕ'ЩИВАТЬСЯ *несов.* кайчылашуу, кайчы өтүү, аркы-терки өтүү.

ПЕРЕКРИЧА'ТЬ *сов. кого-что* кыйкырып башкалардын үнүнө асып өтүү, кыйкырык-сүрөөндүн ичинен катуу, кыйкырып өз үнүн угузуу.

ПЕРЕКРОИ'ТЬ *сов. что* 1. (*скроить заново*) кайтадан, жаңыдан бычуу (*кийимди*); 2. *перен.* (*переделать*) башкача кылып өзгөртүү.

ПЕРЕКРУТИ'ТЬ *сов. что* 1. (*слишком закрутить*) өтө чыйратып жиберүү, өтө бурап жиберүү; 2. (*скрутить заново*) кайтадан буроо, жаңылап бурап чыгуу, кайтадан чыйратуу, жаңыдан чыйратуу; 3. (*скрутить с чем-л.*) кошо чыйратуу, бирге чыйратуу.

ПЕРЕКРУТИ'ТЬСЯ *сов. разг.* өтө чыйратылуу, өтө буралып кетүү, артык чыйратылып кетүү, катуу буралуу.

ПЕРЕКРУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **перекрути́ть.**

ПЕРЕКРУ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перекрути́ться;** 2. *страд. к* **перекру́чивать.**

ПЕРЕКРЫВА'ТЬ *несов. см.* **перекры́ть.**

ПЕРЕКРЫ'ТИЕ *ср.* 1. (*действие*) жабуу; кайтадан, жаңыдан жабуу; 2. *перен.* (*превышение*) ашыруу, басуу, ашуу, ашыра орундатуу, басып өтүү, кууп өтүү; 3. *стр.* (*опора крыши*) перекрытие (*үйдүн үстүндөгү чатырды токтотуу үчүн туура жабылган бөлүгү*).

ПЕРЕКРЫ'ТЬ *сов. что* 1. (*покрыть заново*) кайтадан жабуу, жаңыдан жабуу; 2. *перен.* (*превзойти*) ашыруу, ашыра орундатуу, арттыруу, басып өтүү, кууп өтүү, озуп кетүү; **перекры́ть пре́жний реко́рд** мурдагы рекордду басып, ашыра орундоо; **перекры́ть но́рму** нормадан ашыруу.

ПЕРЕКУВЫ'РКИВАТЬСЯ *несов. см.* **перекувырну́ться.**

ПЕРЕКУВЫРНУ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* баш-аяк кылуу, астын-үстү кылуу, башын аягына келтирүү, томолотуп жиберүү, оңко-чоңколотуу.

ПЕРЕКУВЫРНУ'ТЬСЯ *сов. разг.* оңко-чоңко болуп жыгылуу, тоңкочук атып кетүү, томолонуп кетүү.

ПЕРЕКУПА'ТЬ I *несов. см.* **перекупи́ть.**

ПЕРЕКУПА'ТЬ II *сов. кого, разг.* 1. (*передержать в воде*) сууга көбүрөөк түшүрүп коюу, ашыра киринтип коюу; 2. (*выкупать всех*) сууга түшүрүп чыгуу, бардыгын сууга түшүрүү, чөмүлтүү.

ПЕРЕКУПА'ТЬСЯ *сов. разг.* (*слишком долго пробыть в воде*) суугa ашыра түшүп коюу, ашыра чөмүлүп коюу, абдан түшүү.

ПЕРЕКУПИ'ТЬ *сов. что* 1. (*перебить покупку у кого-л.*) бирөөнүн сатып алайын дегенин (көбүнчө ашык төлөп) сатып алуу; 2. (*скупить*) башкага сатуу үчүн сатып алуу.

ПЕРЕКУ'ПЩИК *м. разг.* алып сатар.

ПЕРЕКУ'ПЩИЦА *женск. р. к* **переку́пщик.**

ПЕРЕКУСА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* кабуу, тиштөө, талоо (*көбүн же бардыгын*).

ПЕРЕКУСИ'ТЬ *сов.* 1. *что* тиштөө, керте тиштөө, кырча тиштөө, кыя тиштөө, тиштеп үзүү; **перекуси́ть ни́тку** жипти тиштеп үзүү, кырча тиштөө; 2. *разг.* (*закусить*) шам-шум этүү, өзөк жалгоо, бир аз тамактанып алуу, өзөк жалгап алуу; **они́ перекуси́ли пе́ред доро́гой** алар жолго чыгардын алдында бир аз тамактанып алышты.

ПЕРЕКУ'СЫВАТЬ *несов. см.* **перекуси́ть** 1.

ПЕРЕЛАГА'ТЬ *несов. см.* **переложи́ть** 2, 6.

ПЕРЕЛА'МЫВАТЬ *несов. см.* **перелома́ть, переломи́ть.**

ПЕРЕЛА'МЫВАТЬСЯ *несов. см.* **перелома́ться, переломи́ться.**

ПЕРЕЛЕЖА'ТЬ *сов.* 1. (*слишком долго*) көпкө жатуу; жатыңкырап калуу; көп, узак жатып калуу; 2. (*напр. о фруктах*) көп жатып бузулуу, көп жатуудан бузулуу, көп туруп бузулуу.

ПЕРЕЛЕЗА'ТЬ *несов. см.* **переле́зть.**

ПЕРЕЛЕ'ЗТЬ *сов. через что* ашып түшүү, ашып өтүү; **он переле́з че́рез забо́р** ал дубалдан ашып түштү.

ПЕРЕЛЕ'СОК *м.* кичине суюк токой, кичине сейрек токой (*чоң токойдон ачык аянтча менен бөлүнүп турган*).

ПЕРЕЛЁТ *м.* 1. (*птиц*) куштардын келгин болуп келиши же кетиши, келгин куштардын учуп өтүшү; **перелёт журавле́й на юг** турналардын түштүккө учуп өтүшү; 2. (*самолёта*) учуу, учуп өтүү; **перелёт че́рез Се́верный по́люс** Түндүк уюл аркылуу учуп өтүү; 3. (*пули, снаряда*) ашып кетүү, алыс кетүү, алыс барып түшүү, ашып түшүү (*октун, снаряддын мээлеген бутадан ашып түшүшү*).

ПЕРЕЛЕТА'ТЬ *несов. см.* **перелете́ть.**

ПЕРЕЛЕТЕ'ТЬ *сов.* 1. (*на другое место*) учуп баруу, учуп өтүү; 2. *через что* бир нерседен алыс учуп өтүү; 3. (*дальше, чем нужно*) ары жагына барып түшүү, алыс кетүү, алыс барып түшүү (*мис. ок*).

ПЕРЕЛЁТНЫЙ, -ая, -ое келгин; **перелётные пти́цы** келгин куштар.

ПЕРЕЛЕ'ЧЬ *сов.* 1. (*на другое место*) которулуп жатуу, башка жерге жатуу; 2. (*лечь иначе*) которулуп жатуу; **переле́чь с одного́ бо́ка на друго́й** бир жамбашынан экинчисине которулуп жатуу.

ПЕРЕЛИВА'НИЕ *ср.* куюштуруу, куюу (*бир идиштен экинчи идишке*); **перелива́ние кро́ви** кан куюштуруу, кан куюу.

ПЕРЕЛИВА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **перели́ть; перелива́ть кровь** кан куюу; 2. *перен.* кулпуруу, кулпунуу, кубулжуу; **перелива́ть всеми цвета́ми ра́дуги** көк желенин бардык түсү менен кулпуруу; ◇ **перелива́ть из пусто́го в поро́жнее** *см.* **поро́жний.**

ПЕРЕЛИВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перели́ться;** 2. *страд. к* **перелива́ть.**

ПЕРЕЛИ'ВЧАТЫЙ, -ая, -ое 1. (*о красках*) кубулма, кулпурма, кубулжуган; 2. (*о звуках*) кубулжума, кулпунма, кошолонмо.

www.bizdin.kg

ПЕРЕЛИ'ВЫ *мн.* **1.** (*красок*) кубулуш, кулпуруш; **перели́вы перламу́тра** седептин кубулушу; **2.** (*звуков*) кубулжуш; **перели́вы в пе́нии соловья́** булбулдун сайрашынын кубулжушу.

ПЕРЕЛИНОВА'ТЬ *сов. что* **1.** (*заново*) кайтадан сызуу, жаңыдан сызуу; **2.** (*всё, многое*) бардыгын сызып чыгуу.

ПЕРЕЛИНО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **перелинова́ть.**

ПЕРЕЛИСТА'ТЬ *сов. что* **1.** (*перевернуть все листы*) барактоо, барактап чыгуу; **2.** (*бегло просмотреть*) көз жүгүртүп чыгуу, карап чыгуу, жүгүртүп окуп чыгуу; **я э́ту кни́гу не чита́л, а то́лько перелиста́л** мен бул китепти окубай эле, көз жүгүртүп чыктым.

ПЕРЕЛИ'СТЫВАТЬ *несов. см.* **перелиста́ть.**

ПЕРЕЛИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*куда-л.*) куюу, куюштуруу; **перели́ть вино́ из буты́лки в графи́н** винону бутылкадан графинге куюштуруу; **2.** (*налить через край*) ашыра, эрдөөсүнөн чыгара куюу, көп куюп жиберүү; **3.** (*отлить заново*) кайра эритип куюу, кайтадан куюп чыгуу, жаңыдан куюу; **перели́ть неуда́чную ста́тую** жакшы болбой калган статуяны кайра эритип куюу.

ПЕРЕЛИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*куда-л.*) куюштурулуу; **2.** (*через край*) ашыра куюлуу, эрдөөсүнөн аша куюлуу, ташып төгүлүү.

ПЕРЕЛИЦЕВА'ТЬ *сов. что* аңтарып тигүү, оодарып тигүү, ичин сыртына каратып тигүү (*эски кийимди*); **перелицева́ть пальто́** пальтону аңтарып тигүү.

ПЕРЕЛИЦО'ВКА *ж.* аңтарып тигүү, оодарып тигүү (*эски кийимди*).

ПЕРЕЛИЦО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **перелицева́ть.**

ПЕРЕЛОВИ'ТЬ *сов. кого-что* бардыгын кармоо; **перелови́ть всю ры́бу в о́зере** көлдөгү балыктын бардыгын тең кармоо; **перелови́ть беглецо́в** качкындардын бардыгын кармоо.

ПЕРЕЛО'Г *м. с.-х.* кысыр аңыз.

ПЕРЕЛОЖЕ'НИЕ *ср. муз., лит.* экинчи түргө айландыруу, которуу, салуу (*мис. ырды музыкага*).

ПЕРЕЛОЖИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*на другое место*) которуп коюу, бир орундан экинчи орунга которуу, ооштуруп коюу, алпарып коюу; **2.** *на кого, перен.* (*возложить на другого*) *бирөөнү* бошотуп, анын милдетин *бирөөгө* артуу, жүктөө; **3.** (*проложить чем-л.*) арасына бир деме коюу; **переложи́ть посу́ду соло́мой** идиш-аяктын арасына саман тыгып, салып коюу; **4.** (*сложить заново*) кайтадан салуу, кайра салуу, бузуп кайра салуу; **5.** (*положить лишнее*) көп салуу, ашырып салып жиберүү; **переложи́ть со́ли в суп** сорпого тузду көп салып жиберүү; **6.** *муз., лит.* айландыруу, которуу, салуу; **переложи́ть стихи́ про́зой** ырды прозага айландыруу; ◇ **переложи́ть гнев на ми́лость** *уст.* ачууну коюп, ырайымга келүү.

ПЕРЕЛО'М *м.* **1.** (*действие*) сынуу; **2.** (*место, где переломлено*) сынык, сынган жер; **3.** *мед.* сынык, сынган жер; **4.** *перен.* (*резкое изменение*) бурулуш, чоң өзгөрүш, чукул өзгөрүш; **нра́вственный перело́м** кулк-мүнөз жагынан болгон чоң өзгөрүш; **перело́м в хо́де боле́зни** оорудагы бурулуш; **год вели́кого перело́ма** улуу бурулуш жылы.

ПЕРЕЛОМА'ТЬ *сов. что, разг.* сындыруу, талкалоо, кыйратуу, баарын сындыруу, сындырып бүтүрүү; **ребёнок перелома́л свои́ игру́шки** бала оюнчуктарын талкалды.

ПЕРЕЛОМА'ТЬСЯ *сов. разг.* сынуу, кыйроо, талкалануу, сынып бүтүү, кыйрап бүтүү.

ПЕРЕЛОМИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*сломать надвое*) сындыруу, сындырып экиге бөлүү; **2.** *кого-что, перен.* (*побороть*) зордоп өзгөртүү, көндүрүү; **переломи́ть свой хара́ктер** өз мүнөзүн зордоп өзгөртүү, көндүрүү.

ПЕРЕЛОМИ'ТЬСЯ *сов.* сынып экиге бөлүнүү, сынуу, чорт сынуу.

ПЕРЕЛО'МНЫЙ, -ая, -ое **перелом** 4-кө *т.*; **перело́мный моме́нт** бурулуш учуру.

ПЕРЕМА'ЗАТЬ *сов. кого-что, разг.* майлоо, боёп булгап салуу, булгап алуу.

ПЕРЕМА'ЗАТЬСЯ *сов. разг.* боёлуп булгануу, майланууу, булгануу.

ПЕРЕМА'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **перемоло́ть.**

ПЕРЕМА'ЛЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **перемоло́ться;** **2.** *страд. к* **перема́лывать.**

ПЕРЕМА'НИВАТЬ *несов. см.* **перемани́ть.**

ПЕРЕМАНИ'ТЬ *сов. кого, разг.* кызыктырып өзүнө тартуу, алдап өзүнө тартуу.

ПЕРЕМАРА'ТЬ *сов. что, разг.* булгап таштоо.

ПЕРЕМА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **перемота́ть.**

ПЕРЕМАХНУ'ТЬ *сов. что, через что, разг.* шып этип секирип түшүү *же* өтүү, шып этип ыргып түшүү *же* өтүү, секирип түшүү, секирип өтүү; **перемахну́ть че́рез забо́р** дубалдан шып этип секирип түшүү.

ПЕРЕМЕЖА'ТЬ *несов. что чем, с чем* кезектештирүү, аралаштыруу; **перемежа́ть рабо́ту с о́тдыхом** ишти дем алыш менен кезектештирүү.

ПЕРЕМЕЖА'ТЬСЯ *несов. чем, с чем* кезектешүү, аралаштырылуу, аралашуу; **дождь перемежа́лся с гра́дом** жамгыр мөндүр менен кезектеш түштү.

ПЕРЕМЕЖА'ЮЩИЙСЯ, -аяся, -ееся **1.** *прич. от* **перемежа́ться;** **2.** *прил.* убак-убагы менен кармоочу; **перемежа́ющаяся лихора́дка** убак-убагы менен кармоочу безгек (калтыратма).

ПЕРЕМЕЖЕВА'ТЬ *сов. что* кайтадан чектөө, кайтадан чегин бөлүү.

ПЕРЕМЕЖЁВЫВАТЬ *несов. см.* **перемежева́ть.**

ПЕРЕМЕ'НА *ж.* **1.** алмашуу, өзгөрүү, оошуу; **переме́на кли́мата поле́зна для не́которых больны́х** климаттын алмашышы кээ бир оорулар үчүн пайдалуу; **переме́на пого́ды** аба ырайынын өзгөрүшү; **в нём произошла́ больша́я переме́на** ал аябай өзгөрүлүптүр; **2.** (*комплект, напр. белья*) алмаштырып кие турган (*усту-баш*); **3.** (*в школе*) дем алыш, танапис; **больша́я переме́на** чоң дем алыш.

ПЕРЕМЕНИ'ТЬ *сов. кого-что* алмаштыруу, которуу, өзгөртүү; **перемени́ть разгово́р** сөздү башкага которуу; **перемени́ть приче́ску** причёсканы өзгөртүү; **перемени́ть лошаде́й** аттарды алмаштыруу.

ПЕРЕМЕНИ'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*измениться*) өзгөрүү, өзгөрүлүү, башкача болуп калуу; **он перемени́лся в лице́** анын өңү өзгөрүлө түштү; **2.** *к кому-чему* (*изменить своё отношение*) өзгөртүү.

ПЕРЕМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое алмашма, өзгөрмө, өзгөрүлмө, кезектешме; оошмолуу; **переме́нный ве́тер** алмашма шамал; **переме́нный капита́л** *эк.* өзгөрмө капитал; **переме́нная величина́** *мат.* өзгөрмө чоңдук; **переме́нный ток** *физ.* алмашма ток.

ПЕРЕМЕ'НЧИВОСТЬ *ж. разг.* алмашмалуулук, өзгөрмөлүүлүк, өзгөргүчтүк, оошмолуулук, бир калыпта турбагандык.

ПЕРЕМЕ'НЧИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* кубулма, өзгөрүлмө, өзгөргүч, айнымалуу; **переме́нчивая пого́да** өзгөрмө аба ырайы.

ПЕРЕМЕРЗА'ТЬ *несов. см.* **перемёрзнуть.**

ПЕРЕМЁРЗНУТЬ *сов.* **1.** (*промёрзнуть*) катуу үшүү, абдан үшүү, тоңуу, муздоо, аябай тоңуу; **я перемёрз в доро́ге** мен жолдо аябай үшүдүм; **2.** (*вымерзнуть*) үшүп кетүү, үшүп калуу; **все цветы́ перемёрзли** бардык гүлдөр үшүп кетти.

ПЕРЕМЕ'РИТЬ *сов. что, разг.* **1.** (*примерить заново*) кайтадан, кайта баштан өлчөө, ченөө (*мис. кийимди*); **2.** (*всё, много*) баарын өлчөп, ченеп чыгуу; **она́ переме́рила все пла́тья** ал бардык көйнөктөрдү кийип өлчөп чыкты.

ПЕРЕМЕСИ'ТЬ *сов. что* аралаштырып жууруу, ийлөө; **перемеси́ть гли́ну** топуракты аралаштыруу, топуракты ийлөө.

www.bizdin.kg

ПЕРЕМЕСТИ'ТЬ *сов. кого-что* орундаштыруу, жайлаштыруу, которуштуруу, көчүрүү (*бир орундан экинчи орунга*); **переместить мебель** мебелдерди бир орундан экинчи орунга жайлаштыруу; **переместить на другую работу** башка ишке орундаштыруу.

ПЕРЕМЕСТИ'ТЬСЯ *сов.* орундаштырылуу, жайлаштырылуу, көчүрүлүү, которуштурулуу; көчүү, орундашуу (*бир орундан экинчи орунга*).

ПЕРЕМЁТ *м.* перемёт (*балык кармоо үчүн кайырмактуу керме тор*).

ПЕРЕМЕТА'ТЬ *сов. что* (*наметать заново*) жаңыдан кабуу, кайтадан кабуу, жөрмөө (*мис. кийимди*).

ПЕРЕМЕ'ТИТЬ *сов. что* **1.** (*заново*) башкача кылып тамга, белги салуу; **2.** (*всё, много*) бардыгына белги, тамга салуу.

ПЕРЕМЕТНУ'ТЬСЯ *сов. разг.* (*изменить*) чыккынчылык кылуу, душмандын тарабына өтүү.

ПЕРЕМЁТНЫЙ, -ая, -ое арта салма; **перемётные сумы у седла** куржун; ◇ **сума перемётная** *уст.* күн тийген жердин чоросу, күн карама.

ПЕРЕМЁТЫВАТЬ *несов. см.* **переметать.**

ПЕРЕМЕЧА'ТЬ *несов. см.* **переметить.**

ПЕРЕМЕША'ТЬ *сов. что* **1.** (*смешать вместе*) аралаштыруу, кошуп аралаштыруу, аралаштырып астын-үстүнө келтирүү; **перемешать серую муку с белой** кара унду ак ун менен аралаштыруу; **2.** (*размешать*) аралаштыруу, ичкерештирүү, көсөө, которуштуруу, астын-үстүнө келтирүү; **перемешать угли в печке** мештеги чокту ичкерештирүү; **3.** (*спутать*) аралаштырып жиберүү, баш аламан кылуу; **он перемешал все бумаги** ал бардык кагаздарды баш аламан кылып жиберди.

ПЕРЕМЕША'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*смешаться*) аралашуу, кошулуп кетүү; **два сорта муки перемешались** эки сорт ун аралашты; **2.** *перен.* (*перепутаться*) аралашып кетүү, баш аламан болуу; **всё у него в голове перемешалось** анын башында бардыгы баш аламан болуп калды.

ПЕРЕМЕ'ШИВАТЬ I *несов. см.* **перемесить.**

ПЕРЕМЕ'ШИВАТЬ II *несов. см.* **перемешать.**

ПЕРЕМЕЩА'ТЬ *несов. см.* **переместить.**

ПЕРЕМЕЩА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **переместиться; 2.** *страд. к* **перемещать.**

ПЕРЕМЕЩЕ'НИЕ *ср.* көчүү, көчүрүү, өтүү, өткөрүү, которуу, которуштуруу, ооштуруу, оошуу, орун которуштуруу (*бир жерден экинчи жерге же бир кызматтан экинчи кызматка*); **перемещение по службе** бир кызматтан экинчисине өтүү; **перемещение пластов земной коры** жер кыртышынын катмарларынын которулушу.

ПЕРЕМЕЩЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **переместить; 2.** *прил.*: **перемещённые лица** жер ооду болгон адамдар.

ПЕРЕМИ'ГИВАТЬСЯ *несов. см.* **перемигнуться.**

ПЕРЕМИГНУ'ТЬСЯ *сов. с кем, разг.* ымдашуу, көз кысышуу, ымдаша кетүү.

ПЕРЕМИНА'ТЬСЯ *несов.*: **переминаться с ноги на ногу** *разг.* алмак-салмак улам бир бутуна оордугун салып, бир жерден козголбой туруу.

ПЕРЕМИ'РИЕ *ср.* убактылуу тынчтык; убактылуу элдешүү, жарашуу (*согушуп жаткан эки жактын тең макулдашуусу боюнча согуш аракеттерин убактылуу токтотуу*); **заключить перемирие** убактылуу тынчтык түзүү.

ПЕРЕМНОЖА'ТЬ *несов. см.* **перемножить.**

ПЕРЕМНО'ЖИТЬ *сов. что, мат.* бир-бирине көбөйтүү, арттыруу.

ПЕРЕМОГА'ТЬ *несов. что, разг.* чыдоо, төтөп берүү, чыдаштык кылуу; ооруга бой бербей, чыдоо; **он встал, с трудом перемогая боль в ноге** ал бутунун оорусуна бой бербей, араң чыдап ордунан турду.

ПЕРЕМОГА'ТЬСЯ *несов. разг.* ооруга бой бербей, чыдап жүрүү.

ПЕРЕМО'КНУТЬ *сов.* аябай суу болуу, абдан сууга чылануу, өтмө катарынан өтүп суу болуу; **перемокнуть под дождём** жамгырдын алдында калып аябай суу болуу.

ПЕРЕМО'Л *м. с.-х.* кайтадан тарттыруу (*тегирменге*); **пустить зерно в перемол** данды кайтадан тарттыруу (салуу).

ПЕРЕМОЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **перемолоть.**

ПЕРЕМО'ЛВИТЬ *сов. с кем, разг.* сүйлөшүү, кеп салышуу; **не с кем было и словечка перемолвить** бир ооз сөз сүйлөшүүгө да эч ким болгон жок.

ПЕРЕМО'ЛВИТЬСЯ *сов. чем с кем, разг.* сүйлөшүү, кеп салышуу; **перемолвиться несколькими словами** бир нече сөз айтып сүйлөшө калуу.

ПЕРЕМОЛОТИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*заново*) эгинди кайтадан бастыруу; **2.** (*всё, много*) бастырып бүтүү; **они перемолотили всё зерно** алар бардык эгинди бастырып бүтүштү.

ПЕРЕМОЛО'ТЬ *сов. что* **1.** (*заново*) кайтадан салдыруу, тарттыруу (*тегирменге*); **2.** (*всё, много*) бардык эгинди салдыруу, тарттыруу (*тегирменге*).

ПЕРЕМОЛО'ТЬСЯ *сов.* эгин салынуу, тартылуу (*тегирменге*); ◇ **перемелется — мука будет** *посл.* бара-бара баары орduна келет.

ПЕРЕМОНТИ'РОВАТЬ *сов. что, тех.* кайтадан монтаждоо (*кайтадан монтаж кылуу, кайта кураштыруу, кайтадан оңдоп жай-жайына коюу*).

ПЕРЕМОРИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* бардыгын кыруу, жоюу, өлтүрүү, жоготуу, тукумун соолтуу (*мис. чычкандарды*).

ПЕРЕМОСТИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*заново*) жаңыдан төшөө, кайтадан төшөө; **улицу перемостили камнем** көчөнү жаңыдан таш менен төшөштү; **2.** (*всё, много*) төшөп чыгуу, төшөп таштоо, бардыгына төшөө, текши төшөө.

ПЕРЕМОТА'ТЬ *сов. что* **1.** (*заново*) кайтадан ороо, кайтадан түрүү (*жипти*); **2.** (*намотать на что-л. другое*) түрүү, ороо (*бир нерседен башка нерсеге*).

ПЕРЕМОЧИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*слишком*) абдан суулоо, аябай чылоо, көбүрөөк суулап жиберүү; **2.** (*намочить всё*) бардыгын суулоо, бүт чылоо.

ПЕРЕМО'ЧЬ *сов. см.* **перемогать.**

ПЕРЕМУДРИ'ТЬ *сов. разг.* ыгы жок даанышмандык кылып ийүү, ыгы жок билгирсинүү.

ПЕРЕМУ'ЧИТЬСЯ *сов. разг.* аябай чарчоо, абдан кыйналуу, аябай азап чегүү, катуу азап тартуу.

ПЕРЕМЫВА'ТЬ *несов. см.* **перемыть;** ◇**перемывать косточки** *кому-л. разг.* бирөөнү аябай артынан ушактоо.

ПЕРЕМЫ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** (*заново*) кайтадан, жаңыдан жуу; кайтадан, жаңыдан тазалоо; **2.** (*всё, много*) бардыгын жуу, тазалоо, текши жууп чыгуу, тазалап чыгуу.

ПЕРЕМЫ'ЧКА *ж.* **1.** (*перехват*) перемычка, туташтыргыч, бириктиргич; **2.** *тех.* (*заграждение*) перемычка (*курулуш иштеринде суунун агып келишине жол бербөөчү, суу өткөрбөй турган тосмо*); **3.** *тех.* (*перекрытие*) перемычка (*эшик, терезе тешиктеринин үстүңкү туура коюлган жыгачы*).

ПЕРЕМЯ'ТЬ *сов. что* **1.** (*измять*) эзүү, эзгилөө, укалоо, убалоо; эзгилеп, ийлеп таштоо; **2.** (*промять заново*) кайтадан (жаңыдан) эзүү; кайтадан (жаңыдан) убалап чыгуу.

ПЕРЕМЯ'ТЬСЯ *сов.* эзилүү, укалануу, убалануу.

ПЕРЕНАПРЯГА'ТЬ *несов. см.* **перенапрячь.**

ПЕРЕНАПРЯГА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **перенапрячься; 2.** *страд. к* **перенапрягать.**

ПЕРЕНАПРЯЖЕ'НИЕ *ср.* **1.** чамадан артык тырышуу, өтө күчөнүү, артыкча күчөтүү, өтө чыңоо; **2.** *тех.* токтун өтө шыкалышы, чыңалышы, күчөнүшү (*электр сетинин артыкча чыңалышы*).

ПЕРЕНАПРЯ'ЧЬ *сов. что* өтө күчөтүү, артыкча күчөтүү, өтө жумшоо, бардык күчүн салуу; **перенапрячь силы** аябай күчтү жумшоо.

ПЕРЕНАПРЯ'ЧЬСЯ *сов.* өтө күчөнүү, бардык күчтү салуу.

www.bizdin.kg

ПЕРЕНАСЕЛЕ'НИЕ *ср.* калк өтө көбөйүп, тарчылык болуп кетүү.

ПЕРЕНАСЕЛЁННОСТЬ *ж.* калк өтө көбөйүп, тарчылык болуп кеткендик.

ПЕРЕНАСЕЛЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **перенаселить;** **2.** *прил.* калкы өтө көбөйүп, тар болуп кеткен; **перенаселённый райо́н** эли өтө көбөйүп, тар болуп кеткен район.

ПЕРЕНАСЕЛИ'ТЬ *сов. что* элди өтө жыш орноштуруу, элди өтө калың орноштуруу.

ПЕРЕНАСЕЛЯ'ТЬ *несов. см.* **перенаселить.**

ПЕРЕНАСЫ'ТИТЬ *сов. что, хим.* өтө тойдуруу, аябай тойгузуу, өтө кандыруу; **перенасы́тить раство́р со́лью** эритиндини тузга өтө кандыруу.

ПЕРЕНАСЫЩА'ТЬ *несов. см.* **перенасы́тить.**

ПЕРЕНАСЫ'ЩЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **перенасы́тить;** **2.** *прил. хим.* өтө канган; **перенасы́щенный раство́р** өтө канган эритинди.

ПЕРЕНЕСЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*в другое место*) ташып алып баруу, ташып алып келүү, көтөрүп алып баруу; **2.** (*в другую инстанцию*) көчүрүп баруу, көчүрүп алып келүү, башка жерге орноштуруу; **3.** (*откладывание*) көчүрүү, калтыруу.

ПЕРЕНЕСТИ' *сов.* **1.** *кого-что* (*в другое место*) ташуу, ташып алып баруу, ташып алып келүү, көтөрүп алып баруу; **ра́неного перенесли́ в ко́мнату** жарадарды бөлмөгө көтөрүп алып киришти; **2.** *что* (*учредить в другом месте*) көчүрүү, көчүрүп баруу, көчүрүп алып келүү, башка жерге орноштуруу; **столи́цу перенесли́ в друго́й го́род** борборду башка шаарга көчүрүштү; **3.** *что* (*отложить*) көчүрүү, калтыруу; **заседа́ние перенесли́ на сре́ду** заседание шаршембиге калтырылды; **4.** *что, перен.* (*вынести*) баштан өткөрүү, башынан кечирүү; **он перенёс тяжёлую боле́знь** ал катуу ооруну башынан өткөрдү; **5.** *что* (*на другую строку*) ташуу (*жазууда — экинчи жолго көчүрүү*).

ПЕРЕНЕСТИ'СЬ *сов.* **1.** *разг.* (*быстро переместиться*) ташынып келүү, көчүп бара коюу, тез орноше коюу; **2.** *перен.* ой менен кете калуу, ой менен кечүү; **я мы́сленно перенёсся в де́тские го́ды** мен ой менен балалык кезиме кете калыпмын.

ПЕРЕНИМА'ТЬ *несов. см.* **переня́ть.**

ПЕРЕНО'С *м.* **1.** ташымалдоо, ташуу; **пра́вила перено́са слов** сөздү ташуу эрежелери; **2.** (*знак*) ташымал (*белги*).

ПЕРЕНОСИ'ТЬ *несов. см.* **перенести́.**

ПЕРЕНОСИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **перенести́сь;** **2.** *страд. к* **переноси́ть.**

ПЕРЕНО'СИЦА *ж.* мурундун эки көз арасындагы бөлүгү, кайкысы.

ПЕРЕНО'СКА *ж. разг.* ташуу, ташып баруу, ташып келүү, көтөрүп баруу, көтөрүп келүү; **перено́ска ме́бели** мебелди ташып баруу.

ПЕРЕНО'СНЫЙ, -ая, -ое **1.** көчүрмө, жылдырылма; алып барып, алып келме; **перено́сная ла́мпа** көчүрмө лампа; **2.** (*о значении*) өтмө; **перено́сное значе́ние сло́ва** сөздүн өтмө мааниси; **в перено́сном смы́сле** өтмө маанида.

ПЕРЕНО'СЧИК *м.* тараткыч, жуктургуч, ташуучу, таркатуучу; **кома́р — перено́счик маляри́и** чиркей — безгек тараткыч.

ПЕРЕНОЧЕВА'ТЬ *сов.* түнөө, конуу, түнөп чыгуу, конуп кетүү, конуп калуу.

ПЕРЕНУМЕРОВА'ТЬ *сов. что* **1.** (*заново*) кайтадан номердеп чыгуу; **2.** (*подряд*) катарынан номердеп чыгуу.

ПЕРЕНУМЕРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **перенумерова́ть.**

ПЕРЕНЯ'ТЬ *сов. что* **1.** үйрөнүү; **переня́ть привы́чки** *у кого-л.* бирөөдөн анын адаттарын үйрөнүү; **2.** *обл.* (*перехватить*) жолдон кармап алуу, жолдон тосуп алуу.

ПЕРЕОБОРУ'ДОВАНИЕ *ср.* кайтадан башкача кылып жабдыктоо, кайтадан шаймандоо, өзгөртүп жабдыктоо, кайтадан башкача кылып шаймандалуу.

ПЕРЕОБОРУ'ДОВАТЬ *сов. и несов. что* кайтадан башкача кылып жабдыктоо, кайтадан башкача кылып шаймандоо, өзгөртүп жабдыктоо.

ПЕРЕОБРЕМЕНИ'ТЬ *сов. кого-что* өтө убара кылуу, аябай убара тарттыруу, аябай түйшүк салуу, тарттыруу.

ПЕРЕОБРЕМЕНЯ'ТЬ *несов. см.* **переобремени́ть.**

ПЕРЕОБУВА'НИЕ *ср.* **1.** *кого* бут кийимди кайтадан кийүү, кийдирүү; **2.** *чего* бут кийимди чечип, башкача кийүү, башка бут кийимди кийдирүү, кийгизүү, кийүү.

ПЕРЕОБУВА'ТЬ *несов. см.* **переобу́ть.**

ПЕРЕОБУВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **переобу́ться;** **2.** *страд. к* **переобува́ть.**

ПЕРЕОБУ'ТЬ *сов.* **1.** *кого* бут кийимди чечип, кайта кийгизүү, кийдирүү, кийүү; **переобу́ть ребёнка** баланын бутун чечип, кайра кийгизүү; **2.** *что* (*о себе — надеть другую обувь*) бутту чечип, кайтадан кийүү, башка бут кийимди кийүү, өз бут кийимин өзгөртүү; **переобу́ть сапоги́** өтүктү чечип, кайтадан кийүү.

ПЕРЕОБУ'ТЬСЯ *сов.* бутту чечип, кайта кийүү, башка бут кийимди кийүү.

ПЕРЕОБУЧА'ТЬ *несов. см.* **переобучи́ть.**

ПЕРЕОБУЧА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **переобучи́ться;** **2.** *страд. к* **переобуча́ть.**

ПЕРЕОБУЧЕ'НИЕ *ср.* кайтадан, жаңыдан окутуу; кайтадан, жаңыдан үйрөтүү.

ПЕРЕОБУЧИ'ТЬ *сов. кого* кайтадан, жаңыдан окутуу; кайтадан, жаңыдан үйрөтүү; кайта окутуп чыгаруу; жаңы нерсе үйрөтүү.

ПЕРЕОБУЧИ'ТЬСЯ *сов.* кайтадан, жаңыдан окуу; кайтадан, жаңыдан үйрөнүү.

ПЕРЕОДЕВА'НИЕ *ср.* **1.** *кого* кайта кийинүү, кайтадан кийинүү, жаңыдан кийинүү, чечип башка кийиндирүү, кийинүү; **2.** *чего* чечип башканы кийүү, кийим алмаштыруу, өзгөртүп кийүү, башка кийим кийүү.

ПЕРЕОДЕВА'ТЬ *несов. см.* **переоде́ть.**

ПЕРЕОДЕВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **переоде́ться;** **2.** *страд. к* **переодева́ть.**

ПЕРЕОДЕ'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **переоде́ть;** **2.** *прил.* кайтадан кийиндирилген, башкача кийинген, которуп кийинген, кийимин өзгөрткөн; **3.** *прил.* (*переряженный*) түрүн, кейпин өзгөртүп кийинген.

ПЕРЕОДЕ'ТЬ *сов.* **1.** *кого* чечип башканы кийиндирүү; башка кийим кийгизүү, кийиндирүү; кийимин өзгөртүү; **переоде́ть ребёнка** баланы чечиндирип, башка кийиндирүү; **2.** *что* чечип башка кийим кийинүү, кийим ооштуруу, алмаштыруу, кайта кийинүү; **переоде́ть пла́тье** чечип башка көйнөк кийүү.

ПЕРЕОДЕ'ТЬСЯ *сов.* **1.** *во что* чечинип кийинүү, чечип башканы кийинүү, кийим которуп кийинүү, кийимди ооштуруп кийүү, кийимди алмаштырып кийүү, башка кийим кийүү; **переоде́ться в но́вое пла́тье** чечип жаңы көйнөк кийинүү; **2.** *во что, кем* (*замаскироваться*) кийинүү, башкача болуп кийинүү; башкача болуп, кейпин өзгөртүп кийинип алуу; башкача кийинүү, өзгөртүп кийинүү; **переоде́ться же́нщиной** аялдарча кийинүү; **переоде́ться в мужско́е пла́тье** эркектин кийимин кийинип алуу.

ПЕРЕОСВИДЕ'ТЕЛЬСТВОВАНИЕ *ср. мед.* кайрадан күбөлөндүрүү, ден соолугун карап кайта күбөлөндүрүү; **медици́нское переосвиде́тельствование** медициналык жактан ден соолугун карап кайтадан күбөлөндүрүү.

ПЕРЕОСВИДЕ'ТЕЛЬСТВОВАТЬ *сов. и несов. кого-что, мед.* кайтадан карап, текшерип көрүп күбөлөндүрүү.

ПЕРЕОСВИДЕ'ТЕЛЬСТВОВАТЬСЯ **1.** *сов. и несов. мед.* кайтадан күбөлөндүрүлүү, кайтадан каралып күбөлөндүрүлүү; **2.** *несов. страд, к* **переосвиде́тельствовать**

ПЕРЕОСМЫ'СЛИТЬ *сов. что* башкача түшүнүү (*мурунку түшүнүгүн өзгөртүп түшүнүү*).

ПЕРЕОХЛАДИ'ТЬ *сов. что* кайтадан муздатуу, суутуу, өтө муздатуу, абдан муздатып жиберүү, өткөрө суутуп салуу.

www.bizdin.kg

ПЕРЕОХЛАЖДА'ТЬ *несов., см.* **переохладить.**

ПЕРЕОХЛАЖДЕ'НИЕ *ср.* өтө муздатуу, абдан муздоо, өткөрө сууп кетүү.

ПЕРЕОЦЕ'НИВАТЬ *несов. см.* **переоценить.**

ПЕРЕОЦЕНИ'ТЬ *сов.* 1. *что (заново оценить)* жаңы баа коюу, кайта баа коюу, кайрадан баалоо (*мис. товар*); 2. *кого-что (оценить слишком высоко)* артыкча баа берүү, өтө жогору саноо, ашыра баалап жиберүү; **он переоценил свои способности** ал өзүнүн жөндөмдүүлүгүн ашыра баалап жиберди.

ПЕРЕОЦЕ'НКА *ж.* 1. (*заново*) жаңы баа коюу; 2. (*завышение цены*) ашыра баалоо, жогору саноо; 3. (*преувеличенная оценка*) ашык баа, артык баа, өтө жогору саноо.

ПЕРЕПАДА'ТЬ *несов. разг.* 1. (*об осадках*) анда-санда жааш, сал-пал жаап туруш; **изредка перепадают дожди** анда-санда жамгыр жаай коёт; 2. *см.* **перепасть** 2.

ПЕРЕПА'КОСТИТЬ *сов. что, разг.* аябай булгоо, абдан булгоо.

ПЕРЕПА'ЛКА *ж.* 1. *уст. см.* **перестрелка;** 2. *перен. разг.* (*перебранка*) тилдешүү, урушуу, жаакташуу, керишүү, тилдешип айтышуу, кер-мур айтышуу.

ПЕРЕПА'РИВАТЬ *несов. см.* **перепарить.**

ПЕРЕПА'РИТЬ *сов. что (слишком)* ашыра демдеп бузуп коюу (*мис. куурчту*); карытып коюу (*мис. чайды*).

ПЕРЕПА'РИТЬСЯ *сов.* (*слишком*) өтө буулануу.

ПЕРЕПА'РХИВАТЬ *несов. см.* **перепорхнуть.**

ПЕРЕПА'РЫВАТЬ *несов. см.* **перепороть.**

ПЕРЕПА'СТЬ *сов.* 1. *см.* **перепадать** 1; 2. *безл. кому-чему, перен.* (*достаться*) анча-мынча тийүү, анча-мынча таткануу, бир аз үлөш тийүү.

ПЕРЕПАХА'ТЬ *сов.* 1. (*заново*) кайта баштан айдоо (*что-л.*); кайта (жаңыдан) соколоо (*чем-л.*); 2. (*целиком*) бардыгын айдоо (*что-л.*); соколоо (*чем-л.*).

ПЕРЕПА'ХИВАТЬ *несов. см.* **перепахать.**

ПЕРЕПА'ЧКАТЬ *сов. кого-что* аябай булгоо, өтө шалтактатуу, аябай кирдетүү, баарын булгап таштоо, бардыгын ыпыластап таштоо.

ПЕРЕПА'ЧКАТЬСЯ *сов.* аябай булгануу, шалтак болуу, өтө кирдөө.

ПЕРЕПА'ШКА *ж. с.-х.* кайта айдоо кайта соколоо.

ПЕРЕПАЯ'ТЬ *сов. что* 1. (*заново*) жаңыдан данакердөө, кайрадан кандоо; 2. (*всё, много*) бардыгын кандоо, данакердөө.

ПЕРЕПЕ'В *м. чаще мн.* эски гөй-гөй, кайта айтуу; **перепевы старого** баягы эле эски гөй-гөйдү айта берүү.

ПЕРЕПЕВА'ТЬ *несов. что, разг.* кайталап сүйлөй берүү, кайта айтуу.

ПЕРЕПЕКА'ТЬ *несов. см.* **перепечь.**

ПЕРЕПЕКА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перепечься;** 2. *страд. к* **перепекать.**

ПЕ'РЕПЕЛ *м.* (*мн.* **перепела**) бөдөнө (*корозу*).

ПЕРЕПЕЛЕНА'ТЬ *сов. кого* 1. (*заново*) чечип, кайтадан ороо, чулгоо, бөлөө (*баланы*); 2. (*всех, многих*) бардыгын чечип, кайтадан ороп, чулгап, бөлөп чыгуу.

ПЕРЕПЕЛЁНЫВАТЬ *несов. см.* **перепеленать.**

ПЕРЕПЕЛИ'НЫЙ, -ая, -ое **перепел**-*ге т.*; **перепелиная охота** бөдөнө улоо; **перепелиное гнездо** бөдөнөнүн уясы.

ПЕРЕПЁЛКА *ж.* бөдөнө (*ургаачысы, мекиняны*).

ПЕРЕПЕ'РЧИВАТЬ *несов. см.* **переперчить.**

ПЕРЕПЕ'РЧИТЬ *сов. что* өтө мурчтоо, аябай калемпирдөө, аябай калемпир салуу, аябай мурч салуу.

ПЕРЕПЕ'ТЬ *сов. что, разг.* (*всё, много*) бардыгын ырдоо, бүт ырдап бүтүү.

ПЕРЕПЕЧА'ТАТЬ *сов. что* 1. (*заново с печатного текста*) экинчи ирет басып чыгаруу; **перепечатать старое издание** эски басылганын кайтадан басып чыгаруу; 2. (*на пишущей машинке*) көчүрүп кайрадан басуу (*машинкада*); **перепечатать рукопись** кол жазманы көчүрүп кайрадан басуу.

ПЕРЕПЕЧА'ТКА *ж.* 1. (*действие*) жаңыдан кайта басып чыгаруу, көчүрүп кайрадан басуу; 2. (*перепечатанная работа*) экинчи ирет басылып чыккан чыгарма.

ПЕРЕПЕЧА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **перепечатать.**

ПЕРЕПЕ'ЧЬ *сов. что* 1. (*слишком*) ашыра кактап, катырма кылып бышыруу (*мис. дандырга*); 2. (*всё, много*) бардыгын бышыруу, бүт бышыруу (*мис. нан, печенье, самса*).

ПЕРЕПЕ'ЧЬСЯ *сов.* өтө бышуу.

ПЕРЕПИ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **перепилить.**

ПЕРЕПИЛИ'ТЬ *сов. что* 1. (*надвое*) араалап, таарып экиге бөлүү; 2. (*всё, много*) бардыгын араалап, таарып чыгуу; **перепилить все дрова** бардык отунду араалап чыгуу.

ПЕРЕПИСА'ТЬ *сов.* 1. *что* (*заново*) жаңыдан, кайтадан жазуу; 2. *что* (*списать*) көчүрүү, көчүрүп жазуу, көчүрүп чыгуу; **переписать на машинке** машинкада көчүрүп жазуу; 3. *кого-что* (*сделать список*) бардыгын каттап чыгуу, тизмелөө, тизмелеп чыгуу; **переписать присутствующих** катышуучулардын бардыгын каттап чыгуу.

ПЕРЕПИ'СКА *ж.* 1. жаңыдан, кайтадан жазуу; көчүрүп жазуу; **переписка на машинке** машинкада көчүрүп жазуу; 2. (*обмен письмами*) кат алышуу, кат жазышып туруу, кабарлашып туруу; 3. *собир.* (*письма*) жазылган, алынган каттар.

ПЕРЕПИ'СЧИК *м.* көчүрмөчү, көчүрүп жазуучу.

ПЕРЕПИ'СЧИЦА *женск. р. к* **переписчик.**

ПЕРЕПИ'СЫВАТЬ *несов. см.* **переписать.**

ПЕРЕПИ'СЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *с кем* кат алышуу, кат жазышуу, кабарлашып туруу; **мы с ними часто переписываемся** биз алар менен тез-тез кат алышып турабыз; 2. *страд. к* **переписывать.**

ПЕ'РЕПИСЬ *ж.* каттоо; **перепись населения** калкты каттоо, эл каттоо; **перепись скота** мал каттоо, мал санак.

ПЕРЕПИ'ТЬСЯ *сов. разг.* өлөрчө көп ичип мас болуу.

ПЕРЕПЛА'ВИТЬ I *сов. что* (*метал*) кайтадан эритүү, эритип буюмга айландыруу, эритиндиге айландыруу.

ПЕРЕПЛА'ВИТЬ II *сов. кого-что* (*по воде*) сал агызуу, суу менен агызуу.

ПЕРЕПЛА'ВИТЬСЯ *сов.* кайтадан эритилүү, эритилип буюмга айлануу, эритиндиге айлануу.

ПЕРЕПЛА'ВКА *ж.* кайтадан эритүү, эритип буюмга айландыруу, эритиндиге айландыруу; **переплавка металлов** металлдарды кайтадан эритүү.

ПЕРЕПЛАВЛЯ'ТЬ I *несов. см.* **переплавить** I.

ПЕРЕПЛАВЛЯ'ТЬ II *несов. см.* **переплавить** II.

ПЕРЕПЛАВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **переплавиться;** 2. *страд. к* **переплавлять.**

ПЕРЕПЛАНИ'РОВА'ТЬ *сов. что* кайтадан пландоо, жаңыдан план түзүү, бир нерсенин планын өзгөртүү.

ПЕРЕПЛАНИРО'ВКА *ж.* кайта пландоо, жаңыдан пландаштыруу; **перепланировка города** шаарды кайта пландоо.

ПЕРЕПЛАНИРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **перепланировать.**

ПЕРЕПЛАТИ'ТЬ *сов. что* 1. (*заплатить лишнее*) артык төлөө, ашык төлөп жиберүү; 2. *разг.* (*заплатить, истратить много*) көп төлөө; төлөй берип, көп төлөп коюу; ашык төлөө; **переплатить много денег** акчаны төлөй берип (бере берип) көп төлөп коюу.

ПЕРЕПЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **переплатить.**

ПЕРЕПЛЕСТИ' *сов. что* 1. (*книгу*) мукабалоо, түптөө; 2. (*перевить*) өрүү, согуу, эшүү, кошо өрүү; **переплести косы лентами** чачты лента менен кошо өрүү; 3. (*заново заплести*) кайта, жаңыдан өрүү; кайта, жаңыдан эшүү; кайта, жаңыдан согуу (*сплести*); **переплести косу** чачты кайтадан өрүү.

ПЕРЕПЛЕСТИ'СЬ *сов.* 1. (*сплестись*) оролуу, эшилүү, чырмалуу, оролушуп калуу, чырмалышып калуу; **растения переплелись между собой** өсүмдүктөр бири-бири менен чырмалышты, оролушту; 2. *перен.* чатышуу, чиеленишүү, түйүлүшүү; **мысли переплелись у него в голове** анын башында ар түрдүү ойлор чиеленишти.

www.bizdin.kg

ПЕРЕПЛЁТ *м.* 1. (*действие*) мукабалоо, түптөө; **отдать книгу в переплёт** китепти мукабалоого берүү; 2. (*крышка книги*) мукаба; 3. (*оконный*) терезе рамасынын көздөрү, терезенин торчо жыгачтары; ◇ **попасть в переплёт** *разг.* чатак ишке дуушар болуу.

ПЕРЕПЛЕТА'ТЬ *несов. см.* **переплести**.

ПЕРЕПЛЕТА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **переплестись**; 2. *страд. к* **переплетать**.

ПЕРЕПЛЕТЕ'НИЕ *ср.* 1. *текст.* согулуу, айкалышуу (*кездеме токулганда жиптердин бир-бирине айкалышуусунун бир түрү*); 2. (*перевивание*) өрүү, эшүү, согуу; 3. оролуу, эшилүү, чырмалуу; **сложное переплетение жилок листа** жалбырактын тарамдарынын татаал чырмалышы; 4. *перен.* чатышуу, чиеленүү, түйүлүшүү; **переплетение обстоятельств** шарттардын, жагдайлардын чиелениши.

ПЕРЕПЛЁТНАЯ *ж.* китеп түптөй турган орун, китеп мукабалоочу мастерская.

ПЕРЕПЛЁТНЫЙ, -ая, -ое **переплёт**-ко *т.*; **переплётная мастерская** китеп мукабалоочу мастерская, **переплётная бумага** мукаба кагазы.

ПЕРЕПЛЁТЧИК *м.* мукабачы, түптөгүч.

ПЕРЕПЛЫВА'ТЬ *несов. см.* **переплыть**.

ПЕРЕПЛЫ'ТЬ *сов. что, через что* чабак уруп өтүү, сүзүп өтүү; **переплыть реку** өзөндөн чабак уруп, сүзүп өтүү; **переплыть через океан** океандан сүзүп өтүү (*пароход менен*).

ПЕРЕПОДГОТА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **переподготовить**.

ПЕРЕПОДГОТО'ВИТЬ *сов. кого-что* кайтадан даярдап чыгуу, жаңыдан даярдоо; **переподготовить педагогов** педагогдорду кайтадан даярдап чыгуу.

ПЕРЕПОДГОТО'ВКА *ж.* кайтадан даярдоо, жаңыдан кайта даярдоо; **курсы по переподготовке учителей** мугалимдерди кайта даярдоо курсу.

ПЕРЕПОИ'ТЬ *сов. кого* (*слишком*) абдан көп ичирүү; ичкиликти көп ичирүү, ичкилик менен сугаруу, мас кылып таштоо (*спиртными напитками*).

ПЕРЕПО'Й *м.*: **с перепоя** *или* **с перепою** *разг.* ичкиликти ашыра ичкендиктен.

ПЕРЕПОЛА'СКИВАТЬ *несов. см.* **переполоскать**.

ПЕРЕПОЛЗА'ТЬ *несов. см.* **переползти**.

ПЕРЕПОЛЗТИ' *сов. через что* өрмөлөп, сойлоп, боору менен жылып өтүү, эмгектеп өтүү; **разведчик переполз через дорогу** чалгынчы жолдон боору менен жылып өттү.

ПЕРЕПОЛНЕ'НИЕ *ср.* толуу, өтө толуп кетүү, аша толуу; **переполнение желудка** аш казандын өтө толуп кетиши.

ПЕРЕПО'ЛНИТЬ *сов. что чем* 1. өтө толтуруу, жык толтуруу, ашыра толтуруу, жыкжыйма кылуу; 2. *перен.* толтуруу; **это известие переполнило моё сердце радостью** бул кабар менин койнумду кубанычка толтурду.

ПЕРЕПО'ЛНИТЬСЯ *сов.* 1. аябай толуу, жык толуу, жыкжыйма болуу; 2. *перен.* аябай толуу; **моё сердце переполнилось радостью** менин койнум кубанычка аябай толду.

ПЕРЕПОЛНЯ'ТЬ *несов. см.* **переполнить**.

ПЕРЕПОЛНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **переполниться**; 2. *страд. к* **переполнять**.

ПЕРЕПОЛОСКА'ТЬ *сов. что* 1. (*заново*) кайтадан чайкоо; 2. (*всё, много*) түгөл чайкоо, чайкап чыгуу, баарын чайкоо.

ПЕРЕПОЛО'ТЬ *сов. что* 1. (*заново*) кайтадан отоо, кайрадан отоп чыгуу; **переполоть грядку** жөөктү кайтадан отоо; 2. (*всё или несколько участков*) бардыгын же көбүн отоо, отоп чыгуу, отоп өтүү; **переполоть все грядки** бардык жөөктөрдү отоо.

ПЕРЕПОЛО'Х *м.* тополоң, дүрбөлөң, чак-челекей, уу-чуу; **произвести переполох** дүрбөлөң түшүрүү.

ПЕРЕПОЛОШИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* шаштыруу, дүрбөлөң түшүрүү, тополоңго салуу, байкоосуздан коркутуу, үрөйүн алуу; **вызвать переполох** дүрбөлөң чыгаруу; **громкий стук переполошил спящих** катуу түрс этиш уктап жаткандарга дүрбөлөң түшүрдү.

ПЕРЕПОЛОШИ'ТЬСЯ *сов. разг.* тополоң түшүү, дүрбөлөң түшүү, чакчелекей чыгуу, уу-чуу болуу.

ПЕРЕПО'НКА *ж.* жаргак, жаргакча, перепонка; **барабанная перепонка** *анат.* кулак жаргакчасы, кулактын тарсылдагы; **плавательная перепонка** сүзүү жаргагы, таман жаргагы (*сууда сүзүп жүрүүчү каз, өрдөк сыяктуу куштардын тамакы*).

ПЕРЕПОНЧАТОКРЫ'ЛЫЕ *мн.* (*ед.* **перепончатокрылое** *ср.*) *зоол.* жаргак канаттуулар (*аары, ийнелик, чымын, чиркей ж. б.*).

ПЕРЕПО'НЧАТЫЙ, -ая, -ое жаргактуу.

ПЕРЕПОРО'ТЬ *сов. что* 1. (*заново распороть*) кайта сөгүү; 2. (*всё, многое*) баарын сөгүү (*кийимди*).

ПЕРЕПО'РТИТЬ *сов. кого-что* бардыгын бузуу, бардыгын бүлдүрүү, ишке жаратпай таштоо, иштен чыгаруу.

ПЕРЕПО'РТИТЬСЯ *сов. разг.* бардыгы бузулуу, бардыгы бүлүнүү; ишке жарабай калуу, иштен чыгуу.

ПЕРЕПОРУЧА'ТЬ *несов. см.* **перепоручить**.

ПЕРЕПОРУЧИ'ТЬ *сов. что кому-чему* башкага тапшыруу, экинчи бирөөгө тапшыруу, кайта бирөөгө жүктөө.

ПЕРЕПОРХНУ'ТЬ *сов.* бырпырап дагы бир жерге учуп конуу.

ПЕРЕПОЯ'САТЬ *сов. кого-что* 1. (*заново*) кайтадан курчоо; 2. *разг.* (*опоясать*) курчоо (*белди*).

ПЕРЕПОЯ'САТЬСЯ *сов.* 1. (*заново*) кайтадан курчануу; 2. *разг.* (*опоясаться*) курчануу.

ПЕРЕПОЯ'СЫВАТЬ *несов. см.* **перепоясать**.

ПЕРЕПОЯ'СЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перепоясаться**; 2. *страд. к* **перепоясывать**.

ПЕРЕПРА'ВА *ж.* 1. (*действие*) өтүү, өткөрүү, өткөзүү, ашыруу (*дарыядан, суудан*); 2. (*место*) өткөөл, кечүү.

ПЕРЕПРА'ВИТЬ I *сов.* 1. *кого-что через что* (*перевезти*) өткөрүү, өткөзүү, ашыруу (*өзөндөн, дарыядан, тоодон*), 2. *что* (*переслать*) андан ары тийиштүү жагына жөнөтүү (*жиберүү*); **переправить письмо адресату** катты тийиштүү адресатка андан ары жөнөтүү.

ПЕРЕПРА'ВИТЬ II *сов. что, разг.* (*исправить*) оңдоп жазуу, кайта оңдоп чыгуу; **переправить написанное** жазылганды оңдоп жазуу.

ПЕРЕПРА'ВИТЬСЯ *сов.* өтүү (*дарыядан, өзөндөн*); **переправиться через реку** өзөндөн өтүү.

ПЕРЕПРА'ВКА *ж. разг. см.* **переправа** 1.

ПЕРЕПРАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **переправить**.

ПЕРЕПРАВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **переправиться**; 2. *страд. к* **переправлять**.

ПЕРЕПРА'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое өткөрүүчү, өткөзүүчү, ашыруучу, өткөрүү үчүн колдонулуучу.

ПЕРЕПРЕВА'ТЬ *несов. см.* **перепреть**.

ПЕРЕПРЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое чирип бузулган, көгөрүп кеткен, борсуган; **перепрелое зерно** чирип бузулган эгин, чирип бузулган дан.

ПЕРЕПРЕ'ТЬ *сов.* 1. (*сгнить*) чирип бузулуу, көгөрүп кетүү, борсуу; 2. *разг.* (*от долгой варки*) өтө эзилип бышуу, шылынып кетүү; **мясо перепрело** эт өтө эзилип бышты, эт шылынып кетти.

ПЕРЕПРО'БОВАТЬ *сов. что* бардыгынын даамын татуу, бардыгын байкоо, иштеп көрүү, сынап чыгуу; **он перепробовал все кушанья** ал тамактардын бардыгынын даамын татып көрдү.

ПЕРЕПРОДАВА'ТЬ *несов. см.* **перепродать**.

ПЕРЕПРОДА'ЖА *ж.* алып сатуу, өзү сатып алып башкага сатуу; **перепродажа вещей** буюмдарды алып сатуу.

ПЕРЕПРОДА'ТЬ *сов. что* алып сатуу, өзү сатып алып башкага сатуу.

ПЕРЕПРОИЗВО'ДСТВО *ср. эк.* артык өндүрүү, ашыра өндүрүү (*товарлардын сатып алуу жөндөмдүүлүгүнөн ашыра өндүрүлүшү*).

www.bizdin.kg

ПЕРЕПРУДИ'ТЬ *сов. что, разг.* тосуу, байлоо, бөгөттөө, буу, буруу; **перепрудить реку** өзөндү байлап таштоо, өзөндү бууп салуу.

ПЕРЕПРУ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **перепрудить.**

ПЕРЕПРЫ'ГИВАТЬ *несов. см.* **перепрыгнуть.**

ПЕРЕПРЫ'ГНУТЬ *сов. что, через что* алыс ыргуу, аша секирүү, ыргып өтүү, секирип өтүү; **перепрыгнуть ров** андан секирип өтүү.

ПЕРЕПРЯГА'ТЬ *несов. см.* **перепрячь.**

ПЕРЕПРЯ'ЧЬ *сов. кого-что (заново)* кайтадан, жаңыдан чегүү; кайтадан, жаңыдан кошуу (*мис. атты арабага*).

ПЕРЕПУ'Г *м.*: **с перепугу** *разг.* корккондуктан, коркуп кеткендиктен, коркуп кетип.

ПЕРЕПУГА'ТЬ *сов. кого-что* коркутуу, чочутуу, үрөйүн учуруу, шаштысын кетирүү.

ПЕРЕПУГА'ТЬСЯ *сов.* коркуу, коркуп кетүү, үрөйү учуп кетүү, шаштысы кетүү.

ПЕРЕПУ'ТАТЬ *сов. что* 1. (*запутать*) чатыштыруу, чиелештирүү, аралаштырып жиберүү, бүлдүрүү; **перепутать нитки** жипти чатыштыруу; 2. *перен.* чаташтыруу; **он перепутал их имена** ал алардын аттарын чаташтырып салды.

ПЕРЕПУ'ТАТЬСЯ *сов.* 1. (*спутаться*) чатышуу, чиеленүү, аралашып калуу; **все нитки перепутались** бардык жиптер чатышты; 2. *перен.* чаташуу; **у меня в голове всё перепуталось** менин башымда бардыгы чаташып калды.

ПЕРЕПУ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **перепутать.**

ПЕРЕПУ'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перепутаться;** 2. *страд. к* **перепутывать.**

ПЕРЕПУ'ТЬЕ *ср.* жол айрылышы, тогуз жолдун тоому; ◊ **на перепутье** арсар болуп, эки ойлуу болуп.

ПЕРЕРАБА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **переработать.**

ПЕРЕРАБА'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **переработаться;** 2. *страд. к* **перерабатывать.**

ПЕРЕРАБО'ТАТЬ *сов. что* 1. (*в какой-л. продукт*) иштеп чыгаруу, жасап чыгаруу, өндүрүү; **переработать хлопок в пряжу** пахтадан жип жасап чыгаруу; 2. (*об органических процессах*) сиңдирүү, сиңирүү; **переработать пищу** тамакты сиңирүү; 3. (*переделать*) кайтадан иштеп чыгуу, кайта оңдоп чыгуу, өзгөртүү; **переработать статью** макаланы кайтадан иштеп чыгуу; 4. (*проработать лишнее*) артык (ашык) иштөө, нормадан ашык иштөө; **он переработал три часа** ал үч саат ашык иштеди.

ПЕРЕРАБО'ТАТЬСЯ *сов.* 1. (*преобразоваться*) иштетилип башка түр алуу, башка затка өтүү (айлануу); 2. *разг.* (*переутомиться*) иштеп, аябай чарчоо.

ПЕРЕРАБО'ТКА *ж.* 1. (*в какой-л. продукт*) иштелип чыгуу, жасалып чыгуу, кайтадан иштөө, жаңыдан иштөө; **керосин — продукт переработки нефти** керосин — нефтиден иштелип чыккан продукт; 2. (*переделка*) кайтадан иштеп чыгуу, кайта оңдоп чыгуу, өзгөртүү; **переработка рукописи** кол жазманы кайта оңдоп чыгуу; 3. (*работа сверх нормы*) артык (ашык) иштегендик, нормадан ашык иштегендик; **уплатить за переработку** ашык иштегендиги үчүн төлөө.

ПЕРЕРАСПРЕДЕЛЕ'НИЕ *ср.* кайтадан бөлүштүрүү; жаңыдан бөлүштүрүү, кайтадан үлөштүрүү, жаңыдан үлөштүрүү; **перераспределение доходов** *эк.* доходдорду (кирешелерди) кайтадан бөлүштүрүү; **перераспределение пара** *тех.* бууну кайтадан бөлүштүрүү.

ПЕРЕРАСПРЕДЕЛИ'ТЬ *сов. кого-что* кайтадан бөлүштүрүү, кайтадан үлөштүрүү, жаңыдан бөлүштүрүү, жаңыдан үлөштүрүү.

ПЕРЕРАСПРЕДЕЛЯ'ТЬ *несов. см.* **перераспределить.**

ПЕРЕРАСТА'НИЕ *ср.* өсүп өтүү, айлануу; **перерастание буржуазно-демократической революции в социалистическую** буржуазиялык-демократиялык революциянын социалисттик революцияга өсүп өтүшү.

ПЕРЕРАСТА'ТЬ *несов. см.* **перерасти.**

ПЕРЕРАСТИ' *сов.* 1. *кого-что* (*стать выше ростом*) өсүү, өсүп ашып кетүү, өсүп кетүү, узун болуп кетүү; **сын перерос отца** уулу өсүп, атасынан ашып кетти; 2. (*стать старше, чем требуется*) чоң болуп калуу, жашы өтүп кетүү, өсүп ашып кетүү, өсүп өтүп кетүү; **для детского сада он перерос** балдар бакчасы үчүн анын жашы өтүп кетти; 3. *кого-что, перен.* (*обогнать в развитии*) өсүп кетүү, өсүп ашып кетүү, өсүп озуу, өтүп кетүү; **перерасти своего учителя** өсүп мугалиминен өтүп кетүү; 4. *во что, перен.* айлануу, өсүп айлануу.

ПЕРЕРАСХО'Д *м.* ашык расход, ашык сарптоо, өлчөмдөн ашык сарп кылуу; **перерасход против сметы** сметадан ашык расход.

ПЕРЕРАСХО'ДОВАТЬ *сов. и несов. что* ашыра расходдоо, ашыра сарптоо, өлчөмдөн ашыра сарп кылуу; **перерасходовать электроэнергию** электр энергиясын ашык расходдоо.

ПЕРЕРАСЧЁТ *м.* кайтадан расчёт кылуу, кайта эсептешүү, алгы-бергини кайтадан тактоо, эсептөө; **произвести перерасчёт** *с кем-л.* бирөө менен кайтадан эсептешүү.

ПЕРЕРВА'ТЬ *сов.* 1. *что* (*разорвать*) үзүү, үзүп жиберүү (*мис. жипти*); жыртуу (*мис. кагазды*); **перервать верёвку** жипти үзүп жиберүү; 2. *кого-что, перен. разг.* (*перебить*) бөлүү, сөздү бөлүү; **я вас перерву на минуту** мен сиздин сөзүңүздү бир минутага бөлөйүн; 3. *кого-что, разг.* (*разъединить*) үзүп кетүү, бөлүп кетүү, бөлүп жиберүү; **телефонный разговор перервали** телефон аркылуу сүйлөшүп жаткан сөздү бөлүп кетишти.

ПЕРЕРВА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*разорваться*) үзүлүү, үзүлүп калуу; **верёвка перервалась** жип үзүлүп калды; 2. *разг.* (*прекратиться*) бөлүнүү, токтолуп калуу.

ПЕРЕРЕГИСТРА'ЦИЯ *ж.* кайта каттоо, кайта регистрациялоо.

ПЕРЕРЕГИСТРИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* кайтадан жаңы каттоо, кайта регистрациялоо; **перерегистрировать членскую книжку** мүчөлүк книжканы кайта регистрациялоо.

ПЕРЕРЕГИСТРИ'РОВАТЬСЯ *сов. и несов.* кайта катталуу, кайта регистрациялануу.

ПЕРЕРЕ'ЗАТЬ *сов.* 1. *что* (*разрезать*) кесүү, кесип таштоо, кыйып салуу, кесип эки бөлүү, кыркуу, кыркып жиберүү; 2. *кого-что* (*зарезать всех, многих*) бардыгын муудап салуу, бардыгын союу; 3. *что, перен.* (*пересечь в каком-л. направлении*) кесип өтүү, басып өтүү; 4. *что, перен.* (*преградить*) кесүү, тосуп калуу, бөгөп калуу; **перерезать путь неприятелю** душмандын жолун бөгөп калуу.

ПЕРЕРЕЗА'ТЬ *несов. см.* **перерезать** 1, 3, 4.

ПЕРЕРЕ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **перерезать.**

ПЕРЕРЕША'ТЬ *несов. см.* **перерешить.**

ПЕРЕРЕШИ'ТЬ *сов. что, разг.* кайта чыгаруу (*мис. эсепти*); кайтадан чечүү (*мис. маселени*).

ПЕРЕРЖА'ВЕТЬ *сов.* 1. (*покрыться ржавчиной*) аябай дат басып кетүү; 2. (*испортиться от ржавчины*) дат басып бузулуп калуу.

ПЕРЕРИСОВА'ТЬ *сов. что* 1. (*заново*) сүрөттү кайтадан тартуу, кайта оңдоп тартуу, сүрөттү көчүрүп тартуу; 2. (*всё, многое*) бардыгын сүрөткө тартып чыгуу, сүрөткө түшүрүп чыгуу.

ПЕРЕРИСО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **перерисовать** 1.

ПЕРЕРОДИ'ТЬ *сов. кого-что* таптакыр өзгөртүү, жашартуу.

ПЕРЕРОДИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*ухудшиться, выродиться*) мурунку касиеттерин жоготуп, начарлап кетүү (*мис. шарттары ылайык келбеген жердеги өсүмдүк*); 2. (*коренным образом измениться*) таптакыр өзгөрүү, таптакыр башкага айлануу.

ПЕРЕРОЖДА'ТЬСЯ *несов. см.* **переродиться.**

ПЕРЕРОЖДЕ'НИЕ *ср.* 1. (*ухудшение, вырождение*) мурунку касиеттерин жоготуп, начарлап кетүү (*мис. шартта-*

www.bizdin.kg

ры туура келбеген жердеги өсүмдүк); 2. (*коренное изменение*) таптакыр өзгөрүү, таптакыр башкага айлануу, бүтүндөй өзгөрүлүү.

ПЕРЕРО́СТОК *м. разг.* жашы өтүп кеткен; **учени́к-переро́сток** жашы өтүп кеткен окуучу.

ПЕРЕРУБА́ТЬ *несов. см.* **перерубить.**

ПЕРЕРУБИ́ТЬ *сов. что* 1. (*надвое*) экиге бөлө чабуу, жара чабуу, ортосунан жара чабуу; 2. *разг.* (*изрубить мечами, саблями и пр.*) кылычтап кескилеп салуу.

ПЕРЕРУГА́ТЬСЯ *сов. разг.* уруша кетүү, тилдеше кетүү, бардыгы менен *же* бардыгы бири-бири менен урушуп чыгуу.

ПЕРЕРУ́ГИВАТЬСЯ *несов. разг.* тилдешүү, кер-мур айтышуу, урушуу.

ПЕРЕРЫ́В *м.* 1. перерыв (*дем алуу, тыныгуу, танапис*); **сде́лать на де́сять мину́т переры́в** он минутага перерыв жасоо; 2. (*пробел*) үзүлүш; **переры́в в ста́же рабо́ты** жумуш стажындагы үзүлүш.

ПЕРЕРЫВА́ТЬ I *несов. см.* **перерва́ть.**

ПЕРЕРЫВА́ТЬ II *несов. см.* **переры́ть.**

ПЕРЕРЫ́ТЬ *сов. что* 1. (*вновь перекопать*) кайтадан казуу, казгылоо; 2. (*разрыть всё*) бардыгын казуу, казып таштоо; **переры́ть всё по́ле** талаанын бардыгын казуу; 3. *перен.* (*в поисках чего-л.*) оодаруу, актаруу, бардыгын тинтип актаруу, тинтип чыгуу, тинткилөө.

ПЕРЕРЯДИ́ТЬ *сов. кого-что* башкача кылып кийиндирүү (*көбүнчө маскарад үчүн*).

ПЕРЕРЯДИ́ТЬСЯ *сов. во что, кем* башкача кийинүү (*көбүнчө маскарад үчүн*).

ПЕРЕРЯЖА́ТЬ *несов. см.* **перерядить.**

ПЕРЕРЯЖА́ТЬСЯ *несов. см.* **перерядиться.**

ПЕРЕСАДИ́ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*посадить на другое место*) которуп отургузуу, орун алмаштырып отургузуу; 2. *что* (*растение*) көчүрүп тигүү, көчүрүп отургузуу, башка жерге тигүү; 3. *что, мед.* жамоо, жамаштыруу, жалгоо, жапшыруу (*бир жердин этин же сөөгүн башка жерге жамоо*).

ПЕРЕСА́ДКА *ж.* 1. көчүрүп тигүү, көчөт отургузуу, көчөттөп отургузуу; **переса́дка расте́ний** өсүмдүктү көчүрүп тигүү; 2. *мед.* жамоо, жамаштыруу, жалгоо, жапшыруу; **переса́дка тка́ней** этти жамаштыруу; 3. (*в пути*) пересадка (*которулуп түшүү, мис. поездден поездге же самолёттон самолётко*).

ПЕРЕСА́ЖИВАТЬ *несов. см.* **пересади́ть.**

ПЕРЕСА́ЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **пересе́сть;** 2. *страд. к* **переса́живать.**

ПЕРЕСА́ЛИВАТЬ *несов. см.* **пересолить.**

ПЕРЕСДАВА́ТЬ *несов. см.* **пересда́ть.**

ПЕРЕСДА́ТЬ *сов. что* 1. *карт.* (*сдать заново*) кайтадан бөлүү, кайра тартуу; 2. (*напр. экзамен*) кайтадан берүү, кайра тапшыруу, кайра өткөзүү; 3. (*напр. помещение*) өзү алганын бирөөгө өткөрүп берүү (*мис. квартираны*).

ПЕРЕСДА́ЧА *ж. разг.* 1. *карт.* кайтадан бөлүштүрүү, кайрадан тартуу; 2. кайтадан берүү, кайра тапшыруу, кайра өткөзүү; **пересда́ча экза́мена** экзаменди кайтадан берүү.

ПЕРЕСЕ́В *м.* кайтадан себүү.

ПЕРЕСЕВА́ТЬ *несов. см.* **пересе́ять.**

ПЕРЕСЕДЛА́ТЬ *сов. кого* 1. (*заново*) ээрди кайта токуу; 2. (*всех, многих*) бардыгын токуп чыгуу, текши токуп чыгуу.

ПЕРЕСЕКА́ТЬ *несов. см.* **пересе́чь.**

ПЕРЕСЕКА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **пересе́чься; паралле́льные ли́нии никогда́ не пересека́ются** жарыш сызыктар эч убакта бири-бирин кесип өтпөйт; 2. *страд. к* **пересека́ть.**

ПЕРЕСЕЛЕ́НЕЦ *м.* переселенец (*бир жерден экинчи жерге көчүрүлгөн адам*).

ПЕРЕСЕЛЕ́НИЕ *ср.* переселение, көчүү, көчүрүү; **переселе́ние на но́вую кварти́ру** жаңы квартирага көчүү.

ПЕРЕСЕЛЕ́НКА *женск. р. к* **переселе́нец.**

ПЕРЕСЕЛИ́ТЬ *сов. кого-что* көчүрүү.

ПЕРЕСЕЛИ́ТЬСЯ *сов.* көчүп баруу, көчүп кирүү, башка жайга көчүп баруу; **пересели́ться на но́вую кварти́ру** жаңы квартирага көчүп баруу.

ПЕРЕСЕЛЯ́ТЬ *несов. см.* **пересели́ть.**

ПЕРЕСЕЛЯ́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **пересели́ться;** 2. *страд. к* **переселя́ть.**

ПЕРЕСЕ́СТЬ *сов.* 1. орун алмаштырып отуруу, башка орунга отуруу; **он пересе́л побли́же к окну́** ал терезеге жакын келип отурду; 2. (*сделать пересадку*) алмашып отуруу, которулуп отуруу, пересадка жасоо; **пересе́сть на друго́й по́езд** башка поездге которулуп отуруу.

ПЕРЕСЕЧЕ́НИЕ *ср.* 1. (*действие*) кесип өтүү; **то́чка пересече́ния ли́ний** сызыктардын бири-бирин кесип өткөн точкасы; 2. (*место*) кесип өткөн жери, айкашкан жер, кайчылашкан жери; **на пересече́нии доро́г** эки жолдун кайчылашкан жеринде, жолдун айкалышында.

ПЕРЕСЕЧЁННОСТЬ *ж.* өңгүл-дөңгүлдүк, адыр-будурдук, өйдө-ылдыйлык, уңкул-чуңкулдук; **пересечённость ме́стности затрудня́ет движе́ние** жердин өңгүл-дөңгүлдүгү жүрүүнү кыйындатат.

ПЕРЕСЕЧЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **пересе́чь;** 2. *прил.* өңгүл-дөңгүл, адыр-будур болгон, уңкул-чуңкул (*ары-бери жол, коо, суу өткөн*); **пересечённая ме́стность** адыр-будур (*түз эмес*) жер.

ПЕРЕСЕ́ЧЬ *сов. что* 1. (*перейти поперёк*) өтүү, кесип өтүү; **отря́д втори́чно пересёк реку́** отряд экинчи жолу өзөндү өттү; 2. *перен.* (*преградить*) кесүү, тосуп калуу, бөгөп калуу; **пересе́чь путь неприя́телю** душмандын жолун тосуп калуу; 3. *перен.* (*пройти по поверхности чего-л.*) кесип өтүү, басып өтүү; **желе́зная доро́га пересечёт на́шу о́бласть** темир жол биздин областты кесип өтөт.

ПЕРЕСЕ́ЧЬСЯ *сов.* кесилип өтүү, кайчылашуу; **э́ти ли́нии пересекли́сь в то́чке А** бул сызыктар А точкасында кайчылашып өтүшкөн.

ПЕРЕСЕ́ЯТЬ *сов. что* 1. (*посеять заново*) кайтадан, жаңыдан себүү; 2. (*просеять заново*) кайтадан, жаңыдан элөө.

ПЕРЕСИДЕ́ТЬ *сов.* 1. (*просидеть дольше, чем следует*) көбүрөөк туруп калуу, отуруп калуу; **хлеб пересиде́л в пе́чке** нан меште көбүрөөк туруп калды; 2. *кого, разг.* (*просидеть дольше других*) баарыдан көп отуруу, узак отуруу.

ПЕРЕСИ́ЖИВАТЬ *несов. см.* **пересиде́ть.**

ПЕРЕСИ́ЛИВАТЬ *несов. см.* **переси́лить.**

ПЕРЕСИ́ЛИТЬ *сов.* 1. *кого* (*побороть*) алы жетүү, күчү жетүү, басым келүү, жеңип чыгуу, күчтүүлүк кылуу; 2. *что, перен.* жеңүү, чыдоо, чыдамдуулук кылуу; **он переси́лил свой страх** ал өзүнүн коркконун жеңди; **он переси́лил боль** ал ооруга чыдамдуулук кылды.

ПЕРЕСИ́НИВАТЬ *несов. см.* **пересини́ть.**

ПЕРЕСИНИ́ТЬ *сов. что* 1. (*заново*) кайтадан, жаңыдан көгөртүү; көккө боёо, кайрадан көк боёкко салуу; кайтадан, жаңыдан синкелөө (*кирди*); 2. (*слишком*) өтө көгөртүп жиберүү, аябай көгөртүү, өткөрө көгөртүп жиберүү, өткөрө синкелеп жиберүү (*кирди*).

ПЕРЕСКА́З *м.* 1. (*действие*) кайта сүйлөп *же* жазып берүү (*окуганды же укканды*); **переска́з прочи́танного** окуганды кайта сүйлөп берүү; 2. (*изложение*) кыскача мазмунун жазуу; **написа́ть переска́з** окугандын кайта кыскача мазмунун жазып берүү.

ПЕРЕСКАЗА́ТЬ *сов. что* 1. (*изложить своими словами*) кайта сүйлөп *же* жазып берүү (*окуганды же укканды*); 2. (*рассказать*) айтуу, аңгеме сүйлөө (*бир нерсе жөнүндө аңгеме сүйлөө*); **я сто́лько ви́дел, что всего́ не переска́жешь** мен ушунчалык көптү көрдүм, бардыгын айтып да түгөтө албаймын.

ПЕРЕСКА́ЗЫВАТЬ *несов. см.* **пересказа́ть.**

ПЕРЕСКА́КИВАТЬ *несов. см.* **перескочи́ть.**

www.bizdin.kg

ПЕРЕСКОЧИ'ТЬ *сов.* 1. *что, через что* секирип өтүү, каргып өтүү, ыргып өтүү; 2. *перен. разг.* аттап кетүү.

ПЕРЕСЛАСТИ'ТЬ *сов. что, разг.* өтө таттуу кылып жиберүү.

ПЕРЕСЛА'ТЬ *сов. что* жиберүү, жөнөтүү, берип жиберүү; **переслáть письмó по пóчте** катты почта аркылуу жиберүү.

ПЕРЕСМА'ТРИВАТЬ *несов. см.* **пересмотрéть.**

ПЕРЕСМЕ'ИВАТЬСЯ *несов. с кем, разг.* күлүшүү, жымыңдашуу, өз ара күлүшүү, жымыңдашып күлүшүп калуу.

ПЕРЕСМЕ'ШНИК *м. разг.* күлүп шылдың кылуучу, шылдыңчы, шылдыңкор.

ПЕРЕСМО'ТР *м.* кайта кароо, кайра кароо, кайта текшерүү; **пересмóтр судéбного дéла** соттук ишти кайра кароо.

ПЕРЕСМОТРЕ'ТЬ *сов. что* 1. (*осмотреть заново*) кайтадан карап чыгуу; 2. (*рассмотреть заново*) кайтадан кароо; **пересмотрéть приговóр судá** соттун өкүмүн кайтадан кароо.

ПЕРЕСНИМА'ТЬ *несов. см.* **переснять.**

ПЕРЕСНИМА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **пересняться;** 2. *страд. к* **переснимáть.**

ПЕРЕСНЯ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что, фото, кино* сүрөткө кайтадан тартуу, сүрөткө кайтадан түшүрүү; 2. *что, геод.* кайтадан тартуу, кайтадан түшүрүү.

ПЕРЕСНЯ'ТЬСЯ *сов. фото* сүрөткө кайтадан түшүү.

ПЕРЕСО'Л *м.* тузун өткөрүп жиберүү, тузду көп салып жиберүү; ◇ **недосóл на столé, а пересóл на спинé** *посл.* тузу аз болсо, туздалаар, тузу көп болсо, бузулаар; кем туздалса кечирээр, көп туздалса урушаар.

ПЕРЕСОЛИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*слишком*) ашыра туздап коюу, өтө туздуу кылып жиберүү, тузун өткөрүп жиберүү; 2. *что* (*всё, многое*) бардыгын туздоо, туздап чыгуу, бардыгын туздап бүтүрүү; 3. *перен. разг.* өтө ашырып жиберүү, ыгы жок апыртып ийүү, артык тырышыңкырап жиберүү; **пересолúть в усéрдии** ашыра, ыгы жок кайрат көрсөтүү.

ПЕРЕСОРТИРОВА'ТЬ *сов. что* 1. (*заново*) кайтадан сорттоо, кайтадан ылгап топтоо; 2. (*всё, многое*) бардыгын сорттоо, текши сорттоп чыгуу.

ПЕРЕСОРТИРО'ВКА *ж.* кайтадан сорттоо, кайтадан ылгап топтоо, жаңыдан сорттоо.

ПЕРЕСОРТИРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **пересортировáть.**

ПЕРЕСО'ХНУТЬ *сов.* 1. (*стать сухим*) кагыроо, өтө кургап кетүү; **пóчва пересóхла от бездóждья** жер жамгыр жаабагандыктан өтө кургап кетти; **у негó гýбы пересóхли** анын эрди кургап кетти; 2. (*об источнике*) какшуу, кагыроо, соолуп калуу; **пруд пересóх** көлмө какшып калды.

ПЕРЕСПА'ТЬ *сов. разг.* 1. (*слишком*) өтө көп уктап коюу (калуу), ашыра уктап коюу (калуу); 2. (*переночевать*) түнөө, түнөп чыгуу, түнөп калуу, конуп калуу, түнөп өтүү, конуп өтүү.

ПЕРЕСПЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* өтө бышкан, абдан бышкан, ээиле бышкан (*мис. алма*).

ПЕРЕСПЕ'ТЬ *сов. разг.* өтө бышуу, абдан бышып кетүү, жетилип өтүү, ээиле бышуу (*о плодах*); куурап кетүү (*о семенах, злаках*).

ПЕРЕСПО'РИТЬ *сов. кого, разг.* айтышып жеңүү; **егó не переспóришь** айтышып аны жеңе албайсың.

ПЕРЕСПРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **переспросúть.**

ПЕРЕСПРОСИ'ТЬ *сов. кого* 1. (*спросить ещё раз*) кайталап суроо, кайтадан суроо, кайрып суроо, укпай кайта суроо; 2. (*всех, многих*) бардыгын суроо, сурап чыгуу.

ПЕРЕССО'РИТЬ *сов. кого, разг.* кериштирүү, уруштуруу, бири-бири менен кагыштыруу, араларын бузуу.

ПЕРЕССО'РИТЬСЯ *сов. с кем, разг.* урушуу, керишүү; урушуп чыгуу; **он перессóрился со всéми друзьями** ал бардык достору менен урушуп чыкты.

ПЕРЕСТАВА'ТЬ *несов. см.* **перестáть.**

ПЕРЕСТА'ВИТЬ *сов. кого-что* орун алмаштыруу, орун алмаштырып коюу, орун которуп коюу, башка жерге коюу, жылдырып коюу; **перестáвить часы на пять минýт вперёд** саатты беш минута алдыга жылдырып коюу.

ПЕРЕСТАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **перестáвить;** ◇ **éле нóги переставлять** *разг.* арац жылып басуу, бутту зорго сүйрөп басуу, зорго бутун шилтөө.

ПЕРЕСТА'ИВАТЬ *несов. см.* **перестоять.**

ПЕРЕСТА'ИВАТЬСЯ *несов. см.* **перестояться.**

ПЕРЕСТАНО'ВКА *ж.* орун алмаштыруу, орун алмаштырып коюу, орун которуштуруп коюу, башка жерге коюу; **перестанóвка слов в предложéнии** сүйлөмдө сөздөрдүн ордун алмаштыруу; **перестанóвка мéбели** мебелди которуштуруп коюу.

ПЕРЕСТАРА'ТЬСЯ *сов. разг.* ашыра тырышуу, ашыра куру кайрат көрсөтүү, артыкча тырышуу.

ПЕРЕСТА'РОК *м. разг.* жашы өтүп кеткен, жашы өтүп кеткендиктен белгилүү бир ишке жарабай калган.

ПЕРЕСТА'ТЬ *сов.* токтоо, токтолуу, басылуу, токтоп калуу, коюу; **дождь перестáл** жамгыр басылды; **он перестáл курить** ал тамеки тартканын койду.

ПЕРЕСТЁГИВАТЬ *несов. см.* **перестегнýть.**

ПЕРЕСТЕГНУ'ТЬ *сов. что* кайтадан, жаңыдан ондоп топчулоо.

ПЕРЕСТЕЛИ'ТЬ *сов. прост. см.* **перестлáть.**

ПЕРЕСТИЛА'ТЬ *несов. см.* **перестлáть.**

ПЕРЕСТИ'ЛКА *ж.* кайтадан төшөп, салып чыгуу; **перестúлка полóв** полдордун тактайын кайтадан төшөп чыгуу.

ПЕРЕСТИРА'ТЬ *сов. что* 1. (*заново*) кайтадан жуу (*кирди*); 2. (*всё, много*) бардыгын жууп чыгуу (*кирди*).

ПЕРЕСТИ'РЫВАТЬ *несов. см.* **перестирáть.**

ПЕРЕСТЛА'ТЬ *сов. что* 1. (*постлать вторично*) кайтадан төшөө, кайтадан салуу; **перестлáть постéль** төшөктү кайтадан салуу; 2. (*выстлать заново*) кайтадан төшөө, кайтадан салуу; **перестлáть пол** полдун тактайын кайтадан төшөө.

ПЕРЕСТОЯ'ТЬ *сов. что, разг.* туруп өткөрүү; **сýдно перестоя́ло бýрю в портý** кеме бороонду портто туруп өткөрдү.

ПЕРЕСТОЯ'ТЬСЯ *сов. разг.* көпкө, узакка туруп калуу.

ПЕРЕСТРАДА'ТЬ *сов.* көп азап тартуу, көп мээнет көрүү, көп жапаа чегүү, кордуктуу көп көрүү.

ПЕРЕСТРА'ИВАТЬ *несов. см.* **перестрóить** I, II.

ПЕРЕСТРА'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перестрóиться** I, II; 2. *страд. к* **перестрáивать.**

ПЕРЕСТРАХОВА'ТЬ *сов. кого-что* кайтадан, кайрадан камсыздандыруу; **перестраховáть имýщество** мүлктү кайрадан камсыздандыруу.

ПЕРЕСТРАХОВА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*заново*) жаңыдан камсыздандырылуу, кайтадан камсыздандырылуу; 2. *перен. неодобр.* жоопкерчиликти башкага оодарып, өз башын ала качуу.

ПЕРЕСТРАХО'ВКА *ж.* 1. жаңыдан камсыздандырылуу, кайтадан камсыздандыруу; **перестрахóвка имýщества** мүлктөрдү кайтадан камсыздандыруу; 2. *перен. неодобр.* перестраховка; жоопкерчиликти биреөгө жүктөп, өз башын ала качуу.

ПЕРЕСТРАХО'ВЩИК *м. неодобр.* перестраховщик; жоопкерчиликте башка биреөгө жүктөп, өз башын ала качууучу.

ПЕРЕСТРАХО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **перестраховáть.**

ПЕРЕСТРАХО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **перестраховáться;** 2. *страд. к* **перестрахóвывать.**

ПЕРЕСТРЕ'ЛИВАТЬСЯ *несов.* атышуу, аткылашуу.

ПЕРЕСТРЕ'ЛКА *ж.* атышуу, аткылашуу.

ПЕРЕСТРЕЛЯ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*всех, многих*) бардыгын *же* көбүн атып таштоо; 2. *что* (*израсходовать стрельбой*) ата берип түгөтүү, атып түгөтүү (*окту*).

www.bizdin.kg

ПЕРЕСТРО'ИТЬ I *сов.* **1.** *что* (*напр. дом*) кайтадан жаңыча куруу, башкача куруп чыгуу, кайта салуу, кайта жасоо, башкача жасоо; **2.** *что, перен.* кайта куруу, өзгөртүп салуу, башкача кылып түзүү, башкача кылып куруу; **перестро́ить рабо́ту** ишти башкача кылып куруу; **перестро́ить фра́зу** сүйлөмдү башкача кылып түзүү; **3.** *кого-что, воен.* (*расположить по-иному*) башкача тизүү; **перестро́ить коло́нну** колоннаны башкача тизүү.

ПЕРЕСТРО'ИТЬ II *сов. что* **1.** *муз.* башкача күүлөө; **перестро́ить гита́ру** гитараны башкача күүлөө; **2.** кайта алып келүү, кайта коюу, кайта түшүрүү; **перестро́ить приёмник на коро́ткие во́лны** приёмникти кыска толкунга алып келип коюу.

ПЕРЕСТРО'ИТЬСЯ I *сов.* **1.** *перен.* (*реорганизоваться*) башкача курулуу, башкача түзүлүү; **2.** *воен.* башкача тизилүү; **ро́та бы́стро перестро́илась** рота тез башкача тизилди.

ПЕРЕСТРО'ИТЬСЯ II *сов.* кайта алынып келинүү, коюлуу, түшүрүлүү, алмашылуу; **перестро́иться на другу́ю волну́** башка толкунга алынып келинүү.

ПЕРЕСТРО'ЙКА *ж.* **1.** (*напр. здания*) кайта курулуу, кайтадан жаңыча куруу; **2.** *перен.* жаңыча түзүү, жаңыча куруу; **перестро́йка рабо́ты на но́вый лад** ишти жаңыча кайта куруу.

ПЕРЕСТУ'КИВАНИЕ *ср.* тыкылдатып сүйлөшүү (*түрмөдө башка камерадагы кишилер менен, дубалды тыкылдатып, шарттуу белгилер аркылуу сүйлөшүү*).

ПЕРЕСТУ'КИВАТЬСЯ *несов. с кем* тыкылдатып сүйлөшүү (*см.* **пересту́кивание**).

ПЕРЕСТУПА'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **переступи́ть; 2.** (*двигаться ступая*) кадамдап басуу; **он е́ле переступа́л нога́ми** ал араң эле басып турду; **3.** (*стоя на месте*) бут солбуп туруу; **ло́шадь нетерпели́во переступа́ла нога́ми** ат чыдамсыздашып, буттарын солбуп турду.

ПЕРЕСТУПИ'ТЬ *сов.* **1.** *что, через что* (*перешагнуть*) аттап өтүү; **переступи́ть поро́г** босогодон аттап өтүү; **2.** *что, перен.* чектен чыгып кетүү; **переступи́ть грани́цы прили́чия** сыпайыкерчиликтин чегинен чыгып кетүү; **переступи́ть зако́н** закондун чегинен чыгып кетүү, законсуз иш кылуу.

ПЕРЕСУ'ДЫ *мн. разг.* ушак, айың, өсөк.

ПЕРЕСУ'ШИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **пересуши́ться; 2.** *страд. к* **пересу́шивать.**

ПЕРЕСУШИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*слишком*) кургатып жиберүү, өтө кургатуу, аябай кургатуу, ашыра кургатуу, кагыратуу; **2.** (*всё, многое*) бардыгын кургатуу, кургатып чыгуу.

ПЕРЕСУШИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*слишком*) өтө кургоо, аябай кургоо, ашыра кургатылуу, кагыратылуу; **2.** (*высохнуть — о многом*) бардыгы кургоо.

ПЕРЕСЧИТА'ТЬ *сов. кого-что* **1.** (*сосчитать всех*) түгөлдөө, саноо, санап чыгуу; **пересчита́ть всех прису́тствующих** катышып отургандардын баарын санап чыгуу; **2.** (*повторно*) кайта саноо, кайта түгөлдөө; **пересчита́ть де́ньги** акчаны кайта саноо; ◇ **пересчита́ть ко́сти (рёбра)** *кому-л. разг. бирөөнү* жанчып салуу, аябай тепкилеп салуу.

ПЕРЕСЧИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **пересчита́ть.**

ПЕРЕСЪЁМКА *ж.* **1.** *фото, кино* сүрөткө кайта тартуу, сүрөткө кайта түшүрүү; **пересъёмка кинофи́льма** кинофильмди кайта тартуу; **2.** *геод.* кайта түшүрүү, кайта тартуу; **пересъёмка пла́на земе́льного уча́стка** жер участогунун планын кайта түшүрүү.

ПЕРЕСЫЛА'ТЬ *несов. см.* **пересла́ть.**

ПЕРЕСЫ'ЛКА *ж.* жиберүү, жөнөтүү, берип жиберүү; **уплати́ть де́ньги за пересы́лку книг** китептерди жибергендиги үчүн акча төлөө.

ПЕРЕСЫ'ЛОЧНЫЙ, -ая, -ое **пересылка**-*га т.*; **пересы́лочные опера́ции** бир жерден экинчи жерге жиберүү операциялары.

ПЕРЕСЫ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** бир нерсени жиберүүгө арналган; **2.** камалгандар токтолуп өтүүчү; **пересы́льный пункт** камалгандар токтолуп өтүүчү пункт.

ПЕРЕСЫПА'НИЕ *ср.* **1.** (*из одного места в другое*) которуп салуу, салуу (*бир нерседен экинчи нерсеге*); **2.** *чем* (*напр. нафталином*) себүү, сээп таштоо.

ПЕРЕСЫ'ПАТЬ *сов. что* **1.** (*в другое место*) которуп салуу (*бир нерседен экинчи нерсеге*); **пересы́пать пшени́цу в друго́й мешо́к** буудайды бир каптан башка капка салуу; **2.** (*обсыпать чем-л.*) себүү; **пересы́пать шу́бу нафтали́ном** тонго нафталин себүү.

ПЕРЕСЫПА'ТЬ I *несов. см.* **пересы́пать; пересыпа́ть речь шу́тками** *перен. разг.* сөзгө тамаша кыстыра сүйлөө.

ПЕРЕСЫПА'ТЬ II *несов. см.* **переспа́ть** 1.

ПЕРЕСЫХА'НИЕ *ср.* соолуу, соолуп калуу, кургап калуу; **пересыха́ние реки́** дарыянын соолуп калышы.

ПЕРЕСЫХА'ТЬ *несов. см.* **пересо́хнуть.**

ПЕРЕТА'ПЛИВАТЬ *несов. см.* **перетопи́ть** 1.

ПЕРЕТАСКА'ТЬ *сов. что, разг.* **1.** ташып кетүү, көп ташуу, ташып бүтүү; **они́ перетаска́ли все дрова́ в сара́й** алар бардык отунду сарайга ташып киргизишти; **2.** (*украсть*) көп уурдап алуу; уурдай берип түгөтүү.

ПЕРЕТА'СКИВАТЬ *несов. см.* **перетаска́ть** 1, **перетащи́ть.**

ПЕРЕТАСОВА'ТЬ *сов.* **1.** *что, карт.* картаны аралаштыруу; **2.** *кого-что, перен. разг.* алмаштыруу, ооштуруу, бирөөнүн ордуна башканы коюу.

ПЕРЕТАСО'ВКА *ж.* **1.** *карт.* картаны аралаштыруу; **2.** *перен. разг.* алмаштыруу, ооштуруу, бирөөнүн ордуна башканы коюу.

ПЕРЕТАСО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **перетасова́ть.**

ПЕРЕТАЩИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* **1.** алып баруу, көтөрүп алып баруу (келүү), сүйрөп алып баруу (келүү); **перетащи́ть шкаф в другу́ю ко́мнату** шкафты башка бөлмөгө алып баруу; **2.** *перен. разг.* кызыктырып алып келүү.

ПЕРЕТЕКА'ТЬ *несов. см.* **перете́чь.**

ПЕРЕТЕРЕ'ТЬ *сов. что* **1.** (*разорвать трением*) сүрүп кыркуу; **2.** *во что* (*растереть*) эзип майдалап чыгуу, майдалоо, сүрүп ышкып күкүмдөө, үбөлөө; **перетере́ть зёрна в муку́** данды ун кылып майдалоо; **3.** (*вытереть*) сүртүү, аарчуу, сүртүп тазалоо.

ПЕРЕТЕРЕ'ТЬСЯ *сов.* сүрүлүп жешилүү, кажалуу, сүрүлүп кетүү, кыркылуу, кыйылып кетүү; **верёвка перетёрлась** жип сүрүлүп жешилди.

ПЕРЕТЕРПЕ'ТЬ *сов. что, разг.* далайды башынан чыдап өткөрүү; чыдоо, чыдамдык кылуу.

ПЕРЕТЕ'ЧЬ *сов. разг.* эрдөөсүнөн аша куюлуу, төгүлүү.

ПЕРЕТИРА'ТЬ *несов. см.* **перетере́ть.**

ПЕРЕТИРА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **перетере́ться; 2.** *страд. к* **перетира́ть.**

ПЕРЕТО'ЛКИ *только мн. разг.* ушак, айың, ар кандай сөз, токсон тогуз түрлүү сөз.

ПЕРЕТОЛКОВА'ТЬ *сов. разг.* **1.** *что* (*истолковать*) өзүнчө түшүнүү, өзүнчө талкуулоо; **он мой слова́ перетолкова́л по-сво́ему** ал менин сөзүмдү өзүнчө (башкача) түшүндү; **2.** *с кем о чём* сүйлөшүү, аңгемелешүү; **нам с тобо́й ну́жно о мно́гом перетолкова́ть** сен экөөбүз көп нерсе жөнүндө сүйлөшүүбүз керек.

ПЕРЕТОЛКО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **перетолкова́ть** 1.

ПЕРЕТОЛО'ЧЬ *сов. что* **1.** (*заново*) кайтадан, жаңыдан жанчуу, кайтадан талкалоо, кайтадан күкүмдөө; **2.** (*всё, много*) бардыгын жанчуу, бардыгын талкалоо, бардыгын майдалоо.

ПЕРЕТОПИ'ТЬ I *сов. что* **1.** (*обработать топлением*) эритүү, сызгыруу; **перетопи́ть са́ло** май эритүү; **2.** *разг.* (*истопить*) бардыгын жагуу, жагып бүтүрүү.

ПЕРЕТОПИ'ТЬ II *сов. кого-что, разг.* (*утопить*) бардыгын же бир нечесин суута чөктүрүп өлтүрүү.

www.bizdin.kg

ПЕРЕТОПИ'ТЬСЯ *сов.* эрүү, эритилүү, сызгырылуу; **ма́сло хорошо́ перетопи́лось** май жакшы эритилди.

ПЕРЕТОПТА'ТЬ *сов. что, разг.* тебээлеп салуу, таптап таптоо, таптап бүтүрүү.

ПЕРЕТРАВИ'ТЬ *сов.* 1. *кого, охот.* (*убить многих*) тайган агытып, көп аң кармоо; 2. *кого-что* (*извести отравой*) бардыгын ууктуруп өлтүрүү; **перетрави́ть крыс** келемиштердин бардыгын ууктуруп өлтүрүү; 3. *что* (*испортить травлением*) кислота менен ойдуруп бузуу; **перетрави́ть рису́нок** сүрөттү кислота менен ойдуруп бузуп коюу.

ПЕРЕТРА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **перетрави́ть.**

ПЕРЕТРЕВО'ЖИТЬ *сов. кого-что, разг.* тынчын алуу, тынчын кетирүү, үркүтүү, дүүлүктүрүү; **перетрево́жить пчёл в у́лье** бал челектеги аарылардын тынчын кетирүү.

ПЕРЕТРЕВО'ЖИТЬСЯ *сов. разг.* тынчы кетүү, тынчсыздануу, санаа бөлүнүү, үркүү, дүүлүгүү.

ПЕРЕТРЕ'СКАТЬСЯ *сов. разг.* жарылып кетүү, жарака кетүү.

ПЕРЕТРУ'СИТЬ *сов. разг.* өтө коркуу, аябай коркуу.

ПЕРЕТРУСИ'ТЬ *сов. что, обл.* силкип оодарыштыруу; **перетруси́ть се́но** чөптү силкип оодарыштыруу.

ПЕРЕТРЯСТИ' *сов. что* силкүү, кагуу, күбүү, кагыпсилкүү; **перетрясти́ всю оде́жду** бүт кийимдерди кагуу.

ПЕРЕТРЯ'ХИВАТЬ *несов. см.* **перетряхну́ть.**

ПЕРЕТРЯХНУ'ТЬ *сов. что* силкүү, кагып-силкүү.

ПЕРЕ́ТЬ *несов. прост.* 1. (*идти, двигаться*) эч нерсеге карабастан, жирел кирүү, жарып кирүү, жиреп басып (кечип) жүрүү; 2. (*давить тяжестью*) оор же зоң нерсени көтөрүп басуу (тартуу).

ПЕРЕТЯ'ГИВАТЬ *несов. см.* **перетяну́ть.**

ПЕРЕТЯ'ЖКА *ж.* кайтадан тартуу, кайтадан керүү.

ПЕРЕТЯНУ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*на другое место*) башка жерге тартуу, тартып алып баруу, сүйрөп чыгаруу; **перетяну́ть ло́дку к бе́регу** кайыкты жээкке тартып баруу; 2. *кого, перен.* (*переманить*) тартып кетүү, өз жагына тартып алуу, өзүнө тартып алуу; **перетяну́ть** *кого-л.* **на свою́ сто́рону** *бирөөнү* өз жагына тартып кетүү; 3. *что* (*заново натянуть*) кайта, жаңыдан керүү, чоюу; 4. *что* (*туго затянуть*) кыса тартып байлоо, абдан тартып байлоо; **перетяну́ть та́лию** белди абдан тартып курчануу; 5. *кого-что* (*оказаться тяжелее*) басып кетүү, оодарып түшүү, оор келип басып кетүү; **одна́ ча́шка весо́в перетяну́ла другу́ю** таразанын бир табагы экинчисин басып кетти; 6. (*оказаться сильнее*) тартып кетүү (*мис. аркан тартышканда*).

ПЕРЕТЯНУ'ТЬСЯ *сов.* аябай кыса курчануу, абдан тартып курчануу; **перетяну́ться по́ясом** курду абдан тартып курчануу.

ПЕРЕУБЕДИ'ТЬ *сов. кого* ишениминен тандыруу; мурунку көз карашынан кайтарып, башка көз карашка келтирүү; **его́ не переубеди́шь, он упря́мый** аны тандыра албайсың, ал эң эле өжөр.

ПЕРЕУБЕЖДА'ТЬ *несов. см.* **переубеди́ть.**

ПЕРЕУ'ЛОК *м.* кичинекей тар көчө; кыска көчө.

ПЕРЕУСЕ'РДСТВОВАТЬ *сов. разг.* ыгы жок кайрат көрсөтүү, ыгы жок аракет кылуу.

ПЕРЕУСТРА'ИВАТЬ *несов. см.* **переустро́ить.**

ПЕРЕУСТРО'ИТЬ *сов. что* кайтадан куруу.

ПЕРЕУСТРО'ЙСТВО *ср.* кайтадан куруу; **переустро́йство наро́дного хозя́йства на социалисти́ческих нача́лах** эл чарбасын социалисттик негизде кайтадан куруу; **социалисти́ческое переустро́йство о́бщества** коомдун социалисттик кайрадан курулушу.

ПЕРЕУСТУПА'ТЬ *несов. см.* **переуступи́ть.**

ПЕРЕУСТУПИ'ТЬ *сов. кого-что* сатып алган нерсени ошол эле баа менен башка бирөөгө берүү.

ПЕРЕУТОМИ'ТЬ *сов. кого-что* өтө чарчатуу, аябай чарчатуу.

ПЕРЕУТОМИ'ТЬСЯ *сов.* өтө чарчоо, аябай чарчоо.

ПЕРЕУТОМЛЕ'НИЕ *ср.* өтө чарчоо, аябай чарчоо.

ПЕРЕУТОМЛЯ'ТЬ *несов. см.* **переутоми́ть.**

ПЕРЕУТОМЛЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **переутоми́ться.**

ПЕРЕУЧЕ'СТЬ *сов. что* кайта эсептөө, кайта саноо; **переуче́сть оста́вшийся това́р** калган товарлардын эсебин алуу.

ПЕРЕУЧЁТ *м.* эсебин алуу, кайта эсеп; **переучёт това́ров в магази́не** магазиндеги товарларды кайта эсептөө.

ПЕРЕУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **переучи́ть.**

ПЕРЕУ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **переучи́ться;** 2. *страд. к* **переу́чивать.**

ПЕРЕУЧИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **переуче́сть.**

ПЕРЕУЧИ'ТЬ *сов.* 1. *кого* (*заново обучить*) кайта үйрөтүү, кайта окутуу; 2. *что* (*выучить снова*) кайта жаттоо, кайта окуу; 3. *кого, разг.* (*обучить многих*) бардыгын же көбүн окутуу (үйрөтүү).

ПЕРЕУЧИ'ТЬСЯ *сов.* кайта үйрөнүү, кайта окуу.

ПЕРЕФОРМИРОВА'ТЬ *сов. кого-что* кайта куруу, кайта түзүп чыгуу, жаңыдан куруу, кайта формировать кылуу; **переформирова́ть диви́зию** дивизияны кайта түзүп чыгуу.

ПЕРЕФОРМИРОВА'ТЬСЯ *сов.* кайта курулуу, кайта түзүлүү, кайтадан башкача формировать кылынуу; **полк переформирова́лся** полк кайтадан түзүлдү.

ПЕРЕФОРМИРО'ВКА *ж.* кайта курулуу, жаңыдан түзүлүү, кайта формировать кылуу.

ПЕРЕФОРМИРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **переформирова́ть.**

ПЕРЕФОРМИРО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **переформирова́ться;** 2. *страд. к* **переформиро́вывать.**

ПЕРЕФРАЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* башкача айтуу, башкача өзгөртүп сүйлөө, өзгөртүп кайта айтуу, өз сөзү менен айтып берүү.

ПЕРЕФРАЗИРО'ВКА *ж.* 1. (*действие*) башкача айтуу, башкача өзгөртүп сүйлөө, өзгөртүп кайта айтуу; 2. (*перефразированные слова*) башкача сүйлөнгөн сөз.

ПЕРЕХВА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **перехвали́ть.**

ПЕРЕХВАЛИ'ТЬ *сов. кого-что* өтө мактап жиберүү, аябай мактоо, абдан мактоо, ашыра мактоо.

ПЕРЕХВА'Т *м. разг.* басып алуу, колго алуу, кармап калуу.

ПЕРЕХВАТИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*задержать*) токтотуу, токтотуп калуу, кармап калуу; 2. *что* (*захватить*) кесип өтүп колго түшүрүү, алдын тороп кармоо; **перехвати́ть коммуника́ции проти́вника** *воен.* душмандын коммуникацияларын кесип өтүп бөгөп калуу; 3. *что* (*обхватить в другом месте*) кармоо; **я держу́ бревно́, а ты перехвати́ его́ ни́же** мен устунду кармап турамын, сен анын төмөн жагынан карма; 4. *что* (*перевязать поперёк*) туурасына таңуу, туурасынан оролто таңуу; 5. *что, перен. разг.* (*наскоро съесть*) ала жүрүп жеш, шашып-пушуп тамак жей салуу; 6. *что, перен. разг.* (*взять в долг*) бир аз карыз акча алуу, карыз ала коюу; 7. *в чём, перен. разг.* (*проявить неумеренность*) учуртуп ийүү, ашыра апыртып жиберүү.

ПЕРЕХВА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **перехвати́ть.**

ПЕРЕХВОРА'ТЬ *несов. разг.* 1. (*о всех, многих*) бир сыйра ооруп чыгуу, ооруп айыгуу; **все де́ти перехвора́ли гри́ппом** балдардын баары грипп (сасык тумоо) менен ооруп айыгышты; 2. (*многими болезнями*) көп ооруу менен ооруу, бир канча ооруу менен ооруу; **в де́тстве он мно́гим перехвора́л** бала кезинде ал көп ооруу менен ооруган.

ПЕРЕХИТРИ'ТЬ *сов. кого* амал-куулук жагынан ашып түшүү, алдап кетүү.

ПЕРЕХО'Д *м.* 1. (*действие*) өтүү, ашып өтүү; **перехо́д вла́сти в ру́ки трудя́щихся** бийликтин эмгекчилердин колуна өтүшү; **перехо́д от социали́зма к коммуни́зму** социализмден коммунизмге өтүү; 2. (*место для переправы*)

www.bizdin.kg

өтмө, өткөөл, өтүүчү орун, көпүрө; 3. *воен.* переход (*бир суткада басып өтүүгө мүмкүн болгон аралык*); **войска́ останови́лись в двух перехо́дах от кре́пости** крепостко (сепилге) эки переход калган жерге келип войсколор токтошту; 4. (*при постепенном изменении*) өтүш, айланыш, акырындап өтүш; **перехо́д подго́рной равни́ны в степь** тоонун жанындагы жайыктын акырындык менен талаага айланышы; 5. (*коридор, галерея и т. п.*) кошуучу коридор, галерея; ◇ **перехо́д коли́чества в ка́чество** *филос.* сандын сапатка өтүшү.

ПЕРЕХОДИ'ТЬ *несов. см.* **перейти́.**

ПЕРЕХО'ДНЫЙ, -ая, -ое **переход**-*го т.*; өтмө; **перехо́дный экза́мен** жогорку курска, класска өтүү экзамени; **перехо́дный пери́од** өтүү доору; **перехо́дный во́зраст** өтмө жаш (*балагатка жетип келе жаткан кез*).

ПЕРЕХОДЯ'ЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **переходи́ть;** 2. *прил.* көчмө, өтмө (*жеңгендерге берилүүчү*); **переходя́щее Кра́сное Зна́мя** өтмө Кызыл Туу; **переходя́щий ку́бок** көчмө кубок; 3. *прил.* (*перемежающийся*) өткүн; **переходя́щие дожди́** өткүн жамгырлар; 4. *прил. фин.* өтмө; **переходя́щие су́ммы** өтмө суммалар (*мис. бир жылдан экинчи жылга өтүүчү акча*).

ПЕ'РЕЦ *м.* мурч (*чёрный*); калемпир (*красный*); ◇ **зада́ть пе́рцу** *кому-л. разг.* *бирөөнүн* адебин колуна берүү, сазайын окутуу.

ПЕРЕЦЕДИ'ТЬ *сов. что* 1. (*заново*) кайрадан чыпкалоо; 2. (*перелить цедя*) чыпкалап куюу.

ПЕРЕЦЕ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **перецеди́ть.**

ПЕРЕЦЕЛОВА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* өөп чыгуу (*катарынан*).

ПЕРЕЦЕЛОВА'ТЬСЯ *сов. разг.* өпкүлөшүү, өбүшүп чыгуу.

ПЕРЕЧЕКА'НИВАТЬ *несов. см.* **перечека́нить.**

ПЕРЕЧЕКА'НИТЬ *сов. что* 1. (*заново*) кайтадан согуп чыгаруу (*мис. тыйынды*); 2. (*всё, много*) согуп чыгуу.

ПЕРЕЧЕКА'НКА *ж.* кайтадан согуу; **перечека́нка ста́рой моне́ты** эски (*күмүш, жез*) акчаларды кайтадан согуп чыгаруу.

ПЕ'РЕЧЕНЬ *м.* тизме; **пе́речень книг** китептердин тизмеси.

ПЕРЕЧЕРКА'ТЬ *сов. что, разг.* сызып таштоо.

ПЕРЕЧЁРКИВАТЬ *несов. см.* **перечеркну́ть.**

ПЕРЕЧЕРКНУ'ТЬ *сов. что* сызуу, сызып таштоо; **перечеркну́ть страни́цу** бир бетти сызып өчүрүп таштоо.

ПЕРЕЧЕРТИ'ТЬ *сов. что* 1. (*заново*) кайтадан чертёж жасоо, чертёжду кайтадан жасоо; 2. (*снять копию*) чертёждон копия көчүрүп алуу.

ПЕРЕЧЕ'РЧИВАТЬ *несов. см.* **перечерти́ть.**

ПЕРЕЧЕСА'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*заново*) кайтадан тароо; 2. (*всё, многое, многих*) бардыгын тарап чыгуу.

ПЕРЕЧЕСА'ТЬСЯ *сов.* кайтадан тарануу.

ПЕРЕЧЕ'СТЬ I *сов. см.* **пересчита́ть.**

ПЕРЕЧЕ'СТЬ II *сов. см.* **перечита́ть.**

ПЕРЕЧЁСЫВАТЬ *несов. см.* **перечеса́ть.**

ПЕРЕЧИНИ'ТЬ *сов. что, разг.* 1. (*починить*) жамап чыгуу; **перечини́ть все мешки́** мешоктордун бардыгын жамап чыгуу; 2. (*очинить*) учтап чыгуу; **перечини́ть все каранда́ши** бардык карандаштарды учтап чыгуу.

ПЕРЕЧИСЛЕ'НИЕ *ср.* 1. санап чыгуу; **поимённое перечисле́ние уча́стников соревнова́ния** мелдешке катышуучулардын аттарын айтып санап чыгуу; 2. *фин.* перечисление, которуу (*мүлк же акчаны башка бир счётко которуу, өткөрүү*); **перечисле́ние де́нег на теку́щий счёт** текущий счётко акча которуу; 3. *фин.* (*перечисленная сумма*) перечисление (*перечисление кылынган сумма*); 4. (*перечень*) тизме (*бир нерсенин санак тизмеси*).

ПЕРЕЧИ'СЛИТЬ *сов.* 1. *кого-что* атын атап чыгуу; **перечи́слить прису́тствующих** катышып отургандардын атын атап чыгуу; 2. *кого* (*зачислить в другое место*) каттап (жазып) коюу, эсептеп коюу; **перечи́слить в запа́с** запаска каттап (жазып) коюу; 3. *что, фин.* перечисление кылуу, которуу (*акча же мүлкту башка счётко которуу*).

ПЕРЕЧИСЛЯ'ТЬ *несов. см.* **перечи́слить.**

ПЕРЕЧИ'СТИТЬ *сов. что* 1. (*заново*) кайрадан тазалап чыгуу, кайтадан тазалоо; 2. (*всё, многое*) бардыгын тазалоо.

ПЕРЕЧИТА'ТЬ *сов. что* 1. (*заново*) кайрадан окуп чыгуу, окуп чыгуу; 2. (*всё, многое*) баарын окуу.

ПЕРЕЧИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **перечита́ть.**

ПЕРЕ'ЧИТЬ *несов. кому, разг.* каяша айтуу, сөз кайтаруу; **он ему́ ча́сто пере́чит** ал ага көп убакытта каяша айтат.

ПЕРЕЧИЩА'ТЬ *несов. см.* **перечи́стить.**

ПЕ'РЕЧНИЦА *ж.* мурч салгыч, калемпир салгыч.

ПЕРЕЧУ'ВСТВОВАТЬ *сов. что* далайды сезүү, көптү сезүү.

ПЕРЕША'ГИВАТЬ *несов. см.* **перешагну́ть.**

ПЕРЕШАГНУ'ТЬ *сов. что, через что* аттап өтүү, үстүнөн аттап өтүү; **он перешагну́л поро́г** ал босогодон аттап өттү.

ПЕРЕША'РИВАТЬ *несов. см.* **переша́рить.**

ПЕРЕША'РИТЬ *сов. что, разг.* кармалап аңтарып чыгуу, кармалап тинтип чыгуу.

ПЕРЕШЕ'ЕК *м. геогр.* моюн.

ПЕРЕШЁПТЫВАТЬСЯ *несов. с кем* шыбырашуу, бир-бири менен шыбырашуу.

ПЕРЕШИБА'ТЬ *несов. см.* **перешиби́ть.**

ПЕРЕШИБИ'ТЬ *сов. что, разг.* уруп сындыруу, сындыра уруу.

ПЕРЕШИВА'ТЬ *несов. см.* **переши́ть.**

ПЕРЕШИ'ВКА *ж.* кайрадан тигүү, башкача кылып тигүү.

ПЕРЕШИ'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое кайрадан тигүүчү; **переши́вочная мастерска́я** кайрадан тигүүчү мастерская (*көбүнчө эски кийимди*).

ПЕРЕШИ'ТЬ *сов. что* кайрадан тигүү, башкача кылып тигүү; **переши́ть пальто́** пальтону кайрадан тигүү, пальтону башкача кылып тигүү.

ПЕРЕШНУРОВА'ТЬ *сов. что* (*заново*) кайрадан шнурдап чыгуу, шнурдап чыгуу.

ПЕРЕШНУРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **перешнурова́ть.**

ПЕРЕШТО'ПАТЬ *сов. что* 1. (*заново*) кайрадан тордоп жамоо; 2. (*всё, многое*) бардыгын тордоп жамоо; **перешто́пать все чулки́** бардык байпактарды тордоо.

ПЕРЕШТУКАТУ'РИТЬ *сов. что* 1. (*заново*) кайтадан штукатуркалоо, кайтадан шыбап чыгуу; 2. (*всё, многое*) баарын штукатуркалоо, баарын шыбап чыгуу.

ПЕРЕЩЕГОЛЯ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* басып өтүү, бардыгынан мыкты чыгуу, бардыгынан өтүп кетүү.

ПЕРЕЭКЗАМЕНОВА'ТЬ *сов. кого, разг.* кайрадан экзамен алуу, кайрадан сыноодон өткөрүү; экзамен алып чыгуу.

ПЕРЕЭКЗАМЕНО'ВКА *ж.* кайрадан экзамен алуу, кайрадан сыноодон өткөрүү.

ПЕРЕЭКЗАМЕНО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **переэкзаменова́ть.**

ПЕ'РИ *ж. нескл. миф.* пери, перизат.

ПЕРИ'ЛА *только мн.* перила (*тепкич, балкон ж. б. эки жагындагы тосмосу*).

ПЕРИ'МЕТР *м. мат.* периметр (*жалпак фигуранын бардык капталдарынын узундугунун суммасы*); **пери́метр треуго́льника** үч бурчтуктун периметри.

ПЕРИ'НА *ж.* мамык төшөк.

ПЕРИ'ОД *м.* 1. мезгил, доор, заман, мөөнөт, убак, учур; **в тече́ние коро́ткого пери́ода вре́мени** кыска мезгилдеги, кыска убакыттын ичинде; **инкубацио́нный пери́од боле́зни** оорунун инкубациялык мезгили; ледник-

www.bizdin.kg

вый период *ист.* муз доору; 2. *мат.* айланма сан (*ондук бөлчөктө*); 3. *лит.* период (*пикирди толук айтуу үчүн түзүлгөн татаал, кошмо сүйлөмдөрдүн бир түрү*).

ПЕРИОДИЗА'ЦИЯ *ж.* мезгилдештирүү, доорлорго бөлүштүрүү; **периодиза́ция исто́рии Кирги́зии** Кыргызстандын тарыхын доорлорго бөлүштүрүү.

ПЕРИО'ДИКА *ж. собир.* периодика (*мезгил-мезгили менен басылып чыгуучу журнал, жыйнак ж. б.*).

ПЕРИОДИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. мезгилдүү, мезгил-мезгилде болуучу; **периоди́ческие при́ступы боле́зни** оорунун мезгил-мезгили менен кармашы; 2. (*о печатных произведениях*) мезгил-мезгили менен чыгуучу; **периоди́ческая печа́ть** мезгил-мезгили менен чыгуучу басма сөз (*газета, журнал*); 3. *мат.* айланма (*бөлчөк*); ◇ **периоди́ческая систе́ма элеме́нтов** *хим.* элементтердин периодический системасы (*орустун атактуу химиги Менделеев тарабынан түзүлгөн, химиялык элементтердин бөлүнүштөрү*).

ПЕРИОДИ'ЧНОСТЬ *ж.* мезгилдүүлүк, мезгил-мезгили менен болуучулук.

ПЕРИОДИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **периоди́ческий** 1.

ПЕРИПЕТИ'Я *ж.* кыйындык туудуруучу чукулунан болгон өзгөрүш, кокустук.

ПЕРИСКО'П *м.* перископ (*далда, жабык жерден (окоптон, танкадан ж. б.) байкоо жүргүзүү үчүн колдонулуучу оптикалык прибор*).

ПЕРИСТА'ЛЬТИКА *ж. физиол.* перистальтика (*өңгөч, карын, ичегинин ийри-муйру болуп кыскарышы*).

ПЕРИСТОКРЫ'ЛЫЕ *мн.* (*ед.* **перистокры́лое** *ср.*) *зоол.* жалбырак канаттуулар (*канаттуу, коңуздардын түркүмү*).

ПЕРИСТОЛИ'СТНЫЙ, -ая, -ое *бот.* канат жалбырактуу.

ПЕ'РИСТЫЙ, -ая, -ое 1. *зоол.* куш жүнү сыяктуу; 2. (*похожий на перья*) куш жүнү сымал, тарам-тарам болгон; **не́бо покры́ли пе́ристые облака́** асманды тарам-тарам болгон булут басты; 3. *см.* **перистоли́стный.**

ПЕРИТОНИ'Т *м. мед.* перитонит (*карын, ич этинин сезгенип оорушу*).

ПЕРИФЕРИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **периферия** 1, 3-*кө т.*; перифериялык; **периферийный рабо́тник** перифериялык кызматчы.

ПЕРИФЕРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **периферия** 1, 2-*ге т.*; перифериялык; **периферическая не́рвная систе́ма** перифериялык нерв системасы.

ПЕРИФЕРИ'Я *ж.* 1. (*внешняя часть чего-л.*) периферия (*борбордун чет жактары*); **не́рвная перифери́я** нерв периферйясы; 2. *мат.* периферия (*жалпактыктын бир бөлүгүн өз ичине алуучу туюк ийри сызык*); 3. периферия (*мамлекеттин борбордон алыс турган бир бөлүгү*); **рабо́тать на перифери́и** периферияда иштөө.

ПЕРИФРА'ЗА *ж. см.* **парафра́за.**

ПЕРИФРАЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* маанисин башка сөз менен айтуу; **перифрази́ровать посло́вицу** макалдын маанисин башка сөз менен айтуу.

ПЕРКА'ЛЬ *ж. и м.* (*ткань*) перкаль (*батист сыяктуу жука кездеме*).

ПЕРЛ *м.* 1. *уст.* (*жемчуг*) инжи, бермет; 2. *перен.* сонун, эң жакшы, тандамал; **пе́рлы остроу́мия** сонун чечендик (*чукугандай сөз тибуучулук, чукугандай табылган сөз*).

ПЕРЛАМУ'ТР *м.* седеп.

ПЕРЛАМУ'ТРОВЫЙ, -ая, -ое 1. **перламутр**-*га т.*; **перламу́тровая пу́говица** седеп топчу; 2. (*о цвете*) седептин өңүндөй, седептей, седеп сыяктуу.

ПЕРЛО'ВЫЙ, -ая, -ое: **перло́вая крупа́** арпа акшагы; **перло́вая ка́ша** арпа боткосу.

ПЕРЛЮСТРА'ЦИЯ *ж.* перлюстрация (*почта аркылуу жиберилген катты ж. б. цензура максаты менен текшерүү*).

ПЕРЛЮСТРИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* перлюстрация кылуу.

ПЕРМАНЕ'НТНОСТЬ *ж.* перманенттүүлүк (*үзгүлтүксүздүк, дайыма созула берүүчүлүк, токтоосуздук*).

ПЕРМАНЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое перманенттик (*үзгүлтүксүз, токтоосуз*); **пермане́нтное разви́тие** перманенттик өнүгүү.

ПЕ'РНАТЫЙ, -ая, -ое 1. канаттуу; **перна́тое ца́рство** канаттуулардүйнөсү; 2. *в знач. сущ.* **перна́тые** *мн.* канаттуулар (*буга чымын-чиркей кирбейт*).

ПЕРО' *ср.* 1. канаттын бир талы, куштун бир тал жүнү; 2. (*для письма*) калем уч, калем; **ве́чное перо́** ар дайым жазуучу калем (*авторучка*); ◇ **у него́ о́строе перо́** анын калеми курч; **владе́ть перо́м** жаза билүү (*жазуучу жөнүндө*); **ни пу́ха ни пера́** жолуң болсун!, олжолуу бол!; **одни́м ро́счерком пера́** калемди бир шилтөө менен (*маселени, ишти чече салуу*); **взя́ться за пе́ро** 1) (*начать писать*) жаза баштоо; 2) (*стать писателем*) жазуучу болуп калуу.

ПЕРОЧИ'ННЫЙ, -ая, -ое: **перочи́нный нож (но́жик)** маки, баки, чарабзал.

ПЕРПЕНДИКУЛЯ'Р *м. мат.* перпендикуляр (*тик бурч жасоочу тик сызык*); **опусти́ть перпендикуля́р** перпендикулярды түшүрүү (*сызуу*); **восста́вить перпендикуля́р** перпендикуляр тургузуу.

ПЕРПЕНДИКУЛЯ'РНЫЙ, -ая, -ое **перпендикуляр**-*га т.*; перпендикулярдуу; **перпендикуля́рная ли́ния** перпендикуляр сызыгы.

ПЕРПЕ'ТУУМ-МО'БИЛЕ *ср. нескл.* перпетуум-мобиле (*ар дайым кыймылдатып туруучу кыймылдаткыч; бул — иш жүзүнө ашпай турган кыял*).

ПЕРРО'Н *м. ж.-д.* перрон (*вокзалдын жанындагы пассажирлер туруучу жай*).

ПЕРРО'ННЫЙ, -ая, -ое **перрон**-*го т.*; **перро́нный биле́т** перрон билети.

ПЕРС *м.* перс, персиян.

ПЕ'РСИ *только мн. поэт. уст.* көкүрөк; аялдын эмчеги.

ПЕРСИ'ДСКИЙ, -ая, -ое **перс**-*ке т.*; **перси́дский язы́к** персиян тили; парсы.

ПЕ'РСИК *м.* шабдалы, шапталы (*жыгачы жана жемиши*).

ПЕ'РСИКОВЫЙ, -ая, -ое **персик**-*ке т.*; **пе́рсиковое варе́нье** шабдалы вареньеси.

ПЕРСИЯ'НКА *женск. р.* к **перс.**

ПЕРСО'НА *ж.* 1. *ирон.* персона, адам, киши; **ва́жная персо́на** чоң неме; 2. *офиц.* персона, киши; **обе́д на 10 персо́н** 10 кишилик тамак (*обед*); ◇ **со́бственной персо́ной** так өзү.

ПЕРСОНА'Ж *м. лит.* персонаж (*адабий чыгармада же театрда катышуучу киши*); **персона́ж пье́сы** пьесанын персонажы.

ПЕРСОНА'Л *м. собир.* персонал (*мекеменин же өнөр жайдын бир кесип түркүмүнө жатуучу кишилери*); **медици́нский персона́л** медициналык персонал; **обслу́живающий персона́л** тейлөөчү персонал.

ПЕРСОНА'ЛЬНО *нареч.* жеке, жекече; **извести́ть о собра́нии всех персона́льно** жыйналыш жөнүндө бардыгына жекече билдирүү.

ПЕРСОНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жеке, персоналдык (*бирөөнүн керт башына арналган*); **персона́льная отве́тственность** жеке жоопкерчилик; **персона́льная пе́нсия** персоналдык пенсия.

ПЕРСОНИФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* сөлөкөттөндүрүү, кишиге окшотуп көрсөтүү.

ПЕРСПЕКТИ'ВА *ж.* 1. (*даль, пространство*) ыраактык, мейкиндик; 2. *жив.* перспектива (*ыраактыктан көрүнгөн нерсенин турушунча сүрөтү*); 3. (*вид, панорама*) көрүнүш; **из окна́ открыва́лась прекра́сная перспекти́ва** терезеден эң сонун көрүнүш көрүнүп турду; 4. **перспекти́вы** *мн.* пе-

www.bizdin.kg

рен. (*планы, виды на будущее*) перспективалар (*келечектин планы, келечек иштин жөнү*); **перспекти́вы на урожа́й** түшүмдүн перспективалары; ◇ **в перспекти́ве** келечекте.

ПЕРСПЕКТИ'ВНЫЙ, -ая -ое **перспектива**-*га т.*; перспективалуу; **перспекти́вный план разви́тия хозя́йства** чарбанын өнүгүшүнүн перспективалуу планы.

ПЕРСТ *м. уст.* бармак, сөөмөй; ◇ **оди́н как перст** ко-колой башы, жападан-жалгыз (*эч бир жакыны жок*).

ПЕ'РСТЕНЬ *м.* асыл таштуу шакек.

ПЕ'РСЫ *мн.* перстер, персияндар.

ПЕРТУРБА'ЦИЯ *ж.* 1. *астр.* пертурбация (*бир нерсенин таасири менен асмандагы заттардын жолдорунун өзгөрүшү*); 2. *перен.* чак-челекей түшүү, баш аламан болуу.

ПЕРФОРА'ТОР *м.* перфоратор (1. *горн. тоо тектерин тешүүчү бурама*; 2. *кагаз, кинолента ж. б. тешүүчү прибор*).

ПЕРФОРАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **перфорация**-*га т.*; тешүүчү; **перфорацио́нная маши́на** тешүүчү машина.

ПЕРФОРА'ЦИЯ *ж.* 1. (*действие*) перфорация кылуу, перфорациялоо, тешүү; *горн.* перфораторлоо; 2. *мед.* перфорация (*тешүү, тешик салуу*); **перфора́ция носово́й перегоро́дки** мурун тосмосун перфорация кылуу; 3. *кино* перфорация (*кинолентанын эки жагындагы тешиктер*).

ПЕРФОРИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* 1. (*пробивать отверстия*) перфорация кылуу, перфорациялоо, тешүү; 2. *горн.* перфорация кылуу, перфораторлоо (*тоо тектеринин массивин перфоратор менен тешүү, уратуу*).

ПЕ'РХОТЬ *ж.* какач.

ПЕРЦЕ'ПЦИЯ *ж. филос.* перцепция (*кабылдоо, түшүнүү*).

ПЕРЦО'ВКА *ж.* перцовка (*калемпир кошулган арак*).

ПЕРЦО'ВЫЙ, -ая, -ое **перец**-*ке т.*

ПЕРЧА'ТКИ *мн.* (*ед.* **перча́тка** *ж.*) мээлей, кол кап; **вя́заные перча́тки** токулган мээлей; **боксёрские перча́тки** боксёрлор мээлейи; ◇ **бро́сить перча́тку** *уст.* жекеме-жекеге чакыруу (*эски убакытта — бирөөнү дуэлге чакыруу*); **подня́ть перча́тку** *уст.* жекеме-жеке чыгууга чакырганды кабыл алуу (*дуэлге*).

ПЕРЧА'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое **перчатки**-*ге т.*; **перча́точное произво́дство** мээлей өндүрүшү (*мээлей чыгаруучу өнөр жай*).

ПЕ'РЧИТЬ *несов. что* мурч (калемпир) салуу; **пе́рчить мя́со** этке мурч (калемпир) салуу.

ПЕРШИ'ТЬ *несов. безл.* кычышуу, кычыштыруу, ачышуу; **в го́рле перши́т** тамак кычышып турат.

ПЁС *м.* (*мн.* **псы**) *разг.* ит, дөбөт.

ПЕ'СЕНКА *ж. уменьш. от* **пе́сня** ыр; ◇ **его́ пе́сенка спе́та** ал эми санда жок, анын соодасы бүттү.

ПЕ'СЕННИК *м.* 1. (*певец*) ыр ырдоочу, обончу; 2. (*сборник*) ырлар жыйнагы.

ПЕ'СЕННЫЙ, -ая, -ое **песня**-*га т.*; **пе́сенный стиль** ыр стили.

ПЕСЕ'Ц *м.* 1. песец (*түндүктө жашоочу ак же көгүлдүр түлкү*); **голубо́й песе́ц** көгүлдүр песец; **бе́лый песе́ц** ак песец; 2. (*мех*) песец, песецтин териси.

ПЁСИЙ, -ья, -ье **пёс**-*ко т.*; **пёсья мо́рда** дөбөттүн тумшугу, дөбөт тумшук; иттин тумшугу, ит тумшук.

ПЕСКА'РЬ *м.* пескарь (*майда балыктын бир түрү*).

ПЕСНОПЕ'НИЕ *ср. уст.* 1. *церк.* чиркөөдө диний сөздөр айтып ырдоо; 2. *перен.* салтанаттуу түрдө чогулуп ырдоо.

ПЕСНЬ *ж. уст.* 1. *см.* **пе́сня**; 2. *лит.* ыр (*поэманын главасы*); ◇ **песнь пе́сней** ырдын ыры (*эң жогору болуп турган адабий чыгарма*).

ПЕ'СНЯ *ж.* ыр; **наро́дная пе́сня** элдик ыр, эл ыры; ◇ **ста́рая пе́сня** *разг.* бут айтыла жүргөн сөз, баягы эле сөз, эскирген сөз; **тяну́ть одну́ и ту же пе́сню** ошол эле сөздү маңызданып айта берүү; **лебеди́ная пе́сня** *см.* **лебеди́ный**.

ПЕСО'К *м.* 1. кум; **золотоно́сный песо́к** алтындуу кум; 2. *разг.* (*сахар*) кум шекер; ◇ **золото́й песо́к** майда кумдай болгон алтын; **песо́к сы́плется** *разг. шутл.* карылыгы абдан жетти; **стро́ить на песке́** кумга куруу (*бир нерсени ыйн нимсиз бош нерсеге негиздөө*).

ПЕСО'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. **песок** 1-*ге т.*; **песо́чные часы́** кум саат (*анчалык чоң эмес убакытты өлчөө үчүн колдонулат*); 2. (*о цвете*) кум түстүү; **песо́чное пальто́** кум түстүү пальто; 3. *кул.* коңур кургак, үбөлөнмө (*үндөн жасалган үбөлөнмө*); **песо́чное печё́нье** үбөлөнмө печенье.

ПЕССИМИ'ЗМ *м.* пессимизм (*турмушка сары убайым сары санаа менен көңүлсүз көз караш; бардык нерсени жактырбай, жагымсыз кароо*).

ПЕССИМИ'СТ *м.* пессимист (*пессимизмге берилүүчү*).

ПЕССИМИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **пессимизм**-*ге т.*; пессимисттик.

ПЕССИМИСТИ'ЧНОСТЬ *ж.* пессимисттүүлүк.

ПЕССИМИСТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **пессимисти́ческий**.

ПЕСТ *м.* сок билек.

ПЕ'СТИК *м.* 1. *бот.* энелик (*өсүмдүк гүлүнүн урук байлоочу борбор бөлүгү*); 2. *уменьш. от* **пест** кичинекей сок билек.

ПЕ'СТОВАТЬ *несов. уст.* 1. *кого* багуу, тарбиялоо; 2. *кого-что, перен.* алпештеп багып өстүрүү.

ПЕСТРЕ'ТЬ *несов.* 1. (*видеться — о пёстром*) ала-була болуп көрүнүү, көк-жашыл болуп көрүнүү, кызыл-тазыл болуп көрүнүү; **в траве́ пестре́ли цветы́** чөптүн ичинде гүлдөр кызыл-тазыл болуп көрүнүп турду; 2. *чем* (*быть пёстрым от чего-л.*) ала-була болуу, кызыл-тазыл болуу; 3. (*попадаться на глаза*) ар түрдүү болуп көрүнүү; **всюду пестре́ли плака́ты** плакаттар бардык жерде ар түрдүү болуп турду.

ПЕСТРИ'ТЬ *несов.* 1. *что* (*делать пёстрым*) ала-була кылуу, кызыл-тазыл кылуу; **пестри́ть си́тец узо́рами** чытты гүлдөп ала-була кылуу; 2. *безл.* (*об ощущении пестроты*) жыбыроо; **в глаза́х пестри́т от разноцве́тных флагов** ар түрдүү түстөгү желектерден көздүн алды жыбырайт; 3. *перен.* (*часто повторяться*) көп учуроо, көп кайталануу; 4. *чем, перен.* (*изобиловать*) эң көп болуу, көп болуу; **на письмо́ пестри́т оши́бками** бул катта ката эң эле көп.

ПЕСТРО' *нареч. см.* **пёстро**.

ПЁСТРО *нареч.* ала-була, ала-була болуп, кызыл-тазыл, кызыл-тазыл болуп.

ПЕСТРОТА' *ж.* ала-булалык, кызыл-тазылдык; **этот рису́нок отлича́ется пестрото́й** бул сүрөт өзүнүн ала-булалыгы менен айырмаланат.

ПЕСТРУ'ШКА *ж. зоол.* 1. (*птичка*) ала-була куш (*чымын терип жей турган куштун бир түрү*); 2. (*форель*) алабуга (*балык*).

ПЁСТРЫЙ, -ая, -ое 1. ала-була; **пёстрый ковёр** ала-була килем; **пёстрая ткань** ала-була кездеме; 2. *перен.* (*неоднородный*) ар кошкондук, ар кошкон, ар түрдүүлүк, ар түрдүү; **пёстрый соста́в населе́ния** элдин составынын ар түрдүүлүгү.

ПЕ'СТРЯДЬ *ж.* ар түрдүү түстөгү жиптен токулган одоно кездеме.

ПЕСЦО'ВЫЙ, -ая, -ое **песец**-*ке т.*; **песцо́вый воротни́к** песец терисинен жасалган жака, песец жака.

ПЕСЧА'НИК *м. геол.* кум таш.

ПЕСЧА'НЫЙ, -ая, -ое кумдуу; **песча́ный бе́рег о́зера** көлдүн кумдуу жээги.

ПЕСЧИ'НКА *ж.* кумдун бир буртүгү.

ПЕТА'РДА *ж.* петарда (1. *ист. байыркы кездеги жарылуучу снаряд — замбирек огу*; 2. *ж.-д. поезддин жүрүшү коркунучтуу болгон учурда аны токтотуу үчүн сигнал болуучу жарылма снаряд*).

ПЕТИ'Т *м. полигр.* петит (*сегиз пункуттан турган типографиялык майда шрифт*).

ПЕТИ'ЦИЯ *ж. уст.* петиция (*жогорку өкмөткө жазылган көпчүлүктүн өтүнүчү, суроосу*).

www.bizdin.kg

ПЕТЛИ'ТЬ *несов. ав.* абада боолук сыяктуу фигура жасап учуу, абада аласалып учуу (*самолёт менен*).

ПЕТЛИ'ЦА *ж.* 1. (*петля на верхней одежде*) топчулук; **носить цветок в петлице** топчулукка гүл сайып жүрүү; 2. (*нашивка*) петлица (*формалуу кийимдин жакасына бастырылуучу тилке материя*).

ПЕТЛИ'ЧКА *ж. уменьш. от* **петлица** 2.

ПЕТЛЮ'РОВЩИНА *ж. ист.* петлюровщина.

ПЕ'ТЛЯ *ж.* 1. илмек; **завязать петлю** илмек байлоо; 2. *перен.* (*виселица*) сыйыртмак (*даргадагы сыйыртмак*); 3. (*на одежде*) топчулук; **метать петли на пальто** пальтого топчулук тордоо; 4. *ав.* петля (*имерилме, тегеренме жол*); **мёртвая петля** *см.* **мёртвый**; 5. *стр.* петля (*эшик илинип, ачылып, жабылып туруучу темир*); 6. *чаще мн., охот.* аң чыйыры, аң изи, аңдын ийри-муйру изи; ◇ **хоть в петлю лезь** *разг.* эч айла болбой турган абал; бычакка тие албай туруу.

ПЕТРИФИКА'ЦИЯ *ж. геол., мин.* петрификация (*акиташ туздары сиңүүнүн натыйжасында катып, ташка айланган зат*).

ПЕТРО'ГРАФ *м.* петрограф (*петрография боюнча специалист*).

ПЕТРОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **петрография**-*га т.*; петрографиялык.

ПЕТРОГРА'ФИЯ *ж. геол.* петрография (*геологиянын тоо тектерди, таштарды үйрөнүүчү бөлүмү*).

ПЕТРУ'ШКА I *ж.* (*растение*) петрушка (*тамак-ашка татым катарында салынуучу чөптүн бир түрү*).

ПЕТРУ'ШКА II *м. театр.* (*кукла*) петрушка (*элдик куурчак театрында башкы ролду ойноочу куурчак*).

ПЕТУ'НЬЯ *ж. бот.* петунья (*ири гүлдүү, бак өсүмдүктөрүнүн бир түрү*).

ПЕТУ'Х *м.* 1. короз; 2. *перен. разг.* (*забияка*) урушчаак, көрүнгөнгө катылган; ◇ **просидеть всю ночь до петухов** таң атыруу (*таң атканча отуруу, короз чакырганча отуруу*); **встать с петухами** эрте туруу, эң эрте туруу; **пустить петуха** *разг.* ырдап жатып, чаркыраган бийик үн менен обондун күүсүн бузуу; **пустить красного петуха** *разг.* өрт коё берүү.

ПЕТУ'ШИЙ, -ья, -ье **петух**-*ка т.*; **петушьи шпоры** короз текөөрлөрү.

ПЕТУШИ'НЫЙ, -ая, -ое **петух**-*ка т.*; **петушиный бой** короз уруштуруу.

ПЕТУШИ'ТЬСЯ *несов. разг.* ормоңдоо, кокоңдоо; **что ты петушишься?** сен эмне ормоңдойсуң?, сен эмне кокоңдойсуң?

ПЕТУШО'К *м. уменьш.-ласк. от* **петух** 1 бала короз, кичине короз.

ПЕТЬ *несов.* 1. *что* ырдоо, обон салуу; **петь песню** ырдоо, ыр ырдоо; **петь басом** жоон үн менен ырдоо; **он хорошо поёт** ал жакшы ырдайт; **он поёт в Большом театре** ал Чоң Театрда ырдайт; 2. (*о птицах*) сайроо; кыйкыруу (*о петухе*); **где-то пел соловей** кайдадыр булбул сайрады; ◇ **петь славу** *бирөөнү же бир нерсени* абдан мактоо.

ПЕХО'ТА *ж.* пехота, жөө аскер.

ПЕХОТИ'НЕЦ *м.* жөө аскерде кызмат кылуучу, жөө аскер.

ПЕХО'ТНЫЙ, -ая, -ое **пехота**-*га т.*; пехоталык; **пехотные части** пехоталык бөлүктөр, жөө аскер бөлүктөрү.

ПЕЧА'ЛИТЬ *несов. кого-что* капа кылуу, кайгыртуу, кайгыга түшүрүү, убайым чектирүү; **его что-то печалит** аны эмнедир капа кылып турат.

ПЕЧА'ЛИТЬСЯ *несов.* капалануу, кайгылануу, убайым жеш, капа болуу, кайгыруу; **что ты печалишься?** сен эмне капаланасың?

ПЕЧА'ЛЬ *ж.* капа, кайгы, убайым; ◇ **тебе-то какая печаль?** *разг.* сага эмне кайгы?, сенин эмне ишиң бар?; **вот не было печали** *разг.* кайгы жокто кайгы болуп; **не твоя печаль** *разг.* ишиң болбосун, сага эмне жок.

ПЕЧА'ЛЬНО 1. *нареч.* капалуу түрдө, кайгылуу түрдө; **печально улыбаться** капалуу түрдө жылмаюу; 2. *безл. в знач. сказ.* өкүнөрлүк; **печально, но это так** өкүнөрлүк, бирок бул ушундай болду; **печально, что надо расставаться** ажырашуу керек экендиги өкүнөрлүк иш.

ПЕЧА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*проникнутый печалью*) капалуу, кайгылуу, убайымдуу; **печальное настроение** капалуу көңүл; **печальная песня** кайгылуу ыр; 2. (*вызывающий сожаление, печаль*) өкүнөрлүк; **печальный случай** өкүнөрлүк окуя.

ПЕЧА'ТАНИЕ *ср.* басып чыгаруу, басмага басуу; **печатание книг** китеп басып чыгаруу.

ПЕЧА'ТАТЬ *несов.* 1. *что* басып чыгаруу, басмага басуу; **печатать книги** китептерди басып чыгаруу; 2. *кого-что* (*издавать*) басып чыгаруу; **этот журнал печатает молодых писателей** бул журнал жаш жазуучулардын чыгармаларын басып чыгарат; 3. *что* (*на пишущей машинке*) басуу (*жазма машинкага басуу*).

ПЕЧА'ТАТЬСЯ *несов.* 1. басылуу, басылып чыгуу; **эта книга печатается третьим изданием** бул китеп үчүнчү жолу басылып чыгып жатат; 2. (*издавать свои произведения*) басылуу; **он печатается уже не первый раз** анын чыгармалары биринчи гана жолу басылып отурган жок.

ПЕЧА'ТКА *ж.* кичине печать (*мөөр*).

ПЕЧА'ТНИК *м.* басма сөз кызматкери.

ПЕЧА'ТНО *нареч.* басма сөз жүзүндө; **печатно заявить** *о чём-л. бир нерсе жөнүндө* басма сөз жүзүндө айтуу.

ПЕЧА'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*служащий для печатания*) басма басуучу, басуу үчүн арналган; **печатный станок** басуу үчүн арналган станок; 2. (*напечатанный*) басмага басылган, басылып чыккан; **печатный курс лекций** лекциянын басмага басылган курсу; 3. (*как напечатанный*) басмадай болгон; **писать печатными буквами** басма тамгалар менен жазуу; ◇ **печатный лист** *полигр.* басма табак.

ПЕЧА'ТЬ I *ж.* 1. печать (*мөөр*); **удостоверить подпись печатью** коюлган колду печать менен күбөлөндүрүү; 2. *перен.* из, таасир; **творчество Пушкина наложило печать на всю русскую поэзию** Пушкиндин чыгармачылыгы орус туш бардык поэзиясына таасир кылды; 3. (*шрифт*) басылган; **крупная печать** ири басылган; **чёткая печать книги** даана басылган китеп; ◇ **печать молчания** *уст.* айтпастык үчүн берген убада.

ПЕЧА'ТЬ II *ж.* 1. *полигр.* (*печатание*) басма, басып чыгаруу; **книга вышла из печати** китеп басмадан басылып чыкты; 2. (*издательское дело*) басма; **работники печати** басма кызматкерлери; 3. (*пресса*) басма сөз; **свобода печати** басма сөз эркиндиги.

ПЕЧЕ'НИЕ *ср.* бышыруу, кактап бышыруу, катырма кылып бышыруу (*мис. токоч, самса*).

ПЕЧЁНКА *ж.* боор; ◇ **это у меня в печёнках сидит** *разг.* бул мени өтө эле жадатып жиберди.

ПЕЧЁНЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **печь** I; 2. *прил.* бышырылган, кактап бышырылган; **печёная картошка** отко бышкан картошка.

ПЕ'ЧЕНЬ *ж. анат.* боор; **болезни печени** боор оорулары.

ПЕЧЕ'НЬЕ *ср.* печенье (*таттуу, кичинекей нан*).

ПЕ'ЧКА *ж. см.* **печь** II; ◇ **танцевать от печки** *разг.* көнгөн жерден баштоо.

ПЕЧНИ'К *м.* мешчи (*меш салуучу же оңдоочу жумушчу*).

ПЕЧНО'Й, -ая, -ое **печка**-*га*, **печь** II-*ге т.*; **печная труба** мештин мору; **печное отопление** меш жагып жылытуу.

ПЕЧУ'РКА *ж. разг.* кичинекей меш (*см.* **печь** II).

ПЕЧЬ I *несов.* 1. *что* бышыруу, кактап бышыруу, катырма кылып бышыруу; **печь хлеб** нан бышыруу; 2. (*обдавать жаром, зноем*) кыздыруу, ысытуу, ысык тийүү; **сегодня весь день печёт солнце** бүгүн керели кечке күн ысык тийди; ◇ **как блины печь** *разг. бир нерсени* лыпылдатып жасай берүү.

www.bizdin.kg

ПЕЧЬ II *ж.* меш, печь; **ру́сская печь** орус меши; **до́менная печь** домна меши, домна печи.

ПЕ'ЧЬСЯ I *несов.* **1.** (*о хлебе и т. п.*) бышуу, какталып бышырылуу (*мис. тоноч, самса*); **2.** (*напр. на солнце*) какталуу, ысуу (*мис. аптапка*); **3.** *страд. к* **печь** I 1.

ПЕ'ЧЬСЯ II *несов. о ком-чём, разг.* (*заботиться*) камын жеш, кам көрүү; **она́ о́чень печётся о своём ребёнке** ал (*аял*) өзүнүн баласы жөнүндө өтө камкордук кылат.

ПЕШЕХО'Д *м.* жөө жүрүүчү, жөө жол жүрүүчү; **доро́га для пешехо́дов** жөө жүрүүчүлөргө арналган жол.

ПЕШЕХО'ДНЫЙ, -ая, -ое **пешеход**-*го т.*; **пешехо́дная тропи́нка** жөө кишилер жүрүүчү жалгыз аяк жол.

ПЕШЕ'ЧКОМ *нареч. см.* **пешо́чком.**

ПЕ'ШИЙ, -ая, -ее **1.** жөө; **пе́шее передвиже́ние** жөө жүрүү; **2.** *воен.* жөө; **пе́ший строй** жөө строй; **3.** *в знач. сущ. м.* жөө; **пе́ший ко́нному не това́рищ** *посл.* жөө киши аттууга жолдош эмес, аттууга жөө жете албайт.

ПЕ'ШКА *ж.* **1.** *шахм.* пешка (*шахмат оюнунун төмөнкү фигурасы*); **пойти́ пе́шкой** пешканы жүрүү; **2.** *перен.* так теке (*эч нерсе колунан келбей турган киши; бирөөнүн дегени менен болуучу, бирөөнүн айтканын кылуучу бош киши*).

ПЕШКО'М *нареч.* жөө; **идти́ пешко́м** жөө жүрүү.

ПЕШНЯ' *ж.* пешня (*муз оюуда колдонулуучу лом темир*).

ПЕШО'ЧКОМ *нареч. разг.* жөө (*тамашалап айтканда*); **придётся вам пройти́сь пешо́чком** сизге жөө басууга туура келип отурат.

ПЕЩЕ'РА *ж.* үңкүр.

ПЕЩЕ'РИСТЫЙ, -ая, -ое *анат.* көңдөйлүү, көңдөй-көңдөй болуп турган (*денеде кан толуп көбүүгө ыйкемдүү тамырлар көңдөйлөр*); **пещёристая ткань** көңдөй ткань.

ПЕЩЕ'РНЫЙ, -ая, -ое үңкүрдө жашоочу; **пещёрный челове́к** үңкүрдө жашоочу киши (*байыркы киши*).

ПИАНИ'НО *ср. нескл.* пианино; **игра́ть на пиани́но** пианинодо ойноо.

ПИАНИ'ССИМО *нареч. муз.* пианиссимо (*өтө акырын, өтө жай*).

ПИАНИ'СТ *м.* пианист (*пианино жана рояльда ойноочу музыкант*).

ПИАНИ'СТКА *женск. р. к* **пиани́ст**; пианистка.

ПИА'НО *нареч. муз.* пиано (*акырын, жай*).

ПИВНА'Я *ж.* пивная (*пиво сатылуучу жай*).

ПИВНО'Й, -а́я, -о́е **пиво**-*го т.*; **пивны́е дро́жжи** пиво ачыткысы.

ПИ'ВО *ср.* пиво.

ПИВОВА'Р *м.* пиво кайнатуучу.

ПИВОВАРЕ'НИЕ *ср.* пиво кайнатуу, пиво чыгаруу.

ПИВОВА'РЕННЫЙ, -ая, -ое **пивоварение**-*ге т.*; пиво кайнатуучу, пиво чыгаруучу; **пивова́ренный заво́д** пиво чыгаруучу завод.

ПИ'ГАЛИЦА *ж.* **1.** (*птица*) ызгыт (*куштун бир түрү*); **2.** *перен. разг.* илмейген, кыска бойлуу арык киши.

ПИГМЕ'Й *м.* **1.** (*человек крошечного роста*) эң кичине бойлуу киши; **2.** *перен. презр.* санда жок жаман киши.

ПИГМЕ'НТ *м. физиол.* пигмент (*айбан жана өсүмдүк организминдеги түс берүүчү зат*).

ПИГМЕНТА'ЦИЯ *ж. физиол.* пигментация (*айбан жана өсүмдүктөрдүн ткандарындагы пигменттер*).

ПИГМЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое **1.** **пигмент**-*ке т.*; пигменттик; **2.** *тех.* пигменттүү, пигменттен жасалган; **пигме́нтные краси́тели** пигменттен жасалган боёктор.

ПИДЖА'К *м.* бешмант; **двубо́ртный пиджа́к** эки жакка тең кымтыланма бешмант.

ПИДЖА'ЧНЫЙ, -ая, -ое **пиджак**-*ка т.*

ПИЖА'МА *ж.* пижама (*үйдө кийилүүчү, жука кездемеден жасалган бешмант жана шым*).

ПИИ'Т *м. уст.* поэт, ырчы.

ПИК I *м. геогр.* пик (*чоку, аска, тоо чокусу*).

ПИК II *прил. неизм.*: **часы́ пик в рабо́те** кыска убакытта иште болгон жогорулаш (*мис. жумуш башталарда же бүткөн кезде шаар транспортунун ишинин чыңалышы*).

ПИ'КА I *ж.* (*род копья*) найза.

ПИ'КА II *ж. карт. разг. см.* **пи́ки**; ◇ **в пи́ку** *кому-л. разг.* бирөөгө өчөшүп, касакана, атайы кара санап.

ПИКА'НТНОСТЬ *ж.* **1.** өткүр даамдуулук; **2.** *перен.* кызыктыруучулук, өзүнө тартуучулук.

ПИКА'НТНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*пряный на вкус*) өткүр даамдуу; **2.** *перен.* кызыктыруучу, өзүнө тартуучу; **пика́нтная вне́шность** өзүнө тартуучу сырткы көрүнүш.

ПИКЕ' I *ср. нескл.* (*ткань*) пике (*кездеменин бир түрү*).

ПИКЕ' II *ср. нескл. см.* **пики́рование.**

ПИКЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **пике** I-*ге т.*; **пике́йная руба́шка** пикеден тигилген көйнөк.

ПИКЕ'Т *м.* пикет (**1.** *воен., полит.* *бир аз кишиден түзүлгөн сакчы отряд*; **2.** *ж.-д. темир жолдук өлчөм — километрдин ондон бир бөлүгү*; **3.** *геодезиялык жумуш убагында жерге кагып коюла турган, бетинде номери бар кичине казык*).

ПИКЕ'ТЧИК *м. воен., полит.* пикетте туруучу киши (*см.* **пике́т** 1).

ПИ'КИ *мн. карт.* карга (*карта оюнунда*).

ПИКИ'РОВАНИЕ *ср. ав.* пикировать кылуу, кудуп тик учуу, типтик ылдый учуу.

ПИКИ'РОВАТЬ *сов. и несов. ав.* пикировать кылуу, кудуп тик учуу, типтик ылдый учуу.

ПИКИРОВА'ТЬ *сов. и несов. что, с.-х.* пикировать кылуу (*өсүмдүктү казып алып, тамырларын түзөтүп же кесип башка жерге кенен өсүү үчүн отургузуу*).

ПИКИ'РОВАТЬСЯ *несов. с кем, разг.* бирин-бири кекээрлеп сүйлөшүү.

ПИКИРО'ВКА I *ж. с.-х.* пикировать кылуу (*мис. өсүмдүктү*).

ПИКИРО'ВКА II *ж. разг.* кекээрлөө, бирин-бири кекээрлеп сүйлөшүү.

ПИКИ'РУЮЩИЙ, -ая, -ее: **пики́рующий бомбардиро́вщик** пикировать кылуучу бомбардировщик (*типтик ылдый учуп, бомба таштоочу самолёт*); **пики́рующий полёт** кудуп тик учуу.

ПИКНИ'К *м.* пикник (*компания болуп шаардын сыртына чыгып тамаша кылуу*).

ПИКНО'МЕТР *м. физ.* пикнометр (*катуу жана суюк нерселердин тыгыздыгын белгилөөчү прибор*).

ПИ'КНУТЬ *сов. разг.* кыңк этүү; **он и пи́кнуть не смеет** ал кыңк эте да албайт.

ПИ'КОВЫЙ, -ая, -ое **пики**-*ге т.*; карга (*карта оюнунда*); **пи́ковая да́ма** карганын маткеси; ◇ **пи́ковое положе́ние** *разг.* аргасыз абал; **оста́ться при пи́ковом интере́се** *разг.* жолу болбой калуу, ойлогонуна жетпей калуу.

ПИКРИ'НОВЫЙ, -ая, -ое: **пикри́новая кислота́** *хим.* пикриндик кислота (*артиллерияда колдонулуучу жарылма, уулуу зат*).

ПИКТОГРА'ФИЯ *ж. этн.* пиктография (*байыркы замандын сүрөт менен жазылуучу жазуусу*).

ПИЛА' *ж.* араа; **электри́ческая пила́** электр араа.

ПИЛА'В *м. кул.* палоо.

ПИЛА'-РЫ'БА *ж. зоол.* араа тиштүү жырткыч балык.

ПИЛЁНЫЙ, -ая, -ое ааралаңган, таарылган; **пилёный лес** араалап кесилген жыгач, таарылган жыгач; ◇ **пилёный са́хар** чакмак кант.

ПИЛИГРИ'М *м. уст.* пилигрим (*касиеттүү жерге зыярат кылуучу, мис. ажы*).

ПИЛИ'КАТЬ *несов. на чём, разг.* начар ойноо, кыйкылдатуу (*мис. музыка куралына*); **пили́кать на скри́пке** скрипканы кыйк-чыйк эттирүү.

ПИЛИ'ТЬ *несов.* **1.** *что* араалоо, араалап кесүү, тааруу; **пили́ть дрова́** отун араалоо; **2.** *кого-что, перен. разг.* ичип-жеш, ичип-жеп коюу (*урушуп, жемелеп*).

www.bizdin.kg

ПИЛИ'ТЬСЯ *несов.* 1. араланууу, таарылуу; **твёрдое дерево пилится с трудом** катуу жыгач кыйынчылык менен araаланат; 2. *страд.* **к пилить.**

ПИ'ЛКА *ж.* 1. (*действие*) араалоо, тааруу; **пилка и колка дров** отунду араалоо жана жаруу; 2. *уменьш. от* **пила** кичине араа; **пилка для ногтей** тырмак үчүн арналган кичине араа.

ПИЛОМАТЕРИА'ЛЫ *мн.* аралланган жыгачтар, аралланган тактайлар.

ПИЛООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое араа сыяктуу.

ПИЛОРА'МА *ж. тех.* пилорама (*араа станогу*).

ПИЛО'Т *м.* пилот (*учкуч*).

ПИЛОТА'Ж *м.* пилотаж (*самолёттордү учуруу искусствосу*); **высший пилотаж** жогорку пилотаж (*самолёттордү мыкты учуруу искусствосу*).

ПИЛОТИ'РОВАНИЕ *ср.* самолётту учуруу (*самолётту учуруп алып жүрүү*).

ПИЛОТИ'РОВАТЬ *несов. что* самолётту учуруу.

ПИЛО'ТКА *ж.* пилотка (*армиядагы баш кийимдин бир түрү*).

ПИЛЬ *межд. охот.* ал-ал! (*аңды алууга итке буйрук кылуу*).

ПИ'ЛЬЩИК *м.* араачы (*бир нерсени араалоочу жумушчу*).

ПИЛЮ'ЛЯ *ж.* пилюля (*жутууга оңой болуу үчүн кичине-кичине кылып тоголоктоп жасалган дары*); ◇ **проглотить пилюлю** ызалаган, кордогон сөз укса да, кыңк этпей отура берүү; **позолотить пилюлю** бирөөгө жамандыкты иштеп коюп, кайта көйүтүмүш болуу.

ПИЛЯ'СТРА *ж. архит.* пилястра (*бир бети менен дубалга тийчиштп туруучу төрт кырдуу мамы*).

ПИМЫ' *мн.* (*ед.* **пим** *м.*) 1. (*меховые сапоги*) пима (*СССРдин түндүктө жашоочу элдери кийе турган түгү сыртына каратылып, бугунун терисинен тигилген кончу узун өтүк*); 2. *обл.* кийиз өтүк.

ПИНА'ТЬ *несов. см.* **пнуть.**

ПИНГВИ'Н *м. зоол.* пингвин (*полюста жашоочу кыска канаттуу, учпай турган куш*).

ПИ'НИЯ *ж. бот.* пиния (*көбүнчө Италияда чыгуучу ийне жалбырактуу жыгачтын бир түрү*).

ПИНЦЕ'Т *м.* пинцет (*майда нерселерди кыпчып алууга арналган пружиналуу кичине кыпчуур*).

ПИО'Н *м. бот.* пион (*ак, кызгылт же кызыл чоң гүлдүү декоративдик өсүмдүк*).

ПИОНЕ'Р *м.* 1. пионер (*балдардын коммунисттик уюмунун мүчөсү*); 2. (*первый поселенец*) пионер (*изилдебеген, жаңы өлкөгө биринчи жолу барып, анда жашай баштаган киши*); 3. *перен.* (*новатор*) пионер; **пионер естествознания** табият илимдеринин пионерлери (*новаторлору*).

ПИОНЕР= *кыскартылган сөз; бул—татаал сөздөрдө «пионер, пионерлер, пионердик» деген маанide колдонулат.*

ПИОНЕРВОЖА'ТАЯ *ж.* пионервожатая (*пионер уюмунун жетекчиси*).

ПИОНЕРВОЖА'ТЫЙ *м.* пионервожатый (*пионер уюмунун жетекчиси*).

ПИОНЕ'РКА *женск. р. к* **пионер** 1; пионерка.

ПИОНЕРОТРЯ'Д *м.* (пионерский отряд) пионер отряды.

ПИОНЕ'РСКИЙ, -ая,-ое **пионер** 1-*ге т.*; пионердик; **пионерский лагерь** пионер лагери.

ПИПЕ'ТКА *ж.* пипетка, тамызгыч (*бир учунда резинкасы бар, суюктукту сордуруп алып кайра тамызуучу айнек түтүкчө*).

ПИР *м.* той; ◇ **пир на весь мир** *или* **пир горой** өтө чоң той; **в чужом пиру похмелье** *погов. см.* **похмелье.**

ПИРАМИ'ДА *ж.* пирамида (1. *мат. негизи көп бурчтуу, башка кырлары уч бурчтуу, бардыгынын чокусу бир көп бурчтук*; 2. *ист. Байыркы Египетте — фараондор үчүн таштан пирамида түрүндө салынган күмбөз*; 3. *учу учтуу болуп үйүлгөн нерсе*; 4. *спорт. биринин үстүнө бири чыккан кишилерден жасалган акробаттык фигура*).

ПИРАМИДА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое пирамида сыяктуу; ◇**пирамидальный тополь** мырза терек.

ПИРАМИДО'Н *м. фарм.* пирамидон (*оорууну басуучу дары*).

ПИРА'Т *м.* пират (*деңиз каракчысы*).

ПИРА'ТСКИЙ, -ая, -ое **пират**-*ка т.*; пираттык; **пиратское судно** пираттык кеме, пираттардын кемеси.

ПИРА'ТСТВО *ср.* пиратчылык (*деңизде каракчылык кылуучулук*).

ПИРОВА'ТЬ *несов.* тойлоо, тойго катышып жүрүү, тойго катышуу, тойлоп жүрүү, тойдогудай көңүлдүү жүрүү.

ПИРО'Г *м.* пирог (*арасына бир нерсе салынып бышырылган нан, самса*); **пирог с мясом** ичине эт салынган пирог.

ПИРО'ГА *ж.* пирога (*Океания элдеринин ичке, узун кайыгы*).

ПИРО'ЖНИК *м. уст.* пирожник (*пирог жасоочу же сатуучу*).

ПИРО'ЖНОЕ *ср.* пирожное (*каймак, кант, жумуртка ж. б. кошулган камырдан жасалган кондитердик тамак*).

ПИРОЖО'К *м.* пирожок, кичине пирог, самса.

ПИРОКСИЛИ'Н *м. тех.* пироксилин (*өтө күчтүү жарылма зат*).

ПИРОКСИЛИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **пироксилин**-*ге т.*; **пироксилиновая шашка** пироксилин шашкасы (*пироксилин кошулуп жасалып, бир нерсени жаруу үчүн колдонулуучу кичине тегерек нерсе*).

ПИРО'МЕТР *м. физ., тех.* пирометр (*жогорку температураларды өлчөгүч прибор*).

ПИРОМЕТРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **пирометр**-*ге т.*

ПИРОМЕ'ТРИЯ *ж. физ.* пирометрия (*жогорку температураларды өлчөө жолун үйрөтүүчү окуу*).

ПИРОСКО'П *м. физ., тех.* пироскоп (*жогорку температураны чамалап өлчөгүч прибор*).

ПИРОТЕ'ХНИК *м.* пиротехник (*пиротехника жагынан специалист*).

ПИРОТЕ'ХНИКА *ж. тех.* пиротехника (*күйгүч, жарылма составдарды даярдоочу техниканын бир тармагы*).

ПИРОТЕХНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **пиротехника**-*га т.*

ПИРУ'ШКА *ж. разг.* сый кечеси, зоок-тамаша кечеси, кичине той.

ПИРУЭ'Т *м.* пируэт (*бийде — бир бүтүн учу менен толук айлануу*).

ПИ'РШЕСТВО *ср. уст.* той, мыкты той.

ПИ'РШЕСТВОВАТЬ *несов. уст.* тойлоо, тойго катышуу (*эски убакта*).

ПИСА'КА *м. разг. презр.* жазуучу сөрөй.

ПИСА'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) жазуу, кат жазуу; **писание под диктовку** бирөө айтып бергенди жазуу; 2. (*письмо, сочинение*) кат, чыгарма.

ПИСАНИ'НА *ж. разг. презр.* жазгандан жаза берүү, болор-болбосторду курулай эле көп жаза берүү.

ПИ'САНЫЙ, -ая, -ое жазылган; **писаный документ** жазылган документ; ◇ **писаная красавица** айдай сулуу (*аял жөнүндө*); **говорить как по писаному** *разг.* такалбастан шар жана кооз сүйлөө.

ПИ'САРЬ *м. уст.* катчы, бесир.

ПИСА'ТЕЛЬ *м.* жазуучу.

ПИСА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **писатель.**

ПИСА'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **писатель**-*ге т.*; жазуучулук; **писательский талант** жазуучулук талант.

ПИСА'ТЬ *несов.* 1. жазуу; **учиться читать и писать** окууга жана жазууга үйрөнүү; **это перо не пишет** бул калем уч жазбайт; **писать отчёт** отчёт жазуу; **он мне давно не писал** ал мага көптөн бери жазган жок; **писать роман** роман жазуу; 2. *что* (*рисовать*) сүрөт тартуу, сүрөт жасоо; **писать портрет** портрет тартуу (жассоо);

www.bizdin.kg

◇ **пиши́ пропа́ло** *разг.* жок болду дей бер, андан үмүт кылба.

ПИСА'ТЬСЯ *несов.* жазылуу; **сло́во «мышь» пи́шется с мя́гким зна́ком на конце́** «мышь» деген сөз аягына ичкертүү белгиси коюлуп жазылат.

ПИСЕ'Ц *м. уст.* катчы, бесир.

ПИСК *м.* чыцырган, чыйылдаган, чый-чуй этken үн.

ПИСКЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*о звуках, голосе*) чый-чуй эткен; **пискли́вый го́лос** чый-чуй эткен үн; **2.** (*плаксивый*) ыйлаак; **пискли́вый ребёнок** ыйлаак бала.

ПИ'СКНУТЬ *однокр.* чыйылдоо, чый этүү; **где́-то пи́скнула мышь** кайдандыр чычкан чый этти.

ПИСКОТНЯ' *ж. разг.* чыйылдаган ызы-чуу.

ПИСКУ'Н *м. разг. пренебр.* ыйлаак, чыйылдак.

ПИССУА'Р *м.* писсуар (*ааратканадагы сийдик агыза турган атайы идиш*).

ПИСТОЛЕ'Т *м.* пистолет (*тапанча*); **автомати́ческий пистоле́т** автоматтык пистолет.

ПИСТОЛЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **пистолет**-*ке т.*; **пистоле́тный вы́стрел** пистолеттен атуу.

ПИСТО'Н *м.* **1.** (*в оружии*) пистон, мистон; **2.** *муз.* пистон (*үйлөмө музыка куралынын жез клапаны*).

ПИСЦО'ВЫЙ, -ая, -ое **писец**-*ке т.*; **писцо́вые кни́ги** *ист.* каттоо китептери (*Байыркы Руста — элдерди жана алардын чарбаларын каттап коюучу китептер*).

ПИСЧЕБУМА'ЖНЫЙ, -ая, -ое **1.** жазуу кагазын чыгаруучу (жасоочу); **писчебума́жное произво́дство** жазуу кагазын жасоочу өндүрүш; **2.** жазууга арналган; **писчебума́жные принадле́жности** жазууга керектүү нерселер (*мис. кагаз, карындаш, калем, сыя ж. б.*).

ПИ'СЧИЙ, -ая, -ее: **пи́счая бума́га** жазуу кагазы.

ПИСЬМЕНА' *только мн.* жазуу тамгалары, жазуу ариптери; **еги́петские письмена́** Байыркы Египеттин жазуу тамгалары.

ПИ'СЬМЕННО *нареч.* жазуу түрүндө.

ПИ'СЬМЕННОСТЬ *ж.* **1.** *филол.* жазуу (*кандайдыр бир элдин же доордун жазуусу жана адабияты*); **древнеру́сская пи́сьменность** байыркы орус жазуусу; **2.** *уст.* (*грамотность*) сабаттуулук, кат тааныгандык; **3.** (*графические знаки*) жазуу тамгалары; **кирги́зская пи́сьменность** кыргыздын жазуу тамгалары.

ПИ'СЬМЕННЫЙ, -ая, -ое **письмо**-*го т.*; **пи́сьменные заня́тия** жазуу сабагы; **да́йте ва́ши предложе́ния в пи́сьменной фо́рме** өзүңүздүн сунуштарыңызды жазуу түрүндө бериңиз; **пи́сьменный стол** жазуу столу.

ПИСЬМО' *ср.* **1.** кат; **це́нное письмо́** баалуу кат; **2.** (*умение писать*) жазуу; **иску́сство письма́** жазуу искусствосу; **3.** (*графические знаки*) жазуу тамгалары; **ара́бское письмо́** арабтын жазуу тамгалары.

ПИСЬМОВОДИ'ТЕЛЬ *м. уст.* иш жүргүзүүчү (*мекемеде*).

ПИСЬМОНО'СЕЦ *м.* кат ташуучу.

ПИТА'НИЕ *ср.* **1.** азыктандыруу, тамактандыруу; **иску́сственное пита́ние** жасалма жол менен азыктандыруу; **2.** (*пища*) азык, тамак; **диети́ческое пита́ние** диеталык тамак; **обще́ственное пита́ние** коомдук тамак.

ПИТА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* ток алып жүрүүчүлүк; **пита́тельность молока́** сүттүн ток алып жүрүүчүлүгү.

ПИТА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*пригодный для питания*) тамак болуучу; **пита́тельные вещества́** тамак болуучу зат; **2.** (*сытный*) ток, ток алып жүрүүчү; **пита́тельная пи́ща** ток алып жүрүүчү тамак; ◇ **пита́тельная среда́** *биол.* азыктандыруучу чөйрө, тамактандыруучу чөйрө (*өсүүгө, көбөйүүгө жардам кылуучу чөйрө*).

ПИТА'ТЬ *несов.* **1.** *кого* (*кормить*) азыктандыруу, тамактандыруу, аш (тамак) берүү; **2.** *что, физиол.* азыктандыруу, тамактандыруу; **3.** *что, перен.* (*снабжать чем-л.*) берүү; **та́ющий снег пита́ет го́рные ре́ки** эрип жаткан кар тоодогу дарыяларга суу берет; **4.** *что, перен.* (*испытывать*): **пита́ть дове́рие** ишенип жүрүү; **пита́ть наде́жду** үмүттөнүү, ишенүү; **пита́ть не́нависть** жек көрүп жүрүү.

ПИТА'ТЬСЯ *несов. чем* **1.** тамактануу, жеш; **пита́ться фру́ктами** жемиштер менен тамактануу; **2.** *физиол.* азыктануу, тамактануу; **тка́ни челове́ческого органи́зма пита́ются кислоро́дом** кишинин организминин ткандары кислород менен азыктанат.

ПИТО'МЕЦ *м.* тарбия алуучу, тарбияланууучу, багылып өстүрүлгүчү.

ПИТО'МНИК *м.* питомник (*өсүмдүк же айбан багылып өстүрүлүүчү жай*); **пито́мник фрукто́вых дере́вьев** жемиш бактарынын питомниги; **лесно́й пито́мник** токой питомниги.

ПИТО'Н *м. зоол.* питон (*тропиктик өлкөлөрдө жашоочу заардуу чоң жыландын бир түрү*).

ПИТЬ *несов.* **1.** *что* ичүү; **пить чай** чай ичүү; **2.** (*употреблять спиртные напитки*) ичкилик ичүү, ичүү; **он си́льно пьёт** ал ичкиликти абдан ичет, ал көп ичет. ◇ **как пить дать** *разг.* сөзсүз, шексиз.

ПИТЬЁ *ср.* **1.** ичүү; **э́та вода́ не годна́ для питья́** бул суу ичүүгө жарабайт, **2.** (*напиток*) суусун, **о́чень вку́сное питьё** эң даамдуу суусун.

ПИТЬЕВО'Й, -а́я, -о́е ичүүгө жарактуу; **питьева́я вода́** ичүүгө жарактуу суу.

ПИ'ФИЯ *ж.* пифия (**1.** *ист. Байыркы Грецияда — эки маанилүү, түшүнүксүз жооп берген мифологиялык кечил*; **2.** *перен. эки маанилүү кылып түшүнүксүз жооп берген киши*).

ПИХА'ТЬ *несов. см.* **пихну́ть.**

ПИХА'ТЬСЯ *несов. разг.* түртүшүү, итеришүү; **не пиха́йся!** түртүшпө!

ПИХНУ'ТЬ *сов. кого-что* түртүү, итерүү.

ПИ'ХТА *ж.* пихта (*тобурчагы түптүз туруучу, ийне жалбырактуу жыгач*).

ПИ'ЧКАТЬ *несов. кого чем* көп берүү, зордоп ичирүү, көп ичирүү.

ПИЧУ'ГА *ж. разг.* чымчык.

ПИЧУ'ЖКА *ж. разг. см.* **пичу́га.**

пишу́, пи́шешь *и т. д. наст. вр. от* **писа́ть.**

ПИ'ШУЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **писа́ть; пи́шущий э́ти стро́ки** бул саптарды жазуучу; **2.** *прил.* жазуучу; **пи́шущая маши́нка** жазуучу машинка.

ПИ'ЩА *ж.* **1.** тамак, аш, оокат; **лёгкая пи́ща** жеңил оокат; **2.** *перен.* азык; **духо́вная пи́ща** духовный азык; **пи́ща для ума́** акыл азыгы; ◇ **дава́ть пи́щу** *чему-л.* узун кулактын, кеп-келечтин чыгышына жана таралышына жардам кылуу.

ПИЩА'ЛЬ *ж. ист.* жазайыл (*мурунку убактагы жеңил замбирек же оор мылтык*).

ПИЩА'ТЬ *несов.* **1.** (*издавать писк*) чыйылдоо; **2.** *разг.* чыйылдап сүйлөө.

ПИЩЕВАРЕ'НИЕ *ср. физиол.* тамак сиңирүү; **о́рганы пищеваре́ния** аш казан органдары, ичек-карын.

ПИЩЕВАРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **пищеварение**-*ге т.*; аш сиңирүүчү; **пищевари́тельные проце́ссы** аш сиңирүүчү процесстер; **пищевари́тельный аппара́т** аш сиңирүүчү аппарат.

ПИЩЕВИ'К *м.* тамак-аш өнөр жайында иштөөчү адам.

ПИЩЕВО'Д *м. анат.* кызыл өңгөч.

ПИЩЕВО'ДНЫЙ, -ая, -ое **пищевод**-*го т.*

ПИЩЕВО'Й, -а́я, -о́е **пища**-*га т.*; **пищева́я промы́шленность** тамак өнөр жайы; **пищевы́е проду́кты** азык-түлүк.

ПИЯ'ВКА *ж.* сүлүк; **медици́нские пия́вки** медициналык сүлүктөр; **ста́вить пия́вки** сүлүк коюу.

ПЛАВ *м.*: **на плаву́** сүзүп жүргөн кезде, суу үстүндө жүргөн кезде; **ремонти́ровать парохо́д на плаву́** кемени сүзүп жүргөн кезде ремонттоо.

ПЛА'ВАНИЕ *ср.* **1.** сууда сүзүү, чабак уруу; **шко́ла пла́вания** сууда сүзүүнүн мектеби; **2.** (*на судах*) кемеде

www.bizdin.kg

жүрүү; **кругосве́тное пла́вание** кеме менен жер шарын айлануу.

ПЛА'ВАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **плавание**-*ге т.*; сууда сүзгүч, сууда сүздүргүч; **пла́вательные перепо́нки у птиц** куштардын сууда сүзгүч жаргактары (*мис. өрдөктүн бутундагы*).

ПЛА'ВАТЬ *несов.* **1.** сүзүү, сууда сүзүү, чабак уруу, агуу; **он хорошо́ пла́вает** ал сууда жакшы сүзөт; **де́рево пла́вает в воде́** жыгач сууга агат (чөкпөйт); **2.** *перен. ирон.* билбей эле ойду-тоону айта берүү, соктура берүү; **пла́вать на экза́менах** экзаменде билбей эле ойду-тоону айта берүү; ◇ **ме́лко пла́вать** арымы жок, алы чак болуу.

ПЛАВИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *тех.* эритүүчү, металл эритүүчү; **плави́льная печь** эритүүчү меш.

ПЛАВИ'ЛЬНЯ *ж. тех.* эриткич (*металл эритүүчү жай*).

ПЛАВИ'ЛЬЩИК *м.* плавильщик (*металл эритүү жагынан специалист*).

ПЛА'ВИТЬ *несов. что, тех.* эритүү; **пла́вить мета́лл** металл эритүү.

ПЛА'ВИТЬСЯ *несов. тех.* эритилүү (*көбүнчө металлдар жөнүндө*).

ПЛА'ВКА *ж.* **1.** (*действие*) эритүү; **пла́вка мета́лла** металл эритүү; **2.** (*результат*) эритинди; **полу́чена пе́рвая пла́вка чугуна́** чоюндун биринчи эритиндиси алынды.

ПЛА'ВКИ *только мн.* плавки (*сууга сүзүүчүлөр кийүүчү кыска трусик*).

ПЛА'ВКИЙ, -ая, -ое эригич, оңой эрий турган, оңой эриме; **пла́вкий мета́лл** оңой эриме металл.

ПЛА'ВКОСТЬ *ж.* эригичтик, оңой эригичтик; **пла́вкость мета́лла** металлдын эригичтиги.

ПЛАВЛЕ'НИЕ *ср.* эрүү, эрий турган абалга келүү; **то́чка плавле́ния** эрүү точкасы (*эрий турган убагына жетүү*).

ПЛА'ВЛЕНЫЙ, -ая, -ое эриген, эритилген; **пла́вленый сыр** эритилген сыр.

ПЛАВНИ'К *м. зоол.* сүзгүч канат (*мис. балыктын*).

ПЛА'ВНО *нареч.* салмактуулук менен, жай-салмак менен.

ПЛА'ВНОСТЬ *ж.* **1.** салмактуулук; **пла́вность похо́дки** басуунун (жүрүүнүн) салмактуулугу; **2.** жай-салмактуулук; **пла́вность ре́чи** сөздүн жай-салмактуулугу.

ПЛА'ВНЫЙ, -ая, -ое **1.** салмактуу; **пла́вная похо́дка** салмактуу жүрүш; **2.** жай-салмактуу; **пла́вная речь** жай-салмактуу сөз.

ПЛАВУНЕ'Ц *м. зоол.* суу коңуз (*көлчүк сууда жашоочу коңуз*).

ПЛАВУ'ЧЕСТЬ *ж.* сууда сүзгүчтүк, сууда сүзүүгө жөндөмдүүлүк, сууда калкып жүргүчтүк.

ПЛАВУ'ЧИЙ, -ая, -ее сууда калкып турма (туруучу), сууда калкып жүрмө (жүрүүчү), калкып агып жүрмө (жүрүүчү); **плаву́чая льди́на** калкып жүрмө муз; **плаву́чий санато́рий** калкып агып жүрмө санаторий (*пароходдун үстүндөгү санаторий*).

ПЛАГИА'Т *м.* плагиат (*адабият уурулугу; биреөнүн чыгармасын же анын бир бөлүгүн өзүнүкү кылып уурдап бастырып чыгаруу*).

ПЛАГИА'ТОР *м.* плагиатор (*адабият ууру; плагиаттык иш кылуучу киши*).

ПЛАГИА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **плагиатор**-*го*, **плагиаторство**-*го т.*; плагиаттык, плагиатордук.

ПЛАГИА'ТОРСТВО *ср.* плагиаторчулук (*чыгарма уурдоочулук*).

ПЛА'ЗМА *ж.* плазма (**1.** *биол. кандын, лимфанын составдык суюк бөлүгү;* **2.** *мин. кара көк түстөгү халцедон*).

ПЛАЗМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **плазма**-*га т.*; плазмалык; **плазмати́ческая кле́тка** плазмалык клетка.

ПЛАЗМО'ДИЙ *м. биол.* **1.** (*масса*) плазмодий (*өсүмдүктөрдүн чириген калдыгына, дүмүргө, түшкөн жалбырактарга пайда болуучу илээшме былжырак козу карын*); **2.** (*кровяные паразиты*) плазмодий (*кандагы жөнөкөй түрдөгү бир клеткалуу жителер*); **плазмо́дии маляри́и** безгек плазмодийлери.

ПЛА'КАЛЬЩИЦА *ж. уст.* кошокчу (*байыркы заманда — өлгөндү кошуп ыйлоо үчүн жалдануучу аял*).

ПЛАКА'Т *м.* плакат (*көбүнчө агитациялык максаттар менен көчөлөргө илинип коюлуучу сүрөттүү же сүрөтсүз коозделгон тексттер*).

ПЛАКА'ТНЫЙ, -ая, -ое **плакат**-*ка т.*; плакаттык; **плака́тный рису́нок** плакат сүрөтү.

ПЛА'КАТЬ *несов.* **1.** ыйлоо; **пла́кать от ра́дости** сүйүнгөндүктөн ыйлоо; **доса́дно, хоть плачь!** ыйлагысы келгендей кордук!; **2.** *о ком-чём, перен.* (*сожалеть*) кайгыруу, өкүнүү; ◇ **пла́кали де́нежки** *разг.* акча бекерге кетти, кайран акча жок болду.

ПЛА'КАТЬСЯ *несов. разг.* ыйлактай берүү; **пла́каться на свою́ судьбу́** өз тагдыры жөнүндө ыйлактай берүү.

ПЛАКИРОВА'ТЬ *сов. и несов. что* **1.** (*серебром, золотом*) чөгөрүү, жалатуу, жабуу; **2.** (*деревом*) каптоо; **3.** (*дёрном*) төшөө.

ПЛАКИРО'ВКА *ж.* **1.** (*серебром, золотом*) чөгөрүү, жалатуу, жабуу (*жез же латундун бетине күмүш же алтын жалатуу*); **2.** (*деревом*) каптоо (*кадыресе жыгачтын бетине кымбаттуу жыгачты каптоо*); **3.** (*дёрном*) төшөө (*жантайма, эңиш жерди жаан суусу эшип кетпес үчүн чим төшөп коюу*).

ПЛАКИРО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **плакировка**-*га т.*

ПЛА'КСА *м. и ж. разг.* ыйлаак, жашык (*киши*).

ПЛАКСИ'ВОСТЬ *ж.* ыйлаактык, жашыктык.

ПЛАКСИ'ВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*часто плачущий*) ыйлаак, жашык; **плакси́вый ребёнок** ыйлаак бала; **2.** (*жалобный*) ыйламсыраган, аянычтуу, жашык; **плакси́вый го́лос** ыйламсыраган үн, жашык үн.

ПЛАКУ'ЧИЙ, -ая, -ее: **плаку́чая и́ва** *бот.* мажрум тал (*бутактары дайыма салаңдаган тал*).

ПЛАМЕНЕ'ТЬ *несов. поэт.* **1.** (*сверкать*) жаркырап күйүү, алоолонуу, албыруу; **зака́т пламене́ет** күн алоолонуп батып баратат; **2.** *чем, перен.* жалынына батуу; **пламене́ть любо́вью** сүйүүнүн жалынына батуу.

ПЛА'МЕННОСТЬ *ж.* жалындуулук; **пла́менность ре́чи** (сүйлөгөн) сөздүн жалындуулугу.

ПЛА'МЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*сверкающий*) алоолонгон, албырып кызарган; **пла́менный зака́т** күндүн алоолонуп батышы; **2.** *перен.* жалындуу; **пла́менный взгляд** жалындуу көз караш.

ПЛА'МЯ *ср.* жалын; **вспы́хнуть пла́менем** дүрт этип жалындоо.

ПЛАН *м.* **1.** план (*алдын ала белгиленген иш программасы*); **пятиле́тний план** беш жылдык план; **произво́дственный план** өндүрүш планы; **уче́бный план** окуу планы; **соста́вить план** план түзүү; **2.** (*чертёж*) план (*бир жайдын же нерсенин кичинекей масштабда түшүрүлгөн чертёжу*); **план го́рода** шаардын планы; **3.** (*краткая программа*) план (*айтылуучу же жазылуучу нерсенин кыскача түрдө жазылган программасы*); **план докла́да** докладдын планы; **4.** (*место, расположение в перспективе*) жак; **пере́дний план карти́ны** сүрөттүн алдыңкы жагы; **на за́днем пла́не сце́ны** сахнанын арткы жагында; ◇ **на пе́рвом пла́не** биринчи кезекте, биринчи иретте.

ПЛАНЁР *м. ав.* планёр (*моторсуз учуучу аппарат*).

ПЛАНЕРИ'ЗМ *м. ав.* планеризм (*планёрдо учуу искусствосу*).

ПЛАНЕРИ'СТ *м. ав.* планерист (*планёрдо учуучу лётчик*).

ПЛАНЁРНЫЙ, -ая, -ое **планёр**-*ге т.*; планёрдук; **планёрный спорт** планёр спорту, планёрдук спорт.

ПЛАНЕ'ТА *ж. астр.* планета (*күн айланасында тегеренип жүрүүчү тело; мис. Марс, Чолпон, Меркурий, Жер ж. б.*).

www.bizdin.kg

ПЛАНЕТА'РИЙ *м.* планетарий (1. *асмандагы планета жана башка телолордун кыймылын көрсөтүүчү прибор*; 2. *ушул прибордун кыймылын-ишин көрсөтүүчү жай*).

ПЛАНЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **планета**-*га т.*; планеталык; **планéтная систéма** планеталар системасы.

ПЛАНЕТО'ИД *м. астр.* планетоид (*кичине планета*).

ПЛАНИМЕ'ТР *м. геод.* планиметр (*аянттарды карталар, пландар жана башка жалпак чертёждор боюнча өлчөө үчүн колдонулуучу прибор*).

ПЛАНИМЕТРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **планиметр**-*ге т.*; планиметрдик; 2. **планиметрия**-*га т.*; планиметриялык.

ПЛАНИМЕ'ТРИЯ *ж. мат.* планиметрия (*геометриянын жалпактагы фигураларды текшерүүчү бир бөлүмү*).

ПЛАНИ'РОВАНИЕ I *ср.* 1. план түзүү, пландоо; **планúрование нарóдного хозя́йства** эл чарбасын пландоо; **планúрование произвóдства** өндүрүштү пландоо; 2. *архит.* план түзүү, пландоо, пландаштыруу; **планúрование гóрода** шаарды пландоо.

ПЛАНИ'РОВАНИЕ II *ср. ав.* акырындап төмөн учуп түшүү; **планúрование самолёта** самолёттун акырындап төмөн учуп түшүшү.

ПЛАНИ'РОВАТЬ *несов.* 1. *что* (*составлять план чего-либо*) план түзүү, пландоо, пландаштыруу; **планúровать промы́шленность** өнөр жайды пландоо; 2. *ав.* акырындап төмөн учуп түшүү.

ПЛАНИРОВА'ТЬ *несов.* 1. (*располагать по плану*) пландаштыруу; **планировáть учáсток под стрóительство** участокту курулуш үчүн пландаштыруу; 2. *архит.* пландоо, план түзүү; **планировáть здáние** үйдү пландоо, имаратты пландоо.

ПЛАНИРО'ВКА *ж.* пландаштыруу; **планирóвка учáстков земли́** жер участокторун пландаштыруу; **планирóвка рабóт** жумуштарды пландаштыруу.

ПЛАНИСФЕ'РА *ж. астр.* планисфера (*жер же асман сфералары жалпак нерсенин бетине эки окшош жарым шар түрүндө сызылган карта*).

ПЛА'НКА *ж.* планка (*жука, энсиз тактай же металл калакча*).

ПЛАНКТО'Н *м. биол.* планктон (*деңиздерде жана дарыяларда жашоочу, суунун агымынын күчү менен гана бир жерден экинчи жерге которулуучу жандуу жана өсүмдүк организмдеринин дүйнөсү*).

ПЛАНОВИ'К *м.* плановик (*өндүрүш пландарын түзүү боюнча специалист*).

ПЛА'НОВОСТЬ *ж.* пландуулук; **плáновость социалисти́ческого хозя́йства** социалисттик чарбанын пландуулугу.

ПЛА'НОВЫЙ, -ая, -ое **план** I-*ге т.*; пландуу; **плáновое хозя́йство** пландуу чарба; **плáновая рабóта** пландуу жумуш.

ПЛАНОМЕ'РНОСТЬ *ж.* план негизинде болуучулук, план менен иштелүүчүлүк; **планомéрность развúтия социалистúческого хозя́йства** социалисттик чарбанын план негизинде өнүгүшү.

ПЛАНОМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое план негизинде болуучу, план менен иштелүүчү.

ПЛАНТА'ТОР *м.* плантатор (*колонияларда капиталисттик плантациянын ээси*).

ПЛАНТА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **плантатор**-*го т.*; плантатордук.

ПЛАНТАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **плантация**-*га т.*; плантациялык; **плантациóнный каучу́к** плантациялык (*плантациядан алынуучу*) каучук.

ПЛАНТА'ЦИЯ *ж.* плантация (1. *с.-х. өзгөчө багууну керек кылуучу маданий өсүмдүктөр эгилген атайы бир чоң участок жер*; 2. *колониялуу өлкөлөрдө кеңири түрдө өнүккөн, капиталисттик ири жер чарбасы*).

ПЛАНШЕ'Т *м.* планшет (1. *геод. бетине чертёждуу кагаз керилген тактай*; 2. *географиялык жана топографиялык карталарды салууга арналган жалпак сумка*; 3. *географиялык же геологиялык картанын бир бөлүгү*).

ПЛАНШЕ'ТКА *ж. уменьш. от* **планшéт** планшетка.

ПЛАСТ *м.* катмар, кабат; **пласт пóчвы** топурактын катмары; ◇ **лежáть пластóм (как пласт)** кыймылсыз жатуу.

ПЛАСТА'ТЬ *несов. что* (*потрошить рыбу*) ичин жарып, ичек-кардын алуу (*балыктын*).

ПЛА'СТИКА *ж.* пластика (1. *иск. кырып, оюп, жууруп чаптоо; скульптура искусствосу*; 2. *театр. бий сыяктуу чебер кооз кыймыл жасоо искусствосу*).

ПЛАСТИЛИ'Н *м.* пластилин (*атайын кошунду заттар аралаштырылган чопо*).

ПЛАСТИЛИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **пластилин**-*ге т.*; пластилиндик.

ПЛАСТИ'НА *ж.* жалпак нерсе; **желéзная пластúна** жалпак темир.

ПЛАСТИ'НКА *ж.* 1. *уменьш. от* **пластúна** кичине жалпак нерсе; 2. (*патефона*) пластинка (*патефон, граммофон табагы*); 3. *фото* пластинка (*фотография аппаратында жарык сезгич нерсе менен капталган төрт кырдуу айнек*).

ПЛАСТИ'НОЧНЫЙ, -ая, -ое **пластинка**-*га т.*; пластинкалуу; **пластúночный фотоаппарáт** пластинкалуу фотоаппарат.

ПЛАСТИ'НЧАТЫЙ, -ая, -ое тилке-тилке болгон, пластинкалардан туруучу; **пластúнчатые грибы́** асты тилке-тилке болгон козу карындар.

ПЛАСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **пластика**-*га т.*; пластикалык; **пластúческие движéния** пластикалык кыймыл; 2. *мед.* пластикалык; **пластúческая оперáция** пластикалык операция (*дененин бир жеринен тери кесип алып, аны оорулуу жерине жамоо операциясы*); ◇ **пластúческая мáсса** пластикалык масса; *см.* **пластмáсса.**

ПЛАСТИ'ЧНОСТЬ *ж.* 1. келишимдүүлүк, келбеттүүлүк (*кишилердин мүчөлөрүнүн формалары жана кыймылдары жөнүндө*); 2. (*плавность*) салмактуулук (*бир калыпталык*); 3. эпке келгичтик; сынбай, түрдүү формага өткүчтүк; ийилгичтик; **пластúчность раскалённого желéза** кызытылган темирдин эпке келгичтиги.

ПЛАСТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*гармоничный по форме*) келишимдүү, келбеттүү (*кишилердин мүчөлөрүнүн формалары жана кыймылдары жөнүндө*); 2. (*плавный*) салмактуу (*бир калыпта*); **пластúчный тáнец** салмактуу бий; 3. (*неломкий*) эпке келгич; сынбай, түрдүү формага өткүч; ийилгич; **пластúчные телá** *физ.* эпке келгич телолор; **пластúчный бетóн** *стр.* эпке келгич бетон.

ПЛАСТМА'ССА *ж.* (пластúческая мáсса) пластмасса (*бир формага келтирилгенде, ошол бойдон турма масса*); **издéлия из пластмáссы** пластмассадан жасалган буюмдар.

ПЛАСТОВА'ТЬ *несов. что* 1. (*накладывать что-л. пластами*) катмардоо, кабаттап коюу; 2. *см.* **пластáть.**

ПЛАСТОВО'Й, -áя, -óе катмардуу, кабатталган; **пластовóй у́голь** катмардуу көмүр; **пластовóе желéзо** кабатталган темир.

ПЛА'СТЫРЬ *м.* пластырь, малаам (*ооруган жерге басылуучу, бетине дары сыйпалган чүпүрөк*); **прило́жить плáстырь** пластырь (малаам) тартуу.

ПЛА'ТА *ж.* 1. акы; **производúть плáту** акы төлөө; **зáработная плáта** кызмат акы; **квартúрная плáта** үй акысы, квартира акысы; 2. *перен.* (*воздаяние*) акы, сый (*көбүнчө — мыскыл маанисинде*); **вот плáта за все вáши забóты** бардык камкордугуңуз үчүн мына сизге акы.

ПЛАТА'Н *м.* чынар.

ПЛАТА'НОВЫЙ, -ая, -ое **платан**-*га т.*; **платáновая рóща** чынар токою.

ПЛАТЁЖ *м.* 1. (*действие*) төлөө; 2. (*сумма*) төлөм, карыз, борч; ◇ **послáть налóженным платежóм** төлөп алмак кылып жиберүү (*адресаттын өзү посылканын баасын төлөп алуу шарты менен*); **долг платежóм крáсен** *посл.* алмактын бермеги бар.

www.bizdin.kg

ПЛАТЁЖЕСПОСО'БНОСТЬ *ж.* төлөөгө кудуреттүүлүк, төлөөгө жөндөмдүүлүк.

ПЛАТЁЖЕСПОСО'БНЫЙ, -ая, -ое төлөөгө кудуреттүү, төлөөгө жөндөмдүү; **платёжеспосóбный покупáтель** төлөөгө жөндөмдүү сатып алуучу.

ПЛАТЁЖНЫЙ, -ая, -ое **платёж**-*го т.*; **платёжное обязáтельство** төлөө милдеттенмеси; **платёжная сíла дéнег** акчанын төлөө күчү.

ПЛАТЕ'ЛЬЩИК *м.* төлөөчү; **плательщик налóгов** налог төлөөчү.

ПЛА'ТИНА *ж.* платина, ак алтын

ПЛАТИНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, хим., тех.* платина жабуу, платина жалатуу.

ПЛА'ТИНОВЫЙ, -ая, -ое **платина**-*га т.*; **плáтиновая рудá** платина рудасы; **плáтиновые издéлия** платинадан жасалган буюмдар.

ПЛАТИ'ТЬ *несов.* **1.** *что, чем* төлөө; **платúть налúчными** накта төлөө; **платúть долгú** карызын төлөө; **2.** *чем, перен.* акысын кайтаруу, эсесин чыгаруу; ◊ **платúть той же монéтой** өзүнүн салган кашыгын өзүнө салуу; өз табагын өзүнө тартуу.

ПЛАТИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **поплатúться; 2.** *страд. к* **платúть.**

ПЛА'ТНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*за плату*) акылуу, төлөнүүчү, төлөнмө, **плáтный вход** акы төлөп кирүү; **2.** (*получающий деньги, оплачиваемый*) акы алуучу, акы төлөнүүчү; **плáтный рабóтник** акы алуучу кызматкер; **плáтная дóлжность** акы төлөнүүчү кызмат.

ПЛАТО' *ср. нескл. геогр.* анча бийик эмес бөксө тоо, жалпак тоо, сырт.

ПЛАТО'К *м.* **1.** (*головной*) жоолук; **пухóвый платóк** зыбыт жоолук; **шёлковый платóк** жибек жоолук; **2.** (*носовой*) бет аарчы, жүз аарчы, кол жоолук.

ПЛАТОНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое платонический, кургак (*практика жүзүндө эмес, идеяда гана, ойдо гана жашоочу*); **платонúческая любóвь** кургак сүйүү (*жакындык кылбастан эле сүйүү*).

ПЛАТО'ЧЕК *м. уменьш.* **1.** *от* **платóк** 1 кичинекей жоолук; **2.** *от* **платóк** 2 кичинекей жүз аарчы, кичинекей кол жоолук.

ПЛАТФО'РМА *ж.* платформа (**1.** *ж.-д. поезд келип токтоочу, рельс бойлото секиче кылып жасаган аянт*; **2.** *ж.-д. кичирээк гана темир жол станциясы*; **3.** *ж.-д. ачык, жалпак товар вагону*; **4.** *перен. кандайдыр бир партиянын, группанын саясий талаптарынын, кыймылдарынын программаларынын жана ишендирүүлөрүнүн системасы*).

ПЛА'ТЬЕ *ср.* **1.** кийим; **вéрхнее плáтье** тыш кийим; **мужскóе плáтье** эркектин кийими; **шкаф для плáтья** кийим салынуучу шкаф; **2.** (*женское*) көйнөк (*аялдын көйнөгү*); **лéтнее плáтье** жайкы көйнөк.

ПЛАТЯНО'Й, -áя, -óе **1.** (*для хранения платья*) кийим салуучу; **платянóй шкаф** кийим салуучу шкаф; **2.** (*для чистки платья*) кийим тазалагыч; **платянáя щётка** кийим тазалагыч щётка.

ПЛАУ'Н *м.* плаун (**1.** *бот. токойдо өсүүчү чөптүн бир түрү*; **2.** *с.-х. буласы жумшак, кыска жана ичке зыгырдын бир түрү*).

ПЛАФО'Н *м.* плафон (**1.** *архит. сүрөт менен же жабыштырылган жасалгалар менен кооздолгон потолок*; **2.** *потолоктогу лампа үчүн жасалган тегерек абажур*).

ПЛАФО'ННЫЙ, -ая, -ое **плафон**-*го т.*; плафондук; **плафóнная жúвопись** плафондук живопись (*кооздоп сүрөттөлгөн же кооз нерсе жабыштырылган*).

ПЛА'ХА *ж.* **1.** *обл.* (*обрубок дерева*) жыгач жаздык; **2.** *ист.* плаха (*эски убакта — өлүмгө өкүм кылынган кишинин башын кесе чабуу үчүн анын астына коюлуучу жыгач жаздык*); **3.** *перен.* (*смертная казнь*) өлүм жазасы.

ПЛАЦ *м. воен.* плац (*парад өткөрүлүүчү же аскер үйрөтүүчү аянт*); **учéбный плац** аскер ойноочу плац.

ПЛАЦДА'РМ *м.* плацдарм (**1.** *воен. согуштук-стратегиялык операциялар даярдалуучу жана башталуучу мейкиндик*; **2.** *полит. кандайдыр бир мамлекеттин башка мамлекетке кол салуу үчүн даярдык көрүүгө пайдалануучу территориясы*).

ПЛАЦЕ'НТА *ж. см.* **послéд.**

ПЛАЦКА'РТА *ж. ж.-д.* плацкарта (*темир жол билетине кошумча кылып берилүүчү, вагондун номери, орду көрсөтүлгөн кагаз*).

ПЛАЦКА'РТНЫЙ, -ая, -ое **плацкарта**-*га т.*; плацкарталуу; **плацкáртный вагóн** плацкарталуу вагон.

ПЛАЧ *м.* **1.** ыйлоо, ый; **грóмкий плач** эчкирип ыйлоо; **2.** *этн.* (*обрядовая песня*) кошок.

ПЛАЧЕ'ВНОСТЬ *ж.* **1.** боор оорурлук, аянычтуулук; **2.** *перен.* жамандык, начардык.

ПЛАЧЕ'ВНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*жалобный*) боор оорурлук, аянычтуу; **плачéвный вид** аянычтуу түр; **2.** *перен.* жаман, начар; **плачéвный результáт** начар натыйжа.

ПЛА'ЧУЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **плáкать; 2.** *прил.* ыйлагандай; **плáчущий гóлос** ыйлагандай үн.

ПЛАШКО'УТ *м. мор.* плашкоут (*палубасыз, мотосуз жалпак түптүү кеме*).

ПЛАШМЯ' *нареч.* жалпагынан; **он упáл плашмя́** ал жалпагынан жыгылды (*бети же аркасы менен*).

ПЛАЩ *м.* **1.** (*без рукавов*) плащ (*жеңсиз, жамынма сырт кийим*); **2.** (*непромокаемый*) плащ (*суу өткөрбөс сырт кийим*); **дождевóй плащ** жамгырга кийүүчү плащ.

ПЛЕБЕ'Й *м. ист.* плебей (*Байыркы Римде — жеке башы эркүү, бирок саясий жактан укуксуз төмөнкү таптын кишиси; орто кылымда жана андан кийин — шаардык кедей-кембагалдардын кеңири катмарынын өкүлү*).

ПЛЕБИСЦИ'Т *м. полит.* плебисцит, жалпы элден суроо (*өтө айрыкча маанилүү маселе боюнча жалпы элдин добуш бериши*).

ПЛЕБИСЦИ'ТНЫЙ, -ая, -ое **плебисцит**-*ке т.*; **плебисцúтное решéние вопрóса** маселени плебисцитмен чечүү.

ПЛЕВА' *ж.* жука чел, жука кабык.

ПЛЕВА'ТЕЛЬНИЦА *ж.* түкүргүч.

ПЛЕВА'ТЬ *несов.* **1.** түкүрүү; **2.** *на кого-что, перен. разг.* пыш дебөө, менсинбөө; **емý плевáть на всё** ал бардыгынан да пыш дебейт; ◊ **плевáть в потолóк** *разг.* бекер жатуу, эч нерсе иштебөө; **не плюй в колóдец — пригодúтся водьí напúться** *посл.* ичe турган ашыңа түкүрбө да какырба, кереги тиер башыңа.

ПЛЕВА'ТЬСЯ *несов. разг.* түкүрүнүү.

ПЛЕ'ВЕЛ *м. бот. уст.* отоо чөп.

ПЛЕВО'К *м.* түкүрүк, какырык.

ПЛЕ'ВРА *ж. анат.* плевра (*өпкөнүн сырткы кабы*).

ПЛЕВРИ'Т *м. мед.* плеврит (*өпкөнүн сырткы кабы сезгенип ооруу*).

ПЛЕД *м.* чоң шалы жоолук.

ПЛЕЗИОЗА'ВР *м. палеонт.* плезиозавр (*өлүп жок болуп кеткен, кичине баштуу, узун моюндуу, жоон денелүү деңиз кескелдириги*).

ПЛЕМЕННО'Й, -áя, -óе **1.** *ист.* уруулук; **племеннóй быт** уруулук турмуш; **2.** (*породистый*) асыл тукумдуу; **племеннóй скот** асыл тукумдуу мал; **племеннóй бык** асыл тукумдуу бука.

ПЛЕ'МЯ *ср.* **1.** *ист.* уруу, тукум, эл; **тюрксие племенá** түрк уруулары; **2.** *перен. уст.* (*народность*) улут; **3.** *перен.* (*поколение*) муун, жеткинчек; **комсомóльское плéмя** комсомолдук жеткинчектер.

ПЛЕМЯ'ННИК *м.* ини (*сын брата*); жээн (*сын сестры*).

ПЛЕМЯ'ННИЦА *ж.* карындаш (*дочь брата*); жээн (*дочь сестры*).

ПЛЕН *м.* туткун; **взять в плен** туткунга түшүрүп алуу; **быть в пленý** туткунда болуу; **попáсть в плен** туткунга түшүп калуу; **в пленý предрассýдков** *перен.* жок нерсеге ишенүүчүлүктүн, ырым-жырымдардын туткунунда болуу.

www.bizdin.kg

ПЛЕНА'РНЫЙ, -ая, -ое **пленум**-*га т.*; пленардык; **пленáрное заседáние** пленардык заседание.

ПЛЕНИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* ашык кылуучулук, өзүнө тартуучулук, куштар кылуучулук, укмуштуу сонундук.

ПЛЕНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ашык кылуучу, өзүнө тартуучу, куштар кылуучу, укмуштуу сонун; **пленúтельная красотá** ашык кылуучу сулуулук; **пленúтельный гóлос** өзүнө тартуучу үн.

ПЛЕНИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. *уст.* (*взять в плен*) туткунга түшүрүү; 2. *перен.* (*очаровать*) ашык кылуу, куштар кылуу, өзүнө тартуу; **пленúть своúм краснорéчием** чечендиги менен өзүнө тартуу.

ПЛЕНИ'ТЬСЯ *сов. кем-чем* ашык болуу, куштар болуу; **я пленúлся её красотóй** анын сулуулугуна мен ашык болдум.

ПЛЁНКА *ж.* 1. (*кожица*) жука чел кабык; **рáна затянýлась тóнкой плёнкой** жара жука чел кабык менен каптalып калды; 2. (*тонкий слой чего-л.*) жука катмар, жука кабык; **тóнкая плёнка льда** муздун жука катмары; 3. *фото, кино* плёнка (*кино жана сүрөт тартууда колдонулуучу, жарык сезгич целлулоид*); 4. плёнка (*үндү жазууга жана кайрадан сүйлөтүүгө арналган целлулоид*); **записáть речь на плёнку** речти плёнкага жазуу.

ПЛЕ'ННИК *м. уст.* туткунга түшкөн, туткун.

ПЛЕ'ННИЦА *женск. р. к* **плéнник**.

ПЛЕ'ННЫЙ, -ая, -ое 1. туткун болгон, туткунга түшкөн; 2. *в знач. сущ. м., ж.* туткун; **захватúть мнóго плéнных** көп туткун түшүрүп алуу.

ПЛЁНОЧНЫЙ, -ая, -ое **плёнка**-*га т.*; плёнкалуу; **плёночный фотоаппарáт** плёнкалуу фотоаппарат.

ПЛЕ'НУМ *м.* пленум (*партиянын же коомдук уюмдун шайланган жетекчи органынын мүчөлөрүнүн толук составдуу жыйналышы*).

ПЛЕНЯ'ТЬ *несов.* 1. *см.* **пленúть;** 2. (*быть очаровательным*) өзүнө тарттыруу, жагымдуу болуу.

ПЛЕНЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **пленúться.**

ПЛЁС *м.* 1. (*широкое водное пространство*) аралдардын арасындагы суунун же көлдүн жайык жери; 2. (*участок реки*) агын суунун эки имерилишинин аралыгы.

ПЛЕ'СЕНЬ *ж.* көк дат (*мис. нандын көгөргөнү*).

ПЛЕСК *м.* шарпылдоо; **плеск волнú** толкундун шарпылдаганы; **плеск вёсел** кайык калактарынын шарпылдаган үнү.

ПЛЕСКА'ТЬ *несов.* 1. шарпылдоо, шарпылдатуу; **вóлны плéщут о бéрег** толкундар жээкке урунуп шарпылдашат; 2. *на кого-что* (*брызгать*) сузуп чачуу, чачуу (*мис. сууну*); 3. *что* (*проливать*) төгүү (*мис. сууну*); **плескáть нá пол** полго төгүү; 4. *перен.* (*реять — о флаге*) желпилдөө, желпилдетүү, желбирөө, желбиретүү; **флáги плéщут** туулар желпилдешет.

ПЛЕСКА'ТЬСЯ *несов.* 1. (*о жидкости*) шарпылдоо; **водá плéщется о бéрег** суу жээкке шарпылдап урунат; 2. чалпылдоо; **рыбка плéщется в водé** балык сууда чалпылдайт; 3. сузуп чачуу, чачуу; **дéти плéщутся в рекé** балдар өзөндө бири-бирине суу чачышат; 4. *перен.* (*реять — о флагах*) желбирөө, желпилдөө.

ПЛЕ'СНЕВЕТЬ *несов.* көк дат басуу, көгөрүп кетүү (*мис. нан*).

ПЛЕСНЕВО'Й, -áя, -óе **плесень**-*ге т.*

ПЛЕСНУ'ТЬ *однокр. что* 1. (*брызнуть*) сузуп чачып жиберүү, чачып жиберүү; 2. (*пролить*) төгүп жиберүү, төгүп коюу.

ПЛЕСТИ' *несов. что* 1. өрүү, согуу, эшүү; **плестú кружевá** кружева согуу (токуу); 2. *перен.* жүргүзүү, чаташтыруу, чатыштыруу; **плестú интрúгу** интрига жүргүзүү; 3. *перен. разг.* (*говорить несуразное*) сандырактоо, келжирөө; **плестú чушь** болбогон нерсени келжиреп айтуу.

ПЛЕСТИ'СЬ *несов.* 1. *страд. к* **плестú;** 2. *разг.* (*медленно идти*) илээлеп, сүйрөлүп басуу; ◇ **плестúсь в хвостé** *см.* **хвост.**

ПЛЕТЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) өрүү, согуу, эшүү; 2. (*плетёное изделие*) өрүлгөн (согулган, эшилген) нерсе.

ПЛЕТЁНЫЙ, -ая, -ое согулган, сокмо, өрүлгөн, өрмө, өргөн, эшилген; **плетёная корзúна** сокмо (согулган) корзина.

ПЛЕТЕ'НЬ *м.* чырпыктан согуп жасалган тосмо.

ПЛЁТКА *ж.* кичине камчы.

ПЛЕТЬ *ж.* 1. (*кнут*) камчы; 2. (*стебель, ветка*) сабак; **арбýзная плеть** дарбыз сабагы.

ПЛЕЧЕВО'Й, -áя, -óе **плечо**-*го т.*; **плечевóй суставá** ийиндин мууну; **плечевáя кость** каржилик.

ПЛЕ'ЧИКИ *мн.* (*вешалка*) кийим илгич.

ПЛЕ'ЧИКО *ср.* 1. *уменьш. от* **плечó** ийин, ийинче; 2. плечико (*аялдардын же балдардын көйнөктөрүндө ийинден арта салынган тарткыч*).

ПЛЕЧИ'СТЫЙ, -ая, -ое далылуу; **плечúстый пáрень** далылуу жигит.

ПЛЕЧО' *ср.* 1. ийин; **нестú на плечé** *что-л.* бир нерсени ийинге көтөрүп басуу; **прáвое плечó вперёд!** (*команда*) оң ийин алга!; **пожимáть плечáми** ийинин куушуруу; **плечóм к плечý** катар туруу, жакын туруу, ийиндеш туруу; 2. *тех.* ийин (*рычагдын ийни*); ◇ **как горá с плеч свалúлась** ийинден тоону алып таштагандай (*бир оор иштен, убаракерчиликтен кутулуп, жеңиле түшкөндө*); **с плеч долóй** иш бүттү, эми кам жок; **с плечá** 1) (*наотмашь*) кыя чабуу (*мис. кылыч менен*); 2) *перен.* (*не подумав*) ойлонбостон, туш келди эле; **не по плечý** колдон келбейт; **мне э́та рабóта не по плечý** бул иш менин колумдан келбейт; **вы́нести на своúх плечáх** ишти өз мойнуна алып бүткөрүү; **нáдо имéть гóлову на плечáх** акыл-эс менен болуу керек, өз акылы өзүндө болуу керек; **имéть за плечáми** *что-л. разг.* бир нече жыл жашоо же иштөө (*аларды башынан өткөрүү*); **на плечáх протúвника** *воен.* качып бара жаткан душманды желкелеп (*жакын жүрүп, тындырбай*) кубалоо.

ПЛЕШИ'ВЕТЬ *несов.* кашка боло баштоо, кашка баш боло баштоо, башы кашкая баштоо.

ПЛЕШИ'ВЫЙ, -ая, -ое кашка баш.

ПЛЕШИ'НА *ж.* 1. *разг. см.* **плешь;** 2. (*на шерсти, мехе*) такыр (*теринин жүнү жок жери*).

ПЛЕШЬ *ж.* кашка (*баштын чачы түшкөн кашкасы*).

ПЛЕЯ'ДА *ж.* плеяда (*бир учурда жашаган ишмерлердин бир тобу*); **пýшкинская плеяда поэ́тов** акындардын Пушкиндин учурундагы плеядасы.

ПЛИ *межд.* ат! (*мылтык атууда берилүүчү команда*).

ПЛИ'НТУС *м. архит.* плинтус (1. *пол менен стенанын аралыгындагы жылчыктарды бүтөө үчүн жээктете бастырылган тар узун тактай*; 2. *мештин ж. б. нерселердин төмөн жагындагы кеңирээк болуп чыгып турган жери*).

ПЛИС *м.* плис (*пахтадан жасалган баркыт*).

ПЛИ'СОВЫЙ, -ая, -ое **плис**-*ке т.*

ПЛИССЕ' *ср. нескл.* плиссе (*кийимдеги үтүк менен басып жасалган майда бүктөмөлөр*).

ПЛИССИРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **плиссировáть;** 2. *прил.* плисселенген; **плиссирóванная ю́бка** плисселенген юбка.

ПЛИССИРОВА'ТЬ *несов.* **что** плисселөө, плиссе жасоо.

ПЛИССИРО'ВКА *ж.* 1. (*действие*) плисселөө, плиссе жасоо; 2. *см.* **плиссé.**

ПЛИТА' *ж.* 1. плита (*чоң жалпак текши таш же металл*); **мрáморная плитá** мрамор плита; 2. (*печь*) плита (*меш*).

ПЛИ'ТКА *ж.* 1. *уменьш. от* **плита** 2 плитка, кичине меш; 2. плитка (*төрт бурчтуу кичинекей жалпак нерсе*); **шоколáдная плúтка** шоколад плиткасы; 3. (*электрическая*) плитка, электр плитка.

ПЛИТНЯ'К *м.* плитняк (*жерде акиташ же кумдак түрүндө катмар-катмар болуп жаткан, оңой плитка бо-*

www.bizdin.kg

луп бөлүнүүчү нерсе; курулуш материалы катарында пайдаланылат).

ПЛИ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое **плитка**-*га т.*; **пли́точный чай** таш чай.

ПЛОВ *м.* палоо.

ПЛОВЕ'Ц *м.* суута сүзгүч киши, сүзгүч.

ПЛОД *м.* 1. мөмө, жемиш; **съедо́бные плоды́** желүүчү мөмө (жемиш); 2. *биол.* түйүлдүк, урук; **пра́вильное разви́тие плода́** түйүлдүктүн туура өнүгүшү; 3. *перен.* жемиш, натыйжа, ийгилик; **вот плод мои́х трудо́в** мына менин эмгектеримдин жемиши; **плоды́ размышле́ний** ойлонуунун натыйжалары; ◇ **запре́тный плод** тыюу салынган мөмө (*тыюу салынган кызыктыргыч нерсе*).

ПЛОДИ'ТЬ *несов. кого-что* балалоо, төрөө, туудуруу (*детей*); төлдөтүп көбөйтүү (*животных*); тукумдатып көбөйтүү, уруктатып көбөйтүү (*растения*).

ПЛОДИ'ТЬСЯ *несов.* балалап көбөйүү; тукумдап көбөйүү.

ПЛО'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*с плодом*) тукумдуу; уруктуу; **пло́дное яйцо́** уруктуу жумуртка; 2. (*способный давать плод*) тукумчул, тукум берүүчү; жемиштүү, жемиш берүүчү; **пло́дная я́блоня** жемиш берүүчү алма жыгачы.

ПЛОДОВИ'ТОСТЬ *ж.* 1. (*способность плодиться*) көп төрөй тургандык, тубагандык, көп төлдөй тургандык; 2. *перен.* көп чыгарма берүүчүлүк; **плодови́тость писа́теля** жазуучунун чыгарманы көп берүүчүлүгү.

ПЛОДОВИ'ТЫЙ, -ая, -ое 1. көп тууй турган, көп төрөй турган, тубаган (*о людях, животных*); жемиштүү, жемишти, мөмөнү көп берүүчү (*о растениях*); 2. *перен.* көп чыгарма берүүчү (*мис. жазуучу, акын*).

ПЛОДОВО'ДСТВО *ср.* жемиш өстүрүүчүлүк, мөмө өстүрүүчүлүк.

ПЛОДОВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое жемиш өстүрүүчү, мөмө өстүрүүчү; **плодово́дческий совхо́з** жемиш (мөмө) өстүрүүчү совхоз.

ПЛОДО'ВЫЙ, -ая, -ое 1. жемиштүү, жемиш берүүчү, мөмөлүү, мөмө берүүчү; **плодо́вые дере́вья** мөмөлүү бактар; 2. **плод** 1-*ге т.*; **плодо́вый са́хар** жемиштен (мөмөдөн) чыгарылуучу кант.

ПЛОДОНО'ЖКА *ж. бот.* жемиш сабагы.

ПЛОДОНОСИ'ТЬ *несов.* жемиш берүү, мөмө берүү; **э́та я́блоня плодоно́сит** бул алма жыгачы мөмө берет.

ПЛОДОНО'СНОСТЬ *ж.* жемиш бергичтик, жемишти көп бергичтик, мөмө бергичтик, мөмөнү көп бергичтик.

ПЛОДОНО'СНЫЙ, -ая, -ое жемиштүү, мөмөлүү, жемишти (мөмөнү) көп берүүчү (*өсүмдүк жөнүндө*).

ПЛОДОНОШЕ'НИЕ *ср.* тукум берүү, тукумдоо (*о живых существах*); жемиш берүү, мөмө берүү (*о растениях*).

ПЛОДООВОЩНО'Й, -а́я, -о́е: **плодоовощно́й магази́н** жемиш-жашылча сатуучу магазин.

ПЛОДОПИТО'МНИК *м.* жемиш питомниги, мөмө питомниги.

ПЛОДОРО'ДИЕ *ср.* түшүмдү көп берүүчүлүк, семиздик (*жер жөнүндө*).

ПЛОДОРО'ДНОСТЬ *ж. см.* **плодоро́дие.**

ПЛОДОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое түшүмдү көп берүүчү; **плодоро́дная по́чва** түшүмдү көп берүүчү жер.

ПЛОДОСБО'Р *м.* жемиш жыйноо, мөмө жыйноо.

ПЛОДОСУШИ'ЛКА *ж.* жемиш кургаткыч (*мөмө, жемиш жана жашылча кургатуучу машина*).

ПЛОДОСУШИ'ЛЬНЯ *ж.* жемиш кургатылуучу жай.

ПЛОДОТВО'РНО *нареч.* жемиштүүлүк менен, ийгиликтүүлүк менен, натыйжалуулук менен.

ПЛОДОТВО'РНОСТЬ *ж.* жемиштүүлүк, ийгиликтүүлүк, натыйжалуулук.

ПЛОДОТВО'РНЫЙ, -ая, -ое жемиштүү, ийгиликтүү, натыйжалуу; **плодотво́рный труд** жемиштүү эмгек.

ПЛОДОХРАНИ'ЛИЩЕ *ср.* жемиш сакталуучу жай, мөмө сакталуучу жай.

ПЛОИ'ТЬ *несов. что* 1. (*волосы*) тармалдоо (*чачты*); 2. (*материю*) каттоо (*мис. атайы кычкач менен кыпчытып, материяга кат-кат из салуу*).

ПЛО'МБА *ж.* пломба (1. *товарга, жабык вагонго, эшикке ж. б. асып коюучу, тамгалуу, топчудай коргошун*; 2. *оюлган тиштин чуңкуруна толтуруп коюлуучу нерсе*).

ПЛОМБИ'Р *м.* пломбир (*каймак, шоколад ж. б. нерселерден муздун үстүнө коюлуп тоңдурулган таттуу тамак*).

ПЛОМБИРОВА'НИЕ *ср.* пломбалоо, пломба коюу.

ПЛОМБИРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **пломбирова́ть;** 2. *прил.* пломбаланган, пломба салынган (*мис. товар*); 3. *прил.* пломба коюлган; **пломбиро́ванные зу́бы** пломба коюлган тиш.

ПЛОМБИРОВА'ТЬ *несов. что* 1. пломбалоо, пломба коюу, пломба салуу; **пломбирова́ть това́ры** товарларды пломбалоо; **пломбирова́ть ваго́н** вагонду пломбалоо; 2. пломбалоо, пломба коюу; **пломбирова́ть зу́бы** тишке пломба коюу.

ПЛОМБИРО'ВКА *ж.* пломбалап чыгуу, пломбалап бекитүү; **пломбиро́вка ваго́нов с гру́зом** жүк салынган вагондорду пломбалап чыгуу.

ПЛОМБИРО'ВЩИК *м.* пломба коюучу, пломбалоочу (*бир нерсеге пломба коюп туруучу жумушчу*).

ПЛО'СКИЙ, -ая, -ое 1. жалпак; **пло́ская кры́ша** жалпак чатырча; **пло́ская пове́рхность** үстү жалпак; 2. *перен.* маңызсыз, ыксыз; **пло́ская шу́тка** супсак тамаша сөз.

ПЛОСКОГО'РЬЕ *ср. геогр.* бөксө тоо.

ПЛОСКОГРУ'ДЫЙ, -ая, -ое жалпак көкүрөк, жалпак төш.

ПЛОСКОГУ'БЦЫ *только мн.* жалпак тиштүү кычкач.

ПЛОСКОДО'НКА *ж.* жалпак түп кайык.

ПЛОСКОДО'ННЫЙ, -ая, -ое жалпак түптүү.

ПЛОСКОСТНО'Й, -а́я, -о́е *мат.* тегиздик; **плоскостны́е измере́ния** тегиздик өлчөөлөр.

ПЛОСКОСТО'ПИЕ *ср. мед.* жалпак таман (*таман жалпайып кетүүчү бут оорусу*).

ПЛО'СКОСТЬ *ж.* 1. жалпактык; **пло́скость пове́рхности** *чего-л.* бир нерсенин үстүнүн жалпактыгы; 2. *мат.* тегиздик; **ли́ния на пло́скости** тегиздиктеги сызык; 3. *ав.* плоскость (*самолёт канаты*); 4. *перен.* (*плоская шутка*) маңызсыздык, одонолук, уят-сыйытсыздык, ыксыздык; **говори́ть пло́скости** супсак сөздү сүйлөө; ◇ **кати́ться по накло́нной пло́скости** абалы барган сайын төмөндөө; ылдыйлап, төмөндөп кетүү; тескери жолго түшүү; **на́до рассмотре́ть вопро́с в друго́й пло́скости** маселени башкачараак караш керек.

ПЛОТ *м.* сал (*суу менен агызылган устундар*).

ПЛОТВА' *ж.* плотва (*чабак балыктын бир түрү*).

ПЛОТИ'НА *ж.* плотина, көтөрмө; **деревя́нная плоти́на** жыгач плотина.

ПЛО'ТНИК *м.* жыгач устасы.

ПЛО'ТНИЧАТЬ *несов.* жыгач усталык кылуу, жыгачылык кылуу.

ПЛО'ТНИЧЕСТВО *ср.* жыгач устачылык.

ПЛО'ТНИЧИЙ, -ья, -ье **плотник**-*ке т.*; **пло́тничьи инструме́нты** жыгач устасынын шаймандары.

ПЛО'ТНИЧНЫЙ, -ая, -ое **плотничество**-*го т.*; **пло́тничные инструме́нты** жыгач устасынын шаймандары; **пло́тничные рабо́ты** жыгач устасынын жумуштары.

ПЛО'ТНО *нареч.* 1. тыгыз; **пло́тно утрамбова́ть грунт** грунтту тыгыз таптоо; 2. (*вплотную*) жакын, такай, таяп; **приста́вить шкаф пло́тно к стене́** шкафты стенага такай коюу; 3. (*наглухо*) бек, такай, тыгыз; **пло́тно закры́ть дверь** эшикти тыгыз жабуу; 4. *перен.* тоё; **я пло́тно пое́л** мен тоё жедим.

ПЛО'ТНОСТЬ *ж.* тыгыздык, жыштык, бышыктык; **пло́тность тка́ни** кездеменин тыгыздыгы.

www.bizdin.kg

ПЛО'ТНЫЙ, -ая, -ое **1.** тыгыз, нык, коюу; **плотная масса** коюу масса; **2.** (*толстый, прочный*) ийи майда, калың, тыгыз; **плотный шёлк** ийи майда жибек; **плотная бумага** калың кагаз; **3.** *разг.* (*коренастый*) москоол; **плотный мужчина** москоол эркек; **4.** *разг.* (*сытный*) ток; **плотный обед** ток обед.

ПЛОТОВЩИ'К *м.* сал агызуучу жумушчу.

ПЛОТОГО'Н *м.* аккан салдарды узатып жүрүүчү жумушчу.

ПЛОТОЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое **1.** жырткыч (*эт жечүү*); **плотоядный зверь** жырткыч айбан; **2.** *перен.* жеп жиберчүдөй; **плотоядный взгляд** жеп жиберчүдөй караш.

ПЛОТЬ *ж. уст.* дене, тен; ◇ **облечься в плоть и кровь** тигил же бул материалдык формага келүү.

ПЛО'ХО 1. *нареч.* жаман, начар; **плохо поступить** *с кем-л.* *бирөөгө* жамандык иш кылуу; **2.** *безл. в знач. сказ. кому-чему* жаман, начар; **ему плохо** ал жаман болуп жатат; ◇ **плохо лежит** *разг.* ачык жатат, ээн жатат; **кончить плохо** *разг.* түбү барып жаман болуу (*киши жөнүндө*).

ПЛОХОВА'ТЫЙ, -ая, -ое жаманыраак, начарыраак, анча жакшы эмес.

ПЛОХО'Й, -áя, -óе **1.** жаман, начар; **плохое поведение** жаман жүрүш-туруш; **плохая погода** начар аба ырайы; **плохой признак** жаман белги; **2.** *кратк.ф. в знач сказ.* начар, жаман; **больной очень плох** оору кишинин абалы өтө начар; ◇ **на него плохая надежда** ага ишенүү кыйын; **с ним шутки плохи** *погов.* аны менен ойноого болбойт.

ПЛО'ХОНЬКИЙ, -ая, -ое *разг.* жаман, начар.

ПЛОША'ТЬ *несов. прост.* жаңылышуу, жарабаган иш кылуу; **смотри, не плошай!** көзүңө кара!, жаңылыштык кылба!

ПЛО'ШКА *ж.* **1.** *прост.* (*тарелка, блюдце*) жалпак табакча; **2.** (*для освещения*) чырак.

ПЛОЩА'ДКА *ж.* аянтча; **спортивная площадка** спорттук аянтча; **посадочная площадка** *ав.* конуучу аянтча (*мис. самолёт*); **лестничная площадка** тепкичтин бурулушундагы аянтча; ◇ **детская площадка** балдар аянтчасы.

ПЛОЩАДНО'Й, -áя, -óе одоно, адепсиз; **площадная брань** уят сөз, богооз сөз.

ПЛО'ЩАДЬ *ж.* **1.** *мат.* аянт, ачык жер; **площадь круга** тегеректин аянты; **2.** (*в городе*) аянт; **Красная площадь в Москве** Москвадагы Кызыл Аянт; **3.** аянт; **посевная площадь** айдоо аянты; **4.** (*помещение*) аянт; **жилая площадь** турак үй аянты; **полезная площадь** пайдалуу аянт; **площадь дома** үйдүн аянты.

ПЛУГ *м.* соко; **тракторный плуг** трактор сокосу; **конный плуг** ат соко.

ПЛУТ *м. разг.* алдамчы, айлакер, митаам, шум.

ПЛУТА'ТЬ *несов. разг.* адашуу, адашып кетүү, адашып жүрүү; **плутать по лесу** токойдо адашып жүрүү.

ПЛУТИ'ШКА *м. уменьш.-ласк. от* **плут** алдамчы, айлакер, митаам, шум.

ПЛУ'ТНИ *только мн*, *разг.* айлакердик, митаамдык, шумдук.

ПЛУТОВА'ТЫЙ, -ая, -ое куу, кыйды.

ПЛУТОВА'ТЬ *несов. разг.* куулук кылуу, кыйдылык кылуу, будамайлоо; **плутовать в карты** карта ойноодо будамайлоо.

ПЛУТО'ВКА *женск. р. к* **плут.**

ПЛУТОВСКО'Й, -áя, -óе **1.** **плут**-*ка т.*; **плутовские манеры** митаамчылык ыкмалары; **2.** (*хитрый*) куу, арамы бар.

ПЛУТОВСТВО' *ср. разг.* митаамдык, амалкөйлүк, кыйдылык.

ПЛУТОКРА'Т *м.* плутократ (*капиталисттик өлкөлөрдө — өзүнүн байлыгы менен бийликке, таасирге ээ болгон киши*).

ПЛУТОКРА'ТИЯ *ж.* **1.** плутократия (*бийлик иш жүзүндө байларга — плутократтарга таандык болгон башкаруунун түрү*); **2.** *собир.* плутократтар.

ПЛЫВУ'Н *м.* жер кыртышынын суулуу чопо бөлүгү.

ПЛЫТЬ *несов.* **1.** сүзүү (*мис. сууда*); **плыть по реке** дарыяда сүзүү; **плыть против течения** суунун агымына каршы сүзүү; **2.** (*напр. на судне*) жүрүү; **плыть на пароходе** пароходдо жүрүү; **3.** *перен.* сызып баруу, сызып жүрүү, сызып учуу; **луна плыла среди облаков** ай булут арасында сызып бара жатты; **орёл плывёт в вышине** бүркүт бийиктикте сызып учат; ◇ **всё плыло у него перед глазами** анын көз алдынан бардыгы жылып өтүп турду (*элестеп*).

ПЛЮГА'ВЫЙ, -ая, -ое *разг.* илмийген, илмигий, чилмийген, жүдөө.

ПЛЮМА'Ж *м. уст.* плюмаж (*баш кийимге же ат жабдыктарына тагылуучу куш жүнү*).

ПЛЮ'НУТЬ *однокр.* **1.** түкүрүү, түкүрүп жиберүү; **2.** *на кого-что, перен. разг.* түкүрүү (*кол силкүү, тоотпоо*).

ПЛЮРАЛИ'ЗМ *м.* плюрализм (*дүйнө жаратылышынын негизинде бир нече башкы себеп бар деп эсептөөчү, идеалисттик философиянын бир түрү; монизмдин карама-каршысы*).

ПЛЮС *м.* **1.** *мат.* (*знак*) плюс (*кошуу белгиси*); **2.** *в знач. неизм. сл. мат.* кошкондо, кошсо; **два плюс три будет пять** экиге үчтү кошсо беш болот; **3.** *мат.* (*положительная величина*) плюс; **минус на минус даёт плюс** минусту минуска көбөйткөндө плюс болот; **4.** плюс; **ученик получил три с плюсом** окуучу «үч» деген бааны плюсу менен алды; **5.** *перен.* пайдалуу жагы, артыкчылыгы; **в этом есть свои плюсы** мунун пайдалуу жактары да бар.

ПЛЮСНА' *ж. анат.* таман (*согончок менен бармактардын аралыгы*).

ПЛЮ'ХАТЬСЯ *несов. см.* **плюхнуться.**

ПЛЮ'ХНУТЬСЯ *сов. прост.* талп этип отуруу, былч дей түшүү, балч дей түшүү; **плюхнуться на стул** стулга талп этип отуруу; **плюхнуться в грязь** баткакка балч дей түшүү.

ПЛЮШ *м.* плюш, тукаба.

ПЛЮ'ШЕВЫЙ, -ая, -ое **плюш**-*ка т.*

ПЛЮ'ШКА *ж.* плюшка (*май, сүт кошулуп жасалган кичине бөлкө*).

ПЛЮЩ *м.* чырмоок (*өсүмдүк*).

ПЛЮЩИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *тех.* жукалагыч, жалпайткыч; **плющильный станок** жалпайткыч станок.

ПЛЮ'ЩИТЬ *несов. что* жукалоо, жалпайтуу; **плющить железо** темирди жалпайтуу.

ПЛЯЖ *м.* пляж (*сууга түшүүгө ыңгайлуу жайык жээк*); **песчаный пляж** кумдуу пляж.

ПЛЯС *м.* бийлөө; **пуститься в пляс** *разг.* бийлей баштоо, бийлей кетүү.

ПЛЯСА'ТЬ *несов. что* бийлөө, бийлеп туруу; **он любит плясать** ал бийлегенди жакшы көрөт; ◇ **плясать под** *чью-л.* **дудку** *бирөөнүн* дегени менен болуу.

ПЛЯ'СКА *ж.* **1.** (*действие*) бийлөө; **2.** бий; **ансамбль песни и пляски** ыр жана бий ансамбли.

ПЛЯСОВА'Я *ж.* бий күүсү (*бий музыкасы*); **заиграли плясовую** бий күүсүн ойноп башташты.

ПЛЯСОВО'Й, -áя, -óе **пляска**-*га т.*; **плясовой мотив** бий күүсү.

ПЛЯСУ'Н *м. разг.* бийчи.

ПЛЯСУ'НЬЯ *женск. р. к* **плясун.**

ПНЕВМА'ТИКА *ж.* пневматика (*физиканын газ түрүндөгү телолорду текшерүүчү бир бөлүмү*).

ПНЕВМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое пневматикалык (*шыкалма абанын жардамы менен аракетке келүүчү*); **пневматическое ружьё** пневматикалык мылтык; **пневматическая шина** пневматикалык шина.

ПНЕВМОНИ'Я *ж. мед.* пневмония (*өпкөнүн сезгенип ооруганы*).

ПНУТЬ *сов. кого-что, разг.* тээп жиберүү, тээп түртүү.

ПО *предлог* **1.** *с дат.п.* (*на поверхности, вдоль поверхности, о поверхность*) менен, -га, -дан; **идти по дороге** жол

www.bizdin.kg

менен жүрүү; **ла́зить по гора́м** тоодон тоого чыгуу; **спуска́ться по ле́стнице** тепкич менен түшүү; **гла́дить по голове́** башынан сылоо; 2. *с дат. п.* (*в пределах чего-л., в чём-л., где-л.*) -га, боюнча; **ра́достная весть разнесла́сь по всей стране́** сүйүнүчтүү кабар бардык өлкөгө таркады; **прика́з по а́рмии** армия боюнча приказ; **рассади́ть всех по места́м** бардыгын орундарына отургузуу; 3. *с дат. п.* (*в направлении*) карай, көздөй, бойлоп; **плыть по тече́нию** суунун агымына карай сүзүү; **идти́ по сле́ду во́лка** карышкырдын изин кууп жүрүү; 4. *с дат. п.* (*в области чего-л., в сфере какой-л. деятельности*) боюнча; **рабо́тать по профсою́зной ли́нии** профсоюз боюнча иштөө; **он врач по профе́ссии** профессиясы боюнча ал — врач; 5. *с дат. п.* (*согласно, следуя чему-л., в соответствии, соразмерно*) боюнча; **поезда́ хо́дят по расписа́нию** поездлер расписание боюнча жүрүшөт; **рабо́тать по пла́ну** план боюнча иштөө; **по моему́ мне́нию** менин оюм боюнча, менин оюмча; 6. *с дат. п.* (*посредством чего-л.*) менен, аркылуу; **посла́ть по по́чте** почта аркылуу жиберүү; **сообщи́ть по телегра́фу** телеграф аркылуу билдирүү; 7. *с дат. п.* (*вследствие чего-л.*) менен, -дан, боюнча; **сде́лать** *что-л.* **по оши́бке** *бир нерсени* жаңылыштан иштөө; **не яви́ться на рабо́ту по боле́зни** ооруулуу болгондуктан жумушка келбей калуу; **по обя́занности** милдети боюнча, милдет болуп; 8. *с дат. п.* (*на основании каких-л. признаков*) жагынан; **ста́рший по во́зрасту** жашы жагынан улуу; **лу́чший по ка́честву** сапаты жагынан мыкты; 9. *с дат. п.* (*при указании близости, родства*) боюнча; **това́рищ по рабо́те** кызмат боюнча жолдош; 10. *с дат. п.* (*при указании срока, в течение какого-л. времени*) -да, -дан; бою; **он рабо́тает по во́семь часо́в в день** ал күнүнө сегиз сааттан иштейт; **я не ви́дел его́ по це́лым неде́лям** мен аны жумалар бою көргөн жокмун; **по выходны́м дням она́ е́здит купа́ться** дем алыш күндөрүндө ал сууга түшүүгө барат; 11. *с дат. и вин. п.* (*в разделительном значении*) -дан; **по рублю́ шту́ка** бир данасы бир сомдон; **дать де́тям по я́блоку** балдарга бирден алма берүү; 12. *с дат. п.* (*при указании на направленность какого-л. действия*) -га карай; **стреля́ть по проти́внику** душманга карай атуу; 13. *с дат. п.* (*со словами «скучать», «тосковать», «тоска»*) -ун, -ын; **скуча́ть по сы́ну** баласын сагынуу; **тоска́ по до́му** үйүн саноо; 14. *с вин. п.* (*вплоть до*) -га чейин; **войти́ в во́ду по по́яс** белчесине чейин сууга кирүү; **прочита́ть с пе́рвой по пя́тую главу́** биринчи главадан бешинчисине чейин окуп чыгуу; 15. *с вин. п.* (*идти за чем-л.*) -га; **он пошёл по́ воду** ал сууга кетти; 16. *с предл. п.* (*после чего-л.*) -дан кийин; **по истече́нии сро́ка** мөөнөтү өткөндөн кийин; **по прибы́тии на ме́сто** жерине жеткенден кийин; **по оконча́нии рабо́ты** жумушту бүткөндөн кийин; 17. *с дат. и вин. п.* (*в сочетании с числительными — при указании на количество*) -дан; **по одному́** бирден; **по со́рок** кырктан; **по сто́** жүздөн.

ПО- *приставка* 1. *төмөнкү маанидеги этиштерди түзөт:* 1) *кыймыл-аракеттин башталганын көрсөтүүчү; мис.* **пойти́** баруу; 2) *кандайдыр бир кыска убакытта болуучу кыймыл-аракеттин анчалык же толук эмес экендигин көрсөтүүчү; мис.:* **побе́гать** жүгүрүп жүрүү, бир аз жүгүрүү; **повари́ть** бышыра салуу, бышыруу; 3) *«-ыва, -ива» деген суффикстер менен бирге кыймыл-аракеттин көп жолу кайталангандыгын, белгилүү бир узак убакытта болгондугун көрсөтүүчү; мис.* **покри́кивать** кыйкырып-кыйкырып туруу, кыйкырып туруу; 4) *көп адамдарга, көп предметтерге таандык болгон кыймыл-аракетти көрсөтүүчү; мис.* **попря́таться** жашынып калуу; 2. *төмөнкү маанидеги тактоочторду, сын атоочторду жана зат атоочторду түзөт:* 1) *сапатты бир аз күчөтүүчү; мис.:* **помя́гче** бир аз жумшак, жумшагыраак; **побли́же** жакыныраак, бир аз жакын; 2) *көрсөтүлгөн предметтердин ар бирине карата болгон мамилелерди же бир нерсеге туура келүүчүлүктү көрсөтүүчү; мис.:* **подека́дный** декада сайын; **постате́йно** статьялар боюнча; 3) *бир нерседен кийинки убакытты көрсөтүүчү; мис.* **посме́ртный** өлгөндөн кийинки, өлгөндөн соңку; 4) *бир нерсеге жакын тургандыкты көрсөтүүчү; мис.:* **Пово́лжье** Волга жанындагы; **пограни́чный** чек арадагы, чек аралык.

ПОБАГРОВЕ́ТЬ *сов.* кызарып кетүү, кыпкызыл болуу; **он побагрове́л от гне́ва** ал ачуулангандыктан кызарып кетти.

ПОБА́ИВАТЬСЯ *несов. кого-чего, разг.* коркуңкуроо, бир аз чочулоо, чочулоо.

ПОБАЛАГУ́РИТЬ *сов. разг.* бир аз куудулдук кылуу, бир аз куудулдануу, бир аз тамашакөйлүк кылуу.

ПОБА́ЛИВАТЬ *несов. разг.* ооруңкуроо, анда-санда ооруй коюу.

ПОБАЛОВА́ТЬ *сов. кого, разг.* бир аз эркелетүү, бир аз эркелетип коюу.

ПОБАЛОВА́ТЬСЯ *сов. разг.* бир аз тентектик кылуу, бир аз ойноп алуу, бир аз эркелөө.

ПОБА́ЛТЫВАТЬ *несов. что, чем, разг.* аралаштыруу, чалуу; **поба́лтывать ло́жкой в стака́не** стаканга кашыкты салып аралаштыруу.

ПОБАСЁНКА *ж. разг.* күлкүлүү кыска аңгеме.

ПОБЕ́Г I *м.* (*бегство*) качуу, качып кетүү.

ПОБЕ́Г II *м.* (*росток*) жаш бутак, жаш чырпык; **я́блоня дала́ побе́ги** алма жыгачы жаш бутак чыгарды.

ПОБЕ́ГАТЬ *сов.* жүгүрүү, жүгүрүп бара коюу, бир аз жүгүрүү, чуркоо, бир аз чуркоо, чуркап ойноп алуу.

ПОБЕГУ́ШКИ: **быть на побегу́шках** *у кого-л. разг.* 1) *бирөөнүн* майда-чүйдө тапшырмаларын аткарып жүрүү; 2) *перен.* кол кушуруп жүгүрүп туруу.

ПОБЕ́ДА *ж.* жеңиш; **побе́да социали́зма** социализмдин жеңиши; **верну́ться с побе́дой** жеңиш менен кайтуу.

ПОБЕДИ́ТЕЛЬ *м.* жеңген, жеңип чыккан, жеңишке ээ болгон.

ПОБЕДИ́ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **победи́тель**.

ПОБЕДИ́ТЬ *сов.* 1. *кого-что* жеңүү, жеңип чыгуу; **победи́ть врага́** душманды жеңүү; 2. *что, перен.* жеңүү, жок кылуу, жоюу, жоготуу; **победи́ть за́суху** кургакчылыкты жеңүү; **победи́ть сомне́ние** шек саноону жоюу.

ПОБЕ́ДНЫЙ, -ая, -ое **победа**-*га т.*; жеңиштүү; **побе́дная песнь** жеңиш ыры.

ПОБЕДОНО́СНЫЙ, -ая, -ое 1. жеңиштүү; 2. *перен.* жеңген, жеңип алган.

ПОБЕЖА́ТЬ *сов.* 1. жүгүрүү, чуркоо, жүгүрүп кетүү; **все побежа́ли вперёд** бардыгы алга жүгүрүштү; 2. *перен.* ага баштоо, шарылдап ага баштоо; **с гор побежа́ли ручьи́** суу тоодон ылдый ага баштады (*мис. кар эрип*).

ПОБЕЖДА́ТЬ *несов. см.* **победи́ть**.

ПОБЕЖДЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **побежда́ть**; 2. *прил.* жеңилген, баш ийген.

ПОБЕЛЕ́ТЬ *сов.* агаруу, агарып кетүү, кубаруу.

ПОБЕЛИ́ТЬ *сов. что* агартуу, агартып сырдоо, актоо; **побели́ть сте́ны** дубалдарды агартуу.

ПОБЕ́ЛКА *ж.* агартуу, агартып сырдоо; **производи́ть побе́лку ко́мнаты** бөлмөнү агартуу.

ПОБЕРЕ́ЖЬЕ *ср.* жээк; **Черномо́рское побере́жье** Кара деңиз жээктери.

ПОБЕРЕ́ЧЬ *сов. кого-что* 1. (*сохранить*) сактап туруу, кайтарып туруу; **побереги́ мои́ ве́щи** менин буюмдарымды кайтарып тур; 2. (*отнестись бережно*) аёо, сактоо, чебердөө; **побереги́ своё здоро́вье** өз ден соолугуңду сакта.

ПОБЕРЕ́ЧЬСЯ *сов.* сактануу, сак болуу, абайлоо.

ПОБЕСЕ́ДОВАТЬ *сов. с кем* аңгемелешүү, маектешүү, сүйлөшүү.

ПОБЕСПОКО́ИТЬ *сов. кого* тынчын алуу, тынчсыздандыруу, убара кылуу.

ПОБЕСПОКО́ИТЬСЯ *сов.* тынчы кетүү, тынчсыздануу, чочуу, чочулоо.

www.bizdin.kg

ПОБИВА'ТЬ *несов. см.* **побить.**

ПОБИРА'ТЬСЯ *несов. разг.* тиленчилик кылуу, кайыр сурап жүрүү.

ПОБИ'ТЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **побить; он ушёл как побитый** ал таяк жеген (тепки жеген) немедей болуп кетти.

ПОБИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*избить*) уруу, уруп коюу, таяктоо, токмоктоо; 2. *что* (*разбить*) сындыруу, талкалоо, быркыратуу; **побить посу́ду** идиштерди талкалоо; 3. *кого-что, разг.* (*победить*) жеңүү; **он всех поби́л в соревнова́нии** мелдеште ал бардыгын жеңди; ◇ **побить реко́рд** мурунку рекордду басып өтүү.

ПОБИ'ТЬСЯ *сов.* 1. эзилүү, талкалануу; **я́блоки поби́лись от плохо́й упако́вки** жаман упаковкалангандыктан алмалар эзилип калды; 2. *над чем, разг.* (*помучиться*) жанталашуу, урунуу, тырышуу; ◇ **поби́ться об закла́д** мелдешүү, байге сайышуу, басташуу.

ПОБЛАГОДАРИ'ТЬ *сов. кого-что* алкыш айтуу, ыракмат айтуу; **поблагодари́ть за гостеприи́мство** меймандостук кылгандыгы үчүн ыракмат айтуу.

ПОБЛА'ЖКА *ж. разг.* эчтеме эмес деп эркелетип коюу, оюна коё берүү; **не дава́йте ему́ побла́жки** аны көп деле оюна коё бербеңиз.

ПОБЛЕДНЕ'ТЬ *сов.* кубаруу, кумсаруу, өңү купкуу болуп кетүү; **он побледне́л от бо́ли** ал бир жери ооругандыктан купкуу болуп кетти.

ПОБЛЁКЛЫЙ, -ая, -ое солуган, өңү өчкөн; **поблёклые цветы́** солуган гүлдөр.

ПОБЛЁКНУТЬ *сов.* солуу, өңү өчүп калуу.

ПОБЛЁСКИВАТЬ *несов.* жалтыроо, жаркыроо, жылтыроо.

ПОБЛИ'ЖЕ *сравн. ст. от нареч.* **бли́зко** жакыныраак.

ПОБЛИ'ЗОСТИ *нареч.* жакын, жакын жерде, жакын арада; **э́тот совхо́з нахо́дится побли́зости от го́рода** бул совхоз шаарга жакын жерде турат.

ПО-БОЕВО'МУ *нареч.* кужурмөндук менен.

ПОБОЖИ'ТЬСЯ *сов. уст. разг.* «кудай урсун» деп каргануу.

ПОБО'И *только мн.* таяктоо, уруп-согуу.

ПОБО'ИЩЕ *ср.* 1. (*сражение*) койгулаш, салгылаш, уруш; 2. *разг.* (*драка*) мушташуу, токмоктошуу.

ПОБОЛЕ'ТЬ *сов. разг.* 1. ооруу, ооруп калуу, ноокастоо, ноокастап калуу, сыркоолоо, сыркоолоп калуу; **он поболе́л о́коло ме́сяца** ал бир айдай ооруду; 2. (*испытать боль*) ооруу (*мис. дененин бир жери*).

ПОБОЛТА'ТЬ I *сов.* 1. *что* (*размешать*) аралаштыруу, чайкоо; 2. *чем* салаңдатып кыймылдатуу, салактатуу; **поболта́ть нога́ми** буттарын салактатуу.

ПОБОЛТА'ТЬ II *сов. разг.* (*поговорить*) аңгемелешүү, бир аз сүйлөшүү.

ПОБО'ЛЬШЕ 1. *сравн. ст. от прил.* **большо́й** -дан чоң; 2. *сравн. ст. от нареч.* **мно́го** көбүрөөк, чоңураак, ашыгыраак.

ПО-БОЛЬШЕВИ'СТСКИ *нареч.* большевикче, большевиктерче.

ПОБО'РНИК *м.* жактоочу; **Сове́тский Сою́з — побо́рник ми́ра и демокра́тии** Советтер Союзу — тынчтыктын жана демократиянын жактоочусу.

ПОБОРО'ТЬ *сов.* 1. *кого* жыгуу, күрөшүп жыгуу; **боре́ц легко́ поборо́л своего́ проти́вника** күрөшкөн кишисин балбан оңой эле жыкты; 2. *что, перен.* (*преодолеть*) жеңүү, токтотуу, басуу; **поборо́ть свой страх** өзүнүн коркконун басуу, эсин жыйноо.

ПОБОРО'ТЬСЯ *сов. с кем-чем* 1. бир топ күрөшүү, бир далай кармашуу; 2. *перен.* беттешүү, кармашуу, каршы туруу, каршы күрөшүү; **мы ещё побо́ремся!** биз дагы кармашаарбыз!, биз дагы беттешээрбиз!

ПОБО'РЫ *мн.* (*ед.* **побо́р** *м.*) *уст.* 1. (*чрезмерные налоги*) өтө оор салык; 2. (*взятка*) пара.

ПОБО'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*второстепенный*) кошумча; **побо́чный проду́кт произво́дства** өндүрүштүн кошумча продуктысы; **побо́чный вопро́с** кошумча маселе; 2. *уст.* никесиз туулган; **побо́чный сын** никесиз туулган уул.

ПОБОЯ'ТЬСЯ *сов. кого-чего и с неопр.* коркуу, чочулоо, тартынчыктоо; **он побоя́лся сказа́ть пра́вду** ал чындыкты айткандан коркту.

ПОБРАНИ'ТЬ *сов. кого-что* жемелеп коюу, урушуп коюу.

ПОБРАНИ'ТЬСЯ *сов. разг.* (*взаимно*) жемелешүү, урушуу.

ПОБРАТА'ТЬСЯ *сов. с кем* достошуу, туугандашуу, боордошуу.

ПОБРАТИ'М *м. уст.* ага-инидей болуп алган.

ПОБРАТИ'МСТВО *ср. уст.* ага-инидей болгондук.

ПО-БРА'ТСКИ *нареч.* тууганча, бир тууганча, тууган-дык менен.

ПОБРЕ'ЗГАТЬ *сов. кем-чем и с неопр.* жийиркенүү; ◇ **не побре́згайте!** колубуздагы ушул!, барына ыраазы болуңуз!, аз да болсо, көптөй көрүңүз!

ПОБРЕСТИ' *сов.* илээлеп басуу, илкип басуу, жайбаракат басуу.

ПОБРИ'ТЬ *сов. кого-что* устара менен алуу, чач *же* сакал алуу.

ПОБРИ'ТЬСЯ *сов.* устара менен алуу (алдыруу), чач *же* сакал алуу (алдыруу).

ПОБРОДИ'ТЬ I *сов.* (*походить*) жүрүп келүү, басып келүү, кыдырып жүрүү.

ПОБРОДИ'ТЬ II *сов.* (*быть в брожении*) ачып кыжылдоо (*мис. бозо, вино*).

ПОБРОСА'ТЬ *сов. кого-что* таштоо, чачып таштоо, таштай качуу, ыргытып-ыргытып жиберүү.

ПОБРЫ'ЗГАТЬ *сов. кого- что, чем* себээлөө, себүү, чачуу, чачыратуу, бүркүү.

ПОБРЮЗЖА'ТЬ *сов. разг.* күңкүлдөп үн чыгаруу, балпылдап сүйлөө.

ПОБРЯ'КИВАТЬ *несов. чем, разг.* шалдыратуу, кылдыратуу.

ПОБРЯКУ'ШКА *ж. разг.* шылдырак, желбирөөч (*майда-чүйдө шылдыраган кооздук*).

ПОБУДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое козгоочу, козготуучу, түрткү болуучу; **побуди́тельная причи́на** түрткү болуучу себеп.

ПОБУДИ'ТЬ *сов. кого-что* (*склонить к чему-л.*) козгоо, коздуруу, түрткү болуу; **обстоя́тельства побуди́ли меня́ уе́хать отту́да** кырдаал мага ал жерден кетүүгө түрткү болду.

ПОБУ'ДКА *ж. воен.* побудка (*ойготууга берилген сигнал*); **у́тренняя побу́дка** эртең мененки побудка.

ПОБУЖДА'ТЬ *несов. см.* **побуди́ть.**

ПОБУЖДЕ'НИЕ *ср.* каалоо, ниет, тилөө, максат; **по со́бственному побужде́нию** өз каалоосу боюнча.

ПОБУРЕ'ТЬ *сов.* күрөң тартып кетүү.

ПОБЫВА'ТЬ *сов.* болуу, баруу, бир нече жолу болуу, барып кайтуу, кирип чыгуу; **в э́том году́ он побыва́л в Туркме́нии** быйыл ал Туркменияда болду; **за́втра я у вас побыва́ю** эртең мен силердикине кирип чыгамын.

ПОБЫ'ВКА *ж.*: **прие́хать домо́й на побы́вку** *разг.* аз убакыт туруп кайтуу үчүн үйгө келүү.

ПОБЫ'ТЬ *сов.* (*пробыть недолгое время*) калуу, кала туруу, отура туруу; (*посетить кого-л.*) болуу, туруп кетүү, болуп кетүү; **он по́был у нас два дня** бизде ал эки күн болду.

ПОВА'ДИТЬСЯ *сов. с неопр., разг.* жаман адат алуу, көндүм алуу; ◇ **пова́дился кувши́н по́ воду ходи́ть, тут ему́ и го́лову сломи́ть** *посл.* бул жоругун койбосо, бирди көрөт.

www.bizdin.kg

ПОВА'ДКА *ж. разг.* адат, көндүм; **оставь эту повадку!** бул адатты ташта!

ПОВА'ДНО *безл. в знач. сказ.*: **чтобы не было повадно** *разг.* экинчи ништегис болсун үчүн.

ПОВАЛИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*опрокинуть*) кулатуу, жыгуу, жыгып кетүү; **ветер повалил дерево** шамал жыгачты жыгып кетти; 2. *разг.* (*о толпе*) дүргүү, каптоо, каптап кетүү, жабылуу; **народ повалил на площадь** эл аянтты каптап кетти; 3. (*о массе чего-л.*) оргуп чыгуу, лапылдап жаашы; **снег повалил хлопьями** кар лапылдап жаады.

ПОВАЛИ'ТЬСЯ *сов.* жыгылып калуу, жыгылып жатуу, оонап жатып калуу.

ПОВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жапырт, кыйырсын ургандай; **повальная болезнь** жапырт ооруу.

ПОВАЛЯ'ТЬ *сов. что* сүйрөө, оодаруу, оонатуу, тоголотуу; **повалять по земле** жерге оонатуу.

ПОВАЛЯ'ТЬСЯ *сов.* ооноо, оонап жатуу, бир аз ооноо.

ПО'ВАР *м.* повар (*тамак бышыруучу киши, ашпозчу*).

ПОВА'РЕННЫЙ, -ая, -ое: **поваренная соль** тамакка салынуучу туз; **поваренная книга** тамак бышыруунун жолдору жазылган китеп.

ПОВАРЁШКА *ж. разг.* сузгу, чөмүч.

ПОВАРИ'ТЬ *сов. что* кайнатуу, кайнатып бышыруу, бышыра салуу, кайната түшүү.

ПОВАРИ'ТЬСЯ *сов.* кайноо, кайнап бышуу, кайнай түшүү.

ПОВАРИ'ХА *женск. р. к* **повар.**

ПОВАРСКО'Й, -ая, -ое **повар**-*га т.*; **поварской передник** повардын алжапкычы.

ПО-ВА'ШЕМУ *нареч.* 1. (*по вашему мнению*) сиздин оюңузча, сизче; **как по-вашему лучше сделать?** сиздин оюңузча канткенде жакшы болот?; 2. (*по вашему желанию*) сиз каалагандай; **будь по-вашему** сиз каалагандай эле болсун.

ПОВЕ'ДАТЬ *сов. что, уст.* билдирүү, айтып коюу, айтуу, кабардар кылуу, ачуу; **поведать тайну** *кому-л.* *бирөөгө* жашырын сырды ачып (айтып коюу).

ПОВЕДЕ'НИЕ *ср.* кылык-жорук, жүрүш-туруш, жүрүм-турум.

ПОВЕЗТИ' I *сов. кого-что* ташуу, тартуу, алып баруу, ташып баруу, тартып баруу, жүктөп баруу.

ПОВЕЗТИ' II *сов. безл. кому-чему в чём, разг.* жолу болуу, оңдой берди болуу, иш оңунан чыгуу, иш оңолуу.

ПОВЕЛЕВА'ТЬ *несов.* 1. *кем-чем, уст.* (*управлять*) бийлөө, башкаруу; 2. *кому-чему* (*приказывать*) буйруу, буйрук берүү, буйрук кылуу, мажбур кылуу, аргасыз кылуу; **так мне повелевает долг** ушундай кылууга мени милдетим мажбур кылып отурат.

ПОВЕЛЕ'НИЕ *ср. уст.* буйруу, буйрук берүү, буйрук.

ПОВЕЛЕ'ТЬ *сов. см.* **повелевать** 2.

ПОВЕЛИ'ТЕЛЬ *м.* өкүм сүрүүчү, бийлөөчү, башкаруучу, буйруучу.

ПОВЕЛИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **повелитель.**

ПОВЕЛИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. буйрук кылган, өкүм сүйлөгөн; **говорить повелительным тоном** буйрук кылган түр менен сүйлөө; 2. *грам.*: **повелительное наклонение** буйрук ыңгай.

ПОВЕНЧА'ТЬ *сов. кого с кем, церк.* нике кыюу, никелештирүү (*чиркөөдө*).

ПОВЕНЧА'ТЬСЯ *сов. церк.* никелешүү, нике кыйылуу (*чиркөөдө*).

ПОВЕРГА'ТЬ *несов. см.* **повергнуть.**

ПОВЕРГА'ТЬСЯ *несов.* 1. кулап түшүү, оодарылып кетүү, төңкөрүлүп кетүү; 2. *страд. к* **повергать.**

ПОВЕ'РГНУТЬ *сов. кого-что* 1. *уст.* (*свалить*) кулатуу, жыгуу, көтөрүп уруу, уратуу, сулатуу, оодарып таштоо; 2. *во что* келтирүү, түшүрүү; **эта весть повергла его в отчаяние** бул кабар аныи айласын түгөттү.

ПОВЕ'РЕННЫЙ *м.* 1. ишке ишенимдүү; **поверенный в делах** *дип.* ишке ишенимдүү киши (*өкүлгө караганда бир рангасы төмөн турган дипломатиялык өкүл*); 2. (*наперсник*) ынак киши, сырдаш киши; ◇ **присяжный поверенный** *юр. уст.* адвокат.

ПОВЕ'РИТЬ *сов.* 1. *кому-чему* ишенүү; **я поверил ему на слово** мен анын сөзүнө ишендим; 2. *в кого, во что* ишенүү; 3. *что кому-чему* (*доверить*) ишенүү, ишенип айтуу; **поверить тайну другу** жашырын сырын досуна ишенип айтуу.

ПОВЕ'РКА *ж.* 1. (*проверка*) текшерүү; **поверка времени** убакытты текшерүү; 2. (*перекличка*) түгөлдөө (*атын чакырып*); **на поверку пришли все** түгөлдөөгө баары келишти.

ПОВЕРНУ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* буруу, буроо, айландыруу, оодаруу, тегеретүү; **повернуть кран** кранды буроо, чоргону буроо; 2. *кого-что* (*при движении*) бурулуу, буруу; **повернуть направо** оң жакка буруу (бурулуу); 3. *что, перен.* (*дать иное направление, развитие*) буруп жиберүү, айландырып жиберүү (*бир ишти*), башка багыт алдыруу.

ПОВЕРНУ'ТЬСЯ *сов.* 1. бурулуу, тегеренүү, айлануу, оодарылуу, имерилүү; **он повернулся ко мне** ал мени карай бурулду; **ключ повернулся в замке** ачкыч кулпуда тегеренди; 2. *перен.* башка түргө айлануу, башка багыт алуу, баш коюу, баштануу, бет алуу; **дело повернулось совсем иначе** иш таптакыр башка түргө айланды.

ПОВЕ'РОЧНЫЙ, -ая, -ое **поверка**-*га т.*; **поверочные испытания** текшерүү сыноосу.

ПОВЕРТЕ'ТЬСЯ *сов.* 1. дөңгөлөнүү, айлануу, тегеренүү, оодарылуу; 2. *перен. разг.* имерчиктеп кетпөө, кетпей жүрүү, ары-бери басуу, ары-бери жүрүү; **он пришёл, повертелся и ушёл** ал мында келип, ары-бери басып турду да кетип калды; **повертеться перед зеркалом** күзгүнүн алдына туруп алып, өзүн карап, ойкуштана берүү.

ПОВЁРТЫВАТЬ *несов. см.* **повернуть.**

ПОВЁРТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **повернуться;** 2. *страд. к* **повёртывать.**

ПОВЕ'РХ *предлог с род. п.* 1. (*на что-л., сверху*) сыртынан, тышынан; **поверх рубашки** көйнөктүн сыртынан; 2. (*выше, над чем-л.*) үстүнөн; **самолёт летел поверх гор** самолёт тоолордун үстүнөн учуп бара жатты.

ПОВЕ'РХНОСТНО *нареч.* үстүртөн, жалпы эле жонунан; **судить** *о чём-л.* **поверхностно** *бир нерсе жөнүндө* үстүртөн баа берүү.

ПОВЕ'РХНОСТНОСТЬ *ж.* үстүртөндүк, жондотмолук.

ПОВЕ'РХНОСТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*на поверхности, у поверхности*) үстүнкү, сырткы; **поверхностный слой почвы** жердин үстүнкү кабаты; **поверхностная рана** сырткы жара; **поверхностное удобрение** жердин үстүнө чачып коюлган семирткич; 2. *перен.* үстүртөн, чөп башылаган; **поверхностные знания** чөп башылаган билим; жонунан билүү.

ПОВЕ'РХНОСТЬ *ж.* 1. үстү, бет; **поверхность земли** жердин бети; 2. *мат.* бет; **поверхность вращения** айлануу бети.

ПО'ВЕРХУ *нареч. разг.* 1. (*сверху*) үстүнөн; 2. *перен.* (*поверхностно*) үстүртөн, жалпы эле жонунан.

ПОВЕ'РЬЕ *ср.* ырым; **старинное поверье** байыркы ырым.

ПОВЕРЯ'ТЬ *несов. см.* **поверить** 3.

ПОВЕ'СА *м. разг.* бекер жүргөн куу чирен.

ПОВЕСЕЛЕ'ТЬ *сов.* көңүл ачыла баштоо, кубануу, көңүл көтөрүлүү.

ПОВЕСЕЛИ'ТЬ *сов. кого-что бирөөнүн* көңүлүн ачуу, көңүл көтөрүү; **он любит повеселить друзей** ал досторунун көңүлүн ачканды жакшы көрөт.

ПОВЕСЕЛИ'ТЬСЯ *сов.* көңүл ачуу, тамаша кылуу; **сегодня мы вдоволь повеселились** бүгүн биз аябай көңүл ачтык.

ПО-ВЕСЕ'ННЕМУ *нареч.* жаз күнүндөй, жаздын күнкүдөй; **солнце греет по-весеннему** күн жаздын күнкүдөй жылытып турат.

www.bizdin.kg

ПОВЕ´СИТЬ *сов.* 1. *что* илүү; **повесить пальто́** пальтону илип коюу; 2. *кого* (*казнить*) асуу, дарга асуу, дарга тартуу, асып өлтүрүү.

ПОВЕ´СИТЬСЯ *сов.* асылуу, асылып өлүү, асынып өлүү.

ПОВЕСТВОВА´НИЕ *ср.* 1. (*действие*) баяндоо, аңгеме түрүндө айтуу; 2. (*рассказ*) аңгеме.

ПОВЕСТВОВА´ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое баяндоочу, аңгеме түрүндө айтылган; ◇ **повествова́тельное предложе́ние** *грам.* жай сүйлөм.

ПОВЕСТВОВА´ТЬ *несов. о чём* баяндоо, аңгемелөө, аңгеме түрүндө айтуу, жомок түрүндө айтуу.

ПОВЕСТИ´ *сов.* 1. *кого-что* жетелөө, жетелеп баруу, ээрчитип баруу, жол көрсөтүп баруу, баштап баруу; **он повёл го́стя в сад** мейманды ал бакка ээрчитип барды; 2. *что* (*возглавить*) баштоо, баштап кирүү, алып баруу, алып кирүү; 3. *что* баштоо, жүргүзүү; **повести́ разгово́р** сөз баштоо; 4. *чем* (*двинуть*) кыймылдатуу, кыймылдатуу, кагуу, серпүү, серпип көрсөтүү; **повести́ плечо́м** ийнин кыймылдатуу; **повести́ бровя́ми** каш серпүү, каш керүү; ◇ **э́то ни к чему́ не поведёт** мындан эч нерсе чыкпайт.

ПОВЕСТИ´СЬ *сов. разг.* 1. (*начать дружить*) достошуу, жакындашуу; 2. (*войти в обычай*) адатка айлануу, адат болуу; **уж так повело́сь** бул адат болуп кетти; ◇ **с кем поведёшься, от того́ и наберёшься** *посл.* жакшы менен жүрсөң жетерсиң муратка, жаман менен жүрсөң калаарсың уятка.

ПОВЕ´СТКА *ж.* 1. (*извещение*) повестка, чакыруу кагазы; 2. *воен.* повестка (*сурнай же барабан аркылуу берилүүчү эскертүү сигналы*); ◇ **поста́вить в пове́стку дня** күн тартибине коюу; **на пове́стке дня** кезектеги милдет.

ПО´ВЕСТЬ *ж.* повесть (*узак аңгеме*).

ПОВЕ´ТРИЕ *ср. разг.* 1. *см.* **эпиде́мия; морово́е пове́трие** *уст.* каптаган апат оору; 2. *перен. неодобр.* кандайдыр бир адаттын (моданын) кең түрдө таралышы.

ПОВЕ´ШЕНИЕ *ср.* асуу, дарга асуу, асып өлтүрүү.

ПОВЕ´ШЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **пове́сить;** 2. *в знач. сущ. м., ж.* дарга асып өлтүрүлгөн.

ПОВЕ´ЯТЬ *сов.* 1. жел согуу, жүрүү (*желаргы, жел*); илеби келүү, желпүү; **пове́ял тёплый ветеро́к** жылуу жел сокту; 2. *чем, перен.* сезилүү, эсине түшүү, эсине түшүп кетүү; **на меня́ вдруг пове́яло де́тством** күтпөгөн жерден балалык чагым менин эсиме түшүп кетти.

ПОВЗВО´ДНО *нареч. воен.* взвод-взвод боюнча, взвод-взвод болуп.

ПОВЗДО´РИТЬ *сов.* тилдешүү, урушуу, уруша кетүү, тилдеше кетүү, чатакташуу.

ПОВЗРОСЛЕ´ТЬ *сов. разг.* чоңоюп калуу, бой жетип калуу (*мис. бала*).

ПОВИВА´ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *уст.*: **повива́льная ба́бка** төрөтүүчү кемпир, аначы кемпир.

ПОВИДА´ТЬ *сов. разг.* 1. *кого-что* (*встретиться с кем-л.*) көрүү, жолугуу, көрүшүү, көрүүгө баруу; 2. *что, перен.* (*испытать*) баштан өткөрүү.

ПОВИДА´ТЬСЯ *сов. разг.* көрүшүү, кезигишүү, жолугушуу, учуратуу.

ПО-ВИ´ДИМОМУ *вводн. сл.* балким, мүмкүн, кыязы, чамасы; **весна́, по-ви́димому, бу́дет ра́нняя** жаз, кыязы, эрте келет окшойт.

ПОВИ´ДЛО *ср.* повидло (*жемиштен кайнатып жасалган таттуу тамак*).

ПОВИЛИ´КА *ж.* чымылдык (*чырмооктун бир түрү*).

ПОВИЛЯ´ТЬ *сов.* 1. шыйпаңдатуу, шыйпактатуу, булгалактатуу, бултаңдатуу (*мис. ит куйругун*); 2. *перен. разг.* айыптуу деп билүү.

ПОВИНИ´ТЬСЯ *сов. в чём* айыбын мойнуна алуу, өзүн айыптуу деп билүү.

ПОВИ´ННОСТЬ *ж.* милдет; **трудова́я пови́нность** эмгек милдети, эмгек түрүндө аткарыла турган милдет.

ПОВИ´ННЫЙ, -ая, -ое күнөөлүү, айыптуу, жазыктуу; **он в э́том не пови́нен** бул иште ал айыптуу эмес; ◇ **принести́ пови́нную** *или* **прийти́ с пови́нной** өз айыбын мойнуна алып, кечирим суроо.

ПОВИНОВА´ТЬСЯ *сов. кому-чему* моюн сунуу, баш ийүү, багынуу, айтканга көнүү.

ПОВИНОВЕ´НИЕ *ср.* моюн сунуу, баш ийүү, багынуу, айтканга көнүү; **быть в повинове́нии** баш ийүү, баш ийип туруу, багынып туруу; **вы́йти из повинове́ния** баш ийбей коюу, моюн сунбоо.

ПОВИСА´ТЬ *несов. см.* **пови́снуть.**

ПОВИСЕ´ТЬ *сов.* асылуу, салаңдоо, илинүү.

ПОВИ´СНУТЬ *сов.* асыла түшүү, асылып калуу, салаңдап калуу, илинип калуу; **ребёнок пови́с на шее у ма́тери** бала энесинин мойнуна асыла түштү; ◇ **пови́снуть в во́здухе** чечилбей *же* бүтпөй арсар болуп калуу (*мис. кандайдыр бир маселе*).

ПОВИТУ´ХА *ж. прост.* аначы кемпир, төрөтүүчү кемпир.

ПОВЛА´СТВОВАТЬ *сов.* бийлик кылып туруу, бийлеп туруу, башкарып туруу.

ПОВЛЕ´ЧЬ *сов. что* алып баруу, кабылтуу.

ПОВЛИЯ´ТЬ *сов. на кого-что* таасир кылуу, таасир тийгизүү, таасир этүү, көндүрүү, ыкка келтирүү.

ПО´ВОД I *м.* (*мн.* **по́воды**) шылтоо, себеп, түрткү; **дать по́вод** шылтоо болуу, түрткү болуу; **по по́воду** тууралу, жөнүндө; **без вся́кого по́вода** эч бир себепсиз; **по вся́кому по́воду** ар кандай шылтоо менен.

ПО´ВОД II *м.* (*мн.* **пово́дья**) тизгин; **натяну́ть пово́дья** тизгинди жыя кармоо, тизгинди тартуу; **вести́ ло́шадь в пово́ду** атты тизгинден кармап жетелөө; ◇ **быть на пово́ду** *у кого-л.* *бировнун* жетегинде жүрүү.

ПОВОДИ´ТЬ I *несов. см.* **повести́** 4.

ПОВОДИ´ТЬ II *сов.* 1. *кого* жетелөө; **он поводи́л взмы́ленную ло́шадь** тердеген атты ал жетелеп жүрдү; 2. *чем по чему* сыйпоо, чийүү (*мис. колдун учу менен бетти сыйпоо*).

ПОВОДО´К *м.* (*для собак*) ит жетелеген жип *же* кайыш.

ПОВОДЫ´РЬ *м.* жетелеп жүрүүчү киши (*мис. сокурду*).

ПОВОЕВА´ТЬ *сов.* согушуу, урушуу.

ПОВОЗИ´ТЬСЯ *сов.* 1. убаралануу, түйшүктөнүү; 2. убаралануу, алпурушуу, алышуу, илээшүү; **он о́чень люби́л повози́ться с сы́ном** ал баласы менен илээшүүнү эң жакшы көрүүчү.

ПОВО´ЗКА *ж.* араба.

ПОВО´ЙНИК *м. уст.* аялдын оромолу, аялдын жоолугу.

ПОВОЛО´КА *ж.*: **глаза́ с поволо́кой** сүзүлгөн көз, моймолжуган көз.

ПОВОЛОЧИ´ТЬ *сов. см.* **поволо́чь.**

ПОВОЛО´ЧЬ *сов. кого-что, разг.* сүйрөө, сүйрөп кетүү, сүйрөп баруу, зордуктап сүйрөп алып кетүү.

ПОВОРА´ЧИВАТЬ *несов. см.* **поверну́ть.**

ПОВОРА´ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **поверну́ться;** 2. *страд. к* **повора́чивать.**

ПОВОРОЖИ´ТЬ *сов.* бал ачуу, төлгө салуу.

ПОВОРО´Т *м.* 1. (*действие*) айлануу, тегеренүү, бурулуу, имерилүү; **поворо́т круго́м** артка айлануу; 2. (*место*) айланыш, бурулуш, имерилиш; **на поворо́те доро́ги** жолдун имерилишинде; 3. *перен.* бурулуу, бет алуу.

ПОВОРОТИ´ТЬ *сов. разг. см.* **поверну́ть.**

ПОВОРОТИ´ТЬСЯ *сов. разг. см.* **поверну́ться.**

ПОВОРО´ТЛИВОСТЬ *ж.* 1. *разг.* шамдагайлык, ыкчамдык; 2. *мор.* ылдамдык, жеңилдик, ийкемдүүлүк, бурулгучтук; **поворо́тливость су́дна** кеменин жүрүп, баратып бурулгучтугу.

ПОВОРО´ТЛИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* шамдагай, ыкчам.

ПОВОРО´ТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*для поворота*) айланма, тегеренме, бурма, бурулма; **поворо́тный круг** *ж.-д.* айланма тегерек (*мис. паровоз айланып кайра келүү үчүн

www.bizdin.kg

жасалган темир жол); 2. *перен.* бурулуш жери, айланыш жери; **поворо́тный пункт в разви́тии** *чего-л.* *бир нерсенин* өнүгүшүндөгү бурулуш пункту.

ПОВОРЧА'ТЬ *сов.* күңкүлдөө, кажылдоо, урушуу, жемелөө.

ПОВРЕДИ'ТЬ *сов.* 1. *кому-чему* (*принести вред*) зыян кылуу, зыян келтирүү; 2. *что* (*напр. ногу*) кокустатып алуу, чыгарып алуу, сындырып алуу; 3. *что* (*испо́ртить*) бузуп алуу.

ПОВРЕЖДА'ТЬ *несов. см.* **повреди́ть 3.**

ПОВРЕЖДЕ'НИЕ *ср.* 1. бузулуу; **поврежде́ние телефо́нной се́ти** телефон тармагынын бузулушу; 2. майып кылуу; 3. бузулган, майып болгон жери.

ПОВРЕМЕНИ'ТЬ *сов. с чем, разг.* бир аз токтой туруу, күтө туруу, сабыр этүү, чыдай туруу, коё туруу; **повремени́ть с отъе́здом** жөнөбөй коё туруу.

ПОВРЕМЕ'ННО *нареч.* убакты менен, мезгил-мезгили менен.

ПОВРЕМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое 1. (*периодический*) мезгил-мезгили менен чыгуучу (*мис. журнал*); 2. күндүк (*мис. иштеген күнү*); **повреме́нная опла́та** иштеген күнүнө жараша акы төлөө, күндүккө төлөө.

ПОВСЕДНЕ'ВНО *нареч.* күндөлүк, күн сайын.

ПОВСЕДНЕ'ВНЫЙ, -ая, -ое күндөлүк, күндө болуп жаткан, күн сайынкы; **повседне́вные и теку́щие зада́чи** күндөлүк жана кезектеги милдеттер; **повседне́вная жизнь** күндөлүк турмуш; **повседне́вное руково́дство** күндөлүк жетекчилик.

ПОВСЕМЕ'СТНО *нареч.* бардык жерде, бардык жайда.

ПОВСЕМЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое бардык жерде, бардык жайда болуучу; бардык жердеги, бардык жайдагы; **повсеме́стное явле́ние** бардык жерде болуучу нерсе.

ПОВСКАКА'ТЬ *сов. разг.* секирип туруу.

ПОВСТА'НЕЦ *м.* көтөрүлүшчү (*көтөрүлүшкө катышуучу*).

ПОВСТА'НЧЕСКИЙ, -ая, -ое **повстанец**-*ке т.*; **повста́нческий отря́д** көтөрүлүшчүлөр отряды; **повста́нческое движе́ние** көтөрүлүшчүлөр кыймылы.

ПОВСТРЕЧА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* жолуктуруу, жолугуу, кезиктирүү.

ПОВСТРЕЧА'ТЬСЯ *сов. с кем-чем, разг.* жолугуу, кездешүү, учуроо, жолугушуу, кезигишүү; **ни ра́зу я с ним не повстреча́лся** мен ага бир дагы жолуккан жокмун.

ПОВСЮ'ДУ *нареч.* бардык жерде.

ПОВТОРЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) кайталоо, кайталануу, кайта иштеп чыгуу, кайта айтуу, кайталап бышыктоо; **повторе́ние про́йденного материа́ла** өтүлгөн материалдарды кайталоо (*мис. окууда*); **повторе́ние боле́зни** оорунун кайталанышы;2. кайталанма, эки айтылуучу; **ну́жно избега́ть повторе́ний** улам кайталанууга жол бербөө керек.

ПОВТОРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **повторение**-*ге т.*; **повтори́тельные упражне́ния** кайталоо (бышыктоо) үчүн арналган көнүгүүлөр.

ПОВТОРИ'ТЬ *сов. что* 1. (*сказать вторично*) кайталоо, кайта айтуу; 2. (*сделать вторично*) кайталоо, кайта иштеп чыгуу, экинчи жолу кайталоо; **повтори́ть сигна́л** сигналды кайта дагы берүү; 3. (*возобновить в памяти*) кайталап бышыктоо; **повтори́ть уро́к** сабакты кайталоо.

ПОВТОРИ'ТЬСЯ *сов.* (*совершиться снова*) кайталануу, кайрадан кармоо; **э́то бо́льше не повтори́тся** бул мындан кийин кайталанбайт.

ПОВТО'РНЫЙ, -ая, -ое кайталаган, экинчи ирет болгон; **повто́рный цикл ле́кций** лекциялардын кайталанган циклы.

ПОВТОРЯ'ТЬ *несов. см.* **повтори́ть**

ПОВТОРЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **повтори́ться;** 2. кайталай берүү, кайталана берүү, кайта айта берүү; **повторя́ться в докла́де** докладда кайталана берүү; 3. *страд. к* **повторя́ть.**

ПОВЫ'СИТЬ *сов.* 1. *что* (*поднять*) көтөрүү; **ве́тер повы́сил у́ровень воды́** шамал суунун деңгээлин көтөрдү; 2. *что* (*увеличить*) жогорулатуу, өөдөлөтүү, көтөрүү, күчөтүү; **повы́сить производи́тельность труда́** эмгектин өндүрүмдүүлүгүн жогорулатуу; 3. *что* (*улучшить, усовершенствовать*) жогорулатуу, көтөрүү, өөдөлөтүү; **повы́сить ка́чество проду́кции** продукциянын сапатын жогорулатуу; 4. *кого, разг.* (*по службе*) жогорулатуу, көтөрүү, өөдөлөтүү,чоңойтуу; ◇ **повы́сить го́лос** үндү катуу чыгарып сүйлөө, үндү көтөрүп сүйлөө.

ПОВЫ'СИТЬСЯ *сов.* 1. (*подняться*) көтөрүлүү; **у́ровень воды́ значи́тельно повы́сился** суунун деңгээли бир топ көтөрүлдү; **температу́ра днём повы́силась** температура күндүз көтөрүлдү; 2. (*увеличиться*) жогорулоо, күчөө, күчөтүлүү; **тре́бования повы́сились** талап күчөдү; 3. (*улучшиться*) жогорулоо, көтөрүлүү.

ПОВЫША'ТЬ *несов. см.* **повы́сить.**

ПОВЫША'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **повы́ситься;** 2. *страд. к* **повыша́ть.**

ПОВЫШЕ'НИЕ *ср.* 1. (*поднятие*) көтөрүү, көтөрүлүү; **повыше́ние температу́ры** температуранын көтөрүлүшү; **повыше́ние жи́зненного у́ровня** турмуш деңгээлинин көтөрүлүшү; 2. (*увеличение*) жогорулатуу, жогорулоо, көтөрүү, күчөө, күчөтүлүү; **повыше́ние производи́тельности труда́** эмгек өндүрүмдүүлүгүн жогорулатуу; **повыше́ние зарпла́ты** кызмат акынын жогорулашы; 3. (*улучшение, усовершенствование*) жогорулатуу, көтөрүү; **повыше́ние квалифика́ции** адистикти көтөрүү; **повыше́ние ка́чества проду́кции** продукциянын сапатын көтөрүү; 4. (*по службе*) жогорулатуу, көтөрүү, өөдөлөтүү, чоңойтуу.

ПОВЫ'ШЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **повы́сить;** 2. *прил.* жогорулатылган, көтөрүңкү, көтөрүлгөн, күчөтүлгөн; **повы́шенный интере́с** көтөрүңкү кызыкчылык; **повы́шенное настрое́ние** көтөрүңкү көңүл.

ПОВЯЗА'ТЬ *сов. что* 1. байлоо, таңуу, салуу (*мис. жоолукту башка салуу*); 2. (*провести некоторое время в вязании*) бир аз согуу (токуу).

ПОВЯЗА'ТЬСЯ *сов. чем* байлануу, таңынуу, салынуу; **повяза́ться платко́м** жоолук салынуу.

ПОВЯ'ЗКА *ж.* повязка, орогуч, таңгыч (*байлагыч материал, мис. марля*); **наложи́ть повя́зку на ра́ну** жарадар болгон жерди повязка менен таңуу; **ги́псовая повя́зка** гипс повязкасы, гипстеп таңуу.

ПОВЯ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **повяза́ть.**

ПОВЯ'ЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **повяза́ться;** 2. *страд. к* **повя́зывать.**

ПОВЯ'НУТЬ *сов.* солуп калуу.

ПОГАДА'ТЬ *сов.* бал ачуу, карта ачуу, төлгө тартуу, төлгө салуу.

ПОГА'НИТЬ *несов. что, разг.* булгоо, ыпылас кылуу, арам кылуу.

ПОГА'НКА *ж. желбей турган козу карындын бир түрү.*

ПОГА'НЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. (*загрязнённый*) булганыч, ыпылас; **пога́ное ведро́** булганыч чака; 2. (*несъедобный*) желбей турган; **пога́ный гриб** желбей турган козу карын; 3. (*очень плохой*) бузук, жаман; **у него́ сего́дня пога́ное настрое́ние** бүгүн анын кабаккашы жаман.

ПО'ГАНЬ *ж. собир. презр.* өтө жаман, бузук, булганыч, ыпылас, арам.

ПОГАСА'ТЬ *несов. см.* **пога́снуть.**

ПОГАСИ'ТЬ *сов. что* 1. (*потушить*) өчүрүү; **погаси́ть ла́мпу** лампаны өчүрүү; 2. *перен.* төлөө, өчүрүү (*жараксыз кылуу*); **погаси́ть долги́** карызды төлөө, карыздан кутулуу; **погаси́ть почто́вую ма́рку** почта маркасын өчүрүү (жараксыз кылуу).

ПОГА'СНУТЬ *сов.* өчүү, өчүп калуу; **ого́нь в пе́чке пога́с** мештеги от өчүп калды; **день пога́с** *перен.* күн батты.

ПОГАША'ТЬ *несов. см.* **погаси́ть** 2.

www.bizdin.kg

ПОГАШЕ'НИЕ *ср.* төлөө, өчүрүү (*жараксыз кылуу*); **погашéние долгóв** карыздарды төлөө; **тирáж погашéния** төлөө тиражы.

ПОГИБА'ТЬ *несов. см.* **погúбнуть.**

ПОГИ'БЕЛЬ *ж. уст.* өлүм, жок болуу, опат болуу; ◇ **согнýться в три погúбели** бели бүкүрөйүп аябай ийилүү; **гнуть в три погúбели** аябай эзүү, аябай кыйноо.

ПОГИ'БНУТЬ *сов.* өлүү, жок болуу, кыйроо; **погúбнуть смéртью хрáбрых** эрдик өлүм менен өлүү.

ПОГИ'БШИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **погúбнуть; 2.** *прил.* жок болгон; **погúбший корáбль** сууга чөгүп, жок болгон кеме; **3.** *прил. разг.* (*гиблый*) болбогон, эч нерсе чыкпай турган; **э́то дéло погúбшее** бул иштен эчтеме чыкпайт; **4.** *прил. разг.* кери кеткен, жок болгонго эсе; **он человéк погúбший** ал жок болгонго эсе киши.

ПОГЛА'ДИТЬ *сов.* **1.** *кого-что* сыйпоо, сылоо; **поглáдить по голóвке** 1) башынан сылоо, эркелетүү; 2) *перен.* мактоо, далыга чапкылоо; **за э́то тебя́ по голóвке не поглáдят** бул үчүн сени жакшы кылыптырсың дешпейт; **2.** *что* (*утюгом*) үтүктөө, тегиздөө, үтүк менен таптоо.

ПОГЛА'ЖИВАТЬ *несов. кого-что* утур-утур сылап туруу, утур-утур сыйпап туруу (*мис. бирөөнүн башын*).

ПОГЛАЗЕ'ТЬ *сов. на кого-что, разг.* тамаша кылып карап туруу.

ПОГЛОДА'ТЬ *сов. что* **1.** (*всё, многое*) мүлжүп бүтүрүү (*мис. сөөктү*); **2.** (*некоторое время*) бир аз мүлжүү, бир аз кемирүү.

ПОГЛОТИ'ТЕЛЬ *м. хим.* жутуп алгыч, сиңдирип алгыч.

ПОГЛОТИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*съесть*) жутуу, жутуп жиберүү; **2.** *что* (*впитать, вобрать*) жутуу, сиңдирүү, жутуп алуу; **3.** *кого-что, перен.* (*увлечь*) өзүнө тартып алуу; **э́та рабóта поглотúла егó целикóм** бул жумушаны бүт берилип кетти; **4.** *что, перен.* сарп кылуу, түгөтүү, жеш алуу; **печь поглотúла мнóго тóплива** меш отунду көп түгөттү; **рабóта поглотúла мнóго врéмени** жумуш көп убакытты алды.

ПОГЛОЩА'ЕМОСТЬ *ж.* жутуп алгычтык, сиңдирип алгычтык.

ПОГЛОЩА'ТЬ *несов. см.* **поглотúть.**

ПОГЛОЩЕ'НИЕ *ср.* **1.** жутуу, жутуп жиберүү; **2.** (*впитывание*) жутуу, сиңдирүү.

ПОГЛУМИ'ТЬСЯ *сов. над кем-чем* табалап кордоо, шылдыңдоо, кордоо.

ПОГЛУПЕ'ТЬ *сов.* келесоо чалыш болуп калуу, келесоо тартып кетүү.

ПОГЛЯДЕ'ТЬ *сов. на кого-что* кароо, карап калуу; **поглядéть на вошéдшего** кирип келген кишини карап калуу; **поглядéть с удивлéнием** таңкалып карап калуу; **поглядéть из окнá** терезеден кароо.

ПОГЛЯДЕ'ТЬСЯ *сов. разг.* каралуу, бир аз каралуу; **поглядéться в зéркало** күзгүгө каралуу.

ПОГЛЯ'ДЫВАТЬ *несов.* **1.** *на кого-что* улам-улам карай берүү, көздүн кыйыгы менен кароо; **он сидéл и всё поглядывал на меня́** ал мени улам-улам карап отурду; **2.** *за кем-чем, разг.* көз салуу, сак болуу; **поглядывать за детьмú** балдарга көз салуу.

ПОГНА'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*прогнать*) куу, кууп жиберүү, кууп чыгаруу, кубалоо; айдоо; **он погнáл егó вон** ал аны айдап чыкты; **2.** *кого-что* (*напр. стадо*) айдоо, айдап жөнөө; **погнáть барáнов** койлорду айдап жөнөө; **3.** *кого, перен. разг.* (*поторопить*) катуу айдоо, шаштыруу, чү коюу, чугоюу.

ПОГНА'ТЬСЯ *сов. за кем-чем* **1.** куу, кубалоо, артынан түшүү; **2.** *перен.* артынан түшүү, жутунуп артынан түшүү, жутунуу; **погнáться за слáвой** даңк үчүн жутунуу; ◇ **за двумя́ зáйцами погóнишься, ни одногó не поймáешь** *посл.* эки кеменин башын кармаган сууга кетет; кош коёнду кууган куру калат; эки тоонун чөбүн самаган кийик ач калат.

ПОГНЕ'ВАТЬСЯ *сов. уст.* ачууланып, каардануу.

ПОГНИ'ТЬ *сов.* чирүү, чирип калуу, чирип бузулуп кетүү.

ПОГНУ'ТЬ *сов. что* ийүү, ийрейтүү, кабырылтуу, ийрейтип салуу, кабырылтып салуу, майыштыруу.

ПОГНУ'ТЬСЯ *сов.* ийилүү, ийрейүү, кабырылуу, майышуу, эңкейүү, кыйшаюу.

ПОГНУША'ТЬСЯ *сов. кого-чего и с неопр., разг.* жийиркенүү, кемсинтүү.

ПОГОВА'РИВАТЬ *несов. о ком-чём и с союзом «что», разг.* **1.** кайта-кайта сүйлөй берүү, кобурай берүү; **он нáчал поговáривать об отъéзде** кетүү жөнүндө ал улам-улам эле айта берүүчү болду; **2.** (*разносить слухи*) имиш таратуу каңырт таратуу; **поговáривают, что он скóро приéдет** ал жакында келет деген имишти айтып жүрүшөт.

ПОГОВОРИ'ТЬ *сов.* **1.** сүйлөшүү, бир аз сүйлөшүү; **поговорúть по душáм** чын жүрөктөн сүйлөшүү, чечилип сүйлөшүү, сыр жашырбай сүйлөшүү; **2.** (*обсудить какую-л. тему*) сүйлөшүү, акылдашуу, сүйлөшүп кеңешүү, сүйлөшүп көрүү; **поговорúть о дальнéйшей рабóте** мындан аркы жумуштар жөнүндө сүйлөшүү.

ПОГОВО'РКА *ж.* макал-лакап; **войтú в поговóрку** макал болуп калуу, лакап болуп кетүү.

ПОГО'ДА *ж.* аба ырайы; **хорóшая погóда** аба ырайы жакшы; **дождлúвая погóда** аба ырайы жаан-чачындуу; **лéтная погóда** самолёт учууга жайлуу аба ырайы.

ПОГОДИ'ТЬ *сов. разг.* токтоо, токтой туруу, коё туруу, күтө туруу; **погодú, я до тебя́ доберу́сь!** токтой тур, мен сага да жетээрмин!; **немнóго погодя́ мы пошлú в гóры** бир аз туруп, биз тоого кеттик.

ПОГО'ДНЫЙ, -ая, -ое жылдык; **погóдные зáписи** жылдык жазуу (*жыл сайын жазуу*).

ПОГО'ДОК *м.* арасы бир жыл; **он со стáршим брáтом погóдки** ал агасынан бир жыл кийин туулган.

ПОГО'ЖИЙ, -ая, -ее аба ырайы жакшы, ачык, жакшы; **погóжий день** ачык күн.

ПОГОЛО'ВНО *нареч.* бардыгы, бири калбай, текши, бири да калбастан, жапырт.

ПОГОЛО'ВНЫЙ, -ая, -ое **1.** бардык, бирин да калтырбастан; **поголóвный счёт скотá** бардык малдын саны; **2.** (*всеобщий*) бардыгы тең, бири калбастан, текши, жапырт; **поголóвная пéрепись населéния** элдин бардыгын текши каттоо.

ПОГОЛО'ВЬЕ *ср.* малдын жалпы саны, мал башы; **рост поголóвья скотá** малдын жалпы санынын өсүшү.

ПОГОЛОДА'ТЬ *сов.* ачыгуу, ач болуу, ачка болуу.

ПОГО'Н *м.* погон (*ийинге тагылуучу чен*).

ПОГО'ННЫЙ, -ая, -ое (*линейный*) узундукту өлчөөчү; **погóнный метр** узундукту өлчөөчү метр.

ПОГО'НЩИК *м.* айдоочу (*мал айдоочу*); **погóнщик мулóв** качыр айдоочу.

ПОГО'НЯ *ж.* **1.** (*преследование*) кууган, кууп жөнөө; **пустúться в погóню** кууп жөнөө; **2.** (*преследователи*) куугунчулар; **3.** *перен.* түшүү, жутунуп артынан түшүү; **в погóне за слáвой** даңктын артынан түшүп, даңкка жутунуп.

ПОГОНЯ'ТЬ I *несов. кого* **1.** (*напр. лошадь*) чү коюу, чугоюу, айдоо; **2.** *перен. разг.* (*торопить*) катуу айдоо, шаштыруу.

ПОГОНЯ'ТЬ II *сов. кого* жүгүртүү, ары-бери жүгүртүү, үркүтүп учуруу, ары-бери чапкылатуу; **погоня́ть голубéй** кептерлерди үркүтүп учуруу; **погоня́ть лóшадь на кóрде** атты узун жипке байлап тегерете жүгүртүү.

ПОГОНЯ'ТЬСЯ *сов. за кем* кубалоо, артынан түшүү.

ПОГОРЕВА'ТЬ *сов.* бир аз күйүт тартуу, бир аз кайгылануу.

ПОГОРЕ'ЛЕЦ *м.* үйү жана мүлкү күйүп кеткен киши, өрткө учураган киши.

ПОГОРЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое өрттөнгөн, күйгөн; **погорéлый лес** өрттөнгөн токой.

www.bizdin.kg

ПОГОРЕ'ТЬ *сов.* **1.** (*лишиться крова из-за пожара*) үйү (мүлкү) өрттөнүп кетүү; **2.** (*сгореть*) өрттөнүп кетүү, күйүп кетүү; **3.** (*гореть некоторое время*) бир аз күйүп туруу; **4.** (*сгнить, сопреть*) кызып чирип кетүү, түтөп кетүү (*мис. чөп*).

ПО-ГОРОДСКИ' *нареч.* шаардыкындай, шаардыкы сыяктуу.

ПО-ГОРОДСКО'МУ *нареч. см.* **по-городски́.**

ПОГОРЯЧИ'ТЬСЯ *сов.* бир аз кан кызуу, кызандоо, ачууланууу, туталануу; өкүмдүк кылуу (*мис. ат*).

ПОГО'СТ *м. уст.* мүрзө, мазар, көрүстөн; **снести́ на пого́ст** мүрзөгө көмүү.

ПОГОСТИ'ТЬ *сов.* конок болуу, мейман болуу, конок болуп жатуу; **погости́те у нас немно́го** бизде бир аз мейман болуңуз.

ПОГРАНЗАСТА'ВА *ж.* (пограни́чная заста́ва) погранзастава (чек арадагы застава).

ПОГРАНИ'ЧНИК *м.* пограничник, чек арачы (*чек араны коргоочу аскер*).

ПОГРАНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*на границе; у границы*) чек арадагы, чек аралык; **пограни́чный райо́н** чек арадагы район; **пограни́чный столб** чек аралык мамы; **пограни́чный инциде́нт** чек аралык инцидент; **2.** (*охраняющий границы*) чек арачы, чек араны кайтаруучу; **пограни́чный отря́д** чек арачылар отряды.

ПОГРАНОХРА'НА *ж.* (пограни́чная охра́на) погранохрана (*мамлекеттик чек араны коргоп туруучу аскер бөлүгү*).

ПО'ГРЕБ *м.* погреб (*муздак болуу үчүн ичине муз салынып, азык-түлүк сакталуучу муздак жер кепе*); **поста́вить молоко́ в по́греб** сүттү погребге коюу; **порохово́й по́греб** 1) жарылуучу заттар сакталуучу жай; 2) *перен.* ар кандай учурда согуш чыгып кетүүгө араң турган өлкө *же* согуштук провокация жүргүзүүчү өлкө жөнүндө.

ПОГРЕБА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **погребение**-*ге т.*; **погреба́льный обря́д** көргө коюу ырым-жырымы.

ПОГРЕБА'ТЬ *несов. см.* **погрести́** II.

ПОГРЕБЕ'НИЕ *ср.* көргө коюу, көмүү (*өлүктү*).

ПОГРЕБЕ'Ц *м. уст.* погребец (*жолдо жүргөндө жей турган тамактарды, ичкиликтерди салып жүрүүчү кичине сандык*).

ПОГРЕМЕ'ТЬ *сов.* күлдүрөтүү, шалдыр-шулдур эттирүү, калдыр-кулдур эттирүү, калдыратуу.

ПОГРЕМО'К *м. бот.* шартылдак (*өсүмдүк*).

ПОГРЕМУ'ШКА *ж.* шалдырак, шылдырак (*балдардын оюнчугу*).

ПОГРЕСТИ' I *сов.* эшүү, күрөө (*мис. сууну калак менен*); **погреби́ пра́вым весло́м** оң жаккы калак менен эшип тур.

ПОГРЕСТИ' II *сов. кого-что* **1.** (*похоронить*) көмүү, көргө коюу; **2.** *перен.* бир жерге тыга салуу, жашыруу, жабуу.

ПОГРЕ'ТЬ *сов. кого-что* бир аз жылытуу, ысытуу, кактап жылытуу; **погре́ть спи́ну у пе́чки** арканы мешке жылытуу; **погре́ть во́ду** сууну ысытуу.

ПОГРЕ'ТЬСЯ *сов.* бир аз жылынуу, ысынуу, какталып жылынуу.

ПОГРЕШИ'ТЬ *сов. против чего* жаңылуу, ката жиберүү, каталашуу, күнөө кылуу; **погреши́ть про́тив и́стины** чындыкка каршы каталык жиберүү (*бир аз калп айтып коюу*).

ПОГРЕ'ШНОСТЬ *ж.* каталык, жаңылыштык; **допусти́ть погре́шность в правописа́нии** жазуу эрежесинде каталык жиберүү.

ПОГРОЗИ'ТЬ *сов. кому чем* зекүү, жекирүү, коркутуу, кекетүү, айбат көрсөтүү, опуза кылуу; **погрози́ть па́льцем** «сениби» деп, сөөмөй менен зекүү.

ПОГРО'М *м.* погром (*капиталисттик өлкөлөрдө — кандайдыр бир улуттук топко каршы уюштурулган реакциялык-шовинисттик талоон, сабоо, массалык түрдө өлтүрүү*).

ПОГРО'МНЫЙ, -ая, -ое **погром**-*го т.*: погромдук.

ПОГРО'МЩИК *м.* погромщик (*погромду уюштуруучу же погром уюштурууга үндөөчү реакционер-шовинист*).

ПОГРУЖА'ТЬ *несов. см.* **погрузи́ть.**

ПОГРУЖА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **погрузи́ться; 2.** *страд.* к **погружа́ть.**

ПОГРУЖЕ'НИЕ *ср.* батыруу, чөмүлтүү, чөктүрүү, чөгөрүү.

ПОГРУЗИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** (*в жидкость*) батыруу, чөмүлтүү, чөктүрүү, чөгөрүү (*сууга*); **2.** (*для отправки*) салуу, жүк салуу, жүктөө; **мы погрузи́ли ве́щи в ваго́н** биз буюмдарды вагонго салдык.

ПОГРУЗИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** батуу, чөмүү, чөгүү; **погрузи́ться в во́ду** сууга чөгүү; **2.** *перен.* кандайдыр бир абалга келүү; **го́род погрузи́лся в темноту́** шаардын ичин караңгылык каптады; **3.** *перен.* (*предаться чему-л.*) батуу, чөмүлүү, берилүү; **он погрузи́лся в размышле́ния** ал ойго батты; **4.** (*произвести посадку*) түшүү, отуруу, жай алуу.

ПОГРУ'ЗКА *ж.* **1.** жүк салуу, жүктөө; **2.** жайлаштырып салуу (*пароходго же вагонго*).

ПОГРУ'ЗОЧНЫЙ, -ая, -ое **погрузка**-*га т.*; жүк салуучу; **погру́зочные рабо́ты** жүк салуу жумуштары, **погру́зочные маши́ны** жүк салуучу машиналар.

ПОГРУСТИ'ТЬ *сов.* анча-мынча убакыт кайгыруу, кайгылануу, бир аз капалануу.

ПОГРЫ'ЗТЬ *сов. что* кемирип салуу, жеп коюу, мүлжүп кемирип таштоо.

ПОГРЯЗА'ТЬ *несов. см.* **погря́знуть.**

ПОГРЯ'ЗНУТЬ *сов.* **1.** (*увязнуть*) батуу, тыгылуу; **2.** *перен.* булгануу, берилип кетүү (*жаман ишке*); **погря́знуть в неве́жестве** наадандыкка батуу, өтө маданиятсыз болуу; **погря́знуть в развра́те** бузукчулукка берилип кетүү; **3.** *перен.* аябай батуу; **погря́знуть в долга́х** карызга аябай батуу.

ПОГУБИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** бүлдүрүү, кыйратуу, жок кылуу, өлтүрүү, жоюу; **2.** *перен.* бошко кетирүү.

ПОГУДЕ'ТЬ *сов.* дарылдоо, дырылдоо, дүрүлдөө, күүлдөө, кыйкыруу, өкүрүү, дабыш чыгаруу (*мис. гудок, паровоз*).

ПОГУ'ЛИВАТЬ *несов. разг.* серүүндөп жүрүү, кыдырып басуу.

ПОГУЛЯ'ТЬ *сов.* **1.** (*совершить прогулку*) эс алып сейилдөө, сайрандап жүрүү; **2.** *разг.* (*повеселиться*) көңүл ачуу; ойноо; ырдап, бийлеп ойноп-күлүү; тамаша кылуу; **мы хорошо́ погуля́ли на сва́дьбе** биз тойдо жакшы тамаша кылдык.

ПОГУСТЕ'ТЬ *сов. разг.* коюулануу, коюлуу, коюла баштоо.

ПОД I *м.* мештин түбү (*мештин от жагуучу жеринин үстү*).

ПОД (ПОДО) II *предлог* **1.** *с вин. п.* (*при обозначении направления действия — на вопрос «куда»*) астына, далдаасына, ичине, алдына; **поста́вить** *что-л.* **под стол** *бир нерсени* столдун астына коюу; **2.** *с твор. п.* (*при обозначении места действия — на вопрос «где»*) астында, алдында, асты жагында; **под столо́м** столдун астында; **храни́ть** *что-л.* **под замко́м** *бир нерсени* кулпу салып сактоо; **3.** *с вин. п.* астына, алдына, -га; **взять под свою́ защи́ту** өзүнүн коргоосуна алуу; **подпа́сть под** *чьё-л.* **влия́ние** *биреөнүн* таасири астында болуу; **он попа́л под дождь** ал жаанга калды; **заключи́ть под стра́жу** камакка алуу; **отда́ть под суд** сотко берүү; **4.** *с твор. п.* -да, астында; **находи́ться под** *чьей-л.* **защи́той** *биреөнүн* коргоосунда болуу; **быть под наблюде́нием врача́** врачтын байкоосу астында болуу; **под огнём артилле́рии** артиллериянын огу астында; **5.** *с вин. и твор. п.* (*для чего-л.*) үчүн; **отвести́ уча́сток под сад** бак үчүн участок бөлүп коюу; **сара́й под се́но** чөп үйүүчү сарай;

www.bizdin.kg

по́ле под карто́фелем картошка айдалган талаа; **склад под хло́пком** пахта склады; **6.** *с вин. п.* (*снизу*): **взять по́д руку** колтуктап алуу; **7.** *с вин. п.* (*о времени*) жакын, жуук, =да, =га, =дын; **под у́тро** таңга маал, таңга жуук; **под ве́чер** кечке маал, кечке жуук; **в ночь под Но́вый год** Жаңы жылга караган түнү; **ей под со́рок** ал кыркка жакындап калган аял; **8.** *с вин. п.* (*наподобие*) окшотуп, =га, сыяктантып; **сде́лать под мра́мор** мраморго окшотуп жасоо; **шкаф под оре́х** жаңгак жыгачына окшотуп жасалган шкаф; **9.** *с вин. п.* (*обеспечивая чем-л.*) боюнча, менен; **дать де́ньги под распи́ску** акчаны расписка алып берүү; **10.** *с вин. п.* (*в сопровождении чего-л.*): **петь под аккомпанеме́нт роя́ля** роялга кошулуп ырдоо; **под зву́ки му́зыки** музыканын үнү астында; **под аплодисме́нты** кол чабуулар астында; **11.** *с твор. п.* (*при наличии какого-л. признака, свойства*) астында, менен; **парохо́д под сове́тским фла́гом** совет туусу менен жүргөн пароход, совет туусу астында жүргөн пароход; **писа́ть под псевдони́мом** жашырын ат менен жазуу; **12.** *с твор. п.* (*вследствие чего-л.*) астында, менен, =дан; **сде́лать** *что-л.* **под угро́зой** *бир нерсени* корккондунан иштөө; **под де́йствием луче́й** нурлардын таасири астында; **под влия́нием гне́ва** каары келгендиктен, ачуу келгендиктин таасири менен; **13.** *с твор. п.* (*при помощи кого-чего-л., благодаря кому-чему-л.*) астында, алдында, менен; **под руково́дством па́ртии** партиянын жетекчилиги астында; **14.** *с твор. п.* (*близко к чему-л.*) астыда, алдыда, асты жакта; ◇ **под предло́гом** ...деген шылтоо менен; **под аре́стом** камакта, камоодо; **по́д гору** тоо ылдый, тоонун этегин көздөй; **ему́ не под си́лу** анын колунан келбейт, анын күчү жетпейт.

ПОД= (**ПОДО**=, **ПОДЪ**=) *приставка* **1.** *бул мына мындай этиштерди жасайт:* 1) *бирдеменин астынан, асты жагында, төмөнтөн өөдө карай болгон аракетти билдирет; мис.:* **подложи́ть** астына төшөө; **подкопа́ть** астын казуу; 2) *бирдемеге жакындоо дегенди билдирет; мис.* **подходи́ть** жакындап келүү; 3) *кошуу, кошо салуу, демөө дегенди билдирет; мис.* **подли́ть** куя түшүү; 4) *кошумча аракетти билдирет; мис.* **подсласти́ть** таттуураак кылуу; **2.** *мына мындай зат атооч, сын атоочторду жасайт:* 1) *төмөнкү бөлүм; мис.* **подборо́док** ээк; 2) *бүтүн нерсенин бөлүгү; мис.* **подразделе́ние** бөлүк, бөлүм; 3) *бирөөнүн же бир нерсенин башка бирөөнүн же бир нерсенин карамагында, кол астында экендигин билдирет; мис.* **подве́домственный** =га караштуу; 4) *бирдеменин башка бирдемеге жакын тургандыгын билдирет; мис.* **подмоско́вный** Москвага жакын турган, Москва жанындагы; 5) *наам жөнүндө, башкадан төмөн тургандыгын билдирет; мис.* **подполко́вник** подполковник.

ПОДАВА́ЛЬЩИК *м.* **1.** *с.-х.* алып берип туруучу (*эгин бастыруучу машинанын барабанына эгинди алып берип туруучу жумушчу*); **2.** *спорт.* топ берүүчү (*топ оюнунда уруучу адамга топту берип туруучу киши*).

ПОДАВА́ЛЬЩИЦА *ж.* тамак ташып берүүчү аял (*ашканада*).

ПОДАВА́ТЬ *несов. см.* **пода́ть;** ◇ **подава́ть наде́жды** үмүт туудуруу; **он подаёт больши́е наде́жды** андан чоң үмүт бар.

ПОДАВА́ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **пода́ться; 2.** *страд. к* **подава́ть.**

ПОДАВИ́ТЬ *сов.* **1.** *что* басуу, бир аз басуу, кысуу, сыгуу; **подави́ть лимо́н** лимонду сыгуу; **2.** *кого* (*задавить всех, многих*) басуу, басып өлтүрүү, тебелетип кетүү; **3.** *кого-что, перен.* басуу, токтотуу; **подави́ть восста́ние** көтөрүлүштү басуу; **подави́ть страх** коркууну басуу, коркууну токтотуу.

ПОДАВИ́ТЬСЯ *сов. чем* какоо, какап калуу.

ПОДАВЛЕ́НИЕ *ср.* басуу, токтотуу; **подавле́ние мятежа́** козголоңду басуу.

ПОДА́ВЛЕННОСТЬ *ж.* басыңкылык, көңүлсүздүк, маанайы пастык, жабыгыңкылык, муңайыңкылык.

ПОДА́ВЛЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **подави́ть; 2.** *прил.* (*заглушённый*) басылган, басыңкыраган; **3.** *прил.* (*угнетённый, мрачный*) басыңкы, маанайы пас, көңүлсүз; **пода́вленное настрое́ние** басыңкы көңүл.

ПОДАВЛЯ́ТЬ *несов.* **1.** *см.* **подави́ть** 3; **2.** *кого чем, перен.* (*ошеломлять*) күчтүү таасир калтыруу; **подавля́ть свои́м великоле́пием** өзүнүн эң сонун көрүнүшү менен күчтүү таасир калтыруу.

ПОДАВЛЯ́ЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **подавля́ть; 2.** *прил.* өтө басым келүүчү, басымдуу, бир далай артык **подавля́ющее большинство́ голосо́в** добуштардын басымдуу көпчүлүгү.

ПОДА́ВНО *нареч. разг.* албетте, өзүнөн өзү белгилүү.

ПОДА́ГРА *ж. мед.* подагра (*муундардын оорусунун бир түрү*).

ПОДА́ГРИК *м.* подагрик (*подагра менен ооруган киши*).

ПОДАГРИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **подагра**-*га т.*; подагралык; **подагри́ческие бо́ли в нога́х** буттагы подагралык оору.

ПОДА́ЛЬШЕ *нареч.* арыраак, оолагыраак, алысыраак, ыраагыраак.

ПОДАРИ́ТЬ *сов. кого-что* сыйлоо, сыйлык кылып берүү, белек кылып берүү; **подари́ть** *что-л.* **на па́мять** *бир нерсени* сыйлык кылып эстеликке берүү.

ПОДА́РОК *м.* сыйлык, белек; **получи́ть** *что-л.* **в пода́рок** *бир нерсени* сыйлык кылып алуу, *бир нерсени* белек кылып алуу.

ПОДА́ТЕЛЬ *м. офиц.* берүүчү, алып барып берүүчү, тапшыруучу (*мис. катты*).

ПОДА́ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **пода́тель.**

ПОДА́ТЛИВОСТЬ *ж.* тил алгычтык, көнгүчтүк, элпектик, макул болгучтук, ак көңүлдүк.

ПОДА́ТЛИВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*поддающийся обработке*) эпке келгич, эпке көнгүч; кандай иштетсе, ошондой ыкка келгич; ийкемге келгич; **пода́тливая гли́на** ийлөөгө ыктуу чопо; **2.** *перен.* (*уступчивый*) тил алгыч, көнгүч, элпек, макул болгуч, ак көңүл; **пода́тливый челове́к** макул болокойгуч киши, тил алгыч киши.

ПОДАТНО́Й, -а́я, -о́е **подать**-*ка т.*; **податно́й инспе́ктор** алык-салык инспектору.

ПО́ДАТЬ *ж. ист.* салык, алык-салык (*дыйкан жана мещандардан алынуучу алык-салык*).

ПОДА́ТЬ *сов.* **1.** *что* алып берүү; **пода́ть стака́н воды́** бир стакан суу алып берүү; **пода́ть пальто́** пальтону алып берүү; **2.** *что* (*доставить*) берүү, жеткирүү; **3.** *кого-что* (*подвинуть*) түртүү, тартуу, жылдыруу; **пода́ть бревно́ в сто́рону** дөңгөчтү сырт жакка жылдыруу; **пода́ть ло́шадь наза́д** атты артка чегинтүү; **4.** *что* (*на стол*) берүү, алып берүү, алып келип берүү; **5.** *кого-что* (*для посадки*) алып келип коюу; **по́езд пода́ли на пе́рвую платфо́рму** поездди биринчи платформага алып келишти (*вагондорго эл түшүү үчүн*); **6.** *что* (*в виде милостыни*) кайыр берүү; **пода́ть ни́щему** думанага кайыр берүү; **7.** *что, спорт.* берүү; **игро́к хорошо́ по́дал мяч** оюнчу кишитопту жакшы берди; **8.** *что* (*представить куда-л., заявить*) берүү; **пода́ть заявле́ние** арыз берүү; **пода́ть в суд** сотко берүү; **9.** *кого-что* (*изобразить*) көрсөтүү, берүү; ◇ **пода́ть сове́т** кеңеш берүү; **пода́ть кома́нду** команда берүү; **пода́ть го́лос** 1) (*крикнуть*) үн чыгаруу, добуш чыгаруу, кыйкыруу; 2) (*проголосовать*) добуш берүү (*шайлоодо*); **руко́й пода́ть** ээктин алдында, жакын эле жерде, эң эле жакын.

ПОДА́ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*подвинуться*) жылуу, бир аз чегинүү, козголуу; **толпа́ подала́сь наза́д** кproperly котологон эл бир аз артка чегинди; **2.** (*при воздействии чего-л.*), чыга түшүү, козголо түшүү, жыла түшүү; **дверь подала́сь под напо́ром** түрткөндө эшик жыла түштү; **3.** *разг.* (*согласиться на что-л.*) макул болуу.

ПОДА́ЧА *ж.* **1.** (*доставка*) берүү, жеткирүү; **пода́ча па́ра в котёл** *тех.* бууну казанга берүү; **2.** *спорт.* берүү;

www.bizdin.kg

пода́ча мяча́ топту берүү; 3. (*заявления и т. п.*) берүү, жазып берүү, жиберүү; ◇ **пода́ча го́лоса** добуш берүү (*шайлоодо*); **пода́ча пе́рвой медици́нской по́мощи** биринчи медициналык жардам көрсөтүү.

ПОДА́ЧКА *ж. разг.* 1. жарытпай, аз берген сый; 2. *перен. презр.* кайыр, садага; **выпра́шивать пода́чки** кайыр сурап жүрүү; **жить пода́чками** кайыр сурап жан сактоо.

ПОДАЯ́НИЕ *ср. уст.* кайыр, садага.

ПОДБА́ВИТЬ *сов. что, чего* бир аз үстүнө кошуу, кошумчалоо, демөө, аздап кошуу.

ПОДБАВЛЯ́ТЬ *несов. см.* **подба́вить.**

ПОДБЕГА́ТЬ *несов. см.* **подбежа́ть.**

ПОДБЕЖА́ТЬ *сов. к кому-чему* жүгүрүп жетүү, жүгүрүп жакындоо, жүгүрүп жанына келүү.

ПОДБЕЛИ́ТЬ *сов. что* 1. (*краской, белилами*) азыраак актап коюу, агартып сырдап коюу, агартып сырдоо, агартып коюу, агартуу (*боёк менен*); 2. *чем, разг.* (*сметаной, молоком*) актоо, катыктоо.

ПОДБЕ́ЛКА *ж. разг.* актоо, агартуу.

ПОДБЕРЁЗОВИК *м. козу карындын бир түрү.*

ПОДБИВА́ТЬ *несов. см.* **подби́ть.**

ПОДБИРА́ТЬ *несов. см.* **подобра́ть.**

ПОДБИРА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подобра́ться;** 2. *страд. к* **подбира́ть.**

ПОДБИ́ТЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **подби́ть;** ◇ **подби́тый ве́тром** *шутл.* (*о верхней одежде*) жука кийим.

ПОДБИ́ТЬ *сов.* 1. *что* (*приколотить снизу*) асты жагынан бириктирип бекитүү, астынан уруп бекитүү; таман уруу, така уруу (*обувь*); **подби́ть ту́фли** туфлинин таманын уруу; 2. *что* (*подшить*) ичтөө; **подби́ть пальто́ шёлком** пальтого жибек ичтөө; 3. *что* (*ушибить*) уруу, уруп алуу; **подби́ть глаз** көзүн уруп алуу; 4. *кого-что* (*подстрелить, сбить*) атып (согуп, уруп) түшүрүү, талкалоо, майып кылуу, атып жаралуу кылуу; **подби́ть я́стреба** карчыганы атып түшүрүү; 5. *кого-что* (*перенести течением*) агызып бир жерге жеткирүү; **ло́дку подби́ло к бе́регу** кайыкты агызып жээкке жеткирди; 6. *кого-что на что и с неопр., разг.* (*подстрекнуть*) ээликтирүү, желиктирүү, көкүтүү.

ПОДБОДРИ́ТЬ *сов. кого, разг.* бир топ дем берүү, көңүлүн көтөрүү.

ПОДБОДРИ́ТЬСЯ *сов. разг.* кайраттануу, бир топ кайрат алуу, көңүлү көтөрүлүү.

ПОДБОДРЯ́ТЬ *несов. см.* **подбодри́ть.**

ПОДБОДРЯ́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подбодри́ться;** 2. *страд. к* **подбодря́ть.**

ПОДБО́Р *м.* 1. (*действие*) ылгоо, ылгап алуу, тандап алуу, шайлап алуу; **заня́ться подбо́ром книг** китептерди тандап алууга киришүү; 2. (*состав, ассортимент*) тандалган, тандалып алынган, жыйналган, жыйналып алынган, топтолуп алынган, ылгап чогултулган; **интере́сный подбо́р карти́н** сүрөттөрдүн сонун тандамасы; **уда́чный подбо́р рабо́тников** көңүлдөгүдөй тандалган кызматчылар; 3. (*сочетание*) тандалган, талдоо; **прия́тный для глаз подбо́р кра́сок** көзгө жагымдуу тандалган боёктор; ◇ **как на подбо́р** тандап алгандай.

ПОДБО́РКА *ж.* 1. тандоо, ылгоо; **подбо́рка материа́лов** материалдарды тандоо; 2. (*в газете*) подборка (*бир темада жазылып, жалпы ат менен берилген бир нече кичине кабар*).

ПОДБОРО́ДНИК *м.* сагалдырык.

ПОДБОРО́ДОК *м.* ээк, богок.

ПОДБОЧЕ́НИВАТЬСЯ *несов. см.* **подбоче́ниться.**

ПОДБОЧЕ́НИТЬСЯ *сов.* эки колду бөйрөккө таянып, какыйып туруу.

ПОДБРА́СЫВАТЬ *несов. см.* **подбро́сить.**

ПОДБРИВА́ТЬ *несов. см.* **подбри́ть.**

ПОДБРИ́ТЬ *сов. кого-что* сакалдын (муруттун, чачтын) чеке белин устара менен алуу, кыруу.

ПОДБРО́СИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*вверх*) ыргытуу, жогору карай ыргытуу, көкөлөтө ыргытуу; 2. *безл. кого-что* (*встряхнуть*) силкилдетүү, булкуп ыргытуу, катуу силкүү; 3. *что, чего, разг.* (*прибавить*) үстөө, демөө, кошуу, кошуп коюу, кошумчалоо; **подбро́сить дров в пе́чку** мешке отундан дагы кошумчалап жагып коюу; 4. *кого-что* (*тайком*) жашырын таштап коюу, жашырын ыргытып коюу, көрсөтпөй таштап кетүү; **подбро́сить докуме́нты** документтерди көрсөтпөй таштап коюу.

ПОДБРЮ́ШНИК *м.* олоң кайыш (*арабанын олоң кайышы*).

ПОДВА́Л *м.* 1. подвал; **подва́л для дров** отун коюучу подвал; 2. *полигр.* (*в газете*) подвал (*газетанын туура сызык менен бөлүнгөн төмөн жагы*).

ПОДВА́ЛИВАТЬ *несов. см.* **подвали́ть.**

ПОДВАЛИ́ТЬ *сов. разг.* 1. *что, чего бир нерсенин* түбүнө төгүү (жыюу); **подвали́ть брёвна к стене́** устундарды дубалдын түбүнө жыюу; 2. *что, чего* (*прибавить*) дагы салуу, кошумчалоо; **подвали́ть в костёр хво́росту** отко куу чырпыктан кошумчалап жагып коюу.

ПОДВА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **подвал**-*га т.*; подвалдык; **подва́льное помеще́ние** подвалдык жай; **подва́льная статья́** подвалдык макала.

ПОДВЕДЕ́НИЕ *ср.* 1. орнотуу, салуу, коюу, тургузуу; **подведе́ние фунда́мента** фундаментти тургузуу; 2. (*суммирование*) чыгаруу, жыйынтыктоо; **подведе́ние ито́гов** жыйынтыгын чыгаруу.

ПОДВЕ́ДОМСТВЕННЫЙ, -ая, -ое -га караштуу, -дын карамагындагы; **на́ше учрежде́ние подве́домственно министе́рству** биздин мекеме министерствого караштуу.

ПОДВЕЗТИ́ I *сов. кого-что* 1. ала кетүү, сала баруу; **шофёр подвёз его́ до дере́вни** шофёр аны кыштакка чейин ала келди; 2. (*везя доставить*) жеткирүү, алып келүү; **подвезти́ това́р в магази́н** товарды магазинге жеткирүү.

ПОДВЕЗТИ́ II *сов. безл. кому, перен. разг.* жолу болуу, оңунан чыгуу; **в э́тот раз ему́ подвезло́** бул жолу анын иши оңунан чыкты.

ПОДВЕНЕ́ЧНЫЙ, -ая, -ое *уст.*: **подвене́чное пла́тье** кыздын чиркөөдө нике кыйганда кийүүчү көйнөгү.

ПОДВЕРГА́ТЬ *несов. см.* **подве́ргнуть.**

ПОДВЕРГА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подве́ргнуться;** 2. *страд. к* **подверга́ть.**

ПОДВЕ́РГНУТЬ *сов. кого-что чему* салуу, коюу, өткөрүү, тартуу, жолуктуруу; **подве́ргнуть прое́кт обсужде́нию** долбоорду талкууга салуу; **подве́ргнуть наказа́нию** жазага тартуу; **подве́ргнуть испыта́нию** сыноодон өткөрүү; **подве́ргнуть сомне́нию** шек кылуу; **подве́ргнуть штра́фу** штраф тарттыруу, штраф салуу; **подве́ргнуть опа́сности** коркунучка жолуктуруу; **подве́ргнуть насме́шкам** шылдың кылуу, келеке кылуу.

ПОДВЕ́РГНУТЬСЯ *сов. чему* кабылуу, баштан өткөрүү, алынуу, кечирүү, тартылуу, жолугуу; **подве́ргнуться кри́тике** сынга алынуу; **подве́ргнуться взыска́нию** жазага тартылуу; **подве́ргнуться опа́сности** коркунучка кабылуу; **подве́ргнуться обстре́лу** окко жолугуу, ок алдында калуу.

ПОДВЕ́РЖЕННЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **подве́ргнуть;** **он подве́ржен боле́зням** ал ооруйчан киши.

ПОДВЕРНУ́ТЬ *сов. что* 1. (*подвинтить*) бурап бекитүү, буроо; **подверну́ть га́йку** гайканы бурап бекитүү; 2. (*засучить*) түрүү; **подверну́ть рукава́** жеңди түрүү; 3. (*загнуть*) кайруу, бүктөө; **подверну́ть одея́ло** жуурканды кайруу; 4. (*повредить неловким движением*) чыгарып алуу, кокустатып алуу; **подверну́ть но́гу** бутун кокустатып алуу.

ПОДВЕРНУ́ТЬСЯ *сов.* 1. (*загнуться*) кайрылып калуу, түрүлүп калуу; **одея́ло подверну́лось** жууркан кайрылып калды, жууркан бүктөлүп калды; 2. (*засучиться*) түрүлүү, түрүлүп калуу; **брю́ки подверну́лись** шым түрүлүп калды; 3. (*подогнуться*) бертинтилүү, кокустап калуу;

www.bizdin.kg

нога́ подверну́лась бут кокустап калды; 4. *перен. разг.* учуроо, жолугуу, кездешүү, колуна тийүү; **мне подверну́лась интере́сная кни́га** менин колума кызык китеп тийип калды.

ПОДВЁРТЫВАТЬ *несов. см.* **подверну́ть.**

ПОДВЁРТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подверну́ться;** 2. *страд. к* **подвёртывать.**

ПОДВЕ́СИТЬ *сов. кого-что* асып коюу, илип коюу; **подве́сить ла́мпу** лампаны асып коюу.

ПОДВЕ́СКА *ж.* илмек, асма, асылма, асылган нерсе; **лю́стра с подве́сками** асылган кооздуктары бар люстра.

ПОДВЕСНО́Й, -а́я, -о́е асма, илме; **подвесна́я ла́мпа** асма лампа; **подвесна́я доро́га** асма жол.

ПОДВЕСТИ́ *сов.* 1. *кого-что* (*привести*) ээрчитип жакындатуу, жетелеп жакындатуу, тартуу; **он подвёл ребёнка к столу́** ал баланы столдун жанына жетелеп келди; **ему́ подвели́ коня́** атты анын алдына жетелеп келишти; 2. *что* орнотуу, салуу, коюу, тургузуу (*бир нерсенин астына салуу, коюу*); **подвести́ ми́ну** астына мина коюу (*мис. сепилдин астына*); 3. *что* (*проложить*) салуу, жеткирүү; **подвести́ доро́гу к заво́ду** жолду заводго дейре жеткирүү; 4. *что* (*признать соответствующим чему-л.*) жеткирүү, тууралоо; **подвести́ под** *какой-л.* **разря́д** *кандайдыр бир* разрядга тууралоо; 5. *что* (*найти аргументы*) коюу, негиздөө, себеп табуу; **подвести́ основа́ние под рассужде́ния** сүйлөгөн сөзгө негиз табуу, айтканды негиздөө; 6. *что* (*суммировать*) чыгаруу, жыйынтыктоо, жамдоо; **подвести́ ито́ги** жыйынтыктар чыгаруу; 7. *что, разг.* боёо; **подвести́ бро́ви** кашты боёо; 8. *кого-что, разг.* (*поставить в неприятное положение*) оңтойсуз абалда калтыруу; **он меня́ едва́ не подвёл** ал мени аз жерден оңтойсуз абалда калтырып коё жаздады; ◇ **у меня́ живо́т от го́лода подвело́** *безл. разг.* ачкалыктан ичим ичиме жабышып калды.

ПОДВЕ́ТРЕННЫЙ, -ая, -ое: подве́тренная сторона́ шамалдан ыктоо жагы, шамал тийбеген ылымта жак.

ПОДВЕ́ШИВАТЬ *несов. см.* **подве́сить.**

ПОДВЗДО́ШНЫЙ, -ая, -ое: подвздо́шная кость *анат.* жанбаш сөөгү.

ПОДВИВА́ТЬ *несов. см.* **подви́ть.**

ПОДВИВА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подви́ться;** 2. *страд. к* **подвива́ть.**

ПО́ДВИГ *м.* эрдик, баатырдык, ашкан кайрат; **во́инский по́двиг** аскердик баатырдык; **трудовы́е по́двиги** эмгектеги баатырдык.

ПОДВИ́ГАТЬ *сов.* 1. *чем* кыбыратуу, кыймылдатуу; 2. *что* ыкшоо, ордунан жылыштыруу, ордунан кыймылдатуу, козгоо, жылдыруу.

ПОДВИГА́ТЬ *несов. см.* **подви́нуть.**

ПОДВИГА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подви́нуться;** 2. *страд. к* **подвига́ть.**

ПОДВИ́Д *м. биол.* подвид (*жандуулар жана өсүмдүктөр дүйнөсүндө — бир видге кирүүчү туркум*).

ПОДВИ́ЖНИК *м.* 1. *рел.* зайыт (*дин жолун катуу туткан такыба киши*); 2. *перен.* жогорку (мыкты) максатка жетүү үчүн эмгекте каармандык кылууга, жан аябай иштөөгө, өзүн курман кылууга жөндөмдүү адам.

ПОДВИ́ЖНИЧЕСТВО *ср.* 1. *рел.* зайыттык (*дин жолун катуу туткандык*); 2. *перен.* жогорку (мыкты) максатка жетүү үчүн эмгекте каармандык кылууга, жан аябай иштөөгө өзүн курман кылууга жөндөмдүүлүк.

ПОДВИЖНО́Й, -а́я, -о́е 1. жылып турма, кыймылдама; **подвижно́й блок** *тех.* жылып турма блок; 2. (*живой, энергичный*) жандуу, чыйрак, шамдагай, сергек; **подвижно́й ребёнок** чыйрак бала; **подвижно́й ум** сезгич, сергек акыл; ◇ **подвижно́й соста́в** *ж.-д.* дөңгөлөктүү состав (*темир жол транспортунда — вагондор, паровоздор ж. б.*); **подвижны́е и́гры** жүгүрүүнү, секирүүнү ж. б. кыймылды керек кылуучу оюндар.

ПОДВИ́ЖНОСТЬ *ж.* жандуулук, чыйрактык, шамдагайлык, сергектик; **отлича́ться подви́жностью** шамдагайлыгы менен башкалардан бөлүнүү.

ПОДВИ́ЖНЫЙ, -ая, -ое *см.* **подвижно́й** 2.

ПОДВИЗА́ТЬСЯ *несов.* иштөө (*кандайдыр бир тармакта*); **он успе́шно подвиза́ется на сце́не** сахнада ал ийгиликтүү иштеп жатат.

ПОДВИНТИ́ТЬ *сов. что* бир аз бурап бекитүү; **подвинти́ть га́йку** гайканы бир аз бурап бекитүү.

ПОДВИ́НУТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*приблизить*) бир аз жакындатуу, таёо, такоо, жылдыруу; **подви́нуть стул к столу́** орундукту столго жакын жылдыруу; 2. *что, перен.* илгерилетүү, илгери жылдыруу; **подви́нуть рабо́ту** ишти илгерилетүү.

ПОДВИ́НУТЬСЯ *сов.* 1. бир аз жылуу, жылуу; 2. *перен.* илгерилөө, илгери жылуу; **рабо́та подви́нулась** иш илгериледи; **подви́нуться в зна́ниях** билим жагынан илгерилөө.

ПОДВИ́НЧИВАТЬ *несов. см.* **подвинти́ть.**

ПОДВИ́ТЬ *сов. что* бир аз тармалдатуу; **подви́ть во́лосы** чачты бир аз тармалдатуу.

ПОДВИ́ТЬСЯ *сов. разг.* бир аз тармалдануу.

ПОДВЛА́СТНЫЙ, -ая, -ое бийлигиндеги, карамагындагы, кол алдындагы.

ПОДВО́ДА *ж.* подвода (*кире араба*).

ПОДВОДИ́ТЬ *несов. см.* **подвести́.**

ПОДВО́ДКА *ж.* тартып келүү, тартып жакындатуу; **подво́дка про́вода к ка́белю** сымды кабелге тартып келүү.

ПОДВО́ДНИК *м.* 1. (*моряк*) подводник (*суу алдындагы кайыкта иштөөчү моряк*); 2. (*водолаз*) суучул (*суу түбүнө чөгүүчү, суу түбүндө иштөөчү специалист*).

ПОДВО́ДНЫЙ, -ая, -ое суудагы, суу астындагы, суу түбүндөгү, сууда жашоочу; **подво́дные расте́ния** суу түбүндөгү өсүмдүктөр; **подво́дное тече́ние** суу астындагы агым; **подво́дный ка́мень** суу түбүндөгү таш; **подво́дная ло́дка** подводная лодка (*суунун астында жүрүүчү кеме*).

ПОДВО́З *м.* жеткирүү, алып келүү (*транспорт менен*).

ПОДВОЗИ́ТЬ *несов. см.* **подвезти́** I.

ПОДВО́ЗКА *ж. разг. см.* **подво́з.**

ПОДВО́ЗЧИК *м.* жеткирип берип туруучу (*кишилер иштеп жаткан жерге кичине араба же вагонетка менен бир нерсени тартып алып келип берип туруучу жумушчу*).

ПОДВОРА́ЧИВАТЬ *несов. см.* **подверну́ть.**

ПОДВО́РНЫЙ, -ая, -ое *ист.*: **подво́рная по́дать** түтүнгө салынган чыгым.

ПОДВОРО́ТНЯ *ж.* 1. (*щель под воротами*) дарбазанын асты (*дарбаза менен жердин аралыгындагы ачык жер*); 2. (*доска*) ошол ачык жерди жабуучу тактай.

ПОДВО́РЬЕ *ср. уст.* конок үй, жолоочулар токтоочу үй.

ПОДВО́Х *м. разг.* арам ой, жаман ниет, арам ой менен иштелген иш; **от него́ то́лько и жди подво́ха** андан жамандыктан башканы күтпөй эле кой.

ПОДВЫВА́ТЬ *несов. разг.* бир аз кыңшылоо, бир аз улуу (*мис. ит, карышкыр*).

ПОДВЫ́ПИТЬ *сов. разг.* бир аз ичип алагүү болуу.

ПОДВЯЗА́ТЬ *сов. что* байлоо, асып байлоо, таңуу, таңып алуу, байлап алуу.

ПОДВЯЗА́ТЬСЯ *сов. чем* курчануу, курчанып алуу, байланып алуу; **подвяза́ться кушако́м** бел боону курчанып алуу.

ПОДВЯ́ЗКА *ж.* 1. (*действие*) байлоо, илип байлоо; 2. (*для чулок*) байпак тарткыч.

ПОДВЯ́ЗЫВАТЬ *несов. см.* **подвяза́ть.**

ПОДВЯ́ЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подвяза́ться;** 2. *страд. к* **подвя́зывать.**

ПОДГАДА́ТЬ *сов. разг.* билгендей кылуу, үлгүрүү; **я как раз к по́езду подгада́л** мен поездге билгендей келип калыптырмын.

www.bizdin.kg

ПОДГА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **подгадать.**

ПОДГИБА'ТЬ *несов. см.* **подогнуть.**

ПОДГИБА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **подогнуться; 2.** *страд. к* **подгибать.**

ПОДГЛА'ЗНЫЙ, -ая, -ое *анат.* көз астындагы.

ПОДГЛЯДЕ'ТЬ *сов. что, разг.* аңдып кароо, аңдып жүрүү, артынан көз салып жүрүү.

ПОДГЛЯ'ДЫВАТЬ *несов. см.* **подглядеть.**

ПОДГНИВА'ТЬ *несов. см.* **подгнить.**

ПОДГНИ'ТЬ *сов.* **1.** (*снизу*) астынан чирүү, түбүнөн чирүү; **дерево подгнило** жыгач түбүнөн чирип кетти; **2.** (*слегка загнить*) бир аз чирий баштоо.

ПОДГОВА'РИВАТЬ *несов. см.* **подговорить.**

ПОДГОВО'Р *м. разг.* азгыруу, жаман жолго астыртан түрткүлөө.

ПОДГОВОРИ'ТЬ *сов. кого на что и с неопр.* (*склонить*) тымызын көндүрүү, астыртан макулдатуу.

ПОДГОЛО'СОК *м.* **1.** *муз.* кошумча үн, жардамчы үн (*хордо негизги мелодияны ээрчип жүргөн үн*); **2.** *перен. неодобр.* кошаматчы (*кошоматчы ...*) (*кошөкөрдөнүп бирөөнүн пикирин же айтканын кайталоочу, жактоочу*).

ПОДГО'НКА *ж.* эп келиштирүү, эбине келтирүү; **подгонка оконных рам** терезелердин рамаларын эп келиштирүү.

ПОДГОНЯ'ТЬ *несов. см.* **подогнать.**

ПОДГОРА'ТЬ *несов. см.* **подгореть.**

ПОДГОРЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое күйүңкүрөгөн, бир аз күйүп калган, күйүк даамданган, чалдыгып кеткен (*мис. эт, сүт, нан*); **подгорелый хлеб** чалдыккан нан, күйүңкүрөгөн нан.

ПОДГОРЕ'ТЬ *сов.* күйүңкүрөө, бир аз күйүп кетүү, бир аз кароолонуп кетүү, асты (түбү) күйүү; **молоко подгорело** сүт түбүнөн күйүп кетти.

ПОДГО'РНЫЙ, -ая, -ое тоонун этегиндеги, тоонун түбүндөгү; **подгорные районы** тоонун этегиндеги райондор.

ПОДГО'РЬЕ *ср.* тоонун этеги.

ПОДГОТА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **подготовить.**

ПОДГОТА'ВЛИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **подготовиться; 2.** *страд. к* **подготавливать.**

ПОДГОТОВИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **подготовка**-*га т.*; **подготовительный класс** даярдоо классы; **подготовительные работы** даярдык иштери.

ПОДГОТО'ВИТЬ *сов.* **1.** *кого-что* даярдоо, даярдап коюу, камдоо, камдап коюу; **подготовить книгу к печати** китепти басмага даярдоо; **подготовить доклад** доклад даярдоо; **2.** *кого* (*обучить*) даярдоо, даярдап чыгаруу; **подготовить ученика к экзамену** окуучуну экзаменге даярдоо; **3.** *кого* (*предварительными сообщениями*) даярдоо, акырындап даярдай баштоо, аяк-быягын айтып келип даярдоо, кулак кагыш кылып көндүрүү, акырын чегин чыгарып көндүрүү; **подготовить родных к печальному известию** туугандарды жаман кабарды угузууга даярдоо; ◊ **подготовить почву** *см.* **почва.**

ПОДГОТО'ВИТЬСЯ *сов.* **1.** даярдануу, камдануу; **подготовиться к выступлению на конференции** конференцияда чыгып сүйлөөгө даярдануу; **2.** (*настроить себя*) даярдануу, даяр болуу, камдануу; **подготовиться к печальному сообщению** кайгылуу кабарды угууга камдануу.

ПОДГОТО'ВКА *ж.* **1.** даярдык, даярдоо, даярдык көрүү, камдоо, камылга көрүү; **подготовка кадров** кадрларды даярдоо; **боевая подготовка** согуштук даярдык; **артиллерийская подготовка** *воен.* артиллериянын алдын ала аткылашы; **2.** (*запас знаний*) даярдык; **у него хорошая подготовка** анын даярдыгы жакшы.

ПОДГОТО'ВЛЕННОСТЬ *ж.* даярдык, даярдыгы бардык, даярдангандык, даяр болгондук; **всё зависит от степени вашей подготовленности** бардыгы сиздин даяр болгондугуңузга байланыштуу.

ПОДГОТО'ВЛЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **подготовить; 2.** *прил.* даярдалган, даяр болгон, даяр кылынган.

ПОДГОТОВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **подготовить.**

ПОДГОТОВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **подготовиться; 2.** *страд. к* **подготовлять.**

ПОДГРЕБА'ТЬ *несов. см.* **подгрести I.**

ПОДГРЕСТИ' I *сов. что* күрөө, шилөө; **подгрести золу к печке** күлдү мешке карай шилөө.

ПОДГРЕСТИ' II *сов.* (*гребя приблизиться к чему-л.*) эшүү, калак менен айдоо, айдап келүү; **подгрести к берегу** жээкке карай калак менен айдап келүү.

ПОДГРУ'ДНЫЙ, -ая, -ое *анат.* төштүн алды, эмчектин алды.

ПОДГРУ'ППА *ж.* группанын бир бөлүгү.

ПОДГУЛЯ'ТЬ *сов. разг.* **1.** (*опьянеть*) ашыра ичип мас болуу; **2.** (*не удаться*) келишпей калуу, чыкпай калуу; **шашлык подгулял** шишкебек жакшы чыкпай калды.

ПОДДАВА'ТЬ *несов. см.* **поддать.**

ПОДДАВА'ТЬСЯ *несов. см.* **поддаться;** ◊ **не поддаётся описанию** айтып түгөткүс.

ПОДДАВКИ' *только мн.*: **играть в поддавки** жедирмек ойноо (*дойбу ойнунда кимде-ким өзүнүн пешкаларын каршы жагына мурун жедирип жиберсе, ошол утқан болот*).

ПОДДА'КИВАТЬ *несов. кому, разг.* **1.** «ырас, ырас» дей берүү (*же башка бир сөз, кыймыл менен, кошөкөрлөнүп, өзүнүн маакулдугун эле билдире берүү*); **2.** *перен.* «ырас, ырас» дей берүү; **поддакивать рассказчику** аңгеме сүйлөгөн адамдын сөзүн жактап, «ырас, ырас» дей берүү.

ПОДДА'КНУТЬ *сов. см.* **поддакивать.**

ПО'ДДАННАЯ *женск. р. к* **подданный.**

ПО'ДДАННЫЙ *м.* подданный (*бир мамлекеттин граждани*).

ПО'ДДАНСТВО *ср.* подданство (*бир мамлекеттин граждандыгы*).

ПОДДА'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*подбросить вверх*) уруп берүү; **поддать мяч ногой** топту буту менен тээп берүү (*уруучуга*); **2.** *что* (*в игре*) жедирүү, салып берүү; **поддать пешку** пешканы салып берүү; **3.** *чего, разг.* (*усилить*) күчөтүү, ылдамдатуу; **поддать ходу** жүрүшүн ылдамдатуу; **поддать пару** 1) буу берүү (*мис. мончодо*); 2) *перен.* аракетти күчөтүү.

ПОДДА'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*не сдержать напора*) күч бере албоо, туруштук бере албоо; **2.** *чему, на что, перен.* көнүү, ыгына көнүү, моюн берүү, жик берүү, жик түшүү, жарылуу; **не поддаться искушению** азгырганга көнбөө, азгырыкка берилбөө; **3.** *на что* (*согласиться*) берилүү, көнүү (*тилге, ыкка*); **поддаться на уговоры** айтканга, эпке көнө калуу; **4.** *кому* (*в играх*) жеңдирүү, жеңилдим деш.

ПОДДЕВА'ТЬ *несов. см.* **поддеть.**

ПОДДЁВКА *ж.* майда бүрмөлүү кемзал.

ПОДДЕ'ЛАТЬ *сов. что* **1.** (*прикрепить снизу*) төмөн жагынан жалгама кылып жасоо, жалгоо, төмөн жагына улоо; **2.** окшотуп жасоо, калп окшотуп жасоо; **подделать чужую подпись** башка бирөөнүн колуна окшотуп кол коюу.

ПОДДЕ'ЛАТЬСЯ *сов.* **1.** *под кого-что* (*сделать в подражание*) окшоштуруу, окшотуу; **подделаться под детскую речь** баланын сөзүнө окшоштуруп сүйлөө; **2.** *к кому, разг.* (*снискать расположение*) жагынып көңүлүн алуу, жагынуу.

ПОДДЕ'ЛКА *ж.* **1.** (*действие*) окшотуп жасоо; **2.** (*поддельная вещь*) жасалма (*алдоо максаты менен окшотуп жасалган нерсе*); **это не слоновая кость, а подделка** бул пилдин сөөгү эмес, жасалма неме.

ПОДДЕ'ЛЫВАТЕЛЬ *м.* окшоштуруп жасоочу (*алдоо максаты менен бир нерсени башка нерсеге окшоштуруп жасоочу адам*).

ПОДДЕ'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **подделать.**

ПОДДЕ'ЛЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **подделаться; 2.** *страд. к* **подделывать.**

www.bizdin.kg

ПОДДЕ'ЛЬНОСТЬ *ж.* жасалмалык; **поддéльность э́того докумéнта докáзана** бул документтин жасалмалыгы далилденди.

ПОДДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жасалма (*чыныгы эмес*); **поддéльная пóдпись** жасалма коюлган кол; **поддéльный алмáз** жасалма алмаз.

ПОДДЁРГИВАТЬ *несов. см.* **поддёрнуть.**

ПОДДЕРЖА'НИЕ *ср.* сактоо, кубаттоо, жактоо, колдоо; **поддержáние порядка** тартипти сактоо.

ПОДДЕРЖА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* тиреп туруу, кармап туруу, жыкпай кармап туруу, таёо; **поддержáть больнóго пóд руку** оору кишини колтугунан таяп туруу; 2. *кого-что, перен.* (*оказать помощь*) колдоо, кубаттоо, жардам берүү; **поддержáть дрýга морáльно** жолдошту моралдык жактан колдоо; 3. *кого-что, перен.* (*выступить в защиту, одобрить*) коргоо, кубаттоо, жактоо; **поддержáть кандидатýру** кандидатураны жактоо; 4. *что* (*не дать прекратиться*) сактоо, үзгүлтүккө учуратпоо, жактоо; **поддержáть разговóр** сөз улантып отуруу; **поддержáть огóнь в пéчке** мештеги отту өчүрбөй туруу; **поддержáть своё здорóвье** өзүнүн саламаттыгын сактоо.

ПОДДЕ'РЖИВАТЬ *несов.* 1. *см.* **поддержáть;** 2. *что* (*не прекращать*) сактоо, үзбөө; **поддéрживать перепи́ску с дрýгом** жолдош менен үзбөй кат жазышып туруу; 3. *что* (*подпирать*) тирөө, таёо, жөлөө; **столбы́ поддéрживают кры́шу** түркүктөр үйдүн үстүн (чатырын) тиреп турат.

ПОДДЕ'РЖКА *ж.* 1. (*помощь*) жардам, кол кабыш; **морáльная поддéржка** моралдык жардам; 2. (*опора*) тирөөч, таканчык.

ПОДДЁРНУТЬ *сов. что чем, разг.* силкип көтөрүү, силкип өөдө тартуу (*мис. кийимди*).

ПОДДЕ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*надеть подо что-л.*) ичинен кийүү, астынан кийүү; 2. *что* (*зацепить чем-л.*) илип көтөрүү, сайып көтөрүү; **поддéть ви́лами сéно** чөптү айры менен сайып көтөрүү; 3. *кого, перен.* (*задеть*) чымчып өтүү, кычыгына тийүү; **поддéть** *кого-л.* **в разговóре** сүйлөп жатканда бирөөнү чымчып өтүү.

ПОДДРА'ЗНИВАТЬ *несов. см.* **поддразни́ть.**

ПОДДРАЗНИ'ТЬ *сов. кого* ыза кылуу, кыжырга тийүү, кычыкка тийүү.

ПОДДУВА'ЛО *ср.* үйлөгүч (*мештин астыңкы жел үйлөгүчү*).

ПОДДУВА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **поддýть;** 2. (*дуть немного*) жел келип туруу, жел согуп туруу; **от окнá поддувáет** терезеден жел келип турат.

ПОДДУ'ТЬ *сов.* бир жагынан үйлөө (*мис. отту*).

ПОДЕВА'ТЬ *сов. что, разг.* катып салып унутуп коюу, бир жерине салып коюп унутуп калуу, катуу, жашыруу; **кудá ты подевáл дéньги?** акчаны эмне кылып жибердиң?

ПОДЕ'ЙСТВОВАТЬ *сов. на кого-что* таасир кылуу; **лекáрство хорошó подéйствовало на больнóго** дары оору кишиге жакшы таасир кылды; **мои́ словá на негó не подéйствовали** менин сөзүм ага таасир кылган жок.

ПОДЕКА'ДНЫЙ, -ая, -ое **декада**-*га т.*; он күндүк, декадалык, декада сайын; **подекáдный отчёт** он күндүк отчёт; **подекáдные совещáния** декадалык кеңешмелер.

ПОДЕ'ЛАТЬ *сов. что, разг.* 1. иштөө, кылуу; **я ничегó не могý с ним подéлать** мен аны эч нерсе кыла албайм; **ничегó не подéлаешь, нáдо éхать** эч нерсе кыла албайсың, жөнөө керек; 2. (*заняться чем-л.*) кылуу, иштөө; **что бы мне ещё подéлать?** мен дагы эмне иштесем?, мен дагы эмне кылайын?

ПОДЕЛИ'ТЬ *сов. что* үлөштүрүү, бөлүшүү, өз ара бөлүп алуу; **дéти подели́ли я́блоко попола́м** балдар бир алманы өз ара тең бөлүп алышты.

ПОДЕЛИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*между собой*) бөлүшүү, өз ара бөлүп алуу, өз ара бөлүшүү, ортого салуу; 2. *чем с кем, перен.* акылдашуу; **он подели́лся свои́м мнéнием с товáрищами** ал өз пикири жөнүндө жолдоштору менен акылдашты.

ПОДЕ'ЛКА *ж.* (*мелкие изделия*) майда-чүйдө нерсе, буюм; **подéлки из мрáмора** мрамордон жасалган майда нерсе.

ПОДЕЛО'М *нареч. разг.* чала болду, сооп болду, ошондой болсун; **подéлом емý** ага чала болду.

ПОДЕ'ЛЫВАТЬ *несов. разг.* киришип жатуу, иштеп жатуу, иш кылып жатуу; **как поживáете, что подéлываете?** кандай турасыз, эмне иш кылып жатасыз?

ПОДЁННЫЙ, -ая, -ое күндүк, күндүккө иштөө; **подённая рабóта** күндүк жумуш; **подённый рабóчий** күндүккө иштөөчү мардикер.

ПОДЁНЩИК *м.* күндүккө иштөөчү адам, мардикер.

ПОДЁНЩИНА *ж. разг.* күндүк жумуш, күндүккө иштөөчүлүк, күндүккө алып иштелүүчү жумуш, мардикердик.

ПОДЁНЩИЦА *женск. р. к* **подёнщик.**

ПОДЁРГАТЬ *сов. кого-что* (*несколько раз*) тарткылоо, булкуп тарткылоо; **подёргать зá руку** колунан тарткылоо.

ПОДЁРГИВАНИЕ *ср.* гартуу, тарткылоо, булкуп тарткылоо; **нéрвное подёргивание лицá** беттин нервдик булкуп тартылышы, беттин тартышы.

ПОДЁРГИВАТЬ *несов.* 1. *см.* **подёргать;** 2. *чем* силкүү, кагуу; 3. *безл. кого-что* (*сводить судорогами*) диртилдөө; **егó всегó подёргивало** анын бардык жери диртилдеп жатты.

ПОДЁРГИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подёрнуться;** 2. (*дёргаться*) тартуу (*мис. көз*); диртилдөө.

ПОДЕРЖА'НИЕ *ср.* кармап туруу, убактылуу пайдалануу; **взять** *что-л.* **на подержáние** *разг. бир нерсени* убактылуу кармап турууга алуу, *бир нерсени* убактылуу пайдаланууга алуу; **дать** *что-л.* **на подержáние** *разг. бир нерсени* убактылуу пайдаланууга берүү.

ПОДЕ'РЖАННЫЙ, -ая, -ое пайдаланылган, көөнөргөн, бир аз урунулган.

ПОДЕРЖА'ТЬ *сов. кого-что* бир аз кармай туруу, бир аз... коюу, бир аз... туруу, кармоо, кармап туруу; **подержáть кни́гу** китепти кармай туруу; **подержáть дверь откры́той** эшикти бир аз ачып коюу, эшикти бир аз ачып туруу.

ПОДЕРЖА'ТЬСЯ *сов.* 1. *за кого-что* кармап илиниа туруу, кармап туруу (*өзүнө таканчык кылып*); 2. *перен. разг.* (*выдержать, вынести*) чыдоо, туруштук берүү.

ПОДЁРНУТЬ *сов. что чем* жука каптоо; **рекý подёрнуло льдом** өзөндү жука муз каптады.

ПОДЁРНУТЬСЯ *сов. чем* жука капталуу; **рекá подёрнулась льдом** өзөн муз жука менен капталды.

ПО-ДЕ'ТСКИ *нареч.* баладай, балача.

ПОДЕШЕВЕ'ТЬ *сов.* арзандоо.

ПОДЖА'РИВАТЬ *несов. см.* **поджáрить.**

ПОДЖА'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **поджáриться;** 2. *страд. к* **поджáривать.**

ПОДЖА'РИСТЫЙ, -ая, -ое кызарып бышкан.

ПОДЖА'РИТЬ *сов. что* кууруу (*мис. этти*).

ПОДЖА'РИТЬСЯ *сов.* куурулуу (*мис. эт*).

ПОДЖА'РЫЙ, -ая, -ое *разг.* ичи кабырыңкы (*мис. тайган*); жароо (*мис. ат*).

ПОДЖА'ТЬ *сов. что* кысуу, кыпчуу, кымтуу, тиштөө; **поджáть гýбы** ээрдин кымтуу; **собáка поджáла хвост** ит куйругун кыпчыды.

ПОДЖЕЛУ'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое *анат.* карын астындагы; **поджелýдочная железá** карын астындагы без.

ПОДЖЕ'ЧЬ *сов. что* 1. (*зажечь*) жагуу, тутандыруу, тамызуу; **поджéчь дровá** отунду жагуу; 2. (*вызвать пожар*) өрттөө, күйдүрүү; **поджéчь дом** үйдү өрттөө; 3. *прост.* бир аз кароолонтуу; **поджéчь пирожки́** самсаны кароолонто быш<u>ы</u>руу.

ПОДЖИВА'ТЬ *несов. см.* **поджи́ть.**

ПОДЖИГА'ТЕЛЬ *м.* 1. өрттөөчү, күйдүрүүчү; 2. *перен.* от жагуучу, тутантуучу, тутандыруучу; **поджигáтели войны́** согуш отун тутандыруучулар.

www.bizdin.kg

ПОДЖИДА'ТЬ *несов. кого-чего, что, разг.* күтүү, күтүп туруу; **поджидáть гóстя** келчү конокту күтүп туруу.

ПОДЖИ'ЛКИ *только мн. разг.* балтыр тарамыш; ◇ **поджилки трясýтся** муундары калчылдайт (*корккондуктан*).

ПОДЖИМА'ТЬ *несов. см.* **поджáть.**

ПОДЖИ'ТЬ *сов. разг.* айыгуу, бир аз айыгуу; **рáна ужé поджилá** жара бир аз айыкты.

ПОДЖО'Г *м.* өрттөө, күйдүрүү.

ПОДЗАГОЛО'ВОК *м.* кошумча сөз башы.

ПОДЗАДО'РИВАТЬ *несов. см.* **подзадóрить.**

ПОДЗАДО'РИТЬ *сов. кого, разг.* көкүтүү, кызыктыруу.

ПОДЗАТЫ'ЛЬНИК *м. разг.* шилиге коюп жиберүү, кежигеге тартып жиберүү; **дать подзатыльник** кежигеге коюп жиберүү.

ПОДЗАЩИ'ТНАЯ *женск. р. к* **подзащи́тный.**

ПОДЗАЩИ'ТНЫЙ *м. юр.* адвокатка ишин тапшырган соттуу адам, адвокат жактоого алган соттуу адам.

ПОДЗЕМЕ'ЛЬЕ *ср.* үңкүр (*жер астындагы табигый же жасалма көңдөй*).

ПОДЗЕ'МНЫЙ, -ая, -ое жер астындагы, жер астында болгон; **подзéмные рабóты** жер астындагы жумуштар.

ПОДЗЕРКА'ЛЬНИК *м.* күзгү коюлуучу үстөлчө же текче.

ПОДЗО'Л *м. с.-х.* подзол (*түшүмдү аз берүүчү арык жердин бир түрү*).

ПОДЗО'ЛИСТЫЙ, -ая, -ое **подзол**-*го т.*

ПОДЗО'Р *м.* 1. *обл.* бир нерсенин астынан түшүргөн буйүрмө, жээк, кыюу; 2. *архит.* оймолуу курбу (*үйдүн чатырынын оймолуу курбусу*).

ПОДЗО'РНЫЙ, -ая, -ое: **подзóрная трубá** дүрбү.

ПОДЗУДИ'ТЬ *сов. см.* **подзýживать.**

ПОДЗУ'ЖИВАТЬ *несов. кого, разг.* көкүтүү, азгыруу.

ПОДЗЫВА'ТЬ *несов. см.* **подозвáть.**

ПОДИ' *разг.* 1. *повел. накл. от* **пойти́** кел, кет, бар; **поди́ ко мне** мага келчи; **поди́ сюдá** кел мында, мында кел; **поди́ в магази́н** магазинге бар; **поди́ прочь!** бар ары!; 2. *вводн. сл.* (*вероятно, пожалуй*) балким, окшойт, шекилдүү, ыктымал; **ты, поди́, всю рабóту ужé сдéлал?** сен, балким, бардык жумушту бүтүрүп койгонсуң го?; ◇ **да поди́ ты** жогол нары; **а вот, поди́ же** мына көрбөйсүңбү.

ПОДИВИ'ТЬСЯ *сов. кому-чему, на кого-что, разг.* таң калуу, айран калуу, таңдануу.

ПО́ДИРА'ТЬ *несов.*: **мóроз по кóже подирáет** *разг.* бүткөн бой дүркүрөйт (*от ужаса, страха*); чыйрыккандан бүткөн бой калтырайт (*от холода*).

ПОДКА'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **подколóть.**

ПОДКА'ПЫВАТЬ *несов. см.* **подкопáть.**

ПОДКА'ПЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подкопáться;** 2. *страд. к* **подкáпывать.**

ПОДКАРАУ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **подкараýлить.**

ПОДКАРАУ'ЛИТЬ *сов. кого-что, разг.* аңдуу, аңдып жатып кармап алуу.

ПОДКА'РМЛИВАТЬ *несов. см.* **подкорми́ть.**

ПОДКА'РМЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подкорми́ться;** 2. *страд. к* **подкáрмливать.**

ПОДКАТИ'ТЬ *сов.* 1. *что* тоголотуп баруу; **подкати́ть бóчку к маши́не** бочканы машинанын жанына тоголотуп баруу; 2. *разг.* (*быстро подъехать*) тез келүү; **к дóму подкати́ла маши́на** үйдүн жанына машина зыр деп келип токтоду; ◇ **к гóрлу подкати́ло** *безл. разг.* өрөпкүп кетүү, буулугуп кетүү (*мис. ыйлагысы келгенде*).

ПОДКАТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*приблизиться катясь*) тоголонуп келүү (*бир нерсенин жанына*); **ко мне подкати́лся мяч** менин жаныма топ тоголонуп келди; 2. (*подо что-л.*) тоголонуп кирип кетүү (*бир нерсенин астына*); **клубóк подкати́лся под кровáть** түрмөк тоголонуп керебеттин астына кирип кетти.

ПОДКА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **подкати́ть.**

ПОДКА'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подкати́ться;** 2. *страд. к* **подкáтывать.**

ПОДКАЧА'ТЬ *сов.* 1. *что, чего* (*насосом*) насос менен кошумча кылып куюу, дагы бир аз куюу, жел толтуруу; 2. *перен. разг.* (*обмануть, подвести*) ишке жарабай калуу, алдырып салуу; **он не подкачáет** ал алдырбайт (*колунан келет*); **я на тебя́ надéялся, а ты подкачáл** сага ишенсем, сен ишке жарабай калдың.

ПОДКА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **подкачáть.**

ПОДКА'ШИВАТЬ *несов. см.* **подкоси́ть.**

ПОДКА'ШИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подкоси́ться;** 2. *страд. к* **подкáшивать.**

ПОДКИДНО'Й, -áя, -óе: **подкидны́е дуракú** *карта оюнунун бир түрү.*

ПОДКИ'ДЫВАТЬ *несов. см.* **подки́нуть.**

ПОДКИ'ДЫШ *м.* таштанды бала.

ПОДКИ'НУТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*вверх*) жогору карай ыргытуу, көкөлөтө ыргытуу (*мис. топту*); 2. *что* (*прибавить*) үстөө, демөө, кошумчалоо, кошуу, кошуп коюу; **подки́нуть в пéчку дров** мешке отундан дагы таштап жагып коюу, 3. *кого-что* (*подложить тайком*) жашырын таштап кетүү, көрсөтпөй таштап кетүү (*мис. баланы же тоголок катты*); 4. *безл. кого-что* (*встряхнуть*) силкилдетүү, катуу силкүү (*мис. араба*).

ПОДКЛА'ДКА *ж.* 1. (*у одежды*) ич, астар (*кийимдин*); 2. *тех.* (*предмет для опоры*) астына коюлуучу тээк; **рéльсовая подклáдка** рельсанын астына коюлуучу темир тээк; 3. *перен.* (*подоплёка*) чыныгы сыр, чыныгы себеп, жашырын негиз; **а каковá подклáдка их взаимоотношéний?** алардын өз ара мамилесинин чыныгы себеби эмнеде?

ПОДКЛАДНО'Й, -áя, -óе: **подкладнóе сýдно** (*для больных*) оору киши заара кылуучу идиш.

ПОДКЛА'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое астардык, ичтик; **подклáдочный материáл** астардык кездеме.

ПОДКЛА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **подложи́ть.**

ПОДКЛА'СС *м. биол.* подкласс (*айбандарды жана өсүмдүктөрдү класска бөлүштүргөндө айтылат; мис. айбандар — класс, үй айбандары — подкласс*).

ПОДКЛЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **подклéить.**

ПОДКЛЕ'ИТЬ *сов. что* желимдеп жабыштыруу, жабыштыруу; **подклéить разóрванную страни́цу в кни́ге** китептеги айрылган бетти жабыштыруу.

ПОДКЛЕ'ЙКА *ж.* 1. (*действие*) жабыштыруу; 2. (*то, что подклеено*) жабыштырылып коюлган нерсе.

ПОДКЛЕ'ТЬ *ж.* подклеть (*үйдүн астындагы турак үй же бир нерсе сакталуучу үй*).

ПОДКЛЮЧА'ТЬ *несов. см.* **подключи́ть.**

ПОДКЛЮЧИ'ТЬ *сов. что, тех.* кошуп байланыштыруу (*мис. электр тогун*).

ПОДКЛЮЧИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *анат.* акыректин астындагы; **подключи́чная вéна** акыректин астындагы вена (көк тамыр).

ПОДКО'ВА *ж.* така (*аттын такасы*).

ПОДКО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **подковáть;** 2. *прил. перен.* билимдүү, такшалган, тажрыйбалуу.

ПОДКОВА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* такалоо, така уруу, така кагуу; 2. *кого, перен. разг.* билим берүү, чыңдоо, такшалтуу.

ПОДКОВА'ТЬСЯ *сов. разг.* билим алуу, чыңдалуу, такшалуу.

ПОДКО'ВНЫЙ, -ая, -ое **подкова**-*га т.*; такалык; **подкóвное желéзо** такалык темир; **подкóвные гвóзди** така мыгы.

ПОДКОВООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое ат такага окшош, така сыяктуу, така түрүндөгү; **подковообрáзный магни́т** така сыяктуу магнит.

ПОДКО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **подковáть.**

ПОДКО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подковáться;** 2. *страд. к* **подкóвывать.**

www.bizdin.kg

ПОДКОВЫРНУ'ТЬ *сов. разг.* **1.** *что* чукуу, тырмап чукуу; **2.** *кого, перен.* (*уязвить*) чукуп жинине тийүү, сүйлөп бирөөнү чымчып өтүү.

ПОДКО'ЖНЫЙ, -ая, -ое *анат.* **1.** тери астындагы; **подко́жный слой жи́ра** тери астындагы май катмары; **2.** теринин астына жиберилүүчү; **подко́жное впры́скивание** суюк дарыны теринин астына жиберүү.

ПОДКОЛЕ'ННЫЙ, -ая, -ое *анат.* тизе астындагы, тизеден ылдыйкы; **подколе́нные мы́шцы** тизенин астындагы булчуңдар, тизеден ылдыйкы булчуңдар.

ПОДКОЛО'ДНЫЙ, -ая, -ое: **змей подколо́дная** *фольк., бран.* коңулдагы кара жылан.

ПОДКОЛО'ТЬ *сов. что* сайып коюу, төөнөп коюу.

ПОДКОМИ'ССИЯ *ж.* подкомиссия (*негизги комиссиядан бөлүнүп, бир кичинекей чөйрөдөгү маселени тейлеп турган комиссия*).

ПОДКОНТРО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое бирөөнүн контролундагы, контролунун астындагы.

ПОДКО'П *м.* **1.** (*действие*) астын казуу; **2.** (*ход под землёй*) жердин астынан казылган жол; **3.** *воен.* подкоп (*качуу үчүн, кол салуу үчүн же дары коюп жаруу үчүн жер астында жасалган тешик*); **4.** *перен. разг.* (*интрига*) тымызын арамзалык.

ПОДКОПА'ТЬ *сов. что* астын казуу.

ПОДКОПА'ТЬСЯ *сов. под кого-что* **1.** (*разрыть под чем-л.*) казып баруу, тешип баруу (*мис. чычкан*); **2.** *перен. разг.* жамандык издөө, бирөөгө ор казуу; **под него́ не подкопа́ешься, он рабо́тает хорошо́** андан айып таба албайсың, ал жакшы иштейт.

ПОДКО'РМ *м.* **1.** (*действие*) жем берүү, кошумча тоюттандыруу; **2.** (*добавочный корм для скота*) кошумча жем, кошумча тоют; **улу́чшить подко́рм** кошумча жемди жакшыртуу, кошумча жемдин сапатын жакшыртуу; **3.** *с.-х.* (*удобрение*) кошумча жер семирткич.

ПОДКОРМИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого* (*улучшить питание, корм*) кошумча жем (тоют, тамак) берип ирдентүү; **2.** *что, с.-х.* (*удобрением*) жерди кошумча жер семирткич менен семиртүү.

ПОДКОРМИ'ТЬСЯ *сов. разг.* кошумча тоют (жем, тамак) жеп ирденүү, оңолуу.

ПОДКО'РМКА *ж. см.* **подко́рм**.

ПОДКО'С *м. тех.* таканчык (*ар түрдүү курулуштарда жасалган таканчык, тирөөч*).

ПОДКОСИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*подрезать косой*) чалгы менен чаап алуу; **2.** *кого, перен.* (*свалить с ног*) узунунан салуу, боо түшүрүү; **пу́ля подкоси́ла его́** аны ок узунунан салды; **3.** *кого, перен.* (*лишить бодрости*) мажүрөө кылуу, араңжан кылуу, алсыратуу; **неприя́тное изве́стие подкоси́ло его́** жаман кабар аны алсыратып кетти.

ПОДКОСИ'ТЬСЯ *сов.*: **от стра́ха у меня́ но́ги подкоси́лись** корккондуктан бутум шалдая түштү.

ПОДКО'ШЕННЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **подкоси́ть; он упа́л как подко́шенный** ал чалгы менен чапкандай жыгылды.

ПОДКРА'ДЫВАТЬСЯ *несов. см.* **подкра́сться**.

ПОДКРА'СИТЬ *сов. что* (*слегка*) бир аз боёо, боёнкуроо; түс берүү.

ПОДКРА'СИТЬСЯ *сов. разг.* бир аз боёнуу (*мис. эринди*).

ПОДКРА'СКА *ж.* бир аз боёо.

ПОДКРА'СТЬСЯ *сов.* **1.** (*тихонько подойти*) өңүү, өңүп келүү (баруу), уурданып билинбей келүү (баруу), билинбей аңдып келүү (баруу); **2.** *перен.* (*неожиданно наступить*) билинбей келүү; **зима́ подкра́лась** кыш билинбей келип калды.

ПОДКРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **подкра́сить**.

ПОДКРА'ШИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **подкра́ситься**; **2.** *страд. к* **подкра́шивать**.

ПОДКРЕПИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*закрепить получше, дополнительно*) таяп бекемдөө; **подкрепи́ть забо́р подпо́рками** тирөөчтөр менен дубалды таяп бекемдөө; **2.** *кого, перен* бир аз күч киргизүү, бир аз кубат киргизүү; **3.** *что, перен.* (*для убедительности*) чындоо, бекитүү, кубаттоо; **подкрепи́ть своё реше́ние де́лом** өзүнүн чечимин иш менен бекемдеп көрсөтүү.

ПОДКРЕПИ'ТЬСЯ *сов. разг.* ичип-жеп күч алуу, тамактанып күчүнө келүү, тамактанып алуу; **подкрепи́ться пе́ред доро́гой** жолго чыгар алдында тамактануу.

ПОДКРЕПЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) кубат берүү, күч берүү, көмөк берүү; **2.** *воен.* кошумча күч, көмөк, жардам; **отпра́вить подкрепле́ния на фронт** фронтко кошумча күч жиберүү.

ПОДКРЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **подкрепи́ть**.

ПОДКРЕПЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **подкрепи́ться**; **2.** *страд. к* **подкрепля́ть**.

ПОДКРУТИ'ТЬ *сов. что* бир аз буроо, буроо, бурап бекитүү; **подкрути́ть га́йку** гайканы бурап бекитүү.

ПОДКРУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **подкрути́ть**.

ПОДКУЗЬМИ'ТЬ *сов. кого, прост.* оңойсуз абалда калтыруу, аңдып туруп ыңгайсыз абалга алып келүү, алдап акмак кылып кетүү.

ПОДКУЛА'ЧНИК *м. уст.* кулактын жан жөкөрү, кулактардын куйругу.

ПО'ДКУП *м.* сатып алуу (*дегенин иштетүү үчүн пара берип сатып алуу*).

ПОДКУПА'ТЬ *несов. см.* **подкупи́ть**.

ПОДКУПИ'ТЬ *сов. кого* **1.** (*деньгами, подарками*) сатып алуу (*пара жегизип*); **2.** *перен.* (*расположить в свою пользу*) көзгө жылуу көрүнүү, өзүнө тартуу; **его́ обраще́ние подкупи́ло всех** анын мамилеси бардыгын өзүнө тартты.

ПОДКУПНО'Й, -а́я, -о́е *разг.* акчага, парага оңой сатылуучу (*киши*).

ПОДКУ'РИВАТЬ *несов. см.* **подкури́ть**.

ПОДКУРИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого* (*выгнать обкуриванием*) ыштап жоготуу, түтүн менен кууп чыгуу, ыштап кууп чыгуу; **подкури́ть пчёл** аарыны түтүн менен ыштап айдап чыгуу; **2.** *что* (*обработать мех*) ыштоо (*мехке башка өң берүү максатында ыштоо*).

ПОДЛА'ДИТЬ *сов. что* **1.** *обл.* (*приладить*) тууралоо, ылайыктоо, эптештирүү; **2.** *разг.* (*приноровить*) тууралоо, -га карап; **подла́живай свой шаг к моему́** менин бутума карап, бутуңду алып бас.

ПОДЛА'ДИТЬСЯ *сов. разг.* **1.** *к чему* (*приспособиться*) тууралануу, ылайыктануу; **2.** *к кому* (*к чьим-л. вкусам*) жагынуу, бирөөнүн оюн таап иш кылуу (*жагынуу үчүн*).

ПОДЛА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **подла́дить**.

ПОДЛА'ЖИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **подла́диться**; **2.** *страд. к* **подла́живать**.

ПОДЛАКИРОВА'ТЬ *сов. что* лак менен бир аз боёо.

ПОДЛАКИРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **подлакирова́ть**.

ПОДЛА'МЫВАТЬ *несов. см.* **подломи́ть**.

ПОДЛА'МЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **подломи́ться**; **2.** *страд. к* **подла́мывать**.

ПОДЛА'СТИТЬСЯ *сов. к кому, разг.* жагынып, коюн-колтукка кирип алуу; жагынып, коюн-колтукка кирүү.

ПОДЛАТА'ТЬ *сов. что, разг.* жамаачылоо, жамак салуу, жамаачы салуу.

ПОДЛА'ЩИВАТЬСЯ *несов. см.* **подла́ститься**.

ПО'ДЛЕ *предлог с род. п.* жанында, жанаша; **стол стои́т по́дле окна́** стол терезенин жанында турат; **я ся́ду по́дле вас** мен сиздин жаныңызга отурайын, мен сизге жанаша отурайын; **он живёт по́дле меня́** ал менин жанымда турат.

ПОДЛЕЖА'ТЬ *несов. чему, офиц.* тийиштүү болуу, тийиш, -га болуу; **не подлежи́т оглаше́нию** жарыялоого болбойт; **э́то не подлежи́т сомне́нию** буга шек кылууга болбойт.

ПОДЛЕЖА'ЩЕЕ *ср. грам.* ээ (*сүйлөмдүн ээси*).

ПОДЛЕЗА'ТЬ *несов. см.* **подле́зть**.

ПОДЛЕ'ЗТЬ *сов. подо что* өрмөлөп (сойлоп) бир нерсенин астына кирүү.

www.bizdin.kg

ПОДЛЕ'СОК *м.* майда токой, майда жыгачтар (*узун жыгачтардын ичиндеги бадал, майда жыгачтар*).

ПОДЛЕТА'ТЬ *несов. см.* **подлете́ть.**

ПОДЛЕТЕ'ТЬ *сов.* 1. (*прилететь*) жанына учуп келүү; 2. *перен. разг.* (*подбежать*) чуркап, зымырап жанына келүү (баруу).

ПОДЛЕ'Ц *м. бран.* арамза, митаам, шерменде.

ПОДЛЕ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **подлечи́ть.**

ПОДЛЕ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подлечи́ться;** 2. *страд. к* **подле́чивать.**

ПОДЛЕЧИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* бир аз дарылоо, дарылап бир аз айыктыруу.

ПОДЛЕЧИ'ТЬСЯ *сов. разг.* бир аз дарылануу, дарыланып бир аз айыгуу.

ПОДЛИВА'ТЬ *несов. см.* **подли́ть.**

ПОДЛИ'ВКА *ж.* чык (*тамакка кошуп ичме суюктук*); **мя́со с подли́вкой** чыктуу эт.

ПОДЛИ'ЗА *м. и ж. разг.* жасакер, кошоматчы, көшөкөр.

ПОДЛИЗА'ТЬ *сов. что* жалоо, тили менен жалоо.

ПОДЛИЗА'ТЬСЯ *сов. к кому, разг. пренебр.* жасакерденип (көшөкөрлөнүп), кошомат кылып жагынуу.

ПОДЛИ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **подлиза́ть.**

ПОДЛИ'ЗЫВАТЬСЯ *несов. см.* **подлиза́ться.**

ПО'ДЛИННИК *м.* 1. (*оригинал, не копия*) оригинал, асыл нуска, нак өзү; 2. *лит.* нак өзү, дал өзү, чыгарманын өзү (*көчүрмөсү эмес*); **изуча́ть произведе́ния кла́ссиков маркси́зма-лени́низма в по́длиннике** марксизм-ленинизм классиктеринин чыгармаларынын дал өзүн үйрөнүү (окуу).

ПО'ДЛИННО *нареч.* чыныгы, чын, анык; **он по́длинно наро́дный поэ́т** ал чыныгы элдик акын.

ПО'ДЛИННОСТЬ *ж.* 1. так өзү болгондук, асыл нускасы болгондук (*көчүрмөсү эместик*); 2. чыныгылык, аныктык; **заве́рить по́длинность по́дписи** коюлган колдун аныктыгын ырастоо (күбөлөндүрүү).

ПО'ДЛИННЫЙ, -ая, -ое 1. (*являющийся оригиналом*) асыл нускасы, нак өзү; **по́длинная по́дпись** коюлган колдун нак өзү; **по́длинное письмо́ Пу́шкина** Пушкиндин жазган катынын нак өзү; **с по́длинным ве́рно** *офиц.* туура көчүрүлдү, документтин өзү менен туура (*көчүрүлгөн документтердин туура көчүрүлгөндүгү жөнүндө аяк жагына жазылуучу белги*); 2. (*истинный*) чыныгы, анык, чын, нак өзү; **э́то по́длинная пра́вда** бул чындыктын нак өзү.

ПОДЛИ'ТЬ *сов.* 1. *что, чего* (*подо что-л.*) бир нерсенин астына төгүү; 2. *чего* (*подбавить*) кошумчалап куюу, куя түшүү, үстүнө дагы куюп берүү; **подли́ть ещё су́пу** сорподон дагы куя түшүү (кошумчалап куюп берүү); ◇ **подли́ть ма́сла в ого́нь** *разг.* отко (чыракка) май тамызуу; көкүтүп жиберүү, кайраштыруу.

ПО'ДЛИЧАТЬ *несов. разг.* эки жүздүүлүк кылуу, митаамдык кылуу.

ПО'ДЛО *нареч.* жүзү каралык менен, кара санатайлык менен.

ПОДЛО'Г *м.* окшотуп жасоо (*жаман ниет менен*); **подло́г докуме́нтов** документтерди ондоп коюу (*жаман ниет менен*).

ПОДЛО'ЖЕЧНЫЙ, -ая, -ое *анат.*: **подло́жечные бо́ли** төштүн айбалкасынын ооруганы.

ПОДЛОЖИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*подо что-л.*) астына коюу, төшөө, астына жаздоо; 2. *что, чего* (*приложить, добавить*) кошумчалоо, кошуу, кошуп коюу, сала түшүү, кошо түшүү; **подложи́ть докуме́нт к де́лу** документти делого кошуп коюу; **подложи́ть карто́шки в суп** сорпого картөшкөдөн сала түшүү; 3. *что* (*положить тайком*) көрсөтпөй салып коюу, уурданып билгизбей кошуп коюу; ◇ **подложи́ть свинью́** *кому-л. разг.* тымызын кырсык, каргаша кылуу; кастык менен тымызын жамандык кылуу.

ПОДЛО'ЖНОСТЬ *ж.* жасалмалуулук, жалгандык, чыныгы эместик; **установи́ть подло́жность докуме́нта** документтин жасалма, жалган экендигин аныктоо.

ПОДЛО'ЖНЫЙ, -ая, -ое жасалма, жалган, чыныгы эмес; **подло́жный докуме́нт** жасалма документ.

ПОДЛОКО'ТНИК *м.* такооч, чыканак такооч (*креслодо отурганда чыканакты такап отуруучу жери*).

ПОДЛОМИ'ТЬ *сов. что* сындырып коюу, асты жагынан сындырып коюу; **подломи́ть сук** бутакты сындырып коюу.

ПОДЛОМИ'ТЬСЯ *сов.* астынан сынуу, сынуу; **лёд подломи́лся под нога́ми** бут баскан жердеги муз сынып кетти.

ПО'ДЛОСТЬ *ж.* эки жүздүүлүк, митаамдык, кара санатайлык, шерменделик, жүзү каралык; **сде́лать по́длость** шермenделик кылуу, эки жүздүүлүк (митаамдык) кылып кетүү.

ПОДЛУ'ННЫЙ, -ая, -ое *уст.* жердеги, жер жүзүндөгү; **подлу́нный мир** жарык дүйнө, жер жүзү.

ПО'ДЛЫЙ, -ая, -ое эки жүздүү, митаам, кара санатай, шерменде, жүзү кара; **по́длый посту́пок** шермендечилик кылык.

ПОДМА'ЗАТЬ *сов.* 1. *что* сыйпоо, кичине май сыйпоо (*немного помазать*); шыбоо, шыбактап коюу, шыбап бүтөө (*подправить, замазать*); майлоо (*произвести смазку чего-л.*); **подма́зать колёса** дөңгөлөктү майлоо; **подма́зать сковороду́** табаны бир аз майлоо; **подма́зать пе́чку** мешти шыбап коюу; 2. *кого, перен. разг.* (*дать взятку*) пара берип кекиртегин майлоо, пара берүү.

ПОДМА'ЗАТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*подкраситься*) майлануу, упа-эндик сүртүнүү; 2. *к кому* (*подольститься*) жагынуу.

ПОДМА'ЗКА *ж.* майлоо; **подма́зка колёс** дөңгөлөктөрдү майлоо.

ПОДМА'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **подма́зать.**

ПОДМА'ЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подма́заться;** 2. *страд. к* **подма́зывать.**

ПОДМАЛЕВА'ТЬ *сов. что, разг.* бир аз боёо, боёцкуроо, түс берүү.

ПОДМАЛЁВЫВАТЬ *несов. см.* **подмалева́ть.**

ПОДМАНДА'ТНЫЙ, -ая, -ое *полит.* мандат менен башкарылуучу (*эл аралык уюмдун мандаты боюнча ири империалисттик мамлекеттерге көз каранды болуп, баш ийип турган өлкө же территория жөнүндө*); **подманда́тные стра́ны** мандат менен башкарылуучу өлкөлөр.

ПОДМА'НИВАТЬ *несов. см.* **подмани́ть.**

ПОДМАНИ'ТЬ *сов. кого* ымдап (жаңдап, ирмеп) чакыруу, кызыктырып чакыруу.

ПОДМА'СЛИВАТЬ *несов. см.* **подма́слить.**

ПОДМА'СЛИТЬ *сов. что* астын майлоо, астына май сыйпоо, май шыбоо, майдан кошо түшүү, бир аз май салуу; **подма́слить ка́шу** боткого май сала түшүү.

ПОДМАСТЕ'РЬЕ *м. уст.* подмастерье (*мастердин жардамчысы*).

ПОДМА'ХИВАТЬ *несов. см.* **подмахну́ть.**

ПОДМАХНУ'ТЬ *сов. что, разг.* (*подписать наспех*) кол коё салуу (*окубастан эле же ары-бери окуп эле кол коё салуу*).

ПОДМА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **подмочи́ть.**

ПОДМА'ЩИВАТЬ *несов. см.* **подмости́ть.**

ПОДМЕ'Н *м. см.* **подме́на.**

ПОДМЕ'НА *ж.* алмаштырып коюу (*алдоо максаты менен же билбей, кокусунан*).

ПОДМЕ'НИВАТЬ *несов. см.* **подмени́ть.**

ПОДМЕНИ'ТЬ *сов. кого-что* алмаштыруу (*билбестиктен же атайы*).

ПОДМЕНЯ'ТЬ *несов. см.* **подмени́ть.**

ПОДМЕРЗА'ТЬ *несов. см.* **подмёрзнуть.**

ПОДМЁРЗНУТЬ *сов.* 1. (*покрыться тонким льдом*) бир аз тоңуу, муз туруу; 2. (*помёрзнуть*) үшүп кетип бир аз бузулуу, үшүк чалуу; **виногра́д подмёрз** жүзүмдү үшүк чалып кетти.

ПОДМЕСИ'ТЬ *сов. что, чего* кошуп жууруу; **подмеси́ть муки́ в те́сто** камырга ун кошуп жууруу.

www.bizdin.kg

ПОДМЕСТИ' *сов. что* шыпыруу, шыпырып тазалоо; **подмести́ пол** полду шыпыруу.

ПОДМЕТА'ЛЬЩИК *м.* шыпыруучу киши.

ПОДМЕТА'ЛЬЩИЦА *женск. р. к* **подмета́льщик.**

ПОДМЕТА'ТЬ I *несов. см.* **подмести́.**

ПОДМЕТА'ТЬ II *сов. что (приметать)* көктөө; **подмета́ть подкла́дку** тыш кийимдин ичин көктөө, астарды көктөө.

ПОДМЕ'ТИТЬ *сов. кого-что* байкоо, байкап билүү, байкап калуу, билип коюу; **подме́тить** *чьи-л.* **недоста́тки** *бирөөнүн* кемчиликтерин байкап калуу.

ПОДМЁТКА *ж.* таш таман; **поста́вить но́вые подмётки** жаңы таш таман салуу; ◇ **он тебе́ в подмётки не годи́тся** *разг.* ал сенин бучкагыңа теңелбейт.

ПОДМЁТНЫЙ, -ая, -ое: **подмётное письмо́** *уст.* билдирбей таштап кеткен кат; тоголок кат.

ПОДМЁТОЧНЫЙ, -ая, -ое **подмётка**-*га т.*; тамандык.

ПОДМЁТЫВАТЬ *несов. см.* **подмета́ть** II.

ПОДМЕЧА'ТЬ *несов. см.* **подме́тить.**

ПОДМЕША'ТЬ *сов. что, чего* кошуп аралаштыруу, аралаштыруу.

ПОДМЕ'ШИВАТЬ I *несов. см.* **подмеси́ть.**

ПОДМЕ'ШИВАТЬ II *несов. см.* **подмеша́ть.**

ПОДМИ'ГИВАТЬ *несов. см.* **подмигну́ть.**

ПОДМИГНУ'ТЬ *сов. кому* көз ымдап коюу, көз кысып коюу.

ПОДМИНА'ТЬ *несов. см.* **подмя́ть.**

ПОДМО'ГА *ж. разг.* жардам, көмөк, кол кабыш; **идти́ на подмо́гу** жардамга баруу.

ПОДМОКА'ТЬ *несов. см.* **подмо́кнуть.**

ПОДМО'КНУТЬ *сов.* астынан бир аз суу өтүү (болуу), бир аз суу болуу.

ПОДМОРА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **подморо́зить.**

ПОДМОРО'ЗИТЬ *сов.* 1. *что (дать подмерзнуть)* тоңдуруу, бир аз үшүтүп коюу, үшүтүп жиберүү; 2. *безл.* суук болуу; **сего́дня у́тром подморо́зило** бүгүн эртең менен суук болду.

ПОДМОСКО'ВНЫЙ, -ая, -ое Москванын астындагы, Москванын жанындагы; **подмоско́вная да́ча** Москванын астындагы дача, Москванын жанындагы дача.

ПОДМОСТИ'ТЬ *сов. что, разг.* таш төшөп (*көчөнү, жолду*) оңдоо, кеңитүү.

ПОДМО'СТКИ *только мн.* 1. (*помост*) тактайдан жасаган секиче аянт; 2. *перен.* (*сцена*) подмостки, сахна аянты; **театра́льные подмо́стки** театрдын сахна аянты.

ПОДМО'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **подмочи́ть;** 2. *прил. перен.* булганып калган; **челове́к с подмо́ченной репута́цией** *разг.* жаманатты болгон адам.

ПОДМОЧИ'ТЬ *сов. что* бир аз суу кылуу; бир аз нымдоо, бир аз чылоо.

ПОДМЫВА'ТЬ *несов. см.* **подмы́ть;** ◇ **меня́ так и подмыва́ло сказа́ть об э́том** *разг.* муну айтып жиберейин деп араң эле калдым.

ПОДМЫВА'ТЬСЯ *несов. см.* **подмы́ться.**

ПОДМЫ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* ар кайсы жерин жууп коюу (*мис. баланын чурайын, колтугун*); **подмы́ть ребёнка** баланын ар кайсы жерин жууп коюу; 2. *что, разг.* (*наскоро вымыть*) жууп чыгуу; **подмы́ть пол** полду жууй салуу; 3. *что* (*размыть снизу*) астынан жеп кетүү, суу жеп кетүү; **тече́ние си́льно подмы́ло бе́рег** суунун агыны жээкти жеп кетти.

ПОДМЫ'ТЬСЯ *сов.* өзүнүн ар кайсы жерин жууш.

ПОДМЫ'ШЕЧНЫЙ, -ая, -ое *анат.* колтук астындагы.

ПОД МЫ'ШКАМИ колтукта, колтуктун астында; **пла́тье порвало́сь под мы́шками** көйнөктүн колтугу айрылды.

ПОДМЫ'ШКИ *мн.* колтук.

ПОД МЫ'ШКОЙ *см.* **под мы́шками.**

ПОДМЯ'ТЬ *сов. кого-что* жыгып үстүнөн басуу, тебелөө, басып калуу; **медве́дь подмя́л охо́тника** аюу мергенчини жыгып басып калды.

ПОДНАДЗО'РНЫЙ, -ая, -ое *офиц.* надзор астындагы, бийликтин көзөмөлдөөсү астындагы.

ПОДНАЖА'ТЬ *сов. на кого-что, разг.* кысмактоо, түртмөктөө, түртмөккө алуу.

ПОДНАЖИМА'ТЬ *несов. см.* **поднажа́ть.**

ПОДНАЧА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое начальниктин кол алдындагы; **поднача́льный челове́к** начальниктин кол алдындагы адам.

ПОДНЕБЕ'СЬЕ *ср. поэт.* асман, көк; **орёл взлетёл в поднебе́сье** бүркүт асманга учуп чыкты.

ПОДНЕВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. *уст.* (*зависимый*) эрксиз, өзүнө өзү ээ эмес, көз каранды; **поднево́льный челове́к** көз каранды адам; 2. (*принудительный*) эрксиз, ыктыярсыз (*мис. эмгек*).

ПОДНЕСТИ' *сов.* 1. *кого-что* (*приблизить*) ташуу, жеткирүү, алып баруу, жакын алып баруу; **поднести́ ребёнка к окну́** баланы терезеге жакын алып баруу; 2. *что кому* (*угостить*) сунуу (*мис. конокко чай сунуу*); 3. *что кому* (*подарить*) тартуу кылып берүү, сый кылып берүү.

ПОДНИМА'ТЬ *несов. см.* **подня́ть.**

ПОДНИМА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подня́ться;** 2. *страд. к* **поднима́ть.**

ПОДНОВИ'ТЬ *сов. что* жаңылоо, жаңы сыяктуу кылуу; **поднови́ть ста́рое пла́тье** эски көйнөктү жаңылоо, жаңы сыяктуу кылуу.

ПОДНОВИ'ТЬСЯ *сов. разг.* жаңылануу, жаңы сыяктуу болуу.

ПОДНОВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **поднови́ть.**

ПОДНОВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **поднови́ться;** 2. *страд. к* **подновля́ть.**

ПОДНОГО'ТНАЯ *ж.*: **я зна́ю всю его́ подного́тную** *разг.* мен аны ийнесинен жибине чейин билемин.

ПОДНО'ЖИЕ *ср.* 1. (*горы́*) этеги (*тоонун*); 2. (*пьедестал*) *бир нерсенин* төмөн жагы, түп жагы.

ПОДНО'ЖКА *ж.* 1. (*висячая ступенька*) тепкич, баскыч; **подно́жка авто́буса** автобустун тепкичи; 2. *разг.* (*удар ногой*) бутту тосо коюу (*жыгуу үчүн*); **дать** *кому-л.* **подно́жку** *бирөөгө* бутун тосо коюу; чалуу (*күрөштө*).

ПОДНО'ЖНЫЙ, -ая, -ое: **подно́жный корм** жайыттагы чөп (от); мал өзү оттоочу от (чөп).

ПОДНО'С I *м.* (*действие*) ташуу, жеткирүү, алып баруу.

ПОДНО'С II *м.* поднос, батыныс; **самова́р стоя́л на подно́се** самовар батыныстын үстүндө турду.

ПОДНОСИ'ТЬ *несов. см.* **поднести́.**

ПОДНО'СКА *ж. см.* **подно́с** I.

ПОДНО'СЧИК *м.* ташып жеткирүүчү.

ПОДНОШЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) сунуу, алып баруу, берүү; 2. (*подарок*) тартуу, сый, сыйлык; **получи́ть подноше́ние** тартуу алуу.

ПОДНЫРНУ'ТЬ *сов.* астына чумкуу (*мис. кайыктын астына*).

ПОДНЯ'ТИЕ *ср.* 1. көтөрүү, жогору (өйдө) көтөрүү; **подня́тие фла́га** желекти жогору көтөрүү; **подня́тие за́навеса** парданы көтөрүү; 2. жогорулоо, көтөрүлүү, өйдөлөө; **подня́тие у́ровня воды́** суунун деңгээлинин жогорулашы; 3. *перен.* (*повышение, увеличение*) жогорулатуу, көбөйтүү, көтөрүү; **подня́тие производи́тельности труда́** эмгек өндүрүмдүүлүгүн жогорулатуу.

ПОДНЯ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*с земли, с полу*) көтөрүү, көтөрүп алуу, алуу; 2. *кого-что* (*перенести наверх*) көтөрүп чыгуу (баруу, жеткирүү); **подня́ть ве́щи на тре́тий эта́ж** буюмдарды үчүнчү этажга көтөрүп чыгуу; 3. *что* (*придать более высокое положение*) көтөрүү, жогору (өйдө) көтөрүү; **подня́ть го́лову** башты көтөрүү; **подня́ть за́навес** парданы көтөрүү; **подня́ть флаг** желекти көтөрүү; 4. *кого-что* (*придать стоячее положение*) тургузуу, көтөрүү; **подня́ть ло́шадь** атты өйдө тургузуу; 5. *что* (*сделать более высоким*) көтөрүү, жогорулатуу; **подня́ть у́ровень воды́** суунун деңгээлин көтөрүү; 6. *что, перен.* (*повысить, увеличить*)

www.bizdin.kg

жогорулатуу, көбөйтүү; **поднять производительность труда** эмгек өндүрүмдүүлүгүн жогорулатуу; **поднять требования** талапты жогорулатуу; 7. *что* (*наладить, улучшить*) жогорулатуу, жакшыртуу, оңоо, күчөтүү, көтөрүү; **поднять дисциплину** тартипти жакшыртуу; **поднять хозяйство** чарбаны көтөрүү; **поднять настроение** көңүлдү көтөрүү; 8. *кого-что, перен.* (*побудить к действию*) умтултуу; **поднять народы на защиту мира** элдерди тынчтыкты сактоого умтултуу; ◇ **поднять восстание** көтөрүлүш чыгаруу; **поднять тревогу** тревога көтөрүү; **поднять шум** чуу көтөрүү; **поднять вопрос** *о чём-л. бир нерсе жөнүндө* маселе коюу (козгоо); **поднять дело** *против кого-л. бирөөгө каршы* иш козгоо (көтөрүү); **поднять целину** дың айдоо; **поднять на высоту** бийиктикке көтөрүү; **поднять глаза** жогору (өйдө) кароо; **поднять голос** үнүн көтөрүү (*өз оюн чечкиндүү түрдө айтуу*); **поднять оружие** колго курал алып каршы чыгуу, колго курал алып согуш баштоо; **поднять паруса** парус көтөрүү; **поднять на смех** *кого-л. бирөөнү* шылдың кылуу.

ПОДНЯ'ТЬСЯ *сов.* 1. көтөрүлүү, жогору чыгуу, көтөрүлүп чыгуу; **подняться по лестнице** тепкич менен жогору чыгуу; **орёл поднялся под облака** бүркүт булутка чейин көтөрүлдү; **занавес поднялся** көшөгө көтөрүлдү; 2. (*встать*) туруу; **он поднялся с места** ал ордунан турду; 3. (*в уровне*) көтөрүлүү, өйдөлөө, жогорулоо; **вода в реке поднялась** өзөндөгү суу көтөрүлдү; **барометр поднялся** барометр көтөрүлдү; 4. *перен.* (*повыситься, увеличиться*) жогорулоо, өйдөлөө, көбөйүү, көтөрүлүү, артуу, күчөө; **производительность труда поднялась** эмгектин өндүрүмдүүлүгү жогорулады; **поднялся интерес** *к чему-л. бир нерсеге* кызыгуу күчөдү; 5. (*наладиться, улучшиться*) оңолуу, көтөрүлүү, жакшыруу, жайылуу; **торговля поднялась** соода жакшырды; **настроение поднялось** көңүл көтөрүлдү; 6. *перен.* (*восстать*) көтөрүлүү; **весь народ поднялся против захватчиков** баскынчыларга каршы бүткүл эл көтөрүлдү; 7. (*о тесте*) ачуу, көбүү, көтөрүлүү; 8. (*возникнуть*) көтөрүлүү, чыгуу, болуу; **поднялся сильный ветер** катуу шамал болду; **на улице поднялся шум** көчөдө чуу чыкты; ◇ **подняться с постели** 1) (*проснуться*) ойгонуп туруу, төшөктөн туруу; 2) (*после болезни*) оорудан айыгып туруу.

ПОДО *предлог см.* **под** II; **подо мной** менин астымда; **подо что** эмненин астына; **подо всем** бардыгынын астында; **подо льдом** муздун астында.

ПОДО- *приставка, «й»дин алдында жана үнсүздөрдүн кээ бир айкалыштарынын алдында «под»дун ордуна колдонулат; мис.* **подойду, подошли.**

ПОДОБА'ТЬ *несов. безл. кому-чему, с неопр.* ылайык келүү, жарашуу; **тебе не подобает говорить это** сенин минтип айтканың ылайык эмес.

ПОДОБА'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **подобать;** 2. *прил.* тиешелүү, ылайыктуу, жагдайга жараша; **подобающее положение** ылайыктуу абал; **подобающим образом** тиешелүү түрдө.

ПОДО'БИЕ *ср.* 1. окшогон, сөрөй, окшомуш болгон нерсе; 2. *мат.* окшоштук, кебетелештик (*геометрияда фигуралардын өлчөмү боюнча окшоштугу*); ◇ **по образу и подобию** *кого-чего-л. бирөөгө же бир нерсеге* окшоп же окшотуп; *бирөөгө же бир нерсеге* окшош болуп же окшош кылып, окшоштуруп.

ПОДО'БЛАЧНЫЙ, -ая, -ое булут астындагы.

ПОДО'БНО *нареч.* окшош, окшогон, сыяктуу, турпаттуу.

ПОДО'БНЫЙ, -ая, -ое 1. (*сходный, похожий*) окшош, сыяктуу, кебетелеш, турпатташ; **происшествие, подобное этому было в прошлом году** ушул сыяктуу окуя былтыр да болду эле; 2. (*такой же, этот же*) сыяктуу, ушундай, ошондой, окшош; **он поступил подобным же образом** ал да дал ошондой кылды; 3. *мат.* окшош; **подобные треугольники** окшош үч бурчтуктар; ◇ **ничего подобного** андай эмес, такыр туура эмес; **и тому подобное (и. т. п.)** жана ушул сыяктуулар (ж. у. с.).

ПОДОБОСТРА'СТИЕ *ср.* бужүңдөө, бөйпөңдөө, кошөкөрлөнүү, жасакерденүү.

ПОДОБОСТРА'СТНОСТЬ *ж. см.* **подобострастие.**

ПОДОБОСТРА'СТНЫЙ, -ая, -ое бужүңдөгөн, бөйпөңдөгөн, жасакерденген.

ПОДОБРА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*поднять, собрать*) жыйнап алуу; **подобрать рассыпанные вещи** чачылган буюмдарды жыйнап алуу; 2. *что* (*составить*) түзүп алуу, түзүү; **он подобрал себе хорошую библиотеку** ал өзүнө жакшы библиотека түзүп алды; 3. *что* (*оправить*) оңдоо, түзөтүү; **подобрать волосы** чачты оңдоо (жогору түрүп, жыйнап түзөтүү); 4. *кого-что* (*подыскать, выбрать*) тандоо, тандап алуу; **подобрать ключ к замку** кулпуга ачкыч тандап алуу.

ПОДОБРА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*составиться*) жыйналуу, түзүлүү, чогултулуу, тандалып келүү; **у нас подобралась хорошая библиотека** биздин библиотекабыз жакшы китептерден түзүлдү; 2. *к кому* (*подкрасться*) өңүп баруу, билинбей аңдып баруу, билинбей уурданып баруу; **кошка подобралась к птичке** мышык чымчыктын жанына билинбей уурданып барды; 3. *разг.* (*подтянуться*) жыйнакталуу, тыкандалуу.

ПОДОБРЕ'ТЬ *сов.* 1. (*стать добрее*) ак көңүлдүү болуп калуу; 2. *разг.* (*потолстеть*) семирүү, жооноюу.

ПОДОБРУ'-ПОЗДОРО'ВУ *нареч. разг.* аман-эсенинде, бирди көрө электе.

ПОДО'ВЫЙ, -ая, -ое 1.: **подовый кирпич** жалпак кирпич; 2. (*испечённый на поду*) подовый; **подовый хлеб** подовый нан (бөлкө).

ПОДОГНА'ТЬ *сов.* 1. *кого* (*пригнать*) айдап келүү, айдап жакындатуу; астына кубалап киргизүү (*загнать подо что-л.*); **подогнать скот к воротам** малды дарбазага айдап келүү; 2. *кого* (*подстегнуть*) кубалоо, чабуу, айдоо; 3. *кого, перен.* (*заставить поспешить*) шаштыруу; **подогнать отстающих** артта калгандарды шаштыруу; 4. *что* (*приладить*) эп келиштирүү, эбине келтирүү; **подогнать рамы к окнам** рамаларды терезеге эбин келиштирип коюу; 5. *что, перен. разг.* (*приурочить*) тушташ чыгаруу, туура келтирүү, тушташ келтирүүгө жетишүү.

ПОДОГНУ'ТЬ *сов. что* бүгүү, бүктөп коюу; **подогнуть край листа** барактын четин бүгүү; **подогнуть под себя ноги** бутту алдыга бүгүү (*мис. маңдаш токунуп олтуруу*).

ПОДОГНУ'ТЬСЯ *сов.* бүгүлүү, бүктөлүү; ◇ **ноги (колени) подогнулись** бут шилтөөгө келбей калды.

ПОДОГРЕ'В *м. тех. см.* **подогревание.**

ПОДОГРЕВА'НИЕ *ср.* ысытуу, жылытуу.

ПОДОГРЕВА'ТЕЛЬ *м. тех.* ысыткыч, жылыткыч (*бир нерсени жылытуу, ысытуу үчүн колдонулуучу прибор*).

ПОДОГРЕВА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ысыткыч, жылыткыч; **подогревательный прибор** жылыткыч прибор.

ПОДОГРЕВА'ТЬ *несов. см.* **подогреть.**

ПОДОГРЕВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подогреться;** 2. *страд. к* **подогревать.**

ПОДОГРЕ'ТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **подогреть;** 2. *прил.* ысытылган, жылытылган; **подогретый суп** ысытылган сорпо.

ПОДОГРЕ'ТЬ *сов. что* ысытуу, жылытуу; **подогреть суп** сорпону жылытуу, сорпону ысытуу.

ПОДОГРЕ'ТЬСЯ *сов.* ысуу, жылуу, жылынуу; **суп уже подогрелся** сорпо ысып калды.

ПОДОДВИГА'ТЬ *несов. см.* **пододвинуть.**

ПОДОДВИГА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **пододвинуться;** 2. *страд. к* **пододвигать.**

ПОДОДВИ'НУТЬ *сов. что* жакындатып жылдыруу, жакыныраак жылдыруу; **пододвинуть стул к столу** стулду столго жакыныраак жылдыруу (жылдырып коюу).

www.bizdin.kg

ПОДОДВИ'НУТЬСЯ *сов.* жакыныраак отуруу, жакын отуруу; **пододвинуться ближе к лектору** лекторго жакын отуруу.

ПОДОДЕЯ'ЛЬНИК *м.* жуурканга көктөлгөн шейшеп.

ПОДОЖДА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что, чего* күтүү, күтө туруу; **подождать поезда** поездди күтүү; 2. (*повременить*) токтоо, күтө туруу, токтой туруу, коё туруу; **подожди, я завтра узнаю и скажу** коё тур, мен эртең билейин, анан айтам.

ПОДОЗВА'ТЬ *сов. кого* жанына чакыруу.

ПОДОЗРЕВА'ЕМЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **подозревать;** 2. *прил.* күмөн саналган, күнөмдүү, шектүү (*адам*).

ПОДОЗРЕВА'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* күмөн саноо, шек саноо, шек кылуу, шек алуу, ...деп шек кылуу; **подозревать** *кого-л.* **в обмане** *бирөөнү* алдап кетти деп шек саноо; 2. *с союзом «что», перен.* (*предполагать*) ойлоо, ой жоруу, ...деп ойлоо, ...деп шектенүү; **я подозреваю, что он заболел** ал ооруп калдыго деп шектенем.

ПОДОЗРЕ'НИЕ *ср.* шек, күмөн, шек кылуу, күмөн саноо; **неосновательное подозрение** жөнү жок шек кылуу.

ПОДОЗРИ'ТЕЛЬНО *нареч.* 1. (*недоверчиво*) шектенип, күмөн санап; **он ко мне относится как-то подозрительно** ал мага кандайдыр шектенип мамиле кылат; 2. (*вызывая подозрения*) шектүү; **вести себя подозрительно** өзүн шектүү алып жүрүү.

ПОДОЗРИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. (*сомнительность*) шектүүлүк; 2. (*недоверчивость*) шектүүлүк, күмөн саноочулук, ишенбөөчүлүк.

ПОДОЗРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*внушающий опасения, сомнительный*) шектүү; **подозрительный человек** шектүү адам; **подозрительное поведение** жүрүш-турушу шектүү; 2. (*недоверчивый*) шектенген, ишенбестик менен болгон; **подозрительное отношение** *к кому-л. бирөөгө* шектенип (ишенбестик менен) мамиле кылуу.

ПОДОИ'ТЬ *сов. кого* сааш, саап алуу, саап коюу; **подоить корову** уйду саап алуу.

ПОДО'ЙНИК *м.* сүт чакасы (*сүт саап ала турган идиш*).

ПОДОЙТИ' *сов.* 1. *к кому-чему* (*приблизиться*) жакындоо, жакындап баруу, жакындап келүү; **он подошёл к окну** ал терезеге жакындап барды; **сейчас подойдёт поезд** азыр поезд келет; **пароход подошёл к пристани** пароход пристанга келди; 2. *к чему, перен.* (*граничить*) астына кирүү, жакын келүү; **лес подошёл к самой дороге** токой жолго жакын келди; 3. *к чему, перен.* (*приняться за что-л.*) киришүү, жакындоо; 4. (*обнаружить своё отношение к кому-чему-л.*) мамиле кылуу, кароо; **уметь подойти к людям** адамдарга мамиле кыла билүү; **критически подойти** *к чему-л. бир нерсеге* сын көзү менен кароо; 5. *кому* (*быть годным*) туура келүү, жароо, жарактуу болуу; **такие условия нам подойдут** мындай шарттар бизге жарайт (бизге туура келет).

ПОДОКО'ННИК *м.* подоконник (*терезенин алдына төшөлгөн тактай*).

ПОДО'Л *м.* этек; **подол платья** көйнөктүн этеги.

ПОДО'ЛГУ *нареч.* далайга дейре, көпкө чейин; **он любил подолгу смотреть на море** көпкө чейин деңизди карап отурууну ал жакшы көрчү; **он подолгу жил в Москве** ал Москвада көпкө чейин турчу.

ПОДОЛЬСТИ'ТЬСЯ *сов. к кому, разг.* жагынуу, кошоокерлөнүү.

ПОДОЛЬЩА'ТЬСЯ *несов. см.* **подольститься.**

ПО-ДОМА'ШНЕМУ *нареч.* үйдөгүдөй, үйдө жүргөндөй; **она была одета по-домашнему** ал үйдө жүргөндөй кийинген (*көпчүлүккө чыкканда кийингендей эмес*).

ПОДО'НКИ *только мн.* 1. (*остатки жидкости*) саркынды, жук; 2. *перен. презр.* бузукулар, шумшуктөр.

ПОДОПЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *юр.* опека алдындагы, опекага алынган, опекадагы; **подопечные лица** опекага алынган адамдар.

ПОДОПЛЁКА *ж.* 1. *обл.* (*подкладка у рубахи*) ийин ич; 2. *перен.* чыныгы себеп, жашырын сыр (себеп); **узнать подоплёку** *чего-л. бир нерсенин* жашырын сырын билүү.

ПОДОПРЕВА'ТЬ *несов. см.* **подопреть.**

ПОДОПРЕ'ТЬ *сов.* нымдалышып кызып кетүү, чирүү, көгөрүү (*чөп, эгин*).

ПОДО'ПЫТНЫЙ, -ая, -ое тажрыйба кылынуучу; **подопытные животные** тажрыйба кылынуучу айбандар; **подопытное поле** тажрыйба талаасы.

ПОДОРВА'ТЬ *сов. что* 1. (*разорвать снизу*) айруу, түбүнөн айруу; 2. (*взорвать*) жаруу, астынан жаруу, жарып жиберүү, жарып бузуу, кыйратуу; **подорвать мост** көпүрөнү жарып бузуу; 3. *перен.* кетирүү, түшүрүү, начарлантуу; **подорвать доверие** ишенимин кетирүү; **подорвать своё здоровье** өзүнүн ден соолугун начарлантуу; **подорвать** *чей-л.* **авторитет** *бирөөнүн* кадырын (беделин) кетирүү.

ПОДОРОЖА'ТЬ *сов.* кымбаттоо, баасы көтөрүлүү.

ПОДОРО'ЖНАЯ *ж. уст.* жол күбөлүгү, жол кат (*темир жол чыга электе — жол жүрүү үчүн белгилүү сандагы бекетчи аттарынан пайдаланууга жүргүнчүгө укук берүүчү официалдуу документ*).

ПОДОРО'ЖНИК *м. бот.* бака жалбырак.

ПОДОРО'ЖНЫЙ, -ая, -ое жол боюндагы; **подорожный столб** жол боюндагы столб.

ПОДОСА'ДОВАТЬ *сов. на кого-что, разг.* бир аз өкүнүү, өкүнүч кылуу, ыза болуу, ызалануу.

ПОДОСИ'НОВИК *м. жей турган козу карындын бир түрү.*

ПОДОСЛА'ТЬ *сов. кого-что* жиберүү (*астыртан жиберүү, тымызын бир максат менен жиберүү*).

ПОДОСНО'ВА *ж.* чыныгы, негизги себеби; **вскрыть подоснову** *чего-л. бир нерсенин* чыныгы, негизги сырын, себебин ачуу.

ПОДОСПЕ'ТЬ *сов. разг.* үлгүрүү, жетишүү, өз убагында (өз учурунда) болуу.

ПОДОСТЛА'ТЬ *сов. что* астына төшөө, астына салуу.

ПОДОТДЕ'Л *м.* бөлүмдүн алдындагы бир бөлүк.

ПОДОТКНУ'ТЬ *сов. что, разг.* кымтуу, астына кайрып коюу; **подоткнуть под больного края одеяла** оору адамдын астына жууркандын четтерин кымтып коюу.

ПОДОТЧЁТНЫЙ, -ая, -ое *бухг.* 1. (*о денежном авансе*) отчёт берме, эсеп берме (*расходдолгондон кийин ал жөнүндө эсеп берилүүчү, тийиштүү документтер менен отчёт берилүүчү аванс*); **подотчётная сумма** эсеп берме сумма; 2. (*обязанный отчётом*) отчёт берүүгө милдеттүү (*мис. адам*).

ПОДО'ХНУТЬ *сов.* өлүү (*айбан жөнүндө; одоно сүйлөгөндө адам жөнүндө да айтылат*).

ПОДОХО'ДНЫЙ, -ая, -ое доходго карай, кирешеге карай, табышына карай, подоходдук; **подоходный налог** доходго (кирешеге) жараша алынуучу налог.

ПОДО'ШВА *ж.* 1. (*обуви*) таман; 2. (*ступня*) таман; 3. *тех.* таман (*бир нерсенин төмөнкү бети, мис. фундаменттин*); ◇ **подошва горы** тоо этеги.

ПОДО'ШВЕННЫЙ, -ая, -ое **подошва**-*га т.*; тамандык; **подошвенная кожа** тамандык булгаары.

ПОДПАДА'ТЬ *несов. см.* **подпасть.**

ПОДПА'ИВАТЬ I *несов. см.* **подпаять.**

ПОДПА'ИВАТЬ II *несов. см.* **подпоить.**

ПОДПА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **подпалить.**

ПОДПАЛИ'ТЬ *сов. разг.* 1. *см.* **поджечь** 1, 2; 2. *кого-что* (*опалить*) куйкалоо, куйкалап алуу.

ПОДПА'РЫВАТЬ *несов. см.* **подпороть.**

ПОДПА'СОК *м.* малчы бала (*жылкычы, уйчу, койчунун жардамчысы*).

ПОДПА'СТЬ *сов. подо что* түшүү, чалынуу, калуу; **подпасть под** *чьё-л.* **влияние** *бирөөнүн* таасирине түшүү.

ПОДПАЯ'ТЬ *сов. что* кандоо, ширетүү.

www.bizdin.kg

ПОДПЕВА'ЛА *м. и ж. разг. презр.* баракелдечи (*кошамат кылып, «сеники ырас» дей берүүчү*).

ПОДПЕВА'ТЬ *несов. кому что* 1. кошулуп, үн кошуп ырдоо; 2. *перен. презр.* кошамат кылып, «ырас» дей берүү; «ооба-ооба, баракелде» дей берүү.

ПОДПЕРЕ'ТЬ *сов. что чем* тиреп коюу, такап коюу, таянуу; **подперéть стéну кóльями** дубалды (тамды) тирөөчтөр менен тиреп коюу; **подперéть щёку рукóй** жаак таянуу.

ПОДПЕРЕ'ТЬСЯ *сов. разг.* тирелүү, такалуу.

ПОДПИ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **подпилúть.**

ПОДПИЛИ'ТЬ *сов. что* 1. тааруу, араалоо (*пилой*); өгөөлөө, өгөө (*напильником*); **подпилúть дéрево** жыгачты араалоо, түбүнөн тааруу; **он подпилúл гвóздик** ал мыкты өгөдү; 2. (*укоротить пилой*) араалап, таарып кыскартуу; **подпилúть нóжки стýла** стулдун бутун араалап кыскартуу.

ПОДПИ'ЛОК *м. см.* **напи́льник.**

ПОДПИРА'ТЬ *несов. см.* **подперéть.**

ПОДПИРА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подперéться;** 2. *страд. к* **подпирáть.**

ПОДПИСА'НИЕ *ср.* кол коюу; **подписáние договóра** договорго кол коюу.

ПОДПИСА'ТЬ *сов.* 1. *что* (*подтвердить, заверить, поставить подпись*) кол коюу; **подписáть заявлéние** арызга кол коюу; **подписáть договóр** договорго кол коюу; 2. *что* (*приписать*) кошумчалап *же* астына жазуу; **он подписáл на конвéрте свой áдрес** ал конверттин төмөн жагына өзүнүн адресин жазды; 3. *кого-что* (*включить в число подписчиков*) жазуу, жазып коюу; **прошý подписáть меня́ на журнáл** мени журналга жазып коюшуңузду сураймын.

ПОДПИСА'ТЬСЯ *сов.* 1. *под чем* (*поставить свою подпись*) кол коюу; 2. *на что* жазылуу, **подписáться на заём** заёмго жазылуу.

ПОДПИ'СКА *ж.* 1. (*действие*) жазуу, жазылуу; **подпúска на газéты и журнáлы** газета жана журналдарга жазуу (жазылуу); 2. (*письменное обязательство*) подписка (*бир иш боюнча кат жүзүндө милдеттенме алуу же берүү*).

ПОДПИСНО'Й, -áя, -óе жазылма, жазылып ала турган; **подписнóе издáние** жазылып алына турган чыгарма китеп; ◊ **подписнóй лист** *уст.* жазылма баракча (*бирөөгө жардам кылып акча бергенде жазып, кол коё турган барак*).

ПОДПИ'СЧИК *м.* жазылуучу; **постоя́нный подпúсчик журнáла** журналга дайыма жазылуучу (*адам*).

ПОДПИ'СЫВАТЬ *несов. см.* **подписáть.**

ПОДПИ'СЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подписáться;** 2. *страд. к* **подпúсывать.**

ПО'ДПИСЬ *ж.* 1. (*действие*) кол коюу; **отдáть бумáги на пóдпись** кагаздарды кол коюуга берүү; 2. кол; **постáвить свою́ пóдпись** өз колун коюу; **бумáга за пóдписью дирéктора** директордун колу коюлган кагаз; **неразбóрчивая пóдпись** даана эмес кол, окуй албай турган кол.

ПОДПЛЕ'СНЕВЕТЬ *сов. разг.* бир аз көгөрүү, көк дат басуу.

ПОДПЛЫВА'ТЬ *несов. см.* **подплы́ть.**

ПОДПЛЫ'ТЬ *сов.* чабак уруп сүзүп келүү (баруу); **он подплы́л к лóдке** ал кайыкка чабак уруп сүзүп барды.

ПОДПОИ'ТЬ *сов. кого* ичирүү (*мас кыла ичирип коюу*).

ПО'ДПОЛ *м. обл. см.* **подвáл** 1.

ПОДПОЛЗА'ТЬ *несов. см.* **подползтú.**

ПОДПОЛЗТИ' *сов.* 1. *к кому-чему* (*приблизиться ползком*) жөрмөлөп (сойлоп) боору менен жылып жакындоо; 2. *подо что* жөрмөлөп (сойлоп) астына кирүү (*мис. столдун астына*).

ПОДПОЛКО'ВНИК *м.* подполковник (*майор менен полковниктин ортосундагы офицердик чин*).

ПОДПО'ЛЬЕ *ср.* 1. (*подвал*) подвал, үйдүн асты; 2. *перен.* подполье (*өкмөттөн жашырын иштелүүчү иш*); **находúться в революциóнном подпóлье** революциялык подпольеде болуу.

ПОДПО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **подполье**-*ге т.*; подполдук, жашырын; **подпóльная рабóта** подполдук иш, жашырын иш.

ПОДПО'ЛЬЩИК *м.* подпольщик (*подпольеде иштөөчү же иштеген адам*).

ПОДПО'РА *ж. см.* **подпóрка.**

ПОДПО'РКА *ж.* тирегич, тирөөч, таканчык.

ПОДПО'РНЫЙ, -ая, -ое тирегич, тирей турган; **подпóрный брус** тирегич устун.

ПОДПОРО'ТЬ *сов. что* сөгүү; **подпорóть подклáдку пальтó** пальтонун ичин сөгүү.

ПОДПОРО'ТЬСЯ *сов. разг.* сөгүлүү, сөгүлүп калуу; **воротни́к немнóго подпорóлся** жака бир аз сөгүлүп калыптыр.

ПОДПОРУ'ЧИК *м. воен. уст.* подпоручик (*эски падышалык армияда — прапорщик менен поручик чиндеринин ортосундагы офицердик чин*).

ПОДПО'ЧВА *ж. геол.* кыртыш асты, жердин асты.

ПОДПО'ЧВЕННЫЙ, -ая, -ое **подпочва**-*га т.*; кыртыш астындагы, жердин астындагы; **подпóчвенные вóды** жердин астындагы суулар.

ПОДПОЯ'САТЬ *сов. кого-что* кур курчоо, курчоо, курчап коюу.

ПОДПОЯ'САТЬСЯ *сов.* кур курчануу, курчануу.

ПОДПОЯ'СЫВАТЬ *несов. см.* **подпоя́сать.**

ПОДПОЯ'СЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подпоя́саться;** 2. *страд. к* **подпоя́сывать.**

ПОДПРА'ВИТЬ *сов. что* бир аз түзөтүү, бир аз оңдоо.

ПОДПРАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **подпрáвить.**

ПОДПРА'ПОРЩИК *м. воен. уст.* подпрапорщик (*эски падышалык армияда — кенже начальстволук составдын эң жогорку наамы*).

ПОДПРЕВА'ТЬ *несов. см.* **подопрéть.**

ПОДПРУ'ГА *ж.* басмайыл, олоң; **затянýть подпрýгу** басмайылды тартуу.

ПОДПРЫ'ГИВАТЬ *несов. см.* **подпры́гнуть.**

ПОДПРЫ'ГНУТЬ *сов.* секирүү; **подпры́гнуть от рáдости** кубангандыктан секирүү.

ПОДПРЯГА'ТЬ *несов. см.* **подпря́чь.**

ПОДПРЯ'ЧЬ *сов. кого-что* жанына кошо чегүү (*мис. атты*).

ПОДПУСКА'ТЬ *несов. см.* **подпустúть.**

ПОДПУСТИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*дать приблизиться*) коё берүү, жакын келтирүү; **охóтник подпустúл медвéдя поблúже** мергенчи аюуну өзүнө жакын келтирди; **подпустúть телёнка к корóве** музоону уйга коё берүү (музоону эмизүү); 2. *что, чего* (*прибавить*) кошуу, аралаштыруу; **подпустúть белúл в крáску** белиланы боёкко кошуу; ◊ **подпустúть шпúльку** какшык сөз айтуу, какшыктоо.

ПОДРАБА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **подрабóтать.**

ПОДРАБО'ТАТЬ *сов.* 1. *что* (*обработать*) даярдап иштеп чыгуу, иштеп аягына жеткирүү; **подрабóтать вопрóс** маселени даярдап иштеп чыгуу; 2. *что, чего, разг.* (*заработать дополнительно*) кошумча иштеп акча табуу.

ПОДРА'ВНИВАТЬ *несов. см.* **подровня́ть.**

ПОДРА'ГИВАТЬ *несов. разг.* бир аз титирөө, бир аз калтыроо, анда-санда титиреп (калтырап) коюу.

ПОДРАЖА'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) тууроо, окшоштуруп тууроо; 2. (*имитация*) окшоштуруп жасоо, туурап жазуу; **подражáние нарóдной скáзке** эл жомогун туурап жазуу, эл жомогуна ээрчип жазуу.

ПОДРАЖА'ТЕЛЬ *м.* тууроочу (*үндү, чыгарманы*).

ПОДРАЖА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **подражáтель.**

ПОДРАЖА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* тууроочулук, окшоштуруучулук.

ПОДРАЖА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое тууралган, окшогон; **подражáтельная литератýра** туурап, окшоштуруп жазылган адабият.

www.bizdin.kg

ПОДРАЖА'ТЬ *несов. кому-чему* тууроо, окшоштуруп тууроо; **подража́ть пе́нию птиц** куштардын сайраганын тууроо.

ПОДРАЗДЕ'Л *м.* бөлүмчө, кичинекей бөлүм.

ПОДРАЗДЕЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) майдалап бөлүктөргө бөлүү; 2. (*часть, раздел*) бөлүк, бөлүм; 3. *воен.* подразделение (*бөлүктүн составындагы согуштук единица*); **стрелко́вое подразделе́ние** аткычтар подразделениеси.

ПОДРАЗДЕЛИ'ТЬ *сов. кого-что* бөлүү, бөлүкчөлөргө бөлүү (*мис. статьяны эки параграфка*).

ПОДРАЗДЕЛЯ'ТЬ *несов. разг. см.* **подраздели́ть.**

ПОДРАЗДЕЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. бөлүккө бөлүнүү, бөлүнүү; 2. *страд. к* **подразделя́ть.**

ПОДРА'ЗНИВАТЬ *несов. разг. см.* **подразни́ть.**

ПОДРАЗНИ'ТЬ *сов. кого* бир аз кыжырын кайнатуу, бир аз ачуулантуу.

ПОДРАЗУМЕВА'ТЬ *несов. кого-что* ...деп ойлоо, ...деп болжоо.

ПОДРАЗУМЕВА'ТЬСЯ *несов.* 1. (*предполагаться*) божомолдолуу, ой жорулуу; 2. *страд. к* **подразумева́ть.**

ПОДРА'МНИК *м. жив.* подрамник, керме жыгач (*сүрөт тартууга кендир кездемени керип коё турган жыгач рамкалар*).

ПОДРА'МОК *м. см.* **подра́мник.**

ПОДРА'НИТЬ *сов. кого-что, охот.* жарадар кылуу (*мис. коёнду өлтүрбөй, жарадар кылуу*).

ПОДРА'НОК *м. охот.* жарадар болгон (*аң, куш*).

ПОДРАСТА'ТЬ *несов. см.* **подрасти́.**

ПОДРАСТА'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **подраста́ть;** 2. *прил.* өсүп келе жаткан, өсүп жетилип келе жаткан, өспүрүм; **подраста́ющее поколе́ние** өспүрүмдөр, өсүп келе жаткан жаш муундар (жаштар).

ПОДРАСТИ' *сов.* өсүү, өсүп узаруу, чоңоюу; **за ле́то дере́вья заме́тно подросли́** жайдын ичинде жыгачтар бир топ өсүп калышты.

ПОДРА'ТЬСЯ *сов.* мушташуу, мушташып калуу, урушуу, урушуп калуу.

ПОДРЕБЕРНЫЙ, -ая, -ое *анат.* кабырга астындагы.

ПОДРЕ'ЗАТЬ *сов.* 1. *что* кесүү, кыркуу; **подре́зать во́лосы** чачты кыркуу; 2. *что, чего, разг.* (*нарезать добавочно*) кесе түшүү; **ну́жно ещё подре́зать хле́ба** нандан дагы кесе түшүү керек; ◇ **подре́зать кры́лья** *кому-л.* канат-куйругун кесүү; иштөөгө мүмкүндүк бербөө.

ПОДРЕЗА'ТЬ *несов. см.* **подре́зать.**

ПОДРЕ'ЗКА *ж.* кесүү, кыркуу, бутоо; **подре́зка фрукто́вых дере́вьев** жемиш жыгачтарын бутоо.

ПОДРЕМА'ТЬ *сов.* үргүлөө, бир аз тук этип алуу, куш үйку салуу.

ПОДРИСОВА'ТЬ *сов. что* 1. (*нарисовать дополнительно*) кошумча тартуу (*сүрөттү*); 2. (*подправить*) анча-мынча оңдоп тартуу (*сүрөттү*).

ПОДРИСО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **подрисова́ть.**

ПОДРО'БНО *нареч.* майда-чүйдөсүнө чейин, эчтекесин калтырбай.

ПОДРО'БНОСТЬ *ж.* майда-чүйдө; **рассказа́ть во всех подро́бностях (со всéми подро́бностями)** бардык майда-чүйдөсү менен айтуу; **не вдава́ться в подро́бности** майда-чүйдөлөрүнө көңүл бурбоо, майда-чүйдөсүнө чейин териштирбөө.

ПОДРО'БНЫЙ, -ая, -ое толук, майда-чүйдөсүнө чейин, майда-чүйдөсү менен.

ПОДРОВНЯ'ТЬ *сов. что* тегиздөө, текшилөө (*бир аз оңдоо, бир аз түзөтүү*).

ПОДРО'СТОК *м.* жаш өспүрүм (*12 ден 17 жашка чейинки бала же кыз*).

ПОДРУБА'ТЬ *несов. см.* **подруби́ть.**

ПОДРУБИ'ТЬ *сов. что* 1. (*укоротить*) кыскартуу; 2. (*подсечь, перерубить*) түбүнөн кыркуу, түбүнөн кесүү; **подруби́ть де́рево** жыгачты түбүнөн кесип жыгуу; 3. (*подшить*) четин бүгүп тигүү; **подруби́ть носовы́е платки́** кол жоолуктардын четин бүгүп тигүү.

ПОДРУ'ГА *ж.* теңтуш, жолдош (*аял, кыз*); ◇ **подру́га жи́зни** өмүрдүк жолдош (*аял*).

ПО-ДРУГО'МУ *нареч.* башкача.

ПО-ДРУ'ЖЕСКИ *нареч.* жолдоштук иретинде, достук иретинде, жолдош катарында; **по-дру́жески я сове́тую вам не де́лать э́того** мен сизге муну иштебеңиз деп жолдоштук иретинде кеңеш беремин.

ПОДРУЖИ'ТЬСЯ *сов. с кем* достошуу, көңүлү жакын болуу, ынак болуу, дос болуу.

ПОДРУ'ЖКА *ж. уменьш.-ласк. от* **подру́га** теңтуш, жолдош (*аял, кыз*).

ПОДРУ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **подрули́ть.**

ПОДРУЛИ'ТЬ *сов. ав.* самолётту жер менен айдап келүү, самолётту жер менен алып келүү.

ПОДРУМЯ'НИВАТЬ *несов. см.* **подрумя́нить.**

ПОДРУМЯ'НИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подрумя́ниться;** 2. *страд. к* **подрумя́нивать.**

ПОДРУМЯ'НИТЬ *сов.* 1. *кого-что* кызартуу; **моро́з подрумя́нил де́тям щёки** суук балдардын беттерин кызартып жиберди; 2. *что* (*сделать поджаристым*) кызартуу, кызарта бышыруу.

ПОДРУМЯ'НИТЬСЯ *сов.* 1. (*румянами*) кызаруу, боёнуу, эндик сыйпануу, эндик жагынуу; 2. кызаруу, кызарып бышуу; **бу́лки хорошо́ подрумя́нились** бөлкөлөр жакшы кызарып бышты.

ПОДРУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. эң керектүү, дайыма колдонулуучу; **подру́чный инструме́нт** керектүү, дайыма колдонулуучу инструмент; 2. *в знач. сущ. м.* (*помощник*) жардамчы, кол кабыш кылуучу; **у сле́саря дво́е подру́чных** слесардын эки жардамчысы бар.

ПОДРЫ'В *м.* 1. (*взрыв*) жаруу, астынан жаруу, жарып бузуу, кыйратуу; **подры́в скалы́** асканы жарып бузуу; 2. *перен.* кетирүү, түшүрүү, начарлантуу; **подры́в авторите́та** авторитетин кетирүү.

ПОДРЫВА'ТЬ I *несов. см.* **подорва́ть.**

ПОДРЫВА'ТЬ II *несов. см.* **подры́ть.**

ПОДРЫВНО'Й, -ая, -ое 1. (*служащий для взрыва*) жара турган, жарма, жаруучу; **подрывно́й материа́л** жаруучу материал; 2. *перен.* бузгуч, бүлдүргүч.

ПОДРЫ'ТЬ *сов. что* астын, түбүн казуу; казып ачып салуу; **подры́ть де́рево** жыгачтын түбүн казуу.

ПОДРЫ'ТЬСЯ *сов. подо что* казып кирип кетүү (*мис. чычкан ж. б.*).

ПОДРЫХЛИ'ТЬ *сов. что* бир аз жумшартуу (*топуракты*).

ПОДРЫХЛЯ'ТЬ *несов. см.* **подрыхли́ть.**

ПОДРЯ'Д I *м.* бөдрөт, бөдрөткө алуу.

ПОДРЯ'Д II *нареч.* катары менен, катарынан.

ПОДРЯДИ'ТЬ *сов. кого-что, прост.* убактылуу ишке жалдоо.

ПОДРЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое **подряд** I-*ге т.*; **подря́дные рабо́ты** келишүү боюнча иштелүүчү иштер.

ПОДРЯ'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **подрядчик**-*ке т.*

ПОДРЯ'ДЧИК *м. уст.* бөдрөтчү (*жалданууч адам же мекеме*).

ПОДРЯЖА'ТЬ *несов. см.* **подряди́ть.**

ПОДСАДИ'ТЬ *сов.* 1. *кого* (*помочь сесть*) отургузуу, мингизүү; **подсади́ть на ло́шадь** атка мингизүү; 2. *кого* (*посадить рядом, вместе*) кошо, катар отургузуу; жанына отургузуу; 3. *кого-что, чего* (*дополнительно*) кошумчалап тигүү; **подсади́ть цвето́в** гүлдөрдү кошумчалап тигүү.

ПОДСА'ДКА *ж.* кошумча тигүү (*өсүмдүктү*).

ПОДСА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **подсади́ть.**

ПОДСА'ЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подсе́сть;** 2. *страд. к* **подса́живать.**

ПОДСА'ЛИВАТЬ I *несов. см.* **подсоли́ть.**

ПОДСА'ЛИВАТЬ II *несов. см.* **подса́лить.**

www.bizdin.kg

ПОДСА'ЛИТЬ *сов. что* май сыйпоо, бир аз май кошуу

ПОДСА'ХАРИТЬ *сов. что* бир аз кант кошуу, бир аз кант салуу.

ПОДСВЕ'ЧНИК *м.* шамдал (*мом шам кийгизгич*).

ПОДСВИ'НОК *м. с.-х.* торопой (*4 айдан 10 айга чейинки торопой*).

ПОДСВИ'СТЫВАТЬ *несов.* обонго ээрчип ышкыруу.

ПОДСЕ'В *м. с.-х.* 1. (*действие*) кошумча себүү, кошумча эгүү. 2. (*добавочно посеянное*) кошумча себилген, кошумча эгилген.

ПОДСЕВА'ТЬ *несов. см.* **подсе́ять.**

ПОДСЕВНО'Й, -а́я, -о́е *с.-х.* башка өсүмдүккө аралаштырып себилүүчү; **подсевна́я трава́** башка өсүмдүккө аралаштырып себилүүчү чөп.

ПОДСЕДЕ'ЛЬНИК *м.* басмайыл, олоң.

ПОДСЕДЛА'ТЬ *сов. кого-что, воен., спорт.* токуу, ээр токуу.

ПОДСЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **подсе́ять.**

ПОДСЕКА'ТЬ *несов. см.* **подсе́чь.**

ПОДСЕ'КЦИЯ *ж.* секциянын бир бөлүмү.

ПОДСЕМЕ'ЙСТВО *ср. биол.* подсемейство, түркүмдүк (*жаныбарлар жана өсүмдүктөрдүн системасындагы — түркүмдүн бир бөлүгү болуп эсептелген топ*).

ПОДСЕРДЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *анат., мед.* жүрөк астындагы, **бо́ли в подсерде́чной о́бласти** жүрөктүн астынын оорушу.

ПОДСЕРЕБРИ'ТЬ *сов. что* күмүш жалатуу, күмүштүн буусуна кармоо.

ПОДСЕ'СТЬ *сов.* жанына отуруу, жакын отуруу.

ПОДСЕ'ЧКА *ж.:* **подсе́чка ле́са** *с.-х.* токойдогу жыгачтарды кесип, жерди эгин айдоого даярдоо системасы.

ПОДСЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое: **подсе́чная систе́ма земледе́лия** *с.-х* токоюн кыркып тазалап эгин айдоо.

ПОДСЕ'ЧЬ *сов. что* 1. (*вырубить*) кыркуу, кесүү; 2. (*подрезать*) түбүнөн кесүү; 3. (*дёрнуть удочку*) кайырмакты булкуп тартып алуу (*кайырмакка балык илинер замат*).

ПОДСЕ'ЯТЬ *сов. что, чего* кошумча себүү, кошумча эгүү.

ПОДСИДЕ'ТЬ *сов. кого* 1. *охот.* (*подстеречь*) өңүү, аңдып отуруу; 2. *перен. разг.* артынан аңдып жүрүү.

ПОДСИ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **подсиде́ть.**

ПОДСИ'НИВАТЬ *несов. см.* **подсини́ть.**

ПОДСИНИ'ТЬ *сов. что* синкелөө, синкеге салуу; **подсини́ть бельё** кирлерди синкеге салуу.

ПОДСКА'БЛИВАТЬ *несов. см.* **подскобли́ть.**

ПОДСКАЗА'ТЬ *сов. что кому* 1. шыбырап айтуу, шыбырап айтып туруу; 2. *перен.* (*навести на мысль*) ой туудуруу, пикир туудуруу, бир ойго келүүгө түрткү болуу; **слу́чай подсказа́л ему́ пра́вильное реше́ние** окуя ага туура чечүү пикирин туудурду.

ПОДСКА'ЗКА *ж.* шыбырап айтып берүү.

ПОДСКА'ЗЧИК *м. разг.* шыбырап айтып туруучу.

ПОДСКА'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **подсказа́ть.**

ПОДСКАКА'ТЬ *сов. к кому-чему* чаап келүү, чаап жетүү

ПОДСКА'КИВАТЬ I *несов. см.* **подскака́ть.**

ПОДСКА'КИВАТЬ II *несов. см.* **подскочи́ть.**

ПОДСКОБЛИ'ТЬ *сов. что* кырып салуу, кырып жоготуу, кыруу; **подскобли́ть кля́ксу** сыя тамган такты кырып жоготуу.

ПОДСКОЧИ'ТЬ *сов.* 1. (*подпрыгнуть*) секирүү, секирип туруу; **он подскочи́л от ра́дости** ал кубанганынан тим эле секирип ордунан тура калды; 2. (*быстро подбежать*) өтө тез чуркап баруу (келүү); **подскочи́ть к окну́** чуркап терезенин жанына баруу; 3. *перен. разг.* тез көтөрүлүү, тез жогорулоо, тез көтөрүлө түшүү; **температу́ра у больно́го подскочи́ла** оору кишинин температурасы тез эле көтөрүлө түштү.

ПОДСЛАСТИ'ТЬ *сов. что, разг.* таттуу кылуу; **подсласти́ть чай** чайды таттуу кылуу, чайга кант татытуу.

ПОДСЛА'ЩИВАТЬ *несов. см.* **подсласти́ть.**

ПОДСЛЕ'ДСТВЕННЫЙ, -ая, -ое *юр.* иши тергөөдөгү (*адам*).

ПОДСЛЕПОВА'ТЫЙ, -ая, -ое чала сокур, сокур чалыш, көзү жакшы көрбөгөн адам.

ПОДСЛУ'ЖИВАТЬСЯ *несов. см.* **подслужи́ться.**

ПОДСЛУЖИ'ТЬСЯ *сов. к кому, неодобр.* жасакерденип жагынуу, көшөкөрлөнүп жагынуу.

ПОДСЛУ'ШАТЬ *сов. кого-что* жашырынып туруп тыңшоо, аңдып сөз тыңшоо; **подслу́шать** *чей-л.* **разгово́р** *бирөөлөрдүн* сүйлөшкөнүн жашырынып туруп тыңшоо.

ПОДСЛУ'ШИВАНИЕ *ср.* жашырынып туруп сөз угуу.

ПОДСЛУ'ШИВАТЬ *несов. см.* **подслу́шать.**

ПОДСМА'ТРИВАНИЕ *ср.* жашырынып туруп кароо.

ПОДСМА'ТРИВАТЬ *несов. см.* **подсмотре́ть.**

ПОДСМЕ'ИВАТЬСЯ *несов. над кем-чем* шылдыңдоо, шылдың кылуу, тамашалоо.

ПОДСМОТРЕ'ТЬ *сов. кого-что* байкап коюу, аңдып жүрүү, артынан көз салып жүрүү.

ПОДСНЕ'ЖНИК *м. бот.* бай чечекей.

ПОДСНЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое кар астындагы; **подсне́жный лёд** кар астындагы муз.

ПОДСОБИ'ТЬ *сов. кому, разг.* жардам кылуу, кол кабыш кылуу.

ПОДСОБЛЯ'ТЬ *несов. см.* **подсоби́ть.**

ПОДСО'БНЫЙ, -ая, -ое 1. (*вспомогательный*) жардамчы, көмөкчү, кошумча; **подсо́бные рабо́чие** жардамчы жумушчулар; **подсо́бное хозя́йство** көмөк чарба; 2. (*второстепенный*) кошумча, экинчи катардагы; **подсо́бный за́работок** кошумча иштеп тапкан акча.

ПОДСО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **подсу́нуть.**

ПОДСОЗНА'ТЕЛЬНО *нареч.* аңдан тышкары, сокур сезим менен.

ПОДСОЗНА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* аңдан тышкарылык, сокур сезим менен болгондук.

ПОДСОЗНА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое аңдан тышкары, сокур сезим менен болгон.

ПОДСОЛИ'ТЬ *сов. что* бир аз туз салуу, азыраак туздоо; **подсоли́ть суп** сорпого бир аз туз салуу.

ПОДСО'ЛНЕЧНИК *м. бот.* күн карама, күн багыш.

ПОДСО'ЛНЕЧНЫЙ, -ая, -ое 1. **подсолнух**-*ка т.*; **подсо́лнечное ма́сло** күн карама майы; 2. (*находящийся под солнцем*) күн тийген; **подсо́лнечная сторона́** күн тийген тарап, күнгөй.

ПОДСО'ЛНУХ *м. разг.* 1. *см.* **подсо́лнечник;** 2. (*семечки*) чемичке, семишке.

ПОДСО'СНЫЙ, -ая, -ое *с.-х.* эмизүүчү; **подсо́сная кобы́ла** кулундуу бээ, кулунун эмизип жүргөн бээ.

ПОДСО'СОК *м. с.-х.* эмизүүдөн жаңы чыгарылган жаш мал (*музоо, жабагы, козу ж. б.*).

ПОДСО'ХНУТЬ *сов.* 1. (*стать суше*) кургай баштоо, тоборсуу, кургоо; **на у́лице уже́ подсо́хло** көчө тоборсуп калды; 2. *разг.* (*начать заживать*) картганып айыга баштоо; **ра́на подсо́хла** жара картганып айыга баштады.

ПОДСПО'РЬЕ *ср. разг.* жардам, кол кабыш.

ПОДСПУ'ДНЫЙ, -ая, -ое *уст.* пайдалануусуз жаткан, катып коюлган, тышка чыгарылбаган, аракетсиз жаткан.

ПОДСТА'ВА *ж. уст.* ылоо ат (*алыска чыкканда алмаштыруу үчүн жолдо даяр болуп турган ат*).

ПОДСТА'ВИТЬ *сов.* 1. *что* астына тосуу, астына коюу, тосуп коюу; **подста́вить ведро́ под струю́ воды́** чаканы суу агып жаткан жерге тосуп коюу; **подста́вить но́жку** *кому-л.* 1) бутун тосо коюу (*жыгуу үчүн*); 2) *перен.* жама́ндык, зыян кылуу максаты менен жолто кылуу; 2. *что* (*установить*) жөлөп (тосуп тиреп) коюу; **подста́вить подпо́рку к де́реву** жыгачты тирөөч менен тиреп коюу; 3. *что* (*придвинуть*) жылдырып коюу, жакындатып коюу; **подста́вить ле́стницу**

www.bizdin.kg

к окну́ шатыны терезе жака жылдырып коюу; **4.** *кого-что* (*заменить*) алмаштыруу.

ПОДСТА'ВКА *ж.* **1.** (*подпорка*) тирек, тиреөч, таканчык; **2.** (*приспособление, на которое что-л. ставят*) астына койгуч, астына коюп орноткуч.

ПОДСТАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **подста́вить.**

ПОДСТАВНО'Й, -а́я, -о́е **1.** кошумча коюлуучу, бош орундарга коюлуучу; **подставно́й стул в теа́тре** театрда бош орундарга коюлуучу стул (*стул жетишпей калганда*); **2.** (*ложный*) калп, жалган; **подставно́й свиде́тель** жалган күбө.

ПОДСТАКА'ННИК *м.* стакан салгыч (*ичине стакан салып, чай ичүүчү туткалуу идиш*).

ПОДСТАНО'ВКА *ж. мат.* алмаштыруу.

ПОДСТА'НЦИЯ *ж.* подстанция (*ири станциянын бир бөлүгү*); **телефо́нная подста́нция** телефондук подстанция.

ПОД СТА'ТЬ *в знач. сказ. кому-чему, разг.* жарай турган, жараша турган, ылайык келген.

ПОДСТЕГА'ТЬ *сов. что* кабуу, көктөө (*мис. пахта, жүн салынган жууркanды*).

ПОДСТЕ́ГИВАТЬ I *несов. см.* **подстегну́ть.**

ПОДСТЁГИВАТЬ II *несов. см.* **подстега́ть.**

ПОДСТЕГНУ'ТЬ *сов. кого* **1.** (*хлестнуть чем-л.*) чабуу, тартып жиберүү (*мис. камчы менен*); **подстегну́ть ло́шадь** аты чаап жиберүү; **2.** *перен. разг.* (*подогнать*) ыкчамдатуу, шаштыруу; **подстегну́ть отстаю́щих** артта калгандарды шаштыруу.

ПОДСТЕЛИ'ТЬ *сов. прост. см.* **подостла́ть.**

ПОДСТЕ'ПЬЕ *ср. геогр.* талаанын чети (*тоолуу же токойлуу тилкеден талаага өткөн жер*).

ПОДСТЕРЕГА'ТЬ *несов. см.* **подстере́чь.**

ПОДСТЕРЕ'ЧЬ *сов. кого-что* андуу, андып туруу; **подстере́чь во́лка** карышкырды андып туруу.

ПОДСТИЛА'ТЬ *несов. см.* **подостла́ть.**

ПОДСТИ'ЛКА *ж.* **1.** (*действие*) астына төшөө, астына салуу; **2.** (*то, что подостлано*) астына төшөлгөн, салынган нерсе; кашек, саман (*для скота*).

ПОДСТИ'ЛОЧНЫЙ, -ая, -ое: **подсти́лочная соло́ма** астыга салынуучу саман.

ПОДСТОРОЖИ'ТЬ *сов. разг. см.* **подстере́чь.**

ПОДСТРА'ИВАТЬ *несов. см.* **подстро́ить.**

ПОДСТРЕКА'ТЕЛЬ *м.* азгыруучу, эликтирүүчү, жолдон чыгаруучу.

ПОДСТРЕКА'ТЕЛЬСТВО *ср.* азгыруучулук, эликтирүүчүлүк, жолдон чыгаруучулук.

ПОДСТРЕКА'ТЬ *несов. см.* **подстрекну́ть.**

ПОДСТРЕКНУ'ТЬ *сов.* **1.** *кого* (*склонить к чему-л. плохому*) азгыруу, эликтирүү, жолдон чыгаруу, жаман жолго салуу; **2.** *кого-что* (*возбудить*) кызыктыруу, делөөрүтүү.

ПОДСТРЕ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **подстрели́ть.**

ПОДСТРЕЛИ'ТЬ *сов. кого-что* атып жарадар кылуу, атып түшүрүү; **подстрели́ть у́тку** өрдөктү атып түшүрүү.

ПОДСТРИГА'ТЬ *несов. см.* **подстри́чь.**

ПОДСТРИГА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **подстри́чься; 2.** *страд. к* **подстрига́ть.**

ПОДСТРИ'ЧЬ *сов.* **1.** *что* (*обрезать*) кыркуу, кесүү, алуу; **подстри́чь но́гти** тырмактарды алуу; **подстри́чь де́рево** жыгачтын бутактарын кыркуу; **2.** *кого-что* (*подровнять волосы*) кыркуу, кыркып тегиздөө; **парикма́хер ко́ротко подстри́г ма́льчика** чачтарач баланын чачын кыска кылып кыркып тегиздеди.

ПОДСТРИ'ЧЬСЯ *сов.* кырктыруу, чачын алдыруу, тегиздеттирүү.

ПОДСТРО'ИТЬ *сов.* **1.** *что* (*построить рядом*) жанына куруу, жанаша куруу, улаштыра салуу; **к до́му подстро́или сара́й** үйгө жанаша сарай салышты; **2.** *кого-что, воен.* жанаша, жакын, улай тургузуу (тизүү); **подстро́ить ро́ту к ле́вому фла́нгу** ротаны сол жак флангыга жанаша тургузуу; **3.** *что, муз.* ээрчип күүлөө, келтирүү; **подстро́ить гита́ру под роя́ль** гитараны роялга карата күүлөө; **4.** *перен. разг.* тымызын иштөө; **подстро́ить шу́тку** тамаша кылуу үчүн тымызын бир нерсе иштөө.

ПОДСТРО'ЧНИК *м.* сөзмө-сөз котормо.

ПОДСТРО'ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** беттин асты жагына берилген; **подстро́чное замеча́ние** беттин астындагы эскертүү; **2.** (*буквальный*) сөзмө-сөз; **подстро́чный перево́д** сөзмө-сөз котормо.

ПО'ДСТУП *м.* **1.** *разг.* жолоо, жакындоо (*баруу, келүү*); **к нему́ и по́дступу нет** ага такыр жакын бара албайсың; **2.** *чаще мн. воен.* босого, кире бериш; **на по́дступах к го́роду** шаарга кире бериш жерде.

ПОДСТУПА'ТЬ *несов. см.* **подступи́ть.**

ПОДСТУПА'ТЬСЯ *несов. см.* **подступи́ться.**

ПОДСТУПИ'ТЬ *сов.* **1.** (*приблизиться*) жакындоо, жакындап кирип келүү; **подступи́ть к го́роду** *воен.* шаарга жакындап кирип келүү; **2.** *разг.* (*подойти, обратиться*) жолоо, жакындоо; кирүү, баруу; **к нему́ сего́дня не подступи́ть, он за́нят** бүгүн ага кире албайсың, анын жумушу көп; ◇ **слёзы подступи́ли к го́рлу** ый кысып жиберди.

ПОДСТУПИ'ТЬСЯ *сов. разг.* жолоо, жакындоо.

ПОДСУДИ'МЫЙ *м. юр.* сот жообуна тартылган киши; **допра́шивать подсуди́мого** сот жообуна тартылган кишини суракка алуу; ◇ **сесть на скамью́ подсуди́мых** сот жообуна тартылуу, соттуу болуу, сотко тартылуу.

ПОДСУ'ДНОСТЬ *ж. юр.* соттун текшерүүсүндө болгондук.

ПОДСУ'ДНЫЙ, -ая, -ое *юр.* белгилүү бир сотко тиешелүү; **де́ло подсу́дно наро́дному суду́** эл сотунун кароосуна тиешелүү иш.

ПОДСУ'МОК *м. воен.* подсумка (*патрон салынуучу кичине сумка*).

ПОДСУ'НУТЬ *сов. что, разг.* **1.** (*подо что-л.*) астына тыгуу, астына киргизүү; **2.** (*подложить незаметно*) астыртан салып коюу.

ПОДСУРЬМИ'ТЬ *сов. что* сурьмалоо, сурьма менен бир аз боёо.

ПОДСУ'ШИВАТЬ *несов. см.* **подсуши́ть.**

ПОДСУШИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*немного*) бир аз кургатуу, бир аз тоборсутуу; **подсуши́ть бельё** кирди бир аз кургатуу (тоборсутуу); **2.** (*засушить*) катыруу, кургатып (катырып) жиберүү; **подсуши́ть пиро́г** пирогду катырып жиберүү.

ПОДСУШИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*немного просушиться*) бир аз кургоо, бир аз тоборсуу, бир аз кургануу; **пла́тье подсуши́лось по́сле дождя́** көйнөк жаандан кийин бир аз кургап (тоборсуп) калды; **2.** (*засушиться*) кургап кетүү, кургап калуу.

ПОДСЧЁТ *м.* **1.** (*действие*) эсептөө; **коми́ссия по подсчёту голосо́в** добуштарды эсептөө боюнча комиссия; **2. подсчёты** *мн.* (*итог*) жыйынтык; **по предвари́тельным подсчётам** алгачкы жыйынтык боюнча.

ПОДСЧИТА'ТЬ *сов. кого-что* эсептөө, эсептеп чыгаруу, эсебин алуу; **подсчита́ть расхо́ды** расходдорду эсептеп чыгаруу.

ПОДСЧИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **подсчита́ть.**

ПОДСЫЛА'ТЬ *несов. см.* **подосла́ть.**

ПОДСЫ'ПАТЬ *сов. что, чего* **1.** (*дополнительно*) сала түшүү, себе (төгө) түшүү (*мис. ун, акшак*); **2.** (*насыпать тайком*) билдирбей салып, сээп коюу (*мис. виного уу*).

ПОДСЫПА'ТЬ *несов. см.* **подсы́пать.**

ПОДСЫ'ПКА *ж.* төгүү, салуу, себүү.

ПОДСЫХА'ТЬ *несов. см.* **подсо́хнуть.**

ПОДТА'ИВАТЬ *несов. см.* **подта́ять.**

ПОДТА'ЛКИВАТЬ *несов. см.* **подтолкну́ть.**

ПОДТА'ПЛИВАТЬ *несов. см.* **подтопи́ть** I.

ПОДТА'СКИВАТЬ *несов. см.* **подтащи́ть.**

ПОДТАСОВА'ТЬ *сов. что* **1.** (*тасуя подобрать*) карталарды аралаштырганда, арам ой менен, керектүүлөрүн өзүнө ылайыктап коюп алуу; **2.** *перен.* (*умышленно иска-*

www.bizdin.kg

зить) атайлап бурмалоо; **подтасова́ть фа́кты** фактыларды атайлап бурмалоо.

ПОДТАСО'ВКА *ж.* **1.** карталарды аралаштырганда, арам ой менен, керектүүлөрүн өзүнө коюп алуу; **2.** *перен.* (*извращение*) атайлап бурмалоо.

ПОДТАСО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **подтасова́ть.**

ПОДТАЧА'ТЬ *сов. что* (*сапоги*) каюу, кайып тигүү.

ПОДТА'ЧИВАТЬ I *несов. см.* **подтача́ть.**

ПОДТА'ЧИВАТЬ II *несов. см.* **подточи́ть** II.

ПОДТАЩИ'ТЬ *сов. кого-что* көтөрүп (сүйрөп) жакын алып келүү.

ПОДТА'ЯТЬ *сов.* **1.** (*растаять*) эрүү, асты эрүү, бир аз эрүү; **2.** (*растопиться*) бир аз күйүп эрип куюлуу; **свеча́ подта́яла** шам күйүп эрип куюлду.

ПОДТВЕРДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое тууралыгын ырастоочу, аныктоочу.

ПОДТВЕРДИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*признать правильность*) тууралыгын ырастоо, аныктоо, бекемдөө, чын деп айтуу; **2.** (*удостоверить*) билдирүү, күбө болуу, күбөлөндүрүү; **получе́ние моего́ письма́ прошу́ подтверди́ть** менин катымды алгандыгыңыз жөнүндө мага билдирүүңүздү суранамын.

ПОДТВЕРДИ'ТЬСЯ *сов.* туура болуу, ырасталуу, аныкталуу, чындыкка чыгуу; **его́ предположе́ния подтверди́лись** анын божомолдоосу туура чыкты.

ПОДТВЕРЖДА'ТЬ *несов. см.* **подтверди́ть.**

ПОДТВЕРЖДА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **подтверди́ться; 2.** *страд. к* **подтвержда́ть.**

ПОДТВЕРЖДЕ'НИЕ *ср.* далилдөө, аныктоо, чын (ырас) деп айтуу; **в подтвержде́ние ска́занного он привёл приме́ры** айтылгандардын чын экенин далилдөө үчүн ал мисалдар келтирди.

ПОДТЁК *м.* көгөрүү, көк (*бир нерсе тийгенден, ургандан*).

ПОДТЕКА'ТЬ *несов. см.* **подте́чь.**

ПОДТЁЛОК *м. обл.* торпок (*бир жашар музоо*).

ПОДТЕРЕ'ТЬ *сов. что* сүртүү, аарчып сүртүү.

ПОДТЕСА'ТЬ *сов. что* жонуп жылмалоо (*балта менен*); **подтеса́ть бревно́** устунду жонуп жылмалоо.

ПОДТЁСЫВАТЬ *несов. см.* **подтеса́ть.**

ПОДТЕ'ЧЬ *сов.* **1.** (*подо что-л.*) астына тамчылап агуу; **2.** *разг.* (*припухнуть*) бир аз шишүү, шиший түшүү.

ПОДТИРА'ТЬ *несов. см.* **подтере́ть.**

ПОДТОЛКНУ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*слегка толкнуть*) акырын түртүү, кичине түртүү, түртүп коюу; **2.** *кого, перен. разг.* (*побудить к чему-л.*) түрткү болуу, түрткү берүү.

ПОДТОПИ'ТЬ I *сов. что* (*истопить немного*) от жагуу, от жагып ысытуу, от жагып жылытуу; **подтопи́ть печь** мешке от жагуу, мешти бир аз жагып коюу.

ПОДТОПИ'ТЬ II *сов. что, чего* (*растопить ещё*) эрите түшүү; **подтопи́ть са́ла** майды эрите түшүү.

ПОДТОЧИ'ТЬ I *сов. что* (*сделать острым*) кайроо, курчутуу, курчута түшүү, учтоо, учтураак кылуу; **подточи́ть нож** бычакты курчутуу; **подточи́ть каранда́ш** карандашты учтоо.

ПОДТОЧИ'ТЬ II *сов.* **1.** *что* (*повредить разъедая*) жеп зыян кылуу; **моль подточи́ла шерсть** жүндү күбө жеп коюптур; **2.** *что* (*размыть*) жеп кетүү; **река́ подточи́ла бе́рег** суу жээкти жеп кетти; **3.** *кого, перен.* жабыктыруу, алынан тайгызуу, алсыратуу; **боле́знь подточи́ла его́** аны оору жабыктырып койду.

ПОДТРО'ПИКИ *только мн. см.* **субтро́пики.**

ПОДТРОПИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *см.* **субтропи́ческий.**

ПОДТРУ'НИВАНИЕ *ср.* тийишүү, шылдыңдоо, шылдың кылып тамашалап күлүү.

ПОДТРУ'НИВАТЬ *несов. см.* **подтруни́ть.**

ПОДТРУНИ'ТЬ *сов. над кем-чем* тийишүү, шылдыңдоо, шылдың кылып тамашалап күлүү.

ПОДТУШЕВА'ТЬ *сов. что* сүрөттү тушь менен карартуу, карартып сүрөткө көлөкө түшүрүү.

ПОДТУШЁВКА *ж.* сүрөттү тушь менен карартуу, сүрөткө көлөкө түшүрүү.

ПОДТУШЁВЫВАТЬ *несов. см.* **подтушева́ть.**

ПОДТЫКА'ТЬ *несов. см.* **подоткну́ть.**

ПОДТЯ'ГИВАТЬ *несов. см.* **подтяну́ть.**

ПОДТЯ'ГИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **подтяну́ться; 2.** *страд. к* **подтя́гивать.**

ПОДТЯ'ЖКИ *только мн.* подтяжки (*шым тарткыч, арчындиган кур*).

ПОДТЯ'НУТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **подтяну́ть; 2.** *прил.* (*опрятный*) тыкан, тың, жыйнак.

ПОДТЯНУ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*затянуть потуже*) бек тартуу; катуу тартуу, катуу кыса тартуу (*натянуть крепче*); **подтяну́ть реме́нь** курду бек тартуу; **подтяну́ть кана́т** арканды катуу тартуу; **2.** *кого-что* (*подтащить*) тартып (сүйрөтүп) жакындатуу; **подтяну́ть ло́дку к бе́регу** кайыкты тартып жээкке жакындатуу; **3.** *кого-что, воен.* (*собрать в одно место*) бир жерге топтоо; **4.** *кого-что, перен.* сүрөө, сүрөп жеткирүү, сүрөмөлөө, оңдоо; **подтяну́ть отстаю́щих** арттагыларды сүрөп жеткирүү; **подтяну́ть дисципли́ну** тартипти оңдоо; **5.** (*запеть с другими*) кошулуп (ээрчип) ырдоо, үн кошуп ырдоо.

ПОДТЯНУ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*приблизиться*) жакындоо; **суда́ подтяну́лись к бе́регу** кемелер жээкке жакындашты; **2.** *воен.* (*сосредоточиться*) чогултулуу, топтолуу; **войска́ подтяну́лись к грани́це** войсколор чек арага топтолду; **3.** *спорт.* асылып көтөрүлүү, тартылып көтөрүлүү; **подтяну́ться на турнике́** турникке асылып көтөрүлүү; **4.** *перен. разг.* теңелүү (*алдыңкыларга*).

ПОДУ'МАТЬ *сов.* **1.** (*некоторое время*) ойлонуу, ойлонуп көрүү; **я поду́маю, пото́м отве́чу вам** мен ойлонуп көрөйүн да, анан сизге жооп берейин; **2.** (*вообразить*) ойлоо; **я не могу́ да́же поду́мать об э́том** бул жөнүндө мен ойлой да албаймын; ◇ **поду́маешь!** (*для выражения иронии, насмешки*) көрсөң муну!, муну карасаң!, карачы кыйындыгын!; **поду́маешь, како́й у́мник!** көрсөң, мунун акылдуулугун!; **поду́майте то́лько!** *или* **поду́мать то́лько!** (*при выражении удивления*) карасаң!, капырай!; **поду́майте то́лько, как мно́го он зна́ет!** муну карацызчы, абдан көп билет!; **поду́мать то́лько, ско́лько он путеше́ствовал!** карачы, анын канчалык жер кезип саякат кылганын байкап кой!; **и не поду́маю!** *разг.* ойдо да жок!

ПОДУ'МЫВАТЬ *несов. разг.* ойлонуу, ойлоно баштоо, ой жоруу, ойлоп көрүү; **что вы поду́мываете де́лать ве́чером?** сиз кечинде эмне иш кылганы жатасыз?

ПО-ДУРА'ЦКИ *нареч. разг.* акмактай, акмактарча.

ПОДУРА'ЧИТЬ *сов. кого, разг.* акмак кылып тамашалоо.

ПОДУРА'ЧИТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*некоторое время*) шайкелеңденип жүрүү; **2.** *над кем* (*позабавиться*) акмак кылып тамашалоо.

ПОДУРИ'ТЬ *сов. см.* **подура́читься** 1.

ПОДУРНЕ'ТЬ *сов.* сынынан (кебетесинен) кетүү, өңү бузулуу.

ПОДУ'ТЬ *сов.* **1.** (*начать дуть*) сого баштоо, жүрө баштоо; **к ве́черу похолода́ло и поду́л ве́тер** кечке жуук суук болуп, шамал сого баштады; **2.** (*некоторое время*) үйлөө; **поду́ть на чай** чайды үйлөө.

ПОДУЧА'ТЬ *несов. разг. см.* **подучи́ть** 3.

ПОДУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **подучи́ть.**

ПОДУ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **подучи́ться; 2.** *страд. к* **поду́чивать.**

ПОДУЧИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого* (*обучить*) окутуу, үйрөтүү; **его́ на́до немно́го подучи́ть** аны бир аз окутуу (үйрөтүү) керек; **2.** *что* (*заучить получше*) дагы бир аз бышыктоо (*мис. сабакты*); **3.** *кого с неопр.* (*подговорить*) тымызын үйрөтүп коюу.

ПОДУЧИ'ТЬСЯ *сов.* үйрөнүү, окуу.

www.bizdin.kg

ПОДУ'ШЕЧКА *ж. уменьш. от* **подушка** кичине жаздык, жаздыкча, кичине балыш.

ПОДУШИ'ТЬ I *сов. кого, разг.* (*задушить всех*) муунтуп өлтүрүү, муунтуп кырып салуу.

ПОДУШИ'ТЬ II *сов. кого-что* (*духами*) атыр куюу.

ПОДУШИ'ТЬСЯ *сов.* атыр куюнуу.

ПОДУ'ШКА *ж.* жаздык, балыш; **пуховая подушка** мамык жаздык, куш жаздык.

ПОДУ'ШНЫЙ, -ая, -ое жан башы; **подушная подать** *ист.* жан башынан алынуучу салык.

ПОДХАЛИ'М *м. разг.* кошоматчы, көшөкөр, жасакер.

ПОДХАЛИ'МНИЧАТЬ *несов. разг.* кошомат кылуу, жасакерденүү, көшөкөрлөнүү.

ПОДХАЛИ'МСКИЙ, -ая, -ое *разг.* кошоматчы, жасакер, көшөкөр.

ПОДХАЛИ'МСТВО *ср. разг.* кошоматчылык, жасакерчилик, көшөкөрчүлүк.

ПОДХАЛИ'МСТВОВАТЬ *несов. см.* **подхалимничать.**

ПОДХВАТИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*поднять*) алуу, ала коюу; **подхватить чемодан** чемоданды ала коюу; 2. *что* (*схватить на лету*) илип кетүү, илип ала коюу, тосуп алуу; 3. *что, перен. разг.* (*получить, приобрести*) кабылуу, чалдыгуу, урунуу; **подхватить грипп** грипп оорусуна чалдыгуу; 4. *что* (*начать подпевать*) ырга кошулуу; **один запел, остальные подхватили** бирөө баштады эле, калгандары кошулуп ырдашты; 5. *что, перен.* (*поддержать*) колдоп улантуу, кошулуп улантып кетүү; **подхватить инициативу масс** массанын демилгесин колдоп улантып кетүү; 6. *что, перен.* (*воспользоваться чем-л.*) илип алуу, илип ала коюу; **подхватить чужую мысль** башка бирөөнүн оюн (пикирин) илип алуу.

ПОДХВА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **подхватить.**

ПОДХВО'СТНИК *м.* куюшкан.

ПОДХЛЕСТНУ'ТЬ *сов. кого* чаап жиберүү, тартып жиберүү; **подхлестнуть лошадь** атты чаап жиберүү.

ПОДХЛЁСТЫВАТЬ *несов.* 1. *см.* **подхлестнуть;** 2. *кого, перен. разг.* түрткү берүү, түрткүлөө, шаштыруу.

ПОДХО'Д *м.* 1. (*приближение*) жакындоо, берилеп келүү; 2. (*место*) кире берген жер, кире бериш; **болотистый подход к реке** өзөнгө кире берген жери саздак; 3. *перен.* (*умение подойти*) мамиле кылуу, мамиле; **у него правильный подход к делу** анын ишке мамилеси туура; **подход к людям** адамдарга мамиле кылуу.

ПОДХОДИ'ТЬ *несов. см.* **подойти;** ◇ **подходить к концу** аяктоо, бүтүп баратуу.

ПОДХОДЯ'ЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **подходить;** 2. *прил.* (*удобный*) ылайыктуу, ыңгайлуу, жарай турган, туура келе турган, туура келүүчү; **подходящий момент** ыңгайлуу учур; **подходящее помещение** ылайыктуу үй.

ПОДХОМУ'ТНИК *м.* каамыт астындагы кийиз.

ПОДЦЕПИ'ТЬ *сов. что* 1. (*прицепить, зацепить*) чиркеп коюу, илип коюу; **подцепить вагон к поезду** вагонду поездге чиркеп коюу; 2. *перен. разг.* (*приобрести*) кабылуу, чалдыгуу; **подцепить грипп** грипп оорусуна чалдыгуу.

ПОДЦЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **подцепить.**

ПОДЧА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **подчалить.**

ПОДЧА'ЛИТЬ *сов.* (*стать на причал*) келип токтоо; **пароход подчалил к пристани** пароход келип пристанга токтоду.

ПОДЧА'С *нареч. разг.* кай бир кезде, кээ бир убакта, кээде.

ПОДЧА'СОК *м. воен.* подчасок (*часовойдун жанында турган жардамчысы*).

ПОДЧЕЛЮСТНО'Й, -а́я, -о́е *анат.* жаак асты; **подчелюстная железа** жаак астындагы без (*тамак бези*).

ПОДЧЕРЕПНО'Й, -а́я, -о́е *анат.* баш сөөктүн ичиндеги.

ПОДЧЁРКИВАНИЕ *ср.* 1. сызуу, сызып коюу, астын сызуу; 2. *перен.* айрыкча көңүл берүү, бөтөнчө белгилөө, айрыкча белгилөө.

ПОДЧЁРКИВАТЬ *несов. см.* **подчеркнуть.**

ПОДЧЁРКНУТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **подчеркнуть;** 2. *прил. перен.* (*заметный, особенный*) айрыкча белгиленген.

ПОДЧЕРКНУ'ТЬ *сов. что* 1. сызуу, сызып коюу, астын сызуу; 2. *перен.* (*особо выделить, обратить внимание*) айрыкча көңүл буруу, бөтөнчө белгилөө, айрыкча белгилөө.

ПОДЧЕРНИ'ТЬ *сов. что* карартуу, карартып боёо; **подчернить брови** кашты карартып боёо.

ПОДЧИНЕ'НИЕ *ср.* 1. багындыруу, баш ийдирүү, моюн сундуруу, карамагына өткөрүү; багынуу, баш ийүү, моюн сунуу, карамагына өтүү, кол астында болуу; **быть в подчинении** *у кого-л.* бирөөнүн кол астында болуу; 2. *грам.* багынуу.

ПОДЧИНЁННОСТЬ *ж.* баш ийүүчүлүк, моюн сунуучулук, кол астында болуучулук.

ПОДЧИНЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **подчинить;** 2. *в знач. сущ. м., ж.* кол астындагы, карамагындагы.

ПОДЧИНИ'ТЬ *сов. кого-что кому-чему* багындыруу, баш ийдирүү, моюн сундуруу, карамагына өткөрүү.

ПОДЧИНИ'ТЬСЯ *сов. кому-чему* багынуу, баш ийүү, моюн сунуу, карамагына өтүү, таасирине кирүү; **подчиниться приказу** приказга моюн сунуу.

ПОДЧИНЯ'ТЬ *несов. см.* **подчинить.**

ПОДЧИНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **подчиниться;** 2. *страд. к* **подчинять.**

ПОДЧИ'СТИТЬ *сов. что* 1. (*вычистить*) тазалоо; **подчистить пальто** пальтону тазалоо; 2. (*соскоблить написанное*) кырып өчүрүү (*мис. маки менен же резинке менен жазууну*); 3. (*срезать сухие ветки, побеги и пр.*) тазалоо, кыйып тазалоо, бутап тазалоо.

ПОДЧИ'СТКА *ж.* 1. (*написанного*) кырып өчүрүү (*жазууну*); 2. (*напр. деревьев*) тазалоо, кыйып тазалоо, бутап тазалоо (*жыгачты*).

ПОДЧИСТУ'Ю *нареч. прост.* таптакыр, тыптыйпыл, эч нерсе калтырбай, таптаза кылып; **съесть всё подчистую** таптакыр калтырбай жеп коюу.

ПОДЧИЩА'ТЬ *несов. см.* **подчистить.**

ПОДШЁРСТОК *м.* тыбыт (*жүндүн тыбыты*).

ПОДШЕ'ФНЫЙ, -ая, -ое шефке алынган; **подшефная школа** шефке алынган мектеп.

ПОДШИБА'ТЬ *несов. см.* **подшибить.**

ПОДШИБИ'ТЬ *сов. разг.* 1. *что* (*подбить*) уруп алуу; **подшибить глаз** көзүн уруп алуу; 2. *кого-что* (*сбить*) атып (согуп, уруп) түшүрүү, майып кылуу, атып жаралуу кылуу; **подшибить неприятельский самолёт** душмандын самолётун атып түшүрүү.

ПОДШИВА'ТЬ *несов. см.* **подшить.**

ПОДШИ'ВКА *ж.* 1. тамандоо, таман салуу, таш таман урдуруу; **отдать сапоги в подшивку** өтүктү тамандатуу; 2. (*напр. газет*) көктөө (*мис. газеталарды, документтерди*).

ПОДШИ'ПНИК *м. тех.* подшипник; **шариковый подшипник** шариктүү подшипник.

ПОДШИ'ПНИКОВЫЙ, -ая, -ое **подшипник**-*ке т.*; подшипниктик.

ПОДШИ'ТЬ *сов. что* 1. (*пришить*) көктөө, кошо тигүү, жамоо; 2. (*подрубить*) четин бүгүү, бүгүп тигүү; **подшить носовые платки** кол жоолуктун четин бүгүп тигүү; 3. (*починить*) тамандоо, таш таман урдуруу; **подшить сапоги** өтүктү тамандоо, өтүккө таш таман урдуруу; 4. (*скрепить*) көктөө, көктөп тигип коюу; **подшить протокол к делу** протоколду делого көктөп тигип коюу.

ПОДШПИ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **подшпилить.**

ПОДШПИ'ЛИТЬ *сов. что, разг.* шпилька менен сайып бекитүү; **подшпилить волосы** чачты шпилька менен сайып бекитүү.

ПОДШТА'ННИКИ *только мн. прост.* дамбал, ыштан.

ПОДШТО'ПАТЬ *сов. что* тордоо, тордоп жамоо.

www.bizdin.kg

ПОДШТО'ПЫВАТЬ *несов. см.* **подштóпать.**

ПОДШТУКАТУ'РИВАТЬ *несов. см.* **подштукатýрить.**

ПОДШТУКАТУ'РИТЬ *сов. что* штукатуркалоо, штукатуркасын оңдоо, оңдоп шыбоо.

ПОДШУТИ'ТЬ *сов. над кем-чем* тамашалоо, ойноо, тамаша кылуу, шылдың кылуу; **подшутúть над прия́телем** досун тамашалап шылдыңдоо; **зло подшутúть** *над кем-л. бирөөнү* табалап шылдың кылуу.

ПОДШУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **подшутúть.**

ПОДЪЕДА'ТЬ *несов. см.* **подъéсть.**

ПОДЪЕ'ЗД *м.* 1. (*действие*) келип кирүү, келип жетүү, жакындап келүү, жакындап баруу, алдына жакын келүү, алдына жакын баруу; 2. (*путь к чему-л.*) келип кирүүчү жол; **хорóший подъéзд к рекé** өзөнгө келип кирүүчү жакшы жол (жер); 3. (*вход в здание*) үйгө кирүүчү эшик; **пара́дный подъéзд** көчө жактан кирүүчү чоң, негизги эшик.

ПОДЪЕЗДНО'Й, -áя, -óе: **подъездны́е путú** *ж.-д.* чоң жолго кошулуучу жол тармактары.

ПОДЪЕЗЖА'ТЬ *несов. см.* **подъéхать.**

ПОДЪЁМ *м.* 1. көтөрүү; **подъём фла́га** желекти көтөрүү; **подъём тя́жести** оордукту көтөрүү; 2. (*уровня*) жогорулатуу, көтөрүлүш, жогорулаш, өйдөлөтүү, көтөрүү; **подъём воды́ в рекé** өзөндөгү суунун деңгээлинин көтөрүлүшү; 3. (*восхождение*) чыгуу; **во врéмя подъёма нá гору** тоого чыккан кезде; 4. (*об участке дороги*) өр, өр жер; 5. (*ноги*) буттун үстү, буттун жону; 6. (*рост, развитие*) жогорулоо, жогорулаш, көтөрүлүү; **послевоéнный подъём нарóдного хозя́йства** эл чарбасынын согуштан кийинки жогорулашы; **подъём культýры** маданияттын жогорулашы; 7. (*побудка*) уйкудан ойготуп тургузуу; 8. (*воодушевление*) көңүл көтөрүлүү, куунактык; **арти́сты игрáли с подъёмом** артисттер көңүлдөрү көтөрүңкү ойношту; ◇ **тяжёл на подъём** *разг.* оор, ордунан жылмагы азап; ыкшоо неме (*адам*); **лёгок на подъём** *разг.* чапчаң, сергек, тез ойлогон (*адам*).

ПОДЪЁМНИК *м. тех.* подъёмник, көтөргүч (*оор салмактуу нерселерди көтөрүүчү механизм*).

ПОДЪЁМНЫЙ, -ая, -ое 1. (*служащий для подъёма*) подъёмный, көтөргүч; **подъёмный кран** подъёмный (көтөргүч) кран; 2. (*такой, который поднимается*) көтөрүлмө; **подъёмный мост** көтөрүлмө көпүрө; 3. *в знач. сущ.* **подъёмные** *мн.* (*деньги*) подъёмный акча (*жаңыдан иштей турган жерине көчүп баруу үчүн берилүүчү акча*); **получи́ть подъёмные** подъёмный акча алуу.

ПОДЪЕ'СТЬ *сов. что* 1. (*разъесть снизу*) астынан жеш, түбүнөн жеш (*жеп тешүү, жеп оюу*); 2. *разг.* (*съесть без остатка*) баардыгын жеп коюу; **дéти подъéли все сла́дости** таттуунун баарын балдар жеп коюшту.

ПОДЪЕ'ХАТЬ *сов.* 1. *к кому-чему* (*приблизиться*) жакындап келүү, жакындап баруу, алдына жакын келүү, жакын баруу; **автомоби́ль подъéхал к вокза́лу** автомобиль вокзалга жакын келип токтоду; 2. *к кому, разг.* (*заехать*) бара кетүү, келе кетүү; **я к тебé за́втра подъéду** эртең мен сага бара кетем; 3. *к кому-чему, перен. разг.* эптеп айласын таап көндүрүү; **с какóй бы стороны́ к немý подъéхать?** аны кандай айла менен эпке келтирүүгө болот?

ПОДЪЯЗЫ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *анат.* тил астындагы; **подъязы́чная железá** тил астындагы без.

ПОДЬЯРЕ'МНЫЙ, -ая, -ое *уст.* кулдуктагы, эрксиз (*адам*).

ПОДЫГРА'ТЬСЯ *сов. к кому-чему, разг.* арамзалык менен *бирөөгө* жагынуу.

ПОДЫ'ГРЫВАТЬСЯ *несов. см.* **подыгрáться.**

ПОДЫМА'ТЬ *несов. разг. см.* **поднимáть.**

ПОДЫМА'ТЬСЯ *несов. разг. см.* **поднимáться.**

ПОДЫСКА'ТЬ *сов. кого-что* табуу, издөө; **подыскáть литератýру к доклáду** докладга адабияттарды табуу; **подыскáть нýжного рабóтника** керектүү кызматкер табуу.

ПОДЫ'СКИВАТЬ *несов. см.* **подыскáть.**

ПОДЫТО'ЖИВАТЬ *несов. см.* **подытóжить.**

ПОДЫТО'ЖИТЬ *сов. что* жыйынтыктоо, жыйынтыгын чыгаруу; **подытóжить расхóды** расходдордун жыйынтыгын чыгаруу.

ПОДЫХА'ТЬ *несов. см.* **подóхнуть.**

ПОДЫША'ТЬ *сов.* дем алып келүү, аба жутуу; **подышáть свéжим вóздухом** таза аба жутуп келүү.

ПОДЬЯ'ЧИЙ *м. ист.* подьячий (*Москва Русунун убагында — катчы, мекемедеги иш башкаруучу дьяктын жардамчысы*).

ПОЕДА'ТЬ *несов. см.* **поéсть** 2.

ПОЕДИ'НОК *м.* 1. (*дуэль*) жекеме-жеке күрөш, сайыш, атышуу; жекеме-жеке күрөшүү (*борьба*); **вы́звать на поедúнок** жекеме-жеке чакыруу; 2. *перен.* (*спор, диспут*) айтышуу; **словéсный поедúнок** жекеме-жеке айтышуу.

ПОЕДО'М *нареч.:* **есть поедóм** *разг.* жемелеп күн көрсөтпөө.

ПОЁЖИВАТЬСЯ *несов. см.* **поёжиться.**

ПОЁЖИТЬСЯ *сов.* түктөйүү, үрпүйүү, чүрүшүү; **поёжиться от хóлода** суукстан үшүп чүрүшүү.

ПО'ЕЗД *м.* поезд; **скóрый пóезд** тез жүрүүчү поезд; **курьéрский пóезд** курьерский поезд; **пассажи́рский пóезд** пассажир поезди; **товáрный пóезд** товар ташуучу поезд; **почтóвый пóезд** почта ташуучу поезд; **при́городный пóезд** шаардын айланасында жүрүүчү поезд; **пóезд дáльнего слéдования** алыска жүрүүчү поезд; **санитáрный пóезд** санитардык поезд; **пóезд на Фрýнзе** Фрунзеге баруучу поезд; ◇ **свáдебный пóезд** *уст.* үйлөнүү тою убагында ага катышкандар түшкөн арабалар.

ПОЕ'ЗДИТЬ *сов.* кыдырып барып келүү, бир нече ирет (*көп*) барып келүү; **поéздить по странé** өлкөнү кыдырып барып келүү.

ПОЕ'ЗДКА *ж.* баруу, барып келүү; **совершúть поéздку зá город** шаардын сыртына барып келүү.

ПОЕЗДНО'Й, -áя, -óе **поезд-ге** *т.;* поезддик; **поезднáя бригáда** поезддик бригада.

поезжá'й, поезжá'йте *повел. накл. от* **поéхать** *и* **éхать.**

ПОЁМНЫЙ, -ая, -ое: **поёмные лугá** жайылма жердеги чабындылар.

ПОЕ'СТЬ *сов.* 1. *чего* (*съесть немного*) бир аз тамактануу, анча-мынча жеш; **поéсть мя́са** бир аз эт жеп алуу; **поéсть пéред ухóдом** кетер алдында бир аз тамактанып алуу; 2. *что* (*съесть без остатка*) жеп коюу, калтырбай жеп коюу; **дéти поéли все я́блоки** балдар алманын бардыгын жеп коюшту; 3. *что* (*испортить*) жеп коюу; **моль поéла мех** терини күбө жеп койду.

ПОЕ'ХАТЬ *сов.* жөнөө, баруу, жолго чыгуу, кетүү (*жөө эмес, транспортко отуруп*); **поéхать на конферéнцию** конференцияга баруу (жөнөө); **поéхать в Москвý** Москвага баруу; **поéхать в гóсти** конокко баруу; **поéхать на маши́не** машинага түшүп баруу; ◇ **сáнки поéхали в стóрону** чана жолдон чыгып кетти.

ПОЖА'ДНИЧАТЬ *сов. разг.* 1. (*напр. в еде*) ач көздүк кылуу, сугалактануу; 2. (*поскупиться*) сараңдык кылуу, кызгануу.

ПОЖАЛЕ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* аёо, ырайым кылуу, боор ооруу, боор ачуу, жаны ачуу, кыйбоо; 2. *о ком-чём, чего, с союзом «что»* өкүнүү; **я пожалéл о потéрянном врéмени** бекер кеткен убактыма өкүндүм; **он пожалéл, что опоздáл** ал кечиккендигине өкүндү; 3. *что, чего* (*поберечь*) аёо, кызгануу, сараңдык кылуу.

ПОЖА'ЛОВАТЬ *сов. уст.* 1. *к кому-чему* (*посетить*) келүү, баруу (*урмат, сый менен*); **прошý пожáловать ко мне в гóсти** меникине конокко келүүңүздү сураймын; **добрó пожáловать!** кош келиңиз!; 2. *кого чем, кому что* (*наградить*) сыйлык кылып берүү, сый (тартуу) кылып берүү.

ПОЖА'ЛОВАТЬСЯ *сов. на кого-что* 1. (*высказать жалобу*) даттануу, арызданүу, зардануу, арыз-муңун айтуу;

www.bizdin.kg

пожа́ловаться на головну́ю боль башынын ооругандыгын айтып даттануу; 2. (*подать жалобу*) арызданyу, даттануу; **пожа́ловаться в суд** сотко арызданyу.

ПОЖА́ЛУЙ *частица* балким, мүмкүн, ай; **я, пожа́луй, за́втра приду́ к вам** мен, балким, эртең силердикине келип каламын.

ПОЖА́ЛУЙСТА *частица* 1. (*вежливое обращение*) сизден өтүнөм, сурайм; **да́йте мне, пожа́луйста, воды́** мага суу берип коюуңузчу; **пожа́луйста, не говори́те гро́мко** катуу сүйлөбөсөңүз экен; 2. (*вежливое выражение согласия*) жарайт, макул, макул болот, ооба макул; **мо́жно вас на мину́точку? — Пожа́луйста!** сизди бир минутага уруксат бекен? — Макул болот!; ◇ **скажи́те пожа́луйста!** муну карасаңыз!

ПОЖА́Р *м.* өрт; **лесно́й пожа́р** токой өртү; **туши́ть пожа́р** өрттү өчүрүү; **пожа́р войны́** *перен.* согуш оту; ◇ **бежа́ть как на пожа́р** жоо кубалагандай, өрт тийгендей; **не на пожа́р** жоо кууп келе жаткан жери жок.

ПОЖА́РИТЬ *сов. что, чего* куурууу; **пожа́рить мя́со** этти куурууу.

ПОЖА́РИТЬСЯ *сов.* куурулуу (*мис. эт*).

ПОЖА́РИЩЕ *ср.* өрттөнгөн жер; **лесно́е пожа́рище** токойдун өрттөнгөн жери.

ПОЖА́РНИК *м.* пожарник (*өрт өчүрүүчү кызматчы*).

ПОЖА́РНЫЙ, -ая, -ое 1. **пожар**-*га т.*; өрт өчүрүүчү, өрт өчүргүч; **пожа́рная кома́нда** өрт өчүрүүчү команда; **пожа́рные инструме́нты** өрт өчүрүүчү аспаптар; **пожа́рная маши́на** өрт өчүрүүчү машина; **пожа́рная трево́га** өрт тревогасы; 2. *в знач. сущ. м.* пожарный, өрт өчүрүүчү; 3. *перен. разг.* (*экстренный, спешный*) эң шашылыш, өтө тездик менен, жоо чапкандай, өрт чыккандай; **в пожа́рном поря́дке** өтө шашылыш түрдө; **на вся́кий пожа́рный слу́чай** кокус шашылыш керек болуп калса.

ПОЖА́ТИЕ *ср.* кысуу, кыса кармоо, кармап кысуу; **пожа́тие руки́** кол кысуу, колду кармап кысуу, колду кыса кармоо (*амандашканда, коштошкондо*).

ПОЖА́ТЬ I *сов.* кысуу, кармап кысуу, кыса кармоо; **пожа́ть друг дру́гу ру́ки** бири-биринин колун кыса кармоо; ◇ **пожа́ть плеча́ми** ийнин куушуруп коюу (*«билбейм» деген белги кылып*).

ПОЖА́ТЬ II *сов. что, с.-х.* оруу, оруп бүтүрүү, оруп коюу; **пожа́ть пшени́цу** буудайды оруу; ◇ **что посе́ешь, то и пожнёшь** *посл.* эмнени эксең — ошону орорсуң.

ПОЖА́ТЬСЯ *сов.* бүрүшүү, курушуу, кысылуу; **он пожа́лся от хо́лода** ал сууктан курушту.

ПОЖЕВА́ТЬ *сов. что* чайноо, кепшөө; ◇ **пожева́ть губа́ми** эрин чайноо (*кепшегендей эриндерин кыймылдатуу*).

ПОЖЕЛА́НИЕ *ср.* 1. каалоо, көңүл, тилек, тилектештигин айтуу, каалгандык; 2. (*предложение*) сунуш, каалоо, өтүнүү; **мы учтём ва́ши пожела́ния** биз силердин сунуштарды эске алабыз.

ПОЖЕЛА́ТЬ *сов. кому чего, с неопр.* каалоо, тилөө, тилек кылуу.

ПОЖЕЛТЕ́ЛЫЙ, -ая, -ое саргарган, саргарып калган; **пожелте́лые ли́стья** саргарган жалбырактар.

ПОЖЕЛТЕ́ТЬ *сов.* саргаруу, саргаюу.

ПОЖЕЛТИ́ТЬ *сов. что, разг.* саргартуу, сарыга боёо.

ПОЖЕНИ́ТЬ *сов. кого* үйлөндүрүү, аял алып берүү.

ПОЖЕНИ́ТЬСЯ *сов.* үйлөнүү, аял алуу.

ПО-ЖЕ́НСКИ *нареч.* аялдарча.

ПОЖЕ́РТВОВАНИЕ *ср. уст.* 1. (*действие*) кыюу, курмандык кылуу; 2. (*дар*) кайыр, садага кылып берүү; **сбор поже́ртвований** кайыр жыйноо.

ПОЖЕ́РТВОВАТЬ *сов.* 1. *что* (*принести в дар*) сый берүү, тартуу кылуу; 2. *кем-чем, перен.* (*подвергнуть опасности, погубить*) курман кылуу, кыюу; **поже́ртвовать жи́знью** жанын курман кылуу.

ПОЖЕ́ЧЬ *сов. что* өрттөө, өрттөп жиберүү.

ПО́ЖИ́ВА *ж. разг.* олжо, табылга.

ПОЖИВА́ТЬ *несов. разг.* жашоо, турмуш өткөрүү, өмүр сүрүү; **как вы пожива́ете?** кандай турасыңар?

ПОЖИВИ́ТЬСЯ *сов. чем, разг.* эптеп-септеп бир нерсе табуу, айласын таап олжо алуу.

ПО́ЖИ́ВШИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **пожи́ть**; 2. *прил.* (*много испытавший*) башынан көптү өткөргөн, көптү көргөн.

ПОЖИ́ЗНЕННО *нареч.* өмүр бою, өмүр өткүчө.

ПОЖИ́ЗНЕННЫЙ, -ая, -ое өмүр бою, өмүрү өткүчө; **пожи́зненная пе́нсия** өмүр бою ала турган пенсия.

ПОЖИЛО́Й, -а́я, -о́е улгайып калган, жашап калган, бир топ жашка чыккан; **пожила́я же́нщина** улгайып калган аял.

ПОЖИМА́ТЬ *несов. см.* **пожа́ть** I.

ПОЖИМА́ТЬСЯ *несов. см.* **пожа́ться**.

ПОЖИНА́ТЬ *несов. см.* **пожа́ть** II; ◇ **пожина́ть плоды́ свои́х трудо́в** өз эмгектеринин ийгилигин көрүү; **пожина́ть ла́вры** жетишкендикке ээ болуу, атагы чыгуу.

ПОЖИ́РАТЬ *несов. см.* **пожра́ть**; ◇ **пожира́ть глаза́ми** теше тиктөө, көзү өтүп кетүү.

ПОЖИ́ТКИ *только мн. разг.* майда буюм-эмеректер.

ПОЖИ́ТЬ *сов.* 1. туруу, жашап туруу, тиричилик кылуу, өмүр сүрүү, өлбөй тирүү жүрүү, жашоо; **он по́жил у нас два дня** ал биздин үйдө эки күн турду; **поживём — уви́дим** *погов.* өлбөй тирүү жүрсөк, көрөбүз; 2. *уст. разг.* (*в своё удовольствие*) жакшы турмушта жашоо, жыргап-куунап күн өткөрүү.

ПОЖРА́ТЬ *сов. кого-что, разг.* апылдатып сугунуу, баарын жеп таштоо, баарын жеп салуу.

ПОЖУРИ́ТЬ *сов. кого, разг.* тилдөө, жекирүү, зекүү, такуу, жемелөө.

ПО́ЗА *ж.* 1. поза (*дененин турушу*); **ребёнка снима́ли в ра́зных по́зах** баланы ар түрдүү позада сүрөткө тартышты; 2. *перен.* анткордук, арамзалык.

ПОЗАБА́ВИТЬ *сов. кого-что, разг.* бир аз күлдүрүү, күлдүрүп көңүл ачуу.

ПОЗАБА́ВИТЬСЯ *сов. разг.* бир аз күлүү, күлүп көңүл ачуу.

ПОЗАБО́ТИТЬСЯ *сов. о ком-чём* камын көрүү, кам жеш, багууга аракет кылуу.

ПОЗАБЫВА́ТЬ *несов. см.* **позабы́ть**.

ПОЗАБЫ́ТЬ *сов.* 1. *кого что, о ком-чём и с неопр.* унутуу, унутуп калуу, эстен чыгаруу; **ты совсе́м позабы́л о нас** сен бизди такыр унуттуң го; 2. *что* (*оставить где-л.*) унутуп таштоо, унутуп коюу, унутуп калтыруу, унутуп салуу.

ПОЗАВИ́ДОВАТЬ *сов. кому-чему* суктануу, ичи күйүү.

ПОЗА́ВТРАКАТЬ *сов.* эртең мененки тамакты ичүү, нанушта кылуу; **я ещё не поза́втракал** мен эмдигиче эртең мененки тамакты иче элекмин.

ПОЗАВЧЕРА́ *нареч.* мурдагы күнү, мурда күнү; **он прие́хал позавчера́** ал мурдагы күнү келди.

ПОЗАВЧЕРА́ШНИЙ, -яя, -ее мурдагы күнкү.

ПОЗАДИ́ 1. *предлог с род. п.* артынан, артында, аркасынан, арка жагында, арка жакта; **он шёл позади́ всех** ал баарынын арка жагында келе жатты; **он сиде́л позади́ меня́** ал менин арка жагымда (артымда) отурду; **оста́вить позади́ себя́** артка калтыруу (*кууп жетип*); 2. *нареч.* артта, арткы жакта; **он сиде́л далеко́ позади́** ал арткы жакта алыс отурду; **са́мое тру́дное уже́ позади́** *перен.* абдан кыйындары артта калды, кыйынчылыктар артта калды.

ПОЗАИ́МСТВОВАТЬ *сов. что* өздөштүрүү, сиңирүү, алуу, үйрөнүү.

ПОЗАНИМА́ТЬСЯ *сов.* бир аз иштөө, бир аз окуу, бир аз иш кылуу, бир аз убаралануу.

ПОЗАНЯ́ТЬСЯ *сов. разг.* бир аз иштөө, бир аз окуу, анча-мынча иш кылуу; **чем бы мне заня́ться?** мен эмне иш кылсам?

www.bizdin.kg

ПОЗАПРО'ШЛЫЙ, -ая, -ое мурдагы; **позапрошлый год** мурдагы жылы, мурдагы жыл.

ПОЗА'РИТЬСЯ *сов. на кого-что, разг.* кызыгуу, көз артуу, суктануу.

ПОЗВА'ТЬ *сов. кого* чакыруу, чакырып коюу; **позвать друга в гости** досун конокко чакыруу; **позвать на помощь** жардамга чакыруу.

ПО-ЗВЕ'РСКИ *нареч.* жырткычча, жырткычтык менен, жырткычтай.

ПОЗВОЛЕ'НИЕ *ср.* уруксат; **просить позволения** уруксат суроо; **дать позволение** уруксат берүү; **получить позволение** уруксат алуу; ◇ **с вашего позволения** сиздин уруксатыңыз боюнча, сиздин уруксатыңыз менен; **с позволения сказать** *ирон.* 1) (*о предмете или явлении*) ...дегени, ...дегиш болгону, ...деп жүргөнү, ...сөрөй; 2) (*как формула вежливости*) жаман көрбөңүз..., айып көрбөңүз...

ПОЗВОЛИ'ТЕЛЬНО *нареч.* кечиримдүү, мүмкүн болгон.

ПОЗВОЛИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое мүмкүн болгон.

ПОЗВО'ЛИТЬ *сов. кому что и с неопр.* 1. (*разрешить*) уруксат кылуу, уруксат берүү; **позвольте мне завтра прийти** мага эртең келүүгө уруксат бериңиз; 2. *перен.* (*допустить*) мүмкүндүк берүү; **болезнь не позволила мне выйти из дому** оору мага үйдөн чыгууга мүмкүндүк бербеди; ◇ **позволить себе** *что-л.* бир нерсе кылууга колу баруу; **я никогда не позволю себе обмануть вас** мен эч качан сизди алдоого барбаймын; **позвольте!** токтоңуз!, уксаңыз!

ПОЗВОЛЯ'ТЬ *несов. см.* **позволить.**

ПОЗВОНИ'ТЬ *сов.* 1. (*в колокол*) коңгуроо кагуу, коңгуроо уруу, шыңгыратуу; 2. (*издать звон*) шыңгыроо, шыңгыратуу; **позвонил телефон** телефон шыңгырады; 3. (*по телефону*) телефон уруу, звонить этүү; **я позвоню вам завтра** мен силерге эртең телефон урамын.

ПОЗВОНО'К *м. анат.* омуртка, кыр арканын омурткасы; **шейные позвонки** моюн омурткалары.

ПОЗВОНО'ЧНИК *м. анат.* кыр арка сөөгү, арка омурткалар.

ПОЗВОНО'ЧНЫЕ *мн.* (*ед.* **позвоночное** *ср.*) *зоол.* омурткалуулар (*омурткалуу жаныбарлар*).

ПОЗВОНО'ЧНЫЙ, -ая, -ое **позвоночник**-*ке т.*; **позвоночный столб** *анат.* кыр арка омурткалары.

ПОЗДНЕ'ЙШИЙ, -ая, -ее эң эле кийинки; **позднейшие открытия** эң эле кийинки ачуулар (*илимде*).

ПО'ЗДНИЙ, -яя, -ее 1. (*о частях дня, года*) кечки, кеч; **поздний час** кеч убакыт; **поздний вечер** эл орунга отурган убак; **поздняя осень** кеч күз; 2. (*запоздалый*) кечиккен; **поздний урожай** кечигип бышкан эгин; **поздний приход** кечигип келиш; **поздний гость** кеч келген конок.

ПО'ЗДНО *нареч.* кеч, кечигип, кечигүү менен; **поздно осенью** кеч күздө; **он поздно начал учиться** ал окууга кечигип кирди; **он поздно вернулся домой** ал үйгө кеч кайтты; **поздно лечь** кеч жатуу; **поздно встать** кеч туруу; ◇ **лучше поздно, чем никогда** *погов.* ийгиликтин эрте-кечи жок.

ПОЗДОРО'ВАТЬСЯ *сов.* саламдашуу, амандашуу; учурашуу.

ПОЗДОРОВЕ'ТЬ *сов.* оңдонуу, оңүнө кирүү, оңдонуп калуу; **он поздоровел за лето** ал жай ичинде оңдонуп калган.

ПОЗДОРО'ВИТЬСЯ *сов. безл.*: **ему не поздоровится!** *разг.* ал соо болбойт!, ал бирди көрөт!

ПОЗДРАВИ'ТЕЛЬ *м.* куттуктоочу, куттуктаган адам.

ПОЗДРАВИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **поздравление**-*ге т.*; **поздравительная телеграмма** куттуктоо телеграммасы.

ПОЗДРА'ВИТЬ *сов. кого с чем* куттуктоо, куттуктап коюу; **поздравляю вас с праздником!** майрамыңыз менен!; **поздравить с успехом** ийгилиги менен куттуктоо.

ПОЗДРАВЛЕ'НИЕ *ср.* куттуктоо; **примите наши поздравления** биздин куттуктообузду кабыл алыңыз; **принести поздравления** куттуктоо.

ПОЗДРАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **поздравить;** ◇ **поздравляю!** *ирон.* мынакей!, чала болду!

ПОЗЁВЫВАТЬ *несов. разг.* эстөө, эстей берүү (*оозун ачып*).

ПОЗЕЛЕ'НЕТЬ *сов.* 1. (*стать зелёным*) жашылдануу, жашыл болуу, көгөрүү; **бронза позеленела** коло көгөрдү; 2. *перен.* көгөрүү, көгөрө түшүү; **позеленеть от злости** ачуусуна чыдабай көгөрүп-татарып кетүү.

ПОЗЁМ *м. с.-х.* кык (*малдын жер семиртүүчү кыгы*).

ПОЗЕМЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жерден алынуучу, жерге жараша.

ПОЗЕ'МИЦА *ж.* жөө бурганак.

ПОЗЁМКА *ж. разг. см.* **поземица.**

ПОЗЁР *м.* сырткы сымбатын көрсөтүп жүргөн, сөзүн жасап сүйлөгөн киши.

ПО'ЗЖЕ *сравн. ст. от нареч.* **поздно** кечирээк, кийинирээк; **он пришёл позже меня** ал менден кечирээк келди; **они займутся этим позже** алар бул иштерге кийинирээк киришет.

ПО-ЗИ'МНЕМУ *нареч.* кышкыдай, кышкыча, кышындагыдай; **он одет по-зимнему** ал кышкыдай кийинген.

ПОЗИ'РОВАТЬ *несов.* 1. позировать кылуу (*художник, скульптор же фотографтын алдында белгилүү позада туруп берүү*); 2. *перен.* сырткы сымбатын көрсөтүү, сөзүн жасап сүйлөө.

ПОЗИТИ'В *м. фото* позитив (*кагазга же атайын айнекке тартылган фотографиялык сүрөт*).

ПОЗИТИВИ'ЗМ *м. филос.* позитивизм (*буржуазиялык философияда орун алган, субъективисттик-идеалисттик философиянын бир агымы*).

ПОЗИТИВИ'СТ *м. филос.* позитивист (*позитивизмди жактоочу адам*).

ПОЗИТИВИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **позитивист**-*ке*, **позитивизм**-*ге т.*; позитивисттик.

ПОЗИТИ'ВНОСТЬ *ж.* позитивдүүлүк.

ПОЗИТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое 1. (*основанный на фактах*) позитивдүү, позитивдик (*фактыларга негизделген*); 2. (*положительный*) ырастоочу, чындыкка чыгаруучу; **позитивное суждение** чын (ырас) ой-пикир; 3. *фото* **позитив**-*ге т.*; позитивдик.

ПОЗИЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **позиция**-*га т.*; позициялык; **позиционная война** позициялык согуш (*мындай согушта эки тарап тең ок атуу куралдарынын жана инженердик коргонуу чептеринин кубатын пайдалануу менен чыңдалган фронттун жыш линиясын түзүшөт*).

ПОЗИ'ЦИЯ *ж.* 1. позиция (*бир маселеде кармаган жол*); 2. *воен.* позиция (*аскер же согуштук курал орношкон жай*); **артиллерийская позиция** артиллериялык позиция; **выгодная позиция** ыңтайлуу позиция; 3. *чаще мн. воен.* (*район военных действий*) позиция, согуш майданы; **отправиться на передовые позиции** согуштун алдыңкы позициясына жөнөө; 4. *перен.* (*точка зрения*) позиция, көз караш; **защищать свою позицию** өзүнүн позициясын жактоо.

ПОЗЛИ'ТЬ *сов. кого* бир аз ачуулантуу, ачуусун келтирүү, ачуусуна тийүү, бир аз жинин келтирүү.

ПОЗЛИ'ТЬСЯ *сов. разг.* бир аз ачуулануу, ачуусу келүү, бир аз жини келүү.

ПОЗЛОРА'ДСТВОВАТЬ *сов.* табалоо, табалап кубануу.

ПОЗЛОСЛО'ВИТЬ *сов.* ушактап жүрүү, жамандап жүрүү.

ПОЗНАВА'ЕМОСТЬ *ж. филос.* билүүгө, таанууга мүмкүн болгондук; **познаваемость явлений** кубулуштарды билүүгө, таанууга мүмкүн болгондук.

ПОЗНАВА'ЕМЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **познавать;** 2. *прил. филос.* билинүүчү, таанылуучу, билинген, таанылган.

ПОЗНАВА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое билим берүүчү, маалымат арттыруучу.

ПОЗНАВА'ТЬ *несов. см.* **познать.**

www.bizdin.kg

ПОЗНАВА'ТЬСЯ *несов.* 1. билинүү, таанылуу, белгилүү болуу; **друзья познаются в беде** достун достугу кыйынчылыкта билинет; 2. *страд. к* **познавать.**

ПОЗНАКО'МИТЬ *сов. кого* 1. *с кем-чем* тааныштыруу; **познакомить учеников с биографией учёного** окуучуларды окумуштуунун өмүр баяны менен тааныштыруу; 2. *с чем* (*заставить испытать*) билгизүү, башынан өткөртүү (*турмушту, кыйынчылыктарды*).

ПОЗНАКО'МИТЬСЯ *сов.* 1. *с кем* таанышуу; **познакомиться с профессором** профессор менен таанышуу; 2. *с кем-чем* (*получить сведения*) таанышуу, билүү, көрүп чыгуу; **познакомиться с новым городом** жаңы шаар менен таанышуу; 3. *с чем* (*испытать*) башынан өткөрүү, билүү.

ПОЗНА'НИЕ *ср.* 1. *филос.* билүү, таануу; **теория познания** билүү (таануу) теориясы; 2. *чаще мн.* (*совокупность сведений*) билим; билүү; **у него большие познания в медицине** медицина боюнча ал көп нерселерди билет.

ПОЗНА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* билүү, таануу; **познать природу** жаратылышты билүү (таануу); **познать истину** чындыкты (акыйкатты) билүү (таануу); 2. *что* (*испытать*) татуу, баштан өткөрүү; **познать радость труда** эмгектин кубанычын татуу.

ПОЗОЛО'ТА *ж.* алтындын буусу; **позолота часов стёрлась** сааттын сыртындагы алтындын буусу кетип калды.

ПОЗОЛОТИ'ТЬ *сов. что* 1. алтындын буусуна кармоо; **позолотить фарфор** фарфорду алтындын буусуна кармоо; 2. *перен.* (*окрасить в золотой цвет*) алтын түстүү сары боёк менен боёо.

ПОЗОЛО'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **позолотить;** 2. *прил.* алтындын буусуна кармалган; **позолоченный портсигар** алтындын буусуна кармалган портсигар.

ПОЗО'Р *м.* уят, маскара, маскаралык, шерменделик; **покрыть** *кого-л.* **позором** *биреөну* маскара кылуу; **удалиться с позором** маскара болуп чыгып кетүү.

ПОЗО'РИТЬ *несов. кого-что* уят кылуу, уятка калтыруу, маскара кылуу, абийрин кетирүү, шерменде кылуу, шермендесин чыгаруу, маскаралоо, кордоо.

ПОЗО'РИТЬСЯ *несов. разг.* уят болуу, маскара болуу, абийри төгүлүү, шерменде болуу.

ПОЗО'РНЫЙ, -ая, -ое **позор**-*го т.*; маскаралык, уят кылуучу; **позорный поступок** уят иш; **позорное поведение** маскаралык жүрүш-туруш; ◇ **поставить к позорному столбу** көпчүлүк элдин алдында маскара кылуу.

ПОЗУМЕ'НТ *м.* око, ноко.

ПОЗУМЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое **позумент**-*ке т.*; **позументная мастерская** ноко жасоочу мастерская.

ПОЗЫ'В *м.*: **позыв на рвоту** кускусу келүү.

ПОЗЫВА'ТЬ *несов.*: **позывать на рвоту** кускусу келүү.

ПОЗЫВНО'Й, -ая, -ое *мор.*, *радио* 1. чакыруучу; **позывной сигнал** чакыруу сигналы; 2. *в знач. сущ.* **позывные** *мн.* радиостанциянын *же* кеменин өзүн билдире турган чакырык сигналы.

ПОИГРА'ТЬ *сов.* бир аз ойноо, ойноп отуруу; **поиграть в шахматы** шахмат ойноп отуруу; **поиграть на пианино** пианинодо бир аз ойноо.

ПОИ'ГРЫВАТЬ *несов. разг.* ойноо, ойноп убакыт өткөрүү.

ПОИЗДЕРЖА'ТЬСЯ *сов. разг.* сарп кылып түгөтүп алуу.

ПОИ'ЛКА *ж.* 1. *с.-х.* суу ичиргич, мал сугаргыч (*малды же канаттууларды сугара турган идиш*); 2. (*для больных*) тамак ичиргич (*төшөктөн тура албаган ооруларды тамактандыруучу идиш*).

ПОИМЁННО *нареч.* ат-атынан, ар бирин өз атынан; **вызвать всех поимённо** бардыгын ат-атынан чакыруу.

ПОИМЁННЫЙ, -ая, -ое аттары жазылган; **поимённый список** аттары жазылган тизме.

ПОИМЕНО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **поименовать;** 2. *прил.* аты аталган; **все поименованные лица вызываются на совещание** аттары аталган адамдардын бардыгы кеңешмеге чакырылат.

ПОИМЕНОВА'ТЬ *сов. кого-что*, *офиц.* аттарын атоо, аттарынан айтуу; **поименовать присутствующих** катышып отургандардын аттарын атоо.

ПОИ'МКА *ж.* кармап алуу, кармоо.

ПОИМУ'ЩЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое *юр.* мүлкүнөн алынуучу, мүлккө жараша, мүлкүнө ылайык.

ПОИНТЕРЕСОВА'ТЬСЯ *сов. кем-чем* көңүл коюу, кызыгуу, кунт коюу.

ПОИНТРИГОВА'ТЬ *сов. кого*, *против кого* арага бузук салуу, арага от салуу, чагым салуу.

ПОИСКА'ТЬ *сов. кого-что* издөө, издеп табуу, издеп көрүү; **поищи книгу** китепти издеп көрчү.

ПО'ИСКИ *мн.* (*ед.* **поиск** *м.*) 1. издөө, издеп жүрүү; **отправиться на поиски** издеп жөнөө; 2. *воен.* издөө, издеп жүрүү; **поиски разведчиков** чалгынчылардын издеп жүрүшү; 3. *горн.* издөө, кароо; **поиски полезных ископаемых** пайдалуу кендерди издөө.

ПО'ИСКОВЫЙ, -ая, -ое **поиск** 3-*кө т.*; издөөчү; **поисковая партия** издөөчү партия (*кенди*).

ПОИ'СТИНЕ *нареч.* чынында, чындыгында, анык эле; **это поистине прекрасное произведение** бул чындыгында да эң сонун чыгарма.

ПОИ'ТЬ *несов. кого* 1. (*давать пить*) сугаруу, суу берүү; **поить лошадь** жылкыны сугаруу; 2. (*выкармливать молоком*) сүт менен багуу, сүт берүү; **поить телят** музоолорго сүт берүү, музоолорду сүт менен багуу; 3. *перен.* (*угощать*) ичирүү, берүү, ичирип сыйлоо (*чаем*); ичкилик ичирүү (*вином*); **поить гостей чаем** конокторго чай берүү; ◇ **поить и кормить** *разг.* багуу, багып тамактандыруу, ичирип-жегизүү.

ПО'ЙЛО *ср.* алап, суюк тоют; **коровье пойло** уйга берилүү алап (суюк тоют).

ПО'ЙМА *ж. геогр.* жайылма (*суу ташыганда суу жайылып кетүүчү жер*).

ПОЙМА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* кармоо, тосуп алуу, кармап алуу; **поймать мяч** топту тосуп алуу; **поймать вора** ууруну кармап алуу; **поймать голубя** көгүчкөндү кармап алуу; 2. *что*, *перен.* (*перехватить, заметить*) байкоо, байкап калуу, кармап алуу; **поймать** *чей-л.* **взгляд** *биреөнун* көз карашын байкап калуу; **поймать Москву на средних волнах** Москваны ортоңку толкундан кармап алуу (*радиодон*); 3. *что*, *перен.* (*использовать*) пайдаланып калуу; **поймать удобный момент** оңтойлуу (ыңгайлуу) учурдан пайдаланып калуу; 4. *кого-что на чём*, *перен.* (*изобличить*) колго түшүрүү, кармап алуу; **поймать на слове** сөзүнөн кармап алуу, сөзүнөн карматып коюу; 5. *что*, *разг.* (*какую-л. болезнь*) жугузуп алуу.

пойму, поймёшь *и т. д. буд. вр. от* **понять.**

ПОЙТИ' *сов.* 1. жөнөө, баруу, кетүү; **он попрощался и пошёл** ал коштошту да жөнөп кетти; **я пошёл полем** мен талаа менен бардым; **пойти навстречу** 1) алдынан утурулай баруу; 2) *перен. биреөнун* тилегин орундатуу, *биреөнун* талабын кубаттоо; **трамвай пойдёт не по маршруту** трамвай маршруту боюнча барбайт; 2. (*о механизмах*) жүрүү, жүрө баштоо; **часы пошли** саат жүрө баштады; 3. чыгуу, агуу; **из трубы пошёл дым** мордон түтүн чыкты; **вода пошла из крана** чоргодон суу ага баштады; **кровь пошла из раны** жарадан кан ага баштады; 4. (*об осадках*) жааш, жаай баштоо; **пошёл сильный дождь** жамгыр катуу жаап жиберди; 5. (*поддаться на приманку*) көнүү, алдануу, кызыгуу, таткануу; 6. (*поступить куда-л.*) кирүү; **он пошёл в медицинский институт** ал медициналык институтка кирди; 7. *разг.* (*найти сбыт*) өтүү, жароо; **этот товар хорошо пошёл** бул товар жакшы өттү; 8. (*о спектакле и т. п.*) болуу; коюлуу; 9. (*потребоваться*) кетүү; **на платье пошло много шёлка** көйнөккө жибек көп кетти; 10. (*проявить

www.bizdin.kg

готовность к чему-л.) көнүү, макул болуу; **я пошёл ему́ на усту́пки** мен аны менен макул болуп көндүм; 11. (*оказаться к лицу*) жарашуу, жароо; **э́то пла́тье пошло́ бы вам** бул көйнөк сизге жарашат эле; 12. (*пройти*) өтүү; **по́сле оконча́ния рабо́ты вре́мя пошло́ ме́дленнее** жумуш бүткөндөн кийин убакыт жайыраак өтүп калды; 13. (*передаваться*) берилүү, өтүү; **де́ло пойдёт в суд** иш сотко берилет; **докуме́нты пошли́ на по́дпись** документтер кол коюуга берилди; ◇ **пойти́ в отца́** атасына тартуу; **пойти́ как по ма́слу** иш оңунан чыгуу, иш ондой берди болуу; **е́сли на то пошло́** эгер андай болсо; **пошёл вон!** чык!, жогол!

ПОКА' 1. *нареч.* (*в данный момент, сейчас*) азырынча; **пока́ мне ста рубле́й хва́тит** азырынча мага жүз сом жетишет; **он пока́ у́чится** ал азырынча окуп жатат; 2. *нареч.* (*до сего времени, всё ещё*) азырынча, дагы эле, ушул кезге чейин, ушул убакка чейин; **пока́ ничего́ не изве́стно** азырынча (дагы эле) эч нерсе белгисиз; **они́ пока́ ещё не прие́хали** алар азырынча келише элек; 3. *союз* (*в течение того времени, как*) кезде, азырынча, мезгилде; **пока́ он у́чится, на́до ему́ помо́чь** ал окуп жаткан кезде ага жардам берүү керек; **куй желе́зо, пока́ горячо́** *посл.* темирди кызуусунда сок; 4. *союз* (*до тех пор, как*) -гача чейин, мезгилге чейин, азырынча, кезинде; **сиди́ здесь, пока́ я не приду́** мен келгенге чейин ушул жерде отуруп тур; ◇ **ну, пока́!** *разг.* кош эмесе!, эмесе кош!

ПОКА'З *м.* көрсөтүү, көргөзүү; **пока́з но́вого фи́льма** жаңы фильмди көрсөтүү.

ПОКАЗА'НИЕ *ср.* 1. (*свидетельство, рассказ*) айтуу, көрсөтүү; **показа́ния совреме́нников Пу́шкина** Пушкиндин замандаштарынын айткандары; 2. *юр.* показание, айтуу, көрсөтүү; **показа́ния свиде́телей** күбөлөрдүн көрсөтүүлөрү; 3. (*измерительными приборами*) көрсөтүү; **показа́ние термо́метра** термометрдин көрсөтүүсү.

ПОКАЗА'ТЕЛЬ *м.* көрсөткүч; **ка́чественные и коли́чественные показа́тели** сапат жана сан көрсөткүчтөрү.

ПОКАЗА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*характерный*) мүнөздүү; **показа́тельное явле́ние** мүнөздүү кубулуш; 2. (*для всеобщего ознакомления*) көрсөтмө; **показа́тельный суде́бный проце́сс** көрсөтмө сот процесси; 3. (*образцовый*) үлгүлүү; **показа́тельный совхо́з** үлгүлүү совхоз.

ПОКАЗА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что кому* көрсөтүү, көргөзүү; **я показа́л ему́ свою́ ко́мнату** мен ага өзүмдүн бөлмөмдү көрсөттүм; **покажи́те ва́ши докуме́нты** сиз документтериңизди көрсөтүңүзчү; 2. *кого-что кому* (*продемонстрировать*) көрсөтүү, көргөзүү; **показа́ть но́вый спекта́кль** жаңы спектаклди көрсөтүү; **показа́ть больно́го врачу́** оорулуу кишини врачка көрсөтүү; **показа́ть свою́ рабо́ту специали́сту** өзүнүн ишин специалистке көргөзүү; 3. *кого-что* (*обнаружить, проявить*) көрсөтүү, көргөзүү; **показа́ть образцы́ герои́зма** баатырдыктын үлгүсүн көрсөтүү; **показа́ть свои́ зна́ния** өзүнүн билимин көргөзүү; 4. *что* (*доказать*) көрсөтүү, далилдөө; 5. (*дать показание*) айтуу, көрсөтүү; 6. (*об измерительных приборах*) көрсөтүү; **мано́метр показа́л высо́кое давле́ние** басымдын бийик экендигин манометр көрсөттү; ◇ **показа́ть себя́** өзүн көрсөтүү; **он показа́л себя́ хоро́шим рабо́тником** ал өзүнүн жакшы кызматкер экендигин көрсөттү; **показа́ть приме́р** үлгү көрсөтүү; **показа́ть на дверь** үйдөн кууп чыгуу; **я ему́ покажу́!** *разг.* мен ага бирди көрсөтөм!

ПОКАЗА'ТЬСЯ *сов.* 1. көрүнүү, өңдөнүү, сыяктуу болуп көрүнүү; **день ожида́ния показа́лся мне го́дом** бир күнкү күткөнүм мага жылдай болуп көрүндү; **показа́лось, что кто́-то позва́л меня́** бирөө мени чакыргандай болуп көрүндү; 2. (*появиться*) көрүнүү, чыгуу; **вдали́ показа́лось селе́ние** алыста кыштак көрүндү; **из-за гор показа́лась луна́** тоонун ары жагынан ай чыкты; **на глаза́х показа́лись слёзы** көздөрүндө жаш көрүндү; 3. (*прийти, явиться*) көрүнүү, келүү; **показа́ться врачу́** врачка көрүнүү; **он у нас то́лько раз показа́лся и пропа́л** ал биздикине бир эле келип, ошол бойдон жоголду; **он бои́тся мне на глаза́ показа́ться** ал менин көзүмө көрүнүүдөн коркот.

ПОКАЗНО'Й, -ая, -ое 1. (*образцовый*) үлгүлүү, көрсөтүүгө арналган, көрсөтүлүүчү; **показно́й това́р** көрсөтүлүүчү товар; 2. (*притворный*) анткор, куру, курулай; **показны́е слёзы** анткор ыйламыш болуу.

ПОКА'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **показа́ть**; ◇ **глаз не пока́зывать** көз көргөзбөө (келбей коюу).

ПОКА'ЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **показа́ться** 2, 3; 2. *страд. к* **пока́зывать**.

ПОКАЛЕ'ЧИТЬ *сов. кого-что* майып кылып коюу, майып кылып алуу.

ПОКАЛЕ'ЧИТЬСЯ *сов.* майып болуп алуу, майып болуп калуу

ПОКА'ЛЫВАНИЕ *ср.* сайгылашуу.

ПОКА'ЛЫВАТЬ *несов. безл. разг.* (*о боли*) сайгылашуу, сайгылашып ооруу; **у меня́ пока́лывает в ле́вом боку́** менин сол жак капталым сайгылашып ооруйт.

ПОКАЛЯ'КАТЬ *сов. разг.* аркы-беркини айтып сүйлөшүү, тамашалашып сүйлөшүү.

ПОКА'МЕСТ *нареч. и союз прост. см.* **пока́**.

ПОКА'ПАТЬ *сов.* (*о дожде*) тамчылоо; **с утра́ пока́пал дождь** эртең менен жамгыр тамчылап турду.

ПОКАПРИ'ЗНИЧАТЬ *сов.* бир аз терсаяктануу, кераяктануу, бир аз назданув, болбогон нерсеге тарынуу.

ПОКАРА'ТЬ *сов. кого* жазалоо, жазага тартуу.

ПОКАРАУ'ЛИТЬ *сов. кого-что, разг.* күзөтүү, карап туруу, кайтарып тура туруу, көз сала туруу, аңдып байкап туруу.

ПОКАТА'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*прокатить*) ойнотуу, ойнотуп келүү; **ката́ть** *кого-л.* **на велосипе́де** *бирөөнү* велосипед мингизип ойнотуу; 2. (*катать некоторое время*) бир аз тоголотуу, бир аз тегеретүү.

ПОКАТА'ТЬСЯ *сов.* бир аз ойноо; **поката́ться на конька́х** коньки тээп бир аз ойноо.

ПОКАТИ'ТЬ *сов.* 1. *что* тоголотуу, тоголотуп келүү (жиберүү), тегеретүү; **покати́ть бо́чку к маши́не** бочканы машинанын жанына тоголотуп баруу; 2. *разг.* (*поехать*) бат, тез баруу (келүү); **он покати́л в го́род** ал шаарга бат кетти.

ПОКАТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. тоголонуу, тегеренүү; **мяч покати́лся под стол** топ столдун астына тоголонуп кетти; **покати́ться с горы́** тоодон тоголонуп түшүү; 2. (*потечь*) агуу, тоголонуу; **слёзы покати́лись из глаз** көздөн жаш тоголонуп кетти; ◇ **покати́ться со́ смеху** *разг.* ичек-боору каткыча күлүү, боору эзилгиче күлүү.

ПОКА'ТОСТЬ *ж.* айдөөшүлүк, жантаймалык, эңкеймелик.

ПОКА'ТЫЙ, -ая, -ое айдөөш, эңкейме, жантайма.

ПОКАЧА'ТЬ *сов.* 1. (*некоторое время*) бир аз терметүү, бир аз терметип коюу; **покача́ть ребёнка** баланы бир аз терметип коюу; 2. *чем* чайкоо, ийкөө; **покача́ть голово́й в знак согла́сия** макулдугун билдирип башын ийкөө; 3. (*насосом*) насос менен тартуу.

ПОКАЧА'ТЬСЯ *сов.* термелүү, чайпалуу, чайкалуу, тебүү, кыймылдоо; **покача́ться на каче́лях** селкинчек тебүү; **ма́ятник покача́лся и останови́лся** маятник термелип кетти да, токтоп калды.

ПОКА'ЧИВАНИЕ *ср.* термелүү, чайпалуу, кыймылдоо, чайкалуу; **пока́чивание ло́дки** кайыктын чайкалышы.

ПОКА'ЧИВАТЬ *несов.* 1. *кого-что* чайкоо, терметүү, чайпоо; **пока́чивать лю́льку** бешикти терметүү; 2. *чем* чайкоо; **пока́чивать голово́й** башты чайкоо.

ПОКА'ЧИВАТЬСЯ *несов.* теңселүү, термелүү, чайпалуу, чайкалуу; **ло́дка пока́чивалась на волна́х** кайык толкунда чайкалып турду; **он пока́чивался при ходьбе́** ал теңселип баса турган.

ПОКАЧНУ'ТЬ *однокр. что* солк эттирүү (*бир жолу*).

ПОКАЧНУ'ТЬСЯ *однокр.* солк этүү.

www.bizdin.kg

ПОКА'ШЛИВАТЬ *несов.* жөтөлүү, жөтөлө берүү, улам-улам жөтөлүү.

ПОКА'ШЛЯТЬ *сов.* жөтөлүү, бир нече жолу жөтөлүү.

ПОКАЯ'НИЕ *ср.* тобо кылуу; ◇ **отпустить душу на покаяние** *разг. шутл.* тынчын алганын коюу, жанына жай берүү.

ПОКАЯ'ННЫЙ, -ая, -ое **1.** өкүнгөн; **2.** күнөөсүн мойнуна алып, кечирим сураган.

ПОКА'ЯТЬСЯ *сов.* **1.** (*раскаяться*) өкүнүү; **2.** (*признаться*) күнөөсүн мойнуна алып кечирим суроо.

ПОКВАРТА'ЛЬНО *нареч.* квартал сайын.

ПОКВАРТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое квартал сайын, квартал боюнча.

ПОКВИТА'ТЬСЯ *сов. с кем, разг.* **1.** *уст.* (*рассчитаться*) эсептешип кутулуу, такташып карыздан кутулуу; **2.** (*отомстить*) өч алуу, кек алуу, эсесин алуу; **я с тобой ещё поквитаюсь!** мен сенден өчүмдү алармын!

ПОКИВА'ТЬ *сов.* ийкөө (*бир нече жолу*); **покивать головой на прощание** коштошуп башын ийкөө.

ПОКИДА'ТЬ I *сов. разг. см.* **побросать.**

ПОКИДА'ТЬ II *несов. см.* **покинуть.**

ПОКИ'НУТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **покинуть; 2.** *прил.* (*одинокий, заброшенный*) кароосуз ташталган, жалгыз калган, ээн калган; **покинутый дом** ээн калган үй.

ПОКИ'НУТЬ *сов.* **1.** *что* (*үйүн*) таштап кетүү, чыгып кетүү, таштоо, калтыруу; **покинуть город** шаардан чыгып кетүү; **2.** *кого* таштап кетүү, калтыруу, байланышты үзүү; **все друзья покинули его** аны бардык достору таштап кетти, **3.** *кого-что, перен.* качуу, кетүү, таюу; **силы покинули его** ал алдан тайды, анын алы кетти.

ПОКИПЕ'ТЬ *сов.* кайнай түшүү, бир аз кайноо.

ПОКИПЯТИ'ТЬ *сов. что* кайнатуу, кайнатып жиберүү.

ПОКИПЯТИ'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** *см.* **покипеть; 2.** *перен.* (*посердиться*) бир аз ачуулануу, ачуулана түшүү, кыжыры кайноо

ПОКЛАДА'Я: работать не покладая рук жан аябастан иштөө, тынбастан иштөө.

ПОКЛА'ДИСТОСТЬ *ж. разг.* жумшак көңүлдүк, ыкка тез көнмөлүк.

ПОКЛА'ДИСТЫЙ, -ая, -ое жумшак көңүл, ыкка тез көнмө; **покладистый характер** жумшак көңүл мүнөз; **он человек покладистый** ал ыкка тез көнмө адам.

ПОКЛА'ЖА *ж.* жүк, көтөрүп жүрүүчү эмерек.

ПОКЛЕВА'ТЬ *сов.* **1.** *что* чокуу; чокуп, терип жеп коюу; **куры поклевали всё просо** тооктор таарунун баарын терип жеп коюшту; **2.** *что* (*о рыбе*) тиштегилеп тартуу, булкуу, тиштеп жутуп жиберүү (*балык кайырмактагы жемди*).

ПОКЛЁВЫВАТЬ *несов. что* **1.** бир аз чокуу, аз-аздан терип жеш; **2.** (*о рыбе*) тиштеп тартуу (*кайырмактагы жемди*).

ПОКЛЁП *м. разг.* курулай жала; **взводить поклёп** *на кого-л.* *бирөөгө* курулай жала жаап айыптоо.

ПОКЛО'Н *м.* **1.** (*приветствие*) ийилип саламдашуу, жүгүнүү; **сделать поклон при встрече** кезиккен убакта жүгүнүп, ийилип саламдашуу; **ответить на** *чей-л.* **поклон** *бирөөнүн* ийилип салам беришине жооп кайтаруу; **2.** жүгүнүү; **земной поклон** жүгүнүп башын жерге тийгизүү; **класть поклоны** *рел.* (*намаз окуганда*) сежде кылуу; **3.** *перен.* (*привет*) салам; **вам поклон от товарищей** силерге (сизге) жолдоштордон салам; ◇ **идти на поклон** *к кому-л.* *бирөөгө* жалынып-жалбарып өтүнүү.

ПОКЛОНЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*напр. божеству*) сыйынуу, табынуу; **2.** (*преклонение*) баш ийүү, кол коюу; **поклонение таланту писателя** жазуучунун талантына баш ийүү (кол коюу).

ПОКЛОНИ'ТЬСЯ *сов. кому-чему* **1.** (*сделать поклон*) жүгүнүү, ийилип таазым кылуу, ийилип саламдашуу, ийилип салам берүү; **2.** *уст.* (*униженно попросить*) жалынып-жалбарып суранууу.

ПОКЛО'ННИК *м.* **1.** (*почитатель*) кол коюучу, баш ийүүчү; **2.** (*возлюбленный*) жакшы көргөн, сүйгөн, ашык болгон.

ПОКЛО'ННИЦА *женск. р. к* **поклонник.**

ПОКЛОНЯ'ТЬСЯ *несов. кому-чему* **1.** (*чтить как божество*) сыйынуу, табынуу, тобо кылып жүгүнүү; **в древности люди поклонялись силам природы** байыркы убакта адамдар жаратылыштын күчтөрүнө сыйынышкан; **2.** *перен.* (*чрезмерно почитать*) жүгүнүп багынуу, баш ийип жүгүнүү; **я поклоняюсь его таланту** мен анын талантына баш иемин.

ПОКЛЯ'СТЬСЯ *сов. кому в чём и с неопр.* ант кылуу, ант берүү, каргануу, касам ичүү.

ПОКОВЕ'РКАТЬ *сов. что, разг.* бир аз мыйрыйтуу, бир аз бузуу, бир аз сындыруу.

ПОКО'ВКА *ж. тех.* (*кусок металла*) согуп ииштетилген металлдын бир кесеги; **стальные поковки** болоттун согуп иштетилген кесектери.

ПОКО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **поковка**-*га т.*

ПОКОВЫЛЯ'ТЬ *сов. разг.* аксаңдап же сүйрөлүп очорулуп басуу.

ПОКОВЫРЯ'ТЬ *сов. что, разг.* чукулоо, чукуп отуруу; **поковырять в зубах** тиштерин чукулоо (чукулап отуруу).

ПОКО'И *мн. уст.* жатуучу бөлмө.

ПОКО'ИТЬСЯ *несов.* **1.** *на чём* (*иметь основанием*) негизделүү, бир нерсенин үстүнө тургузулуу; **это здание покоится на железобетонном фундаменте** бул үй темир-бетондук фундаменттин үстүнө салынган; **2.** *уст.* (*быть похороненным*) жатуу, көмүлүү; **здесь покоится прах героя** бул жерде баатырдын сөөгү жатат.

ПОКО'Й *м.* **1.** (*тишина, спокойствие*) тынчтык, жымжырттык; **над озером царил покой** көлдүн үстүндө тынчтык өкүм сүрдү; **больному нужен покой** оорулуу кишиге тынчтык керек; **нарушить** *чей-л.* **покой** *бирөөнүн* тынчын алуу; **эта мысль не даёт мне покоя** бул ой мага тынчтык бербейт; **2.** (*неподвижность*) тынчтык, кыймылсыздык; ◇ **оставить в покое** тийбей эле жайына коюу, тынчтык берүү; **удалиться на покой** *уст.* кызматтан такыр бошоп, тынч жатып калуу; **приёмный покой** приёмный покой (*ооруканаларда ооруларды кабыл алып палаталарга бөлүштүрүүчү үй*); **вечный покой** *уст.* келбес сапарга кетүү.

ПОКО'ЙНИК *м.* **1.** өлүк, өлгөн адам; **2.** (*при упоминании об умершем*) маркум, ыраматылык, ырамалык.

ПОКО'ЙНИЦА *женск. р. к* **покойник.**

ПОКО'ЙНИЦКАЯ *ж.* өлүктөр коюлуучу жай.

ПОКО'ЙНЫЙ I, -ая, -ое **1.** (*тихий, кроткий*) жоош, момун; **покойный характер** жоош мүнөз; **2.** (*удобный*) тынч, ыктуу; **покойное кресло** тынч кресло; ◇ **покойной ночи!** жакшы жатып уктаңыз!, жакшы жатып жай туруңуз!; **будьте покойны** *разг.* камырабаңыз, кам санабаңыз; **уж он, будьте покойны, не подведёт вас** андан кадырыңыз жам болсун, сизди уят кылбайт.

ПОКО'ЙНЫЙ II, -ая, -ое **1.** (*умерший*) өлгөн адам, маркум; **покойный поэт** маркум акын; **2.** *в знач. сущ. м.* (*покойник*) ыраматылык, маркум; **я хорошо знал покойного** мен маркумду жакшы таанычу элем.

ПОКОЛЕБА'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* козголтуу, кыймылдатуу, солкулдатуу, чайпалтуу, чайкалтуу, термелтүү, теңселтүү; **ветер поколебал верхушки деревьев** шамал жыгачтардын башын кыймылдатты; **2.** *что, перен.* (*расшатать*) бошоңдотуу; **3.** *что, перен.* (*вызвать сомнение в чём-л.*) кетирүү, түшүрүү; **поколебать** *чей-л.* **авторитет** *бирөөнүн* беделин (кадырын) кетирүү, кадырына шек кетирүү; **4.** *кого, перен.* (*заставить сомневаться*) ыргылжың кылуу, шек туудуруу, күмөн санатуу; **он нисколько меня не поколебал** ал мени кенедей да күмөн саната алган жок.

www.bizdin.kg

ПОКОЛЕБА'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*испытать нерешительность*) ыргылжыӊ болуу, арсар болуу, олку-солку болуу, деӊ-дароо болуу; **2.** (*потерять влиятельность*) түшүӊкүрөп калуу; **его авторитет поколебался** анын бедели түшүӊкүрөп калды; **3.** (*пробыть в колебании*) козголуу, кыймылдоо, солкулдоо, чайпалуу, чайкалуу, термелүү, теӊселүү; **маятник немного поколебался и остановился** маятник бир аз кыймылдады да токтоп калды.

ПОКОЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*родственники*) урук, тукум, укум-тукум; **третье поколение** үчүнчү атасы (*үч ата өткөн*); **2.** муундар, курбалдаш; **молодое поколение** жаш муундар; **новое поколение** жаӊы муундар; ◇ **из поколения в поколение** 1) (*по наследству*) укумдан тукумга, ата-бабадан бери; 2) (*по традиции*) адат боюнча, илгертен бери.

ПОКОЛЕСИ'ТЬ *сов. разг.* кыдырып жүрүү; **немало я поколесил по белому свету** жарык дүйнөнүн далай жерин кыдырдым.

ПОКОЛОТИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого* (*побить*) чапкылоо, ургулоо, сабап коюу, тепкилеп салуу; такылдатуу (*в дверь*); **2.** *что* (*разбить*) сындыруу, кыйратуу, талкалоо; **поколотить посуду** идиш-аякты кыйратып салуу.

ПОКОЛО'ТЬ I *сов. что* (*расколоть*) жаруу, бир аз жаруу (*дрова*); чагуу, майдалоо (*сахар*); **я все дрова поколол** мен отундун бардыгын жардым.

ПОКОЛО'ТЬ II *сов. кого-что* (*исколоть*) саюу, сайгылоо, бир аз саюу.

ПОКО'НЧИТЬ *сов.* **1.** *что, с чем* (*закончить*) бүтүү, бүтүрүү, аяктоо; **покончить с заданием** тапшырманы аяктоо; **2.** *с кем-чем* (*уничтожить*) жоюу, бүтүрүү, аягына чыгуу; ◇ **между ними всё покончено** алардын ортосундагы бардык мамиле үзүлдү; **покончить с собой** өзүн өзү өлтүрүү, өз жанын өзү кыюу.

ПОКОПА'ТЬ *сов. что* каза түшүү.

ПОКОПА'ТЬСЯ *сов. в чём, разг.* издөө, аӊтарып издөө, издеп аӊтаруу; **надо покопаться в архиве** архивден издөө керек.

ПОКОРЁЖИТЬСЯ *сов. разг.* курушуу, чүрүшүү, кабырылуу; **фанера от сырости покорёжилась** фанера суу болуп, кабырылып калды.

ПОКОРЕ'НИЕ *ср.* багындыруу, жеӊип алуу, баш ийдирүү, каратуу (*согушуп же кандайдыр башка зордук менен*).

ПОКОРИ'ТЕЛЬ *м.* багындырган, багындыруучу, жеӊип алган, жеӊип алуучу, каратып алган, каратып алуучу; ◇ **покоритель сердец** *шутл.* мээр чөптүү эркек.

ПОКОРИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **покоритель.**

ПОКОРИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** (*завоевать, подчинить*) багындыруу, жеӊип алуу, каратып алуу; **покорить страну** өлкөнү каратып алуу, өлкөнү багындыруу; **покорить силы природы** жаратылыштын күчтөрүн багындыруу; **2.** (*приручить*) колго үйрөтүү, колго көндүрүү; **покорить зверя** жырткыч айбанды колго көндүрүү; **3.** (*внушить к себе симпатию*) өзүнө тартуу; ◇ **покорить чьё-л. сердце** бирөөнү өзүнө тартуу, өзүн сүйдүрүү, өзүнө ашык кылуу.

ПОКОРИ'ТЬСЯ *сов. кому-чему* **1.** (*подчиниться*) багынуу, жеӊилүү, баш ийүү; **2.** (*примириться с чем-л.*) көнүү, моюн сунуу; **не покорится судьбе** тагдырга моюн сунбоо (көнбөө).

ПОКОРМИ'ТЬ *сов. кого* **1.** (*дать корм животным*) тоюттандыруу, тоюндуруу, тоют берүү, жем-чөп берүү; **2.** (*дать есть*) тамактандыруу, тойгузуу, тамак берүү; эмизүү (*грудью*).

ПОКО'РНЕЙШЕ *нареч. уст.*: **покорнейше прошу** көптөн-көп өтүнөмүн; **покорнейше благодарю** абдан чоӊ ыракмат.

ПОКО'РНЕЙШИЙ, -ая, -ее *уст.*: **ваш покорнейший слуга** сизди урматтоочу кулуӊуз (*«мен» деген маанидe*); **покорнейшая просьба** көптөн-көп өтүнүч.

ПОКО'РНО *нареч.* **1.** (*послушно*) баш ийип, багынып, кыӊк этпей; **он покорно согласился** ал кыӊк этпей макул болду; **2.** *уст.* (*в выражениях вежливости*): **прошу покорно** көптөн-көп суранамын; ◇ **покорно благодарю** *разг.* абдан чоӊ ыракмат; **нет уж, покорно благодарю, я на это не соглашусь!** жок, мунуӊузга чоӊ ыракмат, мен буга эч макул эмесмин!

ПОКО'РНОСТЬ *ж.* баш ийүүчүлүк, багынуучулук.

ПОКО'РНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*послушный*) баш ийген, багынган, көнгөн, тил алгыч, элпек; **2.** (*не сопротивляющийся*) бой сунган, моюн сунган, кыӊк этпеген; ◇ **ваш покорный слуга** *уст.* сизди баш ийип урматтоочу кулуӊуз; **покорная просьба** көптөн-көп суранган өтүнүч.

ПОКОРО'БИТЬ *сов.* **1.** *что* кейпинен кетүү, майрыюу, калжаюу, калдаюу, иймейтүү, ийрейтүү, кабырылуу; **фанеру от сырости покоробило** фанера нымданып (суу болуп) кабырылып калды; **2.** *кого, перен.* жийиркентүү, көӊүл калтыруу, катуу тийүү; **его покоробило от этих слов** бул сөздөр аны жийиркентти.

ПОКОРО'БИТЬСЯ *сов.* кыйшаюу, майрыюу, иймейүү, ийрейүү, кабырылуу; **дверь от сырости покоробилась** нымдангандыктан (суу болгондуктан) эшик майрыйып калды.

ПОКОРЯ'ТЬ *несов. см.* **покорить.**

ПОКОРЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **покориться; 2.** *страд. к* **покорять.**

ПОКО'С *м.* **1.** (*действие*) чөп чабуу; **2.** (*время уборки сена*) чөп чабыш, чөп чабыш мезгили; **3.** (*место косьбы*) чабынды жер.

ПОКОСИ'ТЬ I *сов. что* **1.** (*выкосить*) чөптү чаап бүтүрүү; **2.** (*некоторое время*) чөп чабуу (*белгилүү убакытка чейин*).

ПОКОСИ'ТЬ II *сов. что, чаще безл.* (*искривить*) кыйшайтуу, ийрейтүү; **дверь покосило** эшик кыйшайып калды.

ПОКОСИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*искривиться*) кыйшаюу, ийрейүү; **2.** *разг.* (*косо посмотреть*) жаман көз менен кароо.

ПОКРА'ЖА *ж.* **1.** (*кража*) уурдоо; **2.** (*украденные вещи*) уурдалган буюмдар; **покража нашлась** уурдалган буюмдар табылды.

ПОКРА'ПАТЬ *сов.* (*о дожде*) бир аз дыбырап, себээлеп күн жаап кетүү; бир аз жамгыр жаап кетүү.

ПОКРА'ПЫВАТЬ *несов. см.* **покрапать.**

ПОКРА'СИТЬ *сов. что* боёо, сырдоо, майлоо; **покрасить пол** полду боёо.

ПОКРА'СКА *ж.* боёо, сырдоо, майлоо.

ПОКРАСНЕ'ТЬ *сов.* **1.** (*стать красным*) кызаруу, кызарып калуу; **вишня покраснела** чие кызарып калды; **2.** (*от прилива крови*) кызаруу, кызарып кетүү; **покраснеть от стыда** уятынан кызарып кетүү.

ПОКРА'СОЧНЫЙ, -ая, -ое **покраска**-*га т.*; боёочу, сырдоочу, майлоочу; **покрасочные работы** боёо иштери.

ПОКРАХМА'ЛИТЬ *сов. что* крахмалдоо, крахмалдап чайкоо; **покрахмалить бельё** жуулган кирди крахмал менен чайкоо.

ПОКРИВИ'ТЬ *сов.* кыйшайтуу, ийрейтүү, чалырайтуу, майрыйтуу.

ПОКРИВИ'ТЬСЯ *сов.* кыйшаюу, ийрейүү, майрыюу; **забор покривился** дубал кыйшайып калды.

ПОКРИ'КИВАТЬ *несов. разг.* анда-санда бир кыйкырып коюу.

ПОКРИТИКОВА'ТЬ *сов. кого-что* критикалоо, сынга алуу.

ПОКРО'В *м.* **1.** (*верхний слой*) үстүнкү катмар, үстүнкү кабат; **2.** *поэт. уст.* (*покрывало*) жабуу, капкак; ◇ **под покровом ночи** түн жамынып.

ПОКРОВИ'ТЕЛЬ *м.* колдоочу, жактоочу, коргоочу, калкалагыч.

ПОКРОВИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **покровитель.**

ПОКРОВИ'ТЕЛЬСТВЕННО *нареч.* колдоп, жактап, калкалап.

ПОКРОВИ'ТЕЛЬСТВЕННЫЙ, -ая, -ое колдогон, колдоочу, жактоочу, жактаган; ◇ **покровительственная**

www.bizdin.kg

окра́ска айбандардын, жаныбарлардын түсүнүн айлана шарттын түрүнө окшоштугу.

ПОКРОВИ'ТЕЛЬСТВО *ср.* колдоочулук, жактоочулук, сактоочулук; **под покрови́тельством** *чего-л.* *бир нерсенин* колдоосу менен, *бир нерсенин* колдоосу астында.

ПОКРОВИ'ТЕЛЬСТВОВАТЬ *несов. кому-чему* колдоо, жактоо, сактоо, коргоо.

ПОКРОИ'ТЬ *сов. что* бычуу (*мис. кийим*).

ПОКРО'Й *м.* бычылыш (*кийимдин*); **мо́дный покро́й пла́тья** көйнөктүн мода боюнча бычылышы (*мода боюнча бычылган көйнөк*); ◇ **все на оди́н покро́й** бардыгы бирдей (*адамдар*).

ПОКРОШИ'ТЬ *сов. что* туурoo, күкүмдөө, майдалап туурап коюу, майдалоо, убалоо.

ПОКРУЖИ'ТЬ *сов.* 1. (*описывая круги*) айландырып чыгуу, айлантуу, тегеретүү, тегеретип чыгуу; 2. (*проблуждать*) адашып тегеренип калуу; 3. *кого* тегеретүү, айландыруу; **покружи́ть** *кого-л.* **в та́нце** *бирөөнү* танецте (бийде) чар көпөлөк айландыруу (тегеретүү).

ПОКРУЖИ'ТЬСЯ *сов.* айлануу, тегеренүү, айланып чыгуу, тегеренип чыгуу.

ПОКРУТИ'ТЬ *сов. что* 1. айландыруу, тегеретүү, кармалоо; **покрути́ть вещь в рука́х** колдогу буюмун кармалоо; 2. чыйратуу, эшүү; **покрути́ть усы́** муруттарын чыйратуу; 3. буроо (*бураманы*).

ПОКРУТИ'ТЬСЯ *сов.* чыйратылуу, эшилүү, буралуу, айландырылуу, чыйралуу.

ПОКРЫВА'ЛО *ср.* жабуу, жапкыч (*керебетти*).

ПОКРЫВА'ТЬ *несов. см.* **покры́ть.**

ПОКРЫВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **покры́ться;** 2. *страд. к* **покрыва́ть.**

ПОКРЫ'ТИЕ *ср.* 1. жабуу; **покры́тие до́ма черепи́цей** үйдү черепица менен жабуу; 2. (*расходов*) төлөө, ордун толтуруу, ордун тургузуу; 3. (*расстояния*) басуу, жүрүү, басып өтүү.

ПОКРЫ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что чем* (*закрыть, укрыть*) жабуу; **покры́ть стол ска́тертью** столду дасторкон менен жабуу; **покры́ть ребёнка одея́лом** баланы жууркан менен жабуу; 2. *что* (*обить, обшить*) жабуу, каптоо; тыштоо (*напр. шубу*); **покры́ть дива́н плю́шем** диванды плюш менен каптоо; **покры́ть кры́шу черепи́цей** чатырды черепица менен жабуу; 3. *что* (*окутать*) каптоо, курчоо; **облака́ покры́ли не́бо** асманды булут каптады; 4. *что* (*закрасить*) жабуу, майлоо, боёо; **покры́ть ме́бель ла́ком** мебелди лак менен майлоо; 5. *что* (*оплатить*) төлөө, ордун толтуруу, ордуч тургузуу; **покры́ть долг** карызды төлөө; 6. *что* (*о звуках — заглушить*) басып кетүү, угузбай басып коюу; **го́лос ора́тора покры́л шум в за́ле** сүйлөп жаткан чечендин үнү залдагы ызы-чууну басып кетти; 7. *что* (*расстояние*) басуу, жүрүү, басып өтүү; 8. *кого* (*случить*) каратуу (*бээни айгырга*), кайытуу (*ыңгенди буурага*), куудуруу (*уйду букага, эчкини текеге, койду кочкорго*); 9. *что, карт.* жабуу, басуу; **покры́ть семёрку валётом** жетиликти балта менен басуу; 10. *что, перен.* (*помочь скрыть*) жашыруу, жаап-жашыруу, айтпоо; **покры́ть чей-л. просту́пок** *бирөөнүн* кылмышын жашыруу; 11. *кого-что, перен. прост.* (*раскритиковать, разбранить*) абдан сынап таштоо, тилдөө, сөгүү; ◇ **покры́ть та́йной** дайнын такыр билгизбөө, жигин билгизбөө.

ПОКРЫ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*закрыться*) жамынуу, чүмкөнүү; **покры́ться одея́лом** жууркан жамынуу; 2. (*чем-л.*) капталуу, басылуу; **поля́ покры́лись сне́гом** талааны кар басты.

ПОКРЫ'ШКА *ж.* 1. *разг.* (*крышка*) капкак; 2. (*чехол на камеру*) покрышка; ◇ **ни дна ни покры́шки** *бран.* өлмөк турсун, жерге кирсин.

ПОКРЯ'КИВАТЬ *несов.* бак-бак этүү (*өрдөк*).

ПОКРЯХТЕ'ТЬ *сов. разг.* ыңкылдоо, ыңырашуу.

ПОКУ'ДА *нареч. и союз разг. см.* **пока́.**

ПОКУПА'ТЕЛЬ *м.* сатып алуучу, кардар.

ПОКУПА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **покупа́тель.**

ПОКУПА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сатып ала турган, сатып алуу; **покупа́тельная спосо́бность** сатып алуу жарамдуулугу (жөндөмдүүлүгү); **покупа́тельная си́ла де́нег** акчанын сатып алуу күчү.

ПОКУПА'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **покупатель**-*ге т.*; **покупа́тельские тре́бования** сатып алуучулардын талаптары.

ПОКУПА'ТЬ I *несов. что* сатып алуу.

ПОКУПА'ТЬ II *сов. кого* (*вы́купать*) сууга түшүрүү, киринтүү (*баланы*).

ПОКУПА'ТЬСЯ I *несов. страд. к* **покупа́ть** I.

ПОКУПА'ТЬСЯ II *сов. разг.* (*вы́купаться*) сууга түшүү, киринүү.

ПОКУ'ПКА *ж.* 1. (*действие*) сатып алуу; 2. (*вещь*) сатып алынган буюм (нерсе); **доста́вка поку́пок на́ дом** сатып алынган нерселерди үйгө жеткирүү.

ПОКУПНО'Й, -а́я, -о́е 1. (*купленный*) сатылып алынган; 2. *см.* **покупа́тельный; покупна́я спосо́бность** сатып алуу жарамдуулугу (жөндөмдүүлүгү).

ПОКУПЩИ'К *м. уст.* сатып алуучу.

ПОКУ'РИВАТЬ *несов. что* анда-санда тамеки тартуу, анда-санда чылым тартуу.

ПОКУРИ'ТЬ *сов. что* тамеки тартуу, чылым тартуу.

ПОКУСА'ТЬ *сов. кого-что* тиштеп алуу, каап алуу; талоо, чагуу (*бүргө, кантала*); **его́ покуса́ла соба́ка** аны ит тиштеп алды.

ПОКУСИ'ТЬСЯ *сов. см.* **покуша́ться.**

ПОКУТИ'ТЬ *сов. разг.* бир аябай ичкилик ичип тамаша кылуу.

ПОКУ'ШАТЬ *сов. что* тамак жеш, тамактануу.

ПОКУША'ТЬСЯ *сов. на кого-что* кол салуу, аракет кылуу (*жаман ой менен*); **покуша́ться на** *чью-л.* **жизнь** *бирөөнү* өлтүрүү үчүн кол салуу; **покуша́ться на чужо́е иму́щество** башканын мүлкүнө кол салуу.

ПОКУШЕ'НИЕ *ср.* кол салуу; **покуше́ние на** *чью-л.* **жизнь** *бирөөнү* өлтүрүү үчүн кол салуу.

ПОЛ I *м.* пол; **деревя́нный пол** тактай пол; **цементи́рованный пол** цементтелген пол.

ПОЛ II *м.* жыныс; **мужско́й пол** эркек; **же́нский пол** аял.

ПОЛ= *татаал сөздөрдүн «жарым» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү*; *мис.* **полчаса́** жарым саат; **уже́ полвторо́го** бирден жарым саат өтүп кетти (саат бир жарым болду).

ПОЛА' *ж.* 1. (*у одежды*) этек, өңүр; 2. (*полотнище*) ачылма кешегенүн ар бир жагы; ◇ **из-под полы́** астыртан, жең ичинен, билдирбей, тымызын (*сатуу*).

ПОЛАГА'ТЬ *несов.* божомолдоо, ойлоо, эсептөө; **я полага́ю, что сде́лаю рабо́ту в срок** ишти өз мөөнөтүндө бүтүрөмүн деп ойлойм; ◇ **на́до полага́ть** *в знач. вводн. сл.* =го деймин, =са керек.

ПОЛАГА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **положи́ться;** 2. мүмкүн болуу, тиешелүү болуу; **здесь кури́ть не полага́ется** мында тамеки тартууга болбойт; **мне полага́ется сто рубле́й** мага жүз сом тиешелүү.

ПОЛА'ДИТЬ *сов. с кем, разг.* макулдашуу, ынка келүү, ыркы келишүү; **они́ не пола́дили ме́жду собо́й** алардын өз ара ыркы келишпеди.

ПОЛА'КОМИТЬСЯ *сов.* татылануу (*таттуу, ширин, даамдуу, «кул жебес» нерселерди жеш*).

ПОЛАСКА'ТЬ *сов. кого-что* анча-мынча эркелетүү, эркелетип коюу.

ПОЛАСКА'ТЬСЯ *сов.* эркелөө, эркеленүү.

ПОЛА'ТИ *только мн.* киши жатып уктоо үчүн жасалган потолоктун алдындагы текче.

ПОЛА'ЯТЬ *сов.* үрүү, үрүп коюу.

ПО'ЛБА *ж.* полба (*буудайдын бир түрү*).

www.bizdin.kg

ПОЛБЕДЫ′ *в знач. сказ.* ал дагы анча эмес, бул да эч нерсе эмес, бул чоң кырсык эмес.

ПОЛБУТЫ′ЛКИ *ж.* жарым бөтөлкө.

ПОЛВЕ′КА *м.* жарым кылым.

ПОЛГО′ДА *м.* жарым жыл; **че́рез полго́да** жарым жылдан кийин.

ПО′ЛДЕНЬ *м.* түш, түш маалы, чак түш.

ПОЛДНЕ′ВНЫЙ, -ая, -ое түшкү, түш маалындагы; **полдне́вная жара́** түшкү ысык.

ПО′ЛДНИК *м.* түшкү тамак.

ПОЛДНЯ′ *м.* жарым күн, күндүн жарымы; **прошло́ уже́ полдня́** түш оой кетти, күндүн жарымы өтүп кетти.

ПОЛДОРО′ГИ *ж.* жарым жол, жолдун жарымы.

ПОЛДЮ′ЖИНЫ *ж.* жарым дюжина, дюжинанын жарымы (*алты даана*); **полдю́жины ноже́й** жарым дюжина бычак (*алты бычак*).

ПО′ЛЕ *ср.* 1. талаа; **хло́пковые поля́** пахта талаалары; **идти́ по́лем** талаа менен жүрүү; 2. *перен.* (*фон*) ачык жер, түс; 3. *чаще мн.* (*в книге, тетради*) чети, жээги (*китеп же кол жазманын жээгиндеги бош жер*); **отогну́ть поля́ тетра́ди** дептердин четин бүгүп коюу; 4. **поля́** *мн.* (*у шляпы*) курбу; **шля́па с широ́кими поля́ми** курбусу кенен шляпа; 5. (*пространство*) талаа, майдан, мейкиндик; **по́ле бо́я** согуш майданы; **находи́ться в по́ле зре́ния** 1) көз астында болуу; 2) *перен.* көз жаздымында калбай туруу; **электромагни́тное по́ле** *физ.* электромагнит талаасы; 6. *перен.* (*область, сфера*) жайыт, чабыт, чөйрө.

ПОЛЕВО′Д *м.* полевод (*талаачылык жагын башкарган киши*).

ПОЛЕВО′ДСТВО *ср.* талаачылык (*дыйканчылыктын эгин жана тоют өсүмдүктөрүн өстүрүү тармагы*).

ПОЛЕВО′ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **полеводство**-*го т.*; **полево́дческие брига́ды** талаачылык бригадалары.

ПОЛЕВО′Й, -а́я, -о́е 1. **поле** 1-*ге т.*; **полевы́е рабо́ты** талаа жумуштары; **полевы́е цветы́** талаа гүлдөрү, жапайы гүлдөр; **полева́я мышь** талаа чычканы; 2. *воен.* (*походный*) полевой, талаалык; **полево́й бино́кль** талаалык дүрбү, талаалык турнабай; **полево́й го́спиталь** талаа госпиталы; **полева́я по́чта** полевой почта; **полева́я су́мка** полевой сумка (*карта, компас ж. б. сала турган булгаары сумка*).

ПОЛЕГА′НИЕ *ср. с.-х.* жыгылуу, жатып калуу, жапырылуу; **полега́ние хлебо́в** эгиндин жапырылып (жыгылып) калышы.

ПОЛЕГО′НЬКУ *нареч. разг.* эч шашпастан, акырындык менен.

ПОЛЕГЧА′ТЬ *сов. разг.* жеңилдеп калуу, жеңил тартып калуу.

ПОЛЕЖА′ТЬ *сов.* жатуу, жата түшүү, жата туруу; **полежа́ть в посте́ли** төшөктө жата түшүү.

ПОЛЁЖИВАТЬ *несов. разг.* жата берүү (*убакыттын көбүн жатуу менен өткөрүү*).

ПОЛЕЗАЩИ′ТНЫЙ, -ая, -ое талаа сактагыч; **полезащи́тные лесны́е по́лосы** талаа сактагыч токой тилкелери.

ПОЛЕ′ЗНО *нареч.* пайдалуу, пайдасы бар.

ПОЛЕ′ЗНОСТЬ *ж.* пайдалуулук, пайдасы бардык.

ПОЛЕ′ЗНЫЙ, -ая, -ое пайдалуу, пайдасы бар; **поле́зные расте́ния** пайдалуу өсүмдүктөр; **поле́зная рабо́та** пайдалуу иш, пайдалуу жумуш.

ПОЛЕ′ЗТЬ *сов. разг.* 1. (*начать лезть*) чыгуу; **поле́зть на де́рево** жыгачка чыгуу; 2. кийлигишүү, аралашып кетүү; 3. (*за чем-л.*) кол салуу; **поле́зть в портфе́ль за каранда́шо́м** карандаш алуу үчүн портфелге кол салуу; 4. (*о волосах, шерсти*) түлөп, жыдып түшө баштоо.

ПОЛЕМИЗИ′РОВАТЬ *несов. с кем* айтышуу, талаш-тартыш жүргүзүү (*сөз менен*).

ПОЛЕ′МИКА *ж.* полемика, айтышуу, талаш-тартыш жүргүзүү; **нау́чная поле́мика** илимий айтышуу, илимий полемика; **вступи́ть в поле́мику** айтышууга катышуу, полемикага катышуу.

ПОЛЕМИ′ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **полемика**-*га т.*; полемикалык; **полеми́ческое сочине́ние** полемикалык чыгарма; **полеми́ческое выступле́ние** полемика түрүндө сүйлөнгөн сөз.

ПО-ЛЕ′НИНСКИ *нареч.* ленинче, лениндей; **рабо́тать по-ле́нински** ленинче иштөө.

ПОЛЕНИ′ТЬСЯ *сов.* жалкоолонуу; **не лени́сь сде́лать э́то** муну иштөөдөн жалкоолонбо.

ПОЛЕ′ННИЦА *ж.* такталап, саржандап жыйган отун.

ПОЛЕ′НО *ср.* бир кертим жыгач; саржан отундун бир даанасы.

ПОЛЕ′СЬЕ *ср.* токойлуу түздүк, ойдуңдагы токойлуу жер.

ПОЛЁТ *м.* учуу, учуш, учуп бара жаткандагы абал; **полёт снаря́да** снаряддын учушу; **полёт самолёта** самолёттун учушу; **бре́ющий полёт** кайып (кайпып) учуу; **пики́рующий полёт** кудуп тик учуу; **разве́дывательный полёт** чалгындоо учуш; **высо́тный полёт** бийиктикке учуу; ◇ **полёт мы́сли** кыялдын, ойдун чаргышы; **с пти́чьего полёта** 1) өтө бийик жерден (кароо, көрүү); 2) *ирон.* үстүртөн, жалпы жонунан гана.

ПОЛЕТА′ТЬ *сов.* учуп жүрүү.

ПОЛЕТЕ′ТЬ *сов.* 1. учуу, учуп кетүү (баруу); **пти́ца вспорхну́ла и полете́ла** куш талпынды да учуп кетти; **самолёт полете́л в Москву́** самолёт Москвага учуп кетти; 2. (*о брошенных предметах*) барып тийүү; **ка́мень полете́л в окно́** таш терезеге барып тийди; 3. *перен. разг.* (*побежать*) катуу жүгүрүү; 4. *перен. разг.* (*упасть*) жыгылып түшүү, учуп кетүү, куланып түшүү; **я поскользну́лся и полете́л** мен тайгаланып жыгылып кеттим.

ПО-ЛЕ′ТНЕМУ *нареч.* жайкыдай, жайкыча, жайындагыдай; **оде́ться по-ле́тнему** жайкыдай кийинүү; **со́лнце гре́ет по-ле́тнему** күн жайындагыдай жылытып турат.

ПОЛЕЧИ′ТЬ *сов. кого-что* дарылоо, бир аз дарылоо; **его́ на́до полечи́ть** аны дарылоо керек.

ПОЛЕЧИ′ТЬСЯ *сов.* дарылануу.

ПОЛЕ′ЧЬ *сов.* 1. (*лечь — о многих*) жатуу; **все в до́ме поле́гли уже́ спать** үйдөгүлөрдүн бардыгы уктоого жатышты; 2. (*быть убитым*) өлүү; **в бою́ полегло́ мно́го во́инов** согушта көп жоокер өлдү; 3. (*о злаках*) жапырылуу, жатуу, жыгылуу; **по́сле ли́вня пшени́ца полегла́** кара нөшөр жамгырдан кийин буудай жапырылып калды.

ПОЛЖИ′ЗНИ *ж.* жарым өмүр, өмүрдүн жарымы.

ПО′ЛЗАНИЕ *ср.* жөргөлөө, жөрмөлөө, эмгектөө, сойлоо, боору менен жылуу.

ПО′ЛЗАТЬ *несов.* жөргөлөө, жөрмөлөө, эмгектөө, сойлоо, боору менен жылуу; ◇ **по́лзать в нога́х** *у кого-л.* биреөнүн бутуна жыгылуу.

ПОЛЗКО′М *нареч.* жөрмөлөп, эмгектеп, боору менен жылып, боортоктоп.

ПОЛЗТИ′ *несов.* 1. жөргөлөө, жөрмөлөө, сойлоо, боору менен жылуу (*о пресмыкающихся, насекомых*); жөргөлөө, жөрмөлөө, эмгектөө, боору менен жылып баруу (*о людях*); 2. *перен.* (*медленно передвигаться*) акырын илээлеп, сүйрөлүп басуу; 3. *перен.* (*о растениях*) сойлоо, сойлоп өсүү, жерге жайылуу; 4. *перен.* (*течь*) жылжып агуу; **по лицу́ ра́неного ползла́ стру́йка кро́ви** жарадар болгон адамдын бетинен кан салаа-салаа болуп жылжып агып жатты; 5. (*сползать*) эшилип түшүү; **бе́рег реки́ ползёт** суунун жээги эшилип түшүп баратат; 6. *перен. разг.* (*расползаться — о ткани*) сүзүлүп жыртылуу; ◇ **ползу́т слу́хи** кабар-каңшаарлар жайылууда.

ПОЛЗУ′ЧИЙ, -ая, -ее 1. сойлоп жүрүүчү, боору менен жылып жүрүүчү; **ползу́чее живо́тное** сойлоп жүрүүчү жаныбар; 2. *бот.* жерге төшөлүп өсүүчү, жерге жайылып чыга турган (*өсүмдүк*).

ПОЛИ- *татаал сөздөрдүн «көп» дегенди билдирүүчү биринчи бөлүгү*; *мис.* **поликли́ника** поликлиника.

ПОЛИА′НДРИЯ *ж.* полиандрия (*бир аял бир нече эр күтүү*).

www.bizdin.kg

ПОЛИ'В *м. см.* **поли́вка.**
ПОЛИВА'ЛЬЩИК *м.* сугатчы (*эгин сугаруучу жумушчу*).
ПОЛИВА'ЛЬЩИЦА *женск. р. к* **полива́льщик.**
ПОЛИВА'ТЬ *несов. см.* **поли́ть.**
ПОЛИ'ВКА *ж.* сугаруу (*мис. эгинди*); суу чачуу (*мис. көчөгө*).
ПОЛИВНО'Й, -а́я, -о́е сугат, сугарылма, сугарылуучу (*кайрак эмес*); **поливны́е зе́мли** сугат жерлер; **поливны́е культу́ры** сугарылуучу өсүмдүктөр.
ПОЛИ'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **полив**-*ге т.*; суу чачуучу; **поли́вочная маши́на** суу чачуучу машина.
ПОЛИГА'МИЯ *ж.* полигамия (*кээ бир элдерде же урууларда сакталып келе жаткан көп аял алуучулук же көп күйөө күтүүчүлүк*).
ПОЛИГЛО'Т *м.* полиглот (*көп тил билүүчү адам*).
ПОЛИГО'Н *м. воен.* полигон (*атып үйрөнүү үчүн атайын жасалган аянт*); **артиллери́йский полиго́н** артиллериялык полигон.
ПОЛИГРАФИ'СТ *м.* полиграфист (*полиграфияда иштөөчү жумушчу же специалист*).
ПОЛИГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **полиграфия**-*га т.*; полиграфиялык; **полиграфи́ческая промы́шленность** полиграфия өнөр жайы.
ПОЛИГРАФИ'Я *ж.* полиграфия (*басма ишин тейлөөчү өнөр жай жана техника тармактары*).
ПОЛИКЛИ'НИКА *ж.* поликлиника (*ар түрдүү адистиктеги врачтар иштей турган ооруkана*).
ПОЛИМЕТАЛЛИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое полиметаллдык, бир нече металлдан турган.
ПОЛИМЕТА'ЛЛЫ *мн.* полиметаллдар (*бир нече металлдын кошундусу*).
ПОЛИМОРФИ'ЗМ *м.* полиморфизм (**1.** *бот., зоол.* *бир эле түрдөгү айбандын же өсүмдүктүн бир нече формада жашашы*; **2.** *мин. бир эле заттын түрдүү формада кристаллдана алышы*).
ПОЛИМОРФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **полиморфизм**-*ге т.*; полиморфизмдик.
ПОЛИМО'РФНЫЙ, -ая, -ое полиморфдук (*бир нече формада кезиге турган*).
ПОЛИНЯ'ЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* оңуп кеткен, оңгон (*мис. кездеме*).
ПОЛИНЯ'ТЬ *сов.* оңуу, оңуп кетүү (*мис. кездеме*).
ПОЛИОМИЕЛИ'Т *м. мед.* полиомиелит (*жугуштуу оорунун бир түрү*).
ПОЛИ'П *м.* **1.** *зоол.* полип (*кыймылдабас деңиз жаныбары*); **кора́лловый поли́п** маржан полиби; **2.** *мед.* полип (*жука жерлерге чыгуучу ыйлаакча*); **поли́п в носу́** мурундун ичине чыккан полип.
ПОЛИРОВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жылмалагыч, жылтыраткыч; **полирова́льный стано́к** жылмалагыч станок.
ПОЛИРОВА'ТЬ *несов. что* жылмалап жылтыратуу, жылмартуу.
ПОЛИРО'ВКА *ж.* **1.** (*действие*) жылмалап жылтыратуу, жылмартуу; **2.** (*глянец*) жалтырак, жылтырак.
ПОЛИРО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое жылмалап жылтыратуучу, жылмартуучу.
ПОЛИРО'ВЩИК *м.* жылмалоочу, жылмалап жылтыраткыч, жылмалап жылтыратуучу; **поли́ровщик де́рева** жыгачты жылмалоочу (*адам*).
ПО'ЛИС *м.* полис (*камсыздандыруу жөнүндө документ*); **страхово́й по́лис** камсыздандыруу полиси.
ПОЛИСМЕ'Н *м.* полисмен (*Англия менен АКШдагы полицейский*).
ПОЛИТ= *«саясий» деген сөздүн кыскартылган түрү*; *мис.* **политотде́л** саясий бөлүм.
ПОЛИТБЕСЕ'ДА *ж.* саясий аңгеме.
ПОЛИТБЮРО' *ср. нескл.* политбюро, саясий бюро.
ПОЛИТЕИ'ЗМ *м.* политеизм (*көп кудайга сыйынуучулук*).
ПОЛИТЕИ'СТ *м.* политеист (*көп кудайга сыйынуучу*).
ПОЛИТЕИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **политеизм**-*ге*, **политеист**-*ке т.*; политеисттик.
ПОЛИТЕХНИЗА'ЦИЯ *ж.* политехнизация (*техникалык билимдерди өрчүтүү; өндүрүштүн башкы тармактарын окуучуларга теория жагынан да, практика жүзүндө да түшүндүрүү*).
ПОЛИТЕ'ХНИКУМ *м.* политехникум (*ар түрдүү техникалык адистиктин бөлүмдөрү бар окуу жайларынын аттары*).
ПОЛИТЕХНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое политехникалык; **политехни́ческий институ́т** политехникалык институт.
ПОЛИТЗАКЛЮЧЁННЫЙ *м.* саясий айып менен камалган адам.
ПОЛИТЗАНЯ'ТИЯ *мн.* саясий окуу.
ПОЛИ'ТИК *м.* **1.** саясатчы, саясат ишмери; **2.** *перен. разг.* кишилер менен чебер мамиле кыла билүүчү адам.
ПОЛИ'ТИКА *ж.* саясат; **поли́тика ми́ра** тынчтык саясаты; **вне́шняя поли́тика** тышкы саясат; **вну́тренняя поли́тика** ички саясат; **поли́тика невмеша́тельства** кийлигишпөө саясаты.
ПОЛИТИКА'Н *м. неодобр.* политикан (*өз керт башынын пайдасын көздөп аракет кылуучу айлакер, принципсиз адам*).
ПОЛИТИКА'НСТВО *ср. неодобр.* политиканство (*өз керт башынын пайдасын көздөп аракет кылуучулук, амалкөйлүк*).
ПОЛИ'ТИКО-ВОСПИТА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое саясий-тарбиялык.
ПОЛИ'ТИКО-ЭКОНОМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **политэкономия**-*га т.*; саясий-экономиялык.
ПОЛИТИНФОРМА'ЦИЯ *ж.* саясий информация.
ПОЛИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** **политика**-*га т.*; саясий; **полити́ческий де́ятель** саясий ишмер; **полити́ческие собы́тия** саясий окуялар; **полити́ческое воспита́ние масс** массаларды саясий жактан тарбиялоо; **полити́ческое значе́ние** саясий маани; **2.** (*государственный*) саясий; **полити́ческое устро́йство** саясий түзүлүш; **полити́ческие права́** саясий укуктар; ◇ **полити́ческая эконо́мия** саясий экономия; *см.* **политэконо́мия.**
ПОЛИТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое ыкмалуу, жагдайды байкоочу; **полити́чное замеча́ние** ыкмалуу эскертүү.
ПОЛИТКАТОРЖА'НИН *м. ист.* политкаторжанин (*Октябрь революциясына чейин — саясий иштери, көз караштары үчүн каторгалык жумушту өтөгөн адам*).
ПОЛИТКРУЖО'К *м.* (полити́ческий кружо́к) саясий кружок.
ПОЛИТОТДЕ'Л *м.* (полити́ческий отде́л) саясий бөлүм.
ПОЛИТРАБО'ТА *ж.* (полити́ческая рабо́та) саясий жумуш, саясий иш, саясий кызмат.
ПОЛИТРАБО'ТНИК *м.* (полити́ческий рабо́тник) саясий кызматкер.
ПОЛИТРУ'К *м.* (полити́ческий руководи́тель) саясий жетекчи, политрук.
ПОЛИТСОСТА'В *м.* (полити́ческий соста́в) саясий состав, политсостав.
ПОЛИТУПРАВЛЕ'НИЕ *ср.* (полити́ческое управле́ние) саясий башкарма.
ПОЛИТУ'РА *ж.* политура (*жылтыратуу үчүн колдонула турган чайырдуу заттар кошулган спирттик лак*).
ПОЛИТУЧЁБА *ж.* (полити́ческая учёба) саясий окуу.
ПОЛИТШКО'ЛА *ж.* (полити́ческая шко́ла) саясий мектеп.
ПОЛИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* куюу, суу куюу, чачуу, сугаруу; **поли́ть цветы́** гүлдөргө суу куюу; **поли́ть у́лицы** көчөгө суу чачуу; **2.** (*начать лить*) куя баштоо; жаап туруу, жаап жиберүү, куюп жиберүү; **поли́л дождь** жаан куюп жиберди; **дождь поли́л немно́го и переста́л** жаан бир аз куюп жиберди да, токтоп калды.

www.bizdin.kg

ПОЛИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*начать литься*) куюлуу, төгүлүү, ага баштоо; **из кра́на поли́лась вода́** крандан суу куюлуп кетти; 2. *перен.* (*начаться*) төгүлүү, куюлушуу (*ыр, сөз*); **поли́лись задушевные разгово́ры** ынак сөздөр куюлушуп айтылып жатты.

ПОЛИТЭКОНО'МИЯ *ж.* (полити́ческая эконо́мия) политэкономия, саясий экономия (*кишилердин коомдук-өндүрүштүк, башкача айтканда, экономикалык мамилелеринин өрчүшү жөнүндөгү илим*).

ПОЛИТЭМИГРА'НТ *м.* (полити́ческий эмигра́нт) саясий эмигрант.

ПОЛИФОНИ'Я *ж. муз.* полифония (*көп үн катышуучу музыкалык чыгарма*).

ПОЛИЦЕЙМЕ'ЙСТЕР *м. ист.* полицеймейстер (*падышалык Россиядагы ири шаарлардын полиция начальниги*).

ПОЛИЦЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое 1. **полиция**-*га т.*; полициялык; **полице́йский уча́сток** полициялык участок; **полице́йский режи́м** полициялык режим; 2. *в знач. сущ. м.* полицейский.

ПОЛИ'ЦИЯ *ж.* полиция (*кээ бир өлкөлөрдө — атайын мамлекеттик куралдуу уюм*).

ПОЛИЦМЕ'ЙСТЕР *м. см.* **полицейме́йстер.**

ПОЛИ'ЧНОЕ *ср.*: **с поли́чным** кылмыш үстүндө, буюмдата далил менен (*кармоо, кармалуу*).

ПОЛИШИНЕ'ЛЬ *м.* полишинель (*Италияда же Францияда элдик куурчак театрынын куудул оюнчусу*); ◇ **секре́т полишине́ля** эбак эле элдин баарына белгилүү болгон сыр.

ПОЛК *м.* 1. *воен.* полк; **пехо́тный полк** жөө аскердик полк; **та́нковый полк** танкалык полк; **гварде́йский полк** гвардиялык полк; 2. *перен.* (*толпа, множество*) толгон эл, бир топ эл; **це́лый полк учителе́й** толуп жаткан көп окуутуучу; ◇ **на́шего полку́ при́было** *погов.* биздин катарыбыз да көбөйүп калды.

ПО'ЛКА I *ж.* 1. полка, текче; **кни́жная по́лка** китеп койгуч полка (текче); **в буфе́те три по́лки** буфетте үч полка бар; 2. *ж.-д.* полка (*вагондо жата турган тактай текче*); **ме́сто на ве́рхней по́лке** үстүңкү полкадагы орун.

ПО'ЛКА II *ж. с.-х.* отоо, отоо чөптү отоо; **по́лка гря́док** жөөктөрдүн чөбүн отоо, чөнөктөрдү отоо.

ПОЛКО'ВНИК *м.* полковник; **полко́вник медици́нской слу́жбы** медициналык кызматтын полковниги.

ПОЛКОВО'ДЕЦ *м.* полководец (*аскер башчысы*).

ПОЛКОВО'Й, -а́я, -о́е **полк** I-*ге т.*; полктук; **полково́е зна́мя** полктук туу; **полково́й команди́р** полктун командири.

ПОЛКОПЕ'ЙКИ *ж. уст.* жарым тыйын.

ПОЛ-ЛИСТА' *м.* жарым барак.

ПОЛ-ЛИ'ТРА *м.* жарым литр.

ПОЛМЕ'ТРА *м.* жарым метр.

ПОЛМИЛЛИО'НА *м.* жарым миллион.

ПОЛМИНУ'ТЫ *ж.* жарым минута.

ПОЛМИ'РА *м.* дүйнөнүн жарымы, жарым дүйнө.

ПОЛНЕ'ЙШИЙ, -ая, -ее *превосх. ст. от прил.* **по́лный** эң эле, абдан, аябай; **в ко́мнате цари́л полне́йший беспоря́док** бөлмөнүн ичи аябай баш аламан болуп жатты.

ПОЛНЕ'ТЬ *несов.* толуу, семирүү.

ПОЛНИ'ТЬ *несов. кого-что* толук кылып көрсөтүү, жоон кылып көрсөтүү; **э́то пла́тье вас полни́т** бул көйнөк сизди толук кылып көрсөтөт.

ПО'ЛНО I *нареч.* толтура; **по́лно нали́ть стака́н воды́** стаканга сууну толтура куюу.

ПО'ЛНО II *в знач. сказ. с неопр., разг.* (*довольно, хватит*) жетишет, болду; **по́лно пла́кать!** болду, ыйлаба!; **по́лно шути́ть!** тамашаңды койчу!

ПОЛНО- *татаал сөздөрдүн «толук» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү*; *мис.*: **полнопра́вный** толук укуктуу.

ПОЛНОВЕ'СНОСТЬ *ж.* толук салмактуулук.

ПОЛНОВЕ'СНЫЙ, -ая, -ое 1. (*с полным весом*) толук салмактуу; **полнове́сный това́р** толук салмактуу товар; 2. *перен.* (*сильный, тяжёлый*) катуу, күчтүү, оор; **полнове́сный уда́р** катуу (күчтүү) сокку; 3. *перен.* (*веский*) толук негиздүү (*мис. далил*).

ПОЛНОВЛА'СТИЕ *ср.* толук бийлик, толук бийликке ээлик.

ПОЛНОВЛА'СТНЫЙ, -ая, -ое толук бийликтүү, толук бийликке ээ.

ПОЛНОВО'ДНЫЙ, -ая, -ое мелмилдеген, суусу көп; **полново́дная река́** суусу көп өзөн.

ПОЛНОГРУ'ДЫЙ, -ая, -ое эмчектүү, эмчеги чоң.

ПОЛНОЗВУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое үнү толук, толук үндүү.

ПОЛНОКРО'ВИЕ *ср.* толук кандуулук.

ПОЛНОКРО'ВНЫЙ, -ая, -ое 1. каны толук, толук кандуу; 2. *перен.* көңүлдүү, шаттуу, жыргалдуу; **полнокро́вная жизнь** жыргалдуу, көңүлдүү турмуш.

ПОЛНОЛИ'ЦЫЙ, -ая, -ее толук беттүү, бултук беттүү (*адам*).

ПОЛНОЛУ'НИЕ *ср.* айдын толгон кези, толгон ай.

ПОЛНОМЕТРА'ЖНЫЙ, -ая, -ое *кино* толук метраждуу; **полнометра́жный фильм** толук метраждуу фильм.

ПОЛНОМО'ЧИЕ *ср.* полномочие (*бирөөгө берилген бийлик же укук*); **не превыша́ть свои́х полномо́чий** өзүнүн полномочиелерин (укугун) жогорулатып (ашырып) жибербөө (*чектен чыгып*).

ПОЛНОМО'ЧНЫЙ, -ая, -ое **полномочие**-*ге т.*; полномочиелүү; **полномо́чное представи́тельство** полномочиелүү өкүлдүк.

ПОЛНОПРА'ВИЕ *ср.* толук укуктуулук.

ПОЛНОПРА'ВНОСТЬ *ж. см.* **полнопра́вие.**

ПОЛНОПРА'ВНЫЙ, -ая, -ое толук укуктуу; **полнопра́вный граждани́н** толук укуктуу гражданин.

ПО'ЛНОСТЬЮ *нареч.* толук, толугу менен; **он по́лностью вы́полнил взя́тые на себя́ обяза́тельства** ал өзүнө алган милдеттенмелерди толугу менен орундатты; **целико́м и по́лностью** толук жана бүт бойдон.

ПОЛНОТА' *ж.* 1. (*полная мера чего-л.*) толук, жетишердик; 2. (*тучность*) өтө жоондук, семиздик, өтө толуктук, өтө болуктук; ◇ **полнота́ вла́сти** бардык бийликке ээлик; **от полноты́ чувств** жүрөгү элжиреп балкып тургандыктан.

ПО'ЛНОТЕ *в знач. сказ. см.* **по́лно** II.

ПОЛНОТЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое толук денелүү, жоон денелүү, өтө болук, семиз.

ПОЛНОЦЕ'ННЫЙ, -ая, -ое 1. толук баалуу; **полноце́нная валю́та** толук баалуу валюта (акча); 2. *перен.* толук жарай турган, толук жарамдуу; **полноце́нный рабо́тник** толук жарай турган кызматкер.

ПОЛНО'ЧИ *ж.* түн ортосу, түн жарымы; **прошло́ уже́ полно́чи** түн ортосунан оой кетти.

ПОЛНО'ЧНЫЙ, -ая, -ое түн жарымындагы, жарым түндөгү.

ПО'ЛНОЧЬ *ж.* түн ортосу, түн жарымы, жарым түн; **о́коло полу́ночи** түн ортосуна жакын, түн жарымына жакын.

ПО'ЛНЫЙ, -ая, -ое 1. (*наполненный доверху*) толтура, толтурулган, толгон; **ко́мната полна́ люде́й** бөлмөдө толгон адам; 2. *перен.* (*охваченный чем-л.*) толгон, абдан; **взгляд, по́лный ра́дости** абдан кубанычка баткан көз караш; 3. *перен.* (*абсолютный*) абдан, эң эле, толук; **по́лная тишина́** толук тынчтык; **по́лное дове́рие** толук ишеним; **по́лная власть** толук бийлик; 4. (*достигший высшего предела*) абдан, толук; **рабо́та в по́лном разга́ре** жумуштун абдан кызыган кези; **я́блони в по́лном цвету́** алма толук гүлдөгөн кез; 5. (*решающий, окончательный; исчерпывающий*) толук, акырына чейин; **по́лная побе́да социали́зма** социализмдин толук жеңиши; **по́лное зна́ние де́ла** ишти то-

www.bizdin.kg

лук билүү, ишти ийне-жибине чейин билүү; **в по́лном поря́дке** бардыгы жайында; **по́лное собра́ние сочине́ний Толсто́го** Толстойдун чыгармаларынын толук жыйнагы; 6. (*достигший меры*) толук; **ему́ нет по́лных тридцати́ лет** ал отузга толук чыга элек; **здесь по́лных два кило́** мында толук эки кило; 7. (*тучный*) толук, семиз, болук; **по́лный мужчи́на** толук эркек; ◇ **по́лная вода́** толтура, мелтиреген суу (*мис. көлмөдө*); **полны́м-полно́** жык-жыйма, жык толгон (*мис. үйгө эл жык толду*).

ПО'ЛО *ср. нескл. спорт.* поло (*атчан жүрүп топ ойногон оюн*); **во́дное по́ло** суудагы поло (*суунун үстүндө сүзүп жүрүп топ ойноо*).

ПОЛ-ОБОРО'ТА *м. нескл.* жарым айланыш, жарым бурулуш; **пол-оборо́та напра́во!** (*команда*) оңго жарым айлан!

ПОЛО'ВА *ж. обл.* топон.

ПО'ЛОВЕЦ *м. ист.* половец (*байыркы кыпчак*).

ПОЛОВЕ'ЦКИЙ, -ая, -ое **половец**-*ке т.*; половецтик.

ПОЛОВИ'К *м.* шалча (*полго салынуучу узун энсиз туксуз килемче*).

ПОЛОВИ'НА *ж.* 1. жарым, жарты; **полови́на рабо́ты уже́ сде́лана** жумуштун жарымы аткарылды; **про́йдено бо́льше полови́ны пути́** жолдун жарымынан көбү басып өтүлдү; **в полови́не двена́дцатого** он экиге жарым саат калганда, саат он бир жарымда; **в пе́рвой полови́не января́** январдын биринчи жарымында; 2. *уст.* (*часть помещения*) чоң үйдүн бир бөлүгү (*мис. эски өзбек турмушунда — ичкери, тышкары*); **пара́дная полови́на до́ма** үйдүн меймандкана жагы.

ПОЛОВИ'НКА *ж.* 1. *уменьш. от* **полови́на** 1 жарым, жарты; **дай мне полови́нку я́блока** алманын жарымын мага берчи; 2. (*дверная*) эшиктин бир жагы (*экиге ачылма эшиктин бир жагы*).

ПОЛОВИ'ННЫЙ, -ая, -ое **половина** 1-*ге т.*

ПОЛОВИ'НЧАТОСТЬ *ж.* жарым-жартылайлык, чалалык; эки анжылык.

ПОЛОВИ'НЧАТЫЙ, -ая, -ое 1. (*состоящий из двух частей*) эки түрдүү нерседен турган; 2. (*битый*) жарты, сынган, сынып жарымы калган; **полови́нчатый кирпи́ч** жарты кирпич (сынык); 3. *перен.* (*неопределённый*) ыргылжың, эки анжы; **полови́нчатый отве́т** ыргылжың жооп.

ПОЛОВИ'ЦА *ж.* полдун ар бир тактайы.

ПОЛО'ВНИК *м.* сузгу, чөмүч.

ПОЛОВО'ДЬЕ *ср.* суу ташкыны, кирген суу.

ПОЛОВО'Й I, -а́я, -о́е **пол** 1-*ге т.*; **половы́е до́ски** пол тактайлары; **полова́я тря́пка** пол жуугуч чүпүрөк; **полова́я щётка** пол тазалоочу щётка.

ПОЛОВО'Й II, -а́я, о́е **пол** II-*ге т.*; жыныстык; **половы́е о́рганы** жыныстык мүчөлөр; **полова́я зре́лость** жыныстык жетилгендик, балагатка жеткендик.

ПОЛОВО'Й III *м. уст. разг.* (*слуга в трактире*) трактирде *же* кичинекей гостиницада тамак, ичкилик берүүчү киши.

ПО'ЛОВЦЫ *мн. ист.* половецтер (*байыркы кыпчактардын орусча аты*).

ПОЛОВЧА'НКА *женск. р. к* **по́ловец**; половчанка.

ПО'ЛОГ *м.* көшөгө; керебет көшөгө.

ПОЛО'ГИЙ, -ая, -ое жантайма, айдөш, эңкейиш; **поло́гий бе́рег реки́** өзөндүн жантайма жээги.

ПОЛО'ГОСТЬ *ж.* жантаймалык, эңкейиштик.

ПОЛОЖЕ'НИЕ *ср.* 1. (*местонахождение*) турган орун, турган жер; **определи́ть положе́ние плане́ты** планетанын турган ордун аныктоо; 2. (*поза, позиция*) абал; **чита́ть в лежа́чем положе́нии** жатып окуу, жатып алып окуу; **стреля́ть из ружья́ с положе́ния стоя́** туруп туруп мылтык атуу; 3. (*состояние; обстоятельство*) абал; **междунаро́дное положе́ние** эл аралык абал; **положе́ние больно́го ста́ло лу́чше** оору адамдын абалы жакшы болуп калды; **найти́ вы́ход из затрудни́тельного положе́ния** кыйын абалдан чыгууга жол табуу; 4. абал, ал-жай; **семе́йное положе́ние** үй-бүлөлүк абал; 5. (*распорядок, режим*) абал; **на вое́нном положе́нии** согуш абалында; 6. (*свод правил*) жобо; 7. (*утверждение, тезис*) ой, мазмун, жобо; **основны́е положе́ния кни́ги** китептин негизги мазмуну; ◇ **быть в положе́нии** *разг.* боюнда болуу; **войти́ в** *чьё-л.* **положе́ние** *бирөөнүн* абалын түшүнүү.

ПОЛО'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое (*условленный, установленный*) белгиленген; **в поло́женный час** белгиленген саатта.

ПОЛО'ЖИМ *разг.* 1. *вводн. сл.* (*допустим*) мейли, дейлик, маселен; **поло́жим, что вы пра́вы** сиздики чын эле дейлик; **поло́жим, что уже́ у́тро** таң атты дейлик; 2. *межд.* койсоң, андай эмес, дагы көрө жатарбыз; **ну, э́то ещё поло́жим!** коё тур, дагы көрө жатарбыз!

ПОЛОЖИ'ТЕЛЬНО *нареч.* 1. (*утвердительно, одобрительно*) макул таап, жактырып; **отве́тить положи́тельно** макул деп жооп берүү; 2. *разг.* (*совершенно, совсем, решительно*) таптакыр, дегеле, түк да, эч бир; **он положи́тельно ничего́ не сде́лал** ал таптакыр эч нерсе кылган жок.

ПОЛОЖИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*утвердительный*) оң, жактырган, макул тапкан (болгон); **дать положи́тельный отве́т** оң жооп берүү; 2. (*хороший; выражающий одобрение, согласие*) оң, жакшы, дурус, түзүк, ийгиликтүү; **положи́тельный челове́к** жакшы киши, дурус адам; **положи́тельный геро́й рома́на** романдын оң герою (баатыры); **положи́тельные явле́ния** түзүк кубулуштар; **положи́тельная оце́нка** жактырган баа; **положи́тельный результа́т** жакшы натыйжа; 3. *мат.* оң; **положи́тельная величина́** оң чондук; ◇ **положи́тельная сте́пень сравне́ния** *грам.* сын атоочтун негизги формасы; **положи́тельный неве́жда** *разг.* барып турган наадан.

ПОЛОЖИ'ТЬ *сов. кого-что, чего* салуу, жаткыруу, коюу; **положи́ть бельё в чемода́н** ич кийимди чемоданга салуу; **положи́ть в ка́шу ма́сла** боткого май салуу; **положи́ть ребёнка спать** баланы уктоого жаткыруу; ◇ **положи́ть основа́ние** *чему-л. бир нерсеге* негиз салуу; **положи́ть нача́ло** *чему-л. бир нерсеге* негиз салуу, баштоо; **положи́ть коне́ц** *чему-л. бир нерсени* чечүү, бүтүрүү; **положи́ть жизнь** *за кого-что-л. бирөө же бир нерсе үчүн* жанын курман кылуу; **положи́ть все си́лы на служе́ние ро́дине** бардык күчтү родинага кызмат кылуу үчүн жумшоо; **положи́ть себе́ за пра́вило** өзүнө адат кылып алуу; **положа́ ру́ку на́ се́рдце** чын жүрөктөн, чын көңүл менен айтканда, чынын айтканда; **положи́ть на о́бе лопа́тки** *см.* **лопа́тка** II; **поло́жим, что ты прав** айталык, сеники чын, сеникин эле чын деп коёлук.

ПОЛОЖИ'ТЬСЯ *сов. на кого-что* ишенүү, медер кылуу, таянуу, караан кылуу; **вы мо́жете на меня́ положи́ться** сиз мага ишене бериңиз.

ПО'ЛОЗ *м.* (*мн.* **поло́зья**) 1. (*у саней*) чананын тамагы; 2. (*брус*) полоз (*оор салмактыктарды тоголотуп төмөн түшүрүүдө, кемелерди сууга түшүрүүдө ж. б. колдонулуучу брус*).

ПОЛО'К I *м.* (*в русской бане*) полок, тактай текче (*мончодо — бууга чамынуу үчүн үстүнө чыгып отура турган тактай тектир*).

ПОЛО'К II *м.* (*телега*) араба (*чачыла турган буюмдарды ташый турган, үстү жалпак араба*).

ПОЛО'ЛЬЩИК *м. с.-х.* отоочу, отоо чөптөрдү отоочу адам.

ПОЛО'М *м. см.* **поло́мка**.

ПОЛОМА'ТЬ *сов. что* сындыруу, талкалоо.

ПОЛОМА'ТЬСЯ *сов.* 1. *разг.* (*сломаться*) сынуу, сынып калуу, талкалануу, кыйроо; **стул полома́лся** отургуч сынып калды; 2. *перен. разг.* (*покривляться*) кылжыңдоо, чоёктоо.

ПОЛО'МКА *ж.* 1. (*действие*) сынуу, сынып калуу; 2. (*повреждение*) сынык (*бир нерсенин сынган жери*).

www.bizdin.kg

ПОЛОМО'ЙКА *ж.* пол жуугуч аял.

ПОЛО'Н *м. уст.* туткун; **взять в поло́н** туткунга алуу.

ПОЛОНЕ'З *м.* полонез (*поляктардын улуттук эски бийи*).

ПОЛО'ПАТЬСЯ *сов. разг.* жарылып калуу, сынып калуу.

ПОЛОСА' *ж.* **1.** тилке, узун тилим; **разре́зать бума́гу на по́лосы** кагазды тилке-тилке кылып кесүү; **полоса́ желе́за** тилке темир; **2.** (*зона*) тилке; **чернозёмная полоса́** кара топурактуу жер тилкеси; **лесна́я полоса́** токой тилкеси; **3.** *уст.* (*земельный участок*) тилке жер; **4.** *полигр.* полоса (*бир беттеги терилген оттиск*); **5.** *перен.* (*период*) кез, доор, мезгил, учур, убак; **са́мая счастли́вая полоса́ его́ жи́зни** анын өмүрүндөгү эң эле бактылуу мезгил; ◇ **дождь прошёл полосо́й** жаан бир жак менен жаап өттү.

ПОЛОСА'ТЫЙ, -ая, -ое жол-жолу бар, жол-жол болгон, ала-була; **полоса́тый хала́т** жол-жолу бар чапан.

ПОЛО'СКА *ж. уменьш. от* **полоса́** 1, 3; **материа́л в по́лоску** жол-жол кездеме.

ПОЛОСКА'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) чайкоо, чайкап жууп тазалоо; **2.** (*лекарство*) ооз чайкоочу дары.

ПОЛОСКА'ТЕЛЬНИЦА *ж.* идиш-аяк чайкагыч идиш (*чыныларды, стакандарды салып жууп-чайкагыч идиш*).

ПОЛОСКА'ТЬ *несов. что* **1.** чайкоо, чайкап жууп тазалоо; **полоска́ть бельё** кирди чайкоо; **2.** (*рот, горло*) чайкоо.

ПОЛОСКА'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*плескаться в воде*) чайкануу, шапшынып сууга түшүү; **2.** *перен.* (*колебаться от ветра*) термелүү, чайкалуу, кыймылдоо; **зна́мя полощется от ве́тра** туу шамалдан чайкалат.

ПОЛОСНУ'ТЬ *сов. кого-что, прост.* уруп, сайып, бышып алуу (*бычак, канжар, кылыч менен*).

ПОЛОСОВА'ТЬ *несов.* **1.** *что, тех.* узун тилке кылып кесүү; **2.** *кого-что, разг.* так салуу, так түшүрүү; абдан жанчып, так салып уруу (*уруп денесинин көп жерине так түшүрүү*).

ПОЛОСОВО'Й, -а́я, -о́е тилке, тасма; **полосово́е желе́зо** тасма темир.

ПОЛОСТНО'Й, -а́я, -о́е *анат.* **полость**-*ко т.*

ПО'ЛОСТЬ *ж.* **1.** *анат.* көңдөй (*жаныбарлардын организминде — ички органдардын көңдөй жери*); **брюшна́я по́лость** ич (курсак) көңдөйү; **2.** (*покрывало в экипаже*) жабуу (*арабада же чанада бутка оролуучу жылуу жапкыч*).

ПОЛОТЕ'НЕЧНЫЙ, -ая, -ое сүлгүлүк; **полоте́нечное полотно́** сүлгүлүк болотнай.

ПОЛОТЕ'НЦЕ *ср.* сүлгү; **ручно́е полоте́нце** кол аарчый турган сүлгү; **мохна́тое полоте́нце** түктүү сүлгү (*мончодо аарчынуучу*).

ПОЛОТЁР *м.* полотёр (*паркеттелген полду, тактайды сыр, мом менен сүрүүчү киши*).

ПОЛО'ТНИЩЕ *ср.* кездеменин эни; **одея́ло в четы́ре поло́тнища** төрт эндүү жууркан; ◇ **поло́тнище пилы́** араанын бети (*жалпак бети*).

ПОЛОТНО' *ср.* **1.** (*ткань*) болотнай; **шёлковое полотно́** жибек болотнай (*кездеме*); **2.** *тех.* полотно; **полотно́ конве́йера** конвейердин полотносу; **3.** *ж.-д.* полотно; **4.** *жив.* художниктин тарткан сүрөтү; ◇ **побледне́ть как полотно́** өңү-түсүнөн кетип, кубара түшүү.

ПОЛОТНЯ'НЫЙ, -ая, -ое **полотно** 1-*ге т.*; **полотня́ное произво́дство** болотнай өндүрүшү; **полотня́ная ска́терть** болотнай дасторкон.

ПОЛО'ТЬ *несов. что* отоо, отоо чөптү отоо; **поло́ть гря́дки** жөөктөрдү отоо.

ПОЛОУ'МИЕ *ср. разг.* келесоолук, дөдөйлүк, кем акылдык.

ПОЛОУ'МНЫЙ, -ая, -ое *разг.* келесоо, дөдөй, кем акыл.

ПО'ЛОЧКА *ж. уменьш. от* **по́лка** кичине текче.

ПОЛПРЕ'Д *м.* (полномо́чный представи́тель) полпред (полномочиелүү өкүл).

ПОЛПРЕ'ДСТВО *ср.* (полномо́чное представи́тельство) полпредство (полномочиелүү өкүлдүк).

ПОЛПУТИ' *м.* жарым жол; **верну́ться с полпути́** жарым жолдон кайра тартуу (кайтып келүү); ◇ **на полпути́** жарым жолдо, орто жолдо, жолдун жарымында; **бро́сить рабо́ту на полпути́** ишти аягына чыгарбай ортосунан таштап коюу.

ПОЛСЛО'ВА *ср.* жарым сөз, сөздүн жарымы; ◇ **останови́ться на полсло́ве (на полусло́ве)** баштаган сөзүн бүтпөй токтоп калуу; **поня́ть с полсло́ва (с полусло́ва)** сөзүн баштагандан эле, биринчи сөзүнөн эле түшүнүү.

ПОЛСО'ТНИ *ж.* жүздүн жарымы, элүү.

ПОЛТИ'ННИК *м. разг.* (*монета*) элүү тыйын.

ПОЛТОРА' *м. и ср. числ.* бир жарым; **полто́ра часа́** бир жарым саат; **о́коло полу́тора су́ток** бир жарым суткага жакын.

ПОЛТОРА'СТА *числ.* жүз элүү; **полтора́ста рубле́й** жүз элүү сом.

ПОЛТОРЫ' *ж. числ.* бир жарым; **полторы́ мину́ты** бир жарым минута.

ПОЛУ- *татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү, бул:* 1) *бир нерсенин «жартысы» деген түшүнүктү билдирет; мис.* **полуме́сячный** жарым айлык; 2) *«толук эмес, чала» деген түшүнүктү билдирет; мис.* **полугра́мотный** чала сабаттуу.

ПОЛУБЕССОЗНА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое эси ооган, сезими аз абалдагы.

ПОЛУБОТИ'НКИ *мн.* (*ед.* **полуботи́нок** *м.*) кончсуз батинке.

ПОЛУВА'ТТНЫЙ, -ая, -ое *эл.* жарым ваттуу (*электр лампочкалары жөнүндө*).

ПОЛУВЕКОВО'Й, -а́я, -о́е жарым кылымдык, жарым кылымга созулган.

ПОЛУГЛА'СНЫЙ, -ая, -ое *лингв.* жарым үндүү.

ПОЛУГО'ДИЕ *ср.* жарым жылдык, жарым жыл; **пе́рвое полуго́дие** биринчи жарым жылдык.

ПОЛУГОДИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое жарым жылдык; **полугоди́чные ку́рсы** жарым жылдык курс.

ПОЛУГОДОВА'ЛЫЙ, -ая, -ое жарым жаш, алты айлык, жарым жыл болгон; **полугодова́лый ребёнок** алты айлык бала.

ПОЛУГОДОВО'Й, -а́я, -о́е жарым жылдык; **полугодово́й отчёт** жарым жылдык отчёт.

ПОЛУГО'ДОК *м.* алты айлык, жарым жаш (*мал жөнүндө*).

ПОЛУГОЛО'ДНЫЙ, -ая, -ое чала тойгон, чала тоют, курсагы анча-мынча тойгон.

ПОЛУГО'ЛЫЙ, -ая, -ое чала жылаңач.

ПОЛУГРА'МОТНЫЙ, -ая, -ое чала сабаттуу.

ПОЛУ'ДА *ж.* **1.** (*лужение*) идишти калай менен чайкоо; **2.** (*сплав*) чайкоо үчүн эритинди.

ПОЛУ'ДЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** түш мезгилиндеги, түшкү, түштөгү; **полу́денный зной** түшкү ысык; **2.** *поэт. уст.* (*южный*) түштүк.

ПОЛУДИ'КИЙ, -ая, -ое жарым жапайы, маданиятсыз.

ПОЛУДИ'ТЬ *сов. что* калайлап чайкоо, калай менен чайкоо (*идишти*).

ПОЛУЖИВО'Й, -а́я, -о́е чала жан, чала өлүк, араң эле жаны бар.

ПОЛУЗАБЫ'ТЫЙ, -ая, -ое чала унутулган, чала унутулуп калган; **полузабы́тая пе́сня** чала унутулуп калган ыр.

ПОЛУЗАБЫТЬЁ *ср.* элдир-селдир абал; **больно́й лежа́л в полузабытьи́** оорулуу киши элдир-селдир эси менен жатты.

ПОЛУЗАЩИ'ТА *ж. спорт.* жарым коргоо (*футбол оюнунда*); **центр полузащи́ты** жарым коргоонун борбору.

ПОЛУЗАЩИ'ТНИК *м. спорт.* жарым коргоочу.

ПОЛУКОЛОНИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **полуколониа́льные стра́ны** жарым колониялык өлкөлөр.

ПОЛУКОЛО'НИЯ *ж. полит.* жарым колония.

www.bizdin.kg

ПОЛУКОЧЕ'ВНИК *м.* жарым көчмөндүү.

ПОЛУКОЧЕВО'Й, -а́я, -о́е жарым көчмөндүү; **полукочева́я жизнь** жарым көчмөндүү турмуш; **полукочевы́е наро́ды** жарым көчмөндүү элдер.

ПОЛУКРО'ВКА *ж. с.-х.* чалыш, аргын (*жылкы, уй ж. б.*).

ПОЛУКРО'ВНЫЙ, -ая, -ое чалыш, аргын; **полукро́вное живо́тное** чалыш, аргын мал.

ПОЛУКРУ'Г *м.* жарым тегерек; **описа́ть полукру́г** жарым тегеректи сызуу.

ПОЛУКРУ'ГЛЫЙ, -ая, -ое жарым тегерек; **полукру́глое окно́** жарым тегерек терезе.

ПОЛУЛЕЖА'ТЬ *несов.* жантайып жатуу, жамбаштап жатуу.

ПОЛУМА'СКА *ж.* жарты маска (*беттин жартысын гана жаап турган маска*).

ПОЛУМГЛА' *ж.* иңир, боз түшүп турган убак.

ПОЛУМЕ'РА *ж.* болор-болбос чара, жарым-жартылай чара.

ПОЛУМЁРТВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*умирающий*) чала жан, өлүм оозундагы; **2.** (*безжизненный*) солгун, жансыз; **полумёртвый взгляд** жансыз караш.

ПОЛУМЕ'СЯЦ *м.* жарым ай, жарты ай, айдын жарым тегереги.

ПОЛУМЕ'СЯЧНЫЙ, -ая, -ое жарым айлык; **полуме́сячная командиро́вка** жарым айлык командировка.

ПОЛУМРА'К *м.* күүгүм, чала жарык.

ПОЛУНАГО'Й, -а́я, -о́е чала-була кийинген, чала жылаңач.

ПОЛУНО'ЧНИК *м. разг.* кеч жатуучу, түн ортосунан кийин жатуучу.

ПОЛУНО'ЧНИЦА *женск. р. к* **полуно́чник.**

ПОЛУНО'ЧНИЧАТЬ *несов. разг.* түн ортосуна чейин отура берүү.

ПОЛУ'НО'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **полно́чный.**

ПОЛУОБНАЖЁННЫЙ, -ая, -ое чала жылаңач.

ПОЛУОБОРО'Т *м.* жарым айланыш; **полуоборо́т колеса́** дөңгөлөктүн жарым айланышы.

ПОЛУОДЕ'ТЫЙ, -ая, -ое чала кийинген.

ПОЛУОКРУ'ЖНОСТЬ *ж.* жарым тегерек.

ПОЛУОСВЕЩЁННЫЙ, -ая, -ое чала жарык кылынган; **полуосвещённая ко́мната** чала жарык кылынган бөлмө.

ПОЛУО'СТРОВ *м.* жарым арал.

ПОЛУОТВО'РЕННЫЙ, -ая, -ое *см.* **полуоткры́тый.**

ПОЛУОТКРЫ'ТЫЙ, -ая, -ое чала ачылган (*эшик*).

ПОЛУОФИЦИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое толук официалдуу эмес.

ПОЛУПИ'ТЬСЯ *сов. разг.* анча-мынча сыйрылып түшүү.

ПОЛУПОВОРО'Т *м.* жарым бурулуш.

ПОЛУПОДВА'Л *м.* жарым подвал (*биринчи этаждын алдындагы үй*).

ПОЛУПОДВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **полуподвал**-*га т.*; жарым подвалдуу; **полуподва́льное помеще́ние** жарым подвалдуу үй; **полуподва́льный эта́ж** жарым подвалдуу этаж (кабат).

ПОЛУПРОВОДНИ'К *м. физ.* полупроводник (*электр тогун начар өткөрүүчү зат, мис. графит, кремний*).

ПОЛУПРОВОДНИКО'ВЫЙ, -ая, -ое **полупроводник**-*ке т.*

ПОЛУПРОЗРА'ЧНЫЙ, -ая, -ое жарым тунук, анча тунук эмес; **полупрозра́чное стекло́** анча тунук эмес айнек.

ПОЛУПРОЛЕТА'РИЙ *м.* жарым пролетарий (*капиталисттик өлкөлөрдө — капиталисттик ишканада же помещиктик чарбада иштөөчү, бирок өзүнүн айыл чарбасында да анча-мынча иштөөчү жумушчу*).

ПОЛУПУСТЫ'НЯ *ж.* чөл өңдүү жер.

ПОЛУПЬЯ'НЫЙ, -ая, -ое чала мас.

ПОЛУРАЗДЕ'ТЫЙ, -ая, -ое *см.* **полуго́лый.**

ПОЛУРАЗРУ'ШЕННЫЙ, -ая, -ое чала кыйратылган, талкаланган; жарым-жартылай бузулган.

ПОЛУРАСКРЫ'ТЫЙ, -ая, -ое чала ачылган.

ПОЛУСАПО'ЖКИ *только мн.* кончу кыска өтүк.

ПОЛУСВЕ'Т *м.* күңүрт жарык.

ПОЛУСИДЕ'ТЬ *несов.* жантайып жатуу, жамбаштап жатуу.

ПОЛУСЛЕПО'Й, -а́я, -о́е сокурайган, сокур сымал, сокурдай.

ПОЛУСЛО'ВО *ср. см.* **полсло́ва.**

ПОЛУСМЕ'РТЬ *ж.*: **до полусме́рти** чала жан болгуча, өлөрчө; **он испуга́лся до полусме́рти** ал өлөрчө коркуп кетти.

ПОЛУСОЗНА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое чала сезимдүү; **полусозна́тельное движе́ние** чала сезимдүү кыймыл.

ПОЛУСО'Н *м.* чала уйку, уйку-соонун ортосунда; **слыха́л всё э́то в полусне́** мунун баарын уйку-соонун ортосунда уктум.

ПОЛУСО'ННЫЙ, -ая, -ое уйку-соонун ортосундагы.

ПОЛУСТА'НОК *м. ж.-д.* кичинекей станция.

ПОЛУСТИ'ШИЕ *ср. лит.* бир сап ыр, бир сабак ыр.

ПОЛУТЁМНЫЙ, -ая, -ое анча-мынча караңгы, анча жарык эмес, иңир; **полутёмная ко́мната** анча жарык эмес бөлмө.

ПОЛУТЕ'НЬ *ж.* анча-мынча көлөкө, жарым көлөкө.

ПОЛУТОРАГОДИ'ЧНЫЙ, -ая -ое бир жарым жылдык.

ПОЛУТОРАГОДОВА'ЛЫЙ, -ая, -ое бир жарым жаштык, бир жарым жаштагы, бир жарым жашар.

ПОЛУТОРАМЕ'СЯЧНЫЙ, -ая, -ое бир жарым айлык.

ПОЛУТОРАТО'НКА *ж.* полуторатонка (*бир жарым тонналык жүк ташууга арналган машина*).

ПОЛУТОРАТО'ННЫЙ, -ая, -ое бир жарым тонналык.

ПОЛУ'ТОРНЫЙ, -ая, -ое бир жарым; **в полу́торном разме́ре** бир жарым эсе.

ПОЛУТЬМА' *ж.* күүгүм, чала жарык.

ПОЛУФАБРИКА'Т *м.* чала фабрикат (*толук аягына чейин иштелип даяр боло элек, андан ары иштетилип жасалуучу буюм*).

ПОЛУФЕОДА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жарым феодалдык.

ПОЛУФИНА'Л *м. спорт.* жарым финал.

ПОЛУФИНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **полуфинал**-*га т.*; жарым финалдык.

ПОЛУЧАСОВО'Й, -а́я, -о́е жарым сааттык, жарым саатка созулган.

ПОЛУЧА'ТЕЛЬ *м.* алуучу, ала турган (*жиберилген нерсени*).

ПОЛУЧА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **получа́тель.**

ПОЛУЧА'ТЬ *несов. см.* **получи́ть.**

ПОЛУЧА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **получи́ться; 2.** *страд. к* **получа́ть;** ◇ **ничего́ не получа́ется** эч нерсе чыкпай жатат; **получа́ется, что я винова́т** мен айыптуу экенмин да.

ПОЛУЧЕ'НИЕ *ср.* алуу; **во вре́мя получе́ния прика́за** приказ алынган убакта.

ПОЛУЧИ'ТЬ *что* **1.** алуу; **получи́ть письмо́** кат алуу; **получи́ть кварти́ру в но́вом до́ме** жаңы үйдөн квартира алуу; **получи́ть пре́мию** сыйлык алуу; **получи́ть прика́з** приказ алуу; **получи́ть интере́сное изве́стие** кызык кабар алуу; **получи́ть образова́ние** билим алуу; **2.** (*добыть, произвести*) чыгаруу, чыгарып алуу; **получи́ть бензи́н из не́фти** нефтиден бензин чыгарып алуу; **3.** (*подвергнуться чему-л.*) алуу; **получи́ть вы́говор** сөгүш алуу; **4.** (*заболеть*) ооруп калуу, калуу; **получи́ть ка́шель** жөтөлүп калуу; ◇ **получи́ть распростране́ние** жайылуу, таралуу, кеңири колдонулуу; **получи́ть призна́ние** таанылуу; **получи́ть примене́ние** колдонулууга алынуу, колдонула баштоо; **получи́ть удово́льствие** ыракаттануу, мообкуму кануу; **получи́ть пощёчину** жаакка шапалак жеш.

ПОЛУЧИ'ТЬСЯ *сов.* болуу, чыгуу, болуп калуу, болуп чыгуу; **результа́ты рабо́ты получи́лись прекра́сные** иштин натыйжасы сонун болуп чыкты; **получи́лось недоразуме́-**

www.bizdin.kg

ние жаңылыштык болуп калды; **из него́ получи́лся хоро́ший рабо́тник** ал жакшы кызматкер болду, андан жакшы кызматкер чыкты.

ПОЛУ'ЧКА *ж. разг.* 1. (*действие*) алуу; **полу́чка де́нег** акча алуу; 2. (*заработная плата*) эмгек акы, айлык.

ПОЛУ'ЧШЕ *сравн. ст. от прил.* **хоро́ший** *и нареч.* **хорошо́** I жакшыраак.

ПОЛУША'РИЕ *ср.* 1. *анат.* жарым шар; **полуша́рия головно́го мо́зга** мээнин жарым шарлары; 2. *геогр.* жарым шар; **се́верное полуша́рие** түндүк жарым шар.

ПОЛУШЁПОТ *м.* билинер-билинбес угулган шыбыр.

ПОЛУШЕ'РСТЬ *ж.* бир жиби жүн, бир жиби жөнөкөй жип (*кездеме*).

ПОЛУШЕРСТЯНО'Й, -а́я, -о́е бир жиби жүн, бир жиби жөнөкөй жиптен жасалган (*кездеме*); **полушерстяно́е пла́тье** бир жиби жүн, бир жиби жөнөкөй жиптен токулган кездемеден жасалган көйнөк.

ПОЛУ'ШКА *ж. уст.* жарым пул, чейрек тыйын.

ПОЛУШУ'БОК *м.* кыска тон, чолок тон.

ПОЛУШУТЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое оюн-чындан, тамаша.

ПОЛУШУТЯ' *нареч.* тамашалап, оюн-чындын ортосунда; **э́то бы́ло ска́зано мно́ю полушутя́** мен муну тамашалап айттым эле.

ПОЛУЯ'ВЬ *ж.* уйку-соонун ортосунда, чала уйкуда.

ПОЛЦЕНЫ' *ж.*: **за полцены́** 1) жарым баасына; 2) (*дёшево*) арзан, эң эле арзан.

ПОЛЧАСА' *м.* жарым саат, жарты саат; **за полчаса́ до отхо́да по́езда** поездлин жөнөөрүнөн жарым саат мурда; **поезда́ отхо́дят туда́ ка́ждые полчаса́** ал жакка поездлер ар бир жарым саатта жөнөп турат.

ПО'ЛЧИЩЕ *ср.* 1. (*огромное войско*) сан жеткис аскер, жер майышкан кол; 2. *перен. разг.* сансыз, быкылдаган, быкыган (*мис. чымын-чиркей*); **це́лые по́лчища наро́ду** сансыз көп эл, быкылдап толгон эл.

ПОЛШАГА' *м.* жарым кадам, жарым аттам.

ПО'ЛЫЙ, -ая, -ое көңдөй; ◇ **по́лая вода́** суунун ташкыны, кирген суу.

ПО'ЛЫМЯ *ср. обл.* жалын, от; ◇ **попа́сть из огня́ да в по́лымя** *погов.* аңгектен качсаң, дөңгөккө жолугуу; какаганга муштаган болуу.

ПОЛЫ'ННЫЙ, -ая, -ое **полынь**-*ге т.*; эрмендүү, эрмен өскөн, шыбактуу, шыбак өскөн.

ПОЛЫ'НЬ *ж. бот.* эрмен, шыбак, шыраалжын.

ПОЛЫНЬЯ' *ж.* муз күбүрү, муз тешиги (*көлдүн, деңиздин, суунун тоңбой калган жери*).

ПОЛЫСЕ'ТЬ *сов.* кашкая баштоо, башы кашка боло баштоо.

ПОЛЫХА'ТЬ *несов.* жалындоо, жалбырттап күйүү, бачырап катуу күйүү; **ого́нь полыха́л с невероя́тной си́лой** от жалбырттап катуу күйүп жатты.

ПО'ЛЬЗА *ж.* пайда; **по́льза спо́рта** спорттун пайдасы; **о́тдых пошёл ему́ на по́льзу** эс алганы ага пайда болду; **для о́бщей по́льзы** көпчүлүктүн пайдасына, жалпынын пайдасына; **вы́сказаться в по́льзу** *кого-л.* *бирөөнүн* пайдасын көздөп айтуу (сүйлөө), жактап чыгуу; **извле́чь по́льзу** *из чего-л. бир нерседен* пайда чыгаруу (табуу); **кака́я от э́того по́льза?** мындан кандай пайда?; **что по́льзы об э́том говори́ть?** бул жөнүндө айтуунун эмне пайдасы бар?; **соревнова́ние зако́нчилось со счётом 1:3 в по́льзу «Дина́мо»** мелдеш 1:3 эсеби менен «Динамонун» пайдасына бүттү.

ПО'ЛЬЗОВАНИЕ *ср.* пайдалануу, урунуу, колдонуу, жумшоо; **находи́ться в о́бщем по́льзовании** жалпынын пайдалануусунда болуу; **пра́во по́льзования** пайдалануу укугу.

ПО'ЛЬЗОВАТЬ *несов. кого, уст.* дарылоо, эмдеп-домдоо.

ПО'ЛЬЗОВАТЬСЯ *несов. чем* 1. пайдалануу, урунуу, колдонуу, жумшоо; **по́льзоваться то́рфом в ка́честве то́плива** отун катарында чым көңдү пайдалануу; **я по́льзуюсь нове́йшими исто́чниками** мен эң жаңы булактардан (маалыматтардан) пайдаланамын; **по́льзоваться удо́бным слу́чаем** ыңгайлуу учурдан пайдалануу; 2. (*обладать чем-л.*) пайдалануу, ээ болуу; **же́нщины в СССР по́льзуются пра́вом избира́ть и быть и́збранными наравне́ с мужчи́нами** СССРде аялдар эркектер менен бирдей шайлоо жана шайлануу укугунан пайдаланышат; **по́льзоваться уваже́нием** кадырга ээ болуу.

ПО'ЛЬКА I *женск. р.* к **поля́к**; полька.

ПО'ЛЬКА II *ж.* (*танец*) полька.

ПО'ЛЬСКИЙ, -ая, -ое **Польша**-*га*, **поляк**-*ка т.*; **по́льский язы́к** поляк тили.

ПОЛЬСТИ'ТЬ *сов. кому-чему* 1. жагынуу, кошомат кылуу; 2. (*доставить удовлетворение*) көңүл көтөрүү, дем берүү; **ему́ польсти́ло всео́бщее внима́ние** жалпынын ыкыласы коюшу анын көңүлүн көтөрдү.

ПОЛЬСТИ'ТЬСЯ *сов. на что* кызыгуу, кызыгып кетүү, сугун түшүрүү, сугалактануу.

ПОЛЬЩЁННЫЙ, -ая, -ое көңүлү көтөрүлгөн, канааттанып кубанган.

ПОЛЮБЕ'ЗНИЧАТЬ *сов. разг.* жалпаңдоо, асты-үстүнө түшүү.

ПОЛЮБИ'ТЬ *сов. кого-что* сүйүп калуу, жакшы көрүп калуу, көңүлгө жагуу; **я полюби́л э́того челове́ка** мен бул кишини жакшы көрүп калдым; **он полюби́л э́ту де́вушку** ал ушул кызды сүйүп калды; **я полюби́л приходи́ть сюда́** мен бул жакка келүүнү жакшы көрүп калдым.

ПОЛЮБИ'ТЬСЯ *сов. разг.* көңүлгө жагуу, жакшы көрүнүп калуу; **он мне полюби́лся с пе́рвого взгля́да** бир көргөндө эле ал менин көңүлүмө жагып калды.

ПОЛЮБОВА'ТЬСЯ *сов. кем-чем* тамаша кылып кароо, маашыр болуп кароо, суктанып кароо; **я полюбова́лся восхо́дом со́лнца** мен күндүн чыгышына суктанып карап турдум.

ПОЛЮБО'ВНЫЙ, -ая, -ое достук менен, ынтымак менен болгон; **полюбо́вное соглаше́ние** ынтымак менен болгон келишим.

ПОЛЮБОПЫ'ТСТВОВАТЬ *сов.* кулак түрүү, сөз аңдуу (*көргүсү, уккусу, билгиси келип*).

ПО'ЛЮС *м.* 1. *геогр.* полюс; **Се́верный по́люс** Түндүк полюс; **Ю́жный по́люс** Түштүк полюс; 2. *физ.* полюс (*магниттин карама-каршы эки учунун бири*); 3. *мат.* полюс (*айланып, тегеренип жаткан телонун кыймылдабас огунун бетиндеги кесип өткөн чекит*); 4. *перен.* бири-бирине карама-каршы турган нерсе.

ПОЛЯ'К *м.* поляк.

ПОЛЯ'КИ *мн.* поляктар.

ПОЛЯ'НА *ж.* аянт (*токойдогу ачык жер*).

ПОЛЯ'РНИК *м.* полярник (*полярдык экспедицияга катышуучу адам; полярдык областтарда иштеген кызматкер*).

ПОЛЯ'РНОСТЬ *ж.* карама-каршылык, кайчылык; **поля́рность интере́сов** таламдардын карама-каршылыгы.

ПОЛЯ'РНЫЙ, -ая, -ое 1. **полюс** 1-*ге т.*; полярдык; **поля́рный круг** полярдык тегерек; **поля́рная ночь** полярдык түн; **поля́рная экспеди́ция** полярдык экспедиция; 2. *перен.* (*противоположный*) карама-каршы.

ПОМ- *татаал сөздөрдүн «жардамчы» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **помбу́х** бухгалтердин жардамчысы.

ПОМА'ДА *ж.* помада; **губна́я пома́да** эрин помадасы, эрИнге сүртө турган помада.

ПОМА'ДИТЬ *несов. что* помадалоо, помада сүртүү.

ПОМА'ДКА *ж.* помадка (*кант менен жемиш ширелеринен жасалган конфеттин бир түрү*).

ПОМА'ЗАТЬ *сов. что* майлоо, сыйпоо, сүйкөө; **пома́зать хлеб ма́слом** нанга май сүйкөө.

ПОМА'ЗАТЬСЯ *сов. разг.* майлануу, сыйпануу, сүйкөнүү; **пома́заться вазели́ном** вазелин сыйпануу.

www.bizdin.kg

ПОМАЗО'К *м.* помазок (*майлагыч, сүйкөгүч аспап; мис. чачтарачтын самын сыйпагыч чөткеси*).

ПОМАКА'ТЬ *сов. что, разг.* малуу, малып туруу; **помака́ть хлеб в варе́нье** вареньеге нанды малуу.

ПОМАЛЕ'НЬКУ *нареч. разг.* акырындык менен, аз-аздап, эптеп-септеп, кичинеден; **рабо́таю помале́ньку** акырындык менен иштеп жатам.

ПОМА'ЛКИВАТЬ *несов. разг.* үнчүкпөө, үндөбөө, ооз ачпоо, кийлигишпөө; **пома́лкивай!** демиң ичинде болсун!

ПОМАНЕ'ЖИТЬ *сов. кого, разг.* **1.** таптоо, суутуу (*атты*); **2.** *перен.* зарыктыруу (*көпкө чейин күттүрүп чарчатуу*).

ПОМАНИ'ТЬ *сов. кого* **1.** колун булгап чакыруу; ишара кылып, жаңсап чакыруу; **я помани́л его́ па́льцем** мен аны сөөмөйүм менен жаңсап чакырдым; **2.** *перен.* тартуу, куса кылуу, кызыктыруу.

ПОМА'РКА *ж.* текстидеги (жазуудагы) сызып оңдолгон жер.

ПОМА'СЛИТЬ *сов. что* майлоо, май сыйпоо, бир аз майлап коюу.

ПОМАХА'ТЬ *сов. чем* булгоо, булгалоо; жаңдоо (*рукой*); **помаха́ть платко́м на проща́ние** коштошкондо жоолукту булгалоо.

ПОМА'ХИВАТЬ *несов. см.* **помаха́ть.**

ПОМА'ЯТЬСЯ *сов. разг.* жүдөп (жабыркап, жабыгып) жүрүү, чүнчүп забыркоо.

ПОМБУ'Х *м.* (помо́щник бухга́лтера) бухгалтердин жардамчысы.

ПОМЕ'ДЛИТЬ *сов.* анча-мынча (бир аз) кечиктирүү, бир аз созуу; **поме́длить с отве́том** жоопту бир аз кечиктирүү.

ПОМЕЛО' *ср.* башына чүпүрөк байланган таяк шыпыргы (*чаң сүртүү үчүн колдонулат*).

ПОМЕ'НЬШЕ **1.** *сравн. ст. от прил.* **ма́лый** I кичирээк; **2.** *сравн. ст. от нареч.* **ма́ло** азыраак.

ПОМЕНЯ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** (*обменить*) алмашуу, айырбаштоо; **2.** (*заменить*) алмаштыруу, алыштыруу, айырбаш кылуу.

ПОМЕНЯ'ТЬСЯ *сов.* алмашуу, айырбаштоо, алмашып кетүү, айырбашталып кетүү.

ПОМЕРА'НЕЦ *м.* померанец (*жыгачы жана жемиши*).

ПОМЕРА'НЦЕВЫЙ, -ая, -ое **померанец**-*ке т.*; **помера́нцевая насто́йка** померанецке ачыткан арак.

ПОМЕРЕ'ТЬ *сов. разг.* өлүү, өлүп калуу; ◇ **помере́ть со́ смеху** *разг.* ичек-боору катып күлүү.

ПОМЕРЕ'ЩИТЬСЯ *сов. разг.* кайдагы жок нерсе көрүнүү *же* кулакка угулуу.

ПОМЁРЗНУТЬ *сов. разг.* үшүп калуу, үшүү, үшүп кетүү; **цветы́ помёрзли** гүлдөр үшүп кетти.

ПОМЕ'РИТЬ *сов. что* өлчөө, өлчөп көрүү, ченеп көрүү.

ПОМЕ'РИТЬСЯ *сов.* өлчөө, байкашып (өлчөшүп, теңешип, сынашып) көрүү; **поме́риться си́лами** күч сынашып (байкашып) көрүү.

ПОМЕ'РКНУТЬ *сов.* **1.** күүгүм тартуу, караңгылоо, жарыгы өчүү, өчүңкү тартуу; **2.** *перен.* басаңдоо, төмөндөө.

ПОМЕРТВЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое купкуу, өңү өчкөн (*өлгөн адамдын өңүндөй*).

ПОМЕРТВЕ'ТЬ *сов.* селдейүү, сенек болуп катып калуу, жансыз болуу, кыймылсыз болуу, эси оол калуу; **помертве́ть от у́жаса** корккондуктан селейип катып калуу.

ПОМЕСИ'ТЬ *сов. что* жууруу (*мис. камырды*).

ПОМЕСТИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* ичи кеңдик, көп сыя тургандык, ичине көп батыра тургандык.

ПОМЕСТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ичи кең, көп сыя турган, көп бата турган; **помести́тельный чемода́н** ичине көп нерсе бата турган чемодан.

ПОМЕСТИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*предоставить помещение, место*) жайлаштыруу, орундаштыруу, батырыштыруу, орун (жай) берүү; **помести́ть делега́тов в гости́нице** делегаттарды гостиницага жайлаштыруу; **помести́ть все ве́щи в оди́н чемода́н** бардык буюмдарды бир чемоданга батырыштыруу; **2.** *кого-что* (*отдать, положить куда-л.*) орноштуруу, жайлаштыруу, салуу; сактоого өткөрүү, берүү; **помести́ть ребёнка в де́тский сад** баланы балдар бакчасына жайлаштыруу; **помести́ть свои́ сбереже́ния в сберега́тельную ка́ссу** өзүнүн жыйган акчасын сактык кассага салуу; **3.** *что* (*опубликовать*) басып чыгаруу; **помести́ть статью́** макаланы басып чыгаруу; **помести́ть объявле́ние** кулактандыруу басып чыгаруу.

ПОМЕСТИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*поселиться, расположиться*) жайлашуу, орун алуу, жайланышуу; **где вы помести́лись?** сиз кайда жайланыштыңыз?, сиз кайда орундаштыңыз?; **он помести́лся у две́ри** ал эшиктин алдынан орун алды; **2.** (*уместиться*) батуу; **кни́ги не помести́лись на одно́й по́лке** китептер бир текчеге батпай калды.

ПОМЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое *ист.* поместьелүү, жер ээлеген; **поме́стные дворя́не** жер ээлеген дворяндар, поместьелүү дворяндар.

ПОМЕ'СТЬЕ *ср.* поместье (*помещиктин ээлеген жери, имениеси*).

ПО'МЕСЬ *ж.* **1.** аргын, чалыш; **2.** *перен.* (*смесь*) аралаштырылган, аралашма (*ар түрдүү нерселердин, заттардын аралашмасы*).

ПОМЕ'СЯЧНО *нареч.* ай сайын, ар айда.

ПОМЕ'СЯЧНЫЙ, -ая, -ое ар айлык, ар ай сайын.

ПОМЁТ *м.* **1.** (*навоз*) кык, тезек; **2.** (*приплод*) бир энеден бир жолу туулган, алынган төл (*айбандар жөнүндө*).

ПОМЕ'ТА *ж.* белги; **де́лать поме́ты на поля́х кни́ги** китептин четине белги коюу (жазуу).

ПОМЕ'ТИТЬ *сов. что* белгилөө, белги уруу, белги салуу, белги коюу.

ПОМЕ'ТКА *ж. см.* **поме́та.**

ПОМЕ'ХА *ж.* жолто, каргаша, кедерги, тоскоол; **служи́ть поме́хой** тоскоол кылуу, кедерги болуу.

ПОМЕЧА'ТЬ *несов. см.* **поме́тить.**

ПОМЕЧТА'ТЬ *сов.* кыялга батуу, кыял сүрүү, кыялдануу.

ПОМЕ'ШАННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*сумасшедший*) жинди болгон, көк мээ болгон; **2.** *на ком-чём, перен.* ...оозунан такыр түшүрбөгөн, ...эле деп жүргөн; **он поме́шан на теа́тре** ал театрды такыр оозунан түшүрбөйт; **3.** *в знач. сущ. м., ж.* келесоо, көк мээ, жинди; **он хо́дит как поме́шанный** ал келесоо өңдөнүп жүрөт.

ПОМЕША'ТЕЛЬСТВО *ср.* келесоолук, көк мээлик, жиндилик.

ПОМЕША'ТЬ I *сов. кому-чему* жолто кылуу, тоскоол кылуу, кедерги болуу; **я вам не помеша́л?** мен сизге жолто кылган жокмунбу?

ПОМЕША'ТЬ II *сов. что* (*размешать*) аралаштыруу; **помеша́ть суп ло́жкой** сорпону кашык менен аралаштыруу.

ПОМЕША'ТЬСЯ *сов.* **1.** *на ком-чём* (*сойти с ума*) жинди болуу, келесоо болуу, көк мээ болуу, акылдан ажыроо; **2.** *на ком-чём, перен.* ...оозунан түшүрбөө, ...деп эле калуу; **помеша́ться на му́зыке** музыканы оозунан түшүрбөө, музыка деп эле калуу.

ПОМЕ'ШИВАТЬ *несов. см.* **помеша́ть** II.

ПОМЕЩА'ТЬ *несов. см.* **помести́ть.**

ПОМЕЩА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **помести́ться;** **2.** (*находиться*) жайланышуу, орун алуу, сыюу, батуу, орундашуу; **3.** *страд. к* **помеща́ть.**

ПОМЕЩЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*размещение*) жайлаштыруу, орундаштыруу, батырыштыруу; сактоо; **2.** (*здание, строение*) үй, там, имарат; **но́вое помеще́ние для шко́лы** мектептин жаңы имараты (үйү).

ПОМЕ'ЩИК *м.* помещик (*көп жердин ээси*).

www.bizdin.kg

ПОМЕ'ЩИЦА *женск. р. к* **помéщик;** помещица.

ПОМЕ'ЩИЧИЙ, -ья, -ье **помещик**-*ке т.*; **помéщичье имéние** помещиктин имениеси.

ПОМИДО'Р *м.* помидор.

ПОМИДО'РНЫЙ, -ая, -ое **помидор**-*го т.*

ПОМИ'ЛОВАНИЕ *ср. юр.* кечирим, кечирим кылуу (*кылмыш жазасынан куткаруу*).

ПОМИ'ЛОВАТЬ *сов. кого, юр.* кечирим кылуу, күнөөсүн кечирүү; **помúловать престýпника** кылмышкердин күнөөсүн кечирүү; ◇ **помúлуйте, я всё хорошó понимáю** сабыр кылыңыз, мен бардыгына тең түшүнөмүн (кантип эле билбей коёюн).

ПОМИЛОСЕ'РДСТВОВАТЬ *сов. уст.* боор ооруу, ырайым кылуу; боору ооруп, жакшылык кылуу.

ПОМИ'МО *предлог с род. п.* 1. (*кроме*) башка, бөлөк; **помúмо всегó прóчего** ушулардын баарынан башкасы; **помúмо зарплáты он получúл премиáльные** кызмат акысынан башка ал сыйлык да алды; 2. (*минуя*) =сыз, тышкары; **э́то совершúлось помúмо менá** бул менсиз болгон.

ПОМИ'Н *м.*: **на помúн душú** *рел.* арбагын эске алып, арбагына атап (*куран окуу, садага берүү ж. б.*); **и помúну нет** *о ком-чём-л. разг.* эскерген киши да болгон жок; **в помúне нет** *кого-чего-л. разг.* такыр жок, көзгө сүртөргө да таппайсың; **лёгок на помúне** *разг.* ал жөнүндө азыр эле кеп кылып отурганда өзү келип калган.

ПОМИНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *рел.*: **поминáльные обрáды** өлгөндү эске алуу ырым-жырымдары (*мис. аш берүү*).

ПОМИНА'ТЬ *несов. см.* **помянýть; поминáть умéрших** *рел.* өлгөндөрдү эске түшүрүү (*ырым-жырымдарды өткөрүп*); ◇ **не поминáйте лúхом** жаман-жакшы ичиңерде болсун; **поминáй как звáли** *разг.* эми анын изин да таппайсың.

ПОМИ'НКИ *только мн., рел.* аш (*өлгөн кишиге берилүүчү аш*); **помúнки Кокетéя** Көкөтөйдүн ашы.

ПОМИНУ'ТНО *нареч.* ар минута сайын, тез-тез.

ПОМИНУ'ТНЫЙ, -ая, -ое ар минуталык, тез-тез.

ПОМИРА'ТЬ *несов. см.* **померéть.**

ПОМИРИ'ТЬ *сов. кого* элдештирүү, татуулаштыруу, жараштыруу.

ПОМИРИ'ТЬСЯ *сов.* 1. *с кем* элдешүү, татуулашуу, жарашуу; 2. *с чем* (*примириться*) көнүү, үйрөнүү, баш ийүү.

ПО'МНИТЬ *несов. кого-что, о ком-чём* эсте тутуу, унутпоо, эсте сактоо; **я не пóмню егó** ал менин эсимде жок; **он пóмнит о своём обещáнии** ал өзүнүн убадасын эсинен чыгарбайт; **бýдет он менá пóмнить!** ага мен өзүмдү унуткус кыламын! (бирди көрсөтөм *же* көрсөттүм); ◇ **он не пóмнит себá от рáдости** кубанычы койнуна батпай калды.

ПО'МНИТЬСЯ *несов.* 1. (*вспоминаться*) эсте калуу, ойдо калуу; **мне пóмнится, что я вам э́то говорúл** сизге муну айтканым менин эсимде; **мне хорошó пóмнятся э́ти словá** бул сөздөр менин эсимде жакшы калган; 2. *в знач. вводн. сл.* **пóмнится** болсо керек эле, жалган айтпасам; **вы, пóмнится, ужé приходúли сюдá** сиз, жалган айтпасам, бул жакка келсеңиз керек эле.

ПОМНО'ГУ *нареч. разг.* көп, көп-көп, үстөкө-босток, үстү-үстүнө; **мы любúли помнóгу говорúть** биз көп сүйлөшкөндү жакшы көрүүчү элек; **он помнóгу кýрит** ал тамекини үстөкө-босток тартат.

ПОМНОЖА'ТЬ *несов. см.* **помнóжить.**

ПОМНО'ЖИТЬ *сов. что на что* көбөйтүү; **помнóжить пять на шесть** бешти алтыга көбөйтүү, беш жерде алты.

ПОМОГА'ТЬ *несов. см.* **помóчь.**

ПО-МО'ЕМУ *нареч.* менимче, менин оюмча (*по моему мнению*); менин кеңешим боюнча (*по моему совету*); менин каалоом боюнча, мен каалагандай, мен тилегендей (*по моему желанию*).

ПОМО'И *только мн.* жуунду; ◇ **обливáть помóями** *разг.* жамандап, ушак сөздөр айтуу; жала жабуу, кара сапап беделин түшүрүү.

ПОМО'ЙКА *ж.* жуунду төгүүчү чуңкур.

ПОМО'ЙНЫЙ, -ая, -ое жуунду төгүүчү; **помóйная я́ма** жуунду төгүүчү чуңкур; **помóйное ведрó** жуунду куюучу чака.

ПОМО'КНУТЬ *сов.* суу болуу, нымдануу.

ПОМО'Л *м.* 1. (*действие*) салдыруу, тарттыруу (*унду, талканды*); 2. ундун тартылган сапаты; **мукá мéлкого помóла** майда салдырылган ун.

ПОМО'ЛВИТЬ *сов. кого с кем, уст.* кыз айттырганды жарыялоо; **онú помóлвлены** алардын турмуш курууга убадасы бүткөн.

ПОМО'ЛВКА *ж. уст.* күйөө-кыздын үйлөнүүгө убадалашкан ырым-жырымы.

ПОМОЛИ'ТЬСЯ *сов.* намаз окуу, дуба кылуу.

ПОМОЛОДЕ'ТЬ *сов.* жашаруу.

ПОМОЛО'ТЬ *сов. что* тарттыруу, салдыруу (*ун, талкан*).

ПОМОЛЧА'ТЬ *сов.* унчукпоо, унчукпай (үндөбөй, үн чыгарбай) туруу.

ПОМО'ЛЬЩИК *м.* тегирменге ун тарттыруучу киши.

ПОМОРГА'ТЬ *сов.* көз ымдоо, көздү ачып-жумуу, көз ирмөө.

ПОМОРО'ЗИТЬ *сов. что* үшүтүү, үшүккө алдыруу, чалдыктыруу; **поморóзить цветы́** гүлдөрдү үшүккө чалдыруу.

ПОМО'РЩИТЬ *сов. что* тырыштыруу, бырыштыруу; **помóрщить лоб** чекесин тырыштыруу.

ПОМО'РЩИТЬСЯ *сов.* бетин тырыштыруу, бетин бырыштыруу; **больнóй помóрщился от бóли** бир жери ооругандыктан оорулуу киши бетин бырыштырды.

ПОМО'РЫ *мн.* (*ед.* **помóр** *м.*) поморлор (*Ак Деңиздин жана Түндүк Муз океанынын жээктеринде жашаган жергиликтүү орус эли*).

ПОМО'РЬЕ *ср.* поморье (*деңизге жакын жерлер*).

ПОМО'СТ *м.* тактайдан жасалган секиче (*дөңсөчө*).

ПО'МОЧИ *только мн. см.* **подтя́жки;** ◇ **быть (ходúть) на помочáх** *разг.* өз алдынча аракет кыла албай, бирөөнүн көзүн карап зэрчүү.

ПОМОЧИ'ТЬ *сов. кого-что* суулоо, бир аз суу кылуу, нымдоо; **помочúть вóлосы** чачын бир аз суулоо; **в дорóге нас помочúл дождь** жолдо бизди жаан бир аз суу кылды.

ПОМОЧИ'ТЬСЯ *сов.* сийүү.

ПО'МОЧЬ *ж. уст. разг.* ашар.

ПОМО'ЧЬ *сов. кому-чему* 1. (*оказать поддержку*) жардам көрсөтүү, жардам кылуу, көмөк берүү, жардам берүү; **крúтика товáрищей óчень помоглá** жолдоштордун сыны (критикасы) абдан жардам берди; 2. (*о враче, лекарстве*) сактоо, сактап калуу, жардам кылуу, жардам берүү; **э́то лекáрство помоглó мне от простýды** бул дары мени суук тийгенден сактап калды.

ПОМО'ЩНИК *м.* 1. жардамчы; **он мне помóщник во всех делáх** ал мага бардык иштерде жардамчы; 2. (*должностное лицо*) жардамчы; **помóщник бухгáлтера** бухгалтердин жардамчысы.

ПОМО'ЩНИЦА *женск. р. к* **помóщник.**

ПО'МОЩЬ *ж.* жардам, көмөк, кол кабыш; **оказáть пóмощь отстаю́щим товáрищам** артта калган жолдошторго жардам кылуу; **получúть пóмощь** *от кого-л.* *бирөөдөн* жардам алуу; **взывáть о пóмощи** жардам сурап жалбаруу; **медицúнская пóмощь** медициналык жардам; **оказáть пéрвую пóмощь** биринчи жардам көрсөтүү; **вы́звать скóрую пóмощь** тез жардамды (*тез жардамдын каретасын*) чакыруу; **неотлóжная пóмощь** зарыл жардам; **без посторóнней пóмощи** башка бирөөнүн жардамысыз эле; **с пóмощью** *чего-л. бир нерсенин* жардамы аркасында; **подáть рýку пóмощи** *перен.* жардамдашуу, көмөк берүү, кол кабыш кылуу.

ПО'МПА I *ж.* помпа (*шаан-шөкөт*); **встрéтить** *кого-л.* **с пóмпой** *бирөөнү* помпа менен (*шаан-шөкөт менен*) тосуп алуу.

ПО'МПА II *ж.* (*насос*) помпа.

www.bizdin.kg

ПОМПО'Н *м.* помпон (*аялдардын, балдардын баш кийимине тагылуучу чачы-чок*); **шляпа с помпóном** помпондуу шляпа.

ПОМРАЧЕ'НИЕ *ср.* начарлануу, күчү кетүү; **помрачéние сознáния** көңүлү караңгылануу, акылынан ажыроо; **помрачéние зрéния** көзүнүн курчу кетүү, көзү тунарык тартуу; ◇ **умý помрачéние** *разг.* эң укмуштуу, айран-таң калардык.

ПОМРАЧИ'ТЬСЯ *сов. уст.* күңүрт болуу, түнөрүү, күдүк болуу, бүлбүлдөп калуу (*жарык*); **егó рассýдок помрачи́лся** ал акылынан адашып калды.

ПОМРАЧНЕ'ТЬ *сов.* **1.** бүркөлүү, күңүрттөнүү, караңгылануу, түнөрүү; **погóда помрачнéла** аба ырайы күңүрт тартып калды (бүркөлдү); **2.** *перен.* үтүрөйүп кабагын салуу.

ПОМУ'СЛИТЬ *сов. что, разг.* бир аз шилекейлөө.

ПОМУТИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*замутить*) бир аз ылайлоо, ылайлап булгоо; **2.** *перен.* күңүрт тарттыруу, тунарыктатуу; **помути́ть рассýдок** башын маң кылуу.

ПОМУТИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*замутиться*) ылайлануу, ылай болуу; **2.** *перен.* караңгылоо, айлануу; маң болуу; **сознáние помути́лось** көңүлү караңгылады; **у негó в головé помути́лось** анын башы маң болуп калды.

ПОМУТНЕ'НИЕ *ср.* **1.** ылайлануу; **2.** *перен.* тунаруу (*көз*).

ПОМУТНЕ'ТЬ *сов.* **1.** ылайлануу; **2.** *перен.* тунаруу (*көз*).

ПОМУ'ЧИТЬ *сов. кого-что, разг.* кыйноо, жапаа-жабыр көрсөтүү, азап чектирүү, кыйноого алуу.

ПОМУ'ЧИТЬСЯ *сов. разг.* кыйналуу, азап көрүү, жапаа тартуу.

ПОМЧА'ТЬ *сов. кого-что* ала качып жөнөө, ажылдатып алып жөнөө.

ПОМЧА'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*понестись*) ажылдап жөнөө; **лóшади помчáлись по дорóге** аттар жол менен ажылдап жөнөдү; **2.** *перен.* (*побежать*) шашып чуркоо, катуу жүгүрүү; **дéти помчáлись в шкóлу** балдар чуркаган бойдон мектепке жөнөштү.

ПОМЫКА'ТЬ *несов. кем* өз билгениндей кылып күчтөп иштете берүү (жумшай берүү).

ПОМЫ'ЛИТЬ *сов. что* самындоо, самын сыйпоо.

ПО'МЫСЕЛ *м.* ой, пикир, ниет.

ПОМЫ'СЛИТЬ *сов. см.* **помышля́ть.**

ПОМЫТА'РИТЬ *сов. кого, разг.* азап чектирүү, кордук көрсөтүү, кыйноо.

ПОМЫ'ТЬ *сов. кого-что* жууш, жууп тазалоо, бир аз жууп коюу.

ПОМЫ'ТЬСЯ *сов.* жуунуу, сууга түшүү.

ПОМЫШЛЕ'НИЕ *ср.* ой ойлоо, пикирге келүү, ниеттенүү.

ПОМЫШЛЯ'ТЬ *несов. о ком-чём* ойлонуу, пикирге келүү, ниеттенүү.

ПОМЯНУ'ТЬ *сов. кого-что* эске алуу, эстөө, эске түшүрүү.

ПОМЯ'ТЬ *сов. кого-что* уйпалоо, ушалоо, бырыштыруу (*напр. платье*); уйпалоо, жапыруу (*напр. траву*); кабыруу (*напр. ведро*).

ПОМЯ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*измяться*) кабырылуу (*напр. о ведре*); бырышуу (*напр. о платье*); уйпалануу, жапырылуу (*напр. о траве*); **2.** *перен. разг.* (*помедлить с чем-л.*) бир аз кыңырылуу, маалкатуу.

ПОНАБЛЮДА'ТЬ *сов. кого-что, за кем-чем* байкоо, бир кыйлага чейин байкап туруу.

ПОНАВЕЗТИ' *сов. что, чего, разг.* абдан көп ташып келүү.

ПОНАДЕ'ЯТЬСЯ *сов. на кого-что, разг.* ишенүү.

ПОНА'ДОБИТЬСЯ *сов. разг.* керек болуу, кереги тийүү, пайдасы тийүү; **э́та кни́га мне не скóро понáдобится** бул китеп мага жакын арада керек болбойт.

ПОНАЕ'ХАТЬ *сов. разг.* келүү, келип чогулуу; **со всех концóв понаéхало мнóго нарóду** бардык жерден көп эл келип чогулду.

ПОНАПРА'СНУ *нареч. разг.* курулай, куру бекерден, жөнү жок; **не пугáй егó понапрáсну** аны курулай коркутпа.

ПОНАСЛЫ'ШКЕ *нареч.* кеңшаардан угуп, кеңшаарын угуп.

ПО-НАСТОЯ'ЩЕМУ *нареч.* майын чыгара, келиштире, мыкты; **он по-настоя́щему умéет рабóтать** ал майын чыгара иштейт.

ПОНАСТРО'ИТЬ *сов. что, чего, разг.* көп куруу, куруп жиберүү.

ПОНАТУ'ЖИТЬСЯ *сов. разг.* чымыркануу.

ПОНАЧА'ЛУ *нареч.* а дегенде.

ПО-НА'ШЕМУ *нареч.* бизче, биздикиндей, биздин оюбузча, биздин пикирибизче (*по нашему мнению*); биздин кеңешибиз боюнча (*по нашему совету*); биздин каалообуз боюнча, биздин каалаганыбызча, биз тилегендей (*по нашему желанию*).

ПОНЕВО'ЛЕ *нареч.* аргасыздан, эрксизден, айла жоктон; **согласи́ться поневóле** аргасыздан макул болуу.

ПОНЕДЕ'ЛЬНИК *м.* дүйшөмбү.

ПОНЕ'ЖИТЬ *сов. кого-что* бир аз эркелетүү, бир аз алпештөө.

ПОНЕ'ЖИТЬСЯ *сов.* бир аз бой керип эркеленүү, бир аз ыракаттанып жатуу, бир аз мамыроо.

ПО-НЕМЕ'ЦКИ *нареч.* немецче.

ПОНЕМНО'ГУ *нареч. разг.* **1.** (*небольшими количествами, дозами*) аз-аздан, кичинеден; **2.** (*постепенно, мало-помалу*) акырындап, акырындык менен, аз-аздан, бара-бара; **больнóй начáл понемнóгу поправля́ться** оору киши акырындап сакая баштады; ◇ **как поживáете? — Понемнóгу!** кандай турасыз? — Эптеп-септеп (туруп жатабыз)!

ПОНЕМНО'ЖКУ *нареч. см.* **понемнóгу.**

ПОНЕСТИ' *сов.* **1.** *кого-что* алып баруу, көтөрүп жеткирүү, ташып баруу; **2.** *кого-что* (*некоторое время*) алып жүрүү, көтөрүп жүрүү; **3.** *кого-что* (*помчаться — о лошади*) ала качуу, алып жөнөө; **лóшади понесли́ нас с горы́** аттар бизди тоодон ылдый алып жөнөдү; **4.** *что, перен.* (*потерпеть*) тартуу, көрүү, учуроо; **понести́ наказáние** жаза тартуу; **понести́ убы́ток** зыянга учуроо, зыян тартуу; **5.** *безл. чем* (*о холодном ветре*) болуу; **к вéчеру понеслó хóлодом** кечке жуук суук болду; **6.** *безл. чем* (*о запахе*) келүү, буроо.

ПОНЕСТИ'СЬ *сов.* **1.** *разг.* (*побежать*) чуркоо, жүгүрүү; **он понёсся навстрéчу отцý** ал атасына карата чуркап барды; **2.** (*помчаться — о лошади*) чабуу, алып жөнөө; **лóшади понесли́сь вперёд** аттар алга карай алып жөнөдү.

ПО'НИ *м. нескл.* пони (*бою жапыз жылкылардын бир түрү*).

ПОНИЖА'ТЬ *несов. см.* **пони́зить.**

ПОНИЖА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **пони́зиться; 2.** *страд. к* **понижáть.**

ПОНИ'ЖЕ *сравн. ст. от прил.* **ни́зкий** *и нареч.* **ни́зко** төмөнүрөөк, жапызыраак, басыраак.

ПОНИЖЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*уменьшение*) төмөндөө, ылдыйлоо, азаюу, тайыздануу; **2.** (*ухудшение, ослабление*) начарлануу, төмөндөө, ылдыйлоо, төмөн түшүү; **3.** (*приглушение звучания*) басылуу, үнү төмөндөө; **4.** (*по должности*) төмөндөп калуу.

ПОНИ'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **пони́зить; 2.** *прил.* (*ниже нормального*) төмөндөгөн, ылдыйлаган, төмөн түшкөн; **пони́женная температýра** төмөндөгөн температура; **пони́женные трéбования** төмөндөтүлгөн талаптар; **3.** *прил.* (*плохой*) начарлаган, төмөндөгөн; **пони́женное настроéние** төмөн түшкөн маанай, маанайы бас, көңүлү чөгөт.

ПОНИ'ЗИТЬ *сов.* **1.** *что* (*уменьшить*) төмөндөтүү, төмөн түшүрүү, ылдыйлатуу; **пони́зить температýру вóздуха** абанын температурасын төмөн түшүрүү; **пони́зить цéны на все товáры** бардык товарлардын баасын төмөн түшүрүү; **2.** *что* (*ухудшить, ослабить*) начарлантуу, төмөндө-

www.bizdin.kg

түп жиберүү; **понизить качество продукции** продукциянын сапатын начарлантып жиберүү; **3.** *что* (*приглушить*) төмөндөтүү, басаңдатуу; **понизить голос** үнүн басаңдатуу; **4.** *кого* (*по должности*) төмөндөтүү; **понизить по службе** кызматынан төмөндөтүп коюу.

ПОНИ'ЗИТЬСЯ *сов.* **1.** (*сделаться более низким*) ылдыйлоо, жапызданууу, төмөн болуу; **2.** (*уменьшиться*) төмөндөө, ылдыйлоо; **температура больного понизилась** оорулуу кишинин температурасы төмөндөдү; **цены понизились** баа төмөндөдү; **3.** (*ухудшиться*) начарлоо, начар тартуу; **с годами у него понизилось зрение** жылдар өткөн сайын анын көзүнүн курчу начарлай берди; **4.** (*о звучании*) төмөндөө, басаңдоо; **голос понизился** үнү басаңдады.

ПОНИЗО'ВЬЕ *ср.* төмөнкү агын; **понизовье Сыр-Дарьи** Сыр-Дарыянын төмөнкү агыны.

ПО'НИЗУ *нареч.* жер бети менен, жер бетине жакын; **дым стелется понизу** түтүн жер бети менен жайылып жатат.

ПОНИКА'ТЬ *несов. см.* **поникнуть.**

ПОНИ'КНУТЬ *сов.*: **поникнуть головой** башын жерге салуу, башын шылкыйтуу.

ПОНИМА'НИЕ *ср.* **1.** түшүнүү, аңдоо, баамдоо; **понимание чужой речи** башка бирөөнүн сүйлөгөн сөзүн түшүнүү; **2.** (*точка зрения, толкование*) билүү, түшүнүү; көз караш, пикир; ◇ **это выше моего понимания** муну билүүгө менин кудуретим келбейт.

ПОНИМА'ТЬ *несов. кого-что* түшүнүү, аңдоо, баамдоо; **он меня не понимает** ал мени түшүнбөйт; **я понимаю вашу мысль** мен сиздин оюңузду түшүнүп турам; ◇ **понимаешь (ли)** *в знач. вводн. сл.* карасаң, түшүнсөң, билсең; **он, понимаешь ли, очень помог нам** ал, билсең, бизге абдан жардам кылды; **вот это я понимаю** бали, ушундай эле дейм да.

ПО-НО'ВОМУ *нареч.* жаңыча; **начать жить по-новому** жаңыча жашай баштоо.

ПОНОЖО'ВЩИНА *ж.* бычакташуу.

ПОНОМА'РЬ *м. см.* **дьячок.**

ПОНО'С *м.* ич өтүү, чычкак.

ПОНОСИ'ТЬ I *несов. кого-что* (*ругать*) боктоо, тилдөө, кордоо.

ПОНОСИ'ТЬ II *сов.* **1.** *кого-что* көтөрүп жүрүү, алып жүрүү; **поносить ребёнка на руках** баланы колдо көтөрүп жүрүү; **2.** *что* (*об одежде*) бир аз кийип жүрүү, бир аз кийүү.

ПОНОСИ'ТЬСЯ I *сов.* (*об одежде и т. п.*) дагы бир аз кийилүү, дагы кийүүгө жароо.

ПОНОСИ'ТЬСЯ II *несов. страд.* к **поносить** I.

ПОНОШЕ'НИЕ *ср.* боктоо, тилдөө, кордоо.

ПОНО'ШЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **поносить** II; **2.** *прил.* (*о платье, обуви*) көөнөргөн, кийилген.

ПОНРА'ВИТЬСЯ *сов. кому* жагуу, жагып калуу.

ПОНТО'Н *м.* понтон (**1.** *сууда калкып туруучу убактылуу көпүрөлөргө таяныч болууга жасалган бир канча жыгач, резина же металлдан жасалган жалпак түптүү кайыктар*; **2.** *сууда калкып туруучу көпүрө*).

ПОНТОНЁР *м. воен.* понтонёр (*понтондук бөлүктүн согушту кызматкери*).

ПОНТО'ННЫЙ, -ая, -ое **понтон**-*го т.*; понтондук; **понтонный мост** понтон көпүрө; **понтонная часть** понтондук бөлүк.

ПОНУДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое буйрук, көндүрүүчү; ◇ **понудительный залог** *грам.* кат буйрук (*этиш*).

ПОНУ'ДИТЬ *сов. кого к чему* зордоо, зордоп көндүрүү, аргасыз кылуу.

ПОНУЖДА'ТЬ *несов. см.* **понудить.**

ПОНУЖДЕ'НИЕ *ср.* зордоо, зордоп көндүрүү, аргасыз кылуу.

ПОНУКА'НИЕ *ср.* **1.** «чү» деп айдоо (*атты*); **2.** *перен. разг.* «бол, тез» деп шаштыруу.

ПОНУКА'ТЬ *несов. кого* **1.** (*погонять лошадь*) «чү» деп айдоо (*атты*); **2.** *перен. разг.* (*торопить*) «бол, тез» деп шаштыруу.

ПОНУ'РИТЬ *сов.*: **понурить голову** башын төмөн салуу, башын шылкыйтуу.

ПОНУ'РИТЬСЯ *сов.* шылкыюу, башын шылкыйтуу, башын төмөн салуу.

ПОНУ'РЫЙ, -ая, -ое **1.** (*с уныло опущенной головой*) башын шылкыйткан, башын төмөн салган; **2.** (*унылый*) сабыры суз, муңайган, жылдызы түшкөн, шылкыйган.

ПО'НЧИК *м.* пончик (*майга бышырылган тоголок пирожок*).

ПОНЫ'НЕ *нареч. уст.* ушул күнгө чейин, ушу убакка чейин.

ПОНЮ'ХАТЬ *сов. кого-что* жыттоо, жыттап көрүү.

ПОНЮ'ШКА *ж. разг.* бир жыттам, бир чымчым (*мис. тамеки, насыбай*)); ◇ **пропасть ни за понюшку табаку** *погов.* куру бекер, эч себепсиз ойрон болуу; болбогон жерден жок болуп кетүү.

ПОНЯ'ТИЕ *ср.* **1.** түшүнүк, билим, маалымат; **2.** (*представление о чём-л.*) маалымат, түшүнүк; **иметь понятие** *о чём-л. бир нерсе жөнүндө* маалыматы болуу; **дать понятие** *о чём-л. бир нерсе жөнүндө* түшүнүк (маалымат) берүү; **3.** *чаще мн.* (*уровень, способ понимания*) түшүнүүнүн жолу, билүүнүн жолу, түшүнүү деңгээли, билүү деңгээли.

ПОНЯ'ТЛИВОСТЬ *ж.* аңдуулук, тез түшүнүүчүлүк, зээндүүлүк.

ПОНЯ'ТЛИВЫЙ, -ая, -ое аңдуу, тез түшүнүүчү, зээндүү.

ПОНЯ'ТНО 1. *нареч.* түшүнүктүү, түшүнүктүү кылып; **говорите понятно** түшүнүктүү сүйлөңүз; **2.** *безл. в знач. сказ. кому* түшүнүктүү; **3.** *в знач. вводн. сл. разг.* (*конечно*) албетте, ананчы, арийне; **я, понятно, обо всём напишу вам** мен, албетте, бардыгы жөнүндө сизге жазып жиберем.

ПОНЯ'ТНОСТЬ *ж.* түшүнүктүүлүк; **понятность вопроса** суроонун (маселенин) түшүнүктүүлүгү.

ПОНЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое түшүнүктүү; **понятный чертёж** түшүнүктүү чертёж; ◇ **понятное дело** *в знач. вводн. сл. разг.* албетте, өзүнөн өзү белгилүү.

ПОНЯТО'Й *м. офиц.* понятой (*суракта, тинтүүдө күбө катарында тартылган киши*).

ПОНЯ'ТЬ *сов. кого-что* түшүнүү, билүү, аңдоо; **я не понял вашу мысль** мен сиздин оюңузга түшүнбөдүм; ◇ **дать понять** жандатып айтып түшүндүрүү.

ПООБЕ'ДАТЬ *сов.* обед кылуу, түшкү тамакты жеш, тамактануу.

ПООБЕЩА'ТЬ *сов. что и с неопр. кому* убада берүү, убада кылуу; **он пообещал мне написать** ал мага жазып турам деп убада берди эле.

ПОО'ДАЛЬ *нареч. разг.* алысыраак, оолак.

ПООДИНО'ЧКЕ *нареч.* жалгыз-жалгыздан, бир-бирден, бирден.

ПООТВЫ'КНУТЬ *сов. разг.* аз-аздан, бара-бара чоочун болуп калуу; үйрөнгөн адаттан четтеп, унутуп калуу.

ПООХО'ТИТЬСЯ *сов.* аңчылык кылуу, бир аз мергенчилик кылып жүрүү, аң уулап жүрүү.

ПООЧЕРЁДНО *нареч.* кезеги менен, кезектешип, кезектештирип.

ПООЧЕРЁДНЫЙ, -ая, -ое кезектешип, кезек менен, биринин артынан бири; **нести поочерёдное дежурство** кезек менен дежурный болуу.

ПООЩРЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) демилге берүү, дем берип кызыктыруу; **2.** (*награда*) сый, сыйлык.

ПООЩРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кызыктыргыч, кызыктырып дем бергич.

ПООЩРИ'ТЬ *сов. кого-что* кызыктыруу, дем берүү, сыйлап кызыктыруу.

ПООЩРЯ'ТЬ *несов. см.* **поощрить.**

www.bizdin.kg

ПОП *м. разг.* поп.

ПОПА'ВШИЙСЯ, -аяся, -ееся *прич. от* **попасться**.

ПОПАДА'НИЕ *ср.* тийүү, тийгизүү; **прямóе попадáние** түз тийүү (*мис. мылтыктын огу*).

ПОПА'ДАТЬ *сов.* 1. (*упасть в большом количестве*) көп санда түшүү, көп-көп күбүлүү; 2. *разг.* (*упасть много раз*) көп жолу жыгылуу (*мис. бала*).

ПОПАДА'ТЬ *несов. см.* **попáсть**.

ПОПАДА'ТЬСЯ *несов. см.* **попáсться**.

ПОПАДЬЯ' *ж. разг.* поптун аялы.

ПОПА'РИТЬ *сов. что* бир аз бууга кармоо.

ПОПА'РИТЬСЯ *сов.* 1. (*в бане*) бууга түшүү, бууга чамынуу, 2. (*некоторое время*) бир аз буулануу.

ПОПА'РНО *нареч.* экиден, эки-экиден, кош-кошу менен, жуп-жуптан; **дéти шли попáрно** балдар эки-экиден болуп жүрүп баратышты.

ПО-ПАРТИ'ЙНОМУ *нареч.* партия жолуна ылайык.

ПОПАСТИ' *сов. кого-что* жайып оттотуу, кайтаруу (*жайытка чыгарып*).

ПОПАСТИ'СЬ *сов.* оттоп жүрүү.

ПОПА'СТЬ *сов.* 1. *в кого, во что* тийүү, түшүү, кирүү; **стрелóк попáл в мишéнь** аткыч бутага тийгизди; **мяч попáл в ворóта** топ дарбазага кирди (*футбол оюну*); 2. *во что, куда* (*войти, пройти, прийти*) баруу, жетүү, кирүү; **с ýлицы вам не попáсть в дом** көчө жактан сиз үйгө кире албайсыз; **как мне попáсть отсюда в центр?** мага бул жерден борборго кантип барууга болот?; **домóй мы попáли пóздно вéчером** үйгө биз абдан кеч бардык (келдик); 3. (*очутиться*) түшүү, илинүү, жетүү, баруу, дуушар болуу, учуроо, басып алуу; **он попáл ногóй в грязь** ал буту менен баткакты басып алды; **в сéти попáло мнóго рыбы** торго көп балык түштү; **вóвремя попáсть на пóезд** поездге өз убагында баруу; **письмó не попáло к адресáту** кат адресатка тийген жок; **попáсть в плен** туткунга түшүү; **попáсть в бедý** кырсыкка учуроо; 4. (*быть принятым куда-л.*) илинүү, алынуу; **он попáл в университéт** ал университетке илинди; 5. *безл. кому-чему, разг.* сазайы окулуу, сазайы колго берилүү; **емý попáло от родителéй** анын ата-энеси сазайын колуна берди; ◇ **чем попáло** колуна эмне тийсе, ошону менен; **что ни попáло** эмне экенине түшүнбөстөн эле; **где попáло** туш келген жерге, туш келген жерде; **попáсть пáльцем в нéбо** куру талааны айтуу; **попáсть впросáк** *см.* **впросáк**; **попáсть на зубóк** *кому-л. см.* **зубóк**; **попáсть в тóчку** чукугандай кеп табуу, дал үстүнөн чыгуу, дал өзүн түшүнүү.

ПОПА'СТЬСЯ *сов.* 1. түшүп калуу, илинүү; **попáсться на ýдочку** 1) кайырмакка илинүү; 2) *перен.* торго, тузакка түшүү, *биреөнүн* алдоосуна кабылуу, колуна түшүү; 2. (*оказаться уличённым*) колго түшүү, айбы (бети) ачылуу; **вор, наконéц, попáлся** ууру акыры колго түштү; 3. *кому, разг.* (*повстречаться*) жолугушуу, кезигишүү, тийүү, жолуктуруу; **по пути мне никтó не попáлся** жолдо мага эч ким жолуккан жок; **на экзáмене мне попáлся трýдный билéт** экзаменде мага кыйын билет тийди; ◇ **попáсться на глазá** кокусунан көзүнө чалдыгуу; **попáсться пóд руку** 1) кокусунан колго тийүү (*бир буюм*); 2) *перен.* кокусунан колго кабылуу (*ачуусу келип турганда*).

ПОПА'ХИВАТЬ *несов. чем, разг.* бир аз жыттануу, бир аз жыты келүү.

ПОПЕРЁК 1. *предлог с род. п.* туурасынан (*узунунан эмес*); **стать** *кому-л.* **поперёк дорóги** *перен. разг. биреөгө* тоскоолдук кылуу, жолто болуу; **стать** *кому-л.* **поперёк гóрла** *разг. биреөгө* жолто болуу; *биреөнү* тажатып жиберүү; *биреөнү* тажатып, ишине тоскоолдук келтирүү; 2. *нареч.* туурасынан (*узунунан эмес*); **распилить бревнó поперёк** устунду туурасынан таарып салуу; **вдоль и поперёк** 1) (*во всех направлениях*) бардык жерди, туш-туштун бардыгын, башынан аягына чейин, узун-туурасына чейин, баштан аяк; **изъéздить странý вдоль и поперёк** өлкөнү баштан аяк кыдырып чыгуу; 2) *перен.* (*совершенно, вполне*) ийнесинен жибине чейин, абдан, толук; **изучить вопрóс вдоль и поперёк** маселени ийнесинен жибине чейин үйрөнүү, маселени баштан аяк изилдеп чыгуу.

ПОПЕРЕМЕ'ННО *нареч.* кезек менен, алмашып, алмак-салмак.

ПОПЕРЕ'ЧНИК *м. тех.* поперечник (*туура, диаметр*).

ПОПЕРЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое туурасынан кеткен; **поперéчная линия** туурасына кеткен сызык.

ПОПЕРХНУ'ТЬСЯ *сов. чем* чачоо, чачап калуу.

ПОПЕ'РЧИТЬ *сов. что* мурч (калемпир) салуу, мурч (калемпир) кошуу.

ПОПЕ'ТЬ *сов.* бир аз ырдоо, ырдап коюу.

ПОПЕЧЕ'НИЕ *ср.* кароо, багуу, көздөө, тарбиялоо; **остáвить на** *чьё-л.* **попечéние** *биреөнүн* багуусуна (кароосуна) калтыруу.

ПОПЕЧИ'ТЕЛЬ *м.* 1. *офиц.* (*опекун*) камкор, кам көрүүчү, тарбиялоочу; 2. *уст.* (*должностное лицо*) попечитель (*падышалык Россияда — түрдүү ведомстводогу, мис. эл агартуу мекемелериндеги кызмат адамы*); **шкóльный попечитель** мектептин попечители.

ПОПЕЧИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р.* к **попечитель** 1.

ПОПЕЧИ'ТЕЛЬСТВО *ср.* 1. *офиц.* камкордук, багуучулук, тарбиялоочулук; 2. *уст.* (*благотворительное учреждение*) попечительство (*падышалык Россияда — жетим-жесир, бей-бечараларды багуучу мекеме*).

ПОПЕЧИ'ТЕЛЬСТВОВАТЬ *несов. офиц.* камкордук кылуу, багуу, тарбиялоо.

ПОПИВА'ТЬ *несов. что, разг.* анча-мынча ичүү, ичүү (*мис. чайды*).

ПОПИРА'ТЬ *несов. что:* **попирáть** *чьи-л.* **правá** *биреөнүн* укуктарын аяк асты кылуу, укуктарын тебелөө.

ПОПИРОВА'ТЬ *сов.* тойлоо, тойго катышып жүрүү, тойлоп жүрүү; тойдогудай көңүлдүү жүрүү.

ПОПИСА'ТЬ *сов. что* бир аз жазуу, жаза түшүү.

ПОПИ'СКИВАТЬ *несов. разг.* бир аз чыйылдоо, чыйылдай берүү.

ПОПИ'СЫВАТЬ *несов. что, разг.* анча-мынча жазуу, анда-санда жаза коюу.

ПОПИ'ТЬ *сов. что, чего* ичүү, анча-мынча ичүү, кичине ичүү.

ПОПЛАВО'К *м.* 1. (*напр. у невода*) калкыгыч, калкыма (*кайырмактыкы*); 2. (*плавучий знак*) калкыма (*фарватерди көрсөтүү үчүн колдонулат*); 3. (*прорезиненный мешок*) резинадан жасалган калкыгыч мешок (*суудан өтүү үчүн колдонулат*); 4. *ав.* калкыгыч (*кайыкка окшош калакча — самолёт суудан көтөрүлүп чыгуу үчүн анын дөңгөлөгүнүн ордуна орнотулган кайык сыяктуу нерсе*).

ПОПЛА'КАТЬ *сов.* 1. бир аз ыйлоо, бир аз ыйлап алуу; 2. *перен.* кайгыруу, өкүнүү.

ПОПЛАТИ'ТЬСЯ *сов. чем* азабын тартуу, жазасын тартуу.

ПОПЛЕВА'ТЬ *сов. разг.* түкүрүү, бир аз түкүрүү.

ПОПЛЁВЫВАТЬ *несов. разг.* түкүрүү, кезек-кезек түкүрүү, түкүрүнүү.

ПОПЛЕСТИ'СЬ *сов. разг.* илээлеп, сүйрөлүп басуу; сүйрөлүп жүрүү.

ПОПЛУТА'ТЬ *сов. разг.* адашуу, адашып кетүү, адашып жүрүү.

ПОПЛЫ'ТЬ *сов.* сүзүп жүрүү, сүзүп чыгуу, калкып жүрүү.

ПОПЛЯСА'ТЬ *сов. разг.* бийлөө, бир аз бийлөө.

ПОПО'ВИЧ *м. презр.* поптун улуу.

ПОПО'ВНА *ж. разг.* поптун кызы.

ПОПО'ВЩИНА *ж. презр.* попчулдук (*диний таасирге байланыштуу ырым-жырымдар, чиркөө кубаттаган диндик-мистикалык ишенимдер*).

www.bizdin.kg

ПОПО'ЗЖЕ *сравн. ст. от прил.* **поздний** *и нареч.* **позднó** кечирээк, кийинчерээк, ананыраак, аз убактан кийин; **сегóдня я придý попóзже** бүгүн мен кечирээк келемин.

ПОПО'ЙКА *ж. разг.* ичкиликтүү чогулуш.

ПОПОЛА'М *нареч.* 1. (*на две равные части*) тепетең, экиге; **распилить бревнó пополáм** устунду ортосунан экиге тааруу; 2. (*на паях, в равных долях*) тең-жартылап, теңме-теңи; **разделить имýщество пополáм** мүлктү теңме-тең бөлүшүү; 3. (*наполовину*) теңме-теңи, жартысы.

ПОПОЛЗНОВЕ'НИЕ *ср.* ниет, ниеттенүү (*көбүнчө жашырын*).

ПОПОЛЗТИ' *сов.* 1. жөргөлөө, жөрмөлөө, сойлоо (*о пресмыкающихся, насекомых*); жөргөлөө, жөрмөлөө, эмгектөө, боору менен жылып баруу (*о людях*); 2. *разг.* (*о ткани*) сүзүлүп жыртылуу; **моё плáтье ужé поползлó** менин көйнөгүм сүзүлүп жыртылып калды; ◇ **слýхи поползли́** кацшаар таралды (жайылды).

ПОПОЛНЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) толуктоо, толукталуу, толтуруу; 2. *воен.* толуктоо.

ПОПОЛНЕ'ТЬ *сов.* толуу, жоонойу, семирүү.

ПОПО'ЛНИТЬ *сов. что чем* толуктоо, толтуруу; **попóлнить библиотéку** библиотеканы толуктоо; **попóлнить штáты молодёжью** штатты жаштар менен толуктоо.

ПОПО'ЛНИТЬСЯ *сов.* толукталуу, толтурулуу.

ПОПОЛНЯ'ТЬ *несов. см.* **попóлнить.**

ПОПОЛНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **попóлниться;** 2. *страд. к* **пополнять.**

ПОПОЛОСКА'ТЬ *сов. что* чайкоо; **пополоскáть бельё** кирди чайкоо; **пополоскáть гóрло** тамакты чайкоо.

ПОПОЛО'ТЬ *сов. что* отоо, отоо чөптү отоо.

ПОПОЛУ'ДНИ *нареч.* түштөн кийин; **в два часá пополýдни** түштөн кийин саат экиде.

ПОПОЛУ'НОЧИ *нареч.* түн жарымынан кийин, түн ортосунан кийин; **в два часá пополýночи** түн ортосунан кийин саат экиде.

ПОПО'МНИТЬ *сов. что, разг.* эске түшүрүү; **попóмни моё слóво!** менин сөзүмдү эсиңен чыгарба!

ПОПО'НА *ж.* ат жабуу, үртүк.

ПОПО'РТИТЬ *сов. что, разг.* бузуу, бүлдүрүү.

ПОПО'РТИТЬСЯ *сов. разг.* бузулуу, бүлүнүү.

ПОПОТЕ'ТЬ *сов. разг.* 1. тердөө, тер басуу, ымшуу, тердей түшүү; 2. *над чем, перен.* бир топ кыйналуу, башын оорутуу.

ПОПО'ТЧЕВАТЬ *сов. см.* **пóтчевать.**

ПОПРАВИ'МЫЙ, -ая, -ое түзөтүлө турган, оңоло турган, оңуна келе турган; **э́та оши́бка ещё поправи́ма** бул оңоло турган каталык, бул катаны түзөтүүгө болот.

ПОПРА'ВИТЬ *сов.* 1. *что* (*починить*) түзөтүү, оңдоо, оңдоп коюу, түзөтүп коюу; **попрáвить причёску** причёсканы (чачты) оңдоо, причёсканы (чачты) түзөтүү; 2. *кого-что* (*устранить ошибки*) оңдоо, түзөтүү, түзөтүп коюу; **попрáвить непрáвильное произношéние** туура эмес айтууну түзөтүү; 3. *что* (*улучшить*) оңдоо, жакшыртуу; **попрáвить своё здорóвье** өзүнүн ден соолугун оңдоо (жакшыртуу).

ПОПРА'ВИТЬСЯ *сов.* 1. (*исправить свою ошибку*) түзөлүү, оңолуу; 2. (*поздороветь*) оңолуу, айыгуу, түзөлүү; **за лéто вы хорошó попрáвились** сиз жай ичинде жакшы оңолупсуз; **больнóй совсéм ужé попрáвился** оорулуу адам абдан айыгып кетти.

ПОПРА'ВКА *ж.* 1. (*исправление*) түзөтүү, оңдоо; 2. (*восстановление здоровья*) түзөлүү, оңолуу, айыгуу; **больнóй бы́стро шёл на попрáвку** оорулуу киши тез айыга баштады; 3. (*дополнение*) түзөтүү, оңдоо; **внести́ в текст нéсколько попрáвок** текстке бир нече түзөтүүлөр киргизүү.

ПОПРАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **попрáвить.**

ПОПРАВЛЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **попрáвиться.**

ПОПРА'ТЬ *сов. см.* **попирáть.**

ПО-ПРЕ'ЖНЕМУ *нареч.* мурункусундай, мурункудай, баштагыдай.

ПОПРЁК *м.* кекетүү, кекээрдөө, кекээр сөз.

ПОПРЕКА'ТЬ *несов. см.* **попрекнýть.**

ПОПРЕКНУ'ТЬ *сов. кого чем, в чём* кекетүү, кекээрдөө.

ПОПРИВЫ'КНУТЬ *сов. к кому-чему, разг.* бир аз көнүү, көнө түшүү, үйрөнүү, үйрөнүшүү.

ПОПРИДЕРЖА'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*несколько удержать*) бир аз кармоо, бир аз кармап токтотуу; 2. *разг.* (*поберечь*) бир аз кармай туруу, сактап кармай туруу; **попридержáть дéньги к óтпуску** отпускага деп акчаны бир аз сактап кармай туруу (*үнөмдөп*).

ПО'ПРИЩЕ *ср.* майдан, иш майданы; **всю жизнь он рабóтал на наýчном пóприще** ал өмүрү бою илим майданында иштеди.

ПО-ПРИЯ'ТЕЛЬСКИ *нареч.* ашыналарча, досторчо, ашыналык менен, достук менен.

ПОПРО'БОВАТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*испытать*) байкап көрүү, сынап көрүү, аракет кылып көрүү; 2. *что* (*на вкус*) даамын көрүү, даамын татып көрүү; **попрóбовать варéнье** вареньенин даамын көрүү; 3. *с неопр.* (*попытаться*) аракет кылып көрүү; **попрóбовать вы́яснить** билүүгө аракет кылып көрүү.

ПОПРОСИ'ТЬ *сов.* 1. *что, чего* суроо, өтүнүү, өтүнүч кылуу; 2. *кого* (*пригласить*) чакыруу; **попроси́ть гостéй к столý** конокторду столго чакыруу.

ПОПРОСИ'ТЬСЯ *сов. разг.* сурануу.

ПО'ПРОСТУ *нареч. разг.* жөн гана, тартынбай эле, кысылбастан гана.

ПОПРОША'ЙКА *м. и ж. разг.* 1. *уст.* (*нищий*) тиленчи, кайырчы; 2. *презр.* суранчаак.

ПОПРОША'ЙНИЧАТЬ *несов. разг.* 1. *уст.* (*нищенствовать*) тиленчилик кылуу, кайыр сурап жүрүү; 2. *презр.* (*клянчить*) сурай берүү, суранчаактык кылуу.

ПОПРОША'ЙНИЧЕСТВО *ср. разг.* 1. (*нищенство*) тиленчилик, кайырчылык; 2. *презр.* (*надоедливое приставание*) сурай берүүчүлүк, сурай берип жадатуучулук.

ПОПРОЩА'ТЬСЯ *сов. с кем-чем* коштошуу, кош айтышуу.

ПОПРЫ'ГАТЬ *сов.* секирүү, секиргилөө, секирип жүрүү (*белгилүү бир убакытта*).

ПОПРЫГУ'Н *м. разг.* жаны тынбаган, секирип токтоно албаган (*мис. бала*).

ПОПРЫГУ'НЬЯ *ж. разг.* жаны тынбаган кыз, тынч турбаган, бир жерде отура албаган кыз.

ПОПРЫ'СКАТЬ *сов. кого-что чем, разг.* чачуу, себүү; бүркүү; **попры́скать духáми** атыр себүү.

ПОПРЫ'СКАТЬСЯ *сов. разг.* себинүү, бүркүнүү.

ПОПРЯ'ТАТЬ *сов. кого-что, разг.* катуу, катып коюу.

ПОПРЯ'ТАТЬСЯ *сов. разг.* катылуу, катылып коюлуу (*мис. буюм*).

ПОПУГА'Й *м.* 1. тоту, тоту куш; 2. *перен.* ээрчиме, *бирөөнү* ээрчип сүйлөй берүүчү киши.

ПОПУГА'ТЬ *сов. кого, разг.* коркутуу, чочутуу.

ПОПУ'ДРИТЬ *сов. кого-что* пудралоо, упалоо, упа сыйпоо, упа сүйкөө.

ПОПУ'ДРИТЬСЯ *сов.* пудралануу, упалануу, упа сыйпануу, упа сүртүнүү.

ПОПУЛЯРИЗА'ТОР *м.* популяризатор (*жалпыга түшүнүктүү кылуучу, оңойлотуп түшүндүрүүчү адам*).

ПОПУЛЯРИЗА'ЦИЯ *ж.* популяризация (*жалпыга түшүнүктүү кылуу, оңойлотуп түшүндүрүү*).

ПОПУЛЯРИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что* 1. (*доступно излагать*) популяризациялаштыруу, баарыга түшүнүктүү кылуу, жалпыга түшүнүктүү формада айтуу (жазуу); 2. (*распространять, разъяснять*) жайылтуу, кеңири түшүндүрүү; **популяризовáть все ви́ды спóрта** спорттун бардык түрлөрүн жайылтуу.

www.bizdin.kg

ПОПУЛЯ'РНОСТЬ *ж.* 1. (*простота, доступность*) популярдуулук, жалпыга түшүнүктүүлүк; **популя́рность изложе́ния** жазуунун, баяндоонун жалпыга түшүнүктүүлүгү; 2. (*известность, слава*) популярдуулук, белгилүүлүк; **широ́кая популя́рность писа́теля среди́ чита́телей** жазуучунун окуучулар арасында кеңири популярдуулугу (белгилүүлүгү).

ПОПУЛЯ'РНЫЙ, -ая, -ое 1. (*простой*) популярдуу (*жөнөкөй, карапайым*); **кни́га напи́сана популя́рным языко́м** китеп популярдуу тил менен жазылган; 2. (*известный*) популярдуу, белгилүү; **популя́рный писа́тель** популярдуу жазуучу.

ПОПУРРИ' *ср. нескл.* попурри (*ар түрдүү музыкалык чыгармалардын үзүндүлөрүнөн түзүлгөн музыкалуу пьеса*).

ПОПУСТИ'ТЕЛЬСТВО *ср.* көрүп, билип туруп кылмышка жол коюучулук, жол берүүчүлүк.

ПОПУСТИ'ТЕЛЬСТВОВАТЬ *несов. кому-чему* көрүп, билип туруп кылмыштуу ишке жол коюу, жол берүү.

ПО-ПУСТО'МУ *нареч. см.* **попусту.**

ПО'ПУСТУ *нареч. разг.* курулай, бекерге, жөн эле, куру-бекеринен.

ПОПУ'ТАТЬ *сов.* чаташтыруу, адаштыруу, жаңылтуу.

ПОПУ'ТНО *нареч.* кошо, байланыштуу, ошону менен бирге; **попу́тно он зада́л вопро́с** ал ошону менен бирге суроо берди.

ПОПУ'ТНЫЙ, -ая, -ое башкалар менен катар, өз алдынча эмес, ыгы келе калган, жөнү келе калган; **попу́тный ве́тер** аркадан соккон шамал; **попу́тная маши́на** ошол жакка баруучу машина.

ПОПУ'ТЧИК *м.* 1. жолдон кошулган, жолоочу жолдош, бирге баруучу жолдош; 2. *перен.* попутчик (*жолбун, жолдон кошулган*).

ПОПУ'ТЧИЦА *женск. р. к* **попу́тчик** 1.

ПОПУЩЕ'НИЕ *ср. уст. см.* **попусти́тельство.**

ПОПЫТА'ТЬ *сов. что, чего, разг.* байкап көрүү, аракет кылып көрүү, тырышып көрүү; ◇ **попыта́ть сча́стья** бактысын сынап көрүү.

ПОПЫТА'ТЬСЯ *сов.* аракет кылып көрүү, аракет кылуу.

ПОПЫ'ТКА *ж.* аракет, аракет кылуу.

ПОПЫ'ХИВАТЬ *несов. разг.* 1. (*выпускать дым*) анда-санда бурулдатып түтүн чыгаруу (*мис. тамеки тартууда*); 2. (*слабо гореть*) быш-быш күйүү, араң үлпүлдөп күйүү; **в пе́чке попы́хивали дрова́** меште отун арaңдан зорго быш этип күйүп жатты.

ПОПЫХТЕ'ТЬ *сов. разг.* 1. күшүлдөө, кышылдоо (*мис. оор нерсе көтөрүп*); 2. *перен.* алек болуу, алышуу.

ПОПЯ'ТИТЬСЯ *сов.* кетенчиктөө, артка чегинүү, артына карай кетенчиктеп басуу.

ПОПЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое: **идти́ на попя́тный (на попя́тную)** айнып калуу, убадасынан тануу, сөзүнөн кайтуу, айтканынан кайтуу.

ПО'РА *ж.* пора (*теринин үстүндөгү тер чыгуучу эң майда тешикчелер*).

ПОРА' 1. *ж.* убак, мезгил; **весе́нняя пора́** жазгы убак, жаз мезгили; **ночно́й поро́й** түн убактысында; **пора́ обмоло́та** эгин бастыруу убагы; 2. *в знач. сказ.* убакыт жетти, мезгили келди; **пора́ на рабо́ту** ишке (жумушка) барууга убакыт жетти; **пора́ домо́й** үйгө кетүүгө убакыт жетти, үйгө кетээр маал болду; ◇ **на пе́рвых пора́х** а дегенде, деп башталышында; **в ту по́ру** ошол кезде, ошондо, ошол мезгилде, ошол убакта; **до сих пор** 1) (*до этого времени*) ушул убакка чейин, ушул кезге чейин; 2) (*до этого места*) ушу жерге чейин; **до тех пор** ошол убакытка чейин, ошол мезгилге чейин; **до каки́х пор?** 1) качанга чейин?, канчага дейре?, кайсы убакка чейин?; 2) кайсы жерге чейин?; **до поры́ до вре́мени** түбөлүк эмес, убактылуу гана, мезгили жеткенге чейин, убактысы жеткенге чейин, кезеги келгиче; **с да́вних пор** эбактан бери, эчактан бери; **в са́мую по́ру** 1) (*вовремя*) дал убагында; 2) (*по размеру*) абдан чак келет.

ПОРАБО'ТАТЬ *сов.* бир топ иштөө, иштөө, иштей түшүү; **я ещё час порабо́таю** мен дагы бир саат иштей түшөмүн; **вам придётся ещё порабо́тать над э́тим вопро́сом** сизге бул маселенин үстүндө дагы иштей түшүүгө туура келет.

ПОРАБОТИ'ТЕЛЬ *м.* кулга айландыруучу, кулдандыруучу.

ПОРАБОТИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*обратить в рабство*) кулдукка айландыруу, кул кылуу, кулдандыруу; 2. *перен.* (*подчинить своей власти*) өз бийлигине баш ийдирүү, көз каранды кылуу.

ПОРАБОЩА'ТЬ *несов. см.* **поработи́ть.**

ПОРАБОЩЕ'НИЕ *ср.* кулга айландыруу, кул кылуу, кулдандыруу.

ПОРАВНЯ'ТЬСЯ *сов. с кем-чем* теңешүү, теңелишүү; **авто́бус поравня́лся с на́шей маши́ной** автобус биздин машинага теңешти.

ПОРА'ДОВАТЬ *сов. кого-что* кубандыруу, сүйүнтүү, шат кылуу; **он меня́ пора́довал свои́м письмо́м** ал өзүнүн каты менен мени сүйүндүрдү (кубантты).

ПОРА'ДОВАТЬСЯ *сов. кому-чему* кубануу, сүйүнүү.

ПОРАЖА'ТЬ *несов. см.* **порази́ть.**

ПОРАЖА'ТЬСЯ *несов. см.* **порази́ться.**

ПОРАЖЕ'НИЕ *ср.* 1. дал тийүү, жарадар кылуу; 2. (*разгром*) жеңилүү, кыйроо, талкалануу; жеңүү, кыйратуу, талкалоо; **потерпе́ть пораже́ние** жеңилип калуу; **нанести́ пораже́ние** жеңүү; 3. *мед.* бузулуу, начарлануу; ◇ **пораже́ние в права́х** *юр.* укугунан ажыратуу.

ПОРАЗВЕ'ДАТЬ *сов. что, разг.* чалгындап көрүү, сураштырып билүү.

ПОРАЗВЛЕ'ЧЬ *сов. кого, разг.* бир аз көңүл ачуу, эриккендикти жазуу, алаксытып бир аз көңүлүн ачуу.

ПОРАЗВЛЕ'ЧЬСЯ *сов. разг.* бир аз алаксып көңүлүн ачуу, эриккенди жазуу.

ПОРАЗДУ'МАТЬ *сов. разг.* ойлонуп көрүү, ойлонушуу, ойлоно түшүү.

ПОРАЗИ'ТЕЛЬНО *нареч.* таң калардык.

ПОРАЗИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое укмуштай, укмуштуу, таң калгандай, таң калардык; **порази́тельная красота́** таң калардык сулуулук; **порази́тельная но́вость** таң калардык жаңылык.

ПОРАЗИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*чем-л. колющим, режущим*) сайып, уруп жарадар кылуу; өлтүрүп салуу; 2. (*победить*) жеңүү; **порази́ть врага́** душманды жеңүү; 3. *мед.* (*повредить*) зыян келтирүү, дарт чалуу, бузуп таштоо; 4. *перен.* (*сильно удивить*) таң калтыруу.

ПОРАЗИ'ТЬСЯ *сов.* таң калып селдейе түшүү.

ПОРАЗМЫ'СЛИТЬ *сов. о ком-чём, разг.* абдан терең ойлонуу, ойлонуу.

ПОРАЗМЯ'ТЬСЯ *сов. разг.* бир аз бой жазып алуу.

ПОРАЗНЮ'ХАТЬ *сов. что, о ком-чём* байкап көрүү, байкап билүү, астыртан сырын билүү.

ПОРАЙО'ННЫЙ, -ая, -ое район сайын, райондор боюнча, ар бир райондук.

ПОРА'НИТЬ *сов. кого-что* бир аз жарадар кылуу, анча-мынча жарадар кылуу, жарадар кылуу.

ПОРА'НИТЬСЯ *сов. разг.* анча-мынча жарадар болуу, жарадар болуу, өзүн бир аз жарадар кылып алуу (*кесип же бир нерсе менен сайып алуу*).

ПОРА'НЬШЕ *сравн. ст. от нареч.* **ра́но** эртерээк.

ПОРАСКИДА'ТЬ *сов. что, разг.* чачып таштоо, ар кайсы жакка чачып таштоо.

ПОРАСКИ'НУТЬ *сов.*: **пораски́нуть умо́м** *разг.* акылга салуу, ары-бери ойлонуп көрүү.

ПОРАССКАЗА'ТЬ *сов. что, о ком-чём, разг.* анча-мынча айтып берүү; көп нерселер жөнүндө айтып берүү.

ПОРАССПРОСИ'ТЬ *сов. кого, о ком-чём, разг.* сурамжылоо, сурамжылоо, сурамжылап билүү.

ПОРАСТА'ТЬ *несов. см.* **порасти́.**

www.bizdin.kg

ПОРАСТИ' *сов. чем* чөп басып кетүү, калың чөп басып каптоо; **тропи́нка поросла́ траво́й** жалгыз аяк жолду чөп басып калды.

ПОРВА'ТЬ *сов. что* **1.** (*разорвать*) айыруу, жыртуу, тытуу; **порва́ть в кло́чья** быт-чытын чыгарып айрып таштоо; **2.** *перен.* (*прекратить*) үзүү, токтотуу; **порва́ть отноше́ния** *с кем-л.* *бирөө менен* байланышын, мамилесин үзүү.

ПОРВА'ТЬСЯ *сов.* **1.** айрылуу, жыртылуу, тытылуу; **2.** *перен.* (*прекратиться*) үзүлүү, токтолуу.

ПО-РЕБЯ'ЧЕСКИ *нареч.* балача, баланыкындай.

ПОРЕВЕ'ТЬ *сов.* **1.** (*о животных*) өңгүрөө, мөөрөө, боздоо, айкыруу, өкүрүү, бакыруу; **2.** *разг.* (*поплакать*) бакырып ыйлоо, өкүрүп ыйлоо, өңгүрөп ыйлоо, зоңкулдап ыйлай берүү.

ПОРЕВНОВА'ТЬ *сов. кого* кызгануу, ичи тардык кылуу, күнүлөө, бир аз ичи тардык кылып күнүлөө.

ПОРЕДЕ'ТЬ *сов.* **1.** (*стать реже*) суюлуу, сейрек тартуу; **2.** (*уменьшиться в числе*) азаюу, саны кемүү, бирин-серин болуп калуу.

ПОРЕ'З *м.* **1.** (*действие*) кесүү, бир аз кесүү, кыюу; **2.** (*рана*) кесик, кесилген кичинекей жара.

ПОРЕ'ЗАТЬ *сов.* **1.** *что, чего* (*нарезать*) кесүү, тууроо; **поре́зать мя́со** этти кесүү (тууроо); **2.** *что* (*поранить*) кесип алуу, бир аз кесип жарадар кылуу; **поре́зать па́лец бри́твой** устара менен бармакты кесип алуу; **3.** *кого, разг.* (*зарезать*) бир тобун союу (*мис. тооктту*).

ПОРЕ'ЗАТЬСЯ *сов.* кесип алуу; **поре́заться стекло́м** айнек менен кесип алуу (*өзүнүн бир жерин*).

ПОРЕЗВИ'ТЬСЯ *сов.* оюнкараактык кылуу, шоктонуп ойноо, даң салуу, тайраңдап ойноо (*напр. о ребёнке*); ойноктоо, оюн салуу (*напр. о лошади*).

ПОРЕ'Й *м. бот.* порей (*пияз сыяктуу өсүмдүк, тамакка салынат*).

ПОРЕКОМЕНДОВА'ТЬ *сов.* **1.** *кого* рекомендациялоо, рекомендация кылуу, рекомендация берүү, рекомендовать этүү, сунуш кылуу, көрсөтүү; **порекомендова́ть хоро́шего рабо́тника** жакшы кызматкерди сунуш кылуу; **2.** *что* (*посоветовать*) кеңеш кылуу, кеңеш берүү, сунуш кылуу, акыл айтуу; **вы мне порекомендова́ли проче́сть хоро́шую кни́гу** сиз мага жакшы бир китепти окуп чыгууга сунуш кылдыңыз.

ПОРЕФО'РМЕННЫЙ, -ая, -ое реформадан кийинки.

ПОРЕ'ЧЬЕ *ср. обл.* өзөн бою, өзөндүн боюндагы жер.

ПОРЕШИ'ТЬ *сов. разг.* **1.** *что* чечүү, макулдашып бүтүү; **2.** *кого, уст.* (*убить*) өлтүрүү, өлтүрүп салуу.

ПОРЖА'ВЕТЬ *сов. разг.* дат басуу, бир аз дат басуу.

ПОРИСОВА'ТЬ *сов.* сүрөт тартуу, сүрөт тартып убакыт өткөрүү, сүрөт тартып көрүү.

ПОРИСОВА'ТЬСЯ *сов. разг.* өзүн көрсөтүү үчүн кокураюу, өзүнө башкалардын көңүлүн буруу үчүн короздонуу, короздонуу.

ПО'РИСТОСТЬ *ж.* поралуулук (*майда тешиктүүлүк*).

ПО'РИСТЫЙ, -ая, -ое поралуу (*майда тешиктүү*); **по́ристая ко́жа** поралуу тери.

ПОРИЦА'НИЕ *ср.* сөгүш, сөгүш берүү, уяткаруу; **вы́нести обще́ственное порица́ние** көпчүлүк тарабынан сөгүш жарыялоо (берүү).

ПОРИЦА'ТЬ *несов. кого-что* сөгүш берүү, уяткаруу.

ПО'РКА I *ж.* сөгүү, сөгүп салуу; **по́рка ста́рой оде́жды** эски кийимди сөгүү.

ПО'РКА II *ж. разг.* (*наказание*) сабоо, балак алуу, балак уруу (*камчы, таяк, чыбык менен сабоо*).

ПОРНОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **порнография**-*га т.*; порнографиялык.

ПОРНОГРА'ФИЯ *ж.* порнография, адепсиздик, уятсыздык (**1.** *аял-эркектердин жыныс катнаштарын өтө уятсыз сүрөттөө;* **2.** *уятсыз, адепсиз мазмундуу адабий чыгармалар*).

ПО'РОВНУ *нареч.* тепетең, бипбирдей, ортосунан; **раздели́ть по́ровну** ортосунан тепетең бөлүү; **все получи́ли по́ровну** бардыгы бипбирдей алышты, бардыгы тепетең алышты.

ПОРО'Г *м.* **1.** босого, ирегe, эшиктин босогосу; **переступи́ть поро́г** босогодон аттап өтүү; **2.** (*речного дна*) босого (*суунун түбүндө туурасына жаткан жар таштар*); **днепро́вские поро́ги** Днепр дарыясынын босоголору; ◇ **на поро́г не пуска́ть** *разг.* босогону аттатпоо; **обива́ть поро́ги** босого жыртуу, кайра-кайра келип тилене берүү; **на поро́ге сме́рти** көр оозунда.

ПОРО'ДА *ж.* **1.** тукум; **курдю́чная поро́да ове́ц** куйруктуу кой тукуму (*кыргыз кою*); **2.** *уст.* (*род, семья*) тукум, урук, үй-бүлө; **3.** *см.* **поро́дистость; 4.** *геол.* тек, порода; **го́рные поро́ды** тоо тектери.

ПОРО'ДИСТОСТЬ *ж.* асыл тукумдуулук.

ПОРО'ДИСТЫЙ, -ая, -ое асыл тукум, асыл тукумдуу (*мис. мал*).

ПОРОДИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого, уст.* (*родить*) тууш, төрөө; **2.** *что, перен.* туудуруу, чыгаруу.

ПОРОДНИ'ТЬСЯ *сов.* куда-сөөк болуу, туугандашуу, туушкан болуу.

ПОРОЖДА'ТЬ *несов. см.* **породи́ть.**

ПОРОЖДЕ'НИЕ *ср.* туудурган нерсе, жемиш, туулган нерсе; **порожде́ние фанта́зии** фантазиянын жемиши, кыялдын туудурган нерсеси.

ПОРО'ЖИСТЫЙ, -ая, -ое **порог** 2-*ге*; босоголуу; **поро́жистая река́** босоголуу дарыя.

ПОРО'ЖНИЙ, -яя, -ее *разг.* куру, бош; **поро́жнее ведро́** бош чака; ◇ **перелива́ть из пусто́го в поро́жнее** *погов.* курулай кайталап сүйлөй *же* иштей берүү, бекердин ишин кылуу, куру келжирек менен убакыт өткөрүү.

ПОРОЖНЯ'К *м. ж.-д.* бош состав (*темир жолдун жүгү жок бош составы*).

ПОРОЖНЯКО'М *нареч. разг.* жүксүз, бош, куру.

ПО'РОЗНЬ *нареч. разг.* бөлөк-бөлөк, өз-өзүнчө, жалгыз-жалгыздан.

ПОРОЗОВЕ'ТЬ *сов.* бир аз кызаруу, кызгылтым тартуу.

ПОРО'Й *нареч.* кээде, кез-кезде, кай бир учурда, кээ бир убакта.

ПОРО'К *м.* **1.** (*недостаток*) кемчилик, жетишпестик; **2.** (*разврат*) жаман жүрүш-туруш, бузукчулук, бузукулук; ◇ **поро́к се́рдца** *мед. жүрөк оорунун бир түрү.*

ПОРОСЁНОК *м.* (*мн.* **порося́та**) торопой.

ПОРОСИ'ТЬСЯ *несов.* тууш (*чочко жөнүндө*).

ПО'РОСЛЬ *ж.* (*побеги*) жаш бутактар.

ПОРОСЯ'ТИНА *ж. разг.* торопойдун эти.

ПОРОСЯ'ЧИЙ, -ья, -ье **поросёнок**-*ко т.*

ПОРО'ТЬ I *несов. что* (*распарывать*) сөгүү, сөгүп салуу (*мис. көйнөктү*); ◇ **поро́ть чушь (вздор)** *разг.* оозуна келгенди оттой берүү, сандырактоо, былжыроо.

ПОРО'ТЬ II *несов. кого, разг.* (*бить, сечь*) сабоо (*мис. камчы же чыбык менен*).

ПОРО'ТЬСЯ *сов.* сөгүлүү, сөгүлүп кетүү; **поро́ться по швам** тигишинен сөгүлүп кетүү.

ПО'РОХ *м.* порох, дары (*мылтыктын*); **безды́мный по́рох** түтүнсүз дары; ◇ **по́рох да́ром тра́тить** *разг.* аракети көп, берекеси жок иш кылуу; **по́роху не хвата́ет** *разг.* күчү жетишпей калды; **он по́роха не вы́думает** *разг.* ал жоо сайып бере албайт; **держа́ть по́рох сухи́м** мылтыгың октолуу турсун; **па́хнет по́рохом** согуштун жыты келип турат.

ПОРОХОВНИ'ЦА *ж.* мылтыктын дарысын салгыч идиш (*баштык же банка*); ◇ **есть ещё по́рох в пороховни́цах** *погов.* дале ок-дарынын кору бар.

ПОРОХОВО'Й, -а́я, -о́е **порох**-*ко т.*; **пороховой по́греб** порох сактагыч погреб, ок-дары сактагыч погреб (*жер астындагы там*); **пороховой заво́д** ок-дары чыгаруучу завод.

www.bizdin.kg

ПОРО'ЧИТЬ *несов. кого-что* **1.** (*осуждать*) булгоо, жаманатты кылуу, жамандоо, каралоо, жаратпай салуу; **2.** (*позорить*) доо кетирүү, каралоо; **порочить человека** адамды каралоо; **порочить чьё-л. доброе имя** *бирөөнү* ак жеринен жаманатты кылуу.

ПОРО'ЧНОСТЬ *ж.* **1.** (*безнравственность*) бузуктук, жамандык; **2.** (*неправильность*) жарабастык, жаңылыштык, туура эместик; **порочность доказательства** далилдин туура эместиги.

ПОРО'ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*безнравственный*) бузук, жаман; **2.** (*неправильный*) жарабаган, туура эмес; **порочный метод** жарабаган метод.

ПОРО'ША *ж.* кыламык кар, биринчи жааган кар.

ПОРОШИ'ТЬ *несов. что* шыбыргактап жааш (*кар*).

ПОРОШКО'ВЫЙ, -ая, -ое **порошок**-*ко т.*

ПОРОШКООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое порошок сыяктуу, ун сыяктуу майда.

ПОРОШО'К *м.* порошок; **зубной порошок** тиш порошогу; **лекарство в порошках** порошок түрүндөгү дары; ◊ **стереть в порошок** таш-талканын чыгаруу.

ПОРО'Ю *нареч. см.* **порой.**

ПОРТ *м.* порт (*кемелер же самолёттор туруучу жай*); **торговый порт** соода порту; **войти в порт** портко кирүү; **естественный порт** табигый порт (*жаратылыш шарты боюнча кеме токтой ала турган булуң*); **воздушный порт** аба порту (*дирижаблдер, самолёттор токтоп жана уча турган атайын жабдылган орун*).

ПОРТА'Л *м. архит.* портал (*чоң имараттын башкы кире бериши*).

ПОРТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **портал**-*га т.*; **портальные колонны** порталдагы колонналар.

ПОРТАТИ'ВНОСТЬ *ж.* портативдүүлүк (*көтөрүп алып жүрүүгө оңтойлуулук*).

ПОРТАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое портативдүү (*көтөрүп алып жүрүүгө оңтойлуу*).

ПОРТВЕ'ЙН *м.* портвейн (*жүзүм виносунун бир сорту*).

ПО'РТИК *м. архит.* портик (*үйгө жанаша курулган, колонналар тирөп турган галерея*).

ПО'РТИТЬ *несов.* **1.** *что* (*приводить в негодность*) бузуу, бүлдүрүү, жаратпай салуу, иштен чыгарып салуу; **не порти часы** саатты бузба; **2.** *кого-что* (*ухудшать*) бузуу; **я не хочу с ним портить отношения** мен аны менен мамилемди бузгум келбейт; **портить ребёнка баловством** эркелетип баланы бузуу.

ПО'РТИТЬСЯ *несов.* **1.** (*приходить в негодность*) бузулуу, жарабай калуу, иштен чыгып калуу, бүлүнүү; **на жаре мясо быстро портится** ысыкта эт бат бузулат; **2.** (*ухудшаться*) бузулуу, начарлоо; бүркөлүү; **к вечеру погода стала портиться** кечке жуук аба ырайы бузула баштады; **3.** (*нравственно*) бузулуу; **без присмотра дети портятся** кароосуз калган балдар бузулат; **4.** *страд. к* **портить.**

ПОРТМОНЕ' *ср. нескл.* портмоне (*жан капчык; акча салгыч намиян*).

ПОРТНИ'ХА *женск. р. к* **портной;** кийим тигүүчү аял.

ПОРТНО'ВСКИЙ, -ая, -ое **портной**-*го т.*; **портновские ножницы** кийим тигүүчүнүн кайчысы; **портновская мастерская** кийим тигүүчү мастерская.

ПОРТНО'Й *м.* кийим тигүүчү, машинечи; **мужской портной** эркектердин кийимин тигүүчү машинечи.

ПОРТНЯ'ЖИТЬ *несов. разг.* кийим тигүүчүлүк кылуу, машинечилик кылуу.

ПОРТНЯ'ЖНИЧАТЬ *несов. см.* **портняжить.**

ПОРТНЯ'ЖНИЧЕСТВО *ср.* кийим тигүүчүлүк, машинечилик өнөрү.

ПОРТНЯ'ЖНЫЙ, -ая, -ое кийим тигүүчүлүк, машинечилик; **портняжное дело** кийим тигүүчүлүк иши.

ПОРТО'ВЫЙ, -ая, -ое **порт**-*ко т.*; порттук, порттуу; **портовый город** порттуу шаар; **портовые рабочие** порттук жумушчулар.

ПО'РТО-ФРА'НКО *ср. нескл. ком.* порто-франко (*товарларды ташып келүүдө жана чыгарууда пошлинасыз укуктан пайдалануучу порт*).

ПОРТПЛЕ'Д *м.* портплед (*төшөнчү ж. б. буюмду салып алуучу жол баштыгы, кабы*).

ПОРТРЕ'Т *м.* портрет, сүрөт; **известный портрет Пушкина** Пушкиндин белгилүү портрети (сүрөтү); **сын был портретом своей матери** *перен.* баласы энесинен айрып алгыс эле.

ПОРТРЕТИ'СТ *м.* портретчи, портрет тарткыч, сүрөт тарткыч.

ПОРТРЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **портрет**-*ке т.*; **портретное сходство** портреттей окшоштук, коёндой окшоштук.

ПОРТСИГА'Р *м.* портсигар (*папирос салгыч куту*).

ПОРТУГА'ЛЕЦ *м.* португалец, португалиялык.

ПОРТУГА'ЛКА *женск. р. к* **португалец;** португалка.

ПОРТУГА'ЛЬСКИЙ, -ая, -ое **Португалия**-*га*, **португалец**-*ке т.*; португалиялык; **португальский язык** португалецтер тили.

ПОРТУГА'ЛЬЦЫ *мн.* португалецтер, португалиялыктар.

ПОРТУЛА'К *м. бот.* портулак (*сабагы татымал катарында колдонулуучу өсүмдүк*).

ПОРТУПЕ'Я *ж. воен.* портупея (*ийинден арта салма илгич*).

ПОРТФЕ'ЛЬ *м.* **1.** портфель (*кагаз салгыч булгаары капчык*); **2.** *полит.* портфель (*капиталисттик өлкөлөрдө — министрлик орун*); **министр без портфеля** *см.* **министр;** **3.** *перен.* (*редакционный*) портфель (*редакция же басмаканадагы басып чыгарууга дайындалган кол жазмалар жыйындысы*).

ПОРТЬЕ'РА *ж.* портьера (*калың материалдан жасалган эшик же терезе пардасы*).

ПОРТЯ'НКА *ж.* чылгоо, чулгоо.

ПОРТЯ'НОЧНЫЙ, -ая, -ое **портянка**-*га т.*; чулгоолук; **портяночная материя** чулгоолук кездеме.

ПОРУБИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*вырубить*) кесүү, кыюу; **2.** *кого-что* (*холодным оружием*) бардыгын же бир нечесин чабуу, чаап өлтүрүү (*кылыч менен*).

ПОРУ'БКА *ж.* жыгачты уурдап кесүү, токойду законсуз кесүү.

ПОРУ'БЩИК *м.* жыгачты законсуз, уурдап кесип жыккыч адам.

ПОРУГА'НИЕ *ср.* кордоо, тилдөө, кордук көрсөтүү, маскаралоо.

ПОРУ'ГАННЫЙ, -ая, -ое кордолгон, маскараланган.

ПОРУГА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* урушуу, тилдөө, сөгүү.

ПОРУГА'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*побраниться*) урушуу, сөгүшүү, тилдешүү, урушуп калуу; **2.** *с кем* (*поссориться*) урушуу, урушуп калуу, чатакташуу, чатакташып калуу.

ПОРУ'ГИВАТЬ *несов. кого-что, разг.* анда-санда урушуп, жемелеп коюу; бир аз урушуу, жемелөө.

ПОРУ'КА *ж.* кепил; ◊ **взять на поруки** кепилге алуу; **отпустить на поруки** кепилге берүү, кепилге чыгарып жиберүү.

ПО-РУ'ССКИ *нареч.* орусча.

ПОРУЧА'ТЬ *несов. см.* **поручить.**

ПОРУЧЕ'НИЕ *ср.* тапшырма; **партийное поручение** партиялык тапшырма; **дать** *кому-л.* **поручение** *бирөөгө* тапшырма берүү.

ПО'РУЧЕНЬ *м.* поручень, тутка (*трамвай, троллейбуска түшөрдө кармап чыга турган тутка*); **держаться за поручни** тутканы кармап туруу.

ПОРУ'ЧИК *м. воен. уст.* поручик (*падышалык армияда—экинчи обер-офицердик чин*).

ПОРУЧИ'ТЕЛЬ *м. юр.* кепил.

www.bizdin.kg

ПОРУЧИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **поручитель.**

ПОРУЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **поручительство**-*го т.*

ПОРУЧИ'ТЕЛЬСТВО *ср. юр.* кепилдик.

ПОРУЧИ'ТЬ *сов. кого-что кому-чему и с неопр.* тапшыруу; **поручи́ть** *кому-л.* **доста́вить письмо́** *бирөөгө* катты жеткирүүгө тапшыруу; **поручи́ть дете́й** *кому-л.* балдарды *бирөөгө* тапшыруу.

ПОРУЧИ'ТЬСЯ *сов. кому за кого-что* кепил болуу, милдетин алуу.

ПОРФИ'РА *ж.* порфира (*кара кочкул түстүү, жеңсиз, көлбөөрүгөн узун кийим; падышанын кийиминин бир түрү*).

ПОРФИРОНО'СНЫЙ, -ая, -ое порфиралуу, порфира кийүүчү (*падыша*).

ПОРХА'ТЬ *несов.* 1. (*о птицах, бабочках*) бырпырап учуп жүрүү (*куштар, көпөлөк жөнүндө*); 2. *перен.* делдектеп, туруксуз болуп жүрө берүү.

ПОРХНУ'ТЬ *однокр.* бырпырап учуу (*бир жолу*).

ПОРЦИО'Н *м.* порция, үлүш.

ПОРЦИО'ННО *нареч.* порциялап, порция менен.

ПОРЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое порциялык (*заказ боюнча айрым бөлүк кылып даярдап берген тамак*).

ПО'РЦИЯ *ж.* порция, үлүш; **две по́рции пло́ва** эки порция палоо.

ПО'РЧА *ж.* бузуу, иштен чыгаруу, жараксыз кылуу; **по́рча инструме́нтов** инструменттерди бузуу.

ПО'РЧЕНЫЙ, -ая, -ое бузулган, жарабай калган; **по́рченые проду́кты** бузулуп (жараксыз болгон) тамак-аштар.

ПО'РШЕНЬ I *м. тех.* поршень (*цилиндр ичиндеги буунy, газды тартуучу жана түртүүчү бишкек*).

ПО'РШЕНЬ II *м. обл.* (*обувь*) чокой.

ПОРШНЕВО'Й, -а́я, -о́е **поршень** I-*ге т.*; поршендик.

ПОРЫ'В *м.* 1. (*ветра*) катуу кыймыл (*шамалдын*); 2. *перен.* (*о чувствах*) катуу умтулуу, толкуй түшүү, келип туруу; **в поры́ве ра́дости** кубаныч толкуй түшкөндө; **в поры́ве гне́ва** ачуу келип турганда.

ПОРЫВА'ТЬ *несов. см.* **порва́ть** 2.

ПОРЫВА'ТЬСЯ I *несов. с неопр.* (*пытаться*) умтулуу, тырышуу, ээлигүү.

ПОРЫВА'ТЬСЯ II *несов. страд. к* **порыва́ть.**

ПОРЫ'ВИСТОСТЬ *ж.* 1. (*ветра*) желп эткендик, булк эткендик; 2. (*резкость*) булкунгандык, жулкунгандык; 3. (*пылкость*) кызуу кандуулук, кызып кетмелик.

ПОРЫ'ВИСТЫЙ, -ая, -ое 1. (*о ветре*) желп этме, булк этме (*шамал*); 2. (*резкий*) жулкунган, жулкма, булкма; **поры́вистые движе́ния** булкма кыймыл; 3. (*пылкий*) кызуу кандуу, кызып кетме.

ПОРЫЖЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* саргайган, жээрде тарткан.

ПОРЫЖЕ'ТЬ *сов.* саргаюу, жээрде тартуу.

ПОРЫ'ТЬ *сов. что* казуу.

ПОРЫ'ТЬСЯ *сов. разг.* казып издөө, казып аңтаруу; **поры́ться в песке́** кумду казып издөө; **поры́ться в карма́нах** чөнтөгүн аңтарып издөө; ◇ **поры́ться в па́мяти** *разг.* эске түшүрүп көрүү.

ПОРЯ'ДКОВЫЙ, -ая, -ое катар, иреттеги, иреттик; **поря́дковый но́мер** катар номер; ◇ **поря́дковое числи́тельное** *грам.* иреттик сан атооч.

ПОРЯ'ДКОМ *нареч. разг.* (*весьма*) абдан, бир кыйла, бир топ, бир далай; **мне э́то поря́дком надое́ло** бул мени абдан жадатты.

ПОРЯ'ДОК *м.* 1. тартип; **навести́ поря́док** тартипке келтирүү (оңдоо); **привести́ в поря́док все дела́** бардык иштерди тартипке келтирүү; **в поря́дке** 1) (*в исправном виде*) түзүк, дурус; 2) *перен.* (*благополучно*) дурус, өз жайында; **для поря́дка** 1) тартипти сактоо үчүн; 2) (*для соблюдения обычая*) үрп-адатты сактоо үчүн; 2. (*последовательность*) катар, тартип, биринин артынан бири; **алфави́тный поря́док** алфавит тартиби; 3. (*способ, метод*) ирет, тартип, жол, метод, түр; **поря́док проведе́ния конфере́нции** конференцияны өткөрүү тартиби; **в поря́дке контро́ля** контроль кылуу иретинде; **в обяза́тельном поря́дке** милдеттүү түрдө; **в спе́шном поря́дке** шашылыш түрдө; 4. (*строй, система управления*) түзүлүш, тартип (*бийликтин түзүлүшү*); 5. (*обычай, обыкновение*) каада, үрп-адат, колдонгон адат; **по заведённому поря́дку** колдонулуп келе жаткан адат боюнча; 6. *воен.* (*строй*) тартип; **в боево́м поря́дке** согуштук тартипте; ◇ **вопро́с филосо́фского поря́дка** философияга таандык маселе; **в поря́дке веще́й** кадимкидей эле боло бере турган; **поря́док дня** күн тартиби (*каралуучу маселелер*); **призва́ть к поря́дку** тартипке чакыруу.

ПОРЯ'ДОЧНО *нареч. разг.* 1. (*много, значительно*) бир далай, бир топ, бир кыйла, көп; **ждать пришло́сь поря́дочно** бир кыйла күтүүгө туура келди; 2. (*честно*) ак ниеттүүлүк менен, кишиликтик менен; **он поступи́л поря́дочно** ал кишиликтик иш кылды.

ПОРЯ'ДОЧНОСТЬ *ж.* ак ниеттүүлүк, тууралык; **э́то говори́т о его́ поря́дочности** бул анын ак ниеттүүлүгүн билгизет.

ПОРЯ'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*честный*) дурус, ак ниеттүү, абийирдүү; **поря́дочный челове́к** ак ниеттүү киши, дурус киши; 2. *разг.* (*довольно большой*) бир далай, бир кыйла, көп, бир топ; **сего́дня поря́дочный моро́з** бүгүн бир кыйла суук болуп турат; 3. *разг.* (*довольно хороший*) бир кыйла жакшы, жетишерлик сонун, жакшы; **вполне́ поря́дочный костю́м** бир кыйла жакшы костюм.

ПОСА'Д *м. ист.* посад (1. *байыркы убакта — шаардын сыртындагы соода-өнөр жай бөлүгү*; 2. *шаар тибиндеги посёлок*).

ПОСАДИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*растения*) отургузуу, тигүү; **посади́ть де́рево** жыгач отургузуу, жыгач тигүү; 2. *кого* (*усадить*) отургузуу, түшүрүү; **посади́ть в по́езд** поездге отургузуу (түшүрүү); 3. *кого* (*поместить*) отургузуу, камоо; **посади́ть в тюрьму́** түрмөгө отургузуу (камоо); ◇ **посади́ть больно́го на дие́ту** ооруулуу кишини диетага отургузуу; **посади́ть пятно́** так салуу, так түшүрүү; **посади́ть пиро́г в печь** пирогду мешке салуу; **посади́ть в гало́шу** *разг.* сызга отургузуу, акмак кылуу; **посади́ть на скамью подсуди́мых** сот жообуна тартуу.

ПОСА'ДКА *ж.* 1. (*растений*) отургузуу, тигүү; 2. (*то, что посажено*) отургузулган, тигилген (*тал, картошка ж. б.*); 3. (*в поезд, на пароход*) посадка, отургузуу, түшүрүү; 4. *ав.* посадка, конуу, кондуруу; 5. (*при езде верхом*) минүү түрү, отуруу түрү; **краси́вая поса́дка кавалери́ста** кавалеристтин атка көркөм отурушу.

ПОСА'ДНИК *м. ист.* посадник (*Байыркы Руста — шаар, область башкаруучу князь*).

ПОСА'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*для посадки растений*) отургузуучу, тигүүчү, отургуза турган, тиге турган; **поса́дочные маши́ны** отургузуучу (тигүүчү) машиналар; **поса́дочный материа́л** отургуза (тиге) турган материал; 2. *ав.* конуучу, кондуруучу, коно турган; **поса́дочная площа́дка** самолёт кондуруучу аянт.

ПОСА'ДСКИЙ, -ая, -ое 1. **посад** 1-*ге т.*; посаддык; **поса́дские лю́ди** посаддык адамдар; 2. **посад** 2-*ге т.*; посаддык, шаар тибиндеги посёлоктук; **поса́дское населе́ние** посаддык калк.

ПОСАЖЁНЫЙ, -ая, -ое: **посажёный оте́ц** өкүл ата; **посажёная мать** өкүл эне.

ПОСА'ПЫВАТЬ *несов. разг.* акырын бышылдоо, акырын коңурук тартуу (*во сне*).

ПОСА'СЫВАТЬ *несов. что* соруу, эмүү, соро берүү.

ПОСА'ХАРИТЬ *сов. что, разг.* кант себүү, канттоо.

ПОСВА'ТАТЬ *сов. кого* куда түшүү, куда түшүрүү, жуучу түшүү, жуучу түшүрүү.

ПОСВА'ТАТЬСЯ *сов. к кому* жуучу түшүрүү, кыз айттыруу.

www.bizdin.kg

ПОСВЕЖЕ'ТЬ *сов.* **1.** (*похолодать*) коңур салкын тартуу, салкын тартуу; **2.** (*стать здоровее*) ден соолук оңолуу, өңүнө чыгуу.

ПОСВЕТИ'ТЬ *сов.* 1. (*некоторое время*) жарык кылып туруу, жарык кылуу; **2.** *кому-чему* (*осветить путь, предмет*) жарык түшүрүү.

ПОСВЕТЛЕ'ТЬ *сов.* **1.** (*стать светлее*) жарык тартуу, жарык боло баштоо; **2.** *перен.* (*стать радостнее*) көңүл ачылуу, жайдары болуу, кубанып маңдайы жарык болуу, кабагы ачыла баштоо.

ПО-СВИ'НСКИ *нареч. разг.* чочкочо, чочкодой; **поступить по-свински** чочкодой иш кылуу, иттик кылуу.

ПО'СВИСТ *м. разг.* ышкырык; ◇ **знает собака хозяйский посвист** *погов.* ээсинин ышкырыгын ит билет.

ПОСВИСТА'ТЬ *сов. см.* **посвистеть.**

ПОСВИСТЕ'ТЬ *сов.* ышкыруу, ышкырып коюу.

ПОСВИ'СТЫВАТЬ *несов.* ышкыруу, анда-санда ышкырып коюу, ышкырынуу.

ПО-СВО'ЕМУ *нареч.* өзүнчө, өзүнүн билгениндей, өзүнүн оюнча (*по своему мнению*); өзүнүн каалашынча, өзүнүн каалоосу боюнча (*по своему желанию*).

ПО-СВО'ЙСКИ *нареч. разг.* 1. (*по-своему*) өзүнчө, өз билгенинче; 2. (*по-родственному*) өз кишисинче, тууганынча, өз жакынынча, өздөй көрүп; **скажу тебе по-свойски** мен сага өз кишимдей көрүп айтамын.

ПОСВЯТИ'ТЬ *сов.* 1. *кого во что* түшүндүрүү, айтып берүү, айтып билдирүү; **посвятить друга в свои планы** досуна өзүнүн планын айтып берүү; **2.** *что кому-чему* (*предназначить*) арноо, берүү, багыштоо, жумшоо; **посвятить свою жизнь народу** өзүнүн өмүрүн элге арноо; **3.** *кого-что, уст.* (*возвести в сан*) наам берүү, диний наам берүү; **посвятить в рыцари** рыцарь наамын берүү.

ПОСВЯЩА'ТЬ *несов. см.* **посвятить.**

ПОСВЯЩЕ'НИЕ *ср.* 1. билдирүү, айтып берүү, түшүндүрүү; **посвящение в тайну** жашырын сырды билдирүү; **2.** (*подпись в начале произведения*) арноо, багыштоо; 3. *уст.* (*возведение в сан*) наам берүү, диний наам берүү.

ПОСЕ'В *м.* 1. (*действие*) айдоо, себүү; **время посева** айдоо убагы; 2. (*то, что посеяно*) айдоо, эгин.

ПОСЕВНА'Я *ж. см.* **посевной 2.**

ПОСЕВНО'Й, -ая, -ое **1.** посев-ге *m.*; **посевная кампания** айдоо (себүү) кампаниясы; **2.** *в знач. сущ. ж.* айдоо кампаниясы.

ПОСЕДЕ'ТЬ *сов.* агаруу, ак кирүү, буурул тартуу; **у меня поседели волосы** менин чачым агарып калды.

ПОСЕЙЧА'С *нареч. разг.* ушул убакка дейре, ушул убакка чейин; **я и посейчас работаю на заводе** мен ушул убакка дейре заводдо иштеп жүрөм.

ПОСЕКРЕ'ТНИЧАТЬ *сов. разг.* жашырып айтуу, жашырын сүйлөшүү, сырдашуу.

ПОСЕЛЕ'НЕЦ *м.* 1. жаңы жайга биринчи көчүп барып жайланышуучу, биринчи болуп байыр алуучу; 2. *уст.* (*ссыльный*) жер которуп айдалып келген, сүргүнгө келген.

ПОСЕЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) жайлаштыруу, жай алдыруу, байыр алдыруу; **2.** (*селение*) посёлок, кыштак; **3.** *уст.* (*ссылка*) айрым жерлерге зордук менен көчүрүп байыр алдыруу.

ПОСЕЛИ'ТЬ *сов. кого-что* жайлаштыруу, орундаштыруу; ◇ **поселить сомнение** күмөн туудуруу.

ПОСЕЛИ'ТЬСЯ *сов.* жайланышуу, турак жай алуу; **поселиться в центре города** шаардын ортосуна жайланышуу.

ПОСЕЛКО'ВЫЙ, -ая, -ое **посёлок**-*ко m.*; посёлоктук; **поселковый совет** посёлоктук совет.

ПОСЁЛОК *м.* посёлок, кыштак; **рабочий посёлок** жумушчулар посёлогу.

ПОСЕЛЯ'НИН *м. поэт. уст.* дыйкан.

ПОСЕЛЯ'НКА *женск. р. к* **поселянин.**

ПОСЕЛЯ'ТЬ *несов. см.* **поселить.**

ПОСЕЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **поселиться; 2.** *страд. к* **поселять.**

ПОСЕМУ' *нареч. уст. см.* **поэтому;** ◇ **быть посему** ушундай эле болсун.

ПОСЕРДИ'ТЬСЯ *сов.* ачуулануу, ачууланып туруу, бир аз ачуулануу, бир аз таарынуу.

ПОСЕРЕБРИ'ТЬ *сов. что* **1.** күмүштөө, күмүш жабуу, күмүштүн буусуна кармоо; **2.** *перен.* ак кылуу, буурул кылуу; **время посеребрило ему бороду** убакыт анын сакалын буурул кылды.

ПОСЕРЕДИ'НЕ 1. *предлог с род. п.* ортосунда; **посередине комнаты стоял стол** бөлмөнүн ортосунда стол турган эле; **2.** *нареч.* орто ченинде, орто жеринде, ортосунда.

ПОСЕРЕ'ТЬ *сов.* бозоруу, бозомук тартуу.

ПОСЕТИ'ТЕЛЬ *м.* келүүчү; **постоянные посетители читальни** окуу үйүнө дайыма келүүчүлөр.

ПОСЕТИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **посетитель.**

ПОСЕТИ'ТЬ *сов. кого-что* баруу, келүү; **посетить музей** музейге баруу.

ПОСЕ'ТОВАТЬ *сов.* **1.** *на кого-что* (*пожаловаться*) даттануу, арызданнуу, даттоо; **посетовать на свою болезнь** өзүнүн ооругандыгына даттануу; **2.** *о ком-чём* (*пожалеть*) кайгыруу, өкүнүү, ичи ооруп калуу; **посетовать о пропавших вещах** жоголгон буюмдарга ичи ооруп калуу.

ПОСЕ'ЧЬСЯ *сов.* **1.** (*о тканях*) кырчылып жыртылуу, үзүлүп жыртылуу; **2.** (*о волосах*) кырчылып түшүү.

ПОСЕЩА'ЕМОСТЬ *ж.* катышуучулук, келүүчүлүк; **высокая посещаемость занятий** занятиелерге көп келүүчүлүк.

ПОСЕЩА'ТЬ *несов. см.* **посетить.**

ПОСЕЩЕ'НИЕ *ср.* катышуу, келүү.

ПОСЕ'ЯТЬ *сов. что* **1.** себүү, айдоо (*эгинди*); **2.** *перен. разг.* (*потерять*) жоготуу; ◇ **что посеешь, то и пожнёшь** *посл.* эмне эксең, ошону оросуң.

ПОСИДЕ'ЛКИ *только мн. обл.* кыштын күнү кечинде жаштардын тамаша кылып көңүл ачып отурушу.

ПОСИДЕ'ТЬ *сов.* отуруу, отуруп келүү, бир аз убакка чейин отуруу; **посидеть на свежем воздухе** таза абада отуруу; **посидеть у знакомых** тааныштарыныкында бир аз отуруу.

ПОСИ'ЖИВАТЬ *несов. разг.* отура берүү, бир кыйла отуруу, отуруп убакыт өткөрүү.

ПОСИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое колдон келе турган, колдон келишинче; **оказать посильную помощь** колдон келишинче жардам көрсөтүү; **эта работа мне посильна** бул жумуш менин колумдан келет.

ПОСИНЕ'ТЬ *сов.* көгөрүү, көгүш тартуу, көгөрүп кетүү; **посинеть от холода** сууктан көгөрүп кетүү.

ПОСКАКА'ТЬ *сов.* 1. (*попрыгать*) секирип чуркоо; 2. (*поехать вскачь*) ат менен чабуу, атка минип чабуу, атка чабуу, таскактатуу.

ПОСКОБЛИ'ТЬ *сов. что* анча-мынча жонуу (*напр. доску*); сүрүү, кыруу; үстүн бир аз кыруу, сүрүү (*напр. морковь*).

ПОСКОЛЬЗНУ'ТЬСЯ *сов.* тайгалануу, тайгаланып кетүү, таюу.

ПОСКО'ЛЬКУ *союз* андыктан, себептүү, ≠гандыктан, болгону үчүн.

ПОСКОРЕ'Е *сравн. ст. от нареч.* **скоро** тезирээк, ылдамыраак, батыраак; **поскорее приходи домой** үйгө тезирээк кел.

ПОСКРЕСТИ' *сов. что* кытыратып кыруу, кытыратуу, кырып жышуу.

ПОСКРЕСТИ'СЬ *сов.* тырмалап, кемирип кытыратуу (*мис. чычкан*).

ПОСКРИПЕ'ТЬ *сов.* бир аз кычыроо, бир аз кыйчылдоо.

ПОСКРИ'ПЫВАТЬ *несов.* кыйчылдап туруу, кычырап туруу, кычырай берүү.

www.bizdin.kg

ПОСКУПИ'ТЬСЯ *сов.* сараңдануу, сараңдык кылуу.

ПОСКУЧА'ТЬ *сов.* зеригүү, зеригип жүрүү, эригүү, сагынуу.

ПОСЛАБЛЕ'НИЕ *ср.* жумшактык кылуу, жумшак мүнөздүк кылуу; **не допускáть послаблéний** жумшактыкка жол бербөө.

ПОСЛА'НЕЦ *м.* өкүл катарында жиберилген адам, элчи.

ПОСЛА'НИЕ *ср.* 1. (*письмо*) послание, кат; 2. *лит.* кат, арнап жазуу (*бирөөгө кайрылып жазылган чыгарма*).

ПОСЛА'ННИК *м.* 1. *дип.* посланник, элчи, өкүл; 2. *уст.* (*посланец*) шайланып жиберилген адам.

ПОСЛА'ТЬ *сов. кого-что* жиберүү, жумшоо, айтуу; **послáть телегрáмму** телеграмма жиберүү; **послáть в письмé привéт знакóмым** катта тааныштарга салам айтуу; ◇ **послáть мяч в ворóта** топту дарбазага киргизүү; **послáть к чёрту** *разг.* «жогол, көзүмө көрүнбө!» деп айдап чыгуу.

ПО'СЛЕ 1. *нареч.* кийин, анан, соң; **поговорим об э́том пóсле** бул жөнүндө кийин сүйлөшөбүз; 2. *предлог с род. п.* кийин, соң; **я не вúдел егó пóсле егó возвращéния** мен аны ал кайтып келгенден кийин көргөн жокмун.

ПОСЛЕ- *татаал сөздөрдүн «кийинки» деген түшүнүктү берүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **послеобéденный** түштөн кийинки, түшкү тамактан кийинки.

ПОСЛЕВОЕ'ННЫЙ, -ая, -ое согуштан кийинки.

ПОСЛЕ'Д *м. анат.* тон (*курсактагы баланын тону*); чөп (*малдын чөбү*).

ПОСЛЕДИ'ТЬ *сов. за кем-чем* байкоо, көзөмөлдөө, көз салуу, аңдуу; **последúть за детьмú** балдарга көз салуу.

ПОСЛЕ'ДКИ *только мн. разг.* калдыктар, түбү (*тамактын түбү*).

ПОСЛЕ'ДНИЙ, -яя, -ее 1. акыркы, кийинки, соңку; **послéдний день недéли** жуманын акыркы күнү; **за послéднее врéмя** кийинки убакытта; 2. (*окончательный*) акыркы; **послéдняя инстáнция** акыркы (эң жогорку) инстанция; **э́то моё послéднее слóво** бул менин акыркы айткан сөзүм; 3. (*новейший*) кийинки, акыркы, жаңы; **послéдние достижéния тéхники** техниканын кийинки (жаңы) жетишкендиктери; **послéдние извéстия** акыркы кабарлар; 4. *в знач. сущ. ср.* акыркысы, кийинкиси, колдо бары; **отдáть послéднее** колунда барын аябоо; ◇ **борóться до послéднего** бардык күчтү жумшоо; **до послéдней крáйности** акыркы чекке чейин; **послéдний сын** кенже уул, эң кичүү уул; **игрáть не послéднюю роль** бир топ көрүнүктүү роль ойноо; **быть на послéднем плáне** көзгө чалынгыс, байкалбас болуу; акыркы орунда туруу; **послéдний час** акыркы саат (*өлүмдүн*); **послéдний вздох** эң акыркы дем чыгаруу (*өлөр алдында*); **провожáть** *кого-л.* **в послéдний путь** акыркы сапарына узатуу (*өлгөн кишини*); **отдáть послéдний долг** өлгөнгө баруу; **э́то послéднее дéло** эң эле барып турган жаман иш; **послéдний сорт** эң эле жаманы.

ПОСЛЕ'ДОВАТЕЛЬ *м.* жолун жолдоочу, ишин улантуучу; **послéдователи Мичýрина** Мичуриндин ишин улантуучулар *же* жолун жолдоочулар.

ПОСЛЕ'ДОВАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **послéдователь.**

ПОСЛЕ'ДОВАТЕЛЬНО *нареч.* ырааттуу түрдө, тартиби менен.

ПОСЛЕ'ДОВАТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. (*упорядоченность*) ырааттуулук, тартиптүүлүк, биринин артынан бири келүүчүлүк; 2. (*логичность*) карама-каршылыксыздык.

ПОСЛЕ'ДОВАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*следующий один за другим*) ырааттуу, тартиптүү, биринин артынан бири келүүчү; 2. (*логичный*) карама-каршылыксыз.

ПОСЛЕ'ДОВАТЬ *сов.* 1. *за кем-чем* (*пойти, поехать*) изи менен баруу, ээрчишүү, артынан жүрүү, артынан жөнөө; 2. *кому-чему, перен.* жолун жолдоо; 3. (*произойти после чего-л.*) андан соң болуу, андан кийин келүү; **вслед за мóлнией послéдовал удáр грóма** чагылган жарк эткенден кийин күн күркүрөдү.

ПОСЛЕ'ДСТВИЕ *ср.* аягы, натыйжа, түбү; **послéдствие болéзни** оорунун натыйжасы; ◇ **остáвить без послéдствий** натыйжасыз калтыруу.

ПОСЛЕ'ДУЮЩИЙ, -ая, -ее кийинки, соңку, кезектеги.

ПОСЛЕ'ДЫШ *м.* 1. *прост.* кенже, эң кичүү (*бала*); 2. *перен. презр.* калдык, саркынды (*мис. кандайдыр бир калып калган идеологиянын жактоочусу*).

ПОСЛЕЗА'ВТРА *нареч.* бүрсүгүнү.

ПОСЛЕЗА'ВТРАШНИЙ, -яя, -ее бүрсүгүнкү, бүрсүгүнү боло турган.

ПОСЛЕЛО'Г *м. лингв.* послелог, жандооч сөз (*мис.* менен, соң, кийин *ж. б.*).

ПОСЛЕОБЕ'ДЕННЫЙ, -ая, -ое обедден кийинки, түшкү тамактан кийинки, түштөн кийинки; **послеобéденный óтдых** түшкү тамактан кийинки эс алуу.

ПОСЛЕОКТЯ'БРЬСКИЙ, -ая, -ое Октябрден кийинки (*Октябрь революциясынан кийинки*).

ПОСЛЕРЕВОЛЮЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое революциядан кийинки.

ПОСЛЕРОДОВО'Й, -áя, -óе төрөттөн кийинки, туугандан кийинки; **послеродовóй перúод** төрөттөн кийинки мезгил.

ПОСЛЕСЛО'ВИЕ *ср.* китептин аягындагы корутунду сөз, акыркы сөз.

ПОСЛЕУДА'РНЫЙ, -ая, -ое: **послеудáрный слог** *лингв.* басымдуу муундан кийинки муун.

ПОСЛО'ВИЦА *ж.* макал; ◇ **войтú в послóвицу** макал болуп калуу, макалга айлануу.

ПОСЛО'ВНЫЙ, -ая, -ое сөзмө-сөз, ар бир сөзүнө, сөз боюнча.

ПОСЛУЖИ'ТЬ *сов.* 1. *чем* болуу, эсептелүү; **послужúть причúной** себеп болуу; 2. (*некоторое время*) кызмат кылуу, кызмат кылып жүрүү.

ПОСЛУЖНО'Й, -áя, -óе: **послужнóй спúсок** *уст.* кызматы жөнүндөгү маалымат тизме (*согуштук же граждандык*), эмгек книжкасы.

ПОСЛУША'НИЕ *ср.* тил алуу, бой сунуу, моюн сунуу, багынуу.

ПОСЛУ'ШАТЬ *сов.* 1. *кого-что* угуу, угуп отуруу; **послýшать лéкцию** лекцияны угуу; 2. *кого-чего* (*повиноваться*) тил алуу, айтканына көнүү, угуу; **послýшать** *чьего-л.* **совéта** *бирөөнүн* кеңешин угуу; ◇ **послýшай** ук чу, карачы; **послýшайте** угуңузчу, караңызчы; **послýшайте, ведь э́то невéрно!** караңызчы, бул жалган эмеспи!

ПОСЛУ'ШАТЬСЯ *сов. кого-чего* тил алуу, макул болуу, айтканга көнүү, көнүү.

ПО'СЛУШНИК *м. церк.* послушник (*монастырда жашап, монах болууга даярданып жүргөн адам*).

ПО'СЛУШНИЦА *женск. р. к* **пóслушник.**

ПОСЛУ'ШНО *нареч.* тил алып, жок дебей.

ПОСЛУ'ШНЫЙ, -ая, -ое тил алгыч, элпек; **послýшный ребёнок** тил алгыч бала.

ПОСЛЫ'ШАТЬСЯ *сов.* 1. (*раздаться*) угулуу, угулуп калуу; **послы́шались** *чьи-то* **шагú** *бирөөнүн* баскан дабышы угулду; 2. (*показаться*) көрүнүү, угулуу; **мне послы́шался стук** мага тарсылдаткан үн угулгандай болуп көрүндү.

ПОСЛЮНИ'ТЬ *сов. что, разг.* шилекейлөө.

ПОСМА'ТРИВАТЬ *несов. на кого-что* карануу, карай берүү; **посмáтривать на часы́** саатка карай берүү.

ПОСМЕ'ИВАТЬСЯ *несов.* күлүү, күлө берүү; **посмéиваться про себя́** өз ичинен күлүү.

ПОСМЕ'ННО *нареч.* смена менен, кезек менен, биринен кийин бири; **рабóтать посмéнно** смена менен иштөө.

ПОСМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое **смена** 2-*ге т.*; смена менен болуучу, сменалык, кезек менен алмашуучу; **посмéнное дежýрство** смена боюнча алмашуучу дежурство.

ПОСМЕ'РТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*о произведениях*) өлгөндөн кийинки; 2. (*происшедший после смерти*) өлгөндөн

www.bizdin.kg

кийин, өлгөн соң; **посмéртная слáва** өлгөндөн кийинки даңк.

ПОСМЕ'ТЬ *сов. с неопр.* батынуу, дитинүү, дит багуу, оозу барып айтуу.

ПОСМЕШИ'ТЬ *сов. кого* күлдүрүү, күлкүсүн келтирүү.

ПОСМЕ'ШИЩЕ *ср.* 1. (*предмет насмешек*) эл оозунда шылдың болгон, шылдыңга калган; **стать посмéшищем** эл оозунда шылдың болуу; 2. *уст.* (*глумление*) шылдың кылуу, шылдыңга калтыруу, маскара кылуу.

ПОСМЕЯ'НИЕ *ср. см.* **посмéшище** 2.

ПОСМЕЯ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*некоторое время*) күлүү, бир аз күлүп алуу; 2. *над кем-чем* шылдыңдоо, шылдың кылып күлүү.

ПОСМОТРЕ'ТЬ *сов.* 1. көрүү, карап көрүү, кароо; **посмотрéть на себя́ в зéркало** өзүн күзгүдөн кароо; 2. *за кем-чем* (*последить*) кароо; 3. *только с отриц. разг.* кароо; **он не посмотрéл ни на что́ и уéхал** ал эч нерсеге карабай эле жөнөп кетти; ◇ **посмотрю́** көрөөрмүн; **посмо́трим** көрөөрбүз; **посмотрю́, éсли успéю — зайду́** көрөөрмүн, эгерде үлгүрсөм — киремин (келемин).

ПОСМОТРЕ'ТЬСЯ *сов.*: **посмотрéться в зéркало** күзгүгө карануу.

ПОСО'БИЕ *ср.* 1. (*помощь*) пособие, жардам; **получи́ть посóбие** пособие алуу; 2. (*учебник, книга*) пособие, окуу китеби, окуу куралы, курал; **нагля́дные посóбия** көрсөтмө куралдар.

ПОСОБИ'ТЬ *сов. кому-чему, разг.* жардамдашуу, көмөк берүү, кол кабыш кылуу.

ПОСО'БНИК *м.* жардам кылуучу (*кылмыштуу ишке*).

ПОСО'БНИЦА *женск. р. к* **посóбник**.

ПОСО'БНИЧЕСТВО *ср.* жардам кылуучулук (*кылмыштуу ишке*).

ПОСО'ВЕСТИТЬСЯ *сов. кого-чего и с неопр.* уялуу, намыстануу, ардануу.

ПОСОВЕ'ТОВАТЬ *несов. кому что и с неопр.* кеңеш берүү, акыл айтуу.

ПОСОВЕ'ТОВАТЬСЯ *сов. с кем* акыл суроо, кеңеш суроо (*просить совета*); кеңешүү, кеңешип пикир алышуу, акылдашуу (*обменяться советами*).

ПОСОДЕ'ЙСТВОВАТЬ *сов. кому-чему в чём* кол кабыш кылуу, жардамдашуу, жардам берүү.

ПОСО'Л *м.* 1. *дип.* посол, элчи, өкүл; 2. *разг.* (*посланец*) өкүл катарында жиберилген адам, элчи.

ПОСОЛИ'ТЬ *сов. что* туздоо, туздай түшүү.

ПОСОЛОВЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* көзү киртийген, көзү өлүңкү тартып калган, үлүйгөн (*мас болгондо*); **посоловéлый взгляд** үлүйгөн көз (*үлүйүп караш*).

ПОСОЛОВЕ'ТЬ *сов. разг.* (*о глазах, взгляде*) көз өлүңкү тартуу, үлүйүү (*мас болгондо.*)

ПОСО'ЛЬСКИЙ, -ая, -ое **посол** 1-*ге т.*; посолдук.

ПОСО'ЛЬСТВО *ср.* посольство, элчилик.

ПОСОСА'ТЬ *сов. что* соруу; эмүү (*напр. о грудном ребёнке*).

ПО-СОСЕ'ДСКИ *нареч.* кошунача, коңшуча.

ПО'СОХ *м.* аса таяк.

ПОСО'ХНУТЬ *сов.* кургоо, кургап калуу (*напр. о белье*); кууроо, куурап калуу (*о цветах*).

ПОСОЧУ'ВСТВОВАТЬ *сов. кому* боору ачуу, боору ооруу.

ПОСПА'ТЬ *сов.* уктоо, бир аз уктоо, кичине уктоо.

ПОСПЕВА'ТЬ I *несов. см.* **поспéть** I.

ПОСПЕВА'ТЬ II *несов. см.* **поспéть** II.

ПОСПЕ'ТЬ I *сов.* (*созреть; свариться*) бышуу, жетилүү; **я́блоки поспéли** алмалар бышты; **мя́со поспéло** эт бышты.

ПОСПЕ'ТЬ II *сов. разг.* (*успеть*) үлгүрүү; **поспéть на пóезд** поездге үлгүрүү.

ПОСПЕШИ'ТЬ *сов.* шашуу, ашыгуу; ◇ **поспеши́шь — людéй насмеши́шь** *посл.* шашкан — ашка бышкан.

ПОСПЕ'ШНО *нареч.* шашылыш түрдө, шашылып.

ПОСПЕ'ШНОСТЬ *ж.* шашылыштык, ашыгычтык.

ПОСПЕ'ШНЫЙ, -ая, -ое эң шашылыш, ашыгыч; **поспéшный отъéзд** шашылыш түрдө кетүү; **поспéшное решéние** шашып чыгарылган чечим.

ПОСПЛЕ'ТНИЧАТЬ *сов.* ушактоо, ушак жүргүзүү, ушак айтуу.

ПОСПО'РИТЬ *сов.* 1. талашуу, айтышуу; **он люби́л поспóрить** ал талашууну жакшы көрчү; 2. (*заключить пари*) мелдешүү, сайышуу; **поспóрить на что́-либо** бир нерсеге мелдешүү.

ПОСРАМИ'ТЬ *сов. кого-что* маскаралоо, уят кылуу, уятка калтыруу, маскара кылуу.

ПОСРАМИ'ТЬСЯ *сов.* уят болуу, уятка калуу, маскара болуу.

ПОСРАМЛЕ'НИЕ *ср.* уяткаруу, маскаралоо, уят кылуу, уятка калтыруу, маскара кылуу, уят болуу, уятка калуу, маскара болуу.

ПОСРАМЛЯ'ТЬ *несов. см.* **посрами́ть**.

ПОСРЕДИ' 1. *предлог с род. п.* ортосунда; **посреди́ у́лицы** көчөнүн ортосунда; 2. *нареч.* ортосунда, орто ченинде.

ПОСРЕДИ'НЕ *см.* **посреди́**.

ПОСРЕ'ДНИК *м.* 1. (*комиссионер*) далдал; 2. (*в споре*) арачы, элдештирүүчү.

ПОСРЕ'ДНИЦА *женск. р. к* **посрéдник** 2.

ПОСРЕ'ДНИЧАТЬ *несов. разг.* далдалдык кылуу; арачы болуу.

ПОСРЕ'ДНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **посредник**-*ке т.*

ПОСРЕ'ДНИЧЕСТВО *ср.* далдалчылык; элдештирүүчүлүк, арачылык.

ПОСРЕ'ДСТВЕННО 1. *нареч.* орто, орточо; **он у́чится посрéдственно** ал орточо окуйт; 2. *в знач. неизм. сущ. ср.* (*отметка*) орто (*баа*).

ПОСРЕ'ДСТВЕННОСТЬ *ж.* 1. ортолук; 2. *перен.* (*о человеке*) шыгы жок, талантсыз (*киши*).

ПОСРЕ'ДСТВЕННЫЙ, -ая, -ое орточо, анча кызык эмес, сулуу эмес.

ПОСРЕ'ДСТВО *ср.*: **при посрéдстве** *или* **чéрез посрéдство** жардамы менен, аркылуу, аркасында.

ПОСРЕ'ДСТВОМ *предлог с род. п.* жардамы менен, аркылуу, аркасында; **посрéдством микроскóпа** микроскоптун жардамы менен.

ПОСРЕ'ДСТВУЮЩИЙ, -ая, -ее байланыштыргыч, байланыштыруучу, ортосундагы.

ПОССО'РИТЬ *сов. кого с кем* урuштуруу, уруштуруп коюу, араз кылып коюу, кериштирүү.

ПОССО'РИТЬСЯ *сов. с кем* урушуу, урушуп калуу, чатакташуу, чатакташып калуу.

ПОСТ I *м.* 1. (*должность*) орун, жогорку кызмат, жооптуу кызмат орууну; 2. пост, кароол, күзөт; **наблюдáтельный пост** байкоочу пост (күзөт); **стоя́ть на посту́** постто (кароолдо, күзөттө) туруу; ◇ **умерéть на своём посту́** өз кызматында туруп өлүү.

ПОСТ II *м. рел.* орозо.

ПОСТА'В *м.* 1. (*жернова́*) тегирмендин таштары; 2. *обл.* (*ткацкий стан*) өрмөк.

ПОСТА'ВИТЬ I *сов.* 1. *кого-что* (*придать стоячее положение, заставить стоять*) тургузуп коюу, тикесинен коюу, орнотуу; 2. *что* (*поместить*) коюу, коюп коюу; **постáвить маши́ну в гарáж** машинаны гаражга коюу; 3. *что* (*приложить*) коюу; **постáвить компрéсс** компресс коюу; 4. *что* (*устроить, построить*) тургузуу, коюу, орнотуу; **постáвить пáмятник** эстелик тургузуу; **постáвить телефóн** телефон коюу; 5. *что* (*написать*) коюу, жазып коюу; **постáвить тóчку** чекит коюу; 6. *что* (*наладить, организовать*) коюу, жолго коюу, уюштуруу; **прáвильно постáвить рабóту** ишти туура жолго коюу, туура уюштуруу; 7. *что, театр.* коюу, көргөзүү; **постáвить нóвую пьéсу** жаңы пьеса коюу; 8. *кого* (*назначить*) коюу, орноштуруу; **постáвить на нóвую рабóту** жаңы кызматка коюу; 9. *что* (*выдвинуть,

www.bizdin.kg

предложить) коюу, салуу; **поста́вить вопро́с на голосова́ние** маселени добушка салуу (коюу); 10. *что* (*придать нужное положение, форму*) өзгөртүү (*формасын абалын*); **поста́вить сло́во в** *каком-л.* **падеже́** сөздү бир жөндөмөгө салып жөндөө; 11. *что* (*на кон*) саюу (*мис. акча*); ◇ **поста́вить часы́** саатты тууралоо (*убакытка тууралоо*); **поста́вить в изве́стность** билдирүү, кабар кылып коюу; **поста́вить всё на ка́рту** баарыга тобокел кылуу; **поста́вить на вид** эскертүү берүү; **поста́вить в вину́** айыптоо, айып коюу.

ПОСТА́ВИТЬ II *сов. см.* **поставля́ть.**

ПОСТА́ВКА *ж.* тапшыруу, төгүү, өткөзүү (*мис. келишим боюнча*); **своевре́менная поста́вка сырья́** сырьёну өз убагында тапшыруу.

ПОСТАВЛЯ́ТЬ *несов. что* жеткирүү, тапшыруу, төгүү, өткөзүү; **поставля́ть зерно́** дан тапшыруу.

ПОСТАВЩИ́К *м.* тапшыруучу, төгүүчү, өткөрүүчү, жабдып туруучу (*адам же мекеме*).

ПОСТАМЕ́НТ *м. архит.* постамент (*эстелик, статуя, ваза ж. б. астына коюучу негиз*).

ПОСТАНОВИ́ТЬ *сов. что и с неопр.* токтом кылуу, токтом чыгаруу; **постанови́ть большинство́м голосо́в** көпчүлүк добуш менен токтом кылуу.

ПОСТАНО́ВКА *ж.* 1. (*установка*) тургузуу, коюу, орнотуу; **постано́вка телегра́фных столбо́в** телеграф устундарын орнотуу; 2. *театр.* коюу, көргөзүү; 3. *театр.* (*спектакль*) постановка, оюн; 4. (*способ, организация*) жолго коюу, уюштуруу, коюу; **пра́вильная постано́вка вопро́са** маселенин туура коюлушу.

ПОСТАНОВЛЕ́НИЕ *ср.* токтом; **вы́нести постановле́ние** токтом чыгаруу.

ПОСТАНОВЛЯ́ТЬ *несов. см.* **постанови́ть.**

ПОСТАНО́ВОЧНЫЙ, -ая, -ое *театр.* сахнага коюуга ылайыктуу, жарактуу.

ПОСТАНО́ВЩИК *м. театр.* постановщик (*пьеса коюучу*)

ПОСТАРА́ТЬСЯ *сов.* аракет кылуу, тырышуу, умтулуу, аракет кылып көрүү.

ПОСТАРЕ́ТЬ *сов.* каруу, картаюу, картайып калуу.

ПО-СТА́РОМУ *нареч.* эскиче, мурункуча, баштагыдай.

ПОСТАТЕ́ЙНЫЙ, -ая, -ое статьялар боюнча; **постате́йное обсужде́ние законопрое́кта** закондун долбоорун статьялары боюнча талкуулоо.

ПОСТЕЛИ́ТЬ *сов. разг. см.* **постла́ть.**

ПОСТЕ́ЛЬ *ж.* төшөк, төшөк-орун; **убра́ть посте́ль** төшөктү жыюу; **положи́ть больно́го в посте́ль** оорулуу ишини төшөккө жаткызуу.

ПОСТЕ́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **постель**-*ге т.*; **посте́льные принадле́жности** төшөк-орундар (*шейшеп, жаздык, жууркан*); **посте́льный режи́м** төшөктө жатуу режими.

ПОСТЕПЕ́ННО *нареч.* бара-бара, аз-аздан, акырындык менен.

ПОСТЕПЕ́ННОСТЬ *ж.* бара-бара жетишүүчүлүк, акырындык менен баруучулук.

ПОСТЕПЕ́ННЫЙ, -ая, -ое бара-бара, акырындык менен; **постепе́нное охлажде́ние** акырындык менен муздатуу, суутуу; акырындык менен муздоо.

ПОСТЕРЕ́ЧЬ *сов. кого-что* кайтаруу, кайтарып туруу.

ПОСТЕСНЯ́ТЬСЯ *сов. кого-чего* уялуу, тартынуу.

ПОСТИГА́ТЬ *несов. см.* **пости́чь.**

ПОСТИ́ГНУТЬ *сов. см.* **пости́чь.**

ПОСТИЖЕ́НИЕ *ср.* түшүнүү, билүү, аңдоо.

ПОСТИЖИ́МЫЙ, -ая, -ое биле турган, түшүнүүгө (билүүгө) мүмкүн болгон, түшүнө турган, акыл жете турган.

ПОСТИЛА́ТЬ *несов. см.* **постла́ть.**

ПОСТИ́ЛКА *ж. см.* **подсти́лка.**

ПОСТИ́ЛОЧНЫЙ, -ая, -ое алдыга төшөй турган, алдыга сала турган (*мис. саман, кашек*).

ПОСТИРА́ТЬ *сов. что* жуу, кир жууш.

ПОСТИ́ТЬСЯ *несов.* орозо кармоо, орозо тутуу.

ПОСТИ́ЧЬ *сов. кого-что* 1. (*понять*) түшүнүү, билүү, аңдоо; **пости́чь смысл** *чего-л.* *бир нерсенин* маанисине түшүнүү (билүү); 2. (*о горе, несчастье и т. п.*) башына түшүү, кириптер болуу, учуроо; **его́ пости́гло несча́стье** анын башына балаа түштү, ал балаага кириптер болду, ал бакытсыздыкка учурады.

ПОСТЛА́ТЬ *сов. что* 1. төшөө, жаюу, салуу; **постла́ть ска́терть** дасторкон салуу (жаюу); 2. (*для сна, лежания*) салуу; **постла́ть го́стю на крова́ти** конокко кроватка төшөк салып берүү.

ПО́СТНЫЙ, -ая, -ое 1. *рел.*: **по́стная еда́** этсиз, майсыз, сүтсүз тамак; өсүмдүктөн *же* балыктан жасалган тамак; 2. (*нежирный*) майсыз, арык, кара кесек; **по́стное мя́со** кара кесек эт; 3. *перен. разг.* (*скучный*) көңүлсүз, кабагы салыңкы, сабыры суз; **у него́ по́стное выраже́ние лица́** анын өңүнүн сабыры суз; ◇ **по́стное ма́сло** суу май, өсүмдүк майы.

ПОСТОВО́Й, -а́я, -о́е 1. **пост** I 2-*ге т.*; посттук, кароолдук, күзөтчү; **постова́я слу́жба** *воен.* постто туруу кызматы; **постово́й милиционе́р** постто турган милиционер; 2. *в знач. сущ. м.* посттогу, кароолдогу; **окли́кнуть постово́го** посттогуну чакыруу.

ПОСТО́Й *м. уст.* конуу, түнөө (*аскер бөлүктөрүнүн граждандардын үйлөрүндө турушу, конушу*); **пусти́ть на посто́й** үйүнө кондуруу, убактылуу тургузуу.

ПОСТО́ЛЬКУ *союз* -гандыктан -гандан кийин, андыктан; **поско́льку реше́ние при́нято, посто́льку необходи́мо его́ осуществи́ть** чечим кабыл алынгандан кийин, аны иш жүзүнө ашыруу керек; ◇ **посто́льку поско́льку** эптеп-септеп, канчалык болсо да, андай болгондон кийин.

ПОСТОРОЖИ́ТЬ *сов. кого-что* кайтаруу, кайтарып туруу.

ПОСТОРОНИ́ТЬСЯ *сов.* четке чыга берүү, жол бошотуп четке чыгуу, жол берүү.

ПОСТОРО́ННИЙ, -яя, -ее 1. (*чужой*) башка, чоочун, бөлөк, жат; 2. (*побочный*) тышкары, тиешеси жок, башка; **посторо́нние дела́** башка, тиешеси жок иштер; 3. *в знач. сущ. чаще мн.* башка, бөлөк; **посторо́нним вход воспрещён** башкаларга кирүүгө уруксат жок, башкаларга кирүүгө болбойт.

ПОСТОЯ́ЛЕЦ *м. разг. уст.* бирөөнүн үйүнө убактынча кирип туруучу, убактылуу туруучу.

ПОСТОЯ́ЛЫЙ, -ая, -ое: **постоя́лый двор** *уст.* кербен сарай; жолоочулар түшүп, тыныгып кетүүчү сарай; жүргүнчүлөр конуп өтүүчү жай.

ПОСТОЯ́ННО *нареч.* дайыма, ар дайым, ар качан.

ПОСТОЯ́ННОСТЬ *ж. см.* **постоя́нство.**

ПОСТОЯ́ННЫЙ, -ая, -ое 1. (*неизменный; непрерывный*) туруктуу, дайыма, ар дайым; үзгүлтүксүз; **постоя́нный дома́шний а́дрес** үйдүн туруктуу адреси; 2. (*не изменчивый, верный*) бир калыптагы, өзгөрүлбөс берилген; **постоя́нный хара́ктер** бир калыптагы мүнөз; 3. (*не временный*) туруктуу, өзгөрбөс; **постоя́нное расписа́ние поездо́в** поездердин өзгөрбөс расписаниеси; 4. (*твёрдый, установившийся*) дайыма, өзгөрүлбөс; **постоя́нный взгляд на ве́щи** бир нерсе жөнүндө өзгөрүлбөс көз караште (пикирде) болуу; ◇ **постоя́нная а́рмия** туруктуу армия; **постоя́нная величина́** *мат.* турактуу чоңдук (*бир гана мааниси бар чоңдук*); **постоя́нный ток** *физ.* туруктуу ток (*багыты өзгөрүлбөс ток*).

ПОСТОЯ́НСТВО *ср.* 1. турактуулук, дайымалык, өзгөрүлбөстүк; 2. (*верность*) туруктуулук, оома эместик, берилгендик (*аягына чейин*).

ПОСТОЯ́ТЬ *сов.* 1. (*некоторое время*) тура берүү, туруу, туруп туруу; **он постоя́л на у́лице** ал көчөдө туруп турду; 2. *за кого-что* (*защитить*) коргоп туруу, жактоо, коргоо; **постоя́ть за ро́дину** родина үчүн кебелбей катуу туруу; 3.: **посто́й!** (*подожди*) токтой тур!, тура тур!, күтө тур!; **посто́й**-

www.bizdin.kg

те! (*подождите*) токтой турунуз!, күтө турунуз!; **постойте, я сейчас вспомню!** токтой турундузчу, мен азыр эстейин (эсиме түшүрөйүн)!; ◇ **мы не постоим за ценой** *разг.* биз баасын талашпайбыз.

ПОСТПРЕ'Д *м.* (постоянный представитель) постпред (дайыма өкүл).

ПОСТПРЕ'ДСТВО *ср.* (постоянное представительство) постпредство (дайыма өкүлдүк).

ПОСТРАДА'ВШИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **пострадать; 2.** *прил. и в знач. сущ. м., ж.* запкы көргөн, жабыр тарткан, бүлгүнгө учураган, таяк жеген, зыян тарткан; **оказать помощь пострадавшим от землетрясения** жер титирөөдөн бүлгүнгө учурагандарга жардам көрсөтүү.

ПОСТРАДА'ТЬ *сов.* азап чегүү, кыйынчылыкты баштан өткөрүү, жапаа чегүү.

ПОСТРАНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое беттери боюнча, ар бир бети боюнча; **постраничный подсчёт рукописи** кол жазманы беттери боюнча саноо.

ПОСТРА'НСТВОВАТЬ *сов.* саякат кылып жүрүү, жер кыдырып жүрүү, жер кезип жүрүү.

ПОСТРАЩА'ТЬ *сов. кого, разг.* коркутуу, үркүтүү, чочутуу.

ПОСТРЕ'Л *м. разг.* тентек, шок; ◇ **наш пострел везде поспел** *погов.* кирбеген эшиги, чыкпаган тешиги жок балакет.

ПОСТРЕ'ЛИВАТЬ *несов.* **1.** (*изредка стрелять*) анда-санда аткылоо; **2.** *безл. разг.* сайгылашуу; **в ухе постреливает** кулак сайгылашат, кулак сайгылашып ооруйт.

ПОСТРЕЛЯ'ТЬ *сов.* атуу, ата берүү.

ПО'СТРИГ *м. рел.* чачын кичине кыркып монах кылуу үрп-адаты; **принять постриг** монах болуу.

ПОСТРИГА'ТЬ *несов. см.* **постричь.**

ПОСТРИЖЕ'НИЕ *ср. рел.* чачын кичине кыркып монах кылуу.

ПОСТРИ'ЧЬ *сов.* **1.** *что* кырктырып тегиздетүү (*волосы*); алуу (*ногти*); **2.** *кого, рел.* (*в монахи*) чачын кичине кыркып монах кылуу.

ПОСТРИ'ЧЬСЯ *сов.* **1.** (*постричь волосы*) чачын кырктыруу, тегиздетүү; **2.** *рел.* (*в монахи*) чачын кичине кырктырып монах болуу.

ПОСТРОЕ'НИЕ *ср.* **1.** куруу; **построение социализма** социализмди куруу; **2.** (*конструкция*) түзүлүш; **верное построение фразы** сүйлөмдүн туура түзүлүшү; **3.** (*расположение в строю*) строй түзүү, стройго тизүү.

ПОСТРО'ИТЬ *сов.* **1.** *что* (*произвести постройку*) куруу, жасоо, тургузуу; **построить школу** мектеп куруу; **2.** *что, перен.* (*создать, устроить*) куруу, орнотуу; **построить коммунизм** коммунизмди куруу; **3.** *что, мат.* куруу, орнотуу, түзүү, жасоо; **построить треугольник** үч бурчтукту жасоо; **4.** *кого-что* тургузуу, тизүү; **построить ряды** катардап тизүү (тургузуу); **5.** *что* (*сформулировать, выразить*) түзүү, айтуу, кураштыруу.

ПОСТРО'ИТЬСЯ *сов.* **1.** (*построить дом и т. п.*) өзүнө үй, имарат тургузуу, куруу; **2.** (*стать в строй*) тизилишүү, стройго туруу.

ПОСТРО'ЙКА *ж.* **1.** салуу, куруу; **материал для постройки** куруу үчүн материал; **2.** (*строение*) курулуш.

ПОСТРО'МКА *ж.* баструнке, жан кайыш (*каамытка бекитилген араба тарткыч кайыш же жип*).

ПОСТРО'ЧНЫЙ, -ая, -ое ар бир жол боюнча; ар бир сап боюнча; **построчная оплата** ар бир жолуна (сабына) төлөө (*мис. ырдын ар бир жолуна төлөө*).

ПОСТСКРИ'ПТУМ *м.* постскриптум (*каттын аяк жагына кол койгондон кийин — «P. S.» тамгаларын коюп туруп, андан кийин жазылган сөздөр*).

ПОСТУ'КИВАНИЕ *ср.* такылдатуу, каккылоо.

ПОСТУ'КИВАТЬ *несов.* такылдатуу, каккылоо (*мис. эшикти*).

ПОСТУЛА'Т *м.* постулат (*далилсиз эле негиз кылып алынган жобо же принцип*).

ПОСТУЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* постулаттоо.

ПОСТУПА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое илгери адымдаган, алга умтулган; **поступательное движение** илгери адымдаган кыймыл.

ПОСТУПА'ТЬ *несов. см.* **поступить.**

ПОСТУПИ'ТЬ *сов.* **1.** (*совершить поступок*) кылуу, мамиле кылуу; **он поступил неправильно** ал туура кылган жок; **2.** *с кем-чем* (*обойтись*) мамиле кылуу; **нехорошо с ним поступили** ага жакшы мамиле кылышкан жок; **3.** (*вступить, зачислиться куда-л.*) кирүү, өтүү; **поступить в институт** институтка кирүү; **поступить на работу** кызматка кирүү; **4.** (*прибыть*) келүү, өтүү, түшүү; **поступить в продажу** сатууга түшүү; **поступить в распоряжение** *кого-л.* *биреөнүн* карамагына өтүү.

ПОСТУПИ'ТЬСЯ *сов. чем* кечүү, өз ыктыяры менен кыюу, отказ кылуу (*биреөнүн пайдасына*).

ПОСТУПЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*вступление*) кирүү, өтүү; **поступление в университет** университетке кирүү; **2.** түшүү, өтүү, келүү; **поступление денег в кассу** акчанын кассага түшүүшү; **3.** (*поступившая сумма*) түшкөн акча.

ПОСТУ'ПОК *м.* кылык-жорук, кылган иш, мамиле; **не нравятся мне его поступки** мага анын кылык-жоругу жакпайт.

ПО'СТУПЬ *ж.* кадам, кадам басуу, жүрүш, басык; **уверенная поступь** ишенимдүү кадам.

ПОСТУЧА'ТЬ *сов.* тарсылдатуу, такылдатып кагуу, тукулдөтүү.

ПОСТУЧА'ТЬСЯ *сов.* кагуу, тарсылдатып каккылоо (*мис. эшикти же терезени*).

ПОСТФА'КТУМ *нареч.* постфактум (*болуп өткөн соң, өткөндөн кийин*).

ПОСТЫДИ'ТЬ *сов. кого, разг.* уялтуу, уяткаруу.

ПОСТЫДИ'ТЬСЯ *сов. кого-чего и с неопр., разг.* уялуу, уялып калуу.

ПОСТЫ'ДНЫЙ, -ая, -ое уят, уяттуу, жаман, уят кыла турган, уятка калтыруучу; **постыдный поступок** уят иш.

ПОСТЫ'ЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* жадаткан, жадатып жиберген, көзгө жаман көрүнгөн.

ПОСУ'ДА *ж. собир.* идиш-аяк, казан-аяк.

ПОСУДА'ЧИТЬ *сов. разг.* бир топко чейин арқы-беркини сүйлөшүү, майда-чүйдө ушак айтышуу.

ПОСУ'ДИНА *ж. разг.* чоң идиш, көлөмү чоң идиш.

ПОСУДИ'ТЬ *сов.*: **посудите сами** өзүңүз ойлоп көрүңүзчү, өзүңүз карап көрүңүзчү.

ПОСУ'ДНЫЙ, -ая, -ое **посуда**-*га т.*

ПОСУДОХОЗЯ'ЙСТВЕННЫЙ, -ая, -ое идиш-аяк жана чарбага керектүү.

ПОСУЕТИ'ТЬСЯ *сов.* убараланып чаң-тополоң түшө берүү, обу жок убаралана берүү.

ПОСУ'Л *м. разг.* убада.

ПОСУЛИ'ТЬ *сов. что, разг.* убада берүү.

ПОСУРЬМИ'ТЬ *сов. что* сурьма коюу, сурьма менен боёо (*мис. кашты*).

ПОСУ'ТОЧНО *нареч.* сутка боюнча, ар бир суткада, сутка сайын.

ПОСУ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое ар бир суткада, суткасына бир болуучу, бир суткалык; **посуточное дежурство** суткасына бир болуучу дежурство.

ПО'СУХУ *нареч. разг.* кургакта, кургак жер менен.

ПОСУШИ'ТЬ *сов. что* кургатуу, кептирүү, тоборсутуу, кургата түшүү.

ПОСУШИ'ТЬСЯ *сов.* курганну, тоборсуу.

ПОСЧАСТЛИ'ВИТЬСЯ *сов. безл. кому* бактылуу болуу, бактысы ачылуу, жолу болуу, кокусунан бактыга учуроо; **мне посчастливилось достать эту книгу** менин жолум болуп, бул китепти таап алдым.

ПОСЧИТА'ТЬ *сов. кого-что* саноо, эсептөө, санай берүү.

www.bizdin.kg

ПОСЧИТА'ТЬСЯ *сов. с кем-чем* эсептешүү; **ни с кем и ни с чем не посчита́ться** эч ким жана эч нерсе менен эсептешпөө.

ПОСЫЛА'ТЬ *несов. см.* **посла́ть.**

ПОСЫ'ЛКА *ж.* **1.** (*отправка*) жиберүү, жөнөтүү, салып жиберүү, салуу; **посы́лка де́нег по по́чте** почта менен акча жиберүү (салуу); **2.** посылка (*почта менен жиберилген нерсе*); **получи́ть посы́лку** посылка алуу; ◇ **быть на посы́лках** *у кого-л.* майда-чүйдө тапшырмаларды аткарып жүрө берүү, *бирөөнүн* чабарманы болуу.

ПОСЫ'ЛЬНАЯ *женск. р. к* **посы́льный.**

ПОСЫ'ЛЬНЫЙ *м.* чабарман.

ПОСЫ'ПАТЬ *сов. что* себээлөө, себүү, чачуу, бир аз сээп коюу; **посы́пать доро́жки песко́м** киши жүрүүчү кичине жолго кум чачуу.

ПОСЫПА'ТЬ *несов. см.* **посы́пать.**

ПОСЫ'ПАТЬСЯ *сов.* **1.** (*начать сыпаться*) куюла баштоо, төгүлө баштоо, себээлей баштоо; **2.** *перен.* туш-туштан жааш, мөндүрдөй жааш; **посы́пались вопро́сы** суроолор туш-туштан жаады, суроолор мөндүрдөй жаады.

ПОСЯГА'ТЕЛЬСТВО *ср.* **1.** кол салуу, кол салып зыян келтирүү; **2.** (*попытка присвоить*) тартып алууга аракет кылуу.

ПОСЯГА'ТЬ *несов. см.* **посягну́ть.**

ПОСЯГНУ'ТЬ *сов.* **1.** *на кого-что* кол салуу; **посягну́ть на** *чью-л.* **жизнь** *бирөөнүн* өмүрүнө кол салуу; **2.** *на что* (*попытаться присвоить*) тартып алууга аракет кылуу.

ПОТ *м.* тер; **ка́пли по́та вы́ступили на лбу** чекесинен чыпылдап тер чыкты; ◇ **по́том и кро́вью** чекесин тердетип, канын төгүп, алы-жаны калбай; **труди́ться в по́те лица́** кара терге түшүп эмгектенүү; **вогна́ть в пот** жан терин чыгаруу, иштетип кара терге түшүрүү, аябай тердетүү.

ПОТАЁННЫЙ, -ая, -ое *уст. см.* **потайно́й.**

ПОТАЙНО'Й, -а́я, -о́е жашырын, киши билгис, астыртан, тымызын; **потайно́й ход** жашырын кирүүчү эшик.

ПОТАКА'ТЬ *несов. кому-чему в чём, разг.* «сеники макул, сеники ырас» дей берүү (*кандайдыр бир жарабаган ишти макулдап*).

ПОТАНЦЕВА'ТЬ *сов.* бийлөө, бийлей берүү.

ПОТАСКА'ТЬ *сов. разг.* **1.** *кого-что* (*поносить*) көтөрүп жүрүү, алып жүрүү; **2.** *что* (*стащить*) ташып кетүү, алып кетүү.

ПОТАСКУ'ХА *ж. груб.* жүрдөөк аял.

ПОТАСО'ВКА *ж. разг.* **1.** (*ссора с дракой*) кызыл чеке болуп урушуу, мушташуу, сабашуу; **2.** (*побои в наказание*) сабап жазалоо, жазалап уруу.

ПОТА'ТЧИК *м. разг.* макулдай берүүчү, «сеники макул, сеники ырас» дей берүүчү (*жарабаган ишти макулдап*).

ПОТА'ТЧИЦА *женск. р. к* **пота́тчик.**

ПОТА'ЧКА *ж. разг.* «макул» дей берме, «ырас» дей берме (*жарабаган ишке*).

ПОТА'Ш *м. хим.* поташ (*самын, айнек жасоодо колдонулуучу шакар сыяктуу нерсе*).

ПОТАЩИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*понести, потянуть*) алып баруу; сүйрөп, көтөрүп баруу; **2.** *кого* (*с силой увлечь*) сүйрөп алпаруу, күчтөп алып баруу.

ПОТАЩИ'ТЬСЯ *сов. разг.* сүйрөлүп, илээлеп жүрүү (басуу).

ПО-ТВО'ЕМУ *нареч.* сенинче, сенин оюңча, сенин оюңдагыдай (*по твоему мнению*); сенин кеңешиң боюнча (*по твоему совету*); сенин каалаганыңча, сен тилегендей, сенин каалооң боюнча (*по твоему желанию*); **я сде́лал по-тво́ему** сенин оюңдагыдай кылдым; **по-тво́ему я непра́в?** сенин оюңча меники туура эмес дейсиң го?

ПОТВО'РСТВО *ср.* «куп, макул, мейли» дей берүүчүлүк (*жаман ишти кубаттап*).

ПОТВО'РСТВОВАТЬ *несов. кому-чему* «куп, макул, мейли» дей берүү (*жаман ишти кубаттап*).

ПОТВО'РЩИК *м.* «куп, макул, мейли» дей берүүчү адам (*жаман ишти кубаттап*).

ПОТВО'РЩИЦА *женск. р. к* **потво́рщик.**

ПОТЁК *м. разг.* сарыгып аккан суунун изи (*мис. тамдын боорундагы*).

ПОТЁМКИ *только мн.* **1.** караңгы; **блужда́ть в потёмках** караңгыда адашуу; **2.** *перен.* (*неизвестность*) белгисиздик, дайынсыздык; ◇ **чужа́я душа́ — потёмки** *посл.* бирөөнүн ичинде эмне барын ким билсин.

ПОТЕМНЕ'НИЕ *ср.* **1.** карарuu (*мис. күмүш*); **2.** караңгылоо, караңгы болуу, караңгы кирүү, караңгы тартуу.

ПОТЕМНЕ'ТЬ *сов.* **1.** (*стать тёмным*) карарuu; **2.** *безл.* караңгылоо, караңгы болуу, караңгы кирүү; **в ко́мнате совсе́м потемне́ло** бөлмө таптакыр караңгы болду; ◇ **у меня́ в глаза́х потемне́ло** менин көзүмдүн алды караңгылап кетти (караңгы боло түштү).

ПОТЕ'НИЕ *ср.* тердөө, тер басуу, ымшуу, тердей түшүү.

ПОТЕНЦИА'Л *м.* **1.** *физ.* потенциал (*электр же магнит талаасынын белгилүү точкадагы абалын мүнөздөөчү өлчөм*); **2.** *перен.* потенциал (*күчтөрдүн, мүмкүнчүлүктөрдүн жыйындысы*); **вое́нный потенциа́л** согуш потенциалы (*бир өлкөнүн согушту жүргүзүү үчүн күчүнүн жана каражаттарынын жыйындысы*).

ПОТЕНЦИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **потенциал**-*га т.*; потенциалдуу, потенциалдык; **потенциа́льная эне́ргия** потенциалдуу энергия, **потенциа́льные возмо́жности** *перен.* потенциалдуу мүмкүндүктөр.

ПОТЕ'НЦИЯ *ж.* потенция (*бир кыймыл-аракетке келүү үчүн жарамдуулук, жөндөмдүүлүк, мүмкүндүк жана жетишерлик күчкө ээ болуу*).

ПОТЕПЛЕ'НИЕ *ср.* жылуу боло баштоо, жылуу болуу, жылуу тартуу.

ПОТЕПЛЕ'ТЬ *сов. чаще безл.* жылуу боло баштоо, жылуу тартуу, жылый баштоо.

ПОТЕРЕ'ТЬ *сов. что* сүрүү, ышкуу, жышуу, укалоо.

ПОТЕРПЕ'ВШИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **потерпе́ть;** **2.** *в знач. сущ. м., ж.* залал көргөн, зыян тарткан, зыянга учураган.

ПОТЕРПЕ'ТЬ *сов.* **1.** (*проявить терпение*) чыдоо, сабыр кылуу, чыдап туруу; **2.** *что* (*испытать*) учуроо, тартуу, жолугуу (*бир кырсыкка*); **потерпе́ть пораже́ние** жеңилип калуу; **потерпе́ть убы́тки** зыян тартуу, зыянга учуроо; **3.** *кого-что, с отриц.* (*стерпеть*) жол коюу, тим коюу; **мы не потéрпим ло́дырей в своём коллекти́ве** биз өзүбүздүн коллективибизде жалкоолорго жол койбойбуз

ПОТЁРТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **потере́ть;** **2.** *прил.* сүрүлгөн, сүрүлүп калган, кырылып калган, көөнөргөн; **потёртый костю́м** кырылып калган костюм.

ПОТЕ'РЯ *ж.* **1.** (*лишение чего-л.*) жоготуу, ажыроо, айрылуу; **поте́ря докуме́нтов** документтерди жоготуу; **поте́ря кро́ви** кан жоготуу, кансыроо; **поте́ря вре́мени** убакыт жоготуу, убакытты бошко кетирүү; **2.** (*ущерб*) коромжу; **убра́ть урожа́й без поте́рь** түшүмдү коромжусуз жыйнап алуу; **3.** **поте́ри** *мн.* жоготуу; **нанести́ поте́ри** жоготууларга учуратуу; **понести́ поте́ри** жоготууларга учуроо; **4.** (*потерянная вещь*) жоголгон нерсе.

ПОТЕ'РЯННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **потеря́ть;** **2.** *прил.* сабыры суз, маңдайы пас; **ходи́ть с поте́рянным ви́дом** үлдүрөп жүрүү, ылдырап жүрүү.

ПОТЕРЯ'ТЬ *сов.* **1.** *что* жоготуу, жоголтуу, жоготуп коюу; **потеря́ть ключи́** ачкычтарды жоготуп коюу; **2.** *кого-что, перен.* (*утратить*) жоготуу, ажыроо, айрылуу; **потеря́ть това́рища** жолдошунан айрылуу; **потеря́ть слух** укпай калуу; дүлөй, кереӊ болуп калуу; **потеря́ть наде́жду** үмүтүн үзүү; **потеря́ть рассу́док** акылдан ажыроо; **3.** *в чём* жоготуу, кемүү; **потеря́ть в ве́се** салмагын жоготуу, арыктоо; **4.** *что* (*потерпеть ущерб*) зыян тартуу, зыянга учуроо; ◇ **потеря́ть** *кого-л.* **из виду** көз алдынан жоготуп коюу.

www.bizdin.kg

ПОТЕРЯ'ТЬСЯ *сов.* 1. жоголуу, жоготуу; **книга потерялась** китеп жоголду; 2. (*стать незаметным*) жоголуу, көрүнбөй калуу; **потеряться в толпе** калың элдин арасына кирип, көрүнбөй калуу; 3. (*лишиться уверенности*) калтааруу, эсинен адашуу, апкааруу, ишеничин жоготуу, эмне айтарын билбей калуу (*шашкандыктан, сүрдөгөндүктөн*).

ПОТЕСНИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*сжать*) кысуу; 2. (*заставить отступить*) кысып чегиндирүү, сүрүү, качууга бет алдыруу.

ПОТЕСНИ'ТЬСЯ *сов.* сыйлыгышуу, тизе кагышуу, тизе кагыш кылуу.

ПОТЕ'ТЬ *несов.* 1. (*покрываться потом*) тердөө, тер басуу, ымшуу; 2. *над чем, перен. разг.* кыйналуу, башын оорутуу; **потеть над решением задачи** маселени чечүүдө кыйналуу; 3. *разг.* (*покрываться влажным налётом*) тердөө, сууланууу; **стёкла в окнах потеют** терезенин айнектери терден турат, терезенин айнектери сууланып турат.

ПОТЕ'ХА *ж. разг.* кызык, күлкү, тамаша, көңүл ачуу; ◇ **вот потеха!** мына кызык тамаша!

ПОТЕ'ЧЬ *сов.* 1. (*начать течь*) ага баштоо, агуу; **с гор потекли ручьи** тоодон суулар акты; 2. (*дать течь*) тешилип агуу, түбү жыртылып агуу, тамчы өткөрүү; **ведро потекло** чакадан акты, чака тешилип калды.

ПОТЕША'ТЬ *несов. см.* **потешить.**

ПОТЕША'ТЬСЯ *несов. разг.* 1. (*развлекаться*) көңүл ачуу, жайдары болуу, тамаша кылуу, оюн-күлкүдө болуу; 2. *над кем-чем* (*издеваться*) маскаралоо, күлкү кылуу, шылдыңдоо.

ПОТЕ'ШИТЬ *сов. кого, разг.* күлдүрүү, көңүл ачтыруу.

ПОТЕ'ШИТЬСЯ *сов. см.* **потешаться** 1.

ПОТЕ'ШНЫЙ, -ая, -ое 1. (*смешной*) күлөрдүк; 2. *в знач. сущ.* **потешные** *мн. ист.* потешныйлар (*Пётр I кичине кезинде Батыш Европанын армиясынын үлгүсүндө уюштурган аскерлери*).

ПОТИРА'ТЬ *несов. что* сүргүлөө, ушалоо, укалоо; **потирать руки от удовольствия** ыраазы болуп ичинен кымындап, колун ушалоо.

ПОТИХО'НЬКУ *нареч. разг.* 1. (*медленно*) акырыныраак, жай; **ехать потихоньку** жай жүрүү, жай бастыруу; 2. (*бесшумно*) тыбыш чыгарбай, үн чыгарбай; 3. (*незаметно*) астыртан, билгизбей, тымызын; **уйти потихоньку** тымызын кетип калуу.

ПОТЛИ'ВОСТЬ *ж.* терчилдик.

ПОТЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое терчил.

ПОТНИ'К *м.* тердик, токум.

ПО'ТНЫЙ, -ая, -ое тер болгон, тер баскан, тердүү.

ПО-ТОВА'РИЩЕСКИ *нареч.* жолдоштук менен, жолдоштук иретинде.

ПОТОВО'Й, -а́я, -о́е **пот**-*ко т.*; **потовые железы** *анат.* тер бездери.

ПОТОГО'ННЫЙ, -ая, -ое 1. *мед.* тердеткич, тердетүүчү; **потогонное средство** тердетүүчү дары; 2. *в знач. сущ. ср. мед.* тердетүүчү дары; 3. *перен.* (*выматывающий силы*) кара терге түшүргүч, алсыраткыч.

ПОТО'К *м.* 1. агын суу, шар суу; **горный поток** тоодон агып түшкөн суу; 2. *перен.* көлдөгөн, мөлтүлдөгөн, көп аккан; **потоки слёз** көлдөп аккан көз жаш; 3. (*система производства*) поток, үзгүлтүксүз (*өндүрүш процессинин тынымсыз жүрүү системасы*).

ПОТОЛКА'ТЬСЯ *сов. разг.* ар кайсы жерге урунуп бара берүү, жүрө берүү, түртүшүү.

ПОТОЛКОВА'ТЬ *сов. с кем о чём* аңгемелешүү, сүйлөшүү, кеңеш салуу.

ПОТОЛО'К *м.* 1. потолок, шып (*үйдүн ички төбөсү*); 2. *ав.* потолок (*уча турган аппараттардын эң бийиктикке көтөрүлүү чеги*); ◇ **брать с потолка** *разг.* оозуна, оюна келгенди айта салуу.

ПОТОЛО'ЧНЫЙ, -ая, -ое **потолок** 1-*ге т.*; потолоктук.

ПОТОЛСТЕ'ТЬ *сов.* семирүү, жоонойуу.

ПОТО'М *нареч.* анан, анан кийин; **я приду потом** мен анан келемин.

ПОТО'МОК *м.* тукум (*киши, мал*).

ПОТО'МСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **потомство**-*го т.*

ПОТО'МСТВО *ср. собир.* тукум-жуурат, укум-тукум.

ПОТОМУ' 1. *нареч.* андыктан, ошондуктан, ошон үчүн; **мне некогда, и потому я не могу прийти** менин убактым жок, ошондуктан келе албаймын; 2. *союз* анткени, себеби; **не приду, потому что некогда** мен келбейм, анткени убактым жок.

ПОТОНУ'ТЬ *сов.* чөгүү, чөгөрүп жиберүү, суунун түбүнө түшүрүп жиберүү.

ПОТО'П *м. разг.* ташкын, суу кирүү, сел каптоо, сел алуу.

ПОТО'ПАТЬ *сов. разг.* буту менен такылдатып кагуу (уруу), жер тепкилөө.

ПОТОПИ'ТЬ I *сов. что* (*нагреть топкой*) жагуу, от жагып жылытуу.

ПОТОПИ'ТЬ II *сов. кого-что* (*утопить*) сууга чөгөрүү, сууга чөгөрүп жиберүү.

ПОТОПЛЕ'НИЕ *ср.* чөгөрүү, суунун түбүнө түшүрүү.

ПОТОПТА'ТЬ *сов. что* тебелөө, тепсөө, тебелеп салуу, таптап салуу (*мис. чөптү*).

ПОТОРА'ПЛИВАТЬ *несов. см.* **поторопить.**

ПОТОРА'ПЛИВАТЬСЯ *несов. разг.* шашуу, шашкалактоо, шашылуу.

ПОТОРГОВА'ТЬ *сов. чем* сатуу, анча-мынча соода кылуу.

ПОТОРГОВА'ТЬСЯ *сов. разг.* соодалашуу.

ПОТОРОПИ'ТЬ *сов. кого* шаштыруу, тездетүү, ылдамдатуу, ыкчамдатуу.

ПОТОРОПИ'ТЬСЯ *сов.* шашуу, шашкалактоо.

ПОТО'ЧНО-СКОРОСТНО'Й, -а́я, -о́е: **поточно-скоростные методы строительства** курулуштун потоктук-тездетүү методу.

ПОТО'ЧНОСТЬ *ж.* потоктук (*конвейер боюнча тынымсыз жүрүү*); **поточность производства** өндүрүштүн поток боюнча иштеши.

ПОТО'ЧНЫЙ, -ая, -ое **поток** 3-*кө т.*; потоктук; **поточный метод** (*в производстве*) потоктук метод.

ПОТРА'ВА *ж.* эгинди, чөптү тебелөө, тепсеп салуу.

ПОТРАВИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*произвести потраву*) эгинди, чөптү тебелөө, тепсеп салуу; 2. *кого-что* (*истребить ядом*) ууктуруп, уулaндырып кыруу (өлтүрүү), кырып жоготуу (*мис. чычканды*).

ПОТРА'ТИТЬ *сов. что* жумшоо, сарп кылуу, каражаттоо, каражат кылуу.

ПОТРА'ТИТЬСЯ *сов. разг.* чыгым болуу, сарп болуу, каражатталуу (*мис. акча*).

ПОТРЕБИ'ТЕЛЬ *м.* 1. *эк.* керектөөчү (*мис. мекеме же киши*); 2. (*покупатель*) сатып алуучу адам, керектөөчү адам, алуучу.

ПОТРЕБИ'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое: **потребительская кооперация** керек-жарак кооперациясы.

ПОТРЕБИ'ТЬ *сов. см.* **потреблять.**

ПОТРЕБЛЕ'НИЕ *ср.* керектөө, керектелүү, керек кылынуу; **товары широкого потребления** кеңири керек кылынуучу товарлар.

ПОТРЕБЛЯ'ТЬ *несов.* керектөө, пайдалануу.

ПОТРЕ'БНОСТЬ *ж.* керектик, керектөө; **удовлетворить потребности населения** калктын керектөөсүн канааттандыруу; **насущная потребность** зарыл керектик; **культурные потребности** маданий керектиктер; **испытывать потребность** *в чём-л. бир нерсеге* муктаж болуу, *бир нерсени* керек кылуу.

ПОТРЕ'БНЫЙ, -ая, -ое зарыл, керек.

ПОТРЕ'БОВАТЬ *сов.* 1. *что* талап кылуу; **потребовать объяснений** түшүнүк берүүнү талап кылуу; 2. *кого* (*вызвать*) чакыруу, келтирүү.

www.bizdin.kg

ПОТРЕ'БОВАТЬСЯ *сов.* керек болуу, керек кылынуу; **на э́ту рабо́ту потре́буется две неде́ли** бул ишке эки жума керек.

ПОТРЕВО'ЖИТЬ *сов. кого-что* тынчын алуу, чочутуу.

ПОТРЕВО'ЖИТЬСЯ *сов.* тынчы кетүү, чочуу.

ПОТРЁПАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич от* **потрепа́ть; 2.** *прил.* тамтыгы жок, жыртылган, эскирген, чалдыбары чыккан; **потрёпанное пальто́** эскирген пальто.

ПОТРЕПА'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*привести в беспорядок*) уйпалоо, жулмалоо, тыткылоо, желпилдетүү; **потрепа́ть кни́гу** китепти жаман кармап эскиртүү; **потрепа́ть во́лосы** чачын уйпалоо; **2.** *кого-что* (*подёргать, потормошить*) силкүү, булкуу, жулкуу, жулкулдатуу, тартуу; **3.** *кого* (*похлопать*) чапкылоо, каккылоо; **потрепа́ть по плечу́** *кого-л.* *бирөөнү* далыга чапкылоо; **4.** *что* (*износить*) жыртуу, тытуу, тоздуруу (*кийимди*).

ПОТРЕПА'ТЬСЯ *сов. разг.* (*износиться*) жыртылуу, тытылуу, эскирүү (*кийим*).

ПОТРЕ'СКАТЬСЯ *сов.* жарылып-жарылып кетүү, туурулуп кетүү, жарака кетүү (*мис. шыбалган там*).

ПОТРЕ'СКИВАНИЕ *ср.* бачырап күйүү, чартылдоо; **потре́скивание дров в пе́чи** мештеги отундун бачырап күйүшү.

ПОТРЕ'СКИВАТЬ *несов. разг.* бачырап, күйүү, чартылдап күйүү.

ПОТРО'ГАТЬ *сов. кого-что* тийүү, кол тийгизип көрүү, кармалап көрүү, тийип байкоо.

ПОТРОХА' *только мн.* ичек-карын, өпкө-боор (*мис. куштун, малдын*); ◇ **со все́ми потроха́ми** *разг.* бүт бойдон, бардыгын.

ПОТРОШИ'ТЬ *несов. что* ичин жаруу, ичек-карынын алуу.

ПОТРУДИ'ТЬСЯ *сов.* эмгек кылуу, бир топ жумуш кылуу, бир далай убара болуу; **он нема́ло потруди́лся на своём веку́** ал өз өмүрүндө бир далай эмгек кылган; ◇ **потруди́тесь прийти́ ещё раз** дагы бир жолу келип койсоңуз.

ПОТРЯСА'ТЬ *несов.* **1.** *чем* коркутуу үчүн жаңсоо, тап берүү; **потряса́ть ору́жием** кылычын көрсөтүү (*кылычын көрсөтүп, «сенибы» деп зиркилдөө*); **2.** *см.* **потрясти́** 2.

ПОТРЯСА'ЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **потряса́ть; 2.** *прил.* аябаган, өтө күчтүү, укмуштуу; **потряса́ющее впечатле́ние** өтө күчтүү таасир.

ПОТРЯСЕ'НИЕ *ср.* доо кетүү, кескин түрдө толкундатуу; **не́рвное потрясе́ние** нервиге доо кетүү.

ПОТРЯСТИ' *сов.* **1.** *что* кагуу, күбүү, силкүү; **потрясти́ одея́ло** жууркачды күбүү (силкүү); **2.** *кого-что, перен.* үрөйүн учуруу, чочутуу; **э́то собы́тие потрясло́ всех** бул окуя бардык адамдардын үрөйүн учурду.

ПОТРЯ'ХИВАТЬ *несов. чем, разг.* силкүү, кагуу, силкилөө.

ПОТУ'ГИ *только мн.* **1.** күчөнүү, толгоо, толготуу, толгоо кармоо; **2.** *перен. разг.* калп эле жан талашуу, ыгы жок күчөнө берүү, курулай эле ыйынып-ычкына берүү.

ПОТУЖИ'ТЬ *сов. разг.* күйүт тартуу, күйүп кайгыруу, капа чегүү.

ПОТУ'ПИВШИСЬ *нареч.* шылкыйып, башын төмөн түшүрүп, ылдый карай, жер карап; **сиде́ть поту́пившись** шылкыйып (ылдый карап) отуруу.

ПОТУ'ПИТЬ *сов. что:* **поту́пить взор** ылдый карап калуу (*мис. уялганда*); **поту́пить го́лову** башын шылкыйтуу.

ПОТУ'ПИТЬСЯ *сов.* башын шылкыйтуу; ылдый кароо, жер кароо.

ПОТУПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **поту́пить.**

ПОТУСКНЕ'ТЬ *сов.* **1.** (*стать мутным, матовым*) карaруу, караюу, бозоруу, күңүрт тартуу; **2.** *перен.* (*о взгляде*) тунарык тартуу (*көз*); **3.** *перен.* (*померкнуть*) басаңдоо, төмөндөө (*мис. даңк*).

ПОТУХА'НИЕ *ср.* өчүү.

ПОТУХА'ТЬ *несов. см.* **поту́хнуть.**

ПОТУ'ХНУТЬ *сов.* өчүп калуу.

ПОТУЧНЕ'ТЬ *сов. разг.* семирүү, толуу, жооноюу.

ПОТУШИ'ТЬ I *сов. что* (*погасить*) өчүрүү, өчүрүп салуу; **потуши́ть ла́мпу** лампаны өчүрүү.

ПОТУШИ'ТЬ II *сов. что, кул.* бууга быктыруу, демдөө, быктырып (демдеп) бышыруу; **потуши́ть мя́со** этти бууга демдеп бышыруу.

ПО'ТЧЕВАТЬ *несов. кого, разг.* сыйлоо, конок кылуу, ичирип-жедирип сыйлоо.

ПОТЯГА'ТЬСЯ *сов. с кем-чем, разг.* тирешүү, күч сынашуу, ат салышып көрүү, күч сынашып көрүү.

ПОТЯ'ГИВАНИЕ *ср.* керилүү, созулуу, чоюлуу (*мис. колу-бутту созуп*).

ПОТЯ'ГИВАТЬ *несов. что, разг.* **1.** (*пить понемногу*) аз-аздан жутуу, ичүү; ууртап ичүү; **2.** (*неторопливо курить*) соруп тартуу, шашпай илеп менен тартуу (*тамекини*).

ПОТЯ'ГИВАТЬСЯ *несов.* керилүү, созулуу, чоюлуу (*мис. буту-колду созуп, денени керип*).

ПОТЯНУ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* тартуу, сүйрөө, чоюу; **потяну́ть за рука́в** жеңден тартуу; **2.** *безл. кого-что* (*привлечь*) -гысы келүү, тартуу, кызыктыруу; **его́ потяну́ло домо́й** анын үйгө баргысы келди; **3.** *безл. чем* (*о струе воздуха, запаха*) жыттануу, келүү, келип туруу; **потяну́ло сы́ростью** ным жыттанып турат; **от окна́ потяну́ло хо́лодом** терезеден суук келип турат; **4.** *разг.* (*о весе*) болуу, келүү, чыгуу; **арбу́з потяну́л три кило́** дарбыз үч кило чыкты; **5.** *кого-что, разг.* (*насильно привлечь куда-л.*) зордоп бир жакка алып баруу.

ПОТЯНУ'ТЬСЯ *сов.* **1.** керилүү, созулуу, чоюлуу; **2.** чубап жүрүү, артынан кошо жөнөө, ээрчип жөнөө, кошо чубоо; **потяну́лись обо́зы оди́н за други́м** арабалар биринин артынан бири чубап жөнөштү; **3.** (*о времени*) созулуу, сундагып өтүү; **потяну́лись до́лгие зи́мние но́чи** кыштын узун түндөрү сундагып өтө берди; **4.** *к кому-чему* (*устремиться*) жутунуу, умтулуу, дам коюу.

ПОУБА'ВИТЬ *сов. разг.* **1.** *что* бир аз азайтуу, бир аз кемитүү, бир аз кичирейтүү, бир аз кыскартуу; **2.** (*сбавить*) кемитүү, кичирейтүү, жоготуу; **он поуба́вил в ве́се** ал салмагын кемитти, анын салмагы азайды.

ПОУ'ЖИНАТЬ *сов.* кечки тамакты ичүү.

ПОУМНЕ'ТЬ *сов.* акыл кирүү, эс кирүү, акылдуу болуу, акылдуу (эстүү) болуп калуу.

ПОУРО'ЧНЫЙ, -ая, -ое ар бир сабакка төлөй турган; **поуро́чная опла́та** ар бир сабакка төлөй турган акы, ар бир сабакка акы төлөө.

ПОУСЕ'РДСТВОВАТЬ *сов. разг.* ынта коюу, тырыштык кылуу, тырышуу, кунт коюу.

ПОУТРУ' *нареч. разг.* эртең менен; **вы́ехать из до́ма поутру́** үйдөн эртең менен чыгып жөнөө.

ПОУЧА'ТЬ *несов. кого* **1.** *уст.* (*учить чему-л.*) үйрөтүү, окутуу; **2.** (*наставлять*) акыл-насыят айтуу, акыл айтуу, акыл үйрөтүү.

ПОУЧЕ'НИЕ *ср.* акыл-насыят айтуу, акыл үйрөтүү.

ПОУЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое үлгү болорлук, сабак болорлук (*мис. окуя, насыят*).

ПОУЧИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* үйрөнүү, окуп алуу; **поучи́ть уро́ки** сабакты окуп алуу; **2.** *кого* үйрөтүү, окутуу, акыл айтуу.

ПОУЧИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** *чему* үйрөнүү, окуу, билип алуу; **2.** *разг.* (*позаниматься*) окуу, бир катар убакытты окуп өткөрүү.

ПОФРАНТИ'ТЬ *сов.* кооз кийим кийип короздонуу, жасануу, сылануу.

ПО-ФРАНЦУ'ЗСКИ *нареч.* французча.

ПОФЫ'РКАТЬ *сов.* **1.** бышкырып коюу, бир нече жолу бышкыруу (*мис. ат*); **2.** (*посмеяться над кем-л.*) бырс этип күлүп коюу.

www.bizdin.kg

ПОФЫ'РКИВАТЬ *несов. см.* **пофы́ркать.**

ПОХА'БНЫЙ, -ая, -ое *разг.* жаман, уят; богооз (*о слове, выражении*).

ПОХА'ЖИВАТЬ *несов. разг.* ары-бери шашпай басып жүрүү, акырын шашпай басып жүрүү, жай басып жүрүү.

ПОХАНДРИ'ТЬ *сов. разг.* жылдызы түшүү, бир азы капалануу, ичи бук болуу, көңүлсүздөнүү, бир аз көңүл чөгөт болуу.

ПОХВАЛА' *ж.* мактоо; **отозва́ться** *о ком-л.* **с похвало́й** *бирөө жөнүндө* мактап айтуу; **заслужи́ть похвалу́** мактоого татыктуу болуу.

ПОХВА'ЛИВАТЬ *несов. кого-что, разг.* дайыма мактоо, мактай берүү.

ПОХВАЛИ'ТЬ *сов. кого-что* мактоо.

ПОХВАЛИ'ТЬСЯ *сов. кем-чем* мактануу; ◇ **не могу́ похвали́ться** мактана албаймын (*мис. «билем» деп же «ден соолугум жакшы» деп ж. б.*).

ПОХВАЛЬБА' *ж. разг.* мактанчаактык.

ПОХВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*заслуживающий похвалы*) мактарлык, мактанарлык; **похва́льный приме́р** мактарлык үлгү; **2.** (*содержащий похвалу*) мактоо, мактаган; **похва́льная гра́мота** мактоо грамотасы.

ПОХВАЛЯ'ТЬСЯ *несов. кем-чем, разг.* мактануу.

ПОХВА'РЫВАТЬ *несов. разг.* ооруй берүү, сыркоолой берүү, ооруу, ноокастоо.

ПОХВА'СТАТЬ *сов. разг.* мактануу.

ПОХВА'СТАТЬСЯ *сов.* **1.** *кем-чем* мактануу; **2.** (*пообещать с хвастовством*) мактанчаактык менен убада берип коюу; ◇ **не могу́ похва́статься** мактана албайм.

ПОХВОРА'ТЬ *сов. см.* **поболе́ть** 1.

ПОХЕ'РИТЬ *сов. что, разг.* сызып таштоо, өчүрүп салуу (*жазууну*).

ПОХИТИ'ТЕЛЬ *м.* уурдоочу, алып качуучу, уурдап качуучу.

ПОХИ'ТИТЬ *сов. кого-что* уурдап алуу, уурдоо, уурдап кетүү, уурдап качуу.

ПОХИХИ'КАТЬ *сов. разг.* бырсылдап күлүү, кыт-кыт күлүү.

ПОХИЩА'ТЬ *несов. см.* **похи́тить.**

ПОХИЩЕ'НИЕ *ср.* уурдап алуу, уурдалуу, уурдоо.

ПОХЛЕБА'ТЬ *несов. что, чего* ууртоо, кашык менен ууртоо, чоң-чоң ууртап ичүү, ичип түгөтүү.

ПОХЛЁБКА *ж. разг.* сорпо.

ПОХЛО'ПАТЬ *сов.* **1.** *кого-что, чем, по чему* чапкылоо, ургулоо; **похло́пать по плечу́** далыга чапкылоо (*мактап*); **2.** (*поаплодировать*) алакан чабуу, кол чабуу.

ПОХЛОПОТА'ТЬ *сов.* **1.** *о чём и с союзом «чтобы»* (*добиваться чего-л.*) аракет кылуу, артынан жүрүү, изденүү; **2.** *о ком-чём, за кого бирөө үчүн* кам жеп аракет кылуу.

ПОХЛО'ПЫВАТЬ *несов. кого-что* чапкылоо, чаап коюу (*мис. досун далыга чаап коюу*).

ПОХМЕ'ЛЬЕ *ср.* похмелье (*ичкиликке чактыруу*); ◇ **в чужо́м пиру́ похме́лье** *погов.* айран ичкен кутулуп, челек жалаган тутулуптур.

ПОХНЫ'КАТЬ *сов. разг.* **1.** кыңкылдоо, ыйлактоо; **2.** *перен.* (*пожаловаться*) ыйлактоо, зардануу, нааразылык билдирүү, даттануу, даттанып ыйлактоо.

ПОХО'Д I *м.* **1.** *воен.* поход (*согуштук тапшырманы аткаруу үчүн аскердин же согуш кемелеринин жолго чыгышы*); **2.** *перен.* жүрүш (*уюмдашкан түрдө чыгуу, мис. прогулга каршы*); ◇ **кресто́вые похо́ды** *ист.* крестовый походдор; *см.* **кресто́вый.**

ПОХО'Д II *м. разг.* (*при взвешивании*) анча-мынча ашык өлчөп берүү; **килогра́мм с похо́дом** килограммдан анча-мынча ашыгыраак.

ПОХОДА'ТАЙСТВОВАТЬ *сов. о ком-чём, за кого-что бирөө үчүн, бирөө жөнүндө* өтүнүү, суроо, тиленүү, изденип көрүү, өтүнүп көрүү, суранып көрүү.

ПОХОДИ'ТЬ I *сов.* (*ходить некоторое время*) ары-бери басып жүрүү, бир аз жерди басып кыдыруу, басып жүрүү.

ПОХОДИ'ТЬ II *несов. на кого-что* (*быть похожим*) окшоо, окшош болуу; **сын о́чень похо́дит на отца́** уулу атасына абдан окшош.

ПОХО'ДКА *ж.* жүрүү, жүрүш, басыш, басык; **лёгкая похо́дка** лепилдеп жүрүү, жеңил жүрүш; **тяжёлая похо́дка** оор жүрүш; **я его́ зна́ю по похо́дке** мен аны басышынан билемин.

ПОХО'ДНЫЙ, -ая, -ое **поход** I-*ге т.*; походдук; **похо́дный марш** поход маршы; **похо́дная коло́нна** поход колоннасы; **похо́дная ку́хня** поход кухнясы; **в похо́дной обстано́вке** походдук абалда; **похо́дным поря́дком** поход тартиби менен, жүрүш тартиби менен, жүрүш жолу менен.

ПО'ХОДЯ *нареч. разг.* **1.** (*на ходу*) басып-жүрүп, бир жерде отурбастан; **2.** (*быстро, мимоходом*) ара-чолодо, тандабастан, ат үстүнөн эле; **нельзя́ реша́ть вопро́сы по́ходя** маселени ат үстүнөн эле чечүүгө жарабайт.

ПОХОЖДЕ'НИЕ *ср.* баштан өткөргөн окуя.

ПОХО'ЖИЙ, -ая, -ее **1.** окшош; **он о́чень похо́ж на отца́** ал атасына эң эле окшош; **2.** *кратк. ф. в знач. вводн. сл.* окшойт (*-мун, -суң ж. б.*); **вы, похо́же, нездоро́вы** сиз ооруп турат окшойсуз; ◇ **похо́же на то, что...** балким, кыязы, кебетеси, мүмкүн; **похо́же, что он не придёт** ал келбейт окшойт; **э́то ни на что не похо́же** бул эч нерсеге окшобойт (*жаман, начар*); **на что э́то похо́же!** бул эмне деген кеп!

ПО-ХОЗЯ'ЙСКИ *нареч.* сарамжалдык менен.

ПОХОЛОДА'НИЕ *ср.* суук түшүү, суук болуу; **наступи́ло похолода́ние** суук түштү.

ПОХОЛОДА'ТЬ *сов. безл. разг.* суук түшүү, суук болуу; **к ве́черу похолода́ло** кечке жуук суук боло баштады.

ПОХОЛОДЕ'ТЬ *сов.* **1.** муздап кетүү, муздай түшүү (*мис. кол*); **2.** *перен.* катып калуу, муздап калуу; **похолоде́ть от у́жаса** коркконунан катып калуу, корккондон бүткөн бою дүркүрөө.

ПОХОРОНИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого* көмүү, көргө коюу; **2.** *что, перен.* унутуп таштоо, эстен чыгарып салуу.

ПОХОРО'ННЫЙ, -ая, -ое **1.** **похороны**-*га т.*; **похоро́нная проце́ссия** көмүү процессиясы, аза процессиясы; **похоро́нный марш** аза маршы; **2.** *перен. разг.* кайгылуу, кабак түшүңкү; **у него́ похоро́нный вид** анын кабагы түшүңкү.

ПО'ХОРОНЫ *только мн.* өлүктү көргө көмүү, өлүктү көмүү үрп-адаты.

ПО-ХОРО'ШЕМУ *нареч.* жакшылык менен, урушпай-талашпай, чыр-чатак чыгарбай; **на́до поговори́ть с ним сперва́ по-хоро́шему** а дегенде аны менен урушпай-талашпай сүйлөшүп көрүү керек.

ПОХОРОШЕ'ТЬ *сов.* сулуу болуу, жакшынакай болуу.

ПОХОТЛИ'ВОСТЬ *ж.* жүргүчтүк (*эркек*); эркек жандуулук (*аял*).

ПОХОТЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое жыныстык катнашууну өтө көп каалаган аял же эркек; өтө жүргүч (*эркек*); эркек жандуу (*аял*).

ПО'ХОТЬ *ж.* дайыма айбанча жакындашкысы келе берүү, кошулгусу келе берүү (*эркек*); эркек жандуулук (*аял*).

ПОХОХОТА'ТЬ *сов.* каткыруу, каткырып күлүп калуу, каткырып күлүү.

ПОХРА'ПЫВАТЬ *несов. разг.* анда-санда коңурук тартып коюу (*о человеке*); кошкуруу (*о животных*).

ПОХРУСТЕ'ТЬ *сов.* кырсылдоо, тырсылдоо, кычыроо, кычырап коюу, кычырап калуу.

ПОХУДА'НИЕ *ср.* арыктоо.

ПОХУДЕ'ТЬ *сов.* арыктоо, арыктап калуу.

ПОЦАРА'ПАТЬ *сов. кого-что* тырмап алуу, тытып алуу, тырмап так салуу, чийип алуу; **поцара́пать себе́ ру́ку** колун тырмап алуу, тырматып алуу

ПОЦАРА'ПАТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*оцарапаться обо что-л.*) тырманып алуу, тытынып алуу, тыттырып алуу (*мис.*

www.bizdin.kg

чычырканакка); **2.** (*покрыться царапинами*) чийилип, тырмалып так түшүү; **3.** *с кем, перен.* урушуу, чатакташуу, тытышуу.

ПОЦЕЛОВА'ТЬ *сов. кого-что* өбүү, өөп коюу; **поцеловать в губы** ооздоп өбүү.

ПОЦЕЛОВА'ТЬСЯ *сов.* өбүшүү.

ПОЦЕЛУ'Й *м.* өбүү, өбүш (*мис. беттен*).

ПОЧА'СНО *нареч.* саатка карап, саатына.

ПОЧАСОВО'Й, -ая, -ое саатка карап төлөнүүчү, иштелүүчү, саатына төлөнүүчү.

ПОЧА'ТОК *м.* сото, мардек; **початок кукурузы** жүгөрүнүн (меке жүгөрүнүн) сотосу.

ПОЧА'ЩЕ *сравн. ст. от прил.* **частый** *и нареч.* **часто** жышыраак; тез-тез.

ПО'ЧВА *ж.* жер, топурак (*жер кыртышы*); **чернозёмная почва** кара топурактуу жер; **плодородная почва** түшүмдү мол берүүчү жер; **обработка почвы** жерди иштеп чыгуу; ◇ **чувствовать под собой почву** өз алдындагы таянычты сезүү; **нейтральная почва** калыс жер; **подготовить почву для переговоров** сүйлөшүүгө негиз даярдоо, жагдай даярдоо, **на почве** *чего-л.* *бир нерсе* себеп болуп; **на почве ревности** күнүчүлүк кылып, күнүчүлүгү себеп болуп.

ПО'ЧВЕННЫЙ, -ая, -ое **почва**-*га т.*

ПОЧВОВЕ'Д *м.* почвовед (*жер кыртышын, топуракты изилдөөчү киши*).

ПОЧВОВЕ'ДЕНИЕ *ср.* почвоведение (*жер кыртышын изилдөөчү илим*).

ПОЧВОВЕ'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **почвоведение**-*ге т.*

ПОЧВОЗАЩИ'ТНЫЙ, -ая, -ое жер кыртышын сактагыч.

ПОЧВООБРАБА'ТЫВАЮЩИЙ, -ая, -ее: **почвообрабатывающие машины** жер кыртышын (жерди) иштетүүчү машиналар.

ПОЧВОУГЛУБИ'ТЕЛЬ *м. с.-х.* жер кыртышын жумшарткыч.

ПОЧВОУГЛУБИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *с.-х.*: **почвоуглубительные работы** жер кыртышын жумшартуу иштери.

ПО-ЧЕЛОВЕ'ЧЕСКИ *нареч.* адамдай, адамча, адамкерчилик менен.

ПОЧЁМ *нареч. разг.* **1.** *вопр. и относ.* (*за какую цену*) канчадан, канча, канча турат; **почём мука?** ун канча турат?; **2.** *вопр.* (*в соединении с глаголом «знать»*) кайдан; **почём я знаю?** мен кайдан билем?

ПОЧЕМУ' **1.** *нареч. вопр.* эмне үчүн, эмнеликтен, эмне себептен; **почему он туда не поехал?** эмне үчүн ал тыякка кеткен жок?; **2.** *союзное слово* ошол себептүү, ошон үчүн, ошондуктан; **он забыл адрес, почему и не писал** ал адрести унутуп калыптыр, ошондуктан жазбаптыр; **почему бы то ни было** кандай гана болбосун.

ПОЧЕМУ'-ЛИБО *нареч. см.* **почему-нибудь.**

ПОЧЕМУ'-НИБУДЬ *нареч.* бир себеп менен, эмне үчүндүр.

ПОЧЕМУ'-ТО *нареч.* эмне үчүндүр, эмнеликтендир; **он почему-то не пришёл вовремя** эмне үчүндүр ал өз убактысында келбей калды.

ПО'ЧЕРК *м.* почерк, жазуу, колдон жазылган жазуу, кол; **у него разборчивый почерк** анын колу (жазуусу) даана (ачык); **неразборчивый почерк** даана (ачык) жазылбаган кол.

ПОЧЕРНЕ'ТЬ *сов.* карайып калуу, каралжын тартуу.

ПОЧЕРНИ'ТЬ *сов. что* карайтуу, бир аз карартуу.

ПОЧЕРПА'ТЬ *несов. см.* **почерпнуть.**

ПОЧЕРПНУ'ТЬ *сов.* **1.** *что, чего* (*зачерпнуть*) сузуп алуу; **2.** *что, перен.* алуу (*мис. билим, маалымат*).

ПОЧЕРСТВЕ'ТЬ *сов.* **1.** (*засохнуть*) катып калуу (*мис. нан*); **2.** *перен.* (*ожесточиться*) одонолонуу, орой тартуу, ырайымсыздануу, мейримсизденүү, таш боордонуу.

ПОЧЕРТИ'ТЬ *сов. что, разг.* сызуу, сызык сызуу менен убакыт өткөрүү.

ПОЧЕСА'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* тырмоо, кашуу; **2.** *что* (*причесать*) тароо; ◇ **почесать языком** *разг.* келжирешип алуу, жок-барды сүйлөшүү.

ПОЧЕСА'ТЬСЯ *сов.* **1.** тырмануу, кашынуу; **2.** *безл.* кычышуу.

ПО'ЧЕСТЬ *ж. чаще мн.* кадырдоо, урматтоо, ызат көрсөтүү, сый көрсөтүү, сый, урмат; **оказывать** *кому-л.* **почести** *бирөөгө* сый көрсөтүү.

ПОЧЕ'СТЬ *сов. чем, за что, уст.* эсептөө; **почту своим долгом** милдетим деп эсептейм; **почту за честь** өзүмө урмат деп эсептейм.

ПОЧЁСЫВАТЬ *несов. кого-что, разг.* тырмоо, тырмай берүү, бир аз кашуу, кашып-кашып коюу.

ПОЧЁСЫВАТЬСЯ *несов. разг.* **1.** тырмануу, тарануу, кашынуу; **2.** кычышуу.

ПОЧЁТ *м.* ардак, ардактоо, ызат, сый; **оказать почёт** *кому-л. бирөөгө* сый көрсөтүү; **быть в почёте** ардакталуу, сыйга ээ болуу; **орден «Знак Почёта»** «Ардак Белгиси» ордени.

ПОЧЁТНОСТЬ *ж.* ардактуулук, сыйлуулук, ызаттуулук, кадырдуулук.

ПОЧЁТНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*пользующийся почётом*) ардактуу, кадырдуу; **почётный гость** ардактуу конок; **2.** (*избираемый в знак почёта*) ардактуу, ардак; **почётный президиум** ардактуу президиум; **почётный академик** ардактуу академик; **3.** (*являющийся выражением почёта*) ардактуу, ардак; **почётный караул** ардактуу караул; **почётное звание** ардактуу наам; **почётная грамота** ардак грамотасы; **4.** (*являющийся честью*) ардактуу, урматтуу; **почётная обязанность** ардактуу милдет; **почётное предложение** урматтуу сунуш.

ПО'ЧЕЧНЫЙ I, -ая, -ое **почка** I-*ге т.*

ПО'ЧЕЧНЫЙ II, -ая, -ое **почка** II-*ге т.*; **почечная лоханка** *анат.* бөйрөктүн ички көңдөйү; **почечные камни** *мед.* бөйрөктөгү таш (*оору*).

ПОЧИВА'ЛЬНЯ *ж. уст.* жата турган бөлмө; *см.* **спальня.**

ПОЧИВА'ТЬ *несов. уст.* **1.** (*спать*) уктоо; **2.** *перен.* (*быть погребённым, покоиться*) көрдө жатуу.

ПОЧИ'ВШИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **почить; 2.** *в знач. сущ. м., ж. уст.* маркум, ыраматылык, каза болгон.

ПОЧИ'Н *м.* саамалык, баштапкы иш, демилге; **смелый почин** *кого-л. бирөөнүн* тайманбаган демилгеси; **по собственному почину** өз керт башынын демилгеси боюнча; **взять на себя почин** өзүнө демилге алуу; ◇ **для почина** *разг.* башталышы үчүн, саамалык үчүн.

ПОЧИНИ'ТЬ *сов. что* жамоо, оңдоо, түзөтүү.

ПОЧИ'НКА *ж.* жамоо, оңдоо, түзөтүү; **отдать обувь в починку** бут кийимди жамоого берүү.

ПОЧИ'НОЧНЫЙ, -ая, -ое жамоочу, оңдоочу, түзөтүүчү; **починочная мастерская** жамоочу (түзөтүүчү) мастерская.

ПОЧИНЯ'ТЬ *несов. см.* **починить.**

ПОЧИ'СТИТЬ *сов. кого-что* тазалоо, тазартуу, сүртүү; аарчуу (*от шелухи, кожуры и т. п.*); **почистить туфли** туфлини тазалоо (майлоо).

ПОЧИ'СТИТЬСЯ *сов. разг.* тазалануу, өзүнүн кийим-кечегин тазалоо.

ПОЧИТА'НИЕ *ср.* кадырдоо, сыйлоо, ардактоо, урматтоо.

ПОЧИТА'ТЕЛЬ *м.* кадырдоочу, сыйлоочу, ардактоочу, урматтоочу.

ПОЧИТА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **почитатель.**

ПОЧИТА'ТЬ I *сов. что* окуу, окуп бир нече убакытты өткөрүү (*мис. газета, китеп ж. б.*); окуп көрүү; **почитать в дороге** жолдо окуп баруу.

ПОЧИТА'ТЬ II *несов. кого-что* (*уважать*) кадырдоо, сыйлоо, ардактоо, урматтоо.

ПОЧИТА'ТЬ III *несов. см.* **почесть.**

www.bizdin.kg

ПОЧИ'ТЫВАТЬ *несов. кого-что, разг.* аз-аздап окуу, анда-санда окуу, окумуш болуу, окуган болуу, анда-санда окуп коюу.

ПОЧИ'ТЬ *сов. уст.* 1. (*уснуть*) уктоо, уктап калуу; 2. (*умереть*) өлүү; ◇ **почи́ть на ла́врах** «жетиштик, эми болду» деп аракет кылбай жатып калуу.

ПОЧИ'ЩЕ 1. *сравн. ст. от прил.* **чи́стый** *и нареч.* **чи́сто** тазараак; **вы́бери лист бума́ги почи́ще** тазараак бир барак кагаз тандап ал; **оде́нься почи́ще** тазараак кийин; 2. *нареч. разг.* (*лучше*) мыктыраак, жакшыраак; **он почи́ще тебя́ рису́ет** ал сүрөттү сенден жакшыраак тартат; 3. *нареч. разг.* (*крепче, более хлёстко*) ого бетер, андан бетер.

ПО'ЧКА I *ж. бот.* бүр, күчүк, бүчүр.

ПО'ЧКА II *ж. анат.* бөйрөк.

ПОЧКОВА'НИЕ *ср. бот., биол.* бүрдүн *же* клетканын бөлүнүшүнөн тукумдашуу (көбөйүү).

ПОЧКОВА'ТЬСЯ *несов. бот., биол.* бүрдүн *же* клетканын бөлүнүшүнөн тукумдашуу (көбөйүү).

ПОЧКОВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое *анат.* бөйрөк сыяктуу, бөйрөк шекилдүү.

ПОЧМО'КАТЬ *сов. разг.* эриндерин чопулдатуу, шыпшынуу, чоп эттирип коюу.

ПОЧМО'КИВАТЬ *несов. разг.* анда-санда эриндерин чопулдатуу, чоп эттирип коюу.

ПО'ЧТА *ж.* 1. почта; **посла́ть письмо́ по по́чте** почта аркылуу кат жиберүү; 2. (*корреспонденция*) почта (*почта аркылуу келген газета, журнал, кат, кабарлар*); **у́тренняя по́чта** эртең мененки почта; **дипломати́ческая по́чта** дипломатиялык почта; **получи́ть по́чту** кабар алуу (*почта аркылуу*); **разноси́ть по́чту** почтаны, каттарды таратып берүү; 3. (*почтовая контора*) почта, почта конторасы; **иду́ на по́чту** почтага баратамын.

ПОЧТАЛЬО'Н *м.* почтальон, почтоочу (*кат ташуучу, кат, газета, журнал ж. б. ташуучу киши*).

ПОЧТА'МТ *м.* почтамт (*шаардагы почтанын борбордук бөлүмү*).

ПОЧТЕ'НИЕ *ср.* кадырдоо, урматтоо, сыйлоо; **относи́ться** *к кому-л.* **с почте́нием** *бирөөнү* урматтап мамиле кылуу; **ока́зывать почте́ние** урмат көрсөтүү; **с почте́нием** (*подпись в письме*) урматтоо менен (*катка кол койгондо*); ◇ **моё почте́ние!** *разг.* (*приветствие*) саламатсызбы!, жакшысызбы! (*амандашканда*); **переда́й моё почте́ние** менден салам айт.

ПОЧТЕ'ННЫЙ, -ая, -ое кадырдуу, урматтуу, ардактуу; **почте́нный челове́к** урматтуу киши; ◇ **челове́к почте́нного во́зраста** улгайып калган киши.

ПОЧТИ' *нареч.* эле, жакын, дээрлик, =чалык, =гандай; **я почти́ зако́нчил рабо́ту** ишти бүтөйүн деп калдым; **я почти́ вы́здоровел** мен айыгайын деп калдым; **я его́ ви́жу почти́ ка́ждый день** мен аны күн сайын дээрлик көрөмүн; **почти́ килогра́мм** килограммга жакын; ◇ **почти́ что** дээрлик, =гадай эле; **он почти́ что попра́вился** ал айыгып эле калды; **почти́ полови́на** жарымы дээрлик.

ПОЧТИ'ТЕЛЬНО *нареч.* сыйлап, кадырдап, урматтап.

ПОЧТИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* сыйлоочулук, кадырдоочулук, кадыр, сый көрсөтүүчүлүк; урматтоочулук.

ПОЧТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. ызаттаган, ызаттуу, урматтаган, урматтуу, адептүү, сыйлаган; **почти́тельное отноше́ние** *к кому-л. бирөөгө* урматтап мамиле кылуу; **почти́тельный учени́к** адептүү окуучу; 2. *перен. разг.* (*значительный — о размере, величине*) бир топ, бир далай; **почти́тельное расстоя́ние** бир далай аралык.

ПОЧТИ'ТЬ *сов. кого-что чем* 1. (*выразить уважение*) сыйлоо, сый (урмат) көрсөтүү; **почти́ть па́мять уме́ршего встава́нием** өлгөндү ордунан туруп эске түшүрүү (*өлгөн кишини эске түшүрүү*); 2. (*оказать честь*) урмат көрсөтүү, урматтоо, сый көрсөтүү.

ПОЧТМЕ'ЙСТЕР *м. уст.* почтмейстер (*почта конторасын башкаруучу чиновник*).

ПОЧТО'ВО-ТЕЛЕГРА'ФНЫЙ, -ая, -ое почта-телеграфтык; **почто́во-телегра́фные расхо́ды** почта-телеграф расходдору (чыгымдары); **почто́во-телегра́фная связь** почта-телеграфтык байланыш.

ПОЧТО'ВЫЙ, -ая, -ое **почта**-*га т.*; почталык; **почто́вый я́щик** почта ящиги; **почто́вая ма́рка** почта маркасы; **почто́вая бума́га** почта кагазы; **почто́вый по́езд** почта поезди; **почто́вый го́лубь** почтоочу көгүчкөн; ◇ **е́хать как на почто́вых** *уст.* чабаганга бараткансып, шашып жүрүү.

ПОЧУ'ВСТВОВАТЬ *сов. что* сезүү, туюу; **почу́вствовать хо́лод** суукту сезүү.

ПОЧУ'ВСТВОВАТЬСЯ *сов. безл.* сезилүү, туюлуу, билинүү; **почу́вствовалось похолода́ние** суук боло баштаганы сезилди.

ПОЧУ'ДИТЬСЯ *сов. кому-чему, разг.* өңдөнүп көрүнүү, өңдөнүп угулуу, элестөө.

ПОЧУ'ЯТЬ *сов.* 1. *кого-что* жыт алуу, жыт билүү, жыт сезүү; **соба́ка почу́яла во́лка и насторожи́лась** ит карышкырдын жытын алып, кулагын түрдү; 2. *что, перен. разг.* сезүү, байкоо, билүү; **я сра́зу почу́ял в нём хоро́шего това́рища** анын жакшы жолдош экенин мен дароо эле сездим.

ПОШАГА'ТЬ *сов.* кадам басуу, басуу, басып жүрүү.

ПОША'ЛИВАТЬ *несов.* 1. *разг.* (*шалить*) тентектик кылуу, шоктук кылуу; 2. *перен. разг.* (*побаливать*) ооруу, анда-санда ооруп коюп жүрө берүү; **се́рдце у меня́ ста́ло поша́ливать** менин жүрөгүм анда-санда ооруп коючу болду; 3. *перен. разг.* (*заниматься разбоем*) анда-санда тоной коюу, каракчы коюу.

ПОШАЛИ'ТЬ *сов.* тентектик кылуу, шоктук кылуу; **пошали́л и бу́дет** болду эми, тентектик кылба.

ПОША'МКАТЬ *сов. разг.* балдыроо, булдуроо, эриндерин бүлкүлдөтүп кыймылдатуу.

ПОША'РИТЬ *сов. разг.* аңтаруу, издеп аңтаруу, тинтүү.

ПОШАТНУ'ТЬ *сов. что* 1. шалкылдатуу, былкылдатуу (*мис. мамыны*); 2. *перен.* (*поколебать*) бошотуу, начарлатуу (*мис. ишенимди, саламаттыкты*).

ПОШАТНУ'ТЬСЯ *сов.* 1. шалкылдап калуу, шылкылдап бошоп калуу (*мис. мамы*); кыйшайып калуу, кыйшайган бойдон калуу (*мис. дубал*); 2. *перен.* (*поколебаться*) бошоп калуу, начарлап калуу (*мис. ишеним, саламаттык*).

ПОША'ТЫВАТЬ *несов. безл.* теңселтүү, козгоп коюу, чайкап коюу.

ПОША'ТЫВАТЬСЯ *несов. разг.* теңселүү, солкулдоо.

ПОШВЫРЯ'ТЬ *сов. что, разг.* ыргыта берүү, ыргытып жиберүү; туш-тушка иретсиз ыргытып, чачып жиберүү.

ПОШЕВЕ'ЛИВАТЬ *несов. что* кыймылдатуу, оодарыштыруу, силкүү, ары-бери шилөө (көсөө), аралаштыруу.

ПОШЕВЕ'ЛИВАТЬСЯ *несов. разг.* анда-санда оодарылуу, кыймылдоо, силкинүү; ◇ **пошеве́ливайся!** тез кыймылда!; **пошеве́ливайтесь!** тез кыймылдагыла!

ПОШЕВЕЛИ'ТЬ *сов. что, чем* кыймылдатуу, козгоо; ары-бери шилөө (*мис. чокту*).

ПОШЕВЕЛИ'ТЬСЯ *сов.* кыймылдоо.

ПОШЕВЕЛЬНУ'ТЬ *однокр. что, чем, разг.* бир аз кыймылдатып коюу, бир аз козгоп коюу; ◇ **па́льцем не пошевельну́ть** чөптүн башын сындырып да койбоо, бир ишти иштейин деп ойлонуп да койбоо.

ПОШЕВЕЛЬНУ'ТЬСЯ *однокр. разг.* кыймылдап коюу, козголуп коюу.

ПОШЕПТА'ТЬ *сов.* шыбыроо, күбүрөө.

ПОШЕПТА'ТЬСЯ *сов.* шыбырашуу.

ПОШИ'Б *м. разг.* үлгү, калып, мүнөздүү касиеттердин (белгилеринин) жыйынтыгы.

ПОШИ'В *м.* тигүү.

ПОШИ'ВКА *ж.* тигүү; **поши́вка брюк** шым тигүү.

ПОШИ'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **пошивка**-*га т.*; **поши́вочная мастерска́я** кийим тигүүчү мастерская; **поши́вочные рабо́ты** кийим тигүү жумуштары.

www.bizdin.kg

ПОШИ'ТЬ *сов. что, разг.* **1.** (*некоторое время*) тигүү, бир аз убакка чейин тигүү; **я пошью ещё пóлчаса** мен дагы жарым саатча тигем; **2.** (*сшить*) тигип бүтүрүү, тигип даяр кылуу; **пошить óбувь** бут кийимди тигип бүтүрүү.

ПОШЛЁПАТЬ *сов. разг.* **1.** *кого-что* бир нече мертебе акырын чабуу; **2.** (*пойти шлёпая*) шалпылдатып басуу, талпылдап басуу; **пошлёпать по грязи** баткак жер менен шалпылдатып жүрүү.

ПО'ШЛИНА *ж. эк.* пошлина, бажы (*тышка алып чыгуучу жана ичке алып кирүүчү товардан алынуучу өкмөттүк салык*).

ПО'ШЛИННЫЙ, -ая, -ое **пошлина**-*га т.*; **пóшлинный сбор** бажы жыйымы.

ПО'ШЛОСТЬ *ж.* **1.** уят-сыйыты жоктук, адепсиздик; одонолук; **пóшлость фрáзы** сөздүн адепсиздиги; **2.** (*о выражении, поступке*) адепсиздик; **говорить пóшлости** адепсиз, богооз сөздөр сүйлөө.

ПО'ШЛЫЙ, -ая, -ое одоно, уятсыз, адепсиз, богооз.

ПОШЛЯ'К *м. разг. презр.* уят-сыйыты жок киши, одоно киши, богооз киши.

ПОШЛЯ'ТИНА *ж. разг. презр.* уятсыздык, жаман сөз, богооз сөз.

ПОШЛЯ'ЧКА *женск. р. к* **пошля́к.**

ПОШТУ'ЧНО *нареч.* дааналап, чекенелеп.

ПОШТУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое дааналап сатылуучу, дааналап эсептелүүчү, чекенелеп сатылуучу.

ПОШУМЕ'ТЬ *сов.* бир аз шуулдоо, бир аз чуулдоо, бир аз чуу көтөрүү.

ПОШУТИ'ТЬ *сов.* тамашалоо, калжың кылуу, тамаша кылуу, калжыңдоо, ойноп айтуу.

ПОШУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **пошути́ть.**

ПОЩА'ДА *ж.* аёо, кечирим, ырайым, жан соога берүү; **просить поща́ды** жан соогалоо; **не дава́ть поща́ды** аябоо (*мис. душманды*).

ПОЩАДИ'ТЬ *сов. кого-что* аёо, боор ооруу, ырайым кылуу.

ПОЩЕГОЛЯ'ТЬ *сов. разг.* **1.** *чем, в чём* бир аз короздонуу, бир аз кокурайып калуу; **2.** *чем, перен.* (*напр. знаниями*) компоюу, компоюп калуу, бейил күтүп калуу.

ПОЩЕКОТА'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* кытыгылоо; **2.** *что, перен.* (*приятно возбудить*) көңүлдү көтөрүү, делебесин козгоо; **похвала́ пощекота́ла его́ самолю́бие** мактоо анын көңүлүн көтөрдү, ага сары майдай жакты.

ПОЩЁЛКАТЬ *сов. разг.* **1.** *что, чего* чагуу; **пощёлкать оре́хи (оре́хов)** жаңгак чагуу; **2.** *чем* (*языком*) тил менен «шык» эттирүү; **3.** *кого-что* (*надавать щелчков*) чертүү; **4.** (*о птицах*) таңшып сайроо, шакылыктап сайроо.

ПОЩЁЛКИВАТЬ *несов. см.* **пощёлкать.**

ПОЩЁЧИНА *ж.* **1.** алакан менен жаакка чабуу, жаакка тартып жиберүү; **дать пощёчину** алакан менен жаакка тартып жиберүү; **получи́ть пощёчину** жаакка бирди жеш; **2.** *перен.* (*оскорбление*) кордоо, ыза кылуу.

ПОЩИПА'ТЬ *сов.* **1.** *что, чего* (*напр. траву*) жулуу, тиштеп жулуп үзүү; **2.** *что* (*подёргать*) тартуу; **3.** *что* (*распушить, потеребить, напр. паклю*) тытуу; **4.** *безл. разг.* (*об ощущении боли, жжения*) ачыштыруу, тызылдатуу.

ПОЩИ'ПЫВАТЬ *несов. что, разг.* **1.** анда-санда чымчуу; **2.** (*напр. траву*) анда-санда жулуу, тиштеп үзүү, жулуу, жулуп тартуу; **3.** (*подёргивать — напр. ус*) чымчылап кармоо (*мис. мурутту*); **4.** *безл. перен.* (*об ощущении боли, жжения*) бир аз ачыштыруу.

ПОЩУ'ПАТЬ *сов. кого-что* **1.** кармап көрүү, кармалап (сыйпалап) көрүү; **пощу́пать пульс** тамыр кармоо; **2.** *перен. разг.* (*обследовать*) байкап көрүү, текшерип көрүү, жибин тартып көрүү, баш терисин байкап көрүү (*мис. окуучунун билимин*).

ПОЭ'ЗИЯ *ж.* поэзия (*көркөм адабияттын бир түрү, ыр*); **поэ́зия и про́за** поэзия жана проза.

ПОЭ'МА *ж.* поэма (*ыр менен жазылган аңгемелүү, сюжеттүү чыгарма*).

ПОЭ'Т *м.* поэт, акын.

ПОЭТЕ'ССА *женск. р. к* **поэ́т**; поэтесса.

ПОЭТИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* коздолгон көркөм түрдө элестетүү, өтө эле сонун түрдө элестетүү.

ПОЭ'ТИКА *ж. лит.* поэтика (**1.** *көркөм сөз чыгармачылыгы жөнүндөгү илим*; **2.** *бир акынга, агымга, доорго мүнөздүү болгон акындык манера*).

ПОЭТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1. поэзия**-*га т.*; поэзиялык, поэтикалык; **поэти́ческое произведе́ние** поэтикалык чыгарма; **2.** (*творческий*) акындык; **поэти́ческая жи́лка** акындык шык, акындык ийкем; **3.** *перен.* (*очаровательный, изящный*) кооз, көркөм, сонун.

ПОЭТИ'ЧНОСТЬ *ж.* кооздук, көркөмдүк, сонундук.

ПОЭТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **поэти́ческий** 3.

ПОЭ'ТОМУ *нареч.* ошондуктан, ошон үчүн; **я спеши́л, поэ́тому не зашёл за тобо́й** мен шашып бараттым эле, ошондуктан сага кире албадым.

пою́ I, **поёшь** *и т. д. наст. вр. от* **петь.**

пою́ II, **пои́шь** *и т. д. наст. вр. от* **пои́ть.**

ПОЯВИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** көрүнө түшүү, көрүнө калуу, көрүнүү, чыгуу; дүйнөгө келүү; **появи́лась луна́** ай чыкты; **2.** *перен.* (*возникнуть*) пайда болуу, чыгуу; **появи́лся но́вый вопро́с** жаңы маселе пайда болду.

ПОЯВЛЕ'НИЕ *ср.* көрүнүү, пайда болуу, дүйнөгө келүү, чыгуу.

ПОЯВЛЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **появи́ться.**

ПОЯ'РКОВЫЙ, -ая, -ое козунун *же* токтунун жүнүнөн жасалган; **поя́рковая шля́па** козунун *же* токтунун жүнүнөн жасалган шляпа.

ПОЯ'РОК *м.* козунун *же* токтунун кыркылган жүнү.

ПО'ЯС *м.* **1.** кур, илгич, кемер; **широ́кий по́яс** жазы кур; **2.** *разг.* (*талия*) бел, бел курчоо; **стоя́ть по по́яс в воде́** белчесинен сууга кирип туруу; **3.** *геогр.* пояс, алкак; **жа́ркий по́яс** ысык пояс, ысык алкак; **уме́ренный по́яс** мелүүн пояс, мелүүн алкак; ◇ **спаса́тельный по́яс** куткаргыч кур, куткаруучу кур (*сууга чөгүп кетпес үчүн белге курчалуучу пробкалуу кур*); **кла́няться в по́яс** эңкейип жүгүнүү; **я его́ за по́яс заткну́** *разг.* аны бөктөрүп кетем.

ПОЯСНЕ'НИЕ *ср.* түшүндүрүү, түшүндүргөн аңгеме.

ПОЯСНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **пояснение**-*ге т.*; түшүндүрүүчү, түшүндүрмө; **поясни́тельная запи́ска** түшүндүрмө кат.

ПОЯСНИ'ТЬ *сов. что* түшүндүрүү.

ПОЯСНИ'ЦА *ж.* бел (*адамдын бели*).

ПОЯСНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **поясница**-*га т.*; **поясни́чная мы́шца** бел булчуңу.

ПОЯСНО'Й, -а́я, -о́е **1. пояс** 1, 2-*ге т.*; **поясно́й реме́нь** бел кур, бел кемер, илгич; **поясно́й портре́т** белге чейин тартылган портрет; **поясно́й покло́н** жүгүнүү, эңкейип жүгүнүү; **2. пояс** 3-*кө т.*; поястык; **по поясно́му вре́мени** поястык убакыт боюнча.

ПОЯСНЯ'ТЬ *несов. см.* **поясни́ть.**

ПОЯСО'К *м. уменьш. от* **по́яс** I белбоочо, илгиче, кичине кур, кичине кемерче.

ПРА- *приставка, «алгачкы, мурунку, түпкү» деген сөздөрдүн маанисин билдирүүчү зат жана сын атооч сөздөргө жасайт*; *мис.* **прароди́тели** ата-бабалар.

ПРАБА'БКА *ж.* чоң эненин *же* чоң атанын энеси.

ПРАБА'БУШКА *ж. см.* **праба́бка.**

ПРА'ВДА *ж.* **1.** (*истина; справедливость*) чын, чындык, ырас; **говори́ть пра́вду** чындыкты сүйлөө, чынын айтуу; **стоя́ть за пра́вду** чындыкты жактоо; **2.** (*правота*) чындык, чын, актык, тууралык, адилеттик; **пра́вда на ва́шей стороне́** чындык сиздин тарапта; **ва́ша пра́вда** сиздики туура; **3.** *в знач. сказ.* ырас, чын эле, ырас эле; **пра́вда, что мне письмо́ есть?** чын эле мага кат бар бекен?; **4.** *в знач. вводн. сл.* (*действительно*) чынында, чындыгында, ырасын айтканда;

www.bizdin.kg

он, пра́вда, хорошо́ хо́дит на лы́жах ал, чындыгында, лыжада жакшы жүрөт; 5. *в знач. уступ. союза* (*хотя*) чындыгында, менен...; **со́лнце, пра́вда, уже́ взошло́, но ещё хо́лодно** күн чыккан менен али да болсо суук болуп турат; ◇ **не пра́вда ли?** *разг.* чын эмеспи?, же төгүнбү?, же андай эмеспи?; **по пра́вде говоря́** *или* **пра́вду сказа́ть** чынын айтканда, чындыгында; **всеми пра́вдами и непра́вдами** калпты-чынды койгулатып; **пра́вда глаза́ ко́лет** *погов.* туура сөз тууганга жакпайт.

ПРАВДИ'ВОСТЬ *ж.* 1. чындык, тууралык; **правди́вость э́тих сообще́ний** бул кабарлардын чындыгы; 2. чынчылдык, адилеттик.

ПРАВДИ'ВЫЙ, -ая, -ое 1. чын, туура; **правди́вое изве́стие** чын кабар; 2. (*склонный к правде*) чынчыл, адилет; **правди́вый челове́к** адилет киши.

ПРАВДОПОДО'БИЕ *ср.* чындыктай, чын өңдүү, чынга окшоштук.

ПРАВДОПОДО'БНЫЙ, -ая, -ое чындай, чын өңдүү, чындыкка окшогон; **правдоподо́бный расска́з** чындыкка окшогон аңгеме.

ПРА'ВЕДНИК *м. уст.* 1. диндин айтканы менен жүрө турган киши; 2. *перен.* такыба, сопу киши.

ПРА'ВЕДНЫЙ, -ая, -ое *уст.* 1. (*благочестивый*) такыба, сопу; 2. (*справедливый*) адилет, чынчыл.

ПРАВЕ'ТЬ *несов. полит.* оңчулдануу (*саясатта консерватор болуу*).

ПРА'ВИЛО *ср.* 1. эреже, тартип; **арифмети́ческое пра́вило** арифметикалык эреже; **соблюда́ть пра́вила игры́** оюндун тартибин (эрежесин) сактоо; **пра́вила вну́треннего распоря́дка** ички тартип эрежелери; **пра́вила орфогра́фии** орфография эрежелери; 2. (*принцип поведения*) жүрүм-турум эрежеси; **он челове́к стро́гих пра́вил** ал жүрүм-турум эрежелерине бек киши; **по всем пра́вилам иску́сства** *разг.* искусствонун бардык эрежеси боюнча; ◇ **как о́бщее пра́вило** жалпы эреже катарында; **он взял себе́ за пра́вило** ал өзүнө адат кылып алган.

ПРАВИ'ЛО *ср.* 1. *тех.* правило (*текшилегич, теңдегич аспап, мис. кирпичти тизгенде*); 2. *мор. уст.* (*руль*) руль.

ПРА'ВИЛЬНО 1. *нареч.* туура, дурус; **пра́вильно реши́ть зада́чу** эсепти туура чыгаруу; 2. *безл. в знач. сказ.* туура, дурус.

ПРА'ВИЛЬНОСТЬ *ж.* 1. тууралык, дурустук; **пра́вильность отве́та** жооптун тууралыгы; 2. (*регулярность*) тууралык, ireттүүлүк, үзгүлтүксүздүк.

ПРА'ВИЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. туура, дурус; **пра́вильный отве́т** туура жооп; 2. (*регулярный*) туура, иреттүү, тартиптүү; **пра́вильное пита́ние больно́го** оору адамга тамакты туура берүү; 3. (*о чертах лица*) түз, келишимдүү, сымбаттуу, көркөмдүү; **пра́вильный нос** келишимдүү мурун; 4. *мат.* туура; **пра́вильный многоуго́льник** туура көп бурчтук.

ПРАВИ'ТЕЛЬ *м. уст.* өкмөт башчысы, башкаруучу, аким.

ПРАВИ'ТЕЛЬСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **правительство**-*го т.*; өкмөттүк; **прави́тельственная коми́ссия** өкмөттүк комиссия; **прави́тельственное распоряже́ние** өкмөт буйругу.

ПРАВИ'ТЕЛЬСТВО *ср.* өкмөт; **Сове́тское прави́тельство** Советтик өкмөт; **глава́ прави́тельства** өкмөт башчысы.

ПРА'ВИТЬ I *несов. кем-чем* 1. (*управлять*) башкаруу, бийлөө; 2. (*направлять движение*) башын алып жүрүү, жүргүзүү; **пра́вить маши́ной** машинаны жүргүзүү.

ПРА'ВИТЬ II *несов. что* 1. *полигр.* (*исправлять*) оңдоо, түзөтүү; **пра́вить ру́копись** кол жазманы оңдоо, кол жазманы түзөтүү; 2. (*точить*) жануу, курчутуу, бүлөө (*мис. устараны, бычакты*).

ПРА'ВКА *ж.* 1. *полигр.* (*исправление*) оңдоо, түзөтүү; 2. (*оттачивание*) жануу, курчутуу, бүлөө (*мис. устараны*).

ПРАВЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*управление*) башкаруу (*мис мамлекетти*); **фо́рма правле́ния** башкаруу формасы; 2. (*учреждение*) башкарма, правление; **председа́тель правле́ния** правлениенин председатели.

ПРА'ВНУК *м.* чөбүрө, неберенин уулу.

ПРА'ВНУЧКА *ж.* чөбүрө кыз, неберенин кызы.

ПРА'ВО I *ср. в разн. знач.* укук; **избира́тельное пра́во** шайлоо укугу; **междунаро́дное пра́во** *юр.* эл аралык укук; **гражда́нское пра́во** *юр.* граждандык укук; **пра́во на труд и пра́во на о́тдых** эмгек кылуу укугу жана дем алуу укугу; **права́ и обя́занности гра́ждан** граждандардын милдети жана укугу; **пораже́ние в права́х** укуктарынан ажыратуу; **восстанови́ть в права́х** укуктарын кайра калыбына келтирүү; **лиши́ть прав гражда́нства** граждандык укуктарынан ажыратуу; **име́ть пра́во** *на что-л.* *бир нерсеге* укуктуу болуу; **вступи́ть в свои́ права́** күчүнө кирүү, өз укугунан пайдалана баштоо (*кандайдыр кызмат орунунда*); **води́тельские права́** алып жүрүү укуктары; ◇ **с по́лным пра́вом** толук укук менен; **по пра́ву** берилген укук боюнча, өз укугу менен.

ПРА'ВО II *вводн. сл. разг.* чындыгында, чынында, ырасын айтканда, эмне дейсиң; **я, пра́во, не зна́ю, что мне де́лать** чындыгында, мен эмне кыларымды билбейм.

ПРАВО= I *татаал сөздөрдүн укукка карата болгон мамилени билдирүүчү биринчи бөлүгү*; *мис.* **правонаруши́тель** закон бузуучу, тартип бузуучу.

ПРАВО= II *татаал сөздөрдүн эрежелерге карата болгон мамилени билдирүүчү биринчи бөлүгү*; *мис.* **правописа́ние** жазуу эрежелери, орфография.

ПРАВО= III *татаал сөздөрдүн «оң» дегенди билдирүүчү биринчи бөлүгү*; *мис.* **правосторо́нний** оң жактагы.

ПРАВОБЕРЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое оң жээктеги, оң кашаттагы; **правобере́жная Украи́на** оң жээктеги Украина.

ПРАВОВЕ'Д *м. уст.* правовед (*укук, закондорду билгич*).

ПРАВОВЕ'ДЕНИЕ *ср. уст.* правоведение (*укук жөнүндөгү илим*).

ПРАВОВЕ'РНЫЙ, -ая, -ое 1. *рел.* кандайдыр бир динди бек кармоочу; 2. *в знач. сущ. м., ж.* мусулман; 3. *перен.* кандайдыр бир окуунун же теориянын жолун кыйшаюусуз жолдоочу.

ПРАВОВО'Й, -ая, -ое **право** I-*ге т.*; укуктук; **правовы́е но́рмы** укуктук нормалар; **правовы́е отноше́ния** укуктук мамилелер.

ПРАВОМЕ'РНОСТЬ *ж.* жөндүүлүк, жөнү бардык, укуктуулук.

ПРАВОМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое жөн, жөнү бар, жөндүү, укуктуу.

ПРАВОМО'ЧИЕ *ср. юр.* укуктуулук, укугу бардык.

ПРАВОМО'ЧНЫЙ, -ая, -ое *юр.* укуктуу, укугу бар.

ПРАВОНАРУШЕ'НИЕ *ср. юр.* законду бузуу, тартип бузуу.

ПРАВОНАРУШИ'ТЕЛЬ *м. юр.* закон бузуучу, тартип бузуучу.

ПРАВОПИСА'НИЕ *ср.* жазуу эрежелери, орфография.

ПРАВОПОРЯ'ДОК *м. юр.* укук тартиби, закон тартиби.

ПРАВОСЛА'ВИЕ *ср.* православие (*христиан дининин бир бутагы*).

ПРАВОСЛА'ВНЫЙ, -ая, -ое 1. **православие**-*ге т.*; **правосла́вная ве́ра** православие дини; 2. *в знач. сущ. м., ж.* православие дининдеги киши.

ПРАВОСПОСО'БНОСТЬ *ж. юр.* укукка жана милдетке жөндөмдүүлүк.

ПРАВОСПОСО'БНЫЙ, -ая, -ое *юр.* укукка жана милдетке жөндөмдүү.

ПРАВОСТОРО'ННИЙ, -яя, -ее оң жактагы, оң тарантагы.

ПРАВОСУ'ДИЕ *ср.* 1. сот адилеттиги (*мамлекеттин сот иштери, сот*); 2. *перен.* адилет сот, адилеттик, чындык.

ПРАВОСУ'ДНЫЙ, -ая, -ое *юр.* сот адилеттүүлүгү, укукка негизделген сот, адилеттүүлүк.

ПРАВОТА' *ж.* актык, тууралык, адилеттик.

www.bizdin.kg

ПРАВОФЛАНГО'ВЫЙ, -ая, -ое *воен.* оң флангадагы (*оң тараптагы*).

ПРА'ВЩИК *м. полигр.* ондогуч, оңдоочу, түзөткүч, түзөтүүчү, терилген арипти оңдоочу.

ПРА'ВЫЙ I, -ая, -ое **1.** оң; **пра́вая нога́** оң бут; **пра́вая рука́** 1) оң кол; 2) *перен.* оң көз, оң кол (*мыкты көмөкчү*); **пра́вый бе́рег реки́** өзөндүн оң жакжы жээги; **2.** *полит.* оңчул; **пра́вые социали́сты** оңчул социалисттер.

ПРА'ВЫЙ II, -ая, -ое **1.** (*справедливый*) ак, туура, оң; **на́ше де́ло пра́вое** биздин ишибиз ак; **2.** (*невиновный*) туура, ак, күнөөсүз; **3.** *кратк. ф. в знач. сказ.* туура, чын; **вы пра́вы** сиздики туура; **он был прав** аныкы туура эле.

ПРА'ВЯЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **пра́вить; 2.** *прил.* башкаруучу; **пра́вящие круги́** башкаруучу чөйрөлөр; **пра́вящие кла́ссы** башкаруучу таптар.

ПРАГМАТИ'ЗМ *м. филос.* прагматизм (*чындыктын объективдүү закондорун таануучу жана буржуазия үчүн гана күндөлүк пайдасы бар нерселерди чындык деп эсептөөчү буржуазиялык идеалисттик философиядагы багыт*).

ПРАГМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **прагматизм**-*ге т.*; прагматисттик.

ПРА'ДЕД *м.* **1.** чоң атанын *же* чоң эненин атасы; **2. пра́деды** *мн.* (*предки*) ата-бабалар.

ПРАДЕ'ДОВСКИЙ, -ая, -ое **прадед**-*ге т.*; **праде́довские обы́чаи** ата-баба салттары, ата-баба үрп-адаттары.

ПРАДЕ'ДУШКА *м. см.* **пра́дед** 1.

ПРА'ЗДНЕСТВО *ср.* **1.** (*праздник*) майрам; **2.** *разг.* (*пиршество*) той (*салтанаттуу той*).

ПРА'ЗДНИК *м.* **1.** майрам; **Пе́рвое ма́я — междунаро́дный пра́здник трудя́щихся** Биринчи Май — эмгекчилердин эл аралык майрамы; **нового́дний пра́здник** Жаңы жыл майрамы; **с пра́здником!** майрам куттуу болсун!, майрамыңыз менен!; **2.** *рел.* **айт; 3.** *перен.* (*радость, торжество по поводу чего-л.*) кубанычтуу окуя, аттуу күн; ◇ **бу́дет и на на́шей у́лице пра́здник** *погов.* биздин колго да карга чычаар, биздин көчөдө да майрам болор (*биз да жетишербиз*).

ПРА'ЗДНИЧНО *нареч.* майрамдагыдай, тойдогудай, кооз; **быть пра́здично оде́тым** майрамдагыдай, кооз кийинүү.

ПРА'ЗДНИЧНОСТЬ *ж.* майрамдуулук.

ПРА'ЗДНИЧНЫЙ, -ая, -ое **1. праздник**-*ке т.*; майрамдык; **пра́здничный день** майрам күн; **пра́здничный наря́д** майрамдык кийим, майрамдык кооздук; **2.** *перен.* (*радостный*) кубанычтуу, шат, көңүлдүү.

ПРА'ЗДНО *нареч.* сайрандап, шаттыкта, эч иш кылбай; **пра́здно провести́ день** күндү сайрандап өткөрүү, эч иш кылбай өткөрүү.

ПРА'ЗДНОВАНИЕ *ср.* майрамдоо; **пра́зднование Октября́** Октябрды майрамдоо.

ПРА'ЗДНОВАТЬ *несов. что* майрамдоо; **пра́здновать день рожде́ния** туулган күнүн майрамдоо.

ПРАЗДНОСЛО'ВИЕ *ср. уст.* бекер сөз, ооздун жели.

ПРА'ЗДНОСТЬ *ж.* **1.** (*бессодержательность*) курулайлык; **пра́здность разгово́ра** сөздүн курулайлыгы; **2.** (*безделье*) бекерчилик; **жить в пра́здности** бекерчиликте жашоо.

ПРАЗДНОШАТА'ЮЩИЙСЯ, -аяся, -ееся *и в знач. сущ. м. разг.* эч бир жумуш кылбай басып жүрүүчү; курулай, бекер сандалуучу.

ПРА'ЗДНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*бессодержательный*) курулай, анчейин; **пра́здные разгово́ры** курулай сөз; **2.** (*незанятый*) бекер, бош; **пра́здный челове́к** бекер киши.

ПРА'КТИК *м.* **1.** практик (*тажрыйбада өз ишин жакшы билген киши*); **он хоро́ший теоре́тик и пра́ктик** ал жакшы теоретик жана практик; **2.** (*практичный человек*) эпчил, тыкан, бүйрө, бышык.

ПРА'КТИКА *ж.* **1.** практика, тажрыйба; **сочета́ть тео́рию с пра́ктикой** теорияны практика менен айкалыштыруу; **проводи́ть** *что-л.* **на пра́ктике** *бир нерсени* практикада жүргүзүү; **2.** ык, практика (*бир иш тармагындагы жумуштардын ыгы менен дагдысы*); **пра́ктика перево́да с ру́сского языка́** орус тилинен которуунун практикасы; **3.** (*работа по специальности*) практика, тажрыйба; **у инжене́ра больша́я пра́ктика** инженердин тажрыйбасы чоң (көп); **ле́тняя пра́ктика студе́нтов** студенттердин жайкы практикасы; ◇ **убеди́ться на пра́ктике** *разг.* өз көзү менен көрүп ишенүү, өз башынан өткөрүп көрүү, иш жүзүндө ишенүү.

ПРАКТИКА'НТ *м.* практикант (*тажрыйбада үйрөнүүчү, практиканы өтүүчү, үйрөнүүчү*).

ПРАКТИКА'НТКА *женск. р. к* **практика́нт**; практикантка.

ПРАКТИКОВА'ТЬ *несов.* **1.** *что* колдонуу; **практикова́ть но́вый ме́тод рабо́ты** иштин жаңы методун колдонуу; **2.** *уст.* өз кесибин иштөө (*врач же юрист жөнүндө*); **э́тот врач тепе́рь не практику́ет** бул врач азыр өз кесибин иштебейт.

ПРАКТИКОВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *в чём* дагдылануу, машыгуу, үйрөнүү, тажрыйба алуу, тажрыйбада өтүү; **практикова́ться в пла́вании** сүзүүгө дагдылануу, сүзүүгө машыгуу, сүзүүгө үйрөнүү; **2.** (*применяться*) колдонулуу, пайдаланылуу, иштетилүү.

ПРА'КТИКУМ *м.* практикум (*теориялык курсту өздөштүрүү үчүн өтүлүүчү, көбүнчө вуздардагы практикалык окуу*).

ПРАКТИЦИ'ЗМ *м.* **1.** (*деловитость*) эпчилдик, тыкандык, бышыктык; **2.** (*пренебрежение к теории*) практицизм (*теорияга көп көңүл салбай, көбүнчө практикалык ишке оогандык*).

ПРАКТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1. практика** 1-*ге т.*; практикалык; **практи́ческая де́ятельность** практикалык иш; **2.** *см.* **практи́чный.**

ПРАКТИ'ЧНОСТЬ *ж.* **1.** (*деловитость*) эпчилдик, тыкандык, бышыктык, бүйрөлүк; **2.** (*экономность, применимость*) ыңгайлуулук, бышыктык, оңтойлуулук; **практи́чность но́вого ме́тода окра́ски тка́ни** кездемени боёонун жаңы методунун ыңгайлуулугу.

ПРАКТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*деловитый*) эпчил, тыкан, бүйрө, бышык; **практи́чный челове́к** эпчил киши; **2.** (*экономный, легко применимый*) ыңгайлуу, бышык, оңтойлуу; **практи́чный спо́соб сбо́ра хло́пка** пахта терүүнүн оңтойлуу жолу.

ПРАМА'ТЕРЬ *ж.* чоң эненин *же* чоң атанын энеси.

ПРА'ОТЕЦ *м. уст.* **1.** чоң атанын атасы; **2. пра́отцы** *мн.* (*предки*) ата-бабалар; ◇ **отпра́виться к пра́отцам** *разг.* өлгөндөргө кошулуу (*өлүү*); **отпра́вить к пра́отцам** *разг.* жайлап салуу (*өлтүрүү*).

ПРА'ПОРЩИК *м. воен. уст.* прапорщик (*падышалык Россияда — кенже офицердик чин*).

ПРАПРА'ВНУК *м.* небеpенин уулунун уулу *же* небеpенин кызынын уулу.

ПРАПРА'ВНУЧКА *ж.* небеpенин кызынын кызы *же* небеpенин уулунун кызы.

ПРАПРА'ДЕД *м.* чоң атанын атасынын атасы.

ПРАРОДИ'ТЕЛЬ *м. уст. см.* **пра́отец.**

ПРА'СОЛ *м. ист.* чоң жалдап (*мал, эт же балык менен дүң соода кылуучу соодагер*).

ПРАХ *м.* **1.** *уст.* (*пыль*) топурак, чаң; **2.** (*останки*) сөөк (*өлүк же анын күйдүрүлгөн денесинин күлү*); ◇ **пра́хом пойти́** бошко кетүү; **в пух и прах** таш-талканын чыгарып, быт-чыт болуп; **обрати́ть в прах** таш-талканын чыгаруу; **обрати́ться в прах** таш-талканы чыгуу, талкалануу.

ПРА'ЧЕЧНАЯ *ж.* прачечная (*кир жуулуучу үй*).

ПРА'ЧКА *ж.* прачка, кир жуугуч аял.

ПРАЩА' *ж. уст.* салмоор.

ПРА'ЩУР *м.* чоң атанын атасынын *же* чоң эненин атасынын атасы.

ПРЕ- *приставка, сапаттын эң жогорку чегин көрсөтүүчү сөздөрдүн биринчи бөлүгү; мис.:* **пребольшо́й** эң чоң; **превесело** эң эле кубанычтуу, өтө эле көңүлдүү.

www.bizdin.kg

ПРЕБО'ЛЬНО *нареч. разг.* абдан катуу оорута; **пребóльно удáрить** абдан катуу оорута чабуу, сыздата чабуу, чыкыйына жеткендей оорута уруу.

ПРЕБЫВА'НИЕ *ср.* болуу, туруу; **изменúть мéсто своегó пребывáния** өзүнүн турган жерин алмаштыруу.

ПРЕБЫВА'ТЬ *несов.* болуу, туруу; **пребывáть в гóроде** шаарда туруу; **пребывáть в уны́нии** капада болуу; **пребывáть в невéдении** кабарсыз болуу.

ПРЕВАЛИ'РОВАТЬ *несов. над кем-чем* артык болуу, басым келүү, басым болуу.

ПРЕВЕНТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое алдын ала эскертүүчү, алдын ала сактоочу (*мис. ар кандай чаралар*).

ПРЕВЗОЙТИ' *сов. кого-что* ашып түшүү, артыкча болуу; **превзойтú чúсленностью** сан жагынан ашып түшүү; **превзойтú прéжние рекóрды** мурунку рекорддордон ашып түшүү; ◇ **превзойтú самогó себя́** өзүнүн мүмкүнчүлүгүнөн ашып түшүү.

ПРЕВОЗМОГА'ТЬ *несов. см.* **превозмóчь.**

ПРЕВОЗМО'ЧЬ *сов. кого-что* жеңүү, моюн бербөө; **превозмóчь устáлость** чарчагандыкка моюн бербөө.

ПРЕВОЗНЕСТИ' *сов. кого-что* аябай мактоо; ◇ **превознестú** *кого-л.* **до небéс** *бирөөнү* асманга чыгара мактоо.

ПРЕВОЗНОСИ'ТЬ *несов. см.* **превознестú.**

ПРЕВОЗНОШЕ'НИЕ *ср.* аябай мактоо.

ПРЕВОСХОДИ'ТЕЛЬСТВО *ср.* (*титулование*) аалы жанап (*генералга карата айтылуучу сөз*); улуу даражалуу (*чет мамлекетте өкүмөттүн башчыларына же өкүмөттүн мүчөлөрүнө карата айтылуучу сөз*).

ПРЕВОСХОДИ'ТЬ *несов. см.* **превзойтú.**

ПРЕВОСХО'ДНО *нареч.* сонун, эң сонун, эң жакшы, абдан сонун; **он чýвствует себя́ превосхóдно** анын көңүлү абдан көтөрүңкү, анын ден соолугу абдан жакшы.

ПРЕВОСХО'ДНЫЙ, -ая, -ое **1.** мыкты, сонун; **превосхóдное исполнéние** сонун аткаруу (*мис. ырды, пианино, скрипка ж. б. ойноо*); **2.** *уст. см.* **превосходя́щий;** ◇ **превосхóдная стéпень** *грам.* сын атоочтук күчөтмө даражасы.

ПРЕВОСХО'ДСТВО *ср.* басымдык, артыктык, артыкчылык; **чúсленное превосхóдство** сан жагынан болгон артыкчылык.

ПРЕВОСХОДЯ'ЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **превосходúть;** **2.** *прил.:* **превосходя́щие сúлы** басымдуулук кылган күчтөр.

ПРЕВРАТИ'ТЬ *сов. кого-что* айландыруу; **превратúть лёд в вóду** музду сууга айландыруу; **превратúть киломéтры в мéтры** *мат.* километрди метрге айландыруу; ◇ **превратúть дéло в шýтку** ишти тамашага айландыруу.

ПРЕВРАТИ'ТЬСЯ *сов.* айлануу (*башка нерсеге*); кубулуу (*мис. жомокто*).

ПРЕВРА'ТНО *нареч.* терс, туура эмес; **преврáтно поня́ть** терс түшүнүү.

ПРЕВРА'ТНОСТЬ *ж.* **1.** терстик, туура эместик, жалгандык, тескери түшүнүп алуучулук; **преврáтность понимáния** түшүнүктүн терстиги; **2.** *чаще мн.* (*неожиданная перемена*) өзгөрүлгүчтүк, туруксуздук, оомалуулук, оомалуу-төкмөлүүлүк; **преврáтности судьбы́** таалайдын оомалуулугу.

ПРЕВРА'ТНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*ложный*) терс, туура эмес, жалган, тескери; **преврáтное представлéние** *о чём-л. бир нерсени* туура эмес түшүнүп алуу; **2.** *уст.* (*изменчивый*) өзгөрүлмө, туруксуз, оомалуу, оомалуу-төкмөлүү; **преврáтное счáстье** оомалуу-төкмөлүү бакыт.

ПРЕВРАЩА'ТЬ *несов. см.* **превратúть.**

ПРЕВРАЩА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **превратúться;** **2.** *страд. к* **превращáть.**

ПРЕВРАЩЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*обращение во что-л.*) айлануу, айландыруу; **превращéние воды́ в пар** бууну сууга айландыруу; **2.** (*напр. в сказках*) кубулуу (*мис. жомоктордо*).

ПРЕВЫ'СИТЬ *сов. что* **1.** (*превзойти норму*) арттыруу, ашыруу; **превы́сить годовóй план** жылдык пландан ашыруу; **2.** (*выйти за пределы чего-л.*) ашырып жиберүү, чегинен ашырып жиберүү, артыкча кетүү, ашыра чабуу; **он превы́сил свой полномóчия** ал өзүнүн полномочиелерин чегинен ашырып жиберди.

ПРЕВЫША'ТЬ *несов. см.* **превы́сить.**

ПРЕВЫ'ШЕ *нареч.:* **превы́ше всегó** баарынан артык, баарынан өөдө.

ПРЕВЫШЕ'НИЕ *ср.* **1.** ашырып жиберүү, чегинен ашырып жиберүү, артыкча кетүү, ашыра чаап кетүү; **превышéние норм вы́работки** иштеп чыгаруу нормасын ашыруу, жогорулатып жиберүү; **превышéние влáсти** бийликтин зордугуна салуу (*законсуз иш кылуу*); **2.** (*излишек против нормы*) ашык, артык; **вы́полнить план с превышéнием** планды ашыгы менен орундатуу.

ПРЕГРА'ДА *ж.* **1.** (*препятствие, помеха*) тоскоол, тосмо, бөгөт, торгоо; **вóдная преграда** суу тоскоолу; **2.** *перен.* тоскоол, кедерги.

ПРЕГРАДИ'ТЬ *несов. что* **1.** тосуу, тосмолоо, торгоо, бөгөө; **часовóй преградúл емý дорóгу** часовой анын жолун тосуп калды; **2.** *перен.* тосуу, тоскоолдук кылуу.

ПРЕГРАЖДА'ТЬ *несов. см.* **преградúть.**

ПРЕГРАЖДЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) тосуу, тосмолоо, торгоо, бөгөт жасоо; **2.** *уст. см.* **прегрáда.**

ПРЕГРЕШЕ'НИЕ *ср. уст.* күнөө, айып, жазык.

ПРЕД *предлог с твор. п. см.* **пéред; пред ним стоя́л вопрóс** анын алдында суроо турду.

ПРЕД- *приставка, татаал сөздөрдүн «бирдеменин алдында, бирдемеден мурун» деген маанини түшүндүрүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **предвещáть** алдан кабар берүү.

ПРЕДАВА'ТЬ *несов. см.* **предáть.**

ПРЕДАВА'ТЬСЯ *несов. см.* **предáться; предавáться грýсти** капалыкка, кайгыга берилүү.

ПРЕДА'НИЕ I *ср.* берүү; **предáние землé** жерге тапшыруу, көргө коюу; **предáние судý** сотко берүү.

ПРЕДА'НИЕ II *ср.* (*рассказ*) жомок, ылакап, байыркы замандан калган ылакап.

ПРЕ'ДАННО *нареч.* берилип, жан-дили менен.

ПРЕ'ДАННОСТЬ *ж.* берилгендик, жан аяшбастык, ынактык, кыйбастык; **прéданность рóдине** родинага берилгендик.

ПРЕ'ДАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **предáть;** **2.** *прил.* берилген, ынак, кыйышпас; **прéданный друг** кыйышпас дос; **(и́скренне) прéданный Вам** чын дили менен Сизге берилген (*кат астына жазылуучу сөз*).

ПРЕДА'ТЕЛЬ *м.* чыккынчы.

ПРЕДА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **предáтель.**

ПРЕДА'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое предатель-*ге т.;* **предáтельский постýпок** чыккынчылык.

ПРЕДА'ТЕЛЬСТВО *ср.* чыккынчылык.

ПРЕДА'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*изменнически выдать*) чыккынчылык кылуу; **2.** *чему:* **предáть судý** сотко берүү; **предáть забвéнию** такыр унутуу, биротоло унуткарып таштоо; **предáть землé** көргө коюу; **предáть огню́ и мечý** өрттөө жана кылычтын мизине алуу; **предáть глáсности** ашкере кылуу.

ПРЕДА'ТЬСЯ *сов.* батуу, берилүү; **предáться мечтáм** ойго батуу; санаага берилүү; ойго, санаага батуу.

ПРЕДБА'ННИК *м.* мончо алды (*мончо алдындагы чечинүүчү бөлмө*).

ПРЕДВАРИ'ТЕЛЬНО *нареч.* алдын ала; **узнáйте об э́том предварúтельно** бул жөнүндө алдын ала билиңиз.

ПРЕДВАРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое алдын ала иштелген; **предварúтельная провéрка** алдын ала текшерүү; **предварúтельная продáжа билéтов** билеттерди алдын ала сатуу; **предварúтельные мéры** алдын ала көрүлгөн чаралар.

ПРЕДВАРИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого о чём, уст.* (*уведомить*) кабардар кылуу, күн мурун кабардар кылуу; **2.** *что* (*сделать раньше чего-л.*) болтуруу, күн мурун болтуруу.

ПРЕДВАРЯ'ТЬ *несов. см.* **предварúть.**

www.bizdin.kg

ПРЕДВЕ'СТИЕ *ср.* жышаан, жышаана, белги; **предве́стие весны́** жаздын жышааны, жаздын белгиси.

ПРЕДВЕ'СТНИК *м.* билдиргич, алдан билдиргич, кабар бергич, мурда кабардандыргыч, жышаана, жышаан.

ПРЕДВЕ'СТНИЦА *женск. р. к* **предве́стник.**

ПРЕДВЕЩА'ТЬ *несов. что* 1. (*пророчить*) алдан кабар берүү, алдан билдирүү; 2. жышаанасын билдирүү; **э́то не предвеща́ет ничего́ хоро́шего** бул эч жакшылыкка алып барбайт; бул жакшылыктын жышаанасы эмес.

ПРЕДВЗЯ'ТО *нареч.* күн мурунтан жаман ойдо болуу; **предвзя́то относи́ться** *к кому-чему-л.* бир *нерсеге же бирөөгө* күн мурунтан жаман мамиле кылуу.

ПРЕДВЗЯ'ТОСТЬ *ж.* мурунтан жаңылыш алынган пикир, ой; **без вся́кой предвзя́тости** алдын ала эч кандай жаман ойдо болбостон.

ПРЕДВЗЯ'ТЫЙ, -ая, -ое: **предвзя́тое сужде́ние** күн мурунтан ойлонулган пикир (*таанышпай, текшербей, билбей эле бир пикирге келүү*).

ПРЕДВИ'ДЕНИЕ *ср.* күн мурунтан көрүү, кыраакылык кылып күн мурунтан билүү, алдын ала көрө билүү.

ПРЕДВИ'ДЕТЬ *несов. что* күн мурунтан көрүү, кыраакылык кылып күн мурунтан көрө билүү, алдын ала көрө билүү.

ПРЕДВИ'ДЕТЬСЯ *несов.* көрүнүү, күн мурунтан көрүнүү (билинүү, байкалуу); **ничего́ интере́сного там не предви́дится** анда кызыгыштуу эч нерсе көрүнбөйт.

ПРЕДВКУСИ'ТЬ *сов. см.* **предвкуша́ть.**

ПРЕДВКУША'ТЬ *несов. что* шилекейи түшүп тамшануу, деке-дука болуп тамшануу; **предвкуша́ть удово́льствие** жыргаймын деп күн мурунтан шилекейи түшүп тамшануу.

ПРЕДВКУШЕ'НИЕ *ср.* алдын ала шилекейи түшүп тамшануу, күн мурунтан деке-дука болуп тамшануу.

ПРЕДВОДИ'ТЕЛЬ *м.* жетекчи, жол башчы, башчы; **предводи́тель отря́да** отряддын жетекчиси.

ПРЕДВОДИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **предводи́тель.**

ПРЕДВОДИ'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **предводитель**-*ге т.*

ПРЕДВОДИ'ТЕЛЬСТВО *ср.* жетекчилик, башчылык; **под предводи́тельством** *кого-л.* *бирөөнүн* жетекчилиги астында.

ПРЕДВОДИ'ТЕЛЬСТВОВАТЬ *несов. кем-чем* жетекчилик кылуу, жол башчылык кылуу.

ПРЕДВОЕ'ННЫЙ, -ая, -ое согуштун алдындагы, согуштан мурунку; **предвое́нный пери́од** согуштун алдындагы убакыт (мезгил).

ПРЕДВОЗВЕСТИ'ТЬ *сов. что, уст.* мурда, алгач кабар берүү; алдан кабардандыруу.

ПРЕДВОЗВЕ'СТНИК *м. см.* **предве́стник.**

ПРЕДВОЗВЕЩА'ТЬ *несов. см.* **предвозвести́ть.**

ПРЕДВОСХИ'ТИТЬ *сов. что* башкалардан мурда билүү, сезүү; башкалардан озунуп кетүү; **предвосхи́тить** *чью-л.* **мысль** *бирөөнүн* айтайын деген оюн андан мурун айтып коюу.

ПРЕДВОСХИЩА'ТЬ *несов. см.* **предвосхи́тить.**

ПРЕДВЫ'БОРНЫЙ, -ая, -ое шайлоо алдындагы; **предвы́борное собра́ние избира́телей** шайлоочулардын шайлоо алдындагы жыйналышы.

ПРЕДГО'РЬЕ *ср.* тоо алды, тоонун этеги.

ПРЕДГРОЗОВО'Й, -а́я, -о́е чагылгандуу жаандын алдындагы; **предгрозова́я тишина́** чагылгандуу жаандын алдындагы тынчтык.

ПРЕДДВЕ'РИЕ *ср.* 1. *уст.* эшик алды, босого, кире бериш; 2. *перен.* (*канун, начало*) алды, башталар кези.

ПРЕДЕ'Л *м.* 1. (*граница*) чек, чек ара; **вы́ехать за преде́лы го́рода** шаардын чегинен ары чыгуу; **в преде́лах го́рода** шаардын чегинин ичинде; 2. *перен.* (*промежуток времени*) чен, аралык, ич; **в преде́лах ука́занного сро́ка** көрсөтүлгөн мөөнөттүн ичинде; 3. *перен.* (*крайняя степень чего-либо*) жогорку чеги; **преде́л нагру́зки маши́ны** машинанын жүк көтөрүшүнүн жогорку чеги; 4. *перен.* (*мера, граница чего-л.*) чек; **перейти́ преде́лы прили́чия** сыпайгерчиликтин чегинен чыгып кетүү; **всему́ есть преде́л** бардык нерсенин чеги бар; 5. *перен.* (*верх чего-л., идеал*) эң жогорку чек.

ПРЕДЕ'ЛЬНО *нареч.* өтө, эң; **преде́льно я́сно** өтө ачык, эң так.

ПРЕДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. чегине жеткен, жетишкен, бардык; **преде́льная ско́рость** чегине жеткен ылдамдык; 2. акыркы, барып токтогон; **преде́льный срок** акыркы срок, акыркы мөөнөт.

ПРЕДЗАКА'ТНЫЙ, -ая, -ое күн батардын алдындагы; **предзака́тный час** күн батардын алдындагы саат.

ПРЕДЗНАМЕНОВА'НИЕ *ср.* аян, күн мурун билинген жышаан (белги); **он счёл э́то за дурно́е предзнаменова́ние** ал муну жаманчылыкка жоруду.

ПРЕДЗНАМЕНОВА'ТЬ *несов. что, уст.* белги берүү, жышаан берүү.

ПРЕДИКА'Т *м.* 1. *грам.* баяндооч; 2. *филос.* предикат (*субъектти айкындоочу логикалык түшүнүк*).

ПРЕДИКАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое *грам.* баяндоочтук; **предикати́вная связь** баяндоочтук байланыш; **предикати́вное прилага́тельное** баяндоочтук сын атооч.

ПРЕДИСЛО'ВИЕ *ср.* сөз башы.

ПРЕДЛАГА'ТЬ *несов. см.* **предложи́ть.**

ПРЕДЛО'Г I *м.* (*повод*) шылтоо; **предло́г для ссо́ры** чатак чыгарыш үчүн шылтоо; **под** *каким-л.* **предло́гом** *бир нерсенин* шылтоосу менен.

ПРЕДЛО'Г II *м. грам.* предлог (*сөздүн алдына келүүчү аффикс*).

ПРЕДЛОЖЕ'НИЕ I *ср.* 1. (*действие*) сунуш кылуу; 2. сунуш; **спрос и предложе́ние** суроо жана сунуш; 3. (*о вступлении в брак*) сөз айттыруу, макулдугун алуу; **сде́лать предложе́ние** сөз айттыруу (*аялга, кызга: «тиесиңби» деп*).

ПРЕДЛОЖЕ'НИЕ II *ср. грам.* сүйлөм; **гла́вное предложе́ние** баш сүйлөм; **просто́е предложе́ние** жөнөкөй сүйлөм; **сло́жное предложе́ние** татаал сүйлөм.

ПРЕДЛОЖИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что и с неопр.* көрсөтүү, сунуш кылуу; **предложи́ть кандидату́ру** кандидатураны сунуш кылуу (көрсөтүү); **предложи́ть** *кого-л.* **в председа́тели** *бирөөнү* председателдикке көрсөтүү; **предложи́ть но́вый прое́кт** жаңы проектини сунуш кылуу; 2. (*заявить о готовности предоставить что-л.*) сунуш кылуу; **мо́жно вам предложи́ть стака́н ча́ю?** сизге бир стакан чай берсем кантет?; 3. *что* (*дать для выполнения, задать*) берүү, тапшыруу, сунуш кылуу; **предложи́ть вопро́с** суроо берүү; **предложи́ть зада́чу** маселе тапшыруу; 4. *с неопр.* (*предписать*) буйрук берүү, буйруу; **предложи́ть яви́ться в суд** сотко келүүгө буйрук кылуу; ◇ **предложи́ть ру́ку и се́рдце** *уст.* менин аялым бол деп сунуш кылуу, үйлөнүүгө сунуш кылуу.

ПРЕДЛО'ЖНЫЙ, -ая, -ое: **предло́жный паде́ж** *грам.* предложный жөндөмө.

ПРЕДМА'ЙСКИЙ, -ая, -ое май алдындагы; **предма́йское социалисти́ческое соревнова́ние** май алдындагы социалисттик мелдеш.

ПРЕДМЕ'СТЬЕ *ср.* шаар жанындагы, шаарга жакын жер, шаар алдындагы; **предме́стье Москвы́** Москванын жанындагы жер (*посёлок ж. б.*).

ПРЕДМЕ'Т *м.* 1. зат, буюм, нерсе; **предме́ты дома́шнего обихо́да** үй-тиричилик буюмдары; **предме́ты широ́кого потребле́ния** кеңири керектелүүчү буюмдар; 2. (*тема*) нерсе, предмет; **избра́ть себе́ предме́том для заня́тий** иришүү үчүн өзүнө бир предметти (бир нерсени) тандап алуу; 3. (*цикл знаний*) предмет, билим, сабак; **сдать экза́мены по всем предме́там** бардык предметтер (сабактар) боюнча экзамен өткөрүү; ◇ **на предме́т** *разг. шутл.* үчүн, тууралу, жөнүндө; **предме́т любви́** *разг.* сүйгөнү (*аял, эркек*).

ПРЕДМЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **предмет**-*ке т.*; **предме́тный указа́тель** заттар, буюмдар көрсөткүчү.

www.bizdin.kg

ПРЕДМО'СТНЫЙ, -ая, -ое көпүрө алдындагы; **предмо́стное укрепле́ние** *воен.* көпүрө алдындагы чыңдоо.

ПРЕДНАЗНАЧА'ТЬ *несов. см.* **предназна́чить.**

ПРЕДНАЗНАЧЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) арноо, атоо, багыштоо; 2. *уст.* тагдыр, таалай маңдайга жазылган, бешенеге жазылган.

ПРЕДНАЗНА'ЧЕННЫЙ -ая, -ое 1. *прич. от* **предназна́чить;** 2. *прил.* тагдыры ошол болгон.

ПРЕДНАЗНА'ЧИТЬ *сов. кого-что* арноо, атоо, багыштоо.

ПРЕДНАМЕ'РЕННОСТЬ *ж.* алдан ниет кылынгандык, мурун ниеттенгендик, алдын ала ниеттенүүчүлүк; **сде́лать** *что-л.* **без преднаме́ренности** күн мурун ниеттенбестен эле *бир нерсе* кылуу.

ПРЕДНАМЕ'РЕННЫЙ, -ая, -ое алдан ниет кылынган, алдын ала ниеттенген; **преднаме́ренное де́йствие** алдан ниет кылынган аракет.

ПРЕДНАЧЕРТА'НИЕ *ср. уст.* күн мурун белгиленген жол, иштин ыңгайы.

ПРЕДНАЧЕРТА'ТЬ *сов. что кому-чему, уст.* алдын ала белгилөө, иштин келечегине жол сызуу; **предначерта́ть поря́док де́йствий** аракеттин тартибин алдын ала белгилөө.

ПРЕДО *предлог см.* **пе́ред; предо мно́й** менин алдымда.

ПРЕДОБЕ'ДЕННЫЙ, -ая, -ое түшкө чейинки, түшкү тамактан (обедден) мурдагы, түшкү тамактын (обеддин) алдындагы.

ПРЕ'ДОК *м.* 1. түпкү ата, түпкү эне, 2. **пре́дки** *мн.* ата-бабалар.

ПРЕДОКТЯ'БРЬСКИЙ, -ая, -ое Октябрь алдындагы; **включи́ться в предоктя́брьское соревнова́ние** Октябрь алдындагы мелдешке кошулуу.

ПРЕДОПРЕДЕЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) күн мурун белгилөө, күн мурун болжоо; 2. *уст.* (*судьба*) таалай, тагдыр, жазмыш.

ПРЕДОПРЕДЕЛИ'ТЬ *сов. что* күн мурун белгилөө, күн мурун болжоо.

ПРЕДОПРЕДЕЛИ'ТЬСЯ *сов.* күн мурун белгиленүү, күн мурун болжолуу.

ПРЕДОПРЕДЕЛЯ'ТЬ *несов. см.* **предопредели́ть.**

ПРЕДОПРЕДЕЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **предопредели́ться;** 2. *страд. к* **предопределя́ть.**

ПРЕДОСТА'ВИТЬ *сов. кого-что, кому-чему* берүү; **предоста́вить сло́во докла́дчику** докладчикке сөз берүү; ◇ **предоста́вить самому́ себе́** 1) (*дать свободу действий*) өз эркине коюу; 2) (*оставить без присмотра*) кароосуз калтыруу.

ПРЕДОСТАВЛЕ'НИЕ *ср.* берүү.

ПРЕДОСТАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **предоста́вить.**

ПРЕДОСТЕРЕГА'ТЬ *несов. см.* **предостере́чь.**

ПРЕДОСТЕРЕЖЕ'НИЕ *ср.* абайлатуу, туюнтуу, абай кылуу, сак болдуруу; эскертүү.

ПРЕДОСТЕРЕ'ЧЬ *сов. кого* абайлатуу, сак болдуруу, күн мурун эскертүү, туюнтуу.

ПРЕДОСТОРО'ЖНОСТЬ *ж.* сактык, күн мурун сактануучулук, алдын алуучулук; **ме́ры предосторо́жности** сактык чаралары; **никаки́е предосторо́жности здесь не помо́гут** буга эч кандай алдын алган сактык жардам бербейт.

ПРЕДОСУДИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* уяткаруучулук, уяткарыла тургандык.

ПРЕДОСУДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое уяткарылуучу, уяткарыла турган; **предосуди́тельный посту́пок** уятка калтыра турган кылык-жорук, жаман кылык.

ПРЕДОТВРАТИ'ТЬ *сов. что* алдын алып сактап калуу, алдын ала сактануу.

ПРЕДОТВРАЩА'ТЬ *несов. см.* **предотврати́ть.**

ПРЕДОТВРАЩЕ'НИЕ *ср.* алдын алып сактап калуу, жолуктурбай калуу (*болуучу бир балаага*), алдын ала чара көрүү.

ПРЕДОХРАНЕ'НИЕ *ср.* сактоо, коргоо, алдын ала коргоо, коргоп калуу.

ПРЕДОХРАНИ'ТЕЛЬ *м. тех.* 1. бекиткич; **ружьё с предохрани́телем** бекиткичи бар мылтык; 2. сактагыч (*электр тогу чектен тыш күчөп кеткенде өзүнөн өзү токту токтотуп коюучу аспап*).

ПРЕДОХРАНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сактоочу, сактагыч, коргогуч; **предохрани́тельный кла́пан** сактагыч клапан; **предохрани́тельные ме́ры** сактоочу чаралар.

ПРЕДОХРАНИ'ТЬ *сов. кого-что* сактоо, коргоо, этияттоо.

ПРЕДОХРАНЯ'ТЬ *несов. см.* **предохрани́ть.**

ПРЕДПИСА'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) буйруу; 2. (*приказ, распоряжение*) буйрук, айтуу, тапшырма; **получи́ть предписа́ние вы́ехать** жөнөө жөнүндө буйрук алуу; 3. (*назначение*) айтуу, тапшыруу, буюруу; **вы́полнить предписа́ние врача́** врачтын айтканын орундатуу.

ПРЕДПИСА'ТЬ *сов. что* 1. (*отдать приказ*) буйрук берүү, буюруу; 2. (*назначить*) айтуу, тапшыруу, буюруу; **врач предписа́л ему́ посте́льный режи́м** врач ага төшөктө жатууга буюрду.

ПРЕДПИ'СЫВАТЬ *несов. см.* **предписа́ть.**

ПРЕДПЛЕЧЕВО'Й, -а́я, -о́е **предплечье**-ге *т.*

ПРЕДПЛЕ'ЧЬЕ *ср. анат.* билек.

ПРЕДПЛУ'ЖНИК *м. с.-х.* соконун тилгичи.

ПРЕДПЛЮСНА' *ж. анат.* таман сөөгү, бут кетмени.

ПРЕДПОЛАГА'ЕМЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **предполага́ть;** 2. *прил.* болжолдогон, ой жоруган, божомолдонгон; **предполага́емый отве́т** болжолдонгон жооп.

ПРЕДПОЛАГА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **предположи́ть;** 2. (*иметь намерение*) божомолдоо, болжоо, ой жоруу; **я предполага́ю око́нчить рабо́ту ско́ро** мен ишти жакында бүтүрөмүн деп болжоймун; 3. *перен.* (*иметь условием*) талап кылуу; **успе́х э́того де́ла предполага́ет по́мощь всех това́рищей** бул иштин ийгилиги бардык жолдоштордун жардамдашуусун талап кылат.

ПРЕДПОЛАГА'ТЬСЯ *несов.* 1. *страд. к* **предполага́ть;** 2. *безл.* божомолдонуу, болжолуу; **рабо́ту предполага́ется зако́нчить в тече́ние ме́сяца** жумушту бир айдын ичинде бүтүрүү божомолдонот.

ПРЕДПОЛОЖЕ'НИЕ *ср.* 1. (*догадка*) ой жоруу, жоромолдоо, болжолдоо; **вы́сказать предположе́ние** болжолдоп айтуу; 2. (*предварительное намерение*) ниет; **у него́ бы́ло предположе́ние уе́хать** ал кетүүгө ниеттенип жүрдү эле.

ПРЕДПОЛОЖИ'ТЕЛЬНО *нареч.* болжол менен, болжолдоп; **назна́чить предположи́тельно вре́мя совеща́ния** кеңешменин убактысын болжол менен белгилөө.

ПРЕДПОЛОЖИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* болжолдогондук.

ПРЕДПОЛОЖИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое болжолдуу, болжолдогон, этимал; **предположи́тельный результа́т** болжолдуу натыйжа.

ПРЕДПОЛОЖИ'ТЬ *сов. что* божомолдоо, болжолдоо, ой жоруу.

ПРЕДПОСЕВНО'Й, -а́я, -о́е *с.-х.* айдоо (себүү) алдындагы; **предпосевна́я обрабо́тка по́чвы** жерди айдоо алдында иштетүү.

ПРЕДПОСЛА'ТЬ *сов. что чему* сөз башы *же* түшүндүрмө иретинде жазуу *же* айтуу; **ле́кции была́ предпо́слана истори́ческая спра́вка** лекциянын алдында тарыхый справка берилди.

ПРЕДПОСЛЕ'ДНИЙ, -яя, -ее акыркынын алдындагы, кийинкиден мурунку; **в предпосле́днем но́мере газе́ты** газетанын акыркы санынан мурункусунда.

ПРЕДПОСЫЛА'ТЬ *несов. см.* **предпосла́ть.**

ПРЕДПОСЫ'ЛКА *ж.* предпосылка, өбөлгө, шарт, оңтой (*бир ишти бүтүрүү үчүн оңтойлуу шарт*); **созда́ть предпосы́лки** *для чего-л. бир нерсе үчүн* оңтой шарт түзүү.

ПРЕДПОЧЕ'СТЬ *сов. кого-что кому-чему и с неопр.* жогору баалоо, артык көрүү, жакшы деп табуу; **предпо-**

www.bizdin.kg

че́сть прийти́ самому́ өзүнүн барышын (келишин) жакшы деп табуу.

ПРЕДПОЧИТА'ТЬ *несов. см.* **предпоче́сть.**

ПРЕДПОЧТЕ'НИЕ *ср.* жогору баалоо, артык көрүү, башкалардан жакшы деп эсептөө; **отда́ть (оказа́ть) предпочте́ние** *кому-л. бирөөнү* (*башкага караганда*) жогору баалоо.

ПРЕДПОЧТИ'ТЕЛЬНО *нареч.* артык көрүп.

ПРЕДПОЧТИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* артыкчылык, мыктылык.

ПРЕДПОЧТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое артык көргөн, мыкты көргөн, каалаган, артыкчылыгы бар; **предпочти́тельный исхо́д де́ла** иштин тыянагы жаккан жагы.

ПРЕДПРА'ЗДНИЧНЫЙ, -ая, -ое майрам алдындагы, майрам болоордогу.

ПРЕДПРИИ'МЧИВОСТЬ *ж.* демилгечилдик, демилгелүүлүк, баштаактык, биле коюучулук, тапкычтык.

ПРЕДПРИИ'МЧИВЫЙ, -ая, -ое демилгелүү, биле койгуч, баштаак; **предприи́мчивый челове́к** демилгелүү адам.

ПРЕДПРИНИМА'ТЕЛЬ *ж.* предприниматель (*ишкана ээси, капиталист*).

ПРЕДПРИНИМА'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **предприниматель**-*ге т.*; предпринимателдик.

ПРЕДПРИНИМА'ТЬ *несов. см.* **предприня́ть.**

ПРЕДПРИНЯ'ТЬ *сов. что* аракет кылуу, аракет кылып көрүү, кам көрүү, чара көрүү, киришүү; **предприня́ть необходи́мые ме́ры** зарыл чараларды көрүү.

ПРЕДПРИЯ'ТИЕ *ср.* **1.** (*предпринятое дело*) аракет, башталган иш; **сме́лое предприя́тие** кайраттуулук менен башталган иш; **2.** *эк.* ишкана; **рабо́тать на предприя́тии** ишканада иштөө.

ПРЕДРАСПОЛАГА'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **предрасположи́ть; 2.** *к кому-чему* көңүл келтирүү, мейил тарттыруу.

ПРЕДРАСПОЛОЖЕ'НИЕ *ср.* **1.** шык, шыктуулук, кунттуулук; **2.** жакындык (*мис. ооруга, ыгы жок семирүүгө*).

ПРЕДРАСПОЛО'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **предрасположи́ть; 2.** *прил.* жакын; **он предрасполо́жен к просту́де** ал суукка учуроого жакын (*ага бат эле суук тийип оорун калат*).

ПРЕДРАСПОЛОЖИ'ТЬ *сов. кого-что* көңүлдөнтүү, көңүлүн келтирүү, мейил тарттыруу.

ПРЕДРАССВЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое таң алдындагы, таң жээк салган кездеги, таң атар алдындагы, таңга жуукташы; **предрассве́тный тума́н** таң атар алдындагы туман.

ПРЕДРАССУ'ДОК *м.* жок нерсеге ишенүү; ырым-жырым, адатка айланган жалган көз караш; **боро́ться с религио́зными предрассу́дками** диний ырым-жырымдарга каршы күрөшүү; ◇ **челове́к без предрассу́дков** *ирон.* уят-сыйытты билбеген, адепсиз адам.

ПРЕДРЕКА'ТЬ *несов. что, уст.* алдын ала айтуу, күн мурун айтуу, болочок ишти айтуу.

ПРЕДРЕ'ЧЬ *сов. см.* **предрека́ть.**

ПРЕДРЕША'ТЬ *несов. см.* **предреши́ть.**

ПРЕДРЕШИ'ТЬ *сов. что* алдын ала чечүү, мурун эле чечип коюу; **предреши́ть вопро́с** маселени мурун эле чечип коюу.

ПРЕДСЕДА'ТЕЛЬ *м.* председатель, төр ага.

ПРЕДСЕДА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **председа́тель.**

ПРЕДСЕДА'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **председатель**-*ге т.*; председателдик; **председа́тельское ме́сто** председателдик орун, председателдин орду.

ПРЕДСЕДА'ТЕЛЬСТВО *ср.* председателдик; **под председа́тельством** *кого-л. бирөөнүн* председателдиги астында.

ПРЕДСЕДА'ТЕЛЬСТВОВАТЬ *несов.* председателдик кылуу.

ПРЕДСЕДА'ТЕЛЬСТВУЮЩИЙ *м.* председателдик кылуучу.

ПРЕДСЕ'РДИЕ *ср. анат.* жүрөк алды (*жүрөктүн алдыңкы бөлүгү*).

ПРЕДСКАЗА'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) алдын ала айтуу, күн мурун айтуу, болочок ишти мурун айтуу; **2.** (*то, что предсказано*) күн мурун айтылган, алдын ала айтылып коюлган.

ПРЕДСКАЗА'ТЕЛЬ *м.* алдын ала айтуучу, күн мурун билип айтуучу, болочоктон күн мурун кабар берүүчү.

ПРЕДСКАЗА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **предсказа́тель.**

ПРЕДСКАЗА'ТЬ *сов. что* алдын ала айтуу, күн мурун айтуу, болочок ишти мурун айтуу.

ПРЕДСКА'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **предсказа́ть.**

ПРЕДСМЕ'РТНЫЙ, -ая, -ое өлүм алдындагы, өлөр алдындагы; **предсме́ртный бред** өлүм алдындагы жөөлүш.

ПРЕДСТАВА'ТЬ *несов. см.* **предста́ть.**

ПРЕДСТАВИ'ТЕЛЬ *м.* өкүл; **представи́тель от профсою́зной организа́ции** профсоюз уюмунун өкүлү.

ПРЕДСТАВИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **представи́тель.**

ПРЕДСТАВИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* келбеттүүлүк, келишкендик, сымбаттуулук.

ПРЕДСТАВИ'ТЕЛЬНЫЙ I, -ая, -ое **представитель**-*ге*, **представительство**-*го т.*

ПРЕДСТАВИ'ТЕЛЬНЫЙ II, -ая, -ое (*почтенный, солидный*) келбеттүү, келишимдүү, сымбаттуу.

ПРЕДСТАВИ'ТЕЛЬСТВО *ср.* **1.** өкүлдүк; **торго́вое представи́тельство** соода өкүлдүгү; **2.** (*порядок выборов представителей*) өкүлдүк; **но́рмы представи́тельства** өкүлдүк нормалары (*шайлоодо*).

ПРЕДСТА'ВИТЬ *сов.* **1.** *что* (*предъявить, сообщить*) берүү, көрсөтүү; **предста́вить докуме́нты** документтерди көрсөтүү (берүү); **2.** *кого кому* (*познакомить с кем-л.*) көрсөтүп тааныштыруу; **предста́вь меня́ своему́ това́рищу** мени жолдошуңа тааныштыр; **3.** *кого к чему* көрсөтүү, сунуш кылуу, берүү; **предста́вить к награ́де** сыйлыкка көрсөтүү; **4.** *что, чего* (*воспроизвести, вообразить*) элестетүү, көз алдына келтирүү; **я не могу́ себе́ э́того предста́вить** мен бул мындай болот деп ойлой албайм; **5.** *кого-что* (*изобразить, показать*) көрсөтүү; **предста́вить** *кого-л.* **в смешно́м ви́де** *бирөөнү* күлкү кылып көрсөтүү; **6.** *что* (*причинить*) кылуу, келтирүү; **э́то не предста́вит никаки́х затрудне́ний** бул эч кандай кыйынчылык келтирбейт, мунун эч кандай кыйынчылыгы жок; ◇ **предста́вь** *или* **предста́вь себе́** *или* **мо́жешь себе́ предста́вить** көрдүңбү; сага айтсам.

ПРЕДСТА'ВИТЬСЯ *сов.* **1.** (*отрекомендоваться*) өзүнүн ким экендигин айтып таанышуу; **2.** *кем, разг.* (*притвориться*) амалдануу, анткорлонуу, ≈ымыш болуу; **предста́виться глухи́м** дүлөй болумуш болуп калуу; **3.** (*явиться воображению*) элестелүү, болуп көрүнүү, элестеп көрүнүү, көз алдына келүү, көзүнө элестөө; **мне предста́вились карти́ны де́тства** мага бала кездегилерим элестеп көрүндү; **4.** (*явиться, предстать*) көрүнүү, болуу, келүү, көз алдыга келүү; **5.** (*появиться*) болуу, пайда болуу; **как то́лько предста́вится возмо́жность** мүмкүндүк болуп калса эле, мүмкүндүк болору менен эле.

ПРЕДСТАВЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*предъявление*) көрсөтүү, берүү; **представле́ние докуме́нтов** документтерди көрсөтүү (берүү); **2.** көрсөтүү, сунуш кылуу, алып келип берүү; **представле́ние к награ́де** сыйлыкка сунуш кылуу; **3.** *театр.* (*спектакль*) оюн; **но́вое представле́ние** жаңы оюн; **4.** (*понятие*) түшүнүк, элес, тааныштык; **не име́ть ни мале́йшего представле́ния** кенедей да тааныштыгы жок болуу, эч кандай түшүнүгү болбоо.

ПРЕДСТАВЛЯ'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **предста́вить; 2.** *что* (*быть, являться чем-л.*) көрүнүү, болуу, эсептелүү, көз алдыга келтирүү; **э́то представля́ет для меня́ большо́й интере́с** бул мен үчүн абдан кызык нерсе болуп эсептелет, бул мен үчүн өтө кызыктуу; **3.** *кого-что* (*быть чьим-л. представителем*) өкүл болуу; **4.** (*быть выразителем чего-л.*)

www.bizdin.kg

көрсөтүү; **представля́ть интере́сы масс** массанын таламдарын көрсөтүү *же* өкүлү болуу.

ПРЕДСТАВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **предста́виться**; 2. *страд. к* **представля́ть**.

ПРЕДСТА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **предста́тельная железа́** *анат.* эркектин урук чыктагыч бези (*сийдик чыгаруучу уттун түп жагындагы урукту суулап пурууччу без*).

ПРЕДСТА'ТЬ *сов. перед кем-чем* туруу, көз алдына келүү, элестөө.

ПРЕДСТОЯ'ТЬ *несов. кому* алдыда туруу, туура келүү, болуу; **мне предстои́т пое́хать** мага барууга туура келип турат.

ПРЕДСТОЯ'ЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **предстоя́ть**; 2. *прил.* келүүчү, болуучу, болочок, алдыда турган, келерки; **в предстоя́щем году́** келерки жылда.

ПРЕДТЕ'ЧА *м. и ж. уст.* (*предшественник*) предтеча (*кийинки ишке же окуяга үлгү болуп, негизин даярдоочу иш, окуя же киши; мис. Париж Коммунасы — Улуу Октябрдин предтечасы*).

ПРЕДУБЕДИ'ТЬ *сов. кого против кого-чего* туура эмес ой туудуруу, тескери ойго ишендирүү.

ПРЕДУБЕЖДА'ТЬ *несов. см.* **предубеди́ть**.

ПРЕДУБЕЖДЕ'НИЕ *ср.* жаман ойдо болуу, шек саноо, тескери ойго ишендирүү; **относи́ться с предубежде́нием** *к кому-чему-л.* *бирөөгө же бир нерсеге карши* жаман ойдо болуу, *бирөөнү же бир нерсени* билбей туруп эле жаман көрүү.

ПРЕДУВЕ'ДОМИТЬ *сов. кого-что, офиц. уст.* күн мурунтан билгизүү, алдын ала эскертүү, алдын ала кабар берүү.

ПРЕДУВЕДОМЛЕ'НИЕ *ср. офиц. уст.* күн мурун билгизүү, алдын ала айтып эскертүү, алдын ала кабар берүү; **получи́ть предуведомле́ние** алдын ала кабар алуу.

ПРЕДУВЕДОМЛЯ'ТЬ *несов. см.* **предуве́домить**.

ПРЕДУГАДА'ТЬ *сов. что* алдын ала билүү, күн мурун болжоп билүү.

ПРЕДУГА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **предугада́ть**.

ПРЕДУДА'РНЫЙ, -ая, -ое *лингв.* басым түшүүчү муундун алдындагы, мурунку; **предуда́рный слог** басым түшкөн муундун алдындагы муун.

ПРЕДУМЫ'ШЛЕННЫЙ, -ая, -ое атайы кастык менен иштелген, билип туруп касакана иштелген; **предумы́шленное преступле́ние** атайын кастык менен иштелген кылмыш.

ПРЕДУПРЕДИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* кишинин тилегин орундаткычтык, кишинин асты-үстүнө түшкүчтүк, элпектик, көңүлдөгүнү тапкычтык.

ПРЕДУПРЕДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. алдын алган, эскерткен, туюнткан; **предупреди́тельный ремо́нт** алдын ала жасалган ремонт; 2. (*услужливый, любезный*) киши көңүлүн оорутпаган, кишинин алды-астына түшкөн, кишинин көңүлүн калтырбаган.

ПРЕДУПРЕДИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*заранее известить*) эскертүү, алдын ала эскертүү; 2. *что* (*предотвратить*) алдын ала сактоо, абайлатуу; **предупреди́ть пожа́р** өрттөн алдын ала сактоо; 3. *кого-что* (*опередить*) озунуу, алдын алуу (*мис. окуянын алдын алуу*).

ПРЕДУПРЕЖДА'ТЬ *несов. см.* **предупреди́ть**.

ПРЕДУПРЕЖДЕ'НИЕ *ср.* 1. (*предварительное уведомление*) эскертүү, алдын ала эскертип коюу; 2. (*предотвращение*) алдын ала сактоо, абайлатуу; 3. (*опережение*) озунуу, алдын алуу; **предупрежде́ние собы́тий** окуялардын алдын алуу; ◇ **вы́говор с предупрежде́нием** эскертүүсү менен берилген сөгүш.

ПРЕДУСМА'ТРИВАТЬ *несов.* 1. *см.* **предусмотре́ть**; 2. (*учитывать возможность чего-л.*) кароо, байкаштыруу, эске алуу, ичине алуу; **догово́р предусма́тривает и э́тот вопро́с** келишим бул маселени да өз ичине алат.

ПРЕДУСМОТРЕ'ТЬ *сов. что* алдын ала караштыруу, күн мурун байкаштыруу; **предусмотре́ть все возмо́жности** бардык мүмкүндүктөрдү алдын ала караштыруу.

ПРЕДУСМОТРИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* этияттык, сактык, алды-артын ойлоочулук.

ПРЕДУСМОТРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое этияттуу, камдуу, аяр, алды-артын ойлогон.

ПРЕДУ'ТРЕННИЙ, -яя, -ее таң алдындагы, таң атаардагы; **преду́тренняя прохла́да** таң атаардагы салкын.

ПРЕДЧУ'ВСТВИЕ *ср.* күн мурун сезүү, алдын ала сезүү; **не ве́рить в предчу́вствия** алдын ала сезүүчүлүккө ишенбөө.

ПРЕДЧУ'ВСТВОВАТЬ *несов. что* күн мурун сезүү, туюу, алдын ала сезүү.

ПРЕДШЕ'СТВЕННИК *м.* 1. өзүнүн иши, окуусу менен кийинкиге жол көрсөтүп кеткен адам; 2. бир кызматта (бир орунда) бирөөдөн мурда болгон киши.

ПРЕДШЕ'СТВЕННИЦА *женск. р. к* **предше́ственник**.

ПРЕДШЕ'СТВОВАТЬ *несов. чему* мурда болуп өтүү.

ПРЕДШЕ'СТВУЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **предше́ствовать**; 2. *прил.* (*предыдущий*) мурун болуп өткөн, мурдагы, мурда болгон.

ПРЕДЪЯВИ'ТЕЛЬ *м.* көрсөтүүчү, берүүчү; **предъяви́тель э́того письма́** бул катты берүүчү; **на предъяви́теля** көрсөтүп гана алма (*алуучунун аты документке жазылбаган*).

ПРЕДЪЯВИ'ТЬ *сов. что* 1. (*показать*) көрсөтүү; **предъяви́ть докуме́нты** документтерди көрсөтүү; 2. (*заявить*) айтуу, билдирүү, коюу; **предъяви́ть свои́ тре́бования** өзүнүн талаптарын айтуу; **предъяви́ть обвине́ние** күнөө коюу, айыптоо; ◇ **предъяви́ть иск** доо доолоо.

ПРЕДЪЯВЛЕ'НИЕ *ср.* көрсөтүү; **предъявле́ние дипло́ма** дипломду көрсөтүү; ◇ **предъявле́ние и́ска** доо доолоо.

ПРЕДЪЯВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **предъяви́ть**.

ПРЕДЫДУ'ЩИЙ, -ая, -ее мурдагы, мурунку, эбактагы, мындан мурунку, болуп өткөн; **на преды́дущих совеща́ниях** мындан мурунку кеңешмелерде.

ПРЕДЫСТО'РИЯ *ж.* тарых алдындагы, тарых башталардын алдындагы.

ПРЕЕ'МНИК *м.* 1. (*наследник*) ордун басуучу, ордун баскан; 2. (*продолжатель традиций*) жолун жолдоочу, ишин улантуучу.

ПРЕЕ'МСТВЕННОСТЬ *ж.* 1. ордун басуучулук, жолун жолдоочулук, ишин улантуучулук; 2. (*последовательность*) иш бирөөдөн бирөөгө өтүүчүлүк, көчүүчүлүк.

ПРЕЕ'МСТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*наследуемый*) ордун баскан; 2. (*последовательный*) бирөөдөн бирөөгө өтүүчү, көчүүчү (*мис. бийлик*).

ПРЕ'ЖДЕ 1. *нареч.* (*раньше*) мурда, илгери; **на́до бы́ло ду́мать об э́том пре́жде** бул жөнүндө мурда ойлош керек эле; 2. *нареч.* (*сначала*) а дегенде, мурда; **пре́жде поду́май, а пото́м скажи́** а дегенде ойлонуп алып, анан айт; 3. *предлог с род. п.* (*раньше кого-л.*) мурда; **он пришёл пре́жде всех** ал баарынан мурда келди; ◇ **пре́жде всего́** а дегенде, биринчи иретте, баарыдан мурда; **пре́жде чем** андан мурун; **пре́жде чем отправля́ться в доро́гу, на́до ещё раз прове́рить всё ли гото́во** жолго чыгаардан мурун бардыгы даяр экендигин дагы бир жолу текшерип чыгуу керек.

ПРЕЖДЕВРЕ'МЕННО *нареч.* мезгилсиз, убакытсыз.

ПРЕЖДЕВРЕ'МЕННОСТЬ *ж.* мезгилсиздик, убакытсыздык (*бир нерсенин мөөнөттөн мурун болгондугу*).

ПРЕЖДЕВРЕ'МЕННЫЙ, -ая, -ое мезгилсиз, убакытсыз; **преждевре́менная смерть** мезгилсиз өлүм.

ПРЕ'ЖНЕЕ *ср. см.* **пре́жний** 2.

ПРЕ'ЖНИЙ, -яя, -ее 1. мурдагы, баштагы, мурунку, илгерки; **в пре́жние го́ды** мурунку жылдарда; 2. *в знач. сущ. ср.* болуп өткөн, болгон.

ПРЕЗЕНТА'БЕЛЬНОСТЬ *ж. уст.* көркөмдүк, келишимдүүлүк, сымбаттуулук.

www.bizdin.kg

ПРЕЗЕНТА'БЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *уст.* көзгө көрүнөрдүк, зыңкыйган, келишимдүү, сымбаттуу.

ПРЕЗЕНТОВА'ТЬ *сов. что кому, уст.* тартуу кылып берүү, тартуу кылуу, эскерме кылып берүү.

ПРЕЗИДЕ'НТ *м.* президент; **президе́нт Акаде́мии нау́к СССР** СССР Илимдер Академиясынын президенти.

ПРЕЗИДЕ'НТСКИЙ, -ая, -ое **президент-*ке т.***; президенттик.

ПРЕЗИ'ДИУМ *м.* президиум; **През́идиум Верхо́вного Сове́та СССР** СССР Жогорку Советинин Президиуму; **избра́ть почётный през́идиум** ардактуу президиум шайлоо.

ПРЕЗИРА'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* жек көрүү, жаман көрүү; **презира́ть ложь** калпты жек көрүү; 2. *что* (*не бояться чего-л.*) капарына албоо, быш дебөө, тоотпоо; **презира́ть опа́сность** коркунучту тоотпоо.

ПРЕЗРЕ'НИЕ *ср.* жек көрүү; **относи́ться с презре́нием** *к кому-л.* *бирөөгө* жек көрүү менен мамиле кылуу.

ПРЕЗРЕ'ННЫЙ, -ая, -ое жек көрүндү; ◇ **презре́нный мета́лл** *разг.* акча.

ПРЕЗРЕ'ТЬ *сов. уст. см.* **презира́ть 2**; **презре́ть опа́сность** коркунучту тоотпоо.

ПРЕЗРИ'ТЕЛЬНО *нареч.* жек көрүп, кемсинтип.

ПРЕЗРИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* жек көрүүчүлүк, кемсинтүүчүлүк.

ПРЕЗРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жек көргөн, кемсинткен.

ПРЕИМУ'ЩЕСТВЕННО *нареч.* артыкча, көбүнчө, айрыкча.

ПРЕИМУ'ЩЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое артыкча, көбүнчө, айрыкча.

ПРЕИМУ'ЩЕСТВО *ср.* 1. артыкчылык; **име́ть преиму́щество** артыкчылыкка ээ болуу; 2. (*исключительное право*) өзгөчө, айрыкча, артыкча укук; ◇ **по преиму́ществу** көбүнчө, артыкча.

ПРЕИСПО'ДНЯЯ *ж. уст.* тозок.

ПРЕИСПО'ЛНЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **преиспо́лнить**; 2. *прил.* толгон, жык-жыйма болгон, аябай толтура; **преиспо́лненный благода́рности** абдан ыраазы болгон, аябай ыраазы болуп; **преиспо́лненный наде́жды** аябаган чоң үмүт менен.

ПРЕИСПО'ЛНИТЬ *сов. кого-что чем, чего, уст.* толтуруу, толуу, батышуу, батыруу; **преиспо́лнить ра́достью** кубанычка батыруу.

ПРЕИСПО'ЛНИТЬСЯ *сов. чем, чего, уст.* толтурулуу, батуу; **преиспо́лниться ра́достью** кубанычы койнуна батпоо.

ПРЕЙСКУРА'НТ *м.* прейскурант (*товарлардын баасын көрсөтүүчү*).

ПРЕКЛОНЕ'НИЕ *ср.* кулдук уруу, улук көрүп баш ийүү.

ПРЕКЛОНИ'ТЬ *сов. что, уст.* ийүү (*мис. башты*), бүгүү; **преклони́ть коле́ни** тизе бүгүү.

ПРЕКЛОНИ'ТЬСЯ *сов. см.* **преклоня́ться**.

ПРЕКЛО'ННОСТЬ *ж.* карыгандык, улгайгандык, эңкейип карып калгандык.

ПРЕКЛО'ННЫЙ, -ая, -ое: **прекло́нный во́зраст** улгайган жаш, эңкейген жаш, эңкейип карып калган жаш.

ПРЕКЛОНЯ'ТЬ *несов. см.* **преклони́ть**.

ПРЕКЛОНЯ'ТЬСЯ *несов.* баш ийүү, жүгүнүү; **преклоня́ться пе́ред тала́нтом писа́теля** жазуучунун талантына баш ийүү.

ПРЕКОСЛО'ВИЕ *ср.*: **без прекосло́вия** *уст.* сөзсүз, кыңк этпей, каяша айтпастан, үнчүкпастан.

ПРЕКОСЛО'ВИТЬ *несов. кому* каяша айтуу, каршы болуу, каршылык көрсөтүү.

ПРЕКО'СЫ *мн. с.-х.* прекос (*асыл тукумдуу койдун бир түрү*).

ПРЕКРА'СНО 1. *нареч.* (*очень красиво*) сонун, укмуштуу, эң жакшы; 2. *нареч.* (*превосходно*) сонун, эң сонун, эң жакшы; **я всё прекра́сно по́нял** мен бардыгын эң сонун түшүндүм; 3. *в знач. межд.* абдан жакшы болот, сонун болот.

ПРЕКРА'СНЫЙ, -ая, -ое 1. (*очень красивый*) укмуштай, эң жакшы, эң сонун; **прекра́сный вид** эң сонун көрүнүш; 2. (*очень хороший*) абдан жакшы; **прекра́сный челове́к** абдан жакшы киши; ◇ **в оди́н прекра́сный день** бир күнү, бир кезде, бир убакта, күндөрдүн биринде; **прекра́сный пол** *уст.* аялдар.

ПРЕКРАТИ'ТЬ *сов. что и с неопр.* токтотуу, токтотуп коюу; **прекрати́ть разгово́ры** сөздү токтотуу.

ПРЕКРАТИ'ТЬСЯ *сов.* токтоо, токтолуу, токтотулуу; **дождь прекрати́лся** жаан токтолду.

ПРЕКРАЩА'ТЬ *несов. см.* **прекрати́ть**.

ПРЕКРАЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прекрати́ться**; 2. *страд. к* **прекраща́ть**.

ПРЕКРАЩЕ'НИЕ *ср.* токтотуу, токтоо, токтолуу, токтотулуу; **прекраще́ние вое́нных де́йствий** согуш аракеттерин токтотуу.

ПРЕЛЕ'СТНО *нареч.* эң сонун, татынакай, жакшынакай.

ПРЕЛЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое сонун, татынакай, жакшынакай.

ПРЕ'ЛЕСТЬ *ж.* 1. (*обаяние*) сонундук, татынакайлык, жакшынакайлык; 2. (*что-л. прелестное*) сонун, татынакай, жакшынакай.

ПРЕЛИМИНА'РНЫЙ, -ая, -ое *дип.* прелиминардык (*алгачкы, идепки*); **прелимина́рный догово́р** прелиминардык договор.

ПРЕЛОМИ'ТЬ *сов. что* 1. *физ.* (*о лучах*) сындыруу, чагылдыруу; 2. *перен.* (*о восприятии*) башкача түшүнүп өзгөртүү, түшүндүрүү; **он по-сво́ему преломи́л всё ска́занное** ал айткандардын бардыгын өзүнчө өзгөртө берди (*өз, жеке түшүнүгү менен*).

ПРЕЛОМИ'ТЬСЯ *сов.* 1. *физ.* (*о лучах*) сынуу, чагылышуу; 2. *перен.* өзгөртүлүү, түшүнүлүү.

ПРЕЛОМЛЕ'НИЕ *ср.* 1. *физ.* сындыруу, чагылтуу; сынуу, чагылуу; **преломле́ние све́та** жарыктын сынышы; 2. *перен.* маанисин өзүнчө өзгөртүү, өзүнчө түшүнүү.

ПРЕЛОМЛЯ'ЕМОСТЬ *ж. физ.* сынуучулук, чагылуучулук (*жарык нурларынын бир нерсе аркылуу өткөндө сынуучулугу*).

ПРЕЛОМЛЯ'ЕМЫЙ, -ая, -ое *физ.* сынуучу, сынма.

ПРЕЛОМЛЯ'ТЬ *несов. см.* **преломи́ть**.

ПРЕЛОМЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **преломи́ться**; 2. *страд. к* **преломля́ть**.

ПРЕ'ЛОСТЬ *ж.* чиригендик, түтөгөндүк (*мис. чөп*); былбырап чиригендик, чирий баштагандык (*мис. алма*).

ПРЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое былбырап чирий баштаган, чирик, чириген; **пре́лые я́блоки** чирик алма.

ПРЕЛЬ *ж.* чирик; **ста́рые о́вощи тро́нуты пре́лью** эски жашылчалар чирий баштаган; **из подва́ла потяну́ло пре́лью** подвалдан чирик жыт келди.

ПРЕЛЬСТИ'ТЬ *сов. кого* 1. *чем* (*очаровать*) кумардантуу, суктантуу, сонуркатуу; **он прельсти́л меня́ свои́м умо́м** ал өзүнүн акылдуулугу менен мени суктантты; 2. *перен.* кызыктыруу, абдан жагуу; **э́то предложе́ние меня́ прельсти́ло** бул сунуш мени кызыктырды, мага абдан жакты.

ПРЕЛЬСТИ'ТЬСЯ *сов. чем* (*соблазниться*) кызыгуу, сонуркоо, суктануу.

ПРЕЛЬЩА'ТЬ *несов. см.* **прельсти́ть**.

ПРЕЛЬЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прельсти́ться**; 2. *страд. к* **прельща́ть**.

ПРЕЛЮБОДЕ'Й *м. уст.* ойноштук кылып бузулган киши.

ПРЕЛЮБОДЕ'ЙКА *женск. р. к* **прелюбоде́й**.

ПРЕЛЮБОДЕ'ЙСТВОВАТЬ *несов. уст.* ойноштук кылуу.

ПРЕЛЮБОДЕЯ'НИЕ *ср. уст.* ойноштук кылып никени бузуу (*эри же аялы*).

www.bizdin.kg

ПРЕЛЮ'ДИЯ *ж. муз.* прелюдия (1. *музыкалык чыгарманын башталыш бөлүгү*; 2. *өзгөчө формадагы чоң эмес музыкалуу чыгарма*).

ПРЕМИА'ЛЬНЫЕ *мн. см.* **премиáльный** 2.

ПРЕМИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. **премия**-*га т.*; премиялык; **премиáльный фонд** сыйлыктык фонд; 2. *в знач. сущ.* **премиáльные** *мн.* сыйлык (*сыйлыкка берилүүчү акча*).

ПРЕМИ'НУТЬ *сов.*: **не премúнуть** токтотпостон, унутпастан, кечиктирбеген; **он не премúнул поздрáвить меня́** ал мени куттуктоону унуткан жок.

ПРЕМИРОВА'НИЕ *ср.* премия берүү, сыйлоо, сыйлык берүү.

ПРЕМИРОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что* премия берүү, сыйлоо, сыйлык берүү.

ПРЕ'МИЯ *ж.* премия, сый, сыйлык; **он удостóен Лéнинской прéмии** ал Лениндик сыйлыкты алды.

ПРЕМУ'ДРОСТЬ *ж.* 1. *уст.* акылмандык, абдан терең акылдуулук; 2. *ирон.* акыл жеткис, түшүнүүгө кыйын.

ПРЕМУ'ДРЫЙ, -ая, -ое *уст.* акылман, терең акылдуу, өтө акылдуу.

ПРЕМЬЕ'Р *м.* 1. *см.* **премьéр-минúстр**; 2. *театр. разг.* премьер (*биринчи ролду ойноочу артист*).

ПРЕМЬЕ'РА *ж. театр.* премьера (*пьесанын театрда биринчи жолу коюлушу*).

ПРЕМЬЕ'Р-МИНИ'СТР *м.* премьер-министр.

ПРЕМЬЕ'РША *женск. р. к* **премьéр** 2.

ПРЕНЕБРЕГА'ТЬ *несов. см.* **пренебрéчь.**

ПРЕНЕБРЕЖЕ'НИЕ *ср.* тоотпогондук, барк албагандык; **относúться** *к кому-л.* **с пренебрежéнием** *бирөөгө* тоотпогондук менен мамиле кылуу.

ПРЕНЕБРЕЖИ'ТЕЛЬНО *нареч.* тоотпой, барк албай.

ПРЕНЕБРЕЖИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* тоотпоочулук, тоотпостук, барк албастык, барк албоочулук.

ПРЕНЕБРЕЖИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое тоотпогон, барк албаган.

ПРЕНЕБРЕ'ЧЬ *сов.* 1. *кем-чем* (*отнестись без внимания*) тоотпоо, барк албоо, барктабоо; **пренебрéчь дрýжеским совéтом** жолдоштук кеңешти барк албоо; 2. *чем* (*не побояться чего-л.*) барк албоо, тоотпоо, капарга албоо; **пренебрéчь опáсностью** коркунучту капарга албоо.

ПРЕ'НИЕ *ср.* чирүү, кызып чирип кетүү (*мис. чөп*).

ПРЕ'НИЯ *только мн.* жарыш сөз; **вы́ступить в прéниях по доклáду** доклад боюнча жарыш сөзгө чыгуу; ◇ **прéния сторóн** *юр.* сотто жактардын, тараптардын айтышуулары.

ПРЕОБЛАДА'НИЕ *ср.* басымдык кылуу, үстөм келүү.

ПРЕОБЛАДА'ТЬ *несов. над кем-чем* басымдуулук кылуу, үстөм келүү.

ПРЕОБЛАДА'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **преобладáть;** 2. *прил.* басымдуулук кылуучу; **преоблáдающая растúтельность** басымдуулук кылуучу өсүмдүктөр.

ПРЕОБРАЖА'ТЬ *несов. см.* **преобразúть.**

ПРЕОБРАЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **преобразúться;** 2. *страд. к* **преображáть.**

ПРЕОБРАЖЕ'НИЕ *ср.* такыр өзгөртүү, башкача кылып кубултуу; такыр өзгөрүлүү, башкача болуп кубулуу.

ПРЕОБРАЗИ'ТЬ *сов. кого-что* такыр өзгөртүп жиберүү, башкача кылып кубултуу.

ПРЕОБРАЗИ'ТЬСЯ *сов.* такыр өзгөрүлүү, башкача болуп кубулуу.

ПРЕОБРАЗОВА'НИЕ *ср.* кайта өзгөртүү, кайта куруу, кайта кубултуу.

ПРЕОБРАЗОВА'ТЕЛЬ *м.* кайта куруучу, өзгөртүүчү.

ПРЕОБРАЗОВА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **преобразовáтель.**

ПРЕОБРАЗОВА'ТЬ *сов. что* (*совершенно изменить*) кайта куруу (*такыр өзгөртүү*).

ПРЕОБРАЗОВА'ТЬСЯ *сов.* кайта курулуу, башка түр алуу, башка түргө түшүү.

ПРЕОБРАЗО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **преобразовáть.**

ПРЕОБРАЗО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **преобразовáться;** 2. *страд. к* **преобразóвывать.**

ПРЕОДОЛЕВА'НИЕ *ср. см.* **преодолéние.**

ПРЕОДОЛЕВА'ТЬ *несов. см.* **преодолéть.**

ПРЕОДОЛЕ'НИЕ *ср.* жеңүү, жеңип чыгуу, чыдамдуулук менен жеңүү, чыдамдык көрсөтүү; **преодолéние трýдностей** кыйынчылыктарды жеңип чыгуу.

ПРЕОДОЛЕ'ТЬ *сов. кого-что* жеңүү, жеңип чыгуу, туруктуулук менен жеңип чыгуу, чыдамдык көрсөтүү; **преодолéть боль** ооруга чыдамдык көрсөтүү.

ПРЕОДОЛИ'МЫЙ, -ая, -ое жеңиле турган, жеңип чыгууга боло турган.

ПРЕПАРА'Т *м.* препарат (1. *изилдөө же байкоо жүргүзүү үчүн атайын даярдалган жаныбардын же өсүмдүк организминин бир бөлүгү*; 2. *лабораторияда же фабрикада даярдалган химиялык же фармацевтикалык зат*).

ПРЕПАРА'ТОР *м.* препаратор (*препарат даярдоочу киши*).

ПРЕПАРИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* препараттоо (*препарат даярдоо*).

ПРЕПИНА'НИЕ *ср.*: **знáки препинáния** *грам.* тыныш белгилери.

ПРЕПИРА'ТЕЛЬСТВО *ср.* кыжыңдашуучулук, тартышуучулук, каяша айтышуучулук.

ПРЕПИРА'ТЬСЯ *несов. с кем* кыжыңдашуу, тартышуу, айтышуу.

ПРЕПОДАВА'НИЕ *ср.* сабак берүү, үйрөтүү, окутуу; **мéтод преподавáния** сабак берүү методу.

ПРЕПОДАВА'ТЕЛЬ *м.* окутуучу, мугалим; **преподавáтель матемáтики** математика мугалими.

ПРЕПОДАВА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **преподавáтель.**

ПРЕПОДАВА'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **преподаватель**-*ге т.*; мугалимдик, окутуучулук; **преподавáтельский стаж** окутуучулук стаж.

ПРЕПОДАВА'ТЬ *несов. что* сабак берүү, окутуу, үйрөтүү; **преподавáть хúмию** химиядан сабак берүү.

ПРЕПОДА'ТЬ *сов. что, уст.* үйрөтүү, кеңеш берүү.

ПРЕПОДНЕСТИ' *сов. что* 1. (*подарить*) сыйлык кылып берүү, тартуу кылуу; 2. *перен.* айтып келүү; **преподнестú прия́тную нóвость** жакшы жаңылык айтып келүү.

ПРЕПОДНОСИ'ТЬ *несов. см.* **преподнестú.**

ПРЕПОДНОШЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) сыйлык кылып берүү, тартуу кылуу; 2. (*дар*) сыйлык кылып берилген нерсе.

ПРЕПО'НА *ж. уст.* жолто, каргаша, тоскоол; **чинúть препóны** *кому-л. бирөөгө* тоскоолдук кылуу.

ПРЕПОРУЧА'ТЬ *несов. см.* **препоручúть.**

ПРЕПОРУЧИ'ТЬ *сов. кого-что кому-чему, уст.* тапшыруу, ишенип тапшыруу.

ПРЕПРОВОДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кошо жиберилүүчү, кошо жиберилген (*документке же материалга кошумча түшүнүк жазылган кагаз*); **препроводúтельная запúска** кошо жиберилген записка.

ПРЕПРОВОДИ'ТЬ *сов. что, офиц.* жиберүү, жөнөтүү (*документти, материалды*).

ПРЕПРОВОЖДА'ТЬ *несов. см.* **препроводúть.**

ПРЕПРОВОЖДЕ'НИЕ *ср. офиц.* жиберүү, жөнөтүү (*документти, материалды*); ◇ **препровождéние врéмени** убакыт өткөрүү.

ПРЕПЯ'ТСТВИЕ *ср.* каргаша, тоскоол, жолто, кырсык; **чинúть препя́тствия** *кому-л. бирөөгө* жолто кылуу; **преодолевáть все препя́тствия** бардык тоскоолдорду жеңип өтүү.

ПРЕПЯ'ТСТВОВАТЬ *несов. кому-чему* каргаша болуу, жолто кылуу, тоскоол кылуу, кедерги кылуу.

ПРЕРВА'ТЬ *сов.* 1. *что* (*прекратить*) бөлүү, бөлүндү кылуу; **прервáть разговóр** сүйлөшүп жаткан сөздү бөлүү; 2. *кого-что* үзүү; **прервáть отношéния** байланышты үзүү.

www.bizdin.kg

ПРЕРВА'ТЬСЯ *сов.* үзүлүү (*мис. байланыш*); бөлүнүү, бөлүндү болуу (*мис. сөз*).

ПРЕРЕКА'НИЕ *ср.* кыжың-кужуң болуу, талашып тартышуу.

ПРЕРЕКА'ТЬСЯ *несов. с кем, разг.* талашып тартышуу, кыжылдашуу.

ПРЕ'РИЯ *ж. геогр.* прерия (*Түндүк Америкадагы кең мейкин талаа*).

ПРЕРОГАТИ'ВА *ж.* прерогатива (*өкмөт баштыгынын же мамлекет органдарынын айрым укугу*).

ПРЕРЫВА'ТЬ *несов. см.* **прервáть.**

ПРЕРЫВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **прервáться; 2.** *страд. к* **прерывáть.**

ПРЕРЫ'ВИСТО *нареч.* үзүп-үзүп, аптыгып; **преры́висто дышáть** аптыгып дем алуу.

ПРЕРЫ'ВИСТЫЙ, -ая, -ое үзүлмө, аптыкма; **прерывистая речь** аптыгып сүйлөнгөн сөз.

ПРЕСЕКА'ТЬ *несов. см.* **пресéчь.**

ПРЕСЕЧЕ'НИЕ *ср.* тыюу, тыюу салуу, тамырына балта чабуу, токтотуу; **мéры пресечéния** *юр.* тыюу салуучу чаралар (*кылмыштууну жоопкерчиликтен качырбсо үчүн тергөөчү тарабынан колдонулуучу чаралар*).

ПРЕСЕ'ЧЬ *сов. что* тыюу, тыюу салуу, токтотуу (*мис. кыянатты*).

ПРЕСЛЕ'ДОВАНИЕ *ср.* **1.** (*действие*) кубалоо, изине түшүү, артынан түшүү; **преслéдование врагá** душмандын артынан түшүү; **2.** (*притеснение, гонение*) кысуу, эзүү, куугунтуктоо.

ПРЕСЛЕ'ДОВАТЕЛЬ *м.* кубалоочу, куугунтуктоочу, артынан түшүүчү.

ПРЕСЛЕ'ДОВАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **преслéдователь.**

ПРЕСЛЕ'ДОВАТЬ *несов.* **1.** *кого-что* (*гнаться*) артынан түшүү, кубалоо, изине түшүү; **преслéдовать вóлка** карышкырдын изине түшүп кубалоо; **2.** *кого-что* (*подвергать гонениям, притеснять*) куугунтуктоо, кысуу, эзүү; **3.** *кого-что, перен.* (*донимать, мучить*) эстен кетпөө, эстен чыкпоо, жүрөктү өйүү, беймаза кылуу; **мысль о моéй ошúбке преслéдует меня́** кетирген жаңылыштыгым эсимен кетпей, жүрөгүмдү өйүйт; **4.** *что* (*стремиться к чему-л.*) умтулуу, аракеттенүү, көздөө; **преслéдовать свои́ интерéсы** өз кызыкчылыгын гана көздөө.

ПРЕСЛОВУ'ТЫЙ, -ая, -ое *ирон.* чуулгандуу, жамандык жагынан аты чыккан.

ПРЕСМЫКА'НИЕ *ср.* көшөкөрлөнүү, жагынуу, жасакерденүү.

ПРЕСМЫКА'ТЕЛЬСТВО *ср.* көшөкөрлөнүүчүлүк, жагынуучулук, жасакерденүүчүлүк.

ПРЕСМЫКА'ТЬСЯ *несов.* **1** *уст.* боортоктоо, сойлоо, боору менен жылуу; **2.** *перед кем-чем, перен.* көшөкөрлөнүү, жагынуу, жасакерденүү.

ПРЕСМЫКА'ЮЩИЕСЯ *мн.* (*ед.* **пресмыкáющееся** *ср.*) *зоол.* сойлоочулар, боору менен жылуучулар (*мис. жылан*).

ПРЕСНОВО'ДНЫЙ, -ая, -ое **1.** тузсуз суудагы, тузсуз суула болуучу (жашоочу); **пресновóдные ры́бы** тузсуз суудагы балыктар; **2.** тузсуз суулуу (*мис. көл*).

ПРЕ'СНЫЙ, -ая, -ое **1.** тузсуз (*о воде, пище*); ачыбаган, ачытылбаган (*о тесте*); **2.** *перен. разг.* супсак, кызыксыз; **прéсный расскáз** супсак аңгеме.

ПРЕСПОКО'ЙНО *нареч. разг.* тыптынч, камырабастан.

ПРЕСПОКО'ЙНЫЙ, -ая, -ое: **преспокóйным óбразом** *разг.* таптакыр камырабастан.

ПРЕСС *м.* пресс (*иштетүүчү нерсени кысуучу жабдык*); **положúть** *что-л.* **под пресс** *бир нерсени* пресстин астына салуу.

ПРЕ'ССА *ж.* пресса (*мезгил-мезгили менен чыгуучу басма сөз: газета, журнал ж. б.*).

ПРЕСС-КОНФЕРЕ'НЦИЯ *ж.* пресс-конференция (*коомдук-саясий маселелер боюнча информация кылуу үчүн официалдуу адам тарабынан чакырылган басма сөз өкүлдөрүнүн чогулушу*).

ПРЕССОВА'ТЬ *несов. что* пресстөө (*пресс менен кысуу, пресс менен иштетүү*).

ПРЕСС-ПАПЬЕ' *ср. нескл.* пресс-папье (*сыя соргуч суу кагаз*).

ПРЕСТА'ВИТЬСЯ *сов. уст.* дүйнөдөн кайтуу (*өлүү*).

ПРЕСТАРЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое абдан карыган, чөгүп калган, өтө картайган.

ПРЕСТИ'Ж *м.* бедел, кадыр, барк; **охранúть свой престúж** өзүнүн кадырын сактоо.

ПРЕСТО'Л *м.* **1.** (*трон*) так; **свéргнуть с престóла** тактан кулатуу, тактан түшүрүү; **2.** *церк.* чиркөөнүн төрүндө турган бийик стол.

ПРЕСТОЛОНАСЛЕ'ДИЕ *ср.* так мурасы (*падыша бийлигинин тукумуна өтүшү*).

ПРЕСТОЛОНАСЛЕ'ДНИК *м.* так мурасчысы.

ПРЕСТУПА'ТЬ *несов. см.* **преступúть.**

ПРЕСТУПИ'ТЬ *сов. что, уст.* бузуу, чектен чыгуу; **преступúть закóн** законду бузуу, закондун чегинен чыгуу.

ПРЕСТУПЛЕ'НИЕ *ср.* кылмыш, кыянат; **госудáрственное преступлéние** мамлекеттик кылмыш; **поймáть на мéсте преступлéния** кылмыш үстүндө кармап алуу, кылмыш үстүнөн чыгуу.

ПРЕСТУ'ПНИК *м.* кылмышкер.

ПРЕСТУ'ПНИЦА *женск. р. к* **престýпник.**

ПРЕСТУ'ПНОСТЬ *ж.* кылмыштуулук, күнөөлүүлүк.

ПРЕСТУ'ПНЫЙ, -ая, -ое кылмыштуу, күнөөлүү.

ПРЕСЫ'ТИТЬ *сов.* абдан тойгузуу, ашыра тойгузуу.

ПРЕСЫ'ТИТЬСЯ *сов.* **1.** *уст.* абдан тоюу, ашыра тоюу, оозу-мурдунан чыга тоюу; **2.** *чем, перен.* тоюп жадап кетүү; **пресы́титься удовóльствиями** жыргал көрө берип жадап кетүү.

ПРЕСЫЩА'ТЬ *несов. см.* **пресы́тить.**

ПРЕСЫЩА'ТЬСЯ *несов. см.* **пресы́титься.**

ПРЕСЫЩЕ'НИЕ *ср. уст.* абдан тойгондук, ашыра тойгондук.

ПРЕСЫ'ЩЕННОСТЬ *ж.* ашыра тойгондук, абдан тойгондук.

ПРЕСЫ'ЩЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **пресы́тить; 2.** *прил.* ашыра тойгон, өтө тойгон.

ПРЕТВОРЕ'НИЕ *ср.*: **претворéние в жизнь** турмушка (иш жүзүнө) ашыруу, ужутка чыгаруу.

ПРЕТВОРИ'ТЬ *сов. что*: **претворúть в жизнь** турмушка (иш жүзүнө) ашыруу, ужутка чыгаруу.

ПРЕТВОРИ'ТЬСЯ *сов. во что*: **претворúться в жизнь** турмушка (иш жүзүнө) ашырылуу, ужутка чыгуу.

ПРЕТВОРЯ'ТЬ *несов. см.* **претворúть.**

ПРЕТВОРЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **претворúться.**

ПРЕТЕНДЕ'НТ *м.* претендент, талапкер.

ПРЕТЕНДЕ'НТКА *женск. р. к* **претендéнт.**

ПРЕТЕНДОВА'ТЬ *несов. на кого-что* талаптануу.

ПРЕТЕ'НЗИЯ *ж.* доо, талап; **удовлетворúть** *чью-л.* **претéнзию** *бирөөнүн* талабын орундатуу; ◇ **человéк с претéнзиями** кокурайган кесирдүү киши, көкүрөгүн өргө айдаган киши; **быть в претéнзии** *на кого-л. бирөөгө* таарынуу, өпкөлөө.

ПРЕТЕНЦИО'ЗНОСТЬ *ж.* кекирейгендик, кокурайгандык, ыгы жок бааланууучулук.

ПРЕТЕНЦИО'ЗНЫЙ, -ая, -ое кекирейген, кокурайган, ыгы жок бааланууучу.

ПРЕТЕРПЕВА'ТЬ *несов. см.* **претерпéть.**

ПРЕТЕРПЕ'ТЬ *сов. что* **1.** (*вытерпеть*) көргүлүктү көрүү, баштан кечирүү, баштан өткөрүү; **претерпéть лишéния** кыйынчылыктарды баштан өткөрүү; **2.** (*подвергнуться чему-л.*) көрүү, өтүү, учуроо; **претерпéть изменéния** өзгөрүштөргө учуроо.

www.bizdin.kg

ПРЕТИ'ТЬ *несов. безл. кому-чему* жийиркентүү, көңүл айнытуу, суук учуроо, жаман көрүнүү; **мне претило его хвастовство** анын мактанганы мага суук учурады.

ПРЕТКНОВЕ'НИЕ *ср.*: **ка́мень преткнове́ния** жолто, кедерги, тоскоол.

ПРЕТЬ *несов.* 1. (*гнить*) кызып чирүү, чирүү, көгөрүү (*мис. чөп*); 2. (*вариться*) демделүү, буута бышуу; 3. *разг.* (*о коже*) бышаруу (*мис. бут*); 4. *разг.* (*о земле*) бууланув, нымдалуу; 5. *прост.* (*покрываться потом*) тердөө.

ПРЕУВЕЛИЧЕ'НИЕ *ср.* апыртуу, ашыруу, ашырып жиберүү.

ПРЕУВЕЛИ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **преувели́чить.**

ПРЕУВЕЛИ'ЧИТЬ *сов. что* апыртуу, ашыруу, көбөйтүп жиберүү.

ПРЕУМЕНЬША'ТЬ *несов. см.* **преуме́ньши́ть.**

ПРЕУМЕНЬШЕ'НИЕ *ср.* кичирейтип көрсөтүү, кичирейтүү; кичирейтип, азайтып айтуу.

ПРЕУМЕ'НЬШИ'ТЬ *сов. что* кичирейтип көрсөтүү, кичирейтүү; кичирейтип, азайтып айтуу.

ПРЕУСПЕВА'ТЬ *несов. см.* **преуспе́ть.**

ПРЕУСПЕ'ТЬ *сов. в чём* абдан жетишүү, чоң ийгиликке жетишүү; **преуспе́ть в жизни** турмушта чоң ийгиликке жетишүү.

ПРЕФЕ'КТ *м.* префект (*Байыркы Римде — бир катар административдик жана соттук кызматтар; Францияда — провинциядагы эң жогорку өкмөттүк чиновник; кээ бир буржуазиялык өлкөлөрдө — шаардык полициянын начальниги*).

ПРЕФЕРА'НС *м. карт.* преферанс (*карта оюнунун бир түрү*).

ПРЕ'ФИКС *м. грам.* префикс (*уңгу сөздүн алдына жалгануучу аффикс*).

ПРЕХОДЯ'ЩИЙ, -ая, -ее өтмө, алмашуучу, туруктуу эмес, түбөлүк эмес, дайыма эмес; **преходя́щее явле́ние** өтмө кубулуш.

ПРЕЦЕДЕ'НТ *м.* прецедент (*өзүнө окшош болгон кийинки иштерге үлгү болууга же аларды актоого жарай турган өткөндөгү иш*).

ПРИ *предлог с предл. п.* 1. (*около, возле, у кого-чего-л.*) алдында, жанында, жанындагы; **стоя́ть при вхо́де** кире берер жерде туруу; **столб при доро́ге** жолдун жанындагы столб (устун); 2. (*при указании на подчинённое, подсобное отношение к чему-л.*) алдындагы; **я́сли при заво́де** заводдун алдындагы ясли; 3. (*указывает на наличие чего-л. у кого-л.*) бар болуу; **име́ть при себе́ спра́вку с ме́ста рабо́ты** өзүнүн жанында иштеген жеринен справкасы болуу; 4. (*во время*) убагында, мезгилинде, кезинде, учурунда, тушунда; **при Сове́тской вла́сти** Совет бийлигинин тушунда; **при встре́че** кезигишкен кезде; 5. (*при указании обстоятельств, обстановки*) аркасында, кезде; **при по́мощи друзе́й** достордун, жолдошторордун жардамы аркасында; **е́хать при си́льном ве́тре** катуу шамал болгон кезде жол жүрүү; 6. (*в присутствии*) тушунда, көз алдында, жанында; **э́то собы́тие произошло́ при мне** бул окуя менин көзүмчө болду; **сказа́ть при свиде́телях** күбөлөрдүн жанында (көзүнчө) айтуу; ◇ **при жизни** тирүү кезинде; **при́ сме́рти** өлүм алдында, көр оозунда; **при всём том** ошонун бардыгына карабастан; андай болсо да, кандай болбосун; **при э́том** ушуну менен бирге.

ПРИ- *приставка* 1. *этиштерди төмөнкү маанисде түзөт:* 1) *кыймыл-аракетти аягына чейин жеткирүү; мис.* **прие́хать** келүү; 2) *бир нерсени бир нерсеге кошуу, кошумчалоо; мис.* **приде́лать** кошуп бириктире жасоо; 3) *кыймыл-аракеттин өзүнө карай багытталганын; мис.* **пригласи́ть** чакыруу; 4) *кыймыл-аракеттин жогорудан төмөн багытталышы; мис.* **придави́ть** үстүнөн басуу; 5) *кыймыл-аракеттин толук эмесин; мис.* **приучи́ть** үйрөтүү; 6) *кыймыл-аракеттин толук эместигин; мис.* **прину́тихнуть** бир аз басылуу (*шамал жөнүндө*); 7) «-ыва, -ива» *суффикстери менен кошо тургaнда, бирге болгон аракетти көрсөтөт; мис.* **пригова́ривать** бир нерсе кылганда айта берүү; 2. *бир нерсеге түздөн-түз ыкташуу, жалгашуу маанисиндеги зат атооч жана сын атоочторду түзөт; мис.* **прису́дебный** короо жанындагы.

ПРИБА'ВИТЬ *сов.* 1. *что, чего* (*добавить*) кошуу, кошумчалоо; **приба́вить со́ли в суп** сорпого туз сала түшүү; 2. *что, чего* (*увеличить размер, скорость*) көбөйтүү, кошуу, ылдамдатуу; **приба́вить зарпла́ту** кызмат акыны көбөйтүү; **приба́вить ша́гу** кадамын ылдамдатуу; 3. *что* (*в весе*) кошуу, кошо түшүү, семирүү; **приба́вить три кило́** үч кило семирүү; 4. *перен. разг.* (*приврать*) апыртуу, бирин эки кылуу; **приба́вить от себя́** өзүнүн оюнан кошуп апыртып айтуу.

ПРИБА'ВИТЬСЯ *сов. чаще безл.* кошулуу, көбөйүү, узаруу; **день приба́вился** күн узарды; **воды́ в реке́ приба́вилось** өзөндө суу көбөйдү; **приба́виться в ве́се** семирүү.

ПРИБА'ВКА *ж. разг.* 1. (*действие*) кошуу, кошумчалоо, көбөйтүү; 2. үстөк, кошумча; **получи́ть приба́вку** кошумча маяна алуу.

ПРИБАВЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*добавление*) кошуу, кошумчалоо; 2. (*увеличение размера, скорости*) көбөйтүү, ылдамдатуу; ◇ **прибавле́ние семе́йства** баш кошулуу, баш көбөйүү (*бала төрөлүп, үй-бүлөгө баш кошулуу*).

ПРИБАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **приба́вить.**

ПРИБАВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **приба́виться;** 2. *страд. к* **прибавля́ть.**

ПРИБА'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое *эк.* кошумча, үстөк; **приба́вочный проду́кт** кошумча продукт; **приба́вочная сто́имость** кошумча нарк.

ПРИБАЛТИ'ЙСКИЙ, -ая, -ое балтикалык; Балтика деңизинин жанындагы (жээгиндеги).

ПРИБАУ'ТКА *ж. разг.* кубултуп, кубулжутуп, макалдатып айтылган сөз.

ПРИБЕГА'ТЬ I *несов. см.* **прибежа́ть.**

ПРИБЕГА'ТЬ II *несов. см.* **прибе́гнуть.**

ПРИБЕ'ГНУТЬ *сов. к кому-чему:* **прибе́гнуть к по́мощи врача́** врачтын жардамына таянуу; **прибе́гнуть к ору́жию** курал алуу, курал менен коргонууга (*же* кол салууга) аракет кылуу.

ПРИБЕДНЯ'ТЬСЯ *несов. разг.* жоксуна берүү, кедейсинүү.

ПРИБЕЖА'ТЬ *сов.* чуркап келүү, жүгүрүп келүү; **прибежа́ть пе́рвым** биринчи болуп чуркап келүү.

ПРИБЕ'ЖИЩЕ *ср.* сыйынт, баш калкалаар жер, таянар киши, таяныч, арка; ◇ **найти́** *в ком-л.* **прибе́жище** *бирөөгө* барып баш калкалоо, *бирөөдөн* барып калканыч табуу.

ПРИБЕРЕГА'ТЬ *несов. см.* **прибере́чь.**

ПРИБЕРЕ'ЧЬ *сов. что, чего* катып жүрүү, сактоо.

ПРИБИВА'ТЬ *несов. см.* **приби́ть** 1, 2, 3.

ПРИБИРА'ТЬ *несов. см.* **прибра́ть.**

ПРИБИРА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прибра́ться;** 2. *страд. к* **прибира́ть.**

ПРИБИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*гвоздями*) мык уруп бекитүү, мык менен кадоо, мыктап бекитүү; **приби́ть к я́щику кры́шку** ящиктин капкагын мык менен уруп бекитүү; 2. *что* басуу, жапыруу; **дождь приби́л пыль** жамгыр чаңды басты; 3. *кого-что, чаще безл.* кагуу; сүрүп, айдап алып барып таштоо; **ло́дку приби́ло к бе́регу** кайыкты жээкке сүрүп таштады; 4. *кого-что, разг.* (*побить*) уруу, сабоо, согуу.

ПРИБЛИЖА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **прибли́зить;** 2. (*о зрительных приборах*) жакындатып көрсөтүү (*мис. дүрбү, турнабай*).

ПРИБЛИЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прибли́зиться;** 2. (*быть похожим, походить*) жакындоо, жакын келүү; **э́то приближа́ется к действи́тельности** бул чындыкка жакын келет; 3. *страд. к* **приближа́ть.**

ПРИБЛИЖЕ'НИЕ *ср.* 1. (*на близкое расстояние*) жакындоо, жакындашуу, жакындатуу, жакындап келүү

www.bizdin.kg

(калуу); **приближе́ние по́езда** поезддин жакындап келиши; **приближе́ние весны́** жаздын жакындап калышы; **2.** *мат.* жакындатуу, жакындоо.

ПРИБЛИЖЁННОСТЬ *ж. мат.* чамалуулук, жакындагандык.

ПРИБЛИЖЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *мат.* жакындатылган; **приближённое число́** жакындатылган сан; **2.** *уст.* жогорку кызматтагы адамга жакын жүргөн киши; **3.** *в знач. сущ. м., ж. уст.* жакын жүргөн адам, акылдаш жакыны; **приближённые царя́** падышанын акылдаш жакындары.

ПРИБЛИЗИ'ТЕЛЬНО *нареч.* чамасында, чамалап, болжол менен.

ПРИБЛИЗИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* чамалуулук, болжолдуулук, болжол менен алынгандык.

ПРИБЛИЗИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое чамасында, чамалуу, -га жакын, болжолдуу; **приблизи́тельный ито́г** болжолдуу жыйынтык.

ПРИБЛИ'ЗИТЬ *сов.* **1.** *кого-что* жакындатуу; **прибли́зить кни́гу к глаза́м** китепти көзгө жакындатуу; **2.** *что, перен.* (*по времени*) берилетүү, жакындатуу, тездетүү; **прибли́зить срок оконча́ния рабо́ты** жумуштун бүтүү мөөнөтүн тездетүү; **3.** *кого, перен.* жакындатуу, ынак кылуу.

ПРИБЛИ'ЗИТЬСЯ *сов.* **1.** (*на близкое расстояние*) жакындоо; **2.** *перен.* (*по времени*) жакын калуу, жакындоо.

ПРИБЛУ'ДНЫЙ, -ая, -ое *прост.* жолбун, адашып келип кошулган (*мис. мал*).

ПРИБО'Й *м.* прибой, шарпылдак; **морско́й прибо́й** деңиз шарпылдагы (*деңиздин жээкке урган толкунунун шарпылдагы*).

ПРИБО'Р *м.* прибор, аспап, шайман.

ПРИБОРОСТРОЕ'НИЕ *ср.* прибор иштеп чыгаруу; **то́чное приборострое́ние** так приборлор иштеп чыгаруу.

ПРИБРА'ТЬ *сов. что, разг.* **1.** (*привести в порядок*) жыйыштыруу, жыйнаштыруу, тартипке келтирүү, жыйнап-терип коюу; **2.** (*отодвинуть в сторону*) жолдон башка жакка, четке жыйыштыруу; ◇ **прибра́ть к рука́м** *кого-л.* бирөөнү колго алуу, кыңк дедирбей бийлеп алуу.

ПРИБРА'ТЬСЯ *сов. разг.* жыйналуу; жыйналып, тазаланып аяк-башты жыйноо.

ПРИБРЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое жээктеги, суу жээгиндеги; **прибре́жная степь** жээктеги талаа.

ПРИБРЕ'ЖЬЕ *ср.* жээктеги жер.

ПРИБУКСИ'РОВАТЬ *сов. что* буксирге алып сүйрөтүү.

ПРИБЫВА'ТЬ *несов. см.* **прибы́ть.**

ПРИ'БЫЛЬ *ж.* **1.** (*доход*) пайда, киреше; **приноси́ть при́быль** пайда келтирүү; **2.** (*увеличение чего-л.*) көбөйүү, кошулуу; **при́быль населе́ния** элдин көбөйүшү.

ПРИ'БЫЛЬНОСТЬ *ж.* пайдалуулук, кирешелүүлүк.

ПРИ'БЫЛЬНЫЙ, -ая, -ое пайдалуу, кирешелүү.

ПРИБЫ'ТИЕ *ср.* келүү, жетүү; **прибы́тие поездо́в** поезддердин келиши; **сообщи́ть день прибы́тия делега́тов** делегаттардын келе турган күнү жөнүндө кабар берүү; **по прибы́тии** келгенден кийин, келгенден соң.

ПРИБЫ'ТЬ *сов.* **1.** (*прийти, приехать*) келүү, жетүү; **2.** (*быть доставленным*) келүү, түшүү, жеткирилүү; **прибыла́ но́вая па́ртия това́ров** жаңы товарлар келди; **3.** *разг.* (*увеличиться*) көбөйүү, кирүү, кошулуу; **вода́ в реке́ прибыла́** өзөндө суу көбөйдү, өзөндө суу кирди; ◇ **на́шего полку́ при́было** *разг.* биз көбөйүп калдык, биздин катарыбыз көбөйдү.

ПРИВА'ДА *ж. охот. прост.* кынык алдыруу үчүн, таткандыруу үчүн ташталган жем.

ПРИВА'ДИТЬ *сов. кого, прост.* кынык алдыруу, татыктыруу, кыныктыруу, үйүр алдыруу (*мис. малды, айбанды*).

ПРИВА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **прива́дить.**

ПРИВА'Л *м.* **1.** (*остановка в пути*) тыныгуу, өрүү кылуу, жолдо эс алуу; **сде́лать прива́л у реки́** өзөндүн жээгинде эс алуу; **2.** (*место остановки*) өрүү болгон жер, эс алып кеткен жер, тыныккан жер.

ПРИВА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **привали́ть.**

ПРИВАЛИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* жөлөп коюу, сүйөп коюу (*оор нерсени*); **2.** *мор.* (*пристать*) келип токтоо (*мис. пристанга*); ◇ **сча́стье ему́ привали́ло** ал жөн эле бакытка көмүлүп калды.

ПРИВАЛИ'ТЬСЯ *сов. к кому-чему, разг.* жөлөнүү, сүйөлүү.

ПРИВА'РИВАТЬ *несов. см.* **привари́ть.**

ПРИВАРИ'ТЬ *сов. что, тех.* ширетип бекитүү (*мис. темирди*).

ПРИВА'РКА *ж. тех.* **1.** (*действие*) ширетип бекитүү (*мис. темирди*); **2.** ширетинди, ширетилген жер.

ПРИВА'РОК *ж.* ысык тамак.

ПРИВА'Т-ДОЦЕ'НТ *м. уст.* приват-доцент (*жогорку окуу жайынын штатсыз мугалими, доцентке барабар наамы бар; штатсыз доцент*).

ПРИВА'ТНЫЙ, -ая, -ое *уст.* **1.** жеке (*мамлекеттик же коомдук эмес*); **2.** милдеттүү эмес.

ПРИВЕДЕ'НИЕ *ср.* **1.** келтирүү, бердирүү; **приведе́ние к прися́ге** ант бердирүү; **приведе́ние в движе́ние** кыймылга (аракетке) келтирүү; **2.** (*сообщение*) келтирүү, айтуу; **приведе́ние приме́ра** мисал келтирүү; ◇ **приведе́ние к о́бщему знамена́телю** *мат.* орток бөлүмгө келтирүү.

ПРИВЕЗТИ' *сов. кого-что, чего* алып келүү, ташып келүү, келтирүү; **привезти́ но́вый инвента́рь** жаңы шаймандарды алып келүү.

ПРИВЕРЕ'ДЛИВОСТЬ *ж. разг.* тандай бергичтик (*бабын таптырбоочулук*).

ПРИВЕРЕ'ДЛИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* тандай бергич (*бабын таптырбоочу*).

ПРИВЕРЕ'ДНИК *м. разг.* тандай берме киши (*бабын табуу кыйын болгон киши*).

ПРИВЕРЕ'ДНИЦА *женск. р. к* **привере́дник.**

ПРИВЕРЕ'ДНИЧАТЬ *несов. разг.* асемденүү, тандай берүү (*бабын таптырбоо*).

ПРИВЕ'РЖЕНЕЦ *м.* жактоочу, жолун жолдоочу.

ПРИВЕ'РЖЕНКА *женск. р. к* **приве́рженец.**

ПРИВЕ'РЖЕННОСТЬ *ж.* жактоочулук, жолун жолдоочулук.

ПРИВЕ'РЖЕННЫЙ, -ая, -ое жактаган, жолун жолдогон.

ПРИВЕРНУ'ТЬ *сов. что, разг.* **1.** (*вертя прикрепить*) бурап бекитүү; **2.** (*вертя укоротить, убавить*) басуу, бурап төмөндөтүү, бурап ылдыйлатуу; **приверну́ть фити́ль в кероси́новой ла́мпе** керосин лампанын билигин бурап басуу.

ПРИВЁРТЫВАТЬ *несов. см.* **приверну́ть.**

ПРИВЕ'СИТЬ *сов. что, разг.* илип коюу, асып коюу.

ПРИВЕСНО'Й, -а́я, -о́е илинүүчү, асылуучу.

ПРИВЕ'СОК *м. разг.* кошумча, үстөк салмак.

ПРИВЕСТИ' *сов.* **1.** *кого* ээрчитип алып келүү, алып келүү, жеткирүү; **привести́ дете́й домо́й** балдарды үйгө ээрчитип алып келүү; **2.** *кого-что, перен.* жеткирүү, алып келүү; **привести́ к побе́де** жеңишке алып келүү (жеткирүү); **3.** *кого-что* келтирүү, бердирүү; **привести́ к прися́ге** ант бердирүү; **привести́ в поря́док** тартипке келтирүү; **4.** *что* (*сообщить, процитировать*) келтирүү, айтуу; **привести́ приме́р** мисал келтирүү; ◇ **привести́ на па́мять** эсине салуу, эскертип коюу.

ПРИВЕСТИ'СЬ *сов. безл. кому, разг.* туура келүү; **мне привело́сь там побыва́ть два ра́за** мага ал жерде эки жолу болууга туура келди.

ПРИВЕ'Т *м.* салам; **горя́чий приве́т** ысык салам; **переда́ть приве́т** салам айтып коюу, салам айттыруу; **с приве́том** салам менен; ◇ **ни отве́та ни приве́та** *разг.* жооп да жок, салам да жок.

ПРИВЕ'ТЛИВО *нареч.* жылмайып, жылуу жүз менен, жайдары.

www.bizdin.kg

ПРИВЕ'ТЛИВОСТЬ *ж.* кабагы ачыктык, кабагы жарыктык, жылуу жүздүүлүк, жайдарылык.

ПРИВЕ'ТЛИВЫЙ, -ая, -ое жылуу жүздүү, кабагы ачык, жайдары; **привéтливый человéк** жайдары киши.

ПРИВЕ'ТСТВЕННЫЙ, -ая, -ое куттуктаган; **привéтственная речь** куттуктаган сөз.

ПРИВЕ'ТСТВИЕ *ср.* **1.** (*действие*) куттуктоо; **2.** куттуктаган сөз.

ПРИВЕ'ТСТВОВАТЬ *несов. кого-что* **1.** (*здороваться*) салам берүү, саламдашуу; **2.** (*обращаться с приветствием*) куттуктоо; **привéтствовать юбиляра** юбилярды куттуктоо; **3.** (*одобрять*) кубаттоо, жактыруу; **привéтствовать почи́н** демилгени кубаттоо.

ПРИВЕ'ШИВАТЬ *несов. см.* **привéсить.**

ПРИВИВА'ТЬ *несов. см.* **приви́ть.**

ПРИВИ'ВКА *ж.* **1.** *с.-х.* кыйыштыруу, жалгоо (*бир өсүмдүктү экинчи бир өсүмдүккө тукумун жакшыртуу үчүн*); **2.** *мед.* эмдөө (*мис. чечекти*); **3.** *с.-х. см.* **приво́й.**

ПРИВИ'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **прививка**-*га т.*; **приви́вочный пункт** эмдөө пункуту.

ПРИВИДЕ'НИЕ *ср.* арбак, жерди кара.

ПРИВИ'ДЕТЬСЯ *сов. разг.* жок нерсе элестелип көрүнүү.

ПРИВИЛЕГИРО'ВАННОСТЬ *ж.* привилегиялуулук (*башкаларга караганда артыкча укуктуулук*).

ПРИВИЛЕГИРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое привилегиялуу (*башкаларга караганда артыкча укугу бар*).

ПРИВИЛЕ'ГИЯ *ж.* привилегия (*кандайдыр бир тапка, топко же айрым кишиге закон боюнча берилген артыкчылык, айрыкча укук*).

ПРИВИНТИ'ТЬ *сов. что* бурап бекитүү.

ПРИВИНТИ'ТЬСЯ *сов. разг.* бурап бекилүү, буралып бекүү.

ПРИВИ'НЧИВАТЬ *несов. см.* **привинти́ть.**

ПРИВИ'НЧИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **привинти́ться;** **2.** *страд. к* **приви́нчивать.**

ПРИВИРА'ТЬ *несов. см.* **привра́ть.**

ПРИВИ'ТЬ *сов. что* **1.** *чему, с.-х.* кыйыштыруу, жалгоо; **приви́ть я́блоне гру́шу** алмага алмуруттү кыйыштыруу (жалгоо); **2.** *что кому, мед.* эмдөө; **приви́ть ребёнку о́спу** чечек эмдөө; **3.** *кому, перен.* адат алдыруу, үйрөтүү, көндүрүү; **приви́ть любо́вь к кни́ге** китепти жакшы көрүүгө үйрөтүү.

ПРИВИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** *с.-х.* кыйыштырылуу (жалгануу); **2.** *мед.* эмделүү, эмдегени чыгуу, эми чыгуу; **о́спа привила́сь** чечектин эми чыкты; **3.** *перен.* (*войти в привычку*) адат алуу, көнүү, үйрөнүп калуу.

ПРИ'ВКУС *м.* **1.** кошумча даам, башка бир кошумча даам, даамы келип туруу; **при́вкус лу́ка** пияздын даамы келип туруу; **2.** *перен. разг.* аралашма (*башка бир жактырбаган нерсенин аралашмасы, кошундусу, мис. искусство*).

ПРИВЛЕКА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* өзүнө тарткычтык, жагымдуулук, кызыктыргычтык, жылуулук (*көзгө жылуулук*).

ПРИВЛЕКА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое өзүнө тарткан, жагымдуу, жылуу; **привлека́тельная вне́шность** сырткы көрүнүшү жагымдуу.

ПРИВЛЕКА'ТЬ *несов. см.* **привле́чь.**

ПРИВЛЕЧЕ'НИЕ *ср.* тартуу; **привлече́ние к обще́ственной рабо́те** коомдук ишке тартуу.

ПРИВЛЕ'ЧЬ *сов. кого-что к кому-чему* **1.** (*побудить прийти, сделать участником чего-л.*) тартуу, катыштыруу; **привле́чь молодёжь к обще́ственной рабо́те** жаштарды коомдук ишке тартуу; **2.** *офиц.* тартуу; **привле́чь к суду́** сот жообуна тартуу; **3.** *перен.* (*возбудить симпатию, заставить обратить внимание*) өзүнө тартуу, өзүнө буруу; **привле́чь внима́ние слу́шателей** угуучулардын көңүлүн өзүнө тартуу.

ПРИВНЕСТИ' *сов. что* кошумча киргизүү, кошумчалоо (*көбүнчө жалган сөздөрдү*).

ПРИВНОСИ'ТЬ *несов. см.* **привнести́.**

ПРИВО'Д *м.* **1.** (*действие*) алып келүү, жетелеп келүү; **2.** *юр.* (*временный арест*) привод (*кылмыштуу адамды милицияга же сот орундарына айдап келүү*); **3.** *тех.* привод (*аркетти, энергияны кыймылдаткычтан механизмге бергич*).

ПРИВОДИ'ТЬ *несов. см.* **привести́.**

ПРИВОДИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **привести́сь;** **2.** *страд. к* **приводи́ть.**

ПРИВОДНО'Й, -а́я, -о́е **привод** 3-*кө т.*; **приводно́й реме́нь** кыймылга келтирүүчү кайыш.

ПРИВО'З *м.* **1.** (*действие*) алып келүү, ташып келүү, жеткирүү, келтирүү; **2.** *разг.* базарга ташып алып келинген товарлар.

ПРИВОЗИ'ТЬ *несов. см.* **привезти́.**

ПРИВОЗНО'Й, -а́я, -о́е сырттан (башка жактан) алынып келинүүчү; **привозно́й това́р** сырттан алынып келинүүчү товар.

ПРИВО'ЗНЫЙ, -ая, -ое *см.* **привозно́й.**

ПРИВО'Й *м. с.-х.* привой (*башка өсүмдүккө жалгануучу өсүмдүк*).

ПРИВОКЗА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое вокзал алдындагы (жанындагы); **привокза́льная гости́ница** вокзал алдындагы (жанындагы) гостиница.

ПРИВОЛА'КИВАТЬ *несов. см.* **приволо́чь, приволочи́ть.**

ПРИВОЛОКНУ'ТЬСЯ *сов. разг.* аял артынан бир аз жүрүү.

ПРИВОЛОЧИ'ТЬ *сов. см.* **приволо́чь.**

ПРИВОЛО'ЧЬ *сов. кого-что, разг.* сүйрөп баруу, сүйрөп келүү.

ПРИВО'ЛЬЕ *ср.* **1.** (*простор*)ээн талаа, мейкиндик; **степно́е приво́лье** мемиреген эркин талаа; **2.** *перен.* (*свобода*) эркин, эмин-эркин; **в саду́ де́тям приво́лье** бак—балдарга эркин жай.

ПРИВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое эмин-эркин, бейпил, эркинче; **приво́льное житьё** бейпил турмуш.

ПРИВОРА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **приворожи́ть.**

ПРИВОРОЖИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** *уст.* (*привлечь ворожбой*) сыйкырдап сүйдүрүү, башын тегеретип алуу; **2.** *перен.* (*внушить влечение к себе*) өзүнө кусадар кылып, тартып алуу.

ПРИВОРО'ТНЫЙ, -ая, -ое: **приворо́тный ко́рень** *или* **приворо́тное зе́лье** *уст.* мээр чөп.

ПРИВРА'ТНИК *м. уст.* дарбазачы, дарбазаман (*дарбаза кайтаруучу*).

ПРИВРА'ТНИЦА *женск. р. к* **привра́тник.**

ПРИВРА'ТЬ *сов. что, разг.* бир аз калпты кошуп сүйлөө, бир аз апыртып айтуу.

ПРИВСКА'КИВАТЬ *несов. см.* **привскочи́ть.**

ПРИВСКОЧИ'ТЬ *сов.* секирип тура калуу.

ПРИВСТАВА'ТЬ *несов. см.* **привста́ть.**

ПРИВСТА'ТЬ *сов.* бир аз тура калуу.

ПРИВХОДЯ'ЩИЙ, -ая, -ее тыштан кирген, тыштан кийлигишкен, тыштан кошулган; **по привходя́щим обстоя́тельствам** сырттан болуучу кырдаалдардын, шарттардын натыйжасында.

ПРИВЫКА'ТЬ *несов. см.* **привы́кнуть.**

ПРИВЫ'КНУТЬ *сов. к кому-чему и с неопр.* көнүү, көнүгүү, үйрөнүү, адаттануу; **привы́кнуть ра́но встава́ть** эрте турууга көнүү.

ПРИВЫ'ЧКА *ж.* адат, өнөкөт, көндүм; **де́лать что-л. по привы́чке** *бир нерсени* адат (көндүм) боюнча иштөө; **войти́ в привы́чку** өнөкөткө айлануу, адат болуп калуу.

ПРИВЫ'ЧНОСТЬ *ж.* адаттуулук, өнөкөттүк, көндүм болгондук.

ПРИВЫ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*ставший привычкой*) адат болгон, өнөкөт болгон, көндүм болгон, көнүккөн; **привы́ч-**

www.bizdin.kg

ное де́ло көндүм болгон иш; 2. (*привыкший к чему-л.*) үйрөнүшкөн, көнгөн, көндүм болгон; 3. боло берүүчү, адаттагы; **привы́чное явле́ние** боло берүүчү көрүнүш.

ПРИВЯ́ЗАННОСТЬ *ж.* 1. (*о чувстве*) жакшы көрүүчүлүк, кыйбастык; **име́ть** *к кому-л.* **привя́занность** *бирөөгө* үйрөнүп калгандык; 2. (*о человеке или предмете*) жакшы көргөн, сүйгөн нерсе; **э́то моя́ ста́рая привя́занность** бул менин баштан бери жакшы көргөн нерсем, кишим.

ПРИВЯЗА́ТЬ *сов. кого-что* 1. байлоо, байлап коюу; **привяза́ть коня́** атты байлоо; 2. *перен.* жакшы көрдүрүү, сүйдүрүү, бооруна тартып алуу; **привяза́ть к себе́ ребёнка** баланы өз бооруна тартып алуу.

ПРИВЯЗА́ТЬСЯ *сов.* 1. *к чему, разг.* байлануу; 2. *к кому-чему, перен.* жакшы көрүп калуу; **ребёнок привяза́лся к ня́не** бала баккан аялды жакшы көрүп калды; 3. *к кому-чему, перен. разг.* (*начать приставать, надоедать*) асылуу, жабышуу, жадатуу.

ПРИВЯЗНО́Й, -а́я, -о́е байлап коймо, байлама.

ПРИВЯ́ЗЧИВОСТЬ *ж.* 1. бат үйүр алгычтык; 2. *разг.* (*назойливость*) асылгычтык, жабышкычтык, жадаткычтык.

ПРИВЯ́ЗЧИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. бат үйүр алгыч; **привя́зчивый ребёнок** бат үйүр алгыч бала; 2. (*назойливый*) асылып калбоочу, жабышкыч, жадаткыч.

ПРИВЯ́ЗЫВАТЬ *несов. см.* **привяза́ть.**

ПРИВЯ́ЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **привяза́ться;** 2. *страд. к* **привя́зывать.**

ПРИ́ВЯЗЬ *ж.:* **держа́ть соба́ку на при́вязи** итти байлоодо кармоо.

ПРИГВОЖДА́ТЬ *несов. см.* **пригвозди́ть.**

ПРИГВОЗДИ́ТЬ *сов.* 1. *что, уст.* (*прибить гвоздями*) мык менен кадоо, мык менен кадап салуу; 2. *кого, перен.* жылгыс кылуу, жылбас кылуу, кыймылдагыс кылуу; **боле́знь пригвозди́ла его́ к посте́ли** оору аны төшөктөн жылгыс кылды.

ПРИГИБА́ТЬ *несов. см.* **пригну́ть.**

ПРИГИБА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **пригну́ться;** 2. *страд. к* **пригиба́ть.**

ПРИГЛА́ДИТЬ *сов. что* сылоо, сыйпоо; **пригла́дить во́лосы** чачты сылоо.

ПРИГЛА́ЖИВАТЬ *несов. см.* **пригла́дить.**

ПРИГЛАСИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое чакыруу; **пригласи́тельный биле́т** чакыруу билети.

ПРИГЛАСИ́ТЬ *сов. кого и с неопр.* чакыруу; **пригласи́ть в го́сти** конокко чакыруу.

ПРИГЛАША́ТЬ *несов. см.* **пригласи́ть.**

ПРИГЛАШЕ́НИЕ *ср.* 1. (*действие*) чакыруу, айтуу; **получи́ть приглаше́ние** чакырылуу; 2. (*записка*) чакыруу кагазы; **разосла́ть приглаше́ния** чакыруу кагаздарын таратуу.

ПРИГЛУША́ТЬ *несов. см.* **приглуши́ть.**

ПРИГЛУШИ́ТЬ *сов.* үнүн өчүрүү, үнүн басуу; **приглуши́ть го́лос** үнүн өчүрүү, үнүн басып коюу.

ПРИГЛЯДЕ́ТЬ *сов. разг.* 1. *за кем-чем* көз салуу, кароо; **пригляде́ть за детьми́** балдарга көз салуу; 2. *кого-что, разг.* (*подыскать, наметить*) караштыруу, издөө.

ПРИГЛЯДЕ́ТЬСЯ *сов. разг.* 1. *к кому-чему* (*внимательно всмотреться*) тиктеп кароо, кадалып кароо, тигиле кароо; 2. *к кому-чему* (*привыкнуть, освоиться*) көз көнүгүү, көз үйрөнүү, үйүр алуу; **пригляде́ться к темноте́** караңгыга үйрөнүү; 3. *кому-чему* (*надоесть*) жадоо; **э́тот вид мне уже́ пригляде́лся** бул көрүнүштү мен көрө берип жадап кеттим.

ПРИГЛЯ́ДЫВАТЬ *несов. см.* **пригляде́ть.**

ПРИГЛЯ́ДЫВАТЬСЯ *несов. см.* **пригляде́ться** 1, 2.

ПРИГЛЯНУ́ТЬСЯ *сов. кому, разг.* жакшы көрүнүү, жагып калуу, жылуу учуроо (көрүнүү).

ПРИГНА́ТЬ *сов.* 1. *кого-что* айдап келүү, кубалап келүү, айдап киргизүү; **пригна́ть ове́ц во двор** койлорду короого айдап келүү; 2. *что к чему* (*приладить*) эбине келтирүү, эп келиштирүү, эбине келтирип бекитүү.

ПРИГНУ́ТЬ *сов. кого-что* ийүү, майыштыруу.

ПРИГНУ́ТЬСЯ *сов.* ийилүү, майышуу, бүгүлүү.

ПРИГОВА́РИВАТЬ I *несов. см.* **приговори́ть.**

ПРИГОВА́РИВАТЬ II *несов.* (*сопровождая какое-л. действие*) айта берүү (*бир нерсени иштеп отуруп*).

ПРИГОВО́Р *м. юр.* өкүм; **вы́нести пригово́р** өкүм чыгаруу; **привести́ пригово́р в исполне́ние** өкүмдү аткаруу (*иш жүзүнө ашыруу*).

ПРИГОВОРИ́ТЬ *сов. кого к чему* өкүм кылуу, кесүү; **приговори́ть к тюре́мному заключе́нию** түрмөгө камоого өкүм кылуу.

ПРИГОДИ́ТЬСЯ *сов. кому-чему и с неопр.* керегине тийүү, керекке жароо, керек болуу.

ПРИГО́ДНОСТЬ *ж.* жарамдуулук, жарактуулук.

ПРИГО́ДНЫЙ, -ая, -ое жарамдуу, жарактуу; **приго́дный для рабо́ты** ишке жарамдуу, ишке жарактуу.

ПРИГО́ЖИЙ, -ая, -ее *разг.* жакшынакай, татынакай, ыманы ысык.

ПРИГОЛУ́БИТЬ *сов. кого, поэт., разг.* эркелетүү, алпештөө, сылап-сыйпоо.

ПРИГОЛУ́БЛИВАТЬ *несов. см.* **приголу́бить.**

ПРИГО́Н *м.* (*скота*) айдап келүү, айдап жеткирүү (*малды*).

ПРИГОНЯ́ТЬ *несов. см.* **пригна́ть.**

ПРИГОРА́ТЬ *несов. см.* **пригоре́ть.**

ПРИГОРЕ́ЛЫЙ, -ая, -ое кароолонгон, кароолонуп күйгөн (*мис. нан*); түбү күйгөн (*мис. сут*).

ПРИГОРЕ́ТЬ *сов.* чала күйүк болуу, түбүнө күйүү; **молоко́ пригоре́ло** сүттүн түбү бир аз күйүп кетти, сүт түбүнө күйдү.

ПРИ́ГОРОД *м.* шаар айланасы, шаардын чет жакасы (*шаардын айланасындагы элдүү жер*).

ПРИ́ГОРОДНЫЙ, -ая, -ое шаардын айланасындагы, шаардын чет жакасындагы; **при́городная ме́стность** шаардын чет жакасындагы жер; **при́городный по́езд** шаардын айланасында жүрүүчү поезд.

ПРИГО́РОК *м.* дөңсөө, дөбөчө.

ПРИ́ГО́РШНЯ *ж.* кош ууч; **подста́вить при́го́ршни** кош ууч тосуу.

ПРИГОРЮ́НИВАТЬСЯ *несов. см.* **пригорю́ниться.**

ПРИГОРЮ́НИТЬСЯ *сов. разг.* кайгылануу, капалануу.

ПРИГОТА́ВЛИВАТЬ *несов. см.* **пригото́вить.**

ПРИГОТА́ВЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **пригото́виться;** 2. *страд. к* **пригота́вливать.**

ПРИГОТОВИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое даярдоочу; **приготови́тельный класс** *уст.* даярдоочу класс.

ПРИГОТО́ВИТЬ *сов.* 1. *кого-что* даярдоо, даярдап коюу; **пригото́вить ве́щи в доро́гу** буюмдарды жолго даярдоо; **пригото́вить уро́ки** сабак даярдоо; 2. *что* (*состряпать*) бышыруу (*тамакты*).

ПРИГОТО́ВИТЬСЯ *сов. к чему и с неопр.* даярдануу; **пригото́виться к докла́ду** докладга даярдануу.

ПРИГОТОВЛЕ́НИЕ *ср.* даярдык, даярдык көрүү, камынуу, даярдануу; **приготовле́ние уро́ков** сабак даярдоо.

ПРИГОТОВЛЯ́ТЬ *несов. см.* **пригото́вить.**

ПРИГОТОВЛЯ́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **пригото́виться;** 2. *страд. к* **приготовля́ть.**

ПРИГРАНИ́ЧНЫЙ, -ая, -ое чек ара жанындагы, чек арага жакын.

ПРИГРЕВА́ТЬ *несов. см.* **пригре́ть.**

ПРИГРЕ́ЗИТЬСЯ *сов. разг.* элестөө, элестеп көрүнүү.

ПРИГРЕСТИ́ I *сов что* (*сгрести*) күрөө, шилөө, чогултуу, жыйноо.

ПРИГРЕСТИ́ II *сов.* (*гребя вёслами*) калак менен айдап, эшип бир жерге айдап келүү.

ПРИГРЕ́ТЬ *сов. кого-что* 1. жылытуу, ысытуу; **со́лнце пригре́ло** күн жылытты; 2. *перен. разг.* мээримдүүлүк

www.bizdin.kg

кылуу; маңдайын сыйпоо, башынан сылоо (*мис. жетимди*).

ПРИГРЕ'ТЬСЯ *сов.* жылынуу.

ПРИГРОЗИ'ТЬ *сов. кому* коркутуу, «сениби» деп опузалоо.

ПРИГУ'БИТЬ *сов. что* ооз тийүү.

ПРИГУ'Л *м. с.-х.* (*о скоте*) семирип кошулган салмак.

ПРИДАВА'ТЬ *несов. см.* **прида́ть.**

ПРИДАВИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** (*прижать*) басуу, жабыштыра басуу, жапшыра басуу; **2.** *перен.* эзүү, мүңкүрөтүү, басуу.

ПРИДА'ВЛЕННОСТЬ *ж.* эзилгендик, басылгандык.

ПРИДА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **придави́ть.**

ПРИДА'НИЕ *ср.* берүү; киргизүү; **прида́ние зако́нной си́лы докуме́нту** документке закондук күч берүү.

ПРИДА'НОЕ *ср.* **1.** *уст.* сеп (*кыз күйөөгө чыкканда берилүүчү акча, мал-мүлк*); **2.** (*для новорождённого*) ороо, ороо-чулгоо (*жаңы төрөлгөн баланын бир комплект ороо-чулгоосу*).

ПРИДА'ТКОВЫЙ, -ая, -ое **придаток**-*ко т.*

ПРИДА'ТОК *м.* **1.** *анат.* кошо чыккан нерсе; **2.** *перен.* коштонду, кошумча нерсе.

ПРИДА'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое **придаток**-*ко т.*; ◇ **прида́точное предложе́ние** *грам.* багыныңкы сүйлөм.

ПРИДА'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*дать дополнительно*) кошумча берүү, үстүнө дагы берүү; **2.** *что, чего* (*усилить, прибавить*) берүү, күчөтүү; **прида́ть уве́ренности** ишенимин күчөтүү; **прида́ть ду́ху** дем, кайрат берүү; **3.** *что* (*сообщить качество, свойство*) берүү, келтирүү; **прида́ть ну́жную фо́рму** керектүү формага келтирүү; **4.** *что, перен.* (*вложить какой-л. смысл*) берүү; **я не прида́л э́тому никако́го значе́ния** мен буга эч кандай маани берген эмесмин.

ПРИДА'ЧА *ж. разг.* (*прибавка*) үстөк (*мис. айырбаш кылганда*); ◇ **в прида́чу** анын үстүнө, ага кошумча, андан башка, ага кошумчалап, үстөктөп, ага кошумча кылып.

ПРИДВИГА'ТЬ *несов. см.* **придви́нуть.**

ПРИДВИГА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **придви́нуться; 2.** *страд. к* **придвига́ть.**

ПРИДВИ'НУТЬ *сов. что* берилетип жылдыруу, жакындатып жылдыруу, жылдырып жакындатуу; **придви́нуть стул к столу́** стулду столго жакындатып жылдыруу.

ПРИДВИ'НУТЬСЯ *сов.* жакындап жылуу, жакындап калуу, жакын жылдырылуу, берилөө.

ПРИДВО'РНЫЙ, -ая, -ое *уст.* **1.** сарайда (*кан, падыша сарайында*) кызмат кылуучу; **придво́рный поэ́т** сарай акыны (*падыша сарайындагы акын*); **2.** *в знач. сущ. м., ж.* сарай кызматкери, падышанын сарайындагы кызматкер.

ПРИДЕ'ЛАТЬ *сов. что* бириктире жасоо, кошо жасоо.

ПРИДЕ'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **приде́лать.**

ПРИДЕРЖА'ТЬ *сов. разг.* **1.** *кого-что* (*удержать*) кармоо, токтотуу, токтото тартуу; **2.** *что, перен.* (*припрятать*) кармап туруу, катып туруу, сактап туруу; ◇ **придержа́ть язы́к** *разг.* унчукпоо, оозду басуу.

ПРИДЕ'РЖИВАТЬ *несов. см.* **придержа́ть.**

ПРИДЕ'РЖИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *чего, за что* кармап туруу, кармоо, кармануу, тутуу; **2.** *чего* жүрүү; **приде́рживаться пра́вой стороны́** оң жак менен жүрүү; **3.** *чего, перен.* (*следовать чему-л.*) тутуу, сактоо, колдонуу; **приде́рживаться пра́вил у́личного движе́ния** көчө кыймылынын эрежелерин сактоо; **приде́рживаться инстру́кции** инструкцияны колдонуу; **4.** *страд. к* **приде́рживать.**

ПРИДИ'РА *м. и ж. разг.* кыйкымчыл, кыйкымчы.

ПРИДИРА'ТЬСЯ *несов. см.* **придра́ться.**

ПРИДИ'РКА *ж. разг.* кыйкым.

ПРИДИ'РЧИВОСТЬ *ж.* кыйкымчылдык.

ПРИДИ'РЧИВЫЙ, -ая, -ое кыйкымчыл; **приди́рчивый челове́к** кыйкымчыл киши.

ПРИДОРО'ЖНЫЙ, -ая, -ое жол боюндагы, жолдун жээгиндеги.

ПРИДРА'ТЬСЯ *сов.* **1.** *к кому-чему* кыйкымдоо; **придра́ться к пустяку́** болор-болбос нерсеге кыйкымдоо; **2.** *к чему, разг.* (*воспользоваться*) жаркоо кылуу, шылтоо кылуу; **придра́ться к слу́чаю** учуру келе калганда шылтоо кылуу.

ПРИДУ'МАТЬ *сов. что* акыл табуу, ойлоп табуу, ойлоп чыгаруу.

ПРИДУ'МЫВАТЬ *несов. см.* **приду́мать.**

ПРИДУРКОВА'ТЫЙ, -ая, -ое *разг.* аңкоорок, келесоо чалыш, кем акыл.

ПРИ'ДУРЬ *ж. разг.* келесоолук; **он с при́дурью** анын бир аз келесоолук жери бар.

ПРИДУШИ'ТЬ *сов. кого-что* тумчуктуруп, басып өлтүрүү; муунтуп өлтүрүү.

ПРИДЫХА'НИЕ *ср. лингв.* дем менен кошо чыккан үн.

ПРИДЫХА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *лингв.*: **придыха́тельный звук** дем тыбышы.

ПРИЕДА'ТЬСЯ *несов. см.* **прие́сться.**

ПРИЕ'ЗД *м.* келүү, келиш (*транспорт менен, жөө эмес*); **с прие́здом!** келишиңиз менен!

ПРИЕЗЖА'ТЬ *несов. см.* **прие́хать.**

ПРИЕ'ЗЖИЙ, -ая, -ее **1.** келген; **2.** *в знач. сущ. м., ж.* келген; **гости́ница для прие́зжих** келгендер үчүн гостиница.

ПРИЁМ *м.* **1.** кабыл алуу, алуу; **приём заявле́ний** арыздарды кабыл алуу; **2.** (*для беседы, переговоров*) кабыл алуу; **установи́ть часы́ приёма** кабыл алуу саттарын белгилөө; **3.** (*встреча*) тосуп алуу, күтүү; **оказа́ть тёплый приём** ачык чырай менен тосуп алуу; **4.** (*лекарства*) ичүү; **по́сле приёма лека́рства** дарыны ичкенден кийин; **5.** (*способ*) ык; **приёмы борьбы́** күрөшүүнүн ыктары; ◇ **он написа́л статью́ в оди́н приём** ал макаланы бир отурганда эле жазып салды.

ПРИЁМКА *ж. разг.* өткөрүп алуу; **приёмка това́ров** товарларды өткөрүп алуу.

ПРИЕ'МЛЕМОСТЬ *ж.* алгылыктуулук, кабыл алына тургандык.

ПРИЕ'МЛЕМЫЙ, -ая, -ое алгылыктуу, алууга боло турган, макул боло турган, кабыл алына турган.

ПРИЁМНАЯ *ж. см.* **приёмный 4.**

ПРИЁМНИК *м.* **1.** *тех.* приёмник; **2.** *см.* **радиоприёмник.**

ПРИЁМНЫЙ, -ая, -ое **1.** **приём** 1-*ге т.*; **приёмные часы́** кабыл алуу саттары; **2.** (*служащий для приёма кого-чего-л.*) кабыл алуу; **приёмные экза́мены** кабыл алуу экзамендери; **3.** асыранды, бакма; **приёмный ребёнок** бакма бала, асыранды бала; **приёмный оте́ц** асырап багып алган ата; **приёмная мать** асырап багып алган эне; **4.** *в знач. сущ. ж.* приёмная (*кабыл алуучу бөлмө*); ◇ **приёмный поко́й** *см.* **поко́й.**

ПРИЁМОЧНЫЙ, -ая, -ое **приёмка**-*га т.*; өткөрүп алуучу (*мис. пункт, склад*).

ПРИЁМЩИК *м.* приёмщик, өткөрүп алуучу.

ПРИЁМЩИЦА *женск. р. к* **приёмщик.**

ПРИЁМЫШ *м. разг.* асыранды бала (*приёмный сын*); асыранды кыз (*приёмная дочь*).

ПРИЕ'СТЬСЯ *сов. разг.* аша кечирүү, жадатуу, тандыруу; **мне э́то прие́лось** бул мени жадатты.

ПРИЕ'ХАТЬ *сов.* келүү (*ат, машина ж. б. менен*); **прие́хать домо́й** үйгө келүү; **стоп, прие́хали!** токто, келдик!

ПРИЖА'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* басуу, кысуу; **прижа́ть к груди́** *кого-л.* бирөөнү бооруна кысуу (басуу); **2.** *кого, перен. разг.* (*притеснить*) кысуу, кыстоо, кысмакка алуу; ◇ **прижа́ть** *кого-л.* **к стéнке** *бирөөнү* ыктатып салуу, кысмакка алып айласын кетирүү.

ПРИЖА'ТЬСЯ *сов. к кому-чему* корголоо, жабышуу, тырмышуу.

www.bizdin.kg

ПРИЖЕ'ЧЬ *сов. что* бир аз күйдүрүү (*мис. жараны*).
ПРИЖИВА'Л *м. см.* **приживáльщик.**
ПРИЖИВА'ЛКА *ж. уст.* бирөөнүн ирегесинде жан баккан аял.
ПРИЖИВА'ЛЬЩИК *м. уст.* бирөөнүн ирегесинде жан баккан эркек.
ПРИЖИВА'ТЬСЯ *несов. см.* **прижи́ться.**
ПРИЖИГА'НИЕ *ср. мед.* күйдүрүү, кааруу.
ПРИЖИГА'ТЬ *несов. см.* **прижéчь.**
ПРИЖИ'ЗНЕННЫЙ, -ая, -ое тирүү кезиндеги, тирүү убагындагы.
ПРИЖИМА'ТЬ *несов. см.* **прижáть.**
ПРИЖИМА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прижáться;** 2. *страд. к* **прижимáть.**
ПРИЖИ'МИСТОСТЬ *ж. разг.* зыкымдык, сараңдык.
ПРИЖИ'МИСТЫЙ, -ая, -ое *разг.* зыкым, сараң (*киши*).
ПРИЖИ'ТЬ *сов. кого, разг. уст.* ойноштон туут алуу; **онá прижилá с ним двух детéй** ал (*аял*) бул ойношунан эки балалуу болду.
ПРИЖИ'ТЬСЯ *сов. разг.* байыр алуу, үйүр болуу, көнүгүү (*жаңы жерге*).
ПРИЗ *м.* приз, байге; **пéрвый приз** биринчи приз, биринчи байге, баш байге.
ПРИЗАДУ'МАТЬСЯ *сов. разг.* ойлонуу, ойго батуу, ойлонуп кетүү.
ПРИЗАДУ'МЫВАТЬСЯ *несов. см.* **призадýматься.**
ПРИЗАНЯ'ТЬ *сов. что, чего, разг.* бир аз нерсени карыз алуу; **призанять дéнег** бир аз акча карыз алуу.
ПРИЗВА'НИЕ *ср.* 1. (*склонность*) шык, ынтаа; **призвáние к живописи** живописке шыгы болуу; 2. (*предназначение*) арналган (белгиленген, көздөгөн) милдет.
ПРИЗВА'ТЬ *сов. кого-что* 1. чакыруу; **призвáть на пóмощь** жардамга чакыруу; **призвáть на воéнную слýжбу** аскердик кызматка чакыруу (*аскерге чакыруу*); 2. *к чему, перен.* тартуу, чакыруу, талап кылуу; **призвáть к поря́дку** тартипке чакыруу; **призвáть к бди́тельности** кыраакылыкты талап кылуу; ◇ **призвáть в свидéтели** күбөлүккө тартуу, күбө салуу.
ПРИЗЕ'МИСТЫЙ, -ая, -ое жапалдаш, мыкчыйган, кыска бойлуу.
ПРИЗЕМЛЕ'НИЕ *ср.* жерге конуу; **приземлéние самолёта** самолёттун жерге конушу.
ПРИЗЕМЛИ'ТЬСЯ *сов.* жерге конуу.
ПРИЗЕМЛЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **приземли́ться.**
ПРИЗЁР *м.* призёр (*мелдеште приз, байге алуучу; мелдеште утуп байге алган*).
ПРИ'ЗМА *ж. мат., физ.* призма; **прямáя при́зма** түз призма; ◇ **смотрéть сквозь при́зму** *чего-л.* *бир нерсенин* таасири астында кароо.
ПРИЗМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **призма**-*га т.*; 2. (*снабжённый призмой*) призма менен жабдылган, призмалуу; **призмати́ческий бинóкль** призмалуу бинокль (дүрбү).
ПРИЗНАВА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **признáть;** 2. *кого-что, чаще с отриц.* таануу, билүү, моюнга алуу; **он не признаёт никакóго авторитéта** ал эч кандай авторитетти таанығысы келбейт.
ПРИЗНАВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **признáться;** 2. *страд. к* **признавáть.**
ПРИ'ЗНАК *м.* белги, жышана; **служи́ть при́знаком** белгиси боло алуу.
ПРИЗНА'НИЕ *ср.* 1. таануу, моюнга алуу, табуу; **признáние оши́бочности свои́х взгля́дов** өзүнүн көз караштарынын туура эмес экендигин моюнга алуу; **признáние вины́** күнөөнү моюнга алуу; **признáние** *чьих-л.* **прав** *бирөөнүн* укугун таануу; 2. (*общественное уважение, оценка*) таануу, билүү; **заслужи́ть всеóбщее признáние** көпчүлүккө таанылуу; 3. ачып айткан сыр, сезим, моюнга алуу; **вы́слушать** *чьё-л.* **признáние** *бирөөнүн* ачып айткан сырын угуу; **чистосердéчное признáние** чын жүрөктөн моюнга алуу; **признáние в любви́** «сүйөм» деп айтуу (*эркек аялга же аял эркекке*).
ПРИ'ЗНАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **признáть;** 2. *прил.* таанылган, бөделдүү, атагы чыккан; **всéми при́знанный поэ́т** бардыгына таанылган акын.
ПРИЗНА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж. бирөөнүн* кадырын билүүчүлүк, жакшылыктын кадырына жете билүүчүлүк; **вырази́ть** *кому-л.* **свою́ признáтельность** *бирөөгө* өзүнүн ыраазы болгондугун билдирүү.
ПРИЗНАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *бирөөнүн* кадырын билген, ыракмат окуган, жакшылыктын кадырына жеткен.
ПРИЗНА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что, в ком-чём, разг.* (*узнать*) таануу; **больнóй никогó не признáл** оорулуу киши эч кимди тааныган жок; 2. *кого-что за кем-чем...* деп эсептөө, ...деп билүү; **суд признáл за ним э́ти правá** сот бул укуктар ага таандык деп эсептеди; 3. *что* (*согласиться с чем-л.*) моюнга алуу; **признáть свою́ оши́бку** өзүнүн катасын моюнга алуу; 4. *кого-что кем-чем* (*счесть, сделать заключение*) ...деп эсептөө, ...деп билүү; **признáть больны́м** оору деп эсептөө.
ПРИЗНА'ТЬСЯ *сов. кому в чём* моюнга алуу, билдирүү; **он признáлся, что пошути́л** ал тамаша кылгандыгын мойнуна алды; **признáться в любви́** «сүйөм» деп айтуу; ◇ **признáться** *или* **признаю́сь** *в знач. вводн. сл.* чынын айтканда, чынын айтсам; **признáться, я тогдá испугáлся** чынын айтканда, мен ошондо коркуп кеттим эле; **признаю́сь, э́та кни́га мне не понрáвилась** чынын айтсам, бул китеп мага жаккан жок.
ПРИЗО'Р *м.*: **без призóра** багуусуз, кароосуз.
ПРИ'ЗРАК *м.* элес; **при́зраки прóшлого** өткөндөрдүн элестери; **при́зрак опáсности** коркунуч элеси.
ПРИ'ЗРАЧНОСТЬ *ж.* элестүүлүк (*кыялда гана болгондук*).
ПРИ'ЗРАЧНЫЙ, -ая, -ое элестүү (*кыялый, чыныгы эмес, закым сыяктуу*).
ПРИЗРЕВА'ТЬ *несов. см.* **призрéть.**
ПРИЗРЕ'НИЕ *ср. уст.* карашуу, көз кырын салуу (*жетим-жесир, бейбечараларга*).
ПРИЗРЕ'ТЬ *сов. кого-что, уст.* карашуу, көз кырын салуу (*жетим-жесир, бейбечарага*).
ПРИЗЫ'В *м.* 1. чакырык; **призы́вы ЦК КПСС к годовщи́не Октября́** Октябрдын жылдыгына КПСС БКнын чакырыктары; 2. (*действие*) чакыруу; **призы́в на воéнную слýжбу** аскер кызматына чакыруу; 3. *собир. воен.* чакырылгандар (*аскерге*).
ПРИЗЫВА'ТЬ *несов. см.* **призвáть.**
ПРИЗЫВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *воен.* чакырылуу; 2. *страд к* **призывáть.**
ПРИЗЫВНИ'К *м.* чакырылган, аскерге чакырылуучу.
ПРИЗЫВНО'Й, -áя, -óе: **призывнóй вóзраст** аскерге чакырылуу жашы; **призывнóй пункт** чакыруу пункуту.
ПРИЗЫ'ВНЫЙ, -ая, -ое үндөгөн, чакырган; **призы́вный крик** үндөгөн кыйкырык.
ПРИ'ИСК *м.* кен чыгуучу жер; **золотóй при́иск** алтын кени чыгуучу жер.
ПРИИСКА'НИЕ *ср.* издөө, табуу; **приискáние помещéния** үй (имарат) издөө.
ПРИИСКА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* издеп табуу, издөө.
ПРИИ'СКИВАТЬ *несов. см.* **приискáть.**
ПРИИСКО'ВЫЙ, -ая, -ое **прииск**-*ке т*; кен издөөчү, кен табуучу (*мис. жумушчу*).
ПРИЙТИ' *сов.* 1. келүү; **прийти́ на собрáние** жыйналышка келүү; **пóезд пришёл вóвремя** поезд убагында келди; 2. (*наступить*) жетүү, келүү; **пришлá веснá** жаз келди; **пришлá порá уезжáть домóй** үйгө кетүүгө убакыт жетти; 3. (*в какое-л. состояние*) бир абалга келүү, болуп калуу, кетүү; **прийти́ в востóрг** аябай кубануу; **прийти́**

www.bizdin.kg

в ýжас эси чыгып кетүү; **прийти́ в негодова́ние** кыжыры келүү; **прийти́ в него́дность** жараксыз болуп калуу; **прийти́ в упа́док** төмөндөөгө дуушар болуу, төмөндөп кетүү; 4. *к чему* келүү, алуу; **прийти́ к мы́сли** ойго, пикирге келүү; **прийти́ к убежде́нию** ишенимге келүү; **прийти́ к вла́сти** өкмөт башына келүү, бийликке келүү; ◇ **прийти́ в го́лову** ой түшүү; **прийти́ в себя́** эс алуу, эсине келүү; **он пришёл в себя́** ал эсине келди (эс алды); **мне пришла́ охо́та...** ғым келди.

ПРИЙТИ́СЬ *сов.* 1. (*подойти по размеру, качеству*) чак келүү, туура келүү; **сапоги́ пришли́сь мне впо́ру** өтүк мага чак келди; 2. (*совпасть с чем-л.*) туш келүү, туура келүү; **деся́тое число́ пришло́сь на вто́рник** онунчу число шейшембиге туш келди; 3. *безл.* (*выпасть на долю*) туура келүү; **мне придётся зайти́ к вам** мага сиздикине кире кетүүгө туура келет; **мне пришло́сь взять его́ с собо́й** мага аны өзүм менен алып кетүүгө туура келди; ◇ **прийти́сь по вку́су** жагуу, жагып калуу; **как придётся** *разг.* туш келди, ылгабай; кандай болсо, ошондой.

ПРИКА́З *м.* 1. приказ, буйрук; **отда́ть прика́з** приказ берүү, буйрук кылуу; **получи́ть прика́з** приказ алуу; **вы́полнить прика́з** приказды орундатуу, буйрукту аткаруу; **объяви́ть благода́рность в прика́зе** приказ аркылуу алкыш жарыялоо; 2. *ист.* приказ (*Москва мамлекетинде 16-17 кылымдарда — башкаруунун айрым тармактарынын башында турган мекеме*).

ПРИКАЗА́НИЕ *ср.* буйруу, буйрук; **отда́ть приказа́ние** буйрук берүү.

ПРИКАЗА́ТЬ *сов. кому с неопр.* буйрук берүү, буйруу, приказ берүү; ◇ **приказа́л до́лго жить** *разг.* дүйнөдөн кайтты (*өлдү*); **как прика́жете э́то понима́ть?** *разг. уст.* муну кандай түшүнүүгө болот?

ПРИКА́ЗНЫЙ, -ая, -ое **приказ** 2-ге *т.*; приказдык; **прика́зные лю́ди** *ист.* приказда иштөөчү адамдар.

ПРИКА́ЗЧИК *м. уст.* 1. (*продавец*) бүркөнчүк (*жеке соода ээсине жалданып иштөөчү адам*); 2. (*управляющий имением*) приказчик (*помещик имениесин башкаруучу киши*).

ПРИКА́ЗЫВАТЬ *несов. см.* **приказа́ть.**

ПРИКА́ЛЫВАТЬ *несов. см.* **приколо́ть.**

ПРИКА́НЧИВАТЬ *несов. см.* **прико́нчить.**

ПРИКА́ПЛИВАТЬ *несов. см.* **прикопи́ть.**

ПРИКАРМА́НИВАТЬ *несов. см.* **прикарма́нить.**

ПРИКАРМА́НИТЬ *сов. что, разг.* чөнтөккө уруу (*бировнун акчасын жеп кетүү*).

ПРИКА́РМЛИВАНИЕ *ср.* кошумча тамак берүү, кошумча тамактандыруу (*мис. эмчектеги балага*).

ПРИКА́РМЛИВАТЬ *несов.* кошумча тамак берүү; **прика́рмливать грудно́го ребёнка ка́шей** эмчектеги баланы буламык менен кошумча тамактандыруу.

ПРИКАСА́ТЬСЯ *несов. см.* **прикосну́ться.**

ПРИКАТИ́ТЬ *сов.* 1. *что* тоголотуп баруу (келүү, жеткирүү); 2. *разг.* (*приехать*) зырылдатып келүү (*мис. автомобилде, арабада*).

ПРИКАТИ́ТЬСЯ *сов.* тоголонуп келүү (*мис. топ*).

ПРИКА́ТЫВАТЬ *несов. см.* **прикати́ть.**

ПРИКИ́ДЫВАТЬ *несов. см.* **прики́нуть.**

ПРИКИ́ДЫВАТЬСЯ *несов. см.* **прики́нуться.**

ПРИКИ́НУТЬ *сов. что, разг.* 1. (*прибавить*) кошумча салуу (*мис. счётко дагы он сомду кошуу*); 2. (*приблизительно взвесить*) чамалап өлчөө; ◇ **прики́нуть в уме́** ойлоп көрүү.

ПРИКИ́НУТЬСЯ *сов. кем, разг.* анткордонуу, болумуш болуу, ғмыш болуу; **прики́нуться глухи́м** дүлөй болумуш болуу; **прики́нуться спя́щим** уктамыш болуу.

ПРИКЛА́Д *м.* 1. (*ружья*) кундак (*мылтыктын*); 2. (*для пошива*) кийимдин майда-чуйда нерселери (*мис. топчу, илгич, ичилик ж. б.*).

ПРИКЛАДНО́Й, -а́я, -о́е прикладной (*практикада, турмушта колдонулуучу*); **прикладны́е нау́ки** прикладной илимдер.

ПРИКЛА́ДЫВАТЬ *несов. см.* **приложи́ть** 1, 2.

ПРИКЛЕ́ИВАТЬ *несов. см.* **прикле́ить.**

ПРИКЛЕ́ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прикле́иться;** 2. *страд. к* **прикле́ивать.**

ПРИКЛЕ́ИТЬ *сов. что* жабыштыруу, желимдөө, чаптоо.

ПРИКЛЕ́ИТЬСЯ *сов.* жабышуу, желимделүү, чапталуу.

ПРИКЛЕПА́ТЬ *сов. что* кадоо, чегелөө, мыктоо.

ПРИКЛОНИ́ТЬ *сов. что:* **не́где го́лову приклони́ть** *разг.* баш калкалаар жер жок.

ПРИКЛЮЧА́ТЬ *несов. см.* **приключи́ть.**

ПРИКЛЮЧЕ́НИЕ *ср.* укмуштуу окуя.

ПРИКЛЮЧЕ́НЧЕСКИЙ, -ая, -ое **приключение**-ге *т.*; укмуштуу окуялуу; **приключе́нческий рома́н** укмуштуу окуялуу роман.

ПРИКЛЮЧИ́ТЬ *сов. что, тех.* жалгаштырып, бириктирип кошуу.

ПРИКЛЮЧИ́ТЬСЯ *сов. разг.* боло калуу, болуу, жолугуу; **с ним приключи́лось несча́стье** ага бир балаа болду.

ПРИКОВА́ТЬ *сов. кого-что* 1. (*прикрепить ковкой*) кадап, чынжырлап салуу; 2. *перен.* жылгыс кылуу, жылдырбай салуу; **страх прикова́л его́ к ме́сту** коркунуч аны ордунан козголтпой (жылдырбай) салды; 3. *перен.* (*привлечь*) буруп алуу, тартып алуу; **прикова́ть к себе́ внима́ние слу́шателей** угуучулардын көңүлүн өзүнө буруп алуу.

ПРИКО́ВЫВАТЬ *несов. см.* **прикова́ть.**

ПРИКОВЫЛЯ́ТЬ *сов. разг.* кыйраландап, майпандап басып келүү.

ПРИКО́Л *м.* жерге кагылган казык (*бир нерсе байлоо үчүн*).

ПРИКОЛА́ЧИВАТЬ *несов. см.* **приколоти́ть.**

ПРИКОЛОТИ́ТЬ *сов. что* кадоо, чегелөө, мык менен бекитүү.

ПРИКОЛО́ТЬ *сов. что* (*прикрепить булавкой*) төөнөп бекитүү, төөнөө, төөнөп коюу.

ПРИКОМАНДИРОВА́ТЬ *сов. кого-что* **к** *кому-чему* командировкалоо (*бир мекемenин же адамдын карамагына убактылуу жиберүү*).

ПРИКОМАНДИРО́ВЫВАТЬ *несов. см.* **прикомандирова́ть.**

ПРИКО́НЧИТЬ *сов. разг.* 1. *что* (*израсходовать*) түгөтүү, бүтүрүү, жок кылуу; 2. *кого, перен.* (*умертвить*) өлтүрүү, жайлап салуу.

ПРИКОПИ́ТЬ *сов. что, чего, разг.* акырындык менен чогултуу, жыюу, үнөмдөп чогултуу.

ПРИКО́РМ *м. см.* **прико́рмка.**

ПРИКОРМИ́ТЬ *сов. кого* кошумча тамак берүү, кошумча тоют берүү.

ПРИКО́РМКА *ж.* 1. (*действие*) кошумча тамак берүү, кошумча тоюттандыруу; 2. (*корм*) кошумча азык, жем, тамак; кошумча тоют.

ПРИКОРНУ́ТЬ *сов. разг.* куш уйку салуу, тук этип алуу.

ПРИКОСНОВЕ́НИЕ *ср.* тийүү, тийдирүү, тийгизип коюу.

ПРИКОСНОВЕ́ННОСТЬ *ж. офиц.* катышкандык, тиешеси бардык; **его́ прикоснове́нность к де́лу** анын ишке тиешеси бар экендиги.

ПРИКОСНОВЕ́ННЫЙ, -ая, -ое *офиц.* катышкан, тиешеси бар (*бир ишке*).

ПРИКОСНУ́ТЬСЯ *сов. к кому-чему* тийүү, тийип коюу.

ПРИКРА́СА *ж. чаще мн., разг.:* **расска́зывать без прикра́с** болгонун болгондой айтуу.

ПРИКРА́СИТЬ *сов. что* боёмолоо, кошуу, апыртып жиберүү (*бир нерсени айтканда*).

www.bizdin.kg

ПРИКРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **прикрáсить.**

ПРИКРЕПИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое бекитүүчү, бекитүү, бекиткич; **прикрепи́тельный тало́н** бекитүү талону.

ПРИКРЕПИ'ТЬ *сов.* 1. *что к кому-чему* бекитүү, кадоо; **прикрепи́ть объявлéние к стене́** кулактандырууну дубалга бекитүү (кадоо); 2. *кого-что к кому-чему* бекитүү, бекитип коюу; **прикрепи́ть отстаю́щего ученика́ к си́льному** сабагына жетише албаган окуучуну мыкты окуучуга бекитип коюу; **прикрепи́ть к поликли́нике** поликлиникага бекитүү.

ПРИКРЕПИ'ТЬСЯ *сов. к кому-чему* 1. бекитилүү; 2. (*стать на учёт*) бекитилүү, учётко туруу (*мис. профсоюздун*).

ПРИКРЕПЛЕ'НИЕ *ср.* бекитүү, бекитилүү.

ПРИКРЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **прикрепи́ть.**

ПРИКРЕПЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прикрепи́ться;** 2. *страд. к* **прикрепля́ть.**

ПРИКРИ'КИВАТЬ *несов. см.* **прикри́кнуть.**

ПРИКРИ'КНУТЬ *сов. на кого-что* жекирип айкыруу, зекип кыйкыруу.

ПРИКРУТИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*привязать*) бурап, толгоп байлоо; бурап туруп бекитүү; 2. *что* (*уменьшить*) бурап төмөндөтүү, бурап ылдыйлатуу (басуу); **прикрути́ть фити́ль в ла́мпе** лампанын билигин бурап төмөндөтүү (басуу).

ПРИКРУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **прикрути́ть.**

ПРИКРЫВА'ТЬ *несов. см.* **прикры́ть.**

ПРИКРЫВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прикры́ться;** 2. *страд. к* **прикрыва́ть.**

ПРИКРЫ'ТИЕ *ср.* 1. (*укрытие, убежище*) далда, калканч; **хоро́шее прикры́тие от дождя́** жаандан сактоочу жакшы калканч; **стреля́ть из-за прикры́тия** далдадан туруп атуу; 2. (*защита, охрана*) калканч, далда; **под прикры́тием артилле́рии** артиллериянын далдасы астында; 3. *воен.* коргооч бөлүк; **артиллери́йское прикры́тие** артиллериялык коргооч бөлүк.

ПРИКРЫ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*накрыть, закрыть*) жабуу, чүмкөө, жаап коюу; **прикры́ть дверь** эшикти жаап коюу; 2. *кого-что* (*заслонить собой*) калкалоо, тосуу; **раски́дистое де́рево прикры́ло нас от со́лнца** калдайган жыгач бизди күндөн калкалап турду; 3. *кого-что, воен.* (*защитить*) калкалоо, далдалоо; **прикры́ть наступле́ние артиллери́йским огнём** чабуулду артиллериянын огу менен калкалоо; 4. *кого-что, перен.* (*скрыть*) жашыруу, жабуу; **прикры́ть обма́н** жалганды жашыруу; 5. *что, разг.* (*закрыть, ликвидировать*) жабуу, жоюу (*мис. шиканаңы*).

ПРИКРЫ'ТЬСЯ *сов. чем* 1. (*накрыться*) жамынуу; жабылуу (*мис. дүкөн*); 2. *перен. разг.* (*скрыть что-л.*) жашырылуу, жабылуу.

ПРИКУПА'ТЬ *несов. см.* **прикупи́ть.**

ПРИКУПИ'ТЬ *сов.* 1. *что, чего* (*дополнительно*) кошумча сатып алуу; 2. *что, карт.* прикуп алуу (*карта оюндарында*).

ПРИКУ'РИВАТЬ *несов. см.* **прикури́ть.**

ПРИКУРИ'ТЬ *сов. что* папиросту күйгүзүп алуу (*бирөөнүн папиросунан тутандыруу*).

ПРИКУ'С *м.* тиштердин кабышып турушу.

ПРИКУСИ'ТЬ *сов. что* тиштеп алуу; **прикуси́ть язы́к** 1) тилди тиштеп алуу; 2) *перен.* жаак басуу, унчукпай калуу.

ПРИКУ'СЫВАТЬ *несов. см.* **прикуси́ть.**

ПРИЛА'ВОК *м.* прилавка (*дүкөндө кездеме жайып соода кылынуучу узун стол, текче*); **рабо́тник прила́вка** магазиндеги сатуучу.

ПРИЛАГА'ТЕЛЬНОЕ *ср. грам.* сын атооч.

ПРИЛАГА'ТЬ *несов. см.* **приложи́ть** 2, 3, 4.

ПРИЛАГА'ТЬСЯ *несов.* кошумчалануу, кошо тиркелүү.

ПРИЛА'ДИТЬ *сов. что* эп кыюу, эбине келтирүү, эп келиштирүү, эп келтирүү (*мис. эшик жалкыч пружинаны*).

ПРИЛА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **прила́дить.**

ПРИЛАСКА'ТЬ *сов. кого-что* эркелетүү, сылап-сыйпоо.

ПРИЛАСКА'ТЬСЯ *сов. к кому* эркелөө, жаракөрлөнүү.

ПРИЛЕГА'ТЬ *несов.* 1. кыналуу, кыналып туруу; **пла́тье прилега́ет к те́лу** көйнөк денесине кыналып турат; 2. (*примыкать*) чектеш болуу, туташ болуу, тутумдаш болуу; **сад прилега́ет к реке́** бак өзөнгө чектеш болуп турат.

ПРИЛЕЖА'НИЕ *ср.* кунт, тырышчаактык; **он отлича́ется прилежа́нием** ал тырышчаактыгы менен айырмаланат.

ПРИЛЕЖА'ЩИЙ, -ая, -ее *мат.* жанаша жаткан; **прилежа́щая сторона́** жанаша жаткан жак.

ПРИЛЕ'ЖНО *нареч.* тырышып, кунт коюп, көңүл коюп; **приле́жно учи́ться** тырышып окуу.

ПРИЛЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое тырышчаак, көңүл койгон, кунттуу, кунт койгон.

ПРИЛЕ'ЗТЬ *сов. разг.* сойлоп, жылып келип кирүү.

ПРИЛЕПИ'ТЬ *сов. что* жабыштыруу, чаптоо, чапташтыруу, желимдөө; **прилепи́ть ма́рку на конве́рт** марканы конвертке жабыштыруу.

ПРИЛЕПИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*о липком*) жабышуу, чапташуу, чапталышуу, желимделүү; 2. *перен. разг.* (*поместиться, расположиться*) жабышуу, жабышкандай болуп туруу (*мис. тоонун бетиндеги үй*).

ПРИЛЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **прилепи́ть.**

ПРИЛЕПЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прилепи́ться;** 2. *страд. к* **прилепля́ть.**

ПРИЛЁТ *м.* учуп келүү (*мис. келгин куштар*).

ПРИЛЕТА'ТЬ *несов. см.* **прилете́ть.**

ПРИЛЕТЕ'ТЬ *сов.* 1. учуп келүү; **самолёт прилете́л во́время** самолёт өз убагында учуп келди; 2. *перен. разг.* (*примчаться*) бат келүү, ылдам жетип келүү.

ПРИЛЕ'ЧЬ *сов.* 1. жатуу, жантаюу, жамбаштап жатуу, жамбаштоо; 2. *к чему* (*прильнуть*) жабышып жатуу, жата калуу; **приле́чь у́хом к земле́** кулагын жерге коюп жатуу, жата калып жер тыңшоо.

ПРИЛИ'В *м.* 1. деңиз суусунун мезгил-мезгили менен көтөрүлүшү; 2. *перен.* куюлуш, шыкалыш; **прили́в кро́ви к голове́** кандын башка чыгып шыкалышы; ◇ **в прили́ве гне́ва** жаалданып турганда, ачууланып турганда; **прили́в эне́ргии** кайрат (күчтүн) толушу.

ПРИЛИВА'ТЬ *несов. см.* **прили́ть.**

ПРИЛИ'ЗАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **прилиза́ть;** 2. *прил. разг.* (*о волосах*) жылма таралган (*чач*).

ПРИЛИЗА'ТЬ *сов. что* 1. (*языком*) тил менен жалап жылмалоо; 2. *перен. разг.* жылма кылып тароо; **прилиза́ть во́лосы** чачты жылма кылып тароо.

ПРИЛИЗА'ТЬСЯ *сов. разг.* жылма кылып тарануу.

ПРИЛИ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **прилиза́ть.**

ПРИЛИПА'ТЬ *несов. см.* **прили́пнуть.**

ПРИЛИ'ПНУТЬ *сов. к кому-чему* 1. (*о чём-л. липком*) жабышуу, чапташуу, илээшүү; 2. *перен. разг.* (*надоесть*) жабышуу, асылып жадатуу.

ПРИЛИ'ПЧИВОСТЬ *ж. разг.* жабышкактык.

ПРИЛИ'ПЧИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. (*о липком*) жабышкак, жабышма; 2. *перен.* (*надоедливый*) жадатма, асылгыч, жабышма.

ПРИЛИ'ТЬ *сов.* куюлуу, агып келүү, агып чогулуу; **кровь прилила́ к голове́** кан башка агып чогулду, кан башка чыгып шыкалды.

ПРИЛИ'ЧИЕ *ср.* адептүүлүк, сылыктык, сыпаалык; **для прили́чия** тим эле сыпаалык үчүн; **соблюда́ть прили́чия** адептүүлүктү сактоо.

ПРИЛИ'ЧНО *нареч.* 1. адептүү, сыпайы, түзүк, жакшы; **вести́ себя́ прили́чно** өзүн адептүү алып жүрүү; 2. *разг.* (*удовлетворительно*) түзүк, жаман эмес.

www.bizdin.kg

ПРИЛИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*пристойный*) адептүү, сыпаа, сылык; **2.** *разг.* (*удовлетворительный*) жаман эмес; **сегодня приличная погода** бүгүн аба-ырайы жаман эмес.

ПРИЛОВЧИ'ТЬСЯ *сов. разг.* ык алуу, ийкемдүү болуу, ийкемдүүлүккө үйрөнүү.

ПРИЛОЖЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*применение, направление*) жумшоо, колдонуу, колдонулуу, пайдалануу; **приложе́ние зна́ний на пра́ктике** билимди практикада колдонуу; **2.** кошо тиркөө, тиркөө, тиркеп коюу, кошуу; **приложе́ние докуме́нтов к заявле́нию** документтерди арызга кошо тиркөө; **3.** (*то, что приложено*) тиркеме, кошумча; **журна́л с приложе́ниями** кошумчалары бар журнал; **4.** (*напр. печати*) басуу (*печатты, мөөрдү*); **5.** *грам.* кошумча мүчө (*өзүнүн аныкталгычына кошумча ат берүүчү аныктоочунун бир бөлүгү; мис. Кабылан Манас, баатыр үчкүч, окуучу Асан ж. б.*).

ПРИЛОЖИ'ТЬ *сов. что* **1.** коюу, басуу; **приложи́ть ру́ку ко лбу́** колду чекеге басуу; **2.** (*представить вместе*) кошо тиркөө, тиркөө, тиркеп коюу, кошуу; **приложи́ть к заявле́нию докуме́нты** документтерди арызга кошо тиркөө; **3.** (*направить действие чего-л.*) жумшоо, салуу; **приложи́ть си́лу** *физ.* күч жумшоо (салуу); **приложи́ть все си́лы для выполне́ния пла́на** планды орундоо үчүн бардык күчтү жумшоо; **4.** (*применить*) колдонуу, пайдалануу; **приложи́ть тео́рию на пра́ктике** теорияны практикада колдонуу; **5.** (*напр. печать*) басуу; ◇ **ума́ не приложу́** *см.* **ум.**

ПРИЛОЖИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*напр. к руке*) урматтап өбүү (*мис. аялдын колун*); **2.** (*приблизить вплотную*) жакын коюу (келтирүү); **приложи́ться у́хом к две́ри** эшикке кулак коюп тыңшоо; **3.** (*нацелиться*) шыкаалоо, мээлөө; ◇ **остально́е прило́жится** калганы өзү эле келет.

ПРИЛЬНУ'ТЬ *сов. к кому-чему* ыктоо, жабышуу, асылып эркелөө.

ПРИ'МА *ж. муз.* прима (**1.** *гаммадагы биринчи негизги үн, тыбыш*; **2.** *скрипка, виолончель сыяктуу музыкалык инструменттин биринчи кылы*; **3.** *ансамблде биринчи партияны аткаруучу киши же инструмент*).

ПРИ'МА-БАЛЕРИ'НА *ж.* прима-балерина (*биринчи ролдорду аткаруучу балерина*).

ПРИМАДО'ННА *ж. театр.* примадонна (*биринчи ролдорду аткаруучу опералык обончу аял*).

ПРИМА'ЗАТЬСЯ *сов. к кому-чему, разг.* кынчылуу, кыстырылуу, эки жүздүүлүк кылып кыпчылуу.

ПРИМА'ЗЫВАТЬСЯ *несов. см.* **прима́заться.**

ПРИМА'НИВАТЬ *несов. см.* **примани́ть.**

ПРИМАНИ'ТЬ *сов. кого, разг.* **1.** жакшы көрүнүп, өзүнө тартуу; **2.** *перен.* өзүнө тартуу, кызыктыруу.

ПРИМА'НКА *ж.* **1.** *охот.* татканткыч жем (*мис. балыкты, илбээсиндик, куштү, аңды уулаганда таткандырып, бир жерге кынтыктыруу үчүн салынуучу жем*); **2.** *перен.* кызыктырып өзүнө тарткыч нерсе.

ПРИМА'Т *м. филос.* примат, алгачкылык, негизгилик, биринчи маанилүүлүк.

ПРИМА'ТЫ *мн.* (*ед.* **прима́т** *м.*) приматтар (*сүтчүл айбандардын жогорку түркүмү; буга — адам, маймыл жана чала маймылдар кирет*).

ПРИМА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **примочи́ть.**

ПРИМА'ЩИВАТЬСЯ *несов. см.* **примости́ться.**

ПРИМЕЛЬКА'ТЬСЯ *сов. разг.* көзгө өтө эле үйүр болуу, көрө берип көзгө тааныш болуу (*көп кездеше турган бир нерсе*).

ПРИМЕНЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*употребление*) колдонуу, колдонулуу, жумшалуу, жумшоо; **примене́ние но́вой маши́ны в произво́дстве** жаңы машинаны өндүрүштө колдонуу; **2.** (*приспособление*) көнүгүү, үйрөнүшүү; **примене́ние к но́вым усло́виям рабо́ты** иштин жаңы шарттарына көнүгүү; **примене́ние к кли́мату** климатка үйрөнүү; ◇ **в примене́нии** *к чему-л.* *бир нерсеге* караганда, салыштырып караганда.

ПРИМЕНИ'МОСТЬ *ж.* колдонуучулук, пайдаланууга жөндөмдүүлүк.

ПРИМЕНИ'МЫЙ, -ая, -ое колдонулуучу, пайдаланууга жөндөмдүү.

ПРИМЕНИ'ТЕЛЬНО *нареч.* салыштырып караганда, ылайыктуу; **примени́тельно к ме́стным усло́виям** жергиликтүү шарттарга ылайыктуу; **примени́тельно к да́нному слу́чаю** ушул учурга ылайыктап көргөндө.

ПРИМЕНИ'ТЬ *сов. что к кому-чему* колдонуу, пайдалануу, ишке ашыруу; **примени́ть но́вый ме́тод рабо́ты** иштин жаңы методун колдонуу.

ПРИМЕНИ'ТЬСЯ *сов. к кому-чему* **1.** көнүү, үйрөнүшүү; **примени́ться к но́вым усло́виям рабо́ты** иштин жаңы шарттарына көнүгүү; **2.** колдонулуу, ишке ашырылуу.

ПРИМЕНЯ'ТЬ *несов. см.* **примени́ть.**

ПРИМЕНЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** колдонулуу, ылайыкталуу; **2.** *страд. к* **применя́ть.**

ПРИМЕ'Р *м.* **1.** үлгү, өрнөк, мисал; **показа́ть приме́р** үлгү көрсөтүү; **взять приме́р** *с кого-л. бирөөдөн* үлгү алуу; **служи́ть приме́ром** үлгү боло алуу; **приме́р му́жества** эрдиктин үлгүсү; **2.** *мат.* маселе, мисал; **реши́ть приме́ры** мисалдарды чыгаруу; ◇ **для приме́ра** үлгү үчүн, мисалы; **к приме́ру** мисалы; **по твоему́ приме́ру** сага карап; **не в приме́р** алда канчалык жогору, башкалардай эмес.

ПРИМЕРЗА'ТЬ *несов. см.* **примёрзнуть.**

ПРИМЁРЗНУТЬ *сов.* кошо тоңуу, жабышып тоңуу.

ПРИМЕ'РИВАТЬ *несов. см.* **приме́рить.**

ПРИМЕ'РИТЬ *сов. что* ченөө, өлчөө, ченеп көрүү; **приме́рить костю́м** костюмду ченөө; ◇ **семь раз приме́рь, а оди́н раз отре́жь** *посл.* жети өлчөп, бир гана кес.

ПРИМЕ'РКА *ж.* ченөө, өлчөө; өлчөп, чактап көрүү (*мис. тигилип жаткан кийимди*).

ПРИМЕ'РНО *нареч.* **1.** (*образцово*) үлгүлүү, өрнөктүү; **приме́рно вести́ себя́** өзүн үлгүлүү алып жүрүү; **2.** (*приблизительно*) болжолдуу, чамалуу, чамалап айтканда; **мы приме́рно так и договори́лись** биз, чамалап айтканда, так ушундай деп макулдашкан болчубуз.

ПРИМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*образцовый*) үлгүлүү, өрнөктүү; **приме́рное поведе́ние** үлгүлүү жүрүш-туруш; **2.** (*приблизительный*) болжолдуу, чамалуу; **приме́рный срок оконча́ния рабо́ты** жумуштун аякташынын чамалуу мөөнөтү.

ПРИМЕРЯ'ТЬ *несов. см.* **приме́рить.**

ПРИМЕСИ'ТЬ *сов. что, чего* кошуп жууруу.

ПРИ'МЕСЬ *ж.* катыш, кошунду, аралаш; **гли́на с при́месью песка́** кум менен аралашкан топурак.

ПРИМЕ'ТА *ж.* **1.** белги; **осо́бые приме́ты** өзгөчө белгилер; **2.** (*в суеверных представлениях*) жорук, ырым-жырым, белги; **хоро́шая приме́та** жакшы жорук (белги); ◇ **быть на приме́те** көзгө көрүнүктүү болуу, көзгө чалынуу; **име́ть на приме́те** эске ала жүрүү.

ПРИМЕТА'ТЬ *сов. что* кабуу, кабып тигүү.

ПРИМЕ'ТИТЬ *сов. кого-что, разг.* байкоо, белгилөө, байкап калуу, белгилеп калуу; **не приме́тили са́мого гла́вного** эң негизгисин байкабай калуу.

ПРИМЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое белгилүү, көрүнүктүү, көзгө чалынарлык.

ПРИМЁТЫВАТЬ *несов. см.* **примета́ть.**

ПРИМЕЧА'НИЕ *ср.* эскертүү (*текстине кошумча түшүнүк*); **примеча́ния даны́ в конце́ кни́ги** эскертүүлөр китептин аягында берилген.

ПРИМЕЧА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое көрүнүктүү; **примеча́тельное собы́тие** көрүнүктүү окуя.

ПРИМЕЧА'ТЬ *несов. разг.* **1.** *см.* **приме́тить; 2.** *за кем-чем* (*наблюдать*) байкоо, байкап калуу; **смотри́ и примеча́й** карап байкай жүр.

ПРИМЕША'ТЬ *сов. что, чего* аралаштыруу, кошуу.

ПРИМЕ'ШИВАТЬ I *несов. см.* **примеси́ть.**

ПРИМЕ'ШИВАТЬ II *несов. см.* **примеша́ть.**

www.bizdin.kg

ПРИМИНА́ТЬ *несов. см.* **примя́ть.**

ПРИМИРЕ́НЕЦ *м. полит.* келишүүчү, келишип кетүүчү (*буржуазиянын максатын көздөгөн оппортунист*).

ПРИМИРЕ́НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) келишүү, жарашуу, ынтымакташуу, татуулашуу; **2.** (*мир, согласие*) тынчтык, жараштыруу; **ме́жду ни́ми наступи́ло по́лное примире́ние** алардын ортосунда толук тынчтык орноду.

ПРИМИРЕ́НЧЕСКИЙ, -ая, -ое *неодобр.* келишип кетүүчүлүк менен болгон, келишүүчүлүк менен болгон.

ПРИМИРЕ́НЧЕСТВО *ср. неодобр.* келишүүчүлүк, келишип кетүүчүлүк.

ПРИМИРИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое элдештирүүчү, келиштирүүчү, жараштыруучу.

ПРИМИРИ́ТЬ *сов. кого-что* элдештирүү, жараштыруу, ынтымакташтыруу, табыштыруу.

ПРИМИРИ́ТЬСЯ *сов.* **1.** *с кем* (*помириться*) элдешүү, жарашуу, ынтымакташуу, татуулашуу; **2.** *с кем-чем* (*смириться*) макул болуу, көнүү.

ПРИМИРЯ́ТЬ *несов. см.* **примири́ть.**

ПРИМИРЯ́ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **примири́ться; 2.** *страд. к* **примиря́ть.**

ПРИМИТИ́В *м.* примитив, жөнөкөй, алгачкы (**1.** *жөнөкөй жана олдоксон иштелген нерсе*; **2.** *ар бир алгачкы, өрчүбөгөн, жөнөкөй кубулуш; искусстводо — эң алгачкы жөнөкөй чыгарма*).

ПРИМИТИ́ВНОСТЬ *ж.* **1.** (*несложность*) примитивдүүлүк, жөнөкөйлүк; **2.** *перен.* (*ограниченность*) аң-сезимдин тардыгы, артта калгандык.

ПРИМИТИ́ВНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*несложный*) примитивдүү, жөнөкөй, татаал эмес, жөнөкөй жасалган; **2.** *перен.* (*ограниченный*) аң-сезими тар, артта калган.

ПРИМКНУ́ТЬ *сов. к кому-чему* кошулуу, биригүү; **я примкну́л к гру́ппе экскурса́нтов** мен экскурсанттардын тобуна кошулдум; ◊ **примкну́ть штык** *воен.* штыкты кийгизип бекитүү, аштоо (*мылтыкка найзаны кийгизип бекитүү*).

ПРИМО́ЛКНУТЬ *сов.* басылып калуу, унчукпай калуу, унчукпоо, үндөбөй (тыбыш чыгарбай) калуу, үндөбөө.

ПРИМО́РСКИЙ, -ая, -ое деңиздин жээгиндеги (боюндагы, жанындагы); **примо́рский парк** деңиз жээгиндеги парк.

ПРИМО́РЬЕ *ср.* деңиздин айланасындагы (тегерегиндеги, боюндагы) жер.

ПРИМОСТИ́ТЬСЯ *сов. разг.* эптеп кыччылып отуруу, орун алуу (ыксыз жайдан).

ПРИМОЧИ́ТЬ *сов. что* нымдоо, суулоо, чылоо.

ПРИМО́ЧКА *ж.* примочка (*ооруган жерге басылуучу кебез же чүпүрөк чылануучу дары*).

ПРИ́МУЛА *ж. бот.* примула (*жазында эрте гүлдөй турган көп жылдык өсүмдүк*).

ПРИ́МУС *м.* примус.

ПРИМЧА́ТЬ *сов. кого-что, разг.* чуркап жеткирүү, чаап жеткирүү, тез жеткирүү.

ПРИМЧА́ТЬСЯ *сов. разг.* тез чуркап келүү, чаап жетип келүү, тез келүү.

ПРИМЫКА́НИЕ *ср. грам.* ыкташуу.

ПРИМЫКА́ТЬ *несов.* **1.** *см.* **примкну́ть; 2.** (*находиться рядом*) тутумдаш болуу, танапташ болуу, катарлаш болуу; **к до́му примыка́ет сад** бак үйгө туташ тигилген; **на́ши дворы́ примыка́ют друг к дру́гу** биздин короолор бири-бири менен туташ (катар).

ПРИМЯ́ТЬ *сов. что* уйпалоо, жапыруу, тебелеп-тепсөө.

ПРИМЯ́ТЬСЯ *сов.* уйпалануу, жапырылуу, тебеленүү.

ПРИНАДЛЕЖА́ТЬ *несов.* **1.** *кому-чему* таандык болуу, тиешелүү болуу, ээ болуу, жатуу, караштуу болуу; **же́нщине в СССР принадлежа́т права́ ра́вные с мужчи́ной** СССРде эркектер кандай укукка ээ болсо, аялдар да ошондой эле укукка ээ; **ему́ принадлежи́т заслу́га ва́жного изобрете́ния** маанилүү ойлоп чыгарууда сиңирген эмгек ага таандык; **2.** *к чему* (*входить в состав чего-л.*) таандык болуу, кирүү; **он принадлежи́т к гру́ппе выдаю́щихся де́ятелей** ал көрүнүктүү ишмерлердин тобуна кирет.

ПРИНАДЛЕ́ЖНОСТЬ *ж.* **1.** *чаще мн.* буюм, керек-жарак, шайман, аспап; **канцеля́рские принадле́жности** канцелярдык буюмдар; **рыболо́вные принадле́жности** балык кармоочу аспаптар; **2.** таандык, тиешелүү, бар болуу, жатуу, кирүү; **принадле́жность к па́ртии** партияга тиешелүүлүгү, партияда бар болуу; ◊ **по принадле́жности** тиешелүүлүгүнө карай; кимге *же* эмнеге тиешелүү болсо, ошого карай (*мис. арызды жиберүү*).

ПРИНАЛЕ́ЧЬ *сов. разг.* **1.** *на кого-что* (*навалиться*) бир аз күчөп басуу, бир аз күч салып аракет кылуу; **принале́чь на вёсла** кайыктын калагын бир аз күч салып айдоо; **2.** *на что, перен.* (*усердно приняться*) кунт коюу, тырышуу, жан-дили менен берилүү; **принале́чь на заня́тия** занятиеге жан-дили менен берилүү.

ПРИНАРЯДИ́ТЬ *сов. кого-что, разг.* жасоо, коoздоп жакшы кийиндирүү, жасандыруу.

ПРИНАРЯДИ́ТЬСЯ *сов. разг.* жасануу, кооздонуп жакшы кийинүү.

ПРИНАРЯЖА́ТЬ *несов. см.* **принаряди́ть.**

ПРИНАРЯЖА́ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **принаряди́ться; 2.** *страд. к* **принаряжа́ть.**

ПРИНЕВО́ЛИВАТЬ *несов. см.* **принево́лить.**

ПРИНЕВО́ЛИТЬ *сов. кого к чему, разг.* күчтөө, зордоо, эрксиз көндүрүү.

ПРИНЕСЕ́НИЕ *ср.* берүү; **принесе́ние прися́ги** ант берүү; **принесе́ние благода́рности** ыракмат айтуу; **принесе́ние в дар** сыйлык кылып берүү, тартуу кылып берүү.

ПРИНЕСТИ́ *сов.* **1.** *кого-что* алып келүү; **принести́ домо́й поку́пки** сатып алгандарды үйгө алып келүү; **2.** *кого, разг.* (*о животных—родить*) балалоо, тууш (*мис. мышык*); төрөө; **3.** *что* (*дать урожай*) түшүм берүү; **4.** *что, перен.* (*дать, доставить*) берүү; **принести́ дохо́д** киреше берүү; **принести́ по́льзу** пайда берүү; **5.** *что* берүү, айтуу; **принести́ благода́рность** алкыш айтуу; **принести́ кля́тву** ант берүү; **принести́ свои́ извине́ния** кечирим суроо.

ПРИНЕСТИ́СЬ *сов. разг.* тез келүү, тез жетүү, чапкан бойдон жетип келүү.

ПРИНИЖА́ТЬ *несов. см.* **прини́зить.**

ПРИНИ́ЖЕННОСТЬ *ж.* кемсинтилгендик, басындырылгандык, кордолгондук.

ПРИНИ́ЖЕННЫЙ, -ая, -ое кемсинткен, басынткан, кордолгон.

ПРИНИ́ЗИТЬ *сов.* **1.** *кого* (*унизить*) кемсинтүү, басынтуу; **2.** *что* (*уменьшить*) кичирейтүү, төмөндөтүү; **прини́зить значе́ние** *чего-л.* бир нерсенин маанисин төмөндөтүү (кичирейтүү).

ПРИНИКА́ТЬ *несов. см.* **прини́кнуть.**

ПРИНИ́КНУТЬ *сов. к кому-чему* кыналуу, жабышуу, коюлуу; **прини́кнуть у́хом к земле́** жерге кулагын коюп тыңшоо.

ПРИНИМА́ТЬ *несов.* **1.** *см.* **приня́ть; 2.** (*при родах*) төрөткө жардам кылуу; ◊ **принима́я во внима́ние** эске алып, назарга алып.

ПРИНИМА́ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **приня́ться; 2.** *страд. к* **принима́ть.**

ПРИНОРА́ВЛИВАТЬ *несов. см.* **приноровить.**

ПРИНОРА́ВЛИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **приноровиться; 2.** *страд. к* **принора́вливать.**

ПРИНОРОВИ́ТЬ *сов. что, разг.* ылайыктоо, ыйкемдөө, тууралоо, туура келтирүү, эптөө, ылайыкташтыруу; **приноровить оконча́ние рабо́ты к концу́ ме́сяца** жумуштун бүтүшүн айдын аягына туура келтирүү.

ПРИНОРОВИ́ТЬСЯ *сов. к чему, разг.* ылайыкталуу, ыйкемделүү, тууралануу, көнүгүү (*мис. жаңы шарттарга*).

www.bizdin.kg

ПРИНОСИ'ТЬ *несв. см.* **принести́.**

ПРИНОШЕ'НИЕ *ср. уст.* белек, тартуу.

ПРИНУДИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* зордолгондук, эрксиздик.

ПРИНУДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое зордогон, эрксиз; **принуди́тельные ме́ры** зордогон (зордукка салган) чаралар; **сде́лать** *что-л.* **в принуди́тельном поря́дке** *бир нерсени* зордук менен иштөө.

ПРИНУ'ДИТЬ *сов. кого-что с неопр.* аргасыз кылуу, зордоо, эрксиз иштетүү.

ПРИНУЖДА'ТЬ *несов. см.* **принудить.**

ПРИНУЖДЕ'НИЕ *ср.* зордук, аргасыз кылуу, зордоо, эрксиз иштетүү, кыстоо; **по принужде́нию** аргасыздыктан, кыстоо менен; **без принужде́ния** кыстоосуз, зордоосуз.

ПРИНУЖДЁННОСТЬ *ж.* 1. аргасыздык, айласыздык, эрксиздик; **принуждённость в обраще́нии** мамиле кылуудагы аргасыздык; 2. (*неестественность*) анткордук, табигый эместик.

ПРИНУЖДЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **прину́дить;** 2. анткор, табигый эмес, зордогон; **принуждённый смех** анткор күлкү.

ПРИНЦ *м.* принц (*канзада, падышазада*).

ПРИНЦЕ'ССА *ж.* принцесса (*кан кызы, падыша кызы*).

ПРИ'НЦИП *м.* 1. (*основное положение*) принцип (*негиз; мис. теориянын негизи*); 2. (*убеждение, точка зрения*) принцип (*көз караш, ишеним*); **э́то про́тив мои́х при́нципов** бул менин принциптериме каршы; ◇ **в при́нципе** принципте, негизинде; **в при́нципе я согла́сен** негизинде мен макулмун.

ПРИНЦИПА'Л *м. уст.* башчы, кожоюн, ээ.

ПРИНЦИПИА'ЛЬНО *нареч.* принципиалдуу жагынан, негизинен; **принципиа́льно я согла́сен** негизинен мен макулмун.

ПРИНЦИПИА'ЛЬНОСТЬ *ж.* принциптүүлүк, принципиалдуулук (1. *принципке, маселенин негизине байланыштуулук*; 2. *тийиштүү жолдон чыкпагандык*).

ПРИНЦИПИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*касающийся принципов*) принциптүү, принципиалдуу (*маселени негизинен козгогон*); **принципиа́льный вопро́с** принциптүү маселе; **принципиа́льный спор** принциптүү талаш-тартыш; 2. (*придерживающийся твёрдых принципов*) принциптүү (*өзүнүн туткан жолунан кайтпаган*); **принципиа́льный челове́к** принциптүү киши; 3. (*основной, общий*) негизинен, жалпысынан; **дать принципиа́льное согла́сие** негизинен макулдугун берүү.

ПРИНЮ'ХАТЬСЯ *сов. разг.* жытка көнүү, жытка үйрөнүп калуу, жытыгып калуу; **приню́хаться к таба́чному ды́му** тамекинин жытына көнүү.

ПРИНЮ'ХИВАТЬСЯ *несов. см.* **принюхаться.**

ПРИНЯ'ТИЕ *ср.* кабыл алуу; берүү; **приня́тие резолю́ции** резолюцияны кабыл алуу; **приня́тие прися́ги** ант берүү.

ПРИ'НЯТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **приня́ть;** 2. *прил.* адат болуп калган, көнүмүш; **при́нятый поря́док** адат болуп калган тартип.

ПРИНЯ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*взять, получить*) алуу, өткөрүп алуу; **приня́ть паке́т** пакетти алуу; **приня́ть па́ртию това́ра** бир партия товарларды өткөрүп алуу; 2. *кого* (*включить в состав*) кабыл алуу, алуу; **приня́ть в чле́ны профсою́за** профсоюздун мүчөлүгүнө алуу; **приня́ть на рабо́ту** кызматка алуу; 3. *кого* кабыл алуу; **приня́ть делега́цию** делегацияны кабыл алуу; **врач при́нял пять больны́х** врач оорулуу беш кишини кабыл алды; 4. *что* (*утвердить*) кабыл алуу, бекитүү, чыгаруу; **приня́ть резолю́цию** резолюцияны кабыл алуу; **приня́ть зако́н** закон кабыл алуу (чыгаруу); 5. *что* (*согласиться с чем-л.*) кабыл алуу, туура деп табуу; **приня́ть** *чей-л.* **сове́т** *бирөөнүн* кеңешин туура деп табуу; 6. *что* (*выпить, съесть*) ичүү; **приня́ть лека́рство** дары ичүү; **приня́ть пи́щу** тамак ичүү; 7. *кого-что за кого-что* (*признать, счесть*) эсептөө, ыйгаруу, окшотуу, ...деп билүү, ...экен деш; **я при́нял его́ за знако́мого** мен аны тааныш киши экен деп ойлодум; **приня́ть за шу́тку** оюнга ыйгаруу, тамаша экен деп түшүнүү; ◇ **приня́ть сигна́л** *воен.* сигнал алып аны кайталоо; **приня́ть уча́стие** катышуу (*в чём-л.*); каралашуу, жардамдашуу (*в ком-л.*); **приня́ть к све́дению** эске алып коюу; **приня́ть на себя́** өзүнө алуу; **приня́ть на себя́ вину́** күнөөнү өз мойнуна алуу; **приня́ть на себя́ обя́занность** өзүнө милдет алуу; **приня́ть бой** согушка киришүү (салгылашуу); **приня́ть за чи́стую моне́ту** чын экен деп ишенүү, чын көрүү; **приня́ть** *что-л.* **бли́зко к се́рдцу** *бир нерсеге* көңүл буруп кайгысын тартуу; **приня́ть реше́ние** ниеттенүү, чечим кылуу, чечим кабыл алуу; **приня́ть му́ку** азап тартуу; **приня́ть смерть** киши колдуу болуп өлүү; **приня́ть ва́нну** ваннага түшүү (киринүү); **приня́ть ме́ры** чара көрүү; **так при́нято** урп-адат ушундай, жол-жобо ушундай; **приме́те увере́ния** ишенүү менен кабыл алыңыз (*каттын аягына жазылуучу сөз*).

ПРИНЯ'ТЬСЯ *сов.* 1. *за что и с неопр.* (*приступить к какому-л. делу*) киришүү, баштоо; **приня́ться за рабо́ту** ишке киришүү; **приня́ться чита́ть** китеп окуй баштоо; 2. *с.-х.* (*привиться*) өнүү, өсүп чыгуу, тамыр жаюу (*жаңы отургузган жыгач же эмдөө жөнүндө*); **гру́ша хорошо́ приняла́сь** алмурут жакшы өсүп чыкты; **о́спа приняла́сь** чечектин эми чыкты.

ПРИОБОДРИ'ТЬ *сов. кого-что* дем берүү, кайраттандыруу.

ПРИОБОДРИ'ТЬСЯ *сов.* кайраттануу, кайраттанып калуу.

ПРИОБОДРЯ'ТЬ *несов. см.* **приободри́ть.**

ПРИОБОДРЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **приободри́ться.**

ПРИОБРЕСТИ' *сов. кого-что* алуу, ээлөө, ээ болуу; **приобрести́ о́пыт** тажрыйба алуу; **приобрести́ костю́м** костюм алуу; **приобрести́ значе́ние** мааниге ээ болуу.

ПРИОБРЕТА'ТЕЛЬ *м.* алуучу.

ПРИОБРЕТА'ТЬ *несов. см.* **приобрести́.**

ПРИОБРЕТЕ'НИЕ *ср.* 1. алуу, ээ болуу; **приобрете́ние зна́ний** билим алуу; 2. (*достижение*) жетишкендик, табылга; **це́нное приобрете́ние культу́ры** маданияттын баалуу жетишкендиги; 3. *разг.* (*покупка*) сатып алган нерсе.

ПРИОБЩА'ТЬ *несов. см.* **приобщи́ть.**

ПРИОБЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **приобщи́ться;** 2. *страд. к* **приобща́ть.**

ПРИОБЩЕ'НИЕ *ср.* катыштыруу, тартуу, тартылуу, катышуу, үйрөтүү, үйрөнүү.

ПРИОБЩИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* катыштыруу, тартуу, жеткирүү; **приобщи́ть к культу́ре** маданиятка жеткирүү; 2. *что, офиц.* (*приложить*) көктөө, кошуп коюу, бириктирүү; **приобщи́ть к де́лу необходи́мые докуме́нты** керектүү документтерди делого кошуп коюу.

ПРИОБЩИ'ТЬСЯ *сов. к чему* катышуу, тартылуу, жетүү; **приобщи́ться к культу́ре** маданиятка жетүү.

ПРИОДЕ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* кийинтүү, жакшы кийинтүү, кийиндирүү, кийинтип коюу.

ПРИОДЕ'ТЬСЯ *сов. разг.* кийинүү, түзүк кийинүү.

ПРИОЗЁРНЫЙ, -ая, -ое көлдүн жээгиндеги, көлдүн боюндагы; **приозёрный край** көлдүн жээгиндеги өлкө.

ПРИОРИТЕ'Т *м.* приоритет, биринчилик (*убагында бир нерсени ойлоп чыгаруудагы же илимий текшерүүдөгү ж. б.*).

ПРИОСА'НИВАТЬСЯ *несов. см.* **приоса́ниться.**

ПРИОСА'НИТЬСЯ *сов. разг.* келбетин түзөө, боюн түзөө, бакыйып калуу.

ПРИОСТАНА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **приостанови́ть.**

ПРИОСТАНА'ВЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **приостанови́ться;** 2. *страд. к* **приостана́вливать.**

ПРИОСТАНОВИ'ТЬ *сов. кого-что* бир аз токтотуу, бир аз токтотуп коё туруу; **приостанови́ть рабо́ту** жумуш-

www.bizdin.kg

ту бир аз токтотуп коюу; **приостанови́ть кровотече́ние** кандын агышын бир аз токтотуу.

ПРИОСТАНОВИ'ТЬСЯ *сов.* бир аз токтотулуу, бир аз токтоп калуу; **рабо́та приостанови́лась** жумуш бир аз токтолуп калды; **кровотече́ние приостанови́лось** кандын агуусу (агышы) бир аз токтоду.

ПРИОСТАНО'ВКА *ж.* токтоо, токтоп туруу; токтотулуу.

ПРИОТВОРИ'ТЬ *сов. что* бир аз ачуу, кичине гана ачуу, ачыңкыроо (*мис. эшикти*).

ПРИОТВОРИ'ТЬСЯ *сов.* бир аз ачылуу, кичине ачылуу; **дверь приотвори́лась** эшик бир аз ачылды.

ПРИОТВОРЯ'ТЬ *несов. см.* **приотвори́ть**.

ПРИОТВОРЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **приотвори́ться**; **2.** *страд. к* **приотворя́ть**.

ПРИОТКРЫВА'ТЬ *несов. см.* **приоткры́ть**.

ПРИОТКРЫВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **приоткры́ться**; **2.** *страд. к* **приоткрыва́ть**.

ПРИОТКРЫ'ТЬ *сов. что* бир аз ачып коюу, кичине ачып коюу, ачыңкырап коюу; **приоткры́ть дверь** эшикти кичине ачып коюу; **приоткры́ть глаза́** көздү бир аз ачуу, көзүн жүлжүйтүп ачуу.

ПРИОТКРЫ'ТЬСЯ *сов.* бир аз ачылуу, ачылыңкыроо; **окно́ приоткры́лось** терезе бир аз ачылды.

ПРИОХО'ТИТЬ *сов. кого к чему, разг.* кызыктыруу, кынык алдыруу.

ПРИОХО'ТИТЬСЯ *сов. разг.* кызыгуу, кыныгуу.

ПРИПАДА'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **припа́сть**; **2.** *разг.* (*хромать*) сылтуу, сылтып басуу; **он припада́ет на ле́вую но́гу** ал сол бутунан сылтып басат.

ПРИПА'ДОК *м.* талма; **серде́чный припа́док** жүрөк талмасы (*жүрөк оорунун кармашы*); ◇ **в припа́дке гне́ва** туткагы кармап; **в припа́дке великоду́шия** ак көңүлү кармап.

ПРИПА'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** талмалуу, талмасы кармаган; **2.** *в знач сущ. м., ж. разг.* талма оорулуу киши.

ПРИПА'ИВАТЬ *несов. см.* **припая́ть**.

ПРИПА'ЙКА *ж.* каң, данакер, каңдалган жер, данакерденген жер.

ПРИПАЛИ'ТЬ *сов. что, разг.* кааруу, бир аз куйкалоо, бир аз күйгүзүү.

ПРИПА'РКА *ж.* ысыткыч (*ооруган жерге басуучу дарылыгы бар ысык нерсе*).

ПРИПАСА'ТЬ *несов. см.* **припасти́**.

ПРИПАСТИ' *сов. что, чего, разг.* камдап алуу, даярдап алуу; **припасти́ дров на́ зиму** кышка отун камдап алуу.

ПРИПА'СТЬ *сов. к кому-чему, разг.* ыкталуу, жабыша калуу; ◇ **припа́сть к нога́м** *уст. бирөөнүн* астына жыгылуу.

ПРИПА'СЫ *мн.* **1.** (*провизия*) камдалган (даярдалган) нерсе, камдалган тамак-аш, күл азык; **съестны́е припа́сы** камдалган тамак-аш; **2.** (*принадлежности*) жабдыктар, шаймандар; **охо́тничьи припа́сы** аңчылык жабдыктары (ок-дары); ◇ **боевы́е припа́сы** *воен.* ок-дары.

ПРИПА'ХИВАТЬ *несов. разг.* **1.** *чем* жыттануу, бир аз жыттануу; **те́сто че́м-то припа́хивает** камыр бир нерсе жыттанат; **2.** (*об испорченных продуктах*) сасый баштоо, борсуй баштоо, жыттана баштоо; **мя́со на́чало припа́хивать** эт жыттана баштады.

ПРИПАЯ'ТЬ *сов. что* данакердөө, каңдоо.

ПРИПАЯ'ТЬСЯ *сов.* данакерденүү, каңдалуу.

ПРИПЕ'В *м.* кайырма, кайталама (*ырда*).

ПРИПЕВА'ТЬ *несов. разг.* ырдоо.

ПРИПЕВА'ЮЧИ *нареч.*: **жить припева́ючи** *разг.* тели-тегиз, төрт жагы кыбыла болуп жашоо.

ПРИПЁК *м.* **1.** (*при печении хлеба*) припёк (*бышырылган нандын ун кезиндеги салмагынан ашып түшкөн кошумча салмагы*); **дать большо́й припёк** көп припёк берүү; **2.** *разг.* күнөс жер, күн ысык тийген жер; **сиде́ть на припёке** күнөс жерде отуруу.

ПРИПЕКА'ТЬ *несов. разг.* (*о солнце*) ысытуу, ысуу, күйдүрүү; **сего́дня припека́ет** *безл.* бүгүн күн ысып турат.

ПРИПЕРЕ'ТЬ *сов.* **1.** *что* тирөө, тиреп коюу; **припере́ть дверь доско́й** эшикти тактай менен тиреп коюу; **2.** *кого-что* (*притиснуть*) такоо, такап таштоо, сүрүү, жапшыруу, итерүү; **толпа́ припёрла нас к две́ри** котологон эл бизди сүрүп эшикке алып барды; ◇ **припере́ть** *кого-л.* **к стене́** *бирөөнү* кысмакка алып унчуктурбай салуу, ыктатып салуу.

ПРИПЕ'РЧИВАТЬ *несов. см.* **припе́рчить**.

ПРИПЕ'РЧИТЬ *сов. что, разг.* бир аз калемпир *же* мурч салуу.

ПРИПЕЧА'ТАТЬ *сов. что, разг.* **1.** (*дополнительно напечатать*) басып кошуу, кошумча басуу; **2.** *разг.* (*запечатать, поставить печать*) печаттоо (*печать басып сүргүчтөп бекитүү*).

ПРИПЕЧА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **припеча́тать**.

ПРИПЕ'ЧЬ *сов. что, разг.* өткөрө бышыруу.

ПРИПИРА'ТЬ *несов. см.* **припере́ть**.

ПРИПИСА'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*написать дополнительно*) кошумча жазуу, жаза түшүү; **приписа́ть ещё не́сколько строк в письме́** катка дагы бир нече сап жаза түшүү; **2.** *кого к чему* (*причислить*) каттап коюу, жазып коюу; **приписа́ть к призывно́му уча́стку** чакыруу участогуна каттап коюу; **3.** *что кому-чему* (*отнести за счёт кого-чего-л.*) деп эсептөө, себепкер деп эсептөө; **я приписа́л э́то его́ рассе́янности** мен муну анын унутчаактыгынан деп эсептедим; **4.** *что кому-чему* (*мысли, слова и т. п.*) оодаруу (*бир нерсени бирөөгө*).

ПРИПИСА'ТЬСЯ *сов.* катталуу, жазылуу (*мис. чакыруу участогуна*).

ПРИПИ'СКА *ж.* кошумча жазуу, үстөп жазуу, жаза түшүү, кошуп жазуу.

ПРИПИСНО'Й, -а́я, -о́е **приписка**-*га т.*

ПРИПИ'СЫВАТЬ *несов. см.* **приписа́ть**.

ПРИПИ'СЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **приписа́ться**; **2.** *страд. к* **припи́сывать**.

ПРИПЛА'ТА *ж.* **1.** (*действие*) үстөп төлөө, үстүнө төлөө, кошумча төлөө; **2.** (*деньги*) үстүнө төлөнгөн акча.

ПРИПЛАТИ'ТЬ *сов. что* үстөп төлөө.

ПРИПЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **приплати́ть**.

ПРИПЛЕСТИ' *сов.* **1.** *что* (*вплести*) улап эшүү, өрүү; **2.** *кого-что, перен. разг.* сөзгө бирөөнү кошуу, ишке бирөөнү жөнү жок кыстаруу.

ПРИПЛЕСТИ'СЬ *сов. разг.* сенделип, сүйрөлүп, илээлеп басып араң келүү (жетүү).

ПРИПЛЕТА'ТЬ *несов. см.* **приплести́**.

ПРИПЛО'Д *м.* төл (*малдын төлү*).

ПРИПЛЫВА'ТЬ *несов. см.* **приплы́ть**.

ПРИПЛЫ'ТЬ *сов.* сүзүп келүү, сүзүп баруу; **приплы́ть на ло́дке** кайык менен сүзүп келүү.

ПРИПЛЮ'СНУТЫЙ, -ая, -ое жалпагай, жалпак, талпагай; **приплю́снутый нос** жалпак мурун.

ПРИПЛЮ'СНУТЬ *сов. что* жалпайтуу, былчыйтуу.

ПРИПЛЮСОВА'ТЬ *сов. что, разг.* кошуу, кошуп коюу.

ПРИПЛЮСО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **приплюсова́ть**.

ПРИПЛЮ'ЩИВАТЬ *несов. см.* **приплю́снуть**.

ПРИПЛЯ'СЫВАТЬ *несов.* бийлеген сыяктуу бутун тыбыратуу, бийди коштоо, бийлемиш болуу.

ПРИПОДНИМА'ТЬ *несов. см.* **приподня́ть**.

ПРИПОДНИМА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **приподня́ться**; **2.** *страд.* к **приподнима́ть**.

ПРИПО'ДНЯТОСТЬ *ж.* көтөрүңкүлүк, эргигендик (*көңүл*).

ПРИПО'ДНЯТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **приподня́ть**; **2.** *прил.* бир аз көтөрүлгөн, өөдө кылынган; **припо́днятый за́навес** бир аз көтөрүлгөн көшөгө, **3.** *прил. перен.* көтөрүңкү; **припо́днятое настрое́ние** көтөрүңкү көңүл;

www.bizdin.kg

4. *прил. перен.* (*торжественный*) салтанаттуу; **приподнятый стиль** салтанаттуу стиль.

ПРИПОДНЯ'ТЬ *сов. кого-что* бир аз көтөрүү, өөдө кылуу, көтөрүңкүрөө; **приподня́ть што́ры** пардаларды бир аз көтөрүү; **больно́й приподня́л го́лову** оору киши башын бир аз көтөрдү.

ПРИПОДНЯ'ТЬСЯ *сов.* бир аз көтөрүлүү; **приподня́ться на ло́кте** чыканактап бир аз көтөрүлүү.

ПРИПОДЫМА'ТЬ *несов. разг. см.* **приподня́ть.**

ПРИПОДЫМА'ТЬСЯ *несов. разг. см.* **приподня́ться.**

ПРИПО'Й *м. тех.* кандооч, данакер болуучу металл.

ПРИПОЛЗА'ТЬ *несов. см.* **приползти́.**

ПРИПОЛЗТИ' *сов.* эмгектеп келүү (жетүү), жөрмөлөп келүү, сойлоп боору менен жылып жетүү.

ПРИПОЛЯ'РНЫЙ, -ая, -ое полюска жакын, полюстун айланасындагы; **приполя́рные о́бласти** полюска жакын областтар.

ПРИПОМИНА'ТЬ *несов. см.* **припо́мнить.**

ПРИПОМИНА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **припо́мниться;** 2. *страд. к* **припомина́ть.**

ПРИПО'МНИТЬ *сов.* 1. *кого-что* эстөө, эске түшүрүү; **не могу́ припо́мнить его́ лицо́** анын өңүн эсиме түшүрө албай койдум; 2. *что кому, перен.* бирди көрсөтүү, акесин таанытуу, өз табагын өзүнө тартуу, өч алуу; **я тебе́ э́то припо́мню!** тура тур, мен сага бирди көрсөтөмүн!, акеңди таанытармын!

ПРИПО'МНИТЬСЯ *сов.* эске түшүү, эске алынуу; **мне припо́мнился пе́рвый день заня́тий** биринчи күнкү занятие менин эсиме түштү.

ПРИПОРОШИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* себээлеп, шыбыргактап жааш (*мис. кар*).

ПРИПРА'ВА *ж. кул.* татымал, чык, туздук (*тамакка кошулуучу нерселер, мис. калемпир, мурч, пияз ж. б.*).

ПРИПРА'ВИТЬ *сов. что, кул.* татымалдоо, чык (туздук) кошуу.

ПРИПРАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **припра́вить.**

ПРИПРЫ'ГИВАТЬ *несов.* секиргилөө, улам секирип коюу.

ПРИПРЯГА'ТЬ *несов. см.* **припря́чь.**

ПРИПРЯ'ЖКА *ж.* 1. (*действие*) жандооч ат чегүү; 2. (*лошадь*) жандооч ат, жанына чегилген ат.

ПРИПРЯ'ТАТЬ *сов. кого-что, разг.* катып коюу, жашыруу.

ПРИПРЯ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **припря́тать.**

ПРИПРЯ'ЧЬ *сов. кого-что* кошумча ат чегүү, жандооч ат чегүү, жандама ат чегүү (*мис. арабага*).

ПРИПУ'ГИВАТЬ *несов. см.* **припугну́ть.**

ПРИПУГНУ'ТЬ *сов. кого чем, разг.* коркутуу, чочутуу, опузалоо, үркүтүү.

ПРИПУ'ДРИВАТЬ *несов. см.* **припу́дрить.**

ПРИПУ'ДРИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **припу́дриться;** 2. *страд. к* **припу́дривать.**

ПРИПУ'ДРИТЬ *сов. что* упа сыйпоо, пудра сыйпоо.

ПРИПУ'ДРИТЬСЯ *сов.* упа сыйпануу, пудра сыйпануу.

ПРИПУСКА'ТЬ *несов. см.* **припусти́ть.**

ПРИПУСТИ'ТЬ *сов.* 1. *кого* (*к сосанию*) эмизүү, агытуу (*мис. музоону энесине*); 2. *кого* (*к случке*) куудуруу (*барана, быка*); каратуу (*жеребца*); чөгөрүү (*верблюда*); 3. *кого, разг.* (*погнать*) коё берүү, чабуу, зымыроо; **припусти́ть коня́** аттын оозун коё берүү; 4. *что* (*сделать шире, длиннее*) коё берүү, түшүрүү, узартуу, кеңитүү (*мис. этекти*).

ПРИПУ'ТАТЬ *сов. разг.* 1. *кого-что* (*привязать*) чалып байлоо; 2. *кого-что, перен.* катыштыруу, кийлигиштирүү, кыпчылтуу (*тиешесиз ишке*).

ПРИПУ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **припу́тать.**

ПРИПУХА'ТЬ *несов. см.* **припу́хнуть.**

ПРИПУ'ХЛОСТЬ *ж.* шишиктик, шишимиктик, шишиңкилик.

ПРИПУ'ХЛЫЙ, -ая, -ое шишиген, шишимектүү, шишиңки тарткан.

ПРИПУ'ХНУТЬ *сов.* шишүү, шишимек тартуу, бир аз шишүү.

ПРИРАБА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **прирабо́тать.**

ПРИРАБО'ТАТЬ *сов. что* кошумча иштеп табуу.

ПРИ'РАБОТОК *м.* кошумча табылга (*негизги иш акыга кошумча*).

ПРИРА'ВНИВАТЬ I *несов. см.* **приравня́ть.**

ПРИРА'ВНИВАТЬ II *несов. см.* **прировня́ть.**

ПРИРАВНЯ'ТЬ *сов. кого-что к кому-чему* теңөө, теңештирүү, бирдей кылуу.

ПРИРАВНЯ'ТЬСЯ *сов. к кому-чему, разг.* теңелүү, тең болуу, бирдей болуу.

ПРИРАСТА'ТЬ *несов. см.* **прирасти́.**

ПРИРАСТИ' *сов.* 1. *к чему* (*срастись*) кошо өсүү, биригип өсүү, кошулуп өсүү, бирге өсүү (*мис. уланган жыгач*); 2. *перен.* (*увеличиться в количестве*) кошулуу, өсүү, көбөйүү.

ПРИРАСТИ'ТЬ *сов. что* кошо өстүрүү, бирге өстүрүү (*мис. уланган жыгачты*).

ПРИРАЩЕ'НИЕ *ср.* өсүү, өсүм, көбөйүү.

ПРИРА'ЩИВАТЬ *несов. см.* **прирасти́ть.**

ПРИРЕВНОВА'ТЬ *сов. кого к кому* күнүлөө, кызгануу, ичи тардык кылуу.

ПРИРЕ'ЗАТЬ *сов.* 1. *кого, разг.* (*умертвить*) союу, муздоо; **прире́зать хрому́ю овцу́** аксак койду союу; 2. *что* (*прибавить*) кесип берүү, кесип кошуу; **прире́зать к огоро́ду уча́сток земли́** огородго участок жер кесип кошуу.

ПРИРЕЗА'ТЬ *несов. см.* **прире́зать.**

ПРИРЕ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **прире́зать.**

ПРИРЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое өзөндүн (дарыянын) жанындагы, өзөндүн жээгиндеги.

ПРИРОВНЯ'ТЬ *сов. что* текшилөө, тегиздөө, түздөө, түзөтүү.

ПРИРО'ДА *ж.* 1. жаратылыш, табият; **явле́ния приро́ды** табияттын кубулуштары; **ю́жная приро́да** түштүк табият; **мёртвая приро́да** жансыз жаратылыш (*органикалык эмес дүйнө*); 2. (*сущность, характер*) бирөөнүн жаралышы, туулганынан бери, тубаса; **он по приро́де до́брый челове́к** ал жаратылышынан эле ак көңүл адам; ◇ **в приро́де веще́й** боло берүүчү иш, табигый иш; **от приро́ды** жаратылышынан.

ПРИРО'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. **природа**1-ге *т.*; табигый; **приро́дные бога́тства** жаратылыш байлыктары; 2. (*врождённый*) тубаса; **приро́дный тала́нт** тубаса талант; **приро́дный ум** тубаса акыл.

ПРИРОДОВЕ'ДЕНИЕ *ср. уст. см.* **естествове́дение.**

ПРИРОЖДЁННЫЙ, -ая, -ое тубаса; **прирождённый музыка́нт** тубаса музыкант.

ПРИРО'СТ *м.* кошулуу, өсүш, өсүү, көбөйүү, чоңоюу; **приро́ст населе́ния** элдин өсүшү; **приро́ст капита́ла** капиталдын өсүшү.

ПРИРУБЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое чек арага жакын жер.

ПРИРУЧА'ТЬ *несов. см.* **приручи́ть.**

ПРИРУЧЕ'НИЕ *ср.* колго көндүрүү, үйрөтүү, бакма кылуу.

ПРИРУЧЁННОСТЬ *ж.* колго көнгөндүк, үйрөнгөндүк, бакмалык.

ПРИРУЧИ'ТЬ *сов. кого* колго көндүрүү, үйрөтүү, бакма кылып алуу.

ПРИСА'ЖИВАТЬСЯ *несов. см.* **присе́сть** 2.

ПРИСА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **присоли́ть.**

ПРИСА'СЫВАТЬСЯ *несов. см.* **присоса́ться.**

ПРИСВА'ИВАТЬ *несов. см.* **присво́ить.**

ПРИ'СВИСТ *м.* ышкырык, ышкыруу; **петь с при́свистом** ышкырык кошуп ырдоо; **говори́ть с при́свистом** ышкырык чыгарып сүйлөө.

ПРИСВИ'СТНУТЬ *однокр. см.* **присви́стывать.**

www.bizdin.kg

ПРИСВИ'СТЫВАТЬ *несов.* 1. (*отрывисто свистеть*) ышкыруу; 2. (*говорить с присвистом*) сүйлөгөндө ышкырык чыгуу, ышкырык чыгарып сүйлөө.

ПРИСВОЕ'НИЕ *ср.* 1. (*захват*) бирөөнүкүн өзүмдүк кылуу, өздөштүрүп алуу, ээлеп алуу; **присвоéние чужóго имýщества** бирөөнүн мүлкүн ээлеп алуу; 2. *офиц.* берүү; **присвоéние звáния Герóя Социалистúческого Трудá** Социалисттик Эмгектин Баатыры деген наам берүү.

ПРИСВО'ИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*завладеть чужим*) бирөөнүкүн өзүмдүк кылуу, өздөштүрүп алуу, ээлеп алуу; 2. *что кому-чему, офиц.* берүү; **присвóить звáние Герóя Совéтского Сою́за** Советтер Союзунун Баатыры деген наам берүү.

ПРИСЕДА'НИЕ *ср.* 1. буттун башы менен отуруп туруу (*гимнастикада*); 2. *уст. см.* **реверáнс.**

ПРИСЕДА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **присéсть** 1; 2. (*при ходьбе*) тизени бүгүп желип басуу.

ПРИСЕ'СТ *м.*: **в оди́н (за оди́н) присéст** *разг.* бир отурганда, бир отуруу менен (*мис. китепти окуп бүтүрүү*).

ПРИСЕ'СТЬ *сов.* 1. (*опуститься*) *бирөөгө* жанаша отуруу, *бирөөнүн* жанына отуруу, отуруп калуу, отура калуу; көчүктү, тизени жерге тийгизбей отуруу; **присéсть от испу́га** коркконунан отуруп калуу; **присéсть на кóрточки** чөгөлөп отуруу, чөк түшүү; 2. (*сесть*) кичине отуруу, бир аз отуруу.

ПРИ'СКАЗКА *ж. лит.* кыскача күлкүлүү аңгеме, жомок башы, куюлуштуруп башталган жомок башы.

ПРИСКАКА'ТЬ *сов.* 1. (*на лошади*) чаап келүү; 2. чуркап келүү; ылдам, тез келүү; секирип келүү; **прискакáть на однóй ногé** бир буту менен секирип келүү.

ПРИСКА'КИВАТЬ *несов. разг.* (*припрыгивать*) секирип-секирип жүрүү (*балдар*).

ПРИСКО'РБИЕ *ср.* кайгы, кайгыруу; **с прискóрбием** кайгырып.

ПРИСКО'РБНЫЙ, -ая, -ое кайгылуу, кайгырган; **прискóрбный слу́чай** кайгылуу окуя.

ПРИСКУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **приску́чить.**

ПРИСКУ'ЧИТЬ *сов.* жадатуу, тажатуу.

ПРИСЛА'ТЬ *сов. кого-что* жиберүү; **мне прислáли кни́ги** мага китеп жиберишиптир.

ПРИСЛО'ВЬЕ *ср. разг.* тамсилдүү сөз (*сөздү кооз чыгаруу үчүн куудул сөздөрдү же макалдарды кошуп сүйлөө*).

ПРИСЛОНИ'ТЬ *сов. что к чему* жөлөө, таёо.

ПРИСЛОНИ'ТЬСЯ *сов. к чему* жөлөнүү, таянуу.

ПРИСЛОНЯ'ТЬ *несов. см.* **прислони́ть.**

ПРИСЛОНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прислони́ться;** 2. *страд. к* **прислоня́ть.**

ПРИСЛУ'ГА *ж.* 1. *уст.* (*служанка*) кызматчы аял, бирөөнүн үйүндө иштөөчү аял; 2. *собир. уст.* (*дворня*) үй кызматчылары (*помещиктердин үйүндө иштөөчү крепостнойлор*); 3. *собир. воен.* тейлөөчү (*мис. артиллерияны, пулемётту тейлөөчү, кароочу команда*).

ПРИСЛУ'ЖИВАТЬ *несов. кому, уст.* кызмат кылуу, кызматын аткаруу; **прислу́живать за столóм** тамак-аш ичип жатканда тейлеп туруу.

ПРИСЛУ'ЖИВАТЬСЯ *несов.* кызмат кылуу, көшөкөрлөнүү, жасакерденүү.

ПРИСЛУ'ЖНИК *м.* 1. *уст.* (*слуга*) кызматчы адам; 2. *презр.* жасакер жалчы, жасакер малай.

ПРИСЛУ'ЖНИЦА *женск. р. к* **прислу́жник.**

ПРИСЛУ'ЖНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **прислужник** 2-*ге*, **прислужничество**-*го т.*

ПРИСЛУ'ЖНИЧЕСТВО *ср. презр.* жасакерденүүчүлүк, көшөкөрлөнүүчүлүк.

ПРИСЛУ'ШАТЬСЯ *сов.* 1. кулак салуу, кулак түрүү, тыңшоо; **прислу́шаться к шóроху** шыбышка кулак салуу, тыңшоо; 2. *перен.* угуу, эсептешүү, көңүл коюу; **прислу́шаться к мнéнию товáрищей** жолдоштордун пикирине көңүл коюу.

ПРИСЛУ'ШИВАТЬСЯ *несов. см.* **прислу́шаться.**

ПРИСМА'ТРИВАТЬ *несов. см.* **присмотрéть.**

ПРИСМА'ТРИВАТЬСЯ *несов. см.* **присмотрéться.**

ПРИСМИРЕ'ТЬ *сов.* жоошуу, тынчуу, басылуу, басаңдоо, жоошуп калуу.

ПРИСМО'ТР *м.* кароо, байкоо, багуу, көзөмөлдөө, көздөө; **находи́ться под** *чьим-л.* **присмóтром** *бирөөнүн* кароосунда болуу (*бала*); **остáвить без присмóтра** кароосуз калтыруу.

ПРИСМОТРЕ'ТЬ *сов.* 1. *за кем-чем* көз салуу, кароо; **присмотрéть за детьми́** балдарды кароо; 2. *кого-что, разг.* (*подыскать, наметить*) караштыруу, байкаштыруу, издөө.

ПРИСМОТРЕ'ТЬСЯ *сов. к кому-чему* 1. (*внимательно вглядеться*) тиктеп кароо, кадалып кароо, тигиле кароо; 2. (*освоиться, привыкнуть*) көз кыныгуу, көз үйрөнүү; **присмотрéться к рабóте** ишке үйрөнүү; **присмотрéться к темнотé** караңгыга көз үйүр алуу.

ПРИСНИ'ТЬСЯ *сов. безл. кому* түш көрүү, түшкө кирүү.

ПРИСОВОКУПИ'ТЬ *сов. что* 1. *уст.* (*присоединить*) кошуу, кошуп бириктирүү; 2. (*сказать в добавление*) кошумчалоо, кошуу.

ПРИСОВОКУПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **присовокупи́ть.**

ПРИСОЕДИНЕ'НИЕ *ср.* 1. кошуу, бириктирүү, улоо, улаштыруу, кошулуу; 2. *эл.* бириктирүү, кошуу (*сымды*).

ПРИСОЕДИНИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* кошуу, бириктирүү, улоо; 2. *эл.* бириктирүү, кошуу.

ПРИСОЕДИНИ'ТЬСЯ *сов. к кому-чему* кошулуу, биригүү; **присоедини́ться к гуля́ющим** тамаша кылып жүргөндөргө кошулуу; **присоедини́ться** *к чьему-л.* **мнéнию** *бирөөнүн* пикирине кошулуу.

ПРИСОЕДИНЯ'ТЬ *несов. см.* **присоедини́ть.**

ПРИСОЕДИНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **присоедини́ться;** 2. *страд. к* **присоединя́ть.**

ПРИСОЛИ'ТЬ *сов. что, разг.* бир аз туздоо, туз салуу, туз себүү.

ПРИСОСА'ТЬСЯ *сов. к кому-чему* соруп жабышуу (*мис. сулук*).

ПРИСОСЕ'ДИТЬСЯ *сов. к кому-чему, разг.* коңшулаш болуу, коңшулашуу, жанаша отуруу, кошулуу.

ПРИСО'СКА *ж. биол.* соргуч (*өсүмдүк же жаныбар башка бир өсүмдүккө же жаныбарга жабышып соруучу мүчө; мындай органдар паразиттерге азыктуу заттарды соруп алуу кызматын аткарат*).

ПРИСО'СОК *м. см.* **присóска.**

ПРИСО'ХНУТЬ *сов.* жабышып кургап калуу; бир нерсеге жабышып катуу, кургоо; жабышып катып калуу.

ПРИСПЕ'ТЬ *сов. разг.* (*о времени*) мезгил жетүү, убакыт жетүү (келүү); **приспéло врéмя éхать** кетүүгө убакыт жетти.

ПРИСПЕ'ШНИК *м. презр.* кошоматчы жан жөкөр; **приспéшники буржуази́и** буржуазиянын кошоматчы жан жөкөрлөрү.

ПРИСПЕ'ШНИЦА *женск. р. к* **приспéшник.**

ПРИСПИ'ЧИТЬ *сов. безл. кому с неопр., прост.* өтө зарыл болуу, кысталуу, токтоно албоо; **ему́ приспи́чило сейчáс же éхать** ал азыр эле кеткиси келип, токтоно албай кетти.

ПРИСПОСА'БЛИВАТЬ *несов. см.* **приспосóбить.**

ПРИСПОСА'БЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **приспосóбиться;** 2. *страд. к* **приспосáбливать.**

ПРИСПОСО'БИТЬ *сов. кого-что* ылайыктоо, ылайыкташтыруу.

ПРИСПОСО'БИТЬСЯ *сов. к кому-чему* ылайыкталуу, көнүү, үйрөнүү; **растéния приспосóбились к нóвому кли́мату** өсүмдүктөр жаңы климатка үйрөндү.

ПРИСПОСОБЛЕ'НЕЦ *м. презр.* эки жүздүү, өң карама күн тийген жердин чоросу.

www.bizdin.kg

ПРИСПОСОБЛЕ'НИЕ *ср.* 1. ылайыкталуу, көнүү, үйрөнүү; **приспособле́ние органи́зма к кли́мату** организмдин климатка үйрөнүшү; 2. (*устройство*) курал (*бир жумуш, иш иштелүүгө жарактуу аппарат, аспап*).

ПРИСПОСО'БЛЕННОСТЬ *ж.* ылайыкталгандык, көнгөндүк, үйрөнгөндүк; **приспосо́бленность к жи́зни** турмушка ылайыкталгандык.

ПРИСПОСОБЛЕ'НЧЕСКИЙ, -ая, -ое **приспособленчество**-*го т.*; эки жүздүү, өң карама, келишип кетме, ыгына көнүп берме, ыгына кирме.

ПРИСПОСОБЛЕ'НЧЕСТВО *ср. неодобр.* эки жүздүүлүк, өң карамалык, келишип кетмелик; ыкташуучулук, ыгына көнүүчүлүк.

ПРИСПОСОБЛЯ'ЕМОСТЬ *ж.* ылайыкталгычтык, көнгүчтүк; **приспособля́емость органи́зма к среде́** организмдин чөйрөгө ылайыкталгычтыгы.

ПРИСПОСОБЛЯ'ТЬ *несов. см.* **приспосо́бить.**

ПРИСПОСОБЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **приспосо́биться;** 2. *страд. к* **приспособля́ть.**

ПРИСПУСКА'ТЬ *несов. см.* **приспусти́ть.**

ПРИСПУСТИ'ТЬ *сов. что* бир аз төмөндөтүү, бир аз түшүрүү; **приспусти́ть фла́ги** желектерди бир аз төмөндөтүү.

ПРИСПУСТИ'ТЬСЯ *сов.* бир аз төмөндөө, бир аз ылдый түшүү.

ПРИ'СТАВ *м. уст.* пристав (*падышалык Россияда — анча чоң эмес райондо полиция начальниги*); **суде́бный при́став** сот аткаруучусу.

ПРИСТАВА'ТЬ *несов. см.* **приста́ть.**

ПРИСТА'ВИТЬ *сов.* 1. *что* (*вплотную к чему-л.*) такап коюу, сүйөп коюу, тиреп коюу; 2. *что* (*надставить*) улоо, жалгоо; 3. *кого* (*для надзора*) каратуу, дайындоо, көздөтүү (*мис. нянькады балага*).

ПРИСТА'ВКА *ж. грам.* приставка (*сөздүн алдына жалгануучу аффикс; мис.* при-ходи́ть, за-ходи́ть, пере-ходи́ть).

ПРИСТАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **приста́вить.**

ПРИСТАВНО'Й, -а́я, -о́е: **приставны́е сту́лья в парте́ре** партерге кошумча коюлган стулдар.

ПРИСТА'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **приставка**-*га т.*; приставкалуу.

ПРИ'СТАЛЬНЫЙ, -ая, -ое үңүлө, кадала, тикие, абдан; **при́стальный взгляд** үңүлө караш; **при́стальное внима́ние** абдан көңүл буруу.

ПРИСТА'НИЩЕ *ср.* жай, баш калкалай турган жай.

ПРИСТАНЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое станциянын жанындагы, станциянын айланасындагы.

ПРИ'СТАНЬ *ж.* пристань (*кеме токтоочу жээктеги жай*); **пассажи́рская при́стань** пассажирлер түшүүчү пристань; ◇ **ти́хая при́стань** бейпил жай.

ПРИСТА'ТЬ *сов.* 1. *к кому-чему* (*прилипнуть*) жабышуу, илээшүү; **к оде́жде приста́ла грязь** кийимге баткак жабышты; 2. *к кому-чему* (*обратиться назойливо*) асылуу, жабышуу, жан-алы калбай асылуу; **приста́ть с вопро́сами** суроолор берип асылуу; 3. *к кому-чему, разг.* (*присоединиться*) кошулуу, биригүү, ээрчүү, артынан калбоо; 4. *к чему* (*о судах*) токтоо (*кеме жээкке токтоо*); ◇ **не приста́ло вам так говори́ть** мындай деп айтуу сизге ылайыксыз.

ПРИСТЁГИВАТЬ *несов. см.* **пристегну́ть.**

ПРИСТЕГНУ'ТЬ *сов. что* илип коюу, өткөрүп бекитүү; **он пристегну́л кобуру́ к по́ясу** ал кобураны илгичке (курга) илип койду.

ПРИСТЕЖНО'Й, -а́я, -о́е *разг.* топчулама, бекитме, өткөрүп бекитме; **пристежно́й воротничо́к** топчулап бекитме жака.

ПРИСТО'ЙНЫЙ, -ая, -ое адептүү, тартиптүү; **присто́йное поведе́ние** адептүү жүрүш-туруш.

ПРИСТРА'ИВАТЬ *несов. см.* **пристро́ить.**

ПРИСТРА'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **пристро́иться;** 2. *страд. к* **пристра́ивать.**

ПРИСТРА'СТИЕ *ср.* 1. (*влечение*) шык, шыктуулук, ышкы, ышкылуулук; **пристра́стие к чте́нию** китеп окууга шыктуулук; 2. (*несправедливое отношение*) калыс эмес, адилет эмес; **относи́ться с пристра́стием** калыстык кылбоо.

ПРИСТРАСТИ'ТЬ *сов. кого, разг.* делебе козгоо, кызыктыруу.

ПРИСТРАСТИ'ТЬСЯ *сов. к чему* кызыгуу, шыктануу.

ПРИСТРА'СТНО *нареч.* адилеттик кылбай, калыстыгы жок, калыстык кылбай; **пристра́стно относи́ться** *к кому-л.* бирөөгө адилет мамиле кылбоо (*адилетсиз мамиле кылуу*).

ПРИСТРА'СТНОСТЬ *ж. см.* **пристра́стие** 2.

ПРИСТРА'СТНЫЙ, -ая, -ое калыстыгы жок, калыс эмес; **пристра́стное мне́ние** калыстыгы жок пикир.

ПРИСТРА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **пристрочи́ть.**

ПРИСТРЕ'ЛИВАТЬ I *несов. см.* **пристрели́ть.**

ПРИСТРЕ'ЛИВАТЬ II *несов. см.* **пристреля́ть.**

ПРИСТРЕ'ЛИВАТЬСЯ *несов. см.* **пристреля́ться.**

ПРИСТРЕЛИ'ТЬ *сов. кого* атып өлтүрүү, атып салуу, атып түшүрүү.

ПРИСТРЕ'ЛКА *ж. воен.* атып көрүп сыноо, атып кароолун түздөө (*мылтык, замбиректи*).

ПРИСТРЕЛЯ'ТЬ *сов. что, воен.* атып көрүп сыноо, атып түздөө (*мылтыктын кароолун түздөө*); **пристреля́ть ору́дие** замбиректи атып көрүп түздөө.

ПРИСТРЕЛЯ'ТЬСЯ *сов. воен.* атып көрүп, кароолу түздөлүү.

ПРИСТРО'ИТЬ *сов.* 1. *что* (*дополнительно построить*) үйгө жанаша үй куруу, үйгө улай салуу; 2. *кого, разг.* (*устроить*) эптеп орноштуруу, жайлаштыруу; **пристро́ить на рабо́ту** кызматка (ишке) эптеп орноштуруу.

ПРИСТРО'ИТЬСЯ *сов. разг.* (*устроиться*) эптеп орундашуу, ишке орундашуу.

ПРИСТРО'ЙКА *ж.* 1. (*действие*) үйгө жабыштыра, бириктире үй тургузуу (салуу); 2. (*здание*) үйгө улай салынган курулуш.

ПРИСТРОЧИ'ТЬ *сов. что* кабуу, кабып тигүү, шыруу.

ПРИСТРУ'НИВАТЬ *несов. см.* **пристру́нить.**

ПРИСТРУ'НИТЬ *сов. кого-что, разг.* жөнгө салуу, жинин кагуу, тезге салып жоошутуу.

ПРИСТУ'КНУТЬ *сов.* 1. *чем* (*напр. каблуком*) тык эттирип коюу, тык эттирип уруу; 2. *кого-что, прост.* (*убить*) жайлап салуу, уруп өлтүрүү, чаап өлтүрүү.

ПРИ'СТУП *м.* 1. *воен.* (*атака*) катуу чабуул, жапырып кирүү; **пойти́ на при́ступ** чабуул коюу; **взять го́род при́ступом** шаарды чабуул коюп алуу; 2. (*припадок*) кармай калган кези, тута калган кези (*мис. оору, ачуу, безгек*); ◇ **при́ступу нет** 1) *к чему-л.* кол жетпейт (өтө кымбат); 2) *к кому-л.* жанына жолотпойт, даай албайсың.

ПРИСТУПА'ТЬ *несов. см.* **приступи́ть.**

ПРИСТУПИ'ТЬ *сов.* 1. *к чему* (*приняться за что-л.*) киришүү, баштоо; **приступи́ть к рабо́те** ишке киришүү; 2. *к кому-чему, уст.* (*близко подойти*) жакындап келүү; **приступи́ть к го́роду** шаарга жакын келүү (*мис. душман*); 3. *к кому с чем* (*настойчиво обратиться*) асылуу, талап кылуу; **приступи́ть с про́сьбами** асылып суроо.

ПРИСТУПИ'ТЬСЯ *сов. разг.* жанына баруу, жакындап баруу, ченине баруу; **к нему́ не приступи́ться** анын жанына жолой албайсың, анын жанына бара албайсың.

ПРИСТУ'ПОК *м. разг.* баскыч, тектирче.

ПРИСТЫДИ'ТЬ *сов. кого* уялтуу, уяткаруу.

ПРИСТЯ'ЖКА *ж.* 1. (*запряжка лошади сбоку*) арабанын жанына кошкон ат; **запря́чь в пристя́жку** арабанын жанына кошуу (*атты*); 2. *см.* **пристяжно́й** 2.

ПРИСТЯЖНО'Й, -а́я, -о́е 1. арабанын жанына кошулган; 2. *в знач. сущ. ж.* арабанын четки аты.

www.bizdin.kg

ПРИСУДИ'ТЬ *сов. что кому-чему* берүү, берүү жөнүндө токтом кылуу; **присудить первую премию** биринчи сыйлыкты берүү.

ПРИСУЖДА'ТЬ *несов. см.* **присудить.**

ПРИСУЖДЕ'НИЕ *ср.* берүү, берүү жөнүндө токтом чыгаруу (кылуу); **присуждение награды** сыйлык берүүгө токтом чыгаруу.

ПРИСУ'ТСТВЕННЫЙ, -ая, -ое *офиц. уст.*: **присутственный день** майрам эмес күн, кызмат күнү; **присутственные часы** мекемедеги кызмат убагы; **присутственное место** мекеме.

ПРИСУ'ТСТВИЕ *ср.* **1.** болуу, катышуу, көзүнчө, көз алдында; **в присутствии всех** бардыгынын көзүнчө; **2.** *уст.* (*учреждение*) мекеме; ◊ **присутствие духа** кайраттуу жана оор басырыктуу болуу.

ПРИСУ'ТСТВОВАТЬ *несов.* катышуу, болуу; **присутствовать на собрании** жыйналышта болуу.

ПРИСУ'ТСТВУЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **присутствовать**; **2.** *в знач. сущ. чаще мн.* катышуучу, катышып отурган; **присутствующие приняли следующее решение** катышып отургандар төмөнкүдөй чечим кабыл алышты.

ПРИСУ'ЩИЙ, -ая, -ее өзүнө таандык, тиешелүү; **с присущим ему юмором** ага таандык болгон куудулдугу менен.

ПРИСЧИТА'ТЬ *сов. кого-что* артык эсептеп алуу, ашык эсептеп жиберүү.

ПРИСЧИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **присчитать.**

ПРИСЫЛА'ТЬ *несов. см.* **прислать.**

ПРИСЫ'ЛКА *ж.* жиберүү, жөнөтүү.

ПРИСЫ'ПАТЬ *сов.* **1.** *что, чего, разг.* (*прибавить*) чубуртуп кошо түшүү, чубуртуп сала түшүү, себээлеп кошуп берүү; **2.** *что* (*посыпать*) себээлөө; **присыпать пудрой** упа себээлөө.

ПРИСЫПА'ТЬ *несов. см.* **присыпать.**

ПРИСЫ'ПКА *ж.* **1.** (*действие*) чубуртуп салуу, себээлеп салуу; **присыпка муки** унду себээлеп, чубуртуп салуу; **2.** (*порошок*) сепме (*бышарган жерге себээлей турган порошок*); **детская присыпка** баланын бышарган жерине себилүүчү порошок сыяктуу нерсе.

ПРИСЫХА'ТЬ *несов. см.* **присохнуть.**

ПРИСЯ'ГА *ж.* ант; *рел.* касам; **привести к присяге** 1) ант бердирүү; 2) *рел.* касам ичирүү; **принесение присяги** 1) ант берүү; 2) *рел.* касам ичүү.

ПРИСЯГА'ТЬ *несов. см.* **присягнуть.**

ПРИСЯГНУ'ТЬ *сов. кому-чему* ант берүү; *рел.* касам ичүү.

ПРИСЯ'ЖНЫЙ, -ая, -ое 1. *уст. рел.* касам ичкен; **2.** *перен. разг.* (*всегдашний*) бир нерсени өзүнө кесип кылган, адат болуп калган; **присяжный рассказчик** кепкор; ◊ **присяжные заседатели** *уст.* присяжный заседателдер (*округдук соттун заседаниелерине катышып, айыпталуучунун күнөөлүү же күнөөсүз экенин жалпы жөнүнан аныктоочу кишилер; булар — ценздүү адамдардын арасынан шайланчу*); **суд присяжных** *уст.* присяжный заседателдер катышкан сот; **присяжный поверенный** *см.* **поверенный.**

ПРИТАИ'ТЬ *сов.*: **притаить дыхание** дем чыгарбай; акырын дем алып калуу.

ПРИТАИ'ТЬСЯ *сов.* бөжөйүп жашынуу, жашырынуу.

ПРИТА'ПТЫВАТЬ *несов.* **1.** *см.* **притоптать**; **2.** *разг.* (*в такт*) жерди тээп-тээп отуруу (*мис. гармон ойногондо бут менен жерди тээп-тээп отуруу*).

ПРИТА'СКИВАТЬ *несов. см.* **притащить.**

ПРИТАЧА'ТЬ *сов. что* кайып тигүү.

ПРИТА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **притачать.**

ПРИТАЩИ'ТЬ *сов. кого-что* сүйрөп алып келүү, ээрчитип ала келүү, болбой жатып ээрчитип келүү, ала келүү.

ПРИТАЩИ'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*с трудом, еле-еле прийти*) сүйрөлүп араң келүү (жетүү), сенделип зорго келүү (жетүү); **2.** (*прийти*) сүйрөлүп, өзү жабышып келүү.

ПРИТВОРИ'ТЬ *сов. что* чала жабуу, жабымыш болуу; **притворить дверь** эшикти чала жабуу.

ПРИТВОРИ'ТЬСЯ I *сов.* (*неплотно закрыться*) чала жабылуу (*мис. эшик, терезе*).

ПРИТВОРИ'ТЬСЯ II *сов. кем* (*прикинуться*) амалдануу, анткорлонуу, -ымыш болуу; **притвориться глухим** дүлөй болумуш болуу, анткорлонуп укпай калуу.

ПРИТВО'РНЫЙ, -ая, -ое анткор, калп, жалган; **притворный смех** анткор күлкү.

ПРИТВО'РСТВО *ср.* анткордук, анткорлонуу; **его слёзы — одно притворство** анын көз жашы — жөн эле анткордук.

ПРИТВО'РЩИК *м.* анткор, анткорлонуучу.

ПРИТВО'РЩИЦА *женск. р. к* **притворщик.**

ПРИТВОРЯ'ТЬ *несов. см.* **притворить.**

ПРИТВОРЯ'ТЬСЯ I *несов.* **1.** *см.* **притвориться** I; **2.** *страд. к* **притворять.**

ПРИТВОРЯ'ТЬСЯ II *несов. см.* **притвориться** II.

ПРИТЕКА'ТЬ *несов. см.* **притечь.**

ПРИТЕРЕ'ТЬ *сов. что* сүрүп эп кыюу, жонуу; кырып, ышкып эбине келтирүү; **притереть стеклянную пробку** айнек тыгынды ышкып чак келтирүү.

ПРИТЕРПЕ'ТЬСЯ *сов. разг.* чыдоо, чыдап көнүгүү.

ПРИТЁРТЫЙ, -ая, -ое: **притёртая пробка** ышкып сүрүп чакталган тыгын.

ПРИТЕСНЕ'НИЕ *ср* кысым, эзүү, кысымчылык кылуу.

ПРИТЕСНИ'ТЕЛЬ *м.* кысым көрсөтүүчү, эзүүчү, залим.

ПРИТЕСНИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **притеснитель.**

ПРИТЕСНИ'ТЬ *сов. кого-что* кысуу, кысым көрсөтүү.

ПРИТЕСНЯ'ТЬ *несов. см.* **притеснить.**

ПРИТЕ'ЧЬ *сов.* **1.** (*о жидкости*) куюлуу, агып келүү, агып кошулуу; **2.** *перен. разг.* (*прибыть, появиться*) суудай агып келүү (*мис. акча*).

ПРИТИРА'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) ышкуу, сыйпоо (*мис. куйгөн жерге май сыйпоо*); **2.** сыйпалуучу, сүртүлүүчү дары.

ПРИТИРА'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **притереть; 2.** *что* (*слегка втирать*) сыйпоо, сүйкөө.

ПРИТИ'СКИВАТЬ *несов. см.* **притиснуть.**

ПРИТИ'СНУТЬ *сов. кого-что, разг.* кыпчып алуу, кысып салуу, кыстырып алуу; **вы меня притиснули к стене** сиз мени дубалга кысып салдыңыз.

ПРИТИХА'ТЬ *несов. см.* **притихнуть.**

ПРИТИ'ХНУТЬ *сов.* **1.** (*стать тише*) басаңчалоо, бир аз басылуу (*мис. тыбыш*); **2.** (*перестать шуметь*) бир аз жоошуу, тынчуу, басылуу, басылып калуу.

ПРИТКНУ'ТЬ *сов. что, разг.* **1.** (*приколоть*) сайып коюу, төөнөп коюу; **2.** (*поместить, положить*) бир жерге коё салуу.

ПРИТКНУ'ТЬСЯ *сов. разг.* эптеп-септеп орундашуу, жайлашуу, эптеп жайланышуу.

ПРИТО'К *м.* **1.** (*действие*) куюлуу, келүү, агып келүү, агып кошулуу (кирүү); **приток в комнату свежего воздуха** бөлмөгө таза абанын кириши; **2.** *перен.* (*наплыв*) көп келүү, үстү-үстүнө келүү, көп кирүү; **приток молодых кадров** жаш кадрлардын көп келиши; **3.** *геогр.* куйма; **Ока — приток Волги** Ока — Волганын куймасы.

ПРИ'ТОЛОКА *ж.* эшиктин (дарбазанын) маңдайчасы.

ПРИТО'М *союз* анын үстүнө; **удобная и притом недорогая квартира** жайлуу жана анын үстүнө арзан квартира.

ПРИТО'Н *м.* притон (*бузуку, кылмаатчылардын чогулуучу уясы*); **воровской притон** ууруулардын притону (*чогулуучу жери*).

ПРИТО'ПНУТЬ *однокр.* тебүү (*бир жолу*).

ПРИТОПТА'ТЬ *сов. что* тебелеп салуу, таптап салуу; **притоптать землю** жерди таптап салуу.

ПРИТО'ПЫВАТЬ *несов.* жерди тепкилеп тапылдатуу.

ПРИТОРА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **приторочить.**

www.bizdin.kg

ПРИ'ТОРНО *нареч.* **1.** жүрөккө тийгич (*өтө таттуу же өтө майлуу*); **2.** *перен.* өтө кошөкөрлөнүп, өтө жагынып.

ПРИ'ТОРНОСТЬ *ж.* **1.** жүрөккө тийгичтик (*өтө майлуулук же өтө таттуулук*); **2.** *перен.* (*слащавость*) өтө кошөкөрлөнгөндүк, өтө жагынгандык.

ПРИ'ТОРНЫЙ, -ая, -ое **1.** жүрөккө тийме (*өтө майлуу же өтө таттуу*); **2.** *перен.* (*слащавый*) өтө кошөкөрлөнгөн, өтө жагынган; **при́торная улы́бка** кошөкөрлөнгөн күлкү.

ПРИТОРОЧИ'ТЬ *сов. что* бөктөрүү (*ээрге*).

ПРИТРА'ГИВАТЬСЯ *несов. см.* **притро́нуться.**

ПРИТРО'НУТЬСЯ *сов.* **1.** *к кому-чему* (*дотронуться*) кол тийгизүү, тийүү; **2.** *к чему* (*попробовать, отведать*) даамын татып көрүү, ооз тийүү.

ПРИТУЛИ'ТЬСЯ *сов. прост.* орун алуу, жатып баш калкалоо (*оңтойлуу жерден*).

ПРИТУПИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*затупить*) мокотуу (*мис. бычакты*); **2.** (*ослабить восприимчивость*) мокотуу, курчун кетирүү, басаңдатуу, начарлатуу (*мис. сезимди, көздүн курчтугун*).

ПРИТУПИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** мокоо, мокоп калуу; **2.** *перен.* (*ослабеть*) мокоо, курчу кетүү, басаңдоо, начарлоо (*мис. сезим, көздүн курчу*).

ПРИТУПЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** мокоо, бошоо, мокотуу; **2.** *перен.* мокоо, курчу кетүү, басаңдоо, начарлоо; мокотуу, курчун кетирүү, начарлатуу.

ПРИТУПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **притупи́ть.**

ПРИТУПЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **притупи́ться;** **2.** *страд. п* **притупля́ть.**

ПРИТУХА'НИЕ *ср. тех.* төмөндөө, начарлоо, азаюу (*күчү*).

ПРИТУХА'ТЬ *несов.* **1.** (*гаснуть*) өчүү; **2.** *тех.* (*ослабевать*) начарлоо, төмөндөө, азаюу.

ПРИТУ'ХНУТЬ *сов. см.* **притуха́ть.**

ПРИТУШИ'ТЬ *сов. что* кичирейтүү (*лампу*); чала өчүрүү (*огонь*).

ПРИ'ТЧА *ж.* ибараттуу, үлгү-насыят аңгеме, жомок, тамсил; ◇ **что за при́тча!** бул эмне деген жорук!; **при́тча во язы́цех** *разг. шутл.* эл оозунан түшпөгөн.

ПРИТЯГА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое өзүнө тартуучу, өзүнө тарткыч, кызыктыргыч, кызыктыруучу.

ПРИТЯ'ГИВАТЬ *несов. см.* **притяну́ть; притя́гивать как магни́т** өзүнө магниттей тартуу.

ПРИТЯЖА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое таандык; **притяжа́тельное местоиме́ние** *грам.* таандык ат атооч (*мис. меники, сеники*); **притяжа́тельный а́ффикс** *грам.* таандык аффикс.

ПРИТЯЖЕ'НИЕ *ср.* өзүнө тартуу, тартуу; **зако́н земно́го притяже́ния** жердин өзүнө тартуу закону.

ПРИТЯЗА'НИЕ *ср.* **1.** тырышуу, умтулуу, аракеттенүү, талаптануу, талап кылуу; **притяза́ние на пе́рвое ме́сто** биринчи орунду алуу үчүн умтулуу (тырышуу); **2.** (*претензия*) орунсуз аракет кылуу, ыгы жок умтулуу; **чрезме́рные притяза́ния** өтө ашып кеткен орунсуз талап.

ПРИТЯЗА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое талап кылган, катуу талап койгон (*мис. жумушту, тартипти катуу талап кылган начальник*).

ПРИТЯЗА'ТЬ *несов. на кого-что* **1.** тырышуу, умтулуу, аракеттенүү, талаптануу; **притяза́ть на пе́рвенство** биринчиликке умтулуу; **2.** орунсуз аракет кылуу, ыгы жок умтулуу; **притяза́ть на учёность** «мен окумуштуумун» деп өзүн элге таанытууга ыгы жок аракет кылуу.

ПРИТЯНУ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*подтащить*) тартып жакындатуу, тартып өзүнө жакындатуу, өзүн көздөй тартуу, өзүнө жакындата тартуу; **притяну́ть ло́дку к бе́регу** кайыкты тартып жээкке жакындатуу; **2.** *кого, перен. разг.* (*привлечь*) тартуу; **притяну́ть к отве́ту** жоопко тартуу; ◇ **притяну́ть за́ волосы** негизсиз, жөнү жок келтирүү (*мис. далилдерди, фактыларды*).

ПРИУБРА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* бир аз жыйнаштыруу, бир аз тартипке келтирүү; **приубра́ть ко́мнату** бөлмөнү бир аз жыйнаштырып коюу.

ПРИУДА'РИТЬ *сов. разг.* **1.** (*налечь*) тездетүү, ылдамдатуу; **2.** *за кем, перен.* артынан түшүү (*кыз-келиндин, көңүлүнө жагуу максаты менен, артынан жүрүү*).

ПРИУДАРЯ'ТЬ *несов. см.* **приуда́рить.**

ПРИУКРА'СИТЬ *сов. кого-что* **1.** (*немного украсить*) бир аз кооздоо, бир аз жасоо; **2.** *перен.* анча-мынча кошуу, бир аз апыртып жиберүү (*сүйлөгөндө*); **приукра́сить чьи-л. досто́инства** бирөөнүн жакшы жагын апыртып айтуу.

ПРИУКРАША'ТЬ *несов. см.* **приукра́сить.**

ПРИУКРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **приукра́сить.**

ПРИУМЕНЬША'ТЬ *несов. см.* **приуме́ньшить.**

ПРИУМЕНЬШЕ'НИЕ *ср.* бир аз кемитүү, азайтуу.

ПРИУМЕ'НЬШИТЬ *сов. что* бир аз кемитүү, азайтуу (*мис. расходду үнөмдөө максатында*).

ПРИУМНОЖА'ТЬ *несов. см.* **приумно́жить.**

ПРИУМНОЖА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **приумно́житься;** **2.** *страд. к* **приумножа́ть.**

ПРИУМНОЖЕ'НИЕ *ср.* көбөйтүү, көбөйүү, арттыруу, артуу.

ПРИУМНО'ЖИТЬ *сов. что* көбөйтүү, арттыруу; **приумно́жить колхо́зные дохо́ды** колхоздун доходун көбөйтүү.

ПРИУМНО'ЖИТЬСЯ *сов.* көбөйүү, көбөйүп кетүү.

ПРИУМОЛКА'ТЬ *несов. см.* **приумо́лкнуть.**

ПРИУМО'ЛКНУТЬ *сов. разг.* сүйлөбөй калуу, үнчукпай калуу, үндөбөй калуу.

ПРИУНЫ'ТЬ *сов. разг.* бир аз кайгыга түшүү, көңүлү чөгүү; бир аз муңаюу, капалануу.

ПРИУРО'ЧИВАТЬ *несов. см.* **приуро́чить.**

ПРИУРО'ЧИТЬ *сов. что к чему* туура келтирүү, тушма-туш келтирүү, тушташ кылуу, бир мезгилге туш (туура) келтирүү, учурлаштыруу; **приуро́чить изда́ние кни́ги к юбиле́ю писа́теля** китепти басып чыгарууну жазуучунун юбилейине туура келтирүү.

ПРИУСА'ДЕБНЫЙ, -ая, -ое короо жанындагы, үйдүн жанындагы; **приуса́дебный уча́сток** короонун жанындагы участок (жер); там арка.

ПРИУТИХА'ТЬ *несов. см.* **приути́хнуть.**

ПРИУТИ'ХНУТЬ *сов.* **1.** (*стать тише, слабее*) басаңдоо, басылуу, басаңдап калуу, басаңдоо, бир аз басылуу, токтоо, бир аз селдөө; **ве́тер приути́х** шамал басылайын деп калды; **2.** (*перестать шуметь*) жоошуу, тынчуу (*напр. о детях*); басылуу, токтоо, бир аз селдөө (*напр. о дожде*).

ПРИУЧА'ТЬ *несов. см.* **приучи́ть.**

ПРИУЧА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **приучи́ться;** **2.** *страд. к* **приуча́ть.**

ПРИУЧИ'ТЬ *сов. кого-что к чему и с неопр.* үйрөтүү, көндүрүү, көнүктүрүү, адат алдыруу; **приучи́ть ребёнка к поря́дку** баланы тартипке үйрөтүү.

ПРИУЧИ'ТЬСЯ *сов. к чему и с неопр., разг.* үйрөнүү, көнүгүү, көнүү, адаттануу; **приучи́ться к ежедне́вной у́тренней заря́дке** күнүгө эртең менен зарядка ойноого адаттануу.

ПРИФРАНТИ'ТЬСЯ *сов. разг.* жасануу, жасанып кийинүү, короздонуп кийинүү.

ПРИФРОНТОВО'Й, -а́я, -о́е фронттун жанындагы; **прифронтова́я полоса́** фронттун жанындагы тилке.

ПРИХВА'РЫВАТЬ *несов. разг.* бир аз ноокастап жүрүү, кыңкыстап жүрүү (*анда-санда ооруп коюп жүрүү*).

ПРИХВАСТНУ'ТЬ *сов. разг.* мактануу, бир аз мактануу, мактанып бир аз апырта коюу.

ПРИХВАТИ'ТЬ *сов. разг.* **1.** *кого-что* (*взять с собой*) бирге алуу, кошо алуу, ала келүү, ала кетүү, ала жүрүү; **2.** *что* (*слегка привязать*) ары-бери таңа салуу, байлай коюу, ары-бери төөнөй салуу, иле коюу; **3.** *что, разг.* (*повредить морозом*) чалдыктыруу, чалып кетүү, уруп кетүү; **моро́з прихвати́л цветы́** гүлдөрдү суук чалып кетти.

www.bizdin.kg

ПРИХВА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **прихватить.**

ПРИХВОРНУ'ТЬ *сов. разг.* ооруй калуу, бир аз ноокастоо.

ПРИ'ХВОСТЕНЬ *м. презр.* жасакер, көшөкөр.

ПРИХЛЕБА'ТЕЛЬ *м. презр.* арам тамак, көшөкөрлөнүп бирөөнүн эсебинен жан багуучу (*күн көрүүчү*).

ПРИХЛЕБНУ'ТЬ *однокр.* уууртап ичүү, ууртоо (*бир жолу*).

ПРИХЛЁБЫВАТЬ *несов. что* уууртап ичүү, ууртоо; **прихлёбывать молоко** сүттү уууртап ичүү.

ПРИХЛО'ПНУТЬ *сов.* 1. *что* шарт жабуу, тарс жабуу; **прихлопнуть дверь** эшикти тарс жабуу; 2. *кого-что* (*прищемить*) чаап калуу, кычып чабуу, кыса чабуу (*мис. капкан*).

ПРИХЛО'ПЫВАТЬ *несов. разг.* 1. *см.* **прихлопнуть;** 2. (*в такт*) чапкылоо; **прихлопывать в ладоши** алакан чапкылоо.

ПРИХЛЫ'НУТЬ *сов. разг.* 1. (*о воде*) келип урунуу (*мис. толкун*); 2. *перен.* (*о чувствах*) чапчый түшүү (*мис. кубаныч*); 3. *перен.* (*о людях*) дүрдүгүп келүү, каптап келүү.

ПРИХО'Д I *м.* 1. (*прибытие*) келүү; **часы прихода поезда** поезддин келүү сааты (убагы); 2. келүү, алуу; **приход к власти** бийликке келүү; 3. *бухг.* (*доход, поступление*) кириш, киреше; **графы прихода и расхода** кириш жана чыгыш графалары.

ПРИХО'Д II *м.* (*церковный*) чиркөө коому (*чиркөөлөрдүн төмөнкү уюму жана ушул уюмдун мүчөлөрү. Мусулмандарда — мечит коому*).

ПРИХОДИ'ТЬ *несов. см.* **прийти.**

ПРИХОДИ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прийтись;** 2. (*являться, доводиться*) болуу; **он мне приходится родственником** ал мага тууган болот; 3. *безл. кому* болуп туруу; **им туго приходится** аларга кыйын болуп турат, аларга оор болуп турат.

ПРИХО'ДНЫЙ, -ая, -ое **приход** I 3-*кө т.*; кирешелик; **приходный ордер** киреше ордери.

ПРИХО'ДОВАТЬ *несов. что, бухг.* кирешеге каттоо (жазуу).

ПРИХО'ДО-РАСХО'ДНЫЙ, -ая, -ое *бухг.* кириш-чыгыш; **приходо-расходная книга** кириш-чыгыш китепсы.

ПРИХО'ДСКИЙ, -ая, -ое **приход** II-*ге т.*; **приходская школа** *ист.* башталгыч мектеп (*революцияга чейинки*).

ПРИХОДЯ'ЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **приходить;** 2. *прил.* келип иштөөчү, келип-кетип иштөөчү, келип окума; **приходящая домработница** келип-кетип иштөөчү үй кызматчы аял.

ПРИХОЖА'НИН *м. церк.* чиркөө коомунун мүчөсү (*см.* **приход** II).

ПРИХО'ЖАЯ *ж.* оозгу үй, кире бериштеги бөлмө; **раздеваться в прихожей** оозгу үйгө чечинүү.

ПРИХОРА'ШИВАТЬ *несов. кого, разг.* сулуулоо, жасалгалоо, кооздоо, жасап түзөө.

ПРИХОРА'ШИВАТЬСЯ *несов. разг.* жасануу, сыланып-сыйпануу (*мис. күзгүнүн алдында туруп киймин, чачын оңдоо*)

ПРИХОТЛИ'ВОСТЬ *ж.* 1. (*требовательность*) тандагычтык; 2. (*затейливость*) оймо-чиймелүүлүк, ойкуштанткандык (*мис. сүрөт, сайма*).

ПРИХОТЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое 1. (*капризный*) тандагыч, кесирдүү, жактырбаган; **прихотливое растение** тандагыч өсүмдүк; 2. (*затейливый*) оймо-чиймелүү, ойкуштанткан; **прихотливый узор** ойкуштанткан түр.

ПРИ'ХОТЬ *ж.* жок нерсени эңсегендик, кесир.

ПРИХРА'МЫВАНИЕ *ср.* бир аз аксоо, сылтуу, сылтып басуу.

ПРИХРА'МЫВАТЬ *несов.* сылтуу, сылтып басуу, бир аз аксоо.

ПРИЦЕ'Л *м.* 1. (*прицеливание*) мээлөө, шыкаалоо, кароолго алуу; **линия прицела** мээлөө (кароол) сызыгы; 2. (*приспособление*) прицел (*мылтыкты, замбиректи туура мээлеткич прибор*); **оптический прицел** оптикалык прицел; ◇ **взять на прицел** кароолго алуу, мээлөө.

ПРИЦЕ'ЛИВАНИЕ *ср.* мээлөө, шыкаалоо, кароолго алуу; **точка прицеливания** мээлөө точкасы (чекити).

ПРИЦЕ'ЛИВАТЬСЯ *несов. см.* **прицелиться.**

ПРИЦЕ'ЛИТЬСЯ *сов.* мээлөө, кароолго алуу.

ПРИЦЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **прицел**-*ге*, **прицеливание**-*ге т.*; **прицельная линия** мээлөө сызыгы; **прицельный огонь** мээлеген жерге атуу.

ПРИЦЕ'НИВАТЬСЯ *несов. см.* **прицениться.**

ПРИЦЕНИ'ТЬСЯ *сов. к чему* баасын билүү, баасын сурап билүү.

ПРИЦЕ'П *м.* прицеп, чиркөө, тиркөө (*өзү жүрүүчү транспорттун; мис. автомашинанын артына чиркелүүчү дөңгөлөктүү жүк ташыгыч*); **автомобиль с прицепом** прицеби бар автомобиль; **трамвайный вагон с прицепом** прицеби бар трамвай вагону.

ПРИЦЕПИ'ТЬ *сов. что* 1. чиркөө, чиркештирүү, тиркөө; 2. *разг.* (*приколоть*) төөнөө, саюу, илүү.

ПРИЦЕПИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*прикрепиться*) чиркелишүү, тиркелүү, илинүү; 2. *перен. разг.* (*придраться*) жабышуу, асылуу; **он прицепился к этому выражению** ал ушул сүйлөмгө асылды да калды.

ПРИЦЕ'ПКА *ж.* 1. (*действие*) чиркөө, чиркештирүү, тиркөө; 2. *см.* **прицеп;** 3. *перен. разг.* (*придирка*) кылдан кыйкым таап жабышуу, асылуу.

ПРИЦЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **прицепить.**

ПРИЦЕПЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прицепиться;** 2. *страд. к* **прицеплять.**

ПРИЦЕПНО'Й, -ая, -ое чиркелүүчү, чиркеме; **прицепной вагон** чиркелүүчү вагон.

ПРИЧА'Л *м.* 1. (*действие*) жээкке келип токтоо (*кеме*); 2. (*канат*) кемени байлап коюучу аркан, чынжыр; 3. (*место*) кеме токтоочу жай.

ПРИЧА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **причалить.**

ПРИЧА'ЛИТЬ *сов.* 1. *что* (*привязать*) жээкке келип токтогондо байлоо (*кемени*); 2. (*пристать*) причалдоо, келип токтоо; **корабль причалил к пристани** кеме пристанга келип токтоду.

ПРИЧА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое причалдык, причалдоочу (*кеме, дирижаблдер бекитилүүчү нерселер*); **причальный канат** причалдык аркан (чынжыр).

ПРИЧА'СТИЕ I *ср. грам.* атоочтук.

ПРИЧА'СТИЕ II *ср. церк. динчилдерде — кудайдын денеси, каны деп ооз тийгизилүүчү нан жана вино.*

ПРИЧА'СТИЕ III *уст. см.* **причастность.**

ПРИЧА'СТНОСТЬ *ж.* катышкандык, тиешеси бардык.

ПРИЧА'СТНЫЙ I, -ая, -ое **причастие** I-*ге т.*; **причастный оборот** атоочтук сүйлөм.

ПРИЧА'СТНЫЙ II, -ая, -ое (*к чему-л.*) катышкан, тиешеси бар: **быть причастным** *к чему-л. бир нерсеге* тиешеси бар болуу, катышуу.

ПРИЧЁМ *союз* бирок, анын үстүнө, дагы, ошондой болсо да; **он много занимается, причём успевает читать и художественную литературу** ал көп иштейт, бирок ошондой болсо да, көркөм адабияттарды окууга да үлгүрөт.

ПРИЧЕСА'ТЬ *сов. кого-что* тароо, чач тароо; **причесать ребёнка** баланын башын тароо; **причесать волосы** чачты тароо.

ПРИЧЕСА'ТЬСЯ *сов.* тарануу.

ПРИЧЁСКА *ж.* 1. (*действие*) тароо, чач тароо; 2. причёска (*чачтын тарануу түрү, формасы*); **модная причёска** модалуу причёска.

ПРИЧЁСЫВАТЬ *несов. см.* **причесать.**

ПРИЧЁСЫВАТЬСЯ *несов.* 1 *см.* **причесаться;** 2. *страд.* к **причёсывать.**

ПРИЧИ'НА *ж.* себеп; **причина порождает следствие** себеп натыйжаны туудурат; **уважительная причина** жөнү

www.bizdin.kg

бар себеп; **по той или иной причине** тиги же бул себеп менен; **не без причины** себепсиз эмес; **без всякой причины** эч кандай себепсиз.

ПРИЧИНЕ'НИЕ *ср.* келтирүү, учуратуу; **причинение убытка** зыянга учуратуу.

ПРИЧИНИ'ТЬ *сов. что* себепкер болуу, келтирүү, учуратуу; **причинить убытки** зыянга учуратуу; **причинить** *кому-л.* **беспокойство** *бирөөнү* убара кылуу.

ПРИЧИ'ННОСТЬ *ж.* себептүүлүк.

ПРИЧИ'ННЫЙ, -ая, -ое себептүү; **причинная связь** себептүү байланыш.

ПРИЧИНЯ'ТЬ *несов. см.* **причинить.**

ПРИЧИСЛЕ'НИЕ *ср.* (*прибавление*) эсепке кошуу, эсепке киргизүү, кошо саноо, катарына кошуу, кошо эсептөө.

ПРИЧИ'СЛИТЬ *сов.* 1. *что* (*прибавить*) эсепке кошуу, эсепке киргизүү, кошо эсептөө, кошо саноо; 2. *кого* (*отнести к числу кого-л.*) катарына кошуу, кошо саноо.

ПРИЧИСЛЯ'ТЬ *несов. см.* **причислить.**

ПРИЧИТА'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) кошуу, кошуп ыйлоо, жоктоо; 2. (*обрядовая песня*) кошок.

ПРИЧИТА'ТЬ *несов.* кошуу, кошуп ыйлоо, жоктоо (*өлүккө ыйлоо*).

ПРИЧИТА'ТЬСЯ *несов. кому-чему* тийиштүү, тиешелүү болуу; **вам причитается ещё сто рублей** сизге дагы жүз сом тийиштүү.

ПРИЧМО'КИВАТЬ *несов. см.* **причмокнуть.**

ПРИЧМО'КНУТЬ *сов.* тамшануу, тамшанып коюу.

ПРИЧТ *м. уст.* чиркөөнүн диний кызматкерлери.

ПРИЧУ'ДА *ж.* обу жок кылык.

ПРИЧУ'ДИТЬСЯ *сов. разг.* кайдагы жок нерсе элестелүү, угулуу.

ПРИЧУ'ДЛИВОСТЬ *ж.* көрөсөндүүлүк, ойку-кайкылык, укмуштуулук.

ПРИЧУ'ДЛИВЫЙ, -ая, -ое 1. (*затейливый*) укмуштуу, ойку-кайкы, сонун, көздүн жоосун алган; **причудливый узор** укмуштуу сайма; 2. (*капризный*) бабы табылбаган.

ПРИШВАРТОВА'ТЬ *сов. что, мор.* шварттоо, токтотуп байлап коюу (*кемени*).

ПРИШВАРТОВА'ТЬСЯ *сов. мор.* швартталуу, токтолуп байлануу, токтолуп байланып туруу (*кеме*).

ПРИШВАРТО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **пришвартовать.**

ПРИШВАРТО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **пришвартоваться;** 2. *страд. к* **пришвартовывать.**

ПРИШЕ'ЛЕЦ *м. уст.* келгин (*башка жактан келген адам*).

ПРИШЕПЁТЫВАТЬ *несов. разг.* тилин чайнап сүйлөө, балдырап сүйлөө.

ПРИШЕ'СТВИЕ *ср.* келүү; ◇ **второе пришествие** *разг. ирон.* төөнүн куйругу жерге тийген кез.

ПРИШИБИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что, разг.* (*ушибить*) жанчтыруу, жанчуу, былчыйтуу; 2. *кого, перен. разг.* жүрөксаада кылуу, ындынын өчүрүү.

ПРИШИ'БЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **пришибить;** 2. *прил. разг.* жүрөкзаада болгон, ындыны өчкөн.

ПРИШИВА'ТЬ *несов. см.* **пришить.**

ПРИШИВНО'Й, -а́я, -о́е кошо тигилген (*бир нерсеге кошо*).

ПРИШИ'ТЬ *сов. что* 1. кошо тигүү, бирге тигүү, капшыруу, тигип орнотуу; **пришить воротник** жаканы кошо тигүү; 2. (*прибить — напр. доску*) жабыштыра кадоо; 3. *кому, перен. прост.* жабыштыруу, жала кылуу.

ПРИ'ШЛЫЙ, -ая, -ое келгин, бир жактан келген.

ПРИШПИ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **пришпилить.**

ПРИШПИ'ЛИТЬ *сов. что* кадоо, төөнөө, сайып коюу.

ПРИШПО'РИВАТЬ *несов. см.* **пришпорить.**

ПРИШПО'РИТЬ *сов. кого* теминүү.

ПРИЩЁЛКИВАТЬ *несов. см.* **прищёлкнуть.**

ПРИЩЁЛКНУТЬ *сов.* тырс эттирүү, так эттирүү, чык эттирүү; **прищёлкнуть пальцами** бармактарын тырс эттирүү (*мис. бийлегенде*); **прищёлкнуть языком** таңдайын так эттирүү.

ПРИЩЕМИ'ТЬ *сов. что* кыпчып калуу, кыпчытуу, кыстыруу, кыпчытып алуу.

ПРИЩЕМЛЯ'ТЬ *несов. см.* **прищемить.**

ПРИЩЕ'П *м. с.-х.* калемче сайылуучу жарык (*жыгач кыйыштырганда*).

ПРИЩЕПИ'ТЬ *сов. что, с.-х.* калемчени бутактын жарыгына сайып кыйыштыруу.

ПРИЩЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **прищепить.**

ПРИЩЕ'ПОК *м. с.-х.* кыйыштырыла турган калемче.

ПРИЩУ'РИВАТЬ *несов. см.* **прищурить.**

ПРИЩУ'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прищуриться;** 2. *страд. к* **прищуривать.**

ПРИЩУ'РИТЬ *сов. что* көз жүлжүйтүү, сүзүү.

ПРИЩУ'РИТЬСЯ *сов.* көзүн жүлжүйтүү, сүзүү.

ПРИЮ'Т *м.* 1. (*пристанище*) баш калкалаар жер, баш маана кылуучу жай; 2. *уст.* приют (*жетим балдарды багуучу, тарбиялоочу мекеме*).

ПРИЮТИ'ТЬ *сов. кого-что* баш калкалатуу, баш маана кылдыруу, баш каттыруу.

ПРИЮТИ'ТЬСЯ *сов.* баш калкалоо, баш маана кылуу.

ПРИЮ'ТСКИЙ, -ая, -ое **приют** 2-*ге т.*; **приютские дети** приюттагы балдар.

ПРИЯ'ТЕЛЬ *м.* ашына, жолдош, дос.

ПРИЯ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **приятель.**

ПРИЯ'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **приятель**-*ге т.*; ашыналык, жолдоштук, достук, тааныштык; **приятельские отношения** достук мамилелер.

ПРИЯ'ТНО 1. *нареч.* жагымдуу, жакшынакай, жакшы; **приятно пахнет** жакшы жыттанат; 2. *безл. в знач. сказ. кому* жагат, жагымдуу, оңтойлуу болуп, түзүк болуп.

ПРИЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. жагымдуу, жакшынакай, жакшы; **приятный запах** жакшы жыт; **приятная новость** жакшы жаңылык; 2. (*привлекательный*) жагымдуу, жүзү жылуу, таасирдүү, көркөм, келишкен; **приятная внешность** сырткы көрүнүшү келишкен (*адам*); **приятный человек** жүзү жылуу адам.

ПРО *предлог с вин. п.* жөнүндө, тууралу; **он рассказывал про свою поездку** ал өзүнүн барып келиши, сапары жөнүндө айтып берди; **говорить про друзей** достор жөнүндө сүйлөө; ◇ **про себя** өз ичинен, өзүнчө; **думать про себя** өз ичинен ойлонуу; **читать про себя** ичинен окуу; **ни за что ни про что** эч бир ыксыз жерден.

ПРОАНАЛИЗИ'РОВАТЬ *сов. что* анализдөө, талдоо.

ПРО'БА *ж.* 1. (*проверка, испытание*) сыноо, байкоо; **взять на пробу** сыноого (байкоого) алуу; сынап, байкап көрүү; **проба голосов** үндөрдү сынап көрүү; 2. (*образчик*) үлгү, көргөзмө; 3. (*на драгоценных металлах*) проба (*асыл металлдарга коюлуучу белги*).

ПРОБАВЛЯ'ТЬСЯ *несов. разг.* эптеп-септеп күн көрүү; аз болсо да, ыраазы болуп күн көрүү.

ПРОБА'ЛТЫВАТЬСЯ *несов. см.* **проболтаться** II.

ПРОБАСИ'ТЬ *сов. что* күүлдөгөн жоон үн менен сүйлөө же ырдоо.

ПРОБЕ'Г *м.* 1. *спорт.* (*состязание*) жарыш, чуркоо; 2. (*расстояние*) аралык (*машинанын же паровоздун баскан жолунун аралыгы*); 3. *ж.-д.* жүрүү, жолдо болуу (*мис. поезддин*).

ПРОБЕ'ГАТЬ *сов. разг.* 1. (*некоторое время*) жүгүрө берип белгилүү бир убакыт өткөрүү, жүгүрө берүү; 2. *что, разг.* (*пропустить из-за беготни*) жүгүрүп жүрүп өткөрүп жиберүү, жүгүрүп жүрүп куру калуу.

ПРОБЕГА'ТЬ *несов. см.* **пробежать.**

ПРОБЕЖА'ТЬ *сов.* 1. (*мимо кого-чего-л., через что-л.*) өтүү, жүгүрүп өтүү, чуркап өтүү; 2. *что* (*какое-л. расстояние*) жүгүрүү, жүрүү, чуркоо, басуу; 3. *перен.* дүр этип өтүү, зыр деп өтүү; **дрожь пробежала по телу** бүткөн бой дүр дей түштү; **тень пробежала по лицу**

www.bizdin.kg

кабагы бүркөлө түштү; **4.** *что, перен.* (*бегло прочитать*) көз жүгүртүү, көз чаптыруу; **пробежа́ть глаза́ми афи́шу** афишага көз жүгүртүп чыгуу.

ПРОБЕЖА'ТЬСЯ *сов.* жүгүрүп алуу (*бутту жазып алуу үчүн*).

ПРОБЕ'Л *м.* **1.** жазылбаган, ачык, бош жер (*текстиде*); **2.** *перен.* кемчилик, жетишпегендик; **пробе́лы в зна́ниях** билимдеги жетишпегендиктер; **воспо́лнить пробе́л в образова́нии** билимдеги кемчиликтерди толуктоо.

ПРОБИВА'ТЬ *несов. см.* **проби́ть.**

ПРОБИВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **проби́ться** 1, 2, 3; **2.** *страд. к* **пробива́ть.**

ПРОБИРА'ТЬ *несов. см.* **пробра́ть.**

ПРОБИРА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **пробра́ться; 2.** *страд. к* **пробира́ть.**

ПРОБИ'РКА *ж.* пробирка (*лабораторияда колдонулуучу, бир башы туюк айнек түтүк*).

ПРОБИ'РНЫЙ, -ая, -ое **проба** 3-*кө т.*; пробирдик (*асыл металлдын пробаларын ажыратуучу*); **проби́рное клеймо́** пробирдик тамга (белги); **проби́рный ка́мень** проба ташы (*асыл металлдардын сапатын белгилөө үчүн колдонулуучу таш*).

ПРОБИ'РОВАНИЕ *ср.* пробалоо.

ПРОБИ'РОВАТЬ *несов. что* пробалоо (**1.** *асыл металлдардын сапатын текшерип аныктоо*; **2.** *алтын же күмүш буюмдарга белги уруу*).

ПРОБИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*сделать отверстие*) уруп тешүү, уруп көзөө, уруп оюу, көзөй тийүү, тешип кетүү; **проби́ть сте́ну** стенаны уруп тешүү; **пу́ля проби́ла кры́шу** ок чатырды тешип кетти; **2.** *что* (*путь, дорогу*) ачуу, салуу; **проби́ть себе́ доро́гу** *прям., перен.* өзүнө өзү жол ачуу; **3.** (*о часах*) согуу, уруу; **проби́ло двена́дцать часо́в** саат он экини сокту.

ПРОБИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*проложить себе путь*) жол ачуу, жарып чыгуу, жол салуу, аралап отуруп чыгуу; **отря́д проби́лся к реке́** отряд жол ачып, өзөнгө чыкты; **мы проби́лись сквозь толпу́** биз калың элди аралап отуруп чыктык; **руче́й проби́лся сквозь ка́мни** булак таштардын арасынан жарып чыкты; **2.** (*о растительности*) жарып чыгуу, кылтыйып чыгуу; **нару́жу проби́лась молода́я тра́вка** жаш чөп жердин үстүнө кылтыйып чыкты; **3.** *перен.* (*добиться положения*) кошулуу, жетишүү, болуу; **проби́ться в лю́ди** киши катарына кошулуу, эл ичинде атагы чыгуу; **4.** *перен. разг.* (*промучиться*) убаралануу, алпурушуу; **я це́лый день проби́лся над э́той зада́чей** мен ушул маселе менен кечке чейин убара болдум.

ПРО'БКА *ж.* **1.** (*кора*) пробка (*тыгын жасалуучу жыгачтын кабыгы*); **поплаво́к из про́бки** пробкадан жасалган калкыгыч; **2.** (*для закупорки*) тыгын; **стекля́нная про́бка** айнек тыгын; **деревя́нная про́бка** жыгач тыгын; **3.** *перен.* тыгылыш; **в дверя́х образова́лась про́бка** эшиктин алдында тыгылыш болду.

ПРО'БКОВЫЙ, -ая, -ое **пробка** 1, 2-*ге т.*; пробкалуу; **про́бковый по́яс** пробкалуу кур (*сууга чөгөрбөй турган пробка кур*); **про́бковая подо́шва** пробка таман.

ПРОБЛЕ'МА *ж.* проблема (*чечилүүнү талап кылып турган милдеттер, маселелер*); **разреши́ть пробле́му** проблеманы чечүү.

ПРОБЛЕМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** (*предположительный*) проблемалуу (*чечилүүсү мүмкүн сыяктанган, божомолдуу*); **2.** (*сомнительный*) шектүү, күмөндүү, арсар; чечилүүсү, орундатылышы божомолдуу.

ПРОБЛЕМАТИ'ЧНОСТЬ *ж.* **1.** (*предположительность*) проблемалуулук (*чечилүүсү мүмкүн сыяктангандык, божомолдуулук*); **2.** (*маловероятность*) шектүүлүк, ишеничсиздик.

ПРОБЛЕМАТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **проблемати́ческий; мой отъе́зд ещё проблемати́чен** менин кетер-кетпесим азырынча белгилүү эмес.

ПРОБЛЕ'МНЫЙ, -ая, -ое **проблема**-*га т.*; проблемалуу.

ПРО'БЛЕСК *м.* **1.** жарк эте түшкөн, жаркырак, жарк-журк эткен; **про́блески све́та** жарыктын жарк этиши; **2.** *чаще мн., перен.* жылт дей түшүү, көрүнө түшүү, кылт эте түшүү (*эске*); келе калуу; **про́блески наде́жды** үмүттүн элеси; **у больно́го появи́лись лишь про́блески созна́ния** оорулуу адам араң эле эсине келе баштады.

ПРОБЛУЖДА'ТЬ *несов.* адашуу, адашып жүрүү, адашып жүрүп убакыт өткөрүү.

ПРО'БНЫЙ, -ая, -ое **1.** сыналуучу, сынап байкай турган; **про́бная рабо́та** сыналуучу иш, сынап байкоочу иш; **про́бный това́р** сыналуучу товар; **про́бный вы́стрел** сынамыкка аткан ок; **2.** (*с клеймом пробы*) пробалуу, пробасы бар (*см.* **про́ба** 3); **про́бное зо́лото** пробалуу алтын; ◊ **про́бный ка́мень** 1) *см.* **проби́рный (проби́рный ка́мень)**; 2) *перен.* сын ташы (*сынап көрүү үчүн иштелген аракет*).

ПРО'БОВАТЬ *несов.* **1.** *что* (*испытывать*) сыноо, сынап көрүү; **про́бовать свои́ си́лы** өзүнүн күчүн сынап көрүү; **2.** *что* (*отведывать*) даамын көрүү, жытын байкап көрүү, татуу; **3.** *с неопр.* (*пытаться что-л. сделать*) тырышуу, аракеттенүү; **про́бовать пройти́** өтүп кетүүгө аракеттенүү.

ПРОБОДЕ'НИЕ *ср. мед.* тешилүү, жарылуу; **прободе́ние кишо́к** ичеги тешилүү; **прободе́ние бараба́нной перепо́нки** кулак жаргакчасынын тешилиши.

ПРОБО'ИНА *ж.* тешик (*мис. кемеге ок тийип же ташка урунуп тешилген жер*).

ПРОБО'Й *м.* **1.** *тех.* кулпу иле турган илмек темир; **2.** *см.* **пробо́ина.**

ПРОБО'ЙНИК *м. тех.* пробойник (*көзөгүч, тешкич*).

ПРОБОЛЕ'ТЬ *сов.* ооруп жатуу; **он проболе́л ме́сяц** ал бир ай ооруп жатты.

ПРОБОЛТА'ТЬ *сов. разг.* **1.** (*некоторое время*) келжиреп, сүйлөй берип убакыт өткөрүү; **2.** (*выдать секрет*) келжиреп (дөөдүрөп) сырын айтып салуу.

ПРОБОЛТА'ТЬСЯ I *сов. разг.* (*провести некоторое время без дела*) сандалып каңгып жүрүү.

ПРОБОЛТА'ТЬСЯ II *сов. разг.* (*проговориться*) келжиреө, тантуу, келжиреп (дөөдүрөп) сырын айтып салуу.

ПРОБО'Р *м.* чачтын бөлүнүшү, экиге жарылышы; **косо́й пробо́р** чачты кыйшык бөлүү; **прямо́й пробо́р** чачты түз жаруу (бөлүү); **сде́лать пробо́р** чачты бөлүү.

ПРОБОРМОТА'ТЬ *сов. что* кобуроо, күбүрөө.

ПРО'БОЧНИК *м.* бөтөлкөнүн тыгынын ачуучу бурама.

ПРОБРА'ТЬ *сов. разг.* **1.** *кого-что* жетүү, өтүү; **моро́з пробра́л меня́ до косте́й** суук менин сөөгүмө жетти; **2.** *кого, перен.* (*выбранить*) сөгүү, тилдөө, жемелөө.

ПРОБРА'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*с трудом пройти*) эптеп өтүү, эптеп жетүү; **2.** (*тайком пройти*) уурданып кирүү, уурданып өтүү.

ПРОБРОДИ'ТЬ *сов.* бир кыйла убакка чейин кыдырып жүрүү.

ПРОБУДИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*разбудить*) ойготуу; **2.** *кого-что, перен.* сезимин козготуу, ойготуу; **пробуди́ть ма́ссы** массаларды ойготуу (*сезимин*); **пробуди́ть любо́вь к спо́рту** спортту сүйүү сезимин ойготуу.

ПРОБУДИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*проснуться*) ойгонуу; **2.** *перен.* (*появиться, стать активным*) туулуу, пайда болуу, ⸗гысы келүү; **в нём пробуди́лась охо́та к чте́нию** анын китеп окугусу келди; **3.** *перен.* (*ожить*) жандануу, ойгонуу; **весно́й приро́да пробуди́лась** жазында жаратылыш жанданды.

ПРОБУЖДА'ТЬ *несов. см.* **пробуди́ть.**

ПРОБУЖДА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **пробуди́ться; 2.** *страд. к* **пробужда́ть.**

ПРОБУЖДЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*от сна*) ойгонуу, ойготуу; **2.** *перен.* (*появление чего-л.*) ойгонуу, пайда болуу, козгол-

www.bizdin.kg

туу; 3. *перен.* (*оживление*) жандануу, ойгонуу; **пробуждение природы** табияттын жанданышы.

ПРОБУРА'ВИТЬ *сов. что* бурап тешүү, бургулап тешүү, оюу, көзөө.

ПРОБУРА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **пробура́вить.**

ПРОБУРИ'ТЬ *сов. что* бурап көзөө, бургулап тешүү, бурап оюу (*too тектерин, жерди*).

ПРОБУРЧА'ТЬ *сов. что, разг.* кобуроо, күңкүлдөө.

ПРОБЫ'ТЬ *сов.* болуу, жашоо, жүрүү; **я про́был на ю́ге два ме́сяца** мен түштүктө эки ай жүрдүм.

ПРОВА'Л *м.* 1. (*падение*) урап кетүү, урап түшүү; 2. (*яма*) урап, жемирилип кеткен жер, чуңкур; **подойти́ к прова́лу** чуңкурга жакын келүү; 3. *перен.* (*неудача*) иш ордунан чыкпай калуу.

ПРОВА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **провали́ть;** ◇ **прова́ливай!** *прост.* жогол!, кет нары!

ПРОВА'ЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **провали́ться;** 2. *страд. к* **прова́ливать.**

ПРОВАЛИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*обрушить*) уратып түшүрүү, уратуу; 2. *что, перен.* бүлдүрүү, бузуу, иштен чыгарып салуу (*жаратпай*); үзгүлтүккө учуратуу; **провали́ть рабо́ту** ишти үзгүлтүккө учуратуу; **провали́ть предложе́ние** сунушту өткөрбөй коюу; 3. *кого, перен. разг.* (*на экзамене*) кулатуу, өткөрбөй коюу.

ПРОВАЛИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*упасть*) кулап кетүү, түшүп кетүү; **провали́ться в я́му** чуңкурга түшүп кетүү, аңгекке кулап кетүү; 2. (*обрушиться*) урап түшүү, урап кетүү; **кры́ша провали́лась** үйдүн төбөсү урап түштү; 3. *перен. разг.* (*пропасть*) жоголуу, житүү, тентип кетүү, көрүнбөй кетүү; **куда́ ты провали́лся на две неде́ли?** сен эки жумадан бери кайда жоголуп жүрдүң?; 4. *перен.* (*потерпеть неудачу*) иш ордунан чыкпоо; 5. *перен.* (*на экзамене*) кулоо, өтпөй калуу; ◇ **как сквозь зе́млю провали́лся** дайны жок житип кетти; **я гото́в был сквозь зе́млю провали́ться** мен жерге кирип кеткидей болдум; **провали́сь ты совсе́м!** *разг.* жерге кир!

ПРОВАЛЯ'ТЬСЯ *сов.* оонап жата берүү, тайраңдап бекер жатуу.

ПРОВА'НСКИЙ, -ая, -ое: **прова́нское ма́сло** прованс майы (*өсүмдүк майынын бир түрү*).

ПРОВА'РИВАТЬ *несов. см.* **провари́ть.**

ПРОВА'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **провари́ться;** 2. *страд. к* **прова́ривать.**

ПРОВАРИ'ТЬ *сов. что* абдан кайнатып бышыруу, абдан кайнатуу, абдан бышыруу.

ПРОВАРИ'ТЬСЯ *сов.* абдан кайнап бышуу, абдан бышуу.

ПРОВЕ'ДАТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*навестить*) жайын билүү, алын сурoo үчүн барып келүү (*оору кишиге*); 2. *что, о ком-чём* (*узнать*) угуп билүү, билип калуу.

ПРОВЕДЕ'НИЕ *ср.* 1. (*прокладка, построение*) жүргүзүү, куруу, салуу, өткөрүү, өткөзүү; **проведе́ние но́вых шоссе́йных доро́г** жаңы шоссе жолдорун салуу; 2. (*осуществление, выполнение*) киргизүү, ашыруу, аткаруу, жүргүзүү, өткөрүү, орундоо; **проведе́ние реше́ния собра́ния в жизнь** чогулуштун чечимдерин иш жүзүнө ашыруу; **проведе́ние о́пыта** тажрыйба жүргүзүү (жасоо).

ПРОВЕ'ДЫВАТЬ *несов. см.* **прове́дать.**

ПРОВЕЗТИ' *сов. кого-что* 1. алып баруу, ташуу, жеткирүү; 2. (*перевезти*) салып алып баруу, салып жеткирүү, салып ташуу; **провезти́ кни́ги в чемода́не** китептерди чемоданга салып жеткирүү.

ПРОВЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **прове́ять.**

ПРОВЕНТИЛИ'РОВАТЬ *сов. что* вентиляциялоо, вентиляция кылуу.

ПРОВЕ'РЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **прове́рить;** 2. *прил.* текшерилген, сынакы болгон, сыналган, сыноодон өткөн; **прове́ренный рабо́тник** сыналган кызматкер.

ПРОВЕ'РИТЬ *сов.* 1. *что* текшерүү; **прове́рить докуме́нты** документтерди текшерүү; **прове́рить исполне́ние** аткарылышын текшерүү; 2. *кого-что* (*подвергнуть испытанию*) сыноо, текшерип байкоо, текшерип көрүү; **прове́рить зна́ния** билимин текшерип көрүү; **прове́рить часы́** саатты тууралоо.

ПРОВЕ'РКА *ж.* 1. текшерүү; **прове́рка докуме́нтов** документтерди текшерүү; 2. (*с целью испытания*) сыноо, текшерип байкоо, текшерип көрүү; **прове́рка зна́ний** билимин текшерип көрүү.

ПРОВЕРНУ'ТЬ *сов. что* 1. (*просверлить*) бурап тешүү; **проверну́ть дыру́** бурап тешүү; 2. (*пропустить через что-л.*) бурап өткөрүү, өткөрүү (*пууроо*); **проверну́ть мя́со че́рез мясору́бку** этти мясорубкадан өткөрүү; 3. *перен. разг.* (*быстро сделать*) тез бүткөрүү; **проверну́ть де́ло за неде́лю** ишти бир жуманын ичинде эле иштеп салуу.

ПРОВЕ'РОЧНЫЙ, -ая, -ое **проверка**-*га т.*; **прове́рочный дикта́нт** текшерүү диктанты; **прове́рочная коми́ссия** текшерүү комиссиясы.

ПРОВЕРТЕ'ТЬ *сов. см.* **проверну́ть** 1.

ПРОВЁРТЫВАТЬ *несов. см.* **проверте́ть, проверну́ть.**

ПРОВЕРЯ'ТЬ *несов. см.* **прове́рить.**

ПРОВЕ'С *м.* (*недостаточность в весе*) кем тартылуу, мүчүлүш таразалануу, жеткире тартпоо.

ПРОВЕ'СИТЬ *сов. что* (*недовесить*) кем тартуу, салмагына жеткире тартпоо.

ПРОВЕСТИ' *сов.* 1. *кого-что* баштап баруу, ээрчитип баруу, өткөрүү; **провести́ кратча́йшим путём** жакын жол менен алып өтүү; 2. (*обозначить линией*) жүргүзүү, салуу; **провести́ грани́цу** чек салуу; 3. *что* (*проложить, построить*) жүргүзүү, куруу, салуу, орнотуу, өткөрүү; **провести́ водопрово́д** водопровод жүргүзүү; **провести́ желе́зную доро́гу** темир жол салуу; **провести́ электри́чество** электр киргизүү; 4. *чем* сылоо, сүрүү; **провести́ руко́й по волоса́м** кол менен чачты сылоо; 5. *что* (*осуществить, выполнить*) ашыруу, жүргүзүү, өткөрүү, аткаруу, орундоо; **провести́ иде́ю в жизнь** идеяны турмушка ашыруу; **провести́ постановле́ние** токтомду өткөрүү (бекитүү); **уда́чно провести́ о́пыт** тажрыйбаны ийгиликтүү өткөрүү; **провести́ посевну́ю кампа́нию** эгин айдоо кампаниясын өткөрүү; 6. *что* (*какое-л. время*) өткөрүү; **провести́ о́тпуск на ю́ге** дем алышты түштүктө өткөрүү; **ве́село провести́ пра́здник** майрамды көңүлдүү өткөрүү; 7. *что* (*оформить*) өткөрүү; **провести́ счёт по ка́ссе** счётту касса аркылуу өткөрүү; 8. *кого, разг.* (*обмануть*) алдоо, сызга отургузуу; **ло́вко ты меня́ провёл!** сен мени укмуштуу алдадың!, мени сен куп гана алдадың!

ПРОВЕ'ТРИВАТЬ *несов. см.* **прове́трить.**

ПРОВЕ'ТРИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прове́триться;** 2. *страд. к* **прове́тривать.**

ПРОВЕ'ТРИТЬ *сов. что* желдетүү, шамалдатуу; **прове́трить помеще́ние** үйдү шамалдатуу.

ПРОВЕ'ТРИТЬСЯ *сов.* 1. шамалдатылуу, желдетилүү; **ко́мната уже́ прове́трилась** бөлмө желдетилип бүттү; 2. *разг.* (*освежиться*) сергүүндөө, салкын абага чыгуу.

ПРОВЕ'ЯТЬ *сов. что* сапыруу (*аштыкты*).

ПРОВИА'НТ *м.* азык-түлүк, азык.

ПРОВИА'НТСКИЙ, -ая, -ое **провиант**-*ка т.*; **провиа́нтские запа́сы** азык-түлүк запастары.

ПРОВИДЕ'НИЕ *ср. рел.* кудурет, кудурет күчү; **по во́ле провиде́ния** кудайдын кудурети менен.

ПРОВИ'ДЕТЬ *несов. что, уст.* күн мурунтан көрүү, алдын ала билүү.

ПРОВИ'ДЕЦ *м. уст.* күн мурунтан билүүчү адам.

ПРОВИ'ЗИЯ *ж.* азык-түлүк, тамак-аш.

ПРОВИ'ЗОР *м.* провизор (*дарыгер; ал алдынча фармацевтикалык ишке жана аптеканы башкарууга укук берүүчү наам*).

www.bizdin.kg

ПРОВИНИ́ТЬСЯ *сов. в чём, чем перед кем* айыптуу болуу, күнөөлүү болуу, жазуу.

ПРОВИ́ННОСТЬ *ж. разг.* күнөө, жазык, айып.

ПРОВИНЦИА́Л *м.* провинциал, провинцияда туруучу адам (*маданият борборунан алыс, четте жүрүүчү адам*).

ПРОВИНЦИАЛИ́ЗМ *м.* 1. *уст.* провинциализм (*маданият борборунан алыста жашаган адамдын үрп-адаты*); 2. *лингв.* элет сөзү (*бир жайда гана сүйлөнүүчү, адабий тилге кирбеген сөз*).

ПРОВИНЦИА́ЛКА *женск. р. к* **провинциа́л.**

ПРОВИНЦИА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **провинция**-*га т.*; провинциялык; **провинциа́льный го́род** провинциялык шаар (*борбордон алыс шаар*).

ПРОВИ́НЦИЯ *ж.* провинция (1. *ист.* Байыркы Римде— жеңип багындырып алган өлкө; 2. *кээ бир мамлекеттерде областтык, административдик бөлүкчө* (*единица*); 3. *падышалык Россияда — алыскы губерниянын бөлүгү*; 4. *маданий борбордон алыс жер*).

ПРОВИСА́ТЬ *несов. см.* **прови́снуть.**

ПРОВИ́СНУТЬ *сов.* чоюлуп асылып туруу (*мис. кир жайган аркан*).

ПРО́ВОД *м.* провод, сым (*электр тогу жүрүүчү сым*); **телегра́фный про́вод** телеграф сымы; **по прямо́му про́воду** түз провод аркылуу, түз провод менен (*байланышуу*).

ПРОВОДИ́ТЬ I *несов.* 1. *см.* **провести́;** 2. *физ.* өткөрүү, өткөзүү; **де́рево не прово́дит электри́чество** жыгач электр тогун өткөрбөйт; ◇ **проводи́ть** *какую-л.* **ли́нию** бир жолду, көз караштыы жүргүзүү; **проводи́ть** *что-л.* **на пра́ктике** *бир нерсени* иш жүзүндө турмушка ашыруу.

ПРОВОДИ́ТЬ II *сов. кого-что* узатып коюу, узатуу, жөнөтүү; **проводи́ть до воро́т** дарбазага чейин узатып коюу; **проводи́ть сы́на на учёбу** уулун окууга жөнөтүү; ◇ **проводи́ть по́езд глаза́ми** поезддин артынан карап туруу.

ПРОВО́ДКА *ж.* 1. (*действие*) өткөрүү; **прово́дка электри́чества** электр өткөрүү; 2. (*провода́*) сым (*электр тогун өткөргүч сым*).

ПРОВОДНИ́К *м.* 1. (*провожатый*) жол көрсөткүч, жол баштагыч, узатып кошо баруучу киши; 2. *ж.-д.* проводник (*жолдо вагонду кароочу адам*); 3. *физ., тех.* өткөргүч (*өзү аркылуу электр тогун өткөрүүчү*); **проводники́ электри́чества** электр өткөргүчтөр; 4. *перен.* тараткыч, таратуучу, жаюучу; **ра́дио — проводни́к культу́ры** радио — маданиятты таратуучу.

ПРОВОДНИ́ЦА *женск. р. к* **проводни́к** 1, 2.

ПРО́ВОДЫ *только мн.* узатуу, жөнөтүү (*бир жакка кетүүчү адамды салтанат менен жөнөтүү, узатуу*).

ПРОВОЖА́ТЫЙ *м. разг. см.* **проводни́к** 1.

ПРОВОЖА́ТЬ *несов. см.* **проводи́ть** II.

ПРОВО́З *м.* ташуу, жеткирүү (*кемеде, арабада, машинада ж. б.*); **заплати́ть за прово́з** жеткирүү акысын, кире акысын төлөө.

ПРОВОЗВЕ́СТНИК *м. уст.* кабарчы, кабар берүүчү (*мис. келгин куштар жаздын кабарчысы*).

ПРОВОЗГЛАСИ́ТЬ *сов.* 1. *что* салтанаттуу жарыялоо, жарыя кылуу, жарыялоо, угузуу; **провозгласи́ть ло́зунг** лозунг жарыялоо; 2. *кого кем, уст.* жарыялоо, жар салуу (*мис. падыша болдум деп*).

ПРОВОЗГЛАША́ТЬ *несов. см.* **провозгласи́ть.**

ПРОВОЗГЛАШЕ́НИЕ *ср.* 1. (*действие*) салтанаттуу жарыялоо, жарыя кылуу, жарыялоо, угузуу, салтанат менен жарыялануу; 2. *уст.* (*кого-л.*) жарыялоо, жар салуу.

ПРОВОЗИ́ТЬ I *несов. см.* **провезти́.**

ПРОВОЗИ́ТЬ II *несов. кого-что* (*заниматься перевозкой*) ташуу, өткөрүү, жеткирүү (*арабада, машинада, унаага мингизип*).

ПРОВОЗИ́ТЬСЯ *сов.* убаралана берүү, илеше берүү, алпурушуу, алек болуу; **до девяти́ часо́в утра́ они́ провози́лись с убо́ркой кварти́ры** алар эртең менен саат тогузга чейин үйүн жыйнаштыруу менен убара болушту; **де́ти весь день провози́лись в саду́** балдар керели кечке бакта оюн менен алек болушту.

ПРОВОКА́ТОР *м.* провокатор (1. *полицияга билдириш үчүн революциячыл уюмга кирип алган полициянын жашырын агенти*; 2. *чыккынчылык кылуу максатында жолдон чыгарып азгыруучу адам*).

ПРОВОКА́ТОРСКИЙ, -ая, -ое **провокатор**-*го т.*; провокатордук.

ПРОВОКАЦИО́ННЫЙ, -ая, -ое **провокация**-*га т.*; провокациялык, провокация кылуу максатындагы.

ПРОВОКА́ЦИЯ *ж.* провокация (1. *революционерлердин иштери жөнүндө полицияга кабар берүү максатында революциячыл уюмдарга кирип алышкан жашырын полициялык агенттердин чыккынчылык аракеттери*; 2. *бир максат менен атайын чатак чыгарууга көкүтүү*).

ПРО́ВОЛОКА *ж.* сым; **колю́чая про́волока** тикенектүү сым.

ПРОВОЛОЧИ́ТЬ *сов. разг.* 1. *кого-что* сүйрөө; 2. *что* (*протянуть время без толку*) тоскоолдук кылып кечиктирүү, убакытты созо берүү, сүйрөө, сундактыруу.

ПРОВОЛО́ЧКА *ж. разг.* тоскоолдук кылуу, кечиктирүү, убакытты созо берүү, сүйрөө, сундактыруу.

ПРО́ВОЛОЧНЫЙ, -ая, -ое **проволока**-*га т.*; сымдык; **про́волочное загражде́ние** сым тосмо.

ПРОВОЛО́ЧЬ *несов. см.* **проволочи́ть** 1.

ПРОВО́РНО *нареч.* шамдагайлык менен, чыйрактык менен.

ПРОВО́РНЫЙ, -ая, -ое шамдагай, чыйрак.

ПРОВОРОВА́ТЬСЯ *сов. разг.* уурдап жүрүп, кармалып калуу; уурдап жүрүп, бети ачылуу.

ПРОВОРО́НИТЬ *сов. кого-что, разг.* ачык ооздук кылып, колдон алдырып жиберүү; жазып калуу, оздогусун алдырып жиберүү.

ПРОВО́РСТВО *ср.* шамдагайлык, чыйрактык, тездик, ыкчамдык.

ПРОВОРЧА́ТЬ *сов.* күңкүлдөө, ачуусу келип кобуроо, мыңкылдоо.

ПРОВОЦИ́РОВАТЬ *сов. и несов.* 1. *кого-что* (*подстрекать*) азгыруу, жолдон чыгаруу, колтукка суу бүркүү 2. *что* (*умышленно вызывать что-л.*) провокация кылуу, көкүтүү.

ПРОВРА́ТЬСЯ *сов. разг.* калп айтып кармалып калуу, калпы чыгып калуу.

ПРОВЯ́ЛИВАТЬ *несов. см.* **провя́лить.**

ПРОВЯ́ЛИВАТЬСЯ *несов. см.* **провя́литься.**

ПРОВЯ́ЛИТЬ *сов. что* кактоо, сүрсүтүү, тоборсутуу (*күнгө*).

ПРОВЯ́ЛИТЬСЯ *сов.* какталуу, сүрсүү, тобосуу (*күнгө*).

ПРОГАДА́ТЬ *сов. разг.* ойлогону ордунан чыкпай калуу, жаңылып калуу; **вы прогада́ли, что не пое́хали с на́ми** биз менен барбай, сиз жаңылыштык кылдыңыз.

ПРОГА́ЛИНА *ж. разг.* токойдогу ачык жер, аянт.

ПРОГИ́Б *м.* 1. (*действие*) ийүү, ийилтүү, ийрейтүү, кайкыйтуу; 2. (*прогнувшееся место*) ийилген жер, ийрейген жер, кайкы жер.

ПРОГИБА́ТЬ *несов. см.* **прогну́ть.**

ПРОГИБА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прогну́ться;** 2. *страд. к* **прогиба́ть.**

ПРОГЛА́ДИТЬ *сов. что* 1. (*проутюжить*) үтүктөө, таптоо; **прогла́дь мне слегка́ шарф** менин шарфымды бир аз үтүктөп берчи; 2. (*некоторое время*) таптап *же* үтүктөп убакыт өткөрүү.

ПРОГЛА́ЖИВАТЬ *несов. см.* **прогла́дить.**

ПРОГЛА́ТЫВАТЬ *несов. см.* **проглоти́ть.**

ПРОГЛОТИ́ТЬ *сов.* 1. *кого-что* жутуу, жутуп жиберүү; **проглоти́ть табле́тку** таблетканы жутуп жиберүү; 2. *что, перен.* сыртка чыгарбай калуу, өзүнүн ичинде калтыруу, ичинен тынуу; **проглоти́ть оби́ду** ызасы ичинде болуп, ун-

www.bizdin.kg

чукпай калуу; 3. *что, перен. разг.* (*быстро прочитать*) тез окуп бүтүрүү, ары-бери окуп бүтүрө коюу (*китепти*); ◇ **проглотить язык** үндөбөө, унчукпоо; **язык проглотишь!** тилиңди гартат! (*эң эле таттуу же даамдуу*).

ПРОГЛЯДЕ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*наскоро ознакомиться*) көз жүгүртүп чыгуу; **проглядеть статью** макалага көз жүгүртүп (тез карап) чыгуу; 2. *кого-что* (*не заметить*) көрбөй калуу; **проглядеть опечатку** катаны көрбөй калуу; ◇ **все глаза проглядеть** *разг.* карап отуруп көз талуу, карап жатып эки көзү төрт болуу.

ПРОГЛЯ'ДЫВАТЬ I *несов. см.* **проглянуть.**

ПРОГЛЯ'ДЫВАТЬ II *несов. см.* **проглядеть.**

ПРОГЛЯНУ'ТЬ *сов.* көрүнө түшүү; билине түшүү; **вскоре после дождя проглянуло солнце** жаан басылгандан кийин күн көрүнө түштү.

ПРОГНА'ТЬ *сов.* 1. *кого* (*заставить уйти*) кубалап жиберүү, айдап чыгуу, айдап жиберүү; 2. *что, перен. разг.* жазуу, өткөрүү; **прогнать скуку** эриккенди жазуу; 3. *кого* (*заставить пойти куда-л.*) айдап жиберүү, жеткирип салуу; **прогнать коров на луг** уйларды жайытка айдап жиберүү.

ПРОГНЕ'ВАТЬ *сов. кого, уст.* ачуулантуу, каардантуу, ачуусун келтирүү, ачуусуна тийүү.

ПРОГНЕ'ВАТЬСЯ *сов. уст.* ачуулануу, каардануу, ачуусу келүү, жаалдануу.

ПРОГНЕВИ'ТЬ *сов. см.* **прогневать.**

ПРОГНИВА'ТЬ *несов. см.* **прогнить.**

ПРОГНИ'ТЬ *сов.* чирүү, чирип кетүү.

ПРОГНО'З *м.* прогноз (*илимий маалыматтарга таянып, алдын ала билип айтуу*); **прогноз погоды** аба ырайынын прогнозу.

ПРОГНУ'ТЬ *сов. что* ийүү, ийилтүү, ийрейтүү.

ПРОГНУ'ТЬСЯ *сов.* ийилүү, ийрейүү.

ПРОГОВА'РИВАТЬСЯ *несов. см.* **проговориться.**

ПРОГОВОРИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*сказать*) айтуу, сүйлөө; 2. (*некоторое время*) сүйлөй берүү, айта берүү, сүйлөп отура берүү; **проговорить до полуночи** түн ортосуна чейин сүйлөй берүү.

ПРОГОВОРИ'ТЬСЯ *сов.* байкоосуздан сыр алдырып коюу, байкоосуздан айтып коюу; **проговориться о своих намерениях** өзүнүн оюндагысы жөнүндө байкоосуздан айтып жиберүү.

ПРОГОЛОДА'ТЬ *сов.* ач болуу, бир топ убакыт ачыгуу.

ПРОГОЛОДА'ТЬСЯ *сов.* ачыгуу, ачка болуу, курсак ачуу.

ПРОГОЛОСОВА'ТЬ *сов.* 1. *за кого-что* (*подать голос*) добуш берүү; 2. *что* (*поставить на голосование*) добушка салуу, добушка салып өткөрүү.

ПРОГО'Н *м.* 1. *обл.* (*дорога, улица*) мал айдап чыгуучу жол; 2. (*расстояние между двумя станциями*) эки станциянын (бекеттин) аралыгы; 3. **прогоны** *мн. ист.* почта аттарын пайдалангандыгы үчүн жүргүнчүлөрдүн төлөгөн акысы.

ПРОГО'ННЫЕ *только мн. см.* **прогон** 3.

ПРОГОНЯ'ТЬ *несов. см.* **прогнать.**

ПРОГОРА'ТЬ *несов. см.* **прогореть.**

ПРОГОРЕ'ТЬ *сов.* 1. (*сгореть*) күйүп бүтүү, күйүп кетүү; **дрова в печи прогорели** мештеги отун күйүп бүттү; 2. (*испортиться от огня*) күйүү, күйүп калуу, күйүп тешилүү; 3. (*пробыть зажжённым*) күйүп туруу, жанып туруу; **лампа прогорела всю ночь** лампа түн бою күйүп турду; 4. *перен. разг.* (*потерпеть неудачу*) күйүп кетүү, сынуу, иш ордунан чыкпай калуу; **дело прогорело** иш оңунан чыкпай калды.

ПРОГО'РКЛЫЙ, -ая, -ое ачуу, кермек даамдуу, кермек даамы бар.

ПРОГО'РКНУТЬ *сов.* ачып кетүү, кермек даамдануу, даамы кермек болуп калуу (*бузулуп*).

ПРОГОСТИ'ТЬ *сов. разг.* бир нече убакыт конок болуу, мейман болуп жүрүү.

ПРОГРА'ММА *ж. в разн. знач.* программа; **программа и устав КПСС** КПССтин программасы жана уставы; **программа к экзамену по математике** математика боюнча экзамендин программасы.

ПРОГРА'ММНЫЙ, -ая, -ое **программа**-*га т.*; программалык; **программный вопрос** программалык маселе.

ПРОГРЕВА'ТЬ *несов. см.* **прогреть.**

ПРОГРЕВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прогреться;** 2. *страд. к* **прогревать.**

ПРОГРЕМЕ'ТЬ *сов.* 1. күркүрөө, күрүлдөө, дүңгүрөө, шаңгыроо, тарсылдоо; шалдыратуу, калдыратуу; **вдали прогремел гром** алыстан күн күркүрөдү; 2. *перен.* даңкы чыгуу, даңкы жайылуу, аты угулуу, белгилүү болуу.

ПРОГРЕ'СС *м.* прогресс (*илгерилеп, мыктыланып өрчүү*); **идти по пути прогресса** прогресс жолу менен баруу.

ПРОГРЕССИ'ВНОСТЬ *ж.* прогрессивдүүлүк.

ПРОГРЕССИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **прогресс**-*ке т.*; прогрессивдүү.

ПРОГРЕССИ'РОВАТЬ *несов.* 1. (*совершенствоваться*) прогресстөө, илгерилөө; 2. (*усиливаться*) күчөйүү, күчөө; **болезнь прогрессирует** оору күчөп бара жатат.

ПРОГРЕ'ССИЯ *ж. мат.* прогрессия (*аралыгы бирдей көбөйүүчү же азаюучу сан*).

ПРОГРЕ'ТЬ *сов. что* жылытуу, ысытуу; **прогреть помещение** үйдү жылытуу; **прогреть печь** мешти ысытуу.

ПРОГРЕ'ТЬСЯ *сов.* жылуу, ысуу; **печь ещё не прогрелась** меш ысый элек.

ПРОГРОМЫХА'ТЬ *сов.* калдыратып, шалдыратып катуу өтүү; катуу күрсүлдөтүп, тарсылдатып өтүү.

ПРОГРОХОТА'ТЬ *сов.* күркүрөө, күрүлдөө, күрс этүү; **вдали прогрохотали пушки** алыста замбиректер күрсүлдөдү.

ПРОГРЫЗА'ТЬ *несов. см.* **прогрызть.**

ПРОГРЫ'ЗТЬ *сов. что* кемирип тешүү.

ПРОГУДЕ'ТЬ *сов.* дарылдоо, дүрүлдөө, күүлдөө, кыйкыруу, айкыруу, өкүрүү; **гудок прогудел в час дня** гудок күндүзгү саат бирде кыйкырды.

ПРОГУ'Л *м.* прогул (*себепсиз эле кызматка келбей коюу*).

ПРОГУ'ЛИВАТЬ *несов.* 1. *см.* **прогулять** 2, 3; 2. *кого* (*водить шагом*) акырын жетелеп басуу (*мис. баланы, чапкан атты*).

ПРОГУ'ЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прогуляться;** 2. (*медленно расхаживать*) акырын (*ары-бери*) басып туруу (*жүрүү*).

ПРОГУ'ЛКА *ж.* прогулка, сейилдикке чыгуу; тамаша кылып басуу; сайранга, эс алууга чыгуу; сергүү үчүн бир аз жүрүп келүү; **загородная прогулка** сергүү үчүн тамаша кылып, шаардын сыртына чыгуу.

ПРОГУ'ЛЬЩИК *м.* прогулчу (*кызматка себепсиз келбей койгон адам*).

ПРОГУ'ЛЬЩИЦА *женск. р. к* **прогульщик.**

ПРОГУЛЯ'ТЬ *сов.* 1. (*пробыть на прогулке*) тамаша кылып, сергип жүрүү; сейилдикке чыгып келүү; **всё утро он прогулял в лесу** ал эртең менен токойдо сергүүндөп басып жүрдү; 2. *что* (*пропустить*) өткөрүп жиберүү; **прогулять обед** тамаша кылып жүрүп, түшкү тамакты өткөрүп жиберүү; 3. *что* (*сделать прогул*) прогул кылуу; 4. *что, разг.* (*истратить*) акчаны ыксыз жок кылуу (ыксыз сарп кылуу); **прогулять все деньги** акчанын бардыгын ыксыз жок кылуу (*көбүнчө — ичкиликке*).

ПРОГУЛЯ'ТЬСЯ *сов.* бир аз тамаша кылып келүү, сейилдикке чыгуу; **прогуляться по парку** паркта бир аз сейилдик кылып жүрүп келүү.

ПРОДАВА'ТЬ *несов. см.* **продать.**

ПРОДАВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **продаться;** 2. *страд. к* **продавать.**

ПРОДАВЕ'Ц *м.* сатуучу; дүкөнчү.

ПРОДАВИ'ТЬ *сов. что* басып сындыруу, түбүн түшүрүү; **продавить стул** стулду басып сындыруу.

www.bizdin.kg

ПРОДА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **продавить.**

ПРОДАВЩИ'ЦА *женск. р. к* **продавец.**

ПРОДА'ЖА *ж.* сатуу, соода; **быть в продаже** сатылуу.

ПРОДА'ЖНОСТЬ *ж.* сатылуучулук, сатылып кетүүчүлүк.

ПРОДА'ЖНЫЙ, -ая, -ое 1. сатылуучу; **продажная вещь** сатылуучу буюм; **продажная цена** сатылуу баасы; 2. *перен.* сатылып кетүүчү, сатылма; **продажный человек** сатылып кетме адам.

ПРОДА'ЛБЛИВАТЬ *несов. см.* **продолбить.**

ПРОДА'ТЬ *сов. кого-что* 1. сатуу, сатып жиберүү; **продать вещь** буюмду сатуу; 2. *перен.* чыккынчылык кылып, сатып жиберүү (*мис. таптын мүдөөлөрүн*).

ПРОДА'ТЬСЯ *сов.* сатылуу; чыккынчылык кылып, сатылып кетүү.

ПРОДВИГА'ТЬ *несов. см.* **продвинуть.**

ПРОДВИГА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **продвинуться;** 2. *страд. к* **продвигать.**

ПРОДВИЖЕ'НИЕ *ср.* 1. жылуу, илгерилөө, алга жылуу; **продвижение войск** войсколордун илгерилеши (алга жылышы); 2. жиберүү, жылдыруу, алып баруу, жеткирүү, таратылуу; **продвижение товаров на места** товарларды жер-жерлерге жиберүү; 3. *перен.* илгерилөө, алга жылуу, алдыга жылдыруу, илгерилетүү; **продвижение дела** иштин алга карай жылышы, ишти илгерилетүү; 4. *перен.* көтөрүү, илгерилетүү; **продвижение по работе** кызмат боюнча көтөрүү, көтөрүлүү.

ПРОДВИ'НУТЬ *сов.* 1. *что* жылдыруу; **продвинуть сундук к двери** сандыкты эшик жакка жылдыруу; 2. *что* (*направить куда-л.*) жиберүү, алып баруу, жеткирүү; 3. *что, перен.* алдыга жылдыруу, илгерилетүү; **продвинуть дело** ишти илгерилетүү; 4. *кого, перен.* (*напр. по службе*) көтөрүү, илгерилетүү.

ПРОДВИ'НУТЬСЯ *сов.* 1. (*двинуться вперёд*) жылуу, илгерилөө, илгери карай жылуу; **войска значительно продвинулись вперёд** аскерлер бир кыйла алдыга илгериледи; 2. *перен.* илгерилөө, алга жылуу; **дело продвинулось** иш алга жылды; 3. *перен.* көтөрүлүү, илгерилөө; **продвинуться по службе** кызмат боюнча көтөрүлүү.

ПРОДЕВА'ТЬ *несов. см.* **продеть.**

ПРОДЕЖУ'РИТЬ *сов.* 1. дежурный болуп туруу, кезекте туруу, кезекчилик кылуу; 2. *перен.* кайтаруу, акмалоо.

ПРОДЕКЛАМИ'РОВАТЬ *сов. что* декламациялоо, декламация айтуу (*кооз, уккулуктуу кылып айтып берүү*).

ПРОДЕ'ЛАТЬ *сов. что* иштөө, иштеп бүтүрүү, аткаруу, орундоо, жасап коюу; **проделать большую работу** чоң ишти бүтүрүү.

ПРОДЕ'ЛКА *ж.* кылык, жорук, кылып жүргөнү; **это твой проделки** бул сенин кылып жүргөнүң; **мошеннические проделки** митаамдын иши.

ПРОДЕ'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **проделать.**

ПРОДЕМОНСТРИ'РОВАТЬ *сов. кого-что* демонстрациялоо, көрсөтүү; **продемонстрировать своё единство** өзүнүн бирдиктүүлүгүн (биримдүүлүгүн) демонстрациялоо (көрсөтүү).

ПРОДЁРГИВАТЬ *несов. см.* **продёрнуть.**

ПРОДЕРЖА'ТЬ *сов. кого-что* 1. көтөрүп туруу, колго алып туруу (*бир канча убакыт*); 2. тутуп туруу, тутуу, кармоо (*бир канча убакыт*); **его долго продержали в больнице** аны ооруканада көпкө кармап жатышты.

ПРОДЕРЖА'ТЬСЯ *сов.* туруу, болуу, туруштук берип туруу (*белгилүү бир убакытка чейин*); **продержаться до прибытия подкрепления** жардам келгиче туруштук берүү.

ПРОДЁРНУТЬ *сов.* 1. *что, разг.* (*продеть*) өткөзүү, саптоо; 2. *кого-что, перен. прост.* сөз тийгизүү, чымчып өтүү, согуп өтүү; **продёрнуть** *кого-л.* **в газете** *бирөөнү* газетага согуп өтүү, жазып коюу.

ПРОДЕ'ТЬ *сов. что* өткөзүү, саптоо; **продеть нитку в иголку** жипти ийнеге саптоо.

ПРОДЕФИЛИ'РОВАТЬ *сов.* салтанат менен өтүү.

ПРОДЕШЕВИ'ТЬ *сов. что, разг.* арзан сатуу.

ПРОДИКТОВА'ТЬ *сов. что* 1. (*для записи*) диктовать кылуу, жатка жаздыруу, айтып туруп жаздыруу; 2. *перен.* мажбур кылуу, буйрук менен орундатуу; **продиктовать свой условия** өзүнүн шарттарын орундатууга мажбур кылуу.

ПРОДИРА'ТЬ *несов. см.* **продрать.**

ПРОДИРА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **продраться;** 2. *страд. к* **продирать.**

ПРОДЛЕВА'ТЬ *несов. см.* **продлить.**

ПРОДЛЕ'НИЕ *ср.* узартуу (*убакытты, мөөнөттү*); **продление командировки** командировканы узартуу.

ПРОДЛИ'ТЬ *сов. что* узартуу (*убакытты, мөөнөттү*); **продлить отпуск** отпусканы узартуу.

ПРОДЛИ'ТЬСЯ *сов.* узаруу, созулуу; **его болезнь долго не продлится** анын оорусу көпкө созулбайт.

ПРОДМА'Г *м.* (продовольственный магазин) азык-түлүк магазини, азык-түлүк сатуучу магазин.

ПРОДНАЛО'Г *м.* (продовольственный налог) *ист.* продналог, азык-түлүк налогу (*азык-тулук чачымынын ордуна 1921 жылы киргизилип, кийин бирдей жалпы айыл-чарба налогу менен алмаштырылган налог*).

ПРОДОВО'ЛЬСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **продовольствие**-*ге т.*; **продовольственный магазин** азык-түлүк магазини.

ПРОДОВО'ЛЬСТВИЕ *ср.* азык-түлүк, тамак-аш.

ПРОДОЛБИ'ТЬ *сов. что* чокуп оюу, чокуп тешүү (*клювом*); чукуп тешүү (*проковырять*).

ПРОДОЛГОВА'ТЫЙ, -ая, -ое сопок, сүйрү, узунча.

ПРОДОЛЖА'ТЕЛЬ *м.* улантуучу, андан ары илгерилетүүчү.

ПРОДОЛЖА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **продолжатель.**

ПРОДОЛЖА'ТЬ *несов. см.* **продолжить; продолжать работать** ишти уланта берүү.

ПРОДОЛЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. (*длиться*) созулуу, уланылуу; **молчание продолжалось недолго** жымжырттык көпкө созулган жок; 2. *страд. к* **продолжать.**

ПРОДОЛЖЕ'НИЕ *ср.* улангысы, калганы, мындан аркысы, улантуу, созуу, созулуу; **продолжение начатой работы** башталган иштин улангысы (аягы); **продолжение следует** улангысы бар; ◇ **в продолжение нескольких дней** бир нече күнгө чейин, бир нече күндүн ичинде.

ПРОДОЛЖИ'ТЕЛЬНО *нареч.* узак убакка чейин, көпкө чейин, узакка чейин, бир кыйлага чейин.

ПРОДОЛЖИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* созулгандык, улангандык, узак болгондук (*убакыт*).

ПРОДОЛЖИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое узак, узакка созулган; **продолжительная болезнь** узакка созулган оору; **продолжительная зима** узакка созулган кыш.

ПРОДО'ЛЖИТЬ *сов. что* улантуу, андан ары созуу; **продолжить свой рассказ** өзүнүн айтып жаткан аңгемесин андан ары улантуу.

ПРОДО'ЛЖИТЬСЯ *сов.* улантылуу, созулуу.

ПРОДО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое узунунан кеткен, бойлото кеткен; **продольная распилка** узунунан араалап тилүү; **продольная пила** жыгачты узунунан тилүүчү араа (*тактай тилгич араа*).

ПРОДРАЗВЁРСТКА *ж.* (продовольственная развёрстка) *ист.* продразвёрстка, азык-түлүк чачымы (*1918-1920 жылдардагы согуштук коммунизмдин убагында азык-түлүк даярдоо системасы*).

ПРОДРА'ТЬ *сов. что, прост.* жыртуу, тешүү, сүрүп тешүү; ◇ **глаза продрать** көзүн ачуу (*уйкудан*).

ПРОДРА'ТЬСЯ *сов. прост.* 1. (*прорваться*) сүрүлүп жыртылуу, жыртылуу; 2. *перен.* (*протискаться*) жулунуп чыгуу, кыйындык менен кутулуп чыгуу.

www.bizdin.kg

ПРОДРО'ГНУТЬ *сов.* үшүп калчылдоо, калтыроо.

ПРОДУВА'НИЕ *ср.* желдетүү, үйлөтүү, үйлөп тазалоо.

ПРОДУВА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **проду́ть**; 2. *кого-что, разг.* жел согуу, шамалдоо; **ве́тер прия́тно продува́ет** жел жагымдуу согуп турат.

ПРОДУВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **проду́ться**; 2. *страд. к* **продува́ть**.

ПРОДУ'ВКА *ж. тех.* продувка, жел менен үйлөтүп тазалоо.

ПРОДУВНО'Й, -а́я, -о́е 1. *см.* **проду́вочный**; 2. *разг.* ашкан куу, алдамчы (*адам*); **продувно́й па́рень** кыйды, куу жигит.

ПРОДУ'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **продувка**-*га т.*; үйлөтүүчү, желдетүүчү (*мис. клапан, түтүк*).

ПРОДУ'КТ *м.* 1. продукт, түшүм; **проду́кт перего́нки не́фти** нефтини тартуунун (буулантуунун) продуктысы; 2. *перен.* (*создание*) натыйжа, жемиш; **э́тот труд — проду́кт мно́гих лет рабо́ты** бул эмгек — көп жылдык иштердин жемиши; 3. **проду́кты** *мн.* продуктылар, азык-түлүк, азыктар; **мя́со-моло́чные проду́кты** эт-сүт азыктары; **проду́кты пита́ния** тамак-аш продуктылары.

ПРОДУКТИ'ВНО *нареч.* жемиштүү, натыйжалуу, өндүрүмдүү.

ПРОДУКТИ'ВНОСТЬ *ж.* 1. (*производительность*) жемиштүүлүк, өнүмдүүлүк, өндүрүмдүүлүк; 2. *с.-х.* продуктылуулук, азыктуулук, түшүмдүүлүк; **увеличе́ние продукти́вности скота́** малдын азыктуулугун жогорулатуу.

ПРОДУКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое 1. (*производительный*) жемиштүү, натыйжалуу, өнүмдүү; **продукти́вный труд** жемиштүү эмгек; 2. *с.-х.* продуктылуу, азыктуу, түшүмдүү; **продукти́вный корм** азыктуу тоют (*малдардын азыктуулугун камсыз кылуучу*).

ПРОДУКТО'ВЫЙ, -ая, -ое **продукты** 3-*кө т.*; **продукто́вый магази́н** азык-түлүк магазини.

ПРОДУКТООБМЕ'Н *м.* продукт алмаштыруу (*продуктыларды бир-бирине акчасыз алмаштыруу*).

ПРОДУ'КЦИЯ *ж.* продукция (*иштеп чыгарылуучу нерсе*); **борьба́ за повыше́ние ка́чества проду́кции** продукциянын сапатын жогорулатуу үчүн күрөш; **валова́я проду́кция** жалпы (дүң) продукция; **гото́вая проду́кция** даяр продукция; **промы́шленная проду́кция** өнөр жай продукциясы.

ПРОДУ'МАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **проду́мать**; 2. *прил.* абдан ойлонгон, ойлонуп туруп иштелген; **проду́манный отве́т** ойлонуп туруп берилген жооп.

ПРОДУ'МАТЬ *сов.* 1. (*некоторое время*) ойлонуу, ойлонуп чыгуу; 2. *что* (*обдумать*) абдан ойлоо, терең ойлонуу; **серьёзно проду́мать вопро́с** маселени жакшылап ойлонуу.

ПРОДУ'МЫВАТЬ *несов. см.* **проду́мать** 2.

ПРОДУ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*прочистить струёй воздуха*) желдетүү, үйлөтүү, үйлөтүп тазалоо (*бир нерсенин ичин*); 2. *безл. кого-что* жел тийүү, суук тийүү, суукка учуроо.

ПРОДУ'ТЬСЯ *сов. прост.* оюнда уттуруу, утулуп калуу.

ПРОДЫМИ'ТЬ *сов. что* түтөтүү, ыш кылуу, ыштоо.

ПРОДЫМИ'ТЬСЯ *сов.* түтөө, ыш болуу, ышталуу.

ПРОДЫРЯ'ВИТЬ *сов. что, разг.* тешүү, тешик чыгаруу, жыртып (оюп) тешүү.

ПРОДЫРЯ'ВИТЬСЯ *сов. разг.* тешилүү, жыртылып (оюлуп) тешилүү.

ПРОДЫРЯ'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **продыря́вить**.

ПРОДЫРЯ'ВЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **продыря́виться**; 2. *страд. к* **продыря́вливать**.

ПРОЕДА'ТЬ *несов. см.* **прое́сть**.

ПРОЕ'ЗД *м.* 1. баруу, жүрүү; **прое́зд маши́н разрешён в оди́н ряд** машиналардын бир катар жүрүшүнө уруксат берилген; **заплати́ть за прое́зд** жол акысын төлөө; 2. (*место*) жол, өткөөл; **у́зкий прое́зд** тар жол, кууш өткөөл.

ПРОЕ'ЗДИТЬ *сов.* 1. *что, разг.* (*истратить на поездку*) жолго чыгым болуу; 2. (*провести время в езде*) жол жүрүп убакыт өткөрүү.

ПРОЕЗДНО'Й, -а́я, -о́е **проезд**-*ге т.*; **проездно́й биле́т** жол жүрүү билети.

ПРОЕ'ЗДОМ *нареч.* бара жатып, өтүп баратып; **я был в Сара́тове то́лько прое́здом** мен Саратовдо өтүп бара жатып гана болдум.

ПРОЕЗЖА'ТЬ *несов. см.* **прое́хать**.

ПРОЕ'ЗЖИЙ, -ая, -ее 1. (*годный для проезда*) жүрүүгө жарактуу (*жол, көпүрө*); 2. *в знач. сущ. м., ж.* жүргүнчү, жолоочу (*адам*).

ПРОЕ'КТ *м.* 1. проект, долбоор; **прое́кт но́вой гидроэлектроста́нции** жаңы гидроэлектростанциянын проектиси (долбоору); **прое́кт догово́ра** договордун долбоору; 2. *перен.* (*замысел*) ой, план, долбоор.

ПРОЕКТИ'РОВАНИЕ I *ср.* 1. проектилөө, долбоордоо, пландоо; **проекти́рование но́вых сооруже́ний** жаңы курулуштарды долбоордоо (проектилөө); 2. *перен.* болжолдоо.

ПРОЕКТИ'РОВАНИЕ II *ср.* проектилөө (1. *мат.* сызыгын түшүрүү; 2. *экранга сүрөттөрдү же кинокадрларды чоңойтуп түшүрүү*).

ПРОЕКТИ'РОВАТЬ I *несов.* 1. *что* (*разрабатывать проект*) проектилөө, долбоорун (планын, проектисин) иштеп чыгуу; 2. *что и с неопр., перен.* (*предполагать*) болжолдоо, ...деп ойлоо; **я проекти́рую уе́хать в а́вгусте** мен августа кетсемби деп ойлоп жатам.

ПРОЕКТИ'РОВАТЬ II *несов.* проектилөө (1. *мат.* планын сызуу; 2. *экранга сүрөттү чоңойтуп түшүрүү*).

ПРОЕКТИРО'ВЩИК *м.* проектилөөчү (*пландоочу, долбоорун түзүүчү, чийүүчү адам*).

ПРОЕКТИРО'ВЩИЦА *женск. р. к* **проектиро́вщик**.

ПРОЕ'КТНЫЙ, -ая, -ое **проект** 1-*ге т.*; проектилик, долбоордук; **прое́ктная сме́та** проектилик смета; **прое́ктное бюро́** проект бюросу.

ПРОЕКЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **проекция**-*га т.*; проекциялык; **проекцио́нный фона́рь** проекциялык фонарь (*экранда чоңойтуп көрсөтүү үчүн колдонулуучу оптикалык прибор*).

ПРОЕ'КЦИЯ *ж.* проекция (1. *мат. бир нерсенин тегиздиктеги сүрөтү*; 2. *кино сүрөттү экранга түшүрүү*).

ПРОЁМ *м. тех.* эшик же терезе коюлуучу тешик орун.

ПРОЕ'СТЬ *сов. что* 1. кемирип, оюп тешүү; **моль прое́ла сукно́** күбө сукнону оюп жеп коюптур; 2. *разг.* (*истратить на еду*) ичип-жеп бүтүрүү; **прое́сть де́ньги** акчаны ичип-жеп бүтүрүү.

ПРОЕ'ХАТЬ *сов.* 1. *что* (*миновать, оставить за собой*) өтүү, жанынан өтүү; **прое́хать переу́лком** тар көчө менен өтүп кетүү; **прое́хать пло́щадь** аянт менен өтүп кетүү, **прое́хать че́рез центр го́рода** шаардын так борборунан өтүү; 2. *что* (*не остановиться, где следует*) өтүп кетүү; **прое́хать остано́вку** токтой турган жерден өтүп кетүү; 3. (*пробыть в пути*) жүрүү, жол жүрүү, жол басуу; **мы прое́хали до совхо́за шесть часо́в** биз совхозго чейин алты саат жол жүрдүк; 4. *что* (*покрыть расстояние*) жүрүү, басып өтүү; **он прое́хал всю Кирги́зию** ал бүткүл Кыргызстанды кыдырып келди.

ПРОЕ'ХАТЬСЯ *сов. разг.* аз убакыт жүрүп келүү, сайрандап келүү; **прое́хаться на маши́не** машинада бир аз сайрандап жүрүп келүү; ◇ **прое́хаться на** *чей-л.* **счёт** *или* **прое́хаться по** *чьему-л.* **а́дресу** кеп тийгизүү, сөз тийгизүү.

ПРОЖА'РИВАТЬ *несов. см.* **прожа́рить**.

ПРОЖА'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прожа́риться**; 2. *страд. к* **прожа́ривать**.

ПРОЖА'РИТЬ *сов. что* кууруу, абдан кууруу; **хорошо́ прожа́рить мя́со** этти жакшылап кууруу.

ПРОЖА'РИТЬСЯ *сов.* куурулуу, куурулуп бышуу; **мя́со хорошо́ прожа́рилось** эт жакшы куурулду.

www.bizdin.kg

ПРОЖДА'ТЬ *сов. кого-что, чего* бир нече убакыт күтүү; **я прождáл вас цéлый час** мен сизди бир саат күттүм.

ПРОЖЕВА'ТЬ *сов. что* абдан чайноо, майдалап чайноо, кепшөө.

ПРОЖЁВЫВАТЬ *несов. см.* **прожевáть.**

ПРОЖЕКТЁР *м. ирон.* прожектёр (*ишке ашпас пландарды түзүп, негизсиз, болор-болбос нерселерди ойлогуч киши*).

ПРОЖЕКТЁРСКИЙ, -ая, -ое **прожектёр**-*го т.*; прожектёрдук.

ПРОЖЕКТЁРСТВО *ср. ирон.* прожектёрчулук (*чындыкка туура келбеген бир ойду иш жүзүнө ашырууга тырышуучулук*).

ПРОЖЕ'КТОР *м.* прожектор (*жарыкты күчөткүч аспап*).

ПРОЖЕ'КТОРНЫЙ, -ая, -ое **прожектор**-*го т.*; прожектордук.

ПРОЖЕ'ЧЬ *сов. что* күйгүзүп тешүү, күйгүзүп оюу.

ПРОЖЖЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **прожéчь; 2.** *прил. разг.* барып турган (*митаам, ууру ж. б.*).

ПРОЖИВА'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **прожи́ть; 2.** *офиц.* (*жить*) жашоо, жашап туруу, туруу; **сейчáс он проживáет в Москвé** ал азыр Москвада турат.

ПРОЖИВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **прожи́ться; 2.** *страд. к* **проживáть.**

ПРОЖИГА'ТЕЛЬ *м.*: **прожигáтель жи́зни** *разг.* өмүрүн оюн-тамаша, бузукчулук, аракечтик менен өткөрүүчү.

ПРОЖИГА'ТЬ *несов. см.* **прожéчь;** ◇ **прожигáть жизнь** *разг.* өмүрүн оюн-тамаша, бузукчулук, аракечтик менен өткөрүү.

ПРОЖИ'ЛКА *ж. разг.* прожилка (*металлда, ташта, жыгачта ж. б. тилке түс, ырaң*).

ПРОЖИ'ТИЕ *ср.*: **дéньги на прожи́тке** оокат кылууга, турмушка керектүү акча.

ПРОЖИ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое: **прожи́точный ми́нимум** оокат кылуу үчүн, жашоо үчүн зарыл болгон каражат минимуму.

ПРОЖИ'ТЬ *сов.* **1.** жашоо, туруу, өмүр сүрүү; **он прóжил до глубóкой стáрости** ал абдан картайганга чейин жашады; **мы прóжили на юге два мéсяца** биз түштүктө эки ай турдук; **2.** *что, разг.* (*истратить*) сарп кылуу, чыгым болуу, жоготуу (*ичип-жеп ж. б.*).

ПРОЖИ'ТЬСЯ *сов. разг.* акыркы каражатын жеп бүтүрүү.

ПРОЖО'РЛИВО *нареч.* сорготук менен, сорготук кылып, апылдатып.

ПРОЖО'РЛИВОСТЬ *ж.* сорготук, опкоктук.

ПРОЖО'РЛИВЫЙ, -ая, -ое соргок, опкок, тойбогон топор.

ПРОЖУЖЖА'ТЬ *сов.* дырылдоо, ызылдоо; ◇ **прожужжáть ýши** *разг.* сүйлөй берип кулактын кужурун алуу.

ПРО'ЗА *ж.* **1.** *лит.* проза (*кара сөз менен жазылган көркөм чыгарма*); **писáть прóзой (в прóзе)** проза менен жазуу; **2.** *перен.* кадыресеелик, ич бышыргычтык, жөнөкөйлүк, кадимки, күндөгүдөй эле.

ПРОЗА'ИК *м. лит.* прозаик (*прозалык чыгарма жазуучу адам*).

ПРОЗАИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** **проза**-*га т.*; прозалык (*кара сөз менен жазылган*); **прозаи́ческий перевóд** прозалык котормо; **2.** *перен.* (*обыденный*) күндөлүк, кадыресе.

ПРОЗАИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **прозаи́ческий 2.**

ПРОЗВА'НИЕ *ср.* ат, ...деп атоо (*өзүнүн чыныгы атынан башка ат*); **Ивáн IV, по прозвáнию Грóзный** Иван IVнү «Грозный» деп аташкан.

ПРОЗВА'ТЬ *сов. кого-что* ат коюу, ат берүү.

ПРОЗВЕНЕ'ТЬ *сов.* шыңгыроо, зыңылдоо; **прозвенéл колокóльчик** коңгуроо шыңгырады; **прозвенéл весёлый смех** кубанычтуу күлкү угулду.

ПРО'ЗВИЩЕ *ср.* ат (*өзүнүн чыныгы атынан башка коюлган ат*); **по прóзвищу** коюлган аты боюнча.

ПРОЗВОНИ'ТЬ *сов.* шыңгыроо, зыңылдоо.

ПРОЗВУЧА'ТЬ *сов.* **1.** (*о звонке, голосе*) угулуу (ун); **2.** *перен.* пайда болуу, сезилүү; **в егó гóлосе прозвучáла рáдость** анын үнүндө кубаныч сезилип турду.

ПРОЗЕВА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* аңкайып куру калуу, байкабай өткөрүп жиберүү.

ПРОЗЕЛИ'Т *м.* прозелит (**1.** *уст. динин өзгөртүп башка бир динге кирген адам*; **2.** *перен. бир нерсеге жаңыдан абдан берилген адам*).

ПРОЗИМОВА'ТЬ *сов.* кыштоо, кыштап чыгуу.

ПРОЗОРЛИ'ВЕЦ *м.* көрөөгөч, кыраакы.

ПРОЗОРЛИ'ВОСТЬ *ж.* көрөөгөчтүк, кыраакылык.

ПРОЗОРЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое көрөөгөч, кыраакы.

ПРОЗРА'ЧНОСТЬ *ж.* тунуктук.

ПРОЗРА'ЧНЫЙ, -ая, -ое тунук; **прозрáчное стеклó** тунук айнек; **прозрáчный намёк** ачык ишара.

ПРОЗРЕВА'ТЬ *несов. см.* **прозрéть.**

ПРОЗРЕ'НИЕ *ср.* **1.** көрүү, көрө баштоо; **2.** *перен.* акыл кире баштоо, акылына келүү, акыл кирүү, түшүнө баштоо.

ПРОЗРЕ'ТЬ *сов.* **1.** (*стать зрячим*) көрүү, көрө баштоо; **2.** *перен.* акыл кире баштоо, эс тартуу, акылы жете баштоо, түшүнө баштоо.

ПРОЗЫВА'ТЬ *несов. см.* **прозвáть.**

ПРОЗЫВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *разг.* аталуу, атка конуу (*кандайдыр башка ат менен чакырылуу*); **2.** *страд. к* **прозывáть.**

ПРОЗЯБА'НИЕ *ср.* максатсыз, маанисиз жашоо; супсак, сур өмүр сүрүү.

ПРОЗЯБА'ТЬ *несов.* максатсыз, маанисиз жашоо; супсак, сур өмүр сүрүү.

ПРОЗЯ'БНУТЬ *сов. разг.* абдан үшүү, тоңуу.

ПРОИГРА'ТЬ *сов.* **1.** *что кому* (*в состязании*) уттуруу, жеңилип калуу; **проигрáть шáхматную пáртию** шахмат ойнунда уттуруп коюу; **2.** *что* (*лишиться чего-л.*) уттуруп жиберүү; **проигрáть три рублЯ** үч сомун уттуруп жиберүү; **3.** *что* (*исполнить, сыграть*) ойноо, аткаруу (*музыкада*); **4.** (*некоторое время*) ойноп берип, белгилүү бир убакыт өткөрүү; **мы весь вéчер проигрáли в доминó** биз кечти домино ойноп өткөрдүк; ◇ **проигрáть в** *чьём-л.* **мнéнии** бирөөнүн алдында бедел жагынан өз ишенимин бир аз кетирип коюу; **проигрáть войнý** согушта жеңилип калуу.

ПРОИГРА'ТЬСЯ *сов. разг.* уттуруп коюу, такыр уттуруу, бардыгын уттуруу.

ПРОИ'ГРЫВАТЬ *несов. см.* **проигрáть.**

ПРОИ'ГРЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **проигрáться; 2.** *страд. к* **проигрывать.**

ПРО'ИГРЫШ *м.* **1.** утулуу, уткузуу, жеңилүү, уттуруу; **остáться в прóигрыше** уттуруп коюу; **2.** (*сумма*) уттурган акча; **3.** *перен.* (*потеря*) уттуруп жоготкон буюм (акча).

ПРО'ИГРЫШНЫЙ, -ая, -ое **проигрыш**-*ка т.*; **прóигрышное дéло** ордунан чыкпай турган иш.

ПРОИЗВЕДЕ'НИЕ *ср.* **1.** чыгарма; **произведéния искýсства** искусство чыгармалары; **музыкáльное произведéние** музыкалык чыгарма; **2.** *мат.* көбөйтүндү (*көбөйтүүдөн келип чыккан сан*).

ПРОИЗВЕСТИ' *сов.* **1.** *что* (*сделать, выполнить*) жасоо, өндүрүү, өндүрүп чыгаруу, тукум берүү, иштөө, жүргүзүү, кылуу; **произвести́ анáлиз** анализ жүргүзүү; **произвести́ подсчёт** эсептеп чыгуу; **произвести́ ремóнт** ремонт кылуу; **произвести́ óпыты** тажрыйба жасоо; **2.** *что* (*причинить, вызвать*) туудуруу, чыгаруу, кылуу; **произвести́ впечатлéние** таасир кылуу; **произвести́ переполóх** дүрбөлөң салуу; **3.** *кого* (*присвоить звание, чин*) берүү, жогорулатуу; **произвести́ в офицéры** офицердик наам берүү; ◇ **произвести́ на свет** төрөө.

ПРОИЗВОДИ'ТЕЛЬ I *м.* өндүрүүчү, иштеп чыгаруучу, иш алып баруучу *же* башкаруучу; **производи́тель рабóт**

www.bizdin.kg

жумуштарды башкаруучу; **мелкие производители** *эк.* майда өндүрүүчүлөр.

ПРОИЗВОДИ'ТЕЛЬ II *м.* (*в животноводстве*) тукумдатуучу эркек мал (*кочкор, теке, айгыр, бука, бууpa ж. б.*).

ПРОИЗВОДИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. (*плодотворность*) өнүмдүүлүк; 2. өндүрүмдүүлүк, өндүргүчтүк; **увеличение производительности труда** *эк.* эмгек өндүрүмдүүлүгүн жогорулатуу; **производительность машины** машинанын өндүргүчтүгү.

ПРОИЗВОДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое өндүргүч, өнүмдүү, өндүрүмдүү; **производительная трата времени** убакытты өндүрүмдүү жумшоо; **производительный труд** *эк.* өндүрүмдүү эмгек; **производительные силы общества** *эк.* коомдун өндүргүч күчтөрү.

ПРОИЗВОДИ'ТЬ *несов.* 1. *см.* **произвести;** 2. *что* (*вырабатывать товары*) өндүрүп чыгаруу, иштеп чыгаруу; 3. *что* (*устанавливать происхождение*) ажыратуу, чыгаруу, таратуу; **слово «мектеп» производят от арабского корня** «мектеп» деген сөздүн түбү араб сөзүнөн келип чыккан дешет.

ПРОИЗВО'ДНАЯ *ж. см.* **производный** 2.

ПРОИЗВО'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. чыгарылма, туунду, алынган, куралган; **производное слово** *лингв.* туунду сөз; 2. *в знач. сущ. ж. мат.* туунду.

ПРОИЗВО'ДСТВЕННИК *м.* өндүрүштө иштөөчү адам.

ПРОИЗВО'ДСТВЕННИЦА *женск. р. к* **производственник.**

ПРОИЗВО'ДСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **производство**-*го т.*; өндүрүштүк; **производственные отношения** *эк.* өндүрүштүк мамилелер; **производственный план** өндүрүштүк план; **производственный стаж** өндүрүш стажы; **производственное совещание** өндүрүштүк кеңешме; **производственная практика** өндүрүштүк практика; **производственная мощность** *эк.* өндүрүштүк кубат.

ПРОИЗВО'ДСТВО *ср.* 1. (*выполнение*) өндүрүү, жүргүзүү, чыгаруу; **производство опытов** тажрыйба жүргүзүү; 2. (*изготовление*) иштеп чыгаруу, өндүрүү, жасап чыгаруу; **производство бумаги** кагаз жасап чыгаруу; 3. *эк.* өндүрүш, өндүрүү; **орудия производства** өндүрүш куралдары; **средства производства** өндүрүш каражаттары; **способ производства** өндүрүү жолу; **социалистическое производство** социалисттик өндүрүш; 4. (*фабрика, завод*) өндүрүш; **работать на производстве** өндүрүштө иштөө; **учиться без отрыва от производства** өндүрүштө иштеп жүрүп окуу; 5. (*отрасль хозяйства*) өндүрүш; **сталелитейное производство** болот эритүү өндүрүшү; **сельскохозяйственное производство** айыл-чарба өндүрүшү.

ПРОИЗВОДЯ'ЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **производить;** 2. *прил.* өндүрүүчү, иштеп чыгаруучу.

ПРОИЗВО'Л *м.* 1. (*своеволие*) зомбулук, зордук, ээн баштык; 2. (*необоснованность*) негизсиз, куру бекер; **произвол в суждениях** негизсиз, куру бекер эле ой жүгүртүү; ◇ **на произвол судьбы** багуусуз, кароосуз; ээне болсо, ошол болсун деп.

ПРОИЗВО'ЛЬНО *нареч.* 1. (*по желанию*) каалоосу боюнча, ыктыяры боюнча; 2. (*по произволу*) ээн баштык менен болгон.

ПРОИЗВО'ЛЬНОСТЬ *ж.* оюна келгендей, негизделбегендик, негизсиздик.

ПРОИЗВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*необоснованный*) негизсиз; **произвольное суждение** негизсиз ойлоо (ой жүгүртүү); 2. (*ничем не стесняемый*) өзү билгендей, кандай кылса ошондой, эркин менен; **произвольные движения** эркин менен жүргүзүлгөн кыймылдар.

ПРОИЗНЕСЕ'НИЕ *ср.* айтуу, сүйлөө.

ПРОИЗНЕСТИ' *сов. что* 1. (*выговорить*) айтуу, сүйлөө; **правильно произнести слово** сөздү туура айтуу; 2. (*сказать*) сүйлөө; **произнести речь** сөз сүйлөө; **не произнести ни слова** бир сөз да сүйлөбөө, ооз ачпоо.

ПРОИЗНОСИ'ТЬ *несов. см.* **произнести.**

ПРОИЗНОШЕ'НИЕ *ср.* айтуу, сүйлөө; **чёткое произношение** так айтуу (*сөздү, тыбышты*).

ПРОИЗОЙТИ' *сов.* 1. (*возникнуть*) болуу, болуп чыгуу, пайда болуу; **между ними произошёл спор** алардын ортосунда талаш-тартыш болду; **от неосторожности произошёл пожар** этият болбогондуктан өрт чыкты; 2. *от кого-чего* туулуу, келип чыгуу.

ПРОИЗРАСТА'НИЕ *ср.* өсүү, өсүп чыгуу, өнүү, өнүп чыгуу.

ПРОИЗРАСТА'ТЬ *несов. см.* **произрасти.**

ПРОИЗРАСТИ' *сов.* өсүү, өсүп чоңоюу.

ПРОИСКА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* издөө, аңтаруу, кароо (*белгилүү бир убакытка чейин*).

ПРО'ИСКИ *только мн.* изденүүлөр (*жаман ой менен тымызын иштелген иштер*).

ПРОИСТЕКА'ТЬ *несов. из чего, от чего* келип чыгуу, туулуу; **из этого проистекает, что...** мындан... келип чыгат.

ПРОИСТЕ'ЧЬ *сов. см.* **проистекать.**

ПРОИСХОДИ'ТЬ *несов.* 1. *см.* **произойти;** 2. *от кого-чего, из кого-чего* (*быть какого-л. происхождения*) туулуу, чыгуу; **я происхожу из рабочей семьи** мен жумушчунун үй-бүлөсүндө туулганмын.

ПРОИСХОЖДЕ'НИЕ *ср.* 1. (*принадлежность по рождению*) тек; **социальное происхождение** ата тек; 2. (*возникновение*) жаралуу, пайда болуу, келип чыгуу; **происхождение жизни на земле** жер бетиндеги тиричиликтин келип чыгышы.

ПРОИСШЕ'СТВИЕ *ср.* окуя; **никаких происшествий не случилось** эч кандай окуя болгон жок.

ПРОЙДО'ХА *м. и ж. разг.* ашкан куу, тапан.

ПРО'ЙМА *ж.* жендин оюугу; **пальто узко в проймах** колтугу тар оюлуп калган пальто.

ПРОЙТИ' *сов.* 1. басып өтүү, өтүү, жүрүү; **пройти через лес** токой аралап өтүү; **пройти по мосту** көпүрөдөн өтүү; **пройти за час пять километров** бир сааттын ичинде беш километр басуу; **передо мной прошли воспоминания студенческой жизни** *перен.* студенттик кезим (*же* турмушум) көз алдыма элестеп кетти; 2. *что* (*миновать*) өтүү, өтүп кетүү; **пройти мимо** 1) жанынан өтүп кетүү; **пройти мимо дома** үйдүн жанынан өтүү; 2) *перен.* эч нерсеге көңүл бурбоо, эч нерсе кылбоо, назар салбай коюу; **поезд прошёл станцию** поезд станциядан өтүп кетти; **прошёл целый год** толук бир жыл өттү; **срок ещё не прошёл** мөөнөтү өтө элек; 3. (*об осадках*) болуу, өтүү; **ночью прошёл дождь** түндө жаан жаантыр; 4. (*распространиться — о слухах, молве*) жайылуу, таралуу, угулуу; **прошла весть, что он приедет** ал келет деген кабар угулду; 5. *разг.* (*прекратиться*) басылуу, токтолуу; **боль в ноге прошла** буттун ооруганы басылды; **дождь прошёл** жаан басылды; 6. (*просочиться*) өтүп кетүү; **чернила прошли насквозь** сыя өтүп кетти; 7. *что* (*изучить*) өтүү; **пройти по литературе новую тему** адабияттан жаңы теманы өтүү; 8. (*состояться, протечь*) өтүү, болуп өтүү; **праздник прошёл весело** майрам көңүлдүү өттү; **по предприятиям прошли митинги** ишканаларда митингдер болуп өттү; 9. *что, через кого-что* өтүү; **проект прошёл все инстанции** проект бардык инстанциядан өттү; 10. *что* (*выполнить обязанности, задания*) өтүү; **пройти курс лечения** дарылануу курсун өтүү (*белгилүү убакытта дарылануу*); 11. (*быть принятым, зачисленным*) кирүү, өтүү; **пройти в техникум по конкурсу** техникумга конкурс боюнча өтүү (кирүү); **пройти в штат** штатка өтүү; ◇ **это ему даром не пройдёт** бул үчүн ал соо калбайт.

ПРОЙТИ'СЬ *сов.* бир аз басып келүү, бир аз жүрүп келүү; **пройтись по берегу** суу бойлоп бир аз басып келүү; ◇ **пройтись по адресу** *кого-чего-л. или* **пройтись по** *чьему-л.* **адресу** *или* **пройтись на** *чей-л.* **счёт** *бирөөнү* шылдың кылуу, чымчып өтүү (*сөз менен*).

www.bizdin.kg

ПРОК *м. разг.* ийгилик, пайда, береке, маани; **что в э́том про́ку?** *или* **како́й в э́том прок?** мындан эмне пайда?, мында кандай пайда?; **из э́того про́ка не бу́дет** мындан эч береке чыкпайт.

ПРОКАЖЁННЫЙ *м.* ала, пес оорулуу.

ПРОКА'ЗА I *ж.* (*болезнь*) ала, пес оорусу.

ПРОКА'ЗА II *ж.* (*шалость*) тентектик, шоктук.

ПРОКА'ЗИТЬ *несов. разг.* тентектик кылуу, шоктук кылуу.

ПРОКА'ЗЛИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* **проказа** II-*ге т.*; тентек, шок.

ПРОКА'ЗНИК *м. разг.* тентек, шок.

ПРОКА'ЗНИЦА *женск. р. к* **прока́зник**; тентек, шок (*кыз, аял*).

ПРОКА'ЗНИЧАТЬ *несов. см.* **прока́зить.**

ПРОКА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **прокали́ть.**

ПРОКА'ЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прокали́ться;** 2. *страд. к* **прока́ливать.**

ПРОКАЛИ'ТЬ *сов. что* абдан кызытуу, абдан ысытуу.

ПРОКАЛИ'ТЬСЯ *сов.* абдан ысуу, абдан кызуу.

ПРОКА'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **проколо́ть** I.

ПРОКАНИТЕ'ЛИТЬСЯ *сов. разг.* убаралануу, алек болуу, алпурушуу.

ПРОКА'ПЧИВАТЬ *несов. см.* **прокопти́ть.**

ПРОКА'ПЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прокопти́ться;** 2. *страд. к* **прока́пчивать.**

ПРОКАРАУ'ЛИТЬ *сов.* 1. *кого-что, разг.* кайтарып отуруп уурдатып, алдырып жиберүү, кайтарып отуруп көрбөй калуу; 2. белгилүү бир убакытка күзөтүү, кайтаруу.

ПРОКА'Т I *м.* 1. *см.* **прока́тка;** 2. *тех.* айлануучу вал аркылуу өткөрүлгүүчү металл.

ПРОКА'Т II *м.* прокат, бир нерсени, акысын алып, убактынча пайдалануу үчүн.

ПРОКАТА'ТЬ I *сов. что* 1. (*разгладить*) таптоо, бырышын жазуу; 2. *тех.* (*подвергнуть прокатке*) айлануучу вал аркылуу өткөрүү.

ПРОКАТА'ТЬ II *сов. кого-что, разг.* (*покатать*) бир аз убакыт отургузуп *же* мингизип тамаша кылдыруу.

ПРОКАТА'ТЬСЯ I *сов.* 1. (*о белье*) тапталып, бырышы жазылуу; 2. *тех.* айлануучу валдан өткөрүлүү.

ПРОКАТА'ТЬСЯ II *сов. разг.* (*проехаться*) минип *же* отуруп бир аз жүрүп келүү.

ПРОКАТИ'ТЬ *сов.* 1. *кого* (*покатать на чём-л.*) мингизип *же* отургузуп бир аз тамаша кылдыруу; 2. *что* (*передвинуть*) тоголотуп жылдыруу, тоголотуу; 3. *разг.* (*быстро проехать*) чаап өтүү, ылдам өтүп кетүү, зыр коюп өтүп кетүү; **прокати́ть ми́мо до́ма** үйдүн жанынан зыр коюп ылдам өтүп кетүү.

ПРОКАТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*проехаться*) минип *же* отуруп бир аз тамаша кылуу; **прокати́ться верхо́м** атка минип бир аз тамаша кылып келүү; **прокати́ться на велосипе́де** велосипедге минип бир аз жүрүп келүү; 2. *перен.* (*о звуках*) жаңыруу, күркүрөө (*мис. күндүн күркүрөшү*).

ПРОКА'ТКА *ж. тех.* прокатка (*сом металлды бир формага келтирүү үчүн айлануучу эки валдын ортосунан өткөрүү*).

ПРОКА'ТНЫЙ I, -ая, -ое **прокат** I-*ге т.*; **прока́тный цех** прокат цехи.

ПРОКА'ТНЫЙ II, -ая, -ое 1. (*сдающийся напрокат*) **прокат** II-*ге т.*; прокатка берилүүчү, убактынча пайдаланууга берилүүчү; **прока́тный велосипе́д** прокатка берилүүчү велосипед; 2. **прокат** II-*ге т.*; прокаттык, прокатка берүүчү, убактынча пайдаланууга берүүчү; **прока́тная ста́нция** прокатка берүүчү станциясы.

ПРОКА'ТЧИК *м. тех.* прокатчы, прокат боюнча специалист.

ПРОКА'ТЫВАТЬ *несов.* 1. *см.* **проката́ть** I; 2. *см.* **прокати́ть.**

ПРОКА'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **проката́ться** I; 2. *см.* **прокати́ться;** 3. *страд. к* **прока́тывать.**

ПРОКА'ШЛИВАТЬСЯ *несов. см.* **прока́шляться.**

ПРОКА'ШЛЯТЬ *сов.* белгилүү бир убакытка чейин жөтөлүү, жөтөлө берүү.

ПРОКА'ШЛЯТЬСЯ *сов.* тамагын жасап алуу, жөтөлүп алуу.

ПРОКИПЕ'ТЬ *сов.* абдан кайноо, жете кайноо.

ПРОКИПЯТИ'ТЬ *сов. что* абдан кайнатуу.

ПРОКИСА'ТЬ *несов. см.* **прoки́снуть.**

ПРОКИ'СНУТЬ *сов.* ачып калуу, ирип калуу (*мис. сүт*).

ПРОКИ'СШИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **прoки́снуть;** 2. *прил.* ириген, ачыган, ирип калган, ачып калган; **проки́сшее молоко́** ирип калган сүт.

ПРОКЛА'ДКА *ж.* 1. (*устройство*) салуу, куруу, жасоо, төшөө; **прокла́дка желе́зной доро́ги** темир жол салуу; 2. арасына салынган, төшөлгөн нерсе; **прокла́дка из цеме́нта** арасына төшөлгөн цемент; 3. (*промежуточный слой*) арасына салынуучу (төшөлүүчү) катмар.

ПРОКЛА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **проложи́ть.**

ПРОКЛАМАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **прокламация**-*га т.*

ПРОКЛАМА'ЦИЯ *ж.* прокламация (*саясий маанидеги үгүт баракчасы*).

ПРОКЛАМИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* жарыялоо, жар салуу.

ПРОКЛЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **прокле́ить.**

ПРОКЛЕ'ИТЬ *сов. что* желимдөө, желимдеп таштоо.

ПРОКЛЕ'ЙКА *ж.* 1. (*действие*) желимдөө, желимдеп таштоо; 2. (*проклеенное место*) желимделген жер, желим чапталган жер.

ПРОКЛИНА'ТЬ *несов. см.* **прокля́сть.**

ПРОКЛЯ'СТЬ *сов. кого-что* каргоо, каргап-шилөө, наалат айтуу.

ПРОКЛЯ'ТИЕ *ср.* 1. каргыш, наалат; **преда́ть** *кого-л.* **прокля́тию** бирөөгө каргыш айтуу (наалат келтирүү); **осы́пать прокля́тиями** каргап-шилеп сөгүү; 2. *в знач. межд. разг.* каргыш тийгир.

ПРО'КЛЯТЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **прокля́сть;** каргыш тийген, наалат; **да бу́дут они́ про́кляты!** ошолорго каргыш тийсин!, ошолордун тукуму курусун!

ПРОКЛЯ'ТЫЙ, -ая, -ое каргыш тийгир, наалат.

ПРОКОВЫЛЯ'ТЬ *сов. разг.* аксап басуу, бутун сүйрөп басуу, сылтып басуу, илээлеп басуу.

ПРОКОВЫРНУ'ТЬ *однокр. см.* **проковыря́ть.**

ПРОКОВЫРЯ'ТЬ *сов. что* чукуп тешүү, чукуп оюу.

ПРОКОВЫРЯ'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. чукулап, тешип кирүү; 2. (*промешкать*) илээшүү, алек болуу, бир нерсенин үстүндө иштеп убаралапып кечигип калуу.

ПРОКО'Л *м.* 1. (*действие*) тешүү, сайып тешүү, көзөө; 2. (*отверстие*) тешик, көзөнөк, оюк.

ПРОКОЛО'ТЬ I *сов.* 1. *что* тешүү, сайып тешүү, жаруу, көзөө; **проколо́ть ши́ну гвоздём** шинаны мык менен сайып тешүү; **проколо́ть нары́в** шишикти жаруу; 2. *кого-что* (*колющим оружием*) сайып тешүү, матыра саюу.

ПРОКОЛО'ТЬ II *сов. что* жаруу; **я весь день проколо́л дрова́** мен керели кечке отун жардым.

ПРОКОММЕНТИ'РОВАТЬ *сов. что* комментарий берүү, түшүндүрүү, түшүндүрмө берүү.

ПРОКОМПОСТИ'РОВАТЬ *сов. что, ж.-д.* компостирдөө (*компостер менен белги салуу, мис. билетке*).

ПРОКОНОПА'ТИТЬ *сов. что* тыгындоо, тыгып бүтөө; **проконопа́тить ло́дку** кайыктын жылчыктарын тыгындап бүтөө.

ПРОКОНОПА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **проконопа́тить.**

ПРОКОНСПЕКТИ'РОВАТЬ *сов. что* конспект түзүү, конспект жазып чыгуу, конспекттөө.

ПРОКОНСУЛЬТИ'РОВАТЬ *сов.* 1. *с кем-чем* (*посоветоваться*) консультациялоо, консультация алуу; 2. *кого-*

www.bizdin.kg

-что (дать консультацию) консультация кылуу, консультация берүү.

ПРОКОНТРОЛИ'РОВАТЬ *сов. кого-что* контролдоо, контролдук кылуу, текшерүү.

ПРОКОПА'ТЬ *сов. что* казуу, казып бүтүрүү; **прокопа́ть ров** аң казуу.

ПРОКОПА'ТЬСЯ *сов. разг.* илээшип убаралануу, бир нерсе иштеп убакыт өткөрүү.

ПРОКОПТИ'ТЬ *сов. что* 1. *(подвергнуть копчению)* түтүнгө сүрсүтүү *(мясо, рыбу)*; ыштоо *(кожу)*; 2. *(загрязнить копотью)* ыштап саргартуу, түтүнгө ыштоо, ыш кылып коюу.

ПРОКОПТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. *(при копчении)* сүрсүү *(о мясе, рыбе)*; ышталуу *(о коже)*; 2. *(копотью)* түтүнгө ышталуу, ыш болуу.

ПРОКО'РМ *м.* багуу, тоюттандыруу, тамактандыруу, азыктандыруу, жем берүү.

ПРОКОРМИ'ТЬ *сов. кого-что* багуу, тоюттандыруу, тамактандыруу, тамак берүү, жем берүү, азык таап берүү; **прокорми́ть семью́** үй-бүлөнү багуу.

ПРОКОРМИ'ТЬСЯ *сов. чем, разг. (добыть средства к жизни)* жан сактоо, оокат кылуу.

ПРОКОРМЛЕ'НИЕ *ср.* багуу, тоюттандыруу, азыктандыруу, тамактандыруу, тамак берүү, жем берүү.

ПРОКОРПЕ'ТЬ *сов. над чем, разг.* илээшүү, убара болуу *(бир нерсеге илээшип, убара болуп убакыт өткөрүү)*.

ПРОКОРРЕКТИ'РОВАТЬ *сов. что* 1. *(прочитать корректуру)* корректураны окуп чыгуу; 2. *воен.* коррективдөө, корректив түзүү, корректив киргизүү *(түзөтүүлөр киргизүү, корректив кылуу)*.

ПРОКРА'ДЫВАТЬСЯ *несов. см.* **прокра́сться.**

ПРОКРА'СИТЬ *сов. (покрыть слоем краски)* боёо, боёк жабуу.

ПРОКРА'СИТЬСЯ *сов.* боёлуу, боёк жабылуу.

ПРОКРА'СТЬСЯ *сов.* жашырынып (уурданып, билинбей) кирүү, жакындоо.

ПРОКРАХМА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **прокрахма́лить.**

ПРОКРАХМА'ЛИТЬ *сов. что* крахмалдоо, баттоо, крахмал сиңирүү.

ПРОКРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **прокра́сить.**

ПРОКРА'ШИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прокра́ситься;** 2. *страд. к* **прокра́шивать.**

ПРОКРИЧА'ТЬ *сов. что* кыйкыруу, бакыруу, айкыруу; ◇ **прокрича́ть у́ши** *кому-л. о чём-л. (айта берип, кыйкыра берип) биреөнүн* кулагынын кужурун алуу.

ПРОКРУЖИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что (некоторое время)* айлантуу, тегеретүү; 2. *разг. (проблуждать)* айланчыктап (тегеренип) адашып, жүрүү.

ПРОКУРАТУ'РА *ж.* прокуратура.

ПРОКУ'РИВАТЬ *несов. см.* **прокури́ть.**

ПРОКУРИ'ТЬ *сов. что* 1. *(какое-л. время)* тамеки тарта берүү; 2. *(пропитать дымом)* тамеки тарта берип түтүнгө толтуруу; 3. *разг. (истратить на курение)* тамекиге жок кылуу, тамекиге сарп кылуу.

ПРОКУРО'Р *м.* прокурор.

ПРОКУРО'РСКИЙ, -ая, -ое **прокурор**-*го т.*; прокурордук.

ПРОКУСИ'ТЬ *сов. что* керте, батыра тиштөө.

ПРОКУ'СЫВАТЬ *несов. см.* **прокуси́ть.**

ПРОКУТИ'ТЬ *сов.* 1. *(какое-л. время)* зөөкүрдүк кылып, ичкилик ичип белгилүү бир убакыт өткөрүү; 2. *что (израсходовать на кутежи)* ичкиликке сарп кылып жоготуу.

ПРОКУТИ'ТЬСЯ *сов. разг.* ичип түгөнүү.

ПРОКУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **прокути́ть.**

ПРОЛАГА'ТЬ *несов. см.* **проложи́ть.**

ПРОЛА'ЗА *м. и ж. разг.* ашкан куу, алчы-таасын жеген.

ПРОЛА'МЫВАТЬ *несов. см.* **пролома́ть, проломи́ть.**

ПРОЛА'МЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **проломи́ться;** 2. *страд. к* **прола́мывать.**

ПРОЛА'ЯТЬ *сов.* үрүү, үрө берүү, үрүп чыгуу *(мис. түнү бою)*.

ПРОЛЕГА'ТЬ *несов.* өтүү; **доро́га пролега́ет че́рез го́ры** жол тоо аркылуу өтөт.

ПРОЛЕЖА'ТЬ *сов.* 1. жатуу, жата берүү, жатып калуу; **пролежа́ть ме́сяц в больни́це** ооруканада бир ай жатуу; **ва́ши ве́щи пролежа́ли у меня́ о́коло неде́ли** сиздин буюмдарыңыз меникинде бир жумага жакын жатты; 2. *что, разг. (отлежать)* жата берип оорутуу, талытуу; **пролежа́ть бок** жата берип капталын оорутуу.

ПРО'ЛЕЖЕНЬ *м. мед.* оюлуу *(көп жата бергенден денеге чыгуучу жара)*.

ПРОЛЕЗА'ТЬ *несов. см.* **проле́зть.**

ПРОЛЕ'ЗТЬ *сов.* 1. өтүү, сойлоп кирүү, кысылып кирүү (өтүү), жөөлөшүп кирүү; 2. *перен. разг. (обманом, хитростью)* амалдап өтүп алуу, амалдап кирип алуу.

ПРОЛЕПЕТА'ТЬ *сов. что* булдуроо, будурап эптеп сүйлөө.

ПРОЛЁТ *м.* 1. *(действие)* учуу, учуп жүрүү, учуп өтүү; 2. *(часть моста)* көпүрөнүн тирегинин аралыгы; 3. *ж.-д. (перегон)* эки станциянын аралыгы; 4. *(в лестничной клетке)* пролёт *(көп этаждуу үйлөрдүн ичиндеги тепкичтердин биринен экинчисине көтөрүлүп бурулгандагы бош орун)*.

ПРОЛЕТАРИА'Т *м.* пролетариат; **диктату́ра пролетариа́та** пролетариат диктатурасы.

ПРОЛЕТАРИЗА'ЦИЯ *ж.* пролетаризация, пролетаризациялоо, пролетарлаштыруу *(дыйкандарды, майда буржуазияны өндүрүш каражаттарынан ажыратуу)*.

ПРОЛЕТАРИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* пролетаризациялоо *(пролетариатка айландыруу)*.

ПРОЛЕТАРИЗИ'РОВАТЬСЯ *сов. и несов.* пролетаризациялануу *(пролетариатка айлануу)*.

ПРОЛЕТА'РИЙ *м.* пролетар; **пролета́рии всех стран, соединя́йтесь!** бардык өлкөлөрдүн пролетарлары, бириккиле!

ПРОЛЕТА'РСКИЙ, -ая, -ое **пролетарий**-*ге т.*; пролетардык; **пролета́рская револю́ция** пролетардык революция.

ПРОЛЕТА'ТЬ *несов. см.* **пролете́ть.**

ПРОЛЕТЕ'ТЬ *сов.* 1. учуу, учуп жүрүү, учуп өтүү, өтүп кетүү; **пролете́ть на самолёте ты́сячу киломе́тров** самолёт менен миң километр жерге учуу; **ка́мень пролете́л у меня́ над голово́й** таш менин башымдан алыс учуп өттү; 2. *что, перен. (быстро пройти, проехать)* зуулдап тез учуп өтүп кетүү; 3. *что, перен. (о времени)* өтүү, өтүп кетүү; **зима́ пролете́ла** кыш өтүп кетти.

ПРОЛЁТКА *ж.* тырашманке, төрт дөңгөлөктүү жеңил араба.

ПРОЛЕЧИ'ТЬ *сов. кого-что* дарылап жүрүү, дарылоо *(белгилүү бир убакытка чейин)*.

ПРОЛЕЧИ'ТЬСЯ *сов.* дарыланып жүрүү, дарылануу.

ПРОЛЕ'ЧЬ *сов.* 1. төшөлүү, жатуу, өтүү *(узун болуп созулуп; мис. прожектордун нуру асманга узатасынан тийүү)*; 2. *см.* **пролега́ть.**

ПРОЛИ'В *м. геогр.* кысык.

ПРОЛИВА'ТЬ *несов. см.* **проли́ть.**

ПРОЛИВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **проли́ться;** 2. *страд. к* **пролива́ть.**

ПРОЛИВНО'Й, -а́я, -о́е куйма, төкмө; **проливно́й дождь** төкмө жаан, кара нөшөр.

ПРОЛИ'ТИЕ *ср.* агызуу, төгүү; **без проли́тия кро́ви** кан төкпөстөн.

ПРОЛИ'ТЬ *сов.* төгүү, куюу, төгүп алуу; **проли́ть молоко́ из кувши́на** кумурадан сүттү төгүп алуу; **проли́ть** *чью-л.* **кровь** *биреөнүн* канын төгүү *(өлтүрүү)*; ◇ **проли́ть свет** *на что-л. бир нерсени* түшүнүүгө бир аз жол ачуу.

ПРОЛИ'ТЬСЯ *сов.* төгүлүү, куюлуу, чайкалып төгүлүү.

www.bizdin.kg

ПРОЛО'Г *м. лит.* пролог (*адабияттык чыгарманын кириш бөлүгү*).

ПРОЛОЖИ'ТЬ *сов. что* **1.** куруу, салуу, төшөө; **проложи́ть доро́гу че́рез го́ры** тоону ашыра жол салуу; **2.** (*вложить что-л. между чем-л.*) арасына коюу, арасына салуу; **проложи́ть я́блоки соло́мой** алмалардын арасына саман коюу; ◇ **проложи́ть курс корабля́** кемеинин бара турган жолун картага чийүү; **проложи́ть себе́ доро́гу** өзүнө өзү жол ачуу, турмушунда (өмүрүндө) кандайдыр бир абалга тырмышып жетишүү; **проложи́ть путь** *чему-л. бир нерсенин* өсүп-өнүгүшү үчүн шарт түзүү (жол салуу).

ПРОЛО'М *м.* **1.** (*действие*) сындырып тешүү, талкалап тешүү; **2.** (*отверстие*) сынып, уран тешилген жай, аңырайып тешилген жер.

ПРОЛОМА'ТЬ *сов. что* сындырып, бузуп тешүү.

ПРОЛОМИ'ТЬ *сов. что* талкалап тешүү, сындырып тешүү, **проломи́ть лёд** музду сындырып (талкалап) тешүү.

ПРОЛОМИ'ТЬСЯ *сов.* сынып оюлуу, талкаланып жарылуу, тешилүү; **под уда́рами ло́ма лёд проломи́лся** лом менен уруунун натыйжасында муз сынып (талкаланып) оюлду.

ПРОЛОНГА'ЦИЯ *ж.* пролонгация (*кандайдыр бир договор, келишимдердин мөөнөтүн дагы узартуу*).

ПРОЛОНГИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* пролонгациялоо, пролонгация кылуу (*мөөнөтүн узартуу*).

ПРОМА'ЗАТЬ *сов.* **1.** *что* абдан майлоо, шыбоо; **прома́зать ще́ли зама́зкой** тешиктерди замазка менен абдан шыбап таштоо; **2.** *перен. разг.* (*промахнуться*) жаза атуу, жаза чабуу, жаза муштоо, жаза уруу.

ПРОМА'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **прома́зать.**

ПРОМА'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **промоло́ть.**

ПРОМАРШИРОВА'ТЬ *сов.* **1.** (*какое-л. время*) марш менен басып жүрүү (*белгилүү убакытка чейин*); **2.** (*пройти, марширүя*) марш менен жүрүү, марш менен басып өтүү.

ПРОМА'СЛЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **прома́слить; 2.** *прил.* майланган, майланышкан; **прома́сленная бума́га** майланышкан кагаз.

ПРОМА'СЛИВАТЬ *несов. см.* **прома́слить.**

ПРОМА'СЛИТЬ *сов. что* майлоо, май сиңдирүү, май сыйпоо.

ПРОМА'СЛИТЬСЯ *сов.* майлануу.

ПРОМА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **промота́ть.**

ПРО'МАХ *м.* **1.** жаза атуу, жаза чабуу, жаза басуу, жаза тебүү; **стреля́ть без про́маха** таамай, жазбай атуу; **2.** *перен.* жаңылыштык, кетирген ката; **сде́лать про́мах** жаңылыштык кетирүү, өткөрүп ийүү (*мис. ыңгайлуу учурду*); ◇ **он па́рень не про́мах** *разг.* ал жигит бош келбейт.

ПРОМА'ХИВАТЬСЯ *несов. см.* **промахну́ться.**

ПРОМАХНУ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*при стрельбе*) жаза атуу; **2.** *перен. разг.* (*ошибиться*) ката кетирүү, кемчилик кетирүү, жаңылыштык кетирүү.

ПРОМЕДЛЕ'НИЕ *ср.* кечеңдетүү, кечиктирүү; **без промедле́ния** кечиктирбестен.

ПРОМЕ'ДЛИТЬ *сов.* кечиктирип калуу, кечиктирип коюу (*бир нерсени аткарууда*).

ПРОМЕ'ЖНОСТЬ *ж. анат.* аралык (*жыныс мүчө менен арткы тешиктин ортосундагы аралык*).

ПРОМЕЖУ'ТОК *м.* **1.** (*пространство*) аралык, ортосу; **промежу́ток в не́сколько ме́тров** бир нече метр келген аралык; **2.** (*во времени*) ортосу, аралыгындагы убакыт; **в промежу́тке ме́жду встре́чами** кезигишүүлөрдүн ортосундагы мезгилде.

ПРОМЕЖУ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое арадагы, ортодогу, эки арадагы, ортосундагы; **промежу́точное расстоя́ние** ортодогу аралык; **промежу́точная ста́дия** арадагы стадия; **промежу́точная ста́нция** ортодогу станция; **промежу́точный слой** ортосундагы катмар.

ПРОМЕЛЬКНУ'ТЬ *сов.* **1.** көзгө көрүнүп жок болуу, тез өтүү, көз ачып жумганча өтүп кетүү; **промелькну́ть пе́ред глаза́ми** көзгө көрүнүп коюп, жок болуп кетүү; **промелькну́ло ле́то** жай көз ачып жумганча эле өтүп кетти; **2.** *перен.* пайда болуу, көрүнүү, чыгуу; **в его́ слова́х промелькну́ла иро́ния** анын сөзүндө ирония (келеке) бар экендиги көрүнүп турат.

ПРОМЕ'НИВАТЬ *несов. см.* **променя́ть.**

ПРОМЕНЯ'ТЬ *сов. кого-что, на кого-что* айырбаштоо, алмашуу, алмаштыруу; ◇ **променя́ть куку́шку на я́стреба** *погов.* жаманды андан бетер (барып турган) жаманга алмаштыруу (айырбаштоо).

ПРОМЕ'Р *м.* **1.** өлчөө, ченөө; **проме́р реки́** өзөндү өлчөө; **проме́р глубины́ о́зера** көлдүн тереңдигин өлчөө; **2.** (*ошибка при измерении*) өлчөөдө кетирген жаңылыш, өлчөөдө кетирген ката; **проме́р на два сантиме́тра** эки сантиметрге жаңылыш өлчөө.

ПРОМЕРЗА'ТЬ *несов. см.* **промёрзнуть.**

ПРОМЁРЗЛЫЙ, -ая, -ое тоңгон, муздаган; **промёрзлая земля́** тоңгон жер.

ПРОМЁРЗНУТЬ *сов.* **1.** тоңуу, муздоо; **земля́ глубоко́ промёрзла** жердин тоңу абдан калың; **2.** *разг.* (*сильно озябнуть*) абдан үшүү, тоңуу.

ПРОМЕ'РИВАТЬ *несов. см.* **проме́рить.**

ПРОМЕ'РИТЬ *сов. что* өлчөө, ченөө.

ПРОМЕРЯ'ТЬ *несов. см.* **проме́рить.**

ПРОМЕТА'ТЬ *сов. что* тордоо; **промета́ть пе́тли** топчулук тордоо.

ПРОМЁТЫВАТЬ *несов. см.* **промета́ть.**

ПРОМЕ'ШКАТЬ *сов. разг.* создуктуруу, созуу, кечиктирүү.

ПРОМКООПЕРА'ЦИЯ *ж.* (промысло́вая коопера́ция) промкооперация (промыслолук кооперация).

ПРОМО'ЗГЛЫЙ, -ая, -ое **1.** (*о воздухе*) көк жыттанган; буксуган (*мис. жер үйдүн абасы*); **2.** (*о погоде*) салкын жана нымдуу; **промо́зглая пого́да** салкын жана нымдуу аба ырайы.

ПРОМО'ИНА *ж.* суу жеген чуңкур, аң, суу казган чуңкур.

ПРОМОКА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **промока́тельная бума́га** соргуч кагаз, сыя соргуч кагаз.

ПРОМОКА'ТЬ I *несов.* **1.** *см.* **промо́кнуть; 2.** (*пропускать влагу*) суу өткөрүү; **мой плащ не промока́ет** менин плащым суу өткөрбөйт.

ПРОМОКА'ТЬ II *несов. см.* **промокну́ть.**

ПРОМОКА'ШКА *ж. разг.* соргуч кагаз, сыя соргуч кагаз, промокашка.

ПРОМО'КНУТЬ *сов.* суу болуу, суу өтүү; **пальто́ промо́кло** пальто суу болду; **промо́кнуть до косте́й** суу өтмө катарынан өтүү.

ПРОМОКНУ'ТЬ *сов. что* сыя сордуруу.

ПРОМО'ЛВИТЬ *сов. что* унчугуу, сөз айтуу; **он сло́ва (ни сло́ва) не промо́лвил** ал бир да сөз айткан жок, ал такыр унчуккан жок.

ПРОМОЛО'ТЬ *сов. что* тартып, тарттырып, салдырып бүтүү (*тегирменге*).

ПРОМОЛЧА'ТЬ *сов.* **1.** (*какое-л. время*) унчукпай коюу, үндөбөй коюу, унчукпоо, үндөбөө; **2.** (*не ответить*) унчукпоо, жооп бербей коюу.

ПРОМОРА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **проморо́зить.**

ПРОМОРГА'ТЬ *сов. что, прост.* өткөрүп жиберүү, байкабай калуу, билбей калуу; **я проморга́л удо́бный слу́чай** ыңгайлуу учурду билбей калып, өткөрүп жибердим.

ПРОМОРИ'ТЬ *сов. кого чем:* **проморить го́лодом** ачка кылып азап тарттыруу, ачкалыкта кыйноо.

ПРОМОРО'ЗИТЬ *сов.* **1.** *что* (*дать замёрзнуть*) үшүтүү, тоңдуруу; **2.** *кого-что, перен.* (*продержать на холоде*) суукка учуратуу, суукта үшүтүү, суукта тоңдуруу.

ПРОМОТА'ТЬ *сов. что, разг.* туш келди жогото берүү, чачып түгөтүү (*мис. акчаны*).

ПРОМОТА'ТЬСЯ *сов. разг.* колунда болгондун баарын ысырап кылып чачып жок кылуу (*акчаны дүйнөнү*).

www.bizdin.kg

ПРОМОЧИ'ТЬ *сов. что* суу өткөрүп алуу, суу кылып алуу; **промочи́ть но́ги** буттарына суу өткөрүп алуу; **промочи́ть сапоги́** өтүктү суу кылып алуу.

ПРОМТОВА'РНЫЙ, -ая, -ое **промтовары**-*га т.*; промтовардык; **промтова́рный магази́н** промтовардык магазин.

ПРОМТОВА'РЫ *только мн.* (промы́шленные това́ры) өнөр жай товарлары (*мис. кийим-кечек, кездеме ж. б.*).

ПРОМУ'ЧИТЬ *сов. кого* кыйноо, кыйнап убара кылуу.

ПРОМУ'ЧИТЬСЯ *сов.* кыйналуу, азап чегүү, убара болуу; **прому́читься над реше́нием зада́чи** маселени чечүүдө кыйналып убара болуу.

ПРОМФИНПЛА'Н *м.* (промы́шленно-фина́нсовый план) промфинплан (өндүрүштүк-финансылык план).

ПРОМЧА'ТЬСЯ *сов.* 1. зырылдаган (зуулдаган) бойдон өтүү, тез кетүү; **по́езд промча́лся, не остана́вливаясь** поезд зырылдаган бойдон токтобостон өтүп кетти; 2. *перен.* көз ачып жумганча, тез өтүү; **ле́то промча́лось незаме́тно** жай билинбей тез өтүп кетти.

ПРОМЫВА'НИЕ *ср.* 1. жууш, жууп тазалоо; **промыва́ние желу́дка** *мед.* аш казанды жууп тазалоо; 2. *хим., тех.* чайкоо; **промыва́ние зо́лота** алтынды чайкоо.

ПРОМЫВА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *мед.* жууп тазалоодо колдонулуучу (*дары ж. б.*).

ПРОМЫВА'ТЬ *несов. см.* **промы́ть.**

ПРОМЫ'ВКА *ж. см.* **промыва́ние 2.**

ПРО'МЫСЕЛ *м.* 1. (*занятие по добыче чего-л.*) промысел (*өндүрүш, кесип*); **охо́тничий про́мысел** аңчылык промысели; **рыболо́вный про́мысел** балык кармоо промысели (кесиби); 2. **про́мыслы** *мн.* (*предприятие*) өнөр жай, иштетип чыгаруучу жай; **соляны́е про́мыслы** туз өнөр жайы (*туз кайнатып чыгаруучу жай*); **ры́бные про́мыслы** балык өнөр жайы.

ПРОМЫ'СЛИТЬ *сов. разг. уст. см.* **промышля́ть.**

ПРОМЫСЛО'ВЫЙ, -ая, -ое **промысел**-*ге т.*; промыслолук; **промысло́вая коопера́ция** промыслолук кооперация.

ПРОМЫ'ТЬ *сов. что* 1. жууш, жууп тазалоо; **промы́ть ра́ну** жараны жууш; **промы́ть желу́док** *мед.* аш казанды жууп тазалоо; 2. (*размыть*) жууп кетүү, оюп кетүү, жеп кетүү; **вода́ промы́ла плоти́ну** суу плотинаны жеп кетти; 3. *хим., тех.* чайкоо; **промы́ть зо́лото** алтынды чайкап алуу.

ПРОМЫЧА'ТЬ *сов.* мөөрөө (*уй*); мыңкылдоо.

ПРОМЫ'ШЛЕННИК *м.* промышленник, өнөр жай ээси (*капиталисттик өлкөлөрдө — завод-фабрика же өнөр жай ишканасынын ээси*).

ПРОМЫ'ШЛЕННОСТЬ *ж.* өнөр жай; **обраба́тывающая промы́шленность** иштетүүчү өнөр жай; **тяжёлая промы́шленность** оор өнөр жай; **лёгкая промы́шленность** жеңил өнөр жай; **основны́е о́трасли промы́шленности** өнөр жайдын негизги тармактары.

ПРОМЫ'ШЛЕННЫЙ, -ая, -ое **промышленность**-*ко т.*; өнөр жайлык, өнөр жайлуу; **промы́шленный райо́н** өнөр жайлуу район; **промы́шленное предприя́тие** өнөр жай ишканасы; **рост промы́шленной проду́кции** өнөр жай продукциясынын өсүшү.

ПРОМЫШЛЯ'ТЬ *несов. чем, кого-что* кандайдыр бир промысел менен иришүү (*мис. аңчылык*).

ПРОМЯ'МЛИТЬ *сов. что, разг.* былдыроо, мыңкылдоо (*кыңк-мыңк этип бирдеме айтуу*).

ПРОМЯ'ТЬ *сов. что* кабырып, кабырылтып коюу; **промя́ть бок самова́ра** самоордун капталын кабырылтып коюу; ◇ **промя́ть но́ги** *разг.* буттарды (бир аз басып) жазып алуу.

ПРОНЕСТИ' *сов.* 1. *кого-что* көтөрүп жеткирүү, алып баруу (өтүү), көтөрүп өтүү; **пронести́ чемода́н до вокза́ла** чемоданды көтөрүп вокзалга чейин жеткирүү; **по у́лице пронесли́ плака́ты** көчөдөн плакаттарды алып өтүштү; 2. *что* (*угнать*) кубалап кетүү, куул жиберүү, айдап жиберүү (кетүү); **ве́тер пронёс ту́чу** шамал кара булутту айдап кетти; 3. *кого-что, перен.* (*промчать*) тез алып өтүү, зуулдаган бойдон өтүп кетүү; **маши́на пронесла́ нас че́рез центр го́рода** машина зуулдаган бойдон бизди шаардын ортосу менен алып өттү; ◇ **опа́сность пронесло́** *безл.* коркунуч өттү, коркунуч өтүп кетти.

ПРОНЕСТИ'СЬ *сов.* 1. (*мимо кого-чего-л.*) зуулдап өтүү; **авто́бус пронёсся по шоссе́** автобус шоссе менен зуулдап өтүп кетти; 2. *перен.* (*миновать*) тез өтүү, бат өтүп кетүү, көз ачып жумганча өтүү; **бы́стро пронесло́сь ле́то** жай тез өтүп кетти; 3. *перен.* (*распространиться*) жайылуу, таралып кетүү; **пронёсся слух** кабар жайылып кетти.

ПРОНЗА'ТЬ *несов. см.* **пронзи́ть.**

ПРОНЗИ'ТЕЛЬНО *нареч.*: **пронзи́тельно визжа́ть** кулак тундуруп чарылдоо (чыйылдоо).

ПРОНЗИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. чарылдаган, чыйылдаган, чаңырган, чыңылдак; **пронзи́тельный крик** чаңырган ачуу кыйкырык; 2. (*о глазах, взгляде*) өткүр, тигилген, тиктеген (*көз, караш жөнүндө*).

ПРОНЗИ'ТЬ *сов. кого-что* өткөрө (теше) саюу, өткөрө (теше) чанчуу; ◇ **пронзи́ть взгля́дом** *кого-л.* бирөөнү тешe, тиктей кароо, теше тиктөө.

ПРОНИЗА'ТЬ *сов. кого-что* өтүп кетүү, жете түшүү; **хо́лод пронизáл всё его́ те́ло** суук анын чучугуна жетти, суук анын өтмө катарына өттү.

ПРОНИ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **прониза́ть.**

ПРОНИ'ЗЫВАЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **прони́зывать**; 2. *прил.* өтмө, өтүп кетме, өтмө катардан өтүүчү; **прони́зывающий ве́тер** өтмө катардан өтүүчү шамал; **прони́зывающий хо́лод** сөөктөн өткөн суук; **прони́зывающий взгляд** теше кароо.

ПРОНИКА'ТЬ *несов. см.* **прони́кнуть.**

ПРОНИКА'ТЬСЯ *несов. см.* **прони́кнуться.**

ПРОНИКНОВЕ'НИЕ *ср.* 1. (*внутрь чего-л.*) кирүү, кирип алуу, өтүп кирүү, түшүү, сиңүү, тароо, жайылуу; 2. *см.* **проникнове́нность.**

ПРОНИКНОВЕ'ННО *нареч.* жан-дили менен, бардык алынча, алы-жаны калбай.

ПРОНИКНОВЕ'ННОСТЬ *ж.* чын жүрөктөн чыккандык, эриткичтик, таасир кылгычтык.

ПРОНИКНОВЕ'ННЫЙ, -ая, -ое таасирдүү, эриткич, чын жүрөктөн чыккан.

ПРОНИ'КНУТЬ *сов.* 1. кирүү, кирип алуу, өтүп кирүү, түшүү; **в ко́мнату прони́к свет** комнатага жарык түштү (кирди); 2. *перен.* (*распространиться, укрепиться*) сиңүү, тароо, жайылуу, кирүү (*идея, көз караш*); 3. *перен.* (*понять, вникнуть*) өздөшүү, тереӊ түшүнүү, билүү; **прони́кнуть в суть де́ла** иштин жайына тереӊ түшүнүү; **прони́кнуть в та́йну** жашырын сырын билүү.

ПРОНИ'КНУТЬСЯ *сов. чем* абдан берилүү, тереӊ сезүү, **прони́кнуться созна́нием до́лга** милдеттүү экенин тереӊ сезүү, абдан билүү.

ПРОНИМА'ТЬ *несов. см.* **проня́ть.**

ПРОНИЦА'ЕМОСТЬ *ж.* өткөргүчтүк.

ПРОНИЦА'ЕМЫЙ, -ая, -ое өткөргүч; **проница́емый для воды́** суу өткөргүч, сууну өткөрүп жибергич; **проница́емый для све́та** жарык өткөргүч.

ПРОНИЦА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* байкагычтык, тез түшүнгүчтүк, тез баамдагычтык, көрөгөчтүк, акылдуулук.

ПРОНИЦА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое тез түшүнгүч, тез баамдагыч, көрөгөч, байкагыч.

ПРОНОСИ'ТЬ I *несов. см.* **пронести́.**

ПРОНОСИ'ТЬ II *сов. что* 1. кийүү, кийип жүрүү; **до́лго проноси́ть костю́м** костюмду көпкө чейин кийүү; 2. (*износить до дыр*) кийип жыртуу, кийип тоздуруу.

ПРОНОСИ'ТЬСЯ I *несов. см.* **пронести́сь.**

ПРОНОСИ'ТЬСЯ II *сов.* 1. (*пробыть в носке*) кийилүү, кийилип жүрүү; 2. (*износиться*) кийиле берип жыртылуу, тозуу.

ПРОНУМЕРОВА'ТЬ *сов. что* номердөө, номер коюу, номер коюп чыгуу, номер салуу.

www.bizdin.kg

ПРОНЫ'РА *м. и ж. разг.* айлакер, куу, ичи-коюнга кирген (*киши*).

ПРОНЫ'РЛИВОСТЬ *ж. разг.* айлакердик, куулук, ичи-коюнга кирип алууга эпчилдик.

ПРОНЫ'РЛИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* айлакер, куу, ичи-коюнга кирген.

ПРОНЮ'ХАТЬ *сов. что, о ком-чём, разг.* шыбышын билүү, кабарын билүү, дайынын билип алуу, чет-жакасын билип калуу.

ПРОНЮ'ХИВАТЬ *несов. см.* **пронюхать.**

ПРОНЯ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* абдан таасир кылуу; **его́ слова́ми не проймёшь** ага сөз менен таасир кыла албайсың; **хо́лод меня́ про́нял** суук сай-сөөгүмдү какшатып жиберди.

ПРОО'БРАЗ *м.* прообраз (*келечекке-үлгү, өрнөк болуучу нерсе*).

ПРОПАГА'НДА *ж.* пропаганда; **парти́йная пропага́нда** партиялык пропаганда.

ПРОПАГАНДИ'РОВАТЬ *несов. что* пропагандалоо; **пропаганди́ровать о́пыт передовико́в произво́дства** өндүрүштүн алдыңкыларынын тажрыйбасын пропагандалоо.

ПРОПАГАНДИ'СТ *м.* пропагандист.

ПРОПАГАНДИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **пропагандист**-*ке т.*; пропагандисттик.

ПРОПАДА'ТЬ *несов. см.* **пропа́сть;** ◇ **где на́ше не пропада́ло!** *разг.* мейли, эмне болсо, ошо болсун!, мейли, кайда калбаган дүнүйө!

ПРОПА'ЖА *ж.* 1. (*исчезновение, потеря*) жоголуу, житүү, дайынсыз болуп кетүү; 2. *разг.* (*пропавший предмет*) жоголгон, житкен нерсе, жок; **пропа́жа нашла́сь** жоголгон табылды, жок табылды.

ПРОПА'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **пропо́лоть.**

ПРОПА'РИВАТЬ *несов. см.* **пропа́рить.**

ПРОПА'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **пропа́риться;** 2. *страд. к* **пропа́ривать.**

ПРОПА'РИТЬ *сов. что* жеткире бууга кармоо, жеткире демдөө (*мис. күрүчтү*).

ПРОПА'РИТЬСЯ *сов.* 1. (*напр. о рисе*) жеткире бууга кармалуу, жеткире демделүү (*мис. күрүч*); 2. (*напр. в бане*) шыпыргы менен чабынуу (*мис. мончодо*).

ПРО'ПАСТЬ *ж.* 1. (*обрыв, бездна*) түпсүз жар, түпсүз аң, туңгуюк; **доро́га над про́пастью** түпсүз жардын үстүндөгү жол; **на краю́ про́пасти** 1) жардын жээгинде; 2) *перен.* коркунучтун, кыйроонун алдында; **ме́жду ни́ми легла́ про́пасть** *перен.* алардын арасына чоң араздык түштү; **толка́ть в про́пасть** 1) жардан алыс түртүп жиберүү; 2) *перен.* бүлгүнгө учуратуу; 2. *перен. разг.* (*множество*) абдан көп, сан жеткис, чачтан да көп, мол, толуп жаткан; **у меня́ про́пасть дел** менин ишим чачтан да көп; **собрала́сь про́пасть наро́ду** толуп жаткан (сан жеткис) эл чогулду.

ПРОПА'СТЬ *сов.* 1. (*затеряться*) жоголуу, житүү, дайынсыз болуп кетүү, кабарсыз жоголуу; **пропа́л докуме́нт** документ жоголду; **куда́ ты пропа́л на це́лую неде́лю?** сен бир жумага чейин көрүнбөй кайда жоголуп кеттиң?; **пропа́сть бе́з вести** дайынсыз жоголуу, дарексиз жок болуу, дарексиз жоголуу; 2. (*утратиться*) жоголуу, келбей калуу, такыр жоголуу; **зре́ние пропа́ло** көз көрбөй калды; **пропа́ло вся́кое жела́ние идти́** барууга такыр көңүл келбей калды; 3. (*погибнуть*) кууроо, солуу, бүтүү, жоюлуу; **цветы́ пропа́ли от моро́за** гүлдөр суукка үшүп кетти; 4. (*пройти бесполезно*) куру бекер өтүү, өлүү; **ва́ша рабо́та не пропадёт** сиздин жумушуңуз өлбөйт; **це́лый час у меня́ пропа́л да́ром** менин бир саат убакытым бекер кетти; ◇ **пиши́ пропа́ло!** *разг.* «болбой калды!» дей бер; «иш оңунан чыкпады!» дей бер.

ПРОПАХА'ТЬ *сов. что* айдоо, жерди айдап коюу; **пропаха́ть по́ле** талааны айдоо; **пропаха́ть до са́мого ве́чера** кеч киргенге чейин айдоо.

ПРОПА'ХИВАТЬ *несов. см.* **пропаха́ть.**

ПРОПА'ХНУТЬ *сов. чем* жыттануу, ис келүү; **шу́ба пропа́хла нафтали́ном** тон нафталин жыттанып калыптыр.

ПРОПА'ШКА *ж.* айдоо (*жерди*).

ПРОПА'ШНИК *м. с.-х.* пропашник (*топуракты жумшартуучу жана өсүмдүктөрдүн арасындагы отоо чөптөрдөн тазалоочу курал*).

ПРОПАШНО'Й, -а́я, -о́е 1. (*служащий для пропашки*) айдоочу, айдай турган; **пропашно́е ору́дие** жер айдай турган шайман; 2. (*требующий пропашки*) жумшартууну, чабыкты талап кыла турган (*мис. кызылча*).

ПРОПА'ШНЫЙ, -ая, -ое *см.* **пропашно́й.**

ПРОПА'ЩИЙ, -ая, -ее *разг.* бүтүүгө, жоголууга, түгөнүүгө бет алган (*безнадёжный*); оңбой калган, эч нерсе чыкпай турган, бузулган (*неисправимый*); болбогон, ордунан чыкпай турган, ордуна келбей турган, берекесиз (*напрасный*); **пропа́щее де́ло** берекесиз иш, ордуна келбей турган иш; **пропа́щий челове́к** бузулуп, сандан чыккан адам.

ПРОПЕКА'ТЬ *несов. см.* **пропе́чь.**

ПРОПЕКА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **пропе́чься;** 2. *страд. к* **пропека́ть.**

ПРОПЕ'ЛЛЕР *м.* пропеллер (*самолёттун, аэрочананын ж. б. алдыңкы дилдиреги*).

ПРОПЕ'ТЬ *сов. что* 1. (*о человеке*) ырдоо; **гро́мко пропе́ть пе́сню** катуу ырдоо; 2. (*о птицах*) сайроо; кыйкыруу (*о петухе*); **петухи́ уже́ пропе́ли** короздор эчак эле кыйкырышты; ◇ **пропе́ть го́лос** *разг.* үнүнөн ажыроо, үнүн жоготуу, үнү бүтүү (*ырдай берип*).

ПРОПЕЧА'ТАТЬ *сов.* 1. *кого-что, разг.* (*предать гласности*) жазып жарыялоо, жазып коюу; **его́ пропеча́тали в газе́те** аны сындап газетага жазып коюшуптур; 2. *что* (*какое-л. время*) басуу, баса берүү (*белгилүү бир убакытка чейин*).

ПРОПЕЧА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **пропеча́тать** 1.

ПРОПЕЧЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **пропе́чь;** 2. *прил.* бышкан; **хорошо́ пропечённый хлеб** жете бышкан нан.

ПРОПЕ'ЧЬ *сов. что* жете бышыруу, абдан бышыруу; **пропе́чь хлеб** нанды жете бышыруу.

ПРОПЕ'ЧЬСЯ *сов.* бышырылуу, абдан бышырылуу (*мис. нан*).

ПРОПИВА'ТЬ *несов. см.* **пропи́ть.**

ПРОПИ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **пропили́ть.**

ПРОПИЛИ'ТЬ *сов. что* таарып тешик чыгаруу, таарып кесүү.

ПРОПИСА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* каттоо, каттатуу, жазуу, жаздыруу; **прописа́ть па́спорт в мили́ции** паспортту милицияда жаздыруу (каттатуу); 2. *что* (*назначить*) дайындоо, жазып берүү; **прописа́ть больно́му лека́рство** оорукчишиге дары жазып берүү; 3. *что* (*писать какое-л. время*) жазуу (*белгилүү убакытка чейин*).

ПРОПИСА'ТЬСЯ *сов.* катталуу, жазылуу; **прописа́ться на но́вой кварти́ре** жаңы квартирага жазылуу (катталуу).

ПРОПИ'СКА *ж.* 1. прописка, жазуу, каттоо, каттатуу, жазылуу, катталуу; 2. (*пометка*) каттаган, жазган белги (*паспорттогу белги*).

ПРОПИСНО'Й, -а́я, -о́е: **прописна́я бу́ква** баш тамга, чоң тамга; **прописна́я и́стина** айтыла жүргөн, баарыга белгилүү чындык.

ПРОПИ'СЫВАТЬ *несов. см.* **прописа́ть.**

ПРОПИ'СЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прописа́ться;** 2. *страд. к* **пропи́сывать.**

ПРО'ПИСЬ *ж.* (*образцы написания букв*) куш кат нускасы, үлгүсү; **учи́ться писа́ть по про́писям** ариптерди нускага, үлгүгө карап куш кат кылып жазууга үйрөнүү.

ПРО'ПИСЬЮ *нареч.*: **написа́ть число́ про́писью** санды сөз менен жазуу (*цифра менен эмес*).

ПРОПИТА'НИЕ *ср.* оокат, азык, тамак.

www.bizdin.kg

ПРОПИТА'ТЬ I *сов. кого-что, уст.* (*прокормить*) азык берүү, багуу.

ПРОПИТА'ТЬ II *сов. что* сиңдирүү, жуткуруу; **пропитáть тряпку мáслом** чүпүрөккө май сиңдирүү.

ПРОПИТА'ТЬСЯ *сов.* өзүнө сиңирүү.

ПРОПИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **пропитáть** II.

ПРОПИ'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **пропитáться**; 2. *страд. к* **пропитывать.**

ПРОПИ'ТЬ *сов. что* ичкиликке сарп кылуу (*акчаны*); ичкилик ичип жоготуу; **пропи́ть гóлос** *разг.* ичкилик ичип үнүн жоготуу (*үнү чыкпай калуу*); **пропи́ть талáнт** *разг.* ичкилик ичип талантынан ажыроо.

ПРОПИХА'ТЬ *сов. см.* **пропихнýть.**

ПРОПИ'ХИВАТЬ *несов. см.* **пропихнýть.**

ПРОПИХНУ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* итерип, күч менен түртүп киргизүү, өткөрүү.

ПРОПИЩА'ТЬ *сов.* 1. (*издать писк*) кыңылдоо (*напр. о ребёнке*); чыйылдоо (*напр. о птенцах*); 2. *разг.* чыйылдап, чыркырап, чар-чур этип сүйлөө.

ПРОПЛА'ВАТЬ *сов.* сүзүп жүрүү (*белгилүү убакыттын ичинде*).

ПРОПЛА'КАТЬ *сов.* ыйлоо (*бир канча убакыт*); ◇ **проплáкать все глазá** *разг.* ыйлай берип, көзгө зыян келтирүү.

ПРОПЛЕ'СНЕВЕТЬ *сов.* абдан көгөрүп кетүү, көгөрүп железеп калуу, көк заңкер басуу.

ПРОПЛЫВА'ТЬ *несов. см.* **проплы́ть.**

ПРОПЛЫ'ТЬ *сов.* 1. *что* сүзүү, сүзүп өтүү, сүзүп баруу; **проплы́ть по Вóлге до Сталингрáда** Волга менен Сталинградга чейин сүзүп баруу; **проплы́ть ми́мо при́стани** пристандын жанынан сүзүп өтүү; 2. (*пройти медленной и важной походкой*) көйкөлүп жай басып өтүү; 3. *перен.* эске түшүү, элестелип өтүү.

ПРОПЛЯСА'ТЬ *сов. что* 1. бийлөө; **проплясáть рýсскую** орус бийин бийлеп берүү; 2. (*какое-л. время*) бийлей берүү; **проплясáть всю ночь** түн бою (таң атканча) бийлеп чыгуу.

ПРОПОВЕ'ДНИК *м.* 1. *рел.* диний үгүттөөчү; 2. *перен.* үгүттөөчү, таратуучу (*идеяны, көз караштарды таратуучу*).

ПРОПОВЕ'ДНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **проповедник**-*ке т.*

ПРОПОВЕ'ДОВАТЬ *несов. что* 1. *рел.* динге үгүттөө; 2. *перен.* үгүт таратуу, насыят таратуу (*бир окууну, көз караштарды*).

ПРО'ПОВЕДЬ *ж.* 1. *рел.* үгүт (*диний идеяны элге таратуу*); 2. *перен. разг.* (*нравоучение*) акыл үйрөтүү, насыят үйрөтүү; **что вы мне прóповеди читáете?** сиз эмне мага акыл үйрөтөсүз?; 3. *перен.* (*проповедование*) үгүт (*бир идеяны элге таратуу*).

ПРОПО'ЙЦА *м. разг.* барып турган пьянкеч.

ПРОПОЛА'СКИВАТЬ *несов. см.* **прополоскáть.**

ПРОПОЛЗА'ТЬ *несов. см.* **проползти́.**

ПРОПОЛЗТИ' *сов.* 1. *что* сойлоп жүрүү, боору менен жылып отуруу; 2. *разг.* (*заползти*) жылып кирүү, сойлоп кирүү, өрмөлөп кирүү.

ПРОПО'ЛКА *ж. с.-х.* отоо, отоо чөптү отоо.

ПРОПОЛОСКА'ТЬ *сов. что* чайкоо; **прополоскáть бельё** кирди чайкоо; **прополоскáть гóрло** тамакты чайкоо.

ПРОПОЛО'ТЬ *сов. что* отоо, отоо чөптү отоо.

ПРОПО'ЛОЧНЫЙ, -ая, -ое **прополка**-*га т.*

ПРОПОРО'ТЬ *сов. что, разг.* (*прорезать насквозь*) жара кесүү, жара тешүү.

ПРОПОРЦИОНА'ЛЬНО *нареч.* пропорциялуу.

ПРОПОРЦИОНА'ЛЬНОСТЬ *ж.* пропорциялуулук (*сымбаттуулук, келишимдүүлүк*).

ПРОПОРЦИОНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*соразмерный*) пропорциялуу (*сымбаттуу, келишимдүү*); **пропорционáльное телосложéние** пропорциялуу (*сымбаттуу*) дене түзүлүш; 2. (*соответствующий*) жараша; **вес пропорционáльный рóсту** салмагы боюна жараша; 3. *мат.* пропорциялуу; **прямо пропорционáльный** туура пропорциялуу; **обрáтно пропорционáльный** тескери пропорциялуу

ПРОПО'РЦИЯ *ж.* 1. (*соразмерность*) пропорция (*бөлүктөрдүн бир-бирине шайкеш келиши*); 2. *мат.* пропорция (*эки катыштын бир-бирине теңдиги*); **геометри́ческая пропóрция** геометриялык пропорция; **арифмети́ческая пропóрция** арифметикалык пропорция.

ПРОПОТЕ'ТЬ *сов.* 1. тердөө, абдан тердөө, тер куюлуу; **пропотéть в бáне** мончодо көл-шал болуп тердөө; 2. *перен. разг.* тердөө, кара терге түшүү, тер куюлуу; **пропотéть над задáчей** маселе чыгарамын деп кара терге түшүү.

ПРО'ПУСК *м.* 1. (*впуск*) жиберүү, киргизүү, өткөрүү, коё берүү; **приостанови́ть прóпуск в зал** залга киргизүүнү токтотуу; 2. (*мн.* **пропускá**) (*документ*) пропуск (*кирүүгө, өтүүгө укук берүүчү документ*); **предъяви́ть прóпуск** пропусканы көрсөтүү; **вход по пропускáм** пропуск боюнча кирүү; 3. (*мн.* **прóпуски**) (*непосещение*) барбай калуу, катышпоо, келбей калуу; **посещáть лéкции без прóпусков** лекциялардан калбай катышуу; 4. (*мн.* **прóпуски**) (*напр. в тексте*) калтыруу, толтурулбаган, аттап кеткен; **читáть с прóпусками** аттатып окуу; 5. (*мн.* **пропускá**) *воен.* (*пароль*) пропуск.

ПРОПУСКА'ТЬ *несов. см.* **пропусти́ть.**

ПРОПУСКНО'Й, -áя, -óе: **пропускнáя бумáга** суу кагаз, сыя соргуч кагаз, соргуч; **пропускнáя спосóбность** өткөрө алгычтык, өндүрө алгычтык, тейлей алгычтык (*мис. заводдун, столовая*нын, *жолдун*).

ПРОПУСТИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*дать проникнуть*) өткөрүү, сиңирүү, өзүнө жиберүү; **бумáга пропусти́ла черни́ла** кагаз сыяны өткөрүп жиберди; 2. *кого-что, перен.* (*обслужить, обработать*) өткөрүү, тейлөө; **столóвая пропусти́ла ты́сячу посети́телей** столовая (ашкана) миң кишини тамактандырып тейледи; 3. *что* (*через что-л.*) өткөрүү; **пропусти́ть лéнту чéрез пéтлю** лентаны илмектен өткөрүү; **пропусти́ть мя́со чéрез мясорýбку** этти эт тарткыч машинеден өткөрүү; 4. *кого-что* (*дать дорогу, разрешить проход*) өткөрүү, жол берүү, жиберүү, коё берүү, киргизүү; **пропусти́ть детéй вперёд** балдарды алдыга өткөрүү; **пропусти́ть зри́телей в зал** көрүүчүлөрдү залга коё берүү; 5. *что* (*сделать пропуск*) калтыруу, таштап кетүү, аттап кетүү; **пропусти́ть однó слóво при чтéнии** окуп жатканда бир сөздү таштап кетүү; 6. *что* (*не явиться куда-л.*) катышпай калуу, келбей калуу; **пропусти́ть две лéкции** эки лекцияга катышпай калуу; 7. *что* (*упустить*) өткөрүп жиберүү, пайдалана албай калуу; **пропусти́ть удóбный слýчай** ыңгайлуу учурду өткөрүп жиберүү; ◇ **пропусти́ть ми́мо ушéй** *разг.* кулактын сыртынан кетирүү.

ПРОПЫЛИ'ТЬСЯ *сов.* абдан чаң болуу.

ПРОПЬЯ'НСТВОВАТЬ *сов.* ичкилик иче берүү, ичкилик ичип жүрө берүү.

ПРОРА'Б *м.* (производи́тель рабóт) прораб (*иш жүргүзүүчү, иш башкарып туруучу киши*).

ПРОРАБА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **прорабóтать** 2, 3.

ПРОРАБО'ТАТЬ *сов.* 1. (*какое-л. время*) иштөө (*белгилүү бир убакытка чейин*); **прорабóтать на завóде пять лет** заводдо беш жыл иштөө; 2. *что* (*изучить, ознакомиться*) окуп, иштеп чыгуу; окуп чыгып түшүнүү; 3. *кого-что, перен. разг.* (*подвергнуть критике*) сынга алуу, талкуулоо.

ПРОРАБО'ТКА *ж.* 1. (*изучение, ознакомление*) иштеп чыгуу, окуп чыгып түшүнүү; 2. *перен. разг.* сынга алуу, талкуулоо.

ПРОРАСТА'НИЕ *ср.* өнүп чыгуу, өсүп чыгуу; **прорастáние семя́н** уруктун өнүп чыгышы.

ПРОРАСТА'ТЬ *несов. см.* **прорасти́.**

ПРОРАСТИ' *сов.* 1. (*дать росток*) өнүп чыгуу, өсүп чыгуу; **огурцы́ проросли́** бадырaңдар өнүп чыкты; 2. (*сквозь что-л.*) тешип чыгуу, жарып чыгуу, өсүп өтүү;

www.bizdin.kg

сквозь песо́к и ка́мни проросла́ трава́ кумду жарып, таштын арасынан чөп чыкты.

ПРОРАСТИ'ТЬ *сов. что* өстүрүү, өндүрүү.

ПРОРА'ЩИВАТЬ *несов. см.* **прорасти́ть.**

ПРО'РВА *ж. разг.* сансыз көп, абдан көп, мол, эң эле түгөнгүс.

ПРОРВА'ТЬ *сов. что* 1. (*продырявить*) айруу, жыртуу, тешип жыртуу; 2. (*напором воды*) жыруу, жеп кетүү, жырып кетүү; **прорва́ть плоти́ну** плотинаны жеп кетүү (*суу*); 3. *воен.* жарып кирүү, жиреп кирүү, жарып өтүү, жиреп өтүү, жырып өтүү; **прорва́ть ли́нию оборо́ны проти́вника** душмандын коргонуу чегин жарып өтүү; 4. *безл. разг.* чыдатпай кыжырын кайнатуу; **он до́лго молча́л, но тут и его́ прорва́ло** ал көпкө чейин унчукпай турду эле, бирок эми чыдай албай кыжыры кайнап кетти.

ПРОРВА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*продырявиться*) айрылуу, жыртылуу, тешилүү; **руба́шка прорвала́сь** көйнөк айрылып калды; 2. (*от напора воды*) жырылуу, алып кетүү, жеп кетилүү; **плоти́на прорвала́сь** плотина жырылып бузулду, плотинаны суу жеп кетти; 3. (*лопнуть*) жарылуу, тешилүү; **нары́в прорва́лся** шишик жарылды, 4. (*проложить себе путь*) жиреп чыгуу, жарып чыгуу, бузуп чыгуу; **прорва́ться из вра́жеского окруже́ния** душмандын курчоосун бузуп чыгуу.

ПРОРЕДИ'ТЬ *сов. что, с.-х.* суюлтуу, сейректетүү, сейрек кылуу; **прореди́ть хло́пок** пахтаны суюлтуу.

ПРОРЕ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **прореди́ть.**

ПРОРЕ'З *м.* оюк, кесик.

ПРОРЕ'ЗАТЬ *сов. что* 1. кыюу, кесип ташгоо, кесип тешүү, кыйып тешүү, кесип оюу (*мис. кийимдин жеңин*); **проре́зать отве́рстие** *в чём-л.* *бир нерсени* кесип тешик чыгаруу; 2. *перен.* (*пересечь, пройти*) кесип өтүү (*мис. жол, канал*).

ПРОРЕЗА'ТЬ *несов. см.* **проре́зать.**

ПРОРЕ'ЗАТЬСЯ *сов.* (*о зубах*) чыгуу, кылтаюу, жарылуу (*баланын тиши*).

ПРОРЕЗА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **проре́заться;** 2. *страд. к* **прореза́ть.**

ПРОРЕЗИ'НЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **прорези́нить;** 2. *прил.* резиналаштырылган, резина сиңдирилген; **прорези́ненная ткань** резина сиңдирилген кездеме.

ПРОРЕЗИ'НИВАТЬ *несов. см.* **прорези́нить.**

ПРОРЕЗИ'НИТЬ *сов. что, тех.* резина сиңдирүү, резиналоо; **прорези́нить ткань** кездемени резиналоо.

ПРОРЕЗИ'НИТЬСЯ *сов. тех.* резиналашуу, резина сиңдирилүү.

ПРОРЕЗНО'Й, -а́я, -о́е: **прорезно́й карма́н** тилинип жасалган чөнтөк.

ПРОРЕ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **проре́зать.**

ПРОРЕ'ЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **проре́заться;** 2. *страд. к* **проре́зывать.**

ПРО'РЕЗЬ *ж.* жырык, кесилген тешик.

ПРОРЕ'КТОР *м.* проректор (*ректордун жардамчысы*).

ПРОРЕ'ХА *ж.* 1. (*дыра*) жыртык, тешик; 2. *разг.* (*у брюк*) шымдын алдыңкы топчулама тилик тешиги; 3. *перен. разг.* (*упущение*) кемтик, кемчилик.

ПРОРЕЦЕНЗИ'РОВАТЬ *сов. что* рецензия жазуу, рецензиялоо.

ПРОРЖА'ВЕТЬ *сов.* дат басып бузулуу, дат каптап калуу.

ПРОРИЦА'НИЕ *ср. уст.* кайыптан кабар берүү, көзү ачыктык кылуу.

ПРОРИЦА'ТЕЛЬ *м. уст.* кайыптан кабар берүүчү, көзү ачыктык кылуучу.

ПРОРИЦА'ТЬ *несов. что, уст.* кайыптан кабар берүү, көзү ачыктык кылып айтуу.

ПРОРО'К *м.* пайгамбар.

ПРОРОНИ'ТЬ *сов. что:* **не пророни́ть ни сло́ва (ни зву́ка)** бир ооз сөз да айтпоо, үндөбөө, дымын чыгарбоо.

ПРОРО'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **пророк**-*ко т*; 2. *перен.* алдын ала билип айтылган; **проро́ческие слова́** күн мурун билип айткан сөздөр.

ПРОРО'ЧЕСТВО *ср.* 1. пайгамбардык; 2. *перен.* алдын ала айткандык, күн мурун билип айткандык.

ПРОРО'ЧЕСТВОВАТЬ *несов.* 1. пайгамбардык кылуу; 2. *перен.* (*предсказывать*) алдын ала айтуу, күн мурун билип айтуу.

ПРОРО'ЧИТЬ *несов. что* олуялык кылуу, күн мурун билип айтуу.

ПРОРУБА'ТЬ *несов. см.* **прорубить.**

ПРОРУБИ'ТЬ *сов. что* 1. (*вырубить отверстие*) кесип, чаап тешүү, оюу; 2. (*образовать проход*) чаап жол салуу, кесип (кыйып) жол салып алуу; **проруби́ть доро́гу в лесу́** токойдо жыгачтарды кесип жол салуу, токойду кыйып жол салуу.

ПРОРУБИ'ТЬСЯ *сов.* кесип жол салып алуу, жарып өтүү; **проруби́ться сквозь ча́щу дере́вьев** чытырман токойду кесип отуруп жол салып өтүү; **ко́нница проруби́лась сквозь ряды́ неприя́теля** атчан аскерлер душмандарды кылыч менен чаап отуруп, алардын катарын жарып өтүштү.

ПРО'РУБЬ *ж.* муз тешиги (*суу алуу үчүн же балык кармоо үчүн атайы жасалган тешик*).

ПРОРУ'ХА *ж. обл.* жол болбоо, жаңылыштык, ката кетирүү, кырсык, кемчилик; ◇ **и на стару́ху быва́ет прору́ха** *посл.* жаңылбас жаак, мүдүрүлбөс туяк болбойт.

ПРОРЫ'В *м.* 1. жыруу, жырып кетүү, бузуп кетүү, жеп кетүү, жарып кирүү, жиреп кирүү; **проры́в плоти́ны** плотинанын жырылышы (бузулушу); 2. *воен.* жарып кирүү, жиреп кирүү, жарып өтүү, жиреп өтүү, жырып өтүү, жарып чыгуу, жирeп чыгуу, бузуп чыгуу; 3. (*место, где прорвано*) жырылган жер, жирелген жер, бузулган жер; **заде́лать проры́в в плоти́не** плотинадагы жырылган жерди бүтөө; 4. *перен.* (*невыполнение в срок*) үзгүлтүк; **ликвиди́ровать проры́в** үзгүлтүктү жоюу.

ПРОРЫВА'ТЬ I *несов. см.* **прорва́ть.**

ПРОРЫВА'ТЬ II *несов. см.* **проры́ть.**

ПРОРЫВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **прорва́ться;** 2. *страд. к* **прорыва́ть** I.

ПРОРЫ'ТЬ *сов. что* казуу, казып оюу, тешүү; **проры́ть тонне́ль** тоннель казуу.

ПРОРЫЧА'ТЬ *сов.* ыркыроо, ыркырап жиберүү (*мис. жолборс, ит*).

ПРОСАДИ'ТЬ *сов. что, прост.* (*израсходовать*) сарп кылуу, жоготуу, чыгым болуу, жок кылуу.

ПРОСА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **просади́ть.**

ПРОСА'ЛИВАТЬ I *несов. см.* **просоли́ть.**

ПРОСА'ЛИВАТЬ II *несов. см.* **проса́лить.**

ПРОСА'ЛИВАТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* **просоли́ться;** 2. *страд. к* **проса́ливать** I.

ПРОСА'ЛИВАТЬСЯ II *несов.* 1. *см.* **проса́литься;** 2. *страд. к* **проса́ливать** II.

ПРОСА'ЛИТЬ *сов. что* майга салуу, майланыштыруу.

ПРОСА'ЛИТЬСЯ *сов.* майга салынуу, майланышуу.

ПРОСА'ЧИВАНИЕ *ср.* жыбылжып кирүү (өтүү), жылжып куюлуу.

ПРОСА'ЧИВАТЬСЯ *несов. см.* **просочи́ться.**

ПРОСВА'ТАТЬ *сов. кого, уст.* кайындоо (*кызды*).

ПРОСВА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **просва́тать.**

ПРОСВЕ'РЛИВАТЬ *несов. см.* **просверли́ть.**

ПРОСВЕРЛИ'ТЬ *сов. что* бурап тешүү, көзөө, оюп чыгуу.

ПРОСВЕ'Т *м.* 1. жарык болуп турган тилке, көрүнөө жер, ачык жер, жылчык, жарака; **просве́т ме́жду дере́вьями** жыгачтардын арасындагы ачык көрүнүш; 2. *перен.* (*облегчение, улучшение*) жакшылык, жарыкчылык; 3. *архит.* эшик, терезенин эни; **просве́т окна́ ра́вен ме́тру** терезенин эни бир метрге барабар.

www.bizdin.kg

ПРОСВЕТИ'ТЕЛЬ *м.* агартуучу (*элге агартуу ишин таратуучу*).

ПРОСВЕТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **просвещение**-*ге т.*; агартуучу.

ПРОСВЕТИ'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **просветительство**-*го т.*

ПРОСВЕТИ'ТЕЛЬСТВО *ср.* билим жана маданият жаюучулук.

ПРОСВЕТИ'ТЬ I *сов. кого-что* агартуу (*маалымат берүү, окутуу*).

ПРОСВЕТИ'ТЬ II *сов. что* 1. жарыкка салуу, жарык өткөрүү (*арасынан*); **просвети́ть кури́ное яйцо́** тооктун жумурткасын жарыкка салып көрүү; 2. (*с помощью рентгена*) рентгенге салып кароо, көрүү; **просвети́ть лёгкие больно́го** оорулуу кишинин өпкөсүн рентгенге салып кароо.

ПРОСВЕТИ'ТЬСЯ I *сов.* (*получить знания*) билим алуу; билимдүү, маалыматтуу болуу.

ПРОСВЕТИ'ТЬСЯ II *сов.* (*подвергнуться просвечиванию*) жарыкка салып көрүлүү, жарыкка салып каралуу.

ПРОСВЕТЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*состояние*) жарык болуу, шоола түшүү; 2. *перен.* (*ясность сознания*) көңүлү сергек болуу, акыл-эси ордуна келүү; **в созна́нии больно́го наступи́ло просветле́ние** оорулуу адамдын акыл-эси ордуна келди.

ПРОСВЕТЛЕ'ТЬ *сов.* 1. (*стать светлее*) жарык болуу, жарык боло баштоо, шоола түшүү; **не́бо просветле́ло** асман жарык болуп калды; 2. *перен.* кабагы ачылуу, өңүнө кирүү.

ПРОСВЕ'ЧИВАНИЕ *ср.* рентгенге салып кароо, көрүү; **просве́чивание лёгких** өпкөнү рентгенге салып кароо; **просве́чивание мета́лла** металлды рентгенге салып көрүү.

ПРОСВЕ'ЧИВАТЬ *несов.* 1. *см.* **просвети́ть** II; 2. (*светиться сквозь что-л.*) жарык түшүү, тийүү; 3. (*видеться*) көрүнүү; **сквозь кру́жево просве́чивает голуба́я мате́рия** кружевонун арасынан көк материя көрүнүп турат.

ПРОСВЕ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **просвети́ться** II; 2. *страд. к* **просве́чивать** 1.

ПРОСВЕЩА'ТЬ *несов. см.* **просвети́ть** I.

ПРОСВЕЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **просвети́ться** I; 2. *страд. к* **просвеща́ть.**

ПРОСВЕЩЕ'НИЕ *ср.* агартуу; **полити́ческое просвеще́ние наро́дных масс** эл массаларын саясий жактан агартуу; **министе́рство просвеще́ния** агартуу министерствосу.

ПРОСВЕЩЁННОСТЬ *ж.* билимдүүлүк, маалыматтуулук.

ПРОСВЕЩЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **просвети́ть** I; 2. *прил.* билимдүү, окуган, маалыматтуу; **просвещённый челове́к** билимдүү киши.

ПРОСВИСТЕ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*свистнуть*) ышкыруу; 2. (*при дуновении или полёте*) зуулдоо, чуулдоо, ышкырып өтүү; **над голово́й просвисте́ла пу́ля** баштан алыс ок зуулдап өтүп кетти.

ПРОСЕВА'ТЬ *несов. см.* **просе́ять.**

ПРОСЕВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **просе́яться;** 2. *страд. к* **просева́ть.**

ПРО'СЕДЬ *ж.* сакалдын *же* чачтын агы; **борода́ с про́седью** агы бар сакал, көк ала сакал, ак кирген сакал.

ПРОСЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **просе́ять.**

ПРОСЕ'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **просе́яться;** 2. *страд. к* **просе́ивать.**

ПРО'СЕКА *ж.* токойдогу жол (*жыгачтары кесилип салынган жол*).

ПРОСЁЛОК *м.* кыштактар арасындагы жол (*кара жол эмес*).

ПРОСЁЛОЧНЫЙ, -ая, -ое: **просёлочная доро́га** кыштактар арасындагы жол (*кара жол эмес*).

ПРОСЕ'ЯТЬ *сов. что* элөө, элеп коюу, ыргоо; **просе́ять муку́** унду элөө; **просе́ять песо́к** кумду ыргоо.

ПРОСЕ'ЯТЬСЯ *сов.* эленүү, калбырлануу; электен, калбырдан өтүү.

ПРОСИДЕ'ТЬ *сов.* 1. (*в течение какого-л. времени*) отура берүү, бир канча убакыт отуруу; **просиде́ть всю ночь у посте́ли больно́го** таң атканча оорулуу адамдын жанында отуруу; 2. *что, разг.* отура берип былчыйтып салуу (*продавить*); отура берип жыртуу, отура берип тешүү (*протереть*); **просиде́ть кре́сло** креслону отура берип былчыйтып салуу; **просиде́ть брю́ки** отура берип шымды жыртып, тешип алуу.

ПРОСИ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **просиде́ть; проси́живать часа́ми (по це́лым часа́м)** бир нече саат бою отура берүү.

ПРОСИ'ТЕЛЬ *м. уст.* сурануучу, өтүнүүчү, арыздануучу (*киши*).

ПРОСИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **проси́тель.**

ПРОСИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое суранган, жалынган, өтүнгөн; **проси́тельным то́ном** суранган үн менен.

ПРОСИ'ТЬ *несов.* 1. *что, чего* суроо, өтүнүү; **проси́ть разреше́ния** уруксат суроо; **проси́ть извине́ния** кечирим суроо; **проси́ть сове́та** кеңеш суроо; **проси́ть ми́лостыню** кайыр суроо; **проси́ть пить** суусун суроо; **прошу́ не беспоко́иться** убара болбооңузду сурайм; 2. *о ком-чём, за кого* (*хлопотать*) өтүнүү; **проси́ть за това́рища** жолдошу үчүн өтүнүү; 3. *кого* (*приглашать*) чакыруу, өтүнүү; **проси́ть госте́й к столу́** коноктордун ашка отургузуу; ◇ **проси́ть сло́ва** сөз суроо (*чогулушта*); **проси́ть руки́** *уст.* күйөөгө чыгууга макулдугун суроо; **прошу́ вас** сизден өтүнөм (*отурууга, үйгө кирүүгө, чыгууга ж. б.*).

ПРОСИ'ТЬСЯ *несов.* 1. сурануу, суроо, өтүнүү; **проси́ться в о́тпуск** отпуск суроо; 2. *перен. разг.* (*быть подходящим*) ылайык келүү; **пейза́ж так и про́сится на карти́ну** пейзаж сүрөткө тартууга эң эле ылайыктуу.

ПРОСИЯ'ТЬ *сов.* 1. (*о солнце*) жаркыроо, жаркырап тийүү; 2. *перен.* (*стать радостным*) жаркыроо, жаркылдоо, күлүңдөө; **просия́ть от сча́стья** кубанганынан кабагы ачылып жаркырай түшүү.

ПРОСКАКА'ТЬ *сов.* чаап өтүү, чуркап өтүү; **ми́мо меня́ проскака́ли ко́нные** менин жанымдан атчандар чаап өтүп кетишти.

ПРОСКА'КИВАТЬ *несов. см.* **проскочи́ть** 2, 3, 4.

ПРОСКА'ЛЬЗЫВАТЬ *несов. см.* **проскользну́ть.**

ПРОСКВОЗИ'ТЬ *сов. безл. кого, разг.* жел тийүү; **его́ просквози́ло** ага жел тийип калыптыр.

ПРОСКЛОНЯ'ТЬ *сов. что, грам.* жөндөө.

ПРОСКОБЛИ'ТЬ *сов. что* тырмап тешүү, жышуу, сүрүү, жышып (сүрүп) оюу, тешик чыгаруу.

ПРОСКОЛЬЗНУ'ТЬ *сов.* 1. (*пробраться незаметно*) билинбей жылып кирүү, жылт коюп өтүп кетүү (кирип кетүү); **проскользну́ть в ко́мнату** жылт коюп, бөлмөгө кирип кетүү; 2. *перен.* билине түшүү, чети билинип калуу; **в его́ слова́х проскользну́л упрёк** анын сүйлөгөн сөздөрүнөн жемелегендиктин чети билинип турду.

ПРОСКОЧИ'ТЬ *сов.* 1. (*пробежать*) секирип өтүү, ыргып өтүү, тез өтүп кетүү; **он проскочи́л ми́мо меня́** ал менин жанымдан тез өтүп кетти; 2. (*проникнуть, пробраться*) жетип баруу, кирип кетүү, өтүп кетүү; **вса́дник проскочи́л че́рез го́рное уще́лье** атчан капчыгайдан чаап өтүп кетти; 3. *разг.* (*упасть, провалиться*) түшүп кетүү; **моне́та проскочи́ла в щёлку** тыйын жылчыкка түшүп кетти; 4. *перен. разг.* (*об ошибке, описке*) көзгө чалдыкпай, чалынбай кетип калуу; **в корректу́ре проскочи́ло не́сколько оши́бок** корректурада байкалбай бир нече ката кетип калыптыр.

ПРОСКРЕЖЕТА'ТЬ *сов.* качыратуу, кычыратуу; **проскрежета́ть зуба́ми** тиштерин кычыратуу.

ПРОСКРИПЕ'ТЬ *сов.* кычыроо, кыйчылдоо.

ПРОСКУЧА'ТЬ *сов.* эригүү, зарыгуу, көңүлсүз өткөрүү; **он проскуча́л весь ве́чер** ал кечти зеригип отуруп өткөрдү.

www.bizdin.kg

ПРОСЛА'БИТЬ *сов. безл. кого, разг.* ич алдыруу, ич алуу.

ПРОСЛА'ВИТЬ *сов. кого-что* даңкын чыгаруу, атагын чыгаруу.

ПРОСЛА'ВИТЬСЯ *сов.* даңкы чыгуу, атагы чыгуу; **прослáвиться пóдвигами** эрдиги менен даңкы чыгуу.

ПРОСЛАВЛЕ'НИЕ *ср.* даңкын чыгаруу, атагын чыгаруу; **прославлéние пóдвигов** эрдиктеринин (баатырлыктарынын) атагын (даңкын) чыгаруу.

ПРОСЛА'ВЛЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **прослáвить;** **2.** *прил.* даңкы чыккан, атагы чыккан, даңктуу; **прослáвленный артист** атагы чыккан артист.

ПРОСЛАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **прослáвить.**

ПРОСЛАВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **прослáвиться;** **2.** *страд. к* **прославля́ть.**

ПРОСЛА'ИВАТЬ *несов. см.* **прослойть.**

ПРОСЛЕДИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*выследить*) байкоо, аңдып жүрүү, көзөмөлдөп жүрүү, артынан түшүү; **2.** *что* (*исследовать, проконтролировать*) байкоо жүргүзүү, көз салуу; **проследи́ть за выполнéнием** *чего-л.* бир нерсенин орундалышына көз салуу.

ПРОСЛЕ'ДОВАТЬ *сов. офиц.* өтүү, өтүп баруу, баруу (*чоң мансаптуу адамдар жөнүндө*).

ПРОСЛЕ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **проследи́ть.**

ПРОСЛЕЗИ'ТЬСЯ *сов.* жашуу, көзгө жаш алуу, ыйлоо; **прослези́ться при прощáнии** коштошкондо көзгө жаш алуу.

ПРОСЛОИ'ТЬ *сов. что чем* катмар (кабат) кылуу, кабаттоо, катмарлоо; **прослойть торт варéньем** тортту варенье менен катмарлоо.

ПРОСЛО'ЙКА *ж.* **1.** (*действие*) катмар (кабат) кылуу, кабаттоо, катмарлоо; **2.** (*тонкий слой*) бир нерсенин арасындагы катмарча, кабатча; **в бéлом мрáморе бы́ли прослóйки други́х цветóв** ак мрамордо башка түстөрдүн катмарчалары (катмарчалары) бар; **3.** *перен.* (*общественная группа*) катмар, топ.

ПРОСЛУЖИ'ТЬ *сов.* **1.** кызмат кылуу, иштөө (*белгилүү бир убакыт*); **он прослужи́л в управлéнии дéсять лет** ал башкармада он жыл кызмат кылды; **2.** (*пробыть в употреблении*) кызмат кылуу, пайдаланууда чыдап берүү; **ружьё прослужи́ло охóтнику мнóго лет** мылтык мергенчиге көп жыл кызмат кылды.

ПРОСЛУ'ШАТЬ *сов. кого-что* **1.** (*выслушать*) угуу, угуп отуруу, угуп көрүү; *мед.* тыңшап көрүү; **прослу́шать концéрт** концерт угуу; **прослу́шать лёгкие** өпкөнү тыңшап көрүү; **2.** (*не услышать, пропустить*) укпай калуу, чала угуу; **прости́те, я прослу́шал** кечиригиз, мен укпай калдым; **3.** (*какое-то время*) угуу, угуп отуруу; тыңшап, тыңдап отуруу; **два часá я прослу́шал лéкции** мен эки саат лекция угуп отурдум.

ПРОСЛУ'ШИВАТЬ *несов. см.* **прослу́шать** 1, 3.

ПРОСЛЫ'ТЬ *сов. кем-чем* атак алуу, атка конуу; **прослы́ть чудакóм** «апенди» деген атка конуу.

ПРОСЛЫ'ШАТЬ *сов. что, о чём, разг.* кабар угуу, угуп калуу.

ПРОСМА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **просмоли́ть.**

ПРОСМА'ТРИВАТЬ *несов. см.* **просмотрéть** 1.

ПРОСМОЛИ'ТЬ *сов. что* чайырдоо, чайырга салуу; **просмоли́ть канáт** жоон арканды чайырлоо; **просмоли́ть лóдку** кайыкты чайыр менен майлоо, кайыкка чайыр шыбап салуу.

ПРОСМО'ТР *м.* кароо, көрүү, карап чыгуу; **просмóтр ру́кописи** кол жазманы карап чыгуу; **общéственный просмóтр** коомчулуктун кароосу (*мис. спектаклди, картинарды*).

ПРОСМОТРЕ'ТЬ *сов. что* **1.** (*ознакомиться*) кароо, көрүү, карап чыгуу; **я просмотрéл кни́гу** мен китепти карап чыктым; **2.** (*пропустить*) көрбөй калуу, байкабай калуу; **он просмотрéл оши́бку** ал катаны көрбөй калыптыр.

ПРОСНУ'ТЬСЯ *сов.* **1.** ойгонуу; **рáно просну́ться** эрте ойгонуу; **2.** *перен.* (*оживиться*) жандануу, жан кирүү, кыймылдоо; **гóрод просну́лся** шаар ойгонуп, кыймылга келе баштады; **3.** *перен.* пайда болуу, чыгуу; **в нём просну́лась любóвь к дéтям** анда балдарды сүйүүчүлүк пайда болду.

ПРО'СО *ср.* таруу (*акталбаган*).

ПРОСОБИРА'ТЬСЯ *сов. разг.* камынуу, даярдануу (*бир нерсе иштөөгө, жолго*).

ПРОСО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **просу́нуть.**

ПРОСО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **просу́нуться;** **2.** *страд. к* **просóвывать.**

ПРОСО'ДИЯ *ж. лит.* просодия (*ырдагы муундардын салыштырмалуулугу жөнүндөгү окуу*).

ПРОСОЛИ'ТЬ *сов. что* туздоо; **просоли́ть мя́со** этти туздоо.

ПРОСОЛИ'ТЬСЯ *сов.* туздалуу; **ры́ба достáточно просоли́лась** балык жетишердик түрдө туздалды.

ПРОСОРУ'ШКА *ж. с.-х.* **1.** (*машина*) таруу актагыч машина; **2.** (*предприятие*) таруудан акшак жасоочу ишкана.

ПРОСОСА'ТЬ *сов. что* сарыгып жарып өтүү; **водá прососáла плоти́ну** суу сарыгып плотинадан өтүп кетти.

ПРОСОСА'ТЬСЯ *сов.* сарыгып өтүү, жылжып өтүү, жылжып кирүү.

ПРОСО'ХНУТЬ *сов.* кургоо; **одéжда просóхла** кийим кургады.

ПРОСОЧИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** сарыгып өтүү, жылжып кирүү, жылжып өтүү; **в лóдку просочи́лась водá** кайыкка суу жылжып кирди; **2.** *перен. разг.* (*проникнуть, распространиться*) таралуу, жайылуу; **просочи́лись слу́хи** аңырт таралды.

ПРОСПА'ТЬ *сов.* **1.** (*какое-л. время*) уктоо, уктап туруу; **проспáть три часá** үч саат уктоо; **2.** (*проснуться позже, чем нужно*) уктап калуу; **он проспáл и опоздáл на пóезд** ал уктап калып, поездден кечикти; **3.** *кого-что, перен.* (*пропустить*) уктап калып билбей калуу, уктап калып өткөрүп жиберүү; **пассажи́р проспáл стáнцию** пассажир уктап калып, станциядан өтүп кетиптир.

ПРОСПА'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*отоспаться*) уйку кануу; **я хорошó проспáлся пóсле дорóги** жол жүрүп келгенден кийин мен жакшы уктадым; **2.** (*протрезвиться*) уктап соолугуу (*мастыгы тарап*).

ПРОСПЕ'КТ I *м.* (*широкая улица*) проспект (*кең, түз көчө*).

ПРОСПЕ'КТ II *м.* (*перечень, план*) проспект (*бир нерсенин саналышы, планы*).

ПРОСПИРТОВА'ТЬ *сов. что* спиртке салуу, спиртке чылоо, спирттөө.

ПРОСПИРТОВА'ТЬСЯ *сов.* спиртке салынуу, спиртке чылануу, спирттелүү.

ПРОСПИРТО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **проспиртовáть.**

ПРОСПИРТО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **проспиртовáться;** **2.** *страд. к* **проспиртóвывать.**

ПРОСПО'РИТЬ *сов.* **1.** (*какое-л. время*) айтышуу, кеңишүү, талашуу, тартышуу; **мы проспóрили всю ночь** биз түнү бою талашып чыктык; **2.** *что, разг.* (*проиграть*) мелдеште уттуруу, жеңилип калуу.

ПРОСПРЯГА'ТЬ *сов. что, грам.* жактоо; **проспрягáть глагóл** этишти жактоо.

ПРОСРО'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **просрóчить;** **2.** *прил.* срогунан, убагынан, мөөнөтүнөн өтүп кеткен; **просрóченный докумéнт** убактысы өтүп кеткен документ.

ПРОСРО'ЧИВАТЬ *несов. см.* **просрóчить.**

ПРОСРО'ЧИТЬ *сов. что* срогунан өткөрүп жиберүү, убактысынан өткөрүп жиберүү, мөөнөтүнөн өткөрүп жиберүү; **просрóчить платёж** төлөөнү убактысынан (срогунан) өткөрүп жиберүү; **просрóчить на пять дней** беш күнгө срогунан (мөөнөтүнөн) өткөрүп жиберүү.

www.bizdin.kg

ПРОСРО'ЧКА *ж.* убактысынан өткөрүп жиберүү, срогунан (мөөнөтүнөн) өткөрүп жиберүү; **просрóчка платежá** төлөөнү мөөнөтүнөн өткөрүп жиберүү.

ПРОСТА'ВИТЬ *сов. что* жазып коюу, көрсөтүү, коюп чыгуу; **простáвить дáту на письмé** катка датасын көрсөтүп, жазып коюу.

ПРОСТАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **простáвить.**

ПРОСТА'ИВАТЬ *несов. см.* **простоя́ть** 1, 4.

ПРОСТА'К *м.* **1.** *разг.* (*простодушный человек*) куулук-шумдугу жок, аңкоо чалыш (*киши*); **2.** *театр.* (*амплуа артиста*) *аңкоо чалыш кишинин ролун ойногон артист.*

ПРОСТЕГА'ТЬ *сов. что* шыруу, кабуу, кабып каптоо; **простегáть одея́ло** жууурканды кабып каптоо.

ПРОСТЕ'ЙШИЙ, -ая, -ее **1.** *превосх. ст. от прил.* **простóй** I эң эле жөнөкөй, оңой-олтоң; **простéйший спóсоб решéния задáчи** маселени чечүүнүн эң эле жөнөкөй жолу; **2.** *в знач. сущ.* **простéйшие** *мн. зоол.* эң жөнөкөйлөр (*бир клеткалуу жаныбарлардын тиби*).

ПРОСТЕ'НОК *м.* эки терезенин *же* эки эшиктин аралыгындагы стена.

ПРО'СТЕНЬКИЙ, -ая, -ое *уменьш. разг.* **1.** (*несложный, незамысловатый*) жөнөкөй гана, жөнөкөй эле, жеңил гана, оңой гана; **прóстенький рисýнок** жөнөкөй гана сүрөт; **прóстенькое плáтье** жөнөкөй эле көйнөк; **2.** (*глуповатый*) аңкоо чалыш (*адам*).

ПРОСТЕРЕ'ТЬ *сов. см.* **простирáть** I.

ПРОСТЕРЕ'ТЬСЯ *сов. см.* **простирáться.**

ПРОСТЁРТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **простерéть; 2.** *прил.* созулган, сунулган (*кол, бут*); **простёртые рýки** сунулган колдор.

ПРОСТЕ'ЦКИЙ, -ая, -ое *прост.* жөнөкөй, жупуну, жайдары; **простéцкий пáрень** жайдары жигит; **простéцкий костю́м** жупуну костюм.

ПРОСТИРА'ТЬ I *несов. что* **1.** (*протягивать*) созуу, сунуу; **простирáть рýки** колдорду сунуу; **2.** *перен.* (*устремлять, направлять*) багыттоо; **слишком далекó простирáть свои трéбования** өзүнүн талаптарын ыгы жок ашырып жиберүү.

ПРОСТИРА'ТЬ II *сов. что, разг.* (*выстирать*) жууу, жууп коюу; **простирáть бельё** кирди жууу.

ПРОСТИРА'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*занимать какое-л. пространство*) жайылуу, созулуу, жайылып (созулуп) жатуу; **лесá на сéвере простирáются на ты́сячи киломéтров** түндүктө токойлор миңдеген километрге созулуп жатат; **2.** (*протягиваться, направляться*) багытталуу.

ПРОСТИРНУ'ТЬ *сов. что, разг.* жууп жиберүү, жууп коюу (*мис. көйнөктү*).

ПРОСТИ'РЫВАТЬ *несов. см.* **простирáть** II.

ПРОСТИ'ТЕЛЬНО *нареч.* кечиримдүү, кечирердик.

ПРОСТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кечиримдүү, кечирүүгө боло турган.

ПРОСТИТУИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* өзүнүн көз карашын, ишенимдерин сатуу.

ПРОСТИТУ'ТКА *ж.* проститутка (*өз денесин сатуучу аял, бузук жолго түшкөн аял*).

ПРОСТИТУ'ЦИЯ *ж.* проституция (*аял жөнүндө — өз денесин сатуу*).

ПРОСТИ'ТЬ *сов. кого-что, кому-чему* кечирүү, кечирип коюу, кечирим кылуу; **прости́ меня́** мени кечир; **прости́ть долг** карызды кечирүү; ◇ **сказáть послéднее прости́** түбөлүккө коштошуу.

ПРОСТИ'ТЬСЯ *сов. с кем-чем* коштошуу, кош айтышуу; **прости́ться пéред разлýкой** ажырашуунун алдында коштошуу; **прости́ться с мечтóй** *перен.* санаа менен коштошуу.

ПРО'СТО 1. *нареч.* (*обыкновенно*) жөнөкөй, кадыресе, кадимкидей; **э́то прóсто объясня́ется** бул жөнөкөй эле түшүндүрүлөт; **2.** *в знач. сказ. кому, разг.* (*легко*) оңой, жеңил, оңой эле, жеңил гана; **э́то совсéм прóсто** бул абдан эле жеңил, бул эң эле оңой; **3.** *в знач. усил. частицы, разг.* (*действительно, на самом деле*) жөн эле, чындыгында, барып турган; **э́то прóсто безобрáзие!** бул абдан жаман иш!; **прóсто насмéшка!** барып турган шылдың!; **прóсто заглядéнье!** жөн эле карап тургуң келет!, карап эле тургуң келет!; **он прóсто не мóжет э́тому повéрить** ал жөн эле буга ишенбейт да!; **4.** *в знач. ограничит. частицы разг.* (*только, не что иное, как*) жөн эле, тим эле, барып турган, **э́то прóсто ложь** бул тим эле калп; **он прóсто не умён** анын акылы жок да; **5.** *в знач. частицы, разг.* (*случайно, без намерения*) кокусунан, байкоостон; **э́то слóво прóсто сорвалóсь у меня́ с языкá** бул сөз менин оозумдан байкоостон эле чыгып кетти; **зачéм ты пришёл? — Прóсто так** сен эмнеге келдиң? — Жөн эле, тим эле; ◇ **прóсто-нáпросто** *разг.* чынын айтканда, жөн эле, тим эле; **ты прóсто-нáпросто испугáлся** сен, чынын айтканда, коркуп кеттиң.

ПРОСТОВА'ТЫЙ, -ая, -ое *разг.* жөнөкөй, карапайым, аңкоо.

ПРОСТОВОЛО'СЫЙ, -ая, -ое *разг.* жылаң баш (*аял жөнүндө*).

ПРОСТОДУ'ШИЕ *ср.* кишиге ишене бермелик, куулук-шумдугу жоктук, ачык-айрымдык.

ПРОСТОДУ'ШНЫЙ, -ая, -ое кишиге ишене берме, куулук-шумдугу жок, ачык-айрым (*адам*).

ПРОСТО'Й I, -áя, -óе **1.** (*не составной*) жөнөкөй; **простóе числó** *мат.* жөнөкөй сан; **2.** (*нетрудный, несложный*) жеңил, жөнөкөй, оңой, татаал эмес; **простáя задáча** жеңил маселе; **простóй язы́к** оңой тил; **3.** (*незатейливый*) жупуну, жөнөкөй, кадыресе; **простóе плáтье** жупуну көйнөк; **4.** (*естественный, непринуждённый*) жөнөкөй, ачык-айрым, жайдары; **простóе обращéние** *с кем-л.* бирөө менен ачык-айрым гана мамиле кылуу; **5.** (*простодушный*) ачык-айрым, карапайым; **он был простóй и дóбрый человéк** ал ачык-айрым жана боорукер киши эле; **6.** (*обыкновенный, ничем не выделяющийся*) кадимки, жөнөкөй; **простóй смéртный** бенде, кадимки эле жөнөкөй киши; **7.** *уст.* (*принадлежавший к непривилегированным классам*) карапайым, букара; **простóй нарóд** букара эл; ◇ **просты́м глáзом** жөнөкөй эле көз менен (*мис. микроскоп аркылуу эмес*); **простóе письмó** жөнөкөй кат (*заказной эмес*).

ПРОСТО'Й II *м.* (*в работе*) аракетсиз токтоп калуу, иштебей калуу.

ПРОСТОКВА'ША *ж.* айран.

ПРОСТОЛЮДИ'Н *м. уст.* кара букара, букара (*бир киши*).

ПРОСТОНАРО'ДНЫЙ, -ая, -ое *уст.* букара элдик, жөнөкөй элдик, карапайым элдик.

ПРОСТОНАРО'ДЬЕ *ср. уст.* калың эл, кара букара.

ПРОСТОНА'ТЬ *сов.* **1.** онтоо, онтоп калуу, онтой берүү (*белгилүү бир убакыт*); **2.** онтоп жиберүү.

ПРОСТО'Р *м.* **1.** (*пространство*) мейкиндик, жайыктык, кеңдик; **степнóй простóр** талаа мейкиндиги; **2.** (*свобода, раздолье*) бош тондук, эркиндик, колу-жолу боштук; **на простóре** бош тондукта, эркиндикте.

ПРОСТОРЕ'ЧИЕ *ср. лингв.* карапайым сөз *же* сүйлөм (*адабий тилдин нормасына кирбей, адабий чыгармаларда жана оозеки сүйлөөлөрдө колдонулуучу сөздөр же сүйлөмдөр*).

ПРОСТОРЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **просторечие**-*ге т.*; **просторéчные словá** жөнөкөй сөздөр.

ПРОСТО'РНО *нареч.* кеңири, кең, эркин, бош тон.

ПРОСТО'РНЫЙ, -ая, -ое кең; **простóрный зал** кең зал; **простóрное плáтье** кең көйнөк.

ПРОСТОСЕРДЕ'ЧИЕ *ср.* ак көңүлдүүлүк, мээримдүүлүк, жумшак мүнөздүүлүк.

ПРОСТОСЕРДЕ'ЧНО *нареч.* ак көңүлдүүлүк менен, мээримдүүлүк менен, жумшак бейил менен.

ПРОСТОСЕРДЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое ак көңүл, мээримдүү, жумшак мүнөздүү.

ПРОСТОТА' *ж.* **1.** (*несложность*) жеңилдик, жөнөкөйлүк, оңойлук, татаал эместик; **простотá решéния** чечүүнүн

www.bizdin.kg

оцойлугу; 2. (*естественность, непринуждённость*) кадыресelик, ачык-айрымдык, жайдарылык; **простота обращения** мамиле кылуудагы ачык-айрымдык; 3. (*простодушие*) жөнөкөйлүк, карапайымдык, ак көңүлдүк; **по простоте сердечной** ак көңүлдүк кылып.

ПРОСТОФИ'ЛЯ *м. и ж. разг.* аңкоо, ачык ооз.

ПРОСТОЯ'ТЬ *сов.* 1. (*какое-л. время*) токтоп туруу, туруу, тура берүү; **поезд простоял полчаса** поезд жарым саат токтоп турду; **с минуту они простояли молча** алар бир минутача унчукпай турушту; 2. (*продержаться*) сакталуу, туруу, тура берүү; **этот дом долго простоит** бул үй көпкө чейин турат; 3. *воен.* (*пробыть на стоянке*) токтоп туруу, тура берүү; 4. (*бездействовать*) иштебей токтоп калуу.

ПРОСТРА'ННО *нареч.* узун, кең, узак, жайылтып; **пространно выражаться** бабырап, жайылтып сүйлөө.

ПРОСТРА'ННОСТЬ *ж.* 1. (*обширность*) кеңдик, созулгандык; 2. (*многословие*) кенендик, узундук; **пространность изложения** баяндоонун узундугу.

ПРОСТРА'ННЫЙ, -ая, -ое 1. (*обширный*) кең, узун, учу кыйры жок; 2. (*подробный, многословный*) толук, көп жазылган, узун; **пространное письмо** узун кат.

ПРОСТРА'НСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **пространство**-*го т.*

ПРОСТРА'НСТВО *ср.* 1. мейкиндик; **время и пространство** убакыт жана мейкиндик; 2. (*промежуток между чем-л.*) мейкиндик; **безвоздушное пространство** абасыз мейкиндик; **свободное пространство** бош мейкиндик; 3. (*территория*) мейкиндик; **на севере огромные пространства покрыты лесом** түндүктө эбегейсиз зор мейкиндиктер токой менен капталган; ◇ **мёртвое пространство** *воен.* ок, снаряд тийбей турган жер.

ПРОСТРА'НСТВОВАТЬ *сов.* саякат кылуу, кыдырып жүрүү, дүйнө кыдыруу.

ПРОСТРА'ЦИЯ *ж.* прострация (*жылдызы түшүү, көңүлү чөгөт болуу*).

ПРОСТРЕ'Л *м. разг.* чанчкак, чанчуу.

ПРОСТРЕ'ЛИВАТЬ *несов.* 1. *см.* **прострелить;** 2. *что, воен.* атуу, аткылоо, аткылай берүү; **простреливать позиции противника** душмандын позициясын аткылоо.

ПРОСТРЕЛИ'ТЬ *сов. кого-что* көзөй атуу, теше атуу; **прострелить руку** колду көзөй атып алуу; **прострелить насквозь** көзөй (теше) атуу.

ПРОСТРОЧИ'ТЬ *сов. что* тиге салуу, кайып тигүү (*жис. машина менен*).

ПРОСТУ'ДА *ж.* суук тийүү; **схватить простуду** *разг.* суук тийгизип алуу.

ПРОСТУДИ'ТЬ *сов. кого-что* суукка тийгизүү, суукка урунтуу; **ребёнка простудили** балага суук тийгизип алышты.

ПРОСТУДИ'ТЬСЯ *сов.* өзүнө суук тийгизип алуу, суукка урунуп алуу.

ПРОСТУ'ДНЫЙ, -ая, -ое **простуда**-*га т.*; суук тийгенден, суукка урунгандан болгон; **болезнь простудного характера** суук тийгенден болгон оору.

ПРОСТУЖА'ТЬ *несов. см.* **простудить.**

ПРОСТУЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **простудиться;** 2. *страд. к* **простужать.**

ПРОСТУ'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **простудить;** 2. *прил.* суук тийген, суукка урунган; **говорить простуженным голосом** суук тийген үн менен сүйлөө (*каргылданып*).

ПРОСТУ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **простудить.**

ПРОСТУ'ЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **простудиться;** 2. *страд. к* **простуживать.**

ПРОСТУ'КАТЬ *сов. кого-что, разг.* ургулоо, такылдатуу, такылдатып кагуу; **доктор простукал больному грудь** доктор оорунун көкүрөгүн ургулап көрдү.

ПРОСТУ'КИВАТЬ *несов. см.* **простукать.**

ПРОСТУПА'ТЬ *несов. см.* **проступить.**

ПРОСТУПИ'ТЬ *сов.* чыбырчыктоо, чыпылдап чыгуу, кызарып чыгуу, жыбырап сыртына чыгуу; **пот проступил у него на лице** анын бетине чыпылдап тер чыкты; **румянец проступил на её щеках** анын бети кызарып чыкты.

ПРОСТУ'ПОК *м.* кылмыш, жазык, кылык.

ПРОСТУЧА'ТЬ *сов.* такылдатуу, тыкылдатуу, шакылдатуу, түкүлдөтүү.

ПРОСТУ'ШКА *женск. р. к* **простак** 1.

ПРОСТЫ'ННЫЙ, -ая, -ое **простыня**-*га т.*; шейшептик; **простынное полотно** шейшептик болотнай.

ПРОСТЫ'НУТЬ *сов. прост.* суук тийүү, суукка урунуу.

ПРОСТЫНЯ' *ж.* шейшеп.

ПРОСТЫ'ТЬ *сов. разг.* 1. (*остыть, охладиться*) муздоо, муздап калуу, сууп калуу; **чай давно простыл** чай эчак эле сууп калган; 2. (*простудиться*) суук тийүү, суук тийгизип алуу; **он простыл на морозе** ал суук тийгизип алды; ◇ **его и след простыл** ал кабарсыз жоголду, ал зымкыя жоголду.

ПРОСУ'НУТЬ *сов. кого-что* сунуу, чыгаруу, аржагына чыгара тыгуу, өткөрө тыгуу; **просунуть голову в окно** терезеден башты чыгаруу.

ПРОСУ'НУТЬСЯ *сов.* чыгарылуу, ар жагына өткөрө сунулуу, өтүп чыгуу; **в дверь просунулась рука** эшиктен кол сунулду.

ПРОСУ'ШИВАТЬ *несов. см.* **просушить.**

ПРОСУ'ШИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **просушиться;** 2. *страд. к* **просушивать.**

ПРОСУШИ'ТЬ *сов. что* кургатуу; **просушить одежду** кийимди кургатуу.

ПРОСУШИ'ТЬСЯ *сов.* кургоо; **одежда просушилась** кийим кургады.

ПРОСУ'ШКА *ж.* кургатуу.

ПРОСУЩЕСТВОВА'ТЬ *сов.* жашоо, жан багуу, күн көрүү, оокат кылуу.

ПРОСЦЕ'НИУМ *м. театр.* просцениум (*сценанын көрүүчүлөргө жакын, алдыңкы бөлүгү*).

ПРОСЧЁТ *м.* 1. (*подсчёт*) эсептөө; 2. (*ошибка в счёте, подсчёте*) ката, жаңылыш эсептөө, ката чыгаруу, жаңылыш эсеп.

ПРОСЧИТА'ТЬ *сов.* 1. (*сосчитать*) эсептөө, саноо; **просчитай до ста** жүзгө чейин сана; **просчитать на счётах** чотко салып эсептөө; 2. (*ошибиться в счёте, подсчёте*) жаңылыш эсептөө, ката эсептеп артык берип коюу (жиберүү); **просчитать сто рублей** жаңылыш эсептеп, жүз сомду артык берип жиберүү.

ПРОСЧИТА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*передать лишние деньги*) жаңылыш эсептеп артык берүү; **кассир просчитался на десять рублей** кассир жаңылыш эсептеп он сомду артык берди; 2. (*ошибиться в расчётах*) жаңылып калуу; **враги просчитались** душмандар жаңылып калышты.

ПРОСЧИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **просчитать.**

ПРОСЧИ'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **просчитаться;** 2. *страд. к* **просчитывать.**

ПРО'СЫ'П *м.*: **без просыпу** *разг.* 1) ойгонбой, ойгонбостон; **он всю ночь спал без просыпу** ал түнү бою ойгонбостон уктады; 2) токтоосуз, дайыма; **он пьёт без просыпу** ал баш көтөрбөй ичет.

ПРОСЫ'ПАТЬ *сов. что* төгүү, төгүп алуу; **просыпать муку на пол** унду жерге төгүп алуу.

ПРОСЫПА'ТЬ I *несов. см.* **просыпать.**

ПРОСЫПА'ТЬ II *несов. см.* **проспать.**

ПРОСЫ'ПАТЬСЯ *сов.* төгүлүү; **мука просыпалась на пол** ун жерге төгүлдү.

ПРОСЫПА'ТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* **просыпаться;** 2. *страд. к* **просыпать** 1.

ПРОСЫПА'ТЬСЯ II *несов. см.* **проснуться;** **я просыпаюсь рано** мен эрте ойгономун.

ПРОСЫХА'ТЬ *несов. см.* **просохнуть.**

www.bizdin.kg

ПРО'СЬБА *ж.* **1.** өтүнүч, суроо, тилек, сурануу; **обратиться с просьбой** *к кому-л. бирөөгө* өтүнүч менен кайрылуу; **просьба не шуметь** чуулдабооңузду сурайбыз; **удовлетворить просьбу** өтүнүчтү канааттандыруу; **по просьбе** суроосу боюнча; **2.** *уст.* (*прошение*) өтүнүч, арыз; **просьба о помиловании** кечирим суроо (*күнөөсүн кечүү жөнүндө*).

ПРОСЯНО'Й, -ая, -ое **просо**-*го т.*; **просяная солома** таруу саманы.

ПРОТА'ИВАТЬ *несов. см.* **протаять.**

ПРОТА'ЛИНА *ж.* ала-телек жер (*кары эригенде ачылган жер*).

ПРОТА'ЛКИВАТЬ *несов. см.* **протолкнуть, протолкать.**

ПРОТА'ЛКИВАТЬСЯ *несов. см.* **протолкнуться, протолкаться** 1.

ПРОТАНЦЕВА'ТЬ *сов. что* бийлөө.

ПРОТА'ПЛИВАТЬ *несов. см.* **протопить.**

ПРОТА'ПЛИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **протопиться; 2.** *страд. к* **протапливать.**

ПРОТА'ПТЫВАТЬ *несов. см.* **протоптать.**

ПРОТАРА'НИВАТЬ *несов. см.* **протаранить.**

ПРОТАРА'НИТЬ *сов. что* **1.** *уст.* (*пробить тараном*) таран менен кыйратуу, таран менен бузуу; **2.** *тех.* таран менен согуу, талкалап тешип чыгуу; **3.** *воен., ав.* таран кылуу, кагып түшүрүү (*өзүнүн самолёту менен душмандын самолётун уруп, согуп, сүзүп талкалоо, мис. танканы танк*).

ПРОТАСКА'ТЬСЯ *сов. разг.* жүрө берүү; **я весь день протаскался по городу** керели кечке шаар кыдырып жүрдүм.

ПРОТА'СКИВАТЬ *несов. см.* **протащить.**

ПРОТА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **проточить.**

ПРОТАЩИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** (*пронести куда-л.*) кыйындык менен көтөрүп *же* сүйрөп баруу; **протащить рояль в дверь** роялды эшиктен араң алып кирүү *же* алып чыгуу; **2.** *перен. разг. неодобр.* (*какую-л. идею, положение*) жазгырып киргизүү, амалдап өткөрүү (*мис. тескери идеяны*).

ПРОТА'ЯТЬ *сов.* эрүү; **земля протаяла на полметра** жер жарым метрге чейин эриди.

ПРОТЕЖЕ' *м. и ж. нескл.* колдоочусу, таянычы бар киши (*мис. бир кызматка туруудa колдоочусу бар киши*).

ПРОТЕЖИ'РОВАТЬ *несов. кому-чему* колдоо (*мис. кызматка коюу үчүн колдоо*).

ПРОТЕ'З *м.* протез (*жасама мүчө, мис. бут, кол, тиш*).

ПРОТЕЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* протездөө (*протез жасоо, протез менен жабдуу*).

ПРОТЕ'ЗНЫЙ, -ая, -ое **протез**-*ге т*; **протезная мастерская** протез мастерскаясы.

ПРОТЕКА'ТЬ *несов.* **1.** (*о реке, ручье*) агуу, агып өтүү; **2.** *см.* **протечь.**

ПРОТЕ'КТОР *м.* протектор (*протекторатты ишке ашыруучу мамлекет*).

ПРОТЕКТОРА'Т *м. полит.* протекторат (*колониялык багындыруунун бир түрү; мында — колониялык өлкөнүн, формалдык жагынан караганда, өзүнүн мурунку мамлекеттик түзүлүшү сакталып калат да, анын жогорку бийлиги империалисттик мамлекеттин колунда болот*).

ПРОТЕКЦИОНИ'ЗМ *м.* протекционизм (**1.** *эк. капиталисттик өлкөлөрдө — өзүнүн өнөр жайларын колдоо максатын көздөп, тыштан келүүчү товарларга кымбат пошлина салуу саясаты*; **2.** *разг. кызматка өзүнүн тааныштарын, жакындарын алуу, аларды колдоо системасы*).

ПРОТЕКЦИОНИ'СТ *м. эк.* протекционист (*протекционизмди жактоочу адам*).

ПРОТЕКЦИОНИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **протекционизм**-*ге т.*; протекционисттик.

ПРОТЕКЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **протекционизм**-*ге,* **протекция**-*га т.*; протекциялык.

ПРОТЕ'КЦИЯ *ж.* протекция (*таасирдүү кишинин колдоосу*).

ПРОТЕ'КШИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **протечь; 2.** *прил.* (*минувший*) өткөн, өтүп кеткен; **за протекший месяц** өткөн айда, өткөн айдын ичинде.

ПРОТЕРЕ'ТЬ *сов. что* **1.** (*продырявить*) сүрүп тешүү, оюу; **протереть бумагу резинкой** резинка (өчүргүч) менен кагазды сүрүп тешүү; **2.** (*прочистить*) сүрүп тазалоо; **протереть окно тряпкой** терезени чүпүрөк менен сүртүп тазалоо; **3.** (*напр. через решето*) сүрүп майдалоо (*мис. калбыр сыяктуу тешик каңылтырга*); **протереть картофель** картошканы сүрүп майдалоо; ◇ **протереть глаза** *разг.* көздү ушалоо (*мис. ойгонуп*); эсине келе түшүү (*мис. күтпөгөн окуяны укканда*).

ПРОТЕРЕ'ТЬСЯ *сов.* сүрүлүп жыртылуу, жышылып жыртылуу; **брюки протёрлись** шым сүрүлүп жыртылды.

ПРОТЕ'СТ *м.* **1.** протест, наразылык, каршылык; **выступить с протестом** наразылык көрсөтүү; **заявить протест** *кому-л. бирөөгө* наразылык билдирүү, каршы экенин билдирүү; **2.** *фин.* протест (*вексель боюнча срогунда төлөбөгөндүк фактысынын официалдуу күбөлүгү*); **протест векселя** векселди протест кылуу; **3.** *юр.* протест (*кандайдыр бир чечимге макул эместиги жөнүндө билдирүү*).

ПРОТЕСТА'НТ *м. рел.* протестант (*протестантизм динииндеги адам*).

ПРОТЕСТАНТИ'ЗМ *м. рел.* протестантизм; *см.* **протестантство.**

ПРОТЕСТА'НТКА *женск. р. к* **протестант.**

ПРОТЕСТА'НТСКИЙ, -ая, -ое **протестантство**-*го,* **протестант**-*ка т.*; протестанттык.

ПРОТЕСТА'НТСТВО *ср.* протестантство (*батыштык христиандык дининде — католицизмге каршы чыгуунун натыйжасында пайда болгон диний окуулардын жалпы аты: лютеранство, кальвинизм ж. б.*).

ПРОТЕСТОВА'ТЬ **1.** *несов. против чего* (*заявлять протест*) наразылык билдирүү, каршылыгын билдирүү; **2.** *сов. и несов. что, фин.* (*производить протест*) протест кылуу; **протестовать вексель** векселди протест кылуу.

ПРОТЕ'ЧЬ *сов.* **1.** *см.* **протекать** 1; **2.** (*просочиться*) жылжып (жылжып) өтүү, жылжып агып кирүү (куюлуу); **вода протекла в лодку** суу кайыкка жылжып кирди; **3.** (*пропустить воду*) агуу, тамчылоо, өтүп кетүү; **крыша в сарае протекла** сарайдын чатырынан суу өтүп кетти; **4.** (*о времени*) өтүү, билинбей өтүү.

ПРО'ТИВ *предлог с род. п.* **1.** (*напротив*) каршысында, маңдайында; **против дома — сад** үйдүн каршысында бак; **друг против друга** бир-биринин маңдайында, бир-бирине маңдайлашып; **2.** (*навстречу движению чего-л.*) каршы; **плыть против течения** суунун агымына каршы сүзүү; **против ветра** шамалга каршы; **3.** (*вопреки*) каршы, карама-каршы, тескерисинче; **против его ожиданий** анын күткөнүнө карама-каршы; **4.** (*враждебно по отношению к кому-чему-л.*) каршы; **он настроен против меня** ал мага каршы болуп жүрөт; **5.** (*для борьбы с кем-чем-л.*) каршы; **лекарство против кашля** жөтөлгө каршы дары, жөтөл дарысы; **6.** (*по отношению к кому-чему-л.*) каршы; **против него у меня не было никакой дурной мысли** ага каршы менде эч жандай жаман ой жок эле; **7.** (*по сравнению*) караганда; **рост продукции против прошлого года** өткөн жылга караганда продукциянын өсүшү; **8.** *в знач. сказ. разг.* каршы; **кто против?** ким каршы?; **он ничего не имеет против** анын эч кандай каршылыгы жок.

ПРО'ТИВЕНЬ *м.* нан бышыруучу тунуке (темир) таба.

ПРОТИВИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **противительный союз** *грам.* каршылагыч байламта (*бир сүйлөмдү экинчи бир сүйлөмгө, каршылыгыч; мис.* **бирок** *ж. б.*).

ПРОТИ'ВИТЬСЯ *несов. кому-чему* каршы болуу, каршы туруу, көнбөө.

ПРОТИ'ВНИК *м.* **1.** (*враг чего-л.*) душман, кас, каршы; **противник свободы** эркиндиктин (боштондуктун) душманы; **2.** (*соперник*) каршы жак; **победить противника в состя-**

www.bizdin.kg

зáнии мелдеште каршы жакты жеңип чыгуу; 3. *собир.* (*вражеское войско*) душман, жоо; **разбить противника** душманды талкалоо.

ПРОТИ'ВНО I *предлог с дат. п.* (*против*) каршы, сыйбаган; **поступить противно сóвести** уятка сыйбаган иш кылуу.

ПРОТИ'ВНО II 1. *нареч.* (*отвратительно*) жаман, жийиркенткен; **протúвно пáхнет** жаман жыттанат; 2. *безл. в знач. сказ.* каршы, болбой турган; **слýшать протúвно** угуудан жийиркенесиң, киши уккус жаман; **это протúвно нáшим принципам** бул биздин принциптерибизге каршы.

ПРОТИ'ВНЫЙ I, -ая, -ое 1. (*противоположный*) каршы, маңдайлаш, бет-маңдай; **протúвный вéтер** каршы болгон шамал, бет-маңдайдан болгон шамал; 2. (*враждебный, противоречащий*): **протúвные стóроны** эки жак, эки тарап (*мис. сотто, мелдеште*); ◇ **в протúвном слýчае** андай болбосо, антпей турган болсо.

ПРОТИ'ВНЫЙ II, -ая, -ое (*неприятный*) жаман, жагымсыз; **протúвный вкус лекáрства** дарынын жаман даамы.

ПРОТИВО- *татаал сөздөрдүн «каршы», «карама-каршы» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **противозакóнно** законго каршы.

ПРОТИВОАЛКОГО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое алкоголго каршы.

ПРОТИВОА'ТОМНЫЙ, -ая, -ое атомго каршы.

ПРОТИВОБО'РСТВОВАТЬ *несов. кому-чему* каршы күрөшүү, каршы туруу.

ПРОТИВОВЕ'С *м.* 1. *тех.* каршы салмак (*салмактыкты, инерцияны теңдеш үчүн айланма механизмдин бир учуна бириктирилүүчү жүк*); 2. *перен.* (*противоположение*) каршы, карама-каршы; **в противовéс** каршы коюп; **в противовéс этому доказáтельству** бу далилге каршы, бу далилди жокко чыгаруу үчүн.

ПРОТИВОВОЗДУ'ШНЫЙ, -ая, -ое абадан болуучу чабуулга каршы, душман авиациясына каршы; **противовоздýшная оборóна** абадан болуучу чабуулга каршы коргонуу.

ПРОТИВОГА'З *м.* противогаз.

ПРОТИВОГА'ЗОВЫЙ, -ая, -ое **противогаз**-*га т.*; **противогáзовая мáска** противогаз маскасы.

ПРОТИВОГЛИ'СТНЫЙ, -ая, -ое *мед.* глистиге каршы.

ПРОТИВОДЕ'ЙСТВИЕ *ср.* каршы аракет; **окáзывать противодéйствие** каршы аракет көрсөтүү, каршылык көрсөтүү.

ПРОТИВОДЕ'ЙСТВОВАТЬ *несов. кому-чему* каршы аракет кылуу, каршы аракет көрсөтүү.

ПРОТИВОЕСТЕ'СТВЕННОСТЬ *ж.* табигый эместик, табигыйга каршылык.

ПРОТИВОЕСТЕ'СТВЕННЫЙ, -ая, -ое табигый эмес, табигый нерсеге каршы.

ПРОТИВОЗАКО'ННО *нареч.* законго каршы.

ПРОТИВОЗАКО'ННОСТЬ *ж.* законго каршылык.

ПРОТИВОЗАКО'ННЫЙ, -ая, -ое законго каршы; **противозакóнные дéйствия** законго каршы аракеттер.

ПРОТИВОЗАЧА'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое бойго бала болтурбас; **противозачáточные срéдства** бойго бала болтурбас дарылар.

ПРОТИВОЛИХОРА'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое *мед.* безгекке каршы; **противолихорáдочное срéдство** безгекке каршы дары.

ПРОТИВООБЩЕ'СТВЕННЫЙ, -ая, -ое коомго каршы.

ПРОТИВОПОЖА'РНЫЙ, -ая, -ое өрткө каршы; **противопожáрные срéдства** өрткө каршы чаралар.

ПРОТИВОПОКАЗА'НИЕ *ср.* 1. *юр.* каршы көрсөтмө, каршы келе турган көрсөтмө; 2. *мед.* каршы келүү, эм болбоо, жакпоо (*колдонууга жарабай тургандык*).

ПРОТИВОПОКА'ЗАННЫЙ, -ая, -ое *мед.* колдонууга жарабай турган, колдонгондо кайра зыян кыла турган.

ПРОТИВОПОЛАГА'ТЬ *несов. см.* **противоположúть.**

ПРОТИВОПОЛОЖЕ'НИЕ *ср.* карама-каршы коюлуу, карама-каршы туруу.

ПРОТИВОПОЛОЖИ'ТЬ *сов. кого-что* карама-каршы коюу.

ПРОТИВОПОЛО'ЖНОСТЬ *ж.* 1. (*несходность*) тескерилик, карама-каршылык, тетирилик; 2. (*кто-л., что-л. противоположное*) тескерисинче, такыр башкача, окшобогон; **он — пóлная противополóжность своемý дрýгу** ал өзүнүн досунан таптакыр башкача; 3. *филос.* карама-каршылык; **единство противополóжностей** карама-каршылыктардын бирдиги.

ПРОТИВОПОЛО'ЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (*расположенный напротив*) маңдайлаш, бет маңдай; **противополóжный бéрег** маңдай жактагы жээк; 2. (*несходный*) тескерисинче, карама-каршы, башкача, окшобогон; **противополóжное мнéние** карама-каршы пикир; **противополóжный взгляд** карама-каршы көз караш.

ПРОТИВОПОСТА'ВИТЬ *сов. кого-что кому-чему* 1. (*сравнить*) салыштыруу; 2. (*направить против кого-чего-л.*) каршы коюу, карама-каршы коюу.

ПРОТИВОПОСТАВЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*сравнение*) салыштыруу; 2. (*против кого-чего-л.*) каршы коюу, карама-каршы коюу.

ПРОТИВОПОСТАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **противопостáвить.**

ПРОТИВОРЕ'ЧАЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **противорéчить**; 2. *прил.* бир-бирине каршы турган.

ПРОТИВОРЕЧИ'ВОСТЬ *ж.* бир-бирине каршы келе тургандык, кайчылык.

ПРОТИВОРЕЧИ'ВЫЙ, -ая, -ое бир-бирине каршы келе турган; **противоречúвые показáния свидéтелей** күбөлөрдүн бир-бирине каршы келе турган көрсөтүүлөрү.

ПРОТИВОРЕ'ЧИЕ *ср.* каршылык, карама-каршылык, тетирисинче болгондук; **клáссовые противорéчия** таптык каршылыктар; **он не тéрпит противорéчий** ал өзүнө каршы айтканды жаман көрөт; ◇ **дух противорéчия** кишиникин такыр туура деп таппоочулук, ыгы жок эле каршы чыга берүүчүлүк.

ПРОТИВОРЕ'ЧИТЬ *несов.* 1. *кому* (*возражать*) каршы болуу, каршы чыгуу; **он всегдá мне противорéчит** ал дайым эле мага каршы чыгат; 2. *чему* (*не соответствовать*) каршы болуу (келүү); **противорéчить действúтельности** чындыкка каршы келүү.

ПРОТИВОСТОЛБНЯ'ЧНЫЙ, -ая, -ое: **противостолбнячная привúвка** *мед.* столбнякка каршы эмдөө.

ПРОТИВОСТОЯ'НИЕ *ср. астр.* тогошуу (*планетанын күнгө маңдайлаш тургандагы абалы*).

ПРОТИВОСТОЯ'ТЬ *несов. кому-чему* каршы туруу, туруштук берүү, каршылык көрсөтүү.

ПРОТИВОТА'НКОВЫЙ, -ая, -ое *воен.* танкыга каршы; **противотáнковое ружьё** танкыга каршы мылтык; **противотáнковая оборóна** танкыга каршы коргонуу.

ПРОТИВОХИМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое химиялык чабуулга каршы; **противохимúческая оборóна** химиялык чабуулга каршы коргонуу.

ПРОТИВОЦИНГО'ТНЫЙ, -ая, -ое *мед.* цинга оорусуна каршы.

ПРОТИВОЧУ'МНЫЙ, -ая, -ое *мед.* чума оорусуна (кеселине) каршы.

ПРОТИВОЯ'ДИЕ *ср. мед.* уунун күчүн начарлатуучу же жоготуучу зат.

ПРОТИРА'ТЬ *несов. см.* **протерéть.**

ПРОТИРА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **протерéться;** 2. *страд. к* **протирáть.**

ПРОТИ'СКАТЬСЯ *сов. разг.* кысылып өтүү (кирүү), сыгылышып өтүү (кирүү); түрткүлөшүп, түрткүлөп өтүү (кирүү); **протúскаться к вы́ходу** элдин арасынан кысылып өтүп эшикке чыгуу.

ПРОТИ'СКИВАТЬ *несов. см.* **протúснуть.**

www.bizdin.kg

ПРОТИ'СКИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **протискаться; 2.** *страд. к* **протискивать.**

ПРОТИ'СНУТЬ *сов. кого-что, разг.* өткөрүү, кийирүү (*тар кысыктан*).

ПРОТИ'СНУТЬСЯ *сов. см.* **протискаться.**

ПРОТКНУ'ТЬ *сов. кого-что* теше саюу, теше тыгуу, теше чанчуу; **проткнуть булавкой палец** бармакты төөнөгүч менен сайып алуу.

ПРОТО'К *м.* **1.** эки өзөндү *же* эки көлдү кошкон суунун айрыгы; **2.** *анат.* түтүк (*бириктирүүчү ичке тешик*); **слёзный проток** жаш түтүгү (*көздүн жашы агуучу түтүк*); **жёлчный проток** өт түтүгү.

ПРОТОКО'Л *м.* протокол.

ПРОТОКОЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* протоколго жазуу, протоколго кийирүү.

ПРОТОКО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **протокол**-*го т.*; протоколдук; **протокольный отдел** протокол бөлүмү.

ПРОТОЛКА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* түрткүлөп киргизүү, түрткүлөп өткөрүү, өткөрө тыгуу.

ПРОТОЛКА'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*протискаться*) кысылып өтүү (кирүү), сыгылышып өтүү (кирүү); түрткүлөшүп, түрткүлөп өтүү (кирүү); **2.** (*проходить без цели*) ар кайсы жерге бир тийип, максатсыз жүрө берүү (*мис. көчөдө*).

ПРОТОЛКНУ'ТЬ *сов. кого-что* түртүп киргизүү, түртүп тыгуу, түртүп өткөрүү, түртүп чыгаруу; ◇ **протолкнуть дело** *разг.* ишти чамдатуу (*тездетүү*).

ПРОТОЛКНУ'ТЬСЯ *сов. разг.* түртүлүшүп өтүү, түртүлүшүп кирүү.

ПРОТО'Н *м. физ., хим.* протон (*водороддун атомунун ядросу; бардык эле атомдук ядролордун составына кирет*).

ПРОТОПИ'ТЬ *сов. что* жылытуу, абдан жылытуу, абдан жагуу; **протопить печь** мешти абдан жагуу.

ПРОТОПИ'ТЬСЯ *сов.* жылытылуу, абдан жагып жылынуу, ысытылуу.

ПРОТОПЛА'ЗМА *ж. биол.* протоплазма (*бардык жаныбарлардын жана өсүмдүк клеткаларынын негизги заты*).

ПРОТОПТА'ТЬ *сов. что* **1.** таптап жол түшүрүү; **2.** (*износить*) көп басып, кийип жыртуу (*бут кийимди, өтүктү*).

ПРОТОПТА'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*об обуви*) кийип жүрүп жыртылуу; **2.** (*напр. о ковре*) көп басып, көп тепсеп жыртылуу.

ПРОТОРГОВА'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*потерпеть убыток*) соодадан зыян табуу, соода кылып зыян көрүү; **2.** (*торговаться какое-л. время*) бир нече убакыт соодалашуу.

ПРОТОРЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **проторить; 2.** *прил.:* **проторённая дорога** көп жүргөндөн түшкөн жол; ◇ **по проторённой дороге** башкалардын салган жолу менен.

ПРОТОРИ'ТЬ *сов. что, разг.* көп басып жүрүп жол түшүрүү, тааныш болуу; **проторить дорогу** көп басып жүрүп жол салуу.

ПРОТОРЧА'ТЬ *сов. разг.* курулай сороюп тура берүү *же* отура берүү (*белгилүү бир убак*).

ПРОТОРЯ'ТЬ *несов. см.* **проторить.**

ПРОТОТИ'П *м. лит.* прототип (*биринчи, баштапкы образ, адабияттык типтин чыныгы булагы*).

ПРОТО'ЧИНА *ж.* **1.** (*червоточина*) курт жеп тешкен оюкча (көңдөйчө); **2.** (*скважина*) суу жеп, көңдөй болгон тешик.

ПРОТОЧИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*проесть*) жеп тешүү, оюу; **моль проточила одежду** күбө кийимди жеп тешип койду; **2.** *тех.* (*токарным инструментом*) кырып тешүү, кырып көзөө (*токардык аспап менен*); **3.** (*промыть — о текучей воде*) жеп тешүү, оюу (*мис. аккан суу*).

ПРОТО'ЧНЫЙ, -ая, -ое агын, акма, аккан; **проточная вода** агын суу; **проточный пруд** акма көлмө.

ПРОТРА'ВА *ж.* протрава (**1.** *тех. кислота менен күйдүрүп сүрөт түшүрүү;* **2.** *тех. күйдүргүч кислота; бир нерсени күйдүрүп жойгуч кислота;* **3.** *текст. кислота менен иштетүү;* **4.** *текст. кездеменин боёгун бекитүүчү же каалаган түскө киргизүүчү зат;* **5.** *с.-х. химиялык зат аркылуу үрөндү, урукту зыянкечтерден тазалоо*).

ПРОТРАВИ'ТЕЛЬ *м. с.-х.* протравитель (**1.** *үрөндү, урукту тазалоо үчүн колдонулуучу зат;* **2.** *үрөндү, урукту химиялык заттар менен тазалоочу машина*).

ПРОТРАВИ'ТЬ *сов. что* **1.** *хим.* (*выжечь кислотой*) кислота менен күйдүрүү; **2.** *тех.* (*обработать протравой*) химиялык препараттар менен иштетүү; **протравить кожу** терини (булгаарыны) химиялык препараттар менен иштетүү; **3.** *с.-х.* (*обеззаразить*) тазалоо (*химиялык зат менен үрөндөрдү зыянкечтерден тазалоо*); **протравить зерно формалином** үрөндү формалин менен тазалоо.

ПРОТРА'ВКА *ж.* **1.** *хим.* кислота менен күйдүрүү; **2.** *тех.* химиялык препараттар менен иштетүү; **3.** *с.-х.* тазалоо (*химиялык зат менен*).

ПРОТРА'ВЛИВАНИЕ *ср. см.* **протравка; протравливание семян** *с.-х.* үрөндү зыянкечтерден химиялык зат менен тазалоо.

ПРОТРА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **протравить.**

ПРОТРАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **протравить.**

ПРОТРАНЖИ'РИТЬ *сов. что, разг.* түгөтүү, сарп кылуу, жок кылуу; **протранжирить все деньги** бардык акчаны жок кылуу.

ПРОТРЕЗВЕ'ТЬ *сов.* масы таркоо, соолугуу.

ПРОТРЕЗВИ'ТЬ *сов. кого* масын таркатуу, соолуктуруу.

ПРОТРЕЗВИ'ТЬСЯ *сов.* масы таркоо, соолугуу.

ПРОТРЕЗВЛЕ'НИЕ *ср.* масы таркоо, масын таркатуу.

ПРОТРЕЗВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **протрезвить.**

ПРОТРЕЗВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **протрезвиться; 2.** *страд. к* **протрезвлять.**

ПРОТРИЕРОВА'ТЬ *сов. что, с.-х.* триерден өткөрүү (*үрөндү, данды триерден сорттоп өткөрүү*); **протриеровать зерно** данды триерден өткөрүү.

ПРОТРУБИ'ТЬ *сов.* **1.** керней-сурнай тартуу; **2.** *что, перен. разг.* (*разгласить*) элге жайып (таратып) жиберүү; ◇ **протрубить уши** кулактын кужурун алуу.

ПРОТРУСИ'ТЬ *сов. разг.* бүлкүлдөтүп желдирип жүрүп отуруу (*атчан*).

ПРОТРЯСТИ'СЬ *сов. разг.* жанчылып калуу.

ПРОТУБЕРА'НЕЦ *м. астр.* протуберанец (*күндүн сыртындагы атылып чыгарылуучу ысык газдар*).

ПРОТУХА'ТЬ *несов. см.* **протухнуть.**

ПРОТУ'ХНУТЬ *сов.* сасуу; сасып, жыттанып кетүү.

ПРОТУ'ХШИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **протухнуть; 2.** *прил.* сасыган; сасып, жыттанып кеткен; **протухшая рыба** сасыган балык; **протухшее яйцо** сасыган жумуртка.

ПРОТЫКА'ТЬ *несов. см.* **проткнуть.**

ПРОТЯ'ГИВАТЬ *несов. см.* **протянуть** 1, 2, 4.

ПРОТЯ'ГИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **протянуться; 2.** *страд. к* **протягивать.**

ПРОТЯЖЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*расстояние*) аралык, өлчөм, чен; **на протяжении десяти километров** он километр аралыкта; **2.** (*промежуток времени*) бою, ичи; **на протяжении нескольких лет** бир нече жыл бою.

ПРОТЯЖЁННОСТЬ *ж.* аралык, узундук, өлчөм, мейкиндик; **протяжённость участка три километра** участоктун узундугу үч километр.

ПРОТЯЖЁННЫЙ, -ая, -ое көлөмү, узун-туурасы бар.

ПРОТЯ'ЖНО *нареч.* созуп, созолонтуп, созултуп; **говорить протяжно** созуп сүйлөө; **почуяв волков, собака протяжно завыла** карышкырдын жытын алып, ит созолонтуп улуду.

ПРОТЯ'ЖНОСТЬ *ж.* созулгандык, созолонгондук.

ПРОТЯ'ЖНЫЙ, -ая, -ое созулган, созолонгон; **протяжным голосом** созолонгон үн менен.

ПРОТЯНУ'ТЬ *сов.* **1.** *что* созуу, сунуу, берүү; **протянуть** *кому-л.* **руку** бирөөгө колду сунуу; **протянуть**

www.bizdin.kg

ноги 1) буттарын сундуруу; 2) *перен. разг.* өлүү; 2. *что* (*натянуть*) керүү, тартуу; **протянуть телефонную линию** телефон сымын тартуу; 3. *что, перен.* (*затянуть*) созуу, узартуу; **протянуть время** убакытты созуу (узартуу); 4. *что* (*заставить долго звучать*) созуу, созо берүү (*үндү*); 5. *разг.* (*прожить*) жашоо; **этот больной долго не протянет** бул оорулуу киши көпкө жашабайт.

ПРОТЯНУ'ТЬСЯ *сов.* 1. созулуу, сунулуу; **к нему протянулись чьи-то руки** ага бирөөнүн колу сунулду; 2. (*в пространстве*) созулуу; **дорога протянулась на сотни километров** жол жүздөгөн километрге созулуп жатат; 3. *разг.* (*вытянуться*) керилүү, чоюлуу, суналуу; **протянуться на диване** диванга узунунан суналып жатуу; 4. (*продлиться*) созулуу, узаруу.

ПРОУ'ЛОК *м. разг.* кичине, тар көчө.

ПРОУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **проучить** 1.

ПРОУЧИ'ТЬ *сов.* 1. *кого* (*наказать*) жазасын берүү; 2. *что* (*учить какое-л. время*) окутуу, үйрөтүү, окуу; **он проучил уроки весь день** ал керели кечке сабак окуду.

ПРОУЧИ'ТЬСЯ *сов.* окуу, окуп жүрүү, үйрөнүү, үйрөнүп жүрүү; **он проучился семь лет** ал жети жыл окуду.

ПРОУ'ШИНА *ж. тех.* тешик (*бир нерсе өткөзүлүүчү тешик; мис. балта, кетмендин үңгүсүндагы тешик*).

ПРОФ- *татаал сөздөрдүн «профессионалдык», «профсоюздук» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **профбилет** профсоюз билети.

ПРОФАКТИ'В *м.* (**профсоюзный актив**) профсоюз активи, профсоюздук актив.

ПРОФА'Н *м.* түк эчтеме билбеген, маалыматы жок; **профан в математике** математикадан түк эч нерсе билбеген адам.

ПРОФАНА'ЦИЯ *ж.* булгоо, кадырын түшүрүү; **это произведение — профанация искусства** бул чыгарма — искусствону булгоо болот.

ПРОФАНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* булгоо, кадырын түшүрүү.

ПРОФБИЛЕ'Т *м.* (**профсоюзный билет**) профсоюз билети.

ПРОФДВИЖЕ'НИЕ *ср.* (**профессиональное движение**) профессионалдык кыймыл.

ПРОФЕССИОНА'Л *м.* профессионал (*кандайдыр бир ишти өзүнүн туруктуу кесиби кылып алган киши*).

ПРОФЕССИОНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **профессия**-*га т.*; профессионалдык; **профессиональный союз** профессионалдык союз.

ПРОФЕ'ССИЯ *ж.* профессия, кесип; **выбор профессии** кесип тандоо; **по профессии** кесиби боюнча.

ПРОФЕ'ССОР *м.* профессор.

ПРОФЕ'ССОРСКАЯ *ж. см.* **профессорский** 2.

ПРОФЕ'ССОРСКИЙ, -ая, -ое 1. **профессор**-*го т.*; профессордук; **профессорское звание** профессордук наам; 2. *в знач. сущ. ж.* профессор-окутуучулар бөлмөсү (*вузларда*).

ПРОФЕССУ'РА *ж.* 1. (*звание и должность профессора*) профессордук (*наам жана мансап*); 2. *собир.* (*профессорский состав*) профессорлор.

ПРОФИЛА'КТИКА *ж.* профилактика (1. *мед. оорулардын алдын алууга, ден соолукту сактоого жана чыңоого карата көрүлгөн чаралардын жыйындысы*; 2. *тех. күн мурунтан жыртылбоо же иштен чыкпоо үчүн сактай турган чаралардын жыйындысы*).

ПРОФИЛАКТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **профилактика**-*га т.*; профилактикалык; **профилактическое средство** профилактикалык чара; **профилактический ремонт машин** машиналарды алдын ала ремонттоо.

ПРОФИЛАКТО'РИЙ *м.* профилакторий (1. *мед. дарылоо-профилактикалык мекеме*; 2. *тех. машиналарды алдын ала ремонт кылуучу жай*).

ПРОФИЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, тех.* профилдөө, профилин түзүү (*см.* **профиль** 2); **профилировать путь** жолду профилдөө.

ПРО'ФИЛЬ *м.* 1. профиль (*нерсени туурасынан, капталынан карагандагы көрүнүшү*); 2. *тех.* (*сечение, разрез чего-л.*) профиль (*бир нерсенин туурасынан, узунунан, тикесинен кесилгендеги көрүнүшү*); **профиль пути** жолдун профили; **продольный профиль** узунунан кеткен профиль; 3. профиль (*бир өнөрдү, кесипти үйрөнүү үчүн зарыл болгон билимдин жана машыгуулардын көлөмү*); **профиль инженеров-металлургов** инженер-металлургдардын профили.

ПРОФИЛЬТРОВА'ТЬ *сов. что* фильтирлөө, фильтрациялоо (*фильтрден өткөрүп тазалоо*).

ПРОФКО'М *м.* (**профсоюзный комитет**) профком (профсоюздук комитет).

ПРОФО'РГ *м.* (**профсоюзный организатор**) профорг (профсоюздук уюштуруучу).

ПРОФОРГАНИЗА'ЦИЯ *ж.* (**профсоюзная организация**) профсоюз уюму.

ПРОФО'РМА *ж. разг.*: **для проформы** формасы үчүн гана (*чын көңүлдөн эмес, иши кылып формасы болсо гана болгону: бир нерсени аткарууда эптеп формасы көрүнсө болду*).

ПРОФРАБО'ТА *ж.* (**профсоюзная работа**) профсоюз жумушу, профсоюздук жумуш.

ПРОФРАБО'ТНИК *м.* (**профсоюзный работник**) профсоюз кызматкери.

ПРОФСОЮ'З *м.* (**профессиональный союз**) профсоюз (профессионалдык союз).

ПРОФСОЮ'ЗНЫЙ, -ая, -ое **профсоюз**-*га т.*; профсоюздук; **профсоюзная организация** профсоюз уюму, профсоюздук уюм.

ПРОХА'ЖИВАТЬСЯ *несов. см.* **пройтись.**

ПРОХВАТИ'ТЬ *сов. кого* 1. *разг.* кармоо, тийүү, катуу кармоо, өтүп кетүү (*суук*); **мороз прохватил до костей** суук сөөктөн өтүп кетти; 2. *прост.* (*раскритиковать*) катуу сынга алуу.

ПРОХВА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **прохватить** 1.

ПРОХВОРА'ТЬ *сов. разг.* ооруп калуу, сыркоолоо, ноокастоо, табы жок болуу; **он прохворал три месяца** ал үч ай ооруду.

ПРОХВО'СТ *м. бран.* арамза, митаам.

ПРОХЛА'ДА *ж.* салкын, салкындык, серүүн; **вечерняя прохлада** кечки салкын.

ПРОХЛА'ДЕЦ *м. разг.*: **работать с прохладцем (с прохладцей)** жай салмак менен, жайбаракат, жан кыйнабай, чарчабай иштөө.

ПРОХЛАДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое салкындаткыч, муздаткыч, суусундук, суусун; **прохладительные напитки** салкындаткыч ичимдиктер, суусундук ичимдиктер.

ПРОХЛАДИ'ТЬСЯ *сов. разг.* салкындануу, сергүү, салкындоо.

ПРОХЛА'ДНО *безл. в знач. сказ.* 1. (*о погоде*) салкын, мелүүн; **на улице прохладно** эшикте салкын; 2. (*об ощущении холода*) салкын, суук, серүүн; **мне прохладно в этом пальто** бул пальтодон мен үшүп жүрөм.

ПРОХЛА'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. салкын, серүүн, мелүүн; **прохладный вечер** салкын кеч, серүүн кеч; 2. *перен.* салкын; **их отношения стали прохладными** алардын өз ара мамилелери салкын болуп калды.

ПРОХЛА'ДЦА *ж. см.* **прохладец.**

ПРОХЛАЖДА'ТЬСЯ *несов. разг.* 1. *см.* **прохладиться**; 2. *перен.* (*бездельничать*) бекер жүрүү, эч нерседен санаасы жок куру бекер убакыт өткөрүү, иштээр-иштебексен болуп иштөө.

ПРОХЛО'ПАТЬ *сов. разг.* ачык оздук кылып өткөрүп жиберүү, ишти абайсыз өткөрүп жиберүү.

ПРОХО'Д *м.* 1. (*через что-л., между чем-л.*) жүрүү, жүрүш, өтүш; **проход через мост закрыт** көпүрөдөн өтүү-

www.bizdin.kg

гө жол жок; **2.** (*место*) өткөөл, өтүүчү жай (орун); **гóрный прохóд** тоо өткөөлү; **ýзкий прохóд** тар өткөөл; ◇ **зáдний прохóд** *анат.* көтөн; **прохóда нет** *от кого-л. разг.* *бирөөдөн* такыр кутулуу жок (*кутултпас сары желим*); **не давáть прохóда** *разг.* тынчын алуу, тынчтык бербөө, мазаны алуу, жанды койбоо.

ПРОХОДИ'МЕЦ *м. бран.* митаам.

ПРОХОДИ'МОСТЬ *ж.* **1.** (*дорог*) өтө ала тургандык, өтүүгө боло тургандык; **2.** (*об автотранспорте*) өтө ала тургандык, өтүп кете ала тургандык; **проходи́мость машин** машиналардын өтө ала турғандыгы; **3.** *мед.* өткөрө ала тургандык; **проходи́мость кишóк** ичегилердин өткөрө ала тургандыгы (*өткөрүүгө жарамдуулугу*).

ПРО́ХОДИ'МЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **проходи́ть; 2.** *прил.* (*доступный для прохода*) өтө ала турган; **проходи́мое болóто** өтө ала турган саз.

ПРОХОДИ'ТЬ I *несов.* **1.** *см.* **пройти́; 2.** (*иметь направление, пролегать*) өтүү.

ПРОХОДИ'ТЬ II *сов. разг.* басып жүрүү, жүрө берүү; **он проходи́л цéлый час по-пустóму** ал бир саат куру бекер эле басып жүрдү.

ПРОХО'ДКА *ж. горн.* проходка, өткөөл (*жер алдынан казылган өткөөл*); **прохóдка шахт** шахталардын проходкасы (өткөөлү).

ПРОХОДНО'Й, -áя, -óе өтмө, басып өтүүчү, өтө турган, аркылуу өтүүчү; **проходнóй двор** аркылуу өтө турган короо; **проходнáя кóмната** өтмө бөлмө; **проходнáя бýдка** өтмө будка (*фабрикага, заводго ж. б. ишканаларга кире беришпе*).

ПРОХО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **проходка**-*га т.*

ПРОХО'ДЧИК *м. горн.* проходчик (*жер астынан казып өткөөл чыгаруучу адис жумушчу*).

ПРОХОЖДЕ'НИЕ *ср.* өтүү, жүрүп өтүү.

ПРОХО'ЖИЙ *м.* жолоочу, каттоочу, жүргүнчү (*жөө адам*).

ПРОХРИПЕ'ТЬ *сов.* кыркыроо, корулдоо, кырылдоо, киркирөө, конурук тартуу.

ПРОЦВЕТА'НИЕ *ср.* гүлдөө, өркүндөө, өрчүү; **процветáние культýры** маданияттын гүлдөшү.

ПРОЦВЕТА'ТЬ *несов.* гүлдөө, өркүндөө, өрчүү.

ПРОЦЕДИ'ТЬ *сов. что* чыпкалоо; **процеди́ть сквозь си́то** электен чыпкалап өткөрүү; ◇ **процеди́ть сквозь зýбы** тиштенип күңкүлдөө.

ПРОЦЕДУ'РА *ж.* **1.** (*порядок выполнения*) процедура (*бир ишти аткаруу тартиби*); **процедýра подписáния договóра** келишимге кол коюунун процедурасы; **судéбная процедýра** сот процедурасы; **2.** *мед.* (*лечебное мероприятие*) процедура (*дарылоонун айрым түрү: ванна, электр менен дарылоо ж. б.*).

ПРОЦЕДУ'РНЫЙ, -ая, -ое **1. процедура**-*га т.*; **2.** *в знач. сущ. ж.* процедурная (*медициналык процедуралар өткөрүлүүчү бөлмө*).

ПРОЦЕ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **процеди́ть.**

ПРОЦЕ'НТ *м.* процент; **прáвило процéнтов** *мат.* процентердин эрежеси; **вы́полнить план на стó процéнтов** планды жүз процент орундатуу.

ПРОЦЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое **процент**-*ке т.*; процентик; **процéнтный заём** процентик заём; **процéнтные бумáги** процентик кагаздар (*белгилүү бир пайда алып келүүчү, берүүчү*); **процéнтная надбáвка** процентик кошумча; **процéнтное отношéние** *мат.* процентик катыш.

ПРОЦЕ'СС *м.* **1.** (*ход развития*) процесс (*бир нерсенин жүрүшүнүн, иштелишинин абалы*); **процéсс разви́тия** өнүгүш процесси; **произвóдственный процéсс** өндүрүш процесси; **хими́ческий процéсс** химиялык процесс; **в процéссе рабóты** иштин процессинде (жүрүшүндө); **2.** *мед.* процесс (*оорунун жүрүшү*); **процéсс в лёгких** өпкөдөгү процесс; **3.** *юр.* процесс (*сот иши*); **уголóвный процéсс** кылмыш процесси; **граждáнский процéсс** граждандык процесс.

ПРОЦЕ'ССИЯ *ж.* процессия (*көп адам катышкан жүрүш*); **похорóнная процéссия** көмүү процессиясы, аза процессиясы.

ПРОЦЕССУА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **процесс** 3-*кө т.*; процессуалдык; **процессуáльное прáво** процессуалдык укук (*сот ишин жүргүзүү аркылуу белгилене турган эреже*).

ПРОЦИТИ'РОВАТЬ *сов. кого-что* цитата келтирүү.

ПРОЧЁРКИВАТЬ *несов. см.* **прочеркнýть.**

ПРОЧЕРКНУ'ТЬ *сов. что, разг.* сызуу, сызып коюу.

ПРОЧЕРТИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* сызык сызуу, сызык жүргүзүү; **прочерти́ть кривýю** ийри сызык сызуу; **2.** (*какое-л. время*) сызуу, сыза берүү; **он прочерти́л весь день** ал кечке сызды.

ПРОЧЕ'РЧИВАТЬ *несов. см.* **прочерти́ть** 1.

ПРОЧЕСА'ТЬ *сов. что* **1.** *тех.* тароо, тарап тазалоо (*сыдырып*); **прочесáть лён** зыгырдын буласын тарап тазалоо; **прочесáть шерсть** жүндү тарап тазалоо; **2.** *перен.* абдан текшерип, карап чыгуу; **пехóта прочесáла лес** пехота токойду абдан карап чыкты.

ПРОЧЕ'СТЬ *сов. кого-что* окуу, окуп бүтүү, окуп чыгуу; **он прочёл моё письмó** ал менин катымды окуп чыкты.

ПРОЧЁСЫВАНИЕ *ср.* **1.** *тех.* тароо, тарап тазалоо; **2.** *перен.* (*пространства, участка*) абдан текшерип, карап чыгуу.

ПРОЧЁСЫВАТЬ *несов. см.* **прочесáть.**

ПРОЧЁТ *м. разг.* эсептен жаңылуу, эсепте жаңылыш кетирүү.

ПРО'ЧИЙ, -ая, -ее башка, калган; ◇ **и прóчее** (*сокр.* **и пр.**) дагы башкалар, жана башкалар (*кыскартылган түрү ж. б.*); **мéжду прóчим** айтмакчы, дегинкисин айтканда; **поми́мо всегó прóчего** булардын бардыгынан тышкары.

ПРОЧИ'СТИТЬ *сов. что* тазалоо, тазалап коюу (чыгуу); **прочи́стить трубý** морду тазалоо; **прочи́стить** *кому-л.* **желýдок** *мед. бирөөнүн* ичин сүрдүрүп тазалоо.

ПРОЧИ'СТКА *ж.* тазалоо.

ПРОЧИТА'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* окуу, окуп чыгуу, окуп бүтүү; **прочитáть кни́гу** китепти окуп чыгуу; **2.** (*какое-л. время*) окуу, окуп чыгуу; **он прочитáл всю ночь** ал түнү бою окуп чыкты.

ПРОЧИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **прочитáть.**

ПРО'ЧИТЬ *несов. кого-что* белгилөө, жоромолдоо, күн мурун ыйгаруу; **егó прóчат в председáтели** аны председателдикке белгилеп жатышат.

ПРОЧИЩА'ТЬ *несов. см.* **прочи́стить.**

ПРО'ЧНО *нареч.* бекем, бек, бышык, мыкты.

ПРО'ЧНОСТЬ *ж.* бекемдик, бектик, бышыктык, мыктылык; **прóчность óбуви** бут кийимдердин бышыктыгы.

ПРО'ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** бекем, бышык, мыкты; **прóчная ткань** бышык кездеме; **2.** *перен.* (*устойчивый*) бекем, туруктуу; **прóчный мир** бекем тынчтык.

ПРОЧТЕ'НИЕ *ср.* окуп чыгуу, окуп бүтүрүү; **по прочтéнии кни́ги её нáдо возврати́ть** китепти окуп чыгар менен кайтарып берүү керек.

ПРОЧУ'ВСТВОВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **прочýвствовать; 2.** *прил.* сезим менен болгон, чын дили менен болгон; **прочýвствованная речь** сезим (чын дили) менен айткан сөз (речь).

ПРОЧУ'ВСТВОВАТЬ *сов. что* **1.** (*понять чувством*) сезим менен маанисине түшүнүү; **2.** (*испытать*) сезүү, баштан өткөрүү (*кыйынчылыктарды*).

ПРОЧЬ *нареч.* **1.** (*в сторону*) нары, ары; **он бы́стро пошёл прочь от меня́** ал менден шарт бөлүнүп басып кетти; **уберите прочь** ары алгыла; **2.** (*вон*) жогол!, кет!; **прочь отсю́да!** бул жерден жогол!; **прочь с дорóги!** жолдон кет!; **поди́ прочь!** жогол ары!; **прочь с глаз мои́х!** менин көзүмө көрүнбөй жогол!; ◇ **рýки прочь!** колуңду тарт!; **не прочь** *в знач. сказ. с неопр. разг.* дапдаяр, качпоо; **он не прочь отдохнýть** ал эс алуудан качпай калсын.

ПРОШЕ'ДШЕЕ *ср. см.* **прошéдший** 3.

www.bizdin.kg

ПРОШЕ'ДШИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **пройти́; 2.** *прил.* өткөн, өтүп кеткен (*минувший, прошлый*); **прошéдшей зимóй** өткөн кышта; **прошéдшее врéмя** *грам.* өткөн чак; **3.** *в знач. сущ. ср.* өткөн мезгил (чак, убак).

ПРОШЕ'НИЕ *ср. уст.* арыз; **подáть прошéние** арыз берүү.

ПРОШЕПТА'ТЬ *сов. что* шыбыроо, шыбырап айтуу.

ПРОШЕ'СТВИЕ *ср.*: **по прошéствии** өткөндөн кийин; **по прошéствии одногó гóда** бир жыл өткөндөн кийин; **по прошéствии срóка** мөөнөтү өткөндөн кийин.

ПРОШИБА'ТЬ *несов. см.* **прошиби́ть.**

ПРОШИБИ'ТЬ *сов. разг.* **1.** *что* (*пробить*) теше уруу, теше согуу; **прошиби́ть стеклó** айнекти теше уруу; **2.** *кого* (*оказать сильное действие*) таасир кылуу, жетүү; **словáми егó не прошибёшь** ага сөз жетпейт, айткан сөз ага жетип жарыбайт; ◇ **егó пот прошиб** аны кара тер басты.

ПРОШИВА'ТЬ *несов. см.* **проши́ть.**

ПРОШИ'ВКА *ж.* **1.** *действие* тигүү, шырып тигүү, кайып тигүү, көктөп тигүү; **2.** (*кружево*) прошивка (*көйнөк, жаздык тыш ж. б. четине кармалуучу тор*).

ПРОШИПЕ'ТЬ *сов. что* **1.** кышылдоо, ышылдоо, шырылдоо, чырылдоо; **2.** *перен.* ышылдап шыбыроо (*ачуулангында*).

ПРОШИ'ТЬ *сов. что* **1.** тигүү, шырып тигүү, кайып тигүү, көктөп тигүү; **проши́ть подóшву** таманды көктөп тигүү; **2.** *тех.* металлдан көзөнөк, тегерек тешик чыгаруу.

ПРОШЛОГО'ДНИЙ, -яя, -ее өткөн жылкы, өткөн жылдагы, былтыркы; ◇ **(нýжно) как прошлогóдний снег** такыр керексиз, түк керги жок.

ПРО'ШЛОЕ *ср. см.* **прóшлый 2.**

ПРО'ШЛЫЙ, -ая, -ое **1.** өткөн; **в прóшлом годý** былтыр, өткөн жылы; **прóшлый раз** өткөн жолу; **на прóшлой недéле** өткөн жумада; **2.** *в знач. сущ. ср.* 1) (*минувшее время*) өткөн мезгил (убак, чак); **в недалёком прóшлом** жакында эле; 2) (*события*) болуп өткөн окуялар, байыркы турмуш, өткөндөгү; ◇ **отойти́ в прóшлое** өтүп кетүү, жоголуу (*мис. урп-адат, эски курал-жабдык*); **дéло прóшлое** *разг.* өтүп кеткен ишке салабат.

ПРОШЛЯ'ПИТЬ *сов. что, прост.* байкабастан өткөрүп жиберүү, мажүрөөлүк кылып салуу.

ПРОШМЫГНУ'ТЬ *сов. разг.* жылт коюу, жылт коюп өтүү (кирүү, чыгуу); **прошмыгнýть в дверь** эшиктен жылт коюп өтүү.

ПРОШНУРОВА'ТЬ *сов. что* шнурдоо, шнур тагуу, боо өткөрүп байлоо, боо тагуу; **прошнуровáть контóрские кни́ги** контора китептерин шнурдап бекитүү.

ПРОШНУРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **прошнуровáть.**

ПРОШПАКЛЕВА'ТЬ *сов. что* шпаклёвкалоо, шпаклёвка кылуу; шыбап бүтөө; **прошпаклевáть деревя́нный пол** тактай полду шпаклёвка кылуу (*жылчык-жылчыктарды замазка менен тегиздөө*).

ПРОШПАКЛЁВЫВАТЬ *несов. см.* **прошпаклевáть.**

ПРОШТРА'ФИТЬСЯ *сов. разг.* жазык кылуу, күнөө кылуу, күнөөлүү болуу.

ПРОШТУДИ'РОВАТЬ *сов. что* мыктылап ыкылас менен окуп чыгуу, абдан бышыктоо, абдан окуу; **проштуди́ровать статью́** макаланы мыктылап ыкылас менен окуп чыгуу.

ПРОШТУКАТУ'РИТЬ *сов. что* штукатуркалоо, шыбактоо, шыбоо, шыбап чыгуу; **проштукатýрить стéну** дубалды шыбоо.

ПРОШУМЕ'ТЬ *сов.* **1.** чуулдоо, шуулдоо, чуркуроо; **2.** *перен.* (*стать известным*) атагы чыгуу, даңкы чыгуу; **егó и́мя прошумéло по всемý ми́ру** анын аты бүткүл дүйнөгө дүркүрөп жайылды.

ПРОЩА'Й! кош!, кайыр кош!; **прощáйте!** кошуңуз!, кошкула!, кош болуңуз!

ПРОЩА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое прощание-*ге т.*; **прощáльный концéрт** коштошуу концерти.

ПРОЩА'НИЕ *ср.* коштошуу, кош айтышуу, ажырашуу; ◇ **на прощáние** коштошордо, кетип баратканда.

ПРОЩА'ТЬ *несов. см.* **прости́ть.**

ПРОЩА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **прости́ться; 2.** *страд. к* **прощáть.**

ПРО'ЩЕ 1. *сравн. ст. от прил.* **простóй** жөнөкөй, жөнөкөйүрөөк; **нóвая систéма маши́ны горáздо прóще** машинанын жаңы системасы бир кыйла жөнөкөй; **2.** *сравн. ст. от нареч.* **прóсто** жөнөкөй, жөн гана, жеңил, оңой гана; **он смотрéл на дéло прóще** ал ишке «боло берет» деп жеңил гана карады.

ПРОЩЕЛЫ'ГА *м. и ж. прост. бран.* алдамчы, митаам.

ПРОЩЕ'НИЕ *ср.* кечирим; **проси́ть прощéния** кечирим суроо.

ПРОЩУ'ПАТЬ *сов.* **1.** *что* сыйпалап байкоо, кармалап байкоо, кармалап көрүү; **прощýпать óпухоль** шишикти кармалап байкап көрүү; **2.** *кого-что, перен.* ичкелеп билүү, бирөө жөнүндө абайлап билип алуу, жибин тартып көрүү, алдыртан байкап көрүү.

ПРОЩУ'ПЫВАТЬ *несов. см.* **прощýпать.**

ПРОЩУ'ПЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** колго урунуп туруу, сыйпаганда сезилүү; **óпухоль не прощýпывается** шишик колго урунбай жатат; **2.** *страд. к* **прощýпывать.**

ПРОЭКЗАМЕНОВА'ТЬ *сов. кого* экзамен алуу, сыноодон өткөрүү.

ПРОЭКЗАМЕНОВА'ТЬСЯ *сов.* экзаменден өтүү, экзамен берүү, сыноодон өтүү.

ПРОЯВИ'ТЕЛЬ *м. фото* проявитель (*негативдерди өңүнө чыгаруучу химиялык препарат*).

ПРОЯВИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*обнаружить*) көрсөтүү, кылуу; **прояви́ть хрáбрость** эрдик көрсөтүү; **прояви́ть герои́зм** баатырдык көрсөтүү; **прояви́ть свои́ знáния** өзүнүн билгендигин (билимин) көрсөтүү; **прояви́ть инициати́ву** демилге көрсөтүү; **прояви́ть нетерпéние** чыдамсыздык кылуу; **2.** *фото* өңүнө чыгаруу; **прояви́ть сни́мок** негативге тартылган сүрөттү өңүнө чыгаруу (*атайы химиялык препарат менен*).

ПРОЯВИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*обнаружиться*) көрүнүү, билинүү, сезилүү; **у негó прояви́лись бóльшие музыкáльные спосóбности** анын музыкага абдан шыктуулугу билинди; **2.** *фото* өңүнө чыгарылуу, өңүнө чыгуу, **сни́мок хорошó прояви́лся** негативге тартылган сүрөт өңүнө жакшы чыкты.

ПРОЯВЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** көрсөтүү; көрүнүү, билинүү, сезилүү; **э́то проявлéние забóты трóнуло меня́** камкордуктун мындай көрүнүшү ичимди жылытты; **2.** *фото* өңүнө чыгаруу (*негативге түшүрүлгөн сүрөттү*).

ПРОЯВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **прояви́ть.**

ПРОЯВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **прояви́ться; 2.** *страд. к* **проявля́ть.**

ПРОЯСНЕ'НИЕ *ср.* **1.** эсине келе баштоо, ордуна келе баштоо, эске келүү; **прояснéние мы́слей** акыл-эси ордуна келе баштоо; **2.** (*погоды*) ачылуу; **прояснéние погóды** күндүн ачылышы.

ПРОЯ'СНЕТЬ *сов. безл., разг.* ачылуу; **нéбо проя́снело** күн ачылып кетти.

ПРОЯСНЕ'ТЬ *сов.* ачылуу, сергек тартуу; **взор прояснéл** кабагы ачылды.

ПРОЯ'СНИТЬСЯ *сов. разг. см.* **проя́снеть; нéбо проя́снилось** асман ачылды, асман ачык болду.

ПРОЯСНИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*стать отчётливым*) ачык (даана) көрүнүп калуу; **2.** (*стать ясным*) эсине келүү, сергек болуу; **у негó прояснилóсь сознáние** ал эсине келди; **головá проясни́лась** баш сергек болду.

ПРОЯСНЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **проясни́ться.**

ПРУД *м.* жасалма көлмө, авиз.

www.bizdin.kg

ПРУДИ'ТЬ *несов. что* көлмө тосуу, сууну тосуп көлмө жасоо; ◇ **хоть пруд пруди́** *разг.* абдан көп, алып түгөнгүс, батпайт, жыкжыйма.

ПРУДОВО'Й, -а́я, -о́е пруд-*га т.*; **прудова́я вода́** көлмөнүн суусу; **прудова́я ры́ба** көлмөнүн балыгы.

ПРУЖИ'НА *ж.* 1. пружина; **часова́я пружи́на** сааттын пружинасы; **боева́я пружи́на** от алдыруучу пружина, тепкич пружина (*мылтыкта*); 2. *перен. разг.* тетиги болгон; **нажа́ть на все пружи́ны** бардык аракетти иштөө, бардык чараны көрүү; **он явля́ется гла́вной пружи́ной в э́том де́ле** ал — бул иштин негизги мык чегери.

ПРУЖИ'НИСТОСТЬ *ж.* серпилмелик, солкулдактык, пружинадай болгондук.

ПРУЖИ'НИСТЫЙ, -ая, -ое серпилме, солкулдак, пружинадай.

ПРУЖИ'НИТЬ *несов.* серпилүү, солкулдоо, пружинадай болуу.

ПРУЖИ'НИТЬСЯ *несов.* серпилүү, солкулдоо, пружинадай болуу.

ПРУЖИ'ННЫЙ, -ая, -ое пружиналуу; **пружи́нный матра́ц** пружиналуу матрац.

ПРУСА'К *м.* (*таракан*) күрөң таракан.

ПРУТ *м.* чыбык, чырпык; **и́вовый прут** тал чыбык; **металли́ческий прут** темир чыбык (*чыбыктай ичке темир*).

ПРУ'ТИК *м. уменьш. от* **прут** чыбыкча, чырпыкча, кичинекей чыбык, кичинекей чырпык.

ПРУТКО'ВЫЙ, -ая, -ое: **прутко́вое желе́зо** *тех.* чыбык темир, чыбыктай темир.

ПРЫ'ГАНЬЕ *ср.* секирүү, ыргуу.

ПРЫ'ГАТЬ *несов.* 1. *см.* **пры́гнуть; пры́гать на одно́й ноге́** бир буту менен секирүү, аттоо; 2. *перен.* туйлоо; **се́рдце пры́гает от ра́дости** сүйүнгөндүктөн жүрөк туйлайт.

ПРЫ'ГНУТЬ *однокр.* секирүү, секирип түшүү, ыргуу.

ПРЫГУ'Н *м.* секиргич.

ПРЫГУ'НЬЯ *женск. р. к* **прыгу́н.**

ПРЫЖО'К *м.* секирүү, каргуу, ыргуу, секирик; **прыжо́к в высоту́** бийиктикке секирүү; **прыжо́к в длину́** узундукка секирүү; **прыжо́к с разбе́га** чуркап келип секирүү; **прыжо́к ла́сточкой** (*в воду*) бийиктен, колду сунуп, төбөсү менен түшүп чумкуу; **прыжо́к с парашю́том** парашют менен секирүү.

ПРЫ'СКАТЬ *несов. см.* **пры́снуть.**

ПРЫ'СКАТЬСЯ *несов. разг.* бүркүнүү, себинүү, куюнуу; **пры́скаться духа́ми** атыр себинүү.

ПРЫ'СНУТЬ *сов. разг.* 1. (*брызнуть*) бүркүү, себүү; **пры́снуть в лицо́ одеколо́ном** бетке атыр себүү, бетке атыр бүркүү; 2. *перен.* (*разразиться смехом*): **пры́снуть** *или* **пры́снуть со́ смеху** бырс күлүп жиберүү; **он так и пры́снул** ал бырс күлүп жиберди.

ПРЫ'ТКИЙ, -ая, -ое *разг.* шамдагай, чыйрак, бышык, сергек.

ПРЫ'ТКОСТЬ *ж. разг.* шамдагайлык, чыйрактык, бышыктык, сергектик.

ПРЫТЬ *ж. разг.* 1.: **во всю прыть** жанынын бардыгынча, тызылдап, бардык күчү менен (*жүгүрүү*); 2. (*бойкость, проворство*) шамдагайлык, чыйрактык, бышыктык, сергектик; **отку́да у него́ така́я прыть?** ал кайдан жүрүп мындай чыйрак болуп кетти?; **от него́ не ожида́ли тако́й пры́ти** андан мындай шамдагайлыкты күткөн эмес элек.

ПРЫЩ *м.* ысык, безетки; **лицо́ в прыща́х** ысык чыккан бет, безетки баскан бет.

ПРЫЩА'ВЫЙ, -ая, -ое ысык, безетки чыккан (*сиркектенип чыккан ысыгы көп*).

ПРЫЩЕВА'ТЫЙ, -ая, -ое бир аз ысык, безетки чыккан төңдүү.

ПРЫ'ЩИК *м. уменьш. от* **прыщ** сиркектенип чыккан майда ысык.

ПРЮНЕ'ЛЕВЫЙ, -ая, -ое прюнель-*ге т.*; **прюне́левые ту́фли** прюнель туфли, прюнелден жасалган туфли.

ПРЮНЕ'ЛЬ *ж.* прюнель (*бут кийимдин тышын жана мебелди тыштоо үчүн жумшалуучу жеңил бышык кездеме*).

ПРЯ'ДАТЬ *несов. уст. см.* **прясть** II.

ПРЯДЕ'НИЕ *ср.* ийрүү, чыйратуу, эшүү; **ручно́е пряде́ние** кол менен ийрүү; **маши́нное пряде́ние** машина менен ийрүү.

ПРЯДИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **прядение**-*ге т.*; **пряди́льная фа́брика** ийрүү фабрикасы; **пряди́льная маши́на** ийре турган машина.

ПРЯДИ'ЛЬНЯ *ж.* ийрүүчү фабрика *же* мастерская.

ПРЯДИ'ЛЬЩИК *м.* ийрүүчү киши, эшүүчү киши, чыйратуучу киши.

ПРЯДИ'ЛЬЩИЦА *женск. р. к* **пряди́льщик.**

ПРЯ'ДКА *ж. уменьш. от* **прядь** 1 бир топ, бир тутам (*чач*).

ПРЯДЬ *ж.* 1. бир топ, бир тутам (*чач*); **прядь воло́с** бир тутам чач; 2. (*скрученная нить*) чыйратылган жип, эшилген жип.

ПРЯ'ЖА *ж.* 1. (*нитки*) жип (*келеп жип, тоголок жип*); **шерстяна́я пря́жа** жүндөн ийрилген жип; 2. *обл.* (*прядение*) ийрүү, эшүү, чыйратуу; **занима́ться пря́жей** ийрүү, чыйратуу.

ПРЯ'ЖКА *ж.* таралга; **застегну́ть пря́жку на по́ясе** курдун таралгасын илип коюу.

ПРЯ'ЛКА *ж.* жип ийрүүчү чарык.

ПРЯМА'Я *ж. мат. см.* **прямо́й** 3.

ПРЯМЁХОНЬКО *нареч. разг.* түздөн-түз, туптуура (*бурулбай*).

ПРЯМИЗНА' *ж.* түздүк; **прямизна́ ли́нии** сызыктын түздүгү.

ПРЯМИКО'М *нареч. разг.* түз, түз гана, туптуура; **поезжа́йте прямико́м** түз эле бара бергиле.

ПРЯ'МО 1. *нареч.* (*по прямой линии*) түз, туура; **тропи́нка вела́ пря́мо в лес** жалгыз аяк жол түз гана токойго алып барды; **иди́те пря́мо** түз барыңыз; 2. *нареч.* (*ровно*) түз, тегиз, туура; **держа́ться пря́мо** өзүн түз кармоо; 3. *нареч.* (*без заездов, пересадок, остановок*) туптүз гана, түз эле, бурулбастан, токтобостон түз эле; **я е́ду пря́мо к вам** мен түз эле силерге барам; 4. *нареч.* (*непосредственно*) түздөн-түз, түз эле, тупадан-туура; **пря́мо к де́лу** түз эле ишке; 5. *нареч.* (*откровенно*) түз эле, туура эле, чынын эле, ачык эле; **бу́дем говори́ть пря́мо** ачык эле сүйлөшөлү, ачык эле айталы; 6. *в знач. усил. частицы, разг.* (*действительно, совершенно*) анык, чыныгы, чын эле, абдан; **он пря́мо геро́й** ал анык баатыр; **я пря́мо поражён** мен чын эле таң калдым.

ПРЯМО- *татаал сөздөрдүн «түз» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **прямолине́йный** туптүз, туптуура.

ПРЯМОДУ'ШИЕ *ср.* арамдыгы жоктук, жайдарылык, туура сөздүүлүк, ак көңүлдүүлүк.

ПРЯМОДУ'ШНЫЙ, -ая, -ое арамдыгы жок, жайдары, туура сөздүү, ачык, ак көңүл; **прямоду́шный отве́т** ачык жооп.

ПРЯМО'Й, -а́я, -о́е 1. (*ровный*) түз; **пряма́я доро́га** түз жол; **пряма́я ли́ния** түз сызык; **прямо́й путь** 1) түз жол; 2) *перен.* туура жол (*бир нерсеге жетүү үчүн*); 2. *мат.* тик, түз; **прямо́й у́гол** тик бурч; 3. *в знач. сущ. ж. мат.* түз сызык; **провести́ пряму́ю тую** сызык жүргүзүү (*сызуу*); 4. *ж.-д.* түз, туура, туптүз; **прямо́е сообще́ние** туптүз катнашуу; **по́езд прямо́го сообще́ния** түз баруучу поезд; 5. (*непосредственный*) түздөн-түз, тике; **прямо́й результа́т** тике натыйжа; **э́то его́ пряма́я обя́занность** бул анын түздөн-түз милдети; **прямы́е вы́боры** тике шайлоолор; **прямо́й нало́г** тике налог; 6. (*явный*) ачык, көз көрүнөө; 7. (*правдивый*) туура, туурасын айткан, түз; **прямо́й челове́к** туурасын айткан адам; **прямо́й отве́т** туурасын айткан жооп; 8. (*настоятельный, действительный*) анчалык, анык; **в э́том прямо́й необходи́мости нет** мунун анчалык зарылдыгы

www.bizdin.kg

жок; 9. *грам.*: **прямáя речь** төл сөз; **прямóе дополнéние** тике толуктооч; ◇ **в прямóм смы́сле слóва** сөздүн түз маанисинде; **прямáя ли́ния родствá** тике тууган (*кыйыр тууган эмес*); **прямóй наслéдник** тике мурасчы (*мис. падыша өлгөндө баласы ордуна такка отуруу*); **прямáя кишкá** *анат.* көтөн чучук.

ПРЯМОЛИНЕ'ЙНОСТЬ *ж.* ачыктык, тууралык, түздүк, аныктык; **он отвéтил со всей прису́щей емý прямолинéйностью** ал баштатан өзүнө мүнөздүү болгон калыстыгы менен туура жооп берди.

ПРЯМОЛИНЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое 1. туптүз, туптуура; **прямолинéйное направлéние** туптүз багыт; 2. *перен.* туура, туурасын айткан, ачык, тартынбаган, тайманбаган; **прямолинéйный человéк** туурасын айткан киши.

ПРЯМОТА' *ж.* ачыктык, тууралык, тартынбастык, өң көрсө жүз тайды кылбагандык.

ПРЯ'МО-ТАКИ *в знач. усил. частицы, разг. см.* **прямо** 6.

ПРЯМОУГО'ЛЬНИК *м. мат.* тик бурчтук.

ПРЯМОУГО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *мат.* тик бурчтуу; **прямоугóльный треугóльник** тик бурчтуу үч бурчтук.

ПРЯ'НИК *м.* пряник (*таттуу печеньенин бир түрү*); **медóвый пря́ник** балдуу пряник.

ПРЯ'НИЧНЫЙ, -ая, -ое **пряник**-*ке т.*; **пря́ничный цех конди́терской фáбрики** кондитер фабрикасынын пряник цехи.

ПРЯ'НОСТЬ *ж.* тамакка салынуучу жакшы жыттуу, даамдуу татымал (*мис. дарчин, зире ж. б.*).

ПРЯ'НЫЙ, -ая, -ое **пряность**-*ко т.*; **пря́ный зáпах** жакшы жыт.

ПРЯСТЬ I *несов. что* ийрүү, чыйратуу, эшүү; **прясть на маши́не** машина менен ийрүү; **прясть пря́жу** жип ийрүү.

ПРЯСТЬ II *несов.*: **прясть ушáми** кулак кайчылаштыруу (*ат тыңшаганда, корккондо*).

ПРЯ'ТАТЬ *несов. кого-что* жашыруу, катуу, бекитүү, ◇ **пря́тать концы́** изин жашыруу.

ПРЯ'ТАТЬСЯ *несов.* 1. жашырынуу, жашынуу, катылуу, бекинүү; 2. *страд. к* **пря́тать.**

ПРЯ'ТКИ *только мн.* жашынмак, жашынмай; **игрáть в пря́тки** 1) жашынмак ойноо; 2) *перен.* ачык айтпай куулануу.

ПРЯ'ХА *ж.* жип ийирүүчү аял.

ПСА'РНЯ *ж.* иткана (*аңчы иттер жатуучу жай*).

ПСАРЬ *м. уст.* итбагар (*аңчы иттерди багуучу адам*).

ПСЕВДО- *татаал сөздөрдүн «жалган, калп» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү*; *мис.* **псевдонаýка** жалган илим.

ПСЕВДОКЛАССИЦИ'ЗМ *м. см.* **ложноклассици́зм.**

ПСЕВДОНАУ'КА *ж.* жалган илим, илим сөрөй.

ПСЕВДОНАУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **псевдонаука**-*га т.*; жалган илимдик.

ПСЕВДОНИ'М *м.* псевдоним (*жашырын ат, тоголок исим. Муну көбүнчө жазуучулар колдонушат; мис. Максим Горький — А. М. Пешковдун псевдоними; Балка — А. Токомбаевдин псевдоними*); **писáть под псевдони́мом** псевдоним менен жазуу; **раскры́ть псевдони́м** псевдонимин ачып коюу.

ПСИ'НА *ж. разг.* 1. (*собачье мясо*) иттин эти; 2. (*запах собаки*) иттин жыты.

ПСИ'НЫЙ, -ая, -ое **пёс**-*ко*, **псина**-*га т.*

ПСИХАСТЕНИ'ЧЕСКИЙ, -ая,-ое *мед.* психастениялык.

ПСИХАСТЕНИ'Я *ж.* психастения (*өзүнө өзү ишенбөөчүлүктү, кооптү, шектенүүчүлүктү туудуруучу психикалык оору*).

ПСИХИА'ТР *м.* психиатр (*психиатрия боюнча врач*).

ПСИХИАТРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **психиатрия**-*га т.*; **психиатри́ческая больни́ца** психиатрия ооруканасы.

ПСИХИАТРИ'Я *ж.* психиатрия (*психикалык оорулар жана аларды дарылоо жөнүндөгү илим*).

ПСИ'ХИКА *ж.* психика (*объективдүү чындыктын аң-сезимдеги көрүнүшү болуп эсептелген духтук кайгыруунун же кубанычтын жыйындысы; бирөөгө таандык болгон духтук түзүлүш*); **здорóвая пси́хика** таза психика.

ПСИХИ'ЧЕСКИ *нареч.* психика жагынан, психикалык; **он психи́чески бóлен** ал психикалык оорулуу.

ПСИХИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **психика**-*га т.*; психикалык; **психи́ческое расстрóйство** психикалык оору менен ооруу; **психи́ческий больнóй** психикалык оорулуу киши.

ПСИХО- *татаал сөздөрдүн «психика» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү*; *мис.* **психотерапи́я** психотерапия.

ПСИХО'З *м.* психоз (1. *мед. психикалык оорунун күчтүү бир түрү*; 2. *адамдын психикасындагы кандайдыр бир нормалсыздык, бир түрдүүлүк, мис. болор-болбос нерседен корко берүү*).

ПСИХО'ЛОГ *м.* психолог (1. *психология боюнча специалист*; 2. *башкалардын психикасын, мүнөзүн терең, кылдаттык менен байкагыч адам*).

ПСИХОЛОГИ'ЧЕСКИ *нареч.* психологиялык, психология жагынан; **э́то психологи́чески поня́тное явлéние** бул кубулуш психология жагынан түшүнүктүү.

ПСИХОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **психология**-*га т.*; психологиялык; **психологи́ческий ромáн** психологиялык роман.

ПСИХОЛО'ГИЯ *ж.* психология (1. *психикалык иштин закон ченемдүүлүгү, эволюциясы жана формалары жөнүндөгү илим*; 2. *мүнөздүн, ой-пикирдин, сезимдин бөтөнчөлүгү*).

ПСИХОПА'Т *м.* психопат (*психикалык оорунун белгиси бар киши*).

ПСИХОПАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **психопат**-*ка т.*

ПСИХОПА'ТИЯ *ж.* психопатия (*психикалык жактан нормалдуу эместик*).

ПСИХОПА'ТКА *женск. р. к* **психопáт.**

ПСИХОПАТО'ЛОГ *м.* психопатолог (*психопатология боюнча специалист*).

ПСИХОПАТОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **психопатология**-*га т.*; психопатологиялык.

ПСИХОПАТОЛО'ГИЯ *ж. мед.* психопатология (*психикалык оорулар жөнүндө жалпы илим*).

ПСИХОТЕРАПИ'Я *ж. мед.* психотерапия (*гипноз, сезим туудуруп таасир берүүчү ж. б. аркылуу психикалык таасир этүү жолу менен дарылоо*).

ПСИХРО'МЕТР *м. физ.* психрометр (*абанын нымдуулугун өлчөй турган аспап*).

ПСО'ВЫЙ, -ая, -ое: **псóвая охóта** ит агытып аң уулоо, тайган агытып аңга чыгуу.

ПТА'ШКА *ж.* чымчык.

ПТЕНЕ'Ц *м.* балапан.

ПТЕ'НЧИК *м. уменьш. от* **птенéц** кичинекей балапан.

ПТИ'ЦА *ж.* канаттуу, куш (*чымчык, куш, илбээсин*); **пéвчие пти́цы** сайроочу куштар; **хи́щная пти́ца** жырткыч куш (*ителги, бүркүт, шумкар ж.б.*); **домáшняя пти́ца** үй кушу, бакма куш; **водоплáвающая пти́ца** сууда сүзүүчү куш (*мис. өрдөк, каз*); **перелётные пти́цы** келгин куштар; ◇ **что он за пти́ца?** *разг.* кайдан чыга калган неме экен?; **не великá пти́ца** *разг.* анчалык чоң кадырдуу киши эмес; **стрéляная пти́ца** көптү көргөн, далайды көргөн, көк чоку, алчы-таасын жеген киши.

ПТИЦЕВО'Д *м.* куш (*тоок, өрдөк ж. б.*) багуучу.

ПТИЦЕВО'ДСТВО *ср.* канаттууларды багуучулук.

ПТИЦЕВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **птицеводство**-*го т.*; **птицевóдческая фéрма** канаттуулар фермасы.

ПТИЦЕЛО'В *м.* кушчу, куш, чымчык кармагыч.

ПТИЦЕЛО'ВСТВО *ср.* куш, чымчык кармоочулук.

ПТИЦЕФЕ'РМА *ж.* канаттуулар фермасы.

ПТИ'ЧИЙ, -ья, -ье **птица**-*га т.*; **пти́чий двор** канаттуулар короосу; **пти́чье гнездó** куштун уясы; ◇ **с пти́чьего полёта** 1) (*с высоты*) өтө бийиктен; 2) *перен.* (*поверхностно*) үстүртөн, терең түшүнүүгө аракет кылбастан.

www.bizdin.kg

ПТИ'ЧКА *ж. уменьш. от* **птица** чымчык.

ПТИ'ЧНИК *м.* 1. (*птичий двор*) канаттуулар короосу, күпкө; 2. (*о человеке*) канаттуу куш багуучу адам.

ПТИ'ЧНИЦА *женск. р. к* **птичник** 2.

ПУ'БЛИКА *ж. собир.* эл; **театр полон публики** театр элге толгон.

ПУБЛИКА'ЦИЯ *ж.* 1. (*действие*) жарыялоо; **публикация исторических документов** тарыхый документтерди жарыялоо; 2. (*объявление*) жарыялоо, кулактандыруу, билдирүү; **поместить публикацию в газете** газетага билдирүү жарыялоо.

ПУБЛИКОВА'ТЬ *несов. что* жарыялоо; **публиковать в газете** газетага жарыялоо; **публиковать архивные материалы** архивдик материалдарды жарыялоо.

ПУБЛИЦИ'СТ *м.* публицист (*коомдук-саясий маселелер боюнча жаза турган жазуучу*).

ПУБЛИЦИ'СТИКА *ж.* публицистика (*коомдук-саясий маселелер боюнча адабияттар*).

ПУБЛИЦИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **публицист**-*ка*, **публицистика**-*га т.*; публицисттик, публицистикалык; **публицистическая деятельность** публицисттик ишмердик (иш).

ПУБЛИ'ЧНО *нареч.* эл алдында; **публично выступать** эл алдында чыгып сүйлөө.

ПУБЛИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*открытый*) эл алдында болгон; **публичная лекция** элге окулган лекция; **публичное выступление** эл алдында чыгуу (*сөз сүйлөп же жазып*); 2. *уст.* (*общественный*) калктык, жалпы элдик; **публичная библиотека** жалпы элдик китепкана; ◇ **публичные торги** тоорук (*капиталисттик коомдо — мал-мүлктү «ким ашты» кылып сатуу*); **публичный дом** пахишакана (*бузук аялдар туруучу үй*).

ПУ'ГАЛО *ср.* карачкы, каракчы.

ПУ'ГАНЫЙ, -ая, -ое коркуп жалкkан, жүрөк заада болгон, жалкоотой болгон; ◇ **пуганая ворона куста боится** *посл.* коркконго кош көрүнөт, чочуган карга караандан коркот.

ПУГА'ТЬ *несов. кого-что* коркутуу, үркүтүү, чочутуу.

ПУГА'ТЬСЯ *несов.* коркуу, үркүү, чочуу.

ПУГА'Ч *м.* 1. (*игрушка*) пугач (*пробка менен ата турган тапанча*); 2. *обл.* (*филин*) үкү.

ПУГЛИ'ВО *нареч.* коркуп, чочуп, үркүп, корккон түрдө, чочуган түрдө.

ПУГЛИ'ВОСТЬ *ж.* коркунчaактык, үркүнчөөктүк, чочунчаактык.

ПУГЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое коркунчаак, үркүнчөөк, чочунчаак.

ПУГНУ'ТЬ *однокр. разг.* коркутуу, үркүтүү, чочутуу.

ПУ'ГОВИЦА *ж.* топчу, түймө.

ПУ'ГОВИЧНЫЙ, -ая, -ое **пуговица**-*га т.*; **пуговичное производство** топчу (түймө) өндүрүшү.

ПУ'ГОВКА *ж. уменьш. от* **пуговица** кичине топчу, түймөчө; ◇ **нос пуговкой** *разг.* топчу мурун (*быйпыгый мурун*).

ПУД *м. уст.* бут (*оордук өлчөөсү — 16,38 кг*).

ПУ'ДЕЛЬ *м.* пудель (*тармал жүндүү иттин бир түрү*).

ПУ'ДИНГ *м.* пудинг (*ундан же күрүчтөн, жумуртка, сүт, мейиз ж. б. аралаштырылып бышырылган таттуу тамак*).

ПУДОВИ'К *м.* 1. (*гиря*) буттук (*бир буттук тараза ташы*); 2. (*мешок*) бир бут сыя турган кап.

ПУДОВО'Й, -ая, -ое **пуд**-*га т.*; буттук; **пудовая гиря** буттук тараза ташы.

ПУ'ДРА *ж.* пудра, упа; ◇ **сахарная пудра** кант пудрасы (*ундай майдаланган кант*).

ПУ'ДРЕНИЦА *ж.* пудра (упа) кутусу.

ПУ'ДРЕНЫЙ, -ая, -ое пудраланган, упаланган.

ПУ'ДРИТЬ *несов. кого-что* пудралоо, упалоо, упа сүйкөө, упа сыйпоо; **пудрить лицо** бетти пудралоо (упалоо), бетке упа (пудра) сыйпоо.

ПУ'ДРИТЬСЯ *несов.* 1. пудралануу, пудра сыйпануу, упа сүртүнүү; 2. *страд. к* **пудрить**.

ПУЗА'ТЫЙ, -ая, -ое *прост.* 1. (*с большим животом*) курсагы кампыгый, чоң курсак, курсагы салаңдаган; 2. *перен.* бөйрөктүү, капчыктуу; **пузатый самовар** бөйрөктүү самоор.

ПУ'ЗО *ср. прост.* карын, курсак, ич; **отрастить пузо** курсагына май жыйноо, казы байлоо.

ПУЗЫРЁК *м.* 1. *уменьш. от* **пузырь** көбүкчө; **по воде побежали пузырьки** суу үстүнөн жылтырак көбүкчөлөр агып жатты; 2. (*бутылочка*) кичине бөтөлкө; **пузырёк с лекарством** дары куюлган кичине бөтөлкө; 3. (*нарыв, от ожога*) ыйлаак (*дене күйгөндө же жооруганда*).

ПУЗЫ'РИТЬСЯ *несов. разг.* көбүктөнүү, көбүү; **тесто пузырится** камыр көөп чыкты (*ачыганда*).

ПУЗЫ'РЧАТЫЙ, -ая, -ое көбүкчөлүү; **пузырчатое стекло** көбүкчөлүү айнек.

ПУЗЫ'РЬ *м.* 1. көбүк; **мыльный пузырь** *см.* **мыльный**; 2. (*от ожога*) ыйлаак; **на месте ожога вскочил пузырь** күйгөн жерге ыйлаак пайда болду, күйгөн жер ыйлаактап чыкты; 3. *анат.*: **жёлчный пузырь** өт, өт баштыкчасы; **мочевой пузырь** табарсык; **плавательный пузырь** (*у рыб*) тарсылдак (*балыктын тарсылдагы*); 4. (*для плавания*) ичине аба толтурулуп сүзө турган жаргакча мешок; 5. *мед.* (*резиновый мешок*) резина капчык (*ысытуу же муздатуу үчүн ичине ысык суу куюлат же муз салынат*); **пузырь со льдом** муз салынган резина капчык; 6. *разг.* (*малыш*) тосуракай (*баланы эркелетүү*).

ПУК *м.* бир байлам, бир тутам; **пук волос** бир тутам чач; **пук соломы** бир тутам саман; **пук цветов** бир тутам гүл; ◇ **седельные пуки** желдик.

ПУЛЕВО'Й, -ая, -ое **пуля**-*га т.*; **пулевое ранение** октон болгон жара, ок тийген жара.

ПУЛЕМЁТ *м.* пулемёт; **ручной пулемёт** кол пулемёту; **станковый пулемёт** станоктуу пулемёт; **зенитный пулемёт** зениттик пулемёт.

ПУЛЕМЁТНЫЙ, -ая, -ое **пулемёт**-*ко т.*; **обстреливать пулемётным огнём** пулемёт менен аткылоо.

ПУЛЕМЁТЧИК *м.* пулемётчик, пулемётчу.

ПУЛЕМЁТЧИЦА *женск. р. к* **пулемётчик**.

ПУЛЬВЕРИЗА'ТОР *м.* пульверизатор (*бүрккүч, суюк заттарды бүрккүч жана сепкич аспап*).

ПУЛЬВЕРИЗА'ЦИЯ *ж.* пульверизация (*суюктукту, порошокту бүркүү, себүү*).

ПУЛЬВЕРИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* пульверизация кылуу (*суюк нерсени бүркүү, порошокту себүү*).

ПУЛЬС *м.* пульс, тамыр; **щупать пульс** тамыр кармоо; **биение пульса** тамырдын кагышы (согушу); **частый пульс** тамырдын лыпылдап согушу; **пульс с перебоями** тамырдын бирде күчөп, бирде бошоңдоп кагышы (согушу).

ПУЛЬСА'ЦИЯ *ж.* пульсация (*жүрөктүн, артерия кан тамырынын кагышы, согушу*).

ПУЛЬСИ'РОВАТЬ *несов.* пульсациялоо (*жүрөктүн, артериянын кагышы, согушу*).

ПУЛЬСИ'РУЮЩИЙ, -ая, -ее: **пульсирующий конвейер** пульсациялоочу конвейер (*шыдыр эле жүрө бербестен, кичине-кичине токтоп жүрүүчү конвейер*).

ПУЛЬТ *м.* пульт (1. *муз.* нотанын алдына коюучу айдөш тактайча; 2. *электр станцияларында токту өлчөө үчүн коюлган, прибор, орнотулган кайкы чатырдуу стол*; 3. *диспетчердик пункт*).

ПУ'ЛЯ *ж.* ок; **бронебойная пуля** броняны тешүүчү ок; **шальная пуля** *см.* **шальной**; ◇ **пули лить** *или* **пули отливать** *разг.* калпты аябай койгулатуу, аябай апыртуу; **град пуль** мөндүрдөй жааган ок.

ПУ'МА *ж. зоол.* пума (*Америкада жашоочу чоң жапайы мышык*).

www.bizdin.kg

ПУНКТ *м.* 1. пункт; **оборонительный пункт** *воен.* коргонуу пункуту; **наблюда́тельный пункт** *воен.* байкоо жүргүзүлүүчү пункт; **сбо́рный пункт** чогултуу пункуту; **кома́ндный пункт** *воен.* командалык пункт; **призывно́й пункт** *воен.* чакыруу пункуту; **перевя́зочный пункт** жарадарларды таңуу пункуту; **ссыпно́й пункт** эгин төгүү пункуту; 2. (*географическое место*) пункт (*территориялык белгилүү бир орун*); **населённый пункт** калк отурукташкан пункт; 3. (*параграф*) пункт (*параграфтын бир бөлүгү*); **пункт догово́ра** договордун пункуту; 4. (*момент в развитии чего-л.*) пункт (*бир нерсеге жетүү*); **кульминацио́нный пункт** кульминациялык пункт (*бир нерсенин эң жогорку баскычка жеткен мезгили*); 5. (*мысль, положение*) пункт (*мааниси, ою, жобосу*); **основны́е пу́нкты докла́да** докладдын негизги пункттары; ◇ **по пу́нктам** катары, ирети менен; пункт-пункуту менен.

ПУНКТИ́Р *м.* пунктир (*чекит менен белгиленген сызык*); **начерти́ть пункти́ром** пунктир менен сызуу.

ПУНКТИ́РНЫЙ, -ая, -ое **пунктир**-*ге т.*; пунктирдик; **пункти́рная ли́ния** пунктирдик сызык.

ПУНКТУА́ЛЬНО *нареч.* өтө так, өтө тыкан.

ПУНКТУА́ЛЬНОСТЬ *ж.* өтө тактык, өтө тыкандык.

ПУНКТУА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое өтө так, тыкан; **пунктуа́льное выполне́ние зада́ния** тапшырманы өтө так орундатуу.

ПУНКТУА́ЦИЯ *ж. грам.* пунктуация (*тыныш белгилери*).

ПУНЦО́ВЫЙ, -ая, -ое кара кочкул, кыпкызыл; **пунцо́вые гу́бы** кыпкызыл эрин.

ПУНШ *м.* пунш (*ром, кант, суу, жемиш ширелерин кайнатып жасаган алкоголдуу ичкилик*).

ПУП *м.* киндик.

ПУПОВИ́ДНЫЙ, -ая, -ое киндик сыяктуу.

ПУПОВИ́НА *ж. анат.* киндик (*киндиктин түтүгү*); **обре́зать пупови́ну** киндик кесүү.

ПУПО́К *м.* 1. (*пуп*) киндик; 2. (*часть желудка у птиц*) бөгөө.

ПУПО́ЧНЫЙ, -ая, -ое **пупок**-*ко т.*; **пупо́чная гры́жа** *мед.* киндик чуркусу.

ПУРГА́ *ж.* бурганак, алай-дүлөй (*кар аралаш бороон*).

ПУРИ́ЗМ *м.* пуризм (1. *үрп-адат, жорук-жосундун тазалыгы жана катуу сакталышына карата умтулуучулук*; 2. *лингв. тилде жаңы кирген сөздөргө, жаңы пайда болгон формаларга карши күрөшүүчүлүк; тилдин эски нормаларын коргоого умтулуучулук; мис. неологизм, варваризм жана стилистикалык жаңылыктарга каршы чыгуу*).

ПУРИ́СТ *м.* пурист (*пуризмди жактоочу*).

ПУРИ́СТСКИЙ, -ая, -ое **пуризм**-*ге*, **пурист**-*ке т.*; пуристтик.

ПУРИТА́НИН *м.* пуританин (1. *ист. 16—18 кылымдардагы англиялык буржуазиянын феодализмге жана католицизмге каршы болгон диндик-саясий кыймылдарына катышкан адам*; 2. *перен. жорук-жосунду бек кармап, дүйнөдөн кечкен адам*).

ПУРИТА́НКА *женск. р. к* **пурита́нин**; пуританка.

ПУРИТА́НСКИЙ, -ая, -ое **пуританин**-*ге*, **пуританство**-*го т.*

ПУРИТА́НСТВО *ср.* пуританчылык (*жорук-жосунду бек кармап, дүйнөдөн кечкендик*).

ПУ́РПУР *м.* 1. (*цвет*) кара кочкул, кыпкызыл (*өң*); 2. (*краска*) пурпур (*байыркы замаңда кездемени боё үчүн колдонгон кара кочкул боёк*); 3. *уст.* (*ткань*) пурпур боёк менен боёлгон кездеме.

ПУРПУ́РНЫЙ, -ая, -ое *см.* **пурпу́ровый.**

ПУРПУ́РОВЫЙ, -ая, -ое **пурпур**-*га т.*; **пурпу́ровый цвет** пурпур түс, кара кочкул түс.

ПУСК *м.* аракетке келтирүү, биринчи жолу жүргүзүү; **пуск заво́да** заводду биринчи жолу жүргүзүү.

ПУСКА́Й *частица и союз разг. см.* **пусть.**

ПУСКА́ТЬ *несов. см.* **пусти́ть.**

ПУСКА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **пусти́ться;** 2. *страд. к* **пуска́ть.**

ПУСТЕЛЬГА́ *ж. зоол.* куйкө.

ПУСТЕ́ТЬ *несов.* бошоо, ээн калуу, бош калуу (*мис. үй*).

ПУСТИ́ТЬ *сов.* 1. *кого* (*выпустить*) коё берүү, бошотуу, түшүрүү; **пусти́ть пти́цу на во́лю** кушту коё берүү; **пусти́ть коро́в в по́ле** уйларды талаага коё берүү; **пусти́ть в во́ду** сууга түшүрүү (*чөгөрүү*); 2. *кого* (*разрешить что-л.*) жиберүү, уруксат кылуу; **пусти́ть в о́тпуск** *разг.* отпускага жиберүү; **пусти́ть дете́й гуля́ть** балдарды ойноого жиберүү; 3. *кого* (*впустить*) коё берүү, жиберүү, киргизүү, уруксат кылуу; **пусти́ть пассажи́ров в ваго́н** жүргүнчүлөрдү вагонго киргизүү; **пусти́ть ночева́ть** кондуруу, конуп кетүүгө уруксат кылуу; 4. *что* (*привести в действие*) аракетке келтирүү, биринчи жолу жүргүзүү; **пусти́ть но́вый заво́д** жаңы заводду биринчи жолу жүргүзүү; **пусти́ть часы́** саатты жүргүзүү; 5. *что* (*направить*) коё берүү, тегеретип жиберүү; **пусти́ть о́бруч по доро́жке** алкакты жол менен тегеретип жиберүү; 6. *что, чем* (*бросить*) ыргытуу, коюу, таштоо; **пусти́ть ка́мень в окно́** терезеге таш ыргытуу; **пусти́ть ка́мнем в окно́** терезени таш менен бир коюу; 7. *что* (*разгласить*) таратуу, жайып жиберүү; **пусти́ть слух** сөз таратып жиберүү; 8. *что* (*о растении*) чыгуу, жаюу; **пусти́ть ростки́** өнүп чыгуу; **пусти́ть ко́рни** 1) тамыр жаюу; 2) *перен.* тамыр жаюу, бекем орношуу, бекем орун алуу; ◇ **пусти́ть коне́й ша́гом** аттарды басыгы менен жай бастыруу; **пусти́ть полк в обхо́д** полкту курчап өтүүгө жиберүү; **пусти́ть в эксплуата́цию** эксплуатацияга берүү; **пусти́ть в рабо́ту** ишке коё берүү (*жиберүү*); **пусти́ть в прода́жу** сатууга чыгаруу; **пусти́ть по́ле под хло́пок** талааны пахта айдоо үчүн пайдалануу; **пусти́ть в обраще́ние** *или* **пусти́ть в ход** *что-л.* пайдалануу, колдонуу; **пусти́ть в ход все сре́дства** бардык чараларды колдонуу; **пусти́ть ко дну́** батырып, чөгөрүп жиберүү; **пусти́ть по́езд под отко́с** *см.* **отко́с; пусти́ть себе́ пу́лю в лоб** өзүн өзү атып өлтүрүү; **пусти́ть по́ миру** *разг.* жакырдантуу, алдан тайдыруу, кайыр суратуу; **пусти́ть пыль в глаза́** *см.* **пыль.**

ПУСТИ́ТЬСЯ *сов.* 1. (*отправиться*) жөнөө, чыгуу, чыгып кетүү, жөнөп кетүү; **пусти́ться в путь** жолго чыгуу; 2. (*начать делать что-л.*) баштоо; **пусти́ться бежа́ть** чуркай баштоо; **пусти́ться вдого́нку** *за кем-л.* *бирөөнүн* артынан түшүп кубалап жөнөө; ◇ **пусти́ться на хи́трости** амалкөйлүк кылуу; **пусти́ться в подро́бности** майда-чүйдөсүн, убак-түйөгүн айта баштоо.

ПУ́СТО *нареч.* бош, ээн, эч ким жок; **в ко́мнате бы́ло пу́сто** бөлмөдө эч ким жок болчу.

ПУСТОБРЁХ *м. прост.* калпчы; келжирек, сүйлөөк.

ПУСТОВА́ТЬ *несов.* 1. (*быть нежилым*) бош болуу, ээн болуу, бош туруу, ээн туруу; **помеще́ние пусту́ет** үй ээн турат; 2. (*не быть посещаемым*) ээн тура берүү, киши барбоо.

ПУСТОГОЛО́ВЫЙ, -ая, -ое *разг.* акылы жок, мээси бөксө; **пустоголо́вый челове́к** акылы жок адам.

ПУСТО́Е *ср. см.* **пусто́й** 4.

ПУСТОЗВО́Н *м. разг.* ала көөдөн, орунсуз сөздү көп сүйлөгөн адам, жел өпкө.

ПУСТОЗВО́НСТВО *ср. разг.* ала көөдөндүк, орунсуз сөздү көп сүйлөгөндүк, жел өпкөлүк.

ПУСТО́Й, -а́я, -о́е 1. (*ничем не заполненный*) бош, ээн, куру, эч нерсе толтурулбаган; көңдөй (*полый*); **пуста́я бо́чка** бош бочка; **пусто́й чемода́н** бош чемодан; **пусты́е карма́ны** куру чөнтөк, бош чөнтөк; 2. *перен.* курулай, мазмунсуз (*бессодержательный*); көңдөй, жеңил ойлуу, ар жагында эч нерсеси жок (*легкомысленный*); **пусто́й челове́к** көңдөй, акылы аз киши; 3. *перен.* (*неосновательный, напрасный*) негизсиз, куру бекер, курулай; **пусты́е слу́хи** куру бекер кабарлар; **пусты́е слова́** курулай сөз, оозду

www.bizdin.kg

жели; **пустáя отговóрка** негизсиз шылтоо; 4. *в знач. сущ. ср.* куру бекер, ишке ашпаган; ◇ **пустáя порóда** *геол.* металл аралашпаган кен (порода); **с пусты́ми рукáми** куру кол; **пустóе мéсто** аты эле бар, аты гана болбосо; **переливáть из пустóго в порóжнее** *погов.* бекердин ишин кылуу.

ПУСТОМЕ'ЛЯ *м. и ж. разг.* келжирек, куру сүйлөй берген; *см.* **пустослóв.**

ПУСТОПОРО'ЖНИЙ, -яя, -ее *разг.* 1. бош, куру бекер турган; **пустопорóжний учáсток** бош турган участок; 2. *перен.* (*бессодержательный*) мазмунсуз, маңызсыз.

ПУСТОСЛО'В *м. разг.* келжирек, сөз деп эле сүйлөй берген.

ПУСТОСЛО'ВИЕ *ср. разг.* курулай келжирей берүүчүлүк, маңызсыз сүйлөө.

ПУСТОСЛО'ВИТЬ *несов. разг.* куру келжиректик кылуу, сөз деп эле сүйлөй берүү.

ПУСТОТА' *ж.* 1. боштук, ээндик; **пустотá дóма** үйдүн боштугу, ээндиги; 2. *перен.* (*бессодержательность*) мазмунсуздук, негизсиздик; 3. *перен.* (*отсутствие интересов*) демилгеден ажырап, эч нерсеге кызыкпай калуучулук; 4. *тех.* (*пустое пространство*) көңдөй; **пустóты в литьé** эритип куюлган металлдагы көңдөйлөр.

ПУСТОТЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое *тех.* көңдөй; **пустотéлый кирпи́ч** көңдөй кирпич.

ПУСТОЦВЕ'Т *м.* 1. *бот.* кысыр гүл (*эч кандай урук, жемиш бербөөчү гүл*); 2. *перен.* дангеи жок;аты бар, заты жок; ишинен береке чыкпаган (*адам*).

ПУ'СТОШЬ *ж.* бош жер, бош жаткан жер.

ПУСТЫ'ННИК *м.* тарки дүйнө кылган адам (*динге берилип, обочо, элден безип жашаган адам*).

ПУСТЫ'ННЫЙ, -ая, -ое ээн, эли жок; **пусты́нный óстров** ээн арал (*эл жашабаган*).

ПУСТЫ'НЯ *ж.* чөл, ээн жаткан талаа, ээн талаа; ◇ **глас вопию́щего в пусты́не** куру талаага айтылган сөз.

ПУСТЫ'РЬ *м.* ээн жер, бош калган жер.

ПУСТЫ'ШКА *ж. разг.* 1. (*соска*) бош резина упчу; 2. (*о человеке*) күүлдөгөн, мазмунсуз киши; жел өпкө, ар жагында эч нерсеси жок бош киши.

ПУСТЬ 1. *частица* мейли, -сын; **пусть éдет, éсли хóчет** мейли эгерде кааласа, бара берсин; **скажи́ ему́, пусть он придёт** аган, келсин деп, айтып кой; 2. *союз уступ.* (*положим, допустим, хотя, хотя бы*) болсо да, макул; **задáние пусть трýдное, но выполни́мое** тапшырма кыйын болсо да, аткарууга болот; ◇ **пусть так** мейли, болуптур, ошондой эле болсун.

ПУСТЯ'К *м.* арзыбаган нерсе, болор-болбос, майда-чүйдө, колдон келе турган нерсе; **э́то пустяки́** бул болор-болбос эле нерсе; **поссóриться из-за пустякóв** болбогон нерсе үчүн араздашып калуу.

ПУСТЯКО'ВЫЙ, -ая, -ое *разг.* арзыбаган, майда-чүйдө, болор-болбос; **пустякóвое дéло** болор-болбос эле иш, оңой эле иш.

ПУСТЯ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **пустякóвый.**

ПУСТЯЧО'К *м. разг. пренебр. см.* **пустя́к.**

ПУ'ТАНИК *м. разг.* чаташтыра берүүчү, чаташа берүүчү.

ПУ'ТАНИЦА *ж.* чаташкан, чатак, баш аламан.

ПУ'ТАНЫЙ, -ая, -ое чаташкан, ачык эмес, чаржайыт, баш аламан; **пýтаное объяснéние** чаташкан түшүндүрүү.

ПУ'ТАТЬ *несов.* 1. *что* чаташтыруу, чатыштыруу; **пýтать ни́тки** жипти чатыштыруу; 2. *что* (*вносить беспорядок*) баш аламан кылуу, чаташтырып жиберүү, тартибин (иретин) бузуу; 3. *кого-что с кем-чем* (*смешивать*) аралаштыруу, чаташтыруу, алмаштыруу; 4. *кого, разг.* (*вовлекать, вмешивать*) катыштыруу, кабылтуу, тартуу, чатыштыруу; **не пýтайте меня́ в э́то дéло** мени бул ишке катыштырбаңыз; 5. (*сбивчиво говорить*) аралаштыруу, чатыштыруу, баш аламан кылуу; **не пýтайте, отвечáйте яснée** баш аламан кылбай, ачыгыраак жооп бериңиз; 6. *кого* (*сбивать с толку*) чаташтыруу, адаштыруу; **пýтать вопрóсами** суроо берип, адаштыруу, чаташтыруу; 7. *кого, обл.* (*надевать путы*) тушоо, тушамыш салуу; **пýтать лошадéй** аттарды тушап коюу.

ПУ'ТАТЬСЯ *несов.* 1. чаташуу, чатышып калуу; **ни́тки пýтаются** жиптер чатышат; 2. (*сбиваться*) жаңылышуу, чаташуу, адашуу; 3. *во что, разг.* (*вмешиваться*) аралашуу, кийлигишүү, кыпчылуу; **пýтаться не в своё дéло** тиешеси жок ишке кийлигишүү, өзүнө тиешеси жок ишке кийлигишүү; 4. *страд. к* **пýтать.**

ПУТЁВКА *ж.* путёвка; **путёвка в санатóрий** санаторийге берилүүчү путёвка.

ПУТЕВОДИ'ТЕЛЬ *м.* 1. *уст.* (*руководитель*) жол башчы, жетекчи, жол көрсөтүүчү; 2. (*справочная книга*) жол көрсөткүч; **железнодорóжный путеводи́тель** темир жол көрсөткүчү (*китепче*).

ПУТЕВО'ДНЫЙ, -ая, -ое жол көрсөтүүчү; **путевóдная звездá** *перен.* жол көрсөткүч (*мис. багыттоочу идея*).

ПУТЕВО'Й, -áя, -óе **путь**-*ка т.*; **путевóй журнáл** жол журналы (*жолдогу окуяларды жаза турган*); **путевы́е расхóды** жол чыгымдары, жол расходдору.

ПУТЕ'ЕЦ *м.* 1. (*инженер*) жол салуучу инженер; 2. (*работник железнодорожного транспорта*) темир жолчу, темир жол транспортунда иштеген кызматкер.

ПУТЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое: **путéйский инженéр** жол инженери.

ПУТЁМ I *предлог с род. п.* (*посредством*) жолу менен, аркылуу; **узнáть путём опрóса** сурамалоо аркылуу билүү.

ПУТЁМ II *нареч. прост.* (*толково*) жөнү менен, дурус гана; **расскажи́ путём** жөнү менен сүйлөй бер.

ПУТЕШЕ'СТВЕННИК *м.* саякатчы

ПУТЕШЕ'СТВЕННИЦА *женск. р. к* **путешéственник.**

ПУТЕШЕ'СТВИЕ *ср.* саякат.

ПУТЕШЕ'СТВОВАТЬ *несов.* саякат кылуу.

ПУТИ'НА *ж.* балык кармоо өнөктүгү (*балык кармоонун белгилүү бир кызыган мезгили, мис. жазгы, күзгү*); **весéнняя пути́на** жазгы балык кармоо өнөктүгү.

ПУ'ТЛИЩЕ *ср.* үзөңгү боо.

ПУ'ТНИК *м.* жолоочу.

ПУ'ТНИЦА *женск. р. к* **пýтник.**

ПУ'ТНЫЙ, -ая, -ое *разг.* билген, колунан келген, ишмер, түшүнгөн; жарытылуу, берекелүү; **из э́того дéла ничегó пýтного не вы́йдет** бул иштен жарытылуу эч нерсе чыкпайт.

ПУТЧ *м. полит.* путч (*мамлекеттик төңкөруш жасап, бийликти алууну көздөгөн заговорчулардын чоң эмес тобунун авантюристтик аракети*).

ПУ'ТЫ *мн.* (*ед.* **пýто** *ср.*) 1. *обл.* тушамыш, тушоо; 2. *перен.* кишен (*мис. капиталисттик кулдуктун торлору*).

ПУТЬ *м.* 1. (*дорога*) жол; **проложи́ть путь** жол салуу; **зи́мний путь** кышкы жол; **сáнный путь** чана жолу; **сби́ться с пути́** 1) (*заблудиться*) жолдон адашуу; 2) *перен.* жолдон адашуу, жаңылыш жолго түшүү; **по пути́** 1) (*по дороге*) жолу бирге болуу, жолу бир болуу; 2) *перен.* бирөө менен максаты, багыты бир болуу; 2. (*сообщение, способ передвижения*) жол; **вóдный путь** суу жолу; **пути́ подвóза** *воен.* ташуу жолу, жеткирүү жолу; 3. *ж.-д.* жол; **постáвить пóезд на запáсный путь** поездди запас жолго коюу; **на железнодорóжных путя́х** темир жолдордо; **слýжба пути́** жол кызматы; 4. (*направление, маршрут*) багыт, жол; **избрáть путь чéрез гóры** тоо аркылуу барууга чечим кылуу; **окóльным путём** 1) түз эмес, айланма жол менен; 2) *перен.* бирөө аркылуу, башка жактан, ичмектеп; 5.

www.bizdin.kg

(*путешествие, поездка*) жол, жол тартуу (жүрүү); **пуститься в путь** жолго чыгуу; **в трёх днях пути** үч күнчүлүк жол; **обратный путь** кайра келиш жол; **на обратном пути** кайра келатканда; **во время пути** жолдо келатканда; 6. **пути** *мн. анат.* (*органы*) жолдор; **дыхательные пути** дем алуу жолдору; **пищеварительные пути** тамак сиңирүү жолдору; 7. *перен* (*направление деятельности*) жол; **по ленинскому пути** Лениндин көрсөткөн жолу менен; **социалистический путь развития** өнүгүүнүн социалисттик жолу; 8. (*способ*) жол; **каким путём?** кандайча жол менен?, кантип?, кандай кылып?; **действовать мирным путём** тынчтык жолу менен аракет кылуу; ◇ **жизненный путь** өмүр жолу, турмуш; **счастливого пути!** сапарың оң болсун!, жолуң ачылсын!; **на верном пути** туура жолдо болуу; **проводить** *кого-л.* **в последний путь** *бирөөнү* кайтпас сапарга жөнөтүү; **стоять на** *чьём-л.* **пути** *бирөөнүн* жолунда туруу (*каргаша болуу*); **Млечный Путь** *астр.* Кой Жолу, Саманчынын Жолу, Куш Жолу.

ПУФ *м.* 1. (*род мебели*) пуф (*жумшак жапыз отургуч*); 2. *разг.* (*выдумка, обман*) жалган, ойлоп чыгарган, калп нерсе.

ПУХ *м.* мамык (*птичий*); тыбыт (*козий*); **лебяжий пух** ак куу мамыгы; ◇ **рыльце в пуху** *разг.* оозу кандуу (*жаман иштен куру эмес, четте калбаган*); **ни пуха ни пера!** *разг.* ишиң оңолсун!, оң болсун!, ишиң ийгиликтүү болсун!, олжолуу бол!; **в пух** таш-талканын чыгарып, быт-чыт кылып, таш-талканы чыгып, быт-чыт болуп; **проигрался в пух** таш-талканы чыгып утулду; **в пух и в прах** таш-талканын чыгарып, быт-чыт кылып, таш-талканы чыгып, быт-чыт болуп.

ПУ'ХЛЕНЬКИЙ, -ая, -ое *уменьш.-ласк.* *от* **пухлый** болпойгон, борсойгон, болтойгон.

ПУ'ХЛОСТЬ *ж.* болпойгондук, борсойгондук, болтойгондук; **пухлость щёк** беттердин болтойгондугу.

ПУ'ХЛЫЙ, -ая, -ое көпкөн, болпойгон.

ПУ'ХНУТЬ *несов.* шишүү, шишип чыгуу; **щека пухнет** бет шишийт; ◇ **голова пухнет** *разг.* чарчагандыктан баш ооруу, баш катуу.

ПУХОВИ'К *м.* мамык олпок.

ПУХО'ВКА *ж.* пуховка (*упа сыйпануучу жумшак назик тыбытча*).

ПУХО'ВЫЙ, -ая, -ое пух-*ка т.*; **пуховое одеяло** мамык жууркан; **пуховый платок** тыбыт жоолук.

ПУЧЕГЛА'ЗИЕ *ср.* тосток көз, тостогой көз.

ПУЧЕГЛА'ЗЫЙ, -ая, -ое тосток көз, тостогой көз.

ПУЧИ'НА *ж.* 1. (*водоворот*) айланпа, ирим; 2. (*морская бездна*) ирим, эң терең жер (*деңизде, океанда*); ◇ **ввергнуть в пучину бедствий** балакеттин иримине кабылтуу.

ПУ'ЧИТЬ *несов. разг.* 1. *безл.* көбүү, көөп чыгуу, чандайып чыгуу; **у него живот пучит** анын ичи көөп чыкты; 2. *что* (*таращить*) тостойтуу; **пучить глаза** көздү тостойтуу.

ПУ'ЧИТЬСЯ *несов. разг.* көөп чыгуу, томпоюп чыгуу (*мис. ич, курсак*).

ПУЧО'К *м.* 1. *уменьш. от* **пук** бир тутам, бир боо; **пучок трав** бир тутам чөп; **пучок луку** бир боо пияз; 2. (*причёска*) желкеге түйүлгөн чач, бир тутам чач; ◇ **пучок лучей** бир жерден оргуп чыккан шоола.

ПУ'ШЕЧНЫЙ, -ая, -ое **пушка**-*га т.*; **пушечная пальба** замбиректин атылышы; ◇ **пушечное мясо** замбиректин жеми (*капиталисттик өлкөлөрдө — согушка күргүчтөп айдап киргизилген солдаттар*).

ПУШИ'НКА *ж.* 1. бир тал тыбыт *же* мамык; 2. эбелектей (*жеңил*).

ПУШИ'СТОСТЬ *ж.* 1. түктүүлүк (*мис. шабдалынын кабыгы*); 2. жумшактык, үлпүлдөктүк (*мис. чач*).

ПУШИ'СТЫЙ, -ая, -ое 1. түктүү (*мис. шабдалынын кабыгы*); 2. жумшак, үлпүлдөк; **пушистые волосы** үлпүлдөк чач.

ПУ'ШКА *ж.* замбирек; **зенитная пушка** зениттик замбирек (*асмандагы самолётту атуучу замбирек*); **противотанковая пушка** танкыны атуучу замбирек; **стрелять из пушек** замбиректен атуу; ◇ **на пушку** *разг.* опузалоо, ормон опуза кылуу; **стрелять из пушек по воробьям** *посл.* болор-болбос ишке чоң күч жумшоо.

ПУШКА'РЬ *м. воен. уст.* 1. артиллерист; 2. замбирекчи, замбирек куюу боюнча мастер.

ПУ'ШКИНСКИЙ, -ая, -ое **Пушкин**-*ге т.*

ПУШНИ'НА *ж. собир.* пушнина (*баалуу аң териле-ри*).

ПУШНО'Й, -ая, -ое **пушнина**-*га т.*; **пушной зверь** териси баалуу айбан; **пушной товар** баалуу тери товар; **пушной промысел** териси баалуу айбанга аңчылык кылуу.

ПУШО'К *м.* 1. ак күп; **цыплята покрыты пушком** жөжөнүн денесине ак күп чыкты; 2. түк; **пушок на лице у юноши** өспүрүм жигиттин бетиндеги түк.

ПУ'ЩА *ж.* калың токой, чытырман токой.

ПУ'ЩЕ *нареч. разг.* күчтүүрөөк, ого бетер, андан бетер; **ещё пуще** дагы күчтүүрөөк; **пуще прежнего** мурункудан да бетер.

ПУ'ЩИЙ, -ая, -ее: **для пущей важности** *разг.* көтөрүлүү үчүн, кадырын көтөрүү үчүн.

пущу, пустишь *и т. д. буд. вр. от* **пустить.**

пущусь, пустишься *и т. д. буд. вр. от* **пуститься.**

ПЧЕЛА' *ж.* (*мн.* **пчёлы**) бал аарысы; **пчёлы жужжат** аарылар ызылдайт; **рабочая пчела** жумушчу (бал жыйноочу) аары.

ПЧЕЛИ'НЫЙ, -ая, -ое **пчела**-*га т.*; **пчелиный улей** бал челек; **пчелиный рой** аарынын уюгу; **пчелиная матка** эне аары.

ПЧЁЛКА *ж. уменьш.-ласк. от* **пчела** кичинекей аары.

ПЧЕЛОВО'Д *м.* аары багуучу, бал челекчи.

ПЧЕЛОВО'ДНЫЙ, -ая, -ое **пчеловодство**-*го т.*; **пчеловодный инвентарь** аарычылык инвентары (шаймандары), бал челекчилик инвентары (шаймандары).

ПЧЕЛОВО'ДСТВО *ср.* 1. (*разведение пчёл*) аары асыроочулук, аары багуучулук, бал челекчилик; 2. (*пасека*) бал челектер турган жер.

ПЧЕЛОВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **пчеловодство**-*го т.*; **пчеловодческое хозяйство** аары багуу чарбачылыгы.

ПЧЕ'ЛЬНИК *м.* бал челек.

ПШЕНИ'ЦА *ж.* буудай; **яровая пшеница** жаздык буудай; **озимая пшеница** күздүк буудай.

ПШЕНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **пшеница**-*га т.*; **пшеничная мука** буудай уну; **пшеничный хлеб** буудай наны.

ПШЁННЫЙ, -ая, -ое **пшено**-*го т.*; **пшённая крупа** чийки акталган таруу; **пшённая каша** чийки акталган таруудан жасалган ботко.

ПШЕНО' *ср.* чийки акталган таруу.

ПЫЖ *м.* пыж (*мылтыктын жезин же мылтыкты дүрмөттөгөндө тыгылуучу кийиз ж. б.*).

ПЫ'ЖИТЬСЯ *несов. разг.* 1. (*стараться*) күч салуу, тырышуу; 2. (*важничать*) маалкатып чоюлуу.

ПЫЛ *м.* 1. *обл.* (*жар, пламя*) жалын; **пирожки с пылу, с жару** эми эле оттон чыккан ысык самса; 2. *перен.* (*горячность*) көңүл эргүү, кызуу; **юношеский пыл** эргип турган жаш жүрөк; **в пылу гнева** ачуунун кызуусу менен; ◇ **в пылу сражения** кызуу салгылашып жатканда.

ПЫЛА'ТЬ *несов.* 1. (*ярко гореть*) жалындоо, жалындап күйүү; **дрова пылают** отун жалындап күйөт; 2. (*светиться*) жалжылдоо, жаркыроо, абдан жарык болуу; **пылает тысячью огней обширный зал** заңгыраган кең зал миңдеген чырактардын жарыгы менен жаркырайт; 3. (*становиться красным, горячим*) кызаруу, албыруу; **щёки пылают** бет-

www.bizdin.kg

тери албырат; **4.** *чем, перен.* абдан берилүү, күйүү, жалындоо; **пыла́ть любо́вью** абдан сүйүү; **пыла́ть гне́вом** аябай ачуулануу, катуу каардануу.

ПЫЛЕВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое чаң сыяктуу.

ПЫЛЕНЕПРОНИЦА'ЕМЫЙ, -ая, -ое чаң өткүс, чаң өткөрбөс.

ПЫЛЕСО'С *м.* пылесос, чаң соргуч.

ПЫЛЕУЛА'ВЛИВАЮЩИЙ, -ая, -ее: **пылеула́вливающая устано́вка** *тех.* чаңды тосуп алуучу машина.

ПЫЛЕУЛОВИ'ТЕЛЬ *м. тех.* чаң тоскуч (*абаны чаңдан тазалоочу прибор*).

ПЫЛИ'НКА *ж.* чаңдын бир бүртүгү.

ПЫЛИ'ТЬ *несов.* чаңдатуу (*поднимать пыль*); чаңга бастыруу, чаң кылуу (*покрывать пылью*); **пыли́ть оде́жду** кийимди чаң кылуу.

ПЫЛИ'ТЬСЯ *несов.* чаң болуу, чаңдоо, чаң басуу.

ПЫ'ЛКИЙ, -ая, -ое **1.** өтө берилген, өтө ысык, алып учкан; **пы́лкая любо́вь** өтө ысык сүйүү; **пы́лкое воображе́ние** алып учкан ой (кыял); **2.** кызуу, кызыма, кызып кетме; **пы́лкий ю́ноша** кызыма жигит.

ПЫ'ЛКОСТЬ *ж.* кызуулук, өтө кызып кетмелик, өтө шыктуулук.

ПЫЛЬ *ж.* чаң; **поднима́ть пыль** чаңдатуу; **смета́ть пыль** чаңды шыпыруу; **у́гольная пыль** көмүрдүн чаңы; ◇ **пусти́ть пыль в глаза́** көз боёмолоо, көз боёо.

ПЫ'ЛЬНИК *м.* **1.** *бот.* чаңдык (*гүлдүн аталыгындагы майда чаңчасы бар кичине капчыкча*); **2.** (*плащ*) чаңга кийүүчү плащ.

ПЫ'ЛЬНО *нареч.* чаңдуу, чаңдак.

ПЫ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое чаңдуу, чаң баскан; **пы́льная доро́га** чаңдуу жол; **пы́льный ковёр** чаң баскан килем; **пы́льный во́здух** чаңдуу аба.

ПЫЛЬЦА' *ж. бот.* чаңча (*өсүмдүктөрдүн эркектик уругу*).

ПЫРЕ'Й *м. бот.* буудай баш, буудайык, тарак баш, наргия чөп.

ПЫРЕ'ЙНИК *м. см.* **пыре́й.**

ПЫРНУ'ТЬ *однокр. кого-что чем, прост.* бышып алуу, саюу, сүзүү; **пырну́ть ножо́м** бычак менен бышып алуу; **пырну́ть рога́ми** мүйүзү менен сүзүп алуу.

ПЫТА'ТЬ *несов. кого* **1.** (*подвергать пытке*) кыйноо, кыйноо көрсөтүү; **2.** *перен.* азап көрсөтүү, жадатуу, кыйноо; ◇ **пыта́ть сча́стья** *разг.* бакыт сынап көрүү.

ПЫТА'ТЬСЯ *несов.* аракет кылып көрүү, тырышуу; **он пыта́лся оправда́ться** ал актанууга аракеттенди.

ПЫ'ТКА *ж.* **1.** кыйноо; **2.** *перен.* азап көрсөтүү, кыйноого алуу, жадатуу.

ПЫТЛИ'ВО *нареч.* кунт коюп.

ПЫТЛИ'ВОСТЬ *ж.* билүүгө аракет кылгандык, шыктуулук, кунттуулук.

ПЫТЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое шыктуу, билүүгө аракет кылган, кунттуу.

ПЫ'ХАТЬ *несов. чем, разг.* **1.** (*обдавать жаром*) ысык илеп уруу; **печь пы́шет жа́ром** мештин ысыгы уруп турат; **2.** *перен.*: **он пы́шет весе́льем** анын шайырдыгы кайнап турат; **пы́шет здоро́вьем** ден соолугу чатырап турат.

ПЫХТЕ'ТЬ *несов.* **1.** (*тяжело дышать*) күшүлдөө, бышылдоо; **2.** (*выпускать газ, пар*) бышылдоо, күшүлдөө, быш-быш этүү, күш-күш этүү; **парово́з пыхти́т** паровоз бышылдап турат; **3.** *перен. разг.* алек болуу, алышуу; **он уже це́лый час пыхти́т над зада́чей** ал бир сааттан бери маселе чыгара албай алек болуп отурат.

ПЫ'ШКА *ж.* **1.** (*булочка*) тегерек көмөч нан (*күлчө*); **2.** *перен. разг.* (*о ребёнке или женщине*) борсойгон, болтойгон.

ПЫ'ШНОСТЬ *ж.* (*роскошь*) кооз жасалгалуулук, шаан-шөкөттүүлүк; салтанаттуулук (*торжественность*).

ПЫ'ШНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*роскошный*) кооздолуп жасалган, шаан-шөкөттүү; салтанаттуу (*торжественный*); **пы́шный наря́д** барпайта кооз тигилген кийим; **2.** жайкалган кооз, барпайган кооз; **пы́шная приче́ска** барпайта кооз таралган чач; **3.** *перен.* (*напыщенный*) бой көтөргөн, текебердүү, ооз көптүрүп сүйлөнгөн; **произнести́ пы́шную речь** ооз көптүрүп сүйлөө.

ПЬЕДЕСТА'Л *м.* пьедестал (*эстеликтин, колонналардын негизи, тубу*); **мра́морный пьедеста́л** мрамор пьедестал; **низве́ргнуть с пьедеста́ла** *перен.* коомдук кадырын түшүрүү.

ПЬЕ'КСЫ *только мн. спорт.* пьексы (*лыжада жүрүү үчүн кийе турган атайын бут кийим*).

ПЬЕ'СА *ж.* **1.** *театр.* пьеса; **пье́са име́ла успе́х** пьеса ийгиликке ээ болду; **2.** *муз.* пьеса (*чоң эмес музыкалык чыгарма*).

пью, пьёшь *и т. д. наст. вр. от* **пить.**

ПЬЮ'ЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **пить; 2.** *прил.* ичүүчү; **3.** *в знач. сущ. м., ж.* ичкиликти жакшы көргөн адам, ичкич.

ПЬЯНЕ'ТЬ *несов.* **1.** (*становиться пьяным*) мас болуу; **2.** *перен.* (*приходить в восторженное состояние*) мас болуу, эрүү, толкундоо; **пьяне́ть от ра́дости** кубанычка мас болуу.

ПЬЯНИ'ТЬ *несов. кого* **1.** мас кылуу; **вино́ его́ бы́стро пьяни́т** вино аны тез эле мас кылат; **2.** *перен.* (*приводить в восторженное состояние*) көңүл көтөрүү, эргитүү, мас кылып толкундатуу.

ПЬЯ'НИЦА *м. и ж.* аракеч, пьянкеч; **го́рький пья́ница** барып турган аракеч.

ПЬЯ'НКА *ж. разг.* ичкиликти көп ичкен олтуруш.

ПЬЯ'НСТВО *ср.* ичкиликке берилүүчүлүк, аракечтик, пьянкечтик.

ПЬЯ'НСТВОВАТЬ *несов.* ичкилик ичип мас болуп жүрүү, пьянкечтик кылуу.

ПЬЯНЧУ'ГА *м. и ж. презр.* аракеч, аябаган пьянкеч.

ПЬЯ'НЫЙ, -ая, -ое **1.** (*нетрезвый*) мас, мас киши; **2.** (*опьяняющий*) мас кылуучу; **пья́ное вино́** мас кылуучу вино; ◇ **с пья́ных глаз** *разг.* мас болуп туруп.

ПЭР *м.* пэр (*Англия, Франция жана Японияда — эң жогорку дворяндык титул*).

ПЮПИ'ТР *м.* пюпитр (*нота же китеп койгуч бийик айдөш тактай*).

ПЮРЕ' *ср. нескл.* пюре (*жашылчаларды, картөшкөнү, жер-жемиштерди сүрүп жасалган тамак*); **карто́фельное пюре́** картөшкөдөн жасалган пюре.

ПЯДЬ *ж.* бир сөөм, бир укум; ◇ **ни пя́ди земли́** бир сөөм жерди да; **будь он семи́ пя́дей во лбу́** *разг.* ал канчалык акылмандын акылманы болсо да.

ПЯ'ЛИТЬ *несов. что* керүү, чоюу, тартуу, керип чоюу; **пя́лить шку́рки** терини керип чоюу; ◇ **пя́лить глаза́** *на кого-что-л. разг.* бирөөгө же бир нерсеге таңыркап чакыя карoo, акырая карoo.

ПЯ'ЛЬЦЫ *только мн.* пяльцы (*сайма саюуда колдонулуучу шаймандын бир түрү*); **сиде́ть за пя́льцами** сайма сайып отуруу.

ПЯСТЬ *ж. анат.* беш манжа, манжа.

ПЯТА' *ж.* согончок; ◇ **ходи́ть** *за кем-л.* **по пята́м** *бирөөнүн артынан* калбай ээрчип жүрө берүү; **гна́ться** *за кем-л.* **по пята́м** *бирөөнүн артынан* калбай кубалоо; **с головы́ до пят** башынан аягына чейин; **под пято́й** таман астында, ээүүсүндө; **попа́сть под пяту́** тамандын астына түшүү; **ахилле́сова пята́** өлөр жери, такыр колтук.

ПЯТА'К *м.* беш тыйындык, бир мири; **ме́дный пята́к** беш тыйындык чака.

ПЯТАЧО'К *м.* **1.** *см.* **пята́к; 2.** (*рыло у свиньи*) чочконун тумшугу.

ПЯТЁРКА *ж.* **1.** (*цифра*) бешилик (*беш деген цифра*); **2.** (*школьная отметка*) беш, бешилик (*баа*); **3.** *разг.* (*пять рублей*) беш сом, беш сомдук акча, беш сом акча; **4.** (*карта*) бешилик; **5.** (*группа из пяти человек*) беш кишиден турган топ.

www.bizdin.kg

ПЯТЕРНЯ′ *ж. разг.* арбайта ачылган кол, жайылып турган кол.

ПЯ′ТЕРО *числ.* бешөө, беш; **их было пя́теро** алар бешөө болчу; **пя́теро челове́к** беш киши.

пяти́ *род., дат. и предл. п. от* **пять.**

ПЯТИ- *татаал сөздөрдүн «беш» дегенди билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **пятиуго́льный** беш бурчтуу.

ПЯТИАЛТЫ′ННЫЙ *м. уст.* он беш тыйын.

ПЯТИБО′РЬЕ *ср. спорт.* пятиборье (*беш түрлүү көнүгүүлөрдөн турган спорттук мелдеш*).

ПЯТИГРА′ННИК *м. мат.* беш кырдык.

ПЯТИГРА′ННЫЙ, -ая, -ое беш кырдуу.

пяти́десяти *род., дат. и предл. п. от* **пятьдеся́т.**

ПЯТИДЕСЯТИЛЕ′ТИЕ *ср.* 1. (*срок*) элүү жыл, элүү жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) элүү жылдык; **пятидесятиле́тие со дня рожде́ния** туулганына элүү жыл толуу, элүү жашка чыгуу.

ПЯТИДЕСЯТИЛЕ′ТНИЙ, -яя, -ее 1. (*о сроке*) элүү жылдык; **пятидесятиле́тний юбиле́й** элүү жылдык юбилей; 2. (*о возрасте*) элүү жашар, элүү жаштагы, элүүдөгү.

ПЯТИДЕСЯ′ТЫЙ, -ая, -ое *числ.* элүүнчү; **пятидеся́тый но́мер** элүүнчү номер; **пятидеся́тая страни́ца кни́ги** китептин элүүнчү бети.

ПЯТИДНЕ′ВКА *ж.* беш күндүк.

ПЯТИДНЕ′ВНЫЙ, -ая, -ое беш күндүк; **пятидне́вный срок** беш күндүк мөөнөт; **пятидне́вный путь** беш күндүк жол.

ПЯТИКЛА′ССНИК *м.* бешинчи класстын окуучусу.

ПЯТИКЛА′ССНИЦА *женск. р. к* **пятикла́ссник.**

ПЯТИКОНЕ′ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. беш учтуу; 2. беш бурчтуу; **пятиконе́чная звезда́** беш бурчтуу жылдыз.

ПЯТИКОПЕ′ЕЧНЫЙ, -ая, -ое беш тыйындык.

ПЯТИКРА′ТНЫЙ, -ая, -ое беш эсе, беш мертебе; **в пятикра́тном разме́ре** беш эсе өлчөмдө.

ПЯТИЛЕ′ТИЕ *ср.* 1. (*срок*) беш жыл, беш жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) беш жылдык.

ПЯТИЛЕ′ТКА *ж.* беш жылдык.

ПЯТИЛЕ′ТНИЙ, -яя, -ее 1. **пятилетка**-*га т.*; **пятиле́тний план** беш жылдык план; 2. (*о возрасте*) беш жашар, беш жаштагы, бештеги; **пятиле́тний ребёнок** беш жашар бала.

ПЯТИМЕ′СЯЧНЫЙ, -ая, -ое беш айлык; **в пятиме́сячный срок** беш айлык мөөнөттүн ичинде; **пятиме́сячный ребёнок** беш айлык бала.

ПЯТИМИНУ′ТКА *ж.* пятиминутка, беш мүнөттүк (*клиника, ооруканa, поликлиникада өткөрүлүүчү кыска консультация*).

ПЯТИРУБЛЁВКА *ж. разг.* беш сомдук акча, беш сом.

ПЯТИРУБЛЁВЫЙ, -ая, -ое беш сомдук.

пятисо́т *род. п. от* **пятьсо́т.**

ПЯТИСО′ТЕННЫЙ, -ая, -ое *разг.* беш жүз сомдук.

ПЯТИСОТЛЕ′ТИЕ *ср.* 1. (*срок*) беш жүз жыл, беш жүз жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) беш жүз жылдык.

ПЯТИСОТЛЕ′ТНИЙ, -яя, -ее беш жүз жылдык; **пятисотле́тняя да́вность** беш жүз жыл мурда болгон.

ПЯТИСО′ТНИЦА *ж.* беш жүзчү (*мис. кызылчанын гектарынан 500 центнер алган аял*).

ПЯТИСО′ТЫЙ, -ая, -ое *числ.* беш жүзүнчү; **пятисо́тый но́мер** беш жүзүнчү номер.

пятиста́м *дат. п. от* **пятьсо́т.**

пятиста́х *предл. п. от* **пятьсо́т.**

ПЯТИСТИ′ШИЕ *ср. лит.* беш саптан, беш жолдон, беш сабактан турган ыр (*мааны жагынан байланыштуу беш жол ыр*).

ПЯТИСТО′ПНЫЙ, -ая, -ое *лит.*: **пятисто́пный стих** беш стопалык ыр (*беш стопадан түзүлгөн ыр*).

ПЯТИТО′НКА *ж. разг.* беш тонналык (*мис. автомашина*).

ПЯТИТО′ННЫЙ, -ая, -ое беш тонналык.

ПЯТИТЫ′СЯЧНЫЙ, -ая, -ое 1. *числ.* беш миңинчи; 2. *прил.* беш миңдик, беш миңден турган; **пятиты́сячный отря́д** беш миң кишиден турган отряд.

ПЯ′ТИТЬСЯ *несов.* кетенчиктөө.

ПЯТИУГО′ЛЬНИК *м. мат.* беш бурчтук.

ПЯТИУГО′ЛЬНЫЙ, -ая, -ое беш бурчтуу.

ПЯТИЭТА′ЖНЫЙ, -ая, -ое беш этаждуу, беш кабат; **пятиэта́жное зда́ние** беш кабат үй.

ПЯ′ТКА *ж.* 1. согончок; 2. (*чулка, носка*) согончок; **двойна́я пя́тка** кош кабат согончок (*байпактын*); ◇ **душа́ в пя́тки ушла́** *разг.* жан кулактын учуна чыкты; **то́лько пя́тки засверка́ли** *разг.* чымын-куюн болуп, артына карабай качты.

ПЯТНАДЦАТИЛЕ′ТНИЙ, -яя, -ее 1. (*о сроке*) он беш жылдык; 2. (*о возрасте*) он беш жашар, он беш жаштагы; **пятнадцатиле́тний ю́ноша** он беш жашар бала; **в пятнадцатиле́тнем во́зрасте** он беш жашында.

ПЯТНА′ДЦАТЫЙ, -ая, -ое *числ.* он бешинчи; **пятна́дцатый но́мер** он бешинчи номер; **пятна́дцатая страни́ца кни́ги** китептин он бешинчи бети; **пятна́дцатого апре́ля** он бешинчи апрелде.

ПЯТНА′ДЦАТЬ *числ.* он беш.

ПЯТНА′ТЬ *несов. кого-что* 1. (*пачкать*) булгоо, так салуу; 2. *перен.* (*позорить*) жамандоо, жаман атты кылуу.

ПЯТНА′ШКИ *только мн. разг.* пятнашки (*балдардын оюндарынын бир түрү*).

ПЯТНИ′СТЫЙ, -ая, -ое чаар, ала-була, темгилдүү; **пятни́стая ко́шка** темгилдүү мышык.

ПЯ′ТНИЦА *ж.* жума; ◇ **у него́ семь пя́тниц на неде́ле** *погов.* сөзүндө туруму жок, айный бермей, сөзүндө турбаган.

ПЯТНО′ *ср.* 1. так, темгил; **лицо́ в кра́сных пя́тнах** кызыл темгили бар бет; **коро́ва с бе́лым пятно́м на лбу́** кашка уй; **ру́ки в черни́льных пя́тнах** сыя таамп булганган кол; **са́льное пятно́** майдын тагы; **выводи́ть пя́тна** такты кетирүү; 2. *перен.* жаман атак, жаман ат; **пятно́ позо́ра** маскарачылыктын жаман аты; **смыть пятно́** жаман аттан кутулуу; ◇ **роди́мое пятно́** 1) (*родинка*) мең, кал; 2) *перен.* (*пережиток*) калдык; **и на со́лнце есть пя́тна** *посл.* күндүн да кара тагы бар; **со́лнечные пя́тна** күндүн бетинен кез-кезде пайда боло калуучу так сыяктуу каралжын нерсе; **бе́лое пятно́** белгисиз жер (*географиялык карталарда — изилдене элек жерлер*); **жёлтое пятно́** *анат.* сары так (*көрүү нервинен чыга бериш жердеги көздүн торчосунун эң эле сезгич жери*).

ПЯ′ТНЫШКО *ср. уменьш. от* **пятно́** так, темгил, кичине так.

ПЯТО′К *м. разг.* беш; **пято́к яи́ц** беш жумуртка; **пято́к я́блок** беш алма.

ПЯ′ТОЧНЫЙ, -ая, -ое **пятка**-*га т.*

ПЯ′ТЫЙ, -ая, -ое *числ.* бешинчи; **пя́тый год** бешинчи жыл; **пя́тый но́мер** бешинчи номер; **в пя́том часу́** саат төрттөн өтө бергенде; **в нача́ле пя́того (ча́са)** саат бешке караганда; **че́тверть пя́того** төрттөн он беш минута өттү; **пя́тая часть** бештен бир бөлүгү; **две пя́тых** бештен эки; ◇ **расска́зывать из пя́того в деся́тое** *погов.* баш аягы жок, байланышсыз сүйлөй берүү (*тантуу*).

ПЯТЬ *числ.* беш.

ПЯТЬДЕСЯ′Т *числ.* элүү.

ПЯТЬСО′Т *числ.* беш жүз.

ПЯ′ТЬЮ *нареч.* бешке, беш жерде; **пя́тью пять — два́дцать пять** беш жерде беш — жыйырма беш.

пятью́ *твор. п. от* **пять.**

пятью́десятью *твор. п. от* **пятьдеся́т.**

пятьюста́ми *твор. п. от* **пятьсо́т.**

www.bizdin.kg

Р

РАБ *м.* 1. кул; 2. *перен.* өз эркин бир адатка баш ийдирген адам.

РАБА' *ж. см.* **рабыня.**

РАБКО'Р *м.* (рабо́чий корреспонде́нт) рабкор (жумушчу кабарчы).

РАБКО'РОВСКИЙ, -ая, -ое **рабкор**-*го т.*

РАБОВЛАДЕ'ЛЕЦ *м.* кул ээси, кул ээлөөчү.

РАБОВЛАДЕ'ЛЬЧЕСКИЙ, -ая, -ое **рабовладение**-*ге*, **рабовладелец**-*ке т.*; **рабовладе́льческий строй** кул ээлөөчүлүк (коомдук) түзүлүш.

РАБОВЛАДЕ'НИЕ *ср.* кул ээлөө, кул кулдануу.

РАБОЛЕ'ПИЕ *ср. презр.* көшөкөрлөнүү, жагынуу, кошамат кылуу.

РАБОЛЕ'ПНЫЙ, -ая, -ое *презр.* көшөкөр, көшөкөрлөнгөн, жагынуучу, кошаматчы.

РАБОЛЕ'ПСТВО *ср. презр.* көшөкөрдүк, жагынуучулук, кошаматчылык.

РАБОЛЕ'ПСТВОВАТЬ *несов. презр.* көшөкөрлөнүү, жагынуу, кошамат кылуу.

РАБО'ТА *ж.* 1. (*деятельность*) жумуш, иш; **рабо́та маши́ны** машинанын иши (жумушу); **рабо́та се́рдца** жүрөктүн иштеши; 2. (*занятие, труд*) эмгек, жумуш, кызмат; **физи́ческая рабо́та** кара жумуш; **у́мственная рабо́та** мээ иши; **нау́чная рабо́та** илимий кызмат; 3. **рабо́ты** *мн. юр.* жумуштар, иштер; **принуди́тельные рабо́ты** эрксиз жумуштар; 4. (*производственная деятельность*) жумуштар, иштер; **рабо́ты по преобразова́нию приро́ды** жаратылышты кайра өзгөртүү боюнча жумуштар; **полевы́е рабо́ты** талаа жумуштары; 5. (*служба*) кызмат; **ме́сто рабо́ты** кызмат орду; **постоя́нная рабо́та** туруктуу кызмат; 6. (*обрабатываемые материалы*) иш, жумуш; **разда́ть рабо́ту** иш таратып берүү; **сдать рабо́ту в срок** ишти өз убагында (мөөнөтүндө) тапшыруу; 7. (*научное произведение*) эмгек; **у него́ мно́го печа́тных рабо́т** анын басмага басылган эмгектери көп; 8. *школ.* жумуш, иш; **пи́сьменная рабо́та** жазуу жумушу; ◇ **взять в рабо́ту** *разг.* тезге салуу.

РАБО'ТАТЬ *несов. в разн. знач.* иштөө, жумуш кылуу, кызмат кылуу; ◇ **рабо́тать над собо́й** өзүнчө окуп билимин арттыруу (жетилүү); **рабо́тать локтя́ми** чыканагы менен түрткүлөп кирүү.

РАБО'ТАТЬСЯ *несов. безл.* иштелүү; **сего́дня хорошо́ рабо́тается** бүгүн жакшы иштелип жатат, бүгүн иш жакшы жүрүп жатат.

РАБО'ТНИК *м.* жумушчу, кызматкер, кызматчы; **квалифици́рованный рабо́тник** квалификациялуу кызматчы; **нау́чный рабо́тник** илимий кызматчы; **парти́йный рабо́тник** партиялык кызматчы, партиялык уюмдарда иштеген кызматчы.

РАБО'ТНИЦА *женск. р. к* **рабо́тник; дома́шняя рабо́тница** үй кызматында жалданып иштеген аял.

РАБОТОРГО'ВЕЦ *м.* кул менен соода кылуучу, кул сатуучу.

РАБОТОРГО'ВЛЯ *ж.* кул соодасы, кул сатуу.

РАБОТОСПОСО'БНОСТЬ *ж.* ишке (жумушка) жөндөмдүүлүк, ишке (жумушка) ийкемдүүлүк.

РАБОТОСПОСО'БНЫЙ, -ая, -ое 1. (*могущий работать*) ишке (жумушка) жөндөмдүү, ишке (жумушка) ийкемдүү; 2. (*способный много работать*) көп, узак иштей ала турган.

РАБОТЯ'ГА *м. и ж. разг.* ишке (жумушка) шыктуу, ишке (жумушка) дилгир.

РАБОТЯ'ЩИЙ, -ая, -ее *разг.* ишке (жумушка) шыктуу, ишке (жумушка) дилгир, мыкты иштөөчү; **работя́щий па́рень** мыкты иштөөчү жигит, жумушка шыктуу жигит.

РАБО'ЧЕ-КРЕСТЬЯ'НСКИЙ, -ая -ое: **Рабо́че-Крестья́нская Кра́сная А'рмия** Жумушчу-Дыйкан Кызыл Армиясы.

РАБО'ЧИЙ I *м.* жумушчу; **сельскохозя́йственный рабо́чий** айыл чарба жумушчусу.

РАБО'ЧИЙ II, -ая, -ее 1. **рабочий** I-*ге т.*; **рабо́чий класс** жумушчулар табы; **рабо́чее движе́ние** жумушчулар кыймылы; **рабо́чая молодёжь** жумушчу жаштар; **рабо́чий наро́д** эмгекчи эл; 2. (*производящий полезную работу*) жумушчу; **рабо́чий скот** жумушчу мал, унаа; **рабо́чая пчела́** *см.* **пчела́**; 3. *тех.* (*выполняющий работы*) иштөөчү; **рабо́чие ча́сти маши́ны** машинанын иштөөчү бөлүктөрү; 4. (*для работы*) **работа**-*га т.*; **рабо́чее ме́сто** жумуш кылуучу орун; **рабо́чий костю́м** жумушка кийүүчү костюм; **рабо́чее вре́мя** жумуш убагы; 5. (*служащий руководством для проведения работы*) жумушка жардамчы болуучу; **рабо́чий план** иш планы, **рабо́чий чертёж** ишке жетекчиликке алынуучу чертёж.

РА'БСКИ *нареч.* кулча, кулдарча; кыңк этпей.

РА'БСКИЙ, -ая, -ое 1. **раб**-*га т.*; кулдук, **ра́бский труд** *прям. и перен.* кул эмгеги; **ра́бское положе́ние** кулдук абал; 2. *перен.* (*покорный, беспрекословный*) кыңк этпеген, сын көзү менен карабаган; **ра́бская поко́рность** кыңк этпей багынуу; 3. *перен. презр.* (*угодливый*) көшөкөрлөнгөн, көшөкөр.

РА'БСТВО *ср.* кулдук, кулчулук; **быть в ра́бстве** *у кого-л.* *бирөөдө* кулдукта болуу, *бирөөгө* кул болуу; **томи́ться в ра́бстве** кулдукта эзилүү; **освободи́ться от ра́бства** кулдуктан бошонуу.

РАБФА'К *м.* (рабо́чий факульте́т) рабфак (жумушчулар факультети).

РАБФА'КОВЕЦ *м.* рабфактын окуучусу.

РАБФА'КОВСКИЙ, -ая, -ое **рабфак**-*ка т.*

РАБЫ'НЯ *ж.* күң.

РАВВИ'Н *м.* раввин (*еврейлердин дин башчысы*).

РАВЕЛИ'Н *м. воен. уст.* равелин (*крепость жанындагы кошумча курулуш, үй*).

РА'ВЕНСТВО *ср.* 1. бирдейлик, барабардык, теңдик; **ра́венство сил** күчтүн бирдейлиги; 2. (*равноправие*) тең укуктуулук, теңдик, теңчилик; 3. *мат.* барабардык; **знак ра́венства** барабардык белгиси.

РАВНЕ'НИЕ *ср.* 1. *воен.* тегизделүү, түзөлүү; **равне́ние напра́во!** (*команда*) оңго тегиздел!; 2. *перен.* теңелүү; **равне́ние на передовико́в произво́дства** өндүрүштүн алдыңкыларына теңелүү.

РАВНИ'НА *ж.* түздүк, түзөң.

РАВНИ'ННЫЙ, -ая, -ое **равнина**-*га т.*; **равни́нная ме́стность** түзөң жай, талаа.

РАВНО' 1. *нареч. уст.* (*одинаково*) бирдей; **равно́ краси́вы го́ры и леса́** тоолор жана токойлор бирдей сулуу; 2. *в знач. сказ.* барабар, болот; **пять плюс четы́ре равно́ девяти́** бешке төрттү кошкондо тогуз болот; 3. *союз* (*как и*) да, менен катар; **он ду́мает о рабо́те це́ха, а равно́ и о рабо́те всего́ заво́да** ал цехтин жумушу жөнүндө ойлойт, ошону менен катар, бүткүл заводдун иши жөнүндө да ойлойт; ◇ **равно́ как и...** ошол өңдүү, ошол сыяктуу; **мне всё равно́** 1) (*безразлично*) мага баары бир; 2) (*несмотря ни на что*) эч нерсеге карабай, эч нерсеге карабастан.

РАВНОБЕ'ДРЕННЫЙ, -ая, -ое *мат.* тең капталдуу, тең жактуу; **равнобе́дренный треуго́льник** тең капталдуу үч бурчтук.

РАВНОВЕЛИ'КИЙ, -ая, -ое *мат., физ.* чоңдугу бирдей; **равновели́кие тела́** *физ.* тең чоңдуктагы телолор.

РАВНОВЕ'СИЕ *ср.* 1. теңдештик, тең салмак; **равнове́сие сил** күчтөрдүн теңдештиги; **усто́йчивое равнове́сие** туруктуу теңдештик; **неусто́йчивое равнове́сие** туруксуз

www.bizdin.kg

тендештик; **сохранить равновесие** 1) калтаарыбай өзүн өзү кармоо, боюн кармай алуу; 2) *перен.* таразалоо, тең кылып кармоо; **терять равновесие** 1) тең салмагын кармай албоо, жоготуп калталактоо (*мис. шыргыйдын үстү менен басканда ж. б.*); 2) *перен.* күйкөлөктөнүү; 2. *перен.* сабыр сактоочулук, сабырдуулук, күйкөлөктөнбөөчүлүк, ачууга *же* коркунучка *же* кубанычка эң эле берилип кетпөөчүлүк, оор басырыктуулук; **вывести из равновесия** күйкөлөктөнтүү; **душевное равновесие** акыл-эстин бир калыпта болушу.

РАВНОДЕ'ЙСТВУЮЩАЯ *ж. физ. см.* **равнодействующий** 2.

РАВНОДЕ'ЙСТВУЮЩИЙ, -ая, -ее *физ.* 1. бирдей аракет кылуучу; **равнодействующая сила** бирдей аракет кылуучу күч (*бир нече күчкө барабар келе турган бир күч*); 2. *в знач. сущ. ж.* бирдей аракет кылуучу күч (*бир нече күчтүн ордун басуучу күч*).

РАВНОДЕ'НСТВИЕ *ср. астр.* күн-түн теңелүү (*жазында күн менен түн 21-мартта, күзүндө болсо, 23-сентябрде теңелет*).

РАВНОДУ'ШИЕ *ср.* көңүл коштук, кош көңүлдүк, камаарабастык; **проявить равнодушие** көңүл коштук кылуу; **отнестись с равнодушием** көңүл коштук менен мамиле кылуу.

РАВНОДУ'ШНО *нареч.* көңүл кош, кош көңүл, мейли деп, камаарабай; **смотреть равнодушно** *на что-л.* *бир нерсеге* көңүл кош, мейли деп кароо.

РАВНОДУ'ШНЫЙ, -ая, -ое 1. (*безразличный*) көңүл кош, кош көңүл, камаарабаган; **равнодушный взгляд** көңүл кош көз караш; 2. *разг.* (*не испытывающий интереса, любви*) кызыкпаган, көңүл чаппаган; **он равнодушен к спорту** ал спортко кызыкпайт.

РАВНОЗНА'ЧАЩИЙ, -ая, -ее *см.* **равнозначный.**

РАВНОЗНА'ЧНЫЙ, -ая, -ое маанилеш, мааниси бирдей, окшош, сыяктуу.

РАВНОМЕ'РНО *нареч.* бир кылка, текши, бир калыпта; **равномерно распределить** *что-л.* *бир нерсени* бирдей кылып үлөштүрүү; **равномерно ускоренное движение** *физ.* текши ылдамдатылган кыймыл; **равномерно замедленное движение** *физ.* бир калыпта жайлатылган кыймыл.

РАВНОМЕ'РНОСТЬ *ж.* бир калыптуулук (*кыймылдын, тездиктин, акырындатуунун ж. б.*); **равномерность движения** кыймылдын бир калыптуулугу.

РАВНОМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое бир кылка, текши, бир калыпта; **равномерное развитие** бир калыпта өнүгүү; **равномерное движение** *физ.* бир калыптагы кыймыл; **равномерное ускорение** *физ.* текши ылдамдатуу; **равномерное замедление** *физ.* бир калыпта жайлатуу.

РАВНООТСТОЯ'ЩИЙ, -ая, -ее *мат.* тең (бирдей) алыстыкта турган.

РАВНОПЛЕ'ЧИЙ, -ая, -ее *физ., тех.* ийни бирдей; **равноплечий рычаг** ийни бирдей рычаг.

РАВНОПРА'ВИЕ *ср.* теңчилик, тең укуктуулук; **равноправие граждан СССР** СССР граждандарынын тең укуктуулугу; **равноправие женщин** аялдардын тең укуктуулугу.

РАВНОПРА'ВНЫЙ, -ая, -ое тең укуктуу, бирдей укуктуу.

РАВНОСИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*равной силы*) күчү бирдей, күчү тең; 2. *перен.* барабар, барабар келген, бирдей; **это равносильно поражению** бул жеңилген менен барабар, бул жеңилген менен бирдей.

РАВНОСТОРО'ННИЙ, -яя, -ее *мат.* тең жактуу; **равносторонний треугольник** тең жактуу үч бурчтук.

РАВНОУГО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *мат.* бирдей бурчтуу, бурчу бирдей; **равноугольный многоугольник** бирдей бурчтуу көп бурчтук.

РАВНОУСКО'РЕННЫЙ, -ая, -ое *физ.* бирдей ылдамдыктагы, ылдамдыгы бирдей; **равноускоренное движение** ылдамдыгы бирдей кыймыл.

РАВНОЦЕ'ННОСТЬ *ж.* баасы бирдейлик, бирдей баалуулук.

РАВНОЦЕ'ННЫЙ, -ая, -ое 1. баасы бирдей, бирдей баалуу; **равноценные товары** бирдей баалуу товарлар; 2. окшош, бирдей, тең; **эти работники равноценны** бул кызматкерлер тең, бири-биринен артык-кеми жок.

РА'ВНЫЙ, -ая, -ое 1. (*одинаковый*) бирдей, тең; **доски равной толщины** калыңдыгы бирдей тактайлар; **равные силы** бирдей күчтөр, тең күчтөр; **на равных основаниях** бирдей негиздер боюнча; **равная оплата за равный труд** бирдей эмгек үчүн бирдей акы төлөө; **ему нет равного** анын тендеши жок; 2. *чему* (*равняющийся*) тең (барабар); **расстояние, равное пяти километрам** беш километрге тең (барабар) аралык; 3. (*пользующийся такими же правами*) тең, тендеш.

РАВНЯ'ТЬ *несов. кого-что* 1. (*уравнивать*) теңөө; **нельзя равнять всех по одному признаку** баарын бир белги боюнча теңөөгө болбойт; 2. *с кем-чем* (*сравнивать*) теңөө, салыштыруу; **нельзя равнять этих учеников** бул окуучулардын баарын теңөөгө болбойт.

РАВНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *чему* (*быть равным*) тең келүү, барабар болуу; **дважды три равняется шести** эки жерде үч алтыга барабар; 2. *с кем-чем* теңелүү, атаандашуу; **я не берусь равняться с ним в знаниях** мен билим жагынан аны менен теңеле албайм; 3. *по кому-чему* теңелүү, бирдей болуу; **равняться по правофланговому** *воен.* оң флангыдагы менен теңелгиле; **равняйсь!** (*команда*) тегизделгиле!; 4. *на кого-что, перен.* (*следовать примеру*) теңелүү; **будем равняться на передовиков** алдыңкы катардагыларга теңелебиз.

РАГУ' *ср. нескл. кул.* рагу (*балык, эт же жашылчадан майда туурап жасалган тамак*).

РАД *в знач. сказ.* 1. *кому-чему* кубанычтуу, курсант; **я вам рад** мен сизди көрүп кубанам; 2. *с неопр.* жан-дили (-ң, -м) менен; **рад отдохнуть, да некогда** эс алсам, жакшы болор эле, бирок убакыт жок; ◇ **сам не рад** өзү (-ң, -м) да ыраазы эмес (-сиң, -мин); **рад стараться!** 1) *воен. уст.* жан-дилим менен орундаймын!; 2) *перен. шутл.* жан-дилим менен!; **рад-радёхонек** *или* **рад-радёшенек** абдан курсант, кубанчы койнуна сыйбайт.

РАДА'Р *м. см.* **радиолокатор.**

РАДЕ'НИЕ *ср.* 1. *уст.* камкордук кылуу; 2. *рел.* зикир.

РАДЕ'ТЬ *несов. о ком-чём* 1. *уст.* камкордук кылуу; **радеть о деле** иш жөнүндө камкордук кылуу; 2. *рел.* зикир чалуу.

РА'ДЖА *м.* раджа (*Индияда — феодалдык княздардын жана жергиликтүү бийлөөчүлөрдүн титулу*).

РА'ДИ *предлог с род. п.* 1. (*для кого-чего-л.*) үчүн; **ради пользы дела** иштин пайдасы үчүн; 2. (*во имя кого-чего-л.*) урматына; **ради нашей дружбы** достугубуздун урматына; 3. *разг.* (*с целью чего-л.*) үчүн, максат менен, максатында; **ради отдыха** эс алыш үчүн; **шутки ради** тамаша үчүн; 4. *разг.* (*из-за*) үчүн; **ради чего ты пошёл туда?** ал жакка сен эмне үчүн бардың?

РАДИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *мат., тех.* радиалдык, шоола сымал, радиуска багытталган (*мис. күндүн нуру*).

РАДИА'ТОР *м. тех.* радиатор (1. *мотордогу сууну суутуучу прибор*; 2. *борбордук жылытмадагы ысыткыч прибор*).

РАДИА'ТОРНЫЙ, -ая, -ое **радиатор**-*го т.*

РАДИА'ЦИЯ *ж. физ.* 1. радиация (*күндөн жерге тушуучу шоолалуу энергия*); **солнечная радиация** күндүн радиациясы; 2. радиация (*борбордон айланага карай шоола сымал радиус болуп бир нерсенин таралышы*).

РА'ДИЕВЫЙ, -ая, -ое **радий**-*ге т.*

РА'ДИЙ *м. хим.* радий (*жылуулук жана шоола энергияларын чыгаргыч химиялык элемент*); **лечение радием** радий менен дарылоо.

РАДИКА'Л I *м.* радикал (1. *мат. тамырын табуу белгиси* $\sqrt{}$; 2. *хим. бир химиялык кошундудан экинчи

www.bizdin.kg

коншундуга өзгөрбөстөн өтө турган молекуладагы атомдор группасы).

РАДИКА'Л II *м.* радикал (**1.** *полит. буржуазиялык мамлекеттин рамкаларынан чыкпай туруп, анча-мынча гана демократиялык реформаларды жүргүзүүнүн талап кылуучу сол-буржуазиялык партиялардын тарапкери;* **2.** *перен. уст. чечкиндүү аракетти жактоочу).*

РАДИКАЛИ'ЗМ *м.* радикализм (**1.** *радикалдардын саясий багыттары жана кыймылы; см.* **радикáл** II 1; 2. *перен. аракеттин чечкиндүү түрү).*

РАДИКА'ЛЬНО *нареч.* негиздүү түрдө, чечкиндүү түрдө, таптакыр; **радикáльно измени́ть** таптакыр өзгөртүү.

РАДИКА'ЛЬНОСТЬ *ж.* негиздүү түрдө болгондук, чечкиндүүлүк.

РАДИКА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** **радикал** II 1-*ге т.*; **радикáльная пáртия** радикалдар партиясы; **2.** *перен.* (*коренной, решительный*) негиздүү түрдө болгон, чечкиндүү; **радикáльные мéры** чечкиндүү чаралар.

РАДИКУЛИ'Т *м. мед.* радикулит (*көчүк нервдеринин тамырларынын сезгениши).*

РА'ДИО *ср. нескл.* радио; **передавáть по рáдио** радио аркылуу берүү; **мы слýшали рáдио** биз радио уктук.

РАДИО- *татаал сөздөрдүн «радийге таандык» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.:* **радиолечéние** радио менен дарылоо, **радиотерапи́я** радиотерапия.

РАДИОАКТИ'ВНОСТЬ *ж. хим., физ.* радиоактивдүүлүк.

РАДИОАКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое *хим., физ.* радиоактивдүү (*өзүнөн өзү бөлүнүп, энергиясын айрым шоолалар түрүндө чыгарууга жөндөмдүү. мис. радий*); **радиоакти́вные элемéнты** радиоактивдүү элементтер; **радиоакти́вные веществá** радиоактивдүү заттар.

РАДИОАППАРА'Т *м.* радиоаппарат (*радио толкундарын алуучу же берүүчү аппарат).*

РАДИОАППАРАТУ'РА *ж.* радиоаппаратура (*радио аппараттары).*

РАДИОВЕЩА'НИЕ *ср.* радио аркылуу берүү (*радио менен лекция, музыка, кабар ж. б. берүү).*

РАДИОВЕЩА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **радиовещание**-*ге т.*; радио аркылуу берүүчү; **радиовещáтельная стáнция** радио аркылуу берүүчү станция.

РАДИОВОЖДЕ'НИЕ *ср.* радио менен башкаруу, радио аркылуу башкаруу (*кемени, самолётту ж. б. радио толкундары аркылуу алыстан башкаруу).*

РАДИОВОЛНА' *ж.* радио толкуну (*радио берген убакта мейкиндикке таралуучу шоола толкундары).*

РАДИОГРА'ММА *ж.* радиограмма (*радио менен берилген телеграмма, кабар, маалымат).*

РАДИОГРА'ФИЯ *ж.* радиография (*рентген шоолаларынын жардамы менен тунук эмес, күңүрт нерселерден өтө көрүп фотографиялоо).*

РАДИОДОНЕСЕ'НИЕ *ср.* радио аркылуу берилүүчү кабар.

РАДИОЖУРНА'Л *м.* радиожурнал (**1.** *радио жөнүндө маалымат берүүчү журнал;* **2.** *радио аркылуу кабарлар берүүчү журнал).*

РАДИОЗО'НД *м.* радиозонд (*атмосферанын кабаттарынын кубулуш абалдары жөнүндө аэростаттан радио менен кабар берүүчү метеорологиялык прибор).*

РАДИОИНФОРМА'ЦИЯ *ж.* радиоинформация (*радио аркылуу информация берүү).*

РАДИОКОММЕНТА'ТОР *м.* радиокомментатор (*саясий, экономикалык, маданий темалардан радио аркылуу маалымат жана комментарий берип туруучу журналист).*

РАДИОКОНЦЕ'РТ *м.* радиоконцерт (*радио аркылуу берилүүчү концерт).*

РАДИО'ЛА *ж.* радиола (*радиоприёмниги, электропатефону жана репродуктору бар аппарат).*

РАДИОЛА'МПА *ж.* радиолампа (*радионун лампочкасы).*

РАДИОЛЕЧЕ'НИЕ *ср.* радий менен дарылоо.

РАДИО'ЛОГ *м.* радиолог (**1.** *радиоактивдүү кубулуштарды билген специалист;* **2.** *радиоактивдүү заттар менен адамды дарылоочу врач).*

РАДИОЛОКА'ТОР *м. тех.* радиолокатор (*алыс жердеги көрүнбөгөн нерселердин кайда экендигин радио толкундары аркылуу белгилөөчү аппарат, курулуш).*

РАДИОЛОКАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое радиолокациялык; **радиолокациóнный прибóр** радиолокациялык прибор.

РАДИОЛОКА'ЦИЯ *ж.* радиолокация (*алыс жердеги көрүнбөгөн нерселердин кайда экендигин, кайсы багытка карай бет алып бараткандыгын радио толкундары аркылуу билүү методу).*

РАДИОЛЮБИ'ТЕЛЬ *м.* радио сүйүүчү (*радио маселелери менен кызыгуучу киши).*

РАДИОМА'ЧТА *ж.* радио мачтасы.

РАДИОМАЯ'К *м.* радиомаяк (*түрдүү сигналдарды кемелерге, самолётторго берип туруучу радиостанция; ушул сигнал менен кеме жана самолёт өзүнүн кайсы жерде экендигин билдирет).*

РАДИО'МЕТР *м. физ.* радиометр (*шоолалуу энергияны өлчөгүч прибор).*

РАДИОМОНТА'Ж *м.* радиомонтаж (*пьесадагы же башка адабий чыгармадагы ачык көрүнүктүү окуядан жана эпизоддордон кураштырып, радио аркылуу берүү).*

РАДИОНАВИГА'ЦИЯ *ж.* радионавигация (*радио толкундары аркылуу кеменин жүрүшүнө жетекчилик кылуу).*

РАДИОНАУ'ШНИКИ *мн.* (*ед.* **радионаýшник** *м.*) радионаушник (*радио угуу үчүн кулакка кийилүүчү прибор).*

РАДИООБОРУ'ДОВАНИЕ *ср.* радио жабдуулары.

РАДИОПЕ'ЛЕНГ *м. мор., ав.* радиопеленг (*радио аркылуу кеменин, самолёттун жүрүш багытын белгилөө).*

РАДИОПЕЛЕНГА'ТОР *м. мор., ав.* радиопеленгатор (*шарттуу сигналдарды берип туруучу радиостанциялардын кайсы жерде экендигин электромагниттик толкундардын жардамы менен белгилөөчү прибор).*

РАДИОПЕРЕДА'ТЧИК *м.* радио берүүчү аппарат.

РАДИОПЕРЕДА'ЧА *ж.* радио аркылуу берүү, радио менен берүү.

РАДИОПЕРЕДВИ'ЖКА *ж.* көчмө радиостанция.

РАДИОПЕРЕКЛИ'ЧКА *ж.* радио аркылуу сүйлөшүү (*радио аркылуу сүйлөшүп пикир, кабар алышуу).*

РАДИОПЕРЕХВА'Т *м.* башка радиостанциянын кабарын кармап алуу.

РАДИОПРИЁМНИК *м.* радиоприёмник.

РАДИОПРИЁМНЫЙ, -ая, -ое радио алгыч (*радио толкундарын кармоочу);* **радиоприёмная стáнция** радио алгыч станция.

РАДИОРАЗВЕ'ДКА *ж.* радио чалгын (*радио аркылуу чалгын жүргүзүү).*

РАДИОСВЯ'ЗЬ *ж.* радио байланыш (*радио аркылуу байланыш).*

РАДИОСЕ'ТЬ *ж.* радио тармагы.

РАДИОСИГНА'Л *м.* радиосигнал (*радио аркылуу сигнал берүү, алынуу).*

РАДИОСЛУ'ШАТЕЛЬ *м.* радио угуучу, радио тыңшоочу.

РАДИОСТА'НЦИЯ *ж.* радиостанция (*радио аркылуу берилүүчү тыбыш же башка сигналдарды алуучу же берүүчү станция);* **похóдная радиостáнция** жолго алып жүрүүчү жеңил радиостанция.

РАДИОСТУ'ДИЯ *ж.* радиостудия (*радио аркылуу таратылуучу кабарларды ж. б. берүүчү атайы жабдылган бөлмө, үй).*

РАДИОТЕЛЕГРА'ММА *ж.* радиотелеграмма; *см.* **радиогрáмма.**

РАДИОТЕЛЕГРА'Ф *м.* радиотелеграф (**1.** *электромагниттик толкундардын жардамы менен Морзе алиппеси-*

www.bizdin.kg

нин тамгаларын берүүчү сымсыз телеграф; 2. *жогоркудай сигналдарды алуучу же берүүчү станция*).

РАДИОТЕЛЕГРАФИ'Я *ж.* радиотелеграфия (*радио аркылуу берилүүчү сымсыз телеграф*).

РАДИОТЕЛЕФО'Н *м.* радиотелефон (*радио толкундун жардамы менен аракетке келүүчү сымсыз телефон*).

РАДИОТЕЛЕФОНИ'Я *ж.* радиотелефония (*сымсыз телефон*).

РАДИОТЕРАПИ'Я *ж. мед.* радиотерапия (*ооруну радий жана башка радиоактивдүү заттар менен дарылоо, рентген нурлары менен дарылоо*).

РАДИОТЕ'ХНИК *м.* радиотехник (*радиотехника жагынан специалист*).

РАДИОТЕ'ХНИКА *ж.* радиотехника (1. *электротехниканын бир бөлүмү;* 2. *радиоаппаратураны даярдоо техникасы*).

РАДИОТОВА'РЫ *только мн.* радиотоварлар (*радиого керектүү аспаптар, приёмниктер, анын бөлүктөрү*).

РАДИОУ'ЗЕЛ *м.* радио түйүнү (*бир район же уюмдун радио байланышын башкаруучу орган*).

РАДИОУСТАНО'ВКА *ж.* радиоустановка (*бир жерге орнотулган радиоаппарат же радиоаппараттардын системасы*).

РАДИОФИКА'ЦИЯ *ж.* радиофикация, радиолоштуруу; **радиофикáция страны́** өлкөнү радиолоштуруу.

РАДИОФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* радиолоштуруу.

РАДИОЦЕ'НТР *м.* радиоборбору (*алуучу жана берүүчү радиостанциялардын башкармаларынын бирикмеси*).

РАДИОЭЛЕМЕ'НТ *м. хим.* радиоэлемент, радиоактивдүү элемент.

РАДИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* радио аркылуу билдирүү.

РАДИ'СТ *м* радист (*радиоустановкада иштөөчү киши*).

РА'ДИУС *м.* 1. *мат.* радиус (*тегеректин же шар бетинин каалаган нокотун борбор менен бириктирүүчү түз сызык*); **рáдиус окру́жности** тегеректин радиусу; **рáдиус шáра** шардын радиусу; 2. *перен.* радиус (*нерсенин таралуу сферасы*); **рáдиус дéйствия** аракет радиусу; **рáдиус дéйствия авиáции** авиация аракетинин радиусу.

РАДИЦИ'РОВАНИЕ *ср. мат.* тамырын табуу.

РАДИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. мат.* тамырын табуу.

РА'ДОВАТЬ *несов. кого-что* кубантуу, сүйүнтүү, шат кылуу; **рáдовать взор** *или* **рáдовать глаз** көзгө жагымдуу, толумдуу болуу; көз кубантуу; **рáдовать успéхами** ийгиликтери менен кубантуу.

РА'ДОВАТЬСЯ *несов. кому-чему* кубануу, сүйүнүү, шаттануу, жарпы жазылуу; **душá рáдуется** көңүл кубанат.

РА'ДОСТНО *нареч.* кубанып, сүйүнүп, шаттанып, шаттык менен, кубануу менен, сүйүнүү менен.

РА'ДОСТНЫЙ, -ая, -ое кубанычтуу, сүйүнүчтүү, шаттуу; **рáдостное извéстие** кубанычтуу кабар; **рáдостное собы́тие** кубанычтуу окуя.

РА'ДОСТЬ *ж.* кубаныч, сүйүнүч, шаттык; **с рáдостью** кубаныч менен; ◇ **на рáдостях** *разг.* кубанычка байланыштуу, кубаныч үчүн.

РА'ДУГА *ж.* көк желе (*асмандагы жаа; жез кемпирдин көгөөнү; асан-үсөн*); **отливáть всéми цветáми рáдуги** нечен түрдүү болуп кубулжуп, кулпунуп туруу.

РА'ДУЖНЫЙ, -ая, -ое 1. кубулмалуу, кубулуп турган; **рáдужный отли́в** түрдүү түскө кубулуу; 2. *перен.* кубанычтуу; **рáдужные надéжды** кубанычтуу үмүт; **ви́деть всё в рáдужном свéте** баарын тең эле кубанычтуу түрдө көрүү; ◇ **рáдужная оболóчка (глáза)** *см.* **оболóчка.**

РАДУ'ШИЕ *ср.* ачык чырай, ак көңүл, жылуу жүз; **прояви́ть раду́шие** ак көңүлдүк кылуу.

РАДУ'ШНО *нареч.* ачык чырай менен, жылуу жүз менен; **встрéтить раду́шно** жылуу жүз менен тосуп алуу.

РАДУ'ШНЫЙ, -ая, -ое ачык чырайлуу, жылуу жүздүү; **оказáть раду́шный приём** ачык чырай менен тосуп алуу.

РАЁК *м. театр. уст.* раёк (*театрдагы эң үстүңкү бийик орундар*).

РАЖ *м. разг.* каар, ачуу, жин; **прийти́ (войти́) в раж** жини келүү, каары кайноо.

РА'ЖИЙ, -ая, -ое *прост.* чымыр, москоол.

ражу́ *наст. вр. от* **рази́ть** I.

РАЗ I *м.* 1. бир жолу, бир ирет, бир мертебе; **мнóго раз** көп жолу; **нéсколько раз** бир нече жолу; **пять раз** беш жолу; **в пéрвый раз** биринчи жолу; **ещё раз** дагы бир жолу; **в слéдующий раз** *или* **в другóй раз** келерки жолу, эмики жолу; **раз в год** жылына бир жолу; **в послéдний раз** акыркы жолу; **инóй (другóй) раз** кээде; **в тот раз** ошол жолу; **ни рáзу** эч бир, бир жолу да; **не раз** алда канча, бир нече жолу; **до другóго рáза** дагы бир жолкуга чейин; 2. (*при счёте — один*) бир (*эсепте*); ◇ **раз навсегдá!** бүттү!, болду!, бир айтты (-ц, -м) болду!; **как раз** *разг.* 1) (*именно*) дал; **как раз то, что ну́жно** керегн дал ушул болчу; 2) (*впору*) чак; **ту́фли мне как раз** туфли менин бутума куюп койгондой чак; **в сáмый раз** *разг.* 1) (*вовремя*) дал убагында; 2) (*впору*) чак; **раз за рáзом** *разг.* удаалаш, үзгүлтүксүз; **раз на раз не прихóдится** *разг.* ар дайым эле андай боло бербейт; **не раз и не два** *разг.* бир эмес, эки эмес, алда нече жолу.

РАЗ II *нареч.* (*однажды*) бир күнү, бир кезде, бир жолу; **раз пóздно вéчером** бир күнү кечинде; **оди́н раз, когдá...** бир күнү... болгондо; **кáк-то раз** (*алда кандай*) бир күнү.

РАЗ III *союз разг.* (*если*) эгерде ...-са, ...; **раз он не пойдёт, я тóже остаю́сь** эгерде ал барбаса, мен да каламын; ал барбаса, мен да барбаймын; **раз так, нé о чём говори́ть** эгер андай болсо, башка сөз жок.

РАЗ- (**разо-, разъ-, рас-**) *приставка, төмөнкүлөрдү көрсөтөт:* 1) *бөлүктөргө бөлүүнү; бөлүктөргө, орундарга, бир нерсенин бетине бөлүштүрүүнү; мис.* **разорвáть** айрып алуу, тытып таштоо; 2) *кыймыл-аракеттин күчөшүн, анын мыкты көрүнүшүн; мис.* **расхвали́ть** аябай мактоо, абдан мактоо; 3) *көп нерселердин кыймылынын ар түрдүү жакка багытталганын; мис.* **разъéхаться** туш-тушка кетип калуу; 4) *кыймыл-аракеттин токтолушун; мис.* **разлюби́ть** сүйбөй калуу; 5) *мурункунун тескерисинче жасалган кыймыл-аракетти; мис.* **разбинтовáть** бинтин кайта чечүү.

РАЗБА'ВИТЬ *сов. что* суюлтуу, кошуу, катыштыруу, аралаштыруу; **разбáвить спирт водóй** спиртке суу кошуу.

РАЗБА'ВКА *ж. разг.* суюлтуу, кошуу, катыштыруу, аралаштыруу (*мис. спиртке суу*).

РАЗБАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **разбáвить.**

РАЗБАЗА'РИВАНИЕ *ср. разг.* чачып жок кылуу, ыгы жок чачуу, ыксыз сарп кылуу; **разбазáривание государ́ственных средств** мамлекеттик каражаттарды чачып жок кылуу.

РАЗБАЗА'РИВАТЬ *несов. см.* **разбазáрить.**

РАЗБАЗА'РИТЬ *сов. что, разг.* ыгы жок чачуу, чачып жок кылуу, ыгы жок сарп кылуу.

РАЗБА'ЛИВАТЬСЯ *несов. см.* **разболéться.**

РАЗБАЛОВА'ТЬ *сов. кого, разг.* тентек кылуу, шок кылуу, өтө эрке кылуу.

РАЗБАЛОВА'ТЬСЯ *сов. разг.* тентек болуу, шок болуу, өтө эрке болуу.

РАЗБА'ЛТЫВАТЬ I *несов. см.* **разболтáть** I.

РАЗБА'ЛТЫВАТЬ II *несов. см.* **разболтáть** II.

РАЗБА'ЛТЫВАТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* **разболтáться** I; 2. *страд. к* **разбáлтывать** I.

РАЗБА'ЛТЫВАТЬСЯ II *несов.* 1. *см.* **разболтáться** II; 2. *страд. к* **разбáлтывать** II.

РАЗБЕ'Г *м.* жүгүрүү (*күүлөнүү үчүн*); **он с разбéга перескочи́л канáву** ал жүгүрүп келип, андан секирип кетти.

РАЗБЕГА'ТЬСЯ *несов. см.* **разбежáться.**

РАЗБЕЖА'ТЬСЯ *сов.* 1. жүгүрүү; **он разбежáлся и перескочи́л чéрез канáву** ал жүгүрүп барды да андан се-

www.bizdin.kg

кирип кетти; **2.** (*в разные стороны*) туш-тушка жүгүрүү, тарала жүгүрүү; **разбежались кто куда** туш-тушка тарап жүгүрүштү; ◇ **глаза разбежались** кызыгып көз жайнап кетти.

РАЗБЕРЕДИ'ТЬ *сов. что* ырбатуу, оорутуу, чукуу; **разбередить рану** 1) жараны чукуп оорутуу; 2) *перен.* жарасына тийүү, эски кайгыны козгоо.

РАЗБИВА'ТЬ *несов. см.* **разбить.**

РАЗБИВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разбиться; морские волны разбивались о берег** деңиз толкундары жээкке келип урунуп жатты; **2.** *страд. к* **разбивать.**

РАЗБИ'ВКА *ж.* **1.** (*разделение*) бөлүү, топтоо, топ-топко бөлүү; **разбивка учеников на группы** окуучуларды топторго бөлүү; **2.** (*планировка*) пландоо; **разбивка сада** бакты пландоо; **3.** (*напр. лагеря*) куруу, тигүү; **4.** *полигр.* терилген ариптердин сап аралыктарын кеңитүү.

РАЗБИНТОВА'ТЬ *сов. что* бинтти кайта чечүү; таңылган, байланган бинтти чечүү.

РАЗБИНТОВА'ТЬСЯ *сов. разг.* бинт чечилүү; таңылган, байланган бинт чечилип кетүү.

РАЗБИНТО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **разбинтовать.**

РАЗБИНТО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разбинтоваться;** 2. *страд. к* **разбинтовывать.**

РАЗБИРА'ТЕЛЬСТВО *ср. юр.* текшерүү, тескөө; **судебное разбирательство** сот текшерүүсү.

РАЗБИРА'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **разобрать; 2.** (*быть разборчивым*) тандоо, ылгоо; **бери не разбирая** ылгабай ала бер.

РАЗБИРА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разобраться; 2.** *страд. к* **разбирать.**

РАЗБИТНО'Й, -а́я, -о́е *разг.* өтүмдүү, шайыр, шамдагай; **разбитной парень** шамдагай жигит.

РАЗБИ'ТОСТЬ *ж. разг.* чарчагандык, ылдыроочулук, шалдыроочулук; **чувствовать разбитость** шалдырагандыкты сезүү.

РАЗБИ'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **разбить; 2.** *прил.* (*расколотый*) сынган, талкаланган; **разбитая чашка** сынган табак; **3.** *прил.* (*повреждённый, испорченный*) бузулган; **разбитая машина** бузулган машина; **разбитый рояль** бузулган рояль; **4.** *прил.* (*раненый*) жараланган, жарылган, жарадар болгон; **разбитая голова** жарылган баш; **5.** *прил. перен.* (*расстроенный, разрушенный*) үзүлгөн, кесилген; **разбитые надежды** үзүлгөн үмүт; **6.** *прил.* (*побеждённый*) жеңилген, талкаланган; **разбитый враг** талкаланган душман; **7.** *прил. перен.* (*ставший бессильным, нетрудоспособным*) алсыраган, жарамсыз болуп калган, шал болуп калган; **разбитый параличом** шал болуп калган; **8.** *прил. перен.* (*опровергнутый*) жокко чыгарылган; **разбитые доводы** жокко чыгарылган далилдер; **9.** *прил. перен.* (*усталый*) шалдыраган, чарчаган; **чувствовать себя разбитым** өзүнүн шалдырагандыгын сезүү; ◇ **остаться у разбитого корыта** *погов.* баягы эле таз кейпин кийип калуу.

РАЗБИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*расколоть*) сындыруу, талкалоо, таш-талканын чыгаруу; **разбить стекло** айнекти талкалоо; **разбить вдребезги** таш-талканын чыгаруу; **2.** *что* (*повредить, разрушить*) кыйратуу, зыянга учуратуу; **бурей разбило корабль** катуу шамал кемени кыйратты; **3.** *что* (*ранить*) жаруу, жарадар кылуу; **разбить голову** башын жаруу; **4.** *кого* (*нанести поражение*) талкалоо, кыйратуу; **разбить противника** душманды талкалоо; **разбить наголову** таш-талканын чыгаруу, ташын талкан кылып кыйратуу; **разбить в пух и прах** кыйратып, күлүн сапыруу; **5.** *кого, перен.* (*сделать нетрудоспособным*) мунжу кылуу, эмгекке жарамсыз кылуу, шал кылып таштоо; **его разбил паралич** ал шал болуп калды, аны паралич уруп шал кылып таштады; **6.** *что, перен.* (*опровергнуть*) жокко чыгаруу; **разбить** *чьи-л.* **доводы** *бирөөнүн* **далилдерин** жокко чыгаруу; **7.** *что* (*распределить, разделить*) бөлүү; **разбить участок на части** участокту бөлүктөргө бөлүү; **8.** *что* (*произвести посадку*) эгүү, отургузуу, тигүү; **разбить сад** жемиш бактарын тигүү; **9.** *что* (*раскинуть, устроить*) куруу, тигүү; **разбить палатку** чатыр куруу; **10.** *что, полигр.* арасын ачуу; **разбить строки** саптардын арасын ачуу; ◇ **разбить жизнь** *кому-л. бирөөнүн* турмушун бузуу.

РАЗБИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** сынуу; **тарелка разбилась** тарелка сынды; **2.** (*повредить себе что-л.*) бир жерин оорутуп алуу, майып кылуу; **3.** *перен.* (*расстроиться*) таш кабуу; **4.** (*разделиться*) бөлүнүү, топ-топ болуу; **экскурсия разбилась на группы** экскурсия топ-топко бөлүндү.

РАЗБОГАТЕ'ТЬ *сов.* байып кетүү, бай болуп кетүү.

РАЗБО'Й *м.* талоончулук, каракчылык.

РАЗБО'ЙНИК *м.* талоончу, каракчы.

РАЗБО'ЙНИЧАТЬ *несов.* талоончулук кылуу, каракчылык кылуу.

РАЗБО'ЙНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **разбойничество**-*го т.*; **разбойническое нападение** талоончулук менен кол салуу.

РАЗБО'ЙНИЧЕСТВО *ср.* талоончулук, каракчылык.

РАЗБО'ЙНИЧИЙ, -ья, -ье **разбойник**-*ке т.*; **разбойничья шайка** каракчылар шайкасы.

РАЗБОЛЕ'ТЬСЯ *сов. разг.* (*расхвораться*) ооруп калуу, узакка ооруу, катуу ооруу, ооруу; **он совсем разболелся** ал катуу ооруп калды.

РАЗБО'ЛТАННОСТЬ *ж. разг.* тартиби кеткендик, тартип бошоп калгандык.

РАЗБО'ЛТАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **разболтать; 2.** *прил. разг.* тартиби кеткен, чийинден чыккан, тартиби бошогон.

РАЗБОЛТА'ТЬ I *сов. что, разг.* **1.** чалуу, аралаштыруу; **он разболтал муку в воде** ал унду сууга чалды; **2.** (*расшатать*) бошотуу, шалкылдатуу; **разболтать гайку** гайканы бошотуп шалкылдатуу.

РАЗБОЛТА'ТЬ II *сов. что, разг.* (*разгласить*) дөөрүп таратып жиберүү, сүйлөй берип таратып жиберүү, тантып бардыкка жайып жиберүү, жайып жиберүү; **разболтать секрет** жашырын ишти жайып жиберүү.

РАЗБОЛТА'ТЬСЯ I *сов. разг.* **1.** (*размешаться*) чайкалып аралашуу (*мис. талкан сүткө*); **2.** (*расшататься*) бошоп, шалкылдап калуу; **3.** *перен.* (*о человеке*) далдактап бош жүрүү, бош жүрүп жаман үйрөнүү.

РАЗБОЛТА'ТЬСЯ II *сов. разг.* (*разговориться*) дөөрүп жок нерсени сүйлөй берүү, сандырактай берүү, көп сүйлөй берүү.

РАЗБОМБИ'ТЬ *сов. что, разг.* бомбалап талкалоо, кыйратуу.

РАЗБО'Р *м.* **1.** (*анализ*) талдоо; **разбор содержания книги** китептин мазмунун талдоо; **грамматический разбор предложения** сүйлөмдү грамматикалык жагынан талдоо; **критический разбор** сындап талдоо; **2.** (*расследование*) тергөө; **разбор дела** *юр.* ишти тергөө; **3.** *полигр.* (*использованный набор*) таратуу (*терилген ариптерди*); **4.** (*сорт, качество*) сорт, сапат; **мука второго разбора** экинчи сорт ун; **лучшего разбора** эң жакшы сорттогу; 5. (*разборчивое отношение*) тандоо, ылгоо; **с разбором** тандап; **без разбору** 1) (*не выбирая*) тандабастан; 2) (*не делая различия*) ылгабастан; 3) (*не разбираясь*) тандабастан, аңды-дөңдү абайлабастан.

РАЗБО'РКА *ж.* **1.** (*писем, товаров и т. д.*) бөлүштүрүү, ажыратуу, сорттоп бөлүү; **2.** (*машины и т. д.*) ажыратуу, бөлүк-бөлүккө ажыратуу, бөлүктөрүн ажыратуу.

РАЗБО'РНЫЙ, -ая, -ое ажыратылма, бөлүнмө; **разборная кровать** ажыратылма керебет.

РАЗБО'РЧИВО *нареч.* **1.** (*чётко, понятно*) ачык, так, даана; **он пишет разборчиво** ал ачык (даана) жазат; **2.** (*строго, требовательно*) ылгап; **он разборчиво относится к людям** ал адамдарды ылгап мамиле кылат.

РАЗБО'РЧИВОСТЬ *ж.* **1.** (*почерка*) ачыктык, дааналык; **2.** (*требовательность*) тандагычтык, кылдаттык менен тан-

www.bizdin.kg

доочулук; **разбо́рчивость в еде́** тамакты кылдаттык менен тандоочулук.

РАЗБО'РЧИВЫЙ, -ая, -ое **1.** ачык, так, даана; **разбо́рчивый по́черк** даана жазуу; **2.** (*требовательный*) тандагыч, кылдат тандагыч, катуу талап коюучу; **разбо́рчивый в еде́** тамакты ылгап, тандап жей турган (*алдына келгенди жей бербеген*).

РАЗБРАНИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* аябай тилдөө, аябай урушуу, абдан жемелөө.

РАЗБРАНИ'ТЬСЯ *сов. с кем, разг.* аябай тилдешүү, аябай урушуу.

РАЗБРА'СЫВАТЬ *несов. см.* **разброса́ть.**

РАЗБРА'СЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разброса́ться 1**; **2.** *перен.* (*заниматься сразу многими делами*) бардык нерсени бир жолу чаржайыт иштөө, бир жолу көп нерсеге дам уруу; **3.** *страд. к* **разбра́сывать.**

РАЗБРЕДА'ТЬСЯ *несов. см.* **разбрести́сь.**

РАЗБРЕСТИ'СЬ *сов.* туш-тушка тарап кетүү, туш-тушка жайылуу; **разбрести́сь по дома́м** үй-үйүнө тарап кетүү.

РАЗБРО'Д *м.* ынтымаксыздык, ырксыздык, баш аламандык, ирети кетүү; **иде́йный разбро́д** идеялык ырксыздык.

РАЗБРО'САННОСТЬ *ж.* **1.** (*отдалённость друг от друга*) чачкындуулук, бытырандылык, чачылыңкылык; **разбро́санность населе́ния** элдин бытырандылыгы; **2.** *перен.* иретсиздик, чаржайыттык, баш аламандык; **разбро́санность мы́слей** ойлордун чачылыңкылыгы, ойлордун чаржайыттыгы.

РАЗБРО'САННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **разброса́ть**; **2.** *прил.* (*отдалённый*) чачкын, чачылыңкы, чачылган, бытыранды; **разбро́санное населе́ние** бытыранды эл; **3.** *прил. перен.* (*рассеянный, спутанный*) иретсиз, баш аламан, чаржайыт; **разбро́санные мы́сли** чачылган ойлор, чаржайыт ойлор.

РАЗБРОСА'ТЬ *сов. что* чачуу, чачып таштоо, баш аламан кылуу; **разброса́ть зерно́** данды чачуу; **разброса́ть бума́ги** кагазды чачып таштоо.

РАЗБРОСА'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*раскидаться в беспорядке*) туш-тушта чачылып жатуу, баш аламан чачылып жатуу; **2.** (*разметаться*) колу-бутун жыйнабай тартайып жатуу, чабалактоо (*мис. ооруган же уктап жаткан киши*).

РАЗБРО'СИТЬ *сов. что, разг.* чачып таштоо.

РАЗБРЫ'ЗГАТЬ *сов. что* **1.** чачыратуу; **2.** (*многое, всё*) чачыратып түгөтүү.

РАЗБРЫ'ЗГАТЬСЯ *сов. разг.* чачыроо; **вода́ разбры́згалась** суу чачырады.

РАЗБРЫ'ЗГИВАТЬ *несов. см.* **разбры́згать.**

РАЗБРЫ'ЗГИВАТЬСЯ *несов. см.* **разбры́згаться.**

РАЗБРЮЗЖА'ТЬСЯ *сов. разг.* булдурай берүү, токтолбой наалый берүү, күңкүлдөй берүү.

РАЗБУДИ'ТЬ *сов. кого* ойготуу.

РАЗБУХА'НИЕ *ср.* **1.** көбүү, барсаюу; **2.** *перен.* өтө көбөйүү, чоңоюп кетүү (*мис. штат*).

РАЗБУХА'ТЬ *несов. см.* **разбу́хнуть.**

РАЗБУ'ХНУТЬ *сов.* **1.** көбүү, барсаюу; **от дождя́ ра́мы разбу́хли** жаандан рамалар көөп кетти; **2.** *перен.* ыгы жок көбөйүү, өтө көбөйүп кетүү; **шта́ты разбу́хли** кызматкерлердин саны ыгы жок көбөйүп кетти.

РАЗБУШЕВА'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*о море, буре*) алай-дүлөй болуп толкундоо, алай-дүлөй түшүү, дуулдоо; **мо́ре разбушева́лось** деңиз алай-дүлөй болуп толкундады; **вьюга разбушева́лась** бурганак алай-дүлөй түшүп атат; **2.** *перен. разг.* (*начать буянить*) долулануу, буркан-шаркан түшүп ачуулануу.

РАЗВА'ЖНИЧАТЬСЯ *сов. разг.* өтө эле компоюп калуу, өтө эле бейил күтүп кекирейип кетүү.

РАЗВА'Л *м.* бүлүнүү, бүлдүрүү, бузуу, бүлүнчүлүк.

РАЗВА'ЛЕЦ *м.*: **с разва́льцем** *разг.* майпаңдап, чайпалып; **ходи́ть с разва́льцем** майпаңдап басуу (жүрүү).

РАЗВА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **развали́ть.**

РАЗВА'ЛИВАТЬСЯ *несов.* **развали́ться.**

РАЗВА'ЛИНА *ж.* (*о человеке*) такыр эле чөгүп калган, шалпысы бошогон, алдан тайган (*мис. карыган же соруллу*).

РАЗВА'ЛИНЫ *только мн.* урапды, кыйранды; урап, кыйрап калган; **разва́лины го́рода** шаардын эски урандысы.

РАЗВА'ЛИСТЫЙ, -ая, -ое: **разва́листая похо́дка** *разг.* майпаңдаган, оонап баскан, чайпалып акырын баскан.

РАЗВАЛИ'ТЬ *сов. что* **1.** уратуу, уратып салуу, жыгуу; **он развали́л сло́женные дрова́** ал жыйылган отунду уратты; **2.** *перен.* (*расстроить*) бүлдүрүү, бузуу; **развали́ть рабо́ту** ишти бүлдүрүү.

РАЗВАЛИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** кулап калуу, бузулуп калуу; **стена́ развали́лась** дубал бузулуп калды; **2.** *перен.* (*прийти в упадок*) кыйроо, бүлүнүү, бузулуу; **не дать де́лу развали́ться** иштин бүлүнүшүнө жол бербөө; **3.** *разг.* созулуп жатуу, сулап жатуу, жантайып жата кетүү; **развали́ться в кре́сле** креслого жантайып отура кетүү.

РАЗВАЛЯ'ТЬ *сов. что* жаюу; **разваля́ть те́сто** камыр жаюу.

РАЗВА'РИВАТЬ *несов. см.* **развари́ть.**

РАЗВА'РИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **развари́ться**; **2.** *страд. к* **разва́ривать.**

РАЗВАРИ'ТЬ *сов. что* эзилте бышыруу (*мис. этти*).

РАЗВАРИ'ТЬСЯ *сов.* кайнап эзиле бышуу (*мис. эт*).

РАЗВАРНО'Й, -а́я, -о́е элжиретип бышырылган, кайнатып бышырылган; **разварно́е мя́со** кайнатып элжирете бышырылган эт.

РА'ЗВЕ **1.** *частица вопр.* ырас эле... -бы, чын эле... -бы; **ра́зве он уже́ прие́хал?** ырас эле ал келип калдыбы?; **2.** *частица разг.* (*может быть*) балким, -бы, экен, бекен; **пого́да стои́т хоро́шая, ра́зве нам пое́хать за́ город отдохну́ть?** аба ырайы жакшы болуп турат, шаардын тышына дем алууга барсак бекен?; **3.** *союз* (*если не*): **ра́зве то́лько** жалгыз гана, бирок; **никто́ не зна́ет э́того, ра́зве то́лько он** ал эле жалгыз билбесе, муну башка эч ким билбейт.

РАЗВЕВА'ТЬ *несов. что* желбиретүү, желпилдетүү, жайылтуу; **ве́тер развева́ет флаг** шамал желекти желбиретип турат.

РАЗВЕВА'ТЬСЯ *несов.* желбирөө, желпилдөө, жайылуу; **зна́мя развева́ется** туу желбирейт.

РАЗВЕ'ДАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **разве́дать**; **2.** *прил. воен.* разведка кылынган, чалгындалып билинген; **разве́данный проти́вник** чалгындалып билинген душман; **3.** *прил. геол.* чалгындалган; **разве́данные не́дра** чалгындалган жер асты.

РАЗВЕ'ДАТЬ *сов.* **1.** *что, о ком-чём* (*узнать*) изилдеп билүү, сураштырып билүү, билүү; **разве́дать о его́ наме́рениях** анын ою жөнүндө билүү; **2.** *что, воен.* разведка кылуу, чалгындоо, чалгындап билүү; **разве́дать расположе́ние сил проти́вника** душмандын аскерлеринин жайлаштырылышын чалгындап билүү; **3.** *что, геол.* чалгындап билүү, изилдеп билүү, текшерип билүү; **разве́дать уча́сток на нефть** нефти барбы деп участокту изилдөө.

РАЗВЕДЕ'НИЕ I *ср.* (*разъединение*) экиге ажыратуу, бөлүү (*мис. көпүрөнү*).

РАЗВЕДЕ'НИЕ II *ср.* (*растворение*) эритүү, чылоо.

РАЗВЕДЕ'НИЕ III *ср.* (*выращивание*) өстүрүү, өрчүтүү, асыроо, тукумдатуу, тукум алуу, төлдөтүү (*мис. айбанды, өсүмдүктү*).

РАЗВЕДЕ'НИЕ IV *ср.* (*разжигание*) жагуу, тамызуу, тутантуу (*отту*).

РАЗВЕДЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **развести́ I, II**; **2.** *прил.* (*о супругах*) ажырашкан, ажырап кеткен, күйөөсү менен ажырашкан, аялы менен ажырашкан; **3.** *прил.* (*о мосте*) ажыратылган; **разведённый мост** ажыратылган көпүрө.

www.bizdin.kg

РАЗВЕ'ДКА *ж.* 1. *воен.* разведка, чалгын, чалгындоо, чалгын жүргүзүү, чалгындап билүү; **разве́дка ме́стности** белгилүү участокту чалгындоо; **разве́дка сил проти́вника** душмандын күчүн чалгындоо; 2. *геол.* чалгындоо, чалгындап билүү, кен издөө; **разве́дка на нефть** нефтини чалгындоо; 3. *воен.* (*группа разведчиков*) чалгынчылар; **ко́нная разве́дка** атчан чалгынчылар; 4. (*орган государственной безопасности*) разведка (*душмандарды аңдуучу, шпион жана зыянкечтер менен күрөшүүчү, мамлекеттик коопсуздукту сактоочу орган*).

РАЗВЕ'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое **разведка**-*га т.*; чалгындоочу.

РАЗВЕ'ДЧИК *м.* 1. *воен.* разведчик, чалгынчы; **ко́нные разве́дчики** атчан чалгынчылар; 2. (*самолёт*) чалгынчы; 3. *геол.* чалгынчы.

РАЗВЕ'ДЫВАНИЕ *ср.* 1. *воен.* разведка жүргүзүү, чалгындоо, чалгын жүргүзүү, чалгындап билүү; 2. *геол.* чалгындоо, кен издеп билүү, текшерип билүү, чалгындап билүү.

РАЗВЕ'ДЫВАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. **разведывание** 1-*ге т.*; разведка жүргүзүүчү, чалгындоочу, чалгын жүргүзүүчү; **разве́дывательный отря́д** чалгын жүргүзүүчү отряд; **разве́дывательный самолёт** чалгындоочу самолёт; 2. **разведывание** 2-*ге т.*; кен издөөчү; **разве́дывательная экспеди́ция** кен издөөчү экспедиция.

РАЗВЕ'ДЫВАТЬ *несов. см.* **разве́дать.**

РАЗВЕЗТИ' *сов.* 1. *кого-что* ташып таратуу, ташып баруу, ташып тиешелүү жерлерине жеткирүү; **развезти́ това́ры** товарларды ташып таратуу; 2. *безл. разг.* (*разморить*) алсыратуу; 3. *безл. разг.* (*размыть*) бузуп, жүрүүгө кыйын кылуу; **доро́гу от дожде́й развезло́** жол жамгырдан бузулуп, жүрүүгө кыйын болуп калды.

РАЗВЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **развея́ть.**

РАЗВЕ'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **разве́яться;** 2. *страд. к* **разве́ивать.**

РАЗВЕНЧА'ТЬ *сов. кого-что* сырын ачып, кадырын түшүрүү; бетин ачып, беделин түшүрүү.

РАЗВЕ'НЧИВАТЬ *несов. см.* **развенча́ть.**

РАЗВЕРЗА'ТЬСЯ *несов. см.* **разве́рзнуться.**

РАЗВЕ'РЗНУТЬСЯ *сов. уст.* аңырайып ачыла түшүү; **бе́здна разве́рзлась под его́ нога́ми** 1) анын астынан түпсүз аң аңырайып ачыла түштү; 2) *перен.* анын барар жери, басар тоосу калбады.

РАЗВЁРНУТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **разверну́ть;** 2. *прил.* жайылтылган, кең түрдө жайылган; **развёрнутое строи́тельство** кеңири жайылган курулуш; 3. *прил. воен.* жайылтылган, жайылган, жайпаган; **развёрнутый строй** жайылтылган строй; **развёрнутое наступле́ние** жайылтылган чабуул; 4. *прил.* (*подробный*) кеңири, толук; **развёрнутое объясне́ние** кеңири түшүнүк; **приня́ть развёрнутую резолю́цию** кеңири резолюция кабыл алуу.

РАЗВЕРНУ'ТЬ *сов. что* 1. (*раскрыть*) жазуу, жаюу, ачуу; **разверну́ть газе́ту** газетаны жаюу; **разверну́ть ковёр** килемди жазуу, килемди жаюу; 2. *перен.* (*предпринять в широких масштабах*) күчөтүү, жайылтуу, өркүндөтүү; **разверну́ть большу́ю рабо́ту** чоң ишти кеңири жайылтуу; **разверну́ть социалисти́ческое соревнова́ние** социалисттик мелдешти жайылтуу; **разверну́ть кри́тику и самокри́тику** сынды жана өзүн өзү сыноону күчөтүү; **разверну́ть де́ло вовсю́** ишти кеңири жайылтуу; 3. *перен.* (*развить*) демитүү, көрсөтүү, кеңейтүү; **разверну́ть свои́ си́лы** өзүнүн күчүн демитүү; **разверну́ть свой тала́нт** өзүнүн талантын көрсөтүү; 4. *воен.* кеңитип түзүү; жайылтуу; **разверну́ть батальо́н в полк** батальонду кеңитип, полк түзүү; **разверну́ть строй** стройду жайылтуу; 5. (*повернуть*) кайруу, буруу; **разверну́ть танк** танкты буруу; **разверну́ть самолёт** самолётту кайруу.

РАЗВЕРНУ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*раскрыться, распаковаться*) жайылуу, ачылуу; **зна́мя разверну́лось** туу жайылды; 2. *воен.* кеңитилип түзүлүү; 3. *перен.* (*развиться*) көрүнүү, ачылуу; **тала́нт его́ разверну́лся в по́лной ме́ре** анын таланты толук ачылды; 4. *перен.* (*расшириться*) кең түрдө жайылтылуу; **широко́ разверну́лось социалисти́ческое соревнова́ние** социалисттик мелдеш кең түрдө жайылтылды; 5. (*о самолёте, машине*) кайруу, кайта бурулуу (*мис. самолёт*); 6. *разг.* (*размахнуться*) керилүү, керилип тап берүү; **он разверну́лся и уда́рил** ал, керилип туруп, уруп жиберди.

РАЗВЕРСТА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*распределить*) развёрстка кылуу, бөлүү, бөлүштүрүү, үлөштүрүү; 2. *что, полигр.* вёрсткалап орду-ордуна коюу, вёрстканы ажыратып бөлүү.

РАЗВЁРСТКА *ж.* 1. развёрстка, развёрстка кылуу, бөлүү, бөлүштүрүү, үлөштүрүү; **развёрстка око́нчивших ку́рсы по райо́нам** курсту бүтүргөндөрдү райондорго развёрстка кылуу; 2. *полигр.* вёрсткалап орду-ордуна коюу.

РАЗВЁРСТЫВАТЬ *несов. см.* **разверста́ть.**

РАЗВЕ'РСТЫЙ, -ая, -ое *уст.* араандай ачылган (*мис. жырткычтардын, айбандардын оозу*).

РАЗВЕРТЕ'ТЬ *сов. что* 1. (*развинтить*) бурап бошотуу, бурап чыгаруу (*мис. бураманы*); 2. (*вертя расширить*) бурап тешигин кеңитүү; 3. (*привести в круговое движение*) тегеретүү, дөңгөлөтүү.

РАЗВЕРТЕ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*отвинтиться*) кайта буралып бошотулуу (*мис. бурама*); 2. (*начать быстро вращаться*) ылдам тегеренүү, ылдам дөңгөлөнүү, зырылдап тегеренүү, зырылдап дөңгөлөнүү; **колесо́ разверте́лось** дөңгөлөк зырылдап тегеренди.

РАЗВЁРТКА *ж. тех.* тешик кеңиткич бургу.

РАЗВЁРТЫВАНИЕ *ср.* 1. (*чего-л. свёрнутого*) ачуу, жаюу, жазылуу, жайылуу, жайылтуу; 2. *воен.* кеңитилип түзүлүү, кеңитип түзүү; 3. *перен.* (*развитие*) кең түрдө уюштуруу, жайылтуу, кеңири жайылтуу; **развёртывание социалисти́ческого соревнова́ния** социалисттик мелдешти кеңири жайылтуу.

РАЗВЁРТЫВАТЬ *несов. см.* **разверну́ть.**

РАЗВЁРТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **разверну́ться;** 2. *страд. к* **развёртывать.**

РАЗВЕ'С *м.* таразалап бөлүү (*таразалап салмагына карай бөлүү*); **разве́с ча́я** чайды таразалап бөлүү.

РАЗВЕСЕЛИ'ТЬ *сов. кого* көңүл ачуу, көңүл көтөрүү, көңүл сергитүү, шаттандыруу, кубандыруу, кубантуу, жарпты жазуу.

РАЗВЕСЕЛИ'ТЬСЯ *сов.* көңүл ачылуу, көңүл сергүү, шаттануу.

РАЗВЕ'СИСТЫЙ, -ая, -ое бутактуу, барпыйган (*жыгач*).

РАЗВЕ'СИТЬ I *сов. что* (*на весах*) таразалап бөлүү.

РАЗВЕ'СИТЬ II *сов. что* 1. (*повесить*) ар кайсы жерге асып илүү, илип коюу (*мис. сүрөттөрдү*); 2. (*раскинуть*) барпыйып бутагын жаюу; ◇ **разве́сить у́ши** *разг. см.* **у́хо.**

РАЗВЕ'СКА I *ж. см.* **разве́с.**

РАЗВЕ'СКА II *ж.* (*картин и т. п.*) асып, илип-илип жайлаштыруу (*мис. сүрөттөрдү*).

РАЗВЕСНО'Й, -а́я, -о́е таразалап сатыла турган, таразаланып берме; **развесно́й хлеб** таразаланып сатыла турган нан.

РАЗВЕСТИ' I *сов.* 1. *кого-что* (*отвести*) орду-ордуна ээрчитип баруу, алып баруу, жеткирүү, келүү; **развести́ по дома́м** үй-үйүнө ээрчитип, алып баруу; 2. *воен.* (*расставить по местам*) орду-ордуна коюу; **развести́ карау́лы** *воен.* кароолдорду орду-ордуна коюу; 3. *кого* (*расторгнуть брак*) ажыратуу, ажыраштыруу (*эрди-катынды*); 4. *кого-что* (*разъединить*) экиге ажыратуу, бөлүү (*мис. көпүрөнү*); 5. (*о зубьях пилы*) эки жакка матоо (*араанын тиштерин*); ◇ **развести́ рука́ми** таң калуу, эмне кыларын билбей калуу.

www.bizdin.kg

РАЗВЕСТИ' II *сов. что* **1.** (*растворить*) эритүү, чылоо; **он развёл порошок в воде** ал порошокту суугa эритти; 2. (*разбавить*) кошуп суюлтуу (*мис. дарыга суу кошуп*).

РАЗВЕСТИ' III *сов. что* **1.** (*вырастить*) өстүрүү, өрчүтүү, асыроо, тукумдатуу, тукум алуу, төлдөтүү (*мис. айбанды, кушту, балыкты*); **2.** (*расплодить*) көбөйтүп жиберүү; **развести мышей** чычканды көбөйтүп жиберүү; ◇ **развести канитель** түйшүктү көбөйтүү.

РАЗВЕСТИ' IV *сов. что* (*разжечь*) жагуу, тамызуу (*отту*).

РАЗВЕСТИ'СЬ I *сов. с кем* (*расторгнуть брак*) ажырашып кетүү (*аялы менен, эри менен*).

РАЗВЕСТИ'СЬ II *сов. разг.* (*раствориться*) эрип кетүү.

РАЗВЕСТИ'СЬ III *сов.* (*расплодиться*) көбөйүп кетүү (*мис. чымын, канпала, чычкан*).

РАЗВЕТВИ'ТЬ *сов. что* тармактандыруу, тармак чыгаруу; **разветвить железнодорожный путь** темир жолдон тармак чыгаруу.

РАЗВЕТВИ'ТЬСЯ *сов.* тармактоо, тармак жаюу, тармакталып кетүү; **дорога разветвилась** жол тармакталып кетти.

РАЗВЕТВЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** тармактоо, тармак жаюу, тармакталып кетүү; **разветвление нерва** *анат.* нерв тармактары; 2. (*отделение, часть*) тармак; **организация со многими разветвлениями** көп тармактуу уюм.

РАЗВЕТВЛЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **разветвить;** 2. *прил.* тармактуу, тармактанган.

РАЗВЕТВЛЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **разветвиться.**

РАЗВЕ'ШАТЬ *сов. что* ар кайсы жерге асып илүү, илүү, илип коюу; **развешать картины** сүрөттөрдү илүү.

РАЗВЕ'ШИВАТЬ I *несов. см.* **развесить** I.

РАЗВЕ'ШИВАТЬ II *несов. см.* **развесить** II, **развешать.**

РАЗВЕ'ЯТЬ *сов. что* **1.** (*разогнать*) таратып жиберүү, учуруп жиберүү; **ветер развеял облака** шамал булутту таратып жиберди; **ветром развеяло пыль** шамал чаңды учуруп жиберди; 2. *перен.* (*рассеять, уничтожить*) жоюу, жок кылуу; **развеять сомнения** күнөмдүктү жоюу.

РАЗВЕ'ЯТЬСЯ *сов.* 1. (*рассеяться*) туш-тушка учуп таралуу, сапырылуу; **2.** *перен.* таралып жок болуу, жоюлуу; **все опасения развеялись** бардык коркунучтар жоюлду.

РАЗВИВА'ТЬ I *несов. см.* **развить** I.

РАЗВИВА'ТЬ II *несов. см.* **развить** II.

РАЗВИВА'ТЬСЯ I *несов.* **1.** *см.* **развиться** I; **2.** *страд. к* **развивать** I.

РАЗВИВА'ТЬСЯ II *несов.* **1.** *см.* **развиться** II; **2.** *страд. к* **развивать** II.

РАЗВИ'ЛИНА *ж.* эки ача, айрылыш; **развилина дороги** эки жолдун айрылышы.

РАЗВИ'ЛИСТЫЙ, -ая, -ое ача, айры; **развилистый сук** ача бутак, айры бутак.

РАЗВИ'ЛКА *ж. см.* **развилина.**

РАЗВИНТИ'ТЬ *сов. что* бурамаларын ажыратуу, бурамасын чыгаруу; **развинтить части замка** кулпунун бөлүктөрүнүн бурамаларын ажыратуу.

РАЗВИНТИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** бурамалары шалдыроо, кайра буралып бошотулуу; 2. *перен. разг.* бошоңдоо, алдыроо, шалдыроо, алы кетүү, начарлоо, керисинен кетүү; **я совсем развинтился** мен абдан бошоңдодум; **нервы развинтились** нервдер начарлады.

РАЗВИ'НЧЕННОСТЬ *ж.* шалдырагандык, бошогондук, керисинен кеткендик.

РАЗВИ'НЧЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **развинтить;** 2. *прил. разг.* (*о человеке*) шалдыраган, далдыраган, бошогон; 3. *прил.* (*нетвёрдый*) шөлбүрөгөн; **он идёт развинченной походкой** ал шөлбүрөп басып бара жатат.

РАЗВИ'НЧИВАТЬ *несов. см.* **развинтить.**

РАЗВИ'НЧИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **развинтиться; 2.** *страд. к* **развинчивать.**

РАЗВИ'ТИЕ *ср.* **1.** өнүгүү, өрчүү, өркүндөө; гүлдөө (*расцвет*); **развитие промышленности** өнөр жайдын өнүгүшү; 2. *филос.* өнүгүү; **законы общественного развития** коомдук өнүгүүнүн закондору; **диалектическое развитие** диалектикалык өнүгүү; **3.** (*степень сознательности, просвещённости, культурности*) жетилүү, жетишүү; **умственное развитие ребёнка** баланын акылынын жетилиши; **политическое развитие** саясий жетилгендик; ◇ **в развитие** *чего-л.* бирдемени өнүктүрүү иретинде; **в развитие этого положения** бул жобону өнүктүрүү иретинде.

РАЗВИТО'Й, -ая, -ое 1. өскөн, өнүккөн, өрчүгөн; **развитая промышленность** өрчүгөн өнөр жай; **2.** (*в умственном отношении*) жетилген, маалыматтуу, окумуштуу; 3. (*распространённый*) кең түрдө жайылган.

РАЗВИ'ТЬ I *сов. что* (*раскрутить*) чыйрыгын, жазуу, жандыруу; **развить верёвку** жипти жандыруу.

РАЗВИ'ТЬ II *сов.* 1. *что* (*усилить, укрепить*) бекемдөө, жетилтүү, чыңоо; **развить мускулатуру** булчуңдарды чыңоо; **2.** *что* (*довести до значительной степени*) арттыруу, күчөтүү; **развить скорость** ылдамдыкты күчөтүү; **3.** *кого-что* (*в умственном отношении*) жетилтүү, демитүү; **развить ребёнка** баланы жетилтүү; **4.** *что* (*широко развернуть*) өркүндөтүү, өрчүтүү, өнүктүрүү, күчөтүү; **развить промышленность** өнөр жайды өнүктүрүү; **развить агитацию** агитацияны күчөтүү; 5. *что* (*расширить содержание*) кеңитүү, өрчүтүү.

РАЗВИ'ТЬСЯ I *сов.* (*раскрутиться, расплестись*) жануу, жазылуу, тармалы жазылуу; **волосы развились** чач саксайып жазылды, чачтын тармалы жазылды.

РАЗВИ'ТЬСЯ II *сов.* **1.** (*окрепнуть*) чыңалуу, чыйралуу, демип өнүгүү; **мускулы развились** булчуң эт чыңалды; **память развилась** эс демип өнүктү; **2.** (*в умственном отношении*) жетилүү, акылы артуу; **мальчик развился** баланын акылы жетилди, бала акылына кирди; **3.** (*широко развернуться*) өнүгүү, өркүндөө; **развилась промышленность** өнөр жай өнүктү.

РАЗВЛЕКА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кызыктыруучу, өзүнө тартуучу; **развлекательные рассказы** кызыктыруучу аңгемелер.

РАЗВЛЕКА'ТЬ *несов. см.* **развлечь.**

РАЗВЛЕКА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **развлечься; 2.** *страд. к* **развлекать.**

РАЗВЛЕЧЕ'НИЕ *ср.* **1.** көңүл ачуу, эриккенди жазуу; **2.** (*то, что развлекает*) көңүл ачуучу, эриккенди жазуучу.

РАЗВЛЕ'ЧЬ *сов. кого* көңүл ачуу, эриккенди жазуу; **эта игра очень развлекла детей** бул оюн балдардын көңүлүн абдан ачты; **ничто не могло его развлечь** анын көңүлүн эч нерсе ача албады.

РАЗВЛЕ'ЧЬСЯ *сов. чем* көңүл ачуу, эриккенди жазуу.

РАЗВО'Д I *м.* **1.** (*расторжение брака*) ажырашуу (*күйөөдөн чыгуу, аялын коё берүү*); **2.** *воен.* орду-ордуна коюу; **развод часовых по местам** часовойлорду (кароолдорду) орду-ордуна коюу; 3. (*разъединение*) ажыратуу, бөлүү; **развод моста** көпүрөнү экиге ажыратуу.

РАЗВО'Д II *м.* (*разведение*) өстүрүү, өрчүтүү, асыроо, тукумдатуу, төлдөтүү.

РАЗВОДИ'ТЬ I *несов. см.* **развести** I.

РАЗВОДИ'ТЬ II *несов. см.* **развести** II.

РАЗВОДИ'ТЬ III *несов. см.* **развести** III.

РАЗВОДИ'ТЬ IV *несов. см.* **развести** IV.

РАЗВОДИ'ТЬСЯ I *несов. см.* **развестись** I.

РАЗВОДИ'ТЬСЯ II *несов. см.* **развестись** II.

РАЗВОДИ'ТЬСЯ III *несов. см.* **развестись** III.

РАЗВО'ДКА *ж.* **1.** ажыратуу, экиге ажыратуу; **разводка моста** көпүрөнү экиге ажыратуу; **2.** эки жакка матоо; **разводка пилы** араанын тишин эки жакка матоо; **3.** *тех.*

www.bizdin.kg

(*инструмент*) разводка (*арааның тиштерин матоочу аспап*).

РАЗВОДНО'Й, -а́я, -о́е экиге ачылма, экиге ажыратылма; **разводно́й мост** экиге ажыратылма көпүрө.

РАЗВО'ДНЫЙ, -ая, -ое **развод** 1-*ге т.*; ажыратуучу, ажыраштыруучу (*мис., эрди-катынды*); **разво́дное свиде́тельство** ажыраштыруу күбөлүк каты.

РАЗВО'ДЫ *только мн.* сайма, көчөт, гүл; **таре́лка с кра́сными разво́дами** кызыл көчөтү бар тарелка.

РАЗВО'ДЬЕ *ср. обл.* 1. (*половодье*) жазгы суунун киргени; 2. (*вода между льдами*) муз аралыгындагы (арасындагы) суу.

РАЗВОДЯ'ЩИЙ *м. воен.* разводящий (*часовойлорду, кароолдорду орду-ордуна коюп туруучу киши*).

РАЗВО'З *м.* ташып таратуу, ташып баруу, ташып тиешелүү жерлерине жеткирүү (*мис. машинага, арабага салып*); **разво́з това́ров по магази́нам** товарларды магазиндерге ташып таратуу.

РАЗВОЗИ'ТЬ *несов. см.* **развезти́** 1.

РАЗВОЗИ'ТЬСЯ *сов. разг.* (*поднять возню*) бака-шака түшүү, кыйкырышуу; **де́ти что́-то развози́лись** эмнегедир балдар аркы-терки жүгүрүп, бака-шака түштү.

РАЗВО'ЗКА *ж. см.* **разво́з.**

РАЗВОЗНО'Й, -а́я, -о́е ташып таратылма; **развозно́й това́р** ташып таратылма товар.

РАЗВОЛНОВА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* тынчты кетирүү, санааны бөлө алды кылуу; **э́та весть разволнова́ла меня́** бул кабар менин санаамды бөлө алды кылды.

РАЗВОЛНОВА'ТЬСЯ *сов. разг.* тынчсызданууу, санаа бөлө алды болуу; ◇ **мо́ре разволнова́лось** деңиз толкуду.

РАЗВОРА'ЧИВАТЬ I *несов. см.* **развороти́ть.**

РАЗВОРА'ЧИВАТЬ II *несов. см.* **разверну́ть.**

РАЗВОРА'ЧИВАТЬСЯ I *несов. страд. к* **развора́чивать** I.

РАЗВОРА'ЧИВАТЬСЯ II *несов.* 1. *разг. см.* **разверну́ться;** 2. *страд. к* **развора́чивать** II.

РАЗВОРОВА'ТЬ *сов. что, разг.* уурдап жоготуу, уурдап түгөтүү.

РАЗВОРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **разворова́ть.**

РАЗВОРО'Т *м.* 1. (*поворот*) бурулуш, имерилиш, кайрылыш; **маши́на сде́лала круто́й разворо́т** машина чукул бурулду; 2. *разг.* (*рост, развитие*) дүркүрөп өсүү, дүрүлдөө, күчөп өсүү (*мис. соода, курулуш*); **разворо́т сове́тской торго́вли** советтик сооданын дүркүрөп өсүшү.

РАЗВОРОТИ'ТЬ *сов. что, разг.* 1. (*разбросать*) көңтөрүү, оодаруу, оодарып таштоо; **экскава́тор развороти́л зе́млю** экскаватор жерди (топуракты) оодарып таштады; 2. (*разломать*) каңтарып бузуп таштоо (*мис. көпүрөнү*).

РАЗВОРОШИ'ТЬ *сов. что* оодарып жаюу, которуп жаюу, оодарыштыруу; **мы развороши́ли се́но для просу́шки** биз чөптү кургатуу үчүн оодарыштырдык.

РАЗВОРЧА'ТЬСЯ *сов. разг.* каңкылдап жиберүү, күңүлдөө, күңүлдөй берүү, уруша кетүү, жемелеп салуу.

РАЗВРА'Т *м.* бузуктук, бузукчулук.

РАЗВРАТИ'ТЕЛЬ *м.* бузуучу, бузуктукка үйрөтүүчү, бузуктукка бет алдыруучу.

РАЗВРАТИ'ТЬ *сов. кого* бузуу, бузуктукка үйрөтүү, бузуктукка бет алдыруу.

РАЗВРАТИ'ТЬСЯ *сов.* бузулуу, бузуктукка үйрөнүү.

РАЗВРА'ТНИК *м.* бузукчул.

РАЗВРА'ТНИЦА *женск. р. к* **развра́тник.**

РАЗВРА'ТНИЧАТЬ *несов.* бузуктук кылуу.

РАЗВРА'ТНОСТЬ *ж.* бузукчулук, бузуктук, бузулгандык.

РАЗВРА'ТНЫЙ, -ая, -ое бузук; **развра́тное поведе́ние** бузук жүрүш-туруш.

РАЗВРАЩА'ТЬ *несов. см.* **разврати́ть.**

РАЗВРАЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **разврати́ться;** 2. *страд. к* **развраща́ть.**

РАЗВРАЩЕ'НИЕ *ср.* бузуу, бузуктукка үйрөтүү, бузуктукка бет алдыруу.

РАЗВРАЩЁННОСТЬ *ж.* бузулгандык, бузукчулук жагына оогандык.

РАЗВРАЩЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **развраща́ть;** 2. *прил.* бузулган, бузуктук жагына ооган, бузук.

РАЗВЬЮ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **развью́чить.**

РАЗВЬЮ'ЧИТЬ *сов. кого* жүк түшүрүү, унаанын жүгүн түшүрүү.

РАЗВЯЗА'ТЬ *сов. кого-что* 1. чечүү (*түйүндү, байлоону, таңгакты*); 2. *перен.* (*дать возможность развиться*) жол берүү, себепкер болуу, себепчи болуу; **развяза́ть войну́** согушка себепкер болуу; ◇ **развяза́ть ру́ки** *кому-л.* *бирөөнүн* колу-жолун бош коюу; **развяза́ть язы́к** *разг.* тилди чыгаруу, сүйлөтүү (*мис. арак*).

РАЗВЯЗА'ТЬСЯ *сов.* 1. чечилүү (*түйүн, байлоо, таңгак*); 2. *с кем-чем, перен. разг.* бошонуу, кутулуу; **е́ле-е́ле с э́тим де́лом развяза́лся** араң дегенде ушул иштен кутулдум; ◇ **языки́ развяза́лись** *разг.* тилдер чыга баштады, тилдер буудай куура баштады.

РАЗВЯ'ЗКА *ж.* 1. *лит.* развязка (*адабий чыгарманын корутунду бөлүгү; ошондой эле татаал, чаташкан иштин чечилиши*); 2. *перен.* (*конец чего-л.*) аякталыш, натыйжа; **де́ло близи́тся к развя́зке** иштин аякталышына жакындап калды.

РАЗВЯ'ЗНО *нареч.* ыгы жок ачык-айрым болуп, калжактап, калжак-кулжак этип, эпсиз жалжактап.

РАЗВЯ'ЗНОСТЬ *ж.* ыгы жок ачык-айрымдык, калжак-кулжак этүүчүлүк.

РАЗВЯ'ЗНЫЙ, -ая, -ое ыгы жок ачык-айрым, калжактаган, калжак-кулжак эткен; **развя́зный челове́к** калжактаган киши; **развя́зное поведе́ние** калжак-кулжак эткен жүрүш-туруш.

РАЗВЯ'ЗЫВАНИЕ *ср.* чечүү (*мис. түйүндү*).

РАЗВЯ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **развяза́ть.**

РАЗВЯ'ЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **развяза́ться;** 2. *страд. к* **развя́зывать.**

РАЗГАДА'ТЬ *сов.* 1. *что* табуу; **разгада́й-ка зага́дку** табышмак тапчы; 2. *кого-что* түшүнүү, табуу, билүү; **я разгада́л его́ наме́рения** мен анын оюн билдим.

РАЗГА'ДКА *ж.* жандырмак (*табышмакка жандырмак*).

РАЗГА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **разгада́ть.**

РАЗГА'Р *м.* кызуу убак, кызуу кез, кызуу маал; **сеноко́с был в са́мом разга́ре** чөп чабуунун абдан кызыган убагы эле.

РАЗГИБА'ТЬ *несов. см.* **разогну́ть;** ◇ **рабо́тать не разгиба́я спины́** эс албастан иштөө, баш көтөрбөй иштөө.

РАЗГИБА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **разогну́ться;** 2. *страд. к* **разгиба́ть.**

РАЗГИЛЬДЯ'Й *м. разг.* шалакы, илээнди.

РАЗГИЛЬДЯ'ЙНИЧАТЬ *несов. разг.* шалакылык кылуу, илээндилик кылуу.

РАЗГИЛЬДЯ'ЙСТВО *ср. разг.* шалакылык, илээндилик.

РАЗГЛАГО'ЛЬСТВОВАНИЕ *ср. разг.* чечендсий берүү, тантый берүү.

РАЗГЛАГО'ЛЬСТВОВАТЬ *несов. разг.* чечендсий берүү, тантый берүү.

РАЗГЛА'ДИТЬ *сов. что* 1. таптоо, бырыш-тырышты тегиздөө (жазуу); **разгла́дить пла́тье утюго́м** көйнөктү үтүк менен басып таптоо; 2. (*напр. морщины*) кетирүү, жазуу (*мис. беттеги бырышты*).

РАЗГЛА'ДИТЬСЯ *сов.* бырыш-тырыш тегизделүү (жазылуу); **скла́дки пла́тья разгла́дились** көйнөктүн бырыш-тырыштары тегизделди; 2. (*напр. о морщинах*) кетүү, жазылуу (*мис. беттин бырышы*).

РАЗГЛА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **разгла́дить.**

РАЗГЛА'ЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **разгла́диться;** 2. *страд. к* **разгла́живать.**

www.bizdin.kg

РАЗГЛАСИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*секрет, тайну*) элге таратуу (*жашырын нерсени, сырды*); **2.** *о чём, разг.* (*распространить что-л.*) жайып жиберүү, таратып жиберүү (*жок нерсени*).

РАЗГЛАША'ТЬ *несов. см.* **разгласи́ть.**

РАЗГЛАШЕ'НИЕ *ср.* элге таратуу (*жашырын нерсени*); **разглаше́ние служе́бной та́йны кара́ется зако́ном** кызматтык жашырын сырды элге таратуу закон боюнча жазаланат.

РАЗГЛЯДЕ'ТЬ *сов. кого-что* карап ажыратуу, карап билүү; **разгляде́ть в темноте́** караңгыда карап ажыратуу.

РАЗГЛЯ'ДЫВАТЬ *несов. кого-что* жакшылап кароо, ыйдан кароо.

РАЗГНЕ'ВАТЬ *сов. кого, уст.* каарын келтирүү, ачуусун келтирүү.

РАЗГНЕ'ВАТЬСЯ *сов. уст.* каардануу, ачуулануу.

РАЗГОВА'РИВАТЬ *несов. с кем-чем, о ком-чём* сүйлөшүү, аңгемелешүү.

РАЗГОВЕ'ТЬСЯ *сов. церк.* ооз ачуу (*христиан дининде— орозодо желбей турган эт, сүт, жумуртка аралашкан тамакты биринчи жолу жеш*).

РАЗГОВЛЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **разгове́ться.**

РАЗГОВО'Р *м.* сүйлөшүү, кеп, сөз; **кру́пный разгово́р** катуу айтышып калуу; **никаки́х разгово́ров!** сөз болууга мүмкүн эмес!; **завести́ разгово́р** кеп козгоо.

РАЗГОВОРИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*вступить в разговор*) сүйлөшө баштоо, сүйлөй баштоо; **2.** (*увлечься разговором*) кызыгып сүйлөшүү, узун сөзгө кирүү, көпкө сүйлөшүү; **разговори́ться по душа́м** сыр жашырбай көпкө сүйлөшүү.

РАЗГОВО'РНИК *м.* разговорник (*суроо-жооп, сүйлөшүү түрүндө түзүлгөн тил үйрөнүү китеби*).

РАЗГОВО'РНЫЙ, -ая, -ое **разговор**-*го т.*; оозеки; **разгово́рный язы́к** оозеки тил (*адабий эмес*); **разгово́рная бу́дка** *разг.* сүйлөшүү будкасы (*телефон менен сүйлөшүү бөлмөсү*).

РАЗГОВО'РЧИВОСТЬ *ж.* кепкордук, сөзмөрдүк.

РАЗГОВО'РЧИВЫЙ, -ая, -ое кепкор, сөзмөр.

РАЗГО'Н *м.* **1.** (*толпы, собрания*) кууп таратуу, кууп тым-тыракайын чыгаруу; **разго́н демонстра́ции** демонстрацияны кууп таратуу; **2.** (*разбег*) жүгүрүү; **прыжо́к с разго́на** жүгүрүп барып секирүү; ◇ **в разго́не** *разг.* жүгүрүүдө, бош эмес; **все ло́шади в разго́не** аттардын бардыгы бош эмес, ишке чегилип жатат.

РАЗГО'НИСТЫЙ, -ая, -ое *разг.* арасы ачык, тартагай (*жазуу*); **разго́нистый по́черк** тартагай жазуу.

РАЗГОНЯ'ТЬ *несов. см.* **разогна́ть.**

РАЗГОРА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **разгороди́ть.**

РАЗГОРА'ЖИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разгороди́ться;** **2.** *страд. к* **разгора́живать.**

РАЗГОРА'ТЬСЯ *несов. см.* **разгоре́ться.**

РАЗГОРЕ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*начать гореть*) күйүү, жануу, тутануу, жалбырттап күйүү, лапылдап күйүү; **сыры́е дрова́ насилу разгоре́лись** суу отун араң күйдү; **пожа́р разгоре́лся** өрт жалбырттап күйдү; **2.** *перен.* (*напр. о заре*) кызаруу, алоолонуу (*мис. таң*); **3.** *перен.* (*о лице*) тамылжуу, кызаруу, кызыл жүгүрүү; **щёки его́ разгоре́лись** анын эки бети кызарып кетти, анын бети тамылжыды; **4.** *перен.* кызуу, күчөө, кайноо, делебеси козголуу; **спор разгоре́лся** талаш күчөдү; **5.** *перен.* (*усилиться, разойтись*) кызуу, күчөө (*мис. согуш, тартыш*); ◇ **глаза́ (и зу́бы) разгоре́лись** эки көзү өтүп чыгып кетти.

РАЗГОРОДИ'ТЬ *сов. что* бөлүп тосуу, тосуп бөлүү; **мы разгороди́ли ко́мнату** биз бөлмөнү тосуп бөлдүк.

РАЗГОРОДИ'ТЬСЯ *сов. с кем-чем* тосуп бөлүнүү.

РАЗГОРЯЧИ'ТЬ *сов. кого-что* кызытуу, ээликтирүү, кызаңдатуу, алчылантуу, алкынтуу; **разгорячи́ть коня́** атты алчылантуу; **разгорячи́ть кровь** канын кызытуу.

РАЗГОРЯЧИ'ТЬСЯ *сов.* кызуу, ээлигүү, кызаңдоо, ачуулануу.

РАЗГРА'БИТЬ *сов. что* талоо, талап алуу, талап кетүү.

РАЗГРАБЛЕ'НИЕ *ср.* талоо, талап алуу, талап кетүү, талануу.

РАЗГРАБЛЯ'ТЬ *несов. см.* **разгра́бить.**

РАЗГРАНИЧЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*разделение границей*) чектөө, чек салуу, чектелүү, чек салынуу, чек коюлуу, чек коюу; **2.** *перен.* чектөө, чек коюп ажыратуу, ажыратуу.

РАЗГРАНИ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **разграни́чить.**

РАЗГРАНИ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разграни́читься;** **2.** *страд. к* **разграни́чивать.**

РАЗГРАНИЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое чектегич, чек салуучу, чектеп бөлүүчү, чектеп ажыраткыч; **разграничи́тельная ли́ния** чектеп бөлүүчү сызык.

РАЗГРАНИ'ЧИТЬ *сов. что* **1.** (*разделить границей*) чектөө, чек салуу, чек салып бөлүү, чек коюу; **2.** (*точно определить*) тактоо, чектөө, чек коюп ажыратуу, ажыратуу; **разграни́чить поня́тия** түшүнүктөрдү тактоо.

РАЗГРАНИ'ЧИТЬСЯ *сов.* чектелүү, чектөө.

РАЗГРАФИ'ТЬ *сов. что* сызуу, сызык түшүрүү, графалоо, графалап сызуу; **разграфи́ть бума́гу** кагазды графалап сызуу.

РАЗГРАФЛЕ'НИЕ *ср.* сызуу, сызык түшүрүү, сызылуу, графалоо, графалануу, графалап сызуу.

РАЗГРАФЛЯ'ТЬ *несов. см.* **разграфи́ть.**

РАЗГРЕБА'ТЬ *несов. см.* **разгрести́.**

РАЗГРЕСТИ' *сов. что* туш-тушка же эки жакка күрөө (шилөө).

РАЗГРО'М *м.* **1.** (*врага*) кыйратуу, талкалоо, таш-талканын чыгаруу, быт-чытын чыгаруу; **разгро́м а́рмии проти́вника** душмандын армиясын талкалоо; **2.** (*разорение*) бүлүнүү, кыйроо; **карти́на по́лного разгро́ма** такыр бүлүнгөн, кыйраган көрүнүш; **3.** *разг.* (*беспорядок*) былыгуу, былыгып жатуу, баш аламан болуу; **в кварти́ре у него́ по́лный разгро́м** анын үйү аябай былыккан.

РАЗГРОМИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*врага*) кыйратуу, талкалоо, таш-талканын чыгаруу, быт-чытын чыгаруу; **2.** (*разорить*) кыйроо, бүлүндүрүү, талап алуу.

РАЗГРУЖА'ТЬ *несов. см.* **разгрузи́ть.**

РАЗГРУЖА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разгрузи́ться;** **2.** *страд. к* **разгружа́ть.**

РАЗГРУЗИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** жүк түшүрүү, жүгүн түшүрүү; **разгрузи́ть ваго́ны** вагондордун жүгүн түшүрүү; **2.** *перен.* артык нагрузкадан, артык жүктөлгөн жумуштан бир аз бошотуу; ишин бир аз жеңилдетүү; **разгрузи́ть рабо́тника** кызматчынын ишин бир аз жеңилдетүү.

РАЗГРУЗИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** жүгү түшүрүлүү; **парохо́д разгрузи́лся** пароходдун жүгү түшүрүлдү; **2.** *перен.* артык нагрузкадан, артык жүктөлгөн жумуштан бир аз бошоо; иши бир аз жеңилдөө.

РАЗГРУ'ЗКА *ж.* **1.** жүк түшүрүү, жүгүн түшүрүү, жүктөн бошоо, жүктөн бошотуу; **разгру́зка ваго́на** вагондун жүгүн түшүрүү; **2.** *перен.* ашык нагрузкадан, артык жүктөлгөн иштен бир аз бошотуу.

РАЗГРУ'ЗОЧНЫЙ, -ая, -ое **разгрузка**-*га т.*; **разгру́зочные рабо́ты на железнодоро́жном и во́дном тра́нспорте** темир жол жана суу транспортторунда жүк түшүрүү жумуштары; **разгру́зочный пункт** жүк түшүрүү пункуту.

РАЗГРЫЗА'ТЬ *несов. см.* **разгры́зть.**

РАЗГРЫ'ЗТЬ *сов. что* кемирип сындыруу, кемирип чагуу, тиштеп чагуу (*мис. жаңгакты*).

РАЗГУ'Л *м.* **1.** (*кутёж*) зөөкүрдүк, аракечтик, пьянкечтик; **2.** *перен.* ээнбаштык, ээнбаштыктын күчөшү; **разгу́л реа́кции** реакциянын ээнбаштыгы.

РАЗГУ'ЛИВАТЬ *несов.* **1.** *разг.* тамаша кылуу, тамаша кылып жүрүү; **разгу́ливать по го́роду** шаарды аралап, тамаша кылып жүрүү; **2.** *см.* **разгуля́ть.**

РАЗГУ'ЛИВАТЬСЯ *несов. см.* **разгуля́ться.**

РАЗГУ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое зөөкүрдүк, аракечтик, пьянкечтик; **разгу́льный о́браз жи́зни** өмүрдү зөөкүрдүк ме-

www.bizdin.kg

нен өткөрүү; **вести разгу́льную жизнь** зөөкүрдүк турмушта жашоо.

РАЗГУЛЯ'ТЬ *сов. кого, разг.* ойнотуп алагды кылуу; **разгуля́ть ребёнка, чтоб не спал** уктап калбасын үчүн, баланы ойнотуп алагды кылуу.

РАЗГУЛЯ'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*проясниться*) ачылуу, чайыттай ачык болуу; **пого́да разгуля́лась** күн ачылып кетти; 2. бир нерсеге кызыгып уйку качуу; **ребёнок разгуля́лся и засну́ть бо́льше не мог** баланын уйкусу качты да, уктай албай койду; 3. (*о буре, ветре*) толкундануу, дуулдоо; **мо́ре разгуля́лось** деңиз толкунданды.

РАЗДАВА'ТЬ *несов. см.* **разда́ть** I.

РАЗДАВА'ТЬСЯ I *несов. см.* **разда́ться** I.

РАЗДАВА'ТЬСЯ II *несов. страд. к* **раздава́ть.**

РАЗДАВИ'ТЬ *сов.* 1. *кого* басып өлтүрүү, эзип өлтүрүү; 2. *что* (*смять*) басып былчыйтуу; **раздави́ть я́году** жемишти басып былчыйтуу; 3. *кого-что, перен.* (*нанести поражение*) талкалоо, кыйратуу.

РАЗДА'ИВАТЬ *несов. см.* **раздои́ть.**

РАЗДА'РИВАТЬ *несов. см.* **раздари́ть.**

РАЗДАРИ'ТЬ *сов. что* сыйлап үлөштүрүү, сыйлык кылып таратып берүү; **он раздари́л все свои́ кни́ги** ал өзүнүн китептеринин бардыгын сыйлык кылып таратып берди.

РАЗДА'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое таратып берме, үлөштүрүп берүүчү, бөлүп берме; **разда́точный пункт** таратып берме пункт.

РАЗДА'ТЧИК *м.* таратып берүүчү, таркатып берүүчү, үлөштүрүп берүүчү.

РАЗДА'ТЧИЦА *женск. р. к* **разда́тчик.**

РАЗДА'ТЬ I *сов. что* таратып берүү, таркатып берүү, үлөштүрүп берүү; **разда́ть зарпла́ту** кызмат акыны таратып берүү; **разда́ть пода́рки** сыйлыктарды үлөштүрүп берүү.

РАЗДА'ТЬ II *сов. что* (*растянуть, расширить*) керүү, чоюу, керип-чоюу; **разда́ть сапоги́ на коло́дке** өтүктү калыпка салып керүү.

РАЗДА'ТЬСЯ I *сов.* (*прозвучать*) жаңыруу, угулуу (*үн, добуш*).

РАЗДА'ТЬСЯ II *сов.* 1. (*расступиться*) экиге жарылуу, эки бөлүнүп жол берилүү (*мис. көп киши*); **толпа́ разда́лась** калың эл экиге бөлүндү (*экиге бөлүнүп, жол берди*); 2. (*потолстеть*) жоонсюу, дардаюу, туурасы чыгуу (*мис. семирип*).

РАЗДА'ЧА *ж.* таратып берүү, таркатып берүү, үлөштүрүп берүү; **разда́ча пода́рков** сыйлыктарды таратып берүү.

РАЗДВА'ИВАТЬ *несов. см.* **раздвои́ть.**

РАЗДВА'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **раздвои́ться;** 2. *страд. к* **раздва́ивать.**

РАЗДВИГА'ТЬ *несов. см.* **раздви́нуть.**

РАЗДВИГА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **раздви́нуться;** 2. (*быть раздвижным*) суурулуп чыгуу (*кеңүү*); 3. *страд. к* **раздвига́ть.**

РАЗДВИЖНО'Й, -а́я, -о́е 1. эки жакка суурулуп кеңиме; **раздвижно́й стол** суурулуп кеңиме стол; 2. эки жакка жыйылма, эки жакка түрүлмө; **раздвижно́й за́навес** эки жакка жыйылма көшөгө.

РАЗДВИ'НУТЬ *сов.* 1. *что* арасын ачып жылдыруу, эки жакка ажыратып арасын ачуу; 2. *кого-что* (*заставить расступиться*) экиге жаруу, экиге жарылтып жол ачуу (*мис. көп кишини*).

РАЗДВИ'НУТЬСЯ *сов.* 1. эки жакка ачылуу, ачылуу, эки жакка бөлүнүү; **за́навес раздви́нулся** көшөгө ачылды; 2. (*расступиться*) эки жакка жарылып жол берүү, экиге бөлүнүп жол берүү (*мис. көп киши*).

РАЗДВОЕ'НИЕ *ср.* экиге айрылуу; ◇ **раздвое́ние ли́чности** *мед.* кишинин экиге бөлүнүшү (*психикалык оору*).

РАЗДВО'ЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **раздвои́ть;** 2. *прил.*: **раздво́енное копы́то** ача туяк; 3. *прил. перен.* эки жактуу, эки анжы.

РАЗДВОЁННЫЙ, -ая, -ое *см.* **раздво́енный.**

РАЗДВОИ'ТЬ *сов. что* экиге бөлүү, экиге ажыратуу.

РАЗДВОИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*разделиться надвое*) экиге бөлүнүү, экиге айрылуу, экиге ажыроо, эки ача болуу; 2. *перен.* эки анжы болуу, эки ойлуу болуу, деңдароо болуу; **созна́ние раздвои́лось** оюу экиге бөлүндү.

РАЗДЕВА'ЛКА *ж. разг.* раздевалка (*кийим чечилип коюлуучу жай*).

РАЗДЕВА'ЛЬНЯ *ж. см.* **раздева́лка.**

РАЗДЕВА'ЛЬЩИК *м. разг.* раздевалкада иштей турган киши.

РАЗДЕВА'НИЕ *ср.* чечиндирүү, чечинтүү, чечинүү, чечүү.

РАЗДЕВА'ТЬ *несов. см.* **разде́ть.**

РАЗДЕВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **разде́ться;** 2. *страд. к* **раздева́ть.**

РАЗДЕ'Л *м.* 1. (*разделение*) бөлүү, үлөштүрүү, бөлүштүрүү; **разде́л иму́щества** мүлктү бөлүү; 2. (*часть текста*) раздел, бөлүк; **разде́л кни́ги** китептин бөлүгү; 3. (*граница*) чек; чек сызык; **разде́л рек** *см.* **водоразде́л.**

РАЗДЕ'ЛАТЬ *сов.* 1. *что* (*отделать*) окшотуп боёо; **разде́лать сте́ны под берёзу** дубалды кайыңга окшотуп боёо; 2. *что* (*обработать*) иштетүү (*мис. жерди*); 3. *кого-что, перен. разг.* (*расправиться*) жазасын берүү, сазайын окутуу, сазайын колуна берүү; **разде́лать** *кого-л.* **под оре́х** *разг. биреөнүн* жазасын берүү; акесин таанытуу.

РАЗДЕ'ЛАТЬСЯ *сов. с кем-чем, разг.* 1. (*освободиться*) кутулуу (*мис. карыздан*); 2. (*расправиться*) өч алуу, сазайын колуна берүү.

РАЗДЕЛЕ'НИЕ *ср.* бөлүштүрүү, бөлүү, үлөштүрүү; **обще́ственное разделе́ние труда́** эмгектин коомдук бөлүнүшү.

РАЗДЕЛИ'МЫЙ, -ая, -ое бөлүнүүчү, бөлүнө турган.

РАЗДЕЛИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*делящий*) бөлүүчү, бөлө турган; 2. *грам.* бөлгүч, ажыраткыч; **раздели́тельный знак** бөлгүч белги; **раздели́тельный сою́з** бөлгүч байламта.

РАЗДЕЛИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*на части, группы*) бөлүү, бөлүштүрүү, үлөштүрүү; **раздели́ть де́сять на пять** онду бешке бөлүү; 2. *что* (*поделить с кем-л.*) бөлүү, бөлүшүү; **раздели́ть попола́м** тепетең бөлүү; 3. *что с кем, перен.* (*напр. радость*) ортоктошуу, орток болуу, кошо тартуу, тең көрүү, шериктешүү (*мис. кайгыны, кубанычты*).

РАЗДЕЛИ'ТЬСЯ *сов.* 1. бөлүнүү; **раздели́ться на ча́сти** бөлүктөргө бөлүнүү; **э́то число́ разде́лится на три без оста́тка** бул сан үчкө калдыксыз бөлүнөт; 2. *с кем* (*разделить имущество*) бөлүү, энчи бөлүшүү; 3. *перен.* (*обнаружить несогласие, разойтись*) келишпөө, эки жакка бөлүнүү (*мис. пикир*).

РАЗДЕ'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **разде́лать.**

РАЗДЕ'ЛЬНО *нареч.* даана, бөлүп-бөлүп, ачык; **разде́льно произноси́ть** бөлүп-бөлүп айтуу.

РАЗДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*отдельный*) бөлөк, өзүнчө бөлөк, айрым, өзүнчө; **разде́льное жи́тельство** өзүнчө бөлөк туруу; 2. (*чёткий*) даана, бөлүп-бөлүп, ачык; **разде́льное произноше́ние** сөздү даана айтуу, бөлүп-бөлүп айтуу; 3. *юр.*: **разде́льный акт** мүлктү бөлүштүрүүчү акты; 4. *с.-х.*: **разде́льная убо́рка** бөлүп-бөлүп чаап жыйноо.

РАЗДЕЛЯ'ТЬ *несов. см.* **раздели́ть;** ◇ **разделя́ть** *чьё-л.* **мне́ние** *биреөнүн* пикирине кошулуу.

РАЗДЕЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **раздели́ться;** 2. (*состоять из нескольких разделов*) бөлүнүү (*тыбыш, үн*); **зву́ки разделя́ются на гла́сные и согла́сные** тыбыштар үндүү жана үнсүздөргө бөлүнөт; 3. *страд. к* **разделя́ть.**

РАЗДЁРГИВАТЬ *несов. см.* **раздёрнуть.**

РАЗДЁРНУТЬ *сов. что, разг.* силкип экиге бөлүү, серпип экиге ажыратуу (*мис. экиге ачылма көшөгөнү*); **раздёрнуть занаве́ски** (терезенин) пардасын серпип эки жакка ачуу.

www.bizdin.kg

РАЗДЕ'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **раздéть; 2.** *прил.* чечинген, жылаңач, кийимсиз.

РАЗДЕ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** чечүү, чечинтүү (*мис. баланы*); **2.** *разг.* (*с целью ограбления*) каракташ чечинтип алуу.

РАЗДЕ'ТЬСЯ *сов.* чечинүү.

РАЗДИРА'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **разодрáть; 2.** *перен.* (*терзать, причинять боль*) кыйноо, азап тарттыруу (*мис. кайгы*).

РАЗДИРА'ТЬСЯ *несов. см.* **разодрáться.**

РАЗДИРА'ЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **раздирáть; 2.** *прил.* жанды кейиткен, жан чыдагыс; **раздирáющий дýшу крик** жан чыдагыс кыйкырык.

РАЗДОБРЕ'ТЬ *сов. разг.* жоонооюу, туурасы чыгуу (*мис. семирүү, май басуу*).

РАЗДО'БРИТЬ *сов. кого, разг.* балкытып жиберүү, көңүлүн эритүү (*мис. мактап, жакшы сүйлөп*), ак көңүлүн карматуу.

РАЗДО'БРИТЬСЯ *сов. разг.* марттыгы кармоо, берешендик кылуу.

РАЗДОБЫВА'ТЬ *несов. см.* **раздобы́ть.**

РАЗДОБЫ'ТЬ *сов. что, разг.* издеп табуу, таап алуу; **раздобы́ть нýжную кни́гу** керектүү китепти таап алуу.

РАЗДОИ'ТЬ *сов. кого, с.-х.* кунардуу кылуу, сүттүү кылуу.

РАЗДО'Й *м. с.-х.* кунардуу кылуу, сүттүү кылуу.

РАЗДО'ЛЬЕ *ср.* **1.** (*простор*) кең-кесирилик, боштондук; **степнóе раздóлье** талаа кең-кесирилиги; **2.** *перен.* (*свобода*) эмин-эркиндик; **емý здесь раздóлье** ал бул жерде эмин-эркин жүрөт.

РАЗДО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *разг.* эмин-эркин.

РАЗДО'Р *м.* талаш-тартыш, чыр-чатак, кериш; ◇ **сéять раздóр** араздаштыруу; **я́блоко раздóра** чатак алма (*чатакты туудуруучу себеп*).

РАЗДОСА'ДОВАТЬ *сов. кого, разг.* өкүндүрүү, ыза кылуу.

РАЗДРАЖА'ТЬ *несов.* **1.** *что, физиол.* дүүлүктүрүү; **раздражáть слизистую оболóчку глáза** көздүн былжырлуу оболочкасын дүүлүктүрүү; **2.** *кого-что, перен.* (*сердить*) кыжырдантуу, жинин келтирүү, туталантуу; **раздражáть кого-л. назойливыми прóсьбами** кайта-кайта сурай берип бирөөнү кыжырдантуу.

РАЗДРАЖА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *физиол.* дүүлүгүү; **2.** (*сердиться, приходить в возбуждение*) кыжырдануу, жини келүү, туталануу; **3.** *страд. к* **раздражáть.**

РАЗДРАЖЕ'НИЕ *ср.* **1.** *физиол.* (*действие*) дүүлүктүрүү; дүүлүгүү, кычышуу; **óстрое раздражéние желýдка** аш казандын катуу дүүлүгүшү; **2.** (*возбуждение, недовольство, гнев*) кыжырдануу, жини келүү, туталануу.

РАЗДРАЖЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **раздражáть; 2.** *прил.* (*воспалённый*) дүүлүккөн, кычышкан (*мис. дене*); **3.** *прил.* (*недовольный*) кыжырданган, жини келген, туталанган.

РАЗДРАЖИ'МОСТЬ *ж. физиол.* дүүлүккүчтүк; **раздражи́мость кóжи** теринин дүүлүккүчтүгү.

РАЗДРАЖИ'ТЕЛЬ *м. физиол.* дүүлүктүргүч.

РАЗДРАЖИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* кыжырдангычтык, жини келгичтик, туталангычтык.

РАЗДРАЖИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кыжырдангыч, жини келгич, туталангыч.

РАЗДРАЖИ'ТЬ *сов. см.* **раздражáть.**

РАЗДРАЖИ'ТЬСЯ *сов. см.* **раздражáться.**

РАЗДРАЗНИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** (*рассердить*) кыжырына тийүү, ачуусуна тийүү; **2.** *перен.* (*возбудить*) эңсетүү, ағысын келтирүү; **раздразни́ть аппети́т** тамак жегисин келтирүү.

РАЗДРОБИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*разбить*) майдалоо, күкүмдөө, талкалоо; **раздроби́ть кáмень** ташты талкалоо; **2.** *мат.* (*преобразовать*) бөлүү (*мис. метрди сантиметрге*); **3.** (*разделить*) бөлүү; **раздроби́ть на составны́е чáсти** составдык бөлүктөргө бөлүү.

РАЗДРОБИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*разбиться*) майдалануу, күкүмдөлүү, талкалануу; **кáмень раздроби́лся** таш талкаланды; **2.** (*разделиться*) бөлүнүү.

РАЗДРОБЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*разбивание*) майдалоо, күкүмдөө, талкалоо; **2.** *мат.* бөлүү (*мис. метрди сантиметрлерге*); **3.** (*разделение*) бөлүү.

РАЗДРО'БЛЕННОСТЬ *ж.* майдалангандык, чачкындык.

РАЗДРОБЛЁННОСТЬ *ж. см.* **раздрóбленность.**

РАЗДРО'БЛЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **раздроби́ть; 2.** *прил.* (*разбитый, повреждённый*) майдаланган, күкүмдөлгөн, талкаланган; **раздрóбленный кáмень** талкаланган таш; **3.** *прил. перен.* (*разъединённый*) бытыранды, чачкын, бириндеген, чачынды.

РАЗДРОБЛЁННЫЙ, -ая, -ое *см.* **раздрóбленный.**

РАЗДРОБЛЯ'ТЬ *несов. см.* **раздроби́ть.**

РАЗДРОБЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **раздроби́ться; 2.** *страд. к* **раздробля́ть.**

РАЗДРУЖИ'ТЬСЯ *сов. с кем, разг.* достошпой калуу, татуулашпай калуу.

РАЗДУВА'НИЕ *ср.* **1.** (*огня*) үйлөө, желпүү (*мис. отту*); **2.** *перен.* (*преувеличение*) апыртуу, бирин эки кылуу, дуулдатуу.

РАЗДУВА'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **раздýть; 2.** *что* (*развевать*) желбиретүү, желпилдетүү; **вéтер раздувáет знамёна** жел тууларды желбиретет.

РАЗДУВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **раздýться; нóздри раздувáются** таноолор дердеңдейт; **2.** *страд. к* **раздувáть.**

РАЗДУ'МАТЬ *сов.* айнуу, айнып калуу; **он раздýмал идти́ в кинó** ал киного баруудан айнып калды.

РАЗДУ'МЫВАТЬ *несов.* **1.** (*думать о чём-л.*) ойлонуу, ойго түшүү, ойлоо; **2.** (*колебаться*) арсар болуу, эки ойлуу болуу, эки анжы болуу, ыргылжың болуу; **3.** *см.* **раздýмать.**

РАЗДУ'МЬЕ *ср.* **1.** (*задумчивость*) ойлонуу, ой; **погрузи́ться в раздýмье** ойго батуу; **в глубóком раздýмье** терең ойго батып отуруп; **2.** (*колебание*) арсар болуу, арсарсуу, ыргылжың болуу; **меня́ взя́ло раздýмье** мен арсар ойдо калдым.

РАЗДУ'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **раздýть; 2.** *прил.* (*распухший*) шишиңки; **раздýтая щекá** шишиңки жаак; **3.** *прил. перен.* (*преувеличенный*) ашырылган, ыгы жок көбөйтүлгөн; **раздýтый бюджéт** ыгы жок көбөйтүлгөн бюджет; **раздýтые штáты** ыгы жок көбөйтүлгөн штат.

РАЗДУ'ТЬ *сов. что* **1.** (*разжечь*) үйлөп күйгүзүү; **он раздýл огóнь** ал отту үйлөп күйгүздү; **2.** *безл. разг.* (*образовать опухоль*) шишүү, шишип чыгуу; **емý раздýло щёку** анын бети шишип чыкты; **3.** *перен.* (*преувеличить*) ашырып жиберүү, апыртуу; **4.** *разг.* (*разнести ветром, дутьём*) туш-тушка учуруп кетүү.

РАЗДУ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*наполниться воздухом*) ичине жел толуу, көбүү; **2.** (*спухнуть*) шишүү, шишип кетүү, шишимек тартуу; **щекá раздýлась** бет шишиди.

РАЗЕВА'ТЬ *несов. см.* **рази́нуть.**

РАЗЖА'ЛОБИТЬ *сов. кого* боор оорутуу, ич ачытуу, аяныч туудуруу.

РАЗЖА'ЛОБИТЬСЯ *сов.* боору ооруу, ичи ачуу, аёо.

РАЗЖА'ЛОВАНИЕ *ср. уст.* мансабын (чинин) кичирейтүү, кызмат милдетин төмөндөтүү, чинин төмөндөтүү.

РАЗЖА'ЛОВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **разжáловать; 2.** *прил.* чини төмөндөтүлгөн; **3.** *знач. сущ. м.* мансабы (чини) төмөндөгөн киши.

РАЗЖА'ЛОВАТЬ *сов. кого, уст.* мансабын (чинин) кичирейтүү, кызмат милдетин төмөндөтүү, чинин төмөндөтүү.

РАЗЖА'ТЬ *сов. что* жазуу, ачуу; **он разжáл кулáк** ал муштумун жазды.

www.bizdin.kg

РАЗЖА'ТЬСЯ *сов.* жазылуу, ачылуу; **кулаки его разжа́лись** анын муштумдары жазылды.

РАЗЖЕВА'ТЬ *сов. что* 1. чайноо, кепшөө; 2. *перен. разг.* (*растолковать*) чайнап берүү, абдан түшүндүрүү; ◇ **разжева́ть и в рот положи́ть** чайнап жана жута турган кылып оозуна салуу (*абдан толук түшүндүрүү*).

РАЗЖЕВЫВАНИЕ *ср.* 1. чайноо, кепшөө; 2. *перен.* чайнап берүү, абдан түшүндүрүү.

РАЗЖЕВЫВАТЬ *несов. см.* **разжева́ть.**

РАЗЖЕ'ЧЬ *сов. что* 1. жагуу, күйгүзүү, тутандыруу; **разже́чь ого́нь** от жагуу; 2. *перен.* күчөтүү, күч алдыруу, жалындатуу; **разже́чь стра́сти** кумарын келтирүү.

РАЗЖЕ'ЧЬСЯ *сов.* 1. жагуу, күйүү, тутануу (*мис. от*); 2. *перен.* күчөө, күч алуу (*мис. душмандык*).

РАЗЖИ'ВА *ж. прост.* ирденүү кору, оокат кору.

РАЗЖИВА'ТЬСЯ *несов. см.* **разжи́ться.**

РАЗЖИГА'ТЬ *несов. см.* **разже́чь.**

РАЗЖИГА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **разже́чься;** 2. *страд. к* **разжига́ть.**

РАЗЖИДИ'ТЬ *сов. что* суюлтуу, суюк кылуу.

РАЗЖИЖА'ТЬ *несов. см.* **разжиди́ть.**

РАЗЖИЖЕ'НИЕ *ср.* суюлтуу, суюк кылуу; **разжиже́ние во́здуха** абаны суюлтуу.

РАЗЖИМА'ТЬ *несов. см.* **разжа́ть;** ◇ **сиде́ть не разжима́я рта** ооз ачпай, сүйлөбөй, унчукпай отуруу.

РАЗЖИМА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **разжа́ться;** 2. *страд. к* **разжима́ть.**

РАЗЖИРЕ'ТЬ *сов. разг.* семирүү, май алуу, май басуу, семирип кетүү, май басып кетүү.

РАЗЖИ'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*разбогатеть*) баюу, байып кетүү; 2. *чем* (*раздобыть*) табуу, издеп табуу; **разжи́ться деньга́ми** акча табуу (*мис. карыз алып*).

РАЗЗАДО'РИВАТЬ *несов. см.* **раззадо́рить.**

РАЗЗАДО'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **раззадо́риться;** 2. *страд. к* **раззадо́ривать.**

РАЗЗАДО'РИТЬ *сов. кого, разг.* кызыктыруу, көкүтүү, ээликтирүү, желиктирүү, делөөрүтүү.

РАЗЗАДО'РИТЬСЯ *сов. разг.* кызуу, көкүү, ээленүү, желигүү.

РАЗЗВА'НИВАТЬ *несов. см.* **раззвони́ть.**

РАЗЗВОНИ'ТЬ *сов. что, о ком-чём, разг.* дөөрүп таратып жиберүү, көрүнгөнгө дөөрүй берүү.

РАЗЗНАКО'МИТЬСЯ *сов. с кем-чем, разг.* таанышпай кетүү, таанышпай калуу, тааныштыкты үзүп кетүү.

РАЗИ'НУТЬ *сов. что, разг.* ачуу (*мис. оозду*), аңкаюу; ◇ **слу́шать** *кого-л.* **рази́нув рот** оозун ачып, таң калып угуу.

РАЗИ'НЯ *м. и ж. пренебр.* ачык ооз, элегей, аңкыгый (*элейген ачык ооз киши*).

РАЗИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* таң калдыргычтык, күчтүү таасир эте ала тургандык.

РАЗИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое өтө укмуштуу, таң калардык.

РАЗИ'ТЬ I *несов. кого-что* (*наносить удары*) чаап жарадар кылуу, сокку уруу, согуу; **рази́ть враго́в** душманга сокку уруу.

РАЗИ'ТЬ II *несов. безл. чем от кого-чего, прост.* (*па́хнуть*) буруксуп жыттануу, коңурсуп жыттануу; **от него́ рази́т во́дкой** андан арактын жыты буруксуп турат.

РАЗЛАГА'ТЬ *несов. см.* **разложи́ть** 3, 4.

РАЗЛАГА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **разложи́ться** 1, 2, 3; 2. *страд. к* **разлага́ть.**

РАЗЛАГА'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **разлага́ть;** 2. *прил.* бузуучу, тескери таасир кылуучу, жолдон чыгаруучу; **разлага́ющее влия́ние** тескери таасир.

РАЗЛА'Д *м.* 1. (*отсутствие согласованности*) ыйкы-тыйкылык, келише албастык; **разла́д в рабо́те** иштеги ыйкы-тыйкылык; 2. (*раздор*) чыр-чатак, кыжың-кужуң; **вноси́ть разла́д** кыжың-кужуң кылуу.

РАЗЛА'ДИТЬ *сов.* 1. *что* (*испортить*) бузуу, бүлдүрүү; **разла́дить маши́ну** машинаны бузуу; 2. *разг.* (*расстроить, разрушить*) ыркын кетирүү, бузуу, бүлдүрүү; **разла́дить де́ло** иштин ыркын кетирүү.

РАЗЛА'ДИТЬСЯ *сов.* 1. (*стать неисправным*) бузулуу, бүлүнүү; **маши́на разла́дилась** машина бузулду; 2. *разг.* (*расстроиться, нарушиться*) кедери кетүү, ыркы бузулуу; **де́ло разла́дилось** иштин ыркы бузулду.

РАЗЛА'ЖЕННОСТЬ *ж.* бузулгандык, бүлүнгөндүк (*мис. машинанын*).

РАЗЛА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **разла́дить.**

РАЗЛА'ЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **разла́диться;** 2. *страд. к* **разла́живать.**

РАЗЛА'КОМИТЬ *сов. кого чем, разг.* таткантуу, таткандыруу, татыгын алдыруу.

РАЗЛА'КОМИТЬСЯ *сов. разг.* таткануу, татыгын алуу.

РАЗЛА'МЫВАТЬ *несов. см.* **разлома́ть, разломи́ть.**

РАЗЛА'МЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **разлома́ться, разломи́ться;** 2. *страд. к* **разла́мывать.**

РАЗЛЕЗА'ТЬСЯ *несов. см.* **разле́зться.**

РАЗЛЕ'ЗТЬСЯ *сов. разг.* сан-сан болуп айрылуу, жик-жигинен айрылуу, тытылып түшүү; **пла́тье разле́злось** көйнөк сан-сан болуп айрылды.

РАЗЛЕНИ'ТЬСЯ *сов. разг.* жалкоо болуу, жалкоолонуу.

РАЗЛЕПИ'ТЬ *сов. что, разг.* 1. (*что-л. склеенное*) желимин ажыратуу, желимин чыгаруу; 2. (*налепить повсюду*) ар кайсы жерге жабыштыруу.

РАЗЛЕПИ'ТЬСЯ *сов. разг.* желими ажыроо, желими чыгуу.

РАЗЛЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **разлепи́ть.**

РАЗЛЕПЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **разлепи́ться;** 2. *страд. к* **разлепля́ть.**

РАЗЛЁТ *м. разг.* тездик, күүлөнүш; **уда́риться с разлёта** *обо что-л.* күүлөнүп барып *бир нерсеге* урунуу; **перескочи́ть с разлёта** *через что-л.* жүгүрүп барып, *бир нерседен* секирип өтүү.

РАЗЛЕТА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **разлете́ться;** 2. (*о полах одежды*) эки жакка ачылуу, туш-тушка учуп кетүү; **по́лы пальто́ разлета́ются** пальтонун этеги делбиреп ачылып турат.

РАЗЛЕТЕ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*улететь в разные стороны*) туш-тушка учуп кетүү; **пти́цы разлете́лись** куштар туш-тушка учуп кетти; 2. *перен. разг.* (*разбиться*) быркыроо, таш-талканы чыгуу; **пиала́ разлете́лась вдре́безги** чыны быркырап калды; 3. *перен.* (*исчезнуть*) жок болуу, таш кабуу; **его́ наде́жды разлете́лись** үмүтү таш капты; 4. *разг.* (*набрать скорость*) чымылдоо, чымылдап чуркоо, күүлөнүп ылдамдоо; 5.* *разг.* (*вбежать поспешно*) шашкалактап жүгүрүп кирүү (*мис. уруксатсыз*).

РАЗЛЕ'ЧЬСЯ *сов. разг.* созулуп жатып алуу; жатып алуу; **разле́чься на траве́** чөпкө созулуп жатып алуу.

РАЗЛИ'В *м.* 1. (*половодье*) ташкын, суу ташкыны; 2. (*вина и т. п.*) куюу, куюштуруу (*мис. бочкадан бөтөлкөлөргө*).

РАЗЛИВА'ННЫЙ, -ая, -ое: **разлива́нное мо́ре** *разг.* 1) (*пьянство*) аябай ичкилик ичүү; 2) *чего* (*обилие вина*) абдан көп арак-шарап.

РАЗЛИВА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **разлива́тельная ло́жка** чөмүч.

РАЗЛИВА'ТЬ *несов. см.* **разли́ть.**

РАЗЛИВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **разли́ться;** 2. *перен. разг.* (*петь*) сайроо, таңшуу, шаңшуу; **солове́й разлива́ется** булбул таңшыйт; 3. *перен. разг.* (*много говорить*) быжылдай берүү, сайроо; 4. *страд. к* **разлива́ть.**

РАЗЛИ'ВКА *ж.* куюу, куюштуруу (*мис. бочкадан бөтөлкөлөргө*).

РАЗЛИВНО'Й, -а́я, -о́е 1. *см.* **разлива́тельный;** 2. куйма, куюп сатма, куюп берме.

РАЗЛИ'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое бөлүп-бөлүп куюучу; **разли́вочная маши́на** бөлүп-бөлүп куюучу машина.

www.bizdin.kg

РАЗЛИНОВА'ТЬ *сов. что* сызуу, сызык салуу; **разлиновать лист бумаги** барак кагазды сызуу.

РАЗЛИНО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **разлиновать.**

РАЗЛИ'ТИЕ *ср.* ташкын, кирүү; **весеннее разлитие рек** өзөндөрдүн жазгы ташкыны; **разлитие жёлчи** *мед.* өттүн таралып кетиши (*денеге*).

РАЗЛИ'ТЬ *сов. что* 1. (*налить*) куюу, куюштуруу (*мис. бочкадан бөтөлкөлөргө*); 2. (*пролить*) төгүү, төгүп алуу, төгүп салуу; 3. *перен.* (*распространить*) аңкытуу; **вечером цветы разлили своё благоухание** гүлдөр кеч курун жыттарын аңкытты; ◇ **их водой не разольёшь** *разг.* аларды, арасына от жагып, ажырата албайсың (*алар абдан ынак, алар абдан тату*).

РАЗЛИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*пролиться*) төгүлүү, төгүлүп калуу; 2. (*выйти из берегов*) жайпоо, ташуу (*суу*); 3. *перен.* (*распространиться*) аңкуу, таралуу; **по лицу разлилась улыбка** өңү жадырап, жылмая түштү; ◇ **жёлчь разлилась** 1) *мед.* өт жайылып кетти (*денеге*); 2) *перен.* кыжыры кайнады.

РАЗЛИЧА'ТЬ *несов. см.* **различить.**

РАЗЛИЧА'ТЬСЯ *несов.* 1. (*иметь различие*) ажыралуу, айрылуу, өзгөчө болуу; 2. *страд. к* **различать.**

РАЗЛИЧЕ'НИЕ *ср.* ажыратуу, айырмалоо.

РАЗЛИ'ЧИЕ *ср.* 1. (*разница, несходство*) айырмалык, айырма, ар башкалык, ар түрдүүлүк; **существенное различие** маанилүү айырма; **различие во взглядах** көз караштагы айырма; 2. (*отличительный признак*) айырма, бөтөнчөлүк, өзгөчөлүк; 3. (*различение*) айырмалануу, айырма; **делать различие** айырма кылуу; ◇ **знаки различия** *воен.* айырмалануу белгилери, даража белгилери (*формалуу кийимде — наамын, кызматын билдирүүчү белгилер*).

РАЗЛИЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое айыруучу, айырмалоочу; **различительные признаки** айырмалоочу белгилер.

РАЗЛИЧИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. ажыратуу, таануу, билүү, **в темноте я различил фигуру человека** караңгыда мен кишинин сөлөкөтүн тааныдым; 2. (*установить различие*) айруу, ажыратуу.

РАЗЛИ'ЧНО *нареч.* бөлөк болуп, өзүнчө болуп, башка-башка болуп.

РАЗЛИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*неодинаковый*) башкача, башка-башка, ар башка, ар түрдүү, бирдей эмес; **у нас различные мнения** биздин пикирибиз ар башка; 2. (*всевозможный, разнообразный*) түрдүү; **различные отрасли промышленности** өнөр жайдын түрдүү тармактары.

РАЗЛОЖЕ'НИЕ *ср.* 1. (*на составные части*) ажыратуу, бөлүү, айруу (*составдык бөлүктөрүнө айруу*); 2. *перен.* (*расстройство, упадок, дезорганизация*) бузуу, бузулуу, ыркы кетүү; 3. (*гниение*) сасуу, чирүү.

РАЗЛОЖИ'ВШИЙСЯ, -аяся, -ееся 1. *прич. от* **разложиться;** 2. *прил.* (*прогнивший*) чириген, бузулган; 3. *прил.* (*развращённый*) бузулган; **морально разложившийся человек** моралдык жагынан бузулган киши.

РАЗЛОЖИ'МОСТЬ *ж.* ажыратылгычтык (*составдык бөлүктөргө бөлүнгүчтүк*); **разложимость атома** атомдун ажыратылгычтыгы.

РАЗЛОЖИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*выложить, положить*) жайып коюу, жазып коюу; **разложить вещи** буюмдарды жайып коюу; **разложить книги на столе** китептерди столго жайып коюу; 2. *что* (*распределить между кем-чем-л.*) тактап бөлүү, бөлүү, бардыгына бөлүү; **разложить расход между всеми участниками** чыгымды бардык катышуучуларга бөлүү; 3. *что* (*на составные части*) ажыратуу, бөлүү, айруу; **разложить число на множители** санды көбөйтүүчүлөрүнө ажыратуу; **разложить воду на кислород и водород** сууну кислородго жана водородго ажыратуу; 4. *кого, перен.* (*развратить*) бузуу, жаман жолго салуу; ◇ **разложить огонь** от жагуу, от калоо.

РАЗЛОЖИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*на составные части*) ажыроо, бөлүнүү; **вода разложилась на кислород и водород** суу кислородго жана водородго ажырады; 2. (*сгнить*) чирүү, бузулуу, сасуу; 3. *перен.* (*прийти в упадок, дезорганизоваться*) бузулуу, ыркы кетүү; 4. (*распаковаться*) ачылуу, чечилүү, жайып таштaлуу; **он разложился со своими бумагами на моём столе** ал өзүнүн кагаздарын жайып, менин үстөлүмө отуруп алды.

РАЗЛО'М *м.* 1. (*действие*) жарылуу, сынуу, сындыруу; **разлом льда** муздун жарылышы; 2. (*место*) сынык, сыныктын орду.

РАЗЛОМА'ТЬ *сов. что* 1. (*переломить*) сындыруу; 2. (*разрушить*) бузуу, уратуу, кыйратуу; **разломать здание** имаратты бузуу, имаратты уратуу.

РАЗЛОМА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*сломаться*) сынуу, жарылуу; 2. (*разрушиться*) кыйроо, талкалануу.

РАЗЛОМИ'ТЬ *сов.* 1. *что* сындыруу, быркыратуу; 2. *кого-что, чаще безл. разг.* сыздоо (*мис. ооруп*).

РАЗЛОМИ'ТЬСЯ *сов.* сынуу; **сухарь легко разломился** сухарь (*кургаткан нан*) оңой сынды.

РАЗЛУ'КА *ж.* 1. (*расставание*) ажырашуу, айрылуу, бөлүнүү; **наступил день разлуки** ажырашар күн жетти; 2. (*жизнь вдали от близких*) жакындарынан ыраак жерде жашоо; **жить в разлуке** *с кем-л.* бирөөдөн ыраак жашоо.

РАЗЛУЧА'ТЬ *несов. см.* **разлучить.**

РАЗЛУЧА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **разлучиться;** 2. *страд. к* **разлучать.**

РАЗЛУЧИ'ТЬ *сов. кого с кем* ажыратуу, айруу, бөлүү; **разлучить друзей** досторду бир-биринен ажыратуу.

РАЗЛУЧИ'ТЬСЯ *сов.* ажыроо, айрылуу, бөлүнүү; **разлучиться надолго** узак убакытка ажыроо.

РАЗЛУ'ЧНИК *м. фольк.* ажырашууга себепкер болгон киши (*бирин-бири сүйгөн эки кишини, кыянаттык кылып бөлүп, бир-биринен ажыраткан киши*).

РАЗЛУ'ЧНИЦА *женск. р. к* **разлучник.**

РАЗЛЮБИ'ТЬ *сов. кого-что* сүйбөй калуу, жакшы көрбөй калуу.

РАЗМАГНИ'ТИТЬ *сов. что, тех.* магнитсиздендирүү, магнитин жоготуу, магнитин кетирүү; **размагнитить сталь** болоттун магнитин кетирүү.

РАЗМАГНИ'ТИТЬСЯ *сов. тех.* магнитсизденүү, магниттик касиети жоголуу.

РАЗМАГНИ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **размагнитить.**

РАЗМАГНИ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **размагнититься;** 2. *страд. к* **размагничивать.**

РАЗМА'ЗАТЬ *сов. что* 1. (*замазать*) жайылта сүйкөө; булгап сүйкөө, булгап шыбоо; **размазать клей** желимди жайылта сүйкөө; 2. *разг.* (*плохо раскрасить*) жаман, ботала кылып шыбоо (*мис. үйдү*); 3. *перен. разг.* (*растянуто рассказать*) узартып сүйлөө, керип-чоюп сүйлөө.

РАЗМА'ЗАТЬСЯ *сов.* жайыла сүйкөлүү, балжырата сүйкөлүп калуу, шыбалуу (*мис. варенье үстөлдүн бетине*).

РАЗМАЗНЯ' *разг.* 1. *ж.* (*жидкая каша*) бытмый (*суюк ботко*); 2. *м. и ж.* (*о человеке*) жүүнү бош, былжыраган киши.

РАЗМА'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **размазать.**

РАЗМА'ЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **размазаться;** 2. *страд. к* **размазывать.**

РАЗМАЛЕВА'ТЬ *сов. что, разг.* ботала кылып боёо, жаман сырдоо.

РАЗМАЛЁВЫВАТЬ *несов. см.* **размалевать.**

РАЗМА'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **размолоть.**

РАЗМА'ЛЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **размолоться;** 2. *страд. к* **размалывать.**

РАЗМА'РИВАТЬ *несов. см.* **разморить.**

РАЗМА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **размотать.**

РАЗМА'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **размотаться;** 2. *страд. к* **разматывать.**

РАЗМА'Х *м.* 1. (*действие*) керилип туруп тартып жиберүү, керилип туруп уруу, чабуу; **ударить с размаха** керилип туруп тартып жиберүү; 2. *тех.* (*величина колеба-*

www.bizdin.kg

ния) толкундалуу, теңселүүнүн арышы (аралыгы); 3. (*расстояние между крайними точками развёрнутых рук, крыльев*) арыш, кулач, аралык; 4. *перен.* арым.

РАЗМАХА'ТЬСЯ *сов. разг.* шилтегилөө, шилтей (жазгай) берүү; **размахáться пáлкой** таяк менен жазгай берүү.

РАЗМА'ХИВАТЬ *несов. чем* күүлөө, шилтөө; **он размáхивает рукáми** ал колун шилтейт.

РАЗМА'ХИВАТЬСЯ *несов. см.* **размахнýться.**

РАЗМАХНУ'ТЬСЯ *сов.* керилүү (*бир нерсени чабуу же ыргытуу үчүн*); **размахнýться и удáрить** керилип туруп чаап калуу.

РАЗМА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **размочи́ть.**

РАЗМА'ШИСТО *нареч.* тартайтып (*мис. жазуу*).

РАЗМА'ШИСТОСТЬ *ж. разг.* тартаңдагандык, арбаң-тарбаң эткендик; **размáшистость движéний** арбаң-тарбаң эткен кыймыл.

РАЗМА'ШИСТЫЙ, -ая, -ое *разг.* тартагай, арбаң-тарбаң эткен; **размáшистый пóчерк** тартагай жазуу.

РАЗМЕЖЕВА'НИЕ *ср.* 1. чектөө, чек салуу, чектеп бөлүү, чек салып бөлүшүү (*мис. жерди*); 2. *перен.* (*разграничение*) бөлүү, такыр бөлүү, такыр бөлүнүшүү.

РАЗМЕЖЕВА'ТЬ *сов. что* 1. (*разделить межами*) чектөө, чек салуу, чектеп бөлүү (*мис. жерди*); 2. *перен.* (*разграничить*) бөлүү, такыр бөлүү; **размежевáть сфéры дéятельности** иштин чегин бөлүп алуу.

РАЗМЕЖЕВА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*разделиться межами*) чек салып бөлүшүү (*мис. жерди*); 2. *перен.* (*о функциях*) чек коюу (*мис. милдетке*); 3. *перен.* (*идеологически*) такыр бөлүнүшүү (*идеялык жактан бөлүнүү*).

РАЗМЕЖЁВКА *ж. см.* **размежевáние.**

РАЗМЕЖЁВЫВАТЬ *несов. см.* **размежевáть.**

РАЗМЕЖЁВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **размежевáться;** 2. *страд. к* **размежёвывать.**

РАЗМЕЛЬЧА'ТЬ *несов. см.* **размельчи́ть.**

РАЗМЕЛЬЧЕ'НИЕ *ср.* талкалоо, майдалоо, күкүмдөө, күкүмдөлүү, убалануу.

РАЗМЕЛЬЧИ'ТЬ *сов. что* талкалоо, майдалоо, күкүмдөө, убалоо (*мис. кантты*).

РАЗМЕ'Н *м.* 1. айырбаштоо, алмашуу, айырбашталуу, алышуу; **размéн фигýр в шáхматах** шахматтын фигураларын айырбаштоо; 2. майдалоо (*акчаны*).

РАЗМЕ'НИВАТЬ *несов. см.* **разменя́ть.**

РАЗМЕ'НИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **разменя́ться;** 2. *страд. к* **размéнивать;** ◇ **размéниваться по мелочáм** (**на мéлочи**) *см.* **мéлочь.**

РАЗМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое майда, убак (*акча*).

РАЗМЕНЯ'ТЬ *сов. что* майдалоо (*акчаны*).

РАЗМЕНЯ'ТЬСЯ *сов.* берип алуу; жедирип туруп, кайта жеш (*мис. дойбуда*).

РАЗМЕ'Р *м.* 1. (*величина*) көлөм, өлчөм; **размéр кóмнаты** бөлмөнүн көлөмү; 2. (*бюджета и т. п.*) өлчөм; **размéр зарплáты** кызмат акынын өлчөмү; 3. (*мерка*) размер, чоңдук, чен, өлчөм; **размéр сапóг** өтүктүн размери; 4. (*относительная величина, масштаб*): **в пóлном размéре** толугу менен; **в десятикрáтном размéре** он эсе көбөйтүлгөн өлчөмдө *же* санда; 5. *чаще мн. перен.* (*степень развития*) өлчөм, түр; **в ширóких размéрах** кеңири өлчөмдө, кеңири түрдө; 6. *муз.* размер (*музыкалык чыгармада ритмдик единицалардын саны жана жайланышы*); 7. *лит.* размер (*ырда муундардын саны жана жайланышы*).

РАЗМЕ'РЕННОСТЬ *ж.* өлчөмдүүлүк, чендүүлүк, жай салмактуулук; **размéренность движéний** кыймылдын өлчөмдүүлүгү.

РАЗМЕ'РЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **размéрить;** 2. *прил.* өлчөмдүү, жай салмактуу; **размéренная речь** жай салмактуу сөз.

РАЗМЕ'РИТЬ *сов. что* өлчөө, ченөө, өлчөп (ченеп) чыгуу; **садóвник размéрил мéсто для цветникá** бакчы гүл тиге турган жерди өлчөдү.

РАЗМЕРЯ'ТЬ *несов. см.* **размéрить.**

РАЗМЕСИ'ТЬ *сов. что* жууруу (*мис. камырды*).

РАЗМЕСТИ' *сов. что* шыпырып салуу (*эки тарапка*); **размести́ дорóжку** жолду шыпырып салуу.

РАЗМЕСТИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* жайлаштыруу, орундаштыруу; **размести́ть пассажи́ров** пассажирлерди жайлаштыруу; 2. *что* (*распределить*) бөлүштүрүү, бөлүштүрүп таратуу.

РАЗМЕСТИ'ТЬСЯ *сов.* жайлашуу, орундашуу, орун алуу; **все размести́лись за столóм** бардыгы столдун айланасынан орун алып отурушту.

РАЗМЕТА'ТЬ I *сов. что* (*раскидать*) туш-тушка ыргытып чачуу.

РАЗМЕТА'ТЬ II *несов. см.* **размести́.**

РАЗМЕТА'ТЬСЯ *сов.* 1. *разг.* (*напр. в бреду*) чабалактоо, ооналактоо, алас уруу (*жөөлүгөндө*); 2. (*раскинуться*) колу-бутун жыйбай тартайып жатуу, далдайып жатуу.

РАЗМЕ'ТИТЬ *сов. что* белгилөө, белги салуу, белги уруу, тамга салуу.

РАЗМЕ'ТКА *ж.* 1. (*действие*) белгилөө, белги салуу, белги уруу, тамга салуу; 2. (*метка, знак*) тамга, урулган белги, салынган тамга.

РАЗМЕ'ТЧИК *м.* белги салуучу, белги уруучу, тамгалоочу, тамга салуучу.

РАЗМЕ'ТЧИЦА *женск. р. к* **размéтчик.**

РАЗМЕЧА'ТЬ *несов. см.* **размéтить.**

РАЗМЕЧТА'ТЬСЯ *сов. о чём, разг.* капкайдагы кыялга түшүү, кыялга батып кетүү.

РАЗМЕША'ТЬ *сов. что* аралаштыруу, чалуу; **размешáть сáхар в чáе** кантты чайга салып аралаштыруу.

РАЗМЕША'ТЬСЯ *сов.* аралашуу, эрип аралашуу.

РАЗМЕ'ШИВАТЬ I *несов. см.* **размеси́ть.**

РАЗМЕ'ШИВАТЬ II *несов. см.* **размешáть.**

РАЗМЕ'ШИВАТЬСЯ I *несов. страд. к* **размéшивать** I.

РАЗМЕ'ШИВАТЬСЯ II *несов.* 1. *см.* **размешáться;** 2. *страд. к* **размéшивать** II.

РАЗМЕЩА'ТЬ *несов. см.* **размести́ть.**

РАЗМЕЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **размести́ться;** 2. *страд. к* **размещáть.**

РАЗМЕЩЕ'НИЕ *ср.* 1. (*распределение по местам*) орундашуу, жайлашуу; орундаштыруу, жайлаштыруу; **размещéние производи́тельных сил в СССР** СССРде өндүргүч күчтөрдүн жайлаштырылышы; 2. (*распределение между многими*) таратуу, таратып бөлүштүрүү, бөлүштүрүп таратуу.

РАЗМИНА'ТЬ *несов. см.* **размя́ть.**

РАЗМИНА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **размя́ться;** 2. *страд. к* **разминáть.**

РАЗМИНИ'РОВАНИЕ *ср. воен.* миналарды алып, зыянсыз кылуу.

РАЗМИНУ'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*не встретиться*) кыйчалыш өтүшүп кетүү, учурашпай кыйчалыш өтүп кетүү; 2. (*при встрече разойтись*) каршы өтүшүү; **дорóга ýзкая, размину́ться нельзя́** жол тар, каршы өтүшүү мүмкүн эмес.

РАЗМНОЖА'ТЬ *несов. см.* **размнóжить.**

РАЗМНОЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **размнóжиться;** 2. *биол.* (*об организмах*) тукумдоо, өрчүү, төлдөө, көбөйүү; 3. *страд. к* **размножáть.**

РАЗМНОЖЕ'НИЕ *ср.* 1. (*увеличение в числе*) көбөйүү; көбөйтүлүү; **размножéние рýкописи на пи́шущей машинке** кол жазманы басуучу машинкага басып көбөйтүү; 2. *биол.* тукумдоо, өрчүү, төлдөө; **половóе размножéние** жыныстык мүчө аркылуу өрчүү (төлдөө); **óрганы размножéния** тукумдоо мүчөлөрү.

РАЗМНО'ЖИТЬ *сов. что* 1. (*увеличить в количестве*) көбөйтүү; 2. (*развести*) тукумдатуу, өрчүтүү, төлдөтүү, көбөйтүү; **размнóжить растéния** өсүмдүктөрдү көбөйтүү.

www.bizdin.kg

РАЗМНО'ЖИТЬСЯ *сов.* **1.** (*увеличиться в числе*) көбөйүү; **2.** (*расплодиться*) тукумдоо, өрчүү, көбөйүп кетүү.

РАЗМОЗЖИ'ТЬ *сов. что, разг.* былчыйта коюу, талкалай коюу, эзе чабуу.

РАЗМО'ИНА *ж.* суу жеген аңгек, кемер.

РАЗМОКА'ТЬ *несов. см.* **размо́кнуть.**

РАЗМО'КНУТЬ *сов.* суу болуу, ным болуу, жибүү; **сухари́ размо́кли в воде́** сухарлар сууда жибиди.

РАЗМО'Л *м.* **1.** (*действие*) тарттыруу, салдыруу; **нача́лся размо́л муки́** ун тарттыруу башталды; **2.** (*качество размолотого*) тартылган, салынган ундун сапаты; **мука́ ме́лкого размо́ла** майда тартылган ун.

РАЗМО'ЛВКА *ж.* бир аз тартыш, кичине чыр; **размо́лвка ме́жду друзья́ми** достор арасындагы кичине чыр.

РАЗМОЛО'ТЬ *сов. что* тарттыруу, салдыруу (*тегирменге, жаргылчакка унду же талканды*).

РАЗМОЛО'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*в муку*) ун, талкан кылып тартылуу; **2.** (*размельчиться*) майдалануу, майда болуу; **3.** (*измолоться при размоле, от трения*) жешилүү, жышылуу (*мис. тегирмендин ташы*).

РАЗМОРИ'ТЬ *сов. кого, разг.* алсыратуу, ымтыратуу, шалдыратуу; **жара́ его́ размори́ла** ысык аны алсыратты.

РАЗМОРИ'ТЬСЯ *сов. разг.* алсыроо, ымтыроо, шалдыроо (*мис. ысыктан, чарчагандыктан*).

РАЗМОТА'ТЬ *сов. что* кайта жазуу, кайта чубоо, жандыруу (*түрмөктү, ороону*).

РАЗМОТА'ТЬСЯ *сов.* кайта жазылуу, кайта чубалуу, кайта чечилүү (*мис. жип, бинт*).

РАЗМО'ТКА *ж.* (*действие*) кайта жазуу, кайта чубоо, жандыруу (*оролгон нерсени: түйдөктү, чарык жипти ж. б.*); **размо́тка пря́жи** түрүлгөн жипти кайта жазуу.

РАЗМОЧИ'ТЬ *сов. что* сууга чылоо, сууга көптүрүү, жибитүү, жумшартуу.

РАЗМЫ'В *м.* **1.** (*действие*) суу жеп кетүү (*жээкти*); **2.** (*размытое место*) жээктин суу жеген жери.

РАЗМЫВА'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) суу жеп кетүү; **2.** *геол.* тоо тектери суунун таасири менен бузулуу, убалануу процесси.

РАЗМЫВА'ТЬ *несов. см.* **размы́ть.**

РАЗМЫВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **размы́ться;** **2.** *страд. к* **размыва́ть.**

РАЗМЫКА'НИЕ *ср.* ажыратуу, арасын ачуу, үзүү, арасы ачылуу.

РАЗМЫ'КАТЬ *сов.:* **размы́кать го́ре** *разг., фольк.* кайгыны жазуу, кайгыны таратуу, кайгыны басуу.

РАЗМЫКА'ТЬ *несов. см.* **разомкну́ть.**

РАЗМЫ'СЛИТЬ *сов. разг.* ойлоо, кабыргага кеңешүү, кабыргага кеңешип көрүү.

РАЗМЫ'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **размы́ть;** **2.** *прил.* суу жууп кеткен, суу жеп кеткен (*мис. өзөндүн жээги*).

РАЗМЫ'ТЬ *сов. что* суу жеп кетүү (*суунун агыны жээкти*).

РАЗМЫ'ТЬСЯ *сов.* суу жууп кетүү, суу жеп кетүү (*мис. суунун жээгин*).

РАЗМЫШЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** ойлоо, ойлонуу, ой жүгүртүү; **дать вре́мя на размышле́ние** ойлонууга убакыт берүү; **2.** *чаще мн.* (*думы, мысли*) ой; **быть погружённым в размышле́ния** ойго батуу; **э́то наво́дит на размышле́ния** бул — ой туудурат, бул — ойго түрткү болуп турат.

РАЗМЫШЛЯ'ТЬ *несов. о чём* ойлоо, ойлонуу, ой жүгүртүү.

РАЗМЯГЧА'ТЬ *несов. см.* **размягчи́ть.**

РАЗМЯГЧА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **размягчи́ться;** **2.** *страд. к* **размягча́ть.**

РАЗМЯГЧЕ'НИЕ *ср.* жибүү, жумшаруу, жумшак болуу, былпылдоо; жумшартуу, былпылдатуу.

РАЗМЯГЧИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* жибитүү, жумшартуу, былпылдатуу; **размягчи́ть ко́жу** терини жумшартуу; **2.** *кого-что, перен.* көңүлдү жумшартуу.

РАЗМЯГЧИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** жибүү, жумшаруу, былпылдоо; **2.** *перен.* көңүлү жумшаруу.

РАЗМЯКА'ТЬ *несов. см.* **размя́кнуть.**

РАЗМЯ'КНУТЬ *сов.* **1.** жумшоо, жумшаруу, былпылдоо; **2.** *перен. разг.* (*о человеке*) көшүү, жаны жай алуу, жумшаруу.

РАЗМЯ'ТЬ *сов* **1.** *что* (*сделать мягким*) ушалап жумшартуу; **2.** *что* (*размесить*) ийлөө, жууруу; **3.** *кого-что, перен. разг.* жазуу; **пойду́ погуля́ю, разомну́ но́ги** барып ары-бери басып, бутумду жазып келейин.

РАЗМЯ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*стать мягким*) жумшаруу, жибүү, былпылдоо; **ко́жа размя́лась** тери жумшарды; **2.** (*размеситься*) ийленүү, жуурулуу; **3.** *перен. разг.* жазылуу (*талыган мүчө*).

РАЗНАРЯ'ДКА *ж.* разнарядка (*бир жакка жөнөтүлүүчү же бирөөгө берилүүчү товардын саны көрсөтүлгөн документ*).

РАЗНА'ШИВАТЬ *несов. см.* **разноси́ть** II.

РАЗНА'ШИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разноси́ться** II; **2.** *страд. к* **разна́шивать.**

РАЗНЕ'ЖИВАТЬСЯ *несов. см.* **разне́житься.**

РАЗНЕ'ЖИТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*расчувствоваться*) эрке болуу, эркелик кылуу; **2.** (*предаться неге*) ыракаттануу, ыңгыроо, ыңырсуу; **разне́житься в посте́ли** төшөктө ыракаттанып жатуу.

РАЗНЕ'ЖНИЧАТЬСЯ *сов. разг.* ыгы жок эркеленүү, ыгы жок назданышуу.

РАЗНЕМО'ЧЬСЯ *сов. прост.* алы кетип калуу, дыңкеси куруп калуу.

РАЗНЕ'РВНИЧАТЬСЯ *сов. разг.* кыжыры кайноо, туталануу.

РАЗНЕСЕ'НИЕ *ср.* жайлаштырып жазуу; **разнесе́ние счето́в по кни́гам** *бухг.* счётторду китептерге жайлаштырып жазуу.

РАЗНЕСТИ' *сов. что* **1.** (*доставить*) ташып таратуу, таркатуу, көтөрүп жүрүп таратуу; **разнести́ пи́сьма по дома́м** каттарды үйлөргө таркатып берүү; **2.** *что* (*записать*) ар кайсы жерге таратып жазуу, таратып коюу; **3.** *что, перен.* (*распространить*) таратуу, жайылтуу, жаюу; **разнести́ слух** аңырт таратуу; **4.** *что, перен. разг.* (*разбить, разрушить*) таш-талканын чыгаруу, кыйратуу; **5.** *безл. кого-что, разг.* (*раздуть*) көөп кетүү, шишип кетүү, барсайып кетүү; **6.** *кого-что, разг.* (*разбранить*) аябай тилдөө, жерден алып көргө салып тилдөө; **разнести́ в пух и прах** аябай тилдөө; **7.** *что, разг.* (*разогнать, рассеять*) кууп (айдап) таркатуу, туш-тушка кубалоо; **ве́тер разнёс ту́чи** шамал кара булутту айдап таркатты.

РАЗНЕСТИ'СЬ *сов.* **1.** (*раздаться*) алыска угулуу; **разнёсся звон** коңгуроо үнү алыска угулду; **2.** (*быстро распространиться*) таралуу, жайылуу, жайылып кетүү, таралып кетүү (*кабар, сөз*).

РАЗНИМА'ТЬ *несов. см.* **разня́ть.**

РА'ЗНИТЬСЯ *несов.* ажыралуу, айрылуу, өзгөчөлүккө ээ болуу, айырмасы болуу.

РА'ЗНИЦА *ж.* ашык-кем, өөдө-ылдый, айырма, башкалык; **э́то больша́я ра́зница** *разг.* мунун айырмасы чоң, бул такыр эле башкача; **кака́я ра́зница?** *разг.* эмне айырмасы бар?, баары эле бир эмеспи!

РА'ЗНО *нареч.* ар түрдүү, түрдүчө, ар кандай; **об э́том мо́жно ду́мать ра́зно** бул тууралу түрдүүчө ойлонууга мүмкүн.

РАЗНО- *татаал сөздөрдүн «түрдүү, ар түрдүү, ар башка» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.:* **разносторо́нний** түрдүү жактуу; **разнохара́ктерный** түрдүү мүнөздүү.

РАЗНОБО'Й *м. разг.* чаржайыттык, баш аламандык, бир түрдүү эместик, келишпөөчүлүк, түрдүүчөлүк; **разнобо́й в правописа́нии** жазуу эрежелериндеги чаржайыттык; **разнобо́й в мне́ниях** пикирдеги келишпөөчүлүк.

www.bizdin.kg

РАЗНОВЕ'С *м. собир. ком.* майда кадак таштар.

РАЗНОВИ'ДНОСТЬ *ж.* ар түрдүүлүк, түр, бир түр; көрүнүш, бир көрүнүш; **разновидность пшеницы** буудайдын бир түрү.

РАЗНОВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое ар түрдүү.

РАЗНОВРЕМЕ'ННОСТЬ *ж.* ар түрдүү убактагылык, ар башка мезгилдегилик.

РАЗНОВРЕМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое ар түрдүү убакта болгон, ар башка мезгилде болгон, бир убакта эмес; **разновремённые события** ар кайсы убакта (бир убакта эмес) болгон окуялар.

РАЗНОГЛА'СИЕ *ср.* **1.** (*отсутствие согласия*) алалык, ырксыздык, ынтымак жоктук, келише албастык; **разногласия во взглядах** көз караштар жагынан келише албастык; **2.** (*противоречие*) кайчылаштык, каршы келүүчүлүк, бирдей эместик.

РАЗНОГОЛО'СИЦА *ж.* **1.** (*нестройное пение*) түрдүүчө үн чыгаруучулук, текши эместик, ар башка чыгуучулук (*мис. ырдаганда*); **2.** *перен. см.* **разногласие** 1.

РАЗНОГОЛО'СЫЙ, -ая, -ое **1.** *разг.* (*о звуках — нестройный*) текши эмес, түрдүүчө чыккан үн; **разноголосое пение** ар түрдүү үн чыккан обон, ыр; **2.** (*с разными голосами*) ар башка үндүү, үнү ар түрдүү; **разноголосые птицы** ар башка үн менен сайраган куштар.

РА'ЗНОЕ *ср. см.* **разный** 3.

РАЗНОЗНА'ЧАЩИЙ, -ая, -ее *см.* **разнозначный.**

РАЗНОЗНА'ЧНЫЙ, -ая, -ое ар түрдүү маанидеги.

РАЗНОИМЁННЫЙ, -ая, -ое түрдүү аттуу, аттары ар башка, түрдүүчө аталган, ар башка аталган.

РАЗНОКАЛИ'БЕРНЫЙ, -ая, -ое **1.** *тех., воен.* түрдүү калибрдеги; **разнокалиберное оружие** түрдүү калибрдеги курал; **2.** *перен. разг.* (*разнородный*) окшош эмес, ар түрдүү.

РАЗНОМА'СТНЫЙ, -ая, -ое **1.** түрдүү ырандагы, түрдүү түстөгү; **разномастные лошади** түрдүү түстөгү аттар; **2.** *перен.* (*разнообразный*) бирдей эмес, ар түрдүү, ар башка.

РАЗНОМЫ'СЛИЕ *ср.* ар башка пикирде болуучулук.

РАЗНОМЫ'СЛЯЩИЙ, -ая, -ее ар башка ойлоочу; **разномыслящие люди** ар башка ойлоочу адамдар.

РАЗНООБРА'ЗИЕ *ср.* бирдей эместик, ар башкалык, түрдүүлүк, ар түрдүүлүк; **для разнообразия** ар башка болсун үчүн, бир аз башкачараак болсун үчүн.

РАЗНООБРА'ЗИТЬ *несов. что* түрдүүчө кылуу, ар башка кылуу.

РАЗНООБРА'ЗНО *нареч.* түрдүүчө кылып, ар башка кылып.

РАЗНООБРА'ЗНОСТЬ *ж.* ар түрдүүлүк, ар башкалык, бир түрдүү эместик.

РАЗНООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое бирдей эмес, ар түрдүү, ар башка.

РАЗНОПЛЕМЁННОСТЬ *ж.* ар уруктан кошулгандык, түрдүү уруудан бириккендик.

РАЗНОПЛЕМЁННЫЙ, -ая, -ое ар уруктан, ар уруудан кошулган, түрдүү уруктан бириккен; **разноплемённое население** ар түрдүү уруктан бириккен эл.

РАЗНОПО'ЛЫЙ, -ая, -ое *биол.* жыныс мүчөсү эки башка болгон (*мис. өсүмдүк*).

РАЗНОРЕЧИ'ВОСТЬ *ж.* бир оздуу эместик, ар түрдүүлүк, ар башкалык; **разноречивость сообщений** кабардын ар түрдүүлүгү.

РАЗНОРЕЧИ'ВЫЙ, -ая, -ое бир оздуу эмес, ар түрдүү, ар башка; **разноречивые слухи** ар башка каңшаар.

РАЗНОРО'ДНОСТЬ *ж.* ар түрдүүлүк, ар кылдык, бирдей эместик.

РАЗНОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое ар түрдүү, ар кыл, бирдей эмес; **разнородные вещества** ар түрдүү заттар.

РАЗНО'С *м.* **1.** (*действие*) таратуу, таркатуу, ташып таратуу, көтөрүп жүрүп таратуу; **2.** *бухг.* (*запись*) ар кайсы жерге таратып жазуу, жазып коюу; **3.** *разг.* (*выговор*) катуу сөгүш, катуу жеме.

РАЗНОСИ'ТЬ I *несов. см.* **разнести.**

РАЗНОСИ'ТЬ II *сов. что* (*обувь*) кийип жүрүп кеңитүү, кийип бутка калып алдыруу.

РАЗНОСИ'ТЬСЯ I *несов.* **1.** *см.* **разнестись; 2.** *страд. к* **разносить** I.

РАЗНОСИ'ТЬСЯ II *сов.* (*об обуви*) кийиле-кийиле кеңүү, калып алуу (*мис. өтүк, кийим*).

РАЗНО'СКА *ж. см.* **разнос** 1, 2.

РАЗНО'СНЫЙ, -ая, -ое **1.** таратылуучу кат, документтер тиркелүүчү (*книга*); **2.** (*о торговле*) көтөрүп жүрүп сатма (*сода*); **3.** *разг.* (*ругательный*) тилдеген, аябай жамандаган; **разносная статья** тилдеген макала.

РАЗНОСО'Л *м.* **1.** (*соление*) түрдүү туздалган, ачытылган жер жемиштерден, жашылчалардан жасалган тамак; **2.** *разг.* (*изысканные кушанья*) кылдаттык менен даярдалган тамак.

РАЗНОСТОРО'ННИЙ, -яя, -ее **1.** *мат.* түрдүү жактуу; **разносторонний треугольник** түрдүү жактуу үч бурчтук; **2.** *перен.* ар нерсеге шыктуу, түрдүү ишке ийкемдүү; **разносторонние способности** түрдүү нерсеге ийкемдүүлүк (жөндөмдүүлүк).

РАЗНОСТОРО'ННОСТЬ *ж.* **1.** *мат.* түрдүү жактуулук (*мис. үч бурчтукта*); **2.** *перен.* ар нерсеге ийкемдүүлүк, ар нерсеге шыктуулук, түрдүү ишке жөндөмдүүлүк; **разносторонность ума** акылдын түрдүү ишке жөндөмдүүлүгү.

РА'ЗНОСТЬ *ж.* **1.** *мат.* айырма, калдык, калынды (*бир сандан экинчи бир санды алгандагы калындысы*); **2.** (*различие*) айырмалык, айырма, ар түрдүүлүк, ар башкалык; **разность характеров** мүнөздүн ар түрдүүлүгү.

РАЗНО'СЧИК *м.* **1.** кат, кагаз ташуучу; **2.** (*продавец*) көтөрүп соода кылуучу.

РАЗНОТИ'ПНЫЙ, -ая, -ое ар түрдүү типтүү, ар башка типтүү.

РАЗНОХАРА'КТЕРНЫЙ, -ая, -ое ар түрдүү мүнөздүү, түрдүү мүнөздүү, мүнөзү ар түрдүү.

РАЗНОЦВЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое түрдүү түстөгү, түрдүү ыраңдуу; **разноцветные ткани** түрдүү түстөгү кездемелер.

РАЗНОЧИ'НЕЦ *м. ист.* разночинец (*дворяндарга жатпаган башка сословиеден чыккан, 19 кылымдагы Россия интеллигенти*).

РАЗНОЧТЕ'НИЕ *ср. лингв.* түрдүүчө окулуу (*адабий чыгармада — түрдүүчө вариантта окулган текст*).

РАЗНОШЁРСТНЫЙ, -ая, -ое **1.** *см.* **разномастный; 2.** *перен. разг.* (*разнообразный, смешанный*) ар түрдүү, ар кошкон; **разношёрстная публика** ар кошкон адамдар.

РАЗНОШЁРСТЫЙ, -ая, -ое *см.* **разношёрстный.**

РАЗНОЯЗЫ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** ар түрдүү тилде сүйлөөчү, тили ар түрдүү; **разноязычная толпа** ар түрдүү тилде сүйлөөчү эл; **2.** (*напр. словарь*) ар түрдүү тилде түзүлгөн (*мис. сөздүк*).

РАЗНУ'ЗДАННОСТЬ *ж.* **1.** (*распутство*) чийинден чыккандык; **2.** (*разгул*) напсиге жол берүүчүлүк, напсини агытуучулук; **3.** (*произвол*) билгенин кыла берүүчүлүк.

РАЗНУ'ЗДАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **разнуздать; 2.** *прил. перен.* (*распутный, ничем не сдерживаемый*) чийинден чыккан, напсиге жол берген, напсини агыткан, билгенин кылган, бейбаш.

РАЗНУЗДА'ТЬ *сов. кого* **1.** оздугун чыгаруу (*мис. аттын*); **2.** *перен.* жол берүү, коё берүү, эркине коё берүү, агытуу (*мис. напсисин*).

РАЗНУЗДА'ТЬСЯ *сов.* **1.** оздук чыгарылуу (*мис. аттын*); **2.** *перен.* напсиге берилүү, напси агытылуу, чийинден чыгуу, бейбаштык кылуу.

РАЗНУ'ЗДЫВАТЬ *несов. см.* **разнуздать.**

www.bizdin.kg

РАЗНУ'ЗДЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разнуздáться; 2.** *страд. к* **разнýздывать.**

РА'ЗНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*неодинаковый, иной, другой*) ар түрдүү, түрдүүчө, ар башка, ар кыл; **2.** (*разнообразный*) ар түрдүү, түрдүүчө; **букéт из рáзных цветóв** ар түрдүү гүлдөн түзүлгөн букет; **3.** *в знач. сущ. ср.* ар түрдүү маселе, күн тартибиндеги ар түрдүү маселе.

РАЗНЮ'ХАТЬ *сов. что, разг.* **1.** (*распознать по запаху*) жыт алуу, жытын билүү; **2.** *перен.* (*разузнать тайком*) астыртан билүү.

РАЗНЮ'ХИВАТЬ *несов. см.* **разнюхать.**

РАЗНЯ'ТЬ *сов.* **1.** *кого, разг.* (*напр. дерущихся*) арачалоо; **2.** *что* (*разобрать на части*) бөлүү, ажыратуу.

РАЗОБИ'ДЕТЬ *сов. кого, разг.* аябай таарынтуу, абдан иренжитүү, абдан ыза кылуу, көңүлүн абдан калтыруу.

РАЗОБИ'ДЕТЬСЯ *сов. разг.* аябай таарынуу, абдан ыза болуу, абдан иренжүү.

РАЗОБЛАЧА'ТЬ *несов. см.* **разоблачúть.**

РАЗОБЛАЧА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разоблачúться; 2.** *страд. к* **разоблачáть.**

РАЗОБЛАЧЕ'НИЕ *ср.* бетин ачуу, айбын ачуу.

РАЗОБЛАЧИ'ТЕЛЬ *м.* бетин ачуучу, айбын ачуучу.

РАЗОБЛАЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое бетин ача турган, айбын ача турган.

РАЗОБЛАЧИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** *разг. шутл.* (*раздеть*) чечиндирүү; **2.** *перен.* бетин ачуу, айбын ачуу.

РАЗОБЛАЧИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** *разг. шутл.* чечинүү; **2.** *перен.* (*раскрыться, обнаружиться*) бети ачылуу, айбы ачылуу.

РАЗОБРА'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*на части*) ажыратуу, бөлүктөргө бөлүү; **разобрáть часовóй механúзм** сааттын механизмин ажыратуу; **2.** *что* (*разрушить*) бузуу, бузуп майдалоо, уратып майдалоо; **разобрáть стéну** дубалды бузуу; **3.** *что* (*взять всё по одному, по частям*) баардыгын бир-бирден алып бүтүрүү; **4.** *что* (*раскупить*) талап сатып алып кетүү; **все лýчшие кнúги ужé разобрáли** жакшы китептин баарын талап алып кетти; **5.** *что, полигр.* чачып таратуу, таратуу; **разобрáть набóр** терилген тамгаларды чачып таратуу; **6.** *что* (*привести в порядок*) тартипке келтирүү, жайгаштыруу (*мис. китепти, чогуу турган буюмду*); **7.** *что* (*выяснить*) текшерүү, таптиштөө; **мы детáльно разобрáли э́тот вопрóс** биз бул маселени абдан текшердик; **8.** *что* (*проанализировать*) талдоо, талдап текшерүү, сынга алуу; **разобрáть предложéние** сүйлөмдү талдоо; **9.** *что* (*понять*) ажырата алуу (билүү, түшүнүү); **я не разобрáл егó пóчерка** мен анын жазуусун окуй албадым; **тут ничегó не разберёшь** мындан эч нерсени түшүнүп болбойт; **10.** *кого, разг.* (*опьянить*) мас кылуу; **винó егó бы́стро разобрáло** вино аны бат эле мас кылып койду; **11.** *кого, разг.* (*охватить*) көңүлгө түшүү; **егó разобрáло сомнéние** көңүлүнө күмөн түштү.

РАЗОБРА'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*разобрать вещи, бумаги*) караштырып тартипке келтирүү (*мис. буюмду, китептерди*); **2.** *в ком-чём, разг.* (*понять*) түшүнүү; **я разобрáлся в э́том вопрóсе** мен бул маселеге түшүндүм.

РАЗОБЩА'ТЬ *несов. см.* **разобщúть.**

РАЗОБЩА'ТЬСЯ *несов. см.* **разобщúться.**

РАЗОБЩЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) катташтырбоо, ажыратуу, бөлүү, обочолотуу; **2.** *см.* **разобщённость.**

РАЗОБЩЁННОСТЬ *ж.* катташпай калгандык, байланышпай калгандык, байланыштын жоктугу.

РАЗОБЩИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*лишить связи, общения*) катташтырбоо, ажыратуу, бөлүү, обочолотуу; **2.** *что, тех.* (*разъединить*) ажыратуу, бөлүү.

РАЗОБЩИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*потерять общение*) ажыроо, ажыратылуу, бөлүнүү, обочолонуу; **2.** *тех.* (*разъединиться*) ажыроо, бөлүнүү.

РА'ЗОВЫЙ, -ая, -ое бир саамга (бир эле мертебе, бир эле жолу) жароочу; **рáзовый билéт** бир эле жолу жароочу билет.

РАЗОГНА'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*прогнать*) туш-тушка кууп жиберүү; **2.** *что, перен.* (*о тяжёлом чувстве*) жазуу, кууп таратуу, айдап жиберүү; **разогнáть ску́ку** капалыкты жазуу, капалыкты кубалоо; **3.** *что* (*придать скорость*) аябай катуу айдоо, катуу жүргүзүү; **4.** *что, полигр.* ара-арасын ачып кеңитүү; **разогнáть набóр на две полосы́** наборду ара-арасын ачып, эки полосага жайлаштыруу.

РАЗОГНА'ТЬСЯ *сов. разг.* жүрүшүн күчөтүү, улам барган сайын катуулап күчөө.

РАЗОГНУ'ТЬ *сов. кого-что* ийилген, бүктөлгөн нерсени түзөтүү, жазуу, кайкайтуу; **разогнýть спúну** 1) белди жазуу; 2) *перен.* баш көтөрүп эркиндик алуу.

РАЗОГНУ'ТЬСЯ *сов.* **1.** ийилгени, бүктөлгөнү жазылуу, түзөлүү; **2.** (*о человеке*) белди жазуу, белди кайкайтуу.

РАЗОГРЕВА'ТЬ *несов. см.* **разогрéть.**

РАЗОГРЕВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разогрéться; 2.** *страд. к* **разогревáть.**

РАЗОГРЕ'ТЬ *сов. что* ысытуу, жылытуу (*тамакты, моторду ж. б.*).

РАЗОГРЕ'ТЬСЯ *сов.* кызуу, ысуу, ысып кетүү; **мотóры разогрéлись** моторлор кызыды.

РАЗОДЕ'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **разодéть; 2.** *прил. разг.* кооз кийинген, жасанган.

РАЗОДЕ'ТЬ *сов. кого, разг.* кооз кийинтүү, жасантуу.

РАЗОДЕ'ТЬСЯ *сов. разг.* кооз кийинүү, жасануу.

РАЗОДРА'ТЬ *сов. что, разг.* жыртуу, айруу; **разодрáть плáтье** көйнөктү жыртып салуу.

РАЗОДРА'ТЬСЯ *сов. разг.* жыртылуу, айрылуу.

РАЗОЗЛИ'ТЬ *сов. кого* ачуусун келтирүү, жинин келтирүү, ачуусуна тийүү, кыжырын кайнатуу.

РАЗОЗЛИ'ТЬСЯ *сов.* ачуусу келүү, жини келүү, кыжыры келүү.

РАЗОЙТИ'СЬ *сов.* **1.** (*уйти*) тароо, тарап кетүү, таркоо; **разойтúсь по домáм** үй-үйүнө тарап кетүү; **разойдúсь!** (*команда*) тарагыла!; **2.** *перен.* (*распространиться*) таралуу, таркоо; **слýхи разошлúсь по гóроду** шаарга имиш-имиш сөз таркады; **3.** *перен.* (*рассеяться*) таркоо, таркап кетүү, ыдырап кетүү; **тýчи разошлúсь** булуттар таркап кетти; **4.** *перен.* (*исчезнуть*) жоюлуу, жоголуу, кетүү; **морщúны на лбу разошлúсь** маңдайдагы бырыштар кетти; **5.** (*расстаться*) ажырашуу, ажырап кетүү (*мис. эрди-катын*); **6.** *перен.* (*не сойтись*) каттташпай калуу, келише албоо, бир пикирге келбөө; **разойтúсь во взглядах** көз караш жагынан келише албоо; **7.** (*быть истраченным, распроданным*) жумшалып кетүү, таралып кетүү, сатылып кетүү; **весь тирáж книг бы́стро разошёлся** китептин бардык тиражы бат таралып (сатылып) кетти; **8.** (*не встретиться*) кезигишпей, жолугушпай кайчы өтүп кетүү; **мы с ним случáйно разошлúсь** биз аны менен кезигишпей, окусунан кайчы өтүп кеттик; **9.** *разг.* (*опасть*) тароо, таркоо, жануу; **óпухоль разошлáсь** шишик жанды (тарады); **10.** (*раствориться*) эрүү, эрип кетүү, сиңүү; **мáсло в кáше разошлóсь** боткого салган май эрип кетти; **11.** *перен.* (*разбушеваться*) дуулдоо, алай-дүлөй түшүү, күчөө; **дождь разошёлся** жамгыр күчөдү; **12.** *перен.* (*развеселиться*) көңүл ачылуу, жарп жазылуу.

РАЗО'К *м. разг.* бир жолу, бир мертебе; **ещё разóк** дагы бир жолу.

РА'ЗОМ *нареч. разг.* **1.** (*в один приём*) бир жолу эле, шарт эле; **он рáзом покóнчил с э́тим дéлом** ал бул иштин шарт эле бүтүрө салды; **2.** (*одновременно*) чогуу бойдон, жапырт; **все рáзом закричáли** баары жапырт кыйкырышты; **3.** (*сразу, мгновенно*) дароо, көз ачып-жумганча; **рáзом покóнчить с чем-л.** көз ачып-жумганча бүтүрүү.

РАЗО'МКНУТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **разомкнýть; 2.** *прил.* арасы ажыратылган, экиге бөлүнгөн.

РАЗОМКНУ'ТЬ *сов. что* **1.** ажыратуу, экиге бөлүү, экиге бөлүп салуу; **2.** *воен.* араны алыстатуу (*мис. стройдо*).

www.bizdin.kg

РАЗОМКНУ'ТЬСЯ *сов.* **1.** ажыралуу, экиге бөлүнүү, ажырап кетүү, экиге бөлүнүп кетүү; **2.** *воен.* ара алыстоо.

РАЗОМЛЕ'ТЬ *сов. разг.* магдыроо, ымтыроо; **разомле́ть от жары́** ысыктан магдырап кетүү.

РАЗОПРЕВА'ТЬ *несов. см.* **разопре́ть.**

РАЗОПРЕ'ТЬ *сов.* **1.** (*о кушанье*) барсайып жумшаруу; **2.** *разг.* (*о человеке*) ымтырап, ымшып алы кетүү.

РАЗОРА'ТЬСЯ *сов. разг.* айкыра баштоо, кыйкыра баштоо, бакыра баштоо.

РАЗОРВА'ТЬ *сов. кого-что* **1.** айрып алуу, жыртып алуу, айруу, тытуу; **разорва́ть** *кого-л.* **на ча́сти** *перен.* бирөөнү тытуу, туш-туштан талоо, туш-туштан асылуу; **2.** *безл.* (*изнутри*) жарылуу; **бо́мбу разорва́ло** бомба жарылды; **3.** *перен.* үзүү, үзүп чыгуу, токтотуу; **разорва́ть свя́зи** байланышты үзүү.

РАЗОРВА'ТЬСЯ *сов.* **1.** жыртылуу, айрылуу, тытылуу; **2.** (*напр. о бомбе*) жарылуу (*мис. бомба*); ◇ **мне разорва́ться, что ли!** *разг.* менин эки жаным бар беле!, үлгүрө албасам, кантейин эми!

РАЗОРЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие; потеря состояния*) кедейленүү, кедейлентүү, жакырдануу, жакырдантуу, алдан тайдыруу, алдан таюу (*экономика жагынан*); **2.** (*опустошение*) бузуу, кыйратуу, талкалоо, бүлдүрүү.

РАЗОРИ'ТЕЛЬ *м.* **1.** кедейлентүүчү, жакырдантуучу; **2.** (*опустошитель*) бузуучу, кыйратуучу, талкалоочу, бүлүндүрүүчү.

РАЗОРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое бүлүндүрүүчү, алдан тайдыргыч (*экономика жагынан*); **разори́тельная война́** бүлүндүрүүчү согуш.

РАЗОРИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** (*довести до нищеты*) кедейлентүү, жакырдантуу, алдан тайдыруу (*экономика жагынан*); **2.** (*опустошить*) бузуу, кыйратуу, талкалоо, бүлдүрүү; **разори́ть пти́чье гнездо́** куштун уясын бузуу.

РАЗОРИ'ТЬСЯ *сов.* кедейленүү, жакырдануу, алдан таюу.

РАЗОРУЖА'ТЬ *несов. см.* **разоружи́ть.**

РАЗОРУЖА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разоружи́ться; 2.** *страд. к* **разоружа́ть.**

РАЗОРУЖЕ'НИЕ *ср.* куралсыздануу; куралсыздандыруу; **всео́бщее разоруже́ние** жалпы куралсыздануу; **части́чное разоруже́ние** анча-мынча куралсыздануу.

РАЗОРУЖИ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** куралсыздандыруу; **разоружи́ть проти́вника** душманды куралсыздандыруу; **2.** *перен.* шаштысын кетирүү, кол салгыс кылуу.

РАЗОРУЖИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** куралсыздануу; **2.** *перен.* шаштысы кетүү, кол салгыс болуу.

РАЗОРЯ'ТЬ *несов. см.* **разори́ть.**

РАЗОРЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разори́ться; 2.** *страд. к* **разоря́ть; 3.** *перен. разг.* (*ругаться, браниться*) урушуу, сөгүү, өзүн өзү токтотпой чатак кылуу.

РАЗОСЛА'ТЬ *сов. кого-что* **1.** (*в разные стороны*) ар кайсы жакка жиберүү, туш-туш жакка жиберүү (*мис. катты*); **2.** туш-туш жакка жумшап жиберүү; **разосла́ть всех курье́ров** курьерлердин бардыгын туш-туш жакка жумшап жиберүү.

РАЗОСПА'ТЬСЯ *сов. разг.* уйкуга аябай бастырып, уктай берүү.

РАЗОСТЛА'ТЬ *сов. что* жаюу, салуу, төшөө; **разостла́ть ска́терть на столе́** үстөлгө дасторкон жаюу.

РАЗОСТЛА'ТЬСЯ *сов.* каптоо, төшөлүү; **тума́н разостла́лся по земле́** туман жер бетин каптады.

РАЗОТКА'ТЬ *сов. что* түр салып согуу; **разотка́ть узо́рами** түр салып согуу.

разотру́, разотрёшь *и т. д. буд. вр. от* **растере́ть.**

РАЗОХО'ТИТЬ *сов. кого, разг.* көңүлүн келтирүү, мейлин чаптыруу, көңүлдөнтүү.

РАЗОХО'ТИТЬСЯ *сов. разг.* кызыгуу, көңүлдөнүү, көңүлү келүү, мейли чабуу.

РАЗОЧАРОВА'НИЕ *ср.* көңүл калуу, көңүл кайтуу, ыранжуу, иренжүү, көңүл калтыруу; **разочарова́ние в дру́ге** досунан көңүлү калуу.

РАЗОЧАРО'ВАННОСТЬ *ж.* көңүл калгандык, көңүл кайткандык, ыранжыгандык, иренжигендик.

РАЗОЧАРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **разочарова́ть; 2.** *прил.* көңүл калган, көңүл кайткан, ыранжыган, иренжиген.

РАЗОЧАРОВА'ТЬ *сов. кого в ком-чём* көңүл калтыруу, көңүл кайт кылуу, ыранжытуу, иренжитүү.

РАЗОЧАРОВА'ТЬСЯ *сов. в ком-чём* көңүл калуу, көңүл кайт болуу, ыранжуу, иренжүү, көөн (-үм, -үң) калуу, көөн (-үм, -үң) кайтуу.

РАЗОЧАРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **разочарова́ть.**

РАЗОЧАРО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разочарова́ться; 2.** *страд. к* **разочаро́вывать.**

РАЗРАБА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **разрабо́тать.**

РАЗРАБО'ТАННОСТЬ *ж.* **1.** иштетилгендик, жарактуу кылынгандык; **разрабо́танность по́чвы для посе́ва** жердин эгин үчүн жарактуу болуп иштетилгендиги; **2.** *горн.* иштетилип бүткөндүк, алынып бүткөндүк; **разрабо́танность шахт** шахтанын кенинин алынып бүткөндүгү.

РАЗРАБО'ТАТЬ *сов. что* **1.** (*обработать*) иштетүү, оңдоо, иштөө; **разрабо́тать го́лос** үндү оңдоо (жасоо, иштетүү); **2.** (*всесторонне исследовать, подготовить*) иштеп чыгуу; **инжене́р разрабо́тал прое́кт** инженер проектини иштеп чыкты; **3.** *горн.* алып бүтүү (*мис. кенди*).

РАЗРАБО'ТКА *ж.* **1.** (*обработка*) иштетүү, иштөө; **разрабо́тка по́чвы** жерди иштетүү; **2.** (*плана, вопроса*) оңдоо, оңоо, иштетүү, иштеп чыгуу; **разрабо́тка прое́кта** проектини иштеп чыгуу; **3.** *горн.* разработка, алып бүтүү, (*мис. кенди, чым көңдү*); **4.** (*место добычи чего-л.*) разработка (*кен казылып жаткан жер*).

РАЗРА'ВНИВАТЬ *несов. см.* **разровня́ть.**

РАЗРАЖА'ТЬСЯ *несов. см.* **разрази́ться.**

РАЗРАЗИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** кокустан чыга түшүү, кокустан чыга калуу, ...дей түшүү; **разрази́лась война́** согуш чыга түштү; **2.** *чем, перен.* коё берүү; **разрази́ться бра́нью** тилдеп коё берүү; **он разрази́лся хо́хотом** ал каткырып коё берди.

РАЗРАСТА'НИЕ *ср.* бакжая өсүү, өсүп жайылып кетүү, калың, жыш болуп өсүү; өрчүү; өсүп жоонойуп кетүү.

РАЗРАСТА'ТЬСЯ *несов. см.* **разрасти́сь.**

РАЗРАСТИ'СЬ *сов.* бакжая өсүү, өсүп жайылып кетүү, калың болуп өсүү, жыш болуп өсүү, өрчүү, өсүп жоонойуп кетүү, жайыла өсүү.

РАЗРЕВЕ'ТЬСЯ *сов. разг.* чаңырып ыйлай баштоо, бакырып (өкүрүп) ыйлай баштоо, өксөп ыйлоо, боздоп ыйлоо.

РАЗРЕДИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*сделать реже, просторнее*) суюлтуу, сейректетүү, сейрек кылуу, бириндетүү (*мис. өсүмдүктү*); **2.** (*сделать менее плотным*) сергитүү, суюлтуу; **дождь разреди́л во́здух** жаан абаны сергитип кетти.

РАЗРЕДИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*стать реже*) суюлуу, сейректенүү (*мис. өсүмдүк*); **2.** (*стать разрежённым*) сергүү, суюлуу (*аба*).

РАЗРЕЖА'ТЬ *несов. см.* **разреди́ть.**

РАЗРЕЖА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разреди́ться; 2.** *страд. к* **разрежа́ть.**

РАЗРЕЖЕ'НИЕ *ср.* суюлуу, сейректенүү; суюлтуу; **разреже́ние во́здуха** абанын суюлушу.

РАЗРЕЖЁННОСТЬ *ж.* суюлгандык; **разрежённость во́здуха на больши́х высо́тах** бийиктиктеги абанын суюлгандыгы.

РАЗРЕЖЁННЫЙ, -ая, -ое суюлтулган, суюк; **разрежённый во́здух** суюк аба; **разрежённый посе́в** суюлтулган эгин.

РАЗРЕ'З *м.* **1.** (*действие*) кесүү; **2.** (*порез*) кесик, кесилген жер; **разре́з на руке́** колдогу кесик; **3.** (*вырез*) оюк, тилик; **разре́з на пла́тье** көйнөктөгү тилик; **4.** (*сечение*) кесик, тилик; **попере́чный разре́з** туура кесик; ◇ **в како́й**

www.bizdin.kg

разре́зе ста́вится вопро́с? маселе кайсы жөнүндө?, кайсы түрдө коюлат?; **идти́ в разре́з** *с чем-л.* *бир нерсеге* карама-каршы иштөө; **разре́з глаз** көздүн кыйыгы.

РАЗРЕ'ЗАТЬ *сов. что* кесүү, тууроо, кыюу, кыркуу, сөгүү; **разре́зать на ча́сти** бөлүктөргө кесип бөлүү; **разре́зать хлеб** нанды кесүү, нанды тууроо.

РАЗРЕЗА'ТЬ *несов. см.* **разре́зать.**

РАЗРЕЗНО'Й, -а́я, -о́е **1.** (*для разрезания*) кесүүчү, кыюучу; **разрезно́й нож** кагаз кесүүчү бычак; **2.** (*с разрезом*) тиликтүү.

РАЗРЕ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **разре́зать.**

РАЗРЕКЛАМИ'РОВАТЬ *сов. кого-что* ашыра мактоо, ыгы жок мактоо, апыртып жиберүү.

РАЗРЕША'ТЬ *несов. см.* **разреши́ть.**

РАЗРЕША'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разреши́ться; 2.** *безл.* (*позволяться*) уруксат кылынуу; **кури́ть не разреша́ется** чылым чегүүгө уруксат кылынбайт; **3.** *страд. к* **разреша́ть.**

РАЗРЕШЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*позволение*) уруксат; **с ва́шего разреше́ния** сиздин уруксатыңыз менен; **получи́ть разреше́ние** уруксат алуу; **дать разреше́ние** уруксат кылуу (берүү); **пи́сьменное разреше́ние** кагаз жүзүндө берилген уруксат; **2.** (*решение*) чечүү, чечилүү, чыгаруу; **разреше́ние тру́дной зада́чи** оор маселени чечүү; **3.** (*устранение*) жок кылуу, кутулуу, чечүү; **разреше́ние конфли́кта** чатакты чечүү; ◇ **разреше́ние от бре́мени** бошонуу (төрөө, бала тууш).

РАЗРЕШИ'МЫЙ, -ая, -ое чечиле турган, чечилүүгө боло турган.

РАЗРЕШИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое уруксат кылуучу; **разреши́тельные докуме́нты** уруксат кылуучу документтер.

РАЗРЕШИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*дать разрешение*) уруксат кылуу, уруксат берүү; **ему́ разрешено́** ага уруксат берилген; **разреши́те?** уруксат этиңиз?, мүмкүнбү?; **разреши́те войти́?** кирүүгө уруксатпы?, кирүүгө уруксат этиңиз?; **2.** (*найти правильный ответ*) чечүү, чыгаруу; **он разреши́л тру́дную зада́чу** ал оор маселени чечти; **3.** (*устранить, рассеять*) жок кылуу, кутулуу; **разреши́ть сомне́ния** шектен кутулуу, шекти жок кылуу.

РАЗРЕШИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*стать решённым*) чечилүү, бүтүү; **зага́дка разреши́лась** табышмак чечилди; **2.** (*закончиться*) чечилүү; **вопро́с разреши́лся** маселе чечилди; ◇ **разреши́ться от бре́мени** бошонуу, төрөө.

РАЗРИСОВА'ТЬ *сов. что* **1.** (*украсить рисунком*) сүреттөө, сүрөт тартып чиймелеп салуу; **разрисова́ть обло́жку тетра́ди** дептердин сыртын чиймелеп коздоо; **2.** *перен. разг.* (*расхвалить*) мактоо, мактап салуу.

РАЗРИСО'ВКА *ж.* сүреттөө, сүрөт салуу.

РАЗРИСО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **разрисова́ть.**

РАЗРОВНЯ'ТЬ *сов. что* текшилөө, тегиздөө; **разровня́ть пло́щадь** аянтты тегиздөө.

РАЗРО'ЗНЕННОСТЬ *ж.* чачкындык, бытырандылык.

РАЗРО'ЗНЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **разро́знить; 2.** *прил.* чачкын, чачынды, бириндеген, бытыранды; **3.** *прил.* (*несогласованный*) бытыранды, бири болсо бири жок; **разро́зненные уси́лия** бытыранды аракет.

РАЗРО'ЗНИТЬ *сов. что* бириндетүү, бирин-биринен ажыратуу, бириндетип окшош нерселердин тобун бузуу, бытыранды кылуу.

РАЗРУБА'ТЬ *несов. см.* **разруби́ть.**

РАЗРУБИ'ТЬ *сов. что* бөлө, жара чабуу; керте-керте чабуу; **разруби́ть де́рево** жыгачты жара чабуу.

РАЗРУГА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* аябай тилдөө, урушуу.

РАЗРУГА'ТЬСЯ *сов. с кем, разг.* тилдешип араздашуу.

РАЗРУМЯ'НИВАТЬ *несов. см.* **разрумя́нить.**

РАЗРУМЯ'НИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разрумя́ниться; 2.** *страд. к* **разрумя́нивать.**

РАЗРУМЯ'НИТЬ *сов. кого-что* (*покрыть румянцем*) кызартуу, албыртуу (*мис. бетти*).

РАЗРУМЯ'НИТЬСЯ *сов.* **1.** (*натереть себе лицо румянами*) бетин кызартып боёо, бетине эндик сыйпоо; **2.** (*покрыться румянцем*) кызаруу, албыруу; **лицо́ разрумя́нилось на моро́зе** бети сууктан кызарды.

РАЗРУ'ХА *ж.* кыйроо, бүлгүн, кыйраган; **хозя́йственная разру́ха** чарба бүлгүнү, чарбалык бүлгүн.

РАЗРУША'ТЬ *несов. см.* **разру́шить.**

РАЗРУША'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разру́шиться; 2.** *страд. к* **разруша́ть.**

РАЗРУШЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) кыйроо, бузулуу, бүлүнүү; кыйратуу, бузуу, бүлдүрүү; **2.** (*результат разрушения*) кыйрагандык, бүлүнгөндүк, кыйроо, бузулгандык; **землетрясе́ние произвело́ грандио́зные разруше́ния** жер титирөө абдан чоң кыйроого алып келди.

РАЗРУШИ'ТЕЛЬ *м.* кыйратуучу, бузуучу, бүлүндүрүүчү.

РАЗРУШИ'ТЕЛЬНО *нареч.* кыйраткыч, бузгуч, бүлүндүргүч; **разруши́тельно де́йствовать** *на что-л.* *бир нерсеге* кыйраткыч таасир кылуу.

РАЗРУШИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* кыйраткычтык, бузгучтук, бүлүндүргүчтүк.

РАЗРУШИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кыйратуучу, кыйраткыч, бузуучу, бузгуч, бүлдүрүүчү, бүлдүргүч; **разруши́тельная си́ла** кыйраткыч күч.

РАЗРУ'ШИТЬ *сов. что* **1.** кыйратуу, бузуу, бүлдүрүү; **2.** *перен.* бузуу; **разру́шить пла́ны** планды бузуу.

РАЗРУ'ШИТЬСЯ *сов.* **1.** кыйроо, бузулуу, бүлүнүү; **2.** *перен.* начарлануу; **моё здоро́вье разру́шилось** ден соолугум начарлап кетти.

РАЗРЫ'В *м.* **1.** (*изнутри*) жарылыш, жарылуу; **разры́в снаря́да** снаряддын жарылышы; **2.** (*прекращение чего-л.*) үзүлүү, токтолуу, бөлүнүү; **разры́в диплома́тических отноше́ний** дипломаттык байланыштын үзүлүшү; **3.** (*место разрыва*) үзүлгөн, ажыралган, бөлүнгөн жер; ◇ **разры́в се́рдца** жүрөктүн жарылышы, жүрөктүн жарылып кетиши.

РАЗРЫВА'ТЬ I *несов. см.* **разорва́ть.**

РАЗРЫВА'ТЬ II *несов. см.* **разры́ть.**

РАЗРЫВА'ТЬСЯ I *несов.* **1.** *см.* **разорва́ться; 2.** *страд. к* **разрыва́ть** I; ◇ **у него́ (у тебя́, у меня́) душа́ (се́рдце) разрыва́ется** жаны (≠м, ≠ң) ачыйт, боору (≠м, ≠ң) ооруйт.

РАЗРЫВА'ТЬСЯ II *несов. страд. к* **разрыва́ть** II.

РАЗРЫВНО'Й, -а́я, -о́е *воен.* жарылма; **разрывна́я пу́ля** жарылма ок; **разрывно́й снаря́д** жарылма снаряд.

РАЗРЫДА'ТЬСЯ *сов.* какшап ыйлай баштоо, өкүрүп ыйлай баштоо.

РАЗРЫ'ТЬ *сов. что* **1.** казуу; **разры́ть холм** дөбөнү казуу; **2.** *перен. разг.* (*привести в беспорядок*) аңтарып баш аламан кылуу; **разры́ть все бума́ги** кагаздардын баарын аңтарып баш аламан кылуу.

РАЗРЫХЛЕ'НИЕ *ср.* бошотуу, копшутуу, жумшартуу; **разрыхле́ние по́чвы** топуракты бошотуу (копшутуу, жумшартуу).

РАЗРЫХЛИ'ТЬ *сов. что* бошотуу, копшутуу, жумшартуу; **разрыхли́ть зе́млю** жерди жумшартуу.

РАЗРЫХЛИ'ТЬСЯ *сов.* копшолуу, жумшаруу.

РАЗРЫХЛЯ'ТЬ *несов. см.* **разрыхли́ть.**

РАЗРЫХЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разрыхли́ться; 2.** *страд. к* **разрыхля́ть.**

РАЗРЯ'Д I *м.* **1.** (*оружия*) дүрмөтсүздөө, дүрмөтсүз кылуу, дүрмөтүнөн бошотуу, дүрмөтүн алуу (*мис. мылтыктын*); **2.** *физ.* разряд, разряддоо (*электр тогуң жоготуу*).

РАЗРЯ'Д II *м.* **1.** (*класс, группа*) түркүм, топ, түр; **разря́д расте́ний** өсүмдүктөрдүн түрү; **2.** (*сорт, степень*) разряд, даража, баскыч; **вы́сший разря́д** жогорку разряд; **3.** (*напр. в спорте*) катар.

www.bizdin.kg

РАЗРЯДИ'ТЬ I *сов. что* **1.** (*оружие*) дүрмөтсүздөө, дүрмөтсүз кылуу, дүрмөтүн алуу, дүрмөтүнөн бошотуу (*мис. мылтыкты*); **2.** *физ.* разряддоо, разряд кылуу (*электр тогунан ажыратуу, бошотуу*); ◇ **разрядить атмосферу** бир аз тынчытуу; чыр-чатакты жоюп, мамилени жакшыртуу.

РАЗРЯДИ'ТЬ II *сов. кого-что, разг.* (*нарядить*) аябай жасантып кийинтүү.

РАЗРЯДИ'ТЬСЯ I *сов.* **1.** (*об оружии*) дүрмөтсүздөнүү, дүрмөтү алынуу (*мис. мылтыктын*); **2.** *физ.* разряд кылынуу (*электр тогунан ажыратылуу, бошотулуу, мис. электр батарея*); ◇ **атмосфера разрядилась** бир аз тынчыды; чыр-чатак жоюлуп, мамиле жакшыланды.

РАЗРЯДИ'ТЬСЯ II *сов. разг.* (*нарядиться*) аябай жасанып кийинүү.

РАЗРЯ'ДКА *ж. полигр.* разрядка (*арiптердин арасынын ачык болуп терилиши*).

РАЗРЯ'ДНИК I *м. тех.* разрядник (*электр тогун ажыратып туруучу прибор*).

РАЗРЯ'ДНИК II *м. спорт.* разрядник (*белгилүү бир разрядка ээ болгон спортсмен*).

РАЗРЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое *физ.* разряд кылуучу; **разрядные трубки** разряд кылуучу түтүктөр.

РАЗРЯЖА'ТЬ I *несов. см.* **разрядить** I.

РАЗРЯЖА'ТЬ II *несов. см.* **разрядить** II.

РАЗРЯЖА'ТЬСЯ I *несов.* **1.** *см.* **разрядиться** I; **2.** *страд. к* **разряжать** I.

РАЗРЯЖА'ТЬСЯ II *несов.* **1.** *см.* **разрядиться** II; **2.** *страд. к* **разряжать** II.

РАЗРЯ'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **разрядить** II; **2.** *прил.* жасанып кийинген, кооздонгон (*мис. жаңы костюм кийип*).

РАЗРЯЖЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **разрядить** I; **2.** *прил.*: **разряжённое ружьё** дүрмөтү жок мылтык.

РАЗУБЕДИ'ТЬ *сов. кого-что в чём* пикиринен жандыруу, ойлогон оюнан кайтаруу (*мис. бирөөнүн оюнан, пикиринен*); **его трудно в этом разубедить** аны ойлогон оюнан кайтаруу кыйын.

РАЗУБЕДИ'ТЬСЯ *сов. в чём* пикирден жануу, ойлогон ойдон кайтуу.

РАЗУБЕЖДА'ТЬ *несов. см.* **разубедить.**

РАЗУБЕЖДА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разубедиться; 2.** *страд. к* **разубеждать.**

РАЗУБРА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* жасалгалап жыйнаштыруу, кооздоп жыйнаштыруу (*мис. үйдү*).

РАЗУВА'ТЬ *несов. см.* **разуть.**

РАЗУВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разуться; 2.** *страд. к* **разувать.**

РАЗУВЕРЕ'НИЕ *ср.* ишенимин жандыруу, ишениминен кайтаруу.

РАЗУВЕ'РИТЬ *сов. кого-что в чём* ишенимин жандыруу, ишениминен кайтаруу.

РАЗУВЕ'РИТЬСЯ *сов. в ком-чём* ишенимден жануу; **разувериться в друге** досуна ишенбей калуу.

РАЗУВЕРЯ'ТЬ *несов. см.* **разуверить.**

РАЗУВЕРЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разувериться; 2.** *страд. к* **разуверять.**

РАЗУДА'ЛЫЙ, -ая, -ое *фольк.* жигердүү, шамдагай, жалаңдаган, чагылгандын огундай; **разудалый молодец** жигердүү баатыр жигит.

РАЗУЗНАВА'ТЬ *несов. см.* **разузнать.**

РАЗУЗНА'ТЬ *сов. что, о ком-чём* таптиштеп билүү, сураштырып билүү, ичмектеп билүү; **разузнать все новости** бардык жаңылыктарды сураштырып билүү (билип алуу).

РАЗУКРА'СИТЬ *сов. что* **1.** (*украсить*) кооздоо, жасоо, көркөмдөө; **2.** *перен.* сүрөттөө, сыпаттоо, сүрөттөп элестетүү, ыгы жок кооздоо, жасоо (*мис. аңгемени*).

РАЗУКРА'СИТЬСЯ *сов.* жасалуу, кооздолуу.

РАЗУКРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **разукрасить.**

РАЗУКРА'ШИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разукраситься; 2.** *страд. к* **разукрашивать.**

РАЗУКРУПНЕ'НИЕ *ср.* кичирейтип бөлүү (*бир чоң мекемени, уюмду же чарбаны бир нечеге*).

РАЗУКРУПНИ'ТЬ *сов. что* кичирейтип бөлүү (*бир чоң мекемени, уюмду же чарбаны*).

РАЗУКРУПНИ'ТЬСЯ *сов.* кичирейтип бөлүнүү (*бир чоң мекеме, чарба бир нечеге бөлүнүп кичирейтилүү*).

РАЗУКРУПНЯ'ТЬ *несов. см.* **разукрупнить.**

РАЗУКРУПНЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разукрупниться; 2.** *страд. к* **разукрупнять.**

РА'ЗУМ *м.* акыл, эс; ◇ **у него разум помутился** ал акылынан ажырап калды, келесоо болуп калды, чалагайым болду; **у него ум за разум заходит** ал, акылынан адашып, маң болду.

РАЗУМЕ'ЕТСЯ *в знач. вводн. сл.* албетте, белгилүү; **само собой разумеется** өзүнөн өзү белгилүү; **разумеется, он придёт** албетте, ал келет.

РАЗУМЕ'НИЕ *ср.* **1.** *уст.* (*понимание*) ой, акыл, түшүнүк; **лишён всякого разумения** ар нерсени түшүнүүдөн калган; **2.** (*мнение*) ой, пикир, түшүнүк; **сделать** *что-л.* **по своему разумению** өзүнүн түшүнүгү боюнча бирдеме иштөө.

РАЗУМЕ'ТЬ *несов. что* **1.** *разг. уст.* (*понимать*) түшүнүү; **разуметь смысл слова** сөздүн маанисине түшүнүү; **2.** (*подразумевать*) түшүнүү, туюнуу; **что он разумеет под этими словами?** бул сөзү менен ал эмне демекчи?, бул сөз менен ал эмне айтмакчы болот?

РАЗУМЕ'ТЬСЯ *несов.* түшүнүлүү, аңдалуу.

РАЗУ'МНИК *м. разг.* акылдуу (*көбүнчө балага айтылат*).

РАЗУ'МНО *нареч.* акылга сыйрдык кылып, жөнү бар; туура, ылайыктуу (*правильно*).

РАЗУ'МНОСТЬ *ж.* жөнү бардык, тууралык, акылга ылайыктык.

РАЗУ'МНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*обладающий разумом, толковый, рассудительный*) акылдуу, түшүнүгү бар, эстүү; **человек — существо разумное** адам — акылдуу зат; **2.** акылдуу, эстүү; **разумный ребёнок** эстүү бала; **3.** (*логический*) акылга сыярдык, акылдуу, жөнү бар; **разумный ответ** акылдуу жооп.

РАЗУ'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **разуть; 2.** *прил.* бут кийими чечилген, жыңайлак.

РАЗУ'ТЬ *сов. кого-что* бутун чечинтүү, бутун чечүү.

РАЗУ'ТЬСЯ *сов.* бутту чечинүү, бут чечүү.

РАЗУХА'БИСТЫЙ, -ая, -ое *разг.* **1.** (*молодцеватый, задорный*) ажылдаган, заңылдаган; **разухабистая песня** заңылдаган ыр; **2.** *неодобр.* (*развязный, грубый*) адырандаган, бажактаган.

РАЗУ'ЧИВАНИЕ *ср.* үйрөнүү, үйрөнүп алуу, жаттап үйрөнүү (*мис. ролду*).

РАЗУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **разучить.**

РАЗУ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разучиться; 2.** *страд. к* **разучивать.**

РАЗУЧИ'ТЬ *сов. что* үйрөнүү, үйрөнүп алуу, жаттап үйрөнүү; **актёры разучили свои роли** актёрлор өздөрүнүн ролдорун үйрөнүп жатышты; **разучить песню** ырды жаттоо.

РАЗУЧИ'ТЬСЯ *сов.* билгенин унутуп калуу; **разучиться играть на комузе** комуз чертүүнү унутуп калуу.

РАЗЪЕДА'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **разъесть; 2.** *кого-что, перен.* (*создавать разлад, вносить разложение*) бузуу, иритүү, иритип салуу.

РАЗЪЕДИНЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) ажыратуу, ажырашуу, бөлүнүү, бөлүү, үзүү; **разъединение проводов** проводдордун ажыралышы, проводдорду ажыратуу; **2.** (*состояние*) ажыроо, бөлүнүү.

РАЗЪЕДИНИ'ТЬ *сов. кого-что* ажыратуу, бөлүү, үзүү; **судьба их разъединила** тагдыр аларды бир-биринен ажыратты.

www.bizdin.kg

РАЗЪЕДИНИ'ТЬСЯ *сов.* ажырашуу, бөлүнүү, үзүлүү.
РАЗЪЕДИНЯ'ТЬ *несов. см.* **разъединить.**
РАЗЪЕДИНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **разъединиться;** 2. *страд. к* **разъединять.**
РАЗЪЕ'ЗД *м.* 1. (*отъезд*) туш-тушка таралып кетүү, тароо; 2. *чаще мн.* (*поездка*) кыдыруу, кыдырып жүрүү, жүрүп туруу; **быть в разъездах** жолдо болуу, жолоочу болуп жүрүү; **разъезды по делам** иш менен жүрүп туруу; 3. (*напр. при встрече двух машин*) учурашып жандашып өтүү, кезигип жанаша өтүү (*мис. кезигишкен эки машина*); 4. *воен.* разъезд (*разведка же коргоо үчүн жиберилип туруучу атчан аскер бөлүгү*); 5. *ж.-д.* жол айрыгы (*утуру учуроочу поезддер өтүшүү үчүн жасалган жол айрыгы*).
РАЗЪЕЗДНО'Й, -ая, -ое 1. жүрүп турма, дайыма жүрүп туруучу, кыдырма; **разъездной агент** кыдырма агент; **разъездные деньги** жол акчасы, жол каражаттарына берилүүчү акча; 2. *ж.-д.* жол айрыгы (*учурушкан эки поезд өтчү жол*); **разъездной путь** *см.* **разъезд** 5.
РАЗЪЕЗЖА'ТЬ *несов.* кыдыруу, кыдырып жүрүү, жүрүп туруу; **разъезжать по делам службы** кызмат иштери менен кыдырып жүрүү.
РАЗЪЕЗЖА'ТЬСЯ *несов. см.* **разъехаться.**
РАЗЪЕ'СТЬ *сов. что* жеп жиберүү, күйдүрүп кетүү; **ржавчина разъела железо** дат темирди жеп жиберди; **кислота разъела ткань** кислота кездемени жеп жиберди.
РАЗЪЕ'ХАТЬСЯ *сов.* 1. (*уехать*) туш-тушка тарап кетүү, тароо; **гости разъехались** коноктор тарап кетти; 2. (*разойтись, напр. о супругах*) ажырашып кетүү (*мис. эрди-катын*); 3. (*о едущих*) учурашып жандашып өтүү, кезигип жанаша өтүү (*мис. кезигишкен эки машина*); 4. *разг.* (*при скольжении*) тайгаланып, эки буту эки жакка кетүү; 5. *разг.* (*расползтись от ветхости*) сан-саны чыгуу, жик-жигинен бөлүнүү, тамтыгы кетүү.
РАЗЪЯРЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **разъярить;** 2. *прил.* каарданган, долуланган, ачууланган, кабагынан кар жаады, кыжырданган.
РАЗЪЯРИ'ТЬ *сов. кого* каардантуу, долулантуу, ачуулантуу, кыжырын кайнатуу; **разъярить зверя** жырткыч айбанды ачуулантуу, жырткыч айбандын ачуусун келтирүү.
РАЗЪЯРИ'ТЬСЯ *сов.* каардануу, долулануу, ачуулануу, кыжыры кайноо.
РАЗЪЯРЯ'ТЬ *несов. см.* **разъярить.**
РАЗЪЯРЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **разъяриться.**
РАЗЪЯСНЕ'НИЕ *ср.* түшүндүрүү; **официальное разъяснение** официалдуу түшүндүрүү.
РАЗЪЯСНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **разъяснение**-*ге т.*; түшүндүрүүчү; **разъяснительная работа** түшүндүрүү жумушу.
РАЗЪЯСНИ'ТЬ *сов. что* түшүндүрүү; **разъяснить правило** эрежени түшүндүрүү.
РАЗЪЯСНИ'ТЬСЯ *сов.* ачык болуу, ачылуу, айкындалуу, даана болуу; **дело разъяснилось** иш даана болду.
РАЗЪЯСНЯ'ТЬ *несов. см.* **разъяснить.**
РАЗЪЯСНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **разъясниться;** 2. *страд. к* **разъяснять.**
РАЗЫГРА'ТЬ *сов.* 1. *что* (*пьесу, роль*) ойноо, аткаруу (*мис. ролду, күүнү*); 2. *кого-что, перен. разг.* (*изобразить*) көрсөтүү; **разыграть дурачка** акмак болуп калуу, акмактын ишин кылуу; 3. *кого, разг.* (*подшутить над кем-л.*) тамаша кылып алдоо, тамашалоо; 4. *что, шахм.* кылдаттык менен ойноп бүтүү; 5. *что* (*какую-л. вещь*) мелдешүү, ойноо; **разыграть по жребию** жребий кармоо; **разыграть в лотерею** лотерея ойноо.
РАЗЫГРА'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*увлечься игрой*) оюндун артынан түшүү, оюндун кызыгына түшүү; **дети разыгрались** балдар оюндун кызыгына түштү; 2. (*начать играть лучше*) көнүгүп жакшы аткара баштоо (*мис. артист*); 3. (*достичь сильной степени*) күчөө, алкынуу; **разыгралась сильная буря** бороон күчөгөндөн-күчөп катуу болду; ◇ **у меня разыгрались нервы** менин кыжырым кайнады.
РАЗЫ'ГРЫВАТЬ *несов. см.* **разыграть.**
РАЗЫ'ГРЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **разыграться;** 2. *страд. к* **разыгрывать.**
РАЗЫСКА'НИЕ *ср.* 1. (*поиски*) издөө, издеп табуу; **принять меры к разысканию преступника** күнөөкөрдү издеп табууга чара көрүү; 2. **разыскания** *мн.* (*исследования*) изилдөөлөр.
РАЗЫСКА'ТЬ *сов. кого-что* издөө, издеп табуу; **разыскать пропавших без вести** кабарсыз жоголгон адамдарды издеп табуу.
РАЗЫСКА'ТЬСЯ *сов.* табылуу, изделип табылуу; **пропажа разыскалась** жоголгон табылды, жоголгон нерсе табылды.
РАЗЫ'СКИВАТЬ *несов. кого-что* издөө, аңтаруу.
РАЗЫ'СКИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **разыскаться;** 2. *страд. к* **разыскивать.**
РАЙ *м.* 1. *рел.* бейиш; 2. *перен.* жыргалчылык, жыргал; **рай земной** бу дүйнөнүн жыргалчылыгы.
РАЙ= *татаал сөздөрдүн «райондук» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **райсовет** райсовет (райондук совет).
РАЙИСПОЛКО'М *м.* (районный исполнительный комитет) райисполком (райондук аткаруу комитети).
РАЙКО'М *м.* (районный комитет) райком (райондук комитет).
РАЙО'Н *м.* 1. район (*СССРде область, край же республиканын составына кирүүчү административдик-территориялык единица*); 2. район (*шаардын административдик-территориялык бөлүгү*); 3. район (*бир белгиси менен белгилүү болгон жай, орун*); **хлопковые районы** пахта райондору; 4. район (*бир аракет жүрүп жаткан жай*); **район военных действий** согуш аракеттери жүрүп жаткан район.
РАЙОНИ'РОВАНИЕ *ср.* райондоштуруу, райондоштурулуу; **районирование областей** областтарды райондоштуруу.
РАЙОНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* райондоштуруу.
РАЙО'ННЫЙ, -ая, -ое **район**-*го т.*, райондук; **районный комитет** райондук комитет.
РА'ЙСКИЙ, -ая, -ое **рай**-*га т.*, **райский уголок** жыргал жай; **у него райский голос** анын укмуштуу сонун үнү бар; ◇ **райское яблочко** *бот.* бейиш алмасы (*майда алманын бир түрү*).
РАЙСОВЕ'Т *м.* (районный совет) райсовет (райондук совет).
РАК I *м. зоол.* рак (*суу чаяны*); ◇ **красный как рак** чыйкандай кыпкызыл; **показать, где раки зимуют** *разг.* акесин таанытуу; **когда рак свистнет** *разг. ирон.* төөнүн куйругу жерге тийгенде.
РАК II *м. мед.* рак (*дененин ичине же сыртына чыгуучу жаман, коркунучтуу шишик*); **рак желудка** аш казан рагы; **рак печени** боор рагы.
РАКЕ'ТА I *ж. тех., воен.* ракета (*учуп бара жатып жарылганда айлананы жарык кылуучу снаряд*); **сигнальная ракета** сигнал берүүчү ракета.
РАКЕ'ТА II *ж. см.* **ракетка.**
РАКЕ'ТКА *ж. спорт.* ракетка (*теннис ойногондо колдонулуучу тордомо калак*).
РАКЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **ракета** I-*ге т.*; **ракетный снаряд** ракета снаряды (*ичинде пайда болгон энергиянын жардамы менен кыймылга келүүчү артиллериялык снаряд*).
РАКИ'ТА *ж. бот.* тал (*тал жыгачынын бир түрү*).
РА'КОВИНА *ж.* раковина (1. *улулдун кабыгы*; 2. *металлдын оюлган жериндеги боштук*; 3. *жуунгучтун (умывальниктин) суу куюлуучу идиши*); ◇ **ушная раковина** кулак калканы.
РА'КОВЫЙ I, -ая, -ое **рак** I-*ге т.*

www.bizdin.kg

РА'КОВЫЙ II,-ая, -ое **рак** II-*ге т.*; **ра́ковая о́пухоль** рак шишиги.

РАКООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое *зоол.* рак сыяктуу.

РАКУ'ШКА *ж.* үлүл кабыгы.

РА'МА *ж.* рама (1. *эшик же терезеге коюлуучу төрт бурчтуу, тегерек же башка формада жасалган алкак*; 2. *айнектүү терезе*; 3. *бир нерсенин (мис. сүрөттүн) айланасына жасалган жээк*).

РАМАЗА'Н *м.* рамазан (1. *орозо*; 2. *орозо айы*).

РА'МКА *ж.* 1. (*небольшая рама*) кичинекей рама; 2. рамка (*бир сүрөт же текстинин айланасындагы жээк*); 3. **ра́мки** *мн. перен.* (*границы*) чек, тартип; **в ра́мках зако́на** закон чектеринде (*закондон чыкпай*); **вы́йти за ра́мки (из ра́мок)** чектен чыгуу.

РА'МОЧНЫЙ, -ая, -ое **рама** 1, 2-*ге т.*

РА'МПА *ж. театр.* рампа (*алдыңкы сахнаны бойлото жасалган, жарык кылуучу аспаптар коюлган, узун жапыз барьер*).

РА'НА *ж.* 1. жара, жаракат, жараат; **огнестре́льная ра́на** ок тийгенден болгон жара; 2. *перен.* муң, чер, кайгы, капа, санаа.

РАНГ *м.* ранг (*разряд, даража, наам, чин*).

РА'НЕЕ *нареч. см.* **ра́ньше.**

РАНЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) жарадар кылуу, жаралуу кылуу; 2. (*рана*) жара, жаракат, жараат.

РА'НЕНЫЙ, -ая, -ое 1. жарадар, жаралуу; 2. *в знач. сущ. м.* жарадар болгон адам.

РАНЕ'НЬКО *нареч. разг.* эрте; **она́ встаёт ране́нько** ал эрте турат.

РАНЕ'Т *м. бот.* (*сорт яблок*) ранет (*алманын бир түрү*).

РА'НЕЦ *м.* ранец (*буюм, китеп, аны-муну салып, ийинге асып жүрмө баштык, капчык*).

РАНЖИ'Р *м. воен. уст.*: **по ранжи́ру** 1) боюна карай; 2) *перен. разг.* даражасына, мансабына карай.

РА'НИТЬ *сов. и несов. кого-что* 1. жарадар кылуу, жаралуу кылуу; **ра́нить в го́лову** башын жарадар кылуу; 2. *перен.* көңүлдү оорутуу; **его́ слова́ бо́льно ра́нили меня́** анын сөздөрү менин көңүлүмдү катуу оорутту.

РАННЕСПЕ'ЛОСТЬ *ж. с.-х.* эрте бышма, эрте бышуучулук.

РАННЕСПЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое *с.-х.* эрте быша турган, эрте бышуучу (*мис. алма*).

РА'ННИЙ, -яя, -ее 1. (*рано наступивший*) эрте, эрте келүүчү; **в э́том году́ весна́ ра́нняя** быйыл жаз эрте келди; 2. (*рано созревший*) эрте бышуучу, эрте жетилүүчү (*жемиштер*); 3. (*о начальном периоде чего-л.*) жаш кезиндеги; **тво́рчество ра́ннего Толсто́го** Толстойдун жаш кезиндеги чыгармасы; ◇ **ра́нняя пти́чка** 1) эртең менен сайроочу чымчык; 2) *перен.* эрте туруучу, эрте туруп көнгөн адам.

РА'НО *нареч.* 1. эрте; **ра́но у́тром** эртең менен эрте; **ра́но весно́й** эрте жазда; **ещё ра́но** азыр эрте, али эрте; 2. (*преждевременно*) эрте, мурун; **я пришёл сли́шком ра́но** мен эң эле эрте келдим; ◇ **ра́но и́ли по́здно** эртеби-кечпи, акыры бир боло турган иш.

РАНОВА'ТО *нареч. разг.* эртерээк; **в э́том году́ зима́ наступи́ла ранова́то** быйыл кыш эртерээк түштү.

РАНТ *м.* жулук (*бут кийимдин башы менен таманынын арасына кошо тигилүүчү кыпчынды*); **боти́нки на ранту́ (с ра́нтом)** жулуктуу ботинке.

РАНТОВО'Й, -а́я, -о́е жулуктуу.

РАНТЬЕ' *м. нескл.* рантье (*капиталисттик өлкөлөрдө — коомдун мите, сүткор тобуна жатуучу адам; мындай адамдар карызга берилген капиталдын процентн, баалуу кагаздардын киреше менен жашайт*).

РАНЬ *ж. разг.* эрте, таң эрте; **в таку́ю рань** мынчалык эрте, ушунчалык эрте.

РА'НЬШЕ *нареч.* 1. *сравн. ст. от нареч.* **ра́но** эртерээк; **я пришёл ра́ньше его́** андан мен эртерээк келдим; 2. (*сначала*) эрте, мурда, илгери; **ра́ньше вы́слушайте, а пото́м говори́те** мурда угуп туруп, анан сүйлөңүз; 3. (*прежде*) мурда, оболу, мурунку убакта; **здесь ра́ньше была́ безво́дная пусты́ня** мурда бул жерде суусуз чөл эле.

РАПИ'РА *ж.* рапира (*учу мокок төрт кырдуу найза; бул фехтованиеге үйрөтүүдө, спортто колдонулат*).

РА'ПОРТ *м.* рапорт (1. *воен. кенже аскер начальнигинин старший начальникке билдирүүчү кабары*; 2. *моюнга алган милдеттерди, аткарылган тапшырмаларды билдирүү үчүн берилген оозеки же жазуу түрүндөгү доклад*).

РАПОРТОВА'ТЬ *сов. и несов. кому-чему о чём* рапорт берүү.

РАПСО'ДИЯ *ж. муз.* рапсодия (*бир нече түрдүү бөлүктөрдөн турган, көбүнчө эл ырларынан же бийлеринен түзүлгөн инструменттик же оркестрлик музыкалуу чыгарма*).

РАРИТЕ'Т *м.* раритет (*кем табылуучу асыл буюм*); **колле́кция расите́тов** раритеттер коллекциясы.

РА'СА *ж.* раса (*түсүнө, башынын формасына, чачынын түсүнө, кебетесине ж. б. физикалык белгилерине карай адам баласынын шарттуу түрдө бөлүнгөн түркүмү*).

РАСИ'ЗМ *м.* расизм (*илимге каршы реакциялык теория; бул — адамдар расасы бирдей эмес, тандамал бир раса башкаларга үстөмдүк кылышы керек деген сандырак*).

РАСИ'СТ *м.* расист (*расизмди жактоочу*).

РАСИ'СТСКИЙ, -ая, -ое расисттик, расизмдик.

РАСКА'ИВАТЬСЯ *несов. см.* **раска́яться.**

РАСКАЛЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **раскали́ть**; 2. *прил.* кызыган, абдан ысыган; **раскалённый песо́к** абдан ысыган кум.

РАСКА'ЛИВАНИЕ *ср.* абдан ысытуу (*мис. темирди*).

РАСКАЛИ'ТЬ *сов. что* абдан ысытуу (*мис. темирди*).

РАСКАЛИ'ТЬСЯ *сов.* абдан ысуу, абдан кызуу (*мис. темир*).

РАСКА'ЛЫВАНИЕ *ср.* жаруу (*отунду*); чагуу (*жаңгакты*).

РАСКА'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **расколо́ть.**

РАСКА'ЛЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **расколо́ться**; 2. *страд. к* **раска́лывать.**

РАСКАЛЯ'ТЬ *несов. см.* **раскали́ть.**

РАСКАЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **раскали́ться**; 2. *страд. к* **раскаля́ть.**

РАСКА'ПЫВАТЬ *несов. см.* **раскопа́ть.**

РАСКА'РМЛИВАТЬ *несов. см.* **раскорми́ть.**

РАСКАССИ'РОВАТЬ *сов. кого-что* таратып жоюу.

РАСКА'Т *м. чаще мн.* жаңырык; **раска́ты гро́ма** күн күркүрөөнүн жаңырыгы; **раска́ты сме́ха** күлкү жаңырыгы.

РАСКАТА'ТЬ *сов. что* 1. (*развернуть*) тоголотуп жазуу (*мис. түрүлгөн килемди*); 2. (*напр. бельё*) тоголотуп таптоо; 3. (*тесто*) үбөлүктөө, үбөлүктөп жаюу.

РАСКАТА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*развернуться*) тоголотулуп жазылуу (*мис. түрүлгөн килем*); 2. (*о тесте*) үбөлүктөлүү, үбөлүктөлүп жайылуу.

РАСКА'ТИСТО *нареч.* жаңырып, шарактап; **раска́тисто смея́ться** шарактап күлүү.

РАСКА'ТИСТЫЙ, -ая, -ое жаңырган, шарактаган; **раска́тистый хо́хот** жаңырган каткырык.

РАСКАТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*приобрести скорость*) тебе-тебе күүлөнүү (*мис. коньки, лыжа ж. б.*); 2. жантаюу, жантайып кетүү (*мис. жантаймадагы чана*).

РАСКА'ТЫВАТЬ *несов.* 1. *см.* **раската́ть**; 2. *разг.* (*много кататься*) ары-бери жүрө берүү (*мис. автомобилде*).

РАСКА'ТЫВАТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* **раската́ться**; 2. *страд. к* **раска́тывать.**

РАСКА'ТЫВАТЬСЯ II *несов. см.* **раскати́ться.**

РАСКАЧА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* теңселтүү, термелтүү, терметүү; **раскача́ть каче́ли** селкинчекти терметүү; 2. *что* (*расшатать*) копшутуу, бошотуу, шалкылдатуу; **раскача́ть кол** казыкты шалкылдатуу; 3. *перен. разг.* козгоо, аракетке келтирүү, ишке чегүү.

www.bizdin.kg

РАСКАЧА'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*начать качаться*) тенселүү, термелүү; **ма́ятник раскача́лся** маятник термелди; **2.** (*расшататься*) копшолуу, бошоо, шалкылдоо; **3.** *перен. разг.* (*решиться на что-л.*) моюн жар берүү, козголуу, аракетке келүү.

РАСКА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **раскача́ть.**

РАСКА'ЧИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **раскача́ться; 2.** (*о походке*) чайкалуу, чайпалуу; **он хо́дит раска́чиваясь** ал чайпалып басат; **3.** *страд. к* **раска́чивать.**

РАСКА'ШЛЯТЬСЯ *сов.* ыкшып жөтөлө баштоо; **больно́й раска́шлялся** оору ыкшып жөтөлө баштады.

РАСКА'ЯНИЕ *ср.* өкүнүү, өкүнүч кылуу.

РАСКА'ЯТЬСЯ *сов. в чём* өкүнүү, өкүнүч кылуу.

РАСКВАРТИРОВА'НИЕ *ср.* квартирага жайлаштыруу, үйгө жайлаштыруу; **расквартирова́ние во́йск** аскерди квартирага жайлаштыруу.

РАСКВАРТИРОВА'ТЬ *сов. кого-что* квартирага жайлаштыруу, үйгө жайлаштыруу.

РАСКВАРТИРОВА'ТЬСЯ *сов.* квартирага жайлашуу.

РАСКВАРТИРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **расквартирова́ть.**

РАСКВАРТИРО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **расквартирова́ться;** 2. *страд. к* **расквартиро́вывать.**

РАСКВА'СИТЬ *сов. что, разг.* кан жалата коюу, кан жалата уруу (*мис. мурунга уруп*).

РАСКВИТА'ТЬСЯ *сов. с кем, разг.* **1.** (*произвести взаимные расчёты*) өз ара алгы-бергини жок кылуу, тактašуу; **2.** *перен.* (*отплатить кому-л. за обиду*) өч алуу.

РАСКИДА'ТЬ *сов. что, разг.* чачып таштоо, чачуу, баш аламан кылуу; **де́ти раскида́ли игру́шки** балдар оюнчуктарды чачып ташташты.

РАСКИДА'ТЬСЯ *сов. разг.* чачылып жатуу, баш аламан болуп жатуу.

РАСКИ'ДИСТЫЙ, -ая, -ое шактуу, бутактуу (*мис. жыгач*).

РАСКИДНО'Й, -а́я, -о́е жазып чоңойтмо, бүктөмө; **раскидно́й стол** жазып чоңойтмо стол.

РАСКИ'ДЫВАТЬ I *несов. см.* **раскида́ть.**

РАСКИ'ДЫВАТЬ II *несов. см.* **раски́нуть.**

РАСКИ'ДЫВАТЬСЯ I *несов.* **1.** *см.* **раскида́ться; 2.** *страд. к* **раски́дывать** I.

РАСКИ'ДЫВАТЬСЯ II *несов. см.* **раски́нуться** 1.

РАСКИ'НУТЬ *сов. что* **1.** (*расставить*) жаюу; **раски́нуть сеть** тор жаюу; **раски́нуть ру́ки** кулач жаюу; **2.** (*напр. палатку*) керүү, куруу (*мис. чатырды*); **раски́нуть ла́герь** лагерь куруу; **3.** *перен.* (*распространить*) жайылтуу, таратуу; **раски́нуть торго́вую сеть** соода тармактарын жайылтуу; ◇ **раски́нуть мозга́ми** *или* **раски́нуть умо́м** *разг.* мээге салуу (*ойлоо*).

РАСКИ'НУТЬСЯ *сов.* **1.** *разг.* (*лечь*) жайылуу, кең түрдө бутагын жаюу; **2.** (*расположиться*) созулуп жатуу; **на берегу́ реки́ раски́нулась дере́вня** дарыянын жээгинде кыштак созулуп жатат.

РАСКИПЕ'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** буркулдап кайноо; **2.** *см.* **раскипяти́ться.**

РАСКИПЯТИ'ТЬСЯ *сов. разг.* ачуулануу, буркан-шаркан болуу.

РАСКИСА'ТЬ *несов. см.* **раски́снуть.**

РАСКИ'СНУТЬ *сов.* **1.** (*скиснуть*) ачып кетүү, кычкыл болуп калуу (*мис. камыр*); **2.** *перен. разг.* (*стать вялым, апатичным*) шалпы бошоо, алдыроо, шалдыроо, алы кетүү.

РАСКЛА'Д *м.* таратып салуу (*мис. карта ойнунда карталарды бөлүштүргөндө*).

РАСКЛА'ДКА *ж.* **1.** (*по разным местам*) жайлаштыруу, орундаштыруу; **2.** (*в определённом порядке*) орундаштыруу, орду-ордуна бөлүп коюу.

РАСКЛАДНО'Й, -а́я, -о́е бүктөмө, кеңитме (*мис. кровать, стол*).

РАСКЛА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **разложи́ть** 1—3.

РАСКЛА'ДЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **разложи́ться** 1, 2; 2. *страд. к* **раскла́дывать.**

РАСКЛА'НИВАТЬСЯ *несов. см.* **раскла́няться;** ◇ **переста́ть раскла́ниваться** таанышпай кетүү, тааныштыкты үзүү, учурашпай калуу.

РАСКЛА'НЯТЬСЯ *сов.* **1.** (*поклониться*) эңкейип көрүшүү; **2.** (*проститься*) кош айтышуу, коштошуу.

РАСКЛЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **расклеи́ть.**

РАСКЛЕ'ИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **раскле́иться; 2.** *страд. к* **раскле́ивать.**

РАСКЛЕ'ИТЬ *сов. что* **1.** (*наклеить повсюду*) жабыштыруу, ар кайсы жерге чаптоо, ар кайсы жерге жабыштыруу; **раскле́ить по у́лицам афи́ши** көчө-көчөлөргө афишаларды жабыштыруу; **2.** (*отклеить*) желимин ажыратуу.

РАСКЛЕ'ИТЬСЯ *сов.* **1.** (*распасться*) желими ажыроо, желимделген жеринен ажыроо; **2.** *перен. разг.* (*разладиться*) ырк бузулуу, эбинен таюу, иш эбине келбөө; **де́ло раскле́илось** иштин ыркы бузулду; **3.** *перен. разг.* (*расхвораться*) шайман бошоо, бүткөн бой салмактанып туруу, маза болбой туруу.

РАСКЛЕ'ЙКА *ж.* ар кайсы жерге чаптоо, ар кайсы жерге жабыштыруу; **раскле́йка афи́ш** афишаларды жабыштыруу.

РАСКЛЕ'ЙЩИК *м.* жабыштыруучу адам; **раскле́йщик афи́ш** афишаларды жабыштыруучу адам.

РАСКЛЕ'ЙЩИЦА *женск. р. к* **раскле́йщик.**

РАСКЛЕПА'ТЬ *сов. что* кадоосунан ажыратуу (*мис. чаканы*).

РАСКЛЁПКА *ж.* кадоосунан ажыроо, кадоосунан ажыратуу.

РАСКЛЁПЫВАТЬ *несов. см.* **расклепа́ть.**

РАСКОВА'ТЬ *сов.* **1.** *кого* (*освободить от подков*) такасын алуу, такасын чыгаруу; **расковáть ло́шадь** аттын такасын алуу; **2.** *кого* (*освободить от оков*) кишенин чыгаруу, кишенден бошотуу (*мис. туткунду*); **3.** *что, тех.* (*сплющить ковкой*) чаап жалпайтуу (*мис. ширетилүүчү эки темирдин башын*).

РАСКОВА'ТЬСЯ *сов.* такадан бошонуу,такасын чыгаруу (*мис. ат*).

РАСКО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **раскова́ть.**

РАСКО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **раскова́ться; 2.** *страд. к* **раско́вывать.**

РАСКОВЫ'РИВАТЬ *несов. см.* **расковыря́ть.**

РАСКОВЫРЯ'ТЬ *сов. что* чукуп кеңитүү, тешикти чукулап кеңитүү, казуу, тырмап чукуу.

РАСКО'Л *м.* раскол (**1.** *полит. жик, жик чыгуу, алалык болуу;* **2.** *церк. ист. 17 кылымда Россияда болгон диний кыймыл; бул кыймылдын аягы бир нече диний секталар түзүлүү менен бүткөн*).

РАСКОЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **расколоти́ть.**

РАСКОЛОТИ'ТЬ *сов. что, разг.* **1.** (*что-л. заколоченное*) уруп ажыратуу (*мис. ящикти*); **2.** (*разбить*) сындыруу, талкалоо; **расколоти́ть таре́лку** тарелканы талкалоо.

РАСКОЛО'ТЬ *сов. что* **1.** жаруу (*дрова*); чагуу (*орех*); **2.** *перен.* (*внести раскол, разногласие*) жик салуу, бирдикти бузуу, алалык туудуруу.

РАСКОЛО'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*на части*) жарылуу (*о дровах*); чагылуу (*об орехе*); **2.** *перен.* (*распасться*) бирдик бузулуу, жик кетүү.

РАСКО'ЛЬНИК *м.* **1.** *церк. ист.* раскольник (*раскол сектасынын бирине жатуучу киши*); **2.** *перен. неодобр.* бир уюмга жик (алалык) салуучу киши.

РАСКО'ЛЬНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **раскольник-***ке т.*

РАСКОПА'ТЬ *сов. что* **1.** (*разрыть*) казуу; **раскопа́ть зе́млю** жерди казуу; **2.** (*откопать*) казып алуу, казып чыгаруу, казып табуу, казып аңтаруу; **архео́логи раскопа́ли дре́вний го́род** археологдор байыркы шаарды казып тапты; **3.** *перен. разг.* (*отыскать*) аңтарып табуу, таап алуу; **раскопа́ть ста́рую фотогра́фию** эски фотографияны таап алуу.

www.bizdin.kg

РАСКО'ПКА *ж.* 1. казуу, аңтара казуу; **раскóпка нáсыпи** үйгөн топуракты аңтара казуу; 2. **раскóпки** *мн. археол.* казуулар, казуу жумуштары; **археологи́ческие раскóпки** археологиялык казуулар (*жер астында көмүлүп калган нерселерди казып чыгарып алуу жумуштары*).

РАСКОРМИ'ТЬ *сов. кого, разг.* борго байлап семиртүү (*мис. койду*).

РАСКОРЯ'КА *м. и ж. разг.* талтагай (*талтагай буттуу киши*); **ходи́ть раскоря́кой** талтаңдап басуу.

РАСКОРЯ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **раскоря́чить.**

РАСКОРЯ'ЧИВАТЬСЯ *несов. см.* **раскоря́читься.**

РАСКОРЯ'ЧИТЬ *сов. что, разг.* талтайтуу; **раскоря́чить нóги** бутту талтайтуу.

РАСКОРЯ'ЧИТЬСЯ *сов. разг.* талтаюу, талтактоо.

РАСКО'СЫЙ, -ая, -ое чалыр, кылый; **раскóсые глазá** чалыр көз; **раскóсый человéк** кылый киши.

РАСКОШЕ'ЛИВАТЬСЯ *несов. см.* **раскошéлиться.**

РАСКОШЕ'ЛИТЬСЯ *сов. разг.* марттыгы кармоо, марттык кылуу, берешендигин карматуу.

РАСКРА'ДЫВАНИЕ *ср.* уурдап бүтүрүү, уурдап түгөтүү.

РАСКРА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **раскрáсть.**

РАСКРА'ИВАТЬ *несов. см.* **раскрои́ть.**

РАСКРАСА'ВЕЦ *м. разг.* барып турган сулуу (*эркек*).

РАСКРАСА'ВИЦА *женск. р. к* **раскрасáвец.**

РАСКРА'СИТЬ *сов. что* боёк менен коздоп сүрөт салуу, түрдүү түскө боёо.

РАСКРА'СИТЬСЯ *сов.* түрдүү түскө боёлуу.

РАСКРА'СКА *ж.* 1. боёк менен коздоп сүрөт салуу, түрдүү түскө боёо; 2. (*расцветка*) түр, боёк менен жасалган гүл; **си́тец пёстрой раскрáски** ала-була гүлдүү чыт.

РАСКРАСНЕ'ТЬСЯ *сов.* кызарып кетүү, албыруу; **раскраснéться на морóзе** суукта кызарып кетүү; **раскраснéться от стыдá** уялгандан кызарып кетүү.

РАСКРА'СТЬ *сов. что, разг.* уурдап түгөтүү, уурдап бүтүрүү, жымкырып алуу.

РАСКРА'ШИВАНИЕ *ср.* боёк менен коздоп сүрөт салуу, түрдүү түскө боёо.

РАСКРА'ШИВАТЬ I *несов. см.* **раскрáсить.**

РАСКРА'ШИВАТЬ II *несов. см.* **раскроши́ть.**

РАСКРА'ШИВАТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* **раскрáситься;** 2. *страд. к* **раскрáшивать** I.

РАСКРА'ШИВАТЬСЯ II *несов.* 1. *см.* **раскроши́ться;** 2. *страд. к* **раскрáшивать** II.

РАСКРЕПОСТИ'ТЬ *сов.* 1. *кого, ист.* крепостнойлуктан куткаруу; **раскрепости́ть крестья́н** дыйкандарды крепостнойлуктан куткаруу; 2. *кого-что, перен.* азаттык берүү, азат кылуу, боштондук берүү, бошотуу, эрк берүү.

РАСКРЕПОСТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. *ист.* крепостнойлуктан кутулуу; 2. *перен.* азаттык алуу, боштондукка чыгуу, азат болуу, бошонуу, эрк алуу.

РАСКРЕПОЩА'ТЬ *несов. см.* **раскрепости́ть.**

РАСКРЕПОЩА'ТЬСЯ *несов. см.* **раскрепости́ться.**

РАСКРЕПОЩЕ'НИЕ *ср.* 1. *ист.* крепостнойлуктан куткаруу, крепостнойлуктан кутулуу; **раскрепощéние крестья́н** дыйкандарды крепостнойлуктан куткаруу; 2. *перен.* азаттык берүү, азат кылуу, боштондук берүү, бошотуу; азаттык алуу, боштондукка чыгуу, азат болуу, эрк алуу.

РАСКРИТИКОВА'ТЬ *сов. кого-что* катуу сынга алуу; сынга алып, таш-талканын чыгаруу.

РАСКРИЧА'ТЬСЯ *сов. на кого-что, разг.* 1. (*поднять крик*) бакырышуу, бажылдашуу, чуу көтөрүү; 2. (*наброситься с бранью*) жаалданып кыйкыруу, ачууланып кыйкыруу.

РАСКРОИ'ТЬ *сов. что* 1. бычуу, бычып кесүү (*мис. кийимди*); 2. *разг.* (*рассечь*) жара чабуу, кыя чабуу; **раскрои́ть чéреп** башын жара чабуу.

РАСКРОМСА'ТЬ *сов. что, разг.* кескилеп таштоо, кыймалап салуу.

РАСКРОШИ'ТЬ *сов. что* майдалоо, убалоо, тууроо; **раскроши́ть хлеб** нанды убалоо.

РАСКРОШИ'ТЬСЯ *сов.* 1. майдалануу, убалануу; **хлеб раскроши́лся** нан убаланды; 2. кетилип сынуу; **зуб раскроши́лся** тиш кетилип сынды.

РАСКРУТИ'ТЬ *сов. что* жандыруу, чыйрыгын жандыруу, чыйрыгын жазуу; **раскрути́ть верёвку** жиптин чыйрыгын жандыруу.

РАСКРУТИ'ТЬСЯ *сов.* жануу, чыйрыгы жануу, чыйрыгы жазылуу; **верёвка раскрути́лась** жиптин чыйрыгы жазылды.

РАСКРУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **раскрути́ть.**

РАСКРУ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **раскрути́ться;** 2. *страд. к* **раскрýчивать.**

РАСКРЫВА'ТЬ *несов. см.* **раскры́ть.**

РАСКРЫВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **раскры́ться;** 2. (*быть таким, что можно раскрыть*) ачыла турган болуу, ачыла турган кылынуу; **окнó задéлано и не раскрывáется** терезе ачылбай турган кылып бекитилген; 3. *страд. к* **раскрывáть.**

РАСКРЫ'ТИЕ *ср.* 1. ачылуу, жазылуу; **раскры́тие парашю́та** парашюттун жазылышы (ачылышы); 2. *перен.* ачуу, белгилүү кылуу, бетин ачуу; **раскры́тие преступлéния** кылмыштын бетин ачуу; ◇ **раскры́тие скóбок** *мат.* кашааны ачуу.

РАСКРЫ'ТЬ *сов.* 1. *что* ачуу; **раскры́ть ворóта** дарбазаны ачуу; **раскры́ть глазá** 1) көздү ачуу; 2) *перен.* таң калуу; **раскры́ть рот** 1) оозду ачуу; 2) *перен.* таң калуу; 2. *кого-что* (*обнажить*) ачуу, жылаңачтоо, чечүү; **раскры́ть укýтанного ребёнка** оролгон баланы чечүү; **раскры́ть грудь** көкүрөктү ачуу, жылаңачтоо; 3. *что* (*что-л. сложенное, развернуть*) жаюу, жазуу; **он раскры́л зóнтик** ал кол чатырды (зонтикти) жайды; 4. *что, перен.* (*сообщить*) айтуу, ачуу; **раскры́ть** *кому-л.* **тáйну** *бирөөгө* өзүнүн сырын айтуу (ачуу); 5. *кого-что* (*разоблачить*) ачуу, бетин ачуу; белгилүү кылуу; **раскры́ть престýпные зáмыслы врагóв** душмандардын арам оюн, сырын ачуу; ◇ **раскры́ть объя́тия** кучагын жаюу, жакшы кабыл алуу; **раскры́ть свой кáрты** сырын жашырбай калуу, жашырып жүргөн мүдөөсүн билдирүү; **раскры́ть скóбки** *мат.* кашааны ачуу.

РАСКРЫ'ТЬСЯ *сов.* 1. ачылуу (*мис. эшик, китеп*); 2. (*обнажиться*) ачынуу, ачылуу; **у негó грудь раскры́лась** анын көкүрөгү ачылды; 3. (*развернуться*) ачылуу, жайылуу, жазылуу (*мис. зонтик*); 4. *перен.* (*быть разоблачённым*) ачылуу, бети ачылуу, белгилүү болуу.

РАСКУДА'ХТАТЬСЯ *сов. разг.* 1. какылдай баштоо, какылыктай баштоо (*мис.ток*); 2. *перен.* ыгы жок кыйкырып сүйлөй баштоо.

РАСКУЛА'ЧИВАНИЕ *ср.* кулакка тартуу.

РАСКУЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **раскулáчить.**

РАСКУЛА'ЧИТЬ *сов. кого* кулакка тартуу (*кулактарды тап катарында жоюу максаты менен аларды өндүрүш куралдарынан жана жеринен ажыратуу*).

РАСКУПА'ТЬ *несов. см.* **раскупи́ть.**

РАСКУПИ'ТЬ *сов. что* сатып алып кетүү, талап сатып алып кетүү; **э́ту кни́гу бы́стро раскупи́ли** бул китепти бат эле сатып алып кетишти.

РАСКУ'ПОРИВАНИЕ *ср.* тыгынын чыгаруу (алуу, суурулуу); **раскýпоривание буты́лок** бөтөлкөлөрдүн тыгынын чыгаруу.

РАСКУ'ПОРИВАТЬ *несов. см.* **раскýпорить.**

РАСКУ'ПОРИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **раскýпориться;** 2. *страд. к* **раскýпоривать.**

РАСКУ'ПОРИТЬ *сов. что* тыгынын ачуу, тыгынын суруу, тыгынын чыгаруу; **раскýпорить бóчку** бочканын тыгынын ачуу (сууруу).

РАСКУ'ПОРИТЬСЯ *сов.* тыгыны ачылуу, тыгыны суурулуу, тыгыны чыгарылуу (*мис. бөтөлкөнүн*).

РАСКУ'ПОРКА *ж.* тыгынын ачуу, тыгынын сууруу, тыгынын чыгаруу.

www.bizdin.kg

РАСКУ'РИВАТЬ *несов.* 1. *см.* **раскури́ть;** 2. *разг.* (*проводить время за курением*) жай баракат чылым тарта берүү.
РАСКУ'РИВАТЬСЯ *несов. см.* **раскури́ться.**
РАСКУРИ'ТЬ *сов. что* күйгүзүү, тутантуу (*мис. чылымды*).
РАСКУРИ'ТЬСЯ *сов.* тутануу, күйүү (*чылым, бопороз*).
РАСКУСИ'ТЬ *сов.* 1. *что* тиштеп чагуу, тиштеп сындыруу, тиштеп бөлүү, бөлө тиштөө; 2. *кого-что, перен.* (*понять*) сырын билүү, түшүнүү; **я э́того челове́ка раскуси́л** мен бул кишинин сырын билдим.
РАСКУ'СЫВАТЬ *несов. см.* **раскуси́ть.**
РАСКУ'ТАТЬ *сов. кого-что* ороону жазуу; **раску́тать ребёнка** баланын ороосун жазуу (ачуу).
РАСКУ'ТАТЬСЯ *сов.* ороодон ачылуу, ороосу чечилүү (*мис. баланын*).
РАСКУТИ'ТЬСЯ *сов. разг.* көп акча чачып, аябай иче баштоо.
РАСКУ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **раску́тать.**
РАСКУ'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **раску́таться;** 2. *страд. к* **раску́тывать.**
РА'СОВЫЙ, -ая, -ое **раса**-*га т.*; расалык.
РАСПА'Д *м.* 1. (*на части*) бөлүнүү; 2. *перен.* (*напр. организации*) таркалып жок болуу; 3. *перен.* (*упадок*) бүлүнүү, бузулуу, кыйроо, кулоо.
РАСПАДА'ТЬСЯ *несов. см.* **распа́сться.**
РАСПАДЕ'НИЕ *ср.* бөлүнүү; **распаде́ние моле́кул на а́томы** молекулалардын атомдорго бөлүнүшү.
РАСПА'ИВАТЬ *несов. см.* **распая́ть.**
РАСПА'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **распая́ться;** 2. *страд. к* **распа́ивать.**
РАСПАКОВА'ТЬ *сов. что* таңылганын ачуу, таңгагын чечүү, упаковкасын ачуу; **распакова́ть ве́щи** буюмдарды чечүү, буюмдардын упаковкасын ачуу.
РАСПАКОВА'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*напр. о пакете*) таңгагы ачылуу; 2. *разг.*(*разложить вещи*) таңгак, жүк чечилүү.
РАСПАКО'ВЫВАНИЕ *ср.* таңылган нерсени чечүү, бошотуу.
РАСПАКО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **распакова́ть.**
РАСПАКО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **распакова́ться;** 2. *страд. к* **распако́вывать.**
РАСПАЛИ'ТЬ *сов. разг.* 1. *что* (*накалить*)абдан ысытуу, кыздыруу; **со́лнце распали́ло ка́мни** күн ташты абдан ысытты; 2. *кого-что, перен.* (*привести в возбуждение*) кыжырдантуу, кыжырын келтирүү, эргитүү, кычыгына тийүү, козгоо (*мис. сезимди, кыялды*).
РАСПАЛИ'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*накалиться*) абдан ысуу, кызуу (*мис. таш күндүн ысыгынан*); 2. *чем, перен.* (*прийти в сильное возбуждение*) сезим катуу козголуу, кыжыр келүү, эргүү, сезим эргүү.
РАСПАЛЯ'ТЬ *несов. см.* **распали́ть.**
РАСПАЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **распали́ться;** 2. *страд. к* **распаля́ть.**
РАСПА'РИВАТЬ *несов. см.* **распа́рить.**
РАСПА'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **распа́риться;** 2. *страд. к* **распа́ривать.**
РАСПА'РИТЬ *сов. что* 1. (*размягчить паром*) буу же ысык суу менен жумшартуу (жибитүү); **распа́рить ко́жу** терини суу менен же буу менен жумшартуу; 2. *кого, разг.* (*разогреть до пота*) көл-шал түшүрүп тердетүү, кара терге түшүрүү, боргулдантуу.
РАСПА'РИТЬСЯ *сов.* 1. (*размягчиться от пара*) буу же ысык суу менен жумшоо, жибүү; **ко́жа распа́рилась** тери суу же буу менен жумшады; 2. *разг.* (*разогреться до пота*) көл-шал түшүп тердөө, кара терге түшүү, боргулдануу; **распа́риться в ба́не** мончодо боргулданып тердөө; **ло́шади распа́рились** аттар кара терге түшүштү.
РАСПА'РЫВАТЬ *несов. см.* **распоро́ть.**
РАСПА'РЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **распоро́ться;** 2. *страд. к* **распа́рывать.**
РАСПА'СТЬСЯ *сов.* 1. (*развалиться*) кыйроо, уроо (*мис. дубал*); 2. *перен.* (*разделиться на составные части*) бөлүнүү; **моле́кулы распа́лись на а́томы** молекулалар атомдорго бөлүндү; 3. *перен.* (*прекратить существование*) тарап жок болуу; **кружо́к распа́лся** кружок тарап жок болду; 4. *перен.* (*прийти в упадок*) бүлүнүү, бузулуу, кыйроо, кулоо.
РАСПАХА'ТЬ *сов. что* айдоо, соколоо (*көбүнчө дың жерди*); **распаха́ть целину́** дың жерди айдоо.
РАСПА'ХИВАНИЕ *ср.* айдоо, соколоо (*көбүнчө дың жерди*).
РАСПА'ХИВАТЬ I *несов. см.* **распаха́ть.**
РАСПА'ХИВАТЬ II *несов. см.* **распахну́ть.**
РАСПАХНУ'ТЬ *сов. что* 1. (*широко раскрыть*) кең ачуу; **распахну́ть дверь** эшикти кең ачуу; **распахну́ть окно́** терезени кең ачуу; 2. (*об одежде*) ачуу (*мис. чапандын алдын топчулабай ачып коюу*).
РАСПАХНУ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*широко раскрыться*) кең ачылуу, чоң ачылуу; **окно́ распахну́лось** терезе кең ачылды; 2. (*об одежде*) ачылуу (*мис. топчуланбай пальтонун алды ачылуу*).
РАСПА'ШКА *ж.* 1. айдоо; соколоо (*плугом*); **распа́шка земли́** жерди айдоо; 2. (*распаханная земля*) айдалган жер, айдоо.
РАСПАШО'НКА *ж.* распашонка (*эмчектеги балага кийгизилүүчү алды туюк, арты ачык көйнөк*).
РАСПАЯ'ТЬ *сов. что* данекерденген жерин ажыратуу, ширелген жеринен ажыратуу.
РАСПАЯ'ТЬСЯ *сов.* данакерденген жери ажырап кетүү, данакери чыгып кетүү, ширелген жери чыгып кетүү.
РАСПЕВА'ТЬ *несов. что* ырдоо, ырдай берүү, ырдап убакыт өткөрүү; **распева́ть пе́сни** ыр ырдоо; **распева́ть во всё го́рло** *разг.* заңылдап ырдай берүү.
РАСПЕВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **распе́ться;** 2. *страд. к* **распева́ть.**
РАСПЕКА'ТЬ *несов. см.* **распе́чь.**
РАСПЕЛЕНА'ТЬ *сов. кого* баланын ороосун чечүү, бөлөнгөн баланы чечүү; **распелена́ть ребёнка** баланын ороосун чечүү.
РАСПЕЛЕНА'ТЬСЯ *сов.* ороо чечилүү, баланын ороосу чечилүү.
РАСПЕРЕ'ТЬ *сов.* 1. *чаще безл. что* ич жактан сыртка тебүү; 2. *безл. кого-что* (*от ожирения*) аябай семирүү.
РАСПЕТУШИ'ТЬСЯ *сов. разг.* кокураңдай баштоо, короздоно баштоо.
РАСПЕ'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*спеть много*) көп ырдоо, ырдай берүү; 2. (*войти в голос*) ырдай-ырдай үнү оңолуу.
РАСПЕЧА'ТАТЬ *сов.* 1. (*снять печать*) печатын сыйруу, печатын бузуу, печатын бузуп ачуу; 2. (*вскрыть*) ачуу; **распеча́тать письмо́** катты ачуу.
РАСПЕЧА'ТАТЬСЯ *сов.* ачылуу (*желимделген, бекитилген нерсе ачылуу, мис. конверт*).
РАСПЕЧА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **распеча́тать.**
РАСПЕЧА'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **распеча́таться;** 2. *страд. к* **распеча́тывать.**
РАСПЕ'ЧЬ *сов. кого, разг.* жекирүү, кысмакка алуу, урушуу; **распе́чь лени́вого ученика́** жалкоо окуучуну жемелөө.
РАСПИВА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **распи́ть;** 2. *что, разг.* (*пить медленно*) иче берүү, демеп иче берүү; **сидя́т и чай распива́ют** отуруп алып эле чай иче беришет.
РАСПИ'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое: **распи́вочная прода́жа вина́** винону ошол жердин өзүндө ичүү үчүн сатуу.
РАСПИ'Л *м.* 1. (*действие*) араалап тааруу, араалап кесүү, таарып кесүү; 2. (*распиленное место*) таарып кесилген жер.
РАСПИ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **распили́ть.**
РАСПИЛИ'ТЬ *сов. что* араалап тааруу, араалап кесүү, таарып кесүү; **распили́ть бревно́** дөңгөчтү таарып кесүү.
РАСПИ'ЛКА *ж. см.* **распи́л** 1.

www.bizdin.kg

РАСПИЛО'ВКА *ж. см.* **распи́л** I.
РАСПИНА'ТЬ *несов. см.* **распя́ть.**
РАСПИНА'ТЬСЯ *несов. за кого-что, разг.* болор-болбос нерсени ыгы жок көп сүйлөө, бир нерсени далилдейм деп кайта-кайта эле сүйлөй берүү.
РАСПИРА'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **распере́ть; 2.** *что* (*пучить*) чадырайып чыгуу, барсайып чыгуу (*мис. курсак*).
РАСПИСА'НИЕ *ср.* расписание (*бир нерсенин иштелишинин убагы, орду, тартиби көрсөтүлгөн таблица*); **распиcа́ние уро́ков** сабактардын расписаниеси; **расписа́ние поездо́в** поезддердин расписаниеси.
РАСПИСА'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*записать*) жазып коюу, ар кайсы жерге жазып коюу, таратып жазуу; **расписа́ть счета́ по кни́гам** счётторду книгаларга жазып коюу; **2.** *что* (*распределить*) бөлүштүрүү; **у меня́ все дни распи́саны** менин бардык күндөрүм бөлүштүрүлгөн; **3.** *что* (*разрисовать красками*) боёк менен сүрөт тартуу; **расписа́ть сте́ны** стенага (тамдын бооруна) сүрөт тартуу; **4.** *кого-что, перен.* (*обрисовать, описать*) апыртып ашыра сүрөттөө; **расписа́ть происше́ствие** болгон окуяларды апыртып сүрөттөө (айтуу).
РАСПИСА'ТЬСЯ *сов.* **1.** *в чём* (*подписаться*) кол коюу; **расписа́ться в получе́нии зарпла́ты** кызмат акы алгандыгына кол коюу; **2.** *в чём, перен.* (*признать*) моюнга алуу (*мис. өзүнүн бейкарыулугун*); **3.** *с кем, разг.* (*зарегистрировать брак*) катталуу (*үйлөнгөндө же күйөөгө чыкканда*); **4.** *разг.* (*увлечься писанием*) кызыгып жаза берүү.
РАСПИ'СКА I *ж.* расписка (*бир нерсени алгандыкты ырастоочу документ*); **распи́ска в получе́нии де́нег** акча алгандыгына берген расписка.
РАСПИ'СКА II *ж.* **1.** (*стен*) боёк менен сүрөт тартуу; **2.** (*счетов*) жазып коюу, ар кайсы жерге жазып коюу (таратып жазуу).
РАСПИСНО'Й, -а́я, -о́е боёк менен сүрөт тартылган; **расписно́й потоло́к** сүрөт тартылган потолок (шып).
РАСПИ'СЫВАТЬ *несов. см.* **расписа́ть.**
РАСПИ'СЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **расписа́ться; 2.** *страд. к* **распи́сывать.**
РАСПИ'ТЬ *сов. что, разг.* ичип бүтүү, ичип бүтүрүү; **распи́ть буты́лку вина́** бир бөтөлкө винону ичип бүтүрүү.
РАСПИХА'ТЬ *сов. разг.* **1.** *что* (*рассовать*) тыгып коюу, ар кайсы жерге тыга салуу; **распиха́ть всё по карма́нам** бардыгын чөнтөктөрүнө тыга салуу; **2.** *кого-что* (*растолкать*) түрткүлөп, итермелеп жол ачуу; **распиха́ть толпу́** топ кишини жөөлөп, түрткүлөп жол ачуу.
РАСПИ'ХИВАТЬ *несов. см.* **распиха́ть.**
РАСПЛА'ВИТЬ *сов. что* эритүү, балкытып эритүү, көйкөлтүп эритүү (*мис. коргошунду*).
РАСПЛА'ВИТЬСЯ *сов.* эрүү, балкып эрүү, көйкөлүп эрүү (*мис. металл*).
РАСПЛАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **распла́вить.**
РАСПЛАВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **распла́виться; 2.** *страд. к* **расплавля́ть.**
РАСПЛА'КАТЬСЯ *сов.* ыйлай баштоо, ыйлап жиберүү.
РАСПЛАНИ'РОВАТЬ *сов. что* **1.** (*наметить план*) пландоо, план түзүү; **распланирова́ть своё вре́мя** өз убактысын пландоо; **2.** (*наметить на местности*) пландап бөлүштүрүү; **распланирова́ть сад** бакты пландап бөлүштүрүү.
РАСПЛАНИРО'ВКА *ж.* **1.** пландоо, пландап коюу; **2.** пландап бөлүү; **распланиро́вка уча́стка** участокту пландап бөлүү.
РАСПЛАСТА'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*разрезать пластами*) тилип-тилип бөлүү; кабаттап, катмарлап ажыратуу (*мис. буланы, жыгачтын кабыгын*); **распласта́ть ры́бу** балыкты узунунан жарып экиге бөлүү; **2.** *что, тех.* (*расплющить давлением*) басып жалпайтуу; **3.** *что* далдайтып жаюу (ачуу); **распласта́ть кры́лья** канатын далдайтып жаюу.
РАСПЛАСТА'ТЬСЯ *сов.* суналып жатуу, керилип жатуу; **распласта́ться по земле́** жерге суналып жатуу.
РАСПЛА'ТА *ж.* **1.** (*платёж*) акы төлөө, акысын төлөө; **распла́та по счета́м** счёттор боюнча төлөө; **2.** *с кем, перен.* (*возмездие, кара*) өч алуу; **час распла́ты наста́л** өч ала турган күн (убакыт) жетти.
РАСПЛАТИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** *с кем-чем* (*уплатить*) акы төлөп кутулуу, төлөп кутулуу; **расплати́ться с долга́ми** карызын төлөп кутулуу; **2.** *с кем, перен.* (*отомстить*) өч алуу; **расплати́ться с врага́ми** душмандардан өч алуу; **3.** *перен.* (*понести наказание*) жаза тартуу, жазасын тартуу.
РАСПЛА'ЧИВАТЬСЯ *несов. см.* **расплати́ться.**
РАСПЛЕСКА'ТЬ *сов. что* чайпалтып төгүү; **расплеска́ть во́ду** сууну чайпалтып төгүү.
РАСПЛЕСКА'ТЬСЯ *сов.* чайпалып төгүлүү.
РАСПЛЁСКИВАТЬ *несов. см.* **расплеска́ть.**
РАСПЛЁСКИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **расплеска́ться; 2.** *страд. к* **расплёскивать.**
РАСПЛЕСНУ'ТЬ *однокр. что* чайпалтып төгүү, төгүп жиберүү; төгүп алуу; **расплесну́ть во́ду** сууну чайпалтып төгүп алуу.
РАСПЛЕСТИ' *сов. что* жандыруу; өрүлгөн, эшилген нерсени жандыруу; **расплести́ ко́су** өрүлгөн чачты жандыруу.
РАСПЛЕСТИ'СЬ *сов.* жандырылуу; өрүлгөн, эшилген нерсе кайта жазылуу; **ко́сы расплели́сь** өрүлгөн чач жазылып кетти.
РАСПЛЕТА'НИЕ *ср.* жазылуу, жандырылуу.
РАСПЛЕТА'ТЬ *несов. см.* **расплести́.**
РАСПЛЕТА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **расплести́сь; 2.** *страд. к* **расплета́ть.**
РАСПЛОДИ'ТЬ *сов. кого-что* тукум алуу, тукумдатуу, балалатуу, төлдөтүү, тукум көбөйтүү, көбөйтүп жиберүү.
РАСПЛОДИ'ТЬСЯ *сов.* тукумдап көбөйүү, балалап көбөйүү.
РАСПЛЫВА'ТЬСЯ *несов. см.* **расплы́ться.**
РАСПЛЫ'ВЧАТОСТЬ *ж.* **1.** (*неотчётливость*) күңүрттүк, ачык эместик; **расплы́вчатость ли́ний** сызыктардын күңүрттүгү; **2.** (*неопределённость*) даана эместик (*мис. стиль, сүйлөм*); **расплы́вчатость формулиро́вки** формулировканын ачык эместиги.
РАСПЛЫ'ВЧАТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*неясный, неотчётливый*) күңүрт, ачык эмес; **расплы́вчатые очерта́ния** күңүрт караандар; **2.** (*неопределённо выраженный*) даана эмес; **расплы́вчатый отве́т** ачык эмес, так эмес жооп.
РАСПЛЫ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*растечься*) жайылуу, жайылып кетүү; **черни́ла расплыли́сь по бума́ге** сыя кагаздын бетине жайылып кетти; **2.** *разг.* (*растолстеть*) семирип кетүү, күпчөк болуп кетүү; ◇ **его́ лицо́ расплыло́сь в улы́бку** жылмайып күлгөндө анын бети жайыла түштү.
РАСПЛЮ'СНУТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **расплю́снуть; 2.** *прил.* талпагай, жалпагай; **расплю́снутый нос** талпагай мурун.
РАСПЛЮ'СНУТЬ *сов. см.* **расплю́щить.**
РАСПЛЮ'ЩЕННЫЙ, -ая, -ое *см.* **расплю́снутый.**
РАСПЛЮ'ЩИВАТЬ *несов. см.* **расплю́щить.**
РАСПЛЮ'ЩИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **расплю́щиться; 2.** *страд. к* **расплю́щивать.**
РАСПЛЮ'ЩИТЬ *сов. что* жалпайтуу, жалпак кылуу, былчыйтуу; **расплю́щить шля́пку гвоздя́ молотко́м** мыктын бөркүн балка менен жалпайтуу; **расплю́щить оре́х** жаңгакты былчыйтуу.
РАСПЛЮ'ЩИТЬСЯ *сов.* жалпаюу, жалпак болуп калуу, былчыюу, былчыйып калуу; **гвоздь расплю́щился** мык жалпайды.
РАСПЛЯСА'ТЬСЯ *сов. разг.* кумардан чыга бийлөө, абдан кызыгып бийлөө.
РАСПОЗНАВА'ЕМЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **распозна́ть; 2.** *прил.* билүүгө (таанууга) мүмкүндүгү бар, билинүүчү.

www.bizdin.kg

таанылуучу; **распознава́емые при́знаки** таанылa турган белгилери.

РАСПОЗНАВА'НИЕ *ср.* билүү, түшүнүп билүү, таануу, атын табуу.

РАСПОЗНАВА'ТЬ *несов. см.* **распозна́ть.**

РАСПОЗНА'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*определить, узнать*) билүү, түшүнүп билүү, таануу, аныктап таануу; 2. (*разгадать, выведать*) жоромолдоп *же* ичмектеп билүү, байкап билүү; **распозна́ть чужи́е наме́рения** башкалардын ниетин жоромолдоп билүү.

РАСПОЛАГА'ТЬ I *несов. кем-чем* (*иметь в своём распоряжении*) бар болуу, -луу болуу; **он располага́ет больши́ми де́ньга́ми** анын көп акчасы бар, ал акчалуу; **располага́ть свобо́дным вре́менем** бош убактысы болуу; ◇ **располага́йте мно́й** кызматыңызга даярмын.

РАСПОЛАГА'ТЬ II *несов.* 1. *см.* **расположи́ть** I; 2. *к чему* (*настраивать*) тартуу, кызыктыруу; **обстано́вка располага́ет к рабо́те** жагдай ишке кызыктырат.

РАСПОЛАГА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **расположи́ться;** 2. *страд. к* **располага́ть** II 1.

РАСПОЛАГА'ЮЩИЙ I, -ая, -ее *прич. от* **располага́ть** I.

РАСПОЛАГА'ЮЩИЙ II, -ая, -ее 1. *прич. от* **располага́ть** II; 2. *прил.* жагымдуу, жылдыздуу; **у э́того челове́ка располага́ющая вне́шность** бул кишинин кебетеси (сырткы түрү) жагымдуу, жылдыздуу.

РАСПОЛЗА'ТЬСЯ *несов. см.* **расползти́сь.**

РАСПОЛЗТИ'СЬ *сов.* 1. (*в разные стороны*) боору менен жылып, сойлоп туш-тушка тароо; өрмөлөп, жөрмөлөп тароо; 2. *разг.* (*разорваться*) сан-сан болуп жыртылуу, самсаалап жыртылуу; **пла́тье расползло́сь** көйнөк сан-сан болуп жыртылды.

РАСПОЛОЖЕ'НИЕ *ср.* 1. (*размещение*) жайлаштыруу, жайлаштырып коюу, орун алып туруу; **расположе́ние войск по кварти́рам** аскерлерди квартираларга жайлаштыруу; **расположе́ние слов в предложе́нии** сүйлөмдөгү сөздөрдүн орун алышы; 2. (*местоположение*) турган, жаткан жай; **ме́сто расположе́ния во́йск** аскерлердин турган жайы; 3. (*симпатия*) ылым, ылым жакындоо, жакын көрүү; **сниска́ть чьё-л. расположе́ние** *биреөнүн* көңүлүнө жагуу, *биреөгө* жагуу; 4. (*настроение*) көңүл, ниет; **быть в хоро́шем расположе́нии ду́ха** көңүлү жай, куунак болуп туруу; **у меня́ нет расположе́ния е́хать за́втра** эртең кетүүгө көңүлүм жок; 5. (*наклонность, восприимчивость*) жакын болуу, -чан болуу; **расположе́ние органи́зма к лёгочным заболева́ниям** организмдин өпкө ооруларына жакын болушу.

РАСПОЛО'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **расположи́ть;** 2. *прил.* (*питающий симпатию*) жакшы көрүүчү, ылымы жакын; **он всегда́ был ко мне располо́жен** анын дайым мага ылымы жакын болчу; 3. *прил.* (*склонный к чему-л.*) ниеттенүү, көңүл чабуу; **я не располо́жен ката́ться на ло́дке** мен бүгүн кайыкка түшүп тамаша кылууга ниеттенбей турам.

РАСПОЛОЖИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*разместить*) коюу, жайлаштыруу, орундаштыруу, орду-ордуна коюу; **расположи́ть кни́ги в определённом поря́дке** китептерди белгилүү тартипте жайлаштыруу; 2. *кого* (*настроить*) тартуу, кызыктыруу; **расположи́ть к себе́** өзүнө тартуу; **расположи́ть в свою́ по́льзу** көңүлүн өзүнө бурдуруу, өзүнө тартып алуу.

РАСПОЛОЖИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*разместиться*) жайлашуу, орундашуу; **он удо́бно расположи́лся** ал ыңтайлуу жайлашты; 2. салынуу, орношуу; **го́род расположи́лся у подно́жия горы́** шаар тоонун этегине салынган; 3. *с неопр.* (*принять намерение*) ниеттенүү, көңүлдөнүү.

РАСПО'РКА *ж. тех., стр.* кергич.

РАСПОРО'ТЬ *сов. что* сөгүү, тигишин сөгүү; **распоро́ть пла́тье** көйнөктү сөгүү.

РАСПОРО'ТЬСЯ *сов.* сөгүлүү, тигиши сөгүлүү (*мис. көйнөктүн*); **швы распоро́лись** тигишинен сөгүлдү.

РАСПОРЯДИ'ТЕЛЬ *м.* башкаруучу, тескөөчү.

РАСПОРЯДИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **распоряди́тель.**

РАСПОРЯДИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* башкаруучулук, тескей алуучулук; **прояви́ть распоряди́тельность** башкаруучулугун көрсөтүү.

РАСПОРЯДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое башкара билгич, тескей билгич, башкаруучу; **распоряди́тельный о́рган** башкаруучу орган.

РАСПОРЯДИ'ТЬСЯ *сов.* 1. *с неопр., о чём* (*приказать*) буйруу, буйрук берүү, буйрук кылуу; **распоряди́ться об отъе́зде** жөнөө жөнүндө буйрук берүү; 2. *чем* (*организовать*) уюштуруу, башкаруу; 3. *чем* (*употребить, найти применение*) колдонуу, пайдалануу, урунуу, тутуу; эбин таап жумшоо; **распоряди́ться отпу́щенными су́ммами** берилген сумманы (акчаны) эбин таап жумшоо.

РАСПОРЯ'ДОК *м.* тартип (*кандайдыр бир иштин уюштурулушу, белгиленген тартиби*); **пра́вила вну́треннего распоря́дка в учрежде́нии** мекеменин ички тартип эрежелери; **распоря́док дня** күн тартиби.

РАСПОРЯЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **распоряди́ться;** 2. *чем* (*управлять, хозяйничать*) башкаруу, бийлөө, кожоюндук кылуу; **распоряжа́ться как у себя́ до́ма** өзүнүн үйүндөгүдөй кожоюндук кылуу; **в до́ме всем распоряжа́ется мой оте́ц** үйдө баарын атам башкарат.

РАСПОРЯЖЕ'НИЕ *ср.* 1. (*приказание*) буйруу, буйрук берүү, буйрук кылуу; **распоряже́ние дире́ктора** директордун буйругу; 2. (*постановление, приказ*) буйрук; **официа́льное распоряже́ние** официалдуу буйрук; **отда́ть распоряже́ние** буйрук берүү; **получи́ть распоряже́ние** буйрук алуу; **до осо́бого распоряже́ния** атайын буйрукка чейин; ◇ **в распоряже́ние** *кого-л. биреөнүн* карамагына; **откомандирова́ть в распоряже́ние райко́ма па́ртии** партиянын райкомунун карамагына жиберүү; **быть в распоряже́нии** *кого-л. биреөнүн* карамагында болуу.

РАСПОТЕ'ШИТЬ *сов. кого-что, прост.* күлдүрүү, көңүл ачтыруу (*мис. күлкүлүү сөз айтып*).

РАСПОЯ'САТЬ *сов. кого-что* курду чечүү, белди чечүү; **распоя́сать руба́ху** көйнөктүн белин чечүү; **распоя́сать ребёнка** баланын белин чечип коюу.

РАСПОЯ'САТЬСЯ *сов.* 1. (*снять с себя пояс*) өз курун чечүү, өз белин чечүү; 2. *перен. неодобр.* чектен (чийинден) чыгуу, ашынуу, аябай кутуруп кетүү.

РАСПОЯ'СЫВАТЬ *несов. см.* **распоя́сать.**

РАСПОЯ'СЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **распоя́саться;** 2. *страд. к* **распоя́сывать.**

РАСПРА'ВА *ж.* катаал жаза, зомбулук; **крова́вая распра́ва** кандуу жаза; **учини́ть распра́ву** зомбулук кылуу, зомбулук кылып жазалоо; **кула́чная распра́ва** муштум менен аябай уруп таштоо; ◇ **коро́ткая распра́ва** шарт эле чечим чыгаруу *же* жазалоо; **твори́ть суд и распра́ву** 1) сот кылуу *жана* анын чечимин орундоо (*мис. жазалоо*); 2) *перен.* зордук менен иш жүргүзүү.

РАСПРА'ВИТЬ *сов. что* 1. (*разровнять, разгладить*) түзөтүү, түздөө, түзөө, тегиздөө, жазуу, түптүз кылуу; **он распра́вил со́гнутую про́волоку** ал ийилген сымды түзөттү; **распра́вить лист бума́ги** барак кагаздын бырыштарын тегиздөө; **распра́вить скла́дки** бырыштарды жазуу; **распра́вить морщи́ны на лбу** чекедеги бырыштарды жазуу; 2. (*распрямить, вытянуть*) түзөтүү, түзөө, түптүз кылуу, керүү, созуу, жаюу, чоюуу (*бойн чоюу*); **распра́вить спи́ну** белди түзөтүү, белди түптүз кылуу, белди какайтуу; **орёл распра́вил кры́лья** бүркүт канатын жайды.

РАСПРА'ВИТЬСЯ I *сов.* 1. (*разгладиться*) түзөтүлүү, түзөлүү, жазылуу; **скла́дки на пла́тье распра́вились** көйнөктүн бүктөөлөрү түзөтүлдү (жазылды); **морщи́ны на лбу распра́вились** чекедеги бырыштар жазылды; 2. (*выпрямиться, вытянуться*) түзөтүлүү, түптүз болуу, керилүү, созулуу, жайылуу; **кры́лья распра́вились** канаттар жайылды.

www.bizdin.kg

РАСПРА'ВИТЬСЯ II *сов. с кем* (*наказать*) сазайын колуна берүү, жазасын берүү; **я с ним распра́влюсь** мен анын сазайын колуна берем.

РАСПРАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **распра́вить.**

РАСПРАВЛЯ'ТЬСЯ I *несов.* **1.** *см.* **распра́виться** I; **2.** *страд. к* **расправля́ть.**

РАСПРАВЛЯ'ТЬСЯ II *несов. см.* **распра́виться** II.

РАСПРЕДЕЛЕ'НИЕ *ср.* бөлүштүрүү, үлөштүрүү; **распределе́ние национа́льного дохо́да** улуттук доходду бөлүштүрүү; **распределе́ние рабо́ты** жумушту бөлүштүрүү; **социалисти́ческий при́нцип распределе́ния по труду́** эмгекке жараша бөлүштүрүүнүн социалисттик принциби.

РАСПРЕДЕЛИ'ТЕЛЬ *м.* **1.** (*распределяющий*) бөлүштүргүч, үлөштүргүч, бөлүштүрүүчү, үлөштүрүүчү; **2.** *тех.* (*прибор*) распределитель, бөлүштүрүүчү (*машиналарда пар жана газды жиберүүнү жөнгө салып тургуч прибор*).

РАСПРЕДЕЛИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое бөлүштүрүүчү; **распредели́тельный пункт** бөлүштүрүүчү пункт; **распредели́тельный щит** *или* **распредели́тельная доска́** *тех.* бөлүштүрүүчү калкан *же* бөлүштүрүүчү тактай (*бул электр станцияларда токту жөнгө салып туруу үчүн электр машиналардын жана приборлордун башкаруу үчүн колдонулат*).

РАСПРЕДЕЛИ'ТЬ *сов. кого-что* бөлүштүрүү, үлөштүрүү, бөлүп берип туруу; **распредели́ть проду́кты** тамак-ашты бөлүштүрүү, продуктыларды бөлүштүрүү; **распредели́ть рабо́ту** *между кем-л.* *бирөөлөрдүн ортосунда* жумушту бөлүштүрүү; **распредели́ть вре́мя** убакытты бөлүштүрүү.

РАСПРЕДЕЛИ'ТЬСЯ *несов.* бөлүштүрүлүү, үлөштүрүлүү.

РАСПРЕДЕЛЯ'ТЬ *несов. см.* **распредели́ть.**

РАСПРЕДЕЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **распредели́ться; 2.** *страд. к* **распределя́ть.**

РАСПРОДАВА'ТЬ *несов. см.* **распрода́ть.**

РАСПРОДА'ЖА *ж.* сатып түгөтүү, сатып таратуу, бөлүп-бөлүп сатуу; **распрода́жа това́ров** товарды сатып түгөтүү.

РАСПРОДА'ТЬ *сов. что* сатып түгөтүү, сатып таратуу; бөлүп-бөлүп сатып бүтүрүү; **това́р был бы́стро распро́дан** товар тез эле сатылып бүткөн болчу.

РАСПРОПАГАНДИ'РОВАТЬ *сов. кого-что* үгүттөп, абдан ишендирүү (*бирөөнү бир иш жөнүндө пропагандалап, ошого ишенүү жөнүндө өзүнүн таасирин көрсөтүү*).

РАСПРОСТЕРЕ'ТЬ *сов. что* **1.** (*широко раздвинуть*) кең жазуу, жаюу, жайылтуу; **распростере́ть кры́лья** канаттарын жаюу; **2.** *перен.* (*распространить*) таратуу, жайылтуу; **распростере́ть своё влия́ние** *на что-л.* өзүнүн таасирин *бир нерсеге* жайылтуу.

РАСПРОСТЕРЕ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*раскинуться*) далбайып жатуу, узунунан түшүп жатуу, жайылып жатуу, мелтиреп жатуу; **широко́ распростёрлись поля́ и леса́** талаа жана токой мелтиреп жайылып жатат; **2.** (*распространиться*) таралуу, жайылуу.

РАСПРОСТЁРТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **распростере́ть; 2.** *прил.* кучагын жайган, кучагы жайылган; ◇ **встре́тить с распростёртыми объя́тиями** кучагын жайып тосуп алуу.

РАСПРОСТИРА'ТЬ *несов. см.* **распростере́ть.**

РАСПРОСТИРА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **распростере́ться; 2.** *страд. к* **распростира́ть.**

РАСПРОСТИ'ТЬСЯ *сов. с кем-чем, разг.* **1.** (*попрощаться*) коштошуу, кош айтышуу; **распрости́ться с друзья́ми** достору менен коштошуу; **2.** *перен.* (*лишиться*) ажыроо, айрылуу, күдөр үзүү, жокко чыгуу.

РАСПРОСТРАНЕ'НИЕ *ср.* таралуу, таратуу, жайылуу, жайылтуу, жаюу; **распростране́ние влия́ния** таасирдин жайылышы; **распростране́ние слу́хов** миш-миш кабар таратуу, миш-миш кабар таралуу; **распростране́ние передово́го о́пыта** алдыңкы тажрыйбаны жайылтуу; **получи́ть большо́е распростране́ние** көп жерге белгилүү болуу, көп жерге таралуу.

РАСПРОСТРАНЁННОСТЬ *ж.* таралгандык, жайылгандык; **распространённость э́тих ви́дов расте́ний** өсүмдүктөрдүн ушул түрлөрүнүн таралгандыгы.

РАСПРОСТРАНЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **распространи́ть; 2.** *прил.* таралган, көп таралган; жайылган, **распространённое мне́ние** жайылган пикир; **распространённый уче́бник** көп таралган окуу китеби; ◇ **распространённое предложе́ние** *грам.* жайылма сүйлөм.

РАСПРОСТРАНИ'ТЕЛЬ *м.* таратуучу, тараткыч, жаюучу, жайылтуучу; **ра́дио — распространи́тель зна́ний** радио — билимдерди таратуучу болуп саналат.

РАСПРОСТРАНИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*сделать обширнее*) кеңейтүү, кеңитип жиберүү; **2.** (*расширить круг действия*) кеңейтүү, таратуу, жайылтуу; **распространи́ть своё влия́ние** өзүнүн таасирин таратуу; **распространи́ть де́йствие зако́на** закондун күчүн жайылтуу (*кеңири колдонуу*); **3.** (*сделать доступным, известным*) таратуу, жайылтуу (*таратып, жайылтып түшүнүктүү, белгилүү кылуу*); **распространи́ть уче́ние** окууну таратуу; **4.** (*наполнить запахом*) таратуу, аңкытуу; **распространи́ть вокру́г себя́ за́пах духо́в** өзүнүн тегерегине атырдын жытын таратуу (аңкытуу), **5.** (*продать, раздать среди кого-л.*) таратуу; **распространи́ть брошю́ру** брошюраны таратуу.

РАСПРОСТРАНИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*сделаться обширнее*) кеңейүү; **2.** (*расширить круг своего действия*) таралуу, жайылуу (*өзүнүн кыймыл-аракетинин чөйрөсүн кеңейтүү*); **3.** (*стать доступным, известным*) жайылуу, таралуу, белгилүү болуу (*элге таралуу, калкка маалым болуу*); **ра́достное изве́стие бы́стро распространи́лось по го́роду** сүйүнүчтүү (кубанычтуу) кабар шаарга тез жайылды; **4.** (*напр. о запахе*) жайылуу, аңкуу (*мис. атыр жыт, жыпар жыт*); **за́пах цвето́в распространи́лся по са́ду** гүлдөрдүн жыты бактын ичине жайылды.

РАСПРОСТРАНЯ'ТЬ *несов. см.* **распространи́ть.**

РАСПРОСТРАНЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **распространи́ться; 2.** *разг.* (*подробно говорить*) майда-чүйдөнү кошуп сүйлөө; **3.** *страд. к* **распространя́ть;** ◇ **э́то распространя́ется на всех** бул бардыкка таратылат, бул бардыгына тиешелүү.

РАСПРОЩА'ТЬСЯ *несов. см.* **распрости́ться.**

РАСПРЫ'СКАТЬ *сов. что, разг.* чачуу, себүү; **распры́скать духи́** атырды себүү.

РАСПРЫ'СКИВАТЕЛЬ *м.* себүүчү (*суюк нерсени себүүчү прибор*).

РАСПРЫ'СКИВАТЬ *несов. см.* **распры́скать.**

РА'СПРЯ *ж.* чатак, тартыш, талаш, чыр, уруш, душмандык, кастык.

РАСПРЯГА'ТЬ *несов. см.* **распря́чь.**

РАСПРЯГА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **распря́чься; 2.** *страд. к* **распряга́ть.**

РАСПРЯ'ЖКА *ж.* догоруу, чыгаруу; **распря́жка лошаде́й** аттарды догоруу, аттарды арабадан чыгаруу.

РАСПРЯМИ'ТЬ *сов. что* түзөтүү, түздөө, тегиздөө, туптүз кылуу; **распрями́ть про́волоку** сымды түзөтүү; **распрями́ть спи́ну** белди керип коюу, белди какайтуу.

РАСПРЯМИ'ТЬСЯ *сов.* түзөлүү, тегиз болуп калуу, туптүз болуу; **про́волока распрями́лась** сым түзөлдү; **спина́ распрями́лась** бел туптүз болду, бел какайды.

РАСПРЯМЛЯ'ТЬ *несов. см.* **распрями́ть.**

РАСПРЯМЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **распрями́ться; 2.** *страд. к* **распрями́ть.**

РАСПРЯ'ЧЬ *сов. кого* догоруу, чыгаруу (*мис. чегилген атты арабадан*).

РАСПРЯ'ЧЬСЯ *сов.* догорулуу, чыгарылуу.

РАСПУГА'ТЬ *сов. кого* коркутуп (үркүтүп) туш-тушка таратуу; **соба́ка распуга́ла фаза́нов** ит кыргоолдорду туш-тушка таратып жиберди.

РАСПУ'ГИВАТЬ *несов. см.* **распуга́ть.**

www.bizdin.kg

РАСПУГНУ'ТЬ *однокр. кого, разг.* коркутуп жиберүү, үркүтүп жиберүү, чочутуп жиберүү.

РАСПУСКА'НИЕ *ср.* 1. ачылуу; **распуска́ние цвето́в** гүлдүн ачылышы; 2. (*растворение*) эритүү (*мис. кантты сууга салып*); 3. (*вязаных вещей*) жандыруу (*токулган буюмду кайра жандыруу*); 4. (*напр. слухов*) таратып жиберүү, жайып жиберүү (*миш-миш кабарды, аңырт-каңшаарды*).

РАСПУСКА'ТЬ *несов. см.* **распусти́ть.**

РАСПУСКА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **распусти́ться;** 2. *страд. к* **распуска́ть.**

РАСПУСТИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*отпустить, расформировать*) таратуу, коё берүү, уруксат кылуу, бошотуу, азат кылуу, таркатып жиберүү; **распусти́ть ученико́в на кани́кулы** окуучуларды каникулга таратуу; **распусти́ть собра́вшихся** чогулгандарды таратуу; **распусти́ть коми́ссию** комиссияны таркатып жиберүү; 2. *кого* (*ослабить дисциплину, избаловать*) начарлатуу, эркине коё берүү, бейбаш кылуу, бейбаш кылып коюу, ээн баш кылып коюу; **распусти́ть ребёнка** баланы бейбаш кылып коюу; 3. *что* (*развернуть, расправить*) жаюу, жайылтуу, жайып жиберүү, жазуу, жазып жиберүү; **распусти́ть знамёна** тууну жаюу; **распусти́ть паруса́** парустарды жаюу; **распусти́ть во́лосы** чачты жазып жиберүү; **распусти́ть ко́сы** өрүлгөн чачты жазуу; **распусти́ть кры́лья** канаттарын жаюу; 4. *что* (*ослабить*) бошотуу, коё берүү; **распусти́ть во́жжи** можуну бошотуу; **распусти́ть по́яс** курду бошотуу; 5. *что* (*растворить, растопить*) эритүү; **распусти́ть са́хар в воде́** кантты сууга салып эритүү; 6. *что* (*вязанье*) жандыруу; 7. *что* (*распространить*) таратуу, таратып жиберүү, жаюу, жайып жиберүү; **распусти́ть слу́хи** каңшаар таратуу; ◇ **распусти́ть ню́ни** *разг.* ыйлактоо.

РАСПУСТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*раскрыться*) ачылуу; **цветы́ распусти́лись** гүлдөр ачылды; 2. (*развязаться*) чечилүү; чечилип кетүү, бошоо, чубалуу, чубалып кетүү; **по́яс распусти́лся** кур чечилип кетти; **чуло́к распусти́лся** чулкийдин жиби чубалып кетти; 3. (*о волосах*) жайылуу, жазылуу; **ко́сы распусти́лись** чачы жазылып кетти; 4. (*раствориться*) эрүү; **са́хар в воде́ распусти́лся** кант сууда эрип кетти; 5. *перен.* (*стать недисциплинированным*) тартипсиз болуу, ээн баш болуу, бейбаш болуу; **без присмо́тра ребёнок совсе́м распусти́лся** кароосуздуктан бала эң эле ээн баш болуп кетти.

РАСПУ'ТАТЬ *сов.* 1. *что* чатышын жазуу; **распу́тать верёвку** жиптин чатышын жазуу; 2. *кого-что* (*освободить от пут*) тушоосун чечүү, тушоодон бошотуу; **распу́тать ло́шадь** аттын тушоосун чечүү, аттын чалынганын жазуу; 3. *перен.* (*привести в ясность*) текшерип чечүү, текшерип аныктоо; **на́до распу́тать вопро́с** маселени аныктоо керек.

РАСПУ'ТАТЬСЯ *сов.* 1. чатышы жазылуу; 2. *перен. разг.* (*стать ясным*) ачылуу, айкын болуу, текшерилип чечилүү, аныкталуу; **э́то де́ло распу́талось** бул иш (текшерилип) аныкталды; 3. *с чем, перен. разг.* (*освободиться*) кутулуу, бошонуу; **распу́таться с долга́ми** карыздан кутулуу.

РАСПУ'ТИЦА *ж.* ала шалбырт, ала шалбырац (*жазгы жана күзгү жаан-чачындын натыйжасында жол жүрүүнүн кыйындашы*).

РАСПУ'ТНИК *м.* бузук, бузукчулукка берилген эркек.

РАСПУ'ТНИЦА *женск. р. к* **распу́тник.**

РАСПУ'ТНИЧАТЬ *несов.* бузуктук кылуу, бузукчулук кылуу.

РАСПУ'ТНЫЙ, -ая, -ое бузук, бузуку, жаман жолго түшкөн; **распу́тное поведе́ние** бузуку жүрүш-туруш.

РАСПУ'ТСТВО *ср.* бузуктук, бузукчулук.

РАСПУ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **распу́тать.**

РАСПУ'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **распу́таться;** 2. *страд. к* **распу́тывать.**

РАСПУ'ТЬЕ *ср.* эки же бир канча жолдун айрылышы, жолдордун тоому; ◇ **быть на распу́тье** каңгы болуу, маң болуу, деңдароо болуу, арсар болуу.

РАСПУХА'НИЕ *ср.* шишип кетүү, шишип чыгуу, барсаюу, көөп чыгуу; **распуха́ние желёз** *мед.* бездердин шишип чыгышы.

РАСПУХА'ТЬ *несов. см.* **распу́хнуть.**

РАСПУ'ХНУТЬ *сов.* 1. (*вздуться*) шишип кетүү, шишип чыгуу, барсаюу, көөп чыгуу; **от ушиба его́ рука́ распу́хла** бир нерсеге уруп алгандыктан анын колу шишип чыкты; 2. *перен.* (*чрезмерно увеличиться*) эң эле чоноюп кетүү.

РАСПУШИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*сделать пушистым*) үрпөйтүү, тармалдантуу, тытуу; **распуши́ть шерсть** жүндү тытуу; 2. *кого, перен. разг.* (*сделать выговор, выбранить*) тилдеп коюу, сөгүш берүү.

РАСПУШИ'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. үрпөйүү, сапсаюу, саксаюу; **у неё во́лосы распуши́лись** чачы сапсайып кетти; 2. (*о животных, птицах*) үрпөйүү (*мал, канаттуулар жөнүндө*); **петýх распуши́лся** короз үрпөйдү.

РАСПУ'ЩЕННОСТЬ *ж.* 1. (*недисциплинированность*) ээн баштык, бейбаштык, тартипсиздик; 2. (*безнравственность*) бузуктук, бузулгандык.

РАСПУ'ЩЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **распусти́ть;** 2. *прил.* (*недисциплинированный*) ээн баш, бейбаш, тартипсиз; **распу́щенные де́ти** тартипсиз, ээн баш балдар; 3. *прил.* (*безнравственный*) бузук, бузулган.

РАСПЫЛА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*разгореться*) алоолонуп, жалындап күйүү (жануу); жалындануу; **костёр распыла́лся** костёр алоолонуп күйдү; 2. *перен.* (*покраснеть*) кызаруу, кызарып кетүү; албыруу; **щёки распыла́лись** бети албырды; 3. *перен.* (*разгневаться*) каардануу, күйүп-жануу.

РАСПЫЛЕ'НИЕ *ср.* 1. *тех.* чаңдатуу, чаң сыяктуу майдалап себүү (бүркүү), чаңдатып себүү, майда себүү; **распыле́ние не́фти** нефтини чаңдатып себүү (бүркүү); 2. *перен.* чачуу, чачынды болуу, чачынды кылуу, чачып жиберүү, чачыранды болуу, чачылтуу, бытыроо, бытыратуу.

РАСПЫЛЁННОСТЬ *ж.* чачындылык, чачылгандык, бытырандылык; **распылённость сил** күчтүн чачындылыгы.

РАСПЫЛЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **распыли́ть;** 2. *прил.* (*разбросанный, раскиданный*) чачылган, бытыраган.

РАСПЫЛИ'ТЕЛЬ *м. тех.* бүркүүч, сепкич (*аспап*).

РАСПЫЛИ'ТЬ *сов.* 1. *что, тех.* чаңдатып себүү, чаң сыяктуу майдалап себүү (бүркүү), майда себүү; **распыли́ть нефть** нефтини чаңдатып себүү; 2. *кого-что, перен.* чачынды кылуу, чачылтуу, бытыратуу.

РАСПЫЛИ'ТЬСЯ *сов.* чачылуу, чачынды болуу, бытыранды болуу, бытыроо; **си́лы проти́вника распыли́лись** душмандын күчү чачынды (бытыранды) болду.

РАСПЫЛЯ'ТЬ *несов. см.* **распыли́ть.**

РАСПЫЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **распыли́ться;** 2. *страд. к* **распыля́ть.**

РАСПЯ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **распя́лить.**

РАСПЯ'ЛИТЬ *сов. что* керип жаюу, керүү, керип коюу; **распя́лить ко́жу** терини керүү (керип жаюу).

РАСПЯ'ТИЕ *ср. рел.* 1. (*действие*) колу-бутун керип, жыгачка мык менен кагып коюу (*байыркы убакытта жазалоонун бир түрү*); 2. (*крест*) колу-бутун керип, мык менен кадалган Иса пайгамбардын сүрөтү салынган крест.

РАСПЯ'ТЬ *сов. кого* колу-бутун керип крестке кадап өлтүрүү (*байыркы убакытта жазалоонун бир түрү*).

РАССА'ДА *ж.* көчөт (*мурун парникке өстүрүлүп, андан кийин көчүрүлүп тигилүүчү өсүмдүк*); **капу́стная расса́да** капустанын көчөтү; **сажа́ть расса́ду** көчөт тигүү.

РАССАДИ'ТЬ *сов.* 1. *кого* (*усадить*) орундарына отургузуу, орду-ордуна отургузуу; **рассади́ть по места́м** орундарына отургузуу; 2. *кого* (*посадить отдельно*) бөлүп-бөлүп отургузуу, бирден отургузуу, ажыратып отургузуу; 3. *что* (*о растениях*) көчүрүп тигип суюлтуу, суюлтуп отургузуу; **рассади́ть капу́сту** капустаны суюлтуп отургузуу.

РАССА'ДКА *ж.* (*посадка чего-л.*) көчүрүп тигип суюлтуу, суюлтуп отургузуу; **расса́дка капу́сты** капустаны көчүрүп тигип суюлтуу.

www.bizdin.kg

РАССА́ДНИК *м.* **1.** рассадник (*башка жерге көчүрүп тигүү үчүн өсүмдүк өстүрүлүүчү, асыл тукумдуу мал өрчүтүп, башка жакка таркатуучу жай*); **расса́дник цвето́в** гүлдүн рассадниги; **семенно́й расса́дник** үрөн рассадниги; **племенно́й расса́дник** асыл-тукум мал рассадниги; **2.** *перен.* (*источник, средоточие*) чыккан жери, булак; **университе́т — расса́дник просвеще́ния** университет — агартуунун (илим-билимдин) булагы; **расса́дник культу́ры** маданияттын булагы.

РАССА́ЖИВАТЬ *несов. см.* **рассади́ть.**

РАССА́ЖИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **рассе́сться** I; **2.** *страд. к* **расса́живать.**

РАССА́СЫВАНИЕ *ср.* таркоо, тароо, таркап кетүү, тарап басанча болуу; **расса́сывание о́пухоли** шишиктин таркашы.

РАССА́СЫВАТЬ *несов. см.* **рассоса́ть.**

РАССА́СЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **рассоса́ться;** **2.** *страд. к* **расса́сывать.**

РАССВЕ́РЛИВАТЬ *несов. см.* **рассверли́ть.**

РАССВЕРЛИ́ТЬ *сов. что* бургулап кеңитүү; **рассверли́ть дыру́** бургулап тешикти кеңитүү.

РАССВЕСТИ́ *сов. см.* **рассвета́ть.**

РАССВЕ́Т *м.* 1. таң, таң агаруу, таң алды; **на рассве́те** таң алдында; **с рассве́том** таң алды менен; **до рассве́та** таң агарганча; **2.** *перен. бир нерсенин* алгачкы мезгили (башталышы); **на рассве́те жи́зни** өмүрдүн алгачкы мезгилинде.

РАССВЕТА́ТЬ *несов. безл.* таң агаруу, таң атуу; таң сүрүү; **рассвета́ет** таң агарып келатат; **уже́ рассвета́ло, когда́ мы вы́шли в по́ле** биз талаага чыкканда таң агарып калган болчу.

РАССВИРЕПЕ́ТЬ *сов.* каарданууу, долуланууу, абдан ачууланууу.

РАССЕДЛА́ТЬ *сов. кого* ээрин алуу, ээр-токумун алуу; **расседла́ть ло́шадь** аттын ээрин (ээр-токумун) алуу.

РАССЕДЛА́ТЬСЯ *сов.* ээри алынуу, ээр-токуму алынуу; **ло́шадь расседла́лась** аттын ээр-токуму алынды.

РАССЁДЛЫВАТЬ *несов. см.* **расседла́ть.**

РАССЁДЛЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **расседла́ться;** **2.** *страд. к* **рассёдлывать.**

РАССЕ́ИВАНИЕ *ср.* **1.** себүү, чачуу; **рассе́ивание семя́н** үрөндү себүү; **2.** *см.* **рассе́яние.**

РАССЕ́ИВАТЬ *несов. см.* **рассе́ять** 2, 3, 4.

РАССЕ́ИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **рассе́яться;** **2.** *страд. к* **рассе́ивать.**

РАССЕКА́ТЬ *несов. см.* **рассе́чь.**

РАССЕЛЕ́НИЕ *ср.* **1.** (*размещение*) ар кайсы жерге жайлаштыруу, жайлашуу, орундашуу, орундаштыруу; **2.** (*порознь с кем-л.*) бөлөк-бөлөк жерге көчүп жайлашуу, бөлөк-бөлөк жерге көчүрүп жайлаштыруу (*элди*).

РАССЕ́ЛИНА *ж.* жарык (*тоо жарыгы; зоодогу аңыракай жарык*); **рассе́лина утёса** асканын жарыгы.

РАССЕЛИ́ТЬ *сов. кого* **1.** (*разместить*) ар кайсы жерге жайлаштыруу, орундашуу, орундаштыруу; **2.** (*поселить порознь*) бөлөк-бөлөк жерге көчүрүп жайлаштыруу.

РАССЕЛИ́ТЬСЯ *сов.* **1.** (*разместиться*) ар кайсы жерге жайлашуу (орундашуу); **2.** (*поселиться порознь с кем-л.*) бөлөк-бөлөк жерге көчүп жайлашуу (*эл*).

РАССЕЛЯ́ТЬ *несов. см.* **расселить.**

РАССЕЛЯ́ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **рассели́ться;** **2.** *страд. к* **расселя́ть.**

РАССЕРДИ́ТЬ *сов. кого* ачуулантуу, ачуусун келтирүү.

РАССЕРДИ́ТЬСЯ *сов. на кого-что* ачуулануу, ачуусу келүү, таарынуу; **за что ты на него́ рассерди́лся?** сен ага эмнеге ачууландың?; **рассерди́ться не на шу́тку** чындап таарынуу, оңой таарынбоо, тамашасы жок таарынуу.

РАССЕ́СТЬСЯ I *сов.* **1.** (*сесть*) отуруу; **рассе́сться по места́м** орду-ордуна отуруу; **2.** *разг.* (*развалиться*) жайылып көп орун алып отуруу, далпайып отуруу; **ты так рассе́лся, что мне ме́ста не оста́лось** сен далпайып отуруп алыпсың, мага орун калбай калыптыр.

РАССЕ́СТЬСЯ II *сов.* (*дать трещину*) жарылуу, жарака кетүү (чыгуу), жик кетүү (чыгуу); **скала́ рассе́лась** зоодон жарака кетти.

РАССЕЧЕ́НИЕ *ср.* **1.** (*на куски*) жара чабуу, кыя чабуу, жарып өтүү, жиреп өтүү; **2.** катуу жарадар кылуу, шылып чабуу.

РАССЕ́ЧЬ *сов.* **1.** *что* (*разрубить*) жара чабуу, кыя чабуу, жарып өтүү, жиреп кетүү; **рассе́чь поле́но** жыгачты жара чабуу; **2.** *кого-что* (*поранить*) катуу жарадар кылуу, жарып алуу; **рассе́чь губу́** эрдин жарып алуу; **3.** *что, перен.* (*разделить, прорезать*) жиреп өтүү, жирөө, жарып өтүү; **парохо́д рассёк во́лны** пароход толкунду жиреп өттү.

РАССЕ́ЯНИЕ *ср. физ.* таратып начарлантуу, чачылып начар түшүү, чачыранды болуу; **рассе́яние све́та** жарыктын чачылып начар түшүшү.

РАССЕ́ЯННО *нареч.* элейип, абайлабай, унутуп, байкабай; **посмотре́ть рассе́янно** элейип карап калуу.

РАССЕ́ЯННОСТЬ *ж.* **1.** (*невнимательность*) элегейлик, абайлабастык, унутчаактык, байкабастык; **2.** (*разбросанность*) чачкындуулук, иретсиздик, чаржайыттык, баш аламандык.

РАССЕ́ЯННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **рассе́ять;** **2.** *прил.* (*невнимательный*) элегей, абайлабас, унутчаак, байкабас; **он о́чень рассе́ян** ал эң эле унутчаак; **3.** *прил.* (*редкий*) сейрек орношкон, чачынды; **рассе́янное населе́ние** чачынды эл, сейрек орношкон эл; **4.** *прил. физ.*: **рассе́янный свет** жайылып, чачылып начар түшкөн жарык.

РАССЕ́ЯТЬ *сов.* **1.** *что* (*посеять*) себүү, чачуу; **рассе́ять семена́** үрөндү себүү; **2.** *кого-что* (*разогнать*) туш-тушка кууп таратуу (чачуу, айдоо); **ве́тер рассе́ял ту́чи** булутту шамал таратты, булутту шамал айдап жок кылды; **3.** *что, перен.* (*устранить*) жоготуу, кетирүү, жок кылуу; **рассе́ять подозре́ния** шекти жоготуу, шек саноону жоготуу; **рассе́ять страх** коркунучту жок кылуу; **рассе́ять печа́ль** кайгы-капаны кетирүү; **4.** *что, физ.* (*ослабить*) таратып начарлантуу, чачып начар түшүрүү, чачыранды кылуу; **рассе́ять свет** жарыктын күчүн таратып начарлантуу.

РАССЕ́ЯТЬСЯ *сов.* **1.** (*разойтись*) таралуу, жайылуу; **тума́н рассе́ялся** туман тарады; **2.** (*разбежаться*) туш-тушка жүгүрүү, тарала жүгүрүү, чачылуу; **3.** *перен.* (*исчезнуть*) жоголуу, жоюлуу, таралып жок болуу; **4.** (*развлечься*) көңүл ачуу, сергүү; **больно́му ну́жно рассе́яться** ооруган адамга көңүл ачуу (сергүү) керек.

РАССКА́З *м.* аңгеме, жомок; **расска́з очеви́дца** өз көзү менен көргөн кишинин аңгемеси; **расска́зы Че́хова** Чеховдун аңгемелери.

РАССКАЗА́ТЬ *сов. что* сүйлөп берүү, айтып берүү, аңгеме айтуу, аңгеме айтып берүү; **рассказа́ть ска́зку** жөө жомок айтып берүү.

РАССКА́ЗЧИК *м.* аңгемечи, жомокчу; **он хоро́ший расска́зчик** ал жакшы жомокчу (аңгемечи).

РАССКА́ЗЧИЦА *женск. р. к* **расска́зчик.**

РАССКА́ЗЫВАНИЕ *ср.* аңгеме айтуу, сүйлөп берүү, айтып берүү, аңгеме айтып берүү.

РАССКА́ЗЫВАТЬ *несов. см.* **рассказа́ть;** **он ма́стер расска́зывать** аңгеме, жомок айтууга ал уста; ◇ **расска́зывай ска́зки!** *разг.* жок нерсени айтасың!, калпты деле айта бер!

РАССКАКА́ТЬСЯ *сов. разг.* катуу чаап кетүү (*мис. атчан*); катуу чуркоо (*мис. ат*).

РАССЛА́БИТЬ *сов. кого-что* **1.** (*изнурить*) начарлантуу, алсыздантуу, алын кетирүү, алсыз кылуу; **боле́знь его́ совсе́м рассла́била** оору аны абдан начарлантты; **2.** жумшартуу, бошоңдотуу; **спортсме́н по́сле бе́га рассла́бил мы́шцы** жүгүргөндөн кийин спортсмен булчуңдарын жумшартты (бошоңдотту).

РАССЛАБЛЕ́НИЕ *ср.* начарлануу, алсыздануу.

www.bizdin.kg

РАССЛА'БЛЕННОСТЬ *ж.* начарлангандык, алсыздангандык, алы кеткендик.

РАССЛА'БЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **расслáбить;** 2. *прил.* начарланган, начар, алсызданган; **чýвствовать себя расслáбленным** өзүн начар сезүү; **расслáбленный организм** алсызданган организм.

РАССЛАБЛЯ'ТЬ *несов. см.* **расслáбить.**

РАССЛА'ВИТЬ *сов. разг.* 1. *кого-что* (*расхвалить*) жерге тийгизбей мактоо, өтө мактап жиберүү; 2. *что* (*разгласить*) баарыга айтып таратуу (жайылтуу), ашкерелеп жайылтуу.

РАССЛАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **расслáвить.**

РАССЛА'ИВАТЬ *несов. см.* **расслоúть.**

РАССЛА'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **расслоúться;** 2. *страд.* к **расслáивать.**

РАССЛЕ'ДОВАНИЕ *ср.* 1. текшерүү, териштирүү, кароо, изилдөө; **расслéдование вопрóса** маселени текшерүү; 2. *юр.* (*следствие*) тергөө; **расслéдование дéла** ишти тергөө; **произвестú расслéдование** тергөө жүргүзүү.

РАССЛЕ'ДОВАТЬ *сов. и несов. что* 1. текшерүү, териштирүү, кароо, изилдөө; **э́то нáдо расслéдовать** муну текшерүү (териштирүү) керек; 2. *юр.* тергөө; **расслéдовать дéло** ишти тергөө.

РАССЛОЕ'НИЕ *ср.* 1. (*на слои*) катмарга бөлүнүү, кабатка бөлүнүү; катмарга бөлүү, кабатка бөлүү; **расслоéние пóчвы** *геол.* жердин катмарга (кабатка) бөлүнүшү; **расслоéние сетчáтки глáза** *мед.* көздүн тор кабыгынын катмарланып бөлүнүшү; 2. *перен.* жиктелүү; **клáссовое расслоéние крестья́нства** дыйкандардын таптык жиктелиши.

РАССЛОИ'ТЬ *сов. что* 1. (*разделить на слои*) катмарга бөлүү, кабатка бөлүү; **расслоúть пóчву** *геол.* топуракты катмарга (кабатка) бөлүү; 2. *перен.* жиктөө (*социалдык топторго ажыратуу, бөлүү*).

РАССЛОИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*разделиться на слои*) катмарга бөлүнүү, кабатка бөлүнүү; **порóда расслоúлась** *геол.* тоо теги катмарга (кабатка) бөлүндү; 2. *перен.* жиктелүү.

РАССЛЫ'ШАТЬ *сов. кого-что* даана угуу, жакшы угуу, ачык угуу; **я не расслы́шал** мен даана укканым жок, мен ачык укпай калдым.

РАССМА'ТРИВАТЬ *несов.* 1. *см.* **рассмотрéть;** 2. *перен.* (*считать*) эсептөө, кароо, баа берүү; **он рассмáтривает э́то как нарушéние дисциплúны** ал муну тартипти бузгандык деп карайт.

РАССМЕШИ'ТЬ *сов. кого* күлдүрүү, күлкү келтирүү, күлкүсүн келтирүү.

РАССМЕЯ'ТЬСЯ *сов.* күлүп жиберүү, күлүп калуу; **грóмко рассмея́ться** катуу күлүп жиберүү.

РАССМОТРЕ'НИЕ *ср.* кароо, текшерүү, карап чыгуу, текшерип чыгуу; **рассмотрéние проéкта** проектини (долбоорду) кароо; **рассмотрéние вопрóса** маселени кароо; **представúть** *что-л.* **на рассмотрéние** *бир нерсени* карап чыгуу үчүн тапшыруу; *бир нерсени* карап чыгууга берүү; **остáвить жáлобу без рассмотрéния** арызды кароосуз калтыруу; **передáть дéло на нóвое рассмотрéние** ишти кайра кароого берүү.

РАССМОТРЕ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*разглядеть*) көрүү, кароо, жакшылап кароо, текшерүү, териштирүү, карап чыгуу; 2. *кого-что* (*различить*) билүү, ажыратуу, таануу; **в темнотé бы́ло трýдно рассмотрéть егó лицó** караңгыда анын өңүн таануу кыйын болду; 3. *что, перен.* (*обсудить, изучить*) кароо, карап чыгуу, текшерүү, текшерип чыгуу; **рассмотрéть заявлéние** арызды карап чыгуу; **рассмотрéть дéло** *юр.* ишти текшерип чыгуу.

РАССОВА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* ар кайсы жерге коюу, ар кайсы жерге тыга салуу; бөлүп-бөлүп салуу; **рассовáть бумáги по кармáнам** кагаздарды чөнтөктөргө тыга салуу.

РАССО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **рассовáть.**

РАССО'Л *м.* 1. рассол (*азык туздалуучу туздуу суу*); **огурéчный рассóл** бадыраң рассолу; **слáбый рассóл** көп күчтүү эмес рассол; **крéпкий рассóл** күчтүү рассол; 2. (*на солеварнях*) кайнатма туз чыгарылуучу суу; 3. *тех.* туздардын эритиндиси.

РАССО'ЛЬНИК *м.* (*кушанье*) рассольник (*туздуу бадыраң салынып эттен же балыктан жасалган сорпо*).

РАССО'РИТЬ *сов. кого* уруштуруу, араз кылуу, араз кылып коюу, кериштирүү, уруштуруп коюу, араны бузуу, араны бузуп коюу; **рассóрить друзéй** досторду уруштуруп коюу, досторду араз кылып коюу.

РАССО'РИТЬСЯ *сов. с кем* урушуп калуу, урушуу, араздашып калуу, араздашуу; **друзья́ окончáтельно рассóрились** достор биротоло араздышып калды.

РАССОРТИРОВА'ТЬ *сов. что* сорттоо, сортко бөлүштүрүү, сортко бөлүү; **рассортировáть товáры** товарларды сортко бөлүү.

РАССОРТИРО'ВКА *ж.* сорттоо, сортко бөлүштүрүү, сортко бөлүү.

РАССОРТИРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **рассортировáть.**

РАССОСА'ТЬ *сов. что* жандыруу, таркатуу, таратуу (*мис. шишикти*).

РАССОСА'ТЬСЯ *сов.* тароо, таркоо, таркап кетүү, тарап басанча болуу, жануу; **óпухоль рассосáлась** шишик тарады.

РАССО'ХНУТЬСЯ *сов.* какшуу, какшып калуу, какжыроо, кургап эбинен ажыроо, кургап кетүү, какжырап кетүү; **бóчка рассóхлась** бочка какшып (какжырап) калды.

РАССПРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **расспросúть.**

РАССПРО'С *м. чаще мн.* сурамжылоо, сураштыруу, сурай берүү, сураштырып билүү, териштирип суроо; **надоедáть с расспрóсами** сурай берип (сураштыра берип) жадатуу.

РАССПРОСИ'ТЬ *сов. кого* сурамжылоо, сураштыруу, сураштырып билүү, териштирип суроо (*бир нерсени билүү үчүн же көрүү үчүн кимдир биреөдөн сураштыруу*).

РАССРЕДОТО'ЧИВАТЬ *несов. см.* **рассредотóчить.**

РАССРЕДОТО'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **рассредотóчиться;** 2. *страд.* к **рассредотóчивать.**

РАССРЕДОТО'ЧИТЬ *сов. кого-что, воен.* бөлүп жайлаштыруу, бөлүп-бөлүп жайлаштыруу, топ-топ кылып жайлаштыруу; **рассредотóчить войскá** войсколорду бөлүп-бөлүп жайлаштыруу (*чоң аралыкка топ-топ кылып бөлүштүрүү*).

РАССРЕДОТО'ЧИТЬСЯ *сов. воен.* бөлүнүп жайланышуу, бөлүнүп-бөлүнүп жайланышуу, топ-топ болуп жайланышуу.

РАССРО'ЧИВАТЬ *несов. см.* **рассрóчить.**

РАССРО'ЧИТЬ *сов. что* бир нече срокко (мөөнөткө) бөлүү, бир нече срокко (мөөнөткө) бөлүп төлөө (берүү); **рассрóчить погашéние дóлга** карыз төлөөнү бир нече срокко (мөөнөткө) бөлүү, кáрызды бир нече срокко бөлүп төлөө.

РАССРО'ЧКА *ж.* бир нече срокко (мөөнөткө) бөлүү, бир нече срокко (мөөнөткө) бөлүп төлөө (берүү); **платúть в рассрóчку** бир нече срокко бөлүп төлөө; **купúть в рассрóчку** акчасын бир нече жолу бөлүп төлөө шарты менен сатып алуу.

РАССТАВА'НИЕ *ср.* ажырашуу, айрылышуу; **при расставáнии** ажырашкан убакта, ажырашып жатканда.

РАССТАВА'ТЬСЯ *несов. см.* **расстáться.**

РАССТА'ВИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*поставить, разместить*) коюу, жайлаштыруу, ар кайсы жерге коюу, жайлаштырып коюу, орду-ордуна коюу (салуу), ар кайсы жерге салуу; **расстáвить кнúги на пóлке** китептерди текчеге жайлаштырып коюу; **расстáвить посты́** күзөтчүлөрдү орду-ордуна коюу; **расстáвить капкáны** капкандарды ар кайсы жерге салуу; **прáвильно расстáвить рабóчую сúлу** жумушчу күчүн туура жайлаштыруу; 2. *что* (*раздвинуть*) арасын ачуу, талтайтуу; **расстáвить нóжки цúркуля** циркулдун бутун

www.bizdin.kg

ачуу; 3. *что* (*расширить*) кеңитүү, кеңейтүү; **расстáвить воротни́к руба́хи** көйнөктүн жакасын кеңитүү.

РАССТАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **расстáвить.**

РАССТАНА'ВЛИВАТЬ *несов. разг. см.* **расстáвить** 1.

РАССТАНО'ВКА *ж.* коюу, жайлаштыруу, ар кайсы жерге коюу, орду-ордуна коюу, жайлаштырып коюу; **расстанóвка мéбели в кóмнате** үйдөгү мебелди орду-ордуна жайлаштырып коюу; **расстанóвка знáков препинáния** тыныш белгилерин орду-ордуна коюу; **расстанóвка сил** күчтөрдү жайлаштыруу; **прáвильная расстанóвка слов в предложéнии** сүйлөмдөгү сөздөрдү туура жайлаштыруу; **прáвильная расстанóвка кáдров** кадрларды туура жайлаштыруу; ◇ **читáть с расстанóвкой** машы менен окуу, тийиштүү жеринде токтоп-токтоп окуу.

РАССТА'ТЬСЯ *сов. с кем-чем* 1. ажырашуу, айрылуу, таштоо, бөлүнүшүү; **друзья́ расстáлись** достор ажырашты; **мы расстáлись друзья́ми** биз дос бойдон ажыраштык; 2. (*отказаться от чего-л.*) ажыроо, отказ кылуу, таштоо; **он расстáлся с э́той приви́чкой** ал ушул адатын таштады; 3. (*лишиться чего-л.*) жоготуу, ажыроо.

РАССТЕГА'Й *м.* оозу ачык самса.

РАССТЁГИВАТЬ *несов. см.* **расстегнýть.**

РАССТЁГИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **расстегнýться;** 2. *страд. к* **расстёгивать.**

РАССТЁГНУТЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **расстегнýть; расстёгнутый воротни́к** ачылган жака.

РАССТЕГНУ'ТЬ *сов. что* топчулугун чыгаруу, бүчүлүгүн чыгаруу, топчусун чыгаруу, чечүү; **расстегнýть пальтó** пальтонун топчусун чечүү; **расстегнýть воротни́к** жаканын топчусун чечүү; **расстегнýть пýговицы** топчуну чыгаруу.

РАССТЕГНУ'ТЬСЯ *сов.* топчулугу чагарылуу, бүчүлүгү чыгарылуу, чечилүү, ачылып калуу; **у негó расстегнýлся вóрот** анын жакасы чечилип кетти; **зачéм ты расстегнýлся?** сен эмне үчүн топчулугуңду чечкенсиң?

РАССТЕЛИ'ТЬ *сов. что, разг.* жаюу, салуу, төшөө; **расстели́ть ковёр** килем салуу.

РАССТЕЛИ'ТЬСЯ *сов. разг.* жайылуу, салынуу, төшөлүү.

РАССТИЛА'ТЬ *несов. см.* **разостлáть.**

РАССТИЛА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **разостлáться, расстели́ться;** 2. (*простирáться*) жайылуу, созулуу, жайылып жатуу, мелмиреп жатуу, мелмиреп жайылып жатуу; **пéред нáшими глазáми расстилáлись хлóпковые поля́** биздин көз алдыбызда пахта талаалары мелмиреп жайылып жатты; 3. (*стелиться*) каптоо, каптап жатуу, жайылып каптоо; **дым расстилáется по землé** түтүн жердин бетин каптайт; 4. *страд. к* **расстилáть.**

РАССТОЯ'НИЕ *ср.* 1. аралык, ара; **расстоя́ние мéжду двумя́ городáми** эки шаардын ортосундагы аралык; **на расстоя́нии пяти́ километров** беш километр аралыкта; **на расстоя́нии вы́стрела** бир бута атым жерде; **на бли́зком расстоя́нии** жакын аралыкта; **ружьё бьёт на далёкое расстоя́ние** мылтык алыс тийет; 2. *разг.* (*промежуток времени*) мезгил, убакыт; **всё произошлó на расстоя́нии двух дней** бардыгы эки күндүн ичинде болуп өттү; 3. *перен.* (*различие, несходство*) айырма, окшош эместик, окшобогондук; ◇ **держáть** *когó-л.* **на расстоя́нии** *бирөөнү* өзүнөн алыс тутуу.

РАССТРА'ИВАТЬ *несов. см.* **расстрóить.**

РАССТРА'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **расстрóиться;** 2. *страд. к* **расстрáивать.**

РАССТРЕ'Л *м.* атуу, атып өлтүрүү; **приговори́ть к расстрéлу** атууга (атып өлтүрүүгө) өкүм кылуу.

РАССТРЕ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **расстреля́ть.**

РАССТРЕЛЯ'ТЬ *сов.* 1. *когó* (*подвергнуть смертной казни*) атуу, атып өлтүрүү; 2. *что* (*израсходовать при стрельбе*) атып бүтүрүү, атып түгөтүү; **расстреля́ть все патрóны** бардык патронду атып түгөтүү; 3. *кого-что* (*подвергнуть обстрелу*) октун астына алуу, ок жаадыруу.

РАССТРО'ЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **расстрóить;** 2. *прил.* (*потерпевший ущерб*) бүлүнгөн, зыянга учураган; **расстрóенные делá** бүлүнгөн иштер; 3. *прил.* (*о здоровье*) бузулган; **расстрóенные нéрвы** бузулган нервдер; 4. *прил.* (*о музыкальном инструменте*) бузулган; **расстрóенный роя́ль** бузулган рояль; 5. *прил.* (*огорчённый, опечаленный*) капа болгон, капалуу; **он расстрóен из-за неудáчи** ал, иши ордунан чыкпаганга, капаланып калган.

РАССТРО'ИТЬ *сов.* 1. *что* (*привести в беспорядок*) тартипсиз абалга келтирүү, бузуу, тым-тыракайын чыгаруу; 2. *что* (*привести в болезненное состояние*) бузуу; **расстрóить здорóвье** саламаттыкты бузуу; **расстрóить нéрвы** нервдерди бузуу; **расстрóить желýдок** ичти бузуу; 3. *что* (*музыкальный инструмент*) күүсүн бузуу; **расстрóить роя́ль** рояльдын күүсүн бузуу; 4. *что* (*причинить ущерб*) зыян келтирүү, бузуу, бүлдүрүү; **расстрóить чьи-л. делá** *бирөөнүн* ишине зыян келтирүү; **расстрóить хозя́йство** чарбаны бузуу (бүлдүрүү); 5. *что* (*помешать осуществлению*) бузуу (*аткарылышына каршылык келтирүү*); **расстрóить** *чьи-л.* **плáны** *бирөөнүн* пландарын бузуу; 5. *когó* (*огорчить*) капа кылуу, капалантуу, кайгылантуу.

РАССТРО'ИТЬСЯ *сов.* 1. (*стать беспорядочным*) бузулуу; 2. (*прийти в болезненное состояние*) бузулуу; **егó здорóвье расстрóилось** анын саламаттыгы бузулду; 3. (*о музыкальном инструменте*) күүсү бузулуу; 4. (*потерпеть ущерб*) зыянга учуроо, бузулуу, бүлүнүү; 5. (*не осуществиться*) ордунан чыкпай калуу, болбой калуу; **егó плáны расстрóились** анын пландары бузулду; **экскýрсия расстрóилась** экскурсия болбой калды; 6. (*огорчиться*) капа болуу, капалануу, кайгылануу.

РАССТРО'ЙСТВО *ср.* 1. (*беспорядочность*) бузулгандык, бузуу, бузулуу; 2. (*неблагополучие*) бүлүнгөндүк, бузулгандык, бүлүнүү, бузулуу; **их делá пришли́ в пóлное расстрóйство** алардын иши абдан бузулду; 3. (*заболевание*) бузулгандык, бузуу, бузулуу; **расстрóйство желýдка** ич бузулгандык; **нéрвное расстрóйство** нервдердин бузулушу; 4. *разг.* (*дурное настроение*) капа, капалануу, кайгылануу; **прийти́ в расстрóйство** капалануу, кайгылануу; **быть в расстрóйстве** капа болуу.

РАССТУПА'ТЬСЯ *несов. см.* **расступи́ться.**

РАССТУПИ'ТЬСЯ *сов.* эки жакка сыйлыгышуу, эки тарапка сыйлыгышып (чегинип), арадан жол берүү (*орун берүү*); **толпá расступи́лась** калың эл эки жакка чегинип, арадан жол берди.

РАССУДИ'ТЕЛЬНО *нареч.* эстүүлүк менен, акылдуулук менен, эстүүлүк кылып, акылдуулук кылып.

РАССУДИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* эстүүлүк, эстүү-баштуулук, акылдуулук, ишти жакшы ойлоп иштөөчүлүк.

РАССУДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое эстүү, эстүү-баштуу, акыл-эстүү, жакшы ойлоп иштөөчү, жакшы ойлоп иштеген; **рассуди́тельное решéние** жакшы ойлоп иштелген чечим.

РАССУДИ'ТЬ *сов.* 1. *когó-что* (*вынести решение*) калыс болуп чырды ажыратуу, калыстык кылуу, арага түшүү; **рассуди́те нас** биздин арага түшүп, калыстык кылыңыз; 2. *что* (*обдумать, заключить*) ойлонуу, акылга салуу; **он рассуди́л, что так бýдет прáвильнее** ушундай туура болот деп ойлонду.

РАССУ'ДОК *м.* акыл-эс, акыл, эс; **быть в пóлном рассýдке** толук акыл-эсинде болуу; **потеря́ть рассýдок** или **лиши́ться рассýдка** акыл-эсин жоготуу, акыл-эсинен ажыроо.

РАССУ'ДОЧНОСТЬ *ж.* жалаң гана акылына ээрчигендик (ээрчүүчүлүк).

РАССУ'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое ойлоочу, ойлоп иш кылуучу, жалаң гана акылына ээрчиген (*сезимине такыр ээрчибей*).

РАССУЖДА'ТЬ *несов.* 1. (*мыслить*) ойлоо, ой жүгүртүү; **он прáвильно рассуждáет** ал туура ойлойт; 2. (*говорить

www.bizdin.kg

рить, обсуждать) сүйлөшүү, талкуулоо; **рассуждáть на вся́кие тéмы** ар түрдүү темада талкуулоо.

РАССУЖДЕ'НИЕ *ср.* **1.** ойлоо, ой, пикир; **прáвильное рассуждéние** туура ойлоо; **2.** *чаще мн.* (*высказывание, разговор*) сөз, сүйлөшүү, аңгемелешүү; **выполня́ть прикáз без рассуждéний** приказды сөзсүз аткаруу.

РАССУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **рассучи́ть.**

РАССУЧИ'ТЬ *сов. что* **1.** жандыруу; толгоосун, өрүмүн жандыруу; **рассучи́ть верёвку** жипти жандыруу; **2.** түшүрүү; **рассучи́ть рукáв** жеңди түшүрүү (*түрүлгөн жеңди түшүрүү*).

РАССЧИ'ТАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **рассчитáть;** **2.** *прил.* (*предназначенный*) белгиленген, өлчөнгөн, чакталган, арналган; **э́та кни́га рассчи́тана на широ́кого чита́теля** бул китеп окуучулардын калың көпчүлүгүнө арналган; **3.** *прил.* (*умышленный*) биле туруп иштелген, атайын иштелген; **рассчи́танная гру́бость** атайын иштелген оройлук.

РАССЧИТА'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*произвести подсчёт*) эсептөө, эсеп кылуу, эсебин чыгаруу, эсептеп чыгуу; **рассчитáть сто́имость** *чего-л. бир нерсенин* баасын эсептеп чыгаруу; **2.** *что, перен.* (*учесть, решить*) чактоо, эсептеп көрүү, байкоо, өлчөө; **не рассчитáв свои́х сил** өз күчү менен эсептешпей, өз күчүн чактабай; **рассчитáй сам, что лу́чше** эмне жакшы экенин өзүң эсептеп көр, өзүң байка; **3.** *кого, уст.* (*уволить*) кызматтан (иштен) бошотуу, кызматтан (иштен) чыгаруу.

РАССЧИТА'ТЬСЯ *сов. с кем* **1.** (*уплатить*) төлөө, тактап эсептешүү (*счёттор боюнча, карыз милдеттенмелер боюнча толук төлөө*); **2.** *разг.* (*поквитаться*) өч алуу, эсептешүү; **я ещё с тобо́й рассчитáюсь!** мен сени менен дагы эсептешемин!, карап тур, сенден өчүмдү аламын!

РАССЧИ'ТЫВАТЬ *несов.* **1.** *см.* **рассчитáть;** **2.** *на кого-что и с неопр.* (*надеяться, предполагать*) ишенүү, ойлоо, тануу, сүйөнүү; **рассчи́тывать на внимáние** көңүл бурат деп үмүт кылуу; **он рассчи́тывал сдéлать э́то в два дня** ал муну эки күндө бүтүрөмүн деп ойлогон; **не рассчи́тывайте на негó** сиз ага ишенбеңиз.

РАССЧИ'ТЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **рассчитáться;** **2.** *за кого-что* (*нести ответственность*) жаза тартуу, жооп берүү; **рассчи́тываться за свои́ оши́бки** өзүнүн жаңылыштыктары үчүн жаза тартуу; **3.** *страд. к* **рассчи́тывать.**

РАССЫЛА'ТЬ *несов. см.* **разослáть.**

РАССЫ'ЛКА *ж.* жиберүү, туш-тушка жиберүү; **рассы́лка газéт** газеталарды туш-тушка жиберүү.

РАССЫ'ЛОЧНЫЙ, -ая, -ое жиберүүчү, туш-тушка жиберүүчү.

РАССЫ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.: рассы́льная кни́га** жиберилүүчү кагаздар жазылып туруучу книга; **2.** *в знач. сущ. м.* рассыльный (*кат-кагаз ташуучу кызматкер*).

РАССЫ'ПАТЬ *сов.* **1.** *что* (*просыпать*) төгүү, төгүп алуу; **рассы́пать кро́шки хлéба на столé** нандын күкүмүн столго төгүп алуу; **2.** (*разместить насыпая*) салуу; **рассы́пать муку́ по мешкáм** унду каптарга салуу; **3.** *кого-что, воен.* бөлүп жиберүү, бириндетип орундаштыруу; **рассы́пать бойцо́в по́ по́лю** боецтерди талаага бириндетип орноштуруу.

РАССЫПА'ТЬ *несов. см.* **рассы́пать.**

РАССЫ'ПАТЬСЯ *сов.* **1.** (*просыпаться*) төгүлүү, чачылуу; **мукá рассы́палась по землé** ун жерге төгүлүп калды; **монéты рассы́пались по́ полу** теңгелер полго чачылды; **2.** (*развалиться*) бузулуу, бузулуп калуу, бөлөк-бөлөк болуп калуу; **бо́чка рассо́хлась и рассы́палась** бочка какшып, бөлөк-бөлөк болуп калды; **3.** *перен. разг.* (*распасться, разрушиться*) уроо, кыйроо, бузулуу; **4.** (*разбрестись*) бириндеп тарап кетүү, жайылып кетүү; **охо́тники рассы́пались по́ лесу** мергенчилер токойго бириндеп тарап кетишти; ◇ **рассы́паться в похвалáх** үстү-үстүнө мактай берүү; кошамат кылып мактоо; **рассы́паться в благодáрностях** абдан көп алкыш айтуу, үстү-үстүнө алкыш айта берүү.

РАССЫПА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **рассы́паться;** **2.** *страд. к* **рассыпáть.**

РАССЫПНО'Й, -áя, -óе **1.** чачылма, чачылган, чачма; **2.** (*продаваемый поштучно*) бирден, жалгыздан сатылуучу; ◇ **рассыпно́й стро́ем** *воен. уст.* чачылма строй менен (*боецтерди анча зор эмес топторго бөлгөн же бириндетип орундаштырган строй*).

РАССЫ'ПЧАТЫЙ, -ая, -ое убаланма, убаланып кете турган; **рассы́пчатое печéнье** убаланма печенье; **рассы́пчатая карто́шка** убаланма картошка, кум кайрак картөшкө.

РАССЫХА'ТЬСЯ *несов. см.* **рассо́хнуться.**

РАСТА'ЛКИВАТЬ *несов. см.* **растолкáть.**

РАСТА'ПЛИВАНИЕ I *ср.* (*печи*) жагуу, от жагуу, жагып ысытуу.

РАСТА'ПЛИВАНИЕ II *ср.* (*жира и т. п.*) эритүү (*мис. майды*).

РАСТА'ПЛИВАТЬ I *несов. см.* **растопи́ть** I.

РАСТА'ПЛИВАТЬ II *несов. см.* **растопи́ть** II.

РАСТА'ПТЫВАТЬ *несов. см.* **растоптáть.**

РАСТАСКА'ТЬ *сов. что, разг.* **1.** (*унести, утащить*) туш-тушка ташып кетүү, ташып бүтүрүү, ташып жок кылуу; **2.** (*украсть*) уурдай берип түгөтүү; **растаскáть все вéщи** бардык буюмдарды уурдай берип түгөтүү; **3.** (*разобрать*) бузуп алуу, бузуп алып кетүү.

РАСТА'СКИВАТЬ *несов. см.* **растаскáть, растащи́ть.**

РАСТАСОВА'ТЬ *сов. что* аралаштыруу; **растасовáть кáрты** картаны аралаштыруу.

РАСТА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **расточи́ть** II.

РАСТАЩИ'ТЬ *сов.* **1.** *см.* **растаскáть;** **2.** *кого, разг.* (*разнять*) ажыратуу, ажыратып коюу, эки жакка ажыратуу.

РАСТА'ЯТЬ *сов.* **1.** эрүү, эрип кетүү; **снег растáял** кар эриди; **2.** *перен.* (*исчезнуть*) акырындоо, акырындап жок болуп кетүү; **зву́ки растáяли** үн акырындап жок болуп кетти; **3.** *перен.* (*прийти в умиление*) элжиреп кетүү, ичи жылып кетүү, жумшаруу, көңүлү жумшаруу, ийип кетүү.

РАСТВО'Р I *м.* **1.** (*циркуля и т. п.*) ачылыш, ачылыш кеңдиги; **у́зкий раство́р** кууш ачылыш; **2.** эки жакка ачылма эшик, терезе, дарбазанын оозу; **в раство́ре окнá** терезенин оозунда.

РАСТВО'Р II *м.* (*жидкая смесь*) эритме, эритинди; **насы́щенный раство́р** каныккан эритме; **известко́вый раство́р** акиташ эритмеси; **ги́псовый раство́р** гипс эритмеси.

РАСТВОРЕ'НИЕ *ср.* эритүү, эрүү.

РАСТВОРИ'МОСТЬ *ж. хим.* эригичтик, эрүүчүлүк, эрип кетүүчүлүк.

РАСТВОРИ'МЫЙ, -ая, -ое *хим.* эригич, эрүүчү, эрип кетүүчү, эрип кетме; **раствори́мые веществá** эрип кетүүчү заттар, эригич заттар.

РАСТВОРИ'ТЕЛЬ *м. хим.* эритүүчү (*башка бир затты өзүнө кошуп эритүүчү суюктук*).

РАСТВОРИ'ТЬ I *сов. что* (*раскрыть*) ачуу, ачып коюу; **раствори́ть двéри** эшикти ачып коюу, эшикти ачуу.

РАСТВОРИ'ТЬ II *сов. что* **1.** (*распустить в жидкости*) эритүү; **раствори́ть сáхар в водé** кантты суугa салып эритүү; **2.** (*замесить*) аралаштыруу, жууруу, ачытуу; **раствори́ть тéсто** камыр жууруу.

РАСТВОРИ'ТЬСЯ I *сов.* (*раскрыться*) ачылуу, ачылып калуу; **воро́та раствори́лись** дарбаза ачылып калды.

РАСТВОРИ'ТЬСЯ II *сов.* (*распуститься в жидкости*) эрүү, эрип кетүү.

РАСТВОРЯ'ЕМОСТЬ *ж. см.* **раствори́мость.**

РАСТВОРЯ'ТЬ I *несов. см.* **раствори́ть** I.

РАСТВОРЯ'ТЬ II *несов. см.* **раствори́ть** II.

РАСТВОРЯ'ТЬСЯ I *несов.* **1.** *см.* **раствори́ться** I; **2.** *страд. к* **растворя́ть** I.

РАСТВОРЯ'ТЬСЯ II *несов.* **1.** *см.* **раствори́ться** II; **2.** *страд. к* **растворя́ть** II.

www.bizdin.kg

РАСТЕКА'ТЬСЯ *несов. см.* **растéчься.**

РАСТЕ'НИЕ *ср.* өсүмдүк; **однолéтнее растéние** бир жылдык өсүмдүк; **многолéтнее растéние** көп жылдык (көп жыл өсө турган) өсүмдүк; **вьющееся растéние** чырмалуучу (чырмалып чыга турган) өсүмдүк.

РАСТЕНИЕВО'Д *м.* өсүмдүк өстүрүү боюнча специалист (*атайын агрономиялык илими бар кызматчы*).

РАСТЕНИЕВО'ДСТВО *ср.* 1. (*возделывание растений*) өсүмдүк өстүрүүчүлүк (*айыл чарба өсүмдүктөрүн өстүрүүчүлүк*); 2. (*наука*) өсүмдүк өстүрүү жөнүндөгү агрономиялык илим.

РАСТЕНИЕВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **растениеводство**-*го т.*

РАСТЕНИЕПИТА'ТЕЛЬ *м. с.-х.* өсүмдүктөрдү азыктандыра турган машина.

РАСТЕРЕ'ТЬ *сов. что* 1. (*размельчить*) майдалоо, ышкып майдалоо, ушалап майдалоо, убалоо; **растерéть крáску** боёкту майдалоо; 2. (*размазать*) сыйпап таратуу, туш-тушка шыбоо, шыбоо, шыбап алуу; 3. (*сделать массаж*) ышкуу, ушалоо, укалоо; **растерéть больнóе мéсто** ооруган жерди укалоо.

РАСТЕРЕ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*обратиться в порошок*) ушаланып майдалануу, майдалануу, ышкылып майдалануу, ышкылып убалануу (*майдалыгы порошоктой болуу*); 2. *чем* (*обтереть себя чем-л.*) сүртүнүү, аарчынуу; **растерéться полотéнцем** сүлгү менен сүртүнүү.

РАСТЕРЗА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* тытуу, тытып таштоо; **вóлки растерзáли овцý** карышкырлар койду тыткылап таштады; 2. *что, перен. разг.* (*растрепать*) уйпалоо, уйпалап таштоо, тытуу, тытып таштоо; **растерзáть кнúгу** китепти тытып таштоо, китепти уйпалап таштоо; 3. *кого-что, перен.* (*измучить*) азап тарттыруу, кыйноо, эзүү, мычкуу; **гóре растерзáло мне сéрдце** кайгы менин жүрөгүмдү мычкыды.

РАСТЕ'РЯННОСТЬ *ж.* абдырагандык, эмне кыларын билбей калгандык.

РАСТЕ'РЯННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **растерять;** 2. *прил.* (*беспомощный, смущённый*) абдыраган, эмне кыларын билбей калган; **растéрянный вид** абдыраган түр.

РАСТЕРЯ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*потерять*) жоготуу; **растерять вéщи** буюмдарды жоготуу; 2. *кого-что* (*лишиться*) ажыроо, жоготуу; **растерять родных** ата-энесинен ажыроо.

РАСТЕРЯ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*пропасть*) жоголуу; **все вéщи растерялись** бардык буюм жоголду; 2. *перен.* абдыроо, апкааруу; **растеряться от неожиданности** кокусунан болгон иштен абдырап калуу; **не растеряться перед лицóм опáсности** коркунучтан апкаарып калбоо.

РАСТЕРЯ'ХА *м. и ж. разг.* жоготкуч, унутчаак (*ар дайым бир нерсени жоготкон, унутчаак, башы маң болгон адам*).

РАСТЕ'ЧЬСЯ *сов.* туш-тушка агуу, жайылуу, агуу, жайылып кетүү, агып кетүү; **прóлитое молокó растеклóсь пó столу** төгүлгөн сүт столдун туш-тушуна агып кетти; **чернúла на э́той бумáге растекýтся** бул кагазга сыя жайылып кетет.

РАСТИ' *несов.* 1. өсүү, өнүү, чоңоюу; **дéти растýт** балдар чоңоюп жатат; **ель растёт мéдленно** карагай жай өсөт; 2. (*о растениях — произрастать, водиться*) өсүү; **пáльмы растýт в жáрких стрáнах** пальмалар ысык өлкөлөрдө өсөт; 3. (*увеличиваться, развиваться*) өсүү, көбөйүү; **гóрод растёт изо дня в день** шаар күндөн-күнгө өсүп жатат; 4. (*совершенствоваться*) өнүгүү, өсүү; **его талáнт растёт** анын таланты өнүгүп жатат.

РАСТИРА'НИЕ *ср.* 1. (*измельчение*) майдалоо, ышкып майдалоо, ушалап майдалоо, убалоо; 2. (*массаж*) сүрүү, ышкуу, укалоо, ушалоо (*адамдын денесин ышкылап сүрүү*).

РАСТИРА'ТЬ *несов. см.* **растерéть.**

РАСТИРА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **растерéться;** 2. *страд. к* **растирáть.**

РАСТИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. өсүмдүктөр; **растúтельность Киргúзии** Кыргызстандын өсүмдүктөрү; 2. (*волосы*) чач (*на голове*); түк (*на лице, на теле*); **лицó без вся́кой растúтельности** бетинде эч бир түгү жок (*сакал-мурутү жок*).

РАСТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. **растительность** 1-*ге т.*; **растúтельный мир** өсүмдүктөр дүйнөсү; **растúтельная пúща** өсүмдүктөрдөн жасалган тамак; **растúтельное мáсло** өсүмдүк майы; 2. (*относящийся к росту организмов*) өсүү, өсүш; **растúтельный процéсс** өсүү процесси; ◇ **растúтельная жизнь** *презр.* айбанча жашоо (*ичип-жеп, уктоодон башка эч нерсеге кызыкпастан эле күн өткөрүү*).

РАСТИ'ТЬ *несов.* 1. *кого* (*воспитывать*) өстүрүү, багып өстүрүү; **растúть детéй** балдарды багып өстүрүү; 2. *что* (*выращивать, отращивать*) өстүрүү; өндүрүү; **растúть цветы́** гүл өндүрүү; **растúть бóроду** сакалды өстүрүү; 3. *кого-что, перен.* тарбиялоо, өстүрүү; **забóтливо растúть кáдры** кадрларды камкордук менен тарбиялоо (өстүрүү).

РАСТЛЕВА'ТЬ *несов. см.* **растлúть.**

РАСТЛЕ'НИЕ *ср.* 1. *уст.* (*изнасилование*) зордуктоо, зордук кылуу, басымчалоо (*бойго жетпеген кызды*); 2. *перен.* (*моральный упадок*) бузуу, бузукчулукка апаруу, моралдык жагынан бузулуу (чирүү); **растлéние нрáвов** кулк-мүнөзү жагынан бузулуу.

РАСТЛЕ'ННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **растлúть;** 2. *прил.* эң жаман бузулган, эң жаман чириген.

РАСТЛИ'ТЬ *сов.* 1. *кого* (*изнасиловать*) зордуктоо, зордук кылуу, басымчалоо (*бойго жетпеген кызды*), 2. *кого-что, перен.* бузуу, бузукчулукка апаруу, моралдык жагынан бузуу.

РАСТОЛКА'ТЬ *сов. кого, разг.* 1. ар жак-бер жакка түртүп жол ачуу; **растолкáть толпý** калың элди ар жак-бер жакка түртүп жол ачуу; 2. (*разбудить*) түртүп ойготуу, жулкулап (жулкулдатып) ойготуу; **растолкáть спя́щих** уктап жаткандарды түртүп ойготуу.

РАСТОЛКОВА'ТЬ *сов. что* түшүндүрүү.

РАСТОЛКО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **растолковáть.**

РАСТОЛО'ЧЬ *сов. что* жанчуу, жанчып майдалоо; **растолóчь пéрец** мурч жанчуу.

РАСТОЛСТЕ'ТЬ *сов.* жооноюп кетүү, семирип кетүү.

РАСТОПИ'ТЬ I *сов. что* (*затопить*) жагуу, от жагуу, жагып ысытуу; **растопúть печь** мешке от жагуу.

РАСТОПИ'ТЬ II *сов. что* (*напр. жир, воск и т. п.*) эритүү; **растопúть мáсло** май эритүү.

РАСТОПИ'ТЬСЯ I *сов.* жагылуу; **пéчка растопúлась** меш жагылды.

РАСТОПИ'ТЬСЯ II *сов.* (*о жире, воске и т. п.*) эрүү; **сáло растопúлось** май эриди.

РАСТО'ПКА *ж.* 1. (*напр. печи*) жагуу; 2. *собир.* (*щепки и т. п.*) тамызгы; **тóполевая растóпка** терек тамызгы.

РАСТОПТА'ТЬ *сов. кого-что* (*ногами*) тебелөө, тепсөө, басып сындыруу, басып талкалоо; **растоптáть цветóк** гүлдү тепсөө.

РАСТОПЫ'РИВАТЬ *несов. см.* **растопы́рить.**

РАСТОПЫ'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **растопы́риться;** 2. *страд. к* **растопы́ривать.**

РАСТОПЫ'РИТЬ *сов. что, разг.* тарбайтуу, тартайтып жаюу; **растопы́рить пáльцы** бармактарын тарбайтып жаюу.

РАСТОПЫ'РИТЬСЯ *сов. разг.* тарбаюу, тарбайып жайылуу.

РАСТОРГА'ТЬ *несов. см.* **растóргнуть.**

РАСТО'РГНУТЬ *сов. что* күчүн жок кылуу, жараксыз кылуу, бузуу; **растóргнуть договóр** договордун күчүн жараксыз кылуу, договорду бузуу; **растóргнуть сдéлку** келишимдин күчүн жок кылуу.

РАСТОРГОВА'ТЬСЯ *сов. прост.* 1. (*начать успешно торговать*) ийгиликтүү түрдө соода кыла баштоо, токтоосуз сатуу; 2. (*продать весь товар*) бардык товарды сатып бүтүрүү, бардык товарды сатып болуу.

www.bizdin.kg

РАСТОРЖЕ'НИЕ *ср.* күчүн жок кылуу, жараксыз кылуу, бузуу; **расторже́ние догово́ра** договордун күчүн жок кылуу; **расторже́ние контра́кта** контрактыны бузуу (жокко чыгаруу); **расторже́ние бра́ка** ажыраштыруу (*эрдин катындан же катындын эрден закондуу түрдө ажырашы*).

РАСТОРМОШИ'ТЬ *сов. кого, разг.* 1. (*разбудить*) түртүп ойготуу, жулкулап (жулкулдатып) ойготуу; 2. *перен.* (*расшевелить*) аракетке келтирүү, түрткүлөө, түрткү берүү.

РАСТОРО'ПНОСТЬ *ж.* шамдагайлык, чыйрактык.

РАСТОРО'ПНЫЙ, -ая, -ое шамдагай, чыйрак; **расторо́пный па́рень** шамдагай (чыйрак) жигит.

РАСТОЧА'ТЬ *несов. что* 1. (*безрассудно тратить*) бекерге (курулай) өткөрүү, ыксыз жок кылуу, ыксыз сарп кылуу, ысырап кылуу, бошко жоготуу, бөөдө түгөтүү; **расточа́ть де́ньги** акчаны ыксыз жок кылуу; **расточа́ть вре́мя** убактыны курулай өткөрүү, убактыны бошко жоготуу; 2. *перен.* чектен ашырып жиберүү; **расточа́ть похвалы́** чектен ашыра мактап жиберүү, ыксыз мактоо.

РАСТОЧЕ'НИЕ *ср.* бекерге (курулай) өткөрүү, ысырап кылуу, ыгы жок сарп кылуу, ыгы жок жоготуу, ыгы жок сарп кылынуу, бөөдө түгөтүү; **расточе́ние иму́щества** мүлктү ыгы жок сарп кылуу.

РАСТОЧИ'ТЕЛЬ *м.* ысырапчы, ыгы жок сарп кылуучу адам.

РАСТОЧИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **расточи́тель.**

РАСТОЧИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* ысырап кылуучулук, ыксыз сарп кылуучулук, түгөткүчтүк.

РАСТОЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ысырап кылуучу, ыксыз сарп кылуучу, түгөткүч; **расточи́тельный челове́к** ыксыз сарп кылуучу адам.

РАСТОЧИ'ТЕЛЬСТВО *ср. см.* **расточи́тельность.**

РАСТОЧИ'ТЬ I *сов. см.* **расточа́ть** 1.

РАСТОЧИ'ТЬ II *сов. что, тех.* жонуу, жонуп кеңейтүү (*токардык станокто*); **расточи́ть отве́рстие** тешикти жонуп кеңейтүү.

РАСТО'ЧКА *ж. тех.* жонуу (*токардык станокто*); **расто́чка подши́пников** подшипниктерди жонуу.

РАСТРАВИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*вызвать раздражение*) ырбатуу, ырбатып жиберүү, күйдүрүп жиберүү; **растрави́ть ра́ну** жараны ырбатып жиберүү; 2. *кого-что, перен.* козгоо, ачуусуна тийүү; **растрави́ть ста́рое го́ре** эски кайгыны козгоо; 3. *что, полигр.* күйдүрүү, карартуу (*кислота менен*); **растрави́ть рису́нок** сүрөттү карартуу (*кислота менен күйдүрүп*).

РАСТРА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **растрави́ть.**

РАСТРАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **растрави́ть.**

РАСТРАНЖИ'РИТЬ *сов. что, разг.* ысырап кылуу, ыгы жок сарп кылуу, түгөтүү; **растранжи́рить де́ньги** акчаны ысырап кылуу.

РАСТРА'ТА *ж.* 1. (*израсходование*) сарп кылуу, расход кылуу; 2. (*с корыстной целью*) растрата кылуу, орунсуз жок кылуу (*ишенилген акчаны же мүлктү законсуз түгөтүү, жок кылуу*); **отда́ть под суд за растра́ту** растрата кылганы үчүн сотко берүү; 3. (*растраченная сумма*) растрата, орунсуз жок кылынган (*растрата кылынган акча*).

РАСТРА'ТИТЬ *сов. что* 1. (*потратить*) сарп кылуу, расход кылуу; **на поку́пку книг он растра́тил все свои́ де́ньги** ал өзүнүн бардык акчасын китеп сатып алууга сарп кылды; 2. (*с корыстной целью*) растрата кылуу, орунсуз жок кылуу; **он растра́тил госуда́рственные де́ньги** ал мамлекеттин акчасын растрата кылды; 3. *перен.* (*утратить*) жоготуу; **растра́тить здоро́вье** саламаттыгын жоготуу.

РАСТРА'ТЧИК *м.* растратчик (*бирөөнүн мүлкүн, акчасын законсуз жок кылгыч адам*).

РАСТРА'ТЧИЦА *женск. р. к* **растра́тчик.**

РАСТРА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **растра́тить.**

РАСТРЕВО'ЖИТЬ *сов. кого-что* чочутуу, тынчын алуу, тынчсыздандыруу, сары санаа кылуу; **э́то сообще́ние меня́ растрево́жило** бул кабар тынчымды кетирди; **растрево́жить оси́ное гнездо́** аарынын уюгуна тийип алуу.

РАСТРЕВО'ЖИТЬСЯ *сов. разг.* тынчсыздануу, сары санаа болуу.

РАСТРЕЗВО'НИТЬ *сов. что, разг.* келжиреп жайып жиберүү, дөөрүп таратып жиберүү (*сөздү*).

РАСТРЁПА *м. и ж. разг.* сампагай, салпайган, саксайган.

РАСТРЁПАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **растрепа́ть;** 2. *прил.* (*взлохмаченный*) саксайган, үксөйгөн, үрпөйгөн, апсайган; **растрёпанные во́лосы** саксайган чач; 3. *прил.* (*приведённый в беспорядок*) тытылган, тамтыгы кеткен, чалдыбары чыккан; **растрёпанная кни́га** чалдыбары чыккан китеп; **растрёпанная тетра́дь** тытылган дептер; ◇ **в растрёпанных чу́вствах** *разг.* санаасы тынбай, сары санаа болуп.

РАСТРЕПА'ТЬ *сов. что* 1. (*волосы и т. п.*) саксайтуу, үксөйтүү, уйпалоо; **растрепа́ть во́лосы** чачты уйпалоо (саксайтуу); 2. (*книгу, тетрадь и т. п.*) чалдыбарын чыгаруу, тамтыгын кетирүү, тытуу; **растрепа́ть кни́гу** китептин чалдыбарын чыгаруу; 3. *тех.* тытуу, сабоо; **растрепа́ть шерсть** жүн тытуу, жүн сабоо.

РАСТРЕПА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*о волосах*) саксаюу, үксөйүү, уйпалануу; 2. (*о книге, тетради*) чалдыбары чыгуу, тытылуу, тамтыгы кетүү.

РАСТРЕ'СКАТЬСЯ *сов.* кесилип кетүү, чатыноо, чатынап кетүү, жарылуу, жарылып-жарылып кетүү, сынуу, ажырап-ажырап кетүү; **ко́жа на рука́х растре́скалась** кол кесилип кетти, колдун териси жарылып кетти; **потоло́к растре́скался** потолок жарылып-жарылып кетти.

РАСТРЕ'СКИВАТЬСЯ *несов. см.* **растре́скаться.**

РАСТРО'ГАННО *нареч.* боор ооруп, жүрөк-боору эзилип, жашып; **он растро́ганно посмотре́л на друзе́й** ал досторуна жүрөк-боору эзилип карады.

РАСТРО'ГАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **растро́гать;** 2. *прил.* боор ооруган, жүрөк-боору эзилген, боору ачыган, жашыган; **все бы́ли растро́ганы** бардыгы жашып кетишти; **он произнёс э́ти слова́ растро́ганным го́лосом** бул сөздү ал жашыган үн менен айтты.

РАСТРО'ГАТЬ *сов. кого-что* боор оорутуу, жүрөк-боорду эзилтүү, аяныч туудуруу, жашытуу.

РАСТРО'ГАТЬСЯ *сов.* аёо, аяп кетүү, боор ооруу, боору ооруп кетүү, жашып кетүү, жашуу, жүрөк-боору эзилүү, жүрөк-боору эзилип кетүү; **растро́гаться до слёз** аяп кетип, көзүнө жаш алуу.

РАСТРУ'Б *м.* ооз (*кууш нерсенин кеңейип кеткен ооз жагы*); **растру́б трубы́** *тех.* трубанын оозу; **растру́б кларне́та** кларнеттин оозу.

РАСТРУБИ'ТЬ *сов. что, разг.* элге таратып жиберүү, дуулдатып жайып жиберүү, ар кайсы жерде бир нерсе жөнүндө сүйлөй берүү.

РАСТРЯСТИ' *сов. разг.* 1. *что* (*раскидать*) жайып таштоо, чачып таштоо; **растрясти́ се́но для прosу́шки** чөптү кургатуу үчүн чачып таштоо; 2. *кого* (*разбудить*) булкуп-силкип ойготуу, түртүп ойготуу; 3. *безл. кого* чайкап (силкип) чарчатуу, жанчуу; **в доро́ге его́ растрясло́** жолдо чайкалып, ал аябай чарчады; жол жүрүп, ал жанчылып калыптыр.

РАСТУШЕВА'ТЬ *сов. что* тушь менен боёо, тушь же сыя же карандаш менен боёп карартуу.

РАСТУШЁВКА *ж.* 1. (*действие*) тушь менен боёо, тушь же сыя же карандаш менен боёп карартуу; 2. (*палочка для тушёвки*) карартып боёо үчүн колдонулуучу атайын калем.

РАСТУШЁВЫВАТЬ *несов. см.* **растушева́ть.**

РАСТЯ'ГИВАТЬ *несов. см.* **растяну́ть.**

РАСТЯ'ГИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **растяну́ться;** 2. *страд. к* **растя́гивать.**

РАСТЯЖЕ'НИЕ *ср.* 1. (*напр. в длину, ширину*) чоюу, тартып чоюу, созуу, жазуу, керүү, тартуу, жайып коюу;

www.bizdin.kg

2. *мед* чоюлуп калуу, созулуп калуу; **растяжение сухожилий** тарамыштын чоюлуп калышы.

РАСТЯЖИ'МОСТЬ *ж.* анык бир маанигe ээ болбогондук, созулмалуулук, түрдүүчө ой жорууга болорлук, ар түрдүү мааниси бар болуучулук.

РАСТЯЖИ'МЫЙ, -ая, -ое анык бир мааниге ээ болбогон, созулма, ар түрдүү мааниси бар болгон, түрдүүчө ой жорууга болорлук; **растяжимое понятие** ар түрдүү маани берүүчү түшүнүк.

РАСТЯ'НУТОСТЬ *ж.* созулгандык, чоюлгандык, созулуп (чоюлуп) кеткендик.

РАСТЯ'НУТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **растянуть;** 2. *прил* (*длинный, удлинённый*) созулган, узун, узартылган; 3. *прил перен.* (*затянувшийся*) созулган, созуп жиберилген, эриктирип жиберме; узун болуп, жадатып жиберме; **статья слишком растянута** эң эле узартылып жиберилген макала

РАСТЯНУ'ТЬ *сов. что* 1. чоюу, тартып чоюу, созуу, керүү, жазуу, тартуу, жайып коюу; **растянуть сырую кожу** чийки терини керип коюу; **растянуть ковёр по комнате** килемди үйгө тартып коюу; 2. (*повредить*) тартып жиберүү, чоюп жиберүү; **растянуть сухожилия** тарамышты чоюп алуу. 3. (*натяжением лишить упругости*) чоюп салуу, созуп салуу, чоюп узартып салуу; **растянуть резину** резинкени чоюп салуу; 4. *перен.* (*расположить на большом протяжении*) чоюу, созуу; **растянуть фронт** фронтту чоюу; 5. *перен.* узартып жиберүү, созуп жиберүү; **растянуть доклад на два часа** докладды эки саатка созуп жиберүү

РАСТЯНУ'ТЬСЯ *сов.* 1. чоюлуу, чоюлуп калуу, созулуу, созулуп калуу, керилүү; **кожа растянулась** тери чоюлуп калды; 2. созулуу, созулуп калуу; **сухожилие растянулось** тарамыш созулуп калды; 3. (*стать менее упругим*) чоюлуп калуу, созулуп калуу; **резинка растянулась** резинке созулуп калды; 4. *перен.* (*затянуться*) узаруу, узарып кетүү, созулуу, созулуп кетүү; **рассказ слишком растянулся** аңгеме эң эле созулуп кетти; 5. *разг.* (*улечься*) созулуп жатуу, узунунан түшүп жатуу; **растянуться на диване** диванга узунунан түшүп жатуу, диванга созулуп жатуу; 6. *перен.* (*расположиться на большом протяжении*) чоюлуу, созулуу, созулуп жатуу, чоң аралыкка созулуу, чоң аралыкта созулуп жатуу; **фронт растянулся на много километров** фронт бир нече километрге созулду. 7. *разг.* (*упасть*) узунунан келип түшүү (жыгылуу).

РАСТЯ'ПА *м. и ж. разг.* дылдырак, жүүнү бош, ачык ооз.

РАСФАСО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **расфасовать;** 2. *прил.* өлчөлүп оролгон, өлчөлүп коюлган (*бир нерсеге салынып коюлган*); **расфасованное масло** өлчөлүп оролгон май, өлчөлүп коюлган май.

РАСФАСОВА'ТЬ *сов. что* өлчөп ороо, өлчөп коюу, өлчөп ороп коюу (*өлчөп, бир нерсеге салып коюу*); **расфасовать чай** чайды өлчөп ороп коюу.

РАСФАСО'ВКА *ж.* өлчөп ороо; **расфасовка продуктов** тамак-ашты өлчөп ороо.

РАСФАСО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **расфасовать.**

РАСФОРМИРОВА'НИЕ *ср.* бөлүктөргө бөлүп жиберүү, таратып жиберүү; **расформирование воинской части** войсколук бөлүктү таратып, андагы аскерлерди башка жерге бөлүп-бөлүп жиберүү.

РАСФОРМИРОВА'ТЬ *сов. что* бөлүктөргө бөлүп жиберүү, таратып жиберүү; **расформировать полк** полкту таратып, андагы аскерлерди башка жакка бөлүп-бөлүп жиберүү.

РАСФОРМИРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **расформировать.**

РАСФРАНТИ'ТЬСЯ *сов. разг.* аябай жасанып кийинүү, кооздонуп кийинүү.

РАСФРАНЧЁННЫЙ, -ая, -ое *разг.* аябай кооз кийинген, жасанган.

РАСХА'ЖИВАТЬ *несов.* ары-бери басуу, ары-бери басып туруу, аркы-терки басуу; **расхаживать по комнате** үйдө ары-бери басуу.

РАСХВА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **расхвалить.**

РАСХВАЛИ'ТЬ *сов. кого-что* ашыра мактоо, өтө мактап жиберүү; **расхвалить до небес** *разг.* көккө жеткире мактап жиберүү, жерге тийгизбей мактоо.

РАСХВА'РЫВАТЬСЯ *несов. см.* **расхвораться.**

РАСХВА'СТАТЬСЯ *сов. разг.* аябай мактануу, ашыра мактануу, өтө мактануу.

РАСХВАТА'ТЬ *сов. что, разг.* 1. (*разобрать*) талап алып кетүү, алып бүтүрүү; 2. (*раскупить*) талашып сатып алуу, сатып алып бүтүрүү.

РАСХВА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **расхватать.**

РАСХВОРА'ТЬСЯ *сов. разг.* катуу ооруу; катуу ооруп, жатып калуу; катуу неокастоо, катуу сыркоолоо, катуу кесел болуу; **расхвораться не на шутку** абдан катуу ооруп калуу.

РАСХИТИ'ТЕЛЬ *м.* уурдоочу, уурдап жок кылуучу; **расхитители общественной собственности** коомдук менчикти уурдоочулар.

РАСХИ'ТИТЬ *сов. что* уурдоо, уурдап алуу, уурдап жок кылуу; **расхитить имущество** мүлктү уурдап алуу, мүлктү уурдап жок кылуу.

РАСХИЩА'ТЬ *несов. см.* **расхитить.**

РАСХИЩЕ'НИЕ *ср.* уурдоо, уурдап алуу, уурдап жок кылуу.

РАСХЛЕБА'ТЬ *сов. что, разг.* бир татаал чыр ишти чечүү

РАСХЛЁБЫВАТЬ *несов. см.* **расхлебать.**

РАСХЛОПОТА'ТЬСЯ *сов. разг.* аракеттенүү, аракет кылуу, түйшүктөнүү, алпурушуу.

РАСХЛЯ'БАННОСТЬ *ж. разг.* боштук, шалакылык, шалакылык кылгандык.

РАСХЛЯ'БАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **расхлябать;** 2. *прил.* (*нетвёрдый, шатающийся*) бош, шалпайган; **расхлябанная походка** шалпайып жүрүү, шалпайган жүрүш; 3. *прил. перен.* (*недисциплинированный*) саражалсыз, тартипсиз; **расхлябанное поведение** тартипсиз жүрүш-туруш.

РАСХЛЯ'БАТЬ *сов. что, разг.* 1. (*расшатать*) бошотуу, шалкылдатуу, шалкылдатып коюу (таштоо); **расхлябать болт** бураманы бошотуп таштоо, бураманы шалкылдатып таштоо; 2. *перен.* (*довести до упадка*) начарлантуу, бузуу.

РАСХЛЯ'БАТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*расшататься*) бошоо, шалкылдоо, шалкылдап калуу (кетүү); **гайка расхлябалась** гайка бошоп кетти, гайка шалкылдап калды; 2. *перен.* (*прийти в упадок*) начарлануу, бузулуу.

РАСХНЫ'КАТЬСЯ *сов. разг.* кыңылдап ыйлоо, кыңылдоо, кыңылдап ыйлай баштоо, кыңкылдоо, зардануу, зардана баштоо.

РАСХО'Д *м.* 1. (*затрата, издержки*) расход, чыгым, чыгаша; **расходы производства** өндүрүштүн расходдору; **дорожные расходы** жол расходдору, жол чыгымдары; **непредвиденные расходы** алдын ала эсепке алынбаган расходдор; **карманные расходы** майда расходдор; **покрыть расходы** расходдорду жабуу, расходдордун ордун жабуу; **входить в расходы** чыгым болуу, расход болуу; 2. (*потребление*) расход, расходдоо, расход кылуу, каражат кылуу; 3. *бухг.* расход, чыгаша; **приход и расход** киреше жана чыгаша; **записать** *что-л.* **в расход** *бир нерсени* чыгашага жазуу.

РАСХОДИ'ТЬСЯ I *несов. см.* **разойтись; у него слова не расходятся с делом** анын сөзү ишинен ажырабайт, ал айтканын орундайт.

РАСХОДИ'ТЬСЯ II *сов. разг.* 1. (*привыкнуть к ходьбе*) басууга көнүп кетүү, басууга көнүү, басууга үйрөнүү; 2. (*начать много ходить*) көп баса баштоо, ары-бери көп

www.bizdin.kg

басуу; 3. *перен.* (*дойти до крайней степени*) буркан-шаркан түшүү, ачуусу катуу келүү, долуланып кетүү, долулануу, тажаалдануу, ачуусун токтото албоо.

РАСХО'ДНЫЙ, -ая, -ое **расход**-*го т.*; **расхо́дный о́рдер** расход ордери.

РАСХО'ДОВАНИЕ *ср.* каражаттоо, каражат кылуу, расходдоо, расход кылуу, сарп кылуу.

РАСХО'ДОВАТЬ *несов. что* каражаттоо, каражат кылуу, расходдоо, расход кылуу, сарп кылуу; **расхо́довать де́ньги** акчаны каражат кылуу, акчаны расход кылуу.

РАСХО'ДОВАТЬСЯ *несов.* 1. *разг.* (*входить в расходы*) расходго учуроо; 2. *страд. к* **расхо́довать**.

РАСХОЖДЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) таралуу, айрылуу, ажыроо, тарам болуу, бутактоо, чачыроо; **расхожде́ние доро́г** жолдордун айрылышы; **расхожде́ние со́лнечных луче́й** күн нурларынын таралышы (чачырашы); 2. (*несовпадение, противоречие*) айырма, каршылык; келишпестик, туура келбестик, туура келбегендик; **расхожде́ние ме́жду прихо́дом и расхо́дом** киреше менен чыгашанын ортосундагы айырма; **расхожде́ние во мне́ниях** пикирлердин келишпестиги.

РАСХОЛА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **расхолоди́ть**.

РАСХОЛОДИ'ТЬ *сов. кого* көңүлдү суутуу, көңүлдү калтыруу.

РАСХОТЕ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* көңүлдөнүп туруп, айнып калуу; көңүл келбей калуу, каалабай калуу; **я расхоте́л есть** менин тамак ичким келбей калды, оокат жегим келбей калды.

РАСХОТЕ'ТЬСЯ *сов. безл. кому* каалабай калуу, көңүл келбей калуу, айнып калуу; **мне расхоте́лось спать** менин уйкум келбей калды.

РАСХОХОТА'ТЬСЯ *сов.* каткырып күлүү, каткырып жиберүү; **гро́мко расхохота́ться** катуу каткырып жиберүү.

РАСХРАБРИ'ТЬСЯ *сов. разг.* баатырдык кармап кетүү, эрдик кармоо, кайратка келүү.

РАСЦАРА'ПАТЬ *сов. кого-что* тырмоо, тырмап таштоо, тытып салуу (*кого-л.*); айыртып алуу, тыттырып алуу (*себе*); **ко́шка расцара́пала ребёнка** мышык баланы тырмап таштады; **ты расцара́пал себе́ ру́ку гвоздём** сен колуңду мыкка айыртып алдың.

РАСЦАРА'ПАТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*поцарапаться*) тытып алуу, тырмап алуу; 2. (*поцарапать друг друга*) тытышуу, тырмашуу.

РАСЦВЕСТИ' *сов.* 1. гүлдөө, гүл ачуу; **в саду́ расцвёл урю́к** бакта өрүк гүлдөдү; 2. *перен.* (*похорошеть*) жакшынакай болуу, жакшынакай боло баштоо; 3. *перен.* (*просиять*) жайноо, жадырап-жайноо; **лицо́ её расцвело́ улы́бкой** анын бети күлүңдөп, жадырап-жайнады; 4. *перен.* (*прийти в состояние подъёма*) гүлдөө, өрчүү.

РАСЦВЕ'Т *м.* 1. (*цветение*) гүлдөө; **расцве́т я́блонь** алманын гүлдөшү; 2. *перен.* (*подъём*) өрчүү, гүлдөө; **расцве́т эконо́мики и культу́ры всех наро́дов Сове́тского Сою́за** Советтер Союзунун бардык элдеринин экономикасынын жана маданиятынын гүлдөшү.

РАСЦВЕТА'ТЬ *несов. см.* **расцвести́**.

РАСЦВЕТИ'ТЬ *сов. что* 1. (*раскрасить*) түрдүү түскө түшүрүү, ар түрдүү түскө киргизүү, түрдүү гүл салуу; 2. (*украсить*) кооздоо, гүл салуу, кызыл-тазыл кылып кооздоо; **расцвети́ть дом фла́гами** үйдү желектер менен кооздоо.

РАСЦВЕТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*красками, узорами*) түрдүү түскө түшүү (*боёктор менен оймолонуп-чиймеленип кооздолуу*); 2. (*украситься*) кооздолуу, кызыл-тазыл болуу; **у́лицы расцвети́лись фла́гами** көчөлөр желектер менен кооздолду.

РАСЦВЕ'ТКА *ж.* 1. (*действие*) түрдүү түскө түшүрүү, ар түрдүү түскө киргизүү, түрдүү гүл салуу; 2. (*сочетание цветов*) гүл, түстөрдүн айкалышы; **мате́рия с я́ркой расцве́ткой** ачык гүлдүү кездеме; **прия́тная расцве́тка мате́рии** кездеменин гүлдөрү жакшынакай айкалышкан.

РАСЦВЕ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **расцвети́ть**.

РАСЦВЕ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **расцвети́ться**; 2. *страд. к* **расцве́чивать**.

РАСЦЕЛОВА'ТЬ *сов. кого* абдан өбүү, бир нече жолу өбүү, өпкүлөө; **расцелова́ть в о́бе щёки** эки бетинен тең өпкүлөө.

РАСЦЕЛОВА'ТЬСЯ *сов.* абдан өбүшүү, катуу өбүшүү, бир нече жолу өбүшүү, өпкүлөшүү; **они́ кре́пко расцелова́лись** алар абдан катуу өбүштү.

РАСЦЕ'НИВАТЬ *несов.* 1. *см.* **расцени́ть**; 2. *кого-что, перен.* (*квалифицировать, считать*) ...деп табуу; ...деп эсептөө; ...деп баалоо; **как вы расце́ниваете его́ предложе́ние?** анын сунушун сиз кандай деп табасыз (эсептейсиз)?, анын сунушуна сиз кандай деп баа бересиз?

РАСЦЕНИ'ТЬ *сов. кого-что* баа коюу, баалоо; **расцени́ть това́р** товарга баа коюу.

РАСЦЕ'НКА *ж.* 1. (*определение стоимости, установление цен*) баалоо, баа коюу; 2. (*цена*) баа.

РАСЦЕ'НОЧНЫЙ, -ая, -ое баа коюучу, баалоочу; **расце́ночная коми́ссия** баа коюучу комиссия.

РАСЦЕПИ'ТЬ *сов. что* бир-биринен ажыратуу (*чиркелген нерселерди бир-биринен ажыратуу*); **расцепи́ть ваго́ны** вагондорду бир-биринен ажыратуу.

РАСЦЕПИ'ТЬСЯ *сов.* бир-биринен ажыроо (*чиркелген нерселердин бир-биринен ажыралышы*); **ваго́ны расцепи́лись** вагондор бир-биринен ажырашты.

РАСЦЕПЛЕ'НИЕ *ср.* бир-биринен ажыратуу, бир-биринен ажыроо.

РАСЦЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **расцепи́ть**.

РАСЦЕПЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **расцепи́ться**; 2. *страд. к* **расцепля́ть**.

РАСЧЕРТИ'ТЬ *сов. что* сызуу; **расчерти́ть бума́гу** кагазды сызуу.

РАСЧЕ'РЧИВАТЬ *несов. см.* **расчерти́ть**.

РАСЧЕСА'ТЬ *сов. что* 1. тароо; **расчеса́ть во́лосы** чачты тароо; 2. (*лён и т. п.*) тарап тегиздөө; **расчеса́ть лён** зыгырдын буласын тарап тегиздөө; **расчеса́ть шерсть** жүндү тарап тегиздөө; 3. (*расцарапать*) тырмап ырбатуу, тырмап таштоо; **расчеса́ть ру́ку** колун тырмап таштоо.

РАСЧЕСА'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*гребнем*) тарануу; 2. (*начать чесаться*) катуу кычышуу, катуу кычыша баштоо.

РАСЧЁСКА *ж. разг.* (*гребёнка*) тарак.

РАСЧЕ'СТЬ *сов. разг. см.* **рассчита́ть**.

РАСЧЕ'СТЬСЯ *сов. разг. см.* **рассчита́ться**.

РАСЧЁСЫВАНИЕ *ср.* 1. тароо; **расчёсывание воло́с** чачты тароо; 2. тарап тегиздөө; **расчёсывание льна** зыгырдын буласын тарап тегиздөө.

РАСЧЁСЫВАТЬ *несов. см.* **расчеса́ть**.

РАСЧЁСЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **расчеса́ться**; 2. *страд. к* **расчёсывать**.

РАСЧЁТ *м.* 1. расчёт, эсеп, эсептөө, эсеп кылуу, эсебин чыгаруу, эсептеп чыгуу; **пра́вильный расчёт** туура эсеп; **оши́бка в расчёте** эсептөөдөгү каталык; **хозя́йственный расчёт** чарбачылык расчёт; 2. *тех.* расчёт; **расчёт парово́го котла́** *тех.* пар берүүчү казандын расчёту (*пар казанынын техникалык мүмкүнчүлүгүн эсептеп чыгаруу*); **расчёт ба́лки** устундун расчёту; 3. (*уплата*) расчёт, төлөп бүтүрүү, эсептешүү; **расчёт с кредито́рами** кредиторлор менен эсептешүү; **производи́ть расчёт** эсептешүү; **за нали́чный расчёт** акчасын накта төлөп (*бир нерсени накта акча төлөгөндөн кийин алуу, берүү*); **по безнали́чному расчёту** безналичный расчёт боюнча, нак акча төлөбөстөн; 4. (*увольнение*) расчёт, бошотуу (*акысын төлөп кызматтан бошотуу же акысын алып кызматтан бошоо*); **дать расчёт** расчёт берүү; **взять расчёт** расчётун алуу; **потре́бовать расчёта** расчётун талап кылуу; 5. *перен.* (*расправа*) эсептешүү, өч алуу; **у меня́ с ним бу́дет осо́бый**

www.bizdin.kg

расчёт мен аны менен айрыкча эсептешемин (*андан эч албай койбоймун*); 6. *перен.* (*предположение*) болжол, чамалоо; **по моим расчётам он скоро должен приехать** менин болжолум боюнча ал жакында келиш керек; **мои расчёты не оправдались** менин болжолдогонум ордунан чыкпай калды; **я ошибся в расчётах** мен болжолумал жаңылып калдым; 7. *перен.* (*намерение*) ой, ниет, максат; **я сказал это с расчётом** мен муну атайы айттым; **он сделал это без всякого расчёта** ал муну эч бир максатсыз эле иштеди; 8. *разг.* (*выгода*) расчёт, пайда; **мне нет расчёта ехать туда** тыякка баруунун маган эч пайдасы жок; 9. (*бережливость*) үнөмдүүлүк; **жить с расчётом** үнөмдүүлүк менен жашоо; 10. *воен.* расчёт (*замбиректи же пулемётту тейлөөчү кишилер*); **орудийный расчёт** замбиректин расчёту; **пулемётный расчёт** пулемёттун расчёту; ◇ **в расчёте** *с кем-л. бирөө менен* эсеп так болду, алгы-берги бүттү; **мы с тобой в расчёте** биз сени менен так болдук, биз сени менен алгы-бергини бүттүк; **из расчёта** =дан кылып; **распределить деньги из расчёта сто рублей на человека** акчаны киши башына жүз сомдон кылып бөлүштүрүү; **в расчёте** *на что-л.* =га таянып, =га ишенип; **принимать в расчёт** эсепке алуу, эске алуу; **не принимать в расчёт** эсепке албоо, эске албоо.

РАСЧЁТЛИВОСТЬ *ж.* 1. (*экономность, бережливость*) үнөмдүүлүк, үнөмдөөчүлүк; 2. (*осмотрительность*) сактык, абайлоочулук, этияттуулук.

РАСЧЁТЛИВЫЙ, -ая, -ое 1. (*экономный, бережливый*) үнөмдүү, үнөмчүл; **расчётливый человек** үнөмчүл адам; 2. (*осмотрительный*) сак, абайлагыч, этият.

РАСЧЁТНЫЙ, -ая, -ое **расчёт** 1—3-*ге т.*; расчёттук; **расчётная ведомость** расчёт ведомосту, расчёттук ведомость; **расчётная таблица** расчёттук таблица; **расчётная книжка** расчет книжкасы, эсеп книжкасы; **расчётный баланс** *эк.* расчёттук баланс, эсеп балансы.

РАСЧИ'СТИТЬ *сов. что* тазалоо, тазартуу; **расчистить дорогу** жолду тазалоо.

РАСЧИ'СТИТЬСЯ *сов.* тазалануу, арылуу; **небо расчистилось от туч** асман булуттан арылды.

РАСЧИ'СТКА *ж.* тазалоо, тазартуу; **расчистка дорог** жолдорду тазалоо.

РАСЧИХА'ТЬСЯ *сов. разг.* улам-улам чүчкүрө баштоо.

РАСЧИХВО'СТИТЬ *сов. кого-что, прост.* аябай сынга алуу, сынга алып, тым-тыракайын чыгаруу.

РАСЧИЩА'ТЬ *несов. см.* **расчистить.**

РАСЧИЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **расчиститься;** 2. *страд. к* **расчищать.**

РАСЧЛЕНЕ'НИЕ *ср.* бөлүү, бөлүк-бөлүккө бөлүү, бөлүктөргө бөлүү, муунактоо.

РАСЧЛЕНИ'ТЬ *сов. что* бөлүү, бөлүк-бөлүккө бөлүү, бөлүктөргө бөлүү, муунактоо.

РАСЧЛЕНЯ'ТЬ *несов. см.* **расчленить.**

РАСЧУ'ВСТВОВАТЬСЯ *сов. разг.* боору ооруп кетүү, жашуу, жашып кетүү.

РАСШАЛИ'ТЬСЯ *сов.* шоктугу күчөө, шоктук кыла баштоо.

РАСША'РКАТЬСЯ *сов.* 1. (*раскланяться*) бутту шарт бириктирип, таазым кылуу; 2. *перен. недобр.* бөйпөлөңдөө, бөйпөңдөө (*бирөөгө жагынуу үчүн*).

РАСША'РКИВАТЬСЯ *несов. см.* **расшаркаться.**

РАСША'ТАННОСТЬ *ж.* бузулгандык, бошоп калгандык; **расшатанность здоровья** саламаттыктын бошоп калгандыгы.

РАСША'ТАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **расшатать;** 2. *прил.* (*расстроенный, испорченный, повреждённый*) начарланган, бузулган, бошоп калган; **расшатанное здоровье** начарланган саламаттык.

РАСШАТА'ТЬ *сов. что* 1. бошотуу, шылкылдатуу, шалкылдатуу; **расшатать зуб** тишти бошотуу; 2. *перен.* (*расстроить, поколебать*) начарлантуу; **расшатать здоровье** саламаттыкты начарлантуу.

РАСШАТА'ТЬСЯ *сов.* 1. бошоо, бошоп калуу, шылкылдоо, шылкылдап калуу, шалкылдоо, шалкылдап калуу; **зуб расшатался** тиш бошоп калды; 2. *перен.* (*поколебаться, расстроиться*) начарлоо, начарлап калуу, бузулуу, бузулуп калуу; **здоровье его расшаталось** анын саламаттыгы начарлап калды.

РАСША'ТЫВАТЬ *несов. см.* **расшатать.**

РАСША'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **расшататься;** 2. *страд. к* **расшатывать.**

РАСШВЫ'РИВАТЬ *несов. см.* **расшвырять.**

РАСШВЫРЯ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* туш-тушка ыргытуу, туш-тушка чачуу, иретсиз чачып салуу, ыргытып таштоо.

РАСШЕВЕ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **расшевелить.**

РАСШЕВЕЛИ'ТЬ *сов. кого-что* козгоо, козголтуу, кыймылга келтирүү, түрткү берүү, жандандыруу; **его нужно расшевелить** аны кыймылга келтирүү керек.

РАСШЕВЕЛИ'ТЬСЯ *сов.* козголуу, кыймылга келүү, жандануу.

РАСШИБА'ТЬ *несов. см.* **расшибить.**

РАСШИБА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **расшибиться;** 2. *страд. к* **расшибать.**

РАСШИБИ'ТЬ *сов. что, разг.* жарып алуу, айыртып алуу, томуйтуп алуу; **расшибить руку** колун айыртып алуу.

РАСШИБИ'ТЬСЯ *сов.* (*жыгылып, кулап*) бир жерин урдуруп алып майып болуу; **я сильно расшибся** мен катуу урдуруп алдым; ◇ **расшибиться в лепёшку** *разг.* кандай кылганда да; жерден чукуса да.

РАСШИВА'ТЬ *несов. см.* **расшить.**

РАСШИВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **расшиться;** 2. *страд. к* **расшивать.**

РАСШИВНО'Й, -ая, -ое саймалуу, сайма сайылган; **расшивное полотенце** саймалуу сүлгү.

РАСШИРЕ'НИЕ *ср.* 1. кеңүү, кеңитүү, кеңитилүү, кеңейтүү, кеңейтилүү, чоңойтуу; **расширение посевных площадей** айдоо аянтын кеңитүү; 2. (*увеличение числа, объёма и т. п.*) көбөйтүү, кеңитүү, кеңейтүү; **расширение торговли** сооданы кеңейтүү; **расширение школьной сети** мектеп тармактарын көбөйтүү; 3. *перен.* (*усиление, распространение*) күчөтүү, таратуу, кеңитүү, кеңейтүү, өстүрүү; 4. *мед.* кеңүү, кеңейүү; **расширение желудка** аш казандын кеңейиши; **расширение сердца** жүрөктүн кеңейиши; 5. *физ.* кеңүү, кеңейүү; **расширение газов** газдардын кеңейиши; **расширение жидкости** суюктуктун кеңейиши; 6. (*раструб*) ооз; **труба с расширением** кең ооздуу труба.

РАСШИ'РЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **расширить;** 2. *прил.* (*увеличенный, более полный*) кеңитилген; **расширенное заседание** кеңитилген заседание; **расширенное воспроизводство** *эк.* кеңитилген кайра өндүрүш.

РАСШИРИ'ТЕЛЬ *м.* кеңейткич, кеңейтүүчү, кеңиткич, кеңитүүчү.

РАСШИ'РИТЬ *сов. что* 1. (*сделать более широким, просторным*) кеңитүү, кеңейтүү, чоңойтуу; **расширить дорогу** жолду кеңейтүү; **расширить платье** көйнөктү кеңитүү; 2. (*увеличить в числе, объёме и т. п.*) көбөйтүү, кеңитүү, кеңейтүү; **расширить торговлю** сооданы кеңитүү; 3. *перен.* (*усилить, распространить*) күчөтүү, таратуу, кеңитүү, кеңейтүү, өстүрүү; **расширить сферу влияния** таасир чөйрөсүн кеңейтүү, таасирин таратуу; **расширить кругозор** билимин кеңейтүү, билимди өстүрүү, кругозорун кеңейтүү.

РАСШИ'РИТЬСЯ *сов.* 1. кеңүү, кеңейүү; **дорога расширилась** жол кеңиди; 2. (*увеличиться в числе, объёме*) көбөйүү, кеңүү, кеңейүү; **сеть магазинов значительно расширилась** магазиндердин тармактары бир канча көбө-

www.bizdin.kg

ү; 3. *перен.* (*стать обширнее, усилиться*) күчөө, кеңүү; **кругозор его расширился** анын кругозору кеңиди.

РАСШИРЯ'ЕМОСТЬ *ж.* кеңүүчүлүк, кеңигичтик.

РАСШИРЯ'ТЬ *несов. см.* **расширить.**

РАСШИРЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **расшириться; 2.** *страд. к* **расширять.**

РАСШИ'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **расшить; 2.** *прил.* (*вышитый*) саймаланган; **расшитая рубашка** саймаланган көйнөк.

РАСШИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*распороть*) сөгүү, тигилген жеринен сөгүү; **расшить книгу** китептин тигилген жеринен сөгүү; **2.** (*вышить*) саймалоо; **расшить платье** көйнөктү саймалоо; **расшить** *что-л.* **золотом** *бир нерсени* алтын жип менен саймалоо.

РАСШИ'ТЬСЯ *сов.* сөгүлүү, сөгүлүп калуу, тигилген жеринен сөгүлүп кетүү; **книга расшилась** китеп тигилген жеринен сөгүлүп кетти.

РАСШИФРОВА'ТЬ *сов. что* **1.** расшифровка кылуу, шифрын ачып окуу (*шифр менен жазылган тексти окуу*); **2.** *перен. разг.* (*объяснить, истолковать*) түшүндүрүү, түшүндүрүп берүү, маанисин ачып берүү; **расшифровать его слова** анын сөзүн түшүндүрүү.

РАСШИФРО'ВКА *ж.* расшифровка, расшифровка кылуу (*шифр менен жазылган нерсени окуу*).

РАСШИФРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **расшифровать.**

РАСШНУРОВА'ТЬ *сов. что* боосун чечүү, боолугун чечүү; **расшнуровать ботинки** батинкенин боосун чечүү.

РАСШНУРОВА'ТЬСЯ *сов.* боосу чечилүү, боосу чечилип кетүү, боолугу чечилүү, боолугу чечилип кетүү.

РАСШНУРО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **расшнуровать.**

РАСШНУРО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **расшнуроваться; 2.** *страд. к* **расшнуровывать.**

РАСШУМЕ'ТЬСЯ *сов. разг.* чуру-чуу түшүп, чуулдай баштоо; чуулдоо.

РАСЩЕ'ДРИТЬСЯ *сов. разг.* марттыгы кармоо.

РАСЩЕ'ЛИНА *ж.* **1.** (*ущелье*) тар капчыгай; **2.** (*трещина в дереве*) жар ака.

РАСЩЕ'П *м.* узунунан кеткен жарык.

РАСЩЕПИ'ТЬ *сов. что* **1.** жаруу, жарып таштоо; узунунан жарып, бөлөк-бөлөк кылуу; **ударом молнии расщепило берёзу** чагылган тийип, кайыңды жарып кетти; **2.** *физ., хим.* бөлүү, ажыратуу (*химиялык жол менен составдык бөлүктөргө бөлүү*).

РАСЩЕПИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** жарылуу, узунунан жарылуу, узунунан бөлүнүү, бөлүктөргө бөлүнүп кетүү; **2.** *физ., хим.* бөлүнүү, ажыралуу (*химиялык жол менен составдык бөлүктөргө бөлүнүү*).

РАСЩЕПЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** узунунан жаруу, узунунан жарылуу, узунунан бөлүү, узунунан бөлүнүү; **расщепление короткой доски** кыска тактайды узунунан жаруу (бөлүү); **2.** *физ., хим.* бөлүнүү, ажыралуу (*химиялык жол менен составдык бөлүктөргө бөлүнүү*).

РАСЩЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **расщепить.**

РАСЩЕПЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **расщепиться; 2.** *страд. к* **расщеплять.**

РАСЩИПА'ТЬ *сов. что* тытуу, жибин сууруу; **расщипать полотно** болотнайдын жибин сууруу (*бардык жибин сууруу*); **расщипать шерсть** жүндү тытуу.

РАТИ'Н *м.* (*ткань*) ратин (*кездеменин бир түрү*).

РАТИФИКА'ЦИЯ *ж.* ратификация, ратификациялоо, ратификация кылуу (*өзүнүн уполномочендери тарабынан түзүлгөн эл аралык договорду мамлекеттин жогорку бийлигинин бекитиши*).

РАТИФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* ратификациялоо, ратификация кылуу; **ратифицировать договор** договорду ратификациялоо.

РА'ТНИК *м. уст.* **1.** (*воин*) аскер, черүү; **2.** жоокер, согуштук киши, аскер (*падышалык Россияда — мамлекеттик ополчениенин солдаты*).

РА'ТНЫЙ, -ая, -ое *уст.* согушта көрсөткөн, согуштук, кужүрмөн; **ратный подвиг** согушта көрсөткөн баатырдык; **ратные люди** жоокерлер, согуштук кишилер.

РА'ТОВАТЬ *несов. уст.* күрөшүү; **ратовать за правду** чындык үчүн күрөшүү; **ратовать против кого-либо** бирөөгө каршы күрөшүү.

РА'ТУША *ж.* ратуша (*кээ бир өлкөлөрдө — шаар башкармасы турган үй*).

РАТЬ *ж. уст.* **1.** (*войско*) кошуун, аскер, черүү; **2.** (*битва, война*) согуш, уруш.

РА'УНД *м. спорт.* раунд (*бокста бир жолу кармашуунун мөөнөтү*); **перерыв между раундами** раунддардын арасындагы эс алыш.

РАФИНА'Д *м.* чакмак кант.

РАФИНА'ДНЫЙ, -ая, -ое **рафинад**-*га т.*; **рафинадный завод** чакмак кант чыгаруучу завод.

РАФИНИ'РОВАНИЕ *ср.* **1.** тазалоо (*ар түрдүү кошундулардан тазалоо*); **рафинирование спирта** спиртти тазалоо; **рафинирование металла** металлдарды тазалоо; **2.** (*сахара*) чакмактоо, чакмак жасоо.

РАФИНИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **рафинировать; 2.** *прил.*: **рафинированный сахар** чакмакталган кант.

РАФИНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* **1.** тазалоо (*ар түрдүү кошундулардан тазалоо*); **рафинировать нефть** нефтини тазалоо; **2.** (*превращать в рафинад*) чакмактоо, чакмак жасоо; **рафинировать сахар** чакмак кант жасоо.

РАХА'Т-ЛУКУ'М *м.* рахат-лукум (*конфетанын бир түрү*).

РАХИ'Т *м. мед.* рахит, итий (*балдарда витамин «Д» жетишпегендиктен боло турган оору*).

РАХИТИ'ЗМ *м. мед.* рахитизм, итий оорусу.

РАХИ'ТИК *м.* рахитик (*итий оорулуу бала*).

РАХИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *см.* **рахитичный.**

РАХИТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое рахиттүү, итий оорусу бар; **рахитичный ребёнок** рахиттүү бала, итий оорусу бар бала.

РАЦИО'Н *м.* рацион, өлчөм (*белгилүү убакытка берилүүчү азыктын, жем-чөптүн өлчөмү, нормасы*); **рацион для коров** уйларга берилүүчү жем-чөптүн рациону.

РАЦИОНАЛИЗА'ТОР *м.* рационализатор (*бир нерсени рационализация кылуучу адам*).

РАЦИОНАЛИЗА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое рационализатордук; **рационализаторские предложения** рационализатордук сунуштар; **рационализаторские мероприятия** рационализатордук чаралар.

РАЦИОНАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* рационализация, рационализациялоо, рационализация кылуу (*өндүрүш процессин жакшыртуу, кыскартуу, арзандатуу, мыкты уюштуруу жөнүндөгү чара*); **рационализация производства** өндүрүштү рационализация кылуу.

РАЦИОНАЛИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* рационализациялоо, рационализациялаштыруу, рационализация кылуу; **рационализировать методы работы** иштин методдорун рационализациялаштыруу.

РАЦИОНАЛИ'ЗМ *м.* **1.** *филос.* рационализм (*ойду, ойлоону сезимден, сезүүдөн ажыратып, билүүнүн бирден бир булагы — «акыл, эс» деп кароочу идеалисттик философиялык агым*); **2.** *перен.* (*рассудочность*) турмушка жалаң акыл-эс менен мамиле кылуучулук.

РАЦИОНАЛИ'СТ *м. филос.* рационалист (*рационализмди жактоочу*).

РАЦИОНАЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое рационалисттик (*жалаң акылга негизделген*).

РАЦИОНАЛИСТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **рационалистический.**

РАЦИОНА'ЛЬНО *нареч.* рационалдуу, акылга (максатка) негизделип, туура; **рационально использовать** рационалдуу пайдалануу, туура пайдалануу.

www.bizdin.kg

РАЦИОНА'ЛЬНОСТЬ *ж.* рационалдуулук, негиздүүлүк, акылга ылайыктык; **рациона́льность мероприя́тия** чаранын рационалдуулугу.

РАЦИОНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*разумный*) рационалдуу, акылга (максатка) негизделген, туура; **рациона́льное испо́льзование рабо́чей си́лы** жумушчу күчтү рационалдуу пайдалануу; **2.** *мат.* рационалдык, рационалдуу; **рациона́льное число́** рационалдык сан; **рациона́льная дробь** рационалдуу бөлчөк.

РА'ЦИЯ *ж.* рация; *см.* **радиоста́нция.**

РА'ЧИЙ, -ья, -ье **рак** 1-*ге т.*; ◇ **ра́чьи глаза́** тостойгон көз.

РАЧИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж. уст.* көп иштөөчүлүк, мыкты кайраттуулук, тырыштык.

РАЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *уст.* көп иштөөчү, мыкты кайраттуу, тырыш; **рачи́тельный рабо́тник** тырыш кызматкер.

РА'ШПИЛЬ *м.* рашпиль (*ири тиштүү өгөө*).

РАЩЕ'НИЕ *ср.* өстүрүү; **сре́дство для раще́ния воло́с** чач өстүрүүчү дары.

ращу́, расти́шь *и т. д. наст. вр. от* **расти́ть.**

рва *род. п. от* **ров.**

РВАНУ'ТЬ *однокр. разг.* **1.** *кого-что* (*дёрнуть*) жулкуу, жулкуп жиберүү, жулуп алуу, силкүү, силкип алуу; **рвану́ть за́ волосы** чачты жулуп алуу; **2.** бирден жүрүп кетүү, бирден козголуу, бирден ыргып кетүү; **тро́йка рвану́ла и понесла́** үч аттуу араба турган жеринен бирден жүрүп кетти.

РВАНУ'ТЬСЯ *однокр. разг.* бирден жүрүп кетүү, ыргып кетүү; **рвану́ться вперёд** алга карай бирден жүрүп кетүү.

РВА'НЫЙ, -ая, -ое жыртык, жыртылган, айрылган, тытылган, үзүлгөн; **рва́ные сапоги́** жыртылган өтүк; **рва́ная бума́га** айрылган кагаз; **рва́ные ни́тки** үзүлгөн жиптер; ◇ **рва́ная ра́на** *мед.* тытылган жара (*айланасы тегиз болбогон жара*).

РВАНЬ *ж. собир.* **1.** *разг.* (*лохмотья*) жыртык кийим, тамтыгы жок кийим, тытылган кийим; **2.** *текст.* үзүндү-кесинди (*жиптердин ж. б. жараксыз үзүндүлөрү*).

РВАНЬЁ *ср. собир. разг.* жыртылган кийим, тамтыгы кеткен кийим, тытылып жамачыланган кийим.

РВАТЬ I *несов. что* **1.** (*выдёргивать*) сууруу, жулуу, жулуп алуу; **рвать гво́зди** мыкты сууруу; **рвать зу́бы** тишти сууруу; **бу́ря с ко́рнем рвёт дере́вья** катуу шамал дарактарды тамыры менен жулуп кетет; **рвать из рук** колдон жулуп алуу; **2.** (*срывать*) үзүү, жулуу; **рвать цветы́** гүлдү үзүү; **рвать траву́** чөптү жулуу; **3.** (*разрывать*) жыртуу, айруу, тытуу, үзүү; **рвать пла́тье** көйнөктү айруу, көйнөктү жыртуу; **маши́на рвёт ни́тку** машина жипти үзөт; **4.** (*взрывать*) жаруу, жардыруу, коңторуп таштоо; **рвать динами́том скалу́** динамит менен асканы жаруу; **5.** *перен.* (*прекращать*) токтотуу, үзүү; **рвать отноше́ния** мамиле кылууну токтотуу, мамилени үзүү; **6.** *безл.* (*о боли — при нагноении*) лукулдап ооруу; **ра́ну начина́ет рвать** жара лукулдап ооруй баштады; ◇ **рвать на себе́ во́лосы** *разг.* өкүнүп өз башын өзү койгулоо, аябай өкүнүү; **его́ рвут на ча́сти** *разг.* аны туш-туштан талап жатат, туш-туштан тегеректеп, анын мазасын алып жатышат (*мис. бир эле мезгилде бир нече иш же маселе жөнүндө*); **рвать и мета́ть** *разг.* абдан ачууланув, долуланып арыбери урунуу.

РВАТЬ II *несов. безл. кого, разг.* (*тошнить*) кусуу; **его́ рвало́** ал кусту.

РВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*разрываться*) жыртылуу, тытылуу, айрылуу, үзүлүү; **о́бувь рвётся** бут кийим жыртылып баратат; **2.** (*стремиться*) талпынуу, умтулуу, алга жулунуу; **ребёнок рвётся к ма́тери** бала энесин көздөй жулунат; **3.** (*взрываться*) жарылуу; **снаря́ды рву́тся** снаряддар жарылып жатат; **4.** *страд. к* **рвать** I 1—5; ◇ **где то́нко, там и рвётся** *посл.* ичке жерден үзүлөт.

РВАЧ *м. разг.* рвач, шылуун, жегич.

РВА'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **рвач-ка** *т.*; рвачтык, шылуундук, жегичтик.

РВА'ЧЕСТВО *ср. разг.* рвачтык, шылуундук, жегичтик.

РВЕ'НИЕ *ср.* ынтаа, ыкылас, тырыштык; **с рве́нием приня́ться за рабо́ту** ишке ынтаасын коюп, тырышып киришүү.

РВО'ТА *ж.* **1.** кусуу; **2.** *разг.* (*то, что извергнуто*) кусунду.

РВО'ТНЫЙ, -ая, -ое **1.** кустуруучу, куску келтирүүчү, кустургуч; **рво́тное сре́дство** кустуруучу (куску келтирүүчү, кустургуч) дары; **2.** *в знач. сущ. ср. мед.* кустуруучу дары.

рву, рвёшь *и т. д. наст. вр. от* **рвать** I.

рвусь, рвёшься *и т. д. наст. вр. от* **рва́ться.**

РДЕСТ *м. бот.* рдест (*сууда өсүүчү өсүмдүктүн бир түрү*).

РДЕТЬ *несов. поэт.* кызаруу, кызгылт тартуу, кызыл жүгүрүү.

РДЕ'ТЬСЯ *несов. см.* **рдеть.**

РЕ *ср. нескл. муз.* ре (*музыка гаммасындагы ноталын бири*).

РЕАБИЛИТА'ЦИЯ *ж.* реабилитация, реабилитациялоо, реабилитация кылуу, актоо (**1.** *жаманатты боло электен мурунку беделин калыбына келтирүү;* **2.** *юр. коюлган айыпты жокко чыгаруу, актыкка чыгаруу; соттун чечими же административдик чара менен мурунку укугуна келтирүү*).

РЕАБИЛИТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* реабилитациялоо, реабилитация кылуу, актоо.

РЕАБИЛИТИ'РОВАТЬСЯ **1.** *сов. и несов.* өзүн реабилитация кылуу, өзүн реабилитациялоо, өзүн актоо (*өзүнүн мурунку, жаманатты боло электеги беделине, укугуна жетүү*); **2.** *несов. страд. к* **реабилити́ровать.**

РЕАГЕ'НТ *м. хим.* реагент; *см.* **реакти́в.**

РЕАГИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* **1.** *хим.* реакция болуу, реакцияны пайда кылуу; **2.** тышкы таасирге жооп кайтаруу, таасирденүү; **зри́тельный нерв реаги́рует на свет** көрүү нерви жарыктан таасирденет; **3.** *перен.* өзүнүн мамилесин көрсөтүү; **он ника́к не реаги́ровал на мои́ слова́** ал менин сөзүмө өзүнүн мамилесин эч көрсөткөн жок.

РЕАКТИ'В *м. хим.* реактив (*башка бир затка кошкондо белгилүү бир химиялык реакция туудуруучу жана ошону менен бирге бул составдан издеп жаткан затты табууга мүмкүнчүлүк берүүчү зат*).

РЕАКТИ'ВНОСТЬ *ж. хим.* реактивдүүлүк (*реакция берүүгө шыкемдүүлүк*).

РЕАКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **1.** *хим.* реактивдүү; **реакти́вные вещества́** реактивдүү заттар; **2.** *тех.* реактивдүү (*күч менен жулунуп чыккан газдын жардамы менен кыймылга келүү*); **реакти́вный самолёт** реактивдүү самолёт, **реакти́вный дви́гатель** реактивдүү кыймылдаткыч.

РЕАКЦИОНЕ'Р *м.* реакционер (*революцияга жана прогресске каршы, эскини жактоочу киши, илимдин душманы*).

РЕАКЦИО'ННОСТЬ *ж.* реакциячылдык; **реакцио́нность взгля́дов** көз караштардын реакциячылдыгы.

РЕАКЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое реакциячыл, реакциялык (*революцияга, прогрессивдүүлүккө каршы чыгуучу, эскичил*).

РЕА'КЦИЯ I *ж.* **1.** *хим.* реакция (*заттардын бир-бирине таасир кылышы*); **хими́ческие реа́кции** химиялык реакциялар; **2.** реакция (*организмдин тышкы же ички таасирге жообу*); **реа́кция органи́зма на хо́лод** организмдин суукка реакциясы; **3.** (*упадок сил, настроения*) реакция (*абдан көтөрүңкү болгондон кийин көңүл басаңдоо, бошоңку тартуу*).

РЕА'КЦИЯ II *ж. полит.* реакция (*жок болуп бара жаткан таптардын коомдук прогресске саясий жана экономикалык жактан каршылык көрсөтүшү; агартууга, илимге душмандык*).

www.bizdin.kg

РЕА'Л I *м.* (*старинная испанская монета*) реал (*Испаниянын байыркы теңгеси, күмүш акчасы*).

РЕА'Л II *м. полигр.* реал (*арип кассалары жана арип кассалары тира турган стол-шкаф*).

РЕАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* **1.** (*проведение в жизнь*) ишке ашыруу, ишке ашуу, иш жүзүнө ашыруу, иш жүзүнө ашуу; **реализация плана** планды ишке ашыруу; **2.** (*обращение в деньги*) реализациялоо, реализация кылуу, реализация болуу; сатуу, сатылуу, таратуу, таралуу; **реализация имущества** мүлктү сатуу; **реализация займа** заёмду реализация кылуу, заёмду таратуу.

РЕАЛИ'ЗМ *м.* **1.** *лит.*, *иск.* реализм (*адабияттагы жана искусстводогу багыт; бул багыт чындыктын бардык белгилерин өтө туура, терең, толук жана типтүү кылып көрсөтөт*); **социалистический реализм** социалисттик реализм; **2.** (*при осуществлении, проведении чего-л.*) реализм (*бир нерсени ишке ашырууда чындыктын анык шарттарын эске ала билүү*).

РЕАЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. что* **1.** (*осуществить*) ишке ашыруу, иш жүзүнө ашыруу; **реализовать предложение** сунушту иш жүзүнө ашыруу; **2.** (*обратить в деньги*) реализациялоо, реализация кылуу, сатуу, таратуу; **реализовать товар** товарды реализациялоо (сатуу).

РЕАЛИЗОВА'ТЬСЯ **1.** *сов. и несов.* (*осуществиться*) ишке ашуу, иш жүзүнө ашырылуу; **наше предложение реализовалось** биздин сунушубуз иш жүзүнө ашты; **2.** *сов. и несов.* (*обратиться в деньги*) реализациялануу, реализация кылынуу, сатылуу, таралуу; **заём успешно реализовался** заём ийгиликтүү түрдө таралды; **3.** *несов. страд. к* **реализовать**.

РЕАЛИ'СТ *м.* реалист (**1.** *реализмди жактоочу киши*; **2.** *практикалык шарттарды эске алып иштөөчү адам*; **3.** *уст. революцияга чейинки Россияда — реальное училищенин окуучусу*).

РЕАЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** **реализм** 1-*ге т.*; реалисттик; **реалистический стиль** реалисттик стиль; **реалистическое направление в искусстве** искусстводогу реалисттик багыт; **реалистический роман** реалисттик роман; **2.** (*практический*) реалисттик; **реалистическое отношение к жизни** турмушка реалисттик мамиле кылуу.

РЕАЛИСТИ'ЧНОСТЬ *ж.* реалисттик.

РЕАЛИСТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **реалистический** 2.

РЕА'ЛЬНОСТЬ *ж.* **1.** реалдуулук, чындык, аныктык, ишке ашырууга мүмкүн экендик; **реальность предложения** сунуштун ишке ашырууга мүмкүн экендиги; **2.** (*действительность*) реалдуулук, чындык; **объективная реальность мира** *филос.* дүйнөнүн объективдүү реалдуулугу; **потерять чувство реальности** реалдуулук сезимди жоготуу, чындыктан алыс иш кылуу.

РЕА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*действительный, осуществимый*) реалдуу, чыныгы, анык, иш жүзүнө ашырууга боло турган, **реальный план** реалдуу план; **реальная жизнь** чыныгы турмуш; **реальная действительность** реалдуу чындык; **2.** (*практический*) реалдуу (*практикалык*); **реальный взгляд на жизнь** турмушка реалдуу көз караш; ◇ **реальная заработная плата** *эк.* реалдуу кызмат акы; **реальное училище** *уст.* реальное училище (*революцияга чейинки орто мектеп; мында көбүнчө математика менен табият таануу илимдери басым келип, байыркы тилдер окутулбаган*).

РЕБЁНОК *м.* (*мн.* **ребята** *и* **дети**) бала; **грудной ребёнок** эмчектеги бала; **у него двое детей** анын эки баласы бар; **она ещё совсем ребёнок** ал — бала эле бойдон.

РЕБЕРНЫЙ, -ая, -ое **ребро** 1-*ге т.*; **рёберные кости** кабырга сөөктөрү; **рёберные мышцы** кабырга булчуңдары (*эти*).

РЕБО'РДА *ж. ж.-д.* реборда (*темир жолдордо жүрүүчү дөңгөлөктөрдүн кыры; бул — кулап кетүүдөн сактоо үчүн жасалган*); **колёса с ребордой** ребордалуу дөңгөлөктөр.

РЕБРО' *ср.* (*мн.* **рёбра**) **1.** *анат.* кабырга; **так похудел, что рёбра видно** абдан арыктап, кабыргалары оркоюп калыптыр; **2.** (*край, бок*) кыр, каптал; **поставить ящик на ребро** ящикти кырынан коюу; **3.** *мат.* кыр (*жалпактыкты кесип өткөн сызык*); ◇ **поставить вопрос ребром** маселени тике коюу, маселени чечкиндүү түрдө коюу; **пересчитать рёбра** *кому-л. разг.* бирөөнүн кабыргасын санап коюу (*абдан токмоктоо, сабоо*).

РЁБРЫШКО *ср. уменьш. от* **ребро** 1 кичинекей кабырга.

РЕ'БУС *м.* **1.** (*загадка*) ребус (*сүрөт, тамга, арилтер менен ойнолуучу табышмак*); **2.** *перен.* (*что-л. непонятное*) түшүнүксүз нерсе, түшүнүлбөй турган нерсе.

РЕБЯ'ТА **1.** *мн. от* **ребёнок**; **2.** *только мн.*, *разг.* (*молодые люди*) жигиттер, азаматтар; **хорошие ребята** жакшы жигиттер, жакшы азаматтар.

РЕБЯТИ'ШКИ *только мн., разг.* жаш балдар.

РЕБЯ'ТКИ *только мн. уменьш. от* **ребята** 2.

РЕБЯ'ТУШКИ *только мн. уменьш.-ласк.* от **ребята** 2.

РЕБЯ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** **ребёнок**-*ко т.*; **2.** *перен.* (*неразумный, несерьёзный*) балалык менен, балалык, балача; **ребяческий поступок** балача иш кылуу, баланын иши, балалык жорук.

РЕБЯ'ЧЕСТВО *ср.* балалык, жеңил мүнөздүүлүк, баланын ишин кылуучулук; **думать так было бы ребячеством** мындай ойлош балалык болоор эле.

РЕБЯ'ЧИТЬСЯ *несов. разг.* балалык кылуу, балача иш кылуу; **перестаньте ребячиться!** балалык иш кылбагыла!

РЕБЯ'ЧЛИВОСТЬ *ж.* бала кыялдык.

РЕБЯ'ЧЛИВЫЙ, -ая, -ое бала кыял, бала мүнөз; **ребячливое настроение** бала кыял, бала мүнөз.

РЁВ *м.* **1.** (*животного*) бакырык, өкүрүк; **рёв зверей** жырткыч айбандардын бакырыгы; **2.** *разг.* (*напр. толпы*) чаңырык, чуу, дуу, дуулдаган үн, уу-чуу; **3.** *разг.* (*громкий плач*) бакырып ыйлоо, кыйкырып ыйлоо; **ребёнок поднял рёв** бала бакырып ыйлап коё берди; **4.** *перен.* (*завывание, гул*) улуу, күүлдөө, шуулдоо, күрүлдөө; **рёв вьюги** бурганактын улуганы; **рёв ветра** шамалдын шуулдашы.

РЁВА *м. и ж. разг.* ыйлаак бала, аңылдап ыйлай берүүчү бала.

РЕВАКЦИНА'ЦИЯ *ж. мед.* ревакцинация (*жугуштуу ооруга каршы экинчи ирет укол салуу, эмдөө*).

РЕВА'НШ *м.* реванш (*согуштан же оюндан жеңилгенден кийин жеңүү үчүн кайта күрөшүү, кайта ойноо*); **взять реванш** реванш алуу.

РЕВАНШИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* реванш кылуу, реванш берүү.

РЕВАНШИ'СТ *м.* реваншист (*жеңилгенден кийин реванш алууга тырышуучу*).

РЕВЕ'ННЫЙ, -ая, -ое **ревень**-*ге т.*; **ревенный порошок** ышкындан жасалган порошок.

РЕВЕ'НЬ *м. бот.* ышкын.

РЕВЕРА'НС *м.* реверанс (*аялдардын тизе бүгүп, таазим кылышы*); **делать реверанс** реверанс кылуу (*таазим кылуу; жалпаңдоо, жагынуу*); ◇ **делать реверансы** *в чью-л.* **сторону** бирөөгө беш бүктөлүп салам берүү, бирөөгө ыгы жок кошоокөрлөнүү.

РЕ'ВЕРС *м.* реверс (**1.** *медалдын, тыйындын тескери жагы*; **2.** *эк. кепилдик милдеттенме*; **3.** *тех. машинаны кайра артына жүргүзүүчү механизм*).

РЕВЕРСИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **реверс** 3-*кө т.*; реверстүү; **реверсивный двигатель** реверстүү кыймылдаткыч (*каалагаң жакка жүргүзүүгө, айландырууга жөндөмдүү болгон кыймылдаткыч*).

РЕВЕ'РСИЯ *ж.* реверсия (**1.** *биол. тупкү тукумуна, ата-бабасына бир аз окшоо*; **2.** *юр. мүлктү мурунку ээсине кайтарып берүү*; **3.** *тех. машинанын айланышынын багытын өзгөртүү*).

РЕВЕ'ТЬ *несов.* **1.** (*о животном*) бакыруу, өкүрүү; **2.** (*кричать, шуметь — напр. о толпе*) уу-чуу келүү, чуулдоо, дуулдоо; **3.** *разг.* (*громко плакать*) бакырып ыйлоо, өкү-

www.bizdin.kg

рүп ыйлоо, өңгүрөп ыйлоо; **4.** *перен.* (*завывать, издавать гул*) шуулдоо, дуулдоо, күрүлдөө, күүлдөө.

РЕВИЗИОНИ'ЗМ *м. полит.* ревизионизм (*жумушчу кыймылында марксизмге карши агым; бул агым марксизмдин негизги жоболорун кайрадан карап чыгып жана марксизмди танып, аны революциялык эмес, илимий эмес «теориялар» менен алмаштырып, марксизмди жок кылууга аракет кылган; теорияларды, чечимдерди ж. б. кайтадан карап чыгууну талап кылуу*).

РЕВИЗИОНИ'СТ *м. полит.* ревизионист (*ревизионизмди жактоочу*).

РЕВИЗИОНИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **ревизионизм**-*ге т.*; ревизионисттик.

РЕВИЗИО'ННЫЙ, -ая, -ое **ревизия**-*га т.*; **ревизио́нная коми́ссия** текшерүү комиссиясы.

РЕВИ'ЗИЯ *ж.* **1.** (*обследование*) ревизия, ревизиялоо, ревизия кылуу, текшерүү, текшерүү жүргүзүү; **реви́зия учрежде́ния** мекемени ревизия кылуу; **2.** (*пересмотр — напр. теории*) ревизия (*бирөөнүн окуусуна же теориясына кошумча киргизүү максатында анын материалын кайрадан карап чыгуу*); **3.** *ист.* (*перепись*) текшерип каттоо (*18-19 кылымда буржуазиялык Россияда — налог төлөөчүлөрдү каттоо*); **4.** *разг. шутл.* (*осмотр*) текшерип көрүү, аңтарып көрүү.

РЕВИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что* ревизиялоо, ревизия кылуу, текшерүү, текшерүү жүргүзүү; **ревизова́ть ка́ссу** кассаны ревизия кылуу (текшерүү).

РЕВИЗО'Р *м.* ревизор (**1.** *текшерүүчү, ревизия кылуучу*; **2.** *ж.-д. темир жолдун иштерине контролдук кылуучу кызматкер*).

РЕВКО'М *м.* (революцио́нный комите́т) ревком (революциялык комитет).

РЕВМАТИ'ЗМ *м. мед.* ревматизм, кызыл жүгүрүк; **хрони́ческий ревмати́зм** өнөкөт болгон кызыл жүгүрүк.

РЕВМА'ТИК *м. мед.* ревматик, кызыл жүгүрүк оорусу бар киши.

РЕВМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **ревматизм**-*ге т.*

РЕВНИ'ВЕЦ *м. разг.* ичи тар, кызганчаак.

РЕВНИ'ВИЦА *женск. р. к* **ревни́вец.**

РЕВНИ'ВО *нареч.* **1.** (*с ревностью*) ичи тардык менен, кызганчаактык менен, күнүлөп; **2.** (*опасливо*) кызганып, кызганчаактык менен; **ревни́во оберега́ть свою́ рабо́ту** өзүнүн ишин кызганып сактоо.

РЕВНИ'ВЫЙ, -ая, -ое кызганчаак, ичи тар, күнүчүл; **ревни́вый муж** кызганчаак (ичи тар) эр; **ревни́вая жена́** күнүчүл аял.

РЕВНИ'ТЕЛЬ *м. уст.* бир ишке пайда келтирүү үчүн тырышуучу киши; **ревни́тель просвеще́ния** агартуу ишине пайда келтирүү үчүн тырышуучу киши.

РЕВНОВА'ТЬ *сов. кого, к кому-чему* кызгануу, ичи тардык кылуу, күнүлөө.

РЕ'ВНОСТНО *нареч.* тырышып, тырыштык менен, ынта менен, демилге менен; **ре́вностно труди́ться** тырышып эмгек кылуу.

РЕ'ВНОСТНЫЙ, -ая, -ое тырыш, ынталуу, демилгелүү; **ре́вностный рабо́тник** тырыш кызматкер, демилгелүү кызматкер.

РЕ'ВНОСТЬ *ж.* **1.** кызганчаактык, ичи тардык, күнүлөөчүлүк, күнүчүлүк; **2.** *уст.* (*рвение*) тырыштык, ынталуулук; **он с ре́вностью принялся́ за де́ло** ал ишке тырыштык менен киришти.

РЕВОЛЬВЕ'Р *м.* револьвер, тапанча.

РЕВОЛЬВЕ'РНЫЙ, -ая, -ое **револьвер**-*ге т.*; револьвердик; ◇ **револьве́рный стано́к** *тех.* револьвердик станок (*баш жагы тегеренип-айланып туруучу токардык станок*).

РЕВОЛЬВЕ'РЩИК *м.* револьверщик (*револьвердик станокто иштөөчү токарь*).

РЕВОЛЮЦИОНЕ'Р *м.* революционер.

РЕВОЛЮЦИОНЕ'РКА *женск. р. к* **революционе́р**; революционерка.

РЕВОЛЮЦИОНИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* **1.** *полит.* революциялаштыруу (*революция идеясын таратуу*), **революционизи́ровать ма́ссы** массаны революциялаштыруу; **2.** *перен.* (*в корне изменить*) революциялаштыруу (*түп-тамырынан бери өзгөртүү; такыр өзгөртүү*); **революционизи́ровать те́хнику** техниканы революциялаштыруу.

РЕВОЛЮЦИОНИЗИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов. полит.* революциялашуу, революция идеясына берилүү, революция духунда тарбиялануу; **2.** *несов. страд. к* **революционизи́ровать.**

РЕВОЛЮЦИО'ННО *нареч.* революциялык, революциячыл жол менен, революциялык духта; **революцио́нно настро́енные ма́ссы** революциялык духтагы массалар, революциялык жолго түшкөн массалар.

РЕВОЛЮЦИО'ННО-ДЕМОКРАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое революциялык-демократтык, революциялык-демократиялык.

РЕВОЛЮЦИО'ННОСТЬ *ж.* революциячылдык, революция жолунда болуучулук.

РЕВОЛЮЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **революция**-*га т.*; революциячыл, революциялык; **революцио́нное рабо́чее движе́ние** жумушчулардын революциялык кыймылы; **революцио́нная борьба́** революциялык күрөш; **революцио́нный подъём** революциялык жогорулаш; **революцио́нная ситуа́ция** революциялык ситуация (*революциялык иштин жагдайы, шарты*); **революцио́нная зако́нность** революциячыл закондуулук; **революцио́нная бди́тельность** революциялык кыраакылык; **революцио́нный пра́здник** революциялык майрам.

РЕВОЛЮ'ЦИЯ *ж.* **1.** революция; **Вели́кая Октя́брьская социалисти́ческая револю́ция** Улуу Октябрь Социалисттик Революциясы; **пролета́рская револю́ция** пролетардык революция, пролетариат революциясы; **буржуа́зно-демократи́ческая револю́ция** буржуазиялык-демократиялык революция; **буржуа́зная револю́ция** буржуазиялык революция; **2.** *перен.* революция (*түп-тамырынан бери өзгөрүү*); **культу́рная револю́ция** маданий революция; **револю́ция в те́хнике** техникадагы революция.

РЕВТРИБУНА'Л *м.* (революцио́нный трибуна́л) *ист.* ревтрибунал (революциялык трибунал).

РЕГА'ЛИЯ *ж.* регалия (**1.** *ист. монархиялык бийликтин белгисин көрсөтүүчү белгилүү бир буюм, мис. тажы*; **2.** *юр. мамлекеттин бир нерсе иштеп чыгарууга же белгилүү доход алууга монополиялык укугу*; **3.** *разг.* *орден же башка сыйлык белгиси*).

РЕГЕНЕРАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое регенерациялык (*калыбына келтирүүчү*); **регенерати́вная печь** *тех.* регенерациялык меш; **регенерати́вный приёмник** *радио* регенерациялык приёмник.

РЕГЕНЕРА'ТОР *м.* регенератор (**1.** *тех. заводдордун газ жана башка мештеринде иштетилген ысык абанын жылуулугун пайдаланууга арналган камера*; **2.** *регенерациялык приёмник*).

РЕГЕНЕРА'ЦИЯ *ж.* регенерация (**1.** *тех. пайдаланылган, пайдаланылгандан калган продукцияны атайын операциялар аркылуу өндүрүш процессинин баштапкы продукциясына айландыруу*; **2.** *биол. денесинин жоюлган бөлүктөрүн, мүчөлөрүн, ткандарын жана клеткаларын организмдин калыбына келтириши*).

РЕ'ГЕНТ *м.* регент (**1.** *полит. монархиялык өлкөдө — монархтын ордунда убактылуу башкарып туруучу мамлекет башкаруучусу*; **2.** *хор дирижёру, көбүнчө чиркөөдө*).

РЕ'ГЕНТСКИЙ, -ая, -ое **регент**-*ке т.*

РЕ'ГЕНТСТВО *ср. полит.* регенттик (*монархтын ордунда убактылуу бийлик кылуу, башкаруу*).

www.bizdin.kg

РЕГИОНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое регионалдык (*кай бир областка же бир жана бир канча өлкөгө тиешелүү*); **региона́льный пакт** *дип.* регионалдык пакт (*географиялык жактан жакын болгон бир нече өлкөлөрдүн ортосунда түзүлгөн эл аралык келишим*).

РЕГИ'СТР *м.* **1.** (*список*) регистр (*бир нерсенин тизмеси, көрсөткүчү, бир нерселер жазыла турган журнал*); **2.** *муз.* регистр (*үндүн, музыкалык инструменттин добушунун бийиктигинин жана күчүнүн даражасы*); **бас — го́лос ни́жнего реги́стра** бас — төмөнкү регистрдеги үн; **3.** *муз.* регистр (*үндүн бийиктигин, күчүн өлчөө үчүн музыкалык инструментке орнотулган жабдык*); **4.** *тех.* регистр (*ар түрдүү машиналардагы жана приборлордогу регулятор*); **5.** регистр (*баса турган машинканын тамгаларынын жана клавиштеринин катары*); **ве́рхний реги́стр маши́нки** машинканын жогорку регистри; **ни́жний реги́стр маши́нки** машинканын ылдыйкы регистри.

РЕГИСТРА'ТОР *м.* регистратор (**1.** *мекемеде регистрациялап, каттап туруучу кызматкер; мис. кириш-чыгыш кагаздарды*; **2.** *автоматтуу түрдө өзү жазып туруучу прибор*).

РЕГИСТРА'ТОРША *женск. р.* к **регистра́тор** 1.

РЕГИСТРАТУ'РА *ж.* регистратура (*мекеменин каттоо ишин жүргүзүп туруучу бөлүмү*).

РЕГИСТРАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **регистрация**-*га т.*; регистрациялык.

РЕГИСТРА'ЦИЯ *ж.* **1.** (*внесение в список*) регистрация, регистрациялоо, регистрация кылуу, каттоо, жазуу; **регистра́ция делега́тов** делегаттарды регистрациялоо; **2.** регистрация, регистрациялоо, регистрация кылуу (*закондуу күчкө киргизүү максатында каттоо*); **регистра́ция бра́ка** үйлөнүүнү-күйөөгө тийүүнү регистрациялоо; **3.** (*запись фактов, явлений*) регистрация, регистрациялоо, регистрация кылуу (*фактыларды, кубулуштарды жазуу, каттоо*); **регистра́ция колеба́ний по́чвы** *геол.* жер кыртышынын чайпалуусун регистрация кылуу.

РЕГИСТРИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* **1.** *кого-что* (*внести в список*) регистрациялоо, регистрация кылуу, каттоо, жазуу; **регистри́ровать докуме́нты** документтерди регистрациялоо; **2.** *кого-что* регистрациялоо, регистрация кылуу; **регистри́ровать брак** үйлөнүүнү-күйөөгө тийүүнү регистрациялоо (каттоо); **3.** *что* (*записать факты, явления*) регистрациялоо, регистрация кылуу; **регистри́ровать подзе́мные толчки́** жер астындагы титирөөлөрдү регистрациялоо.

РЕГИСТРИ'РОВАТЬСЯ **1.** *сов. и несов.* регистрациялануу, регистрация кылынуу, катталуу, жазылуу; **все прибыва́ющие должны́ регистри́роваться** келүүчүлөрдүн бардыгы катталууга тийиш; **2.** *сов. и несов.* катталуу (*эрди-катын болдук деп, катталуу*); **3.** *несов. страд.* к **регистри́ровать**.

РЕГИ'СТРОВЫЙ, -ая, -ое: **реги́стровая то́нна** регистрдик тонна (*кеменин суу ичине канча батарын өлчөө үчүн алына турган чен единицасы*).

РЕГЛА'МЕНТ *м.* **1.** (*порядок ведения заседания*) регламент (*чогулушту алып баруунун тартиби*); **установи́ть регла́мент** регламент белгилөө; **2.** (*устав, свод правил*) регламент (*мекеменин ишинин тартиби, эрежелери*).

РЕГЛАМЕНТА'ЦИЯ *ж.* регламентация, регламентациялоо, регламентация кылуу (*белгилүү эрежелерге багындыруу, тартипке салуу, тартипке келтирүү*).

РЕГЛАМЕНТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* регламентациялоо, регламентация кылуу.

РЕГЛА'Н *м.* реглан (*кийимдин бөтөнчө бычылышы*).

РЕГРЕ'СС *м.* регресс, артка кетүү, кери кетүү.

РЕГРЕССИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*идущий в своём развитии к упадку, вырождению*) регресстүү, регрессивдүү, артка кеткен, керисинен кеткен; **регресси́вный метаморфо́з** *биол.* регрессивдүү метаморфоз (*организмди жөнөкөйлөшүүгө алып баруучу кубулуш*); **2.** (*реакционный*) регрессивдүү (*тескери; реакциячыл*); ◇ **регресси́вная ассимиля́ция** *лингв.* регрессивдүү ассимиляция (*тыбыштардын артка карай ээрчиши, мис. «түзсүз»дүн ордуна «түссүз»*).

РЕГРЕССИ'РОВАТЬ *несов.* регресс болуу, артка кетүү, керисинен кетүү.

РЕГУЛИ'РОВАНИЕ *ср.* жөнгө салуу, иретке салуу, тартипке салуу; **регули́рование у́личного движе́ния** көчө кыймылын жөнгө салуу (иретке салуу, тартипке салып туруу).

РЕГУЛИ'РОВАТЬ *несов. что* жөнгө салуу, иретке салуу, тартипке салуу; **регули́ровать ры́ночные це́ны** базар баасын иретке салуу (тартипке салуу); **регули́ровать у́личное движе́ние** көчө кыймылын жөнгө салуу (иретке салуу, тартипке салуу); **регули́ровать мото́р** моторду тартипке салуу.

РЕГУЛИРО'ВКА *ж. разг. см.* **регули́рование.**

РЕГУЛИРО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое жөнгө салып туруучу, иретке (тартипке) келтирип туруучу.

РЕГУЛИРО'ВЩИК *м.* регулировщик, иретке (тартипке) салуучу адам, жөнгө салуучу адам (*бир нерсенин кыймылын жөнгө салып, иреттеп туруучу адам*); **регулиро́вщик у́личного движе́ния** көчө кыймылын жөнгө салып туруучу адам.

РЕ'ГУЛЫ *только мн.* регул (*этек кир, айыз*).

РЕГУЛЯ'РНО *нареч.* дайыма, белгилүү тартип боюнча, үзгүлтүксүз.

РЕГУЛЯ'РНОСТЬ *ж.* регулярдуулук, үзгүлтүксүздүк, дайыма бир калыпталык (*белгилүү бир убакта же белгилүү бир тартип менен болуучулук*).

РЕГУЛЯ'РНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*правильный, равномерный*) регулярдуу, туура өз убагында, үзгүлтүксүз; **регуля́рное лече́ние** регулярдуу (үзгүлтүксүз) дарылануу; **2.** *воен.* регулярдык (*мыкты уюштурулган, туруктуу согуштук уюму бар жана пландуу түрдө машыгып жаткан*); **регуля́рные войска́** регулярдык войсколор; **регуля́рная а́рмия** регулярдык армия.

РЕГУЛЯ'ТОР *м. тех.* регулятор (*машинанын механизмин жөнгө салып, бир тегиз иштете турган прибор*); **регуля́тор то́ка** ток регулятору.

РЕД- *татаал сөздүн «редакциялык» дегенди билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **редколле́гия** редакциялык коллегия.

РЕДАКТИ'РОВАНИЕ *ср.* редакторлоо, редакциялоо (*текшерүү, оңдоо*); **редакти́рование кни́ги** китепти редакциялоо.

РЕДАКТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* редакторлоо, редакциялоо; **редакти́ровать статью́** макаланы редакциялоо; **он редакти́рует журна́л** ал журналды редакторлойт.

РЕДА'КТОР *м.* редактор; **гла́вный реда́ктор** башкы редактор; **отве́тственный реда́ктор** жооптуу редактор; **техни́ческий реда́ктор** технический редактор.

РЕДА'КТОРСКИЙ, -ая, -ое **редактор**-*го т.*; редакторлук; **реда́кторские обя́занности** редакторлук милдеттер.

РЕДА'КТОРСТВО *ср.* редактордук (*редактордун милдети, кызматы*).

РЕДАКЦИО'ННО-ИЗДА'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое редакциялык-басма; **редакцио́нно-изда́тельский те́хникум** редакциялык-басма техникуму.

РЕДАКЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **редакция**-*га т.*; редакциялык; **редакцио́нная рабо́та** редакциялык иш; **редакцио́нный план** редакциялык план; **редакцио́нная колле́гия** редакциялык коллегия; **редакцио́нный сове́т** редакциялык совет; **редакцио́нные попра́вки** редакциялык түзөтүүлөр; **редакцио́нные указа́ния** редакциялык көрсөтмөлөр.

РЕДА'КЦИЯ *ж.* **1.** (*редактирование*) редакция, редакторлоо, редакциялоо; **под реда́кцией** *кого-л.* бирөөнүн редакциясы астында; **реда́кция прое́кта резолю́ции** резолюциянын долбоорун редакциялоо; **подве́ргнуться реда́кции**

www.bizdin.kg

редакциялануу, редакциядан өтүү; **2.** (*текст*) редакция (*бирөө тарабынан иштелип чыгылган же белгиленген текст*); **новая редакция повести** повестинин жаңы редакциясы; **3.** (*коллектив редакторов*) редакция (*редакторлордун тобу*); **4.** (*помещение*) редакция (*редакция кызматчыларынын иштей турган үйү*).

РЕДЕ'ТЬ *несов.* **1.** (*становиться редким*) суюлуу, сейрек болуу; **волосы редеют** чач суюлуп бара жатат; **лес редеет** токой суюлуп, сейрек болуп бара жатат; **2.** (*уменьшаться в числе*) азаюу, саны азаюу, бирин-серин болуу.

РЕДИ'С *м.* редис (*чамгырдын бир түрү*).

РЕДИ'СКА *ж.* редиска; *см.* **редис.**

РЕ'ДКИЙ, -ая, -ое **1.** (*не густой, не частый*) суюк, сейрек; **редкие волосы** сейрек чач, суюк чач; **редкий лес** суюк токой, сейрек токой; **редкие зубы** арасы ачык, сейрек тиш; **2.** (*не плотный*) тыгыз эмес, адыракай; **редкая ткань** адыракай кездеме; **3.** сейрек табылуучу, сейрек кезигүүчү, сейрек учуроочу, сейрек учурай турган, анда-санда болуучу; **редкие металлы** сейрек учурай турган металлдар; **редкий гость** анда-санда келүүчү мейман; **4.** (*исключительный, выдающийся*) чанда болуучу (кезигүүчү), чанда чыгуучу (учуроочу); **редкая красота** чанда кезигүүчү сулуулук; **редкое явление** чанда болуучу кубулуш.

РЕ'ДКО *нареч.* **1.** (*не густо, не часто*) суюк, сейрек; **деревья здесь посажены редко** бул жерге жыгачтар суюк тигилген; **борода у него растёт редко** анын сакалы сейрек, анын сейрек сакалы бар; **редко посеять** суюк себүү; **2.** (*иногда, не часто*) анда-санда, чанда; **редко писать письма** катты анда-санда жазуу; **эти растения редко встречаются** бул өсүмдүк анда-санда гана учурайт; **они редко встречаются друг с другом** алар бир-бири менен анда-санда гана жолугушат.

РЕДКОЛЕ'СЬЕ *ср.* суюк токой, сейрек токой.

РЕДКОЛЛЕ'ГИЯ *ж.* (редакционная коллегия) редколлегия (редакциялык коллегия).

РЕ'ДКОСТНЫЙ, -ая, -ое *см.* **редкий 3, 4; редкостный случай** сейрек учурай турган окуя.

РЕ'ДКОСТЬ *ж.* **1.** (*редкое явление*) сейрек табылуучу, анда-санда болуучу, сейрек учуроочу; **видеть его без дела — большая редкость** анын ишсиз отурганын сейрек учуратуута болот; **2.** (*редкостная вещь*) анда-санда учуроочу нерсе, сейрек учуроочу нерсе, анда-санда учурай турган нерсе, сейрек учурай турган нерсе; **коллекция редкостей** сейрек учуроочу нерселердин коллекциясы; ◇ **на редкость** болуп көрбөгөндөй; **погода стояла на редкость хорошая** күн болуп көрбөгөндөй жакшы болуп турду.

РЕДУ'КТОР *м. тех.* редуктор (*тиштүү дөңгөлөктүн жардамы менен бир вал аркылуу экинчи валды иштетүүчү механизм*).

РЕДУКЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое редукциялык; **редукционный клапан** *тех.* редукциялык клапан.

РЕДУ'КЦИЯ *ж.* **1.** редукция (*татаал эмгекти жөнөкөй эмгекке айландыруу процесси*); **2.** *хим.* редукция (*заттан кислородду алуу же кислородду водород менен алмаштыруу же водородду кошуу жолу менен болуучу химиялык процесс*); **3.** *тех.* жеңилдетүү, оңойлотуу; **4.** *биол.* редукция (*организмдин түзүлүшүн жөнөкөй түргө алып келе турган өрчүш*); **5.** *лингв.* редукция (*тыбыштын күчүнүн басаңдашы*); **редукция безударных гласных в русском языке** орус тилиндеги басым түшпөгөн үндүүлөрдүн редукциясы (*мис. «вода — вада» ж. б.*).

РЕДУ'Т *м. воен. ист.* редут (*талаа чебинин бир түрү*).

РЕДУЦИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **редуцировать; 2.** *прил. лингв.* редукцияланган.

РЕДУЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* **1.** кыскартуу, кемитүү; **2.** *хим.* редукциялоо, редукция кылуу (*заттан кислородду ажыратып алуу же кислородду водородго алмаштыруу*); **3.** *тех.* жеңилдетүү, оңойлотуу (*өндүрүш процессинин оор түрүн жеңилдетүү*); **4.** *биол.* редукциялоо (*органдардын жөнөкөй түргө карата кайта өрчүшү*).

РЕДУЦИ'РОВАТЬСЯ **1.** *сов. и несов.* (*сокращаться*) кыскаруу, кемүү; **2.** *сов. и несов. хим.* редукциялануу, редукция кылынуу; **3.** *сов. и несов. тех.* жеңилдөө, оңойлоо; **4.** *сов. и несов. биол.* редукциялануу; **5.** *сов. и несов. лингв.* редукциялануу (*тыбыштын күчүнүн басаңдашы*); **6.** *несов. страд. к* **редуцировать.**

РЕДЧА'ЙШИЙ, -ая, -ее *превосх. ст. от прил.* **редкий** өтө сейрек учуроочу, анда-санда гана кезигүүчү.

РЕ'ДЬКА *ж.* турп; ◇ **надоел хуже горькой редьки** *погов.* жүрөккө чийки майдай тийди.

РЕЕ'СТР *м.* реестр (*тизме, опись*).

РЕЖИ'М *м.* **1.** (*государственный строй*) режим, түзүлүш (*саясий түзүлүш, башкаруу түрү, мамлекеттик тартип*); **режим народной демократии** элдик демократиянын режими (түзүлүшү); **2.** (*установленный распорядок*) режим, тартип (*белгиленген тартип*); **правильный режим питания** тамак ичүүнүн туура режими; **3.** (*система правил, мероприятий*) режим (*бир максатты өрүндоо үчүн керектүү болгон эрежелер системасы*); **режим экономии** үнөмдөө режими.

РЕЖИССЁР *м.* режиссёр (*киного тартылуучу же театрга коюлуучу оюндун уюштуруучусу, көркөмдүк жетекчиси*).

РЕЖИССЁРСКИЙ, -ая, -ое **режиссёр**-*го т.*; режиссёрдук; **режиссёрское искусство** режиссёрдук искусство.

РЕЖИССИ'РОВАТЬ *несов. что* режиссёрдук кылуу, режиссёрдук кызмат кылуу; **режиссировать спектакль** спектаклге режиссёрдук кылуу.

РЕЖИССУ'РА *ж.* **1.** (*профессия режиссёра*) режиссура (*режиссёрдун кесиби*); **2.** *собир.* (*режиссёры*) режиссёрлор (*режиссёрдук кызмат аткаруучу бир топ киши*); **3.** (*постановка спектакля*) режиссура (*режиссёрдун спектаклди сахнага коюшу*).

режу, режешь *и т. д. наст. вр. от* **резать.**

режусь, режешься *и т. д. наст. вр. от* **резаться.**

РЕ'ЖУЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **резать; 2.** *прил.* кесе турган, кесүүчү, өткүр; **режущий инструмент** кесүүчү инструмент (аспап); **3.** *прил.* (*о боли*) ачыштырып ооруучу (*оору жөнүндө*).

РЕЗА'К *м.* **1.** (*нож*) чоң жазы бычак; **2.** (*для резьбы по дереву*) резак (*жыгачтын бетин оюп, түр салуу үчүн колдонула турган атайын бычак*); **3.** (*в штукатурном деле*) резак (*шыбакчылардын учтуу калагы*); **4.** *тех.* резак (*машинанын, кандайдыр бир куралдын кесүүчү бөлүгү*); **5.** (*рабочий на бойне*) мал союучу (*кушканада мал союп туруучу жумушчу*).

РЕ'ЗАЛЬНЫЙ, -ая, -ое *см.* **резательный.**

РЕ'ЗАЛЬЩИК *м.* кесүүчү, тууроочу (*бир нерсени кесүүгө, тууроого специалист*).

РЕ'ЗАНИЕ *ср.* **1.** (*напр. на части*) кесүү, кыюу, кыркуу, тууроо, союу; **2.** (*убой*) союу, мууздоо.

РЕ'ЗАНЫЙ, -ая, -ое кесилген, союлган; **резаная бумага** кесилген кагаз; ◇ **резаная рана** кесип алгандан болгон жара (*мис. бычактан болгон жара*).

РЕ'ЗАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кесүүчү; **резательная машина** кесүүчү машина.

РЕ'ЗАТЬ *несов.* **1.** *что* (*разделять на части, отделять от целого*) кесүү, кыюу, кыркуу, тууроо, союу; **резать хлеб** нан кесүү; **резать мясо** эт тууроо; **резать металл** металл кесүү; **резать арбуз** дарбыз союу; **2.** *кого* (*убивать*) союу, мууздоо; **резать барана** кой союу; **резать кур** тоок союу; **3.** *что, по чему* (*вырезать*) оюу, оймо түшүрүү, оюп из түшүрүү, оюу салуу; **резать по дереву** жыгачка оюу салуу; **резать по металлу** металлга оюу салуу; **4.** *кого-что, разг.* (*вскрывать, оперировать*) союу, кесүү; **5.** *что* (*причинять боль*) ачыштыруу, кааруу, ачышып ооруу; **ветер режет лицо** шамал бетти каарып жиберет; **у меня режет в правом боку** менин оң капталым ачышып ооруп турат; **6.** *что, перен.* (*о непри-*

www.bizdin.kg

ятном впечатлении) жаман таасир кылуу, жаман туюлуу, өөн туюлуу; **её голос режет слух** анын үнү кулакка жаман угулат; **этот цвет режет глаз** бул түс көзгө өөн учурайт; ◇ **резать правду в глаза** *разг.* чындыкты бетке айтуу, чындыкты көзүнө айтуу.

РЕ'ЗАТЬСЯ *несов.* **1.** (*о зубах*) чыгуу, жарылуу; **у ребёнка режутся зубы** баланын тиштери чыгып келе жатат; **2.** *страд. к* **резать 1—4**; ◇ **резаться в карты** *разг.* кумардашып карта ойноо.

РЕЗВИ'ТЬСЯ *несов.* оюнкараактык кылуу, шоктонуп ойноо (*о детях*); ойноктоо, оюн салуу (*о животных*).

РЕ'ЗВОСТЬ *ж.* **1.** шайырлык, оюнкараактык; **резвость ребёнка** баланын оюнкараактыгы; **2.** *спорт.* (*быстрота в беге*) күлүктүк.

РЕЗВУ'НЬЯ *ж. разг.* шайыр кыз, оюнкараак кыз.

РЕЗВУ'ШКА *ж. ласк. см.* **резвунья.**

РЕ'ЗВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*живой, шаловливый, подвижной*) шайыр, оюнкараак; **резвый ребёнок** оюнкараак бала; **2.** *спорт.* күрч; **резвая лошадь** күрч ат.

РЕЗЕДА' *ж.* резеда (*гүлү атыр жыттуу бакча өсүмдүгүнүн бир түрү*).

РЕЗЕДО'ВЫЙ, -ая, -ое **резеда**-*га т.*

РЕЗЕ'КЦИЯ *ж. мед.* резекция (*дененин мүчөсүн кесип таштоо*).

РЕЗЕ'РВ *м.* **1.** (*запас*) резерв (*керегн тийгенде пайдалануу үчүн камдалып коюлган нерсе*); **экономические резервы** экономикалык резервдер; **резервы производства** өндүрүштүн резервдери; **иметь в резерве** резервде сактоо; **2.** *воен.* резерв (*керек болгон кезде пайдалануу үчүн командирдин карамагына калтырылган согуштук бөлүк*); **отвести полк в резерв** полкту резервге өткөрүү; **3.** *воен.* резерв (*мобилизация боюнча армияга чакырыла турган согуштук кызматкерлердин категориясы*); ◇ **трудовые резервы** эмгек резервдери.

РЕЗЕРВА'ЦИЯ I *ж.* резервация (*запас кылып сактоо*).

РЕЗЕРВА'ЦИЯ II *ж.* резервация (*АКШда, Түштүк-Африкалык Союзда, Австралияда эзилген жергиликтүү элдерди империалисттик өкмөттөр көчүрүп таштай турган райондор*).

РЕЗЕРВИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* резервге калтыруу, резерв түзүү; **резервировать запасы нефти** нефтинин запастарын резервге калтыруу.

РЕЗЕРВИ'СТ *м. воен.* резервист, резервде туруучу (*чыныгы согуштук кызматтан бошотулуп, резервге чыгарылган согуштук кызматкер*).

РЕЗЕ'РВНЫЙ, -ая, -ое **1. резерв** 3-*кө т.*; резервдеги; **резервные войсковые части** резервдеги согуштук бөлүктөр, **2. резерв** 1-*ге т.*; резервдеги, резервдик; **резервный капитал** *эк.* резервдеги капитал (*мүмкүн болуучу зыяндардын ордун басуу үчүн пайдадан бөлүнүп коюлган капитал*); **резервный фонд** *эк.* резервдик фонд (*мамлекеттин алтын монеталары, кымбат баалуу металлдары, асыл таштары жана ошол сыяктуу запастары*).

РЕЗЕРВУА'Р *м.* резервуар (*суюктук же газ куюла турган чукур же идиш*).

РЕЗЕ'Ц *м.* **1.** (*инструмент*) кескич (*аспап*); **токарный резец** токардык кескич; **резец скульптора** скульптордун кескичи; **2.** (*передний зуб*) маңдай тиш, кашка тиш.

РЕЗИДЕ'НТ *м.* резидент, элчи (**1.** *дипломаттык өкүл*; **2.** *бир мамлекеттин экинчи бир мамлекетте дайыма жашоочу гражданини*; **3.** *чет мамлекеттик разведканын башка бир мамлекеттеги жашырын уполномочени*).

РЕЗИДЕ'НЦИЯ *ж.* резиденция (*өкмөт же өкмөт баштыгы туруучу жай*).

РЕЗИ'НА *ж.* резина, резинке; **изделия из резины** резинадан жасалган буюмдар.

РЕЗИ'НКА *ж.* **1.** (*для стирания написанного*) өчүрүүчү резинке; **чернильная резинка** сыя менен жазылганды өчүрүүчү резинке; **резинка для карандашей** карандаш менен жазылганды өчүрүүчү резинке; **2.** (*прорезиненная тесёмка*) резинке (*резинке тасма*); **подвязка из резинки** резинкеден жасалган байлагыч, подвязка.

РЕЗИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **резина**-*га т.*; **резиновая промышленность** резина өнөр жайы; **резиновая подошва** резинке таман; **резиновый мяч** резинке топ, резинадан жасалган топ.

РЕ'ЗКА *ж. см.* **резание** 1; **резка хлеба** нан кесүү, **нан туурoo**; **резка соломы** саман тууроо.

РЕ'ЗКИЙ, -ая, -ое **1.** (*острый, пронизывающий*) катуу, чыдагыс; **резкий ветер** катуу шамал; **резкий холод** катуу суук, чыдагыс суук, ызгаар; **резкая боль** чыдагыс оору, катуу оору; **2.** (*внезапный*) чукул, тез; **резкое изменение температуры** температуранын чукул өзгөрүлүшү; **3.** (*неприятно действующий*) жагымсыз катуу, жаман таасир кылуучу, ачуу, күчтүү; **резкий свет** күчтүү жарык; **резкий запах** күчтүү жыт; **резкие звуки** жагымсыз катуу добуш; **резкий голос** ачуу үн; **4.** (*отчётливый*) ачык, даана, кескин; **5.** (*грубый*) катуу, одоно, копол, корс; **резкие слова** катуу сөздөр, одоно сөздөр; **6.** (*суровый, прямой*) катуу (*айтылган*); **подвергнуть резкой критике** катуу сынга алуу.

РЕ'ЗКО *нареч.* **1.** (*внезапно*) чукул, тез; **погода резко изменилась** аба ырайы чукул өзгөрүлдү; **2.** (*неприятно*) жагымсыз, жаман, ачуу, күчтүү; **его голос резко прозвучал** анын үнү эң эле ачуу (жагымсыз) чыкты; **3.** (*грубо*) катуу, одоно, копол; корс; **он резко ответил** ал одоно жооп берди; **резко обойтись** катуу мамиле кылуу, корс мамиле кылуу.

РЕ'ЗКОСТЬ *ж.* **1.** жагымсыздык, ачуулук; **резкость голоса** үндүн ачуулугу, үндүн жагымсыздыгы; **2.** (*грубость*) катуулук, одонолук, коподдук, корстук; **резкость ответа** жооптун катуулугу, жооптун одонолугу, жооптун коподдугу; **3.** (*резкие слова*) катуу сөз, көңүлгө катуу тие турган сөз; **наговорить резкостей** көңүлгө катуу тие турган сөздөр айтуу.

РЕЗНО'Й, -ая, -ое оймо, чийме, оюп жасалган; **резные украшения** оймолоп жасалган кооздуктар (*мис. жыгачка, сөөккө ж. б.*).

РЕЗНУ'ТЬ *однокр. разг. см.* **резать** 1, 5, 6.

РЕЗНЯ' *ж.* кыргын, бычакташуу, кылычташуу, бычактап кыруу, кылычтап кыруу.

РЕЗОЛЮТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое корутунду, корутундулаган, **резолютивная часть решения** чечимдин корутунду бөлүгү.

РЕЗОЛЮ'ЦИЯ *ж.* **1.** (*решение, постановление*) резолюция (*бир маселени чечүү жөнүндө кабыл алынган чечим, токтом*); **принять резолюцию** резолюция кабыл алуу; **2.** (*надпись на деловой бумаге*) резолюция (*кызмат кагазына жазылган пикир*); **наложить резолюцию** резолюция салуу.

РЕЗО'Н *м. разг.* жүйө, жөн; **в этом есть свой резон** мунун өзүнчө бир жүйөсү (жөнү) бар.

РЕЗОНА'НС *м.* **1.** (*слышимость*) резонанс (*тыбыштын жаңырып угулушу*); **в этом зале хороший резонанс** ушул залда резонанс жакшы; **2.** *перен.* (*отзвук, отголосок*) резонанс, жаңырык (*сөздүн, пикирдин, окуянын жаңырыгы*).

РЕЗОНА'ТОР *м. физ.* резонатор (*тыбышты күчөтө турган прибор*).

РЕЗОНЁР *м.* резонёр (**1.** *көп сүйлөгөндү жакшы көргөн, кургак чечен*; *эзме насыятчы*; **2.** *лит. автордун окуяга болгон мамилесин көрсөтүүчү пьесанын же романдын каарманы*).

РЕЗОНЁРСКИЙ, -ая, -ое **резонёр**-*го т.*; резонёрдук менен.

РЕЗОНЁРСТВО *ср.* резонёрдук (*сүйлөөктүк; кургак чечендик*).

РЕЗОНЁРСТВОВАТЬ *несов.* резонёрдук кылуу (*кургак чечендик кылуу*).

РЕЗОНИ'РОВАТЬ *несов.* резонанс берүү; **стены зала хорошо резонируют** залдын стеналары жакшы резонанс берет.

www.bizdin.kg

РЕЗО'ННЫЙ, -ая, -ое *разг.* орундуу, жүйөлүү, жөндүү, жөнү бар; **резо́нная мысль** жүйөлүү ой; **резо́нный вопро́с** орундуу суроо.

РЕЗУЛЬТА'Т *м.* жыйынтык, натыйжа; **результа́ты ко́нкурса** конкурстун жыйынтыгы; **о́пыт дал положи́тельный результа́т** тажрыйба жакшы натыйжа берди; **в результа́те** натыйжада, натыйжасында, аягында.

РЕЗУЛЬТАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое корутундулуу, жыйынтыктоочу.

РЕ'ЗЧИК *м.* 1. (*мастер по резьбе*) оймочу (*жыгач, сөөк жана башкалардан оюп кооздук түшүрүүчү чебер адам*); 2. (*резальщик*) кесүүчү; **ре́зчик бума́ги** кагаз кесүүчү адам.

РЕЗЬ *ж.* чанчып оорутуу, сайгылашып оорутуу, ачыштырып оорутуу; **резь в животе́** ич сайгылашып ооруу.

РЕЗЬБА' *ж.* 1. (*выделка узоров*) оймолоо, оймолоп кооздоо; 2. (*рисунок на дереве, кости*) оймо (*жыгач, сөөк жана башкалардагы кооздолуп жасалган оюу*); **краси́вая резьба́** кооз оймо, жакшынакай оймо; 3. *тех.* (*винтовая нарезка*) резьба, бураманын сайы (*мис. винтте, гайкада*).

РЕЗЮМЕ' *ср. нескл.* резюме (*жыйынтык, кыскача корутунду кылып айтылган негизги пикир*); **резюме́ докла́да** докладдын резюмеси.

РЕЗЮМИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* резюмелөө (*жыйынтыктоо, негизги пикирди кыскача корутундулап айтуу*); **резюми́ровать пре́ния** жарыш сөздөрдү резюмелөө.

РЕЙД I *м. мор.* рейд (*деңизде — портко кире бериште кемелер токтоого жайлуу жер*).

РЕЙД II *м.* 1. *воен.* рейд (*душмандын тылына аттуу аскердин же башка бөлүктүн кирип барышы*); **кавалери́йский рейд** кавалериялык рейд; **возду́шный рейд** аба рейди; 2. *перен.* рейд (*күтүлбөгөн жерден жүргүзүлүүчү коомдук текшерүү*).

РЕ'ЙДЕР *м. воен.-мор.* рейдер (*деңиз жолдорунда душмандын соода кемелерин жоготуу үчүн өзүнчө согуштук операцияларды жүргүзүүчү согуштук кеме*).

РЕЙДИ'РОВАТЬ *сов. и несов. воен.* рейд жасоо, рейдге чыгуу.

РЕ'ЙДОВЫЙ I, -ая, -ое **рейд** I-*ге т.*; **ре́йдовая стоя́нка** рейдде туруу жайы.

РЕ'ЙДОВЫЙ II, -ая, -ое **рейд** II-*ге т.*

РЕ'ЙКА *ж.* рейка (1. *жука, ичке тактайча*; 2. *геод. нивелировка жүргүзүүдө бийиктикти белгилөө үчүн бөлүктөрү бар жука узун тактайча*).

РЕЙС *м.* рейс (*белгилүү маршрут боюнча кеме, самолёт, автобустар ж. б. жүрө турган жол*).

РЕ'ЙСОВЫЙ, -ая, -ое **рейс**-*ке т*; рейстик; **ре́йсовые перево́зки** рейстик жүк ташуулар; **ре́йсовый самолёт** рейстик самолёт, рейс менен жүрүүчү самолёт.

РЕЙСФЕ'ДЕР *м.* рейсфедер (*тушь менен сызык тартуу үчүн колдонулуучу чертёж жабдыгы*).

РЕЙСШИ'НА *ж.* рейсшина (*бир башында тик туура жыгачы бар, чертёждо колдонулуучу чоң сызгыч*).

РЕЙТУ'ЗЫ *только мн.* рейтуз (1. *тар шым*; 2. *аялдар жана балдар кие турган сокмо дамбал*).

РЕЙХСТА'Г *м.* рейхстаг (1. *Германиядагы 1945 жылга чейинки парламент*; 2. *Берлиндеги анын 1945 жылга чейинки үйү*).

РЕКА' *ж.* өзөн, дарыя, дайра, суу; **вверх по реке́** өзөн боюнча жогору; ◇ **ре́ки кро́ви** суудай аккан кан; **ты́сячная толпа́ дви́галась реко́й** миңдеген адамдар дарыядай агып келе жатты.

РЕ'КВИЕМ *м.* реквием (1. *муз. кайгылуу музыкалык чыгарма*; 2. *рел. католиктердин өлгөндөр үчүн окула турган жаназасы*).

РЕКВИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* реквизициялоо, реквизиция кылуу (*зордук менен мамлекеттин пайдасына алуу*).

РЕКВИЗИ'Т *м. театр.* реквизит (*театрда оюн коюу үчүн колдонула турган үй буюмдары*).

РЕКВИЗИЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **реквизиция**-*га т.*; реквизициялоочу.

РЕКВИЗИ'ЦИЯ *ж.* реквизиция, реквизициялоо, реквизиция кылуу (*жеке менчикти же коомдук мүлктү мамлекеттин карамагына акча төлөп же убактылуу мажбурий түрдө алуу*).

РЕКЛА'МА *ж.* 1. реклама (*бир нерсени жалпыга маалым кылуу максатында кулактандыруу, радио аркылуу билдирүү, жарыялоо*); **театра́льная рекла́ма** театр рекламасы; **светова́я рекла́ма** жарык менен берилүүчү реклама (*электрдин жарыгы менен жазылган реклама*); 2. реклама (*жалпыга белгилүү кылуу максатында бирөө же бир нерсе жөнүндө таратуу*).

РЕКЛАМАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **рекламация**-*га т.*; рекламацияланууучу.

РЕКЛАМА'ЦИЯ *ж. ком.* рекламация, рекламациялоо, рекламация кылуу (*товардын жаман сапатына наразылык көрсөтүп, кетикен чыгымды төлөп берүүнү талап кылуу*).

РЕКЛАМИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* 1. рекламалоо, реклама кылуу; 2. (*чрезмерно расхвалить*) өт эле мактай берүү, ыгы-жок мактоо; 3. *ком.* рекламациялоо, рекламация кылуу.

РЕКЛА'МНЫЙ, -ая, -ое **реклама**-*га т.*

РЕКОГНОСЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* 1. *воен.* рекогносцировка кылуу; **рекогносци́ровать расположе́ние проти́вника** душмандын орношкон жайын рекогносцировка кылуу (*душмандын жайын чалгындоо*); 2. *геод.* рекогносцировка кылуу; **рекогносци́ровать ме́стность** жерди рекогносцировка кылуу.

РЕКОГНОСЦИРО'ВКА *ж.* 1. рекогносцировка, рекогносцировка кылуу (*чалгындоо, разведка кылуу*); 2. рекогносцировка (*планга түшүрөрдөн мурун алдын ала текшерип, изилдеп көрүү*); **верну́ться из рекогносциро́вки** рекогносцировкадан кайтып келүү (*разведкадан, текшерүүдөн*).

РЕКОГНОСЦИРО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **рекогносцировка**-*га т.*

РЕКОМЕНДА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **рекомендация**-*га т.*; рекомендация кылынган, рекомендация кылуучу, рекомендацияланган; **рекоменда́тельное письмо́** рекомендация кылуучу кат; **рекоменда́тельный спи́сок литерату́ры** рекомендация кылынган адабияттардын тизмеси.

РЕКОМЕНДА'ЦИЯ *ж.* 1. (*действие*) рекомендациялоо, рекомендация кылуу, рекомендация берүү, сунуш кылуу; 2. (*отзыв*) рекомендация (*жазуу түрүндө же оозеки, көбүнчө мактап, берилген баа*); **он получи́л хоро́шую рекоменда́цию** ал жакшы рекомендация алды.

РЕКОМЕНДОВА'ТЬ *сов. и несов.* 1. *кого-что* (*дать отзыв*) рекомендациялоо, рекомендация кылуу, рекомендация берүү, рекомендовать этүү, сунуш кылуу, көрсөтүү; **рекомендова́ть о́пытного рабо́тника** тажрыйбалуу кызматкерди сунуш кылуу; **э́то его́ пло́хо рекоменду́ет** бул аны жаман жагынан көрсөтөт; 2. *что* (*советовать*) кеңеш берүү, сунуш кылуу; **рекоменду́ю вам проче́сть э́ту кни́гу** сизге ушул китепти окуп чыгууга кеңеш берем (сунуш кылам); 3. *кого, уст.* (*представить*) тааныштыруу.

РЕКОМЕНДОВА'ТЬСЯ 1. *несов. страд. к* **рекомендова́ть;** 2. *сов. и несов. уст.* (*при знакомстве*) өзүн «паланчамын» деп өзүнүн ким экенин айтуу (*биринчи жолу таанышкан кезде өзүнүн аты-жөнүн айтуу*).

РЕКОНВЕ'РСИЯ *ж. эк.* реконверсия, реконверсиялоо, реконверсия кылуу (*мурунку калыбына келтирүү*); **реконве́рсия промы́шленности** өнөр жайды реконверсиялоо, өнөр жайды реконверсия кылуу.

РЕКОНСТРУИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* реконструкция кылуу, кайрадан куруу.

www.bizdin.kg

РЕКОНСТРУИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* (*перестраиваться*) реконструкция кылынуу, кайрадан курулуу, кайрадан түзүлүү; 2. *несов. страд.* к **реконструйровать.**

РЕКОНСТРУКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **реконструкция**-*га т.*; **реконструктивный период** реконструкция мезгили (учуру).

РЕКОНСТРУ'КЦИЯ *ж.* реконструкция, реконструкция кылуу, кайрадан куруу (*бир нерсени жаңы принцип боюнча түп тамырынан бери кайтадан куруу, кайрадан жабдуу*).

РЕКО'РД *м.* рекорд (*жетишкендиктин эң жогорку көрсөткүчү, эң мыкты натыйжа*); **поставить новый рекорд** жаңы рекордго жетүү; **установить рекорд** рекорд жасоо; **мировой рекорд** дүйнөлүк рекорд; **рекорд добычи угля** көмүр чыгаруунун рекорду.

РЕКО'РДНЫЙ, -ая, -ое **рекорд**-*го т*; рекорддук; **рекордные достижения** рекорддук жетишкендиктер; **рекордные цифры** рекорддук цифралар; **рекордная скорость полёта** учуунун рекорддук ылдамдыгы.

РЕКОРДСМЕ'Н *м. спорт.* рекордсмен (*рекорд алган, эң жогорку көрсөткүчкө ээ болгон спортсмен*).

РЕКОРДСМЕ'НКА *женск. р.* к **рекордсмен**; рекордсменка.

РЕ'КРУТ *м. ист.* рекрут (*падышалык Россияда—армияга жаңы алынган солдат*).

РЕКРУТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого* 1. *ист.* (*взять в рекруты*) рекрут кылып алуу, аскерге чакыруу; 2. *перен.* (*набрать, пополнить свой состав*) өзүнүн составын толуктоо.

РЕКРУ'ТСКИЙ, -ая, -ое **рекрут**-*ка т.*; рекруттук.

РЕКСИ'Т *м. горн.* рексит (*тоо иштеринде колдонула турган жарылуучу зат*).

РЕКТИФИКА'Т *м. тех.* ректификат (*тазаланган спирт*).

РЕКТИФИКА'ТОР *м. тех.* ректификатор (*ректификациялоочу аппарат*).

РЕКТИФИКА'ЦИЯ *ж.* 1. *тех., хим.* (*очистка от примесей*) ректификация, ректификациялоо, ректификация кылуу (*кошундулардан тазалоо*); **ректификация спирта** спиртти ректификациялоо; 2. *мат.* ректификация, ректификациялоо, ректификация кылуу (*кыйшык сызыктын узундугун эсептеп чыгуу*).

РЕКТИФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, тех., хим., мат.* ректификациялоо, ректификация кылуу.

РЕ'КТОР *м.* ректор; **ректор университета** университеттин ректору.

РЕ'КТОРСКИЙ, -ая, -ое **ректор**-*го т.*; **ректорский кабинет** ректордун кабинети.

РЕ'КТОРСТВО *ср.* ректордук (*ректордун кызматы*).

РЕЛЕ' *ср. нескл., тех.* реле (*электрдин приборлорун же машинаны күчтүү токко кошуу үчүн колдонулуучу прибор*).

РЕЛЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **реле**-*ге т.*; релелик; **релейная связь** релелик байланыш.

РЕЛИГИО'ЗНОСТЬ *ж.* динчилдик.

РЕЛИГИО'ЗНЫЙ, -ая, -ое динчил, диндик, диний; **религиозный человек** динчил адам.

РЕЛИ'ГИЯ *ж.* дин.

РЕЛИ'КВИЯ *ж.* 1. *церк.* реликвия (*динчилдердин көз карашы боюнча өтө касиети, кереметти бар дин буюму*); 2. *перен.* реликвия (*эстелик; унутулгус ардактуу нерсе*); **семейные реликвии** үй-бүлөлүк реликвиялар.

РЕЛИ'КТ *м.* реликт (*байыркы доордон калдык катарында сакталып калган организм, кубулуш же буюм*).

РЕЛИ'КТОВЫЙ, -ая, -ое **реликт**-*ке т.*; реликтилик; **реликтовые формы** реликтилик формалар (*эң байыркы доорлордон сакталып калган айбандардын жана өсүмдүктөрдүн түрлөрү*).

РЕЛЬЕ'Ф *м.* 1. (*выпуклое изображение*) рельеф (*бир жалпак нерсенин үстүнө томпойтуп тартылган сүрөт*); **глобус с рельефами** рельефтүү глобус; 2. *геогр.* рельеф (*кандайдыр бир орунда жер бетинин түзүлүшү*).

РЕЛЬЕ'ФНО *нареч.* 1. (*выпукло*) рельефтүү болуп, рельефтүү түрдө, дөмпөйүп, томпоюп; 2. *перен.* (*отчётливо*) рельефтүү, ачык, даана.

РЕЛЬЕ'ФНОСТЬ *ж.* 1. (*выпуклость*) рельефтүүлүк (*дөмпөйлүк, томпогойлук*); 2. *перен.* (*отчётливость, выразительность*) рельефтүүлүк, ачыктык, дааналуулук, дааналык.

РЕЛЬЕ'ФНЫЙ, -ая, -ое 1. (*выпуклый*) рельефтүү; **рельефные буквы** рельефтүү тамгалар (*томпок кылып жасалган тамгалар, ариптер*); 2. *перен.* (*отчётливый, выразительный*) рельефтүү, даана, ачык-айкын; **рельефное описание** рельефтүү сүрөттөп жазуу, даана сүрөттөп жазуу.

РЕЛЬС *м.* рельс (*темир жолдун темири*); **железнодорожные рельсы** темир жол рельстери; ◇ **поставить на рельсы** *что-л.* *бир нерсени* рельске коюу, *бир нерсени* жолго коюу; **перевести на рельсы** *чего-л.* *бир нерсени* рельске которуу, *кандайдыр* башка бир кызматтын жолуна салуу (түшүрүү).

РЕ'ЛЬСОВЫЙ, -ая, -ое **рельс**-*ке т.*; рельстүү; **рельсовый путь** рельстүү жол; **рельсовая сеть** рельстүү тармак; **рельсовый транспорт** рельстүү транспорт.

РЕЛЬСОПРОКА'ТНЫЙ, -ая, -ое рельс жасоочу; **рельсопрокатный завод** рельс жасоочу завод; **рельсопрокатный цех** рельс жасоочу цех.

РЕЛЯТИВИ'ЗМ *м. филос.* релятивизм (*объективдүү дүйнөнү билүүгө боло тургандыкты танган жана бардык билимди относительный билим деп эсептөөчү идеалисттик окуу*).

РЕЛЯТИВИ'СТ *м.* релятивист (*релятивизмди жактоочу*).

РЕЛЯТИВИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **релятивист**-*ке т.*; релятивисттик; **релятивистский взгляд** релятивисттик көз караш.

РЕЛЯТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое релятивдүү.

РЕЛЯ'ЦИЯ *ж. воен. уст.* реляция (1. *өзүнүн аскерлеринин согуштук аракеттери тууралу жазган командирдин билдирүүсү*; 2. *сыйлоого сунуш кылган кезде согушта көрсөткөн баатырдыкты толук жазып көрсөтүү*).

РЕМА'РКА *ж.* ремарка (1. *китептин четине жазылган эскертүүлөр, белгилер*; 2. *театр. пьесада аракеттин жагдайы, геройлордун мүнөзү, алардын жүрүш-турушу, чыгыш-кириштери жөнүндө автор тарабынан жазылган тексттер; пьесанын сүйлөнбөй турган тексттери*).

РЕ'МЕЗ *м. зоол.* куркулдай.

РЕМЁННЫЙ, -ая, -ое **ремень**-*ге т.*; **ремённый кнут** кайыш камчы; **ремённая передача** *тех.* кайыш аркылуу жүргүзүү, кайыш менен жүргүзүү (*мис. молотилкада*).

РЕМЕ'НЬ *м.* 1. (*полоса кожи, ткани*) кайыш боо, узун ичке кайыш; кайыш кур, илгич (*пояс*); **ремень для правки бритв** устараны жанып курчутуучу кайыш; 2. **ремни** *мн.* (*для ручного багажа*) жүк таңгыч кайыш.

РЕМЕ'СЛЕННИК *м.* 1. өнөрпоз, уста, кол өнөрчү; 2. *перен. неодобр.* ремесленник, демилгесиз, ынтасыз иштөөчү адам; 3. (*ученик ремесленного училища*) ремесленник (*ремеслолук училищенин окуучусу*).

РЕМЕ'СЛЕННИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **ремесленник** 2-*ге т.*; ремесленниктерче; **ремесленническое отношение к искусству** *неодобр.* искусствого ремесленниктерче мамиле кылуу.

РЕМЕ'СЛЕННИЧЕСТВО *ср.* 1. (*занятие ремеслом*) өнөрпоздук кылуу, усталык кылуу, кол өнөрчүлүк кылуу; 2. *перен. пренебр.* демилгесиз, ынтасыз иштөө.

РЕМЕ'СЛЕННЫЙ, -ая, -ое **ремесло**-*го т.*; ремеслолук; **ремесленное училище** ремеслолук училище.

РЕМЕСЛО' *ср.* (*мн.* **ремёсла**) өнөр, устачылык, кол өнөр; **сапожное ремесло** өтүкчүлүк; **столярное ремесло** жыгач устачылык.

www.bizdin.kg

РЕМЕШО'К *м. уменьш. от* **ремéнь** 1 кичинекей тилке кайыш, кичинекей кайыш боо, кичинекей кайыш кур.

РЕМИ'ЗА *ж. текст.* 1. ремиза (*токуу станогунун бир бөлүгү*); 2. *чаще мн.* (*хлопчатобумажные обрезки*) кесинди-үзүндүлөр, кыйкымдар (*кездеменин*).

РЕМИЛИТАРИЗА'ЦИЯ *ж. полит.* ремилитаризация, ремилитаризациялоо (*мурун куралсыздандырылган территорияны, мамлекетти кайтадан куралдандыруу, согуш өнөр жайларын кайтадан түзүү ж. б.*).

РЕМИЛИТАРИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. что, полит.* ремилитаризациялоо.

РЕМИНИСЦЕ'НЦИЯ *ж.* 1. (*смутное воспоминание*) реминисценция, элес-булас гана эсинде калуу; 2. (*в художественном произведении*) реминисценция (*көркөм чыгармада башка чыгарманын аңдан тышкары таасиринин билинип турушу*).

РЕМО'НТ *м.* 1. (*починка, исправление*) ремонт, ремонттоо, ремонт кылуу (*эскирип жыртылган, бузулган нерсени оңдоо, түзөө*); **ремóнт домóв** үйлөрдүн ремонту; **ремóнт óбуви** бут кийимди ремонттоо; **ремóнт железнодорóжных путéй** темир жолдорду ремонттоо; **капитáльный ремóнт** капиталдык ремонт (*чоң ремонт*); **текýщий ремóнт** күндөлүк ремонт (*майда ремонт*); 2. *воен.* ремонт (*войсколордо кемиген аттардын ордун толтуруу*); 3. *с.-х.* толтуруу (*жаш малды өстүрүү аркылуу малдын санын көбөйтүү, кошумчалоо*).

РЕМОНТЁР *м. воен. уст.* ремонтёр (*революцияга чейинки Россияда — аскерлер үчүн ат алуучу офицер*).

РЕМОНТИ'РОВАНИЕ *ср. см.* **ремóнт** 1.

РЕМОНТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* 1. ремонттоо, ремонт кылуу; **ремонтúровать квартúру** квартираны ремонттоо, квартираны ремонт кылуу; 2. *воен.* (*пополнять лошадьми*) ремонттоо, ремонт кылуу (*войсколордо кемиген аттардын ордун толтуруу*).

РЕМО'НТНЫЙ, -ая, -ое 1. **ремонт** 1-*ге т.*; **ремóнтные мастерскúе** ремонттоо мастерскаялары; 2. **ремонт** 2-*ге т.*; **ремóнтные рабóты** ремонт жумуштары; **ремóнтные лóшади** ремонттоо үчүн алынган аттар (*войсколордо кемиген аттардын ордун толтуруу үчүн алынган аттар*); **ремóнтная комúссия** ремонт кылуу үчүн ат сатып алуучу комиссия; 3. *с.-х.* (*дающий приплод*) төлдөй турган, төлдөөчү.

РЕНАТУРАЛИЗА'ЦИЯ *ж. офиц.* ренатурализация, ренатурализациялоо, ренатурализация кылуу (*белгилүү бир өлкөнүн граждандык укуктарын кандайдыр бир себеп менен жоготкон адамдардын граждандык укуктарын калыбына келтирүү*).

РЕНАТУРАЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что, офиц.* ренатурализациялоо, ренатурализация кылуу.

РЕНЕГА'Т *м. презр.* ренегат (*өз ишенимин өзгөртүп, душман тарабына өткөн киши, чыккынчы*).

РЕНЕГА'ТСТВО *ср. презр.* ренегатство, ренегаттык (*өз ишенимин өзгөртүп, душман тарабына өтүүчүлүк, чыккынчылык*).

РЕНЕССА'НС *м.* ренессанс (1. *15—16 кылымдарда Батыш Европада — илим жана искусствонун кайра гүлдөп өсө баштаган заманы*; 2. *ушул заманда формага келтирилген архитектура стили*).

РЕНОМЕ' *ср. нескл.* атак, абийир.

РЕ'НТА *ж. эк.* рента (*капиталдан, мүлктөн же жерден түшүүчү доход*); **земéльная рéнта** жер рентасы; **абсолю́тная рéнта** абсолюттук рента (*капиталисттик өлкөлөрдө — жер ээлери алуучу кошумча нарктын бир бөлүгү*); **дифференциáльная рéнта** дифференциалдуу рента (*капиталисттик өлкөлөрдө — жердин семиздигинин айырмасына, жердин участогунун алыс же жакын тургандыгына, жерге жумшалган кошумча капиталга жараша алына турган рента*).

РЕНТА'БЕЛЬНОСТЬ *ж. эк.* рентабелдүүлүк (*доходдуулук, кирешелүүлүк, пайдалуулук*); **рентáбельность производства** өндүрүштүн рентабелдүүлүгү.

РЕНТА'БЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое рентабелдүү (*доходдуу, кирешелүү, пайдалуу*); **рентáбельное предприя́тие** рентабелдүү ишкана.

РЕНТГЕ'Н *м. физ., мед.* 1. (*рентгеновы лучи*) рентген (*электромагнит толкундарынын тобуна жатуучу, көзгө көрүнбөс шоолалар; бул шоолалар тунук эмес буюмдардан өтүп кетип, алардын ичин жарык, тунук кылып көрсөтөт*); 2. (*просвечивание*) рентген, рентгенге кароо (*жогорудагыдай шоола менен жарык кылып кароо, көрүү*).

РЕНТГЕНИЗА'ЦИЯ *ж. мед.* рентгенизация, рентгенизация кылуу (1. *дарылоо максаты менен рентген шоолалары аркылуу жарык кылып көрүү*; 2. *рентген шоолалары аркылуу дарылоо*).

РЕНТГЕНИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что, мед.* рентгенизациялоо, рентгенизация кылуу.

РЕНТГЕ'НОВ: **рентгéновы лучи́** *физ., мед.* рентген шоолалары, рентген нурлары.

РЕНТГЕ'НОВСКИЙ, -ая, -ое **рентген**-*ге т.*; рентгендик; **рентгéновский снúмок** рентген сүрөтү; **рентгéновский кабинéт** рентген кабинети; **рентгéновские лучú** рентген шоолалары, рентген нурлары.

РЕНТГЕНОГРА'ММА *ж. физ., мед.* рентгенограмма (*рентген шоолаларынын жардамы менен түшүрүлгөн рентгендик сүрөт*).

РЕНТГЕНОГРА'ФИЯ *ж.* рентгенография (1. *рентген шоолаларынын жардамы менен заттарды изилдөө жөнүндөгү илим*; 2. *рентген шоолаларынын жардамы менен сүрөт түшүрүү*).

РЕНТГЕНО'ЛОГ *м.* рентгенолог (*рентгенология жана рентгенотерапия жагынан специалист*).

РЕНТГЕНОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **рентгенология**-*га т.*; рентгенологиялык.

РЕНТГЕНОЛО'ГИЯ *ж. мед.* рентгенология (*рентген шоолалары жана аларды колдонуу жөнүндөгү окуу*).

РЕНТГЕНОСКОПИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **рентгеноскопия**-*га т.*; рентгеноскопиялык.

РЕНТГЕНОСКОПИ'Я *ж. физ., мед.* рентгеноскопия (*рентген шоолаларынын жардамы менен көрүү*).

РЕНТГЕНОТЕРАПИ'Я *ж. мед.* рентгенотерапия (*рентген шоолалары менен дарылоо*).

РЕНТГЕНОТЕ'ХНИКА *ж. тех., мед.* рентгенотехника (*рентген шоолаларын чыгаруу жана алардан пайдалануу үчүн иштетиле турган аспаптар*).

РЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое **рента**-*га т.*

РЕОРГАНИЗАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **реорганизация**-*га т.*; реорганизациялык; **реорганизациóнный перúод** реорганизация мезгили, кайрадан уюштуруу мезгили, кайрадан (кайтадан) түзүү мезгили.

РЕОРГАНИЗА'ЦИЯ *ж.* реорганизация, реорганизация кылуу, кайрадан уюштуруу, кайрадан (кайтадан) түзүү.

РЕОРГАНИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. что* реорганизациялоо, реорганизация кылуу, кайрадан уюштуруу, кайрадан (кайтадан) түзүү.

РЕОРГАНИЗОВА'ТЬСЯ *сов. и несов.* реорганизациялануу, реорганизация кылынуу, кайрадан уюштурулуу, кайрадан (кайтадан) түзүлүү.

РЕОСТА'Т *м. физ.* реостат (*токтун чыңалышын жана күчүн жөнгө салып туруучу прибор*).

РЕ'ПА *ж.* шалкан, шалгам; ◇ **дешéвле пáреной рéпы** *погов.* текейден да арзан.

РЕПАРА'ЦИИ *мн.* (*ед.* **репарáция** *ж.*) *полит.* репарациялар (*согуштан тартылган зыяндарды бүт бойдон же анын бир канча бөлүгүн жеңилген өлкө жеңген өлкөгө төлөө*).

РЕПАРАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **репарации**-*ге т.*; репарациялык; **репарациóнные платежú** репарациялык төлөмдөр.

www.bizdin.kg

РЕПАТРИА'НТ *м. полит.* репатриант (*репатриация болгондуктан өзүнүн мурун турган жерине кайтып келаткан адам*).

РЕПАТРИА'НТКА *женск. р.* к **репатриа́нт.**

РЕПАТРИА'ЦИЯ *ж. полит.* репатриация, репатриациялоо, репатриация кылуу (*согуштук туткундарды, граждандык туткундарды, качкындарды өзүнүн мурун турган жерине кайтаруу*).

РЕПАТРИИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что, полит.* репатриациялоо, репатриация кылуу.

РЕПАТРИИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* репатриациялануу, репатриация кылынуу; 2. *несов. страд. к* **репатрии́ровать.**

РЕПЕ'Й *м. см.* **репе́йник.**

РЕПЕ'ЙНИК *м. бот.* уйгак.

РЕПЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **репейник**-*ке т.*

РЕПЕРТУА'Р *м.* репертуар (1. *театрда коюла турган пьесалар;* 2. *актёр аткаруучу ролдор; обончулар, музыканттар аткаруучу музыкалык, адабий чыгармалар*).

РЕПЕРТУА'РНЫЙ, -ая, -ое **репертуар**-*га т.*; репертуардык; **репертуа́рный комите́т** репертуар комитети (*театрларда коюлуучу пьесаларга жана башкаларына жетекчилик кыла турган комитет*); **репертуа́рный план** репертуардык план (*театрларда коюла турган пьесалардын жана башка нерселердин иш планы*).

РЕПЕТИ'Р *м.* репетир (*чөнтөк саатында — саат жана минуталардын санын уруп турган механизм*).

РЕПЕТИ'РОВАТЬ *несов.* 1. *что* репетициялоо, репетиция кылуу (*оюн кылуу үчүн даярдануу, жаттоо*); **репети́ровать пье́су** пьесаны репетиция кылуу; 2. *кого* (*неуспевающего ученика*) репетициялоо, репетиция кылуу (*сабакка жетише албаган окуучуга кошумча сабак үйрөтүү, сабак үйрөтүү үчүн жардам көрсөтүү*).

РЕПЕТИ'ТОР *м.* репетитор (*сабакка жетише албаган окуучуга жардам кылуучу мугалим*).

РЕПЕТИ'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **репетитор**-*го т.*

РЕПЕТИ'ТОРСТВО *ср.* репетитордук (*сабакка жетише албаган окуучуга жардам кылуу иши, репетитордун иши*).

РЕПЕТИЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **репетиция** 1-*ге т.*; репетициялык; **репетицио́нный зал** репетиция залы, репетициялык зал.

РЕПЕТИ'ЦИЯ *ж.* 1. *театр.* репетиция, репетициялоо, репетиция кылуу (*оюн коюу, чыгып сүйлөө үчүн алдын ала даярдануу, жаттоо*); 2. (*в часах*) репетиция (*сааттын уруп туруучу механизми жана анын уруп турушу*).

РЕПЕТОВА'ТЬ *сов. и несов. что* репетовать этүү (*бирөө тарабынан берилген сигналдардын туура түшүнүлгөндүгүн билдирүү үчүн ошол сигналдарды кайталоо*).

РЕ'ПИЦА *ж. анат.* куймулчак; чычаң.

РЕ'ПЛИКА *ж.* реплика (1. *бирөө сүйлөп жаткан кезде, ага каяша кылып же жооп иретинде үн чыгарып кыскача айтуу;* 2. *театр. экинчи актёрдун сөзүнөн мурун биринчи актёрдун айта турган соңку сөздөрү*).

РЕПОРТА'Ж *м.* репортаж (1. *репортёрдун иши, газетага кабар берип туруу;* 2. *информациялык мүнөздөгү кабарлар жана кичинекей макалалар*).

РЕПОРТЁ'Р *м.* репортёр (*жергиликтүү турмуштун окуяларынан кабар берип туруучу газета кызматкери*).

РЕПОРТЁ'РСКИЙ, -ая, -ое **репортёр**-*го т.*; репортёрдук; **репортёрская заме́тка** репортёрдун кабары.

РЕПРЕССИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **репрессия**-*га т.*; репрессиялык; **репресси́вные ме́ры** репрессиялык чаралар.

РЕПРЕССИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* репрессиялоо, репрессия кылуу, жазалоо.

РЕПРЕ'ССИЯ *ж.* репрессия (*жазалоо, кысымдоо, жаза чарасы, жаза берүү*).

РЕПРОДУ'КТОР *м.* репродуктор.

РЕПРОДУКЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **репродукция**-*га т.*

РЕПРОДУ'КЦИЯ *ж.* репродукция (1. *фото, полигр. бир нерсенин сүрөтүн фотографияга түшүрүү, клишеге алуу жана ал сүрөттөрдү көбөйтүү;* 2. *иск. типографиялык боёк менен кагазга басып чыгарылган сүрөт, картина*).

РЕПРОДУЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, фото, полигр.* репродукциялоо, репродукция кылуу (*бир нерсенин сүрөтүн фотографияга түшүрүү, клишеге алуу жана көбөйтүү*).

РЕПС *м.* (*ткань*) репс, ырапыс (*кездеменин бир түрү*).

РЕПТИ'ЛИЯ *ж. зоол.* рептилия (*сойлоп жүрүүчү жаныбарлар: жылан, кескелдирик ж. б.*).

РЕПТИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *презр.* эки жүздүү, сатылып кетүүчү.

РЕПУТА'ЦИЯ *ж.* репутация (*абруй, бедел, абийир*); **незапя́тнанная репута́ция** булганбаган репутация.

РЕ'ПЧАТЫЙ, -ая, -ое: **ре́пчатый лук** баш пияз.

РЕСКРИ'ПТ *м. уст.* рескрипт (*революцияга чейинки Россияда — өзүнүн алкышын айтып, сыйлоо ж. б. жөнүндө падышанын букарага жазган каты*).

РЕСНИ'ТЧАТЫЙ, -ая, -ое **ресничка** 2-*ге т.*

РЕСНИ'ЦА *ж.* кирпик; **дли́нные ресни́цы** музоо кирпик, узун кирпик.

РЕСНИ'ЧКА *ж.* 1. *уменьш.-ласк. от* **ресни́ца** кичине кирпик, кирпикче; 2. *биол.* түкчө (*айбандардын клеткаларындагы ичке, жип сыяктуу түкчө*).

РЕСНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **ресни́тчатый.**

РЕСПЕКТА'БЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое көрөсөндүү, келбеттүү; **респекта́бельный вид** көрөсөндүү түр (көрүнүш).

РЕСПИРА'ТОР *м.* респиратор (*уулуу газдан, чаңдан оозду, көздү, кулакты сактай турган прибор*).

РЕСПУ'БЛИКА *ж.* республика; **Кирги́зская Сове́тская Социалисти́ческая Респу́блика** Кыргыз Советтик Социалисттик Республикасы; **сою́зная респу́блика** союздук республика; **автоно́мная респу́блика** автономиялуу республика.

РЕСПУБЛИКА'НЕЦ *м. полит.* республикачыл (*республикалык түзүлүштү жактоочу*).

РЕСПУБЛИКА'НСКИЙ, -ая, -ое **республика**-*га т.*; республикалык.

РЕССО'РА *ж.* рессора (*жүктүн чайпалышын азайтуу, жеңилдетүү үчүн арабанын, вагондун, машинанын ж. б. кузовунун астына атайын коюлган солкулдак темир*); **на рессо́рах** рессордуу.

РЕССО'РНЫЙ, -ая, -ое **рессора**-*га т.*; рессордук, рессордуу.

РЕСТАВРА'ТОР *м.* 1. *иск.* реставратор (*искусствонун чыгармаларын калыбына келтирүү жагынан специалист*); **худо́жник-реставра́тор** художник-реставратор; 2. *полит.* реставратор (*революция кулаткан эски саясий түзүлүштү калыбына келтирүүнү жактоочу, ушул ишке катышуучу киши, реакционер*).

РЕСТАВРАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **реставрация** 1-*ге т.*; реставрация кылуучу; **реставрацио́нные мастерски́е** реставрация кылуучу мастерскаялар.

РЕСТАВРА'ЦИЯ *ж.* 1. *иск.* реставрация, реставрациялоо, реставрация кылуу (*искусствонун эскирген, бузулган чыгармаларын калыбына келтирүү*); **реставра́ция карти́ны** картинаны реставрация кылуу; 2. *полит.* реставрация, реставрациялоо, реставрация кылуу (*революция кулаткан эски саясий түзүлүштү калыбына келтирүү*).

РЕСТАВРИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* реставрациялоо, реставрация кылуу.

РЕСТОРА'Н *м.* ресторан.

РЕСТОРА'ННЫЙ, -ая, -ое **ресторан**-*га т.*

РЕСУ'РС *м.* 1. *чаще мн.* (*запасы, источники средств*) ресурс (*запас, кирешенин булагы*); **неистощи́мые ресу́рсы** түгөнбөс ресурстар; 2. (*средство*) ресурс (*каражат*).

РЕТИ'ВО *нареч.* тырышып, ынтасы менен.

РЕТИВО'Е *ср. фольк., поэт.* жүрөк; **заби́лось ретиво́е** жүрөк согуп кетти, жүрөк туйлады (туйлап кетти).

www.bizdin.kg

РЕТИ'ВОСТЬ *ж. разг.* тырышчаактык, ынталуулук.
РЕТИ'ВЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. (*усердный*) тырышчаак, ынталуу; **ретивый работник** тырышчаак (ынталуу) кызматкер; 2. (*живой*) чакан, шамдагай, ойноктогон; **ретивый конь** ойноктогон ат.
РЕТИ'НА *ж. анат.* ретина (*көздүн тор кабыгы*).
РЕТИРА'ДА *ж. воен. уст.* 1. (*отступление*) артка чегинүү, артка карай кетүү; 2. (*укреплённое место*) ретирада (*артка чегинген убакта бекине турган крепосттук жай*).
РЕТИРОВА'ТЬСЯ *сов. и несов.* 1. *воен. уст.* (*отступить*) кетенчиктөө, артка чегинүү, артына кетүү; 2. *разг.* (*уйти*) билинбестен кетип калуу.
РЕТО'РТА *ж. тех., хим.* реторта (*лабораторияда колдонула турган ичке моюндуу сүйрү идиш*).
РЕТРОГРА'Д *м. уст.* ретроград (*прогресске каршы, артта калган көз караштуу адам, реакционер*).
РЕТРОГРА'ДНЫЙ, -ая, -ое **ретроград**-*га т.*
РЕТРОСПЕКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое ретроспективдүү, өткөнгө серп салган.
РЕТУШЁР *м.* ретушёр (*фотография негативдерин же сүрөттү боёо менен оңдоп, түзөтүп туруучу киши*).
РЕТУШИ'РОВАНИЕ *ср.* ретуштоо (*фотография негативдерин же сүрөттөрдү боёо менен оңдоо, түзөтүү*).
РЕТУШИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* ретуштоо (*фотография негативдерин же сүрөттөрдү боёо менен оңдоо, түзөө*).
РЕ'ТУШЬ *ж.* ретушь, ретуштоо.
РЕФЕРА'Т *м.* реферат (1. *берилген темага карай жасалган доклад;* 2. *китептин, статьянын мазмунун, окуунун, илимий проблемалардын негизги жолдорун кыскача жазуу же оозеки айтуу*).
РЕФЕРА'ТНЫЙ, -ая, -ое **реферат**-*ка т.*
РЕФЕРЕ'НДУМ *м. полит.* референдум (*эң маанилүү маселелер боюнча жалпы элдин добуш бериши, калктын кароосуна коюу*).
РЕФЕРЕ'НТ *м.* референт (1. *берилген тема боюнча доклад жасай турган адам;* 2. *белгилүү бир маселе жөнүндө консультация берүүчү, доклад кылуучу кызматчы*).
РЕФЕРЕ'НЦИЯ *ж. офиц.* референция (*рекомендация, берилген баа*).
РЕФЕРИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* рефераттоо.
РЕФЛЕ'КС *м.* 1. *физиол.* рефлекс (*жандуу организмдин тышкы таасирге кайтарган жообу, реакциясы*); **безусло́вный рефлекс** шартсыз рефлекс (*тубаса рефлекс*); **усло́вный рефлекс** шарттуу рефлекс (*жашаган кезде организмдин жаңыдан алган рефлекси*); 2. *перен.* (*следствие, реакция*) натыйжа.
РЕФЛЕКСИ'ВНЫЙ, -ая, -ое *см.* **рефлективный.**
РЕФЛЕ'КСИЯ *ж.* рефлексия (1. *физ. нурлардын чагылышы;* 2. *ой жүгүртүү; өз башынан өткөргөндөрдү анализ кылууга шыктуулук*).
РЕФЛЕКСО'ЛОГ *м.* рефлексолог (*рефлексология жагынан специалист*).
РЕФЛЕКСОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **рефлексология**-*га т.*; рефлексологиялык.
РЕФЛЕКСОЛО'ГИЯ *ж.* рефлексология (*рефлекс жөнүндөгү окууга негизделген, жүрүш-мүнөз тууралу илим, рефлекстер жөнүндөгү илим*).
РЕФЛЕКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **рефлекс**-*ке т.*; рефлекстүү (*аңдан, сезимден тыш*).
РЕФЛЕ'КТОР *м.* 1. *астр.* рефлектор (*чагылдыргыч, кабырыңкы күзгүлөр менен жабдылган телескоп*); 2. *физ.* рефлектор (*жарыкты каалаган жакка карата чагылдыргыч нерсе*); **лампа с рефле́ктором** рефлектордуу лампа (*күзгү сыяктуу чагылдыргычы бар лампа*).
РЕФЛЕ'КТОРНЫЙ, -ая, -ое **рефлектор**-*го т.*; рефлектордуу.
РЕФО'РМА *ж.* реформа (*өзгөртүү, өзгөрүш, жакшылоо максаты менен кайта куруу*); **де́нежная рефо́рма** акча реформасы; **произвести́ рефо́рму** *чего-л. бир нерсени* реформалоо.
РЕФОРМА'ТОР *м.* реформатор, реформа кылуучу.
РЕФОРМА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **реформатор**-*го т.*; реформатордук.
РЕФОРМА'ЦИЯ *ж. ист.* реформация (*16кылымда Батыш Европада болгон римдик-католиктик чиркөөгө каршы диний кыймыл*).
РЕФОРМИ'ЗМ *м. полит.* реформизм (*жумушчулар кыймылындагы марксизмге каршы оппортунисттик агым; бул агым революциячыл таптык күрөшүү танат, капитализмди сактап туруп эле жана буржуазия менен элдешип туруп эле анча-мынча реформа кылуу керек деген саясатты жүргүзөт*).
РЕФОРМИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* реформалоо, реформа кылуу (*реформа жолу менен өзгөртүү*).
РЕФОРМИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* реформалануу, реформа жолу менен өзгөрүү; 2. *несов. страд. к* **реформировать.**
РЕФОРМИ'СТ *м. полит.* реформист, реформачы (*реформизмди жактоочу*).
РЕФОРМИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **реформист**-*ке*, **реформизм**-*ге т.*
РЕФРА'КЦИЯ *ж. физ.* рефракция (*жарык нурларынын сынышы; жарык нурларын сындыруу*).
РЕФРЕ'Н *м. лит.* рефрен (*белгилүү тартипте кайталануучу ыр же строфа, ырдын кайрымы*).
РЕФРИЖЕРА'ТОР *м. тех.* рефрижератор (1. *муздаткыч машинанын бир бөлүгү; мында суюктук парга айланып, температура төмөндөйт;* 2. *муздаткычы бар вагон же пароход*).
РЕХНУ'ТЬСЯ *сов. прост.* жинди болуу, келесоо болуу, акылынан адашуу.
РЕЦЕНЗЕ'НТ *м.* рецензент, рецензиячы (*рецензия жазуучу киши*).
РЕЦЕНЗИ'РОВАТЬ *несов. что* рецензиялоо, рецензия кылуу, рецензия жазуу; **рецензи́ровать статью́** макаланы рецензиялоо.
РЕЦЕ'НЗИЯ *ж.* рецензия (*көркөм, илимий, спектакль, кино жана башка чыгармаларга жазылган баа, сын*).
РЕЦЕ'ПТ *м.* 1. (*врача*) рецепт (*керек болуучу дарыны алуу үчүн врачтын жазып берген кагазы*); **получи́ть лека́рство по реце́пту** рецепт боюнча дары алуу; 2. (*способ приготовления чего-л.*) рецепт (*бир нерсени жасоо, даярдоо жолу, ыгы*); ◇ **действовать по гото́вому реце́пту** башкалардын көрсөткөн жолу менен эле иш жүргүзүү.
РЕЦЕПТУ'РА *ж.* рецептура (*дарыны туура жазып берүү жана туура даярдоо жөнүндөгү окуу*).
РЕЦИДИ'В *м.* 1. рецидив (*бир нерсенин кайталанышы*); 2. *мед.* рецидив, кайталоо (*«айыкты, жакшы болду» деп жептегенден кийин, оорунун кайталанышы*); **рециди́в боле́зни** оорунун кайталанышы; 3. *юр.* рецидив (*кайталанган кылмыш*).
РЕЦИДИВИ'ЗМ *м. юр.* рецидивизм (*бир нерсенин кайталанышы*).
РЕЦИДИВИ'СТ *м. юр.* рецидивист (*кылмышты бир нече жолу кайталаган киши*); **вор-рецидиви́ст** ууру-рецидивист (*кылмышты бир нече жолу кайталаган ууру*).
РЕЧЕВО'Й, -а́я, -о́е **речь**-*ке т.*; **речево́й аппара́т** сүйлөө аппараты.
РЕЧЕ'НИЕ *ср. уст.* сөздөрдүн тутумдуу айкалышы; **слитное рече́ние** сөздөрдүн тутумдуу айкалышы (*сөздөрдүн бир түшүнүктү билдирүүчү айкалышы; мис. темир жол*).
РЕЧИ'СТОСТЬ *ж. разг.* 1. (*красноречивость*) сөзмөрдүк, сөзгө усталык, ширин сөздүүлүк; 2. (*болтливость*) сүйлөөктүк, эзмелик, маңыздык.
РЕЧИ'СТЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. (*красноречивый*) сөзмөр, сөзгө уста, ширин сөздүү; 2. (*болтливый*) сүйлөөк, эзме, маңыз.

www.bizdin.kg

РЕЧИТАТИ'В *м. муз.* речитатив (*күүлөп, күүгө келтирип, обондотуп сүйлөө, көбүнчө опералрда*).

РЕЧИТАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **речитатив**-*ге т.*; речитативдик, речитативдүү.

РЕ'ЧКА *ж.* кичине өзөн, кичине дарыя, кичине аккан суу.

РЕЧНИ'К *м.* дарыячы (*дарыя транспортунда иштөөчү адам*).

РЕЧНО'Й, -а́я, -о́е **река**-*га т.*; **речно́е судохо́дство** дарыя кемечилиги; **речно́й песо́к** дарыя куму; **речна́я доли́на** дарыя өрөөнү.

РЕЧЬ *ж.* 1. (*способность говорить*) сүйлөө, сөз сүйлөө (*сүйлөөгө жөндөмдүүлүк*); **о́рганы ре́чи** сүйлөө органдары; **дар ре́чи** 1) сүйлөй алуу жөндөмдүүлүгү; 2) (*красноречие*) чечендик; **разви́тие ре́чи** сөз өстүрүү; 2. (*язык*) тил, сөз; **речь ребёнка** баланын тили; **у́стная речь** оозеки сөз; **ребёнок владе́ет ре́чью** баланын тили чыккан; 3. (*выступление*) сөз, речь (*бир маселе жөнүндө эл алдында сүйлөнгөн сөз*); **произнести́ речь** сөз сүйлөө; 4. (*разговор*) кеп, сөз, сүйлөшүү; **завести́ речь** *о чём-л.* *бир нерсе жөнүндө* кеп салуу; **не мо́жет быть и ре́чи** сөз болууга да мүмкүн эмес; **об э́том не́ было и ре́чи** бул жөнүндө сөз да болгон жок; 5. *грам.* сөз; **ча́сти ре́чи** сөз түркүмдөрү.

РЕША'ТЬ *несов. см.* **реши́ть.**

РЕША'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **реши́ться;** 2. *страд. к* **реша́ть.**

РЕША'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **реша́ть;** 2. *прил.* (*важный, основной*) чечүүчү, чечкиндүү; **реша́ющая побе́да** чечүүчү жеңиш; **реша́ющий го́лос** чечүүчү добуш.

РЕШЕ'НИЕ *ср.* 1. (*напр. задачи*) чечүү, чыгаруу; **би́ться над реше́нием зада́чи** эсепти чыгаруу үчүн аракеттенүү, эсепти чыгарам деп баш катыруу, милдетти чечүү үчүн аракеттенүү; 2. (*ответ к задаче*) эсептин жообу, чечилген маселе; 3. (*постановление*) чечим, токтом; **суде́бное реше́ние** соттун чечими, сот чечими; **по реше́нию о́бщего собра́ния** жалпы чогулуштун чечими боюнча; **приня́ть реше́ние** чечим кабыл алуу; **вы́нести реше́ние** чечим чыгаруу; 4. (*заключение, вывод*) чечим, корутунду, жыйынтык; **прийти́ к реше́нию** бир чечимге келүү, бир жыйынтыкка келүү.

РЕШЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **реши́ть; зна́чит, вопро́с решён** демек, маселе чечилди; 2. *прил.* (*установленный, твёрдый*) чечилген, белгиленген; **э́то вопро́с решённый** бул чечилген маселе.

РЕШЁТКА *ж.* 1. решётка (*чырпыктан, сымдан жасалган тор*); **желе́зная решётка** темир решётка; **садо́вая решётка** бакты тосуу, коргоо үчүн жасалган решётка; 2. (*колосниковая*) тор тешик (*самоор менен мештин көмүр тоскуч тешиги*); ◇ **за решёткой** *разг.* түрмөдө, камакта.

РЕШЕТО' *ср.* (*мн.* **решёта**) калбыр; **се́ять сквозь решето́** калбырлоо (*калбырдан өткөрүп элөө*); ◇ **носи́ть во́ду решето́м** *погов.* калбыр менен суу ташуу (*куру бекер алпурушуу*); **голова́ как решето́** *разг.* калбыр баш (*абдан унутчаак*); **чудеса́ в решете́** *погов.* тири укмуштуу, акылга сыйбай турган кубулуш.

РЕШЕ'ТЧАТЫЙ, -ая, -ое *см.* **решётчатый.**

РЕШЁТЧАТЫЙ, -ая, -ое решёткалуу, решётка менен тосулган; **решётчатый забо́р** решётка сыяктуу тосмо.

РЕШИ'МОСТЬ *ж.* кайраттуулук, батымдуулук, туруктуулук, чечкиндүүлүк; **прояви́ть реши́мость** кайраттуулук (туруктуулук, чечкиндүүлүк) көрсөтүү.

РЕШИ'ТЕЛЬНО 1. *нареч.* (*твёрдо, категорически*) чечкиндүү түрдө, чечкиндүүлүк менен, кайрат менен, батымдуулук менен, туруктуулук менен; **он де́йствует реши́тельно** ал чечкиндүү түрдө аракет кылат; **реши́тельно потре́бовать** чечкиндүүлүк менен талап кылуу; 2. *нареч.* (*вовсе, совсем*) таптакыр, бүт бойдон; **я реши́тельно ничего́ не понима́ю** мен таптакыр эле эч нерсе түшүнбөймүн; 3. *частица усил.* (*без исключения*) бүт бойдон, бардыгы; **реши́тельно ка́ждый** ар бири бүт бойдон; 4. *вводн. сл.* (*без сомнения*) сөзсүз, эч бир, такыр эле; **реши́тельно, я начина́ю теря́ться** мен такыр эле апкаарып калдым.

РЕШИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* катуулук, чечкиндүүлүк, кайраттуулук, туруктуулук, жүрөктүүлүк, батымдуулук.

РЕШИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*непреклонный*) катуу, чечкиндүү, кайраттуу, туруктуу, жүрөктүү, батымдуу; **реши́тельный челове́к** кайраттуу адам; **заяви́ть реши́тельный проте́ст** чечкиндүү түрдө наразылык билдирүү; 2. (*окончательный*) кесип айткан, чечкиндүү; **реши́тельный отве́т** кесип айткан жооп, чечкиндүү жооп; **реши́тельный отпо́р** чечкиндүү сокку; 3. (*крайний*) катуу, чечкиндүү; **приня́ть реши́тельные ме́ры** чечкиндүү чаралар көрүү, катуу чаралар көрүү; 4. (*решающий*) чечкиндүү; **реши́тельная борьба́** чечкиндүү күрөш.

РЕШИ'ТЬ *сов.* 1. *что* чечүү, чыгаруу; **реши́ть зада́чу** эсепти чыгаруу, маселени чечүү; 2. *что и с неопр.* (*принять решение, вынести постановление*) чыгаруу, чечим чыгаруу, чечим кабыл алуу, токтом кылуу; 3. *с неопр.* (*остановиться на каком-л. намерении*) корутундуга (жыйынтыкка) келүү, макул табуу, туура табуу; **я реши́л оста́ться здесь** мен бул жерде калууну туура таптым; ◇ **реши́ть** *чью-л.* **судьбу́ (у́часть)** *бирөөнүн* тагдырын чечүү.

РЕШИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*разрешиться*) чечилүү, чечим болуу, токтом болуу; **де́ло реши́лось в его́ по́льзу** иш анын пайдасына чечилди; 2. *на что* корутундуга келүү, макул табуу; **он реши́лся на э́то путеше́ствие** ал ушул саякатка бармак болду; **не реши́ться на что́-либо** бир нерсеге жүрөгү даабоо, бир нерсени макул таппоо; ◇ **ума́ реши́лся** *разг.* акылынан адашты.

РЕ'ШКА *ж. разг. уст.* решка (*тыйындын герб сүрөтү жок жак бети*).

РЕЭВАКУАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **реэвакуация**-*га т.*; реэвакуациялык.

РЕЭВАКУА'ЦИЯ *ж.* реэвакуация, реэвакуациялоо, реэвакуация кылуу (*согуш райондорунан, согушка жакын жерден көчүрүп алып кетилген адамдарды, ишканаларды, мүлктү мурунку турган жерине кайтаруу, алып келүү*).

РЕЭВАКУИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* реэвакуациялоо, реэвакуация кылуу.

РЕЭВАКУИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* реэвакуациялануу, реэвакуация этилүү; 2. *несов. страд. к* **реэвакуи́ровать.**

РЕ'Я *ж. мор.* рея (*мачтанын парус бекитилүүчү туура жыгачы*).

РЕ'ЯТЬ *несов.* 1. (*пари́ть*) каалгып учуу, сызып учуу; канат какпай калкып, сызып учуу; 2. (*развеваться*) желбирөө, жалбыроо; **ре́ют знамёна** туулар желбирейт.

РЖА *ж. обл. см.* **ржа́вчина.**

РЖА'ВЕТЬ *несов.* дат басуу; **желе́зо ржа́веет** темирди дат басат.

РЖА'ВОСТЬ *ж.* дат баскандык, даты бардык, даттуулук.

РЖА'ВЧИНА *ж.* дат; **изъе́денный ржа́вчиной** дат басып кеткен; ◇ **бу́рая ржа́вчина** *бот.* коңур дат (*эгиндин оорусу*).

РЖА'ВЫЙ, -ая, -ое дат баскан; **ржа́вый гвоздь** дат баскан мык.

РЖА'НИЕ *ср.* кишенөө (*громкое*); окурануу (*тихое*).

РЖАНО'Й, -а́я, -о́е **рожь**-*го т.*; **ржано́й хлеб** кара буудайдын наны; **ржана́я мука́** кара буудайдын уну.

РЖАТЬ *несов.* 1. кишенөө (*громко*); окурануу (*тихо*); 2. *перен. разг.* каткыруу.

ржи I *род. п. от* **рожь.**

ржи II *род. п. от* **ржа.**

РИ'ГА *ж.* рига (*бооланган эгинди кургатуучу жай, сарай*).

РИГОРИ'ЗМ *м.* ригоризм (*кандайдыр бир принцип же мораль эрежесине ыгы жок катуу берилип иш кылуу*)..

РИГОРИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **ригоризм**-*ге т.*

www.bizdin.kg

РИГОРИСТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **ригоризм**-*ге т.*

РИДИКЮ'ЛЬ *м. уст.* ридикюль (*аялдардын кичине сумкасы*).

РИ'ЗА *ж. церк.* риза (*чиркөөдө поп кийүүчү жеңсиз чапан*).

РИ'ЗНИЦА *ж. церк.* ризница (*ризаларды жана чиркөөнүн ар түрдүү буюмдарын сактап турган чиркөөнүн бир бөлмөсү*).

РИКОШЕ'Т *м.* рикошет (*снаряддын же октун тийген нерсенин бетинен тайып, кайта ыргышы*); **рикошетом** 1) рикошет менен (тийүү); 2) *перен. разг.* (*косвенно*) бирөө үчүн азап тартуу, жеме угуу.

РИ'КША *м.* рикша (*Ыраакы Чыгыш өлкөлөрдө, эки дөңгөлөктүү жеңил арабага чегилип, пассажирлерди ташып оокат кылуучу адам*).

РИ'МЛЯНИН *м.* римлянин, римдик.

РИ'МЛЯНКА *женск. р. к* **римлянин;** римлянка.

РИМСКИЙ, -ая, -ое **Рим**-*ге т.*; римдик; ◇ **римское право** *юр.* Рим укугу (*Байыркы Рим мамлекетинин закондор жыйнагы*); **римские цифры** Рим цифралары (I, II, III *ж. б.*); **римский папа** Рим папасы (*католиктер дининин башчысы*); **римский нос** *разг.* кочкор мурун, орок мурун, куш мурун.

РИНГ *м. спорт.* ринг (*бокс аянтчасы*).

РИ'НУТЬСЯ *сов.* жулкунуп умтулуу, жулкунуп кирүү; **ринуться в бой** согушка жулкунуп кирүү.

РИС *м.* күрүч (*очищенный*); шалы (*не очищенный и растение*).

РИСК *м.* 1. (*опасность*) коркунуч, коркунучу бар; 2. (*действие наудачу*) тобокел, тобокел кылуу; **идти на риск** тобокелге салуу; ◇ **действовать на свой страх и риск** мүмкүн боло турган азап-тозокту өз мойнуна алып, тобокел кылуу.

РИСКНУ'ТЬ *сов.* 1. *см.* **рисковать;** 2. *с неопр.* (*попытаться, отважиться*) тобокел кылуу, мейли деп көрүү, жүрөгү дааш; **я рискнул спросить его об этом** мен ага, жүрөгүм даап, ушул жөнүндө суроо бердим.

РИСКО'ВАННОСТЬ *ж.* тобокелге салгандык, мейлиге салгандык.

РИСКО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. (*опасный*) коркунучтуу, кооптуу, тобокелге салып иштелген; 2. *перен.* (*двусмысленный*) эки учтуу, эки анжы; **рискованное выражение** эки учтуу сөз, эки анжы сөз.

РИСКОВА'ТЬ *несов. кем-чем и с неопр.* тобокел кылуу, тобокелге салуу, мейлиге салуу; **рисковать жизнью** өмүрүн тобокелге салуу; **вы рискуете опоздать** сиз кечигип калып жүрбөңүз.

РИСОВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **рисование**-*ге т.*; сүрөт тартуучу; **рисовальный карандаш** сүрөт тартуучу карандаш; **рисовальная бумага** сүрөт тартуучу кагаз, сүрөт кагазы.

РИСОВА'ЛЬЩИК *м.* сүрөтчү, сүрөт тартуучу.

РИСОВА'ЛЬЩИЦА *женск. р. к* **рисовальщик.**

РИСОВА'НИЕ *ср.* сүрөт тартуу, сүрөт салуу, сүрөтүн түшүрүү; **учиться рисованию** сүрөт тартууну үйрөнүү, сүрөт салууну үйрөнүү; **учитель рисования** сүрөт тартуу мугалими, сүрөт салуу мугалими.

РИСОВА'ТЬ *сов. кого-что* 1. сүрөт тартуу, сүрөт салуу, сүрөтүн түшүрүү; **рисовать карандашом** карандаш менен сүрөт тартуу; **рисовать красками** боёк менен сүрөт тартуу; 2. *перен.* (*описывать*) сүрөттөп айтуу, сүрөттөө (*устно*); сүрөттөп жазуу, сүрөттөө (*письменно*); **рисовать** *что-л.* **в ярких красках** *бир нерсени* ачык-айкын кылып сүрөттөп айтуу (жазуу).

РИСОВА'ТЬСЯ *несов.* 1. (*виднеться*) көрүнүү, көрүнүп туруу, элестелүү; **вдали рисовались очертания гор** тоонун сөлөкөтү алыстан көрүндү; 2. *перен.* (*казаться, представляться*) элестөө, көз алдыга келүү; 3. *неодобр.* (*жеманничать*) короздонуу, өзүн көрсөтүү үчүн кокураюу; **он слишком рисуется** ал дегеле обу жок короздонот; 4. *страд. к* **рисовать.**

РИСО'ВКА *ж. неодобр.* короздонуу, өзүн көрсөтүү үчүн кокураюу.

РИСОВО'ДСТВО *ср. с.-х.* шалыкерчилик (*шалы өстүрүүчүлүк, күрүч өстүрүүчүлүк*).

РИ'СОВЫЙ, -ая, -ое **рис**-*ке т.*; **рисовый суп** күрүч сорпо; **рисовая каша** күрүч ботко.

РИСОСЕ'ЯНИЕ *ср. с.-х.* шалы (күрүч) эгүү, шалы (күрүч) айдоо; шалыкерчилик.

РИСТА'ЛИЩЕ *ср. уст.* 1. (*арена*) ат ойнотуучу аянт; 2. (*состязание*) ат чабыш.

РИСУ'НОК *м.* сүрөт; **акварельный рисунок** акварель сүрөт (*сууга эзме боёк менен тартылган сүрөт*).

РИТМ *м.* ритм (*кандайдыр бир элементтердин же учурлардын же кыймылдардын же үндүн бирдей кезектешиши, тэделиши, акырындашы, чыңдалышы, бошоңдолушу*); **ритм танца** танецтин ритми; **ритм стихов** ырдын ритми; **ритм работы** иштин (жумуштун) ритми.

РИ'ТМИКА *ж.* 1. (*система ритма*) ритмика (*ритмдин системасы*); **ритмика стиха** ырдын ритмикасы; 2. (*учение о ритме*) ритмика (*ритм жөнүндөгү окуу*); 3. (*ритмическая гимнастика*) ритмика (*ритм менен жасалган гимнастика*); **преподаватель ритмики** ритмика мугалими.

РИТМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое ритмдүү, ритмдик, бир калыпта, бир тегиз; **ритмические движения** ритмдүү кыймылдар.

РИТМИ'ЧНО *нареч.* ритм менен, бир калыпта, бир тегиз; **она танцует ритмично** ал ритмдүү бийлейт, ал бир калыпта бийлейт.

РИТМИ'ЧНОСТЬ *ж.* ритмдүүлүк, бир калыптагык, бир тегиздик; **ритмичность движения** кыймылдын ритмдүүлүгү.

РИТМИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **ритмический; ритмичная работа** ритмдүү иш.

РИТО'РИКА *ж.* риторика (1. *чечендик искусствосу жөнүндөгү теория; оратордук-чечендик жөнүндөгү илим*; 2. *кооз, бирок аз мазмундуу сөздөр; кургак чечендик*).

РИТОРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **риторика** 1-*ге т.*; риторикалык; **риторический приём** риторикалык жол (ык).

РИТОРИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое риторикалык (*кооз, бирок мазмуну аз; кургак чечендикиндей*); **риторичный стиль** риторикалык стиль.

РИТУА'Л *м.* 1. *рел.* ритуал (*диний ырым-жырымдар*); **ритуал погребения** өлгөндү көмүүнүн ритуалы (*диний ырым-жырымдары*); 2. (*церемония, церемониал*) эскиден адат катарында калган тартип, үрп-адат.

РИТУА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **ритуал**-*га т.*

РИФ I *м.* (*подводная скала*) риф (*деңиз, суу бетине оркоюп чыгып турган же суу түбүндөгү оркок таштар*), **коралловый риф** маржан рифи.

РИФ II *м. мор.* риф (*парустун жип өткөрүлүүчү тешиктери же бүчүлөрү*); **брать рифы** рифтерди тартуу (*катуу шамал болгон кезде парусту жыйрып кичирейтүү*).

РИФЛЕ'НИЕ *ср. тех.* одур-бодурлоо, бодурлоо (*бир нерсенин бетин, үстүн бодур-будур кылып жасоо*).

РИФЛЁНЫЙ, -ая, -ое *тех.* одур-бодурланган, бодурланган; **рифлёное железо** бети бодурланган темир, бети одур-бодурланган темир.

РИ'ФМА *ж.* рифма, уйкаштык, ыр уйкаштыгы, **мужская рифма** эркек рифмасы (*басымы акыркы муунга түшкөн рифма*); **женская рифма** аял рифмасы (*басымы акыркы муундун алдындагы муунга түшкөн рифма*); **сказать в рифму** уйкаштырып айтуу.

РИФМО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **рифмовать;** 2. *прил.* рифмаланган, рифмалуу, уйкаштырылган, уйкаштуу, уйкашы бар; **рифмованные стихи** рифмаланган ырлар.

www.bizdin.kg

РИФМОВА'ТЬ *несов.* **1.** *лит.* (*быть созвучным*) рифмалануу, уйкашуу; **2.** *что* (*подбирать для рифмы*) рифмага салуу, уйкаштыруу; **3.** *разг.* (*сочинять стихи*) ыр жазуу, ыр чыгаруу.

РИФМОВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **рифмова́ть** 1; **2.** *страд. к* **рифмова́ть** 2.

РИФМО'ВКА *ж.* рифмовка, уйкашуу (*ырда рифмалардын кезектешүү тартиби*).

РИФМОПЛЁТ *м. разг. презр.* акын сөрөй.

РККА (Рабо́че-Крестья́нская Кра́сная А́рмия) *ист.* Жумушчу-Дыйкан Кызыл Армиясы.

РКП(б) [Росси́йская Коммунисти́ческая па́ртия (большевико́в)] *ист.* РКП(б) [Россиялык Коммунисттик (большевиктер) Партиясы] (*Советтер Союзунун Коммунисттик Партиясынын 7 съездинен 14 съездине чейинки аты*).

РОБЕ'ТЬ *несов.* чочулоо, коркуу, жүрөк заада болуу, жүрөксүнүү; **не робе́й!** коркпо!

РО'БКИЙ, -ая, -ое коркок, жүрөгү жок, тартынчаак; ◇ **он челове́к не ро́бкого деся́тка** ал коркоктордон эмес.

РО'БКО *нареч.* коркуп, коркоктук кылып, жүрөгү жоктук кылып, тартынчаактык кылып.

РО'БОСТЬ *ж.* жүрөгү жоктук, тартынчаактык.

РО'БОТ *м.* робот (*өзүнүн кыймылы менен адам сыяктанып иштеген автомат*).

РОВ *м.* (*мн.* **рвы**) казылган аңгек, казылган аң, казылган коо; **крепостно́й ров** крепость аңгеги, сепил аңгеги; **противота́нковый ров** танкыга каршы казылган аң.

РОВЕ'СНИК *м.* курдаш, тең, курбу, жаштары бирдей; **мы с ним рове́сники** ал экөөбүз теңбиз.

РОВЕ'СНИЦА *женск. р. к* **рове́сник.**

РО'ВНО *нареч.* **1.** (*гладко*) тегиз, текши; **2.** (*прямо*) түз, бирдей; **доро́га шла ро́вно** жол түз кеткен; **3.** (*точно*) так, дал, тупатуура, туура; **ро́вно сто рубле́й** тупатуура жүз сом, туура жүз сом; **он прорабо́тал там ро́вно де́сять лет** ал анда туура он жыл иштеди; **по́езд отхо́дит ро́вно в два часа́** поезд дал саат экиде кетет; **4.** *разг.* (*совсем*) түк, таптакыр, эч; **я ро́вно ничего́ не по́нял** мен түк эч нерсе түшүнгөнүм жок; **5.** (*равномерно*) тең, бир калыпта; **се́рдце би́лось ро́вно** жүрөк бир калыпта согуп турду.

РО'ВНОСТЬ *ж.* тегиздүүлүк, текшилик.

РО'ВНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*о поверхности*) тегиз, текши; **ро́вная доро́га** тегиз жол; **2.** (*прямой*) түз, бирдей; **ро́вная ли́ния** түз сызык; **3.** *разг.* (*равный, одинаковый*) тең, бирдей; **4.** (*равномерный*) тең, бир калыпта; **ро́вный шаг** бир калыпта басуу; **5.** *перен.* (*уравновешенный*) оор басырык, бир калыпта; **ро́вный хара́ктер** бир калыптагы мүнөз, оор басырык мүнөз; **для ро́вного счёта** текши счёт үчүн, тең счёт үчүн; **ро́вным счётом** тупатуура; **ро́вным счётом сто рубле́й** тупатуура жүз сом; **он ро́вным счётом ничего́ не по́нял** ал таптакыр эч нерсе түшүнгөн жок; **ро́вный вес** таразага туура.

РО'ВНЯ' *м. и ж. разг.* теңдеш, теңтуш, курбу.

РОВНЯ'ТЬ *несов. что* текшилөө, тегиздөө, түздөө, түзөтүү; **ровня́ть доро́гу** жолду текшилөө (тегиздөө).

РОВНЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*становиться гладким*) тегизденүү, текшиленүү, түздөнүү; **2.** *перен.* теңелүү, кошулуу, катарына жетишүү; **ровня́ться по передовика́м** алдыңкыларга теңелүү, алдыңкылардын катарына жетишүү; **3.** *страд. к* **ровня́ть;** ◇ **напра́во ровня́йсь!** (*команда*) оңго карай түздөн!

РОГ *м.* (*мн.* **рога́**) **1.** мүйүз; **оле́ньи рога́** бугунун мүйүзү; **2.** (*музыкальный инструмент*) сурнай; **труби́ть в рог** сурнай тартуу; ◇ **наста́вить** *кому-л.* **рога́** *разг. бирөөнүн* көзүнө чөп салуу; **облома́ть рога́** *кому-л. бирөөнүн* жинин, чымынын кагуу; **согну́ть** *кого-л.* **в бара́ний рог** *бирөөнү* кыяк эткис кылып коюу (багынтуу), *бирөөнү* тезге салуу; **брать быка́ за рога́** *разг.* аракетти негизги жерге багыттап, чечкиндүү аракет кылуу; **как из ро́га изоби́лия** түндүктөн куюлуп тургандай.

РОГА'СТЫЙ, -ая, -ое *разг.* чоң мүйүздүү, чоң мүйүзү бар; **рога́стый бык** чоң мүйүздүү бука.

РОГА'ТИНА *ж.* *охот.* найза (*аюу уулаганда колдонулуучу найза*).

РОГА'ТКА *ж.* **1.** (*на дороге*) тосмо; **2.** *перен.* (*препятствие*) кедерги, тоскоол; **3.** (*для стрельбы*) рогатка (*ача жыгачка резинке байлап, таш салып атуучу, балдар оюнчугу*); **стреля́ть из рога́тки** рогаткадан атуу; **4.** (*для сбивания масла*) бишкек (*май бышуу үчүн колдонулуучу чалгыч*).

РОГА'ТЫЙ, -ая, -ое мүйүздүү; **кру́пный рога́тый скот** ири мүйүздүү мал.

РОГА'Ч *м.* **1.** (*жук*) мүйүздүү коңуз; **2.** (*олень-самец*) бугу; **3.** *обл.* (*ухват*) мештин ичинен чугунду тартып алуучу ачакей айры.

РОГОВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое мүйүз сыяктуу, мүйүз сымал.

РОГОВИ'ЦА *ж. анат.* көздүн сыртындагы тунук околочка.

РОГОВО'Й, -а́я, -о́е **рог**-*го т.*; **рогово́й гре́бень** мүйүз тарак; ◇ **рогова́я оболо́чка гла́за** *см.* **рогови́ца.**

РОГО'ЖА *ж.* жөкө (*аны-муну таңылуучу одоно ткань*); **упакова́ть корзи́ну в рого́жу** корзинаны жөкө менен ороо.

РОГО'ЖКА *ж.* **1.** *уменьш. от* **рого́жа** кичине жөкө; **2.** (*ткань*) рогожка (*жайында сырткы кийим жасай турган ак кездеме*).

РОГО'ЖНЫЙ, -ая, -ое **рогожа**-*га т.*

РОГОНО'СЕЦ *м. разг.* аялы көзүнө чөп салган эркек.

РОГУ'ЛЬКА *ж.* рогулька (**1.** *мүйүзгө окшотуп жасаган нан*; **2.** *текст. жип ийрүүчү машиналарда — жипти чыйратуу үчүн колдонулуучу аспап*).

РОД *м.* **1.** (*в первобытном обществе*) уруу; **старе́йшина ро́да** уруу аксакалы; **2.** (*ряд поколений*) тукум, муун; **из ро́да в род** муундан муунга, тукумдан тукумга; **3.** (*в научных классификациях*) түр; **4.** (*сорт, вид*) түр, сорт; **вся́кого ро́да това́ры** ар түрдүү товарлар; **род де́ятельности** иштин түрү, иш түрү; **род ору́жия** курал-жарак түрү; **род во́йск** войсколор түрү; **5.** *грам.* род (*кээ бир тилдерде болуучу грамматикалык категория; мис. орус тилинде — мужской, женский жана средний род бар*: **каранда́ш** *мужской*, **ру́чка** *женский*, **перо́** *средний*, **пришёл** *мужской*, **пришла́** *женский*, **пришло́** *средний род ж. б.*); ◇ **без ро́ду без пле́мени** тексиз, жетесиз; **ни ро́ду ни пле́мени** урук-тууганы жок, жалгыз; **род людско́й** *или* **челове́ческий род** адам баласы; **десяти́ лет о́т роду** туулганына он жыл болду, ал он жашта; **в не́котором ро́де** бир аз, белгилүү даражада, анча-мынча; **в своём ро́де** өзүнчө, өз алдынча, өзүнө жараша, өзүнчө бир; **и о́сень, и весна́ хороши́ ка́ждая в своём ро́де** жаз да, күз да ар бири өзүнчө жакшы; **своего́ ро́да** *разг.* өзүнчө, өз алдынча; **ка́ждый из э́тих писа́телей в своём ро́де интере́сен** бул жазуучулардын ар кайсысы өзүнчө кызык.

РО'ДИЕВЫЙ, -ая, -ое **родий**-*ге т.*

РО'ДИЙ *м. хим.* родий (*күмүштөй ак жумшак металл*).

РОДИ'ЛЬНИЦА *ж. обл.* жаңы эле төрөгөн аял.

РОДИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **роди́льный дом** төрөт үйү; **роди́льная горя́чка** *мед.* төрөт горячкасы, төрөт ысытмасы (*төрөттөн кийинки оору*).

РОДИ'МЧИК *м. разг.* талма (*боюнда бар же төрөп жаткан аялдардын, жаш балдардын талма оорусу*).

РОДИ'МЫЙ, -ая, -ое **1.** *поэт.* (*родной*) тууган, туулган; **роди́мая сторо́нушка** тууган жер, туулган жер, туулган өлкө; **2.** *разг.* (*ласковое обращение*) чырагым, айланайын, кагылайын, садагасы; ◇ **роди́мое пятно́** 1) (*родинка*) кал, мең; 2) *перен.* (*пережиток*) калдык (*эскинин калдыгы*).

РО'ДИНА *ж.* **1.** (*отечество*) родина, ата мекен, мекен; **социалисти́ческая Ро́дина** социалисттик Родина, социалисттик Ата Мекен; **защи́та ро́дины** родинаны коргоо; **любо́вь к ро́дине** родинаны сүйүү; **2.** (*место рождения*) тууган жер, туулган жер, туулган өлкө; **3.** (*место возникновения чего-л.*) чыккан жери.

www.bizdin.kg

РО'ДИНКА *ж.* кал, мең.
РОДИ'НЫ *только мн. разг.* **1.** (*празднование рождения младенца*) жентек той, баланын тою, бешик той; **2.** *уст.* (*роды*) төрөт.
РОДИ'ТЕЛИ *только мн.* ата-эне, эне-ата.
РОДИ'ТЕЛЬ *м. уст.* ата.
РОДИ'ТЕЛЬНИЦА *ж.* эне.
РОДИ'ТЕЛЬНЫЙ: **роди́тельный паде́ж** *грам.* илик жөндөмө.
РОДИ'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **родители**-*ге т.*
РОДИ'ТЬ *сов. и несов.* **1.** *кого* төрөө, тууш; **роди́ть сы́на** уул төрөө; **2.** *что, перен.* (*создать, произвести*) жасоо, туудуруу; **э́то собы́тие роди́ло мно́жество слу́хов** бул окуя далай миш-миш туудурду; **3.** (*о почве*) түшүм берүү; ◇ **в чём мать роди́ла** *разг.* энеден туума, жыпжылаңач.
РОДИ'ТЬСЯ *сов. и несов.* **1.** төрөлүү, туулуу; **роди́лся сын** уул төрөлдү; **2.** *перен.* (*появиться, возникнуть*) туулуу, пайда болуу; **у меня́ роди́лась мысль** менде бир ой туулду; **3.** (*произрасти*) өсүү, өнүү, чыгуу; **здесь хорошо́ роди́тся хло́пок** бул жерде пахта жакшы чыгат.
РО'ДИЧ *м.* **1.** *ист.* (*член рода*) уруу мүчөсү; **2.** *разг. уст.* (*родственник*) тууган, туушкан.
РОДНИ'К *м.* булак, кайнар, кайнар булак, башат.
РОДНИКО'ВЫЙ, -ая, -ое **родник**-*ке т.*; **роднико́вая вода́** булактын суусу, булак суусу, кайнардын суусу.
РОДНИ'ТЬ *несов. кого-что с кем-чем* тууган кылуу, туугандаштыруу, тегин бир кылуу.
РОДНИ'ТЬСЯ *несов. с кем-чем* **1.** (*вступать в отношения родства*) тууган болуу, туушкан болуу, туугандашуу, кудалашуу; **2.** (*сближаться*) жакындашуу, жакын жолдош болуу, бир-бирине жакын болуу.
РОДНИЧО'К I *м. анат.* эмгек (*баланын төбөсүндөгү эмгеги, былкылдак жери*).
РОДНИЧО'К II *м. уменьш. от* **родни́к** булакча, кайнарча, кайнар булакча, башатча.
РОДНО'Й, -а́я, -о́е **1.** каны бирге, тууган, бир тууган, боордош, уялаш; **э́то его́ родно́й сын** бул анын өз баласы; **мой родно́й брат** менин бир тууган агайым (*старший*); менин бир тууган иним (*младший*); **её родна́я сестра́** анын бир тууган эжеси (*старшая*); анын бир тууган сиңдиси (*младшая*); **мой родно́й оте́ц** менин өз атам, өз атам; **моя́ родна́я мать** менин өз энем, өз энем; **2.** *в знач. сущ.* **родны́е** *мн.* урук-туугандар, туугандар; **у него́ мно́го родны́х** анын урук-туугандары көп; **3.** (*свой*) жакын, өз; **мой родно́й го́род** менин өз шаарым, өз шаарым; **моя́ родна́я страна́** менин өз өлкөм, өз өлкөм; **родно́й язы́к** эне тил; **4.** (*дорогой, милый — в обращении*) азиз.
РОДНЯ' *ж.* **1.** *собир.* (*родственники*) урук-тууган, туугандар; **бли́зкая родня́** жакын туугандар; **да́льняя родня́** кыйыр туугандар, алыскы туугандар; **2.** *разг.* (*родственник, родственница*) тууган; **он мне родня́** ал мага тууган.
РОДОВИ'ТОСТЬ *ж. уст.* теги чоңдук, теги ак сөөктүк.
РОДОВИ'ТЫЙ, -ая, -ое *уст.* теги чоң, теги ак сөөк, чоңдун тукуму.
РОДОВО'Й I, -а́я, -о́е **1. род** I-*ге т.*; **родово́е о́бщество** урууучулук коому, уруу коому; **2.** *уст.* (*наследственный*) тукумдан тукумга өтүп келген, муундан муунга өтүп келген; **родово́е поме́стье** тукумдан тукумга өтүп келген поместье (жер-мүлк); **3.** (*в научных классификациях*) тектик; **родовы́е и видовы́е назва́ния расте́ний** өсүмдүктөрдүн тектик жана түрдүк аттары.
РОДОВО'Й II, -а́я, -о́е: **родовы́е бо́ли** толгоо, толгок тутуу.
РОДОВСПОМОГА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **родовспомога́тельные учрежде́ния** төрөөчү аялдарга медициналык жардам берүүчү мекемелер.
РОДОДЕ'НДРОН *м. бот.* рододендрон (*тоодогу коо гүлдүү бадал өсүмдүктүн бир түрү*).
РО'ДОМ *нареч.* теги, туулуп-өскөн жери; **он ро́дом из Москвы́** анын туулуп-өскөн жери — Москва, анын туулган жери — Москва; **он ро́дом кирги́з** анын теги кыргыз.
РОДОНАЧА'ЛЬНИК *м.* **1.** (*предок*) уруунун атасы, уруу баштыгы, аксакалы; **2.** *перен.* (*основоположник*) негиз салуучу, негиздөөчү, негизин түзүүчү.
РОДОСЛО'ВИЕ *ср. см.* **родосло́вная.**
РОДОСЛО'ВНАЯ *ж.* санжыра.
РОДОСЛО'ВНЫЙ, -ая, -ое: **родосло́вная кни́га** санжыра китеп.
РО'ДСТВЕННИК *м.* тууган, туушкан.
РО'ДСТВЕННИЦА *женск. р. к* **ро́дственник.**
РО'ДСТВЕННОСТЬ *ж.* **1.** (*сходство*) тектештик, окшоштук; **2.** (*сердечность*) достук, жылуулук, чын жүрөктөн болгондук.
РО'ДСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** туугандык, туушкандык; **ро́дственная связь** туугандык байланыш; **2.** *перен.* (*близкий по происхождению или содержанию*) тектеш, түрдөш, окшош, турпатташ; **ро́дственные языки́** тектеш тилдер; **3.** (*тёплый, сердечный*) жылуу, чын жүрөктөн болгон.
РОДСТВО' *ср.* **1.** туугандык, туушкандык; **кро́вное родство́** каны бирге туугандык, бир туугандык, бир атадан тарагандык; **быть в родстве́** тууган болуу; **2.** *перен.* (*близость, общность, сходство*) тектештик, түбү бирдик, түрдөштүк, окшоштук, турпатташтык; **родство́ языко́в** тилдердин тектештиги.
РО'ДЫ *только мн.* төрөө, төрөт, тууш; **пе́рвые ро́ды** биринчи төрөө, биринчи тууш; **преждевре́менные ро́ды** убактысынан мурун төрөө, айы-күнүнө жетпей төрөө.
РОЕ'НИЕ *ср.* уядан топтошуп бөлүнүп чыгуу; **рое́ние пчёл** аарылардын уядан топтошуп бөлүнүп чыгышы.
РО'ЖА I *ж. прост.* (*безобразное лицо*) суук өң, өңү суук киши; **стро́ить (ко́рчить, де́лать) ро́жи** бети-башын бырыштыруу (тырыштыруу), мурдун чүйүрүү.
РО'ЖА II *ж. мед.* тилме, кыйма (*бет кызарып же дененин башка бир жери шишиген жугуштуу оору*).
РОЖА'ТЬ *несов. разг.* төрөө, тууш.
РОЖДА'ЕМОСТЬ *ж.* бала туулуш, бала төрөлүү саны; **рост рожда́емости** бала төрөлүшүнүн өсүшү, төрөттүн өсүшү.
РОЖДА'ТЬ *несов. см.* **роди́ть** 2.
РОЖДА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **роди́ться** 1, 2; **2.** *страд. к* **рожда́ть.**
РОЖДЕ'НИЕ *ср.* төрөлүш, туулуш; **день рожде́ния** туулган күнү; **год и ме́сто рожде́ния** туулган жери жана жылы.
РОЖДЕ'СТВЕНСКИЙ, -ая, -ое **рождество**-*го т.*
РОЖДЕСТВО' *ср. рел.* рождество (*христиан дининде — Иса пайгамбардын туулган күнүнө ырналган майрам*).
РОЖЕ'НИ'ЦА *ж.* жаңыдан төрөгөн же төрөөчү аял.
РОЖКИ' *мн.* (*род макарон*) рожки (*майда макарон*).
РОЖО'К *м.* **1.** (*мн.* **ро́жки**) *уменьш. от* **рог** мүйүз, кичинекей мүйүз; **2.** (*мн.* **рожки́**) (*музыкальный инструмент*) чоор, сыбызгы; **пасту́ший рожо́к** койчу, уйчунун чоору; **3.** (*мн.* **рожки́**) (*для кормления*) упчулуу бөтөлкө (*жаш балага эмизилүүчү*); **4.** (*мн.* **рожки́**) (*для надевания обуви*) рожок (*бут кийим кийген кезде аны оңой кийүү үчүн согончокко, апкытка тосо коюучу кичинекей кашык сыяктуу калакча*).
РОЖО'Н *м.*: **лезть на рожо́н** *разг.* биле туруп бычакка урунуу; **како́го рожна́ на́до** *прост.* дагы эмне керек?
рожу́, роди́шь *и т. д. буд. вр. от* **роди́ть.**
РОЖЬ *ж.* кара буудай; **ози́мая рожь** күздүк кара буудай; **мешо́к ржи** бир мешок кара буудай.
РО'ЗА *ж.* **1.** (*цветок*) роза (*кызыл гүл*); **ча́йная ро́за** чай розасы; **2.** (*розовый куст*) роза (*роза гүлүнүн бадалчасы*).
РО'ЗАН *м.* **1.** *разг. см.* **ро́за;** **2.** (*булочка*) розан (*кичинекей тегерек бөлкө*).
РОЗА'РИЙ *м.* розарий (*кызыл гүл гүлүстаны*).

www.bizdin.kg

РО'ЗВАЛЬНИ *только мн.* жөнөкөй жалпак чана.
РО'ЗГА *ж.* 1. (*ветка, прут*) балак чыбыгы, көк тал чыбык; 2. **ро́зги** *мн.* (*наказание*) көк тал чыбык менен сабоо (*жаза берүү*).
РО'ЗДЫХ *м. разг.* аз гана дем алуу, кичине эс алуу.
РОЗЕ'ТКА *ж.* розетка (1. *варенье салынуучу кичинекей табакче*; 2. *тех. электр туташтыргычтын үстүнөн дубалга кадалуучу кичинекей тегерек фарфор же жыгач*; 3. *архит. дубалга же шыпка коздук үчүн чапталуучу гүл, жалбырак сыяктуу нерсе*).
РОЗМАРИ'Н *м.* розмарин (1. *жалбырагынан же гүлүнөн жыттуу май чыгарылуучу, дайым көгөрүп туруучу түштүк өсүмдүгү*; 2. *алманын бир түрү*).
РО'ЗНИЦА *ж.*: **в ро́зницу** чекенелеп, чекене, дааналап, бир-бирден; **продава́ть в ро́зницу** чекене сатуу, дааналап сатуу.
РО'ЗНИЧНЫЙ, -ая, -ое чекене; **ро́зничная торго́вля** чекене соода; **ро́зничные това́ры** чекене соода аркылуу сатылуучу товарлар.
РО́ЗНЬ *ж.* чатак, чыр, ыйкы-тыйкы, араздык, кыжыңкужуң; **се́ять рознь** араздык туудуруу; **челове́к челове́ку рознь** *разг.* кишинин кишиси бар (*ар түрдүү киши бар*).
РОЗОВА'ТЫЙ, -ая, -ое кызгылт.
РОЗОВЕ'ТЬ *несов.* кызаруу, кызгылт тартуу, албыруу.
РО'ЗОВЫЙ, -ая, -ое 1. (*о цвете*) кызыл, кызгылт; **ро́зовые щёки** кызыл бет, кызыл жүз; **ро́зовое пла́тье** кызгылт көйнөк; 2. **роза**-*га т.*; **ро́зовый куст** роза бадалы; ◇ **ви́деть всё в ро́зовом цве́те (све́те)** бардык нерсени жакшы деп көрүү, кемчиликтерге көз жумуу.
РО'ЗОЧКА *ж. уменьш. от* **ро́за** кичинекей роза.
РО'ЗЫГРЫШ *м.* 1. (*займа, лотереи*) утуш; **ро́зыгрыш облига́ций за́йма** заёмдун облигациясынын утушу; 2. *спорт.* (*ничья*) оюнда эки жак тең чыгуу; 3. *спорт.* (*соревнование*) мелдешип ойноо; **ро́зыгрыш ку́бка** кубокту алуу үчүн мелдешип ойноо.
РО'ЗЫСК *м.* 1. (*поиски*) издөө, тинтүү; 2. *юр.* (*дознание*) суроо, издөө; **уголо́вный ро́зыск** уголовный издөө бөлүмү (*милициянын кылмыштуу кишилерди издөөчү жана кармоочу бөлүмү*).
РОИ'ТЬСЯ *несов.* 1. (*образовывать рой*) уядан топтошуп бөлүнүп чыгуу, уялап бөлүнүп чыгуу (*аары*); 2. (*летать роем*) уюгу менен учуу (*чымын, аары*); 3. *перен.* быкылдоо; **в моей голове́ роя́тся мы́сли** менин башымда ар түрдүү ой быкылдап жатат (быкып жатат).
РОЙ *м.* 1. (*мн.* **рои**) уюк; **пчели́ный рой** аарынын уюгу; **рой комаро́в** чиркейдин уюгу; 2. *перен.* (*множество*) толгон, көп, быкылдаган; **рой мы́слей** быкылдаган ой, көп ой.
РОК *м. уст.* тагдыр, жазмыш.
РОКИРОВА'ТЬСЯ *сов. и несов. шахм.* рокировка кылуу.
РОКИРО'ВКА *ж. шахм.* рокировка (*бир жүрүш менен ладьяны королдун жанына алып келип, королду ладьяны аттатып барып аркы четине коюу*).
РОКОВО'Й, -а́я, -о́е 1. *уст.* (*предопределённый роком*) тагдырда жазылган; 2. (*решающий*) чечкиндүү, мындан аркы окуяны белгилеп кетүүчү; 3. (*гибельный*) арты жаман, натыйжасы жаман, түбү жакшы эмес, арты кайырдуу эмес; **рокова́я оши́бка** натыйжасы жаман каталык; **рокова́я боле́знь** арты кайырдуу эмес оору.
РОКОКО' *ср. нескл. архит.* рококо (*17-18 кылымдарда Францияда өтө күч алган кылдат жана укмуштуу формалуу архитектуралык стиль*).
РО'КОТ *м.* шуу, дуу, гүү (*дуулдаган, гүүлдөгөн, шуулдаган дабыш*); **ро́кот мо́ря** деңиздин гүүлдөп-шуулдаганы.
РОКОТА'ТЬ *несов.* дуулдоо, гүүлдөө, шуулдоо; **мо́ре роко́чет** деңиз дуулдап-шуулдайт.
РО'ЛИК *м.* 1. (*колёсико*) чыгырык, кичинекей чыгырык; **крова́ть на ро́ликах** чыгырыктуу керебет; 2. *эл.* ролик (*электр сымдары жүргүзүлө турган дубалга же потолокко бекитилүүчү изолятор*); 3. *тех.* (*блок*) ролик; 4. **ро́лики** *мн. спорт.* (*коньки на колёсиках*) чыгырыктуу коньки; **ката́ться на ро́ликах** чыгырыктуу коньки тебүү.
РОЛЬ *ж.* 1. *театр.* роль (*сахнада көрсөтүлүүчү пьесанын персонажы жана артист аткара турган ролдун пьесадан көчүрүлүп алынган сөздөрү*); **игра́ть роль скупо́го** сарандын ролун ойноо; **гла́вная роль** башкы роль; **игра́ть роль** *прям. и перен.* роль ойноо (*мааниге ээ болуу, орун алуу*); 2. *перен.* (*значение*) роль, маани; **всеми́рно-истори́ческая роль** бүтүн дүйнөлүк-тарыхый роль; **э́то обстоя́тельство игра́ет большу́ю роль** бул кырдаал чоң ролду ойнойт.
РОМ *м.* ром (*күчтүү ичкиликтин бир түрү*).
РОМА'Н *м.* 1. *лит.* роман (*көбүнчө кара сөз менен жазылган татаал сюжеттүү көркөм чыгарма*); **истори́ческий рома́н** тарыхый роман; 2. *разг.* (*между женщиной и мужчиной*) роман (*аял менен эркектин ортосундагы сүйүү мамилеси*).
РОМАНИ'СТ I *м.* романист (*романчы, роман жазуучу*).
РОМАНИ'СТ II *м. филол.* романист (*роман филологиясы боюнча специалист*; *см.* **рома́нский**).
РОМАНИ'СТКА *женск. р.* к **романи́ст** I, II.
РОМАНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **роман** 1-*ге т.*; 2. (*любовный*) сүйүү, ашыктык негизинде болгон; **романи́ческие приключе́ния** сүйүү окуялары.
РОМА'НС *м. муз.* романс (*лирикалык мүнөздө, көбүнчө обон менен айтылуучу, кичинекей музыкалуу чыгарма*).
РОМА'НСКИЙ, -ая, -ое романдык (*Байыркы Рим маданиятынын негизинде чыккан же аны менен тыгыз байланышта болгон*); **рома́нский стиль** *архит.* романдык стиль (*11-13 кылымда алгачкы феодализмдин убагындагы искусстводо болгон батыш-европалык стиль*); **рома́нские языки́** роман тилдери (*француз, испан, италия, прованс, португалия, румын, молдаван тилдери*).
РОМАНТИ'ЗМ *м.* 1. *лит., иск.* романтизм (*19 кылымдын башында адабиятта жана искусстводо болгон багыт; бул багыт өткөндү идеализация кылат, чындыктан четте турат, жеке адамдын тарыхтагы ролун ашыра баалайт, ага сыйынат*); 2. *лит.* романтизм (*советтик адабияттагы жана искусстводогу багыт — терең оптимизмди өз ичине алган, адамдын эң жогорку сапатын, анын коомдук турмуштагы жогорку ролун көрсөтүүгө умтулган багыт*); **революцио́нный романти́зм** революциячыл романтизм; 3. *перен. см.* **рома́нтика**.
РОМА'НТИК *м.* романтик (1. *романтизмди жактоочу*; 2. *кыялга берилүүчү*).
РОМА'НТИКА *ж.* романтика (1. *кыялга берилүүчүлүк, кургак кыялчылык*; 2. *бир нерсенин артыкчылыгын жогору көтөрүү, кадырдоо, ардактоо*).
РОМАНТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **романтизм** 1, 2-*ге т.*; романтикалык; **романти́ческое направле́ние в литерату́ре** адабияттагы романтикалык багыт; 2. *см.* **романти́чный**.
РОМАНТИ'ЧНОСТЬ *ж.* романтикалык (*кыялга берилгендик*).
РОМАНТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое (*мечтательный*) романтикалык (*кыялга берилген*).
РОМА'ШКА *ж.* ромашка (1. *ак гүлдүү өсүмдүктүн бир түрү*; 2. *ромашка чыланып жасалган дары*).
РОМА'ШКОВЫЙ, -ая, -ое **ромашка**-*га т.*
РОМБ *м.* ромб (1. *мат. бардык жагы тең параллелограмм*; 2. *кыйшык бурч түрүндө жасалган фигура, буюм, нерсе*).
РОМБИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **ромб**-*га т.*
РОМБО'ИД *м. мат.* ромбоид (*параллелограмм*).
РО'МОВЫЙ, -ая, -ое **ром**-*го т.*; **ро́мовая ба́ба** *см.* **ба́ба**.
РО'НДО *ср. нескл. муз.* рондо (*негизги темасы кайталанып туруучу музыкалык чыгарма*).
РОНДО' I *ср. нескл.* (*вид стихотворения*) рондо (*ырдын бир түрү*).

www.bizdin.kg

РОНДО' II *ср. нескл.* рондо (1. *басма арибинин бир түрү;* 2. *учу кертилген калем уч*).

РОНЯ'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* түшүрүү, түшүрүп коюу, түшүрүп жиберүү; **роня́ть** *что-л.* **из рук** *бирдемени* колдон түшүрүп жиберүү; 2. *что* (*лишаться чего-л.*) түшүрүү, түлөө, **дере́вья роня́ют листву́** жыгачтар жалбырагын түшүрөт; **пти́цы роня́ют опере́ние** куштар жүнүн түшүрөт, куштар түлөйт; 3. *кого-что, перен.* (*унижать*) түшүрүү, кордоо, басынтуу, төмөндөтүү; **роня́ть себя́** өзүн басынтуу; **роня́ть своё досто́инство** өз кадырын төмөн түшүрүү; **роня́ть свою́ репута́цию** өзүнүн беделин (кадырын) түшүрүү; ◇ **роня́ть слёзы** көз жашын төгүү; **роня́ть го́лову на грудь** башын шылкыйтуу, башын төмөн түшүрүү.

РО'ПОТ *м.* 1. (*недовольство*) күңкүл, наразылык, зардануу; 2. *поэт.* (*гул*) гүлдүрөө, шуулдоо; **ро́пот волн** толкундун шуулдашы.

РОПТА'НИЕ *ср.* зардануу, күңкүлдөө, наразылык билдирүү.

РОПТА'ТЬ *несов. на кого-что* зардануу, күңкүлдөө, наразы болуу, наразылык билдирүү.

РОСА' *ж.* шүүдүрүм; **у́тренняя роса́** эртең мененки шүүдүрүм; ◇ **до росы́** таң азандан; **медвя́ная (медо́вая) роса́** *с.-х.* бал шүүдүрүм (*өсүмдүктүн оорусунун бир түрү*).

РОСИ'НКА *ж.* бир тамчы шүүдүрүм; ◇ **ма́ковой роси́нки во рту не́ было** *разг.* түк наар ала элек, даам сыза элек.

РОСИ'СТЫЙ, -ая, -ое шүүдүрүмдүү, шүүдүрүм түшкөн; **роси́стая трава́** шүүдүрүмдүү чөп.

РОСКО'ШЕСТВО *ср.* 1. (*пристрастие к роскоши*) дүнүйө чачып, жыргалчылык сүрүүгө кумардануучулук; мал-мүлктү төгүп-чачууга кумарчылык; 2. (*излишество*) ыгы жок сарп кылуучулук, ыгы жок каражат кылуучулук, ыгы жок керектөөчүлүк.

РОСКО'ШЕСТВОВАТЬ *несов.* 1. (*жить в роскоши*) өтө жыргалчылыкта жашоо, дүнүйөнү аябай чачып жыргалчылык сүрүү; 2. (*позволять себе лишнее*) ыгы жок молчулукка кызыгуу, ыгы жок сарп кылуу.

РОСКО'ШНИЧАТЬ *несов. разг. см.* **роско́шествовать.**

РОСКО'ШНО *нареч.* сонун, асемдүүлүк менен, молдуулукта, чачып-төгүп.

РОСКО'ШНЫЙ, -ая, -ое 1. (*отличающийся роскошью*) сонун, салтанаттуу; **роско́шный кабине́т** сонун кабинет; **роско́шное изда́ние кни́ги** сонун басылып чыккан китеп; 2. *разг.* (*замечательный*) өтө жакшы, сонун; **роско́шные во́лосы** сонун чач; **роско́шное угоще́ние** сонун коноктоо, өтө жакшы коноктоо.

РО'СКОШЬ *ж.* 1. (*великолепие*) сонун, сонундук; **ро́скошь ю́жной приро́ды** түштүктөгү жаратылыштын сонундугу; 2. (*излишество в комфорте*) ыгы жок каражат, керегинен тыш каражат *же* буюм; ◇ **позво́лить себе́ ро́скошь** *что-л.* **сде́лать** *бир нерсе* иштөөдөн, сатып алуудан, каражат кылуудан токтонбоо.

РО'СЛЫЙ, -ая, -ое бойлуу, узун бойлуу, бою узун; **ро́слый ма́льчик** бойлуу бала, бою узун бала.

РОСОМА'ХА *ж. зоол.* росомаха (*суусардын бир түрү*).

РО'СПИСЬ *ж.* 1. (*письменный перечень*) жазылыш (*нерсенин саналып жазылышы*); **ро́спись госуда́рственных дохо́дов и расхо́дов** мамлекеттик доходдор жана расходдордун жазылышы; 2. *собир.* (*стенная живопись*) дубалга тартылган сүрөт.

РО'СПУСК *м.* таратуу, таркатуу, таркатып жиберүү; **ро́спуск уча́щихся на кани́кулы** окуучуларды каникулга таратуу.

РО'СПУСКИ *только мн.* жүк тартуучу жалпак чана.

РОССИ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **Россия**-*га т.*; россиялык.

РО'ССКАЗНИ *только мн. разг.* сандырак; **пусты́е ро́ссказни** кургак (дайынсыз) сандырак.

РО'ССЫПЬ *ж. геол.* россыпь (*металл же башка кендери бар жер катмары*); **золоты́е ро́ссыпи** алтын россыпь (*алтын аралашкан кум, топурак*); ◇ **грузи́ть зерно́ ро́ссыпью** эгинди капка салбай жүктөө (ташуу).

РОСТ *м.* 1. (*организма*) өсүү, бой өсүү; **э́тот ребёнок останови́лся в ро́сте** бул баланын боюнун өсүшү токтолду; 2. *перен.* (*увеличение, развитие, прогресс*) өрчүү, өнүгүү, өсүү, алга кетүү; **рост покупа́тельной спосо́бности населе́ния** калктын сатып алуу жөндөмдүүлүгүнүн өсүшү; 3. (*вышина*) бой; **па́рень высо́кого ро́ста** узун бойлуу жигит; **челове́к ни́зкого ро́ста** кыска бойлуу адам, кичине бойлуу адам; **быть ро́стом** *с кого-л.* бою *бирөөгө* барабар болуу; **в челове́ческий рост** киши бою, кишинин бою менен барабар; **по ро́сту** боюна жараша, боюна карап; **ро́стом не вы́йти** *разг.* бою өспөй калуу, бою кыска болуу; ◇ **поста́вить вопро́с во весь рост** маселени толугу менен, бүтүндөй коюу; **болéзнь ро́ста** өсүү оорусу (*иш жаңы болгондуктан келип чыккан кемчиликтер, каталар*).

РО'СТБИФ *м.* ростбиф (*уйдун арка этинен куурулуп жасалган тамак*).

РОСТОВЩИ'К *м.* сүткор (*өсүмгө акча берүүчү киши*).

РОСТОВЩИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **ростовщик**-*ке т.*

РОСТОВЩИ'ЧЕСТВО *ср.* сүткордук.

РОСТО'К *м.* 1. өсмө, уруктан өсүп чыккан көк тамыр; **семена́ пусти́ли ростки́** урук көк тамыр жайды; 2. (*черенок*) калемче (*тигүү үчүн бүчүрү менен бирге кесилген бутакча*).

РОСТОМЕ'Р *м.* бой ченегич (*бойду ченей турган аспап*).

РО'СЧЕРК *м.* коюлган колдун аягындагы ийрилме сызык; ◇ **одни́м ро́счерком пера́** калемди бир шилтөө менен эле (*мазмунуна карабастан эле чече салуу*).

РОСЯ'НКА *ж. бот.* росянка (*сазда өсүүчү өсүмдүктүн бир түрү*).

РОТ *м.* 1. ооз; **рази́нуть рот** 1) элейүү, ооз ачуу; 2) *перен.* аң-таң калуу; **зажа́ть (заткну́ть)** *кому-л.* **рот** *прям., перен. бирөөнүн* оозун басуу; *перен. бирөөнү* сүйлөтпөй коюу; **смотре́ть в рот** *кому-л.* 1) жеп жаткан кишинин оозун тиктеп калуу (*суктанып*); 2) *перен. бирөөнүн* сөзүн ынтаасын абдан коюп угуу; 2. *прост.* (*едок*) баш, жан, киши; **в семье́ у меня́ шесть ртов** менин үй-бүлөмдө алты жан; ◇ **во весь рот** үнүнүн бардыгынча (*кыйкыруу*); **у меня хлопо́т по́лон рот** *погов.* түйшүгүм чачтан көп, түйшүгүм бир далай; **не сметь рта раскры́ть** *разг.* ооз ачуудан коркуу (*кыңк этүүгө батына албоо*).

РО'ТА *ж.* рота; **пулемётная ро́та** пулемёттук рота; **команди́р ро́ты** ротанын командири.

РОТА'ТОР *м. тех.* ротатор (*кол жазманы, сүрөттү кө… кылып көбөйтө турган машина*).

РОТАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое: **ротацио́нная маши́на** *полигр.* ротациялык машина (*газеталарды жана китептерди көп кылып баса турган машина*).

РОТА'ЦИЯ *ж. см.* **ротацио́нный (ротацио́нная маши́на)**.

РО'ТМИСТР *м. воен. уст.* ротмистр (*революцияга чейинки орус кавалериясындагы жана жандармадагы офицердик чин*).

РО'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. **рота**-*га т.*; роталык; **ро́тный командир** рота командири, роталык командир; 2. *в знач. сущ. м.* (*командир роты*) ротанын командири.

РОТОЗЕ'Й *м. разг.* ачык ооз, аңкоо, элегей.

РОТОЗЕ'ЙНИЧАТЬ *несов. разг.* ачык ооздук кылуу, аңкоолук кылуу.

РОТОЗЕ'ЙСТВО *ср. разг.* ачык ооздук, аңкоолук, элегейлик.

РОТО'НДА *ж.* 1. *архит.* ротонда (*үстү томолок болуп жабылган тегерек үй*); 2. *уст.* (*одежда*) ротонда (*аялдардын жеңи жок жылуу тыш кийими*); **ли́сья рото́нда** түлкү ротонда.

РО'ТОР *м. тех.* ротор (*машиналардын жана турбиналардын айлануучу бөлүгү*).

РО'ТОРНЫЙ, -ая, -ое **ротор**-*го т.*; **ро́торное бурение** жерди ротор менен бургулоо.

www.bizdin.kg

РО'ХЛЯ *м. и ж. разг.* дылдыраган, үлдүрөгөн адам, шыкпаган-шашпаган киши.

РО'ЩА *ж.* токойчо, токой; **берёзовая ро́ща** кайыңдуу токой.

ро́ю, ро́ешь *и т. д. наст. вр. от* **рыть.**

ро́юсь, ро́ешься *и т. д. наст. вр. от* **ры́ться.**

РОЯЛИ'ЗМ *м. полит.* роялизм (*монархизмди, королдун бийлигин жактоочулук*).

РОЯЛИ'СТ *м. полит.* роялист (*монархист, королдун бийлигин жактоочу адам*).

РОЯЛИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **роялизм**-*ге*, **роялист**-*ке т.*; роялисттик.

РОЯ'ЛЬ *м.* рояль (*клавишалуу музыкалык инструмент*); **игра́ть на роя́ле** роялда ойноо.

РСДРП (Российская социа́л-демократи́ческая рабо́чая па́ртия) *ист.* РСДРП (Россиялык Социал-Демократтык Жумушчулар Партиясы).

РТУ'ТНЫЙ, -ая, -ое **ртуть**-*ка т.*; сымаптык; **рту́тная руда́** сымап рудасы; **рту́тные соедине́ния** *хим.* сымаптык кошундулар; **рту́тный термо́метр** сымап термометри; **рту́тное отравле́ние** сымаптан ууланyу, сымаптан уугуу; **рту́тное лече́ние** *мед.* сымап менен дарылоо, сымаптуу дары менен дарылоо; **рту́тная мазь** сымап майы, сымап кошуп жасалган май.

РТУТЬ *ж.* сымап.

РУБА'КА *м. разг.* кылычты мыкты чабуучу, канжар менен мыкты саюучу, баатыр киши.

РУБА'НОК *м.* чоң сүргү (*тактай сүргүч*).

РУБА'ХА *ж.* көйнөк; ◇ **руба́ха-па́рень** *разг.* ачык-айрым, ак көңүл жигит.

РУБА'ШЕЧНЫЙ, -ая, -ое **рубашка**-*га т.*; **көйнөктүк**, көйнөккө жарай турган; **руба́шечная ткань** көйнөктүк кездеме.

РУБА'ШКА *ж.* 1. (*одежда*) көйнөк; **ве́рхняя руба́шка** сырт көйнөк; **ни́жняя руба́шка** ич көйнөк; **шёлковая руба́шка** жибек көйнөк; 2. (*у карт*) картанын арка жагы; 3. (*оболочка*) сырткы кабык, каканак; 4. *полигр.* (*суперобложка*) китепти ороп турган сырты; ◇ **роди́ться в руба́шке** жолдуу болуу, ак жолтой болуу, бакыттуу болуу; **оста́ться в одно́й руба́шке** *разг.* бүлүнүп, эч нерсеси жок калуу, абдан жакыр болуп калуу; **смири́тельная руба́шка** *см.* **смири́тельный.**

РУБЕ'Ж *м.* 1. (*граница*) чек ара, чек; **есте́ственный рубе́ж** табигый чек ара, табигый чек; **охраня́ть рубежи́** чек араларды коргоо; 2. (*полоса местности*) чек; **оборони́тельный рубе́ж** *воен.* коргоо чеги; 3. *перен.* (*предел, грань*) чек ара, чет, чек; **на рубеже́ двух эпо́х** эки доордун чек арасында.

РУБЕ'ЛЬ *м.* рубель (*кир таптоо, тери иштетүү үчүн колдонулуучу идирек тактай*).

РУБЕРО'ИД *м. тех.* руберойд (*картон кагаздан жасалган, көбүнчө үй жабуу үчүн колдонула турган материал*).

РУБЕРО'ЙДОВЫЙ, -ая, -ое **руберойд**-*го т.*; **рубeróйдовый заво́д** руберойд өндүрүүчү (жасай турган) завод.

РУБЕ'Ц I *м.* 1. (*шов*) тигиш кыры, жик; 2. (*от заживающей раны*) тырык, тыртык, так (*айыгып келаткан жаранын орду*).

РУБЕ'Ц II *м.* 1. *анат.* жумур; 2. (*кушанье*) рубец (*ушул жумурдан жасалган тамак*).

РУБИ'ДИЙ *м. хим.* рубидий (*күмүштөй ак түстүү металл*).

РУБИКО'Н *м.*: **Рубико́н перейдён** *перен.* Рубикон өтүлдү (*болору болду, артка чегинүү жок*).

РУБИ'ЛЬНИК *м. эл.* рубильник (*электр тогун токтотуу, узүү үчүн жасалган жылдырма калакча*).

РУБИ'Н *м. мин.* лаал (*кызыл түстөгү асыл таш*).

РУБИ'НОВЫЙ, -ая, -ое 1. **рубин**-*ге т.*; **руби́новые се́рьги** лаал иймек (*лаал чөгөргөн иймек*); 2. (*тёмно-красный*) кочкул кызыл; **руби́новый цвет** кочкул кызыл түс.

РУБИ'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* кесүү, уруп кесүү, чаап кесүү, жаруу, чабуу, кыюу, кыя чабуу, чаап тууроо, тууроо; **руби́ть дере́вья** жыгачты кесүү, бакты кесүү; **руби́ть дрова́** отун жаруу; **руби́ть капу́сту** капустаны тууроо; **руби́ть са́блей** кылыч менен чабуу; 2. *что* (*строить деревянное здание*) жыгачтан үй жасоо (куруу, салуу); **руби́ть избу́** жыгачтан үй жасоо; ◇ **лес ру́бят — ще́пки летя́т** *посл.* кагылышта кан өлөт; **руби́ть с плеча́** алды-артын карабастан, шарта-шурт кыла салуу.

РУБИ'ТЬСЯ *несов.* чабышуу (*кылыч же ай балта менен*).

РУ'БИЩЕ *ср.* самсаалаган кийим, тамтыгы жок кийим.

РУ'БКА I *ж.* 1. кесүү, жаруу, чабуу, кыюу, кыя чабуу, чаап майдалоо, тууроо; **ру́бка ле́са** токойду кесүү; 2. *стр.* салуу, жасоо (*мис. жыгач үйдү*).

РУ'БКА II *ж. мор.* рубка (*кеменин палубасында жана дирижаблде командирдин башкаруусуна ыңтайлуу болуу үчүн бөлүнүп коюлган бөлмөчө*); **шту́рманская ру́бка** штурман рубкасы.

РУБЛЁВКА *ж. разг.* бир сомдук акча, бир сом.

РУБЛЁВЫЙ, -ая, -ое **рубль**-*ге т.*; бир сомдук; **рублёвый биле́т** бир сомдук билет.

РУ'БЛЕНЫЙ, -ая, -ое 1. (*нарубленный*) чабылып туралган; **ру́бленое мя́со** чабылып тууралган эт; 2. (*бревенчатый*) жумуру жыгачтан жасалган; **ру́бленая изба́** жыгач үй (*жумуру жыгачтан жасалган үй*).

РУБЛЬ *м.* сом, бир сом; **цена́ де́сять рубле́й** баасы он сом.

РУ'БРИКА *ж.* рубрика (1. *бир нерсенин, мис. аңгеменин башы*; 2. *бөлүк, графа*).

РУБЦЕВА'НИЕ *ср.* бүтүү, бүтүш (*жаранын бүтүшү*).

РУБЦЕВА'ТЬСЯ *несов.* бүтүү.

РУ'БЧАТЫЙ, -ая, -ое жол-жол болгон кыры бар, чий баркыт сыяктуу; **ру́бчатая ткань** жол-жол болгон кыры бар кездеме.

РУ'БЧИК *м.* 1. *уменьш. от* **рубе́ц** I; 2. (*на материи*) жол-жол кыры бар; **вельве́т в ру́бчик** чий баркыт.

РУ'ГАНЬ *ж.* тилдешүү, тилдөө.

РУГА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое тилдеген, жемелеген; **руга́тельные слова́** тилдеген сөздөр.

РУГА'ТЕЛЬСТВО *ср.* тилдөө, жаман сөз.

РУГА'ТЬ *несов. кого-что* тилдөө, сөгүү (*бранить*); жактырбоо (*порицать*).

РУГА'ТЬСЯ *несов.* тилдөө, тилдешүү (*браниться*); айтышуу (*пререкаться*); урушуу (*ссориться*).

РУГНУ'ТЬ *однокр. кого-что, разг.* тилдөө (*бир жолу тилдеп токтоп калуу*).

РУГНУ'ТЬСЯ *однокр. разг.* тилдөө (*бир жолу*).

РУГНЯ' *ж. см.* **руготня́.**

РУГОТНЯ' *ж. разг.* тилдөө.

РУДА' *ж.* руда, кен; **желе́зная руда́** темир рудасы, темир кени; **ме́дная руда́** жез рудасы, жез кени.

РУДИМЕ'НТ *м.* 1. *биол.* рудимент (*организмдин өспөй калган же чала өскөн калдыгы*); 2. *перен.* (*пережиток*) калдык, саркынды.

РУДИМЕНТА'РНЫЙ, -ая, -ое **рудимент**-*ке т.*; рудименттик.

РУДНИ'К *м.* рудник, кен чыга турган жер (*пайдалуу кендерди казып алуу үчүн жасалган жер астындагы курулуштар системасы*); **ме́дные рудники́** жез рудниктери, жез чыга турган жер.

РУДНИКО'ВЫЙ, -ая, -ое *см.* **рудни́чный.**

РУДНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **рудник**-*ке т.*

РУ'ДНЫЙ, -ая, -ое **руда**-*га т.*

РУДОКО'П *м.* рудокоп, кен казуучу, кенчи.

РУДОКО'ПНЫЙ, -ая, -ое **рудокоп**-*ко т.*; **рудоко́пный инструме́нт** руда казуучу инструмент, кен казуучу инструмент.

www.bizdin.kg

РУДОНО'СНЫЙ, -ая, -ое рудалуу, рудасы бар, кендүү, кени бар; рудоно́сный пласт рудалуу катмар, кендүү катмар.

РУДОУПРАВЛЕ'НИЕ *ср.* рудоуправление, кен башкармасы.

РУЖЕ'ЙНИК *м.* мылтык жасоочу уста, мылтык жасоочу цехтин жумушчусу.

РУЖЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое ружьё-*го т.*; руже́йное ма́сло мылтык майы; руже́йный ма́стер мылтык устасы; руже́йная охо́та мергенчилик (*мылтык менен уу кылуу*).

РУЖЬЁ *ср.* мылтык; двуство́льное ружьё кош ооз мылтык, коштук; ◇ призва́ть под ружьё согуштук кызматка (аскер кызматына) чакыруу; быть под ружьём куралданып даяр туруу, согушка даяр туруу.

РУИ'НЫ *мн.* (*ед.* руи́на *ж.*) уранды (*эски имараттын, үйдүн урандысы*).

РУКА' *ж.* **1.** кол; кисть руки́ кол манжасы; пра́вая рука́ 1) оң кол; 2) *перен.* оң кол (*негизги жардамчы*); ле́вая рука́ сол кол; подня́ть ру́ку 1) кол көтөрүү; 2) *на кого-л., перен.* бирөөгө кол көтөрүү, кол салуу; опусти́ть ру́ки колду түшүрүү; протяну́ть *кому-л.* ру́ку *бирөөгө* колун сунуу; пожа́ть *чью-л.* ру́ку, пожа́ть *кому-л.* ру́ку *бирөөнүн* колун кысуу, кыса кармоо; маха́ть рука́ми кол булгоо; нагре́ть ру́ки *разг.* 1) колду жылытуу; 2) *перен.* үкүнүн уясын *же* май чукур табуу (*бир иштин айланасында жымкырып, кытып дүнүйө табуу*); развяза́ть ру́ки *кому-л.* 1) *бирөөнүн* колун чечип бошотуу; 2) *перен. бирөөнүн* колун бош коюу, эркине коё берүү; связа́ть ру́ки 1) колдорун байлоо; 2) *перен.* эркине коё бербөө, тыюу салуу, эркин аракет кылууга жол бербөө; умы́ть ру́ки 1) колун жуу; 2) *перен.* жоопкерчиликти өзүнөн алып таштоо, тим болуу; держа́ть в рука́х 1) кармап туруу, колунда кармап туруу; 2) *перен.* (*быть строгим с кем-л.*) *бирөөнү* катуу кармоо, *бирөө менен* катуу мамиледе болуу; держа́ть за́ руку колунан кармоо; держа́ть ребёнка на рука́х баланы колдо көтөрүп туруу, баланы колго алып туруу; идти́ *с кем-л.* по́д руку *бирөө менен* колтуктaшып басуу; взять *кого-л.* по́д руку *бирөөнү* колтуктоо, колтуктап алуу; вести́ *кого-л.* по́д руку *бирөөнү* колтуктап алып баруу; с ору́жием в рука́х колго курал алып; рука́ми не тро́гать! колуң менен кармаба!, кол тийгизбе!; ру́ки вверх! (*команда*) көтөр колуңду!, колуңду көтөр!; **2.** *чаще мн., перен.* (*мастерство, умение*) кол (*мыкты иштөө, чебердик жөнүндө*); золоты́е ру́ки колунан көөр төгүлөт; у него́ уме́лые ру́ки анын колунан баары келет (*ал ар нерсени жакшы иштей алат*); де́ло в о́пытных рука́х иш тажрыйбалуу кишинин колунда; **3.** (*почерк, подпись*) кол, жазуу; у него́ неразбо́рчивая рука́ анын жазуусу ачык эмес, анын колун окуу кыйын; э́то не моя́ рука́ бул менин колум эмес; **4.** (*сторона*) кол, кол жак, жак; по пра́вую ру́ку оң колдо, оң жакта, оң кол жакта; **5.** *разг.* (*протекция*) колдогону; ◇ проси́ть *чьей-л.* руки́ *бирөөнү* «мага аял бол» деп суроо; отда́ть *кому-л.* ру́ку *бирөөгө* аялы болууга макулдугун берүү; перепи́сывать от руки́ колдон көчүрүп жазуу; рука́ о́б руку кол кармашып, ынтымак менен, ынтымакташып; переда́ть из рук в ру́ки колдон колго берүү; рука́ ру́ку мо́ет *погов.* сай-сайга куят, бай-байга куят; своя́ рука́ влады́ка *погов.* өз колуңда болгон соң..., өзү билип турган соң...; рука́ не дро́гнет жүрөгү даайт, колу барат; ру́ки не дохо́дят (*до чего-л.*) *разг.* кол бошобойт, кол тийбейт; ру́ки опуска́ются иштөөгө кол барбайт, иштөөгө эч көңүл жок; ру́ки чёшутся (*у кого-л.*) 1) кол кычышат; 2) *с неопр., разг.* урушкусу келип турат; ру́ки коро́тки *разг.* колу кыска (*колунан келбейт, күчү жетпейт*); ру́ки прочь! тарт колуңду!; сре́дней руки́ орточо, чакан; сиде́ть сложа́ ру́ки колду куушуруп бекер отуруу, эч нерсе иштебөө; не поклада́я рук жан аябай, тынбай; э́то де́ло его́ рук бул ошонун колунан келди, бул ишти ал кылган, бул ал колдуу болгон; руко́й пода́ть (*куда-л., откуда-л.*) эң эле жакын, ээктин алдында; как руко́й сня́ло *разг.* кол менен алып таштагандай; даю́ ру́ку на отсече́ние *разг.* кулагымды кесип берейин; держа́ть *чью-л.* ру́ку *бирөөнүн* жагында (тарабында) болуу; наби́ть себе́ ру́ку *на чём-л. бир нерсеге* колду маш кылуу, колду үйрөтүү, машыгуу; протяну́ть ру́ку по́мощи жардам кылуу; приложи́ть ру́ку *к чему-л.* бир ишке катышуу, кийлигишүү, жардамдашуу, жардам кылуу; наложи́ть ру́ку *на что-л. бир нерсени* ээлеп алуу, *бир нерсени* басып алуу; наложи́ть на себя́ ру́ки өз жанын кыюу (*өзүн өзү өлтүрүү*); лома́ть ру́ки лябай кайгыруу, кан ыйлоо; чужи́ми рука́ми жар загреба́ть *погов.* бирөөнүн колу менен чок шилөө; быть как без рук (*без кого-чего-л.*) колдон ажырагандай болуу, жардамсыз калуу; сон в ру́ку *разг.* түшүң кабыл келсин, түш келсин; дава́ть во́лю рука́м *разг.* колго эрк берүү (*муштоо, сабоо*), мушташуу; ухвати́ться обе́ими рука́ми за *что-л.* 1) *бир нерсеге* эки колу менен тең жармашуу; 2) *перен. бир ишке* жан-дили менен киришүү, *бир нерседен* жан-дили менен пайдалануу; взять себя́ в ру́ки өзүн өзү колго алуу; отда́ть в хоро́шие ру́ки *кого-что-л.* ишенимдүү кишиге берүү, ишенимдүү колго берүү; быть в хоро́ших рука́х жакшы, иш билги, акылдуу адамдын жетекчилиги астында болуу; попа́сть в плохи́е ру́ки ишенимсиз, калпычы, жаман адамга туш келүү; побыва́ть во мно́гих рука́х көп колдордо болуу, колдон колго өтүү (*мис.: акча, китеп ж. б.*); быть в *чьих-л.* рука́х *бирөөнүн* колунда болуу, *бирөөдөн* көз каранды болуу; игра́ть в четы́ре руки́ роялда эки кишилеп ойноо; из рук вон пло́хо эң эле жаман, өтө жаман; всё из рук ва́лится көңүл чаппай калып, колдон эч нерсе келбей жатат; эч нерсени иштегиси келбейт, мейли чаппайт; иштесе да, арбыбайт; вы́пустить из рук колдон чыгарып жиберүү (*мис. демилгени, учурду ж. б.*); узна́ть из пе́рвых рук биринчи булактан (*маалыматтан*) билүү; прибра́ть к рука́м *что-л. бир нерсени* колго алып алуу, ээлеп алуу; на ско́рую ру́ку бат эле ары-бери кылып бүтүрө салуу; э́то ему́ на́ руку бул ага жага бербей калат, бул анын чырагына май тамызат; он на́ руку нечи́ст *разг.* анын колунун туткагы бар, колу туткактуу, колу кармаак; вы́дать на́ руки *кому-л. что-л.* өз колуна берүү, өзүнө тапшыруу; ма́стер на все ру́ки баары колунан келген уста, колунан бардык нерсе келген, бардык иш колунан келген; докуме́нты (бума́ги *и т. п.*) на рука́х документтер (кагаз *ж. б.*) колдо; быть на рука́х *у кого-л. бирөөнүн* багуусунда болуу; име́ть на рука́х *кого-л. бирөөнү* багып туруу; носи́ть *кого-л.* на рука́х *бирөөнү* үстү-астына түшүп, алпештеп алып жүрүү; алаканына салып алпештөө; умере́ть на рука́х *у кого-л. бирөөнүн* колунда өлүү; отби́ться от рук *разг.* такыр тил албай өз билгенин кылуу, моюн бербей коюу, колдон чыгып кетүү, билгенин кылуу; быть по руке́ (*о перчатках*) колго туура келүү (*мээлей*); дать по рука́м сокку берүү; быть свя́занным по рука́м и нога́м колу-буту байлангандай эч убактысы болбоо, эркин жүрүүгө мүмкүнчүлүгү жок болуу; уда́рить по рука́м «макулбуз» деп кол алышуу; ходи́ть по рука́м (*о книге*) колдон колго өтүү, бирөөдөн бирөөгө таралуу (*китеп жөнүндө*); под пья́ную ру́ку *разг.* мас кезде, мастык менен; попа́сть по́д руку учурга туура келип калуу; быть не с руки́ *кому-л.* ыңгайсыз, ылайыксыз, орунсуз; сойти́ с рук *кому-л.* күнөөлүү болуп туруп, жазасыз кутулуп кетүү; тебе́ э́то с рук не сойдёт мындан сен жазасыз кутула албайсың; сбыть с рук *кого-что-л. бир нерседен же бирөөдөн* эптеп кутулуу; с рук (*купить*) колдон (*сатып алуу, магазинден эмес*); верну́ться с пусты́ми рука́ми куру кол кайтуу; большо́й руки́ негодя́й *разг.* барып турган митаам; с рук доло́й колдон чыкты—бүттү; с ва́шей лёгкой руки́ *разг.* колуңуз жеңил болду; ак жолтой, берекелүү колуңуз менен; тяжёлая рука́ жолу жок кол, жолу кара кол, ийгиликсиз кол; го́лыми рука́ми брать оңой эле алуу, оп-оңой алуу.

РУКА'В *м.* **1.** (*одежды*) жең; пла́тье с дли́нными рукава́ми узун жеңдүү көйнөк; **2.** *геогр.* айрык; рука́в реки́

www.bizdin.kg

суунун айрыгы, өзөндүн айрыгы; 3. *тех.* (*шланг*) түтүк; **пожарный рукав** өрт өчүрүүчү машинанын түтүгү; ◇ **работать спустя рукава** шалакылык, иләэндилик менен иштөө; **приняться за дело засучив рукава** шымаланып ишке киришүү; жеңди түрүп салып, бардык күчү менен ишке киришүү.

РУКАВИ'ЦА *ж.* мээлей, колкап, туюк мээлей, туюк колкап; **кожаные рукавицы** тери мээлей; ◇ **держать кого-л. в ежовых рукавицах** *погов.* *бирөөнү* тырс эттирбей катуу кармоо, катаалдык менен тутуу.

РУКА'ВЧИК *м.* 1. *уменьш.-ласк.* *от* **рукав** кичине жең; 2. (*нарукавник, манжета*) жеңдин учуна коюлган манжета.

РУКОБИ'ТЬЕ *ср. уст. разг.* бир нерсени сатып алганда, сатуучу менен сатып алуучунун «бар, береке тап» деп кол чабышканы, кол кармашканы.

РУКОВОДИ'ТЕЛЬ *м.* 1. (*вождь, глава*) жетекчи, жол башчы; **руководители партии и правительства** партия менен өкмөттүн жетекчилери; 2. жетекчи; **руководитель учреждения** мекеменин жетекчиси; **классный руководитель** класс жетекчиси; **руководитель кружка** кружоктун жетекчиси.

РУКОВОДИ'ТЬ *несов. кем-чем* 1. (*направлять, быть во главе*) жетекчилик кылуу, жол башчылык кылуу; **руководить рабочим движением** жумушчу кыймылына жетекчилик кылуу; 2. (*управлять, заведовать*) башкаруу, жетекчилик кылуу; **руководить учреждением** мекемени башкаруу.

РУКОВОДИ'ТЬСЯ *несов.* 1. *чем* колдонмо кылып алуу; 2. *страд. к* **руководить**.

РУКОВО'ДСТВО *ср.* 1. жетекчилик, жетекчилик кылуу, башкаруу; **оперативное руководство** оперативдүү жетекчилик; **под руководством** жетекчилик астында; 2. *собир.* (*руководители*) жетекчилер; **новое руководство** жаңы жетекчилер; 3. (*пособие, инструкция*) колдонмо.

РУКОВО'ДСТВОВАТЬСЯ *несов.* колдонмо кылып алуу.

РУКОВОДЯ'ЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **руководить**; 2. *прил.* жетекчи; **руководящая роль партии** партиянын жетекчи ролу; **руководящие органы** жетекчи органдар, жетекчилик кылуучу органдар; **руководящий состав** жетекчи состав, жетекчилик кылуучу состав.

РУКОДЕ'ЛИЕ *ср.* 1. (*ручной труд*) сайма, оймо, токуу өңдүү иштер; чеберчилик; 2. (*изделие*) колдон жасалган сайма, оймо сыяктуу буюмдар.

РУКОДЕ'ЛЬНИЦА *ж.* чебер, уз (*сайма, оймо, токуу иштеген аял, кыз*).

РУКОДЕ'ЛЬНИЧАТЬ *несов.* чебердик кылуу (*саймачылык, оймочулук, токуучулук кылуу*).

РУКОМО'ЙНИК *м.* аптама, аптаба, кол жууй турган идиш.

РУКОПА'ШНАЯ *ж.* койгулашуу, салгылашуу, найзалашуу.

РУКОПА'ШНЫЙ, -ая, -ое: **рукопашный бой** *см.* **рукопашная**.

РУКОПИ'СНЫЙ, -ая, -ое 1. **рукопись**-*ке т.*; **рукописный отдел библиотеки** китепкананын кол жазмалар бөлүмү; 2. (*написанный от руки*) колдон жазылган; **рукописный текст** колдон жазылган текст.

РУ'КОПИСЬ *ж.* кол жазма.

РУКОПЛЕСКА'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) кол чабуу, алакан чабуу; 2. *чаще мн.* (*аплодисменты*) кол чабуулар.

РУКОПЛЕСКА'ТЬ *несов.* кол чабуу, алакан чабуу.

РУКОПОЖА'ТИЕ *ср.* кол кармашуу, кол алышуу, кол кысышуу; **обменяться рукопожатиями** кол кысышып учурашуу.

РУКОПРИКЛА'ДСТВО *ср.* 1. *разг.* (*нанесение побоев*) уруу, муштоо; 2. *уст.* (*собственноручная подпись*) өз колун коюу, бармак басуу.

РУКОЯ'ТКА *ж.* сап, тутка; **рукоятка молотка** балканын сабы.

РУКОЯ'ТЬ *ж. см.* **рукоятка**.

РУЛА'ДА *ж. муз.* рулада (*ылдам жана ыксыз кооздотуп, тырсылдатып чалган күү*).

РУЛЕВО'Й, -ая, -ое 1. **руль**-*га т.*; **рулевое колесо** руль дөңгөлөгү; **рулевое управление** руль менен башкаруу; 2. *в знач. сущ. м.* рулевой (*рулду башкаруучу адам*).

РУЛЕ'Т *м.* рулет (1. *сөөгүн алып таштап сүйрү кылып куурулган эт*; 2. *кондитердик тамактардын бир түрү*; 3. *сөөгү алынып ташталган сан эти*).

РУЛЕ'ТКА *ж.* рулетка (1. *тех. узундукту өлчөө үчүн колдонулуучу тасма*; 2. *кумар оюнунун бир түрү*).

РУЛИ'ТЬ *несов.* 1. (*поворачивать руль*) рулду буруу; 2. *ав.* самолётту жердин үстү менен айдоо (*о лётчике*); самолёттун жердин үстү менен жүрүп (жүгүрүп) баратышы (*о самолёте*).

РУЛО'Н *м.* рулон (*түрүлгөн кагаз, клеёнка ж. б.*).

РУЛО'ННЫЙ, -ая, -ое **рулон**-*го т.*; **рулонная бумага** рулон кагаз.

РУЛЬ *м.* 1. руль; **править рулём** *или* **сидеть за рулём** *или* **быть на руле** рулду башкаруу, рулда отуруу, рулда болуу; 2. *перен.* руль; **руль государственного управления** мамлекетти башкаруунун рулу; ◇ **без руля и без ветрил** айкын-ачык багыты жок, айкын-ачык багытсыз.

РУМБ *м. мор., геод.* румб (*горизонттун* $^1/_{32}$ *ине тең келген, компастын бетиндеги бөлүктөр*).

РУМЫ'Н *м.* румын.

РУМЫ'НКА *женск. р. к* **румын**; румынка.

РУМЫ'НСКИЙ, -ая, -ое **румын**-*га т.*; **румынский язык** румын тили; **румынская литература** румын адабияты.

РУМЫ'НЫ *мн.* румындар.

РУМЯ'НА *только мн.* эндик (*бет кызарткыч боёк*); **покрыть щёки румянами** бетке эндик сыйпоо, жагуу.

РУМЯ'НЕЦ *м.* беттин кызылы.

РУМЯ'НИТЬ *несов. кого-что* 1. (*покрывать румянцем*) кызартуу; **мороз румянит щёки** суук бетти кызартат; 2. (*покрывать румянами*) эндик сыйпоо, эндик жагуу; **румянить лицо** бетке эндик сыйпоо, бетке эндик жагуу.

РУМЯ'НИТЬСЯ *несов.* 1. (*покрываться румянцем*) кызаруу; 2. кызаруу, боёнуу, эндик сыйпануу, эндик жагынуу; 3. (*поджариваться*) кызаруу, кызарып бышуу; **пирог начал румяниться** пирог кызарып келе жатат.

РУМЯ'НЫЙ, -ая, -ое кызыл, кызыл тору; **румяные щёки** кызыл бет.

РУНДУ'К *м. обл.* чоң жыгач сандык (*дан салуу үчүн жасалган чоң жыгач үкөк*).

РУНО' *ср.* жабагы жүн; **овцы с тонким руном** уяң жүндүү койлор.

РУ'ПИЯ *ж.* (*денежная единица в Индии*) рупия (*Индиянын акчасынын аты*).

РУ'ПОР *м.* 1. рупор (*үндү күчөтүү үчүн жасалган башы кең сурнай*); **говорить в рупор** рупор менен сүйлөө; 2. *перен.* рупор, жарыячы, жарчы (*бирөөлөрдүн идеясын, оюн, пикирин таратуучу*).

РУСА'К *м.* (*заяц*) сур коён.

РУСА'ЛКА *ж. фольк.* суу периси (*элдин ишениминде — узун чачтуу, балык куйруктуу, сууда жашоочу аял*).

РУСА'ЛОЧИЙ, -ья, -ье **русалка**-*га т.*; ◇ **русалочий взгляд** адамды өзүнө тарткан, бирок мээримсиз көз караш.

РУ'СЛО *ср.* 1. сай, нук, суунун сайы, суунун нугу; 2. *перен.* багыт; **жизнь вошла в нормальное русло** турмуш кадимки багытына кирди.

РУ'ССКАЯ I *женск. р. к* **русский** I.

РУ'ССКАЯ II *ж.* (*пляска*) орус бийи; **плясать русскую** орус бийин бийлөө, орусча бийлөө.

РУ'ССКИЕ *мн.* орустар.

РУ'ССКИЙ I *м.* орус.

РУ'ССКИЙ II, -ая, -ое орус; **русский народ** орус эли; **русский язык** орус тили; **русская литература** орус адабияты.

www.bizdin.kg

РУ'СЫЙ, -ая, -ое сары, саргыл, ак саргыл; **ру́сые во́лосы** сары чач; **ру́сая борода́** сары сакал; **ру́сая де́вушка** ак саргыл кыз.

РУ'ТА *ж. бот.* адырашман.

РУТЕ'НИЙ *м. хим.* рутений (*платиналык рудаларда кезигүүчү саргыч металл*).

РУТИ'НА *ж.* эскичилик.

РУТИНЁР *м.* эскичил, байыркынын үрп-адаттарын жактоочу, жаңылыкты сезбеген киши.

РУТИНЁРСКИЙ, -ая, -ое **рутинёр**-*го т.*

РУТИ'ННЫЙ, -ая, -ое **рутина**-*га т.*

РУ'ХЛЯДЬ *ж. разг.* ыпыр-сыпыр, эски-уску, көр-жер.

РУ'ХНУТЬ *сов.* 1. (*обвалиться*) жыгылуу, кулоо; **стена́ ру́хнула** дубал жыгылды; 2. *перен.* кыйроо, бузулуу, болбой калуу, ордунан чыкпоо, талкалануу; **наде́жды ру́хнули** ишенич болбой калды, ишенич ордунан чыкпай калды.

РУ'ХНУТЬСЯ *сов. разг. см.* **ру́хнуть.**

РУЧА'ТЕЛЬСТВО *ср.* кепилдик, милдетин алуу; **с руча́тельством за успе́х** «ийгиликтүү болот» деп милдетин алуу; **часы́ с руча́тельством на два го́да** «эки жылга чейин бузулбайт» деген кепилдиги бар саат.

РУЧА'ТЬСЯ *несов. за кого-что* кепилин алуу, кепил болуу, милдетин алуу; **руча́юсь, что он вы́полнит до сро́ка** ал мөөнөтүнөн мурун бүтүрөрүнө кепил боло аламын.

РУЧЕЁК *м. уменьш. от* **руче́й** булакча, кичине суу.

РУЧЕ'Й *м.* (*мн.* **ручьи́**) суу (*көп чоң эмес суу*); **журча́ние ручья́** суунун шылдыраганы; ◇ **слёзы бры́знули ручьём** көз жашы он талаа болуп агып кетти; **реве́ть в три ручья́** көзүнүн жашын көлдөтүп өкүрүп-бакырып ыйлоо.

РУ'ЧКА *ж.* 1. *уменьш.-ласк. от* **рука́** кичинекей кол; **де́тские ру́чки** баланын колу; 2. (*рукоятка и т. п.*) тутка, кармагыч, сап; **ру́чка две́ри** эшиктин туткасы; **ру́чка ножа́** бычактын сабы; **ру́чка чемода́на** чемодандын туткасы; **ру́чка портфе́ля** портфелдин кармагычы; 3. (*для письма*) калем, калем сап.

РУЧНО'Й I, -а́я, -о́е **рука** 1-*ге т.*; **ручны́е часы́** кол саат; **ручно́е полоте́нце** кол сүртө турган сүлгү; ◇ **ручна́я прода́жа** 1) көтөрүп сатуу; 2) (*в аптеке*) дарыны рецептсиз сатуу.

РУЧНО'Й II, -а́я, -о́е (*прирученный*) колго үйрөнгөн, колго үйрөтүлгөн; **ручно́й медве́дь** колго үйрөнгөн аюу.

РУ'ШИТЬ *несов. что* 1. (*валить*) кыйратуу, уратуу, бузуу; **ру́шить сте́ны** дубалды бузуу; 2. (*сдирая шелуху, очищать*) актоо, күйшөө; **ру́шить рис** шалы актоо; **ру́шить про́со** тарую актоо.

РУ'ШИТЬСЯ 1. *сов. и несов.* (*валиться*) кыйроо, талкалануу, уроо, бузулуу; 2. *сов. и несов., перен.* (*не осуществиться*) кыйрап калуу, ишке ашпай калуу; 3. *несов. страд. к* **ру́шить.**

РЫ'БА *ж.* балык; **све́жая ры́ба** жаңы балык; **солёная ры́ба** туздалган балык; **копчёная ры́ба** сүрсүтүп ышталган балык; **вя́леная ры́ба** күнгө кактап кургатылган балык; **бога́тый ры́бой** (*об озере и т. п.*) балыкка бай, балыгы көп (*көл ж. б. жөнүндө*); **уди́ть ры́бу** кайырмак салып, балык кармоо; ◇ **ни ры́ба ни мя́со** *разг.* балык да эмес, эт да эмес; **чу́вствовать себя́ как ры́ба в воде́** эң жайлуу, эң оңтойлуу, жанга тынч, өзүн эркин сезүү; **лови́ть ры́бу в му́тной воде́** *погов.* ылайлуу суудан балык кармоо (*учурдан өз мүдөөсү үчүн пайдалануу*); **би́ться как ры́ба об лёд** *погов.* эмне кыларын билбей айласы кетүү.

РЫБА'К *м.* балыкчы; ◇ **рыба́к рыбака́ ви́дит издалека́** *посл.* балыкчы балыкчыны алыстан көрөт; эки кырчаңгы бир токойдо жолугат.

РЫБА'ЦКИЙ, -ая, -ое **рыбак**-*ка т.*; **рыба́цкий колхо́з** балыкчы колхоз.

РЫБА'ЧИЙ, -ья, -ье **рыбак**-*ка т.*; **рыба́чьи се́ти** балыкчынын тору; **рыба́чья ло́дка** балыкчынын кайыгы.

РЫБА'ЧИТЬ *несов.* балык уулоо, балык кармоо.

РЫБА'ЧКА 1. *женск. р. к* **рыба́к**; 2. *ж.* (*жена рыбака*) балыкчынын аялы.

РЫБЕ'Ц *м.* рыбец (*балыктын бир түрү*).

РЫБЁШКА *ж. разг. пренебр.* чабак, майда балык, **ме́лкая рыбёшка** эң майда балык, чабак.

РЫ'БИЙ, -ья, -ье **рыба**-*га т.*; **ры́бий жир** балык майы; **ры́бий клей** балык желими; **ры́бья чешуя́** балыктын кабырчыгы; ◇ **ры́бьи глаза́** балык көз, нурсуз көз.

РЫ'БИНА *ж. разг.* бир балык, бир чоң балык.

РЫ'БКА *ж. уменьш.-ласк. от* **ры́ба.**

РЫ'БНИК *м.* 1. (*торговец рыбой*) балык сатуучу, балык менен соода кылуучу; 2. (*рабочий рыбных промыслов*) балык промыселинде иштөөчү жумушчу.

РЫ'БНЫЙ, -ая, -ое 1. **рыба**-*га т.*; **ры́бная ло́вля** балык кармоо; **ры́бная промы́шленность** балык өнөр жайы; **ры́бная торго́вля** балык сатуу, балык соодасы; **ры́бные бога́тства СССР** СССРдин балык байлыктары; **ры́бный суп** балык сорпосу; **ры́бные консе́рвы** балык консервасы; 2. (*обильный рыбой*) балыктуу, балыкка бай, балыгы көп; **ры́бное о́зеро** балыктуу көл, балыгы көп көл.

РЫБО- *татаал сөздүн биринчи бөлүгү; бул—балык кармоо, уулоо, балык өрчүтүү, түздөө-тазалоо маанисинде колдонулат; мис.*: **рыбозаво́д** балык заводу; **рыбопроду́кты** балык продуктылары.

РЫБОВО'Д *м.* балык өстүрүүчү специалист.

РЫБОВО'ДНЫЙ, -ая, -ое балык өстүрүүчү; **рыбово́дный заво́д** балык өстүрүүчү завод.

РЫБОВО'ДСТВО *ср.* балык өстүрүүчүлүк.

РЫБОВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **рыбоводство**-*го т.*; **рыбово́дческое хозя́йство** балык өстүрүү чарбасы, балык өстүрүүчү чарба.

РЫБОЗАВО'Д *м.* балык заводу.

РЫБОКОМБИНА'Т *м.* балык комбинаты.

РЫБОКОНСЕ'РВНЫЙ, -ая, -ое балык консервасын чыгара турган; **рыбоконсе́рвный комбина́т** балык консервасын чыгара турган комбинат.

РЫБОКОПТИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое балык ыштай турган.

РЫБОКОПТИ'ЛЬНЯ *ж.* балык ыштай турган жай, балык ыштай турган ишкана.

РЫБОЛО'В *м.* балык уулоочу, кайырмак салуучу.

РЫБОЛОВЕ'ЦКИЙ, -ая, -ое балык кармай турган; **рыболове́цкий колхо́з** балык кармай турган колхоз; **рыболове́цкий флот** балык кармай турган флот.

РЫБОЛО'ВНЫЙ, -ая, -ое **рыболовство**-*го т.*; **рыболо́вные сна́сти** балык кармоого керектүү шаймандар, аспаптар.

РЫБОЛО'ВСТВО *ср.* балыкчылык, балык уулоочулук, балык кармоочулук.

РЫБОПРОДУ'КТЫ *только мн.* балык продуктылары.

РЫБОПРОМЫСЛО'ВЫЙ, -ая, -ое: **рыбопромысло́вая арте́ль** балык кармай турган артель.

РЫБОПРОМЫ'ШЛЕННЫЙ, -ая, -ое: **рыбопромы́шленный райо́н** балык кармоочу жана андан ар түрдүү продуктыларды иштеп чыгаруучу район.

РЫБОРАЗВЕДЕ'НИЕ *ср.* балык өстүрүүчүлүк.

РЫБОРАЗДЕ'ЛОЧНЫЙ, -ая, -ое: **рыборазде́лочные станки́-автома́ты** балыкты тазалоочу жана аны кесип-кесип бөлүктөргө бөлө турган автомат станоктор.

РЫБОТОВА'РЫ *только мн.* балык товарлар (*сатууга арналган түрдүү балык, балыктан жасалган тамактар*).

РЫБОТОРГО'ВЛЯ *ж.* балык соодасы.

РЫБОХО'Д *м. тех.* балык өтүү үчүн плотинада жасалган жол.

РЫБОЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое балык жей турган; **рыбоя́дные живо́тные** балык жей турган айбандар.

РЫВКА'МИ *нареч.* жулкунуп, жулкуп, булкунуп, булкуп.

www.bizdin.kg

РЫВО'К *м.* 1. жулкунуу, булт берүү, булкунуу; **рывок вперёд** илгери карай жулкунуу; 2. *спорт.* рывок (*сордукту колу менен башынан өөдө көтөрүү же бир жулкуу менен токтоосуз көкүрөгүнө жеткирүү*).

РЫГА'ТЬ *несов.* кекирүү.

РЫГНУ'ТЬ *однокр.* кекирүү (*бир жолу*).

РЫДА'НИЕ *ср.* өксөп ыйлоо, боздоп ыйлоо; **разразиться рыданиями** боздоп ыйлап жиберүү.

РЫДА'ТЬ *несов.* өксөп ыйлоо, боздоп ыйлоо.

РЫЖЕБОРО'ДЫЙ сары сакал, сары сакалдуу, жээрде сакал.

РЫЖЕВА'ТЫЙ, -ая, -ое сары сымал, сарыраак, жээрде сымал, жээрдерээк.

РЫЖЕВОЛО'СЫЙ, -ая, -ое сары чач, сары чачтуу.

РЫЖЕ'ТЬ *несов.* саргаюу, саргыч тартуу.

РЫЖЕШЁРСТЫЙ, -ая, -ое сары жүндүү, жүнү сары.

РЫ'ЖИЙ, -ая, -ее 1. сары (*о волосах*); жээрде (*о масти лошади*); 2. (*выцветший*) оңуп кеткен, оңуп калган; **рыжая шляпа** оңуп кеткен калпак.

РЫ'ЖИК *м.* (*гриб*) рыжик (*тамак болуучу козу карындын бир түрү*).

РЫК *м.* айкырык; **львиный рык** арстандын айкырыгы.

РЫКА'НИЕ *ср.* айкыруу.

РЫКА'ТЬ *несов.* айкыруу (*айбандар жөнүндө*).

РЫ'ЛО *ср.* 1. (*у свиньи*) тумшук (*чочконун тумшугу*); 2. *груб.* (*лицо*) түрү суук (*кишинин бети*).

РЫ'ЛЬЦЕ *ср.* 1. *уменьш. от* **рыло** 1 тумшук (*чочконун тумшугу*); 2. *бот.* рыльце, чаң алгыч (*гүлдүн чаң алгыч мүчөсү*); ◇ **рыльце в пуху** *разг.* оозу кандуу (*жаман иштен куру эмес, четте калбаган*).

РЫ'НОК *м.* 1. базар; **колхозный рынок** колхоз базары; 2. *эк.* рынок; **внешний рынок** сырткы рынок; **внутренний рынок** ички рынок; **рынок сбыта** сатуу рыногу; **мировые рынки** дүйнөлүк рыноктор.

РЫ'НОЧНЫЙ, -ая, -ое **рынок**-*ко т.*; **рыночная площадь** базар аянты; **рыночная цена** базар баасы.

РЫСА'К *м.* таскактуу ат, таскагы бар ат.

РЫ'СИЙ, -ья, -ье **рысь** II-*ге т.*

РЫСИ'СТЫЙ, -ая, -ое таскактуу, таскагы күчтүү; **рысистая лошадь** таскактуу ат.

РЫ'СКАТЬ *несов. разг.* 1. жойлоо, жойлоп жүрүү; 2. *разг.* (*искать*) издөө, оодаруу, аңтаруу; **рыскать по карманам** чөнтөктөрдү аңтаруу.

РЫСЦА' *ж.* майда таскак, бүлкүлдөк желиш; **лошадь бежит рысцой** ат майда таскак менен келатат.

РЫСЬ I *ж.* (*аллюр*) таскак; **крупная рысь** катуу таскак.

РЫСЬ II *ж. зоол.* сүлөөсүн.

РЫ'СЬЮ *нареч.* 1. (*об аллюре*) таскактатып, таскак менен, **пустить лошадь рысью** атты таскактатуу; 2. *разг.* (*очень быстро*) өтө тез, буту жерге тийбей; **он пустился бежать рысью** ал өтө тез жүгүрдү.

РЫ'ТВИНА *ж.* дөңгөлөктүн чуңкурайткан изи, казындысы.

РЫТЬ *несов. что* казуу; **рыть яму** чуңкур казуу, аң казуу; **рыть окопы** окоп казуу; ◇ **рыть яму** *кому-л.* бирөөгө чуңкур казуу, бирөөгө аң казуу.

РЫТЬЁ *ср.* казуу; **рытьё колодца** кудук казуу.

РЫ'ТЬСЯ *несов. в чём* 1. казылуу; 2. казгылоо, чукулоо; **рыться в земле** жерди казгылоо, жерди чукулоо; 3. *перен.* издөө, оодаруу, аңтаруу, аңтарып издөө; **рыться в карманах** чөнтөктү аңтарып издөө.

РЫХЛЕ'НИЕ *ср.* бошотуу, копшутуу, жумшартуу (*мис. жерди, топуракты*).

РЫХЛИ'ТЕЛЬ *м. с.-х.* жерди жумшарта турган машина.

РЫХЛИ'ТЬ *несов. что* бошотуу, копшутуу, жумшартуу; **рыхлить землю** топуракты бошотуу, жерди жумшартуу.

РЫ'ХЛОСТЬ *ж.* 1. боштук, жумшактык, борпоңдук; **рыхлость почвы** топурактын борпоңдугу; 2. *перен.* (*дряблость*) борпоңдук, көпшөктүк.

РЫ'ХЛЫЙ, -ая, -ое 1. бош, борпоң; **рыхлая земля** борпоң жер, борпоң топурак; **рыхлый кирпич** бош кирпич, борпоң кирпич; 2. *перен.* (*дряблый*) көпшөк, борпоң; **рыхлое тело** көпшөк дене; **рыхлый человек** борпоң киши.

РЫ'ЦАРСКИЙ, -ая, -ое **рыцарь**-*га т.*; рыцардык; **рыцарское вооружение** рыцардык курал-жарак; **рыцарский роман** *лит.* рыцардык роман (*орто кылымдагы рыцарлардын ийгиликтерин жазган романдар*); **рыцарский поступок** рыцардык иш (*жан-дилин аябаган иш*).

РЫ'ЦАРСТВО *ср.* 1. *собир. ист.* (*рыцари*) рыцарлар; 2. рыцардык (*Батыш Европадагы орто кылым доорундагы жоокер-дворян сословиеси*); 3. рыцарь наамы; 4. *перен.* (*самоотверженность, великодушие*) рыцардык (*эр көкүрөктүк, айкөлдүк, ак ниеттик, жан-дилин аябагандык*).

РЫ'ЦАРЬ *м.* 1. *ист.* рыцарь (*феодалдык Европада — согуштук-дворяндык сословиеге жатуучу киши*); 2. *перен.* (*самоотверженный, благородный человек*) рыцарь (*эр көкүрөк, айкөл, ак ниет, жан-дилин аябаган киши*); ◇ **рыцарь печального образа** кайгылуу образдын рыцары (*Сервантестин белгилүү романынын герою — Дон Кихот*).

РЫЧА'Г *м.* 1. рычаг (*таяныч точкасын айланып, аз күчтүн жардамы менен көп күчтү теңдештире турган жасалга*); **система рычагов** рычагдар системасы; **поднять рычагом** рычаг менен көтөрүү; 2. *перен.* рычаг (*бир нерсени аракетке, кыймылга келтирүүчү түрткү, чара, каражат*).

РЫЧАЖО'К *м. уменьш. от* **рычаг** 1 кичинекей рычаг.

РЫЧА'НИЕ *ср.* ыркыроо, ырылдоо, бакыруу, айкыруу.

РЫЧА'ТЬ *несов.* ыркыроо, ырылдоо, бакыруу, айкыруу; **собаки рычат** иттер ырылдайт; **лев рычит** арстан ыркырайт, арстан бакырат.

рыщу, рыщешь *и т. д. наст. вр. от* **рыскать.**

РЬЯ'НО *нареч.* демилге көрсөтүп, кызыгуу менен киришип, тырышып, кайрат менен.

РЬЯ'НОСТЬ *ж.* ынтаалуулук, демилгелүүлүк, тырышчаактык, кайраттуулук.

РЬЯ'НЫЙ, -ая, -ое ынтаалуу, демилгелүү, тырышчаак, кайраттуу.

РЮКЗА'К *м.* рюкзак (*ийинге салып, аркага асынып жүрүүчү боолуу мешок*).

РЮ'МКА *ж.* рюмка (*ичкилик же дары иче турган кичинекей стакан*).

РЮ'ХИ *мн.* (*ед.* **рюха** *ж.*) *обл.* рюха (*городки сыяктуу оюндун бир түрү*); **играть в рюхи** рюха ойноо.

РЯБИ'НА I *ж.* 1. (*дерево*) четин (*четиндин жыгачы*); 2. (*ягода*) четиндин ашы.

РЯБИ'НА II *ж. разг.* (*от оспы*) чаар (*чечектен*); **лицо с рябинами** чаар бет.

РЯБИ'НКА I *ж. уменьш. от* **рябина** I четин.

РЯБИ'НКА II *ж. уменьш. от* **рябина** II чаар; **рябинка от оспы** чечектен болгон бир аз чаар.

РЯБИ'ННИК *м.* четин бадал.

РЯБИ'НОВКА *ж.* рябиновка (*четиндин ашына ачытылган арак*).

РЯБИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **рябина** I-*ге т.*; **рябиновая настойка** четиндин ашынын настойкасы.

РЯБИ'ТЬ *несов.* 1. *что* тармалдантуу, бадырайтуу, бадыр-бадыр кылуу; **ветер рябит воду** шамал суунун бетин бадыр-бадыр кылып жатат; 2. *безл.* жыбыроо, жыбыр-жыбыр этүү, ымыр-чымыр болуу; **у меня в глазах рябит** менин көзүмдүн алды жыбырап кетти, менин көзүмдүн алды жыбыр-жыбыр этип кетти.

РЯБО'Й, -ая, -ое 1. (*имеющий рябины*) чаар; 2. (*с пятнами*) ала, чаар ала; **рябой телёнок** чаар ала музоо.

РЯ'БЧИК *м.* рябчик (*кара кур тукумуна жатуучу токой илбээсиндин бир түрү*).

РЯБЬ *ж.* 1. (*на воде*) жыбыр, бадыр; **озеро подёрнулось рябью** көл бетин жыбыр толкун каптады; 2. (*ощущение*) жыбыроо, жыбыр-жыбыр этүү; **рябь в глазах** көздүн алды жыбыр-жыбыр этүү.

www.bizdin.kg

РЯ'ВКАТЬ *несов. см.* **ря́вкнуть.**

РЯ'ВКНУТЬ *однокр. разг.* акыруу, корсулдоо, үтүрөңдөп айкыруу, корс этүү.

РЯД *м.* **1.** катар, тизмек, кырка тизмек; **сту́лья в два ряда́** эки катар коюлган стулдар (орундуктар); **2.** (*шеренга*) катар; **постро́иться в ряды́** катарга тизилүү; **ряды́ вздвой!** (*команда*) эки катар бол!; **3.** бир канча, бир нече, бир далай; **ряд поколе́ний** бир нече тукум, бир нече муун; **ряд веко́в** бир канча кылым; **4.** (*значительное число*) бир канча, бир нече, бир катар, бир кыйла; **ряд ви́дных учёных** көрүнүктүү окумуштуулардын бир канчасы; **5. ряды́** *мн.* (*состав, среда*) катар; **в ряда́х а́рмии** армиянын катарында; **6.** (*ларьки, магазины*) катар; **овощно́й ряд** жашылчалар сатуучу дүкөндөрдүн, ларёктордун катары; **торго́вые ряды́** соода катарлары; ◇ **в ряду́** арасында, ичинде; **в ря́де** бир катар, бир канча, бир далай; **в пе́рвых ряда́х** алдыңкы катарда, баарынын алдында; **из ря́да вон выходя́щий** башкалардан таптакыр өзгөчө, башкаларга таптакыр окшобогон, чыгаан, көрүнүктүү, укмуш, укмуштуу.

РЯДИ'ТЬ I *несов. кого-что, разг.* кийинтүү.

РЯДИ'ТЬ II *несов.*: **суди́ть и ряди́ть** *уст.* көп сүйлөө жана көпкө чейин талкуулоо.

РЯДИ'ТЬСЯ I *несов. разг.* **1.** (*наряжаться*) жасануу, кийинүү, жасанып кийинүү, кооздонуу; **2.** (*в маскарадный костюм*) укмуштуу болуп кийинүү (*маскарадда*).

РЯДИ'ТЬСЯ II *несов. уст.* (*уговариваться, торговаться*) соодалашуу.

РЯДКО'М *нареч. разг.* жанында, катарында.

РЯДОВО'Й I, -а́я, -о́е **1.** (*обычный*) катардагы, кадыресе; **рядово́й рабо́тник** катардагы кызматкер; **2.** *воен.* рядовой (*командирлер составына кирбеген, жөнөкөй аскер*); **3.** *в знач. сущ. м. воен.* рядовой.

РЯДОВО'Й II, -а́я, -о́е *с.-х.* катардап; **рядово́й сев** катардап себүү, катардап эгүү; **рядова́я се́ялка** катардап себуучу сеялка.

РЯ'ДОМ *нареч.* **1.** (*один подле другого*) катар, жанаша; **сесть ря́дом** *с кем-л.* *бирөө менен* катар отуруу; **2.** (*по соседству, около*) жанында, катарында; **он живёт ря́дом с на́ми** ал биздин жаныбызда турат; ◇ **сплошь да ря́дом** *разг.* көбүнчө, көп убакытта.

РЯДЫ' *мн. см.* **ряд** 5.

РЯ'ДЫШКОМ *нареч. разг. см.* **ря́дом.**

РЯ'ЖЕНЫЙ, -ая, -ое **1.** маскарад киймин кийинген, **2.** *в знач. сущ. м., ж.* маскарад киймин кийген киши.

ряжу́ I, **ряди́шь** *и т. д. наст. вр. от* **ряди́ть** I.

ряжу́ II, **ряди́шь** *и т. д. наст. вр. от* **ряди́ть** II.

ряжу́сь I, **ряди́шься** *и т. д. наст. вр. от* **ряди́ться** I.

ряжу́сь II, **ряди́шься** *и т. д. наст. вр. от* **ряди́ться** II.

РЯ'СА *ж.* ряса (*поп кие турган узун чапан*).

РЯ'СКА *ж. бот.* суу котур (*майда жалбырактары суунун бетинде калкып турган балырдын бир түрү*).

С

С (СО) *предлог* **1.** *с род. п.* (*на вопрос «откуда»*) =дан; **убра́ть посу́ду со стола́** идиш-аякты столдон жыйнап алуу; **упа́сть с ле́стницы** шатыдан жыгылып кетүү; **спусти́ться с горы́** тоодон түшүү; **прийти́ с рабо́ты** жумуштан келүү; **верну́ться с войны́** согуштан кайтуу; **прыжо́к с самолёта** самолёттон секирүү; **они́ подъе́хали со стороны́ ле́са** алар токой жактан келишти; **2.** *с род. п.* (*при обозначении лица, предмета, явления, с которого начинается, возникает что-л.*) =дан, =ган; **напа́сть на врага́ с тыла** душманга тылдан кол салуу; **спор начался́ с пустяко́в** талаш-тартыш болор-болбос нерседен башталды; **3.** *с род. п.* (*при обозначении начального момента какого-л. действия или события и в сочетаниях «с... до...»*) =дан, =дан тартып эле, =дан бери; **с де́тства** бала кезден бери; **он за́нят с са́мого утра́** анын таң эртеңден бери колу бош эмес; **с пе́рвых же дней** биринчи күндөрдөн тартып эле; **пригото́вить с ве́чера** кечтен тартып эле даярдап коюу; **с утра́ до но́чи** эртеден кечке чейин; **4.** *с род. п.* (*при обозначении местоположения, местонахождения предмета или лица*) =дан, =да; **говори́ть речь с трибу́ны** трибунада туруп сөз сүйлөө; **с э́того ме́ста я всё хорошо́ услы́шу** ушул жерден мен баарын жакшы угамын; **наблюда́ть за хо́дом бо́я с высоты́** уруштун кандай жүрүп жатканын бийиктен байкап туруу; **5.** *с род. п.* (*при обозначении предмета или лица, от которого требуется или отнимается что-л.*) =дан; **получи́ть де́ньги** *с кого-л. бирөөдөн* акча алуу; **сда́ча с одного́ рубля́** бир сомдон кайтарып алуу (*бир нече тыйын кайтарып алуу*); **6.** *с род. п.* (*при обозначении предмета, являющегося оригиналом, образцом, единицей счёта*) =дан, =ын; **брать приме́р** *с кого-л. бирөөдөн* үлгү алуу; **перевести́ с кирги́зского** кыргызчадан которуу; **писа́ть портре́т** *с кого-л. бирөөнүн* портретин жазуу (тартуу, салуу); **7.** *с род. п.* (*на основании чего-л., следуя чему-л.*) менен, боюнча, ылайык, негизинде; **с разреше́ния нача́льника** начальниктин уруксаты менен; **с ва́шего согла́сия** сиздин макулдугуңуз боюнча; **8.** *с род. п.* (*по причине чего-л., по случаю чего-л.*) себеп болуп, =ып, =дан, менен; **уста́ть с доро́ги** жол жүрүп чарчоо; **сказа́ть со зло́сти** жини келип айтуу; **с го́ря** кайгы себеп болуп, капалыктан; **9.** *с род. п.* (*при помощи чего-л., посредством чего-л.*) менен баштап, =ып; **писа́ть с большо́й бу́квы** чоң тамга менен баштап жазуу; **взять с бо́ю** согушуп жатып алуу; **10.** *с род. п.* (*при указании на достаточность чего-л. для кого-л.*) =га, үчүн; **дово́льно с тебя́** сен үчүн ушул эле жетишет; **хва́тит с вас** сизге ушу да жетиштүү; **11.** *с вин. п.* (*приблизительно, почти*) =дай, =ча, чакты, =чалык; **здесь придётся жить с ме́сяц** мында бир айча туруга туура келет; **собрало́сь челове́к с де́сять** он чакты киши чогулду; **он ро́стом с тебя́** анын бою сендей; **12.** *с твор. п.* (*указывает на совместность, связь, сопутствование кому-чему-л., наличие чего-л. в чём-л., обладание чем-л.*) менен, =луу; **я иду́ с тобо́й** мен сени менен барамын; **хочу́ повида́ть отца́ с ма́терью** атам менен энемди көргүм келет; **челове́к с тала́нтом** таланттуу адам, таланты бар адам; **пиро́г с капу́стой** капуста салынган пирог; **хлеб с ма́слом** май сыйпаган нан; **13.** *с твор. п.* (*при посредстве кого-чего-л.*) менен, аркылуу, =га; **посла́ть с курье́ром** курьер менен жиберүү, курьер аркылуу жиберүү; **уе́хать со ско́рым по́ездом** скорый поезд менен кетүү, скорый поездге түшүп кетүү; **14.** *с твор. п.* (*указывает на лицо или предмет, на которое распространяется действие, состояние*) =га; **поспеши́ть с отъе́здом** кетүүгө шашуу; **что ста́ло с ним?** ага эмне болгон?, ага эмне болуп калган?; **15.** *с твор. п.* (*при наступлении чего-л.*) сайын, менен бирге; **с года́ми взгля́ды меня́ются** жыл өткөн сайын көз караш өзгөрө берет; ◇ **со дня на́ день** бүгүн-эртеңден; **он мо́жет прие́хать со дня на́ день** ал бүгүн-эртеңден келип калышы мүмкүн; **с мину́ты на мину́ту** мына-мына... деп.

С= (**СО=, СЪ=**) *приставка, бул мына муну белгилейт:* 1) *ар түрдүү жактан келип, бир жерге чогулуу, жыйноо, жыйналуу; мис.:* **связа́ть** чогултуп байлоо, боолоо, байланыштыруу; **созва́ть** чакырып бир жерге жыйноо; 2) *жогорудан төмөнгө карата болгон кыймыл; мис.:* **спры́гнуть** секирип түшүү; **сбро́сить** таштоо, жогорудан төмөн таштоо; 3) *кандайдыр бир жерден, бир нерсенин үстүнөн бир нерсени алып таштоо, шыпырып таштоо, кесип таштоо*

www.bizdin.kg

ж.б.; *мис.*: **скосить** чабуу (*чалгы менен, машина менен*); **срезать** кесип алуу, кесип таштоо.

СААʹМ *м.* саам.

СААʹМИ *м. и ж. см.* **саамы.**

СААʹМКА *женск. р. к* **саам**; саамка.

СААʹМСКИЙ, -ая, -ое **саам**-*га т.*; **саамский язык** саам тили.

СААʹМЫ *мн.* саамдар (*негизинен СССРдин түндүк жагында жашоочу эл*).

САБАʹН *м. с.-х. уст.* сабан (*жөнөкөй, соконун бир түрү*).

САʹБЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **сабля**-*га т.*; **сабельный удар** кылыч менен чабуу.

САʹБЛЯ *ж.* кылыч; ◇ **отряд в сто сабель** жүз атчан аскерден турган отряд.

САБОТАʹЖ *м.* саботаж (*иштемиш болуп, чындыгында жакшылап иштебей, ишти үзгүлтүккө учуратуу*).

САБОТАʹЖНИК *м.* саботажник, саботажчы (*саботаж жасоочу адам*).

САБОТАʹЖНИЧАТЬ *несов. разг. см.* **саботировать.**

САБОТИʹРОВАНИЕ *ср.* саботаждык, саботаждык кылуу, саботаж жасоо.

САБОТИʹРОВАТЬ *сов. и несов. что* саботаждык кылуу, саботаж жасоо.

САʹВАН *м.* **1.** кепин; **2.** *перен. поэт.* (*покров*) кепин; **снежный саван покрыл землю** жерди аппак кар кепини каптады.

САВАʹННА *ж. геогр.* саванна (*сейрек бадалдуу жана жыгачтары жапыз болгон тропиктик талаа*).

САВРАʹСЫЙ, -ая, -ое (*о масти лошадей*) кула; **саврасая лошадь** кула ат.

САʹГА *ж. лит.* сага (*поэтикалык жомок; сүрөттөп, кооздоп айтылган же жазылган аңгеме*).

САГИТИʹРОВАТЬ *сов. кого-что, разг.* агитациялап көндүрүү, үгүттөп көндүрүү.

САГИТТАʹЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **сагиттальный разрез головы** *анат.* башты оң жана сол жакка тең жара бөлүү.

САʹГО *ср.* саго (**1.** *кээ бир пальма жыгачтарынын өзөгүнөн жасалуучу, крахмалдуу акшак*; **2.** *картошка крахмалынан жасалган акшак*).

САʹГОВЫЙ, -ая, -ое **саго**-*го т.*; **саговые пальмы** саго пальмалары (*өзөгүндөгү крахмалдан акшак жасалуучу жыгач*); **саговая крупа** саго акшагы (крупасы); **саговая каша** саго боткосу.

САД *м.* бак; **фруктовый сад** жемиш багы; **ботанический сад** ботаникалык бак (*өсүмдүктөрдүн айрыкча сортторун өстүрүүчү илимий жай*); **зоологический сад** зоологиялык бак (*айбанаттарды изилдөөчү жана көрсөтүүчү жай*); ◇ **детский сад** балдар бакчасы.

САДИʹЗМ *м.* садизм (**1.** *мед. жыныстык жагынан жакындашууда бузулуунун бир түрү*; **2.** *перен. бирөөнү кемсинтип, кыйнап кордоо менен ыракатка батуучулук*).

САʹДИК *м. уменьш. от* **сад** бакча, кичине бак.

САДИʹСТ *м.* садист (*садизмге берилип кеткен адам*).

САДИʹСТКА *женск. р. к* **садист**; садистка.

САДИʹСТСКИЙ, -ая, -ое **садист**-*ке т.*; садисттик; **садистские наклонности** садисттик кылык-жоруктар.

САДИʹТЬ *несов. разг. см.* **сажать** 1, 2.

САДИʹТЬСЯ I *несов. см.* **сесть** I.

САДИʹТЬСЯ II *несов. см.* **сесть** II.

САʹДНИТЬ *несов. безл.* кычышуу, ачышуу, дуулдап ачышуу, сыздоо; **в горле саднит** тамак кычышат.

САДОʹВНИК *м.* бакчы, багбан.

САДОʹВНИЦА *женск. р. к* **садовник.**

САДОВОʹД *м.* бакчы (*бак өстүрүү боюнча специалист*).

САДОВОʹДСТВО *ср.* **1.** (*разведение садов*) бак өстүрүүчүлүк, бакчылык; **2.** (*садоводческое хозяйство*) бак өстүрүү чарбасы.

САДОВОʹДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **садоводство**-*го т.*; **садоводческое хозяйство** бак өстүрүү чарбасы.

САДОʹВЫЙ, -ая, -ое **сад**-*га т.*; **садовые деревья** бакта өсүүчү жыгачтар; **садовая калитка** бактын эшиги; **садовая малина** бактын ичинде өсүүчү дан куурай (бээ эмчек); ◇ **голова садовая** *разг. бран.* саман баш (*аңкоо, ачык ооз*).

САДОʹК *м.* **1.** (*для разведения животных и птиц*) садок (*кроликтер, малдар жана тоок, каз, өрдөк сыяктуу канаттуулар туруучу жана алар багылуучу орун, үй*); **кроличий садок** кролик садогу, кроликкана; **2.** (*судно*) садок (*тирүү балыктарды салып жүрө турган көлмөсү бар кеме, дарыя кемеси*); **3.** (*ловушка для зверей*) кармагыч (*аң кармагыч: капкан, тор ж. б.*); **волчий садок** карышкыр кармагыч.

САʹЖА *ж.* көө, ыш; **весь в саже** бүт көө болгон; ◇ **как дела? — Дела — как сажа бела** иш кандай?— Иш куржун (көмүрдөй ак).

САЖАʹТЬ *несов.* **1.** *что* (*растения*) тигүү, отургузуу, себүү; **сажать огурцы** бадыраң тигүү; **сажать цветы** гүл тигүү, гүл отургузуу; **2.** *кого* (*усаживать*) отургузуу, киргизүү; **сажать гостей за стол** конокторду столго отургузуу; **сажать пассажиров в вагон** пассажирлерди вагонго киргизүү; **3.** *кого* (*заставить что-л. делать*) мажбур кылуу; **сажать** *кого-л.* **за работу** *бирөөнү* иштөөгө мажбур кылуу; **4.** *кого* (*помещать*) камоо, отургузуу; **сажать в тюрьму** түрмөгө отургузуу, түрмөгө камоо; **сажать птицу в клетку** кушту капаска камоо; **5.** *что* (*ставить в печь*) салуу, коюу; **сажать хлебы в печь** нанды мешке салуу.

САʹЖЕНЕЦ *м.* **1.** (*пересаженное растение*) көчөт (*өсүмдүктөрдүн көчөтү*); **2.** (*растение, выросшее не из семян*) отургулма, тигилме (*уруктан эмес, тамырынан чыккан өсүмдүк, мис. көчөттөн өскөн пияз*).

САЖЁНКИ *мн.* (*способ плавания*) кулачтап чабак уруу (*сууга сүзүү*).

САЖЕʹННЫЙ, -ая, -ое **1.** *уст.* (*мерой в сажень*) бир саржанга өлчөө, саржандап ченөө; **2.** *разг.* (*очень большой*) эң чоң, саржандаган; **ходить саженными шагами** эң чоң кадамдап басуу, саржандаган арыш менен жүрүү.

САЖЁННЫЙ, -ая, -ое *разг. см.* **саженный.**

САʹЖЕНЦЕВЫЙ, -ая, -ое **саженец**-*ке т.*; **саженцевые грядки** көчөт жөөктөрү; **саженцевые деревья** көчөттөн өсүп чыккан жыгачтар.

САʹЖЕʹНЬ *ж. уст.* саржан (*2, 134 метрге барабар узундук чени*); ◇ **косая сажень в плечах** кең далылуу (*адам*).

САЗАʹН *м.* сазан (*балык*).

САЗАʹНИЙ, -ья, -ье **сазан**-*га т.*; **сазанья голова** сазандын башы.

САЙГАʹ *ж. зоол.* бөкөн.

САЙГАʹК *м. см.* **сайга.**

САʹЙКА *ж.* сайка (*буудай унунан жасалган тегерек бөлкө*).

САК *м. уст.* **1.** (*вещевая сумка*) калта, капчык, буюм салына турган сумка; **2.** (*род женского пальто*) сак (*аялдар пальтосунун бир түрү*).

САʹКВА *ж.* куржун.

САКВОЯʹЖ *м.* саквояж (*оозунда беките турган кулпусу бар чоң сумка*).

САʹКЛЯ *ж.* сакля (*Кавказдагы тоолуктардын сокмо там үйү*).

САКМАʹН *м. с.-х.* сакман (*бир кишиге багуу үчүн бекитилген бир топ козу*).

САКМАʹНЩИК *м. с.-х.* сакманчы (*өзүнө бекитилген козуларды багуучу адам*).

САКРАМЕНТАʹЛЬНЫЙ, -ая, -ое касиеттүү, ыйык.

САКСАУʹЛ *м.* сексеөл.

САКСОФОʹН *м. муз.* саксофон (*үйлөмө музыкалык инструменттин бир түрү*).

САЛАʹЗКИ *только мн.* **1.** (*маленькие санки*) кол чана, ит чана; **кататься на салазках** кол чанага түшүп тамаша

www.bizdin.kg

кылуу; 2. *тех.* салазки (*машиналардын кыймылдагыч, ары-бери жүрүп туруучу тетиги*).

САЛА'КА *ж.* салака (*майда балык, сельдинин бир түрү*).

САЛА'КУШКА *ж. см.* **салáка.**

САЛАМА'НДРА *ж.* саламандра (*кескелдирик сыяктуу сууда жана кургакта жашоочу куйруктуулар түркүмү*).

САЛА'Т *м.* 1. (*растение*) салат (*тамакка салынуучу, огород өсүмдүктөрүнүн жалбырагы*); 2. (*приправа, кушанье*) салат (*тууралган жашылчаларга жумуртка, кээде эт же балык кошуп жасалган муздак тамак*).

САЛА'ТНИК *м.* салатник; *см.* **салáтница.**

САЛА'ТНИЦА *ж.* салатница (*салат салууга арналган, кенен, көп терең эмес тарелка*).

САЛА'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. **салат**-*ка т.*; **салáтные лúстья** салат жалбырактары; **салáтная вúлка** салат вилкасы; 2. (*о цвете*) жашыл сымал түс.

САЛИЦИ'ЛКА *ж. разг.* салицилка; *см.* **салицúловый (салицúловая кислотá).**

САЛИЦИ'ЛОВЫЙ, -ая, -ое: **салицúловый натр** *фарм.* салицил натр, салицилдик натр (*денедеги ысыкты төмөндөтүүчү жана ооруган жерди басуучу дары*); **салицúловая кислотá** *хим.* салицилдик кислота (*медицинада жана техникада колдонула турган кислота; бул кислота өсүмдүктөн же фенолдон өндүрүлөт*).

СА'ЛО *ср.* 1. май; **топлёное сáло** сызгырылган май; 2. (*кусочки льда на воде перед ледоставом*) агын суу тоңоор алдында суу үстүндө калкыган муз.

САЛО'Л *м. фарм.* салол (*ичек-карынды жана табарсыкты дарылоо үчүн колдонулуучу дары*).

САЛО'Н *м. в разн. знач.* салон, ◇ **вагóн-салóн** *или* **салóн-вагóн** вагон-салон же салон-вагон (*бир бөлүгү купе, экинчи бөлүгү жалпы бөлмө болгон вагон*).

САЛО'ННЫЙ, -ая, -ое *уст.* 1. **салон**-*го т.*; салондук; **салóнный разговóр** салондук сөз, салондо болгон сөз; 2. *перен. чаще ирон.* (*аристократический*) салондук, аристократтык, ак сөөктүк; **салóнное воспитáние** салондук (аристократтык, ак сөөктүк) тарбия.

САЛО'П *м. уст.* салоп (*аялдын кең пальтосу*); **лúсий салóп** түлкү салоп.

САЛФЕ'ТКА *ж.* салфетка (1. *тамак жегенде ооз сүрттүүчү кездемеден же кагаздан жасалган кичинекей майлык*; 2. *кичинекей дасторкон*).

САЛЬВАРСА'Н *м. фарм.* сальварсан (*дарынын бир түрү*).

СА'ЛЬДО *ср. нескл.* сальдо (*счётту, эсепти жыйынтыктаган кезде кириш менен чыгыштын ортосундагы калдык*).

СА'ЛЬНИК *м.* 1. *анат.* бүлкүлдөк; 2. *тех.* сальник (*поршендеги майлагыч нерсе, бул цилиндрден буунун, газдын чыгып кетишин токтотуп туруу үчүн пайдаланылат*).

СА'ЛЬНОСТЬ *ж.* 1. (*непристойность, циничность*) уятсыздык; 2. (*непристойное выражение*) уят сөз.

СА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. **сало** [-*ге т.*; **сáльные свéчи** май шам; 2. (*покрытый, запачканный салом*) май жагылган, майланган, майланышкан; 3. (*непристойный*) уят, уят-сыйытсыздык; **сáльный анекдóт** уят анекдот; ◇ **сáльные жéлезы** *анат.* май бездери (*теринин май чыгаруучу бездери*).

СА'ЛЬТО-МОРТА'ЛЕ *ср. нескл.* сальто-мортале (1. *акробаттык секирүүнүн бир түрү; мындай секиргенде акробат жерге түшө электе, абада ала салып кетет*; 2. *перен. тобокелдүү иш; тобокелдүү аракет*).

САЛЮ'Т *м.* салют.

САЛЮТОВА'ТЬ *сов. и несов. кому-чему* салюттоо, салют берүү, салют жасоо.

САМ *м. мест. опред.* 1. (*лично*) өз; **он сам э́то сдéлал** муну ал өзү иштеди; **вы сáми знáете** сиз өзүңүз билесиз; **скажúте емý самомý** анын өзүнө айтыңыз; **я сам** мен өзүм; **ты сам** сен өзүң; **он сам** ал өзү; 2. (*своими силами, без помощи*) өз; **он сам спрáвился с рабóтой** ал ишти өзү иштеди, ишке анын өзүнүн күчү жетти; 3. (*именно он, не кто иной как он*) өзү, так эле өзү; **он и сам не знáет** анын өзү да билбейт; **сам дирéктор сдéлал э́то распоряжéние** бул буйрукту директордун өзү берди; 4. *в знач. сущ. м. уст.* (*хозяин, глава*) кожоюн, башчы; **сам приказáл** кожоюн буйрук кылды, кожоюн буюрду; ◇ **сам (самá, самó) собóй** өзүнөн өзү эле, өзүнөн өзү; **всё произошлó самó собóй** баары өзүнөн өзү эле болду; **самó собóй разумéется** *см.* **разумéться; сам не свой** *см.* **свой; он — самá добротá** ал — барып турган ак көңүлдүн өзү.

САМ- *обл., төмөндө көрсөтүлгөн маанидеги өзгөрүлбөс сын атоочтун биринчи бөлүгү;* 1) *баланча эсе көп:* **сам-друг** (*вдвое*) эки эсе; **пшенúца уродúлась тóлько сам-друг** буудайдын түшүмү эки эсе гана көп болду; **урожáй сам-пят** түшүм беш эсе көп; 2) *аракет кылуучу адамды кошуп эсептегенде ошончолук:* **сам-друг** (*вдвоём*) экөөбүз, экөөлөп, экөө бирге, экөөңөр бирге, экөөбүз бирге; **сам-пят** бешөөбүз, бешөөлөп, бешөө бирге, бешөөбүз бирге, бешөөңөр бирге.

САМА' *мест. женск. р. к* **сам.**

САМА'Н *м.* 1. (*сорт кирпича*) кыш, саман куйган кыш; 2. (*мелконарубленная солома*) топон, майда тууралган саман.

САМА'ННЫЙ, -ая, -ое **саман**-*га т.*; **самáнная глúна** кыш куюла турган ылай; **самáнная пострóйка** кыштан жасалган курулуш.

САМА'НОВЫЙ, -ая, -ое *см.* **самáнный.**

СА'МАЯ *мест. женск. р. к* **сáмый.**

СА'МБО *ср. нескл. спорт.* (самозащúта без орýжия) самбо (куралсыз коргонуу).

САМБУ'К *м. бот.* самбук; *см.* **бузинá.**

САМЕ'Ц *м.* эркек (*жаныбарлардын эркеги*).

СА'МИ *мест. опред. мн.* өз; **вы сáми** сиз өзүңүз.

самúм *мест.* 1. *твор. п. от* **сам, самó;** 2. *дат. п. от* **сáми.**

самúми *мест. твор. п. от* **сáми.**

самúх *мест. род., вин. и предл. п. от* **сáми.**

СА'МКА *ж.* ургаачы (*жаныбарлардын ургаачысы*).

САМО' *мест. ср. р. к* **сам.**

САМО- *татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү, бул мына муну белгилейт:* 1) *аракеттин өзү өзүнө багытталгандыкты; мис.:* **самовлюблённый** өзүн өзү сүйгөн; **самовосхвалéние** өзүн өзү мактоо; 2) *башка бирөөнүн жардамысыз эле, эрксизден, өзүнөн өзү, автоматтык түрдө боло турган аракетти; мис.:* **самовозгорáние** өзүнөн өзү күйүү.

САМОАНА'ЛИЗ *м.* өзүн өзү анализдөө (*өзүнүн кылган иштерине, жүрүш-турушуна жана башынан өткөргөндөрүнө өзү баа берүү, аларды өзү талдоо, анализдөө*).

САМОБИЧЕВА'НИЕ *ср.* 1. *рел.* өзүн өзү кыйноо (*кээ бир динчилдердин өзүн өзү кыйнашы*); 2. *перен.* өзүн өзү жемелөө, өзүн өзү тилдөө.

САМОБРА'НКА *ж. фольк.*: **скáтерть-самобрáнка** жайыл дасторкон (*жомоктордо — түрдүү тамак-аш үстүндө өзүнөн өзү жайнап турган дасторкон*).

САМОБЫ'ТНОСТЬ *ж.* бирөөнүн таасирисиз болгондук, өзүнчөлүк, өзүнчө бир башкача болуучулук, оригиналдуулук; **самобы́тность твóрчества писáтеля** жазуучунун чыгармачылыгынын өзүнчөлүгү.

САМОБЫ'ТНЫЙ, -ая, -ое бирөөнүн таасирисиз болгон, өзүнчө, өзүнчө бир башкача болгон; оригиналдуу; **самобы́тная культýра** өзүнчө бир башкача болгон маданият.

САМОВА'Р *м.* самоор; **постáвить самовáр** самоор коюу; **самовáр кипúт** самоор кайнап жатат.

САМОВА'РНЫЙ, -ая, -ое **самовар**-*га т.*; **самовáрная трубá** самоор кернейи; **самовáрный кран** самоордун чоргосу.

www.bizdin.kg

САМОВЛА'СТИЕ *ср. уст.* чектелбеген бийлик, жеке өзү гана бийлөөчүлүк; **иго самовла́стия** чектелбеген бийликтин эзүүсү.

САМОВЛА'СТНЫЙ, -ая, -ое 1. *уст.* жеке өзү гана бийлөөчү; **самовла́стный прави́тель** жеке өзү гана бийлөөчү өкмөт башчысы; 2. *перен.* зордукка (ээн баштыкка) негизделген; **самовла́стное распоряже́ние** ээн баштык менен берилген буйрук.

САМОВЛЮБЛЁННЫЙ, -ая, -ое өзүн өзү сүйгөн (*өзүнүн жөндөмдүүлүгүн ашыра баалаган жана өзүнүн кемчиликтерин сезбеген*); **самовлюблённый челове́к** өзүн өзү сүйгөн адам.

САМОВНУШЕ'НИЕ *ср.* өзүн өзү ишендирүү.

САМОВОЗГОРА'ЕМОСТЬ *ж.* өзүнөн өзү күйүүчүлүк, өзүнөн өзү күйгүчтүк; **самовозгора́емость то́рфа** чым көңдүн өзүнөн өзү күйүүчүлүгү.

САМОВОЗГОРА'НИЕ *ср.* өзүнөн өзү күйүү.

САМОВОЗГОРА'ТЬСЯ *несов.* өзүнөн өзү күйүү.

САМОВОЗРАСТА'НИЕ *ср.* өзүнөн өзү өсүү.

САМОВО'ЛИЕ *ср.* өз билгенин кылуучулук, бейбаштык.

САМОВО'ЛЬНИЧАТЬ *несов. разг.* өз билгенин кылуу, бейбаштык кылуу.

САМОВО'ЛЬНО *нареч.* уруксатсыз, уруксатсыз эле, сурабастан, сурабастан эле; **самово́льно отлучи́ться** уруксатсыз эле кетип калуу, уруксатсыз кетүү.

САМОВО'ЛЬНОСТЬ *ж.* өз билгенин кылуучулук, бейбаштык; **самово́льность отлу́чки** уруксатсыз кетип калгандык.

САМОВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*не желающий подчиняться*) өз билгенин кылган, бейбаш; **самово́льный ребёнок** өз билгенин кылган бала, бейбаш бала; 2. (*совершаемый без разрешения*) уруксатсыз, уруксатсыз эле, сурабастан, сурабастан эле; **самово́льный ухо́д с рабо́ты** жумуштан (иштен) уруксатсыз эле кетип калуу.

САМОВОСПИТА'НИЕ *ср.* өзүн өзү тарбиялоо.

САМОВОСХВАЛЕ'НИЕ *ср.* өзүн өзү мактоо.

САМОВЫГРУЖА'ТЕЛЬ *м. тех.* самовыгружатель (*жүктү өзүнөн өзү эле автоматтык түрдө түшүрүүчү машина*).

САМОВЯ'З *м.* самовяз (*галстуктун бир түрү*).

са́мого *мест. род. п. от* **са́мый, са́мое** *и вин. п. от* **са́мый.**

самого́ *мест. род. и вин. п. от* **сам, само́.**

САМОГО'Н *м.* самогон (*колдо тартылган арак*).

САМОГО'НКА *ж.* самогонка; *см.* **самого́н.**

САМОГО'ННЫЙ, -ая, -ое **самогон**-*го т.*; **самого́нный аппара́т** самогон аппараты (*самогон тартуучу аппарат*).

САМОГО'НЩИК *м.* самогончу (*жашырын арак тартуучу киши*).

САМОДВИЖЕ'НИЕ *ср. филос.* самодвижение (*ички карама-каршылыктардын күрөшүнүн натыйжасы катарында келип чыккан табияттагы жана коомдогу кыймыл*).

САМОДВИ'ЖУЩИЙСЯ, -аяся, -ееся өзү кыймылдоочу, өзү жүрүүчү (*аттын күчү менен эмес, механизмдин күчү менен кыймылдоочу*).

САМОДЕ'ЙСТВУЮЩИЙ, -ая, -ее өзү жүрүүчү, өзүнөн өзү кыймылдоочу; **самоде́йствующий затво́р** өзүнөн өзү кыймылдоочу затвор.

САМОДЕ'ЛКА *ж. разг.* колдон жасалган нерсе.

САМОДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое өзү жасаган, колдо жасалган; **самоде́льный радиоприёмник** колдо жасалган радиоприёмник.

САМОДЕРЖА'ВИЕ *ср. ист.* самодержавие (*падышанын чектелбеген жеке бийлиги*); **сверже́ние ца́рского самодержа́вия** падышалык самодержавиенин кулатылышы.

САМОДЕРЖА'ВНЫЙ, -ая, -ое **самодержавие**-*ге т.*; самодержавиелүү; **самодержа́вная власть** самодержавиелүү бийлик.

САМОДЕ'РЖЕЦ *м. ист.* бийлиги чектелбеген, самодержавиелүү монарх.

САМОДЕ'ЯТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. (*проявление личного почина*) өз демилгелүүлүк, өз демилгеси менен иштөөчүлүк; **самоде́ятельность наро́дных масс** эл массаларынын өз демилгелүүлүгү; 2. (*художественная*) өздүк көркөм чыгармачылык; **ве́чер самоде́ятельности** өздүк көркөм чыгармачылык кечеси; **худо́жественная самоде́ятельность** өздүк көркөм чыгармачылык.

САМОДЕ'ЯТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое өз демилгелүү, өз демилгеси менен иштөөчү; **самоде́ятельный драмати́ческий кружо́к** өз демилгеси менен иштөөчү драмалык кружок.

САМОДИСЦИПЛИ'НА *ж.* өзүн өзү кармай билүү.

САМОДОВЛЕ'ЮЩИЙ, -ая, -ее орчундуу, өзүнчө баалуу, өз алдынча мааниге ээ болуучу; **самодовле́ющая величина́** өзүнчө баалуу чоңдук, орчундуу чоңдук.

САМОДОВО'ЛЬНО *нареч.* өзүнө өзү корстон болуу менен, өзүнө өзү корстон болуп, менсингендик менен, менсинип, кокураюу менен, кокурайып; **самодово́льно улыба́ться** өзүнө өзү корстон болуп жылмаңдоо.

САМОДОВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое өзүнө өзү корстон болгон, менсинген, кокурайган; **самодово́льные болтуны́** өздөрүнө өздөрү корстон болгон кежиректер.

САМОДОВО'ЛЬСТВО *ср. неодобр.* өзүнө өзү корстон болуучулук, менсингендик, кокурайгандык.

САМОДУ'Р *м.* оюна келгенди кыла берген.

САМОДУ'РСТВО *ср.* оюна келгенди кыла берүүчүлүк.

САМОДУ'РСТВОВАТЬ *несов.* оюна келгенди кыла берүү.

са'мое *мест. ср. р. им. и вин. п. от* **са́мый.**

самоё *мест. вин. п. от* **сама́.**

САМОЗАБВЕ'НИЕ *ср.* өзүн өзү унутуу (*абдан толкундануп туруп өзүн өзү унутуп коюу; жалпы жыргал үчүн, эң жогорку таламдар үчүн өзүн, өзүнүн керт башынын таламдарын унутуу*).

САМОЗАБВЕ'ННО *нареч.* өзүн өзү унутуп.

САМОЗАГОТО'ВКА *ж.* өзүнө өзү даярдоо (*керектөөчүлөрдүн өздөрү, жергиликтүү уюмдар отун, азык-түлүк, сырьё даярдоо*).

САМОЗАЖИГА'НИЕ *ср. тех.* өзүнөн өзү тутануу, өзүнөн өзү күйүү.

САМОЗАЖИГА'ТЕЛЬ *м. тех.* өзү күйгүзгүч, өзү тутанткыч.

САМОЗАЖИГА'ЮЩИЙСЯ, -аяся, -ееся *тех.* өзү күйүүчү, өзүнөн өзү тутануучу.

САМОЗАРОЖДЕ'НИЕ *ср. биол.* өзүнөн өзү пайда болуу, өзү пайда болуу (*органикалык эмес материядан жандуу нерсенин өзү пайда болуу*); **антинау́чная тео́рия самозарожде́ния** өзүнөн өзү пайда болуу жөнүндөгү илимге каршы теория.

САМОЗАРЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое өзүнөн өзү октолуучу; **самозаря́дная винто́вка** өзүнөн өзү октолуучу мылтык.

САМОЗАЩИ'ТА *ж.* коргонуу, өзүн өзү коргоо; **гру́ппа самозащи́ты** өзүн өзү коргоо группасы.

САМОЗВА'НЕЦ *м.* өзүнө жалган атак берүүчү, бирөөнүн атагы менен жүрүүчү.

САМОЗВА'НКА *женск. р. к* **самозва́нец.**

САМОИЗЛЕЧЕ'НИЕ *ср. мед.* өзүнөн өзү айыгып кетүү.

САМОИЗЛУЧЕ'НИЕ *ср. физ.* өзүнөн өзү шоола чыгаруу.

САМОИНДУ'КЦИЯ *ж. физ.* самоиндукция (*проводникте токтун күчү өзгөргөн кезде электр кыймылдаткыч күчү пайда болот, бул күч ал токтун өзгөрүшүнө тоскоолдук кылат*).

САМОИСТРЕБЛЕ'НИЕ *ср.* өзүн өзү кыруу, өзүн өзү жок кылуу.

САМОИСТЯЗА'НИЕ *ср.* өзүн өзү уруп-согуп кыйноо.

са́мой *мест. род., дат., твор. и предл. п. от* **са́мая.**

само́й *мест. род., дат., твор. и предл. п. от* **сама́.**

САМОКА'Т *м.* 1. *воен.* самокат, велосипед; 2. (*детская игрушка*) самокат.

www.bizdin.kg

САМОКА'ТНЫЙ, -ая, -ое **самокат** 1-*ге т.*; **самока́тный батальо́н** самокатчылар батальону.

САМОКА'ТЧИК *м. воен.* самокатчы (*велосипед менен жабдылган бөлүктүн согуш кызматкери*).

САМОКРИ'ТИКА *ж.* самокритика, өзүн өзү сыноо.

САМОКРИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **самокритика**-*га т.*; **самокрити́ческий подхо́д к де́лу** ишке өзүн өзү сыноо менен мамиле кылуу.

САМОКРИТИ'ЧНО *нареч.* өзүн өзү сыноо менен, өзүн өзү сынап; **самокрити́чно вскрыть недоста́тки** өзүн өзү сыноо менен кемчиликтерди ашкерелөө.

САМОКРИТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое өзүн өзү сынаган; **самокрити́чное выступле́ние** өзүн өзү сынап сүйлөө.

САМОКРУ'ТКА *ж. разг.* өзү жасаган папироса.

САМОЛЁТ *м.* самолёт; **тра́нспортный самолёт** транспорттук самолёт; **двухмото́рный самолёт** эки мотордуу самолёт; **вое́нный самолёт** согуштук самолёт; ◇ **ковёр-самолёт** *фольк.* учма килем (*жомоктордо айтылуучу, үстүнө отуруп учуп жүрүүгө боло турган кереметтүү килем*).

САМОЛЕТОВОЖДЕ'НИЕ *ср.* самолётту алып жүрүү, самолётту учуруу.

САМОЛЁТО-ВЫ'ЛЕТ *м.* самолёттун бир рейси, самолёттун бир жолу учуп барышы.

САМОЛЁТОСТРОЕ'НИЕ *ср.* самолёт жасоо, самолёт жасап чыгаруу, самолёт куруу.

САМОЛЁТОСТРОИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **самолётостроение**-*ге т.*

САМОЛИ'ЧНО *нареч.* өзү (*бирөө аркылуу эмес*); **я самоли́чно ви́дел его́** аны мен өзүм көрдүм.

САМОЛИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *офиц.* өзүнүн; **самоли́чное прису́тствие** өзүнүн болушу, өзүнүн катышы.

САМОЛЮБИ'ВЫЙ, -ая, -ое намыскөй, ызакор; **он о́чень самолюби́в** ал абдан ызакор неме.

САМОЛЮ'БИЕ *ср.* намыс, намыскөйлүк, ызакордук; **заде́ть** *чьё-л.* **самолю́бие** *бирөөнүн* намысына тийүү.

са́мом *мест. предл. п. от* **са́мый, са́мое** (*предлогдордон кийин колдонулат*).

само́м *мест. предл. п. от* **сам, само́** (*предлогдордон кийин колдонулат*).

САМОМНЕ'НИЕ *ср.* өзүн жогору көтөрүү, бейил күтүү, бааланую.

са́мому *мест. дат. п. от* **са́мый, са́мое.**

самому́ *мест. дат. п. от* **сам, само́.**

САМОНАБЛЮДЕ'НИЕ *ср.* өзүнө өзү байкоо жүргүзүү.

САМОНАДЕ'ЯННОСТЬ *ж.* эрдемсинүүчүлүк, кекирейүүчүлүк.

САМОНАДЕ'ЯННЫЙ, -ая, -ое эрдемсинген, кекирейген; **самонаде́янный челове́к** кекирейген адам.

САМООБВИНЕ'НИЕ *ср.* өзүн өзү айыптоо, өзүн өзү күнөөлөө.

САМООБЛАДА'НИЕ *ср.* өзүн өзү токтото билүү, өзүн өзү тута билүү; **сохрани́ть самооблада́ние** өзүн өзү токтото билүү.

САМООБЛИЧЕ'НИЕ *ср.* өз айыбын өзү ачуу, өзүн өзү жамандоо.

САМООБЛОЖЕ'НИЕ *ср.* өз ара салык.

САМООБМА'Н *м.* өзүн өзү алдоо, өзүн өзү сооротуу.

САМООБОЛЬЩЕ'НИЕ *ср.* санаасы менен баюу, кыялый пландар менен өзүн жубатуу.

САМООБОРО'НА *ж.* өзүн өзү коргоо, коргонуу.

САМООБРАЗОВА'НИЕ *ср.* өзүн өзү маалыматтуу кылуу, өзүнчө окуп билим алуу; **занима́ться самообразова́нием** өзүнчө окуп билим алууга аракет кылуу.

САМООБРАЗОВА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **самообразование**-*ге т.*; **самообразова́тельный кружо́к** өзүнчө окуп билим алуу кружогу.

САМООБСЛУ'ЖИВАНИЕ *ср.* өзүн өзү тейлөө, өз камын өзү көрүү.

САМООГРАНИЧЕ'НИЕ *ср.* өзүн өзү чектөө, өзүн өзү тарта кармоо.

САМООКА'ПЫВАНИЕ *ср. воен.* өзүн өзү жашыруу, өзүн өзү калкалоо (*мис. окоп казып*).

САМООКИСЛЕ'НИЕ *ср. хим.* өзүнөн өзү кычкылдануу.

САМООКУПА'ЕМОСТЬ *ж. эк.* өз чыгымын өзү өтөй алуучулук (*тыштан жардам албастан, өз пайдасы менен өз чыгымын өтөй алуучулук, мис. ишкана*).

САМООКУПА'ТЬСЯ *несов. см.* **самоокупи́ться.**

САМООКУПИ'ТЬСЯ *сов. эк.* өз чыгымын өзү өтөй алуу.

САМООПЛОДОТВОРЕ'НИЕ *ср. биол.* өзү уруктануу, өз ич ара уруктануу.

САМООПРЕДЕЛЕ'НИЕ *ср. полит.* өз тагдырын өзү чечүү; **пра́во на́ций на самоопределе́ние** улуттардын өз тагдырын өзү чечүү укугу.

САМООПРЕДЕЛИ'ТЬСЯ *сов.* тагдырын өзү чечүүгө жетишүү.

САМООПРЕДЕЛЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **самоопредели́ться.**

САМООПЫЛЕ'НИЕ *ср. бот.* өзү чаңдануу (*өзү уруктануу*).

САМООТВЕРЖЕ'НИЕ *ср. см.* **самоотве́рженность.**

САМООТВЕ'РЖЕННО *нареч.* өз жанын (өмүрүн) кыйып, өз жанын (өмүрүн) аябай; **самоотве́рженно боро́ться** жан аябай күрөшүү; **самоотве́рженно рабо́тать** жан аябай иштөө.

САМООТВЕ'РЖЕННОСТЬ *ж.* өз жанын (өмүрүн) аябоочулук, өз жанын (өмүрүн) кыюучулук, өз жанын аябоочулук.

САМООТВЕ'РЖЕННЫЙ, -ая, -ое өз жанын (өмүрүн) аябаган, өз жанын (өмүрүн) кыйган (*жалпы иш, жалпы жыргалчылык үчүн*).

САМООТВО'Д *м.* шайлаган кезде өзүнүн кандидатурасына өзү каршы чыгуу.

САМООТРАВЛЕ'НИЕ *ср. мед.* өз денесиндеги ууга уугуу.

САМООТРЕЧЕ'НИЕ *ср.* керт башынын жыргалчылыгынан биле туруп эле отказ кылуу.

САМООХРА'НА *ж.* өзүн өзү коргоо, коргонуу.

САМООЦЕ'НКА *ж.* өзүнө өзү баа берүү.

САМОПА'Л *м. ист.* милтелүү мылтык.

САМОПИ'ШУЩИЙ, -ая, -ее өзү жазуучу, өзү жазгыч, автоматтык түрдө жазуучу; **самопи́шущий прибо́р** өзү жазгыч прибор; ◇ **самопи́шущее перо́** өзү жазуучу калем (*автомат калем*).

САМОПЛА'ВКИЙ, -ая, -ое *тех.* оңой эритилүүчү; **самопла́вкая руда́** оңой эритилүүчү руда (кен).

САМОПОГРУ'ЗЧИК *м.* самопогрузчик (*өзү жүктөй турган машина*); **тра́кторный самопогру́зчик** трактордук самопогрузчик.

САМОПОЖЕ'РТВОВАНИЕ *ср.* өзүн курман кылуу, өзүн өзү курман кылуу.

САМОПОЗНА'НИЕ *ср. филос.* өзүн таануу, өзүн өзү таануу (*өзүнүн күчүн, өзүнүн жөндөмдүүлүгүн, өзүнүн сапатын ж. б. таануу*).

САМОПОИ'ЛКА *ж. см.* **автопоилка.**

САМОПРОВЕ'РКА *ж.* өзүн өзү текшерүү.

САМОПРОИЗВО'ЛЬНО *нареч.* өзүнөн өзү (*сырттан болуучу таасирсиз*).

САМОПРОИЗВО'ЛЬНОСТЬ *ж.* өзүнөн өзү болгондук (*тышкы таасир менен эмес*).

САМОПРОИЗВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое өзүнөн өзү болгон (*тышкы таасир менен эмес*); **самопроизво́льное движе́ние** өзүнөн өзү болгон кыймыл.

САМОПРЯ'ЛКА *ж.* өзү ийиргич (*бут менен кыймылга келүүчү ийиргич*).

САМОПУ'СК *м. тех.* самопуск (*кыймылдаткычты кол менен айландырбай эле жүргүзө турган аспап*).

www.bizdin.kg

САМОРАЗВИ'ТИЕ *ср.* 1. өзүнүн денесин жана акылын өнүктүрүү (өрчүтүү); 2. *см.* **самодвиже́ние.**

САМОРАЗГРУЖА'ЮЩИЙСЯ, -аяся, -ееся жүгүн өзү түшүрүүчү, жүгүнөн өзү бошонуучу.

САМОРАЗЛОЖЕ'НИЕ *ср. хим.* өзүнөн өзү бөлүнүү (*химиялык кошундудагы элементтердин өзүнчө бөлүнүшү*).

САМОРАЗОБЛАЧЕ'НИЕ *ср.* өзүнүн бетин өзү ачуу, өзүнүн айыбын өзү ачуу.

САМОРЕГИСТРИ'РУЮЩИЙ, -ая, -ее *тех.* өзүнөн өзү регистрациялоочу, өзүнөн өзү каттоочу; **саморегистри́рующий прибо́р** өзүнөн өзү регистрациялоочу прибор.

САМОРЕГУЛИ'РУЮЩИЙ, -ая, -ее өзү жайгаштыруучу, өзү жөнгө салып туруучу.

САМОРЕКЛА'МА *ж. неодобр.* өзүн өзү рекламалоо, өз атын өзү чакыруу (*өзүн мактап, элге жарыялоо*).

САМОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое таза түрдө табылган (*руда ичинде эмес, таза түрдө, мис. алтын, күмүш*); ◇ **само-ро́дный тала́нт** тубаса талант.

САМОРО'ДОК *м.* 1. таза уюган түрдө табылган металл (*көбүнчө — алтын*); 2. *перен. уст.* тубаса таланты күчтүү, бирок маалымат (тарбия) албаган киши.

САМОСА'Д *м. разг.* (*табак*) самосад (*өзү айдап, өзү кыйп, үйдө иштелген тамеки*).

САМОСА'ДКА *ж.* (*соль*) өзү чөкмө (*туздуу көлдөрдө өзү чөкмө туз*).

САМОСА'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое: **самоса́дочная соль** өзү чөкмө туз.

САМОСБРО'СКА *ж. с.-х.* самосброска (*чабылган эгинди өзү таштап туруучу оргуч машина*).

САМОСВА'Л *м.* самосвал (*жүгүн автоматтуу түрдө түшүрүүчү*); **грузови́к-самосва́л** грузовик-самосвал.

САМОСЕ'В *м. с.-х., биол.* кодура (*даны, данеги жерге түшүп, айдалбай, эгилбей эле өсүмдүктүн өнүп чыгышы*).

САМОСЕ'ЙКА *ж. с.-х.* кодура (*кодура чыккан өсүмдүк*); **мак-самосе́йка** кызгалдак.

САМОСМА'ЗКА *ж.* өзү майлагыч, самосмазка (*автоматтык түрдө өзү майлагыч*).

САМОСОВЕРШЕ'НСТВОВАНИЕ *ср.* өзүн өзү жетилтүү, өзүн жеткилең кылуу.

САМОСОЖЖЕ'НИЕ *ср. церк. ист.* диний сезимге фанатиктик менен берилгендиктен өзүн өзү өрттөө, өз эрки менен отко түшүп күйүү.

САМОСОЗНА'НИЕ *ср.* аң-сезим (*өз мүдөөсүн, өзүнүн коомдогу, турмуштагы ролун, маанисин түшүнүү*); **кла́ссовое самосозна́ние** таптык аң-сезим.

САМОСОХРАНЕ'НИЕ *ср.* өзүн сактоо, сактануу; **инсти́нкт самосохране́ния** өзүн сактоо инстинкти.

САМОСПЛА'В *м.* сал агызуу (*суунун агымынан пайдаланып сал агызуу*).

САМОСТЕРИ'ЛЬНОСТЬ *ж.* самостерильность (*бир сорттогу жемиш жыгачтарынын гүлдөрүн бири-бирине чаңдатканда алардын көпчүлүгүнүн жемиш берүүгө жөндөмсүздүгү*).

САМОСТОЯ'ТЕЛЬНО *нареч.* өзүнчө, өз бетинче, өз алдынча (*башкалардын жардамысыз*); **самостоя́тельно реши́ть зада́чу** маселени өз алдынча чыгаруу.

САМОСТОЯ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* өзүнчөлүк, өз алдынчалык.

САМОСТОЯ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*независимый*) өзүнчө, өз алдынча; **самостоя́тельное госуда́рство** өз алдынча мамлекет; 2. (*о человеке*) бирөөнүн айтканына ээрчип кетпей, өз жолу менен жүргөн киши; 3. (*совершаемый собственными силами*) өзүнчө (*бирөөнүн таасири же жардамы менен эмес, өзүнүн күчү менен болгон*); ◇ **самостоя́тельное предложе́ние** *грам.* өз алдынча турган сүйлөм, өзүнчө сүйлөм.

САМОСТРЕ'Л I *м. ист.* (*лук с прикладом*) кундактуу жаа.

САМОСТРЕ'Л II *м. воен.* (*умышленно ранивший себя*) өзүнүн бир жерин атайын атып, жарадар кылган киши.

САМОСТРЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое өзүнөн өзү атылуучу (*автоматтык түрдө атылуучу*).

САМОСУ'Д *м.* өзү суд болуу (*кылмыштуунү көпчүлүк же бир нече киши өкүмсүз өзү эле жазалоо*).

САМОТЁК *м.* 1. (*о жидкости*) өзү агуучу, өзү акма; 2. *перен. неодобр.* өзү бүтөттүк, өзү бүтөткө салуучулук.

САМОТЁКОМ *нареч.* 1. өзү агып; **вода́ идёт самотёком** суу өзү агып келип жатат; 2. *перен. неодобр.* «өзү бүтөт» жолу менен (*планcыз*).

САМОТЁЧНЫЙ, -ая, -ое өзү агуучу, өзүнөн өзү агуучу; **самотёчный кана́л** суусу өзүнөн өзү агуучу канал.

САМОТОРМОЖЕ'НИЕ *ср.* өзүнөн өзү тормоздолуу.

САМОУБИ'ЙСТВО *ср.* өзүн өзү өлтүрүү.

САМОУБИ'ЙЦА *м. и ж.* өзүн өзү өлтүрүүчү, өзүн өзү өлтүргөн (*киши*).

САМОУВАЖЕ'НИЕ *ср.* өзүн өзү ардактоо, өзүн өзү кадырлоо, өзүн өзү урматтоо.

САМОУВЕ'РЕННО *нареч.* өзүнө эле ишенип, кокурайып чоңсунуп, кокурайып; **самоуве́ренно заяви́ть** кокурайып айтуу.

САМОУВЕ'РЕННОСТЬ *ж.* өзүнө эле ишенгендик, кокурайгандык.

САМОУВЕ'РЕННЫЙ, -ая, -ое өзүнө ишенип кокурайган, өзүнө эле ишенген.

САМОУНИЖЕ'НИЕ *ср. см.* **самоуничиже́ние.**

САМОУНИЧИЖЕ'НИЕ *ср.* өзүн кемситүү.

САМОУНИЧТОЖЕ'НИЕ *ср.* өзүн өзү өлтүрүү, өзүн өзү жок кылуу, өзүн өзү жоюу.

САМОУПЛОТНЕ'НИЕ *ср.* өз ыктыяры менен өз үйүнө адам киргизүү.

САМОУПЛОТНИ'ТЬСЯ *сов.* өз ыктыяры менен өз үйүнө адам киргизип сыйлыгышуу.

САМОУПЛОТНЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **самоуплотни́ться.**

САМОУПРАВЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*право решать дела*) өзүн өзү башкаруу (*республиканын, областтын көлөмүндө ички башкаруу иштерин чечүү укугу; автономия*); 2. (*управление*) өзүлөрү башкаруу (*кээ бир өлкөлөрдө — жергиликтүү башкаруу, бул жергиликтүү шайланган мекемелер тарабынан жүргүзүлөт*).

САМОУПРАВЛЯ'ЮЩИЙСЯ, -аяся, -ееся өзүн өзү башкаруучу.

САМОУПРА'ВНЫЙ, -ая, -ое өз билгенин кыла берген, башсыз, бейбаш; **самоупра́вное де́йствие** бейбаш аракет.

САМОУПРА'ВСТВО *ср.* өз билгенин кыла берүүчүлүк, башсыздык, бейбаштык.

САМОУПРА'ВСТВОВАТЬ *несов.* өз билгенин кыла берүү, башсыздык кылуу, бейбаштык кылуу.

САМОУСОВЕРШЕ'НСТВОВАНИЕ *ср. см.* **самосоверше́нствование.**

САМОУСПОКОЕ'НИЕ *ср.* өзүн өзү тынчытуу, өзүнөн өзү тынчып калуу.

САМОУСПОКО'ЕННОСТЬ *ж.* ишке камырабоочулук менен карагандык, өзүн өзү тынчытууга берилүүчүлүк.

САМОУЧИ'ТЕЛЬ *м.* өзү окуткуч, өзү үйрөткүч (*мугалимсиз эле өзүнчө үйрөнүүнүн окуу китеби*).

САМОУ'ЧКА *м. и ж.* өзү үйрөнчүк, өзү үйрөнгөн киши, өз бетинче окуган (үйрөнгөн).

САМОУ'ЧКОЙ *нареч.* өзүнчө үйрөнүү менен, өзүнчө окуу менен; өз бетинче окуу, үйрөнүү менен; **он вы́учился чита́ть само́учкой** ал окуганды өзүнчө үйрөнүү менен билип алды.

САМОХВА'Л *м. разг.* мактанчаак.

САМОХВА'ЛЬСТВО *ср. разг.* мактанчаактык.

САМОХО'ДНЫЙ, -ая, -ое өзү жүрүүчү (*өзүндөгү тартуучу күч менен жүрүүчү*); **самохо́дная артилле́рия** өзү

www.bizdin.kg

жүрүүчү артиллерия; **самохóдный комбáйн** өзү жүрүүчү комбайн.

САМОЦВЕ'Т *м.* асыл таш, кубулма таш; **урáльские самоцвéты** Уралдын асыл таштары, Уралдын кубулма таштары.

САМОЦВЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое асыл, кубулма; **самоцвéтный кáмень** асыл таш, кубулма таш.

САМОЦЕ'ЛЬ *ж.* максаттын максаты (*башка максаттарга жетишүү үчүн курал болбостон, мааниси ошонун өзү менен гана чектелген тар максат*).

САМОЧИ'ННО *нареч.* өз билгенин кылып, башсыздык менен, бейбаштык менен.

САМОЧИ'ННЫЙ, -ая, -ое өз билгенин кыла берген, башсыз, бейбаш.

САМОЧИ'НСТВО *ср.* өз билгенин кыла берүүчүлүк, башсыздык, бейбаштык.

САМОЧИ'НСТВОВАТЬ *несов.* өз билгенин кыла берүү, башсыздык кылуу, бейбаштык кылуу.

САМОЧУ'ВСТВИЕ *ср.* тап, абал; **как вáше самочýвствие?** табыңыз кандай?; **как самочýвствие больнóго?** оорунун абалы кандай?

САМУ'М *м. геогр.* самум (*кум учурган куюн, буа — Африкада жана батыш Азияда болот*).

САМУРА'Й *м.* самурай (*Японияда — привилегиялуу феодалдык согуштук кастанын мүчөсү*).

сáмую *мест. вин. п. от* **сáмая.**

САМШИ'Т *м. бот.* шамшат (*бук түркүмүнө кирүүчү, дайыма жашыл болуп туруучу, катуу, оор жыгач*).

СА'МЫЕ *мест. опред. мн.* ошолордун өзү.

СА'МЫЙ *мест. опред.* **1.** (*именно*) өзү, ошонун өзү; **тот сáмый человéк** ошо кишинин өзү; **он сáмый и есть** так эле ошонун өзү; **2.** (*прямо, как раз*) так эле, как; **у сáмого мóря** деңиздин как жээгинде; **на сáмом берегý** так эле жээгинде; **3.** *с прил. образует превосх. ст.* эң эле, абдан эле, барып турган; **сáмый лýчший** абдан мыктысы; **сáмый млáдший** эң эле кенжеси; **4.** (*сам по себе*) өзү эле; **достáточен сáмый факт соглáсия** макул болдум деген фактынын өзү эле жетишет; ◇ **на сáмом дéле** чындыгында да, чынында да; **в сáмом дéле** чындыгында, чынында; **э́то в сáмом дéле так** бу чындыгында ушундай; **он и в сáмом дéле знáющий человéк** ал чындыгында биле турган киши; **в сáмый раз** *разг.* 1) (*впору*) чак, тупа-туура; 2) (*вовремя*) как учурунда.

сáмым 1. *мест. твор. п. от* **сáмый, сáмое; 2.** *дат. п. от* **сáмые.**

сáмыми *мест. твор. п. от* **сáмые.**

сáмых *мест. род., вин. и предл. п. от* **сáмые.**

САН *м.* атак, наам; **носи́ть высóкий сан** жогорку наамга ээ болуп жүрүү; **сан свящéнника** поптук наам.

САН- *татаал сөздөрдүн «ден соолук», «тазалык» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **санчáсть** санчасть (санитардык бөлүк).

САНАТО'РИЙ *м.* санаторий; **путёвка в санатóрий** санаторийге путёвка.

САНАТО'РНО-КУРО'РТНЫЙ, -ая, -ое санаторийлик-курорттук; **санатóрно-курóртная комиссия** санаторийлик-курорттук комиссия.

САНАТО'РНЫЙ, -ая, -ое **санаторий**-*ге т.*; санаторийлик; **санатóрное лечéние** санаторийлик дарылоо.

САНА'ЦИЯ *ж.* **1.** (*оздоровление*) санация, санация кылуу, санациялоо (*саламаттандыруу*); **2.** *эк.* санация, санация кылуу, санациялоо (*банктарды жана ири ишканаларды банкротстводон, сынуудан, кыйроодон аман сактап калуу үчүн капиталисттик өлкөлөрдө жүргүзүлүүчү чаралар системасы*).

САНБА'Т *м.* (**санитáрный батальóн**) *воен.* санбат (санитардык батальон).

САНВРА'Ч *м.* (**санитáрный врач**) санврач (санитардык врач).

САНГВИ'НИК *м.* сангвиник (*чапчаң киши; көңүлү ачык, куунак киши*).

САНГВИНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **сангвиник**-*ке т.*; сангвиниктик; **сангвини́ческий темперáмент** сангвиниктик темперамент.

САНДА'Л *м.* сандал (**1.** *бот. эфир майы көп жыгачтын бир түрү;* **2.** *хим., тех. жыгачтардан, көбүнчө сандал жыгачынан чыгарылган боёк*).

САНДАЛЕ'ТЫ *мн.* (*ед.* **сандалéта** *ж.*) сандалет (*бут кийимдин бир түрү*).

САНДА'ЛИИ *мн.* (*ед.* **сандáлия** *ж.*) сандалий (**1.** *таka-сыз бут кийимдин бир түрү;* **2.** *байыркы элдин кайыш менен бутка таңып кийилүүчү бут кийиминин бир түрү*).

САНДА'ЛОВЫЙ, -ая, -ое; **сандáловое дéрево** сандал жыгачы.

САНДЖА'К *м. ист.* санджак (*революцияга чейинки Турцияда административдик округ*).

СА'НИ *только мн.* чана; **éхать в санях (на санях)** чанага түшүп баруу; ◇ **не в свой сáни не садись** *посл.* атасы башка аттан түш.

САНИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* **1.** *кого-что* (*оздоровить*) санациялоо; **2.** *что, эк.* санациялоо, санация кылуу, **сани́ровать финáнсы** финансыны санациялоо.

САНИТА'Р *м.* санитар (*ооруларды тейлөөчү жана ооруkана тазалыгын сактоочу, кенже медицина кызматчысы*).

САНИТАРИ'Я *ж.* санитария (*коомдук тазалыкты жана коомдун саламаттыгын сактоо*).

САНИТА'РКА *женск. р. к* **санитáр**; санитарка.

САНИТА'РНО-ПРОФИЛАКТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое санитардык-профилактикалык (*оорунун алдын алуу үчүн көрүлгөн*).

САНИТА'РНЫЙ, -ая, -ое **санитария**-*га т.*; санитардык; **санитáрный врач** санитардык врач; **санитáрное состоя́ние школ** мектептердин санитардык абалы.

СА'НКИ *только мн.* кол чана; **катáться на сáнках** кол чанага түшүп тамаша кылуу.

САНКЦИОНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* санкциялоо.

СА'НКЦИЯ *ж.* **1.** *юр.* санкция, санкциялоо; **сáнкция договóра** договорду санкция кылуу; **2.** *перен.* (*одобрение*) санкция, санкциялоо (*макул болуу, макул табуу, жактыруу*); **3. сáнкции** *мн. полит.* санкциялар (*эл аралык укукту, договорлорду бузгандарга колдонулуучу жазалоо чараларынын системасы*); **экономи́ческие сáнкции** экономикалык санкциялар; **воéнные сáнкции** согуштук санкциялар.

СА'ННЫЙ, -ая, -ое **сани**-*ге т.*; **сáнный путь** чана жолу.

САНОВИ'ТЫЙ, -ая, -ое *уст.* даражалуу, мансабы чоң; **санови́тый человéк** мансабы чоң киши.

САНО'ВНИК *м. уст.* төрө, мансабы чоң киши.

СА'НОЧКИ *только мн. уменьш.-ласк. от* **сáнки** кичинекей чана; ◇ **лю́бишь катáться, люби́ и сáночки вози́ть** *посл.* катын алсаң, отун ал.

САНПРОПУСКНИ'К *м.* санпропускник (*дезинфекциядан өткөрүүчү мекеме*).

САНСКРИ'Т *м.* санскрит (*байыркы индустардын адабий тили*).

САНСКРИ'ТСКИЙ, -ая, -ое **санскрит**-*ке т.*; санскриттик; **санскри́тские тéксты** санскрит тексттери, санскриттик тексттер (*санскриттик жазуулар, тексттер*).

САНТИГРА'ММ *м.* сантиграмм (*граммдын жүздөн бир бөлүгү*).

САНТИМЕ'НТЫ *только мн. разг.* ыгы жок боорукердик кылуу, ыгы жок жашуу.

САНТИМЕ'ТР *м.* сантиметр (**1.** *метрдин жүздөн бир бөлүгү;* **2.** *өлчөгүч линейка, лента*).

САНТОНИ'Н *м. фарм.* сантонин (*глисттерди жок кылуу үчүн колдонулуучу дары*).

www.bizdin.kg

САНУ'ЗЕЛ *м.* (санитáрный ýзел) санитардык түйүн.
САНЧА'СТЬ *ж.* (санитáрная часть) санчасть (санитардык бөлүк).
САП *м. вет., мед.* маңка (*малдын жугуштуу оорусу*).
СА'ПА *ж. воен.* сапа (*душмандын чебине карай улам жакындоо үчүн жасалган окоп жана каптташуу жолу*); ◇ **тихóй сáпой** *разг* астыртан, тымызын.
САПЁР *м. воен.* сапёр (*инженердик войсколордун согуштук кызматкери*).
САПЁРНЫЙ, -ая, -ое **сапёр**-*го т.*; **сапёрные рабóты** сапёр жумуштары; **сапёрный батальóн** сапёр батальону.
САПОГИ' *мн.* (*ед.* **сапóг** *м.*) өтүк; **кóжаные сапогú** булгаары өтүк; **вáляные сапогú** пима (*кийиз өтүк*); ◇ **два сапогá пáра** *погов.* окшошконго жарашкан; эшегине жараша тушагы.
САПО'ЖНИК *м.* 1. өтүкчү; 2. *перен. разг.* (*неумелый человек*) өтүкчү (*колунан иш келбеген, эпсиз, чоркок адам*).
САПО'ЖНИЧАТЬ *несов.* өтүкчүлүк кылуу.
САПО'ЖНЫЙ, -ая, -ое **сапоги**-*ге т.*; **сапóжная мастерскáя** өтүк тигүү мастерскаясы; **сапóжная мазь** өтүк майы.
САПРОПЕ'ЛЬ *м.* сапропель (1. *саздын, көлдүн түбүндө өсүмдүктөрдүн жана жаныбарлардын калдыктары чирүүдөн пайда болгон чопо сыяктуу нерсе*; 2. *тех. ушул нерседен жасалган күйүүчү материал*).
САПФИ'Р *м. мин.* сапфир (*өтө кымбаттуу көк же жашыл түстүү асыл таш*).
САПФИ'РНЫЙ, -ая, -ое **сапфир**-*ге т.*; **сапфúрные сéрьги** сапфир сөйкө, сапфирден жасалган сөйкө, көзүнө сапфир орнотулган сөйкө.
САПФИ'РОВЫЙ, -ая, -ое *см.* **сапфúрный.**
САРА'Й *м.* сарай (*мис. отун, буюм коюлуучу сарай*).
САРАНЧА' *ж.* 1. *зоол* чегиртке; 2. *перен.* баарын жоюучу, баарын соруучу ач көз күч.
САРАФА'Н *м.* сарафан (*аялдардын жеңсиз көйнөгү*).
САРАЦИ'Н *м. ист.* сарацин (*Аравияда көчүп жүрүүчү байыркы көчмөн уруунун адамы*).
САРДЕ'ЛЬКА *ж.* сарделька (*кортогой жоон сосиска*).
САРДИ'НА *ж.* сардина (*сельдь тукумуна жатуучу балыктын бир түрү*).
САРДИ'НКА *ж. см.* **сардúна.**
САРДОНИ'КС *м. мин.* сардоникс (*асыл таштын бир түрү*).
САРДОНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое күйгүлтүктүү, күйдүрмө шылдыңдуу, табалап-шылдыңдоочу; **сардонúческий смех** табалап-шылдыңдоочу күлкү, күйгүлтүктүү күлкү.
СА'РЖА *ж.* (*ткань*) саржа (*астарлык кездеме*).
САРКА'ЗМ *м.* сарказм, шылдың (*күйдүрүүчү шылдың, күйгүлтүктүү шылдың*); **говорúть с саркáзмом** күйгүлтүктүү шылдың менен сүйлөө.
САРКАСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое күйгүлтүктүү, күйдүрмө шылдыңдуу, табалап-шылдыңдоочу, ич күйдүрмө; **саркастúческая улы́бка** күйгүлтүктүү жылмайган күлкү, табалап-шылдыңдоочу жылмайган күлкү.
САРКО'МА *ж. мед.* саркома (*сакайбас шишиктин бир түрү*).
САРКОФА'Г *м.* саркофаг, таш күмбөз.
САРПИ'НКА *ж.* (*ткань*) сарпинка (*кездеменин бир түрү*).
САРЫ'Ч *м.* (*птица*) жаман сары.
САТАНА' *м.* ибилис, шайтан.
САТАНЕ'ТЬ *несов. разг.* эң эле ачуулуу боло баштоо, эң эле каардуу боло баштоо.
САТАНИ'НСКИЙ, -ая, -ое **сатана**-*га т.*; **сатанúнская злóба** эң эле катуу ачуулануу, эң эле катуу каардануу.
САТЕЛЛИ'Т *м.* 1. *астр.* сателлит (*планеталардын жолдошу*); 2. *перен.* сателлит, көшөкөр, жан жөкөр, куйрук (*бирөөнүн куйругу*).
САТИ'Н *м.* сатин (*кездеменин бир түрү*).
САТИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **сатин**-*ге т.*; **сатúновое плáтье** сатин көйнөк.
САТИ'Р *м. миф.* сатир (*гректик мифологияда — винонун жана оюн-күлкүнүн кудайынын бузуку жолдошу; бул — эчки түрүндө сүрөттөлөт*).
САТИ'РА *ж. лит.* сатира (*турмуштагы терс көрүнүштөрдү шылдыңдап какшыктоо формасы менен ашкерелөөчү адабий чыгарма*).
САТИ'РИК *м. лит.* сатирик, сатирачы, сатира жазуучу.
САТИРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *лит.* сатиралуу, какшыктуу; **сатирúческий журнáл** сатиралуу журнал.
САТРА'П *м.* сатрап (1. *ист. Байыркы Иранда толук бийликтүү жергиликтүү төрө*; 2. *перен. кеңкелес-жинди начальник; өз билгенин кылган начальник*).
САФЬЯ'Н *м.* сактыян (*эчки, кой терисинен боёлуп жасалган жука булгаары*).
САФЬЯ'НОВЫЙ, -ая, -ое **сафьян**-*га т.*; **сафья́новый переплёт кнúги** китептин сактыян мукабасы.
СА'ХАР *м.* кант.
САХАРИ'Н *м.* сахарин (*эң таттуу, ак кристалл порошок*).
СА'ХАРИСТОСТЬ *ж.* канттуулук, канты бар экендик (*бир нерсенин ичинде, мисалы жүзүмдө*).
СА'ХАРИСТЫЙ, -ая, -ое канттуу, канты бар; **сáхаристое веществó** канттуу зат, канты бар зат.
СА'ХАРИТЬ *несов. что* кант-себүү, кант кошуу, кант салуу.
СА'ХАРНИЦА *ж.* кант салгыч.
СА'ХАРНЫЙ, -ая, -ое 1. **сахар**-*га т.*; канттуу; **сáхарная свёкла** кант кызылчасы; **сáхарный тростнúк** кант тростниги (*маңызынан кант жасалуучу, көп жылдык өсүмдүк*); **сáхарный песóк** кум шекер; **сáхарный завóд** кант заводу; 2. *перен.* (*льстивый*) кошоматчы, кошоматчылык менен жагынуучу; **сáхарные рéчи** кошоматчылык менен сүйлөгөн сөздөр; ◇ **сáхарная болéзнь** *мед.* кант оорусу, диабет; **сáхарный клещ** *зоол.* кант кенеси (*кененин эң майда бир түрү*).
САХАРОВАРЕ'НИЕ *ср.* кант кайнатуу.
САХАРО'ЗА *ж. хим., биол.* сахароза (*өсүмдүктүн ширесиндеги кант*).
САХАРОНО'СНЫЙ, -ая, -ое канттуу; **сахаронóсные растéния** канттуу өсүмдүктөр.
САЧО'К *м.* торчо (*балык кармагыч тор сүзгүч; көпөлөк кармагыч*).
СБА'ВИТЬ *сов.* 1. *что* кемитүү, төмөндөтүү, азайтуу; **сбáвить цéну́** бааны кемитүү; 2. *в чём* азаюу, кемүү; **он сбáвил в вéсе** анын салмагы кемиди; ◇ **сбáвить тон** үнүн басаңдатуу (*ойлонуп жеңгө келе баштоо*).
СБА'ВКА *ж.* кемитүү, төмөндөтүү, азайтуу; **сбáвка с цены́ товáра** товардын баасын кемитүү.
СБАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **сбáвить.**
СБАЛАНСИ'РОВАТЬ *сов. что, бухг.* балансто (*кириш менен чыгышты салыштыруу*).
СБА'ЛТЫВАТЬ *несов. см.* **сболтáть.**
СБЕ'ГАТЬ *сов. разг.* жүгүрүп барып келүү.
СБЕГА'ТЬ *несов. см.* **сбежáть.**
СБЕГА'ТЬСЯ *несов. см.* **сбежáться.**
СБЕЖА'ТЬ *сов.* 1. (*спуститься*) жүгүрүп түшүү, чуркап түшүү; 2. *разг.* (*убежать*) качып кетүү; 3. *разг.* (*напр. при кипении*) ташуу, ташып кетүү (*мис. сүт*); 4. *перен.* (*исчезнуть*) жок болуу; **улы́бка сбежáла с егó лицá** ал томсоро түштү, анын бетиндеги жылмаюу жок болду.
СБЕЖА'ТЬСЯ *сов.* жүгүрүп чогулуу, жүгүрүшүп чогулуу; **сбежáться на крик** кыйкырыкка туш-туштан чуркап келүү.
СБЕРЕГА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сактык; **сберегáтельная кни́жка** сактык книжкасы; **сберегáтельная кáсса** сактык кассасы.
СБЕРЕГА'ТЬ *несов. см.* **сберéчь.**

www.bizdin.kg

СБЕРЕЖЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*сохранение*) сактоо; **2.** (*скопление*) жыйноо, жыйып-терүү, жыйнап алуу, үнөмдөө; **3. сбережения** *мн.* жыйнаган акча, жыйган-терген акча, чогулткан акча; **трудовые сбережения** маңдай тери менен жыйган акча.

СБЕРЕ'ЧЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*сохранить*) сактоо (*мис. документти*); **2.** *что* (*скопить*) жыйноо, жыйып-терүү, жыйнап алуу, үнөмдөө; **сберéчь небольшýю сýмму дéнег** бир аз акча жыйнап алуу.

СБЕРКА'ССА *ж.* (сберегáтельная кáсса) сактык кассасы.

СБЕРКНИ'ЖКА *ж.* (сберегáтельная кни́жка) сактык книжкасы.

СБЕСИ'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*заболеть бешенством*) кутуруу, кутуруп кетүү; **2.** *перен.* (*прийти в неистовство*) жини кайноо, кыжыры кайноо, абдан каарданув, каны ичине тартып ачууланув.

СБИВА'ТЬ *несов. см.* **сбить.**

СБИВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **сбиться; 2.** *страд. к* **сбивáть.**

СБИ'ВЧИВО *нареч.* чаржайыт, баш аламан, чар учкандай; **он говори́л óчень сби́вчиво** ал чар учкандай сүйлөдү.

СБИ'ВЧИВОСТЬ *ж.* чаржайыттык, баш аламандык, чар учкандайлык; **сби́вчивость отвéта** жооптун чаржайыттыгы.

СБИ'ВЧИВЫЙ, -ая, -ое чаржайыт, баш аламан, чар учкандай.

СБИТЬ *сов.* **1.** (*ударом*) уруп жыгуу (*кого*), уруп чыгаруу, чаап чыгаруу (*что*); **сбить замóк с двéри** эшиктин кулпусун чаап чыгаруу; **2.** *кого-что* (*подстрелить*) атып түшүрүү (*мис. самолётту*); **3.** *кого* (*напр. с лошади*) оодаруу; **4.** *кого, перен.* (*запутать*) чаташтыруу; **5.** *кого-что* жолдон чыгаруу, адаштыруу; **сбить с дорóги** жолдон чыгаруу, жолдон адаштыруу, **6.** *что* (*стоптать*) жыртуу, жемирүү, сындыруу, майтаруу; **7.** *кого-что* (*оттеснить*) кысып чыгаруу, сүрүп чыгаруу; **сбить проти́вника с пози́ции** душманды позициясынан сүрүп, чыгаруу; **8.** *что* (*сгустить, вспенить ударами*) түшүрүү, чыгаруу (*сүттү бышып май түшүрүү*); ◇ **сбить спесь** *см.* **спесь; сбить цéну** бааны түшүрүү, бааны кемитүү, арзандатуу.

СБИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*заблудиться*) жолдон адашуу, адашуу; **2.** *перен.* (*запутаться*) чаташтыруу; **3.** (*стоптаться*) жемирилүү, жешилүү, майтарылуу (*мис. аттын такасы*); **4.** (*сгуститься*) түшүү (*бышылып май түшүү*); **5.** (*сдвинуться с места*) ордунан жылуу, кыйшаюу, **шля́па сби́лась нáбок** шляпа бир жакка кыйшайды; ◇ **сби́ться в кýчу** чогулуп үймөлөктөшүү; **сби́ться с ногú** буттан жаңылуу, жүрүштөн жаңылуу, бут чаташуу (*стройдо жүргөндө*); **сби́ться с тáкта** тактан адашуу (жаңылуу); **сби́ться с ног** *разг.* сүй жыгылуу.

СБЛИЖА'ТЬ *несов. см.* **сблизить.**

СБЛИЖА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **сблизиться; 2.** *страд. к* **сближáть.**

СБЛИЖЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*приближение*) бири-бирине жакындоо, бири-бирине жакындатуу, жакындаштыруу, бири-бирине жакын келүү; **2.** *перен.* (*напр. взглядов*) окшош болуп чыгуу, жакындашуу; **3.** *перен.* (*в отношениях людей*) бири-бирине жакын кылуу, жакындаштыруу, жакын болуу, достошуу.

СБЛИ'ЗИТЬ *сов. кого-что* **1.** бири-бирине жакындатуу, бири-бирине жакындаштыруу; **сбли́зить концы́ прóволоки** сымдын учтарын бири-бирине жакындатуу; **2.** *перен.* бири-бирине жакын кылуу, бири-бирине жакындаштыруу, достоштуруу.

СБЛИ'ЗИТЬСЯ *сов.* **1.** бири-бирине жакын келүү, бири-бирине жакындоо, бири-бирине жакындашуу; **проти́вники сбли́зились** душмандар бири-бирине жакын келишти; **2.** *перен.* (*обнаружить сходство*) окшош болуп чыгуу, жакындашуу; **3.** *перен.* (*сдружиться*) бири-бирине жакын болуу, жакындашып кетүү, достошуу; **студéнты бы́стро сбли́зились** студенттер бат эле жакындашып кетишти.

СБЛОКИ'РОВАТЬСЯ *сов. разг.* блоктошуу (*саясий блокко кирүү*).

СБОЙ *м.* **1.** (*части туши*) союлган малдын баш-шыйрагы, ичек-карды; **2.** *с.-х.* (*отруби*) кебек, урпак (*самандан кепкен эгиндин башы, даны*); **3.** *спорт.* жаңылуу (*мис. тосмактан жаңылып текиреңге өтүү*).

СБО'КУ *нареч.* **1.** (*рядом*) жанында, капталында; **2.** (*со стороны*) туурадан, четтен, жанынан, капталынан.

СБОЛТА'ТЬ *сов. разг.* **1.** *что* чайкоо, **сболтáть лекáрство пéред употреблéнием** ичээрден мурун дарыны чайкоо; **2.** *что с чем* (*перемешать*) аралаштыруу, аралаштырып чайкоо; **сболтáть молокó с желткáми** сүттү жумуртканын сарысы менен аралаштырып чайкоо.

СБОЛТНУ'ТЬ *сов. что, разг.* дөөрүп айтып жиберүү, балп этип айтып салуу; **он сболтнýл ли́шнее** ал дөөрүп ашыкча айтып жиберди.

СБОР *м.* **1.** чогултуу, жыйноо; **сбор члéнских взнóсов** мүчөлүк акы жыйноо; **2.** (*урожая*) оруп-жыюу, жыйноо, терүү (*хлопка*); **сбор я́блок** алма жыйноо; **сбор виногрáда** жүзүм жыюу; **3.** (*урожай*) жыйын, терим; **пéрвый сбор хлóпка** пахтанын биринчи терими; **4.** (*собранные деньги*) жыйым (*чогулган акча, жыйылган акча*); **5.** чогулуу, жыйылуу, жыйналуу; **мéсто сбóра** чогулуу орду; **сбор назнáчен в три часá** чогулуу саат үчкө дайындалды; **6.** (*налог*) салык, налог; **тамóженный сбор** таможенный салык; **7.** *воен.* сбор, **лáгерный сбор** лагерь сбору; **8.** (*сигнал*) чакыруу (*сурнай тартуу, барабан уруу менен*); **труби́ть сбор** чогулгула деп сурнай тартуу; **9. сбóры** *мн.* (*приготовления*) даярдануу, камылга, камдануу, жыйынуу; **сбóры в дорóгу** жолго даярдануу, бир жакка барууга даярдануу; ◇ **в сбóре** чогулуп калган, жыйылып калган; **когдá я пришёл, они́ все бы́ли в сбóре** мен келгенде, алар чогулуп калган экен; **пионéрский сбор** пионерлердин сбору.

СБО'РИЩЕ *ср. пренебр.* топтолгон эл.

СБО'РКА *ж.* **1.** (*действие*) чогултуу, курaштыруу (*бир нерсенин майда бөлүктөрүн курaштыруу*); **сбóрка маши́ны** машинаны курaштыруу; **2.** *чаще мн.* (*складки в одежде*) бүйүрмө, бүктөмө (*мис. көйнөктүн*); **ю́бка в сбóрку** бүйүрмөлүү юбка.

СБО'РНИК *м.* жыйнак; **сбóрник стихотворéний** ырлар жыйнагы.

СБО'РНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*разный по составу*) чогулган, жыйылган (*ар кайдан чогулган*); **2.** (*составленный из отдельных частей*) курама, бөлүктөрдөн турган; **3.** (*предназначенный для сбора*) чогулуучу, жыйылуучу, жыйналуучу; **сбóрный пункт** чогулуучу пункт.

СБО'РОЧНЫЙ, -ая, -ое *тех.* чогултуучу, курaштыруучу, **сбóрочный цех завóда** заводдун курaштыруучу цехи.

СБО'РЧАТЫЙ, -ая, -ое бүйүрмөлүү; **сбóрчатая ю́бка** бүйүрмөлүү юбка.

СБО'РЩИК *м.* **1.** (*лицо, производящее сбор чего-л.*) чогултуучу, жыйноочу; **сбóрщик члéнских взнóсов** мүчөлүк акы жыйноочу; **2.** (*лицо, производящее сборку*) чогултуучу, курaштыруучу (*адам*); **сбóрщик дви́гателей** кыймылдаткычтарды курaштыруучу.

СБРА'СЫВАНИЕ *ср.* **1.** (*сверху вниз*) ыргытып түшүрүү (*мис. отунду арабадан*); **2.** (*напр. одежды*) чечүү, булкуп чечүү, силкип чечүү.

СБРА'СЫВАТЬ *несов. см.* **сбрóсить.**

СБРИВА'ТЬ *несов. см.* **сбрить.**

СБРИТЬ *сов. что* устара менен алуу (*мис. сакалды рутту*).

СБРОД *м. презр.* курама, ар кошкон.

СБРОС *м.* **1.** ыргытып түшүрүү; **2.** *геол.* сброс (*тоо тектин жогору жактан төмөн түшүп жайланышы*).

www.bizdin.kg

СБРО'СИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*сверху вниз*) ыргытып түшүрүү (*мис. отунду машинадан*); 2. *что* (*одежду*) чечүү, булкуп чечүү, силкип чечүү; 3. *что, разг.* (*сбавить — напр. цену*) кемитүү; 4. *кого-что, перен.* (*свергнуть*) кулатуу (*мис. өкмөттү, бийликти*); 5. *что* (*со счётов*) чыгаруу (*чоттон*); 6. *что* (*листву*) күбүлүү, түшүү; ◇ **сбро́сить со счето́в** эсепке албоо; санда жок деп эсептөө.

СБРО'СИТЬСЯ *сов.* өзүн таштап жиберүү (*бийиктен*).

СБРОШЮРОВА'ТЬ *сов. что, полигр.* брошюровкалоо (*такта-такта болуп чоң жалпак кагазга басылган китепти, китепчелерди китеп түрүнө келтирип бүктөө, түптөп тигүү*).

СБРУ'Я *ж. собир.* ат жабдык (*каамыт, шилия ж. б.*).

СБРЫ'ЗГИВАТЬ *несов. см.* **сбры́знуть.**

СБРЫ'ЗНУТЬ *сов. что, разг.* бүркүү, суу бүркүү, суу чачуу; **сбры́знуть бельё пе́ред гла́женьем** жуулган кирди үтүктөөрдүн алдында ага суу бүркүү.

СБЫВА'ТЬ *несов. см.* **сбыть.**

СБЫВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сбы́ться;** 2. *страд. к* **сбыва́ть** (*см.* **сбыть** 1, 2).

СБЫТ *м. эк.* сатылыш, өтүш (*товардын өтүшү*); **ры́нки сбы́та** өтүш (товарлардын өтүш) рыноктору.

СБЫТОВО'Й, -а́я, -о́е **сбыт**-*ка т.*; сатуучу; **сбытовы́е организа́ции** сатуучу уюмдар.

СБЫТЬ *сов.* 1. *что* сатуу, өткөрүү; **весь това́р сбы́ли в два дня** бардык товарды эки күндө сатышты; 2. *кого-что* (*избавиться от кого-чего-л.*) кутулуу, арылуу (*мис. балаадан*); **сбыть с рук** колдон өткөрүп кутулуу; 3. (*пойти на убыль — о воде*) тартылуу, басаңдоо.

СБЫ'ТЬСЯ *сов.* ордунан чыгуу, ойлогондой келүү; **надёжды мои́ сбыли́сь** менин үмүттөрүм ордунан чыкты.

СВА'ДЕБНЫЙ, -ая, -ое **свадьба**-*га т.*; **сва́дебные пе́сни** кыз тоюнда айтылуучу ырлар (*мис. жар-жар*).

СВА'ДЬБА *ж.* кыз тою (*үйлөнүү тою*); **день сва́дьбы** той күнү; ◇ **до сва́дьбы заживёт** *разг. шутл.* тойго чейин айыгып калат (*бир жерин уруп алган, кичине жарадар болуп калган адамга анын көңүлүн көтөрүү үчүн тамашалап айтылуучу макал*).

СВА'ЙНЫЙ, -ая, -ое **свая**-*га т.*; **сва́йный мост** сваяга орнотулган көпүрө.

СВАЛ *м.*: **вспа́шка в свал** *с.-х.* жерди коңторуп айдоо.

СВА'ЛИВАТЬ *несов. см.* **свали́ть.**

СВА'ЛИВАТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* **свали́ться;** 2. *страд. к* **сва́ливать.**

СВА'ЛИВАТЬСЯ II *несов. см.* **сваля́ться.**

СВАЛИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*сбросить вниз, повалить, обрушить*) кулатуу, жыгуу, кыйратуу, түшүрүү (*мис. жыгачты, жүктү*); 2. *кого-что* (*в одно место*) бир жерге таштоо, баш аламан үйүп жыюу (*в беспорядке*); **свали́ть в одну́ ку́чу** 1) бир үймөккө үйүү; 2) *перен.* баш аламан эле айта берүү; 3. *на кого-что, перен. разг.* оодаруу, оодара салуу, жүктөй салуу (*мис. жумушту, айыпты*); 4. *кого-что, перен. разг.* (*свергнуть*) кулатуу, түшүрүү (*мис. падышалыкты кулатуу*); 5. *разг.* (*уменьшиться, ослабеть*) кайтуу, азаюу (*мис. жайында кечке жуук күндүн ысыгынын кайтышы*); ◇ **свали́ть с больно́й головы́ на здоро́вую** *погов.* «кыз боозуп, энесин коркутат» болуп.

СВАЛИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*упасть*) кулоо, жыгылуу (*мис. дубал*); 2. *перен. разг.* (*заболеть*) ооруп жатып калуу, ооруп калуу; 3. *перен. разг.* (*неожиданно постигнуть кого-л.*) башка түшүү (*мис. оор иш, түйшүк*); ◇ **с не́ба свали́ться** 1) (*о чём-л. неожиданном*) жерден чыга калгандай; 2) (*о ком-л.*) эмине экенин билбей, түшүнө албай таң калуу; **свали́ться как снег на́ го́лову** шап этип келип калуу.

СВА'ЛКА *ж.* 1. (*действие*) таштоо, үйүү, ыргытуу; 2. (*место для мусора*) акыр-чикир таштандылар жаткан жер; 3. *разг.* (*драка*) койгулаш, мушташ.

СВАЛЯ'ТЬ *сов. что* 1. тоголоктоо; **сваля́ть ком из сне́га** карды тоголоктоо; 2. (*напр. валенки*) басып бүтүрүү; ◇ **сваля́ть дурака́** *разг.* акмактын ишин кылуу.

СВАЛЯ'ТЬСЯ *сов. разг.* (*о шерсти, войлоке*) уйпалануу.

СВАН *м.* сван.

СВА'НКА *женск. р. к* **сван;** сванка.

СВА'НСКИЙ, -ая, -ое **сван**-*га т.*; **сва́нское селе́ние** сван селениеси.

СВА'НЫ *мн.* свандар (*Кавказда жашоочу бир эл*).

СВА'РИВАТЬ *несов. см.* **свари́ть** 2.

СВА'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **свари́ться** 2; 2. *страд. к* **сва́ривать.**

СВАРИ'ТЬ *сов.* 1. *что, чего* кайнатып бышыруу; 2. *что, тех.* эритип чыгаруу (*сталь*); ширетүү (*части чего-л.*); ◇ **с ним ка́ши не сва́ришь** *разг.* аны менен чыгыша албайсың (*аны менен иштешүү мүмкүн эмес*).

СВАРИ'ТЬСЯ *сов.* 1. кайнап бышуу (*тамак*); 2. *тех.* ширелүү, ширетилүү (*мис. сынган темир*).

СВА'РКА *ж. тех.* ширетүү (*мис. сынган темирди*).

СВАРЛИ'ВОСТЬ *ж.* ажаандык, бажылдаактык, долулук, тажаалдык.

СВАРЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое ажаан, бажылдаак, долу, тажаал; **сварли́вая же́нщина** ажаан аял.

СВАРНО'Й, -а́я, -о́е *тех.* ширелген, ширетилген; **сварно́й рельс** ширелген рельс.

СВА'РОЧНЫЙ, -ая, -ое *тех.* 1. ширетүүчү; **сва́рочная мастерска́я** ширетүүчү мастерская; **сва́рочные рабо́ты** ширетүү жумуштары; 2.: **сва́рочное желе́зо** ширетилип бириктирилген темир, ширетилген темир.

СВА'РЩИК *м.* ширеткич, ширетүүчү жумушчу.

СВА'СТИКА *ж.* свастика (*учтары кайрылган крест сыяктуу белги; бул белги — фашизмдин символу*).

СВАТ *м. уст.* 1. (*лицо, сватающее кого-л.*) жуучу; 2. *разг.* (*отец зятя или невестки*) куда; ◇ **он мне ни сват ни брат** *разг.* ал менин энемдин эри, эгизимдин түгөйү эмес.

СВА'ТАТЬ *несов.* 1. *кого кому, кого за кого* куда түшүү, куда түшүрүү; 2. *кого у кого* (*просить в жёны*) жуучу түшүү, жуучу түшүрүү, кыз айттыруу; 3. *кого-что кому, перен. разг.* тацуу (*мис. бир нерсени ал деп, мактап, кыстап таңуу*).

СВА'ТАТЬСЯ *несов. к кому, за кого* куда түшүү, жуучу түшүрүү, кыз айттыруу.

СВАТОВСТВО' *ср.* куда түшүү, жуучу түшүрүү, кыз айттыруу.

СВА'ТЬЯ *ж.* кудагый.

СВА'ХА *женск. р. к* **сват** 1.

СВА'Я *ж.* свая (*начар грунтту таптоо, тыгыздоо үчүн же үстүнө курулуш салуу үчүн кагылуучу төрт бурчтуу түркүктөр*); **мост на сва́ях** сваянын үстүнө салынган көпүрө.

СВЕ'ДЕНИЕ *ср.* 1. (*знание, ознакомление*) эске салуу, эске алуу; **довести́ до све́дения** билдирүү, жеткирүү, кабар кылуу; **довожу́ до ва́шего све́дения** сиздин эсиңизге саламын; **приня́ть к све́дению** эске алуу; 2. *чаще мн.* (*известия*) маалымат, кабар; **име́ть све́дения** *о ком-чём-л.* *бирөө же бир нерсе жөнүндө* кабары болуу; 3. **све́дения** *мн.* (*познания*) билүү; **он облада́ет больши́ми све́дениями по матема́тике** ал математика жагынан көп билет; 4. **све́дения** *мн. офиц.* (*отчёт*) отчёт, маалымат; **пода́ть све́дения в срок** маалыматты убагында берүү.

СВЕДЕ'НИЕ *ср.* 1. (*уничтожение*) жоюу, жоготуу, жок кылуу, жокко чыгаруу, кетирүү; 2. (*судорожное сжатие мышцы*) тырышып калуу, карышып калуу; **сведе́ние ноги́** буттун тырышып калышы; ◇ **сведе́ние счето́в** өч алуу, кек алуу.

СВЕ'ДУЩИЙ, -ая, -ее маалыматтуу, билгич.

СВЕЖЕ- *татаал сөздөрдүн «азыр эле», «жаңы», «жакында гана» жасалган, иштелген маанини берүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **свежеокра́шенный** жаңы боёлгон.

СВЕЖЕВА'ТЬ *несов. что* союлган айбандын (*малдын*) терисин сыйруу, ичек-кардын тазалоо (*мис. койдун*).

СВЕЖЕЗАМОРО'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое жаңы муздатылган.

СВЕЖЕИСПЕЧЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** эми эле (азыр эле) бышкан (*нан*); **2.** *перен. разг. шутл.* жаңыдан эле болгон; **свежеиспечённый инженер** жаңыдан эле инженер болгон киши.

СВЕЖЕПРОСО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жаңы туздалган, жакында туздалган, аз туздалган (*тузу анча көп болбогон*); **свежепросо́льный огуре́ц** жакында туздалган бадыраң.

СВЕ'ЖЕСТЬ *ж.* **1.** (*напр. лица*) бузулбагандык, жаңылык; **2.** (*прохлада*) салкындык (*мис. терезеден кирген салкындык*); ◇ **не пе́рвой све́жести** 1) (*лежалый*) анчалык жаңы эмес (*мис. эт, балык, жемиш, кийим ж. б.*); 2) *перен. шутл.* (*немолодой*) бир топ жашка чыгып калган, жаш эмес.

СВЕЖЕ'ТЬ *несов.* **1.** (*становиться румянее, здоровее*) ыраңына чыгуу, өң кирүү; **2.** (*становиться прохладней*) салкын тартуу; **свеже́ет** *безл.* салкындап баратат.

СВЕ'ЖИЙ, -ая, -ее **1.** (*нележалый, неиспорченный*) жаңы, жаш, бузулбаган, сакталган; **све́жие о́вощи** жаңы жашылчалар; **све́жая ры́ба** жаңы кармалган балык; **2.** (*чистый, прохладный*) таза, салкын (*аба, суу, шамал*); **3.** *мор.* (*достаточно сильный*) күчтүү; **све́жий ве́тер** күчтүү шамал; **4.** (*чисто вымытый*) таза (*мис. сүлгү, шейшеп*); **све́жее бельё** таза ич кийим; **5.** *перен.* (*новый, самый последний*) жаңы (*мис. кабар*); **6.** (*несолёный, неквашеный*) туздалбаган (*мис. капуста, бадыраң*); **7.** (*недавний*) жаңы (*мис. жара, из*); **8.** (*хорошо сохранившийся*) жакшы сакталган (*мис. сүрөттүн боёгу*); **9.** (*здоровый, моложавый*) өңү жакшы, жаш түстө болгон; **у него́ све́жий цвет лица́** анын өңү жакшы; **10.** (*бодрый, обновлённый*) жаңы, жаңырган; **со све́жими си́лами** жаңы күч менен; ◇ **на све́жую па́мять** унутула электе, башта турганда; **на све́жую го́лову** мээ чарчай электе.

СВЕЖО' *нареч.* салкын; **но́чью на у́лице свежо́** түн ичинде эшикте, тышта салкын болот.

СВЕЗТИ' *сов. кого-что* **1.** (*доставить*) алып баруу (*машинага, арабага ж. б. салып же унаага жүктөп алып баруу*); **свезти́ хлеб на ссыпно́й пункт** эгинди эгин төгүү пунктына алып баруу; **2.** (*увезти*) алып кетүү (*жүктөп же тартып алып кетүү*); **свезти́ му́сор со двора́** акыр-чикирди короодон алып кетүү.

СВЁКЛА *ж.* кызылча; **са́харная свёкла** кант кызылчасы.

СВЕКЛОВИ'ЦА *ж.* кант кызылчасы.

СВЕКЛОВИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **свёкла**-*га т.*; **свеклови́чный са́хар** кызылча канты.

СВЕКЛОВО'Д *м.* кызылча өстүрүү жагынан специалист.

СВЕКЛОВО'ДСТВО *ср.* кызылча өстүрүүчүлүк.

СВЕКЛОВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **свекловодство**-*го т.*; **свеклово́дческое хозя́йство** кызылча өстүрүү чарбасы.

СВЕКЛОКОМБА'ЙН *м.* свеклокомбайн, кызылча казуучу комбайн.

СВЕКЛОКОПА'ТЕЛЬ *м.* кызылча казгыч (*машина*).

СВЕКЛОПОДЪЁМНИК *м.* свеклоподъёмник, кызылча жыйноочу машина; **тра́кторный свеклоподъёмник** тракторго тиркелген кызылча жыйноочу машина.

СВЕКЛОСА'ХАРНЫЙ, -ая, -ое кызылчадан кант чыгаруучу; **свеклоса́харный заво́д** кызылчадан кант чыгаруучу завод.

СВЕКЛОСЕ'ЯНИЕ *ср.* кызылча эгүү, кызылча айдоо.

СВЕКЛОСОВХО'З *м.* (свеклово́дческий совхо́з) кызылча совхозу, кызылча өстүрүүчү совхоз.

СВЕКЛОУБО'РКА *ж.* кызылча жыйноо.

СВЕКЛОУБО'РОЧНЫЙ, -ая, -ое **свеклоуборка**-*га т.*; **свеклоубо́рочная маши́на** кызылча жыйноочу машина.

СВЕКО'ЛЬНИК *м.* **1.** (*ботва*) кызылча жалбырагы; **2.** (*суп*) кызылча сорпосу.

СВЕКО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **свёкла**-*га т.*; **свеко́льный лист** кызылчанын жалбырагы.

СВЁКОР *м.* кайын ата (*күйөөнүн атасы*).

СВЕКРО'ВЬ *ж.* кайын эне (*күйөөнүн энеси*).

СВЕРГА'ТЬ *несов. см.* **све́ргнуть.**

СВЕ'РГНУТЬ *сов. кого-что* кулатуу, түшүрүү; **све́ргнуть царя́** падышаны кулатуу.

СВЕРЖЕ'НИЕ *ср.* кулатуу, түшүрүү (*мис. падышаны, өкмөттү*).

СВЕ'РИТЬ *сов. что* салыштыруу, салыштырып текшерүү; **све́рить ру́копись с оригина́лом** кол жазманы оригинал менен салыштыруу.

СВЕ'РИТЬСЯ *сов. с чем* сураштырып билүү, текшерип аныгына жетүү.

СВЕ'РКА *ж.* **1.** (*действие*) салыштырып текшерүү; **2.** *полигр.* сверка (*терилген оттиска624 салыштырып текшерүү*).

СВЕРКА'НИЕ *ср.* **1.** жаркылдоо, жарк этүү; **2.** (*блеск*) жаркылдак (*жаркылдаган нерсенин жарк этиши*).

СВЕРКА'ТЬ *несов.* **1.** жаркылдоо, жарк этүү (*мис. чагылган*); **2.** *перен.* (*о глазах*) жайноо, жалтылдоо; ◇ **то́лько пя́тки сверка́ют** алды-артын карабастан качып бара жатат, таманынан чаң чыгат (*качып бара жатканда*).

СВЕРКНУ'ТЬ *однокр.* **1.** жаркылдоо, жарк этүү; **сверкну́ла мо́лния** чагылган жарк этти; **2.** *перен.* (*внезапно появиться*) кылт этип, келе калуу; **у него́ сверкну́ла мысль** ага ой кылт этип түшө калды.

СВЕРЛЕ'НИЕ *ср.* бургулап (буроо менен бурап) тешүү.

СВЕРЛИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое бургулоочу, бургулап (буроо менен бурап) тешүүчү; **сверли́льная маши́на** бургулоочу машина.

СВЕРЛИ'ТЬ *несов.* **1.** *что, тех.* бургулап тешүү, буроо менен бурап тешүү; **сверли́ть отве́рстие в доске́** тактайды буроо менен бурап тешүү; **2.** *кого-что, перен.* (*о непрестанной боли*) өйүү; **боль сверли́т мне се́рдце** оору менин жүрөгүмдү өйүйт; **3.** *кого-что, перен.* (*не давать покоя*) тынчтык бербөө, тынчын алуу; **э́та мысль сверли́т мой мозг** бул ой мага тынчтык бербейт.

СВЕРЛО' *ср.* бургу.

СВЕРЛО'ВКА *ж.* бургулап тешүү, буроо менен бурап тешүү; **сверло́вка дета́лей** деталдарды буроо менен тешүү.

СВЕРЛО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **сверли́льный.**

СВЕРЛО'ВЩИК *м.* сверловщик (*буроо менен бурап тешүүчү жумушчу*).

СВЕРЛО'ВЩИЦА *женск. р.* **к сверло́вщик;** сверловщица.

СВЕРЛЯ'ЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **сверли́ть;** **2.** *прил.* бурагыч, бурама, бургулагыч; **сверля́щий инструме́нт** бурагыч инструмент; **3.** *прил. перен.* (*о боли*) өйүгүч, **сверля́щая боль** өйүгөн оору; **4.** *прил. перен.* (*напр. о взгляде*) теше кароо, тикие кароо, көзү менен атып жиберүүчү тургансып кароо.

СВЁРНУТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **сверну́ть;** **2.** *прил.* түрүлгөн; **3.** *прил. перен.* (*сомкнутый*) жыш болуп тизилген, тыгыз; **свёрнутый строй** жыш болуп тизилген строй; **4.** *прил. перен.* (*сокращённый*) кемитилген, азайтылган; **свёрнутое произво́дство** кемитилген өндүрүш.

СВЕРНУ'ТЬ *сов.* **1.** *что* ороо, түрүү, түтүктөй кылып ороо; ороп жасоо (*напр. папиросу*); **сверну́ть пала́тку** чатырды түрүү; **2.** *что, перен.* (*сократить*) кемитүү, кичирейтүү, кичирейтүү, арым азайтуу (*мис. өндүрүштү, фронтту, штатты*); **3.** (*повернуть*) бурулуу (*мис. жолдон*); ◇ **ты свернёшь себе́ ше́ю (го́лову)** *разг.* арка мойнуң эстиң калат; **он тебе́ свернёт ше́ю (го́лову)** *разг.* ал сени мойнуңду жулуп алат.

СВЕРНУ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*сложиться трубкой*) оролуп түрүлүү, түтүктөй болуп оролуу; **кора́, засыха́я, сверну́лась** кабык, кургап, түтүктөй болуп оролуп калды; **2.** (*улечься согнувшись*) бүрүшүп жатуу; **ко́шка сверну́лась**

www.bizdin.kg

...убкóм мышык түйүнчөктөй болуп жатып алды; 3. (*ожидости — сгуститься*) уюу, уюп калуу (*о крови*); ирүү, ...ып кетүү (*о молоке*); 4. *перен.* кемүү, ичкертүү, кичи...йүү; **произвóдство свернýлось** өндүрүш кемиди; **фронт свернýлся** фронт ичкерди (кичирейди).

СВЕРСТА'ТЬ *сов. что, полигр.* вёрсткалоо, вёрстка кы...у (*терилген арилтерди бетке бөлүп иреттөө*).

СВЕ'РСТНИК *м.* жашташ, курдаш, жашы тең.

СВЕ'РСТНИЦА *женск. р. к* **свéрстник.**

СВЁРСТЫВАТЬ *несов. см.* **сверстáть.**

СВЕРТЕ'ТЬ *сов. что, разг.* 1. (*скрутить — напр. папиросу*) ороп жасоо (*мис. папиросаны*); 2. (*испортить ...*) бурай берип, айландыра берип бузуп коюу (*мис. ...*).

СВЕРТО'К *м.* түйүн, ором, таңгак.

СВЕРТЫВАЕМОСТЬ *ж. физиол.* уюгучтук, уюмалык (*мис. кандын*).

СВЁРТЫВАНИЕ *ср.* 1. (*скручивание*) ороо, түрүү; 2. *перен.* (*сокращение*) кемитүү, ичкертүү, кичирейтүү, ...ым азаюу (*мис. өндүрүштүн*); 3. (*сгущение*) уюу; **свёртывание крóви** кандын уюшу.

СВЕРТЫВАТЬ *несов. см.* **свернýть, свертéть.**

СВЁРТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **свернýться;** 2. *страд. к* **свёртывать.**

СВЕРХ *предлог с род. п.* 1. (*поверх чего-л.*) үстүнөн, сыртынан; **сверх рубáшки он надéл тулýп** ал көйнөктүн сыртынан тон кийди; 2. (*указывает на превышение какой-л. меры, нормы*) тышкары; **сверх смéты** сметадан тышкары; 3. (*кроме, помимо*) андан башка, андан тышкары, үстүнө, андан бөлөк; **сверх зáработной плáты он получи́л прéмию** ал кызмат акысынан тышкары сыйлык алды; 4. (*вопреки чему-л.*) -баган жерден, -га карабастан; **сверх ожидáния он пришёл рáно** күтпөгөн жерден ал эрте келди.

СВЕРХ- *татаал сөздөрдүн «тышкары», «артык», «эң», «өтө» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **сверхплáновый** пландан тышкары.

СВЕРХМО'ЩНЫЙ, -ая, -ое *тех.* өтө күчтүү, өтө кубаттуу, айрыкча кубаттуу; **сверхмóщный экскавáтор** өтө күчтүү (өтө кубаттуу) экскаватор.

СВЕРХПЛА'НОВЫЙ, -ая, -ое пландан тышкары; **сверхплáновые накоплéния** пландан тышкары накоплениелер.

СВЕРХПРИ'БЫЛЬ *ж. эк.* үстөк пайда.

СВЕРХРА'ННИЙ, -яя, -ее эң эле эрте; **сверхрáнние óвощи** эң эле эрте жетилүүчү жашылчалар; **сверхрáнний сев** эгинди эң эле эрте эгүү.

СВЕРХСКОРОСТНО'Й, -áя, -óе эң эле тез, эң эле ылдам, бат (*учуучу, иштөөчү, жүрүүчү ж. б.*); **сверхскоростнóй самолёт** эң эле тез учуучу самолёт.

СВЕРХСМЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое сметадан тышкары; **сверхсмéтный расхóд** сметадан тышкары расход.

СВЕРХСРО'ЧНИК *м. воен.* сверхсрочник (*белгиленген сроктон тышкары аскердик кызматта иштөөгө өз эрки менен калган адам*).

СВЕРХСРО'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*длящийся дольше положенного срока*) мөөнөттөн тыш, сроктон тыш; **сверхсрóчная слýжба** мөөнөттөн тыш кызмат (*согуштук кызматтын закондуу мөөнөтү өткөндөн кийинки кызмат*); 2. (*крайне неотложный*) кечиктирүүгө такыр болбой турган, эң эле тез иштөөнү талап кыла турган; **сверхсрóчное задáние** эң эле тез орундатууну талап кылган тапшырма.

СВЕРХСТО'ИМОСТЬ *ж. эк.* үстөк нарк (*нарктан да ашып кеткен нарк*).

СВЕ'РХУ 1. *нареч.* (*на поверхности чего-л.*) үстү, үстүнкү жагы; **нýжная вам кни́га лежи́т свéрху** сизге керектүү китеп үстүдө жатат; 2. *нареч.* (*с верхней стороны чего-л.*) үстү жак, жогору жак; **вторáя строкá свéрху** жогору жактан экинчи жол; 3. *нареч.* (*с высоты*) жогорудан, бийиктен; **вид свéрху** жогорудан карагандагы көрүнүш; **водá пáдает свéрху** суу жогортон агат, суу жогортон төмөн түшөт; **смотрéть свéрху вниз** 1) жогорудан төмөн кароо; 2) *перен.* жогорусунуп (теңсинбей) кароо; 4. *нареч. перен. разг.* жогортодон (*жетекчи органдардан*); **директи́ва свéрху** жогортодон келген директива; **распоряжéние свéрху** жогортон келген буйрук; 5. *предлог с род. п. разг.* (*выше чего-л., над чем-л.*) үстүнөн; **свéрху дóма** үйдүн үстүнөн; ◇ **свéрху дóнизу** 1) өөдөтөн төмөнгө чейин; **провести́ ли́нию свéрху дóнизу** өөдөтөн төмөнгө чейин сызык жүргүзүү, 2) *перен.* (*целиком, до основания*) өтмө катарынан өтүү; **дождь промочи́л меня́ свéрху дóнизу** *разг.* жамгыр менин өтмө катарымдан өтүп суу кылды.

СВЕРХУРО'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. ченемден ашык, нормадан ашык; **сверхурóчная рабóта** ченемден ашык иш; 2. *в знач. сущ.* **сверхурóчные** *мн.* ченемден ашык ишке төлөнгөн акча.

СВЕРХЧЕЛОВЕ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое адамдын алы жетпей турган.

СВЕРХЧУ'ВСТВЕННЫЙ, -ая, -ое *филос.* сезимден тышкары.

СВЕРХЧУВСТВИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое өтө сезгич, эң сезүүчү; **сверхчувстви́тельная плёнка** өтө сезгич плёнка.

СВЕРХШТА'ТНЫЙ, -ая, -ое штаттан тышкары, штаттан ашык.

СВЕРХЪЕСТЕ'СТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *миф.* табияттан тышкары; **сверхъестéственные си́лы** табияттан тышкары турган күчтөр; 2. *разг.* (*небывалый, поразительный*) укмуштуудай сонун; **сверхъестéственная скóрость** укмуштуу ылдамдык.

СВЕРЧО'К *м.* кара чегиртке.

СВЕРША'ТЬ *несов. см.* **сверши́ть.**

СВЕРША'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сверши́ться;** 2. *страд. к* **свершáть.**

СВЕРШИ'ТЬ *сов. что, уст.* орундоо, аткаруу, аягына жеткирүү, аягына чыгуу.

СВЕРШИ'ТЬСЯ *сов. уст.* болуп өтүү, аткарылуу; **пригово́р сверши́лся** өкүм аткарылды.

СВЕ'РЩИК *м. полигр.* сверщик (*мис. корректураны оригиналга салыштырып текшерүүчү адам*).

СВЕ'РЩИЦА *женск. р. к* **свéрщик;** сверщица.

СВЕРЯ'ТЬ *несов. см.* **свéрить.**

СВЕРЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **свéриться;** 2. *страд. к* **сверя́ть.**

СВЕ'СИТЬ *сов.* 1. *что* (*опустить книзу*) салаңдатуу, салаңдатып түшүрүү; **свéсить нóги** бутту салаңдатуу; 2. *кого-что, разг.* (*на весах*) таразага салып өлчөө, таразага тартуу.

СВЕ'СИТЬСЯ *сов.* 1. (*перевеситься*) арта салынуу; арта салынып туруу; **мáльчик свéсился чéрез пери́ла** бала тосмо жыгачка арта салынып турду; 2. *разг.* (*на весах*) таразага түшүп өзүнүн салмагын билүү.

СВЕСТИ' *сов.* 1. *кого-что* жетелеп түшүрүү (*вниз*); буруу (*в сторону*); **свести́ ребёнка с лéстницы** баланы жетелеп баскычтан түшүрүп коюу; **свести́ лóшадь с дорóги** атты жолдон буруу; 2. *кого-что, разг.* (*отвести*) алып баруу, алып барып келүү, ээрчитип баруу; **свести́ детéй в теáтр** балдарды театрга алып баруу; 3. *кого-что* (*привести в одно место*) алып келүү, чогултуу (*бир жерге*); **свести́ всех учáщихся в оди́н зал** бардык окуучуларды бир залга чогултуу; 4. *кого с кем* (*заставить встретиться*) жолугуштуруу, кезигиштирүү; 5. *кого-что* (*сгруппировать*) бириктирүү, топтоо; **свести́ отря́ды в полк** отряддарды полкко бириктирүү; 6. *что* (*соединить*) бириктирүү, кошуу; **свести́ дóски пóла** үйдүн алдыңкы (полдун) тактайларын кыйыштыруу; 7. *что* (*перенести какое-л. изображение*) көчүрүү, түшүрүү (*сүрөттү бир нерсенин бетинен экинчи бир нерсенин бетине көчүрүү*); 8. *что* (*уничтожить*) жоготуу, жок кылуу, жоюу, жокко чыгаруу; кетирүү; **свести́ бородáвку** сөөлдү жок кылуу; 9. *что* (*ограничить, сократить*) чектөө.

www.bizdin.kg

азайтуу; **свести расходы к минимуму** расходдорду минимумга чейин азайтуу; 10. *что, перен.* (*направить*) буруу, багыттоо; **свести разговор на прежнюю тему** аңгемени мурунку темага буруу; 11. *чаще безл. разг.* (*скорчить, сжать*) тырыштыруу, карышып калуу; **судорогой мне свело ногу** менин бутумдун тарамышы тырышып калды; 12. *кого, обл.* (*украсть*) уурдоо; **корову свели со двора** уйду короодон уурдап кетти; ◇ **свести дружбу** *с кем-л. бирөө менен* дос болуу; **свести концы с концами** эптеп-септеп жеткирүү; бирди бирге улап оокат кылуу; **свести счёты** *с кем-л. бирөөдөн* өч алуу; **свести с ума** акылдан ажыратуу, жинди кылуу, **свести на нет** жокко чыгаруу.

СВЕСТИ'СЬ *сов.* 1. *к чему* (*ограничиться*) кыскаруу, чектелүү, келип токтолуу, такалуу; **всё свелось к короткому разговору** бардыгы келип бир-эки ооз сөз менен бүттү; 2. (*о переводной картинке*) көчүрүлүү, түшүрүлүү (*бир нерсенин бетиндеги сүрөттүн экинчи бир нерсенин бетине түшүрүлүшү*).

СВЕТ I *м в разн. знач.* жарык; **солнечный свет** күндүн жарыгы; **прозрачная на свет жидкость** жарыкка салып караганда тунук суюктук; **погасите свет в комнате** бөлмөдөгү жарыкты өчүрүп коюңуз; **стать против света** жарыкка каршы туруу, ◇ **чуть свет** *или* **чем свет** *или* **ни свет ни заря** таң атпай, таң саарынан, үрөң-баранда; **света не взвидеть** көңүлү караңгылоо, жаны көзүнө көрүнүү; **ученье — свет, а неученье — тьма** *посл.* окуган — жарык, окубаган — чарык; **бросить (пролить) свет** *на что-л. бир нерсени* түшүндүрүү, *бир нерсени* түшүнүктүү этүү; **в свете** *чего-л. бир нерсенин* көз караш боюнча; **в свете науки** илимдин көз караш менен алганда; **представить в выгодном свете** бир кыйла пайдалуу жагынан көрсөтүү.

СВЕТ II *м.* 1. (*земля*) дүйнө, жер шары; **путешествие вокруг света** дүйнөнү (жер шарын) айланып саякат кылуу; **части света** дүйнө бөлүгү; **страны света** дүйнө жактары; 2. (*общество*) коом, бардык кишилер; **всему свету это известно** бул баарыга белгилүү; **покинуть свет** коомдон качып, четтеп кетүү; **высший свет** *уст.* ак сөөктөр, аристократтар катмары; ◇ **свет не клином сошёлся** *погов.* ошол эле калыптырбы; **ругать на чём свет стоит** *разг.* жерден алып көргө салып тилдөө; **выпустить в свет** басмага басып чыгаруу, жарыялоо; **белый свет** дүйнө, бүткүл жер жүзү; **более всего на свете** *разг.* баарынан артык (*көрүү ж. б.*); **на краю света** жердин жети түбүндө; **увидеть свет** *или* **появиться на свет** 1) (*родиться*) туулуу, төрөлүү, дүйнөгө келүү; 2) *перен.* (*возникнуть*) келип чыгуу, пайда болуу; **отправиться на тот свет** *разг.* өлүү; **отправить на тот свет** *разг* өлтүрүү; **сжить (согнать) со света** *кого-л. бирөөнүн* түбүнө жетүү.

СВЕТА'ТЬ *несов. безл.* таң агара баштоо; **начинает светать** таң агара баштады.

СВЕТЁЛКА *ж. уст.* кичине жарык бөлмө.

СВЕТЕ'Ц *м. обл. уст.* чырактын астына койгуч.

СВЕ'ТИК *м. ласк. разг.* чырагым, жаркыным.

СВЕТИ'ЛО *ср.* 1. асмандык тело (*ай, күн, жылдыз*); **движение небесных светил** асман телолорунун кыймылы; 2. *перен.* чыгаан (*атактуу, чоң, белгилүү*); **светило науки** илимдин чыгааны.

СВЕТИ'ЛЬНИК *м. уст.* чырак (*май чырак*); ◇ **светильник разума** эс-акылдын булагы (очогу).

СВЕТИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **светильный газ** *хим.* жарык кылуучу газ (*жарык болуп жалындап күйүүчү уулуу газ*).

СВЕТИ'ТЬ *несов.* 1. (*излучать свет*) жарык берип туруу, жарык болуп туруу; **солнце светит ярко** күн жарык тийип турат; 2. (*освещать*) бирөөгө жарык кылып берүү.

СВЕТИ'ТЬСЯ *несов.* 1. (*излучать свет*) жаркыроо, жылтыроо; 2. *перен.* жаркырап туруу, көрүнүп туруу; **в его глазах светилась грусть** анын көзүнөн кайгы, муң көрүнүп турду; **всё лицо её светилось от радости** кубанычтан анын жүзү жаркырап турду; 3. *перен.* (*виднеться*) көрүнүү; **сквозь зелень светилась вода** жашыл өсүмдүктөрдүн арасынан суу жылтылдап көрүнүп турду.

СВЕТЛЕ'ЙШИЙ: **светлейший князь** *уст. падышалык Россияда — жогорку княздык титул.*

СВЕТЛЕ'ТЬ *несов.* 1. (*становиться светлым*) жарык болуу, жарык боло баштоо, шоола түшө баштоо, агаруу, **небо светлеет** асман ачылып келе жатат; **на улице уже светлеет** *безл.* эшик жарык болуп келе жатат; 2. (*виднеться*) көрүнүү; **в тёмном небе светлеют звёзды** караңгы түндө асмандан жылдыздар көрүнөт; 3. *перен* (*проясниться*) ырайлануу, өңүнө кирүү, сергүү; 4. (*о цвете*) оңуу, түсүн кетирүү; **голубая материя от солнца светлеет** көгүлтүр кездеме күндөн оңуп кетет.

СВЕТЛЕ'ТЬСЯ *несов. прост. см.* **светлеть** 2.

СВЕТЛИ'ЦА *ж. обл. уст.* таза, жарык бөлмө.

СВЕТЛО' 1. *нареч.* жарык; **уже светло** жарык болуп калды; 2. *в знач. сказ. безл.* жарык; **мне светло** мага жарык; **когда стало светло** жарык боло баштаганда; **на дворе светло** эшикте жарык; ◇ **у него на душе светло** анын көңүлү шат.

СВЕТЛО- *татаал сын атоочтордун түстү көрсөтүп турган биринчи бөлүгү*; **светлосиний** ачык көк, **светлозелёный** ачык жашыл.

СВЕТЛОВОЛО'СЫЙ, -ая, -ое сары чачтуу, чачы сары

СВЕТЛОКАШТА'НОВЫЙ, -ая, -ое ачык кара коңур, **светлокаштановая почва** ачык кара коңур топурак

СВЕ'ТЛОСТЬ *ж. уст.* улуу урматтуулук (*падышалык Россияда улук княздарга берген салтанаттуу титулование*).

СВЕ'ТЛЫЙ, -ая, -ое 1. (*хорошо освещённый*) жарык, **светлая комната** жарык бөлмө; 2. (*не темный*) ачык, **светлые краски** ачык боёктор; **светлое небо** ачык асман (*булутсуз ачык асман*); **светлый день** ачык күн; 3. (*яркий*) жарык, жаркыраган; 4. (*чистый, прозрачный*) таза, тунук, **светлое стекло** тунук айнек; 5. *полигр.* ачык; **светлый шрифт** ачык шрифт; 6. *перен.* (*радостный, приятный*) кубанычтуу, ачык; **светлое настроение** ачык көңүл, **светлый праздник** кубанычтуу майрам; 7. *перен.* (*проницательный, ясный*) сергек, акылдуу; **светлый ум** акылы сергек, акылдуу; **светлая голова** акылдуу, мээлүү адам, ◇ **светлая личность** абдан жакшы адам.

СВЕТЛЫ'НЬ *ж.*: **какая светлынь!** *разг.* кандай сонун жапжарык түн! (*ай тийип же жылдыздар жарык тийип, ар нерселер жакшы көрүнүп турган жарык түн*).

СВЕТЛЯ'К *м. зоол.* жаркырак коңуз.

СВЕТЛЯЧО'К *м. см.* **светляк**.

СВЕТОБОЯ'ЗНЬ *ж. мед.* жарыктан коркуучулук, жарыктан көздүн уялуусу (*күндүн жарыгынан же күйүп турган жарыктан көздүн уялышы*).

СВЕТОВО'Й, -ая, -ое **свет** I-*ге т.*; жарыктык; **световые волны** *физ.* жарык толкундары; **световые лучи** *физ.* жарык шоолалары; **световая энергия** *физ* жарык энергиясы, **световой сигнал** жарык сигналы; **световая реклама** жарык менен берилүүчү реклама.

СВЕТОЗА'РНЫЙ, -ая, -ое *поэт.* жаркыроочу, нур чачып турууч; **светозарное солнце** нур чачып турууч күн

СВЕТОКОПИРОВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **светокопия**-*га* *п.*

СВЕТОКО'ПИЯ *ж.* светокопия (*жарык таасир кылып турган кагазга түшүрүлгөн чертёждун копиясы*).

СВЕТОЛЕЧЕ'БНИЦА *ж.* светолечебница (*жарык менен дарылап турган жай*).

СВЕТОЛЕЧЕ'БНЫЙ, -ая, -ое **светолечение**-*ге п.*, **светолечебный кабинет** жарык менен дарылай турган кабинет.

СВЕТОЛЕЧЕ'НИЕ *ср.* светолечение, жарык менен дарылоо (*күндүн жарыгы менен же жарык менен дарылоо*).

СВЕТОЛЮБИ'ВЫЙ, -ая, -ое жарыкты сүйүүчү; **светолюбивые растения** жарыкты сүйүүчү өсүмдүктөр.

www.bizdin.kg

СВЕТОМАСКИРО'ВКА *ж.* светомаскировка (*жарык болуп турган нерселерди жашыруу*).

СВЕТОМАСКИРО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **светомаскировка** *-га т.*; светомаскировкалык; **светомаскиро́вочные мероприятия** светомаскировкалык чаралар.

СВЕТОМЕТРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **светометрия**-*га т.*; светометриялык; **светометри́ческие наблюде́ния** светометриялык байкоолор.

СВЕТОМЕ'ТРИЯ *ж. воен.* светометрия (*атылган октордун жалтылдаганына карап, душмандын батареяларынын кайда экенин билүү*).

СВЕТОНЕПРОНИЦА'ЕМЫЙ, -ая, -ое жарык өтпөй турган, жарык өтпөөчү.

СВЕТОНО'СНЫЙ, -ая, -ое жарык берүүчү; **светоно́сный луч** жарык берүүчү шоола.

СВЕ'ТОПИСЬ *ж. уст. см.* **фотогра́фия**.

СВЕТОПРЕСТАВЛЕ'НИЕ *ср.* 1. *рел.* акыр заман (*христиандардын дининде — дүйнөнүн кыйрашы, жок болушу*); 2. *перен. разг. шутл.* уу-чуу, чаң-тополоң, будуң-чаң, барып турган баш аламандык.

СВЕТОРАССЕ'ЯНИЕ *ср. физ.* жарыктын чачырап таралышы.

СВЕТОСИГНАЛИЗА'ЦИЯ *ж. воен.* жарык менен сигнал берүү.

СВЕТОСИ'ЛА *ж. физ.* жарыктын булагынын күчүнүн даражасы, жарыктын күчү.

СВЕТОСТО'ЙКИЙ, -ая, -ое *хим.* өңүн бурбай турган, оңуп кетпей турган (*мис. боёк*); **светосто́йкая кра́ска** оңуп кетпей турган боёктор.

СВЕТОСТО'ЙКОСТЬ *ж.* өңүн бурбагандык, оңуп кетпегендик (*мис. боёк ж. б.*).

СВЕТОТЕ'НЬ *ж. жив.* светотень (*сүрөттө жарыкты жана көлөкөнү бөлүү, үлөштүрүү*).

СВЕТОТЕ'ХНИКА *ж.* светотехника (*техниканын бир тармагы; бул — жарык чыгаруу жана андан пайдалануу жолдорун изилдейт*).

СВЕТОФИ'ЛЬТР *м. физ., фото* светофильтр (*түстүү айнек пластинка; бул — өзү аркылуу өтүп жаткан белгилүү түстөгү шоолаларды токтотуп өзүнө алып калат*).

СВЕТОФО'Р *м.* светофор (*көчөдө, жолдо жүрүүнү тартипке салуу үчүн кызыл, көк, сары жана башка түстө жарык кылуучу сигналдык электр фонарь*).

СВЕ'ТОЧ *м.* 1. *уст.* чоң мум шам, чоң факел; 2. *перен.* чырак, атактуу (*ишмер*).

СВЕТОЧУВСТВИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* жарыкты сезгичтик, жарыкты сезүүчүлүк.

СВЕТОЧУВСТВИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жарыкты сезүүчү, **светочувстви́тельные пласти́нки** жарыкты сезүүчү пластинкалар.

СВЕ'ТСКИЙ, -ая, -ое 1. (*не церковный*) граждандык; **све́тская власть** граждандык бийлик; **све́тская литерату́ра** граждандык адабият; 2. *уст.* ак сөөктүк, аристократтык.

СВЕТЯ'ЩИЙСЯ, -аяся, -ееся 1. *прич. от* **свети́ться**; 2. *прил.* жарык берип турууучу, жаркырак, жалтырак; **светя́щаяся то́чка** жарык берип турууучу чекит, **светя́щийся жучо́к** жалтырак коңуз.

СВЕЧА' *ж.* 1. шам; 2. *эл.* свеча (*жарыктын күчүн өлчөө бирдиги*); **электри́ческая ла́мпочка в сто свече́й** жүз свечалуу электр лампочкасы; 3. *тех.* свеча (*жалбырт, дүрт этип күйүүгө ыйкемделген нерсе*); 4. *фарм.* свеча (*шам окшош препарат*); ◇ **игра́ не сто́ит свеч** *погов.* ат тери кайтпайт.

СВЕЧЕ'НИЕ *ср.* жаркыроо, жалтыроо.

СВЕ'ЧКА *ж.* 1. *см.* **свеча́** 1; 2. *мед.* свечка (*шам түрүндөгү кичинекей дары*); 3. *спорт. разг.* свеча (*топтун тик-тик асманга ыргышы*); ◇ **ни бо́гу све́чка ни чёрту кочерга́** *погов.* орто заар; эт менен челдин ортосундагы бирдеме.

СВЕЧНО'Й, -а́я, -о́е **свеча** 1-*ге т.*; **свечно́й заво́д** шам заводу.

СВЕ'ШАТЬ *сов. кого-что, разг.* (*на весах*) таразага салып өлчөө, таразага тартуу.

СВЕ'ШАТЬСЯ *сов. разг.* (*на весах*) таразага түшүү.

СВЕ'ШИВАТЬ *несов. см.* **све́сить** 1.

СВЕ'ШИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **све́ситься** 1; 2. *страд. к* **све́шивать**.

СВИВА'ЛЬНИК *м.* бешик боо.

СВИВА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **свить**; 2. *кого* (*обвивать свивальником*) баланы бешик боо менен таңуу.

СВИВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сви́ться**; 2. *страд. к* **свива́ть**.

СВИДА'НИЕ *ср.* кезигишүү, жолугушуу (*болжошуп коюп жолугушуу, кезигишүү*); **свида́ние с родны́ми** туугандары менен кезигишүү; **делово́е свида́ние** иш боюнча кезигишүү; **назна́чить свида́ние** кезигишүүгө болжошуу; ◇ **до свида́ния** кош аман бол, кош аман болуңуз, көрүшкөнчө аман бол, көрүшкөнчө аман болуңуз.

СВИДЕ'ТЕЛЬ *м.* күбө; **допро́с свиде́телей** күбөлөрдү суроо; **свиде́тель обвине́ния** айыптоо күбөсү; **свиде́тель защи́ты** жактоо күбөсү; **призыва́ть** *кого-л.* **в свиде́тели** бирөөнү күбөлүккө чакыруу.

СВИДЕ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **свиде́тель**.

СВИДЕ'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **свидетель**-*ге т.*; күбөлүк; **свиде́тельские показа́ния** күбөлөрдүн айтуусу.

СВИДЕ'ТЕЛЬСТВО *ср.* 1. (*показание свидетеля*) күбөлүк; **свиде́тельство очеви́дцев** окуяны көргөндөрдүн күбөлүгү; 2. (*подтверждение*) далил, күбө; 3. (*удостоверение*) күбөлүк (*күбөлүк кат*); **метри́ческое свиде́тельство** метрикалык күбөлүк.

СВИДЕ'ТЕЛЬСТВОВАТЬ *несов.* 1. *что, о чём, юр.* күбөлөндүрүү, күбөлүк кат берүү; 2. *о чём* (*подтверждать*) далилдөө, көрсөтүү, 3. *кого, мед.* (*осматривать*) кароо, көрүү; **свиде́тельствовать больно́го** оору адамды кароо (көрүү).

СВИ'ДЕТЬСЯ *сов. разг.* жолугушуу, кезигишүү; **когда́ мы сно́ва сви́димся?** биз дагы качан жолугушабыз?

СВИНА'РКА *ж.* чочко багар аял.

СВИНА'РНИК *м.* чочкокана.

СВИНА'РНЯ *ж. см.* **свина́рник**.

СВИНА'РЬ *м.* чочко багар эркек.

СВИНЕ'Ц *м.* 1. (*металл*) коргошун; 2. *перен. собир.* (*пули*) ок; ◇ **э́та весть легла́ свинцо́м на се́рдце** бул кабар жүрөккө оор тийди.

СВИНИ'НА *ж.* чочко эти.

СВИ'НКА *ж.* 1. *уменьш. от* **свинья́** 1 кичине чочко; 2. *мед.* свинка (*жай чукурдун сезгенип шишиши*); ◇ **морска́я сви́нка** деңиз чочкосу (*кемирүүчүлөр түркүмүнө жатуучу кичинекей айбан*).

СВИНОВО'Д *м.* чочко асыроо боюнча специалист.

СВИНОВО'ДСТВО *ср.* чочко асыроочулук.

СВИНОВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое чочко асыроочу; **свиново́дческий совхо́з** чочко асыроочу совхоз.

СВИНО'Й, -а́я, -о́е **свинья** 1-*ге т.*; **свина́я ко́жа** чочко териси.

СВИНОМА'ТКА *ж.* мегежин, ургаачы чочко.

СВИНОПА'С *м.* чочко кайтаруучу.

СВИНОСОВХО'З *м.* (свиново́дческий совхо́з) чочко совхозу (чочко асыроочу совхоз).

СВИНОФЕ'РМА *ж.* (свиново́дческая фе́рма) чочко фермасы (чочко асыроочу ферма).

СВИ'НСКИЙ, -ая, -ое *разг.* 1. (*грязный, неряшливый*) балит, булганыч; 2. (*подлый*) иттик; **сви́нский посту́пок** иттик.

СВИ'НСТВО *ср. разг.* 1. (*неряшливость*) балиттик, булганычтык; 2. (*низкий поступок*) иттик.

СВИНТИ'ТЬ *сов. что* 1. (*соединить скрепляя винтом*) бурап бекитүү, бурап жалгаштыруу (*винт менен бекитип кошуу*); 2. *разг.* (*снять завинченное*) бурап чыгаруу; **свинти́ть га́йку** гайканы бурап чыгаруу; 3. (*испортить завинчиванием*) бурап бузуу.

www.bizdin.kg

СВИНЦО'ВЫЙ, -ая, -ое **1. свинец** I-*ге т.*; **свинцо́вая пу́ля** коргошун ок; **свинцо́вая руда́** коргошун рудасы; **2.** *перен.* (*о цвете*) кара, коргошун түстүү; **свинцо́вая ту́ча** саландаган кара булут; **3.** *перен.* (*тяжёлый, гнетущий*) оор, катуу (*жүрөккө, көңүлгө оор, катуу тийүү*).

СВИНЧА'К *м. мин.* коргошундун чулу рудасы.

СВИНЧА'ТКА *ж.* **1.** (*род игральной бабки*) кыты бар чүкө, **2.** (*рыболовная сеть*) сууга чөгүп туруу үчүн ар кайсы жерине коргошун байланган тор (*балык кармоочу тор*); **3.** *тех.* свинчатка (*коргошундун сыртынын бузулушу*).

СВИ'НЧИВАТЬ *несов. см.* **свинти́ть.**

СВИНЬЯ' *ж.* **1.** чочко; **2.** *перен. разг.* (*неряха*) балит адам, булганыч адам; **3.** *перен.* (*о подлом человеке*) жаман адам, абийирсиз адам; ◇ **подложи́ть свинью́** *кому-л. разг.* тымызын кырсык (каргаша) кылуу, кастык менен тымызын жамандык кылуу; **посади́ свинью́ за стол, она́ и но́ги на стол** *погов.* балтыр бит башка чыгат.

СВИНЯ'ЧИТЬ *несов. разг.* булгоо, балит кылуу.

СВИРЕ'ЛЬ *ж.* чоор.

СВИРЕПЕ'ТЬ *несов.* **1.** ачууланууу, каарданууу, кутурунуу (*адам, айбан жөнүндө*); **2.** *перен.* (*напр. о ветре*) катуулоо, күчөө, кутурунуу.

СВИРЕ'ПО *нареч.* абдан ачууланып, абдан каарданып, жутуп жибере тургансып; **свире́по посмотре́ть** жутуп жиберчүдөй болуп кароо.

СВИРЕ'ПОСТЬ *ж.* каардуулук, жаалдуулук.

СВИРЕ'ПСТВОВАТЬ *несов.* **1.** (*проявлять свирепость*) абдан ачууланууу, каарданууу, кутурунуу; **2.** *перен.* (*проявляться с большой силой — напр. о буре, эпидемии*) катуулоо, кутурунуу, күчөп таралуу (*мис. сасык тумоо*).

СВИРЕ'ПЫЙ, -ая, -ое **1.** (*жестокий, злой*) ачуулуу, каардуу, кутурган, жаалдуу (*киши, айбан*); **2.** *разг.* (*очень сильный*) эң катуу, кутурунган (*мис. добул*).

СВИСА'ТЬ *несов.* асылынып туруу, салаңдап туруу; **ве́тви де́рева свиса́ли над водо́й** жыгачтын бутактары суунун үстүнө салаңдап турду.

СВИ'СНУТЬ *сов. см.* **свиса́ть.**

СВИСТ *м.* ышкырык; **разда́лся призы́вный свист** чакырган ышкырык чыкты; **свист пуль** октордун ышкырыгы; **свист ве́тра** шамалдын дуулдашы.

СВИСТА'ТЬ *несов. см.* **свисте́ть; свиста́ть всех наве́рх!** *мор.* бардыгын үстүгө келүүгө чакыруу! (*флоттогу команда*).

СВИСТЕ'ТЬ *несов.* ышкыруу; **свисте́ть губа́ми** эриндери менен ышкыруу.

СВИ'СТНУТЬ 1. *однокр.* ышкырып жиберүү (*бир жолу*); **2.** *сов. прост.* (*украсть*) уурдоо, жымкырып кетүү.

СВИСТО'К *м.* **1.** ышкыргыч (*ышкыра турган прибор*); **2.** (*свист*) ышкырык; **разда́лся свисто́к** ышкырык чыкты.

СВИСТОПЛЯ'СКА *ж. пренебр.* жиндин ойноосу, кутурунуу.

СВИСТУ'ЛЬКА *ж. разг.* оюнчук ышкырткыч.

СВИСТУ'Н *м.* **1.** (*любитель свистеть*) ышкырып жүрүүнү жакшы көргөн адам; **2.** (*артист*) күүнү ышкырык менен аткаруучу артист; **3.** *перен.* (*бездельник*) бекерге көнгөн адам.

СВИСТЯ'ЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **свисте́ть; 2.** *прил.* ышкыруучу; **свистя́щие зву́ки** *лингв.* ышкыруучу тыбыштар (*мис.* «с», «з»).

СВИ'ТА I *ж. уст.* свита (*жогорку орундагы адамды жандап, ээрчип жүрүүчү адамдар*).

СВИ'ТА II *ж. геол.* свита (*кен катмарлары*).

СВИ'ТА III *ж.* свита (*украиналыктардын сырт кийиминин бир түрү*).

СВИ'ТЕР *м.* свитер (*спортсмендер сырттан кийүүчү токулган фуфайка*).

СВИ'ТКА *ж. см.* **сви́та** III.

СВИ'ТОК *м.* түтүккө окшотуп түрүлгөн кагаз.

СВИТЬ *сов. что* **1.** (*сплести в одну прядь*) өрүү, эшүү, чыйратуу (*мис. жипти, арканды*); **2.: свить гнездо́** уя салуу, уя жасоо; **свить вено́к из цвето́в** гүлдөн венок өрүп жасоо.

СВИ'ТЬСЯ *сов.* ийрилүү (*мис. жылан жөнүндө*).

СВИХНУ'ТЬ *сов. разг.* **1.** *что* бертинтип алуу, мертинтип алуу, чыгарып алуу (*мис. колду*); **2.** *см.* **свихну́ться** 1; ◇ **свихну́ть себе́ ше́ю** арка мойну астында калуу (*тобокелдүү иште кыйроого учуроо*).

СВИХНУ'ТЬСЯ *сов.* **1.** *разг.* (*сойти с ума*) жинди болуу, акылдан адашуу; **2.** *перен.* (*сбиться с правильного пути*) туура жолдон чыгуу, бузулуу.

СВИЩ *м.* **1.** (*изъян в виде отверстия*) тешик; **свищ в оре́хе** жаңгактагы тешик; **2.** *мед.* тешик (*жаранын тешиги*); **3.** *тех.* коңдойчө (*металл нерселердин ичиндеги көңдөйлөр*).

СВОБО'ДА *ж.* **1.** эркиндик, азаттык, боштондук; **свобо́да сло́ва** сөз эркиндиги; **свобо́да печа́ти** басма сөз эркиндиги; **2.** (*отсутствие каких-л. стеснений*) эркиндик; **предоста́вить** *кому-л.* **по́лную свобо́ду де́йствий** *бирөөгө* аракет кылууга толук эркиндик берүү; **3.** (*воля*) эрк; **вы́пустить птиц на свобо́ду** куштарды бошотуп коё берүү, **лиши́ть** *кого-л.* **свобо́ды** *бирөөнү* эркинен ажыратуу; ◇ **на свобо́де** бош убакта, ара-чолодо; **прочита́йте э́ту кни́гу на свобо́де** бул китепти бош убактыңызда окуп чыгыңыз.

СВОБО'ДНО *нареч.* **1.** (*независимо, без стеснения*) эркин, азат; **2.** (*неплотно, просторно*) кең, кенен (*мис. кийим*); **3.** (*без затруднений*) такалбай (*говорить, читать*); **он свобо́дно говори́т по-ру́сски** ал орусча такалбай сүйлөйт; **4.** (*без всякой опоры*) эч кандай таянычсыз, тирөөсүз (*мис. таянычсыз эле сууга чөкпөй туруу*).

СВОБО'ДНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*пользующийся свободой*) эркин, эрктүү, азат, көз каранды эмес; **свобо́дная страна́** эркин өлкө; **2.** (*просторный*) кең, кенен (*мис. кийим*); **3.** (*беспрепятственный — напр. движение*) жеңил, оңой (*мис. бир жакка оңой барып келүү, баруу*); **4.** (*порожний, не занятый — напр. дом, время*) бош (*мис. орун, үй, убакыт*); **5.** (*непринуждённый*) эркин (*мис. эркин мамиле*); **6.** (*не находящийся в употреблении*) артык, ашык; **свобо́дные де́ньги** артык (ашык) акча (*бош жаткан акча*); **7.** *хим.* таза; **свобо́дный водоро́д** таза водород; ◇ **свобо́дная профе́ссия** эркин профессия (*гонорар алып жашоочу жазуучу, художник сыяктуу акыл эмгегинин кызматкеринин профессиясы*).

СВОБОДОЛЮБИ'ВЫЙ, -ая, -ое эркиндикти сүйүүчү; **свободолюби́вый наро́д** эркиндикти сүйүүчү эл.

СВОБОДОЛЮ'БИЕ *ср.* эркиндикти сүйүүчүлүк.

СВОБОДОМЫ'СЛИЕ *ср.* эркин ойлуулук.

СВОБОДОМЫ'СЛЯЩИЙ, -ая, -ее *прил. и в знач. сущ. м.* эркин ойлуу (*19 кылымда жана 20 кылымдын башында— либералдык-оппозициялык көз караштуу, динди танган адамды «эркин ойлуу адам» деп атаган*).

СВОД I *м. архит.* свод (*эки дубалдын же эки таянычтын ийилип кошулган төбөсү*); ◇ **небе́сный свод** көмкөрүлүп турган асман.

СВОД II *м.* (*собрание летописей, законов*) жыйнак (*бир рым фактылардын бириктирилиши*); **свод зако́нов** закондор жыйнагы.

СВОДИ'ТЬ I *сов. кого-что, разг.* (*отвести*) алып барып келүү, алып баруу, ээрчитип баруу; **своди́ть дете́й в кино́** балдарды киного алып барып келүү.

СВОДИ'ТЬ II *несов. см.* **свести́;** ◇ **не своди́ть глаз** *с кого-л.* *бирөөдөн* көзүн албай, тикийип карап туруу, *бирөөнү* тиктеп туруу.

СВОДИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **свести́сь; де́ло сво́дится к сле́дующему** иштин жөнү мына мындай; **2.** *страд. к* **своди́ть** II.

СВО'ДКА *ж.* сводка (**1.** *жыйынтыктап кыска берилген маалымат*; **2.** *полигр.* терүүнүн, набордун түзөтүлгөн барагы, биротоло басуу үчүн текшерилүүчү барагы).

СВО'ДНИК *м. презр.* ортодо жүрүүчү (*эркек менен аялдын арасында жүрүүчү киши*).

СВО'ДНИЦА *женск. р. к* **сво́дник.**

www.bizdin.kg

СВО'ДНИЧЕСТВО *ср. презр.* ортодо жүрүүчүлүк (*эркек менен аялдын арасында жүрүүчүлүк*).

СВО'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*составленный из частей*) жыйынтыкталган (*айрым бөлүктөрдү бирдик бүтүнгө жыйынтыктоочу*); **сводная табли́ца** таблицалардын жыйынтыгы; 2. (*о родственной связи*) аталаш, энелеш; **сво́дный мла́дший брат** аталаш (энелеш) ини.

СВО'ДНЯ *женск. р. к* **сво́дник.**

СВО'ДЧАТЫЙ, -ая, -ое **свод** 1-*ге т.*; сводлуу; **сво́дчатый потоло́к** сводлуу потолок (*үйдүн төбөсү*).

СВОЕ *мест. ср. р. к* **свой.**

СВОЕВЛА'СТИЕ *ср.* бейбаштык; тил албаган, бейбаш адамдын аракети.

СВОЕВЛА'СТНЫЙ, -ая, -ое бейбаш, тил албаган.

СВОЕВО'ЛИЕ *ср.* бейбаштык, тил албоочулук, билгенин кылуучулук.

СВОЕВО'ЛЬНИЧАТЬ *несов.* бейбаштык кылуу, тил албоо.

СВОЕВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое бейбаш, тил албаган.

СВОЕВРЕ'МЕННО *нареч.* өз убактысында; **своевре́менно помо́чь** *кому-л.* биреөгө өз убактысында жардам кылуу

СВОЕВРЕ'МЕННОСТЬ *ж.* өз убактында болуучулук.

СВОЕВРЕ'МЕННЫЙ, -ая, -ое өз убактында; **своевре́менная убо́рка хле́ба** эгинди өз убагында оруп-жыйып алуу

СВОЕКОРЫ'СТИЕ *ср.* өзүнүн керт башынын пайдасына умтулуу.

СВОЕКОРЫ'СТНЫЙ, -ая, -ое өзүнүн керт башынын пайдасына умтулуучу; **своекоры́стный челове́к** өзүнүн керт башынын пайдасына умтулган адам.

СВОЕНРА'ВИЕ *ср. см.* **своенра́вность.**

СВОЕНРА'ВНОСТЬ *ж.* өз дегенин (ойлогонун) кылуучулук, кер аяктык, эркелик.

СВОЕНРА'ВНЫЙ, -ая, -ое өз дегенин бербеген; **своенра́вный ребёнок** өз дегенин бербеген бала.

СВОЕОБРА'ЗИЕ *ср.* башкалардан бөлөкчөлүк, башкалардан айырмалуулук, өзүнүн мүнөздүү бөтөнчөлүгү бар болгондук.

СВОЕОБРА'ЗНОСТЬ *ж. см.* **своеобра́зие.**

СВОЕОБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое башкалардан бөлөкчө, башкалардан айырмалуу, өзүнүн мүнөздүү бөтөнчөлүгү бар.

СВОЗИ'ТЬ *несов. см.* **свезти́.**

СВОИ' *мест. притяж. мн.* 1. өз; **не ве́рить свои́м глаза́м** өз көзүнө ишенбөө; 2. *в знач. сущ.* (*родственники*) туугандар.

СВОЙ *мест. притяж.* 1. өзүмдүкү, өзүңдүкү, өзүнүкү; **люби́ть свою́ ро́дину** өзүнүн родинасын сүйүү; **сесть на своё ме́сто** өзүнүн ордуна отуруу; 2. (*собственный*) өзүмүн, өзүңүн, өзүнүн; **у него́ своя́ маши́на** анын өзүнүн машинасы бар; ◊ **в э́том есть своя́ пре́лесть** мунун өзүнчө бир сонундугу бар; **всему́ своё вре́мя и ме́сто** бардык нерсенин өзүнүн убактысы жана орду бар; **он своего́ не упу́стит** ал өз жемин жедирбейт; **он добьётся своего́** ал өз дегенине жетишет; **в своё вре́мя** *см.* **вре́мя; своего́ ро́да** башкалардан айырмалуу, өзүнүн мүнөздүү бөтөнчөлүктөрү бар, өзгөчө; **идти́ свое́й доро́гой** өз жолу менен жүрүү, өз эркинче иш кылуу; **сам не свой** өзүн өзү билбей калуу (*катуу толкунданып кеткендиктен, катуу корккондуктан ж. б.*); **называ́ть ве́щи свои́ми имена́ми** ала карганы атынан чакырат; **не свои́м го́лосом закрича́ть** эң жаман, коркунучтуу үн менен кыйкырып жиберүү; **умере́ть свое́й сме́ртью** өз ажалынан өлүү; **он не в своём уме́** *разг.* анын акылы ордунда эмес; **на свои́х на двои́х** *разг.* жөө; **свои́х не узна́ешь** *разг.* бирди көрөөрсүң, акеңди таанырсың (*кекетип айтуу*); **свой брат** *разг.* жакын, пикирдеш.

СВО'ЙСТВЕННИК *м.* сөөк-тамыр.

СВО'ЙСТВЕННИЦА *женск. р. к* **сво́йственник.**

СВО'ЙСТВЕННО *в знач. сказ.* таандык, адаты, өзгөчөлүгү; **э́то ему́ сво́йственно** анын мындай адаты бар.

СВО'ЙСТВЕННЫЙ, -ая, -ое таандык (*кандайдыр бир адамдын, заттын өзгөчөлүгүн, бөтөнчөлүгүн түзүүчү*); **сво́йственный да́нной эпо́хе стиль** ушул доорго таандык стиль.

СВО'ЙСТВО *ср.* касиет (*мүнөздүү өзгөчөлүк, мүнөздүү бөтөнчөлүк, сапат*).

СВОЙСТВО' *ср.* кайын-журт, төркүн жагынан жакындык.

СВОЛА'КИВАТЬ *несов. см.* **своло́чь.**

СВО'ЛОЧЬ *ж. бран.* сволочь, митаам, иттин баласы.

СВОЛО'ЧЬ *сов. кого-что, прост.* 1. (*снять с чего-л.*) сүйрөп түшүрүү, тартып түшүрүү; **своло́чь груз с теле́ги** арабадан жүктү сүйрөп түшүрүү; 2. (*снести в одно место*) сүйрөп келип чогултуу, бир жерден экинчи жерге сүйрөп алып баруу; **своло́чь мешки́ в ку́чу** мешокторду сүйрөп бир жерге чогултуу.

СВО'РА *ж.* 1. *собир.* (*стая собак*) бир топ ит; 2. (*ремень для собак*) иттин мойнунан байлап жүрө турган кайыш; 3. *перен.* банда, каракчылар тобу.

СВОРА'ЧИВАТЬ *несов.* 1. *см.* **сверну́ть;** 2. *см.* **свороти́ть.**

СВОРА'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сверну́ться;** 2. *страд. к* **свора́чивать.**

СВОРОВА'ТЬ *сов. что, разг.* уурдап алуу.

СВОРОТИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что, разг.* (*сдвинуть*) ордунан түртүп *же* тартып жылдыруу, козголтуу (*мис. ташты*); 2. *кого-что, прост.* (*свернуть в сторону*) бурулуу (*мис. жолдон*).

СВОЯ' *мест. женск. р. к* **свой.**

СВОЯ'К *м.* божа.

СВОЯ'ЧЕНИЦА *ж.* балдыз, кайын эже.

СВЫКА'ТЬСЯ *несов. см.* **сви́кнуться.**

СВЫ'КНУТЬСЯ *сов. с кем-чем* көнүгүшүү, көнүү, көнүгүү; **сви́кнуться с но́вой обстано́вкой** жаңы шартка көнүгүү.

СВЫСОКА' *нареч.* текеберленип, бой көтөрүп, улуксунуп, чоңсунуп; **смотре́ть** *на кого-л.* **свысока́** *биреөгө* бой көтөрүп кароо.

СВЫ'ШЕ 1. *нареч. уст.* (*от высших властей*) жогору жактан, жогортодон (*жогорку органдардан*); **распоряже́ние, полу́ченное сви́ше** жогортодон келген буйрук; 2. *предлог с род. п.* ашык, көп; **сви́ше ста челове́к** жүздөн ашык адам; **э́то сви́ше мои́х сил** буга менин күчүм жетпейт, буга мен чыдай албаймын.

СВЯ'ЗАННОСТЬ *ж.* кысылгандык, эркиндиктин жоктугу; **в его́ движе́ниях чу́вствовалась свя́занность** анын кыймылынан эркиндиктин жоктугу сезилип турду.

СВЯ'ЗАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **связа́ть; со свя́занными рука́ми** байланган кол менен; 2. *прил.* (*стеснённый*) кысылган, эркин эмес; **свя́занные движе́ния** кысылган (эркин эмес) кыймыл; 3. *в знач. сказ.* байланыштуу; **я с ним ниче́м не свя́зан** аны менен эч кандай байланышым жок; 4. *прил. хим.* (*находящийся в соединении*) аралашкан; **свя́занный водоро́д** аралашкан водород.

СВЯЗА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* байлоо, байлаштыруу, таңуу, байлап (таңып) бекитүү, бириктирип байлоо, бириктирип таңуу; **связа́ть паке́ты** пакеттерди байлоо (таңуу); 2. *кого-что с кем-чем, перен.* (*объединить*) байланыштыруу; **судьба́ связа́ла их** аларды тагдыр байланыштырды; **связа́ть оди́н вопро́с с други́м** бир маселени экинчи маселе менен байланыштыруу; 3. *что с чем, перен.* (*установить зависимость между чем-л.*) эп келтирүү, байланыштыруу, башын кошуу; **связа́ть одно́ явле́ние с други́м** бир кубулушту экинчи бир кубулуш менен байланыштыруу; **двух слов связа́ть не уме́ет** эки сөздүн башын кошуп айта албайт; 4. *кого-что, перен.* (*стеснить, лишить свободы*) байлоо, эч жакка чыгарбоо (*мис. жаш бала энесин*); **связа́ть себя́**

www.bizdin.kg

байлануу; **я связа́л себя́ обеща́нием** мен убада берип байланып калдым; 5. *что* (*изготовить вязкой*) согуу, токуу (*байпак, мээлей*); ◇ **связа́ть по рука́м и нога́м** колу бутун байлоо.

СВЯЗА'ТЬСЯ *сов. с кем-чем* 1. (*установить связь*) байланышуу, байланыш жасоо, катташуу; **связа́ться** *с кем-л.* **по телефо́ну** *бирөө менен* телефон аркылуу байланышуу; 2. *разг.* катышуу, кийлигишүү, тийишүү; **заче́м ты с ним связа́лся?** сен ага эмне үчүн кийлигиштиң?

СВЯЗИ'СТ *м.* байланышчы (*байланыш кызматкери*)

СВЯЗИ'СТКА *женск. р. к* **связи́ст**; связистка.

СВЯ'ЗКА *ж.* 1. таңгак, тизмек (*бир түрдүү нерселердин бирге тизилип байланган жыйынтыгы*); **свя́зка книг** бир таңгак китеп; **свя́зка ключе́й** ачкычтардын тизмеги; 2. *анат.* байламта; **мы́шечные свя́зки** булчуң байламталары; **голосовы́е свя́зки** үн түйүнү, тыбыш байламталары; 3. *грам.* байламта.

СВЯЗНИ'К *м. бот.* байламта.

СВЯ'ЗНО *нареч.* байланыштырып, жатык, келиштирип; **свя́зно говори́ть** байланыштырып, жатык сүйлөө.

СВЯЗНО'Й *м. воен.* связной (*командование менен аскердик бөлүктөрдү байланыштырып туруу үчүн жиберилүүчү чабарман*).

СВЯ'ЗНОСТЬ *ж.* байланыштуулук; **свя́зность расска́за** аңгеменин байланыштуулугу.

СВЯ'ЗНЫЙ, -ая, -ое байланыштуу (*логикалык ырааттуу жана грамматикалык жактан туура*); **свя́зный расска́з** байланыштуу аңгеме.

СВЯ'ЗОЧНЫЙ, -ая, -ое **связка** *2-ге т.*

СВЯЗУ'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **свя́зывать**; 2. *прил.* байланыштыруучу, **связу́ющее звено́** байланыштыруучу звено.

СВЯ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **связа́ть.**

СВЯ'ЗЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **связа́ться**; 2. *страд. к* **свя́зывать.**

СВЯЗЬ *ж.* 1. *в разн. знач.* байланыш; **причи́нная связь** *филос.* себептүү байланыш; **связь явле́ний** кубулуштардын байланышы; **связь тео́рии и пра́ктики** теория менен практиканын байланышы; **связь па́ртии с ма́ссами** партиянын массалар менен байланышы; **дру́жеская связь** достук байланыш; **телегра́фная связь** телеграфтык байланыш, телеграф байланышы; **те́хника свя́зи** байланыш техникасы; 2. (*любовная*) ойноштук; 3. **свя́зи** *мн.* (*знакомства*) белгилүү, таасирдүү адамдар менен жакын болуу; **име́ть свя́зи** таасирдүү адамдардан таянчы, колдогону болуу; **челове́к со свя́зями** жогору жакта байланышы же колдогону бар адам; ◇ **в связи́** *с чем-л.* байланыштуу болгондуктан; **в связи́ с ро́стом произво́дства и потребле́ния** өндүрүштүн жана керектөөнүн өсүшүнө байланыштуу.

СВЯТИ'ЛИЩЕ *ср.* 1. *церк. уст.* чиркөө; 2. *перен.* очок (*кандайдыр билимдин топтолгон жери болуп эсептелген илимий мекеме, мис. университет*); **святи́лище нау́ки** илимдин очогу.

СВЯ'ТКИ *только мн. церк.* святка (*христиандарда — жетинчи январдан баштап эки жума боло турган майрамы*).

СВЯ'ТО *нареч.* ардактап, ардак менен, сүйүү менен, сүйүп; **свя́то храни́ть па́мять** *о ком-л. бирөөнү* ардактап эсте сактоо.

СВЯТО'Й, -а́я, -о́е 1. *рел.* олуя, касиеттүү; 2. *перен.* ыйык, барып турган; **свята́я обя́занность** ыйык милдет; **свята́я и́стина** барып турган чындык; **для него́ нет ничего́ свято́го** ал ыйлык дегенди билбейт (*уят-сыйыты жок*); 3. *перен.* (*возвышенный, великий*) кадырдуу, ардактуу; 4. *в знач. сущ. м., ж.* олуя; ◇ **свята́я святы́х** эң кадырдуу; ыйыктын ыйыгы.

СВЯ'ТОСТЬ *ж.* 1. *рел.* олуялык; 2. *перен.* кадырдуулук, ардактуулук.

СВЯТОТА'ТСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **святотатство**-*го т.*; **святота́тственный посту́пок** касиеттүү нерсени кордогон жорук.

СВЯТОТА'ТСТВО *ср.* касиеттүү нерсени кордоо.

СВЯТОТА'ТСТВОВАТЬ *несов.* касиеттүү нерсени кордоо.

СВЯ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое **святки**-*ге т.*; святкалык; **свя́точные развлече́ния** святкалык оюн-тамашалар.

СВЯТО'ША *м. и ж. уст.* 1. сопу, такыба; 2. *презр.* сопусунган адам.

СВЯ'ТЦЫ *только мн. церк.* олуялардын жана майрамдардын календардык тартипте түзүлгөн тизмеси.

СВЯТЫ'НЯ *ж.* эң кымбаттуу, эң кадырдуу, сүйүү менен сакталуучу нерсе; **бере́чь как святы́ню** эң кымбаттуу нерсе катары сактоо.

СВЯЩЕ'ННИК *м. церк.* поп.

СВЯЩЕ'ННИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **священник**-*ке т.*; **свяще́нническая оде́жда** поп кийими.

СВЯЩЕННОДЕ'ЙСТВИЕ *ср.* 1. *церк.* кудайга сыйынып, диний ырым-жырымдарды өтөө; 2. *перен. ирон.* обу жок салтанаттуулук менен иштөө.

СВЯЩЕННОДЕ'ЙСТВОВАТЬ *несов.* 1. *церк.* кудайга сыйынуу, диний адаттарды орундоо; 2. *перен. ирон.* кандайдыр бир нерсени обу жок салтанаттуулук менен иштөө.

СВЯЩЕ'ННЫЙ, -ая, -ое 1. *церк.* диний; **свяще́нное писа́ние** негизги диний китеп (*мис. куран*); 2. *перен. поэт.* (*возвышенный*) ыйык, касиеттүү; **свяще́нный долг** ыйык милдет; 3. *перен.* (*истинный, великий*) кымбаттуу, ыйык; **защи́та оте́чества есть свяще́нный долг ка́ждого граждани́на** ата мекенди коргоо — ар бир граждандын ыйык милдети; ◇ **Свяще́нный сою́з** *ист.* Ыйык союз (*революциялык жана улуттук-боштондук кыймылга каршы жана Европада монархиялык түзүлүштү жактоо максаты менен 1815 жылы Россия, Австрия жана Пруссиянын ортосунда түзүлгөн саясий келишим*).

СВЯЩЕ'НСТВО *ср. церк.* 1. (*сан священника*) священство (*поптук наам*); 2. *собир.* (*священники*) поптор.

СГИБ *м.* 1. (*действие*) бүгүү, ийүү; 2. (*место*) бүгүш, бүктөлгөн жери, ийилген жери; **сгиб ло́ктя** чыканактын бүгүлгөн жери.

СГИБА'ТЬ *несов. см.* **согну́ть.**

СГИБА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **согну́ться**; 2. *страд. к* **сгиба́ть.**

СГИ'НУТЬ *сов. разг.* жок болуу, көздөн кайып болуу.

СГЛА'ДИТЬ *сов. что* 1. (*выровнять*) тегиздөө, текшилөө, бырыш-тырыштны жылмалантуу; 2. *перен.* жумшартуу, жок кылуу, бүтүрүү; **сгла́дить неприя́тное впечатле́ние** көңүлдө калган жаман такты жок кылуу.

СГЛА'ДИТЬСЯ *сов.* 1. (*выровняться*) жылмалануу, текшиленүү; **у него́ морщи́ны сгла́дились** бетинин бырыштары кетти; 2. *перен.* унутулуу, жок болуу, бүтүү (*мис. кайгы*).

СГЛА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **сгла́дить.**

СГЛА'ЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сгла́диться**; 2. *страд. к* **сгла́живать.**

СГЛА'ЗИТЬ *сов. кого-что, разг.* (*в суеверных представлениях*) көз тийгизүү, көзү тийүү.

СГЛОДА'ТЬ *сов. что, разг.* кемирүү, мүлжүү; **соба́ка сглода́ла кость** ит сөөк кемирди.

СГЛУПИ'ТЬ *сов. разг.* келесоолук кылуу, акмактык кылуу.

СГНИТЬ *сов.* чирүү, чирип калуу, чирип бузулуп кетүү.

СГНОИ'ТЬ *сов.* 1. *что* чиритүү; 2. *кого, перен.* кырып жоюу (*бирөөлөрдү биле туруп, атайын кырып-жоюп жок кылуу; адам өлөрлүк шарттарда тутуп, өлүмгө жеткизүү*).

СГОВА'РИВАТЬСЯ *несов. см.* **сговори́ться.**

СГО'ВОР *м.* 1. *неодобр.* (*соглашение*) сөз байлашуу; 2. *уст.* (*помолвка*) куда болуп коюу.

СГОВОРИ'ТЬСЯ *сов.* 1. *с кем-чем* (*условиться*) убадалашуу, сүйлөшүп алуу, сөз байлашуу; 2. (*понять ду*

www.bizdin.kg

друга) түшүнүшүп сүйлөшүү (*бир-бирин түшүнүүгө жетүү*).

СГОВО'РЧИВОСТЬ *ж.* элпектик, тил алчаактык (*сүйлөшкөндө сөзгө бат макул болуучулук*).

СГОВО'РЧИВЫЙ, -ая, -ое элпек, тил алчаак (*башкалардын айтканына бат макул болуучу*); **сговóрчивый человéк** элпек киши.

СГОНЯ'ТЬ *несов. см.* **согнáть.**

СГОРА'НИЕ *ср.* күйүү (*отто күйүп жок болуу*); **двигатель внýтреннего сгорáния** ичинен күймө кыймылдаткыч.

СГОРА'ТЬ *несов. см.* **сгорéть; сгорáть от нетерпéния** эки көзү төрт болуу; абдан толкундануу (*күтүп*).

СГО'РБИТЬ *сов. кого-что* бүкүрөйтүү, бүкүр кылуу; **сгóрбить спи́ну** арканы бүкүрөйтүү.

СГО'РБИТЬСЯ *сов.* бүкүрөйүп калуу, бүкүр болуп калуу.

СГО'РБЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **сгóрбить;** 2. *прил.* бүкүрөйгөн, бүкчүйгөн; **сгóрбленная старýшка** бүкүрөйгөн кемпир.

СГОРЕ'ТЬ *сов.* 1. күйүү, күйүп кетүү, өрттөнүү, өрттөнүп кетүү, 2. (*израсходоваться при горении*) жагылуу, күйүп кетүү, расход болуу; **за день сгорéло óколо ли́тра керосúна** бир күндө бир литрге жакын керосин күйдү; 3. *с.-х.* (*сгнить — о зерне и т. п.*) чирүү, кызып чирүү (*мис. эгин ж. б.*); 4. *перен.* (*о человеке*) зоругуп өлүү; 5. *перен.* (*о сильном чувстве*) кандайдыр бир сезимдин күчтүү таасиринде болуу; **я сгорéл от (со) стыдá** мен абдан уялдым.

СГОРЯЧА' *нареч. разг.* кызып туруп, кызып кетип; **он сгорячá наобещáл мнóго** ал кызып туруп, чоң убада берип койду.

СГОТО'ВИТЬ *сов. что, разг.* бышырып коюу, даярдап коюу (*мис. тамакты*).

СГРЕБА'ТЬ *несов. см.* **сгрести́.**

СГРЕСТИ' *сов.* 1. *что* (*собрать гребя*) тырмап жыйноо (*мис. чөптү*); 2. *что* (*сбросить гребя*) күрөп түшүрүү (*мис. үйдүн төбөсүнөн карды*); 3. *кого-что, разг.* (*обхватить*) бирөөнү же бир немени шап этип кармап калуу.

СГРУДИ'ТЬСЯ *сов.* иркилүү, үймөлөктөшүү, чогулуп үймөлөктөшүү, үйүлүү; **ребяти́шки сгруди́лись у двере́й шкóлы** балдар мектептин эшигинин алдына үймөлөктөшүп чогулушту.

СГРУЖА'ТЬ *несов см.* **сгрузи́ть.**

СГРУЗИ'ТЬ *сов. кого-что* түшүрүү (*жүктү*).

СГРУППИРОВА'ТЬ *сов. кого-что* группалоо (*белгилүү бир топторго бириктирүү*); **сгруппировáть экспонáты вы́ставки** көргөзмөнүн экспонаттарын группалоо.

СГРУППИРОВА'ТЬСЯ *сов.* группалашуу, топтошуу.

СГРЫЗА'ТЬ *несов. см.* **сгрызть.**

СГРЫЗТЬ *сов. что* чагуу, чагып жеш; кемирүү, кемирип жеш.

СГУБИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* кишиликтен чыгаруу, өлүмгө алып келүү.

СГУСТИ'ТЬ *сов. что* коюлтуу, коюулантуу (*мис. бууну*); ◇ **сгусти́ть крáски** жамандап бирди эки кылып айтуу.

СГУСТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. коюлуу, коюулануу (*мис. туман*); 2. *перен.* оор боло баштоо, татаал боло баштоо; **атмосфéра сгусти́лась** атмосфера татаал боло баштады.

СГУ'СТОК *м.* уюп катып калган (*мис. кан*).

СГУЩА'ЕМОСТЬ *ж.* коюулангычтык (*коюу болууга жөндөмдүүлүк*).

СГУЩА'ТЬ *несов. см.* **сгусти́ть.**

СГУЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сгусти́ться;** 2. *страд. к* **сгущáть.**

СГУЩЕ'НИЕ *ср.* коюулануу, коюлтуу.

СГУЩЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **сгусти́ть;** 2. *прил.* коюлтулган; **сгущённое молокó** коюлтулган сүт.

СДА'БРИВАТЬ *несов. см.* **сдóбрить.**

СДАВА'ТЬ *несов. см.* **сдать.**

СДАВА'ТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* **сдáться;** 2. *страд. к* **сдавáть.**

СДАВА'ТЬСЯ II *несов. безл. разг.:* **мне сдаётся, что он не придёт** мага ал келбечүдөй көрүнүп турат.

СДАВИ'ТЬ *сов. кого-что* кысуу; **он сдави́л мне рýку** ал менин колумду кысып жиберди.

СДА'ВЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **сдави́ть;** 2. *прил.* (*приглушённый*) кысылган, буулган, буулуккан; **сдáвленный гóлос** буулуккан үн.

СДА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **сдави́ть.**

СДА'ТЧИК *м.* тапшыруучу; **сдáтчик хлéба** эгин тапшыруучу.

СДАТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*передать*) өткөрүп берүү, берүү, салуу; **сдать делá** *кому-л.* бирөөгө ишти өткөрүп берүү; 2. *что* (*выдержать испытание*) берүү (*экзаменди*); 3. *что* (*внаём*) коюу, берүү (*ижарага, арендага*); 4. *что* (*уступить неприятелю*) жеңилдим деп багынып берүү (*мис. шаарды*); 5. *что* (*в карточной игре*) бөлүү (*ойноочуларга картаны таратып берүү*); 6. *что* (*возвратить излишек*) кайрып берүү (*артык акчаны*); **сдать с рубля́ дéсять копéек** бир сомдон он тыйын кайтарып берүү; 7. *что* (*ослабнуть*) баш коюу, болбой калуу, начарлоо (*мис. ооруга, карылыкка*); **он сдал пóсле болéзни** ал оорудан кийин болбой калды; **зимá ужé сдалá** кыштын каары кетти.

СДА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*неприятелю*) багынуу, түшүү; **крéпость сдалáсь** крепость багынды; **сдáться в плен** колго түшүп берүү; 2. (*уступить*) көнүү, макул болуу; ◇ **на чтó он мне сдáлся?** *разг.* мага анын эмне кереги бар?

СДА'ЧА *ж.* 1. (*передача*) берүү, салуу (*мис. жүктү багажга*); 2. (*внаём*), коюу, берүү (*мис. ижарага, арендага*); 3. (*излишек чего-л.*) кайрып берүү; **получи́ть сдáчу** 1) кайрытып алуу; 2) *перен.* таякка таяк жеш; ◇ **дать сдáчи** *разг.* катылгандын катыгын берүү.

СДВА'ИВАНИЕ *ср.* эки кабат болуу, эки катар болуу.

СДВА'ИВАТЬ *несов. см.* **сдвои́ть.**

СДВА'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сдвои́ться** 1; 2. *страд. к* **сдвáивать.**

СДВИГ *м.* жылышуу (1. *бир орундан экинчи бир орунга жылуу, орун алмаштыруу*; 2. *перен. иштин оңолуп, бир аз алга кетиши*; 3. *геологиялык катмардын горизонталдуу жылышы*).

СДВИГА'ТЬ *несов. см.* **сдви́нуть.**

СДВИГА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сдви́нуться;** 2. *страд. к* **сдвигáть.**

СДВИ'НУТЬ *сов. кого-что* 1. (*переместить*) жылдыруу, козголтуу, ордунан түртүп (тартып) жылдыруу, козголтуу; **сдви́нуть с мéста сундýк** сандыкты ордунан түртүп жылдыруу; **егó с мéста не сдви́нешь** аны ордунан козгой албайсың; 2. *перен.* (*напр. дело, вопрос*) илгерилетип жиберүү, жылдыруу, козголтуу; **сдви́нуть с мéста** бир аз илгерилетип жиберүү; **сдви́нуть рабóту с мéста** ишти жылдыруу; 3. (*сблизить*) жылдырып бир-бирине жакындатуу; **сдви́нуть брóви** каш-кабакты түйүү.

СДВИ'НУТЬСЯ *сов.* 1. (*сместиться*) жылып кетүү, жылышуу; 2. *перен.* илгерилөө; **сдви́нуться с мéста** бир аз илгерилөө; 3. (*сблизиться*) жылып бир-бирине жакындоо.

СДВО'ЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **сдвои́ть;** 2. *прил.* эки кабатталган, эки катар болуп турган, эки катар; **сдвóенные пéшки** *шахм.* эки катар болуп турган пешкалар.

СДВОИ'ТЬ *сов. что* эки катар болуу, эки катар болуп тизилүү, эки жолу (иштөө, жүрүү) басуу; ◇ **сдвои́ть след** *охот.* бир эле из менен эки жолу жүгүрүп өтүү (*коён ж. б. жөнүндө*); **сдвои́ть пóле** *с.-х.* экинчи жолу айдоо.

СДВОИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*сделаться двойным*) кош кабат болуу, эки эсе болуу, эки жолу болуу; 2. *чаще безл.* кош болуп көрүнүү; **у меня́ в глазáх сдвои́лось** менин көзүмө кош болуп көрүндү.

СДЕ'ЛАТЬ *сов. кого-что, в разн. знач.* кылуу, жиберүү, жасоо, иштөө; **сдéлать по-свóему** өзүнчө иштөө; **сдéлать**

www.bizdin.kg

ошибку ката жиберүү; **столяр сделал хороший стол** столяр жакшы стол жасады; **сделать** *кого-л.* **своим помощником** *бирөөнү* өзүнүн жардамчысы кылуу; ◇ **сказано — сделано** *разг.* айттым — болду; сөз бүттү.

СДЕ'ЛАТЬСЯ *сов.* 1. (*стать*) болуу, болуп калуу; **сделаться писателем** жазуучу болуу; 2. *разг.* (*произойти, случиться*) бир нерсе болуу, болуп калуу; **с ней сделался припадок** анын талмасы кармап калды.

СДЕ'ЛКА *ж.* 1. келишим, бүтүм; **выгодная сделка** пайдалуу келишим; 2. *перен. неодобр.* (*сговор*) сөз байлашуу, келишим (*көбүнчө — кандайдыр бир жаман иш жөнүндө*); ◇ **сделка с совестью** өзүнүн чыныгы ишенимине каршы иш кылуу.

СДЕ'ЛЬНО *нареч.*: **работать сдельно** баалап иштөө.

СДЕ'ЛЬНО-ПРОГРЕССИ'ВНЫЙ, -ая -ое: **сдельно-прогрессивная оплата труда** эмгектин баалап-прогрессивдик төлөөсү.

СДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **сдельная работа** баалап иштөө жумушу.

СДЕ'ЛЬЩИК *м.* баалап иштөөчү.

СДЕ'ЛЬЩИНА *ж.* жеке бааланган иш.

СДЕ'ЛЬЩИЦА *женск. р. к* **сдельщик.**

СДЁРГИВАТЬ *несов. см.* **сдёрнуть.**

СДЕ'РЖАННОСТЬ *ж.* сабырдуулук, токтоолук (*о человеке*).

СДЕ'РЖАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **сдержать;** 2. *прил.* (*о человеке*) сабырдуу, токтоо; **сдержанный человек** токтоо киши; 3. *прил. перен.* (*не резкий*) сыпайы, адептүү, акырын; **сдержанный ответ** сыпайы жооп.

СДЕРЖА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*остановить*) токтотуу (*күч менен*); 2. *что, перен.* басуу, токтотуу, тыюу; **он сдержал свой гнев** ал өзүнүн ачуусун токтотту; ◇ **сдержать своё слово (обещание)** өз сөзүн (убадасын) эки кылбоо, сөзүндө (убадасында) туруу.

СДЕРЖА'ТЬСЯ *сов.* өзүн өзү токтотуу.

СДЕ'РЖИВАТЬ *несов. см.* **сдержать.**

СДЕ'РЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сдержаться;** 2. *страд. к* **сдерживать.**

СДЁРНУТЬ *сов. что* тартып түшүрүү, тартып алуу (*мис. кроваттан жуурканды*).

СДИРА'ТЬ *несов. см.* **содрать.**

СДИРА'ТЬСЯ *несов. страд. к* **сдирать.**

СДО'БА *ж. собир.* сдоба (*майлуу нан, май токоч, сүттүү нан, сүт токоч*).

СДО'БНЫЙ, -ая, -ое май, сүт кошулуп жасалган (*нан, токоч, камыр*); **сдобное тесто** май, сүт кошулуп жуурулган камыр.

СДО'БРИТЬ *сов. что* жакшыртуу, кошуп жакшыртуу, кошуп даамын өзгөртүү, даамдуу кылуу; **сдобрить борщ сметаной** борщко каймак кошуп жакшыртуу.

СДОБРОВА'ТЬ *сов.*: **ему не сдобровать** ал бирди көрөт; **там тебе не сдобровать** сен ал жерден бирди көрөсүң.

СДОИ'ТЬ *сов. кого-что, обл.* саап алуу.

СДОЙ *м. обл.* ууз же ооруу уйдан саалып ташталган сүт.

СДО'ХНУТЬ *сов. разг.* өлүү (*айбан жөнүндө*).

СДРЕ'ЙФИТЬ *сов. разг.* коркоктук кылуу, коркуп кетүү.

СДРУЖИ'ТЬ *сов. кого-что* дос кылуу, жакындаштыруу; **нас сдружила совместная учёба** бирге окуу бизди жакындатты.

СДРУЖИ'ТЬСЯ *сов.* достошуу, дос болуу.

СДУВА'ТЬ *несов. см.* **сдуть, сдунуть.**

СДУ'НУТЬ *однокр.* үйлөп жиберүү, үйлөп учуруп жиберүү (*бир жолу*).

СДУРИ'ТЬ *сов. разг.* акмактык кылуу, келишпеген иш кылуу.

СДУ'РУ *нареч. разг.* акмактык кылып, акмак болуп, куру бекер.

СДУТЬ *сов. что* 1. учуруу (*жел, шамал*); үйлөп учуруу; 2. *разг.* (*списать тайком*) жашырып көчүрүп алуу.

СДЫХА'ТЬ *несов. см.* **сдохнуть.**

СЁ *мест. указат.*: **то да сё** ана-мына, ал эле, бул эле; **о том о сём** аны-муну жөнүндө; **ни то ни сё** орто заар; **ни с того ни с сего** жылкы теппей, жылан чакпай.

СЕА'НС *м. в разн. знач.* сеанс; **мы пришли в кино на второй сеанс** биз кинонун экинчи сеансына келдик, **он писал портреты в несколько сеансов** ал портретти бир нече сеанста жазчу эле; **сеанс светолечения** жарык менен дарылоонун сеансы.

СЕБЕ' I *мест. возвр. дат. и предл. п. от* **себя; к себе** өзүнө; **не в себе** акылы ордунда эмес; **мне как-то не по себе** менин бир аз мазам болуңкурабай турат; **он себе на уме** *разг.* жөнөкөй көрүнгөн менен аржагында жатат; **мы поставили себе цель** биз өзүбүзгө максат койдук.

СЕБЕ' II *частица разг.*: **он сидит себе и пишет** отуруп алы-ы-ып жазып жатат; **иди себе** өзүңчө кете бер; ◇ **ничего себе** жаман эмес, дурус, канааттанарлык; **так себе** 1) (*ни плохо, ни хорошо*) эптеп-септеп, иши кылып, көп анчалык эмес; 2) (*ничего особенного*) анчейин, жөн эле.

СЕБЕСТО'ИМОСТЬ *ж. эк.* өздүк наркы, өзүнө туруш наркы (*кандайдыр бир товарды өндүрүүгө же сатып алууга кеткен каражаттардын суммасы*); **снижение себестоимости** өздүк наркты төмөндөтүү.

СЕБЯ' *мест. возвр. род. и вин. п.*: **у себя** өзүнүкүндө; **прийти в себя** эсин жыюу.

СЕБЯЛЮ'БЕЦ *м. разг.* менменсинген, өзүн сүйгөн.

СЕБЯЛЮБИ'ВЫЙ, -ая, -ое менменсинген, өзүн сүйгөн.

СЕБЯЛЮ'БИЕ *ср.* менменсинүүчүлүк, өзүн сүйүүчүлүк.

СЕВ *м.* себүү, эгүү; **сев яровых хлебов** жаздык эгинди себүү; **подготовка к севу** эгин эгүүгө даярдануу.

СЕ'ВЕР *м.* түндүк, түндүк жак; **к северу от Москвы** Москванын түндүк жагында; **народы Севера** Түндүктүн элдери.

СЕ'ВЕРНЫЙ, -ая, -ое **север**-*ге т.*; **северный ветер** түндүк шамал, түндүк жактан болгон шамал; **Северный полюс** Түндүк полюс.

СЕ'ВЕРО-ВОСТО'К *м.* түндүк-чыгыш (*жак*).

СЕ'ВЕРО-ВОСТО'ЧНЫЙ, -ая, -ое **северо-восток**-*ко т*; түндүк-чыгыштык; **северо-восточное направление** түндүк-чыгыш багыт, түндүк-чыгыштык багыт.

СЕ'ВЕРО-ЗА'ПАД *м.* түндүк-батыш (*жак*).

СЕ'ВЕРО-ЗА'ПАДНЫЙ, -ая, -ое **северо-запад**-*га т.*; түндүк-батыштык; **северо-западный ветер** түндүк-батыштан соккон шамал.

СЕВЕРЯ'НИН *м.* түндүктө туруучу адам.

СЕВООБОРО'Т *м.* которуштуруп айдоо (*себүү, эгүү*).

СЕВРЮ'ГА *ж.* севрюга (*сөөксүз балыктын бир түрү*).

СЕВРЮ'ЖИЙ, -ья, -ье **севрюга**-*га т.*; **севрюжья уха** севрюганын этинен бышырылган сорпо.

СЕГМЕ'НТ *м.* сегмент (1. *мат. тегеректин жаа сызык менен жана анын хордасы менен чектелген бөлүгү*; 2. *мат телонун кесүүчү жалпактык менен бөлүнгөн бөлүгү*, 3. *биол. кээ бир жаныбарлардын денесиндеги муунактары, мис. сөөлжандын муунактары*).

СЕГМЕНТА'ЦИЯ *ж. биол.* сегментация (1. *организмдин муунак-муунак болуп түзүлүшү*; 2. *уруктанган жумуртканын бөлүнүү процесси; бул — зародыштын пайда болушун алып келет*).

сегó *мест. род., вин. п. от* **сей** *и род. п. от* **сие.**

СЕГО'ДНЯ *нареч.* 1. бүгүн; 2. *перен.* (*теперь*) азыркы учур, азыркы убакыт, азыр; ◇ **не сегодня-завтра** жакында жакын аранын ичинде; **сегодня густо, а завтра пусто** *погов.* бирде көп да, бирде жок; болсо бөрүдөй, болбосо шөрүдөй; бирде ач, бирде ток.

СЕГО'ДНЯШНИЙ, -яя, -ее бүгүнкү, бүгүн болгон.

www.bizdin.kg

СЕГРЕГА'ЦИЯ *ж.* сегрегация (*АКШта негрлерди расалыктардан ажыратуунун ар түрдүү формасынан турган расалык дискриминациянын бир түрү*).

СЕДА'ЛИЩЕ *ср. анат.* көчүк.

СЕДА'ЛИЩНЫЙ, -ая, -ое **седалище**-*ге т.*; **седáлищный нерв** көчүк нерви.

СЕДЁЛКА *ж.* ээрчик (*араба ээри*).

СЕДЕ'ЛЬНИК *м.* ээрчи, ээр устасы.

СЕДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **седло**-*го т.*; **седéльный мáстер** ээр устасы.

СЕДЕ'ТЬ *несов.* агаруу (*чач, сакал*); ак кирүү (*чачка, сакалга*); буурул тартуу.

СЕДИНА' *ж.* ак (*чачтын, сакалдын*); ◊ **сединá в бóроду, а бес в ребрó** *посл.* буканын өзү карыса да, мурду карыбайт.

СЕДЛА'ТЬ *несов. кого-что* токуу (*ээр токуу*).

СЕДЛО' *ср.* ээр; ◊ **ходи́ть под седлóм** минилип жүрүү.

СЕДЛОВИ'НА *ж.* **1.** (*выгиб в спине животного*) кайкы, белдин кайкысы; **лóшадь с седлови́ной** кайкы бел жылкы; **2.** *геогр.* кайкы бел, кайкы белес.

СЕДЛО'ВКА *ж.* **1.** (*действие*) токуу (*ат токуу*); **2.** токуу жолу, токуу ыгы (*атты токуу жолу*).

СЕДОБОРО'ДЫЙ, -ая, -ое агала сакалдуу, буурул сакалдуу.

СЕДОВЛА'СЫЙ, -ая, -ое *поэт. см.* **седоволóсый.**

СЕДОВОЛО'СЫЙ, -ая, -ое буурул чач; **седоволóсый человéк** буурул чач адам.

СЕДО'Й, -áя, -óе **1.** ак, буурул (*напр. о волосах, бороде*); ак чачтуу, ак сакалдуу, буурулу бар (*о человеке*); **седáя старýха** ак чач кемпир; **2.** *перен.* боз, ак, куба; **седóй тумáн** боз туман; ◊ **до седы́х волóс** картайганга чейин; **седáя дрéвность** *или* **седáя старинá** эзелки заман, жер каймактаганда.

СЕДО'К *м.* **1.** (*в экипаже*) жалдап арабада отурган киши; **2.** (*всадник*) атчан киши, унаачан киши.

СЕДЬМО'Й, -áя, -óе *числ.* жетинчи; **двáдцать минýт седьмóго** алтыдан жыйырма минута өттү; **половинá седьмóго** алты жарым саат, жарты саат кем жети; **седьмóго ноябрá** жетинчи ноябрда; ◊ **емý пошёл седьмóй деся́ток** ал жетимишке кадам койду; **быть на седьмóм нéбе** *разг.* төбөсү көккө жетүү; **седьмáя водá на киселé** *см.* **кисéль.**

СЕЗО'Н *м.* сезон, мезгил, маал; **зи́мний сезóн** кыш мезгили; **театрáльный сезóн** театр сезону; **одéться по сезóну** сезонго ылайык кийинүү.

СЕЗО'ННИК *м.* сезончу (*белгилүү мезгилде гана иштеген, түбөлүк иштебеген жумушчу*).

СЕЗО'ННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*соответствующий сезону*) сезондуу, мезгилдүү, маалдуу; **сезóнная рабóта** сезондуу жумуш; **сезóнный рабóчий** сезондуу жумушчу; **2.** (*годный на обозначенный срок*) сезондук (*бир сезонго жароочу*); **сезóнный билéт** сезондук билет.

СЕЙ *мест. указ. уст.* **1.** ушу, ушул; **по сей день** ушу күнгө чейин; **сию́ минýту я придý** мен азыр эле келем; **сию́ минýту** бир минутка, кичине коё туруңуз; **до сих пор** 1) (*о времени*) ушул убакка чейин; 2) (*о месте*) ушул жерге чейин; **2.** *в знач. сущ.* **сиé** *ср.* ушу; **при сём препровождáется** ушуну менен бирге жиберилет; ◊ **быть по семý** *уст.* ушундай болсун.

сей I, **сéйте** *повел. накл. от* **сéять.**

сей II *мест. род., дат., твор. и предл. п. от* **сия́.**

СЕЙМ *м.* сейм (*кээ бир өлкөлөрдө — парламенттин аты*).

СЕ'ЙНЕР *м. мор.* сейнер (*балык уулоочу кичине кеме*).

СЕЙСМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *геол.* сейсмикалык (*жер титирөөгө таандык*); **сейсми́ческий прибóр** сейсмикалык аспап.

СЕЙСМО'ГРАФ *м. геол.* сейсмограф (*жер титирөөнү автоматтык турдө жазуучу аспап*).

СЕЙСМОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **сейсмография**-*га т.*; сейсмографиялык; **сейсмографи́ческие зáписи** сейсмографиялык жазуулар.

СЕЙСМОГРА'ФИЯ *ж. геол.* **1.** сейсмография (*жер титирөөнү жазуу*); **2.** *см.* **сейсмолóгия.**

СЕЙСМО'ЛОГ *м.* сейсмолог (*жер титирөөнү текшерүүчү, изилдөөчү специалист*).

СЕЙСМОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **сейсмология**-*га т.*; сейсмологиялык.

СЕЙСМОЛО'ГИЯ *ж. геол.* сейсмология (*геофизиканын жер титирөөнү, деңиз титирөөнү жана жер кыртыштарынын калкылдоолорун текшерүүчү бир бөлүмү*).

СЕЙСМО'МЕТР *м. геол.* сейсмометр (*жер титирөөнү текшерүүдөгү колдонулуучу аспап*).

СЕЙФ *м.* сейф (*күйбөс шкаф же түрдүү кымбат нерселер салынып сакталуучу шкафтын бир түрү*).

СЕЙЧА'С *нареч.* **1.** (*теперь, в настоящее время*) азыр; **сдéлай э́то сейчáс** муну азыр иште; **2.** (*очень скоро, немедленно*) азыр, чапчаң, дароо; **сейчáс же иди́!** азыр эле бар!; дароо бар!; **сейчáс!** азыр!; **3.** (*только что*) азыр эле, эми эле; **он сейчáс здесь был** ал эми эле ушул жерде эле; **4.** *разг.* (*сразу*) дароо эле; **сейчáс ви́дно, в чём дéло** иш эмнеде экени дароо эле көрүндү.

СЕ'КАНС *м. мат.* секанс (*бурчтун тригонометриялык функциясы*).

СЕКА'ТОР *м. с.-х.* секатор (*жемиш багынын бутагын кесүү ж. б. үчүн колдонулуучу кайчы*).

СЕКА'Ч I *м. тех.* секач (**1.** *темирди керте чабуучу миздүү, курч балка*; **2.** *чым көңдү кирпичтей кылып кесүүчү механизм*).

СЕКА'Ч II *м. охот.* (*дикий кабан*) каман.

СЕКВЕ'СТР *м.* секвестр (**1.** *юр. мамлекет бийлиги тарабынан өзүнүн мүлкүнөн пайдаланууга ээсине тыюу салуу же анын укугун чектөө*; **2.** *мед. оорунун аркасында дененин бир жеринин сөөк болуп калышы*).

СЕКВЕСТРОВА'ТЬ *сов. и несов. что, юр.* секвестрлөө.

СЕКИ'РА *ж. ист.* ай балта.

СЕКРЕ'Т I *м.* **1.** (*тайна*) сыр, жашырын; **держáть в секрéте** ичинде сактап жүрүү; **вы́дать чей-л. секрéт** биреөнүн сырын айтып коюу; **2.** (*потайное устройство*) тетик, сыр (*механизмдин башкача түзүлүшү*); **замóк с секрéтом** тетиги бар кулпу; **3.** *воен.* (*передовой пост*) секрет (*күтүлбөгөн душмандын келишин кабарландыруучу, алдыңкы пост*); **4.** (*причина; способ*) себеп, сыр; **секрéт успéха** ийгиликтин себеби, ийгиликтин сыры; **секрéт приготовлéния** даярдоонун сыры.

СЕКРЕ'Т II *м. физиол.* секрет (*бездерден иштелип чыгуучу зат*).

СЕКРЕТАРИА'Т *м.* **1.** (*отдел учреждения*) секретариат (*мекеменин уюштуруу-аткаруу иштерин жүргүзүүчү бөлүм*); **2.** *собир.* секретариат (*ошол бөлүмдүн кызматкерлери*).

СЕКРЕТА'РСКИЙ, -ая, -ое **секретарь**-*га т.*; секретардык; **секретáрские обя́занности** секретардык милдеттер.

СЕКРЕТА'РСТВО *ср.* секретардык.

СЕКРЕТА'РСТВОВАТЬ *несов.* секретардык кылуу, секретарь милдетин аткаруу.

СЕКРЕТА'РША *разг. женск. р.* **к секретáрь.**

СЕКРЕТА'РЬ *м.* секретарь.

СЕКРЕ'ТНИЧАТЬ *несов. разг.* **1.** (*держать в секрете*) башкалардан жашыруу; **2.** (*разговаривать тихо в присутствии других*) жашырын сүйлөшүү.

СЕКРЕ'ТНО *нареч.* жашырын, сырдуу.

СЕКРЕ'ТНОСТЬ *ж.* жашырындык, сырдуулук.

СЕКРЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **1.** жашырын, сырдуу; **секрéтные бумáги** жашырын кагаздар; **2.** *тех.* тетиктүү, сырдуу; **секрéтный замóк** тетиктүү кулпу.

СЕКРЕТО'РНЫЙ, -ая, -ое **секреция**-*га т.*; секрециялык; **секретóрная дéятельность желёз** бездердин секрециялык иши.

СЕКРЕ'ЦИЯ *ж. физиол.* секреция (*бездердин организмге керектүү заттарды иштеп чыгарышы*).

www.bizdin.kg

СЕ'КСТА *ж. муз.* секста (*диатоникалык гамманын алтынчы баскычы*).

СЕКСТА'НТ *м. астр., геод.* секстант (*астрономиялык же геодезиялык байкоолор жүргүзүү үчүн колдонулуучу бурч өлчөгүч аспап*).

СЕКСТЕ'Т *м. муз.* секстет (**1.** *алты үн же алты куралга ылайыкталган музыка чыгармасы*; **2.** *секстетти аткаруучу алты музыкант*).

СЕКСУАЛИ'ЗМ *м. физиол.* сексуализм (*жыныстык сезимдин ашынып туруучулугу*).

СЕКСУА'ЛЬНОСТЬ *ж.* жыныстык байланыш.

СЕКСУА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **сексуальность**-*ге т.*

СЕ'КТА *ж.* секта (**1.** *рел. үстөмдүк кылуучу динден бөлүнүп чыккан тармак*; **2.** *перен. неодобр. калың массадан өзүн четте туткан кичине топ*).

СЕКТА'НТ *м.* сектант (**1.** *бир сектанын жолун жолдоочусу*; **2.** *перен. неодобр. аз кишилердин, азчылыктын таламын жактоочу, тар көз караштуу адам*).

СЕКТА'НТСКИЙ, -ая, -ое **сектант**-*ка т.*; сектанттык; **сектáнтская óбщина** сектанттар коому (*уюму*).

СЕКТА'НТСТВО *ср.* **1.** *рел.* сектантчылык (*үстөмдүк кылып турган динден бөлүнүп чыккан диний окуунун жана уюмдун жалпы аты*); **2.** *перен. неодобр.* сектанттык (*көз карашынын тардыгы*); **3.** *собир.* сектанттар.

СЕ'КТОР *м.* **1.** *мат.* сектор (*жаа сызык менен чектелген жана эки радиусу бар, тегеректин бөлүгү*); **2.** *воен.* сектор (*радиалдык сызык менен чектелген участок*); **сéктор фрóнта** фронт сектору; **3.** сектор (*мекеменин бөлүмү*); **сéктор кáдров** кадрлар сектору; **4.** сектор (*эл чарбасынын бөлүгү*); **обобществлённый сéктор** коомдоштурулган сектор.

СЕКУЛЯРИЗА'ЦИЯ *ж.* секуляризация (**1.** *юр. чиркөөнүн, мечиттин жана монастырдын мүлкүн мамлекеттин мүлкүнө айландыруу; чиркөөнүн, мечиттин менчигинен алып, граждандык менчикке берүү*; **2.** *перен. бир нерсени чиркөөнүн же монастырдын менчигинен алып селолук граждандык уюмдун менчигине берүү*).

СЕКУЛЯРИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. см.* **секуляризовáть.**

СЕКУЛЯРИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. что* секуляризациялоо, секуляризация кылуу.

СЕКУ'НДА *ж.* секунда (**1.** *минутанын алтымыштан бири*; **2.** *мат. бурч өлчөө единицасы; бул* $^1/_{3600}$ *градуска барабар*; **3.** *муз. диатоникалык гамманын экинчи баскычы*).

СЕКУНДА'НТ *м.* секундант (**1.** *ист. дуэлде арага жүрүүчү жана күбө адам*; **2.** *шахм. шахмат ойноого машыктыруучу жана шахмат ойнунда калыс болуп карап туруучу адам*; **3.** *спорт. боксёрду жана күрөштү тейлөөчү адам*).

СЕКУ'НДНЫЙ, -ая, -ое **секунда**-*га т.*; **секýндная стрéлка часóв** сааттын секунда стрелкасы.

СЕКУНДОМЕ'Р *м.* секундомер (*секунда өлчөөчү саат*).

СЕКУНДОМЕТРИ'СТ *м.* секундометрист (*мелдеш болуп жаткан кезде секундомер менен убакытты эсептеп туруучу адам*).

СЕКУ'ЩАЯ *ж. мат.* кесүүчү (*сызык*).

СЕКЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **секция**-*га т.*; секциялык; **секциóнные заседáния** секциялар боюнча болуучу заседаниелер; **секциóнный котёл** секциялардан түзүлгөн (жасалган) казан; ◇ **секциóнный зал** *мед.* секциялык зал (*өлүктөрдү союп турган зал*).

СЕ'КЦИЯ *ж. в разн. знач.* секция; **рабóта наýчной конферéнции по сéкциям** илимий конференциянын секциялар боюнча иштеши.

СЕЛАДО'Н *м. уст.* аялдардын артынан жүргөндү жакшы көрүүчү адам.

СЕЛЁДКА *ж. разг.* селёдка.

СЕЛЁДОЧНИЦА *ж.* селёдка балыгы салына турган кичине табак.

СЕЛЁДОЧНЫЙ, -ая, -ое **селёдка**-*га т.*; **селёдочная головá** селёдка башы.

СЕЛЕЗЁНКА *ж. анат.* көк боор.

СЕЛЕЗЁНОЧНЫЙ, -ая, -ое **селезёнка**-*га т.*

СЕ'ЛЕЗЕНЬ *м.* эркек өрдөк.

СЕЛЕКЦИОНЕ'Р *м.* селекционер (*селекция жагынан специалист*).

СЕЛЕКЦИОНИ'ЗМ *м.* селекционизм (*селекциянын принцибин практикада, иш жүзүндө колдонуу*).

СЕЛЕКЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **селекция**-*га т.*; **селекциóнная стáнция** селекция станциясы.

СЕЛЕ'КЦИЯ *ж.* селекция (*тандоо, ылгоо жолу менен айбандардын асыл тукумун, өсүмдүктөрдүн жакшы сорторун чыгаруу жана мыктылоо*).

СЕЛЕ'Н *м. хим.* селен (*химиялык элемент; бул — айнекке түс берүүчү жана сигнал жабдыктарында колдонулуучу кара боз металлоид*).

СЕЛЕ'НИЕ *ср.* селение, кыштак.

СЕЛЕ'НИСТЫЙ, -ая, -ое **селен**-*ге т.*; селендүү; **селéнистая кислотá** селендүү кислота.

СЕЛЕНИ'Т *м. мин.* селенит (*саргылжын түстөгү тал-тал кристаллдуу гипстин бир түрү*).

СЕЛЕНИ'ТОВЫЙ, -ая, -ое **селенит**-*ке т.*

СЕЛЕ'НОВЫЙ, -ая, -ое **селен**-*ге т.*; **селéновая кислотá** селен кислотасы.

СЕЛИ'ТРА *ж.* селитра (*техникада жарылма зат, агрономияда семирткич кылып колдонулуучу азот-кычкыл туз*).

СЕЛИ'ТРЯНЫЙ, -ая, -ое **селитра**-*га т.*; **селúтряный завóд** селитра заводу.

СЕЛИ'ТЬ *несов. кого-что* кондуруу, орундаштыруу (*жерге*).

СЕЛИ'ТЬСЯ *несов.* конуу, жайлашуу, орун алуу.

СЕЛИ'ЩЕ *ср. археол.* байыркы кыштактын орду.

СЕЛО' *ср.* село, кыштак; ◇ **ни к селý ни к гóроду** *разг.* эч бир жөнү жок.

СЕЛЬДЕРЕ'Й *м.* сельдерей (*огороддогу жашылча өсүмдүктүн бир түрү*).

СЕЛЬДЕРЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **сельдерей**-*ге т.*; **сельдерéйное мáсло** сельдерей майы.

СЕЛЬДЬ *ж.* сельдь (*балык*); ◇ **как сéльди в бóчке** *погов.* жыкжыйма, өтө тыгылыш.

СЕЛЬДЯНО'Й, -áя, -óе **сельдь**-*ге т.*

СЕЛЬКО'Р *м.* (сéльский корреспондéнт) селькор (айыл-кыштак кабарчысы).

СЕЛЬМА'Г *м.* (сéльский магазúн) сельмаг (селолук магазин).

СЕ'ЛЬСКИЙ, -ая, -ое **село**-*го т.*; селолук; **сéльские жúтели** айыл-кыштакта туруучулар; **сéльский совéт** сельсовет, селолук совет; **сéльское хозя́йство** айыл чарбасы, айыл-кыштак чарбасы.

СЕЛЬСКОХОЗЯ'ЙСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **сельское хозяйство**-*го т.*; айыл чарбалык.

СЕЛЬСОВЕ'Т *м.* (сéльский совéт) сельсовет (селолук совет).

СЕЛЬФА'КТОР *м. текст.* сельфактор (*ийрүүчү машина*).

СЕЛЬХОЗАРТЕ'ЛЬ *ж.* (сельскохозя́йственная артéль) айыл чарба артели.

СЕЛЯНИ'Н *м.* (*мн.* **селя́не**) *уст.* дыйкан.

сём *мест. предл. п. от* **сей, сиé** (*предлогдордон кийин колдонулат*).

СЕМА'НТИКА *ж. лингв.* **1.** семантика (*тилдин, айрым сөздөрдүн маани жагы*); **2.** *см.* **семасиолóгия.**

СЕМАНТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **семантика**-*га т.*

СЕМАСИОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **семасиология**-*га т.*

СЕМАСИОЛО'ГИЯ *ж. лингв.* семасиология (*тил илиминин бөлүмү; бул—сөздөрдүн маанилерин жана ошол маанилердин өзгөрүшүн изилдейт*).

СЕМАФО'Р *м.* семафор (*жолдун ачык же жабыктыгын билдирүүчү жарыктуу сигнал*).

СЁМГА *ж.* сёмга (*эти кызыл балыктын бир түрү*).

www.bizdin.kg

СЕМЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое 1. (*имеющий семью*) үй-бүлөлүү, бала-чакалуу; **семейный человек** бүлөлүү киши; 2. (*происходящий в семье*) үйдөгү, үй-бүлөдөгү, үй-бүлөдө болуучу; **семейный обед** үйдөгү обед (*үй-бүлө менен бир отуруп ичкен обед*); 3. (*имеющий отношение к семье*) үй-бүлөлүк, **семейная жизнь** үй-бүлөлүк турмуш; **семейный роман** *лит.* үй-бүлөлүк роман (*көбүнчө үй-бүлө турмушун жазган роман*); 4. *перен. неодобр.* (*семейственный*) тууғандык, жакындык (*эптешүүчүлүк жолу менен иштелүүчү*).

СЕМЕ'ЙСТВЕННОСТЬ *ж.* 1. (*любовь к семейной жизни*) бүлөчүлдүк, өз бүлөсүн сүйүүчүлүк, бүлөнүн камын жээчүлүк; 2. *перен. неодобр.* бүлөчүлүк (*эптешип кетүүчүлүк, «кол ийрисине тартуучулук» жолу менен болгондук*).

СЕМЕ'ЙСТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*любящий семью*) бүлөчүл, өз бүлөсүн сүйгөн, бүлөсүнүн камын жеген; 2. *перен. неодобр.* бүлөчүлүк, бүлө жолу менен болгон (*эптешүүчүлүк жолу менен болгон*).

СЕМЕ'ЙСТВО *ср.* 1. (*семья*) бүлө, үй-бүлө, бала-чака; 2. *биол.* түркүм; **семейство кошачьих** мышык түркүмү.

СЕМЕНА' *мн.* (*ед.* **семя** *ср.*) урук, үрөн.

СЕМЕНИ'СТЫЙ, -ая, -ое уруктуу, даны көп.

СЕМЕНИ'ТЬ *несов.* тыпылдатып басуу, тыпылдап майдалап басуу.

СЕМЕННИ'К *м.* 1. *с.-х., бот.* (*растение*) урук үчүн калтырылган өсүмдүк; 2. *бот.* (*часть плода, содержащая зёрна*) өсүмдүктүн урук мүчөсү; 3. *с.-х.* (*участок для выращивания семян*) урук (үрөн) алуу үчүн арналган эгин участогу; 4. *биол.* эркектин урук бези.

СЕМЕННО'Й, -ая, -ое 1. **семена**-*га т.*; уруктук, үрөндүк, **семенной фонд** үрөн фонду; **семенной клевер** уруктук беде; **семенное хозяйство** урук (үрөн) өстүрүүчү чарба; 2. **семя** 3-*кө т.*; **семенные железы** урук бездери.

СЕМЕНОВО'Д *м.* урук (үрөн) өстүрүү жагынан специалист.

СЕМЕНОВО'ДСТВО *ср.* урук (үрөн) өстүрүү (*айыл чарбанын урук, үрөн өстүрүүчү тармагы*).

СЕМЕНОВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **семеноводство**-*го т.*; урук (үрөн) өстүрүүчү; **семеноводческий совхоз** урук (үрөн) өстүрүүчү совхоз.

СЕМЕРИ'К *м.* 1. жети кабат (*жети единицадан турган чен, өлчөм же предмет*); **семерик-верёвка** жети кабат жип (*жети тал ичке жиптен эшилген жип*); 2. (*семь лошадей в одной упряжке*) бир арабага чегилген жети ат.

СЕМЁРКА *ж.* 1. (*цифра*) жети, жетилик (*жети деген цифра*); 2. (*группа из семи*) жети, жетөө; 3. (*карта*) жетилик; **семёрка пик** жетилик карга.

СЕ'МЕРО *числ.* жетөө, жети; **семеро братьев** жети бир тууган; **семеро суток** жети сутка; **нас было семеро** биз жетөө элек; ◇ **семеро одного не ждут** *посл.* жети киши бир кишини күтпөйт (*бир киши үчүн коллектив ишти кечиктирүүгө болбойт*).

СЕМЕ'СТР *м.* семестр (*жогорку окуу жайларында жана техникумдарда окуу жылынын жарымы*).

СЕМЕСТРО'ВЫЙ, -ая, -ое **семестр**-*ге т.*; семестрдик; **семестровый зачёт** семестрдик зачёт.

СЕ'МЕЧКО *ср.* 1. *уменьш. от* **семя** 1 жалгыз урук, дан; 2. **семечки** *мн.* чемичке, семишке (*күн карама жана ашкабактын уругу, данеги*); **грызть семечки** чемичке чагуу.

СЕМИ- *татаал сөздө «жети» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүк; мис.* **семидиевный** жети күндүк.

СЕМИБО'РЬЕ *ср. спорт.* семиборье (*спорттук мелдеште оор нерсени көтөрүүнүн жети түрүн көрсөтүү*).

СЕМИВЁРСТНЫЙ, -ая, -ое жети чакырымдык; ◇ **семивёрстные сапоги** *фольк.* кереметтүү өтүк (*бир кадамы жети чакырымга барабар болот имиш*).

СЕМИДЕСЯТИЛЕ'ТИЕ *ср.* 1. (*срок*) жетимиш жыл, жетимиш жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) жетимиш жылдык.

СЕМИДЕСЯТИЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее 1. жетимиш жылдык; **семидесятилетняя ель** жетимиш жылдык карагай; 2. (*о человеке*) жетимиш жашар, жетимиш жаштагы.

СЕМИДЕСЯТИПЯТИЛЕ'ТИЕ *ср.* 1. (*срок*) жетимиш беш жыл, жетимиш беш жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) жетимиш беш жылдык.

СЕМИДЕСЯ'ТЫЙ, -ая, -ое *числ.* жетимишинчи; **семидесятые годы** жетимишинчи жылдар (*бир кылымдын 70-нен 79-не чейинки убакыт*).

СЕМИДНЕ'ВНЫЙ, -ая, -ое жети күндүк; **семидневный срок** жети күндүк мөөнөт.

СЕМИКЛА'ССНИК *м.* жетинчи класстын окуучусу.

СЕМИКЛА'ССНИЦА *женск. р. к* **семиклассник.**

СЕМИКЛА'ССНЫЙ, -ая, -ое жети класстык; **семиклассное образование** жети класстык билим.

СЕМИКРА'ТНЫЙ, -ая, -ое жети эсе, жети мертебе.

СЕМИЛЕ'ТКА *ж.* жети жылдык мектеп, **он окончил семилетку** ал жети жылдык мектепти бүтүрдү.

СЕМИЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее 1. (*о сроке*) жети жылдык; **семилетний стаж** жети жылдык стаж; 2. (*о человеке*) жети жашар, жетидеги, жети жаштагы.

СЕМИМЕ'СЯЧНЫЙ, -ая, -ое жети айлык; **семимесячный ребёнок** жети айлык бала.

СЕМИНА'Р *м.* семинар (*мугалимдин жолбашчылыгы менен болуучу группалык практикалык иш*).

СЕМИНАРИ'СТ *м. уст.* семинария окуучусу.

СЕМИНА'РИЯ *ж. уст.* семинария, атайын орто мектеп; **учительская семинария** мугалимдер даярдоочу атайын орто мектеп; **духовная семинария** диний семинария.

СЕМИНА'РСКИЙ, -ая, -ое 1. **семинар**-*га т.*; **семинарские занятия** семинар окуусу; 2. *уст.* **семинария**-*га*, **семинарист**-*ке т.*; семинариялык; **семинарское образование** семинариялык маалымат.

СЕМИПО'ЛЬЕ *ср. с.-х.* жети талаа; **переход от трёхполья к семиполью** үч талаадан жети талаага өтүү.

СЕМИСО'ТЫЙ, -ая, -ое *числ.* жети жүзүнчү; **семисотая страница** жети жүзүнчү бет.

СЕМИСТРУ'ННЫЙ, -ая, -ое *муз.* жети кылдуу (*жети кылы бар; мис. гитара*).

СЕМИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *см.* **семитский.**

СЕМИТОЛО'ГИЯ *ж. лингв.* семитология (*семит тилдерин жана семит маданиятын изилдөөчү илим*).

СЕМИ'ТСКИЙ, -ая, -ое **семит**-*ке т.*; **семитские языки** семит тилдери.

СЕМИ'ТЫ *мн.* (*ед.* **семит** *м.*) семиттер (*Түндүк Африкиди жана Жакынкы Азияда жашаган жана жашоочу элдердин тобу, мис. арабдар, еврейлер, абиссиниялыктар ж. б.*).

СЕМИЧАСОВО'Й, -ая, -ое 1. (*длительностью в семь часов*) жети сааттык, жети саатка созулган; 2. (*назначенный на семь часов*) саат жетидеги; **семичасовой поезд** саат жетидеги поезд.

СЕМНАДЦАТИЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее (*о человеке*) он жети жашар, он жети жаштагы.

СЕМНА'ДЦАТЫЙ, -ая, -ое *числ.* он жетинчи; **семнадцатый номер** он жетинчи номер; **семнадцатого числа** он жетинчи числодо.

СЕМНА'ДЦАТЬ *числ.* он жети.

СЕМССУ'ДА *ж.* (семенная ссуда) үрөн карыз берүү (*же алуу*).

сему *дат. п. от* **сей, сие.**

СЕМФО'НД *м.* (семенной фонд) үрөн фондусу, үрөндүк фонд.

СЕМЬ *числ.* жети; ◇ **у семи нянек дитя без глазу** *посл.* молдо көп болсо кой арам өлөт; **семь раз отмерь, один раз отрежь** *посл.* жети өлчөп, бир гана кес (*бир нерсени иштээрдин алдында жакшылап ойло, баарын жакшылап ойлоп туруп иш кыл*).

СЕ'МЬДЕСЯТ *числ.* жетимиш.

СЕМЬСО'Т *числ.* жети жүз.

www.bizdin.kg

СЕ'МЬЮ *нареч.* жети жерде; **сéмью семь — сóрок дé-вять** жети жерде жети кырк тогуз.

СЕМЬЯ' *ж.* бүлө, үй-бүлө, бала-чака; **брáтская семья́ совéтских нарóдов** совет элдеринин бир туугандык үй-бүлөсү; **член семьи́** үй-бүлө мүчөсү; ◇ **в семьé не без урóда** *посл.* бир уядан бир сасыткы (*бир коллективдин ичинде, коллективдин иркин бузган жаман адам жөнүндө айтылат*).

СЕМЬЯНИ'Н *м.* бүлөкор, бүлөчүл киши.

СЕ'МЯ *ср.* 1. *бот.* урук (*өсүмдүктөрдүн көбөйүү органы*); **растéние далó семенá** өсүмдүк урук берди; 2. *чаще мн. перен.* себеп, **семенá раздóра** чыр-чагактын себеби; 3. *биол.* (*сперма*) бел суу.

СЕМЯДО'ЛЯ *ж. бот.* урук үлүшү (*өсүмдүктүн уругунун көбөйүү органынын ичи, жалбырактардын түйүлдүгү турган жери*).

СЕМЯИЗВЕРЖЕ'НИЕ *ср. физиол.* бойдон кетүү (*эркектен*).

СЕМЯИЗЛИЯ'НИЕ *ср см.* **семяизвержéние.**

СЕМЯПО'ЧКА *ж. бот.* урук бүчүр.

СЕМЯПРОВО'Д *м. анат.* бел суу жүргүзүүчү түтүк.

СЕНА'Т *м.* сенат (1. *ист. Байыркы Римде — башкаруунун жогорку органы;* 2. *ист. падышалык Россияда — жогорку соттук-административдик мекеме;* 3. *бир катар өлкөлөрдө — закон чыгаруучу жогорку палата*).

СЕНА'ТОР *м.* сенатор (*сенаттын мүчөсү*).

СЕНА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **сенатор**-*го т.*; сенатордук; **сенáторские обя́занности** сенатордук милдеттер.

СЕНА'ТОРСТВО *ср.* сенатордук наам (кызмат), сенатордун наамы (кызматы).

СЕНА'ТСКИЙ, -ая, -ое **сенат**-*ка т.*; сенаттык.

СЕНБЕРНА'Р *м.* (*порода собак*) сенбернар (*чоң иттердин бир түрү*).

СЕ'НИ *только мн.* сени (*үйдүн кире берер жериндеги бөлмө*).

СЕННИ'К *м.* 1. (*матрац*) ичине чөп же саман салынган матрац; 2. *обл.* (*сарай для сена*) чөпкана.

СЕННО'Й I, -áя, -óе **сено**-*го т.*; **сеннóй базáр** чөп базары.

СЕННО'Й II, -áя, -óе: **сеннáя дéвушка** *уст.* кенизек (*господин үйүндө кызмат кылып жүргөн крепостной кыз*).

СЕ'НО *ср.* чөп; **охáпка сéна** бир кучак чөп; ◇ **собáка на сéне** *погов.* чөптө жаткан ит (өзү да жебейт, башканы да жолотпойт).

СЕНОВА'Л *м.* чөп жыйгыч (*чөп сакталуучу жай*).

СЕНОВОРОШИ'ЛКА *ж.* чөп оодарыштыргыч машина.

СЕНОЗАГОТО'ВКИ *мн.* (*ед.* **сенозаготóвка** *ж.*) чөп даярдоо.

СЕНОЗАГОТО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **сенозаготовки**-*ге т.*; **сенозаготóвочная кампáния** чөп даярдоо кампаниясы.

СЕНОКОПНИ'ТЕЛЬ *м.* чөп чөмөлөөчү машина.

СЕНОКО'С *м.* 1. (*косьба травы*) чөп чабуу, чөп чабыш; 2. (*место косьбы*) чабынды, чөп чабынды; 3. (*время косьбы*) чөп чабуу убагы.

СЕНОКОСИ'ЛКА *ж.* чөп чапкыч машина.

СЕНОКО'СНЫЙ, -ая, -ое **сенокос**-*ко т.*; **сенокóсные лугá** чабынды жерлер.

СЕНОКОШЕ'НИЕ *ср. см.* **сенокóс** 1.

СЕНОСУШИ'ЛКА *ж.* чөп кургаткыч (*машина*).

СЕНОУБО'РКА *ж.* чөп жыйноо, чөп чаап жыйноо.

СЕНОУБО'РОЧНЫЙ, -ая, -ое **сеноуборка**-*га т.*; **сеноубóрочная кампáния** чөп жыйноо кампаниясы, чөп чабуу кампаниясы, чөп жыйноо өнөктүгү.

СЕНОХРАНИ'ЛИЩЕ *ср.* чөп сакталуучу жай.

СЕНСАЦИО'ННОСТЬ *ж.* сенсациялуулук.

СЕНСАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое сенсациялуу (*укмуштуу, көпчүлүктү дүрбөлөңгө салуучу*).

СЕНСА'ЦИЯ *ж.* сенсация (*көпчүлүктү дүүлүктүргөн укмуштуу окуя*).

СЕНСИБИЛИЗА'ЦИЯ *ж.* сенсибилизация (1. *физиол. клеткалардын жана ткандардын сезгичтигинин жогорулашы,* 2. *кээ бир жарык шоолаларынын таасири менен фотографиялык пластинкалардын сезгичтигинин жогорулап кетиши*).

СЕН-СИМОНИ'ЗМ *м. филос.* сенсимонизм (*19 кылымдагы социалист-утопист Сен-Симондун окуусу*).

СЕНСУАЛИ'ЗМ *м филос.* сенсуализм (*таанып билүүнүн бирден-бир булагы сезүү болот деп эсептөөчү философиялык окуу*).

СЕНСУАЛИ'СТ *м. филос.* сенсуалист (*сенсуализмдин жолун жолдоочу*).

СЕНСУАЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **сенсуализм**-*ге т.*

СЕНСУА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *филос.* сезимге, сезүүгө негизделген.

СЕНТЕНЦИО'ЗНОСТЬ *ж.* сентенциялуулук, насыяттуулук.

СЕНТЕНЦИО'ЗНЫЙ, -ая, -ое сентенциялуу, насыяттуу (*форма жагынан макал, санатка окшогон, маани жагынан насыяттуу*).

СЕНТЕ'НЦИЯ *ж.* сентенция, насыят (*насыят мүнөздүү макал, санат*).

СЕНТИМЕНТАЛИ'ЗМ *м.* 1. *лит.* сентиментализм (*18 кылымдын аягы, 19 кылымдын башындагы адабий агым, бул эң эле ыксыз сезгичтик, ыйлаактагандык, жумшактык жана чындыкты бир аз кооздоп көрсөтүү менен мүнөздөлөт*); 2. (*излишняя чувствительность*) ыгы жок жашыктык.

СЕНТИМЕНТАЛИ'СТ *м. лит.* сентименталист (*сентиментализм жолун жолдоочу*)

СЕНТИМЕНТА'ЛЬНИЧАТЬ *несов. разг.* 1. өтө эле боорукердик (жумшактык, жашыктык) кылуу; 2. *с кем-чем, перен.* өтө эле жумшак мамиле кылуу.

СЕНТИМЕНТА'ЛЬНОСТЬ *ж.* ыгы жок боорукердик, ыгы жок эркелөөчүлүк.

СЕНТИМЕНТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*чувствительный*) өтө эле боорукер, өтө эле жашык; 2. **сентиментализм** 1-*ге т.*; сентименталдык; **сентиментáльный ромáн** сентименталдык роман.

СЕНТЯ'БРЬ *м.* сентябрь; ◇ **смотрéть сентябрём** *разг. уст.* кабагы салыңкы, көңүлсүз болуу.

СЕНТЯ'БРЬСКИЙ, -ая, -ое **сентябрь**-*ге т.*; сентябрдеги; **сентя́брьские дожди́** сентябрдеги жамгырлар.

СЕНЬ *ж. поэт. уст.* көлөкө; **под сéнью** 1) көлөкөсүндө; 2) *перен.* далдасында.

СЕНЬО'Р *м. ист.* сеньор (*феодалдык коомдо — ири жер ээси, мунун соттук, административдик жана саясий бийлиги болгон*).

СЕПАРАТИ'ЗМ *м. полит.* сепаратизм (*бөлүнүп чыгууга, обочолонууга болгон ар кандай умтулуш*).

СЕПАРАТИ'СТ *м. полит.* сепаратист (*сепаратизмди жактоочу*).

СЕПАРАТИ'СТСКИЙ, -ая, -ое *полит.* сепаратисттик (*обочолонууга, бөлүнүүгө умтулуучу*).

СЕПАРА'ТНЫЙ, -ая, -ое сепараттык (*айрым, айрыкча, обочолонгон, башкалар менен макулдашылбаган*).

СЕПАРА'ТОР *м.* сепаратор (1. *тех. бир затты экинчи бир заттан бөлүп алуу үчүн колдонулуучу аппарат;* 2. *с.-х.* ынак сүттүн каймагын ажыратып алуучу аппарат).

СЕПАРА'ТОРНАЯ *ж. с.-х.* сепаратор турган жай.

СЕПАРА'ЦИЯ *ж. тех., с.-х.* сепарация (*бир нерседен экинчи бир нерсени ажыратуу, бөлүп чыгаруу*).

СЕПАРИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, тех., с.-х.* сепарациялоо (*бир затты экинчи бир заттан ажыратуу, бөлүп чыгаруу*).

СЕ'ПИЯ *ж.* сепия (1. *кара күрөң боёк;* 2. *ушундай боёк менен тартылган сүрөт; фотографиялык аппарат менен түшүрүлгөн күрөң түстөгү сүрөт*).

www.bizdin.kg

СЕ'ПСИС *м. мед.* сепсис (*ооруу кыла турган микробдордун канда көбөйүп, организмге бүт тарашы*).

СЕПТЕ'Т *м.* септет (**1.** *муз. жети үн же жети инструмент үчүн арналган музыкалык чыгарма*; **2.** *ушундай чыгарманы ойноочу, аткаруучу музыканттар*).

СЕ'ПТИМА *ж. муз.* септима (*диатондук гамманын жетинчи баскычы*).

СЕПТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **сепсис**-*ке т.*; сепсистик; **септи́ческое заражéние крóви** кандын сепсистик бузулушу (*ириңге алып баруучу ооруу*).

СЕ'РА *ж.* **1.** *хим.* күкүрт; **2.** *разг.* (*в ушах*) кулку.

СЕРА'ЛЬ *м.* сераль (*Чыгыш өлкөлөрүндө — кандын сарайы жана андагы аялдар бөлмөлөрү*).

СЕРБ *м.* серб.

СЕ'РБКА *женск. р. к* **серб**; сербка.

СЕ'РБСКИЙ, -ая, -ое **серб**-*ге т.*; **сéрбский язы́к** серб тили

СЕ'РБЫ *мн.* сербдер.

СЕРВА'НТ *м.* сервант (*жапыз кичинекей буфет*).

СЕРВИ'З *м.* сервиз (*аяк-табак, чыны-чайнек сыяктуу идиштердин тандамал тобу*); **ча́йный серви́з** чай сервизи.

СЕРВИРОВА'ТЬ *сов. и несов. что* сервиздөө (*идиш-аякты белгилүү тартипте коюу менен үстөлдү тамак ичүүгө даярдоо*).

СЕРВИРО'ВКА *ж.* сервиздөө (**1.** *тамак даярдоо, дасторкон жаюу*, **2.** *үстөлгө коюлган идиш-аяк, дасторкон ж. б.*).

СЕРВИТУ'Т *м.* сервитут (**1.** *юр. менчиктен пайдаланууга укугун чектөө*; **2.** *полит. бир мамлекеттин кандайдыр территориясына болгон суверенитетин башка бир мамлекеттин пайдасы үчүн чектөө*).

СЕРДЕ'ЧКО *ср. уменьш.-ласк. от* **сéрдце** 1.

СЕРДЕ'ЧНИК I *м.* **1.** *бот.* сердечник (*өсүмдүктүн бир түрү*); **2.** *тех.* киндик (*мис. арабанын киндиги*).

СЕРДЕ'ЧНИК II *м. разг.* **1.** (*больной*) жүрөгү оорулуу адам, **2.** (*врач*) жүрөк оорусу жагынан специалист.

СЕРДЕ'ЧНО *нареч.* чын көңүлдөн, чын жүрөктөн; **сердéчно рад за вас** сиз үчүн чын жүрөктөн кубанамын.

СЕРДЕ'ЧНОСТЬ *ж.* достук, боорукердик, чын жүрөктөн болгондук.

СЕРДЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **1. сердце** 1-*ге т.*; **сердéчные болéзни** жүрөк оорулары; **сердéчный больнóй** жүрөк оорулуу киши, **2.** *перен.* (*очень близкий*) чыныгы, жакын, көңүлдөш; **сердéчный друг** чыныгы дос; **3.** *перен.* (*задушевный, искренний*) чын жүрөктөн; ак көңүл, жакшы (*о человеке*); **сердéчный человéк** ак көңүл адам; **сердéчный привéт** чын жүрөктөн айтылган салам; **4.** *перен. разг.* (*любовный*): **сердéчные делá** сүйүү иштери.

СЕРДИ'ТО *нареч.* ачууланып, каарданып; ◇ **дёшево и сердúто** *разг.* ары арзан, ары жакшы.

СЕРДИ'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** ачуулуу, каардангап; **2.** *перен. разг.* (*крепкий*) катуу, ачуу, күчтүү; **серди́тый морóз** катуу аяз (суук); **серди́тый табáк** ачуу тамеки, күчтүү тамеки.

СЕРДИ'ТЬ *несов. кого* ачуулантуу, ачууландыруу, кыжырын кайнатуу.

СЕРДИ'ТЬСЯ *несов. на кого-что* ачуулануу, ачууланып жүрүү, каардануу, каарданып жүрүү.

СЕРДОБО'ЛИЕ *ср. уст.* боорукердик, боору ооругандык.

СЕРДОБО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *разг.* боорукер.

СЕРДОЛИ'К *м. мин.* акак таш.

СЕРДОЛИ'КОВЫЙ, -ая, -ое **сердолик**-*ке т.*; акак таштуу; **сердоли́ковая брóшка** акак таштуу брошка (*акак таш менен кооздолгон брошка*).

СЕ'РДЦЕ *ср.* **1.** *анат.* жүрөк; **сéрдце бьётся** жүрөк согот; **2.** *перен.* (*центр, средоточие*) жүрөк, борбор; **Москвá — сéрдце Совéтского Сою́за** Москва — Советтер Союзунун жүрөгү (борбору); ◇ **отдáть своё сéрдце** *кому-л.* бирөөнү сүйүп калуу; **покори́ть** *чьё-л.* **сéрдце** *бирөөнү* өзүнө тартуу, өзүн сүйдүрүү, өзүнө ашык кылуу; **сéрдце моё!** (*обращение*) айланайыным!; кагылайыным!; **у негó дóброе сéрдце** ал ак көңүл, ал боорукер; **у негó нет сéрдца** ал кара көңүл, кара мүртөз; **золотóе сéрдце** эң ак көңүл (*жакшы, боорукер адам жөнүндө*); **кáменное сéрдце** таш боор; **в сердцáх** *разг.* ачууланып, ачууланган бойдон; **всем сéрдцем, от всегó сéрдца** чын жүрөктөн; **от чи́стого сéрдца** чын жүрөктөн; **с откры́тым (чи́стым) сéрдцем** ачык-айрым, жашырбай, **пó сердцу** өтө жагат, абдан туура келет, көңүлдөгүдөй; **с сéрдцем** (*сказать, сделать*) ачууланып, каарданып; **у меня́ сéрдце не лежи́т** көңүлүм чаппайт, көңүлүм тартпайт; **сéрдце не на мéсте** жүрөк ордунда эмес (*тынчсызданууу, тынчы кетүү*); **сéрдце трепéщет от рáдости** кубанычтан жүрөк алып учуп турат, кубаныч коюнга батпай турат; **сéрдце нóет** көңүл чыдабайт, көңүл тынбайт; **у меня́ сéрдце упáло** жүрөгүм түштү (*мен күтпөгөн жерден корктум*); **имéть сéрдце** *на кого-л. бирөөгө* кек сактоо, *бирөөгө* ачууланып «сээнибы» деп жүрүү; **сорвáть сéрдце** *разг.* ачуусун чыгаруу; **скрепя́ сéрдце** аргасыздан, кынжылып туруп, кыйылып туруп; **зá сердце берёт** абдан толкундантат; абдан таасир кылып, толкундантат; **приня́ть** *что-л.* **бли́зко к сéрдцу** *бир нерсеге* көңүл буруп кайгысын тартуу; **положá рýку нá сердце** чын айтканда, ырасын айтканда; **у меня́ отлеглó от сéрдца** менин санаам бир аз тынып калды.

СЕРДЦЕБИЕ'НИЕ *ср. мед.* жүрөк согуу.

СЕРДЦЕВЕ'Д *м.* адамдын көңүлүндөгүнү тапкыч (билгич).

СЕРДЦЕВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое жүрөктөй, жүрөк сыяктуу; **сердцеви́дный лист** жүрөк сыяктуу жалбырак.

СЕРДЦЕВИ'НА *ж.* өзөк.

СЕРДЦЕЕ'Д *м. разг. шутл.* аялдардын жаны (*аялдарды өзүнө тартып, аларды эстен оодара турган эркек*).

СЕРЕБРЕ'НИЕ *ср.* күмүштөө, күмүш чабуу, күмүш буусуна кармоо.

СЕРЕ'БРЕНИК *м. уст.* (*монета*) күмүш тыйын.

СЕРЕБРЁНЫЙ, -ая, -ое күмүштөлгөн, күмүш буусуна кармалган; **серебрёная посýда** күмүштөлгөн идиш, күмүш буусуна кармалган идиш.

СЕРЕБРИ'СТОСТЬ *ж.* **1.** (*блестящий отлив*) күмүштөй жылтырагандык; **2.** *перен.* (*напр. голоса*) шыңгырагандык (*үн*).

СЕРЕБРИ'СТЫЙ, -ая, -ое **1.** күмүштөй, күмүш түстүү; **2.** *перен.* (*звонкий*) шыңкылдаган, шаңкылдаган, шаңгыраган (*үн*); **серебри́стый смех** шыңкылдаган күлкү; **3.** *хим., мин.* күмүш кошулган; **серебри́стое зóлото** күмүш кошулган алтын; ◇ **серебри́стый тóполь** *бот.* ак терек.

СЕРЕБРИ'ТЬ *несов. что* күмүштөө, күмүш чабуу, күмүш буусуна кармоо.

СЕРЕБРИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*блестеть*) күмүштөй жаркылдоо; **2.** (*виднеться — о чём-л. серебристом*) күмүштөй жаркылдап көрүнүү; **вдали́ серебри́лись верши́ны гор** тоолордун баштары алыстан күмүштөй жаркылдап көрүндү; **3.** *перен.* (*о седине*) чачка (сакалга) ак кирүү, **көк ала боло баштоо**; **4.** *страд. к* **серебри́ть**.

СЕРЕБРО' *ср.* **1.** күмүш; **чи́стое серебрó** таза күмүш; **2.** *собир.* (*изделия*) күмүш буюм, күмүш идиш; **3.** (*блеск*) күмүштөй (жалтыроо); **4.** *собир.* (*мелкие серебряные монеты*) майда күмүш акча.

СЕРЕБРОНО'СНЫЙ, -ая, -ое *геол.* күмүшү бар (*руда, кен, тоо тек ж. б.*).

СЕРЕ'БРЯНЫЙ, -ая, -ое **1. серебро** 1-*ге т.*; күмүштүү; **серéбряное кольцó** күмүш шакек; **серéбряная рудá** күмүштүү кен; **2.** *перен.* күмүштөй, күмүш түстүү; ◇ **серéбряная свáдьба** эрди-катындын жыйырма беш жылдык тоюу; **серéбряный блеск** *мин.* күмүштүү жалтырак (*ичинде күкүрт аралашкан күмүшү бар кен, руда*).

www.bizdin.kg

СЕРЕДИ'НА *ж.* ортосу, борбору, ичи; **середи́на о́зера** көлдүн ортосу; **середи́на дня** түш; ◇ **бро́сить де́ло на середи́не** ишти ортосуна жеткенде таштап коюу; **золота́я середи́на** алтын аралык (*кооптуу ишке барбоочулук*); **середи́на на полови́ну** *разг.* жайынча эле (*мындай да эмес, андай да эмес; жаман да эмес, жакшы да эмес*); **держа́ться середи́ны** *или* **знать середи́ну** өтө эле четке чыгуучу, чечкиндүү аракеттен баш тартуу.

СЕРЕДИ'ННЫЙ, -ая, -ое 1. (*находящийся в середине*) ортодогу, арадагы, ичиндеги; 2. *перен.* (*половинчатый*) жарым-жартылай, чала.

СЕРЕДКА *ж. разг.* 1. *см.* **середи́на**; 2. (*сердцевина*) өзөк.

СЕРЕДНЯ'К *м.* орто дыйкан.

СЕРЕДНЯ'ЦКИЙ, -ая, -ое **середня́к**-*ка т.*; **середня́цкое хозя́йство** орто дыйкан чарбасы.

СЕРЁЖКА *ж.* 1. *см.* **серьга́**; 2. *бот.* чачыгүл (*мис. теректин гүлү*).

СЕРЕНА'ДА *ж. муз.* серенада (*сүйгөнүнүн урматына ырдалуучу ыр*).

СЕ'РЕНЬКИЙ, -ая, -ое *уменьш.-ласк. от* **се́рый** 1. боз, сур, көк; **се́ренький ко́злик** сур улак; 2. *перен.* (*пасмурный*) түнөргөн, бүркөлгөн, бүркөлүңкү (*мис. күн*), 3. *перен. разг.* (*обыденный*) кадыресе, ашып кеткен сонундугу жок.

СЕРЕ'ТЬ *несов.* 1. (*становиться серым*) бозоруу; 2. (*виднеться — о сером*) бозоруп көрүнүү.

СЕРЖА'НТ *м.* сержант (*СССРдин куралдуу күчтөрүнүн кенже командалык составынын согуштук наамы*).

СЕРИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое сериялуу (*түркүм-түркүмү менен чыгарылуучу, жумшалуучу*); **сери́йное произво́дство** сериялуу өндүрүш.

СЕ'РИСТЫЙ, -ая, -ое *хим.* күкүрттүү, күкүртү бар; **се́ристый свине́ц** күкүрттүү коргошун.

СЕ'РИЯ *ж.* 1. серия (*түрпатташ жана катар нерселер*); **се́рия биле́тов** билеттер сериясы; 2. серия (*кинокартинанын айрыкча жеке көрсөтүлүүчү бөлүгү*); **карти́на в трёх се́риях** үч сериялуу картина.

СЕРМЯ'ГА *ж.* сермяга (1. *боёлбогон, одуракай сукно*; 2. *ушундай сукнодон жасалган чапан*).

СЕРМЯ'ЖНЫЙ, -ая, -ое **сермяга** 1-*ге т.*

СЕ'РНА *ж.* жейрен.

СЕРНИ'СТЫЙ, -ая, -ое *хим.* күкүрттүү, күкүртү бар; **серни́стая кислота́** күкүрттүү кислота (*күкүрттүү газдын суудагы эритиндиси*).

СЕРНОВАТИСТОКИ'СЛЫЙ, -ая, -ое *хим.* күкүрттүү кычкыл.

СЕРНОВА'ТИСТЫЙ, -ая, -ое *хим.* күкүрт сымал, күкүрт сымактуу, күкүрттүүрөк; **сернова́тистая кислота́** күкүрт сымал кислота.

СЕРНОКИ'СЛЫЙ, -ая, -ое *хим.* күкүрт кычкыл; **сернoки́слый аммо́ний** күкүрт кычкыл аммоний.

СЕ'РНЫЙ, -ая, -ое **сера** 1-*ге т.*; **се́рная кислота́** күкүрт кислотасы; **се́рные спи́чки** күкүрт ширеңке.

СЕРОВОДОРО'Д *м. хим.* күкүрт водороду (*сасыган жумуртка жыттуу газ*).

СЕРОВОДОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое **сероводород**-*го т.*; **сероводоро́дные ва́нны** күкүрттүү водород ванналары.

СЕРОГЛА'ЗЫЙ, -ая, -ое көк көз.

СЕРОЗЁМ *м.* (*почва*) боз топурак, боз топурактуу жер.

СЕРО'ЗНЫЙ, -ая, -ое *физиол.* илээшме, уюма; **серо́зная жи́дкость** илээшме (уюма) суюктук.

СЕРОУГЛЕРО'Д *м.* күкүрт көмүртеги (*бат күйүүчү, жыты жаман, түссүз, тунук уу суюктук*).

СЕРП *м.* орок; **серп и мо́лот** орок менен балка; ◇ **серп луны́** *поэт.* жаңы тууган ай *же* жаңырардагы эски ай.

СЕРПАНТИ'Н *м.* серпантин (*маскараддарда, зооктамашаларда бийлөөчүлөрдүн үстүнө ыргытылуучу түрдүү түстөгү жука тасма кагаздар*).

СЕРПЕНТИ'Н *м. мин.* серпентин (*жылан терисине окшогон, түрдүү коозддуктар үчүн колдонулуучу, жашыл түстөгү минерал*).

СЕРПОВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое жаңы ай формалуу.

СЕРПОВИ'ЩЕ *ср.* ороктун сабы, орок сап.

СЕРПЯ'НКА *ж.* (*ткань*) серпянка, сарпеңке (*кездеменин бир түрү*).

СЕРСО' *ср. нескл. спорт.* серсо (1. *жыгач алкакты таякка ыргытып кийгизме оюн*; 2. *серсонун алкагы, тегереги*).

СЕРТИФИКА'Т *м. офиц., фин.* сертификат (*мамлекет органдарынын өз ара беришкен карыз милдеттенме кагазы*).

СЕ'РУМ *м. физиол.* серум (*кан сывороткасы*).

СЕ'РЫЙ, -ая, -ое 1. боз, сур, көк; **се́рый волк** көк карышкыр; 2. *перен.* (*пасмурный*) түнөргөн, бүркөлгөн, бүркөлүңкү; **се́рый день** бүркөлүңкү күн; 3. *перен. разг.* (*посредственный*) кадыресе, ашып кеткен сонундугу жок (*мис. китеп*); 4. *перен.* (*необразованный*) маалыматсыз, билими жок; **се́рый челове́к** маалыматсыз адам; 5. *в знач. сущ. м.* (*заяц*) коён; ◇ **не за то во́лка бьют, что сер, а за то, что овцу́ съел** *посл.* бөрүнү көксүң деп урбайт, койду жедиң деп урат.

СЕРЬГА' *ж.* сырга, сөйкө, иймек.

СЕРЬЁЗНО 1. *нареч.* олуттуу; 2. *нареч.* (*тяжело, опасно*) катуу, оор, кыйын, олуттуу; **серьёзно заболе́ть** катуу ооруп калуу; 3. (*не шутя*) чындап, тамашасыз; **серьёзно обеща́ть что-л.** чындап убада берүү; 4. *в знач. вводн. сл. разг.* (*в самом деле*) чын эле, ырас эле, тамашасы жок.

СЕРЬЁЗНОСТЬ *ж.* 1. олуттуулук; 2. (*важность*) олуттуулук, керектүүлүк; **серьёзность э́того де́ла** бу иштин олуттуулугу.

СЕРЬЁЗНЫЙ, -ая, -ое 1. олуттуу; **серьёзный ю́ноша** олуттуу жигит; 2. (*важный*) олуттуу, керектүү; **серьёзное де́ло** олуттуу иш; **серьёзный вопро́с** олуттуу маселе; 3. (*тяжёлый, опасный*) оор, кыйын, катуу, олуттуу; **серьёзная боле́знь** кыйын оору; 4. (*о выражении лица*) олуттуу; **серьёзный вид** олуттуу түр (өң).

СЕССИО'ННЫЙ, -ая, -ое **сессия**-*га т.*; сессиялык; **сессио́нные заседа́ния** сессиялык заседаниелер.

СЕ'ССИЯ *ж.* сессия; **се́ссия Верхо́вного Сове́та СССР** СССР Жогорку Советинин сессиясы; **экзаменацио́нная се́ссия** экзамен алуу сессиясы.

СЕСТРА' *ж.* эже (*старшая*); карындаш (*младшая по отношению к брату*); сиңди (*младшая по отношению к сестре*); **моя́ ста́ршая сестра́** менин эжем; **моя́ мла́дшая сестра́** менин карындашым *же* сиңдим; ◇ **сестра́ милосе́рдия** *уст.* медициналык сестра.

СЕСТРЁНКА *ж. уменьш.-ласк. от* **сестра́** карындаш (*младшая по отношению к брату*); сиңди (*младшая по отношению к сестре*).

СЕ'СТРИН, -а, -о *разг.* **сестра**-*га т.*; **се́стрино пла́тье** эженин (карындаштын, сиңдинин) көйнөгү.

СЕСТРИ'ЦА *ж. см.* **сестрёнка**.

СЕСТЬ I *сов.* 1. отуруу, олтуруу; **сесть на стул** стулга отуруу; 2. (*расположиться для поездки*) отуруу, түшүү, минүү; **сесть в автомоби́ль** автомобилге отуруу, автомобилге түшүү; **сесть на ло́шадь** атка минүү; 3. *разг.* (*попасть в заключение*) түшүү; **сесть в тюрьму́** түрмөгө түшүү; 4. (*зайти*) батуу; **со́лнце се́ло** күн батты; 5. (*опуститься с высоты; осесть*) конуу; **самолёт сел на аэродро́м** самолёт аэродромго конду; **пти́чка се́ла на ве́тку** чымчык бутакка конду; **пыль се́ла на бума́гу** кагазга чаң конду; 6. *за что и с неопр.* (*приняться что-л. делать*) отуруу; **сесть за рабо́ту** иштөөгө отуруу; ◇ **сесть в кало́шу** *или* **кало́ши**; **сесть в лу́жу** жаман абалда калуу, акмак болуп калуу; **сесть кому-л. на́ голову** *разг.* бирөөнү өзүнө биротоло багынтып алуу; **сесть кому-л. на ше́ю** бирөөнүн моюнуна жүк болуу (*багуусунда болуу*); **сесть на мель** 1. оор абалда калуу, кыйроого учуроо.

www.bizdin.kg

СЕСТЬ II *сов.* (*укоротиться, сузиться*) кирүү; **эта рубашка сéла** бул көйнөк кирди.

СЕ'ТКА I *ж.* 1. (*небольшая сеть*) тор (*түрдүү нерсеге колдонулуучу тордолгон нерсе*); 2. (*расписание, шкала*) сетка; **тарифная сéтка** тариф сеткасы, тарифтик сетка; 3. (*разлиновка клетками*) сетка, тор сызык; **географическая сéтка** географиялык тор сызык; 4. (*для продуктов*) сетка (*тор капчык*).

СЕ'ТКА II *ж. зоол.* сетка (*карындын бир жери*).

СЕ'ТОВАНИЕ *ср.* 1. (*действие*) зардануу, зарын айтуу, датын айтуу; ыйлактоо, кайгыруу; 2. (*жалоба*) зар, муң, дат.

СЕ'ТОВАТЬ *несов.* 1. *на кого-что* (*жаловаться, пенять*) даттануу, арызданyy, даттоо, ыйлактоо; 2. *о ком-чём* (*жалеть*) өкүнүү, кайгыруу; **сéтовать о потéрянном врéмени** кетирген (бекер өткөргөн) убакты жөнүндө өкүнүү.

СЕ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое **сетка** I-*ге т.*; сеткалык, тордук.

СЕ'ТТЕР *м.* сеттер (*узун жүндүү жойчу иттин бир түрү*).

СЕТЧА'ТКА *ж. анат.* тор кабык (*көздүн эң ички кабаты*).

СЕ'ТЧАТЫЙ, -ая, -ое тордуу, тор сыяктуу; **сéтчатая оболóчка** *анат.* тор кабык (*көздүн эң ички кабаты*); **сéтчатые сосýды** *биол.* торчо түтүкчөлөр.

СЕТЬ *ж.* 1. тор; **закúнуть сеть** тор салуу; **маскирóвочная сеть** *воен.* маскировкалык тор; 2. тармак; **электрúческая сеть** электр тармагы; **сеть желéзных дорóг** темир жол тармактары; **шкóльная сеть** мектептер тармагы; **торгóвая сеть** соода тармагы; ◇ **расстáвить** *кому-л.* **сéти** *бирөөгө* тузак тартуу, *бирөөнү* алдап колго түшүрүүгө аракет кылуу; **попáсть** *кому-л.* **в сéти** *бирөөнүн* тузагына, торуна түшүү.

СЕ'ЧА *ж. уст.* койгулаш, салгылаш, кырылыш, кыргын; **кровáвая сéча** кандуу кыргын.

СЕЧЕ'НИЕ *ср.* 1. кесүү, кескилөө, чабуу, кыркуу, кыюу; 2. (*место*) кесик, кесилиш, кесилген, кыйык, кыйылган; **поперéчное сечéние** туурасынан кеткен кесилиш; 3. *уст.* (*битьё*) сабоо (*мис. камчы менен*); ◇ **кéсарево сечéние** *мед.* натуура төрөт болгон эненин кардын жана жатынын операция кылып баланы чыгаруу.

СЕ'ЧКА *ж.* 1. (*для рубки капусты*) чапкыч (*капуста чапкыч*); 2. (*рубленая солома*) алап (*тууралган чөп же саман менен улпак*); 3. (*дроблёная крупа*) майдаланган крупа, акшак.

СЕЧЬ I *несов.* 1. *кого-что* (*разрубать*) кесүү, кесе чабуу, кыркуу, кыюу, чабуу; **сечь мечóм** кылыч менен кесе чабуу; 2. *кого-что* (*бить*) сабоо (*мис. камчы менен*); ◇ **повúнную гóлову меч не сечёт** *посл.* тоскон башты кылыч кеспейт (*күнөөсүн чын жүрөгү менен мойнуна алып, кечирим сураган адамды анча катуу жазалабаса да болот*).

СЕЧЬ II *ж. ист.* Сечь (*16—18 кылымдардагы запорожьелик казактардын уюмунун наамы*).

СЕ'ЧЬСЯ *несов.* 1. *уст.* (*сражаться*) салгылашуу, согушуу, 2. (*о волосах*) кырчылуу, кырчылып түшүү (*чач жөнүндө*); 3. (*о тканях*) ыдырап, жиптери кырчылып айрылуу (*кездеме жөнүндө*); 4. *страд. к* **сечь** I.

сéю I *мест. теор. п. от* **сия**.

сéю II, **сéешь** *и т. д. наст. вр. от* **сéять**.

СЕ'ЯЛКА *ж.* сеялка (*үрөн сепкич машина*); **трáкторная сéялка** трактор сеялкасы.

СЕ'ЯЛЬЩИК *м.* үрөн себүүчү айыл чарбалык жумушчу.

СЕ'ЯНЕЦ *м.* себилме (*питомникте уруктан өстүрүлгөн өсүмдүк*).

СЕ'ЯНИЕ *ср.* 1. себүү (*эгинди*); 2. (*просеивание*) элөө (*электен, калбырдан өткөрүү*); 3. *перен.* (*распространение*) таратуу, жайылтуу, жаюу (*мис. билимди*).

СЕ'ЯНКА *ж.* эленген ун.

СЕ'ЯНЫЙ, -ая, -ое эленген ундан жасалган; **сéяный хлеб** эленген ундан жасалган нан.

СЕ'ЯТЕЛЬ *м.* 1. (*тот, кто сеет*) себүүчү (*эгин себүүчү*); 2. *перен.* таратуучу, жайылтуучу, жаюучу; **сéятель знáний** билим таратуучу.

СЕ'ЯТЬ *несов. что* 1. себүү (*эгинди*); 2. (*просеивать*) элөө (*электен, калбырдан өткөрүү*); 3. *перен.* (*распылять*) себээлөө, дыбыратуу, чачыратуу; **тýча сéяла мéлкий дóждик** булуттан майда жамгыр себээледи; 4. *перен.* (*распространять*) таратуу, жайылтуу, жаюу (*мис. билимди*); 5. *перен. разг.* (*терять*) жоготуу, чачуу, коротуу; **сéять дéньги** акчаны чачуу (коротуу).

СЖА'ЛИТЬСЯ *сов. над кем-чем* аёо, боору ооруу, кызгануу, боору ачуу.

СЖА'РИТЬ *сов. кого-что, разг.* кууруу, кууруп бышыруу.

СЖА'РИТЬСЯ *сов. разг.* куурулуу, куурулуп бышырылуу.

СЖА'ТИЕ *ср.* кысуу, кысылуу, кысылып кичирейүү, сыгуу, түйүү; **сжáтие гáза** газдын кысылышы; **сжáтие сéрдца** жүрөктүн кысылышы.

СЖА'ТОСТЬ *ж.* 1. (*жидкости, газа*) кысылгандык, кысылып кичирейгендик; **сжáтость гáза** газдын кысылгандыгы; 2. *перен.* (*краткость*) кыскалык, жыйнактык (*мис. аңгеменин*).

СЖА'ТЫЙ I, -ая, -ое 1. *прич. от* **сжать** I; 2. *прил.* кысылган; **сжáтый вóздух** кысылган аба; 3. *прил.* (*краткий*) кыска, жыйнак; **в сжáтые срóки** кыска мөөнөттө, кыска срокто; **сжáтое изложéние** кыскача баяндоо.

СЖА'ТЫЙ II, -ая, -ое 1. *прич. от* **сжать** II; 2. *прил.* орулган, орулуп бүткөн; **сжáтая пшенúца** орулган буудай, орулуп бүткөн буудай.

СЖАТЬ I *сов.* 1. *кого-что* (*сдавить, стиснуть*) кысуу, сыгуу, түйүү; **сжать в объя́тиях** кучактап кысуу; **сжать кулакú** муштумду түйүү; 2. *что, физ.* (*жидкость, газ*) кысуу, тыгыздоо; 3. *что, перен.* кысуу, катуу түйүү; **предчýвствие сжáло сéрдце** күн мурун сезүү жүрөктү кысты; 4. *что, перен.* (*ограничить*) кыскартуу, чектөө; **сжать срóки** тапшырманы орундоо срогун кыскартуу.

СЖАТЬ II *сов. что, с.-х.* оруу, оруп бүтүү.

СЖА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*стиснуться*) кысылуу, сыгылуу, түйүлүү; **кулакú сжáлись от возмущéния** кыжыр кайнагандыктан муштум түйүлдү; 2. *физ.* (*о жидкости, газе*) кысылуу, тыгыздалуу; 3. *перен.* (*съёжиться*) чүрүшүү, бүрүшүү; **он весь сжáлся от стрáха** ал коркуп бүрүшүп калды; 4. *перен.* кысылуу, жан ачуу; **сéрдце сжáлось от жáлости** аяп, боор ооруп жүрөк кысылды.

СЖЕВА'ТЬ *сов. что* (чайнап) жеп бүтүрүү.

СЖЕЧЬ *сов. кого-что* өрттөө, жагуу; ◇ **сжечь кораблú** жаңы жолго түшүп, өткөнгө кайткыс болуу.

СЖЕ'ЧЬСЯ *сов.* 1. (*сжечь себя*) өрттөнүү, күйүү, 2. *разг.* (*опалить тело лучами*) күйүү (*денени шоолага, күнгө күйгүзүү*).

СЖИВА'ТЬ *несов. см.* **сжить**.

СЖИВА'ТЬСЯ I *несов. см.* **сжúться**.

СЖИВА'ТЬСЯ II *несов. страд. к* **сживáть**.

СЖИГА'ТЬ *несов. см.* **сжечь**.

СЖИГА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сжéчься**; 2. *страд. к* **сжигáть**.

СЖИДИ'ТЬСЯ *сов.* суюктукка айлануу.

СЖИЖА'ТЬ *несов. что* суюктукка айландыруу; **сжижáть газ** газды суюктукка айландыруу.

СЖИЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сжидúться**; 2. *страд. к* **сжижáть**.

СЖИЖЕ'НИЕ *ср.* суюктукка айлануу; суюктукка айландырылуу.

СЖИМА'ЕМОСТЬ *ж.* кысылгычтык, кысылуучулук, тыгыздалгычтык; **сжимáемость гáза** газдын кысылгычтыгы.

СЖИМА'ТЬ *несов. см.* **сжать** I.

СЖИМА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сжáться**; 2. *страд. к* **сжимáть**.

www.bizdin.kg

СЖИНА'ТЬ *несов. см.* **сжать** II.

СЖИТЬ *сов. кого, разг.* тынчын алып (андып) күн көрсөтпөө, жанынан түңүлтүү, бездирүү; **сжить со света** таптакыр эле күн көрсөтпөй коюу.

СЖИ'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. *с кем (сдружиться)* үйрөнүшүү, үйүр болуу, бир-бирине көнүгүшүү; 2. *с чем, перен. (привыкнуть)* көнүү, үйрөнүү (шарттарга); **сжиться с тяжёлой утратой** оор жоготууга көнүү.

СЖУ'ЛЬНИЧАТЬ *сов. разг.* жулуктук (митаамдык) кылуу, будамайлоо, алдоо.

СЗА'ДИ I. *нареч. (позади)* аркадан, арт жагынан, арттан, арка жактан; **пальто испачкалось сзади** пальто арт жагынан булганган, 2. *предлог с род. п.* аркада, артта, арт жакта, арт жагында; **сесть сзади** *кого-л.* *бирөөнүн* арт жагында отуруу.

СЗЫВА'ТЬ *несов. см.* **созвать.**

СИ *ср. нескл. муз.* си (*музыка гаммасынын бир нотасы*).

СИБАРИ'Т *м.* сибарит (*бекерге көнүп, кара жанын жыргатууну көздөгөн киши*).

СИБАРИ'ТСКИЙ, -ая, -ое **сибарит**-*ке т.*; сибариттик; **сибаритские привычки** сибариттик өнөкөт.

СИБАРИ'ТСТВО *ср.* сибаритство, сибариттин турмушунун түрү.

СИБАРИ'ТСТВОВАТЬ *несов.* сибаритче жашоо, сибаритче жүрүү-туруу.

СИБИ'РСКИЙ, -ая, -ое **Сибирь**-*ге т.*; **сибирские леса** Сибирь токойлору; ◇ **сибирская язва** *мед.* күйдүргү (*малдын жугуштуу оорусу*).

СИБИРЯ'К *м.* сибиряк (*Сибирде туруучу адам*).

СИБИРЯ'ЧКА *женск. р. к* **сибиряк**; сибирячка.

СИВЕ'ТЬ *несов.* сакал (чач) көк ала боло баштоо, агара баштоо.

СИВКА' *м. и ж. разг.* боз ат, ак боз ат.

СИВКО' *м. см.* **сивка.**

СИВОЛА'ПЫЙ, -ая, -ое *разг. уст.* олчойгон, колдойгон, копол, дордойгон (*адам*).

СИВОРО'НКА *ж. см.* **сизоворонка.**

СИВУ'ХА *ж. разг.* сивуха (*жакшы тазаланбаган арак*).

СИВУ'ШНЫЙ, -ая, -ое **сивуха**-*га т.*; **сивушное масло** сивуха майы (*спирт жасаган кезде алынган май*); **сивушный запах** сивуханын жыты.

СИ'ВЫЙ, -ая, -ое боз, ак боз; **лошадь сивой масти** ак боз ат; ◇ **врёт как сивый мерин** *см.* **мерин.**

СИГ *м.* сиг (*балыктын бир түрү*).

СИГА'РА *ж.* сигара (*тартуу үчүн түрүлгөн тамеки жалбырагы*).

СИГАРЕ'ТА *ж.* сигарета (1. *кичинекей ичке сигара*; 2. *мүштөксүз папироса*).

СИГАРЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **сигарета**-*га т.*; **сигаретная коробка** сигарета салына турган куту.

СИГА'РНЫЙ, -ая, -ое **сигара**-*га т*; **сигарный дым** сигара түтүнү.

СИГНА'Л *м.* 1. (*условный знак*) сигнал, белги (*алыстан билдирүү үчүн берилүүчү шарттуу белги*); **световой сигнал** жарык менен берилүүчү сигнал; **сигнал бедствия** кырсык сигналы; **по сигналу** сигнал боюнча, **подать сигнал** сигнал берүү; 2. *перен. (предупреждение)* сигнал, билдирүү, эскертүү; **послужить сигналом** *к чему-л. бир нерсеге* сигнал болуу.

СИГНАЛИЗА'ТОР *м.* сигнализатор (*сигнализация аппараты*).

СИГНАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* 1. (*действие*) сигнализация, сигналдоо, сигнал берүү (*сигнал менен алыстан билдирүү*); 2. (*приспособление для сигналов*) сигнал берүүчү жабдык; **автоматическая сигнализация** автоматтык сигнализация; 3. (*система сигналов*) сигнализация (*сигналдар системасы*).

СИГНАЛИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* 1. *кому-чему чем, что, о чём* сигналдоо, сигнал берүү (*сигнал менен алыстан билдирүү*); 2. *что, о чём, перен. (предупреждать)* билдирүү, эскертүү (*кемчиликтер жөнүндө, коркунуч ж. б. жөнүндө эскертүү*); **сигнализировать о неполадках в работе** жумуштагы кемчиликтерди көрсөтүп сигнал берүү.

СИГНАЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. см.* **сигнализировать.**

СИГНА'ЛИТЬ *несов. см.* **сигнализировать** 1.

СИГНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **сигнал**-*га т.*; сигналдык; **сигнальный флажок** сигнал желеги; **сигнальный пост** сигналдык пост.

СИГНА'ЛЬЩИК *м.* сигналчы (*сигнал берүүчү*).

СИГНАТУ'РА *ж.* сигнатура (1. *фарм. аптекадан дары менен кошо берилүүчү, рецепттин копиясы*; 2. *полигр. ар бир басма табактын биринчи жана үчүнчү бетинин астына коюлган цифра — катар номер*).

СИГНАТУ'РНЫЙ, -ая, -ое **сигнатура**-*га т.*; сигнатуралык; **сигнатурная цифра** сигнатуралык цифра.

СИГО'ВЫЙ, -ая, -ое **сиг**-*ге т.*; **сиговая икра** сигдин икрасы.

СИДЕ'ЛКА *ж.* сиделка (*оорулуларды тейлеп туруучу кенже медициналык кызматчы аял*).

СИ'ДЕНЬ *м.*: **сиднем сидеть** *разг.* үй күчүк болуу, үйдөн чыкпай отура берүү.

СИДЕ'НЬЕ *ср.* отургуч; **откидное сиденье** үстү кайра ачылма отургуч.

СИДЕ'ТЬ *несов.* 1. туруу, олтуруу; **сидеть в комнате** комнатада отуруу; **сидеть на корточках** чөк түшүп олтуруу, **сидеть за книжкой** китеп окуп отуруу; **сидеть за работой** иштеп отуруу; **сидеть верхом на лошади** атка минүү; 2. туруу; **хлеб ещё сидит в печи** нан дале меште турат, 3. (*иметь осадку*) батып туруу; **судно сидит глубоко** сууга кеме терең батып турат; 4. (*об одежде*) бычымы чак келүү (келбөө), бычымы туура болуу (болбоо); **пальто сидит хорошо** пальто жакшы чак келди; 5. *разг.* жатуу, отуруу (*камалып*); ◇ **сидеть сложа руки** бекердин ишин кылуу; **сидеть на яйцах** жумуртка басып отуруу; **сиднем сидеть** *см.* **сидень; сидеть у моря и ждать погоды** *погов.* белгисиз бир нерсени натыйжасыз, пайдасыз күтө берүү.

СИДЕ'ТЬСЯ *несов. безл.*: **мне не сидится дома** менин үйдө отургум келбейт; **ему не сидится на месте** ал бир жерге байыр алалбайт, бир жерге отуралбайт.

СИ'ДМЯ *нареч.*: **сидмя сидеть** *обл. см.* **сидень.**

СИДР *м.* сидр (*алмадан жасалган вино*).

СИДЯ'ЧИЙ, -ая, -ее 1. отурган; **в сидячем положении** отурган абалда, отуруп; 2. (*предназначенный для сидения*) отура берме, отурма; **сидячие места в вагоне** вагондогу отурма орундар; 3. *перен. (малоподвижный)* көп козголбой турган, бир жерде турма, бир жерде отурма (*мис. көбүнчө бир жерде туруп же отуруп иштелүүчү иш*); **сидячий образ жизни** үйдө турма турмуш (*мис. дайыма үйдө, мекемеде отуруп иштөө, эки жакка көп чыкпай бир жерде болуу*).

СИЕ' *мест. ср. р. к* **сей.**

СИЕ'НА *ж.* (*краска*) сиена (*күрөң боёк*).

СИ'ЖИВАТЬ *многокр. разг.* отуруу (*бир жерде көпкө чейин отуруу же убакты-убакты менен келип бир жолу эмес отуруу*).

сижу, сидишь *и т. д. наст. вр. от* **сидеть.**

СИЗИ'ФОВ: сизифов труд Сизифтин эмгеги (*аракети көп, берекеси жок жүдөтмө иш*).

СИЗОВОРО'НКА *ж. зоол.* көк карга.

СИЗОКРЫ'ЛЫЙ, -ая, -ое көгүлдүр канаттуу (*бул эпитет фольклордо эркелетүү эпитети маанисинде айтылат*).

СИ'ЗЫЙ, -ая, -ое көгүлдүр; **сизый голубь** көгүчкөн (*жапайы*); **сизый туман** көк туман.

СИИ' *мест. мн. от* **сей.**

СИККАТИ'В *м. тех.* сиккатив (*боёк же лак бат кургасын үчүн ага кошула турган зат*).

СИКОМО'Р *м. бот.* сикомор (*тыт түркүмүнө кирүүчү жыгачтын бир түрү*).

www.bizdin.kg

СИКОФА'НТ *м. зоол.* сикофант (*жырткыч коңуздун бир түрү*)

СИ'ЛА *ж.* **1.** күч, кубат, дарман, ал; **уда́рить с си́лой** күч менен уруу, катуу уруу; **вы́биться из сил** алдан таюу, күчтөн таюу, алсыроо; **лиши́ться сил** күч кетүү, дарман кетүү, **набра́ться сил** күчкө кирүү, күч жыйноо, күч жыюу; **бежа́ть изо всех сил** бүткүл күчү менен жүгүрүү (чуркоо); **он в расцве́те сил** анын күчүнө толуп турган убагы (кези); **2.** (*насилие*) күч, зордук, зордук-зомбулук; **примени́ть си́лу** зордук кылуу, күч жумшоо, күчкө салуу; **си́лой** зордо, зордук менен, күчкө салып; **с пози́ции си́лы** күчкө салып, **3.** *физ., тех.* күч; **си́ла ве́тра** шамалдын күчү; **си́ла то́ка** токтун күчү; **си́ла тя́жести** оордуктун күчү; **центробе́жная си́ла** центрден түртүүчү күч; **лошади́ная си́ла** ат күчү (*иштин өлчөө единицасы*); **4.** күч, күчтүүлүк, кубат, өткүрдүк; **си́ла во́ли** эрктин күчү (*кайраттуулук*); **си́ла привы́чки** адаттын күчтүүлүгү; **5. си́лы** *мн.* (*общественная группа*) күчтөр; **соотноше́ние кла́ссовых сил** таптык күчтөрдүн ара мамилеси; **дви́жущие си́лы револю́ции** революциянын кыймылдаткыч күчтөрү; **6.** (*влияние, значение*) күч; **вели́кая си́ла иде́й ленини́зма** ленинизм идеяларынын улуу күчү; **7. си́лы** *мн.* (*источник деятельности*) күчтөр; **производи́тельные си́лы** *эк* өндүргүч күчтөр, **8. си́лы** *мн.* (*войска́*) күчтөр; **вооружённые си́лы** куралдуу күчтөр, **морски́е си́лы** деңиз күчтөрү; **9.** *разг.* (*сущность, смысл*) күч, кубат; **си́ла не в э́том** көп мында эмес, **10.** (*действенность*) күч; **зако́н потеря́л си́лу** *юр.* закон күчүн жоготту (*колдонулбай, жарабай калды*); **оста́вить в си́ле** *юр.* күчүндө калтыруу (*мурун кандай чечилсе, кандай бүтүм болгон болсо, ошол бойдон өзгөртпөй калтыруу*), **постановле́ние вступи́ло в си́лу** токтом күчүнө кирди; **оста́ться в си́ле** өз күчүндө калуу; ◇ **рабо́чая си́ла** жумушчу күч, жумушчулар; **си́лами на́шего коллекти́ва** биздин коллективдин күчү менен; **си́лой в (до)** =дан турган, =луу, =лык; **отря́д си́лой в пятьсо́т штыко́в** беш жүз штыктуу (беш жүз кишилик) отряд; **си́лою веще́й** болуп калган жагдаалдардын себебинен; **в си́лу** себептен, себептүү, навыйжасында, =га карай; **в си́лу э́того** ошондуктан, ошонун натыйжасында, ушул себептүү, ушул себептен; **в си́лу сложи́вшихся обстоя́тельств** шартка карай; **быть в си́лах** 1) (*в состоянии что-л. делать*) каруусу бар болуу, саламаттыгы жакшы болуу; 2) *с неопр.* (*иметь возможность*) күчү жетүү, колунан келүү; **я не в си́лах идти́ да́льше** мындан ары басууга алым жок; **от си́лы** *разг.* көп эле болсо, көп дегенде; **ему́ от си́лы два́дцать лет** анын жашы көп эле болсо, жыйырмада; ал көп дегенде жыйырма жашта; **по си́лам** *или* **под си́лу** күчүнө жараша, күчкө жараша; күчкө ылайык, колдон келүү; **э́та рабо́та ему́ не под си́лу** бул иш анын колунан келбейт, бул иш ага оордук кылат; **че́рез си́лу** арадан-зорго.

СИЛА'Ч *м.* балбан, күчтүү киши.

СИЛИКА'Т *м.* **1.** *мин., хим.* силикат (*кремнезёмдун түрдүү кошундуларынын аты*); **2. силика́ты** *мн. тех* (*изделия*) силикаттар (*ичинде кремнезёму бар минералдык заттан жасалуучу буюмдар*; *мис. айнек, цемент, кирпич ж. б.*).

СИЛИКА'ТНЫЙ, -ая, -ое **силикат**-*ка т.*; силикаттык; **силика́тная промы́шленность** силикаттык өнөр жай.

СИ'ЛИТЬСЯ *несов. с неопр. разг.* күчөнүү, күч жумшоо, тырышуу; **несмотря́ на боль, он си́лился улыбну́ться** ооруганына карабастан, ал күлүмсүрөөгө тырышты.

СИЛКО'М *нареч. прост.* күч менен, күчкө салып, зордоп, зордук менен.

СИЛЛАБИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *лит.* силлабикалык (*муун жебине карай түзүлгөн, мис. ыр*).

СИЛЛА'БО-ТОНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *лит.* силлабо-тоникалык (*муун эсебине карай жана басымдын жайланышына карай түзүлгөн, мис. ыр*).

СИЛЛОГИ'ЗМ *м. филос.* силлогизм (*эки ойдон үчүнчүнү— корутундуну чыгаруучу логикалык ой жүгүртүү*).

СИЛОВО'Й, -а́я, -о́е күч пайдалануучу, күч берүүчү; **силово́е по́ле** *физ.* кубат талаасы (*электр же магнит заряддары пайда болгон мейкиндик*); **силова́я устано́вка** *тех.* күч берүүчү установка; **силова́я ста́нция** *тех.* күч берүүчү станция.

СИ'ЛОЙ *нареч.* күч менен, зордоп, зордук менен; **си́лой заста́вить** *что-л.* **сде́лать** бир ишти зордоп (зордук менен) иштетүү.

СИЛО'К *м.* тузак, кылтак; **ста́вить сило́к** тузак тартуу.

СИЛОМЕ'Р *м.* силомер (*адамдын күчүн өлчөй турган аспап*).

СИ'ЛОС *м.* силос (**1.** *тоют ачытуучу ороо же башня*; **2.** *ачытуу жолу менен даярдалган тоют*).

СИ'ЛОСНЫЙ, -ая, -ое **силос**-*ко т.*; силостук; **си́лосные корма́** силостук тоюттар; **си́лосная я́ма** силос ороосу.

СИЛОСОВА'НИЕ *ср.* силостоо (*жашыл жана кургабаган тоютту ачытуу жолу*).

СИЛОСО'ВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **силосова́ть;** **2.** *прил.* силостолгон; **силосо́ванные корма́** силостолгон тоюттар.

СИЛОСОВА'ТЬ *сов. и несов. что* силостоо (*жаш, кок өсүмдүктү ачытып тоют даярдоо*).

СИЛОСОРЕ'ЗКА *ж.* силосорезка (*силостоло турган тоютту майдалоочу, туурочу машина*).

СИ'ЛОЮ *нареч. см.* **си́лой.**

СИЛУЭ'Т *м.* **1.** силуэт (*контурдук сүрөт*); **2.** *перен.* (*неясное очертание*) сөлөкөт, караан, бараан.

СИЛУЭ'ТНЫЙ, -ая, -ое **силуэт**-*ке т.*; силуэттик; **силуэ́тный портре́т** силуэттик портрет.

СИ'ЛЬНО *нареч.* **1.** (*с силой*) күч менен, катуу, **си́льно уда́рить** катуу бир коюу; **се́рдце си́льно бьётся** жүрөк катуу согот; **от окна́ си́льно ду́ет** терезеден жел катуу согуп турат; **2.** *перен.* (*убедительно, основательно*) мыкты, негиздүү; **си́льно ска́зано** мыкты (негиздүү) айтылган; **3.** (*очень, весьма, крайне*) абдан, эң, эң эле, аябай; **си́льно уста́ть** абдан чарчоо, аябай чарчоо.

СИЛЬНОДЕ'ЙСТВУЮЩИЙ, -ая, -ее күчтүү, таасири күчтүү; **сильноде́йствующее лека́рство** күчтүү дары, таасири күчтүү дары.

СИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** күчтүү, кубаттуу, мыкты, алдуу, каруулуу, катуу; **си́льный челове́к** каруусу бар киши, каруулуу киши; **си́льный уда́р** катуу сокку; **си́льный мото́р** күчтүү мотор; **2.** (*могущественный*) күчтүү, кубаттуу; **си́льное госуда́рство** күчтүү мамлекет; **си́льная а́рмия** күчтүү армия; **3.** (*большой, значительный*) катуу, күчтүү; **си́льный ве́тер** катуу шамал; **си́льная боль** катуу ооруу; **4.** *перен.* (*убедительный*) күчтүү, ишендирүүчү; **си́льные до́воды** күчтүү далилдер; **5.** (*сведущий*) күчтүү, мыкты, **он силён в матема́тике** ал математикага күчтүү; ◇ **си́льная нату́ра** күчтүү натура.

сим *мест* **1.** *твор. п. от* **сей, сие́;** **2.** *дат. п. от* **сии́.**

СИМБИО'З *м. биол.* симбиоз (*эки организмдин биригип алып, бири-бирине жабышып алып, бири-бирине пайда келтирип жашашы*).

СИ'МВОЛ *м.* символ (*бир абстракттык түшүнүктү, ойду билдирүүчү нерсе; аракет же образ*); **го́лубь — си́мвол ми́ра** көгүчкөн — тынчтыктын символу.

СИМВОЛИЗА'ЦИЯ *ж.* символизация, символдоштуруу (*бир нерсени символдор аркылуу көрсөтүү*).

СИМВОЛИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* символдоштуруу.

СИМВОЛИ'ЗМ *м. лит., иск.* символизм (*империализм доорундагы искусстводогу жана адабияттагы реакциячыл, көңүлү чөгөт, коомго каршы багыт; бул багыт пессимизмге, мистицизмге жана барып турган индивидуализмге толук берилген*).

СИМВО'ЛИКА *ж.* символика (*символдук маани*).

СИМВОЛИ'СТ *м.* символист (*символизмди жолдоочу*).

www.bizdin.kg

СИМВОЛИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое символдуу, символдук (*кайманалуу, өтмө маанилүү; шарттуу белгилер, символдор аркылуу берилген*).

СИМВОЛИ'ЧНОСТЬ *ж.* символдуулук.

СИМВОЛИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **символи́ческий.**

си́ми *мест. твор п. от* **сий.**

СИММЕТРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *см.* **симметри́чный.**

СИММЕТРИ'ЧНОСТЬ *ж.* симметриялуулук.

СИММЕТРИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое симметриялуу.

СИММЕТРИ'Я *ж.* симметрия (*бир бүтүндүн эки жартысынын шайкештиги, бирдейлиги*).

СИМПАТИЗИ'РОВАТЬ *несов. кому-чему* жактыруу, жаратуу; **мы симпатизи́руем друг дру́гу** биз бир-бирибизди жактырабыз.

СИМПАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *мед.* **1.** (*возникающий отражённо*) симпатикалык; **симпати́ческая не́рвная систе́ма** симпатикалык нерв системасы (*организмдин тамак сиңирүү, дем алуу, кан айлануу сыяктуу иштерин жөнгө салуучу нерв системасынын бир бөлүгү*); **2.** (*вызывающий моральное удовлетворение*) тынчытуучу, басуучу; **симпати́ческое лека́рство** нервдерди тынчытуучу дары; **симпати́ческие черни́ла** *хим.* түссүз сыя (*ысытуу, суулоо жолу менен гана кагазга жукканы билинип чыгуучу түссүз сыя*).

СИМПАТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое ажардуу, жагымдуу, жылдыздуу, көзгө жылуу көрүнүүчү; **симпати́чный челове́к** жагымдуу адам.

СИМПА'ТИЯ *ж.* **1.** ажардуулук, жагымдуулук, жылдыздуулук, сүйгүнчүктүүлүк; **чу́вствовать симпа́тию** жактыруу, жакшы көрүү; **завоева́ть всео́бщую симпа́тию** көпчүлүктүн көңүлүнө жагуу, көпчүлүктүн көңүлүн өзүнө тартуу; **2.** *разг.* (*любимый человек*) сүйгөнү, сүйгөн жары; **э́то моя́ симпа́тия** бул менин сүйгөнүм.

СИМПТО'М *м.* симптом, белги (**1.** *организмдин абалынын кандайдыр бир белгиси, көбүнчө оорусу жөнүндөгү белги*; **2.** *кандайдыр бир кубулуштун сырткы белгиси*).

СИМПТОМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** *мед.* симптомдуу (*кандайдыр бир оорунун белгилери бар*); **2.** *перен.* (*показательный*) симптомдуу (*бир нерсенин белгиси болуучу*); **симптомати́ческое собы́тие** симптомдуу окуя.

СИМПТОМАТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **симптомати́ческий** 2.

СИМУЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* анткорлонуу, анткорлук кылуу.

СИМУЛЯ'НТ *м.* симулянт, антхор, анткорлук кылуучу.

СИМУЛЯ'ЦИЯ *ж.* симуляция, анткорлук (*алдоо, көз будамайлоо максаты менен анткорлонуу*).

СИМФОНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **симфония**-*га т.*; симфониялык; **симфони́ческий орке́стр** симфониялык оркестр.

СИМФО'НИЯ *ж.* **1.** *муз.* симфония (*оркестр үчүн түзүлгөн көбүнчө төрт бөлүктүү музыкалык чоң чыгарма*); **2.** *перен.* симфония (*айрым бөлүктөрдүн бир бүтүнгө кошулушу*); **симфо́ния кра́сок** боёктордун симфониясы.

СИНАГО'ГА *ж.* синагога (*еврейлердин динге сыйына турган жайы*).

СИНГАРМОНИ'ЗМ *м. лингв.* сингармонизм (*үндөштүк закону*).

СИНДЕТИКО'Н *м.* (*сорт клея*) синдетикон (*суюк желимдин бир сорту*).

СИНДИКАЛИ'ЗМ *м.* синдикализм (*жумушчулар кыймылындагы майда буржуазиялык агым; бул — саясий күрөштүн зарылдыгын, пролетариат диктатурасын жана жумушчу табынын партиясынын жетекчилик маанисин танып жана профессионалдык союздардын рамкаларында жалгыз эле экономикалык күрөш жүргүзүү керек деп эсептейт*).

СИНДИКАЛИ'СТ *м.* синдикалист (*синдикализмди жактоочу*).

СИНДИКАЛИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **синдикалист**-*ке*, **синдикализм**-*ге т.*

СИНДИКА'Т *м.* синдикат (**1.** *эк. капиталисттик өлкөлөрдө — кандайдыр бир өндүрүш ээлеринин бирикмеси*; **2.** *кээ бир капиталисттик өлкөлөрдө — профсоюздун аты*).

СИНДИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, эк.* ишканаларды синдикатка бириктирүү.

СИНЕВА' *ж.* көк, көгүлдүр; **синева́ не́ба** асмандын көгү; **синева́ под глаза́ми** көз астындагы көк (*көздүн астындагы көгөргөн тери*).

СИНЕГЛА'ЗЫЙ, -ая, -ое көк көз (*асмандай көк*).

СИНЕКУ'РА *ж. уст.* синекура (*эмгексиз киреше берүүчү мансап*).

СИНЕ'ЛЬ *ж.* синель (*чачы жасоо үчүн же сайма саюу үчүн колдонулуучу түктүү жибек жип*).

СИНЕРО'Д *м. см.* **циа́н.**

СИНЕ'ТЬ *несов.* **1.** (*становиться синим*) көгөрүү; **2.** (*виднеться — о синем*) көгөрүп көрүнүү.

СИ'НИЙ, -яя, -ее көк; **си́нее мо́ре** көк деңиз, ◇ **си́ний чуло́к** *уст. презр.* көк байпак (*китеп менен билимдин гана артынан түшүп, аялдык мүнөздөн айрылган аял*).

СИНИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое (*для окраски*) көгөртүүгө арналган, көгөрткүч; **сини́льный чан** көгөрткүч чоң чака; ◇ **сини́льная кислота́** *хим.* синил кислотасы (*өтө ачуу жыттуу, түссүз уулуу суюктук*).

СИНИ'ТЬ *несов. что* **1.** көгөртүү, көккө боёо; **2.** (*полоскать с синькой*) синькелөө (*кирди*).

СИНИ'ЦА *ж.* синица (*чымчыктын бир түрү*).

СИНКЛИ'Т *м. ист.* синклит (*Байыркы Грецияда — жогорку сановниктердин чогулушу*).

СИНКО'ПА *ж.* синкопа (**1.** *муз., лит. ритмдин күчтүү бөлүгүнөн анын күчтүү эмес бөлүгүнө басымдын өтүшү*; **2.** *лингв. сөздүн ортосунан бир тыбыштын түшүп калышы*).

СИНКРЕТИ'ЗМ *м.* синкретизм (**1.** *кандайдыр бир кубулуштагы нерселердин бөлүктөргө бөлүнбөгөндүгү, биригип туташып тургандыгы*; **2.** *филос. бири-бири менен сыйышпай турган, карама-каршы көз караштардын айкалышкандыгы*).

СИНКРЕТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **синкретизм**-*ге т.*

СИНО'Д *м. церк.* синод (*православие чиркөөлөрүн башкаруучу башкы мекеме*).

СИНОДА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **синод**-*го т.*; синоддык

СИНО'ЛОГ *м.* синолог (*синология боюнча специалист*).

СИНОЛО'ГИЯ *ж* синология (*Кытай тарыхын, адабиятын, тилин изилдөөчү илим*).

СИНО'НИМ *м. лингв.* синоним (*маани жагынан бир, айтылуу жагынан эки башка сөздөр; мис.: семиз — эттүү; байпак — чулки, жүгүр — чурка*).

СИНОНИ'МИКА *ж. лингв.* **1.** синонимика (*лексикологиянын синонимдерди изилдөөчү бөлүмү*); **2.** *собир.* синонимдер.

СИНОНИМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *лингв.* синонимдүү (*мааниси бир, айтылышы эки башка*).

СИНОНИМИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **синоними́ческий.**

СИНО'ПТИК *м. метеор.* синоптик (*синоптикалык карталар түзүү жагынан специалист, метеоролог*).

СИНО'ПТИКА *ж. метеор.* синоптика (*синоптикалык карталар түзүү, маалыматтар даярдоо*).

СИНОПТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **синоптика**-*га т.*; синоптикалык (*аба ырайына байланыштуу*); **синопти́ческая ка́рта** синоптика картасы, синоптикалык карта (*ошол өлкөнүн боло турган аба ырайын белгилеп туруучу карта*).

СИ'НТАКСИС *м.* синтаксис (*грамматиканын бир бөлүмү; бул — сүйлөмдөгү сөздөрдүн байланышын жана сүйлөмдөрдүн байланышын изилдейт*).

СИНТАКСИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **синтаксис**-*ке т.*; синтаксистик; **синтакси́ческий ана́лиз** синтаксистик анализ.

СИ'НТЕЗ *м.* синтез (**1.** *предметти бүтүн жана бирдик түрүндө алып, анын бардык бөлүктөрүнүн өз ара байланышын изилдөө методу*; **2.** *хим. өтө эле жөнөкөйлөрдөн татаал кошунду жасоо*).

www.bizdin.kg

СИНТЕЗИ'РОВАНИЕ *ср.* синтездөө, синтезге алып келүү.

СИНТЕЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* синтездөө, синтезге алып келүү.

СИНТЕТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1. синтез**-*ге т.*; синтездик; **синтети́ческий ме́тод иссле́дования** изилдөөнүн синтездик методу; **2.** *хим.* (*полученный в результате синтеза*) синтездик (*синтез аркылуу алынган*); **синтети́ческий каучу́к** синтездик каучук (жасалма каучук).

СИНТОМИЦИ'Н *м. фарм.* синтомицин (*дизентерияга, башкача айтканда, ич өтүү оорусуна каршы колдонула турган дары*).

СИ'НУС *м. мат.* синус (*тригонометриялык функция*).

СИНХРОНИЗА'ЦИЯ *ж.* синхронизация (*эки же бир нече кубулуштарды же процесстерди убакыт жагынан бири-бирине өз ара так туура келтирүү*).

СИНХРОНИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* синхронизациялоо, синхрондоштуруу.

СИНХРОНИ'ЗМ *м.* синхронизм (*эки же бир нече процесстин же кубулуштун убакыт жагынан бири-бирине өз ара так туура келиши*).

СИНХРОНИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *см.* **синхрони́ческий.**

СИНХРОНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **синхронизм**-*ге т.*

СИНХРОНИ'Я *ж. см.* **синхрони́зм.**

СИНХРО'ННЫЙ, -ая, -ое синхронналуу (*мезгилдеш, бир мезгилде болуучу*).

СИНЬ *ж.* **1.** *см.* **синева́**; **2.** (*синяя краска*) көк боёк.

СИ'НЬКА *ж.* **1.** (*для подкрашивания*) синька, сенке (*көк чайкама*); **2.** (*светокопировальная бумага*) синька (*копировка кылынуучу кагаз*).

СИНЮ'ХА *ж.* синюха (**1.** *бот. көгүлдүр гүлү бар көп жылдык өсүмдүктүн бир түрү*; **2.** *мед кай бир жүрөк ооруларын натыйжасында теринин көгүш тартып калышы*).

СИНЮ'ШНЫЙ, -ая, -ое **синюха** 2-*ге т.*; синюха менен оорулуу (*киши*).

СИНЯ'К *м.* көк (*эттин соголуп көгөргөн жери*).

СИОНИ'ЗМ *м.* сионизм (*еврейлердин буржуазиялык-улутчул агымы; бул — 19 кылымдын аягында пайда болгон*).

СИОНИ'СТ *м.* сионист (*сионизмдин жолун жолдоочу*).

СИОНИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **сионизм**-*ге*, **сионист**-*ке т.*

СИПЕ'НЬЕ *ср.* кирилдөө, киркирөө.

СИПЕ'ТЬ *несов.* кирилдөө, киркирөө.

СИ'ПЛОСТЬ *ж.* кирилдегендик, киркиректик (*үн жөнүндө*).

СИ'ПЛЫЙ, -ая, -ое кирилдеген, киркирек, кирилдек; **си́плый го́лос** киркирек үн.

СИ'ПНУТЬ *несов.* кирилдек боло баштоо, киркирек боло баштоо.

СИПОТА' *ж.* үндүн ооруу болгондуктан кирилдеши (киркреши).

СИРЕ'НА *ж.* сирена (**1.** *байыркы грек мифологиясында — жолоочуларды ыры менен кызыктырып, аларды өлөр жерине алып кетүүчү куш денелүү, аял баштуу деңиз периси*; **2.** *тех. ачуу үн менен сигнал берүүчү аппарат*; **3.** *перен. адамды кызыктыруучу сулуу аял*).

СИРЕ'НЕВЫЙ, -ая, -ое **1. сирень**-*ге т.*; **2.** (*о цвете*) сирень түстүү, көгүлдүр; **сире́невое пла́тье** сирень түстүү көйнөк

СИРЕ'НЬ *ж.* сирень (*бак гүл; түрдүү түстө чачы гүл болуп гүлдөөчү бадал жыгач*).

СИРО'ККО *м. нескл.* (*ветер*) сирокко (*керимсел; көбүнчө Түндүк Африка менен Түштүк Европада болуучу ысык, кургак катуу шамал*).

СИРО'П *м.* сироп (*коюу маңыз, шире*); **я́годный сиро́п** жемиш сиробу.

СИРОТА' *м. и ж.* жетим; **кру́глая сирота́** тоголок жетим.

СИРО'ТКА *м. и ж. уменьш.-ласк. от* **сирота́** жетимчек.

СИРОТЛИ'ВО *нареч.* жетимсиреп, жапжалгыз, муңайып, ээн калгандай болуп.

СИРОТЛИ'ВОСТЬ *ж.* жетимсирегендик, ээн калгандык, көрүнүшү муңдуу болгондук.

СИРОТЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое жетимсиреген, ээн калган, көрүнүшү муңдуу.

СИРО'ТСКИЙ, -ая, -ое **сирота**-*га т.*; **сиро́тская до́ля** жетимчилик; ◇ **сиро́тская зима́** *разг.* жылуу кыш.

СИРО'ТСТВО *ср.* жетимдик, жетимчилик.

СИ'РЫЙ, -ая, -ое *уст.* **1.** (*осиротевший*) жетим калган, жетим болуп калган; **2.** *перен.* (*несчастный*) колунан эч нерсе келбеген, байкуш, бакытсыз, жалгыз, жапжалгыз

СИСТЕ'МА *ж. в разн. знач.* система; **систе́ма в рабо́те** иштеги система; **избира́тельная систе́ма** шайлоо системасы; **де́нежная систе́ма** акча системасы; **социалисти́ческая систе́ма хозя́йства** чарбанын социалисттик системасы; **капиталисти́ческая систе́ма хозя́йства** чарбанын капиталисттик системасы; **со́лнечная систе́ма** күн системасы; **не́рвная систе́ма** нерв системасы; **филосо́фская систе́ма** философиялык система; **маши́на но́вой систе́мы** жаңы система менен түзүлгөн (жасалган) машина; **рабо́тать в систе́ме наро́дного образова́ния** эл агартуу системасында иштөө, **периоди́ческая систе́ма элеме́нтов** *хим.* элементтердин мезгилдик системасы.

СИСТЕМАТИЗА'ЦИЯ *ж.* систематизация, системалоо, системага келтирүү, системага салуу.

СИСТЕМАТИЗИ'РОВАТЬ *сов и несов. что* системалоо, системага келтирүү, системага салуу (*ирэттөө, ирэтке салуу, тартиптөө*).

СИСТЕМА'ТИКА *ж.* систематика (**1.** *тиешелүү система боюнча кубулуштарды, нерселерди топ-тобу менен бөлүштүрүү*; **2.** *биол. организмдерди, алардын бири-бирине окшоштугу жана бири-биринен айырмасы жагынан изилдөөчү жана аларды группаларга бөлүүчү биологиялык дисциплина*).

СИСТЕМАТИ'ЧЕСКИ *нареч.* системалуу түрдө, дайым.

СИСТЕМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** (*следующий системе*) системалуу; **системати́ческое изложе́ние фа́ктов** фактыларды системалуу баяндоо; **2.** (*постоянно повторяющийся*) системалуу түрдө; **системати́ческое выполне́ние пла́на** пландын системалуу түрдө орундалышы.

СИСТЕМАТИ'ЧНОСТЬ *ж.* системалуулук.

СИСТЕМАТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **системати́ческий.**

СИ'ТЕЦ *м.* чыт.

СИ'ТЕЧКО *ср. уменьш. от* **си́то** *разг.* элекче, кичинекей элек, чыпка элек.

СИ'ТНИК I *м. разг.* (*хлеб*) ак нан.

СИ'ТНИК II *м. бот.* ситник (*отоо чөптүн бир түрү*).

СИ'ТНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*просеянный*) эленген, электен өткөрүлгөн; **си́тная мука́** эленген ун; **2.: си́тный хлеб** ак нан; **3.** *в знач. сущ. м.* ак нан.

СИ'ТО *ср.* элек, элгек.

СИТУА'ЦИЯ *ж.* ситуация, жагдай; **сло́жная ситуа́ция** татаал ситуация

СИ'ТЦЕВЫЙ, -ая, -ое **ситец**-*ке т.*; **си́тцевое пла́тье** чыт көйнөк.

СИТЦЕНАБИВНО'Й, -а́я, -о́е *текст.* чытка түр салуучу; **ситценабивна́я фа́брика** чытка түр салуучу фабрика.

СИТЦЕПЕЧА'ТАНИЕ *ср. текст.* чытка машина менен түр салуу.

СИТЦЕПЕЧА'ТНИК *м.* чытка гүл түшүрүүчү (басуучу).

СИТЦЕПЕЧА'ТНЫЙ, -ая, -ое *текст.* чытка машина менен түр салуучу.

СИ'ФИЛИС *м. мед.* сифилис (*котон жара, кулгуна*).

СИФИЛИ'ТИК *м.* сифилитик (*котон жара, кулгуна оорулуу адам*).

СИФИЛИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **сифилис**-*ке т.*; **сифилити́ческие я́звы** сифилис жаралары.

www.bizdin.kg

СИФО'Н *м.* сифон (1. *бир учун суюктук куюлган идишке салганда, экинчи башынан суюктук куюлуучу, ийилген түтүк;* 2. *газдуу жана минералдуу суулардын дымын чыгарбай турган түтүгү бар бөтөлкө;* 3. *ж.-д. паровоздун от жагыла турган жеринде оттун жакшы күйүшүн желдетип тездетүүчү прибор*).

СИФО'ННЫЙ, -ая, -ое **сифон**-*го т.*; сифондук; **сифо́нная тру́бка** сифондук түтүк, сифон түтүк.

сих *мест. род., вин. и предл. п. от* **сии́.**

сию *мест. вин. п. от* **сия́.**

СИЯ' *мест. женск. р. к* **сей.**

СИЯ'НИЕ *ср.* 1. жаркыроо, жаркылдоо, жылтылдоо; **сия́ние звёзд** жылдыздардын жаркылдашы; 2. *перен.* жаркылдоо, мыкты гүлдөө, эң сонун кооздук, көркөмдүк; **в сия́нии сла́вы** даңктын жаркынында; ◇ **се́верное сия́ние** түндүк жаркырагы

СИЯ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *уст.* сиятельный (*монархиялык өлкөлөрдө — княздын же графтын титулуна ээ болгон адамга айтылуучу сөз*).

СИЯ'ТЕЛЬСТВО *ср. уст.* сиятельство (*монархиялык өлкөлөрдө — княздарды жана графтарды титулдары боюнча атоо, айтуу*).

СИЯ'ТЬ *несов.* 1. (*излучать свет*) жаркыроо, жаркылдоо, жылтылдоо; 2. *чем, от чего, перен.* (*о глазах, лице и т. п.*) жаркылдоо, күлүңдөө; **лицо́ сия́ет от ра́дости** кубанычтан жүзү жаркылдайт.

СИЯ'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **сия́ть;** 2. *прил.* жаркыраган, жаркылдаган, жылтылдаган; **сия́ющее со́лнце** жаркыраган күн; **с сия́ющим лицо́м** жаркылдаган жүз менен.

СКАБИО'ЗА *ж. бот.* скабиоза (*чөп өсүмдүктүн бир түрү*).

СКАБРЁЗНОСТЬ *ж.* 1. уятсыздык, адепсиздик; 2. (*неприличное слово, выражение*) уятсыз сөз, адепсиз сөз.

СКАБРЁЗНЫЙ, -ая, -ое уятсыз, адепсиз; **скабрёзный анекдо́т** уятсыз анекдот.

СКАЗ *м. лит.* жомок, баяндоо (*жазуучу же жомокчунун өз атынан айтылуучу баяндоо*); ◇ **вот тебе́ и весь сказ** *разг.* сага бардык айтарым эле ушу.

СКАЗА'НИЕ *ср. лит.* жомок, байыркынын аңгемеси.

СКА'ЗАННЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **сказа́ть; всё ска́занное вы́ше** жогоруда айтылгандын бардыгы.

СКАЗА'ТЬ *сов. что* айтуу, деш; **она́ сказа́ла пра́вду** ал чынын айтты; ◇ **так сказа́ть** *или* **мо́жно сказа́ть** *вводн. сл.* мындайча айтканда, деп айтууга болот, дешке болот; **скажи́те!** *или* **скажи́те, пожа́луйста!** *или* **скажи́те на ми́лость!** *разг.* койчу!, кантип эле!; **с позволе́ния сказа́ть** *разг.* ... сөрөй; көңүлгө албаңыз, жаман көрбөңүз; **э́тот, с позволе́ния сказа́ть, врач...** бул врач сөрөй...; **что́бы не сказа́ть бо́льше** ары жагын айтпаганда, ары жагын айтпай эле койгондо; **как сказа́ть** *разг.* кандай десем, ким билет, кандай болоору белгисиз; **к приме́ру сказа́ть** мисалы, мисал үчүн айтканда; **ска́зано — сде́лано** *разг.* айттым — болду; сөз бүттү.

СКАЗА'ТЬСЯ *сов.* 1. *на ком-чём, в ком-чём* (*проявиться*) болуу, пайда болуу, болуп чыгуу, ачылуу, билинүү, таасир кылуу; 2. *кем, разг.* (*объявить себя*) өзүн... деп көрсөтүү, ...болуп көрүнүү; **он сказа́лся больны́м** ал өзүн оорумун деп айтты; 3. *разг.* (*предупредить*) айтып коюу, билдирип коюу (*өзү тууралу*); **он ушёл, не сказа́вшись** ал айтып койбой кетип калды.

СКАЗИ'ТЕЛЬ *м.* жомокчу (*жомок айтуучу*).

СКАЗИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **сказитель.**

СКА'ЗКА I *ж.* 1. жөө жомок; **наро́дные ска́зки** эл жомоктору, элдик жомоктор; 2. *перен.* (*нечто фантастическое, заманчивое*) сонун, укмуштуу сонун, жыргал; **не жизнь, а ска́зка** турмуш эмес, дегеле эң бир укмуштуу сонун, жыргал; 3. *чаще мн. разг.* (*неправда, ложь*) калп, жомок, кайдагы; **всё э́то — ска́зки** бул бүт куру эле жомок; ◇ **ска́зка про бе́лого бычка́** *погов. шутл.* баягы, баягы бай кожонун таягы.

СКА'ЗКА II *ж. ист.* (*список*) кишилердин аттары жазылган тизме.

СКА'ЗОВЫЙ, -ая, -ое **сказ**-*га т.*; **ска́зовые фо́рмы произведе́ния** чыгарманын баяндоо формалары.

СКА'ЗОЧНИК *м.* жомокчу, жөө жомокчу.

СКА'ЗОЧНИЦА *женск. р. к* **ска́зочник.**

СКА'ЗОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. **сказка** I-*ге т.*; жомоктогу, жомокто учуроочу; 2. (*нереальный*) жомокто эле айтылуучу, болбогон, чындыкта жок, реалдуу эмес; 3. *разг.* (*исключительный, необыкновенный*) укмуштуу, сонун, жыргал; **ска́зочные бога́тства** укмуштуу байлыктар.

СКАЗУ'ЕМОЕ *ср. грам.* баяндооч.

СКА'ЗЫВАТЬ *несов.* деш, баяндоо, айтуу; **ска́зывали** дечү эле, деген кеп бар.

СКА'ЗЫВАТЬСЯ *несов. см.* **сказа́ться.**

СКАКА'ЛКА *ж.* секиргич (*эки учунан кармап секирип ойноочу, балдардын оюнчук жиби*).

СКАКА'НИЕ *ср.* 1. (*прыганье*) секирүү, ыргуу; 2. (*на лошади*) ат менен чабуу, атка чабуу, таскактатуу.

СКАКА'ТЬ *несов.* 1. (*прыгать, передвигаться прыжками*) секирүү, секирип-секирип чуркоо, секирип өтүү, ыргуу; **лягу́шка ска́чет** бака секирет; **скака́ть на одно́й ноге́** бир буту менен секирүү; 2. (*ехать быстро, вскачь*) ат менен чабуу, атка минип чабуу, таскактатуу; 3. *спорт.* (*участвовать в скачках*) ат чабышка катышуу.

СКАКНУ'ТЬ *однокр.* бир мертебе секирүү, бир мертебе ыргуу.

СКАКОВО'Й, -а́я, -о́е: **скаково́й приз** ат чабыш призи (байгеси); **скакова́я ло́шадь** байге аты, күлүк.

СКАКУ'Н *м.* 1. (*лошадь*) күлүк, күлүк ат; 2. *разг.* (*непоседа*) отурбас, көчүгү жерге тийбес адам.

СКАЛА' *ж.* аска, зоо, зоока.

СКАЛИ'СТЫЙ, -ая, -ое аскалуу, зоокалуу.

СКА'ЛИТЬ *несов.*: **ска́лить зу́бы** 1) тиш ырсайтуу, тиш арсайтуу; 2) *перен.* (*смеяться*) арсаңдап күлүү; 3) *перен.* (*насмехаться*) мазактоо, шылдыңдоо.

СКА'ЛКА *ж.* 1. (*напр. для теста*) үбөлүк; 2. *тех.* вал (*токуу станогундагы жумуру вал*).

СКА'ЛЫВАНИЕ I *ср.* (*льда и т. п.*) жарып алуу, чагып алуу, жарып түшүрүү (*мис. музду*).

СКА'ЛЫВАНИЕ II *ср.* (*булавками и т. п.*) төөнөө, төөнөп бекитүү, төөнөп кошуу.

СКА'ЛЫВАТЬ I *несов. см.* **сколо́ть** I.

СКА'ЛЫВАТЬ II *несов. см.* **сколо́ть** II.

СКА'ЛЫВАТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* **сколо́ться** I; 2. *страд. к* **ска́лывать** I.

СКА'ЛЫВАТЬСЯ II *несов.* 1. *см.* **сколо́ться** II; 2. *страд. к* **ска́лывать** II.

СКАЛЬД *м. ист.* скальд (*байыркы скандинавиялык ырчы-поэт*).

СКАЛЬКИ'РОВАТЬ *сов. что* 1. калькалаштыруу, калька кылуу (*бир нерсенин копиясын калькага түшүрүү, тартуу*); 2. *лингв.* калькалаштыруу (*бир тилден сөздү же сөз тизмегин сөзмө-сөз которуу*).

СКАЛЬКУЛИ'РОВАТЬ *сов. что* калькуляциялап коюу (*бир нерсенин калькуляциясын түзүү*).

СКА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. таштуу, шагылдуу, аскалуу; **ска́льный грунт** таштуу (шагылдуу) грунт; 2. таштуу, грунтта иштелүүчү, шагылдуу жерде жүргүзүлүүчү; **ска́льные рабо́ты** таштуу (шагылдуу) жерде иштелүүчү жумуш.

СКАЛЬП *м.* союп алынган баш тери.

СКА'ЛЬПЕЛЬ *м. мед.* скальпель (*хирургиялык бычак*).

СКАЛЬПИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого* баш тери сыйруу.

СКАМЕ'ЙКА *ж. см.* **скамья́.**

www.bizdin.kg

СКАМЬЯ' *ж.* отургуч (*төрт буту бар отургуч тактай*); ◇ **скамья́ подсуди́мых** соттуулар отуруучу орун; **сесть на скамью́ подсуди́мых** соттуу болуу, сотко тартылуу; **на шко́льной скамье́** окуу маалында, окуп жаткан кезде, окуп жаткан убакытта; **со шко́льной скамьи́** 1) (*со времён учёбы*) окуган убакыттан бери; 2) (*по окончании школы*) окууну бүтүрөр замат.

СКАНДА'Л *м.* чатак, жаңжал.

СКАНДАЛИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* бирөөнү уят, оңтойсуз абалда калтыруу.

СКАНДАЛИ'СТ *м.* чатак киши, чыр киши, жаңжалчы.

СКАНДАЛИ'СТКА *женск. р. к* **скандали́ст.**

СКАНДА'ЛИТЬ *несов.* 1. (*устраивать скандал*) чатак кылуу, чыр салуу; 2. *кого-что, разг.* (*позорить*) чатакка (уятка) калтыруу, уят кылуу, оңтойсуз абалда калтыруу.

СКАНДА'ЛИТЬСЯ *несов. разг.* чатакка (уятка) калуу, оңтойсуз абалда калуу.

СКАНДА'ЛЬНОСТЬ *ж.* чатактык, уяттык, маскаралык.

СКАНДА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*постыдный, позорный*) чатак, уят, маскара; **сканда́льное де́ло** маскара иш; 2. (*о человеке*) чатак, чыр.

СКА'НДИЙ *м.* скандий (*химиялык элемент*).

СКАНДИ'РОВАНИЕ *ср. лит.* ырды таптап (тактап) окуу.

СКАНДИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, лит.* ырды таптап (тактап) окуу.

СКА'ПЛИВАТЬ *несов. см.* **скопи́ть.**

СКА'ПЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **скопи́ться;** 2. *страд. к* **ска́пливать.**

СКАПОТИ'РОВАТЬ *сов. ав.* конордо самолёттун жерге түшүгү менен келип тийиши.

СКАРАБЕ'Й *м.* скарабей (1. *зоол. туштук өлкөлөрдө жашоочу коң коңузунун бир түрү*; 2. *ист. байыркы египеттиктерде — ыйык коңузга окшотуп жасалган фигура; анын монетага жана таштын бетине салынган сүрөтү*).

СКАРБ *м. разг.* эмерек, убак-тээк нерселер.

СКА'РЕД *м. разг.* катуу баш, сараң, битиреген.

СКА'РЕДА *м. и ж. см.* **ска́ред.**

СКА'РЕДНИЧАТЬ *несов. разг.* катуу баштык кылуу, сараңдык кылуу.

СКА'РЕДНОСТЬ *ж. разг.* катуу баштык, сараңдык.

СКА'РЕДНЫЙ, -ая, -ое катуу баш, сараң киши.

СКАРИФИКА'ТОР *м. с.-х.* скарификатор (*жерди терең кесүү үчүн колдонулуучу айыл чарба куралы*).

СКАРИФИКА'ЦИЯ *ж. с.-х.* скарификация, скарификациялоо (*ичине аба кирсин үчүн жерди терең кесүү*).

СКАРИФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, с.-х.* скарификациялоо (*жерди терең кесүү*).

СКАРЛАТИ'НА *ж.* скарлатина (*жугуштуу тамак оорусунун бир түрү*).

СКАРЛАТИ'ННЫЙ, -ая, -ое **скарлатина**-*га т.*; **скарлати́нная приви́вка** скарлатинага каршы прививка.

СКАРЛАТИНО'ЗНЫЙ, -ая, -ое *см.* **скарлати́нный; скарлатино́зный больно́й** скарлатина менен ооруган адам.

СКА'РМЛИВАНИЕ *ср.* жедирүү, тоюттандыруу, жемчөп берүү.

СКА'РМЛИВАТЬ *несов. см.* **скорми́ть.**

СКА'РПЕЛЬ *м.* скарпель (*ташты жоно турган кескич, тешкич*).

СКАТ I *м.* (*наклон*) жантайма, эңкейиш, бет, боор (*мис. тоонун*).

СКАТ II *м. тех.* (*ось с колёсами*) окто турган дөңгөлөктөр; **вагóнный скат** вагондун окто турган дөңгөлөктөрү.

СКАТ III *м.* (*рыба*) скат (*жалпак денелүү жана шуштугуй куйруктуу, жырткыч балыктын бир түрү*).

СКАТА'ТЬ *сов. что* 1. (*свернуть в трубку*) түтүктөй жумуру кылып тоголоктоо; 2. *обл.* (*свалять*) тоголотуп басуу, жумалактап басуу; **ската́ть во́йлок** кийиз басуу, кийизди тоголотуп басуу.

СКАТА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*в трубку*) түтүктөй болуп жумуруланууу; 2. (*в пряди*) ийрилүү, эшилүү.

СКА'ТЕРТНЫЙ, -ая, -ое **скатерть**-*ке т.*; **ска́тертное произво́дство** дасторкон өндүрүү, дасторкон жасап чыгаруу.

СКА'ТЕРТЬ *ж.* дасторкон; ◇ **ска́тертью доро́га** *разг.* кайда барсаң, анда бар; колу-жолуң бош.

СКАТИ'ТЬ *сов. кого-что* кулатуу, тоголотуп түшүрүү, жылгаяктатып түшүрүү; **скати́ть ка́мень с горы́** ташты тоодон кулатуу.

СКАТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. тоголонуп түшүү, жылгаяктап түшүү; 2. *перен. неодобр.* туура жолдон биротоло четке чыгып кетүү, душман тарабына биротоло өтүп кетүү.

СКА'ТКА *ж. воен.* скатка (*ийинге салып жүрүү үчүн жумуру тоголоктонгон шинель*).

СКА'ТНЫЙ, -ая, -ое *уст.* (*о жемчуге*) чоң, ири, тегерек жана тегиз (*бермет жөнүндө*).

СКА'ТЫВАНИЕ I *ср.* түтүктөй жумуру кылып тоголоктоо; **ска́тывание бума́ги в тру́бку** кагазды түтүктөй жумуру кылып тоголоктоо.

СКА'ТЫВАНИЕ II *ср.* кулатуу, тоголотуп түшүрүү, жылгаяктатып түшүрүү.

СКА'ТЫВАТЬ I *несов. см.* **ската́ть.**

СКА'ТЫВАТЬ II *несов. см.* **скати́ть.**

СКА'ТЫВАТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* **ската́ться;** 2. *страд. к* **ска́тывать** I.

СКА'ТЫВАТЬСЯ II *несов.* 1. *см.* **скати́ться;** 2. *страд. к* **ска́тывать** II.

СКАФА'НДР *м.* **скафандр** (1. *мор. суучулдун кийими;* 2. *ав. стратосферага учуучу учкучтун кийими*).

СКА'ЧКА *ж.* 1. (*действие*) чабуу, бир унаага минип чабуу; 2. **ска́чки** *мн. спорт.* **ат чабуу, ат чабыш, байге.**

СКАЧКООБРА'ЗНО *нареч.* **секирмелүү түрдө,** бир кылка болбой, кылкасыз.

СКАЧКООБРА'ЗНОСТЬ *ж.* **секирмелүүлүк, бир кылка** эместик, кылкасыздык.

СКАЧКООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое секирмелүү, бир кылка эмес, кылкасыз; **скачкообра́зное разви́тие** секирмелүү өнүгүш, кылкасыз өрчүш.

СКАЧО'К *м.* 1. (*прыжок*) секирик; 2. *перен.* чукул өзгөрүш; **скачо́к температу́ры** температуранын кескин түрдө өзгөрүлүшү.

СКА'ШИВАТЬ I *несов. см.* **скоси́ть** I.

СКА'ШИВАТЬ II *несов. см.* **скоси́ть** II.

СКВА'ЖИНА *ж.* 1. жарык, тешик, жылчык; **замо́чная сква́жина** кулпунун тешиги; 2. скважина (*жер астындагы кендерди текшерүү үчүн бурап жасалган тешик*); **нефтяна́я сква́жина** нефть скважинасы; **бурова́я сква́жина** бургулоо скважинасы.

СКВА'ЖИСТОСТЬ *ж. физ., геол.* көңдөйлүүлүк, тешиктүүлүк, жылчыктуулук.

СКВА'ЖИСТЫЙ, -ая, -ое *физ., геол.* көңдөйлүү, тешиктүү, жылчыктуу.

СКВА'ЖНОСТЬ *ж. см.* **сква́жистость.**

СКВАЛЫ'ГА *м. и ж. груб.* сараң, зыкым, ач көз адам.

СКВАЛЫ'ЖНИК *м. см.* **сквалы́га.**

СКВАЛЫ'ЖНИЧАТЬ *несов. разг.* сараңдык кылуу, зыкымдык кылуу, ач көздүк кылуу.

СКВА'СИТЬ *сов. что* ачытуу; уютуу (*молоко*); **скваси́ть капу́сту** капустаны ачытуу.

СКВА'СИТЬСЯ *сов.* ачуу, ачып калуу; уюу (*о молоке*).

СКВЕР *м.* сквер (*коомдук кичинекей бак*).

СКВЕ'РНА *ж. уст.* балит нерсе, балиттик, жамандык.

СКВЕ'РНО 1. *нареч.* эң жаман, эң начар; 2. *безл. в знач. сказ.* жаман; **мне скве́рно** мен жаман болуп турам.

СКВЕРНОСЛО'В *м.* богоок (*адам*).

СКВЕРНОСЛО'ВИЕ *ср.* богоок сөз, боктогон сөз.

СКВЕРНОСЛО'ВИТЬ *несов.* богоок сөз айтуу.

www.bizdin.kg

СКВЕ'РНЫЙ, -ая, -ое начар, эң начар, жаман, эң жаман.

СКВИТА'ТЬСЯ *сов. с кем, разг.* эсептешүү, такташуу.

СКВОЗИ'ТЬ *несов.* **1.** *безл.* (*о сквозном ветре*) өтүү (*бир тешиктен уруп, экинчи тешиктен чыгуу — шамал жөнүндө*); **2.** (*просвечивать*) бери жагынан караганда ары жагындагы нерсе көрүнүп туруу; **3.** (*виднеться, пробиваться — о свете*) көрүнүү, көрүнүп туруу (*жарык, шоола жөнүндө*); **через щель сквози́л свет ла́мпы** лампанын жарыгы тешиктин жылчыгынан көрүнүп турду; **4.** *перен.* (*явствовать, чувствоваться*) сезилүү, билинүү, байкалуу, көрүнүү; **недове́рие сквози́ло в его́ слова́х** анын сөзүнөн ишенбөөчүлүк көрүндү.

СКВОЗНО'Й, -а́я, -о́е **1.** (*проходящий насквозь*) өтмө; **сквозна́я дыра́** өтмө тешик; **сквозно́й прохо́д** өтмө жол; **сквозно́й двор** өтмө короо; эки жагында дарбазасы бар короо; **сквозно́й ве́тер** өтмө шамал; **2.** *разг.* (*без пересадок*) туура баруучу, пересадкасыз; **сквозно́й по́езд** туура (пересадкасыз) баруучу поезд; ◇ **сквозна́я брига́да** өндүрүштүн бардык моменттерин иштөөчү бригада.

СКВОЗНЯ'К *м.* өтмө шамал (*бир тешиктен уруп, экинчисинен чыккан шамал*).

СКВОЗЬ *предлог с вин. п.* теше, өтө; ◇ **смотре́ть сквозь па́льцы** көрүп, билип туруп көрмөксөн болуу (*мис. кылмыштуу иши*); **сло́вно сквозь зе́млю провали́лся** жерге киргендей житип жоголду; **говори́ть сквозь зу́бы** тиштенип, кыжыры кайнап сүйлөө.

СКВОРЕ'Ц *м.* чыйырчык, кара кучкач.

СКВОРЕ'ЧНИК *м.* чыйырчыктын уясы (*кол менен жасалган чыйырчыктын уясы*).

СКВОРЕ'ЧНИЦА *ж. см.* **скворе́чник.**

СКВОРЕ'ЧНЯ *ж.* чыйырчык уясы.

СКЕЛЕ'Т *м.* **1.** *анат.* скелет (*адамдын жана башка жаныбарлардын этсиз сөөгү*); **скеле́т челове́ка** кишинин скелети; **2.** (*основа, каркас*) скелет, негиз, каркас; **железобето́нный скеле́т зда́ния** имараттын темир-бетон скелети; **3.** *перен.* скелет, сөөк, сүлдөр (*өтө арык киши*); **обрати́ться в скеле́т** сөөгү гана калуу (*өтө арыктоо*).

СКЕЛЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **скелет** 1-*ге т.*

СКЕ'ПСИС *м.* скепсис (*ишенбөөчүлүк менен кароо*).

СКЕ'ПТИК *м.* скептик (**1.** *филос. скептицизмди жолдоочу*; **2.** *перен. бардык нерсеге шек көз менен караган, шек келтирген*).

СКЕПТИЦИ'ЗМ *м.* скептицизм (**1.** *филос. идеалисттик философиялык агым; бул — объективдүү дүйнөнү таануу мүмкүн эмес дейт*; **2.** *перен. критикалык-ишенбөөчүлүк менен мамиле кылуу*).

СКЕПТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **скептицизм** 2-*ге т.*; **скепти́ческая усме́шка** шектенүүнү билдирген күлүмсүрөө.

СКЕПТИ'ЧНОСТЬ *ж.* скептиктик, ишенбегендик, шектенгендик.

СКЕПТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **скепти́ческий.**

СКЕ'РЦО *ср. нескл. муз.* скерцо (*кебүнчө симфония же сонатага экинчи же үчүнчү кылып кошулуп ойнолуучу ылдам темптеги сергек чыгарма*).

СКЕТЧ *м.* скетч (*тамашалуу мазмундагы кыска эстрадалык пьеса*).

СКИ'ДКА *ж.* **1.** скидка (*жеңилдик; товардын баасын бир аз арзандатуу*); **прода́жа това́ров со ски́дкой** товарды скидка менен сатуу; **2.** (*послабление*) бошоңдоткон талап; **рабо́тать без ски́док на тру́дность** кыйын деп, талапты бошоңдотпоо.

СКИ'ДЫВАТЬ *несов. см.* **ски́нуть.**

СКИ'НУТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*сбросить*) ыргытып түшүрүү; **2.** *что* (*одежду*) чечүү, булкуп чечүү, силкип чечүү (*кийимди, өтүктү*); **3.** *что, разг.* (*сбавить — напр. цены*) кемитүү; **4.** *что, карт.* таштоо.

СКИ'ПЕТР *м.* скипетр (*падышанын асасы*).

СКИПЕ'ТЬСЯ *сов.* эрий баштоо, томолоктошуп эрий баштоо (*мис. темир ж. б.*).

СКИПИДА'Р *м.* скипидар (*ийне жалбырактуу жыгачтардын чайырларынан жасалуучу суюктук*).

СКИПИДА'РНЫЙ, -ая, -ое **скипидар**-*га т.*; **скипида́рное произво́дство** скипидар өндүрүшү.

СКИРД *м.* үймөк (*чөп же оруулган эгиндин үймөгү*); **скирд се́на** чөптүн үймөгү; **пшени́ца в скирда́х** үймөктөлгөн буудай.

СКИРДА' *ж. см.* **скирд.**

СКИРДОВА'ЛЬЩИК *м.* үймөк үйүүчү адам.

СКИРДОВА'НИЕ *ср.* үймөк үйүү.

СКИРДОВА'ТЬ *несов. что* үймөктөө, үймөк үйүү, үймөк кылуу (*чөптү, эгинди үймөк кылып үйүү*).

СКИСА'ТЬ *несов. см.* **ски́снуть.**

СКИСА'ТЬСЯ *несов. разг.* ачып калуу, ирип калуу.

СКИ'СНУТЬ *сов.* **1.** ачуу, ирүү (*мис. сүт*); **2.** *перен. разг.* шалпысы бошоо, ындыны өчүү; **что ты скис?** эмне ындының өчүп калган?

СКИТ *м. уст.* скит (*монахтар, кечилдер жатуучу обочо турган кичине монастырь*).

СКИТА'ЛЕЦ *м.* каңгыма, тентимиш, селсаяк (*жайсыз, дүйнө кезип жүрүүчү киши*).

СКИТА'ЛЬЧЕСКИЙ, -ая, -ое каңгыма, тентимиштик, тентиреген, селсаяк.

СКИТА'ЛЬЧЕСТВО *ср.* каңгымалык, тентимиштик, селсаяктык.

СКИТА'НИЕ *ср.* каңгуу, тентирөө, селсаяк болуу.

СКИТА'ТЬСЯ *несов.* каңгуу, тентирөө, селсаяк болуу.

СКИФ I *м. см.* **ски́фы.**

СКИФ II *м. спорт.* скиф (*жарышуучу кайыктын бир түрү*).

СКИ'ФСКИЙ, -ая, -ое **скифы**-*га т.*; **ски́фские моги́льники** скифтердин байыркы көрлөрү.

СКИ'ФЫ *мн.* (*ед.* **скиф** *м.*) *ист.* скифтер (*биздин доордон бир нече кылым мурун Причерноморьенин түндүгүндө жана ага жакын турган областтарда жашаган уруулардын жалпы аты*).

СКЛАД I *м.* склад (*бир жерге чогултулган бир нерсенин запасы жана товар, материалдар сакталуучу үй*); **дровяно́й склад** отун склады.

СКЛАД II *м.* (*строй, характер чего-л.*) түр, түзүлүш (*акыл, ой, мүнөз, адат түзүлүшү*); **склад ума́** акыл түзүлүшү; **склад жи́зни** турмуш түрү; ◇ **ни скла́ду ни ла́ду** *погов.* эби да жок, жөнү да жок.

СКЛАД III *м.*: **чита́ть по склада́м** эжелеп окуу.

СКЛА'ДКА *ж.* **1.** бүгүш, бырыш; **2.** (*морщинка*) тырыш, бырыш; **глубо́кие скла́дки на лбу** маңдайдагы терең бырыштар; **3.** *геол.* (*изгиб в пластах*) бүктөө (*жер катмарынын бүктөлүш кабаттары*).

СКЛА'ДНО *нареч. разг.* кыйыштырып, кооз, уйкалыштырып, усталык менен; **скла́дно говори́ть** сымга тарткандай тизип сүйлөө, уйкалыштырып сүйлөө.

СКЛАДНО'Й, -а́я, -о́е бүгүлмө, бүктөлмө, бүктөмө; **складно́й нож** бүгүлмө бычак, маки; **складно́й стул** бүктөмө орундук.

СКЛА'ДНЫЙ, -ая, -ое *разг.* **1.** (*статный, стройный*) сындуу, келишимдүү; **скла́дный парене́к** сындуу жигит; **2.** (*толковый, плавный*) маанилүү, уйкалыштырган; **скла́дная речь** маанилүү речь, көшүүн речь; **3.** (*удобный, хорошо сделанный*) көркөм, эптүү, ыңгайлуу.

СКЛА'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое: **скла́дочное ме́сто** товар ж.б. сакталуучу орун.

СКЛАДСКО'Й, -а́я, -о́е **склад** I-*ге т.*; складдык; **складско́е помеще́ние** складдык имарат.

СКЛА'ДЧАТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*со складками*) бүктөмөлүү; **скла́дчатое пла́тье** бүктөмөлүү көйнөк; **2.** *геол.* бүктөлүп-бүктөлүп турган; **скла́дчатая го́рная цепь** бүктөлүп-бүктөлүп жаткан тоо кыркасы.

www.bizdin.kg

СКЛА'ДЧИНА *ж.*: **в скла́дчину** ортодон акча чыгарып, акча чогултуп; **устро́ить чай в скла́дчину** ортодон чай уюштуруу.

СКЛА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **сложи́ть** 1, 2, 3, 5, 7.

СКЛА'ДЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сложи́ться;** 2. *страд. к* **скла́дывать.**

СКЛЕВА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* 1. (*о птицах*) чокуу, чокуп жеш; **воробьи́ склева́ли ви́шни** чымчыктар чиени чокушту; 2. (*о рыбах*) тартуу, тартып жеш.

СКЛЁВЫВАТЬ *несов. см.* **склева́ть.**

СКЛЕ'ИВАНИЕ *ср.* желимдөө, желимдеп жасоо, желимдеп жамоо, жабыштыруу.

СКЛЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **скле́ить.**

СКЛЕ'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **скле́иться;** 2. *страд. к* **скле́ивать.**

СКЛЕ'ИТЬ *сов. что* желимдөө, желимдеп жасоо, желимдеп жамоо, жабыштыруу.

СКЛЕ'ИТЬСЯ *сов.* желимделүү, желимделип жасалуу, желимделип жамалуу, жабышуу.

СКЛЕ'ЙКА *ж.* 1. (*действие*) желимдөө, жабыштыруу; 2. (*склеенное место*) желимделген жер.

СКЛЕП *м.* склеп (*өлүк салынган гроб сакталуучу жер астындагы үй*).

СКЛЕПА'ТЬ *сов. что* кадоо, бөрктөп кадоо, бөрктөп чегелөө, мыктап бекитүү (*металл нерсени мык менен бөрктөп кадоо*).

СКЛЕПА'ТЬСЯ *сов.* кадалуу; бөрктүү мык менен кадалып, бири-бирине кошулуу.

СКЛЁПКА *ж.* 1. (*действие*) кадоо, мыктап бекитүү (*металл нерселерди бир-бирине мык аркылуу бөрктөп кадоо*); 2. (*место склёпки*) кадоо орду, кадалган жер.

СКЛЁПЫВАТЬ *несов. см.* **склепа́ть.**

СКЛЕ'РА *ж. анат.* склера (*көздүн кабы, көздүн агы*).

СКЛЕРО'З *м. мед.* склероз (*органдардын иштөө элементтеринин кыйроо, өлүү процесси жана алардынката баштащы*); **склеро́з се́рдца** жүрөк склерозу.

СКЛЕРО'ЗНЫЙ, -ая, -ое **склероз-**го *п.*; склероздук; **склеро́зный проце́сс** склероздук процесс.

СКЛЕРО'МА *ж. мед.* склерома (*оору болгондуктан, көбүнчө теринин катып тыгыздашышы*).

СКЛЕРО'ТИК *м. мед.* склеротик (*склероз менен ооруган адам*).

СКЛЕРОТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **склероз-**го *п.*; склероздук; **склероти́ческие явле́ния** склероздук кубулуштар.

СКЛИ'КАТЬ *сов. см.* **склика́ть.**

СКЛИКА'ТЬ *несов. кого, разг.* чакыруу, үн салып чакыруу (*мис. тоокту*).

СКЛО'КА *ж. разг.* кыжың, кериш, тартыш.

СКЛОН *м.* жантайма, эңкейиш, бет, боор; **склон горы́** тоонун бети, тоонун боору, тоонун эңкейиши; ◇ **на скло́не лет** эңкейген жашта.

СКЛОНЕ'НИЕ *ср.* 1. (*наклонение*) эңкейтүү, ийүү, жүгүнтүү; 2. *перен.* көндүрүү, тил алдыруу; 3. *физ.* склонение (*компастын магниттик стрелкасы жана географиялык меридиандын багыты түзгөн бурч*). 4. *грам.* жөндөлүш (*сөздөрдүн жөндөмөлөр менен өзгөрүшү*).

СКЛОНИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*наклонить, нагнуть*) эңкейтүү, ийүү, жүгүнтүү; **склони́ть го́лову** баш ийүү; 2. *к чему, на что, перен.* көндүрүү, тил алдыруу.

СКЛОНИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*наклониться, нагнуться*) эңкейүү, ийилүү, жүгүнүү; **со́лнце склони́лось к горизо́нту** күн горизонтко ооду; 2. *к чему, на что, перен.* (*поддаться уговорам*) көнүү, тил алуу; **он склони́лся на мои́ про́сьбы** ал менин өтүнүчүмө көндү.

СКЛО'ННОСТЬ *ж.* шык, ынта, кунт.

СКЛО'ННЫЙ -ая, -ое: **он скло́нен согласи́ться** ал макул болгону турат; **он скло́нен пое́хать** ал барганы турат; **я скло́нен пое́хать** мен барар элем.

СКЛОНЯ'ЕМОСТЬ *ж. грам.* жөндөлгүчтүк; **склоня́емость прилага́тельных** сын атоочтордун жөндөлгүчтүгү.

СКЛОНЯ'ЕМЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **склоня́ть;** 2. *прил. грам.* жөндөлүүчү; **склоня́емые слова́** жөндөлүүчү сөздөр.

СКЛОНЯ'ТЬ I *несов.* 1. *см.* **склони́ть;** 2. *что, грам.* жөндөө, жөндөмөлөө.

СКЛОНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **склони́ться;** 2. *грам.* жөндөлүү, жөндөмө менен өзгөрүү.

СКЛО'ЧНИК *м. разг.* кыжыңчы, чатак (*адам*).

СКЛО'ЧНИЦА *женск. р. к* **скло́чник.**

СКЛО'ЧНИЧАТЬ *несов. разг.* кыжың чыгаруу, чатак чыгаруу, чатакташуу.

СКЛО'ЧНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **склочник-**ке *т.*

СКЛО'ЧНИЧЕСТВО *ср. разг.* кыжың, чатактар, майда интригалар.

СКЛО'ЧНЫЙ, -ая, -ое *разг.* чатактуу, чатак, бузуку; **скло́чное де́ло** чатактуу иш; **скло́чный челове́к** чатак адам.

СКЛЮ'НУТЬ *однокр. разг.* 1. (*о птицах*) бир жолу чокуу, чокуп коюу (*мис. тоок*); 2. (*о рыбах*) бир жолу тартуу, тартып коюу (*мис. балык кайырмактагы жемди*).

СКЛЯ'НКА I *ж.* (*небольшая бутылка*) мойндуу айнек идиш.

СКЛЯ'НКА II *ж мор.* склянка (1. *вахтада убакытты өлчөгүч кум саат;* 2. *склянка менен өлчөнгөн жарым саат*)

СКОБА' *ж.* скоба (1. *эшик, сандыктын оозуна кулпу салуу үчүн жасалган жалпак темир;* 2. *тех. жыгач бөлүктөрдү бири-бирине бекитүү үчүн «[» формасына окшотуп жасалган жалпак темир*).

СКО'БЕЛЬ *м. тех.* скобель (*жыгачты жонуу үчүн колдонулуучу саптуу ийри бычак*).

СКО'БКА *ж.* 1. *уменьш. от* **скоба́** 1 скобка; 2. *уменьш. от* **скоба́** 2 скобка; 3. *грам., мат.* кашаа; **квадра́тные ско́бки** квадраттык кашаалар; **кру́глые ско́бки** тегерек кашаалар; **фигу́рные ско́бки** фигуралык кашаалар; **взять в ско́бки** *или* **заключи́ть в ско́бки** кашаанын ичине алуу; **закры́ть ско́бки** кашааны жабуу; **раскры́ть ско́бки** кашааны ачуу; **вы́нести за ско́бки** кашаанын сыртына чыгаруу; **в ско́бках** 1) кашаанын ичинде; 2) *перен.* кашаанын ичинде, кеп арасында, кеп арасына кыстырып; 4. (*способ стрижки*) скобка (*чачты тегиздөөнүн бир түрү*).

СКОБЛИ'ТЬ *несов. что* (*напр. доску*) кыруу, сүрүү.

СКОБЯНО'Й, -а́я, -о́е: **скобяны́е изде́лия** темирден жасалган майда-барат буюмдар.

СКО'ВАННОСТЬ *ж.* эркиндиктин жоктугу, аракеттин шамдагай эместиги, кол байлангандык.

СКОВА'ТЬ *сов.* 1. *что* (*выковать*) согуу, согуп жасоо, ширетип жасоо; **кузне́ц скова́л подко́ву** уста така сокту; 2. *что* (*соединить ковкой*) согуп бириктирүү, **скова́ть болты́** болтторду согуп бириктирүү; 3. *кого-что, перен.* (*сблизить*) жакындаштыруу; **дру́жба на́крепко скова́ла их** достук аларды абдан жакындаштырды; 4. *кого-что* (*заключить в оковы*) кишен салып коюу, кишендеп коюу; 5. *кого-что, перен.* (*лишить свободы действий*) жылдырбай салуу, кыймылдатпай коюу, матап туруу; **скова́ть си́лы проти́вника** душмандын күчүн жылдырбай салуу; **у́жас скова́л меня́** коркунуч мени жылдырбай салды, коркуп шалдайып калдым; ◇ **моро́з скова́л реку́** суук дарыяны муз менен каптады.

СКОВОРОДА' *ж.* таба.

СКОВОРО'ДКА *ж. разг. см.* **сковорода́.**

СКОВОРО'ДНИК *м.* таба кармагыч (*ысык табаны илип ала турган нерсе*).

СКО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **скова́ть.**

СКОВЫ'РИВАТЬ *несов. см.* **сковырну́ть.**

СКОВЫРНУ'ТЬ *сов. что, разг.* чукуп алуу, тырмап алуу.

СКОВЫРЯ'ТЬ *сов. см.* **сковырну́ть.**

www.bizdin.kg

СКОК I *м.* **1.** (*скакание*) чуркоо, жүгүрүү, секирүү, чабуу, ыргуу; **2.** (*на лошади*) ат менен чабуу, атка чабуу, таскактатуу.

СКОК II *в знач. сказ. разг.* бир мертебе секирүү, ыргуу, жылт коюу, **в окно́ скок!** терезеден жылт койду!

СКОЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **сколоти́ть.**

СКОЛА'ЧИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **сколоти́ться; 2.** *страд. к* **скола́чивать.**

СКО'ЛОК *м.* **1.** (*осколок*) сынык, майда сынык; **2.** (*наколотый узор*) чегип түшүрүлгөн узор, коoздук (*ийненин учу менен чегип түшүрүлгөн сайманын сүрөтү*); **3.** *перен.* (*подобие чего-л.*) калып (*бир нерсенин копиясы; окшоштук*).

СКОЛОПЕ'НДРА *ж. зоол.* сколопендра (*көп буттуулар түркүмүнө жатуучу заардуу кибир жаныбар*).

СКОЛОТИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*сделать*) аштап жасоо (*мис. тактайлардан ящикти*); **2.** (*сбить вместе*) уруп тыгыздоо (*мис. эбинен ажыраган үстөлдү*); **3.** (*сбить, снять*) уруп чыгаруу (*мис. бочкадан алкакты*); **4.** *перен. разг.* (*организовать*) уюштуруу; **сколоти́ть кре́пкий коллекти́в** мыкты коллектив уюштуруу; **5.** *перен. разг.* (*накопить*) жыйноо, чогултуу; **сколоти́ть поря́дочную су́мму де́нег** бир кыйла акча жыйнап алуу.

СКОЛОТИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*соединиться*) урулуп тыгыздалуу (*мис. ажырап кеткен полдун урулуп тыгыздалышы*); **2.** (*спасть под ударами*) уруп чыгарылуу (*мис. бочкадан алкак*).

СКОЛО'ТЬ I *сов. что* (*отколоть*) жарып алуу, жарып түшүрүү, чагып алуу; **сколо́ть кусо́к льда** бир кесек музду жарып алуу (чагып алуу).

СКОЛО'ТЬ II *сов. что* **1.** (*соединить прикалывая*) төөнөө, төөнөп бекитүү, төөнөп кошуу; **сколо́ть во́рот була́вкой** жаканы төөнөгүч менен төөнөп бекитүү; **2.** (*скопировать накалыванием*) сайгылап көчүрүү, түшүрүү (*сүрөттү, сайманы, түрдү*); **сколо́ть узо́р** сайманы (сайма үлгүсүн) сайгылап көчүрүп алуу.

СКОЛО'ТЬСЯ I *сов.* (*отколоться*) жарылып алынуу, жарылып түшүрүлүү, чагылып алынуу (*мис. муз*).

СКОЛО'ТЬСЯ II *сов.* (*соединиться прикалыванием*) төөнөлүп бекилүү, төөнөлүп кошулуу.

СКОЛУПНУ'ТЬ *сов. что, прост.* чукуп алуу, тырмап алуу; **сколупну́ть боля́чку** жараны чукуп алуу, жараны тырмап алуу.

СКОЛЬ *нареч. уст.* эң эле, абдан; **сколь ра́достно ему́ бы́ло верну́ться домо́й** үйүнө кайтып келүү ал үчүн абдан кубанычтуу болду.

СКОЛЬЖЕ'НИЕ *ср.* жылмышуу, жылуу, жылгаяктоо, тайгалануу, тайгалоо; ◇ **скольже́ние на крыло́** *ав.* бир жакка (бир жак капталга карата) кыйшаюу (*самолёт жөнүндө*).

СКОЛЬЗИ'ТЬ *несов.* **1.** жылмышуу, жылуу, жылгаяктоо, тайгалануу; **2.** *перен.* сыйпап өтүү, бир калыпта каалгып жылуу (*мис. жылып бараткан айдын нуру*); **скользи́ть глаза́ми по стро́чкам** жазылган жазууларга көз жүгүртүп чыгуу.

СКО'ЛЬЗКИЙ, -ая, -ое **1.** (*о поверхности*) тайгак, жылмышкак, жылма; **ско́льзкий лёд** тайгак муз; **2.** *перен.* (*неустойчивый, ненадёжный*) туруксуз, ишенимдүү эмес, ишенүүгө болбой турган; **вступи́ть на ско́льзкий путь** ишенимдүү эмес жолго түшүү, туруксуз жолго түшүү; **3.** *перен.* (*двусмысленный*) эки учтуу, эки маанинин четин чыгара турган; **ско́льзкое выраже́ние** эки учтуу болуп айтылган сөз, эки маанинин четин чыгара турган сүйлөм.

СКОЛЬЗНУ'ТЬ *однокр.* **1.** жылмышуу, тайгалануу; **2.** *перен.* сыйпап өтүү; **его́ взгляд скользну́л по моему́ лицу́** анын көзү менин бетиме бир аз токтоло калды; **3.** *перен.* (*незаметно пройти*) жылт коюу; **он скользну́л в дверь** ал эшикке жылт койду.

СКОЛЬЗЯ'ЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **скользи́ть; 2.** *прил.* (*меняющийся*) өзгөрүлүүчү, алмашылуучу; **скользя́щая шкала́** өзгөрүлүүчү шкала.

СКО'ЛЬКО **1.** *нареч. вопр. и относ.* (*как много*) канча, нече; **ско́лько э́то сто́ит?** бул канча турат?; **ско́лько душе́ уго́дно** тилегенче, каалаганча, **2.** *нареч.* (*в какой мере, насколько*): **ско́лько я зна́ю, вы за́втра уезжа́ете** мен билгенге караганда, сиз эртең кетесиз; **3.** *мест. вопр. и относ.* канча, нече; **в ско́льких тома́х э́то сочине́ние?** бул чыгарма нече том?; ◇ **ско́лько лет, ско́лько зим!** *разг.* нече жыл, нече ай! (*көрүшпөдүк*).

СКО'ЛЬКО-НИБУДЬ *нареч.* мейли канча болсо, канча болбосун, бир аз.

СКОМА'НДОВАТЬ *сов.* команда берүү.

СКОМБИНИ'РОВАТЬ *сов. что* **1.** комбинациялоо, аралаштыруу, кураштыруу, айкалыштыруу, кошуу (*мис. түстөрдү*); **2.** *разг.* (*построить комбинации*) комбинация жасоо, урунуштуруу, эптеширүү, биреөнүн тебетейин биреөгө кийгизүү.

СКО'МКАТЬ *сов. что* **1.** ушалоо, уйпалоо, бырыштыруу; **2.** *перен. разг.* андан-мындан алып, кыскарта салып, бере кесин кетирүү (*мис. докладдын, аңгеменин*).

СКО'МКАТЬСЯ *сов. разг.* уйпалануу, бырышуу; **бельё ско́мкалось в чемода́не** ич кийим чемоданда жатып бырышып калды.

СКОМОРО'Х *м.* **1.** *ист.* скоморох (*Байыркы Руста — бир өзү музыкант, ырчы жана актёр болуп кыдырып ойноп жүргөн адам*); **2.** *перен. разг.* маскарапоз.

СКОМОРО'ШЕСТВО *ср.* **1.** скоморочулук (*Байыркы Руста — скоморохтун кесиби*); **2.** *перен. разг.* (*шутовство*) маскарапоздук.

СКОМОРО'ШНИЧАТЬ *несов. разг.* маскарапоздук кылуу, маскарапоздорчо жүрүү.

СКОМПИЛИ'РОВАТЬ *сов. что* компиляциялоо, компиляция кылуу (*материалдарды башка биреөлөрдүн изилдөөлөрү боюнча жазуу, өзүнөн эч нерсе кошпой жазуу, айтуу*).

СКОМПЛЕКТОВА'ТЬ *сов. что* комплекттөө, комплект түзүү; **скомплектова́ть гру́ппу уча́щихся** окуучулар тобун комплекттөө.

СКОМПОНОВА'ТЬ *сов. что* компоновкалоо (*айрым элементтерден бүтүн нерсе түзүү*); **скомпонова́ть газе́тную полосу́** газетанын полосасын компоновкалоо.

СКОМПРОМЕТИ'РОВАТЬ *сов. кого-что* жаман атту кылуу, беделин түшүрүү, абийирин кетирүү, көпчүлүк алдында жаман атка кондуруу.

СКОНСТРУИ'РОВАТЬ *сов. что* конструкциялоо.

СКОНФУ'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **сконфу́зить; 2.** *прил.* уялган, бети чымыраган.

СКОНФУ'ЗИТЬ *сов. кого, разг.* уялтуу, уят кылуу, уятка калтыруу, бетин чымыратуу, сүрдөтүү, аптыктыруу.

СКОНФУ'ЗИТЬСЯ *сов.* уялуу, уялып калуу, сүрдөө, сүрдөп кетүү.

СКОНЦЕНТРИ'РОВАТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*в одном месте*) концентрациялоо, концентрация кылуу, топтоо, чогултуу, **2.** *что, перен.* (*напр. внимание*) концентрациялоо, конц. топтоо, жыйноо, буруу; **3.** *что, хим.* концентрациялоо, коюлтуу; **4.** *что, горн.* концентрациялоо (*кендин составын жакшыртуу*).

СКОНЦЕНТРИ'РОВАТЬСЯ *сов.* **1.** (*сосредоточиться*) концентрациялануу, топтолуу, топтошуу, топтоштурулуу, чогулуу, чогултулуу; **2.** *хим.* концентрациялануу, коюлануу.

СКОНЧА'НИЕ *ср.*: **до сконча́ния ве́ка** түбөлүк, түбөлүккө.

СКОНЧА'ТЬСЯ *сов.* өлүү, каза болуу, дүйнөдөн кайтуу.

СКОПЕ'Ц *м.* бычмал (*бычылган киши*).

СКОПИДО'М *м. разг.* колу ачык эмес, зыкым,

www.bizdin.kg

СКОПИДО'МНИЧАТЬ *несов. разг.* колу ачык эместик кылуу, зыкымдык кылуу.

СКОПИДО'МСТВО *ср. разг.* колу ачык эместик, зыкымдык.

СКОПИ'РОВАТЬ *сов.* **1.** *что* көчүрүү (*бир нерсенин копиясын алуу*), **2.** *кого-что, перен.* тууроо (*мис. бирөөнүн жүрүшүн*).

СКОПИ'ТЬ *сов. что, чего* (*накопить*) чогултуу, чогултуп алуу, жыйноо (*мис. акчаны*).

СКОПИ'ТЬСЯ *сов.* чогулуу, жыйылуу, үймөлөктөшүү; **у вхо́да в теа́тр скопи́лось мно́го наро́ду** театрдын эшигинин алдына көп эл чогулду.

СКО'ПИЩЕ *ср.* топ эл, үймөлөктөгөн эл.

СКОПЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) чогулуу, жыйылуу, үймөлөктөө; **2.** (*множество*) чогулган, жыйылган, үймөлөктөгөн; **скопле́ние наро́да** чогулган эл, үймөлөктөгөн эл.

СКОПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **скопи́ть.**

СКОПЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **скопи́ться; 2.** *страд. к* **скопля́ть.**

СКОПНИ'ТЬ *сов. что* чөмөлөлөө, чөмөлө салуу; **скопни́ть се́но** чөптү чөмөлөлөө.

СКО'ПОМ *нареч. разг.* (*сообща*) чогуу бойдон, баары чогуу.

СКОРБЕ'ТЬ *несов. о ком-чём* кайгыруу, кайгылануу, аза тартуу.

СКО'РБНО *нареч.* кайгырып, аза тартып; **ско́рбно склони́ть го́лову** кайгырып башын ийүү.

СКО'РБНЫЙ, -ая, -ое кайгылуу, камыккан, аза тарткан.

СКОРБУ'Т *м. см.* **цинга́.**

СКОРБЬ *ж.* кайгы, капа, аза.

СКОРЕ'Е **1.** *сравн. ст. от прил.* **ско́рый** *и нареч.* **ско́ро** батыраак, тезирээк, ылдамыраак; **2.** *нареч.* (*лучше, предпочтительнее*) андан көрө, ...-дан көрө, ...көрөкчө, **он скоре́е умрёт, чем сда́стся** колго түшкөндөн көрө ал өлөт; **3.** *нареч.* (*вернее, ближе*) көбүнчө, чынында; **он скоре́е похо́ж на мать, чем на отца́** атасына караганда, ал көбүнчө энесине окшош; ◇ **скоре́е всего́** *разг.* го дейм, чынында да.

СКОРЛУПА' *ж.* кабык (*мис. жаңгактын, жумуртканын кабыгы*); ◇ **замкну́ться в свое́й скорлупе́ (в свою́ скорлупу́)** өзүнүн таламы менен чектелүү, өз үңкүрүндө түпт өмүр өткөрүү.

СКОРМИ'ТЬ *сов. кого-что* жедирүү, жем-чөптү жедирип бүтүрүү.

СКОРНЯ'ЖИТЬ *несов.* **1.** *что* (*выделывать шкуру на мех*) терини иштеп мех кылып чыгаруу; **2.** (*заниматься ремеслом скорняка*) скорняктын кесибин кылуу.

СКОРНЯ'ЖНИЧАТЬ *несов. см.* **скорня́жить 2.**

СКОРНЯ'ЖНЫЙ, -ая, -ое **скорняк**-*ка т.*; скорняктык; **скорня́жное де́ло** скорняктык иш.

СКОРНЯ'К *м.* скорняк (*терини мех кылып иштетүү жагынан специалист*).

СКО'РО *нареч.* **1.** (*быстро*) тез, бат, ылдам; **он пи́шет ско́ро** ал тез жазат; **2.** (*в ближайшем будущем*) жакында, жакын арада; **ско́ро я уе́ду** жакында мен кетемин; **3.** (*в короткий срок*) бат, тез, кыска убакыттын ичинде; **мы ско́ро добрали́сь до ме́ста назначе́ния** биз бара турган жерибизге бат эле жеттик; ◇ **как ско́ро** *или* **коль ско́ро** эгер, эгерде, болгондон кийин.

СКОРОГОВО'РКА *ж.* **1.** (*быстрая речь*) тез сүйлөө, бидылдап сүйлөө, **2.** (*трудно произносимое сочетание слов*) жаңылтмач (*мис.* олурайба!, олураярыңа олурай!).

СКОРО'МНЫЙ, -ая, -ое *церк.* **1.** орозодо желбей турган (*христиандар done — орозодо желбей турган тамак; мис. эт, жумуртка, сүт*); **2.** *в знач. сущ. ср.* орозодо желбей турган тамак.

СКОРОПАЛИ'ТЕЛЬНО *нареч. разг.* өтө эле шашып, эң эле шашып; **он так скоропали́тельно уе́хал** ал эң эле шашып кетип калды.

СКОРОПАЛИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж. разг.* өтө эле шашкандык, эң эле шашкандык.

СКОРОПАЛИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *разг.* өтө эле шашкан, эң эле шашкан; **скоропали́тельный отве́т** өтө эле шашып берген жооп.

СКОРОПЕЧА'ТНЫЙ, -ая, -ое *полигр.* тез баскыч; **скоропеча́тная маши́на** тез баскыч машина.

СКО'РОПИСЬ *ж.* тез жазуу (*орустардын байыркы жазуусунун бир түрү*).

СКОРОПОДЪЁМНИК *м.* скороподъёмник (*тез көтөрө турган механизм*).

СКОРОПОДЪЁМНОСТЬ *ж. ав.* самолёттун асманга көтөрүлүү тездиги.

СКОРОПО'РТЯЩИЙСЯ, -аяся, -ееся тез бузулма, бат бузулма, ылдам бузулуп кетме (*азык*).

СКОРОПОСТИ'ЖНО *нареч.* мүрт; **он скоропости́жно сконча́лся** ал мүрт өлдү.

СКОРОПОСТИ'ЖНЫЙ, -ая, -ое мүрт; **скоропости́жная смерть** мүрт өлүм.

СКОРОПРЕХОДЯ'ЩИЙ, -ая, -ее (*непродолжительный*) тез өтмө, бат өтмө, бат унутулуучу; **скоропреходя́щая печа́ль** тез өтмө (бат унутулуучу) кайгы.

СКОРОСПЕ'ЛКА *ж. разг.* бат бышуучу, эрте бышуучу; **гру́ша-скороспе́лка** эрте бышуучу алмурут.

СКОРОСПЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое **1.** (*быстро созревающий*) тез бышуучу, эрте бышуучу, бат жетилүүчү; **скороспе́лые я́блоки** эрте бышуучу алма; **2.** *перен. разг.* толук ойлонулбаган, шашылыш болгон, ары-бери эле иштеле койгон; **скороспе́лый вы́вод** толук ойлонулбай жасалган корутунду.

СКОРОСТНИ'К *м.* скоростник (*машинаны, паровозду ж. б. тез жүргүзүүчү жана да тез метод менен иштөөчү специалист*); **машини́ст-скоростни́к** паровозду тез айдоочу машинист.

СКОРОСТНО'Й, -а́я, -о́е чоң тездик менен иштөөчү (жүргүзүлүүчү), тездик менен аракет кылуучу; **скоростно́й самолёт** тез учуучу самолёт; **скоростно́е строи́тельство** тездик менен жүргүзүлүүчү курулуш.

СКОРОСТРЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое тез атар; **скоростре́льная пу́шка** тез атар замбирек.

СКО'РОСТЬ *ж.* **1.** (*быстрота движения*) тездик, ылдамдык; **сре́дняя ско́рость** *физ.* орто ылдамдык; **ско́рость ре́зания** *тех.* кесүүнүн тездиги; **развива́ть ско́рость** ылдамдыкты күчөтүү; **2.** *ж.-д.* (*быстрота доставки*) жүрүш, ылдамдык; **груз большо́й ско́рости** чоң ылдамдык менен жөнөтүлгөн жүк; **груз ма́лой ско́рости** акырын жүрүү менен жөнөтүлгөн жүк.

СКОРОСШИВА'ТЕЛЬ *м. канц.* ылдам тиккич (*ичине кагаз тигилүүчү папка*).

СКОРОТА'ТЬ *сов. что, разг.* узун жолду кыскартуу (*мис. иши кылып убакыт өткөрүү*); **скорота́ть дни** жашамыш болуп күн өткөрүү.

СКОРОТЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое тез (бат) өтмө, ылдам өтмө; ◇ **скороте́чная чахо́тка** *разг.* бат өтмө туберкулёз, өлүмгө бат алып баруучу туберкулёз.

СКОРОХО'Д *м.* **1.** тез жүргөн адам, ылдам жүргөн адам, күлүк адам; **2.** *ист.* скороход (*атчан бараткан господиндин жанында жөө жүрүүчү кызматчы*); ◇ **сапоги́-скорохо́ды** *фольк.* кереметтүү өтүк (*бул өтүктү кийген адам эң эле алыс жерге заматта эле барып калат имиш*).

СКОРПИО'Н *м.* чаян (*заардуу жөргөмүш*).

СКО'РЧИТЬ *сов. что, разг.* жыйрылтуу, жыйрылтып үрпүйтүү, куруштуруу; ◇ **ско́рчить ро́жу** бети-башты жүйүрүү.

СКО'РЧИТЬСЯ *сов. разг.* жыйрылуу, жыйрылып үрпүйүү, курушуу.

СКО'РЫЙ, -ая, -ое **1.** (*быстрый*) тез, бат, ылдам; **ско́рым ша́гом** ылдам кадам менен, шыпылдай басып; **ско́рый по́езд** скорый поезд, бат жүрүүчү поезд; **2.** (*близкий по*

www.bizdin.kg

времени) тез, жакын; **в скóром врéмени** жакын аранын ичинде; **до скóрого свидáния** тез арада көрүшкөнчө; **мы ожидáем его скóрого приéзда** биз анын тез келишин күтүп турабыз; ◇ **скóрая пóмощь** *мед.* скорая помощь, медициналык тез жардам; **на скóрую рýку** *разг.* ары-бери, бат эле.

СКОСИ'ТЬ I *сов. что* чаап бүтүрүү; **скосить дéсять гектáров люцéрны** он гектар беденин чаап бүтүрүү.

СКОСИ'ТЬ II *сов.*: **скосить глазá** көздү чалырайтуу, көздү чалыйтуу.

СКОСТИ'ТЬ *сов. что, прост.* кемитүү, түшүрүү.

СКОТ *м.* 1. *собир.* мал; **племеннóй скот** асыл тукумдуу мал; 2. *см.* **скотúна** 2.

СКОТИ'НА 1. *ж. собир. разг.* (*скот*) мал (*үй айбандары*); 2. *м. и ж. бран.* айбан, ит.

СКО'ТНИК *м.* малчы, малды кароочу.

СКО'ТНИЦА *женск. р. к* **скóтник.**

СКО'ТНЫЙ, -ая, -ое **скот** 1-*ге т.*; **скóтный двор** малкана, мал короо.

СКОТОБО'ЕЦ *м.* кушканадагы, мал союучу жайдагы жумушчу.

СКОТОБО'ЙНЫЙ, -ая, -ое: **скотобóйное дéло** мал союу иши.

СКОТОБО'ЙНЯ *ж.* кушкана.

СКОТОВО'Д *м.* мал чарбачы.

СКОТОВО'ДСТВО *ср.* мал чарбачылык.

СКОТОВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **скотоводство**-*го т.*; **скотовóдческий райóн** мал чарба району.

СКОТОЗАГОТО'ВКИ *мн.* мал даярдоо.

СКОТОПРИГО'ННЫЙ, -ая, -ое: **скотопригóнный двор** мал киргизилүүчү короо.

СКОТОПРОГО'Н *м.* мал айдап өтө турган жол.

СКОТОПРОМЫ'ШЛЕННИК *м. уст.* мал менен соода кылуучу соодагер.

СКОТОПРОМЫ'ШЛЕННОСТЬ *ж.* мал чарба өнөр жайы, чарбанын бир тармагы (*малды сатып алып союу үчүн семиртүү*).

СКОТОПРОМЫ'ШЛЕННЫЙ, -ая, -ое **скотопромышленность**-*ко т.*

СКО'ТСКИЙ, -ая, -ое 1. **скот** 1-*ге т.*; 2. *перен. разг.* (*грубый, подлый*) айбан, ит.

СКОТСТВО' *ср. разг.* айбандык, иттик.

СКРА'ДЫВАТЬ *несов. что* (*делать незаметным*) жашыруу, жабуу.

СКРА'ДЫВАТЬСЯ *несов.* 1. (*делаться незаметным*) жашырынуу, жашырылуу; 2. *страд. к* **скрáдывать.**

СКРА'СИТЬ *сов. что* көңүлгө бир аз тотоп болуу, көңүлүн жай кылуу, көңүлүн жайкап туруу.

СКРА'СИТЬСЯ *сов.* көңүлү жайланып калуу, жайланып жакшы болуу, көңүлү тынуу.

СКРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **скрáсить.**

СКРА'ШИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **скрáситься;** 2. *страд. к* **скрáшивать.**

СКРЕБКО'ВЫЙ, -ая, -ое кыргыч; **скребкóвые транспортёры** *горн.* кыргыч транспортёрлер (*тоонун, жолдун бетин кыруучу*).

СКРЕБНИ'ЦА *ж.* ат тарак.

СКРЕБО'К *м.* кыргыч.

СКРЕ'ЖЕТ *м.* 1. (*действие*) тиш кычыратуу, тиш качыратуу; 2. (*звук*) кычыроо, качыроо; **скрéжет автомобильных тормозóв** автомобиль тормозунун кычырашы; ◇ **дéлать** *что-л.* **со скрéжетом зубóвным** *бир нерсени* өзү каалабай, кыжыры келип жатып иштөө; *бир нерсени* тишин кычыратып жатып иштөө (*айласыздан*).

СКРЕЖЕТА'ТЬ *несов.* тиш кычыратуу, тиш качыратуу.

СКРЕ'ПА *ж.* (*заклёпка*) кадоо, кадооч.

СКРЕ'ПЕР *м.* скрепер (1. *тех. жер казуучу машинанын бир түрү*; 2. *горн. руданы жана көмүрдү бир жерден экинчи жерге которуштуруу жана аларды вагонеткаларга салуу үчүн канатта жылып жүрүүчү сүзгүч*).

СКРЕПИ'ТЬ *сов. что чем* 1. (*соединить*) бириктирип бекитүү, эптештирүү; **скрепить рéльсы гáйками** рельсаларды гайкалар менен бекитүү; 2. (*удостоверить*) күбөлөндүрүү, ырастоо; **скрепить договóр пóдписями** договорду кол коюу менен ырастоо; 3. *перен.* бекемдөө, ишендирүү; **скрепить дрýжбу клятвой** достукту ант менен бекемдөө; ◇ **скрепя сéрдце** аргасыздан, кынжылып туруп.

СКРЕПИ'ТЬСЯ *сов.* бекитилүү, биригүү; **брýсья хорошó скрепились** брустар жакшы бекитилди.

СКРЕ'ПКА *ж.* кыстыргыч (*кагазды бири-бирине кыстыра турган төөнөгүч*).

СКРЕПЛЕ'НИЕ *ср.* 1. бириктирүү, эптештирүү; **скреплéние листóв** барактарды бириктирүү; 2. (*удостоверение*) күбөлөндүрүү, күч берүү, бекитүү; **скреплéние договóра** договорду бекитүү (*мис. кол коюп*); 3. *тех.* (*скрепа*) кадоо, кадооч; 4. *тех.* (*скреплённые части*) кадалган (бекитилген) бөлүктөр.

СКРЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **скрепить.**

СКРЕПЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **скрепиться;** 2. *страд. к* **скреплять.**

СКРЕСТИ' *несов.* 1. *кого-что* (*чесать, тереть чем-л.*) тароо; **скрести лóшадь скребницей** атты ат тарак менен тароо; 2. *чаще безл. кого-что, перен.* өйүү, кетирүү, тынчсыздандыруу; **у негó скреблó на сéрдце** анын жүрөгү өйүдү; 3. *разг.* (*царапаться*) кытыратуу, тырмалап кытыратуу, **мыши скребýт** чычкандар кытыратат.

СКРЕСТИ'СЬ *несов.* тырмалап кытыратуу; **под шкáфом скребётся мышь** шкафтын астында чычкан тырмап кытыратып атат; **собáка скреблáсь за двéрью** ит эшикти тырмалап кытыратты.

СКРЕСТИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*сложить крест-накрест*) каршы-терши коюу, кайчылаштыруу; **скрестить на грудú рýки** колду көкүрөккө каршы-терши коюу; 2. *что, перен.* (*противопоставить*) кагылыштыруу, бири-бирине каршы коюу; **скрестить интерéсы протúвников** душмандардын таламдарын кагылыштыруу; 3. *кого-что, биол.* (*о растениях, животных*) аргындаштыруу.

СКРЕСТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. кайчылашуу (*мис. эки жол*); 2. *перен.* (*столкнуться*) карама-каршы келүү, кагылышуу, бири-бирине каршы келүү; **их интерéсы скрестились** алардын таламдары карама-каршы келди; 3. *биол.* (*о растениях, животных*) аргындашуу; 4. (*о языках*) аралашуу, катышуу.

СКРЕЩЕ'НИЕ *ср.* 1. *см.* **скрéщивание;** 2. (*место*) кайчылашкан жери; **на скрещéнии дорóг** жолдордун кайчылашкан жеринде.

СКРЕ'ЩИВАНИЕ *ср.* 1. каршы-терши коюу, кайчылаштыруу; 2. *биол.* аргындаштыруу (*айбан, өсүмдүктөр жөнүндө*); 3. (*языков*) аралашуу, катышуу.

СКРЕ'ЩИВАТЬ *несов. см.* **скрестить.**

СКРЕ'ЩИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **скреститься;** 2. *страд. к* **скрéщивать.**

СКРИВИ'ТЬ *сов. что, разг.* майрыйтуу, кыйшайтуу.

СКРИВИ'ТЬСЯ *сов. разг.* майрыюу, кыйшаюу; **каблуки скривились** (бут кийимдин) такалары майрыйып калды.

СКРИЖА'ЛЬ *ж.* 1. *церк.* (*библейская*) лоок (*диний сөздөр жазылган тактай, таблица*); 2. *перен.* скрижаль (*кандайдыр идеялардын, эстен чыкпас окуялардын жазылышы, ал жөнүндөгү эстеликтер сакталуучу жай*); **скрижáли истóрии** тарыхтын скрижалдары.

СКРИП I *м.* 1. (*действие*) чыйкылдоо, кычыроо, кычыратуу; 2. (*звук*) чыйкылдак, кычырак.

СКРИП II *в знач. сказ.* чыйк-чыйк, кычыр-кычыр, **дверь — скрип** эшик кычыр-кычыр этти.

СКРИПА'Ч *м.* скрипкачы.

СКРИПА'ЧКА *женск. р. к* **скрипáч.**

СКРИПЕ'НИЕ *ср.* (*действие*) чыйкылдоо, кыйчылдоо, кычыроо; **скрипéние колёс** дөңгөлөктөрдүн кыйчылдашы.

www.bizdin.kg

СКРИПЕ'ТЬ *несов.* **1.** (*издавать скрип*) чыйкылдоо, кычыроо, кычыратуу; **скрипе́ть зуба́ми** тиш кычыратуу; **2.** *перен. разг.* эптеп күн көрүү (*мис. кары киши*).

СКРИПИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **скрипка**-*га т.*; **скрипи́чный ма́стер** скрипка устасы; **скрипи́чная па́ртия** скрипка партиясы (*оркестрде скрипкада ойнолуучу бөлүк*).

СКРИ'ПКА *ж.* скрипка, кыл кыяк; ◇ **пе́рвая скри́пка** 1) (*напр. в оркестре*) биринчи скрипка; 2) *перен.* мык чегер; **игра́ть пе́рвую скри́пку** 1) биринчи скрипкада ойноо; 2) *перен.* мык чегер болуу.

СКРИ'ПНУТЬ *однокр.* чыйк этүү, кычыр этүү.

СКРИПУ'ЧИЙ, -ая, -ее чыйылдак, чыйкылдак, кычырак; **скрипу́чее перо́** чыйкылдак калем уч.

СКРОИ'ТЬ *сов. что* бычуу, кийим бычуу.

СКРО'МНИК *м. разг.* уялчаак, токтоо, жөнөкөй, уят-сыйыттуу.

СКРО'МНИЦА *женск. р. к* **скро́мник.**

СКРО'МНИЧАТЬ *несов. разг.* оор басырыктык кылуу, токтоолук кылуу.

СКРО'МНО *нареч.* **1.** (*сдержанно*) оор басырык менен, токтоо; **2.** (*стыдливо*) уялып, уят-сыйыттуу; **3.** жупуну, жөнөкөй; **он де́ржится о́чень скро́мно** ал өзүн эң жөнөкөй тутат; **4.** (*умеренно*) анчалык көп эмес, анчалык чоң эмес.

СКРО'МНОСТЬ *ж.* **1.** (*сдержанность*) оор басырыктык, кокурайбагандык, токтоолук; **2.** (*стеснительность, стыдливость*) уялчаактык, уят-сыйыттуулук; **3.** (*простота*) жупунулук, жөнөкөйлүк.

СКРО'МНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*не хвастливый*) оор басырык, кокурайбаган, токтоо; **2.** (*стеснительный, стыдливый*) уялчаак, уят-сыйыттуу; **3.** (*простой*) жупуну, жөнөкөй (*мис. кийим*), **4.** (*умеренный, небольшой*) анчалык көп эмес, анчалык чоң эмес.

СКРУПУЛЁЗНОСТЬ *ж.* кыйкымчыл кылдаттык, эң эле тыкандык.

СКРУПУЛЁЗНЫЙ, -ая, -ое кыйкымчыл кылдат, эң эле тыкан.

СКРУТИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* ороо, буроо, ийрүү, эшүү, чыйратуу; **скрути́ть папиро́ску** папирос ороо; **2.** *кого-что* (*связать*) чырмоо, таңуу, байлоо; **3.** *кого, перен. разг.* (*обессилить*) алсыратуу, күчүн кетирүү; **боле́знь его́ скрути́ла** оору аны алсыратты.

СКРУТИ'ТЬСЯ *сов.* оролуу, буралуу, ийрилүү, эшилүү, чыйратылуу.

СКРУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **скрути́ть** 1, 2.

СКРУ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **скрути́ться; 2.** *страд. к* **скру́чивать.**

СКРЫВА'ТЬ *несов. см.* **скрыть.**

СКРЫВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **скры́ться; 2.** (*прятаться*) жашырынуу, көрүнбөй жүрүү; **3.** *перен.* жашырын болуу, маалымсыз болуу, артында кандайдыр бир сыр болуу; **что скрыва́ется за его́ слова́ми?** анын сөзүнүн аржагы эмне (кандай сыры бар)?; **4.** *страд. к* **скрыва́ть.**

СКРЫ'ТНИЧАТЬ *несов. разг.* сырын ичине сактоо, сырын жашыруу.

СКРЫ'ТНОСТЬ *ж.* ачык эместик, түнттүк.

СКРЫ'ТНЫЙ, -ая, -ое ачык эмес, түнт.

СКРЫ'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **скрыть; 2.** *прил. перен.* (*незаметный, тайный*) ички, жашырын; **скры́тый смысл слов** сөздөрдүн ички мааниси; **скры́тая теплота́** *физ.* жашырын жылуулук (*буюмдун бир абалдан экинчи абалга өтүү процессине жумшалуучу жылуулук; мис. суюктуктун буууга өтүшүндө*).

СКРЫТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*спрятать*) жашыруу, жашырып коюу, катуу, катып коюу; **2.** *что, перен.* (*не обнаружить*) айтпоо, айтпай коюу, жашыруу, жашырып коюу, билдирбөө; **скрыть свою́ ра́дость** өзүнүн кубанычын билдирбөө.

СКРЫ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*спрятаться*) жашырынуу; **2.** (*исчезнуть из поля зрения*) жок болуп кетүү, качып жүрүү; **3.** *перен.* (*стать недоступным для наблюдения*) билинбөө жашырынуу; **от него́ ничего́ не скро́ется** андан эч нерсени жашыра албайсың.

СКРЮ'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **скрю́чить; 2.** *прил.* майрыйып калган, тырышып калган, карышып калган.

СКРЮ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **скрю́чить.**

СКРЮ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **скрю́читься; 2.** *страд. к* **скрю́чивать.**

СКРЮ'ЧИТЬ *сов. кого-что, разг.* майрыйтып коюу, тырыштырып салуу, карыштыруу; **су́дорогой скрю́чило па́льцы** тарамыш түйүлүп, бармактар тырышып калды.

СКРЮ'ЧИТЬСЯ *сов. разг.* курушуп калуу, бүрүшүп калуу, карышуу; **он скрю́чился от бо́ли** ооругандан ал бүрүшүп калды.

СКРЯ'ГА *м. и ж.* катуу баш, сараң, битиреген.

СКРЯ'ЖНИЧАТЬ *несов. разг.* катуу баштык кылуу, сараңдык кылуу, битирөө.

СКРЯ'ЖНИЧЕСТВО *ср. разг.* катуу баштык, сараңдык, битирегендик.

СКУДЕ'ТЬ *несов.* азая баштоо, кемий баштоо, начар боло баштоо; **запа́сы не скуде́ют** запастар кемибейт.

СКУ'ДНОСТЬ *ж. см.* **ску́дость.**

СКУ'ДНЫЙ, -ая, -ое начар, берекесиз, жарытпаган, аз.

СКУ'ДОСТЬ *ж.* начардык, берекесиздик, жарытпагандык, аздык.

СКУДОУ'МИЕ *ср.* кем акылдык.

СКУДОУ'МНЫЙ, -ая, -ое кем акыл; **скудоу́мный челове́к** кем акыл адам.

СКУ'КА *ж.* зеригүү, эригүү; **от ску́ки** зериккенден.

СКУЛА' *ж.* бет сөөгү.

СКУЛА'СТЫЙ, -ая, -ое бет сөөгү чоң.

СКУЛИ'ТЬ *несов.* **1.** (*о собаке*) кыңшылоо, кыңылдоо; **2.** *перен. разг.* (*плакаться, ныть*) ыйлактоо.

СКУ'ЛЬПТОР *м.* скульптор (*скульптура жагынан специалист*).

СКУЛЬПТУ'РА *ж.* скульптура (**1.** *жабыштыруу, кесүү, оюу жолу менен көркөм нерсе жасоо чеберчилиги;* **2.** *скульптура чыгармалары*).

СКУЛЬПТУ'РНЫЙ, -ая, -ое **скульптура**-*га т.*; скульптуралык; **скульпту́рная мастерска́я** скульптура мастерскаясы.

СКУ'МБРИЯ *ж.* скумбрия (*кичирээк балыктын бир түрү*).

СКУНС *м.* скунс (**1.** *териси кымбаттуу жаныбардын бир түрү;* **2.** *ушул айбандын териси*).

СКУ'НСОВЫЙ, -ая, -ое **скунс**-*ко т.*; **ску́нсовый мех** скунс териси.

СКУПА'ТЬ *несов. см.* **скупи́ть.**

СКУПЕРДЯ'Й *м. прост.* сараң, катуу баш, битиреген.

СКУПЕ'Ц *м.* сараң, катуу баш, битир.

СКУПИ'ТЬ *сов. кого-что* сатып алуу (*ал кимден*).

СКУПИ'ТЬСЯ *несов.* сараңдык кылуу, катуу баштык кылуу, битирөө; ◇ **он не скупи́лся на похвалы́** ал аябай мактады.

СКУ'ПКА *ж.* сатып алуу (*ар кимден*).

СКУ'ПО *нареч.* **1.** сараңдык менен, катуу баштык менен; **ску́по расхо́довать сре́дства** каражатты сараңдык менен сарп кылуу; **2.** *перен.* (*недостаточно*) байкабастык менен, көңүлдөнбөй, жетердик эмес, жетиштүү эмес; **о́сенью со́лнце ску́по гре́ет** күзүндө күн жетиштүү жылытпайт.

СКУПО'Й, -а́я, -о́е **1.** сараң, катуу баш, бите карын; **2.** *перен.* (*недостаточный*) жарыбаган, жарытпаган; **скупо́й свет ла́мпы** лампанын үлпүлдөгөн жарыгы; **3.** *кратк. ф.* (*сдержанный*) аянган, тартынчаак; **он скуп на слова́** ал сөзгө сараң неме.

СКУ'ПОСТЬ *ж.* сараңдык, катуу баштык, бите карындык, аягандык.

www.bizdin.kg

СКУ'ПОЧНЫЙ, -ая, -ое **скупка**-*га т.*; сатып алуучу (*ар кимден*); **скупочный пункт** сатып алуучу пункт.

СКУ'ПЩИК *м.* сатып алуучу (*ар кимден*).

СКУФЬЯ' *ж.* 1. *церк.* монах шапкасы; 2. *уст.* (*тюбетейка*) топу, такыя.

СКУЧА'ТЬ *несов.* 1. эригүү, зеригүү, зарыгуу; 2. *по ком-чём, по кому-чему* сагынуу; **скучать по друзьям** досторду сагынуу.

СКУЧА'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **скучать;** 2. *прил.* эриккен, эригип отурган; **скучающий взгляд** эриккен көз караш.

СКУ'ЧЕННОСТЬ *ж.* жыштык, калыңдык.

СКУ'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **скучить;** 2. *прил.* жыш, калың; **скученное население** жыш отурукташкан эл.

СКУ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **скучить.**

СКУ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **скучиться;** 2. *страд. к* **скучивать.**

СКУ'ЧИТЬ *сов.* 1. *что* (*собрать в кучу*) топтоо, жыйноо, чогултуу; 2. *кого-что, разг.* көп чогултуу; **скучить много народу в одном помещении** бир үйгө көп адам чогултуу.

СКУ'ЧИТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*собраться в кучу*) топтошуу, чогулуу, жыйылуу; 2. (*разместиться в тесноте*) тыгылышуу; **в комнате скучилось много народу** бөлмөдө көп адам чогулуп тыгылышып калышты.

СКУ'ЧНО 1. *нареч.* көңүлсүз, кызык эмес; **скучно рассказывать** кызык эмес кылып айтуу; 2. *безл. в знач. сказ.* көңүлсүз, эриккендей; **здесь не скучно** бул жерде киши эрикпейт; **мне скучно** мен эригип турам.

СКУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*наводящий скуку*) эриктирме, зериктирме, жадатма; 2. (*испытывающий скуку*) көңүлсүз, кабагы бүркөө; **что ты такой скучный?** сенин эмне кабагың бүркөө?

СКУ'ШАТЬ *сов. кого-что, разг.* жеш, жеп бүтүрүү.

СЛАБЕ'ТЬ *несов.* начарлоо, бошоо, алсыроо, басаңдалоо, акырындоо; **ветер слабеет** шамал акырындап баратат.

СЛАБИ'ТЕЛЬНОЕ *ср. см.* **слабительный** 2.

СЛАБИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. ич алдыруучу; **слабительный порошок** ич алдыруучу порошок; 2. *в знач. сущ. ср.* ич алдырма (*дары*).

СЛА'БИТЬ *несов.* 1. *безл. кого-что* ич өтүү; **ребёнка слабит** баланын ичи өтүп турат; 2. (*о слабительном*) ич өткөрүү, ич алуу; **касторовое масло слабит** касторка майы ичти алат.

СЛА'БНУТЬ *несов. разг. см.* **слабеть.**

СЛА'БО *нареч.* 1. (*нетуго, свободно*) бош, начар; **канат слабо натянут** канат бош тартылган; 2. (*недостаточно, плохо*) начар; **он слабо работает** ал начар иштейт; **книга написана слабо** китеп начар жазылган.

СЛАБОВО'ЛИЕ *ср.* мүнөзү боштук, кайраты жоктук.

СЛАБОВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое мүнөзү бош, кайраты жок.

СЛАБОГРУ'ДЫЙ, -ая, -ое өпкөсү начар.

СЛАБОДУ'ШИЕ *ср.* жумшак көңүлдүүлүк, кайратсыздык, оомалык.

СЛАБОДУ'ШНЫЙ, -ая, -ое жумшак көңүлдүү, кайратсыз, оома.

СЛАБОНЕ'РВНЫЙ, -ая, -ое начар нервдүү, нервиси начар.

СЛАБОСИ'ЛИЕ *ср.* бейкаруулук, алы жоктук, күчсүздүк.

СЛАБОСИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*о людях, животных*) бейкаруу, алы жок, күчү жок; 2. *тех.* (*не мощный*) күчү аз; **слабосильный мотор** күчү аз мотор.

СЛА'БОСТЬ *ж.* 1. (*недостаток силы, малосилие*) начардык, күчсүздүк, алсыздык; **слабость ветра** шамалдын начардыгы; 2. (*недостаток физической силы*) бейкаруулук, алы жоктук; **больной почувствовал слабость** оору адам алынын жоктугун сезди; 3. *перен.* (*пристрастие, влечение*) кумардык, бир нерседен өзүн токтото албастык; **у меня слабость к стихам** мен ырга кумармын; 4. *перен.* (*недостаток энергии*) боштук, туруксуздук; **проявить слабость** боштук кылуу.

СЛАБОУ'МИЕ *ср.* кем акылдык.

СЛАБОУ'МНЫЙ, -ая, -ое кем акыл.

СЛАБОХАРА'КТЕРНОСТЬ *ж.* мүнөзү боштук.

СЛАБОХАРА'КТЕРНЫЙ, -ая, -ое мүнөзү бош.

СЛА'БЫЙ, -ая, -ое 1. (*недостаточно сильный*) начар, күчсүз, алсыз, анчалык катуу эмес; **слабый удар** начар сокку; **слабое течение** анчалык катуу эмес агын; **слабый голос** начар үн; 2. (*болезненный, нездоровый*) начар, оорулуу, алы жок, бейкаруу; **слабый ребёнок** начар бала; **слабый желудок** начар карын (ич), бат бузула турган карын (ич); 3. (*незначительный*) аз; **слабая надежда** аз үмүт; 4. (*лишённый твёрдости, устойчивости*) мүнөзү бош, кайраты жок, туруксуз; **слабая воля** кайратсыз мүнөз; 5. (*скудный*) аз, начар; **слабый свет** начар жарык; 6. (*плохой, неискусный*) начар, жаман; **слабая работа** начар жумуш; **слабый контроль** начар контроль; 7. (*не крепкий, не насыщенный*) коюу эмес, суюк, начар; **слабый чай** суюк чай; **слабый раствор** суюк эритме; 8. (*не тугой*) катуу эмес, бош; **слабая струна** бош струна, катуу тартылбаган струна; ◇ **слабая струнка** *или* **слабая сторона** *или* **слабое место** кемчил, бош жери, начар жери.

СЛА'ВА *ж.* 1. даңк, атак; **слава советским героям!** советтик баатырларга даңк!; 2. (*репутация*) атак, абийир, бедел; **хорошая (добрая) слава** жакшы атак; **дурная (плохая) слава** жаман атак; 3. *разг.* (*молва*) кабар, сөз, даңк; **о нём идёт слава** анын атагы (даңкы) чыгып жатат; ◇ **на славу** *разг.* эң жакшы, абдан сонун, абдан мыкты; **одна слава, что...** *разг.* ...деген аты гана болбосо; **одна слава, что спортсмен** спортсмен деген аты гана болбосо.

СЛАВИ'СТ *м.* славист (*славяндык филология боюнча окумуштуу, специалист*).

СЛАВИ'СТИКА *ж. см.* **славяноведение.**

СЛА'ВИТЬ *несов. кого-что* 1. (*воздавать хвалу*) даңкын чыгаруу, мактоо, атагын чыгаруу; **славить героя** баатырдын даңкын чыгаруу; 2. (*величать песней*) ыр менен куттуктоо; 3. *разг.* (*порочить*) беделин түшүрүү, жамандоо, ушак кылуу.

СЛА'ВИТЬСЯ *несов.* **чем** даңкы чыгуу, атагы чыгуу.

СЛА'ВНО 1. *нареч.* жакшы, мыкты, сонун; **славно поработать** мыкты иштөө; 2. *в знач. сказ.* жакшы; **здесь славно** бул жерде жакшы.

СЛА'ВНЫЙ, -ая, -ое 1. (*пользующийся славой*) даңктуу, атактуу; **славная дата** даңктуу дата; 2. *разг.* (*приятный, милый*) жакшы, жакшынакай, сонун; **славный человек** сонун адам.

СЛАВОСЛО'ВИЕ *ср.* (*чрезмерное восхваление*) ыгы жок мактоо, обу жок мактоо.

СЛАВОСЛО'ВИТЬ *несов. кого-что* ыгы жок мактоо, обу жок мактоо.

СЛАВЯ'НЕ *мн.* славяндар.

СЛАВЯНИ'ЗМ *м. лингв.* славянизм (*славяндык эмес тилдердеги славяндык сөздөр же сүйлөмдөр — славян тилдеринен кирген сөздөр же сүйлөмдөр; орус тилине чиркөөлүк славяндык тилден кирген сөз же речтин оборот*у).

СЛАВЯНИ'Н *м.* славянин.

СЛАВЯ'НКА *женск. р. к* **славянин.**

СЛАВЯНОВЕ'ДЕНИЕ *ср.* славяноведение, славян таануу (*славян тилдерин, маданиятын, тарыхын жана славяндардын турмушун изилдөөчү илимдердин жыйындысы*).

СЛАВЯНОФИ'Л *м.* славянофил (*славянофильствонун тарапкери*).

СЛАВЯНОФИ'ЛЬСТВО *ср.* славянофильство (*19 кылымдын ортосунда Россиядагы консервативдик улутчул агым*).

СЛАВЯ'НСКИЙ, -ая, -ое **славянин**-*ге т.*; славяндык; **славянские языки** славян тилдери.

www.bizdin.kg

СЛАГА'ЕМОЕ *ср. мат.* кошулуучу; **су́мма есть результа́т сложе́ния слага́емых** сумма — кошулуучуларды кошуунун натыйжасы.

СЛАГА'ТЬ *несов. см.* **сложи́ть** 4, 6.

СЛАГА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **сложи́ться** 1, 2; **2.** *страд. к* **слага́ть.**

СЛАД *м.*: **с ним сла́ду нет** *разг.* ал бой бербейт, тыюудан чыгып кетет.

СЛА'ДИТЬ *сов. разг.* **1.** *что* (*упорядочить, устроить*) оңдоо, түзөө, жөнгө салуу; **2.** *с кем-чем* (*справиться*) колдон келүү, күчү жетүү; **я с ним не сла́жу** ага менин күчүм жетпейт.

СЛА'ДИТЬСЯ *сов. разг.* (*устроиться*) эптешүү, келишүү, жөнгө келүү.

СЛА'ДКИЙ, -ая, -ое **1.** таттуу, ширин; **сла́дкий виногра́д** таттуу жүзүм; **сла́дкий чай** таттуу чай; **сла́дкое те́сто** таттуу камыр; **2.** *в знач. сущ. ср.* таттуу (*тамактан кийин жей турган нерсе: компот, кисель ж. б.*); **3.** *перен.* (*приятный*) таттуу, жанга жагымдуу, жагымдуу, жыргалдуу; **сла́дкий сон** таттуу уйку; **4.** *перен.* (*льстивый*) көшөкөрлөнгөн, жагынган; **сла́дкая улы́бка** көшөкөрлөнгөн күлүмсүрөө.

СЛА'ДКО 1. *нареч.* таттуу; **сли́шком сла́дко** өтө эле таттуу; **2.** *нареч. перен.* (*приятно*) таттуу, жыргап, ыракаттанып; **сла́дко зева́ть** жыргап эстөө, ыракаттанып эстөө; **3.** *нареч. перен.* (*льстиво*) көшөкөрлөнүп, жагынып; **он так сла́дко говори́т** ал ушунчалык жагынып сүйлөйт; **4.** *безл. в знач. сказ.*: **ему́ не сла́дко** анын ал-абалы жаман.

СЛАДКОГОЛО'СЫЙ, -ая, -ое **1.** *уст.* үнү уккулуктуу, үнү жагымдуу; **2.** *перен.* (*льстивый*) көшөкөр, кошаматчы.

СЛАДКОЕ'ЖКА *м. и ж. разг.* таттуу жандуу.

СЛАДКОЗВУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое жагымдуу үндүү, үнү жагымдуу, үнү уккулуктуу.

СЛАДКОРЕЧИ'ВЫЙ, -ая, -ое *уст.* май төшөп сүйлөгөн, бал тилдүү.

СЛА'ДОСТИ *мн. см.* **сла́дость** 3.

СЛА'ДОСТНЫЙ, -ая, -ое жагымдуу, таттуу, жыргалдуу.

СЛАДОСТРА'СТИЕ *ср.* аял жандуулук (*эркек*); эркек жандуулук (*аял*).

СЛАДОСТРА'СТНОСТЬ *ж. см.* **сладостра́стие.**

СЛАДОСТРА'СТНЫЙ, -ая, -ое аял жандуу (*эркек*); эркек жандуу (*аял*).

СЛА'ДОСТЬ *ж.* **1.** (*сладкий вкус*) таттуулук, шириндик; **2.** *перен.* таттуулук, жагымдуулук, жыргалдуулук; **3.** **сла́дости** *мн.* таттуу нерселер; **восто́чные сла́дости** чыгыш элдеринин таттуу тамактары (*мис. набат, нишалда, алба ж. б.*).

СЛА'ЖЕННОСТЬ *ж.* эп келтиргендик, орду-ордуна коюлгандык, эп кыйылгандык, уюшкандык, жакшы түзүлгөндүк, жөнгө салынгандык.

СЛА'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **сла́дить** 1; **2.** *прил.* эп келтирилген, орду-ордуна коюлган, уюшкан, жакшы түзүлгөн, жөнгө салынган.

СЛА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **сла́дить** 1.

СЛА'ЖИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **сла́диться; 2.** *страд. к* **сла́живать.**

СЛА'ЗИТЬ *сов. разг.* **1.** (*вниз*) түшүү, түшүп чыгуу, өрмөлөп түшүп чыгуу; **сла́зить в по́греб** погребге түшүп чыгуу, **2.** (*вверх*) чыгуу, чыгып түшүү, жармашып чыгуу.

СЛА'ЛОМ *м. спорт.* слалом (*тоодон лыжа менен түшүү — табигый жана жасалма тоскоолдуктарды өтүп түшүү*).

СЛА'МЫВАТЬ *несов. см.* **сломи́ть.**

СЛА'МЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **сломи́ться; 2.** *страд. к* **сла́мывать.**

СЛА'НЕЦ *м. геол.* сланец (*катмарланып жарылуучу тоо теги*)

СЛА'НЦЕВЫЙ, -ая, -ое **сланец-ке** *т.*; **сла́нцевая промы́шленность** сланец өнөр жайы.

СЛАСТЁНА *м. и ж. разг.* таттуу тамакты сүйүүчү, таттуу жандуу.

СЛА'СТИ *только мн.* таттуу нерселер (*кант, набат ж. б.*).

СЛАСТИ'ТЬ *несов. что* таттуу кылуу, таттуу нерсе салып таттуу кылуу.

СЛАСТОЛЮ'БЕЦ *м. уст.* аял жандуу.

СЛАСТОЛЮБИ'ВЫЙ, -ая, -ое *уст. см.* **сладостра́стный.**

СЛАСТОЛЮ'БИЕ *ср. уст. см.* **сладостра́стие.**

СЛАТЬ *несов. кого-что* жиберүү; айтуу; **шлю вам приве́т** сизге салам айтам.

СЛАЩА'ВОСТЬ *ж.* көшөкөрлүк, май төшөөчүлүк, бал тилге салгандык.

СЛАЩА'ВЫЙ, -ая, -ое көшөкөр, көшөкөрлөнгөн, бал тилин салган.

СЛА'ЩЕ *сравн. ст. от прил.* **сла́дкий** 1 *и нареч.* **сла́дко 1** таттуураак; ◇ **хрен ре́дьки не сла́ще** *посл.* бири-биринен калышпайт, бири-биринен өткөн (*жамандык жагынан*).

СЛЕ'ВА *нареч.* солдон, сол жактан (*о направлении*); сол жагында (*о местонахождении*); **заходи́ сле́ва** сол жактан кир; **сле́ва от до́ма** үйдүн сол жагында.

СЛЕГА' *ж.* чоң брус (*төрт кырдуу чоң устун*).

СЛЕГКА' *нареч.* **1.** (*не сильно*) акырын, көп катуу эмес; **слегка́ уда́рить** акырын чаап коюу; **2.** (*немного*) бир аз, кичине, азыраак; **её рука́ слегка́ дрожа́ла** анын колу азыраак калтырап турду.

СЛЕД *м.* **1.** из; **следы́ за́йца** коёндун изи; **идти́ по чьим-л. следа́м** 1) *бирөөнүн* изи менен жүрүү; 2) *перен. бирөөнүн* жолун жолдоо; **2.** *перен.* так, из, нук, белги; **следы́ о́спы** чечектин тагы; **3.** *разг.* (*подошва*) таман; ◇ **он исче́з без следа́** ал дайынсыз жоголду; **его́ и след просты́л** анын изи да сууду (*ал эчактан бери эле жок*); **по горя́чим (све́жим) следа́м** *разг.* изин суутпай.

СЛЕДИ'ТЬ I *несов. за кем-чем* **1.** (*наблюдать за движущимся предметом*) байкоо, кароо, ээрчий кароо, көзөмөлдөө; **следи́ть за полётом пти́цы** куштун учканын байкоо; **2.** *перен.* карап жүрүү, таанышып жүрүү, кабардар болуп жүрүү; **следи́ть за успе́хами нау́ки** илимдин ийгиликтери менен таанышып жүрүү; **3.** (*заботиться*) байкоо, байкоо жүргүзүү, аңдуу; **оте́ц следи́л за воспита́нием ребёнка** баласынын тарбиясына атасы байкоо жүргүздү; **4.** (*с целью разоблачить*) аңдуу, артынан дайыма аңдып жүрүү.

СЛЕДИ'ТЬ II *несов.* (*оставлять следы*) из түшүрүү, из түшүрүп булгоо.

СЛЕ'ДОВАНИЕ *ср.* **1.**: **по́езд да́льнего сле́дования** алыска жүрүүчү (баруучу) поезд; **2.** колдонуу, ...боюнча иштөө, оруңдоо; **то́чное сле́дование указа́ниям инстру́кции** инструкциянын көрсөтүүлөрүн так колдонуу (оруңдоо).

СЛЕ'ДОВАТЕЛЬ *м. юр.* тергөөчү.

СЛЕ'ДОВАТЕЛЬНО *нареч.* демек, ошондуктан.

СЛЕ'ДОВАТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **следователь-ге** *т*; тергөөчүлүк; **сле́довательская рабо́та** тергөөчүлүк жумуш.

СЛЕ'ДОВАТЬ *несов.* **1.** *за кем-чем* (*идти следом*) изи менен баруу, ээрчип жүрүү; **2.** *за чем* (*наступать*) келүү, болуу; **за весно́й сле́дует ле́то** жаз артынан жай келет; **3.** *до чего* (*отправляться*) жөнөө, баруу, жол тартуу, жүрүү; **4.** (*быть следствием*) болуп чыгуу, натыйжа болуп чыгуу; **одно́ сле́дует из друго́го** биринен бири келип чыгат; **5.** *кому-чему, перен.* (*руководствоваться чем-л.*) колдонуу, боюнча иштөө, оруңдоо; **сле́довать пра́вилам** эрежелер боюнча иштөө; **6.** *безл. кому-чему и с неопр.* (*должно, необходимо*) зарыл, керек, тийиш; **сле́дует по́мнить** эсте тутуу керек; **7.** *безл. кому с кого-чего* (*причитаться*) тийүү, тиешелүү болуу; **ско́лько вам сле́дует за рабо́ту?** иштеген жумушуңуз үчүн сизге канча тийиштүү?; **с меня́ сле́дует пять рубле́й** менден беш сом тиешелүү; ◇ **как сле́дует** толук, абдан жакшы, жакшылап, көңүлдөгүдөй; **я отдохну́л как сле́дует** мен абдан жакшы дем алдым.

www.bizdin.kg

СЛЕ'ДОМ *нареч.* из менен, ээрчип, артынан; **он шёл слéдом за мной** ал менин артымдан келе жаткан эле.

СЛЕДОПЫ'Т *м.* из таанычыч (*айбанды изинен таанып аңдуучу уучу*).

СЛЕ'ДСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **следствие** 2-*ге т.*; **слéдственные óрганы** тергөө органдары.

СЛЕ'ДСТВИЕ *ср.* 1. натыйжа; **нет слéдствия без причи́ны** себепсиз натыйжа болбойт; 2. *юр.* тергөө; **вести́ слéдствие** тергөө жүргүзүү.

СЛЕ'ДУЕМЫЙ, -ая, -ое 1. тиешелүү болгон; 2. *в знач. сущ. ср.* тиешелүү болгон нерсе; **получи́ть слéдуемое** тиешелүү болгон нерсени алуу.

СЛЕ'ДУЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **слéдовать** 1—5, 7; 2. *прил.* (*ближайший по очереди*) андан кийинки, соңку, эртеси; **на слéдующий день** эртеси күнү; **кто слéдующий?** андан кийинки ким?; 3. *в знач. мест.* төмөнкүдөй, төмөндөгүдөй, төмөнкү, мындай; **докумéнт слéдующего содержáния** төмөндөгүдөй мазмундагы документ; **я получи́л слéдующие материáлы** мен мына мындай материалдарды алдым; 4. *в знач. сущ. ср.* мына бу, бул; **я вам скажу́ слéдующее** мен сизге мына муну айтамын.

СЛЕЖА'ТЬСЯ *сов.* жата берип биригип калуу; кызуу, чирүү (*мис. чөп, ун*).

СЛЁЖИВАТЬСЯ *несов. см.* **слежáться.**

СЛЕ'ЖКА *ж.* аңдуу, артынан дайыма аңдып жүрүү, шпиондук кылуу.

СЛЕЗА' *ж.* жаш, көз жаш; **по щекé покати́лась слезá** жаш бетинен куюлуп кетти; **смея́ться до слёз** көзүнөн жаш чыкканча күлүү (боору катып); **довести́ до слёз** көзүнөн жашын агызуу (*ыйлатуу*); ◇ **не проли́ть ни однóй слезы́** бир тамчы жаш чыгарбоо; **пусти́ть слезу́** *шутл.* ыйлактап жиберүү; **осуши́ть слёзы** жашын кургатуу (*соороту, жубатуу*); **сквозь слёзы** көзүнө жаш алып туруп; **пролива́ть слёзы** көздүн жашын көлдөтүү; **плáкать горю́чими слезáми** кан ыйлоо (*жаш ордуна көзүнөн кан чыгуу*); **крокоди́ловы слёзы** анткор ыйламыш болуу, калп ыйлоо; **сыр со слезóй** кылгырган сыр (*кичинекей көз-көз болгон тешиктери бар жана ал тешиктерде суусу бар сыр*).

СЛЕЗА'ТЬ *несов. см.* **слезть.**

СЛЕЗИ'НКА *ж. уменьш.- ласк. от* **слезá** бир тамчы жаш, бир тамчы көз жашы.

СЛЕЗИ'ТЬСЯ *несов.* жаш келүү, жаш кылгыруу, жашылдануу, көздөн жаш агуу, жыртаюу.

СЛЕЗЛИ'ВОСТЬ *ж.* ыйлаактык, жашыктык.

СЛЕЗЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое 1. (*склонный к слезам*) ыйлаак; **слезли́вая старýха** ыйлаак кемпир; 2. (*жалобный*) ыйлактаган; **слезли́вое письмó** ыйлактаган кат; **слезли́вый гóлос** ыйлактаган үн.

СЛЕЗНИ'К *м. анат.* көздүн жаш турган калтачасы.

СЛЁЗНО *нареч. разг.* ыйлап туруп, жашып туруп, жалынып-жалбарып; **слёзно проси́ть** жалынып-жалбарып суроо.

СЛЁЗНЫЙ, -ая, -ое 1. **слеза**-*га т.*; **слёзная железá** жаш безы; 2. *перен. разг.* (*жалобный*) жалынып-жалбарган; **слёзная прóсьба** жалынып-жалбарган өтүнүч.

СЛЕЗОТЕЧЕ'НИЕ *ср.* жаш агуу; **газ, вызывáющий слезотечéние** жаш агызуучу газ.

СЛЕЗОТОЧИ'ВЫЙ, -ая, -ое 1. (*слезящийся*) жыртайган, көзүнөн жаш аккан; **слезоточи́вые глазá** жыртак көз; 2. (*вызывающий слезотечение*) жаш агызуучу; **слезоточи́вый газ** жаш агызуучу газ.

СЛЕЗОТОЧИ'ТЬ *несов.* жашылдануу, көздөн жаш агуу.

СЛЕЗТЬ *сов.* 1. (*спуститься*) түшүү, **слезть с лóшади** аттан түшүү; 2. *разг.* (*о пассажирах*) түшүү; **слезть с пóезда** поездден түшүү; 3. (*отпасть, сойти*) түшүү (*напр. о ногте*); түлөө (*напр. о шерсти*); сыйрылуу (*напр. о краске*).

СЛЕПЕ'НЬ *м.* соно (*чымын*).

СЛЕПЕ'Ц *м.* 1. (*слепой*) сокур, көр; 2. *перен.* сокур (*эч нерсени байкабаган адам*).

СЛЕПИ'ТЬ I *несов.* 1. *кого-что* (*ослеплять*) сокур кылуу; уялтуу (*ослаблять зрение светом*); **сóлнце слепи́ло глазá** күн көздү уялтып жиберди; 2. *что* (*засыпáть чем-л. глаза*) карыктыруу; **снег слепи́л глазá** жааган кар, бетке тийип, көз ачырган жок.

СЛЕПИ'ТЬ II *сов. что, разг.* 1. (*склеить*) чаптап бириктирүү, желимдеп бириктирүү (*мис. эки кагазды*); 2. (*изготовить склеивая*) жабыштырып жасоо, чаптап жасоо; **он слепи́л конвéрт** ал жабыштырып конверт жасады.

СЛЕПИ'ТЬ III *сов. что* (*изготовить лепкой*) жууруп жасоо, ыптап жасоо, жабыштырып жасоо, чаптап жасоо; **слепи́ть из гли́ны фигу́рку** балчыктан жууруп фигура жасоо.

СЛЕПИ'ТЬСЯ *сов. разг.* бири-бирине жабышып калуу, бири-бирине чапташып калуу, бири-бирине чапталышып калуу; **э́ти мáрки слепи́лись** бул маркалар бири-бирине жабышып калган, бул маркалар чапташып калган.

СЛЕ'ПНУТЬ *несов.* сокур болуу, көздөн ажыроо.

СЛЕ'ПО *нареч.* 1. (*не рассуждая*) акылга салып ойлоп көрбөй эле, ойлонбой эле; **слéпо вéрить** акылга салып ойлоп көрбөй эле ишене берүү; 2. (*неясно*) ачык эмес, даана эмес; **слéпо напечáтано** ачык эмес басылган.

СЛЕПО'Й, -áя, -óе 1. (*незрячий*) сокур, көр, **слепóй стари́к** сокур карыя; **слепóй от рождéния** тубаса сокур; **слепóй на оди́н глаз** бир көзү көр; 2. *в знач. сущ. м., ж.* сокур, көр; 3. *перен.* сокур, билбеген, түшүнбөгөн; **слепáя любóвь** абдан сүйүү (*эмне үчүн экенин ойлобой эле сүйүү*); **слепóе подражáние** түшүнбөстөн эле туурай берүү; 4. (*неотчётливый*) күңүрт, ачык эмес, даана эмес; 5. (*без участия зрения*) сокур, көрбөй, карабай; **слепóй полёт** *ав.* көрбөй учуу (*туманда, караңгыда божомолдоп учуу*); ◇ **слепáя кишкá** *анат.* мөөндүн туюк учу; **слепóе орýдие в чьих-л. рукáх** *биреөнүн* айтканын өзү ойлонбой эле эч бир каяшасыз орундоочу.

СЛЕ'ПОК *м.* чапталып жасалган копиясы (*мис. ылайдан, гипстен*).

СЛЕПОРОЖДЁННЫЙ, -ая, -ое *прил. и в знач. сущ. м., ж.* тубаса сокур.

СЛЕПОТА' *ж.* 1. сокурдук, көрдүк; 2. *перен.* сокурдук (*чындыктын кубулуштарын түшүнө билбөө*); **полити́ческая слепотá** саясий сокурдук; ◇ **кури́ная слепотá** 1) *мед.* көздүн оорудан начарланышы; 2) *бот.* сары бай чечекей.

СЛЕСА'РИТЬ *несов. разг.* слесардык кылуу (*темир усталык кылуу*).

СЛЕСА'РНАЯ *ж. см.* **слесáрня.**

СЛЕСА'РНИЧАТЬ *несов. см.* **слесáрить.**

СЛЕСА'РНЫЙ, -ая, -ое **слесарь**-*га т.*; **слесáрное дéло** слесарь жумушу.

СЛЕСА'РНЯ *ж.* слесардык мастерская.

СЛЕ'САРСКИЙ, -ая, -ое **слесарь**-*га т.*; слесардык; **слéсарская профéссия** слесардык профессия (*кесип*).

СЛЕ'САРЬ *м.* слесарь (*темир устасы*).

СЛЁТ *м.* 1. (*о птицах*) учуп чогулуу; 2. *перен.* слёт, чогулуш, жыйылыш; **слёт пионéров** пионерлердин слёту.

СЛЕТА'ТЬ I *сов. разг.* 1. барып келүү; **слетáть на самолёте во Фру́нзе** самолётко түшүп, Фрунзеге учуп барып келүү; 2. *перен.* (*сбéгать*) жүгүрүп (чуркап) барып келүү.

СЛЕТА'ТЬ II *несов. см.* **слетéть.**

СЛЕТА'ТЬСЯ *несов. см.* **слетéться.**

СЛЕТЕ'ТЬ *сов.* 1. *с кого-чего* (*вниз*) учуп түшүү; **гóлубь слетéл с кры́ши на зéмлю** көгүчкөн үйдүн төбөсүнөн жерге учуп түштү; 2. *с кого-чего, разг.* (*упасть*) кулап түшүү, кулап кетүү, учуп кетүү; **он слетéл с лéстницы** ал шатыдан кулап кетти; **у меня́ шáпка слетéла (с головы́)** менин шапкам (башыман) учуп кетти; 3. *с чего, перен. разг.* (*сорваться*) чыгып кетүү; **э́то слóво нечáянно слетéло с языкá** бул сөз ооздон окусунан чыгып кетти; 4. *с кого-чего* (*взлететь*) учуп кетүү (*мис. куштар*); 5. *с чего, разг.* (*лишиться должности*) ордунан учуп кетүү (*кызматтан түшүп калуу*).

www.bizdin.kg

СЛЕТЕ'ТЬСЯ *сов.* **1.** учуп келип чогулуу, учуп чогулуу; **2.** *разг.* (*сбежаться*) туш-туштан чуркап келүү.

СЛЕЧЬ *сов. разг.* төшөк тартуу, төшөк тартып жатып калуу (*ооруп жатып калуу*).

СЛИВ *м.* **1.** *см.* **слива́ние; 2.** (*сток*) аккыч (*суу же башка суюктук агып чыга турган жолу*).

СЛИ'ВА *ж.* кара өрүк (*жыгачы жана жемиши*).

СЛИВА'НИЕ *ср.* **1.** (*выливание*) куюу, куюштуруу; **2.** (*отделение от гущи*) суюгун ажыратып алуу; **3.** (*смешение*) аралаштыруу.

СЛИВА'ТЬ *несов. см.* **слить.**

СЛИВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **сли́ться; 2.** *страд. к* **слива́ть.**

СЛИ'ВКИ *только мн.* **1.** каймак; **2.** *перен.* каймак (*бир нерсенин мыкты, тандалган бөлүгү*); **сли́вки о́бщества** коомдун каймагы; **снима́ть сли́вки** *с чего-л. бир нерсенин* каймагын шыпырып алуу.

СЛИВНО'Й, -а́я, -о́е **1.** (*смешанный*) кошулган, аралаштырылган, бир идишке куюлган; **сливно́е молоко́** аралаштырылган сүт; **2.** (*для сливания*) *бир нерсе* куюла (төгүлө) турган, *бир нерсе* куюлууга (төгүлүүгө) арналган; **сливна́я я́ма** жаман суулар куюла (төгүлө) турган чуңкур; **3.** (*для приёма жидкостей*) ала турган, алуучу; **моло́чный сливно́й пункт** сүт алуучу пункт.

СЛИ'ВОВЫЙ, -ая, -ое **слива**-*га т.*; **сли́вовое де́рево** кара өрүк жыгачы.

СЛИ'ВОЧНИК *м.* каймак куйгуч.

СЛИ'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **сливки** 1-*ге т.*; **сли́вочное ма́сло** ак май, маске май, жууган май.

СЛИВЯ'НКА *ж.* кара өрүк наливкасы (*арактын бир түрү*).

СЛИЗА'ТЬ *сов. что* жалоо.

СЛИ'ЗИСТЫЙ, -ая, -ое былжырлуу; **сли́зистая оболо́чка** былжырлуу оболочка.

СЛИЗНУ'ТЬ *однокр. что* жалап алуу.

СЛИЗНЯ'К *м.* **1.** *см.* **моллю́ск; 2.** *перен. презр.* шалпысы бош, мүнөзү бош киши.

СЛИ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **слиза́ть, слизну́ть.**

СЛИЗЬ *ж.* былжыр (*организмдин кабыктарын сактоочу, илээшме түнүк зат*).

СЛИНЯ'ТЬ *несов.* **1.** *прост.* (*полинять*) оңуу, оңуп кетүү; **пла́тье слиня́ло** көйнөк оңуп кетти; **2.** (*о животных, птицах*) түлөө.

СЛИПА'ТЬ *несов. что, разг.* (көздү) ачтырбоо (*мис. бетке урган жар*).

СЛИПА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **сли́пнуться; 2.** (*о глазах*) жумулуу, жумула берүү (*уйку келгенде көздүн жумула бериши*).

СЛИ'ПНУТЬСЯ *сов.* бири-бирине жабышуу, чапташуу; **листы́ бума́ги сли́плись** кагаздын барактары чапташып калган.

СЛИ'ТНО *нареч.* бирге, кошулуп; **написа́ть а́ффикс сли́тно с осно́вой сло́ва** аффиксти сөздүн уңгусу менен бирге жазуу.

СЛИ'ТНОСТЬ *ж.*: **сли́тность написа́ния наре́чий** тактоочтордун бирге жазылуучулугу.

СЛИ'ТНЫЙ, -ая, -ое: **сли́тное написа́ние** кошуп жазуу; **сли́тное предложе́ние** *грам.* бирикме сүйлөм.

СЛИ'ТОК *м.* куйма; **зо́лото в сли́тках** куйма алтын, сом алтын.

СЛИТЬ *сов.* **1.** *что* (*вылить*) куюу, куюштуруу (*бир идиштен экинчи идишке*); **слить во́ду в ведро́** сууну чакага куюу; **2.** *что с чего* (*отделить от гущи*) алуу; **слить сли́вки с молока́** сүттүн каймагын куюп алуу; **3.** *что* (*смешать*) аралаштыруу; **слить оста́тки вина́** винонун калдыктарын чогултуп аралаштыруу; **4.** *кого-что, перен.* (*объединить*) кошуу, бириктирүү; **слить два колхо́за** эки колхозду кошуп бириктирүү.

СЛИ'ТЬСЯ *сов. прям. и перен.* кошулуу, биригүү, аралашуу, туташуу; **два ручья́ сли́лись в реку́** эки булак кошулуп өзөн түздү; **кра́ски слили́сь в оди́н цвет** боёктор кошулуп бир түс түздү; **сли́ться с коллекти́вом** коллективге кошулуу, коллектив менен аралашуу; **два учрежде́ния слили́сь в одно́** эки мекеме кошулуп, бир мекеме болду.

СЛИЧА'ТЬ *несов. см.* **сличи́ть.**

СЛИЧЕ'НИЕ *ср.* салыштыруу.

СЛИЧИ'ТЬ *сов. что* салыштыруу (*мис. копияны оригинал менен салыштыруу*).

СЛИ'ШКОМ *нареч.* жөнү жок, өтө эле, эң эле; **сли́шком мно́го веще́й** эң эле көп буюм; **э́то уж сли́шком** бул эң эле ашыра чапкандык.

СЛИЯ'НИЕ *ср.* **1.** *прям. и перен.* (*действие*) кошулуу, биригүү, аралашуу, туташуу; **слия́ние рек** дарыялардын биригиши; **слия́ние организа́ций** уюмдардын биригиши; **2.** (*место соединения рек*) эки суунун кошулган жери; **у слия́ния двух рек** эки суунун кошулган жеринде.

СЛОБОДА' *ж.* слобода (**1.** *ист. крепостной эмес калк отурукташкан чоң село, чоң кыштак;* **2.** *уст. шаар айланасындагы эл отурукташкан жер*).

СЛОБОДСКО'Й, -а́я, -о́е **слобода**-*га т.*; слободалык; **слобо́дское населе́ние** слободалык эл.

СЛОБОЖА'НИН *м. уст.* слободада туруучу адам, слободалык.

СЛОБОЖА'НКА *женск. р. к* **слобожа́нин.**

СЛОВА'К *м.* словак.

СЛОВА'КИ *мн.* словактар.

СЛОВА'РНЫЙ, -ая, -ое **словарь**-*га т.*; **основно́й слова́рный фонд** негизги сөздүк фонд; **слова́рный соста́в кирги́зского языка́** кыргыз тилинин сөздүк составы.

СЛОВА'РЬ *м.* сөздүк; **ру́сско-кирги́зский слова́рь** орусча-кыргызча сөздүк.

СЛОВА'ЦКИЙ, -ая, -ое **словак**-*ка т.*; **слова́цкий язы́к** словак тили.

СЛОВА'ЧКА *женск. р. к* **слова́к**; словачка.

СЛОВЕ'НЕЦ *м.* словенец, словен.

СЛОВЕ'НКА *женск. р. к* **слове́нец**; словенка.

СЛОВЕ'НСКИЙ, -ая, -ое **словенец**-*ке т.*; **слове́нский язы́к** словен тили.

СЛОВЕ'НЦЫ *мн.* словенецтер, словендер.

СЛОВЕ'НЫ *мн.* словендер.

СЛОВЕ'СНИК *м.* **1.** (*филолог*) адабиятчы; **2.** (*преподаватель языка и литературы*) тил жана адабият мугалими.

СЛОВЕ'СНИЦА *женск. р. к* **слове́сник.**

СЛОВЕ'СНОСТЬ *ж.* көркөм чыгарма (*сөз менен айтылган жана жазылган кооз чыгармалар*); **у́стная слове́сность** оозеки көркөм чыгарма.

СЛОВЕ'СНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*выраженный в слове*) оозеки; **слове́сное тво́рчество** оозеки көркөм чыгарма; **2.** (*устный*) оозеки; **слове́сный прика́з** оозеки берилген буйрук.

СЛОВИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* кармоо, кармап алуу.

СЛО'ВНИК *м.* сөздүк үчүн алфавит боюнча түзүлгөн сөздөрдүн тизмеси.

СЛО'ВНО *союз* **1.** (*как, подобно*) сыяктуу, окшоп, «дай; **глаза́ сло́вно звёзды горя́т** көзү жылдыз сыяктуу жайнайт; **2.** *прост.* (*как будто*) сыяктуу, окшойт; **сло́вно кто стучи́т?** бирөө кагып жаткан сыяктуубу?

СЛО'ВО *ср.* **1.** сөз; **рассказа́ть в немно́гих слова́х** аз сөз менен айтып берүү; **они́ по́няли друг дру́га без слов** алар бирин-бири сүйлөшпөй эле түшүнүштү; **заключи́тельное сло́во** корутунду сөз; **свобо́да сло́ва** сөз эркиндиги; **сказа́ть своё ве́ское сло́во** өзүнүн маанилүү сөзүн айтуу; **дать сло́во** сөз берүү, убада кылуу; **рома́нс на слова́ Ле́рмонтова** Лермонтовдун сөздөрүнө жазылган романс; **одни́ слова́** куру эле сөз; **перейти́ от слов к де́лу** сөздөн ишке өтүү; **2.** *лит. уст.* баяндоо, аңгеме; **«Сло́во о полку́ И́гореве»** «Игордун полку жөнүндө сөз» (*князь Игордун полку жөнүндө баяндоо*); ◇ **господи́н своего́ сло́ва** өз сөзүнө кожоюн; **крыла́тые слова́** *см.* **крыла́тый; дар сло́ва** 1) (*способность говорить*) сүйлөөгө жөндөмдүүлүк; 2) (*красно.*

www.bizdin.kg

речие) чечендик; **набо́р слов** келжирек сөздөр; маанисиз сандырак; **одни́м сло́вом** *вводн. сл.* сөздүн кыскасы, бир сөз менен айтканда; **други́ми (ины́ми) слова́ми** *вводн. сл.* башкача айтканда; **свои́ми слова́ми** өз сөзү менен (*айтуу, аңгеме кылып берүү*); **сло́во в сло́во** сөзмө-сөз, так өзүндөй; **сло́во за́ слово** сөздөн сөз чыгып отуруп; **не находи́ть слов** *для чего-л. бир нерсеге* ылайыктуу сөз таба албоо; **живо́го сло́ва не услы́шать** айланада таптакыр эч ким жок, жапа-жалгыз болуу; как эткен карга, кук эткен кузгун жок болуу; **без да́льних слов** артык баш сөз кылбастан, көп келжиребей; **не лезть за сло́вом в карма́н** сөздөн өнөгүн алдырбоо, **к сло́ву сказа́ть** *вводн. сл.* сөз келгенде айта кетүү керек, баса; **пойма́ть** *кого-л.* **на сло́ве** *бирөөнү* сөзүнөн кармоо; **на слова́х** 1) (*устно*) оозеки; **переда́ть на слова́х** оозеки айтуу, 2. (*не на деле*) ооз менен, ооз жүзүндө гана; **по после́днему сло́ву (нау́ки и те́хники)** (илимдин жана техниканын) кийинки жетишкендиктери боюнча; **сло́во — не воробе́й, вы́летит — не пойма́ешь** *посл.* айткан сөз — аткан ок (*айткан сөздү кайтара албайсың*); **слов нет** *разг.* сөзсүз, албетте; **по слова́м** сөзүнөн, сөзүнө караганда; **к сло́ву пришло́сь** ыгы (жөнү, оцтою) келе калды; **в двух слова́х** бир-эки ооз сөз менен.

СЛОВОИЗМЕНЕ́НИЕ *ср. лингв.* сөздүн формасынын өзгөрүшү (*мис.* үй-гө бар-са-ң *ж. б.*).

СЛОВОЛИ́ТНЫЙ, -ая, -ое: **словоли́тное произво́дство** *тех.* арип куюу ишканасы.

СЛОВОЛИ́ТНЯ *ж. тех.* арип куйгуч (*типография шрифттерин куюучу ишкана*).

СЛО́ВОМ *вводн. сл.* сөздүн кыскасы, бир сөз менен айтканда.

СЛОВООБРАЗОВА́НИЕ *ср. лингв.* сөз түзүү, тилде сөздөрдүн түзүлүш жолдору (*мис.* жакшы-лык, тут-ул-уу *ж. б.*).

СЛОВООБРАЗОВА́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **словообразование**-*ге т.*; сөз түзүүчү; **словообразова́тельный су́ффикс** сөз түзүүчү суффикс (*мис.* «чы» — жылкы + чы *ж. б.*).

СЛОВООХО́ТЛИВОСТЬ *ж.* сөзмөрдүк, кепкордук.

СЛОВООХО́ТЛИВЫЙ, -ая, -ое сөзмөр, кепкор.

СЛОВОПРЕ́НИЕ *ср. разг.* курулай айтыш.

СЛОВОПРОИЗВО́ДНЫЙ, -ая, -ое **словопроизводство**-*го т.*

СЛОВОПРОИЗВО́ДСТВО *ср. лингв.* сөз жасоо (*уңгудан, негизги сөздөрдөн сөз жасоо; мис.* жылкы + чы + лык = жылкычылык *ж. б.*).

СЛОВОРАЗДЕ́Л *м. лингв.* сөз бөлгүч (*сүйлөп жаткан кезде бир сөздүн бүтүп, экинчи сөздүн башталган жери*).

СЛОВОСОЧЕТА́НИЕ *ср.* жамдаш сөздөр (*маани же форма жагынан бир-бири менен жамдаш жүрүүчү сөздөр түркүмү, мис. айкындооч менен айкындалуучу сөздөр, ээ менен баяндооч сөздөр*); **усто́йчивые словосочета́ния** туруктуу сөз айкашуу.

СЛОВОТВО́РЧЕСТВО *ср.* сөз жасоочулук (*атайы эле жаңы сөз жасоочулук*).

СЛОВОУПОТРЕБЛЕ́НИЕ *ср.* речте сөздөрдү колдонуу.

СЛОВЦО́ *ср. разг.* сөз; **наси́лу-то он сло́вцо́ вы́молвил** оозунан сөз араң эле чыкты; ◇ **для кра́сного словца́** кооздук үчүн айта салган сөз.

СЛОГ *м.* 1. *лингв.* муун; 2. (*стиль письма, речи*) стиль.

СЛОГОВО́Й, -а́я, -о́е **слог** 1-*ге т.*; **слогово́е письмо́** айрым тыбыштар эмес, бүтүн муундар көрсөтүлгөн жазуу.

СЛОГООБРАЗУ́ЮЩИЙ, -ая, -ее *лингв.* муун түзүүчү (*тыбыштар жөнүндө*).

СЛОГОРАЗДЕ́Л *м. лингв.* сөздөгү муундардын ортосундагы чек.

СЛОЁНЫЙ, -ая, -ое каттама (*мис. токоч*); **слоёное те́сто** каттама камыр.

СЛОЖЕ́НИЕ *ср.* 1. (*действие*) кошуу; **сложе́ние сил** *физ.* күчтөрдү кошуу; 2. (*телосложение*) түзүлүш (*дененин түзүлүшү*); **челове́к кре́пкого сложе́ния** чымыр киши.

СЛОЖИ́ТЬ *сов. что* 1. (*положить вместе*) иреттеп жыйуу, салуу (*мис. нерселерди сандыкка*); 2. *мат., физ.* кошуу; **сложи́ть два числа́** эки санды кошуу; 3. (*собрать из частей*) чогултуу, жасоо, куроо (*мис. айрым бөлүктөрдөн машина жыйноо*); 4. (*сочинить*) жамактоо, түзүү (*мис. ыр, жомок*); 5. (*снять*) түшүрүү, алуу (*мис. арабадан*); 6. *перен.* бошотуу, алып таштоо (*мис. жоопкерчиликти*); **сложи́ть с себя́ отве́тственность** жоопкерчиликти өз мойнунан алып таштоо; 7. (*уложить в каком-л. виде*) бүктөө, бүгүү; **сложи́ть пла́тье** көйнөктү бүктөө; ◇ **сложи́ть го́лову** каза табуу (*өлүү*); **сложи́ть ору́жие** куралды таштоо (*багынуу*); **сиде́ть сложа́ ру́ки** бекер жүрүп, эч нерсе кылбоо; **сложи́ть ру́ки** эки колун куушуруп, чара көрбөй отура берүү; **он сложи́л ру́ки на груди́** ал колун көкүрөгүнө алды.

СЛОЖИ́ТЬСЯ *сов.* 1. (*образоваться, создаться*) түзүлүү, болуу; **обстоя́тельства сложи́лись благоприя́тно** кырдаал жагдайлуу болду; **как сло́жатся обстоя́тельства** кырдаалга жараша; 2. (*сформироваться*) токтолуу, жетилүү, баралына келүү, бир калыпка келүү; **хара́ктер его́ ещё не сложи́лся** анын мүнөзү бир калыпка келе элек; 3. *разг.* (*устроить складчину*) жыйыш кылуу, ортодон акча жыйуу (*мис. бир нерсени сатып алуу үчүн*).

СЛО́ЖНО 1. *нареч.* кыйын, татаал; 2. *в знач. сказ.* кыйын, татаал; **э́то о́чень сло́жно** бул абдан татаал.

СЛОЖНОПОДЧИНЁННЫЙ, -ая, -ое: **сложноподчинённое предложе́ние** *грам.* татаал багыныңкы сүйлөм.

СЛОЖНОСОЧИНЁННЫЙ, -ая, -ое **сложносочинённое предложе́ние** *грам.* татаал бирикме сүйлөм.

СЛО́ЖНОСТЬ *ж.* 1. татаалдык (*бир нече бөлүктөн түзүлгөндүк*); 2. (*трудность*) кыйындык, татаалдык; ◇ **в о́бщей сло́жности** бардык болгону, бардыгын алганда.

СЛОЖНОЦВЕ́ТНЫЕ *мн.* (*ед.* **сложноцве́тное** *ср.*) *бот.* татаал гүлдүүлөр (*өсүмдүктөрдүн түркүмү*).

СЛО́ЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (*составной*) татаал (*кошунду, бөлүктөрдөн түзүлгөн*); **сло́жное вещество́** татаал зат; **сло́жное сло́во** *грам.* татаал сөз; **сло́жное предложе́ние** *грам.* татаал сүйлөм; 2. (*многообразный по составу, связям*) татаал; **сло́жный проце́сс разви́тия** өрчүштүн татаал процесси; 3. (*трудный*) кыйын, татаал (*мис. маселе, иш*).

СЛОИ́СТОСТЬ *ж.* катмардуулук, кабаттуулук, кат-кат болуп тургандык.

СЛОИ́СТЫЙ, -ая, -ое катмардуу, кабаттуу, кат-кат.

СЛОИ́ТЬ *несов. что* катмарлоо, кабаттоо, кат-кат кылуу; **слои́ть те́сто** камырды кат-кат кылуу.

СЛОИ́ТЬСЯ *несов.* 1. катмарлануу, кабатталуу; 2. *страд. к* **слои́ть**.

СЛОЙ *м.* 1. катмар, кабат, кат; **ве́рхние слои́ по́чвы** топурактын үстүңкү кабаттары; 2. *перен.* катмар (*элдин, коомдун топтору жөнүндө*); **широ́кие слои́ населе́ния** элдин калың катмарлары.

СЛО́ЙКА *ж.* каттама (*токоч*).

СЛОМ *м.* 1. бузуу; сындыруу; **э́тот ста́рый дом предназна́чен на слом** бул эски үй бузуп ташталууга арналган; 2. (*место*) сынып кеткен жери (*бир нерсенин сынып кеткен жери*).

СЛОМА́ТЬ *сов. кого-что* бузуу (*напр. дом*); сындыруу, талкалоо, үзүү; **слома́ть постро́йку** имаратты бузуу; **слома́ть но́гу** бутту сындыруу; **слома́ть ве́тку** бутак сындыруу; ◇ **слома́ть себе́ ше́ю** арка мойну астында калуу.

СЛОМА́ТЬСЯ *сов:* бузулуу; сынуу, кыйроо, талкалануу; **замо́к слома́лся** кулпу сынып калды.

СЛОМИ́ТЬ *сов.* 1. *что* сындырып алуу (*мис. бутакты*); 2. *кого-что, перен.* мизин кайтаруу, жеңүү, басып келүү; **сломи́ть сопротивле́ние врага́** душмандын каршылык көрсөтүүсүнүн мизин кайтаруу; ◇ **сломя́ го́лову** жоо куугандай.

www.bizdin.kg

СЛОМИ'ТЬСЯ *сов.* 1. *уст.* (*сломаться*) сынуу, сынып түшүү; 2. *перен.* алдан таюу, күчтөн таюу.

СЛОН *м.* 1. пил; 2. *шахм.* слон (*шахмат оюнундагы фигуралардын бири*); ◇ **де́лать из му́хи слона́** арадай жерге чарадай жыйын куруу; «саман учуп келатат» десе, «Самарканды жоо чаап тыр» деп, чуу салуу; **слона́ не приме́тить** төөнү көрбөө.

СЛОНЁНОК *м.* пилдин ботосу, пилдин баласы.

СЛОНИ'ХА *ж.* ургаачы пил, пилдин ургаачысы.

СЛОНО'ВОСТЬ *ж. мед.* теринин жана анын астындагы клетчатканын калың болуп кетиши (*оорунун бир түрү*).

СЛОНО'ВЫЙ, -ая, -ое **слон** 1-*ге т.*; **слоно́вая кость** пил сөөгү (*пил азуусу*); ◇ **слоно́вая бума́га** пил кагазы (*бети бүдырыраак, сүрөт тартууга арналган тыгыз кагаз*); **слоно́вая боле́знь** *см.* **слоно́вость.**

СЛОНЯ'ТЬСЯ *несов. разг.* бекерчиликтен сандалып жүрүү, эшек такалап жүрүү.

СЛО'ПАТЬ *сов. кого-что, разг.* жалмоо, жалмап жеп жиберүү.

СЛУГА' *м.* 1. *уст.* кызматчы (*биреөнүн эшигинде кызмат кылуучу киши*); 2. *перен.* кызматчы (*биреөнүн эркин, буйругун толук аткарган адам*); **депута́т — слуга́ наро́да** депутат — элдин кызматчысы.

СЛУЖА'КА *м. разг.* тажрыйбалуу, ишти тырышып иштеген кызматчы.

СЛУЖА'НКА *женск. р. к* **слуга́** 1.

СЛУ'ЖАЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **служи́ть;** 2. *прил.* кызмат кылуучу; 3. *в знач. сущ. м., ж.* кызматкер; **сове́тский слу́жащий** советтик кызматкер.

СЛУ'ЖБА *ж.* 1. кызмат; **слу́жба наро́ду** элге кызмат кылуу; **действи́тельная слу́жба** аскер кызматы; 2. (*должность*) кызмат, иш; **поступи́ть на слу́жбу** кызматка кирүү; 3. (*место работы*) кызмат кылган жер, иштеген жай; **где ва́ша слу́жба?** кызмат жайыңыз кайда?; 4. (*область, отрасль работы*) кызмат (*иштин атайын бир тармагын аткаруучу, мекеменин бөлүмү*); **слу́жба свя́зи** байланыш кызматы; 5. **слу́жбы** *мн. уст.* (*подсобные строения*) имараттар (*чоң үйдүн короосундагы түрдүү имараттар: кызматкерлер туруучу үй, аткана ж. б.*); ◇ **не в слу́жбу, а в дру́жбу** *погов.* кичи бейилдикке, кол жалгап коюңуз; милдет үчүн эмес, достук үчүн; **сослужи́ть** *кому-л.* **слу́жбу** *бирөөгө* кызмат көрсөтүү.

СЛУЖБИ'СТ *м. разг. уст.* өтө тырышчаак, бирок өзүнүн кызматтык милдеттерине эң эле формалдуулук менен мамиле кылуучу киши.

СЛУЖЕ'БНЫЙ, -ая, -ое 1. **служба**-*га т.*; **служе́бное положе́ние** кызмат абалы; 2. (*вспомогательный*) жардамчы, көмөкчү; **служе́бная роль** жардамчы роль (*башкы роль эмес*); **служе́бное сло́во** *грам.* көмөкчү сөз (*мис.* үчүн, менен, тууралу *ж. б.*).

СЛУЖЕ'НИЕ *ср.* кызмат кылуу; **служе́ние ро́дине** родинага кызмат кылуу.

СЛУЖИ'ЛЫЙ, -ая, -ое: **служи́лые лю́ди** *ист.* согуш кызматындагы адамдар.

СЛУЖИ'ТЕЛЬ *м.* 1. *уст.* (*слуга*) малай; 2. *офиц. уст.* (*работник в какой-л. области*) кенже кызматчы; 3. *высок.* кызматчы; **служи́тель нау́ки** илим кызматчысы; ◇ **служи́тель ку́льта** *церк.* дин кызматкери.

СЛУЖИ'ТЬ *несов.* 1. *кому-чему* кызмат кылуу, эмгек сиңирүү, иштөө; **служи́ть наро́ду** элге кызмат кылуу, эл үчүн иштөө; **служи́ть нау́ке** илимге кызмат кылуу; **служи́ть ве́рой и пра́вдой** чын дили менен кызмат кылуу; 2. *кем-чем* (*состоять на службе*) кызмат кылуу, кызмат аткаруу, иштөө; **служи́ть секретарём** секретарь болуп иштөө; **служи́ть в министе́рстве** министерстводо кызмат кылуу; **служи́ть в а́рмии** армияда кызмат кылуу; 3. *чем* (*быть, являться*) болуп кызмат кылуу; **профсою́зы слу́жат шко́лой коммуни́зма** профсоюздар коммунизмдин мектеби болуп кызмат кылат; 4. *для чего, чем* (*быть пригодным*) милдетти аткаруу, болуп эсептелүү, керек болуу; жумшалуу, кызмат көрсөтүү; **э́та ко́мната слу́жит библиоте́кой** бул бөлмө китепкана болуп турат; 5. *что, церк.* намаз аткаруу, намаз башкаруу (*ыймам, поп жөнүндө*); 6. (*стоять на задних лапах — о собаках*) алдыңкы бутун көтөрүп, чочоюп отуруу (*ит*).

СЛУКА'ВИТЬ *сов.* арамдык кылуу, эки жүздүүлүк кылуу, амалдоо.

СЛУПИ'ТЬ *сов. что, прост.* 1. сыйруу, сыдыруу, ажыратуу, күйшөө; **слупи́ть шелуху́ с зерна́** эгиндин кабыгын ажыратуу; 2. *с кого, перен.* өтө кымбат алуу, тоноп (сыйрып) алуу.

СЛУПИ'ТЬСЯ *сов. прост.* 1. (*шелушиться*) сыйрылуу, кесилүү, жарылуу, айрылуу; 2. кабарып (жарылып, сыйрылып) түшүү; **кра́ска со стены́ слупи́лась** дубалдын боёгу сыйрылып түштү.

СЛУХ *м.* 1. угуу; **у́хо — о́рган слу́ха** кулак — угуу органы; **о́стрый слух** курч кулак; **развива́ть слух** угууга машыгуу; **петь по слу́ху** укканы боюнча ырдоо (*нотасыз*); 2. *перен.* (*молва, изве́стие*) кабар, дарек; **о нём до́лго не́ было слу́ха** ал жөнүндө көптөн бери кабар жок эле; **по слу́хам, он уже́ вы́ехал** уккан кабарга караганда, ал жолго чыгыптыр; ◇ **ни слу́ху ни ду́ху** таптакыр дареги жок; **обрати́ться в слух** кулак түрүп тыңшоо; **слу́хом земля́ по́лнится** *посл.* жер кулагы жети кат.

СЛУХА'Ч *м. разг.* угар кулак (*радио сигналдарын угуп туруп кабыл алуучу радио байланышынын кызматкери*).

СЛУХОВО'Й, -а́я, -о́е **слух** 1-*ге т.*; **слухово́й нерв** угуу нерви; **слухово́й о́рган** угуу органы; ◇ **слухово́е окно́** үйдүн чатырындагы терезе.

СЛУ'ЧАЙ *м.* 1. (*происшествие*) окуя, иш, учур; **стра́нный слу́чай** таң калардык окуя; **несча́стный слу́чай** кырсык иш; 2. (*подходящее обстоятельство*) учур, кез, туш, ыңгай; **удо́бный слу́чай** ыңгайлуу учур; **предста́вился слу́чай** ыңгайы келип калды; **упусти́ть слу́чай** учурдан пайдалана албай калуу; **отложи́ть разгово́р до друго́го слу́чая** сүйлөшүүнү кийинкиге калтыруу; 3. *разг.* (*случайность*) кокустук; **э́то то́лько слу́чай** бул жөн эле кокустук; ◇ **в слу́чае** кокустан, эгерде, учурда, бирдеме болсо; **в слу́чае чего́** *разг.* кокустан бирдеме болсо; **в слу́чае чего́, неме́дленно пиши́те** кокустан бирдеме болсо, ошол замат жазыңыз; **на вся́кий слу́чай** *см.* **вся́кий; во вся́ком слу́чае** *см.* **вся́кий; в тако́м слу́чае** эгерде мындай болсо, эгер мындай боло турган болсо; **в отде́льных слу́чаях** кээ бир учурларда; **на слу́чай не бар,** не жок; кокустан; эгерде; **на все слу́чаи жи́зни** турмуштун бардык учуруна; **в кра́йнем слу́чае** жок дегенде, деле айла кетип баратса, эч болбогондо; **ни в ко́ем слу́чае** эч убакта, эч бир, эч качан; **по слу́чаю** 1) (*вследствие*) себептүү, -дыктан; **по слу́чаю дождя́** жамгыр жаап калгандыктан; 2) (*случайно*) күтпөгөн жерден, кокусунан.

СЛУЧА'ЙНО 1. *нареч.* (*непредвиденно*) кокустан, атайы эмес; **я случа́йно встре́тился с ним** мен аны менен кокустан кездешип калдым; 2. *в знач. вводн. сл.; разг.* (*между прочим*) кокустан болуп жүрбөсүн; **у вас, случа́йно, нет ли э́той кни́ги?** сизде ушул китеп бар болуп жүрбөсүн?; ◇ **не случа́йно** бул кокусунан болгон иш эмес.

СЛУЧА'ЙНОСТЬ *ж.* кокустук, кокусунан болгондук; **по счастли́вой случа́йности я зашёл сюда́** мен, ондой берди болуп, кокусунан мында кирип калдым; **помеша́ла случа́йность** кокустук тоскоол болду.

СЛУЧА'ЙНЫЙ, -ая, -ое кокус, кокустан, атайлап эмес; **случа́йная оши́бка** кокустан кетирилген ката; **случа́йная встре́ча** кокустан болгон кезигишүү; **случайный за́работок** кокусунан иштеп табылган акча.

СЛУЧА'ТЬ *несов. см.* **случи́ть.**

СЛУЧА'ТЬСЯ I *несов. см.* **случи́ться** I.

СЛУЧА'ТЬСЯ II *несов.* 1. *см.* **случи́ться** II; 2. *страд. к* **случа́ть.**

www.bizdin.kg

СЛУЧИ'ТЬ *сов. кого* (*животных*) куудуруу (*каратуу, чегөрүү ж. б.*).

СЛУЧИ'ТЬСЯ I *сов* 1. (*произойти*) болуу; **что случи́лось?** эмне болду?, эмне болуп кетти?; **что бы ни случи́лось** эмне болсо дагы; кандай гана болсо да; 2. *безл. кому с неопр.* (*выпасть на долю*) туура келүү; **случи́лось мне ка́к-то ночева́ть в лесу́** бир кезде мага токойдо түнөөгө туура келип калды.

СЛУЧИ'ТЬСЯ II *сов.* (*о животных*) куудурулуу (*каратылуу, чегөрүлүү ж. б.*).

СЛУ'ЧКА *ж.* куут, куудуруу (*каратуу, чегөрүү ж. б.*).

СЛУЧНО'Й, -а́я, -о́е **случка**-*га т.*; **случно́й пункт** куудуруу пункуту; **случна́я кампа́ния** куут кампаниясы.

СЛУ'ШАНИЕ *ср.* 1. угуу, тыңшоо; **слу́шание ле́кций** лекция угуу; 2. *юр.* каралуу; **слу́шание де́ла** иштин каралышы.

СЛУ'ШАТЕЛЬ *м.* 1. угуучу, тыңшоочу; **слу́шатель конце́рта** концерт угуучу; 2. (*учащийся*) окуучу; **слу́шатель вече́рних ку́рсов** кечки курстун окуучусу.

СЛУ'ШАТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **слу́шатель.**

СЛУ'ШАТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*воспринимать слухом*) угуу, тыңшоо; **слу́шать конце́рт** концерт угуу; **слу́шать расска́зчика** аңгемечинин сөзүн угуу; 2. *что, юр.* кароо; **слу́шать де́ло в суде́** ишти сотто кароо; 3. *что* (*проходить курс наук*) угуу, өтүү; **слу́шать ле́кции профе́ссора** профессордун лекцияларын угуу; 4. *кого-что* (*следовать указаниям*) тил алуу, көнүү; **он во всём слу́шал отца́** ал дайым атасынын тилин алчу; ◇ **слу́шаю!** (*ответ по телефону*) тыңшап жатам!, угуп жатам!; **слу́шай!** угуп тур!, кулак сал!; **слу́шайте!** угуп туруңуз!, угуп тургула!; **слу́шай, будь смеле́е!** ой, кайраттуу тур!

СЛУ'ШАТЬСЯ *несов.* 1. *кого-чего* тил алуу; **ребёнок слу́шается роди́телей** бала эне-атасынын тилин алат; 2. *страд. к* **слу́шать** 1, 2, 3.

СЛЫТЬ *несов. кем-чем, за кого-что* болуп эсептелүү, аты чыгуу, атка конуу; **он слывёт люби́телем му́зыки** ал музыканы сүйүүчү болуп эсептелет.

СЛЫХА'ТЬ *разг.* 1. *несов. см.* **слы́шать;** 2. *безл. в знач. сказ.* угуу, угулуу; **о нём ничего́ не слыха́ть** ал жөнүндө эч нерсе угулбайт; 3. *в знач. вводн. сл.* кебетеси, калыбы; **у него́, слыха́ть, всё в поря́дке** анын иши, кебетеси, жайында окшойт.

СЛЫ'ХИВАТЬ *многокр. разг.* угуу; **слы́хивал я не раз э́ту исто́рию** мен бул окуяны нечен жолу уккамын.

СЛЫ'ХОМ *нареч. разг.*: **слы́хом не слыха́ть** такыр кулак укпаган; **он слы́хом не слыха́л об э́тих веща́х** бул нерселер жөнүндө ал эч качан уккан эмес.

СЛЫ'ШАТЬ *несов. кого-что* 1. угуу; **я слы́шу его́ го́лос** мен анын үнүн угуп жатам; **одни́м у́хом он не слы́шит** анын бир кулагы укпайт; 2. (*обладать сведениями*) угуу; **я слы́шал, что он ско́ро прие́дет** мен аны жакында келет деп уктум эле; 3. *перен.* (*чувствовать*) билүү, сезүү; **слы́шен за́пах цвето́в** гүлдөрдүн жыты келип турат.

СЛЫ'ШАТЬСЯ *несов.* 1. угулуу, угулуп туруу; **из са́да слы́шится пе́ние** бактан ырдаган үн угулуп турат; 2. *перен.* (*чувствоваться, обнаруживаться*) билинүү, сезилүү; **в его́ слова́х слы́шалась ра́дость** ичинен кубанганы анын сөзүнөн билинип турду.

СЛЫ'ШИМОСТЬ *ж.* угулуш; **хоро́шая слы́шимость радиопереда́чи** радио аркылуу берүүлөрдүн жакшы угулушу.

СЛЫ'ШИМЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **слы́шать;** 2. *прил.* угулуучу.

СЛЫ'ШНО 1. *безл. в знач. сказ.* угулат; **отсю́да хорошо́ слы́шно** бул жерден жакшы угулат; **о нём давно́ ничего́ не слы́шно** ал жөнүндө көптөн бери эч нерсе угулбайт; 2. *в знач. вводн. сл. разг.* (*как говорят*) деп айтышат; **в э́том году́, слы́шно, бу́дет хоро́ший урожа́й** быйыл түшүм жакшы болот деп айтышат.

СЛЫ'ШНЫЙ, -ая, -ое 1. (*различимый слухом*) угулган; **е́ле слы́шный го́лос** араң эле угулган үн; 2. *кратк. форма* (*раздаётся, звучит*) угулган, угулат; **слы́шны вы́стрелы** мылтыктын атылгандары угулат.

СЛЮДА' *ж.* слюда (*катмардуу тунук минерал*).

СЛЮ'ДИСТЫЙ, -ая, -ое слюдалуу.

СЛЮДЯНО'Й, -а́я, -о́е **слюда**-*га т.*

СЛЮНА' *ж.* шилекей; **бры́згать слюно́й** шилекейин чачыратуу; **пуска́ть слю́ни** шилекейин агызуу.

СЛЮНИ'ТЬ *несов. что, разг.* шилекейлөө, шилемейлөө, түкүрүктөө; **слюни́ть па́льцы** бармактарды шилекейлөө (шилемейлөө).

СЛЮ'НКА *ж. уменьш. от* **слюна́** шилекей; ◇ **у меня́ слю́нки теку́т** менин шилекейим агып жатат, шилекейим түшөт.

СЛЮ'ННЫЙ, -ая, -ое **слюна**-*га т.*; **слю́нные же́лезы** шилекей бездери.

СЛЮНООТДЕЛЕ'НИЕ *ср. физиол.* шилекей чыгаруу, шилекей бөлүп чыгаруу.

СЛЮНОТЕЧЕ'НИЕ *ср.* шилекей агуу, шилекей чубуруу, шилекей келүү.

СЛЮНТЯ'Й *м. разг.* 1. шилекей ооз; 2. *перен. презр.* эмпарбай, шалтурук.

СЛЮНЯ'ВЫЙ, -ая, -ое шилекейи чубурган, шилекейи балжыраган.

СЛЯБ *м. тех.* сляб (*зор кысkыч станда — слябингде — жасалган жалпак болот заготовка*).

СЛЯ'БИНГ *м. тех.* слябинг (*жалпак болот заготовкалар жасоочу кубаттуу, кучтүү кысkыч стан*).

СЛЯ'КОТЬ *ж.* ылай, ылай баткак; **осе́нняя сля́коть** күзгү ылай; **на дворе́ сля́коть** сыртта жер ылай.

СМА'ЗАТЬ *сов.* 1. *кого-что* майлоо, сыйпоо; **сма́зать колёса дёгтем** дөңгөлөктөрдү кара май менен майлоо; **сма́зать поре́з йо́дом** кесикке йод сыйпоо, кесилген жерге йод сыйпоо; 2. *что, перен. разг.* (*сделать неотчётливым, неясным*) будамайлоо, ачык кылып койбоо; **сма́зать вопро́с** маселени будамайлоо, маселени ачык кылып койбоо; 3. *кого-что, перен. груб.* (*ударить*) коюп жиберүү.

СМА'ЗКА *ж.* 1. (*смазывание*) майлоо; **сма́зка колёс** дөңгөлөктөрдү майлоо; 2. (*вещество*) май, майлагыч май.

СМАЗЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое жылмакай, жакшынакай, татынакай; **смазли́вое ли́чико** татынакай өң.

СМАЗНО'Й, -а́я, -о́е майланма; **смазны́е сапоги́** майланма өтүк.

СМА'ЗОЧНЫЙ, -ая, -ое майлагыч; **сма́зочные материа́лы** майлагыч материалдар.

СМА'ЗЧИК *м.* майлоочу (*механизмдерди майлоочу жумушчу*).

СМА'ЗЧИЦА *женск. р. к* **сма́зчик.**

СМА'ЗЫВАНИЕ *ср.* 1. майлоо, сыйпоо; 2. *перен. разг.* будамайлоо, ачык кылып койбоо (*маселени*).

СМА'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **сма́зать.**

СМАК *м. разг.* 1. (*вкус*) даам, маңыз, шире, маза; **есть** *что-л.* **со сма́ком** *бир нерсени* маза кылып, даамын алып, тамшанып (жакшы көрүп) жеш; 2. *перен.* маңыз; **в его́ расска́зах есть осо́бый смак** анын аңгемелеринде өзгөчө бир маңыз бар.

СМАКОВА'ТЬ *несов. что, разг.* 1. тамшанып (жыргап) даамын алып туруу (*жегенде же ичкенде*); **он смакова́л ка́ждый глото́к** ал ар бир жуткан сайын жыргап даамын алып турду; 2. *перен.* маза кылуу, жыргоо (*угуп, көрүп ж. б.*); кызыгына батуу; **он смакова́л весёлый расска́з** ал кызык аңгемеге жыргады.

СМА'ЛЕЦ *м. обл.* эритилген май (*мис. койдун, чочконун майы; сары май эмес*).

СМАЛОДУ'ШНИЧАТЬ *сов. разг.* жүрөк заадалык кылуу, бош көңүлдүк кылуу, боштук кылуу, коркоктук кылуу.

www.bizdin.kg

СМА′ЛУ *нареч. разг.* бала кезинен, кичинесинен эле; **я сма́лу привы́к ра́но встава́ть** мен бала кезимден эле эрте туруп үйрөнгөнмүн.

СМА′НИВАТЬ *несов. см.* **смани́ть.**

СМАНИ′ТЬ *сов. кого-что, разг.* **1.** кызыктырып өзүнө келтирүү, кызыктырып өзүнө чакыруу (*мис. тоокту жем менен*); **2.** *перен.* (*переманить*) кызыктырып алып кетүү, азгырып алып кетүү (*мис. башка ишке*).

СМАРА′ГД *м. уст.* зымырыт (*асыл таш*)

СМАРА′ГДОВЫЙ, -ая, -ое **смарагд**-*га т.*; **смара́гдовые серьги** зымырыт сөйкө.

СМА′РКА: пойти на сма́рку *разг.* жокко чыгуу, жокко чыгарылуу.

СМАСТЕРИ′ТЬ *сов. что* жасап алуу, иштеп алуу.

СМА′ТЫВАТЬ *несов. см.* **смота́ть.**

СМА′ХИВАТЬ I *несов. см.* **смахну́ть.**

СМА′ХИВАТЬ II *несов. на кого-что, разг.* (*быть похожим*) окшоо, окшоп көрүнүү, кыяздануу.

СМАХНУ′ТЬ *сов.* **1.** *что* серпип шыпыруу; **смахну́ть пыль со стола́** столдун чаңын серпип шыпыруу; **2.** *кого* (*отогнать*) серпип айдоо, серпип кубалоо, серпип учуруу; **смахну́ть мух с таре́лки** чымындарды тарелкадан серпип учуруу.

СМА′ХУ *нареч. разг.* **1.** (*наотмашь*) колдун сыртына карай; **с ма́ху уда́рить** колдун сыртына карай коюп калуу; **2.** *перен.* (*сразу, неосторожно*) ойлонбостон, алды-артын карабастан; **реши́ть** *что-л.* **с ма́ху** *бир нерсени* ойлобостон чече салуу.

СМА′ЧИВАТЬ *несов. см.* **смочи́ть.**

СМА′ЧНО *нареч. разг.* **1.** мазалап, маза кылып, ыракаттанып даамын алып, ширелүү кылып, маңыздуу кылып, мазалуу кылып; **сма́чно жева́ть** ыракаттанып даамын алып чайноо; **2.** мазасын келтирип, мазалуу кылып; **сма́чно расска́зывать** мазалуу кылып сүйлөө.

СМА′ЧНЫЙ, -ая, -ое *разг.* **1.** ширелүү, маңыздуу, даамдуу, мазалуу, **сма́чный кусо́к** даамдуу кесим (*эт, нан ж. б.*); **2.** *перен.* мазалуу (*сөз, аңгеме ж. б.*).

СМЕЖА′ТЬ *несов. см.* **смежи́ть.**

СМЕЖА′ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **смежи́ться; 2.** *страд. к* **смежа́ть.**

СМЕЖИ′ТЬ *сов. что, поэт. уст.* жумдуруу, жумуу; **сон смежи́л глаза́** уйку көз жумдурду.

СМЕЖИ′ТЬСЯ *сов. поэт. уст.* жумулуу.

СМЕ′ЖНИК *м.* чектеш, жакын.

СМЕ′ЖНОСТЬ *ж.* **1.** чектештик, жакындык, туташтык; **2.** *перен.* жакындык, чектештик; **сме́жность поня́тий** түшүнүктөрдүн жакындыгы.

СМЕ′ЖНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*соседний*) чектеш, жакын, туташ, ирегелеш; **сме́жные уча́стки земли́** жердин чектеш участокторү; **2.** *перен.* жакын, чектеш; **матема́тика и фи́зика — сме́жные дисципли́ны** математика жана физика — жакын илимдер; **3.** *перен.* байланыштуу, жакын; **сме́жные предприя́тия** байланыштуу ишканалар.

СМЕКА′ЛИСТЫЙ, -ая, -ое *разг.* тапкыч, зейрек, тез баамдагыч.

СМЕКА′ЛКА *ж. разг.* тапкычтык, зейректик.

СМЕКА′ТЬ *несов. см.* **смекну́ть.**

СМЕКНУ′ТЬ *однокр. что, разг.* аңдоо, баамдоо, биле коюу, сезип калуу, билип калуу; **он сра́зу смекну́л в чём де́ло** ал иштин жөнү эмне экенин дароо биле койду.

СМЕЛЕ′ТЬ *несов.* кайраттануу, кайратына келүү, өткүрлөнүү.

СМЕ′ЛО *нареч.* **1.** (*решительно*) кайрат менен, батымдуулук менен; **сме́ло де́йствовать** кайрат менен аракет кылуу; **2.** *разг.* (*легко, свободно, без помехи*) оңой эле, кеңири, кенен; **здесь сме́ло размести́тся два́дцать челове́к** бул жерге жыйырма киши кеңири эле батат.

СМЕ′ЛОСТЬ *ж.* **1.** кайрат, кайраттуулук, жүрөктүүлүк, батымдуулук; **сме́лость реше́ния** чечимдин кайраттуулугу; **2.** (*решимость*) чечкиндүүлүк; кайрат; **у него́ не хвати́ло сме́лости** анын кайраты жетишпеди; ◇ **взять на себя́ сме́лость** жүрөгү баруу; дааш, кайраты жетишүү; **сме́лость города́ берёт** *погов.* батымдуулук шаарларды да алат (жеңет).

СМЕ′ЛЫЙ, -ая, -ое **1.** кайраттуу, жүрөктүү, батымдуу; **сме́лый челове́к** эр жүрөктүү киши; **2.** чечкиндүү, **сме́лая мысль** чечкиндүү ой, тайманбаган ой.

СМЕЛЬЧА′К *м. разг.* кайраттуу киши, жүрөктүү киши, эр киши, тайманбаган өтүмдүү киши.

СМЕ′НА *ж.* **1.** (*действие*) которуу, алмаштыруу, жаңылоо; **сме́на карау́ла** караулду алмаштыруу; **2.** (*на заводе и т. п.*) смена; **рабо́тать в у́треннюю сме́ну** эртең мененки сменада иштөө; **пришла́ пе́рвая сме́на** биринчи смена келди; **3.** *перен.* (*подрастающее поколение*) орун басуучу, смена; **молодёжь — на́ша сме́на** жаштар — биздин орун басуучуларыбыз; **4.** (*комплект одежды*) бир сыйра; **сме́на белья́** бир сыйра ич кийим; ◇ **на сме́ну** 1) орун басууга; **мла́дший брат пришёл мне на сме́ну** иним менин ордумду басууга келди; 2) *перен.* (*вслед за кем-чем-л.*) ордуна.

СМЕНИ′ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*заменить*) алмаштыруу, которуу, ордуна туруу, ордун басуу; **смени́ть бельё** ич кийимди которуу; **смени́ть часово́го** часовойдун ордуна туруу, **2.** *что. перен.* ордуна болуу, алмаштыруу; **прохла́да смени́ла зно́й** ысыктын ордуна салкын болду; ◇ **смени́ть гнев на ми́лость** каарды басып, ырайым кылуу; ачуусун басып, жумшак мамиле кылуу.

СМЕНИ′ТЬСЯ *сов.* **1.** алмашуу, алмаштырылуу, которулуу, которуштурулуу; **карау́л смени́лся** караул алмашты; **2.** *перен.* алмашуу, алмаштырылуу; **печа́ль смени́лась весе́льем** капа шаттык менен алмашылды.

СМЕ′ННЫЙ, -ая, -ое **1.** *тех.* котормо, алмаштырма; **2.** сменалуу, сменалык, кезектешме, алмашма; **сме́нная рабо́та** сменалуу жумуш; **сме́нный ма́стер** сменалык мастер; **сме́нная но́рма вы́работки** иштеп чыгаруунун сменалык нормасы.

СМЕ′НЩИК *м* сменщик, алмаштыруучу, которуучу.

СМЕ′НЩИЦА *женск. р. к* **сме́нщик.**

СМЕНЯ′ЕМОСТЬ *ж.* которулмалуулук, алмашмалуулук.

СМЕНЯ′ЕМЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **сменя́ть** I; **2.** *прил.* которулма, которулуучу, алмашма, алмаштырылуучу; **сменя́емые ча́сти маши́ны** машинанын алмаштырылуучу бөлүктөрү.

СМЕНЯ′ТЬ I *несов. см.* **смени́ть.**

СМЕНЯ′ТЬ II *сов. кого-что, разг.* алмашуу; ◇ **сменя́ть куку́шку на я́стреба** *погов.* артык кылам деп, тыртык кылуу; мүйүздүү болом деп, кулагынан ажыроо (*жакшыны жаманга алмашуу*).

СМЕНЯ′ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **смени́ться; 2.** *страд. к* **сменя́ть** I.

СМЕРД *м. ист.* смерд (*Байыркы Руста — дыйкан*).

СМЕРДЕ′ТЬ *несов.* сасуу.

СМЕРЗА′НИЕ *ср.* бири-бирине жабышып (катып) тоңуу, муздоо.

СМЕРЗА′ТЬСЯ *несов. см.* **смёрзнуться.**

СМЁРЗНУТЬСЯ *сов.* бири-бирине жабышып (катып) тоңуу, муздоо; **куски́ льда смёрзлись** муздун бөлүктөрү бири-бирине жабышып тоңуптур.

СМЕ′РИТЬ *сов. кого-что, разг.* өлчөө, ченөө; ◇ **сме́рить** *кого-л.* **взгля́дом** *биреөну* аягынан башына чейин кароо (*өзүн жогору тутуп*).

СМЕРКА′ТЬСЯ *несов. безл.* күүгүм кирүү, үрүл-бүрүл кирүү; **уже́ смерка́ется** күүгүм кире баштады.

СМЕ′РКНУТЬСЯ *сов. см.* **смерка́ться.**

СМЕРТЕ′ЛЬНО *нареч.* **1.** өлгүдөй, өлөөрчө; **смерте́льно ра́неный** өлгүдөй жарадар; **2.** *разг.* (*крайне, предельно*) аябай, өтө эле, өлгүдөй, өлгөнчө, өлөөрчө, ошончолук; **смерте́льно боя́ться** аябай коркуу, өлгөнчө коркуу; **смер-**

www.bizdin.kg

тéльно надоéсть друг дрýгу бири-бирин аябай тажатуу, бири-бирин өлгөнчө жадатуу.

СМЕРТЕ'ЛЬНОСТЬ *ж.* өлөөрлүк, өлөөрчөлүк, өлгүдөйлүк, өлүмгө алып келүүчүлүк; **смертéльность рáны** жаранын өлүмгө алып келгидейлиги.

СМЕРТЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** өлгүдөй, өлөөрчө; **смертéльная рáна** өлгүдөй жара; **2.** *разг.* (*крайний, предельный*) аябай, өтө эле, өлгүдөй, өлөөрчө; **смертéльная ненáвисть** өлгүчө жек көрүү; **смертéльная опáсность** өлгүдөй (өтө катуу) коркунуч, өлүм коркунучу.

СМЕ'РТНИК *м.* өлүмгө өкүм кылынган киши.

СМЕ'РТНОСТЬ *ж.* өлүм саны; **высóкая смéртность** өлүмдүн көп болушу; **низкая смéртность** өлүмдүн аз болушу.

СМЕ'РТНЫЙ, -ая, -ое **1.** ажалдуу (*өлө турган, өлбөй койбос*); **человéк смéртен** адам өлбөй койбойт; **смéртный час** ажал сааты, ажал; **2.** *в знач. сущ. м., ж.* (*человек*) ажалдуу, жөнөкөй; **простóй смéртный** жөнөкөй, катардагы адам; бенде; **3.** (*причиняющий смерть*) өлүмгө алып бара турган; **смéртная казнь** өлүм жазасы; **4.** *разг.* (*очень сильный*) өтө эле, аябаган, эң эле; **смéртная скýка** аябаган зеригүү (көңүлсүздүк).

СМЕРТОНО'СНЫЙ, -ая, -ое өлтүрүүчү; **смертонóсный яд** өлтүрүүчү уу; **смертонóсное орýжие** өлтүрүүчү курал.

СМЕРТОУБИ'ЙСТВО *ср. уст.* өлтүрүү.

СМЕРТЬ *ж.* өлүм, ажал; **естéственная смерть** табигый өлүм, кадимки өлүм; **насильственная смерть** бирөө колдуу болуп өлүү; **скоропостижная смерть** мурт өлүү, мурт кетүү; **умерéть своéй смéртью** өз ажалынан өлүү; **не бояться смéрти** өлүмдөн коркпоо; **спасти от смéрти** ажалдан (өлүмдөн) алып калуу, өлүмдөн сактап калуу; **быть при смерти** өлүм алдында болуу, көр оозунда болуу; ◇ **двум смертям не бывáть, а однóй не миновáть** *погов.* өлүм эки келбейт, өлбөс адам болбойт; **дó смерти, смерть как** *разг.* өлгүдөй, абдан; **смерть как (дó смерти) спать хóчется** аябай уйку келет; **борóться не на жизнь, а нá смерть** *см.* **жизнь; на мирý и смерть краснá** *посл.* көп менен көргөн той, **блéдный как смерть** өлүк сынындай купкуу.

СМЕРЧ *м.* куюн.

СМЕСТИ' *сов.* **1.** *что* шыпыруу; **смести сор со столá** столдон акыр-чикирди шыпыруу; **2.** *кого-что, перен.* (*уничтожить*) жок кылуу, жоюу, курутуу; **смести с лицá земли** жер жүзүнөн жок кылуу; **смести всё на своём пути** өз жолунан учураган бардык нерсени курутуу; **3.** *что* (*собрать в одно место*) шыпырып чогултуу; **смести листья в кýчу** жалбырактарды шыпырып чогултуу.

СМЕСТИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого* (*с должности*) ордунан алуу, бошотуу, кызматтан түшүрүү; **2.** *что* (*сдвинуть*) жылдыруу, которуу, башка жерге көчүрүү.

СМЕСТИ'ТЬСЯ *сов.* ордунан таюу, эбинен таюу, чыгып кетүү (*мис. муун*).

СМЕСЬ *ж.* кошунду, аралаш, аралашма; **горючая смесь** күйүүчү кошунду; **кормовáя смесь** тоют кошундусу; **смесь разнорóдных явлéний** ар түрдүү кубулуштардын аралашмасы.

СМЕ'ТА *ж.* смета; **смéта расхóдов** расход сметасы; **составить смéту** смета түзүү.

СМЕТА'НА *ж.* сметана (*ачыган коюу каймак*).

СМЕТА'ТЬ I *несов. см.* **смести.**

СМЕТА'ТЬ II *сов. что* (*сшить крупными стежками*) көктөө, көктөп тигүү.

СМЕТА'ТЬ III *сов. что, с.-х.* үймөк үйүү; **сметáть стог сéна** бир үймөк чөп үйүү.

СМЁТКА *ж. разг.* тапкычтык, зейректик, биле койгучтук, сезгичтик.

СМЕ'ТЛИВОСТЬ *ж.* тапкычтык, зейректик, биле койгучтук, сезгичтик.

СМЕ'ТЛИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* тапкыч, биле койгуч, сезгич, зейрек.

СМЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **смета**-*га т.*; сметалык: **смéтные расхóды** смета расходдору, сметалык расходдор.

СМЁТЫВАТЬ I *несов. см.* **сметáть** II.

СМЁТЫВАТЬ II *несов. см.* **сметáть** III.

СМЕТЬ *несов. с неопр.* батынуу, батынып баруу, укугу болуу, батына алуу; **не смéйте этого дéлать** муну иштөөчү болбо; **он не смéет зайти сюдá** ал мында кире албайт.

СМЕХ *м.* күлкү, күлүү; **заразительный смех** ээликтиргич күлкү; **неудержимый смех** тыйылбаган күлкү; **злóбный смех** табалаган күлкү; **взрыв смéха** дуу күлүү, **разразиться смéхом** каткырып күлүп жиберүү; **меня разбирáет смех** менин күлкүм келип айлам кетип баратат; **смех дýшит** күлкүмдү зорго тыйып турам; **отдéлаться смéхом** күлкүгө шылтап, күлүмүш болуп кутулуу; **егó рассуждéния — один смех** анын айтканы күлкүдөн башка эч нерсе эмес; ◇ **и смех и грех** *разг.* ый-күлкү аралаш (*урушарды да, көрдү да билбей калуу*); **без смéху (смéха)** *разг.* тамашасы жок, оюну жок, чын эле; **не до смéху (смéха)** күлөөр чак эмес; **поднять нá смех** күлкү кылуу; келеке кылуу, шылдың кылуу; **дéлать нá смех** күлкү үчүн, тамаша үчүн иштөө; **кýрам нá смех** өтө эле жарыбаган, шылдыңга калардык; **смéха рáди** *разг.* күлкү үчүн, тамаша үчүн; **покатиться сó смеху** *разг.* ичи-боору эзилгенче күлүү; **живóтики надорвёшь сó смеху** *разг.* ичегиң каткыча күлөсүң; **смех да и тóлько** *разг.* киши күлөөрлүк гана нерсе (*эч нерсеге турбаган эле бир нерсе*).

СМЕХОТВО'РНОСТЬ *ж.* күлкү келээрдик, күлкү келтирээрдик.

СМЕХОТВО'РНЫЙ, -ая, -ое күлөөрлүк, күлкү келээрдик, күлкү келтирээрдик.

СМЕ'ШАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **смешáть; 2.** *прил.* (*разнородный*) аралаш; **смéшанная грýппа** аралаш группа; ◇ **смéшанная дробь** *мат.* аралаш бөлчөк.

СМЕША'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*сделать смесь*) аралаштыруу, кошуу; **2.** *что* (*привести в беспорядок*) аралаштыруу, баш-аяксыз кылуу, тартипсиз кылуу, баш аламан кылуу; **смешáть кáрты** 1) картаны баш аламан кылып аралаштыруу; 2) *перен.* атайлап чаташтыруу; **3.** *кого-что* (*перепутать*) чаташтыруу; **смешáть фамилии** фамилияларды чаташтыруу; ◇ **смешáть** *кого-л.* **с грязью** *бирөөнү* жалган жеринен каралоо, *бирөөгө* жалган жалаа жабуу.

СМЕША'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*образовать смесь*) аралашуу, аралашып кетүү; **2.** *перен.* (*перепутаться*) аралашуу, баш-аяксыз болуу, тартипсиз болуу, баш аламан болуу; **у негó смешáлись все понятия** анын башында бардык түшүнүктөр аралашып кетти; **3.** *перен.* (*слиться в одно целое*) аралашып кетүү; **смешáться с толпóй** эл менен аралашып кетүү; **4.** (*смутиться*) уялып кызаруу, шашып калуу; **ученик смешáлся** окуучу уялып шашып калды.

СМЕШЕ'НИЕ *ср.* аралаштыруу, чаташтыруу; аралашуу; **смешéние понятий** түшүнүктөрдүн аралашып кетиши.

СМЕ'ШИВАТЬ *несов. см.* **смешáть.**

СМЕ'ШИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **смешáться; 2.** *страд. к* **смéшивать.**

СМЕШИ'ТЬ *несов. кого* күлдүрүү, күлкүсүн келтирүү.

СМЕШЛИ'ВОСТЬ *ж.* күлкүчүлдүк.

СМЕШЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое күлкүчүл.

СМЕШНО' **1.** *нареч.* күлө турган, күлгүдөй; **смешнó расскáзывать** айтса, адам күлгүдөй; **2.** *безл. в знач. сказ.*: **мне бы́ло смешнó** менин күлкүм келди.

СМЕШНО'Й, -áя, -óе күлө турган, кызык, күлгүдөй бир түрдүү; **смешнóй слýчай** күлө турган окуя; **смешнóй примéр** күлө турган мисал; **тут нет ничегó смешнóго** мында күлө турган эч нерсе жок; ◇ **до смешнóго** *разг.* абдан, эң эле; **он до смешнóго упрям** ал эң эле өжөр; **выставля́ть в смешнóм вúде** шылдың болгудай кылып көрсөтүү

СМЕШО'К *м.* (*мн.* **смешки**) *разг.* күлкү, күлкү сымак.

СМЕЩА'ТЬ *несов. см.* **сместить.**

www.bizdin.kg

СМЕЩА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **сместиться; 2.** *страд. к* **смещать.**

СМЕЩЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*с должности*) ордунан (кызматтан) түшүрүү; **2.** (*сдвиг*) ордунан таюу, ѳбинен таюу.

СМЕЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** күлүү; **2.** *над кем-чем* (*насмехаться*) шылдыңдоо, келекелѳѳ, мазактоо; **3.** *перен.* (*шутить*) оюнга айландыруу, күлүү, тамаша кылуу, тамашалоо; **я смеюсь, а ты и поверил** мен тамаша кылсам, сен чын кѳрүп алыпсың; **4.** *над кем-чем, перен.* (*пренебрегать*) тоотпостук кылып ойноо; **он смеётся над опасностью** ал коркунучту тоотпойт; ◇ **хорошо смеётся тот, кто смеётся последним** *погов.* акырында күлгѳн оң күлѳт (*күрѳштѳ убактылуу жеңишке ээ болгондун кубанууга негизи жок; ким биротоло жеңишке ээ болсо, ошол кубанууга акылуу*).

СМИ'ЛОВАТЬСЯ *сов. уст.* ырайым кылуу, боору ооруу.

СМИ'ЛОСТИВИТЬСЯ *сов. см.* **смиловаться.**

СМИРЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) жоошутуу, багынтуу; **2.** (*кротость, покорность*) жоошткук, момундук.

СМИРЕ'ННИК *м. разг.* жоош, момун.

СМИРЕ'ННИЦА *женск. р. к* **смиренник.**

СМИРЕ'ННО *нареч.* момун түр менен; **смиренно просить** *о чём-л. бир нерсе жѳнүндѳ* момун түр менен суронуу.

СМИРЕ'ННОСТЬ *ж.* жоошкук, момундук.

СМИРЕ'ННЫЙ, -ая, -ое *уст.* жоош, момун.

СМИРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *уст.* жоошутуучу, ооздуктоочу; **смирительный дом** жоошутуучу үй (*байлатма жиндилерди дарылоочу үй*); **смирительная рубашка** жоошутуучу кѳйнѳк (*байлатма жиндилерге кийгизип, байлап коюучу атайы кенен жасалган кѳйнѳк*).

СМИРИ'ТЬ *сов. кого-что* жоошутуу, багынтуу, жиниин кагуу.

СМИРИ'ТЬСЯ *сов.* жоошуу, жоош болуу, бой сунуу.

СМИ'РНО *нареч.* жоош; **сидеть смирно** жоош отуруу; **смирно!** (*команда*) тур! (*«какыйып түз тургула!» деген маанидеги команда*).

СМИ'РНЫЙ, -ая, -ое жоош, момун; **смирный человек** жоош (момун) адам; **смирный конь** жоош ат.

СМИРЯ'ТЬ *несов. см.* **смирить.**

СМИРЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **смириться; 2.** *страд. к* **смирять.**

СМО'КВА *ж.* анжыр (*жыгачы жана жемиши*).

СМОКО'ВНИЦА *ж.* анжыр жыгачы.

СМОЛА' *ж.* чайыр.

СМОЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **смолотить.**

СМОЛЕ'НИЕ *ср.* чайырдоо, чайыр сүртүү.

СМОЛЁНЫЙ, -ая, -ое чайырданган, чайыр сүртүлгѳн; **смолёный канат** чайырданган аркан.

СМОЛИ'СТОСТЬ *ж.* чайырдуулук.

СМОЛИ'СТЫЙ, -ая, -ое чайырдуу; **смолистое дерево** чайырдуу жыгач; **смолистая доска** чайырдуу тактай; **смолистый воздух** чайыр жыттуу аба.

СМОЛИ'ТЬ *несов. что* чайырдоо, чайыр сүртүү, чайыр жабуу, дабыркай жабуу; **смолить верёвку** жипти чайырдоо.

СМОЛКА'ТЬ *несов. см.* **смолкнуть.**

СМО'ЛКНУТЬ *сов.* унчукпоо, үндѳбѳѳ, тынчуу, басылуу, жымжырт болуу; **голоса смолкли** үндѳр басылды.

СМОЛОВА'Р *м. см.* **смолокур.**

СМОЛОВА'РЕННЫЙ, -ая, -ое *см.* **смолокуренный.**

СМОЛОВА'РНЯ *ж. см.* **смолокурня.**

СМОЛОГО'Н *м.* чайыр чыгаруучу (*адам*).

СМО'ЛОДУ *нареч. разг.* **1.** жашынан, жаштан, жаштайынан; **2.** жашында, жаш кезинде, жаштайында; **береги честь смолоду** *погов.* намысыңды жаштайыңдан сакта.

СМОЛОКУ'Р *м.* чайырчы, чайыр чыгаруучу (*адам*).

СМОЛОКУРЕ'НИЕ *ср.* чайыр чыгаруу (*карагай сыяктуу жыгачтардан чайыр чыгаруу*).

СМОЛОКУ'РЕННЫЙ, -ая, -ое чайыр чыгаруучу, чайыр чыгарылуучу, чайыр кайнатуучу; **смолокуренное производство** чайыр чыгаруучу ѳндүрүш.

СМОЛОКУ'РНЯ *ж.* чайыр чыгаруучу жай.

СМОЛОТИ'ТЬ *сов. что* бастырып алуу; **смолотить пшеницу** буудайды бастырып алуу.

СМОЛО'ТЬ *сов. что* тартуу (*напр. ручным способом*); салуу, салдыруу (*напр. на мельнице*).

СМОЛО'ТЬСЯ *сов.* тартылуу (*напр. ручным способом*); салынуу (*напр. на мельнице*).

СМОЛЧА'ТЬ *сов. разг.* унчукпай калуу, үндѳбѳй калуу.

СМОЛЬ *ж.*: **чёрный как смоль** кара чайырдай, каралыгы кара чайырдай, чайырдай кара, капкара.

СМОЛЯНО'Й, -ая, -ое **смола**-*га т.*; **смоляная бочка** чайыр бочкасы.

СМОНТИ'РОВАТЬ *сов. что* монтаждоо, монтаж кылып бүтүрүү.

СМОРГНУ'ТЬ *сов.*: **глазом не сморгнуть** *разг.* кенедей уялбоо, чымырабоо.

СМОРИ'ТЬ *сов. кого, разг.* шылкыйтуу, шалдыратуу; **жар сморил меня** ысык мени шалдыратып койду.

СМОРКА'ТЬ *несов.*: **сморкать нос** чимкирүү.

СМОРКА'ТЬСЯ *несов.* чимкирүү, чимкиринүү; **сморкаться в платок** кол жоолукка чимкирүү.

СМОРО'ДИНА *ж.* карагат (*жыгачы жана жемиши*); **красная смородина** кызыл карагат; **чёрная смородина** чыны карагат.

СМОРО'ДИННИК *м.* чогуу ѳскѳн карагаттардын жыгачтары.

СМОРО'ДИННЫЙ, -ая, -ое **смородина**-*га т.*; **смородинный куст** карагат жыгачы.

СМОРО'ДИНОВЫЙ, -ая, -ое *см.* **смородинный.**

СМОРО'ЗИТЬ *сов. что, разг.* тантуу, дѳѳдүрѳѳ.

СМОРЧО'К *м.* **1.** (*гриб*) *козу карындын бир түрү;* **2.** *перен. разг.* чүкчүйгѳн, бүкчүйгѳн киши.

СМО'РЩЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **сморщить; 2.** *прил.* тырышкан, курушкан, бырышкан, чүрүшкѳн.

СМО'РЩИТЬ *сов. что* тырыштыруу, чүрүштүрүү, бырыштыруу, чүйрүү; **сморщить нос** мурдун чүйрүү.

СМО'РЩИТЬСЯ *сов.* тырыштыруу, курушуу, бүрүшүү, чүрүшүү, чүйрүйүү.

СМОТА'ТЬ *сов. что* **1.** (*намотать*) түрүү, ороо; **смотать нитки в клубок** жипти түйдѳк (түрмѳк) кылып түрүү; **2.** (*размотать*) жандырып алуу; **смотать нитки с катушки** жипти чыгырыктан жандырып алуу; ◇ **смотать удочки** *разг.* артын карабай тез жылт коюп жѳнѳѳ.

СМОТР *м.* кароо, кѳздѳн ѳткѳзүү; **смотр войскам** войсколорду кароо; **смотр художественной самодеятельности** ѳздүк кѳркѳм чыгармачылыктын кароосу.

СМОТРЕ'ТЬ *несов.* **1.** *на кого-что* кароо; **смотреть в окно** терезеден кароо; **2.** кароо; **смотреть вперёд** *прям., перен.* алдыга кароо; **3.** *что* (*разглядывать, воспринимать*) кароо, кѳрүү; **смотреть выставку** кѳргѳзмѳнү кѳрүү; **смотреть пьесу** пьесаны кѳрүү; **4.** *кого-что* (*производить осмотр*) кароо; **смотреть больного** ооруну кароо; **5.** *за кем-чем* (*следить, заботиться*) кѳз салуу, кѳз болуу, байкоо; **смотреть за порядком** тартипке кѳз салуу; **смотреть за детьми** балдарга кѳз салуу; **6.** *на кого-что, перен.* кароо; **ты не смотри, что он молод** сен аны жаш деп ойлобо; **как вы на это смотрите?** сиз буга кандай карайсыз?, сиз муну кандай дейсиз?; **7.** *на кого-что, разг.* (*брать пример*) кароо, тууроо, үйрѳнүү; **незачем тебе смотреть на лентяев** жалкоолорго карай иш кылуунун сага эмне кереги бар; **8.** *на кого-что, перен.* (*показываться откуда-л.*) кѳрүнүп туруу, кѳрүнүү; **из-за туч смотрело солнце** булуттун арасынан күн кѳрүндү; **9.** *кем-чем, разг.* (*иметь вид*) болуп кѳрүнүү, сыяктануу; **он смотрел героем** ал баатыр болуп кѳрүндү; **10.** *на кого-что, во что* (*быть обращённым куда-л.*) кароо; **окна смотрят на улицу** терезелери кѳчѳнү карайт; **11.** *повел.*: **смотри** байка, байкагын, ѳзүң бил, кара; **смотрите** байкаңыз, байкагыла, ѳзүңүз билиңиз, ѳзүңѳр билгиле; **смотри, будешь отвечать за всё** байкагын, бардыгы үчүн

www.bizdin.kg

жооп бересиң; **смотри́, не упади́** көзүңө кара, жыгылып кетпе; **смотри́, как попра́вился!** семирип алганын карасаң!; ◇ **смотри́ в о́ба** көзүңө кара, сак бол; **смотре́ть сквозь па́льцы** көрүп туруп көрмөксөн болуу, билип туруп билмексен болуу; **смотре́ть в глаза́** *кому-л. перен.* кошаматтануу, кошамат кылуу; **смотре́ть в глаза́** *чему-л. бир нерсеге* тайманбоо, тайманбай кароо; **смотре́ть в лицо́ сме́рти** өлүмдөн тайманбоо, өлүмдөн коркпоо; **смотре́ть** *чьими-л.* **глаза́ми** *бирөөнүн* пикирин гана кайталоо; **того́ и смотри́** ана-мына дегенче эле болуп калышы мүмкүн; **чего́ ты ра́ньше смотре́л?** мурун эмне кылып жүрдүң?, сен мурун кайда элең?, мурун кайда жүрдүң?

СМОТРЕ'ТЬСЯ *несов.* 1. (*смотреть на себя*) карануу; **смотре́ться в зе́ркало** күзгүгө карануу; 2. *страд. к* **смотре́ть** 3.

СМОТРИ'НЫ *только мн. уст.* кыз көрүү (*күйөөнүн жана анын эне-аталарынын кыз менен таанышуусу*).

СМОТРИ'ТЕЛЬ *м. уст.* бакылоочу, кароочу; **станцио́нный смотри́тель** бекетчи.

СМОТРОВО'Й, -а́я, -о́е кароочу, шыкаалоочу; **смотрова́я щель в та́нке** танкыдагы кароочу жылчык.

СМОТРЯ' *дееприч. от* **смотре́ть**; 1. *в сочет. с нареч. или мест. относ.* (*в зависимости от того*) ылайык; карай; **смотря́ как жить** турмуш кандай экендигине карай; **смотря́ како́й рабо́тник** кандай кызматчы экендигине карай; 2. *в сочет. с предлогом «по» с дат. п.* (*в зависимости, в соответствии*) карай, карата, ыгына жараша; **смотря́ по обстоя́тельствам** кырдаалга жараша.

СМОЧИ'ТЬ *сов. что* суулоо, нымдоо.

СМОЧЬ *сов.* колдон келүү, ... алуу; **он не смо́жет э́того сде́лать** ал муну иштей албайт, бул анын колунан келбейт; **я смогу́** менин колуман келет.

СМОШЕ'ННИЧАТЬ *сов. разг.* митаамдык кылуу, будамайлоо, алдоо.

СМРАД *м.* быксык; быксыган, сасык жыт.

СМРА'ДНЫЙ, -ая, -ое быксыган, сасык, коңурсуган.

СМУГЛЕ'ТЬ *несов.* кара күрөң тартуу, кара тору тартуу (*кишинин өңү*).

СМУГЛОЛИ'ЦЫЙ, -ая, -ое кара күрөң өңдүү, кара тору өңдүү (беттүү).

СМУ'ГЛОСТЬ *ж.* кара күрөңдүк, кара торулук (*бет, өң*).

СМУ'ГЛЫЙ, -ая, -ое кара күрөң, кара тору (*бет, өң*).

СМУГЛЯ'НКА *ж. разг.* кара күрөң, кара тору (*аял*).

СМУДРИ'ТЬ *сов. разг.* татаалдаштырып былжыратып жиберүү, куру ойлонуу, ыксыз татаал кылуу, ыгы жок татаалдатуу.

СМУ'РЫЙ, -ая, -ое *обл.* кара күрөң, кара боз.

СМУ'ТА *ж. уст.* дүрбөлөң, козголоң, бүлгүн; **се́ять сму́ту** дүрбөлөң салуу.

СМУТИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*привести в смущение*) оңойсуздандыруу, уялтып кысылтуу; 2. (*взволновать*) козутуу, азгыруу.

СМУТИ'ТЬСЯ *сов.* оңойсуздануу, уялып кысылуу.

СМУ'ТНО *нареч.* элес-булас; **сму́тно по́мнить** *что-л. бир нерсени* элес-булас эстөө.

СМУ'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*неясный, неотчётливый*) элес-булас, ачык эмес, караңгы, бүлбүлдөгөн, бүшүркөгөн; **сму́тное воспомина́ние** элес-булас эске түшүрүү; 2. (*неспокойный, мятежный*) дүрбөлөңдүү, тынчы жок, козголоңдуу; **сму́тное вре́мя** *ист.* дүрбөлөңдүү убак.

СМУТЬЯ'Н *м. разг.* куйту, куйту киши.

СМУ'ШКА *ж.* көрпө (*тармал көрпө*).

СМУ'ШКОВЫЙ, -ая, -ое **смушка**-*га т.*; **сму́шковая ша́пка** көрпө тумак.

СМУЩА'ТЬ *несов. см.* **смути́ть**.

СМУЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **смути́ться**; 2. *страд. к* **смуща́ть**.

СМУЩЕ'НИЕ *ср.* оңойсуздануу, уялып кысылуу.

СМУЩЁННЫЙ, -ая, -ое оңойсузданган, уялып кысылган.

СМЫВ *м.* жуулган, агызылган жер.

СМЫВА'ТЬ *несов. см.* **смыть**.

СМЫВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **смы́ться**; 2. *страд. к* **смыва́ть**.

СМЫКА'ТЬ *несов. см.* **сомкну́ть**.

СМЫКА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сомкну́ться**; 2. *страд. к* **смыка́ть**.

СМЫСЛ *м.* 1. (*значение*) маани, мазмун; **улови́ть смысл** маанисин кармай алуу; **прида́ть смысл** маани берүү; **в буква́льном смы́сле сло́ва** сөздүн тике маанисинде; 2. (*цель, разумное основание*) жөн, маани, ирет, мазмун; **смысл жи́зни** жашоонун мазмуну; **в чём смысл э́того посту́пка?** бул кылыктын жөнү эмнеде?; **нет смы́сла переде́лывать э́ту рабо́ту** бул ишти кайра оңдоонун эч жөнү жок; 3. (*разум*) ой, пикир; **здра́вый смысл** жөндүү пикир; ◇ **в смы́сле** *чего-л.* маанисинде; **в по́лном смы́сле э́того сло́ва** бул сөздүн толук маанисинде; **в изве́стном смы́сле** белгилүү гана маанide; **в широ́ком смы́сле** кеңири мааниде.

СМЫ'СЛИТЬ *несов. разг.* түшүнүү, аңдоо; **ничего́ не смы́слить в му́зыке** музыкадан эч түшүнүгү болбоо, музыкадан эч нерсе түшүнбөө.

СМЫСЛОВО'Й, -а́я, -о́е **смысл** 1-*ге т.*; **смыслов́ые отте́нки сло́ва** *лингв.* сөздөрдүн маанилеринин кошумча өзгөчөлүктөрү.

СМЫТЬ *сов. что* 1. жууш, жууп тазалоо; **смыть грязь** кирин жууш; 2. *перен.* тазартуу, жууш; **смыть с себя́ позо́р** өзүнөн маскаралыкты жууш; 3. (*унести течением*) агызып кетүү, жууп кетүү, жеп кетүү; **водо́й смы́ло о́тмель** *безл.* сайроонду суу жеп кетти.

СМЫ'ТЬСЯ *сов.* жуулуу, жуулуп тазалануу; **пятно́ смы́лось с пла́тья** көйнөктөн так жууп тазаланды.

СМЫ'ЧКА *ж.* 1. *тех.* бириктирүү, илиништирүү, кошоктоштуруу, тиркөө; 2. *перен.* (*союз*) байланыш, жакындашуу; **смы́чка пролетариа́та с крестья́нством** пролетариат менен дыйкандардын байланышы.

СМЫЧКО'ВЫЙ, -ая, -ое **смычок** I 1-*ге т.*; смычоктуу; **скри́пка — смычко́вый инструме́нт** скрипка — смычоктуу инструмент.

СМЫ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *лингв.* жарылма; **смы́чные согла́сные** жарылма үнсүздөр.

СМЫЧО'К I *м.* смычок (1. *муз. кыяктын, скрипканын кылдуу таякчасы*; 2. *тех. жүндү тытуу үчүн жасалган жип керилген жаача*).

СМЫЧО'К II *м. охот.* смычок (*ууга чыкканда тайгандарды кошоктоштуруп байлоочу жип*); **спусти́ть го́нчих со смычка́** тайгандарды смычоктон агытып жиберүү.

СМЫШЛЁНОСТЬ *ж.* зээндүүлүк, акылдуулук.

СМЫШЛЁНЫЙ, -ая, -ое зээндүү, акылдуу.

СМЯГЧА'ТЬ *несов. см.* **смягчи́ть**.

СМЯГЧА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **смягчи́ться**; 2. *страд. к* **смягча́ть**.

СМЯГЧА'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **смягча́ть**; 2. *прил.*: **смягча́ющее сре́дство** *фарм.* жумшартуучу дары.

СМЯГЧЕ'НИЕ *ср.* 1. жумшартуу; **смягче́ние ко́жи втира́нием ма́зи** терини май сыйпап жумшартуу; 2. *перен.* жеңилдетүү, жумшартуу, азайтуу, кемитүү; **хлопота́ть о смягче́нии пригово́ра** өкүмдү азайтуу жөнүндө аракеттенүү; 3. *лингв.* ичкерүү; **смягче́ние согла́сных** үнсүздөрдүн ичкериши.

СМЯГЧИ'ТЬ *сов.* 1. *что* жумшартуу; **смягчи́ть ко́жу вы́делкой** терини ийлеп жумшартуу; 2. *что, перен.* (*ослабить*) бошоңдотуу, басаңдатуу; **смягчи́ть уда́р** соккуну басаңдатуу; 3. *кого-что, перен.* (*умерить строгость*) жеңилдетүү, жумшартуу, азайтуу, кемитүү; **смягчи́ть пригово́р суда́** соттун өкүмүн жеңилдетүү; 4. *что, лингв.* ичкертүү.

www.bizdin.kg

СМЯГЧИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*стать мягким*) жумшаруу; **кожа от выделки смягчилась** тери ийлөөдөн жумшарып калды; **2.** *перен.* (*умериться, ослабиться*) басаңдоо, басаңдалоо, кайтыңкыроо; **боль смягчилась** оору басаңдады; **3.** *перен.* (*сжалиться*) аёо, боору ооруу; **4.** *лингв.* (*о звуках*) ичкерүү.

СМЯТЕ'НИЕ *ср.* (*замешательство*) дүрбөлөң, бука-чаң, алтыгуу, каңгы баш болуу; **он ушёл в смятении** ал алтыгып кетти; **вызвать смятение в рядах противника** душмандын ичине дүрбөлөң салуу.

СМЯТЬ *сов.* **1.** *что* (*помять, измять*) бырыштыруу, уйпалоо (*мис. чөптү*); **смять платье** көйнөктү бырыштыруу; **2.** *что* (*размять*) жуурул эзүү (*мис. ылай, камыр*); **3.** *кого-что, перен.* (*задавить*) кысуу, кысып салуу (*мис. калың эл*); **4.** *кого-что, перен.* (*сломить сопротивление*) таш-талканын чыгаруу, талкалоо; **смять противника** душмандын таш-талканын чыгаруу.

СМЯ'ТЬСЯ *сов.* бырышуу, уйпалануу; **бумага смялась в кармане** кагаз чөнтөктө бырышып калды.

СНАБДИ'ТЬ *сов. кого-что кем-чем* жабдуу, керектүү нерселерди жеткирүү; **снабдить магазины товарами** магазиндерди товар менен жабдуу; **снабдить рабочих инструментами** жумушчуларды инструменттер менен жабдуу; **снабдить книгу предисловием** китепке кириш сөз жазуу.

СНАБЖА'ТЬ *несов. см.* **снабдить.**

СНАБЖЕ'НЕЦ *м. разг.* жабдуучу, жабдып туруучу кызматчы.

СНАБЖЕ'НИЕ *ср.* **1.** жабдуу; **снабжение армии** армияны жабдуу; **снабжение школ учебниками** мектептерди окуу китептери менен жабдуу; **органы снабжения** жабдуу органдары; **2.** (*предметы, продукты и т. д.*) буюмдар, продуктылар; **продовольственное снабжение** тамак-аш.

СНАБЖЕ'НЧЕСКИЙ, -ая, -ое **снабжение**-*ге т.*; **снабженческий аппарат** жабдуу аппараты.

СНА'ДОБЬЕ *ср. разг.* дары-дармек.

СНА'ЙПЕР *м.* снайпер (*көзгө атар мерген*).

СНА'ЙПЕРСКИЙ, -ая, -ое **снайпер**-*ге т.*; снайпердик; **снайперская стрельба** снайпердик атуу.

СНАРУ'ЖИ *нареч.* сырт жагынан, сырттан, тыштан; **запереть дверь снаружи** эшикти сыртынан бекитүү.

СНАРЯ'Д *м.* снаряд; **артиллерийский снаряд** артиллериялык снаряд; **осколочный снаряд** жарылып майдаланып кетүүчү снаряд; **бронебойный снаряд** броня тешүүчү снаряд; **зажигательный снаряд** күйдүрүүчү снаряд; **химический снаряд** химиялык снаряд; **гимнастические снаряды** гимнастика снаряддары.

СНАРЯДИ'ТЬ *сов. кого-что* шаймандоо, камылгалоо, жабдуу, жабдыктоо, жарактоо; **снарядить экспедицию** экспедицияны жабдуу.

СНАРЯДИ'ТЬСЯ *сов.* шаймандалуу, камылгалануу, жарактануу; **снарядиться в путь** жолго чыгууга камылгалануу.

СНАРЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое **снаряд**-*га т.*; **снарядный ящик** снаряд ящиги.

СНАРЯЖА'ТЬ *несов. см.* **снарядить.**

СНАРЯЖА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **снарядиться; 2.** *страд. к* **снаряжать.**

СНАРЯЖЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) шаймандоо, камылгалоо, жабдыктоо, жарактоо; **снаряжение в путь** жолго чыгууга камылгалоо; **2.** (*предметы*) шайман, жарак, жабдык, курал; **воинское снаряжение** аскер жарак-жабдыгы.

СНАСТЬ *ж.* **1.** *чаще мн. мор.* шайман, аспап (*ар бири белгилүү максат үчүн жасалган аркандар системасы*); **корабельные снасти** кеменин шаймандары (*орудиелер, инструменттер, аркандар ж. б.*); **2.** *собир.* (*приборы, инструменты*) шаймандар, аспаптар; **рыболовная снасть** балыкчылыктын шаймандары (*балыкчылыктын бүт шаймандарынын жыйындысы*).

СНАЧА'ЛА *нареч.* **1.** (*прежде, сперва*) а дегенде, обол, мурда; **сначала подумай, потом говори** а дегенде ойлон, анан сүйлө; **2.** (*снова, ещё раз*) башынан, кайра башынан; **начать сначала** кайта башынан баштоо; **прочитай сначала** башынан оку.

СНА'ШИВАТЬ *несов. см.* **сносить** I.

СНА'ШИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **сноситься** I; **2.** *страд. к* **снашивать.**

СНЕГ *м.* кар; **первый снег** биринчи кар; **мокрый снег** суу кар; **падает (идёт) снег** кар жаап жатат; **полоса вечных снегов** дайым кар (мөңгү) кетпей турган жер; ◇ **как прошлогодний снег** *разг.* түк кереги, кызыгы жок; **как снег на голову** *разг.* күтпөгөн жерден.

СНЕГИ'РЬ *м.* снегирь (*сайрагыч боз чымчыктын бир түрү*).

СНЕГОВО'Й, -ая, -ое **1.** **снег**-*ге т.*; **снеговая вода** кар суусу; **снеговая баба** кардан жасалган кишинин сөлөкөтү (тулкусу); **2.** (*покрытый снегом*) кардуу; **снеговые горы** кардуу тоо, ала тоо.

СНЕГОЗАДЕРЖА'НИЕ *ср.* кар токтотуу.

СНЕГООЧИСТИ'ТЕЛЬ *м.* кар күрөгүч, кар тазалагыч.

СНЕГООЧИСТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кар күрөөчү, кар тазалоочу; **снегоочистительный плуг** кар күрөөчү соко.

СНЕГОПА'Д *м.* кар жааш, кар түшүү.

СНЕГОТА'ЯЛКА *ж.* кар эриткич.

СНЕГОТА'ЯНИЕ *ср.* кар эрүү.

СНЕГОУБО'РОЧНЫЙ, -ая, -ое кар күрөө, кар жыйноо; **снегоуборочные работы** кар күрөө жумуштары.

СНЕГОХО'Д *м.* карда жүргүч, снегоход (*кышкы жолдордо жана кардуу талаада жүрүүгө ылайыкталган автомобиль*).

СНЕГУ'РОЧКА *ж. фольк.* снегурочка (*кардан жасалган кыздын жомоктогу образы*).

СНЕДА'ЕМЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **снедать; снедаемый горем** кайгыга катуу чөккөн, кайгы баскан.

СНЕДА'ТЬ *несов. кого-что, уст.* кыйноо, азап чектирүү; **его снедает досада** аны ыза кыйнап турат.

СНЕДЬ *ж. обл. уст.* тамак, аш.

СНЕЖИ'НКА *ж.* кар кыйкымы, кар бүртүгү.

СНЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое **1.** **снег**-*ге т.*; кардуу; **снежные заносы** кардын күрткүсү; **снежная баба** кардан жасалган адамдын тулкусу; **снежная дорога** кардуу жол; **снежная зима** кардуу кыш; **2.** (*подобный снегу*) кардай; **снежная белизна** актыгы кардай, кардай ак.

СНЕЖО'К *м.* **1.** *уменьш.-ласк. от* **снег** кар; **2.** (*комок из снега*) кар тоголоку; **дети играют в снежки** балдар кар менен урушуп ойношот.

СНЕСТИ' I *сов.* **1.** *кого-что* (*отнести*) алып барып берүү (коюу), ташып барып берүү, жеткирип берүү, ташып жеткирүү (*в одно место*); **снести книгу в библиотеку** китепти библиотекага алып барып берүү; **снести мешки к сараю** каптарды сарайга алып барып коюу; **2.** *что* (*сорвать*) түшүрүү, алып түшүү, алып кетүү; **ураган снёс крышу с дома** катуу шамал үйдүн чатырын алып кетти; **3.** *что* (*разрушить*) бузуу, кыйратуу; **снести старый дом** эски үйдү бузуу; **4.** *что* (*срубить, срезать*) кесүү, алуу; **снести голову** башын кесүү; **5.** *что* (*сделать сноску*) төмөн түшүрүү, жазуу; **снести цифру делимого** бөлүнүүчүнүн калган цифрасын төмөн жакка жазуу; **6.** *что, перен.* (*стерпеть*) чыдоо; **он снёс обиды** ал ызага чыдады.

СНЕСТИ' II *сов. что* (*о птицах*) жумуртка тууш, салуу; **курица снесла яйцо** тоок жумуртка тууду.

СНЕСТИ'СЬ I *сов.* (*установить связь*) байланышуу, катташуу; **снестись телеграммами** телеграмма аркылуу байланышуу.

СНЕСТИ'СЬ II *сов.* (*о птицах*) жумуртка тууш, салыш; **утка снеслась** өрдөк жумуртка тууду.

www.bizdin.kg

СНЕТО'К *м.* (*рыба*) снеток (*көлдөгү жана өзөндөгү майда балыктын бир түрү*).

СНИЖА'ТЬ *несов. см.* **снизить.**

СНИЖА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **снизиться; 2.** *страд. к* **снижа́ть.**

СНИЖЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*уменьшение*) төмөндөтүү, арзандатуу, азайтуу; **сниже́ние цен** бааны арзандатуу; **2.** *ав.* төмөндөө; **сниже́ние самолёта** самолёттун төмөндөшү.

СНИ'ЗИТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*спустить ниже*) төмөндөтүү; **снизить самолёт** самолётту төмөндөтүү; **2.** *что, перен.* (*уменьшить, сбавить*) төмөндөтүү; арзандатуу, азайтуу; **снизить себесто́имость проду́кции** продукциянын өздүк наркын төмөндөтүү; **3.** *что, перен. разг.* (*приглушить*) басаңдатуу; **снизить тон** үнүн басаңдатуу; **4.** *кого, перен.* (*понизить в должности*) төмөндөтүү; **снизить в до́лжности** кызматтан төмөндөтүү.

СНИ'ЗИТЬСЯ *сов.* **1.** (*спуститься ниже*) төмөндөө; **2.** *перен.* (*уменьшиться*) төмөндөө; арзандоо; **це́ны снизились** баа арзандады; **3.** *перен. разг.* (*о голосе, тоне*) басаңдоо; **тон у него́ снизился** анын үнү басаңдап калды.

СНИЗОЙТИ' *сов. к кому-чему, уст.* кайрылуу, кайрылышуу; **он снизошёл к на́шей про́сьбе** ал биздин өтүнүчүбүзгө кайрылышты.

СНИ'ЗУ 1. *нареч.* (*с нижней стороны*) астыдан, төмөнтөн, асты жактан, төмөн жактан; **снизу ду́ет** асты жактан шамал согуп жатат; **хлеб подгоре́л сни́зу** нандын асты жагы бир аз күйүп кетти; **сни́зу вверх** астынан үстүнө, төмөнтөн жогору карай; **2.** *нареч. перен.* (*со стороны широких масс*) төмөнтөн; **3.** *предлог с род. п. разг.* (*ниже чего-л., под чем-л.*) -дын астында; **сни́зу до́ма** үйдүн астында; ◇ **сни́зу до́верху** 1) аягынан башына чейин, төмөнтөн жогоруга чейин; 2) *перен.* баштан аяк.

СНИМА'ТЬ *несов. см.* **снять.**

СНИМА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **сня́ться; 2.** *страд. к* **снима́ть.**

СНИ'МОК *м.* фотосүрөт (*фотографиялык сүрөт*); **альбо́м сни́мков** фотосүрөттөр альбому; **рентге́новский сни́мок** рентген фотосүрөтү.

сниму́, сни́мешь *и т. д. буд. вр. от* **снять.**

сниму́сь, сни́мешься *и т. д. буд. вр. от* **сня́ться.**

СНИСКА'ТЬ *сов. что, уст.* иришип жүрүп жетишүү, иришип табуу; **сниска́ть чьё-л. расположе́ние** иришип жүрүп бирөөгө жакшы көрүнүү.

СНИ'СКИВАТЬ *несов. см.* **сниска́ть.**

СНИСХОДИ'ТЕЛЬНО *нареч.* **1.** (*не строго*) көңүлүнө карап; **отнести́сь** *к кому-л.* **снисходи́тельно** *бирөөгө* көңүлүнө карап мамиле кылуу; **2.** (*покровительственно-высокомерно*) камкорсунган текебердик менен; **снисходи́тельно разгова́ривать** *с кем-л. бирөө менен* камкорсунган текебердик кылып сүйлөшүү.

СНИСХОДИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* (*невзыскательность*) ырай кылуучулук, көңүлгө кароочулук; **прояви́ть снисходи́тельность** көңүлгө кароочулук кылуу.

СНИСХОДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*невзыскательный*) ырайлуу, ырай кылуучу, көңүлгө кароочу; **снисходи́тельный нача́льник** ырайлуу начальник; **2.** (*покровительственно-высокомерный*) өзүн жогору санап, камкорсунган; камкорсунуп көтөрүлгөн; **снисходи́тельный тон** камкорсунуп көтөрүлгөн тон (*сүйлөө, айтуу*).

СНИСХОДИ'ТЬ *несов. см.* **снизойти́.**

СНИСХОЖДЕ'НИЕ *ср.* кечирим, мейрим, мейирманчылык; **он заслу́живает снисхожде́ния** ал кечирип коюга татыктуу.

СНИ'ТЬСЯ *несов. кому* түшкө кирүү; **мне сни́лся сон** мен түш көрдүм; **ему́ сни́лось, что он на ро́дине** ал түшүндө өз мекенинде экен.

СНК (Сове́т Наро́дных Комисса́ров) *ист.* СНК (Эл Комиссарлар Советтери).

СНОБ *м.* сноб (*буржуазиялык коомдо — акылы аз, бардык моданын артынан түшкөн жана буржуазиялык-аристократтык жогорку катмардын кылык-жоругун сокур эле ээрчүүгө тырышкан адам*).

СНОБИ'ЗМ *м.* снобизм (*снобго мүнөздүү кылык-жорук*).

СНО'ВА *нареч.* дагы, кайтадан, кайта дагы, кайтадан дагы, жаңыдан; **сно́ва пошёл дождь** жамгыр кайта дагы жаай баштады; **нача́ть сно́ва** кайтадан баштоо; **он сно́ва с на́ми** ал кайтадан биз менен.

СНОВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *текст.* эриш түзүүчү; **снова́льная маши́на** эриш түзүүчү машина.

СНОВА'ТЬ *несов.* **1.** *что, текст.* эришин салуу; **снова́ть пря́жу** жиптин эришин салуу; **2.** *перен. разг.* (*двигаться туда и сюда*) ары-бери жүрө берүү; **ло́дки снова́ли по реке́** кайыктар сууда ары-бери жүрө берди.

СНОВИДЕ'НИЕ *ср.* түш көрүү.

СНОГСШИБА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *разг.* укмуштуу, таң калардык; **сногсшиба́тельное изве́стие** укмуштуу кабар.

СНОП *м.* **1.** боо; **вяза́ть снопы́** боо байлоо; **2.** *перен.* топ-топ (*бир жерден чачырап чыккан учкундардын, шоолалардын ж. б. тобу*); **сноп луче́й** топ болуп чыккан шоолалар.

СНОПОВЯЗА'ЛКА *ж.* боолагыч (*оруп боолагыч машина*).

СНОПОВЯЗА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое боо байлагыч, боолук; **сноповяза́льный шпага́т** боолук жип, боо байлагыч шпагат.

СНОРОВИ'СТЫЙ, -ая, -ое *разг.* эптүү, ийкемдүү; **снорови́стый па́рень** ийкемдүү жигит.

СНОРО'ВКА *ж. разг.* эптүүлүк, ийкем; **приобрести́ сноро́вку** ийкемге үйрөнүү; **э́то де́ло тре́бует сноро́вки** бул иш эптүүлүктү талап кылат.

СНОС I *м.* бузуу, кыйратуу; **дом предназна́чен на снос** үй бузууга арналган.

СНОС II *м.*; **сно́су нет** *разг.* өтө бышык (*мис. кийим*).

СНО'СИ: на сно́сях *разг.* айы-күнү жеткен бооз аял.

СНОСИ'ТЬ I *сов. что, разг.* (*износить*) жыртуу, кийип жыртуу; **сноси́ть за ле́то о́бувь** жай ичинде бут кийимди жыртуу.

СНОСИ'ТЬ II *сов. кого-что, разг.* (*туда и обратно*) алып барып келүү; **сноси́ть ребёнка к врачу́** баланы врачка алып барып келүү; ◇ **ему́ не сноси́ть головы́** ал соо калбайт.

СНОСИ'ТЬ III *несов. см.* **снести́** I.

СНОСИ'ТЬСЯ I *сов. разг.* (*износиться*) жыртылуу, кийилип жыртылуу.

СНОСИ'ТЬСЯ II *несов.* **1.** *см.* **снести́сь** I; **2.** *страд. к* **сноси́ть** III.

СНО'СКА *ж.* сноска (*беттин этегине жазылып, негизги жазуудан бөлүнгөн текст*); **примеча́ние в сно́ске** сноскадагы эскертүү.

СНО'СНО *нареч. и в знач. сказ.* дурус, жаман эмес; **я здесь сно́сно устро́ился** мен мында дурус орношуп алдым.

СНО'СНЫЙ, -ая, -ое дурус, жаман эмес; **сно́сные усло́вия** чыдаарлык шарттар.

СНОТВО'РНЫЙ, -ая, -ое **1.** уктатуучу; **снотво́рный порошо́к** уктатуучу порошок; **2.** *перен.* (*скучный*) зериктиргич, эриктирме.

СНОХА' *ж.* келин (*уулунун же инисинин аялы*).

СНОШЕ'НИЕ *ср. чаще мн.* катташ, байланыш; **деловы́е сноше́ния** иш жөнүндө болгон байланыштар; **дипломати́ческие сноше́ния** дипломатиялык байланыштар; **прерва́ть сноше́ния** байланышын үзүү.

сную́, снуёшь *и т. д. наст. вр. от* **снова́ть.**

сню́сь, сни́шься *и т. д. наст. вр. от* **сни́ться.**

СНЮ'ХАТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*о животных*) жыттташып табышуу; **2.** *перен. неодобр.* тымызын макулдашуу.

СНЮ'ХИВАТЬСЯ *несов. см.* **сню́хаться.**

СНЯ'ТИЕ *ср.* алып таштоо, алуу, алып коюу; **сня́тие запре́та** салынган тыюуну алып таштоо.

СНЯТО'Й, -а́я, -о́е: **сня́тое молоко́** каймагы алынган сүт.

www.bizdin.kg

СНЯТЬ *сов.* 1. *кого-что* алып таштоо, алуу, алып коюу; **снять ска́терть со стола́** столдон скатертти алып коюу; **снять сли́вки с молока́** сүттүн каймагын алуу; 2. *что* (*убрать с поля*) алуу, оруп-жыюу, жыюу; **снять урожа́й** түшүмдү оруп-жыюу; 3. *что* (*при раздевании*) чечүү; **снять пальто́** пальтону чечүү; 4. *кого-что* (*отозвать, отвести*) алып таштоо, чакырып алуу, бошотуу; **снять карау́л** карлуулду алып таштоо; 5. *кого* (*убить*) жок кылуу, өлтүрүү; **снять вра́жеского часово́го** душмандын часовоюн жок кылуу; 6. *кого, перен.* (*отстранить, лишить*) алуу, чыгаруу; **снять с рабо́ты** кызматтан алуу; **снять с учёта** учеттон чыгаруу; 7. *что, перен.* (*отменить, отказаться*) алып таштоо; **снять своё предложе́ние** өз сунушун алып таштоо; **снять вы́говор** сөгүштү алып таштоо; 8. *что с кого-чего* (*сделать подобие чего-л.*) алуу, түшүрүү; **снять ко́пию с докуме́нта** документтин көчүрмөсүн алуу; **снять ме́рку с ноги́** буттун өлчөөсүн алуу; 9. *кого-что, фото* сүрөткө түшүрүү, сүрөтүн түшүрүү, сүрөтүн алуу, сүрөткө тартуу; **снять гру́ппу шко́льников** мектеп окуучуларынын бир тобун сүрөткө түшүрүү; 10. *что* (*нанять*) ижарага алуу; **снять кварти́ру** квартираны ижарага алуу; 11. *что, юр.* (*о допросе*) сурак кылып жазып алуу; **снять показа́ния** сурак кылып, суралган адамдын айткандарын жазып алуу; 12. *что, карт.* алдыруу; **снять коло́ду** картанын үстүн алдыруу; ◇ **снять го́лову (с плеч)** 1) башын жулуп алуу; 2) ыза кылуу, уялтуу; **как руко́й сня́ло** *разг.* кол менен алып таштагандай (*мис. оору, кайгы жөнүндө*).

СНЯ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*отделиться*) алынуу (*мис. ящиктин капкагы*); 2. (*тронуться в путь*) жүрүп кетүү, жөнөп кетүү; **сня́ться с я́коря** якордон бошонуу, жүрүп кетүү (*кеме жөнүндө*); 3. *фото* сүрөткө түшүү.

СО *предлог см.* **с.**

СО- *приставка* 1. *см.* **с-**; 2. *кандайдыр бир нерсеге бирге катышканды билдирип, атооч жана этиш түзүү үчүн колдонулат; мис.*: **содокла́д** кошумча доклад; **соучени́к** сабакташ.

СОА'ВТОР *м.* соавтор, авторлош (*бириктешип жазган адам*).

СОА'ВТОРСТВО *ср.* авторлоштук, авторлошуп жазуу.

СОБА'КА *ж.* ит; **охо́тничья соба́ка** аңчы ит; **дворо́вая соба́ка** короочу ит; ◇ **вот где соба́ка зары́та!** *разг.* кеп мына ушул жерде жаткан экен да!; **соба́ку съесть** *на чём-л. разг. кандайдыр бир ишти* коён жатагына чейин билүү, абдан жакшы билүү; **его́ с соба́ками не сы́щешь** *разг.* аны ишке жойлотуп издесең да, таба албайсың; **уста́ть как соба́ка** *прост.* иттей чарчоо, аябай чарчоо.

СОБАКОВО'Д *м.* асыл тукум ит асыроочу (өстүрүүчү).

СОБАКОВО'ДСТВО *ср.* 1. (*занятие*) ит асыроочулук (өстүрүүчүлүк); 2. (*питомник*) ит асыроочу жай.

СОБА'ЧИЙ, -ья, -ье **собака-***га т.*; **соба́чий лай** иттин үрүшү; ◇ **соба́чий хо́лод** *разг.* иттей суук, аябаган суук.

СОБА'ЧКА *ж.* 1. *уменьш.-ласк. от* **соба́ка** кичине ит, кандек ит; 2. *тех.* гашетка (*мылтыктын машасын жибергич рычаг*).

СОБА'ЧНИК *м. разг.* 1. (*любитель собак*) итти жакшы көрүүчү адам; 2. (*торговец собаками*) итпуруш, ит менен соода кылуучу, ит сатуучу адам.

СОБЕЗЬЯ'ННИЧАТЬ *сов. см.* **обезья́нничать.**

СОБЕ'С *м.* (социа́льное обеспе́чение) собес (социалдык камсыздандыруу мекемеси).

СОБЕСЕ'ДНИК *м.* аңгемелешип отурган киши.

СОБЕСЕ'ДНИЦА *женск. р. к* **собесе́дник.**

СОБЕСЕ'ДОВАНИЕ *ср.* аңгемелешүү.

СОБИРА'ТЕЛЬ *м.* жыйноочу; **собира́тель ска́зок** жомок жыйноочу; **собира́тель книг** китеп жыйноочу.

СОБИРА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **собира́тель.**

СОБИРА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *грам.* жамдама; **собира́тельные имена́ числи́тельные** жамдама атоочтор (*мис. бешөө, алтоо*).

СОБИРА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **собра́ть;** 2. (*срывать*) терүү, жыйноо, үзүп жыйноо; **собира́ть цветы́** гүл терүү; **собира́ть виногра́д** жүзүмдү жыйноо (үзүп жыйноо); **собира́ть я́годы в лесу́** токойдон жер-жемиштерди терүү.

СОБИРА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **собра́ться;** 2. *страд. к* **собира́ть.**

СОБЛАГОВОЛИ'ТЬ *сов. с неопр. ирон.* маркамат кылуу.

СОБЛА'ЗН *м.* азгырык, кумарлык; **ввести́** *кого-л.* **в собла́зн** *бирөөнү* азгырыкка киргизүү.

СОБЛАЗНИ'ТЕЛЬ *м.* азгыруучу.

СОБЛАЗНИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **соблазни́тель.**

СОБЛАЗНИ'ТЕЛЬНО 1. *нареч.* азгырып, кызыктырып, кумардантып; 2. *безл. в знач. сказ.* суктанарлык; **э́то соблазни́тельно** бул суктанарлык нерсе.

СОБЛАЗНИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* азгыргычтык, кызыктыргычтык, кумарданткычтык.

СОБЛАЗНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое азгыруучу, кызыктыруучу, кумардантуучу; **соблазни́тельное предложе́ние** кызыктыруучу сунуш.

СОБЛАЗНИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. *чем* (*прельстить*) кызыктыруу; **соблазни́ть обеща́нием** убада берип кызыктыруу; 2. *с неопр.* (*побудить*) кызыктыруу, азгыруу; **соблазни́ть пое́хать за́ город** шаардын сыртына чыгып келүүгө кызыктыруу; 3. *уст.* (*обольстить*) азгыруу, бузуу.

СОБЛАЗНИ'ТЬСЯ *сов.* азгырылуу, кызыгуу, кумардануу.

СОБЛАЗНЯ'ТЬ *несов. см.* **соблазни́ть.**

СОБЛАЗНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **соблазни́ться;** 2. *страд. к* **соблазня́ть.**

СОБЛЮДА'ТЬ *несов. что* тутуу, сактоо, колдонуу; **соблюда́ть пра́вила вну́треннего распоря́дка** ички тартип эрежелерин сактоо; **соблюда́ть зако́н** законду сактоо.

СОБЛЮДЕ'НИЕ *ср.* тутуу, сактоо, колдонуу; **соблюде́ние дие́ты** диетаны сактоо.

СОБЛЮСТИ' *сов. см.* **соблюда́ть.**

СОБО'Й *мест. возвр. твор. п. от* **себя́; ты с собо́й его́ не равня́й** сен аны өзүңө теңебе; **я услы́шал за собо́й крик** мен арт жагымдан кыйкырык уктум; ◇ **само́ собо́й** өзүнөн өзү, анчалык кыйналбай эле, бирөөнүн кийлигишүүсүз эле; **само́ собо́й разуме́ется** *вводн. сл.* өзүнөн өзү белгилүү, өзүнөн өзү түшүнүктүү, албетте, сөзсүз, шексиз; **вести́ за собо́й** кандайдыр бир натыйжага алып баруу; **э́то предложе́ние ведёт за собо́й увеличе́ние производи́тельности труда́** бул сунуш эмгектин өндүрүмдүүлүгүн өстүрүүгө алып барат; **хоро́ш собо́й** келишимдүү, сымбаттуу, сулуу.

СОБОЛЕ'ЗНОВАНИЕ *ср.* көңүл айтуу, көңүл айткандык, кайрат айтуу, кайгыга ортоктошуу, кайгырышуу; **вы́разить своё соболе́знование** өзү көңүл айтуу.

СОБОЛЕ'ЗНОВАТЬ *несов. кому-чему* көңүл айтуу, кайрат айтуу, кайгыга ортоктошуу, кайгырышуу.

СОБО'ЛИЙ, -ья, -ье **соболь-***го т.*; **собо́лий воротни́к** киш жака.

СОБОЛИ'НЫЙ, -ая, -ое 1. *см.* **собо́лий;** 2. *перен.* кундуздай; **соболи́ные бро́ви** кундуздай коюу кара каш.

СО'БОЛЬ *м.* киш (*айбан жана анын териси*).

СОБО'Р *м.* 1. *ист.* собор, жыйын (*Байыркы Русьта — мансаптагы же шайланган адамдардын жыйналышы*); **зе́мский собо́р** земский собор (*жалпы мамлекеттик жыйын*); 2. (*большая церковь*) собор (*чоң чиркөө*).

СОБО'РНЫЙ, -ая, -ое **собор-***го т.*; **собо́рное постановле́ние** *ист.* жалпы мамлекеттик жыйындын токтому; **собо́рная ба́шня** собордун мунарасы (*чоң чиркөөнүн мунарасы*).

СОБО'Ю *мест. см.* **собо́й.**

СОБРА'НИЕ *ср.* 1. (*заседание*) чогулуш, жыйылыш, жыйналыш; **о́бщее собра́ние чле́нов профсою́за** профсоюз мүчөлөрүнүн жалпы чогулушу; **предвы́борные собра́ния избира́телей** шайлоочулардын шайлоо алдындагы чогулуш

www.bizdin.kg

тары; 2. (*выборный орган*) собрание, чогулуш; **законода́тельное собра́ние** закон чыгаруучу чогулуш; **учредительное собра́ние** учредителдик чогулуш; 3. (*собравшиеся лица*) жыйын; 4. (*собранные тексты*) жыйнак; **собра́ние зако́нов** закондор жыйнагы; **собра́ние сочине́ний В. И. Ле́нина** В. И. Лениндин чыгармаларынын жыйнагы; 5. (*коллекция*) жыйынды; **собра́ние минера́лов** минералдар жыйындысы.

СОБРА'Т *м.* кесиптеш, жолдош, -даш, **собра́т по ору́жию** куралдаш жолдош (*урушта бирге болгон*); **собра́т по перу́** каламдаш.

СОБРА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*созвать в одно место*) чогултуу, жыйноо; **собра́ть люде́й на совеща́ние** элди кеңешмеге жыйноо; 2. *что* (*приобрести, получить*) чогултуу, жыйноо; **он собра́л мно́го книг** ал көп китеп жыйнады; **собра́ть чле́нские взно́сы** мүчөлүк взносторду жыйноо; 3. *что* (*снять, сорвать убирая*) алуу, оруп-жыюу; жыюу, жыйноо; терүү; **собра́ть я́годы сморо́дины** карагат терип алуу; **собра́ть хоро́ший урожа́й** жакшы түшүм алуу; 4. *что* (*сложить вместе*) чогултуу, жыюу, жыйноо; **собра́ть бума́ги** кагаздарды жыйноо; 5. *что* (*соединить части*) кураштыруу; **собра́ть маши́ну** машинаны кураштыруу; 6. *что* (*при голосовании*) ээ болуу; **собра́ть большинство́ голосо́в** көпчүлүк добушка ээ болуу (*шайлоодо*); 7. *кого-что* (*снарядить*) камдоо; **собра́ть дете́й в доро́гу** балдарды жолго камдоо; 8. *что, перен.* (*напрячь*) жыйноо, **собра́ть все свои́ си́лы** өзүнүн бардык күчүн жыйноо; 9. *что* (*сделать сборки*) бүйрүү; **в та́лии на́до собра́ть** белинен бүйрүү керек.

СОБРА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*сойтись, скопиться*) чогулуу, жыйылуу, жыйналуу; **в кла́ссе собрали́сь все ученики́** бардык окуучулар класска чогулушту; **у меня́ собрала́сь колле́кция ма́рок** менде маркалар коллекциясы жыйналды; 2. (*приготовиться*) даярдануу, камдануу; **я собра́лся в теа́тр** мен театрга барууга камдандым; 3. *с неопр.* (*решиться*) -ганы жатуу; **он собра́лся уе́хать** ал кеткени жатат; ◇ **собра́ться с си́лами** күч жыйнап алуу; **собра́ться с мы́слями** оюн бир нерсеге топтоо, оюн бир нерсеге чогултуп багыттоо; **собра́ться с ду́хом** эсин жыюу, кайраттануу.

СО'БСТВЕННИК *м.* 1. (*владелец собственности*) жеке менчик ээси, жеке мүлк ээси; 2. *перен.* жеке менчиктин таламын талашуучу киши.

СО'БСТВЕННИЦА *женск. р. к* **со́бственник.**

СО'БСТВЕННИЧЕСКИЙ, -ая, -ое жеке менчикчил.

СО'БСТВЕННО 1. *вводн. сл.* (*в сущности*) чынында, чынын айтканда, чындыгында; **э́то, со́бственно, не совсе́м так** бул, чындыгында, мындай эмес; **со́бственно говоря́, он прав** чындыгын айтканда, анык туура; 2. *частица* (*в собственном смысле слова*) өзү; **Во́лжскую систе́му составля́ют со́бственно Во́лга и её прито́ки** Волга системасын Волганын өзү жана анын тармактары түзөт.

СОБСТВЕННОРУ'ЧНО *нареч.* өз колу менен; **собственнору́чно подписа́ться** так өз колу менен кол коюу.

СОБСТВЕННОРУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое өз колу менен, өз колу менен иштелген; **собственнору́чная по́дпись** өз колу, өзү койгон кол.

СО'БСТВЕННОСТЬ *ж.* менчик; **социалисти́ческая со́бственность на сре́дства произво́дства** өндүрүш каражаттарына болгон социалисттик менчик; **обще́ственная со́бственность** коомдук менчик; **кооперати́вно-колхо́зная со́бственность** кооперативдик-колхоздук менчик; **ли́чная со́бственность** жеке адамдын менчиги; **ча́стная со́бственность** жеке менчик; **дви́жимая со́бственность** козголмо менчик; **пра́во со́бственности** менчик укугу; **приобрести́ в со́бственность** менчик кылып алуу.

СО'БСТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*принадлежащий кому-чему-л.*) менчиктүү; **со́бственный дом** менчиктүү үй; 2. (*личный*) өз; **чу́вство со́бственного досто́инства** өз кадырын баалай билүү; **со́бственными сре́дствами** өз каражаты менен, өз күчү менен; **я ви́дел э́то со́бственными глаза́ми** мен муну өз көзүм менен көргөмүн; 3. (*совершаемый по своей воле*) өз; **со́бственный вы́бор** өз тандоосу; **по со́бственному жела́нию** өз каалоосу (ыктыяры) менен; 4. (*свойственный кому-чему-л.*) өз; **со́бственный вес те́ла** телонун өз салмагы; 5. (*буквальный, настоящий*) өз, чыныгы; **в со́бственном смы́сле сло́ва** *сөздүн өз маанисинде*; ◇ **и́мя со́бственное** *грам.* энчилүү ат.

СОБУТЫ'ЛЬНИК *м. разг.* бөтөлколөш (*ичкиликти бирге ичишкен киши*).

СОБЫ'ТИЕ *ср.* окуя; **неожи́данное собы́тие** күтүлбөгөн окуя; **истори́ческое собы́тие** тарыхый окуя; **междунаро́дные собы́тия** эл аралык окуялар; **теку́щие собы́тия** күндөлүк окуялар.

собью́, собьёшь *и т. д. буд. вр. от* **сбить.**

собью́сь, собьёшься *и т. д. буд. вр. от* **сби́ться.**

СОВА' *ж.* жапалак үкү, мыкый үкү (*куш*).

СОВА'ТЬ *несов. кого-что, разг.* тыга салуу, тыгуу, салуу; **сова́ть ве́щи в чемода́н** буюмдарды чемоданга тыгуу; **сова́ть ру́ки в карма́ны** колду чөнтөккө тыга салуу; ◇ **сова́ть нос не в свои́ дела́** тиешеси жок ишке кийлигишүү (катышуу).

СОВА'ТЬСЯ *несов. разг.* жутунуу, орду (ыгы) жок кийлигишүү, тыяк-быякка жутунуу; **не су́йся вперёд** алдыга карай жутунба; **сова́ться не в своё де́ло** башка ишке ыгы жок кийлигишүү.

СОВЁНОК *м.* жапалак үкүнүн балапаны.

СОВЕРША'ТЬ *несов. см.* **соверши́ть.**

СОВЕРША'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **соверши́ться;** 2. *страд. к* **соверша́ть.**

СОВЕРШЕ'НИЕ *ср.* кылуу, иштөө, аткаруу.

СОВЕРШЕ'ННО *нареч.* такыр, таптакыр; **рабо́та соверше́нно гото́ва** иш таптакыр даяр; **соверше́нно ве́рно** тупатуура, абдан туура.

СОВЕРШЕННОЛЕ'ТИЕ *ср.* жашы толгондук, баралындык, жеткендик; **дости́гнуть совершенноле́тия** баралына толуу.

СОВЕРШЕННОЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее 1. жашы толгон, баралына жеткен; 2. *в знач. сущ. м., ж.* эр жеткен, бой жеткен.

СОВЕРШЕ'ННЫЙ I, -ая, -ое 1. (*превосходный*) эң сонун, барып турган; **соверше́нное произведе́ние иску́сства** искусствонун эң сонун чыгармасы; 2. (*полный, несомненный*) так өзү, таптакыр, барып турган; **соверше́нная пра́вда** чындыктын өзү.

СОВЕРШЕ'ННЫЙ II, -ая, -ое: **соверше́нный вид** *грам.* этиштин бүткөн түрү.

СОВЕРШЕ'НСТВО *ср.* сонундук, мыктылык, кемтиксиздик, толук; **верх соверше́нства** барып турган сонундук (мыктылык, кемтиксиздик); **дости́гнуть соверше́нства** мыктылыкка жетишүү; **довести́ до соверше́нства** мыктылыкка жеткирүү; **владе́ть в соверше́нстве иностра́нным языко́м** чет тилди эң мыкты (сонун) билүү.

СОВЕРШЕ'НСТВОВАНИЕ *ср.* мыктылоо, жакшыртуу, жеткилең кылуу, жетилтүү; **соверше́нствование ме́тодов преподава́ния** окутуу методдорун жакшыртуу.

СОВЕРШЕ'НСТВОВАТЬ *несов. кого-что* мыктылоо, жакшыртуу, өркүндөтүү, жеткилең кылуу, жетилтүү; **соверше́нствовать техноло́гию произво́дства** өндүрүш технологиясын мыктылоо.

СОВЕРШЕ'НСТВОВАТЬСЯ *несов.* 1. мыктылануу, өркүндөлүү, жеткилең болуу, жетилүү, машыгуу; **я соверше́нствуюсь в ша́хматной игре́** мен шахмат оюнуна машыгып жатамын; 2. *страд. к* **соверше́нствовать.**

СОВЕРШИ'ТЬ *сов. что* 1. (*сделать*) кылуу, көрсөтүү, иштөө; **соверши́ть по́двиг** эрдик (каармандык) көрсөтүү; 2. (*заключить, оформить*) кылуу, иштөө, байлашуу, жасоо; **соверши́ть сде́лку** сөз байлашуу (*бир иш жөнүндө келишүү, макулдашуу*).

СОВЕРШИ'ТЬСЯ *сов.* кылынуу, иштелүү, болуу; **соверши́лось ва́жное собы́тие** орчундуу окуя болду.

www.bizdin.kg

СО'ВЕСТИТЬ *несов. кого, разг.* уялтуу, уяткаруу; **со́вестить прока́зника** тентекти уяткаруу.

СО'ВЕСТИТЬСЯ *несов. кого-чего и с неопр., разг.* уялуу, тартынуу; **он со́вестится проси́ть вас об одолже́нии** ал сизден бир нерсе суроодон уялат (*мис. жардам*).

СО'ВЕСТЛИВОСТЬ *ж.* уялчаактык, уяттуулук, тартынчаактык.

СО'ВЕСТЛИВЫЙ, -ая, -ое уялчаак, уяттуу, тартынчаак; **со́вестливый челове́к** уялчаак киши.

СО'ВЕСТНО *в знач. сказ. кому-чему, с неопр. и с союзом «что», разг.* уят, уялуу; **как вам не со́вестно!** уят эмеспи!; **мне за вас со́вестно** сиз үчүн мен уялып жатам; **мне со́вестно вас беспоко́ить** сизди тынчсыздандыруу мен үчүн уят

СО'ВЕСТЬ *ж.* уят, ыйсап; **со споко́йной со́вестью** көңүлү тынчып, уялбай турган болуп; **у него́ со́весть нечиста́** анын өзүндө да бир балаа бар, а жагынан өзү да соо эмес; **угрызе́ния со́вести** өз күнөөсүн сезип өкүнүү, уялып сарсанаа болуу; **лю́ди с чи́стой со́вестью** ак ниет адамдар; **он не име́ет ни стыда́ ни со́вести** ал уят-сыйыт дегенди билбейт, анда уят-сыйыттан эч нерсе жок; ◇ **без зазре́ния со́вести** *см.* **зазре́ние; свобо́да со́вести** кандайдыр бир динге ишенүүгө тыюу салбоо (чектебөө); **для очи́стки (успокое́ния) со́вести** көңүлүн тынчытуу үчүн, кийин өкүнбөө үчүн; **не за страх, а за со́весть** ак ниети менен; **говоря́ по со́вести (по чи́стой со́вести)** жашырбастан, чынын айтканда, туурасын айтканда; **со споко́йной (лёгкой) со́вестью** бети чымырабай, уялбай; **име́ть** *что-л.* **на со́вести** *бир нерсе жөнүндө* айыптуу, күнөөлүү болуу; **э́то у меня́ на со́вести** буга мен айыптуумун, муну менден көр; **де́лать** *что-л.* **на со́весть** *бир нерсени* ак ниети менен иштөө.

СОВЕ'Т I *м.* (*орган государственной власти*) совет; **Сове́ты депута́тов трудя́щихся** Эмгекчилер депутаттарынын Советтери; **Верхо́вный Сове́т** Жогорку Совет; **Сове́т Сою́за** Союз Совети; **Сове́т Национа́льностей** Улуттар Совети; **ме́стные сове́ты** жергиликтүү советтер; **се́льский сове́т** айыл совети (айылдык совет); **городско́й сове́т** шаардык совет; **райо́нный сове́т** райондук совет; **областно́й сове́т** облысттык совет; **Сове́т рабо́чих, крестья́нских и красноарме́йских депута́тов** *ист.* Жумушчу, Дыйкан жана Кызыл Армия депутаттарынын Совети; **Съезд Сове́тов** *ист.* Советтердин Съезди; **вся власть Сове́там!** бардык бийлик Советтерге!

СОВЕ'Т II *м.* **1.** (*совещание*) совет, кеңеш, акыл; **вое́нный сове́т** согуштук совет; **семе́йный сове́т** үй-бүлө кеңеши; **держа́ть сове́т** акылдашуу, кеңешүү; **2.** (*коллегиальный орган*) совет; **Сове́т Мини́стров** Министрлер Совети; **Сове́т Наро́дных Комисса́ров** *ист.* Эл Комиссарлар Совети; **Сове́т труда́ и оборо́ны** *ист.* Эмгек жана Коргоо Совети; **учёный сове́т институ́та** институттун илимий совети.

СОВЕ'Т III *м.* (*наставление, указание*) кеңеш, акыл; **обрати́ться** *к кому-л.* **за сове́том** *бирөөгө* кеңеш (акыл) сурап кайрылуу; **дать хоро́ший сове́т** жакшы кеңеш берүү; **по** *чему-л.* **сове́ту** *бирөөнүн* акылына кирип, *бирөөнүн* кеңеши боюнча; **по сове́ту врача́** врачтын кеңеши боюнча; **он про́сит сове́та** ал кеңеш (акыл) сурайт.

СОВЕ'ТНИК *м.* **1.** (*тот, кто даёт совет*) кеңешчи, кеңеш берүүчү, акылчы, акыл кошуучу; **2.** (*название должностного лица*) советник; **сове́тник посо́льства** посольствонун советниги.

СОВЕ'ТНИЦА *женск. р. к* **сове́тник** 1.

СОВЕ'ТОВАТЬ *несов. кому что и с неопр.* кеңеш берүү, акыл айтуу.

СОВЕ'ТОВАТЬСЯ *несов. с кем* кеңешүү, акылдашуу; **сове́товаться с друзья́ми** достору менен акылдашуу.

СОВЕ'ТСКИЙ, -ая, -ое **совет** I-*ге т.*; советтик; **Сою́з Сове́тских Социалисти́ческих Респу́блик** Советтик Социалисттик Республикалар Союзу; **сове́тская власть** совет бийлиги, советтик бийлик; **сове́тский обще́ственный строй** советтик коомдук түзүлүш; **сове́тское госуда́рство** советтик мамлекет; **сове́тский наро́д** совет эли, советтик эл; **сове́тское прави́тельство** советтик өкмөт, совет өкмөтү; **Сове́тская А́рмия** Советтик Армия; **сове́тский учёный** советтик окумуштуу.

СОВЕ'ТЧИК *м. разг.* кеңешчи, акылчы.

СОВЕ'ТЧИЦА *женск. р. к* **сове́тчик.**

СОВЕЩА'НИЕ *ср.* **1.** (*обсуждение*) кеңешүү, акылдашуу; **суд удали́лся на совеща́ние** сот кеңешүү үчүн чыгып кетти (*башка бөлмөгө*); **2.** (*заседание*) кеңешме; **произво́дственное совеща́ние** өндүрүштүк кеңешме; **устро́ить совеща́ние** кеңешме чакыруу.

СОВЕЩА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кеңеш берүүчү; **совеща́тельный го́лос** кеңеш берүүчү добуш; **совеща́тельный о́рган** кеңешүүчү орган.

СОВЕЩА'ТЬСЯ *несов.* кеңешүү, акылдашуу

СОВИНФОРМБЮРО' *ср.* (сове́тское информацио́нное бюро́) совинформбюро (советтик информациялык бюро).

СОВИ'НЫЙ, -ая, -ое **сова**-*га т.*; **сови́ное гнездо́** жапалак үкүнүн уясы, мыкый үкүнүн уясы.

СОВЛАДА'ТЬ *сов. с кем-чем, разг.* башкаруу, күчү жетүү, бийлей алуу, кармай алуу (билүү); **он смог совлада́ть с собо́й** ал өзүн кармай алды (билди).

СОВЛАДЕ'ЛЕЦ *м. офиц.* кошо ээ, бирге ээ, энчилеш.

СОВЛАДЕ'ЛИЦА *женск. р. к* **совладе́лец.**

СОВЛЕКА'ТЬ *несов. см.* **совле́чь.**

СОВЛЕ'ЧЬ *сов. кого-что, уст.* азгыруу, буруу, тайгылтуу; **совле́чь с пра́вильного пути́** туура жолдон тайгылтуу.

СОВМЕСТИ'МОСТЬ *ж.* батышкычтык, сыйышкычтык, бирге кошула алуучулук, сиңишүүчүлүк; **совмести́мость двух поня́тий** эки түшүнүктүн сыйышкычтыгы.

СОВМЕСТИ'МЫЙ, -ая, -ое батышуучу, батышкыч, сыйышуучу, сыйышкыч, бирге кошула алуучу, сиңишүүчү.

СОВМЕСТИ'ТЕЛЬ *м.* совместитель (*бир нече жерде, кызматта иштөөчү адам*; *бир убакыттын ичинде бир нече мекеме же ишканаларда иштөөчү адам*).

СОВМЕСТИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **совмести́тель.**

СОВМЕСТИ'ТЕЛЬСТВО *ср.* совместительство (*бир нече жерде, кызматта иштөөчүлүк*); **рабо́тать по совмести́тельству** совместитель болуп иштөө.

СОВМЕСТИ'ТЕЛЬСТВОВАТЬ *несов.* совместитель болуп иштөө (*бир нече жерде кызматта иштөө*).

СОВМЕСТИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*соединить вместе*) батыштыруу, сыйыштыруу, бирге кошуу, бирге алып баруу; **он мо́жет совмести́ть две специа́льности** ал эки специальностуну бирге алып бара алат (сыйыштыра алат); **2.** *кого-что* бириктирүү, кошуу; **я не могу́ совмести́ть э́то с мо́ими убежде́ниями** мен муну өзүмдүн ишенимим (пикирим) менен бириктире албаймын.

СОВМЕСТИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*совпасть при наложении*) дал келүү; **треуго́льники совмести́лись** үч бурчтуктар дал келишти; **2.** (*соединиться*) батышуу, сыйышуу, орун алуу, дал келүү, биригүү; **в нём совмести́лись теорети́ческие позна́ния и практи́ческий о́пыт** анда теориялык билим менен практикалык тажрыйба бириккен.

СОВМЕ'СТНО *нареч.* бирге, биргелешип; **совме́стно обсуди́ть вопро́с** маселени биргелешип талкуулоо.

СОВМЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое бирге, биргелешип, биргелешкен, биригишкен, биримдик, кошмо; **совме́стная обрабо́тка земли́** жерди биргелешип иштетүү; **совме́стное обуче́ние** бирге окутуу; **совме́стное заседа́ние обе́их пала́т Верхо́вного Сове́та СССР** СССР Жогорку Советинин эки палатасынын кошмо заседаниеси.

СОВМЕЩА'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **совмести́ть; 2.** *что* (*различные должности*) совместитель болуп иштөө, бир убакыттын ичинде бир нече мекемеде иштөө.

www.bizdin.kg

СОВМЕЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **совмести́ться;** 2. *страд. к* **совмеща́ть.**

СОВМЕЩЕ'НИЕ *ср.* 1. батышуу, сыйышуу, дал келүү; биригүү; 2. совместитель болуп иштөө.

СОВНАРКО'М *м.* (Сове́т Наро́дных Комисса́ров) *ист.* Совнарком (Эл Комиссарлар Совети).

СОВНАРХО'З *м.* (Сове́т наро́дного хозя́йства) совнархоз (Эл Чарба Совети).

СОВО'К *м.* калак.

СОВОКУПИ'ТЬСЯ *сов. уст.* 1. (*соединиться*) чогулуу, биригүү, жыйылуу; 2. *с кем* (*о половых сношениях*) жакындашуу (*жыныс катышуусу*).

СОВОКУПЛЕ'НИЕ *ср. уст.* жакындашуу (*жыныс катышуусу*).

СОВОКУПЛЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **совокупи́ться.**

СОВОКУ'ПНОСТЬ *ж.* жыйынды; **совоку́пность усло́вий** шарттардын жыйындысы; **совоку́пность да́нных** маалыматтардын жыйындысы.

СОВОКУ'ПНЫЙ, -ая, -ое жалпы, чогуу, биргелешкен.

СОВПАДА'ТЬ *несов. см.* **совпа́сть.**

СОВПАДЕ'НИЕ *ср.* дал келүү, дал келгендик, туура келүү, туура келгендик, бап келүү, бап келгендик; **совпаде́ние двух чи́сел** эки сандын дал келүүсү; **совпаде́ние обстоя́тельств** кырдаалдардын дал келиши.

СОВПА'СТЬ *сов.* 1. *с чем* (*во времени*) дал келүү, туура келүү, бап келүү; **э́то собы́тие совпа́ло с его́ прие́здом** бул окуя анын келишине туура келип калды; 2. (*оказаться общим, однородным*) дал келүү, бап келүү, бирдей чыгуу; **показа́ния свиде́телей совпа́ли** күбөлөрдүн көрсөтүүлөрү дал келди (бирдей чыкты); 3. *мат.* дал келүү; **окру́жности совпа́ли** тегеректер (айланалар) бири-бирине дал келди.

СОВРАТИ'ТЕЛЬ *м.* азгыргыч, бузуку, козуткуч.

СОВРАТИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **соврати́тель.**

СОВРАТИ'ТЬ *сов. кого* азгыруу, жолдон чыгаруу, бузуу, козутуу.

СОВРАТИ'ТЬСЯ *сов.* азгырылуу, жолдон чыгуу, бузулуу.

СОВРА'ТЬ *сов. что, разг.* калп айтуу, жалган айтуу.

СОВРАЩА'ТЬ *несов. см.* **соврати́ть.**

СОВРАЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **соврати́ться;** 2. *страд. к* **совраща́ть.**

СОВРАЩЕ'НИЕ *ср.* азгыруу, жолдон чыгаруу, бузуу, козутуу.

СОВРЕМЕ'ННИК *м.* замандаш; **совреме́нники Пу́шкина** Пушкиндин замандаштары.

СОВРЕМЕ'ННОСТЬ *ж.* 1. азыркы заманга ылайыктуулук; **совреме́нность взгля́дов** көз караштын азыркы заманга ылайыктуулугу; 2. (*современная действительность*) азыркы заман, үстүбүздөгү заман; **отрази́ть совреме́нность в рома́не** азыркы заманды романда көрсөтүү.

СОВРЕМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое 1. (*относящийся к одному времени с кем-чем-л.*) замандаш; **совреме́нные Пу́шкину поэ́ты** Пушкинге замандаш поэттер; 2. (*относящийся к настоящему времени*) азыркы замандагы, ушу кездеги; **совреме́нная жизнь** ушу кездеги турмуш; 3. (*стоящий на уровне своего века*) азыркы замандагы, азыркы (ушу) заманга ылайык; **совреме́нная те́хника** азыркы замандагы техника.

СОВСЕ'М *нареч.* 1. (*совершенно, вполне*) такыр, таптакыр, абдан, толук; **совсе́м но́вый костю́м** абдан жаңы костюм; **рабо́та совсе́м гото́ва** иш толук даяр; 2. *с отриц.* (*вовсе*) такыр, таптакыр; **я э́того совсе́м не ожида́л** мен муну такыр күткөн эмесмин; **он меня́ совсе́м не зна́ет** ал мени таптакыр билбейт; 3. (*окончательно*) такыр, биротоло; **он уе́хал совсе́м** ал биротоло кетти.

СОВХО'З *м.* совхоз.

СОВХО'ЗНЫЙ, -ая, -ое **совхоз**-*го т.*; совхоздук; **совхо́зные постро́йки** совхоздук имараттар; **совхо́зная посевна́я пло́щадь** совхоздук айдоо аянт.

СОГЛА'СИЕ *ср.* 1. (*разрешение*) макулдук; **дать согла́сие** макулдук берүү; **сде́лать** *что-л. с чьего-л.* **согла́сия** *бир нерсени бировнун* макулдугу менен иштөө; **молча́ние — знак согла́сия** унчукпагандык — макулдуктун белгиси; 2. (*единомыслие*) макул болушуу, келишүү; **прийти́ к согла́сию** макул болушуу, бири-бири менен келишүү; 3. (*дружественные отношения*) ынтымак, ынтымактуулук; **у нас в семье́ цари́т по́лное согла́сие** биздин үй-бүлөдө толук ынтымактуулук өкүм сүрүп турат; 4. (*стройность, гармония*) үйкаштык, куюлушуп туруу, ырааттуулук.

СОГЛАСИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое макулдаштыруучу, келиштирүүчү, жараштыруучу.

СОГЛАСИ'ТЬСЯ *сов.* 1. *на что, с кем-чем и с неопр.* макул болуу, көнүү, моюнга алуу; **согласи́ться на предложе́ние** сунушка макул болуу; **согласи́ться** *с чьим-л.* **мне́нием** *бировнун* пикири менен макул болуу; **он согласи́лся прийти́ к нам** ал бизге келүүгө макул болду. 2. *с неопр.* (*сговориться, условиться*) келишүү, макулдашуу, макул болуу, сөз байлашуу.

СОГЛА'СНО I *нареч.* 1. (*дружно*) ынтымактуу; **жить согла́сно** ынтымактуу жашоо; 2. (*стройно, гармонично*) уккулуктуу, жагымдуу; **петь согла́сно** уккулуктуу, жагымдуу кылып ырдоо (*бир нече киши, хор*).

СОГЛА'СНО II *предлог* 1. *с дат. п.* ылайык, боюнча, карай, карата; **согла́сно предписа́нию** буйрукка ылайык; **согла́сно зако́ну** законго ылайык; 2. *с предлогом «с»* ылайык, боюнча, карай; **согла́сно с зако́ном** законго ылайык; **согла́сно с реше́нием** чечимге ылайык.

СОГЛА'СНЫЙ I, -ая, -ое 1. макул; **я согла́сен на все усло́вия** мен бардык шарттарга макулмун; **мы с тобо́й не согла́сны** биз сени менен макул эмеспиз; 2. *уст.* (*совпадающий с чем-л.*) туура, ылайык, бирдей; **ко́пия согла́сна с по́длинником** көчүрмө нускасы менен бирдей; 3. (*дружный*) ынтымактуу; **согла́сная семья́** ынтымактуу үй-бүлө; 4. (*стройный, гармоничный*) уккулуктуу, текши; **согла́сное пе́ние** уккулуктуу (текши) кылып ырдоо (*бир нече киши, хор*).

СОГЛА'СНЫЙ II, -ая, -ое *лингв.* 1. үнсүз; **согла́сный звук** үнсүз тыбыш; 2. *в знач. сущ. м.* үнсүз.

СОГЛАСОВА'НИЕ *ср.* 1. макулдашуу, келишүү; **согласова́ние прое́кта** проектти макулдашуу; 2. *грам.* ээрчишүү (*бири-бирине багыныштуу сөздөрдүн грамматикалык формаларынын ээрчишүүсү*).

СОГЛАСО'ВАННО *нареч.* 1. келишип, макулдашып, бир ыңтайга келип; 2. ынтымакта, текши; **де́йствовать согласо́ванно** макулдашып аракет кылуу, текши аракет кылуу.

СОГЛАСО'ВАННОСТЬ *ж.* макулдашылгандык, келишкендик, бир ыңтайга келгендик; **согласо́ванность де́йствий** аракеттин макулдашылгандыгы.

СОГЛАСО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **согласова́ть;** 2. *прил.* макулдашылган, келишилген, ынтымактуу, текши; **согласо́ванные уси́лия** ынтымактуу аракет.

СОГЛАСОВА'ТЬ *сов.* 1. *что с чем* бир ыңтайга келтирүү, келиштирүү; **согласова́ть прое́кты** долбоорлорду бир ыңтайга келтирүү; 2. *что с кем* (*получить согласие*) макулдашуу, келишүү; **согласова́ть вопро́с с дире́ктором** маселени директор менен макулдашуу; 3. *что с чем, грам.* ээрчишүү, эптештирүү; **согласова́ть прилага́тельное с существи́тельным** сын атоочту зат атооч менен ээрчиштирүү.

СОГЛАСОВА'ТЬСЯ *сов. с чем* 1. ылайык келүү, туура келүү; **э́то постановле́ние не согласу́ется с пре́жним** бул токтом мурунку токтомго ылайык келбейт; 2. *грам.* ээрчишүү, эптешүү.

СОГЛАСО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **согласова́ть.**

СОГЛАСО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **согласова́ться;** 2. *страд. к* **согласо́вывать.**

СОГЛАША'ТЕЛЬ *м. презр.* келишкич, келишүүчү (*буржуазия менен келишүү саясатын жүргүзүүчү оппорту-*

www.bizdin.kg

нист; *жумушчу табынын таламына чыккынчылык кылуучу оппортунист*).

СОГЛАША'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое *презр.* **соглашатель**-ге, **соглашательство**-го *т.*; келишкич, келишүүчү, келишип кетүүчү.

СОГЛАША'ТЕЛЬСТВО *ср. презр.* келишкичтик, келишүүчүлүк.

СОГЛАША'ТЬСЯ *несов. см.* **согласиться.**

СОГЛАШЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*взаимное согласие*) келишим, келишүү, макулдашуу, ынтымакташуу; **достичь соглашения** *с кем-л. бирөө менен* келишимге жетишүү; **2.** (*договор*) келишим; **торговое соглашение** соода келишими.

СОГЛЯДА'ТАЙ *м. уст.* тыңчы, аңдуучу, шпион.

СОГНА'ТЬ *сов. кого-что* **1.** (*с места*) айдоо, кубалоо, куул түшүрүү; **согнать кошку со стула** мышыкты стулдан куул түшүрүү; **2.** (*в одно место*) айдап жыйноо, чогултуу; **согнать скот** малды айдап чогултуу.

СОГНУ'ТЬ *сов.* **1.** *что* ийүү; **согнуть проволоку** сымды ийүү; **2.** *кого-что* (*сгорбить*) бүкүрөйтүү, бүкчүйтүү; **старость согнула его** карылык аны бүкчүйттү; **3.** *кого-что, перен.* (*сломить силу, стойкость*) чөктүрүү, күчүн кетирүү, кайратын кетирүү; **горе не согнуло его** кайгы анын кайратын кетирген жок.

СОГНУ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*стать изогнутым*) ийилүү; **проволока согнулась** сым ийилди; **2.** (*согнуть спину*) бүкүрөйүү, бүкчүйүү.

СОГРЕВА'НИЕ *ср.* жылытуу, ысытуу; **согревание воздуха** абаны жылытуу.

СОГРЕВА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **согревательный компресс** ысытуучу компресс.

СОГРЕВА'ТЬ *несов. см.* **согреть.**

СОГРЕВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **согреться; 2.** *страд. к* **согревать.**

СОГРЕВА'ЮЩИЙ, -ая, -ее ысытуучу, ысыткыч; **согревающий компресс** ысытуучу (ысыткыч) компресс.

СОГРЕ'ТЬ *сов. кого-что* **1.** жылытуу, ысытуу; **согреть руки** колду жылытуу; **солнце согрело землю** күн жерди жылытты (ысытты); **2.** *перен.* көңүлүн көтөрүү, кубантуу; **мать согрела ребёнка своей лаской** эне эркелетип баланын көңүлүн көтөрдү.

СОГРЕ'ТЬСЯ *сов.* жылынуу, жылуу, жылытылуу; **мы согрелись горячим чаем** биз ысык чай менен жылындык.

СОГРЕШЕ'НИЕ *ср. уст.* күнөө кылуу, жазыктуу болуу.

СОГРЕШИ'ТЬ *сов. уст.* күнөө кылуу, жазык кылуу.

СО'ДА *ж.* сода (*көмүр . кычкыл натрий*); **каустическая сода** каустикалык сода, күйдүргүч сода; **питьевая сода** ичүүчү сода.

СОДЕ'ЙСТВИЕ *ср.* жардам, кол кабыш; **оказать содействие** жардам көрсөтүү; **при содействии** жардамынын натыйжасында, жардамы менен.

СОДЕ'ЙСТВОВАТЬ *сов. и несов. кому-чему* жардам кылуу, кол кабыш кылуу, жөлөк болуу; **содействовать успеху** ийгиликке жардам кылуу.

СОДЕРЖА'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) кармоо, тутуу; **содержание дома в чистоте** үйдү тазалыкта кармоо; **2.** (*довольствие, деньги*) айлык, кызмат акы, багуу; **получать месячное содержание** бир айлык кызмат акыны алуу; **отпуск с сохранением содержания** кызмат акысы сакталган отпуск; **быть на содержании** *у кого-л. бирөөнүн* багуусунда болуу, *бирөөнүн* эсебинен жашоо; **3.** (*сущность, смысл*) мазмун; **содержание доклада** докладдын мазмуну; **форма и содержание** форма жана мазмун; **4.** (*количество чего-л.*) өлчөм (*бир нерсенин ичиндеги заттын өлчөмү*); **содержание сахара в свёкле** кант кызылчасынын ичиндеги канттын өлчөмү; **5.** (*оглавление*) мазмун; **6.** (*состав*) состав; **содержание сплава** металл эритиндисинин составы.

СОДЕРЖА'НКА *ж. уст.* ойнош аял (*буржуазиялык коомдо — ойношунун эсебинен жашаган аял*).

СОДЕРЖА'ТЕЛЬ *м. уст.* ээси, кожоюну; **содержатель гостиницы** гостиницанын ээси.

СОДЕРЖА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **содержатель.**

СОДЕРЖА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* мазмундуулук, маңыздуулук; **содержательность пьесы** пьесанын мазмундуулугу.

СОДЕРЖА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое мазмундуу, маңыздуу; **содержательная статья** мазмундуу макала.

СОДЕРЖА'ТЬ *несов.* **1.** *кого-что* (*давать средства к жизни*) багуу; **содержать семью** үй-бүлөнү багуу; **2.** *кого* (*помещать где-л.*) багуу, кармоо, тутуу; **кроликов содержат в клетках** кроликтерди клеткаларда багышат; **3.** (*держать в том или ином состоянии*) кармоо, тутуу, урунуу; **содержать вещи в порядке** буюмдарды таза кармоо (урунуу); **4.** (*заключать в себе*) бар болуу; **эта горная порода содержит железо** бул тоо тегинин ичинде темир бар.

СОДЕРЖА'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*находиться, помещаться*) кармалуу, тутулуу; **2.** (*находиться в каком-л. состоянии*) кармалуу, тутулуу; **комната содержится в чистоте** үй тазалыкта кармалат; **3.** (*заключаться в чём-л.*) бар болуу; **в свёкле содержится много сахара** кант кызылчасында көп кант бар; **4.** *страд. к* **содержать.**

СОДЕРЖИ'МОЕ *ср.* ичиндеги; **содержимое ящика** ящиктин ичиндеги (*нерселер*).

СО'ДОВЫЙ, -ая, -ое **сода**-га *т.*; **содовая вода** сода суусу.

СОДОКЛА'Д *м.* кошумча доклад.

СОДОКЛА'ДЧИК *м.* кошумча докладчы.

СОДО'М *м. разг.* уу-чуу, азан-казан, күрүгүү-чуручуу.

СОДРА'ТЬ *сов. что* **1.** сыйруу; **содрать шкуру с убитого зверя** өлтүрүлгөн жырткычтын (айбандын) терисин сыйруу; **2.** *перен. разг.* (*взять высокую цену*) абдан кымбат сатуу, шылып алуу.

СОДРОГА'НИЕ *ср.* дирилдөө, калтыроо, жийиркенип (чочуп) калтыроо, муун калтыроо, жүрөк зырпылдоо; **он с содроганием вспоминал об этом случае** бул окуя анын эсине түшкөндө, ал калтырап кетчү эле.

СОДРОГА'ТЬСЯ *несов. см.* **содрогнуться.**

СОДРОГНУ'ТЬСЯ *сов.* дирилдөө, селт этүү, жүрөк титирөө, жүрөк зырпылдоо; **содрогнуться от ужаса** корккондон селт этип кетүү.

СОДРУ'ЖЕСТВО *ср.* (*взаимная дружба*) достук, ынтымак, ынтымактуулук, татуулук, биргелик; **боевое содружество** согуштук достук; **содружество науки и производства** илимдин жана өндүрүштүн ынтымагы.

СО'ЕВЫЙ, -ая, -ое **соя**-га *т.*; **соевые посевы** соя айдалган жерлер; **соевое масло** соя майы.

СОЕДИНЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) кошуу, улоо, туташтыруу, жалгоо; **соединение сил** күчтөрдү кошуу; **2.** (*место*) кошулган жери; **3.** *воен.* бирикме; **кавалерийское соединение** кавалериялык бирикме; **4.** *хим.* кошунду; **химическое соединение** химиялык кошунду.

СОЕДИНЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **соединить; 2.** *прил.* (*объединённый*) бириккен; **соединёнными усилиями** бириккен күч менен.

СОЕДИНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое бириктирүүчү, бириктиргич, туташтыргыч, туташтырма; **соединительная ткань** *биол.* бириктиргич ткань; **соединительный союз** *грам.* байланыштыргыч байламта.

СОЕДИНИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* бириктирүү, кошуу; **соединить две группы** эки группаны кошуу; **2.** *что* (*связать вместе, скрепить*) улоо, жалгоо, улаштыруу; **3.** *кого-что* (*установить связь*) байланыштыруу; **меня соединили с ним по городскому телефону** мени аны менен шаардык телефон аркылуу байланыштырышты.

СОЕДИНИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*объединиться*) биригүү, кошулуу; **войска соединились для наступления** войсколор чабуулга өтүү үчүн биригишти; **2.** (*соприкоснуться, скрепиться*) уланууу, жалгануу, уланыштырылуу; **провода соединились** проводдор улаштырылды; **3.** (*установить связь*) байланышуу; **соединиться по телефону** телефон аркы-

www.bizdin.kg

луу байланышуу; 4. (*сочетаться*) айкалышуу; **в нём соединúли разноро́дные спосо́бности** анда ар түрдүү шыктуулук айкалышкан.

СОЕДИНЯ'ТЬ *несов см.* **соединúть.**

СОЕДИНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **соединúться;** 2. *страд. к* **соединя́ть.**

СОЖАЛЕ'НИЕ *ср.* 1. өкүнүү, кайгыруу; **сожале́ние о потéрянном врéмени** жоготулган убакыт жөнүндө өкүнүү; 2. (*жалость*) гёо, боору ооруу, кабыргасы кайышуу; **мне не на́до ва́ших сожале́ний** мага сиздин боор ооруганыңыздын кереги жок; ◇ **к сожале́нию** *вводн. сл.* кап, аттигинай; атаганат, тилекке каршы.

СОЖАЛЕ'ТЬ *несов. о ком-чём и с союзом «что»* өкүнүү, кайгыруу, кабыргасы кайышуу; **сожалéю, что не могу́ помóчь вам** сизге жардамдаша албаганыма өкүнөм.

СОЖЖЕ'НИЕ *ср.* жагуу, өрттөө, күйдүрүү.

СОЖИ'ТЕЛЬ *м.* 1. (*по комнате*) бирге туруучу, бирге жашоочу; 2. *уст.* (*любовник*) ойнош, тамыр, жүргөн киши.

СОЖИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **сожúтель.**

СОЖИ'ТЕЛЬСТВО *ср.* 1. (*совместная жизнь*) бирге туруучулук, бирге жашоочулук, бир үйдө туруучулук; 2. *уст.* (*внебрачная связь*) ойношчулук, ойноштук.

СОЖИ'ТЕЛЬСТВОВАТЬ *несов. с кем* 1. (*жить совместно*) бирге туруу, бир үйдө туруу; 2. *уст.* (*находиться в связи*) ойнош болуп туруу, тамыр болуп жүрүү.

СОЖРА'ТЬ *сов. кого-что, груб.* лапылдатып жеп жиберүү, жалмап жиберүү.

СОЗВА'НИВАТЬСЯ *несов. см.* **созвонúться.**

СОЗВА'ТЬ *сов. кого-что* чакыруу; **созва́ть гостéй** конок чакыруу; **созва́ть совеща́ние** кеңешме чакыруу.

СОЗВЕ'ЗДИЕ *ср. астр.* топ жылдыз; **созвéздие Большóй Медвéдицы** Жетиген, Жети Аркар.

СОЗВОНИ'ТЬСЯ *сов.* (*по телефону*) бири-бири менен телефон аркылуу сүйлөшүү.

СОЗВУ'ЧИЕ *ср.* 1. *муз.* үндөштүк, үнү бирдейлик, үнү бирдей чыгуучулук; 2. *поэт.* уйкаштык; **ри́фма — созву́чие концóв стихотвóрных строк** рифма — ыр саптарынын аягындагы уйкаштык.

СОЗВУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. үндөш, үнү бирдей, уйкаш; **созву́чные аккóрды** үндөш аккорддор; 2. *перен.* уйкаш, окшош, ылайык, бири-бирине туура келген; **созву́чные худóжественные óбразы** уйкаш келген көркөм образдар.

СОЗДАВА'ТЬ *несов. см.* **созда́ть.**

СОЗДАВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **созда́ться;** 2. *страд. к* **создава́ть.**

СОЗДА'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) жасоо, түзүү, жаратуу; **созда́ние кни́ги** китепти түзүү; 2. (*произведение*) чыгарма; **лу́чшие созда́ния Пу́шкина** Пушкиндин эң мыкты чыгармалары; 3. *разг.* (*о человеке*) адам, жан; **э́та дéвочка — ми́лое созда́ние** бул кыз сүйкүмдүү бир жан.

СОЗДА'ТЕЛЬ *м.* 1. жасоочу, түзүүчү, жаратуучу; 2. *рел. уст.* (*бог*) жараткан, жасаган (*кудай*).

СОЗДА'ТЬ *сов. кого-что* жасоо, түзүү, жаратуу; **созда́ть все услóвия для рабóты** иштөө үчүн бардык шарттарды түзүү; **созда́ть впечатлéние** пикир туудуруу.

СОЗДА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*возникнуть, образоваться*) жасалуу, түзүлүү, туулуу, пайда болуу, жаратылуу; 2. (*сложиться*) туулуу, пайда болуу; **у всех прису́тствующих создалóсь однó мнéние** катышып отургандардын бардыгында бир пикир туулду.

СОЗЕРЦА'НИЕ *ср.* сырттан эле жайбаракат байкоо жүргүзүү; кыялга батып сүзүлүп кароо (байкоо); **погрузи́ться в созерца́ние прирóды** жаратылышты жайбаракат эле байкап отуруу (туруу); **э́тот человéк склóнен к созерца́нию** бул адам жайбаракат кыялга батууну дурус көрөт.

СОЗЕРЦА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* сырттан эле жайбаракат байкоо жүргүзүүчүлүк, жайбаракат эле байкап туруучулук (отуруучулук); кыялга батып сүзүлүп кароочулук.

СОЗЕРЦА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое сырттан эле жайбаракат байкоо жүргүзүүчү; кыялга батып, сүзүлүп кароочу (байкоочу).

СОЗЕРЦА'ТЬ *несов. кого-что* сырттан эле жайбаракат байкоо; кыялга батып сүзүлүп кароо (байкоо); **созерца́ть прирóду** жаратылышты сырттан эле жайбаракат байкап туруу.

СОЗИДА'НИЕ *ср.* тургузуу, жасоо, жаратуу; **созида́ние коммунисти́ческого óбщества** коммунисттик коомду тургузуу.

СОЗИДА'ТЕЛЬ *м.* тургузуучу, жасоочу, жаратуучу.

СОЗИДА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жасагыч, жараткыч; **созида́тельный труд** жасагыч эмгек.

СОЗИДА'ТЬ *несов. см.* **созда́ть.**

СОЗИДА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **созда́ться;** 2. *страд. к* **созида́ть.**

СОЗНАВА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **созна́ть;** 2. *что* (*воспринимать сознанием*) түшүнүү, аңдоо, билүү; **ребёнок ужé сознаёт окружа́ющее** бала айланасындагыларды аңдап калды.

СОЗНАВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **созна́ться;** 2. *страд. к* **сознава́ть** 2.

СОЗНА'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) сезүү; **созна́ние своегó дóлга** өз милдетин сезүү; 2. (*мысль, чувство*) сезим; **егó му́чило созна́ние, что он оши́бся** жаңылдым деген сезим аны кыйнады; 3. *филос.* (*способность мыслить*) аң, аң-сезим, эс, ой, **кла́ссовое созна́ние** таптык аң-сезим; 4. (*признание*) моюнга алуу; **созна́ние своéй вины́** өз күнөөсүн моюнга алуу; 5. эс, **потеря́ть созна́ние** эстен тануу, эси оош, эсин жоготуу; **прийти́ в созна́ние** эсине келүү.

СОЗНА'ТЕЛЬНО *нареч.* 1. түшүнүп, билип, маанисине түшүнүп, эстүүлүк менен; **созна́тельно относи́ться к свои́м обя́занностям** өз милдеттерине эстүүлүк менен мамиле кылуу; 2. (*намеренно, с умыслом*) биле туруп, билип туруп эле, атайы эле; **он созна́тельно не зашёл сюда́** ал билип туруп эле мында кирбей койду.

СОЗНА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. эстүүлүк, аңдуулук, сезимдүүлүк; **полити́ческая созна́тельность масс** массанын саясий сезимдүүлүгү; 2. (*преднамеренность*) бир ишти биле туруп кылгандык, атайы кылгандык.

СОЗНА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*обладающий сознанием*) эстүү, аңдуу, сезимдүү; 2. (*понимающий, вникающий в сущность*) эстүү, сезимдүү; **созна́тельное отношéние** эстүү мамиле; 3. (*намеренный*) биле туруп, атайы иштеген; **созна́тельный обма́н** биле туруп алдоо.

СОЗНА'ТЬ *сов. что* моюнга алуу; **созна́ть свою́ оши́бку** өз жаңылыштыгын моюнга алуу.

СОЗНА'ТЬСЯ *сов. кому в чём* моюнга алуу; ◇ **нельзя́ не созна́ться** *или* **на́до созна́ться** чынын айтканда; кептин туурасын, ырасын айтканда.

СОЗРЕВА'НИЕ *ср.* бышуу, бышып жетилүү; **бы́строе созрева́ние плодóв** жемиштердин тез бышышы.

СОЗРЕВА'ТЬ *несов. см.* **созрéть.**

СОЗРЕ'ТЬ *сов.* 1. бышуу, бышып жетилүү; **гру́ши созрéли** алмуруттар бышты; 2. *перен.* жетилүү, кемелге (баралга) жетүү; 3. *перен.* жетилүү; **в моём умé созрéл план** план менин оюмда жетилди.

СОЗЫ'В *м.* чакыруу, чакырылуу; **созы́в конферéнции** конференция чакыруу; **Верхóвный Совéт СССР четвёртого созы́ва** СССР Жогорку Советинин төртүнчү чакырылышы.

СОЗЫВА'ТЬ *несов. см.* **созва́ть.**

СОИЗВО'ЛИТЬ *несов. ирон.* маркамат кылуу, жароо; **он не соизвóлил позвони́ть по телефóну** ал телефон менен звонить этип да койгонго жараган жок.

СОИЗМЕРИ'МОСТЬ *ж.* 1. *мат.* өлчөмдөштүк; **соизмери́мость величи́н** чоңдуктардын өлчөмдөштүгү; 2. *перен.* салыштыраарлык, теңештирээрлик.

СОИЗМЕРИ'МЫЙ, -ая, -ое 1. *мат.* өлчөмдөш, салыштыраарлык; **соизмери́мые треугóльники** өлчөмдөш үч бурч-

www.bizdin.kg

туктар; 2. *перен.* салыштыраарлык, теңдештирээрлик; **соизмери́мые поня́тия** салыштыраарлык түшүнүктөр.

СОИСКА'НИЕ *ср.* изденүү, алуу үчүн талаптануу; **диссерта́ция на соиска́ние учёной сте́пени** илимий даража алуу үчүн диссертация.

СОИСКА'ТЕЛЬ *м.* изденүүчү, талаптануучу.

СОИСКА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р.* к **соиска́тель.**

СО'ЙКА *ж.* сойка (*тараанчылар отрядына кирүүчү токой кушу*).

СОЙТИ' *сов.* 1. *с чего, на что* (*спуститься*) түшүү; **сойти́ с ле́стницы** тепкичтен түшүү; **ночь сошла́ на зе́млю** *перен.* жерге түн кирди; 2. *с чего* (*упасть, соскользнуть*) чыга берүү, чыгып кетүү; **по́езд сошёл с ре́льсов** поезд рельстен чыгып кетти; 3. *с чего* (*исчезнуть*) жоголуу, кетүү; **снег сошёл с поле́й** талаадан кар кетти; **зага́р сошёл с лица́** беттин күнгө күйгөнү жоголду; 4. *за кого-что, разг.* (*быть принятым за кого-л.*) ордуна жүрүү; **он сойдёт за старика́** ал абышканын ордуна жүрөт; ◇ **сойдёт и так** *разг.* ушу деле болот, ушу деле жарайт, жарай берет; **всё сошло́ хорошо́** бардыгы ордунан чыкты, бардыгы ойдогудай болуп чыкты; **сойти́ в моги́лу** көргө кирүү (*өлүү*); **сойти́ на нет** *разг.* жокко чыгуу, жокко эсе болуу; **сойти́ со сце́ны** сандан чыгып калуу, жокко чыгып калуу; **сойти́ с ума́** жинди болуу; **не сходя́ с ме́ста** ордунан жылбай туруп.

СОЙТИ'СЬ *сов.* 1. (*встретиться*) учурашуу, кошулушуу; 2. (*собраться*) чогулуу, чогулушуу; **уча́стники спорти́вного состяза́ния сошли́сь на стадио́не** спорттук мелдештин катышуучулары стадионго чогулду; 3. (*вступить в поединок, столкнуться в состязании*) маңдайлашуу, беттешүү (*мис эки жоо, эки балбан*); 4. *перен.* (*подружиться*) жакындашуу, достошуу; 5. *перен.* (*вступить в сожительство*) кошулуу, кошулушуу (*эркек-аял*); 6. *перен.* (*совпасть, согласиться в чём-л.*) келүү, келишүү, туура келүү, туура чыгуу, **на́ши мне́ния сошли́сь** биздин пикирлерибиз туура бир жерден чыкты; 7. кошулуу, макулдашуу, макул болушуу; **сойти́сь хара́ктерами** мүнөз жагынан бири-бирине келишүү; 8. (*быть впору*) жетүү, жетишүү; **по́яс не сошёлся в та́лии** кур белге жетпей калды.

СОК *м.* сок, шире, суу, маңыз; **я́годный сок** жемиш ширеси (согу); **желу́дочный сок** *физиол.* ашказан согу; ◇ **быть в по́лном соку́** чатырап туруу, толуп туруу; **вы́жать все со́ки** бардык күчүн соруп алуу, канын соруу; **вари́ться в со́бственном соку́** өзү менен өзү боло берүү (*тар таламдардын чегинен четке чыкпоо*).

СО'КОЛ *м.* ылаачын, шумкар; **сла́вные со́колы на́шей ро́дины** *перен.* биздин родинабыздын даңктуу шумкарлары (*учкучтар жөнүндө*); ◇ **со́кол я́сный** *поэт.* туйгунум (*эркелетип, мактап*); **гол как соко́л** *погов.* итке минген томаяк; үрөөргө ити да жок кедей.

СОКО'ЛИК *м. уменьш.-ласк.* (*в обращении*) ылаачын, шумкар.

СОКОЛИ'НЫЙ, -ая, -ое **сокол**-*го п.*; **соколи́ная охо́та** куш салуу; **соколи́ный лёт** ылаачындай учуш; **соколи́ный взгляд** *перен.* шумкардай кароо.

СОКО'ЛЬНИЧИЙ *м. ист.* куш менен аң уулоочулардын башчысы (*Байыркы Руста — падыша куш салганда ошону башкаруучу боярин*).

СОКРАТИ'МЫЙ, -ая, -ое 1. кыскаруучу; **сократи́мая дробь** *мат.* кыскаруучу бөлчөк; 2. *физиол.* жыйрылма.

СОКРАТИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*сделать короче*) кыскартуу; **сократи́ть статью́** макаланы кыскартуу; 2. *что* (*уменьшить срок*) кыскартуу, азайтуу, кемитүү; **сократи́ть вре́мя выполне́ния рабо́ты** иштин аткарылуу мөөнөтүн азайтуу; 3. *что* (*уменьшить в количестве, объёме*) азайтуу; **сократи́ть расхо́ды** расходдорду азайтуу; 4. *кого* (*уволить с работы по сокращению штатов*) кызматтан бошотуу (*штат кыскаргандыктан*); 5. *что, мат.* кыскартуу; **сократи́ть дробь** бөлчөктү кыскартуу.

СОКРАТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*стать короче*) кыскаруу, азаюу, кемүү; **расстоя́ние сократи́лось** аралык азайды; 2. (*стать короче по времени*) кыскаруу; **к о́сени дни сократи́лись** күзгө жуук күн кыскарды; 3. (*уменьшиться в количестве, объёме*) азаюу; **расхо́ды сократи́лись** расходдор азайды; 4. *мат.* кыскаруу; 5. *физиол.* (*о мышцах*) жыйрылуу.

СОКРАЩА'ТЬ *несов. см.* **сократи́ть.**

СОКРАЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сократи́ться;** 2. кыскартылуу; **э́та дробь не сокраща́ется** бул бөлчөк кыскартылбайт; 3. *страд. к* **сокраща́ть.**

СОКРАЩЕ'НИЕ *ср.* 1. (*укорочение*) кыскартуу; 2. (*уменьшение*) кыскартуу, азайтуу, кемитүү; **сокраще́ние шта́тов** штат кыскартуу; **сокраще́ние рабо́чего дня** жумуш күнүн кыскартуу; 3. *мат.* кыскартуу; **сокраще́ние дро́би** бөлчөктү кыскартуу; 4. (*сокращённое обозначение*) кыскартылуу; **спи́сок усло́вных сокраще́ний** шарттуу кыскартуулардын тизмеси, 5. (*пропуск в тексте*) кыскартылуу; **пье́са идёт с не́которыми сокраще́ниями** пьеса кээ бир кыскартуулар менен коюлуп жатат; 6. *физиол.* жыйрылуу; **сокраще́ние мышц** булчуңдардын жыйрылышы.

СОКРАЩЁННО *нареч.* (*в уменьшённом виде*) кыскартып, кыскартылып, кыскартылган түрдө; **сокращённо изложи́ть содержа́ние кни́ги** китептин мазмунун кыскартып жазып (айтып) берүү.

СОКРАЩЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **сократи́ть;** 2. *прил.* кыскарган, кыскартылган; **в сокращённом ви́де** кыскартылган түрдө.

СОКРОВЕ'ННОСТЬ *ж.* көңүлдө терең сакталгандык, көңүлдө ыйык сакталгандык, жүрөктө болгондук, жүрөктө сакталгандык; **сокрове́нность мы́слей** сырдын көңүлдө ыйык сакталгандыгы.

СОКРОВЕ'ННЫЙ, -ая, -ое көңүлдө терең сактала турган, көңүлдө ыйык сактала турган, жүрөктөгү, жүрөктө болгон, жүрөктө сакталган; **сокрове́нные мы́сли** көңүлдө ыйык сактала турган сырлар (ойлор).

СОКРО'ВИЩЕ *ср.* 1. *чаще мн.* (*драгоценность*) кымбат баалуу буюмдар, асыл буюмдар; **храни́ть сокро́вища** асыл буюмдарды сактоо; 2. *перен.* кенч; **сокро́вище кирги́зского фолькло́ра** кыргыз фольклорунун кенчи; ◇ **ни за каки́е сокро́вища** *разг.* майласаң да; башыман ылдый алтын куйсаң да.

СОКРО'ВИЩНИЦА *ж.* 1. (*место хранения сокровищ*) казына, кенч сакталгыч; 2. *перен.* кенч, казына.

СОКРУША'ТЬ *несов. см.* **сокруши́ть.**

СОКРУША'ТЬСЯ *несов.* 1. *о ком-чём* (*печалиться, тосковать*) капалануу, кайгыруу; 2. *страд. к* **сокруша́ть.**

СОКРУШЕ'НИЕ *ср.* 1. (*уничтожение*) кыйратуу, талкалоо; 2. (*печаль*) капалык, кайгы, күйүт; **с больши́м сокруше́нием он вспо́мнил об э́том** ал муну абдан капаланып эсине түшүрдү.

СОКРУШИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кыйратуучу, таш-талканын чыгаруучу; **сокруши́тельный отпо́р** кыйраткыч каршылык көрсөтүү; **сокруши́тельный уда́р** кыйраткыч сокку.

СОКРУШИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*уничтожить*) кыйратуу, талкалоо; 2. (*опечалить*) кайгыртуу, капалантуу.

СОКРЫ'ТИЕ *ср. офиц.* жашыруу; **сокры́тие следо́в преступле́ния** кылмыштын изин жашыруу.

СОЛГА'ТЬ *сов.* калп айтуу, жалган айтуу.

СОЛДА'Т *м.* солдат.

СОЛДА'ТКА *ж. уст.* солдаттын аялы.

СОЛДА'ТСКИЙ, -ая, -ое **солдат**-*ка п.*; **солда́тская шине́ль** солдат шинели; **солда́тская жизнь** солдаттар турмушу.

СОЛДА'ТЧИНА *ж. ист.* 1. (*рекрутский набор*) солдатка алуу; 2. (*солдатская служба*) солдаттык кызмат.

СОЛЕВА'Р *м.* туз кайнатуучу.

СОЛЕВАРЕ'НИЕ *ср.* туз кайнатуу.

СОЛЕВА'РЕННЫЙ, -ая, -ое туз кайнатуучу; **солева́ренный заво́д** туз кайнатуучу завод.

www.bizdin.kg

СОЛЕВА'РНЫЙ, -ая, -ое *см.* **солевáренный.**

СОЛЕВА'РНЯ *ж.* шор суудан туз чыгара турган (ала турган) орун.

СОЛЕКО'П *м.* туз казуучу.

СОЛЕ'НИЕ *ср.* туздоо; **солéние мя́са** этти туздоо.

СОЛЕНО'ИД *м. физ., хим.* соленоид (*ток жибергенде айланасында магнит талаасы пайда болуучу сым спиралы*).

СОЛЁНОСТЬ *ж.* туздуулук, шордуулук; **солёность морско́й воды́** дениз суусунун шордуулугу.

СОЛЁНЫЙ, -ая, -ое 1. (*содержащий соль*) туздуу, тузу бар, шордуу; **солёная вода́** туздуу суу; **солёные озёра** шордуу көлдөр; **сли́шком солёный суп** өтө тузу ачуу сорпо; 2. (*приготовленный с солью*) туздалган; **солёные огурцы́** туздалган бадыраң; ◇ **солёное словцо́** катуу сөз, жанга тие турган сөз.

СОЛЕ'НЬЕ *ср. чаще мн.* (*продукты*) туздалган азыктар.

СОЛЕПРОМЫ'ШЛЕННОСТЬ *ж.* туз өндүрүүчү өнөр жай.

СОЛЕСО'С *м.* солесос (*туз чыгара турган агрегат*).

СОЛИДАРИЗА'ЦИЯ *ж.* тилектеш болуу, пикирин же аракетин жактоо, пикирине кошулуу, бири-бирин колдоо.

СОЛИДАРИЗИ'РОВАТЬСЯ *сов. и несов. с кем-чем* тилектеш болуу, пикирине кошулуу, пикирин же аракетин жактоо, бири-бирин колдоо.

СОЛИДА'РНОСТЬ *ж.* 1. тилектештик, пикирдештик, бири-бирин жактоочулук; **междунаро́дная солида́рность трудя́щихся** эмгекчилердин эл аралык тилектештиги; **из солида́рности** тилектештиктен; 2. *юр.* бирге жооп берүүчүлүк, бирдей жоопкердик; **солида́рность обяза́тельств** милдеттенмелердин бирдей жоопкердүүлүгү.

СОЛИДА'РНЫЙ, -ая, -ое 1. тилектеш, пикирдеш; **я с ва́ми солида́рен** мен сиз менен тилектешмин; 2. *юр.* бирдей, бирдей жооп берүүчү, бирге жооп берүүчү; **солида́рная отве́тственность** жоопкерчиликтин бирдейлиги.

СОЛИ'ДНО *нареч.* 1. (*прочно*) мыкты, көрүнүктүү; **соли́дно постро́енный дом** мыкты курулган үй; 2. (*серьёзно, степенно*) олуттуу, салмактуу; **вести́ себя́ соли́дно** өзүн салмактуу алып жүрүү; 3. *разг.* (*значительно, много*) бир далай, арбын.

СОЛИ'ДНОСТЬ *ж.* 1. (*прочность*) мыктуулук, көрүнүктүүлүк; 2. (*серьёзность, степенность*) олуттуулук, салмактуулук.

СОЛИ'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*прочный, основательный*) мыкты, көрүнүктүү; **соли́дное сооруже́ние** көрүнүктүү курулуш; **соли́дные позна́ния** мыкты билим; 2. (*представительный*) көрүнүктүү, келбеттүү; **соли́дный вид** келбеттүү көрүнүш; 3. (*серьёзный, уважаемый*) көрүнүктүү, абийир сактоочу; **соли́дный челове́к** көрүнүктүү киши; 4. *разг.* (*пожилой*) улгайган; 5. *разг.* (*значительный*) бир далай, арбын; **соли́дная су́мма де́нег** арбын акча.

СОЛИ'ЛЬЩИК *м.* туздоочу, туздагыч; **соли́льщик ры́бы** балык туздоочу.

СОЛИПСИ'ЗМ *м. филос.* солипсизм (*өз керт башын гана реалдуу деп, сырткы дүйнөнүн жашоосун таптакыр танган ашкан субъективдүү идеализм*).

СОЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* солону аткаруу.

СОЛИ'СТ *м.* солист (*жалгыз өзү аткаруучу артист*).

СОЛИ'СТКА *женск. р. к* **соли́ст;** солистка.

СОЛИТЕ'Р *м. мин.* солитер (*ири, чоң бриллиант*).

СОЛИТЁР *м. зоол.* солитер (*адамдын жана жаныбарлардын ички органдарындагы жалпак узун паразит-курт*).

СОЛИ'ТЬ *несов. что* 1. (*класть соль*) туздоо, туз салуу, туз татытуу; **соли́ть суп** сорпого туз татытуу; 2. (*готовить впрок*) туздоо; **соли́ть огурцы́** бадыраң туздоо.

СОЛИ'ТЬСЯ *несов.* туздалуу, туз татытылуу.

СО'ЛКА *ж.* туздоо; **со́лка помидо́ров** помидор туздоо.

СО'ЛНЕЧНО *нареч. и в знач. сказ.* ачык; **сего́дня со́лнечно** бүгүн күн ачык.

СО'ЛНЕЧНЫЙ, -ая, -ое 1. **солнце**-*ге т.*; **со́лнечная систе́ма** күн системасы; **со́лнечное затме́ние** күндүн тутулушу; **со́лнечная ва́нна** күн ваннасы; 2. (*наполненный светом солнца*) ачык; **со́лнечный день** ачык күн; **со́лнечная сторона́** күн жагы, күнөс жак, күңгөй; 3. *перен.* (*ликующий*) шат, жаркыраган; **со́лнечное настрое́ние** шат көңүл, ◇ **со́лнечный уда́р** *мед.* ысык уруу (*күндүн ысыгы өтүп, эси оо кал уу*).

СО'ЛНЦЕ *ср.* күн; **со́лнце взошло́** күн чыкты; **со́лнце сади́тся** күн батып баратат; **со́лнце зашло́** күн батты; ◇ **го́рное со́лнце** *мед.* дарылоо үчүн колдонулуучу кварц лампасы; **до со́лнца** күн чыга электе.

СОЛНЦЕЗАЩИ'ТНЫЙ, -ая, -ое күндөн калкалоочу.

СОЛНЦЕПЁК *м.* күнөс, күнөс жер, күн тийген жер.

СОЛНЦЕСТОЯ'НИЕ *ср. астр.* күндүн турушу (*күндүн же түндүн эң кыска болгон убагы*); **ле́тнее солнцестоя́ние** күндүн жайкы турушу (*22 июнь*); **зи́мнее солнцестоя́ние** күндүн кышкы турушу (*22 декабрь*).

СО'ЛО 1. *ср. нескл.* соло (*бир ун же бир инструмент үчүн жазылга нже бир киши аткарган музыкалык чыгарма же бий*); 2. *нареч.* соло; **выступа́ть со́ло** жалгыз чыгып ырдоо (ойноо).

СОЛОВЕ'Й *м.* булбул.

СОЛОВЕ'ТЬ *несов. разг.* шалдыроо, ыкшыроо.

СОЛО'ВЫЙ, -ая, -ое (*о масти лошади*) куйрук, жалы агыш кула.

СОЛОВЬИ'НЫЙ, -ая, -ое **соловей**-*ге т.*; **соловьи́ное пе́ние** булбулдун сайрашы.

СО'ЛОД *м.* угут.

СОЛОДЕ'ТЬ *несов. обл.* өнүү, кызуу (*угут*).

СОЛОДИ'ТЬ *несов. что* 1. өндүрүү; **солоди́ть ячме́нь** арпа угутун өндүрүү; 2. (*приводить в брожение*) бир аз ачытуу; **солоди́ть те́сто** камырды бир аз ачытуу.

СОЛО'ДКА *ж. бот.* кызыл мыя.

СОЛОДКО'ВЫЙ, -ая, -ое **солодка**-*га т.*; **солодко́вый ко́рень** кызыл мыя тамыры.

СОЛОДО'ВЫЙ, -ая, -ое **солод**-*го т.*; **солодо́вый са́хар** угут канты.

СОЛОЖЕ'НИЕ *ср.* угут өндүрүү.

СОЛО'МА *ж.* саман.

СОЛО'МЕННЫЙ, -ая, -ое **солома**-*га т.*; **соло́менная подсти́лка** саман төшөк; ◇ **соло́менная вдова́** *см.* **вдова́.**

СОЛО'МИНА *ж.* бир тал саман.

СОЛО'МИНКА *ж. уменьш. от* **соло́мина** бир тал саман; ◇ **утопа́ющий за соло́минку хвата́ется** *посл.* буюкканга жылдыз — от.

СОЛО'МКА *ж.* 1. *уменьш. от* **соло́ма** саман; 2. соломка (*конфеттин жана печеньенин бир түрү*).

СОЛОМОКОПНИ'ТЕЛЬ *м.* саманды үйүүчү машина.

СОЛОМОРЕ'ЗКА *ж.* саман туурагыч (*машина*).

СОЛОМОСОБИРА'ТЕЛЬ *м.* саман чогултуучу машина.

СОЛОНЕ'Ц *м. геол.* шор топурак.

СОЛОНИ'НА *ж.* туздалган эт, сүрсүткөн эт.

СОЛО'НКА *ж.* туз салгыч (*идиш*).

СО'ЛОНО *нареч. и в знач. сказ.* туздуу, тузу ачуу; **сли́шком со́лоно во рту** ооздо туз татыйт; ◇ **не со́лоно хлеба́вши** *погов. разг.* каалаганына жетише албай, марыбай; **ему́ пришло́сь со́лоно** *разг.* ага оордук келди, ага кыйын болду, ал кыйынчылык көрдү.

СОЛОНОВА'ТЫЙ, -ая, -ое тузу ачуураак.

СОЛОНЧА'К *м.* шор, шордуу жер, шор жер.

СОЛОНЧАКО'ВЫЙ, -ая, -ое **солончак**-*ка т.*; шордуу; **солончако́вые по́чвы** шор топурактуу жерлер; **солончако́вые расте́ния** шор топурактуу жерде өсүүчү өсүмдүктөр.

СОЛЬ I *ж.* туз; **пова́ренная соль** тамакка салынуучу туз; **морска́я соль** дениз тузу; ◇ **англи́йская соль** англий-ский туз (*ич алдыруучу дары*). **вся соль в э́том** маңызы ушунда; **соль земли́** коомдун, элдин мыкты, көрүнүктүү өкүлдөрү.

www.bizdin.kg

СОЛЬ II *ср. нескл. муз.* соль (*музыкалык гамманын бешинчи нотасы*).

СО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **соло-***го т.*; **сóльный нóмер балéта** балеттин соло номери.

СОЛЯНО'Й, -áя, -óе **соль** I 1-*ге т.*; туздуу; **солянóе óзеро** туздуу көл; **соляны́е разрабóтки** туз кайнатылып алынуучу жер.

СОЛЯ'РИЙ *м.* солярий (*күн ваннасын кабыл алуучу аянтча*).

СОМ *м.* жаян (*тузсуз суудагы ири балык*).

СОМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое денеге байланыштуу; **соматúческие болéзни** дене оорулары (*психикалык эмес*).

СО'МКНУТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **сомкнýть;** 2. *прил.* (*непрерывный, цельный*) тыгыз, жыш; **сóмкнутый строй** тыгыз строй.

СОМКНУ'ТЬ *сов. что* 1. (*соединить вплотную*) бириктирүү, кошуу, тыгыздоо; **сомкнýть ряды́** катарларды бириктирүү; 2. (*закрыть*) жумуу, жабылуу; **сомкнýть глазá** көз жумуу.

СОМКНУ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*соединиться вплотную*) биригүү, кошулуу; 2. (*закрыться*) жумулуу, жабылуу.

СОМНА'МБУЛА *ж. мед.* сомнамбула (*сомнамбулизм менен ооруган адам*).

СОМНАМБУЛИ'ЗМ *м. мед.* сомнамбулизм (*элирүү, элирме, психикалык оорулуу адамдын уктап жатып элирип басып жүрүшү*).

СОМНЕВА'ТЬСЯ *несов. в ком-чём и с союзом «что»* шектенүү, шек уруу, шек кылуу; **я не сомневáюсь в э́том человéке** мен бул кишиден шек кылбайм.

СОМНЕ'НИЕ *ср.* шек, шек уруу, күмөн; **возбуждáть сомнéние** шек туудуруу; **разрешúть все сомнéния** бардык шекти жоюу; ◇ **без сомнéния, вне сомнéния** *вводн. сл.* шексиз, сөзсүз.

СОМНИ'ТЕЛЬНО 1. *нареч.* шектүү; 2. *в знач. сказ.* (*маловероятно*) ким билет; **сомнúтельно, зайдёт ли он к нам** ким билет, ал бизге келеби, жокпу.

СОМНИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* шектүүлүк; **сомнúтельность свéдений** кабардын шектүүлүгү.

СОМНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*возбуждающий сомнение*) шектүү; **сомнúтельный отвéт** шектүү жооп; 2. (*не внушающий доверия*) шектүү; **сомнúтельная лúчность** шектүү адам; 3. *перен.* (*двусмысленный*) күмөндүү, күдүктүү; **сомнúтельная похвалá** күмөндүү мактоо, күдүктүү мактоо; **сомнúтельный успéх** күмөндүү ийгилик, күдүктүү ийгилик.

СОМНО'ЖИТЕЛЬ *м. мат.* көбөйтүүчү.

СОН *м.* 1. (*состояние*) уйку; **крéпкий сон** катуу́ уйку; **меня́ клóнит ко снý** уйкум келип турат; **пробудúться от снá** уйкудан ойгонуу; 2. (*сновидение*) түш, түш көрүү; **я не вúдел снов** мен түш көргөн жокмун; 3. *перен.* (*мечта, грёза*) түштөгүдөй, сонун; **как во сне** 1) (*о чём-л. необыкновенном*) түштөгүдөй, сонун; 2) (*о полубессознательном состоянии*) эси-учун жоготкондой, уйкудагыдай; ◇ **сквозь сон** уйку аралаш, уйку-соонун ортосунда, (ичинде); **у меня́ сна ни в одно́м глазý** *разг.* менин уйкум таптакыр качып кетти, уйкум түк келбей жатат; **заснýть вéчным сном** түбөлүк уктоо (*дүйнөдөн кайтуу, өлүү*).

СОНА'ТА *ж. муз.* соната (*бир нече темп жана мүнөздөн турган инструменттик музыкалык чыгарма*).

СОНАТИ'НА *ж. муз.* сонатина (*кичине, татаал эмес соната*).

СОНЕ'Т *м. лит.* сонет (*төрт саптуу эки куплет жана үч саптуу эки куплеттен турган 14 сап ыр*).

СОНЛИ'ВОСТЬ *ж.* уйкучулдук, уйку баса бергендик.

СОНЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое уйкучу, уйкучул.

СОНМ *м. уст.* бир топ, көп (киши).

СО'ННИК *м. уст.* түш жоругуч китеп (*ар кандай түштөрдүн жоруулары жазылган китеп*).

СО'ННЫЙ, -ая, -ое 1. **сон** 1-*ге т.*; уйкулуу, уйкудагы, уктап жаткан; **сóнное состоя́ние** уйкудагы абал; **сóнный вид** уйкулуу түр, уйкулуу кебете; **сóнные глазá** уйкулуу көз; 2. (*вызывающий сон*) уйку келтирүүчү, уктатуучу, уктата турган; **сóнные кáпли** уктата турган суюк дары (*тамчылатып ичүүчү*); ◇ **сóнная артéрия** *анат.* уйку артериясы; **сóнное цáрство** *шутл.* бардыгы уйкуда, баары текши уйкуда, ойгоо эч ким жок.

СО'НЯ 1. *м. и ж. разг.* уйкучул; 2. *ж. зоол.* чээнчил (*кемирүүчүлөр отрядына кирүүчү жаныбар*).

СООБРАЖА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **сообразúть;** 2. (*понимать, усваивать*) түшүнүү, акылы жетүү, мээси иштөө; **я устáл и плóхо соображáю** мен чарчадым, ошондуктан начар түшүнүп жатам.

СООБРАЖЕ'НИЕ *ср.* 1. (*понимание*) түшүнүү, ой, акыл; **поступáть без соображéния** ойлонбой иштеп коюу; 2. (*мысль, предположение*) ой, пикир; **у меня́ есть свои соображéния** менин өзүмдүн оюм бар; ◇ **приня́ть** *что-л.* **в соображéние** *бир нерсени* эске алуу, эсепке алуу.

СООБРАЗИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* тез түшүнүүчүлүк, тапкычтык, зийректик, зээни өткүрдүк.

СООБРАЗИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое тез түшүнгүч, тапкыч, зийрек, зээни өткүр.

СООБРАЗИ'ТЬ *сов. что* түшүнүү, акыл жетүү, биле коюу; **я никáк не могý сообразúть, в чём дéло** иштин эмине экендигине менин эч бир акылым жетпейт; **я срáзу сообразúл** мен ошол эле замат түшүндүм, биле койдум.

СООБРА'ЗНО *нареч.* ылайык, жараша; **поступáть сообрáзно с обстоя́тельствами** кырдаалдарга жараша иш кылуу.

СООБРА'ЗНОСТЬ *ж.* ылайыктык, жарашаарлык, жарашалык, мөлчөөрлөштүк, бири-бирине ылайык (жараша) иш кылуу; **сообрáзность всех дéйствий** бардык аракеттердин ылайыктуулугу.

СООБРАЗОВА'ТЬ *сов. и несов. что с чем* ылайыктоо, тууралоо, бири-бирине ылайык (жараша) иш кылуу; **сообразовáть расхóды с дохóдами** кирешелерге ылайык расход кылуу.

СООБРАЗОВА'ТЬСЯ *сов. и несов. с чем* ылайыкталуу, тууралоо, ылайык (жараша) иш кылынуу; **сообразовáться со свои́ми возмóжностями** өзүнүн мүмкүнчүлүктөрүнө ылайыктуу иш кылуу.

СООБРАЗО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **сообразовáть.**

СООБРАЗО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сообразовáться;** 2. *страд. к* **сообразóвывать.**

СООБЩА' *нареч.* биригип, биргелешип, чогуу, чогулуп; **дéйствовать сообщá** биригип иштөө.

СООБЩА'ТЬ *несов. см.* **сообщúть.**

СООБЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сообщúться;** 2. *с кем-чем* (*иметь сообщение между собой*) катташуу, катышуу, кошулуу, туташуу; **Москвá-рекá сообщáется с Вóлгой** Москва дарыясы Волга менен туташат; 3. *с кем-чем* (*находиться в общении*) каттаншуу, кабардашуу; **они́ сообщáются друг с дрýгом пúсьмами** алар бири-бири менен кат аркылуу кабардашып турушат; 4. *страд. к* **сообщáть; как сообщáлось** мурун кабар кылынгандай.

СООБЩЕ'НИЕ *ср.* 1. билдирүү, кабар кылуу, кабар берүү; **сообщéние извéстий** кабарларды билдирүү; 2. (*известие, новость*) кабар, билдирүү; **прослýшайте послéднее сообщéние** акыркы кабарларды уккула; 3. (*связь*) катташуу, катышуу; **телефóнное сообщéние** телефон катташы; **путú сообщéния** жол катташы.

СОО'БЩЕСТВО *ср.* 1. (*объединение, группа*) топ, коом, уюм; **тáйное сообщество** жашырын коом (уюм, топ); 2. *биол.* топ, түркүм (*бирге жашоочу өсүмдүк же айбандар организминин группасы*); ◇ **в сообществе** *с кем-л.* *бирөө менен* бирге, *бирөө менен* биргелешип, сөздү бир жерге токтотуп.

СООБЩИ'ТЬ *сов.* 1. *что о чём* билдирүү, кабар кылуу, кабар берүү; **сообщúть нóвость** жаңылыкты билдирүү; 2. *что кому* (*передать, придать*): **отéц сообщúл сы́ну интерéс к наýкам** атасы уулун илимдерге кызыктырды; **сообщúть**

www.bizdin.kg

тка́ни водонепроница́емость кездемени суу өткөрбөй турган кылуу.

СООБЩИ'ТЬСЯ *сов. кому-чему* өтүү, көчүү; **его́ весе́лье сообщи́лось окружа́ющим** анын шаттуулугу башкаларды да шаттандырды.

СОО'БЩНИК *м.* кошо катышуучу, бирге иштөөчү, шерик.

СОО'БЩНИЦА *женск. р. к* **соо́бщник.**

СОО'БЩНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **сообщник-***ке,* **сообщничество-***го т.*

СОО'БЩНИЧЕСТВО *ср.* кошо катышуучулук, бирге иштөөчүлүк, шериктик.

СООРУДИ'ТЬ *сов. что* куруу, салуу, жасоо, тургузуу; **сооруди́ть ба́шню** мунар куруу.

СООРУЖА'ТЬ *несов. см.* **сооруди́ть.**

СООРУЖЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) куруу, салуу, жасоо, тургузуу; 2. (*здание, постройка*) имарат, курулуш; **монумента́льное сооруже́ние** монументалдуу (заңкайган) имарат.

СООТВЕ'ТСТВЕННО 1. *нареч.* (*надлежащим образом*) ылайык, жараша, карата; 2. *предлог с дат. п.* (*в соответствии с чем-л., в зависимости от чего-л.*) ылайык, карап, ылайыгына карап, жараша; **де́йствовать соотве́тственно прика́зу** буйрукка жараша аракет кылуу; **поступи́ть соотве́тственно свои́м убежде́ниям** өз көз карашына ылайык иш кылуу.

СООТВЕ'ТСТВЕННЫЙ, -ая, -ое ылайык, тийиштүү, тийешелүү; **вы́нести соотве́тственное реше́ние** тийиштүү чечим чыгаруу.

СООТВЕ'ТСТВИЕ *ср.* ылайык келүү, туура келүү; **в соотве́тствии с после́дними нау́чными откры́тиями** акыркы илимий ачууларга ылайык.

СООТВЕ'ТСТВОВАТЬ *несов. кому-чему* ылайык келүү, туура келүү; **соотве́тствовать факти́ческим да́нным** чыныгы маалыматтарга ылайык келүү.

СООТВЕ'ТСТВУЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **соотве́тствовать;** 2. *прил.* (*подходящий, пригодный*) ылайыктуу, туура келүүчү; **найти́ соотве́тствующее помеще́ние** ылайыктуу үй табуу.

СООТВЕ'ТЧИК *м. юр.* бирге (кошо) жоопкер, бирге (кошо) жооп берүүчү киши.

СООТЕ'ЧЕСТВЕННИК *м.* мекендеш, ата мекендеш, ата конушташ.

СООТЕ'ЧЕСТВЕННИЦА *женск. р. к* **соотечественник.**

СООТНЕСТИ' *сов. что* мамилелештирүү, тең салмактуулугун белгилөө.

СООТНОСИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* мамилелештик, ара мамилелүүлүк, ара байланыштуулук, ара катыштык; **соотноси́тельность двух поня́тий** эки түшүнүктүн мамилелештиги (өз ара катыштыгы).

СООТНОСИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое мамилелеш, ара мамилелүү, ара байланыштуу, ара катыштуу.

СООТНОСИ'ТЬ *несов. см.* **соотнести́.**

СООТНОСИ'ТЬСЯ *несов.* мамилелеш болуу, бир нерсе менен салыштырылууга мүмкүн болуу.

СООТНОШЕ'НИЕ *ср.* мамилелештик, ара мамиле, ара байланыш, ара катыш; **соотноше́ние спро́са и предложе́ния** суроо менен сунуштун ара катышы; **соотноше́ние сил** күчтөрдүн ара катышы.

СОПЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) бышылдоо, кышылдоо, бырылдоо; 2. (*звуки*) бышылдак, кышылдак (*үн*).

СОПЕ'РНИК *м.* 1. теңтайлашуучу, бак талашуучу, теңдешүүчү, тартышуучу; 2. талашуучу (*кызды, аялды*).

СОПЕ'РНИЦА 1. *женск. р. к* **сопе́рник;** 2. *ж.* (*о жёнах одного мужа*) күнү, күнүчү.

СОПЕ'РНИЧАТЬ *несов. с кем-чем в чём* 1. (*быть соперником*) теңтайлашуу, бак талашуу, теңдешүү, тартышуу, эрегишүү; 2. күнүлөшүү (*о жёнах одного мужа*); кызды *же* аялды талашуу (*о мужчинах*).

СОПЕ'РНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **соперник-***ке,* **соперничество-***го т.*

СОПЕ'РНИЧЕСТВО *ср.* 1. теңтайлашуучулук, бак талашуучулук, теңдешүүчүлүк, тартышуучулук, эрегишүүчүлүк; 2. күнүлүк, күнүчүлүк, күнүлөштүк (*о жёнах одного мужа*); кызды *же* аялды талашуучулук (*о мужчинах*).

СОПЕ'ТЬ *несов.* бышылдоо, кышылдоо, бырылдоо.

СО'ПКА *ж.* дөбө, чоку (*гора*); жанар тоо (*вулкан*).

СОПЛЕМЕ'ННИК *м. уст.* элдеш, уруулаш.

СОПЛЕМЕ'ННИЦА *женск. р. к* **соплеме́нник.**

СОПЛЕМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое элдеш, уруулаш; **соплеме́нные наро́ды** уруулаш элдер.

СО'ПЛИ *мн.* (*ед.* **сопля́** *ж.*) *прост.* чимкирик.

СОПЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое *прост.* чимкириги агып турган, чимкиригин тарта албаган (*адам*).

СОПЛО' *ср. тех.* сопло (*учунан чыгып жаткан агымды иретте турууuчу трубканын учуна бекитилген конус формасындагы чорго*).

СОПЛЯ'К *м. прост.* 1. чимкиригин тарта албаган, бок мурун; 2. *перен.* арацжан адам, салпаяк адам.

СОПОДЧИНЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) бири-бирине багынуу, багындыруу; кошо багынуу, тең багынуу; 2. *грам.* бири-бирине багынуу.

СОПОДЧИНЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **соподчини́ть;** 2. *прил.* бири-бирине багынган; **соподчинённое прида́точное предложе́ние** *грам.* бири-бирине багыныччуу багыныңкы сүйлөм.

СОПОДЧИНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое бири-бирине багындыруучу; **соподчини́тельная констру́кция предложе́ния** *грам.* бири-бирине багындыруучу сүйлөм конструкциясы.

СОПОДЧИНИ'ТЬ *сов. что чему* бири-бирине багындыруу; **соподчини́ть прида́точные предложе́ния гла́вному** *грам.* багыныңкы сүйлөмдөрдү баш сүйлөмгө багынтуу.

СОПОДЧИНЯ'ТЬ *несов. см.* **соподчини́ть.**

СОПОСТАВИ'МЫЙ, -ая, -ое салыштырууга мүмкүн болгон, салыштырылуучу, салыштырыла турган; **сопостави́мые це́ны** салыштырылуучу баалар.

СОПОСТА'ВИТЬ *сов. кого-что с кем-чем* салыштыруу.

СОПОСТАВЛЕ'НИЕ *ср.* салыштыруу; **сопоставле́ние показа́ний свиде́телей** күбөлөрдүн көрсөтүүлөрүн салыштыруу

СОПОСТАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **сопоста́вить.**

СОПРА'НО *ср.* сопрано (1. *аялдын ичке үнү;* 2. *ичке үндүү обончу аял*).

СОПРЕДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое чектеш, туташ; **сопреде́льные поня́тия** чектеш түшүнүктөр.

СОПРЕ'ТЬ *сов.* кызып чирүү, чирип кетүү, борсуу.

СОПРИКАСА'ТЬСЯ *несов. с кем-чем* 1. тийишүү, чектешүү, жалгашуу, жанашуу; **концы́ про́вода соприкаса́ются** сымдын учтары тийишет; **поля́ э́тих колхо́зов соприкаса́ются** бул колхоздордун талаалары бири-бирине чектешет; 2. *перен.* (*находиться во взаимодействии*) бири-бири менен байланышта (мамиледе) болуу; **на́ши интере́сы соприкаса́ются** биздин таламдарыбыз бири-бирине байланышта; 3. *перен.* (*вступать в общение*) байланышта болуу, катышуу, катташуу; **соприкаса́ться с разли́чными людьми́** ар түрдүү адамдар менен байланышта болуу (катташуу).

СОПРИКОСНОВЕ'НИЕ *ср.* 1. тийишүү, чектешүү; **соприкоснове́ние ле́са со сте́пью** токойдун талаа менен чектеш болушу; 2. *перен.* (*непосредственное общение*) тикеден-тике катташ; **у нас с ним нет никаки́х то́чек соприкоснове́ния** биздин аны менен эч кандай тикеден-тике катташыбыз жок.

СОПРИКОСНУ'ТЬСЯ *сов. см.* **соприкаса́ться.**

СОПРИЧА'СТНОСТЬ *ж. уст.* бирге катышкандык, бирге иштөөчүлүк, биргелик; **сопричастность к преступле́нию** кылмышка бирге катышкандык.

СОПРИЧА'СТНЫЙ, -ая, -ое *уст.* бирге катышкан, бирге иштешкен.

www.bizdin.kg

СОПРОВОДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *офиц.* жөнөтмө, бирге (кошо) жиберилүүчү; **сопроводительное письмо** бирге жиберилүүчү кат, жөнөтмө кат.

СОПРОВОДИ'ТЬ *сов. что чем, офиц.* бирге (кошо) жиберүү; **сопроводить заявление справкой** арызды справка менен кошо жиберүү.

СОПРОВОЖДА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **сопроводить**; 2. *кого-что* (*идти рядом с кем-л.*) алып баруу, бирге баруу, узатып баруу, айдап баруу; **сопровождать больного** ооруну алып баруу; 3. *что, перен.* (*сопутствовать*) бирге жүрүү, ... менен өтүү; **успех сопровождает все концерты хора** хордун бардык концерттери ийгилик менен өтөт.

СОПРОВОЖДА'ТЬСЯ *несов.* 1. (*происходить одновременно с чем-л.*) бирге болуу, бирге жүрүү; **дождь сопровождался грозой** чагылган ойноп жамгыр жаады; 2. *страд. к* **сопровождать.**

СОПРОВОЖДЕ'НИЕ *ср.* 1. бирге (кошо) баруу, келүү, узатуу, узатып баруу; **в сопровождении друзей** досторунун узатуусунда; 2. *муз.* (*аккомпанемент*) кошулуу; **пение в сопровождении гитары** гитарага кошулуп ырдоо.

СОПРОТИВЛЕ'НИЕ *ср.* 1. каршылык, каршылык көрсөтүү, каршылашуу, каршы туруу, туруштук берүү, **движение сопротивления** каршылык көрсөтүү кыймылы; **сломить сопротивление врага** душмандын көрсөткөн каршылыгын жоюу; 2. *тех.* каршылык; **сопротивление материалов** материалдар каршылыгы (*материалдардын өз формаларынын өзгөрүшүнө каршы туруу касиетин жана да деформация кубулуштарын жана курулуштардын расчётунун методдорун изилдөөчү илим*); ◇ **пойти по линии наименьшего сопротивления** оңой-олтоң кутула салуунун жолуна түшүү.

СОПРОТИВЛЯ'ЕМОСТЬ *ж.* каршы тура алуучулук, чыдамдуулук, туруштук берүүгө ийкемдүүлүк; **сопротивляемость организма болезням** организмдин ооруга туруштук берүүгө ийкемдүүлүгү.

СОПРОТИВЛЯ'ТЬСЯ *несов. кому-чему* каршылык көрсөтүү, каршы туруу.

СОПРЯЖЁННЫЙ, -ая, -ое *прич. и прил.* байланыштуу, байланыштуу болгон; **сопряжено с трудностями** кыйынчылыктар менен байланыштуу.

СОПУ'ТСТВОВАТЬ *несов.* 1. *кому-чему* жолдош болуу, ала жүрүү, ээрчите жүрүү; 2. *чему, перен.* артынан улай (бирге, кошо) болуу; **докладу сопутствовали прения** доклад менен бирге жарыш сөздөр болду.

СОПУ'ТСТВУЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **сопутствовать;** 2. *прил.* кошо жүрүүчү, ээрчишүүчү; **сопутствующие обстоятельства** кошо жүрүүчү кырдаалдар.

СОР *м.* таштанды, акыр-чикир, шыпырынды; **вымести сор** таштандыларды шыпырып таштоо; ◇ **не выносить сор из избы** *разг.* кол сынса, жең ичинде.

СОРАЗМЕ'РИТЬ *сов. что с чем* ылайык кылуу, тууралоо, шайкеш кылуу; **соразмерить расходы со средствами** расходдорду каражаттарга ылайык жасоо.

СОРАЗМЕ'РНО 1. *нареч.* ылайык, жараша, шайкеш; 2. *предлог с дат. и твор. п.* ылайык, жараша, шайкеш; **расходовать денежные средства соразмерно смете** акча каражаттарын сметага жараша расход кылуу.

СОРАЗМЕ'РНОСТЬ *ж.* шайкештик, ченемдик.

СОРАЗМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое шайкеш, ченем; **треугольники — величины соразмерные** үч бурчтуктар — шайкеш чоңдуктар.

СОРАЗМЕРЯ'ТЬ *несов. см.* **соразмерить.**

СОРАЗМЕРЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. шайкеш келүү; 2. *страд. к* **соразмерять.**

СОРА'ТНИК *м.* соратник.

СОРА'ТНИЦА *женск. р. к* **соратник.**

СОРВАНЕ'Ц *м. разг.* ашынган тентек, тыюудан чыккан тентек

СОРВА'ТЬ *сов. что* 1. жулуу, жулуп кетүү, үзүү; **сорвать цветок** гүлдү үзүп алуу (жулуп кетүү); 2. *перен. разг.* (*испортить, расстроить*) болтурбай салуу; **сорвать дело** ишти болтурбай салуу; 3. *на ком-чём, разг.* (*выместить*) чыгарып алуу; **сорвать** *на ком-л.* **свою неудачу** өз ишинин ордунан чыкпай калганынын ачуусун *бирөөдөн* алуу (*урушуп*); ◇ **сорвать** *с кого-л.* **маску** *см.* **маска.**

СОРВА'ТЬСЯ *сов.* 1. бошонуп кетүү, чыгып кетүү; **собака сорвалась с цепи** ит чынжырдан бошонуп кетти; 2. (*стремительно вскочить*) шып этип тура калуу; **он сорвался с места и убежал** ал ордунан шып этип туруп качып кетти; 3. (*упасть*) чыгып кетип түшүү, кулап кетүү, учуп кетүү; **сорваться со скалы** аскадан учуп кетүү; 4. *перен.* (*о неожиданно сказанном*) чыгып кетүү; **с языка сорвалось непродуманное слово** ойлонбогон (оңтойсуз, орунсуз) сөз ооздон чыгып кетти, ойлонбогон (оңтойсуз, орунсуз) сөздү байкабай айтып салды; 5. *перен. разг.* (*закончиться неудачей*) ордунан чыкпай калуу; **замысел сорвался** ойлогон иш ордунан чыкпай калды.

СОРВИГОЛОВА' *м. и ж. разг.* ашынган тентек, тыюу бербеген, чийинден чыккан тентек.

СО'РГО *ср. нескл. бот.* сорго (*туштук жакта өсүүчү таруура окшош дан өсүмдүгү; туштуктөгү кыргыздар аны «жүгөрү» дейт*).

СОРЕВНОВА'НИЕ *ср.* 1. жарыш, мелдеш; **социалистическое соревнование** социалисттик мелдеш; 2. *чаще мн. спорт.* мелдеш, жарыш; **командные соревнования** командалык мелдештер.

СОРЕВНОВА'ТЬСЯ *несов. с кем* мелдешүү, жарышуу.

СОРИ'НКА *ж.* кымын, кыпын.

СОРИ'ТЬ *несов.* 1. (*бросать сор*) булгоо, ыпырсытуу; **не сорите в комнате** бөлмөнү булгабагыла (ыпырсытпагыла); 2. *перен. разг.* (*безрассудно тратить*) ыксыз жок кылуу; **сорить деньгами** акчаны ыгы жок сарп кылуу.

СО'РНЫЙ, -ая, -ое сор-*го т.*; **сорный ящик** таштанды ящиги; ◇ **сорная трава** отоо чөп.

СОРНЯ'К *м.* отоо чөп; **борьба с сорняками** отоо чөптөр менен күрөшүү.

СОРО'ДИЧ *м. уст.* 1. (*родственник*) тууган; 2. (*земляк*) жердеш.

СО'РОК *числ.* кырк.

СОРО'КА *ж.* сагызган.

СОРОКА- *составында «кырк» деген сөз бар татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү;* *мис.* **сорокарублёвый** кырк сомдук.

СОРОКАГРА'ДУСНЫЙ, -ая, -ое кырк градус, кырк градустуу; **сорокаградусный мороз** кырк градус аяз; **сорокаградусная водка** кырк градустуу арак.

СОРОКАЛЕ'ТИЕ *ср.* 1. (*срок*) кырк жыл, кырк жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) кырк жылдык.

СОРОКАЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее 1. (*о сроке*) кырк жылдык; 2. (*о возрасте*) кырк жашар, кырктагы, кырк жаштагы.

СОРОКОВО'Й, -а́я, -о́е *числ.* кыркынчы.

СОРОКОНО'ЖКА *ж. зоол.* кырк аяк, миң аяк.

СОРОКОПУ'Т *м.* (*птица*) борбаш, ала дуңкан (*куштун бир түрү*).

СОРО'ЧИЙ, -ья, -ье **сорока**-*га т.*; **сорочьи яйца** сагызган жумурткалары.

СОРО'ЧКА *ж.* сорочка, көйнөк; ◇ **родиться в сорочке** *шутл.* бактылуу болуп туулуу, жолу ачык болуу.

СОРТ *м.* сорт; **ценные сорта пшеницы** буудайдын баалуу сорттору; **чай первого сорта** биринчи сорт чай.

СОРТА'МЕНТ *м. см.* **сортимент.**

СОРТИМЕ'НТ *м.* сортимент (*бир өндүрүштө иштелип чыгарылуучу же жумшалуучу буюмдардын ар кандай түрлөрүнүн, сортторунун жыйындысы*).

СОРТИРОВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое сорттоочу; **сортировальная машина** сорттоочу машина.

СОРТИРОВА'НИЕ *ср.* сорттоо.

www.bizdin.kg

СОРТИРОВА'ТЬ *несов. что* сорттоо, сортировкалоо; **сортировать зерно** эгинди сорттоо.

СОРТИРО'ВКА *ж.* 1. (*действие*) сорттоо, сортировкалоо; 2. (*машина*) сортировка, сорттоочу машина.

СОРТИРО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. сорттоочу; **сортировочная машина** сорттоочу машина; 2. *в знач. сущ. ж. ж.-д.* сортировочная (*вагондорду сортировкалоочу станция*).

СОРТИРО'ВЩИК *м.* сорттоочу киши.

СОРТИРО'ВЩИЦА *женск. р. к* **сортировщик.**

СО'РТНОСТЬ *ж.* сорттуулук; **определение сортности семян** үрөндөрдүн сорттуулугун аныктоо (белгилөө).

СО'РТНЫЙ, -ая, -ое сорттуу; **сортный товар** сорттуу товар.

СОРТОВО'Й, -ая, -ое жакшы сорттуу, жогорку сорттуу; **сортовые посевы** жакшы сорттуу үрөн себилген айдоолор; **сортовое железо** *тех.* сорттуу темир (*сом темирден прокат жолу менен жасалган түрдүү формадагы темир*).

СОРТОИСПЫТА'НИЕ *ср. с.-х.* сортту сыноо.

СОРТОИСПЫТА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **сортоиспытание**-*ге т.*; сортту сыноочу; **сортоиспытательные участки** сортторду сыноо участокторy.

СОРТООБРАЗОВА'НИЕ *ср.* жаңы сорт түзүү; **сортообразование культивируемых растений** эгилип жаткан өсүмдүктөрдүн жаңы сортторун түзүү.

СОСА'НИЕ *ср.* эмүү, соруу, шимирүү.

СОСА'ТЬ *несов.* 1. *что* эмүү, соруу; **сосать сахар** кант соруу; **младенец сосёт грудь** кичинекей бала эмчек ээмп жатат; 2. *кого-что, перен.* ээип өйкөө; **тоска сосёт сердце** кайгы (сагыныч) жүрөктү ээип өйкөйт; ◇ **у меня под ложечкой сосёт** жүрөгүмдүн башы ачышып ооруп турат.

СОСВА'ТАТЬ *сов. кого* кудалашып коюу.

СОСЕ'Д *м* коңшу, кошуна, көршү.

СОСЕ'ДИТЬ *несов. с кем-чем* коңшулаш болуу, кошуна болуу, кошуналаш болуу, көршү болуу.

СОСЕ'ДКА *женск. р. к* **сосед.**

СОСЕ'ДНИЙ, -яя, -ее коңшулаш, кошуна, көршү; **соседняя квартира** коңшулаш квартира; **соседние страны** коңшулаш өлкөлөр.

СОСЕ'ДСКИЙ, -ая, -ое **сосед**-*ге т.*; коңшулук, кошуналык; **соседские отношения** коңшулук мамилелер, кошуналык мамилелер.

СОСЕ'ДСТВО *ср.* коңшулаштык, коңшулук, кошуналык, көршүлүк; **жить по соседству** кошуналаш жашоо.

СОСИ'СКА *ж.* сосиска (*майда ичке колбаса*).

СО'СКА *ж.* упчу, эмизлик.

СОСКА'БЛИВАТЬ *несов. см.* **соскоблить.**

СОСКА'БЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **соскоблиться;** 2. *страд. к* **соскабливать.**

СОСКА'КИВАТЬ *несов. см.* **соскочить.**

СОСКА'ЛЬЗЫВАНИЕ *ср.* жылмышуу, жылгаяктап түшүү, тайгаланып кетүү.

СОСКА'ЛЬЗЫВАТЬ *несов. см.* **соскользнуть.**

СОСКОБЛИ'ТЬ *сов. что* кыруу, кырып жышуу; **соскоблить краску со стены** дубалдын боёгун кыруу.

СОСКОБЛИ'ТЬСЯ *сов.* кырылуу, кырылып жышылуу.

СОСКОЛЬЗНУ'ТЬ *сов.* жылбышып, жылгаяктап түшүү, жылбышып чыгып кетүү, тайгаланып кетүү, тайып кетүү; **колёса соскользнули с рельсов** дөңгөлөктөр рельсадан тайып чыгып кетти.

СОСКОЧИ'ТЬ *сов.* 1. (*спрыгнуть*) ыргып түшүү; **соскочить с трамвая** трамвайдан ыргып түшүү; 2. (*свалиться*) ыргып кетүү, чыгып кетүү; **дверь соскочила с петель** эшик бүкмөсүнөн чыгып кетти; 3. *перен. разг.* кол менен алып таштагандай ачылуу, кетүү; **сонливость сразу соскочила с него** уйкусу кол менен алып таштагандай тез эле ачылып кетти.

СОСКРЕБА'ТЬ *несов. см.* **соскрести.**

СОСКРЕСТИ' *сов. что* кыруу, кырып тазалоо.

СОСКУ'ЧИТЬСЯ *сов. по ком-чём, по кому-чему* сагынуу, эригүү, зеригүү, ичи бышуу; **соскучиться в одиночестве** жалгыздыктан зеригүү; **соскучиться по родным** туугандарын сагынуу; **соскучиться по музыке** музыканы сагынуу.

СОСЛАГА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **сослагательное наклонение** *грам.* этиштин шарттуу ыңгайы.

СОСЛА'ТЬ *сов. кого-что* айдап жиберүү.

СОСЛА'ТЬСЯ *сов. на кого-что* 1. шылтей салуу, сала-сал кылуу, шылтоо, шылтай салуу; **сослаться на товарища** жолдошуна шылтай салуу; 2. таянуу, далил кылып алуу; **сослаться на чьи-л. слова** *бирөөнүн* сөзүнө шилтөө.

СО'СЛЕПА *нареч.* карайлап, көрбөй; **сослепа наткнулись на стену** көрбөй, карайлап дубалга урунушту.

СО'СЛЕПУ *нареч. см.* **сослепа.**

СОСЛО'ВИЕ *ср. уст.* сословие (*укуктары закон менен бекитилген коомдук туркум*); **дворянское сословие** дворяндык сословие; **купеческое сословие** соодагер сословиеси; **мещанское сословие** мещандык сословие; **крестьянское сословие** дыйкан сословиеси; **духовное сословие** диний кызмат аткаруучу адамдардын сословиеси; **третье сословие** *ист.* үчүнчү сословие (*Францияда 1789 жылкы революцияга чейин дворяндардан жана дин кызматчыларынан өздөрүнүн эч кандай привилегияга ээ болбогондугу менен айырмаланган шаар жана айыл калктары*).

СОСЛО'ВНЫЙ, -ая, -ое **сословие**-*ге т.*; сословиелик; **сословная монархия** *ист.* сословиелик монархия; **сословное неравенство** сословиелик теңсиздик.

СОСЛУЖИ'ВЕЦ *м.* кызматташ, бирге иштешкен.

СОСЛУЖИ'ВИЦА *женск. р. к* **сослуживец.**

СОСЛУЖИ'ТЬ *сов.*: **сослужить службу** кызмат көрсөтүү, ажаттан чыгаруу.

СОСНА' *ж.* кызыл карагай.

СОСНО'ВЫЙ, -ая, -ое **сосна**-*га т.*; **сосновые шишки** кызыл карагай тобурчактары; **сосновый лес** кызыл карагай токою; **сосновый стол** кызыл карагайдан жасалган стол.

СОСНУ'ТЬ *сов. разг.* чырм этүү, тук этүү, кичине уктап алуу.

СОСНЯ'К *м.* кызыл карагайлуу жаш токой.

СОСО'К *м.* (*мн.* **сосцы**) эмчектин учу.

СОСО'ЧЕК *м.* 1. *уменьш. от* **сосок** эмчектин учу; 2. *чаще мн., анат.* бүдүр (*териде, тилде, былжырлуу обочкаларда ж. б. болуучу сезгич бүдүр*).

СОСРЕДОТО'ЧЕНИЕ *ср.* чогултуу, топтоо.

СОСРЕДОТО'ЧЕННО *нареч.* ыкылас койгон бойдон, ыкылас коюп, ойду бир жерге топтоп; **он посмотрел на него сосредоточенно и внимательно** ал ага ыкыласын жана көңүлүн коюп карады.

СОСРЕДОТО'ЧЕННОСТЬ *ж.* 1. чогулгандык, топтолгондук; 2. ыкылас койгондук, ойду бир жерге койгондук.

СОСРЕДОТО'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **сосредоточить;** 2. *прил.* ыкылас койгон; **сосредоточенный взгляд** ыкылас койгон көз караш.

СОСРЕДОТО'ЧИВАТЬ *несов. см.* **сосредоточить.**

СОСРЕДОТО'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сосредоточиться;** 2. *страд. к* **сосредоточивать.**

СОСРЕДОТО'ЧИТЬ *сов.* 1. *кого-что* чогултуу, топтоо; **сосредоточить войска на берегу реки** войсколорду өзөндүн жээгине топтоо; 2. *что, перен.* салуу, топтоо, бет алдыруу, ыкылас коюу; **сосредоточить усилия** аракетти бир нерсеге топтоо; **сосредоточить внимание** *на чём-л.* көңүлдү *бир нерсеге* бүт коюу.

СОСРЕДОТО'ЧИТЬСЯ *сов.* 1. чогулуу, топтолуу; 2. *на ком-чём, перен.* көңүлдү бүт коюу, топтоо, ыкылас коюу; **шум мешал мне сосредоточиться** ызы-чуу көңүлүмдү бир жерге топтоого тоскоолдук кылды.

СОСТА'В *м.* 1. (*совокупность частей*) состав; **классовый состав общества** коомдун таптык составы; **состав комис-**

www.bizdin.kg

сии комиссиянын составы; **2.** (*соединение*) состав; **лекáрственные состáвы** дарынын составдары; **3.** состав; **комáндный состáв** командалык состав; **4.** *ж.-д.* состав; **подвижнóй состáв** дөңгөлөктүү состав; **состáв пóдали на стáнцию** составды станцияга берди; ◇ **в состáве** составында; **состáв преступлéния** *юр.* кылмыштын составы.

СОСТАВИ'ТЕЛЬ *м.* түзүүчү; **состави́тель учéбника** окуу китебинин түзүүчүсү; **состави́тель поездóв** *ж.-д.* поездерди түзүүчү.

СОСТА'ВИТЬ I *сов. что* **1.** (*объединить вместе, в одно целое*) бириктирүү; **состáвить два столá** эки столду бириктирүү; **2.** (*организовать*) уюштуруу; **состáвить хор** хор уюштуруу; **3.** (*создать*) уюштуруу, түзүү; **состáвить библиотéку** китепкана уюштуруу; **состáвить словáрь** сөздүк түзүү; **4.** *перен.* түзүү; **состáвить мнéние** *о ком-л.* *бирөө жөнүндө* пикир түзүү; **5.** *перен.* болуу туудуруу; **э́то не состáвит затруднéния** мунун кыйынчылыгы жок, бул кыйын эмес.

СОСТА'ВИТЬ II *сов. что* (*вниз*) түшүрүп коюу, алып коюу; **состáвить я́щик со столá нá пол** ящикти столдон жерге алып коюу.

СОСТА'ВИТЬСЯ *сов.* **1.** (*образоваться*) түзүлүү; **состáвилась коми́ссия** комиссия түзүлдү; **2.** (*скопиться, собраться*) топтолуу, жыйналуу; **состáвилась значи́тельная сýмма дéнег** бир кыйла акча жыйналды; **3.** *перен.* туулуу, пайда болуу; **состáвилось определённое мнéние** белгилүү бир пикир туулду.

СОСТАВЛЕ'НИЕ *ср.* жазуу, түзүү, куроо; **составлéние протокóла** протокол түзүү.

СОСТАВЛЯ'ТЬ I *несов. см.* **состáвить** I.

СОСТАВЛЯ'ТЬ II *несов. см.* **состáвить** II.

СОСТАВЛЯ'ТЬСЯ I *несов.* **1.** *см.* **состáвиться; 2.** *страд. к* **составля́ть** I (*см.* **состáвить** I 1—4).

СОСТАВЛЯ'ТЬСЯ II *несов. страд. к* **составля́ть** II.

СОСТАВНО'Й, -áя, -óе **1.** (*составленный из частей*) ажыратылма, ажырама, бири-бирине жалгануучу, бири-бирине жалганма; **составнáя лéстница** бири-бирине жалгануучу шаты, курама шаты; **2.** (*входящий в состав*) составга кирүүчү, составдык; **составнáя часть** *чего-л.* *бир нерсенин* составдык бөлүгү (*мис. дары*).

СОСТА'РИТЬ *сов. кого-что* карытуу, картайтуу.

СОСТА'РИТЬСЯ *сов.* картаюу, карып кетүү.

СОСТОЯ'НИЕ *ср.* **1.** абал; **состоя́ние промы́шленности** өнөр жайдын абалы; **состоя́ние здорóвья** ден соолуктун абалы; **газообрáзное состоя́ние веществá** заттын газ түрүндөгү абалы; **находи́ться в образцóвом состоя́нии** үлгүлүү абалда болуу; **2.** (*настроение, самочувствие*) абал, көңүл, тал; **состоя́ние востóрга** кубанычтуу абалда болуу; **3.** (*имущество*) дөөлөт, мүлк, байлык; ◇ **быть в состоя́нии** (*что-л. сделать*) колунан келүү, күчү жетүү.

СОСТОЯ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* **1.** (*платёжеспособность*) төлөөгө жарамдуулук, төлөөгө кудурет жете тургандык, жөндөмдүүлүк; **2.** (*обеспеченность*) байлык, дөөлөттүүлүк, оокаттуулук; **3.** *перен.* (*обоснованность*) жетиштүүлүк, далилдүүлүк, негиздүүлүк, негизи бардык; **провéрить состоя́тельность теóрии** теориянын негиздүүлүгүн текшерип көрүү.

СОСТОЯ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*обеспеченный*) бай, дөөлөттүү, оокаттуу, жетиштүү; **2.** *перен.* (*обоснованный*) негиздүү, негизи бар, жөнү бар.

СОСТОЯ'ТЬ *несов.* **1.** *из кого-чего* туруу, түзүлүү, курулуу; **коми́ссия состои́т из трёх члéнов** комиссия үч мүчөдөн турат; **2.** *в чём* (*иметь своим содержанием*) туруу, болуу; **в чём состоя́т мои́ обя́занности?** менин милдетим эмнелерден турат?; **3.** (*находиться в качестве кого-л.*) туруу, болуп туруу; **состоя́ть члéном наýчного óбщества** илимий коомдун мүчөсү болуп туруу.

СОСТОЯ'ТЬСЯ *сов.* болуу, ишке ашуу; **лéкция состоя́лась в клýбе** лекция клубда болду.

СОСТРА'ГИВАТЬ *несов. см.* **сострогáть.**

СОСТРАДА'НИЕ *ср.* боорукердик, кайрымдуулук, жаны ачуучулук, кайгысына ортоктош болуу; **возбуди́ть** *в ком-л.* **сострадáние** *бирөөнүн* боорукердигин козгоо, *бирөөнүн* ырайымдуулугун козгоо; **сдéлать** *что-л.* **из сострадáния** *бир нерсени* боорукердиктен иштөө, *бир нерсени* боорукердик менен иштөө, кайрымдуулук кылуу.

СОСТРАДА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* боорукердик, кайрымдуулук.

СОСТРАДА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое боорукер, кайрымдуу.

СОСТРИГА'ТЬ *несов. см.* **состри́чь.**

СОСТРИ'ТЬ *сов.* куудул сөз айтуу.

СОСТРИ'ЧЬ *сов. что, разг.* кыркуу, кырктыруу, кыркып (кырктырып) таштоо, алуу, алдыруу, алып (алдырып) таштоо; **состри́чь вóлосы** чачты кыркып таштоо.

СОСТРОГА'ТЬ *сов. что* кырып жонуу, сүрүү.

СОСТРО'ИТЬ *сов.*: **сострóить рóжу** *груб.* бети-башын тыржыйтуу, бети-башын бырыштыруу, мурдун чүйрүү.

СОСТРЯ'ПАТЬ *сов. что, разг.* **1.** бышыруу, даярдоо, бышырып даярдоо, жасоо; **состря́пать обéд** обед бышырып даярдоо, тамак бышыруу, тамак даярдоо, тамак жасоо; **2.** *перен. пренебр.* (*сделать, устроить*) эптеп-септеп эле жасай салуу, иштей салуу, жоромолдоп айта салуу; **бы́стро состря́пать отвéт** эптеп-септеп бат эле жооп жаза салуу.

СОСТЯЗА'НИЕ *ср.* мелдеш, жарыш; **футбóльные состязáния** футболдук мелдештүүлөр.

СОСТЯЗА'ТЬСЯ *несов. с кем в чём* мелдешүү, жарышуу; **состязáться в плáвании** сууда сүзүүдө мелдешүү; **состязáться в остроýмии** *перен.* куудул сөздөрдү таап айтышып, тамаша кылуу, көңүл ачуу.

СОСУ'Д *м.* **1.** идиш; **2.** *анат.* тамыр; **кровенóсные сосýды** кан тамырлары; **лимфати́ческие сосýды** лимфа тамырлары; **3.** *биол.* түтүкчө (*өсүмдүктө*).

СОСУ'ДИСТЫЙ, -ая, -ое *анат.* **сосуд** 2, *3-кө т.*; кан тамырдуу; **сосýдистая оболóчка глáза** көздүн тамырдуу оболочкасы.

СОСУ'ЛЬКА *ж.* **1.** тоңгон муз, салаңдап тоңгон муз; **ледяны́е сосýльки на кры́шах** үйдүн үстүндө салаңдап тоңгон муздар; **сосýльки на бородé** сакалга тоңгон муз; **2.** *перен. пренебр.* (*о ничтожном, слабом человеке*) илмийген, тыржыйган (*киши жөнүндө*).

СОСУ'Н *м.* **1.** *прост.* (*грудной ребёнок*) эмчектеги бала; **2.** (*детёныш*) сүт ээмп жүргөн (*мис. кулун, козу, улак, бото, музоо*); **жеребёнок-сосýн** сүт ээмп жүргөн кулун.

СОСУНО'К *м.* **1.** *уменьш.-ласк. от* **сосун; 2.** *перен.* эне сүтү оозунан кете элек.

СОСУЩЕСТВОВА'НИЕ *ср.* бирге жашоочулук, кошо жашоочулук, бир мезгилде жашоочулук; **ми́рное сосуществовáние** тынчтыкта жанаша жашоо, биргелешип тынчтыкта жашоо.

СОСУЩЕСТВОВА'ТЬ *несов.* бирге жашоо, кошо жашоо, бир мезгилде жашоо.

СОСУ'ЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **сосáть; 2.** *прил. биол.* соруучу; **сосýщие инфузóрии** соруучу инфузориялар.

СОСЦЕВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое упчу сымал, эмчектин учу сыяктуу; **сосцеви́дные трýбочки** упчу сымал түтүкчөлөр; **сосцеви́дный отрóсток** *анат.* упчу сымал чорчок (*чыкый сөөктүн бир учу*).

СОСЧИТА'ТЬ *сов. что* эсептөө, саноо, санап чыгуу, эсептеп чыгуу; **сосчитáть дéньги** акчаны эсептеп чыгуу.

СОСЧИТА'ТЬСЯ *сов. с кем-чем, разг.* **1.** (*расплатиться*) эсептешүү, тактешуу, төлөп кутулуу; **2.** *перен.* (*отомстить*) эсептешүү, өч алуу.

СОСЧИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **сосчитáть.**

СОСЧИ'ТЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **сосчитáться; 2.** *страд. к* **сосчи́тывать.**

СОТВОРЕ'НИЕ *ср.* жаратуу, жаратылуу; **миф о сотворéнии ми́ра** дүйнөнүн жаратылышы жөнүндөгү миф.

СОТВОРИ'ТЬ *сов. что* жаратуу, болтуруу, кылуу, **сотвори́ть мнóго добрá** көп жакшылык кылуу.

www.bizdin.kg

СО'ТЕННАЯ *ж. прост.* жүз сомдук (*акча*).
СО'ТКА *ж. с.-х. разг.* сотук (*бир гектар жердин жүздөн бир бөлүгү*).
СОТКА'ТЬ *сов. что* токуу, согуу (*мис. кездемени*).
СО'ТНИК *м. ист.* 1. (*командир сотни*) жүз башы (*аскерде*); 2. (*казачий офицерский чин*) сотник (*казак орустарда—офицердик чин*).
СО'ТНЯ *ж.* 1. (*сто штук*) жүз; **со́тня яи́ц** жүз жумуртка; 2. (*сто рублей*) жүз сом, жүз сомдук; 3. *чаще мн.* (*множество*) жүздөгөн; **со́тни ове́ц** жүздөгөн кой; 4. *уст.* (*войсковое подразделение*) жүздүк (*аскердик бөлүк*).
СОТОВА'РИЩ *м.* жолдош, үзөңгү жолдош, шерик.
СО'ТОВЫЙ, -ая, -ое **соты**-*га т.*; **со́товый мёд** аарынын уясынан ажыратылбаган бал, тартыла элек бал.
СОТРАПЕ'ЗНИК *м. уст.* табакташ, аякташ (*бирге отуруп тамак жеген*).
СОТРУ'ДНИК *м.* эмгектеш, кызматчы; **сотру́дник институ́та** институттун кызматчысы; **сотру́дники газе́ты** газетанын кызматчылары.
СОТРУ'ДНИЦА *женск. р. к* **сотру́дник**.
СОТРУ'ДНИЧАТЬ *несов.* 1. эмгектеш болуу, бирге иштөө, биргелешип иштөө; **я сотру́дничал с ни́ми мно́го лет** мен алар менен көп жыл эмгектеш болдум; 2. иштөө, кызмат кылуу, катышуу; **сотру́дничать в газе́те** газетага катышуу (*мис макала жазып*); газетада кызмат кылуу.
СОТРУ'ДНИЧЕСТВО *ср.* эмгектештик, бирге иштөөчүлүк, кызматташ болуу; **сотру́дничество бра́тских респу́блик** бир тууган республикалардын эмгектештиги.
СОТРЯСА'ТЬ *несов. см.* **сотрясти́**.
СОТРЯСА'ТЬСЯ *несов.* 1. титирөө, дирилдөө, козголуу, калтыроо, силкилдөө, солкулдоо, чайкалуу, жаңыруу; **во́здух сотряса́лся от восто́рженных кри́ков** кубанычтуу кыйкырыктардан аба жаңырды; 2. *страд. к* **сотряса́ть**.
СОТРЯСЕ'НИЕ *ср.* титирөө, дирилдөө, калтыроо, силкилдөө, солкулдоо, чайкалуу, жаңыруу; **сотрясе́ние мо́зга** *мед.* мээ козголуу, мээ чайкалуу.
СОТРЯСТИ' *сов. что* титиретүү, дирилдетүү, солкулдатуу, чайкоо; **си́льный взрыв сотря́с во́здух** күчтүү жарылуу абаны солкулдатты.
СОТРЯСТИ'СЬ *сов. уст. см.* **сотряса́ться** 1.
СО'ТЫ *только мн.* аары уясы (*аарынын мом уясы*).
СО'ТЫЙ, -ая, -ое *числ.* жүзүнчү; **со́тая страни́ца** жүзүнчү бет; **одна́ со́тая** жүздөн бир бөлүгү.
СОУМЫ'ШЛЕННИК *м.* кылмышташ, биргелешип кылмыш кылуучу, ниеттеш.
СО'УС *м.* соус (*тамакка, ашка куюлуучу суюк татымал*).
СО'УСНИК *м.* соус куюучу идиш.
СОУЧА'СТВОВАТЬ *несов.* кошо иштешүү, биргелешип иштөө (*көбүнчө жамандык иш жөнүндө*).
СОУЧА'СТИЕ *ср. юр.* бирге иштешүү, биргелешип иштегендик (*көбүнчө — кылмыштуу иште*).
СОУЧА'СТНИК *м.* кошо иштөөчү, биргелешип иштөөчү, шерик (*көбүнчө — кылмыштуу иште*).
СОУЧА'СТНИЦА *женск. р. к* **соуча́стник**.
СОУЧЕНИ'К *м.* сабакташ, мектептеш, бирге окуган.
СОУЧЕНИ'ЦА *женск. р. к* **соучени́к**.
СОФА' *ж.* софа (*жумшак кең диван*).
СОФИ'ЗМ *м.* софизм (*сырткы түрү ишенердик кылып түзүлгөн тескери ой, тескери корутунду*).
СОФИ'СТ *м.* софист (1. *софизмди жактоочу киши*; 2. *ист. Байыркы Грецияда — философияны жана ораторлук искусствосун үйрөтүүчү мугалим*).
СОФИ'СТИКА *ж.* софистика (1. *софизмди, жалган далилдерди колдонуу*; 2. *ист. софисттердин окуусу*).
СОФИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое софистикалык; **софисти́ческое рассужде́ние** софистикалык ой жүгүртүү.
СОХА' *ж. уст.* буурсун.
СОХА'ТЫЙ *м. обл.* (*лось*) багыш (*бугунун бир түрү*).
СО'ХНУТЬ *несов.* 1. (*становиться сухим*) кургоо, кургап жатуу, кагыроо; **бельё со́хнет** кир кургап жатат; **гу́бы со́хнут от жары́** ысыктан эрин кургайт; 2. (*вянуть*) солуу; **трава́ со́хнет** чөп солуйт; 3. *перен. разг.* (*чахнуть*) арыктоо, жабыгуу, катып кетүү.
СОХРАНЕ'НИЕ *ср.* сактоо, сактап калуу, сакталуу; **сохране́ние ми́ра** тынчтыкты сактоо; **зако́н сохране́ния эне́ргии** *физ.* кубат сакталуу закону; **о́тпуск с сохране́нием содержа́ния** кызмат акысы сакталган отпуск.
СОХРАНИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*уберечь*) сактоо, сактап калуу; **сохрани́ть иму́щество** мүлктү сактоо; 2. *что* (*оставить в силе*) сактоо, сактап калуу; **сохрани́ть за собо́й пра́во** өзүнүн укугун сактап калуу; 3. *что, перен.* (*не нарушить*) сактоо, кармоо; **сохрани́ть споко́йствие** тынчтык сактоо (*өзүн өзү тута билүү ж. б.*).
СОХРАНИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*сберечься*) сакталуу, сакталып калуу; **дом хорошо́ сохрани́лся** үй жакшы сакталган; 2. (*не утратиться*) сакталуу, унутулбоо; **па́мять о Ле́нине сохрани́тся в века́х** Ленин жөнүндөгү эстелик кылымдарга сакталат; 3. (*не потерять моложавости*) сакталуу, жаштай көрүнүү, тың болуу; **несмотря́ на свои́ шестьдеся́т лет, он хорошо́ сохрани́лся** алтымыш жашка чыккандыгына карабастан, ал жаш көрүнөт.
СОХРА'ННОСТЬ *ж.* 1. (*сохранение в полной целости*) сакталыш, сакталгандык, аман-эсендик, бузулбагандык; **сохра́нность вкла́дов в сберка́ссе** сактык кассага салынган акчанын толук сакталышы; **взять** *что-л.* **на сохра́нность** *бир нерсени* сактоого алуу; 2. (*отсутствие повреждений*) бузулбай сакталуу, жакшы сакталгандык; **сохра́нность проду́ктов** азык-түлүктөрдүн бузулбай сакталышы (сакталгандыгы).
СОХРА'ННЫЙ, -ая, -ое 1. *уст.* (*потайной*) ишенимдүү, бекем (*эч ким ала албай турган жай*); **спря́тать в сохра́нном ме́сте** бекем жерге катуу; 2. *офиц.* (*удостоверяющий сохранность*) сактоо; **сохра́нная распи́ска** сактоо распискасы.
СОХРАНЯ'ТЬ *несов.* 1. *см.* **сохрани́ть**; 2. (*хранить в каком-л. месте*) сактоо, асыроо; **сохраня́ть ма́сло в холо́дном ме́сте** ак майды муздак жерде сактоо.
СОХРАНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сохрани́ться**; 2. *страд. к* **сохраня́ть**.
СОЦ= *татаал сөздөрдүн «социалисттик» жана «социалдык» деген маанини билдирүүчү башкы бөлүгү; мис.*: **соцобяза́тельство** социалисттик милдеттенме; **соцсоревнова́ние** социалисттик мелдеш.
СОЦВЕ'ТИЕ *ср. бот.* топ гүл; **просты́е соцве́тия** жөнөкөй топ гүл; **сло́жные соцве́тия** татаал топ гүл.
СОЦДО'ГОВОР *м.* (догово́р о социалисти́ческом соревнова́нии) соцдоговор (социалисттик мелдеш жөнүндөгү договор).
СОЦИА'Л-ДЕМОКРА'Т *м. полит.* социал-демократ (*социал-демократияны жактоочу, социал-демократиялык партиянын мүчөсү*).
СОЦИА'Л-ДЕМОКРАТИ'ЗМ *м. полит.* социал-демократизм (*социал-демократиянын идеологиясы жана тактикасы*).
СОЦИА'Л-ДЕМОКРАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **социал-демократия**-*га т.*; социал-демократиялык.
СОЦИА'Л-ДЕМОКРА'ТИЯ *ж. полит.* социал-демократия (*эл аралык жумушчу кыймылындагы саясий агым; бул агым, буржуазиялык агымга айланып, пролетариаттын революциялык кыймылына каршы капитализм жүргүзүп жаткан күрөштө ага тирек болуп калды*).
СОЦИАЛИЗА'ЦИЯ *ж. полит.* социализация, социализациялоо.
СОЦИАЛИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, полит.* социализациялоо, социалисттик мүлккө айландыруу, социализация кылуу; **социализи́ровать промы́шленность** өнөр жайды социализациялоо.

www.bizdin.kg

СОЦИАЛИЗИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* социализациялануу, социалисттик мүлккө айлануу, социалисттик болуу; 2. *несов. страд. к* **социализи́ровать.**

СОЦИАЛИ'ЗМ *м.* социализм; **нау́чный социали́зм** илимий социализм; **построе́ние социали́зма** социализмди куруу.

СОЦИАЛИ'СТ *м.* социалист.

СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое социалисттик; **Сою́з Сове́тских Социалисти́ческих Респу́блик** Советтик Социалисттик Республикалар Союзу; **социалисти́ческое госуда́рство** социалисттик мамлекет; **социалисти́ческая револю́ция** социалисттик революция; **социалисти́ческое соревнова́ние** социалисттик мелдеш; **социалисти́ческая систе́ма хозя́йства** чарбанын социалисттик системасы; **социалисти́ческая со́бственность** социалисттик менчик; **социалисти́ческое строи́тельство** социалисттик курулуш; **социалисти́ческий реали́зм** социалисттик реализм.

СОЦИАЛИ'СТ-РЕВОЛЮЦИОНЕ'Р *м.* социалист-революционер (*народниктердин группаларынын калдыктарынан түзүлүп, марксизмге тикеден-тике каршы чыккан кулактык-контрреволюциялык партиянын мүчөсү*).

СОЦИА'ЛЬНО *нареч.* социалдык жактан (*коомдук жактан, коомдук көз караш менен алганда*); **социа́льно чу́ждый элеме́нт** социалдык жактан жат элемент

СОЦИА'ЛЬНО- *татаал сөздүн «социалдык» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.*: **социа́льно-экономи́ческий** социалдык-экономикалык.

СОЦИА'ЛЬНО-БЫТОВО'Й, -ая, -ое социалдык-турмуштук; **социа́льно-бытовы́е усло́вия** социалдык-турмуштук шарттар.

СОЦИА'ЛЬНО ОПА'СНЫЙ, -ая, -ое коомго коонтуу, социалдык жактан коонтуу; **социа́льно опа́сный престу́пник** коомго коонтуу кылмышкер.

СОЦИА'ЛЬНО-ПОЛИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое социалдык-саясий.

СОЦИА'ЛЬНО-ЭКОНОМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое социалдык-экономикалык; **социа́льно-экономи́ческие нау́ки** социалдык-экономикалык илимдер.

СОЦИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое социалдык (*коомдук*); **социа́льная среда́** социалдык чөйрө; **социа́льное происхожде́ние** ата тек; **социа́льное положе́ние** социалдык абал; **социа́льное страхова́ние** социалдык камсыздандыруу; **социа́льное обеспе́чение** социалдык камсыздоо.

СОЦИО'ЛОГ *м.* социолог (*социология боюнча окумуштуу, специалист*).

СОЦИОЛО'ГИЯ *ж.* социология (*коом жана анын өнүгүшү жөнүндөгү илим*).

СОЦСОРЕВНОВА'НИЕ *ср.* (социалисти́ческое соревнова́ние) социалисттик мелдеш.

СОЦСТРА'Х *м.* (социа́льное страхова́ние) соцстрах (социалдык камсыздандыруу).

СОЧЕ'ЛЬНИК *м. церк.* сочельник (*православие дининдегилерде — рождество, крещение майрамынын арапасы*).

СОЧЕТА'НИЕ *ср.* 1. айкалыштыруу, бирге кошуу; **сочета́ние тео́рии с пра́ктикой** теорияны практика менен айкалыштыруу; 2. айкалышуу, бир келип калуу, кошулуу; **краси́вое сочета́ние кра́сок** боёктордун сонун айкалышы; **сочета́ние слов** сөздөрдүн айкалышы, сөздөрдүн кошулушу; **стра́нное сочета́ние обстоя́тельств** кырдаалдардын таң калаарлык айкалышы (бир келип калышы); **в сочета́нии** *с чем-л. бир нерсе менен* айкалышып; 3. **сочета́ния** *мн. мат.* келиштирүүлөр.

СОЧЕТА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **сочета́тельный рефле́кс** *физ.* айкалышкан рефлекс, татаал рефлекс.

СОЧЕТА'ТЬ *сов. и несов. кого-что с кем-чем* айкалыштыруу, бирге кошуу; болуу; **сочета́ть тео́рию с пра́ктикой** теорияны практика менен айкалыштыруу; **сочета́ть в себе́ разли́чные спосо́бности** өзүндө ар түрдүү жөндөмдүүлүгү болуу.

СОЧЕТА'ТЬСЯ *сов. и несов.* 1. (*совмещаться*) айкалышуу, бирге кошулуу; **ум в нём сочета́лся с хра́бростью** анда акыл эрдик менен айкалышкан; 2. (*гармонировать*) келишүү, туура келүү; **у него́ слова́ не сочета́ются с де́лом** анын сөзү иши менен туура келбейт; ◇ **сочета́ться бра́ком** *уст.* никелешүү.

СОЧИНИ'ТЕЛЬ *м.* 1. *уст.* (*литератор*) жазуучу; 2. *разг. презр.* (*враль*) калпычы, жалганчы; **сочини́тель небыли́ц** жок жердеги калпты айтуучу.

СОЧИНИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **сочини́тель.**

СОЧИНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *грам.* байланыштыргыч, бириктиргич; **сочини́тельные сою́зы** байланыштыргыч байламталар; **сочини́тельная констру́кция предложе́ния** сүйлөмдүн байланыштыргыч түзүлүшү.

СОЧИНИ'ТЕЛЬСТВО *ср.* 1. *уст.* (*писательский труд*) жазуучулук; 2. *разг.* (*выдумывание, фантазирование*) жок нерсени ойлоп чыгаруучулук.

СОЧИНИ'ТЬ *сов. что* 1. (*создать, написать*) жазуу; **сочини́ть пье́су** пьеса жазуу; **сочини́ть стихи́** ыр жазуу; 2. *разг.* (*выдумать*) ойлоп чыгаруу; **сочини́ть клевету́** ушак ойлоп чыгаруу.

СОЧИНЯ'ТЬ *несов. см.* **сочини́ть.**

СОЧИ'ТЬСЯ *несов.* жыбылжып агуу, сызылып чыгуу; **кровь сочи́тся из ра́ны** жарадан кан сызылып чыгып турат; **ель сочи́тся смоло́й** карагайдан чайыр сызылып чыгып турат.

СОЧЛЕНЕ'НИЕ *ср. анат.* муун (*скелеттин сөөктөрүнүн кошулган жерлери*).

СОЧЛЕНИ'ТЬ *сов. что* бириктирүү, улоо, жалгаштыруу.

СОЧЛЕНЯ'ТЬ *несов см.* **сочлени́ть.**

СО'ЧНОСТЬ *ж.* 1. ширелүүлүк, чыктуулук; **со́чность ды́ни** коондун ширелүүлүгү; 2. *перен. разг.* (*образность*) көркөмдүүлүк, образдуулук; **со́чность сти́ля** стилдин көркөмдүүлүгү, стилдин образдуулугу; 3. *перен.* (*звучность*) заңгырагандык; **со́чность го́лоса** үндүн заңгырагандыгы.

СО'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*обильный соком*) ширелүү, чыктуу, суулуу; **со́чное я́блоко** ширелүү алма; **со́чная трава́** чыктуу чөп; 2. *перен.* (*яркий, свежий*) жаңы, ачык; **со́чные кра́ски** ачык боёктор; 3. *перен. разг.* (*образный*) көркөм, образдуу; **со́чное словцо́** көркөм айтылган сөз; 4. *перен.* (*звучный*) заңгыраган; **со́чный го́лос** заңгыраган үн, таамай чыккан үн.

СОЧТЁННЫЙ, -ая, -ое *прич.*: **дни его́ сочтены́** 1) анын күнү саналуу, анын бир-эки күндүк өмүрү калды; 2) *перен.* убакты бүттү, жакында жок болот.

сочту́, сочтёшь *и т. д. буд. вр. от* **счесть.**

сочту́сь, сочтёшься *и т. д. буд. вр. от* **счёсться.**

СОЧУ'ВСТВЕННО *нареч.* тилектештик менен, тилектеш болуп, боору ооруп, боорукерчилик менен, жаны ачып; **сочу́вственно отнести́сь** *к кому-л. бирөөгө* боорукерчилик менен мамиле кылуу.

СОЧУ'ВСТВЕННЫЙ, -ая, -ое тилектештик, боорукердик менен иштелген; **сочу́вственное отноше́ние** тилектештик мамиле.

СОЧУ'ВСТВИЕ *ср.* 1. (*сострадание*) тилектеш болуу, боорукердик кылуу, ортоктош болуу; **выража́ть своё сочу́вствие** өзүнүн тилектештигин билдирүү; **иска́ть сочу́вствия** өзүнө тилектеш издөө; **из сочу́вствия** тилектештиктен, боору ооругандыктан; 2. (*одобрение*) жактыруу, макул табуу; **его́ прое́кт встре́тил всео́бщее сочу́вствие** анын проектиси бардык элге жакты.

СОЧУ'ВСТВОВАТЬ *несов. кому-чему* 1. (*проявлять сострадание*) тилектеш болуу, боору ооруу, жаны ачуу; **сочу́вствовать пострада́вшему** кырсыкка учураган кишиге жаны ачуу (боору ооруу); 2. (*одобрять*) жактыруу, макул табуу.

СОЧУ'ВСТВУЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **сочу́вствовать;** 2. *в знач. сущ. м., ж.* тилектеш, боору ооруган, жактоочу.

www.bizdin.kg

СО'ШКА *ж. уст.* (*подставка для ружья при стрельбе*) мылтыктын шыйрагы; ◇ **мелкая сошка** *разг.* көп кишинин бири, майда-барат киши.

СОШНИ'К *м.* 1. *с.-х.* (*лемех*) сокунун тиши; 2. *воен.* такооч, тирөөч, сошник (*замбирек атканда кетенчиктебес үчүн астына коюлуучу таканчык*).

СОЩУ'РИВАТЬ *несов. см.* **сощурить.**

СОЩУ'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сощуриться;** 2. *страд. к* **сощуривать.**

СОЩУ'РИТЬ *сов. что* жүлжүйтүү (*көздү*).

СОЩУ'РИТЬСЯ *сов.* жүлжүйүү (*көз*), көздү жүлжүйтүү.

СОЮ'З I *м.* 1. (*единение*) союз, бирдик; **союз рабочего класса и трудящихся масс крестьянства** жумушчу табы менен эмгекчи дыйкандардын массаларынын союзу; **в союзе** *с кем-л.* *бирөө менен* союздаш болуп, бирдикте болуп; 2. (*государственное объединение*) союз; **Советский Союз** Советтер Союзу; 3. (*организация, общественное объединение*) союз; **профессиональный союз** профессионалдык союз; 4. (*соглашение*) союз; **военный союз** согуштук союз; **заключить союз** союз түзүү.

СОЮ'З II *м. грам.* байламта; **условный союз** шарттуу байламта.

СОЮ'ЗКА *ж.* (*в обуви*) баш (*өтүктүн, батинкенин башы*).

СОЮ'ЗНИК *м.* 1. *полит.* союзник, союздаш; 2. (*сообщник, единомышленник*) өнөк, шерик.

СОЮ'ЗНИЦА *женск. р. к* **союзник.**

СОЮ'ЗНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **союзник**-*ке т.*; **союзнические войска** союздаштардын войсколору.

СОЮ'ЗНО-РЕСПУБЛИКА'НСКИЙ, -ая, -ое союздук-республикалык; **союзно-республиканское министерство** союздук-республикалык министерство.

СОЮ'ЗНЫЙ I, -ая, -ое 1. союздук; **союзная республика** союздук республика; **учреждение союзного значения** союздук мааниси бар мекеме; 2. **союз** I 2-*ге т.*; союздаштык; **союзные державы** союздаш державалар; **союзный договор** союздаштык договор; 3. **союз** I 3-*кө т.*; союздук; **по союзной линии** союз боюнча.

СОЮ'ЗНЫЙ II, -ая, -ое *грам.* байламталуу; **союзная конструкция** байламталуу конструкция.

СО'Я *ж.* соя (*буурчак сыяктуу өсүмдүк*); **конфеты из сои** соядан жасалган конфеталар.

СПАД *м.* тартылыш, азайып калуу, кемүү; **спад весенних вод** жазгы суунун тартылышы.

СПАДА'ТЬ *несов. см.* **спасть.**

СПА'ЗМА *ж.* спазма (*булчуңдун диртилдеп тартышы*); **сердечные спазмы** *мед.* жүрөк спазмалары (*жүрөк булчуңдарынын тартышы*).

СПАЗМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **спазма**-*га т.*; спазмалык; **спазматический кашель** спазмалык жөтөл.

СПА'ИВАТЬ I *несов. см.* **споить.**

СПА'ИВАТЬ II *несов. см.* **спаять.**

СПА'ИВАТЬСЯ I *несов. страд. к* **спаивать** I.

СПА'ИВАТЬСЯ II *несов.* 1. *см.* **спаяться;** 2. *страд. к* **спаивать** II.

СПА'ЙКА *ж.* 1. (*действие*) данекерлөө, ширетүү; 2. *мед., тех.* биригип жабышып калган жер; 3. *перен.* (*связь, единение*) байланыш, бирдик, ынтымактуулук.

СПА'ЙЩИК *м.* данекерчи, данекерлөө, ширетүү ишин иштеген жумушчу.

СПА'ЛЗЫВАТЬ *несов. см.* **сползти.**

СПАЛИ'ТЬ *сов. что* (*сжечь*) куйкалоо, өрттөө, күйгүзүү.

СПА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое уктоого (жатууга) арналган; **спальный вагон** уктоого арналган вагон; **спальное место** уктоого арналган орун; **спальные принадлежности** жууркан-төшөк, төшөнчү-орун.

СПА'ЛЬНЯ *ж.* уктоого (жатууга) арналган бөлмө.

СПАНЬЁ *ср. разг.* уктоо; **койка для спанья** уктоого арналган койка (керебет).

СПА'РЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **спарить;** 2. *прил.* (*соединённый в пару*) жупталган, кошоктолгон, кошмоктошкон; 3. *прил.* (*случённый*) куудурулган (*об овце, корове, козе*); каратылган (*о кобылице*); кайытылган (*о верблюдице*); чагыштырылган (*о собаке*); ◇ **спаренная езда** *ж.-д.* кош бригадалуу жүрүш (*ар бир паровозго экиден бригада бекилет да, илар кезектешип иштейт*).

СПА'РЖА *ж.* спаржа (*жашылчанын бир түрү*).

СПА'РЖЕВЫЙ, -ая, -ое **спаржа**-*га т.*

СПА'РИВАНИЕ *ср.* 1. жуптоо, жупталуу, кошоктоо, кошоктолуу, кошмоктоо, кошмоктолуу; 2. (*случка*) куудуруу (*овцы, козы, коровы*); каратуу (*кобылицы*); кайытуу (*верблюдицы*); чагыштыруу (*собаки*).

СПА'РИВАТЬ *несов. см.* **спарить.**

СПА'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **спариться;** 2. *страд. к* **спаривать.**

СПА'РИТЬ *сов. кого-что* 1. (*соединить в пару*) жупташтыруу, кошоктоо, кошмоктоо; 2. (*случить*) куудуруу (*овцу, козу, корову*); каратуу (*кобылицу*); кайытуу (*верблюдицу*); чагыштыруу (*собаку*).

СПА'РИТЬСЯ *сов.* (*случиться — о животных*) куудурулуу (*об овце, козе, корове*); каратылуу (*о кобылице*), кайытылуу (*о верблюдице*); чагыштырылуу (*о собаке*).

СПАРТАКИА'ДА *ж.* спартакиада.

СПАРТА'НЕЦ *м.* 1. *ист.* спарталык (*Спарта деген байыркы гректик мамлекеттин граждандары*); 2. *перен.* чыдамдуу, чыйрак адам (*кыйынчылыкка көнүккөн, аз нерсеге да канаат кылуучу*).

СПАРТА'НКА *женск. р. к* **спартанец.**

СПАРТА'НСКИЙ, -ая, -ое **Спарта**-*га т.*; спарталык; **спартанское воспитание** спарталык (кара борчо) тарбия (*ысыкка-суукка, ачка-токко чыдамдуу кылып тарбиялоо*).

СПА'РХИВАТЬ *несов. см.* **спорхнуть.**

СПА'РЫВАТЬ *несов. см.* **спороть.**

СПА'РЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **спороться;** 2. *страд. к* **спарывать.**

СПАСА'НИЕ *ср.* куткаруу, куткарып алуу; **спасание утопающего** сууга чөгүп бара жаткан адамды куткарып алуу.

СПАСА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое куткаргыч, куткаруучу, куткарып алгыч; **спасательный круг** куткаруучу тегерек (*сууга чөгүп бараткан адамды куткаруучу тегерек*).

СПАСА'ТЬ *несов. см.* **спасти.**

СПАСА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **спастись;** 2. *страд. к* **спасать.**

СПАСЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) куткаруу, куткарып алуу, куткарып калуу; **спасение утопающего** сууга чөгүп бара жаткан адамды куткарып калуу; 2. (*результат*) чара, ылаажы, кутулуу жолу, кутулуп калуу, аман калуу; **нет спасения** ылаажы жок; **в этом было его спасение** анын кутулуу жолу мына ушунда болчу.

СПАСИ'БО 1. *частица* ыракмат; **спасибо вам** сизге ыракмат; **спасибо за одолжение** кылган кызматыңыз үчүн сизге ыракмат; **спасибо и на том** анысына да ыракмат; 2. *в знач. сказ. кому-чему* ыракмат; **спасибо товарищам, что помогли** жолдоштордун жардам көрсөткөнүнө ыракмат; 3. *в знач. сущ. ср.* ыракмат; **скажу вам большое спасибо** сизге чоң ыракмат айтамын; **он ему и спасибо не сказал** ал ага ыракмат да айткан жок.

СПАСИ'ТЕЛЬ *м.* куткаруучу, сактап калуучу, аман алып калуучу.

СПАСИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **спаситель.**

СПАСИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое куткаруучу, сактап турган, сактап калуучу; **спасительное средство** куткаруучу чара.

СПАСОВА'ТЬ *сов.* 1. (*в игре*) «пас» деп айтуу (*карта ойнунда: «бул жолу оюнга катышпайм» дегенди билдирет*); 2. *перен.* коркуу, тайсалдоо; **спасовать перед трудностями** кыйынчылыктан коркуу.

www.bizdin.kg

СПАСТИ' *сов. кого-что* куткаруу, куткарып калуу, сактап калуу; **спасти́ жизнь** *кому-л. бирөөнү* өлүмдөн сактап калуу; **спасти́ утопа́ющего** сууга чөгүп бара жаткан кишини куткарып калуу; ◇ **спасти́ положе́ние** кыйын абалдан чыгуунун жолун табуу.

СПАСТИ'СЬ *сов. от кого-чего* кутулуу, кутулуп кетүү, сактануу, сактанып калуу, аман калуу; **он едва́ спа́сся** ал араң кутулду.

СПАСТЬ *сов.* басаңдоо, төмөндөө, тартылуу, азаюу, азайып калуу; **жара́ к ве́черу спа́ла** ысык кечке жакын басаңдады; **вода́ в реке́ спа́ла** дарыяда суу азайып калды, дарыянын суусу тартылды.

СПАТЬ *несов.* 1. уктоо; **ложи́ться спать** уктоого жатуу; **кре́пко спать** катуу уктоо; **чу́тко спать** сергек уктоо; **спать сном пра́ведника** *разг.* жууратка тойгонсуп магдырап уктоо; **он спит как уби́тый** ал өлгөн немедей уктап жатат, ал абдан катуу уктап жатат; **спать под откры́тым не́бом** эшикте уктоо, ачык абада уктоо; 2. *перен. поэт.* мемиреп жатуу (*мис. токойдун ичи*); 3. *перен. разг.* (*быть бездеятельным*) уктап жатуу (отуруу), эчтеме кылбоо, аракетсиз отуруу, тим эле карап отуруу (жатуу); **ты не спи, а де́йствуй!** сен карап отурбай, аракет кыл!; ◇ **спать ве́чным сном** түбөлүк уйкуга кетүү (өлүү); **спит и ви́дит** жатса да, турса да ойлогону эле ошол.

СПА'ТЬСЯ *несов. безл.* уктоо, уйку келүү; **мне не спи́тся** уйкум келбей турат; **хорошо́ спи́тся под у́тро** таңга маал киши жакшы уктайт.

СПА'ЯННОСТЬ *ж.* ынтымактуулук, бирдиктүүлүк; **спа́янность коллекти́ва** коллективдин ынтымактуулугу.

СПА'ЯННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **спая́ть**; 2. *прил.* данекерлеп бириктирилген; **спа́янные концы́ про́волоки** сымдын данекерлеп бириктирилген учтары; 3. *прил. перен.* ынтымактуу, бирдиктүү; **спа́янный коллекти́в** ынтымактуу коллектив.

СПАЯ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*соединить паянием*) данекерлеп бириктирүү; 2. *кого-что, перен.* ынтымактуу кылуу, бекем бириктирүү.

СПАЯ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*соединиться паянием*) данекерлешүү, ширелешүү; 2. *перен.* ынтымакташуу, бекем биригүү; **коллекти́в кре́пко спая́лся** коллектив абдан бекем бирикти.

СПЕВА'ТЬСЯ *несов. см.* **спе́ться.**

СПЕ'ВКА *ж.* хордун репетициясы (*даярдык иретинде кошулуп ыр ырдоо*).

СПЕКТА'КЛЬ *м.* спектакль; **де́тский спекта́кль** балдар спектакли; **днево́й спекта́кль** күндүзгү спектакль.

СПЕКТР *м. физ.* спектр (*жарык нуру айнек призма аркылуу өткөндө пайда болуучу түрдүү түстөгү тилке*).

СПЕКТРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **спектр**-*ге т.*; спектрдик; **спектра́льный ана́лиз** спектр анализи, спектрдик анализ; **спектра́льные ли́нии** спектрдик сызыктар.

СПЕКТРО'ГРАФ *м. физ.* спектрограф (*спектрди сүрөткө алуучу оптикалык прибор*).

СПЕКТРО'МЕТР *м. физ.* спектрометр (*жарык толкундарынын узундугу боюнча спектрдик сызыктарды өлчөгүч прибор*).

СПЕКТРОСКО'П *м. физ.* спектроскоп (*спектрлерди байкоо үчүн колдонулуучу прибор*).

СПЕКУЛИ'РОВАНИЕ *ср.* спекулянттык кылуу, алып-сатардык кылуу, кызыл кулактык кылуу.

СПЕКУЛИ'РОВАТЬ *несов.* 1. *чем, на чём* (*заниматься спекуляцией*) спекулянттык кылуу, алып-сатардык кылуу, кызыл кулактык кылуу; 2. *на чём, перен.* атайын өз мүдөөсү үчүн пайдалануу.

СПЕКУЛЯ'НТ *м.* спекулянт, алып-сатар, кызыл кулак.

СПЕКУЛЯ'НТКА *женск. р. к* **спекуля́нт.**

СПЕКУЛЯ'НТСКИЙ, -ая, -ое **спекулянт**-*ка т.*; спекулянттык.

СПЕКУЛЯТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **спекуляция**-*га т.*; спекулянттык; **спекуляти́вные це́ны** спекулянттык баалар.

СПЕКУЛЯ'ЦИЯ *ж.* 1. спекуляция, алып-сатардык; 2. *перен.* атайын өз мүдөөсү үчүн пайдалануу; **спекуля́ция на** *чьих-л.* **затрудне́ниях** *бирөөнүн* кыйын абалда калышынан атайын өз мүдөөсү үчүн пайдалануу.

СПЕЛЕНА'ТЬ *сов. кого-что* бөлөө, ороо (*жаш баланы*).

СПЕ'ЛОСТЬ *ж.* бышкандык, жетилгендик; **восковá́я спе́лость зерна́** дандын сүт-камыр болуп бышкандыгы; **по́лная спе́лость зерна́** дандын толук бышкандыгы.

СПЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое бышкан, жетилген, **спе́лое я́блоко** бышкан алма.

СПЕРВА' *нареч. разг.* а дегенде, эң мурда, мурда, мурун, оболу; **сперва́ поду́май, пото́м сде́лай** а дегенде ойлонуп көрүп, анан иште.

СПЕРВОНАЧА'ЛА *нареч. см.* **сперва́.**

СПЕ'РЕДИ 1. *нареч.* алдыдан, алды жактан, бет жагынан, астыдан; **вид спе́реди** бет жагынан көрүнүшү; **сесть спе́реди** алды жагына отуруу; 2. *предлог с род. п.* алды жагы, бет жагы; **сесть спе́реди** *кого-л. бирөөнүн* алды жагына отуруу.

СПЕРЕ'ТЬ I *сов. что, прост.* (*украсть*) кымырып кетүү, уурдоо, уурдап кетүү, кытып алуу.

СПЕРЕ'ТЬ II *сов. что, разг.* (*сжать*) кысуу, кысылуу; **дыха́ние спёрло** *безл.* дем кысылып калды.

СПЕ'РМА *ж. биол.* сперма (*бел суу, эрендик*).

СПЕРМАТОЗО'ИД *м. биол.* сперматозоид (*эркектик жыныстык клетка*).

СПЕ'РМИЙ *м. см.* **сперматозо́ид.**

СПЁРТОСТЬ *ж. разг.* бузулгандык; **спёртость во́здуха** абанын бузулгандыгы.

СПЁРТЫЙ, -ая, -ое бузулган; **спёртый во́здух** бузулган аба.

СПЕСИ'ВОСТЬ *ж.* кокурайгандык, чиренгендик, текеберденгендик, көөдөн көтөрүүчүлүк, бой көтөргөндүк.

СПЕСИ'ВЫЙ, -ая, -ое кокурайган, чиренген, текебердүү, көөдөн көтөргөн; **спеси́вый челове́к** көөдөнүн көтөргөн киши, кокурайган киши.

СПЕСЬ *ж.* кокурайгандык, текебердик, көөдөн; **сбить спесь** *с кого-л. бирөөнүн* текебердигин кагуу, жинин кагуу, мизин кайтаруу.

СПЕТЬ I *сов. что* ырдоо; **спеть пе́сню** ыр ырдоо.

СПЕТЬ II *несов.* (*созревать*) бышуу, жетилүү; **виногра́д спе́ет на со́лнце** жүзүм күндө туруп бышат.

СПЕ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*в хоре*) биргелешип жакшы ырдоого жетишүү; 2. *перен. разг.* келишүү, сөздү бир жерге токтотуу.

СПЕХ *м.*: **не к спе́ху** шашылыш жок.

СПЕЦ *м. прост.* специалист (*адис*).

СПЕЦ- *«атайын» деген маанини билдирүүчү кээ бир татаал сөздөрдүн кыскартылган биринчи бөлүгү*; *мис.*: **спецотдел** атайын бөлүм.

СПЕЦИАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* 1. (*обучение специальности*) специализация (*бир кесипке үйрөнүү*); 2. (*подчинение специальному назначению*) специализация, специализациялаштыруу (*бир жакка багыт алдыруу, мис. ишкананы*).

СПЕЦИАЛИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* 1. (*обучить специальности*) специализациялаштыруу (*бир кесипке үйрөтүү*); 2. (*дать специальное назначение*) специализациялаштыруу (*бир жакка багыт алдыруу*); **специализи́ровать предприя́тия** ишканаларды специализациялаштыруу.

СПЕЦИАЛИЗИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов. в чём* специализациялашуу; **специализи́роваться в о́бласти радиоте́хники** радиотехника жагынан специализациялашуу; 2. *несов. страд. к* **специализи́ровать.**

СПЕЦИАЛИ'СТ *м.* специалист, адис, билгич; **специали́ст по ра́дио** радио боюнча специалист; **у́зкий специали́ст** тар специалист; **кру́пный специали́ст** ири специалист.

www.bizdin.kg

СПЕЦИАЛИ'СТКА *женск. р. к* **специалист.**

СПЕЦИА'ЛЬНО *нареч.* 1. (*присуще той или иной специальности*) белгилүү гана бир специальностиге арналып; **книга написана слишком специально** китеп өтө эле тар специальностиге арналып жазылган; 2. (*нарочито, ради кого-чего-л.*) атайы, атайын, атайлап; **я пришёл специально для встречи с вами** мен атайы сиз менен жолугушууга келдим.

СПЕЦИА'ЛЬНОСТЬ *ж.* специальность, адистик; **работать по специальности** өзүнүн специальностиси боюнча иштөө, өзүнүн адистиги боюнча иштөө.

СПЕЦИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*предназначенный для чего-л.*) атайы, атайын, **специальная одежда** атайын кийим (*жумуштун түрүнө карата*); 2. (*относящийся к отдельной отрасли*) атайы, атайын; **специальное образование** атайын билим.

СПЕЦИ'ФИКА *ж.* специфика (*өзгөчөлүк, бир нерсенин өзгөчө касиети*).

СПЕЦИФИКА'ЦИЯ *ж.* 1. (*действие*) спецификация, спецификациялоо (*бир нерсени толук тизип айтуу, майда-чүйдөлөрүнүн баарын толук көрсөтүү*); 2. (*документ*) спецификация (*иштелип чыгарылган же чыгарылуучу буюмдардын, механизмдердин ж. б. сапатын, техникалык шарттарын жана башкаларын толук көрсөтүүчү документ*).

СПЕЦИФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* спецификация кылуу, спецификациялоо (*бир нерсенин атайын өзгөчөлүктөрүн аныктоо*).

СПЕЦИФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое спецификалык, өзүнчө, өзгөчө бир,бөтөнчө, айрыкча; **специфический запас лекарства** дарынын өзүнчө бир жыты.

СПЕЦИФИ'ЧНОСТЬ *ж.* спецификалык, өзүнө таандык, өзгөчөлүк, айрыкчалык.

СПЕЦИФИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **специфический.**

СПЕ'ЦИЯ *ж.* специя (*тамакка, нанга салынуучу түрдүү өсүмдүктөр, мис. дарчын, зире, мурч ж. б.*).

СПЕЦО'ВКА *ж разг. см.* **спецодежда.**

СПЕЦОДЕ'ЖДА *ж.* (специальная одежда) атайын кийим (*мис. шофёрлордун машинаны айдаганда кие турган кийими*).

СПЕЧЬ *сов. что, разг.* бышыруу.

СПЕ'ЧЬСЯ *сов.* 1. *разг.* (*испечься*) бышуу (*мис. нан*); 2. (*запечься*) уюу, уюп калуу; **кровь спеклась сгустком** кан уюп катып калды; 3. *тех.* биригүү (*эригенден катуу, бир бүтүн болуп биригүү, мис. көмүр, темир ж. б.*).

СПЕ'ШИВАТЬ *несов. см.* **спешить.**

СПЕ'ШИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **спешиться;** 2. *страд. к* **спешивать.**

СПЕ'ШИТЬ *сов. кого* аттан түшүрүү, аттан түшүрүп жөө калтыруу.

СПЕШИ'ТЬ *несов.* 1. (*торопиться*) шашуу, ашыгуу; **он вечно спешит** ал ар дайым шашып жүрөт, **спешу домой** үйгө шашып баратам; 2. (*о часах*) илгери кетүү, алга кетүү, алдыга кетүү, тез жүрүү; **часы спешат** саат алдыга кетет.

СПЕ'ШИТЬСЯ *сов.* аттан түшүү, аттан түшүп жөө калуу.

СПЕ'ШКА *ж. разг.* шашылыш, шашкандык; **в спешке** шашылышта; **зачем такая спешка?** мындай шашкандыктын эмне кереги бар?

СПЕ'ШНО *нареч.* шашылыш түрдө, шашып, тез; **спешно выехать** шашылыш түрдө жөнөп кетүү.

СПЕ'ШНОСТЬ *ж.* шашылыштык, ылдамдык, тездик; **спешность донесения** кабардын шашылыштыгы.

СПЕ'ШНЫЙ, -ая, -ое шашылыш; **спешное письмо** шашылыш кат; **спешное дело** шашылыш иш.

СПИВА'ТЬСЯ *несов. см.* **спиться.**

СПИДО'МЕТР *м.* спидометр (*автомобилде, мотоциклде алардын жүрүшүнүн ылдамдыгын жана канча жол жүргөндүгүн көрсөтүп туруучу прибор*).

СПИ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **спилить.**

СПИЛИ'ТЬ *сов. что* араалоо, араа менен кесүү, араалап таштоо, тааруу; **спилить дерево** жыгачты араалоо.

СПИНА' *ж.* арка, бел; **выпрямить спину** аркасын түзөтүү, белин кайкалатуу; **взвалить мешок на спину** капты аркага көтөрүп салуу; **лежать на спине** чалкасынан түшүп жатуу; **ветер дует в спину** шамал арка жактан болуп турат; **за спиной** 1) арт жагында, арт жакта; 2) *перен.* (*тайком*) билдирбестен, жашырынып, жашыруун түрдө; ◇ **гнуть спину** 1) бел оорутуп иштөө; 2) *перен.* (*унижаться*) кошокөрлөнүү; **испытать** *что-л.* **на собственной спине** *бир нерсени* баштан өткөрүп көрүү; **нож в спину** *кому-л.* чыккынчылык менен иштелген жамандык.

СПИ'НКА *ж* 1. *уменьш. от* **спина** арка; 2. (*стула, дивана*) жөлөнгүч (*стулдун, мебелдин арка сүйөп отуруучу жөлөнгүчү*); 3. (*часть одежды*) уча.

СПИННО'Й, -ая, -ое **спина**-*га т.*; **спинной хребет** кыр арка, **спинной мозг** жүлүн.

СПИРА'ЛЬ *ж.* спираль (1. *мат. эшилме сызык*; 2. *тех. эшилме сым, мис. электроплитканын сымы*).

СПИРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **спираль**-*га т.*; спиралдык; **спиральная пружина** спиралдык пружина.

СПИРА'НТ *м. лингв.* спирант (*жылчыкчыл үнсүз; мис. «с», «ф» ж. б.*).

СПИРА'ТЬ I *несов. см.* **спереть** I.

СПИРА'ТЬ II *несов. см.* **спереть** II.

СПИРИТИ'ЗМ *м.* спиритизм (*столду айландыруу, тарсылдатып ургулоо ж. б. жол менен арбак чакырууга жана «аны менен сүйлөшүүгө болот» деп болбогон нерсеге ишенүү*).

СПИРИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **спиритизм**-*ге т.*; спиритизмдик; **спиритический сеанс** спиритизмдик сеанс.

СПИРИТУАЛИ'ЗМ *м. филос.* спиритуализм (*материяны эмес, духту реалдуу деп билүүчү, илимге каршы, реакциячыл идеалисттик философиялык агым*).

СПИРИТУАЛИ'СТ *м. филос.* спиритуализмдин жолун жолдоочу.

СПИРИТУАЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **спиритуализм**-*ге т.*; спиритуализмдик.

СПИРО'МЕТР *м. мед.* спирометр (*өпкөнүн сыйымын өлчөөчү прибор*).

СПИРОХЕ'ТА *ж. бакт.* спирохета (*кээ бир жугуштуу ооруларды жугузуучу, спираль жиби түрүндөгү бактерия*).

СПИРТ *м.* спирт; **нашатырный спирт** нашатыр спирти; **древесный спирт** жыгач спирти.

СПИРТНО'Й, -ая, -ое 1. **спирт**-*ке т.*; спирттүү; **спиртной запах** спирттин жыты; **спиртные напитки** спирттүү ичкиликтер; **спиртной завод** спирт чыгаруучу завод, спирт заводу; 2. *в знач. сущ. ср.* спирттүү ичкилик (*арак, вино ж. б.*).

СПИРТОВА'ТЬ *несов. кого-что* спирттөө.

СПИРТО'ВКА *ж.* спиртовка (*спирт менен күйүүчү лампа*).

СПИРТОВО'Й, -ая, -ое **спирт**-*ке т.*; спирттүү; **спиртовая лампа** спирт лампасы.

СПИСА'ТЬ *сов.* 1. *что, с чего* көчүрүү, көчүрүп жазуу, көчүрүп жазып алуу; **списать с доски условия задачи** маселенин шарттарын доскадан көчүрүп жазуу; 2. *кого-что, с чего* (*воспроизвести по какому-л. оригиналу*) көчүрүп жазуу же тартуу; карап туруп жазуу же тартып алуу; 3. *что, бухг.* (*записать в расход*) өчүрүү, эсептен чыгарып таштоо; **списать сто рублей** жүз сомду эсептен чыгарып таштоо.

СПИСА'ТЬСЯ *сов. с кем-чем* кат алышуу, кат жазышуу, кат жазышып кабар алуу; ◇ **списаться на берег** *мор.* деңиз кызматынан бошонуу.

СПИ'СОК *м.* 1. (*документ*) тизме, список; **списки избирателей** шайлоочулардын тизмелери; **опубликован список награждённых** сыйлангандардын тизмеси жарыяланган; **трудовой список** эмгек тизмеси (*иштеген кызматтардын

www.bizdin.kg

тизмелери жазылуучу документ); **послужно́й спи́сок** кызмат тизмеси (*согуштук же граждандык*); 2. (*рукописная копия*) көчүрмө; **древне́йшие спи́ски ле́тописи** летопистердин эң байыркы көчүрмөлөрү (*эң алгачкылары*).

СПИ'СЫВАТЬ *несов. см.* **списа́ть.**

СПИ'СЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **списа́ться;** 2. *страд. к* **спи́сывать.**

СПИТО'Й, -а́я, -о́е *разг.* суюлган, суюлуп калган (*чай, кофе жөнүндө*).

СПИ'ТЬСЯ *сов. разг.* пьянкеч болуп кетүү; ◇ **спи́ться с кру́гу** пьянкеч болуп, адамгерчиликтен чыгуу.

СПИ'ХИВАТЬ *несов. см.* **спихну́ть.**

СПИХНУ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* түртүп жиберүү; **спихну́ть со сту́ла** стулдан түртүп жиберүү; **спихну́ть в я́му** чуңкурга түртүп жиберүү.

СПИ'ЦА *ж.* 1. (*для вязания*) токуу үчүн арналган темир шиш; 2. (*колеса*) чабак, дөңгөлөктүн чабагы; ◇ **после́дняя спи́ца в колесни́це** *разг.* кепкелечте жок жаман, санда жок жаман.

СПИЧ *м.* спич (*банкетте айтылуучу кыска речь*).

СПИ'ЧЕЧНИЦА *ж.* ширеңке кутусунун сыртынан кийгизилүүчү металл кутуча.

СПИ'ЧЕЧНЫЙ, -ая, -ое **спичка**-*га т.*; **спи́чечная коро́бка** ширеңкенин кутусу; **спи́чечная фа́брика** ширеңке фабрикасы.

СПИ'ЧКА *ж.* ширеңке; **коро́бка спи́чек** бир куту ширеңке, **чи́ркнуть спи́чкой** ширеңке чагуу.

СПЛАВ I *м.* (*смесь плавких тел*) эритме, кошунду (*бир нече металлдын эритиндиси, кошундусу*); **сплав ме́ди с оловом** жез менен калайдын эритмеси (кошундусу).

СПЛАВ II *м.* (*действие*) агызуу; **сплав ле́са по реке́** суу менен сал агызуу.

СПЛА'ВИТЬ I *сов. что* (*металлы*) эритип кошуу (*эки же бир нече металлды бирге эритип аралаштыруу*).

СПЛА'ВИТЬ II *сов.* 1. *что* (*лес*) сал агызуу; 2. *когочто, перен. разг.* (*отделаться*) эптеп кутулуу, бирөөгө сатып *же* берип *же* жөнөтүп кутулуу.

СПЛА'ВИТЬСЯ *сов.* (*о металлах*) эригилип кошулуу, эритүү аркылуу аралашуу.

СПЛА'ВКА *ж. см.* **сплав** II.

СПЛАВЛЯ'ТЬ I *несов. см.* **спла́вить** I.

СПЛАВЛЯ'ТЬ II *несов. см.* **спла́вить** II.

СПЛАВЛЯ'ТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* **спла́виться;** 2. *страд. к* **сплавля́ть** I.

СПЛАВЛЯ'ТЬСЯ II *несов. страд. к* **сплавля́ть** II.

СПЛАВНО'Й, -а́я, -о́е 1.(*о лесе, дровах*) агызылма, агызылуучу; **сплавно́й лес** агызылуучу сал (жыгач); 2. (*удобный для сплава*) агызууга ыңгайлуу; **сплавна́я река́** сал (жыгач) агызууга ыңгайлуу суу.

СПЛА'ВЩИК *м.* (*леса*) сал агызуучу (*жыгач агызуучу киши*)

СПЛАНИ'РОВАТЬ *сов.* 1. *что* (*составить план*) пландаштыруу, пландап коюу; **сплани́ровать строи́тельство** курулушту пландаштыруу; 2. *ав.* сызып учуп келип коюу (*түшүү*).

СПЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **сплоти́ть.**

СПЛА'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сплоти́ться;** 2. *страд. к* **спла́чивать.**

СПЛЁВЫВАТЬ *несов. см.* **сплю́нуть.**

СПЛЕСКИВАТЬ *несов. см.* **сплесну́ть.**

СПЛЕСНУ'ТЬ *сов. что, разг.* чаюу, чайкоо; **сплесну́ть лицо́ водо́й** суу менен жүз чаюу.

СПЛЕСТИ' *сов. что* 1. (*изготовить плетением*) согуу, токуу; **сплести́ цино́вку** бойро согуу; **сплести́ сеть** тор согуу; 2. (*соединить плетением*) өрүп (эшип) улоо; **сплести́ концы́ шнурко́в** жиптердин учтарын өрүп улоо, 3. *перен. разг.* (*сочинить*) жок нерсени айта салуу, апыртуу, жокту айтуу; **сплести́ небыли́цу** апыртып, жок нерсени айтуу; жок нерсени айта салуу.

СПЛЕСТИ'СЬ *сов.* 1. (*соединиться переплетаясь*) өрүлүү, эшилүү, чырмалышуу, буралуу; **ве́тки сплели́сь** бутактар чырмалышты; 2. *перен.* татаалдануу, чиеленишүү, чиеленип кетүү; **собы́тия сплели́сь в сло́жный у́зел** окуялар чиеленип татаал түйүнгө айланды.

СПЛЕТА'ТЬ *несов. см.* **сплести́.**

СПЛЕТА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сплести́сь;** 2. *страд. к* **сплета́ть.**

СПЛЕТЕ'НИЕ *ср.* 1. *анат.* аркы-терки, каршы-терши чаташуу; чырмалышуу, чиеленүү; **сплете́ние кровено́сных сосу́дов** кан тамырларынын чиелениши; 2. *перен.* чиеленүү; **неожи́данное сплете́ние обстоя́тельств** кырдаалдардын күтүлбөгөн жерден чиелениши.

СПЛЕ'ТНИК *м.* ушакчы.

СПЛЕ'ТНИЦА *женск. р. к* **сплё́тник.**

СПЛЕ'ТНИЧАТЬ *несов. разг.* ушактоо, ушак айтуу.

СПЛЕ'ТНЯ *ж.* ушак.

СПЛОТИ'ТЬ *сов. кого-что* бириктирүү, баш коштуруу; **сплоти́ть наро́дные ма́ссы** эл массаларын баш коштуруу.

СПЛОТИ'ТЬСЯ *сов.* биригүү, баш кошуу.

СПЛОХОВА'ТЬ *сов. разг.* бир аз каталык кылуу, бир аз жаңылып калуу, бир аз ката иш кылуу.

СПЛОЧЕ'НИЕ *ср.* бириктирүү, баш кошуу, баш коштуруу.

СПЛОЧЁННОСТЬ *ж.* бириккендик, баш кошкондук.

СПЛОЧЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **сплоти́ть;** 2. *прил.* бириккен, баш кошкон.

СПЛОША'ТЬ *сов. разг.* жаңылышуу, жаңылыш иш кылуу, каталык кылуу.

СПЛОШНО'Й, -а́я, -о́е 1. (*непрерывный, сплошь идущий*) туташ, баштан аяк бүт; **сплошна́я гра́мотность** баштан аяк бүт сабаттуулук; **сплошны́м пото́ком** туташ агын менен; **сплошны́е леса́** туташ токой; 2. (*не разделяющийся на слои*) жалаң, бүт, бир туташ; **сплошно́й грани́т** бүт эле гранит, туташ гранит; **сплошна́я ма́сса** бир туташ масса; 3. *перен. разг.* баштан аяк, барып турган, бүт; **сплошно́й восто́рг** баштан аяк кубануу.

СПЛОШЬ *нареч.* 1. (*без перерывов*) токтоосуз, тынымсыз, бүт; **сплошь всё ле́то шли дожди́** жай бою бир токтоосуз жамгыр жаап турду; 2. (*целиком, без исключения*) туташ, жалпы баары, текши, бүт; **все сплошь гра́мотны** бардыгы текши сабаттуу; ◇ **сплошь и ря́дом** *разг.* толуп жатат, көп учурайт.

СПЛУТОВА'ТЬ *сов. разг.* митаамдык кылуу, алдоо.

СПЛЫТЬ *сов. разг.* 1. (*оторвавшись уплыть*) агып кетүү, суу алып кетиш; **мостки́ спл́ыли** көпүрөлөр агып кетти; 2. *перен.* (*исчезнуть*) жок болуу, жок болуп кетүү; **бы́ло да спл́ыло** *погов.* өттү кетти, бардан жок болду.

СПЛЫ'ТЬСЯ *сов.* (*слиться*) кошулуу, аралашуу, жайылуу, жайылып кетүү; **кра́ски спл́ылись** боёктор жайылып аралашып кетти.

сплю, спишь *и т. д. наст. вр. от* **спать.**

СПЛЮ'НУТЬ *сов. что* түкүрүү.

СПЛЮ'СНУТЬ *сов. что, разг. см.* **сплю́щить.**

СПЛЮ'СНУТЬСЯ *сов. разг. см.* **сплю́щиться.**

СПЛЮ'ЩИВАНИЕ *ср.* жалпаюу, жалпайтуу, былчыюу, былчыйтуу.

СПЛЮ'ЩИВАТЬ *несов. см.* **сплю́щить.**

СПЛЮ'ЩИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сплю́щиться;** 2. *страд. к* **сплю́щивать.**

СПЛЮ'ЩИТЬ *сов. что* жалпайтуу, жалпак кылуу, былчыйтуу.

СПЛЮ'ЩИТЬСЯ *сов.* жалпаюу, жалпайып калуу, былчыюу.

СПЛЯСА'ТЬ *сов. что, разг.* бийлеп берүү; **спляса́ть ру́сскую** орус бийин бийлеп берүү.

СПОДВИ'ЖНИК *м.* сподвижник (*чоң иште максатташ болуп бирге иштешүүчү*)

СПОДВИ'ЖНИЦА *женск. р. к* **сподви́жник.**

www.bizdin.kg

СПОДО'БИТЬСЯ *сов. уст.* бир нерсеге жетишүүгө ылайык табылуу, ылайык көрүлүү (*мис. сыйлыкка*).

СПОДРУ'ЧНИК *м. презр.* жардамчы.

СПОДРУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *разг.* **1.** ыңтайлуу, ыңгайлуу, ылайыктуу, туура келүүчү, колдон келе турган; **это дело мне сподручное** бул иш менин колумдан келет; **2.** *в знач. сущ. м.* жардамчы.

СПОЗАРА'НКУ *нареч. разг.* таң атар менен, таң атпай, таң азандан, таңдын эре-сереси менен; **встать спозаранку** таң азандан туруу.

СПОИ'ТЬ *сов.* **1.** *что, разг.* (*израсходовать на питьё*) сугаруу, ичирүү; **споить лошади два ведра воды** атка эки чака суу ичирүү; **2.** *кого* (*приучить к пьянству*) ичкиликке үйрөтүү, кыңык алдыруу.

СПОКО'ЙНО *нареч.* тынч, акырын, шашпай, жайбаракат; **сидеть спокойно** тынч отуруу; **вести себя спокойно** өзүн тынч алып жүрүү; **спокойно обдумать** жайбаракат ойлонуу, шашпай ойлоштуруу.

СПОКО'ЙНЫЙ, -ая, -ое **1.** тынч, жай, жайбаракат, жоош; **спокойное море** тынч деңиз; **спокойные глаза** жай караган көз; **он сказал спокойным голосом** ал жай үн менен айтты; **спокойный образ жизни** тынч турмушта жашоо; **2.** (*уравновешенный*) туруктуу, жоош, бир калыптагы, салмактуу; **у него спокойный характер** анын мүнөзү жоош; **3.** (*удобный*) тынч, эптүү; **спокойная обувь** тынч бут кийим; ◇ **будьте спокойны** *разг.* кадырыңыз жан болсун; **я за него спокоен** мен ал үчүн кам жебейм; **спокойной ночи!** тынч уктаңыз!, жакшы жатыңыз!

СПОКО'ЙСТВИЕ *ср.* **1.** (*тишина, покой*) тынчтык, жымжырт; **вокруг царило спокойствие** айлана жымжырт болуп турду; **2.** (*отсутствие тревог, уравновешенность*) тынчтык; **для вашего спокойствия** сиздин тынч болушуңуз үчүн.

СПОКО'Н: спокон веку *или* **спокон веков** *разг. уст.* атам замандан бери, эзелтен, эзелден бери.

СПОЛА'СКИВАТЬ *несов. см.* **сполоснуть.**

СПОЛЗА'ТЬ *несов. см.* **сползти.**

СПОЛЗТИ' *сов.* жылмышып түшүү, жылмышып түшүп кетүү, сойлоо, шыпырылып түшүү, жөрмөлөө, жөрмөлөп жылып түшүү; **сползти с камня** таштан жылмышып түшүү; **платок сполз с плеч** жоолук ийинден жылмышып түшүп кетти.

СПОЛНА' *нареч.* бүт, бүт бойдон, толук, толугу менен; **деньги получены сполна** акча бүт алынды; **заплатить долг сполна** карызды бүт төлөө.

СПОЛОСНУ'ТЬ *сов. что* чаюу, чайкоо, чайкап тазалоо.

СПОЛО'ХИ *только мн. обл.* **1.** (*северное сияние*) жаркырактар (*түндүк жактын жаркыраашы*); **2.** (*зарница*) караңгыда алыстан жарк-журк этүү.

СПОНДЕ'Й *м. лит.* спондей (*метрикалык ырда эки созулма муундан турган стопа же тоникалык ырда эки басымдуу муундан турган стопа*).

СПОНТА'ННЫЙ, -ая, -ое спонтандык (*сырткы таасирлерден эмес, ички себептердин натыйжасында пайда болуучу*).

СПОР *м.* **1.** айтыш, тартыш, талаш; **затеять спор** айтыш чыгаруу; **решить спор** талашты чечүү; **2.** *юр.* талаш, тартыш; **спор о наследстве** мурас мүлк жөнүндө талаш (тартыш); ◇ **спору нет** талаш жок.

СПО'РА *ж. биол.* спора (*козу карын, эңилчек, балыр өңдүү гүлсүз өсүмдүктөрдүн жана кээ бир клеткалуу жаныбарлардын жакындашуусуз тукумдоо кызматын аткаруучу бир клеткалык бөлүгү*).

СПОРАДИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое анда-санда учуроочу; кээде болуп, кээде болбой калуучу.

СПОРАДИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **спорадический.**

СПОРА'НГИЙ *м. биол.* спорангий (*гүлсүз өсүмдүктөрдүн спора жасалуучу көңдөйү*).

СПО'РИТЬ *несов.* **1.** айтышуу, тартышуу, талашуу; **спорить с товарищем** жолдошу менен айтышуу; **спорить о пустяках** болбогон нерсе жөнүндө талашуу; **спорить по пустякам** болбогон нерседен айтышып тартыша берүү; **довольно спорить!** болду эми, талашыңарды койгула!; **2.** *юр.* доолашуу, бир нерсени талашуу; **3.** (*держать пари*) мелдешүү, байге сайышуу; ◇ **о вкусах не спорят** *посл.* ар ким өзүнчө баалайт, ар ким өзүнчө карайт, бирөөгө жакпаган бирөөгө жагат.

СПОРИ'ТЬСЯ *несов. разг.* оңунда болуу; кызуу, жакшы жүрүп жатуу; **работа спорится** иш жакшы жүрүп жатат, иш кызуу жүрүп жатат.

СПО'РНОСТЬ *ж.* талаштык; **спорность решения** чечимдин талаштыгы.

СПО'РНЫЙ, -ая, -ое талаш; **спорный вопрос** талаш маселе.

СПО'РОВЫЙ, -ая, -ое **спора**-*га т.*, споралуу; **споровые растения** споралуу өсүмдүктөр.

СПО'РОК *м.* кийимдин сөгүлгөн тышы.

СПОРО'ТЬ *сов. что* кыркып алуу, сөгүп алуу, үзүп алуу; **спороть пуговицы** топчуларды кыркып алуу.

СПОРО'ТЬСЯ *сов.* сөгүлүү, кыркылуу; **пуговицы легко споролись** топчулар оңой кыркылды.

СПОРТ *м.* спорт; **лыжный спорт** лыжа спорту; **гребной спорт** кайык менен сууда сүзүү спорту; **заниматься спортом** спорт менен иришүү.

СПОРТ= *кээ бир татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү; мис.* **спорттовары** спорт товарлары.

СПОРТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **спорт**-*ко т.*; спорттук; **спортивные игры** спорттук оюндар, спорт оюндары; **спортивная площадка** спорттук аянтча; **спортивные соревнования** спорттук мелдештер.

СПОРТСМЕ'Н *м.* спортсмен (*спорт ойноочу*).

СПОРТСМЕ'НКА *женск. р. к* **спортсмен;** спортсменка.

СПОРТСМЕ'НСКИЙ, -ая, -ое **спортсмен**-*ге т*; спортсмендик.

СПОРХНУ'ТЬ *сов.* пыр этип учуп кетүү.

СПО'РЩИК *м. разг.* айтышуучу; тартышууну, талашууну сүйүүчү.

СПО'РЩИЦА *женск. р. к* **спорщик.**

СПО'РЫЙ, -ая, -ое ийгиликтүү, кызуу; **спорая работа** ийгиликтүү иш, кызуу жүрүп жаткан иш.

СПОРЫНЬЯ' *ж. бот.* кара көсөө.

СПО'СОБ *м.* жол, ык, арга; **механический способ обработки** иштетүүнүн механикалык жолу; **способ производства** өндүрүү жолу; **способ употребления** пайдалануу жолу; **способ изготовления бумаги** кагаз чыгаруу жолу; **работа производится следующим способом** жумуш төмөнкүдөй жол менен иштелет; **любым способом** ар кандай арга менен.

СПОСО'БНОСТЬ *ж.* **1.** *чаще мн.* (*дарование, талант*) жөндөмдүүлүк, зээндүүлүк; **человек с большими способностями** өтө жөндөмдүү киши; **2.** (*возможность производить какие-л. действия*) жарамдуулук, ийкемдүүлүк; **способность говорить** сүйлөөгө жарамдуулук, сүйлөөгө ийкемдүүлүк, сөзгө чебердик; **3.** (*качество, свойство*) жөндөмдүүлүк; **покупательная способность** *эк.* сатып алуу жөндөмдүүлүгү.

СПОСО'БНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*одарённый*) зээндүү, жөндөмдүү; **способный ребёнок** зээндүү бала; **2.** жарамдуу, ийкемдүү; **столовая способна пропустить сто человек** столовая жүз кишини тамактандырууга жарамдуу.

СПОСО'БСТВОВАТЬ *несов. кому-чему* жардам берүү, мүмкүндүк берүү, түрткү берүү, демилге берүү; **успеху способствовало развитие социалистического соревнования** ийгиликке жетишүүгө социалисттик мелдештин өнүгүшү жардам берди.

СПОТКНУ'ТЬСЯ *сов.* **1.** *обо что* мүдүрүлүү, сүрүнүү; **споткнуться о порог** босогого мүдүрүлүү; **2.** *на чём, перен. разг.* мукактана калуу, туруп калуу, тык этип туруп калуу;

www.bizdin.kg

споткну́ться о непоня́тное сло́во түшүнбөгөн сөзгө келгенде мукактана калуу.

СПОТЫКА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **споткну́ться; 2.** *перен.* (*говорить с запинками*) кекечтенүү, мукактануу; **спотыка́ться при чте́нии** мукактанып окуу.

СПОХВАТИ'ТЬСЯ *сов.* эстей коюу, эсине түшө калуу, сезүү; **спохвати́ться во́время** өз убагында сезе коюу.

СПОХВА'ТЫВАТЬСЯ *несов. см.* **спохвати́ться.**

СПРА'ВА *нареч.* оңдон, оң жактан (*о направлении*); оң жак, оң жакта (*о местонахождении*); **спра́ва от доро́ги** жолдун оң жагында; **спра́ва нале́во** оң жактан сол жакка.

СПРАВЕДЛИ'ВО *нареч.* адилеттик менен, адилеттик кылып, туура; **справедли́во поступи́ть** адилеттик кылуу.

СПРАВЕДЛИ'ВОСТЬ *ж.* **1.** адилеттүүлүк, тууралык, калыстык; **чу́вство справедли́вости** калыстык сезими, **по справедли́вости** калыстык менен, тууралык менен; **справедли́вость замеча́ния** эскертүүнүн адилеттүүлүгү; ◇ **отда́ть справедли́вость** чынын айтуу керек, чындыгында, чынын айтканда.

СПРАВЕДЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*беспристрастный*) адилет, туура, калыс; **справедли́вый судья́** адилет судья; **справедли́вая война́** адилет согуш; **2.** (*правильный*) туура, чын, жөндүү; **справедли́вое тре́бование** туура талап.

СПРА'ВИТЬ *сов. что* **1.** *разг.* өткөрүү, белгилөө; **спра́вить день рожде́ния** туулган күндү майрамдап белгилөө; **2.** *прост.* (*приобрести*) жасатып алуу, жайлап алуу, даярдап алуу; **я хочу́ спра́вить себе́ костю́м** мен өзүмө костюм тиктирип же сатып алгым келет.

СПРА'ВИТЬСЯ *сов.* **1.** *с чем* (*сладить, суметь исполнить что-л.*) колдон келүү, колунан келүү; **спра́виться с рабо́той** иш колунан келүү; **спра́виться с поруче́нием** тапшырманы аткаруу колунан келүү; **2.** *с кем-чем* (*одолеть в борьбе*) алы жетүү, күчү жетүү; **спра́виться с враго́м** душманга күчү жетүү; **3.** *о ком-чём* (*навести справку*) билүү, кабар алуу, сураштыруу, карап көрүү; **спра́виться в словаре́** сөздүктөн карап билүү; **спра́виться о здоро́вье** ден соолугу жөнүндө кабар алуу.

СПРА'ВКА *ж.* **1.** (*све́дение*) кабар, маалымат; **получи́ть спра́вку о хара́ктере рабо́ты** иштин мүнөзү жөнүндө маалымат алуу; **навести́ спра́вку** сураштыруу, сураштырып билүү; **2.** (*документ*) справка; **принести́ спра́вку с ме́ста рабо́ты** иштеген жеринен справка алып келүү.

СПРАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **спра́вить.**

СПРАВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **спра́виться; 2.** *страд. к* **справля́ть.**

СПРА'ВОЧНИК *м.* справочник (*белгилүү бир маселе тууралу маалымат берүүчү китеп*).

СПРА'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **справка**-*га т.*; справочный; **спра́вочное бюро́** справка бюросу; **спра́вочная кни́га** справка берүүчү китеп.

СПРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **спроси́ть.**

СПРА'ШИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **спроси́ться; 2.** *страд. к* **спра́шивать; 3.** *безл.* **спра́шивается** демек, суроо туулат, ой туулат; **спра́шивается, ско́лько дней вам ну́жно?** сизге канча күн керек деген суроо туулат?

СПРЕССОВА'ТЬ *сов. что* пресстөө, пресс менен басуу.

СПРЕССОВА'ТЬСЯ *сов.* басылуу, нықталуу, нықталып калуу; **се́но спрессова́лось** чөп нықталып калды.

СПРЕССО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **спрессова́ть.**

СПРЕССО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **спрессова́ться; 2.** *страд. к* **спрессо́вывать.**

СПРИНТ *м. спорт.* спринт (*кыска аралыкка чуркоо*).

СПРИ'НТЕР *м. спорт.* спринтер (*жөө же коньки менен кыска аралыкка чуркоочу киши*).

СПРИНЦЕВА'ТЬ *несов. кого-что* спринцовка менен жуу (*атайын прибор менен сууну чачыратып жуу*).

СПРИНЦО'ВКА *ж.* спринцовка (*дары, суу сепкич, бүркүч прибор*).

СПРОВА'ДИТЬ *сов. кого-что, прост.* эптеп кетирүү, жөнөтүү, айдап жоготуу, эптеп жолго салуу.

СПРОВА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **спрова́дить.**

СПРОВОЦИ'РОВАТЬ *сов.* провокация кылуу; көкүтүп, азгырып жаман ишке түртүү.

СПРОЕКТИ'РОВАТЬ *сов. что* проект түзүү, проектилөө; **спроекти́ровать высо́тное зда́ние** бийик имараттын проектисин түзүү.

СПРОС *м.* суроо (*талап кылуу, керектөө*); **спрос и предложе́ние** суроо жана сунуш; **большо́й спрос на кни́ги** китептерди суроочулар көп (*сатып алуучулар көп*); ◇ **без спро́са** суроосуз, уруксатсыз; **попы́тка не пы́тка, спрос не беда́** *погов.* талап азап эмес, суроо уят эмес; сурагандын уяты жок.

СПРОСИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-чего, у кого, что, о чём* суроо, сураштыруу; **спроси́ть сове́та** кеңеш суроо; **спроси́ть о вре́мени отхо́да по́езда** поезддин кетер убагы жөнүндө суроо; **2.** *с кого* (*взыскать, потребовать*) талап кылуу; **3.** *кого* суроо; **в дверь постуча́ли и спроси́ли хозя́ина** эшикти кагышты да үйдүн ээсин сураашты.

СПРОСИ'ТЬСЯ *сов. кого-чего, у кого-чего* **1.** (*попросить разрешения*) уруксат суроо; **ушёл не спроси́сь** уруксат сурабай кетти; **2.** *безл.*: **спро́сится** суралат; **с тебя́ спро́сится, как и с други́х** сенден да башкалардан сурагандай эле суралат.

СПРОСО'НОК *нареч. разг.* уйку-сурап, уйку-суроонун ортосунда, уйкулуу көзү менен; **спросо́нок он ничего́ не мог поня́ть** уйкулуу көзү менен ал эч нерсеге түшүнө албады.

СПРОСО'НЬЯ *нареч. см.* **спросо́нок.**

СПРОСТА' *нареч. разг.* жөн эле; ойлобой эле.

СПРУТ *м. зоол.* спрут (*сегиз чоң соргуч мурутчалары бар деңиз айбаны*).

СПРЫ'ГИВАТЬ *несов. см.* **спры́гнуть.**

СПРЫ'ГНУТЬ *сов. с чего* секирип түшүү, ыргып түшүү.

СПРЫ'СКИВАТЬ *несов. см.* **спры́снуть.**

СПРЫ'СНУТЬ *сов. что* **1.** суу бүркүп нымдоо; **спры́снуть бельё пе́ред гла́женьем** жуулган кирге таптоодон мурда суу бүркүү; **2.** *перен. разг.* жууш, ичкилик ичүү менен белгилөө; **спры́снуть оконча́ние тру́дного де́ла** оор иштин бүтүшүн ичкилик ичип көңүл ачуу менен белгилөө.

СПРЯГА'ТЬ *несов. что, грам.* жактоо (*этишти жак, жак, сан ж. б. менен өзгөртүү*).

СПРЯГА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *грам.* жакталуу; **2.** *страд. к* **спряга́ть.**

СПРЯЖЕ'НИЕ *ср. грам.* **1.** (*действие*) жактоо; **спряже́ние глаго́ла по ли́цам** этиштин жак боюнча жакталышы; **2.** (*грамматическая форма*) жакталыш; **табли́ца спряже́ния** жакталыш таблицасы; **написа́ть все спряже́ния глаго́ла** этиштин бардык жакталышын жазып чыгуу; **пе́рвое спряже́ние** биринчи жакталыш.

СПРЯСТЬ *сов. что* ийрүү, ийрип чыгуу, чыйратуу (*жипти*).

СПРЯ'ТАТЬ *сов. кого-что* жашыруу, катуу.

СПРЯ'ТАТЬСЯ *сов.* жашынуу, жашырынуу, катылуу.

СПУ'ГИВАТЬ *несов. см.* **спугну́ть.**

СПУГНУ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* чочутуу; **спугну́ть воробьёв** таранчыларды чочутуп учуруп жиберүү.

СПУД *м.*: **под спу́дом** 1) (*в потайном месте*) жашырын жерде, көмөскү жерде; 2) *перен.* (*без применения*) пайдасыз, пайдаланбай, пайдаланбастан, бекер, колдонуусуз, колдонулбастан; **из-под спу́да** 1) (*из потайного места*) көмөскү жерден; 2) *перен.* колдонулбай жаткан жерден, унутулган жерден, пайдаланылбай жаткан жерден.

СПУСК *м.* **1.** (*действие*) түшүү, түшүрүү; **спуск фла́га** желекти түшүрүү; **спуск с горы́** тоодон түшүү; **2.** (*откос*) эңкейиш, кыя; ылдый түпкөн жол; **круто́й спуск** тик ылдый түшкөн жол; **3.** (*в оружии*) спуск (*мылтык сыяктуу атыла турган куралдарда — атуу үчүн соомой менен

www.bizdin.kg

тартыла турган илгек); ◇ **не дава́ть спу́ска** *кому-л. разг.* бирөөгө жемин жедирбөө, бош келбөө, өнөгүн алдырбоо.

СПУСКА́ТЬ *несов. см.* **спусти́ть.**

СПУСКА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **спусти́ться;** 2. *страд. к* **спуска́ть.**

СПУСКНО́Й, -а́я, -о́е агыза турган, агызма, түшүрө турган; **спускно́й кран** *тех.* агыза турган чорго.

СПУСКОВО́Й, -а́я, -о́е 1. *см.* **спускно́й;** 2. **спуск** 3-кө *п.*; спускалык; **спусково́й механи́зм** спускалык механизм (*мис. мылтыкта*).

СПУСТИ́ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*переместить вниз*) түшүрүү, түшүрүп коюу, ылдый түшүрүү; **спусти́ть флаг** желекти ылдый түшүрүү; **спусти́ть в ша́хту** шахтага түшүрүү; 2. *что* (*на́ воду*) түшүрүү, сууга түшүрүү; **спусти́ть шлю́пку** шлюпканы (кайыкты) сууга түшүрүү; 3. *что* (*дать вытечь*) агызуу, агызып жиберүү; **спусти́ть во́ду из пруда́** көлмөдөн сууну агызып жиберүү; 4. *кого* (*освободить от привязи*) коё берүү, агытуу, бошотуп жиберүү; **спусти́ть соба́к с це́пи** иттерди чынжырдан бошотуп жиберүү; 5. *что, перен.* (*переслать в низовые организации*) жиберүү; **спусти́ть директи́ву из це́нтра** борбордон директива жиберүү; 6. *что, чего кому-чему, перен. разг.* (*простить*) кечирүү; **я ему́ э́того не спущу́** мен анын бул ишин кечирбейм; 7. *что, перен. разг.* (*растратить*) жок кылуу, чачып жок кылуу; 8. *что, перен. разг.* (*потерять в весе*) оордугун жоготуу, арыктоо, азуу; ◇ **ши́на спусти́ла** шинанын жели чыгып кетти; **спусти́ть куро́к** курокту (машааны) басуу (*атылуучу куралдын спускалык курогун басуу, тартуу*); **спусти́ть пе́тлю** (*при вязании*) 1) (*по неосторожности*) жиптин илмегин чыгарып жиберүү; 2) (*уменьшить число петель*) тарытуу (*согулуп жаткан байпактын башына жакындаганда, аны тарытуу үчүн, илмекти азайтуу*), **спусти́ть с ле́стницы** *разг.* тепкичтен түртүп түшүрүү; **спустя́ рукава́** *разг.* шалакылык, илээндилик менен; илең-салаң (*иштөө*); **спусти́ть шку́ру** *с кого-л. разг.* бирөөнү катуу жазалоо, адебин берүү, жазасын колуна берүү.

СПУСТИ́ТЬСЯ *сов.* 1. (*переместиться вниз*) түшүү, конуу, төмөн түшүү, ылдый түшүү; **спусти́ться с горы́** тоодон түшүү; **самолёт спусти́лся на аэродро́м** самолёт аэродромго түштү (конду); **спусти́ться по ле́стнице** тепкич менен ылдый түшүү; 2. *перен.* кирүү, түшүү; **ночь спусти́лась на зе́млю** караңгы кирди, түн кирди; 3. (*вниз по реке*) төмөн карай баруу (*суунун агымы боюнча сүзүү*).

СПУСТЯ́ *предлог с вин. п.* -дан кийин, өткөн соң, өткөндөн кийин; **спустя́ час** бир сааттан кийин; **спустя́ год** бир жылдан кийин.

СПУ́ТАТЬ *сов.* 1. *что* (*нитки, волосы и т. п.*) чатыштыруу, чатыштырып жиберүү; 2. *кого-что с кем-чем* жалган таануу, жаңылышуу, чаташтыруу; **я спу́тал вас с Ивано́вым** мен сизди, Иванов деп, жалган таанып калыптырмын.

СПУ́ТАТЬСЯ *сов.* 1. чатышуу, чатышып калуу; **ни́тки спу́тались** жип чатышып калды; 2. *перен.* (*смешаться*) чатышуу, аралашуу; **мы́сли спу́тались** ой чатышты, 3. *перен.* (*сбиться*) адашуу, жаңылышуу, адашып (жаңылышып) калуу, адашып (жаңылышып) кетүү.

СПУ́ТНИК *м.* 1. жолдош (*жолдо бирге баруучу*); 2. *перен.* ажырагыс жолдош, түбөлүк жолдош; 3. *астр.* жолдош; **Луна́ — спу́тник Земли́** Ай — Жердин жолдошу.

СПУ́ТНИЦА *женск. р. к* **спу́тник** 1.

СПУ́ТЫВАТЬ *несов. см.* **спу́тать.**

СПУ́ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **спу́таться;** 2. *страд. к* **спу́тывать.**

СПЬЯ́НА *нареч. разг.* мастыктан, мас бойдон.

СПЬЯ́НУ *нареч. см.* **спья́на.**

СПЯ́ТИТЬ *сов. прост.*: **да он спя́тил с ума́!** ал акылынан адашты!, ал жинди болду!; **он оконча́тельно с ума́ спя́тил** ал биротоло жинди болуп калды.

СПЯ́ЧКА *ж.* 1. (*у животных*) чээнге кирүү; 2. *перен.* (*бездеятельность*) бекерчилик, эч нерсе кылбоочулук, активдүүлүктү такыр жоготуп коюу, аракетсиздик, уктап жатуучулук.

СПЯ́ЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **спать;** 2. *прил.* уктап жаткан, уктоочу; **спя́щий ребёнок** уктап жаткан бала; **спя́щая краса́вица** (*в сказке*) уктап жаткан сулуу (*жомокто*); 3. *в знач. сущ. м., ж.* уктап жаткан (уйкудагы) адам; **притвори́ться спя́щим** уктамыш болуп калуу.

СРАБА́ТЫВАТЬСЯ *несов. см.* **срабо́таться.**

СРАБО́ТАННОСТЬ *ж.* 1. (*согласованность в работе*) иште ынтымактуулук; 2. (*изношенность*) жешилгендик, эскиргендик, эскирип керектен чыккандык.

СРАБО́ТАТЬСЯ *сов.* 1. (*достигнуть согласованности в работе*) өз ара жакшы иштешүү, иште ынтымактуу болуу, бирге иштешип көнүгүү; 2. (*износиться*) эскирүү, жешилүү, эскирип (жешилип) бүтүү, иштелип бүтүү, эскирип керектен чыгуу; **стано́к срабо́тался** станок эскирип (жешилип) бүттү.

СРАВНЕ́НИЕ *ср.* 1. (*действие*) салыштыруу, теңештирүү; **производи́ть сравне́ние** салыштыруу жүргүзүү; **э́то не поддаётся сравне́нию** муну салыштырууга болбойт; **вне сравне́ния** салыштырууга болбой турган, теңдеши жок; 2. салыштыруу; **уда́чное сравне́ние** олуттуу салыштыруу; **наро́дная поэ́зия изоби́лует сравне́ниями** элдик поэзияда салыштырууга толгон; ◇ **сте́пень сравне́ния** *грам.* салыштыруу даражасы, салыштырма сын; **по сравне́нию** *с кем-чем-л.* *бирөө же бир нерсе менен* салыштырганда, караганда; **не идёт в сравне́ние** *с кем-чем-л.* *бирөө же бир нерсе менен* теңештирүүгө болбойт, теңдеши жок.

СРА́ВНИВАТЬ I *несов. см.* **сравни́ть.**

СРА́ВНИВАТЬ II *несов. см.* **сровня́ть.**

СРА́ВНИВАТЬСЯ I *несов.* 1. *см.* **сравни́ться;** 2. *страд. к* **сра́внивать** I.

СРА́ВНИВАТЬСЯ II *несов.* 1. *см.* **сровня́ться;** 2. *страд. к* **сра́внивать** II.

СРАВНИ́МОСТЬ *ж.* теңешүүгө мүмкүндүк, теңештирүүгө боло тургандык, салыштырууга мүмкүндүк, салыштырууга боло тургандык.

СРАВНИ́ТЕЛЬНО *нареч.* 1. (*по сравнению*) салыштырганда, караганда; 2. (*более или менее*) бир канча, бир кыйла, мындайча караганда; **рабо́та вы́полнена в сравни́тельно коро́ткое вре́мя** жумуш бир кыйла кыска убакытта аткарылды; **сравни́тельно небольшо́й срок** бир кыйла кыска мөөнөт.

СРАВНИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое салыштырма; **сравни́тельный ме́тод** салыштырма метод; **сравни́тельная грамма́тика** салыштырма грамматика.

СРАВНИ́ТЬ *сов. кого-что с кем-чем* 1. (*сопоставить*) салыштыруу; **сравни́ть две величины́** эки чоңдукту салыштыруу; 2. (*приравнять*) теңештирүү, салыштыруу; **его́ с тобо́й сравни́ть нельзя́** аны сени менен теңештирүүгө болбойт.

СРАВНИ́ТЬСЯ *сов. с кем-чем* теңешүү, теңелүү, тең келүү; **никто́ не мо́жет с ним сравни́ться** аны менен эч ким теңеше албайт.

СРАВНЯ́ТЬ *сов. кого-что с кем-чем* (*сделать равным*) бирдей кылуу, тең кылуу, теңдештирүү; ◇ **сравня́ть с землёй** жер менен жексен кылуу.

СРАВНЯ́ТЬСЯ *сов. с кем-чем* (*сделаться равным*) бирдей болуу, тең болуу, теңдешүү.

СРАЖА́ТЬ *несов. см.* **срази́ть.**

СРАЖА́ТЬСЯ *несов.* 1. (*вести бой*) согушуу, урушуу; **сража́ться с врага́ми** душман менен согушуу; **сража́ться за ро́дину** родина үчүн согушуу; 2. *разг. шутл.* (*играть с азартом*) кызуулук менен ойноо, кагышуу, салгылашуу.

СРАЖЕ́НИЕ *ср.* 1. согуш, уруш, кыргын; **по́ле сраже́ния** согуш талаасы; **дать сраже́ние** согушуу; **вы́играть**

www.bizdin.kg

сражение согушта женип чыгуу; 2. *перен.* (*состязание*) жедлешүү, жарышуу.

СРАЗИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. өлтүрүү, жыга чаап өлтүрүү; **его сразила пуля** ал окко учуп өлдү; 2. *перен.* (*крайне поразить, удручить*) эстен тандыруу, шылкыйтуу; **эта весть сразила его** бул кабар аны эстен тандырды.

СРАЗИ'ТЬСЯ *сов. см.* **сражаться.**

СРА'ЗУ *нареч.* 1. (*моментально*) бат эле, ошол замат, дароо; **он сразу проснулся** ал дароо ойгонду. 2. (*одновременно*) жапырт, чогуу бирге; **они сразу вошли в комнату** алар бөлмөгө чогуу кирипти; **сразу все заговорили** баары жапырт сүйлөй башташты.

СРАМ *м.* (*позор*) уят, шерменделик, маскаралык; **какой срам!** бул эмне деген маскаралык!

СРАМИ'ТЬ *несов. кого-что* уят кылуу, маскара кылуу, шерменде кылуу.

СРАМИ'ТЬСЯ *несов.* уят болуу, маскара болуу, шерменде болуу, абийри кетүү.

СРАМНИ'К *м. прост.* уятсыз, маскара, абийирсиз (киши).

СРАМНИ'ЦА *женск. р. к* **срамник.**

СРАМНО'Й, -ая, -ое *прост.* уяты жок, абийири жок.

СРАСТА'НИЕ *ср.* бүтүү; **срастание костей** сынган сөөктөрдүн бүгүшү.

СРАСТА'ТЬСЯ *несов. см.* **срастись.**

СРАСТИ'СЬ *сов.* бүтүү; **сломанная кость срослась** сынган сөөк бүттү.

СРАСТИ'ТЬ *сов. что* 1. бүтүрүү, калыбына келтирүү (*мис. сынган сөөктү*); 2. (*соединить*) улоо, улап узартуу.

СРАЩЕ'НИЕ *ср.* биригип бүтүү, биригип өсүү; **сращение кости после перелома** сөөктүн сынгандан кийинки биригип бүтүшү; ◇ **фразеологическое сращение** *лингв.* туруктуу сөз айкалышы.

СРА'ЩИВАНИЕ *ср.* 1. (*действие*) бүтүү, бүтүрүү (*мис. сынган сөөктү*); 2. *перен.* биригүү, биригип кетүү.

СРА'ЩИВАТЬ *несов. см.* **срастить.**

СРЕБРОВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое күмүш түстүү, күмүш сыяктуу, күмүшкө окшош.

СРЕБРОНО'СНЫЙ, -ая, -ое *геол.* күмүшү бар, күмүштүү, **сребросный песок** күмүшү бар кум, күмүштүү кум.

СРЕДА' I *ж.* чөйрө; **окружающая среда** айланадагы чөйрө; **из рабочей среды** жумушчу чөйрөсүнөн; **воздушная среда** аба чөйрөсү; **географическая среда** географиялык чөйрө; **питательная среда** *биол.* азыктануу чөйрөсү, азыктандыруучу чөйрө.

СРЕДА' II *ж.* (*день недели*) шаршемби.

СРЕДИ' *предлог с род. п.* 1. (*в середине*) арада, ичте, ортодо, ортосунда; **среди площади посажены цветы** аянттын ортосуна гүл тигилген; **я проснулся среди ночи** мен түн ортосунда ойгондум; 2. (*между*) арасында, ичинде; **среди его книг было много очень интересных** анын китептеринин арасында өтө кызыктуу китептер көп эле; 3. (*в какой-л. среде*) ортосунда, арасында; **быть среди друзей** достордун арасында болуу; ◇ **среди бела дня** чак түштө, тал түштө.

СРЕДИЗЕМНОМО'РСКИЙ, -ая, -ое Орто-Жер деңиздик; **средиземноморские рыбы** Орто-Жер деңиздик балыктар.

СРЕДИ'НА *ж. уст. см.* **середина.**

СРЕДИ'ННЫЙ, -ая, -ое *уст. см.* **серединный.**

СРЕ'ДНЕ *нареч. разг.* орточо, анчалык эмес; **пьеса была сыграна средне** пьеса орточо ойнолду.

СРЕДНЕ- *кыскартылган татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү; бул:* 1) *өнүгүштүн орто мезгилин белгилейт, мис.*: **среднегреческий язык** орто грек тили; 2) *орто, ортодо, орто жерде болгон дегенди белгилейт; мис.* **среднеазиатский** орто азиялык; 3) *бир нерсенин орто нормасы, орто дегенди белгилейт; мис.*: **среднесуточный** орто эсеп менен суткалык; **среднегодовой** орто эсеп менен жылдык, жылдык орточо.

СРЕДНЕАЗИА'ТСКИЙ, -ая, -ое **Средняя Азия**-*га т.*; орто азиялык; **среднеазиатский климат** орто азиялык климат, Орто Азия климаты.

СРЕДНЕВЕКО'ВЫЙ, -ая, -ое **средневековье**-*ге т.*; орто кылым, орто кылымдык; **средневековое искусство** орто кылымдык искусство, орто кылымдар искусствосу.

СРЕДНЕВЕКО'ВЬЕ *ср. ист.* орто кылымдар (*биздин замандын 5-инчи кылымдан 10-унчу кылымга чейинки мезгилин кучагына алган батыш европалык тарыхтын доору*); **раннее средневековье** алгачкы орто кылымдар; **позднее средневековье** кийинки орто кылымдар.

СРЕДНЕГОДОВО'Й, -ая, -ое жылдык орто, жылдык орточо; **среднегодовая температура** жылдык орточо температура.

СРЕДНЕМЕ'СЯЧНЫЙ, -ая, -ое айлык орточо; **среднемесячная выработка** айлык орточо иштеп табуу.

СРЕДНЕНЁБНЫЙ, -ая, -ое *см.* **среднеязычный.**

СРЕДНЕРУ'ССКИЙ, -ая, -ое орто орус (*Россиянын түндүгү менен түштүгүнүн ортосундагы*); **среднерусские говоры** орто орус говорлору.

СРЕДНЕСУ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое суткалык орточо, орто эсеп менен суткалык, орто эсеп менен бир суткада; **среднесуточная погрузка машины** машиналарга орто эсеп менен бир суткада салынган жүк.

СРЕДНЕЯЗЫ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *лингв.* орточул (*тилдин орто жери таңдайга тийүү менен айтылуучу тыбыштар*); **среднеязычные согласные** орточул үнсүздөр.

СРЕ'ДНИЙ, -яя, -ее 1. ортодогу, ортоңку, ортончу; **средний этаж** ортоңку этаж; **среднее течение реки** суунун ортодогу агымы; **средний брат** ортончу бир тууган; 2. орто, ортодогу; **средний возраст** орто жаш; **мужчина среднего возраста** орто жаштагы эркек; **человек среднего роста** орто бойлуу киши; 3. орто, орточо; **средняя величина** орто чоңдук; **среднее арифметическое** орто арифметикалык; **средняя годовая температура** жылдык орточо температура; **средняя скорость поезда** поезддин орточо ылдамдыгы; **средний урожай** орточо түшүм; **средний заработок** орточо кызмат акы; **выше среднего** ортодон жогорку; 4. (*посредственный*) орто, орточо; **средние способности** орточо жөндөмдүүлүк; **среднее качество** орточо сапат; ◇ **средний род** *грам. см.* **род; средняя школа** орто мектеп; **среднее образование** орто билим; **средние века** *ист.* орто кылымдар (*см.* **средневековье**); **среднее ухо** *анат.* орто кулак; **средний палец** ортон, ортон кол; **в среднем** орто эсеп менен; **в среднем он зарабатывает тысячу рублей** орто эсеп менен ал миң сом иштеп табат; **нечто среднее** же ары эмес, же бери эмес (*мис. качыр—же эшек эмес, же жылкы эмес*).

СРЕДОТО'ЧИЕ *ср.* түйүн, топтолгон жери; **бакинский район — средоточие нефтяной промышленности** Баку району — нефть өнөр жайынын топтолгон жери.

СРЕ'ДСТВО *ср.* 1. (*приём, способ действия*) чара, ыкма; **средство защиты** коргонуу чарасы; **пустить в ход все средства** бардык чараларды колдонуу; 2. курал, каражат; **средства производства** өндүрүш каражаттары; **средства передвижения** бир жерден экинчи бир жерге жүрүү каражаты (*мис. поезд, машина, араба ж. б.*); 3. (*лечебное*) каражат, дары; **перевязочные средства** таңуу каражаттары; **средство от кашля** жөтөл дарысы; 4. **средства** *мн.* (*деньги, материальный достаток*) каражат, акча; **отпустить средства** каражат берүү, акча берүү.

СРЕДЬ *предлог см.* **среди; средь бела дня** чак түштө, тал түштө.

СРЕЗ *м.* 1. (*действие*) кесүү; 2. (*место*) кесик, кескен жер.

СРЕ'ЗАТЬ *сов.* 1. *что* кесүү; **срезать ветку ножом** бутакты бычак менен кесүү; 2. *кого-что, перен.* (*провалить на*

www.bizdin.kg

экзамене) кулатып коюу, өткөрбөй коюу; ◇ **срéзать ýгол** төтө жолго түшүү; **срéзать мяч** *спорт.* топту чимиризлтип уруп жиберүү.

СРЕЗА'ТЬ *несов. см.* **срéзать.**

СРЕ'ЗАТЬСЯ *сов. разг.* (*на экзамене*) кулап калуу, өтпөй калуу.

СРЕЗА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **срéзаться; 2.** *страд. к* **срезáть.**

СРЕ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **срéзать.**

СРЕ'ЗЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **срéзаться; 2.** *страд. к* **срéзывать.**

СРИСОВА'ТЬ *сов. кого-что* даяр сүрөттөн көчүрүп сүрөт тартуу, даяр сүрөттү карап туруп сүрөт тартуу; **срисовáть рисýнок из кни́ги** китептин сүрөтүн карап туруп сүрөт тартуу.

СРИСО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **срисовáть.**

СРОВНЯ'ТЬ *сов. что* түзөтүү, тегиздөө; **сровня́ть плóщадку** аянтчаны тегиздөө; ◇ **сровня́ть с землёй** жер менен жексен кылуу.

СРОВНЯ'ТЬСЯ *сов.* теңешүү, теңелүү.

СРОДНИ' *в знач. сказ. кому, разг.* тууган, туушкан; **он мне сродни́** ал мага тууган.

СРОДНИ'ТЬ *сов кого-что с кем* тууган кылуу, дос кылуу, ынак кылуу.

СРОДНИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** *с кем-чем* (*сблизиться*) тууган болуу, дос болуу, ынак болуу; **2.** *с чем* (*свыкнуться*) көнүү, үйүр алышуу, үйрөнүү, үйрөнүп калуу; **я сродни́лся с нóвой рабóтой** мен жаңы ишке үйрөнүп калдым.

СРО'ДНЫЙ, **-ая, -ое** (*сходный*) тукумдаш, теги жакын, окшош; **срóдные явлéния** теги жакын кубулуштар, бири-бирине окшош кубулуштар.

СРОДСТВО' *ср.* тууганды к, туушкандык, окшоштук; **срóдство харáктеров** мүнөздөрдүн окшоштугу.

СРО'ДУ *нареч. прост.* **1.** туулуп бүтүп, туулгандан бери, бала болуп, башына жүн чыккандан бери, эч качан; **2.** эч убакытта; **срóду не ви́дел** туулуп бүтүп көргөнүм жок, эч качан көргөн эмесмин.

СРОК *м.* **1.** *в разн. знач.* мөөнөт, срок; **на корóткий срок** кыска мөөнөткө; **до истечéния срóка** срогу бүткөнчө; **продли́ть срок** мөөнөтүн узартуу; **срóком на оди́н год** бир жылдык срокко; **прошли́ все срóки** бардык мөөнөтү өттү; **приéхать к срóку** срогунда келүү; ◇ **дáйте срок** *разг.* тура туруңуз, кезек бериңиз; **не давáть ни óтдыху ни срóку** *разг.* тынч алдырбай коюу; баш көтөртпөй коюу.

СРО'ЧНО *нареч.* тез, тезинен, шашылыш, ылдам, токтоосуз, бачым; **э́то нýжно срóчно достáвить** муну тезинен жеткириш керек.

СРО'ЧНОСТЬ *ж.* **1.** тездик, шашылыштык, ылдамдык, бачымдык; **срóчность закáза** заказдын шашылыштыгы; **2.** (*поспешность*) шашылыштык; **что за срóчность?** анча эмне шашылыш болуп кетти?

СРО'ЧНЫЙ, **-ая, -ое 1.** (*спешный*) шашылыш; **срóчное донесéние** шашылыш кабар; **срóчная телегрáмма** шашылыш телеграмма; **срóчная рабóта** шашылыш жумуш; **2.** (*на определённый срок*) мөөнөттүү, сроктуу; **срóчная ссýда** белгилүү мөөнөткө берилген ссуда; **3.** (*протекающий в положенный срок*) мөөнөттүү; **срóчная и сверхсрóчная вóенная слýжба** мөөнөттүү жана мөөнөттөн ашык аскер кызматы.

СРУБ *м.* **1.** кесүү; **продáть лес на сруб** токойду кесип алууга сатуу; **2.** (*сооружение*) көтөрмө (*ичине топурак, кум, таш түшүп кетпесин үчүн төрт бурчтуу кылып жыгачтан жасалган курулуш*); **колóдезный сруб** кудук көтөрмөсү.

СРУБА'ТЬ *несов. см.* **сруби́ть 1.**

СРУБИ'ТЬ *сов. что* **1.** кыюу, кесүү; **сруби́ть дéрево** жыгачты кыюу; **2.** (*выстроить из брёвен*) жумуру жоон жыгачтан салуу (жасоо); **сруби́ть избý** жыгач үй салуу.

СРУ'БЩИК *м.* жыгач кыюучу (кесүүчү) киши.

СРЫВ *м.* **1.** (*действие*) жулуп алуу, жулуп таштоо; **2.** үзгүлтүккө учуратуу; **сры́вов в рабóте не́ было** иш үзгүлтүккө учураган жок.

СРЫВА'ТЬ I *несов. см.* **сорвáть.**

СРЫВА'ТЬ II *несов. см.* **срыть.**

СРЫВА'ТЬСЯ I *несов.* **1.** *см.* **сорвáться; 2.** *страд. к* **срывáть** I.

СРЫВА'ТЬСЯ II *несов. страд. к* **срывáть** II.

СРЫ'ВЩИК *м.* үзүүчү, бузуучу, үзгүлтүккө учуратуучу.

СРЫ'ВЩИЦА *женск. р. к* **сры́вщик.**

СРЫ'ГИВАТЬ *несов. см.* **срыгнýть.**

СРЫГНУ'ТЬ *сов. что, разг.* кулгуу; **ребёнок срыгнýл молокó** бала сүт кулгуду.

СРЫТЬ *сов. что* казуу, казып жок кылуу; **срыть бугóр** дөңдү казып жок кылуу.

СРЯ'ДУ *нареч. разг.* катарынан, катары менен; **три дня сря́ду шёл дождь** үч күн катары менен жамгыр жаады.

ССА'ДИНА *ж.* сыйрык; денесинин сыйрылган, сүрүлгөн жери; жоор.

ССАДИ'ТЬ I *сов. кого-что* түшүрүү; **ссади́ть с лóшади** аттан түшүрүү.

ССАДИ'ТЬ II *сов. что, разг.* (*поцарапать*) терини сыйрытып алуу; **ссади́ть колéно дó крови** тизени сыйрыгып, канатып алуу.

ССА'ЖИВАТЬ I *несов. см.* **ссади́ть** I.

ССА'ЖИВАТЬ II *несов. см.* **ссади́ть** II.

ССЕК *м.* (*сорт говядины*) жамбаш (*уйдун эти*).

ССО'РА *ж.* чатак, чыр, уруш, жаңжал; **быть в ссóре** таарынышып калуу, чатакташып калуу.

ССО'РИТЬ *несов. кого с кем* чатакташтыруу, уруштуруу.

ССО'РИТЬСЯ *несов. с кем* чатакташуу, урушуу, жаңжалдашуу.

ССО'ХНУТЬСЯ *сов.* кургоо, кургап катуу, курушуу, чүрүшүү; **гли́на ссóхлась** ылай кургады.

ССУ'ДА *ж.* ссуда, карыз; **беспроцéнтная ссýда** процентсиз ссуда; **долгосрóчная ссýда** узак мөөнөткө берилген ссуда; **безвозврáтная ссýда** кайтарылбас ссуда; **получи́ть ссýду** ссуда алуу.

ССУДИ'ТЬ *сов. кого-что чем* ссуда берүү, карыз берүү; **он ссуди́л меня́ ста рубля́ми** ал мага жүз сом карыз берди.

ССУ'ДНЫЙ, **-ая, -ое** **ссуда**-*га т.*; ссудалык; **ссýдный капитáл** ссудалык капитал.

ССУДОДА'ТЕЛЬ *м.* ссуда берүүчү, карыз берүүчү.

ССУДОПОЛУЧА'ТЕЛЬ *м.* ссуда алуучу, карыз алуучу.

ССУЖА'ТЬ *несов. см.* **ссуди́ть.**

ССУТУ'ЛИТЬ *сов. кого-что* бүкчүйтүү, бүкүрөйтүү.

ССУТУ'ЛИТЬСЯ *сов.* бүкчүйүү, бүкүрөйүү.

ССУЧИ'ТЬ *сов. см.* **сучи́ть** 1.

ССЫЛА'ТЬ *несов. см.* **сослáть.**

ССЫЛА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **сослáться; 2.** *страд. к* **ссылáть.**

ССЫ'ЛКА I *ж.* сүргүнгө айдоо (*жазалап айдап жиберүү*); **приговори́ть к ссы́лке** айдоого өкүм кылуу; **отпрáвить в ссы́лку** айдоого жөнөтүү.

ССЫ'ЛКА II *ж.* **1.** (*действие*) таянуу, таяныч кылып көрсөтүү, мисал кылып алуу, далил кылып алуу (*мис. бирөөнүн сөзүн, чыгармасын*), **2.** (*выдержка*) цитата, шилтеме; **ссы́лка напечáтана внизý** цитата *же* шилтеме төмөн жакта басылган.

ССЫ'ЛОЧНЫЙ, **-ая, -ое** **ссылка** II-*ге т.*; **ссы́лочные примечáния** шилтеме эскертүүлөр.

ССЫ'ЛЬНАЯ *женск. р. к* **ссы́льный.**

ССЫ'ЛЬНЫЙ *м. уст.* сүргүнгө айдалган киши.

ССЫПА'НИЕ *ср.* төгүү, салуу.

ССЫ'ПАТЬ *сов. что* төгүү, төгүп үйүп коюу; **колхóз ссы́пал зернó в элевáтор** колхоз данды элеваторго төктү.

ССЫПА'ТЬ *несов. см.* **ссы́пать.**

www.bizdin.kg

ССЫ'ПКА *ж.* төгүү, салуу; **ссы́пка зерна́** данды төгүү, данды салуу (*мис. кампага*).

ССЫПНО'Й, -а́я, -о́е **ссыпка**-*га т.*; **ссыпно́й пункт** төгүү пункуту.

ССЫХА'ТЬСЯ *несов. см.* **ссо́хнуться.**

СТАБИЛИЗА'ТОР *м.* стабилизатор (**1.** *ав. самолёт же дирижабль абада туруктуу болсун үчүн анын куйругуна бекитилген аспап;* **2.** *мор. кеменин чайпалуусун кемитүүчү аппарат;* **3.** *электр тогунун термелишин жок кылуучу прибор*).

СТАБИЛИЗА'ЦИЯ *ж.* стабилизация, стабилизация кылуу, туруктуу абалга келтирүү; **стабилиза́ция цен** бааларды стабилизация кылуу.

СТАБИЛИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* стабилизациялоо, стабилизация кылуу, туруктуу абалга келтирүү, белгилүү деңгээлге бекитүү; **стабилизи́ровать валю́ту** валютаны стабилизациялоо, валютаны туруктуу абалга келтирүү.

СТАБИЛИЗИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* стабилизацияландырылуу, туруктуу абалга келтирилүү; **2.** *несов. страд к* **стабилизи́ровать.**

СТАБИЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. см.* **стабилизи́ровать.**

СТАБИЛИЗОВА'ТЬСЯ 1. *сов. и несов. см.* **стабилизи́роваться; 2.** *несов. страд. к* **стабилизова́ть.**

СТАБИ'ЛЬНОСТЬ *ж.* стабилдүүлүк, туруктуулук.

СТАБИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое стабилдик, стабилдүү, туруктуу; **стаби́льные уче́бники** туруктуу окуу китептери; **стаби́льные це́ны** туруктуу баалар.

СТА'ВЕНЬ *м. см.* **ста́вня.**

СТА'ВИТЬ *несов.* **1.** *кого-что* (*придавать стоячее положение*) тургузуу, тургузуп коюу, тигинен коюу; **ста́вить столбы́** устундарды тигинен коюу; **2.** *кого-что* (*помещать куда-л.*) коюу; **ста́вить цветы́ в ва́зу** гүлдөрдү вазага коюу; **ста́вить лошаде́й в коню́шню** аттарды атканага коюу; **3.** *что* (*прикладывать*) коюу; **ста́вить компре́сс** компресс коюу; **ста́вить ба́нки больно́му** оору кишиге оңко коюу; **4.** *что* (*устраивать, строить*) тургузуу, коюу, салуу; **ста́вить па́мятник** эстелик тургузуу; **ста́вить телефо́н** телефон коюу; **ста́вить избу́** жыгач үй тургузуу (салуу); **5.** *что* (*писать*) коюу; **ста́вить то́чку** чекит коюу; **6.** *что, театр.* коюу; **ста́вить но́вую пье́су** жаңы пьеса коюу; **7.** *кого* (*назначать*) коюу; **ста́вить на рабо́ту** кызматка (ишке) коюу; **8.** *что* (*выдвигать, предлагать*) коюу, салуу; **ста́вить вопро́с на обсужде́ние** маселени талкуута салуу; **9.** *что* (*в игре*) саюу, тигүү; **ста́вить на́ кон** оюндун бир саамына тигүү (*мис. чүкөнү*); **10.** *что* (*придавать нужное положение, форму*) үйрөтүү, келтирүү, түзөтүү; **ста́вить ру́ку музыка́нту** музыканттын колун оюнга үйрөтүү; **ста́вить го́лос** үнүн күүгө келтирүү, үнүн түзөтүү; **11.** *что* (*вменять*) коюу; **ста́вить в обя́занность** милдет кылып коюу; **ста́вить в вину́** айып коюу, айыптоо, күнөө коюу; **ста́вить за пра́вило** эреже катары коюу; ◇ **ста́вить реко́рд** рекорд коюу; **ста́вить диа́гноз** диагноз коюу; **ста́вить в изве́стность** билдирүү, билдирип коюу, кабар кылып коюу; **ни во что не ста́вить** *кого-л. бирөөнү* киши ордуна көрбөө; **ста́вить на вид** эскертүү берүү; **ста́вить на ка́рту** тобокел кылуу, тобокелге салуу; **ста́вить во главу́ угла́** эң башкы (негизги) деп эсептөө; **ста́вить на одну́ до́ску** *с кем-л. бирөө менен* теңештирүү; **ста́вить часы́** саатты тууралап коюу; **ста́вить самова́р** самоор коюу.

СТА'ВКА I *ж.* (*штаб*) ставка, штаб; **ста́вка Верхо́вного Главнокома́ндующего** Жогорку Башкы командачынын ставкасы (штабы).

СТА'ВКА II *ж.* **1.** (*в игре*) тиккен акча, сайган акча, кумарга койгон акча; **2.** (*размер заработной платы*) айлык кызмат акы, айлык эмгек акы; ◇ **о́чная ста́вка** беттештирүү, бетме-бет коюп сүйлөшүү, көздөштүрүү; **де́лать ста́вку** *на кого-л. бирөөгө* ишенүү.

СТА'ВЛЕННИК *м.* бирөөнүн кишиси (*бирөөнүн камкордугу, тырышуусу аркасында ишке турган жана анын тилегенин иштөөчү киши*).

СТА'ВНЯ *ж.* терезенин жапкычы, терезе капкагы.

СТАДИА'ЛЬНОСТЬ *ж.* стадиялуулук.

СТАДИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое стадиялуу.

СТАДИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое *см.* **стадиа́льный.**

СТАДИО'Н *м.* стадион.

СТА'ДИЯ *ж.* стадия (*өсүү баскычы, өрчүү фазасы*).

СТА'ДНОСТЬ *ж.* үйүрдүүлүк (*үйүрдүк сезимдин болушу*).

СТА'ДНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*живущий стадом*) үйүрдүү, үйүр-үйүр болуп жүргөн, топ-топ болуп жүргөн; **ста́дное живо́тное** үйүр-үйүр болуп жүргөн айбан; **2.** *перен.* сокур сезимге мал сыяктуу берилип дүргүгөн; **ста́дное чу́вство** сокур сезимге мал сыяктуу берилүү.

СТА'ДО *ср.* үйүр (*о животных*); бир короо (*о скоте*); мал, топ; **колхо́зные стада́** колхоздун малы; **ста́до коро́в** бир короо уй; **ста́до ове́ц** бир короо кой; **ста́до ди́ких у́ток** жапайы өрдөктөрдүн тобу; **увеличе́ние ста́да рога́того скота́** мүйүздүү ири малдардын санын көбөйтүү.

СТАЖ *м.* **1.** стаж; **име́ть большо́й стаж** стажы көп болуу; **парти́йный стаж** партиялык стаж; **кандида́тский стаж** кандидаттык стаж; **трудово́й стаж** эмгек стажы; **2.** (*срок*) стаж (*белгилүү бир укук алуу үчүн милдеттүү түрдө өтүлүүчү иштин мөөнөтү*); **проходи́ть стаж** тажрыйба алуу, стажын өтүү.

СТАЖЁР *м.* стажёр, сыноо стажын өтүүчү киши.

СТАЖЁРКА *женск. р. к* **стажёр.**

СТАЖИ'РОВАТЬ *несов.* стаж өтүү.

СТАЖИРО'ВКА *ж.* стаж өтүү.

СТА'ИВАТЬ I *несов. см.* **ста́ять.**

СТА'ИВАТЬ II *многокр. см.* **стоя́ть;** тура берүү, . . . болуп тура берүү, жактай берүү.

СТА'ЙЕР *м. спорт.* стайер (*узак аралыкка чуркоочу же коньки тебүүчү киши*).

СТАКА'Н *м.* **1.** стакан; **пить из стака́на** стакандан ичүү; **вы́пить стака́н ча́ю** бир стакан чай ичүү; **2.** *воен.* (*оболочка снаряда*) стакан; ◇ **бу́ря в стака́не воды́** арадай жерде чарадай жыйын.

СТАКА'ННЫЙ, -ая, -ое **стакан** 1-*ге т.*; стакан чыгаруучу; **стака́нное произво́дство** стакан чыгаруучу өндүрүш.

СТАЛАГМИ'Т *м. мин.* сталагмит (*үңкүрлөрдүн түбүндө суу тамчысынан пайда болгон уркуйган акиташ*).

СТАЛАГМИ'ТОВЫЙ, -ая, -ое **сталагмит**-*ке т.*; сталагмиттүү, сталагмиттик.

СТАЛАКТИ'Т *м. мин.* сталактит (*үңкүрлөрдүн төбөсүндө сызылып чыккан суудан пайда болуп, төмөн салаңдап турган акиташ*).

СТАЛАКТИ'ТОВЫЙ, -ая, -ое **сталактит**-*ке т.*; сталактиттүү, сталактиттик; **сталакти́товая пеще́ра** сталактиттүү үңкүр.

СТАЛЕБЕТО'Н *м.* сталебетон (*цемент менен жогорку сорттуу металлдардын сыныктарынын кошундусу*).

СТАЛЕБЕТО'ННЫЙ, -ая, -ое **сталебетон**-*го т.*; сталебетондук; **сталебето́нные констру́кции** сталебетондук конструкциялар.

СТАЛЕВА'Р *м.* болот эритүүчү (*жумушчу*).

СТАЛЕВАРЕ'НИЕ *ср.* болот эритүү; **скоростно́е сталеваре́ние** болотту тез эритүү.

СТАЛЕЛИТЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое болот куюучу; **сталелите́йный заво́д** болот куюучу завод.

СТАЛЕЛИТЕ'ЙЩИК *м.* болот куюучу (*жумушчу*).

СТАЛЕПЛАВИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое болот эритүүчү; **сталеплави́льная печь** болот эритүүчү меш.

СТАЛЕПЛАВИ'ЛЬЩИК *м.* болот эритүүчү (*жумушчу*)

СТАЛЕПРОКА'ТНЫЙ, -ая, -ое болот прокат кылуучу; **сталепрока́тный цех** болот прокат кылуучу цех.

СТАЛЕПРОКА'ТЧИК *м.* болот прокат кылуучу (*жумушчу*).

www.bizdin.kg

СТАЛИНИ'Т *м. тех.* сталинит (*кесүүчү инструменттерди, тоо тешүүчү шаймандарды жасоого пайдалануучу куйма*).

СТА'ЛКИВАТЬ *несов. см.* **столкну́ть.**

СТА'ЛКИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **столкну́ться; прихо́дится ча́сто ста́лкиваться с э́тим явле́нием** мындай абал менен көп убакытта кезигишүүгө туура келет; 2. *страд. к* **ста́лкивать.**

СТА'ЛО: ста́ло быть *вводн. сл. разг.* демек; **ста́ло быть, так ну́жно** демек, ушундай болушу керек.

СТАЛЬ *ж.* болот; **нержаве́ющая сталь** дат баспай турган болот; **высокока́чественные ста́ли** жогорку сапаттуу болоттор; **инструмента́льные ста́ли** инструмент (аспап жасалуучу) болоттор, инструмент жасалуучу жогорку сапаттуу болоттор; **клино́к из ста́ли** болоттон жасалган кылыч (канжар)

СТАЛЬНО'Й, -а́я, -о́е 1. **сталь**-*га т.*; **стальны́е пе́рья** болот калем учтар; 2. *перен.* (*о цвете*) көгүш (*түс*); **стально́го цве́та** көгүш түстүү; 3. *перен.* (*крепкий, упругий*) мыкты, болоттой катуу; **стальны́е мы́шцы** болоттой катуу булчуңдар, 4. *перен.* (*выносливый, сильный*) кажыбас, чыдамдуу, күчтүү; **стальны́е не́рвы** чыдамдуу нервдер; **стальна́я во́ля** күчтүү эрк, кажыбас кайрат.

СТАМЕ'СКА *ж.* тешкич, стамеска (*жыгач устасынын жалпак миздүү курч жабдыгы*).

СТАН I *м.* (*туловище*) тулку бой (*кишинин тулку бою*)

СТАН II *м.* 1. (*лагерь*) стан (*лагерь, кош*); **полево́й стан** талаа станы; 2. *перен.* (*войско, воюющая сторона*) аскер (согушуучу) тарап, согушуучу жак; кошуун; **вра́жий стан** душмандын аскерлери, 3. *ист.* стан (*уезддердин административдик-саясий бөлүнүштөрү*).

СТАН III *м. тех.* стан (*металлдан ири буюмдарды жасоого арналган татаал машина*); **прока́тный стан** прокаттык стан.

СТАНДА'РТ *м.* 1. (*образец*) стандарт, үлгү; **изготовля́ть по станда́рту** стандарт боюнча жасап чыгаруу; 2. *эк.* (*мерило*) стандарт, чен, өлчөө, өлчөгүч; **золото́й станда́рт в де́нежном обраще́нии** акчанын айланышындагы алтын стандарты; 3. *перен.* (*шаблон*) стандарт, шаблон; үлгү.

СТАНДАРТИЗА'ЦИЯ *ж.* стандартизация, стандартташтыруу; **стандартиза́ция дета́лей** деталдарды стандартташтыруу.

СТАНДАРТИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* стандартташтыруу, бир стандартка келтирүү; **стандартизи́ровать произво́дство запасны́х часте́й** запас бөлүктөрдү чыгарууну стандартташтыруу.

СТАНДАРТИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. см.* **стандартизи́ровать.**

СТАНДА'РТНОСТЬ *ж.* стандарттуулук.

СТАНДА'РТНЫЙ, -ая, -ое 1. **стандарт**-*ка т.*; стандарттуу, стандарттык, **станда́ртная ме́бель** стандарттуу мебель; 2. *перен. разг. неодобр.* баягы эле, мурунтадан бери эле айтылып жүргөн; **станда́ртные фра́зы** баягы эле сөздөр, мурунтадан бери эле айтылып жүргөн сөздөр.

СТАНИ'НА *ж.* 1. *тех.* станина (*машина же станок кыймылдабай турган кылып орнотулган негиз, түп*); 2. *см.* **стано́к** II 2.

СТАНИО'ЛЬ *м. тех.* станиоль (*калай кагаз; бул ар түрдүү буюмдарды коюздоо үчүн колдонулат*).

СТАНИ'ЦА *ж.* 1. станица (*казак орустардын кыштагы*); 2. *поэт.* (*стая*) топ; **стани́ца журавле́й** турналардын тобу.

СТАНИ'ЧНИК *м.* станицада туруучу киши.

СТАНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **станица** 1-*ге т.*; станицалык; **стани́чный атама́н** *ист.* станицалык атаман.

СТАНКО'ВЫЙ I, -ая, -ое **станок** I 2-*ге т.*; станоктуу; **станко́вый пулемёт** станоктуу пулемёт; ◊ **станко́вое иску́сство** станок искусствосу (*сүрөт тартуунун бир түрү*).

СТАНКО'ВЫЙ II, -ая, -ое **станок** II-*ге т.*

СТАНКОСТРОЕ'НИЕ *ср.* станок куруу, станок жасоо.

СТАНКОСТРОИ'ТЕЛЬ *м.* станок куруучу, станок жасоочу (*специалист*).

СТАНКОСТРОИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое станок куруучу, станок жасоочу; **станкострои́тельный заво́д** станок куруучу завод.

СТАНОВИ'ТЬСЯ *несов. см.* **стать** I 1, 3—7.

СТАНОВИ'ЩЕ *ср.* убактылуу токтой турган конуш; **станови́ще коче́вников** көчмөн элдердин конушу.

СТАНОВЛЕ'НИЕ *ср.* орноо, пайда болуу, орун алуу; **становле́ние но́вого бы́та** жаңы турмуштун орношу.

СТАНОВО'Й, -а́я, -о́е 1. (*центральный, главный*) негизги, башкы; **станово́й бе́рег** өзөндүн, суунун негизги жээги (*суу кирбей жана кургабай турган кездеги жээк*); 2. *перен.* негизги, башкы; ◊ **станово́й при́став** *ист.* становой пристав (*падышалык Россияда — полициянын чиновниги, уезддеси стандын начальниги*).

СТАНО'К I *м.* 1. станок; **тка́цкий стано́к** токуу station; **печа́тный стано́к** басма станок (*мис. газета, журнал, китеп басуучу станок*); **тока́рный стано́к** токардык станок; **револьве́рный стано́к** револьвер станогу (*башы тегеренме токардык станоктун бир түрү*), **фре́зерный стано́к** фрезердик станок; **строга́льный стано́к** сүргүч станок; **рабо́чий от станка́** станокто иштөөчү жумушчу; 2. (*пулемёта, орудия*) станок.

СТАНО'К II *м.* 1. (*приспособление для ковки лошадей*) ат маамы (*такалоо үчүн атты байлоого арналган мамы*); 2. (*стойло*) ат байлай турган жер, ат тура турган жер.

СТАНО'ЧНИК *м.* станочник, станокто иштөөчү жумушчу.

СТАНО'ЧНИЦА *женск. р. к* **стано́чник.**

СТАНО'ЧНЫЙ, -ая, -ое **станок** 1-*ге т.*; станоктук; **стано́чный парк заво́да** заводдун станоктук паркы.

СТАНС *м. лит.* 1. станс (*ырдын синтаксистик бүткөн периодду көрсөтүүчү строфасы*); 2. **ста́нсы** *только мн.* стансы (*станс формасында жазылган ыр*).

СТАНЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **станция**-*га т.*; **станцио́нное зда́ние** станциянын имараты; **станцио́нный смотри́тель** *уст.* бекетчи (*почта станциясынын башчысы*).

СТА'НЦИЯ *ж.* 1. *ж.-д* станция; **железнодоро́жная ста́нция** темир жол станциясы; **това́рная ста́нция** товардык станция; **узлова́я ста́нция** темир жолдордун тоому болгон станция; **почто́вая ста́нция** *уст.* бекет (*почта станциясы*); **ста́нция отправле́ния** жөнөтүү станциясы; **ста́нция назначе́ния** бара турган станциясы; 2. (*учреждение, предприятие*) станция; **телефо́нная ста́нция** телефон станциясы; **метеорологи́ческая ста́нция** метеорологиялык станция; **о́пытная сельскохозя́йственная ста́нция** айыл чарбалык тажрыйба станциясы; **семеново́дческая ста́нция** үрөн өстүрүү станциясы; **маши́нно-тра́кторная ста́нция (МТС)** машина-трактор станциясы (МТС).

СТА'ПЕЛЬ *м. мор.* стапель (*кемелерди кураштыруу жана сууга түшүрүү үчүн арналган тактайдан жасалган жантайыңкы секиче*).

СТА'ПЛИВАТЬ *несов. см.* **стопи́ть.**

СТА'ПТЫВАТЬ *несов. см.* **стопта́ть.**

СТАРА'НИЕ *ср.* тырышуу, аракет кылуу, аракет; **употреби́ть все стара́ния** бардык аракетти кылуу.

СТАРА'ТЕЛЬ *м.* старатель (*өзүнчө, кустардык жол менен иштеп алтын издөөчү киши*).

СТАРА'ТЕЛЬНО *нареч.* тырышып, тырыштык менен; **стара́тельно вы́полнить рабо́ту** жумушту тырыштык менен аткаруу.

СТАРА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* тырыштык, тырышчаактык, аракеттүүлүк; **прояви́ть большу́ю стара́тельность** зор тырыштык көрсөтүү.

www.bizdin.kg

СТАРА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое тырыш, тырышчаак, тырышуучу; **старáтельный ученúк** тырышчаак окуучу.

СТАРА'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **старатель**-*ге т.*; старателдик; **старáтельская артéль** старателдик артель (*өзүнчө алтын издөөчү артель*).

СТАРА'ТЕЛЬСТВО *ср.* старателдик, старателдик кылуу (*өзүнчө алтын издөө*).

СТАРА'ТЬСЯ *несов.* тырышуу, аракет кылуу; **старáться изо всёх сил** күчүнүн бардыгынча тырышуу.

СТАРЕ'ЙШИНА *м. ист.* карыя, ак сакал (*уруучулук коомдун башчысы*); ◇ **Совéт старéйшин** Ак сакалдар совети (*ар түрдүү уюмдардагы кээ бир органдардын аты, мис. делегаттардын өкүлдөрүнүн кеңеши ж. б.*).

СТАРЕ'ТЬ *несов.* каруу, картаюу, эскирүү.

СТА'РЕЦ *м.* чал, абышка, карыя (*почтительно*); **мýдрый стáрец** акылман карыя.

СТАРИ'К *м.* чал, абышка, карыя (*почтительно*).

СТАРИКО'ВСКИЙ, -ая, -ое **старик**-*ке т.*

СТА'РИНА *ж. лит.* (*былина*) жомок (*баатырлар жөнүндө ыр менен жазылган жомок*).

СТАРИНА' 1. *ж.* (*давно минувшее время*) эзелки (байыркы) заман, байыркы убакытта болгон, илгерки убакытта болгон; **в старинý** байыркы заманда; 2. *ж.* (*старинные вещи*) эзелки (байыркы) буюм; 3. *ж.* (*старые обычаи*) эзелки (байыркы) адат; **он придéрживается стариньí** ал байыркы адатты кармайт; 4. *м. разг.* (*обращение к старику*) карыя; **послýшай, старинá!** угуңузчу, карыя!; ◇ **тряхнýть стариной** *разг.* жаштыкты эске түшүрүү, жаш кезиндеги адатын карматуу.

СТАРИ'НКА *ж.*: **по старúнке** эски салт боюнча.

СТАРИ'ННЫЙ, -ая, -ое эски, байыркы, эчаккы; **старúнная кнúга** байыркы китеп; **старúнный друг** эски дос.

СТА'РИТЬ *несов. кого-что* кары кылып көрсөтүү, картайтып көрсөтүү.

СТА'РИТЬСЯ *несов.* каруу, картаюу, эскирүү.

СТА'РИЦА *ж.* дарыянын (өзөндүн) эски изи, кургап калган дарыя (өзөн).

СТАРИЧО'К *м. уменьш. от* **старúк** чал, абышка, карыя.

СТАРО- *татаал сөздүн «эски» дегенди билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **старомóдный** эски модалуу.

СТАРОВЕ'Р *м. см.* **старообрядец.**

СТАРОДА'ВНИЙ, -яя, -ее абдан эски, алда качанкы, атам замандагы; **стародáвние временá** байыркы өткөн замандар (убакыттар).

СТАРОЖИ'Л *м.* көптөн бери туруучу киши (*кандайдыр бир жерде көптөн бери туруп калган киши*).

СТАРОЗАВЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое эзелки замандан бери келаткан, эскини колдонуучу; **старозавéтные взгля́ды на жизнь** турмушка эскиче көз караш.

СТАРОМО'ДНЫЙ, -ая, -ое эски модалуу, эски модадагы, эчак эле модадан чыккан; **старомóдное плáтье** эски модада тигилген көйнөк.

СТАРООБРА'ЗНОСТЬ *ж.* карыгандай болуп көрүнгөндүк, карыган өңдөңгөндүк.

СТАРООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое картаң, кары көрүнгөн, карыган өңдүү; **старообрáзное лицó** кары көрүнгөн бет.

СТАРООБРЯ'ДЕЦ *м.* диндик эски ырым-жырымдарды жактоочу.

СТАРООБРЯ'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **старообрядчество**-*го,* **старообрядец**-*ке т.*

СТАРООБРЯ'ДЧЕСТВО *ср.* диндик эски ырым-жырымдарды колдонуучулук (*Россияда диний сектанттык багыт*).

СТАРОПЕЧА'ТНЫЙ, -ая, -ое эски басылган, байыркы басылган; **старопечáтные кнúги** эски басылган китептер (*18 кылымдын башына дейре басылган китептер*).

СТАРОРЕЖИ'МНЫЙ, -ая, -ое эски режимдүү, эски режимдик (*революциядан мурдагы*).

СТАРОСВЕ'ТСКИЙ, -ая, -ое *уст.* эскичил, мурунку үрп-адатты колдонуучу; **старосвéтские помéщики** эски үрп-адатты колдонуучу помещиктер.

СТАРОСЛАВЯ'НСКИЙ, -ая, -ое (*о языке*) эски славян тили.

СТА'РОСТА *м.* староста; **стáроста грýппы** группанын старостасы; **сéльский стáроста** *уст.* селолук староста (старчын).

СТАРОСТА'Т *м.* старостат (*окуу жайларында группалардын старосталарынан шайлануучу коомдук уюм*).

СТА'РОСТЬ *ж.* карылык; ◇ **на стáрости лет** карыганда, карыган кезинде; **глубóкая стáрость** өтө карыган кез.

СТАРТ *м.* 1. старт (*спорттук жарышка түшүү мезгили*); **дать старт** старт берүү (*жарышты баштоо белгисин берүү*); **взять старт** стартты алуу (*жарышта а дегенде озунуп биринчи чуркоо*); 2. старт (*жарыштын башталуучу орду*); **бегунь́ собралúсь на стáрте** чуркоочулар (жөө күлүктөр) стартка чогулушту.

СТА'РТЕР *м.* стартер (1. *спорт. жарыштын башталышына белги берүүчү киши;* 2. *тех. моторлорду механикалык жол менен жүргүзүүчү прибор*).

СТАРТОВА'ТЬ *сов. и несов.* стартты баштоо, спорт жарыштарын баштоо.

СТАРУ'ХА *ж.* кемпир.

СТАРУ'ШЕЧИЙ, -ья, -ье **старуха**-*га т.*; **старýшечий гóлос** кемпирдин үнү, кемпирдин үнүндөй үн.

СТАРУ'ШКА *ж. уменьш. от* **старýха** кемпир.

СТА'РЧЕСКИЙ, -ая, -ое **старик**-*ке,* **старуха**-*га т.*; **стáрческий кáшель** карган кишинин жөтөлү.

СТАРШЕКЛА'ССНИК *м.* жогорку класстын окуучусу.

СТА'РШИЙ, -ая, -ее 1. (*по возрасту*) улуу, жашы улуу; **стáрший брат** ага; 2. (*по положению*) старший; **стáрший инженéр** старший инженер; 3. *в знач. сущ. м.* улуу киши (*жашы*); 4. *в знач. сущ.* **стáршие** *мн.* чоңдор.

СТАРШИНА' *м.* 1. старшина; 2. *ист.*: **аýльный старшинá** ыстарчын; **волостнóй старшинá** 1) болуш (*бир болуш элдин башчысы, кыргыз жана казактарда*); 2) волостной старшина (*орустарда*).

СТАРШИ'НСТВО *ср.* (*должность старшины*) старшиналык.

СТАРШИНСТВО' *ср.* 1. (*по возрасту*) улуулук; 2. (*по положению*) даражанын чоңдугу.

СТА'РЫЙ, -ая, -ое 1. (*достигший старости*) кары, карыган, картаң, картайган; **стáрая лóшадь** картаң ат; 2. (*давний*) эски; **стáрый друг** эски дос; 3. (*ветхий*) эскирген; **стáрый дом** эскирген үй; 4. (*недействительный*) эскирген, мөөнөтү өткөн, жарабай калган; **стáрое удостоверéние** эскирген күбөлүк кат; 5. (*старинный*) эски; **стáрые кнúги** эски китептер; 6. (*устаревший*) эски, эскирген; **стáрая тéхника** эскирген техника; 7. (*бывший, прежний*) эски, мурдагы, мурунку; **стáрый начáльник** мурдагы начальник; 8. (*опытный, бывалый*) тажрыйбалуу, көптү көргөн; 9. *в знач. сущ. ср.* эски; **борьбá стáрого с нóвым** эскинин жаңы менен болгон күрөшү, ◇ **по стáрой пáмяти** өткөндү эске алып, өткөндү эстеп; **стáрая дéва** куу далы кыз (*жашы өтүп кеткен кыз, күйөөгө чыкпай отуруп калган кыз*).

СТАРЬЁ *ср. собир. разг.* эски-уску, жаман-жуман.

СТАРЬЁВЩИК *м.* эски-уску буюмдарды сатуучу киши.

СТАРЬЁВЩИЦА *женск. р. к* **старьёвщик.**

СТАСКА'ТЬ *сов. что, разг.* бир жерге чогултуу, бир жерге жыйноо, үйүү; **стаскáть все кáмни в кýчу** бардык таштарды бир жерге чогултуу.

СТА'СКИВАТЬ *несов. см.* **стаскáть, стащúть** 1, 2.

СТАСОВА'ТЬ *сов. что* аралаштыруу; **стасовáть кáрты** картаны аралаштыруу.

СТА'ТИКА *ж.* статика (1. *заттардын тең салмагынын шарттары жөнүндөгү окуу;* 2. *тынч же тең салмак абалы*).

www.bizdin.kg

СТАТИ'СТ *м.* **1.** *театр.* статист (*сахнага чыгып, сөзү жок роль аткаруучу киши*); **2.** *перен.* бир иште ролу эң эле кичине же жокко эсе киши.

СТАТИ'СТИК *м.* статистик (*статистика жагынан специалист*).

СТАТИ'СТИКА *ж.* статистика (**1.** *элдик коомдун жана эл чарбачылыгынын өнүгүшүндөгү сан жагынан болгон өзгөрүүлөрдү үйрөнүүчү илим*; **2.** *санак, эсепке алуу*).

СТАТИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **статистика**-*га т.*; статистикалык, **статистическая таблица** статистикалык таблица.

СТАТИ'СТКА *женск. р.* **к статист.**

СТАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1. статика**-*га т.*; статикалык; **статический расчёт** статикалык расчёт; **2.** (*неподвижный*) бир жерде турган, ордунан козголбогон.

СТАТИ'ЧНОСТЬ *ж.* статикалуулук (*тынч же тең салмактуулук*).

СТАТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое статикалуу, статикалык (*тынч же тең салмактуу*).

СТА'ТНОСТЬ *ж.* келишимдүүлүк, сындуулук, сымбаттуулук; **статность фигуры** мүчөнүн келишимдүүлүгү.

СТА'ТНЫЙ, -ая, -ое келишимдүү, сындуу, сымбаттуу; **статный юноша** сымбаттуу жигит.

СТА'ТОР *м.* *тех.* статор (*электр машинанын кыймылдабас бөлүгү*).

СТАТОСКО'П *м.* статоскоп (*өтө сезгич барометр*).

СТА'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое: **статочное ли это дело?** *разг.* мүмкүнбү?, болобу?, жакшыбы?, ай, жакшы эмес ко?

СТА'ТСКИЙ, -ая, -ое **1.** *уст. см.* **штатский; 2.** *ист.* статский (*падышалык Россияда — кээ бир граждандык чиндердин составдык наамдарынын биринчи бөлүгү*); **статский советник** статский советник (*5-инчи класстын чини*)

СТАТС-СЕКРЕТА'РЬ *м.* статс-секретарь (*кээ бир өлкөлөрдө министрлердин жана жогорку чиновниктердин наамдары*).

СТАТУ'Т *м. офиц.* статут (*закон, жобо, устав*).

СТАТУЭ'ТКА *ж.* статуэтка (*кичинекей статуя, кичинекей скульптура*).

СТА'ТУЯ *ж.* статуя; **мраморная статуя** мрамордон жасалган статуя, мрамор статуя.

СТАТЬ I *сов.* **1.** (*встать*) туруу; **ни стать ни сесть** туруп туруга да болбойт, отурууга да болбойт; **у него волосы стали дыбом** анын төбө чачы тик турду; **2.** (*прекратить движение*) токтоп калуу, туруп калуу, тоңуп калуу, жүрбөй калуу; **часы стали** саат токтоп калды, саат жүрбөй калды; **река стала** дарыя тоңуп калды; **машина стала** машина жүрбөй калды; **лошадь стала** ат токтоп калды; **3.** (*ступить на какое-л. место, расположиться*) туруу, басуу, басып туруу; **стать на ковёр** килемдин үстүнө туруу, килемди басып туруу; **4.** (*поместиться*) коюлуу, туруу, орун алуу; **шкаф станет в этот угол** шкаф мына бул бурчка коюлат; **5.** (*сделать остановку*) туруу, токтоо; **стать лагерем** лагерь болуп туруу; **стать на якорь** (*о судне*) якорду сууга таштап туруу; **6.** (*приступить к чему-л., начать действовать*) туруу, баштоо, келүү; **он стал заниматься в вечерней школе** ал кечки мектепте окуй баштады; **стать за станок** станокто иштей баштоо; **7.** (*сделаться*) болуу, болуп калуу; **что с ним стало?** ага эмне болду?; **на улице стало темно** эшикте караңгы болду; **мне стало стыдно** мен уялып кеттим; 8. *безл. кого-чего, с отриц.* (*перестать существовать, исчезнуть*) жок болуу; **у меня сил не стало после болезни** ооруп айыккандан кийин алым калбай калды, 9. *разг.* (*оказаться достаточным, хватить*) жетүү, жеткиликтүү болуу; **станет ли у тебя сил для этого дела?** бул ишке сенин күчүң жетеби?; **с тебя (этого) станет** сенден ушуну күтүүгө болот (*какшык иретинде*); **10.** *разг.* (*обойтись в какую-л. цену*) түшүү, туруу; **этот костюм стал мне в пятьсот рублей** бул костюм мага беш жүз сомго түштү; ◇ **во что бы то ни стало** кандай болбосун, кандай болсо да, кандай гана болбосун.

СТАТЬ II *ж.* (*телосложение*) кебете, келбет, бой, мүчө; ◇ **под стать** *кому-л.* *бирөөгө* жарашуу, *бирөөгө* туура келүү, жараша турган, ылайык келген.

СТАТЬ III *ж.* (*характер, устройство*) өзүнчө мүнөз, жаралыш; **у него особенная стать** анын өзүнчө мүнөзү бар; ◇ **с какой стати?** *разг.* эмне үчүн?, кандайча?, эмнеликтен?, эмне себептен?, кандай себептен?

СТА'ТЬСЯ *сов. чаще безл. разг.* болуу; **что с ним станется?** ага эмне болор эле?, ага эмне болмок эле?; ◇ **может статься** *вводн. сл.* болууга мүмкүн, балким, ыктымал.

СТАТЬЯ' *ж.* **1.** (*небольшое сочинение*) макала; **газетная статья** газета макаласы; **2.** (*глава, раздел*) статья (*бир документтин айрым бүткөн параграфы*); **статья договора** договордун статьясы; **3.** статья (*бир кирешенин же чыгашанын булагы*); **статья дохода** *фин.* доходдун (кирешенин) статьясы; **животноводство — важная статья в сельском хозяйстве** мал чарбачылыгы айыл чарбада маанилүү статья; ◇ **это особая статья** мунун жөнү такыр башка; **по всем статьям** *разг.* бардык жагынан.

СТАФИЛОКО'КК *м.* *бакт.* стафилококк (*чиритип жиберүүчү топ-топ болуп жашай турган, тоголок бактериянын бир түрү*).

СТАЦИОНА'Р *м.* стационар (*дайыма бир жерде туруучу ишкана, мекеме*).

СТАЦИОНА'РНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*не передвижной*) стационардык; **стационарный госпиталь** стационардык госпиталь; **2.** (*лечащийся в больнице*) ооруканада жаткан; **стационарный больной** ооруканада жаткан оору киши; **3.** стационардык; **стационарное отделение** стационардык бөлүм (*оорукананын бөлүмү*).

СТАЧА'ТЬ *сов. что* кайып тигүү, шырып тигүү; **стачать сапоги** өтүктү кайып тигүү; өтүк тигүү.

СТА'ЧЕЧНИК *м.* стачкачы (*стачкага катышуучу киши*).

СТА'ЧЕЧНЫЙ, -ая, -ое **стачка**-*га т.*; стачкалык; **стачечный комитет** стачкалык комитет.

СТА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **сточить.**

СТА'ЧКА *ж.* *полит.* стачка.

СТАЩИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* **1.** (*переместить волоком*) сүйрөп жеткирүү, сүйрөп ташуу (*бир жерден экинчи жерге*); **мы стащили мешки в подвал** биз каптарды подвалга сүйрөп ташыдык; **2.** (*снять, сдёрнуть*) тартуу, тартып чечүү, тартып алуу, сууруп алуу; **стащить с ноги сапог** буттан өтүктү тартып алуу; **3.** (*украсть*) уурдоо, уурдап алуу.

СТА'Я *ж.* үйүр, топ; **стая журавлей** турналардын тобу; **стая рыб** бир топ балык, балыктардын бир тобу; **стая волков** карышкырлардын тобу.

СТА'ЯТЬ *сов.* эрүү, эрип кетүү, эрип жок болуу; **снег уже стаял** кар эрип жок болду.

СТВОЛ *м.* **1.** (*дерева*) сөңгөк; **2.** *воен.* ствол (*мылтык, пулемёт, замбирек ж. б. түтүгү*); **ствол пулемёта** пулемёттун стволу; **3.** *архит.* ствол (*колоннанын ортолук бөлүгү*); **4.** *горн.* ствол (*шахтанын төбөсүнөн түбүнө чейинки тик бөлүгү*); **5.** *анат.* ствол (*кан тамырларынын жана денении башка бөлүктөрүнүн түтүккө окшош таралышы*).

СТВОЛОВО'Й, -ая, -ое **1.** *см.* **ствольный** I; **2. ствол** 4-*кө т.*

СТВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1. ствол** 1-*ге т.*; сөңгөктүк; **ствольная часть дерева** жыгачтын сөңгөктүк бөлүгү, жыгачтын сөңгөк жагы; **2.** *воен.* стволдук; **3. ствол** 5-*ке т.*

СТВОР *м.* **1.** *см.* **створка; 2.** створ (*карап турган кишинин көзүнөн алыстоочу түз сызыктагы эки предметтин көрүнүшү*).

СТВОРА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **створожить.**

СТВОРА'ЖИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **створожиться; 2.** *страд.* **к створаживать.**

www.bizdin.kg

СТВО'РКА *ж.* эки жакка ачылма (*эшиктин же терезе капкагынын бир жагы*); **ство́рки ста́вен** терезенин эки жакка ачылма капкактары.

СТВОРО'ЖИТЬ *сов. что* быштакка айландыруу; **створо́жить молоко́** сүттү быштакка айландыруу.

СТВОРО'ЖИТЬСЯ *сов.* быштакка айлануу, быштак болуп калуу.

СТВО'РЧАТЫЙ, -ая, -ое эки жакка ачылма (*мис. эшик, терезе*).

СТЕАРИ'Н *м.* стеарин (*мом шам чыгарууда колдонулуучу зат*).

СТЕАРИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **стеарин**-*ге т.*; **стеари́новые све́чи** стеариндеп жасалган шам; **стеари́новый заво́д** стеарин заводу.

СТЕ'БЕЛЬ *м.* **1.** (*часть растения*) сабак; **сте́бель цветка́** гүлдүн сабагы; **2.** (*тонкая, маленькая веточка*) сабак; **сте́бель листа́** жалбырактын сабагы.

СТЕ'БЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **стебель**-*ге т.*; **сте́бельная ткань** сабак ткани.

СТЕБЕ'ЛЬЧАТЫЙ, -ая, -ое сабактуу.

СТЕБЛЕВА'НИЕ *ср. бот.* сабак чыгаруу.

СТЕБЛИ'СТЫЙ, -ая, -ое сабактуу.

СТЁГАНКА *ж. разг.* кабып тигилген чолок жылуу кийим.

СТЁГАНЫЙ, -ая, -ое кабылган, кабып тигилген; **стёганое одея́ло** кабылган жууркан.

СТЕГА'ТЬ I *несов. кого-что, по чему* (*хлестать*) сабоо (*камчы, чыбык сыяктуу ийилгич нерсе менен*).

СТЕГА'ТЬ II *несов. что* (*о шитье*) кабуу, кабып тигүү; **стега́ть одея́ло** жууркан кабуу.

СТЕГНУ'ТЬ *однокр. кого-что, по чему* чаап жиберүү; **стегну́ть ло́шадь плётью** атты камчы менен чаап жиберүү.

СТЁЖКА I *ж.* **1.** (*действие*) кабуу, кабып тигүү; **производи́ть стёжку одея́ла** жуурканды кабып тигүү; **2.** (*прошитое место*) кабылган жер; **кру́пная стёжка** чоң-чоң кабып тигилген жер.

СТЁЖКА II *ж. обл.* (*тропинка*) жалгыз аяк жол.

СТЕЖО'К *м.* тигиш; **шить ме́лкими стежка́ми** майда тептип тигүү.

СТЕЗЯ' *ж. уст.* жол; **стезёю пра́вды** чындыктын жолу менен.

СТЕКА'ТЬ *несов. см.* **стечь.**

СТЕКА'ТЬСЯ *несов. см.* **сте́чься.**

СТЕКЛЕНЕ'ТЬ *несов.* (*о глазах*) жансыз болуп тунаруу (*көз жөнүндө*).

СТЕКЛО' *ср.* айнек; **ма́товое стекло́** тунук эмес айнек, күңүрт айнек; **увеличи́тельное стекло́** чоңойтуп көрсөтүүчү айнек; **зерка́льное стекло́** күзгүлүк айнек; **ла́мповое стекло́** лампанын шишеси; **вста́вка стёкол** айнек коюу.

СТЕКЛОВА'Р *м.* айнек кайнатуучу.

СТЕКЛОВАРЕ'НИЕ *ср.* айнек кайнатуу.

СТЕКЛОВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое айнек сыяктуу, айнек өңдүү; **стекловидный ка́мень** айнек сыяктуу таш.

СТЕКЛО'ГРАФ *м.* стеклограф (*күңүрт айнектин бетине көчүрүлгөн жазууну басып чыгаруучу прибор*).

СТЕКЛОГРАФИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* стеклографта басып чыгаруу.

СТЕКЛОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **стеклография**-*га т.*, стеклографиялык; **стеклографи́ческий спо́соб печа́тания** басуунун стеклографиялык жолу.

СТЕКЛОГРА'ФИЯ *ж.* **1.** (*печатание на стеклографе*) стеклографта басуу, стеклографта басып чыгаруу; **2.** (*предприятие*) стеклография ишканасы.

СТЕКЛОДУ'В *м.* айнек үйлөгүч.

СТЕКЛОДУ'ВНЫЙ, -ая, -ое **стеклодув**-*га т.*; айнек үйлөөчү; **стеклоду́вный прибо́р** айнек үйлөөчү прибор; **стеклоду́вный заво́д** айнек үйлөөчү завод.

СТЕКЛОЗАВО'Д *м.* айнек заводу.

СТЕКЛОРЕ'ЖУЩИЙ, -ая, -ее айнек кесүүчү; айнек кескич; **стеклоре́жущий инструме́нт** айнек кесүүчү аспап.

СТЕКЛОРЕ'З *м.* **1.** (*рабочий*) айнек кескич; **2.** (*инструмент*) айнек кескич.

СТЕКЛЯ'ННИЦА *ж. зоол.* жалтырак канат (*жемиш бактарына зыян келтирүүчү көпөлөк*).

СТЕКЛЯ'ННЫЙ, -ая, -ое **1. стекло**-*го т.*; айнектүү; **стекля́нная ма́сса** айнектүү масса; **стекля́нная ва́за** айнектен жасалган ваза; **2.** *см.* **стеко́льный; 3.** *перен.* (*невыразительный, неподвижный — о глазах*) өлүңкү, жансыз (*көз караш*); ◇ **стекля́нная бума́га** айнектүү кагаз (*бетине айнектин күкүмү жабыштырылган жыгач сүргүч кагаз*).

СТЕКЛЯ'РУС *м.* стеклярус (*кооздук үчүн колдонулуучу майда айнек түтүкчөлөр*).

СТЕКЛЯ'РУСНЫЙ, -ая, -ое **стеклярус**-*ка т.*; стеклярустук; **стекля́русное произво́дство** стекля́рустук өндүрүш.

СТЕКЛЯ'ШКА *ж. разг.* айнектен жасалган майда буюм, айнектин сыныгы.

СТЕКО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **стекло**-*го т.*; **стеко́льный заво́д** айнек заводу.

СТЕКО'ЛЬЩИК *м.* **1.** айнекчи (*айнек заводунун жумушчусу*); **2.** терезечи (*терезеге айнек салуучу*).

СТЕЛИ'ТЬ *несов. прост. см.* **стлать.**

СТЕЛЛА'Ж *м.* стеллаж (**1.** *бир нече кабаттуу текче*; **2.** *бир нерсени тикесинен коюп сактоо үчүн арналган орун*).

СТЕ'ЛЬКА *ж.* батек; ◇ **пьян как сте́лька** ылжыган мас.

СТЕ'ЛЬНАЯ: сте́льная коро́ва бооз уй.

СТЕ'ЛЬНОСТЬ *ж.* бооздук (*уй жөнүндө*).

стелю́, сте́лешь *и т. д. наст. вр. от* **стлать.**

стелю́сь, сте́лешься *и т. д. наст. вр. от* **стла́ться.**

СТЕМНЕ'ТЬ *сов. безл.* караңгы түшүү, каш караюу, көз байлануу; **уже́ стемне́ло** караңгы түшүп калды.

СТЕНА' *ж.* **1.** (*комнаты*) дубал, стена; **капита́льная стена́** капиталдык стена; **2.** (*высокая ограда*) дубал, стена; **крепостна́я стена́** крепосттун дубалы; **Кремлёвская стена́** Кремлдин стенасы; **3.** *перен.* (*препятствие*) арасына түшкөн тоскоол; арасына түшкөн от; **ме́жду ни́ми вы́росла стена́** алардын ортосуна от түштү; ◇ **под стена́ми Москвы́** *перен.* Москванын алдында; **в четырёх стена́х** үйгө камалып, үйдөн чыкпай; **как за ка́менной стено́й** аттай арка, тоодой медер кылып; **наде́яться как на ка́менную стену́** аттай арка, тоодой медер кылуу; **как об сте́ну горо́х** *разг.* кулагына кум куйгандай; **на́ стену лезть** *разг.* ээ-жаа бербөө, долулануу; **прижа́ть (припере́ть) к стене́** кысмакка алып айласын кетирүү; **стена́ в сте́ну (жить)** *разг.* ирегелеш болуу, жанаша жашоо.

СТЕНА'НИЕ *ср. уст.* онтоо, катуу онтоо.

СТЕНА'ТЬ *несов. уст.* онтоо, катуу онтоо.

СТЕНГАЗЕ'ТА *ж.* (стенна́я газе́та) дубал газетасы.

СТЕНД *м.* стенд (**1.** *тех. заводдо даяр машиналарды сыноого арналган орун*; **2.** *буюмдарды көрсөтүү үчүн, тамдын бооруна кадалып коюлган чоң щит*).

СТЕ'НКА *ж.* **1.** *см.* **стена́** I; **2.** (*боковая сторона, оболочка*) каптал; **сте́нки я́щика** ящиктин бооруу, капталы; **сте́нки желу́дка** карындын капталдары; **3.** *спорт.* тыгыз турган катар.

СТЕННО'Й, -а́я, -о́е **стена** 1, 2-*ге т.*; **стенны́е часы́** дубал саат, асма саат; **стенно́й календа́рь** асма календарь, дубал календары; **стенна́я жи́вопись** дубалга тартылган сүрөт; **стенна́я газе́та** дубал газетасы.

СТЕНОБИ'ТНЫЙ, -ая, -ое *уст.* сепил бузгуч; **стенобитное ору́дие** сепил бузгуч курал.

СТЕНОГРА'ММА *ж.* стенограмма (*стенограммалык жазуу*); **стеногра́мма докла́да** докладдын стенограммасы.

СТЕНОГРА'ММНЫЙ, -ая, -ое **стенограмма**-*га т.*; стенограммалык; **стеногра́ммный материа́л** стенограммалык материал.

www.bizdin.kg

СТЕНОГРАФИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* стенографиялоо; **стенографировать прения** жарыш сөздү стенографиялоо.

СТЕНОГРАФИ'СТ *м.* стенографист (*стенография менен жазууга специалист*).

СТЕНОГРАФИ'СТКА *женск. р. к* **стенографист**; стенографистка.

СТЕНОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **стенография**-*га т.*; стенографиялык; **стенографический знак** стенографиялык белги; **стенографический отчёт** стенографиялык отчёт.

СТЕНОГРА'ФИЯ *ж.* стенография (*сүйлөнгөн речти өзгөчө бир белгилердин жардамы менен тез жазуу жолу*).

СТЕНОКАРДИ'Я *ж. мед.* стенокардия (*жүрөк оорусунун бир түрү*).

СТЕ'НОПИСЬ *ж. жив.* дубал бетине тартылган сүрөттөр.

СТЕ'НЬГА *ж. мор.* стеньга (*мачтага коюлуучу тик устун*).

СТЕПЕ'ННО *нареч.* оор басырыктуу түрдө, оор басырыктуулук менен, салабаттуулук менен, салмактуулук менен; **степенно поздороваться** оор басырыктуулук менен саламдашуу.

СТЕПЕ'ННОСТЬ *ж.* оор басырыктуулук, салабаттуулук, салмактуулук.

СТЕПЕ'ННЫЙ, -ая, -ое 1. (*рассудительный, серьёзный*) оор басырыктуу, салабаттуу, салмактуу; **степенный человек** оор басырыктуу киши; 2. (*немолодой*) улгайган; 3. (*медлительно-важный*) оор басырык менен, салмак менен болгон, **степенный поклон** салмак менен баш ийүү (*саламдашууда*)

СТЕ'ПЕНЬ *ж.* 1. (*мера, сравнительная величина*) деңгээл, даража; **степень мастерства** усталык даражасы; **степень культурности** маданияттуулуктун деңгээли; **в высшей степени** жогорку даражада; барып турган; **в значительной степени** бир кыйла даражада; **в равной степени** бирдей; **в известной степени** *или* **в некоторой степени** белгилүү даражада; **до последней степени** абдан, аябай; **ни в малейшей степени** *или* **ни в какой степени** такыр андай эмес; **до такой степени** ушунчалык; 2. *мат.* даража; **возвести в степень** даражага көтөрүү (*өзүн өзүнө көбөйтүү*); **показатель степени** даражаны көрсөткүч; 3. (*звание*) даража, **учёная степень** илимий даража; **присудить учёную степень** илимий даража берүү; **степень доктора** доктордук даража; 4. *грам.* даража; **степени сравнения** салыштыруу даражалары; **сравнительная степень** салыштырма даражасы; **превосходная степень** күчөтмө сын атооч.

СТЕПНО'Й, -ая, -ое **степь**-*ке т.*; **степная полоса** талаа тилкеси; **степная растительность** талаа өсүмдүктөрү.

СТЕПНЯ'К *м.* 1. (*житель степи*) талаада жашоочу киши; 2. (*порода лошади*) талаа жылкысы (*талаада, чөлдө жүрүүгө көнгөн жылкынын бир тукуму*).

СТЕПЬ *ж.* талаа, чөл.

СТЕ'РВА *ж.* 1. *уст.* тарп; 2. *перен. бран.* ант ургур, шерменде.

СТЕРВЕ'Ц *м. бран.* ант ургур, шерменде.

СТЕРВЯ'ТНИК *м. зоол.* тарпчыл (*тарп жегич жаныбар, мис. жору, кузгун*).

СТЕРЕО= *татаал сөздүн биринчи бөлүгү; бул —«стереоскоптук» деген маанини билдирет; мис.* **стереоскоп** стереоскоп.

СТЕРЕОКИНО' *ср.* (стереоскопическое кино) стереокино (*сүрөттөрдү жалпак эмес, дөмпөйтүп көрсөтүүчү кино*).

СТЕРЕОМЕТРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **стереометрия**-*га т.*

СТЕРЕОМЕ'ТРИЯ *ж.* стереометрия (*геометриянын бир жалпактыкта жатпаган фигураларды текшерүүчү бөлүмү*).

СТЕРЕОСКО'П *м.* стереоскоп (*сүрөттөрдү дөмпөйтүп көрсөтүүчү оптикалык аспап*).

СТЕРЕОСКОПИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **стереоскоп**-*ко т.*; стереоскоптук; **стереоскопическая труба** стереоскоптук труба.

СТЕРЕОТИ'П *м. полигр.* стереотип (*кайрадан чыгаруу үчүн же көп тираждар үчүн арналып терилген набордун көчүрмөсү түшүрүлгөн цилиндр же пластинка*).

СТЕРЕОТИПИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, полигр.* стереотиптөө (*стереотип алуу, стереотип даярдоо*).

СТЕРЕОТИ'ПИЯ *ж. полигр.* стереотипия, стереотиптөө (*стереотиптерди даярдоо жана алардан басуу жолу*).

СТЕРЕОТИ'ПНЫЙ, -ая, -ое 1. **стереотип**-*ке*, **стереотипия**-*га т.*; стереотиптик; **стереотипное издание** стереотиптик басып чыгаруу; 2. *перен.* кайталанма (*өзгөртпөй эле кайталана берген*); **стереотипная фраза** кайталанма сөз, айтыла жүргөн сөз.

СТЕРЕОХИ'МИЯ *ж.* стереохимия (*органикалык химиянын бөлүкчөлөрдүн орун алышына байланыштуу химиялык биригүүлөрдүн касиеттерин үйрөнүүчү бир бөлүмү*).

СТЕРЕ'ТЬ *сов. что* 1. сүртүү, аарчуу, сүртүп таштоо; **стереть пыль со стола** столдогу чаңды сүртүү; 2. өчүрүү; **стереть резинкой** резинка менен өчүрүү; 3. *перен.* жазуу, жок кылуу, таркатуу, изин жоготуу; **время стёрло обиду** көп убакыт өткөндүктөн таарыныч жазылып калды; 4. (*повредить трением*) жооруттуу, сүрүп алуу; **он стёр ногу во время ходьбы** ал басып жүрүп бутун жоорутуп алды; 5. (*растирая измельчить*) сүрүп майдалоо, талкан кылуу, күкүмдөө; **стереть в порошок** 1) сүрүп ундай кылып майдалоо, 2) *перен.* таш-талканын чыгаруу, ◇ **стереть с лица земли** жер менен жексен кылуу.

СТЕРЕ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*исчезнуть с поверхности*) өчүү, өчүп жок болуп кетүү, сүрүлүп өчүү; **краски на рисунке стёрлись** сүрөттөгү боек өчүп кетиптир; **надпись стёрлась** жазуу өчүп калыптыр, 2. *перен.* (*пропасть*) жок болуп кетүү; **воспоминание стёрлось** эстелик эстен чыгып кетиптир; 3. жышылуу, жукаруу, жукарып кетүү; **монета стёрлась** тыйын жукарып кетти; **кольцо стёрлось** шакек жышылып кетти.

СТЕРЕ'ЧЬ *несов. кого-что, разг.* 1. (*охранять, караулить*) коруу, кайтаруу, көз болуп туруу; **стеречь стадо** малды кайтаруу; 2. (*подстерегать*) аңдуу, аңдып туруу, өңүү; **стеречь медведя** аюуну аңдуу.

СТЕ'РЖЕНЬ *м.* 1. стержень (*ок, киндик, өзөк*); 2. *перен.* (*основа*) негиз, маңыз; **стержень всей работы** бардык жумуштун негизи.

СТЕРЖНЕВО'Й, -ая, -ое 1. стержендүү; **стержневой трансформатор** стержендүү трансформатор; 2. *перен.* негизги; **стержневая проблема** негизги проблема.

СТЕРИЛИЗА'ТОР *м.* стерилизатор (*стерилизация үчүн колдонулуучу аппарат*).

СТЕРИЛИЗА'ЦИЯ *ж.* 1. (*обеззараживание*) стерилизация (*бир нерсени зыянсыз кылуу максаты менен андагы микробдорду жоюу*); **стерилизация бинтов** бинттерди стерилизациялоо; 2. *мед.* (*искусственное обеспложивание*) бычуу, стерилизация кылуу (*атайын операция жасоо аркылуу адамдын жыныстык органын урuксуздандыруу*).

СТЕРИЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов.* 1. *что* стерилизациялоо, стерилизация кылуу; 2. *кого* бычуу, стерилизация кылуу.

СТЕРИЛИЗОВА'ТЬСЯ 1. *сов. и несов.* стерилизациялануу (*мис. хирургдун инструменти*); 2. *несов. страд. к* **стерилизовать**.

СТЕРИ'ЛЬНОСТЬ *ж.* стерилизациялангандык, стерилизация кылынгандык, тазалангандык; **стерильность перевязочных материалов** таңуучу материалдардын стерилизациялангандыгы (*мис. бинт ж. б.*).

СТЕРИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*обеззараженный*) стерилизацияланган, тазартылган; **стерильная вата** стерилизацияланган кебез; 2. *биол.* (*бесплодный*) бычылган.

СТЕ'РЛИНГ *м.*: **фунт стерлингов** фунт стерлинг (*Англияда акча единицасы*).

www.bizdin.kg

СТЕ'РЛЯДЬ *ж.* стерлядь (*осётр түркүмүнө кирүүчү балыктын бир түрү*).

СТЕРЛЯ'ЖИЙ, -ья, -ье **стерлядь**-*га т.*; **стерляжья уха** стерляддан жасалган сорпо.

СТЕРНЬ *ж.* **1.** (*сжатое поле*) аңыз; **2.** *собир.* (*остатки стеблей после жатвы*) мая, пая (*мис. гозо пая*).

СТЕРНЯ' *ж. см.* **стернь.**

СТЕРПЕ'ТЬ *сов. что* чыдоо, чыдамдык кылуу; **не стерпеть обиды** ызалыкка чыдай албай кетүү.

СТЕРПЕ'ТЬСЯ *сов. с чем, разг.* чыдап көнүү, көнүп кетүү; ◇ **стéрпится — слю́бится** *посл.* көнүшкөндөн кийин сүйүшүп кетишет.

СТЕРТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **стерéть; 2.** *прил.* (*повреждённый трением*) жышылган; **стёртая монéта** жышылган тыйын.

СТЕСА'ТЬ *сов. что* чаап жонуу, копшоо; **стесáть конéц бревнá** устундун учун чаап жонуу.

СТЕСНЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*сжатие*) кысышуу, сыгуу; **2.** (*ограничение*) кысуу, кысылуу, чектөө, оор абалга салуу; **стеснéние в правáх** укуктарын чектөө; **3.** (*затруднительность дыхания*) кысылуу, кыстыгуу; **чу́вствовать стеснéние в груди́** көкүрөгү кыстыгуу, жүрөгү кысылуу; **4.** (*неловкость*) тартынуу, уялуу; **без вся́кого стеснéния** эч кандай уялбастан; эч бир тартынбастан.

СТЕСНЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **стесни́ть; 2.** *прил.* (*затруднённый*) кыстыккан, кысталган; **стеснённое дыхáние** кыстыккан дем; ◇ **быть в стеснённых обстоя́тельствах** кысталыш шартта болуу.

СТЕСНИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* **1.** (*затруднительность*) кысталыштык, оордук келе тургандык, кыйындык, мүшкүлдүк; **стесни́тельность положéния** абалдын кысталыштыгы; **2.** (*застенчивость*) уялчаактык, уяңдык, тартынчаактык.

СТЕСНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*затруднённый*) кысталыш, оордук келе турган, кыйын, мүшкүл; **стесни́тельные обстоя́тельства** кысталыш кырдаалдар; **2.** (*застенчивый*) уялчаак, уяң.

СТЕСНИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*сжать*) кысуу, сыгуу; **2.** *кого-что* (*ограничить*) кысуу, чектөө; **стесни́ть в срéдствах** каражат жагынан чектөө; **3.** *что, перен.* кысуу; **предчу́вствие стесни́ло сéрдце** бир нерсени сезгендик жүрөктү кысты.

СТЕСНИ'ТЬСЯ *сов.* кысылышуу, сыгылышуу; **стесни́ться у вхóда в парк** паркка (бакка) кире бериш жерде сыгылышуу.

СТЕСНЯ'ТЬ *несов. см.* **стесни́ть.**

СТЕСНЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **стесни́ться; 2.** (*смущаться*) уялуу, тартынуу; **он стесняéтся незнакóмых людéй** тааныбаган кишилерден ал уялат; **3.** *страд. к* **стесня́ть.**

СТЁСЫВАТЬ *несов. см.* **стесáть.**

СТЕТОСКО'П *м. мед.* стетоскоп (*жүрөк жана өпкөнү тыңшоого арналган түтүк*).

СТЕТОСКОПИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **стетоскоп**-*ко т.*; **стетоскопи́ческое исслéдование больнóго** оору кишини стетоскоп менен тыңшап текшерүү.

СТЕЧЕ'НИЕ *ср.* каптоо, каптап келүү, жыйналуу, топтолуу; **стечéние нарóда на плóщади** аянтка элдин каптап келиши; ◇ **стечéние обстоя́тельств** кырдаалдардын айкалышы.

СТЕЧЬ *сов.* агуу, агып кетүү, агып түшүү; **водá стеклá в канáву** суу арыкка агып түштү.

СТЕ'ЧЬСЯ *сов.* **1.** агып кошулушуу, куюлушуу; **ручьи́ стекли́сь в рекý** булактар агып кошулуп дайра (өзөн) болду, **2.** *перен.* (*сойтись в одно место, скопиться*) топтолуу, жыйналуу, чогулуу; **к мéсту откры́тия пáмятника стекли́сь тóлпы нарóда** эстеликти ачкан жерге туш-туштан көп эл жыйналды.

СТИ'БРИТЬ *сов. что, прост.* кымырып кетүү, уурдоо.

СТИЛЕ'Т *м.* стилет (*уч кырдуу кичине канжар*).

СТИЛИЗА'ЦИЯ *ж.* **1.** (*действие*) стилизация кылуу, стилизациялоо, стилдештирүү, белгилүү бир стилге келтирүү; **2.** (*стилизованное произведение*) стилдештирилген чыгарма (*бир стилге келтирилген*); **э́тот расскáз — стилизáция ру́сской скáзки** бул аңгеме — орус жомокторунун стилдештирилиши.

СТИЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. что* стилге салуу, белгилүү бир стилге келтирүү.

СТИЛИ'СТ *м.* стилист, стилчи, стиль устасы (*адабият стилинин искусствосун билүүчү киши*).

СТИЛИ'СТИКА *ж.* стилистика (*речтин стили жөнүндөгү окуу*).

СТИЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **стиль** I-*ге*, **стилистика**-*га т.*; стилистикалык; **стилисти́ческая оши́бка** стилистикалык ката.

СТИЛЬ *м.* **1.** стиль (*бир сүрөтчүнүн, замандын же улуттун чыгармаларына таандык болгон көркөмдүк каражаттардын жыйындысы*); **стиль в иску́сстве** искусстводогу стиль; **писáть хорóшим сти́лем** жакшы стиль менен жазуу; **2.** (*летосчисление*) стиль; *см.* **летосчислéние; по нóвому сти́лю** жаңы стиль боюнча.

СТИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое стилдүү (*белгилүү бир стилде жасалган*); **сти́льная мéбель** стилдүү мебель.

СТИ'МУЛ *м.* стимул (*түрткү берүүчү, демилге туудуруучу себеп*).

СТИМУЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* стимулдаштыруу (*демилге туудуруу*); **стимули́ровать разви́тие живóтновóдства** мал чарбачылыгынын өнүгүшүн стимулдаштыруу.

СТИПЕНДИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **стипендия**-*га т.*; стипендиялык; **стипендиáльный фонд** стипендиялык фонд, стипендия фондусу.

СТИПЕНДИА'Т *м.* стипендия алуучу; **студéнт-стипендиáт** стипендия алуучу студент.

СТИПЕНДИА'ТКА *женск. р. к* **стипендиáт;** стипендиатка.

СТИПЕ'НДИЯ *ж.* стипендия; **получáть стипéндию** стипендия алуу.

СТИ'ПЛЕР *м. спорт.* стиплер (*чаап баратканда тосколдордон токтоссуз өтүүгө атайын үйрөтүлгөн ат*).

СТИРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое кир жууй турган; **стирáльная доскá** кир жууй турган тактайча; **стирáльная маши́на** кир жууй турган машина.

СТИ'РАНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*чистый*) жуулган; **2.** (*подвергавшийся стирке*) жуулган (*жаңы эмес, мис. көйнөк*).

СТИРА'ТЬ I *несов. см.* **стерéть.**

СТИРА'ТЬ II *несов. что* жууш, кир жууш; **стирáть бельё** ич кийимди жууш.

СТИРА'ТЬСЯ I *несов.* **1.** *см.* **стерéться; 2.** *страд. к* **стирáть** I.

СТИРА'ТЬСЯ II *несов.* **1.** (*отмываться*) жуулуу; **бельё хорошó стирáется в тёплой водé** жылуу сууда кир жакшы жуулат; **2.** *страд. к* **стирáть** II.

СТИ'РКА *ж.* жууш, кир жууш; **отдáть бельё в сти́рку** кирди жуушка берүү.

СТИ'СКИВАТЬ *несов. см.* **сти́снуть.**

СТИ'СКИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **сти́снуться; 2.** *страд. к* **сти́скивать.**

СТИ'СНУТЬ *сов. кого-что* **1.** (*сдавить*) кысуу, кысып коюу, кыпчуу, сыгуу; **сти́снуть рýку** колду кысуу, колду кысып коюу; **сти́снуть дрýга в объя́тиях** досун кучактап кысуу; **2.** (*прижать одно к другому*) кысып тийиштирүү (*эки нерсени*); **сти́снуть зу́бы** тиштенүү.

СТИ'СНУТЬСЯ *сов.* кысылышып тийишүү.

СТИХ I *м.* ыр; **размéр стихá** ырдын өлчөмү.

СТИХ II *м. нескл. разг.* (*настроение*) көңүл, кейп; **какóй стих ещё на негó найдёт** анын көңүлү кандай болор экен десең.

СТИХА'НИЕ *ср.* басаңдоо, акырындоо.

СТИХА'ТЬ *несов. см.* **сти́хнуть.**

www.bizdin.kg

СТИХИ'ЙНОСТЬ *ж.* стихиялуулук (*чаржайыттык; өзүнөн өзү, уюшпаган түрдө болуучулук*).

СТИХИ'ЙНЫЙ, -ая, -ое стихиялык, стихиялуу (*жаратылыш, табият күчтөрүнүн натыйжасында болуп чыккан*); **стихи́йное явле́ние** стихиялык кубулуш; **стихи́йное бе́дствие** стихиялуу кырсык.

СТИХИ'Я *ж.* 1. (*явление природы*) стихия (*зор күч болуп көрүнүүчү табият кубулуштары*); **разбушева́вшаяся стихи́я** алай-дүлөй түшкөн стихия; 2. *перен.* стихия (*коомдогу чаржайыт, баш аламан, уюшулбаган күч*).

СТИ'ХНУТЬ *сов.* тынчуу, жымжырт болуу, басылуу, басаңдоо, басаңдап калуу; **ве́тер стих** шамал басылды (басаңдап калды).

СТИХОВЕ'ДЕНИЕ *ср. лит.* ыр жана ырдын түзүлүшү жөнүндөгү илим.

СТИХОПЛЁТ *м. разг. презр.* ырчы сөрөй, акын сөрөй.

СТИХОПЛЁТСТВО *ср. разг. презр.* ырчы сөрөйчүлүк, акын сөрөйчүлүк.

СТИХОСЛОЖЕ'НИЕ *ср.* ыр түзүү, ырдын түзүлүшү (*ыр түзүү системасы*).

СТИХОТВОРЕ'НИЕ *ср.* ыр.

СТИХОТВО'РЕЦ *м. уст.* поэт, ырчы, акын.

СТИХОТВО'РНЫЙ, -ая, -ое ыр менен жазылган; **стихотво́рное произведе́ние** ыр менен жазылган чыгарма.

СТИХОТВО'РСТВО *ср. уст.* ыр жазуучулук; **занима́ться стихотво́рством** ыр жазуу.

СТИШО'К *м* 1. *уменьш. от* **стих** I ыр; 2. *пренебр.* ыр-мыр, ыр сөрөй.

СТЛАТЬ *несов. что* 1. салуу; **стлать ковёр на́ пол** килемди жерге салуу; **стлать посте́ль** төшөк салуу; 2. (*настилать*). **стлать пол** тактай төшөө (салуу).

СТЛА'ТЬСЯ *несов.* жайылып жатуу, төшөлүп жатуу, каптап жатуу, **ежеви́ка стлала́сь по земле́** кара бүлдүркөн жерде төшөлүп жатты; **по земле́ сте́лется тума́н** туман жерди каптап жатат.

СТО *числ.* жүз.

СТО- *татаал сөздүн бир нерсенин жүз мертебе болгондугун билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.*: **сторублёвый** жүз сомдук; **стокилометро́вый** жүз километрдик.

СТОГ *м.* үймөк, сарыгыр.

СТОГОВА'НИЕ *ср. с.-х.* үймөктөө, сарыгырлоо.

СТОГОКОПНИ'ТЕЛЬ *м. с.-х.* үймөктөгүч (сарыгырлагыч) машина.

СТОГОМЕТА'ТЕЛЬ *м. с.-х.* үймөк үйгүч, үймөктөгүч (*чөп үйүүчү айыл чарба машинасы*).

СТОГРА'ДУСНЫЙ, -ая, -ое жүз градустуу; **стогра́дусная температу́ра** жүз градустуу температура.

СТОГРАММО'ВЫЙ, -ая, -ое жүз граммдык; **стограммо́вая ги́ря** жүз граммдык кадак таш.

СТОЕРО'СОВЫЙ, -ая, -ое: **дуби́на стоеро́совая** *или* **дура́к стоеро́совый** *бран.* келесоо, далдайган акмак.

СТО'ЕЧНЫЙ, -ая, -ое *тех.* тирөөчтүк; **сто́ечный брус** тирөөч устун, тирөөч жыгач.

СТО'ИК *м.* 1. *филос.* стоик (*стоицизм философиясын жолдоочу*); 2. *перен.* чыдамдуу киши, кажыбас киши, кажыбас кайраттуу адам.

СТО'ИМОСТЬ *ж.* 1. *эк.* нарк; **сто́имость това́ра** товардын наркы, **приба́вочная сто́имость** кошумча нарк; **сто́имость произво́дства** өндүрүштүн наркы; 2. (*цена*) баа, акы; **сто́имость перево́за** кире акы.

СТО'ИТЬ *несов.* 1. *что, чего* (*о денежной стоимости*) туруу (*баа жөнүндө*); **кни́га сто́ит три рубля́** китеп үч сом турат; **ско́лько сто́ит?** канча турат?, баасы канча?; 2. *чего* (*заслуживать*) арзуу, татуу; **вещь не сто́ит того́, что за неё про́сят** сураган баасына арзыбас (татыбас) нерсе; **он не сто́ит сожале́ния** ал боор ооруууга арзыбайт (татыбайт); **не сто́ит того́** *безл.* ага да татыбайт; **не сто́ит благода́рности** *безл.* алкышка татырлык эмес; 3. *безл.* (*надо, следует*) арзуу, татуу; **э́ту кни́гу сто́ит проче́сть** бул китеп окуп чыгууга татыктуу; 4. *безл.* (*как только, едва*) -са эле; **сто́ит сказа́ть одно́ сло́во, как он перебива́ет** бир сөз айтсаң эле болду, ал дароо эле сенин сөзүңдү бөлүп жиберет; ◇ **игра́ не сто́ит свеч** *погов.* *или* **овчи́нка вы́делки не сто́ит** *погов.* ат тери кайтпайт; **ничего́ не сто́ит** *кому-л. с неопр.* эч кеп эмес, эч нерсе эмес; **ему́ ничего́ не сто́ит прийти́ сюда́** мында келиш ага эч кеп эмес.

СТОИЦИ'ЗМ *м.* 1. *филос.* стоицизм (*Байыркы Грецияда жана Римде — рационалисттик философиялык окуу*); 2. *перен.* (*стойкость, твёрдость*) туруктуулук, чыдамдуулук, чыдамкайлык.

СТОИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **стоицизм** 1-*ге т.*; стоицизмдик; **стои́ческая филосо́фия** стоицизмдик философия; 2. *перен.* (*стойкий*) туруктуу, чыдамдуу, чыдамкай.

СТО'ЙБИЩЕ *ср. этн.* конуш, түнөк (*көчмөн элдердин*).

СТО'ЙКА *ж.* 1. *спорт.* эки колу менен таянып тик туруу; 2. *охот.* стойка (*машке иттин илбээсинди сезип, тикийип туруп калышы*); 3. *тех.* (*подпорка*) тирөөч, түркүк; 4. (*прилавок в закусочной, буфете*) стойка (*ашканаларда, буфеттердеги прилавка*).

СТО'ЙКИЙ, -ая, -ое 1. (*прочный, неослабевающий*) туруктуу, чыдамдуу, чыдамкай; **сто́йкая поро́да** чыдамдуу порода; **сто́йкая инфе́кция** туруктуу инфекция (*көпкө чейин кетпей турган жугуштуу оору*); **сто́йкий газ** туруктуу газ; 2. *перен.* (*непоколебимый*) туруктуу; **сто́йкий хара́ктер** туруктуу мүнөз.

СТО'ЙКО *нареч.* туруктуулук менен; **сто́йко защища́ться** туруктуулук менен коргонуу.

СТО'ЙКОСТЬ *ж.* 1. чыдамдуулук, бектик; **сто́йкость поро́ды** породанын бектиги; 2. *перен.* туруктуулук; **сто́йкость хара́ктера** мүнөздүн туруктуулугу.

СТО'ЙЛО *ср.* мал короодо ар бир малга бөлүп-бөлүп койгон жай.

СТОЙМЯ' *нареч.* тике, тикесинен; **поста́вить па́лку стоймя́** таякты тикесинен коюу.

СТОК *м.* 1. (*действие*) агыш, агып кетиш; **для сто́ка воды́** суунун агып кетиши үчүн; 2. (*канава, жёлоб*) арык (*суунун ага турган жолу, мис. ноо, арык ж. б.*); **прочи́стить сто́ки** арыктарды тазалоо.

СТОКРА'Т *нареч. уст. см.* **стокра́тно.**

СТОКРА'ТНО *нареч.* жүз эсе, жүз мертебе, жүз жолу.

СТОКРА'ТНЫЙ, -ая, -ое жүз эсе, жүз мертебе, жүз жолу; **в стокра́тном разме́ре** жүз эсе өлчөмдө.

СТОЛ *м.* 1. (*мебель*) стол, үстөл; **обе́денный стол** тамак ичүүчү стол; **пи́сьменный стол** кат жазуучу стол; **обе́д на столе́** тамак үстөлдө турат; **сиде́ть за столо́м** үстөлдүн жанында отуруу; **убра́ть со стола́** үстөлдүн үстүндөгүлөрдү жыйнап алуу; 2. (*еда*) тамак; **пита́тельный стол** берекелүү тамак, ток тамак; **кварти́ра со столо́м** тамагын кошо берүүчү квартира; 3. (*отдел учреждения*) стол; **стол ли́чного соста́ва** өздүк составдын столу; **спра́вочный стол** справка берүүчү стол; **стол зака́зов** заказ кабыл алуучу стол; **а́дресный стол** адрестик стол (*адрестерди таап берүүчү стол*); ◇ **сесть за кру́глый стол** бирге отуруп маселе чечүү, орой көзүн чарай кылып отуруп кеңешип маселе чечүү (*катышуучулар тең укукта болуп*).

СТОЛБ *м.* 1. түркүк, устун, мамы, сым карагай; **телегра́фные столбы́** сым карагайлар, телеграф карагайы; 2. (*воды́, воздуха*) формасы мамыдай болуп атырылган нерсе; **столб пы́ли** уюлгуп өйдө көтөрүлгөн чаң; **подня́лся столб воды́** суу атырылып көтөрүлүп чыкты (*мис. куюндай*); ◇ **позвоно́чный столб** *анат.* кыр арка, арка омурткалары; **поста́вить к позо́рному столбу́** көп алдында маскара кылуу, шерменде кылып бетин ачуу; **стоя́ть столбо́м** *разг.* ордунан жылбай тик туруу, какайып тик туруу, селейип катып калуу.

СТОЛБЕНЕ'ТЬ *несов.* селдейүү, делдейүү, шалдаюу.

СТОЛБЕ'Ц *м.* тилке; **текст в два столбца́** эки тилкеден турган текст.

www.bizdin.kg

СТОЛБНЯ́К *м. мед.* столбняк (*тарамыш тартышып шыкыйып калма оору*); ◇ **на негó нашёл столбня́к** ал селдейип катып калды.

СТОЛБНЯ́ЧНЫЙ, -ая, -ое **столбняк**-*ка т.*; **столбня́чный микрóб** столбняк микробу.

СТОЛБОВÓЙ, -áя, -óе **1. столб** 1-*ге т.*; **столбовы́е проводá** сым карагайга тартылган сымдар; **столбовáя вы́емка порóды в шáхте** *горн.* породаларды тик казып түшүлгөн шахтадан чыгаруу; **2.** *перен.* (*главный, существенный*) башкы, маанилүү; **столбовы́е вопрóсы** башкы маселелер; ◇ **столбовóй дворяни́н** *ист.* эски дворянин (*ата-бабасынан бери дворянин болуп келе жаткан адам*); **столбовáя дорóга** 1) *уст.* кара жол, чоң жол; 2) *перен.* даңгыр жол.

СТОЛЕ́ТИЕ *ср.* **1.** (*срок*) жүз жыл, жүз жылдык мөөнөт; **вторáя половúна двадцáтого столéтия** жыйырманчы жүз жылдыктын экинчи жарымы; **2.** (*годовщина*) жүз жылдык.

СТОЛЕ́ТНИЙ, -яя, -ее **1.** (*о сроке*) жүз жылдык; **2.** (*о возрасте*) жүз жашар, жүз жаштагы, жүз жашка чыккан; **столéтний старúк** жүз жашка чыккан карыя.

СТОЛЕ́ТНИК *м.* столетник, алоэ (*үйдө өстүрүлүүчү өсүмдүктүн бир түрү*).

СТОЛИ́ЦА *ж.* борбор; **Москвá — столи́ца Совéтского Союза** Москва — Советтер Союзунун борбору.

СТОЛИ́ЧНЫЙ, -ая, -ое **столица**-*га т.*; **столи́чный гóрод** борбор шаар.

СТОЛКНОВЕ́НИЕ *ср.* **1.** (*катастрофа*) кагылышуу, бири-бирине келип урунушуу; **столкновéние автомоби́лей** автомобильдердин кагылышуусу; **2.** *перен.* кагылышуу, урунушуу; **столкновéние противополóжных интерéсов** карама-каршы таламдардын кагылышуусу; **прийти́ в столкновéние** кагылышуу, урунушуу; **3.** *перен.* (*схватка, стычка*) кагылыш; беттешүү, урушуу; **вооружённое столкновéние** куралдуу кагылыш; **4.** *перен.* (*спор, ссора*) жаңжал, уруш; **мéжду ни́ми произошлó столкновéние** алардын ортосунда уруш чыгып кетти; **избегáть столкновéний** жаңжалдан качуу.

СТОЛКНУ́ТЬ *сов. кого-что* **1.** түртүү, түртүп түшүрүү, түртүп жиберүү, итерүү; **столкнýть лóдку в вóду** кайыкты сууга түртүп түшүрүү; **2.** *перен.* (*друг с другом*) кагыштыруу, кезигиштирүү, жолуктуруу, туш келтирүү.

СТОЛКНУ́ТЬСЯ *сов. с кем-чем* **1.** (*удариться*) кагылышуу, кагылуу, урунушуу, урунуу, урунуп алуу; **столкнýться в тёмном коридóре** караңгы коридордо урунушуу; **2.** *перен.* (*встретиться*) кезигүү, кезигишүү, жолугуу, жолугушуу, туш келүү, дуушар болуу; **столкнýться с нóвым вопрóсом** жаңы маселеге дуушар болуу; **3.** *перен.* (*вступить в противоречие*) каршы келүү, каршы келип калуу; **здесь столкнýлись нáши интерéсы** бул жерде биздин таламдарыбыз каршы келип калды.

СТОЛКОВА́ТЬСЯ *сов. разг.* бир пикирге келүү, ыраазы болушуу, келишүү, макулдашуу, сүйлөшүп келишүү; **с ним трýдно столковáться** аны менен сүйлөшүп, бир пикирге келүү кыйын.

СТОЛКО́ВЫВАТЬСЯ *несов. см.* **столковáться.**

СТОЛОВА́ТЬСЯ *несов.* тамактануу, тамак ичүү; **где вы столýетесь?** сиз тамакты кайдан ичип жүрөсүз?

СТОЛО́ВАЯ *ж.* столовая (**1.** *көпчүлүк тамак ичүүчү жай, ашкана, ашпоз*; **2.** *квартиранын тамак ичүүгө арналган бөлмөсү*).

СТОЛО́ВЫЙ, -ая, -ое **стол** 2-*ге т.*; **столóвый прибóр** тамак жей турган аспаптар (*идиш-аяк, вилка, бычак, кашык ж. б.*); **столóвая лóжка** тамак иче турган кашык; **столóвая соль** тамакка салуучу майда туз.

СТОЛОНАЧА́ЛЬНИК *м. уст.* столоначальник (*мекеме бөлүмүнүн начальниги*).

СТОЛО́ЧЬ *сов. что, разг.* майдалоо, жанчуу, күкүмдөө, **столóчь сáхар** кантты майдалоо.

СТОЛП *м* **1.** *уст.* (*столб*) түркүк, устун; **2.** *перен.* мыкты (*бир нерсенин тиреги болгон көрүнүктүү ишмер кишилер жөнүндө*); **столпы́ наýки** илимдин мыктылары.

СТОЛПИ́ТЬСЯ *сов.* котолоо, котолоп чогулуу, топтошуу.

СТОЛПОТВОРЕ́НИЕ *ср. разг.* чак-челекей, кымкуут, баш аламан.

СТОЛЬ *нареч. уст.* ошончолук, ошончо, мынча, анча, анчалык, анчалык деле; **э́то не столь вáжно** бул анчалык маанилүү эмес.

СТО́ЛЬКО **1.** *нареч.* (*так много, в таком количестве*) ошончолук, ошончо; **скóлько взял, стóлько и óтдал** канча алсам, ошончо бердим; **он стóлько пережи́л!** ал ошончолук көп нерсени башынан өткөрдү!; **2.** *мест. указ.* (*такое количество*) ушунча, ошончо; **где ты был стóлько врéмени?** ушунча убактан бери сен кайда жүрдүң?

СТО́ЛЬНИК *м. ист.* стольник (*Байыркы Руста — бояринден төмөнүрөөк турган жогорку мансаптагы адам*).

СТОЛЯ́Р *м.* жыгач уста.

СТОЛЯ́РНИЧАТЬ *несов.* жыгач усталык кылуу.

СТОЛЯ́РНЫЙ, -ая, -ое **столяр**-*га т.*; жыгач устачылык; **столя́рная рабóта** жыгач устачылык иш; **столя́рная мастерскáя** жыгач уста мастерскаясы, жыгач устаканасы; **столя́рный станóк** жыгач усталык кылуучу станок; **столя́рный клей** жыгач желими.

СТОМАТИ́Т *м. мед.* стоматит (*ооздун былжырлуу оболочкасынын сезгенип оорушу*)

СТОМАТОЛОГИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **стоматология**-*га т.*; стоматологиялык; **стоматологи́ческий инститýт** стоматологиялык институт.

СТОМАТОЛО́ГИЯ *ж. мед.* стоматология (*медицинанын ооздун оорусун текшерүүчү бөлүмү*).

СТОМИЛЛИО́ННЫЙ, -ая, -ое жүз миллион, жүз миллиондук; **стомиллиóнное населéние** жүз миллион эл (калк).

СТОН *м.* онтоо, кыңкыстоо; **стóны больнóго** оору кишинин онтошу.

СТОНА́ТЬ *несов.* онтоо, онтолоо, кыңкыстоо.

СТОП *в знач. повел. накл.* токто!, тур!; ◇ **стоп-кран** стоп-кран (*жүрүп бара жаткан поездди дароо токтотуучу тетик*).

СТОПА́ I *ж.* (*мн.* **стопы́**) **1.** *анат.* таман (*бүттүн таманы*); **плóская стопá** жалпак таман (*майпайган таман*); **2.** *уст.* (*шаг, нога*) кадам; **напрáвить** *куда-л.* **свои́ стопы́** *разг. шутл.* бир жакка бет алуу, *бир жакка* жөнөө; ◇ **идти́ по** *чьим-л.* **стопáм** *биреөнүн* жолун жолдоо.

СТОПА́ II *ж.* (*мн.* **стóпы**) *лит.* стопа (*эки же бир канча муундуу ырлардын кайталанышы*).

СТОПА́ III *ж.* (*мн.* **стóпы**) **1.** (*куча предметов*) бир топ, бир далай, бир кучак; **стопá книг** бир топ китеп; **2.** (*мера бумаги*) стопа (*1000 барактан турган кагаз өлчөөсү*).

СТОПА́ IV *ж.* (*мн.* **стóпы**) *уст.* (*сосуд*) стопа (*вино куюп иче турган шуңшугуй идиш*); **серéбряная стопá** күмүш стопа.

СТОПИ́ТЬ *сов. что* эритүү, эритип аралаштыруу; **стопи́ть воск с сáлом** момду май менен эритип аралаштыруу.

СТО́ПКА I *ж. уменьш. от* **стопá** III 1 (*кучка*) бир топ нерсе.

СТО́ПКА II *ж.* (*маленький стаканчик*) стопка (*кичинекей стакан*).

СТО́ПОР *м.* стопор (**1.** *тех. механизмдин кыймылдаткыч бөлүктөрүн токтотуучу, бекитүүчү нерсе*; **2.** *мор. чынжырларды, жиптерди кармап туруучу нерсе*).

СТО́ПОРИТЬ *несов.* **1.** *что* токтотуу; **стóпорить маши́ну** машинаны токтотуу; **2.** *мор.* токтотуу (*винтти, дөңгөлөктөрдү артка жүргүзүү аркылуу токтотуу*); **3.** *что, перен. разг.* (*задерживать*) токтотуу, тоскоолдук кылуу; **он стóпорит всё дéло** ал бардык ишти токтотуп турат.

СТО́ПОРИТЬСЯ *несов.* **1.** (*останавливаться*) токтолуу (*машина жөнүндө*); **2.** *перен.* (*замедляться*) акырындоо, жай жүрө баштоо; **3.** *страд. к* **стóпорить** 1, 3.

www.bizdin.kg

СТО'ПОРНЫЙ, -ая, -ое стопор*-го т.*; стопордук; **сто́порный болт** стопор болту.

СТОПРОЦЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое жүз процент; **стопроце́нтное выполне́ние пла́на** планды жүз процент аткаруу.

СТОПТА'ТЬ *сов. что* кийип жүрүп майрыйтуу, майрыйтып коюу, жыртуу; **стопта́ть каблуки́** кийип жүрүп таканы майрыйтып коюу.

СТОПТА'ТЬСЯ *сов.* майрыйтылуу, жыртылуу (*мис. бут кийим*).

СТОРГОВА'ТЬ *сов. что, разг.* соодалашып бир баага келүү; соодалашып сатып алуу.

СТОРГОВА'ТЬСЯ *сов.* соодалашуу, соода кылып баасына келишүү.

СТОРИ'ЦЕЮ *нареч. уст.* жүз эсе, жүз кайта, жүз мертебе; **возда́ть стори́цею** 1) (*щедро вознаградить*) марттык менен эсесин кайтаруу; 2) *перен.* (*жестоко отомстить*) абдан катуу өч алуу.

СТОРНОВА'ТЬ *несов. что, с.-х.* эгиндин башын гана бастыруу (*бакалын сактап калуу*).

СТОРНО'ВКА *ж. с.-х.* 1. (*действие*) эгиндин башын гана бастыруу (*бакалын сактап калуу*); 2. (*солома*) ушундай кылып бастырылган эгиндин бакалы.

СТО'РОЖ *м.* күзөтчү, сакчы, кароолчу, сторож.

СТОРОЖЕВО'Й, -а́я, -о́е күзөтүүгө, кароолчулукка арналган; **сторожева́я соба́ка** күзөтчү ит, сакчы ит; **сторожева́я вы́шка** күзөтчү туруучу мунара.

СТОРОЖИ'ТЬ *несов. кого-что* күзөтүү, кайтаруу, кароолдоо, көз салуу; **сторожи́ть дом** үйдү кайтаруу, үйгө көз салуу.

СТОРО́ЖИ'ХА *женск. р. к* **сто́рож.**

СТОРО'ЖКА *ж.* кароолкана.

СТОРОНА' *ж.* 1. (*направление; пространство в каком-л. направлении*) тарап, жак, багыт; **пойти́ в ра́зные сто́роны** ар тарапка баруу (кетүү); **на пра́вой стороне́** оң жагында; **со́лнечная сторона́** күңгөй жак, күн тийген жак; **тенева́я сторона́** тескей жак, күн тийбеген көлөкө жак; **со всех сторо́н** ар тараптан; **смотре́ть по сторона́м** эки жагын карануу; 2. (*страна, местность*) өлкө, журт, жер, эл; **родна́я сторона́** туулуп өскөн жер, өз өлкөсү; 3. чет, жак, тарап; **ю́жная сторона́ ле́са** токойдун түштүк жагы; **по обе́им сторона́м доро́ги** жолдун эки жагынан, жолдун эки жагын бойлой; **стоя́ть в стороне́** 1) бир четте туруу, чет жакта туруу; 2) *перен.* катышпоо, өзүн оолак тутуу; **отложи́ть в сто́рону** мындай таштап коё туруу; **отложи́ть кни́гу в сто́рону** китепти мындай коё туруу; 4. *перен.* чег, жат; **со стороны́ видне́е** четте тургандга ачыгыраак көрүнөт; 5. (*одна из поверхностей предмета*) жак; **лицева́я сторона́ мате́рии** кездеменин оң жагы; 6. *перен.* (*точка зрения*) жак, тарап; **обсуди́ть вопро́с со всех сторо́н** маселени бардык жагынан талкуулоо; 7. (*свойство, качество*) жак, тарап; **положи́тельная сторона́ де́ла** иштин жакшы жагы; **показа́ть с хоро́шей стороны́** жакшы жагын көрсөтүү, жакшы жагынан көрсөтүү; 8. (*человек, группа лиц, противопоставленные другим*) жак, тарап; **догова́ривающиеся сто́роны** сүйлөшүп жаткан жактар; **пре́ния сторо́н** *юр.* эки жактын чыгып сүйлөшүү; **приня́ть** *чью-л.* **сто́рону** *биреөнүн* жагына өтүү, *биреөнүн* тарабына өтүү; **побе́да на на́шей стороне́** жеңиш биздин жакта, жеңиш биздики; 9. (*линия родства*) жак; **дя́дя со стороны́ ма́тери** таяке; 10. *мат.* жак; **сто́роны прямоуго́льника** түз бурчтуктун жактары; ◇ **сторonóй** четтен, башка жактан, биреөдөн; **разузна́ть сторonóй** башка жактан (биреөлөрдөн) билүү; **оста́ться в стороне́** 1) (*выпасть из поля зрения*) четте калуу, тышкары калуу; 2) (*не принять участия*) четтөө, катышпай коюу, аралашпоо; **в сто́рону** *чего-л. бир нерсе* жагына, бир жагына; **моё де́ло сторона́** *разг.* менин эмне ишим бар; **отпусти́ть на все четы́ре сто́роны** колу-жолуң бош, кайда барсаң анда бар деп, коё берүү; **на стороне́** *разг.* башка жакта; **на́ сторону** *разг.* четке, бир жакка; **шля́па съе́хала на́ сторону** шляпа бир жагына кыйшайып кетти; **с одно́й стороны́** бир жагынан; **со стороны́** (*извне*) четтен, тыштан; **со стороны́** *кого-чего-л.* *биреө* жагынан, *биреө* тарабынан; **со стороны́ администра́ции** администрация тарабынан; **шу́тки в сто́рону** *разг.* тамашаны коюп, тамаша кылбай.

СТОРОНИ'ТЬСЯ *несов.* 1. (*отходить в сторону*) четтөө, четке чыгуу, четтей берүү, мындай туруу; 2. *кого-что перен.* четтөө, оолактоо; **сторони́ться ста́рых друзе́й** эски достордон оолактоо.

СТОРО'НКА *ж. уменьш. от* **сторона́** 2 өлкө, журт.

СТОРО'ННИК *м.* жак, тарап, жактоочу.

СТОРО'ННИЦА *женск. р. к* **сторо́нник.**

СТОРУБЛЁВКА *ж. разг.* жүз сомдук (*акча*).

СТОРУБЛЁВЫЙ, -ая, -ое жүз сомдук; **сторублёвая облига́ция** жүз сомдук облигация.

СТОСВЕЧО'ВЫЙ, -ая, -ое *разг.* жүз шамдык (*мис. күч*); **стосвечо́вая ла́мпа** жүз шамдык лампа.

СТОСКОВА'ТЬСЯ *сов. по ком-чём, о ком-чём* сагынуу, куса болуу.

СТОЧИ'ТЬ *сов. что* кайрап тегиздөө, чарыкка тартып тегиздөө (*мис. макинин мизин*).

СТОЧИ'ТЬСЯ *сов.* кайрала берип жукаруу (ичкерүү); **нож сточи́лся** бычак кайрала берип ичкерип кетти.

СТО'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*стекающий куда-л.*) агып чыкма; **сто́чные во́ды** агып чыкма суулар (*мис. трубалардан агып түшкөн жаман суулар*); 2. (*служащий для стока*) агызууга арналган; **сто́чная кана́ва** агызууга арналган арык (*жаандын суусун же ыпылас сууларды*).

СТОШНИ'ТЬ *сов. безл. кого* кусуу, жүрөгү айлануу, көңүлү айнуу; **ребёнка стошни́ло** бала кусуп жиберди.

СТО'Я *нареч.* туруп-туруп, тикесинен туруп; **чита́ть сто́я** тикесинен туруп окуу.

СТОЯ'НИЕ *ср.* туруп туруу, тикесинен туруу, тик туруу; **но́ги уста́ли от до́лгого стоя́ния** көпкө чейин туруп тургандыктан бут чарчады.

СТОЯ'НКА *ж.* туруучу жай; **стоя́нка автомоби́лей** автомобилдердин туруучу жайы; ◇ **стоя́нка ка́менного ве́ка** *археол.* таш доорунда адамдардын турган жайы.

СТОЯ'ТЬ *несов.* 1. туруу; **стоя́ть на ступе́ньке ле́стницы** тепкичте туруу; **стоя́ть на коле́нях** тизелеп туруу; **стоя́ть на цы́почках** буттун башы менен туруу; **шкаф стои́т у стены́** шкаф стенанын жанында турат; 2. (*оставаться неподвижным*) туруу; **ло́шади не стоя́ли на ме́сте** аттар орундарында тынч турушкан жок; 3. (*находиться где-л.*) туруу; **дом стоя́л на берегу́ реки́** үй суунун боюнда турган; **стоя́ть на посту́** постто туруу (*кароолдо туруу*); 4. *перен.* (*быть*) туруу, болуп туруу; **в во́здухе стоя́л шум от гуде́ния самолётов** самолёттордун күрүлдөгөнүнөн аба жаңырып турду; **стоя́ть на** *чьём-л.* **пути́** *биреөнүн* жолун тосуп туруу; **стои́т хоро́шая пого́да** күн жакшы болуп турат, аба ырайы жакшы болуп турат; **стоя́ть у вла́сти** бийлик башында туруу; **стоя́ть за рулём** рулда туруу; 5. *перен.* (*защищать*) туруу, коргоо, коргоп туруу; **стоя́ть гру́дью за ро́дину** жанын аябай родинаны коргоо; 6. (*находиться в бездействии*) туруу, токтоп туруу, токтоп калуу; **часы́ стоя́т** саат токтоп калыптыр; **маши́на стоя́ла два часа́** машина эки саат токтоп турду; 7. *перен.* (*квартировать*) туруу, токтоо; **отря́д стоя́л в дере́вне** отряд кыштакта турду; 8. (*настаивать*) өз айтканында туруу, айтканынан кайтпоо; **стоя́ть на своём** өз айтканында туруу; ◇ **стой!** (*остановись!*) токто!; **сто́йте!** (*остановитесь!*) токтоңуз!, токтоңуздар!, токтогула!; **стоя́ть над душо́й** жанды койбоо, ач кенедейасылуу, жанынан кетпей эле асыла берүү (*мис. сурай берүү*); **не стоя́ть за чем-л.** *разг.* бир нерсени аябоо, бир нерседен качпоо; **стоя́ть на пове́стке дня** күн тартибинде туруу.

СТОЯ'ЧИЙ, -ая, -ее 1. (*вертикальный*) тик турган, тик турма; **стоя́чее положе́ние** тик турма абал; **стоя́чий ворот-**

www.bizdin.kg

ничок тик жака; 2. (*не проточный*) акпаган, көлмө, токтоп калган; **стоячая вода** акпай токтоп калган суу.

СТО'ЯЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **стоить** 1, 2; 2. *прил.* (*заслуживающий внимания*) арзый турган, көңүлгө аларлык, назар саларлык; **это дело стоящее** бул арзый турган иш, бул назар саларлык иш.

СТРАВИ'ТЬ *сов. кого* (*натравить друг на друга*) өчөштүрүү, кайраштыруу (*напр. людей*); айыгыштыруу (*напр. собак*).

СТРА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **стравить.**

СТРА'ГИВАТЬ *несов. см.* **стронуть.**

СТРА'ГИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **стронуться;** 2. *страд. к* **страгивать.**

СТРАДА' *ж.* 1. *с.-х.* эгин оруп-жыйноо убагы; 2. *перен.* оор мээнет, оор жумуш, оор эмгек.

СТРАДА'ЛЕЦ *м.* азап чегүүчү, мээнет тартуучу.

СТРАДА'ЛИЦА *женск. р. к* **страдалец.**

СТРАДА'ЛЬЧЕСКИЙ, -ая, -ое азап тарткан, кыйналган, мээнет тарткан, жапаа чеккен; **страдальческий вид** азап тарткан өң; кыйналган кебете.

СТРАДА'НИЕ *ср.* азап, азап чегүү, мээнет, мээнет тартуу, жапаа чегүү.

СТРАДА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *грам.* туюк; **страдательный залог** туюк залог; **страдательный причастный оборот** туюк атоочтук сүйлөм.

СТРАДА'ТЬ *несов.* 1. *от чего, чем* азап тартуу, кыйналуу, мээнет чегүү, жапаа чегүү; **страдать от боли** оорудан азап тартуу, оорудан кыйналуу, оорудан жапаа чегүү; **он очень страдал** ал азапты абдан тартты; 2. *за кого-что* азап тартуу, мээнет чегүү; **страдать за свой народ** өз эли үчүн азап тартуу; **страдать за правду** чындык үчүн азап тартуу; 3. *от чего* (*терпеть ущерб*) залал тартуу, зыян көрүү; **страдать от пожаров** өрттүн залалын тартуу (зыянын көрүү); 4. *разг.* (*быть недостаточным*) жетишпөө, ордунда болбоо, толук болбоо; **у него страдает память** анын эси ордунда эмес; **у тебя страдает грамотность** сенин сабатың кемчил; 5. *по ком-чём, по кому-чему, разг.* (*скучать, томиться*) сагынуу, куса болуу; ◇ **страдать глухотой** дүлөй болуу, дүлөй болуп калуу.

СТРА'ДНЫЙ, -ая, -ое: 1) **страдная пора** оруп-жыйноо убагы; 2) *перен.* оор убак.

СТРАЖ *м.* сакчы; **страж мира** тынчтыктын сакчысы.

СТРА'ЖА *ж.* сакчылар, сакчылык, коргоочу; **пограничная стража** чек аралык сакчылар; **стоять на страже** сактап (коргоп) туруу; ◇ **взять под стражу** камакка алуу; **содержать под стражей** камап коюу, камакта кармап туруу; **быть на страже** *чьих-л.* **интересов** бирөөлөрдүн таламдарын коргоп туруу.

СТРА'ЖНИК *м. уст.* 1. стражник (*падышалык Россияда — селолук жерлерде полициялык төмөнкү чин*); 2. (*служащий в охране*) кайтаруучу, күзөтүүчү; **лесной стражник** токой күзөтчүсү.

СТРАНА' *ж.* өлкө; **страна Советов** Советтер өлкөсү; **страны народной демократии** элдик демократия өлкөлөрү; **родная страна** туулган өлкө; **по всей стране** бүтүн өлкө боюнча; **в жарких странах** ысык өлкөлөрдө; ◇ **четыре страны света** дүйнөнүн төрт тарабы (*батыш, чыгыш, түндүк, түштүк*).

СТРАНИ'ЦА *ж.* 1. бет; **нумерация страниц** беттерге номер коюп чыгуу; 2. *перен.* мезгил, учур; **славные страницы истории** тарыхтын сонун барактары.

СТРА'ННИК *м.* 1. *уст.* саякатчы, жолоочу; 2. *перен.* жер кезип жүрүүчү, көчүп жүрө берүүчү.

СТРА'ННИЦА *женск. р. к* **странник.**

СТРА'ННИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **странник**-*ке т.*; жолоочулук, саякатчылык; **страннически жизнь** жер кезип жүрүүчүлүк.

СТРА'ННО 1. *нареч.* кызык, бир түрдүү кызык, ажайып; **он очень странно ведёт себя** ал өзүн эң эле бир түрдүү кызык алып жүрөт; 2. *в знач. сказ.* укмуш, таң калардык; **как ни странно** укмуш болуп көрүнгөн менен; **странно, что вы этого не понимаете** сиздин муну түшүнбөгөнүңүз таң калардык иш.

СТРА'ННОСТЬ *ж.* 1. бир түрдүүлүк, кызыктык, таң калардык; **странность его слов** анын сөзүнүн таң калардыгы; 2. (*странная манера*) таң калардык, укмуш, өзүнчө бир алман болгондук, укмуштуудай, түшүнүп болбой турган; кызык адат; **человек со странностями** өзүнчө бир алман киши.

СТРА'ННЫЙ, -ая, -ое бир түрдүү, кызык, деги бир кызык, таң калтырарлык, укмуштуу; **странная манера** таң калардык кылык; **странные взгляды** бир түрдүү көз караш; **странная привычка** деги бир кызык адат.

СТРА'НСТВИЕ *ср. уст.* саякат, сапар, жер кезип кетиш, эл кыдыруу; **после долгих странствий** узакка созулган сапардан кийин.

СТРА'НСТВОВАНИЕ *ср. см.* **странствие.**

СТРА'НСТВОВАТЬ *несов.* саякат кылуу, сапар чегүү, жер кезип жүрүү, эл кыдыруу.

СТРА'НСТВУЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **странствовать;** 2. *прил.* кыдырма, кыдырып жүргөн; **странствующий музыкант** *уст.* кыдырып жүргөн музыкант.

СТРА'СТНО *нареч.* өтө, өтө эле, өтө кумарданып, өтө берилип; **страстно любить жизнь** турмушту өтө сүйүү.

СТРА'СТНОСТЬ *ж.* 1. кумардуулук, өтө кумардануучулук, өтө берилгендик, шыктуулук, ышкыбоздук; 2. ашыктыкка күйүп берилүүчүлүк

СТРА'СТНЫЙ, -ая, -ое 1. кумардуу, өтө кумарданган, өтө берилген, шыктуу, ышкыбоз; **страстное желание** кумардуу тилек, кумардуу үмүт; 2. ашыктыкка күйүп берилүүчү.

СТРАСТЬ I *ж.* 1. (*сильное чувство*) өтө кумардануу, өтө берилгендик, шыктануу, дилгерленүү, ышкыбоздук; **страсть к шахматам** шахматка өтө кумардануу, шахмат ойнуна ышкыбоз болуу; **быть охваченным страстью** шыктуу болуу, кумардуу болуу; 2. (*любовь*) ашыктык, күйгөндүк; 3. **страсти** *мн. разг.* коркунуч, шумдуктар; **какие страсти ты рассказываешь!** кандай шумдуктарды айтып отурасың!; ◇ **у спорящих разгорелись страсти** *разг.* сөз талашып жаткандардын бүйүрү кызып кетти.

СТРАСТЬ II *частица прост.* (*очень*) эң эле, өтө, өтө эле, ушунчалык, ошончолук, аябай; **страсть как хочется мне поехать в Москву!** Москвага ушунчалык баргым келет!

СТРАТЕ'Г *м.* стратег (*ыкмачы, чебер жолбашчы, стратегиялык жетекчиликти мыкты билген киши*).

СТРАТЕГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **стратегия**-*га т.*; стратегиялык; **стратегический пункт** стратегиялык пункт.

СТРАТЕ'ГИЯ *ж.* стратегия (1. *воен. согушту жүргүзүү искусствосу жана ал жөнүндөгү илим*; 2. *полит. жалпы максатка жетүү үчүн жолбашчылык кылуу искусствосу*).

СТРАТОНА'ВТ *м.* стратонавт (*стратосферага учуучу учкуч*).

СТРАТОПЛА'Н *м.* стратоплан (*стратосферага учууга арналган самолёт*).

СТРАТОСТА'Т *м.* стратостат (*стратосферага учуу үчүн атайын жабдылган аэростат*).

СТРАТОСФЕ'РА *ж.* стратосфера (*деңиз деңгээлинен 9—11 километр жогору турган атмосферанын катмары*).

СТРАТОСФЕ'РНЫЙ, -ая, -ое **стратосфера**-*га т.*; стратосфералык; **стратосферное пространство** стратосфералык мейкиндик.

СТРА'УС *м.* төө куш.

СТРА'УСОВЫЙ, -ая, -ое **страус**-*ка т.*; **страусовое перо** төө куштун бир тал жүнү.

СТРАХ I *м.* 1. коркуу, коркунуч; **чувство страха** коркуу сезими; **страх смерти** өлүм коркунучу; **бледнеть от страха** коркkondон купкуу болуп кетүү; **меня охватил страх** мени коркунуч басты; **дрожать от страха** корккон

www.bizdin.kg

дуктан калтыроо; **под стра́хом** *чего-л. бир нерседен* коркконунан, *бир нерседен* коркуп; **держа́ть в стра́хе** коркутуп туруу; 2. **стра́хи** *мн.* коркунуч, шумдуктар, капкайдагы неме көзгө элестөө; **но́чью в лесу́ вся́кие стра́хи ле́зут в го́лову** түн ичинде токойдо капкайдагы коркунучтуу немелер эсиңе түшөт; 3. (*риск*) жоопкердик; **взять на свой страх** жоопкердикти өзүнө алуу; **сде́лать на свой страх** жоопкердикти өзүнө алып иштемек болуу; ◇ **у стра́ха глаза́ велики́** *посл.* коркконго кош көрүнөт.

СТРАХ II *нареч. прост.* (*очень*) эң, эң эле, өтө, өтө эле, ушунчалык, аябай, өлгөнчө; **страх как люблю́ петь** ырдаганды эң эле жакшы көрөмүн.

СТРАХДЕЛЕГА'Т *м.* страхделегат (*социалдык камсыздандыруу боюнча шайланган делегат*).

СТРАХКА'ССА *ж.* (ка́сса социа́льного страхова́ния) страхкасса (*социалдык камсыздандыруу кассасы*).

СТРАХОВА'НИЕ *ср.* камсыздандыруу; **страхова́ние иму́щества** үй мүлкүн камсыздандыруу; **госуда́рственное страхова́ние** мамлекеттик камсыздандыруу.

СТРАХОВА'ТЕЛЬ *м.* камсыздандыруучу.

СТРАХОВА'ТЬ *несов. кого-что* 1. камсыздандыруу; **страхова́ть ве́щи от пожа́ра** мүлктү өрттөн камсыздандыруу; 2. *спорт.* камсыз кылуу, коопсуз кылуу; 3. *перен.* (*предохранять*) сактоо, этияттоо, этияттык кылуу; **страхова́ть себя́ от неприя́тных случа́йностей** кырсыктуу кокустуктардан өзүн сактоо.

СТРАХОВА'ТЬСЯ *несов.* 1. өз башын камсыздандыруу; 2. *страд. к* **страхова́ть.**

СТРАХО'ВКА *ж.* 1. *см.* **страхова́ние;** 2. *спорт.* камсыз кылуу, коопсуз кылуу; 3. (*страховое свидетельство*) страховка, камсыздандыруу күбөлүгү; 4. (*страховая премия*) страховка (*камсыздандыруу боюнча берилүүчү акча*); **плати́ть страхо́вку** страховка төлөө.

СТРАХОВО'Й, -а́я, -о́е **страхование**-*ге т.*; **страхово́й взнос** камсыздандыруу акысы; **страхово́й аге́нт** камсыздандыруу агенти.

СТРАХО'ВЩИК *м.* страховщик (*камсыздандыруу ишин жүргүзүүчү киши же мекеме*).

СТРАШИ'ЛИЩЕ *ср. разг.* мокочо, эң коркунучтуу нерсе, өтө түрү суук нерсе.

СТРАШИ'ТЬ *несов. кого-что* коркутуу, чочутуу; **э́та мысль страши́т его́** бул ой аны коркутуп жатат.

СТРАШИ'ТЬСЯ *несов.* коркуу; **страши́ться боле́зни** оорудан коркуу.

СТРА'ШНО 1. *нареч. разг.* (*очень сильно*) эң эле, өтө эле, катуу, аябай, абдан, өлгөндөй; **он стра́шно уста́л** ал аябай чарчады; **он стра́шно обра́довался** ал абдан сүйүндү; 2. *в знач. сказ.* коркунучтуу, коркорлук, корккудай; **мне ста́ло стра́шно** мен коркуп кеттим; **стра́шно и поду́мать об э́том** ал жөнүндө ойлоонун өзү да коркунучтуу.

СТРА'ШНЫЙ, -ая, -ое 1. (*вызывающий чувство страха*) коркунучтуу; **стра́шный сон** коркунучтуу түш; 2. *разг.* (*чрезвычайный, очень сильный*) абдан, эң эле күчтүү, өтө, өтө катуу, өтө күчтүү, аябаган, зор; **стра́шный гро́хот** эң эле катуу күрсүлдөгөн тыбыш; **стра́шный на́сморк** өтө катуу сасык тумоо.

СТРАЩА'ТЬ *несов. кого, разг.* коркутуу, жүрөгүн түшүрүү, үрөйүн учуруу.

СТРЕ'ЖЕНЬ *м. обл.* өзөн суунун эң терең жери.

СТРЕКА'Ч *м.*: **дать (зада́ть) стрекача́** *разг.* сайгак тийген уйдай качуу, артын карабай качуу, тура качып жөнөө.

СТРЕКОЗА' *ж.* ийнелик.

СТРЕКО'ЗИЙ, -ья, -ье *см.* **стрекози́ный.**

СТРЕКОЗИ'НЫЙ, -ая, -ое **стрекоза**-*га т.*; **стрекози́ные кры́лья** ийнеликтин канаты.

СТРЕ'КОТ *м.* чырылдак, чыркылдак, чыртылдак; **стре́кот кузне́чиков** чегирткелердин чырылдаганы.

СТРЕКОТА'НИЕ *ср.* чырылдоо, чыркылдоо, чыртылдоо (*напр. кузнечика*); шакылдоо, чакылдоо (*напр. сороки*).

СТРЕКОТА'ТЬ *несов.* 1. (*издавать стрекот*) чырылдоо, чыркылдоо, чыртылдоо (*напр. о кузнечике*); шакылдоо, чакылдоо (*напр. о сороке*); 2. *перен.* (*без умолку говорить*) шакылдап сүйлөө, жаагы тынбай сүйлөй берүү.

СТРЕКОТНЯ' *ж. разг. см.* **стре́кот.**

СТРЕЛА' *ж.* 1. жебе, жаанын огу; **пусти́ть стрелу́** жаа тартып атуу; 2. *бот.* өзөк, сабак (*өсүмдүктүн бутаксыз жана жалбыраксыз өзөгү*); 3. *тех.* стрела (*жүк көтөрүүчү крандын жылып туруучу бөлүгү*); ◇ **промча́ться стрело́й** аткан октой кетүү, зуулдап өтүп кетүү.

СТРЕЛЕ'Ц *м. ист.* стрелец (*16—17 кылымдарда — Москва мамлекетиндеги ар дайым туруучу өзгөчө войсконун аскери*).

СТРЕЛЕ'ЦКИЙ, -ая, -ое **стрелец**-*ке т.*; **стреле́цкие войска́** стрелецтер войскосу.

СТРЕ'ЛКА *ж.* 1. стрелка; **часова́я стре́лка** сааттын стрелкасы; **перевести́ стре́лку часо́в** сааттын стрелкасын жылдыруу; 2. *ж.-д.* стрелка (*темир жолдун бир багыттан башка багытка салуучу кыймылдама бөлүгү*).

СТРЕЛКО'ВЫЙ, -ая, -ое **стрелок**-*ко т.*; аткычтык; **стрелко́вый батальо́н** аткычтар батальону; **стрелко́вое де́ло** аткычтык иш.

СТРЕЛО'К *м.* аткыч, мерген; **иску́сный стрело́к** чебер аткыч; **стрело́к пе́рвого взво́да** биринчи взводдун аткычы.

СТРЕ'ЛОЧНИК *м. ж.-д.* стрелочник (*темир жолдо стрелканы тейлөөчү кызматчы*).

СТРЕ'ЛОЧНИЦА *женск. р. к* **стре́лочник.**

СТРЕЛЬБА' *ж.* атуу, атышуу; **откры́ть стрельбу́** ата баштоо, атыша баштоо; **артиллери́йская стрельба́** артиллериялык атуу; **руже́йная стрельба́** мылтык менен атуу.

СТРЕ'ЛЬБИЩЕ *ср.* бута атышуучу жер.

СТРЕЛЬНУ'ТЬ *однокр.* атып жиберүү; **стрельну́ть из ружья́** мылтыктан атып жиберүү; ◇ **стрельну́ло в у́хе** *безл. разг.* кулак сайгылаша түштү.

СТРЕ'ЛЬЧАТЫЙ, -ая, -ое *архит.* найзалуу, учу өткүр; **стре́льчатые о́кна** жогору жагы кууш тартып ичкерген терезелер; ◇ **стре́льчатый лук** өзөктүү пияз.

СТРЕ'ЛЯНЫЙ, -ая, -ое 1. (*убитый выстрелом*) ок тийген, ок тийип өлгөн, атып алынган; **стре́ляная дичь** атып алынган илбээсин (*өрдөк, кыргоол ж. б.*); 2. (*бывавший в боях*) ок астында болгон, көптү көргөн; **стре́ляный солда́т** согушту көргөн, ок астында болгон солдат; 3. (*использованный для стрельбы*) атылган; **стре́ляные патро́ны** атылган патрондор; ◇ **стре́ляный воробе́й** *разг.* көптү көргөн, алчы-таасын жеген киши, куйдүм-быштым болгон.

СТРЕЛЯ'ТЬ *несов.* 1. атуу; **стреля́ть из ружья́** мылтык атуу; **стреля́ть из пу́шки** замбирек атуу; 2. *кого* атуу; **стреля́ть у́ток** өрдөк атуу; 3. *безл. разг.* (*о боли*) сайгылашып ооруу; **у меня́ стреля́ет в поясни́це** менин белим сайгылашып ооруйт; ◇ **стреля́ть из пу́шек по воробья́м** чымчыкты замбирек менен аткандай (*арзыбаган ишке чоң аракет кылуу*); **стреля́ть глаза́ми** *разг.* жалт-жалт кароо.

СТРЕЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. (*с кем-л. на дуэли*) атышуу; 2. (*кончать жизнь самоубийством*) өзүн-өзү атып өлтүрүү, өзүн-өзү атып жиберүү.

СТРЕМГЛА'В *нареч.* көз ачып-жумганча, октой атылып, учуп, абдан тез; **ма́льчик стремгла́в вы́бежал из ко́мнаты** бала бөлмөдөн октой атылып, чуркап чыкты.

СТРЕМЕННО'Й, -а́я, -о́е **стремя**-*га т.*; **стремянно́й реме́нь** үзөңгү боо.

СТРЕМИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* шардык, ылдамдык, өтө тездик; **стреми́тельность де́йствий** кыймылдын өтө тездиги.

СТРЕМИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое умтулган, катуу, шар, тез, ылдам; **стреми́тельная ата́ка** умтулуштуу чабуул.

СТРЕМИ'ТЬСЯ *несов.* 1. (*настойчиво желать, добиваться чего-л.*) умтулуу, тырышуу; **стреми́ться к зна́ниям** билим алууга умтулуу; 2. *уст.* (*направляться куда-л.*) тез умтулуу, бир жакка тез жөнөө.

www.bizdin.kg

СТРЕМЛЕ'НИЕ *ср.* умтулуу; **у вас хоро́шие стремле́ния** сиздин умтулушуңуз жакшы.

СТРЕМНИ'НА *ж.* 1. (*место в реке*) суунун шар аккан жери, суунун күргүштөп аккан жери; 2. (*обрыв*) абдан бийик жар; **стоя́ть у кра́я стремни́ны** абдан бийик жардын четинде туруу.

СТРЕМНИ'СТЫЙ, -ая, -ое *уст.* бийик жардуу, типтик жардуу; **стремни́стый бе́рег** бийик жардуу жээк.

СТРЕ'МЯ *ср.* үзөңгү; **вдеть но́гу в стре́мя** бутту үзөңгүгө салуу; **стоя́ть в стремена́х** үзөңгүнү тээп туруп туруу.

СТРЕМЯ'НКА *ж.* шатыча, кичинекей шаты (*мис. китепканада*).

СТРЕМЯ'ННЫЙ *м. ист.* 1. (*конюх*) ат багар (*ээсинин өзү минүүчү атты багуучу*); 2. (*придворный чин*) ат кошчу (*падышанын атынын үзөңгүсүн кармап жүрүүчү киши*).

СТРЕНО'ЖИВАТЬ *несов. см.* **стрено́жить.**

СТРЕНО'ЖИТЬ *сов. кого* чидерлөө, үч буттап тушоо; **стрено́жить коня́** атты чидерлөө.

СТРЕ'ПЕТ *м.* безбелдек (*илбээсиндин бир түрү*).

СТРЕПТОКО'КК *м.* стрептококк (*шишитип ириңдетүүчү жана башка жугуштуу ооруларды козгоочу бактериянын бир түрү*).

СТРЕПТОКО'ККОВЫЙ, -ая, -ое **стрептококк**-*ко т.*; стрептококктук; **стрептоко́кковая анги́на** стрептококктук ангина.

СТРЕПТОМИЦИ'Н *м. фарм.* стрептомицин (*суук тийгенден болгон ооруларды дарылоочу дарынын бир түрү*).

СТРЕПТОЦИ'Д *м. фарм.* стрептоцид (*стрептококктон болгон ооруларды дарылоочу дары*).

СТРЕХА' *ж.* чатырдын төмөн салаңдап турган этеги.

СТРИГУ'Н *м. см.* **стригуно́к.**

СТРИГУНО'К *м.* тай.

СТРИГУ'ЩИЙ, -ая, -ее: **стригу́щий лиша́й** *мед.* сары котур.

СТРИЖ *м.* кардыгач.

СТРИ'ЖЕНЫЙ, -ая, -ое кыркылган, жүнү кыркылган; **стри́женая овца́** жүнү кыркылган кой.

СТРИ'ЖКА *ж.* 1. (*действие*) кыркуу; **стри́жка ове́ц** кой кыркуу; 2. (*осенняя овечья шерсть*) күзгү (*жүн*); 3. (*форма причёски*) чач кыркуунун түрлөрү.

СТРИХНИ'Н *м. мед.* стрихнин (*күчтүү уунун бир түрү*).

СТРИЧЬ *несов. кого-что* алуу, алдыруу, кыркуу; **стричь во́лосы** чач алуу, чач алдыруу; **стричь шерсть** жүн кыркуу; **стричь но́гти** тырмак алуу; ◇ **стричь всех под одну́ гребёнку** *см.* гребёнка.

СТРИ'ЧЬСЯ *несов.* 1. чач алдыруу, чачын кырктыруу; **стри́чься у парикма́хера** чачтарачка чач алдыруу; 2. *страд. к* **стричь.**

СТРОГА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое сүргүч, сүрүүчү, жонуучу; **строга́льный стано́к** сүргүч станок, жонуучу станок.

СТРОГА'ЛЬЩИК *м.* строгальщик (*бир нерсени сүрүүчү, жонуучу, жылмалоочу жумушчу*).

СТРОГА'ТЬ *несов. что* сүрүү, жылмалап сүрүү, сүрүп жылмалоо, жонуу; **строга́ть до́ску** тактайды жылмалап сүрүү; **строга́ть руба́нком** сүргү менен сүрүп жылмалоо.

СТРО'ГИЙ, -ая, -ое 1. (*требовательный, взыскательный*) катуу, олку-солкусуз, катуу талап кылуучу; **стро́гий учи́тель** катуу талап кылуучу мугалим; 2. (*совершенно точный*) так; **стро́гий учёт** так эсеп; 3. (*суровый*) катуу; **стро́гая дисципли́на** катуу тартип; **стро́гий вы́говор** катуу сөгүш; 4. (*правильный*) келишимдүү, сымбаттуу; **стро́гий про́филь** келишимдүү профиль; **стро́гие ли́нии** өңү-түсү келишкен (*адамдын өңү жөнүндө*); 5. *обл.* асоо (*напр.* конь).

СТРО'ГО *нареч.* 1. (*требовательно, взыскательно*) катуу, талаптуулук менен, талаптуу; **стро́го воспи́тывать** талаптуулук менен тарбиялоо; 2. (*сурово*) катуу; **стро́го наказа́ть** катуу жазалоо; 3. (*совершенно точно*) так, туура; **стро́го рассчита́ть** так эсептөө; 4. (*не легкомысленно*) катуу, шайкелеңдебей, салмактуу, басмырт; **стро́го держа́ться** шайкелеңдебей, салмактуу жүрүү; 5. (*скромно*) жөнөкөй, жупуну, сыпайы; **стро́го одева́ться** сыпайы кийинүү; ◇ **стро́го-на́строго** абдан катуу, абдан бекем.

СТРО'ГОСТЬ *ж.* 1. катуулук, олку-солкусуздук; **стро́гость взгля́дов** көз караштын олку-солкусуздугу; 2. *чаще мн.* (*суровая мера*) катуу чара.

СТРОЕВИ'К *м. воен.* строевик (*армиянын стройдогу бөлүктөрүндөгү аскер*).

СТРОЕВО'Й I, -а́я, -о́е **строй** 2-*ге т.*; **строево́е де́ло** строй иши; **строева́я подгото́вка** стройдо жүрүүгө даярдоо.

СТРОЕВО'Й II, -а́я, -о́е курулушка тиешелүү, курулушка ылайык; **строево́й лес** курулуш жыгачтары.

СТРОЕ'НИЕ *ср.* 1. (*здание, постройка*) имарат; **заводски́е строе́ния** завод имараттары; 2. (*структура*) түзүлүш; **строе́ние а́тома** атомдун түзүлүшү; **строе́ние земно́й коры́** жер кыртышынын түзүлүшү; **строе́ние органи́зма** организмдин түзүлүшү.

СТРО'ЖЕ *сравн. ст. от прил.* **стро́гий** *и нареч.* **стро́го** катуураак, катаалыраак; **на́до стро́же тре́бовать** катуураак талап кылуу керек.

СТРОИ'ТЕЛЬ *м.* 1. куруучу, курулушчу; **инжене́р-строи́тель** куруучу-инженер; 2. *перен.* куруучу; **строи́тели но́вой жи́зни** жаңы турмуштун куруучулары.

СТРОИ'ТЕЛЬНО-МОНТА'ЖНЫЙ, -ая, -ое курулуш-монтаждык.

СТРОИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **строительство**-*го т.*; **строи́тельные материа́лы** курулуш материалдары; **строи́тельное де́ло** курулуш иштери; **строи́тельный рабо́чий** курулуш жумушчусу; **строи́тельный сезо́н** курулуш сезону (мезгили).

СТРОИ'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **строитель**-*ге т.*; куруучулук; **строи́тельские пла́ны** куруучунун пландары, куруучулук пландар.

СТРОИ'ТЕЛЬСТВО *ср.* курулуш, куруу; **шко́льное строи́тельство** мектеп курулушу, мектеп куруу; **рабо́тать на строи́тельстве** курулушта иштөө; **строи́тельство социали́зма** социализмди куруу; **культу́рное строи́тельство** маданий курулуш.

СТРО'ИТЬ *несов.* 1. *что* (*производить постройку*) куруу, салуу; **стро́ить заво́ды** заводдор куруу; **стро́ить шко́лы** мектептер куруу, мектептер салуу; **стро́ить кана́лы** каналдар куруу, каналдар салуу; **стро́ить самолёты** самолёттор куруу; 2. *что* (*созидать, устраивать*) куруу, түзүү; **стро́ить коммуни́зм** коммунизм куруу; **стро́ить но́вую жизнь** жаңы турмуш куруу; **стро́ить пла́ны** пландар түзүү; 3. *что, мат.* түзүү, жасоо; **стро́ить треуго́льник** үч бурчтук түзүү; 4. *кого-что, воен.* (*ставить в строй*) тизүү, тургузуу (*стройго тургузуу*); **стро́ить ряды́** катар (катар кылып) тизүү; 5. *что* (*формулировать, выражать*) түзүү, тизмектөө; **пра́вильно стро́ить фра́зы** сөздөрдү туура тизмектештирүү; ◇ **стро́ить ко́зни** жашырын арамзалык кылуу; **стро́ить грима́сы** бети-башын тырыштыруу (бырыштыруу).

СТРО'ИТЬСЯ *несов.* 1. *разг.* (*строить себе что-л.*) өзү үчүн куруу, өзүнө бир нерсе куруу; **э́тим ле́том я бу́ду стро́иться** ушул жайда мен өзүмө курулуш курамын; 2. *воен.* (*становиться в строй*) катарга туруу (*стройго туруу*); 3. *страд. к* **стро́ить.**

СТРОЙ *м.* 1. түзүлүш; **госуда́рственный строй** мамлекеттик түзүлүш; **сове́тский строй** советтик түзүлүш; **социалисти́ческий строй** социалисттик түзүлүш; **укрепле́ние колхо́зного стро́я** колхоздук түзүлүштү чыңдоо; 2. *воен.* катар, сап, строй (*белгилүү тартип менен катар туруу, тизилүү*); **развёрнутый строй** жайылган строй; **рассыпно́й строй** чачыранды строй; **со́мкнутый строй** тыгыз строй (*жыш болуп тизилген строй*); **в на́шем строю́** биздин стройдо; **ко́нный строй** атчандар строю; **стоя́ть в строю́** катарда туруу, стройдо туруу; **проче́сть прика́з пе́ред стро́ем** стройдун алдында приказды окуп берүү; 3. *грам.* түзүлүш; **грам-**

www.bizdin.kg

матический строй языка тилдин грамматикалык түзүлүшү; ◇ **выйти из строя** *см.* **выйти; вывести из строя** *см.* **вывести; вступить в строй** *см.* **вступить.**

СТРО'ЙКА *ж.* 1. (*действие*) куруу; **приступить к стройке дома** үй курууга киришүү; 2. (*строительство*) курулуш.

СТРОЙМАТЕРИА'ЛЫ *мн.* (строительные материалы) курулуш материалдары.

СТРО'ЙНО *нареч.* 1. (*правильно*) туура; **стройно идти в ряд** катарда туура жүрүү; 2. (*гармонично, согласно*) бирдей, жагымдуу түрдө, уккулуктуу кылып; **стройно петь** бирдей ырдоо, уккулуктуу кылып ырдоо.

СТРО'ЙНОСТЬ *ж.* 1. (*статность*) сымбаттуулук, сындуулук, келишимдүүлүк, келбеттүүлүк; 2. (*последовательность*) ирееттүүлүк, жүйөлүүлүк; **стройность мыслей** ойдун ирееттүүлүгү; 3. (*гармоничность*) бирдейлик, жагымдуулук, уккулуктуулук.

СТРО'ЙНЫЙ, -ая, -ое 1. (*статный*) сымбаттуу, сындуу, келишимдүү, келбеттүү; **у неё стройная фигура** ал аялдын мүчөсү келбеттүү; 2. (*правильно расположенный*) түз; **стройные ряды** түз катарлар; 3. *перен.* (*правильно построенный*) туура түзүлгөн; **стройный доклад** туура түзүлгөн доклад; 4. (*гармонический*) бирдей, жагымдуу, уккулуктуу; **стройное пение** уккулуктуу кылып ырдоо.

СТРОКА' *ж.* жол, сап (*мис. дептердин, китептин*); **под строкой** жол астында; **начинать с новой строки** жаңы жолдон баштоо; **красная строка** абзацтын биринчи жолу (*кемтик болуп башталган жолу*); ◇ **читать между строк** автордун айтпай (жазбай) кеткендерин байкоо, ойлоп табуу, ойлоп билүү; **строка в строку** жолмо-жол, сөзмө-сөз (*бирин калтырбай, туптүгөл*).

СТРО'НУТЬ *сов. кого-что, разг.* козгоо, жылдыруу; **стронуть с места** ордунан жылдыруу (козгоо).

СТРО'НУТЬСЯ *сов. разг.* козголуу, жылуу; **не могу стронуться с места** ордумдан козголо албайм, ордумдан жыла албай отурам.

СТРО'НЦИЙ *м. хим.* стронций (*химиялык элемент*).

СТРОП *м. мор., ав.* строп (*жүк асып коё турган трос же аркан*).

СТРОПИ'ЛО *ср.* стропило (*үйдүн чатырларынын айырмачы*).

СТРОПИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **стропило**-*го т.*; **стропильные брёвна** стропилого жарактуу устундар.

СТРОПТИ'ВОСТЬ *ж.* кежирлик, азоолук, терс кыялдуулук, баш ийбестик; **строптивость нрава** кежир мүнөздүүлүк, мүнөздүн кежирлиги.

СТРОПТИ'ВЫЙ, -ая, -ое кежир, азоо, терс кыялдуу, баш ийбеген; **строптивый конь** азоо ат.

СТРОФА' *ж. лит.* строфа (*ырда ритм жана мазмун жагынан бир нече сабак ырды бириктирүүчү бөлүк*).

СТРОФА'НТ *м.* строфант (1. *бот. тропиктик өсүмдүктүн бир түрү*; 2. *фарм. ошол өсүмдүктүн уругунан жасалуучу жүрөк дарысы*).

СТРО'ФИКА *ж. лит.* строфика (1. *тексттин строфага бөлүнүшү*; 2. *строфанын түзүлүшүнө арналган поэтика бөлүмү*).

СТРОЧЁНЫЙ, -ая, -ое кайылган, кайып тигилген, тепчип тигилген; **строчёные голенища** кайып тигилген конч.

СТРОЧИ'ТЬ *несов. что* 1. кайып тигүү; **строчить на швейной машине** машинага салып кайып тигүү; 2. *перен. разг.* (*писать*) зыпылдатып тез жазуу, шыпылдатып жазуу; **строчить письмо другу** досуна зыпылдатып кат жазуу; **строчить статью** макаланы шыпылдатып жазуу; 3. *перен. разг.* (*стрелять*) бат-бат атуу, аткылоо (*мис. пулемёт*).

СТРО'ЧКА I *ж.* 1. (*действие*) кайып тигүү; **строчка рукавов** жеңдердин түбүн тигүү, жеңдерди отургузуу; 2. (*сплошной шов*) тигиш; **мелкая строчка** майдалап тигиш, майда тигиш; **крупная строчка** чоң-чоң тигиш, ири тигиш.

СТРО'ЧКА II *ж.* (*строка*) сап, жол (*жазуу жолу*).

СТРОЧНО'Й, -ая, -ое: **строчная буква** кичине арип, кичине тамга (*баш арип эмес*).

СТРУГ I *м.* (*инструмент для строгания*) сүргүч аспап.

СТРУГ II *м. уст.* (*речное судно*) дарыя кемеси.

СТРУГА'ТЬ *несов. разг. см.* **строгать.**

СТРУ'ЖКА *ж.* кырынды, сүрүндү; **металлическая стружка** металл кырындысы.

СТРУИ'ТЬ *несов. что* бурулкусуу, чубуруу, аңкуу, аңкып туруу, агып жатуу; **сирень струит аромат** сирень гүлдөн атыр жыт бурукуйт; сирень гүлдүн жыты аңкып турат; **река тихо струит свои воды** дарыянын суусу жылжып агып жатат.

СТРУИ'ТЬСЯ *несов.* бурукусуу, чубуруп агуу, чубуруп куюлуу, аңкуу, аңкып туруу; **по стёклам струится дождь** жамгыр айнектен төмөн чубуруп куюлуп турат; **по лицу струился пот** бетинен тер чубуруп агып турду; **в ночном воздухе струился аромат цветов** түнкү абада гүлдөрдүн жыттары аңкып турду.

СТРУ'ЙКА *ж. уменьш. от* **струя** агыш, агым; **течь струйкой** жыбылжып агуу.

СТРУКТУ'РА *ж.* структура, түзүлүш; **структура гранита** граниттин структурасы (түзүлүшү); **структура государственного аппарата** мамлекеттик аппараттын структурасы (түзүлүшү).

СТРУКТУ'РНЫЙ, -ая, -ое **структура**-*га т.*; структуралык; **структурный анализ** структуралык анализ.

СТРУНА' *ж.* кыл (*мис. комуздун кылы*); **металлические струны** металлдан жасалган кылдар (*мис. балалайканын кылы*).

СТРУ'НКА *ж. уменьш. от* **струна** кыл; ◇ **это его слабая струнка** бул анын кычыктуу жери, бул анын назик жери; **задеть слабую струнку** кычыктуу жерине (назик жерине) тийип коюу; **заставить** *кого-л.* **ходить по струнке** биреөну өзүнө толук баш ийдирүү, көзүнүн агы менен тең айландыруу; **по струнке ходить** биреөгө толук баш ийүү (*айтканына көнүп, айдаганына жүрүү*); **вытянуться в струнку** какыйып туруу.

СТРУ'ННЫЙ, -ая, -ое кылдуу, кыл тагылган; **струнный инструмент** кылдуу инструмент (*мис. комуз, скрипка ж. б.*); **струнный оркестр** кылдуу оркестр (*кыл тагылган инструменттерден түзүлгөн оркестр*).

СТРУП *м.* карт, жаранын карты; **покрыться струпьями** карттануу, карт басуу (*мис. жара*).

СТРУ'ПНЫЙ, -ая, -ое карттуу.

СТРУ'СИТЬ *сов.* коркуу, коркуп кетүү, чочулоо, жүрөксүздүк кылуу; **он струсил не на шутку** ал абдан коркту, ал чын эле коркуп кетти.

СТРУХНУ'ТЬ *сов. разг. см.* **струсить.**

СТРУЧКО'ВЫЙ, -ая, -ое саадактуу, кабыктуу; **стручковый перец** калемпир.

СТРУЧО'К *м.* саадак, кабык; **стручок гороха** буурчактын саадагы (кабыгы).

СТРУЯ' *ж.* 1. агуу, агыш, агым (*суюктуктун дирилдеп, шорголоп агышы*); **дождевая струя** жамгыр суусунун шорголоп агышы; **струя крови** кандын дирилдеп агышы; **струя света** жарыктын агымы (шооласы); 2. *перен. поэт.* (*вода*) суу; **под ним струя — светлей лазури** анын астында агып жаткан суу асмандай тунук; 3. *перен.* (*настроение, направление*) дем, багыт; **влить свежую струю в работу** жумушка жаңы дем киргизүү.

СТРЯ'ПАТЬ *несов. что, разг.* 1. тамак бышыруу; **стряпать ужин** кечки тамак бышыруу; 2. *перен. пренебр.* ары-бери кыла салуу, андан-мындан кураштыра коюу; **стряпать разные статейки** ар түрдүү макалачаларды ары-бери жаза салуу.

СТРЯПНЯ' *ж.* 1. (*действие*) тамак бышыруу, тамак бышыруу жумуштары; 2. (*еда*) бышырылган тамак, бышырыл-

www.bizdin.kg

ган тамак-аш; **вкусная стряпня** даамдуу бышырылган тамак; 3. *перен. пренебр.* ары-бери кыла салынган, эптеп-септеп бүтүрө салган иш.

СТРЯПУ'ХА *ж. разг.* тамак-аш бышыруучу аял, ашмаҥы аял.

СТРЯ'ПЧИЙ *м.* 1. *ист.* стряпчий (*Москва Русунда — падыша сарайында чарбачылык милдетти аткаруучу киши*); 2. *ист.* стряпчий (*сот надзору боюнча чиновник*); 3. *уст.* (*поверенный в делах*) адвокат.

СТРЯСА'ТЬ *несов. см.* **стрясти.**

СТРЯСТИ' *сов. что* күбүү, кагуу, силкүү; **стрясти яблоки с дерева** алма күбүү, бактан алма кагуу.

СТРЯСТИ'СЬ *сов. разг.* боло калуу, болуу; **с ним стряслась беда** ал балаага калды, анын башына балаа түштү.

СТРЯ'ХИВАТЬ *несов. см.* **стряхнуть.**

СТРЯ'ХИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **стряхнуться;** 2. *страд. к* **стряхивать.**

СТРЯХНУ'ТЬ *сов. кого-что* силкип (кагып, күбүп) түшүрүү.

СТРЯХНУ'ТЬСЯ *сов. разг.* силкинүү, кагынуу, күбүнүү.

СТУДЕНИ'СТЫЙ, -ая, -ое килкилдек.

СТУДЕ'НТ *м.* студент.

СТУДЕ'НТКА *женск. р. к* **студент;** студентка.

СТУДЕ'НЧЕСКИЙ, -ая, -ое **студент**-*ке т.*; студенттик; **студенческое общежитие** студенттердин общежитиеси (жатаканасы); **студенческий вечер** студенттер кечеси.

СТУДЕ'НЧЕСТВО *ср.* 1. *собир.* студенттер; **советское студенчество** советтик студенттер; 2. (*пребывание студентом*) студентчилик кез, студент кез; **в годы моего студенчества** мен студент болуп жүргөн жылдарда.

СТУДЁНЫЙ, -ая, -ое 1. (*очень холодный*) муздак, суук; **студёная вода** муздак суу; **студёный ветер** суук шамал; 2. *безл. в знач. сказ.* суук; **в воздухе студёно** аба суук, күн суук.

СТУ'ДЕНЬ *м.* килкилдек (*балык же баш-шыйрак бышырып, сорпосу менен кошо муздатып, килкилдек кылып жасалган тамак*).

СТУДИ'ТЬ *несов. что, разг.* муздатуу, суутуу; **студить воду** сууну муздатуу.

СТУ'ДИЯ *ж.* студия (1. *художниктин мастерскаясы*; 2. *театр. актёрлордун жаш кадрларын даярдап жаткан театр коллективи*).

СТУ'ЖА *ж.* чыкыроон, ызгаар суук, аябаган суук; **зимняя стужа** кышкы суук.

СТУК *м.* тыкылдоо, такылдоо, түкүлдөө; **раздался стук в дверь** эшик түкүлдөдү.

СТУ'КАТЬ *несов. см.* **стукнуть** 1.

СТУ'КАТЬСЯ *несов. см.* **стукнуться.**

СТУ'КНУТЬ *сов.* 1. *кого-что, чем* кагуу, тарсылдатуу, такылдатуу; койгулоо, ургулоо; 2. *кого-что, чем* (*ударить*) уруу; кагыштыруу; бир коюу, муштоо, бир муштоо; **он стукнул меня по спине** ал мени далортого бир койду; **стукнуть кулаком по столу** үстөлдү муштум менен бир коюу; **стукнуть стаканом о стакан** стакан менен стаканды кагыштыруу; 3. *безл. кому, разг.* (*исполниться — о летах*) толуу, чыгуу, келүү; **ему стукнуло сорок лет** ал кырк жашка чыкты.

СТУ'КНУТЬСЯ *сов.* бир тийүү, барып бир тийүү, урунуп алуу, урунушуп алуу, сүзүшүп алуу, кагышып калуу; **стукнуться о дверь** каалгага барып бир тийүү.

СТУКОТНЯ' *ж. разг.* тарс-турс, күлдүр-шалдыр; такылдоо, шакылдоо; **в кузнице поднялась стукотня** темирчинин устаканасында тарс-турс боло баштады.

СТУЛ *м.* 1. стул, орундук; **сидеть на стуле** стулда отуруу; **складной стул** бүктөлмө стул; **мягкий стул** жумшак орундук (стул); **предложить стул гостю** мейманды стулга (отурууга) чакыруу, мейманга стул берүү; 2. *мед.* стул (*чоң заара кылуу*); ◇ **сидеть (оказаться) меж двух стульев** эки кеменин башын кармоо (*белгисиз абалда калуу; ортодо калуу*).

СТУЛЬЧА'К *м.* даараткана отургучу.

СТУ'ПА *ж.* соку; жанчуур; ◇ **толочь воду в ступе** *погов.* сокуга суу жанчуу, болбогон иш менен убара болуу.

СТУПА'ТЬ *несов.* 1. жүрүү, басуу; **осторожно ступать по ковру** килем үстүнөн абайлап жүрүү; 2. *в знач. повел. накл.* **ступай!** бар!, кет!; **ступайте!** баргыла!, жөнөгүлө!, кеткиле;! **ступайте домой!** үйүңөргө баргыла, үйүңөргө жөнөгүлө!

СТУПЕ'НЧАТЫЙ, -ая, -ое тектирлүү, тепкичтүү, баскычтуу; өөдө-ылдый, ойдуң-сойдуң; **ступенчатый склон горы** тоонун тектирлүү капталы.

СТУПЕ'НЬ *ж.* 1. баскыч, тепкич; **идти по ступеням лестницы** тепкичтин баскычтары менен жүрүү; 2. (*степень в развитии*) баскыч; **высшая ступень культуры** маданияттын жогорку баскычы.

СТУПИ'ТЬ *сов.* басуу, кадам коюу, аттоо; **ступить на землю** жерге басуу; **ступить через порог** босогодон аттап өтүү; **без него он шагу не ступит** *перен.* ансыз ал бир кадам да баспайт.

СТУПИ'ЦА *ж.* күпчөк (*дөңгөлөктүн күпчөгү*).

СТУ'ПКА *ж. см.* **ступа.**

СТУПНЯ' *ж.* таман.

СТУЧА'ТЬ *несов.* кагуу, шакылдатуу, такылдатуу, тыкылдатуу, тарсылдатуу, койгулоо, ургулоо, лукулдоо; **стучать в дверь** эшикти тыкылдатуу; **стучат молотки** балкалар такылдайт; **сердце громко стучало** жүрөк катуу какты; **у меня в висках стучит** *безл.* чеке тамырым лукулдап турат.

СТУЧА'ТЬСЯ *несов.* тарсылдатуу, түкүлдөтүү; **стучаться в дверь** эшикти түкүлдөтүү.

СТУШЕВА'ТЬСЯ *сов.* 1. акырындап акка айланып кетүү (*мис. кара нерсенин ак боёк аркылуу агарып кетиши*); 2. *перен. разг.* (*незаметно исчезнуть*) билинбей кетүү, жылт коюп билинбей кетип калуу; 3. *перен. разг.* (*оробеть, смутиться*) тайсалдоо, корунуп калуу, апкаарып калуу.

СТУШЁВЫВАТЬСЯ *несов. см.* **стушеваться.**

СТЫД *м.* уят; **к моему стыду** мен уят болуп; **у него ни стыда ни совести** ал уят-сыйытты билбейт, анын уят-сыйыты жок; **отбросить стыд** уятты коюу; **ложный стыд** жөнү жок, жалган уят; **стыд и срам!** уят!, шермендечилик!; **сгореть со стыда** уялгандан жерге кирип кете жаздоо, катуу уят болуу.

СТЫДИ'ТЬ *несов. кого* уялтуу, уяткаруу, ардантуу.

СТЫДИ'ТЬСЯ *несов.* уялуу, уят болуу, ардануу, намыстануу; **стыдиться незнакомых людей** тааныш эмес кишилерден уялуу, бейтааныш кишилерден уялуу.

СТЫДЛИ'ВО *нареч.* уялып, уялган түрдө; **стыдливо потупить взор** уялгандан ылдый карап калуу, уялып жерге кароо; **стыдливо закрыться** уялгандан бетин жаап калуу.

СТЫДЛИ'ВОСТЬ *ж.* уялчаактык.

СТЫДЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое уялчаак; **стыдливый человек** уялчаак киши.

СТЫ'ДНО *безл. в знач. сказ. кому* уят; **мне стыдно за вас** сиз үчүн мага уят; **стыдно плохо учиться** жаман окуган уят болот.

СТЫ'ДНЫЙ, -ая, -ое уяттуу; **стыдный поступок** уяттуу иш, уят иш.

СТЫК *м.* 1. кошулган жери, ашташкан жери; **на стыке двух дорог** эки жолдун кошулган жеринде; 2. *перен.* (*встреча, соединение*) бириккен (*жолуккан, кошулган, учурашкан жер*); **стык двух дивизий** эки дивизиянын кошулган жери.

СТЫ'НУТЬ *несов.* муздоо, сууш, тоңуу; **суп стынет на столе** сорпо столдо туруп, сууйт; ◇ **кровь стынет в жилах** үрөй учуп жаныңан түңүлөсүң.

СТЫТЬ *несов. см.* **стынуть.**

www.bizdin.kg

СТЫ'ЧКА *ж.* 1. (*бой*) кагылыш (*мис. эки отряддын кагылышы*); 2. *перен.* (*ссора, перебранка*) тилдешүү, чырлаша кетүү, уруш, жаңжал.

СТЯГ *м.* 1. *поэт.* (*знамя*) туу, асаба; **развева́ются а́лые стя́ги** кызыл туулар желпилдеп турат, желбирейт; 2. *обл.* шыргый, шырык.

СТЯ'ГИВАТЬ *несов. см.* **стяну́ть** 1—4.

СТЯ'ГИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **стяну́ться**; 2. *страд. к* **стя́гивать**.

СТЯЖА'НИЕ *ср.* жетишилүү, ээ болуу, тырышып изденүү, изденип табуу.

СТЯЖА'ТЕЛЬ *м. презр.* дүйнөкор, дүйнөгө көзү тойбогон адам, алымкор адам.

СТЯЖА'ТЬ *сов. и несов. что* жетишүү, алуу, ээ болуу; тырышып издөө, издеп табуу; **стяжа́ть сла́ву** даңкка жетишүү, даңкка ээ болуу.

СТЯНУ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*туго перевязать*) куушура тартып байлоо, катуу тартып байлоо; **стяну́ть та́лию ремнём** белди кур менен куушура тартып байлоо; 2. *что* (*собрать в одно место*) чогултуу, топтоо, жыйноо; **стяну́ть войска́ к перепра́ве** аскерди кечүүгө чогултуу; 3. *что, мат.* (*соединить концы*) тартып жеткирүү, жетиштирүү, улаштыруу, туташтыруу; **стяну́ть дугу́ хо́рдой** жааны хорда менен улаштыруу (жакындаштыруу); 4. *кого-что* (*снять, стащить*) сыйруу, сыйрып алуу, тартып кетүү, тартып алуу; **стяну́ть ска́терть со стола́** столдун үстүнөн дасторконду тартып алуу; 5. *кого-что, разг.* (*украсть*) кымтып кетүү, кымырып алуу.

СТЯНУ'ТЬСЯ *сов.* 1. *разг.* (*сжаться, укоротиться*) кирүү, жыйрылуу, жыйылуу, бырышуу; **намо́кший плато́к стяну́лся** суу болгон жоолук кирип кетти; 2. *разг.* (*туго подпоясаться*) куушура курчануу, белди катуу тартып курчануу, катуу курчанып алуу; 3. (*собраться в одно место*) бир жерге чогулуу (токтолуу, жыйылуу).

СУБАРКТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *геогр.* субарктикалык; **субаркти́ческая зо́на** субарктикалык зона (*түндүк зонасы*).

СУББО'ТА *ж.* ишенби.

СУББО'ТНИЙ, -яя, -ее **суббота**-*га т.*; **суббо́тний день** ишенби күн.

СУББО'ТНИК *м.* ишенбилик (*эмгекчилердин өз ыктыярлары менен жумушчу күнүнөн башка күндөрдө көпчүлүктүн пайдасы үчүн коллективдүү түрдө иштеген иштери*).

СУБВЕ'НЦИЯ *ж. эк.* субвенция (*мамлекет тарабынан чарбанын айрым тармактарына, ишканаларга жана анын өзөлерине берилүүчү финансылык жардам*).

СУБЛИМА'Т *м. хим.* субли́мат (*сублимациядан чыккан нерсе*).

СУБЛИМА'ЦИЯ *ж. хим.* сублимация, сублимация кылуу (*затты ысыткан кезде анын катуу абалдан түпадан түура газга айланышы*).

СУБЛИМИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, хим.* сублимация кылуу.

СУБОРДИНА'ЦИЯ *ж.* субординация (*кызматта кенжелердин чоңдорго кыңк этпей баш ийүүсү*).

СУБСИДИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* субсидия берүү, акчалай карыз берүү, акчалай жардам берүү.

СУБСИ'ДИЯ *ж.* субсидия (*жардамга берилө турган акча*).

СУБСТАНТИВА'ЦИЯ *ж. лингв.* субстантивация (*башка сөз түркүмдөрүнүн зат атоочко айланышы*).

СУБСТАНТИВИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, лингв.* субстантивациялоо.

СУБСТАНТИ'ВНЫЙ I, -ая, -ое *лингв.* субстантивдик (*зат атоочтордун түркүмдөрүнө кирүүчүлөр*).

СУБСТАНТИ'ВНЫЙ II, -ая, -ое субстантивдүү (*өз алдынча, көз каранды болбой аракеттенүүчү*).

СУБСТА'НЦИЯ *ж. филос.* субстанция (*бардык заттардын жана көрүнүштөрдүн алгачкы негизи, мазмуну*).

СУБСТРА'Т *м.* субстрат (1. *филос. көрүнүштүн жалпы негизи*; 2. *биол. микроорганизмдер өнүгө турган азыктандыруучу чөйрө*).

СУБТИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое тараз, назик, ичке.

СУБТРО'ПИКИ *только мн. геогр.* субтропиктер (*тропиктерге чектеш жер*; *бул жерлерде кыш жылуу, жумшак болуп, өсүмдүктөр жыл бою көгөрүп тура берет*).

СУБТРОПИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое субтропиктик; **субтропи́ческий кли́мат** субтропиктик климат.

СУБЪЕ'КТ *м.* 1. *филос.* субъект (*таануунун объектиси катарында болгон сырткы дүйнөгө карама-каршы турган, сырткы дүйнөнү таануучу, билүүчү аракеттеги жаныбар*); 2. (*человек*) субъект, киши; **боле́зненный субъе́кт** оорулуу киши; 3. *грам.* субъект (*ээ, сүйлөмдөгү ээ*).

СУБЪЕКТИВИ'ЗМ *м.* 1. *филос.* субъективизм (*объективдүү реалдуу дүйнөнүн адамдын аң-сезимине көз каранды эместигин тануучу, философиядагы илимге карты болгон багыт*); 2. (*пристрастное отношение*) субъективизм (*калыстыгы жок мамиле*); **в его́ мне́ниях мно́го субъективи́зма** анын айткан оюнда субъективизм көп.

СУБЪЕКТИВИ'СТ *м.* субъективист (*субъективизмди жактоочу киши*).

СУБЪЕКТИВИ'СТСКИЙ, -ая, -ое субъективисттик.

СУБЪЕКТИ'ВНО *нареч.* субъективдик менен, өз пикиринче (*башканын пикири менен эсептешпөө*); **оцени́ть субъекти́вно** субъективдик менен баалоо (*калыстык менен эмес*).

СУБЪЕКТИ'ВНОСТЬ *ж.* субъективдүүлүк; **субъекти́вность взгля́дов** көз караштардын субъективдүүлүгү.

СУБЪЕКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое 1. (*присущий данному лицу*) субъективдүү (*жеке бир кишиге таандык*); **субъекти́вные пережива́ния** субъективдүү сезүү (*кайгыруу же кубануу*); 2. (*пристрастный*) субъективдик (*калыстыгы жок*); **субъекти́вная оце́нка** субъективдик баалоо (*калыс эмес*); 3. *кратк. форма в знач. сказ.* субъективдик; **э́то поня́тие субъекти́вно** бул субъективдик түшүнүк.

СУБЪЕ'КТНЫЙ, -ая, -ое **субъект** 1, 3-*кө т.*; субъекттик; **субъе́ктные отноше́ния** субъекттик мамилелер.

СУВЕНИ'Р *м. уст.* сувенир (*эстеликке берилген буюм; эстелик үчүн иштелген нерсе*).

СУВЕРЕ'Н *м. ист.* суверен (*жогорку бийликке ээ болуп турган башкаруучу*).

СУВЕРЕНИТЕ'Т *м. полит.* 1. (*право верховной власти*) суверенитет (*жогорку бийликтин укугу*); 2. (*независимость государства*) суверенитет, көз каранды эместик (*мамлекеттин өзүнүн ички иштеринде жана тышкы саясатында көз каранды эместиги*).

СУВЕРЕ'ННЫЙ, -ая, -ое *полит.* суверенитеттүү (*көз каранды эмес*); **сувере́нные права́** суверенитеттүү укуктар; **сувере́нная власть** суверенитеттүү бийлик.

СУВО'РОВЕЦ *м.* суворовчу (*Суворов атындагы согуштук окуу жайында тарбияланып жаткан бала*).

СУВО'РОВСКИЙ, -ая, -ое **Суворов**-*го т.*; **суво́ровское вое́нное учи́лище** Суворов атындагы согуштук окуу жайы.

СУГЛИ'НИСТЫЙ, -ая, -ое чополуу жана кумдуу (*составында чопосу жана куму көбүрөөк*); **сугли́нистые по́чвы** чополуу жана кумдуу топурактар.

СУГЛИ'НОК *м.* составында чопо менен кум көбүрөөк болгон топурак.

СУГРО'Б *м.* касаба, күрткү (*кар*).

СУГУ'БО *нареч.* абдан, өтө, эң, эң эле, айрыкча; **сугу́бо ва́жный вопро́с** эң эле маанилүү маселе; **сугу́бо внима́тельно относи́ться** өтө көңүл коюп мамиле кылуу.

СУГУ'БЫЙ, -ая, -ое айрыкча, бөтөнчө; **оказа́ть** *кому-л.* **сугу́бое внима́ние** бирөөгө айрыкча көңүл буруу.

СУД *м.* 1. сот, суд; **наро́дный суд** эл соту, элдик сот; **верхо́вный суд** жогорку сот; **окружно́й суд** округдук сот; **това́рищеский суд** жолдоштук сот; **суд че́сти** ар-намыс соту, абийир соту; **находи́ться под судо́м** иши сотто болуу, сот

www.bizdin.kg

туу болуу; **предáть судý** сотко берүү; **вы́звать в суд** сотко чакыруу; 2. (*разбор дела*) сот, суд, ишти кароо; **в день судá** сот болгон күнү; **находи́ться под судóм** соттуу болуу, сот астында болуу; 3. (*мнение*) пикир; **вы́нести на суд общéственности** коомдун пикирине коюу; ◇ **на нет и судá нет** *погов.* жокко амал жок.

СУДА'К *м.* судак (*балыктын бир түрү*).

СУДАКО'ВЫЙ, -ая, -ое **судак**-*ка т.*

СУДА'РЫНЯ *ж. уст.* (*обращение*) айым (*аялга сылык түрдө кайрылганда*).

СУ'ДАРЬ *м. уст.* (*обращение*) таксыр, мырза (*эркекке сылык түрдө кайрылганда*).

СУДА'ЧИТЬ *несов. разг.* жок-барды (калп-чынды) айтып сүйлөшүү.

СУДЕ'БНЫЙ, -ая, -ое **суд** 1, 2-*ге т.*; соттук, суддук; **судéбное дéло** сот аркылуу чечилүүчү иш; **судéбные издéржки** сот чыгымы; **судéбное слéдствие** сот тергөөсү; **судéбный приговóр** сот өкүмү; **судéбный слéдователь** сот тергөөчүсү.

СУДЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **судья** 1, 3-*кө т.*; судьялык; **судéйская коллéгия** *спорт.* судьялык коллегия.

СУДИ'МОСТЬ *ж. юр.* соттуулук, соттуу болгондук; **снять суди́мость** соттуулугун алуу; **не имéть суди́мости** соттуу болбоо, соттолбоо.

СУДИ'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* соттоо, сот кылуу, сотко тартуу, **суди́ть престýпника** кылмыштууну соттоо; 2. *о ком-чём, по кому-чему* калыстык кылуу, текшерүү, баа берүү, пикирлешүү, ойлоп көрүү, ойлонуштуруп көрүү; **суди́ть об э́том дéле** бул иш жөнүндө ойлоп көрүү; **суди́ть по внéшнему ви́ду** сырткы түрүнө карап баа берүү; **сýдя по всемý** бардык жагын эске алганда; **суди́те сáми** өзүңүз ойлоп көрүңүзчү, өзүңүз калыс болуңузчу; 3. *что кому-чему и с неопр.* (*предназначать*) насип болуу, насип кылуу, тагдырга жазылуу, буйруу; **мне не суждено́ встрéтиться с ним** аны менен жолугушууну мага буюрбаган экен; **так уж суждено́** тагдыр ушундай, таалай ушундай; 4. *кого-что, спорт.* калыстык кылуу, калыс болуу, текшерүү; ◇ **суди́ть да ряди́ть** *разг.* өйдө-ылдый сөздү айтып сүйлөшүү, көпкө талкуулоо.

СУДИ'ТЬСЯ *несов. с кем-чем* соттошуу, суддашуу.

СУ'ДНО I *ср.* (*мн.* **судá**) кеме; **плáвать на сýдне** кемеге түшүп суу да жүрүү.

СУ'ДНО II *ср.* (*мн.* **сýдна**) (*подкладной сосуд для больного*) судно, даарат идиши (*оорулуу адамдын алдына коюп заара кылдыруучу идиш*).

СУДО- *татаал сөздөрдүн «кеме», «пароход» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү.*

СУДОВЕ'РФЬ *ж.* кеме верфи (*кемелер жасоо жана аларды ремонттоо үчүн ылайыкталган жай*).

СУДОВЛАДЕ'ЛЕЦ *м.* кеме ээси, пароход ээси.

СУДОВОДИ'ТЕЛЬ *м.* кемени башкарып алып жүрүүчү, кеме айдоочу.

СУДОВОЖДЕ'НИЕ *ср.* кемени башкарып алып жүрүүчүлүк, кеме айдоочулук.

СУДОВО'Й, -áя, -óе **судно** I-*ге т.*; кемелик; **судовáя комáнда** кеменин командасы; **судовóй механи́зм** кеменин механизми.

СУДО'К *м.* судок (1. *мурч, туз, уксус, горчица салып коё турган идиштер бирге орнотулган туп*; 2. *тамак ташуучу идиш*).

СУДОМО'ЙКА *ж.* идиш жуугуч (*идиш жуугуч аял*).

СУДОПРОИЗВО'ДСТВО *ср. юр.* сот жүргүзүү, сот иштерин жүргүзүү.

СУДОРЕМО'НТ *м.* кеме ремонту.

СУДОРЕМО'НТНЫЙ, -ая, -ое кеме ремонттоочу; **судоремóнтная верфь** кеме ремонттоочу верфь.

СУ'ДОРОГА *ж.* тарамыш тартышуу, карышуу, тарамышы тырышуу.

СУ'ДОРОЖНО *нареч.* титиреп-калтырап, калтыратып; **сýдорожно схвати́ться** *за что-л.* калтырап барып бир нерсеге кармануу; **сýдорожно сти́снуть зýбы** титиреп-калтырап тиштенүү.

СУ'ДОРОЖНЫЙ, -ая, -ое титиреме, калчылдама, солкулдама; **сýдорожные рыдáния** калчылдап (солкулдап) ыйлоо.

СУДОСТРОЕ'НИЕ *ср.* кеме куруу.

СУДОСТРОИ'ТЕЛЬ *м.* кеме куруучу.

СУДОСТРОИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кеме куруучу; **судострои́тельный завóд** кеме куруучу завод.

СУДОХО'ДНОСТЬ *ж.* кеме жүрүүгө мүмкүндүк, кеме жүрүүгө ылайыктуулук, суунун тереңдиги; **судохóдность рек** дарыялардын кеме жүрүүгө ылайыктуулугу.

СУДОХО'ДНЫЙ, -ая, -ое кеме жүрө турган, кеме жүрүүгө ылайыктуу; **судохóдная рекá** кеме жүрүүгө ылайыктуу дарыя.

СУДОХО'ДСТВО *ср.* кеме жүргүзүү, кеме менен жүрүүчүлүк.

СУДЬБА' *ж.* 1. *уст.* (*рок*) тагдыр; 2. (*участь, доля*) тагдыр, насип, жазмыш, пешене; 3. (*будущность*) тагдыр, келечек, болочок; **дýмать о сýдьбах госудáрства** мамлекеттин тагдыры (болочогу) жөнүндө ойлоо; ◇ **каки́ми сýдьбами?** кайсы шамал айдап келди?, кантип, кандайча болуп?, кандайча келдиңиз?; **вóлею судéб** *разг. ирон.* тагдыр буйруп; **не судьбá емý** ага насип кылбаган экен, ага буюрбаган экен; **на произвóл судьбы́** эмне болсо ошо болсун деп, өз жайына коё берүү (*пешенесинен көрсүн деп кароосуз, жардамсыз таштап кетүү*).

СУДЬЯ' *м.* 1. судья; **нарóдный судья́** эл судьясы; 2. *перен.* сыноочу, бир нерсе жөнүндө пикирин айтуучу; **он хорóший судья́ в э́том дéле** бул ишти ал жакшы билет, бул иш жөнүндө ал туура пикир айталат; 3. *спорт.* судья.

СУЕВЕ'РИЕ *ср.* ырым-жырым, жок нерсеге ишенүү.

СУЕВЕ'РНОСТЬ *ж.* ырым-жырымга ишенгендик.

СУЕВЕ'РНЫЙ, -ая, -ое ырымчыл, жок нерсеге ишенүүчү; **суевéрный человéк** ырымчыл киши; **суевéрные примéты** ырым-жырымдын белгилери.

СУЕТА' *ж.* 1. (*тщетность*) убаракерчилик, бекеринен убараланып; 2. (*беготня, хлопоты*) кымкуут, ополоң-тополоң; ◇ **суетá сує́т** *см.* **суетá** 1.

СУЕТИ'ТЬСЯ *несов.* убара болуу, күйүп-бышып жүрө берүү, шашып-шушуп жан талашуу, жаны тынбоо; **онá суети́тся с утрá до вéчера** эртеден кечке ал аялдын жаны тынбайт, күйүп-бышып жүрө берет.

СУЕТЛИ'ВОСТЬ *ж.* жаны тынбагандык, ыгы жок шашкалаңдагандык, тим тура албагандык.

СУЕТЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое жаны тынбаган, тим тура албаган, ыгы жок шашкалаңдаган; **суетли́вый человéк** жаны тынбаган киши.

СУ'ЕТНОСТЬ *ж.* 1. (*беспокойность*) убаракерчилик, абыгерчилик, түйшүктүүлүк; 2. (*тщетность*) жөнү жоктук, кам кыялдык.

СУ'ЕТНЫЙ, -ая, -ое *уст.* 1. (*беспокойный*) убаралуу, абыгердүү, түйшүктүү; **сýетная жизнь** убаралуу турмуш; 2. (*тщетный*) курулай, жөнү жок; **сýетные надéжды** жөнү жок үмүт, кам кыял.

СУЕТНЯ' *ж. разг. см.* **суетá** 2.

СУЖДЕ'НИЕ *ср.* 1. (*мнение*) ой, пикир, түшүнүк; **вы́сказать своё суждéние** өз пикирин айтуу; 2. *филос.* ойлоо, ой жүгүртүү, пикирдөө (*түшүнүктүн айкалышы болгон ойдун формасы, мында бири экинчисин белгилейт, ичат*).

СУ'ЖЕНАЯ *ж. уст.* (*невеста*) колукту.

СУЖЕ'НИЕ *ср.* тарытуу, тарылуу, тарылтуу, кичирейтилүү, ичкерүү, ичкертүү; **сужéние пищевóда** *мед.* кызыл өңгөчтүн тарышы (ичкериши).

СУ'ЖЕНЫЙ *м. уст.* (*жених*) күйөө (*үйлөнүүгө чейин гана*).

СУ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **сýзить**.

СУ'ЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сýзиться**; 2. *страд. к* **сýживать**.

www.bizdin.kg

сужу́, су́дишь *и т. д. наст. вр. от* **суди́ть.**

СУ'ЗИТЬ *сов. что* 1. тарытуу, тарылтуу, ичкертүү; **су́зить во́рот** жаканы тарытуу; 2. *перен.* тарытуу; **су́зить значе́ние** маанисин тарытуу.

СУ'ЗИТЬСЯ *сов.* тарылуу, тарылтылуу, ичкерүү, кичирейтилүү.

СУК *м.* 1. (*ветка*) чоң бутак; 2. (*в доске*) бутак (*мис. тактайда*).

СУ'КА *ж.* канчык.

СУ'КИН, -а, -о **сука**-*га т.*; ◇ **су́кин сын (су́кина дочь, су́кины де́ти)** *бран.* иттин баласы.

СУКНО' *ср.* сукно, нооту; ◇ **положи́ть под сукно́** басып коюу, басып таштоо, басып салуу (*мис. арызды*); көрсөтпөй катып салуу; **лежа́ть под сукно́м** натыйжасыз, ишке ашпай жата берүү (*мис. токтом, арыз*).

СУКНОВА'Л *м.* сукно (нооту) баскыч (*сукно чыгаруу боюнча специалист*).

СУКНОВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **сукнова́льная маши́на** сукно басуучу машина.

СУКНОВА'ЛЬНЯ *ж.* сукно (нооту) басылуучу мастерская.

СУКОВА'ТЫЙ, -ая, -ое бутактуу; **сукова́тая доска́** бутактуу тактай.

СУКО'ННЫЙ, -ая, -ое 1. **сукно**-*го т.*; **суко́нные брю́ки** сукно шым; **суко́нная фа́брика** сукно фабрикасы; 2. *перен.* (*грубый, невыразительный*) чоркок, дурдугуй; **выража́ться суко́нным языко́м** чоркок тил менен сүйлөө.

СУКО'ТНАЯ *ж.* бооз (*мышык, суусар, кундуз өңдүү айбандар жөнүндө*).

СУ'КРОВИЦА *ж.* кан аралаш сары суу, кан аралаш ириң.

СУЛЕМА' *ж.* сулема (*медицинада жана техникада колдонулуучу хлордуу сымаптан жасалган өтө уулуу ак порошок*).

СУЛЕМО'ВЫЙ, -ая, -ое **сулема**-*га т.*; сулемалык; **сулемо́вый раство́р** сулемалык эритинди.

СУЛИ'ТЬ *несов. разг.* 1. *кого-что* (*обещать*) убада берүү, убада кылуу, сөз берүү; **сули́ть награ́ду за успе́хи** жетишкендиги үчүн сыйлык берүүгө убада берүү; 2. *что* (*предвещать*) бир нерсеге (*мис. жакшылыкка*) алып баруу.

СУЛТА'Н I *м.* (*титул*) султан (*кээ бир мусулман өлкөлөрүндө монархтардын титулу*); **туре́цкий султа́н** Түркиянын султаны.

СУЛТА'Н II *м.* (*украшение*) жыга (*көбүнчө аскердин баш кийимдерине тагылуучу бир тутам куш жүнү же бир топ кыл*).

СУЛТА'НША *ж.* султандын аялы, катыны.

СУЛЬФА'Т *м. хим.* сульфат (*күкүрттүү кычкыл туздардын жалпы аты*).

СУЛЬФИ'Д *м. хим.* сульфид (*күкүрттүн ар түрдүү элементтер менен жөнөкөй кошулушунун жалпы аты*).

СУЛЬФИ'Т *м. хим.* сульфит (*күкүрт кислотасынын туздарынын жалпы аты*).

СУМА' *ж. уст.* баштык, калта; ◇ **ходи́ть с сумо́й** баштык көтөрүп жүрүү (*дубаналык кылуу, кайыр суроо*); **пусти́ть с сумо́й** бүлүнчүлүккө (жакырдыкка) учуратуу; **сума́ переме́тная** күн тийген жердин чоросу.

СУМАСБРО'Д *м.* дөдөй, жинди.

СУМАСБРО'ДИТЬ *несов. см.* **сумасбро́дничать.**

СУМАСБРО'ДКА *женск. р. к* **сумасбро́д.**

СУМАСБРО'ДНИЧАТЬ *несов.* дөдөйлүк кылуу, жиндилик кылуу.

СУМАСБРО'ДНЫЙ, -ая, -ое **сумасброд**-*го т.*; **сумасбро́дная вы́думка** дөдөйдүн кылык-жоругу.

СУМАСБРО'ДСТВО *ср.* дөдөйлүк, жиндилик, кайсарлык; **он упря́м до сумасбро́дства** ал жин тийгендей өжөр, ал жиндидей өжөр; **допуска́ть вся́кие сумасбро́дства** ар түрдүү жиндиликке жол берүү.

СУМАСБРО'ДСТВОВАТЬ *несов. см.* **сумасбро́дничать.**

СУМАСШЕ'ДШИЙ, -ая, -ее 1. жинди, жин тийген; **сумасше́дший челове́к** жинди болгон киши; 2. *в знач. сущ. м., ж.* жинди; **бу́йный сумасше́дший** оолукма жинди; 3. *перен. разг.* өтө, көп, эң эле; **э́та вещь бу́дет сто́ить сумасше́дших де́нег** бул буюм эң эле көп акча турат; 4. *перен.* обу жок, оңбогон; **сумасше́дшая вы́думка** обу жок кыял, оңбогондой кыял; **сумасше́дшая езда́** өтө катуу жүрүү (*мис. машинада*).

СУМАСШЕ'СТВИЕ *ср.* жинди болуу, акылдан адашуу.

СУМАСШЕ'СТВОВАТЬ *несов.* жиндилик кылуу, бир нерсени ойлонбой туруп иштөө.

СУМАТО'ХА *ж.* тополоң, чак-челекей, будуң чаң, азан-казан; **забы́ть** *что-л.* **в сумато́хе** чак-челекей түшүп жатып бир нерсени унутуп коюу.

СУМАТО'ШЛИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* шашкалактаган, карбаластаган.

СУМАТО'ШНЫЙ, -ая, -ое *см.* **сумато́шливый.**

СУМБУ'Р *м.* чаржайыт, баш аламан, чар учкандай, баш-аягы жок; **сумбу́р в мы́слях** ойдогу баш аламандык; **у меня́ в голове́ сумбу́р** менин башым маң болуп калды.

СУМБУ'РНОСТЬ *ж.* чаржайыттык, баш аламандык; **сумбу́рность изложе́ния** баяндоонун баш аламандыгы, сүйлөгөн сөзүнүн дайыны жоктук.

СУМБУ'РНЫЙ, -ая, -ое чаржайыт, баш аламан, чар учкандай, баш-аягы жок; **сумбу́рное впечатле́ние** баш аламан ойдо калуу, эмне экенин түшүнбөй калуу.

СУ'МЕРЕЧНЫЙ, -ая, -ое 1. **сумерки**-*ге т.*; **су́меречное вре́мя** күүгүм кирген убакыт; 2. *перен.* (*упадочный, мрачный*) кабагы салыңкы; **су́меречное настрое́ние** кабагы салыңкы көңүл.

СУ'МЕРКИ *только мн.* күүгүм, акшам, кеч, иңир; **надвига́лись су́мерки** күүгүм кире баштаган эле; **в су́мерках** күүгүмдө, иңирде.

СУ'МЕРНИЧАТЬ *несов. разг.* күүгүмдө (иңирде) бекер отуруу (*чырак жакпай отуруу*).

СУМЕ'ТЬ *сов. с неопр.* колдон келүү, иштей алуу; **он не суме́л отве́тить** ал жооп бере албай калды.

СУ'МКА *ж.* 1. сумка; баштык (*дорожная, вещевая*); китеп кап (*школьная*); **плетёная су́мка** токулган сумка, **вое́нная су́мка** *или* **полева́я су́мка** аскер сумкасы; 2. *зоол.* капчык (*кээ бир жаныбарлардын курсагынын сыртындагы капчыктары, мис. кенгуру*); ◇ **серде́чная су́мка** *анат.* жүрөктүн кабы.

СУ'ММА *ж.* 1. *мат.* (*число*) сумма (*жыйынтык, жыйынды, сомо*); **су́мма двух слага́емых** кошулуучу эки сандын суммасы; 2. (*общее количество*) жыйынтык; **су́мма челове́ческих зна́ний** адам баласынын билиминин жыйындысы; 3. (*количество денег*) сумма; **он получи́л из ка́ссы большу́ю су́мму** ал кассадан чоң сумма алды (*мис. акча*); ◇ **в су́мме** бардыгы.

СУММА'РНЫЙ, -ая, -ое 1. (*представляющий сумму чего-л.*) жыйынтыкталган, жалпыланган; **сумма́рные да́нные** жалпыланган маалыматтар; 2. *перен.* (*общий*) жалпы жонунан, жалпы; **сумма́рное представле́ние** жалпы түшүнүк.

СУММИ'РОВАНИЕ *ср.* суммалоо, жыйынтыктоо, жыйнактоо.

СУММИ'РОВАТЬ *несов. что* суммалоо, жыйынтыктоо, жыйнактоо; **сумми́ровать все да́нные** бардык маалыматтарды жыйынтыктоо (суммалоо).

СУ'МРАК *м.* күүгүм, караңгы.

СУ'МРАЧНОСТЬ *ж.* күүгүмдүк, бүркөктүк, күңүрттүк.

СУ'МРАЧНЫЙ, -ая, -ое 1. бүркөк; **су́мрачный день** бүркөк күн; 2. *перен.* (*угрюмый, печальный*) кайгылуу, кабагы салыңкы, бүркөө; **су́мрачный вид** кабагы салыңкы кебете.

СУ'МЧАТЫЙ, -ая, -ое 1. *зоол.* (*имеющий сумку*) капчыктуу; **кенгуру́ — су́мчатое живо́тное** кенгуру — капчык

www.bizdin.kg

туу айбан; **2.** *в знач. сущ.* **су́мчатые** *мн.* капчыктуулар (*айбандар жөнүндө*).

СУМЯ'ТИЦА *ж. разг.* дүрбөлөң, тополоң, азан-казан, *ызы-чуу, тополоң* чаң; **вот сумя́тицу по́дняли** мына дүрбөлөң чыгарышты.

СУНДУ'К *м.* сандык; **ко́ваный сунду́к** калай менен капталган сандык.

СУНДУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **сундук**-*ка т.*; **сунду́чная кры́шка** сандыктын капкагы.

СУ'ННА *ж. рел.* сүннө (*Мукамбет пайгамбар жөнүндөгү жомок-лакаптар жана куранга жасалган кошумчалар жана түшүндүрмөлөр*).

СУННИ'ТЫ *мн.* (*ед.* **сунни́т** *м.*) сунниттер (*куранды да, сүннөнү да колдонуучу мусулмандар*).

СУ'НУТЬ *сов. кого-что* салуу, тыга салуу; **су́нул ру́ку в карма́н** колун чөнтөккө салды.

СУ'НУТЬСЯ *сов. разг.* ыгы жок кийлигишүү, кыстырылуу, арага киришүү, жүтүнүү, эйтелеп жүтүнүү.

СУП *м.* сорпо; **мясно́й суп** эт сорпо; **карто́фельный суп** картошка сорпо; **горо́ховый суп** буурчак сорпо; **моло́чный суп** сүт сорпо.

СУПЕРОБЛО'ЖКА *ж. полигр.* суперобложка (*китептин мукабасынын сыртынан капталган тышы*).

СУПЕРФОСФА'Т *м. хим.* суперфосфат (*фосфаттарды кислота менен аралаштырып жасаган жер семирткич*).

СУ'ПЕСОК *м.* кумдак топурак, кумдуу жер.

СУПЕСЧА'НЫЙ, -ая, -ое: **супесча́ная по́чва** кумдак топурак, кумдак жер.

СУ'ПЕСЬ *ж. см.* **су́песок.**

СУПОВО'Й, -а́я, -о́е **суп**-*ка т.*; **супова́я ло́жка** сузгу, чөмүч; **супова́я ми́ска** сорпо мискасы.

СУПО'НЬ *ж.* каамыт боо.

СУПОРО'САЯ: супоро́сая свинья́ бооз мегежин.

СУПОРО'СНАЯ *см.* **супоро́сая.**

СУ'ППОРТ *м.* суппорт (*токардык станокторго коюлган жабдыктарды бекитүү үчүн колдонулуучу аспап*).

СУПРУ'Г *м.* эр (*эри*).

СУПРУ'ГА *ж.* аял, аялы.

СУПРУ'ГИ *мн.* эрди-катын, эри жана аялы.

СУПРУ'ЖЕСКИЙ, -ая, -ое **супруги**-*ге т.*; **супру́жеская жизнь** эрди-катын турмушу.

СУПРУ'ЖЕСТВО *ср. уст.* эрди-катын болуучулук.

СУРГУ'Ч *м.* сургуч; **запеча́тать конве́рт сургучо́м** конвертке сургуч басуу.

СУРГУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **сургуч**-*ка т.*; **сургу́чная печа́ть** сургуч печаты.

СУРДИ'НА *ж.* сурдина; *см.* **сурди́нка.**

СУРДИ'НКА *ж. муз.* сурдинка (*музыкалык инструменттин үнүн басаңдатуу үчүн анын кылынын үстүнө кийгизилүүчү тарак сыяктуу нерсе*); ◇ **под сурди́нку** *разг.* жашырын, билдирбей, тымызын.

СУРЕ'ПИЦА *ж. см.* **суре́пка.**

СУРЕ'ПКА *ж.* **1.** кычы; **2.** (*сорняк*) сары баш, сары баш чөп.

СУРЕ'ПНЫЙ, -ая, -ое **сурепка**-*га т.*; **суре́пное ма́сло** кычы майы.

СУ'РИК *м.* жошо.

СУРО'ВОСТЬ *ж.* **1.** каардуулук, катуулук, катаңдык; **суро́вость зимы́** кыштын катуулугу; **2.** (*суровый характер, отношение*) каардуулук, сүрдүүлүк, түнөргөндүк, катаалдык; **встре́тить** *кого-л.* **с суровостью** *бирөөнү* каардуулук менен кабыл алуу; **в нём мно́го суро́вости** ал абдан катаал киши.

СУРО'ВЫЙ, -ая, -ое **1.** каардуу, катуу, катаң; **суро́вая зима́** катуу кыш; **суро́вое наказа́ние** катуу жаза; **2.** *перен.* каардуу, сүрдүү, катаал; **суро́вый взгляд** каардуу көз караш; **3.** *перен.* катуу, жаңга бата турган; **суро́вая пра́вда** жаңга бата турган чындык; **4.** (*неотделанный — о материалах*) кам (*кездеме жөнүндө: жетиле иштетилбеген*); **суро́вое полотно́** камсурп (*кездеменин бир түрү*); **суро́вые ни́тки** кенеп жип.

СУРО'К *м* суур.

СУРРОГА'Т *м.* суррогат (*жасама, жалган, мис. алма чай*).

СУРРОГА'ТНЫЙ, -ая, -ое **суррогат**-*ка т.*; **суррога́тная ко́жа** суррогат тери (*жасалма тери*).

СУРЬМА' *ж. хим.* сурьма (*химиялык элемент, металл; бул металл ар түрдүү эритиндилерди алуу үчүн техникада пайдаланылат*).

СУРЬМИ'ТЬ *несов. что* сурмалоо, сурма сүртүү (*мис. кашка*).

СУСА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое сусаль, сусалдык; **суса́льное зо́лото** сусаль алтын (*алтын түсүндөгү кагаздай жука металлдан жасалган нерсе*); **суса́льное серебро́** сусаль күмүш (*күмүш түсүндөгү кагаздай жука металлдан жасалган нерсе*).

СУ'СЛИК *м.* сары чычкан.

СУ'СЛО *ср.* сусло (*пиво жана спирт чыгарылуучу крахмалдуу жана канттуу нерселерден кайнатылган шире*).

СУСТА'В *м.* муун.

СУСТАВНО'Й, -а́я, -о́е **сустав**-*га т.*; **суставно́й ревмати́зм** муундатып ооруган кызыл жүгүрүк, муун кубалаган кызыл жүгүрүк.

СУСТА'ВЧАТЫЙ, -ая, -ое муундуу.

СУТЕНЁР *м.* сутенёр, жан бакты (*бузулган аялдын эсебинен жашоочу эркек*).

СУ'ТКИ *только мн.* сутка, сотке, күн-түн; **за су́тки вперёд** бир сутка мурда; **су́тками по́зже** бир сутка кийин; **че́рез дво́е су́ток** эки суткадан кийин.

СУ'ТОЛОКА *ж.* тыгылышуу, опур-топур.

СУ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое **1. сутки**-*ге т.*; сутkалык; **су́точное движе́ние поездо́в** поезддердин суткалык кыймылы; **2.** *в знач. сущ.* **су́точные** *мн.* суточный (*командировкага барган кишиге ар суткасына берилүүчү акча*).

СУТУ'ЛИТЬ *несов. что* бүкчүйтүү, бүкүрөйтүү; **суту́лить спи́ну** белди бүкчүйтүү.

СУТУ'ЛИТЬСЯ *несов.* бүкчүйүү, бүкүрөйүү (*бел, далы*).

СУТУЛОВА'ТОСТЬ *ж.* бүкчүйүңкүлүк, бүкүрөйүңкүлүк.

СУТУ'ЛОСТЬ *ж.* бүкчүйгөндүк, бүкүрдүк (*бел, далы*).

СУТУ'ЛЫЙ, -ая, -ое бүкүр, бүкчүгүй; **суту́лая фигу́ра** бүкүр турпат, бүкүр фигура.

СУТЬ I *ж.* маани, мазмун, маңыз; **суть де́ла** иштин мазмуну; **вни́кнуть в са́мую суть** маанисине абдан түшүнүү; **суть не в э́том** кеп мында эмес; ◇ **по су́ти де́ла** чынында, ырасын айтканда.

СУТЬ II *3 л. мн. ч. наст. вр. от* **быть,** *уст.* болуп эсептелет; **львы и ти́гры суть хи́щные живо́тные** арстан менен жолборс жырткыч айбандардан болуп эсептелет; ◇ **э́то не суть ва́жно** бул анчалык деле маанилүү эмес.

СУТЯ'ГА *м. и ж. см.* **сутя́жник.**

СУТЯ'ЖИТЬ *несов. см.* **сутя́жничать.**

СУТЯ'ЖНИК *м. уст.* чыр, доочул (*чырдашууну, доолашууну, соттошконду сүйгөн адам*).

СУТЯ'ЖНИЦА *женск. р. к* **сутя́жник.**

СУТЯ'ЖНИЧАТЬ *несов.* жок жерден чырдашуу, соттошуу.

СУТЯ'ЖНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **сутяжник**-*ке т.*; **сутя́жнические зама́шки** чырчыл мүнөз, сотчул мүнөз.

СУТЯ'ЖНИЧЕСТВО *ср.* чырчылдык, сотчулдук.

СУТЯ'ЖНЫЙ, -ая, -ое ыгы жок доолаша берүүчү, соттошо берүүнү сүйүүчү киши.

СУФЛЕ' *ср. нескл.* суфле (*жумуртканын агын кант менен көптүрүп жасаган жеңил пирожное*).

СУФЛЁР *м. театр.* суфлёр (*театрда ролдун сөздөрүн актёрго шыбырап айтып туруучу киши*).

www.bizdin.kg

СУФЛЁРСКИЙ, -ая, -ое **суфлёр**-*го т.*; суфлёрдук; **суфлёрская бу́дка** суфлёрдун будкасы; **суфлёрские обя́занности** суфлёрдук милдеттер.

СУФЛИ́РОВАТЬ *несов.* **1.** суфлёрдук кылуу; **2.** *перен.* (*подсказывать*) шыбырап (жаңдап) айтып туруу.

СУ́ФФИКС *м. лингв.* суффикс (*уңгудан кийин келүүчү аффикс*).

СУФФИКСА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **суффикс**-*ке т.*; суффикстик, **суффикса́льная часть сло́ва** сөздүн суффикстик бөлүгү.

СУФФИКСА́ЦИЯ *ж. лингв.* суффиксация (*суффикстин жардамы менен сөз түзүү; сөздөгү суффикстин болушу*).

СУХА́РНИЦА *ж.* сухарь салуучу идиш.

СУХА́РНЫЙ, -ая, -ое **сухарь** 1-*ге т.*; **суха́рный квас** сухарь квасы (*сухардан жасалган квас*).

СУХА́РЬ *м.* **1.** сухарь (*кургатылган нан*); **2.** *перен.* (*о худом человеке*) арык (*тыржыйган арык киши*); **3.** *перен.* (*о чёрством, неотзывчивом человеке*) кайрымы жок, таш боор.

СУ́ХО 1. *нареч.* (*неотзывчиво, холодно*) кыртышы сүйбөй, жактырыңкырабай; **су́хо разгова́ривать** *с кем-л.* *бирөө менен* кыртышы сүйбөй сүйлөшүү; **2.** *в знач. сказ.* (*об отсутствии влажности*) кургак, кургап калган, какыраган; **у меня́ в го́рле су́хо** менин тамагым кургап турат; **на дворе́ су́хо** эшик кургак; ◇ **су́хо-на́сухо** аябай кургагыча, купкургак кылып.

СУХОВЕ́Й *м.* ысык жел, керимсел (*мындай ысык шамал кургакчылык туудурат*).

СУХОДО́Л *м. с.-х.* суусуз өрөөн, суусуз коо.

СУХОЖИ́ЛИЕ *ср. анат.* сиңир, тарамыш; **ахи́ллово сухожи́лие** кылта.

СУХО́Й, -а́я, -о́е **1.** (*не мокрый, лишённый влаги*) кургак, кагыраган, нымсыз; **суха́я тря́пка** кургак чүпүрөк; **сухо́й во́здух** нымсыз аба; **сухо́е ле́то** жаан-чачынсыз жай; **суха́я ме́стность** кургак жер; **сухи́е до́ски** кургак тактайлар, **сухо́й ров** кургак аң; **сухо́й хлеб** кургак нан; **сухи́е фру́кты** кургатылган жемиштер; **2.** (*не жидкий*) кургак; **суха́я еда́** кургак тамак; **3.** (*засохший*) куураган, куу; **суха́я ве́тка** куураган бутак; **4.** *разг.* (*худощавый*) арык чырай, арык, катыңкы; **5.** *перен.* (*неласковый*) суук, сүйбөгөндөй, жактырбагандай; **сухо́й взгляд** жактырбагандай көз караш; **суха́я встре́ча** кайдигер кабыл алуу; **6.** *перен.* (*лишённый живости, образности*) көңүлсүз, ширесиз, кызыксыз; **сухо́й расска́з** кызыксыз аңгеме; ◇ **сухо́й ка́шель** кургак жөтөл; **сухи́м путём** кургак жол менен; **вы́йти сухи́м из воды́** камырдан кыл сууругандай иликчексиз кутулуу.

СУХОЛЮБИ́ВЫЙ, -ая, -ое *бот.* кургакты сүйүүчү; **сакса́ул — сухолюби́вое расте́ние** сексөөл — кургакты сүйүүчү өсүмдүк.

СУХОПА́РНИК *м. тех.* сухопарник (*буу казанынын жогорку бөлүгүндөгү буу алынуучу цилиндр*).

СУХОПА́РЫЙ, -ая, -ое *разг.* катыңкы, арык, арык чырай.

СУХОПУ́ТНЫЙ, -ая, -ое кургактагы; **сухопу́тные во́йска́** кургактагы войсколор.

СУХОСТО́Й *м.* **1.** *собир.* (*засохшие на корню деревья*) тамыры менен туруп куураган жыгачтар; **2.** *с.-х.* (*период перед отёлом*) уйдун туур алдындагы байыган мезгили.

СУ́ХОСТЬ *ж.* кургактык; **су́хость кли́мата** климаттын кургактыгы; **ощуща́ть су́хость в го́рле** тамак кургаганды сезүү.

СУХО́ТКА *ж.*: **сухо́тка спинно́го мо́зга** *мед.* жүлүндүн оорусу (*сифилистин кесепетинен пайда болуучу нерв системасынын оорусу*).

СУХОЩА́ВОСТЬ *ж.* арыктык, катыңкылык.

СУХОЩА́ВЫЙ, -ая, -ое арык, арык чырай, катыңкы; **сухоща́вый па́рень** арык чырай жигит.

СУЧИ́ТЬ *несов.* **1.** *что* чыйратуу, ийрүү, эшүү; **сучи́ть ни́тки** жип чыйратуу (эшүү); **2.** *чем* (*двигать, болтать*) кыймылдатуу, тыбыратуу, шылкылдатуу; **ребёнок сучи́т но́жками** бала бутун тыбыратып жатат.

СУЧКОВА́ТЫЙ, -ая, -ое *см.* **сукова́тый.**

СУЧО́К *м.* **1.** (*ветка*) бутак; **2.** (*в доске*) бутак (*бутактын тактайдагы орду*); ◇ **ни сучка́ ни задо́ринки** *или* **без сучка́ без задо́ринки** камырдан кыл сууругандай.

СУ́ША *ж.* **1.** (*земля*) кургак жер, кургактык; **на су́ше и на мо́ре** кургакта жана деңизде; кургакта да, сууда да; **2.** *прост.* (*засуха*) кургакчылык.

СУ́ШЕ *сравн. ст. от прил.* **сухо́й** *и нареч.* **су́хо** кургагыраак, кургата.

СУШЕ́НИЕ *ср.* (*действие*) кургатуу.

СУШЁНЫЙ, -ая, -ое кургаган, кургатылган; **сушёные фру́кты** кургатылган жемиштер.

СУШЕ́НЬЯ *только мн. разг.* (*засушенные плоды, фрукты*) кургатылган (*жемиш*); **корми́ть вся́кими суше́ньями** ар түрдүү кургатылган жемиштерди жедирүү.

СУШИ́ЛКА *ж.* **1.** (*аппарат*) сушилка, кургаткыч, кургатуучу аппарат; **2.** (*помещение*) сушилка, кургатуучу жай.

СУШИ́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое кургаткыч; **суши́льный шкаф** кургаткыч шкаф.

СУШИ́ЛЬНЯ *ж. см.* **суши́лка** 2.

СУШИ́ТЬ *несов.* **1.** *что* (*делать сухим*) кургатуу; **суши́ть се́но** чөп кургатуу; **суши́ть сухари́** сухарь кургатуу; **2.** *что* (*производить ощущение сухости*) кургатып жиберүү; **э́тот таба́к су́шит го́рло** бул тамеки тамакты кургатып жиберет; **3.** *кого-что, перен.* (*делать исхудалым, измождённым*) жабыктыруу, арыктатуу, баздыруу; **го́ре су́шит челове́ка** кишини кайгы жабыктырат.

СУШИ́ТЬСЯ *несов.* кургатылуу, кургануу; **суши́ться у костра́** отко кургануу; **се́но су́шится на со́лнце** чөп күнгө кургатылат.

СУ́ШКА *ж.* **1.** (*действие*) кургатуу; **2.** (*маленькая сухая баранка*) сушка (*кичинекей ортосу тешик тегерек нан*).

СУШЬ *ж. разг.* (*засушливая пора*) кургакчылык.

СУЩЕ́СТВЕННЫЙ, -ая, -ое маанилүү, олуттуу; **суще́ственное замеча́ние** олуттуу эскертүү; **игра́ть суще́ственную роль** *в чём-л. бир нерседе* олуттуу роль ойноо; **без суще́ственных измене́ний** маанилүү өзгөрүүсүз.

СУЩЕСТВИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **и́мя существи́тельное** *грам.* зат атооч.

СУЩЕСТВО́ *ср.* **1.** (*сущность*) негиз, маңыз, маани; **поня́ть существо́ де́ла** иштин маңызын түшүнүү; **говори́ть по существу́ вопро́са** маселеге тийиштүү сөздү сүйлөө; **2.** (*живой организм*) жандуу нерсе; тирүү организм; **живы́е существа́** тирүү жандар; **стра́нное существо́** укмуштуу жан.

СУЩЕСТВОВА́НИЕ *ср.* (*жизнь, бытие*) жашоо, турмуш, тиричилик кылуу; **сре́дства к существова́нию** тиричилик кылуу каражаты, жашоо үчүн каражат; **я знал о существова́нии э́той кни́ги** бул китептин бар экендигин мен билчү элем; **прекрати́ть существова́ние** жоюлуу, жоголуу, дүйнөдөн кайтуу.

СУЩЕСТВОВА́ТЬ *несов.* **1.** (*быть, иметься, жить*) жашоо, күн көрүү, бар болуу; **2.** *чем, на что* (*поддерживать свою жизнь*) жан сактоо, жашоо, күн көрүү; **существова́ть свои́м трудо́м** өз эмгеги менен жан сактоо (күн көрүү).

СУ́ЩИЙ, -ая, -ее (*истинный, подлинный*) нак, анык, нагыз; **э́то су́щая пра́вда** бул анык чындык; **су́щие пустяки́** арзыбаган нерсе.

СУ́ЩНОСТЬ *ж.* негиз, маңыз, маани; ◇ **в су́щности говоря́** *вводн. сл.* чынын айтканда.

сую́, суёшь *и т. д. наст. вр. от* **сова́ть.**

сую́сь, суёшься *и т. д. наст. вр. от* **сова́ться.**

СУЯ́ГНАЯ: суя́гная овца́ бооз кой.

www.bizdin.kg

СФАБРИКОВА'ТЬ *сов. что, неодобр.* калп нерсени ойлоп чыгаруу, закон тыйган нерсени жасап алуу (*мис. жасалма паспорт, акча*).

СФАЛЬЦЕВА'ТЬ *сов. что, полигр.* фальцовкалоо, бүктөө (*китеп жана брошюра басылган чоң кагаздарды бүктөө*).

СФАЛЬШИ'ВИТЬ *сов.* 1. (*поступить неискренно*) айла кылуу, арамзалык кылуу, туура эмес айтып салуу; 2. *муз.* (*зазвучать не в тон*) бузуу, адашуу, жаңылуу (*обонду же күүнү бузуу*).

СФЕ'РА *ж.* 1. (*шар*) сфера, шар, шар бети; 2. *перен.* (*пределы распространения чего-л.*) сфера, чөйрө; **сфе́ра влия́ния** таасир сферасы, таасири тийүү чөйрөсү; **сфе́ра де́ятельности** иштөө сферасы, кызматынын чөйрөсү; 3. *перен.* (*среда, общественное окружение*) чөйрө, коомдук чөйрө, айлана; **чу́вствовать себя́ в свое́й сфе́ре** өзүн өз чөйрөсүндөгүдөй сезүү.

СФЕРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое сфера сымал, сфера формалуу, шар (тоголок) сыяктуу; **сфери́ческое те́ло** сфера формалуу тело.

СФЕРО'ИД *м. мат.* сфероид (*жалпайган шар сыяктуу геометриялык тело*).

СФЕРОИДА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **сфероид**-*ге т.*

СФИНКС *м.* 1. (*изваяние*) сфинкс (*Байыркы Египетте —киши баштуу кылып тартылган арстандын сүрөтү*); 2. *перен.* (*загадочный человек*) сырдуу адам, ички сырын эч кимге билгизбеген адам.

СФОРМИРОВА'НИЕ *ср.* куруу, түзүү, белгилүү бир формага келтирүү, уюштуруу.

СФОРМИРОВА'ТЬ *сов. кого-что* куруу, түзүү, уюштуруу; **сформирова́ть партиза́нский отря́д** партизандык отряд түзүү.

СФОРМИРОВА'ТЬСЯ *сов.* курулуу, түзүлүү, уюштурулуу.

СФОРМОВА'ТЬ *сов. что, тех.* формага келтирүү, формалоо, куюп белгилүү бир формага келтирүү.

СФОРМОВА'ТЬСЯ *сов. тех.* белгилүү бир формага келтирилүү.

СФОРМУЛИ'РОВАТЬ *сов. что* формулировать этүү, формулировкалоо (*бир ойду кыска жана так кылып айтуу*); **сформули́ровать пра́вило** эрежени формулировкалоо.

СФОТОГРАФИ'РОВАТЬ *сов. кого-что* фотографиялоо, сүрөткө тартуу, сүрөткө тартып алуу.

СФОТОГРАФИ'РОВАТЬСЯ *сов.* фотографиялануу, сүрөткө түшүү, сүрөткө тартылуу.

СХВАТИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* кармоо, ала коюу; **схвати́ть ша́пку** тебетейин колуна кармап алуу; **схвати́ть ребёнка за́ руку** баланы колунан кармай калуу; 2. *что* (*приобрести болезнь*) жуктуруп алуу; **схвати́ть на́сморк** сасык тумоо жуктуруп алуу; 3. *разг.* (*понять, усвоить*) биле коюу, билип алуу, сезе коюу, бат түшүнүү, түшүнө коюу; **бы́стро схвати́ть чужу́ю мысль** бирөөнүн оюн бат биле коюу; 4. *что* (*скрепить*) бириктирип бекитүү; **схвати́ть брёвна скоба́ми** устундарды кадап бекитүү.

СХВАТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. *за кого-что* кармай калуу, кармануу; 2. *разг.* (*вступить в борьбу*) кармашуу, жулкушуу, койгулашуу; **бойцы́ схвати́лись** аскерлер кармашып калышты; 3. *разг.* (*поспешно вскочить*) секирип туруу, ыргып туруу, чочуп туруу, шашып тура калуу.

СХВА'ТКА *ж.* 1. (*стычка*) алышуу, кармашуу, салгылашуу; **возду́шная схва́тка** абада кармашуу; 2. *чаще мн.* (*судорожные сокращения мышц*) түйүлүп ооруу, толгоо, толготуу; **родовы́е схва́тки** толготуу, төрөт толгоосу.

СХВА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **схвати́ть** 2—4.

СХВА'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **схвати́ться** 2, 3; 2. *страд. к* **схва́тывать**.

СХЕ'МА *ж.* 1. (*чертёж, план*) схема; **схе́ма радиоприёмника** радиоприёмниктин схемасы; 2. (*общее изложение*) схема (*жалпы мазмуну*); **схе́ма докла́да** докладдын схемасы.

СХЕМАТИЗА'ТОР *м.* схематизатор (*бир нерсени жөнөкөйлөтүп жалпы түрдө көз алдыга келтирүүчү адам*).

СХЕМАТИЗА'ЦИЯ *ж.* схемалоо, схемалаштыруу.

СХЕМАТИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* схемалоо, схемалаштыруу (*бир нерсени жөнөкөйлөтүп жалпы түрдө көз алдыга келтирүү*).

СХЕМАТИ'ЗМ *м.* схематизм (*даяр схемалар менен гана ойлоочулук*).

СХЕМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое схемалык; **схемати́ческое изображе́ние** схемалык түрдө көрсөтүү (сүрөттөө); **схемати́ческое изложе́ние** жалпы жонунан баяндоо.

СХЕМАТИ'ЧНОСТЬ *ж.* схемалуулук (*схема түрүндөгүлүк, жалпы жонунан болгондук*); **схемати́чность докла́да** докладдын схемалуулугу.

СХЕМАТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое схемалык; **схемати́чный рису́нок** схемалык сүрөт (*жалпы жонунан тартылган сүрөт*).

СХИ'МНИК *м.* монах (*дүйнөдөн безген, кечил*).

СХИТРИ'ТЬ *сов.* амалдоо, амал кылуу, куулук кылуу, алдоо, алдап кетүү.

СХЛЫ'НУТЬ *сов.* 1. кайта тартылуу, кайра кайтуу, кайра артка жайпоо; **волна́ схлы́нула с бе́рега** толкун жээктен кайта тартылды; 2. *перен.* кетүү, жоголуу, таралуу, таралып кетүү; **страх схлы́нул сра́зу** коркунуч дароо эле жоголду; **к ве́черу толпа́ схлы́нула** кечке маал топураган эл тарап кетти.

СХОД *м.* 1. (*действие*) түшүү; **при схо́де с парохо́да** пароходдон түшкөн кезде; 2. (*место*) эңкейиш, түшүүчү жер, төмөн түшө турган жер; **круто́й сход** тик эңкейиш, тике түшүүчү жер; 3. *уст.* (*собрание, сходка*) жыйылыш, жыйын, чогулуш; **се́льский сход** селолук жыйылыш.

СХОДИ'ТЬ I *сов.* баруу, барып келүү, чыгып келүү; **сходи́ть в магази́н** магазинге барып келүү.

СХОДИ'ТЬ II *несов. см.* **сойти́**.

СХОДИ'ТЬСЯ *несов. см.* **сойти́сь**.

СХО'ДКА *ж. уст.* жыйылыш, жыйын, чогулуш; **студе́нческая схо́дка** студенттердин жыйыны.

СХО'ДНИ *мн.* (*ед.* **схо́дня** *ж.*) тепкич тактай (*мис. пароходдон түшүү үчүн*).

СХО'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*похожий*) окшош, бирдей, өңдүү; **схо́дные по констру́кции предложе́ния** түзүлүшү окшош сүйлөмдөр; 2. *разг.* (*подходящий*) ылайык, туура келе турган, кымбат эмес; **купи́ть по схо́дной цене́** кымбат эмес баада сатып алуу.

СХО'ДСТВО *ср.* окшоштук, өңдөштүк, түспөлдөштүк; **у него́ схо́дство с отцо́м** ал атасына түспөлдөш.

СХО'ЖЕСТЬ *ж. разг. см.* **схо́дство**.

СХО'ЖИЙ, -ая, -ее *см.* **схо́дный** 1.

СХОЛА'СТ *м.* 1. схоласт (*схоластиканы жолдоочу*); 2. *перен.* (*начётчик*) схоласт, начётчик (*китептен окуганды маанисине түшүнбөй кур жаттап алган киши*).

СХОЛА'СТИК *м. см.* **схола́ст**.

СХОЛА'СТИКА *ж.* схоластика (1. *орто кылымдардагы диний идеалисттик философиянын жалпы аты*; 2. *перен. турмуштан жана практикадан таптакыр ажыраган, курулай баш катырмачылык, начётчиктик кылган билим*).

СХОЛАСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. схоластикалык; **схоласти́ческие шко́лы** схоластикалык школалар; 2. *перен.*: **схоласти́ческое рассужде́ние** схоластикалык талкуулоо.

СХОЛАСТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое схоластикалык.

СХОРОНИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*похоронить*) көмүү (*өлүктү*); 2. *прост.* (*спрятать*) катуу, жашыруу.

СХОРОНИ'ТЬСЯ *сов. прост.* (*спрятаться*) жашырынуу, жашынуу.

СЦА'ПАТЬ *сов. кого-что, прост.* кармап алуу, кармай калуу, шап кармоо, тартып алуу, жулкуп алуу, чеңгелдеп апчуу; **ко́шка сца́пала мышо́нка** мышык чычканды шап кармады.

www.bizdin.kg

СЦЕДИ́ТЬ *сов. что* сүзүп алуу, сарыктырып куюп алуу; **сцеди́ть сы́воротку с творога́** быштактын сары суусун сарыктырып куюп алуу.

СЦЕ́ЖИВАТЬ *несов. см.* **сцеди́ть.**

СЦЕ́НА *ж.* 1. *театр.* (*место*) сахна; **вы́йти на сце́ну** сахнага чыгуу; 2. *театр.* (*часть действия*) көшөгө (*пьесанын айрым бөлүгү*); **сце́на втора́я** экинчи көшөгө; 3. (*эпизод*) көрүнүш; **сце́на проща́ния** коштошуу көрүнүшү; 4. *перен. театр.* (*артистическая деятельность*) сахна; **пойти́ на сце́ну** сахнада иштөө, артист болуп кетүү; 5. *перен. разг.* (*ссора*) чатак, уруш, жаңжал; **устра́ивать сце́ны** чатак чыгаруу.

СЦЕНА́РИЙ *м.* сценарий (1. *театр. сахнага чыгуучу кишилердин сахнага чыгуу тартиби, убактысы кошо көрсөтүлгөн тизмеси;* 2. *кино. кыймылды толук түрдө баяндоочу кинофильмдин адабий негизи*).

СЦЕНАРИ́СТ *м.* сценарист (*кинофильм сценарийинин автору*).

СЦЕНИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **сцена**-*га т.*; сахналык; **сцени́ческая де́ятельность** сахнадагы кызмат, сахналык иш; 2. (*подходящий для сцены*) сахналык; **сцени́ческая вне́шность** сахналык келбет (*сырткы түрүнүн сахнага ылайыктуулугу*).

СЦЕНИ́ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **сцени́ческий** 2.

СЦЕП *м.* 1. (*действие*) чиркештирүү, илүү, тизмектөө; **комба́йн в сце́пе с тра́ктором** тракторго чиркелген комбайн; 2. (*приспособление для сцепления*) илмек; **ваго́нные сце́пы** вагон илмектери; 3. *с.-х.* чиркелген (*бирге чиркелген темир жолдук платформалар же айыл чарба шаймандары*).

СЦЕПИ́ТЬ *сов. кого-что* чиркештирүү, илүү, тизмектөө; **сцепи́ть ваго́ны** вагондорду чиркештирүү.

СЦЕПИ́ТЬСЯ *сов.* 1. чиркелишүү, илинишүү, илинишип калуу; **ваго́ны сцепи́лись** вагондор чиркелишти; **са́ни сцепи́лись** чаналар бири-бирине илинишип калды; 2. *перен. разг.* алышуу, кармашуу, тытышуу, тытышып калуу; **ко́шка сцепи́лась с соба́кой** мышык ит менен алышып калды.

СЦЕ́ПКА *ж.* чиркештирүү, илүү, тизмектөө; **автомати́ческая сце́пка ваго́нов** вагондорду автоматтык жол менен чиркештирүү.

СЦЕПЛЕ́НИЕ *ср.* 1. (*действие*) илиштирүү, тиркеш, кошуш, улаш; **сцепле́ние крюко́в** илмектерди илиштирүү; 2. (*состояние*) илингендик, илинишип калгандык, тиркелгендик, кошулгандык, улангандык; **сцепле́ние части́ц** бөлүкчөлөрдүн илинишип калгандыгы; 3. *перен.* чиелениш; **сцепле́ние обстоя́тельств** кырдаалдардын чиеленишн.

СЦЕПЛЯ́ТЬ *несов. см.* **сцепи́ть.**

СЦЕПЛЯ́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **сцепи́ться;** 2. *страд. к* **сцепля́ть.**

СЦЕПНО́Й, -а́я, -о́е чиркелүүчү, чиркегич; **сцепна́я ось парово́за** паровоздун чиркелүүчү огу.

СЦЕ́ПЩИК *м.* чиркегич, чиркечтиргич.

СЧАСТЛИ́ВЕЦ *м.* бактылуу, таалайлуу.

СЧАСТЛИ́ВИЦА *женск. р. к* **счастли́вец.**

СЧАСТЛИ́ВЧИК *м. разг.* бактылуу, таалайлуу.

СЧАСТЛИ́ВЫЙ, -ая, -ое бактылуу, таалайлуу; **счастли́вая жизнь** бактылуу турмуш; **счастли́вое оконча́ние де́ла** иштин бактылуу (ийгиликтүү) бүтүшү; ◇ **счастли́вого пути́!** жолуң болсун!, жолуң ачылсын!; **счастли́во остава́ться!** кош болгула, аман-эсен тургула!

СЧА́СТЬЕ *ср.* 1. бакыт, бакты, бак; **испыта́ть сча́стье** бактыны баштан өткөрүү; **семе́йное сча́стье** үй-бүлөдөгү бакыт; 2. (*удача, успех*) бакты, бакыт, таалай; **к сча́стью** бактым бар экен, бактыга жараша; **попыта́ть сча́стья** бактысын сынап көрүү; **пожела́ть сча́стья** бактылуу болушуна тилектеш болуу; **на моё сча́стье** менин бактыма.

СЧЕСТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*сосчитать*) эсептөө, саноо; **всех не сочтёшь** бардыгын эсептей албайсың; 2. (*признать*) эсептөө, саноо; **сочту́ свои́м до́лгом** өз милдетим деп эсептейм; ◇ **дни его́ сочтены́** анын күнү саналуу.

СЧЕ́СТЬСЯ *сов.* эсептешүү, расчёт кылышуу; ◇ **свои́ лю́ди — сочтёмся** *погов.* өзүбүзчө эсептешип алабыз.

СЧЁТ *м.* 1. эсептөө, саноо; **вести́ счёт деньга́м** акчанын эсебин ала баруу; **ребёнок зна́ет счёт до ста** бала жүзгө чейин санаганды билет; 2. (*документ*) счёт; **подписа́ть счёт** счёткө кол коюу; 3. *бухг.* счёт, эсеп; **лицево́й счёт** өздүк счёт (*айрым бир кишиге же мекемеге ачылган счёт*); **теку́щий счёт** текущий счёт (*банкыга же сактык кассага акча салуучунун счёту*); **откры́ть счёт** счёт ачуу; **закры́ть счёт** счётту жабуу; ◇ **в два счёта** көз ачып-жумганча; **без счёту** сансыз, эсепсиз көп; **в коне́чном (после́днем) счёте** акыр (акыры) аягында, акырында, акыр (акыры) түбүндө; **в счёт** *чего-л.* бир нерсенин эсебинен; **за счёт** *кого-л.* бирөөнүн эсебинен, *бирөөнүн* жонунан; **ли́чные счёты** кусмат, кектери бар; ич ара чатактары бар; **приня́ть на свой счёт** өзүнө алуу (*бирөөнүн айткан сөзүн*); **кру́глый счёт** сомологон эсеп (*мис. тыйынды чыгарып, сомду гана эсептөө*); **на** *чей-л.* **счёт** *бирөөнүн* эсебинен; **на счёт** *кого-чего-л.* *бирөө же бир нерсе* жөнүндө; **не в счёт** эсеп эмес, эсепке алынбайт, санда жок; **име́ть на боево́м счету́** согуштук счётунда болуу; **быть на хоро́шем счету́** жакшы деп эсептелүү; **поко́нчить счёты** такташып бүтүү; **свести́ счёты** *с кем-л.* 1) такташуу, эсептешүү, расчёт кылуу; 2) кек алуу, өч алуу; **сбро́сить со счето́в** эсепке албоо, катардан чыгарып таштоо; **счёту нет** *кому-чему-л.* сансыз, сан жетпейт, эсепсиз көп; **теря́ть счёт** эсеби жетпөө, саны жетпөө; **что за счёты** *разг.* эсептешүүнүн койсоңчу, бул эмнең.

СЧЁТНЫЙ, -ая, -ое **счёт**-*ко*, **счетоводство**-*го т.*; **счётная лине́йка** эсептөө линейкасы (сызгычы); **счётный рабо́тник** эсеп кызматчысы.

СЧЕТОВО́Д *м.* счетовод.

СЧЕТОВО́ДНЫЙ, -ая, -ое **счетовод**-*го т.*; **счетово́дные кни́ги** эсеп-кысап книгалары.

СЧЕТОВО́ДСТВО *ср.* эсепчилик (*счёттор боюнча операциялардын эсебин жүргүзүү*).

СЧЁТЧИК *м.* 1. (*лицо*) эсепчи, саноочу; 2. (*прибор*) счётчик; **электри́ческий счётчик** электр счётчиги.

СЧЁТЫ *только мн.* чот (*эсеп чоту*); **счита́ть на счётах** чотко салып эсептөө.

СЧИСЛЕ́НИЕ *ср.* эсептөө; **систе́ма счисле́ния** эсептөө системасы.

СЧИ́СТИТЬ *сов. что* аарчып тазалоо, сыйрып тазалоо; **счи́стить кожуру́ с апельси́на** апельсиндин кабыгын аарчып тазалоо.

СЧИ́СТИТЬСЯ *сов.* тазалануу, аарчылуу.

СЧИ́СТКА *ж.* тазалоо, тазалаш.

СЧИ́ТАННЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **счита́ть; счи́танные дни** саналуу гана күндөр.

СЧИТА́ТЬ I *несов.* 1. *кого-что* эсептөө, саноо; **счита́ть ове́ц** койлорду саноо; 2. (*называть числа*) саноо; **счита́ть до десяти́** онго чейин саноо; 3. *что* (*вести начало*) эсептөө, саноо; **счита́ть со вчера́шнего дня** кечээки күндөн баштап эсептөө; 4. *кого-что кем-чем, за кого-что* эсептөө, саноо; **я счита́ю его́ хоро́шим челове́ком** мен аны жакшы киши деп эсептеймин; **счита́ю, что я прав** мен өзүмдүкүн туура деп эсептейм.

СЧИТА́ТЬ II *сов. что с чем* (*проверить текст*) салыштырып окуу, окуп чыгуу (текшерүү); **счита́ть гра́нки с ру́кописью** гранкаларды кол жазмага салыштырып окуп чыгуу.

СЧИТА́ТЬСЯ *несов.* 1. *с кем-чем* эсептешүү; **счита́ться с чужи́м мне́нием** башка бирөөнүн пикири менен эсептешүү; 2. (*слыть*) эсептелүү; **он счита́ется хоро́шим инжене́ром** ал жакшы инженер болуп эсептелет; 3. *страд. к* **счита́ть** I; ◇ **э́то не счита́ется** бул эсепке кирбейт.

СЧИ́ТКА *ж.* (*проверка текста*) салыштырып окуу, салыштырып окуп чыгуу.

www.bizdin.kg

СЧИ'ТЧИК *м.* считчик, салыштырып окуп тургуч.

СЧИ'ТЧИЦА *женск. р. к* **считчик.**

СЧИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **считать** II.

СЧИЩА'ТЬ *несов. см.* **счистить.**

СЧИЩА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **счиститься; 2.** *страд. к* **счищать.**

СШИБА'ТЬ *несов. см.* **сшибить.**

СШИБИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* чалып жыгуу, уруп жыгуу, уруп түшүрүү, түртүп жыгуу; **сшибить прохожего** с ног өтүп бара жаткан кишини мүдүрүлтүп жыгуу.

СШИВА'ТЬ *несов. см.* **сшить.**

СШИВНО'Й, -а́я, -о́е бириктирип тигилген, улап тигилген, кошуп тигилген, курак.

СШИТЬ *сов. что* тигүү, кошуп тигүү; **сшить костюм** костюм тигүү; **сшить два куска материи** эки бөлөк кездемени бириктирип тигүү.

СЪ- *приставка, «е» жана «я»нын алдында «с» ордуна «съ» деп жазылат.*

СЪЕДА'ТЬ *несов. кого-что, чего* жеш; **съедать много хлеба за обедом** түшкү тамакта нанды көп жеш.

СЪЕДЕ'НИЕ *ср.:* **отдать на съедение** *кого-что-л. кому-л.* 1) *бирөөгө* жесин үчүн берүү; 2) *перен.* талап жок кылууга берүү, *бирөөгө* талоонго түшүрүү, *бирөөгө* жем кылуу, *бирөөнүн* ыктыярына берип коюу.

СЪЕДО'БНЫЙ, -ая, -ое жей турган, желе турган, жешке боло турган; **съедобный гриб** желе турган козу карын.

СЪЁЖИТЬСЯ *сов.* **1.** (*о живом существе*) бүрүшүү, жыйрылуу; **2.** (*о вещах*) чүрүшүү, бырышуу, курушуу, курушуп кетүү; **кора съёжилась от жары** кабык ысыктан курушуп кетти.

СЪЕЗД I *м.* **1.** съезд; **съезд Советов** Советтердин съезди; **партийный съезд** партиянын съезди; **2.** (*прибытие*) келүү, чогулуу, жыйылуу, туш-туштан келүү; **съезд гостей** конокторду келиши.

СЪЕЗД II *м.* (*спуск*) түшүү, төмөн түшүүчү жол; **крутой съезд с горы** тоодон түшкөндөгү тик жер, тоодон тике түшкөн жол.

СЪЕ'ЗДИТЬ *сов.* барып келүү; **съездить в город** шаарга барып келүү.

СЪЕЗЖА'ТЬ *несов. см.* **съехать.**

СЪЕЗЖА'ТЬСЯ *несов. см.* **съехаться.**

СЪЁМКА *ж.* **1.** *фото, кино* сүрөтүн алуу, сүрөткө түшүрүү, сүрөткө тартуу; **2.** (*копирование*) көчүрүш, көчүрүп алуу; **3.** (*аренда*) жалдоо, арендага алуу.

СЪЁМЩИК *м.* жалдоочу; **съёмщик квартиры** квартира жалдоочу.

СЪЁМЩИЦА *женск. р. к* **съёмщик.**

СЪЕСТНО'Й, -а́я, -о́е **1.** тамак-аш, азык, оокат, тамак, жешке арналган; **съестные припасы** камдалган тамак-аш; **2.** *в знач. сущ. ср.* тамак-аш.

СЪЕСТЬ *сов. кого-что* жеш; **съесть кусок мяса** бир кесим эт жеш; ◇ **съесть собаку** *на чём-л. разг. бир иштин* устасы болуу, *бир нерсеге* өтө маш болуу; **он собаку съел на этом деле** ал бул ишти өтө жакшы билет.

СЪЕ'ХАТЬ *сов.* **1.** (*сверху*) ылдый түшүү; **съехать с горы** тоодон ылдый түшүү; **2.** *разг.* (*переселиться*) көчүп кетүү, кетүү; **3.** *разг.* (*соскользнуть*) жылуу, жылмышуу, кыйшаюу, ооп кетүү, түшүп кетүү; **шапка съехала на ухо** шапкеси кулагына түшүп кетти.

СЪЕ'ХАТЬСЯ *сов.* **1.** (*встретиться*) кезигишүү, жолугушуу, беттешүү; **2.** (*собраться в одном месте*) чогулуу, чогулушуу, жыйналуу; **делегаты съехались на конгресс из разных стран** ар түрдүү өлкөлөрдөн делегаттар келип конгресске чогулушту.

СЪЯЗВИ'ТЬ *сов.* какшыктоо, кер какшык айтуу.

СЫ'ВОРОТКА *ж.* **1.** (*молочная*) сары суу; **2.** *мед.* сыворотка (*айбандын канынан, табигый же жасалма түрдө алынып жугуштуу ооруга каршы колдонулуучу суюктук*).

СЫ'ГРАННОСТЬ *ж.* бирге машыгып жүрүп, оюнга катышуучулардын өз ара жакшы уюшкандыгы; **сыгранность футбольной команды** футбол командасынын катышуучуларынын өз ара жакшы уюшкандыгы.

СЫГРА'ТЬ *сов. что* ойноо; **сыграть на скрипке** скрипкада ойноо; **сыграть в шахматы** шахмат ойноо; ◇ **сыграть свадьбу** *разг.* кыз тоюн берүү; **сыграть шутку** *с кем-л. бирөөнү* тамаша кылуу; **сыграть на руку** *кому-л.* оңдой берди болуу.

СЫГРА'ТЬСЯ *сов.* бирге машыгып жүрүп, оюнда өз ара жакшы уюшууга жетишүү; **артисты сыгрались** артисттер оюнда өз ара уюшууга жетишти.

СЫ'ЗМАЛА *нареч. разг.* кичинекейинен, кичинекейинен бери, жаш кезинен, бала кезинен; **я сызмала это помню** бул менин бала кезимден бери эсимде; **я сызмала любил музыку** мен бала кезимден бери эле музыканы жакшы көрчүмүн.

СЫ'ЗНОВА *нареч. разг.* кайрадан, кайтадан, кайта баштан, жаңыдан; **начинать всё сызнова** бардыгын кайта башынан баштоо.

СЫН *м.* **1.** (*мн.* **сыновья**) уул; **2.** (*мн.* **сыны**) уул; **сын трудового народа** эмгекчи элдин уулу.

СЫНИ'ШКА *м. уменьш.-ласк. от* **сын** 1 уул.

СЫНО'ВНИЙ, -яя, -ее **сын**-*га т.*; **сыновний долг** уулдун милдети, баланын милдети (*ата-эне акысын өтөө милдети*).

СЫНО'К *м. уменьш.-ласк. от* **сын** 1 уулум.

СЫНО'ЧЕК *м. см.* **сынок.**

СЫ'ПАТЬ *несов.* **1.** *что* салуу, чубуртуп салуу, төгүү, чачуу; **сыпать зерно в мешок** данды мешокко салуу; **2.** *что, чем, перен.* (*остротами, цитатами*) жаадыруу (*мис. цитаталарды, куудул сөздөрдү*).

СЫ'ПАТЬСЯ *несов.* **1.** төгүлүү, чабылуу, чубуруу; себээлеп туруу, самсаалап түшүү, түшүү, сабалап түшүп туруу; **сверху сыпались листья** үстү жактан жалбырактар сабалап түшүп турду; **2.** *перен.* жаап туруу, туш-туштан чыгуу; **насмешки так и сыпались** шылдың сөздөр туш-туштан жаап турду.

СЫПНО'Й: сыпной тиф *мед.* темгилдүү келте, бөртмө келте.

СЫПНОТИФО'ЗНЫЙ, -ая, -ое темгилдүү келте менен ооруган; **сыпнотифозный больной** темгилдүү келте менен ооруган киши.

СЫПНЯ'К *м. разг.* темгилдүү келте, бөртмө келте.

СЫПУ'ЧЕСТЬ *ж.* төгүлмөлүк, чубурмалык, эшилмелик; **песок обладает сыпучестью** кум эшилме келет, кум чубурма келет.

СЫПУ'ЧИЙ, -ая, -ее төгүлмө, чубурма; **сыпучие тела** чубурма заттар; **сыпучие пески** эшилме кум.

СЫПЬ *ж.* бүдүр-бүдүр болуп кызарып чыккан темгил, денеге чыгуучу кызамык, бүртүк-бүртүк майда жара; **у больного выступила сыпь** оорунун этине кызамык чыкты.

СЫР *м.* сыр (*сүттөн кайнатылган быштак сыяктуу нерсе*); ◇ **он как сыр в масле катается** *разг.* анын турмушу ыракат, ал жыргап жүрөт.

СЫР-БОР: вот откуда сыр-бор загорелся *разг.* чатак так ушундан чыкты.

СЫРЕ'ТЬ *несов.* нымдануу, ным тартуу; **бумага сыреет в этом помещении** бул үйдө кагаз ным тартат.

СЫРЕ'Ц *м.* сырец (*чийки, иштелип жетилбеген*); **кирпич-сырец** бышырылбаган кирпич; **шёлк-сырец** иштеле элек жибек.

СЫ'РНИК *м.* сырник (*быштак, жумуртка салып жасалган нандын бир түрү*).

СЫ'РНЫЙ, -ая, -ое **сыр**-*га т.*; **сырный запах** сыр жыты.

СЫРОВА'Р *м.* сыр кайнатуу боюнча специалист.

СЫРОВАРЕ'НИЕ *ср.* сыр кайнатуу.

www.bizdin.kg

СЫРОВА'РНЫЙ, -ая, -ое сыр кайнатуучу; **сырова́рный заво́д** сыр кайнатуучу завод.

СЫРОВА'РНЯ *ж.* сыр кайнатуучу жай.

СЫРОЕ'ЖКА *ж.* (*гриб*) сыроежка (*козу карындын бир түрү*).

СЫРО'Й, -а́я, -о́е **1.** (*влажный*) нымдуу, суу; **сыро́й во́здух** нымдуу аба; **сыра́я ко́мната** нымдуу бөлмө; **сыры́е дрова́** суу отун; **2.** (*неварёный*) чийки, кам, бышпаган; **сыро́е мя́со** чийки эт; **3.** (*недопёкшийся*) чийки калган, бышпай калган, чала бышкан; **сыро́й хлеб** чийки нан; **4.** *перен.* (*недоработанный*) бүтпөгөн, жеткире иштетилбеген, чийки, даяр болбогон, чала бүткөн; **сыра́я рабо́та** жеткире иштетилбеген чийки иш; **5.** *перен. разг.* (*тучный, вялый*) борпоң, семиз; **сыра́я же́нщина** борпоң, семиз аял.

СЫРО'К *м.* сырок (*быштактан жасалган тамак*).

СЫРОМЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое чийки, чылгый, жаш; **сыромя́тная ко́жа** чылгый кайыш, чийки тери.

СЫ'РОМЯТЬ *ж. собир.* чийки, чылгый, жаш кайыш.

СЫ'РОСТЬ *ж.* ным, нымдуулук, сыз; **тя́нет сы́ростью** ным жыттанат.

СЫРЦО'ВЫЙ, -ая, -ое иштетиле элек, бышпаган; **сырцо́вый шёлк** иштетиле элек жибек; **сырцо́вый кирпи́ч** бышпаган кирпич.

СЫРЬЁ *ср.* сырьё, чийки мал; **сельскохозя́йственное сырьё** айыл чарба сырьёсу; **вое́нно-стратеги́ческое сырьё** согуштук-стратегиялык сырьё.

СЫРЬЕВО'Й, -а́я, -о́е **сырьё**-*го т.*; **сырьева́я ба́за** сырьё базасы; **сырьевы́е запа́сы** сырьё запастары.

СЫРЬЁМ *нареч.* чийки бойдон, иштелбеген бойдон.

СЫСК *м. уст.* аңдуу, тыңчылык, изге түшүү.

СЫСКА'ТЬ *сов. кого-что, разг.* кыдырып табуу, издеп табуу.

СЫСКА'ТЬСЯ *сов. разг.* табылуу, бар болуп чыгуу.

СЫСКНО'Й, -а́я, -о́е **сыск**-*ка т.*; **сыскна́я поли́ция** кылмыштууларды аңдып издөөчү полиция.

СЫ'ТНО *нареч.*: **сы́тно пое́сть** тоё жеш (*берекелүү тамакты, мис. беш бармакты*).

СЫ'ТНОСТЬ *ж.* токтук, берекелүүлүк (*тамак жөнүндө*).

СЫ'ТНЫЙ, -ая, -ое ток, берекелүү; **сы́тная еда́** ток тамак.

СЫ'ТОСТЬ *ж.* **1.** токтук; **чу́вство сы́тости** токтук сезим; **2.** (*упитанность*) семиздик.

СЫ'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** ток; **я сыт по го́рло** *прям., перен.* мен абдан токмун; кекиртекке чыгара тойдум; **2.** (*тучный, отъевшийся*) семиз; **сы́тый конь** семиз ат; ◊ **сы́тый голо́дного не разуме́ет** *посл.* ач кайгысын ток билбейт.

СЫЧ *м.* **1.** (*птица*) бабырган; **2.** *перен.* сурданган адам, түнт адам, кабагы ачылбаган адам.

СЫЧУ'Г *м.* **1.** *анат.* жумур (*кепшөөчү айбандардын карынынын бир бөлүгү*); **2.** (*кушанье*) быжы сыяктуу тамак.

СЫЧУ'ЖИНА *ж.* жумурдун уюзу (*сыр жасаган кезде сүттү быштакка айландыруу үчүн колдонулуучу органикалык зат; бул — кепшөөчү жаш малдын жумурунан алынат*).

СЫ'ЩИК *м.* сыщик, тыңчы, аңдуучу (*полициянын жашыруун агенти*).

сыщу́, сы́щешь *и т. д. буд. вр. от* **сыска́ть.**

СЭКОНО'МИТЬ *сов. что* экономия кылуу, үнөмдөө.

СЮДА' *нареч.* бери, бери жакка, бул жакка, бу жерге, буякка, быякка; **иди́ сюда́!** бери кел!; **на́до сюда́ положи́ть э́ти ве́щи** бул буюмдарды быякка коюш керек.

СЮЖЕ'Т *м.* сюжет (*көркөм чыгарманын негизги мазмунун көрсөтө турган аракеттердин, окуялардын жыйындысы*); **сюже́т по́вести** повесттин сюжети.

СЮЖЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **сюжет**-*ке т.*; сюжеттүү.

СЮЗЕРЕ'Н *м. ист.* сюзерен (*феодализм доорунда — эң ири жер ээси, вассалдар башчысы*).

СЮЗЕРЕ'ННЫЙ, -ая, -ое *ист.* сюзерендик; **сюзере́нное пра́во** сюзерендик укук.

СЮИ'ТА *ж. муз.* сюита (*ар түрдүү мүнөздөгү пьесалардан түзүлүп, бир идеяга багындырылган музыкалык чыгарма*).

СЮРПРИ'З *м.* **1.** (*неожиданность*) күтүлбөгөн окуя (*көбүнчө кубанычтуу*); **2.** (*подарок*) күтүлбөгөн сыйлык.

СЮРТУ'К *м.* сюртук (*эркектер кийүүчү арты тилик, этектүү кийимдин бир түрү*).

СЮРТУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **сюртук**-*ко т.*; **сюрту́чная па́ра** сюртук костюм (*шымы менен сюртук*).

СЮСЮ'КАНЬЕ *ср.* тилин чайнап сүйлөө.

СЮСЮ'КАТЬ *несов. разг.* тилин чайнап сүйлөө (*«ш» нын ордуна «с» айтып*).

ся́ду, ся́дешь *и т. д. буд. вр. от* **сесть.**

СЯК *нареч. разг.*: **та́к и ся́к** андай-мындай, андай эле-мындай эле; андай да, мындай да; **то так то сяк** бир андай, бир мындай.

СЯКО'Й, -а́я, -о́е *мест. указат.*: **тако́й-сяко́й** ай, жарабаган!, балан-пастан (*жамандоо*).

СЯМ *нареч.*: **та́м и ся́м** *разг.* анда-мында, бирин-серин, ар кайсы эле жерде.

Т

ТА *мест. женск. р. к* **тот.**

ТАБА'К *м.* тамеки; **кури́тельный таба́к** тартылуучу тамеки; **тру́бочный таба́к** канжа менен тартылуучу тамеки; **жева́тельный таба́к** чайнама тамеки; **ню́хательный таба́к** насыбай, асымай, жытталуучу тамеки; ◊ **де́ло — таба́к** *разг.* абал эң начар; иш куржун.

ТАБАКЕ'РКА *ж.* тамеки салгыч.

ТАБАКОВО'Д *м.* тамеки өстүрүүчү, тамеки эгүүчү.

ТАБАКОВО'ДСТВО *ср.* тамекичилик, тамеки өстүрүүчүлүк.

ТАБАКОВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **табаководство**-*го т.*; **табаково́дческий совхо́з** тамеки өстүрүүчү совхоз.

ТАБА'ЧНИК *м.* **1.** тамекичи (*тамеки өнөр жайында иштөөчү кызматкер*); **2.** *разг.* бопоросчу, насыбайчы.

ТАБА'ЧНИЦА *женск. р. к* **таба́чник.**

ТАБА'ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** **табак**-*ка т.*; **таба́чные планта́ции** тамеки плантациялары; **таба́чная фа́брика** тамеки фабрикасы; **2.** (*о цвете*) саргыч күрөң, тамеки түстүү.

ТА'БЕЛЬ *м.* **1.** табель (*жумушчулардын жана кызматчылардын ишке келгендигин жана иштен кеткендигин эсепке алып туруу таблицасы*); **2.** (*жетон*) табель (*ишке келгенде алып жана иштен кеткенде илип коюучу номер*); **снять та́бель** табелди алып коюу; **3.** (*школьный*) табель (*окуучунун чейректик баалары коюлган таблица*); ◊ **та́бель о ра́нгах** *ист.* ранг жөнүндөгү табель (*Россияда Пётр I тарабынан киргизилген чиндердин баскычтуу системасы*).

ТА'БЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **табель**-*ге т.*; табелдик; **та́бельная систе́ма учёта** эсепке алуунун табелдик системасы; **та́бельная доска́** табель тактасы.

ТА'БЕЛЬЩИК *м.* табельщик (*жумушчулардын жана кызматчылардын ишке келгендигин жана иштен кеткендигин эсепке алып туруучу киши*).

ТА'БЕЛЬЩИЦА *женск. р. к* **та́бельщик.**

ТАБЛЕ'ТКА *ж.* таблетка (*ичүүгө оңой болсун үчүн тегерек кылып ныкталган дары*); **проглоти́ть табле́тку** таблетканы жутуп жиберүү.

www.bizdin.kg

ТАБЛЕ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое **таблетка**-*га т.*

ТАБЛИ'ЦА *ж.* таблица; **табли́ца умноже́ния** көбөйтүүнүн таблицасы; **табли́ца логари́фмов** логарифмдердин таблицасы.

ТАБЛИ'ЧКА *ж. уменьш. от* **табли́ца** кичине таблица.

ТА'БОР *м.* 1. (*стан*) табор, кош (*переселенецтердин, көчмөндөрдүн дем алуу үчүн топ-топ болуп токтогон ободдору*); **расположи́ться та́бором** кош-кош болуп жайлашуу; 2. (*цыганский*) табор, топ (*биргелешип көчүп жүрүшкөн цыгандардын бир нече үй-бүлөсүнүн тобу*).

ТА'БОРНЫЙ, -ая, -ое **табор**-*го т.*; табордук; **та́борные пе́сни** табордук ырлар.

ТАБУ' *ср. нескл. этн.* табу (*байыркы элдерде — кандайдыр бир кыймыл-аракетке, сөзгө же буюмга тыюу салуу; ушундай тыюу салынган кыймыл-аракет, сөз же буюм*).

ТАБУ'Н *м.* үйүр; **табу́н лошаде́й** бир үйүр жылкы.

ТАБУ'ННЫЙ, -ая, -ое **табун**-*га т.*; **табу́нный жеребе́ц** үйүрдөгү айгыр.

ТАБУ'НЩИК *м.* жылкычы.

ТАБУРЕ'Т *м. см.* **табуре́тка.**

ТАБУРЕ'ТКА *ж.* орундук, олтургуч.

ТАВЕ'РНА *ж.* таверна (*Италияда жана башка өлкөлөрдүн кээ биринде — анчалык чоң эмес аракkана, трактир*).

ТА'ВОЛГА *ж. бот.* табылгы, тобулгу.

ТАВО'Т *м. тех.* тавот (*автомобилдин, трактордун жана башкалардын жышылуучу бөлүктөрүн майлоого арналган май*).

ТАВРИ'ТЬ *несов. кого-что* тамга салуу; **таври́ть скот** малга тамга салуу.

ТАВРО' *ср.* тамга.

ТАВРО'ВЫЙ I, -ая, -ое **тавро**-*го т.*; тамгалык; **тавро́вый знак** тамгалык белги, тамга белгиси.

ТАВРО'ВЫЙ II, -ая, -ое *тех.*: **тавро́вая ба́лка** формасы «Т» арибине окшогон темир же устун; **тавро́вое желе́зо** формасы «Т» арибине окшогон темир.

ТАВТОЛО'ГИЯ *ж. лит.* тавтология (*бир маанини тактап айтпастан, ошол эле маанини кайталап айта берүү; кайталама*).

ТАГА'Н *м.* тулга.

ТАДЖИ'К *м.* тажик.

ТАДЖИ'КИ *мн.* тажиктер.

ТАДЖИ'КСКИЙ, -ая, -ое **таджик**-*ке т.*; **таджи́кский язы́к** тажик тили; **таджи́кская литерату́ра** тажик адабияты.

ТАДЖИ'ЧКА *женск. р. к* **таджи́к**; тажичка.

ТАЁЖНИК *м.* тайгада туруучу киши.

ТАЁЖНЫЙ, -ая,-ое **тайга**-*га т.*; **таёжный охо́тник** тайга мергенчиси.

ТАЗ I *м. анат.* жамбаш сөөгү.

ТАЗ II *м.* (*посуда*) дагара, илеген, чылапчын.

ТАЗОБЕ'ДРЕННЫЙ, -ая, -ое *анат.* жамбаш-кашка жилик сөөктөрү; **тазобе́дренный суста́в** жамбаш менен кашка жиликтин ашташы.

ТА'ЗОВЫЙ, -ая, -ое **таз** I-*ге т.*; **та́зовые ко́сти** жамбаш сөөктөрү.

ТАИ'НСТВЕННО *нареч.* сырдуу, жашырын.

ТАИ'НСТВЕННОСТЬ *ж.* сырдуулук, жашырындык.

ТАИ'НСТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*загадочный*) сырдуу, жашырын; 2. (*скрывающий что-л.*) жашырган, сырдуу.

ТАИ'ТЬ *несов. что* жашыруу, катуу, ичинде сактап жүрүү; **таи́ть зло́бу** *против кого-л.* *биревгө* каршы кек сактап жүрүү; **таи́ть в себе́** ичине сактап жүрүү; ◇ **не́чего греха́ таи́ть** *разг.* жашырып эмне кереги бар, калп айткан менен болобу.

ТАИ'ТЬСЯ *несов.* 1. *разг. уст.* (*прятаться*) жашырынуу, ичте сакталуу; 2. (*заключаться в чём-л.*) жашырынып жатуу, жашырын сыр болуу; **в э́том таи́тся кака́я-то зага́дка** мында кандайдыр бир жашырын сыр бар; 3. *разг.* (*не высказывать, скрывать что-л.*) жашыруу, ичинде сактоо; **говори́ть не тая́сь** жашырбай айтуу.

ТАЙГА' *ж.* тайга (*Сибирдеги түнт токой*).

ТАЙКО'М *нареч.* жашырып, жашырынып, билдирбей, астыртан; **тайко́м от кого́-либо** бирөөдөн жашырып, астыртан; **взгляну́ть тайко́м** астыртан карап коюу, билгизбей көздүн кыйыгы менен карап коюу.

ТА'ЙНА *ж.* сыр, жашырын сыр; **нау́ка проника́ет во все та́йны приро́ды** илим жаратылыштын бардык жашырын сырын ачып жатат; **госуда́рственная та́йна** мамлекеттик сыр; **вое́нная та́йна** согуштук сыр; **вы́дать** *чью-л.* **та́йну** *биревнүн* сырын айтып коюу; **храни́ть (держа́ть) в та́йне** жашырын сыр катарында сактоо; ◇ **не та́йна, что...** бул — сыр деле эмес.

ТАЙНИ'К *м.* жашырын жер, башкалар билбеген жашырын жай; ◇ **в тайника́х души́** жүрөгүнүн түпкүрүндө.

ТА'ЙНО *нареч.* жашырын, билдирбей.

ТАЙНОБРА'ЧНЫЕ *мн.* (*ед.* **тайнобра́чное** *ср.*) *бот.* жашырын жакындашуучулар (*уруктары жок, гүлсүз, споралар менен көбөйүүчү — козу карын, балыр сыяктуу өсүмдүктөр*).

ТА'ЙНОПИСЬ *ж.* жашырын жазуу (*жалпы жазууну өзгөртүп, башкалар билбегендей кылып жазуу*).

ТА'ЙНЫЙ, -ая, -ое 1. (*не явный*) жашырын; **та́йное голосова́ние** жашырын добуш берүү; **та́йные вы́боры** жашырын шайлоо; 2. (*скрытый, таящийся в ком-л.*) жашырын (*ачык эмес*); **та́йная мечта́** көздөгөн жашырын максат; **та́йная наде́жда** жашырын үмүт; **та́йная мысль** жашырын пикир, жашырын ой.

ТАЙФУ'Н *м.* тайфун (*көбүнчө Азиянын түштүк жана чыгыш деңиздеринде болуучу, аябаган күчтүү куюн*).

ТАК 1. *нареч.* (*таким образом*) мына ушундай; **и́менно так** так эле ушундай; **писа́ть на́до так, а не и́наче** башкача эмес, мына ушундай жазуу керек; **сде́лай та́к же** ошондой эле иште; **так э́то не пройдёт** бул ушул бойдон калбайт; **оста́вить э́то де́ло так нельзя́** бул ишти ушул бойдон калтырууга болбойт; **так ли?** ушундайбы?, ушундай эмеспи?; **не так ли?** ырас эмеспи?, ушундай эмеспи?, чын эмеспи?; 2. *нареч.* (*до такой степени, настолько*) канчалык, ошончолук, анчалык, ушунчалык; **я так мно́го ходи́л, что едва́ стою́ на нога́х** мен ушунчалык көп бастым, эми жыгыла жаздап, араң эле турамын; **он так бы́стро говори́л, что я ничего́ не по́нял** ал ушунчалык бат сүйлөгөндүктөн, мен эч нерсе түшүнгөн жокмун; 3. *нареч.* (*без особого намерения*) тим эле, жөн эле, анчейин гана; **я сказа́л э́то про́сто так** мен муну тим эле айта салдым; 4. *частица разг.* (*ничего особенного*) жөн эле; **что с тобо́й? — Так, ничего́** сага эмне болду? — Жөн эле, эчтеке болгон жок; сага эмне болуп турат? — Жөн эле, эчтеке болгон жок; 5. *союз* (*тогда, в таком случае*) ошондуктан, андыктан, -дан, -са; **рабо́ту доде́лал, так мо́жно отдыха́ть** жумуш бүттү, эми дем алса болот; 6. *союз* (*следовательно, значит*) демек, ошентип; **так ты мне не ве́ришь?** ошентип, сен мага ишенбей турасыңбы; **так е́дем?** демек, жөнөдүкпү?; **так согла́сен?** ошентип (демек), макул болдуң ээ?; 7. *частица утверд.* (*да, действительно*) ооба, чындыгында; **так, вы не оши́блись** ооба (чындыгында), сиз жаңылган жоксуз; 8. *частица усил.* мындай деп; **хорошо́ так говори́ть** мындай деп айтуу оңой; **ну так что ж?** эмне болот экен?, эмне болмок эле?; 9. *частица* (*например*) маселен, мисалы; **кли́мат там жа́ркий: так, температу́ра в тени́ дохо́дит до сорока́ гра́дусов** анда климат ысык: маселен, көлөкө жердин температурасы кырк градуска чейин жетет; ◇ **та́к как** *союз* анткени, -гандыктан, себептүү; **я спешу́, та́к как пора́ идти́ на рабо́ту** жумушка баруучу убакыт болуп калгандыктан мен шашып бара жатамын; **и так** ошентип; демек; **и так доста́точно** ансыз деле жетишерлик, ансыз деле жетишет; **и так да́лее (и т. д.)** жана башкалар (ж. б.); **когда́ (е́сли) так** *разг.* андай болсо, андай

www.bizdin.kg

болгондон кийин; **так бы** *разг.* ушундай болсо, дегеле; **я так бы и уе́хал** мен ошентип эле кетип калат элем; **так вот** демек, кана эми; **так вот слу́шайте, что да́льше произошло́** андан ары эмне болгонун эми угуп туруңуз; **так и...** ошондой эле, ушундай эле; **я так и знал** ушундай болорун мен билген элем; **я так и о́бмер** *прост.* мен оозумду ачып карап калыптырмын; **он так и сде́лал** ал ошондой эле кылды; **так и быть** ошондой болсун, мейли; **так и есть** ошондой болуп чыкты, ошондой экен; **так и знай** билип кой; ошондой (ушундай) деп эле бил; **так и знай, что тебе́ э́то не уда́стся** ал сенин колуңдан келбей тургандыгын билип кой, аны сен иштей албайсың, ошону билип кой; **так и́ли ина́че, а тебе́ придётся э́то де́ло довести́ до конца́** эмнеси болсо да, сен бул ишти аягына чыгарышың керек; **(и) та́к и ся́к** мындай да, тигиндей да; андай кылып да, мындай кылып да; **так нет** ага болбостон, ага карабастан, андай кылбастан; **больно́му на́до сиде́ть до́ма, так нет, он пошёл на рабо́ту** оору киши үйдө отурушу керек эле да, ага болбостон, ал жумушка кетиптир; **та́к себе** орточо, жайынча; **как вы себя́ чу́вствуете? — Та́к себе** абалыңыз кандай? — Орточо; **так сказа́ть** *вводн. сл.* мындайча айтканда; **так то́чно** *воен.* так ошондой; **так что** *союз* -гандыктан; **так что́бы** *союз* үчүн, -гандай болуп; **на́до вы́йти пора́ньше, так что́бы не опозда́ть на по́езд** поездге кечигип калбагандай болуп, эртерээк чыгыш керек; **как бы не так!** *разг.* андай эмес!, ананчы!, карап турчу!; **так называ́емый** деп аталуучу, деген неме; **та́к на та́к** *разг.* башма-баш.

ТАКЕЛА'Ж *м. мор.* такелаж (*кемеде керектелүүчү шаймандардын жыйындысы*).

ТАКЕЛА'ЖНЫЙ, -ая, -ое **такелаж**-*га т.*, такелаждык; **такела́жные принадле́жности** такелаждык буюм (керек-жарак).

ТА'КЖЕ *союз присоед.* дагы, да, аны менен бирге, бирдей; **он та́кже поéдет в Москву́** ал да Москвага барат; **он та́кже чита́л э́ту кни́гу** бул китепти ал да окуган; **он, а та́кже я, вы́ступим на конфере́нции** ал дагы мен дагы конференцияда чыгып сүйлөйбүз.

ТАКИ *частица противит. разг.* (*тем не менее, всё же, однако*) ошондой болсо да, ушуга карабастан; **успе́л таки на по́езд** ошондой болсо да, поездге үлгүрдү; **он таки поéдет в Москву́** ал кантсе да Москвага барат.

ТАКО'В *мест. в знач. сказ.* (*такой*) мындай, мына ушундай, ошондой; **таковы́ на́ши пла́ны** биздин пландарыбыз мына ушундай; ◊ **и был тако́в** *разг.* куйругун карматпай жоголду.

ТАКОВО'Й, -а́я, -о́е *мест. указ. уст.* ал, өзү; **е́сли полу́чен прика́з, то таково́й ну́жно выполня́ть** буйрук алындыбы, анда аны аткарыш керек; **как таково́й** өзү эле; **вопро́с ва́жен как таково́й** маселенин өзү эле маанилүү.

ТАКО'ВСКИЙ, -ая, -ое *разг.*: **не тако́вский он челове́к** ал андай кишилерден эмес.

ТАКО'Й, -а́я, -о́е *мест.* 1. *указ.* (*именно этот*) ошондой, ушундай, мындай, так ушундай; **тако́й челове́к нам и ну́жен** бизге так ушундай киши керек; **тако́й, како́й есть** кандай болсо, ошондой; турган турушу ушул; 2. *опред.* (*для усиления качества*) ушунчалык, ушундай, ошончолук; **тако́й краси́вый** ушунчалык сулуу; **он заговори́л таки́м го́лосом, что я испуга́лся** анын сүйлөгөн үнүнөн коркуп кеттим; ◊ **в тако́м слу́чае** андай болсо, андай (мындай) болгондо; **до тако́й сте́пени** ушунчалык, мынчалык; **таки́м о́бразом** *вводн. сл.* демек, ошентип; **кто тако́й?** ал ким?; **что тако́е?** бул (ал) эмне?; **что тако́е случи́лось?** эмне болду?, эмне болуп кетти?; **что же тут тако́го?** мунун эмнеси бар экен?; **и всё тако́е про́чее** *разг.* дагы-дагы ушул сыяктуулар.

ТАКО'Й-СЯКО'Й, така́я-сяка́я, тако́е-сяко́е *разг.* мындай-тигиндей, андай-мындай, балан-байдыбан, паландай-түкүндөй; **ах, он тако́й-сяко́й!** оой, түгөнгүр ай!, оой, оңбогур ай!

ТАКО'Й-ТО, така́я-то, тако́е-то *мест. неопр.* баланча; **в тако́м-то го́роде** баланча шаарда.

ТА'КСА I *ж.* (*расценка*) такса (*белгиленген баа*); **твёрдая та́кса** туруктуу такса.

ТА'КСА II *ж.* (*собака*) такса (*аңчылыкта пайдаланууучу иттин бир түрү*).

ТАКСА'ТОР *м.* таксатор (1. *баа койгуч киши*; 2. *баа коюу боюнча специалист*).

ТАКСА'ЦИЯ *ж.* таксация (1. *баа коюу*; 2. *тигилген жыгачтардын канча туп экендигин аныктоо, эсептөө*; 3. *с.-х. аягы менен турган эгиндин, чөптүн түшүмүн, өлчөмүн аныктоо*).

ТАКСИ' *ср. нескл.* такси (*акысын алып адам, жүк ташуучу автомобиль*).

ТАКСИ'МЕТР *м.* таксиметр (*автомобилдин жүргөн аралыкты көрсөтүп туруучу счётчиги*).

ТАКСИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* таксалоо, таксация кылуу (*баа коюу*).

ТАКСО'МЕТР *м.* таксометр (*канча жол жүргөндүгүн жана ал жүргөн жол үчүн канча акча ала тургандыгын көрсөтүүчү автомобиль счётчиги*).

ТАКСОМОТО'Р *м.* таксомотор; *см.* **такси́**.

ТАКСОМОТО'РНЫЙ, -ая, -ое **таксомотор**-*го т.*; таксомотордук; **таксомото́рный парк** таксомотордук парк.

ТАК-СЯ'К *в знач. сказ., разг.* эчтеке эмес; **ну, э́то ещё так-ся́к** о, бул али эчтеке эмес.

ТАКТ I *м. муз.* 1. такт (*музыкалуу чыгарманын бир бөлүгү, ыргагы*); **петь в такт** такт менен ырдоо; **сби́ться с та́кта** такттан адашуу, такттан жаңылуу; 2. такт (*бир калыпта урулуучу сокку, ошону менен бирге алардын ортолугундагы мезгил*); **отбива́ть такт** такт менен уруу.

ТАКТ II *м.* (*чувство меры*) адептүүлүк, сылыктык; **чу́вство та́кта** адептүүлүк сезими; **отсу́тствие та́кта** сылыктыктын жоктугу; **соблюда́ть такт** сылыктыкты, адептүүлүктү сактоо.

ТА'К-ТАКИ *частица противит. разг.* ошондой болсо да, ошентсе да, ошентип, акыры, ушуга карабастан, бирок; **он та́к-таки суме́л доби́ться своего́** ошондой болсо да, өз оюндагысына жетишти; **он успе́л та́к-таки на по́езд** ошого карабастан ал поездге үлгүрдү.

ТА'КТИК *м.* тактик (*тактика жагынан специалист*).

ТА'КТИКА *ж.* тактика (1. *воен. согушту жүргүзүү жөнүндөгү илим; согуш мезгилинде аскерди башкаруу искусствосу*; 2. *полит. көздөгөн максатка жетүү үчүн колдонулуучу күрөш жолу, методдору*).

ТАКТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **тактика**-*га т.*; тактикалык; **такти́ческие уче́ния** тактикалык окуу; **такти́ческий успе́х** тактикалык жетишкендик; **такти́ческое руково́дство** тактикалык жетекчилик.

ТАКТИ'ЧНО *нареч.* сылыктык менен.

ТАКТИ'ЧНОСТЬ *ж.* адептүүлүк, сылыктык; **прояви́ть такти́чность** адептүүлүктү көрсөтүү.

ТАКТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое адептүү, сылык; **такти́чный челове́к** сылык киши; **такти́чное поведе́ние** адептүү жүрүш-туруш.

ТА'К-ТО *разг.* 1. *нареч.* (*таким образом*) ошентип, ушундай экен; **та́к-то ты исполня́ешь про́сьбу** өтүнүчтү сен ушундай аткарат экенсиң да; 2. *частица* ушундай, ошондой; **та́к-то бы́ло де́ло** иш ушундай болчу; ◊ **не та́к-то** *разг.* анчалык деле эмес; **он не та́к-то стар** ал анчалык деле кары эмес; **та́к-то и та́к-то** ошентип-ошентип; **та́к-то так** *вводн. сл.* анткениң-анткен, ошондой болсо да.

ТАЛА'НТ *м.* 1. (*дарование*) талант, жөндөмдүүлүк; **у него́ большо́й тала́нт** анын таланты чоң; **зары́ть тала́нт в зе́млю** *перен.* өз талантын кор кылуу; 2. (*одарённый человек*) талант (*зээндүү, шыктуу, жөндөмдүү киши*); у нас

www.bizdin.kg

растýт молодые талáнты бизде жаш таланттар өсүп жатат.

ТАЛА'НТЛИВО *нареч.* таланттуулук менен, талантуу түрдө, таланттуулук кылып.

ТАЛА'НТЛИВОСТЬ *ж.* **1.** (*человека*) таланттуулук; **прирóдная талáнтливость** тубаса таланттуулук; **2.** (*напр. произведения*) таланттуулук, жөндөмдүүлүк; **талáнтливость пьéсы** пьесанын таланттуулугу.

ТАЛА'НТЛИВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*о человеке*) таланттуу; **талáнтливый худóжник** таланттуу художник; **2.** (*напр. о произведении*) таланттуу; **талáнтливый расскáз** таланттуу аңгеме.

ТА'ЛЕР I *м.* (*старинная немецкая монета*) талер (*баасы 3 маркага барабар келген немецтик эски күмүш акча*).

ТА'ЛЕР II *м. полигр.* талер (**1.** *терилген формаларды коюуга жана полосаларды вёрсткалоо үчүн пайдалануучу стол*; **2.** *китеп, газета басуучу жалпак машинанын терилген арилтер туруучу бөлүгү*).

ТАЛИСМА'Н *м.* тумар, тилсим.

ТА'ЛИЯ I *ж.* бел; **дéвушка с тóнкой тáлией** ичке белдүү кыз, кыпча белдүү кыз; **плáтье в тáлию** кыпча бел көйнөк.

ТА'ЛИЯ II *ж.* талия (**1.** *ойнолуучу картанын толук эки комплектиси*; **2.** *карта ойнунда бир саам*).

ТАЛМУ'Д *м. рел.* талмуд (*еврейлердин негизги диний китеби*).

ТАЛМУДИ'СТ *м. неодобр.* талмудист (*китептин айтканынан чыкпаган, китептеги айрым сөздөрдүн маанисине толук түшүнбөй эле, аларды жаттап алуучу киши*).

ТАЛМУДИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **талмудист**-*ке т.*; талмудисттик.

ТАЛМУДИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **талмуд**-*га т.*; талмудисттик.

ТАЛО'Н *м.* талон (**1.** *бир нерсени алууга укук беруучу контролдук документтин бир түрү*; **2.** *документтин дүмүрчөгү*).

ТАЛО'НЧИК *м. уменьш. от* **талóн** талончо.

ТА'ЛЫЙ, -ая, -ое эрий баштаган (*кар, муз, тоң*); **тáлая землá** тоңу эрий баштаган жер; **тáлая водá** эриген кардын суусу.

ТАЛЬК *м. мин.* тальк (*техникада, медицинада колдонулуучу жумшак, ун сыяктуу ак минерал*).

ТАЛЬНИ'К *м. бот.* тал бадалы (*топ-топ болуп өсүүчү жапан тал*).

ТАМ I. *нареч.* (*в том месте, не здесь*) тиякта, тиги жакта, ошо жакта, ошо жерде, ал жерде, анда; **я там бýду зáвтра** мен анда эртең боломун; **мы проведём там лéто** биз жайды ошо жерде өткөрөбүз; **выход там** чыгуучу эшик тиги жакта; **тáм же** ошол эле жерде, мурдагы эле ордунда; **он живёт тáм же** ал ошол эле жерде турат; **там и тут, тáм и сáм, там-сáм** *разг.* тигинде-мында, анда-санда жерде, ар кайсы жерде; **2.** *нареч. разг.* (*потом, затем*) анда, ошондо; **там вúдно бýдет, что дéлать** эмне кылуу керек экендиги ошондо белгилүү болот; **3.** *частица разг.* (*для придания оттенка сомнения, пренебрежения*) анда кандай экен, кандай болду экен (*күнөмдүүлүк, барк албастык түшүнүгүн берүү үчүн*); **какúе там у негó делá!** анын эмне иши бар дейсиң!; **чегó там!** анын эмнеси бар!, ал эчтеме эмес!; **какóе там!** койчу!, койсоңчу!, кайда!, болобу!; **тóлько собралúсь выходúть — какóе там, опáть дождь пошёл** жаңы эле чыгалы деп жаткан элек, чыгуу кайда, дагы жамгыр жаап жиберди.

ТАМАДА' *м.* тамада (*кесегул, эрке бала*).

ТАМАРИ'НД *м. бот.* тамаринд (*дайым көгөрүп туруучу сары гүлдүү тропиктик жыгач*).

ТАМАРИ'СК *м. бот.* жылгын.

ТА'МБУР I *м.* тамбур (**1.** *боз үй сыяктуу салынган үйдүн цилиндрдик же көп кырдуу бир бөлүгү*; **2.** *шамалдан, жаандан коргоо үчүн салынган эшик алдындагы кичине үй*; **3.** *ж.-д. вагондун чыга беришиндеги жабык аянтча*).

ТА'МБУР II *м.* (*род вышивки*) тамбур (*илме шибеге менен сайылган сайманын бир түрү*).

ТАМБУ'Р *м. муз.* **1.** *уст.* (*барабан*) добулбас; **2.** (*род мандолины*) домбура.

ТАМБУРИ'Н *м. муз.* **1.** (*бубен*) дап (*жаргак менен каптталган тегерек музыкалык инструмент*); **2.** (*род барабана*) тамбурин (*барабандын бир түрү*).

ТАМГА' *ж.* **1.** (*клеймо, печать*) тамга; **2.** *ист.* (*таможенная пошлина*) бажы (*Байыркы Рустагы бажылык пошлина*).

ТАМО'ЖЕННИК *м.* таможня (бажыкана) кызматчысы.

ТАМО'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое **таможня**-*га т.*; бажылык, таможнялык; **тамóженный осмóтр** таможнядагы кароо; **тамóженная пóшлина** бажылык пошлина; **тамóженная полúтика** таможнялык саясат (*чек арадан ары же бери өтүүчү товарларга контролдук жүргүзүү эрежелеринин жыйындысы*).

ТАМО'ЖНЯ *ж.* таможня, бажыкана (*чек арадан өткөрүлүүчү товарларды жана андан алынуучу пошлиналарга жана башка жыйындарга контролдук кылып туруучу мекеме*).

ТА'МОШНИЙ, -яя, -ее *разг.* андагы, ал жакта жашоочу; **тáмошний жúтель** ал жакта жашоочу адам.

ТАМПО'Н *м. мед.* тампон (*канды токтотуу үчүн же ириңди агызуу үчүн жарадар болгон жерге коюлуучу тоголок кебез же марля*).

ТАМПОНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. мед.* тампон коюу.

ТАМ-СЯ'М *нареч. см.* **там.**

ТА'НГЕНС *м. мат.* тангенс (*тик бурчтуу үч бурчтуктун тар бурчунун каршысындагы катет менен экинчи катеттин өз ара катышына тең тригонометриялык функция*).

ТА'НГО *ср. нескл.* танго (*бий*).

ТА'НЕЦ *м.* бий, танец; **нарóдные тáнцы** эл бийлери; **учúтель тáнцев** бий үйрөтүүчү мугалим.

ТАНИ'Н *м. мед., тех.* танин (*дубдун жана башка өсүмдүктөрдүн кабыктарынан жасалып, тери ийлөөдө, медицинада, сыя жасоодо колдонулуучу зат*).

ТАНК *м.* танк; **тяжёлый танк** оор танк; **лёгкий танк** жеңил танк.

ТА'НКЕР *м. мор.* танкер (*суюк нерселер куюлуп ташылуучу кеме*); **тáнкер для нéфти** нефть ташууга арналган танкер.

ТА'НКЕРНЫЙ, -ая, -ое **танкер**-*ге т.*; танкердик.

ТАНКЕ'ТКА *ж. воен.* танкетка (*кичирээк танк*).

ТАНКЕ'ТКИ *мн.* (*ед.* **танкéтка** *ж.*) (*женская обувь*) танкетка (*аялдардын жайында кие турган бут кийиминин бир түрү*).

ТАНКИ'СТ *м.* танкист (*танк айдоочу киши*).

ТА'НКОВЫЙ, -ая, -ое **танк**-*ка т.*; танкалык; **тáнковая атáка** танкалык атака; **тáнковая дивúзия** танкалык дивизия; **тáнковая часть** танкалык бөлүк.

ТАНКОСТРОЕ'НИЕ *ср.* танк куруу.

ТАНКОСТРОИ'ТЕЛЬ *м.* танк куруучу.

ТАНКОСТРОИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **танкостроение**-*ге т.*; танк куруучу; **танкостроúтельная промы́шленность** танк куруучу өнөр жай.

ТАНТЬЕ'МА *ж. эк.* тантьема (*капиталисттик өлкөлөрдө — соода жана башка фирмалардын жетекчилерине таза пайданын эсебинен төлөнүүчү кошумча сыйлык*).

ТАНЦЕВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **танец**-*ке т.*; **танцевáльный вéчер** бий кечеси; **танцевáльная мýзыка** бий музыкасы.

ТАНЦЕВА'ТЬ *несов.* бийлөө; **танцевáть вальс** вальс бийлөө; **я не танцýю** мен бийлегенди билбейм.

ТАНЦМЕ'ЙСТЕР *м.* танцмейстер (*бий үйрөтүүчү педагог*).

ТАНЦО'ВЩИК *м.* бийчи (*балет артисти*).

ТАНЦО'ВЩИЦА *женск. р. к* **танцóвщик.**

www.bizdin.kg

ТАНЦО'Р *м.* бийчи киши.

ТАНЦУ'ЛЬКА *ж. разг. пренебр.* бий кечеси.

ТАПЁР *м. уст.* тапёр (*бий кечелеринде, акы алып, ойноп беруучу пианист*).

ТАПИ'Р *м. зоол.* тапир (*сүт эмүүчү айбандардын бир түрү; бул — Түштүк Америкада жана Индокытайда жашайт*).

ТА'ПКИ *мн.* (*ед.* **та́пка** *ж.*) *см.* **та́почки.**

ТА'ПОЧКИ *мн.* (*ед.* **та́почка** *ж.*) тапочка (*такасыз жеңил бут кийим*).

ТА'РА *ж.* **1.** (*материал для упаковки*) тара (*кап, ящик, бочка ж. б. идиштер*); **2.** (*вес упаковки*) идиштин салмагы.

ТАРАБА'РЩИНА *ж. разг.* бады-буду, балдыр-салдыр, тантыр-мунтур сөз; **э́то про́сто тараба́рщина** бул жөн эле тантыр-мунтур сөз.

ТАРАКА'Н *м.* таракан (*үй коңузунун бир түрү*); **чёрный тарака́н** кара таракан.

ТАРАКА'НИЙ, -ья, -ье **таракан**-*га т.*

ТАРА'Н *м.* **1.** *воен.-мор. ист.* таран (*чептердин дубалдарын талкалоого арналган байыркы аспап; душмандын судносун согуп жаруу үчүн арналган судносунун тумшугундагы уркуюп чыгып турган жери*); **2.** *тех.* таран (*горизонталь боюнча — туурасынан — согуучу копёр*); **гидравли́ческий тара́н** гидравликалык таран; **3.** *воен., ав.* таран (*душмандын самолётун же танкасын өзүнүн денеси менен уруп жыгуу үчүн самолёттун же танканын жасаган атакасы*); **пойти́ на тара́н** таран кылуу үчүн багыт алуу.

ТАРА'НИТЬ *несов. что* **1.** *воен.-мор. ист.* таран менен кыйратуу, таран менен бузуу; **2.** *тех.* таран менен согуу; **3.** *воен., ав.* таран кылуу, кагып түшүрүү (*мис. самолётту өзүнүн самолёту менен*).

ТАРАНТА'С *м.* тарантас (*төрт дөңгөлөктүү жеңил араба*).

ТАРАНТЕ'ЛЛА *ж. муз.* тарантелла (*италиялык элдик бий жана анын музыкасы*).

ТАРА'НТУЛ *м. зоол.* бөйү, бөйөн.

ТАРА'НЬ *ж.* тарань (*анчалык чоң эмес деңиз балыгы*).

ТАРАРА'М *м. разг.* бака-шака (*кыйкырык-сүрөөн, чатак*); **подня́ть тарара́м** бака-шака түшүрүү.

ТАРАТА'ЙКА *ж. разг.* таратайка (*эки дөңгөлөктүү кичине араба*).

ТАРАТО'РИТЬ *несов. разг.* быдылдап сүйлөй берүү; **переста́нь тарато́рить!** болду эми, быдылдабачы!

ТАРАТО'РКА *м. и ж. разг.* быдылдап сүйлөй берүүчү киши.

ТАРАХТЕ'ТЬ *несов. разг.* тарактоо, тарс-турс этүү, калдыр-күлдүр этүү.

ТАРА'ЩИТЬ *несов.*: **тара́щить глаза́** *разг.* көздү чакчайтуу, көздү акырайтуу.

ТАРА'ЩИТЬСЯ *несов. разг.* (*о глазах*) чакчаюу, акыраюу.

ТАРБАГА'Н *м. зоол.* тарбаган (*суур өңдүү айбандын бир түрү*).

ТАРЕ'ЛКА *ж.* **1.** тарелка, талиңке; **глубо́кая таре́лка** чукур тарелка; **ме́лкая таре́лка** жайпак тарелка; **по́лная таре́лка** *чего-л.* тарелка менен толтура *бир нерсе*; **2. таре́лки** *мн. муз.* тарелкалар (*жалпак кылып темирден жасалган тегерек эки пластинка түрүндөгү, уруп үн чыгарып ойноолуучу музыкалык инструмент*); ◊ **он не в свое́й таре́лке** *разг.* көңүлү түшүңкү, кабагы бүркөө.

ТАРИ'Ф *м. эк.* тариф (*белгиленген баа, нарк көрсөткүч*); **железнодоро́жный тари́ф** темир жол тарифи; **почто́вый тари́ф** почта тарифи; **тари́фы за́работной пла́ты** кызмат акыларынын тарифтери.

ТАРИФИКА'ЦИЯ *ж. эк.* тарификация (*тариф белгилөө*).

ТАРИФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* тарифтөө, баа коюу.

ТАРИ'ФНЫЙ, -ая, -ое **тариф**-*ке т.*; тарифтик; **тари́фная се́тка** тариф сеткасы, тарифтик сетка.

ТАРТАРАРЫ': **провали́ться в тартарары́** *разг.* жер жуткандай жок болуп кетүү, жерге кирип кете жаздоо, жерге житип кетүү.

ТАРХА'Н *м. ист.* тархан (**1.** *феодалдык Русь та — артыкча укуктан пайдалануучу вотчина ээси;* **2.** *ушундай укук берүүчү грамота*).

ТА'РЫ-БА'РЫ *мн. нескл. разг.* келди-кетти сөз, кайдагы-жайдагы кеп; **и пошли́ та́ры-ба́ры** кайдагы-жайдагы сөздөр айтыла баштады.

ТАСКА'ТЬ *несов.* **1.** *кого-что* сүйрөө, көтөрүү, көтөрүп баруу, ташып баруу, сүйрөп баруу, алып жүрүү; **таска́ть брёвна** устундарды сүйрөө; **таска́ть с собо́й кни́гу** китепти өзү менен кошо алып жүрүү; **2.** *кого, разг.* (*водить за собой*) ээрчитип жүрүү; **он це́лый день таска́л меня́ по го́роду** ал күнү бою мени ээрчитип шаар кыдырды; **3.** *что* (*извлекать*) сууруп алуу; **таска́ть гво́зди из стены́** дубалдагы мыкты сууруп алуу; **4.** *кого, разг.* (*дёргать*) чоюу, тартуу, тартып алуу; **таска́ть за́ во́лосы** чачтан тартуу; **таска́ть за́ уши** кулагынан тартуу (чоюу); **5.** *что, разг.* (*красть*) уурдоо, жымкырып алуу, уурдап алуу; **6.** *что, разг.* (*носить одежду, обувь*) кийимди кийип жүрүү; ◊ **он е́ле но́ги таска́ет** *разг.* ал араң эле басып жүрөт.

ТАСКА'ТЬСЯ *несов. разг.* жүрүү, сандалып жүрүү; **таска́ться по у́лицам** көчөлөрдө сандалып жүрүү.

ТАСОВА'ТЬ *несов. что* аралаштыруу; **тасова́ть ка́рты** картаны аралаштыруу.

ТАСО'ВКА *ж.* аралаштыруу (*карталарды*).

ТАСС (Телегра́фное аге́нтство Сове́тского Сою́за) ТАСС (Советтер Союзунун Телеграфтык Агентствосу); **сообще́ние ТАСС** ТАССтын билдирүүсү.

ТАТА'РИН *м.* татар.

ТАТА'РКА *женск. р.* **к тата́рин**; татарка.

ТАТА'РНИК *м. бот.* төө тикен.

ТАТА'РСКИЙ, -ая, -ое **татарин**-*ге т.*; **тата́рский язы́к** татар тили.

ТАТА'РЫ *мн.* татарлар.

ТАТУИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* татуировка кылуу, татуировкалоо.

ТАТУИ'РОВАТЬСЯ **1.** *сов. и несов.* өзүнө татуировка жасоо; **2.** *несов. страд.* **к татуи́ровать.**

ТАТУИРО'ВКА *ж.* **1.** (*действие*) татуировка кылуу, татуировкалоо; **2.** (*рисунок на коже*) татуировка (*ийне менен чегип териге тартылган сүрөт*).

ТА'У-САГЫ'З *м. бот.* тоо сагыз (*СССРде жапайы чыгуучу жана айдап өстүрүлүүчү каучуктуу өсүмдүк*).

ТАФТА' *ж.* (*ткань*) тафта (*жука жибек кездеме*).

ТАХЕО'МЕТР *м. геод.* тахеометр (*жер өлчөөчү прибор*).

ТАХТА' *ж.* тахта (*жөлөнгүчү жок кең диван*).

ТАЧА'НКА *ж.* тачанка (*көбүнчө Украинада — төрт дөңгөлөктүү жеңил араба*); **пулемётная тача́нка** пулемёт тачанкасы.

ТАЧА'ТЬ *несов. что* кайып тигүү; **тача́ть сапоги́** кайып өтүк тигүү.

ТА'ЧКА *ж.* тачка (*бир дөңгөлөктүү кол араба*); **везти́ на та́чке** тачкага салып тартуу.

ТАЩИ'ТЬ *несов.* **1.** *кого-что, разг.* (*нести, тянуть*) сүйрөө, көтөрүү, көтөрүп баруу, ташып баруу, сүйрөп баруу, алып жүрүү; **тащи́ть на спине́** аркага көтөрүү; **2.** *кого, разг.* (*вести за собой*) ээрчитип баруу, болбой жатып бир жакка алып чыгуу; **куда́ ты меня́ та́щишь?** сен мени кайда сүйрөп баратасың?; **3.** (*извлекать*) сууруп алуу; **тащи́ть гвоздь из стены́** дубалдагы мыкты сууруп алуу; **4.** *что, разг.* (*красть*) уурдоо, жымкыруу.

ТАЩИ'ТЬСЯ *несов. разг.* **1.** (*передвигаться медленно, с трудом*) араңдан зорго жүрүү, араңдан зорго бара жатуу, илээлеп жүрүү, аргасыздан баруу; **2.** (*волочиться по земле*) сүйрөлүү; **подо́л пла́тья тащи́лся по земле́** көй-

www.bizdin.kg

көктүн этеги жерге сүйрөлүп бара жатты; ◇ **тащи́ться в хвосте́** сүйрөлүп артта калуу.

ТА'ЯНИЕ *ср.* эрүү (*мис. муз, кар*).

ТА'ЯТЬ *несов.* 1. эрүү, эрип кетүү; **снег уже́ та́ет** кар эрип жатат; **сего́дня та́ет** *безл.* бүгүн эрип жатат; 2. *перен.* (*постепенно исчезать*) акырындап басандоо, акырындап жок болуп кетүү; **зву́ки та́ют** үндөр улам акырындап бара жатат; **си́лы его́ та́ют** анын алы кетип бара жатат; 3. *перен.* (*чахнуть*) арыктоо, жабыгуу; **та́ять как свеча́** эң эле тез арыктоо; 4. *перен.* (*умиляться*) элжиреп кетүү, ичи жылып кетүү, көңүлү жумшаруу, ийип кетүү.

ТВАРЬ *ж.* 1. *уст.* (*живое существо*) жаныбар, макулук; 2. *бран.* (*о человеке*) айбан, кудайдын каары.

ТВЕРДЕ'ТЬ *несов.* катуу, катып калуу, катуу болуу.

ТВЕРДИ'ТЬ *несов. разг.* 1. *что, о чём* (*повторять одно и то же*) кайта-кайта айта берүү, кайталай берүү; 2. *что* (*заучивать*) кайталап жаттоо, бышыктоо, бышыруу; **тверди́ть уро́к** сабакты бышыктоо.

ТВЁРДО *нареч.* 1. (*на ощупь*) катуу; 2. *перен.* (*непоколебимо*) катуу, мыкты, бек; **твёрдо реши́ть** катуу чечим кылуу, катуу ниеттенүү; **я в э́том твёрдо уве́рен** мен буга бекем ишенемин; 3. *перен.* (*отчётливо, безошибочно*) ачык, айкын, таамай, бекем; **твёрдо запо́мнить** эсте бекем тутуп калуу; **твёрдо знать уро́к** сабакты мыкты билүү; 4. *перен.* (*устойчиво*) бек, жыгылгыс; **ребёнок уже́ твёрдо де́ржится на нога́х** бала жыгылгыс болуп бек турат.

ТВЕРДОКА'МЕННЫЙ, -ая, -ое 1. бек, таштай катуу; 2. *перен.* билгенин эч кимге бербеген.

ТВЕРДОЛО'БЫЙ, -ая, -ое катуу маңдай, акылсыз, акмак.

ТВЁРДОСТЬ *ж.* 1. катуулук; 2. *перен.* (*непоколебимость*) катуулук, бектик, бекемдик, туруктуулук, мыктылык; **твёрдость хара́ктера** мүнөздүн туруктуулугу; **твёрдость ду́ха** духтун бекемдиги.

ТВЁРДЫЙ, -ая, -ое 1. (*о веществе*) катуу; **твёрдый как ка́мень** таштай катуу; 2. *перен.* (*непреклонный*) катуу, бек, бекем, туруктуу, мыкты; **твёрдая во́ля** туруктуу эрк; **твёрдый хара́ктер** туруктуу мүнөз; **твёрдое реше́ние** бекем чечим; ◇ **твёрдые це́ны** туруктуу баалар; **твёрдый знак** *грам.* ажыратуу белгиси (ъ); **твёрдый согла́сный** *лингв.* жоон үнсүз; **в здра́вом уме́ и твёрдой па́мяти** акыл-эси ордунда.

ТВЕРДЫ'НЯ *ж.* 1. *уст.* (*крепость*) чеп, крепость; 2. *перен.* (*оплот*) жөлөк, таяныч, тирек; **тверды́ня ми́ра** тынчтыктын тиреги.

ТВЁРЖЕ *сравн. ст. от прил.* **твёрдый** *и нареч.* **твёрдо** катуураак.

ТВОЁ *мест. ср. к* **твой**.

ТВОИ' *мест. притяж. мн.* 1. сеники, сенин; 2. *в знач. сущ.* (*домашние*) сеникилер, сенин; **как пожива́ют твои́?** сеникилер кандай турушат?, сенин үй-бүлөң жакшы турабы?

ТВОЙ *мест. притяж.* 1. сеники, сенин; **э́то твоя́ кни́га** бул сенин китебиң; **э́та кни́га твоя́** бул китеп сеники; 2. *в знач. сущ. ср.* сеники; **твоего́ мне не ну́жно** сеникинин мага кереги жок; ◇ **по-тво́ему** сенин оюңча.

ТВОРЕ'НИЕ *ср.* 1. *уст.* (*существо*) чыгаруу, жасоо, жаратуу; 2. (*произведение*) чыгарма.

ТВОРЕ'Ц *м.* 1. (*создатель*) чыгаруучу, чыгармачы, жаратკыч, түзүүчү; 2. *уст.* (*бог*) жараткан (*кудай*).

ТВОРИ'ТЕЛЬНЫЙ: твори́тельный паде́ж *грам.* творительный жөндөмө (*кыргыз тилинде жок*; *мис.*: **гла́зом** көз менен; **топоро́м** балта менен *ж. б.*).

ТВОРИ'ТЬ I *несов. что* 1. (*создавать*) жасоо, түзүү, жаратуу, чыгаруу; **твори́ть но́вую жизнь** жаңы турмуш түзүү; 2. (*совершать, осуществлять*) орундоо, аткаруу, иштөө; **твори́ть чудеса́ герои́зма** баатырдыктын укмуштуу үлгүсүн көрсөтүү.

ТВОРИ'ТЬ II *несов. что* (*размешивать*) чылап аралаштыруу; **твори́ть и́звесть** *тех.* акиташты чылап аралаштыруу.

ТВОРИ'ТЬСЯ *несов.* 1. *разг.* (*происходить*) болуп жатуу; **что здесь твори́тся?** бул жерде эмне болуп жатат?; 2. *страд. к* **твори́ть** I.

ТВО'РО'Г *м.* быштак.

ТВОРО'ЖИСТЫЙ, -ая, -ое быштак сыяктуу, быштакка окшогон; **творо́жистая ма́сса** быштак сыяктуу масса.

ТВОРО'ЖНИК *м. кул.* быштак кошуп жасалган челпек.

ТВОРО'ЖНЫЙ, -ая, -ое **творог**-*го т.*

ТВО'РЧЕСКИЙ, -ая, -ое **творчество**-*го т.*; чыгармачылык; **тво́рческий путь писа́теля** жазуучунун чыгармачылык жолу.

ТВО'РЧЕСТВО *ср.* чыгармачылык; **наро́дное тво́рчество** элдик чыгармачылык; **пе́сенное тво́рчество** ыр чыгармачылыгы.

ТВОЯ' *мест. женск. р. к* **твой**.

ТЕ *мест. указ. мн. от* **тот** алар, тигилер, баягылар, жанагылар.

Т. Е. (то́ есть) б. а. (башкача айтканда).

ТЕА'ТР *м.* театр; **драмати́ческий теа́тр** драмалык театр; **теа́тр о́перы и бале́та** опера жана балет театры; **идти́ в теа́тр** театрга баруу; ◇ **теа́тр вое́нных де́йствий** согуш аракеттеринин майданы; **анатоми́ческий теа́тр** *см.* **анатоми́ческий**.

ТЕАТРА'Л *м.* театрчыл (*театрды сүйүүчү*).

ТЕАТРАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* театрализация, театрализациялоо (*сценага коюу үчүн ылайыктоо*).

ТЕАТРАЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. что* театрализациялоо, театрализациялаштыруу.

ТЕАТРА'ЛКА *женск. р. к* **театра́л**.

ТЕАТРА'ЛЬНОСТЬ *ж.* (*неестественность*) ыгы жок сыпайылык, табигый эместик, жасалмалуулук.

ТЕАТРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. **театр**-*га т.*; театрдык; **театра́льное иску́сство** театр искусствосу; **театра́льный биле́т** театр билети; 2. *перен.* (*неестественный*) ыгы жок сыпайы, табигый эмес, жасалма.

ТЕАТРОВЕ'ДЕНИЕ *ср.* театр жөнүндөгү илим.

ТЕАТРОВЕ'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **театроведение**-*ге т.*

ТЕБЕ' *мест. личн. дат. и предл. п. от* **ты**; **тебе́ на́до учи́ться** сага окуш керек; **о тебе́ вчера́ говори́ли** сен жөнүндө кечээ сөз болду.

ТЕБЯ' *мест. личн.* 1. *род. п. от* **ты**; 2. *вин. п. от* **ты** сени.

ТЕВТО'НСКИЙ, -ая, -ое **тевтон**-*го т.*; тевтондук.

ТЕВТО'НЫ *мн.* (*ед.* **тевто́н** *м.*) тевтондор (*байыркы герман уруусу; бул атак кийинки убакытта германдыктарды, немецтерди көрсөтүү үчүн колдонулуп келген*).

ТЕ'ЗИС *м.* тезис (*чыгарманын жана сөздүн, докладдын түпкү пикири*); **те́зисы докла́да** *или* **те́зисы к докла́ду** докладдын тезистери, докладга карата болгон тезистер; **развёрнутые те́зисы** кең түрдөгү тезистер.

ТЁЗКА *м. и ж. разг.* аты уйкаш (*аты бирдей*); **мы с ним тёзки** *или* **он мой тёзка** ал экөөбүздүн атыбыз уйкаш, анын аты менин атыма уйкаш.

ТЕИ'ЗМ *м. филос.* теизм (*дүйнөнү кудай жараткан жана аны кудай башкарат деп кароочу диний-мистикалык көз караш*).

ТЕИ'СТ *м. филос.* теист (*теизмдин жолун жолдоочу*).

тёк, текла́, текло́, текли́ *прош. вр. от* **течь** I.

ТЕКИ'НЕЦ *м.* текин.

ТЕКИ'НКА *женск. р. к* **теки́нец**; текинка.

ТЕКИ'НСКИЙ, -ая, -ое **текинец**-*ке т.*; текиндик; **теки́нский ковёр** текин килеми.

ТЕКИ'НЦЫ *мн.* текиндер (*түркмен уруусу*).

ТЕКСТ *м.* текст (*чыгарма, анын бөлүгү жана үзүндүсү*); **по́длинный текст** тексттин анык нускасы.

www.bizdin.kg

ТЕКСТИ'ЛЬ *м. собир.* текстиль (*кездемелер, токума, сокмо нерселер*).

ТЕКСТИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **текстиль**-*ге т.*; **текстильная промышленность** текстиль өнөр жайы; **текстильная фабрика** текстиль фабрикасы.

ТЕКСТИ'ЛЬЩИК *м.* текстильщик (*текстиль өнөр жайында иштөөчү эркек*).

ТЕКСТИ'ЛЬЩИЦА *женск. р. к* **текстильщик.**

ТЕКСТОВО'Й, -ая, -ое **текст**-*ке т.*; **текстовой шрифт** негизги текст терилүүчү шрифт.

ТЕКСТО'ЛОГ *м.* текстолог (*текстология боюнча специалист*).

ТЕКСТОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **текстология**-*га т.*; текстологиялык.

ТЕКСТОЛО'ГИЯ *ж. филол.* текстология (*филологиянын тексттерди үйрөнүү жана бастырып чыгаруу боюнча иштөөчү бир бөлүгү*).

ТЕКСТУА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое (*дословный*) текст боюнча, текст менен сөзмө-сөз; **текстуальный перевод** текст менен сөзмө-сөз котормо.

ТЕКТО'НИКА *ж. геол.* тектоника (**1.** *жер кыртышынын түзүлүшү жана андагы болгон өзгөрүүлөр*; **2.** *геологиянын жер кыртышын жана андагы болуп жаткан процесстерди үйрөнүүчү бөлүгү*).

ТЕКТОНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **тектоника**-*га т.*; тектоникалык; **тектонические явления** тектоникалык кубулуштар.

ТЕКУ'ЧЕСТЬ *ж.* **1.** (*способность течь*) аккычтык, агуучулук; **2.** *перен.* (*непостоянство*) туруксуздук, алмашып туруучулук; **текучесть рабочей силы** жумушчу күчүнүн туруксуздугу.

ТЕКУ'ЧИЙ, -ая, -ее **1.** (*способный течь*) акма, агын, агуучу, аккыч; **текучие тела** *физ.* акма телолор; **текучая вода** агын суу, акма суу; **2.** *перен.* (*непостоянный*) туруксуз, алмашып туруучу; **текучий состав работников** кызматкерлердин алмашып туруучу составы.

ТЕКУ'ЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **течь** I; **2.** *прил.* болуп жаткан, агымдагы, үстүбүздөгү, күндөлүк, кезектеги; **текущие задачи** кезектеги милдеттер; **текущий момент** үстүбүздөгү учур; **текущие события** күндөлүк окуялар; **текущая политика** күндөлүк саясат; **в текущем месяце работа будет окончена** үстүбүздөгү айда жумуш бүтөт; **текущие дела** агымдагы иштер; **текущий ремонт** күндөлүк (майда) ремонт; ◇ **текущий счёт** *бухг.* текущий счёт (*банкыда, сактык кассасында ачылган счёт*).

ТЕЛЕВИ'ДЕНИЕ *ср.* телевидение (*сым же радио аркылуу алыстагы нерсенин сүрөтүн берүү жана кабыл алуу*).

ТЕЛЕВИЗИО'ННЫЙ, -ая, -ое **телевидение**-*ге т.*; телевизиондук; **телевизионный центр** телевизиондук борбор; **телевизионная передача** телевизиондук берүү.

ТЕЛЕВИ'ЗОР *м. тех.* телевизор (*радио аркылуу берилүүчү сүрөттү алып көрсөтүүчү радиоаппарат*).

ТЕЛЕВИ'ЗОРНЫЙ, -ая, -ое **телевизор**-*го т.*; телевизордук; **телевизорный радиоприёмник** телевизордук радиоприёмник.

ТЕЛЕ'ГА *ж.* араба.

ТЕЛЕГРА'ММА *ж.* телеграмма; **срочная телеграмма** шашылыш телеграмма.

ТЕЛЕГРА'Ф *м.* телеграф; **пользоваться телеграфом** телеграфтан пайдалануу; **передать сообщение по телеграфу** кабарды телеграф аркылуу берүү; **здание телеграфа** телеграфтын имараты.

ТЕЛЕГРАФИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, о чём* телеграмма берүү, телеграмма жиберүү; **телеграфируйте немедленно** тезинен телеграмма бериңиз.

ТЕЛЕГРАФИ'СТ *м.* телеграфист (*телеграф кызматчысы*).

ТЕЛЕГРАФИ'СТКА *женск. р. к* **телеграфист;** телеграфистка.

ТЕЛЕГРАФИ'Я *ж.* телеграфия (*телеграф иши*).

ТЕЛЕГРА'ФНЫЙ, -ая, -ое **телеграф**-*ка т.*; телеграфтык; **телеграфный столб** телеграфтык столб, сым карагай; **телеграфное сообщение** телеграфтык кабар.

ТЕЛЕ'ЖКА *ж. уменьш. от* **телега** араба.

ТЕЛЕМЕХА'НИКА *ж. тех.* телемеханика (*радио же сым аркылуу электр кубаты же жарык менен сигнал берип, алыста турган механизмдерди башкаруу*).

ТЕЛЕМЕХАНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **телемеханика**-*га т.*; телемеханикалык; **телемеханическое управление электростанциями** электростанцияларды телемеханикалык жол менен башкаруу.

ТЕЛЁНОК *м.* (*мн.* **телята**) музоо, торпок; ◇ **загнать, куда Макар телят не гонял** *разг.* адам барбаган жакка айдоо; кулак укпас, көз көрбөс жакка айдоо.

ТЕЛЕОБЪЕКТИ'В *м.* телеобъектив (*узак аралыктан сүрөт тартууга мүмкүнчүлүк берүүчү, татаал объектив*).

ТЕЛЕОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **телеология**-*га т.*; телеологиялык.

ТЕЛЕОЛО'ГИЯ *ж. филос.* телеология (*диалектикалык материализмге кас болгон идеалисттик окуунун бир түрү*).

ТЕЛЕПЕРЕДА'ЧА *ж.* телевизиондук берүү.

ТЕЛЕСКО'П *м. астр.* телескоп (*асмандагы күн, ай, жылдыздарды байкоо үчүн колдонулуучу оптикалык прибор*).

ТЕЛЕСКОПИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1. телескоп**-*ко т.*; телескоптук; **2.** (*видимый только в телескоп*) телескоптук; **телескопические звёзды** телескоптук жылдыздар.

ТЕЛЕСКО'ПНЫЙ, -ая, -ое **телескоп**-*ко т.*; телескоптук; **телескопная труба** телескоп трубасы.

ТЕЛЕ'СНЫЙ, -ая, -ое **1. тело** 2-*гө т.*; **телесное повреждение** денеңин зыянга учурашы; **телесное наказание** уруп жазалоо, уруп кыйнап жазалоо; **2.** (*о цвете*) дене түстүү; **чулки телесного цвета** дене түстүү байпак.

ТЕЛЕТА'ЙП *м. тех.* телетайп (*текстти автоматтык түрдө кадимки арип менен берүүчү телеграф аппараты*).

ТЕЛЕУПРАВЛЕ'НИЕ *ср.* телемеханикалык башкаруу.

ТЕЛЕФО'Н *м.* телефон; **междугородный телефон** шаар аралык телефон; **говорить по телефону** телефон менен сүйлөшүү.

ТЕЛЕФОНИЗА'ЦИЯ *ж.* телефондоштуруу; **телефонизация колхозов** колхоздорду телефондоштуруу.

ТЕЛЕФОНИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* телефондоштуруу, телефон тармактары менен жабдуу.

ТЕЛЕФОНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, о чём* телефон аркылуу айтуу.

ТЕЛЕФОНИ'СТ *м.* телефонист (*телефондо иштөөчү киши*).

ТЕЛЕФОНИ'СТКА *женск. р. к* **телефонист;** телефонистка.

ТЕЛЕФОНИ'Я *ж.* телефония (*телефондук иш; үндү, тыбышты бир жерден экинчи жерге берүү техникасы*).

ТЕЛЕФО'ННЫЙ, -ая, -ое **телефон**-*го т.*; телефондук; **телефонная станция** телефон станциясы; **телефонная трубка** телефон трубкасы.

ТЕЛЕФОНОГРА'ММА *ж.* телефонограмма (*телефон аркылуу берилген кабар*); **передать телефонограмму** телефонограмма берүү; **принять телефонограмму** телефонограмманы кабыл алуу.

ТЕЛЕ'Ц *м. астр.* Телец (*топ жылдыздын аты*); ◇ **золотой телец** кызыл алтын (*идеал катарында көргөн байлык; акча байлыги*).

ТЕЛИ'ТЬСЯ *несов.* музоолоо.

ТЁЛКА *ж.* ургаачы торпок, кунажын.

ТЕЛЛУ'РИЙ *м. астр.* теллурий (*жердин күндү тегеренип жүрүшүн ачык көрсөтүүчү прибор*).

ТЕ'ЛО *ср.* **1.** тело; **твёрдое тело** катуу тело; **жидкое тело** суюк тело; **инородное тело** 1) жат нерсе (*мис. денеге*

www.bizdin.kg

кирген тикен); 2) *перен.* чөйрөнүн арасына кирип калган, ал чөйрөгө тиешеси жок бөлөк зат; **2.** (*человека*) дене; **части тела** дененин бөлүктөрү; **дрожать всем телом** бүткөн бою калтыроо; ◇ **в теле** *разг.* семиз; **войти в тело** *разг.* семирүү, эт алуу; **спасть с тела** *разг.* арыктоо, эттен түшүү; **держать** *кого-л.* **в чёрном теле** *разг.* кемсинтүү, кордоо, басынтып жүрүү; **душой и телом** жаны-дени менен, жан-дили менен (*берилген*).

ТЕЛОГРЕ'ЙКА *ж.* жылуу бешмант (*көбүнчө жеңи жок*).

ТЕЛОДВИЖЕ'НИЕ *ср.* дене кыймылы.

ТЕЛОСЛОЖЕ'НИЕ *ср.* дене түзүлүшү; **человек крепкого телосложения** дене түзүлүшү чымыр киши.

ТЕЛОХРАНИ'ТЕЛЬ *м.* телохранитель (*чоң мансаптагы адамдардын жанында кайтарып жүрүүчү*).

ТЕЛУ'ШКА *ж. уменьш. от* **тёлка** ургаачы торпок, кунажын.

ТЕЛЬНЯ'ШКА *ж. разг.* тельняшка (*матростор кийүүчү ала көйнөк*).

ТЕ'ЛЬЦЕ *ср. уменьш.-ласк. от* **тело** 2 дене; **детское тельце** баланын денеси.

ТЕЛЯ'ТИНА *ж.* музоо эти, торпок эти.

ТЕЛЯ'ТНИК *м.* (*хлев для телят*) музоокана.

ТЕЛЯ'ТНИЦА *ж.* музоо багуучу аял.

ТЕЛЯ'ЧИЙ, -ья, -ье **телёнок**-*ко т.*; **телячий корм** музоого берилүүчү тоют; ◇ **телячий восторг** *разг.* обу жок кубануу; **телячьи нежности** *разг.* ыгы жок назиктик, жөнү жок назиктик.

тем *мест.* 1. *твор. п. от* **тот, то** II; 2. *дат. п. от* **те.**

ТЕМ *союз со сравн. ст.* ошончолук; **он был тем упорнее, чем сложнее работа** жумуш татаалданган сайын, ал андан бетер көшөрүп калчу; **тем лучше!** андан бетер жакшы болот!; ◇ **тем не менее** ошого карабастан, ага да болбостон.

ТЕ'МА *ж.* тема (*чыгарманын, аңгеменин, докладдын ж. б. предмети*); **доклад на международную тему** эл аралык темада доклад.

ТЕМА'ТИКА *ж.* тематика (*темалардын жалпы жыйындысы*); **современная тематика** ушул кездеги тематика, азыркы учурдагы тематика.

ТЕМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **тематика**-*га т.*; тематикалык; **тематический план** тематикалык план.

ТЕМБР *м.* тембр (*добуштун кубулушу*); **приятный тембр голоса** добуштун уккулуктуу тембри; **мягкий тембр инструмента** инструменттин жумшак тембри.

ТЕ'МБРОВЫЙ, -ая, -ое **тембр**-*ге т.*; тембрдик; **тембровые различия инструментов** инструменттердин тембрдик айырмалары.

ТЕМЕННО'Й, -ая, -ое **темя**-*га т.*; **теменные кости** төбө сөөктөрү.

ТЕ'МЕНЬ *ж. разг.* караңгы; **какая темень!** кандай караңгы!

тёми *мест. твор. п. от* **те.**

ТЕМЛЯ'К *м. воен.* темляк (*кылычтын колго илип алуучу чачылуу боосу*).

ТЕМНЕ'ТЬ *несов.* **1.** (*становиться тёмным*) карaруу, өңү өчүү, каралжың тартуу, караңгылоо; **краски на картинах от времени темнеют** сүрөттүн боёктору убакыт өткөн сайын өчүп, каралжын тарта берет; **у меня темнеет в глазах от боли** катуу ооруганда менин көзүм караңгылап кетет; **2.** *безл.* караңгы түшүү; **темнеет, пора домой** караңгы түшүп бара жатат, үйгө кетүү керек; **начинает темнеть** караңгы түшө баштады; 3. (*виднеться — о тёмном*) караан көрүнүү, карайып көрүнүү.

ТЕМНЕ'ТЬСЯ *несов. разг. см.* **темнеть** 3.

ТЕМНИ'ЦА *ж. поэт. уст.* зындан, түрмө.

ТЕМНО' *нареч. и в знач. сказ.* караңгы; **на улице уже темно** эшикте караңгы түшүп калды; **темно в глазах** көз караңгылайт; ◇ **темным-темно** *разг.* капкараңгы, көзгө сайса көрүнгүс караңгы.

ТЕМНО¹ *см.* **тёмно².**

ТЁМНО² *татаал сөздөрдүн «кара», «күңүрт» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.:* **тёмно-красный** кочкул кызыл; **тёмно-синий** кара көк.

ТЕМНОВОЛО'СЫЙ, -ая, -ое коңур чач, коңур чачтуу.

ТЁМНО-КАШТА'НОВЫЙ, -ая, -ое каракоңур (*түс*); **тёмно-каштановая почва** *с.-х.* каракоңур кыртыш (*жер кыртышы*), топурак.

ТЕМНОКО'ЖИЙ, -ая, -ее күрөң делелүү, териси кара.

ТЁМНО-КРА'СНЫЙ, -ая, -ое кара кочкул кызыл, кочкул кызыл.

ТЕМНОТА' *ж.* **1.** (*тьма, мрак*) караңгылык, караңгы; **темнота ночи** түндүн караңгылыгы; **вернуться домой до наступления темноты** караңгы түшө электе үйгө кайтып келүү; **2.** *перен. разг.* (*невежество*) караңгылык, наадандык, билимсиздик.

ТЁМНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*лишённый света*) караңгы; **тёмная комната** караңгы бөлмө; **2.** (*о цвете*) коңур, бозомук, каралжын, күңүрт, кара; **тёмные волосы** коңур чач; **тёмное платье** бозомук (күңүрт) көйнөк; **тёмное пятно** 1) кара так; 2) *перен.* жамандык аты, жаманат; **3.** *перен.* (*неясный*) күнөм, күдүк, ачык эмес, туюк, түшүнүксүз; **тёмный смысл** түшүнүксүз маани; **4.** *перен.* (*сомнительный*) шек, шектүү; **тёмное дело** шектүү иш; **5.** *перен.* (*невежественный*) маданиятсыз, наадан, билимсиз, окубаган; ◇ **тёмные силы реакции** реакциянын арам ойлуу күчтөрү.

ТЕМП *м.* **1.** *муз.* темп (*музыкалык чыгармалардын аткарылышынын тездиги*); **2.** *перен.* темп (*бир кубулуштун өтүү тездиги*); **рост темпов производства** өндүрүштүк темптердин өсүшү.

ТЕМПЕРА'МЕНТ *м.* темперамент (*тышкы чөйрөнүн таасирине кишинин сезимдүүлүгү*); **флегматический темперамент** жоош темперамент; ◇ **человек с темпераментом** темпераменттүү киши, кызуу киши, угуттуу киши.

ТЕМПЕРА'МЕНТНЫЙ, -ая, -ое темпераменттүү; **темпераментная речь** темпераменттүү речь, кызуу сөз.

ТЕМПЕРАТУ'РА *ж.* температура (*дененин же башка нерсенин жылуулук даражасы*); **комнатная температура** бөлмөнүн температурасы; **повышенная температура** көтөрүңкү температура; **температура кипения воды** суунун кайноо температурасы; **падение температуры** температуранын төмөндөшү; **у него температура** *разг.* анын температурасы бар.

ТЕМПЕРАТУ'РИТЬ *несов. разг.* температура көтөрүлүү; **больной температурит** оору кишинин температурасы көтөрүлүп турат.

ТЕМЬ *ж. разг. см.* **тьма** I.

ТЕ'МЯ *ср. анат.* чоку, чоку сөөк; эмгек (*детское*).

ТЕНДЕНЦИО'ЗНОСТЬ *ж.* тенденциялуулук (*бир тараптуулук, калыстыгы жок*).

ТЕНДЕНЦИО'ЗНЫЙ, -ая, -ое тенденциялуу (*бир тараптуу, калыстыгы жок*); **тенденциозное освещение событий** окуяларды тенденциялуу баяндоо.

ТЕНДЕ'НЦИЯ *ж.* **1.** (*основная идея*) тенденция (*негизги ой, максат*); **основная тенденция книги** китептин негизги тенденциясы; **2.** (*стремление*) умтулуш, бет алыш; **неуклонная тенденция к повышению производительности труда** эмгек өндүрүмдүүлүгүнүн жогорулашынын кыйшаюусуз алга умтулушу; **3.** (*предвзятая мысль*) тенденция (*бир тараптуу, калыстыгы жок*).

ТЕ'НДЕР *м.* тендер (**1.** *ж.-д. запас суу, отун, жабдык ж. б. салынып паровоздун артына чиркелүүчү вагон;* **2.** *мор., спорт.* *парустуу кичинекей кеме*).

ТЕНЕВО'Й, -ая, -ое **1.** (*находящийся в тени*) көлөкө жак; **теневая сторона улицы** көчөнүн көлөкө жагы; **2.** *перен.* (*отрицательный*) терс, жаман жагы; **теневая сторона дела** иштин терс жагы.

ТЕНЕЛЮБИ'ВЫЙ, -ая, -ое *бот.* көлөкөнү сүйүүчү (*мис.* *өсүмдүк*).

www.bizdin.kg

ТЕНЁТА *только мн., уст.* тор (*аң же куш кармоочу тор*); **попа́сть в тенёта** 1) торго түшүү; 2) *перен.* торго түшүү, *биреөнүн* колуна түшүү (*киши жөнүндө*).

ТЕНИ'СТОСТЬ *ж.* көлөкөлүүлүк, саялуулук.

ТЕНИ'СТЫЙ, -ая, -ое 1. (*дающий тень*) көлөкөлүү, саялуу; **тени́стое де́рево** көлөкөлүү жыгач; 2. (*покрытый тенью*) көлөкөлүү, саялуу; **тени́стая алле́я** көлөкөлүү аллея; **тени́стый сад** көлөкөлүү бак.

ТЕ'ННИС *м. спорт.* теннис (*туура тартылган тордун эки жагына, эки тарап болуп кичинекей топту ракетка менен чаап ойноочу спорттук оюн*).

ТЕННИСИ'СТ *м.* теннисчи, теннисист.

ТЕННИСИ'СТКА *женск. р. к* **теннисист**; теннисистка.

ТЕ'ННИСНЫЙ, -ая, -ое **теннис**-*ке т.*; **те́ннисная площа́дка** теннис аянтчасы; **те́ннисная раке́тка** теннис ракеткасы; **те́ннисный мяч** теннис тобу.

ТЕ'НОР *м.* тенор (1. *эркектин өтө бийик үнү*; 2. *ушундай үндүү обончу*).

ТЕНОРО'ВЫЙ, -ая, -ое **тенор**-*го т.*; тенордук; **исполня́ть теноро́вую па́ртию** тенордук партияны аткаруу.

ТЕНТ *м.* тент (*күндөн, жамгырдан коргоо үчүн жабылуучу, тартылуучу кендир*).

ТЕНЬ *ж.* 1. көлөкө; **сиде́ть в тени́ дере́вьев** бактардын көлөкөсүндө отуруу; 2. *перен.* (*след, отражение*) белги, из; **по лицу́ его́ пробежа́ла тень неудово́льствия** анын бетинен наразылык белгиси көрүнө түштү; **у меня́ нет и те́ни сомне́ния в его́ правоте́** анын тууралыгы жөнүндө менде кымындай да шек жок; 3. *поэт. уст.* (*призрак*) элес, көлөкө; 4. (*силуэт*) сөлөкөт, караан; **на стене́ показа́лась чья́-то тень** дубалдын боорунан биреөнүн көлөкөсү көрүндү; 5. *перен.* (*подозрение*) шек, күмөн; **броса́ть** *на кого-л.* **тень** *биреөдөн* шек саноо, күмөн кылуу; ◇ **наводи́ть тень** күмөн туудуруу; **от него́ оста́лась одна́ тень** анын сүлдөрү эле калды; **держа́ться в тени́** көрүнүктүү болбоо, жөнөкөй жүрүү; **ни те́ни** кенедей да, кымындай да; **быть в тени́** көрүнүктүү болбоо, бир четте калуу; **свое́й те́ни боя́ться** өзүнүн көлөкөсүнөн коркуу.

ТЕОДОЛИ'Т *м. геод.* теодолит (*жер ченөө ишинде колдонулуучу бурч өлчөгүч аспап*).

ТЕОКРАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **теократия**-*га т.*

ТЕОКРА'ТИЯ *ж.* теократия (*саясий бийлик дин кызматчыларынын колунда болгон башкаруу формасы*).

ТЕОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **теология**-*га т.*

ТЕОЛО'ГИЯ *ж.* теология (*динди, анын ырым-жырымдарын негиздөөгө аракет кылган окуу*).

ТЕОРЕ'МА *ж.* теорема (*далилдөөнү керек кылуучу жобо*); **доказа́ть теоре́му** теореманы далилдөө.

ТЕОРЕТИЗИ'РОВАТЬ *несов.* теориялык маселелер менен иришүү.

ТЕОРЕ'ТИК *м.* теоретик (*бир билимдин теориялык маселелери менен иришүүчү киши*).

ТЕОРЕТИ'ЧЕСКИ *нареч.* теориялык, теория боюнча.

ТЕОРЕТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **теория**-*га т.*; теориялык; **теорети́ческий вопро́с** теориялык маселе; **теорети́ческое предположе́ние** теориялык жоромол.

ТЕОРЕТИ'ЧНОСТЬ *ж.* теориялыктык (*практикадан алыс тургандык*).

ТЕОРЕТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое теориялуу (*практикадан алыс турган*).

ТЕО'РИЯ *ж.* теория; **маркси́стско-ле́нинская тео́рия** марксистик-лениндик теория; **тео́рия позна́ния** *филос.* таануу-билүү теориясы; **тео́рия отраже́ния** *филос.* чагылуунун теориясы.

ТЕОСО'ФИЯ *ж.* теософия (*«тиги дүйнө» менен байланышуу аркылуу бардык диндердин ички мазмунун билүүгө болот деп ишендирүүчү диний-мистикалык окуу*).

ТЕПЕ'РЕШНИЙ, -яя, -ее *разг.* азыркы, ушул кездеги; **тепе́решние лю́ди** азыркы адамдар.

ТЕПЕ'РЬ *нареч.* азыр, ушу күндө, эми, ушу кезде; **это на́до сде́лать тепе́рь** муну эми иштеш керек.

ТЁПЛЕНЬКИЙ, -ая, -ое *уменьш.-ласк. от* **тёплый** жып-жылуу; ◇ **тёпленькое месте́чко** *ирон.* үкүнүн уясы; жылуу, жайлуу жер.

ТЕПЛЕ'ТЬ *несов.* жылуу тартуу, жылый баштоо; **на у́лице теплеет** *безл.* эшикте күн жылый баштады.

ТЕ'ПЛИТЬСЯ *несов.* бүлбүлдөп күйүү, араң эле күйүү; шооласы гана чыгуу; ◇ **в нём ещё те́плится наде́жда** бир нерсе чыгаар деген үмүттө жүрөт; **жизнь едва́ те́плится в нём** анын араң эле жаны турат.

ТЕПЛИ'ЦА *ж.* теплица (*жазгы өсүмдүктөрдү кышында өстүрүүгө арналган жылуу жай*).

ТЕПЛИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **теплица**-*га т.*; **тепли́чное расте́ние** 1) теплицада өстүрүлгөн өсүмдүк; 2) *перен.* желге-күнгө тийгизбей өстүргөн, чүмбөттө өскөн (*киши жөнүндө*).

ТЕПЛО' I *ср.* жылуу; **сего́дня шестна́дцать гра́дусов тепла́** бүгүн он алты градус жылуу; **держа́ть но́ги в тепле́** бутту жылуу алып жүрүү.

ТЕПЛО' II 1. *нареч.* жылуу; **оде́ться тепло́** жылуу кийинүү; 2. *нареч. перен.* (*дружески*) жылуу, жылуу жүз менен, мактап; **тепло́ отзыва́ться** *о ком-л. биреө жөнүндө* жылуу сөз айтуу; **тепло́ встре́тить ста́рого дру́га** эски досту жылуу жүз менен тосуп алуу; 3. *безл. в знач. сказ.* жылуу; **ему́ тепло́** ага жылуу; **сего́дня тепло́** бүгүн жылуу; **в мое́й ко́мнате всегда́ тепло́** менин бөлмөмдө ар дайым жылуу.

ТЕПЛОВА'ТЫЙ, -ая, -ое бир аз жылуу.

ТЕПЛОВО'З *м. ж.-д.* тепловоз (*ичинен күйүү кыймылдаткыч менен жүрүүчү локомотив*).

ТЕПЛОВО'Й, -а́я, -о́е **тепло** I-*ге*, **теплота** I-*ге т.*; **теплова́я эне́ргия** *физ.* жылуулук энергиясы; **теплово́й дви́гатель** *физ.* жылуулук кыймылдаткычы.

ТЕПЛОЁМКОСТЬ *ж. физ.* жылуулук сыйымдуулук (*алынган телону бир градуска жылытуу үчүн керек болуучу жылуулук*).

ТЕПЛОИЗОЛЯЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **теплоизоляция**-*га т.*

ТЕПЛОИЗОЛЯ'ЦИЯ *ж. тех.* жылуулукту сактоо, жылуулукту өткөрбөө.

ТЕПЛОКРО'ВНЫЕ *мн.* (*ед.* **теплокро́вное** *ср.*) *зоол.* жылуу кандуулар (*денелери ар дайым бир калыпта жылуу болуп туруучу айбандар*).

ТЕПЛОПРОВО'Д *м.* жылуулук өткөргүч.

ТЕПЛОПРОВО'ДНОСТЬ *ж. физ.* жылуулук өткөргүчтүк (*телонун ысыгыраак бөлүктөн анчалык ысык эмес бөлүгүнө жылуулукту таркатуу касиети*).

ТЕПЛОПРОВО'ДНЫЙ, -ая, -ое *физ.* жылуулук өткөргүч, жылуулук өткөрүүчү; **теплопрово́дные тела́** жылуулук өткөргүч телолор.

ТЕПЛОТА' *ж.* 1. *физ.* жылуулук; 2. жылуулук; **теплота́ те́ла** телонун жылуулугу; 3. *перен.* (*сердечность*) жылуулук, ачык чырай; **отзыва́ться с теплото́й** *о ком-л. биреө жөнүндө* жылуу сөз айтуу.

ТЕПЛОТЕ'ХНИК *м.* теплотехник (*теплотехника боюнча специалист*).

ТЕПЛОТЕ'ХНИКА *ж.* теплотехника (*отунду жана бууну колдонуу маселелери боюнча иштөөчү техниканын бир бөлүмү*).

ТЕПЛОТЕХНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **теплотехника**-*га т.*; теплотехникалык.

ТЕПЛОФИКАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **теплофикация**-*га т.*

ТЕПЛОФИКА'ЦИЯ *ж. тех.* теплофикация, теплофикациялоо, теплофикация кылуу (*жылуулукту буу түрүндө, буу машиналар жана турбиналар аркылуу үйлөрдү жылытуу үчүн жана өндүрүш процесстерин тейлөө үчүн колдонуу*).

ТЕПЛОФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, тех.* теплофикациялоо, теплофикация кылуу (*иштелип чыккан буу*

www.bizdin.kg

жылуулугун пайдалануу менен бир жерге жылуулук берүүчү система куруу).

ТЕПЛОХО'Д *м.* теплоход (*ичтен күймө кыймылдаткыч менен жүрүүчү кеме*).

ТЕПЛОЦЕНТРА'ЛЬ *ж. тех.* теплоцентраль; *см.* **теплоэлектроцентра́ль.**

ТЕПЛОЭЛЕКТРОЦЕНТРА'ЛЬ *ж. тех.* теплоэлектроцентраль (*теплофикацияларда колдонулуучу ысык сууларды же бууларды берип туруучу электр станциясы*).

ТЕПЛОЭНЕРГЕ'ТИКА *ж.* теплоэнергетика (*жылуулук процесстерин изилдөөчү илим*).

ТЕПЛУ'ШКА *ж. ж.-д. разг.* теплушка (*жылууланган товардык вагон*).

ТЁПЛЫЙ, -ая, -ое **1.** жылуу; **тёплая ко́мната** жылуу бөлмө; **тёплое молоко́** жылуу сүт; **2.** *перен.* (*сердечный*) жылуу, жылуу жүз, ачык чырай; **тёплая встре́ча** жылуу жүз менен жолугушуу (*достук менен жолугушуу*); ◇ **тёплая компа́ния** *разг.* кесеп, митаамдардын тобу; **тёплые кра́ски (тона́)** *жив.* көзгө жагымдуу боёктор (*сүрөттүн көзгө жагымдуу боёк менен тартылышы*).

ТЕПЛЫ'НЬ *ж. разг.* жылуу күн, жылуу аба; **на у́лице теплы́нь** эшикте күн жылуу.

ТЕПЛЯ'К *м. стр.* тепляк (*курулуш жүрүп жаткан жерде кышында иштөө үчүн убактылуу курулган имарат*).

ТЕРАПЕ'ВТ *м.* терапевт (*ички оорулар боюнча врач*).

ТЕРАПЕВТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *мед.* **терапевт**-*ке*, **терапия**-*га т.*; терапевтикалык, терапиялык; **терапевти́ческое отделе́ние больни́цы** оорукананын терапевтикалык бөлүмү.

ТЕРАПИ'Я *ж.* терапия (*ички ооруларды дарылоо жана да медицинанын ички ооруларды дарылоочу бөлүгү*).

ТЕРЕБИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *с.-х.* жулуучу; **тереби́льная маши́на** жулуучу машина.

ТЕРЕБИ'ТЬ *несов.* **1.** *что* (*дёргать*) жулуу, жулкулоо; **тереби́ть во́лосы** чачты жулкулоо; **2.** *что, с.-х.* (*выдёргивать*) жулуу, жулкулоо; **тереби́ть лён** зыгырды жулуу; **3.** *кого, перен. разг.* (*приставать*) тынчын алуу, мазасын алуу; **что ты тереби́шь его́ свои́ми вопро́сами?** өзүңдүн суроолоруң менен сен эмне үчүн анын тынчын алып жатасың?

ТЕРЕБЛЕ'НИЕ *ср. с.-х.* жулуу; **тереблéние льна** зыгырды жулуу.

ТЕ'РЕМ *м. ист.* терем (*Байыркы Русьта — мунара сыяктуу бийик үй же үйдүн үстүнө салынган үй*).

ТЕРЕ'ТЬ *несов. что* **1.** ышкуу, жыщуу, укалоо, ушалоо; **не три глаза́** көзүңдү укалаба (ушалаба); **2.** үбөлөнтүү, сүрүп майдалоо; **тере́ть кра́ски** боёкту сүрүп майдалоо; **3.** (*причинять боль*) өйкөө; **сапо́г трёт но́гу** өтүк буттү өйкөп жатат.

ТЕРЕ'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*чем-л.*) сүртүнүү, аарчынуу; **трись хороше́нько полоте́нцем** сүлгү менен жакшылап сүртүн, **2.** (*обо что-л.*) өйкөлүү, жышылуу, сүрүлүү; **жернова́ тру́тся оди́н о друго́й** тегирмен таштары бирине бири сүрүлөт; **3.** *перен. разг.* (*около кого-л., среди кого-л.*) *бирөөлөрдүн, бир нерсенин* жанында илээшип жүрүү, арасында жүрүү, аралашып жүрүү; **4.** *страд. к* **тере́ть.**

ТЕРЗА'НИЕ *ср.* (*мучение*) кыйналуу, азап тартуу, азап чегүү, жапаа тартуу, жапаа чегүү; **испы́тывать терза́ния** кыйноону баштан өткөрүү.

ТЕРЗА'ТЬ *несов. кого-что* **1.** (*раздирать*) тыткылап бөлөк-бөлөк кылуу, тытып бөлүп салуу; **2.** *перен.* (*мучить*) кыйноо, азап тарттыруу, азап чектирүү, жапаа тарттыруу, жапаа чектирүү.

ТЕРЗА'ТЬСЯ *несов.* кыйналуу, азап тартуу, азап чегүү, жапаа тартуу, жапаа чегүү.

ТЁРКА *ж.* сүргүч (*картошка, сабиз сыяктуу жашылчаларды сүрүп туурагыч*); **натере́ть** *что-л.* **на тёрке** *бир нерсени* сүргүчкө сүрүү.

ТЕ'РМИН *м.* термин (*илимдин, техниканын атайын тармагындагы белгилүү түшүнүктүн аты болуп эсептелген сөз же сөздөрдүн айкалышы*); **техни́ческие те́рмины** техникалык терминдер.

ТЕРМИНОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **терминология**-*га т.*; терминологиялык; **терминологи́ческий слова́рь** терминологиялык сөздүк.

ТЕРМИНОЛО'ГИЯ *ж.* терминология (*илимдин же искусствонун бир тармагынын терминдеринин жыйындысы*); **нау́чная терминоло́гия** илимий терминология.

ТЕРМИ'Т I *м. хим.* термит (*күйгөн кезде эң жогорку температура берүүчү аралашма*).

ТЕРМИ'Т II *м. зоол.* термит (*ысык өлкөлөрдө жашоочу зыяндуу курт-кумурскалар*).

ТЕРМИ'ТНЫЙ, -ая, -ое **термит** I-*ге т.*

ТЕРМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *тех.* термиттик, ысыктык; **терми́ческая обрабо́тка мета́ллов** металлдарды термиттик жол менен иштетүү.

ТЕРМОДИНА'МИКА *ж. физ.* термодинамика (*физиканын жылуулукту жана жылуулуктун башка түрлөрдөгү энергияга өтүп кетишин текшерүүчү бөлүмү*).

ТЕРМО'МЕТР *м.* термометр (*температураны өлчөөчү прибор*); **поста́вить больно́му термо́метр** оору адамга термометр коюу.

ТЕ'РМОС *м.* термос (*ичине куюлган суюктуктун же салган заттын температурасын сактоого арналган идиш*).

ТЕРМОСТА'Т *м. физ., тех.* термостат (*ар түрдүү нерселерди туруктуу температурада кармап туруу үчүн арналган прибор*).

ТЕРМОТЕРАПИ'Я *ж. мед.* термотерапия (*дарылоо максатында жылуулукту пайдалануу*).

ТЕРМОХИМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое термохимиялык.

ТЕРМОХИ'МИЯ *ж.* термохимия (*физикалык химиянын бир бөлүмү*).

ТЕРМОЯ'ДЕРНЫЙ, -ая, -ое термоядролук (*жогорку температурада болуп өтүүчү ядролук процесстер*); **термоя́дерное ору́жие** термоядролук курал.

ТЁРН *м.* тёрн (*көк жемиши бар, тикендүү жыгач жана ошол жыгачтын жемиши*).

ТЕРНИ'СТЫЙ, -ая, -ое *уст.* тикендүү; ◇ **терни́стый путь** *поэт.* оор жол, тар жол, тайгак кечүү.

ТЕРНО'ВНИК *м.* терновник; *см.* **тёрн.**

ТЕРНО'ВЫЙ, -ая, -ое **тёрн**-*го т.*; **терно́вая ве́тка** тёрн бутагы; ◇ **терно́вый вене́ц** тикен тажысы (*кыйноо, азаптын белгиси*).

ТЕРПЕЛИ'ВО *нареч.* чыдамдуулук менен.

ТЕРПЕЛИ'ВОСТЬ *ж.* чыдамкайлык, чыдамдуулук.

ТЕРПЕЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое чыдамкай, чыдамдуу, сабырдуу.

ТЕРПЕ'НИЕ *ср.* чыдоо, чыдамкайлык, чыдамдуулук, сабыр, сабырдуулук; **вооружи́ться терпе́нием** сабыр кылуу, чыдамдуу болуу; **потеря́ть терпе́ние** ачуусу келүү, чыдамдуулукту жоготуу; **вы́вести** *кого-л.* **из терпе́ния** *бирөөнүн* ачуусун келтирүү; **моё терпе́ние ло́пнуло** мен чыдай албай кеттим.

ТЕРПЕНТИ'Н *м.* терпентин (*ийне жалбырактуу жыгачтардын чайырдуу тунук суусу; муну медицинада, лак жана боёк жасоо үчүн колдонот*).

ТЕРПЕ'ТЬ *несов.* **1.** *что* (*безропотно переносить*) чыдоо; **терпе́ть боль** оорууга чыдоо; **2.** *кого-что* (*мириться с кем-чем-л.*) чыдоо, сабыр кылуу; **он не те́рпит возраже́ний** ал каршы айтканды жаман көрөт; **3.** *что* (*испытывать что-л. неприятное*) зыянга учуроо, зыян тартуу; **терпе́ть пораже́ние** жеңилип калуу; **терпе́ть неуда́чу** жолу болбой калуу, кырсыкка учуроо; **терпе́ть убы́тки** зыян тартуу; **терпе́ть нужду́** муктаждыкка учуроо; ◇ **вре́мя те́рпит** убакыт бар, шашылыш жок; **де́ло не те́рпит** кечиктирүүгө болбойт, шашылыш иш; **терпе́ть не могу́** көргүм келбейт, көрөйүн деген көзүм жок.

www.bizdin.kg

ТЕРПЕ'ТЬСЯ *несов. безл. разг.* чыдап туруу; **мне не терпится приняться за работу** батыраак ишке киришким келип турат.

ТЕРПИ'МО 1. *нареч.* (*об отношении к кому-чему-л.*) чыдоого болот, чыдарлык; **2.** *в знач. сказ.* (*допустимо*) мүмкүн, эчтемке эмес, көп жаман эмес.

ТЕРПИ'МОСТЬ *ж.* жол коюучулук, жол берүүчүлүк (*мис. дингe, ишенимге*); **проявлять терпимость** чыдамдуулук көрсөтүү; ◇ **дом терпимости** *уст.* бузук аялдар туруучу үй.

ТЕРПИ'МЫЙ, -ая, -ое **1.** (*снисходительный*) жол берген, жол койгон, макул деп коё берген, макул деп жөн койгон; **терпимое отношение** макул деп жөн коё берүүчүлүк; **2.** (*допустимый — о явлении*) чыдарлык, чыдоого болоорлук, жол коюуга болоорлук.

ТЕ'РПКИЙ, -ая, -ое тиш камоочу, ооз кууручу; **терпкий на вкус** даамы ооз кууручу.

ТЕРРАКО'ТА *ж.* терракота (*чоподон жасалуучу буюмдар үчүн бышырылган сары-кызыл чопо*).

ТЕРРАКО'ТОВЫЙ, -ая, -ое **терракота**-*га т.*; терракоталык; **терракотовые изделия** терракоталык буюмдар.

ТЕРРА'РИЙ *м.* террарий (*сойлоп жүрүүчү жана кургакта-сууда жашоочу жаныбарларды багып тура турган жай*).

ТЕРРА'РИУМ *м. см.* **террарий.**

ТЕРРА'СА *ж.* **1.** *геогр.* терраса (*тектирлүү жер*); **расположенный террасами** тектир-тектир болгон; **2.** терраса (*үйдүн эшигинин алдындагы түркүктүү ачык сере*); **застеклённая терраса** айнектелген терраса.

ТЕРРИТОРИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **территория**-*га т.*; территориялык.

ТЕРРИТО'РИЯ *ж.* территория (*белгилүү чеги бар жер мейкиндиги*).

ТЕРРО'Р *м.* террор (*саясий душмандарга карата колдонулуучу зордук, аларды өлтүрүү*); **фашистский террор** фашисттик террор.

ТЕРРОРИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* террор жүргүзүү, террор менен коркутуу.

ТЕРРОРИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. см.* **терроризировать.**

ТЕРРОРИ'СТ *м.* террорист (*жекече террорго катышуучу же аны жактоочу киши*).

ТЕРРОРИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **террор**-*го т.*; террористтик; **террористический акт** террористтик иш.

ТЕРРОРИ'СТКА *женск. р. к* **террорист.**

ТЁРТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **тереть** 1, 2; **2.** *прил.* майдаланган; ◇ **тёртый калач** *см.* **калач.**

ТЕРЦЕ'Т *м.* терцет (**1.** *муз. үч үнгө же үч инструментке арналган музыкалык чыгарма*; **2.** *лит. үч жолдон турган строфа*).

ТЕ'РЦИЯ *ж. муз.* терция (*диатоникалык гамманын үчүнчү баскычы жана гамманын биринчи жана үчүнчү баскычынын аралыгы*).

ТЕРЬЕ'Р *м.* терьер (*аңчы иттердин анчалык чоң эмес тукуму*).

ТЕРЯ'ТЬ *несов.* **1.** *что* жоготуу; **терять деньги** акча жоготуу; **2.** *кого-что, перен.* (*лишаться*) үмүт үзүү, жоготуу, айрылуу; **терять друзей** достордон ажыроо; **терять влияние** таасирин жоготуу; **не терять надежды** үмүт үзбөө; **терять сознание** эсинен тануу; **3.** *в чём, перен.* (*убавляться*) жоготуу, кемүү; **терять в весе** салмагы кемүү, салмагын жоготуу; **4.** *что* (*тратить попусту*) бошко кетирүү, бошко өткөрүү, сарп кылуу; **терять время** убакытты бошко кетирүү; **5.** *что на ком-чём* (*терпеть ущерб*) жоготуу, айрылуу, сарп болуу, зыянга учуроо; **я на этом много теряю** мен мындан көп зыянга учурайиын; ◇ **нечего терять** жогото турган эчтемеси жок; **терять голову** эмне кыларын билбей, шашып калуу; акылынан ажырап калуу, дал болуп калуу, алдастап калуу; **терять из виду** 1) (*переставать видеть*) көздешпөө, көзикпөө; кайда кеткенин, эмне кылып жүргөнүн билбөө; 2) (*не иметь сведений о ком-л.*) жоготуу, жолугушпай калуу, көз алдынан жоготуп коюу, кабар албай коюу; **терять почву под ногами** таман тирегинин бошошу; ишинин, абалынын олку-солку болушу; **терять силу** (*за давностью*) күчүн кетирүү, күчүн жоготуу (*мис. закон ж. б.*).

ТЕРЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*о вещах*) жоголуу, жоготуу; **2.** *перен.* (*становиться незаметным*) жоголуу, көрүнбөй калуу, житүү; **теряться в толпе** көпчүлүктүн арасына кирип жок болуу; **река теряется вдали** дарыя алыска барып көрүнбөй калат; **3.** (*утрачиваться*) кемүү, кемип калуу, жоголуу; **4.** *перен.* (*лишаться самообладания*) калтааруу, эсинен, акылынан адашуу; апкаруу; **не теряться в беде** башына иш түшкөндө акылынан адашпоо; ◇ **теряться в догадках (в предположениях)** мындай го, тигиндей го деп ой жорууга түшүү; ойлой берип башы катуу.

ТЁС *м. собир.* чос (*жука тактай*); **крыть дом тёсом** үйдү чос менен жабуу.

ТЕСА'К *м.* **1.** (*плотничий топор*) балта (*жыгач устанын балтасы*); **2.** *ист.* тесак (*эки миздүү кыска кылыч*).

ТЕСА'ТЬ *несов. что* жонуу, копшоо, сүрүп жылмалоо, сүрүп копшоо; **тесать доски** тактайды сүрүү; ◇ **хоть кол на голове теши** *см.* **кол.**

ТЕСЁМКА *ж. см.* **тесьма.**

ТЕСИ'НА *ж.* жука тактай (*бир даана*).

ТЁСКА *ж.* жонуу, копшоо, сүрүп жылмалоо, сүрүп копшоо.

ТЕСНИ'НА *ж.* капчыгай.

ТЕСНИ'ТЬ *несов.* **1.** *кого-что* (*сжимать*) сүрдүктүрүү, кысуу; **теснить друг друга в толпе** көпчүлүктө бирин-бири кысуу; **2.** *кого-что* (*заставлять отступать*) кысып чегиндирүү, сүрүү, чегиндирүү, куугунтуктоо, кысмакка алуу; **теснить противника** душманды чегиндирүү; **3.** *безл. перен.* (*о недомогании*) оорутуу; **у меня в груди теснит** *или* **мне грудь теснит** менин көкүрөгүм кысылып турат.

ТЕСНИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*толпиться*) топуроо; **тесниться у входа** эшиктин алдына чогулуп топуроо; **тесниться к выходу** чыга бериште топуроо; **2.** (*ютиться*) тыгылышып, кысылышып туруу (*мис. тар үйдө*); **3.** *перен.* (*о чувствах, мыслях*) үйүлүү, чогулуу, жыйылуу, келүү.

ТЕ'СНО 1. *нареч.* (*близко*) тыгыз; **эти вопросы тесно связаны друг с другом** бул маселелер бири-бири менен тыгыз байланышкан; **2.** *безл. в знач. сказ.* (*мало места*) тар, кысылыш, тыгылыш; **вам не тесно?** сизге тар эмеспи?; **в вагоне было очень тесно** вагондо өтө кысылыш эле.

ТЕСНОТА' *ж.* тардык, тарчылык, кысылыш; ◇ **в тесноте, да не в обиде** *погов.* кан үйүнүн тардыгы, кара алачыгымдын кеңдиги.

ТЕ'СНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*не просторный*) тар; **тесное помещение** тар имарат, тар үй; **2.** (*расположенный плотно*) тыгыз, жакын, кууш; **тесные ряды демонстрантов** демонстранттардын тыгыз катарлары; **3.** (*узкий*) тар; **тесные сапоги** тар өтүк; **тесный пиджак** тар пиджак; **4.** *перен.* (*близкий*) жакын; **тесная дружба** жакын достук; **в тесном кругу** өзүнүн жакын чөйрөсүндө; ◇ **в тесном смысле слова** сөздүн тар, түз маанисинде алганда.

ТЕСО'ВЫЙ, -ая, -ое **тёс**-*ко т.*; **тесовые ворота** чостон жасалган дарбаза.

ТЕ'СТО *ср.* камыр; **кислое тесто** ачыган камыр; **пресное тесто** ачыбаган камыр; **сдобное тесто** май, сүт кошулуп жуурулган камыр; **месить тесто** камыр жууруу; ◇ **они из одного теста** *разг.* алардын топурагы бир жерден алынган.

ТЕСТООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое камыр сымал, камыр сыяктуу; **тестообразная масса** камыр сыяктуу масса.

ТЕСТЬ *м.* кайын ата (*аялынын атасы*).

ТЕСЬМА' *ж.* тасма, сызма.

ТЕ'ТЕРЕВ *м.* каракур (*куш*).

www.bizdin.kg

ТЕТЁРКА *ж.* каракурдун ургаачысы.
ТЕТЕ'РЯ *ж.*: **глухáя тетéря** *разг.* кулагы катуурак (*киши жөнүндө*); **сóнная тетéря** *разг.* уйкучул.
ТЕТИВА' *ж.* жаанын жиби.
ТЁТКА *ж.* 1. тай эже (*сестра матери*); эже (*сестра отца*); 2. *разг.* (*в обращении*) жеңе.
ТЕТРА'ДКА *ж. разг. см.* **тетрáдь.**
ТЕТРА'ДНЫЙ, -ая, -ое *см.* **тетрáдочный.**
ТЕТРА'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое **тетрадь**-*га т.*; **тетрáдочная бумáга** дептер кагазы.
ТЕТРА'ДЬ *ж.* дептер; **черновáя тетрáдь** черновой дептер; **óбщая тетрáдь** жалпы дептер; **нóтная тетрáдь** нота дептери; **тетрáдь для рисовáния** сүрөт дептери.
ТЕТРАЛО'ГИЯ *ж. лит.* тетралогия (*жалпы пикирге бириктирилген төрт адабий чыгарма*).
ТЕТРА'ЭДР *м. мат.* тетраэдр (*бардык кыры үч бурчтуу төрт кырдык*).
ТЁТУШКА *ж. ласк. от* **тётка.**
ТЁТЯ *ж. см.* **тётка** 1.
тех *мест. род., вин. и предл. п. от* **те.**
ТЕХМИ'НИМУМ *м.* (технический минимум) техминимум (техникалык минимум).
ТЕ'ХНИК *м.* техник; **инженéры и тéхники** инженерлер жана техниктер; **зубнóй тéхник** тиш техниги.
ТЕ'ХНИКА *ж. в разн. знач.* техника; **передовáя тéхника** алдыңкы техника; **тéхника произвóдства** өндүрүш техникасы; **по послéднему слóву тéхники** техниканын акыркы жетишкендиктери боюнча; **воéнная тéхника** согуш техникасы; **тéхника безопáсности** коопсуздук техникасы; **тéхника шáхматной игры́** шахмат оюнунун техникасы; **у э́того пиани́ста прекрáсная тéхника** бул пианисттин техникасы эң сонун.
ТЕ'ХНИКО-ЭКОНОМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое технико-экономикалык, **тéхнико-экономи́ческие показáтели** техник-экономикалык көрсөткүчтөр.
ТЕ'ХНИКУМ *м.* техникум; **строи́тельный тéхникум** курулуш техникуму; **педагоги́ческий тéхникум** педагогикалык техникум.
ТЕХНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. техникалык; **техни́ческое оборýдование** техникалык жабдуулар; **техни́ческие знáния** техникалык билимдер; **техни́ческие нáвыки** техникалык көнүгүүлөр; **техни́ческая литератýра** техникалык адабият; **техни́ческая пропагáнда** техникалык пропаганда; **техни́ческие культýры** техникалык өсүмдүктөр; 2. технический; **техни́ческий редáктор** технический редактор; **техни́ческий секретáрь** технический секретарь.
ТЕХНО'ЛОГ *м.* технолог (*технология боюнча специалист*); **инженéр-технóлог** инженер-технолог.
ТЕХНОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **технология**-*га т.*; технологиялык; **технологи́ческий институ́т** технологиялык институт.
ТЕХНОЛО'ГИЯ *ж.* технология (*материалдарды иштетүүнүн жолдору жана каражаттары жөнүндөгү билимдин жыйындысы*); **технолóгия синтети́ческого каучýка** синтетикалык каучуктун технологиясы; **технолóгия сáхарного произвóдства** кант өндүрүүнүн технологиясы.
ТЕХНОРУ'К *м.* (техни́ческий руководи́тель) техноруқ (техникалык жетекчи).
ТЕХПЕРСОНА'Л *м.* (техни́ческий персонáл) техперсонал (*технический иштерди аткаруучу адамдар*).
ТЕХРЕ'Д *м.* (техни́ческий редáктор) техред (технический редактор).
ТЕЧЕ'НИЕ *ср.* 1. өтүү, жүрүү; **течéние врéмени** убакыттын өтүшү; **течéние собы́тий** окуялардын жүрүшү; **течéние дел** иштин жүрүшү; 2. (*струя, ток*) агым, агын, агыш; **морски́е течéния** деңиз агымдары; **бы́строе течéние** шар агын, **вниз по течéнию реки́** суунун агынын бойлоп төмөн карай; **воздýшное течéние** абанын агышы; 3. *перен.* (*направление*) агым, багыт; **полити́ческие течéния** саясий агымдар; **литератýрное течéние** адабий агым, адабий багыт; ◇ **плыть по течéнию** агымга карай кете берүү; **в течéние** ичинде; **в течéние гóда** жылдын ичинде; **с течéнием врéмени** убакыттын өтүшү менен.
ТЕ'ЧКА *ж. биол.* күүлөө (*сүт эмүүчү айбандардын күүлөгөн мезгили*).
ТЕЧЬ I *несов.* 1. (*струиться*) агуу; **рекá течёт на юг** суу түштүккө карай агат; **кровь течёт из рáны** жарадар болгон жерден кан агат; 2. (*протекать*) агуу, суу өтүү, тамчы өтүү; **кры́ша течёт** чатырдан суу өтөт; 3. *перен.* (*проходить*) өтүү; **врéмя течёт бы́стро** убакыт бат өтүп жатат; ◇ **у меня́ слю́нки текýт** менин шилекейим агат.
ТЕЧЬ II *ж.* 1. тешилүү, тешик пайда болуу, суу кирүү; **корáбль дал течь** кеме тешилип суу кирди; 2. (*отверстие*) суу аккан тешик; **задéлать течь** тешикти бүтөө.
ТЕ'ШИТЬ *несов. кого-что* көңүл ачуу, сооротуу; **тéшить ребя́т** балдардын көңүлүн ачуу; ◇ **тéшить взор** көзүнө жакшы көрүнүү; **тéшить** *чьё-л.* **самолю́бие** *бирөөнү* мактап көңүлүн көтөрүү, сөз менен көңүлүн көтөрүү; **тéшить себя́** таттуу кыялда болуу.
ТЕ'ШИТЬСЯ *несов.* 1. (*развлекаться*) көңүл ачуу, сооронуу; 2. *над кем-чем* (*подтрунивать*) шылдыңдоо, келеке кылуу; ◇ **ми́лые браня́тся — тóлько тéшатся** *посл.* сүйүшкөндөрдүн урушканы — ойношкону; **чём бы дитя́ ни тéшилось, лишь бы не плáкало** *посл.* бала эмне менен ойносо, ошону менен ойносун, ыйлабаса болгону.
ТЁШКА *ж.* төш эт (*балыктын жегенге жараган төш эти*).
тешý, тéшешь *и т. д. наст. вр от* **тесáть.**
ТЁЩА *ж.* кайын эне (*аялынын энеси*).
ТИА'РА *ж.* тиара (*Чыгыштагы байыркы падышалардын, ошондой эле Рим папасынын баш кийими*).
ТИ'ГЕЛЬ *м.* тигель (1. *тех. отко чыдамдуу материалдан жасалган металл эритүүчү идиш*; 2. *полигр. басма машинада кагазды терилген арипке басып туруучу металлдан жасалган плита*).
ТИ'ГЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **тигель**-*ге т.*; тигелдик; **ти́гельная печáтная маши́на** тигелдик басма машина.
ТИГР *м.* жолборс.
ТИГРЁНОК *м.* (*мн.* **тигря́та**) жолборстун баласы.
ТИГРИ'ЦА *ж.* ургаачы жолборс.
ТИГРО'ВЫЙ, -ая, -ое **тигр**-*ге т.*; **тигрóвая шкýра** жолборс териси.
ТИК I *м. мед.* былкылдоо, тартуу (*дененин кээ бир мүчөлөрүнүн эркисизден болгон нервдик былкылдоосу, тартуусу*; *мис.* *көз ж. б. тартышы, былкылдоосу*).
ТИК II *м.* (*ткань*) тик (*кездеменин бир түрү*).
ТИ'КАНИЕ *ср. разг.* чыкылдоо, чык-чык этүү (*мис. саат*).
ТИ'КАТЬ *несов. разг.* чыкылдоо, чык-чык этүү (*мис. саат*).
ТИ'КОВЫЙ, -ая, -ое **тик** II-*ге т.*; **ти́ковый матрáц** тик тыштуу матрац.
ТИ'К-ТА'К *звукоподр.* чык-чык (*мис. сааттын чыкылдашы*).
ТИМОФЕ'ЕВКА *ж. бот.* тимофеевка (*малга тоют болуучу өсүмдүктүн бир түрү*).
ТИ'НА *ж.* баткак ылайы; сууда калың болуп өсүп, сүзүп жүрүүчү балыр сыяктуу өсүмдүктөр; балырлуу суудагы, көлчүктөгү тыгылма ылай.
ТИ'НИСТЫЙ, -ая, -ое **тина**-*га т.*; **ти́нистое дно** суунун ылайлуу түбү.
ТИНКТУ'РА *ж. фарм.* тинктура (*спирт же эфирге чыланган дары*).
ТИП *м.* 1. (*образец*) тип (*түр*); **автомоби́ли нóвого ти́па** жаңы типтеги автомобилдер; 2. *лит.* тип (*адамдардын бир тобунун мүнөздүү белгилерин өзүндө топтогон образ*); 3. *биол.* тип (*айбандар систематикасында эң жогорку бөлүнүштөр*); 4. *разг.* тип (*өзүнүн мүнөзү, жүрүш-

www.bizdin.kg

-турушу менен башкалардан өзгөчө болуп турган адам); **забáвный тип** кызык тип, бир кызык адам.

ТИПА'Ж *м. лит.* типаж (*бир типти айкындай турган белгилердин жыйындысы*).

ТИПИЗА'ЦИЯ *ж.* **1.** типтештирүү (*бир типке келтирүү*); **типизáция токáрных станкóв** токардык станокторду типтештирүү; **2.** *лит.* типтештирүү (*мүнөздүү формаларды көрсөтүү, жазуу*).

ТИПИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* типтештирүү (**1.** *типтештирүүнү ишке ашыруу*; **2.** *лит. мүнөздүү формаларды көрсөтүү*).

ТИПИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1. тип** 2-*ге т.*; **типúческий óбраз** белгилүү бир типке таандык образ; **2.** *см.* **типúчный.**

ТИПИ'ЧНОСТЬ *ж.* типтүүлүк, типтик белгилери бар.

ТИПИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое типтүү, типтик белгилери бар; **типúчный слýчай** типтүү окуя; **типúчная ошúбка** типтүү жаңылыштык, типтүү ката.

ТИПОВО'Й, -áя, -óе **1.** (*являющийся образцом*) типтүү, типтик; **типовóй договóр** типтүү договор; **типовóй проéкт шкóлы** мектептин типтүү долбоору; **2.** (*стандартный*) типтик, стандарттуу; **типовáя мéбель** бир типтеги мебель.

ТИПОГРА'ФИЯ *ж.* типография, басмакана.

ТИПОГРА'ФСКИЙ, -ая, -ое **типография**-*га т.*; типографиялык; **издáть кнúгу типогрáфским спóсобом** китепти типографиялык жол менен басып чыгаруу.

ТИПОЛИТОГРА'ФИЯ *ж.* типолитография (*литографиялык бөлүмү бар типография*).

ТИПОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **типология**-*га т.*; типологиялык.

ТИПОЛО'ГИЯ *ж.* типология (*нерселердин же кубулуштардын ар түрдүү типтеринин ортосундагы мамилелерди илимий системага келтирип көрсөтүүчү классификация*).

ТИПУ'Н *м. вет.* типун (*куштун тил оорусу*); ◇ **типýн тебé на язы́к** *разг.* тилиңе тибиртке чыксын.

ТИР *м.* тир (*бута коюп атуу үчүн атайы жасалган жай*).

ТИРА'ДА *ж.* тирада (*сөздүн көтөрүңкү үн менен айтылган бир бөлүгү, узун сүйлөм*).

ТИРА'Ж *м.* **1.** тираж (*заёмдун же лотереянын утуш тиражы*); **тирáж вы́игрышей** утуштардын тиражы; **тирáж погашéния** облигациялардын өз наркын кайра төлөө тиражы; **вы́йти в тирáж** 1) (*об облигации*) тиражга чыгуу, тиражда болуу; 2) *перен.* мурдагы кадырын кетирүү, жараксыз болуп калуу, эскирип калуу, баасын жоготуп коюу; **2.** *полигр.* тираж (*басылып чыгуучу китептин ж. б. нерселердин саны*); **мáссовый тирáж учéбников** окуу китептеринин массалык тиражы.

ТИРА'Н *м.* **1.** *ист.* тиран (*Байыркы Грецияда — бийликти зордук менен тартып алуучу киши*); **2.** (*деспот*) залим, катаал; **3.** *перен.* эзүүчү.

ТИРА'НИТЬ *несов. кого-что* эзүү, кысымчылык көрсөтүү.

ТИРАНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое эзүүчү, кысымчылык көрсөткөн; **тиранúческий режи́м** кысымчылык көрсөткөн режим.

ТИРАНИ'Я *ж.* залимдик, катаалдык.

ТИРА'НСТВО *ср.* тирандык, залимдик, зулумдук, зулумчулук, катаалдык.

ТИРА'НСТВОВАТЬ *несов. над кем-чем* залимдик кылуу, зулумдук кылуу, катаалдык кылуу.

ТИРЕ' *ср. нескл.* тире, сызыкча (—).

ТИС *м. бот.* тис (*туштүктө өсүүчү ийне жалбырактуу жыгач же бадал*).

ТИ'СКАНЬЕ *ср. полигр.* оттиск алуу, басуу (*терилген тексттен оттиск алуу*).

ТИ'СКАТЬ *несов.* **1.** *кого-что, разг.* (*сжимать*) кысуу; **приятели тúскали друг дрýга в объя́тиях** достор бирин-бири кучактап кысышты; **2.** *что, полигр.* басуу.

ТИСКИ' *только мн., тех.* кыскыч (*иштелип жаткан нерсени кысууга арналган курал*); **зажáть в тискú** 1) кыскычка салып кысуу, кыскычка салуу, кыскычка сыга кысуу, кыпчуу; 2) *перен.* тезге салуу, кысмакка алуу; кыса берип, айласын кетирүү.

ТИСНЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*выдавливание узоров*) ныгыра басып наар, гүл түшүрүү; **тиснéние по кóже** ныгыра басып булгаарыга наар түшүрүү; **2.** (*узор*) түшүрүлгөн оюу, түшүрүлгөн гүл; **краси́вое тиснéние** кооз наар.

ТИСНЁНЫЙ, -ая, -ое ныгырып басылган, ныгыра басып наар түшүрүлгөн; **тиснёный переплёт** ныгыра басып кооздолгон мукаба.

ТИ'СНУТЬ *однокр. см.* **тúскать.**

ТИ'СОВЫЙ, -ая, -ое **тис**-*ке т.*

ТИТА'Н I *м.* титан (**1.** *миф. байыркы грек мифологиясында айтылуучу өтө зор кудай; бул кудай башка кудайлар менен согушкан*; **2.** *перен. абдан ишмер, акылы терең адам*).

ТИТА'Н II *м. хим.* титан (*химиялык элемент, күмүш түстүү катуу ак металл*).

ТИТА'Н III *м.* (*кипятильник*) титан (*суу кайнатылуучу чоң идиш*).

ТИТАНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое аябаган чоң, абдан зор, укмуштуудай чоң; **титанúческая си́ла** укмуштуудай чоң күч.

ТИТА'НОВЫЙ, -ая, -ое **титан** II-*ге т.*; титандык; **титáновые белúла** титандык боёк (*сууда эрибей турган минералдык ак боёк*).

ТИТР *м.* **1.** *хим.* титр (*бир кубический сантиметр эритмедеги бир заттын көлөмү*); **2.** *кино* жазуу (*кинокартинадагы түшүндүрүүчү сөздөр*).

ТИ'ТУЛ *м.* титул (**1.** *феодалдык жана буржуазиялык коомдо кишилерге берилүүчү ардактуу наам, мис. князь, граф ж. б.*; **2.** *полигр. китептин аты*; **3.** *полигр. китептин аты жазылган бети*).

ТИТУЛ'ОВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **титуловáть; 2.** *прил.* **титул** 1-*ге т.*; титулдуу, титулу бар.

ТИТУЛОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что* титулдоо, титулу боюнча айтуу, титулу боюнча чакыруу.

ТИ'ТУЛЬНЫЙ, -ая, -ое **титул** 2, 3-*кө т.*; титулдук; **тúтульный лист** *полигр.* титул барагы.

ТИФ *м. мед.* келте (*оору*); **сыпнóй тиф** темгилдүү келте; бөртмө келте; **брюшнóй тиф** ич келтеси (*келте оорусунун бир түрү*); **возврáтный тиф** кайталама келте.

ТИФО'ЗНЫЙ, -ая, -ое **тиф**-*ке т.*; **тифóзная эпидéмия** келте эпидемиясы; **тифóзный больнóй** келте менен ооруган киши.

ТИ'ХИЙ, -ая, -ое **1.** (*негромкий*) акырын; **говори́ть ти́хим гóлосом** акырын добуш менен сүйлөө; **2.** (*спокойный*) тынч, жоош; **ти́хий ребёнок** жоош бала; **ти́хий нрав** жоош мүнөз; **3.** (*безмолвный*) тынтынч, жымжырт, мемиреген; **ти́хая ночь** жымжырт түн, мемиреген түн; **4.** (*медленный*) жай, акырын; **пóезд пошёл ти́хим хóдом** поезд акырын жүрүп бара жатты; ◇ **ти́хой сáпой** *разг.* тымызын, астыртан.

ТИ'ХО 1. *нареч.* (*негромко*) акырын; **ти́хо говори́ть** акырын сүйлөө; **2.** *нареч.* (*спокойно*) акырын, тынч; **сиди́ ти́хо** тынч отур; **3.** *нареч.* (*безмолвно*) унчукпай, унчукпастан; **мы ти́хо вошли́ в дом** биз үйгө унчукпай жылып кирдик; **4.** *нареч.* (*медленно*) акырын, жай; **парохóд пошёл ти́хо** пароход жай жүрүп кетти; **5.** *безл. в знач. сказ.* тынч, жымжырт; **в кóмнате стáло ти́хо** бөлмөдө жымжырт болуп калды; **сегóдня ти́хо** бүгүн жымжырт.

ТИХОМО'ЛКОМ *нареч. разг.* жашырын, билдирбей, тымызын, үндөбөстөн; **э́то бы́ло сдéлано тихомóлком** бул тымызын иштелген.

ТИХО'НЬКО *нареч. разг.* акырын, жай, акырын гана, жай гана; **он тихóнько подошёл ко мне** ал акырын гана менин жаныма келди.

www.bizdin.kg

ТИХО'НЯ *м. и ж. разг.* жоош (*мис. киши*).

ТИХОХО'ДНЫЙ, -ая, -ое жай жүрүүчү, акырын жүрүүчү; **тихохо́дный парохо́д** жай жүрүүчү пароход.

ТИ'ШЕ 1. *сравн. ст. от прил.* **ти́хий** *и нареч.* **ти́хо** акырынраак, жайыраак, акырындатып: **он поехал ти́ше** ал акырындатып жүрүп калды; **2.** *в знач. повел. накл.* тынч, жым, акырын; **ти́ше, не меша́йте слу́шать!** тынч, угууга жолто кылбагыла!; ◇ **ти́ше воды́, ни́же травы́** *погов.* кой оозунан чөп албаган момун; боз койдон жоош (момун), ак койдон аңкоо.

ТИШИНА' *ж.* жымжырттык; **мёртвая тишина́** ың-жың жок тынчтык, жымжырт: **соблюда́ть тишину́** тынчтыкты сактоо; **водвори́ть тишину́** тынчтып коюу; **нару́шить тишину́** тынчтыкты бузуу; **в тишине́** тынчтыкта.

ТИШЬ *ж. см.* **тишина́**; ◇ **тишь да гладь** тынч эле.

ТКА'НЫЙ, -ая, -ое токулган, токуп жасалган; **тка́ный узо́р** токуп жасалган сайма.

ТКАНЬ *ж.* **1.** *текст.* кездеме; **полотня́ная ткань** болотнай кездеме; **шёлковая ткань** жибек кездеме; **полушерстяна́я ткань** жарым жүн кездеме; **2.** *биол.* ткань (*организмде белгилүү бир милдетти аткарууга ыйкемделген клеткалар түркүмү*); **мы́шечная ткань** булчуң тканы; **3.** *перен.* (*основа, содержание чего-л.*) маңыз, мазмун, бир нерсенин негизи; **ткань расска́за** аңгеменин негизги мазмуну.

ТКАНЬЁ *ср.* **1.** (*действие*) токуу, согуу (*кездемени, өрмөктү*); **2.** *собир.* (*изделия*) токума нерселер, кездемелер.

ТКАТЬ *несов. что* токуу, согуу; **ткать шёлк** жибек токуу; **паўк ткёт паути́ну** жөргөмүш желесин жасап жатат.

ТКА'ЦКИЙ, -ая, -ое **ткач**-*ка*, **ткачество**-*го т.*; **тка́цкий стано́к** токуу станогу; **тка́цкая фа́брика** токуу фабрикасы.

ТКАЧ *м.* токуучу.

ТКА'ЧЕСТВО *ср.* токуучулук.

ТКАЧИ'ХА *женск. р. к* **ткач.**

ТКНУТЬ *однокр. см.* **ты́кать** I.

ТКНУ'ТЬСЯ *однокр. см.* **ты́каться.**

тку, ткёшь *наст. вр. от* **ткать.**

ТЛЕН *м. уст.* чирик, чириген.

ТЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*гниение*) чирүү; **2.** (*слабое горение*) араң эле бықшып күйүү, араң эле чогу кызаруу.

ТЛЕ'ННОСТЬ *ж. уст.* опасыздык, жок болуп кетүүчүлүк, өтмөлүүлүк, жалгандык.

ТЛЕ'ННЫЙ, -ая, -ое *уст.* опасыз, өтмө, жок болуп кетүүчү, жалган.

ТЛЕТВО'РНОСТЬ *ж.* **1.** *уст.* чириткичтик, чиритүүчүлүк; **2.** *перен.* зыян келтирүүчүлүк.

ТЛЕТВО'РНЫЙ, -ая, -ое **1.** *уст.* (*порождающий тление*) чиритүүчү, чирите турган; **2.** *перен.* зыяндуу, зыян келтирүүчү.

ТЛЕТЬ *несов.* **1.** (*гнить*) чирүү; **2.** (*слабо гореть*) араң эле бықшып күйүү, араң эле чогу кызаруу; **под пе́плом тле́ли у́гли** күлдүн алдында чок араң эле кызарып жатты; **сыры́е дрова́ тле́ют** суу отун бықшып күйөт; **3.** *перен.* болор-болбос үмүттөнүү, билинер-билинбес шоолалануу; **в се́рдце тле́ла наде́жда** жүрөктө болор-болбос үмүт бар эле.

ТЛЯ *ж. зоол.* өсүмдүк митеси (*өсүмдүктүн суусун соруп жан сактоочу зыянкеч, майда жаныбар*).

ТМИН *м. бот.* зире.

ТМИ'ННЫЙ, -ая, -ое **тмин**-*ге т.*

ТО I *союз* **1.** (*в таком случае*) анда; **е́сли собра́ние око́нчится по́здно, то я не смогу́ прийти́** эгер жыйналыш кеч бүтсө, анда мен келе албаймын; **е́сли так, то я не согла́сен** эгер мындай болсо, мен макул эмесмин; **2.** *разд.* бирде; **ого́нь то разгора́лся, то затуха́л** от бирде күйүп, бирде өчүп жатты; **то оди́н, то друго́й** бир анысы, бир мунусу; ◇ **и то** ошондо да, ал да; **оста́лось одно́ я́блоко, и то гнило́е** бир алма калса, ал да чирик; **то и де́ло** *или* **то и зна́й** *разг.* ар дайым, тынымсыз, улам-улам; **не то** *или* **а не то** 1) (*в противном случае*) болбосо; **иди́ скоре́е, не то опозда́ешь** тез бар (жүр), болбосо кечигесиң; 2) (*а может быть*) же; **я прие́ду ве́чером, не то за́втра у́тром** мен кечинде келемин, же эртең менен келемин; **не то дождь, не то снег** же жаан эмес, же кар эмес.

ТО II *мест. ср. р. к* **тот.**

-ТО I *частица усил.* болсо, дал, так; **обеща́ть-то обеща́ли, а не выполня́ем** убаданы болсо бердик, ал эми аны аткарбай жатабыз; **кни́гу-то я прочёл** китепти болсо окудум (окуп чыктым); **где́-то он сейча́с?** ал казыр кайда болду экен?; **тебя́-то мне и ну́жно** мага так эле сен керексиң.

-ТО II *частица неопр.* -дыр; **кто́-то** бирөө, кимдир-бирөө; **где́-то** кайдадыр; **что́-то** эмнедир; **куда́-то** кайдадыр; **отку́да-то** кайдандыр.

ТО' БИШЬ *разг. см.* **то есть.**

ТОБО'Й *мест. личн. твор. п. от* **ты; тобо́й о́чень дово́льны** сага өтө ыраазы.

ТОБО'Ю *мест. см.* **тобо́й.**

ТОВА'Р *м.* товар; **това́ры широ́кого потребле́ния** кеңири керектелүүчү товарлар; **хо́дкий това́р** өтүмдүү товар; **неходово́й това́р** өтүмү жок товар, өтпөй турган товар, өтүмсүз товар; ◇ **показа́ть това́р лицо́м** *разг.* дурус жагын, жакшы жагын көрсөтүү (*мактоо үчүн, кадырын көтөрүү үчүн*).

ТОВА'РИЩ *м.* **1.** жолдош; **това́рищ де́тства** бала кездеги жолдош; **боево́й това́рищ** согуштук жолдош; **шко́льный това́рищ** мектепте бирге окуган жолдош; **това́рищ по рабо́те** кызматташ жолдош; **това́рищи по ору́жию** жаракташ жолдоштор (*армияда, согушта бирге болгон жолдоштор*); **вперёд, това́рищи!** алдыга, жолдоштор!; **2.** *уст.* (*заместитель, помощник*) орун басар, жардамчы; **това́рищ мини́стра** министрдин орун басары; **това́рищ прокуро́ра** прокурордун орун басары.

ТОВА'РИЩЕСКИЙ, -ая, -ое жолдоштук; **това́рищеские отноше́ния** жолдоштук мамилелер; **това́рищеский суд** жолдоштук сот.

ТОВА'РИЩЕСТВО *ср.* **1.** (*товарищеские отношения*) жолдоштук; **чу́вство това́рищества** жолдоштук сезим; **2.** (*объединение*) шериктик.

ТОВА'РКА *ж. уст. разг.* жолдош, ынак, курдаш (*аял бир-бирине*).

ТОВА'РНОСТЬ *ж. эк.* товардуулук; **высо́кая това́рность колхо́зного хозя́йства** колхоз чарбасынын жогорку товардуулугу.

ТОВА'РНЫЙ, -ая, -ое **товар**-*га т.*; товардык; **това́рное хозя́йство** товардык чарба; **това́рное произво́дство** товардык өндүрүш; **това́рный хлеб** товардык эгин; **това́рный склад** товардык склад; **това́рный ваго́н** жүк салуучу вагон.

ТОВАРОВЕ'Д *м.* товаровед (*товар боюнча специалист*).

ТОВАРОВЕ'ДЕНИЕ *ср. эк.* товароведение (*товарларды, алардын баалуулугун үйрөтүүчү илим*).

ТОВАРООБМЕ'Н *м. эк.* товар алмашуу (*эл чарбачылыгында товарга товарды алмаштыруу*).

ТОВАРООБОРО'Т *м. эк.* товарооборот (*эл чарбачылыгында товарлардын айлануусу*); **расшире́ние товарооборо́та** товарооборотту кеңейтүү.

ТОВАРООБРАЩЕ'НИЕ *ср. см.* **товарооборо́т.**

ТОВАРООТПРАВИ'ТЕЛЬ *м.* товар жөнөтүүчү.

ТОВА'РО-ПАССАЖИ'РСКИЙ, -ая, -ое *ж.-д.* товар-пассажирдик (*товарларды да, адамдарды да ташуучу*); **това́ро-пассажи́рский по́езд** товар-пассажирдик поезд.

ТОВАРОПОЛУЧА'ТЕЛЬ *м.* товар алуучу.

ТОВАРОПРОВОДЯ'ЩИЙ, -ая, -ее товар өткөрүүчү; **товаропроводя́щая сеть** товар өткөрүүчү тармак.

ТОВАРОПРОИЗВОДИ'ТЕЛЬ *м.* товар иштеп чыгаруучу.

ТО'ГА *ж. ист.* тога (*байыркы римдиктердин сырт кийими*).

www.bizdin.kg

ТОГДА´ 1. *нареч.* (*в то время, не теперь*) ошондо, ошол убакта, ошол кезде, ал кезде, ошол учурда, ал учурда, ал убакта; **тогда́ он был мо́лод** ал кезде ал жаш болчу; **я жила́ тогда́ в Москве́** мен ал убакта Москвада турчумун; 2. *нареч.* (*в таком случае*) анда; **ты уста́л? тогда́ отдохни́!** сен чарчадыңбы? анда эс ал!; 3. *союз* андан кийин, андан соң гана; **он ушёл, тогда́ я сел чита́ть** ал кетти, андан кийин мен окуганы отурдум; **когда́ он отказа́лся, тогда́ я реши́л де́йствовать оди́н** ал макул болбогондон кийин, мен өзүм жалгыз аракет кылууга кириштим; ◇ **тогда́ как** *союз уступ.* ᵉга карабастан, ᵉса да; **он хо́чет взять биле́т, тогда́ как по́езд ушёл** поезд жүрүп кетсе да, ал билет алганы жүрөт.

ТОГДА´ШНИЙ, -яя, -ее *разг.* ошондогу, ошол кездеги, ал убактагы, ал маалдагы.

того́ *мест.* 1. *род. и вин. п. от* **тот**; 2. *род. п. от* **то** II.

ТО´ЕСТЬ *союз* 1. (*а именно*) атап айтканда; **я был там в пя́тницу, то́ есть пятна́дцатого ма́рта** мен анда жума күнү, атап айтканда, он бешинчи мартта болдум; 2. (*вернее говоря, более точно*) мындайча айтканда, башкача айтканда, жок; **я упа́л, то́ есть не упа́л, а поскользну́лся** мен жыгылып кеттим, жок, жыгылган жокмун, тайгаланып кеттим.

ТОЖДЕ´СТВЕННОСТЬ *ж.* окшоштук, так өзүндөйлүк, бирдейлик, кебетелештик; **тожде́ственность двух докуме́нтов** эки документтин окшоштугу; **тожде́ственность взгля́дов** көз караштардын бирдейлиги.

ТОЖДЕ´СТВЕННЫЙ, -ая, -ое окшош, так өзүндөй, бирдей, кебетелеш.

ТО´ЖДЕСТВО *ср.* 1. (*полное сходство*) окшоштук, так өзүндөйлүк, кебетелештик; 2. *мат.* бирдейлик (*алгебрада*).

ТО´ЖЕ I. *союз* (*также*) да, дагы; **он то́же уе́хал** ал да кетти; 2. *частица разг.* да, дагы, деле, а **ты то́же хоро́ш!** сен да жакшысың!; **вот то́же учи́тель нашёлся!** муну кара, акыл үйрөтмөкчү!

ТОЖЕ´СТВЕННОСТЬ *ж. см.* **тожде́ственность.**

ТОЖЕ´СТВЕННЫЙ, -ая, -ое *см.* **тожде́ственный.**

ТО´ЖЕСТВО *ср. см.* **то́ждество.**

той *мест. род., дат., твор. и предл. п. от* **та.**

ТОК I *м.* (*мн.* **то́ки**) ток; **электри́ческий ток** электр тогу; **ток высо́кого напряже́ния** абдан шыкалган ток, напряжениеси күчтүү ток; **включи́ть ток** токту жиберүү; **вы́ключить ток** токту токтотуу.

ТОК II *м.* (*мн.* **то́ки**) *с.-х.* кырман.

ТОК III *м.* (*мн.* **тока́**) (*место, где токуют птицы*) кээ бир куштардын үйүгүшө турган жайы (жери).

ТОКА´РНИЧАТЬ *несов. разг.* токардык кылуу.

ТОКА´РНЫЙ, -ая, -ое токардык (*суруп-кырып жасоого арналган жабдык*); **тока́рный стано́к** токардык станок.

ТОКА´РНЯ *ж.* токарня (*токарлар иштөөчү жай*).

ТО´КАРЬ *м.* токарь (*бир нерсени жыгачтан, темирден суруп-кырып жасоочу уста*); **то́карь по де́реву** жыгач боюнча токарь (*жыгач уста*); **то́карь по мета́ллу** металл боюнча токарь (*темир уста*).

ТОКОВА´НИЕ *ср.* куштардын үйүгүшүүсү.

ТОКОВА´ТЬ *несов.* куштардын үйүгүшү.

ТОКСИКО´ЛОГ *м.* токсиколог (*токсикология боюнча специалист*).

ТОКСИКОЛОГИ´ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **токсикология**-*га т.*; токсикологиялык.

ТОКСИКОЛО´ГИЯ *ж.* токсикология (*уу нерселер жөнүндөгү окуу*).

ТОКСИ´Н *м. мед.* токсин (*микроорганизмдерден, ошону менен бирге кээ бир өсүмдүктөрдөн жана жаныбарлардан чыгып, адамды ооруу кылуучу уу заттар*).

ТОКСИ´ЧЕСКИЙ, -ая, -ое уулуу, ууландыруучу.

ТОКСИ´ЧНОСТЬ *ж. мед.* уулуулук, уулaндыргычтык (*кээ бир химиялык заттардын жандуу организмдерге зыяндуу таасир көрсөтүүгө ийкемдүүлүктөрү жана уулуулугу*).

ТОКСИ´ЧНЫЙ, -ая, -ое уулуу, ууландыруучу; **токси́чные хими́ческие вещества́** уулуу химиялык заттар.

ТО´ЛЕВЫЙ, -ая, -ое **толь**-*го т.*; **то́левая кры́ша** толь менен жабылган чатыр (*үйдүн төбөсү*).

ТО´ЛИКА *ж.*: **ма́лая то́лика** *или* **не́которая то́лика** *разг.* аз гана, кичине гана, бир аз.

ТОЛК *м.* 1. (*смысл*) маани; **не доби́ться то́лку** эч бир натыйжа чыгара албоо; **рассужда́ть с то́лком** маанилүү сөз сүйлөө; **сби́ться с то́лку** маанисиз сөз сүйлөө, адашуу; **сбить с то́лку** адаштыруу; **он всё де́лает с то́лком** ал бардыгын, жайын билип, иштейт; **бе́з толку** маани чыкпаган, мааниси жок, маанисиз, куру-бекер; 2. *разг.* (*польза*) пайда, береке; **из него́ то́лку не бу́дет** андан эч нерсе чыкпайт; **из него́ бу́дет толк** андан бир нерсе чыгат; **како́й в нём толк?** андан эмне чыгат дейсиң?; 3. **то́лки** *мн.* (*слухи*) миш-миш, имиш-имиш, узун кулак кабар; **не придава́ть значе́ния то́лкам** имиш-имиш сөздөргө маани бербөө; ◇ **понима́ть (знать) толк** *в чём-л. разг.* бир нерсенин маанисине түшүнүү, жайын билүү; **взять в толк** *разг.* түшүнүү.

ТОЛКА´НИЕ *ср. спорт.* түртүп ыргытуу; **толка́ние ядра́** ядрону түртүп ыргытуу.

ТОЛКА´ТЬ *несов.* 1. *см.* **толкну́ть** 1, 2, 3; 2. *что, спорт.* түртүп көтөрүү; **толка́ть ядро́** ядрону түртүп ыргытуу; **толка́ть шта́нгу** штанганы түртүп көтөрүү.

ТОЛКА´ТЬСЯ *несов.* 1. *во что, разг.* (*толкать*) умтулуу; **толка́ться в дверь** эшикке кирем деп умтулуу; 2. (*толкать друг друга*) жөөлөшүү, түрткүлөө, жөөлөө; **не толка́йтесь!** түртүшпөгүлө!, түртпөңүз!; 3. *разг.* (*слоняться без дела*) сандалуу, сандалып жүрүү; 4. *разг.* (*обращаться*) кайрылуу, түртүп көрүү, аракет кылып көрүү; **я толка́лся во все две́ри** мен түртүп көрбөгөн эшик калбады, менин кирбеген эшигим калган жок.

ТОЛКА´Ч *м.* 1. *ж.-д.* түрткүч (*поезддин составын артынан түртүүчү жардамчы паровоз*); 2. *перен. разг.* (*о человеке*) түрткүч, түрткүчү.

ТОЛКНУ´ТЬ *сов.* 1. *кого-что* түртүү, итерүү; **толкну́ть** *кого-л.* **ло́ктем** *бирөөнү* чыканагы менен түртүү; 2. *что, перен. разг.* (*продвинуть вперёд*) алга түртүү, илгерилетүү; **толкну́ть де́ло** ишти илгерилетүү; 3. *кого-что на что, перен.* (*побудить*) түртүү, дуушар кылуу; **толкну́ть на преступле́ние** кылмышка түртүү; 4. *спорт. см.* **толка́ть** 2.

ТОЛКОВА´НИЕ *ср.* 1. (*истолкование*) түшүндүрүү, түшүнүк берүү; **толкова́ние зако́на** закондун түшүнүгүн берүү; 2. (*высказывание, объяснение*) түшүнүк, түшүндүрмө; **дать пра́вильное толкова́ние** *чему-л.* *бир нерсеге* туура түшүнүк берүү.

ТОЛКОВА´ТЕЛЬ *м.* түшүндүрүүчү, түшүнүк берүүчү.

ТОЛКОВА´ТЬ *несов.* 1. *что* (*давать разъяснение*) түшүндүрүү, түшүнүк берүү, маанисин түшүндүрүү; **толкова́ть зако́н** законду түшүндүрүү; 2. *кому, разг.* (*разъяснять*) айтып түшүндүрүү; **я ему́ об э́том и толку́ю** мен буга ошонун өзүн айтып отурам; 3. *с кем, о ком-чём, разг.* (*разговаривать*) сүйлөшүү; **толкова́ть о дела́х** иш жөнүндө сүйлөшүү.

ТОЛКО´ВЫЙ, -ая, -ое 1. *разг.* (*разумный, понятливый*) акылдуу, зээндүү, жөндөмдүү, сөзгө түшүнө турган; **толко́вый челове́к** акылдуу киши; 2. (*ясный, понятный*) айкын, түшүнүктүү, ачык, даана; **толко́вое разъясне́ние** ачык түшүнүк, даана түшүндүрүү; 3. (*содержащий объяснения*) түшүндүрмөлүү; **толко́вый слова́рь** түшүндүрмөлүү сөздүк.

ТО´ЛКОМ *нареч. разг.* дурустап, жөнү менен, түшүнүктүү кылып; **скажи́ то́лком, чего́ тебе́ на́до?** түшүндүрүп айтчы, сага эмне керек?

ТОЛКОТНЯ´ *ж. разг.* түртүшмө, тыгылыш, тополоң.

ТОЛКУ´ЧИЙ, -ая, -ее: **толку́чий ры́нок** *см.* **толку́чка** 2.

ТОЛКУ´ЧКА *ж. разг.* 1. *см.* **толкотня́**; 2. (*рынок*) жайма базар, чайкоо (*ар ким өз буюмун көтөрүп сатма базар*).

www.bizdin.kg

ТОЛМА́Ч *м. уст.* тилмеч.

ТОЛОКНО́ *ср.* талкан.

ТОЛО́ЧЬ *несов. что* талкалоо, майдалоо, жанчуу, жанчып майдалоо; **толо́чь са́хар** кантты жанчып майдалоо; ◇ **толо́чь во́ду в сту́пе** *погов.* сокуга суу жанчуу (*берекесиз иш кылуу; маанисиз, курулай иш кылуу же ошол эле сөздү сүйлөй берүү*).

ТОЛО́ЧЬСЯ *несов. разг.* **1.** сандалуу, бош жүрүү; **толо́чься на ме́сте** бир жерде бекер эле бош жүрө берүү; **2.** *страд. к* **толо́чь.**

ТОЛПА́ *ж.* жыйын, үйүлгөн топ, жыйылган калың эл, топтошкон эл; **толпа́ наро́да** үйүлгөн эл, жыйылган эл; **толпа́ ребяти́шек** топтошкон балдар.

ТОЛПИ́ТЬСЯ *несов.* үймөлөктөшүп туруу, тыгылышып туруу, топтошуп туруу; **наро́д толпи́тся на пло́щади** эл аянтта топтошуп турат.

ТОЛПО́Й *нареч* чогуу, чогулуп, топтолушуп, жыйналышып, үймөлөктөшүп; **стоя́ть толпо́й** топтошуп туруу.

ТОЛПО́Ю *нареч. см.* **толпо́й.**

ТОЛСТЕ́ТЬ *несов.* семирүү, жооноюу, курсагы чыгуу.

ТОЛСТИ́ТЬ *несов. кого, разг.* жоонойтуу, жоон кылып көрсөтүү; **э́то пла́тье её толсти́т** бул көйнөк аны (*аялды*) жоонойтуп көрсөтөт.

ТОЛСТО́ВКА *ж.* толстовка (*эркектердин бүйүрмөлөп тигилген, бел боолуу кең көйнөгү*).

ТОЛСТОГУ́БЫЙ, -ая, -ое эрди калың, калың эриндүү, калбык эрин.

ТОЛСТОКО́ЖИЙ, -ая, -ее **1.** (*с толстой кожей*) териси калың, кабыгы калың; **толстоко́жая ды́ня** кабыгы калың коон; **2.** (*из толстой кожи*) калың тери; **толстоко́жий реме́нь** калың териден (булгаарыдан) жасалган кур; **3.** *перен. разг.* (*неотзывчивый, грубый*) териси калың неме, копол; **толстоко́жий челове́к** копол киши.

ТОЛСТОПУ́ЗЫЙ, -ая, -ое *разг.* чердейген, чардагай, чоң курсак, челкейген, чалкайган, ичи челектей.

ТОЛСТОСТЕ́ННЫЙ, -ая, -ое калың дубалдуу, дубалы калың, боору калың; **толстосте́нный сосу́д** боору калың идиш.

ТОЛСТОСУ́М *м. разг. уст.* бай, малдуу, чөнтөктүү.

ТОЛСТОЩЁКИЙ, -ая, -ое тултук бет, тултук, бултугуй, бултук бет.

ТОЛСТУ́ХА *ж. разг.* жоон аял; болтогой, эткээл аял.

ТОЛСТУ́ШКА *ж. уменьш.-ласк. от* **толсту́ха.**

ТО́ЛСТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*полный*) жоон, семиз; **то́лстый мужчи́на** семиз эркек; **2.** калың; **то́лстая кни́га** калың китеп; **то́лстое сукно́** калың сукно; ◇ **то́лстый журна́л** адабияттык олуттуу мааниси бар журнал; **то́лстый карма́н** *разг.* чөнтөгүндө акчасы көп киши; чөнтөгү калың.

ТОЛСТЯ́К *м. разг.* жоон эркек.

ТОЛЧЕ́НИЕ *ср.* талкалоо, жанчуу, майдалоо.

ТОЛЧЁНЫЙ, -ая, -ое талкаланган, майдаланган, жанчылган, күкүмдөлгөн; **толчёный са́хар** жанчылган кант.

ТОЛЧЕЯ́ *ж.* **1.** (*давка*) көп эл кысылышкан, сыгылышкан жай; **2.** (*небольшая мельница*) жуваз (*куйшөгүч; мында данды күйшөйт, кабыгынан ажыратат*).

ТОЛЧО́К *м.* **1.** (*удар*) кагылыш, түртүлүш, силкинүү, силкиниш; түрткү; **подзе́мные толчки́ при землетрясе́нии** жер титирөөдө жер астында болгон силкиниш; **2.** *перен.* (*побуждение*) түрткү, себеп; **3.** *спорт.* көтөрүп түртүү (*ийни менен тең кылып көтөрүп турган оордукту баштан өйдө кылып түртүп көтөрүү*).

ТО́ЛЩА *ж.* калыңдык, катмардын калыңдыгы, калың катмар; **то́лща земно́й коры́** жер кыртышынын калыңдыгы; **то́лща атмосфе́ры** атмосферанын калыңдыгы; **в то́лще наро́да** калың элдин ичинде.

ТОЛЩИНА́ *ж.* **1.** (*полнота*) жоондук, семиздик; **2.** калыңдык, калың; **сукно́ значи́тельной толщины́** бир канча калың сукно.

ТОЛЬ *м.* толь (*суу өткүс кылынып смола менен майланган калың картон кагаз; бул көбүнчө чатырдын үстүн жабууга жумшалат*).

ТО́ЛЬКО 1. *нареч. ограничительное* эле, гана, -да, жалгыз; **то́лько он мо́жет реши́ть э́тот вопро́с** бул маселени жалгыз гана ал чече алат; **э́то сто́ит то́лько три рубля́** бул үч гана сом турат; **э́то то́лько нача́ло** бул башталышы гана; **рабо́та то́лько ещё начина́ется** жумуш жаңы гана башталып жатат; **все гото́вы, а он то́лько одева́ется** баары даяр, ал болсо, жаңы гана кийинип жатат; **2.** *союз* (*в соединении с союзом «как», «лишь», «едва»*) замат эле, менен эле; **как то́лько прие́дешь, напиши́ нам** жетериң менен эле бизге жазып жибер; **3.** *союз противит.* (*однако, но, при условии*) бирок; **я согла́сен е́хать, то́лько не сейча́с** мен барууга макулмун, бирок азыр эмес; **4.** *частица* (*с «бы» выражает желание*) -са экен, эле, эптеп эле; **то́лько бы попа́сть на э́ту ле́кцию!** эптеп эле ушул лекцияга кирсем экен!; **5.** *частица* (*после местоимений, наречий, союзов для усиления выразительности*) гана; **заче́м то́лько ты э́то сде́лал!** сен ушуну эмне үчүн иштедиң экен!; ◇ **не то́лько..., но и...** ал гана эмес, дагы...; **не то́лько я, но и други́е говоря́т то же са́мое** жеке гана мен эмес башкалар да ошондой деп айтышат; **то́лько-то́лько** 1) (*едва*) араң-араң, арацдан зорго; 2) (*недавно*) азыр гана, азыр эле, эми эле; **то́лько и всего́** ушул эле; **то́лько и всего́?** ушул элеби?; **то́лько что** азыр гана, азыр эле; **он то́лько что прие́хал** ал азыр эле келди.

ТОМ *м.* том.

том *мест. предл. п. от* **тот, то** II (*предлогдордон кийин колдонулат*).

ТОМА́Т *м.* **1.** *бот.* томат; **2.** томат (*помидордон эзилип жасалган пюре*).

ТОМА́ТНЫЙ, -ая, -ое **томат**-*ка т.*

ТОМИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое зарыктыруучу, чарчатуучу, алсыратуучу, зериктирүүчү; **томи́тельное ожида́ние** зарыктырган күтүү; **томи́тельный зной** күндүн алсыратуучу ысыгы.

ТОМИ́ТЬ *несов.* **1.** *кого-что* (*мучить*) чарчатуу, алсыратуу, жүдөтүү, кыйноо; **его́ томи́т жа́жда** анын каны катып алсырап турат; **2.** *что, кул.* демдеп бышыруу, быктырып бышыруу; **томи́ть мя́со** этти быктырып бышыруу; **3.** *что* (*о металле*) табына жеткирүү; **томи́ть сталь** темирди көпкө чейин кыздыра берип болотко айландыруу.

ТОМИ́ТЬСЯ *несов.* **1.** (*мучиться*) чарчоо, алсыроо, зарыгуу, кыйналуу, жапа тартуу; **томи́ться в ожида́нии** *чего-л.* *бир нерсени* күтүп зарыгуу; **2.** (*напр. об овощах, мясе*) демделип бышуу, быгып бышуу; **3.** *страд. к* **томи́ть.**

ТОМЛЕ́НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) кыйнаш, азапташ, зарыктырыш, кыйналыш, азапташыш, зарыгыш, зеригиш, азап чегиш; **2.** *кул.* (*напр. мяса*) демдөө, быктыруу; **3.** *тех.* (*действие*) табына жеткизүү; **4.** (*мучение*) зарыгуу, чарчоо, кыйналуу, жапа тартуу; **испы́тывать томле́ние** кыйналгандыкты баштан өткөрүү.

ТОМЛЁНЫЙ, -ая, -ое **1.** *тех.* табына жеткен; **томлёная сталь** табына жеткен болот; **2.** демдеп бышырылган, быктырып бышырган; **томлёное мя́со** быктырып бышырылган эт.

ТО́МНО *нареч.* магдырап, көшүп; **то́мно вздохну́ть** магдырап үшкүрүп коюу.

ТО́МНОСТЬ *ж.* магдырагандык, көшүгөндүк.

ТО́МНЫЙ, -ая, -ое магдыраган, көшүгөн; **то́мный взгляд** магдыраган көз караш.

ТОМПА́К *м.* томпак (*жез менен цинктин эритиндиси, латунь*).

ТОМПА́КОВЫЙ, -ая, -ое **томпак**-*ка т.*

тому́ *мест. дат. п. от* **тот, то** II.

ТОН *м.* **1.** *физ.* тон (*абанын периодикалык толкушунан пайда болгон тыбыш*); **2.** *муз.* тон, үн (*үндүн сапаты*);

www.bizdin.kg

ни́зкий тон жоон үн; **высо́кий тон** ичке үн; **мя́гкий тон** жумшак үн; 3. *мед.* үн (*жүрөктүн соккон үнү*); 4. *жив.* (*оттенок цвета*) түр, раң, түс; **све́тлые тона́ карти́ны** сүрөттүн ачык түстөрү; 5. (*оттенок речи*) тон, үн (*үндүн чыгышы*); **говори́ть споко́йным то́ном** жай-баракат гана үн менен сүйлөө; **перемени́ть тон** тонун (үнүн) өзгөртүү; 6. *перен. уст.* (*характер поведения*) адеп, мүнөздүн түрү, өзүн алып жүрө билүү, мүнөз; **хоро́ший тон** адептүүлүк, сыпайылык; ◇ **задава́ть тон** *см.* **задава́ть; попа́сть в тон** *бирөөгө* жагымдуу сүйлөө *же* жагымдуу иш кылуу; **то́ном ни́же** (*говорить*) үнүн басандатып (*сүйлөө*); **то́ном вы́ше** (*говорить*) үнүн көтөрө (*сүйлөө*).

ТОНА'ЛЬНОСТЬ *ж. муз.* тональность (*музыкалык чыгарманын негизине алынган тигил же бул гамма*).

ТО'НЕНЬКИЙ, -ая, -ое *уменьш.-ласк. от* **то́нкий** ипичке, эң ичке, жупжука; **то́ненький голосо́к** ипичке үн; **то́ненькая ве́точка** ипичке бутакча; **то́ненькая ко́жица** жупжука тери.

ТОНИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, мед., физиол.* сергитүү (*өзгөчө бир дарынын жардамы менен бүткүл организмдин же айрым мүчөнүн кубатын жогорулатуу*).

ТОНИНА' *ж.* жукалык, ичкелик; **тонина́ ни́ти** жиптин ичкелиги; **тонина́ бума́ги** кагаздын жукалыгы.

ТОНИ'ЧЕСКИЙ I. -ая, -ое тоникалык; **тони́ческое стихосложе́ние** *лит.* ырдын тоникалык түзүлүшү (*басымдуу, басымсыз муундардын дурус кезектешип келишине негизделген ыр түзүлүшү*).

ТОНИ'ЧЕСКИЙ II, -ая, -ое *мед., физиол.* тоникалык, сергиткич (*бардык организмдин же айрым мүчөнүн кубатын жогорулатуучу, бекемдөөчү дары*); **тони́ческие сре́дства** тоникалык дарылар.

ТО'НКИЙ, -ая, -ое 1. жука, ичке; **то́нкая тетра́дь** жука дептер; **то́нкая нить** ичке жип; **то́нкий слой песка́** кумдун жука катмары; **то́нкая та́лия** кыпча бел; 2. (*высокий — о звуках*) ичке, бийик; **то́нкий го́лос** ичке үн; 3. *перен.* (*утончённый*) назик; **то́нкие черты́ лица́** өңү назик; 4. *перен.* (*искусный*) чебер, кылдат; **то́нкая рабо́та** чебер иш; 5. *перен.* (*деликатный*) кычыктуу; **то́нкий вопро́с** кычыктуу маселе; 6. *перен.* (*чуткий, изощрённый*) назик, өткүр; **то́нкий слух** кулагы өткүр; 7. *перен.* (*проницательный, острый*) чебер, өткүр; **то́нкий кри́тик** чебер сынчы; 8. (*малозаметный*) аз айырмаланган, болор-болбос айырма, аз сезилген; **то́нкое разли́чие** аз сезилген айырма.

ТО'НКО *нареч.* 1. жука; **то́нко наре́зать** жука кылып кесүү; 2. *перен.* чебердик менен, кылдаттык менен, терең түшүнүп; **то́нко разбира́ться** *в чём-л. бир нерсени* өтө чебер талдап билүү; ◇ **где то́нко, там и рвётся** *погов.* жука жерден жыртылат, ичке жерден үзүлөт.

ТОНКОВОЛОКНИ'СТЫЙ, -ая, -ое ичке булалуу; **тонковолокни́стый хло́пок** ичке булалуу пахта.

ТОНКОЗЕРНИ'СТЫЙ, -ая, -ое *геол.* майда бүртүктүү; **тонкозерни́стая поро́да** майда бүртүктүү тоо теги.

ТОНКОКО'ЖИЙ, -ая, -ее жука кабыктуу, жука терилүү; **тонкоко́жий апельси́н** жука кабыктуу апельсин.

ТОНКОНО'ГИЙ, -ая, -ое ичке буттуу, чий бут.

ТОНКОПРЯДЕ'НИЕ *ср.* ичке ийрүү, кылдат ийрүү (*ийрүүнүн акыркы процесси*).

ТОНКОПРЯДИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **тонкопрядение**-*ге т.*

ТОНКОРУ'ННЫЙ, -ая, -ое *с.-х.* уяң жүндүү; **тонкору́нные о́вцы** уяң жүндүү койлор; **тонкору́нное овцево́дство** уяң жүндүү кой өстүрүүчүлүк.

ТОНКОСТЕ'ННЫЙ, -ая, -ое капталы жука, дубалы жука; **тонкосте́нный сосу́д** капталы жука идиш.

ТО'НКОСТЬ *ж.* 1. жукалык, ичкелик; **то́нкость волокна́** буланын ичкелиги; 2. *перен.* (*утончённость*) назиктик; 3. *перен.* (*искусность*) чебердик, кылдаттык; 4. *перен.* (*деликатность*) адептүүлүк; 5. *перен.* (*изощрённость*) сезгичтик; 6. *перен.* (*проницательность*) чебердик, өткүрлүк; 7. *чаще мн.* (*подробность*) ийне-жибине чейин, майда-чүйдөсүнө чейин; **он зна́ет своё де́ло до то́нкостей** ал өзүнүн ишин ийне-жибине чейин билет.

ТОНКОСУКО'ННЫЙ, -ая, -ое жука сукнолуу; **тонкосуко́нная ткань** жука сукнолуу кездеме.

ТОНКОШЕ'РСТНЫЙ, -ая, -ое 1. *см.* **тонкору́нный;** 2. (*из тонкой шерсти*) уяң жүндүү; **тонкоше́рстное сукно́** уяң жүндөн токулган сукно.

ТОНКОШЁРСТЫЙ, -ая, -ое *см.* **тонкоше́рстный.**

ТОНМЕ'ЙСТЕР *м.* тонмейстер (*радио аркылуу бергенде радионун үнүн иреттеп туруучу радио кызматкери*).

ТО'ННА *ж.* тонна (*метрикалык системада 1000 килограмм оордуктагы салмак*).

ТОННА'Ж *м.* тоннаж (1. *мор. кеменин алган ордунан кысылып чыккан суунун салмагы; бул суу кеменин оордугуна барабар;* 2. *тех. вагондордун же автомобилдердин тонна менен жүк көтөрүшү*).

ТОННЕ'ЛЬ *м. см.* **тунне́ль.**

ТО'НУС *м. мед., физиол.* тонус (*организмдин же айрым ткандардын тиричилик аракеттери*).

ТОНУ'ТЬ *несов.* чөгүү, батуу; **де́рево в воде́ не то́нет** жыгач сууда чөкпөйт; ◇ **тону́ть в дела́х** ишке чөмүлүү, иштен кол бошобоо; **дома́ то́нут в зе́лени** үйлөр бак-дарактын арасынан көрүнбөйт.

ТОНФИ'ЛЬМ *м.* тонфильм (*сүйлөөчү фильм*).

ТО'НЬШЕ *сравн. ст. от прил.* **то́нкий** *и нареч.* **то́нко** -дан ичке, ичкерээк, -дан жука, жукараак.

ТО'НЯ *ж.* тоня (1. *балык кармоочу жай;* 2. *балык кармоочу ишкана;* 3. *балык кармоочу чоң торду бир жолу сууга салуу*).

ТОПА'З *м. мин.* топаз (*кымбат баалуу таштын бир түрү*).

ТОПА'ЗОВЫЙ, -ая, -ое **топаз**-*га т.*

ТО'ПАНЬЕ *ср.* жер тепкилөө, кадам койгондо катуу басуу.

ТО'ПАТЬ *несов.* түрсүлдөтүп басуу.

ТОПИ'ТЬ I *несов. что* 1. (*разводить огонь*) жылытуу үчүн жагуу, от жагуу; **топи́ть печь** мешке от жагуу, мешти жагуу; 2. (*обогревать*) жагып жылытуу; **топи́ть кварти́ру** квартираны меш жагып жылытуу.

ТОПИ'ТЬ II *несов. что* эритүү, сызгыруу; **топи́ть воск** момду эритүү; **топи́ть молоко́** сүттү быктырып бышыруу.

ТОПИ'ТЬ III *несов. кого-что* 1. (*заставлять тонуть*) чөктүрүү, чөктүрүп жиберүү, батыруу; **топи́ть суда́ неприя́теля** душмандын кемелерин чөктүрүү; 2. *перен. разг.* (*губить*) жала жаап болтурбай салуу, тузакка түшүрүү, бүлдүрүү; **топи́ть хоро́шее де́ло** жакшы ишке тоскоолдук кылып болтурбай салуу, бүлдүрүү.

ТОПИ'ТЬСЯ I *несов.* 1. (*о печи*) жылытуу үчүн от жагылуу; 2. *страд. к* **топи́ть** I.

ТОПИ'ТЬСЯ II *несов.* 1. сызгырылуу, эрүү; 2. *страд. к* **топи́ть** II.

ТОПИ'ТЬСЯ III *несов.* 1. (*о человеке*) өзүн сууга батыруу, сууга чөгүп өлүү; 2. *страд. к* **топи́ть** III.

ТО'ПКА *ж.* 1. (*действие*) от жагуу; 2. (*часть печи, котла*) топка, меш (*мештин оозу*); **паро́возная то́пка** паровоздун топкасы (меши).

ТО'ПКИЙ, -ая, -ое саздуу, сормо ылайлуу, баткактуу; **то́пкий бе́рег** суунун саздуу жээги.

ТОПЛЕ'НИЕ *ср.* эритүү; **топле́ние во́ска** момду эритүү.

ТОПЛЁНЫЙ, -ая, -ое эриген, эритилген, сызгырылган, бышырган; **топлёное ма́сло** сары май; **топлёное молоко́** быктырып бышырган сүт.

ТО'ПЛИВНО-ЭНЕРГЕТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое отун-энергетикалык; **то́пливно-энергети́ческое хозя́йство** отун-энергетикалык чарба.

ТО'ПЛИВНЫЙ, -ая, -ое **топливо**-*го т.*

ТО'ПЛИВО *ср.* отун; **твёрдое то́пливо** катуу отун (*көмүр, жыгач*); **жи́дкое то́пливо** суюк отун (*нефть*).

www.bizdin.kg

ТО'ПНУТЬ *однокр.* жер тебүү, жерди тээп коюу.

ТОПО'ГРАФ *м.* топограф (*топография боюнча специалист*).

ТОПОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **топография**-*га т.*; топографиялык; **топографи́ческая ка́рта** топографиялык карта; **топографи́ческая съёмка** топографиялык съёмка; ◊ **топографи́ческая анато́мия** денени бөлүктөрүнүн жана органдарынын өз ара жайланышын үйрөнүүчү анатомия.

ТОПОГРА'ФИЯ *ж.* топография (**1.** *картага же планга түшүрүү максатында жердин үстүңкү кабатын өлчөөнүн методдорун үйрөнүүчү, геодезиянын бөлүмү*; **2.** *бир жердин үстү жана андагы бөлүктөрдүн өз ара жайланышы*).

ТО'ПОЛЕВЫЙ, -ая, -ое **тополь**-*го т.*; теректүү; **то́полевая ро́ща** теректүү бак.

ТО'ПОЛЬ *м.* терек; **пирамида́льный то́поль** мырза терек; **бе́лый (серебри́стый) то́поль** ак терек.

ТОПОНИ'МИКА *ж.* топонимика; *см.* **топони́мия.**

ТОПОНИ'МИЯ *ж.* топонимия (**1.** *бир өлкөнүн же жердин географиялык аттарынын жыйындысы*; **2.** *лингв. тил илиминин географиялык аттарды үйрөнүүчү бөлүмү*).

ТОПО'Р *м.* балта.

ТОПОРИ'ЩЕ *ср.* (*рукоятка топора*) балтанын сабы.

ТОПО'РНЫЙ, -ая, -ое (*грубый, неуклюжий*) одоно, эби-сыны жок, эпсиз, копол; **топо́рная рабо́та** копол иштелген нерсе.

ТОПО'РЩИТЬ *несов. что* тикирейтүү, тик тургузуу; **дикобра́з топо́рщит и́глы** чүткөр ийнелерин тикирейтип турат; **топо́рщить усы́** мурутун тикирейтүү.

ТОПО'РЩИТЬСЯ *несов. разг.* **1.** үрпүйүү, тикирейүү, сербейүү; **ко́шка топо́рщится** мышык үрпөйөт; **усы́ топо́рщатся** мурутттары тикирейип турат; **2.** (*о платье, материи*) колдоюу, долдоюу.

ТО'ПОТ *м.* дүбүрт, дүбүр; **ко́нский то́пот** аттын дүбүртү.

ТОПОТА'ТЬ *несов. разг.* дүбүрттөтүү.

ТОПТА'НИЕ *ср.* **1.** тебелөө, тепсөө; **2.** (*на месте*) бир жерде салмагын улам бир бутуна салып туруу, бир жерде басып тура берүү, бир жерден жылбоо; ◊ **топта́ние на ме́сте** бир орундан жылбоо.

ТОПТА'ТЬ *несов.* **1.** *кого-что* (*мять*) тебелөө, тепсөө, тебелеп таштоо, тепсеп таштоо; тебелеп булгоо (*грязнить*); **топта́ть траву́** чөптү тебелөө, тепсөө; **не топчи́те пол** полду тебелеп булгабагыла; **2.** *что, разг.* (*снашивать обувь*) жыртуу; ◊ **топта́ть в грязь** жаманатты кылуу.

ТОПТА'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*переступать с ноги на ногу*) бир жерде салмагын улам бир бутуна салып туруу, бир жерде басып тура берүү, бир жерден жылбоо; **2.** *перен.* (*бесцельно ходить*) жөнү жок басып жүрө берүү; сенделип, бош жүрө берүү, бекер жүрүү; ◊ **топта́ться на ме́сте** бир орундан жылбоо.

ТОПЧА'Н *м.* топчан (*жөнөкөй жыгач керебет*).

ТОПЬ *ж.* сормо саз, тартма жер, баткактуу жер.

ТО'РБА *ж.* дорбо, кап; ◊ **носи́ться как дура́к с пи́саной то́рбой** *с кем-чем-л. разг.* болбогон нерсени оозунан түшүрбөй мактап жүрүү, ошону менен иришүү.

ТОРГ *м.* **1.** (*действие*) соода кылуу; **2.** *уст.* (*базар*) базар; **3. торги́** *мн.* (*аукцион*) тоорук; **прода́ть с торго́в** тоорук кылып сатуу.

ТОРГА'Ш *м. разг. презр.* алып сатар, соодагер, кызыл кулак.

ТОРГА'ШЕСКИЙ, -ая, -ое **торгаш**-*ка т.*; **торга́шеские зама́шки** соодагердин (кызыл кулактын) кылыктары.

ТОРГА'ШЕСТВО *ср. разг. презр.* алып сатарчылык, соодагерчилик, кызыл кулактык.

ТОРГИ' *мн. см.* **торг** 3.

ТОРГОВА'ТЬ *несов.* **1.** *кем-чем* (*вести торговлю*) соода кылуу; **торгова́ть хле́бом** эгин сатуу, нан сатуу; **торгова́ть в ро́зницу** чекене соода кылуу; **2.** (*быть открытым для торговли*) соода кылуу, сатуу.

ТОРГОВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *с кем-чем* (*сговариваться о цене*) соодалашуу; **2.** *перен. разг.* (*спорить с целью выгоды*) соодалашуу, талашуу.

ТОРГО'ВЕЦ *м.* соодагер; **кру́пный торго́вец** ири соодагер; **ме́лкий торго́вец** майда соодагер.

ТОРГО'ВКА *женск. р. к* **торго́вец.**

ТОРГО'ВЛЯ *ж.* соода; **госуда́рственная торго́вля** мамлекеттик соода; **вну́тренняя торго́вля** ички соода; **вне́шняя торго́вля** тышкы соода; **ро́зничная торго́вля** чекене соода; **опто́вая торго́вля** дүң соода.

ТОРГО'ВО-ПРОМЫ'ШЛЕННЫЙ, -ая, -ое соода-өнөр жай; **торго́во-промы́шленный центр** соода-өнөр жай борбору.

ТОРГО'ВЫЙ, -ая, -ое **торговля**-*га т.*; **торго́вый догово́р** соода договору; **торго́вая сеть** соода тармагы.

ТОРГПРЕ'Д *м.* (торго́вый представи́тель) торгпред (соода өкүлү).

ТОРГПРЕ'ДСТВО *ср.* (торго́вое представи́тельство) торгпредство (соода өкүлдүгү).

ТОРЕАДО'Р *м.* тореадор (*Испанияда — бука менен кармашуучу киши*).

ТОРЕ'Ц *м.* **1.** (*поперечный разрез бревна*) устундун туурасынан таарылып кесилген жери; **2.** (*брусок*) чүркө, чөркө; **мостова́я из торцо́в** чүркө төшөлгөн көчө (жол).

ТОРЖЕ'СТВЕННОСТЬ *ж.* салтанаттуулук.

ТОРЖЕ'СТВЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*праздничный*) салтанаттуу; **торже́ственное собра́ние** салтанаттуу жыйналыш; **2.** (*важный, серьёзный*) көтөрүңкү түрдө, салмактуу түрдө (*мис. кулуу, сүйлөө*); **3.** (*нерушимый*) бекем, бузулбас; **торже́ственное обеща́ние** бузулбас убада.

ТОРЖЕСТВО' *ср.* **1.** (*празднование*) салтанат; **Октя́брьские торжества́** Октябрдык салтанаттар; **2.** (*победа, успех*) салтанат; **торжество́ сове́тского стро́я** советтик түзүлүштүн салтанаты; **торжество́ справедли́вости** адилеттиктин салтанаты; **3.** (*радость*) кубаныч, шаттык; **на лице́ его́ отрази́лось торжество́** анын жүзүнө кубаныч кирди.

ТОРЖЕСТВОВА'ТЬ *несов.* **1.** *что* (*праздновать*) салтанаттуу майрамдоо; **торжествова́ть побе́ду** жеңишти салтанаттуу майрамдоо; **2.** *над кем-чем* (*иметь успех, быть победителем*) жеңиштүү болуу, шаңдануу; **торжествова́ть над враго́м** душманды жеңип шаңдануу.

ТОРЖЕСТВУ'ЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **торжествова́ть;** **2.** *прил.* салтанаттуу, көңүлү көтөрүңкү.

ТО'РИЙ *м. хим.* торий (*химиялык элемент*).

ТОРМА'ШКИ: полете́ть вверх торма́шками *разг.* аягы асманга чыгып калуу, оңко-чоңкосунан кетүү; **всё пошло́ вверх торма́шками** иштин бардыгы баш аламан болуп кетти.

ТОРМОЖЕ'НИЕ *ср.* тормоздоо, тормоз кылуу; **автомати́ческое торможе́ние** автоматтык жол менен тормоздоо.

ТО'РМОЗ *м.* **1.** (*мн.* **тормоза́**) *тех.* тормоз (*машинанын же арабанын дөңгөлөгүн акырындаткыч же токтоткуч прибор*); **ручно́й то́рмоз** кол тормоз; **ножно́й то́рмоз** бут тормоз; **2.** (*мн.* **то́рмозы**) *перен.* (*помеха, препятствие*) тоскоол, кедерги, жолто.

ТОРМОЗИ'ТЬ *несов. что* **1.** *тех.* тормоздоо, тормоз кылуу (*кыймылды тормоз менен акырындатуу же токтотуу*); **тормози́ть маши́ну** машинаны тормоздоо; **2.** *перен.* (*препятствовать, мешать*) тоскоолдук кылуу; **тормози́ть рабо́ту** жумушка тоскоолдук кылуу.

ТОРМОЗНО'Й, -а́я, -о́е **тормоз** 1-*ге т.*; **тормозно́й башма́к** *ж.-д.* тормоз башмагы (*жүрүп келаткан вагонду токтотуу үчүн дөңгөлөктүн астына коюла турган аспап*).

ТОРМОШИ'ТЬ *несов. кого-что, разг.* **1.** (*теребить*) жулкулдатуу, жулкуу, булкуп силкүү; **2.** *перен.* (*надоедать*) тынчын алуу, беймаза кылуу, мазасын кетирүү.

ТО'РНЫЙ, -ая, -ое (*о дороге*) тапталган (*жол*); **пойти́ по то́рной доро́жке** *перен.* жаңы жол издебей эле, мурдакылардын жолу менен, башкалар салган жол менен жүрүү.

www.bizdin.kg

ТОРОВА'ТЫЙ, -ая, -ое *разг.* март, жоомарт, колу ачык.

ТОРОПИ'ТЬ *несов.* **1.** *кого-что* шаштыруу; **торопи́ть** *кого-л.* **с отве́том** *бирөөнү* жооп берүүгө шаштыруу; **2.** *что* (*приближать наступление чего-л.*) тездетүү, ылдамдатуу; **торопи́ть собы́тия** окуяларды тездетүү.

ТОРОПИ'ТЬСЯ *несов.* шашуу, шашкалактоо, ашыгуу; **торопи́ться на рабо́ту** жумушка шашуу; **говори́ть не торопя́сь** шашпай сүйлөө.

ТОРОПЛИ'ВО *нареч.* шашып, шашкалактап, шашып-бушуп.

ТОРОПЛИ'ВОСТЬ *ж.* шашкалактык, шашмалык, ашыккандык; **избега́йте изли́шней торопли́вости** артыкбаш шашмалыктан качкыла.

ТОРОПЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое **1.** шашкалак, шашма; **торопли́вый челове́к** шашма киши, **2.** (*поспешный, быстрый*) шашкан, шашкалактаган; **торопли́вые движе́ния** шашкалактаган кыймыл.

ТОРО'С *м.* торос (*полярдык деңиздерде муздардын кысылышынан пайда болгон оркойгон муздар*).

ТОРО'СИСТЫЙ, -ая, -ое **торос**-*ко т.*; торостуу; **торо́систые ледяны́е поля́** торостуу муз талаалары (*муздун чоң-чоң кесеги көп муз талаасы*).

ТОРПЕ'ДА *ж. воен.* торпеда (**1.** *өзү жүрүүчү суу алдындагы мина*; **2.** *авиациялык бомбалардын бир түрү*).

ТОРПЕДИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, воен.* торпедалоо, торпеда менен согуу.

ТОРПЕДИ'СТ *м. воен.* торпедист (*торпедалык аппаратты тейлөөчү специалист*).

ТОРПЕ'ДНЫЙ, -ая, -ое **торпеда**-*га т.*; торпедалык; **торпе́дный аппара́т** торпедалык аппарат.

ТОРПЕДОМЕТА'НИЕ *ср. воен., ав.* торпеданы ыргытуу (*мис. самолёттон*).

ТОРС *м.* торс (*кишинин же статуянын көөдөнү: башы, колу, буту жок тулкусу*).

ТОРТ *м.* торт (*кондитердик таттуу пирог, нан*).

ТОРФ *м.* чым көң; **за́лежи то́рфа** чым көңдүү жер; **добы́ча то́рфа** чым көң чыгаруу, чым көңдү казып алуу.

ТОРФОБРИКЕ'ТЫ *мн.* (*ед.* **торфобрике́т** *м.*) чым көң брикеттери.

ТОРФОРАЗРАБО'ТКИ *только мн.* чым көң казып алуу.

ТОРФОРЕ'З *м. тех.* чым көң кесүүчү машина.

ТОРФЯНИ'К *м.* **1.** (*торфяное болото*) чым көңдүү саз; **2.** (*специалист по торфу*) чым көң боюнча специалист.

ТОРФЯНИ'СТЫЙ, -ая, -ое чым көңдүү; **торфяни́стая по́чва** чым көңдүү жер.

ТОРФЯНО'Й, -а́я, -о́е **торф**-*го т.*; чым көңдүү; **торфяны́е разрабо́тки** чым көң казып чыгаруу; **торфяно́е то́пливо** чым көң отун.

ТОРЦЕВА'ТЬ *несов. что* чүркө (чөркө) төшөө; **торцева́ть мостову́ю** көчөгө (жолго) чүркө (чөркө) төшөө.

ТОРЦО'ВЫЙ, -ая, -ое **торец**-*ке т.*; **торцо́вая мостова́я** чүркө (чөркө) төшөлгөн көчө (жол).

ТОРЧА'ТЬ *несов.* **1.** сороюп (серейип, оркоюп, аркайып, эрбейип, арбайып) чыгып туруу; типтик туруу, сексейүү, үрпөйүп (тикирейип) туруу (*о волосах*); **бревно́ торчи́т из воды́** устун суудан сороюп чыгып турат; **у него́ вихры́ торча́т** анын чачы үрпөйүп турат; **2.** *перен. разг.* (*постоянно находиться где-л.*) ар дайым болуу; **торча́ть пе́ред глаза́ми** ар дайым көз алдында туруу.

ТОРЧКО'М *нареч. разг.*: **стоя́ть торчко́м** сороюп (серейип, оркоюп, аркайып, эрбейип, арбайып) чыгып туруу; типтик туруу, үрпөйүп (тикирейип) туруу (*о волосах*); **во́лосы у него́ стоя́т торчко́м** анын чачтары типтик болуп турат, анын чачтары үрпөйүп турат.

ТОРЧМЯ' *нареч. прост. см.* **торчко́м.**

ТОСКА' *ж.* кайгы, сарсанаа, санаа, убайым; сагынуу, көксөө, куса болуу; **тоска́ по ро́дине** родинасын ойлоп сарсанаа болуу, сагынуу.

ТОСКЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*полный тоски*) кайгылуу, капалуу, куса болгон; **2.** (*вызывающий тоску*) көңүлсүз, зериктире турган; **тосkли́вая пого́да** көңүлсүз аба ырайы.

ТОСКОВА'ТЬ *несов. по ком-чём, по кому-чему* куса болуу, сагынуу; **тоскова́ть по друзья́м** досторун сагынуу, досторун сагынып куса болуу.

ТОСТ *м.* тост (*бирөөнүн же бир нерсенин урматы үчүн ичүүгө сунуш кылып, столдун жанында сүйлөнүүчү сөз*); **провозгласи́ть тост** тост айтуу; **подня́ть тост** тост көтөрүү.

ТОТ *мест. указ.* **1.** тетиги, тиги, баягы, ошол; **да́йте мне вон ту кни́гу** мага тетиги китепти бериңизчи; **э́то тот са́мый челове́к** бул баягы кишинин өзү; **то́т же** ошонун өзү; **в ту́ же мину́ту** ошол эле минутада; **с того́ вре́мени** ошол убактан бери; **я спрошу́ у того́, кто зна́ет** мен билген кишиден сураймын; **2.** (*другой, не этот*) тиги, тигил, аркы; **на том берегу́** аркы өйүздө; **по ту сто́рону** тиги жакта; **3.** (*такой, который нужен*): **я, ока́зывается, сел не в тот ваго́н** мен башка вагонго отуруп калыптырмын; **ты взял не ту кни́гу** сен ал китепти эмес, башка китепти алыптырсың; **э́то всё не то** мунун баары башка; **он тепе́рь не тот** ал азыр баягы эмес; **4.** (*при перечислении противополагается словам: «иной», «другой»*) ал; **ни тот ни друго́й** ал дагы эмес, бул дагы эмес; тигиниси да, мунусу да эмес; **не тот, так друго́й** ал болбосо, башкасы, анысы болбосо, башкасы; **тот уе́хал, а э́тот оста́лся** ал жөнөп кетти, бул калып калды; **5.** *в знач. сущ. ср.* (*при противопоставлении со словом «это»*) ал; **то бы́ло вчера́, а э́то сего́дня** ал кечээ болчу, а бул — бүгүн; **то был мой това́рищ** ал менин жолдошум болчу; ◇ **и без того́** ансыз да, ансыз деле; **не без того́** анысы да жок эмес, анысы да бар, анысы да бар го; **до того́, что...** ...ошончолук, ...ушунчалык, ...ошого чейин; **нет того́, что́бы...** ...ошонун ордуна, ...ошентпей, ...деген жок; **ни с того́, ни с сего́** жылан чакпай, жылкы теппей; **ни то, ни сё** ал да эмес, бул да эмес; иши кылып эле бир деме; **да и то сказа́ть** *разг.* чындыгында; **того́ и гляди́** *или* **того́ и жди** каратып туруп, карасаң эле, ана-мына дегенче эле; **того́ и гляди́ дождь пойдёт** жамгыр жаап жибериши мүмкүн; **вме́сто того́, что́бы...** ...анын ордуна; **де́ло в том, что...** ...да, иш мында да; **к тому́ же** анын үстүнө; **с тем, что́бы...** ...үчүн, ...деп; **я оста́лся до́ма с тем, что́бы порабо́тать** иштейин деп, мен үйдө калдым; **вме́сте с тем** ошону менен бирге, ошону менен катар; **и тому́ подо́бное** дагы ушу сыяктуулар; **по́сле того́, как...** =дан кийин; **то да сё** ал эле, бул эле; **тем бо́лее** асиресе; **тем не ме́нее** ошондой болсо да, ошондо да, анысына карабастан; **мне не до того́** мага ал эмес..., мен ансыз да; **к тому́ же** анын үстүнө, ага кошумча; **тому́ наза́д** *см.* **наза́д; тем он и хоро́ш** ошондуктан ал жакшы да, анын жакшы жери...; **тем вре́менем** *или* **ме́жду тем** ага чейин, ошого дейре, аңгыча; **а то нет?** *разг.* ананчы?; **то и де́ло** *или* **то и знай** улам-улам.

ТОТАЛИЗА'ТОР *м.* тотализатор (**1.** *ат чабыштарда — ар бир атка канча байге сайылгандыгын өзү көрсөтүп туруучу счётчик*; **2.** *ат чабыш жана жарыштагы акчалай мелдеш*).

ТОТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое тоталдык (*жалпы, бардыгын ичине алуучу*); **тота́льная война́** тоталдык согуш.

ТОТЕ'М *м.* тотем (*алгачкы адамдар уруунун уюткусу деп эсептеп, сыйынышкан айбан же өсүмдүк*).

ТОТЕМИ'ЗМ *м.* тотемизм (*байыркы коомдо — тотемдорго сыйынуу*).

ТО'-ТО *частица разг.* **1.** (*именно*) так эле; **вот то́-то и есть** так эле ошондой болчу; **2.** (*вот*) ой, ай; **то́-то он удиви́тся** ай, ал таң калат ко; **3.** (*вот почему*) аа, ошондой, **то́-то вы бои́тесь с ним встре́титься** сиз аны менен жолуккандан ошон үчүн коркот турбайсызбы; **4.** (*угроза*) эсиңде болсун, байкап кой; **то́-то же, смотри́!** эсиңде болсун!, байкап кой!

www.bizdin.kg

ТО'ТЧАС *нареч.* ошол замат, заматта, дароо; **то́тчас приду́** ошол замат келемин.

ТОЧЁНЫЙ, -ая, -ое 1. (*острый, наточенный*) учталган, курчутулган, кайралган; **точёный нож** курчутулган бычак; 2. (*выточенный*) кырып жасалган, жонуп иштелген, өгөөлөп иштелген; 3. *перен.* (*изящный, тонкий*) ичке, назик, копшогондой; **точёные черты́ лица́** жүзү назик келген; **точёные па́льцы** копшоп койгондой бармак.

ТО'ЧЕЧНЫЙ, -ая, -ое **точка** I 4-*ге т.*

ТОЧИ'ЛКА *ж.* кайрак.

ТОЧИ'ЛО I *ср. тех.* чарык кайрак.

ТОЧИ'ЛО II *ср.* (*в виноделии*) точило (*жүзүмдүн ширесин сыгууга арналган пресс*).

ТОЧИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **точило** I-*ге т.*; **точи́льный ка́мень** кайрак таш.

ТОЧИ'ЛЬЩИК *м.* чарыкчы, кайракчы.

ТОЧИ'ТЬ I *несов. что* 1. (*делать острым*) курчутуу, учтоо, кайроо; **точи́ть бри́тву** устараны курчутуу; 2. (*на токарном станке*) кыруу, кырып (сүрүп) жасоо (*жыгачтан же металлдан*); **точи́ть на тока́рном станке́** токардык станокто кырып (сүрүп) жасоо.

ТОЧИ'ТЬ II *несов.* 1. *что* (*продырявливать, портить*) тешүү, жеп жиберүү, бузуу; **моль то́чит сукно́** күбө сукнону жеп жиберет; **че́рви то́чат де́рево** курттар жыгачты жеп жиберет; **вода́ то́чит ка́мень** суу ташты жеп жиберет; 2. *кого, перен.* (*мучить, изводить*) жабыркатуу, кыйноо; **его́ точи́ла тоска́** аны кайгы жабыркатты; ◇ **точи́ть зу́бы** *на кого-л.* бирөөгө тишин кайроо, тиш кайроо, кекенүү; **точи́ть ля́сы** *см.* **ля́сы**.

ТО'ЧКА I *ж.* 1. *мат.* точка, орду; **то́чка пересече́ния прямы́х** түз сызыктардын кесилиш точкасы; 2. (*место, пункт*) точка, жер, орун, түйүн; **са́мая высо́кая то́чка горы́** тоонун эң бийик жери; **огнева́я то́чка** *воен.* ок атылуучу точка (*атуучу куралдардын турган жери*); **торго́вая то́чка** соода түйүнү; 3. (*предел*) точка, чекит; **то́чка кипе́ния** *физ.* кайноо точкасы; **то́чка замерза́ния** *физ.* тоңуу точкасы; 4. (*след, пятнышко*) темгил, так; **си́тец в кра́сных то́чках** кызыл темгилдүү чыт; 5. (*знак препинания*) чекит; **то́чка с запято́й** үтүрдүү чекит; ◇ **то́чка зре́ния** *см.* **зре́ние**; **то́чка в то́чку** тупатуура; **попа́сть в са́мую то́чку** дал үстүнөн чыгуу, дал өзүн түшүнүү, дал ортосуна тийгизүү (*мис. атканда*); **дойти́ до то́чки** *разг.* чегине жетүү, шиши толуу; **ста́вить то́чку** *разг.* такыр бүтүү, такыр бүттү деп эсептөө; **ста́вить то́чки над «и»** ачыгын айтуу, ачык-айкын айтуу; **то́чка!** *разг.* бүттү!

ТО'ЧКА II *ж.* 1. (*заострение*) курчутуу, кайроо, бүлөө, учтоо; 2. (*на токарном станке*) кыруу, кырып жасоо.

ТО'ЧНО 1. *нареч.* (*пунктуально*) анык, так, дал, туура, өз убактысында; айтылган, көрсөтүлгөн убакта; **он вы́полнил поруче́ние то́чно** тапшырманы ал туура (так) аткарды; **то́чно в три часа́** так саат үчтө, туура саат үчтө; 2. *нареч.* (*вполне, совершенно*) туура, дал, так, так эле, нак; **то́чно така́я же кни́га** так эле ушундай китеп, дал ушундай китеп; 3. *частица утверд. разг.* (*так, верно*) туура, анык эле; **то́чно, э́то он сде́лал** туура, муну ошол иштеди; **так то́чно** *воен.* дал ошондой, ооба; 4. *вводн. сл. усил.* (*действительно, в самом деле*) чын эле; **она́, то́чно, краси́ва** ал, чын эле, сулуу; 5. *союз сравн.* (*как будто, словно*) =дай, окшош, сыяктуу; **что ты бежи́шь то́чно с це́пи сорва́лся?** сен эмне жоо кууп келаткандай чуркап келе жатасың?

ТО'ЧНОСТЬ *ж.* 1. (*полное соответствие чему-л.*) туурралык, дал келүүчүлүк, бирдейлик, тактык, ырастык; **то́чность ве́са** таразанын тууралыгы (тактыгы); **то́чность перево́да** котормонун тууралыгы; 2. (*аккуратность, пунктуальность*) тууралык, аныктык, тактык; **он отлича́ется большо́й то́чностью** ал өзүнүн өтө тактыгы менен айырмаланат; ◇ **в то́чности** *разг.* так, тактык менен.

ТО'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*истинный, верный*) туура, дал, так; **то́чные весы́** туура тараза; **то́чное вре́мя** туура убакыт; 2. (*аккуратный, пунктуальный*) туура, анык, так, дал; **то́чный челове́к** так жүргөн киши; ◇ **то́чная меха́ника** так механика; **то́чные нау́ки** так илимдер (*математикага негизделген илимдер*).

ТО'ЧЬ-В-ТО'ЧЬ *нареч. разг.* туптуура, тупатуура, как эле, дал эле, как эле өзү; **он пересказа́л всё то́чь-в-то́чь как бы́ло** болгондун бардыгын ал дал эле өзүндөй кылып айтып берди.

ТОШНИ'ТЬ *несов. безл. кого* көөн айнуу, көңүл айнуу, жүрөк айлануу, окшуу, куску келүү.

ТО'ШНО *безл. в знач. сказ., разг.* 1. жүрөк айнуу, көңүл айнуу; **мне что́-то то́шно** эмне үчүндүр, жүрөгүм айнып турат; 2. *перен.* (*тяжело, тоскливо*) бук болуу, куса болуу; 3. *с неопр.* (*противно, отвратительно*) итиркейи келүү, итатайы тутулуу; **мне то́шно смотре́ть на э́то** муну карасам итиркейим келет.

ТОШНОТА' *ж.* 1. көөн айнуу, көңүл айнуу, жүрөк айнуу, куску келүү; 2. *перен.* (*отвращение*) жийиркенич, жийиркенүү.

ТОШНОТВО'РНЫЙ, -ая, -ое 1. (*вызывающий тошноту*) көөн айнытуучу, көңүл айнытуучу, жүрөк айнытуучу, куску келтирүүчү; **тошнотво́рный за́пах** жүрөк айнытуучу жыт; 2. *перен. разг.* (*вызывающий отвращение*) итиркейин келтире турган, куйканы куруштура турган; **тошнотво́рное зре́лище** итиркейин келтире турган көрүнүш.

ТО'ШНЫЙ, -ая, -ое *разг.* 1. (*докучный*) зериктирүүчү, жадата турган, мазаны кетире турган; 2. *см.* **тошнотво́рный** 2.

ТОЩА'ТЬ *несов. разг.* арыктоо, арыктап кетүү, азуу, азып кетүү, жүдөө.

ТО'ЩИЙ, -ая, -ее 1. (*исхудавший*) арык, азган, жүдөө, кыржыгый, начар; **то́щий челове́к** арык киши; 2. *перен. разг.* (*пустой*) ач, бош; **на то́щий желу́док** ач карын, тамак жей электе; 3. (*скудный*) арык, чүрүш; **то́щая земля́** арык жер; **то́щий карма́н** куру чөнтөк.

ТПРУ *межд.* шык-шык (*атты токтотууда айтылуучу сөз*); ◇ **ни тпру ни ну** *разг.* тур да эмес, жүр да эмес; же ары, же бери жылбастык.

ТРАВА' *ж.* чөп; **однолéтние тра́вы** бир жылдык чөптөр; **многолéтние тра́вы** көп жылдык чөптөр; **лека́рственные тра́вы** дары-дармек чөптөр; **со́рная трава́** отоо чөп; **покры́ться траво́й** чөп басып калуу; ◇ **трава́ траво́й** *или* **как трава́** *разг.* даамы жок (*мис. коон, алма*); **хоть трава́ не расти́** *разг.* «баары бир» деп кош көңүл кароо; **худа́я трава́ из по́ля вон** *погов.* арам чөптү аңыздан алып таштоо керек.

ТРА'ВЕРЗ *м. мор.* траверз (*кеменин жүрүшүнө перпендикуляр багыт*).

ТРА'ВЕРС *м.* траверс (1. *воен. флангдан атылуучу októн коргонуу үчүн окоптордун кырына үйүлгөн топурак*; 2. *тех. суу көп келген учурларда жээктерди суудан сактоо үчүн, суунун орто жеринен жээкке чейин орнотулган атайын тосмо*; 3. *спорт. альпинисттердин тоо массивинин катарынан ашып түшүп жүрүшү*).

ТРАВИ'ЛЬЩИК *м.* травильщик (*химиялык жол менен бир нерсенин тагын тазалоочу же ошондой жол менен бир нерсенин бетине гүл салуучу жумушчу*).

ТРАВИ'НКА *ж. разг.* бир тал чөп.

ТРАВИ'ТЬ I *несов. кого-что* 1. *охот.* (*преследовать*) итке тиштетүү, итке талатып өлтүрүү, тукуруу, тайган агытуу; **трави́ть за́йца соба́ками** коёнго ит агытуу; 2. *перен.* (*мучить*) кодулоо, куугунтуктоо, кодулап тынчтык бербөө.

ТРАВИ'ТЬ II *несов.* 1. *кого-что* (*отравлять*) уктуруу,ууландыруу, ууландырып кыруу; **трави́ть мыше́й** чычкандарды ууландырып жоготуу; 2. *что* (*делать потраву*)

www.bizdin.kg

тепсөө, тепсеп бүлүнтүү, тепсеп жок кылуу; **не допускáйте, чтóбы скот травúл посéвы** эгинди малга тепсетпегиле; **3.** *что, разг.* (*зря скармливать скоту*) малга берип түгөтүү, малга сарп кылуу; **не травú сéно лéтом** чөптү жайында малга берип түгөтпө; **4.** *что* (*уничтожать химическими средствами*) жоготуу, кетирүү; **травúть пя́тна** тактьі кетирүү; **5.** *что* (*обрабатывать химическим путём*) ойдуруу, оюу, оюп жасоо (*химиялык жол менен*).

ТРАВИ́ТЬ III *несов. что, мор.* бошотуу; **травúть канáт** арканды бошотуу.

ТРАВИ́ТЬСЯ *несов.* **1.** *разг.* (*принимать яд*) уу ичүү, ууугуу, өзүн ууктуруу; **2.** *страд. к* **травúть** II.

ТРАВЛЕ́НИЕ *ср. хим.* жедирүү, ойдуруу, оюу (*химиялык жол менен*); **травлéние метáллов** металлдарды ойдуруу.

ТРА́ВЛЯ *ж.* **1.** *охот.* итке тиштетүү, итке талатуу, тайган агытуу; **2.** *перен.* (*преследование*) кодулоо, куугунтуктоо, кодулап тынчтык бербөө.

ТРА́ВМА *ж. мед.* травма (*тышкы таасир менен организмдин бир жерин майып кылуу*); **психúческая трáвма** психикалык травма.

ТРАВМАТИ́ЗМ *м. мед.* травматизм, майып болуучулук; **борьбá с травматúзмом на произвóдстве** өндүрүштө майып болуучулукка каршы күрөшүү.

ТРАВМАТИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **травма**-*га т.*; травмалык (*травманын натыйжасында пайда болгон*).

ТРАВМАТОЛО́ГИЯ *ж. мед.* травматология (*тышкы таасир менен майып болгон организмди изилдөөчү, дарылоочу хирургиянын бир бөлүмү*).

ТРАВМИ́РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* травма кылуу, майып кылуу.

ТРАВОПО́ЛЬЕ *ср. с.-х.* травополье (*чөп айдоо, өстүрүү аркылуу жерди семиртүү жолу*).

ТРАВОПО́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **травополье**-*ге т.*; травополдук; **травопóльная систéма земледéлия** дыйканчылыктын травополдук системасы.

ТРАВОСЕ́ЯНИЕ *ср. с.-х.* чөп өстүрүүчүлүк.

ТРАВОСТО́Й *м. с.-х.* чөптүн чыгышы; **богáтый травостóй** мыкты чыккан чөп.

ТРАВОЯ́ДНЫЙ, -ая, -ое *зоол.* чөп жечүү, чөп жей турган; **травоя́дные живóтные** чөп жечүү айбандар.

ТРАВЯНИ́СТЫЙ, -ая, -ое **1.** *см.* **травянóй;** **2.** (*поросший травой*) чөптүү, чөбү калың, чөбү коюу; **травянúстый луг** чөбү калың чабынды; **3.** *перен. разг.* (*безвкусный*) даамсыз, чөп даамдуу, даамы жок (*мис. кофе*).

ТРАВЯНО́Й, -áя, -óе **трава**-*га т.*; **травянóе пóле** чөп талаасы; **травянóй стéбель** чөптүн сабагы.

ТРАГЕДИ́ЙНЫЙ, -ая, -ое **трагедия** 1-*ге т.*; трагедиялык; **трагедúйный стиль** трагедиялык стиль.

ТРАГЕ́ДИЯ *ж.* **1.** *лит., театр.* трагедия (*кишилик сезимдин өтө күчтүү түрүн сүрөттөөчү, аягы геройдун өлүмү менен бүткөн драмалык чыгарманын бир түрү*); **2.** *перен.* каран күн, чоң кайгы.

ТРАГИ́ЗМ *м.* **1.** *лит.* трагизм (*драмалык чыгармадагы трагедиялык элемент*); **2.** *перен. см.* **трагúчность.**

ТРА́ГИК *м.* трагик (**1.** *трагедиялык ролду ойноочу актёр*; **2.** *трагедиянын автору*).

ТРАГИКОМЕ́ДИЯ *ж.* **1.** *лит., театр.* трагикомедия (*трагедия менен комедия элементтерин ичине алган драмалык чыгарма*); **2.** *перен.* кайгыра турган жана күлө тургандары бар окуя.

ТРАГИКОМИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **трагикомедия**-*га т.*; трагикомедиялык.

ТРАГИКОМИ́ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **трагикомúческий.**

ТРАГИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **трагедия**-*га т.*; трагедиялык, трагедиялуу; **трагúческий слýчай** *перен.* трагедиялык иш (окуя), оор кайгылуу окуя.

ТРАГИ́ЧНОСТЬ *ж.* трагедиялык, трагедиялуулук, каран күн, оор кайгы.

ТРАГИ́ЧНЫЙ, -ая, -ое трагедиялык, трагедиялуу, оор кайгылуу.

ТРАДИЦИО́ННОСТЬ *ж.* традициялуулук, адат болгондук.

ТРАДИЦИО́ННЫЙ, -ая, -ое **традиция**-*га т.*; традициялык, традициялуу, адат болгон; **традициóнный прáздник** традициялык майрам.

ТРАДИ́ЦИЯ *ж.* традиция, адат, салт (*укумдан-тукумга келе жаткан адат, тартип*).

ТРАЕКТО́РИЯ *ж.* траектория (**1.** *мат., физ.* кандайдыр *бир телонун же точканын кыймылынын жолу*; **2.** *воен. учуп бара жаткан октун же снаряддын жолу*).

ТРАКТ *м.* тракт (*чоң даңгыр жол*); ◇ **желýдочно-кишéчный тракт** *анат.* ичеги-карын, аш сиңирүүчү система.

ТРАКТА́Т *м.* трактат (**1.** *илимий темадагы чыгарма*; **2.** *дип. эл аралык договор*).

ТРАКТИ́Р *м. уст.* трактир (*мурунку убакта — ресторандуу гостиница, кийинки убакта — төмөнкү разряддагы ресторан*).

ТРАКТИ́РЩИК *м. уст.* трактирчи, трактир ээси.

ТРАКТИ́РЩИЦА *женск. р. к* **трактúрщик.**

ТРАКТОВА́ТЬ *несов.* **1.** *что* (*давать толкование*) түшүндүрүү, түшүнүк берүү, талкуулоо, пикир жүргүзүү; **2.** *о чём* (*обсуждать*) түшүндүрүү, пикир алмашуу, талкуулашуу.

ТРАКТОВА́ТЬСЯ *несов.* **1.** *безл.* (*обсуждаться*) түшүндүрүлүү, түшүнүк берилүү, талкууланууу, түшүнүлүү, пикир жүргүзүлүү; **2.** *страд. к* **трактовáть.**

ТРАКТО́ВКА *ж.* түшүндүрүү, түшүнүк берүү, талкуулоо, пикир жүргүзүү.

ТРА́КТОР *м.* трактор.

ТРАКТОРИЗА́ЦИЯ *ж.* тракторлоштуруу.

ТРАКТОРИ́СТ *м.* тракторист, тракторчу.

ТРАКТОРИ́СТКА *женск. р. к* **трактори́ст;** трактористка.

ТРА́КТОРНЫЙ, -ая, -ое **трактор**-*го т.*; трактордук; **трáкторная бригáда** трактор бригадасы; **трáкторный завóд** трактор заводу.

ТРАКТОРОРЕМО́НТНЫЙ, -ая, -ое трактор ремонттоочу.

ТРАКТОРОСБО́РОЧНЫЙ, -ая, -ое тракторду курастыруучу.

ТРАКТОРОСТРОЕ́НИЕ *ср.* трактор куруу.

ТРАКТОРОСТРОИ́ТЕЛЬ *м.* трактор куруучу.

ТРАКТОРОСТРОИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое трактор куруучу; **тракторостроúтельный завóд** трактор куруучу завод.

ТРАЛ *м.* трал (**1.** *балык кармоочу кап формасындагы чоң тор*; **2.** *воен.-мор. суу алдындагы миналарды зыянсыз кылып таштоого арналган аспап*; **3.** *мор. суу астын текшерүүгө арналган жана суу түбүндөгү өсүмдүк менен жаныбарларды илип чыгарууга арналган аспап*).

ТРА́ЛЕНИЕ *ср.* тралдоо (**1.** *трал менен балык кармоо*; **2.** *воен.-мор. миналарды суудан кармап алыш*; **3.** *мор. суунун түбүн трал менен изилдөө*).

ТРА́ЛЕР *м.* тралер (*трал менен балык кармоочу кеме*).

ТРА́ЛИТЬ *несов. что* тралдоо (**1.** *тралдын жардамы менен балык кармоо*; **2.** *воен.-мор. суу алдындагы миналы кармоо же зыянсыз кылып коюу*; **3.** *мор. деңиздин түбүн изилдөө*).

ТРА́ЛЬЩИК *м.* тральщик (*трал менен жабдылган согуштук же балык кармоочу кеме*).

ТРАМБОВА́ТЬ *несов. что* трамбовка кылуу, трамбовкалоо, таптоо, тыгыздоо, таптап тыгыздоо.

ТРАМБО́ВКА *ж.* **1.** (*трамбование*) трамбовкалоо, трамбовка кылуу, таптоо, тыгыздоо, таптап тыгыздоо (*мис. жолду*); **2.** (*орудие*) жогоркудай кылып таптагыч, тыгыздагыч аспап.

ТРАМВА́Й *м.* трамвай; ◇ **речнóй трамвáй** суу трамвайы.

www.bizdin.kg

ТРАМВА'ЙНЫЙ, -ая, -ое **трамвай**-*га т.*; **трамва́йное сообще́ние** трамвай байланышы.

ТРАМВА'ЙЩИК *м.* трамвайчы, трамвай кызматкери.

ТРАМПЛИ'Н *м.* трамплин (1. *спорт. секирүүгө арналып, пактай, тирөөч менен өйдө көтөрүлгөн секи,* 2. *перен. бир аракет үчүн тирек, башталгыч пункт болгон нерсе*).

ТРАНЖИ'Р *м. разг.* акча түгөт (*акчаны курулай, ыксыз чачуучу, жоготуучу киши*).

ТРАНЖИ'РА *м. и ж. см.* **транжи́р.**

ТРАНЖИ'РИТЬ *несов. что, разг.* түгөтүү, ысырап кылуу, жоготуу, жоюу, бекерге жок кылуу (*акчаны курулай, ыксыз чача берүү*).

ТРАНЗИ'Т *м.* транзит (1. *пассажирлерди же жүктөрдү чыккан жеринен баруучу жерине, ортодо түшүрүп салбастан, жеткирүү*; 2. *товарды бир өлкөдөн экинчи бир өлкөгө ортодогу өлкө аркылуу өткөрүү*).

ТРАНЗИ'ТНЫЙ, -ая, -ое **транзит**-*ке т.*; транзиттик; **транзи́тный по́езд** транзиттик поезд; **транзи́тный пасса-жи́р** транзиттик пассажир.

ТРАНС *м. мед.* транс (*өз эркине, денесине бийлик кыла албай калган абал*).

ТРАНС- *татаал сөздөрдүн биринчи бөлүгү; бул* 1) *бир нейкиндик аркылуу болгон кыймылды көрсөтөт; мис.* **трансатланти́ческий** трансатлантикалык; 2) *бир нерсенин ары жагында экенин көрсөтөт; мис.* **трансальпи́йский** трансальпийлик.

ТРАНСКРИБИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* транскрипциялоо, транскрипция кылуу.

ТРАНСКРИ'ПЦИЯ *ж.* 1. (*транскрибирование*) транскрипция, транскрипциялоо, транскрипция кылуу (*айтылган сөздү айрыкча арип жана тамгалардын жардамы менен айтылгандай так жазуу*); 2. (*система знаков*) транскрипция (*транскрипция үчүн түзүлгөн ариптердин системасы*); 3. (*текст*) транскрипция (*транскрипция менен жазылган текст*).

ТРАНСЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* трансляциялоо, трансляция кылуу.

ТРАНСЛИТЕРА'ЦИЯ *ж. лингв.* транслитерация (*бир алфавиттин ариптери менен экинчи алфавиттин ариптерин жазуу*).

ТРАНСЛЯЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **трансляция**-*га т.*; трансляциялык; **трансляцио́нная сеть** трансляция тармагы; **трансляцио́нный у́зел** трансляциялык түйүн.

ТРАНСЛЯ'ЦИЯ *ж.* 1. (*транслирование*) трансляция, трансляциялоо, трансляция кылуу (*тыбыштарды, үндөрдү күчөтүп, радио же сым аркылуу берүү*); 2. трансляция; **слу́шать трансля́цию** трансляцияны угуу.

ТРАНСМИССИО'ННЫЙ, -ая, -ое **трансмиссия**-*га т.*

ТРАНСМИ'ССИЯ *ж. тех.* трансмиссия (*аракетти кыймылдаткычтан жумушчу машинага берүүчү вал жана анын майда бөлүктөрү*).

ТРАНСПАРА'НТ *м.* транспарант (1. *туз жазуу үчүн сызыксыз ак кагаздын астына төшөлүүчү, жазы кара сызыктуу барак*; 2. *аркасына жарык кылып көрсөтүлүүчү, керип койгон ак тунук жалпактыктын бетине түшүрүлгөн сүрөт*).

ТРАНСПЛАНТА'ЦИЯ *ж. биол.* трансплантация (*бир организмдин тканын же мүчөсүн өзүнүн бир жерине же башка организмге көчүрүү, жамоо*).

ТРАНСПОНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, муз.* транспонировкалоо, транспонировка кылуу.

ТРАНСПОНИРО'ВКА *ж. муз.* транспонировка, транспонировкалоо, транспонировка кылуу (*музыка чыгармасын бир үндөн экинчиге өткөрүү, көчүрүү*).

ТРА'НСПОРТ *м.* 1. (*перевозка*) транспорт, транспорттоо; 2. (*перевозочные средства*) транспорт; **железнодоро́жный тра́нспорт** темир жол транспорту; **городско́й тра́нспорт** шаар транспорту; **во́дный тра́нспорт** суу транспорту.

ТРАНСПОРТА'БЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое транспортабелдүү (*ташууга ыңгайлуу*).

ТРАНСПОРТЁР *м.* транспортёр (1. *тех. жүктөрдүн тынымсыз жүрүп турушуна ийкемделген нерсе, конвейер*; 2. *гаражда автомобилдердин ордундарын алмаштыруу үчүн жасалган айланма араба*).

ТРАНСПОРТИ'Р *м. тех.* транспортир (*бурчтарды өлчөө же бурч сызуу үчүн колдонулуучу прибор*).

ТРАНСПОРТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* транспорттоо (*ташуу; бир жерден экинчи жерге жүк жиберүү*).

ТРАНСПОРТИРО'ВКА *ж.* транспорттоо (*ташуу, ташып алып баруу*).

ТРА'НСПОРТНИК *м.* транспортчу (*транспортто иштеген киши*).

ТРА'НСПОРТНЫЙ, -ая, -ое **транспорт**-*ко т.*; транспорттук; **тра́нспортное су́дно** транспорттук кеме.

ТРАНСФОРМА'ТОР I *м. эл.* трансформатор (*алмашма электр тогунун шыкалышын жогорулаткыч же төмөндөткүч аппарат*).

ТРАНСФОРМА'ТОР II *м. театр.* трансформатор (1. *кичине, көбүнчө күлкүлүү пьесаларда өзүнүн түрүн, костюм, грим, жүрүш-турушун ж. б. бат буруп, бир канча кишинин же бардыгынын ролун өзү жалгыз ойноочу актёр*; 2. *көз боёмолоочу; фокусник адам*).

ТРАНСФОРМА'ТОРНЫЙ, -ая, -ое **трансформатор** I-*ге т.*; **трансформа́торная бу́дка** трансформатор будкасы.

ТРАНСФОРМА'ЦИЯ *ж.* трансформация, трансформация кылуу (1. *өзгөртүү; бир түрдөн экинчи түргө айландыруу*; 2. *эл. алмашма электр тогунун шыкалышы трансформатордун жардамы менен жогорулоо же төмөндөө*).

ТРАНСФОРМИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* трансформация кылуу.

ТРАНСФОРМИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* трансформацияланууу; 2. *несов. страд. к* **трансформи́ровать.**

ТРАНСФУ'ЗИЯ *ж. мед.* трансфузия (*канды бир организмден экинчи организмге куюштуруу*).

ТРАНСЦЕНДЕНТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое трансценденталдуу (*Канттын идеалисттик философиясында — тажрыйбага көз каранды болбогон кубулуштарды билүүгө таандык болгон; априордук*).

ТРАНСЦЕНДЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое 1. *филос.* трансценденттик (*идеалисттик философияда — билүүгө мүмкүн болбогон, тажрыйбадан тышкары туруучу*); 2. *мат.* трансценденттик (*алгебра жолу менен чыгарылышы мүмкүн болбогон*); **трансценде́нтное число́** трансценденттик сан.

ТРАНШЕ'Я *ж. воен.* траншея (*узун терең окоп*).

ТРАП *м. мор.* трап (*кемедеги шаты*).

ТРА'ПЕ'ЗА *ж. уст.* тамак ичүү (1. *монастырда тамак ичүү үчүн арналган жалпы стол*; 2. *жалпы эле тамак ичүү*).

ТРАПЕ'ЦИЯ *ж.* трапеция (1. *мат. эки жагы параллелдүү жана эки жагы параллелдүү эмес болгон төрт бурчтук*; 2. *спорт. гимнастикалык машыгуулар үчүн, эки башына аркан байланып жасалган таяк*).

ТРА'ССА *ж.* 1. *геод.* трасса (*жол салуу, канал казуу ж. б. үчүн белгиленген жер бетиндеги сызык*); 2. трасса (*жолдун, каналдын багыты*); **возду́шная тра́сса** аба трассасы.

ТРАССИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* жалтырак из калтыруу (*ок, снаряд жөнүндө*).

ТРАССИ'РУЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **тресси́ровать**; 2. *прил. воен.* жалтырап учуучу, жалтыраган из калтырып уча турган (*ок, снаряд*); **трасси́рующая пу́ля** жалтырак из калтыруучу ок.

ТРА'ТА *ж.* сарп кылуу, каражаттоо, каражат кылуу (*денег*); жумшоо (*напр. сил*); кетирүү (*напр. времени*); ысырап кылуу (*разбазаривание*).

www.bizdin.kg

ТРА'ТИТЬ *несов. что* сарп кылуу, каражаттоо, каражат кылуу (*деньги*); жумшоо (*напр. силы*); кетирүү (*напр. время*); ысырап кылуу (*разбазаривать*); **тра́тить свой де́ньги** өзүнүн акчасын сарп кылуу.

ТРА'ТИТЬСЯ *несов.* 1. *разг.* (*расходовать*) сарыпталуу, каражатталуу; 2. *страд. к* **тра́тить**.

ТРА'УЛЕР *м.* траулер; *см.* **тра́лер**.

ТРА'УР *м.* 1. аза, аза күтүү; 2. (*одежда*) аза кийими; **носи́ть тра́ур** кара кийүү, аза күтүү кийимин кийүү.

ТРА'УРНЫЙ, -ая, -ое **траур**-*га т.*; **тра́урный костю́м** аза күтүү кийими; **тра́урный марш** аза маршы.

ТРАФАРЕ'Т *м.* трафарет (1. *сүрөт, кооздук түшүрүлүүчү үлгү*; 2. *кесилип алынган тамгалардан, цифрлардан жазылган жазуу*; 3. *перен. эски калыпта айтыла, кылына жүргөн нерсе*; *жаңылыгы жок нерсе*).

ТРАФАРЕ'ТНОСТЬ *ж.* трафареттүүлүк (*таң болгондук*).

ТРАФАРЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое 1. **трафарет** 1, 2-*ге т.*; трафареттүү; 2. **трафарет** 3-*кө т.*; трафареттик; **трафаре́тная мысль** трафареттик ой; жаңылыгы жок ой.

ТРАХ *межд.* 1. күрс, тарс; 2. *в знач. сказ.* тарс эттире, күрс эттире; **он трах кулако́м по́ столу** ал столду муштуму менен тарс эттире бир койду.

ТРАХЕ'Я *ж.* 1. *анат.* (*дыхательное горло*) кекиртек; 2. *зоол.* трахея (*кээ бир муунак буттуу кибир жаныбарлардын денесинин сыртына чыгып туруучу дем алуу түтүгү*); 3. *бот.* трахея (*өсүмдүктөрдүн суу жүрүүчү түтүкчөсү*).

ТРА'ХНУТЬ *сов. прост.* 1. тарс бир коюу, күрс дедире бир салуу, шак дедире чабуу; **тра́хнуть из ружья́** мылтык менен тарс дедире атып жиберүү; 2. *кого-что, по чему* (*ударить*) тарс дедире бир коюу, салып калуу; =дан ары берип калуу, коюп жиберүү; **тра́хнуть** *кого-л.* **по спине́** бирөөнү аркага салып калуу.

ТРА'ХНУТЬСЯ *несов. прост.* тарс дей түшүү, күрс дей түшүү, күрс этип кулап түшүү; **тра́хнуться на зе́млю** жерге тарс дей түшүү.

ТРАХО'МА *ж. мед.* трахома (*жугуштуу көз оору*).

ТРЕ'БОВАНИЕ *ср.* 1. (*действие*) талап кылуу, суроо; 2. (*пожелание*) талап; **отказа́ться от свои́х тре́бований** өз талабынан кечүү (кайтуу); **предъявля́ть больши́е тре́бования** *к кому-л.* *бирөөгө* өтө чоң талаптарды коюу; 3. *чаще мн.* (*правила, нормы*) тартип, шарт, талап; **выполне́ние тре́бований уста́ва** уставдын койгон талабын орундоо; 4. *офиц.* (*документ*) суроо кагазы, талап кылуу кагазы.

ТРЕ'БОВАТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. (*строгость*) талап кылгычтык, жаасы катуулук, бекемдик, айткандай иштеткендик; 2. (*разборчивость*) тандагычтык.

ТРЕ'БОВАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*строгий*) талап кылгыч, жаасы катуу, бекем, айтканындай иштеткен (*мис. начальник*); 2. (*разборчивый*) тандагыч; **тре́бовательный чита́тель** тандагыч окуучу.

ТРЕ'БОВАТЬ *несов.* 1. *чего и с союзом «чтобы»* талап кылуу; 2. *чего* (*нуждаться в чём-л.*) керек кылуу; **боле́знь тре́бует лече́ния** оору дарылоону керек кылат, **э́то тре́бует мно́го вре́мени** буга көп убакыт керек; 3. *кого-что* (*вызывать*) чакыруу, келтирүү, күтүү.

ТРЕ'БОВАТЬСЯ *несов.* 1. (*быть нужным, необходимым*) керек, керек болуу, керек кылынуу; **на э́то тре́буется мно́го вре́мени** буга көп убак керек; 2. *страд. к* **тре́бовать** 3.

ТРЕБУХА' *ж.* 1. ичек-карын; 2. *перен. разг.* көр-жер, ыпыр-тыпыр.

ТРЕВО'ГА *ж.* 1. (*беспокойство*) коркуу, чочулоо; **его́ охвати́ла трево́га** аны коркунуч басты; **быть в трево́ге** чочулоо, чочулап туруу; 2. (*сигнал опасности*) тревога (*коркунуч сигналы, белгиси*); **возду́шная трево́га** аба тревогасы; **пожа́рная трево́га** өрт тревогасы; ◇ **бить трево́гу** коркунучту билдирип, чуу көтөрүү.

ТРЕВО'ЖИТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*внушать беспокойство*) коркунуч туудуруу, тынчын кетирүү, тынчын алуу; **меня́ трево́жит его́ отсу́тствие** анын жоктугу менин тынчымды алып жатат; 2. *кого-что* (*мешать*) тынчтык бербөө, тынчын алуу, тынчытпоо; 3. *кого-что* (*раздражать*) тынчын кетирүү, кыжырына тийүү, жинин келтирүү; **шум трево́жит больно́го** уу-чуу оору кишинин тынчын кетирет; 4. *что* (*бередить*) козутуу, козгоо, тырмоо, чукуу, оорутуу; **трево́жить ста́рую ра́ну** 1) эски жараны козгоп алуу; 2) *перен.* жаранын оозун тырмап алуу, эски кайгыны эске түшүрүү.

ТРЕВО'ЖИТЬСЯ *несов.* 1. (*беспокоиться*) чочулоо, коркуу, тынчы кетүү; **трево́житься за дете́й** балдар үчүн тынчы кетүү; **не трево́жьтесь, я сам возьму́** убара болбоңуз, мен өзүм аламын; 2. *страд. к* **трево́жить**.

ТРЕВО'ЖНЫЙ, -ая, -ое 1. (*полный тревоги*) коркунучтуу, тынчты алган; **трево́жный го́лос** коркунучтуу үн; 2. (*сообщающий о тревоге*) коркунучтуу, коркунучту билдирүүчү; **трево́жный гудо́к** коркунучту билдирүүчү гудок; **трево́жный сигна́л** коркунучту билдирүүчү сигнал; 3. (*создающий тревогу*) коркунучтуу, коркунуч туудуруучу; **трево́жные слу́хи** коркунучтуу каңшаарлар.

ТРЕВОЛНЕ'НИЕ *ср. разг.* тынчсыздык, түйшүк.

ТРЕД-ЮНИО'Н *м. полит.* тред-юнион (*Англияда жана анын доминиондорунда — профессионалдык союз*).

ТРЕ'ЗВЕННИК *м. разг.* ичкилик ичпеген киши.

ТРЕЗВЕ'ТЬ *несов.* 1. масы тароо; 2. *перен.* эсине келүү, акылга келүү.

ТРЕ'ЗВО *нареч.* 1. эсине келип, эс алып; 2. *перен.* (*разумно*) акылдуулук менен, акыл менен, эстүүлүк менен; **тре́зво смотре́ть на ве́щи** бир нерсеге акылдуулук менен кароо.

ТРЕЗВО'Н *м.* 1. бардык коңгуроолорун шаңгыратуу (*чиркөөдө*); 2. *перен. разг.* (*толки*) уу-чуу түшүү; 3. *перен. разг.* (*переполох*) тополоң, дүрбөлөң.

ТРЕЗВО'НИТЬ *несов.* 1. (*звонить во все колокола*) бардык коңгуроолорду шаңгыратуу (*чиркөөдө*); 2. *перен. разг.* (*сплетничать*) уу-чуу түшүрүү.

ТРЕ'ЗВОСТЬ *ж.* 1. мас эместик; 2. (*воздержание от спиртных напитков*) ичкилик ичпөөчүлүк; 3. *перен.* (*разумность*) салмактуулук, басмырттык, эстүүлүк.

ТРЕ'ЗВЫЙ, -ая, -ое 1. (*не пьяный*) мас эмес; 2. *перен.* (*разумный*) дурус, салмактуу, оор басырык, эстүү.

ТРЕЗУ'БЕЦ *м.* үчүлүк, үчүлүк айры.

ТРЕ'ЙЛЕР *м. тех.* трейлер (*жол курулушунда иштетилүүчү машина*).

ТРЕК *м. спорт.* трек (*велосипедде жарышууга же башка жарыштарга арналган айланма жол*).

ТРЕЛЕВА'ТЬ *несов. что* кесилген жыгачтарды жолго ташып чыгаруу.

ТРЕЛЁВКА *ж.* кесилген жыгачтарды жолго ташып чыгарыш.

ТРЕЛЁВЩИК *м.* кесилген жыгачтарды жолго ташуучу (*жумушчу*).

ТРЕЛЬ *ж.* трель (*эки иргелеш тыбышты тез кезектештирген коэ обон*; *мис. булбулдун кубулжутуп сайраганы*).

ТРЕЛЬЯ'Ж *м.* 1. (*трёхстворчатое зеркало*) бүктөмө күзгү; 2. (*решётка для вьющихся растений*) чырмоок өсүмдүктөр үчүн курулган тор.

трём *дат. п. от* **три**.

ТРЕ'МОЛО *ср. нескл. муз.* кайырма (*музыкада же ырда бир же бир нече үндүн тез-тез кайырмаланышы*).

трёмста́м *дат. п. от* **триста**.

тремя́ *твор. п. от* **три**.

тремяста́ми *твор. п. от* **триста**.

ТРЕ'НЕР *м.* тренер (*бир нерсеге машыгууга жетекчилик кылуучу киши, мис. спортто*).

ТРЕ'НЕРСКИЙ, -ая, -ое **тренер**-*ге т.*

ТРЕ'НЗЕЛЬ *м.* трензель (*тизгинди тартканда аттын үстүңкү таңдайына такала турган кылып жасалган оозduктун бир түрү*).

www.bizdin.kg

ТРЕ'НИЕ *ср.* 1. ышкуу, сүрүү, жышуу, сүрүлүү, жышылуу, өйкөлүү, кажалуу; 2. **трения** *мн. перен.* (*враждебные отношения*) тартыш, талаш-тартыш, кыжың-кужуң, чыр-чатак.

ТРЕНИРОВА'ТЬ *несов. кого-что* тренировкалоо, таптоо (*напр. лошадь*); бышыктыруу, маш кылуу, көндүрүү (*напр. спортсмена*).

ТРЕНИРОВА'ТЬСЯ *несов.* 1. тренировкаланууу, таптaлуу, өзүн өзү таптоо (*напр. о лошади*); табына келүү, машыгуу (*напр. о спортсмене*); 2. *страд. к* **тренировать.**

ТРЕНИРО'ВКА *ж.* тренировка, таптоо (*напр. лошади*); машыктыруу, бышыктыруу, көндүрүү, табына келтирүү (*напр. спортсмена*).

ТРЕНИРО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **тренировка**-*га т.*

ТРЕНО'ГА *ж.* 1. үч бут (*мис. фотоаппарат бекитилип коюлуучу үч буттуу нерсе*); 2. (*конские путы*) чидер.

ТРЕНО'ЖИТЬ *несов. кого-что* чидер салуу, чидерлөө, үч буттап тушоо.

ТРЕНО'ЖНИК *м.* тулга, можу.

ТРЕ'НЬКАТЬ *несов. разг.* даңкылдатуу, дыңгырлатуу.

ТРЕПА'К *м.* трепак (*орустун жерди катуу тээп бийлөөчү элдик бийи жана ушул бийдин музыкасы*).

ТРЕПА'ЛКА *ж.* тыткыч (*зыгырдын, кара куурайдын ж. б. сабагын тыткыч аспап*).

ТРЕПА'ЛО *ср. см.* **трепалка.**

ТРЕПА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **трепание**-*ге т.*; **трепальная машина** тыткыч машина.

ТРЕПА'ЛЬЩИК *м.* тытуучу (*зыгырдын, кара куурайдын ж. б. сабагын тытуучу жумушчу*).

ТРЕПА'ЛЬЩИЦА *женск. р. к* **трепальщик.**

ТРЕПАНА'ЦИЯ *ж. мед.* трепанация (*сөөктү тешип операция жасоо*).

ТРЕПА'НГ *м. зоол.* трепанг (*деңиз жаныбарынын бир түрү*).

ТРЕПА'НИЕ *ср.* (*напр. льна*) тытуу, тытып тазалоо.

ТРЁПАНЫЙ, -ая, -ое 1. тытылган (*жүн ж. б. жөнүндө*); 2. *разг.* (*разорванный, рваный*) жыртылган, уйпаланган; **трёпаная книга** жыртылган китеп; 3. *разг.* (*непричёсанный*) уйпаланган; **трёпаные волосы** уйпаланган чач.

ТРЕПА'ТЬ *несов.* 1. *что* (*приводить в беспорядок*) уйпалоо, жулмалоо, тыткылоо, желпилдетүү; **ветер треплет волосы** шамал чачты уйпалайт; **ветер треплет флаг** шамал желекти желпилдетип жатат; 2. *кого-что* (*дёргать, тормошить*) силкүү, булкуу, жулкуу, жулкулдатуу, тартуу; **трепать за волосы** чачтан алып жулкулдатуу; 3. *что, разг.* (*изнашивать*) жыртуу, тытуу (*кийимди*); 4. *кого-что, разг.* калчылдатуу, титиретүү, кармоо; **его треплет лихорадка** аны безгек калчылдатып жатат; 5. *кого-что, по чему* (*похлопывать*) чапкылоо, каккылоо; **трепать** *кого-л.* **по плечу** *бирөөнү* далыга каккылоо; 6. *что* (*очищать, раздёргивать волокно*) тытуу, тытып тазалоо; ◇ **трепать** *чьи-л.* **нервы** *бирөөнүн* тынчын кетирүү, *бирөөнүн* кыжырын кайнатуу; **трепать языком** *разг.* дөөрүп көп сүйлөй берүү; **трепать** *чьё-л.* **имя** *бирөөнүн* атын атап жамандай берүү.

ТРЕПА'ТЬСЯ *несов. разг.* 1. (*развеваться, колебаться*) желбирөө, желбирттөө, желпилдөө, делбирттөө; 2. (*изнашиваться*) жыртылуу, тытылуу, эскирип бүтүү (*кийим*); 3. *прост.* (*болтать*) дөөрүп көп сүйлөй берүү; 4. *страд. к* **трепать.**

ТРЕ'ПЕТ *м.* дирилдөө, калтыроо, калчылдоо; **трепет ужаса** корккондуктун калтырагы; **привести в трепет** *кого-л. бирөөнү* калтыратуу (*коркутуп*).

ТРЕПЕТА'НИЕ *ср.* 1. *поэт. см.* **трепет;** 2. (*колебание, дрожание*) дирилдөө, калтыроо.

ТРЕПЕТА'ТЬ *несов.* 1. (*колебаться, дрожать*) дирилдөө (*мис. көпөлөктүн канаты*); желпилдөө, желбирттөө, желбирөө (*мис. туу*); 2. *за кого-что, перен.* (*тревожиться*) күйүп-бышуу, тынчсызданып жүрөгү чыдабоо, санаасы тынбоо; 3. *перен.* (*испытывать беспокойство*) жүрөгү чыдабоо, санаасы тынбоо, жүрөгү зырпылдоо; калтырап коркуу; **трепетать при мысли** ...ойлогондо жүрөгү зырп дей түшүү; **трепетать перед** *кем-л. бирөөнүн* алдында калтырап коркуу; 4. *перед кем-чем, перен.* (*испытывать страх*) титирөө, калтыроо, үрөйү учуу, коркуу.

ТРЕ'ПЕТНЫЙ, -ая, -ое 1. *поэт. уст.* (*дрожащий*) дирилдеген (*мис көпөлөктүн канаты*); 2. *перен.* (*взволнованный*) токтоно албаган, чочулаган; **трепетное ожидание** жүрөгү токтоно албай күтүү.

ТРЁПКА *ж.* 1. (*напр. льна*) тытуу, тытып тазалоо, талдоо; 2. *разг.* (*наказание*) тилдөө, урушуу, жемелөө; **задали ему трёпку** аны жакшы эле жемелешти; ◇ **трёпка нервов** кыжырын кайнатуу, тынчын кетирүү, жанын жай алдырбоо.

ТРЕПЫХА'ТЬСЯ *несов. разг.* талпынуу, бырылдоо, тыбыроо, бырпыроо.

ТРЕСК *м.* 1. чыртылдоо, чартылдоо, кырсылдоо, чырт этүү, чарт этүү; чытыр-чытыр, карс-курс; **треск ломающихся ветвей** сынып жаткан бутактардын чыртылдашы; 2. *перен. разг.* (*шумиха*) уу-дуу, ызы-чуу; **поднять треск** ызы-чуу көтөрүү; ◇ **выгнать с треском** *разг.* акмактай кылып айдап жиберүү.

ТРЕСКА' *ж.* треска (*деңиз балыгынын бир түрү*).

ТРЕ'СКАТЬСЯ *несов.* жарылуу, сынып кетүү, жарык чыгуу, жарака кетүү, жарык пайда болуу, туурулуп кетүү; **кожа на руках трескается** колдун териси туурулуп кетет.

ТРЕСКО'ВЫЙ, -ая, -ое **треска**-*га т.*; **тресковый жир** треска майы.

ТРЕСКОТНЯ' *ж.* 1. тарсылдак, чырылдак, чыртылдак; **ружейная трескотня** мылтыктын тарсылдагы; **трескотня кузнечиков** чегирткелердин чырылдашы; 2. *разг.* (*болтовня*) кажы-кужу.

ТРЕСКУ'ЧИЙ, -ая, -ее: **трескучий мороз** чыртылдаган аяз, темир аяз, ызгаардуу суук; **трескучие фразы** курулай кыйкырык, ыгы жок чаңкылдаган берекесиз сөз.

ТРЕ'СНУТЬ *сов.* 1. (*издать треск*) чырт этүү, чарт этүү, тарс этүү, чытыр-чытыр этип кетүү; 2. (*дать трещину*) сынып кетүү, жарака кетүү, туурулуп кетүү; **стакан треснул** стакандан жарака кетти; **кожа от мороза треснула** тери суукта туурулуп кетти; 3. *разг.* тарс дедире бир коюу, даң дедире бир салуу; **треснуть кулаком по столу** столду муштум менен тарс дедире бир коюу; ◇ **хоть тресни** кандай кылсаң да.

ТРЕСТ *м. эк.* трест (1. *Советтер Союзунда — чыгаруучу продукциянын түрүнө же сырьёлорду иштетүү мүнөзүнө карай ишканаларды бириктирүү*; 2. *капиталисттик өлкөлөрдө — бир нече ишканалардын монополиялык бирикмеси*).

ТРЕСТА' *ж. с.-х.* зыгырдын *же* кара куурайдын саманы.

ТРЕ'СТОВСКИЙ, -ая, -ое **трест**-*ке т.*; тресттик, тресттики.

ТРЕТЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое: **третейский суд** третей соту (*эки тараптын чатагын текшерүү үчүн, ортодон шайланган сот, калыстар*).

ТРЕ'ТИЙ, -ья, -ье 1. *числ.* үчүнчү; **третий сорт** үчүнчү сорт; 2. *в знач. сущ. ж.* (*треть*) үчтүн бири; **одна третья** үчтүн бири; 3. *в знач. сущ. ср.* (*сладкое блюдо*) үчүнчү (*дасторконго коюла турган тамактын үчүнчү таттуу түрү*); ◇ **третьего дня** *разг.* мурдагы күнү, мурдаа күнү; **купить из третьих рук** башка бирөөлөрдөн сатып алуу (*мис. магазинден эмес*).

ТРЕТИ'РОВАТЬ *несов. кого-что* кемсинтүү, менсинбөө, таназарына албоо.

ТРЕТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое: **третичная система** *или* **третичный период** *геол.* үчүнчүлүк система *же* үчүнчүлүк доор (*муз дооруна чейинки жер тарыхындагы кайнозой заманынын биринчи бөлүгү*).

www.bizdin.kg

ТРЕТЬ *ж.* үчтүн бири; **две тре́ти** үчтүн экөө.
ТРЕ'ТЬЕ *ср. см.* **тре́тий** 3.
ТРЕТЬЕКЛА'ССНИК *м.* үчүнчү класстын окуучусу.
ТРЕ'ТЬЯ *ж. см.* **тре́тий** 2.
ТРЕУГО'ЛКА *ж.* (*шляпа*) үч булуң калпак, үчкүл калпак.
ТРЕУГО'ЛЬНИК *м.* **1.** үч бурчтук; **2.** үч адамдан түзүлгөн жетекчи (*мекемеде же ишканада — администрациянын, партиялык уюмдун жана профсоюздун өкүлдөрү*).
ТРЕУГО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое үч бурчтуу.
ТРЕУ'Х *м. уст.* кулакчын (тумак).
ТРЕ'ФОВЫЙ, -ая, -ое **трефы**-*га т.*; **тре́фовый коро́ль** чырымдын найзасы.
ТРЕ'ФЫ *только мн., карт.* чырым, чытыр.
трёх *род., вин., и предл. п. от* **три.**
ТРЁХ= *татаал сөздөрдүн «үч» деген маанини билдирип турган биринчи бөлүгү.*
ТРЁХА'КТНЫЙ, -ая, -ое *театр.* үч актылуу, бир көшөгөлүү (*үч бөлүктөн турган*); **трёха́ктная пье́са** үч актылуу пьеса.
ТРЁХГОДИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое үч жылдык; **трёхгоди́чные ку́рсы** үч жылдык курстар.
ТРЁХГОДОВА'ЛЫЙ, -ая, -ое үч жаштагы, үч жашар, үчтөгү; **трёхгодова́лый ребёнок** үч жаштагы бала, үч жашар бала.
ТРЁХГРА'ННЫЙ, -ая, -ое үч кырдуу.
ТРЁХДНЕ'ВНЫЙ, -ая, -ое үч күндүк.
ТРЁХДЮЙМО'ВКА *ж.* үч дюймдүү, үч дюймалуу.
ТРЁХЗНА'ЧНЫЙ, -ая, -ое: **трёхзна́чное число́** *мат.* үч орундуу сан.
ТРЁХКОЛЁСНЫЙ, -ая, -ое үч дөңгөлөктүү.
ТРЁХЛЕ'ТИЕ *ср.* **1.** (*срок*) үч жыл, үч жылдык мөөнөт; **2.** (*годовщина*) үч жылдык.
ТРЁХЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее **1.** (*о сроке*) үч жылдык; **трёхле́тний стаж** үч жылдык стаж; **2.** (*о возрасте*) үч жашар, үч жаштагы, үчтөгү; **трёхле́тний ребёнок** үч жаштагы бала.
ТРЁХЛИНЕ'ЙКА *ж.* үч линиялуу (*винтовка*).
ТРЁХЛИНЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое үч линиялуу (*винтовка*).
ТРЁХЛИ'СТНЫЙ, -ая, -ое үч жалбырактуу.
ТРЁХМА'ЧТОВЫЙ, -ая, -ое үч мачталуу (*кеме*).
ТРЁХМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое: **трёхме́рная геоме́трия** үч өлчөмдүү геометрия.
ТРЁХМЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое үч орундуу, үч кишилик (*мис. автомобиль*).
ТРЁХМЕ'СЯЧНЫЙ, -ая, -ое үч айлык.
ТРЁХМОТО'РНЫЙ, -ая, -ое үч мотордуу.
ТРЁХНЕДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое үч жумалык, үч апталык.
ТРЁХПА'ЛУБНЫЙ, -ая, -ое үч палубалуу (*кеме*).
ТРЁХПА'ЛЫЙ, -ая, -ое үч ачалуу.
ТРЁХПО'ЛЬЕ *ср. с.-х.* үч кезмектүү айдоо, үч талаалуу айдоо (*белгилүү тартип менен, эгин талаасын үчкө бөлүп, айдоо системасы*).
ТРЁХПО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *с.-х.* үч кезмектүү, үч талаалуу (*айдоо*).
ТРЁХПРОЦЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое үч проценттүү.
ТРЁХРУБЛЁВКА *ж. разг.* үч сом акча, үч сомдук акча.
ТРЁХСЛО'ЖНЫЙ, -ая, -ое *грам.* үч муундуу (*сөз*).
ТРЁХСМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое үч сменалуу; **трёхсме́нная рабо́та** үч сменалуу жумуш.
трёхсо́т *род. п. от* **триста.**
ТРЁХСОТЛЕ'ТИЕ *ср.* **1.** (*срок*) үч жүз жыл, үч жүз жылдык мөөнөт; **прошло́ трёхсотле́тие** үч жүз жыл өттү; **2.** (*годовщина*) үч жүз жылдык.
ТРЁХСОТЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее үч жүз жылдык; **трёхсотле́тний пери́од** үч жүз жылдык доор.
ТРЁХСО'ТЫЙ, -ая, -ое *числ.* үч жүзүнчү.
трёхста́х *предл. п. от* **триста.**
ТРЁХСТВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое үч ооздуу, үч стволдуу (*мылтык*).
ТРЁХСТО'ПНЫЙ, -ая, -ое *лит.* үч стопалуу (*ыр*).
ТРЁХСТОРО'ННИЙ, -яя, -ее **1.** үч жагы бар; **2.** (*напр. договор*) үч жактуу (*үч жагы тең милдеттүү*).
ТРЁХСТРУ'ННЫЙ, -ая, -ое үч кылдуу (*мис. комуз*).
ТРЁХТО'МНИК *м.* үч томдуу, үч томдук.
ТРЁХТЫ'СЯЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** *числ.* үч миңинчи; **2.** *прил.* үч миңдик, үч миңден турган.
ТРЁХФА'ЗНЫЙ, -ая, -ое *эл.* үч фазалуу.
ТРЁХЦВЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое үч түстүү, үч ыраңдуу; **трёхцве́тный флаг** үч түстүү желек.
ТРЁХЧАСОВО'Й, -а́я, -о́е **1.** үч сааттык, үч саатка созулган; **трёхчасово́й докла́д** үч саатка созулган доклад; **2.** *разг.* (*назначенный на три часа*) саат үчтөгү, саат үчкө белгиленген; **трёхчасово́й по́езд** саат үчтөгү поезд.
ТРЁХЧЛЕ'Н *м. мат.* үч мүчө.
ТРЁХЧЛЕ'ННЫЙ, -ая, -ое *мат.* үч мүчөлүү; **трёхчле́нное уравне́ние** үч мүчөлүү теңдеме.
ТРЁХЭТА'ЖНЫЙ, -ая, -ое үч этаждуу, үч кабаттуу.
ТРЁШКА *ж. разг.* үч сомдук, үч сомдук акча.
ТРЁШНИЦА *ж. см.* **трёшка.**
ТРЕЩА'ТЬ *несов.* **1.** (*издавать треск*) чыртылдоо, чырылдоо, карсылдоо; **кузне́чики треща́т** чегирткелер чырылдайт; **дрова́ треща́т в пе́чи** мештеги отун чыртылдайт; **2.** сынып чартылдоо, тырсылдоо, жарылып чартылдоо, жарылуу; **лёд трещи́т** муз жарылып чартылдайт; **3.** *перен. разг.* (*болтать*) такылдап сүйлөө, какылдап сүйлөө; ◇ **треща́ть по всем швам** 1) (*об одежде*) жик-жигинен ажыроо, туш-тушунан жик кетүү; 2) (*напр. о каком-л. деле*) сан-саны чыгып кыйроого бет алуу; **у меня́ голова́ (башка́) трещи́т** *разг.* менин башым зыңылдап (какшап) ооруйт; **треща́т моро́зы** аяз чыртылдайт.
ТРЕ'ЩИНА *ж.* **1.** жарык, сынык, сынык кеткен жер, жарылган жер; **дать тре́щину** жарылып кетүү, жарык чыгуу; **стена́ дала́ тре́щину** дубал жарылды; **2.** *перен.* жик түшүү, бузулуу; **в их отноше́ниях появи́лась тре́щина** алардын арасына жик түштү.
ТРЕЩО'ТКА **1.** *ж.* шалдырак; **трещо́тка сто́рожа** кароолчунун шалдырагы; **2.** *м. и ж. разг.* (*о человеке*) сүйлөөк, шакылдак, такылдак, бабыр; **3.** *ж. тех.* металл бурагыч (*кол менен металлды бурагыч бургу*).
ТРИ *числ.* үч.
три, три́те *повел. от* **тере́ть.**
ТРИА'ДА *ж. филос.* триада (*Гегелдин идеалисттик философиясынын термини; ал бардык өнүгүүнүн процессин: тезис, антитезис, синтез деп үч баскычка бөлүп, анын жардамы менен табияттын жана коомдун чыныгы өнүгүшүн бурмалайт*).
ТРИАНГУЛЯ'ЦИЯ *ж.* триангуляция (**1.** *мат. бурчтардын же созулуштун өлчөмүн тригонометрия жолу менен эсептеп чыгаруу*; **2.** *геодезия ишинде колдонулуучу так өлчөө методу*).
ТРИБУ'Н *м.* **1.** *ист.* трибун (*Байыркы Римде — плебейлердин укуктарын коргоо милдети жүктөлгөн мансап кишиси*); **2.** *перен.* трибун (*чечен; бир коомдук топтун мүдөөлөрүн жактоочу коомдук ишмер*); **наро́дный трибу́н** элдик трибун.
ТРИБУ'НА *ж.* трибуна (**1.** *секиче, чыгып сүйлөөчү жай*; **2.** *секи, жарышты көрүү үчүн кишилер үстүнө чыгып туруучу секи, жай*).
ТРИБУНА'Л *м.* трибунал (*кээ бир жогорку соттук мекемелердин аты*); **революцио́нный трибуна́л** революциялык трибунал; **вое́нный трибуна́л** согуштук трибунал.
ТРИВИА'ЛЬНОСТЬ *ж.* таң болгондук, айтыла жүргөндүк, эскиргендик (*мис. сөз, тема жөнүндө*).
ТРИВИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое таң болгон, айтыла жүргөн.

www.bizdin.kg

ТРИГОНОМЕТРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *мат.* **тригонометрия**-*га т.*; тригонометриялык; **тригонометри́ческие фу́нкции** тригонометриялык функциялар.

ТРИГОНОМЕ'ТРИЯ *ж. мат.* тригонометрия (*математиканын — фигуралардагы сызыктары менен бурчтардын ортосундагы катнаштыктарды үйрөнүүчү бөлүмү*).

ТРИДЕВЯ'ТЫЙ, -ая, -ое: **в тридевя́том ца́рстве** *фольк.* жердин жети катар түбүндө; көз көргүс, кулак уккус жерде.

ТРИ'ДЕВЯТЬ: за три́девять земе́ль *фольк.* алда кайда, көз көргүс жерде.

ТРИДЦАТИЛЕ'ТИЕ *ср.* 1. (*срок*) отуз жыл, отуз жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) отуз жылдык.

ТРИДЦАТИЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее 1. (*о сроке*) отуз жылдык; 2. (*о возрасте*) отуз жашар, отуз жаштагы, отуздагы; **тридцатиле́тний мужчи́на** отуз жаштагы эркек.

ТРИДЦА'ТЫЙ, -ая, -ое *числ.* отузунчу; **глава́ тридца́тая** отузунчу глава; **тридца́тые го́ды** отузунчу жылдар.

ТРИ'ДЦАТЬ *числ.* отуз; **в тридцати́ киломе́трах от го́рода** шаардан отуз километр алыстыкта.

ТРИ'ЕР *м. с.-х.* триер (*эгинди сорттоочу жана тазалоочу машина*).

ТРИЕРОВА'ТЬ *несов. что, с.-х.* триердөө, триер менен тазалоо, триерге салуу.

ТРИ'ЖДЫ *нареч.* үч жолу, үч мертебе, үч ирет, үч жерде; **три́жды три — де́вять** үч жерде үч — тогуз; **я три́жды ему́ об э́том напомина́л** мен бул жөнүндө анын эсине үч жолу салганмын.

ТРИ'ЗНА *ж.* 1. *ист.* тризна, аш; **три́зна Кокете́я** Көкөйдүн ашы; 2. *перен. поэт.* тризна (*өткөндү, жоголгонду, өлгөндү капалуу түрдө эске түшүрүү*).

ТРИКО' *ср. нескл.* 1. (*шерстяная ткань*) трико; 2. (*одежда из вязаной ткани*) сокмо кездемеден жасалган кийим; 3. (*женское бельё из вязаной ткани*) аялдардын сокмо кездемеден жасалган ич кийими.

ТРИКОТА'Ж *м.* трикотаж (1. *машина менен согулган кездеме*; 2. *собир. ошондой кездемеден жасалган фуфайка, джемпер өңдүү буюмдар*).

ТРИКОТА'ЖНЫЙ, -ая, -ое **трикота́ж**-*га т.*; трикотаждык; **трикота́жная фа́брика** трикотаж фабрикасы; **трикота́жные изде́лия** трикотаждык буюмдар.

ТРИЛИ'СТНИК *м. бот.* уй беде.

ТРИЛЛИО'Н *м. мат.* триллион (*миң миллиард*).

ТРИЛО'ГИЯ *ж. лит.* трилогия (*бир автордун ой-идеялары өз ара байланышкан үч чыгармасы*); **трило́гия «Мана́с»** «Манас» трилогиясы («*Манас*», «*Семетей*», «*Сейтек*»).

ТРИМЕ'СТР *м. уст.* триместр (*жогорку окуу жайларында — окуу жылынын үчтөн бири*).

ТРИНА'ДЦАТЫЙ, -ая, -ое *числ.* он үчүнчү.

ТРИНА'ДЦАТЬ *числ.* он үч.

ТРИ'О *ср. нескл. муз.* трио (1. *үч үнгө же үч музыкалык инструментке арналган музыкалык чыгарма*; 2. *триону аткарылышы*).

ТРИ'ППЕР *м. мед.* триппер; *см.* **гоноррé́я**.

ТРИ'ПТИХ *м. жив.* триптих (*үч бөлүктөн турган живопистик композиция*).

ТРИ'СТА *числ.* үч жүз.

ТРИТО'Н *м. зоол.* тритон (*кескелдирикке окшош, сууда да, кургакта да жүрүүчү жаныбардын бир түрү*).

ТРИУ'МФ *м.* триумф (1. *ист. Байыркы Римде — жеңип чыккан полководецтин шаңдуу түрдө борбор шаарга кириши*; 2. *чоң жеңиштин урматына иштелген салтанат*; 3. *чоң жетишкендик, чоң ийгилик*).

ТРИУМФА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое триумфалдык (*салтанаттуу, жеңиштүү*); **триумфа́льное ше́ствие** триумфалдык жүрүш.

ТРИУМФА'ТОР *м.* триумфатор (*ардакталуучу, жеңип чыккан баатыр*).

ТРИХИ'НА *ж. зоол.* трихина (*айбандардын, көбүнчө чочконун, жана адамдын денесинде болуучу майда мите курт*).

ТРИХИНО'З *м. мед.* трихиноз (*трихина курттары аркылуу болуучу оору*).

ТРО'ГАТЕЛЬНОСТЬ *ж.* толкугандык, таасир кылуучулук, көңүл уюта тургандык, козгогучтук.

ТРО'ГАТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жүрөктү элжиреткен, ичти элжиреткен, козгоочу; **тро́гательный расска́з** жүрөктү элжиреткен аңгеме.

ТРО'ГАТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*прикасаться*) тийүү, кол тийгизүү, кармоо; **не тро́гай рука́ми** колуң менен тийбе, колду тийгизбе; 2. *кого, разг.* (*беспокоить*) тийүү; **не тро́гай его́, он серди́т** ага тийбе, ал ачууланып турат; 3. *разг.* жөнөө, кетүү, жолго чыгуу; **ну, тро́гай!** чү де!, кана жөнө!

ТРО'ГАТЬСЯ *несов.* 1. жөнөө, жүрүп кетүү, жолго чыгуу; **тро́гаться в путь** жолго чыгып жөнөө; 2. (*испытывать чувство умиления*) айоо, жаны ачуу, боору ооруу; 3. *см.* **тро́гать** 1.

ТРОГЛОДИ'Т *м.* 1. *палеонт.* троглодит (*үңкүрдө жашоочу алгачкы доордун адамдары*); 2. *перен. ирон.* одоно, маданиятсыз адам.

ТРО'Е *числ.* үчөө, үч; **их бы́ло тро́е** алар үчөө болчу; **тро́е су́ток** үч сутка; **вы тро́е** силер үчөөсүңөр.

ТРОЕБО'РЬЕ *ср. спорт.* троеборье (*спорттук көнүгүүнүн үч түрдөгү мелдеши*).

ТРОЕКРА'ТНЫЙ, -ая, -ое үч эсе, үч мертебе, үч ирет; **троекра́тное напомина́ние** үч мертебе эске салуу.

ТРОИ'ТЬСЯ *несов.* 1. (*разделяться на трое*) үчкө бөлүнүү; 2. *чаще безл.* (*казаться тройным*) үчөө болуп көрүнүү; **у него́ тро́ится в глаза́х** анын көзүнө үчөө болуп көрүнүп турат.

ТРО'ЙКА *ж.* 1. (*цифра*) үчүлүк (*үч деген цифра*); 2. (*школьная отметка*) үч, үчүлүк; 3. (*карта*) үчүлүк; **тро́йка бубё́н** момундун үчтүгү; 4. *разг.* (*костюм*) тройка (*пиджак, шым жана желеткеси бар эркектин костюму*); 5. (*лошадей*) тройка (*үч ат чеккен жеңил араба*); 6. (*комиссия*) тройка (*үч кишиден түзүлгөн комиссия*).

ТРОЙНО'Й, -а́я, -о́е 1. (*втрое больший*) үч эсе; **тройно́е коли́чество** үч эсе сан; 2. (*из трёх частей*) үч кабат, үч кат; **тройны́е ра́мы** үч кабат рама; ◇ **тройно́е пра́вило** *мат.* үч ирет эреже.

ТРО'ЙНЯ *ж.* үч эгиз; **роди́ть тро́йню** үч эгиз бала төрөө.

ТРО'ЙСТВЕННЫЙ, -ая, -ое үчтөн түзүлгөн; **тро́йственный сою́з** үчтөн түзүлгөн союз (*мис. үч мамлекеттен, үч кишиден түзүлгөн союз*).

ТРОЛЛЕ'ЙБУС *м.* троллейбус (*электр кубаты менен жүрүүчү автобус*).

ТРОМБ *м. мед.* тромб (*кан тамырда уюган кан*).

ТРОМБО'З *м. мед.* тромбоз (*кандын тамырда уюшу*).

ТРОМБО'Н *м. муз.* тромбон (*үнү ар түрдүү болуп чыгуучу духовой музыкалык курал*).

ТРОН *м.* так, такты; **вступи́ть на трон** тактыга отуруу.

ТРО'ННЫЙ, -ая, -ое **трон**-*го т.*

ТРО'НУТЬ *сов.* 1. *см.* **тро́гать**; 2. *кого что* (*растрогать*) таасир кылуу, көңүлдү козгоо, көңүл эритүү; жагыштуу; **его́ расска́з меня́ тро́нул до слёз** анын аңгемеси менин ыйлагымды келтирди; 3. *что, разг.* (*попортить*) тийүү, чалдыктыруу, урунтуу, уруп кетүү; **дере́вья тро́нуло моро́зом** жыгачтарды суук уруп кетти.

ТРО'НУТЬСЯ *сов.* 1. *см.* **тро́гаться**; 2. (*сдвинуться с места*) козголуу, жөнөө, жүрүү, чыгуу; **тро́нуться в путь** жолго чыгуу; **лёд тро́нулся** муз ордунан козголду; 3. *разг.* (*начать портиться*) сасуу, бүкшүү, бүксүү, бузулуу, борсуу; **мя́со тро́нулось** эт бузула баштады; 4. *перен. разг.* (*сойти с ума*) жин тийүү, жинди болуу, мээси козголуу.

ТРОП *м. лит.* троп (*өтмө маанide айтылган сөз же сүйлөм*).

www.bizdin.kg

ТРОПА́ *ж.* чыйыр жол, чыйыр, жалгыз аяк жол; **го́рная тропа́** тоодогу жалгыз аяк жол; **ко́нная тропа́** аттын чыйыры; **идти́ лесно́й тропо́й** токойдогу жалгыз аяк жол менен жүрүү.

ТРО́ПИК *м. геогр.* 1. тропик (*экваторго параллель деп өлчөнгөн параллель тегерек*); **тро́пик Ра́ка** Рак тропиги (*экватордон түндүк жактагы тропик*); **тро́пик Козеро́га** Козерог тропиги (*экватордон түштүк жактагы тропик*); 2. **тро́пики** *мн.* тропик, тропиктер (*тропиктер аралыгындагы ысык өлкөлөр*); **в тро́пиках** тропиктерде.

ТРОПИ́НКА *ж.* чыйыр, чыйыр жол, жалгыз аяк жол; **идти́ тропи́нкой (по тропи́нке)** жалгыз аяк жол менен жүрүү.

ТРОПИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **тропик** 2-*ге т.*; тропиктик; **тропи́ческий лес** тропиктик токой, тропик токою; **тропи́ческая жара́** тропиктик ысык; **тропи́ческая лихора́дка** тропиктик безгек, калтыратма.

ТРО́ПКА *ж. разг. см.* **тропи́нка.**

ТРОПОСФЕ́РА *ж.* тропосфера (*жер бетинен стратосферага чейинки аба катмары*).

ТРОС *м. мор., тех.* трос (*кендирден, сымдан жасалган жоон аркан*).

ТРОСТИ́НКА *ж.* камыштын сөңгөгү, бир тал камыш.

ТРОСТНИ́К *м.* камыш; **са́харный тростни́к** кант камышы (*кант чыгуучу камыш*).

ТРОСТНИКО́ВЫЙ, -ая, -ое **тростник**-*ке т.*; камыштуу; **тростнико́вые за́росли** камыштуу жер; **тростнико́вый са́хар** камыш канты.

ТРО́СТОЧКА *ж. уменьш. от* **трость** кичинекей ичке таяк.

ТРОСТЬ *ж.* ичке таяк, ичке аса.

ТРОТУА́Р *м.* тротуар (*көчөнүн эки жагында, үйлөрдү бойлоп кетүүчү, жөө киши жүрө турган кичине жол*).

ТРОФЕ́Й *м.* олжо; трофей; **вое́нные трофе́и** согуш олжолору.

ТРОФЕ́ЙНЫЙ, -ая, -ое **трофей**-*ге т.*; трофейлик; **трофе́йное вооруже́ние** трофейлик курал.

ТРОЮ́РОДНЫЙ, -ая, -ое чоң аталары *же* чоң энелери бир тууган; **трою́родный брат** чоң атасы *же* чоң энеси бир тууган ини *же* ага.

ТРОЯ́КИЙ, -ая, -ое үч түрдүү, үч маанилүү, үч жол менен түшүнүлүүчү; **троя́кий смысл** үч түрдүү маани.

ТРУБА́ *ж.* 1. труба, мор, керней, түтүк; **водосто́чная труба́** суу аккыч труба; **дымова́я труба́** мор; **подзо́рная труба́** дүрбү; 2. *муз.* труба (*керней-сурнай сыяктуу музыкалык инструмент*); **игра́ть на трубе́** трубаны тартып ойноо; 3. *анат.* түтүк; **евста́хиева труба́** евстахий түтүгү (*кулакты тамак менен байланыштырып турган түтүк*); 4. *охот.* (*хвост лисы*) түлкүнүн куйругу; ◇ **вы́лететь в трубу́** *разг.* сынуу (*мис. соодагер, капиталист*); **хвост трубо́й** *разг.* куйругун сыртка салып.

ТРУБАДУ́Р *м. ист.* трубадур (*орто кылымдарда—түштүк Франциядагы кыдырма ырчы, акын*).

ТРУБА́Ч *м.* трубач (*сурнайчы, кернейчи киши*).

ТРУБИ́ТЬ *несов.* 1. *что, во что* труба тартуу, керней тартуу, сурнай тартуу; **труби́ть в трубу́** труба тартуу; **труби́ть сбор** труба менен «чогулгула» деген белгини ойноо; 2. (*звучать — о трубе*) труба тартуу, сурнай тартуу, керней тартуу; **тру́бы трубя́т** сурнай тартып жатышат; 3. *о ком-чём, перен. разг.* (*разглашать*) жайып жиберүү, сөз таратуу; **об э́том де́ле все трубя́т** бул иш жөнүндө бардыгы сүйлөп жүрүшөт.

ТРУ́БКА *ж.* 1. *уменьш. от* **труба́** 1 түтүкчө, түтүк; **сверну́ть бума́гу тру́бкой** кагазды түтүктөй кылып түрүү; 2. (*курительная*) канжа; 3. (*телефонная*) трубка.

ТРУ́БНЫЙ, -ая, -ое **труба** 2-*ге т.*; **тру́бный звук** трубанын үнү.

ТРУБОЛИТЕ́ЙНЫЙ, -ая, -ое труба куюучу; **труболите́йный заво́д** труба куюучу завод.

ТРУБОПРОВО́Д *м. тех.* трубопровод (*суюктукту же газды алыска жиберүү үчүн жасалган труба*).

ТРУБОПРОКА́ТНЫЙ, -ая, -ое трубопрокаттык; **трубопрока́тный заво́д** трубопрокаттык завод.

ТРУБОПРОКА́ТЧИК *м. тех.* трубопрокатчик (*трубопрокаттык заводдун жумушчусу*).

ТРУБОРЕ́З *м. тех.* труборез (*металлдан жасалган трубаларды кесүүчү аспап*).

ТРУБОЧИ́СТ *м.* мор тазалоочу (*мештин морун тазалоочу киши*).

ТРУ́БОЧНЫЙ, -ая, -ое **трубка** 2-*ге т.*; **тру́бочный таба́к** канжа менен чегилүүчү тамеки, канжа менен тартылуучу тамеки.

ТРУ́БЧАТЫЙ, -ая, -ое 1. *тех.* (*с трубами*) трубалуу, трубасы бар, түтүктүү; 2. (*в форме трубы или трубок*) труба сыяктуу, түтүк сыяктуу.

ТРУД *м.* 1. эмгек; **свобо́дный и ра́достный труд** эркин жана кубанычтуу эмгек; **наё́мный труд** жалданма эмгек; **физи́ческий труд** күч эмгеги; **ору́дия труда́** эмгек куралы; **производи́тельность труда́** эмгектин өндүрүмдүүлүгү; **разделе́ние труда́** эмгектин бөлүнүшү; **охра́на труда́** эмгекти коргоо; 2. (*заботы, хлопоты*) эмгек, мээнет; **положи́ть** *на что-л.* **мно́го труда́** *бир нерсеге* көп эмгек жумшоо, сарп кылуу; **без осо́бого труда́** оңой эле, анчалык деле эмгек жумшабастан; **с больши́м трудо́м доби́ться** *чего-л.* *бир нерсеге* көп эмгек кылуу менен жетишүү; 3. (*произведение*) эмгек (*чыгарма*); **печа́тный труд** басмага басылган эмгек; **нау́чный труд** илимий эмгек.

ТРУДИ́ТЬСЯ *несов.* 1. (*работать*) эмгектенүү, эмгек кылуу; **труди́ться на бла́го ро́дины** родинанын жыргалчылыгы үчүн эмгек кылуу; 2. *над чем* (*прилагать усилия*) эмгектенүү, күч жумшоо; **труди́ться над зада́чей** эсеп чыгарып эмгектенүү.

ТРУ́ДНО 1. *нареч.* кыйын, оор; **тру́дно произноси́мый** айтууга кыйын болгон (*сөз*), сүйлөөгө кыйын болгон (*сөз*); 2. *в знач. сказ.* кыйын; **его́ тру́дно поня́ть** аны түшүнүү кыйын; **э́то о́чень тру́дно реши́ть** муну чечүү өтө кыйын.

ТРУДНОВА́ТО *нареч. и в знач. сказ. разг.* бир аз кыйын, бир аз оор.

ТРУДНОВОСПИТУ́ЕМЫЙ, -ая, -ое тарбиялоосу кыйын, кыйындык менен тарбиялана турган; **трудновоспиту́емый ребё́нок** тарбиялоосу кыйын бала.

ТРУДНОДОСТУ́ПНЫЙ, -ая, -ое баруусу кыйын, кыйындык менен барыла турган, жетүүсү кыйын; **труднодосту́пный райо́н** жетүүсү кыйын район.

ТРУДНОПРОХОДИ́МЫЙ, -ая, -ое өтүүсү кыйын, кыйындык менен өтүлө турган.

ТРУ́ДНОСТЬ *ж.* кыйындык, оордук, кыйынчылык; **преодоле́ть все тру́дности** бардык кыйынчылыктарды жеңүү.

ТРУ́ДНЫЙ, -ая, -ое кыйын, оор; **тру́дная рабо́та** кыйын жумуш; **тру́дная зада́ча** кыйын милдет, кыйын маселе; **тру́дный путь** кыйын жол; **тру́дный вопро́с** кыйын маселе; **тру́дное положе́ние** оор абал, кыйын абал.

ТРУДОВО́Й, -а́я, -о́е 1. (*живущий заработком от труда*) эмгекчи; **трудово́е населе́ние** эмгекчи эл; **трудово́е крестья́нство** эмгекчи дыйкандар; 2. (*связанный с трудом*) эмгек менен, эмгектик; **трудова́я жизнь** эмгек менен жан баккан турмуш; **трудово́й день** эмгек күнү; **трудово́й стаж** эмгек стажы; **трудова́я дисципли́на** эмгек тартиби; **трудово́е воспита́ние** эмгек тарбиясы; **трудовы́е резе́рвы** эмгек резервдери; **трудова́я кни́жка** эмгек книжкасы.

ТРУДОДЕ́НЬ *м.* эмгек күн; **опла́та труда́ по трудодня́м** эмгек күн боюнча эмгек акысын төлөө; **зарабо́тать пятьсо́т трудодне́й** беш жүз эмгек күн иштеп табуу.

ТРУДОЁМКИЙ, -ая, -ое эмгекти көп талап кылуучу; **трудоё́мкая рабо́та** эмгекти көп талап кылуучу жумуш; **механиза́ция трудоё́мких рабо́т** эмгекти көп талап кылуучу жумуштарды механизациялаштыруу.

www.bizdin.kg

ТРУДОЁМКОСТЬ *ж.* эмгекти көп талап кылуучулук.

ТРУДОЛЮБИ'ВЫЙ, -ая, -ое эмгекчил, эмгекти сүйгөн; **трудолюби́вый челове́к** эмгекти сүйгөн адам.

ТРУДОЛЮ'БИЕ *ср.* эмгекчилдик, эмгекти сүйүүчүлүк.

ТРУДОСПОСО'БНОСТЬ *ж.* эмгекке жарагандык, эмгек кылууга ыйкемдүүлүк, эмгекке жарамдуулук, эмгекке жөндөмдүүлүк; **потеря трудоспосо́бности** эмгекке жарамдуулугун жоготуу; **сохрани́ть трудоспосо́бность до ста́рости** карыганча эмгекке жарамдуулугун сактоо.

ТРУДОСПОСО'БНЫЙ, -ая, -ое эмгекке жөндөмдүү, эмгекке жарамдуу; **трудоспосо́бное населе́ние** эмгекке жөндөмдүү кишилер.

ТРУДЯ'ЩИЙСЯ, -аяся, -ееся 1. *прич. от* **труди́ться;** 2. *в знач. сущ. м., ж.* эмгекчи; **трудя́щиеся го́рода и дере́вни** шаар менен кыштактын эмгекчилери.

ТРУ'ЖЕНИК *м.* эмгекчи, мээнеткеч, талыбай эмгек кылган адам; **тру́женики социалисти́ческих поле́й** социалисттик талаанын талыбай эмгек кылгандары.

ТРУ'ЖЕНИЦА *женск. р. к* **тру́женик.**

ТРУ'ЖЕНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **труженик**-*ке т.*; **тру́женическая жизнь** эмгек менен өткөргөн өмүр.

ТРУНИ'ТЬ *несов. над кем-чем, разг.* шылдыңдоо, кекеленөө, мазактоо.

ТРУП *м.* өлүк (*кишинин же айбандын*).

ТРУ'ПНЫЙ, -ая, -ое **труп**-*ка т.*; **тру́пный за́пах** өлүктүн жыты; **тру́пный яд** өлүктүн уусу.

ТРУ'ППА *ж.* труппа (*бир театр же циркте иштөөчү артисттер коллективи*).

ТРУС *м.* коркок, жүрөгү жок; ◇ **тру́са пра́здновать** *разг.* коркуу, коркоктук кылуу.

ТРУ'СИКИ *только мн.* трусик (*кыска, чолок дамбал*).

ТРУ'СИТЬ *несов.* коркуу, коркоктук кылуу, жүрөгү жоктук кылуу; **почему́ ты тру́сишь пе́ред учи́телем?** *разг.* мугалимдин алдында сен эмне үчүн коркоктук кыласың?

ТРУСИ'ТЬ I *несов. что* (*вытряхивать*) силкүү, кагуу; **труси́ть муку́ из мешка́** каптан унду кагуу.

ТРУСИ'ТЬ II *несов. разг.* (*бежать рысцой*) желүү, бүлкүлдөп желүү; **лоша́дка труси́т по доро́ге** ат жолдо бүлкүлдөп желип бара жатат.

ТРУСИ'ХА *женск. р. к* **трус.**

ТРУСЛИ'ВОСТЬ *ж.* коркоктук, жүрөксүздүк.

ТРУСЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое коркок.

ТРУ'СОСТЬ *ж.* коркоктук, жүрөксүздүк; **преодоле́ть тру́сость** коркоктукту жеңүү.

ТРУСЦА' *ж. разг.* желдирүү, бүлкүлдөп желиш; **е́хать трусцо́й** бүлкүлдөк желиш менен жүрүү.

ТРУСЫ' *только мн. см.* **тру́сики.**

ТРУТ *м.* куу (*оттук таштын куусу*).

ТРУ'ТЕНЬ *м.* 1. (*самец пчелы*) аарынын эркеги; 2. *перен.* (*бездельник, лентяй*) жалкоо, аяк бошотор, арам тамак.

ТРУ'ТНИК *м. бот.* трутник (*жыгачтын бооруна жабышып чыгуучу, кургаган кезинде оттук ташка куу болуучу козу карын*).

ТРУТОВИ'К *м. бот.* буржук (*жыгачка жабышып өсүүчү така формалуу мите козу карын*).

ТРУТОВИ'ЦА *ж. см.* **трутови́к.**

ТРУХА' *ж.* 1. тыпын, чөп тыпыны; **преврати́ться в труху́** тыпынга айлануу; 2. *перен. разг.* көр-жер, жараксыз нерсе.

ТРУХЛЯ'ВЫЙ, -ая, -ое *разг.* чириген, чирип үбөлөнгөн; **трухля́вый пень** чирип үбөлөнгөн дүмүр.

ТРУХНУ'ТЬ *сов. разг.* (*испугаться*) чочуп кетүү, коркуп кетүү, үркүп кетүү.

ТРУЩО'БА *ж.* 1. (*труднопроходимое место*) чытырман; **лесны́е трущо́бы** токой чытырманы; 2. (*захолустье*) алыскы түнт жер; 3. (*бедная окраина города*) шаардын тар үйлүү, ыпылас чет жакасы.

ТРЫН-ТРАВА' *в знач. сказ. кому, неизм. разг.*: **ему́ всё трын-трава́** ал быш дебейт, быш этпейт, ага баары бир.

ТРЮИ'ЗМ *м.* жалпыга белгилүү, айтыла жүргөн, таң болгон чындык.

ТРЮК *м.* 1. (*искусный приём*) трюк (*усталык менен иштелген ыкма*); **акробати́ческий трюк** акробаттык трюк (*өтө татаал акробаттык номер*); 2. *перен.* (*ловкая проделка*) трюк (*амалдуу, айлалуу иш*).

ТРЮКА'Ч *м. разг.* трюкач (1. *өтө татаал акробаттык номер көрсөтүүчү киши*; 2. *перен. адамды таң калтыра турган укмуштуу иш кылуучу адам*).

ТРЮКА'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *разг.* **трюкач**-*ка т.*

ТРЮКА'ЧЕСТВО *ср. разг. неодобр.* трюкачтык; *см.* **трюка́ч.**

ТРЮМ *м. мор.* трюм (*кеменин ички механизмдерди, жүктөрдү коюучу көңдөйү*).

ТРЮМО' *ср. нескл.* трюмо, бийик чоң күзгү.

ТРЮ'ФЕЛЬ *м.* трюфель (1. *бот. козу карындын бир түрү*; 2. *шоколад конфетинин бир түрү*).

ТРЮ'ХАТЬ *несов. разг.* солкулдап желип басуу.

ТРЯ *межд.* (*окрик на овец*) чай (*койго карата*).

ТРЯПИ'ЧНИК *м.* 1. (*скупщик тряпья*) чүпүрөкчү, эски-уску чүпүрөктөрдү сатып алуучу; 2. *перен. разг.* (*скупой, мелочной человек*) назары пас, майда сараң.

ТРЯПИ'ЧНИЦА *разг.* 1. *женск. р. к* **тряпи́чник;** 2. *ж. пренебр.* кийим эле деп калган (*аял*).

ТРЯПИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **тряпка**-*га*, **тряпьё**-*го т.*; **тряпи́чная бума́га** чүпүрөктөн жасалган кагаз.

ТРЯ'ПКА 1. *ж.* чүпүрөк; 2. **тря́пки** *мн. разг. пренебр.* (*о нарядах*) аялдардын кийим-кечектери; 3. *м. и ж. перен., разг.* (*безвольный человек*) үлжүрөгөн, бош киши.

ТРЯ'ПОЧКА *ж. уменьш. от* **тря́пка** 1 чүпүрөк, кичине чүпүрөк.

ТРЯПЬЁ *ср. собир.* чүпүрөк-сапырак, эски-уску чүпүрөк.

ТРЯСИ'НА *ж.* сормо, саздын сормо жери.

ТРЯ'СКА *ж.* солкулдатуу, чайкоо, силкүү (*мис. машинада*).

ТРЯ'СКИЙ, -ая, -ое силкилдетме, чайкама, солкулдатма; **тря́ская доро́га** силкилдетме жол.

ТРЯСОГУ'ЗКА *ж. зоол.* жылкычы (*чымчык*).

ТРЯСТИ' *несов.* 1. *кого-что* силкүү, силкилдетүү, солкулдатуу, чайкоо; **трясти́ ру́ку** колду катуу кармап силкилдетүү (*мис. амандашканда*); **не тряси́ стол** столду солкулдатпа; 2. *что* (*вытряхивать*) силкүү, кагуу; **трясти́ ковры́** килемди кагуу; 3. *чем* (*двигать из стороны в сторону*) козгоо, чайкоо, термөө, силкүү; **трясти́ ного́й** бутту чайкоо; **ло́шадь трясёт гри́вой** ат жалын силкет; 4. *кого-что и безл.* (*вызывать дрожь*) титиретүү, дирилдетүү, калчылдатуу, калтыратуу; **его́ трясёт лихора́дка** аны безгек калчылдатып жатат; **его́ трясёт от волне́ния** толкундангандыктан ал титиреп турат; 5. *разг.* (*быть тряским*) силкүү, чайкоо, согуу, солкулдатуу, термелтүү; **теле́га трясёт** араба солкулдатат.

ТРЯСТИ'СЬ *несов.* 1. (*дрожать, колебаться*) силкилдөө, калтылдоо, солкулдоо; **дере́вья трясу́тся от ве́тра** дарактар шамалдан солкулдап турушат; **трясти́сь от сме́ха** солкулдап күлүү; 2. *разг.* (*ехать на чём-л. тряском*) солкулдоо; **трясти́сь на теле́ге** арабада отуруп бара жатып солкулдоо; 3. (*испытывать дрожь*) титиреө, дирилдөө, калчылдоо, калтыроо; **трясти́сь от хо́лода** сууктан калчылдоо; 4. *над кем-чем, разг.* (*бояться что-л. утратить*) аяп үстүнө түшүү; **трясти́сь над свои́м ребёнком** баласынын үстүнө түшө калуу; **трясти́сь над ка́ждой копе́йкой** ар бир тыйын үчүн калтыроо.

ТРЯХНУ'ТЬ *однокр. к* **трясти́** 1, 2, 3, 5; ◇ **тряхну́ть старино́й** *разг.* жаштык кези эске түшүп, деле-

www.bizdin.kg

беси козголуу; **тряхну́ть мошно́й** *разг.* жоомарттык кылуу.

ТСС *межд.* тсс (*«тынч» деген маанидe, тынч болууга чакырууда колдонулат*).

ту *мест. вин. п. от* **та.**

ТУАЛЕ'Т *м.* 1. (*наряд*) туалет (*кийим, жасалга*); **роско́шный туале́т** сонун туалет; 2. (*одевание*) туалет (*кийинүү*); **занима́ться туале́том** туалет кылуу (*кийим кийинүү; оңдонуу, жасануу*); 3. (*столик с зеркалом*) туалет (*үстүндө күзгүсү бар стол*); 4. (*уборная*) туалет (*даараткана, ажаткана*).

ТУАЛЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **туалет**-*ке т.*; туалеттик; **туале́тное мы́ло** атыр самын; **туале́тные принадле́жности** туалеттик буюмдар; **туале́тная ко́мната** *см.* **туале́т** 4.

ТУБЕРКУЛЁЗ *м. мед.* туберкулёз, кургак учук; **туберкулёз лёгких** өпкө туберкулёзу; **ко́стный туберкулёз** сөөк туберкулёзу.

ТУБЕРКУЛЁЗНЫЙ, -ая, -ое **туберкулёз**-*го т.*; **туберкулёзный больно́й** туберкулёз менен ооруган киши; **туберкулёзный проце́сс** туберкулёз процесси; **туберкулёзный диспансе́р** туберкулёз диспансери.

ТУБЕРО'ЗА *ж. бот.* тубероза (*жыттуу ак гүлү бар өсүмдүк*).

ТУВИ'НЕЦ *м.* тувин.

ТУВИ'НКА *женск. р. к* **тува́нец**; тувинка.

ТУВИ'НСКИЙ, -ая, -ое **Тува**-*га*, **тувинец**-*ке т.*

ТУВИ'НЦЫ *мн.* тувиндер.

ТУ'ГО 1. *нареч.* (*крепко*) бекем, катуу, тырыштыра; **ту́го завяза́ть** бекем байлоо; **ту́го натяну́ть** катуу тартуу; 2. *нареч.* (*плотно*) бекем, катуу, тыгыз, шыкалып, шыкап; **ту́го наби́ть мешо́к** капты шыкап толтуруу; 3. *нареч. разг.* (*с трудом*) кыйындык менен, зорго, оордук менен, араң-араң, араң дегенде; **де́ло продвига́ется ту́го** иш кыйындык менен жүрүп жатат, иш зорго жүрүп жатат; 4. *безл. в знач. сказ. разг.* (*плохо*) чатак, жаман, кыйын, оор; **ему́ пришло́сь ту́го** ага кыйын болду; **ту́го, брат, де́ло** иш чатак, тууган; **с деньга́ми у него́ ту́го** анын акча маселеси кыйын; ◇ **ту́го-на́туго** *разг.* абдан тыгыз, абдан катуу, абдан бек.

ТУГО'Й, -а́я, -о́е 1. (*крепко натянутый, упругий*) катуу; **туга́я пружи́на** катуу пружина; 2. (*плотно набитый*) катуу, тыгыз, шыкап толтурулган; **туго́й мешо́к** шыкап толтурулган кап; ◇ **туго́й на́ ухо** кулагы катуу.

ТУГОПЛА'ВКИЙ, -ая, -ое *тех.* араң эрүүчү, кыйындык менен эрүүчү; **тугопла́вкий мета́лл** кыйындык менен эрүүчү металл.

ТУГОПЛА'ВКОСТЬ *ж. тех.* араң эригичтик, кыйындык менен эригичтик.

ТУГОУ'ЗДЫЙ, -ая, -ое оозу катуу (*ат*).

ТУДА' *нареч.* тиякка, тиги жакка, тиги жерге, тиги тарапка; **иди́те туда́** тиги жакка барыңыз; **биле́т туда́ и обра́тно** барыш жана кайта келиш билети; ◇ **ни туда́ ни сюда́** *разг.* же ары эмес, же бери эмес; **туда́ ему́ и доро́га** *разг.* ага чала болуптур, ал ошондой эле болмок.

ТУДА'-СЮДА' *разг.* 1. *нареч.* (*в разные стороны*) тияк-биягы; ал жакка, бул жакка; жан-жакка; **посмотре́ть туда́-сюда́** тияк-биягын кароо; 2. *в знач. сказ.* (*так себе, сносно*) ары да эмес, бери да эмес; анчалык жаман эмес, дурус; **э́то ещё туда́-сюда́** бул дагы анчалык жаман эмес.

ТУ'ЕВЫЙ, -ая, -ое **туя**-*га т.*

ТУ'ЖЕ *сравн. ст. от прил.* **туго́й** *и нареч.* **ту́го.**

ТУЖИ'ТЬ *несов. по ком-чём, о ком-чём, разг.* кайгыруу, капа чегүү, кам жеш.

ТУ'ЖИТЬСЯ *несов. разг.* ыйынуу, күчөнүү, ыйынып-ычкынуу, тырышып-тырмышуу.

тужу́, тужи́шь *и т. д. наст. вр. от* **тужи́ть.**

ТУЖУ'РКА *ж.* тужурка (*бешмант*).

ТУЗ *м.* 1. *карт.* туз; **пи́ковый туз** карганын тузу; **ходи́ть с туза́** туздан жүрүү; 2. *перен. разг.* (*влиятельное лицо*) беделдүү, дөө-шаа (*байлык же мансап жагынан*).

ТУЗЕ'МЕЦ *м.* жергиликтүү киши.

ТУЗЕ'МКА *женск. р. к* **тузе́мец.**

ТУЗЕ'МНЫЙ, -ая, -ое жергиликтүү; **тузе́мное населе́ние** жергиликтүү эл.

ТУЗИ'ТЬ *несов. кого-что, прост.* аябай муштоо.

ТУК *м. чаще мн., с.-х.* тук (*минералдык жер семирткич*).

ТУ'КОВЫЙ, -ая, -ое **тук**-*ка т.*

ТУ'ЛОВИЩЕ *ср.* тулку бой, тула бой, көөдөн.

ТУЛУ'П *м.* тон, ичик; **за́ячий тулу́п** коён ичик.

ТУЛЬЯ' *ж.* төбө (*баш кийимдин төбөсү*); **шля́па с высо́кой тулье́й** төбөсү бийик калпак.

ТУМА'К *м. разг.* муштоо, муштум менен уруу.

ТУМА'Н I *м.* туман; **густо́й тума́н** калың туман, коюу туман; **спусти́лся тума́н** туман түштү; ◇ **тума́н в глаза́х** көздүн алды караңгылоо; **у меня́ в голове́ тума́н** менин башым маң болуп турат.

ТУМА'Н II *м.* (*иранская монета*) туман (*ирандык акча*).

ТУМА'НИТЬ *несов. что* 1. (*застилать туманом*) туман басуу, тумандоо; **дым тума́нит даль** түтүн алыстыкты тумандатып турат; 2. *перен.* тунартуу, күүгүмдөтүү, күңүрттөнтүү, бүдөмүктөө; **слёзы тума́нят глаза́** көздү жаш каптап тунартып турат.

ТУМА'НИТЬСЯ *несов.* 1. (*застилаться туманом*) тумандануу, туман басуу; 2. *перен.* тунаруу, тумандануу, ачык көрбөө, күңүрттөнүү.

ТУМА'ННОСТЬ *ж.* 1. (*скопление тумана*) тумандуулук, туман; 2. *астр.* (*скопление звёзд*) жыбырап калың жылдыз; 3. *перен.* (*неясность*) тунаргандык, ачык эместик, күүгүмдүк.

ТУМА'ННЫЙ, -ая, -ое 1. тумандуу; **тума́нная пого́да** тумандуу аба ырайы; 2. *перен.* (*неясный*) тунарган, ачык эмес, күңүрт; **тума́нное выраже́ние** ачык эмес сөз; 3. *перен.* (*тусклый*) тунарган; **тума́нный взгляд** тунарган көз караш.

ТУ'МБА *ж.* 1. (*у тротуара или дороги*) тумба (*кыска жоон мамыча-казык*); 2. (*подставка, подножие*) тумба (*гүл, күзгү коюу үчүн жасалган тектирче*); 3. *перен. разг.* (*о человеке*) күпчөктөй жоон адам.

ТУ'МБОЧКА *ж.* 1. *уменьш. от* **ту́мба** тумбочка; 2. (*шкафчик*) тумбочка (*кичине шкаф*).

ТУНГУ'С *м. уст.* тунгус; *см.* **эве́нк.**

ТУНГУ'СКА *женск. р. к* **тунгу́с**; тунгуска; *см.* **эвенки́йка.**

ТУНГУ'ССКИЙ, -ая, -ое **тунгус**-*ка т.*; *см.* **эвенки́йский.**

ТУНГУ'СЫ *мн.* тунгустар; *см.* **эве́нки.**

ТУ'НДРА *ж.* тундра (*түндүк полярдык жерлердеги майда өсүмдүктүү мейкиндик*).

ТУ'НДРОВЫЙ, -ая, -ое **тундра**-*га т.*; **ту́ндровая полоса́** тундра тилкеси.

ТУНЕЯ'ДЕЦ *м. презр.* арам тамак, жатып ичер, аяк бошотор.

ТУНЕЯ'ДСТВО *ср. презр.* арам тамактык, жатып ичердик, аяк бошоторчулук.

ТУНИ'КА *ж.* туника (*байыркы римдиктердин ички кийими: жеңи кыска узун ак көйнөк*).

ТУННЕ'ЛЬ *м.* туннель (*тешкен тоо; тоону же жерди тешип салынган жол*); **тунне́ль метрополите́на** метрополитендин туннели; **го́рный тунне́ль** тешкен тоо.

ТУННЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **туннель**-*ге т.*

ТУПЕ'ТЬ *несов.* 1. (*становиться тупым — о ноже и т. п.*) мокоо, мокоп калуу, өтпөй калуу; 2. *перен.* (*слабеть*) начарлануу; **у него́ тупе́ет па́мять** ал унутчаак боло баштады; 3. *перен.* (*глупеть*) зээнинен ажырай баштоо, мээси бөксөрө баштоо.

www.bizdin.kg

ТУПИ'К *м.* **1.** (*улица*) туюк (*туюк көчө*); **2.** *ж.-д.* туюк (*жолдун бүткөн жери*); **3.** *перен.* (*безвыходное положение*) туюкка камалып калгандай абал; аргасыз абал; **поста́вить в тупи́к** туюкка такоо, айла таппас жерге алып баруу, аргасын кетирүү.

ТУПИ'ТЬ *несов. что* мокотуу; **тупи́ть нож** бычакты мокотуу.

ТУПИ'ТЬСЯ *несов.* мокоо, өтпөй калуу.

ТУПИ'ЦА *м. и ж. разг.* түшүнүгү начар, акылы кем киши.

ТУ'ПО *нареч.* (*бессмысленно*) эч нерсеге түшүнбөй, акылга салбай ичтөө *же* сүйлөө.

ТУПОГОЛО'ВЫЙ, -ая, -ое кем акыл (*киши*).

ТУПО'Й, -а́я, -о́е **1.** (*о ноже и т. п.*) мокок, өтпөгөн; **тупа́я пила́** мокок араа; **2.** (*не суживающийся к концу*) тукул, шуштугуй эмес; **тупо́й коне́ц яйца́** жумуртканын тукул жагы; **3.** *перен.* (*ограниченный*) зээнсиз, мокок, ацкоо; **тупо́й челове́к** зээнсиз киши, мокок киши; **4.** *перен.* (*невыразительный*) маанисиз; **тупо́й взгляд** маанисиз көз караш; **5.** *перен.* (*безропотный*) каяшасыз, жоош; **тупа́я поко́рность** каяшасыз багынуучулук; **6.** *перен.* (*нерезкий*) сыздаган; **тупа́я боль** сыздаган оору; ◇ **тупо́й у́гол** *мат.* кең бурч.

ТУПОКОНЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое тукул учтуу.

ТУПОНО'СЫЙ, -ая, -ое тукул баштуу, жалпак баштуу, жалпак тумшуктуу; **тупоно́сые сапоги́** жалпак баштуу өтүк.

ТУ'ПОСТЬ *ж.* **1.** (*несообразительность*) зээнсиздик, мококтук, маңыроолук, кем акылдуулук; **2.** (*бессмысленность*) маанисиздик (*мис. көз караш жөнүндө*).

ТУПОУГО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое кең бурчтуу; **тупоуго́льный треуго́льник** кең бурчтуу үч бурчтук.

ТУПОУ'МИЕ *ср.* акылы кемдик, зээнсиздик, маңыроолук.

ТУПОУ'МНЫЙ, -ая, -ое аңкоо, акылсыз, зээнсиз, маңыроо.

ТУР I *м.* **1.** тур (*бийдин бир айланып чыгышы*); **тур ва́льса** вальстын туру; **2.** *спорт., шахм.* тур (*мелдешүүнүн бөлүгү*); **второ́й тур ша́хматного турни́ра** шахмат турниринин экинчи туру; **3.** *перен.* тур, катар (*окуялардын, кубулуштардын бүткөн катары*).

ТУР II *м. воен.* тур (*ичине топурак толтурулган, түбү жок корзина; бул корзина ар түрдүү согуштук-инженердик жумуштарда колдонулат*).

ТУР III *м. зоол.* тоо эчки (**1.** *бул — Кавказда жашайт;* **2.** *17 кылымга чейин Европа токойлорунда жашаган жапайы өгүздүн бир түрү*).

ТУРА' *ж. шахм. разг.* тура; *см.* **ладья́ 2.**

ТУРБИ'НА *ж. тех.* турбина (*суунун, буунун, газдын күчү менен аракетке келүүчү кыймылдаткыч*).

ТУРБИ'ННЫЙ, -ая, -ое **турбина**-*га т.*; турбиналык; **турби́нное отделе́ние** турбина бөлүмү.

ТУРБОБУ'Р *м. тех., горн.* турбобур (*айландырып буроо үчүн жасалган бургу сыяктуу машина*).

ТУРБОГЕНЕРА'ТОР *м. тех.* турбогенератор (*электрогенератордон жана турбинадан турган күч бергич агрегат*).

ТУРБОГЕНЕРА'ТОРНЫЙ, -ая, -ое **турбогенератор**-*го т.*; турбогенератордук; **турбогенера́торный заво́д** турбогенератордук завод.

ТУРБОСТРОЕ'НИЕ *ср.* турбина куруучулук.

ТУРЕ'ЛЬ *ж. воен., ав.* турель (*согуштук самолёттордогу замбирек жана пулемёт үчүн коюлган, айланып туруучу нерсе*).

ТУРЕ'ЦКИЙ, -ая, -ое **Турция**-*га*, **турок**-*ко т.*; турциялык, **туре́цкий язы́к** түрк тили.

ТУРИ'ЗМ *м.* туризм (*өзүнчө билим алуу же спорттук максат менен жүргүзүлгөн саякат*); **го́рный тури́зм** тоо туризми.

ТУ'РИЙ, -ья, -ье **тур** III-*кө т.*; **ту́рий рог** тоо эчкинин мүйүзү.

ТУРИ'СТ *м.* турист.

ТУРИ'СТКА *женск. р. к* **тури́ст;** туристка.

ТУРИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **турист**-*ке т.*; туристтик; **тури́стская ба́за** туристтик база.

ТУ'РКИ *мн.* түрктөр (*Турциянын негизги эли*).

ТУРКМЕ'Н *м.* түркмөн.

ТУРКМЕ'НКА *женск. р. к* **туркме́н.**

ТУРКМЕ'НСКИЙ, -ая, -ое **туркмен**-*ге т.*; **туркме́нский язы́к** түркмөн тили.

ТУРКМЕ'НЫ *мн.* түркмөндөр.

ТУ'РМАН *м. зоол.* башмандак көгүчкөн; ◇ **полете́ть ту́рманом** *разг.* башмандак атып жыгылуу, оңко-чоңкосунан кетүү.

ТУРНЕ'ПС *м. бот.* турнепс (*малга азык болуучу чамгырдын бир түрү*).

ТУРНИ'К *м. спорт.* турник (*гимнастикалык аспап*).

ТУРНИКЕ'Т *м.* турникет (*кишилерди бирден жиберүү үчүн арналып кире бериш жерге тосуп коюлган тегеренме, каршы-терши жыгач*).

ТУРНИ'Р *м.* турнир (**1.** *ист. орто кылымдардагы рыцарлардын мелдешүүлөрү;* **2.** *спорт., шахм. мелдешүү*).

ТУРНУ'ТЬ *однокр. кого-что, прост.* кууп чыгуу, айдап чыгуу.

ТУ'РОК *м.* түрк.

ТУРУ'СЫ: **туру́сы на колёсах** *разг.* былжыраган калп сөз.

ТУРЧА'НКА *женск. р. к* **ту́рок;** турчанка.

ТУ'СКЛО *нареч.* күңүрт; **ла́мпа гори́т ту́скло** лампа күңүрт күйөт.

ТУ'СКЛОСТЬ *ж.* күңүрттүк.

ТУ'СКЛЫЙ, -ая, -ое **1.** (*мутный*) күңүрт; **ту́склое стекло́** күңүрт айнек; **2.** (*неяркий*) күңүрт; **ту́склый свет** күңүрт жарык; **3.** *перен.* (*безжизненный, невыразительный*) үлдүрөгөн; **ту́склый взгляд** үлдүрөгөн көз караш.

ТУСКНЕ'ТЬ *несов.* **1.** (*становиться тусклым*) карарүү, караюу, күңүрттөнүү; **стекло́ тускне́ет** айнек күңүрттөнөт; **2.** *перен.* (*меркнуть*) басаңдоо, төмөндөө (*мис. даңк*).

ТУ'СКНУТЬ *несов. разг. см.* **тускне́ть.**

ТУТ *нареч.* мында, бул жерде, ушул жерде; **я пойду́, а ты подожди́ тут** мен барайын, сен ушул жерде күтүп тур; ◇ **и всё тут** *разг.* бардык кеп ушу, башка сөз жок; **тут как тут** *разг.* кайдан-жайдан чыга калып, даяр боло калып.

ТУТО'ВНИК *м. бот.* тыт, тыт жыгачы.

ТУ'ТОВЫЙ, -ая, -ое **тутовник**-*ке т.*; **ту́товое де́рево** тыт жыгачы; **ту́товый шелкопря́д** жибек көпөлөгү.

ТУ'Т-ТО *нареч. разг.* мына бул жерде, так ушунда; ◇ **не ту́т-то бы́ло** *разг.* ылаажы болбой калды, мүмкүн болбоду (*бир кокус себеп менен*).

ТУФ *м. мин.* туф (*курулуш материалы катарында колдонулуучу тоо теги*); **вулкани́ческие ту́фы** вулкандык туфтар.

ТУ'ФЛИ *мн.* (*ед.* **ту́фля** *ж.*) туфли (*кепичке окшогон кончсуз батинке*).

ТУ'ХЛЫЙ, -ая, -ое сасык, сасыган, бузулган, жыттанган, борсуган; **ту́хлое яйцо́** сасыган жумуртка; **ту́хлое мя́со** сасыган эт.

ТУХЛЯ'ТИНА *ж. разг.* сасыган, сасып калган, борсуган, жыттанып кеткен.

ТУ'ХНУТЬ I *несов.* (*гаснуть*) өчүү.

ТУ'ХНУТЬ II *несов.* (*портиться, загнивать*) сасуу, бузулуу, борсуу, жыттанып кетүү.

ТУ'ЧА *ж.* **1.** булут; **грозова́я ту́ча** кара булут (*күн күркүрөөнүн алдында чогулган кара булут*); **2.** *перен.* (*множество, масса*) калың, аябаган көп, сан жетпеген; **ту́чи комаро́в** аябаган көп чиркей; **3.** *перен.* (*надвигающаяся беда*) каран түн, жакындап келаткан балаа; **ту́чи собира́-**

www.bizdin.kg

лись над ним анын башына каран күн түштү; ◇ **ту́ча-ту́чей** *нареч.* 1) көп сандап, көп-көп болуп; 2) кабагы салыңкы, кабагы бүркөө; **смотре́ть ту́чей** кабагын бүркөп кароо.

ТУЧЕВО'Й, -а́я, -о́е **туча** 1-*ге т.*

ТУ'ЧКА *ж. уменьш.-ласк. от* **ту́ча** 1 кичине булут.

ТУЧНЕ'ТЬ *несов.* семирүү, толуу, жооноюу.

ТУ'ЧНОСТЬ *ж.* **1.** (*полнота*) семиздик, жоондук, толуктук; **2.** (*плодородность*) семиздиги, күрдүүлүгү (*жердин*); **3.** (*сочность*) ширелүүлүк.

ТУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*полный*) семиз, жоон, толук; **2.** (*плодородный*) күрдүү, семиз (*жер жөнүндө*); **3.** (*сочный и густой*) ширелүү *жана* коюу (*мис. чөп*).

ТУШ *м. муз.* туш (*музыкалык кыска куттуктоолор*); **сыгра́ть туш** туш ойноо.

ТУ'ША *ж.* **1.** (*тело убитого животного*) союлган малдын бүтүн эти; **коро́вья ту́ша** союлган уйдун бүтүн эти; **2.** *перен. разг.* (*очень толстый человек*) балпыйган семиз киши.

ТУШЕ' *ср. нескл.* **1.** *муз.* туше (*тыбыштарга өзгөчө түр берүү үчүн музыкалык куралдарга кол жүгүртүүнүн манерасы*); **мя́гкое туше́** жумшак туше; **си́льное туше́** катуу туше; **2.** *спорт.* туше (*французча күрөшүүдө балбандын жыгылуусун билдирген эки далысынын жерге тийиши*).

ТУШЕВА'ТЬ *несов. что* сүрөттү боёп карартуу, тушь менен карартуу.

ТУШЁВКА *ж.* **1.** (*действие*) тушь менен карартуу, сүрөттү боёп карартуу; **2.** (*штрихи*) сүрөткө карайтып салынган көлөкө.

ТУШЕ'НИЕ I *ср.* (*огня*) өчүрүү.

ТУШЕ'НИЕ II *ср.* (*пищи*) демдөө, быктырып (демдеп) бышыруу.

ТУШЁНКА *ж. разг.* (*консервы*) эт консерва.

ТУШЁНЫЙ, -ая, -ое (*о пище*) быктырылган, буура бышырылган; **тушёное мя́со** быктырып бышырылган эт.

ТУШИ'ЛКА *ж.* өчүргүч (*чокту өчүрүүгө арналган идиш*).

ТУШИ'ТЬ I *несов. что* **1.** (*гасить*) өчүрүү; **туши́ть ла́мпу** лампаны өчүрүү; **2.** *перен.* (*подавлять*) басуу, басандатуу, басаңчалатуу.

ТУШИ'ТЬ II *несов. что, кул.* буура быктыруу, демдөө, быктырып (демдеп) бышыруу.

ТУШКА'НЧИК *м. зоол.* кош аяк (чычкан).

ТУШЬ *ж.* тушь (*сүрөт же черчение үчүн колдонулуучу боёк*).

ТУ'Я *ж. бот.* туя (*дайыма көгөрүп туруучу ийне жалбырактуу жыгачтын бир түрү*).

ТЩА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* кылдаттык, чебердик, бышыктык, тыкандык менен иштегендик; **вы́полнить рабо́ту с большо́й тща́тельностью** жумушту өтө кылдаттык менен аткаруу.

ТЩА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кылдат, чебер, бышык, тыкан; **тща́тельный ухо́д за посе́вами** айдалган эгиндерди кылдаттык менен багуу.

ТЩЕДУ'ШИЕ *ср.* алсыздык, дармансыздык, илмигийлик, начардык.

ТЩЕДУ'ШНОСТЬ *ж.* алсыздык, дармансыздык, илмигийлик, начардык.

ТЩЕДУ'ШНЫЙ, -ая, -ое алсыз, дармансыз, илмигий, начар.

ТЩЕСЛА'ВИЕ *ср.* менменсингендик, даңкка умтулуучулук, көйрөңдүк (*дайыма эле «мени ардактап турса экен» деген ойдо болуучулук*).

ТЩЕСЛА'ВНЫЙ, -ая, -ое менменсинген, даңкка умтулуучу, көйрөң.

ТЩЕТА' *ж. уст.* пайдасыздык, натыйжасыздык, курулайлык.

ТЩЕ'ТНО *нареч.* пайдасыз, текке, бекер, курулай.

ТЩЕ'ТНОСТЬ *ж.* пайдасыздык, натыйжасыздык, курулайлык.

ТЩЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое пайдасыз, натыйжасыз, бекер, курулай, береке чыкпаган; **тще́тные попы́тки** натыйжасыз аракет; **тще́тная наде́жда** курулай үмүт.

ТЩИ'ТЬСЯ *несов. уст.* аракет кылып көрүү, тырышуу.

ТЫ *мест. личн.* сен.

ТЫ'КАТЬ I *несов. разг.* **1.** *чем* (*ударять*) чукуу, түртүү, саюу; **ты́кать па́лкой в зе́млю** таяк менен жерди түрткүлөө; **2.** *что* (*втыкать, вонзать*) киргизүү, кагуу, саюу; **ты́кать ко́лья в зе́млю** казыкты жерге кагуу, казыкты жерге саюу; **3.** *что* (*совать, впихивать*) салуу, тыгуу, түрткүлөө; **4.** *чем* (*показывать на кого-что-л.*) көрсөтүү, түртүп көрсөтүү, колу менен көрсөтүү; **ты́кать па́льцем** *на кого-л.* биреөнү колу менен көрсөтүү; ◇ **ты́кать в нос** *кому-л.* кайта-кайта айта берип, эскерте берип мазасын алуу; **ты́кать свой нос** *во что-л.* башка биреөлөрдүн иштерине кийлигише берүү, өтө эле сөз аңдыгыч болуу.

ТЫ'КАТЬ II *несов. кого, разг.* (*называть на «ты»*) «сен» деп сүйлөө.

ТЫ'КАТЬСЯ *несов. разг.* тумшук тийгизүү; курулай урунуп-беринүү; ◇ **ты́каться но́сом** мурду менен жер саюу (*уруулөп*).

ТЫ'КВА *ж.* ашкабак.

ТЫ'КВЕННЫЙ, -ая, -ое **тыква**-*га т.*; **ты́квенные се́мечки** ашкабактын уругу, данеги.

ТЫКВООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое ашкабак сыяктуу, ашкабак түрүндөгү.

ТЫЛ *м.* **1.** *воен.* тыл, ар жагы (*фронттун ары жагындагы территория*); **глубо́кий тыл** алыскы тыл; **в тылу́ врага́** душмандын тылында; **обходи́ть проти́вника с ты́ла** душманды тыл жагынан айланып өтүү; **2.** *разг.* (*задняя сторона чего-л.*) арт жак, арт жагы; **ве́тер ду́ет с ты́ла** шамал арт жактан болуп турат.

ТЫЛОВИ'К *м.* тылдагы согуштук кызматчы.

ТЫЛОВО'Й, -а́я, -о́е **тыл** 1-*ге т.*; **тылов́ые во́инские ча́сти** тылдагы аскер бөлүктөрү.

ТЫ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **ты́льная часть руки́** колдун сырт жагы.

ТЫН *м.* жыгач дубал, кашаа.

ТЫ'СЯЧА **1.** *числ.* миң; **ты́сяча девятьсо́т шестидеся́тый год** бир миң тогуз жүз алтымышынчы жыл; **ты́сяча рубле́й** миң сом; **2.** *в знач. сущ. ж.* миңдеген; **ты́сячи люде́й** миңдеген киши; ◇ **в ты́сячу раз** *разг.* миң эсе (*жакшы, жаман, көп, аз ж. б.*).

ТЫСЯЧЕЛЕ'ТИЕ *ср.* **1.** (*срок в тысячу лет*) миң жыл, миң жылдык мөөнөт; **2.** (*годовщина*) миң жылдык, миң жыл толуш.

ТЫСЯЧЕЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее миң жылдык.

ТЫСЯЧЕЛИ'СТНИК *м. бот.* тегерек баш чөп.

ТЫ'СЯЧНЫЙ, -ая, -ое **1.** *числ.* миңинчи; **ты́сячный по счёту** эсеп боюнча миңинчи; **2.** *прил. перен.* (*измеряемый тысячами*) миңдеген; **ты́сячная толпа́** миңдеген киши; **3.** *прил.* (*получаемый от деления на тысячу*) миңдин бири; **ты́сячная до́ля** миңдин бир үлүшү; **4.** *в знач. сущ. ж.* миңден бир; **одна́ ты́сячная** миңден бир бөлүгү.

ТЫЧИ'НКА *ж. бот.* аталык (*өсүмдүктүн эркектик мүчөсү*).

ты́чу, ты́чешь *и т. д. наст. вр. от* **ты́кать** I.

ты́чусь, ты́чешься *и т. д. наст. вр. от* **ты́каться**.

ТЬМА I *ж.* **1.** (*темнота, мрак*) караңгы, караңгылык; **ночна́я тьма** түн караңгылыгы; **2.** *перен.* (*невежество*) караңгылык, наадандык.

ТЬМА II *ж. разг.* (*множество*) сан жеткис көп, аябаган көп, сансыз көп; **тьма наро́ду** сан жеткис көп эл; **тьма-тьму́щая** быкбырдай кайнаган көп.

ТЬФУ *межд.* түү, түү.

ТЮБЕТЕ'ЙКА *ж.* топу, такыя.

ТЮ'БИК *м.* тюбик (*вазелин, паста, май ж. б. нерселерди салууга арналган жумшак түтүкчө*).

www.bizdin.kg

ТЮ'БИНГ *м. тех., горн.* тюбинг (*чоюндан жасалган чоң диаметрдүү шакек — шахтанын, тешкен тоолордун ууу өткөрбөс бекитмелеринин звеносу*).

ТЮ'БИНГОВЫЙ, -ая, -ое **тюбинг**-*ге т.*; **тюбинговое крепление шахт** шахталарды тюбингдеп бекитүү.

ТЮК *м.* таңгак, таңылчак; **тюки хлопка** пахта таңгактары.

ТЮКОВА'ТЬ *несов. что* таңуу, таңылчактоо.

ТЮ'ЛЕВЫЙ, -ая, -ое **тюль**-*гө т.*; **тюлевая занавеска** тюлдөн жасалган парда.

ТЮЛЕ'НЕВЫЙ, -ая, -ое **тюлень** 1-*ге т.*; **тюлéневые сапоги** тюлендин терисинен жасалган өтүк.

ТЮЛЕ'НИЙ, -ья, -ье **тюлень** 1-*ге т.*; **тюлéний жир** тюлендин майы.

ТЮЛЕ'НЬ *м.* **1.** *зоол.* тюлень (*деңиз жаныбары*); **2.** *перен. разг.* (*неуклюжий человек*) көлтөйгөн киши.

ТЮЛЬ *м.* тюль (*жука, тордомо кездеменин бир түрү*).

ТЮЛЬПА'Н *м.* жоогазын.

ТЮЛЬПА'ННЫЙ, -ая, -ое **тюльпан** -*га т.*; **тюльпáнное дéрево** тюльпан жыгач (*гүлү жоогазындын гүлүндөй келген, кооздук үчүн өстүрүлүүчү жыгач*).

ТЮРБА'Н *м.* селде, элечек.

ТЮРЕ'МНЫЙ, -ая, -ое **тюрьма**-*га т.*; **тюрéмное заключéние** түрмөгө камоо, түрмөгө салуу.

ТЮРЕ'МЩИК *м. уст.* түрмө сакчысы.

ТЮРЕ'МЩИЦА *женск. р. к* **тюрéмщик.**

ТЮ'РКИ *мн.* (*ед.* **тюрк** *м.*) түрктөр.

ТЮ'РКСКИЙ, -ая, -ое **тюрк**-*кө т.*; **тю́ркские языкѝ** түрк тилдери.

ТЮРЬМА' *ж.* түрмө; **заключи́ть (посади́ть) в тюрьму́** түрмөгө камоо (отургузуу); **вы́пустить из тюрьмы́** түрмөдөн чыгаруу.

ТЮ'РЯ *ж.* суугa *же* кваска нан тууралып жасалган тамак.

ТЮФЯ'К *м.* **1.** тюфяк (*алдыга салынуу үчүн арналып, ичине кыл, жүн же саман толтурулган төшөк*); **волосянóй тюфя́к** кыл толтурулган тюфяк; **солóменный тюфя́к** саман толтурулган тюфяк; **2.** *перен. разг.* (*о человеке*) көлтөйгөн, топос, шалпысы бош киши.

ТЮФЯ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **тюфяк**-*ка т.*

ТЯ'ВКАНЬЕ *ср. разг.* үрүү, борсулдап үрүү.

ТЯ'ВКАТЬ *несов. разг.* үрүү, борсулдап үрүү.

ТЯ'ВКНУТЬ *однокр. см.* **тя́вкать.**

ТЯ'ГА *ж.* **1.** *тех.* (*тянущая сила*) тартуучу, тартуучу күч, сүйрөгүч; **механи́ческая тя́га** механикалык сүйрөгүч; **электри́ческая тя́га** электрдик сүйрөгүч; **паровáя тя́га** буунун күчү менен сүйрөгүч; **кóнная тя́га** аттын тартышы, аттын сүйрөшү; **2.** (*в печи и т. п.*) тартуу; **в печѝ си́льная тя́га** мештин мору катуу тартат; **3.** *ж.-д.* (*совокупность машин*) тартуучу машиналар (*мис. паровоз, электровоз, тепловоз ж. б.*); **4.** *перен.* (*стремление*) тартылуу, умтулуу; дам коюу; **тя́га к наýке** илимге умтулуу; **тя́га к культýре** маданиятка умтулуу; ◇ **дать тя́гу** *разг.* кылчайбастан качып жөнөө.

ТЯГА'ТЬСЯ *несов. с кем-чем, разг.* **1.** (*соперничать, соревноваться*) тирешүү, талашуу, тартышуу, тартышып күч сынашуу, ат салышып көрүү; **с ним тягáться трýдно** аны менен тирешүү кыйын; **2.** *уст.* (*судиться*) доолашуу, соттошуу.

ТЯГА'Ч *м. тех.* тягач (*тиркелүүчү арабаларды ж. б. сүйрөөчү трактор*).

ТЯ'ГЛО *ср.* **1.** *ист.* (*пóдать*) алым, салык (*Москва Русунда — кызмат кылбаган кишилерден алына турган ар түрдүү салык*); **2.** *ист.* (*крепостная повинность*) оброк, барщина (*крепостной дыйкан помещикке милдеттүү түрдө бере турган оброк, милдеттүү түрдө иштей турган барщина*); **3.** *собир. с.-х.* (*скот для перевозки чего-л.*) унаа.

ТЯ'ГЛОВЫЙ, -ая, -ое **тягло** 3-*кө т.*; **тя́гловая си́ла** күч унаа.

ТЯ'ГОСТНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*трудный*) кыйын, оор; **тя́гостное положéние** оор абал; **2.** (*неприятный, мучительный*) көңүл суутуучу, адамды капа кылуучу, жанды кыйнай турган.

ТЯ'ГОСТЬ *ж.* **1.** (*бремя, гнёт*) оорчулук, кыйынчылык, тынчсыздык; **быть** *кому-л.* **в тя́гость** *бирөөгө* оордугун тийгизүү, *бирөөгө* жүк болуу; **2.** *разг.* (*изнеможение*) чарчоо, алдан таюу, алсызданyy; **чу́вствовать тя́гость во всём тéле** бүт денеси чарчаганын сезүү.

ТЯГОТА' *ж. см.* **тя́гость** 1.

ТЯГОТЕ'НИЕ *ср.* **1.** *физ.* (*притяжение*) тартыш, тартуу (*материянын бир-бирин тартуу касиети*); **земнóе тяготéние** жердин тартышы; **закóн всеми́рного тяготéния** *физ.* бүткүл дүйнөлүк тартылыш закону; **2.** *перен.* (*стремление*) умтулуу, жүтунуу, дам коюу; **тяготéние к наýке** илимге умтулуу.

ТЯГОТЕ'ТЬ *несов.* **1.** *к кому-чему* (*иметь влечение*) умтулуу, жүтунуу, дам коюу; **тяготéть к тóчным наýкам** так илимдерге умтулуу; **2.** *над кем-чем* (*угнетать, подавлять*) басуу, басмырлатуу.

ТЯГОТИ'ТЬ *несов. кого-что* оор жүк болуу, оор түйшүк болуу; **меня́ тяготи́т э́та обя́занность** бул милдет мага оор жүк болуп турат.

ТЯГОТИ'ТЬСЯ *несов. кем-чем* оорсунуу, азап тартуу, жадап кетүү; **тяготи́ться одинóчеством** жалгыздыктын азабын тартуу, жалгыздыктан жадап кетүү.

ТЯГУ'ЧЕСТЬ *ж.* **1.** (*способность растягиваться*) чоюлуучулук, созулуучулук; **2.** (*клейкость, густота*) илээшчээктик; **3.** *перен.* (*неторопливость, протяжность — напр. речи*) созулмалуулук, чоюлуңкулук.

ТЯГУ'ЧИЙ, -ая, -ее **1.** (*способный растягиваться*) чоюлчаак, созулчаак; **чи́стое желéзо тягýче** таза темир чоюлчаак; **2.** (*клейкий, густой*) илээшчээк, илээшме; **тягýчее тéсто** илээшчээк камыр; **3.** *перен.* (*протяжный*) созолонгон; **тягýчая пéсня** созолонгон ыр.

ТЯГЧА'ЙШИЙ, -ая, -ее *превосх. ст. от* **тя́жкий** эң кыйын, эң оор.

ТЯЖ *м.* **1.** жан кайыш (*арабанын тартмасынын башы менен октун үчүн бириктирген кайыш же сым*); **2.** *тех.* тяж (*тартуучу күчтү өзү аркылуу өткөргүч кайыш же жип*).

ТЯ'ЖБА *ж.* **1.** *уст.* (*судебное дело*) соттошуу, доо, доолашуу; **2.** *перен. разг.* (*спор, состязание*) талаш-тартыш, талашуу.

ТЯЖЕЛЕ'ТЬ *несов.* салмактануу, оор тартуу, оор боло берүү; ◇ **вéки у меня́ ужé тяжелéют** уйкум келип, көзүм жумулуп бара жатат.

ТЯЖЕЛО' *нареч.* **1.** оор; **тяжелó нагрýженный автомоби́ль** оор жүк салынган автомобиль; **2.** (*грузно*) салмактуу; **тяжелó ступáть** салмактуу басуу; **3.** (*серьёзно*) катуу, кыйын; **он тяжелó бóлен** ал катуу ооруп жатат; **4.** (*трудно, неприятно*) кыйын, оор; **тяжелó писáть** жазууга кыйын (*катты, сөздү ж. б.*); **емý тяжелó поднимáться по лéстнице** тепкич менен чыгуу ага кыйын; **5.** *безл. в знач. сказ.* (*грустно, мучительно*) оор, кыйын; капа, кайгы; **у негó тяжелó на душé** анын ичинде кайгысы бар.

ТЯЖЁЛОАТЛЕ'Т *м. спорт.* тяжелоатлет (*оор атлетикада иштөөчү спортсмен, мис. штанга көтөрүү*).

ТЯЖЁЛОАТЛЕТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **тяжёлоатлет**-*ке т.*; **тяжёлоатлети́ческие состязáния** тяжелоатлеттердин мелдешүүлөрү.

ТЯЖЕЛОВЕ'С *м. спорт.* оор салмактуу (*спортсмен*).

ТЯЖЕЛОВЕ'СНОСТЬ *ж.* **1.** (*грузность*) салмактуулук, оордук; **2.** *перен.* оордук, кыйындык; жеңил угулбай тургандык; түшүнүүгө кыйындык (оордук); **тяжеловéсность сти́ля** стилдин оордугу.

ТЯЖЕЛОВЕ'СНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*с тяжёлым грузом*) оор жүктүү; **тяжеловéсный состáв** оор жүктүү состав

www.bizdin.kg

(*мис. поезд*); 2. *перен.* оор, кыйын; түшүнүгү кыйын (оор).

ТЯЖЕЛОВО'З *м.* оор жүк ташуучу (*оор жүк тартуучу ат*).

ТЯЖЕЛОДУ'М *м. разг.* жай ойлоочу адам, бир нерсени бат ойлой албаган киши.

ТЯЖЁЛЫЙ, -ая, -ое 1. (*имеющий большой вес*) оор; **тяжёлый чемодан** оор чемодан; 2. (*грузный, лишённый лёгкости*) оор, салмактуу; **тяжёлые шаги** салмактуу кадамдар; 3. (*трудный*) оор, кыйын; **тяжёлая задача** оор милдет, кыйын маселе; 4. *перен.* (*серьёзный, суровый*) кыйын, катуу, оор; **тяжёлое заболевание** катуу оорууу; **тяжёлая вина** оор күнөө, айып; 5. *перен.* (*напряжённый*) оор, катуу, күч менен; **тяжёлое дыхание** оор дем алуу; 6. *перен.* (*неприятный, доставляющий беспокойство*) оор; **тяжёлый воздух** оор (бузулган) аба; **тяжёлый характер** оор мүнөз; 7. *перен.* (*суровый*) оор, катуу; **тяжёлое наказание** катуу жаза; 8. *перен.* (*горестный*) оор, кайгылуу; **тяжёлое чувство** оор сезим; 9. *воен.* (*с мощными средствами*) оор; **тяжёлый танк** оор танк; **тяжёлая артиллерия** оор артиллерия; ◇ **тяжёлая индустрия** оор индустрия; **тяжёлое топливо** оор отун (*мис. нефть, керосин*); **тяжёлая пища** оор тамак, тез сиңбей турган тамак; **тяжёлая рука** *разг.* 1) чоң муштум, колу чоң; 2) кара жолтой кол; **тяжёлый на подъём** *разг.* кашаң, жалкоо.

ТЯ'ЖЕСТЬ *ж.* 1. *физ.* салмак; **центр тяжести** 1) салмак борбору; 2) *перен.* жердин тартышы; **сила тяжести** тартуу күчү; 2. (*тяжёлый предмет, груз*) оордук, салмактуу нерсе, жүк; **поднятие тяжестей** *спорт.* оордуктарды көтөрүү; 3. (*трудность*) оордук, кыйындык, кыйынчылык; **тяжесть разлуки** ажырашуунун кыйындыгы; 4. (*суровость*) оордук, кыйындык, катуулук; **смягчить тяжесть наказания** жазанын оордугун жеңилдетүү.

ТЯ'ЖКИЙ, -ая, -ое *см.* **тяжёлый** 3, 4, 5, 6, 7.

ТЯНУ'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*волочить, тащить*) тартуу, сүйрөө, чоюу; **рыбаки тянули сети** балыкчылар торлорду тартып жатышты; **пароход тянет на буксире баржу** пароход баржаны буксирдеп тартып келе жатат; **тянуть** *кого-л.* **за рукав** *бирөөнү* жеңинен тартуу; 2. *что, тех.* (*изготовлять волочением*) созуп, чоюп жасоо; **тянуть проволоку** сымды чоюп жасоо; 3. *что* (*натягивать для укрепления, прокладки*) керүү, тартуу, жүргүзүү; **тянуть верёвку через двор** короонун ичине жипти керүү; **тянуть телефонную линию** телефондун линиясын жүргүзүү; 4. (*обладать тягой*) тартуу; **печка хорошо тянет** меш жакшы тартат; 5. *что, разг.* (*медлить*) кечиктирүү, чоюу, созуу, сүйрөө; **он тянет с ответом** ал жоопту кечиктирип жатат; **тянуть дело** иштн кечиктирүү; 6. *что* (*растягивать слова и т. п.*) созуу, созо берүү, созолонтуу; **тянуть песню** ырды созолонтуу; 7. *кого-что* (*звать с собой, манить*) тартуу, кызыктыруу, ээликтирүү, ээрчитүү; **его тянет природа** аны табият кызыктырат; **меня тянет попутешествовать** менин саякаттап келүүгө көңүлүм тартып жатат; 8. *чем, безл.* (*о струе воздуха*) келип туруу; жыттануу (*о запахе*); **от окна тянет холодом** терезеден суук келип турат; **из кухни тянет жареным** ашканадан куурулган нерсенин жыты келип турат; 9. *разг.* (*весить*) болуу, келүү, чыгуу; **арбуз тянет восемь килограммов** дарбыз сегиз килограмм келет (чыгат); ◇ **тянуть за душу** *кого-л.* *бирөөнү* кыйноо, азап тарттыруу, жадатуу, тынчын алуу; **тянуть лямку** *см.* **лямка.**

ТЯНУ'ТЬСЯ *несов.* 1. (*растягиваться*) чоюлуу, созулуу, тартылуу; **резина хорошо тянется** резинке жакшы чоюлат; 2. (*подтягиваться*) көтөрүлүү (*мис. турникке*); 3. (*простираться*) созулуп жатуу, созулуп кетүү; **за городом тянулась степь** шаардын ар жагында талаа созулуп жатты; 4. *перен.* (*продолжаться, длиться*) созулуу, улануу; **болезнь тянется уже два месяца** оорусу эки айга созулуп кетти; 5. *к кому-чему* (*стремиться*) умтулуу, жутунуу, дам коюу; **ребёнок тянется к матери** бала энесине умтулат; 6. (*двигаться один за другим*) чубоо, чубап жүрүү; **по дороге тянулись стада** жол менен мал чубап келе жатты; 7. *за кем-чем, перен. разг.* (*стремиться сравняться с кем-л.*) теңелүүгө тырышуу, бирөө менен катарлашууга умтулуу; **тянуться за старшим братом** улуу агасына теңелүүгө умтулуу.

ТЯНУ'ЧКА *ж.* тянучка (*сүттөн же каймактан кант кошулуп жасалган жумшак жана чоюлма конфета*).

ТЯП: тяп да ляп, тяп-ляп *прост.* жүр-нары кыла салуу; ары-бери, жүр-нары кылып иштей салуу.

ТЯ'ПАТЬ *несов. см.* **тяпнуть.**

ТЯ'ПКА *ж.* эт чапкыч.

ТЯ'ПНУТЬ *сов. прост.* 1. *кого-что* (*ударить*) чабуу, бир салуу; **тяпнуть топором** балта менен бир салуу; 2. *что* (*украсть*) жымкыруу, уурдап алуу, кытып алуу.

ТЯ'ТЕНЬКА *м. ласк. от* **тятя** атаке, акетай.

ТЯ'ТЯ *м. обл.* атаке.

У

У I *предлог с род. п.* 1. (*возле, около*) жанында, жанына, алдында, боюнда, түбүндө; **у ворот** дарбазанын түбүндө, дарбазанын жанында; **остановиться у двери** эшиктин жанына токтоо; **у моря** деңиз боюнда; 2. (*при, вместе*) -да; **жить у своих родителей** өзүнүн ата-энесинин колунда туруу; 3. -дан, -ын; **спросить у учителя** мугалимден суроо; **выиграть партию в шахматы у товарища** шахмат оюнунда жолдошун утуп алуу; 4. (*при обозначении принадлежности*) -да, -ын; **у нас сегодня гость** бүгүн биздикинде конок бар; **у него три сына** анын үч уулу бар; **у меня нет свободного времени** менин бош убактым жок; **они сейчас у нас** алар азыр биздикинде; ◇ **смотри ты у меня!** *разг.* сага бирди көрсөтөмүн!; **будешь ты у меня знать!** сен менден бирди көрсөтөмүн!

У II *межд.* (*для выражения испуга, страха*) ой, эй; **у, как страшно!** ой, кандай коркунучтуу!

У- *приставка, төмөнкү этиштерди жасайт:* 1) *кыймыл-аракеттин бир жакка багытталгандыгын көрсөтөт; мис.:* **угнать** айдап кетүү; **улетать** учуп кетүү; 2) *кыймыл-аракетти бир нерсенин ичине багыттоону көрсөтөт; мис.* **уместить** орундаштыруу, жайлаштыруу; 3) *бир нерсенин текши жабылгандыгын билдирет; мис.* **усыпать** жабырап текши чыгуу, себилүү, төгүлүү; 4) *бир нерсени кемитүү, кыскартууну, тарытууну билдирет; мис.* **утешить** сооротуу, жубатуу; 5) *бир нерсеге жетишүү, бирөөнү көндүрүүнү билдирет; мис.* **уговорить** көндүрүү.

УБА'ВИТЬ *сов. что, чего, в чём* кемитүү, аздап кемитүү, кемитиңкирөө, азыраак кемитүү, азайтуу; кыскартуу, кичирейтүү; төмөндөтүү; **убавить расходы** расходду азайтуу; **убавить цену** бааны кемитүү; **убавить длину платья** көйнөктү кыскартуу; **он убавил в весе** анын салмагы кемиди.

УБА'ВИТЬСЯ *сов.* кемүү, азаюу, кичирейүү, тартылуу, кыскаруу; төмөндөө; **воды в реке убавилось** өзөндө суу азайды (тартылды); **дни убавились** күн кыскарды.

УБА'ВКА *ж. разг. см.* **убавление.**

УБАВЛЕ'НИЕ *ср.* кемитүү, азайтуу.

УБАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **убавить.**

www.bizdin.kg

УБАВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **уба́виться; 2.** *страд. к* **убавля́ть.**

УБАЮ'КАТЬ *сов. кого-что* **1.** (*укачать*) алдейлеп уктатуу; **2.** *перен.* (*нагнать дремоту*) магдыратуу, мемиретүү, уйкусун келтирүү; **его́ го́лос меня́ убаю́кал** анын үнү мени мемиретти; **3.** *перен.* (*успокоить*) сооротуу; **убаю́кать наде́ждой** үмүткер кылып сооротуу.

УБАЮ'КИВАТЬ *несов. см.* **убаю́кать.**

УБАЮ'КИВАЮЩЕ *нареч.* **1.** (*усыпляюще*) магдыратып; **2.** *перен.* (*успокаивающе*) тынчытып, басылтып.

УБЕГА'ТЬ *несов. см.* **убежа́ть.**

УБЕДИ'ТЕЛЬНО *нареч.* **1.** (*доказательно*) ишенердик кылып, ишендире, ишенгидей кылып; **убеди́тельно говори́ть** ишендире сүйлөө; **2.** (*настойчиво*) көптөн-көп; **убеди́тельно прошу́** көптөн-көп өтүнөм, көптөн-көп сураймын.

УБЕДИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* ишендирмелик, акылга сыярдык; **убеди́тельность его́ до́водов** анын далилдеринин ишендирмелиги.

УБЕДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*доказательный*) ишенердик, ишендирердик; **убеди́тельные до́воды** ишенердик далилдер; **убеди́тельный приме́р** ишенердик мисал; **2.** (*настоятельный*) көптөн-көп; **убеди́тельная про́сьба** көптөн-көп өтүнүч.

УБЕДИ'ТЬ *сов. кого* **1.** *в чём* (*заставить поверить*) ишендирүү, ишентүү, ынандыруу, ынантуу; **убеди́ть в свое́й правоте́** өзүнүкү туура экендигине ишендирүү; **убеди́ть в необходи́мости** *чего-л. бир нерсенин* зарыл экендигине ишендирүү; **2.** *с неопр.* (*заставить сделать что-л.*) -га көндүрүү, -га макулдаттуу, макул кылууга аракет кылуу; **я убеди́л его́ лечи́ться** мен аны дарылануугa көндүрдүм (макулдаттым).

УБЕДИ'ТЬСЯ *сов. в чём* ишенүү, ынануу, көзү жетүү, көзү жетип көнүү; **убеди́ться в необходи́мости** *чего-л. бир нерсенин* зарыл экендигине көзү жетүү; **убеди́ться на го́рьком о́пыте** өзү башынан өткөргөн кыйынчылыктын натыйжасында ишенүү.

УБЕЖА'ТЬ *сов.* **1.** чуркап кетүү, чуркап чыгуу; **де́ти убежа́ли в лес** балдар токойго чуркап кетиштн; **2.** (*тайком уйти, скрыться, спастись бегством*) качып кетүү; **убежа́ть из пле́на** туткундан качып кетүү; **3.** *разг.* (*о кипящей жидкости*) ташуу, ташып төгүлүү; **молоко́ убежа́ло** сүт ташып төгүлдү.

УБЕЖДА'ТЬ *несов. см.* **убеди́ть.**

УБЕЖДА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **убеди́ться; 2.** *страд. к* **убежда́ть.**

УБЕЖДЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) ишендирүү, ишентүү, ынандыруу, ынантуу, көзү жетүү; **де́йствовать путём убежде́ния** ишендирүү аркылуу мамиле кылуу; **2.** (*мнение*) көз караш, ишеним, ишенич; **полити́ческие убежде́ния** саясы көз караштар; **отста́ивать свои́ убежде́ния** өзүнүн көз карашын жактоо.

УБЕЖДЁННО *нареч.* өзү абдан ишенип; **убеждённо говори́ть** өзү абдан ишенип сүйлөө.

УБЕЖДЁННОСТЬ *ж.* ишенгендик, ынангандык, көзү жеткендик; **его́ выступле́ние отлича́лось убеждённостью** анын сүйлөгөнү ишенгендик менен айырмаланып турду.

УБЕЖДЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **убеди́ть; 2.** *прил.* ишенген; **я в э́том соверше́нно убеждён** менин көзүм буга жетип турат.

УБЕ'ЖИЩЕ *ср.* сыйынт; жашырын жай; баш калка; жашына турган жай; **иска́ть убе́жища** баш калка издөө; **пра́во убе́жища** баш калкалоо укугу (*өз мамлекетинен саясий көз караштары үчүн куугунтукталган адамга жинчи мамлекетте жашоого укук берүү*).

УБЕЛЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **убели́ть; 2.** *прил.*: **убелённый седи́нами (седино́й)** ак чач болгон, чачы куудай болуп агарган, чачы агарган.

УБЕЛИ'ТЬ *сов. кого-что* (*сединой*) ак чач болуу, чачы куудай болуп агаруу, чачы агаруу.

УБЕЛЯ'ТЬ *несов. см.* **убели́ть.**

УБЕРЕГА'ТЬ *несов. см.* **убере́чь.**

УБЕРЕГА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **убере́чься; 2.** *страд. к* **уберега́ть.**

УБЕРЕ'ЧЬ *сов. кого-что* сактоо, сактап калуу, коргоо, коргоп калуу, коруу; **убере́чь ребёнка от просту́ды** баланы суук тийүүдөн сактап калуу.

УБЕРЕ'ЧЬСЯ *сов.* сактанып калуу, сактанып аман калуу, коргонуп аман калуу; **убере́чься от просту́ды** суук тийүүдөн сактанып калуу.

УБИВА'ТЬ *несов. см.* **уби́ть.**

УБИВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *разг.* (*сильно горевать*) зарлоо, өтө кайгыруу, өтө камыгуу; **2.** *страд. к* **убива́ть.**

УБИ'ЙСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** (*смертоносный, вредный*) саламаттыкка зыяндуу, өлтүрө турган; **2.** *перен. разг.* (*ужасный*) өтө жаман, өтө оор, эң кыйын; **убийственная жара́** мээ кайнаган ысык; **убийственное настрое́ние** эң оор (эң жаман) көңүл.

УБИ'ЙСТВО *ср.* өлтүрүү; **уби́йство с це́лью ограбле́ния** тонол, карактап алуу максатында өлтүрүү.

УБИ'ЙЦА *м. и ж.* өлтүрүүчү, өлтүргүч.

УБИРА'ТЬ *несов. см.* **убра́ть.**

УБИРА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **убра́ться; 2.** *повел. накл. разг.* **убира́йся!** жогол!, кет!; **убира́йтесь!** кетиңиз!, кеткиле!; **3.** *страд. к* **убира́ть.**

УБИ'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **уби́ть; 2.** *прил.* өлтүрүлгөн; **уби́тый челове́к** өлтүрүлгөн адам; **3.** *прил. перен.* (*огорчённый*) абдан кайгырган; абдан кайгы баскан; муңкүрөгөн; **уби́тый вид** ындышы абдан өчкөн кейип; **4.** *в знач. сущ. м.* өлтүрүлгөн адам; ◇ **молчи́т как уби́тый** өлгөн немедей унчукпайт (*бир ооз да сөз айтпайт*); **спит как уби́тый** өлгөн немедей уктап жатат (*абдан катуу уктап жатат*).

УБИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого* өлтүрүү; союу (*зарезать*); **уби́ть во́лка** карышкырды өлтүрүү; **2.** *что, перен.* (*уничтожить*) жоготуу, жок кылуу, жоюу; **3.** *кого-что, перен.* (*глубоко огорчить*) катуу кайгыртуу; **4.** көңүлүн катуу оорутуу; муңкүрөтүү; **э́то изве́стие его́ уби́ло** бул кабар анын көңүлүн катуу оорутту; **5.** *что, перен. разг.* (*потратить*) сарп кылуу, кетирүү, жумшоо; **на э́то де́ло уби́то мно́го сил** бул ишке көп күч жумшалды; ◇ **уби́ть вре́мя** *разг.* бекер отурганча (*бирдеме иштөө*); **хоть убе́й** *разг.* өлтүрсөң да; **уби́ть бобра́** таш жалак болуп калуу; **не пойду́, хоть убе́й** *разг.* өлтүрсөң да, барбаймын.

УБИ'ТЬСЯ *сов. разг.* (*ушибиться*) урунуу, согулуу; **уби́ться на́смерть** урунуп өлүү.

УБЛАГОТВОРИ'ТЬ *сов. кого, уст.* толук канааттандыруу, толук ыраазы кылуу.

УБЛАГОТВОРЯ'ТЬ *несов. см.* **ублаготвори́ть.**

УБЛАЖА'ТЬ *несов. см.* **ублажи́ть.**

УБЛАЖИ'ТЬ *сов. кого-что, прост.* көңүлүн алуу үчүн үстү-астына түшүү, жалпаңдап жагынуу.

УБЛЮ'ДОК *м.* **1.** *обл.* (*помесь — о животном*) аргын, чалыш; **2.** *перен. презр.* (*ничтожный человек*) салпаяк (*инстинкти төмөн, акылы пас начар адам*).

УБО'ГИЙ, -ая, -ое **1.** (*крайне бедный*) начар, эң эле начар, кедей; **убо́гое жили́ще** начар үй; **2.** (*искалеченный*) байкуш, майып; **3.** *перен.* (*скудный*) начар, кедей; **убо́гое воображе́ние** элестетүүнүн, бир нерсени көз алдыга келтирүүнүн начардыгы; **4.** *в знач. сущ. м., ж.* (*калека*) мунжу.

УБО'ГО *наре́ч.* начар; **он оде́т убо́го** анын кийими начар; ал начар кийинген.

УБО'ГОСТЬ *ж. см.* **убо́жество.**

УБО'ЖЕСТВО *ср.* **1.** *уст.* (*физический недостаток*) майыптык, мунжулук; **2.** *перен.* (*ничтожность*) байкуштук, эң эле начардык, кедейлик; **убо́жество интере́сов** таламдардын эң эле начардыгы.

УБО'Й *м.* союу; **убо́й скота́** мал союу; **корми́ть на убо́й** 1) борго байлоо; 2) *перен.* тамакты абдан көп берүү.

www.bizdin.kg

УБО'ЙНЫЙ, -ая, -ое 1. союшка (союуга) арналган; **убойный скот** союшка арналган мал; 2. *воен.* (*смертоносный*) өлтүргүч, кыйраткыч, талкалагыч, ойрондогуч.

УБО'Р *м.* жасалга, шайман, сеп; ◇ **головной убор** баш кийим.

УБО'РИСТО *нареч.* тыгыз, жыш; **убористо писать** тыгыз жазуу (*арииптердин араларында ачык жерди аз калтырып, жыш жазуу*).

УБО'РИСТОСТЬ *ж.* тыгыздык, жыштык (*жазуу, шрифт жөнүндө*).

УБО'РИСТЫЙ, -ая, -ое тыгыз, жыйнак, жыш; **убористый почерк** тыгыз почерк, жыйнак почерк.

УБО'РКА *ж.* 1. жыюу, оруу-жыюу, оруп-жыюу, оруп-жыйып алуу, жыйып алуу, терүү, терип алуу, чогултуу, чогултуп алуу, терүү; **раздельная уборка урожая** түшүмдү бөлүп-бөлүп оруп-жыюу; 2. (*приведение в порядок*) жыйнаштыруу, жыйыштыруу; **уборка помещения** үйдү жыйыштыруу.

УБО'РНАЯ *ж.* 1. *театр.* уборная (*театрда артисттер кийинүүчү, жасануучу бөлмө*); 2. дааратканa, ажаткана.

УБО'РОЧНЫЙ, -ая, -ое **уборка** 1-ге *т.*; **уборочные машины** оруу-жыюу машиналары; **уборочная кампания** оруу-жыюу кампаниясы.

УБО'РЩИЦА *ж.* уборщица.

УБРА'НСТВО *ср.* жасалгалар, шаймандар; **убранство квартиры** үйдүн (квартиранын) жасалгалары.

УБРА'ТЬ *сов.* 1. *что* (*взять, унести прочь*) алып коюу, жыйнаштыруу, жыйнаштырып коюу, жыйыштыруу, жыйыштырып коюу; **убрать книги со стола** китептерди столдун үстүнөн алып коюу; 2. *что* (*о полевых культурах*) жыюу, оруп-жыюу, жыйып алуу, оруп-жыйып алуу, терүү, терип алуу, чогултуу, чогултуп алуу; **своевременно убрать урожай** эгинди өз убагында оруп-жыйып алуу; **убрать хлопок вовремя** пахтаны өз убагында терип (жыйып) алуу; 3. *что* (*привести в порядок*) жыйнаштыруу; жыйыштыруу; **убрать комнаты** бөлмөлөрдү жыйнаштыруу; 4. *кого-что* (*украсить*) кооздоо, жасалгалоо; **зал убран цветами** зал гүлдөр менен кооздолгон; 5. *что* (*поместить куда-л., спрятать*) жайлаштырып коюу, салып коюу, катып коюу; ◇ **убрать шасси** *ав.* самолёттун шассисин жыйыштырып алуу.

УБРА'ТЬСЯ *сов.* 1. *разг.* (*удалиться*) жоголуу (*кетүү*); **убраться подобру-поздорову** бирди көрө элегинде жоголуу; 2. (*произвести уборку*) оруу-жыюуну бүтүү, жыйнап бүтүү; 3. *разг.* (*уместиться*) батуу, жайлашуу; **вещи свободно убрались в чемодан** буюмдар чемоданга кенен эле батты; 4. *разг. уст.* (*нарядиться*) жасануу.

УБЫВА'НИЕ *ср. см.* **убыль.**

УБЫВА'ТЬ *несов. см.* **убыть.**

У'БЫЛЬ *ж.* кемүү, азаюу; тартылуу; **вода пошла на убыль** суу тартыла баштады.

УБЫ'ТОК *м.* зыян; **терпеть (нести) убытки** зыян тартуу.

УБЫ'ТОЧНОСТЬ *ж.* зыян келтиргендик, зыяндуулук.

УБЫ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое зыяндуу, зыян келтирүүчү; **убыточная торговля** зыяндуу соода.

УБЫ'ТЬ *сов.* кемүү, азаюу; тартылуу; **вода убыла** суу тартылды; **народу убыло** эл азайды.

УВАЖА'ЕМЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **уважать; всеми уважаемый человек** бардык эл кадырдаган киши; 2. *прил.* кадырдуу, ардактуу, урматтуу; **уважаемый товарищ** ардактуу жолдош.

УВАЖА'ТЬ *несов. кого-что* кадырдоо, ардактоо, урматтоо; **уважать чужое мнение** башканын пикирин кадырдоо; **заставить себя уважать** өзүн кадырдоого мажбур кылуу (*башкалар аны кадырдай турган даражага жеткидей кылып өзүн-өзү дурус алып жүрүүгө тийиш*).

УВАЖЕ'НИЕ *ср.* кадыр, кадырдоо, кадырдагандык, ардак, ардактоо, ардактагандык, сый, урмат, урматтоо; **достойный уважения** кадырдоого арзырдык; **пользоваться всеобщим уважением** жалпы көпчүлүк тарабынан ардакталуу; **из уважения к вам** сизди кадырдап; **я это сделал из уважения к вам** сизди сыйлагандыктан ушуну иштедим; мен бул ишти сизди сыйлаганым үчүн гана иштедим; **с уважением** кадырдоо менен, урмат менен.

УВАЖИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* жөнү бардык, негизи бардык, негиздүүлүк; **уважительность просьбы** өтүнүчтүн жөнү бардыгы.

УВАЖИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жөнү бар, негизи бар, негиздүү; **уважительные причины** жөнү бар себептер.

УВА'ЖИТЬ *сов.* 1. *что* (*принять во внимание*) орундоо (*тилегин, өтүнүчүн орундоо; макул таап орундоо*); **я уважил вашу просьбу** мен сиздин өтүнүчүңүздү орундадым; 2. *кого, разг.* сыйлоо, кадырдоо, тилегин орундатуу; **уважить родителей** эне-атаны сыйлоо.

У'ВАЛЕНЬ *м. разг.* топос киши, эби-сыны жок жана жалкоо киши.

УВА'РИВАТЬ *несов. см.* **уварить.**

УВА'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **увариться;** 2. *страд. к* **уваривать.**

УВАРИ'ТЬ *сов. что, разг.* 1. (*довести до готовности*) кайнатып бышыруу; **уварить курицу** тоокту кайнатып бышыруу; 2. (*варкой уменьшить количество*) кайната берип азайтуу; **уварить бульон** сорпону кайнатып азайтуу.

УВАРИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*дойти до готовности*) кайнап бышуу; **мясо уварилось** эт кайнай бышты; 2. (*сгуститься от варки, уменьшиться в количестве*) кайнай берип коюлуу, кайнай берип азаюу; **суп сильно уварился** сорпо кайнай берип абдан азайды.

УВА'РКА *ж.* 1. (*уваривание*) кайнатып бышыруу, кайнап бышуу; 2. (*уменьшение, сгущение при варке*) кайнай берип коюлуу, кайнатып коюлтуу, кайнай берип азаюу, кайнатып азайтуу.

УВЕДОМИ'ТЕЛЬ *м.* кабарландыруучу, кабар берүүчү, бир нерсени билдирүүчү.

УВЕДОМИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кабарландыруучу, эскертүүчү, билдирүүчү; **уведомительное письмо** кабарландыруучу кат.

УВЕ'ДОМИТЬ *сов. кого* кабарландыруу, эскертүү, билдирүү; **уведомить о дне заседания** заседание боло турган күнdү билдирүү.

УВЕДОМЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*о чём-л.*) кабарландыруу, эскертүү, билдирүү; 2. (*письменное извещение*) кабарландыруучу кат, эскертүүчү кат, билдирүүчү кат; **прислать уведомление** кабарландыруучу кат жиберүү.

УВЕДОМЛЯ'ТЬ *несов. см.* **уведомить; уведомляем вас** *офиц.* сизге кабар кылабыз, сизге эскертебиз, сизге билдиребиз.

УВЕЗТИ' *сов. кого-что* алып кетүү, ташып кетүү (*араба, ат, машина, темир жол ж. б. менен*); **увезти детей на дачу** балдарды дачага алып кетүү; **увезти с собой книги** китептерди өзү менен бирге алып кетүү.

УВЕКОВЕ'ЧЕНИЕ *ср.* түбөлүктөө, түбөлүктөлүү, атын түбөлүккө калтыруу; **увековечение памяти героев** баатырлардын аттарын түбөлүккө калтыруу.

УВЕКОВЕ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **увековечить.**

УВЕКОВЕ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **увековечиться;** 2. *страд. к* **увековечивать.**

УВЕКОВЕ'ЧИТЬ *сов. кого-что* түбөлүктөө, түбөлүккө калтыруу, атын түбөлүккө калтыруу; **увековечить память павших героев** курман болгон баатырлардын аттарын түбөлүккө калтыруу.

УВЕКОВЕ'ЧИТЬСЯ *сов.* түбөлүктөлүү, түбөлүккө калтырылуу.

УВЕЛИЧЕ'НИЕ *ср.* артуу, арттыруу, көбөйүү, көбөйтүү (*количественное*); чоңоюу, чоңойтуу (*объёма, масштаба, размера*); кеңүү, кеңейтүү (*расширение*); **увеличение доходов** доходдордун көбөйүшү.

www.bizdin.kg

УВЕЛИ'ЧИВАТЬ *несов. см.* **увеличить.**

УВЕЛИ'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **увеличиться;** 2. *страд. к* **увеличивать.**

УВЕЛИЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое чоңойтуучу, чоңойткуч; **увеличительное стекло** чоңойтуучу айнек; **увеличительный суффикс** *лингв.* чоңдукту билдирүүчү суффикс.

УВЕЛИ'ЧИТЬ *сов. что* арттыруу, көбөйтүү (*количественно*); чоңойтуу (*в объёме, размере*); кеңейтүү (*расширить*); **увеличить число школ** мектептердин санын көбөйтүү; **увеличить площадь посевов** айдоо аянтын кеңейтүү; **увеличить портрет** портретти чоңойтуу.

УВЕЛИ'ЧИТЬСЯ *сов.* артуу, көбөйүү (*количественно*); чоңоюу (*в масштабе, объёме, размере*); кеңүү (*расшириться*); **число учащихся увеличилось** окуучулардын саны көбөйдү; **опухоль увеличилась** шишик чоңойду; **территория парка увеличилась вдвое** парктын территориясы эки эсе кеңиди.

УВЕНЧА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* урматтап кийгизүү; **увенчать героя лавровым венком** баатырды урматтап, анын башына лавр жалбырагынан жасалган венокту кийгизүү; 2. *что, перен.* (*закончить*) бүтүрүү; 3. *что, перен.* (*успешно завершить*) ийгиликтүү аяктоо, ийгиликтүү бүтүрүү, натыйжалуу аяктоо, натыйжалуу бүтүрүү.

УВЕНЧА'ТЬСЯ *сов. чем* ийгиликтүү аякталуу, ийгиликтүү бүтүү, натыйжалуу аяктоо, натыйжалуу бүтүү; **дело увенчалось полным успехом** иш толук ийгиликтүү аяктады.

УВЕ'НЧИВАТЬ *несов. см.* **увенчать.**

УВЕ'НЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **увенчаться;** 2. *страд. к* **увенчивать.**

УВЕРЕ'НИЕ *ср.* ишендирүү, ынандыруу; **примите уверение в моём совершенном уважении** *офиц.* менин чын дилим менен сыйлагандыгым жөнүндө ишендирүүмдү кабыл алыңыз (*официалдуу жазылган каттын аягы ушундай бүтөт*).

УВЕ'РЕННО *нареч.* ишенип, чочубастан, коопсуз, шек санабастан.

УВЕ'РЕННОСТЬ *ж.* 1. (*твёрдость, решительность*) ишенимдүүлүк, коопсуздук, шек санабагандык; **уверенность ответов** жооптун ишенимдүүлүгү; 2. (*вера в кого-л., во что-л.*) ишенүүчүлүк, ишенич, ишеним, ишеничтүүлүк, ынануучулук; **уверенность в своих друзьях** өз досторуна ишенгендик; **уверенность в своих силах** өз күчүнө ишенгендик; **быть в полной уверенности** толук ишеничте болуу.

УВЕ'РЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **уверить;** 2. *прил.* (*твёрдый, решительный*) ишеничтүү, тың, чың; **уверенным шагом** ишеничтүү кадам менен; **уверенное движение** тың кыймыл; 3. *прил. чаще кратк. ф.* (*убеждённый в чём-л.*) ишенген; **я уверен, что задание будет выполнено** тапшырманын аткарыларына мен ишенемин; **в нём я вполне уверен** мен ага толук ишенем; ◊ **будь уверен** кадырың жан болсун, ишенип кой; **будьте уверены** кадырыңыз жан болсун.

УВЕ'РИТЬ *сов. кого* ишендирүү, ынандыруу.

УВЕ'РИТЬСЯ *сов.* ишенүү, ынануу, көзү жетүү; **я уверился в его дружбе** мен анын достугуна ишендим.

УВЕРНУ'ТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*отклониться*) буйтоо, буйт коюу, буйт берүү; **увернуться от удара** соккудан буйт берип кутулуу; 2. *перен.* (*избегнуть*) тайсалдоо, буйтоо, буйтап кетүү; **увернуться от прямого ответа** туура жооп берүүдөн тайсалдоо.

УВЕ'РОВАТЬ *сов. в кого, во что* ишенүү, ынануу, көзү жетүү.

УВЁРТКА *ж.* 1. (*напр. в борьбе*) ыкма (*күрөштө*); 2. *перен.* (*хитрость*) тайсалдатуу, кууланту, амал, айла, ыкма; **он говорил прямо, без увёрток** ал тайсалдатпастан түз айтты.

УВЁРТЛИВОСТЬ *ж.* 1. (*ловкость*) шамдагайлык; 2. *перен.* (*хитрость*) куулук, амалкөйлүк, айлалуулук.

УВЁРТЛИВЫЙ, -ая, -ое 1. (*ловкий*) шамдагай; 2. *перен.* (*хитрый*) куу, амалкөй, айлакер.

УВЁРТЫВАТЬСЯ *несов. см.* **увернуться.**

УВЕРТЮ'РА *ж. муз.* увертюра (1. *операда, опереттада, балетте кириш иретинде ойнолуучу музыкалык чыгарма;* 2. *белгилүү сюжет боюнча оркестр үчүн жазылган музыкалык чыгарма*).

УВЕРЯ'ТЬ *несов. см.* **уверить.**

УВЕРЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **увериться;** 2. *страд. к* **уверять.**

УВЕСЕЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) көңүл көтөрүү, көңүл ачуу, эрккенди жазуу, тамашага батыруу, тамаша кылуу; 2. (*зрелище, мероприятие*) тамаша, зоок; **массовые увеселения** массалык көңүл ачуу.

УВЕСЕЛИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое көңүл ачуучу; **увеселительная прогулка** көңүл ачуучу сейил.

УВЕСЕЛЯ'ТЬ *несов. кого-что* көңүл көтөрүү, көңүл ачуу, эрккенди жазуу, тамашага батыруу, тамаша кылуу.

УВЕ'СИСТЫЙ, -ая, -ое 1. (*тяжёлый*) оор, салмактуу; **увесистый чемодан** оор чемодан; 2. *перен.* (*сильный*) катуу, сезерлик; **увесистый удар** катуу сокку.

УВЕ'СИТЬ *сов. разг. см.* **увешать.**

УВЕСТИ' *сов. кого-что* 1. алып кетүү, жетелеп кетүү, ээрчитип кетүү; **увести детей домой** балдарды үйүнө алып кетүү; 2. (*украсть*) уурдап кетүү, уурдап алып кетүү; **у него увели лошадь** анын атын уурдап кетиптир.

УВЕ'ЧИТЬ *несов. кого-что* майып кылуу.

УВЕ'ЧИТЬСЯ *несов.* 1. майып болуу; 2. *страд. к* **увечить.**

УВЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. майып, майып болгон; мунжу, мунжу болгон; 2. *в знач. сущ. м.* майып, мунжу; **мастерские для увечных** мунжулар үчүн мастерскаялар.

УВЕ'ЧЬЕ *ср.* майып болуу; **получить увечье** майып болуп калуу.

УВЕ'ШАТЬ *сов. кого-что* көп жерине илүү (асуу); **увешать стены картинами** дубалдын көп жерине картиналар (сүрөттөр) илүү.

УВЕ'ШАТЬСЯ *сов. разг.* тагынуу, асынуу (*көп нерсени*); **увешаться бусами** көп мончок тагынуу.

УВЕ'ШИВАТЬ *несов. см.* **увешать.**

УВЕ'ШИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **увешаться;** 2. *страд. к* **увешивать.**

УВЕЩА'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) насыят айтуу, акыл айтуу, кеңеш берүү; 2. (*наставление, совет*) насыят, акыл, кеңеш.

УВЕЩА'ТЬ *сов. кого* насыят айтуу, акыл айтуу, кеңеш берүү.

УВЕЩЕВА'НИЕ *ср. уст. см.* **увещание.**

УВЕЩЕВА'ТЬ *несов. см.* **увещать.**

УВИВА'ТЬ *несов. см.* **увить.**

УВИВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *разг.* (*ухаживать за кем-л.*) көшөкөрлөнүү, чачпагын көтөрүү, бөйпөңдөө; 2. *страд. к* **увивать.**

УВИДА'ТЬ *сов. разг. см.* **увидеть.**

УВИДА'ТЬСЯ *сов. разг. см.* **увидеться.**

УВИ'ДЕТЬ *сов. кого-что* көрүү, көрүп калуу, байкоо, байкап калуу; **я его увидел издалека** мен аны алыстан көрүп калдым; **увидеть старого приятеля** эски досун көрүү; **он увидел, что ошибся** ал өзүнүн жаңылышканын көрдү (байкады).

УВИ'ДЕТЬСЯ *сов.* көрүшүү, кезигүү, кезигишүү, жолугуу, жолугушуу; **мы увидимся завтра** биз эртең жолугушабыз; **увидеться со знакомыми** тааныштар менен кезигишүү.

УВИ'ЛИВАНИЕ *ср.* эптүүлүк менен кутулуу, буйт берип кутулуу.

www.bizdin.kg

УВИ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **увильну́ть.**

УВИЛЬНУ'ТЬ *сов. разг.* **1.** *от кого-чего* (*уклониться*) эптүүлүк менен кутулуу, ойт берип кутулуу, ойт берип кутулуп кетүү; **увильну́ть от уда́ра** соккудан ойт берип кутулуп кетүү; **2.** *от чего, перен.* баш тартуу, тайсалдоо; **он увильну́л от прямо́го отве́та** ал тике жооп берүүдөн тайсалдап кутулуп кетти, ал тике жооп берүүдөн баш тартты.

УВИ'ТЬ *сов. кого-что* чырмоо; **цветы́ уви́ли терра́су** гүлдөр террасаны жаба чырмады.

УВЛАЖНЕ'НИЕ *ср.* нымдоо, ным кылуу; суулоо.

УВЛАЖНИ'ТЬ *сов. что* нымдоо, ным кылуу; суулоо, суу кылуу; **дождь увлажни́л зе́млю** жамгыр жерди ным кылды.

УВЛАЖНИ'ТЬСЯ *сов.* нымдалуу, суу болуу; **по́чва увлажни́лась** жер ным болду.

УВЛАЖНЯ'ТЬ *несов. см.* **увлажни́ть.**

УВЛАЖНЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **увлажни́ться; 2.** *страд. к* **увлажня́ть.**

УВЛЕКА'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* кызыктырарлык, кызыктыра тургандык, өзүнө тарта тургандык.

УВЛЕКА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кызыктыруучу, кызыктуу, кызыктыра турган, өзүнө тартуучу, өзүнө тарта турган; **увлека́тельный расска́з** кызыктуу аңгеме; **увлека́тельная бесе́да** кызыктуу аңгемелешүү.

УВЛЕКА'ТЬ *несов. см.* **увле́чь.**

УВЛЕКА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **увле́чься; 2.** *страд. к* **увлека́ть.**

УВЛЕКА'ЮЩИЙСЯ, -аяся, -ееся **1.** *прич. от* **увлека́ться; 2.** *прил.* (*целиком отдающийся чему-л.*) кызыгуучу, кызыгып артынан түшүүчү, кызыгып артынан кетүүчү, кызыгып ээлигүүчү; **увлека́ющийся челове́к** кызыгып артынан түшүүчү киши; **3.** *прил.* (*влюбчивый*) бат эле сүйүп калуучу.

УВЛЕЧЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*пыл, одушевление*) кызыгуу, кызыгып ээлигүү, кумардануу; **с увлече́нием расска́зывать** кызыгуу менен сүйлөп берүү; **с увлече́нием рабо́тать** кызыгып иштөө; **2.** (*привязанность к чему-л.*) кызыккан нерсе, жакшы көргөн нерсе; **ша́хматы — его́ увлече́ние** шахмат — анын кызыккан нерсеси; **3.** (*чем-л.*) кызыгып артынан түшүү, ээлигүү, берилүү; **увлече́ние спо́ртом** спортко кызыгып берилүү; **4.** (*влюблённость*) көңүлү түшүп калуу, жакшы көрүп калуу, сүйүү; **увлече́ние перешло́ в серьёзное чу́вство** көңүлү түшүп калгандыгы чын сүйүүгө айланып кетти.

УВЛЕ'ЧЬ *сов. кого-что* **1.** (*увести*) ээрчитип кетүү; **толпа́ увлекла́ нас за собо́й** топ элдин шары менен кошо кеттик; **2.** *перен.* (*отвлечь*) алаксытуу, алагды кылуу, алып кетүү; **мечты́ увлекли́ его́ далеко́** кыял аны алыска алып кетти; **3.** *перен.* (*захватить, восхитить*) кызыктыруу, кызыгып кетүү, берилип кетүү, өзүнө тартуу, суктантуу; **его́ увлекла́ рабо́та** ал ишке берилип кетти; **4.** *перен.* (*влюбить*) көңүлүн түшүрүү, жакшы көрүнүү; **увле́чь де́вушку** кызга жакшы көрүнүү.

УВЛЕ'ЧЬСЯ *сов.* **1.** *чем* (*целиком отдаться чему-л.*) кызыгып артынан түшүү, ээлигүү, берилүү; **увле́чься чте́нием** китеп окууга кызыгып артынан түшүү, баш көтөрбөй окуу; **увле́чься рабо́той** ишке берилүү; **2.** *кем* (*влюбиться*) суктануу, көөнү түшүп калуу, жакшы көрүп калуу; **увле́чься краси́вой де́вушкой** сулуу кызга көөнү түшүп калып өзүн сүйдүрүү.

УВО'Д *м.* уурдап кетүү, уурдап алып кетүү, уурдап кууп кетүү (*малды*).

УВОДИ'ТЬ *несов. см.* **увести́.**

УВО'З *м.* (*похищение*) уурдап алып кетүү.

УВОЗИ'ТЬ *несов. см.* **увезти́.**

УВО'ЛИТЬ *сов. кого* **1.** (*освободить от выполнения обязанностей*) бошотуу, чыгаруу, жиберүү (*кызматтан*); **уво́лить по сокраще́нию шта́тов** штатты кыскартуу себеби менен бошотуу; **уво́лить в о́тпуск** отпускага жиберүү; **уво́лить в отста́вку** отставкага чыгаруу; **2.** *уст.* (*избавить*) куткаруу; **уво́льте меня́ от его́ посеще́ний** анын келишименен мени куткарыңыз.

УВО'ЛИТЬСЯ *сов.* бошоо, бошонуу, чыгуу; **уво́литься с рабо́ты** иштен бошонуу.

УВОЛО'ЧЬ *сов. кого-что, разг.* сүйрөп кетүү.

УВОЛЬНЕ'НИЕ *ср.* бошоо, бошотуу, жиберүү, чыгаруу; **увольне́ние со слу́жбы** кызматтан бошотуу; **увольне́ние в запа́с** *воен.* запаска чыгаруу, запаска чыгуу.

УВОЛЬНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **увольни́тельное свиде́тельство** *или* **увольни́тельная запи́ска** *воен.* бошотулгандыгын көрсөтүүчү күбөлүк.

УВОЛЬНЯ'ТЬ *несов. см.* **уво́лить** 1.

УВОЛЬНЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **уво́литься; 2.** *страд. к* **увольня́ть.**

УВЫ' *межд.* аттигиң ай, кап; **увы́! он уе́хал!** кап! ал кетип калды!

УВЯДА'НИЕ *ср.* **1.** солуу; **2.** *перен.* картайыңкы тартып, өңү өчө баштоо.

УВЯДА'ТЬ *несов. см.* **увя́нуть.**

УВЯ'ДШИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **увя́нуть; 2.** *прил.* (*отцветший*) солуган; **увя́дший цвето́к** солуган гүл; **3.** *прил. перен.* (*о человеке*) өчкөн, кубарган, картая баштаган; **увя́дшая красота́** өчкөн сулуулук.

УВЯЗА'ТЬ I *сов. что* **1.** (*связать*) байлоо, таңуу, ороп таңуу; **2.** *перен.* (*согласовать*) байланыштыруу; **увяза́ть план рабо́ты** иш планды байланыштыруу.

УВЯЗА'ТЬ II *несов. см.* **увя́знуть.**

УВЯЗА'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** (*пойти за кем-л., с кем-л.*) ээрчип жүрүү, ээрчип алуу; **за на́ми увяза́лась соба́ка** бизди бир ит ээрчип жүрдү; **2.** (*уложиться*) өз нерселерин байлап, таңып коюу.

УВЯ'ЗКА *ж.* **1.** *разг.* (*связывание*) байлоо, таңуу, ороп таңуу; **2.** *перен.* (*согласованность*) байланыштырылуу; **увя́зка пла́нов** пландардын байланыштырылышы.

УВЯ'ЗНУТЬ *сов.* **1.** (*застрять*) тыгылуу, тыгылып калуу, батуу, баткакка батуу; **ло́шадь увя́зла в снегу́** ат карга тыгылып калды; **2.** *перен.* (*запутаться*) чырмалуу, чырмалып арсар болуу, туюкталуу.

УВЯ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **увяза́ть** I.

УВЯ'ЗЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **увяза́ться; 2.** *страд. к* **увя́зывать.**

УВЯ'НУТЬ *сов.* **1.** (*о цветах*) солуу; **цветы́ в ва́зе увя́ли** вазадагы гүлдөр солуду; **2.** *перен.* (*о человеке*) картайыңкы тартып, өңү өчө баштоо; **она́ ра́но увя́ла** ал эрте картайыңкы тартып, өңү өчө баштады.

УГАДА'ТЬ *сов. что* табуу, ойлоп табуу, билүү, ойлоп билүү; **угада́ть чьи-л. наме́рения** *бирөөнүн* максатын билүү; **вы угада́ли** сиз таптыңыз.

УГА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **угада́ть.**

УГА'Р *м.* **1.** (*удушливый газ*) ис; **в ко́мнате па́хнет уга́ром** бөлмөдө ис жыттанат; **2.** *перен.* делебе, желигиш; **любо́вный уга́р** сүйүү делебеси; **3.** *тех.* (*отходы*) угар, калдык (*өндүрүштүн отходу, калдыгы*); **уга́р при пла́вке мета́лла** металл эриткендеги угар.

УГА'РНО *безл. в знач. сказ.*: **здесь уга́рно** мында ис бар.

УГА'РНЫЙ, -ая, -ое **1.** угар 1-*ге т.*; истүү; **в ко́мнате уга́рный во́здух** бөлмөдө истүү аба бар; **уга́рный газ** *хим.* истүү газ; **2.** *перен.* (*безудержный, разнузданный*) делебеси козголгон, желиккен, адепсиздикке берилген; **уга́рное весе́лье** адепсиздикке берилген оюн-тамаша; **3.** **угар** 3-*кө т.*; **уга́рная пря́жа** угардан ийрилген жип (*өндүрүштүн отходунан ийрилген жип*).

УГАСА'НИЕ *ср.* **1.** өчүү (*от*); **2.** *перен.* бошоң тартуу, начарлануу (*мис. ден соолук*).

УГАСА'ТЬ *несов. см.* **уга́снуть.**

УГА'СНУТЬ *сов.* **1.** өчүү (*от*); **2.** *перен.* бошоң тартуу, начардануу (*мис. ден соолук*); **3.** *перен.* (*исчезнуть*) өчүү,

www.bizdin.kg

жоголуу; **весёлье уга́сло** шаттык жоголду; **любо́вь уга́сла** шыктык өчтү.

УГА́СШИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **уга́снуть; 2.** *прил. прям., перен.* өчкөн.

угла́ *род. п. от* **у́гол.**

УГЛЕВО́Д *м. хим.* углевод (*углерод, водород жана кислороддон түзүлгөн органикалык зат*).

УГЛЕВО́ДНЫЙ, -ая, -ое **углевод**-*го т.*

УГЛЕВОДОРО́Д *м. хим.* углеводород (*водород менен углероддун химиялык кошундусу*)

УГЛЕВОДОРО́ДНЫЙ, -ая, -ое **углеводород**-*го т.*

УГЛЕДОБЫ́ЧА *ж.* көмүр казып алуу; **повыше́ние угледобы́чи** көмүр казып алууну жогорулатуу.

УГЛЕДРОБИ́ЛКА *ж.* көмүр талкалагыч (*машина*).

УГЛЕДРОБИ́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **угледроби́льная маши́на** көмүр талкалагыч машина.

УГЛЕКИСЛОТА́ *ж. хим.* углекислота (*углекислый газ*).

УГЛЕКИ́СЛЫЙ, -ая, -ое *хим.* углекислый, көмүр кычкыл, углекислоталуу.

УГЛЕКО́П *м.* таш көмүр казуучу.

УГЛЕНО́СНЫЙ, -ая, -ое *горн.* көмүрдүү, көмүрү бар.

УГЛЕОБОГАТИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *горн.* көмүр байытуучу.

УГЛЕОЧИСТИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *горн.* көмүр тазалагыч

УГЛЕОЧИ́СТКА *ж. горн.* көмүр тазалоо.

УГЛЕПОГРУ́ЗКА *ж.* көмүр жүктөө.

УГЛЕПОДЪЁМНИК *м. горн.* көмүр көтөргүч.

УГЛЕПРОМЫ́ШЛЕННОСТЬ *ж.* таш көмүр өнөр жайы.

УГЛЕПРОМЫ́ШЛЕННЫЙ, -ая, -ое **углепромышленность**-*го т.*; **углепромы́шленные райо́ны** таш көмүр өнөр жайынын райондору.

УГЛЕРЕ́ЗКА *ж.* көмүр кескич.

УГЛЕРО́Д *м. хим.* углерод, көмүртек (*бардык органикалык заттардын өтө зарыл составдык бөлүгү болуп эсептелген химиялык элемент*).

УГЛЕРО́ДИСТЫЙ, -ая, -ое *хим.* углероддуу, углерод катышкан, көмүртектүү; **углеро́дистая сталь** углероддуу болот.

УГЛЕСО́С *м. горн.* көмүр соргуч (*машина*).

УГЛОВА́ТОСТЬ *ж.* **1.** бурчтуулук, урчуктуулук; **2.** *перен.* топостук, дордогойлук, эпсиздик.

УГЛОВА́ТЫЙ, -ая, -ое **1.** бурчтуу, урчуктуу; **2.** *перен.* топос, одоно, дордогой, эпсиз; **углова́тые движе́ния** олдоксон кыймыл

УГЛОВО́Й, -а́я, -о́е **1.** бурчтагы, бурчта турган, бурчта туруучу; **углово́й дом** бурчтагы үй; **2. угол** 2-*ге т.*; **углово́й ра́диус** бурч радиусу.

УГЛОМЕ́Р *м.* **1.** *тех.* угломер, бурч ченөөч; **2.** *воен.* угломер (*жабык жерлерди атууда колдонулуучу прибор*).

УГЛУБИ́ТЬ *сов. что* **1.** (*вырыть глубже*) тереңдетүү, чуңкурайтуу; **углуби́ть я́му** чуңкурду тереңдетүү; **2.** *перен.* (*пополнить*) тереңдетүү, толуктоо; **углуби́ть свои зна́ния** өз билимин толуктоо; **3.** (*врыть, вбить глубже*) терең кагуу, тереңдетүү; **углуби́ть сва́ю** сваяны (түркүктү) терең кагуу.

УГЛУБИ́ТЬСЯ *сов.* **1.** (*стать глубже*) тереңдөө, тереңдеп калуу, тереңдетилүү, чуңкураюу, чуңкурайтылуу; **водоём уже́ значительно углуби́лся** көлмө бир кыйла тереңдеп калды; **2.** (*зайти далеко*) ичине кирип алыс баруу; **углуби́ться в лес** токойдун ичине кирип алыс баруу; **3.** *перен.* (*пополниться*) тереңдөө, тереңдетилүү, толуктоо, толуктатылуу; **его́ зна́ния углуби́лись** анын билими тереңдеди; **4.** *перен.* (*погрузиться*) батуу, чумуу; **углуби́ться в размышле́ния** ойго батуу.

УГЛУБЛЕ́НИЕ *ср.* **1.** тереңдик, тереңдөө, тереңдетүү, тереңдетилүү, чуңкурайтуу, чуңкураюу, чуңкурайтылуу; **углубле́ние дна реки́** өзөндүн түбүнүн тереңдеши, өзөндүн түбүн тереңдетүү; **2.** *перен.* (*пополнение*) тереңдетүү, тереңдөө, тереңдетилүү, толуктоо, толуктатылуу; **углубле́ние зна́ний** билимди тереңдетүү; **3.** *перен.* (*обострение*) тереңдөө, күчөө; **углубле́ние кри́зиса капитали́зма** капитализм кризисинин тереңдеши; **4.** (*впадина*) чуңкур, чукур; **углубле́ния в дне** түбүндөгү чуңкур.

УГЛУБЛЁННО *нареч.* (*основательно*) терең карап.

УГЛУБЛЁННЫЙ, -ая, -ое тереңдетилген, чуңкурайтылган; тереңдеген, чуңкурайган.

УГЛУБЛЯ́ТЬ *несов. см.* **углуби́ть.**

УГЛУБЛЯ́ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **углуби́ться; 2.** *страд. к* **углубля́ть.**

у́гля *род. п. от* **у́голь.**

УГЛЯДЕ́ТЬ *сов. за кем-чем, чаще с отриц. разг.* көз болуу, аман сактап калуу; **не догляде́л за ребёнком** балага көз боло алган жок.

УГНА́ТЬ *сов. кого-что* **1.** айдап кетүү, кууп кетүү; **угна́ть ста́до в по́ле** малды талаага айдап кетүү. **2.** (*украсть*) тийип кетүү, уурдап кууп кетүү; **конокра́ды угна́ли ло́шадь** ат ууурулары бир атты кууп кетишти.

УГНА́ТЬСЯ *сов.* **1.** (*догнать*) кууп жетүү; **я е́ле мог угна́ться за ним** мен аны зорго кууп жеттим; **2.** *перен.* (*сравняться*) теңелүү; **тебе́ за ним не угна́ться** сен ага теңеле албайсың.

УГНЕТА́ТЕЛЬ *м.* эзүүчү.

УГНЕТА́ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **угнетатель**-*ге т.*

УГНЕТА́ТЬ *несов. кого-что* **1.** (*притеснять*) эзүү; **2.** *перен.* (*удручать*) кыйноо, азап чектирүү; **его́ угнета́ли мра́чные мы́сли** аны кайгылуу ойлор кыйнады.

УГНЕТА́ЮЩЕ *нареч.* эзип, басып; чөгөрүп (*көңүлдү*); **э́то на меня́ де́йствует угнета́юще** бул менин көңүлүмдү чөгөрүп турат.

УГНЕТЕ́НИЕ *ср.* **1.** эзүү; **колониа́льное угнете́ние** колониалдык эзүү; **национа́льное угнете́ние** улуттук эзүү; **2.** *перен.* (*подавленное состояние*) көңүлү чөгөт болуу.

УГНЕТЁННОСТЬ *ж.* **1.** эзилгендик; **2.** *перен.* (*подавленное состояние*) сабыры суздук, көңүлү чөгөттүк.

УГНЕТЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **угнета́ть; 2.** *прил.* (*порабощённый, преследуемый*) эзилген; **угнетённые наро́ды** эзилген элдер; **угнетённые кла́ссы** эзилген таптар; **3.** *перен.* (*подавленный, удручённый*) сабыры суз, көңүлү чөгөт; **угнетённое состоя́ние** сабыры суз абал.

УГОВА́РИВАТЬ *несов. см.* **уговори́ть.**

УГОВА́РИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **уговори́ться; 2.** *страд. к* **угова́ривать.**

УГОВО́Р *м.* **1.** *чаще мн.* (*убеждение*) акыл айтып эпке келтирүү, көндүрүү, тил алдыруу; **он не поддаётся никаки́м уговóрам** ал эч кандай эпке келбейт, ал такыр тил албайт; **2.** (*взаимное соглашение*) келишим, сөз байлашуу, шарт коюшуу; ◇ **угово́р доро́же де́нег** *посл.* сөз — акчадан кымбат (*айткан сөзүңөн кайтууга жарабайт; макулдашкан нерсени орундоо керек*).

УГОВОРИ́ТЬ *сов. кого* көндүрүү, макул кылуу, тил алдыруу; **он уговори́л свои́х друзе́й пойти́ с ним вме́сте** ал өзүнүн жолдошторун аны менен бирге барууга көндүрдү.

УГОВОРИ́ТЬСЯ *сов.* макулдашуу, сөз байлашуу; **мы уговори́лись е́хать вме́сте** биз бирге барууга макулдаштык.

УГО́ДА *ж.*: **в уго́ду** *кому-чему-л. бир нерсе менен биреөнүн* көңүлүн алууга тырышып, жасакерденип.

УГОДИ́ТЬ *сов.* **1.** *кому-чему, на кого-что* (*удовлетворить*) жагуу (*биреөгө жагыштуу иш кылуу; көңүлүн алуу*); **на всех тру́дно угоди́ть** элдин баарына жагуу кыйын; **2.** *разг.* (*попасть куда-л.*) кокусунан түшүп калуу, дал тийүү, барып тийүү, бир тийүү, дал тийгизүү; **лиса́ угоди́ла**

www.bizdin.kg

в капка́н түлкү кокусунан капканга түшүп калды; **он угоди́л лбом в дверь** ал чекеси менен каалгага бир тийди; **угоди́ть ка́мнем в окно́** ташты терезеге дал тийгизүү.

УГО'ДЛИВОСТЬ *ж.* көшөкөрдүк, кошаматчылдык.

УГО'ДЛИВЫЙ, -ая, -ое көшөкөр, кошаматчы; **уго́дливая улы́бка** кошамат жылмаюу; **уго́дливый челове́к** кошаматчы киши.

УГО'ДНИЧАТЬ *несов. разг. уст.* жагынуу, көшөкөрлөнүү, кошамат кылуу.

УГО'ДНИЧЕСТВО *ср.* көшөкөрчүлүк, кошаматчылдык.

УГО'ДНО 1. *в знач. сказ. кому-чему* керек; каалоо; **что вам уго́дно?** сизге эмне керек?, сиз эмнени каалайсыз?, **не уго́дно ли?** мейлициз чабабы?, каалайсызбы?; **как вам уго́дно** мейлициз; **е́сли вам уго́дно** эгер сиз каалаcаңыз; **ско́лько душе́ уго́дно** каалаганча, тилегенче; 2. (*частица*) болсо да; **како́й уго́дно** кандай болсо да; **кто уго́дно** ким болсо да; **что уго́дно** эмне болсо да; **где уго́дно** кайда болсо да; **когда́ уго́дно** качан болсо да; **как уго́дно** кандай болсо да; **куда́ уго́дно** кайда болсо да; **отку́да уго́дно** кайдан болсо да, **ско́лько уго́дно** канча болсо да; толуп жатат.

УГО'ДНЫЙ, -ая, -ое 1. (*нужный*) керектүү; 2. *уст.* (*угодивший или угождающий*) жаккан.

УГО'ДЬЕ *ср.* угодье, жер (*чарбачылыктын кандайдыр бир тармагына колдонууга жарактуу жер*); **земе́льные уго́дья колхо́за** колхоздун жери; **лесны́е уго́дья** токой угодьеси; **ры́бные уго́дья** балыгы көп жер.

УГОЖДА'ТЬ *несов. см.* **угоди́ть** 1.

УГОЖДЕ'НИЕ *ср. уст.* жагынуу, көшөкөрлөнүү, кошамат кылуу.

У'ГОЛ *м.* 1. бурч, булуң; **на углу́** бурчта; **у́гол до́ма** үйдүн бурчу; **заверну́ть за́ угол** бурчтан бурулуп кетүү; **заби́ться в у́гол** бурчка тыгылып калуу; **из-за угла́** 1) бурчтан; **он вы́шел из-за угла́** ал бурчтан чыга калды; 2) *перен.* аңдып жүрүп, жашырынып жүрүп; 2. *мат., физ.* бурч; **прямо́й у́гол** тик бурч; **тупо́й у́гол** кең бурч; **о́стрый у́гол** тар бурч; **вну́тренний у́гол** ички бурч; **вне́шний у́гол** тышкы бурч; **под угло́м в 60°** 60° бурч менен; **у́гол прице́ла** *воен.* мээлөө бурчу; 3. (*приют, пристанище*) үй, баш маана, баш калкалар жер; **име́ть свой у́гол** өзүнүн үйү болуу; 4. (*часть комнаты*) бөлмөнүн жалга берилүүчү бир бөлүгү; **снима́ть у́гол** бөлмөнүн бир четин жалга алып туруу; ◇ **загна́ть** *кого-л.* **в у́гол** *бирөөнүн* оозун ачырбай салуу, башын көгөртпөй коюу; **ходи́ть из угла́ в у́гол** бурчтан бурчка (аркы-терки) басып жүрүү; **под угло́м зре́ния** белгилүү бир тараптан (жагдай боюнча) карап.

УГОЛЁК *м.* чок, көмүр (*кичинекей*).

УГОЛО'ВНИК *м. разг.* кылмыштуу, күнөөкөр.

УГОЛО'ВНЫЙ, -ая, -ое: **уголо́вный ко́декс** кылмыш кодекси; **уголо́вное пра́во** уголовный укук; **уголо́вное де́ло** кылмыш иши; **уголо́вное преступле́ние** кылмыш, кылмыштуу күнөө.

УГОЛО'ВЩИНА *ж. разг.* кылмыштуу иш, жазыктуу иш, уголовщина.

УГОЛО'К *м.* 1. *уменьш. от* **у́гол** 1 бурч, кичинекей бурч; 2. жер, баш калкалар жер; **во всех уголка́х страны́** өлкөнүн бардык жерлеринде; **краси́вый уголо́к** кооз жер, сулуу жер; ◇ **кра́сный уголо́к** кызыл бурч.

У'ГОЛЬ *м.* көмүр; **ка́менный у́голь** таш көмүр; **древе́сный у́голь** жыгач көмүрү; **бу́рый у́голь** күрөң көмүр; **пыла́ющие у́гли** жалындоочу көмүрлөр, чок; ◇ **бе́лый у́голь** ак көмүр (*суунун кыймылдаткыч күчү*); **голубо́й у́голь** көк көмүр (*шамалдын кыймылдаткыч күчү*); **как на угля́х** чоктун үстүндө отургандай (*абдан тынчсызданып отуруу*).

УГО'ЛЬНИК *м.* (*чертёжный*) угольник, бурчтук (*үч бурчтуу сызгыч*).

У'ГОЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **у́гольная ша́хта** таш көмүр шахтасы; **у́гольная промы́шленность** таш көмүр өнөр жайы.

УГО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *разг. см.* **углово́й** 1.

У'ГОЛЬЩИК *м.* 1. (*шахтёр*) көмүр өндүрүүчү; 2. (*торговец углем*) көмүр сатуучу.

УГОМОНИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* тынчытуу, басылтуу, жымжырт кылуу, жоошутуу; **угомони́ть дете́й** балдарды тынчытуу.

УГОМОНИ'ТЬСЯ *сов. разг.* тынчуу, басылуу, жымжырт болуу, жоошуу, соороnуу; **все наконе́ц угомони́лись** акыры, бардыгы тынчып калышты.

УГО'Н *м.* тийип кетүү, уурдап кууп кетүү (*малды*).

УГОНЯ'ТЬ *несов. см.* **угна́ть.**

УГОНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **угна́ться;** 2. *страд. к* **угоня́ть.**

УГОРА'ЗДИТЬ *сов. разг.*: **и угора́здило же его́ уе́хать!** кетип калганын көрсөң!; **как тебя́ угора́здило упа́сть?** ботом, эмне болуп жыгылып кетип жүрөсүң?

УГОРА'ТЬ *несов. см.* **угоре́ть.**

УГОРЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое ис тийген; ◇ **как угоре́лый** *разг.* жоо кууп келе жаткандай.

УГОРЕ'ТЬ *сов.* 1. (*отравиться угаром*) ис тийүү; 2. *тех.* (*уменьшиться при плавке, горении*) күйүүдөн (эрүүдөн) азаюу; ◇ **что ты, угоре́л?** *разг.* сен эмне, акылдан жаздыңбы?

У'ГОРЬ I *м. зоол.* угорь (*жылан кебетелүү балыктын бир түрү*).

У'ГОРЬ II *м.* (*прыщик*) ысык (*бетке чыгуучу*).

УГОСТИ'ТЬ *сов. кого* конок кылуу, сыйлоо.

УГОСТИ'ТЬСЯ *сов. чем, разг.* жеп-ичип алуу; **угости́ться моро́женым** мороженое жеп алуу.

УГОЩА'ТЬ *несов. см.* **угости́ть.**

УГОЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **угости́ться;** 2. *страд. к* **угоща́ть.**

УГОЩЕ'НИЕ *ср.* 1. конок кылуу, сыйлоо; **угоще́ние госте́й** коноктору сыйлоо; 2. (*кушанья*) тамак-аш (*конокко берилүүчү*); **оби́льное угоще́ние** мол тамак-аш.

УГРЕВА'ТЫЙ, -ая, -ое ысыктуу, ысык баскан; **угрева́тое лицо́** ысык баскан бет.

УГРО'БИТЬ *сов. кого-что, прост.* бүлдүрүү, курутуу, өлтүрүү, адамдыктан чыгаруу.

УГРОЖА'ТЬ *несов. кому-чему* коркутуу, зекүү; **угрожа́ть наказа́нием** жазалоо менен коркутуу; **ему́ угрожа́ет опа́сность** ага коркунуч туулуп турат.

УГРОЖА'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **угрожа́ть;** 2. *прил.* коркутуучу, коркунучтуу; **угрожа́ющее положе́ние** коркунучтуу абал.

УГРО'ЗА *ж.* 1. опуза, бопозо; **не боя́ться угро́з** опузадан коркпоо; 2. (*опасность*) коркунуч; **угро́за войны́** согуш коркунучу; **быть под угро́зой** коркунуч астында болуу.

УГРО'ЗЫСК *м.* (уголо́вный ро́зыск) угрозыск (кылмыштууларды издөө).

У'ГРО-ФИ'НСКИЙ, -ая, -ое угро-финдик (*тили боюнча бири-бирине жакын турган элдердин тобу, ал топко мисалы карелдер, эстондор, венгрлер, финндер ж. б. кирет*).

УГРЫЗЕ'НИЕ *ср.*: **угрызе́ния со́вести** уялып өкүнүү, уялып сарсанаа болуу.

УГРЮ'МО *нареч.* томсоруп, сурданып, кабагын салып.

УГРЮ'МОСТЬ *ж.* томсоргондук, түнттүк, кабагы салыңкылык; **угрю́мость хара́ктера** мүнөздүн түнттүгү.

УГРЮ'МЫЙ, -ая, -ое 1. (*о человеке*) томсоргон, түнт, **угрю́мый стари́к** түнт абышка; 2. *перен.* (*мрачный*) түнөргөн; **угрю́мый лес** түнөргөн токой.

угря́ I, II *род. п. от* **у́горь** I, II.

УДА'В *м.* удав (*тропик өлкөлөрүндө жашоочу жылан*).

УДАВА'ТЬСЯ *несов. см.* **уда́ться.**

УДАВИ'ТЬ *сов. кого* муунтуу, муунтуп өлтүрүү, тамактоо.

www.bizdin.kg

УДАВИ'ТЬСЯ *сов.* муунуп өлүү, асынып өлүү.

УДА'ВЛЕННИК *м. разг.* муунуп өлгөн киши, асынып өлгөн киши.

УДАЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*отдаление*) алыстоо, алыстатуу, четтөө, четтетүү, обочолоо, обочолотуу, ыраактоо, ыраактатуу; **удалéние от гóрода** шаардан алыстоо (алыстатуу); 2. чыгаруу, кууп чыгуу, кууп жиберүү, обочолотуу, кетирүү; **удалéние из кóмнаты** бөлмөдөн чыгаруу; 3. (*уничтожение, выведение*) жоготуу; **удалéние пятен** тактыы жоготуу; 4. суруу, алуу; **удалéние зубóв** тиш суруу.

УДАЛЁННОСТЬ *ж.* четтетилгендик, алыстык, ыраактык, обочолук.

УДАЛЕ'Ц *м.* жигердүү, азамат.

УДАЛИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*отдалить*) четтетүү, алыстатуу, обочолотуу, ыраактатуу; **удалúть предмéт от глаз** нерсени көздөн алыстатуу; 2. *кого* (*заставить уйти*) чыгаруу, кууп чыгуу, кууп жиберүү, обочолотуу, кетирүү; 3. *что* (*уничтожить*) суруу, алуу, жоготуу; **удалúть пятнó с одéжды** кийимден тактыы кетирүү; 4. *что* (*вырвать, выкупть*) суруу, алуу; **удалúть зуб** тиш суруу.

УДАЛИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*отдалиться*) алыстоо, четтөө, обочолоо, ыраактоо; **удалúться от дóма** үйдөн алыстоо; **он удалúлся от тéмы** *перен.* ал темадан четтеп кетти; 2. (*уединиться*) четтөө, качыктоо, кетип калуу; **удалúться от людéй** элден четтөө; **удалúться к себé в кóмнату** өз бөлмөсүнө кетип калуу (кирип кетүү).

УДАЛО'Й, -áя, -óе жигердүү, азамат.

УДА'ЛЫЙ, -ая, -ое *см.* **удалóй.**

У'ДАЛЬ *ж.* азаматтык, кайрат, угут.

УДАЛЬСТВО' *ср. см.* **ýдаль.**

УДАЛЯ'ТЬ *несов. см.* **удалúть.**

УДАЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **удалúться;** 2. *страд. к* **удалять.**

УДА'Р *м.* 1. уруу, урунуу, сокку, согуу, согулуу, чабуу, тийүү; **увéсистый удáр** катуу сокку; **удáр кулакóм** муштум менен уруу; **нанестú удáр** 1) уруу, уруп жиберүү, сокку уруу, сокку берүү, чаап жиберүү; 2) *перен.* зыянга учуратуу; **сáбельный удáр** кылыч менен чабуу; **под удáром** 1) соккунун астында; 2) *перен.* оор, кыйын, коркунучтуу абалда; 2. (*толчок*) уруу, согуу; **удáры пýльса** тамырдын согуусу; 3. (*звук*) добуш (*бир нерсенин согулган үнү*); **удáр грóма** күндүн күркүрөгөн добушу; 4. *мед.* (*кровоизлияние в мозг*) мээге кан куюлуп, шал болуу; **с ним случúлся удáр** анын мээсине кан куюлду; 5. *воен.* сокку, чабуул; **сокрушúтельный удáр** кыйратып сокку; **фронтáльный удáр** фронт боюнча сокку берүү; 6. *спорт.* уруу, согуу; **штрафнóй удáр** штраф уруу; **тóчный удáр** таамай уруу; ◇ **он сегóдня в удáре** *разг.* ал бүгүн табына келип турат.

УДАРЕ'НИЕ *ср.* 1. *лингв.* басым; **логúческое ударéние** логикалык басым; **ударéние пáдает на послéдний слог** басым эң акыркы муунга түшөт; 2. (*знак*) басым белгиси; **постáвить ударéние на «е»** «е»нин үстүнө басым белгисин коюу (*мис.* отéц); 3. *перен.* (*усиление*) күчөтүү, такыктоо, көңүл буруу; **доклáдчик сдéлал ударéние на э́том вопрóсе** докладчы ушул маселеге көбүрөөк көңүл бурду.

УДА'РИТЬ *сов.* 1. *кого-что* уруу, согуу, чабуу; **удáрить пáлкой** таяк менен уруу; 2. *по чему, во что* тийүү, коюу; **удáрить пó столу** столду бир коюу; **мóлния удáрила в дéрево** чагылганды огу жыгачка тийди; 3. *что, во что* (*ударами известить о чём-л.*) уруу, согуу; **удáрить тревóгу** тревога уруу; **удáрить в барабáн** барабан уруу; 4. *на кого-что, по кому-чему* (*напасть, обрушиться*) сокку уруу, сокку берүү; **дрýжно удáрить по врагý** душманга биригип ат коюу, биригип качырып кирүү; **удáрить по лентяям** жалкоолорго сокку уруу; 5. *разг.* (*наступить*) баштоо, түшүү; **удáрили морóзы** суук түштү; ◇ **удáрить в штыкú** баары тең бирден жүгүрүп барып штык менен саюу; **винó удáрило в гóлову** вино башка чыкты; **от испýга в гóлову удáрило** корккондон эмне экенин билбей калды; **удáрить по кармáну** *разг.* зыянга учуратуу, акча көп кетүү; **не удáрить в грязь лицóм** *разг.* уят болбоо, уятка калбоо; уят кылбоо, уятка калтырбоо.

УДА'РИТЬСЯ *сов.* 1. урунуу, согулуу, тийүү; **он удáрился головóй** ал башы менен бир тийди; **пýля удáрилась в стéну** ок стенага тийди; 2. *перен. разг.* (*начать стремительно делать; впасть в какое-л. состояние*) кетүү, жиберүү; **удáриться бежáть** чуркап жөнөө; **удáриться в слёзы** ыйлап жиберүү; **удáриться в крáйность** чектен чыгып кетүү, чектен чыгуу.

УДА'РНИК *м.* 1. (*передовой работник*) ударник, эпкиндүү; 2. *воен.* соккуч, ургуч, ударник (*патрондун капсюлун жаруучу мылтыктын же башка аткыч куралдын затворунун бир бөлүгү*); 3. *муз. разг.* урма, какма инструментте ойногон музыкант.

УДА'РНИЦА *женск. р. к* **удáрник** 1.

УДА'РНИЧЕСТВО *ср.* ударничество, ударниктик, эпкиндүүлүк.

УДА'РНО *нареч.* ударникче, ударниктүүлүк менен, эпкиндүү, эпкиндүүлүк менен; **удáрно рабóтать** ударникче иштөө, эпкиндүүлүк менен иштөө.

УДА'РНЫЙ, -ая, -ое 1. (*передовой по работе*) эпкиндүү; **удáрная бригáда** эпкиндүү бригада; 2. (*срочный, важный*) тез орундала турган, маанилүү; **удáрное задáние** тез орундала турган тапшырма; 3. *воен.* сокку уруучу; **удáрная войсковáя грýппа** сокку уруучу войсколук топ; 4. *муз.* урма, какма; **удáрные музыкáльные инструмéнты** урма музыкалык инструменттер (*мис. барабан*).

УДАРЯ'ТЬ *несов. см.* **удáрить.**

УДАРЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **удáриться.**

УДА'ТЬСЯ *сов.* оңунан чыгуу, туура келүү, көңүлдөгүдөй болуу; **óпыт вполнé удáлся** тажрыйба толук оңунан чыкты.

УДА'ЧА *ж.* жол болуу, ийгилик; **пожелáть удáчи** ийгиликтүү болууга тилектеш болуу; **большáя удáча** чоң ийгилик.

УДА'ЧЛИВОСТЬ *ж. разг.* жолу ачыктык, жол болуучулук, ийгиликтүүлүк, ак жолтойлук.

УДА'ЧЛИВЫЙ, -ая, -ое *разг.* жолу ачык, жолдуу, ак жолдуу, ийгиликтүү, ак жолтой.

УДА'ЧНИК *м. разг.* жолу ачык, ак жолтой.

УДА'ЧНО *нареч.* 1. (*успешно*) ийгиликтүү; **удáчно закóнчить рабóту** ишти ийгиликтүү бүтүрүү; 2. (*хорошо*) жакшы, көңүлдөгүдөй, ылайыктуу; **удáчно подóбранная цитáта** ылайыктуу келтирилген цитата.

УДА'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*успешный*) ийгиликтүү, табылгалуу, оңунан чыккан; **удáчная охóта** ийгиликтүү аңчылык; 2. (*хороший*) жакшы, көңүлдөгүдөй; **удáчный перевóд** жакшы котормо.

УДВА'ИВАТЬ *несов. см.* **удвóить.**

УДВА'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **удвóиться;** 2. *страд. к* **удвáивать.**

УДВОЕ'НИЕ *ср.* 1. эки эсе көбөйүү, эки эсе көбөйтүү, эки эсе көбөйтүлүү, эки эсе артуу, эки эсе арттыруу; 2. (*усиление*) эки эсе күчөтүү, эки эсе күчөө; 3. *лингв.* катар айтылуу (*мис. аттар, аккан*).

УДВО'ЕННЫЙ, -ая, ое 1. *прич. от* **удвóить;** 2. *прил.* эки эсе көбөйтүлгөн, эки эсе арттырылган; **эки эсе** күчөтүлгөн (*усиленный*); **рабóтать с удвóенной энéргией** эки эсе арттырылган кайрат менен иштөө; 3. *прил. лингв.* катар айтылган.

УДВО'ИТЬ *сов. что* эки эсе көбөйтүү, эки эсе арттыруу; эки эсе күчөтүү (*усилить*); **удвóить производúтельность трудá** эмгек өндүрүмдүүлүгүн эки эсе арттыруу.

УДВО'ИТЬСЯ *сов.* 1. эки эсе артуу, эки эсе көбөйүү; 2. (*усилиться*) эки эсе күчөө; **сúла вéтра удвóилась** шамалдын күчү эки эсе күчөдү.

www.bizdin.kg

УДЕ'Л *м.* 1. *ист.* удел (*Байыркы Русьта — князь башкарган область*); 2. *ист.* удел, энчи (*революцияга чейинки Россияда — падышанын үй-бүлөсүнө тийешелүү коэголбос мүлк, байлык*); 3. *перен.* (*судьба*) тагдыр, жазмыш; **достáться в удéл** *кому-л.* бирөөнүн тагдырына туура келүү.

УДЕЛИ'ТЬ *сов. что* буруу, бөлүү, бөлүп чыгаруу, арноо; **уделúть внимáние** көңүл буруу; **уделúте мне полчасá** мага жарым саат убактыңызды бөлүңүз.

УДЕ'ЛЬНЫЙ I, -ая, -ое *физ.* салыштырмалуу; **удéльное сопротивлéние** салыштырмалуу каршылык; **удéльный вес** *прям. и перен.* салыштырма салмак; **удéльный вес ýгольной промы́шленности в нарóдном хозя́йстве** таш көмүр өндүрүшүнүн эл чарбасындагы салыштырма салмагы.

УДЕ'ЛЬНЫЙ II, -ая, -ое **удел** I, 2-*ге т.*; уделдүү; **удéльный князь** уделдүү князь; **удéльные зéмли** падышанын үй-бүлөсүнүн менчиктүү жерлери.

УДЕЛЯ'ТЬ *несов. см.* **уделúть.**

У'ДЕРЖ *м. разг.*: **без ýдержу** токтоосуз, токтобой; **нет ýдержу** токтотууга болбойт; **не знать ýдержу** желигип токтоно албоо.

УДЕРЖА'НИЕ *ср.* 1. кармап калуу; **удержáние налóга** налог кармап калуу; 2. (*сумма*) кармалган акча, кармап калынган сумма; **удержáния состáвили óколо ста рублéй** кармалган акча жүз сомго жакын болду.

УДЕРЖА'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*не выпустить*) түшүрбөй туруу, кармап туруу; **он éле удержáл в рукáх тяжёлый кáмень** ал оор ташты колунда араң кармап турду; 2. *что* (*сдержать, подавить*) кармоо, токтоо; **он удержáл вóзглас изумлéния** ал таң калганынан кыйкырып жибере жаздап араң токтоду; 3. *кого-что* (*остановить*) кармап токтотуу, токтогуу, тыюу; койдуруу (*напр. от пьянства*); **лошадéй не удéржишь** аттарды кармап токтото албайсың; **удержáть от необдýманного постýпка** ойлонбой иштелген нерседен (иштен) токтотуу; **егó не удéржишь, он всё равнó уйдёт** аны кармай албайсың, ал баары бир кетет; 4. *что* (*вычесть*) кармап калуу; **удержáть авáнс** авансаны кармап калуу; 5. *что* (*сохранить, сберечь — напр. первенство*) кетирбөө, алдырбоо.

УДЕРЖА'ТЬСЯ *сов.* 1. (*устоять*) жыгылбай туруу; **удержáться на ногáх** жыгылбай туруу; 2. (*не отступить*) туруштук берүү (*артка чегинбөө*); 3. (*от чего-л.*) тыйып туруу, тыйылып туруу; **я едвá удержáлся от смéха** мен күлкүмдү араң тыйдым.

УДЕ'РЖИВАТЬ *несов. см.* **удержáть.**

УДЕ'РЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **удержáться;** 2. *страд. к* **удéрживать.**

УДЕСЯТЕРИ'ТЬ *сов. что* 1. он эсе көбөйтүү, он эсе арттыруу; 2. (*усилить во много раз*) өтө көбөйтүү, абдан көбөйтүү, өтө күчөтүү, абдан күчөтүү.

УДЕСЯТЕРИ'ТЬСЯ *сов.* 1. он эсе көбөйүү, он эсе артуу; 2. (*усилиться во много раз*) өтө көбөйүү, абдан көбөйүү, өтө күчөө, абдан күчөө.

УДЕСЯТЕРЯ'ТЬ *несов. см.* **удесятерúть.**

УДЕСЯТЕРЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **удесятерúться;** 2. *страд. к* **удесятерúть.**

УДЕШЕВИ'ТЬ *сов. что* арзандатуу; **удешевúть капитáльное стройтельство** капиталдык курулушту арзандатуу.

УДЕШЕВИ'ТЬСЯ *сов.* арзандоо.

УДЕШЕВЛЕ'НИЕ *ср.* арзандатуу; **удешевлéние промтовáров** өнөр жай товарларын арзандатуу.

УДЕШЕВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **удешевúть.**

УДЕШЕВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **удешевúться;** 2. *страд. к* **удешевлúть.**

УДИВИ'ТЕЛЬНО 1. *нареч.* (*поразительно, странно*) укмуштуу, укмуштай; 2. *нареч.* (*очень*) өтө, абдан, таң калардык; **он удивúтельно изменúлся** ал абдан өзгөрүлүп кетиптир; 3. *безл. в знач. сказ. кому-чему* таң калардык; **э́то не удивúтельно** бул таң калардык эмес.

УДИВИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*поразительный, странный*) укмуштуу, таң калардык, айран калардык; **что же тут удивúтельного?** мунун таң калардык эмнеси бар?; 2. (*хороший, превосходный*) сонун, укмуштуу; **у негó удивúтельное здорóвье** анын ден соолугу сонун.

УДИВИ'ТЬ *сов. кого-что* таң калтыруу, таңдантуу, айран калтыруу; **меня́ удивúл егó неожи́данный приéзд** анын күтпөгөн жерден келип калышы мени таң калтырды.

УДИВИ'ТЬСЯ *сов.* таң калуу, таңдануу, айран калуу; **я удивúлся, увúдев егó в теáтре** мен аны театрдан көрүп таң калдым.

УДИВЛЕ'НИЕ *ср.* таң калуу, таңдануу, айран калуу; **разúнуть рот от удивлéния** *разг.* таң калгандан оозун аңкайтып ачып калуу; ◇ **на удивлéние** *разг.* эң сонун, укмуштуу.

УДИВЛЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **удивúть;** 2. *прил.* таң калган, таңданган, айран калган.

УДИВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **удивúть.**

УДИВЛЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **удивúться.**

УДИЛА' *мн.* (*ед.* **удúло** *ср.*) ооздук; **закусúть удилá** 1) (*о лошади*) ооздукту тиштөө; 2) *перен.* ээ бербей кетүү.

УДИ'ЛИЩЕ *ср.* кайырмак жыгачы.

УДИ'ЛЬЩИК *м.* кайырмакчы, кайырмак салуучу.

УДИРА'ТЬ *несов. см.* **удрáть.**

УДИ'ТЬ *несов. что* кайырмак салуу, кайырмак менен балык уулоо, кайырмак салып балык уулоо, кайырмак салып балык кармоо.

УДЛИНЕ'НИЕ *ср.* узартуу; **удлинéние срóков** мөөнөтүн узартуу.

УДЛИНЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **удлинúть;** 2. *прил.* узун, сүйрү; чап жаак (*о лице*).

УДЛИНИ'ТЬ *сов. что* узартуу; **удлинúть рукавá** жеңди узартуу.

УДЛИНИ'ТЬСЯ *сов.* узаруу; **дни удлинúлись** күн узарды.

УДЛИНЯ'ТЬ *несов. см.* **удлинúть.**

УДЛИНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **удлинúться;** 2. *страд. к* **удлинúть.**

УДМУ'РТ *м.* удмурт.

УДМУ'РТКА *женск. р. к* **удмýрт;** удмуртка.

УДМУ'РТСКИЙ, -ая, -ое **удмурт**-*ка т.*; **удмýртский язы́к** удмурт тили.

УДМУ'РТЫ *мн.* удмурттар (*эл*).

УДО'БНО 1. *нареч.* ыңгайлуу, тынч, жайлуу, эптүү; **удóбно усéсться в крéсле** креслого ыңгайлуу отуруп алуу; 2. *безл. в знач. сказ.* тынч, жайлуу; **мне и здесь удóбно** мага бул жерде да тынч; 3. *в знач. сказ.* (*подходит*) ыңгайлуу; **мне удóбно поéхать в óтпуск в áвгусте** мага отпускага август айында кетүү ыңгайлуу; 4. *в знач. сказ.* (*прилично*) ылайык, туура, орундуу; **удóбно ли прийтú так пóздно?** ушунча кеч келүү ылайыктуубу?; **удóбно ли э́то сказáть?** муну айтуу туура келер бекен?

УДО'БНЫЙ, -ая, -ое 1. ыңгайлуу, жайлуу, ылайыктуу; **удóбное мéсто** жайлуу жер, ылайыктуу орун; 2. (*благоприятный, уместный*) ыңгайлуу, ылайыктуу; **удóбный момéнт** ыңгайлуу кырдаал; **при пéрвом удóбном слýчае** ыгы келип калса эле; **вы́брать удóбное врéмя** ылайыктуу убакыт тандап алуу.

УДОБО- *татаал сөздүн «жакшы», «жайлуу» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **удобоварúмый** жеңил (оңой) сиңүүчү.

УДОБОВАРИ'МОСТЬ *ж.* жеңил (оңой) сиңүүчүлүк.

УДОБОВАРИ'МЫЙ, -ая, -ое жеңил (оңой) сиңүүчү; **удобоварúмая пúща** жеңил (оңой) сиңүүчү тамак.

УДОБОИСПОЛНИ'МЫЙ, -ая, -ое жеңил (оңой) аткарылуучу, орундалуучу.

УДОБОПОНЯ'ТНЫЙ, -ая, -ое жеңил (оңой) түшүнүлүүчү.

www.bizdin.kg

УДОБОПРОИЗНОСИ'МЫЙ, -ая, -ое жеңил (оңой) айтылуучу.

УДОБОЧИТА'ЕМЫЙ, -ая, -ое жеңил (оңой) окулуучу.

УДОБРЕ'НИЕ *ср.* 1. семиртүү; **удобрéние пóчвы** жер семиртүү; 2. (*вещество*) семирткич, жер семирткич; **органи́ческие удобрéния** органикалык жер семирткичтер; **минерáльные удобрéния** минералдык жер семирткичтер; **хими́ческие удобрéния** химиялык жер семирткичтер.

УДОБРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **удобрение**-*ге т.*

УДО'БРИТЬ *сов. что* семиртүү; **удóбрить пóчву навóзом** жерди кык менен семиртүү.

УДОБРЯ'ТЬ *несов. см.* **удóбрить.**

УДО'БСТВО *ср.* ыңгайлуулук, жайлуулук; **удóбство воздýшных сообщéний** аба катнашынын ыңгайлуулугу.

УДОВЛЕТВОРЕ'НИЕ *ср.* 1. канааттандыруу, ыраазы кылуу, алымсындыруу, кандыруу; **удовлетворéние растýщих потрéбностей** өсүп бара жаткан таламдарды канааттандыруу; 2. (*чувство*) канааттануу, ыраазы болгондук, алымсынуу; **с больши́м удовлетворéнием** зор канааттануу менен; **испы́тывать глубóкое удовлетворéние** терең ыраазы болгондукту сезүү; ◇ **трéбовать удовлетворéния** *уст* дуэлгэ чакыруу.

УДОВЛЕТВОРЕ'ННОСТЬ *ж.* канааттангандык, ыраазы болгондук, алымсынгандык.

УДОВЛЕТВОРЕ'ННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **удовлетвори́ть**; 2. *прил.* канааттандырылган, ыраазы кылынган алымсындырылган; канааттанган, ыраазы болгон, алымсынган.

УДОВЛЕТВОРИ'ТЕЛЬНО 1. *нареч.* канааттанардык; **задáние вы́полнено удовлетвори́тельно** тапшырма канааттанардык аткарылган; 2. *в знач. сущ. ср. нескл.* (*отметка*) канааттандырардык; **получи́ть удовлетвори́тельно по фи́зике** физикадан канааттандырардык баа алуу.

УДОВЛЕТВОРИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* канааттандыруучулук, алымсындыруучулук.

УДОВЛЕТВОРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое канааттанардык, канааттандырардык; **удовлетвори́тельный отвéт** канааттандырардык жооп.

УДОВЛЕТВОРИ'ТЬ *сов. кого-что* канааттандыруу, ыраазы кылуу, алымсындыруу, кандыруу; **удовлетвори́ть потрéбности населéния** элдин керектөөлөрүн канааттандыруу; **удовлетвори́ть запрóсы читáтелей** окуучулардын таламдарын канааттандыруу (алымсындыруу); **удовлетвори́ть прóсьбу** өтүнүчтү канааттандыруу (орундоо).

УДОВЛЕТВОРИ'ТЬСЯ *сов. чем* канааттануу, ыраазы болуу, алымсынуу; **удовлетвори́ться отвéтом** жоопко канааттануу.

УДОВЛЕТВОРЯ'ТЬ *несов.* 1. *см.* **удовлетвори́ть**; 2. *чему* (*соответствовать, отвечать*) туура келүү; **удовлетворя́ть предъявля́емым трéбованиям** коюлган талаптарга туура келүү.

УДОВЛЕТВОРЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **удовлетвори́ться**; 2. *страд. к* **удовлетворя́ть.**

УДОВО'ЛЬСТВИЕ *ср.* 1. (*чувство радости*) жыргал, ыракат, үзүр; **испы́тывать удовóльствие** ыракаттануу; 2. (*развлечение*) жыргал, ыракаттануу, үзүр көрүү; **мáсса удовóльствий** көп жыргал.

УДОВО'ЛЬСТВОВАТЬСЯ *сов. чем* канааттануу, алымсынуу.

УДО'Д *м.* үпүп, сасык үпүп.

УДО'Й *м.* 1. (*количество молока*) саан; **повы́сить сýточный удóй корóв** уйлардын суткалык саанын көбөйтүү; 2. (*доение*) сааш, саан; **ýтренний удóй** эртең мененки саан.

УДО'ЙЛИВОСТЬ *ж.* сүттүүлүк; **высóкая удóйливость** жогорку сүттүүлүк.

УДО'ЙЛИВЫЙ, -ая, -ое сүттүү; **удóйливая корóва** сүттүү уй.

УДО'ЙНОСТЬ *ж.* саан, сүттүүлүк; **рост удóйности** саандын (сүттүүлүктүн) өсүшү.

УДО'ЙНЫЙ, -ая, -ое 1. **удой**-*го т.*; **удóйный периóд** саан мезгили; 2. *см.* **удóйливый.**

УДОРОЖА'НИЕ *ср.* кымбаттоо, баа көтөрүлүү.

УДОРОЖА'ТЬ *несов. см.* **удорожи́ть.**

УДОРОЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **удорожи́ться**; 2. *страд. к* **удорожáть.**

УДОРОЖИ'ТЬ *сов. что* кымбаттатуу, бааны көтөрүп жиберүү.

УДОРОЖИ'ТЬСЯ *сов.* кымбаттоо, баасы көтөрүлүү.

УДОСТА'ИВАТЬ *несов. см.* **удостóить.**

УДОСТА'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **удостóиться**; 2. *страд. к* **удостáивать.**

УДОСТОВЕРЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) күбөлөндүрүү, ырастоо; **удостоверéние пóдписи** коюлган колду күбөлөндүрүү; 2. (*документ*) күбөлүк кат, күбөлүк, удостоверение; **удостоверéние ли́чности** личность күбөлүк каты.

УДОСТОВЕ'РИТЬ *сов. что* күбөлөндүрүү, ырастоо; **удостовéрить пóдпись** коюлган колду күбөлөндүрүү.

УДОСТОВЕ'РИТЬСЯ *сов. в чём* көзү жетүү.

УДОСТОВЕРЯ'ТЬ *несов. см.* **удостовéрить.**

УДОСТОВЕРЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **удостовéриться**; 2. *страд. к* **удостоверя́ть.**

УДОСТО'ИТЬ *сов. кого-что* 1. *чего* (*наградить*) берүүгө ылайык табуу, берүүгө ылайык көрүү, ылайык таап сыйлоо (берүү); **удостóить учёной стéпени дóктора** ылайык таап доктордук илимий даражаны берүү; **удостóить нагрáды** ылайык таап сыйлык берүү; 2. *чем* (*оказать внимание*) көңүл буруу; **удостóить лáсковым слóвом** жакшы сөз айтып көңүл буруу.

УДОСТО'ИТЬСЯ *сов. чего* (*заслужить*) ылайык табылуу, ылайык көрүлүү, сыйлануу; **удостóиться прави́тельственной нагрáды** өкмөттүк сыйлык алуу, өкмөт тарабынан сыйлануу.

УДОСУ'ЖИВАТЬСЯ *несов. см.* **удосýжиться.**

УДОСУ'ЖИТЬСЯ *сов.* бош убак табуу, кол тийүү.

УДОЧЕРЕ'НИЕ *ср.* кыз кылып асырап алуу.

УДОЧЕРИ'ТЬ *сов. кого* кыз кылып асырап алуу.

УДОЧЕРЯ'ТЬ *несов. см.* **удочери́ть.**

У'ДОЧКА *ж.* кайырмак; ◇ **заки́нуть ýдочку** 1) кайырмак салуу; 2) *перен.* жибин тартып көрүү; **поймáть на ýдочку** *разг.* колго түшүрүү; **попáсться на ýдочку** *разг.* кайырмакка түшүү, алдатуу.

УДРА'ТЬ *сов. разг.* качып кетүү.

УДРУЖА'ТЬ *несов. см.* **удружи́ть.**

УДРУЖИ'ТЬ *сов. кому-чему, разг.* 1. достук кылуу; 2. *перен. ирон.* зыян келтирүү, зыянга учуратуу.

УДРУЧА'ТЬ *несов. см.* **удручи́ть.**

УДРУЧА'ЮЩЕ *нареч.* капалантып, капа кылып.

УДРУЧЁННО *нареч.* капаланып, кайгыга батып.

УДРУЧЁННОСТЬ *ж.* капалык, түйшүк.

УДРУЧЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **удручи́ть**; 2. *прил.* капалуу, түйшүктүү; **удручённый взгляд** капалуу көз караш.

УДРУЧИ'ТЬ *сов. кого* капалантуу, капа кылуу, түйшүк тарттыруу; **э́то извéстие егó крáйне удручи́ло** бул кабар аны абдан капа кылды.

УДУШЕ'НИЕ *ср.* тумчуктуруу, тумчуктуруп өлтүрүү, муунтуу, муундуруу, дем кыстыктыруу.

УДУШИ'ТЬ *сов. кого* тумчуктуруу, тумчуктуруп өлтүрүү, муунтуу, муунтуп өлтүрүү, дем кыстыктыруу.

УДУ'ШЛИВОСТЬ *ж.* тумчуктургучтук, дем кыстыктыргычтык.

УДУ'ШЛИВЫЙ, -ая, -ое 1. (*душный*) тумчуктургуч, дем кыстыктыргыч; **удýшливый зáпах** дем кыстыктыргыч жыт; 2. (*отравляющий дыхательные пути*) уу, уукτуруучу, ууктургуч, тумчуктургуч; **удýшливые гáзы** тумчуктургуч газдар.

УДУ'ШЬЕ *ср. мед.* 1. дем кыстыгуу; 2. (*высокогорная болезнь*) түтөк.

www.bizdin.kg

УЕДИНЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*одиночество*) обочолонуу, өзүнчө обочо жашоо; **он любит уединение** ал өзүнчө обочо жашоону сүйөт; **2.** (*отдалённое место*) обочо жай; **он жил в уединении** ал обочо жайда жашаган.

УЕДИНЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **уединить; 2.** *прил.* (*одинокий*) обочо, өзүнчө айрым; түнт; **она вела уединённую жизнь** ал түнт турмушта жашаган; 3. *прил.* (*отдалённый от людей*) элден обочо турган; **уединённое место** элден обочо турган жай.

УЕДИНИ'ТЬ *сов. кого-что* обочолотуу, өзүнчө айрым коюу (*бөлүү*).

УЕДИНИ'ТЬСЯ *сов.* обочолонуу, обочо (түнт) жашоо.

УЕДИНЯ'ТЬ *несов. см.* **уединить.**

УЕДИНЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **уединиться; 2.** *страд. к* **уединять.**

УЕ'ЗД *м. уст.* уезд, үйөз (**1.** *Байыркы Руста — шаар менен байланыштуу бир топ округ, бир топ волость;* **2.** *падышалык Россияда жана СССРде райондоштурулганга чейин — административдик-территориялык единица*).

УЕ'ЗДНЫЙ, -ая, -ое уезд-*ее т.*; уезддик; **уездный город** уезддик шаар; **уездный начальник** *разг.* уезд (үйөз) начальниги.

УЕЗЖА'ТЬ *несов. см.* **уехать.**

УЕ'ХАТЬ *сов.* кетүү, жөнөп кетүү; **уехать в Пржевальск** Пржевальскиге кетүү; **он уедет на месяц из Москвы** ал Москвадан бир айга кетет.

УЖ I *м.* сары жылан (*уусуз, чакпай турган жылан*); ◇ **извиваться ужом** амал-айла менен ичи-койнуна кирип кошаматтык кылуу.

УЖ II **1.** *нареч. см.* **уже; он уж пришёл** ал келип калды; **2.** *частица усил.* да, деле, деги эле; **не так уж плохо** анчалык деле жаман эмес; **очень уж много дела** иш деги эле көп; **уж я вас ждал, ждал** мен деги силерди аябай күттүм, күтө-күтө чарчадым; ◇ **вот уж нет!** *разг.* бул болбойт!; бул таптакыр туура эмес!; **вот уж неправда!** *разг.* бул барып турган калп!; бул деги эле туура эмес!

УЖА'ЛЕННЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **ужалить;** ◇ **как ужаленный** чок баскандай, ийне менен сайгандай.

УЖА'ЛИТЬ *сов. кого-что* чагуу (*мис. чаян*).

У'ЖАС *м.* **1.** (*чувство сильного страха*) коркунуч, абдан коркуу, кут учуу, үрөйү учуу; **его охватил ужас** аны коркунуч басты; **привести в ужас** кутун учуруу; **2.** (*ужасное положение*) оор абал, абдан жаман; өтө оор, эң эле жаман кыйынчылык; аябаган жаман; **испытать ужасы нищеты и голода** жакырчылыктын жана ачкачылыктын өтө оор кыйынчылыктарын баштан өткөрүү; **ужасы войны** согуштун укмуштары (*кыйроолор, өлүм-житим ж. б.*); **3.** *в знач. нареч. разг.* өтө, аябаган; **ужас как далеко** өтө алыс; **ужас как жарко** аябаган ысык; ◇ **до ужаса** өтө, эң эле, аябаган, укмуштай; **к ужасу** балекет басып.

УЖАСА'ТЬ *несов. см.* **ужаснуть.**

УЖАСА'ТЬСЯ *несов. см.* **ужаснуться.**

УЖАСА'ЮЩЕ *нареч.* өтө эле, эң эле, аябай.

УЖАСА'ЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **ужасать; 2.** *прил.* (*вызывающий ужас*) коркунучтуу, кут учуруучу, үрөй учуруучу; **ужасающее зрелище** коркунучтуу көрүнүш; **3.** *прил. разг.* (*отвратительный*) өтө жаман, эң жаман, абдан жаман; **ужасающая погода** өтө жаман аба ырайы.

УЖА'СНО **1.** *нареч. разг.* (*очень, крайне*) өтө, эң эле, аябай; **я ужасно рад вас видеть** мен сизди көрүүгө аябай кубанычтуумун; **2.** *нареч. разг.* (*скверно*) өтө жаман, абдан жаман; **он ужасно выглядит** анын түрү өтө жаман; **3.** *безл. в знач. сказ.* коркунучтуу, коркорлук, кут учурарлык, үрөй учурарлык, **это ужасно!** бул коркунучтуу!

УЖАСНУ'ТЬ *сов. кого-что* аябай коркутуу, кут учуруу, үрөй учуруу; **его ужаснула мысль об отъезде** кетүү жөнүндөгү ой анын үрөйүн учурду.

УЖАСНУ'ТЬСЯ *сов.* аябай коркуу, кут учуу, үрөй учуу.

УЖА'СНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*страшный*) өтө коркунучтуу, коркунуч туудуруучу, кут учуруучу, үрөй учуруучу; **ужасный сон** өтө коркунучтуу түш; **2.** *разг.* (*отвратительный*) өтө жаман, эң эле жаман, абдан жаман; **ужасная погода** өтө жаман аба ырайы; **3.** *разг.* (*чрезвычайно сильный*) өтө, абдан, эң эле, аябаган; **ужасная боль** аябаган оору.

У'ЖЕ *сравн. ст. от прил.* **узкий** *и нареч.* **узко** тарыраак.

УЖЕ' *нареч.*: **уже скоро полдень** түшкө жакындап калды; **он уже не маленький** ал эми кичине эмес; **его уже нет в живых** ал дүйнөдөн кайтты.

УЖЕ'ЛИ *нареч. уст.* чын элеби?, кантип эле?

УЖЕ'ЛЬ *нареч. см.* **ужели.**

УЖЕ'НИЕ *ср.* кайырмак салуу, кайырмак менен балык уулоо, кайырмак салып балык уулоо, кайырмак салып балык кармоо.

УЖИВА'ТЬСЯ *несов. см.* **ужиться.**

УЖИ'ВЧИВОСТЬ *ж.* ынтымактуулук, башкалар менен ынтымакта тура билгендик.

УЖИ'ВЧИВЫЙ, -ая, -ое башкалар менен ынтымакта тура билген; **у него уживчивый характер** анын башкалар менен ынтымакта тура ала турган мүнөзү бар; **уживчивый человек** башкалар менен ынтымакта тура билген адам.

УЖИ'МКА *ж. чаще мн.* кылык, кылыктануу.

У'ЖИН *м.* кечки тамак, ужин; **сидеть за ужином** кечинде тамактанып отуруу.

У'ЖИНАТЬ *несов.* ужин кылуу, кечки тамакты жеш, кечинде тамактануу.

УЖИ'ТЬСЯ *сов. разг.* ынтымакташуу, батышуу, сыйышуу, келишүү.

УЖО' *межд.* сээниби, көрсөтөм; ◇ **ужо я тебя!** сага көрсөтөм!

уж у́, у́дишь *и т. д. наст. вр. от* **удить.**

УЗАКОНЕ'НИЕ *ср.* **1.** закондоштуруу, закондуу кылуу, закон кылып киргизүү, законго ылайык кылуу, закон күчүн берүү; **2.** *офиц.* (*постановление*) закон күчүнө ээ болгон токтом; **сборник узаконений** закон күчүнө ээ болгон токтомдор жыйнагы.

УЗАКО'НИВАТЬ *несов. см.* **узаконить.**

УЗАКО'НИТЬ *сов. что* закондоштуруу, закондуу кылуу, закон кылып киргизүү, законго ылайык кылуу, закон күчүн берүү.

УЗБЕ'К *м.* өзбек.

УЗБЕ'КИ *мн.* өзбектер.

УЗБЕ'КСКИЙ, -ая, -ое узбек-*ке т.*; **узбекский язык** өзбек тили.

УЗБЕ'ЧКА *женск. р. к* **узбек;** өзбечка.

УЗДА' *ж.* жүгөн; ◇ **держать в узде** оздуктап туруу (*багынууга аргасыз кылуу; бир нерсе кылуудан токтотуп туруу*); **наложить узду** багындыруу, жүгөн салуу.

УЗДЕ'ЧКА *ж.* жүгөн.

УЗДЦЫ': **держать лошадь под уздцы** аттын эки тизгинин кошуп чукул кармоо.

У'ЗЕЛ I *м.* **1.** (*на верёвке и т. п.*) түйүн; **завязать узлом** түйүн кылып байлоо; **мёртвый узел** күрмөп байлоо; 2. (*свёрток*) түйүнчөк, таңгак; **связать вещи в узел** буюмдарды таңгак кылып байлоо; **3.** *перен.* (*место скрещения*) тоом, түйүн; **железнодорожный узел** темир жол тоому; **нервный узел** *анат.* нервдер түйүнү; **4.** *перен.* (*пункт, центр*) түйүн; **почтово-телеграфный узел** почта-телеграф түйүнү; **узел обороны** *воен.* коргонуу түйүнү; **узел связи** байланыш түйүнү; 5. *бот.* муун (*өсүмдүк муунү*); ◇ **разрубить гордиев узел** кыйын маселени күч менен кескин түрдө чечүү.

У'ЗЕЛ II *м. мор.* узел (*кеменин жүрүш тездигинин өлчөмү*).

УЗЕЛО'К *м. уменьш. от* **узел** I 1, 2 кичине түйүн, түйүнчөк; ◇ **завязать узелок** (*на память*) *разг.* түйүп түйүү (*унутпоо үчүн*).

www.bizdin.kg

У'ЗКИЙ, -ая, -ое **1.** (*неширокий*) тар, кууш, энсиз; **у́зкая у́лица** тар көчө; **у́зкая доска́** энсиз тактай; **2.** *кратк. ф.* тар; **пла́тье узко́** көйнөк тар; **3.** (*тесный*) тар, кууш; **у́зкие рукава́** тар жең; **4.** *перен.* (*ограниченный*) тар, тайкы; **в у́зком кругу́ друзе́й** өзүнүн достору менен тар чөйрөдө; **у́зкая специа́льность** тар специальность; **5.** *перен.* (*лишённый широты*) тар, тайкы; **у́зкий практици́зм** тар практицизм; **у́зкий кругозо́р** тар кругозор; ◇ **в у́зком смы́сле сло́ва** сөздүн тар маанисинде; **у́зкий гла́сный** *лингв.* кууш үндүү.

УЗКО= *кош сөздөрдүн биринчи бөлүгү «тар», «кууш» деген мааниде келет; мис.:* **узколи́цый** кууш беттүү.

УЗКОВЕ'ДОМСТВЕННЫЙ, -ая, -ое тар ведомстволук.

УЗКОГО'РЛЫЙ, -ая, -ое тар алкымдуу, оозу тар; **узкого́рлый кувши́н** оозу тар кумура.

УЗКОГРУ'ДЫЙ, -ая, -ое кууш көкүрөк, көкүрөгү кууш.

УЗКОКОЛЕ'ЙКА *ж. ж.-д.* тар колеялуу (темир жол).

УЗКОКОЛЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое *ж.-д.* тар колеялуу.

УЗКОЛИ'СТНЫЙ, -ая, -ое *бот.* энсиз жалбырактуу.

УЗКОЛИ'ЦЫЙ, -ая, -ое кууш беттүү.

УЗКОЛО'БЫЙ, -ая, -ое **1.** тар чекелүү, кууш маңдай; **2.** *перен. разг.* (*односторонний, ограниченный*) тар пикирдүү, тар ойлуу; **узколо́бый челове́к** тар пикирдүү адам.

УЗКОРЯ'ДНЫЙ, -ая, -ое катар аралыгы кууш (тар); **узкоря́дный сев** катар аралыгын кууш кылып эгүү.

узла́ I, II *род. п. от* **у́зел** I, II.

УЗЛОВА'ТОСТЬ *ж.* түйүндүүлүк, түйүндөрү көптүк.

УЗЛОВА'ТЫЙ, -ая, -ое түйүндүү, түйүндөрү көп; **узлова́тая пря́жа** түйүндүү жип.

УЗЛОВО'Й, -а́я, -о́е **1.** тоомдуу; **узлова́я ста́нция** *ж.-д.* тоомдуу станция; **2.** *перен.* (*основной*) негизги, башкы, маанилүү; **узлово́й вопро́с** негизги маселе.

УЗНАВА'ТЬ *несов. см.* **узна́ть.**

УЗНА'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*признать*) таануу, билүү; **я узна́л его́ по го́лосу** мен аны үнүнөн тааныдым; **его́ нельзя́ узна́ть** аны таанып болбойт, ал таанылбайт; **2.** *что* (*услышать*) билүү; угуу; **я э́то узна́л от дру́га** мен муну досумдан билдим; **узна́ть по ра́дио** радио аркылуу билүү; **3.** *о ком-чём* (*справиться*) билүү; **узна́йте, до́ма ли он** ал үйүндө бекен, билиңизчи; **4.** *кого-что* (*ознакомиться*) билүү; **узна́ть** *чей-л.* **хара́ктер** *бирөөнүн* мүнөзүн билүү.

У'ЗНИК *м. уст.* туткун, камактагы киши.

УЗО'Р *м.* сайма, сайма үлгүсү, саймаланган кооздук, кооздук, оюу-чийүү, оймо-чийме; **ткань краси́вого узо́ра** кооздугу сонун кездеме.

УЗО'РНЫЙ, -ая, -ое **узор**-*го т.*; саймалуу, гүлдүү, кештелүү, оймо-чиймелүү; **узо́рные занаве́ски** терезенин саймалуу (гүлдүү) пардалары.

УЗО'РЧАТЫЙ, -ая, -ое *см.* **узо́рный.**

У'ЗОСТЬ *ж.* **1.** (*малая ширина*) тардык, кууштук; **у́зость у́лицы** көчөнүн тардыгы; **2.** *перен.* (*ограниченность, односторонность*) тардык, тайкылык; **у́зость взгля́дов** көз караштардын тайкылыгы.

УЗРЕ'ТЬ *сов. кого-что, уст.* көрүү, көрүп калуу, байкап калуу.

УЗУРПА'ТОР *м.* узурпатор (*бирөөнүн укугун закониз, зордук менен тартып алган адам*).

УЗУРПА'ТОРСТВО *ср.* узурпаторчулук, узурпаторство (*узурпатордун аракети*).

УЗУРПА'ЦИЯ *ж.* узурпация, узурпациялоо (*бирөөнүн укугун же бийликти законсуз тартып алуу*).

УЗУРПИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* узурпациялоо.

У'ЗЫ *только мн.* **1.** *уст.* (*оковы*) кишен; **2.** *перен.* ынактык, жакындык, байланыш; **у́зы дру́жбы** достук байланыш.

УЙГУ'Р *м* уйгур.

УЙГУ'РКА *женск. р. к* **уйгур;** уйгурка.

УЙГУ'РСКИЙ, -ая, -ое **уйгур**-*га т.*; **уйгу́рский язы́к** уйгур тили.

УЙГУ'РЫ *мн.* уйгурлар.

уйду́, уйдёшь *и т. д. буд. вр. от* **уйти́.**

У'ЙМА *ж. разг.* (*очень много*) толгон, өтө көп, абдан көп, эң эле көп, аябаган көп; **у́йма де́нег** толгон акча; **на э́то ушла́ у́йма вре́мени** буга абдан көп убакыт кетти; **у́йма наро́ду** толгон эл.

уйму́, уймёшь *и т. д. буд. вр. от* **уня́ть.**

уйму́сь, уймёшься *и т. д. буд. вр. от* **уня́ться.**

УЙТИ' *сов.* **1.** (*отправиться*) кетүү, жөнөө, жөнөп кетүү; **я ушёл вме́сте с ним** мен аны менен бирге кеттим; **по́езд уже́ ушёл** поезд жөнөп кетти; **2.** (*скрыться, спастись*) качып кетүү, качып кутулуу, жашырынуу; **уйти́ от опа́сности** коркунучтан кутулуу; **3.** (*покинуть*) кетүү, таштап кетүү; **уйти́ со сце́ны** сценадан кетүү; **он ушёл с рабо́ты** ал кызматтан кетти; **4.** *перен.* (*погрузиться*) кирип кетүү, чумулуу, батуу; **уйти́ в размышле́ния** ойго батуу, ойго чумулуу; **5.** (*пройти — о времени*) өтүү; **вре́мя ещё не ушло́** убакыт али өтө элек; **6.** *разг.* (*кипя перелиться через край*) ташып кетүү (*кайнап*); **молоко́ ушло́** сүт ташып кетти; **7.** *перен. разг.* (*потребоваться*) кетүү; **ушло́ мно́го де́нег** көп акча кетти; ◇ **уйти́ в о́бласть исто́рии** жок болуу, унутулуу; **уйти́ в себя́** өзү менен өзү болуу (*айланада эмне болуп жатканы менен иши жок*).

УКА'З *м.* указ; **Ука́з Прези́диума Верхо́вного Сове́та СССР** СССР Жогорку Советинин Президиумунун Указы; ◇ **ты мне не ука́з** сенсиз эле билемин.

УКАЗА'НИЕ *ср.* көрсөтмө, көрсөтүү; **по указа́нию из це́нтра** борбордун көрсөтмөсү боюнча; **дать соотве́тствующие указа́ния** тийешелүү көрсөтмөлөр берүү.

УКАЗА'ТЕЛЬ *м.* **1.** (*надпись, стрелка и т. п.*) көрсөткүч; **указа́тель доро́г** жол көрсөткүч; **2.** (*справочник, список*) указатель, көрсөткүч; **указа́тель имён** аттардын указатели.

УКАЗА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое көрсөтүүчү, жөн шилтөөчү; **указа́тельное местоиме́ние** *грам.* шилтеме ат атооч; ◇ **указа́тельный па́лец** сөөмөй.

УКАЗА'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что, на кого-что* (*показать*) көрсөтүү; **указа́ть па́льцем** *на кого-л.* *бирөөнү* сөөмөйү менен көрсөтүү; **он указа́л мне доро́гу** ал мага жол көрсөттү; **2.** *что, на что* (*разъяснить, обратить внимание*) көрсөтүү, түшүндүрүү, үйрөтүү, жөн шилтөө; **указа́ть на недоста́тки в рабо́те** иштеги кемчиликтерди көрсөтүү; ◇ **указа́ть на дверь** кууп чыгуу.

УКА'ЗКА *ж.* **1.** (*палочка*) указка, көрсөткүч таякча; **2.** *разг. неодобр.* (*указание*) бирөөнүн шилтөөсү; **де́йствовать по ука́зке** бирөөнүн шилтөөсүнө карай аракет кылуу.

УКА'ЗЧИК *м.* көрсөтүүчү, жөн шилтеп туруучу, башкаруучу.

УКА'ЗЧИЦА *женск. р. к* **ука́зчик.**

УКА'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **указа́ть.**

УКА'ЛЫВАТЬ *несов. см.* **уколо́ть.**

УКА'ЛЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **уколо́ться; 2.** *страд. к* **ука́лывать.**

УКАТА'ТЬ *сов. что* таптоо, таптап текшилөө, тоголотуп жылмалоо; **585ката́ть доро́гу** жолду таптоо.

УКАТИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*угнать*) тоголотуп (тегеретип) алыстатуу, тоголотуу; **де́ти укати́ли мяч под воро́та** балдар топту дарбазанын астына тоголотуп алып кетишти; **2.** *разг.* (*уехать*) тез кетүү, тез жөнөп кетүү, чугоюу, зымыроо; **он вчера́ укати́л в Ленингра́д** ал кечээ Ленинградга жөнөп кетти.

УКА'ТЫВАТЬ I *несов. см.* **уката́ть.**

УКА'ТЫВАТЬ II *несов. см.* **укати́ть.**

УКАЧА'ТЬ *сов. кого-что* **1.** (*усыпить*) терметип уктатуу; **ребёнка бы́стро укача́ли** баланы терметип, тез уктатышты; **2.** *безл.* (*измучить качкой*) башты айландыра чай-

www.bizdin.kg

коо, толкунда башты айландырып кускуну келтирүү; **меня на пароходе укачало** пароходдо толкундан башым айланды.

УКА'ЧИВАНИЕ *ср* (*ребёнка*) терметүү, терметип уктатуу.

УКА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **укачать.**

УКИПА'ТЬ *несов. см.* **укипеть.**

УКИПЕ'ТЬ *сов.* 1. (*дойти до готовности*) кайнап жетиле бышуу, 2. (*убыть от кипения*) кайнап соолуу, кайнап кемүү.

УКИСА'ТЬ *несов. см.* **укиснуть.**

УКИ'СНУТЬ *сов.* ачып жетилүү, жетиле ачуу, ачып калуу, ирүү; **тесто ещё не укисло** камыр жетиле ачый элек.

УКЛА'Д *м.* уклад, түр, тартип, сиңген үрп-адат; **новый уклад жизни** турмуштун жаңы тартиби; **общественно-экономический уклад** коомдук-экономикалык уклад.

УКЛА'ДКА *ж.* 1. (*чем-л.*) укладка, төшөө, салуу, коюу, жаюу; 2. (*упаковка во что-л.*) салуу, иреттеп салуу; иреттеп тизүү; жайлаштырып салып бекитүү (*мис. буюмдарды бир нерсенин ичине*).

УКЛА'ДЧИК *м.* укладчик (*бир нерсени салуучу, төшөөчү жумушчу*).

УКЛА'ДЧИЦА *женск. р. к* **укладчик;** укладчица.

УКЛА'ДЫВАТЬ *несов. см.* **уложить.**

УКЛА'ДЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **уложиться; улечься** 1, 2; **укладываться спать** уктоо үчүн жатуу; 2. *страд. к* **укладывать;** ◇ **не укладывается в голове (в сознании)** акылга сыйбай турат.

УКЛО'Н *м.* 1. (*покатость*) оодук, эңкейиш, ылдый, жантайма, **поезд шёл под уклон** поезд эңкейиш менен жүрүп отурду; 2. *перен. полит.* уклон, кыйшаюу; **правый уклон** оңчул уклон; **левый уклон** солчул уклон; 3. *перен.* (*направление*) багыт; **школа с техническим уклоном** техникалык багыттагы мектеп.

УКЛОНЕ'НИЕ *ср.* 1. (*напр. от удара*) кыйшаюу, эңкейүү, четке кача бурулуу, буйт берүү, жалт берүү; 2. *перен.* (*от темы и т. п.*) кыйшаюу, бурулуу, четтөө, четке чыгып кетүү; четтеп, башка жакка буруу; **уклонение от темы** темадан четтеп, сөздү башка жакка буруу; 3. *перен.* (*от знакомства и т. п.*) баш тартуу; **уклонение от знакомства** тааныштуудан баш тартуу.

УКЛОНИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*отстраниться*) кыйшаюу, эңкейүү, буйтоо, четке кача бурулуу; **уклониться от удара** соккудан буйтоо; 2. (*от прямого направления*) кыйшаюу, бурулуу; **дорога уклонилась вправо** жол оңго бурулду; 3. *перен.* (*отвлечься*) кыйшаюу, бурулуу, четтөө, четке чыгып кетүү; **оратор уклонился от темы** оратор темадан четке чыгып кетти; 4. *перен.* (*избежать*) баш тартуу; **уклониться от прямого ответа** тике жооп берүүдөн баш тартуу.

УКЛО'НЧИВО *нареч.* тайсалдатып, куйтуланып; **уклончиво отвечать** так айтпай, тайсалдатып жооп кайтаруу.

УКЛО'НЧИВОСТЬ *ж.* түз эместик, тайсалдагандык; **уклончивость ответа** жооптун түз эместиги.

УКЛО'НЧИВЫЙ, -ая, -ое түз эмес, тайсалдаган.

УКЛОНЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **уклониться.**

УКЛЮ'ЧИНА *ж.* уключина (*кайыктын кырында калак бекитилүүчү оюк жер*).

УКОКО'ШИТЬ *сов. кого, прост.* жайлап салуу (*өлтүрүү*).

УКО'Л *м.* 1. саюу, чанчуу; **укол иголкой** ийне менен саюу; 2. *мед.* (*впрыскивание*) укол, укол жасоо; **назначить больному уколы** оорууга укол жасоону буюруу; 3. *перен.* (*обида*) кычыгына тийүү, сөз менен чымчуу.

УКОЛО'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*наколоть*) саюу, сайып алуу, чанчуу; **я уколол руку булавкой** мен колумду төөнөгүч менен сайып алдым; 2. *перен.* (*уязвить, обидеть*) кычыгына тийүү; **уколоть его замечанием** сөз айтып анын кычыгына тийүү.

УКОЛО'ТЬСЯ *сов.* (*наколоться*) сайып алуу, тикенек киргизип алуу.

УКОМПЛЕКТОВА'НИЕ *ср.* комплекттөө, толтуруу, топтоо, чогултуу.

УКОМПЛЕКТО'ВАННОСТЬ *ж.* толук комплекттенгендик.

УКОМПЛЕКТО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **укомплектовать;** 2. *прил.* толук комплекттенген; **укомплектованные части** *воен.* толук комплекттенген бөлүктөр.

УКОМПЛЕКТОВА'ТЬ *сов. что* комплекттөө, толтуруу, топтоо, чогултуу.

УКОМПЛЕКТОВА'ТЬСЯ *сов.* комплекттелинүү, толтурулуу, топтолуу, чогултулуу.

УКОМПЛЕКТО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **укомплектовать.**

УКОМПЛЕКТО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **укомплектоваться;** 2. *страд. к* **укомплектовывать.**

УКО'Р *м.* жеме; **посмотреть с укором** жемелеген түр менен кароо.

УКОРА'ЧИВАНИЕ *ср.* кыскартуу.

УКОРА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **укоротить.**

УКОРА'ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **укоротиться;** 2. *страд. к* **укорачивать.**

УКОРЕНЕ'НИЕ *ср.* 1. тамырдануу, тамыр жаюу; 2. *перен.* өнөкөт болуу, өнөкөткө айлануу, сиңүү, чыңдалуу.

УКОРЕНИ'ТЬ *сов. что* 1. тамырдоо, тамыр жаюу; 2. *перен.* өнөкөт кылуу, сиңдирүү, чыңдоо.

УКОРЕНИ'ТЬСЯ *сов.* 1. тамырдануу, тамыр жаюу; 2. *перен.* өнөкөт болуу, өнөкөт болуп калуу, өнөкөткө айлануу, сиңүү, чыңдалуу; **привычка укоренилась** адат өнөкөт болуп калды; **многие обычаи укоренились в быту с давних времён** көп үрп-адаттар турмушта эзелден бери өнөкөт болуп калган.

УКОРЕНЯ'ТЬ *несов. см.* **укоренить.**

УКОРЕНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **укорениться;** 2. *страд. к* **укоренять.**

УКОРИ'ЗНА *ж.* жеме, жекирүү, уяткаруу, зекүү; **говорить** *что-л.* **с укоризной** *бир нерсени* жемелеп айтуу.

УКОРИ'ЗНЕННО *нареч.* жемелеп, жекирип, уяткарып, зекип.

УКОРИ'ЗНЕННЫЙ, -ая, -ое жемелеген, жекирген, зекиген; **укоризненные слова** жекирген сөздөр.

УКОРИ'ТЬ *сов. кого* жемелөө, жекирүү, зекүү.

УКОРОТИ'ТЬ *сов. что* кыскартуу; **укоротить палку** таякты кыскартуу.

УКОРОТИ'ТЬСЯ *сов.* (*стать короче*) кыскаруу; **дни укоротились** күн кыскарды.

УКОРЯ'ТЬ *несов. см.* **укорить.**

УКО'С *м.* чабылган чөп; **большой укос** көп чабылган чөп.

УКРА'ДКОЙ *нареч.* жашырынып, тымызын, уурданып; **взглянуть украдкой** жашырынып кароо, тымызын (алдыртан) кароо; **он пробрался украдкой в сад** ал уурданып бакка кирип алды.

УКРАИ'НЕЦ *м.* украинец.

УКРАИ'НКА *женск. р. к* **украинец;** украинка.

УКРАИ'НСКИЙ, -ая, -ое **Украина**-*га*, **украинец**-*ке т.*; **украинский язык** украинецтер тили.

УКРАИ'НЦЫ *мн.* украинецтер.

УКРА'СИТЬ *сов. кого-что* кооздоо, жасоо, жасалгалоо; **украсить здание флагами** үйдү желектер менен жасалгалоо.

УКРА'СИТЬСЯ *сов.* кооздонуу, кооздолуу, жасануу, жасалгалануу.

УКРА'СТЬ *сов. кого-что* уурдоо, уурдап алуу.

УКРАША'ТЬ *несов. см.* **украсить.**

www.bizdin.kg

УКРАША'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **укра́ситься;** 2. *страд. к* **украша́ть.**

УКРАШЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) кооздоо, жасоо, жасалгалоо; **украше́ние ёлки** ёлканы жасалгалоо; 2. (*предмет*) жасалга, кооздук нерсе; **ёлочные украше́ния** ёлка жасалгалары.

УКРЕПИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что, прям. и перен.* чыңдоо, бекемдөө, бекитүү, мыктылоо, ныгытуу; **укрепи́ть плоти́ну** плотинаны бекитүү; **укрепи́ть фронт сторо́нников ми́ра** тынчтыкты жактоочулардын фронтун чыңдоо; 2. *что, воен.* чыңдоо, бекитүү; 3. *что* (*прикрепить*) бекитүү, ныгытуу; **укрепи́ть була́вкой** төөнөгүч менен бекитүү.

УКРЕПИ'ТЬСЯ *сов.* 1. *прям. и перен.* (*стать крепче*) чыңдалуу, бекемделүү, бекитилүү, ныгытылуу; 2. *воен.* чыңдануу, бекинүү; **батальо́н укрепи́лся о́коло мо́ста́** батальон көпүрөнүн жанына бекинди.

УКРЕПЛЕ'НИЕ *ср.* 1. чыңдоо, бекемдөө, бекитүү, мыктылоо, ныгытуу; **укрепле́ние забо́ра подпо́рками** дубалды тиреөчтөр менен бекемдөө; **укрепле́ния трудово́й дисципли́ны** эмгек тартибинин чыңдалышы; 2. *воен.* (*сооружение*) укрепление (*чеп, сепил, коргон*); **долговре́менное укрепле́ние** көп убактылуу укрепление; **берегово́ые укрепле́ния** жээк укреплениелери; **полевы́е укрепле́ния** талаа укреплениелери.

УКРЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **укрепи́ть.**

УКРЕПЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **укрепи́ться;** 2. *страд. к* **укрепля́ть.**

УКРО'МНЫЙ, -ая, -ое обочо, оолак; **укро́мное месте́чко** обочо жер.

УКРО'П *м.* укроп (*тамакка татым катарында салынуучу жыттуу чөптүн бир түрү*).

УКРОТИ'ТЕЛЬ *м.* үйрөтүүчү, жоошутуучу; **укроти́тель львов** арстандарды үйрөтүүчү.

УКРОТИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **укроти́тель.**

УКРОТИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*заставить повиноваться*) үйрөтүү, жоошутуу; **укроти́ть зве́ря** жапайы айбанды үйрөтүү; 2. *что, перен.* (*умерить*) жоошутуу, басуу, тыюу; **укроти́ть гнев** ачууну басуу.

УКРОТИ'ТЬСЯ *сов.* 1. үйрөнүү, жоошуу (*жапайы айбан*); 2. *перен.* жоошуу, басылуу, тыйылуу (*мис. ачуу басылуу*).

УКРОЩА'ТЬ *несов. см.* **укроти́ть.**

УКРОЩА'ТЬСЯ *несов. см.* **укроти́ться.**

УКРОЩЕ'НИЕ *ср.* 1. үйрөтүү, жоошутуу (*жапайы айбанды*); 2. *перен.* жоошутуу, басуу, тыюу.

УКРУПНЕ'НИЕ *ср.* ирилентүү, ирилештирүү, чоңойтуу; **укрупне́ние ме́лких колхо́зов** майда колхоздорду ирилештирүү.

УКРУПНЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **укрупни́ть;** 2. *прил.* ирилешкен, ириленген, ирилештирилген, чоңойтулган; **укрупнённый колхо́з** ирилешкен колхоз.

УКРУПНИ'ТЬ *сов. что* ирилентүү, ирилештирүү, чоңойтуу.

УКРУПНИ'ТЬСЯ *сов.* ириленүү, ирилешүү, чоңоюу.

УКРУПНЯ'ТЬ *несов. см.* **укрупни́ть.**

УКРУПНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **укрупни́ться;** 2. *страд. к* **укрупня́ть.**

УКРЫВА'ТЕЛЬ *м. юр.* жашыруучу, жаап-жашыруучу, катуучу; **укрыва́тель кра́деного** уурдалган нерсени жашыруучу.

УКРЫВА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **укрыва́тель.**

УКРЫВА'ТЕЛЬСТВО *ср. юр.* жашыруучулук, жаап-жашыруучулук, катуучулук.

УКРЫВА'ТЬ *несов. см.* **укры́ть.**

УКРЫВА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **укры́ться;** 2. *страд. к* **укрыва́ть.**

УКРЫ'ТИЕ *ср.* 1. (*покрытие*) жабуу, ороо, кымтуу; 2. жашыруу, калкалоо, катуу, бекитүү, далдалоо; 3. *воен.* (*убежище*) калка, далда; **укры́тие от пулемётного огня́** пулемёт огунан калкалануучу жай.

УКРЫ'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*покрыть*) жабуу, ороо, кымтуу; **укры́ть ребёнка одея́лом** балага жууркан жабуу. 2. (*скрыть, спрятать*) жашыруу, калкалоо, далдалоо, катуу, бекитүү; **укры́ть ра́неного партиза́на** жарадар партизанды жашыруу.

УКРЫ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*покрыться*) жамынуу; 2. (*спрятаться, скрыться*) жашынуу, жашырынуу, калкалануу, далдалануу, бекинүү; **укры́ться от дождя́** жамгырдан калкалануу; 3. (*остаться незамеченным*) жашынуу; **укры́ться от его́ взгля́да** анын көзүнө көрүнбөй жашынуу.

У'КСУС *м.* уксус, сирке, ачык суу.

УКСУСНОКИ'СЛЫЙ, -ая, -ое *хим.* уксус кислоталык; **уксуснoки́слая соль** уксус кислоталык туз.

У'КСУСНЫЙ, -ая, -ое **уксус-***ка т.*; **у́ксусная кислота́** *хим.* уксус кислотасы; **у́ксусная эссе́нция** уксус эссенциясы.

УКУ'ПОРИВАТЬ *несов. см.* **уку́порить.**

УКУ'ПОРИТЬ *сов. что* 1. (*напр. бутылку*) тыгындоо, тыгындап бекитүү, тыгын тыгуу (*мис. бөтөлкөгө*); 2. (*упаковать*) жайлаштырып салып бекитүү (*мис. бир нерсени ящикке салып жайлаштыруу*).

УКУ'ПОРКА *ж.* 1. (*закупорка*) тыгындоо, тыгындап бекитүү, тыгын тыгуу; 2. (*упаковка*) жайлаштырып салып бекитүү; 3. (*пробка и т. п.*) тыгын; 4. (*тара*) укупорка; **деревя́нная уку́порка** жыгач укупорка.

УКУ'С *м.* кабуу, тиштөө (*напр. собаки*); чагуу (*напр. змеи*).

УКУСИ'ТЬ *сов. кого-что* кабуу, тиштөө (*напр. о собаке*); чагуу (*напр. о змее*); ◇ **кака́я му́ха тебя́ укуси́ла?** *разг.* сенин арпаңды ким чийки орду?, сенин текенди ким сойду?

УКУ'ТАТЬ *сов. кого-что* ороо, ороп-чулгоо.

УКУ'ТАТЬСЯ *сов.* оронуу, оронуп-чулгануу; **уку́таться в плато́к** жоолукка оронуп-чулгануу.

УКУ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **уку́тать.**

УКУ'ТЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **уку́таться;** 2. *страд. к* **уку́тывать.**

УКУ'ШЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **укуси́ть;** 2. *прил.* каптырган, тиштеткен, чактырган.

УЛА'ВЛИВАНИЕ *ср. тех.* кармоо.

УЛА'ВЛИВАТЕЛЬ *м. см.* **улови́тель.**

УЛА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **улови́ть.**

УЛА'ДИТЬ *сов. что* жөнгө салуу, иретке салуу, жайлаштыруу; **ула́дить де́ло** ишти жөнгө салуу.

УЛА'ДИТЬСЯ *сов.* жөнгө салынуу, иретке салынуу, жайлаштырылуу; **де́ло ула́дилось** иш жөнгө салынды.

УЛА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **ула́дить.**

УЛА'ЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **ула́диться;** 2. *страд. к* **ула́живать.**

УЛА'МЫВАТЬ *несов. см.* **улома́ть.**

УЛА'Н *м. воен. уст.* улан (*найза менен куралданган жеңил кавалерияда кызмат кылуучу аскер*).

УЛЕЖА'ТЬ *сов. разг.* жатуу, бир жерде жата алуу.

У'ЛЕЙ *м.* бал челек.

УЛЕПЁТЫВАТЬ *несов. разг.* кылчайбай качуу; **улепётывать со всех ног** буту үзүлгөнчө кылчайбай качуу.

УЛЕТА'ТЬ *несов. см.* **улете́ть.**

УЛЕТЕ'ТЬ *сов.* 1. учуп кетүү; **пти́цы уже́ улете́ли** куштар учуп кетишти; 2. *перен.* (*миновать*) өтүп кетүү; **вре́мя улете́ло** убакыт өтүп кетти.

УЛЕТУ'ЧИВАТЬСЯ *несов. см.* **улету́читься.**

УЛЕТУ'ЧИТЬСЯ *сов.* 1. *физ., хим.* (*испариться*) буугa айланып учуп кетүү; **спирт улету́чился** спирт буугa айланып учуп кетти; 2. *перен. разг.* (*исчезнуть*) акырын жылт коюу, жылт коюп качып кетүү, астыртан качып кетүү; **он куда́-то улету́чился** ал кайдадыр жылт коюп жок болуп кетти.

www.bizdin.kg

УЛЕ'ЧЬСЯ *сов.* **1.** (*лечь*) жатуу, жатып уктоо, жатып алуу; **улéчься на ди вáн** диванга жатып алуу; **2.** (*уместиться*) батуу, батып жатуу, батып жатып алуу; **3.** (*осесть*) басылуу; **пыль улеглáсь** чаң басылды; **4.** *перен.* (*успокоиться*) басылуу, басанча болуу, тынчуу; **вéтер улёгся** шамал басылды.

УЛИЗНУ'ТЬ *сов. разг.* жылт коюу; астыртан билинбей качып кетүү; **улизнýть из кóмнаты** комнатадан билинбей жылт коюп качып кетүү.

УЛИ'КА *ж.* далил (*бирөөнүн кылмышына*); **кóсвенные ули́ки** кыйыр далилдер; **прямы́е ули́ки** тике (анык) далилдер.

УЛИ'ТКА *ж.* **1.** *зоол.* үлүл; **2.** *анат.* улитка (*кулактын ичиндеги үлүлгө окшогон үгүү борбору*).

У'ЛИЦА *ж.* **1.** көчө; **2.** *разг.* (*место вне жилых помещений*) тыш, үйдүн тышы, сырт, эшик; **на ýлице жарá** тышта күн ысык; ◇ **оказáться (очути́ться) на ýлице** 1) (*без жилья*) көчөдө калуу (*үй-жайсыз калуу*); 2) (*без работы*) жумушсуз калуу.

УЛИЦЕЗРЕ'ТЬ *сов. кого-что, ирон.* өңүн көрүү, өз көзү менен өңүн көрүү (кароо).

УЛИЧА'ТЬ *несов. см.* **уличи́ть.**

УЛИЧЕ'НИЕ *ср.* айыбын ачуу, бетин ачуу.

УЛИЧИ'ТЕЛЬ *м.* бирөөнүн бетин (айыбын) ачуучу.

УЛИЧИ'ТЬ *сов. кого-что* айыбын ачуу, бетин ачуу, чыгаруу; **уличи́ть** *кого-л.* **во лжи** *бирөөнүн* калпын чыгаруу.

У'ЛИЧНЫЙ, -ая, -ое **улица** 1-*ге т.*; көчөдөгү; **ýличный шум** көчөдөгү дуу; **ýличный стóрож** көчө кароолчусу; **ýличный мальчи́шка** көчө баласы (*тартипсиз, кароосуз калган бала*).

УЛО'В *м.* алынган балык, кармалган балык (*бир убакта же белгилүү бир мөөнөттө кармалган балык*); **богáтый улóв** эң көп кармалган балык.

УЛОВИ'МЫЙ, -ая, -ое байкаларлык (*мис. үн, тыбыш*).

УЛОВИ'ТЕЛЬ *м. тех.* кармагыч.

УЛОВИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*поймать*) кармоо; **2.** *что, перен.* (*воспринять, заметить*) баамдоо, түшүнүү, угуу, байкоо; **улови́ть скры́тый смысл слов** сөздүн жашырын маанисин баамдоо; **3.** *что, перен. разг.* (*использовать*) пайдалануу; **улови́ть удóбный момéнт** ыңгайлуу учурдан пайдалануу.

УЛО'ВКА *ж.* амал, айла, амал-айла, ыкым, куулук, иле; **прибегáть ко всевозмóжным улóвкам** ар түрдүү амал-айланы колдонуп көрүү.

УЛОЖЕ'НИЕ *ср. юр.* уложение (*закондор жыйнагы*).

УЛОЖИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого* жаткыруу, уктатуу, уктатууга жаткыруу; **мать уложи́ла детéй спать** эне балдарды уктатууга жаткырды; **2.** *что* (*уместить*) батыруу, сыйдыруу, сыйгызуу; салуу, иреттеп салуу; жайлаштырып салып бекитүү (*упаковать*); **уложи́ть вéщи в чемодáн** буюмдарды чемоданга иретгеп салуу; **3.** *что чем* (*покрыть, устлать*) төшөө, салуу, коюу, жаюу; **уложи́ть двор кáмнем** короого таш төшөө; **4.** *что* (*поместить в определённом порядке*) салуу, иреттеп салуу, иреттеп тизүү; **уложи́ть рéльсы** рельсаларды салуу; **5.** *кого, разг.* (*убить*) өлтүрүү, жайлоо, жайлап салуу; **он уложи́л двух зáйцев** ал эки коёнду жайлап салды.

УЛОЖИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*поместиться*) батуу, сыюу; **все вéщи свобóдно уложи́лись в шкаф** бардык буюмдар шкафка кеңири батты; **2.** (*уложить вещи*) салынуу, иреттелип салынуу, иреттеп жыйынып алуу; **3.** *перен.* (*не выйти из установленных пределов*): **уложи́ться в смéту** сметада көрсөткөндөн ашырбай расход кылуу.

УЛОМА'ТЬ *сов. кого, разг.* араң көндүрүү.

УЛУ'С *м.* улус (**1.** *Сибирдеги кээ бир элдерде — айылдын, селениенин аты;* **2.** *уруу общинасы жана анын жери; жана да округдун, райондун аты, мис. якуттарда*).

УЛУЧА'ТЬ *несов. см.* **улучи́ть.**

УЛУЧИ'ТЬ *сов. что:* **улучи́ть момéнт** убактысын табуу, учурун келтирүү, кырдаалын келтирүү.

УЛУЧША'ТЬ *несов. см.* **улýчшить.**

УЛУЧША'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **улýчшиться; 2.** *страд. к* **улучшáть.**

УЛУЧШЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) жакшыртуу, мыктылоо, оңоо; жакшыруу, мыктылануу, оңолуу; **улучшéние кáчества продýкции** продукциянын сапатын жакшыртуу; **улучшéние погóды** аба ырайынын оңолушу; **2.** (*усовершенствование*) жакшыртуу, өркүндөтүү; **внести́ корéнные улучшéния в процéсс произвóдства** өндүрүш процессин негиздүү түрдө жакшыртуу.

УЛУ'ЧШИТЬ *сов. что* түзөө, мыктылоо, жакшыртуу, жакшылоо, оңоо, өркүндөө (*усовершенствовать*); **улýчшить кáчество продýкции** продукциянын сапатын жакшыртуу.

УЛУ'ЧШИТЬСЯ *сов.* түзөлүү, мыктылануу, жакшылануу, оңолуу, өркүндөө (*усовершенствоваться*).

УЛЫБА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **улыбнýться** 1; **2.** *кому, перен. разг.* (*нравиться*) жагуу; **э́то мне улыбáется** бул мага жагат; **3.** *кому, перен.* (*сулить счастье*) жылмаюу, күлүмсүрөө.

УЛЫ'БКА *ж.* жылмайыш, күлүмсүрөө; **весёлая улы́бка** шат жылмайыш; **с довóльной улы́бкой на лицé** ыраазы болуп жылмайган жүз менен.

УЛЫБНУ'ТЬСЯ *сов.* **1.** жылмаюу, күлүмсүрөө; **он вéсело улыбнýлся** ал кубанып жылмайды; **2.** *перен. разг.* (*не осуществиться*) ордунан чыкпай калуу, орундалбай калуу.

УЛЬТИМАТИ'ВНОСТЬ *ж.* ультиматумдуулук (*чечкиндүү талап жөнүндө*).

УЛЬТИМАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое ультиматумдуу.

УЛЬТИМА'ТУМ *м.* **1.** *дип.* ультиматум (*эгер аткарылбаса, өтө чукул чарилар менен таасир кылына тургандыгы жөнүндө эскерткен бир мамлекеттин экинчи мамлекетке койгон акыркы жана чечкиндүү талабы*); **предъяви́ть ультимáтум** ультиматум коюу; **2.** ультиматум (*коркутуусу бар талап*).

УЛЬТРА- *татаал сөздөрдүн «эң эле», «ашынган», «өтө» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.:* **ультраконсервáтор** ашынган консерватор.

УЛЬТРАЗВУ'К *м.* ультразвук (*адамдын кулагына угулбай турган жогорку чайпалуунун добуштук күчү*).

УЛЬТРАЗВУКОВО'Й, -áя, -óе *физ.* ультратыбыштуу; **ультразвуковóй микроскóп** ультратыбыштуу микроскоп.

УЛЬТРАКОРО'ТКИЙ, -ая, -ое *физ.* ультракыска; **ультракорóткие вóлны** ультракыска толкундар (*он метрден кыскараак электромагнит толкундары*).

УЛЬТРАКОРОТКОВО'ЛНОВЫЙ, -ая, -ое ультракыска толкундуу; **ультракоротковóлновое радиовещáние** ультракыска толкундуу радио берүүлөр.

УЛЬТРАМАРИ'Н *м.* ультрамарин (*ачык көк боёк*).

УЛЬТРАМИКРОСКО'П *м. физ.* ультрамикроскоп.

УЛЬТРАФИОЛЕ'ТОВЫЙ, -ая, -ое *физ.*: **ультрафиолéтовые лучи́** ультрафиолетовый нурлар (*спектирде кызгылт көк нурлардын ары жагында жаткан, көзгө көрүнбөй турган кыска нурлар*).

у'лья *род. п. от* **ýлей.**

УЛЮЛЮ'КАТЬ *несов.* **1.** *охот.* тукуруу, «туайт, туайт» деш, айдактоо; **2.** *перен. разг.* дуулдап кыйкырып ызалоо.

УМ *м.* **1.** (*способность мыслить*) акыл, эс, акыл-эс; **человéк с умóм** акылдуу (эстүү) киши; **2.** *перен.* (*мыслитель*) акылман, акылдуу киши; **лýчшие умы́ человéчества** адамзаттын акылмандары; ◇ **быть в здрáвом умé** акыл-эси ордунда болуу; **быть без умá** аябай жакшы көрүү, аябай сүйүү; **сходи́ть с умá** *перен.* акылдан адашуу, жинди болуу; **сходи́ть с умá** *по ком-л. бирөөнү* өтө жакшы көрүп, акылынан адашуу; **брáться (взя́ться) за ум** акыл токто-

www.bizdin.kg

туу; акылга келүү; **он себе́ на уме́** ал кыйды неме; **в своём уме́** *разг.* акылы ордунда; **он не в своём уме́** *разг.* анын акылы ордунда эмес; **вы́жить из ума́** *разг.* алжуу, алжып калуу (*картайгандыктан*); **и в уме́ не́ было** *разг.* оюма да (оюна да) келген жок; **из ума́ вон** *разг.* эстен чыгып кетиптир; таптакыр унутулуптур; **прийти́ на ум** *разг.* бир нерсени иштегиси келе калуу; **свести́ с ума́** 1) (*довести до сумасшествия*) жинди кылып салуу; 2) (*пленить*) башын айландыруу, башын тегеретүү; **сойти́ с ума́** жинди болуу; **ума́ не приложу́** *разг.* акылым жетпейт, түшүнүп болбойт, эмне кыларды билбейм; **уму́ непостижи́мо** *разг.* акыл жеткис, акылга сыйбайт; **счита́ть в уме́** көңүлдөн эсептөө (*кагазга жазбай көңүлдөн эсептөө*); **два в уме́** (*при вычислении*) эки көңүлдө; **от большо́го ума́** *ирон.* акылынын чоңдугунан, акмактыгынан; **на уме́ (в уме́)** оюнда; **я не зна́ю, что у него́ на уме́** анын оюнда эмне бар экенин мен билбеймин; **ум хорошо́, а два лу́чше** *посл.* кеңешип кескен бармак оорубайт; **ума́ пала́та** *см.* **пала́та; ум за ра́зум захо́дит** *см.* **ра́зум; за́дним умо́м кре́пок** *разг.* кеcөөнүн акылы түштөн кийин; **ты в уме́?** *разг.* дениң сообу?, жинди болдуңбу?; **на ум наста́вить** *разг.* акыл үйрөтүү; **не твоего́ ума́ де́ло** *разг.* сенин акылың жетер иш эмес, сенин ишиң эмес; **уму́-ра́зуму учи́ть** *разг.* акыл айтуу; **с умо́м** (*делать что-л.*) *бир нерсени* түшүнүп, эстүү-баштуулук менен иштөө.

УМАЛЕ'НИЕ *ср.* кичирейүү, кичирейтүү, азаюу, азайтуу, кемүү, кемитүү, кемситүү, кемсинүү.

УМАЛИ'ТЬ *сов.* *что* кичирейтүү, азайтуу, кемитүү, кемситүү; **умали́ть** *чей-л.* **авторите́т** *биреөнүн* авторитетин кемитүү.

УМАЛИ'ТЬСЯ *сов.* кичирейүү, азаюу, кемүү, кемсинүү; **его́ досто́инство не умали́лось** анын кадыры кемиген жок.

УМАЛИШЁННЫЙ *м.* жинди, эстен ажыраган.

УМА'ЛЧИВАТЬ *несов. см.* **умолча́ть.**

УМА'ЛЧИВАТЬСЯ *несов. безл. о ком-чём* жашырылуу, айтпай коюлуу; **об э́том почему́-то ума́лчивается** бул жөнүндө эмнегедир айтылбай жатат.

УМАЛЯ'ТЬ *несов. см.* **умали́ть.**

УМАЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **умали́ться;** 2. *страд. к* **умаля́ть.**

УМА'СЛИВАТЬ *несов. см.* **ума́слить.**

УМА'СЛИТЬ *сов. кого, разг.* май төшөө, бөйпөңдөө (*мактап, эркелетип көндүрүү*).

УМА'ЯТЬ *сов. кого. прост.* абдан чарчатуу, алдыратуу; **до́лгий путь его́ ума́ял** узак жол аны абдан чарчатты.

УМА'ЯТЬСЯ *сов. прост.* абдан чарчоо, алдыроо.

У'МБРА *ж.* (*краска*) умбра (*кызгылт күрөң түстөгү боёктун бир түрү*).

УМЕ'ЛЕЦ *м обл.* уста (*колунан көр төгүлгөн уста*).

УМЕ'ЛО *нареч.* билип, билгичтик менен, эбин таап; **уме́ло взя́ться за рабо́ту** ишке билгичтик менен киришүү.

УМЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое билүүчү, билгич, эптүү, эбин тапкан, колдон келүүчү, чебер; **уме́лое руково́дство** билгич жетекчилик, билгичтик менен жетекчилик кылуу; **уме́лый рабо́тник** билгич кызматкер; **уме́лые ру́ки** чебер кол, колу чебер.

УМЕ'НИЕ *ср.* билүү, ык, эп.

УМЕНЬША'ЕМОЕ *ср. мат.* кемүүчү.

УМЕНЬША'ТЬ *несов. см.* **уме́ньшить.**

УМЕНЬША'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **уме́ньшиться;** 2. *страд. к* **уменьша́ть.**

УМЕНЬШЕ'НИЕ *ср.* азаюу, азайтуу, кемүү, кемитүү; кичирейүү, кичирейтүү (*напр. размера, объёма*); **уменьше́ние непроизводи́тельных затра́т** өндүрүмсүз чыгымдарды азайтуу.

УМЕ́НЬШИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кичирейтүүчү, кичирейтип көрсөтүүчү; **уменьши́тельное стекло́** кичирейтип көрсөтүүчү айнек.

УМЕ'НЬШИТЬ *сов. что* азайтуу, кемитүү; кичирейтүү (*сделать маленьким*).

УМЕ'НЬШИТЬСЯ *сов.* азаюу, кемүү; кичирейүү (*сделаться маленьким*).

УМЕ'РЕННОСТЬ *ж.* 1. орточолук, ашыра талап кылбагандык; 2. *геогр.* мелүүндүк; **уме́ренность кли́мата** климаттын мелүүндүгү.

УМЕ'РЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **уме́рить;** 2. *прил.* орточо; **уме́ренное тре́бование** орточо талап; 3. *прил. геогр.* мелүүн; **уме́ренный кли́мат** мелүүн климат; 4. *прил. перен.* токтоо, ашыра эмес; **уме́ренный хара́ктер** токтоо мүнөз.

УМЕРЕ'ТЬ *сов.* 1. өлүү, каза табуу, каза болуу; **умере́ть скоропости́жно** мүрт өлүү; 2. *перен.* (*исчезнуть*) өлүү, жок болуу; **де́ло на́ших отцо́в не умрёт** биздин аталарыбыздын иши өлбөйт.

УМЕ'РИТЬ *сов. что* басаңдатуу, мелүүн тарттыруу; **уме́рить гнев** ачуууну басаңдатуу.

УМЕРТВИ'ТЬ *сов. кого-что* өлтүрүү, каза таптыруу.

УМЕ'РШИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **умере́ть** 1; 2. *в знач. сущ. м., ж.* өлгөн, каза болгон.

УМЕРЩВЛЕ'НИЕ *ср.* өлтүрүү, каза таптыруу; **умерщвле́ние не́рва** *мед.* нервди өлтүрүү (*атайын дарыларды колдонуп, нервдердин сезимдерин жок кылып коюу*).

УМЕРЩВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **умертви́ть.**

УМЕРЯ'ТЬ *несов. см.* **уме́рить.**

УМЕСТИ'ТЬ *сов. кого-что* батыруу, сыйгызуу, сыйдыруу; **умести́ть все кни́ги на по́лку** бардык китептерди текчеге сыйгызуу.

УМЕСТИ'ТЬСЯ *сов.* батуу, сыюу; **мы здесь свобо́дно умести́мся** биз мында кенен батабыз.

УМЕ'СТНО 1. *нареч.* жөндүү, жөнү бар, орундуу, ылайыктуу, тийиштүү, кыйшыны бар; 2. *безл. в знач. сказ.* жөнү бар; **здесь уме́стно сказа́ть, что...** бул жерде ... десе жөнү бар.

УМЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое жөндүү, жөнү бар, орундуу, орду бар; **уме́стный вопро́с** жөнү бар суроо; **уме́стная шу́тка** орундуу тамаша.

УМЕ'ТЬ *несов. с неопр.* билүү, колдон келүү, кыла билүү; **он хорошо́ уме́ет пла́вать** ал жакшы чабак ура билет; **я не уме́ю э́того де́лать** бул менин колумдан келбейт.

УМЕЩА'ТЬ *несов. см.* **умести́ть.**

УМЕЩА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **умести́ться;** 2. *страд. к* **умеща́ть.**

УМЕ'ЮЧИ *нареч. разг.* ыгын билип, ыгын таап; **де́лать** *что-л.* **уме́ючи** *бир нерсенин* ыгын билип иштей алуу.

УМИЛЕ'НИЕ *ср.* элжирөө, ичи жылуу, боор эзилүү; **он с умиле́нием смотре́л на дете́й** ал балдарга ичи жылып карады.

УМИЛЁННО *нареч.* элжиреп, ичи жылып; **умилённо улыба́ться** элжиреп жылмайып күлүү.

УМИЛЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **умили́ть;** 2. *прил.* элжиреген, ичи жылыган; **умилённая улы́бка** элжиреген жылмаюу.

УМИЛИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое элжиретүүчү, ич жылытуучу, боор эзилтүүчү.

УМИЛИ'ТЬ *сов. кого-что* элжиретүү, ичин жылытуу, боорун эзилтүү.

УМИЛИ'ТЬСЯ *сов.* элжирөө, ичи жылуу, боору эзилүү.

УМИ'ЛОСТИВИТЬ *сов. кого-что, уст.* кайрымдуу кылуу, ырайымдуу кылуу.

УМИ'ЛОСТИВИТЬСЯ *сов. уст.* бооруоорун, аяп кетүү.

УМИЛОСТИВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **уми́лостивить.**

УМИЛОСТИВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **уми́лостивиться;** 2. *страд. к* **умилостивля́ть.**

УМИ'ЛЬНО *нареч.* элжиреп, боору эзилип.

УМИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*нежный, приятный*) жакшынакай, жагымдуу, элжиреген, көзгө жылуу көрүнгөн;

www.bizdin.kg

умильное личико жакшынакай өң; 2. *перен. разг.* (*льстивый, угодливый*) кошөкөрлөнгөн; **умильная улыбка** кошөкөрлөнгөн жылмаюу.

УМИЛЯ'ТЬ *несов. см.* **умилить.**

УМИЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **умилиться;** 2. *страд. к* **умилять.**

УМИНА'ТЬ *несов. см.* **умять.**

УМИНА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **умяться;** 2. *страд. к* **уминать.**

УМИРА'НИЕ *ср.* өлүү, каза табуу, каза болуу.

УМИРА'ТЬ *несов. см.* **умереть;** ◇ **умирать от смеха (со смеху)** боору эзилгенче күлүү, ичегиси эзилгенче күлүү, боору катып күлүү; **умирать от скуки** аябай эригүү.

УМИРА'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **умирать;** 2. *прил.* өлүмчү; 3. *прил. перен.* батып бараткан; **умирающий день** батып бара жаткан күн; 4. *в знач. сущ. м., ж.* өлүүчү, көр оозундагы.

УМИРОТВОРЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) тынчытуу, тынчуу; татуулашуу, татуулаштыруу, элдешүү, элдештирүү; 2. (*состояние*) тынчтык; **наступило полное умиротворение** толук тынчтык башталды.

УМИРОТВОРИ'ТЬ *сов. кого-что* тынчытуу, татуулаштыруу, элдештирүү; **умиротворить враждующих** касташкандарды татуулаштыруу.

УМИРОТВОРИ'ТЬСЯ *сов.* тынчуу, татуулашуу, элдешүү.

УМИРОТВОРЯ'ТЬ *несов. см.* **умиротворить.**

УМИРОТВОРЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **умиротвориться;** 2. *страд. к* **умиротворять.**

УМНЕ'ТЬ *несов.* акыл кирүү, акыл кире баштоо, акылдуу боло баштоо, эс кирүү.

У'МНИК *м.* 1. *разг.* (*умный ребёнок*) акылдуу, эстүү; 2. *ирон.* акылдуусунган, эстүүсүнгөн.

У'МНИЦА *разг.* 1. *женск. р. к* **умник** 1; 2. *м. и ж.* (*умный человек*) акылдуу киши, эстүү; **он — большой умница** ал абдан акылдуу киши.

У'МНИЧАТЬ *несов. разг. ирон.* акылдуусунуу, эстүүсүнүү, билгичсинүү.

У'МНО *нареч.* акылдуулук менен, эстүүлүк менен.

УМНОЖА'ТЬ *несов. см.* **умножить.**

УМНОЖА'ТЬСЯ *несов.* 1. *мат.* көбөйтүлүү, арттырылуу; 2. (*увеличиваться*) көбөйүү, көбөйүп жатуу, артуу; **колхозные стада умножаются с каждым годом** колхоздун малы жылдан жылга көбөйүп жатат; 3. *страд. к* **умножать.**

УМНОЖЕ'НИЕ *ср.* 1. *мат.* көбөйтүү, арттыруу; **таблица умножения** көбөйтүү таблицасы; 2. (*увеличение*) көбөйүү, көбөйтүү, артуу, арттыруу.

УМНО'ЖИТЬ *сов. что* 1. *мат.* көбөйтүү, арттыруу; 2. (*увеличить*) көбөйтүү, арттыруу; **умножить ряды передовиков производства** өндүрүштүн алдыңкыларынын катарын көбөйтүү.

УМНО'ЖИТЬСЯ *сов. см.* **умножаться** 1, 2.

У'МНЫЙ, -ая, -ое акылдуу, эстүү; **умный человек** акылдуу киши, эстүү киши.

УМОЗАКЛЮЧА'ТЬ *несов. см.* **умозаключить.**

УМОЗАКЛЮЧЕ'НИЕ *ср.* ой корутунду, ой корутуу; **сделать правильное умозаключение** туура ой корутунду жасоо.

УМОЗАКЛЮЧИ'ТЬ *сов. что* ой корутуу.

УМОЗРЕ'НИЕ *ср. филос.* умозрение (*ой жүргүзүү, кыялдануу жолу менен түзүлгөн пикир; абстракттуу ой жоруу*).

УМОЗРИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* умозрительность (*ой жүгүртүү, кыялдануу жолу менен пикир түзүүчүлүк, ой жүгүрткөндүк*).

УМОЗРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое умозрительный (*ой жүгүртүүгө негизделген, абстракттуу*).

УМОИССТУПЛЕ'НИЕ *ср.* акылдан ажырагыча жаалдануу, долулануу.

УМОЛИ'ТЬ *сов. кого* жалынып-жалбарып көндүрүү; **я еле умолил его пойти с нами** аны биз менен бирге барууга арандан-зорго жалынып-жалбарып көндүрдүм.

У'МОЛК *м.*: **говорить без умолку** жаагы басылбай (тынбай) сүйлөө.

УМОЛКА'ТЬ *несов. см.* **умолкнуть.**

УМО'ЛКНУТЬ *сов.* басылуу, үнчукпай калуу, тынчуу.

УМОЛО'Т *м.* түшүм (*бастыргандагы эгиндин түшүмү, даны, кызылы*); **высокий умолот** мол түшүм.

УМОЛЧА'НИЕ *ср.* үнчукпай коюу, жашырып айтпай коюу.

УМОЛЧА'ТЬ *сов.* үнчукпай коюу, жашырып айтпай коюу; **о своей встрече он умолчал** ал өзүнүн кезигишкендиги жөнүндө жашырып айтпай койду.

УМОЛЯ'ТЬ *несов. кого-что* сурануу, тиленүү, жалынып суроо, жалынып-жалбаруу.

УМОЛЯ'ЮЩЕ *нареч.* жалдырап, жалынычтуу түрдө.

УМОЛЯ'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **умолять;** 2. *прил.* тиленген, жалдыраган.

УМОНАСТРОЕ'НИЕ *ср.* акылдын (ойдун, таламдардын) багыттуулугу.

УМОПОМЕША'ТЕЛЬСТВО *ср.* акылдан адашуу, жинди болуу.

УМОПОМРАЧЕ'НИЕ *ср. уст. см.* **умопомешательство;** ◇ **до умопомрачения** *разг.* эң эле, өтө эле, барып турган.

УМОПОМРАЧИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *разг.* акылдан адаштырарлык, эстен тандырарлык; **умопомрачительный успех** эң эле зор жетишкендик (ийгилик).

УМО'РА *ж. нескл. в знач. сказ., разг.*: **слушать его — прямо умора!** аны угуп отуруу — өзүнчө эле жаткан бир күлкү!

УМОРИ'ТЕЛЬНО *нареч.* күлдүрөрлүк, күлөрлүк, күлкү, боор катарлык.

УМОРИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* күлөрлүк, боор катып күлөрлүк.

УМОРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое күлөрлүк, боор катып күлөрлүк.

УМОРИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* 1. (*погубить*) ууландырып өлтүрүү, кыруу; 2. (*утомить*) жабыктыруу, жүдөтүү, эзип жиберүү, алсыратуу; 3. (*сильно насмешить*) аябай күлдүрүү; **он уморил меня своим рассказом** ал өзүнүн сөзү менен менин боорумду катырды.

УМОРИ'ТЬСЯ *сов. разг.* (*утомиться*) абдан чарчоо, жабыгуу, жүдөө, чүнчүү, алсыроо; **я сегодня очень уморился** мен бүгүн аябай алсырадым.

умру, умрёшь *и т. д. буд. вр. от* **умереть.**

У'МСТВЕННО *нареч.* акыл жагынан, эс жагынан; **умственно отсталый** акыл жагынан артта калган.

У'МСТВЕННЫЙ, -ая, -ое ум 1-ге *т.*; **работник умственного труда** акыл эмгегинин кызматкери; **умственная деятельность** акыл иши.

У'МСТВОВАТЬ *несов. ирон.* курулай ой жүгүртө берүү, курулай кыялдануу; **не умствовать зря** курулай ой жүгүртө бербөө.

УМУДРЁННОСТЬ *ж.* даанышмандык, көптү көргөндүк, тажрыйбалуулук.

УМУДРЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **умудрить;** 2. *прил.* көптү көргөн (билген); **умудрённый опытом** тажрыйбадан көптү көргөн.

УМУДРИ'ТЬ *сов. разг.* акылдуу (эстүү) кылуу, акылына акыл кошуу; **опыт умудрил его** тажрыйба анын акылына акыл кошту.

УМУДРИ'ТЬСЯ *сов. разг.* айласын табуу, эбин табуу.

УМУДРЯ'ТЬ *несов. см.* **умудрить.**

УМУДРЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **умудриться;** 2. *страд. к* **умудрять.**

УМЧА'ТЬ *сов. кого-что* зуулдатып (ала качып, учуруп) алып жөнөө; **кони умчали их** аттар аларды зуулдатып алып жөнөдү.

www.bizdin.kg

УМЧА'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*быстро убежать, уехать*) зуулдап жөнөө; **кони умчались** аттар зулдап жөнөштү; **2.** *перен.* (*промелькнуть — о времени*) зуулдап (зырылдап) өтүү, зуулдап (зырылдап) өтүп кетүү; **юность умчалась** жаштык зуулдап өтүп кетти.

УМЫВА'ЛЬНАЯ *ж. см.* **умывальный** 2.

УМЫВА'ЛЬНИК *м.* умывальник, жуунгуч.

УМЫВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** жуунуучу, жуунууга керектүү; **умывальный таз** жуунуучу чылапчын; **умывальные принадлежности** жуунууга керектүү нерселер (*самын, порошок, сүлгү ж. б.*); **2.** *в знач. сущ. ж.* жуунуучу бөлмө.

УМЫВА'ЛЬНЯ *ж. разг. см.* **умывальный** 2.

УМЫВА'НИЕ *ср.* жууш, жуунуу, жуундуруу.

УМЫВА'ТЬ *несов. см.* **умыть.**

УМЫВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **умыться; 2.** *страд. к* **умывать.**

УМЫКА'НИЕ *ср. этн.* кыз ала качуу.

УМЫКА'ТЬ *несов. кого, этн.* кыз ала качуу.

У'МЫСЕЛ *м.* ниет, ой, пикир; **злой умысел** арам ой; **с умыслом** кара ниеттик менен.

УМЫ'ТЬ *сов. кого-что* жуу, жуундуруу; **умыть лицо** бет жуу, **умыть ребёнка** баланы жуундуруу.

УМЫ'ТЬСЯ *сов.* жуунуу.

УМЫ'ШЛЕННО *нареч.* атайы, биле туруп, касакана.

УМЫ'ШЛЕННЫЙ, -ая, -ое атайы, биле туруп кылган, касакана.

УМЫШЛЯ'ТЬ *несов. что, уст.* ниетти бузуу, жаман пикирде болуу.

УМЯ'ТЬ *сов. что* **1.** (*уложить приминая*) басырылтуу; **умять сено** чөптү басырылтуу; **2.** (*размять*) жууруу, эзүү; **умять глину** ылай эзүү.

УМЯ'ТЬСЯ *сов.* (*примяться*) басырылуу.

УНАВО'ЖИВАТЬ *несов. см.* **унавозить.**

УНАВО'ЗИТЬ *сов. что* кыктоо (*кык менен жер семиртүү*).

УНАСЛЕ'ДОВАТЬ *сов. что* **1.** энчи алуу, энчиге ээ болуу, мураска ээ болуу; **2.** тукум кууп бир касиетке ээ болуу, тартуу (*энесин, атасын*).

УНЕСТИ' *сов.* **1.** *кого-что* (*взять с собой*) алып кетүү; **он унёс мою книгу** ал менин китебимди алып кетти; **2.** *что, перен.* (*отнять, поглотить*) алуу, алып коюу; **заботы унесли много здоровья** түйшүк ден соолуктун көбүн алып койду; **3.** *что* (*переместить, увлечь*) учуруп (агызып) кетүү, айдап кетүү; **лодку унесло ветром** кайыкты шамал айдап кетти; **4.** *кого-что* (*украсть*) уурдап алуу; ◇ **еле ноги унести** араң качып кутулуу.

УНЕСТИ'СЬ *сов.* **1.** *разг.* (*убежать*) чымын-куюн болуп кетүү, өтө тез кетүү; **2.** *перен.* (*миновать, исчезнуть*) түгөнүү, жок болуп кетүү; **3.** *перен.* (*мысленно*) чаргуу; **он унёсся далеко в своих мечтах** кыялданып, анын ою далай жерге чаргыды.

УНИВЕРМА'Г *м.* (универсальный магазин) универмаг (универсалдык магазин).

УНИВЕРСА'Л *м.* универсал (*ар түрдүү специальностту билген адам*); **токарь-универсал** универсал токарь.

УНИВЕРСА'ЛЬНОСТЬ *ж.* универсалдуулук; **универсальность знаний** билиминин универсалдуулугу.

УНИВЕРСА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*разносторонний*) универсал, универсалдуу, универсалдык (*түрдүү жактуу; ар түрдүү нерсени өз ичине алган*); **универсальный магазин** универсалдык магазин; **универсальный человек** универсал адам; **2.** (*с разнообразным назначением*) универсал (*түрдүү максатка жарай турган*); **универсальное средство** универсал каражат; **универсальный инструмент** универсал аспап.

УНИВЕРСИТЕ'Т *м.* университет; **Киргизский государственный университет** Кыргыз Мамлекеттик университети.

УНИВЕРСИТЕ'ТСКИЙ, -ая, -ое **университет**-*ке т.*; университеттик; **получить университетское образование** университеттик маалымат алуу.

УНИЖА'ТЬ *несов. см.* **унизить.**

УНИЖА'ТЬСЯ *несов. см.* **унизиться.**

УНИЖЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) кемситүү, кемсинтүү, кемитүү, кордоо, басынтуу; **2.** (*оскорбление, умаление достоинства*) кордоо, кордук, ызалоо.

УНИ'ЖЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **унизить; 2.** *прил.* (*угнетённый*) кемситилген, кордолгон; **3.** *прил.* (*смиренный*) кемсинген, басынган.

УНИЖЁННЫЙ, -ая, -ое *см.* **униженный** 2.

УНИЗА'ТЬ *сов. что* жыш бастыруу, жыш тигип бастыруу, жыш толуу; **унизать жемчугом** бермет менен жыш бастыруу; **небо было унизано звёздами** асман жылдыздар менен жыш толгон.

УНИЗИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* кемсинткендик, кордогондук, төмөнсүткөндүк.

УНИЗИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кемситкен, төмөнсүткөн, кордогон.

УНИ'ЗИТЬ *сов. кого* кемситүү, төмөнсүтүү, кордоо.

УНИ'ЗИТЬСЯ *сов.* кемсинүү, төмөнсүнүү.

УНИ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **унизать.**

УНИКА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое уникальный (*өтө сейрек учуроочу; бир гана экземплярда учуроочу*); **уникальное произведение искусства** искусствонун уникальный чыгармасы.

У'НИКУМ *м.* уникум (*өтө сейрек учуроочу, бир гана экземплярда кезигүүчү, окшошу жок нерсе*).

УНИМА'ТЬ *несов. см.* **унять.**

УНИМА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **уняться; 2.** *страд. к* **унимать.**

УНИСО'Н *м. муз.* унисон (*түрдүү үн, тыбыштардын бирдей бийиктиктеги үндөштүгү*); **петь в унисон** 1) унисон менен ырдоо; 2) *перен.* бирөөнүн айтканын же оюн кайталап ырастап туруу.

УНИТА'З *м.* унитаз (*даараткананын отуруп даарат ушатуучу идиши*).

УНИТА'РНЫЙ, -ая, -ое унитардык (*бириккен, бириктирүүчү*).

УНИФИКА'ЦИЯ *ж.* унификация, унификациялоо (*бир түргө келтирүү*); **унификация правописания** жазуу эрежелерин унификациялоо.

УНИФИЦИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **унифицировать; 2.** *прил.* унификацияланган.

УНИФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* унификациялоо (*бир түргө келтирүү, турпатташтыруу*).

УНИФИЦИ'РОВАТЬСЯ **1.** *сов. и несов.* унификациялануу (*бир түргө келүү*); **2.** *несов. страд.* **к унифицировать.**

УНИЧИЖА'ТЬ *несов. уст. см.* **унизить.**

УНИЧТОЖА'ТЬ *несов. см.* **уничтожить.**

УНИЧТОЖА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **уничтожиться; 2.** *страд. к* **уничтожать.**

УНИЧТОЖА'ЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **уничтожать; 2.** *прил.* (*губительный*) жоюучу, курутуучу, жок кылуучу; **3.** *прил. перен.* (*выражающий презрение, ненависть*) өтө жек көргөн, жеп жиберүүчүдөй; **уничтожающий взгляд** жеп жиберүүчүдөй болгон көз караш.

УНИЧТОЖЕ'НИЕ *ср.* жоюу, курутуу, жок кылуу, жокко чыгаруу; **уничтожение эксплуатации** эксплуатацияны жоюу.

УНИЧТО'ЖИТЬ *сов. кого-что* жоюу, курутуу, жок кылуу.

УНИЧТО'ЖИТЬСЯ *сов.* жоюлуу, куруу, жок кылынуу.

У'НИЯ *ж. ист.* уния (*бирикме*).

УНО'С I *м.* (*действие*) сүйрөп кетүү, алып кетүү.

УНО'С II *м. воен.* катар чегилген эки ат (*артиллерияда кошу менен чегилген төрт аттын алдыңкы эки аты*).

УНОСИ'ТЬ *несов. см.* **унести.**

www.bizdin.kg

УНОСИ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **унестись;** 2. *страд. к* **уносить.**

У'НТЕР *м. разг. см.* **унтер-офицер.**

У'НТЕР-ОФИЦЕ'Р *м. уст.* унтер-офицер (*армияда кенже командалык составдагы киши*).

У'НТЫ *мн.* (*ед.* **унта** *ж.*) унты (*жүнү сыртына каратып териден тигилген өтүк*).

У'НЦИЯ *ж.* унция (1. *уст. Россияда — 29, 86 граммга барабар болгон аптекалык өлчөө;* 2. *метр системасы киргизилгенге чейин ар кайсы өлкөлөрдө колдонулуп келген ар түрдүү салмактарды өлчөөнүн аты*)

УНЫВА'ТЬ *несов.* кайгыруу, муңаюу, жылдызы түшүү, ындыны өчүү.

УНЫ'ЛО *нареч.* кайгырып, муңайып, жылдызы түшүп, ындыны өчүп.

УНЫ'ЛЫЙ, -ая, -ое кайгылуу, маанайы бас, кабагы түшүңкү, муңдуу; **унылый человек** маанайы бас киши; **унылая песня** муңдуу ыр.

УНЫ'НИЕ *ср.* кайгы; кайгыруу, муңаюу, муң басуу, жылдызы түшүү, кабак түшүү, көңүл чөгөттүк.

УНЯ'ТЬ *сов.* 1. *кого* (*успокоить*) сооротуу, басылтуу, тынчытуу; **унять детей** балдарды сооротуу; 2. *что, разг.* (*прекратить, остановить*) басуу, басылтуу, токтотуу, тыюу; **унять слёзы** көз жашын токтотуу (тыюу); 3. *что, перен.* (*подавить, сдержать*) басуу, токтотуу, тыюу, тыюу салуу; **унять боль** ооруганын басуу.

УНЯ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*успокоиться*) сооронуу, жоошуу; **ребёнок унялся и заснул** бала сооронуп, уктап калды; 2. *разг.* (*прекратиться*) басылуу, токтолуу; **боль унялась** оору басылды.

УПА'ВШИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **упасть;** 2. *прил.* (*слабый*) начар, **говорить упавшим голосом** араң-араң эле чыккан үн менен сүйлөө.

УПА'Д *м. разг.*; **до упаду** боору эзилгенче, ичегиси катканча, жыгылгыча; **смеяться до упаду** ичеги катканча күлүү.

УПА'ДОК *м.* 1. (*состояние развала, разложения*) түшүү, начарлоо, кемүү; 2. (*состояние ослабления*) начарлоо; **у больного упадок сил** оорунун күчү кетип начарлады.

УПА'ДОЧНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое ындыны өчкөн, үмүтсүздүккө берилген.

УПА'ДОЧНИЧЕСТВО *ср.* ындыны өчкөндүк, үмүтсүздүккө берилгендик.

УПА'ДОЧНЫЙ, -ая, -ое ындыны өчкөн, үмүтсүздүккө берилген.

УПАКОВА'ТЬ *сов. что* упаковкалоо, жайлаштырып салып бекитүү, салуу (*товарды, буюмду бир жакка жөнөтүү үчүн ящикке салуу же байлоо*); **упаковать книги в ящик** китептерди ящикке упаковкалоо.

УПАКОВА'ТЬСЯ *сов.* упаковкалануу, упаковкалап алуу, жайлаштырып салынып бекитилүү; **он уже упаковался** ал упаковкалап алды.

УПАКО'ВКА *ж.* 1. упаковка, упаковкалоо; **упаковка заняла немного времени** упаковкалоо бир аз убакытты алды; 2. (*упаковочный материал*) упаковка (*упаковка материалы*); **прочная упаковка** бышык упаковка.

УПАКО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. **упаковка**-*га т.*; **упаковочный материал** упаковка материалы; 2. *в знач. сущ. ж.* буюмду упаковкалоочу жай.

УПАКО'ВЩИК *м.* упаковщик, упаковкалоочу.

УПАКО'ВЩИЦА *женск. р. к* **упаковщик.**

УПАКО'ВЫВАТЬ *несов. см.* **упаковать.**

УПАКО'ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **упаковаться;** 2. *страд. к* **упаковывать.**

УПА'РИВАТЬ *несов. см.* **упарить.**

УПА'РИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **упариться;** 2. *страд. к* **упаривать.**

УПА'РИТЬ *сов.* 1. *что* (*обработать паром, сварить на пару*) парлоо, буулоо, буулап иштетүү, бууга бышыруу, демдеп бышыруу; 2. *кого, разг.* (*измучить*) кара терге түшүрүү.

УПА'РИТЬСЯ *сов.* 1. (*свариться*) бууга бышуу, парга бышуу, демдеп бышыруу; **каша упарилась** ботко демделип бышты (бууга бышты); 2. *разг.* (*измучиться*) кара терге түшүү.

УПАСТИ' *сов. кого-что, прост.* сактоо, сактап калуу, куткаруу, куткарып калуу; ◇ **упаси бог** *разг. уст.* кудай сактайкөр.

УПАСТИ'СЬ *сов. прост.* аман калуу, кутулуп калуу.

УПА'СТЬ *сов.* 1. жыгылуу, түшүү; **упасть с лошади** аттан жыгылуу; **яблоко упало на землю** алма жерге түштү; **тень упала на дорогу** жолго көлөкө түштү; 2. (*снизиться*) түшүү, төмөндөө, арзандоо, ылдыйлоо; **цены упали** баа (нарк) арзандады; ◇ **сердце у меня упало** жүрөгүм болк эте түштү, үрөйүм учту; **упасть в обморок** эсинен (эстен) тануу, эси оош; **упасть духом** көңүл чөгөт болуу, жылдызы түшүү.

УПЁК *м.* (*убыль при выпечке*) упёк (*бышкандан кийин камырдын салмагынын азайышы*).

УПЕКА'ТЬ *несов. см.* **упечь.**

УПЕКА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **упечься;** 2. *страд. к* **упекать.**

УПЕРЕ'ТЬ *сов. что* такоо, таканчыктоо, тирөө; **упереть ноги в землю** бутту жерге такоо.

УПЕРЕ'ТЬСЯ *сов.* 1. таянуу, такоо, таканчыктоо, такалуу, тирелүү; 2. *разг.* (*заупрямиться*) кыйыктануу, тартынуу, кежеңдөө, көшөрүү; **он упёрся на своём** ал көшөрүп, өз оюндагысын бербей койду.

УПЕ'ЧЬ *сов.* 1. *что* (*выпечь до готовности*) бышыруу, абдан бышырып алуу (*мис. нанды*); 2. *кого, перен. разг.* (*отправить против воли*) алыс жерге кетирип жиберүү.

УПЕ'ЧЬСЯ *сов.* бышуу, абдан бышуу (*мис. нан*).

УПИВА'ТЬСЯ *несов. см.* **упиться.**

УПИРА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **упереть;** 2. *на что, перен. разг.* (*указывать*) таёо; шылтоону айтып туруу; **он упирает на то, что у него было мало времени** ал убактым аз болуп калды деген шылтоону айтып туруп алды.

УПИРА'ТЬСЯ *несов. см.* **упереться;** ◇ **упираться руками и ногами** көшөрүп эле каршы болуп, көнбөй коюу.

УПИСА'ТЬ I *сов. что, разг.* (*уместить*) батырып жазуу, сыйдырып жазуу; **уписать письмо на одной страничке** катты бир эле бетке батырып жазуу.

УПИСА'ТЬ II *сов. что, разг.* (*съесть*) алпылдатып жеш, кайсап жеш.

УПИСА'ТЬСЯ *сов. разг.* (*уместиться*) батып жазылуу, батырылып жазылуу, сыйып жазылуу; **весь доклад уписался на нескольких страницах** бүт доклад бир нече бетке эле батырылып жазылды.

УПИ'СЫВАТЬ *несов. см.* **уписать** II.

УПИ'ТАННОСТЬ *ж.* семиздик, болуктук.

УПИ'ТАННЫЙ, -ая, -ое семиз, болук; **упитанный ребёнок** болук бала.

УПИ'ТЬСЯ *сов.* 1. *разг.* (*напиться допьяна*) аябай ичип мас болуу; 2. *перен.* (*насладиться*) үзүрүн көрүү, ыракаттануу, жыргоо; **упиться музыкой** музыка угуп ыракаттануу.

УПЛА'ТА *ж.* төлөө, төлөм; **уплата долга** карызды төлөө.

УПЛАТИ'ТЬ *сов. что* төлөө.

УПЛА'ЧИВАТЬ *несов. см.* **уплатить.**

УПЛЕСТИ' *сов. что, разг.* алпылдатып жеш, кайсап жеш.

УПЛЕТА'ТЬ *несов. см.* **уплести.**

УПЛОТНЕ'НИЕ *ср.* 1. тыгыздоо, тыгыздалуу; **уплотнение почвы** топуракты тыгыздоо; 2. (*дополнительное заселение*) сыйлыгышуу, сыйлыгыштыруу (*мис. квартирага кошумча киши коюу*); 3. *перен.* (*заполнение*) тыгыздандыруу, тыгыздаштыруу; **уплотнение рабочего дня**

www.bizdin.kg

жумуш күнүн тыгыздандыруу (*жумуш күнүн өтө өнүмдүү түрдө пайдалануу*).

УПЛОТНИ'ТЕЛЬ *м. тех.* тыгыздоочу.

УПЛОТНИ'ТЬ *сов.* 1. *что* (*сделать более плотным*) тыгыздоо; **уплотни́ть по́чву** топуракты тыгыздоо; 2. *кого-что, перен.* (*заселить плотнее*) сыйлыгыштыруу; **уплотни́ть жилу́ю пло́щадь** турак аянтты сыйлыгыштыруу; 3. *что, перен.* (*заполнить целиком*) тыгыздаштыруу, тыгыздандыруу; **уплотни́ть рабо́чий день** жумуш күнүн тыгыздандыруу (*жумуш күнүн өтө өнүмдүү түрдө пайдалануу*).

УПЛОТНИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*стать более плотным*) тыгыздалуу, тыгыздандырылуу; 2. *перен.* (*поселиться плотнее*) сыйлыгыштырылуу, сыйлыгыштырылып батыштырылуу; 3. *перен.* (*заполниться*) тыгыздалуу (*мис. жумуш күнү*).

УПЛОТНЯ'ТЬ *несов. см.* **уплотни́ть.**

УПЛОТНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **уплотни́ться;** 2. *страд. к* **уплотня́ть.**

УПЛЫВА'ТЬ *несов. см.* **уплы́ть.**

УПЛЫ'ТЬ *сов.* 1. сүзүп кетүү, жөнөп кетүү, чабак уруп кетүү, агып кетүү; **парохо́д уплы́л ра́но у́тром** пароход эртең менен эрте жөнөп кетти; **бревно́ уплыло́** дөңгөч агып кетти; 2. *перен. разг.* (*пройти, миновать*) өтүү; **уплы́л ещё год** дагы бир жыл өттү; 3. *перен. разг.* (*исчезнуть, израсходоваться*) жоголуу, жок болуу; **де́ньги уплы́ли в оди́н день** акча бир күндө жок болду.

УПОВА'НИЕ *ср. уст.* үмүт, үмүттөнүү, үмүт кылуу, бел байлоо.

УПОВА'ТЬ *несов. на кого-что, уст.* үмүттөнүү, үмүт кылуу, бел байлоо.

УПОДО'БИТЬ *сов. кого-что* окшотуу, окшоштуруу.

УПОДО'БИТЬСЯ *сов.* окшошуу, окшоштурулуу.

УПОДОБЛЕ'НИЕ *ср.* окшотуу, окшошуу, окшоштурулуу.

УПОДОБЛЯ'ТЬ *несов. см.* **уподо́бить.**

УПОДОБЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **уподо́биться;** 2. *страд. к* **уподобля́ть.**

УПОЕ'НИЕ *ср.* ыракат, үзүр; **он с упое́нием слу́шал му́зыку** ал музыканы ыракаттанып укту.

УПОИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое ыракаттандырарлык, эң сонун, үзүрдөнтөрлүк, жыргатарлык; жыргалдуу.

УПОЛЗА'ТЬ *несов. см.* **уползти́.**

УПОЛЗТИ' *сов.* сойлоп кетүү, сойлоп кирип кетүү, эмгектеп кетүү, өрмөлөп кетүү, жөргөлөп кетүү; **змей уползла́ в траву́** жылан чөптүн арасына сойлоп кирип кетти.

УПОЛНОМО'ЧЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **уполномо́чить;** 2. *в знач. сущ. м.* (*доверенное лицо*) уполномоченный, өкүл.

УПОЛНОМО'ЧИВАТЬ *несов. см.* **уполномо́чить.**

УПОЛНОМО'ЧИЕ *ср. офиц.* уполномочие (*бирөө тарабынан ишенип берилген укук, өкүлдүк*); **по уполномо́чию** уполномочие боюнча.

УПОЛНОМО'ЧИТЬ *сов. кого-что* уполномочие берүү, укук берүү, өкүлдүк берүү; **уполномо́чить посла́ подписа́ть торго́вый догово́р** посолго соода келишимине кол коюуга укук берүү.

УПОЛО'ВНИК *м. обл.* чөмүч, сузгу.

УПОМИНА'НИЕ *ср.* эскертүү, айтуу, эске түшүрүү, айта өтүү, сөзгө ала кетүү; **при упомина́нии об э́том он рассмея́лся** бул жөнүндө айткан кезде, ал күлүп жиберди.

УПОМИНА'ТЬ *несов. см.* **упомяну́ть.**

УПО'МНИТЬ *сов. кого-что, разг.* эсте тутуу; **всего́ не упо́мнишь** бардыгын эсте тута албайсың.

УПОМЯ'НУТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **упомяну́ть;** 2. *прил.* айтылып өтүлгөн; аты аталган.

УПОМЯНУ'ТЬ *сов. кого-что, о ком-чём* айтып өтүү, көрсөтүп өтүү.

УПО'Р *м.* 1. такоо, тирөө, таяныч; **то́чка упо́ра** таяныч точкасы; 2. (*подпорка*) таёо, таяныч, такачык; ◇ **вы́стрелить в упо́р** жапжакын туруп тике атуу; **смотре́ть в упо́р** бетине тик кароо; **сказа́ть в упо́р** бетине баса айтуу; **де́лать упо́р** басым жасоо, басым коюу, өзгөчө көңүл буруу.

УПО'РНО *нареч.* токтобостон, туруктуулук менен, үзбөстөн, бет алган ишинен кайтпастан.

УПО'РНЫЙ, -ая, -ое 1. туруктуу; бет алган ишинен кайтпаган, көк, кара көк; **упо́рный челове́к** бет алган ишинен кайтпаган киши; **упо́рная борьба́** тайманбаган күрөш; **упо́рное сопротивле́ние** туруктуу каршылык көрсөтүү; 2. **упор** 2-ге *m.*; **упо́рный шест** такачык таяк.

УПО'РСТВО *ср.* туруктуулук, кажырдуулук, өз дегенинен кайтпоочулук (*настойчивость*); көктүк, кара көктүк (*упрямство*).

УПО'РСТВОВАТЬ *несов.* өз дегенинде туруу, көктүк кылуу, кара көктүк кылуу; **упо́рствовать в свои́х тре́бованиях** өз талаптарын иш жүзүнө ашырууга кажырдуулук кылуу.

УПОРХНУ'ТЬ *сов.* 1. (*улететь*) бырпырап учуп кетүү, бырп этип учуп кетүү; **пти́чка упорхну́ла в сад** чымчык бырп этип бакка учуп кетти; 2. *перен.* (*легко убежать*) жеңил чуркап кетүү.

УПОРЯ'ДОЧЕНИЕ *ср.* тартипке келтирүү, тартипке салуу, иретке салуу, жөнгө салуу.

УПОРЯ'ДОЧИВАТЬ *несов. см.* **упоря́дочить.**

УПОРЯ'ДОЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **упоря́дочиться;** 2. *страд. к* **упоря́дочивать.**

УПОРЯ'ДОЧИТЬ *сов. что* тартипке келтирүү, тартипке салуу, иретке салуу, жөнгө салуу.

УПОРЯ'ДОЧИТЬСЯ *сов.* тартипке салынуу, иретке салынуу, жөнгө салынуу.

УПОТРЕБИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* колдонулгучтук, жумшалгычтык.

УПОТРЕБИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое колдонулуучу; **э́то сло́во о́чень употреби́тельно** бул сөз эң эле көп колдонулат.

УПОТРЕБИ'ТЬ *сов. кого-что* колдонуу, пайдалануу, жумшоо; **употреби́ть в де́ло** ишке жумшоо; **употреби́ть свобо́дное вре́мя для чте́ния** бош убакытты окууга жумшоо.

УПОТРЕБЛЕ'НИЕ *ср.* колдонуу, колдонулуу, пайдалануу, пайдаланылуу, жумшоо, жумшалуу; **войти́ в употребле́ние** колдонула баштоо; **вы́йти из употребле́ния** колдонуудан чыгып калуу; **в большо́м употребле́нии** өтө көп колдонулууда.

УПОТРЕБЛЯ'ТЬ *несов. см.* **употреби́ть.**

УПОТРЕБЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. (*быть употребляемым*) колдонулуу, пайдаланылуу, жумшалуу; **стрептомици́н употребля́ется при лече́нии туберкулёза** стрептомицин туберкулёзду дарылоодо колдонулат; 2. *страд. к* **употребля́ть.**

УПРА'ВА *ж.* 1. *разг.* кемеч, дабаа; **найти́ упра́ву** кемечин табуу; **на него́ нет упра́вы** ага дабаа жок; 2. *ист.* (*учреждение*) управа; **городска́я упра́ва** шаардык управа; **зе́мская упра́ва** земстволук управа.

УПРАВДЕ'Л *м.* (управля́ющий дела́ми) иш башкаруучу.

УПРАВДЕЛА'МИ *м. см.* **управде́л.**

УПРАВДО'М *м.* (управля́ющий до́мом) управдом (*үй башкаруучусу*).

УПРА'ВИТЬСЯ *сов. с кем-чем, разг.* 1. (*кончить работу, справиться*) бүтүрүү, бүтүрө салуу; **упра́виться с дела́ми** ишти иштеп бүтүрүү; 2. (*одолеть*) шаа келүү, шаа жетүү; **с ним ника́к не упра́вишься** ага шаа жетпейт.

УПРАВЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*напр. самолётом*) жүргүзүү, айдоо; 2. (*руководство*) башкаруу, жүргүзүү; **управле́ние госуда́рством** мамлекетти башкаруу; **управле́ние бо́ем** согушту башкаруу; **о́рганы управле́ния** башкаруу органдары; 3. (*учреждение*) башкаруу, башкарма; **управ-**

www.bizdin.kg

ле́ние дела́ми иш башкаруу; **Центра́льное куро́ртное управле́ние** Борбордук курорт башкармасы; **4.** *грам.* башкаруу; **предло́жное управле́ние** предлог башкаруусу.

УПРАВЛЕ'НЧЕСКИЙ, -ая, -ое **управление** 3-*кө т.*; **управле́нческий аппара́т** башкаруу аппараты.

УПРАВЛЯ'ЕМОСТЬ *ж.* башкарууга боло тургандык, башкаруунун оор-жеңилдиги.

УПРАВЛЯ'ТЬ *несов.* **1.** *кем-чем* (*напр. автомобилем*) жүргүзүү, айдоо; **управля́ть автомобилем** автомобилди айдоо; **2.** *кем-чем* (*руководить*) башкаруу, жүргүзүү; **управля́ть госуда́рством** мамлекетти башкаруу; **управля́ть хозя́йством** чарбаны жүргүзүү; **управля́ть орке́стром** оркестрди башкаруу; **3.** *чем, грам.* башкаруу.

УПРАВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **упра́виться; 2.** *страд. к* **управля́ть.**

УПРАВЛЯ'ЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **управля́ть; 2.** *в знач. сущ. м.* башкаруучу; **управля́ющий до́мом** үй башкаруучусу.

УПРАЖНЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) көнүгүү, көнүктүрүү, машыгуу, машыктыруу; **2.** (*задание*) упражнение, көнүгүү; **сбо́рник упражне́ний по правописа́нию** туура жазууга көнүгүү боюнча жыйнак, туура жазууга көнүгүү жыйнагы; **гимнасти́ческие упражне́ния** гимнастикалык упражнениелер.

УПРАЖНЯ'ТЬ *несов. что* көнүктүрүү, машыктыруу.

УПРАЖНЯ'ТЬСЯ *несов.* көнүгүү, машыгуу; **упражня́ться в иностра́нном языке́** чет тил боюнча көнүгүү; **упражня́ться на роя́ле** роялда көнүгүү.

УПРАЗДНЕ'НИЕ *ср.* жоюу, жок кылуу; **упраздне́ние ли́шней до́лжности** артык баш кызматты жоюу.

УПРАЗДНИ'ТЬ *сов. что* жоюу, жок кылуу.

УПРАЗДНИ'ТЬСЯ *сов.* жоюлуу, жок кылынуу.

УПРАЗДНЯ'ТЬ *несов. см.* **упраздни́ть.**

УПРАЗДНЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **упраздни́ться; 2.** *страд. к* **упраздня́ть.**

УПРА'ШИВАТЬ *несов. см.* **упроси́ть.**

УПРЕВА'ТЬ *несов. см.* **упре́ть.**

УПРЁК *м.* жеме, зекүү.

УПРЕКА'ТЬ *несов. кого-что* жемелөө, зекүү; **упрека́ть** *кого-л.* **в ску́пости** *биреөнү* сараңсың деп жемелөө.

УПРЕКНУ'ТЬ *сов. см.* **упрека́ть.**

УПРЕ'ТЬ *сов.* **1.** (*увариться*) демдөө, демделүү, дем жеп жетилүү (*мис. палоо*); **2.** *прост.* (*вспотеть*) көл-шал түшүп тердөө, кара терге түшүү.

УПРОСИ'ТЬ *сов. кого* жалынып-жалбарып көндүрүү.

УПРОСТИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*сделать более простым*) жөнөкөйлөө, жөнөкөйлөтүү; **упрости́ть зада́чу** маселени (эсепти) жөнөкөйлөтүү; **2.** *перен.* (*представить проще, чем на самом деле*) жөнөкөйлөтүү, жөнөкөйлөштүрүп жиберүү; **упрости́ть мысль писа́теля** жазуучунун оюн жөнөкөйлөштүрүп жиберүү.

УПРОСТИ'ТЬСЯ *сов.* жөнөкөйлөнүү; **проце́сс рабо́ты упрости́лся** иш процесси жөнөкөйлөндү.

УПРО'ЧЕНИЕ *ср.* бекүү, бекитүү, бекемдөө, бекемделүү, чыңоо, чыңдалуу, мыктылоо, мыктылануу.

УПРО'ЧИВАТЬ *несов. см.* **упро́чить.**

УПРО'ЧИТЬ *сов. что* бекитүү, бекемдөө, чыңоо, мыктылоо; **упро́чить своё положе́ние** өз абалын бекемдөө.

УПРО'ЧИТЬСЯ *сов.* **1.** (*упрочить своё положение*) бекүү, бекемделүү, чыңдалуу, мыктылануу; **упро́читься на слу́жбе** кызматта бекүү; **2.** (*стать более прочным*) бекүү, чыңдалуу; **его́ положе́ние упро́чилось** анын абалы бекемделди; **3.** *за кем-чем, перен.* бекемделүү, мыктылануу.

УПРОЩА'ТЬ *несов. см.* **упрости́ть.**

УПРОЩА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **упрости́ться; 2.** *страд. к* **упроща́ть.**

УПРОЩЕ'НЕЦ *м.* жөнөкөйлөштүрүүчү (*татаал милдеттерди, маселелерди чечүүгө үстүрт караган, иштин маанисине көңүл салбаган адам*).

УПРОЩЕ'НИЕ *ср.* **1.** жөнөкөйлөө, жөнөкөйлөнүү, жөнөкөйлөтүү, оңойлоо, оңойлонуу; **упроще́ние зада́чи** маселени (эсепти) жөнөкөйлөтүү; **2.** (*упрощённое устройство, способ и т. п.*) жөнөкөйлүк, **внести́ упроще́ния в констру́кцию самолёта** самолёттун конструкциясына жөнөкөйлүк киргизүү; **3.** *перен.* (*напр. мысли, смысла*) жөнөкөйлөтүү, оңойлотуу.

УПРОЩЕ'НЧЕСКИЙ, -ая, -ое орой жөнөкөйлөткүч, оңойлоткуч.

УПРОЩЕ'НЧЕСТВО *ср.* орой жөнөкөйлөтүүчүлүк

УПРУ'ГИЙ, -ая, -ое серпилгич (*ийилип калыбына келме; созулуп калыбына келме*); **упру́гая пружи́на** серпилгич пружина.

УПРУ'ГОСТЬ *ж.* серпилгичтик.

УПРЯ'ЖКА *ж.* **1.** (*лошади*) ат чегүү (*чанага, арабага*); **2.** *см.* **у́пряжь.**

УПРЯЖНО'Й, -а́я, -о́е **1.** (*идущий в упряжке*) чегилүүчү; **упряжно́й конь** чегилүүчү ат; **2. упряжь-***га т.*

У'ПРЯЖЬ *ж.* ат жабдыгы, араба жабдыгы (*дого, комыт ж. б.*), **ко́нская у́пряжь** ат жабдыгы.

УПРЯ'МЕЦ *м.* өжөр, көк, карышма, каршыгуучу, оюна келгенин бербеген.

УПРЯ'МИТЬСЯ *несов.* көгөрүү, карышуу, каршыгуу, өжөрлөнүү, оюна келгенин бербөө.

УПРЯ'МО *нареч.* көгөрүп, карышып, каршыгып, өжөрлөнүп, оюна келгенин бербей; **упря́мо не соглаша́ться** көгөрүп макул болбой коюу.

УПРЯ'МСТВО *ср.* көктүк, көгөрүүчүлүк, карышуучулук, каршыгуучулук, өжөрлүк.

УПРЯ'МСТВОВАТЬ *несов. см.* **упря́миться.**

УПРЯ'МЫЙ, -ая, -ое көк, карышма, каршыкма, өжөр, өзүнүкүн бербеген; **упря́мая голова́** *разг.* өжөр, өз дегенин бербеген

УПРЯ'ТАТЬ *сов. разг.* **1.** *кого-что* катуу, жашыруу, бекем бекитүү; **2.** *кого, перен.* камоо, камап коюу, камап салуу; **упря́тать в тюрьму́** түрмөгө камап салуу.

УПРЯ'ТАТЬСЯ *сов. разг.* жашырынуу, жашырылып калуу.

УПРЯ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **упря́тать.**

УПРЯ'ТЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **упря́таться; 2.** *страд. к* **упря́тывать.**

УПУСКА'ТЬ *несов. см.* **упусти́ть.**

УПУСТИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*выпустить, потерять*) качырып ийүү, качырып жиберүү, куткарып ийүү, куткарып жиберүү, колдон чыгарып ийүү; **упусти́ть коне́ц верёвки** жипгин учун колдон чыгарып ийүү; **упусти́ть ло́шадь** атты качырып жиберүү; **2.** *что, перен.* (*не использовать*) өткөрүп ийүү, өткөрүп жиберүү, колдон чыгарып ийүү, колдон чыгарып жиберүү; **упусти́ть удо́бный моме́нт** ыңгайлуу кырдаалды өткөрүп жиберүү; **упусти́ть возмо́жность** мүмкүнчүлүктү колдон чыгарып жиберүү; ◇ **упусти́ть из виду** байкабай калуу, эстен чыгарып коюу, унутуп калуу.

УПУЩЕ'НИЕ *ср.* каталык кетирип коюу, кетирген каталык.

УПЫ'РЬ *м. фольк.* вампир (*жомоктордо — көрдөн чыгып, тирүү адамдардын канын соруучу өлүк*).

УРА' *межд. и в знач. сущ. ср.* ура (**1.** *атака жасаганда кыйкырылуучу сөз*; **2.** *жактырганда, куттуктоодо кыйкырылуучу сөз*); ◇ **на ура́:** 1) **идти́ на ура́** уралап чабуул коюу; 2) *перен.* тобокелге салып; **сдать экза́мен на ура́** экзаменди тобокелге салып берүү, өткөрүү (*даярданбай туруп эле экзамен берүүгө келүү*).

УРАВНЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) теңөө, теңешүү, теңештирүү, тең болуу, теңештирилүү, бирдей кылуу, текшилөө; **2.** *мат.* теңдеме; **квадра́тное уравне́ние** квадраттык теңдеме.

УРА'ВНИВАТЬ I *несов. см.* **уравня́ть.**

УРА'ВНИВАТЬ II *несов. см.* **уровня́ть.**

www.bizdin.kg

УРА'ВНИВАТЬСЯ I *несов.* **1.** *см.* **уравня́ться; 2.** *страд.* к **ура́внивать** I.

УРА'ВНИВАТЬСЯ II *несов. страд.* к **ура́внивать** II.

УРАВНИ'ЛОВКА *ж. разг. неодобр.* теңдемечилик.

УРАВНИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое теңдөөчү; **уравни́тельные провода́** *тех.* теңдөөчү проводдор.

УРАВНОВЕ'СИТЬ *сов. что* теңдештирүү, тең салмактуу кылуу, **уравнове́сить си́лы** *перен.* күчтөрдү тең салмактуу кылуу.

УРАВНОВЕ'СИТЬСЯ *сов.* теңделүү, тең салмакташуу; **си́лы уравнове́сились** *перен.* күчтөр теңелди, эки тараптын күчү бирдей болду.

УРАВНОВЕ'ШЕННОСТЬ *ж.* токтоолук, оор басырыктык, олуттуулук, салмактуулук.

УРАВНОВЕ'ШЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **уравнове́сить; 2.** *прил.* токтоо, оор басырык, олуттуу, салмактуу; **уравнове́шенный челове́к** салмактуу адам.

УРАВНОВЕ'ШИВАНИЕ *ср.* теңдештирүү, тең салмактуу кылуу.

УРАВНОВЕ'ШИВАТЬ *несов. см.* **уравнове́сить.**

УРАВНЯ'ТЬ *сов. кого-что* теңөө, теңештирүү, бирдей кылуу; **уравня́ть в права́х** укугун теңөө.

УРАВНЯ'ТЬСЯ *сов.* теңешүү, теңештирилүү, тең болуу.

УРАГА'Н *м.* чымын-куюн, бороон, аябаган катуу шамал; **урага́н войны́** *перен.* согуш бороону; **промча́ться урага́ном** *перен.* чымын-куюн болуп өтүү.

УРАГА'ННЫЙ, -ая,-ое **1.** **ураган**-*га т.;* **2.** *перен.* жамгырдай жааган, койгулаткан; **урага́нный ого́нь** *воен.* артиллерия менен жамгырдай жаадырып атуу.

УРАЗУМЕ'ТЬ *сов. что* түшүнүү, баамдоо.

УРА'Н *м. хим.* уран (*радиоактивдүү касиети бар элемент, металл*).

УРА'НОВЫЙ, -ая, -ое **уран**-*га т.*; **ура́новая руда́** уран рудасы.

УРБАНИЗА'ЦИЯ *ж.* урбанизация (*айыл-кыштакка зыян келтирүү эсебинен экономикалык жана маданий турмушту ири борбордук шаарларда гана өрчүтүү. Бул — капиталистик өлкөлөргө мүнөздүү*).

УРБАНИ'ЗМ *м.* **1.** *см.* **урбаниза́ция; 2.** урбанизм (*буржуазиялык искусстводо жана адабиятта — капиталистик шаардын турмушун мактоган формалистик багыт*)

УРВА'ТЬ *сов. что, разг.* **1.** *неодобр.* (*получить*) жулуу, жулуп алуу; **2.** (*найти*) табуу, эптеп табуу (*убакыт, чоло жөнүндө*); **урва́ть свобо́дную мину́ту для разгово́ра** сүйлөшүү үчүн эптеп бош убакыт табуу.

УРДУ' *м. нескл.* урду (*тил*).

УРЕГУЛИ'РОВАНИЕ *ср.* жөнгө салуу, ирettөө, бир жаңсыл кылуу.

УРЕГУЛИ'РОВАТЬ *сов. что* жүргүзүү, туура жүргүзүү, жөнгө салуу, ирettөө, иретке салуу, тартипке салуу, бир жаңсыл кылуу.

УРЕГУЛИ'РОВАТЬСЯ *сов.* жүргүзүлүү, туура жүргүзүлүү, жөнгө салынуу, иреттелүү, иретке салынуу, тартипке салынуу, бир жаңсыл кылынуу.

УРЕ'ЗАТЬ *сов. что* **1.** *разг.* (*укоротить*) кесүү, кесип кыскартуу; **уре́зать по́лы пальто́** пальтонун этегинен кесип кыскартуу; **2.** *перен.* (*уменьшить*) азайтуу, кыскартуу, кемитүү; **уре́зать сме́ту** сметаны азайтуу; **уре́зать расхо́ды** расходдорду азайтуу; **уре́зать себя́** *в чём-л.* өзүнө керектүү расходду (нерселерди) азайтуу.

УРЕЗА'ТЬ *несов. см.* **уре́зать.**

УРЕ'ЗКА *ж.* **1.** *разг.* (*укорачивание*) кесүү, кесип кыскартуу; **2.** *перен.* (*уменьшение, сокращение*) азайтуу, кыскартуу, кемитүү.

УРЕЗО'НИВАНИЕ *ср. разг.* акыл айтып тил алдыруу, эпке келтирүү, эпке көндүрүү.

УРЕЗО'НИВАТЬ *несов. см.* **урезо́нить.**

УРЕЗО'НИТЬ *сов. кого, разг.* акыл айтып тил алдыруу, эпке келтирүү, эпке көндүрүү.

УРЕ'ЗЫВАНИЕ *ср. см.* **уре́зка.**

УРЕ'ЗЫВАТЬ *несов. см.* **уре́зать.**

УРЕМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **уремия**-*га т.*

УРЕМИ'Я *ж. мед.* уремия (*бөйрөк ооруганда денеде пайда болгон заттын организмди ууландырышы*).

УРЕ'ТРА *ж. анат.* уретра (*сийдик түтү*).

УРЕТРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *анат.* уретралык.

УРЕТРИ'Т *м. мед.* уретрит (*уретранын оорушу*).

УРЕТРОСКО'П *м. мед.* уретроскоп (*сийдик чыга турган жолду изилдөө үчүн колдонула турган күзгү*).

У'РНА *ж. в разн. знач.* урна (**1.** *өлгөн кишини өрттөгөндөн кийин анын күлү салынып сакталуучу куту, идиш;* **2.** *жашырын добуш берген кезде шайлоо бюллетендерин салуучу атайы ящик;* **3.** *көчөлөргө же көпчүлүк орундарга шыпырынды, таштанды салуу үчүн коюлуучу идиш, ящик*).

У'РОВЕНЬ *м.* **1.** (*граница высоты*) деңгээл; **у́ровень воды́ в реке́** өзөндөгү суунун деңгээли; **высота́ над у́ровнем мо́ря** деңиз деңгээлинен жогору турган бийиктик; **на у́ровне мо́ря** деңиз деңгээлинде; **в у́ровень с землёй** жер бети менен бир деңгээлде; **в у́ровень** *с кем-чем-л. перен.* бирөө менен, бир нерсе менен бир деңгээлде; **на одно́м у́ровне** *с кем-л. перен.* бирөө менен бир деңгээлде (даражада); **2.** *перен.* (*степень*) деңгээл; **у́ровень разви́тия** өсүш деңгээли; **культу́рный у́ровень наро́да** элдин маданий деңгээли; **жи́зненный у́ровень** турмуш деңгээли; **ни́же у́ровня** деңгээлден төмөн; **3.** *тех.* (*ватерпас*) ватерпас (*бир нерсенин бетинде сызыктын горизонталдык абалын текшерүүчү шайман; бул—курулуш жана жыгач усталык ишинде колдонулат*).

УРОВНЯ'ТЬ *сов. что* текшилөө, тегиздөө, түздөө, түзөтүү; **уровня́ть доро́гу** жолду текшилөө.

УРО'Д *м.* **1.** (*человек с физическим недостатком*) тубаса кем (*тубаса сөлпү, тубаса кыйшык ж. б.*); **2.** (*некрасивый человек*) көрксүз, түрү суук, кебетеси бузук; ◇ **в семье́ не без уро́да** *посл.* бир уядан бир сасыткы.

УРО'ДИНА *м. и ж. см.* **уро́д** 2.

УРОДИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* чыгуу, түшүм берүү, дан берүү, жемиш берүү; **2.** *кого-что, разг.* (*родить, породить*) тууш, төрөө.

УРОДИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*вырасти, созреть*) чыгуу, жемиш берүү, жетилүү, түшүм берүү; **пшени́ца хорошо́ уроди́лась** буудай жакшы чыкты (түшүмдүү болду); **2.** *в кого, разг.* (*родиться похожим на кого-л.*) тартуу, окшоо; **ма́льчик уроди́лся весь в отца́** бала бүтүндөй атасын тартыптыр; **он тако́й уроди́лся** анын турушу эле ошол.

УРО'ДЛИВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*с физическим недостатком*) кем, майып (*кыйшык, мыйрык, сөлпү ж. б.*); **2.** *разг.* (*безобразный*) көрксүз, түрү суук, кебетеси бузук; **3.** *перен.* (*искажённый*) тескери, бузук; **уро́дливое воспита́ние** тескери тарбия.

УРО'ДОВАТЬ *несов.* **1.** *кого-что* (*калечить*) майып кылуу; **2.** *кого-что* (*делать уродливым, безобразить*) көркүн (түсүн) бузуу, көркүн кетирүү, бузуу; **о́спа уро́дует лицо́** чечек беттин көркүн бузат; **3.** *кого-что* (*портить*) бузуу; **4.** *что, перен.* (*искажать*) бузуу; **уро́довать чужу́ю мысль** бирөөнүн оюн бузуу.

УРО'ДОВАТЬСЯ *несов.* **1.** (*причинять себе увечья*) майып болуу; **2.** (*становиться уродливым, безобразным*) бузулуу, көркү кетүү; **3.** *страд.* к **уро́довать.**

УРО'ДСТВО *с.* **1.** (*физический недостаток*) кемдик, майыптык (*кыйшыктык, мыйрыктык, сөлпүлүк ж. б.*); **2.** (*безобразие*) көрксүздүк, түрү сууктук; **3.** *перен.* (*порочность*) бузуктук, тескерилик; **нра́вственное уро́дство** жүрүш-туруш жагынан бузуктук.

УРОЖА'Й *м.* түшүм; **бога́тый урожа́й** мол түшүм; **собра́ть весь урожа́й** бардык түшүмдү жыйнап алуу.

www.bizdin.kg

УРОЖА'ЙНОСТЬ *ж.* түшүмдүүлүк; **высо́кая урожа́йность** жогорку түшүмдүүлүк.

УРОЖА'ЙНЫЙ, -ая, -ое **урожай**-*га т.*; түшүмдүү; **урожа́йный год** түшүмдүү жыл.

УРОЖДЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **уроди́ть;** 2. *прил. офиц. чаще ж.* кыз кезинде (*күйөөгө чыккан аялдын кыз убагындагы фамилиясын билдирүүчү сөз*); **Н. Н. Пу́шкина, урождённая Гончаро́ва** Н. Н. Пушкина — кыз кезинде Гончарова.

УРОЖЕ'НЕЦ *м.* туулган; **уроже́нец Москвы́** туулган жери — Москва, ал Москвада туулган.

УРОЖЕ'НКА *женск. р. к* **уроже́нец.**

УРО'К *м.* 1. сабак, дарыс; **уро́к исто́рии** тарых сабагы; 2. *перен.* (*поучение*) сабак; **э́то послу́жит ему́ уро́ком** бул ага сабак болот.

УРО'ЛОГ *м. мед.* уролог (*урология жагынан специалист*).

УРОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **урология**-*га т.*

УРОЛО'ГИЯ *ж. мед.* урология (*сийдик мүчөсүнүн жана жыныс органдарынын ооруларын изилдөөчү медицинанын тармагы*).

УРО'Н *м.* зыян, залал, зарар; **потерпе́ть уро́н** зыян тартуу, зыянга учуроо.

УРОНИ'ТЬ *сов. что* түшүрүү, түшүрүп жиберүү; **урони́ть кни́гу** китепти түшүрүп жиберүү; ◇ **урони́ть своё досто́инство** өзүнүн беделин түшүрүү.

УРОТРОПИ'Н *м. фарм.* уротропин (*сийдик чыгуу жолдорун дезинфекциялоочу дары*).

УРО'ЧИЩЕ *ср.* 1. (*естественная граница*) табигый чек болуучу өзөн (тоо) сыяктуулар; 2. (*участок*) айланага караганда өзгөчөлүгү бар жер (*мис. талаада — токой*).

УРО'ЧНЫЙ, -ая, -ое белгиленген, шартталган; **уро́чный час наста́л** белгиленген убакыт болуп калды; **рабо́тать в уро́чное вре́мя** белгиленген убакытта иштөө; **он пришёл не в уро́чный час** ал убакытсыз келди.

УРУГВА'ЕЦ *м.* уругваец, уругвайлык.

УРУГВА'ЙСКИЙ, -ая, -ое **Уругвай**-*га*, **уругваец**-*ке т.*; уругвайлык.

УРУГВА'ЙЦЫ *мн.* уругваецтер, уругвайлыктар.

УРЧА'НИЕ *ср.* 1. ырылдоо, ыркыроо; **урча́ние пса** иттин ыркырашы; 2. кулдуроо, калдыроо, куруулдоо; **урча́ние в желу́дке** ичтин кулдурашы.

УРЧА'ТЬ *несов.* 1. (*о собаке*) ырылдоо, ыркыроо; 2. (*о желудке*) кулдуроо, куруулдоо.

УРЫВА'ТЬ *несов. см.* **урва́ть.**

УРЫ'ВКАМИ *нареч. разг.* ара-чоло таап, эптеп убакыт таап; **ви́деться уры́вками** эптеп убакыт таап жолугушуп, көрүшүп туруу.

УРЮ'К *м.* өрүк.

УРЯ'ДНИК *м. уст.* урядник (1. *падышалык армияда — казак унтер-офицер*; 2. *падышалык Россияда — уезддик полициянын төмөнкү чини*).

УС *м.* мурут; **кито́вый ус** кит муруту; ◇ **мота́ть на ус** *разг.* эстен такыр чыгарбоо, көкүрөккө түйүү; **и в ус не дуть** *разг.* быш деп да койбоо.

УСА'ДЕБНЫЙ, -ая, -ое **усадьба**-*га т.*; усадьбалык; **уса́дебный уча́сток** усадьбалык участок.

УСАДИ'ТЬ *сов.* 1. *кого* отургузуу; **усади́ть госте́й** конокторду отургузуу, коноктторго орун алдыруу; **усади́ть за рабо́ту** ишке (жумушка) отургузуу; **усади́ть ученико́в за уро́ки** окуучуларды сабак даярдоого отургузуу; 2. *что чем* (*растениями*) тигип толтуруу, отуртуп толтуруу; **усади́ть двор тополя́ми** короого терек тигип толтуруу.

УСА'ДЬБА *ж.* усадьба, короо-жай (*багы, огороду бар короо-жай*); **поме́щичья уса́дьба** помещиктин усадьбасы.

УСА'ЖИВАТЬ *несов. см.* **усади́ть.**

УСА'ЖИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **усе́сться;** 2. *страд. к* **уса́живать.**

УСА'ТЫЙ, -ая, -ое мурутуу, муруту бар.

УСА'Ч *м.* 1. *разг.* чоң мурутуу; 2. (*рыба*) усач (*балыктын бир түрү*).

УСВА'ИВАНИЕ *ср. см.* **усвое́ние.**

УСВА'ИВАТЬ *несов. см.* **усво́ить.**

УСВОЕ'НИЕ *ср.* 1. (*овладение*) өздөштүрүү; 2. (*пищи и т. п.*) сиңирүү.

УСВО'ИТЬ *сов. что* 1. (*овладеть, сделать привычным*) өздөштүрүү; **он хорошо́ усво́ил уро́к** ал сабакты жакшы өздөштүрдү; **усво́ить но́вые ме́тоды рабо́ты** иштин жаңы методдорун өздөштүрүү; 2. (*пищу и т. п.*) сиңирүү.

УСВОЯ'ЕМОСТЬ *ж.* 1. өздөштүрүлгүчтүк; 2. (*пищи и т. п.*) сиңимдүүлүк.

УСВОЯ'ЕМЫЙ, -ая, -ое 1. өздөштүрүлгүч; 2. (*о пище и т. п.*) сиңимдүү, сиңиримдүү.

УСЕ'ИВАТЬ *несов. см.* **усе́ять.**

УСЕ'РДИЕ *ср.* ынта, тырыштык, кунт, кунттук; **рабо́тать с усе́рдием** ынта коюп иштөө.

УСЕ'РДНО *нареч.* ынта менен, тырышып, кунт коюп.

УСЕ'РДНЫЙ, -ая, -ое ынталуу, тырыш, тырышчаак, кунттуу; **усе́рдный учени́к** ынталуу (тырышчаак) окуучу.

УСЕ'РДСТВОВАТЬ *несов.* ынта коюу, ынталыгын көрсөтүү, тырышуу, тырыштык кылуу, тырышчаактыгын көрсөтүү, кунт коюу.

УСЕ'СТЬСЯ *сов.* отуруу; **все усе́лись по места́м** бардыгы орду-ордуна отурушту; **усе́сться за рабо́ту** ишке отуруу.

УСЕЧЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *мат.* кесилген; **усечённый ко́нус** кесилген конус; 2. *лингв.* кыскартылган (*сөздү же ырды, же болбосо сөздүн өзүн аягынан кыскартуу*); **усечённый слог** кыскартылган муун.

УСЕ'ЯННЫЙ, -ая, -ое *прич. от* **усе́ять; усе́янное цвета́ми по́ле** гүл жайнаган талаа; **не́бо, усе́янное звёздами** жылдыз жайнаган асман.

УСЕ'ЯТЬ *сов. что* жайнатуу, каптатуу, жабалактатуу.

УСЕ'ЯТЬСЯ *сов.* жайноо, каптоо, жабалактоо.

УСИДЕ'ТЬ *сов.* бек отуруу, чыдап отуруу; **от нетерпе́ния он не мог усиде́ть на ме́сте** чыдамы кеткендиктен ал ордуна отура албады; **он не усиде́л в седле́** ал ээрге бек отура алган жок.

УСИ'ДЧИВО *нареч.* кежөрүп, тырышып; **уси́дчиво рабо́тать** кежөрүп, тырышып иштөө.

УСИ'ДЧИВОСТЬ *ж.* кежөргүчтүк, тырыштык.

УСИ'ДЧИВЫЙ, -ая, -ое кежөрө иштөөчү, тырышып иштөөчү.

У'СИКИ *мн.* (*ед.* **у́сик** *м.*) 1. (*маленькие усы*) мурутча, кичинекей мурут; 2. *бот.* мурутчалар; **у́сики горо́ха** буурчактын мурутчалары; 3. *зоол.* мурутчалар; **насеко́мое с дли́нными у́сиками** узун мурутчалуу курт-кумурска.

УСИЛЕ'НИЕ *ср.* күчөө, күчөтүү, күч алуу, күч алдыруу; **усиле́ние зву́ка** тыбыштын күчөшү.

УСИ'ЛЕННО *нареч.* күчөтүлгөн түрдө, күчтүү түрдө.

УСИ'ЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **уси́лить;** 2. *прил.* күчөтүлгөн, күчтүү; **уси́ленная охра́на** күчөтүлгөн охрана; **уси́ленное строи́тельство** күчөтүлгөн курулуш; **уси́ленное пита́ние** күчтүү тамак ичүү; 3. *прил.* (*ожесточённый*) күчөтүлгөн; 4. *прил.* (*настойчивый*) кадаланган, туруктуу; **уси́ленная про́сьба** жадабай суранган өтүнүч.

УСИ'ЛИВАТЬ *несов. см.* **уси́лить.**

УСИ'ЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **уси́литься;** 2. *страд. к* **уси́ливать.**

УСИ'ЛИЕ *ср.* күч, аракет; **прилага́ть уси́лия** күч жумшоо; **герои́ческие уси́лия** баатырдык аракет.

УСИЛИ'ТЕЛЬ *м.* 1. *тех.* күчөткүч (*электр тогун күчөтүүчү, күчөткүч прибор*) **ла́мповый усили́тель** лампалуу күчөткүч; 2. *хим., фото* усилитель (*бир нерсени күчөтүү, чыңоо үчүн колдонулуучу зат*).

УСИ'ЛИТЬ *сов. что* күчөтүү, күч алдыруу; **уси́лить наблюде́ние** байкоону күчөтүү.

www.bizdin.kg

УСИ'ЛИТЬСЯ *несов.* күчөө, күч алуу; **ветер усилился** шамал күчөдү.

УСКАКА'ТЬ *сов.* чаап кетүү, жүгүрүп кетүү; **конь ускакал** ат жүгүрүп кетти.

УСКОЛЬЗА'ТЬ *несов. см.* **ускользнуть.**

УСКОЛЬЗНУ'ТЬ *сов.* 1. (*вырваться*) булт деп чыгып кетүү; **рыба ускользнула из рук** балык булт деп колдон чыгып кетти; 2. *перен.* (*скрыться*) жылт коюп чыгып кетүү, жылт коюп качып жок болуу; **он куда-то ускользнул** ал жылт коюп бир жакка жок болду; **ускользнуть из памяти** эстен чыгып кетүү; 3. *от чего, перен.* (*уклониться*) жалтайлоо, тайсалдоо; **он ускользнул от прямого ответа** ал түз жооп бербей тайсалдап кетти; 4. *от кого-чего, перен.* (*остаться незамеченным*) байкоосуз калуу, байкас кылынбай калуу; **это ускользнуло от моего внимания** муну мен байкоосуз калтырыптырмын.

УСКОРЕ'НИЕ *ср.* тездөө, тездетүү, ылдамдоо, ылдамдатуу, ыкчамдоо, ыкчамдатуу; **ускорение темпов строительства** курулуш темптерин ылдамдатуу.

УСКО'РЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **ускорить;** 2. *прил.* тездетилген, ылдамдатылган; **ускоренный шаг** тездетилген кадам.

УСКОРИ'ТЕЛЬ *м. тех.* тездеткич.

УСКО'РИТЬ *сов. что* 1. (*сделать более скорым*) тездетүү, ылдамдатуу, ыкчамдатуу; **ускорить движение** кыймылды тездетүү; **ускорить ход** жүрүштү тездетүү; 2. (*приблизить во времени*) тездетүү, жакындатуу, ылдамдатуу, ыкчамдатуу; **ускорить сроки выполнения плана** пландын аткарылыш срогун тездетүү; **я принуждён ускорить свой отъезд** мен өзүмдүн кетишимди тездетүүгө мажбур болдум.

УСКО'РИТЬСЯ *сов.* 1. (*сделаться более скорым*) тездөө, ылдамдоо, ыкчамдоо; **движение поезда ускорилось** поезддин кыймылы тездеди; 2. (*приблизиться во времени*) тездөө, ылдамдоо, ыкчамдоо; **отъезд его ускорился** анын кетиши тездетилди.

УСКОРЯ'ТЬ *несов. см.* **ускорить.**

УСКОРЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **ускориться;** 2. *страд. к* **ускорять.**

УСЛА'ВЛИВАТЬСЯ *несов. см.* **условиться.**

УСЛА'ДА *ж. поэт., уст.* жыргал, ыракат.

УСЛАДИ'ТЬ *сов. кого-что, уст.* жыргатуу, ыракаттандыруу, мемиретүү, көшүлтүү, жанды жай таптыруу; **усладить взор** *чем-л.* *бир нерсе менен* көздү кубантуу; **усладить слух пением** ыр угуп ыракаттануу.

УСЛАДИ'ТЬСЯ *сов. уст.* жыргоо, ыракаттануу, мемиреө, көшүлүү, жан жай табуу.

УСЛАЖДА'ТЬ *несов. см.* **усладить.**

УСЛАЖДА'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **усладиться;** 2. *страд. к* **услаждать.**

УСЛА'ТЬ *сов. кого-что* жиберүү; **услать далеко на север** алыс түндүккө жиберүү.

УСЛЕДИ'ТЬ *сов.* 1. *за кем-чем* (*устеречь*) байкап отуруу, байкас кылуу, байкоо жүргүзүү, карап туруу; **не уследили за ребёнком** баланы байкап отура алышпады; 2. *что, за чем, перен.* (*не упустить из внимания*) байкап аңдоо, байкап түшүнүү; **уследить за мыслью** оюн аңдап түшүнүү.

УСЛО'ВИЕ *ср.* 1. (*обстоятельство, требование*) шарт; **выполнить все условия** бардык шартты аткаруу; **ставить условием** *что-л.* *бир нерсени* шарт кылып коюу; **при условии** ошондой шарт болсо; **я это сделаю при условии, что мне помогут** эгер мага жардам кылышса, мен ошондо гана аткара аламын; 2. (*договор, соглашение*) шарт, келишим; **заключить условие** шартташуу; **нарушить условие** шартты бузуу; **на льготных условиях** жеңилдик берилген шарттарда; 3. **условия** *мн.* (*обстановка*) шарттар; **благоприятные условия** ылайыктуу (жайлуу) шарттар; **условия материальной жизни общества** коомдун материалдык турмуш шарттары; **климатические условия** климат шарттары; **жилищные условия** турак үй шарттары; **условия труда** эмгек шарттары; ◇ **условия задачи** *мат.* маселенин шарттары.

УСЛО'ВИТЬСЯ *сов.* сөз байлашуу, келишүү, келишип алуу, макулдашуу; **они условились о встрече** алар кезигүү жөнүндө макулдашышты.

УСЛО'ВЛЕННЫЙ, -ая, -ое шартташылган, белгиленген, сүйлөшүлгөн, болжогон; **в условленный час** болжогон саатта.

УСЛО'ВНО *нареч.* шарттуу түрдө; **он согласился лишь условно** ал шарттуу түрдө гана макул болду; **всё, что вы говорите, очень условно** сиздин айтканыңыздын бардыгы шарттуу түрдө гана боло турган маселе; **осудить условно** *юр.* шарттуу соттоо.

УСЛО'ВНОСТЬ *ж.* 1. шарттуулук, үзүл-кесил эместик; **условность приговора** *юр.* өкүмдүн шарттуулугу; 2. (*общепринятый обычай*) жалпы каадага айланган адат, шарттуу адат; **он враг всяких условностей** ал ар кандай шарттуулуктун душманы.

УСЛО'ВНЫЙ, -ая, -ое 1. (*с условием*) шарттуу, үзүл-кесил эмес; **условное согласие** шарттуу макулдук; **условный приговор** *юр.* шарттуу өкүм; **условный рефлекс** *физиол., психол.* шарттуу рефлекс; 2. (*принятый ранее*) шарттуу; **условный знак** шарттуу белги; **условный сигнал** шарттуу сигнал; 3. *грам.* шарттуу; **условное наклонение** шарттуу ыңгай (*шарттуу этиш*).

УСЛОЖНЕ'НИЕ *ср.* татаалдашуу, татаалдаштыруу, татаалдануу, татаалдандыруу; **усложнение производственного процесса** өндүрүш процессинин татаалданышы.

УСЛОЖНЁННОСТЬ *ж.* татаалдашкандык.

УСЛОЖНИ'ТЬ *сов. что* татаалдаштыруу, татаалдандыруу; **усложнить работу** ишти татаалдаштыруу.

УСЛОЖНИ'ТЬСЯ *сов.* татаалдашуу, татаалдануу; **дело усложнилось** иш татаалдашты.

УСЛОЖНЯ'ТЬ *несов. см.* **усложнить.**

УСЛОЖНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **усложниться;** 2. *страд. к* **усложнять.**

УСЛУ'ГА *ж.* 1. (*помощь*) кызмат, жардам; **оказать услугу** кызмат көрсөтүү; **услуга за услугу** жардамга жардам; 2. **услуги** *мн.* (*обслуживание*) тейлөө; **коммунальные услуги** коммуналдык тейлөө; **услуги для населения** элди тейлөө; ◇ **к вашим услугам** кызматыңызга даярмын; **медвежья услуга** чылпагын аламын деп, көзүн чукуп алуу; артык кылам деп, тыртык кылуу.

УСЛУЖЕ'НИЕ *ср. уст.* жалчы болуп кызмат кылуу, бирө өнүн эшигинде кызмат кылуу; **поступить в услужение** *бирөөгө* жалчы болуп кызмат кылууга кирүү.

УСЛУ'ЖИВАТЬ *несов. см.* **услужить.**

УСЛУЖИ'ТЬ *сов. кому-чему* кызмат көрсөтүү, жардамдашып болушуу, жардам көрсөтүү.

УСЛУ'ЖЛИВО *нареч.* кызмат көрсөтүп, жардам көрсөтүп.

УСЛУ'ЖЛИВОСТЬ *ж.* кызмат көрсөткүчтүк, элпектик.

УСЛУ'ЖЛИВЫЙ, -ая, -ое кызмат көрсөткүч, элпек.

УСЛЫХА'ТЬ *сов. разг. см.* **услышать.**

УСЛЫ'ШАТЬ *сов. кого-что* угуу; **я услышал об этом вчера** мен бул жөнүндө кечээ уктум.

УСМА'ТРИВАТЬ *несов. см.* **усмотреть** 2.

УСМЕХА'ТЬСЯ *несов. см.* **усмехнуться.**

УСМЕХНУ'ТЬСЯ *сов.* күлүмсүрөө, жылмаюу; **добродушно усмехнуться** жайдары гана жылмаюу.

УСМЕ'ШКА *ж.* күлүмсүрөө, жылмаюу; **глядеть с усмешкой** жылмайып кароо.

УСМИРЕ'НИЕ *ср.* 1. (*укрощение*) жоошутуу, тыюу; 2. (*подавление*) басуу; **усмирение мятежа** козголоңду басуу.

УСМИРЁННЫЙ, -ая, -ое жоошутулган, тыйылган, басылган, жини кагылган.

www.bizdin.kg

УСМИРИ'ТЬ *сов. кого-что* 1. (*укротить*) жоошутуу, тыюу; 2. (*подавить*) басуу; **усмири́ть мятёж** козголоңду басуу.

УСМИРИ'ТЬСЯ *сов.* (*укротиться*) жоошуу, тыйылуу.

УСМИРЯ'ТЬ *несов. см.* **усмири́ть.**

УСМИРЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **усмири́ться;** 2. *страд. к* **усмиря́ть.**

УСМОТРЕ'НИЕ *ср.* ыктыяр; **оста́вить на** *чьё-л.* **усмотре́ние** *бирөөнүн* ыктыярына калтыруу; **де́йствовать по своему́ усмотре́нию** өз ыктыяры боюнча аракет кылуу.

УСМОТРЕ'ТЬ *сов.* 1. *см.* **уследи́ть** 1; 2. *что в чём* (*установить, признать*) көрүп калуу, байкап калуу, ... деп түшүнүү,... деп билүү,... деп жоруу; **усмотре́ть в э́том оши́бку нельзя́** муну жаңылыштык деп түшүнүүгө болбойт.

УСНАСТИ'ТЬ *сов. что* (*обильно снабдить*) көркөмдөө, сулуулоо, кооздоо (*мис. речти макал менен*).

УСНАЩА'ТЬ *несов. см.* **уснасти́ть.**

УСНУ'ТЬ *сов.* 1. (*заснуть*) уктоо, уйкуга кетүү; **ребёнок усну́л** бала уктады; 2. *перен. поэт.* (*замереть*) уктоо, мемиреп жатуу; **о́зеро усну́ло** көл мемиреп жатты; 3. (*умереть — о рыбе*) өлүү; ◇ **усну́ть наве́ки (ве́чным сном)** *поэт.* түбөлүк уйкуга кетүү (*өлүү*).

УСО'БИЦА *ж. ист.* өз ара ырксыздык, өз ара согуш.

УСОВЕРШЕ'НСТВОВАНИЕ *ср.* 1. (*действие*) мыктылоо, мыктылануу, жакшыртуу; жеткилең кылуу, жетилүү, өркүндөө; **усоверше́нствование констру́кции самолёта** самолёттун конструкциясын мыктылоо; 2. (*изменение к лучшему*) жаңылоо, жакшыртуу; **внести́ техни́ческие усоверше́нствования** техникалык жактан жакшыртуулар киргизүү.

УСОВЕРШЕ'НСТВОВАННОСТЬ *ж.* мыктылангандык, жакшыртылгандык, өркүндөтүлгөндүк; **усоверше́нствованность аппара́та** аппараттын мыктылангандыгы.

УСОВЕРШЕ'НСТВОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **усоверше́нствовать;** 2. *прил.* мыктыланган, жакшыртылган, өркүндөтүлгөн, жаңыланган.

УСОВЕРШЕ'НСТВОВАТЬ *сов. что* мыктылоо, жакшыртуу, өркүндөтүү, жетилтүү.

УСОВЕРШЕ'НСТВОВАТЬСЯ *сов.* 1. (*приобрести навык*) машыгуу; 2. мыктылануу, жетилүү, өркүндөтүлүү.

УСО'ВЕСТИТЬ *сов. кого* уяткаруу, уяткарып акыл айтуу.

УСО'ВЕЩИВАТЬ *несов. см.* **усо́вестить.**

УСОМНИ'ТЬСЯ *сов. в ком-чём* шектенүү, шек кылуу, шек уруу; **она́ не могла́ усомни́ться в ве́рности сообще́ния** ал кабардын туура экендигине шек кыла алган жок; **усомни́ться в дру́ге** досунан шек уруу.

УСО'ПШИЙ, -ая, -ее *уст.* 1. маркум, өлгөн; 2. *в знач. сущ. м.* маркум.

УСО'ХНУТЬ *сов.* кургап азаюу, кичирейүү, жеңилейүү; **зерно́ усо́хло** дан кургап жеңилейип калды.

УСПЕВА'ЕМОСТЬ *ж.* жетишүүчүлүк, жетише алгандык; **высо́кая успева́емость ученико́в** окуучулардын жогорку жетишүүчүлүгү; **оце́нка успева́емости** жетише алгандыгына коюлган баа.

УСПЕВА'ТЬ *несов.* 1. *см.* **успе́ть;** 2. (*успешно заниматься*) жетишүү, жетише алуу; **успева́ть по геогра́фии** географиядан жетишүү.

УСПЕВА'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **успева́ть;** 2. *прил. и в знач. сущ. м., ж.* жакшы окуучу.

УСПЕ'ЕТСЯ *сов. безл. разг.* шашылыш жок, болор.

УСПЕ'ТЬ *сов.* 1. (*поспеть, найти время*) жетүү, жетишүү, үлгүрүү; **я не успе́л на по́езд** мен поездге үлгүрө албай калдым; **до шести́ часо́в я вполне́ успе́ю зако́нчить рабо́ту** саат алтыга чейин ишти бүтүрүүгө мен толук жетише алам; **я приду́, е́сли успе́ю** эгер үлгүрсөм, келемин; 2. *уст.* (*достигнуть успеха*) ийгиликке жетишүү, ийгиликке ээ болуу; **успе́ть по слу́жбе** кызматта ийгиликке жетишүү (көтөрүлүү); ◇ **не успе́л огляну́ться** алеки саатта, көз ачып жумгуча, аны-муну дегиче.

УСПЕ'Х *м.* 1. (*удача*) ийгилик, жетишкендик, жол болуу; **по́лный успе́х** толук жетишкендик; **учени́к сде́лал больши́е успе́хи** окуучу чоң ийгиликтерге жетишти; **доби́ться успе́ха** ийгиликке жетишүү; 2. (*общественное одобрение*) жагуу, **кни́га име́ет успе́х (по́льзуется успе́хом)** китеп элге жакты; ◇ **с успе́хом** оңой эле, ийгиликтүү түрдө; **с тем же успе́хом** ошол эле өңдүү, натыйжасы бирдей, ошондой эле; **жела́ю успе́ха!** иш илгери болсун!

УСПЕ'ШНО *нареч.* ийгиликтүү түрдө, ийгилик менен; **успе́шно зако́нчить посевну́ю кампа́нию** эгин айдоо кампаниясын ийгиликтүү аяктоо.

УСПЕ'ШНОСТЬ *ж.* ийгиликтүүлүк.

УСПЕ'ШНЫЙ, -ая, -ое ийгиликтүү; **успе́шный ход рабо́ты** иштин ийгиликтүү жүрүшү.

УСПОКА'ИВАТЬ *несов. см.* **успоко́ить.**

УСПОКА'ИВАТЬСЯ *несов. см.* **успоко́иться; не успока́иваться на дости́гнутом** жетишкен ийгиликтер менен тынчып калбоо.

УСПОКА'ИВАЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **успока́ивать;** 2. *прил.* тынчтантуучу, сооротуучу.

УСПОКОЕ'НИЕ *ср.* тынчуу, тынчытуу, басуу, басылуу, басылтуу, сооротуу, сооронуу; **для успокое́ния** тынчытуу үчүн.

УСПОКОИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое тынчытуучу, басылтуучу, сооротуучу; **успокои́тельные изве́стия** тынчытуучу кабарлар.

УСПОКО'ИТЬ *сов. кого-что* 1. (*сделать спокойным*) тынчытуу, басуу, басылтуу, сооротуу; **успоко́ить ребёнка** баланы сооротуу; 2. (*умерить, смягчить*) тынчытуу, басылтуу; **лека́рство успоко́ило боль** дары ооруну басылтты.

УСПОКО'ИТЬСЯ *сов.* 1 (*стать спокойным*) тынчуу, басылуу, сооронуу; **мо́ре успоко́илось** деңиз тынчыды; 2. (*утихнуть*) басылуу; **боль успоко́илась** оору басылды.

УСТА' *только мн., поэт. уст.* ооз; **с улы́бкой на уста́х** жылмайып; ◇ **переходи́ть из уст в уста́** ооздон оозго өтүп; **быть у всех на уста́х** эл оозунда болуу, эл оозунан түшпөө.

УСТА'В *м.* устав; **уста́в Коммунисти́ческой па́ртии Сове́тского Сою́за** Советтер Союзунун Коммунисттик Партиясынын уставы; **уста́в сельскохозя́йственной арте́ли** айыл чарба артелинин уставы; **вое́нный уста́в** согуштук устав; **приде́рживаться уста́ва** устав боюнча иштөө.

УСТАВА'НИЕ *ср.* чарчоо, чаалыгуу, аруу.

УСТАВА'ТЬ *несов. см.* **уста́ть.**

УСТА'ВИТЬ *сов. кого-что* 1. (*разместить*) батыштырып коюу, сыйыштырып коюу, жабалактатып коюу, кое берип толтуруу; **уста́вить ко́мнату цвета́ми** бөлмөнү гүл менен толтуруу; **уста́вить все кни́ги на по́лку** бардык китептерди текчеге батыштырып коюу; 2. *разг.* (*направить, устремить*): **уста́вить глаза́** *на кого-л. бирөөнү* тикирейип кароо, *бирөөнү* көз айырбай кароо.

УСТА'ВИТЬСЯ *сов.* 1. (*разместиться*) батуу, батыштырылуу, сыйлыгыштырылуу; **ме́бель свобо́дно уста́вилась в ко́мнате** мебель бөлмөгө кенен эле батыштырылды, 2. *разг.* (*пристально смотреть*) тиктөө, тиктей кароо, тикирейе кароо; **он уста́вился на меня́ с удивле́нием** ал таң калып мени тикирейип карап калды.

УСТАВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **уста́вить.**

УСТАВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **уста́виться;** 2. *страд. к* **уставля́ть.**

УСТА'ВНЫЙ, -ая, -ое **устав**-*ка т.*

УСТА'ЛО *нареч.* чарчап, чарчаган түр менен; **он вы́глядит уста́ло** ал чарчаган кебетеленет; **уста́ло опусти́ться на стул** чарчаган түр менен стулга отура кетүү.

УСТА'ЛОСТЬ *ж.* чарчагандык, арыгандык; **уста́лость от доро́ги** жол жүргөндөн чарчагандык; **па́дать от уста́лости** чарчап жыгылуу, суй жыгылуу.

www.bizdin.kg

УСТА'ЛЫЙ, -ая, -ое чарчаган, арыган; **уста́лый вид** арыган түр; **говори́ть уста́лым го́лосом** чарчаган үн менен сүйлөө.

У'СТАЛЬ *ж. разг. см.* **уста́лость; без у́стали** чарчабай, арыбай, чаалыкпай.

УСТАНА'ВЛИВАТЬ *несов. см.* **установи́ть.**

УСТАНА'ВЛИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **установи́ться;** 2. *страд. к* **устана́вливать.**

УСТАНОВИ'ТЬ *сов. что* 1. (*поставить*) коюу, орнотуу, тургузуу; **на ро́дине геро́я установи́ли па́мятник** баатырдын родинасына эстелик орнотушту; **установи́ть телефо́н** телефон коюу; 2. (*определить*) белгилөө, аныктоо; **установи́ть дни заня́тий** сабак күндөрүн белгилөө, 3. (*осуществить*) түзүү, тургузуу, орнотуу; **установи́ть поря́док** тартип орнотуу; **установи́ть телефо́нную связь** телефон байланышын түзүү; 4. (*констатировать, отметить*) табуу, белгилөө, ачуу; **установи́ть оши́бку в правописа́нии** жазуу эрежесинен кеткен катаны табуу; 5. *разг. см.* **уста́вить** 1.

УСТАНОВИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*определиться, наступить*) орношуу, болуп калуу, токтолуу, бир калыпка келүү; **установи́лся твёрдый поря́док** бекем тартип орношту; **установи́лась тишина́** жымжырт болуп калды; **пого́да ещё не установи́лась** аба ырайы бир калыпка келбей жатат; 2. (*сложиться, сформироваться*) жетилүү; **у него́ го́лос ещё не установи́лся** анын үнү жетилип, белгилүү бир калып ала элек; 3. *разг. см.* **уста́виться** 1.

УСТАНО'ВКА *ж.* 1. (*действие*) коюу, орнотуу, тургузуу, **устано́вка телефо́на** телефон орнотуу (коюу, койдуруу), 2. *тех.* (*устройство*) установка (*ордуна коюлган механизм, машина*); **заводски́е устано́вки** заводдук установкалар; **силова́я устано́вка** күч берүүчү установка; **коте́льная устано́вка** казан установкасы; 3. (*цель*) багыт; **взять устано́вку на повыше́ние ка́чества** сапатты жакшыртууга (жогорулатууга) багыт алуу; 4. (*указание, директива*) көрсөтмө, жобо; **по устано́вкам це́нтра** борбордун көрсөтмөлөрү боюнча.

УСТАНОВЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*определение, узаконение*) белгилөө, далилдөө, аныктоо, ачуу; **установле́ние фа́кта** фактыны далилдөө; 2. (*осуществление*) орнотуу, тургузуу; **установле́ние сове́тской вла́сти** советтик бийликти орнотуу, 3. *офиц. уст* (*устав, закон*) эреже закон.

УСТАНО'ВЛЕННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **установи́ть;** 2. *прил.* белгиленген, аныкталган.

УСТАНО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. *тех.* орнотуучу, коюучу; **устано́вочная га́йка** орнотуучу гайка; 2. (*дающий установку, директивный*) көрсөтмө берүүчү, жол көрсөтүүчү; **устано́вочный докла́д** көрсөтмө берүүчү доклад; **устано́вочные те́зисы** жол көрсөтүүчү тезистер.

УСТАНО'ВЩИК *м. тех.* орнотуучу, коюучу.

УСТАРЕВА'ТЬ *несов. см.* **устаре́ть.**

УСТАРЕ'ЛОСТЬ *ж.* эскиргендик; **устаре́лость взгля́дов** көз караштын эскиргендиги.

УСТАРЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое эскирген, эски; **автомоби́ль устаре́лой констру́кции** конструкциясы эскирген автомобиль; **устаре́лый обы́чай** эскирген адат; **устаре́лые слова́** эскирген сөздөр.

УСТАРЕ'ТЬ *сов.* эскирүү; **э́тот уче́бник устаре́л** бул окуу китеби эскирди.

УСТА'ТЬ *сов.* чарчоо, чаалыгуу, аруу; **уста́ть от ходьбы́** басып жүрүп чарчоо; **я уста́л ждать** мен күтө берип чарчадым.

УСТЕЛИ'ТЬ *сов. разг. см.* **устла́ть.**

УСТЕРЕ'ЧЬ *сов. кого-что, разг.* коргоп калуу, сактап калуу; **устере́чь ребёнка от просту́ды** баланы суук тийүүдөн сактап калуу.

УСТИЛА'ТЬ *несов. см.* **устла́ть.**

УСТЛА'ТЬ *сов. что* жаюу, салуу, төшөө; **устла́ть пол ковра́ми** полдун баарына килем салуу.

У'СТНО *нареч.* оозеки; **отве́тить у́стно** оозеки жооп берүү.

У'СТНЫЙ, -ая, -ое оозеки; **у́стная речь** оозеки речь; **у́стное наро́дное тво́рчество** элдик оозеки чыгарма; **у́стное вычисле́ние** көңүлдөн эсептөө.

УСТО'И *только мн.* негиз, түп; **усто́и о́бщества** коомдун негиздери.

УСТО'Й I *м. тех.* (*опора моста*) тирек, түркүк.

УСТО'Й II *м. разг.* (*сливки*) каймак, бал каймак.

УСТО'ЙЧИВОСТЬ *ж.* туруктуулук, былкылдабастык, бекемдик; **усто́йчивость сове́тской валю́ты** советтик валютанын туруктуулугу.

УСТО'ЙЧИВЫЙ, -ая, -ое туруктуу, былкылдабас, бекем; **добива́ться усто́йчивых урожа́ев** туруктуу түшүм алууга жетишүү; **усто́йчивое равнове́сие** туруктуу тең салмактуулук.

УСТОЯ'ТЬ *сов.* 1. (*удержаться на ногах*) тура алуу, туруштук берүү; 2. *перен.* (*остаться стойким*) туруштук берүү, чыдай алуу, чыдамдык көрсөтүү.

УСТОЯ'ТЬСЯ *сов.* (*о жидкости*) тунуу; **му́тная вода́ устоя́лась** ылай суу тунду.

УСТРА'ИВАТЬ *несов. см.* **устро́ить.**

УСТРА'ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **устро́иться;** 2. *страд. к* **устра́ивать.**

УСТРАНЕ'НИЕ *ср.* четтетүү, четке кагуу, жоюу; алып таштоо; **устране́ние недоста́тков** кемчиликтерди жоюу; **устране́ние от до́лжности** *офиц.* кызматтан четтетүү, кызматтан алып таштоо.

УСТРАНИ'ТЬ *сов. кого-что* четтетүү, четке кагуу, жоюу; алып таштоо; **устрани́ть препя́тствия** тоскоолдукту жоюу; **устрани́ть от рабо́ты** иштен алып таштоо.

УСТРАНИ'ТЬСЯ *сов.* четтөө; **устрани́ться от дел** иштен четтөө.

УСТРАНЯ'ТЬ *несов. см.* **устрани́ть.**

УСТРАНЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **устрани́ться;** 2. *страд. к* **устраня́ть.**

УСТРАША'ТЬ *несов. см.* **устраши́ть.**

УСТРАША'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **устраши́ться;** 2. *страд. к* **устраша́ть.**

УСТРАШЕ'НИЕ *ср.* коркутуу, чочутуу, жүрөк заада кылуу.

УСТРАШИ'ТЬ *сов. кого-что* коркутуу, чочутуу, жүрөк заада кылуу; **тру́дности его́ не устраши́ли** кыйынчылыктар аны коркуткан жок.

УСТРАШИ'ТЬСЯ *сов. чего* коркуу, чочулоо, жүрөк заада болуу.

УСТРЕМИ'ТЬ *сов. что* 1. (*стремительно двинуть*) бет алдыруу, коё берүү (*катуу, тез жиберүү*); **устреми́ть ко́нницу на проти́вника** аттуу аскерлерди душманга карата бет алдыруу; 2. *перен.* (*направить*) багыттоо, коюу, буруу; **устреми́ть взгляд** көз жиберүү, тиктөө, тигиле кароо; **устреми́ть всё внима́ние** *на кого-что-л.* бардык көңүлдү *бирөөгө же бир нерсеге* буруу.

УСТРЕМИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*стремительно двинуться*) умтулуу, бир жакка карап дуу коюу, бет алып катуу жөнөө; **толпа́ устреми́лась на пло́щадь** калың эл аянтты карай бет алып катуу жөнөп калды; 2. *перен.* умтулуу, тигилүү; **все взо́ры устреми́лись к трибу́не** бардык элдин көзү трибунага тигилди.

УСТРЕМЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*действие*) умтулуу, бир жакка карап дуу коюу, бет алып катуу жөнөө; 2. (*цель, намерение*) ниет, максат, талап.

УСТРЕМЛЯ'ТЬ *несов. см.* **устреми́ть.**

УСТРЕМЛЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **устреми́ться.**

У'СТРИЦА *ж.* устрица (*жешке жарай турган деңиз моллюскасынын бир түрү*).

УСТРОИ'ТЕЛЬ *м.* уюштуруучу, жасоочу (*мис. концерт уюштуруучу*).

УСТРОИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **устрои́тель.**

www.bizdin.kg

УСТРО'ИТЬ *сов.* 1. *что* (*организовать, создать*) уюштуруу, куруу, жасоо; **устро́ить вы́ставку** көргөзмө уюштуруу; 2. *что* (*наладить*) жайлаштыруу, орундаштыруу; **устро́ить свои́ дела́** өз ишин жайлаштыруу; **устро́ить свою́ жизнь** өзүнүн турмушун куруу; 3. *что* (*учинить*) чыгаруу, салуу; **устро́ить шум** дүрбөлөң салуу; 4. *кого-что* (*поместить, определить куда-л.*) жайлаштыруу, орундаштыруу; 5. *кого, разг.* куруу, түзүү; 6. (*подойти, оказаться удобным*) ылайык келүү, жагыштуу болуу, туура келүү; **э́та рабо́та меня́ устро́ит** бул иш мага ылайык келет; 7. *что, разг.* (*посодействовать в получении, достижении*) кол кабыш кылуу, жардам кылуу, жардамдашуу; **устро́ить биле́т в теа́тр** театрга билет алууга жардам кылуу.

УСТРО'ИТЬСЯ *сов.* 1. (*расположиться*) жайлашуу, орундашуу; **устро́иться на но́вой кварти́ре** жаңы квартирага жайлашуу; 2. (*наладиться*) тартипке салынуу, жөнгө салынуу, оңунан чыгуу, оңуна келүү; **всё устро́илось хорошо́** бардыгы оңунан чыкты; 3. *разг.* (*поступить*) орношуу; **он устро́ился на рабо́ту** ал ишке орношту.

УСТРО'ЙСТВО *ср.* 1. (*организация чего-л.*) уюштуруу, куруу, жасоо; **устро́йство спекта́кля** спектакль уюштуруу; 2. (*налаживание чего-л.*) жайлаштыруу, орундаштыруу; 3. (*на работу и т. п.*) жайлаштыруу, орундаштыруу; 4. (*строй*) курулуш, түзүлүш; **обще́ственное устро́йство** коомдук түзүлүш; **госуда́рственное устро́йство** мамлекеттик түзүлүш; 5. (*конструкция*) түзүлүш; **устро́йство радиоприёмника** радиоприёмниктин түзүлүшү; 6. (*техническое сооружение, механизм*) курулуш; механизм; **портóвые устро́йства** порттук курулуштар.

УСТУ'П *м.* кашат, тепкич, тумшук, урчук; **на усту́пе горы́** тоонун кашатында; **бе́рег реки́ поднима́лся усту́пами** өзөндүн жээги кашат-кашат болуп турду.

УСТУПА'ТЬ *несов. см.* **уступи́ть.**

УСТУПИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *грам.* чегинтме; **уступи́тельный сою́з** чегинтме байламта; **уступи́тельное прида́точное предложе́ние** чегинтме багыныңкы сүйлөм.

УСТУПИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* кыюу, кыйып берүү, кайрылышуу, берүү, мындай болуу; **уступи́ть ме́сто же́нщине** өзүнүн ордун аялга берүү; 2. (*согласиться, покориться*) макул болуу, көнүү, багынуу; **уступи́ть в спо́ре** талашта макул болуу (*биреөнүн пикирине*); 3. *кому в чём* (*оказаться ниже в каком-л. отношении*) калуу, калышуу; **он не усту́пит други́м в подгото́вке** ал даярдыгы жагынан башкалардан калышпайт; 4. *что* (*продать*) сыйлагандай кылып сатуу; 5. (*отдать дешевле*) баасын кемитүү, арзандатуу, арзан сатуу (*соодалашканда*); **уступи́ть три рубля́** үч сом арзан сатуу.

УСТУ'ПКА *ж.* 1. (*соглашение, компромисс*) кыюу, кайрылышуу, эпке келүү, уступка, макул болуу, **идти́ на усту́пки** эпке келүү; 2. *разг.* (*в цене*) төмөндөтүү, ылдыйлатып түшүрүү (*мис. баа, шарт жөнүндө*); **усту́пка в цене́** баасын төмөндөтүү.

УСТУПООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое кашат-кашат болуп турган, урчук-урчук болуп турган.

УСТУ'ПЧАТЫЙ, -ая, -ое *см.* **уступообра́зный.**

УСТУ'ПЧИВОСТЬ *ж.* көнгүчтүк, тил алгычтык, эпке көнгүчтүк, макул болгучтук.

УСТУ'ПЧИВЫЙ, -ая, -ое көнгүч, тил алгыч, эпке көнгүч, макул болгуч, ыркка көнгүч.

УСТЫДИ'ТЬ *сов. кого, разг.* уяткаруу, уялтуу, уят кылуу.

УСТЫДИ'ТЬСЯ *сов. кого-чего, разг.* уялуу, уялып калуу, уят болуу; **устыди́ться своего́ поведе́ния** өз жүрүш-турушунан уялуу.

У'СТЬЕ *ср.* 1. (*место впадения реки*) суунун деңизге же көлгө куйган жери; **у́стье реки́** өзөндүн куйган жери; 2. (*выходное отверстие*) чыгыш тешик, чыга бериш тешик; **у́стье ша́хты** шахтанын чыга бериш тешиги.

У'СТЬИЦЕ *ср. бот.* оозчо (*өсүмдүк кабыгындагы көзгө илээшкис майда тешикчелер; анда газ алмашуу жана буулануу пайда болот*).

УСУГУ'БИ'ТЬ *сов. что* күчөтүү, ырбатуу; **усугу́бить вину́** күнөөнү күчөтүү.

УСУГУ'БИ'ТЬСЯ *сов.* күчөө, ырбоо.

УСУГУБЛЯ'ТЬ *несов. см.* **усугу́бить.**

УСУГУБЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **усугу́биться;** 2. *страд. к* **усугубля́ть.**

УСУ'ШКА *ж.* кургоо аркасында салмагы кемүү.

УСЫ' *мн.* (*ед.* **ус** *м.*) 1. мурут; 2. *бот.* мурутчалар.

УСЫЛА'ТЬ *несов. см.* **усла́ть.**

УСЫНОВИ'ТЕЛЬ *м. офиц.* бирөөнүн баласын бала кылып багып алган киши.

УСЫНОВИ'ТЬ *сов. кого* уул кылып алуу, уул кылып асырап алуу, уул кылып багып алуу; **усынови́ть ребёнка** баланы уул кылып багып алуу.

УСЫНОВЛЕ'НИЕ *ср. офиц.* уул кылып алуу, уул кылып асырап алуу, уул кылып багып алуу.

УСЫНОВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **усынови́ть.**

УСЫПА'ЛЬНИЦА *ж. уст.* күмбөз.

УСЫ'ПАТЬ *сов. что* 1. (*густо посыпать*) төгүү, бетине жайылта төгүү; **доро́жки усы́паны песко́м** жолго жайылта кум төгүлгөн; 2. *перен.* (*усеять, покрыть*) каптоо, басуу; **не́бо усы́пано звёздами** асманды жылдыз каптаган.

УСЫПА'ТЬ *несов. см.* **усы́пать.**

УСЫПИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*снотворный*) уктаткыч; **усыпи́тельное сре́дство** уктаткыч дары; 2. *перен.* (*доводящий до сна*) уйку келтирүүчү; **усыпи́тельный расска́з** уйку келтирүүчү (кызыксыз) аңгеме.

УСЫПИ'ТЬ *сов.* 1. *кого* (*заставить уснуть*) уктатуу; **усыпи́ть ребёнка** баланы уктатуу; **больно́го усыпи́ли пе́ред опера́цией** ооруну операциянын алдында уктатып коюшту; 2. *что, перен.* (*ослабить*) мокотуу; **усыпи́ть боль** ооруну мокотуу; **усыпи́ть подозре́ния** шектенүүнү мокотуу.

УСЫПЛЕ'НИЕ *ср.* 1. уктатуу; **усыпле́ние ребёнка** баланы уктатуу; 2. *перен.* мокотуу; **усыпле́ние бди́тельности** кыраакылыкты мокотуу.

УСЫПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **усыпи́ть.**

УСЫХА'НИЕ *ср.* кууроо, кагыроо.

УСЫХА'ТЬ *несов. см.* **усо́хнуть.**

УТА'ИВАТЬ *несов. см.* **утаи́ть.**

УТАИ'ТЬ *сов. что* 1. (*скрыть*) жашыруу, айтпоо, ичте сактоо; **утаи́ть пра́вду** чындыкты жашыруу; 2. (*тайно присвоить*) жымкыруу, жымкырып алуу, уурдап алуу; ◇ **ши́ла в мешке́ не утаи́шь** *посл.* айды этек менен калкалай албайсын.

УТА'ЙКА *ж.* 1. жашыруу; **рассказа́ть всё без ута́йки** бардыгын жашырбастан айтып берүү; 2. (*напр. денег*) жымкыруу.

УТА'ПТЫВАТЬ *несов. см.* **утопта́ть.**

УТА'СКИВАТЬ *несов. см.* **утащи́ть.**

УТАЩИ'ТЬ *сов. кого-что, разг.* 1. (*уволочь*) сүйрөп кетүү, сүйрөп алып кетүү, алып кетүү; **утащи́ть мешки́ в сара́й** каптарды сарайга сүйрөп алып кетүү; 2. (*украсть*) уурдап кетүү.

У'ТВАРЬ *ж. собир.* эмерек, буюм; **дома́шняя у́тварь** үй эмереги.

УТВЕРДИ'ТЕЛЬНО *нареч.* макул таап, кабыл алып; **утверди́тельно кивну́ть голово́й** кабыл алып баш ийкөө.

УТВЕРДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое макул тапкан, кабыл алган; **утверди́тельный отве́т** макул тапкан жооп.

УТВЕРДИ'ТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*признать окончательным*) бекитүү, ырастоо; **утверди́ть план рабо́ты** иш планын бекитүү; **утверди́ть в до́лжности** кызматка бекитүү; 2. *что* (*в мысли, намерении и т. п.*) биротоло ишендирүү.

www.bizdin.kg

УТВЕРДИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*укрепиться*) бекемделүү, чыңдалуу, нык орун алуу; **2.** (*убедиться*) ишенүү; **утвердиться в своём мнении** өз пикиринин тууралыгына ишенүү.

УТВЕРЖДА'ТЬ *несов.* **1.** *см.* **утвердить; 2.** (*настойчиво доказывать*) деп эле айтуу, деп эле туруп алуу, далилдөө; **всё утверждает, что он прав** ал өзүнүкүн туура деп туруп алды; **утверждать обратное** тескерисинче далилдөө.

УТВЕРЖДА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **утвердиться; 2.** *страд. к* **утверждать.**

УТВЕРЖДЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*признание чего-л.*) бекитүү, ырастоо; **2.** (*укрепление*) бекемдөө, **утверждение социалистической системы хозяйства** чарбанын социалисттик системасын бекемдөө; **3.** (*подтверждение*) ырастоо; **по утверждению свидетелей** күбөлөрдүн ырастоосу боюнча; **4.** (*мнение*) ой, айткан; **правильные утверждения** айткандары туура.

УТЕКА'ТЬ *несов. см.* **утечь.**

УТЁНОК *м.* өрдөктүн баласы.

УТЕПЛЕ'НИЕ *ср.* жылуулоо, жылуу кылуу; **утепление дома** үйдү жылуулоо.

УТЕПЛЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **утеплить; 2.** *прил.* жылууланган, жылуу кылынган.

УТЕПЛИ'ТЬ *сов. что* жылуулоо, жылуу кылуу.

УТЕПЛЯ'ТЬ *несов. см.* **утеплить.**

УТЕРЕ'ТЬ *сов. что* аарчуу, сүртүү; **утереть слёзы** көз жашты аарчуу; **утереть лицо** бетти сүртүү; ◇ **утереть нос** *перен. разг.* тезек тердирүү.

УТЕРЕ'ТЬСЯ *сов.* аарчынуу, сүртүнүү; **он утёрся полотенцем** ал сүлгү менен сүртүндү.

УТЕРПЕ'ТЬ *сов.* чыдоо; **он не утерпел, чтобы не сказать** ал айтпай коюуга чыдабады.

УТЕ'РЯ *ж.* жоготуу; **утеря документов** документтерди жоготуу.

УТЕРЯ'ТЬ *сов. что* жоготуу.

УТЕРЯ'ТЬСЯ *сов.* жоголуу.

УТЁС *м.* зоо, зоока, аска; **стоять как утёс** зоокадай бекем туруу.

УТЕ'ХА *ж.* ыракат, жыргал.

УТЕ'ЧКА *ж.* **1.** (*потеря*) агып кемүү, сызылып чыгуу, азаюу (*тешиктен агып азаюу*); **утечка газа** газдын сызылып чыгышы; **2.** *перен.* (*убыль*) кемүү, азаюу (*мис. жумушчу күчүнүн азайышы*).

УТЕ'ЧЬ *сов.* **1.** агып кемүү, сызылып чыгуу, азаюу; **2.** *перен. разг.* (*миновать*) өтүү, өтүп кетүү; **годы утекли** далай жылдар өттү.

УТЕША'ТЬ *несов. см.* **утешить.**

УТЕША'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **утешиться; 2.** *страд. к* **утешать.**

УТЕШЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) соороотуу, жубатуу; **2.** тынчтантуу; **он нашёл утешение в работе** жумуш анын чөгөт болгон көңүлүн тынчтантты, аны тынчтанткан жумуш болду; **найти слова утешения** сооротқудай сөз табуу.

УТЕШИ'ТЕЛЬ *м.* соороттуучу, жубатуучу, көңүл айтуучу.

УТЕШИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **утешитель.**

УТЕШИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое соороттуучу, жубатуучу; **утешительное известие** жубатуучу кабар.

УТЕ'ШИТЬ *сов. кого-что* соороттуу, жубатуу; **утешить ребёнка** баланы соороттуу.

УТЕ'ШИТЬСЯ *сов.* сооронуу, жубануу.

УТИЛИЗА'ЦИЯ *ж.* утилизация, утилизациялоо, утилизация кылуу (*бир нерсени пайдалануу, таштанды нерсени керекке жаратуу*).

УТИЛИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* утилизациялоо, утилизация кылуу; **утилизировать отходы производства** өндүрүштүн таштандыларын утилизациялоо.

УТИЛИТАРИ'ЗМ *м.* утилитаризм (**1.** *филос. таптык коомдогу карама-каршылыктарды кишилердин көпчүлүгү үчүн көп пайда келтирүү деген ураан менен жаап-жашырган буржуазиялык этикалык окуу,* **2.** *перен. бардык нерседен материалдык пайда чыгарып алууга гана умтулуучулук*).

УТИЛИТАРИ'СТ *м.* утилитарист (*утилитаризм жолун жолдоочу*).

УТИЛИТА'РНОСТЬ *ж.* утилитардуулук (*бардык нерседен материалдык пайда чыгарып алууга умтулуучулук*).

УТИЛИТА'РНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*стремящийся к выгоде*) утилитардуу (*жалаң гана пайданы көздөөчү*); **утилитарные соображения** утилитардуу ой; **2.** (*прикладной, узко практический*) утилитардык, практикалык; **утилитарные знания** утилитардык билимдер.

УТИ'ЛЬ *м. собир.* утиль (*таштанды, колдонууга жараксыз болуп калган, бирок кайтадан иштеп чыгуу үчүн сырьё катарында пайдаланууга жарактуу нерселер, буюмдар*); **собирать утиль** утиль жыйноо.

УТИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **утиль**-*ге т.*

УТИЛЬЗАВО'Д *м.* утиль заводу (*утилди кайтадан иштеп чыгуучу завод*).

УТИЛЬСЫРЬЁ *ср. см.* **утиль.**

УТИ'НЫЙ, -ая, -ое **утка**-*ге т.*; **утиное яйцо** өрдөк жумурткасы; ◇ **утиный нос** өрдөк тумшук; **утиная походка** маң-муң басуу, чайпалып басуу.

УТИРА'ТЬ *несов. см.* **утереть.**

УТИРА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **утереться; 2.** *страд. к* **утирать.**

УТИХА'ТЬ *несов. см.* **утихнуть.**

УТИ'ХНУТЬ *сов.* **1.** (*стихая, умолкнуть; перестать звучать*) тынчуу, басылуу; **шум утих** уу-чуу басылды; **голоса утихли** үндөр басылды, үн чыкпай калды; **2.** (*ослабеть, прекратиться*) басылуу, басаңдоо, басаңчалоо, токтолуу; **ветер утих** шамал басылды; **3.** *перен.* (*успокоиться*) тынчуу, тынчып калуу, басылуу, сооронуу; **ребёнок утих** бала сооронду; **больной утих** оорулуу киши тынчып калды.

УТИХОМИ'РИВАТЬ *несов. см.* **утихомирить.**

УТИХОМИ'РИВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **утихомириться; 2.** *страд. к* **утихомиривать.**

УТИХОМИ'РИТЬ *сов. кого-что, разг.* жоошутуу, жинин кагуу, басуу.

УТИХОМИ'РИТЬСЯ *сов. разг.* жоошуу, жини кагылуу, басылуу.

У'ТКА I *ж.* өрдөк; **домашняя утка** бакма өрдөк; **дикая утка** жапайы өрдөк.

У'ТКА II *ж.* (*ложный слух*) калп, жалган кабар; **пустить утку** жалган кабар таратуу, беш өрдөк учуруу.

утка *род. п. от* **уток.**

УТКНУ'ТЬ *сов. что, разг.* тыгуу, катуу; **уткнуть лицо в воротник** бетин жакасына тыгуу; ◇ **уткнуть нос в книгу** *разг.* баш көтөрбөй үңкүйүп окуу.

УТКНУ'ТЬСЯ *сов. разг.* тыгуу, катуу; **уткнуться головой в подушку** башын жаздыкка тыгуу; ◇ **уткнуться в книгу** *разг.* китепти карап үңкүйүп, баш көтөрбөй окуу.

УТКОНО'С *м.* утконос, өрдөк тумшук (*тумшугу өрдөктүкүнө окшош, жумуртка тууучу жана сүт эмүүчү, Австралияда жашоочу айбан*).

У'ТЛЫЙ, -ая, -ое *уст.* чалдыбары чыккан, тамтыгы жок.

УТО'К *м. текст.* аркак.

УТОЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*напр. жажды*) басуу, кануу, кандыруу, өзөк жалгоо; **2.** *перен.* (*ослабление*) басуу, басаңдатуу.

УТОЛИ'ТЬ *сов. что* **1.** басуу, кануу, кандыруу, өзөк жалгоо; **утолить жажду** суусун кандыруу; **2.** *перен.* (*ослабить*) басуу, басаңдатуу; **лекарство утолило боль** дары ооруну басаңдатты.

УТОЛСТИ'ТЬ *сов. что* жоонойтуу, калыңдоо, калың кылуу.

www.bizdin.kg

УТОЛСТИ́ТЬСЯ *сов.* жоонюу, калыңдануу, калыңдалуу, калың болуу.

УТОЛЩА́ТЬ *несов. см.* **утолсти́ть.**

УТОЛЩА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **утолсти́ться;** 2. *страд. к* **утолща́ть.**

УТОЛЩЕ́НИЕ *ср.* 1. (*действие*) жоонюу, калыңдануу, 2. (*более толстая часть*) бир нерсенин жоон жери; **верёвка с утолще́нием на конце́** уч жагы жоонойгон жип (көтөрмө); 3. муун (*өсүмдүктүн жоонойгон жери*).

УТОЛЯ́ТЬ *несов. см.* **утоли́ть.**

УТОМИ́ТЕЛЬНО 1. *нареч.* чарчатарлык, талдырарлык, зарыктырарлык, жадатарлык; **утоми́тельно е́хать так до́лго** мындай узак убакка чейин жүрүү чарчатат; 2. *безл. в знач. сказ.* чарчаткыч, жадаткыч; **э́то утоми́тельно** бул чарчаткыч.

УТОМИ́ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* чарчаткычтык, талдыргычтык, зарыктыргычтык, жадаткычтык.

УТОМИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое чарчатуучу, талдыруучу, зарыктыруучу, жадатуучу; **утоми́тельная доро́га** зарыктыруучу жол.

УТОМИ́ТЬ *сов. кого-что* чарчатуу, талытуу, жадатуу; **утоми́ть глаза́** көз талытуу; **пое́здка меня́ утоми́ла** жол жүрүү мени зарыктырды.

УТОМИ́ТЬСЯ *сов.* чарчоо, талыгуу, алсыроо, каруу кетүү, жадоо, зеригүү.

УТОМЛЕ́НИЕ *ср.* чарчоо, талуу, алсыроо, каруу кетүү, жадоо, зеригүү; **почу́вствовать утомле́ние** чарчоону сезүү.

УТОМЛЁННОСТЬ *ж.* чарчагандык, алсырагандык, каруу кеткендик, талыгандык.

УТОМЛЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **утоми́ть;** 2. *прил.* (*усталый*) чарчаган, алсыраган, каруусу кеткен, талыган; **утомлённое лицо́** алсыраган өң (жүз).

УТОМЛЯ́ЕМОСТЬ *ж.* чарчоочулук.

УТОМЛЯ́ТЬ *несов. см.* **утоми́ть.**

УТОМЛЯ́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **утоми́ться;** 2. *страд. к* **утомля́ть.**

УТОНУ́ТЬ *сов.* батуу, чөгүү; чөгүп өлүү (*о ком-л.*); **ягнёнок утону́л в реке́** козу сууга чөгүп өлдү; **утону́ть в мя́гком кре́сле** *перен.* жумшак креслого батып (чөгүп) отуруу.

УТОНЧА́ТЬ *несов. см.* **утончи́ть.**

УТОНЧА́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **утончи́ться;** 2. *страд. к* **утонча́ть.**

УТОНЧЕ́НИЕ *ср.* ичкерүү, ичкертүү, жукаруу, жукартуу.

УТОНЧЁННО *нареч.* назиктик менен, кылдаттык менен.

УТОНЧЁННОСТЬ *ж.* назик болгондук, назиктик; **утончённость вку́са** даамга сезимдин назиктиги.

УТОНЧЁННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **утончи́ть;** 2. *прил.* (*изысканный*) назик, кылдат; **утончённый вкус** даамга назик сезим; **утончённая жесто́кость** кылдаттык менен табалап жасалган катаалдык.

УТОНЧИ́ТЬ *сов. что* 1. (*сделать тоньше*) ичкертүү, жукартуу; **утончи́ть ни́тку** жипти ичкертүү; 2. *перен.* (*сделать более изысканным*) назиктендирүү, назиктентүү.

УТОНЧИ́ТЬСЯ *сов.* 1. (*сделаться тоньше*) ичкерүү, жукаруу; 2. *перен.* (*сделаться более изысканным*) назиктенүү.

УТОПА́ТЬ *несов.* 1. *см.* **утону́ть;** 2. *в чём, перен.* батуу, толуу, чумуу; **ко́мната утопа́ла в цвета́х** бөлмө гүлгө толгон; **утопа́ть в ро́скоши** жыргалга батуу; **утопа́ть в крови́** канга батуу.

УТОПА́ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **утопа́ть;** 2. *в знач. сущ. м.* сууга чөгүп бара жаткан киши; ◇ **утопа́ющий за соло́минку хвата́ется** *посл.* буюкканга жылдыз — от.

УТОПИ́ЗМ *м.* 1. (*несбыточность*) утопизм (*иш жүзүнө ашпай турган нерсе жөнүндө кыялданучулук*); 2. (*бесплодные мечтания*) куру кыялдануу; 3. *филос. см.* **утопи́ческий (утопи́ческий социали́зм).**

УТОПИ́СТ *м.* утопист (1. *филос. утопиялык социализмдин жолун жолдоочу;* 2. *утопияга, кыялга берилүүчү адам*).

УТОПИ́ТЬ *сов. кого-что* 1. батыруу, чөгөрүү, чөктүрүү; чөгөрүп өлтүрүү (*о ком-л.*); **утопи́ть су́дно неприя́теля** душмандын кемесин сууга чөктүрүү; 2. *перен. разг.* (*погубить*) жала жаап түбүнө жетүү, курутуу, бузуу; ◇ **утопи́ть в ло́жке воды́** кылдан кыйкым таап курутуу.

УТОПИ́ТЬСЯ *сов.* өзү чөгүп өлүү; **утопи́ться в о́зере** көлгө чөгүп өлүү.

УТОПИ́ЧЕСКИЙ, -ая, -ое утопиялык; **утопи́ческий социали́зм** утопиялык социализм (*марксизмге чейинки социалистик окуулар; булар — капитализмди критикалаган, бирок алар эл массаларынан жана алардын таптык күрөшүнөн алыс турушкан, коомдун өнүгүү закондорун, пролетариаттын жана анын партиясынын жетекчилик ролун ачып көрсөтө алышкан эмес*).

УТО́ПИЯ *ж.* утопия (*фантазия, орундалбай турган кыял*).

УТО́ПЛЕННИК *м.* сууга батып (чөгүп) өлгөн киши.

УТО́ПЛЕННИЦА *женск. р. к* **уто́пленник.**

УТОПТА́ТЬ *сов. что* таптоо, таптап салуу, тепсөө, тепселөө, тепсөөрүн кылуу; **утопта́ть площа́дку** аянтчаны таптоо.

УТОЧНЕ́НИЕ *ср.* 1. (*действие*) тактоо, аныктоо; **уточне́ние подро́бностей** майда-чүйдөсүнө чейин аныктоо; 2. (*подробность*) тактоо; **внести́ уточне́ния в прое́кт** проектиге тактоолор киргизүү.

УТОЧНИ́ТЬ *сов. что* тактоо, аныктоо; **уточни́ть вре́мя заня́тий** окуу, иштөө убактысын тактоо.

УТОЧНИ́ТЬСЯ *сов.* такталуу, аныкталуу, **э́то со вре́менем уточни́тся** бул бара-бара такталат.

УТОЧНЯ́ТЬ *несов. см.* **уточни́ть.**

УТОЧНЯ́ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **уточни́ться;** 2. *страд. к* **уточня́ть.**

УТРА́ИВАТЬ *несов. см.* **утро́ить.**

УТРА́ИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **утро́иться;** 2. *страд. к* **утра́ивать.**

УТРАМБОВА́ТЬ *сов. что* трамбовкалоо, трамбовка кылуу, таптоо, тыгыздоо, таптап тыгыздоо.

УТРАМБОВА́ТЬСЯ *сов.* трамбовкалануу, трамбовка кылынуу, тапталуу, тыгыздалуу.

УТРАМБО́ВЫВАТЬ *несов. см.* **утрамбова́ть.**

УТРАМБО́ВЫВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **утрамбова́ться,** 2. *страд. к* **утрамбо́вывать.**

УТРА́ТА *ж.* жоготуу, жоюу, жоголуу, жоюлуу, ажыроо, айрылуу; **утра́та трудоспосо́бности** эмгекке жарактуулугун жоготуу, эмгекке жөндөмдүүлүгүнүн жоголушу; **тяжёлая утра́та** оор жоготуу; **понести́ утра́ту** жоготууга учуроо.

УТРА́ТИТЬ *сов. кого-что* жоготуу, ажыроо, айрылуу; **утра́тить трудоспосо́бность** эмгекке жарамдуулугун жоготуу; **постановле́ние утра́тило си́лу** токтом күчүн жоготту.

УТРА́ТИТЬСЯ *сов.* жоголуу, жоюлуу.

УТРА́ЧИВАТЬ *несов. см.* **утра́тить.**

УТРА́ЧИВАТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **утра́титься;** 2. *страд. к* **утра́чивать.**

У́ТРЕННИЙ, -яя, -ее эртең мененки, таңкы, азанкы; **у́тренний ветеро́к** таңкы жел; **у́тренняя заря́** таң, аткан таң.

У́ТРЕННИК *м.* 1. (*утренний спектакль*) эртең менен коюлуучу оюн; 2. (*утренний мороз*) эртең мененки ызгаар (*көктөмдөгү же күзүндөгү ызгаар*).

УТРИ́РОВАНИЕ *ср.* апыртуу, учуртуу.

УТРИ́РОВАТЬ *сов. и несов. что* апыртуу, учуртуу; **утри́ровать чьи-л. слова́** бирөөнүн сөзүн апыртуу.

УТРИРО́ВКА *ж.* 1. (*действие*) апыртуу, учуртуу; 2. (*преувеличение*) апыртма, учуртма.

www.bizdin.kg

У'ТРО *ср.* эртең мененки убакыт; **ра́нним у́тром** таң эртең менен; **с утра́ до́ ночи** эртеден кечке чейин, эртели-кеч; **по утра́м** күнүгө эртең менен; **в семь часо́в утра́** эртең менен саат жетиде; **под у́тро** таңга маал, таңга жуук; **я́сное у́тро** эртең мененки ачык күн; ◇ **с до́брым у́тром!** *или* **до́брое у́тро!** куттуу шашке! (*эртең мененки амандашуу*); **у́тро ве́чера мудрене́е** *погов.* кечкиге караганда эртең мененки ийгиликтүү (*эми кеч болду, калганын эртең менен бүтүрөлү*).

УТРО'БА *ж. уст.* курсак, карын; **в утро́бе ма́тери** эненин курсагында.

УТРО'БНЫЙ, -ая, -ое утроба-*га т.*; **утро́бный пери́од разви́тия** өнүгүүнүн жатында өткөн мезгили.

УТРО'ИТЬ *сов. что* үч эсе көбөйтүү, үч эселентүү, үч мертебе көбөйтүү, үч мертебе арттыруу; **утро́ить поголо́вье скота́** малдын санын үч эсе көбөйтүү; **он утро́ил эне́ргию** ал энергиясын (күчүн) үч мертебе арттырды.

УТРО'ИТЬСЯ *сов.* үч эсе көбөйүү, үч мертебе көбөйүү; **коли́чество уча́щихся утро́илось** окуучулардын саны үч эсе көбөйдү.

У'ТРОМ *нареч.* эртең менен; **он встал ра́но у́тром** ал эртең менен эрте турду.

УТРУДИ'ТЬ *сов. кого-что, уст.* убара кылуу, машакат чектирүү, чарчатуу; **утруди́ть про́сьбой** сурана берип убара кылуу.

УТРУЖДА'ТЬ *несов. см.* **утруди́ть.**

УТРУЖДА'ТЬСЯ *несов.* убара болуу, машакат чегүү; **пожа́луйста, не утружда́йтесь!** убара болбоңузчу!

УТРУ'СКА *ж. ком.* чачылып-төгүлүп кемүү (азаюу).

УТРЯСА'ТЬ *несов. см.* **утрясти́.**

УТРЯСА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **утрясти́сь; 2.** *страд. к* **утряса́ть.**

УТРЯСТИ' *сов.* **1.** *что* (*уменьшить объём*) ыкшап ылдыйлатуу, ыргап бөксөртүү; **утрясти́ муку́ в мешке́** каптагы унду ыкшап бөксөртүү; **2.** *перен. разг.* (*уладить*) жөнгө салуу; **утрясти́ вопро́с** маселени жөнгө салуу.

УТРЯСТИ'СЬ *сов.* **1.** (*уменьшиться в объёме*) ыргалып азаюу, ыкшалып азаюу; **2.** *перен. разг.* (*уладиться*) жөнгө салынуу; **де́ло утрясло́сь** иш жөнгө салынды.

УТЫ'КАТЬ *сов. что* **1.** *разг.* (*воткнуть*) бардык жерине саюу, сайып-сайып коюу; **уты́кать мате́рию иго́лками** кездемеге ийнени көп кылып сайып коюу; **2.** *прост.* (*заткнуть*) тыгып коюу; **уты́кать ще́ли тря́пками** жылчыктарга чүпүрөк тыгып коюу.

УТЫКА'ТЬ I *несов. см.* **уткну́ть.**

УТЫКА'ТЬ II *несов. см.* **уты́кать.**

УТЮ'Г *м.* утюг, үтүк; **электри́ческий утю́г** электр үтүгү; **жаро́вый утю́г** көмүр менен ысытылуучу үтүк.

УТЮ'ЖИТЬ *сов. что* утюгдоо, үтүктөө, утюг менен таптоо.

УТЮ'ЖКА *ж.* утюгдөө, үтүктөө, утюг менен таптоо; **утю́жка пла́тья** көйнөк үтүктөө.

УТЯЖЕЛЕ'НИЕ *ср.* оордотуу.

УТЯЖЕЛИ'ТЬ *сов. что* оордотуу; **утяжели́ть маши́ну** машинанын салмагын оордотуу.

УТЯЖЕЛИ'ТЬСЯ *сов.* салмактуу болуу, оор тартуу.

УТЯЖЕЛЯ'ТЬ *несов. см.* **утяжели́ть.**

УТЯЖЕЛЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **утяжели́ться; 2.** *страд. к* **утяжеля́ть.**

УТЯНУ'ТЬ *сов. кого-что, прост.* **1.** (*уволочь, увести за собой*) сүйрөп кетүү; **2.** *перен.* (*украсть*) уурдап кетүү, жымкырып кетүү.

утя́та *мн от* **утёнок.**

УТЯ'ТИНА *ж. разг.* өрдөктүн эти.

УФ *межд.* уф, өх, **уф, уста́л!** өх, чарчадым!; **уф, как жа́рко!** уф, кандай ысык!

УХ *межд.* өх, төх; **ух, како́й большо́й!** төх, кандай чоң!

УХА' *ж.* балык сорпосу.

УХА'Б *м.* жолдогу аң, өңгүл-дөңгүл, уңкур-чуңкур.

УХА'БИСТЫЙ, -ая, -ое аңдуу, өңгүл-дөңгүлдүү, уңкур-чуңкурдуу; **уха́бистая доро́га** өңгүл-дөңгүлдүү жол.

УХАЖЁР *м. прост.* аял жандуу киши.

УХА'ЖИВАНИЕ *ср.* **1.** (*уход за больным, за ребёнком*) багуу, кароо; **2.** (*за женщиной*) артынан жүрүү; **3.** *перен. неодобр.* жагынуу.

УХА'ЖИВАТЬ *несов.* **1.** *за кем-чем* (*заботиться, оказывать помощь*) багуу, кароо; **уха́живать за цвета́ми** гүл багуу; **уха́живать за больны́м** оорулуу адамды багуу; **2.** *за кем* (*добиваться расположения*) артынан жүрүү; **уха́живать за же́нщиной** аялдын артынан жүрүү, аял менен жүрүү; **3.** *за кем, перен. неодобр.* (*угождать, угодничать*) жагынуу.

У'ХАРСКИ *нареч. разг.* эр жигиттерче, эрдик кылып, чакчырылып.

У'ХАРСКИЙ, -ая, -ое *разг.* чакчырылган; **у́харские зама́шки** чакчырылган кылыктар.

У'ХАРСТВО *ср. разг.* чакчырылган азаматтык, шамдагайлык.

У'ХАРЬ *м. разг.* чакчырылган азамат, шамдагай.

УХВА'Т *м.* **1.** (*печной*) мешке чугунке коюучу жана алуучу эки ача темир; **2.** *тех.* ухват (*морлорду бекитүүчү металлдан жасалган айры*).

УХВАТИ'ТЬ *сов.* **1.** *кого-что* (*взять*) бек кармоо, камтый кармоо; **ухвати́ть за́ руку** колдон бек кармоо; **2.** *что, разг.* (*понять*) баамдоо, түшүнүү, илип алуу; **ухвати́ть чью-л. мысль** биреөнүн оюн оңой замат эле баамдоо.

УХВАТИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*взяться*) кармай калуу, бек кармоо, жармашуу, жармаша калуу, жармашып алуу; **ухвати́ться обе́ими рука́ми** эки колдоп бек кармап калуу; **2.** *перен. разг.* (*с радостью воспользоваться чем-л*). жабышып алуу; **он ухвати́лся за э́ту мысль** ал ушул ойго жабышып алды.

УХВА'ТКА *ж. разг.* **1.** (*манера*) ыкма, кыймыл-аракеттин түрү (мүнөзү); **удала́я ухва́тка** азаматтык ыкма; **2.** (*ловкость*) шамдагайлык, эптүүлүк; **ухва́тка в рабо́те** иштеги шамдагайлык.

УХВА'ТЫВАТЬ *несов. см.* **ухвати́ть.**

УХВА'ТЫВАТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **ухвати́ться; 2.** *страд. к* **ухва́тывать.**

УХИТРИ'ТЬСЯ *сов. с неопр., разг.* амалын табуу, амал-айла кылуу, айласын табуу; **он ухитри́лся пройти́ незаме́тно** ал айласын таап, байкалбай өтүп кетти.

УХИТРЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **ухитри́ться.**

УХИЩРЕ'НИЕ *ср.* амал, айла, амал-айла, куулук; **прибега́ть к ра́зным ухищре́ниям** ар түрдүү амал-айла колдонуу.

УХИЩРЯ'ТЬСЯ *несов.* амал кылуу, айла кылуу, куулук кылуу.

УХЛО'ПАТЬ *сов. прост.* **1.** *кого* (*убить*) жайлап салуу, өлтүрүү; **2.** *что* (*истратить*) сарыптоо, жок кылуу, жумшоо; **ухло́пать у́йму де́нег** толгон акчаны жок кылып салуу.

УХЛО'ПЫВАТЬ *несов. см.* **ухло́пать.**

УХМЫЛЬНУ'ТЬСЯ *сов. разг.* күлүмсүрөп коюу.

УХМЫЛЯ'ТЬСЯ *несов. см.* **ухмыльну́ться.**

У'ХНУТЬ *сов. разг.* **1.** (*издать громкий звук*) дүп этүү, күрс этүү, дүңк этүү; **вдалеке́ у́хнула пу́шка** алыста замбирек күрс этти; **2.** (*о филине*) «ух» деп үн чыгаруу; **3.** (*с шумом упасть, уронить*) дүңк этип түшүү; **кни́ги у́хнули на́ пол** китептер полго дүңк этип түштү; **4.** *что* (*положить в большом количестве*) күрс эттирип ыргытуу, салып жиберүү; **у́хнуть всё мя́со в котёл** эттин бардыгын казанга салып жиберүү; **5.** (*пропасть*) жок болуу; **у́хнули мои́ де́нежки** кайран акчамдын баары жок болду; **6.** *что* (*израсходовать*) уруп жиберүү (*мис. сарып кылуу*); **он все де́ньги у́хнул на поку́пку книг** ал акчанын баарын китеп алууга уруп жиберди.

www.bizdin.kg

У'ХО *ср.* кулак; **нару́жное у́хо** кулактын сырты; **сре́днее у́хо** кулактын ортосу; **говори́ть на́ ухо** кулакка шыбырап айтуу; **воспале́ние у́ха** *мед.* кулак сезгенүү; **звени́т в уша́х** кулак зыңылдап турат; **отодра́ть за́ уши** кулактан чоюу; **заткну́ть у́ши** кулакка бир деме тыгуу (*мис. кебез*); ◇ **слу́шать во все у́ши** *разг.* ынта коюп, көңүл коюп угуу; **в одно́ у́хо вошло́, в друго́е вы́шло** *погов.* бир кулагынан кирип, бир кулагынан чыгып кетти; **слы́шать кра́ем у́ха** кулак чалып калуу; чала-чарпыт угуу; **пропусти́ть ми́мо уше́й** кулактын сыртынан кетирүү; **и у́хом не вести́** *разг.* кулак салбоо, капарына да алып койбоо, эч кандай көңүл бурбоо; **протруби́ть (прожужжа́ть) все у́ши** кулактын кужуруи алуу; **держа́ть у́хо востро́** *разг.* сак болуу, кулак түрүү; **навостри́ть (насторожи́ть) у́ши** *разг.* кулак түрүү; **улыбну́ться до уше́й** оозу кулагына жеткиче жылмайып күлүү, абдан ыржайып күлүү; **покрасне́ть до уше́й** кулагына чейин кызаруу; **туго́й на́ ухо** *разг.* кулагы катуу, кулагы катуурак; **по́ уши** аябай, абдан, өтө, эң; **по́ уши влюби́ться** абдан сүйүп калуу; **по у́ши в долга́х** карызы чачынан көп; **у́ши вя́нут** *разг.* кулак уялат, адам уккус (*болбогон сөз*); **разве́сить у́ши** кызыгып жана ишенип кулак салып туруу; **у стен есть у́ши** тамдын кулагы бар; **не ве́рить свои́м уша́м** таң калардык, укмуштуу бир нерсени угуп, ага ишене албоо; **дать в у́хо** *или* **дать по́ уху** *прост.* кулак түпкө коюу, кулактан ары бир коюу.

УХОВЁРТКА *ж. зоол.* уховёртка (*үйдүн нымдуу жеринде жашоочу кичине курт*).

УХО'Д I *м.* кетүү, жөнөө, **он зашёл ко мне пе́ред са́мым ухо́дом** ал мага жүп кетээр алдында келди.

УХО'Д II *м.* (*забота, помощь*) багуу, кароо; **ухо́д за посе́вами** эгинди багуу; **хоро́ший ухо́д за больны́м** оору кишини жакшылап багуу.

УХОДИ'ТЬ I *несов. см.* **уйти́.**

УХОДИ'ТЬ II *сов. кого, разг.* (*измучить*) жүдөтүү, өтө жүдөтүү, жабыркатуу.

УХУДША'ТЬ *несов. см.* **уху́дшить.**

УХУДША'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **уху́дшиться; 2.** *страд. к* **ухудша́ть.**

УХУДШЕ'НИЕ *ср.* начарлоо, начарлануу, начарлатуу, начарландыруу, бузулуу; **ухудше́ние отноше́ний** мамиленин начарланышы.

УХУ'ДШЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **уху́дшить; 2.** *прил.* начарлатылган.

УХУ'ДШИТЬ *сов. что* начарлатуу, начарландыруу.

УХУ'ДШИТЬСЯ *сов.* начарлоо, начарлануу, бузулуу; **отноше́ние к нему́ уху́дшилось** ага карата мамиле начарлады.

УЦЕЛЕ'ТЬ *сов.* аман калуу, соо калуу, бүтүн калуу; **дом уцеле́л от пожа́ра** үй өрттөн аман калды.

УЦЕНЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **уцени́ть; 2.** *прил.* баасы төмөндөтүлгөн; **уценённый това́р** баасы төмөндөтүлгөн товар.

УЦЕ'НИВАТЬ *несов. см.* **уцени́ть.**

УЦЕНИ'ТЬ *сов. что* баасын төмөндөтүү, баасын арзандатуу.

УЦЕ'НКА *ж.* **1.** (*действие*) баасын төмөндөтүү, баасын арзандатуу; **2.** (*разница цен*) баанын азайтылган бөлүгү; **значи́тельная уце́нка** баанын бир кыйла азайтылышы.

УЦЕПИ'ТЬ *сов. что, разг.* илип калуу, илип алуу.

УЦЕПИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*крепко ухватиться*) кармай калуу, бек кармоо, жармашуу, жармаша калуу; **2.** *перен. разг.* (*с радостью воспользоваться чем-л.*) жабышып алуу; **уцепи́ться за предложе́ние** сунушка жабышып алуу.

УЧА'СТВОВАТЬ *несов. в чём* **1.** (*принимать участие*) катышуу; **уча́ствовать в вы́борах** шайлоолорго катышуу; **2.** (*иметь долю, пай*) катышуу, ортоk болуу, үлүштөш болуу, шерик болуу.

УЧА'СТВУЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **уча́ствовать; 2.** *в знач. сущ. м.* катышуучу.

УЧА'СТИЕ *ср.* **1.** (*соучастие, сотрудничество*) катышуу; **де́ятельное уча́стие в обще́ственной жи́зни** коомдук турмушка ишкердүүлүк менен катышуу; **при уча́стии (с уча́стием)** *кого-л.* *бирөөнүн* катышуусу менен; **конце́рт с уча́стием лу́чших арти́стов** мыкты артисттердин катышуусу менен болгон концерт; **2.** (*обладание долей в каком-л. деле*) катышуу, ортоктош болуу, үлүштөш болуу, шерик болуу; **3.** (*сочувствие*) каралашуу, ортоктошуу, жардамдашуу; **прояви́ть уча́стие** каралашуу; **слу́шать с живы́м уча́стием** ортоктошуп кызыгып угуу.

УЧАСТИ'ТЬ *сов. что* **1.** (*сделать чаще*) көп (жыш) кылуу, кайталай берүү; **он участи́л свои́ посеще́ния** ал көп келүүчү болду; **2.** (*ускорить*) тездетүү, ылдамдатуу; **участи́ть темп игры́** оюндун темпин тездетүү.

УЧАСТИ'ТЬСЯ *сов.* **1.** (*стать чаще*) көп (жыш) болуу; **2.** (*ускориться*) тездөө, ылдамдоо; **оборо́ты станка́ участи́лись** станоктун тегерениши тездеди; **пульс участи́лся** тамырдын кагышы ылдамдады.

УЧАСТКО'ВЫЙ, -ая, -ое **1.** участоктук; **участко́вая избира́тельная коми́ссия** участоктук шайлоо комиссиясы; **2.** *в знач. сущ. м.* участковый (*участковый милиционер*).

УЧА'СТЛИВО *нареч.* ортоктош болуп, кайгы-капага орток болуп, боорукерленип, тилектеш болуп; **уча́стливо отнести́сь** *к кому-л.* *бирөөгө* боорукердик менен кароо.

УЧА'СТЛИВОСТЬ *ж.* ортоктош болуучулук, кайгы-капага орток болуучулук, боорукердик, тилектештик.

УЧА'СТЛИВЫЙ, -ая, -ое кайгы-капага ортоктош, боорукер, жумшак көңүлдүү, тилектеш; **уча́стливое отноше́ние** боорукер мамиле; **уча́стливые слова́** тилектеш сөз.

УЧА'СТНИК *м.* **1.** катышуучу; **уча́стник Вели́кой Оте́чественной войны́** Улуу Ата Мекендик согуштун катышуучусу; **уча́стник экспеди́ции** экспедициянын катышуучусу; **уча́стник соревнова́ния** мелдештин катышуучусу; **2.** (*обладатель доли в каком-л. деле*) катышуучу, шерик, орток.

УЧА'СТОК *м.* **1.** участок (*өзүнчө бир бөлүк жер*); **земе́льный уча́сток** жер участогу; **приуса́дебный уча́сток** короо алдындагы участок; там арка; **2.** участок (*административдык жагынан бөлүнгөн жер*); **избира́тельный уча́сток** шайлоо участогу; **враче́бный уча́сток** врачтык участок; **3.** (*часть поверхности*) жер; **поражённый уча́сток ко́жи** теринин бузулган жери; **4.** *перен.* (*область, сфера*) бөлүк, жер; **ва́жный уча́сток рабо́ты** иштин олуттуу, орчундуу бөлүгү; **5.** *воен.* участок, бөлүк; **уча́сток оборо́ны полка́** полктун коргонуу участогу; **6.** *уст.* (*отделение городской полиции*) участок (*шаардык полициянын бөлүмү*).

У'ЧАСТЬ *ж.* тагдыр, жазмыш, көргүлүк; **раздели́ть у́часть** *кого-л.* *бирөөнүн* көргүлүгүнө ортоктош болуу; **подчини́ться свое́й у́части** жазмышка баш ийүү; **печа́льная у́часть** кайгылуу тагдыр.

УЧАЩА'ТЬ *несов. см.* **участи́ть.**

УЧАЩА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **участи́ться; 2.** *страд. к* **учаща́ть.**

УЧА'ЩАЯСЯ *женск. р. к* **уча́щийся** 3.

УЧАЩЁННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **участи́ть; 2** *прил.* тездеген, тез-тез болгон, ылдамдаган; **учащённое дыха́ние** дем алыштын тез-тез болушу; **учащённый пульс** тамырдын тез-тез согушу.

УЧА'ЩИЙСЯ, -аяся, -ееся **1.** *прич. от* **учи́ться; 2.** *прил.* окуучу; **уча́щаяся молодёжь** окуучу жаштар; **3.** *в знач. сущ. м., ж.* окуучу; **уча́щиеся зако́нчили заня́тия** окуучулар сабакты аякташты.

УЧЁБА *ж.* окуу; **взя́ться за учёбу** окууга киришүү.

УЧЕ'БНИК *м.* окуу китеби; **уче́бник исто́рии** тарых окуу китеби.

www.bizdin.kg

УЧЕ'БНЫЙ, -ая, -ое **1.** учёба-*га т.*; **учёбный год** окуу жылы; **учёбные посо́бия** окуу куралдары; **вы́сшее учёбное заведе́ние** жогорку окуу жайы; **специа́льное учёбное заведе́ние** атайын окуу жайы; **учёбная часть** окуу бөлүмү; **учёбный план** окуу планы; **2.** (*тренировочный*) окуу жүргүзүүчү, үйрөнүүчү, үйрөнүү үчүн; **учёбное су́дно** окуу жүргүзүүчү кеме, үйрөнүүчү кеме; **учёбная стрельба́** үйрөнүү үчүн атуу.

УЧЕ'НИЕ *ср.* **1.** окуу, окутуу, үйрөнүү, үйрөтүү; **го́ды уче́ния** окуу жылдары; **ко́нчить уче́ние** окууну аяктоо (бүтүрүү); **2.** (*наука, теория*) окуу, илим; **маркси́стско-ле́нинское уче́ние о па́ртии** партия жөнүндөгү марксистик-лениндик окуу; **мичу́ринское уче́ние** мичуриндик окуу; **3.** *воен.* окуу, үйрөнүү, үйрөтүү; **строево́е уче́ние** стройго үйрөтүү; **проводи́ть уче́ния** окуу өткөрүү.

УЧЕНИ'К *м.* **1.** (*учащийся*) окуучу; **2.** (*последователь*) шакирт, улантуучу, жолун жолдоочу.

УЧЕНИ'ЦА *женск. р. к* **учени́к.**

УЧЕНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** **ученик** 1-*ге т.*; **учени́ческие тетра́ди** окуучулардын дептерлери; **2.** *перен.* (*неумелый, несамостоятельный*) үйрөнчүктүк; **учени́ческая рабо́та** үйрөнчүктүк иш.

УЧЕНИ'ЧЕСТВО *ср.* окуучулук, шакирттик; **го́ды учени́чества** окуучулук жылдар.

УЧЁНОСТЬ *ж.* окумуштуулук, илимдүүлүк, билимдүүлүк; **выделя́ться свое́й учёностью** өзүнүн окумуштуулугу менен айырмалануу.

УЧЁНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*много знающий*) окумуштуу, билимдүү; **учёные лю́ди** окумуштуу адамдар; **2.** *в знач. сущ. м.* окумуштуу, илимпоз; **сове́тские учёные** советтик окумуштуулар; **учёный с мировы́м и́менем** бүткүл дүйнөгө атагы чыккан окумуштуу; **3.** (*научный*) илимий; **учёный сове́т** илимий совет; **учёная сте́пень** илимий даража; **учёное зва́ние** илимий наам; **4.** (*дрессированный*) үйрөтүлгөн; **учёная соба́ка** үйрөтүлгөн ит.

УЧЕ'СТЬ *сов.* **1.** *что* (*принять во внимание*) эске алуу, көпкө алуу; **я учёл его́ замеча́ние** мен анын айтканын эске алдым; **2.** *кого-что* (*подсчитать*) эсептөө, эсепке алуу, жебин алуу; **уче́сть расхо́ды** чыгымды эсепке алуу; **уче́сть всех специали́стов** бардык специалисттерди эсепке алуу; ◇ **уче́сть ве́ксель** *фин.* векселди учёт кылуу (*бирөөнүн вексели боюнча срокто мурун төлөп, аны кийин карыздар кишиден өндүрүп алуу*).

УЧЁТ *м.* **1.** учёт, эсеп, эсептөө, эсепке алуу, эсебин алуу; **учёт това́ров** товарларды эсепке алуу; **бухга́лтерский учёт** бухгалтериялык эсеп; **2.** *сфиц.* (*регистрация*) учёт; **стать на учёт** учётко туруу; **сня́ться с учёта** учёттон чыгуу; **брать на учёт** учётко алуу.

УЧЁТНЫЙ, -ая, -ое **учёт**-*ко т.*; **учётная ка́рточка** учёт карточкасы; **учётный проце́нт** *фин.* учёт проценти.

УЧЁТЧИК *м.* учётчик.

УЧЁТЧИЦА *женск. р. к* **учётчик.**

УЧИ'ЛИЩЕ *ср.* училище; **вое́нное учи́лище** согуштук училище; **ремёсленное учи́лище** ремесолук училище; **худо́жественное учи́лище** сүрөтчүлүк училищеси.

УЧИНИ'ТЬ *сов. что* кылуу, чыгаруу; **учини́ть сле́дствие** тергөө кылуу; **учини́ть сканда́л** жаңжал чыгаруу, чатак чыгаруу.

УЧИНЯ'ТЬ *несов. см.* **учини́ть.**

УЧИ'ТЕЛЬ *м.* **1.** (*мн.* **учителя́**) (*преподаватель*) мугалим, окутуучу; **учи́тель ру́сского языка́** орус тили мугалими; **2.** (*мн.* **учи́тели**) устат, үйрөтүүчү, окутуучу.

УЧИ'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **учитель** 1.

УЧИ'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **1.** **учитель** 1-*ге т.*; мугалимдик; **учи́тельский институ́т** мугалимдик институт; **учи́тельская конфере́нция** мугалимдер конференциясы; **2.** *в знач. сущ. ж.* (*комната*) мугалимдер бөлмөсү.

УЧИ'ТЕЛЬСТВО *ср.* **1.** *собир.* (*учителя*) мугалимдер; **сове́тское учи́тельство** советтик мугалимдер; **2.** (*учительская деятельность*) мугалимдик иш.

УЧИ'ТЕЛЬСТВОВАТЬ *несов.* мугалимдик кылуу.

УЧИ'ТЫВАТЬ *несов. см.* **уче́сть; учи́тывая ва́жность вопро́са...** ...маселенин маанилүүлүгүн эске алып.

УЧИ'ТЬ *несов.* **1.** *кого-что чему и с неопр.* (*преподавать*) окутуу, үйрөтүү, сабак берүү; **учи́ть ру́сскому языку́** орус тилин үйрөтүү, орус тилин окутуу; **2.** *что* (*изучать*) окуу, үйрөнүү; **учи́ть исто́рию** тарыхты үйрөнүү; **учи́ть наизу́сть** жаттоо; **3.** *кого* (*поучать*) акыл айтуу; **4.** *с союзом «что»* (*развивать мысль, теорию*) үйрөтүү.

УЧИ'ТЬСЯ *несов.* окуу, үйрөнүү; **учи́ться в вы́сшей шко́ле** жогорку мектепте окуу; ◇ **век живи́, век учи́сь** *погов.* окууга карылык жок; билимге карылык жок; **учи́ться на со́бственных оши́бках** өз керт башынын жаңылыштыктарынан үйрөнүү.

УЧРЕДИ'ТЕЛЬ *м.* учредитель, уюштуруучу, түзүүчү.

УЧРЕДИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое учредителдик; **учреди́тельное собра́ние** *полит.* учредителдик чогулуш.

УЧРЕДИ'ТЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **учредитель**-*ге т.*; **учреди́тельское собра́ние** учредителдер чогулушу.

УЧРЕДИ'ТЬ *сов. что* уюштуруу, түзүү, куруу, жасоо; **учреди́ть коми́ссию** комиссия түзүү; **учреди́ть нау́чное о́бщество** илимий коом уюштуруу.

УЧРЕЖДА'ТЬ *несов. см.* **учреди́ть.**

УЧРЕЖДЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*действие*) уюштуруу, түзүү, куруу, жасоо; **учрежде́ние коми́ссии** комиссия түзүү; **2.** (*заведение*) мекеме; **госуда́рственное учрежде́ние** мамлекеттик мекеме.

УЧРЕЖДЕ'НЧЕСКИЙ, -ая, -ое **учреждение** 2-*ге т.*; **учрежде́нческий аппара́т** мекеме аппараты.

УЧТИ'ВО *нареч.* сылык, адептүү; **он учти́во поклони́лся** ал сылык гана баш ийкеди (*амандашып*).

УЧТИ'ВОСТЬ *ж.* сылыктык, адептүүлүк.

УЧТИ'ВЫЙ, -ая, -ое сылык, адептүү; **учти́вый отве́т** сылык жооп.

учту́, учтёшь *и т. д. буд. вр. от* **уче́сть.**

УЧУ'ЯТЬ *сов. кого-что, разг.* **1.** сезүү, жытын алуу; **соба́ка учу́яла дичь** ит илбээсиндин жытын сезип калды; **2.** *перен.* билип калуу, сезип калуу, шыбышын алуу; **учу́ять опа́сность** коркунучту сезип калуу.

УША'НКА *ж. разг.* кулакчын (*тумак*).

УША'СТЫЙ, -ая, -ое *разг.* кулактуу, чоң кулак, делдең кулак; **уша́стый за́яц** делдең кулак коён; **уша́стый фи́лин** кулактуу үкү.

УША'Т *м.* челек (*эки туткалуу жыгач челек*); ◇ **вы́лить на кого-л. уша́т холо́дной воды́** суу сепкендей басуу (*дегдешин, кызыгышын, умтулушун ж. б.*).

ушёл, ушла́, ушло́, ушли́ *прош. вр. от* **уйти́.**

у'ши *мн. от* **у́хо.**

УШИ'Б *м.* **1.** оорутуп (сүрдүрүп) көгөртүп алуу, уруп (согуп) оорутуп алуу, кокустатуу; **синя́к от уши́ба** уруп алгандан көгөргөн жер; **2.** (*ушибленное место*) ооруган (көгөргөн, сүрүлгөн) жер; **приложи́ть к уши́бу компре́сс** көгөргөн жерге компресс коюу.

УШИБА'ТЬ *несов. см.* **ушиби́ть.**

УШИБА'ТЬСЯ *несов. см.* **ушиби́ться.**

УШИБИ'ТЬ *сов. кого-что* уруп (согуп) оорутуп алуу; **он ушиб себе́ но́гу** ал бутун уруп оорутуп алды.

УШИБИ'ТЬСЯ *сов.* этин оорутуп (сүрдүрүп) көгөртүп алуу, кокустатуу; **ушиби́ться о ка́мень** ташка урунуп этин оорутуп алуу.

УШИВА'ТЬ *несов. см.* **уши́ть.**

УШИ'ТЬ *сов. что* тарытып, кыскартып тигүү; **уши́ть рукава́** женди тарытуу же кыскартуу.

УШКО' I, У'ШКО *ср. уменьш.-ласк. от* **у́хо** кичинекей кулак; ◇ **у него́ у́шки на маку́шке** *разг.* ал кулагын түрүп тыңшайт; **за ушко́ да на со́лнышко** *погов.* кулагынан сүйрөп

www.bizdin.kg

күнгө чыгаруу (*жазыктуунун жазыгын ашкерелеп, бетин ачуу*).

УШКО' II *ср.* **1.** (*сапога*) илмек (*өтүктүн кончунун ичиндеги тарткычы*); **2.** (*у иглы*) ийненин көзү; **3. ушки** *мн.* (*род макаронных изделий*) *макарондун бир түрү*; **4.** (*у посуды*) кулак (*мис. казандын кулагы*)

УШНИ'К *м. разг.* кулакчы (*кулак оорусу боюнча специалист*).

УШНО'Й, -а́я, -о́е *ухо-го т.*; **ушна́я ра́ковина** *анат.* кулак калканы; **ушны́е боле́зни** кулак оорулары.

УЩЕ'ЛЬЕ *ср.* капчыгай; **го́рное уще́лье** тоо капчыгайы.

УЩЕМИ'ТЬ *сов.* **1.** *что* (*защемить*) кыпчытуу, кыпчытып алуу, кыстыруу, чымчытып алуу; **ущеми́ть па́лец** бармакты кыпчытып алуу; **2.** *кого-что, перен. разг.* (*ограничить, стеснить*) кысуу, кемситүү, зордук кылуу, кемсинтүү; **ущеми́ть в права́х** укугунан кемситүү; **ущеми́ть** *чьё-л.* **самолю́бие** *биреөнү* кемсинтүү.

УЩЕМЛЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*защемление*) кыпчытуу, кыпчытып алуу, кыстыруу, чымчытып алуу; **2.** (*ограничение, стеснение*) кысуу, кысылуу, чектөө, зордук кылуу, кемситүү; **ущемле́ние** *чьих-л.* **интере́сов** *биреөнүн* кызыкчылыгын чектөө (кысуу); **ущемле́ние самолю́бия** намысын кемситүү.

УЩЕМЛЯ'ТЬ *несов. см.* **ущеми́ть.**

УЩЕ'РБ *м.* (*убыток, урон*) зыян, зарар; **без уще́рба для де́ла** ишке зыян келтирбей; **понести́ уще́рб** зыян тартуу; **причини́ть уще́рб** зыян келтирүү (тарттыруу); **в уще́рб** *кому-л.* *биреөгө* зыян келтирип; ◇ **луна́ на уще́рбе** *астр.* ай кетилип калды.

УЩИПНУ'ТЬ *сов.* **1.** *что, чего, разг.* (*отщипнуть*) үзүп алуу; **ущипну́ть кусо́чек хле́ба** бир үзүм нанды үзүп алуу; **2.** *кого-что* чымчып алуу.

УЮ'Т *м.* жайлуулук, жыргал; **созда́ть в до́ме ую́т** үйдө жайлуулук түзүү.

УЮ'ТНО *нареч.* жайлуу, жыргал; **чу́вствовать себя́ ую́тно** өзүн жайлуу сезүү; **ую́тно расположи́ться** жайлуу орун алуу.

УЮ'ТНЫЙ, -ая, -ое жайлуу, жыргалдуу; **ую́тная ко́мната** жайлуу бөлмө.

УЯЗВИ'МОСТЬ *ж.* өлөрлүк, жеңилердик.

УЯЗВИ'МЫЙ, -ая, -ое **1.** (*такой, что легко обидеть*) ызаланма; **2.** (*слабый*): **уязви́мое ме́сто** жеңилер, өлөөр жер; **нащу́пать наибо́лее уязви́мое ме́сто врага́** душмандын өлөр жерин байкап көрүү.

УЯЗВИ'ТЬ *сов. кого-что* чучукка тийүү, ыза кылуу, ызалоо.

УЯЗВЛЕ'НИЕ *ср.* чучукка тийүү, таарынтуу, ыза кылуу, ызалоо.

УЯЗВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **уязви́ть.**

УЯСНЕ'НИЕ *ср.* түшүнүктүү кылуу, ачуу, айкындоо.

УЯСНИ'ТЬ *сов. что* түшүнүктүү кылуу, ачуу, айкындоо; **уясни́ть себе́ свои́ зада́чи** өз милдетин өзү үчүн түшүнүктүү кылуу.

УЯСНИ'ТЬСЯ *сов. разг.* түшүнүктүү болуу, ачылуу, айкындалуу; **цель его́ прие́зда уясни́лась** анын келген максаты ачык болду.

УЯСНЯ'ТЬ *несов. см.* **уясни́ть.**

УЯСНЯ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *см.* **уясни́ться;** **2.** *страд. к* **уясня́ть.**

Ф

ФА *ср. нескл. муз.* фа (*музыкалык гамманын төртүнчү нотасы*).

ФАБЗАВКО'М *м.* (фабри́чно-заводско́й комите́т) фабзавком (фабрикалык-заводдук комитет).

ФАБКО'М *м.* (фабри́чный комите́т) фабком (фабрикалык комитет).

ФА'БРА *ж.* фабра (*сакал, мурут боёочу боёк*).

ФА'БРИКА *ж.* фабрика; **пряди́льная фа́брика** жип ийрүү фабрикасы; **тка́цкая фа́брика** токуу фабрикасы; **спи́чечная фа́брика** ширеңке фабрикасы; **обувна́я фа́брика** бут кийим фабрикасы.

ФА'БРИКА-КУ'ХНЯ *ж.* фабрика-кухня, фабрика-ашкана.

ФАБРИКА'НТ *м.* фабрикант (*капиталисттик өлкөлөрдө — фабрика ээси*).

ФАБРИКА'Т *м.* фабрикат (*фабрикада иштеп чыгарылган даяр нерсе, товар*).

ФАБРИКА'ЦИЯ *ж.* **1.** *уст.* (*производство, выделка*) жасоо, өндүрүү; **фабрика́ция ковро́в** килем жасоо, килем жасап чыгуу, килем өндүрүү; **2.** *перен. неодобр.* (*измышление, выдумка*) калп нерсени ойлоп чыгаруу.

ФАБРИКОВА'ТЬ *несов. что* **1.** *уст.* (*изготовлять*) жасап чыгаруу, өндүрүү; **фабрикова́ть тка́ни** кездеме токуу, кездеме өндүрүү; **2.** *перен. разг. неодобр.* (*производить во множестве*) ыксыз көп чыгаруу, ыксыз көп өндүрүү; **3.** *перен. неодобр.* (*измышлять*) жамандыкты чыгаруу, сөздү жасап калп айтуу, жалган (калп) нерсени ойлоп чыгаруу, жалган (калп) нерсени жасап ала коюу; **фабрикова́ть слу́хи** жалган кабарларды ойлоп чыгаруу.

ФА'БРИТЬ *несов. уст.* фабра менен боёо, майлоо; **фа́брить усы́** мурутту фабра менен боёо.

ФАБРИ'ЧНО-ЗАВО'ДСКИЙ, -ая, -ое *см.* **фабри́чно-заводско́й.**

ФАБРИ'ЧНО-ЗАВОДСКО'Й, -а́я, -о́е фабрикалык-заводдук; **шко́ла фабри́чно-заводско́го обуче́ния** фабрикалык-заводдук окуу; **фабри́чно-заводско́й комите́т** *см.* **фабзавко́м.**

ФАБРИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **1. фабрика**-*га т.*; фабрикалык; **фабри́чные изде́лия** фабрикада жасалган буюмдар; **фабри́чное клеймо́** фабрика белгиси; **фабри́чный ко́рпус** фабриканын корпусу; **фабри́чное зда́ние** фабрика ымараты; **2.** (*промышленный*) фабрикалуу (*фабрикасы көп*); **фабри́чный райо́н** фабрикалуу район; **фабри́чные города́ Кирги́зии** Кыргызстандын фабрикалуу шаарлары; **3.** *в знач. сущ. м. уст.* фабрика жумушчусу.

ФА'БУЛА *ж. лит.* фабула (*роман, аңгеме, жомоктогу же драмадагы окуялардын мазмуну*); **фа́була по́вести** повесттин фабуласы.

ФАВН *м. миф.* фавн (*байыркы римдик мифологияда — токой кудайы*).

ФАВО'Р *м.*: **быть в фаво́ре** *у кого-л.* *биреөгө* сүйгүнчүктүү болуу, *биреөнүн* сүйгүнчүгүндө болуу.

ФАВОРИ'Т *м.* фаворит (**1.** *уст. чоң даражадагы кишинин жакшы көрүп каалаган кишиси*; **2.** *спорт. ат чабышта биринчиликти алууга мүмкүндүгү бар ат*).

ФАВОРИ'ТКА **1.** *женск. р. к* **фаворит I**; **2.** *ж.* фаворитка (*падышанын, монархтын же жогорку даражадагы адамдардын ойнош аялы*).

ФАГО'Т *м. муз.* фагот (*жыгачтан жасалган үйлөмө музыкалык инструменттин бир түрү*).

ФАГОЦИ'Т *м. физиол.* фагоцит (*башка телолорду жана бактерияларды жута турган жана аны сиңдире турган клетка*).

ФА'ЗА *ж.* фаза (**1.** *тарыхый процесстин өнүгүшүндөгү белгилүү бир доор*; **2.** *кандайдыр бир кубулуштун же организмдин белгилүү учуру же доору*; *кандайдыр бир*

www.bizdin.kg

заттын өзгөрүшүндөгү же абалындагы айрым учур же доор; ушундай учурдагы же доордогу заттын формасы же абалы; 3. *астр. планеталардын өзгөргөн түрлөрү, мис. айдын толушу, кемиши ж. б.;* 4. *тех. генератордун ороолорунун ар бир группасы).*

ФАЗА'Н *м. зоол.* кыргоол.

ФАЗА'НИЙ, -ья, -ье **фазан**-*га т.*; **фаза́ний петýх** кыргоолдун корозу; **фаза́ньи пéрья** кыргоолдун жүнү.

ФА'ЗИС *м.* фазис; *см.* **фа́за** 1.

ФАЙ *м. текст.* фай (*жибек кездеменин бир түрү*).

ФАЙДЕШИ'Н *м. текст.* файдешин (*жибек кездеменин бир түрү*).

ФА'КЕЛ *м.* факел, шамана (*кыска жыгачтын башына жайлуу пакля оролуп, жарык кылуу үчүн жагылуучу шам чырак*).

ФА'КЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **факел**-*ге т.*; **фа́кельное шéствие** кишилердин колдоруна факел кармап көчөдө жүрүшү.

ФА'КЕЛЬЩИК *м.* 1. факельчи, факел көтөрүүчү адам, факел кармоочу адам; 2. *перен. презр.* факелчи; **фа́кельщики войны́** согуш факелчилери (*согуш отун тутандыруучулар*).

ФАКИ'Р *м.* факир (1. *кайырчылык кылып тентип жүргөн мусулман монахы;* 2. *Индияда—ар түрдүү «укмуштарды» көрсөтүп жүрүүчү дубана, аскет жана фокусчу адам*).

ФАКСИ'МИЛЕ *ср. нескл.* факсимиле (*документтин, кол жазманын так өзүндөй кылып сүрөтүн түшүрүү*).

ФАКТ *м.* факт (*анык болгон иш*); **истори́ческий факт** тарыхый факт; **общеизвéстный факт** жалпыга белгилүү факт; **привести́ фа́кты** факт келтирүү; **фа́кты — упря́мая вещь** фактыга каршы талашуу кыйын; **фа́кты говоря́т за себя́** фактынын өзү эле айтып турат; ◇ **го́лые фа́кты** куру фактылар; **факт тот, что...** *разг.* иш... да; -гымда, -гында, -ында, -ганычын, туура, **факт тот, что я забы́л э́ту кни́гу до́ма** маселе менин бул китепти үйдө унутуп калгандыгымда; **факт, что он ужé ждёт нас** анын бизди күтүп жатканы чын.

ФАКТИ'ЧЕСКИ *нареч.* чынында, чындыгында; **факти́чески план был вы́полнен ра́нее ука́занного срóка** чынында план көрсөтүлгөн срогунан мурда орундалган болчу.

ФАКТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое фактыларга негизделген, чыныгы; **факти́ческое положéние дéла** иштин чыныгы абалы; **факти́ческое доказа́тельство** фактыларга негизделген далил; **факти́ческие да́нные** чыныгы маалыматтар.

ФА'КТОР *м.* 1. (*движущая сила*) фактор (*кандайдыр бир процесстин же кубулуштун кыймылдаткыч күчү*); **постоя́нно дéйствующие фа́кторы** дайыма аракет кылып туруучу факторлор; 2. *мат.* фактор (*ар бир көбөйтүлүүчү сан*).

ФАКТО'РИЯ *ж.* фактория (1. *СССРде — алыскы промыслолук райондордогу соодалык-жабдуу пункту жана маданий борбор;* 2. *колониалдык өлкөлөрдөгү европалык соодагерлердин соода кылуучу жайы*).

ФАКТУ'РА *ж. иск.* фактура (1. *искусствонун чыгармаларында художниктик техниканын өзгөчөлүгү, бөтөнчөлүгү;* 2. *жөнөтүлгөн товарлардын саны, салмагы жана баасы толук жазылган счёт*).

ФАКУЛЬТАТИ'ВНО *нареч.* сөзсүз эмес, милдеттүү эмес, каалаганча.

ФАКУЛЬТАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое факультативдик (*милдеттүү эмес, милдеттендирбеген*); **факультати́вный курс лéкций** лекциянын факультативдик курсу.

ФАКУЛЬТЕ'Т *м.* факультет (*жогорку окуу жайынын илимдин бир тармагын өз ичине алган бир бөлүмү*); **истори́ческий факультéт** тарых факультети; **медици́нский факультéт** медицина факультети; **математи́ческий факультéт** математика факультети.

ФАКУЛЬТЕ'ТСКИЙ, -ая, -ое **факультет**-*ке т.*; факультеттик; **факультéтское комсомóльское собра́ние** факультеттик комсомол чогулушу.

ФАЛА'НГА *ж.* 1. *ист.* фаланга (*байыркы гректерде — бир нече катарга жыш болуп тизилген пехота строю*); 2. *ист.* фаланга (*Фурьенин утопиялык окуусунда (1772—1837) чоң община, коммуна*); 3. *анат.* шыйбылчак, бейбелчек; 4. *зоол.* музоо баш.

ФА'ЛДА *ж.* эркектин узун этеги (*сюртук, мундирдин ж. б. арткы этеги*).

ФАЛЬСИФИКА'Т *м.* фальсификат (*жасалма, чыныгы эмес азык*).

ФАЛЬСИФИКА'ТОР *м.* фальсификатор (*фальсификат жасоочу киши*); **фальсифика́торы истóрии** тарыхтын фальсификаторлору.

ФАЛЬСИФИКА'ЦИЯ *ж.* 1. (*действие*) фальсификациялоо, бурмалоо (*кара ниеттик менен жасалма кылып чыгаруу*); **фальсифика́ция истори́ческих фа́ктов** тарыхый фактыларды фальсификациялоо (бурмалоо); 2. (*поддельная вещь*) жасалмаланган, жалган, чыныгы эмес нерсе; **грýбая фальсифика́ция жéмчуга** орой жасалмаланган бермет, чыныгы эмеси көрүнүп турган бермет.

ФАЛЬСИФИЦИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **фальсифици́ровать;** 2. *прил.* фальсификацияланган, бурмаланган, чыныгы эмес, жасалмаланган; **фальсифици́рованные да́нные** фальсификацияланган маалыматтар.

ФАЛЬСИФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* фальсификациялоо, бурмалоо, жасалмалоо (*өзүндөй кылып көрсөтүү максаты менен бир нерсени бурмалоо, жасалмалоо, кара ниеттик максаты менен азыкты жасалма кылып чыгаруу*); **фальсифици́ровать докумéнты** документтерди фальсификациялоо.

ФАЛЬЦ *м.* фальц (1. *тех. такта же таштын жээгине эп кыюу үчүн жасалган кобул; эпшештирилген жука каңылтырдын тигиши;* 2. *полигр. кагаздын бүгүшү*).

ФАЛЬЦЕВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое фальцовкалагыч, фальцовкалоочу (*басмага басылган кагаздарды бүктөөчү*); **фальцева́льная маши́на** фальцовкалагыч машина.

ФАЛЬЦЕВА'ТЬ *несов. что, полигр.* фальцовкалоо, бүктөө (*басмага басылган кагаздарды белгилүү ык менен бүктөө*); **фальцева́ть кни́гу** китепти фальцовкалоо.

ФАЛЬЦЕ'Т *м. муз.* фальцет (*эркектин кысылып чыккан ичке үнү*).

ФАЛЬЦО'ВКА *ж. полигр.* фальцовка (*басмага басылып чыккан табак кагаздарды китеп кылып түптөө үчүн белгилүү тартип менен бүктөө*).

ФАЛЬЦО'ВЩИК *м. полигр.* фальцовщик, фальцовка кылуучу жумушчу.

ФАЛЬЦО'ВЩИЦА *женск. р. к* **фальцо́вщик;** фальцовщица.

ФАЛЬШИ'ВИТЬ *несов.* 1. (*быть неискренним*) айла кылуу, арамзалык кылуу, калп айтып салуу, туура эмес айтуу; 2. *муз.* бузуу, адашуу, жаңылуу (*обонду же күүнү бузуу, натуура ырдоо же ойноо*).

ФАЛЬШИ'ВКА *ж. разг. презр.* жасалма, боёмо (*жасалма документ*).

ФАЛЬШИ'ВО *нареч.* бузуп, натуура; **фальши́во петь** бузуп ырдоо (*туура ырдабай, бузуп ырдоо*).

ФАЛЬШИВОМОНЕ'ТЧИК *м.* жалган акча жасоочу (*киши*).

ФАЛЬШИ'ВЫЙ, -ая, -ое 1. (*поддельный*) жасалма, жалган; **фальши́вый докумéнт** жасалма документ; **фальши́вые зýбы** жасалма тиштер; 2. (*неискренний, лицемерный*) арампөөш, арамза; **фальши́вая улы́бка** арамза жылмаюу; 3. (*двусмысленный*) арабөк; **оказа́ться в фальши́вом положéнии** арабөк абалда калуу; 4. *муз.* бузулган, натуура; **фальши́вая нóта** натуура нота.

ФАЛЬШЬ *ж.* 1. (*неискренность, лицемерие*) арампөөштүк, арамзалык; 2. (*обман*) алдамчылык; 3. *муз.* натуура, туура эмес (*музыкадагы туура эмес тон*).

www.bizdin.kg

ФАМИ'ЛИЯ *ж.* 1. фамилия; **назва́ть своё и́мя и фами́лию** өзүнүн атын жана фамилиясын айтуу; **как ва́ша фами́лия?** сиздин фамилияңыз ким?; 2. *уст.* (*семья*) үй-бүлө.

ФАМИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. **фамилия** 2-*ге т.*; **фами́льный архи́в Пу́шкиных** Пушкиндин үй-бүлөсүнүн архиви; 2. (*наследственный*) тукум кууган; **фами́льное схо́дство** тукум кууган окшоштук (*мис. ата-бала, бир тууган-дар*).

ФАМИЛЬЯ'РНИЧАТЬ *несов. с кем, разг.* өзүн ыгы жок эркин тутуу, ыгы жок теңтушсунуп калуу (*мис. жаш жигит сакалдуу кишини*).

ФАМИЛЬЯ'РНО *нареч.* өзүн ыгы жок эркин тутуп, ыгы жок теңтушсунуп.

ФАМИЛЬЯ'РНОСТЬ *ж.* өзүн ыгы жок эркин тутуучулук, ыгы жок теңтушсунуп калуучулук.

ФАМИЛЬЯ'РНЫЙ, -ая, -ое өзүн ыгы жок эркин тут-кан, ыгы жок теңтушсунган; **фамилья́рное обраще́ние** ыгы жок теңтушсунган мамиле.

ФАНАБЕ'РИЯ *ж. разг.* көпкөндүк, менменсигендик, текеберчилик.

ФАНАТИ'ЗМ *м.* фанатизм (*өзүнүн пикирине, идеясына аябай берилип, башканын пикирине такыр чыдабоочулукту көрсөтүү*).

ФАНА'ТИК *м.* 1. фанатик (*фанатизм жагына ооган киши; динге берилген адам, ашынган катаал адам*); 2. *перен.* фанатик (*кандайдыр бир идеяга абдан берилген адам*).

ФАНАТИ'ЧЕСКИ *нареч. см.* **фанати́чно.**

ФАНАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **фанатизм**-*ге т.*; фанатиктүү; **фанати́ческая ве́ра** фанатизм ишеними, фанатикче ишенүү.

ФАНАТИ'ЧКА *женск. р. к* **фана́тик;** фанатичка.

ФАНАТИ'ЧНО *нареч.* фанатиктик менен, фанатикче.

ФАНАТИ'ЧНОСТЬ *ж.* фанатиктик, фанатиктүүлүк.

ФАНАТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **фанати́ческий.**

ФАНЕ'РА *ж.* фанера (1. *кооздоо үчүн жыгачтын сыртына жабылуучу жука тактай*; 2. *бир-бирине беттелип жабыштырылган бир нече кат жука тактайдан турган жасалма тактай*).

ФАНЕ'РНЫЙ, -ая, -ое **фанера**-*га т.*; **фане́рная перегоро́дка** фанера тосмо, фанерадан жасалган тосмо; **фане́рный лист** чарчылап кесилген фанера.

ФАНЗА' I *ж.* (*ткань*) фанза (*жеңил кытай жибек кездеме*).

ФАНЗА' II, **ФА'НЗА** *ж.* (*дом*) үй (*кытай дыйкандарынын үйү*).

ФАНТ *м.* фант (1. *кан-вазыр сыяктуу жаза берип ойноочу оюндун бир түрү*; 2. *кара көтөн кармаганда бериле турган буюм*; 3. *ушул оюндун катышуучусуна тапшырылган тапшырма*).

ФАНТАЗЁР *м.* фантазиячы (*кыялчы, кыялдана берүүчү киши*).

ФАНТАЗЁРКА *женск. р. к* **фантазёр.**

ФАНТАЗИ'РОВАТЬ *несов.* 1. (*мечтать*) фантазия сүрүү, кыял сүрүү, фантазия кылуу, кыялдануу; 2. (*выдумывать*) жок нерсени ойлоп чыгаруу (*болгонундай айтпастан, ашыра сүйлөө*).

ФАНТА'ЗИЯ *ж.* 1. (*творческое воображение*) фантазия, кыял, элес (*чыгармачылык менен кыялдануу*); **худо́жественная фанта́зия** көркөмдүк фантазия; **у э́того писа́теля бога́тая фанта́зия** бул жазуучунун фантазиясы бай; 2. (*мечта*) кургак кыял, иш жүзүнө ашпас элес; **предава́ться фанта́зиям** кыялга чөгүү; 3. (*выдумка, ложь*) болбогон нерсени ойлоп чыгаруу, калп, жалган; **не ве́рьте глу́пым фанта́зиям** акылга сыйбаган калпка ишенбеңиз; 4. *разг.* (*прихоть, причуда*) фантазия, кербездик; **ему́ пришла́ в го́лову фанта́зия** анын башына фантазия келе калды; 5. *муз.* фантазия (*музыкалык чыгарманын эркин формадагы түрү*).

ФАНТАСМАГОРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **фантасмагория**-*га т.*

ФАНТАСМАГО'РИЯ *ж.* фантасмагория (1. *укмуштуу элес*; 2. *физ. оптикалык аспаптар аркылуу элестетиле турган фантазиялык элес*).

ФАНТА'СТ *м. см.* **фантазёр.**

ФАНТА'СТИКА *ж.* фантастика (*бир нерсенин фантазиялуу, укмуштуу мазмуну*); **фанта́стика наро́дных ска́зок** эл жомокторунун фантастикасы.

ФАНТАСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. (*сказочный, причудливый*) фантазиялуу, фантазиялык, фантазияга окшогон, жомокко окшогон, укмуштуу; 2. *перен.* (*несбыточный, невероятный*) апыртылган; фантазиялуу; куру; **фантасти́ческие слу́хи** апыртылган кабарлар; ◇ **фантасти́ческая литерату́ра** фантазиялуу адабият (*ишке аша элек же чындыкка жатпаган окуяларды негиз кылып алган көркөм адабият*).

ФАНТАСТИ'ЧНОСТЬ *ж.* 1. (*причудливость*) фантазиялуулук, жомокко окшогондук; 2. (*несбыточность, невероятность*) иш жүзүнө ашпастык.

ФАНТАСТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **фантасти́ческий** 2.

ФАНТО'М *м.* куру кыял, элес (*укмуштуу кубулуш, элес*).

ФАНФА'РА *ж. муз.* фанфара (1. *бир же бир нече най менен берилген сигнал же салтанаттуу музыка*; 2. *перен. ушундай сигнал берүү үчүн ойнолуучу най*).

ФАНФАРО'Н *м. пренебр. уст.* курулай мактанчаак, көйрөң адам.

ФА'РА *ж. тех.* фара (*паровоздун, автомобилдин ж. б. алдындагы жарык кыла турган фонары*); **автомоби́льные фа́ры** автомобилдин фаралары.

ФАРАО'Н *м. ист.* фараон (*Байыркы Египет падышаларынын титулу*).

ФАРВА'ТЕР *м. мор.* фарватер (*суунун, дарыянын кеме жүрө ала турган бөлүгү*); ◇ **быть в фарва́тере** *кого-л.* или **быть в фарва́тере** *чьей-л.* **поли́тики** *бирөөнүн* таасиринин астында болуу, *кимдиндир* саясатынын таасиринин астында болуу.

ФАРИСЕ'Й *м.* 1. *ист.* фарисей (*Байыркы Иудеяда — шаардын бай катмарларынын диний-саясий партиясынын мүчөсү*); 2. *перен.* (*лицемер, ханжа*) сопусунган, эки жүздүү, арамза.

ФАРИСЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое (*лицемерный*) сопусунгандык, эки жүздүүлүк, арамзалык.

ФАРИСЕ'ЙСТВО *ср.* (*лицемерие*) сопусунгандык, эки жүздүүлүк, арамзалык.

ФАРМАКО'ЛОГ *м.* фармаколог (*фармакология боюнча специалист*).

ФАРМАКОЛО'ГИЯ *ж.* фармакология (*дары заттарынын организмге таасир кылышын текшерүүчү илим*).

ФАРМАКОПЕ'Я *ж. мед.* фармакопея (*дарыларды жасаган, сактаган жана аларды жазып берген кезде колдонулуучу милдеттүү эрежелердин жыйнагы*).

ФАРМАЦЕ'ВТ *м.* фармацевт (*дарыкананын атайын билими бар кызматчысы*).

ФАРМАЦЕ'ВТИКА *ж.* фармацевтика (*дарыларды жасоо, сактоо, жазып берүү жөнүндөгү илим*).

ФАРМАЦЕВТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **фармацевтика**-*га т.*; фармацевтикалык; **фармацевти́ческий те́хникум** фармацевтикалык техникум.

ФАРМАЦИ'Я *ж. см.* **фармаце́втика.**

ФАРС *м.* фарс (1. *театр. жеңил мазмундагы оройураак күлкү*; 2. *перен. ыгы жок шылдың, тамаша*).

ФА'РТУК *м.* 1. (*передник*) алжапкыч; 2. *тех.* (*чехол, покрышка*) фартук (*бир нерсени каптагыч; велосипед, автомобиль, самолёт дөңгөлөктөрүнүн покрышкасы*).

ФАРФО'Р *м.* 1. фарфор (*ак чопонун жогорку сортунан жасалган минералдык масса*); **ва́за из фарфо́ра** фарфордон жасалган ваза; 2. *собир.* (*изделия, посуда*) фарфор (*фарфордон иштеп чыгарылган буюм, идиш-аяк*); **колле́кция ру́сского фарфо́ра** орус фарфорунун коллекциясы.

www.bizdin.kg

ФАРФО'РОВЫЙ, -ая, -ое **фарфор**-*го т.*; **фарфоровый чайник** фарфор чайнек; **фарфоровая чашка** фарфор кесе; **фарфоровые изоляторы** *эл.* фарфор изоляторлор, фарфордон жасалган изоляторлор; **фарфоровый завод** фарфор заводу.

ФАРШ *м.* фарш (1. *майда тууралган эт*; 2. *тууралып ичине салынган, толтурулган эт, балык ж. б.*).

ФАРШИРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **фаршировать**; 2. *прил.* фаршталган (*ичине тууралган эт, сабиз, пияз ж. б. салып бышырылган*).

ФАРШИРОВА'ТЬ *несов. что* фарштоо (*ичине фарш салып бышыруу*); **фаршировать рыбу** балыкты фарштоо.

ФАС *м.* фас (*бир нерсенин өң жагы, бет жагы*).

ФАСА'Д *м.* фасад (*үйдүн маңдай, бет жагы*); **дворец пионеров стоит фасадом на площадь** пионерлер дворецинин фасады менен аянтты карап турат.

ФА'СКА *ж. тех.* фаска (*миз, мис. кайчынын, балтанын, сүргүнүн*).

ФАСОВА'ТЬ *несов. что* фасовкалоо, таңыктоо (*кээ бир товарды санап, салмак жагынан стандарттуу кылып таразалоо жана таңып даярдоо*); **фасовать масло** майды фасовкалоо.

ФАСО'ЛЬ *ж.* фасоль (*буурчактын бир түрү*).

ФАСО'Н *м.* 1. (*покрой, образец*) фасон (*кийимдин бычуусу, үлгүсү*); **снять фасон** фасонун түшүрүп алуу; **пальто нового фасона** жаңы фасон менен тигилген пальто, жаңы фасондуу пальто; 2. *перен.* (*вид, манера*) фасон (*кебете, түр, манера*); **на новый фасон** жаңы фасон менен, жаңы фасонго салып.

ФАСО'ННЫЙ, -ая, -ое *тех.* фасондуу (*кадыресе формада эмес, айрыкча атайы үлгү менен жасалган*); **фасонное железо** фасондуу темир; **фасонный кирпич** фасондуу кирпич.

ФАТ *м.* сыланкороз, дардаңкүү.

ФАТА' *ж.* фата (*аялдар жамынуучу жеңил кисея же кружево, муну көбүнчө нике кыйган кезде кыз жамынат*).

ФАТАЛИ'ЗМ *м.* фатализм (*кишинин тагдыры анын маңдайына жазылып коюлган имиш деген наадандык түшүнүк; бул түшүнүк маданиятсыздыкка, эскичилдикке негизделген*).

ФАТАЛИ'СТ *м.* фаталист (*фатализмге ишенген адам*).

ФАТАЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **фатализм**-*ге*, **фаталист**-*ке т.*

ФАТА'ЛЬНО *нареч.* фаталдуулук менен, фаталдуу түрдө (*болбой койбогон түрдө*).

ФАТА'ЛЬНОСТЬ *ж.* фаталдуулук (*болбой койбостук*).

ФАТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое фаталдуу (*болбой койбос*).

ФА'ТА-МОРГА'НА *ж.* заакым.

ФАТОВСКО'Й, -ая, -ое **фат**-*ка т.*; **фатовской вид** сыланкороздук кейип.

ФАТОВСТВО' *ср.* сыланкороздук, дардаңкүүлүк.

ФА'ТУМ *м.* фатум, тагдыр (*ырым-жырымга ишенген кишилердин көз карашы боюнча — тагдыр, жазмыш*).

ФА'УНА *ж.* фауна (*кандайдыр бир жердин, өлкөнүн же геологиялык доордун бардык түрдөгү айбандарынын жыйындысы*); **фауна Средней Азии очень разнообразна** Орто Азиянын фаунасы абдан ар түрдүү.

ФАШИ'ЗМ *м.* фашизм.

ФАШИ'НА *ж. тех.* фашина (*сазга жол салуу үчүн төшөлүүчү, плотина курулушу үчүн ж. б. үчүн пайдаланууга боо-боо болуп таңылган чырпык*).

ФАШИ'СТ *м.* фашист.

ФАШИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **фашизм**-*ге*, **фашист**-*ке т.*; фашисттик.

ФАЭТО'Н *м.* фаэтон (*жеңил тырашманке араба*).

ФАЯ'НС *м.* фаянс (1. *чопонун айрыкча бир сортуна гипс жана башка нерселер катыштырылган ак же түстүү масса*; 2. *собир. ушул массадан жасалган нерселер, буюмдар, идиштер*).

ФАЯ'НСОВЫЙ, -ая, -ое **фаянс**-*ка т.*; **фаянсовая посуда** фаянс идиш; **фаянсовые заводы** фаянс заводдору.

ФЕВРА'ЛЬ *м.* февраль.

ФЕВРА'ЛЬСКИЙ, -ая, -ое **февраль**-*ге т.*; февралдагы.

ФЕДЕРАЛИ'ЗМ *м. полит.* федерализм (1. *өзүнүн өз алдынчалыгын белгилүү даражада сактап калган айрым мамлекеттерди бириктирүүгө негизделген мамлекеттик түзүлүш системасы*; 2. *кээ бир капиталисттик, көбүнчө көп улуттуу капиталисттик өлкөлөрдө, федеративдик мамлекеттик түзүлүш үчүн болуучу кыймыл*).

ФЕДЕРАЛИ'СТ *м.* федералист (*федерализмди жактоочу*).

ФЕДЕРАЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **федерализм**-*ге т.*

ФЕДЕРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **федерация**-*га т.*; федерациялуу; **федеральное государство** федерациялуу мамлекет.

ФЕДЕРАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое федеративдик; **федеративное государство** федеративдик мамлекет.

ФЕДЕРА'ЦИЯ *ж.* 1. *полит.* федерация (*өз алдынча болгон мамлекеттерден бириккен бир бүтүн мамлекет*); 2. (*союз*) федерация (*кандайдыр коомдордун же уюмдардын бирикмеси, союзу*); **Всемирная федерация профсоюзов** Профсоюздардын Бүткүл Дүйнөлүк Федерациясы; **Всемирная федерация демократической молодёжи** Демократиялык Жаштардын Бүткүл Дүйнөлүк Федерациясы.

ФЕЕРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое феериялык (*эң эле укмуштуу сонун; жомоктогудай*); **отсюда открывается феерический вид на горы** бул жерден караганда тоо жак эң эле укмуштуу сонун болуп көрүнөт.

ФЕЕ'РИЯ *ж.* феерия (1. *театр. сонун жасалганы талап кылган; укмуштуу маанидеги пьеса*; 2. *перен. эң эле укмуштуу сонун, жомоктогудай көрүнүш*).

ФЕЙЕРВЕ'РК *м.* фейерверк (*жалбырт этип өтө жарык күйүмө жеңил жарылма кошунду; бул аскер жана деңиз иштеринде сигнал жана иллюминация үчүн колдонулат*); ◇ **фейерверк слов** сырты эң эле кооз болуп айтылган, бирок ичинде эч мааниси жок коодолгон сөздөр.

ФЕКА'ЛИИ *мн.* фекалия (*адамдын заңы*).

ФЕКА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **фекалии**-*ге т.*; фекалиялык; **фекальные удобрения** *с.-х.* фекалиялык жер семирткич.

ФЕЛЬДМА'РШАЛ *м. воен.* фельдмаршал (*эски россиялык армияда жана кээ бир чет өлкөлүк армияларда — жогорку согуштук чин*).

ФЕЛЬДМА'РШАЛЬСКИЙ, -ая, -ое **фельдмаршал**-*га т.*; фельдмаршалдык; **фельдмаршальский жезл** фельдмаршалдык жезл.

ФЕЛЬДФЕ'БЕЛЬ *м. воен.* фельдфебель (*эски россиялык армияда жана кээ бир чет өлкөлүк армияларда—ротанын командиринин жардамчысы болуп эсептелген старший унтер-офицер*).

ФЕЛЬДФЕ'БЕЛЬСКИЙ, -ая, -ое **фельдфебель**-*ге т.*

ФЕ'ЛЬДШЕР *м.* фельдшер (*медицинада—кенже кызматкердин наамы*).

ФЕЛЬДШЕРИ'ЦА *женск. р. к* **фельдшер.**

ФЕ'ЛЬДШЕРСКИЙ, -ая, -ое **фельдшер**-*ге т.*; фельдшердик; **фельдшерская школа** фельдшердик мектеп.

ФЕЛЬДЪЕ'ГЕРСКИЙ, -ая, -ое **фельдъегерь**-*ге т.*; фельдъегердик; **фельдъегерская связь** фельдъегердик байланыш.

ФЕЛЬДЪЕ'ГЕРЬ *м.* фельдъегерь (*аскердик же өкмөттүк курьер*).

ФЕЛЬЕТО'Н *м.* фельетон (*коомдук-саясий, адабий темага чукугандай сөз таап, жеңил тил менен жазылган газета макаласы*).

ФЕЛЬЕТОНИ'СТ *м.* фельетонист, фельетончу (*фельетондун автору*).

ФЕЛЬЕТОНИ'СТКА *женск. р. к* **фельетонист**; фельетонистка.

ФЕЛЬЕТО'ННЫЙ, -ая, -ое **фельетон**-*го т.*; фельетондук; **фельетонный стиль** фельетондук стиль.

www.bizdin.kg

ФЕМИНИ'ЗМ *м. полит.* феминизм (*капиталисттик түзүлүштү сактап туруп, аялдардын укугун эркектерге теңөөнү жарыялоочу буржуазиялык саясий агым*).

ФЕМИНИ'СТ *м.* феминист (*феминизмди жактоочу*).

ФЕМИНИ'СТКА *женск. р. к* **феминист**; феминистка.

ФЕ'НИКС *м. миф.* феникс (*байыркы грек мифологиясында — отко өрттөнүп, күлүнөн кайта тирилип кетүүчү касиети бар жомок куш*).

ФЕНОЛО'ГИЯ *ж. биол.* фенология (*биологиянын бир бөлүмү; бул бөлүм—өсүмдүктөрдүн жана айбандардын турмушундагы кубулуштардын закон ченемдүүлүгүн жана мезгилдүүлүгүн жана ал кубулуштардын климаттык факторлор менен болгон байланыштардын изилдейт*).

ФЕНО'МЕН *м.* феномен (1. *филос. идеалисттик философияда — аң-сезимде гана болот имиш жана объективдик чындыкты көрсөтө албайт имиш делинген субъективдүү кубулуш;* 2. *перен. эң сейрек боло турган, адаттагыдан тышкары болгон кубулуш же сапат*).

ФЕНОМЕНА'ЛЬНО *нареч.* укмуш, эң сонун.

ФЕНОМЕНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. **феномен** I-ге *т.*; 2. *перен.* (*необычайный, исключительный*) укмуштуу, эң сонун; **у негó феноменáльная пáмять** анын эси укмуштуу, анын эси эң сонун.

ФЕ'НХЕЛЬ *м. бот.* фенхель (*эфир майы бар өсүмдүктүн бир түрү*).

ФЕО'Д *м. ист.* феод (*орто кылымдарда — феодалдын жери жана доходдору*).

ФЕОДА'Л *м. ист.* феодал (*феодализм учурунда — үстөмдүк кылуучу таптын өкүлү, помещик-крепостник*).

ФЕОДАЛИ'ЗМ *м. ист.* феодализм (*капитализмден мурунку коомдук-экономикалык формация; бул формация өндүрүш куралдары жана феодалдарга крепосттук көз карандылыкта болуп туруучу дыйкандар феодалдардын жеке менчигинде болууга негизделет*).

ФЕОДА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **феодализм**-ге *т.*; феодалдык; **феодáльный строй** феодалдык түзүлүш; **феодáльный гнёт** феодалдык эзүү; **феодáльные пережúтки** феодалдык калдыктар.

ФЕРЗЬ *м. шахм.* ферзь (*туура карай жана бурч менен каалаган клеткага жүрө алуучу, шахмат ойнундагы күчтүү фигура*).

ФЕ'РМА I *ж. с.-х.* ферма (*айыл чарбачылыгынын айрым бир тармагы менен кесиптенүүчү, айрым адистешкен, специализацияланышкан чарба*); **колхóзная фéрма** колхоз фермасы; **овцевóдческая фéрма** кой фермасы; **молóчная фéрма** сүт фермасы.

ФЕ'РМА II *ж. тех.* ферма (*түптөрүн бириктирип, айрыкча жол менен жайлаштырылган брустардан, төрт кырдуу устундардан турган инженердик курулуш*); **стальнáя фéрма** болот ферма; **железобетóнная фéрма** темир бетондуу ферма.

ФЕРМЕ'НТ *м. биол.* фермент (*жандуу организмдерде пайда болуучу жана организмде химиялык реакциянын болушуна жардам кылуучу татаал органикалык зат*).

ФЕРМЕНТА'ЦИЯ *ж.* ферментация (*фермент катышы менен болуучу ар бир процесс, артыкча ачуу, кыжылдоо процесси: мис. вино ачытканда*).

ФЕ'РМЕР *м.* фермер (*капиталисттик өлкөлөрдө хутор тибиндеги айыл чарбанын ээси же арендатору*).

ФЕ'РМЕРСКИЙ, -ая, -ое **фермер**-ге *т.*; фермердик; **фéрмерское хозя́йство** фермердик чарба, фермер чарбасы.

ФЕ'РМЕРСТВО *ср.* 1. (*занятие фермера*) фермердик; 2. *собир.* (*фермеры*) фермерлер.

ФЕ'РМЕРША *женск. р. к* **фéрмер**.

ФЕРРОСПЛА'В *м. тех.* ферросплав, куйма темир (*татаал болот алуу үчүн темирдин хром, марганец, вольфрам ж. б. менен кошулуп эритилген эритиндиси*).

ФЕРТ *м. прост.* кекирейген, чыртыйган, менменсинген киши.

ФЕ'СКА *ж.* кызыл топу (*кээ бир Жакын Чыгыш өлкөлөрүндө кийилүүчү кесилген конус формасындагы баш кийим*).

ФЕСТИВА'ЛЬ *м.* фестиваль (*мезгил-мезгили менен болуучу искусство майрамы; музыкалык, театрдык искусствону жана киноискусствону көрсөтүү, кароо*); **Всемúрный фестивáль молодёжи** Жаштардын Бүткүл Дүйнөлүк Фестивалы.

ФЕСТО'Н *м.* 1. фестон (*көйнөктүн, парданын ж. б. четиндеги ийрек жээк*); 2. *архит.* кооздук (*живопись же гирлянда түрүндө жабыштырылган кооздук*).

ФЕТИ'Ш *м.* 1. (*амулет*) фетиш, тумар; 2. *перен.* (*предмет слепого поклонения*) фетиш (*далилсиз эле ыйык, сөзсүз чындык деп таанылган нерсе же кубулуш*).

ФЕТИШИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* фетишке айландыруу, фетиштештирүү.

ФЕТИШИ'ЗМ *м.* фетишизм (1. *ист. байыркы урууларда — буюмга диний табынуу, сыйынуу; бул табынуунун, сыйынуунун калдыгы азыркы диндерде да бар;* 2. *перен. бир нерсеге сокур ишенүүчүлүк, далилсиз эле сыйынуучулук*).

ФЕТР *м.* фетр (*кийиздин фабрикада жасалган мыкты сорту*).

ФЕ'ТРОВЫЙ, -ая, -ое **фетр**-ге *т.*; **фéтровая шля́па** фетр шляпа.

ФЕХТОВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **фехтование**-ге *т.*; **фехтовáльное искýсство** фехтование искусствосу.

ФЕХТОВА'ЛЬЩИК *м. спорт.* фехтовальщик (*фехтование кылуучу киши*).

ФЕХТОВА'НИЕ *ср. спорт.* фехтование (*найза, кылыч өңдүү куралдар менен жекеме-жеке чыгып кагылышуу-чабышуу формасындагы машыктырма*); **шкóла фехтовáния** фехтование мектеби.

ФЕХТОВА'ТЬ *несов. спорт.* фехтование кылуу.

ФЕШЕНЕ'БЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жасалгалуу, көрөсөндүү, модалуу (*буржуазиялык коомдо—ак сөөктөрдүн сыпайылыгы, модалуулугу*).

ФЕ'Я *ж. миф.* фея, пери, перизат (*Батыш Европанын жомоктук адабиятында — сыйкырчы аял*).

ФИ *межд.* пий, түү; **фи, какóй противный!** түү, кандай жаман!

ФИА'ЛКА *ж.* фиалка, бинапша (*гүлдүү өсүмдүктүн бир түрү*).

ФИА'ЛКОВЫЙ, -ая, -ое **фиалка**-га *т.*

ФИА'СКО *ср. нескл.* фиаско (*иш такыр ордунан чыкпай калып, таш жалак болуу*); **потерпéть фиáско** таш жалак болуу.

ФИ'БРА I *ж. анат.* (*жилка*) фибра (*тарамыштын бир талы*); ◇ **всéми фúбрами душú** эң эле, жанынын бардыгынча, жан-дили менен.

ФИ'БРА II *ж. тех.* фибра (*прессленген жумшак жана бышык кагаз; бул кагаз чемодан, коробка, портфель сыяктуу нерселерди каптоо үчүн жана бир нерсени изоляция кылуу үчүн колдонулат*).

ФИ'ГА I *ж. бот.* анжыр (*жыгачы жана жемиши*).

ФИ'ГА II *ж. разг. см.* **кýкиш**.

ФИГЛЯ'Р *м.* 1. *уст.* (*фокусник*) куудул, айлакер, маскарапоз; 2. *перен. разг.* фигляр (*кылжыктап, калжаңдап, чоёктоп, өзүнө башкалардын көңүлүн бургусу келген адам*).

ФИГЛЯ'РИТЬ *несов. см.* **фигля́рничать**.

ФИГЛЯ'РНИЧАТЬ *несов. разг.* фиглярдык кылуу (*башкалардын көңүлүн өзүнө буруу үчүн калжаңдоо, кылжыңдоо, чоёктоо*).

ФИГЛЯ'РСТВО *ср.* фиглярчылык (*башкалардын көңүлүн өзүнө буруу үчүн калжаңдоо, чоёктоо, кылжыңдоо*).

ФИ'ГОВЫЙ, -ая, -ое **фига** I-ге *т.*; **фúговое дéрево** анжыр жыгачы; ◇ **фúговый листóк** анжыр жалбырагы (*статуяда эркектердин урук мүчөсү жабылуучу жалбырак*); **прикрывáться фúговым листкóм** анжыр жалбырагы

www.bizdin.kg

менен жабуу; абийирсиз нерсени билип туруп эле эки жүздүүлүк менен жаап-жашыруу.

ФИГУ'РА *ж.* **1.** (*телосложение*) фигура, келбет, кишинин келбети; **у неё стройная фигура** анын фигурасы келишкен, анын келбети келишкен; **2.** *перен.* (*человек*) фигура, киши, адам (*көбүнчө, бир чоң киши жөнүндө*); **крупная политическая фигура** саясий чоң фигура (*саясий жагынан беделдүү адам*); **3.** *иск.* (*скульптурное изображение*) фигура (*кишинин же айбандын скульптура сүрөтү*); **бронзовая фигура** колодон жасалган фигура; **4.** *мат.* фигура (*мис. үч бурчтук, тегерек ж. б.*); **геометрические фигуры** геометриялык фигуралар; **5.** *шахм.* фигура (*ат, пил, падыша сыяктуулары, дойбудан башкалары*); **6.** (*в картах*) фигура (*балта, матике, найза, туз*); **7.** (*движение в танце, в гимнастике и т. п.*) фигура (*бир кыймыл аткаргандыгы — мис. танецте, гимнастикада, коньки тебүүдө ж. б.—абал*); **8.** *лит.* фигура (*речь оборотy*); **риторическая фигура** риторикалык фигура; **9.** фигура (*самолёттун өйдө-ылдый, туурасынан, тикесинен, чалкасынан айкулданып учушу*); **фигуры высшего пилотажа** пилотаждын эң жогорку фигуралары; ◇ **представлять собой жалкую фигуру** эчтемеге арзыбаган фигура болуп көрүнүү.

ФИГУРА'ЛЬНО *нареч.* кайманa түрдө, кайманалуу түрдө, өтмө мааниде, образдуу; **выражаться фигурально** кайлана мааниде айтуу, образдуу айтуу.

ФИГУРА'ЛЬНОСТЬ *ж.* кайманалуулук, өтмө мааниде айткандык, образдуулук.

ФИГУРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое кайманa, кайманалуу, өтмө мааниде, образдуу; **фигуральное выражение** кайманa маанидеги айтуу (сүйлөө).

ФИГУРА'НТ *м. театр.* фигурант (*группалык балет бийлөөчүсү*).

ФИГУРА'НТКА *женск. р. к* **фигурант;** фигурантка.

ФИГУРИ'РОВАТЬ *несов.* бар болуу, катышуу, эскерилүү; **фигурировать на суде в качестве свидетеля** сотто күбө болуу.

ФИГУРИ'СТ *м. спорт.* фигурист (*фигура жасагыч эркек; коньки тебүүчү — фигуралуу тебүүнүн адиси*).

ФИГУРИ'СТКА *женск. р. к* **фигурист;** фигуристка.

ФИГУ'РНЫЙ, -ая, -ое **1.** фигуралуу, оймо-чиймелүү; **фигурная резьба** фигуралуу оймо; **2.** фигуралуу (*ар түрдүү фигуралар жасап*); **фигурное катание на коньках** конькини фигуралуу тебүү; **фигурный полёт** *ав.* самолёттун ар түрдүү фигура жасап учушу.

ФИДЕИ'ЗМ *м. филос.* фидеизм (*динди илимдин ордуна койгон ар кандай реакциячыл көз караш*).

ФИ'ЗИК *м.* физик (**1.** *физика илими жагынан специалист;* **2.** *физика мугалими*).

ФИ'ЗИКА *ж.* физика.

ФИ'ЗИКО-ГЕОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое физикалык-географиялык.

ФИ'ЗИКО-МАТЕМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое физикалык-математикалык; **физико-математический факультет** физикалык-математикалык факультет.

ФИЗИОКРА'Т *м.* физиократ (*18 кылымдын экинчи жарымындагы француздук буржуазиялык экономисттер; булар экономикалык кубулуштy изилдөөнү жүгүртүү сферасынан өндүрүш сферасына алып келишкен, бирок байлыктын бирден-бир булагы — жер жана дыйканчылык болот деп жана дыйканчылык эмгеги бирден-бир өндүрүмдүү эмгек болот деп натуура эсептешкен*).

ФИЗИО'ЛОГ *м.* физиолог (*физиология жагынан специалист*).

ФИЗИОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **физиология**-*га т.*; физиологиялык; **физиологический раствор** физиологиялык эритинди; **физиологическая химия** физиологиялык химия.

ФИЗИОЛО'ГИЯ *ж.* **1.** физиология (*организмдин тиричилик функциялары жөнүндөгү илим*); **физиология человека** адамдын физиологиясы; **физиология растений** өсүмдүктөрдүн физиологиясы; **2.** физиология (*организмдин функциялары жана аларды башкаруучу закондор*); **физиология дыхания** дем алуунун физиологиясы.

ФИЗИОНОМИ'СТ *м.* физиономист (*кишинин бетине карап ички абалын билүүчү киши*).

ФИЗИОНО'МИЯ *ж.* **1.** (*лицо*) физиономия (*кишинин бети, түспөлү*); **лукавая физиономия** арамза физиономия; **2.** *перен.* (*вид*) физиономия (*ар нерсенин облиги, мүнөздүү өзгөчөлүктөрү*); **физиономия города невероятно изменилась** шаардын физиономиясы укмуштай өзгөрдү; **3.** *перен.* физиономия (*адамдын өзүн мүнөздөөчү, аныктоочу өзгөчөлүктөрдүн жыйындысы*); **политическая физиономия** саясий физиономия.

ФИЗИОТЕРАПЕ'ВТ *м.* физиотерапевт (*физиотерапия боюнча специалист врач*).

ФИЗИОТЕРАПЕВТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **физиотерапия**-*га т.*; физиотерапиялык; **физиотерапевтический кабинет** физиотерапиялык кабинет (*дарылоо мекемесинин физиотерапия методдору менен дарылоочу бөлүмү*). **физиотерапевтическое лечение** физиотерапиялык дарылоо.

ФИЗИОТЕРАПИ'Я *ж. мед.* физиотерапия (*физикалык методдор менен — жарык, жылуулук, суу менен, электр тогу аркылуу жана башкалар менен дарылоо*).

ФИЗИ'ЧЕСКИ *нареч.* физически (*дене жагынан*); **физически выносли**в физически чыдамдуу.

ФИЗИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** **физика**-*га т.*; физикалык, физический; **физическая лаборатория** физика лабораториясы, физикалык лаборатория; **физический кабинет** физикалык кабинет; **физическая химия** физикалык химия; **физические опыты** физикалык тажрыйбалар; **2.** физический (*денеге, булчуңга таандык*); **физическая сила** физический күч, дене күчү; **физический труд** күч эмгеги, физический эмгек; **физическое наказание** дене жазасы (*мис. балак алуу, сабоо ж. б.*); **физическая культура** *см.* **физкультура;** ◇ **физическая география** физикалык география; **физическое лицо** *юр.* коомдун укукка жана милдетке жөндөмдүү мүчөсү болуп эсептелген адам.

ФИЗКУЛЬТУ'РА *ж.* (**физическая культура**) физкультура (дене тарбиясы).

ФИЗКУЛЬТУ'РНИК *м.* физкультурник; **выступление сильнейших физкультурников** эң күчтүү физкультурниктердин чыгышы.

ФИЗКУЛЬТУ'РНИЦА *женск. р. к* **физкультурник;** физкультурница.

ФИЗКУЛЬТУ'РНЫЙ, -ая, -ое **физкультура**-*га т.*; физкультуралык; **физкультурный парад** физкультура парады.

ФИКСА'Ж *м. фото* фиксаж (*фотопластинкага тартылган сүрөттү жарыктан сактоо үчүн колдонулуучу эритме*).

ФИКСА'ЦИЯ *ж.* **1.** (*установление*) белгилөө, аныктоо (*мис. бааны*); **2.** (*сосредоточение*) буруу, багыттоо (*мис. көңүлдү, ойду*); **3.** *фото* бекитүү.

ФИКСИ'РОВАНИЕ *ср. см.* **фиксация.**

ФИКСИ'РОВАТЬ *несов. что* **1.** (*отмечать, записывать*) жазуу, жазып белгилеп коюу (*мис. протоколго*); **фиксировать все замечания выступавших** бардык чыгып сүйлөгөндөрдүн сөздөрүн жазуу; **2.** (*устанавливать*) белгилөө, дайындоо, аныктоо; **фиксировать дни заседаний** заседание күндөрүн белгилөө; **3.** (*сосредоточивать*) буруу, салуу; **всё внимание должно быть фиксировано на этом вопросе** бардык көңүл бул маселеге бурулган болуш керек; **4.** *фото* (*закреплять*) фиксаж кылуу (*тартылган сүрөт негативде бекисин үчүн аны атайын эритиндиге салып жуунуу*).

ФИКТИ'ВНО *нареч.* жалган, калп, кара күчкө, анткордук менен.

www.bizdin.kg

ФИКТИ'ВНОСТЬ *ж.* жалгандык, калптык, анткордук.

ФИКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое жалган, калп, анткор, кара күчкө; **фикти́вные права́** жалган укук; **фикти́вная боле́знь** жалган ооруу, калп оору; ◇ **фикти́вный капита́л** *эк.* фиктивный капитал (*капиталисттик өлкөлөрдө — белгилүү доход бере турган ар түрдүү баалуу кагаздар*).

ФИ'КУС *м. бот.* фикус (*дайым жашыл болуп турган, чоң жазы жалбырактуу, комнатага коoздук үчүн колдонулуучу өсүмдүк*).

ФИ'КЦИЯ *ж.* **1.** фикция (*чындыкка туура келбеген жана кобүнчө бир белгилүү максат үчүн пайдаланыла турган атайы түзүлгөн абал*); **2.** (*выдумка, вымысел*) жок нерсени ойлоп чыгаруу; жалган, калп, чындыкта жок нерсе.

ФИЛАНТРО'П *м.* филантроп (*филантропия менен иришүүчү киши*).

ФИЛАНТРОПИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **филантропия**-*га т.*; филантропиялык; **филантропи́ческое о́бщество** *уст.* филантропиялык коом.

ФИЛАНТРО'ПИЯ *ж.* филантропия (*буржуазиялык «кайыр-садагачылык»; «бей-бечараларга жардам» кылабыз демиш болуп, буржуазиянын эмгекчилерди алдоо жана аларды таптык күрөштөн алагды кылуу үчүн жүргүзгөн чараларынын бири*).

ФИЛАНТРО'ЛКА *женск. р. к* **филантро́п**; филантропка.

ФИЛАРМО'НИЯ *ж.* филармония (*музыкалык концерттерди уюштуруу аркылуу музыкалык искусствону пропагандалоочу мекеме же коом*).

ФИЛАТЕЛИ'СТ *м.* филателист (*почта же герб маркаларын жана кагаз акчаны коллекция кылып жыйноочу адам*).

ФИЛАТЕЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **филателия**-*га т.*; филателиялык; **филателисти́ческий магази́н** филателиялык магазин.

ФИЛАТЕЛИ'Я *ж.* филателия (*почта жана герб маркаларынын жана кагаз акчанын коллекцияларын жыйноо жана изилдөө*).

ФИЛЕ' I *ср. нескл.* (*вышивка*) филе (*көзөнөк торго сайылган сайма*).

ФИЛЕ' II *ср. нескл.* **1.** (*сорт мяса*) карчыга (*карчыганын эти*); **2.** (*рыба, очищенная от костей*) филе (*сөөгү тазаланган эт же балык*).

ФИЛЕ'ЙНЫЙ I, -ая, -ое **филе** I-*ге т.*

ФИЛЕ'ЙНЫЙ II, -ая, -ое **филе** II-*ге т.*; **филе́йная часть** карчыганын эти.

ФИЛЁНКА *ж.* **1.** (*доска, фанера*) филёнка (*бир рамага коюлуучу жука тактай же фанера, мис. каалгага, эшикке*); **дверна́я филёнка** эшик филёнкасы, **2.** *архит.* (*украшение*) филёнка, коoздук (*имараттын дубалына тик бурчтуу рамка сыяктуу жасалган коoздук*).

ФИЛЁР *м. уст.* тыңчы (*полициялык тыңчы, полиция тыңчысы*).

ФИЛИА'Л *м.* филиал (*бир ишкананын же мекеменин жергиликтүү бөлүмү*); **филиа́л Акаде́мии нау́к СССР** СССР Илимдер Академиясынын филиалы.

ФИЛИГРА'ННЫЙ, -ая, -ое **1.** **филигрань**-*га т.*; **2.** *перен.* (*тонкий, тщательный*) өтө чебердик менен иштелген, кылдаттык менен иштелген; **филигра́нная рабо́та** өтө чебердик менен иштелген нерсе.

ФИЛИГРА'НЬ *ж.* филигрань (**1.** *эң ичке алтын, күмүш ж. б. сымдардан токулган, тор сыяктуу кооз жасалган зергер буюмдар*; **2.** *суу белги; акчаны же облигацияны жарыкка салып караганда көрүнүүчү тунук белгилер же сүрөттөр*).

ФИ'ЛИН *м. зоол.* үкү.

ФИЛИ'ППИКА *ж.* филиппика (*бирөөнүн айбын ачып каардануп сүйлөгөн сөз*).

ФИЛИ'СТЕР *м. презр.* филистер (*көз карашы тар, өзүнө өзү корстон болгон, мещан көз карашындагы киши*).

ФИЛИ'СТЕРСКИЙ, -ая, -ое **филистер**-*ге*, **филистерство**-*го т.*; филистердик.

ФИЛИ'СТЕРСТВО *ср. презр.* филистерство, филистердик (*жаңы нерсени обывателдик менен кабыл албоочулук; көз караштын тардыгы, мещандык-филистердик жүрүш-турушу*).

ФИЛЛОКСЕ'РА *ж. зоол.* филлоксера (*өсүмдүк бити, бул кээ бир өсүмдүктөргө, айрыкча жүзүмгө чоң зыян келтирет*).

ФИЛО'ЛОГ *м.* филолог (*филология жагынан окумуштуу, специалист*).

ФИЛОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **филология**-*га т.*; филологиялык; **филологи́ческий факульте́т** филологиялык факультет.

ФИЛОЛО'ГИЯ *ж.* филология (*бул же тигил элдин тили жана адабияты жөнүндөгү илимий билимдин жыйындысы*).

ФИЛО'СОФ *м.* философ (*философия жагынан окумуштуу*)

ФИЛОСО'ФИЯ *ж.* философия (*табияттын, адам коомунун жана ойдун өрчүшүнүн жалпы закондору жөнүндөгү илим*); **материалисти́ческая филосо́фия** материалисттик философия; **идеалисти́ческая филосо́фия** идеалисттик философия.

ФИЛОСО'ФСКИ *нареч.* философияга негизделип, философияга негиздеп, философия методу менен.

ФИЛОСО'ФСКИЙ, -ая, -ое **философия**-*га т.*; философиялык, **маркси́стский филосо́фский материали́зм** марксисттик философиялык материализм; **филосо́фское иссле́дование** философиялык изилдөө.

ФИЛОСО'ФСТВОВАТЬ *несов.* **1.** (*заниматься философскими построениями*) философиялык ой жүргүзүү; **2.** *перен. разг.* жөнү жок ой жүргүзө берүү.

ФИЛЬДЕКО'С *м. текст.* фильдекос (*трикотаж буюмдарын жасоого кетүүчү пахтадан ийрилген жибекке окшош жылма жип*).

ФИЛЬДЕКО'СОВЫЙ, -ая, -ое **филдекос**-*ко т.*; **фильдеко́совые чулки́** фильдекос чулки, фильдекостон жасалган чулки.

ФИЛЬДЕПЕ'РС *м. текст.* фильдеперс (*трикотаж буюмдарын жасоого кетүүчү, жибек сыяктуу пахта жип; фильдекоско окшош, бирок өтө үлбүрөк жип*).

ФИЛЬДЕПЕ'РСОВЫЙ, -ая, -ое **фильдеперс**-*ке т.*; **фильдепе́рсовые чулки́** фильдеперс чулки, фильдеперстен жасалган чулки.

ФИЛЬМ *м.* **1.** фильм (*сүрөт жана кино тартуу үчүн керек кылынуучу жука, тунук плёнка*); **2.** (*кинокартина*) фильм; **звуково́й фильм** үндүү фильм; **немо́й фильм** үнсүз фильм; **документа́льный фильм** документтүү фильм; **худо́жественный фильм** көркөм фильм; **мультипликацио́нный фильм** мультипликациялык фильм; **хроника́льный фильм** хроникалык фильм.

ФИЛЬМОТЕ'КА *ж.* фильмотека (*атайын сакталгычта белгилүү иретте жайлаштырылган киноленталардын жыйындысы*).

ФИЛЬТР *м.* фильтр (*суюктукту чыпкалап тазалагыч прибор*); ◇ **светово́й фильтр** *физ.* жарыктык фильтри (*кээ бир нурду өткөрбөй турган прибор; бул — сүрөт тартууда ж. б. колдонулат*).

ФИЛЬТРА'Т *м.* фильтрат (*фильтр аркылуу өтүүчү суюктук сүзүндү*).

ФИЛЬТРА'ЦИЯ *ж.* **1.** (*процеживание*) фильтрация (*фильтр аркылуу тазалоо; фильтрден өткөрүп тазалоо*); **2.** (*просачивание*) чыпкалоо, фильтрациялоо (*жөнөкөй зат аркылуу суюктукту чыпкалоо*).

ФИЛЬТРОВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **фильтрация**-*га т.*; фильтрациялык; **фильтрова́льная бума́га** фильтрациялык кагаз.

ФИЛЬТРОВА'ТЬ *несов. что* фильтирлөө, фильтрациялоо (*фильтрден өткөзүп тазалоо*).

www.bizdin.kg

ФИМИА'М *м.* фимиам (1. *түтөтүү үчүн колдонула турган атыр жыттуу зат*; 2. *атыр жыт, жыпар жыт*); ◇ **курить фимиам** *кому-л. бирөөгө* кошамат кылуу, жалпалактоо; жерге, суугa тийгизбей мактоо; обу жок мактоо.

ФИН- *«финансы»* (*акча*) *маанисинде айтылуучу кыскартылган сөз*; *мис.* **финотдел** финансы бөлүмү.

ФИНА'Л *м.* 1. (*завершение*) финал (*бир иштин корутундусу, натыйжасы, акыры, аягы, аякталышы*); **блестящий финал** эң сонун финал; 2. *муз.* финал (*чоң музыкалык чыгарманын акыркы корутунду бөлүмү*); 3. *спорт.* финал (*мелдешүүчү спорт командасынын же спортсмендердин акыркы жолугушуусу*); **финал шахматного чемпионата СССР** СССР шахмат чемпионатынын финалы.

ФИНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **финал**-*га т.*; финалдык, акыркы, **финальный аккорд** финалдык аккорд, акыркы аккорд; **финальное футбольное состязание** финалдык футболдук мелдеш.

ФИНАНСИ'РОВАНИЕ *ср.* финансылоо (*ишкана же мекемелерге акча каражатын берүү*); **финансирование народного хозяйства** эл чарбасын финансылоо.

ФИНАНСИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* финансылоо (*ишкана же мекемелерге акча каражатын берүү*); **финансировать завод** заводду финансылоо.

ФИНАНСИ'СТ *м.* финансист (1. *финансы маселесин билгич киши*; 2. *ири капиталист, банкир*).

ФИНА'НСОВО-ПРОМЫ'ШЛЕННЫЙ, -ая, -ое финансылык-өнөр жайлык.

ФИНА'НСОВЫЙ, -ая, -ое **финансы**-*га т.*; финансылык; **финансовый отдел** финансы бөлүмү; **финансовый год** финансы жылы; **финансовая политика** финансы саясаты; **финансовый вопрос** финансы маселеси.

ФИНА'НСЫ *только мн.* финансы (*акча-каражаттары*); **государственные финансы** мамлекеттик финансы.

ФИ'НИК *м.* курма.

ФИ'НИКОВЫЙ, -ая, -ое **финик**-*ке т.*; **финиковая пальма** курма пальмасы, курма жыгачы.

ФИНИНСПЕ'КТОР *м.* (финансовый инспектор) фининспектор (финансы инспектору).

ФИНИ'ФТЕВЫЙ, -ая, -ое **финифть**-*ке т.*

ФИНИ'ФТЬ *ж.* финифть (*металл буюмдардын сыртына жана кооздук үчүн фарфорго сыйпалуучу эмаль*).

ФИ'НИШ *м. спорт.* 1. (*заключительная часть состязания*) финиш (*жарыш мелдешинин акыркы бөлүмү*); **бегун на финише ускорил темп** жүгүргүч финишке жакындаганда темпин тездетти; 2. (*конечный пункт*) финиш (*акыркы пункт, чек*); **первым прийти к финишу** финишке биринчи болуп келүү.

ФИНИШИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* финишке келүү (*мелдешти бүтүү, чекке келүү*); **конькобежец финишировал в бурном темпе** коньки тебүүчү финишке мыкты темп менен келди.

ФИ'НИШНЫЙ, -ая, -ое **финиш**-*ке т.*; **выйти на финишную прямую** финишке чыгуу.

ФИ'НКА I *женск. р. к* **финн**; финка.

ФИ'НКА II *ж разг.* финка (1. *бычактын бир түрү*; 2. *тумак*; *тышы булгаары, кайруусу түшүрүлмө тегерек тумак*).

ФИНН *м.* финн.

ФИ'ННА *ж. зоол.* финна (*жаныбарлардын булчуңдарында жашоочу кызыл курт*).

ФИННО'З *м. мед., вет.* финноз (*финна куртунан оруган кишинин жана жаныбарлардын оорусу*).

ФИ'ННЫ *мн.* финндер.

ФИНОТДЕ'Л *м.* (финансовый отдел) финансы бөлүмү.

ФИ'НСКИЙ, -ая, -ое **Финляндия**-*га*, **финн**-*ге т.*; **финский язык** финн тили.

ФИНТИ'ТЬ *несов. разг.* кууланув, амал кылуу, айла кылуу.

ФИНТИФЛЮ'ШКА *ж. разг.* пайдасыз майда жасалга (*оюнчук өңдүү майда буюмдар*).

ФИОЛЕ'ТОВЫЙ, -ая, -ое кызгылт көк; **фиолетовые чернила** кызгылт көк сыя.

ФИО'РД *м. геогр.* фиорд (*деңиздин кууш жана кургактыкка көбүрөөк чыгып турган кашаты, жардуу булуңу*).

ФИ'РМА *ж.* 1. фирма (*капиталисттик соода же өнөр жайлык ишкана*); 2. *перен. разг.* (*прикрытие, предлог*) жок шылтоо, калп нерсе.

ФИ'РМЕННЫЙ, -ая, -ое **фирма** 1-*ге т.*; **фирменный знак** фирма белгиси.

ФИРН *м. геол.* фирн (*мөңгүнүн башындагы берметтей ири бүртүктүү жалтырак муз*).

ФИСГАРМО'НИЯ *ж. муз.* фисгармония (*клавишалуу, үйлөмө көөрүгү бар музыкалык инструмент*).

ФИСК *м. уст.* фиск (*мамлекет казнасы*).

ФИСКА'Л *м. разг.* 1. *ист.* фискал (*Пётр I убагында көбүнчө финансы жана сот иштери жагынан мекемелердин жана адамдардын иштерине байкоо жүргүзүп турган чиновник*); 2. *разг. презр.* ушакчы, сөз ташуучу.

ФИСКА'ЛИТЬ *несов. разг.* ушактоо, сөз ташуу.

ФИСКА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **фиск**-*ке т.*; фисктик; **фискальные доходы** фисктик (*мамлекеттик*) доходдор.

ФИСКА'ЛЬСТВО *ср. разг. презр.* ушактоочулук, сөз ташуучулук.

ФИСТА'ШКА *ж.* мисте (*жыгачы жана жемиши*).

ФИСТА'ШКОВЫЙ, -ая, -ое 1. **фисташка**-*га т.*; **фисташковое дерево** мисте жыгачы; 2. (*о цвете*) мисте түстүү (*ачык жашыл түстүү*); **фисташковое платье** мисте түстүү көйнөк.

ФИ'СТУЛА' I *ж. мед.* (*свищ*) фистула (*денеде оорудан пайда болгон тешик*).

ФИ'СТУЛА' II *ж.* (*высокий голос*) ичке үн; **петь фистулой** ичке үн менен ырдоо.

ФИТИ'ЛЬ *м.* 1. билик; **ламповый фитиль** лампанын билиги; 2. *воен.* милте (*дүрмөттүн атылышы үчүн ылайыкталган милте*).

ФИ'ШКА *ж.* фишка (*кээ бир оюндарда — катышуучулардын колуна бериле турган марка, кубик сыяктуу керселер; бул — оюн бүткөнчө — очко ордуна жүрөт*).

ФЛАГ *м.* желек; **государственный флаг** мамлекеттик желек; **поднять флаг** желек көтөрүү; ◇ **остаться за флагом** максатына жетпөө, бир жакка жиберилбөө, бир нерсе иштөөгө уруксат ала албоо; **под флагом** 1) туунун астында; 2) *перен.* демиш болуп, аты менен, өзүнүн чыныгы ниетин жашырып; **выкинуть флаг** желек орнотуу, желек саюу.

ФЛАГ-КАПИТА'Н *м. мор.* флаг-капитан (*флагман штабынын начальниги*).

ФЛА'ГМАН *м. мор., ав.* флагман (1. *отряд же эскадра командири*; 2. *отряддын же эскадранын командири жүргөн деңиз же аба кемеси*).

ФЛА'ГМАНСКИЙ, -ая, -ое **флагман**-*га т.*; **флагманский корабль** флагман кемеси; *см.* **флагман** 2.

ФЛАГ-ОФИЦЕ'Р *м. мор.* флаг-офицер (*флагман штабынын адъютанты*).

ФЛАГШТО'К *м.* флагшток (*желек сабы*).

ФЛАЖО'К *м.* желекче (*кездемеден, кагаздан же каңылтырдан жасалган кичине желек*); **сигнальный флажок** сигнал желекчеси.

ФЛАКО'Н *м.* флакон (*кичинекей бөтөлкө*); **флакон духов** бир флакон атыр.

ФЛАМИ'НГО *м. нескл. зоол.* фламинго (*кытан окшогон куштун бир түрү*).

ФЛАНГ *м. воен.* фланг (*армиянын турушунда оң жана сол жагы; строй, катардын оң жана сол жак учу*); **правый фланг** оң фланг; **левый фланг** сол фланг; **ударить во фланг** флангага уруу; **обойти противника с фланга** душмандын флангасынан айланып өтүү; **охват флангов** флангаларды курчап алуу.

www.bizdin.kg

ФЛАНГО'ВЫЙ, -ая, -ое **фланг**-*га т.*; флангалык; **фланго́вый уда́р** флангадан болгон сокку; **фланго́вое движе́ние** флангалык кыймыл.

ФЛАНЕ'ЛЕВЫЙ, -ая, -ое **фланель**-*ге т.*; **флане́левая руба́шка** фланель көйнөк.

ФЛАНЕ'ЛЬ *ж. текст.* фланель (*сейрек түктүү же түксүз кездеменин бир түрү*).

ФЛАНЁР *м. разг. пренебр.* фланёр (*жумуш кылбай эле сайрандап жүрүүчү; максатсыз эле майрамдап, бекер басып жүрүүчү киши*).

ФЛАНИ'РОВАТЬ *несов. разг. пренебр.* максатсыз эле майрамдап, бекер басып жүрүү.

ФЛАНК *м. воен.* фланк (*коңшулаш чептин кире бериш жактарын шкылап турууга арналган, чептик тосмонун же талаа чыңдоосунун көп чоң болбогон түз сызыктуу участогу*).

ФЛАНКИ'РОВАНИЕ *ср. воен.* фланкировкалоо; *см.* **фланки́ровать.**

ФЛАНКИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что, воен.* **1.** (*обстрелять с фланго*в) фланкировкалоо, флангдан аракет кылуу (*душманды капталынан, бөйрөгүнөн аткылоо*); **2.** (*защитить с флангов*) фланг жагынан коргоо.

ФЛАНКИРО'ВКА *ж.* фланкировка, фланкировкалоо; *см.* **фланки́ровать.**

ФЛЕ'ГМА *ж.* **1.** (*невозмутимость*) шашпагандык, камаарабастык; **2.** *перен. разг.* (*невозмутимый человек*) шашпаган адам, камаарабаган адам, кебелбеген адам.

ФЛЕГМА'ТИК *м.* шашпаган адам, камаарабаган адам, кебелбеген адам.

ФЛЕГМАТИ'ЧНО *нареч.* шашпастык менен, камаарабагандык менен, кебелбестик менен.

ФЛЕГМАТИ'ЧНОСТЬ *ж.* шашпагандык, камаарабагандык, кебелбестик.

ФЛЕГМАТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое шашпаган, камаарабаган, кебелбеген; **флегмати́чный хара́ктер** камаарабаган мүнөз.

ФЛЕГМО'НА *ж. мед.* флегмона (*теринин асты ириңдеп сезгенип кетиши*).

ФЛЕ'ЙТА *ж. муз.* флейта, най (*музыкалык инструмент*).

ФЛЕЙТИ'СТ *м.* флейтачы, найчы (*флейтага ойноочу, флейта тартуучу*).

ФЛЕ'КСИЯ *ж. лингв.* **1.** флексия (*сөздүн аягын өзгөртүү аркылуу жаңы форма жасоо жолу*); **2.** флексия (*жөндөлгөндө, жакталганда сөздүн өзгөрүп туруучу аягы*); **вну́тренняя фле́ксия** ички флексия (*грамматикалык формаларды түзүү үчүн сөздүн уңгусундагы тыбыштардын алмашып турушу*).

ФЛЕКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое **флексия**-*га т.*; флексиялык (*грамматикалык форма флексиянын жардамы менен курулуучу*); **флекти́вные языки́** флексиялык тилдер.

ФЛЁР *м.* **1.** флёр (*улбүрөк жука ткань*); **2.** *перен.* (*покров таинственности*) бүлбүлдөгөн парда.

ФЛИ'ГЕЛЬ *м.* флигель (**1.** *чоң үйдүн короосуна курулган кичине үй — киши туруучу кичине үй;* **2.** *короодогу үй*).

ФЛИ'ГЕЛЬ-АДЪЮТА'НТ *м. воен. уст.* флигель-адъютант (*падышалык Россияда — падышанын свитасына алынган офицер*).

ФЛИРТ *м.* флирт (*курулай ашыктык, чыныгы сезимсиз ашыктык*).

ФЛИРТОВА'ТЬ *несов. с кем* флирттөө (*курулай ашык болуп жүрүү, чыныгы сезимсиз ашык болуу, ашык болумуш болуп жүрүү*).

ФЛОКС *м. бот.* флокс (*гүлдүү өсүмдүктүн бир түрү*).

ФЛО'РА *ж.* флора (*кайсы бир жердин, өлкөнүн же геологиялык мезгилдин өсүмдүктөрүнүн түрлөрүнүн жыйындысы*).

ФЛОТ *м.* **1.** флот (*бир нерсеге арналган же бир нерсеге таандык болгон кемелердин жыйындысы*); **вое́нно-морско́й флот** согуш-деңиз флоту; **морско́й флот** деңиз флоту; **речно́й флот** дарыя флоту; **торго́вый флот** соода флоту; **2.** флот (*согуш-деңиз кемелеринин ири бирикмеси*); ◇ **возду́шный флот** аба флоту (*бир мамлекеттин самолёттовунун, дирижаблдеринин ж. б. жыйындысы*).

ФЛОТИ'ЛИЯ *ж. мор.* **1.** флотилия (*бир дарыядагы, көлдөгү согуш кемелеринин жыйындысы*); **2.** флотилия (*кемелердин отряды*); **китобо́йная флоти́лия** кит уулоочу флотилия.

ФЛОТОВО'ДЕЦ *м.* флотоводец (*деңиз согуш флотунун начальниги*).

ФЛО'ТСКИЙ, -ая, -ое **1. флот**-*ко т.*; **фло́тский экипа́ж** флот экипажы (*флот командасын толуктап турууга арналган жээктеги бөлүм*); **2.** *в знач. сущ. м. разг.* (*матрос*) матрос.

ФЛУОРЕСЦЕ'НЦИЯ *ж. физ.* флуоресценция (*жарыктын таасири менен кээ бир заттардын өзүнөн жарык чыгышы*).

ФЛУОРЕСЦИ'РОВАТЬ *несов. физ.* флуоресценция кубулушу билинүү.

ФЛЮГА'РКА *ж.* **1.** *см.* **флю́гер** 1; **2.** (*на шлюпке*) желекче (*кайыктагы желекче; бул желекче кайыктын кайсы кемеге тиешелүү экендигин билдирет*); **3.** (*на трубе*) флюгарка (*шамал болгондо түтүндүн чыгышын жеңилдетүү үчүн мордун учуна кийгизиле турган айлангыч темир керней*).

ФЛЮ'ГЕР *м.* **1.** (*флажок*) флюгер (*шамалдын багытын көрсөтүүчү мачтада тегеренип туруучу желекче, пластинка*); **2.** *воен.* желекче (*найзадагы желекче*); **3.** *перен. разг.* флюгер, туруксуз (*өз пикирин, ишенимин тез-тез өзгөртүп туруучу киши*).

ФЛЮС I *м. мед.* (*нарыв*) флюс (*оору тиштин түбүндөгү ириңдеген көңдөй; бул — бетти шишитет*).

ФЛЮС II *м. тех.* (*плавень*) флюс (*руданы эриткенде, анын эритилишин күчөтүү үчүн катыштырылуучу зат*).

ФЛЯ'ГА *ж.* фляга (*суюк нерсени куюп ала жүрүүчү айнек же металлдан жасалган жалпак идиш*); **по́ходная фля́жка** походдо алып жүрүүчү фляга.

ФЛЯ'ЖКА *ж.* фляжка; *см.* **фляга.**

ФОЙЕ' *ср. нескл.* фойе (*театр, кино, циркте*г*и оюн көрүүчүлөр антракт убагында эс алууга арналган зал*).

ФОКСТЕРЬЕ'Р *м.* фокстерьер (*аңчылыкта пайдаланыла турган кыска куйруктуу кичине ит*).

ФОКСТРО'Т *м.* фокстрот (*эки-экиден болуп бийлей турган бийдин бир түрү жана анын музыкасы*).

ФО'КУС I *м.* **1.** *физ.* фокус (*томпок же кабырыңкы айнек аркылуу өтүп чагылган же сынган шоолалардын кесип өткөн точкасы*); **2.** *фото* фокус (*сүрөткө тартылган предмет, сүрөттө даана көрүнүүчү точка*); **3.** *мед.* фокус (*организмдеги оору процессинин очогу*); **4.** *перен.* (*средоточие, центр*) борбор; **фо́кус землетрясе́ния** жер титирөөнүн борбору.

ФО'КУС II *м.* **1.** (*ловкий приём, трюк*) фокус (*айлалуу, амалдуу, укмуштуу, таң калтыруучу амалдар*); **пока́зывать фо́кусы** фокустарды көрсөтүү; **2.** *перен. разг.* (*хитрость, уловка*) кылык-жорук, куулук, амал.

ФО'КУСНИК *м.* **1.** фокусчу, көз боёочу; **2.** *разг.* (*капризный человек*) кежир.

ФО'КУСНИЧАНЬЕ *ср. разг.* **1.** (*капризы*) кежирленүү; **2.** (*хитрости*) куулук кылуу, амалдануу.

ФО'КУСНИЧАТЬ *несов. разг.* **1.** (*капризничать*) кежирленүү; **2.** (*хитрить*) куулук кылуу, амалдануу, амал кылуу.

ФОЛИА'НТ *м. уст.* фолиант (**1.** *жарты барак форматындагы китеп;* **2.** *жалпы эле чоң форматтагы калың китеп*).

ФО'ЛЬГА *ж.* фольга (*күзгү жасай турган өндүрүш жайларында ж. б. колдонулуучу жукжука металл*); **золота́я фо́льга** алтын фольга.

www.bizdin.kg

ФОЛЬКЛО'Р *м.* фольклор (1. *оозеки эл адабияты;* 2. *элдердин турмушундагы диний көз караштардын, урп-адатынын, салтынын ж. б. кубулуштардын жыйындысы*).

ФОЛЬКЛОРИ'СТ *м.* фольклорист (*фольклор жагынан специалист-окумуштуу*).

ФОЛЬКЛОРИ'СТИКА *ж.* фольклористика (*фольклор жөнүндөгү илим*).

ФОН I *м.* 1. фон (*үстүнө картина тартыла турган негизги түс жана да сүрөттүн, картинанын арткы планы*); **на голубо́м фо́не не́ба** асмандын көгүлдүр фонунда; 2 *перен.* (*обстановка, среда*) айлана, чөйрө.

ФОН II *м. эл., радио* фон (*телефон трубкасындагы, радиоаппараттагы, репродукторлогу чуулдаган, дырылдаган, тарсылдаган жат тыбыш*).

ФОНА'РИК *м. уменьш. от* **фона́рь** фонарча, кичинекей фонарь; **карма́нный фона́рик** чөнтөк фонарча.

ФОНА'РНЫЙ, -ая, -ое **фонарь**-*га т.*; **фона́рный столб** фонарь орнотулган мамы (столб).

ФОНА'РЩИК *м.* фонарчы (*фонарды жагуучу, жандыруучу жана анын оңдугуна көз салуучу жумушчу*)

ФОНА'РЬ *м.* 1. фонарь (*панар*); **у́личный фона́рь** көчө фонары; **ручно́й фона́рь** кол фонары; 2. *архит.* (*стеклянный просвет в крыше*) фонарь (*жарык болуп туруу үчүн үйдүн төбөсүнө коюлган айнек*); 3. *архит.* (*остеклённый выступ*) фонарь (*бир нерсенин айнектелип, уруюп тышка чыгып турган жери*); 4. *разг.* (*синяк под глазом*) көздүн алдындагы көк ала; **поста́вить фона́рь** көздүн алдын көгөртө коюу; ◇ **волше́бный фона́рь** *см.* **волше́бный.**

ФОНД *м.* 1. (*денежные средства*) фонд (*акча каражаттары*); **фонд социалисти́ческого накопле́ния** социалисттик накоплениенин фондусу; **фонд зарпла́ты** кызмат акы фондусу; **недели́мый фонд колхо́за** колхоздун бөлүнбөс фондусу; **золото́й фонд** алтын фондусу (1) *алтын акча запасы;* 2) *перен. бир нерсенин эң кымбаттуу бөлүгү*); 2. (*запасы*) фонд (*запастар*); **семенно́й фонд колхо́за** колхоздун үрөн фондусу; **зернофура́жный фонд колхо́за** колхоздун жем-чөп фондусу; **жило́й фонд** турак үй фондусу; **основно́й слова́рный фонд** *лингв.* негизги сөздүк фонд; 3. **фо́нды** *мн. эк.* (*ценные бумаги*) фонддор (*белгилүү бир доход келтирүүчү баалуу кагаздар*); 4. **фо́нды** *мн. эк.* (*накопления, отчисления*) фонддор (*белгилүү максат үчүн жасалган накоплениелер, отчислениелер*); 5. **фо́нды** *мн. перен. разг.* (*шансы*) фонддор (*ийгиликке алып баруучу мүмкүндүктөр*); **его́ фо́нды упа́ли** анын фонддору төмөн түштү (*анын абийри, бедели, ийгиликке алып бара турган шарттары кемиди*).

ФО'НДОВЫЙ, -ая, -ое **фонд**-*го т.*; фондулук; **фо́ндовый капита́л** фонд капиталы (*баалуу кагаздар түрүндөгү капитал*); **фо́ндовая би́ржа** *см.* **би́ржа.**

ФО'НДЫ *только мн. см.* **фонд** 3, 4, 5.

ФОНЕ'МА *ж. лингв.* фонема (*сөздүн маанисин өзгөртүүчү тыбыш*).

ФОНЕ'ТИКА *ж. лингв.* фонетика (1. *тил илиминин бир бөлүмү, бул—тилдин тыбыштык курулушун изилдейт;* 2. *тилдин тыбыш составы*).

ФОНЕТИ'СТ *м.* фонетист (*фонетика боюнча специалист*).

ФОНЕТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **фонетика**-*га т.*; фонетикалык; **фонети́ческая транскри́пция** фонетикалык транскрипция (*ооздон чыккан сөздү өтө эле так жазып алуу максаты менен колдонулуучу тамгалар системасы*).

ФОНОГРА'ММА *ж.* фонограмма (*ооздон чыккан тыбыш жазылып алынуучу плёнка, пластинка же валик*).

ФОНО'ГРАФ *м.* фонограф (*ооздон чыккан тыбышты жазып алуучу прибор*).

ФОНОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **фонограф**-*ка т.*; **фонографи́ческая за́пись ре́чи** речти фонограф менен жазуу.

ФОНТА'Н *м.* 1. фонтан (*оргума; бир тешиктен оргуп, атырылып чыккан суюктук*); **нефтяно́й фонта́н** нефть фонтаны; **бить фонта́ном** фонтан болуп оргуу, фонтан болуп атырылуу; 2. *перен.* фонтан (*бир нерсенин көп, мол болуп, токтобостон чыгып турушу, көрүнүшү*); **фонта́н красноре́чия** чечендиктин фонтаны.

ФОНТАНИ'РОВАТЬ *несов. тех.* оргуштоо, атылуу, оргуштап чыгуу, атырылып чыгуу; **нефть фонтани́рует** нефть оргуштап чыгып жатат.

ФОРЕ'ЛЬ *ж.* форель (*көк чаар, алабуга балыктын бир түрү*).

ФО'РМА *ж.* 1. (*внешний вид*) форма (*тышкы көрүнүш, түр, кебете*); **име́ть фо́рму ша́ра** шар формасында болуу; **прида́ть фо́рму** формага келтирүү; 2. (*устройство, строение, структура*) форма (*түзүлүшү, курулушу, белгилүү тартип*); **диалекти́ческое еди́нство фо́рмы и содержа́ния** форма менен мазмундун диалектикалык бирдиги; **фо́рма хозя́йства** чарбанын формасы; **фо́рма правле́ния** башкаруу формасы; **фо́рма организа́ции труда́** эмгекти уюштуруу формасы; 3. (*однотипная одежда*) форма (*аскер кызматчылары же мекеме кызматчылары жана окуучулар милдеттүү түрдө кийүүчү кийимдин түрү*); **вое́нная фо́рма** аскердик форма; **пара́дная фо́рма** парад формасы; 4. *тех.* калып; **фо́рма для отли́вки** куймалын калыбы; 5. *канц.* форма (*бир нерсенин белгиленген үлгүсү*); **сведе́ния по фо́рме № 3** № 3 форма боюнча берилген (берилүүчү) маалымат; 6. *полигр.* форма (*типографиялык набор ичине коюлуп бекитиле турган рама*); **печа́тная фо́рма** печать формасы, печаттык форма; **две фо́рмы уже́ отпеча́таны** эки форма басылып бүттү; 7. *перен.* (*видимость, формальность*) форма (*сырткы көрүнүшү үчүн гана, кайдигер иштелген нерсе; формалдуулук*); **не сле́дует де́лать что́-либо то́лько ра́ди фо́рмы** бир нерсени форма үчүн гана иштебөө керек; 8. **фо́рмы** *мн. разг.* (*очертания фигуры*) формалар (*фигуранын сөлөкөтү, карааны*); **изя́щные фо́рмы** көркөм формалар; 9. **фо́рмы** *мн. грам.* формалар (*грамматикалык категорияларды жана речтеги сөздөрдүн жана сүйлөмдөрдүн бири-бири менен байланышын берүүнүн жолу*); **фо́рмы сло́ва** сөздүн формалары; **фо́рмы словоизмене́ния** сөздүн өзгөрүшүнүн формалары; ◇ **быть в фо́рме** өзүнүн бардык күчүн, жөндөмдүүлүгүн, билгенин көрсөтүүгө даяр абалда болуу; **шахмати́ст се́годня не в фо́рме** шахматист бүгүн өзүнүн бардык күчүн, жөндөмдүүлүгүн, билимин көрсөткүдөй абалда эмес.

ФОРМАЛИ'ЗМ *м.* формализм (1. *филос.* *идеалисттик философияда — теорияны практикадан ажыратуунун негизинде форманы мазмундан ажыратуу;* 2. *иск. искусстводогу, адабияттагы жана башкалардагы реакциячыл, идеалисттик багыт — чыгармачылыктын идеялык мазмунун, анын формасынан ажыратып, формага гана маани берүүчү, формага гана көңүл буруучу реакциячыл багыт;* 3. *сырткы формасына карап отуруп, ички мазмунуна зыян келтирүүчүлүк; формалдуу мамиле*).

ФОРМАЛИ'Н *м. хим., фарм.* формалин (*дезинфекция үчүн колдонулуучу дарынын бир түрү*).

ФОРМАЛИ'НОВЫЙ, -ая, -ое **формалин**-*ге т.*

ФОРМАЛИ'СТ *м.* формалист (1. *иск. формализмди жактоочу;* 2. *иштин мазмунуна зыян келтирип, ишке формалдуулук менен, кайдигер мамиле кылуучу киши*).

ФОРМАЛИ'СТИКА *ж. разг.* формалистика (*формалдуулук, формалдуу мамиле, сырткы формалдуулук*).

ФОРМАЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **формализм**-*ге т.*; формалисттик; **боро́ться с формалисти́ческими извраще́ниями в иску́сстве** искусстводогу формалисттик бурмалоолорго каршы күрөшүү.

ФОРМА'ЛЬНО *нареч.* формалдуулук менен, формалдык түрдө, кайдигер, форма жагынан (*маани жагынан эмес*); **форма́льно подойти́ к вопро́су** маселеге формалдуулук менен (кайдигер) мамиле кылуу.

www.bizdin.kg

ФОРМА'ЛЬНОСТЬ *ж.* формальность, формалчылык (*форма жагы, бир ишти аткарууда керектүү болгон сырткы шарттарды орундоо, мис. почтадан акча алгандар паспортту көрсөтүп, номерин жазып, кол коюу ж. б.*); **соблюда́ть все форма́льности** бардык формальностуну сактоо; **пуста́я форма́льность** курулай формальность; **приде́рживаться форма́льностей** формальносттукту колдонуу.

ФОРМА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1. форма** *9-го т.*, **форма́льный ана́лиз стихотворе́ния** ырды форма жагынан анализдөө; **2.** (*основанный на принципах формализма*) формалдык (*формализмдин принциптерине негизделген*); **форма́льная ло́гика** формалдык логика; **3.** (*согласно закону*) законго ылайык, закон боюнча; **форма́льный разво́д** законго ылайык ажырашуу (*эр менен аялдын законго ылайык ажырашуусу*); **4.** (*существующий только по видимости*) формалдуу (*тышкы көрүнүшү үчүн гана жашаган*); **форма́льные права́** формалдуу укуктар; **5.** (*об отношении и т. п.*) формалдуу, кайдигер (*мамиле жөнүндө*); **форма́льное отноше́ние к де́лу** ишке формалдуу мамиле кылуу (*ишке устүртөн мамиле кылуу*).

ФОРМА'Т *м. полигр.* формат (*китептин, барак кагаздын ж. б. өлчөмү, чоң-кичинелиги*); **большо́й форма́т** чоң формат.

ФОРМА'ЦИЯ *ж.* **1.** формация (*коомдун өрчүшүндөгү белгилүү бир баскыч жана өрчүштүн ушул баскычына туура келүүчү структура*); **обще́ственно-экономи́ческая форма́ция** коомдук-экономикалык формация; **социалисти́ческая форма́ция** социалисттик формация; **2.** *перен.* формация (*көз караштардын системасы; мүнөздүү өзгөчөлүктөр жыйындысы*); **лю́ди но́вой форма́ции** жаңы формациянын кишилери, жаңы формациялык кишилер; **3.** *геол.* формация (*бир доорго жатуучу геологиялык катмарлардын жыйындысы*).

ФО'РМЕННЫЙ, -ая, -ое **1. форма** *3-кө т.*; формалуу; **фо́рменная оде́жда** форма кийим, формалуу кийим; **2.** *перен. разг.* (*сущий*) барып турган, анык, таптакыр; **он фо́рменный плут** ал анык митаам, ал барып турган митаам.

ФОРМИРОВА'НИЕ *ср.* **1.** түзүү, түзүлүү, куруу, курулуу; **формирова́ние но́вого мировоззре́ния** жаңы көз караштын түзүлүшү; **2.** *воен.* формирование (*жаңыдан уюштурулган войсколук бөлүк*); **войсковы́е формирова́ния** войсколук формированиелер.

ФОРМИРОВА'ТЬ *несов. что* түзүү, куруу, формировать кылуу; **формирова́ть прави́тельство** өкмөттү түзүү; **формирова́ть по́езд** *ж.-д.* темир жол поездин түзүү; **формирова́ть хара́ктер** *перен.* мүнөздү бир калыпка келтирүү.

ФОРМИРОВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** (*образоваться, приобретать законченность*) түзүлүү, курулуу; **2.** (*развиваться физически*) бойго жетип, боюн түзөй баштоо; **3.** *страд. к* **формирова́ть**.

ФОРМОВА'ТЬ *несов. что, тех.* формалоо, формага (калыпка) келтирүү, калып куюу, калып согуу, уютуу; **формова́ть гли́ну** ылайды калыпка куюу.

ФОРМО'ВКА *ж. тех.* формалоо, формага келтирүү, калып куюу, куюу; **формо́вка кирпича́** кыш куюу.

ФОРМОВО'Й, -а́я, -о́е **форма** *4-кө т.*; ◇ **формово́й хлеб** формага салып бышырылган нан.

ФОРМО'ВЩИК *м. тех.* формовщик (*формовка жагынан специалист жумушчу*).

ФОРМООБРАЗОВА'НИЕ *ср. биол.* жаңы түргө айлануу, жаңы форма түзүү, жаңы формага өтүү.

ФО'РМУЛА *ж.* **1.** (*краткое определение*) формула (*кыска жана так түрдө айтылган ар бир корутунду*); **2.** *мат.* формула (*шарттуу белгилер менен берилген математикалык чоңдуктардын жыйындысы*); **алгебраи́ческая фо́рмула** алгебралык формула; **3.** *хим.* формула (*татаал химиялык заттардын жана химиялык процесстердин арип аркылуу берилген шарттуу түюнтмасы*); **фо́рмула кислоро́да** кислороддун формуласы.

ФОРМУЛИ'РОВАНИЕ *ср.* формулирование (*бир ойду кыска жана так кылып айтуу, жазуу*).

ФОРМУЛИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* формулировать этүү (*бир ойду кыска жана так кылып айтуу, жазуу*); **формули́ровать свою́ мысль** өзүнүн оюн формулировать этүү (*өзүнүн оюн кыска жана так кылып айтуу*).

ФОРМУЛИРО'ВКА *ж.* формулировка (**1.** *бир ойду кыска жана так кылып айтуу, жазуу*; **2.** *так жана кыскача айтылган, жазылган ой*).

ФОРМУЛЯ'Р *м.* формуляр (**1.** *уст. кызмат тизмеси*; **2.** *китеп жөнүндө жана аны пайдалануу жөнүндө маалымат берүүчү библиотекалык карточка*).

ФОРМУЛЯ'РНЫЙ, -ая, -ое **формуляр**-*га т.*; формулярдык; **формуля́рная ка́рточка** формуляр карточкасы, формулярдык карточка.

ФОРПО'СТ *м.* форпост (**1.** *воен. согуштук участокто бекитилген алдыңкы позиция*; **2.** *перен. алдыңкы пункт; алдыңкы баштоочу катар*).

ФОРС *м. разг.* **1.** (*щегольство*) сыланкороздук, көйрөңдүк; **2.** (*чванство, спесь*) кекирейүүчүлүк, кокурайгандык, компойгондук, чиренгендик.

ФОРСИ'РОВАНИЕ *ср.* **1.** (*ускорение*) ыкчамдатуу, тездетүү; **форси́рование убо́рки урожа́я** эгин жыйноону тездетүү; **2.** *воен.* (*преодоление с боем преграды*) согушуп, кармашып басып өтүү (*мис. суудан, ашуудан*).

ФОРСИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **форси́ровать**; **2.** *прил.* ыкчамдатылган, тездетилген; **форси́рованный марш** тездетилген марш.

ФОРСИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* **1.** (*ускорить*) ыкчамдатуу, тездетүү; **форси́ровать строи́тельство** курулушту тездетүү; **2.** *воен.* (*преодолеть с боем преграду*) согушуп, кармашып басып өтүү (*мис. суудан, ашуудан*); **форси́ровать ли́нию оборо́ны проти́вника** душмандын коргонуу линиясын согушуп басып өтүү.

ФОРСИ'ТЬ *несов. разг.* **1.** (*франтить*) жасанып кооздонуу, сыланкороздонуу, ыгы жок жасануу; **2.** (*важничать*) кокураюу, компоюу, чиренүү.

ФОРСУ'НКА *ж. тех.* форсунка (*ичинен күймө буу казандарынын мешине, кыймылдаткычтардын жана башкалардын цилиндрлерине суюк отунду же порошок түрүндөгү майда отунду бүркүү үчүн колдонулуучу прибор*).

ФОРТ *м. воен.* форт (*укреплениенин, чептин бир түрү*).

ФО'РТЕ *нареч. муз.* форте (*катуу, күчтүү, бийик*).

ФО'РТЕЛЬ *м. разг.* укмуштуу кылык, күтүлбөгөн жерден жаман кылык, шамдагай кылык-жорук; **вы́кинуть фо́ртель** укмуштуу кылык чыгара коюу, күтүлбөгөн жерден жаман кылык көрсөтүү.

ФОРТЕПЬЯ'ННЫЙ, -ая, -ое **фортепьяно**-*го т.*; фортепьяндык; **фортепья́нный конце́рт** фортепьяно концерти, фортепьяндык концерт.

ФОРТЕПЬЯ'НО *ср. нескл. муз.* фортепьяно (*рояль, пианино өңдүү темир кылдуу, клавишалуу музыкалык инструменттин бир түрү*); **игра́ть на фортепья́но** фортепьянодо ойноо.

ФОРТИ'ССИМО *нареч. муз.* фортиссимо (*эң катуу жана эң бийик*).

ФОРТИФИКАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **фортификация**-*га т.*; фортификациялык; **фортификацио́нные рабо́ты** фортификациялык жумуштар.

ФОРТИФИКА'ЦИЯ *ж.* **1.** фортификация (*согуш жүргүзүү үчүн согуш майдан жерин чыңдоо жөнүндөгү согуштук-инженердик илим*); **долговре́менная фортифика́ция** узак убакытка эсептелген фортификация, узак мезгилдүү фортификация, **2.** (*военно-инженерные сооружения*) фортификация (*согуштук иште колдонулуучу чептер жана согуштук-инженердик жумуштар*).

ФО'РТОЧКА *ж.* форточка (*терезенин ачылма көзү*).

www.bizdin.kg

ФОРТУ'НА *ж. уст.* бакыт, кокустан оңунан чыккан иш; **фортýна емý улыбнýлась** анын жолу болду.

ФО'РУМ *м. ист.* форум (*Байыркы Римде — шаардын коомдук чогулуулар өткөрүлүүчү аянты*).

ФОСГЕ'Н *м. хим.* фосген (*уукгургуч зат катарында колдонулуучу түссүз жана оор газ*).

ФОСГЕ'ННЫЙ, -ая, -ое **фосген**-*ге т.*

ФОСФА'Т *м.* фосфат (1. *хим. техникада, медицинада колдонулуучу жана жер семирткичтин бир бөлүмү болуп колдонулуучу фосфор кислотасынын тузу*; 2. *мин фосфор кислотасы бар минерал; бул — жер семирткич катарында колдонулат*).

ФО'СФОР *м. хим.* фосфор (*химиялык элемент, тез жеңил жалындоочу жана караңгыда жарык болуп туруучу зат*).

ФОСФОРЕСЦЕ'НЦИЯ *ж. физ.* фосфоресценция (*жарык кылганда жалтыроо, жаркыроо жана жарык өчкөндөн кийин деле жаркырап туруу; кээ бир заттардын караңгыда өзүнөн өзү жаркырап туруу касиети; мындай жаркыроочу касиет, мис.: күкүрттүү кальций, барий, стронцийдин кошундуларында бар*).

ФОСФОРЕСЦИ'РОВАТЬ *несов. физ.* фосфоресценция билинүү (*караңгыда өзүнөн өзү жарык чыгаруу, өзүнөн өзү жарык болуп туруу*).

ФО'СФОРИСТЫЙ, -ая, -ое *хим.* фосфордуу; **фóсфористый ангидри́д** фосфордуу ангидрид; **фóсфористый водорóд** фосфордуу водород.

ФОСФОРИ'Т *м. мин.* фосфорит (*фосфаттар группасына кирүүчү минерал; бул баалуу жер семирткич болуп эсептелет*).

ФОСФОРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое жаркылдама.

ФОСФОРНОКИ'СЛЫЙ, -ая, -ое фосфор кислоталуу; **фосфорнокúслые удобрéния** фосфор кислоталуу семирткичтер.

ФО'СФОРНЫЙ, -ая, -ое **фосфор**-*го т.*; фосфордуу; **фóсфорная кислотá** фосфордуу кислота.

ФО'ТО *ср. нескл. разг.* фото; *см.* **фотогрáфия** 2.

ФОТОАЛЬБО'М *м.* фотоальбом (*фото сүрөттөр салынган альбом*).

ФОТОАППАРА'Т *м.* фотоаппарат (*фотографиялык аппарат*).

ФОТОАТЕЛЬЕ' *ср. нескл.* фотоателье (*сүрөткө түшүрүүчү жана ал сүрөттү даярдоочу мастерская*).

ФОТОВИТРИ'НА *ж.* фотовитрина (*ичине фото сүрөттөр коюлган витрина*).

ФОТОГАЗЕ'ТА *ж.* фотогазета (*фотографиялык сүрөттөрдөн түзүлүп, бир аз түшүнүк жазылган сүрөт газетасы*).

ФОТОГЕНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое фотогениялык (*фотографияга же киноэкранга түшүрүү үчүн ыңгайлуу*); **фотогенúчное лицó** фотогениялык бет (*сүрөткө түшүрүүгө ыңгайлуу бет*).

ФОТО'ГРАФ *м.* фотограф (*сүрөтчү; фотография менен иришүүчү киши*).

ФОТОГРАФИ'РОВАНИЕ *ср.* сүрөткө түшүрүү, фотографиялоо.

ФОТОГРАФИ'РОВАТЬ *несов. кого-что* сүрөткө түшүрүү, фотографиялоо (*фотография аппараты менен сүрөт тартуу*).

ФОТОГРАФИ'РОВАТЬСЯ *несов.* 1. сүрөткө түшүү, фотографиялануу; **он лю́бит фотографúроваться** ал сүрөткө түшүүнү жакшы көрөт; 2. *страд. к* **фотографúровать.**

ФОТОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **фотография**-*га т.*; фотографиялык; **фотогрáфический аппарáт** фотографиялык аппарат; **фотографúческий снúмок** *см.* **фотогрáфия** 2.

ФОТОГРА'ФИЯ *ж.* 1. (*занятие*) фотография (*сүрөткө түшүрүү кесиби*); **увлекáться фотогрáфией** фотография ишине берилүү, фотография ишинин артынан түшүү; 2. (*снимок*) сүрөт, фотография; **удáчная фотогрáфия** жакшы чыккан сүрөт, көңүлдөгүдөй түшүрүлгөн сүрөт; 3. (*учреждение*) фотография (*сүрөткө түшүрүүчү жай*); **сня́ться в фотогрáфии** фотографияда сүрөткө түшүү.

ФОТОКА'РТОЧКА' *ж.* фотокарточка (*фотографияда түшүрүлгөн сүрөт*).

ФОТОКОРРЕСПОНДЕ'НТ *м.* фотокорреспондент.

ФОТОЛАБОРАТО'РИЯ *ж.* фотолаборатория.

ФОТОЛИТОГРА'ФИЯ *ж. полигр.* фотолитография (1. *фото сүрөттү таш басмага түшүрүүнү колдонуучу басмакана*; 2. *ушул жол менен басылган сүрөт*).

ФОТОЛЮБИ'ТЕЛЬ *м.* фотолюбитель (*фотографиялык аппарат менен сүрөткө түшүрүүнү сүйгөн киши*).

ФОТОМАСТЕРСКА'Я *ж.* фотомастерская (*фотоаппаратты оңдоочу мастерская*).

ФОТО'МЕТР *м.* фотометр (1. *физ. жарыктын күчүн өлчөгүч прибор*; 2. *астр. жылдыздын жана асмандагы башка телолордун жарыктыгын өлчөгүч прибор*).

ФОТОМОНТА'Ж *м.* фотомонтаж (*плакат ж. б. түрүндө чогуу бир мазмунга келтирилип, белгилүү бир темада топтолгон фотографиялар*).

ФОТОРАЗВЕ'ДКА *ж. воен.* фоторазведка (*жерди сүрөткө түшүрүү аркылуу разведка жасоо, чалгындоо*).

ФОТОРЕПОРТЁР *м.* фоторепортёр (*газетанын басып чыгаруу үчүн сүрөт тартуучу кызматкери*).

ФОТОСНИ'МОК *м. см.* **фотогрáфия** 2.

ФОТОСЪЁМКА *ж.* фотосъёмка ((*жерди сүрөткө түшүрүү аркылуу анын сүрөтүн тартуунун топографиялык методу*).

ФОТОТЕЛЕГРА'Ф *м. тех.* фототелеграф (*радио же сым аркылуу сүрөттү ыраак жерге берип туруучу аппарат*).

ФОТОТИ'ПИЯ *ж. полигр.* фототипия (1. *жарык сезгич нерсе менен сыйпалган айнектен сүрөттү басмага басып чыгаруу жолу*; 2. *ушундай жол менен басылып алынган сүрөт*).

ФОТОХИ'МИЯ *ж.* фотохимия (*жарык шооласынын кыймылы менен шартталган химиялык реакцияны үйрөнүүчү химиянын бөлүмү*).

ФОТОХРО'НИКА *ж.* фотохроника (*окуялардын фотографияга тартылган хроникасы*).

ФОТОЭЛЕМЕ'НТ *м. эл.* фотоэлемент (*өзүнө түшкөн жарык өзгөргөн кезде өзүнүн электрдик касиетин өзгөртүп туруучу прибор; ал үндүү кино техникасында, телевидениеде ж. б. колдонулат*).

ФРАГМЕ'НТ *м.* 1. (*отрывок текста*) фрагмент (*адабият чыгарманын бир үзүндүсү*); **фрагмéнты из ромáна «Войнá и мир»** «Согуш жана тынчтык» романынан фрагмент; 2. *иск.* (*обломок произведения искусства*) фрагмент (*архитектурадан, скульптурадан ж. б. сакталып калган бир сынык*); **фрагмéнты старúнной вáзы** байыркы вазанын сыныктары.

ФРАГМЕНТА'РНЫЙ, -ая, -ое 1. (*являющийся фрагментом*) фрагмент (*үзүндү*); 2. *перен.* (*отрывочный*) үзүндү, бүтүн эмес; **фрагментáрное изложéние** бүтүн эмес баяндоо, үзүндү-үзүндү кылып баяндоо.

ФРА'ЗА *ж.* 1. фраза, сүйлөм (*ойду сөз менен билдирүү*); **длúнная фрáза** узун сүйлөм, узун фраза; 2. *перен.* фраза, кургак сөз, маңызы жок сөз (*жалган же жарды, маанисин жаап-жашырган, мааниси жок сөздөрдүн курулай эле тизмеги*); **избúтые фрáзы** айтыла жүргөн, тантык болгон сөз; **пустáя фрáза** кургак сөз, маңызы жок сөз; 3. *муз.* фраза (*бир нече күүдөн бириктирилип түзүлгөн музыкалык чыгарма, мелодия*).

ФРАЗЕОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **фразеология** 1-*ге т.*; фразеологиялык; **фразеологúческий словáрь** фразеологиялык сөздүк.

ФРАЗЕОЛО'ГИЯ *ж.* фразеология (1. *лингв. бир тилдин туруктуу жана мүнөздүү сүйлөмдөрүнүн жыйындысы*; 2. *перен. кургак сөз; жөө чечендик*).

www.bizdin.kg

ФРАЗЁР *м. презр.* фразёр (*тантык, кургак фразаны, жөө чечендикти сүйгөн адам*).

ФРАЗИ'РОВАТЬ *несов. лингв., муз.* фразалоо (*сүйлөгөндө же музыкалык чыгарманы аткарганда фразанын олуттуу жерин бөлүп, таамай айтуу, аткаруу*).

ФРАЗИРО'ВКА *ж. лингв., муз.* фразировка (*сүйлөгөндө же музыкалык чыгарманы аткарганда фразанын олуттуу жерин бөлүп, таамай айтуу, аткаруу*).

ФРАК *м.* фрак (*уча этеги узун, өңүр этектери жок, эркек кийими*).

ФРАКЦИОНЕ'Р *м. полит.* фракционер (*бир фракциянын мүчөсү, катышуучусу*).

ФРАКЦИО'ННОСТЬ *ж. полит.* фракциячылык (*партиянын ичинде фракциянын, группировканын болушу*).

ФРАКЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **фракция**-*га т.*; фракциялык; **фракцио́нная борьба́** фракциялык күрөш.

ФРА'КЦИЯ *ж. полит.* фракция (*бир партиянын парламенттеги, коомдук уюмдагы мүчөлөрүнүн тобу же буржуазиялык партиянын ичинен өзүнчө бөлүнүп чыккан группировка*); **парла́ментская фра́кция** парламенттик фракция.

ФРАМУ'ГА *ж.* фрамуга (*эшиктин же терезенин үстүндөгү ачылбай турган бөлүгү*).

ФРАНК *м.* (*монета*) франк (*Францияда, Бельгияда жана Швейцарияда жүрүүчү акча*).

ФРАНКИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* франкировкалоо (*почта аркылуу жиберилген нерселерди, жүктөрдү ташуу жана жеткирүүнү камсыздандыруу максатында акчаны күн мурунтан төлөп коюу*).

ФРА'НКО- *ком.* франко- (*«жиберүүчү товарды жүктөө жана алуучуга жеткирүү расходу жөнөтүүчүнүн эсебинен» деген маанини билдирүүчү соода термини*); **цена́ това́ра фра́нко-ваго́н** товардын баасы франко-вагон.

ФРАНТ *м.* франт, сыланкороз, көйрөң.

ФРАНТИ'ТЬ *несов. разг.* жасанып кооздонуу, сыланкороздонуу, ыгы жок жасануу.

ФРАНТИ'ХА *женск. р. к* **франт**.

ФРАНТОВСКО'Й, -а́я, -о́е ыгы жок сыланкороздонгон, ыгы жок жасанган; **франтовско́й костю́м** кубулган костюм.

ФРАНТОВСТВО' *ср.* ыгы жок сыланкороздонгондук, ыгы жок жасанып жүрүүчүлүк.

ФРАНЦУ'ЖЕНКА *женск. р. к* **францу́з**; француженка.

ФРАНЦУ'З *м.* француз.

ФРАНЦУ'ЗСКИЙ, -ая, -ое **Франция**-*га*, **француз**-*га т.*; францияльк, француздук; **францу́зский язы́к** француз тили.

ФРАНЦУ'ЗЫ *мн.* француздар.

ФРАХТ *м. мор., ком.* фрахт (1. *жүк*; 2. *кеме киреси*).

ФРАХТОВА'ТЬ *несов. мор., ком.* фрахттоо (*жүк ташуу үчүн кеме жалдоо*).

ФРЕГА'Т *м.* фрегат (1. *воен.-мор. үч мачталуу, парустуу согуш кемеси*; 2. *воен.-мор. крейсерлик-сакчылык кызматын аткаруу үчүн пайдаланыла турган согуштук кеме*; 3. *зоол. деңиздеги чоң куштун бир түрү*).

ФРЕ'ЗА *ж. тех.* фреза; *см.* **фрезер**.

ФРЕ'ЗЕР *м. тех.* фрезер (1. *ар түрдүү металлдардын жана жыгачтардын үстүн иштеп чыгуу үчүн колдонулуучу тегеренме көп миздүү инструмент*; 2. *жерди казуу, грунтту майдалоо, чым көң кесүү үчүн колдонулуучу машина*).

ФРЕ'ЗЕРНЫЙ, -ая, -ое **фрезер**-*ге т.*; фрезердик; **фре́зерный стано́к** фрезердик станок; **фре́зерный торф** фрезердик чым көң (*фрезер менен кесип алынган чым көң*).

ФРЕЗЕРОВА'НИЕ *ср. см.* **фрезеро́вка**.

ФРЕЗЕРОВА'ТЬ *сов. и несов. что* фрезердөө.

ФРЕЗЕРО'ВКА *ж.* фрезеровка, фрезердөө (1. *тех. металл, жыгачтын бетин фрезер станогу менен иштетүү*; 2. *топуракты фрезер менен иштетүү*).

ФРЕЗЕРО'ВЩИК *м.* фрезеровщик, фрезерчи (*фрезер станогунда иштөөчү жумушчу*).

ФРЕНЧ *м.* френч (*аскердик формада тигилген куртка*).

ФРЕ'СКА *ж. жив.* фреска (*жаңыдан жасалган шыбакка суу боёк менен тартылган сүрөт*).

ФРЕ'СКОВЫЙ, -ая, -ое **фреска**-*га т.*; **фре́сковая жи́вопись** фреска живописи.

ФРИВО'ЛЬНОСТЬ *ж.* 1. (*лёгкая непристойность*) бир аз уятыраактык (*мис. сөз, ыр*); 2. (*о выражении*) бир аз адепсиз сөз.

ФРИВО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое бир аз уятыраак (*мис. сөз, ыр*).

ФРИКАДЕ'ЛЬКА *ж. кул.* фрикаделька (*эттен же балыктан тоголоктолуп жасалып, сорподо бышырылган тамак*).

ФРИКАТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое *лингв.* ышкырма, шуулдама (*жакындашкан сүйлөө органдарынын арасындагы жылчыктан чыккан абанын сүрүлүшүнөн келип пайда болгон ышкырыктуу добуш менен айтылуучу үнсүз тыбыштар жөнүндөгү термин; ышкырма үнсүз тыбыштар, мис. с, з жана башкалар*).

ФРИКЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое *тех* фрикциялык (*ышкылуу, сүрүлүү менен аракетке келүүчү*); **фрикцио́нная переда́ча** фрикциялык передача.

ФРО'НДА *ж.* фронда (1. *ист. 17 кылымдын орто ченderинде Франциядагы абсолютизмге каршы багытталган социалдык-саясий кыймыл*; 2. *перен. уст. керт башынын таламын көздөп оппозицияга өтүү; каяша кылып каршы-гуу*).

ФРОНДЁР *м.* фрондёр (*фрондировать этүүнү сүйүүчү адам*).

ФРОНДИ'РОВАТЬ *несов. уст.* фрондалоо, фрондировать этүү (*өзүнүн керт башынын таламын көздөп оппозицияга өтүү*).

ФРОНТ *м.* 1. фронт (*строййдун же аскерлердин согуштук жайлашуусунун маңдай жагы*); **вы́строить во фронт** фронт боюнча катарга тургузуу; 2. фронт (*согуш жүрүп жаткан жерде жайланышкан куралдуу күчтөр*); **отпра́вка пополне́ний на фронт** фронтко толуктоолор жөнөтүү; 3. фронт (*бир командачынын башкаруусу астында болгон армиялар тобу*); **за́падный фронт** батыш фронту; 4. *перен.* фронт (*мамлекеттик маданий-экономикалык жана коомдук иштердин бир тармагы*); **фронт ми́ра** тынчтык фронту; **наро́дный фронт** элдик фронт; **еди́ный фронт** бирдиктүү фронт; **идеологи́ческий фронт** идеологиялык фронт, **культу́рный фронт** маданий фронт; ◇ **перемени́ть фронт** фронтту алмаштыруу, жүрүш-турушун өзгөртүү, мурункусунан башкача сүйлөп калуу; **де́йствовать на два фро́нта** эки багытта аракет кылуу.

ФРОНТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *воен.* бет маңдай жагынан болгон; **фронта́льная ата́ка** бет маңдай жагынан болгон атака; **фронта́льный уда́р** *см.* **уда́р**.

ФРОНТИСПИ'С *м.* фронтиспис (1. *архит. негизги фасад*; 2. *полигр. китептин эң маанилүү жерлерин элестетип, титулдук барак менен катар коюлган сүрөт*).

ФРОНТОВИ'К *м.* фронтовик (*урушка катышкан же катышып жаткан киши*).

ФРОНТОВО'Й, -а́я, -о́е **фронт**-*ко т.*; фронттук; **фронтова́я часть** фронттук бөлүк; **фронтово́й това́рищ** фронттук жолдош; **фронтова́я слу́жба** фронттогу кызмат (*согуш майданындагы*).

ФРОНТО'Н *м. архит.* фронтон (*үйдүн фасадынын үстүңкү үч бурчтуу бөлүгү*).

ФРУКТ *м.* жемиш, мөмө (*алма, алмурут сыяктуулар*); **све́жие фру́кты** жаңы жемиштер; **сушёные фру́кты** кургатылган жемиштер.

ФРУКТО'ВЫЙ, -ая, -ое **фрукт**-*ка т.*; жемиштүү, мөмөлүү; **фрукто́вый сад** жемиш багы; **фрукто́вый магази́н** жемиш магазини; **фрукто́вые со́ки** жемиш ширелери.

ФРУКТО'ЗА *ж. хим.* фруктоза (*мөмөнүн, жемиштин ширеси-канты*).

www.bizdin.kg

ФТОР *м. хим.* фтор (*химиялык элемент — ачуу жыттуу, ачык сары түстөгү газ*).

ФУ *межд.* тфу, туу, өх; **фу, как он надоéл!** тфу, ал жадатты да-а!; **фу, какáя гáдость!** туу, кайдагы оңбогон!; **фу, как я устáл!** өх, мен жаман чарчадым!; ◇ **фу́-ты!** туу атаңдын көрү!, туу, аттигинай!, ай кокуй ай!

ФУ'ГА *ж. муз.* фуга (*бир эле теманы түрдүү үн менен ырааттуу түрдө кайталоого негизделген музыкалык чыгарма*).

ФУГА'НОК *м.* сүргү (*аспап*).

ФУГА'С *м. воен.* фугас (*жер астына көмүлүп коюлган жана ошол жерден өтүп бара жаткан убакта жарылып кетүүчү жарылма заттын дүрмөтү*).

ФУГА'СКА *ж. воен. разг.* фугастык бомба.

ФУГА'СНЫЙ, -ая, -ое **фугас**-*ка т.*; фугастык; **фугáсная бóмба** фугастык бомба.

ФУГОВА'ТЬ *несов. что, тех.* **1.** (*выстрагивать*) сүрүп жасоо (*сүргү менен*); **2.** (*плотно пригонять*) сүргүлөп эптештирип бириктирүү.

ФУ'КСИЯ *ж. бот.* фуксия (*коодук үчүн үйдө өстүрүлүүчү өсүмдүктүн бир түрү*).

ФУЛЯ'Р *м.* фуляр (*болотнай сыяктуу өтө жумшак жеңил жибек кездеме*).

ФУЛЯ'РОВЫЙ, -ая, -ое **фуляр**-*га т.*; **фулярóвый платóк** фуляр жоолук.

ФУНДА'МЕНТ *м.* **1.** (*основание, опора*) фундамент (*түп, негизи*), **дом на кáменном фундáменте** таш фундаменттүү үй; **заложи́ть фундáмент** фундамент салуу; **2.** *перен.* (*основа*) фундамент (*негиз, түп*); **фундáмент социалисти́ческой эконóмики** социалисттик экономиканын фундаменти.

ФУНДАМЕНТА'ЛЬНО *нареч.* бек, мыкты.

ФУНДАМЕНТА'ЛЬНОСТЬ *ж.* фундаменттүүлүк, негиздүүлүк, бектик, мыктуулук; **фундаментáльность исслéдований совéтских учёных** советтик окумуштуулардын изилдөөсүнүн негиздүүлүгү, фундаменттүүлүгү.

ФУНДАМЕНТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*большой, прочный*) фундаменттүү, түптүү, бек, мыкты, чоң; **фундаментáльное здáние** фундаменттүү үй (*имарат*); **2.** (*основательный*) негиздүү, мыкты, олуттуу; **фундаментáльное сочинéние** негиздүү чыгарма; **фундаментáльное знáние предмéта** предметти, сабакты мыкты билүү; **3.** (*основной*) фундаменталдык (*негизги*); **фундаментáльная библиотéка** фундаменталдык китепкана.

ФУНИКУЛЁР *м. тех.* фуникулёр (*вагондордун тоодон ылдый карай өзү жылып жүрүп кетишинен сактоо үчүн рельсалардын арасында тиштүү рейкасы же аркан менен тарткычы бар тоо темир жолу*).

ФУНКЦИОНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **функция**-*га т.*; функционалдуу; **функционáльное расстрóйство** *мед.* функционалдуу бузулуу (*адамдын кайсы бир органдарынын иштөөсүнүн бузулушу менен байланышкан оору*).

ФУНКЦИОНИ'РОВАНИЕ *ср.* аракет кылуу, иштөө.

ФУНКЦИОНИ'РОВАТЬ *несов.* аракет кылуу, иштөө.

ФУ'НКЦИЯ *ж.* **1.** (*деятельность, обязанность, назначение*) функция, кызмат, аракет, иш, милдет; **служéбные фу́нкции** кызмат иши; **выходи́ть за предéлы** *чьих-л.* **фу́нкций** бирөөнүн милдетинен четке чыгып кетүү; **2.** *мат.* функция (*багыныччтуу алмашма чоңдук, башка чоңдуктун өзгөрүшүнө карап өзгөрүүчү чоңдук*); **3.** *биол.* функция (*организмдин жалпы тиричилигине байланыштуу бир гана мүчөгө тиешелүү милдет*); **фу́нкция щитови́дной железы́** калкан бездин функциясы.

ФУНТ *м.уст.* кадак (*орустун 409,5 граммга тең болгон салмак өлчөмү*); ◇ **фунт стéрлингов** фунт стерлинг (*Англиянын акча единицасы*); **э́то не фунт изю́му** *разг.* бул оңой-олтоң иш эмес.

ФУ'НТИК *м.* (*кулёк*) фунтик (*воронка түрүндөгү кагаздан жасалган баштыкча*).

ФУНТОВО'Й, -áя, -óе **фунт**-*ка т.*; **фунтовáя ги́ря** оордугу бир кадак болгон кадак таш.

ФУ'РА *ж.* узун араба.

ФУРА'Ж *м.* фураж (*жем-чөп*).

ФУРАЖИ'Р *м. воен.* фуражир (*тоют даярдоону, сактоону жана берүүнү тейлөөчү адам*).

ФУРАЖИРО'ВКА *ж. воен.* фуражировка (*войсколордун тоют даярдоосу*).

ФУРА'ЖКА *ж.* фуражка (*шапке; эркектин баш кийиминин бир түрү*).

ФУРА'ЖНЫЙ, -ая, -ое **фураж**-*га т.*; **фурáжный фонд колхóза** колхоздун тоют фондусу.

ФУРГО'Н *м.* фургон (*жабык араба; чүмбөттүү араба*).

ФУРГО'НЩИК *м.* арабакеч, фургончу.

ФУ'РИЯ *ж.* **1.** *миф.* фурия (*байыркы римдиктердин мифологиясында — өч алуу кудайынын бири*); **2.** *перен.* (*злая, сварливая женщина*) ажылдаган, урушчаак аял.

ФУРО'Р *м.* жактырган дуу-дуу, ызы-чуу; **произвести́ фурóр** жактырган дуу-дууга себеп болуу.

ФУРУ'НКУЛ *м. мед.* фурункул (*чыйкан, шишиктүү жара*).

ФУРУНКУЛЁЗ *м. мед.* фурункулёз (*кайталап чыккан көп чыйкан*).

ФУРЬЕРИ'ЗМ *м. ист.* фурьеризм (*Франциянын утописти Шарль Фурьенин атынан келип чыккан, 19-кылымдын башындагы утопиялык социализмдин окууларынын бири*).

ФУТ *м. уст.* фут (*30,479 см барабар болгон орустук жана англиялык узундук өлчөм; саржандын* $^{1}/_{7}$ *бөлүгүнө барабар узундук өлчөөсү*).

ФУТБО'Л *м. спорт.* футбол.

ФУТБОЛИ'СТ *м.* футболист, футболчу.

ФУТБО'ЛКА *ж. разг.* футболка (*жеңи кыска, кайырма жакалуу сокмо көйнөк*).

ФУТБО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **футбол**-*го т.*; футболдук; **футбóльный мяч** футбол тобу; **футбóльная комáнда** футбол командасы; **футбóльное состязáние** футболдук мелдеш.

ФУТЕРОВА'ТЬ *несов. что, тех.* футерлөө; *см.* **футерóвка.**

ФУТЕРО'ВКА *ж. тех.* **1.** (*действие*) футеровка, футерлөө (*металл эритүүчү мештердин ичин отко эрибес материалдар менен каптоо*); **2.** (*облицовка*) футеровка (*металлургиялык мештердин, темирден жасалган түтүк чыгуучу трубалардын ж. б. ичине капталган отко эрибес материалдар*).

ФУТЛЯ'Р *м.* футляр, куту (*баалуу же сынма, морт нерселер сакталуучу куту*); **футля́р для очкóв** көз айнектин кутусу; ◇ **человéк в футля́ре** кутудагы киши (*өзүнүн керт башынын мүдөөлөрүнөн чыгалбаган, жаңылыктан качкан, ар бир нерсени формалдык жагынан гана баалоочу киши*).

ФУТУРИ'ЗМ *м.* футуризм (*сүрөттөө искусствосундагы жана поэзиядагы реализмди четке каккан, формалисттикти, маанайы бастыкты, көңүлү чөгөттүктү көздөгөн, 20 кылымда Италияда чыгып, башка мамлекеттерге тараган буржуазиялык агым*).

ФУТУРИ'СТ *м.* футурист (*футуризмди жактоочу, футуризмдин жолун жолдоочу*).

ФУТУРИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **футуризм**-*ге т.*; футуристтик; **футуристи́ческое произведéние** футуристтик чыгарма, футуризм чыгармасы.

ФУФА'ЙКА *ж.* фуфайка (*жылуу сокмо көйнөк*); **шерстянáя фуфáйка** жүн фуфайка; **бумáжная фуфáйка** пахта жиптен токулган фуфайка.

ФУФУ': **на фуфу́** *разг.* эптеп-септеп эле, үстүртөн эле; **дéлать** *что-л.* **на фуфу́** бир нерсени эптеп-септеп эле жасай салуу.

www.bizdin.kg

ФЫ'РКАНЬЕ *ср.* 1. бышкыруу; **фы́рканье ло́шади** аттын бышкырышы; 2. *перен. разг.* (*звуки*) мыңк этип коюу, күңк этип коюу; 3. *перен. разг.* (*смех*) бырс күлүү.

ФЫ'РКАТЬ *несов.* 1. бышкыруу; 2. *перен. разг.* (*сердиться, брюзжать*) күңк этүү, мыңк этүү; 3. *перен. разг.* (*смеяться*) бырс этип күлүү.

ФЫ'РКНУТЬ *однокр.* 1. (*о животном*) бышкырып жиберүү; **ло́шадь фы́ркнула** ат бышкырып жиберди; 2. *перен. разг.* (*рассмеяться*) бырс этип күлүп жиберүү.

ФЬОРД *м. см.* **фио́рд.**

ФЮЗЕЛЯ'Ж *м. ав.* фюзеляж (*самолёттун тулкусу, корпусу*).

Х

ХАДЖ *м. рел.* ажы (*Мекеге барып зыярат кылуу*); **соверши́ть хадж** ажыга барып келүү.

ХАДЖИ' *м. нескл. рел.* ажы (*Мекеге барып келген мусулман*).

ХА'ЖИВАТЬ *многокр. разг.* жүргүлөө, баргылоо, келгилөө, барып туруу; **мы часте́нько ха́живали к ним** алардыкына биз жыш барып турдук.

ХАКА'С *м.* хакас.

ХАКА'СКА *женск. р. к* **хака́с**; хакаска.

ХАКА'ССКИЙ, -ая, -ое хакас-*ка т.*; **хака́сский язы́к** хакас тили.

ХАКА'СЫ *мн.* хакастар.

ХА'КИ 1. *прил. неизм.* (*цвет*) хаки (*күрөң-жашыл*); **мате́рия цве́та ха́ки** хаки түсүндөгү кездеме; 2. *ср. нескл.* (*ткань*) хаки (*күрөң-жашыл түстөгү кездеме*).

ХА'ЛА *ж.* хала (*нандын бир түрү*).

ХАЛА'Т *м.* 1. (*восточный*) чапан, ала чапан; **узбе́кский хала́т** өзбек чапан, өзбектин ала чапаны; 2. (*домашняя одежда*) халат (*үйдө кийилүүчү же оорулар кийүүчү жеңил чапан; жеңил чапан*); 3. халат (*кызмат учурунда кийилүүчү кең жука кийим*); **до́кторский хала́т** доктордун халаты; **маскиро́вочный хала́т** *воен.* маскировкалык халат (*маскировка кылуу үчүн кийилүүчү халат*).

ХАЛА'ТНО *нареч.* салкын, көңүл кош, кош көңүл, шалакы; **хала́тно относи́ться к рабо́те** ишке салкын мамиле кылуу, ишке салкын кароо.

ХАЛА'ТНОСТЬ *ж.* салкындык, салкын көз менен кароо, көңүл коштук, шалакылык (*ишке, милдетке көңүл коштук менен салкын кароо*).

ХАЛА'ТНЫЙ, -ая, -ое салкын, көңүл кош, шалакы; **хала́тное отноше́ние к свои́м обя́занностям** өз милдетине салкын мамиле кылуу; **хала́тное отноше́ние к де́лу** ишке салкын мамиле кылуу, ишке салкын кароо.

ХАЛВА' *ж.* халва, алба (*жаңгакты, данекти ж. б. майдалап жасалган таттуу тамак*).

ХАЛИ'Ф *м. ист.* халиф, калыйпа (*бүткүл мусулмандардын диний башчысынын титулу*).

ХАЛИФА'Т *м. ист.* 1. (*государство*) халифат (*бийлиги халифтин колунда болгон мамлекет*); 2. (*власть халифа*) халифтин бийлиги.

ХАЛИФА'ТСКИЙ, -ая, -ое **халифат**-*ка т.*

ХАЛИ'ФСКИЙ, -ая, -ое **халиф**-*ке т.*

ХАЛТУ'РА *ж. неодобр.* халтура (1. *жүр нарыга салып, оңой эле табылган киреше;* 2. *чүргөй салган иш*).

ХАЛТУ'РИТЬ *несов. неодобр.* халтура кылуу (1. *жүр нары кыла салуу;* 2. *чүргөй салуу*).

ХАЛТУ'РНЫЙ, -ая, -ое *неодобр.* халтурдук (1. *жүр нары кыла салган;* 2. *чүргөй салынган*).

ХАЛТУ'РЩИК *м. неодобр.* халтурщик, халтурчу (*чүргөй салуучу эркек киши*).

ХАЛТУ'РЩИЦА *женск. р. к* **халту́рщик**; халтурщица

ХАЛЦЕДО'Н *м. мин.* халцедон (*кварц түркүмүнө кирүүчү, жарым кымбаттуу таштын бир түрү*).

ХАЛЦЕДО'НОВЫЙ, -ая, -ое **халцедон**-*го т.*

ХАМ *м. бран.* адепсиз, уятсыз, орой киши.

ХАМЕЛЕО'Н *м.* 1. *зоол.* хамелеон (*айланасындагы шартарга карай улам башка бир түскө кирип кубулуучу сойлоочу жаныбар; бул жылуу өлкөлөрдө жашайт*); 2. *перен.* күн тийген жердин чоросу, эки жүздүү (*өзүнүн көз карашын, ишеничин тез-тез алмаштырып туруучу принципсиз адам*).

ХАМИ'ТЫ *мн.* хамиттер (*Түндүк Африкадагы калктардын бир группасы*).

ХАМИ'ТЬ *несов. разг.* адепсиздик кылуу, уятсыздык кылуу, оройлук кылуу.

ХАМСА' *ж. см.* **камса́.**

ХА'МСКИЙ, -ая, -ое *разг.* адепсиз, уятсыз, орой; **ха́мский посту́пок** уятсыз кылык; **ха́мское отноше́ние** орой мамиле, адепсиз мамиле.

ХА'МСТВО *ср. разг.* адепсиздик, уятсыздык, оройлук.

ХАН *м. ист.* кан, хан.

ХАНДРА' *ж.* жылдызы түшүү, бук болуу, көңүлү чөгөт болуу, түнөрүү; **на него́ напа́ла хандра́** анын ичи бук болуп турат.

ХАНДРИ'ТЬ *несов.* жылдызы түшүү, бук болуу, көңүлү чөгөт болуу, түнөрүү.

ХАНЖА' *м. и ж.* сопусунган киши, такыбасынган киши.

ХА'НЖЕСКИЙ, -ая, -ое **ханжа**-*га т.*; **ха́нжеское поведе́ние** сопусунган (такыбасынган) жүрүш-туруш.

ХА'НЖЕСТВО *ср.* сопусунуучулук, такыбасынуучулук.

ХА'НСКИЙ, -ая, -ое **хан**-*га т.*; **ха́нский дворе́ц** кан сарайы.

ХА'НСТВО *ср. ист.* 1. (*звание хана*) кан, хан; 2. (*владения хана*) кандык.

ХАНТЫ' *мн. нескл.* ханттар (*остяко-вогул улуттук округда туруучу, мурун «остяктар» деп аталган бир калк*).

ХА'ОС *м. миф.* хаос (*байыркы гректердин мифологиясында — дүйнө пайда болгонго чейин болгон туман жана караңгылык менен толтурулган чексиз, түпсүз мейкиндик*).

ХАО'С *м.* (*беспорядок*) чалды-куйду, чалмекей, баш аламан.

ХАОТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **хао́с**-*ко т.*; баш аламан; **в хаоти́ческом состоя́нии** баш аламан абалда.

ХАОТИ'ЧНОСТЬ *ж.* чалды-куйдулук, баш аламандык.

ХАОТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **хаоти́ческий.**

ХА'ПАТЬ *несов. кого-что, разг.* 1. (*хватать*) чапчып алуу, чеңгелдей калуу; 2. (*присваивать незаконно*) жулуп калуу, улуп-жулуп калуу (*мис. уурдап*).

ХА'ПНУТЬ *однокр. см.* **ха́пать.**

ХАПУ'ГА *м. и ж. разг.* паракор, жуткуч, ач көз.

ХАРАКИ'РИ *ср. нескл.* харакири (*Японияда самурайлардын канжар же устара менен кардын жарып, өзүн өзү өлтүрүшү*).

ХАРА'КТЕР *м.* 1. мүнөз; **твёрдый хара́ктер** бек мүнөз, катуу мүнөз; **си́льный хара́ктер** күчтүү мүнөз; **неужи́вчивый хара́ктер** жылкы мүнөздүү, кырс мүнөздүү (*киши менен ырк келишпеген мүнөз*); **мя́гкий хара́ктер** жумшак мүнөз; **прямота́ хара́ктера** мүнөздүн түздүгү, мүнөздүн тактыгы; 2. (*отличительное свойство, качество чего-л.*) өзгөчө белги, өзгөчө сапат, мүнөз; **хара́ктер по́чвы, ме́стности** топурактын, жердин өзгөчө белгиси; **суро́вый хара́ктер се́верной приро́ды** түндүктүн жаратылышынын каардуу мүнөзү; **замеча́ния крити́ческого хара́ктера** сын

www.bizdin.kg

мүнөзүндөгү эскертүүлөр; **геройческий хара́ктер на́шей эпо́хи** биздин доорубуздун баатырдык мүнөзү; ◇ **он челове́к с хара́ктером** эрки күчтүү адам, бет алган ишинен кайтпаган киши; көк киши; **вы́держать хара́ктер** өз айтканынан кайтпоо; **э́то в его́ хара́ктере** бул ага таандык, бул анын колунан келет, муну андан күтүүгө болот.

ХАРАКТЕРИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что* мүнөздөө, мүнөздөп көрсөтүү; **характеризова́ть** *кого-л.* **с положи́тельной стороны́** *бирөөнү* оң жагынан мүнөздөө, мүнөздөп көрсөтүү; **э́то хорошо́ характеризу́ет его́** бул аны жакшы мүнөздөйт.

ХАРАКТЕРИЗОВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** мүнөздөлүү, сыпатталуу; **степны́е райо́ны характеризу́ются сухи́м кли́матом** чөл райондору кургак климат менен мүнөздөлөт; 2 *страд. к* **характеризова́ть.**

ХАРАКТЕРИ'СТИКА *ж.* **1.** мүнөздөө, мүнөздөмө; **дать положи́тельную характери́стику** *кому-л. бирөөгө* оң мүнөздөмө берүү; **характери́стика эпо́хи** доордун мүнөздөмөсү, доорду мүнөздөө; **2.** *мат.* характеристика (*ондук логарифманын бүтүн бир бөлүгү*).

ХАРАКТЕ'РНО 1. *нареч.* мүнөздүү; **2.** *безл. в знач. сказ.* мүнөздүү, өзгөчөлүгү бар; **характе́рно, что он уклони́лся от прямо́го отве́та** түз жооп берүүдөн тайсалдагандыгы ага мүнөздүү; **э́то для него́ характе́рно** бул ал үчүн мүнөздүү.

ХАРАКТЕ'РНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*имеющий резко выраженные особенности*) мүнөздүү, өзүнчө бир түрдүү; **характе́рная черта́** мүнөздүү белги; **2.** (*свойственный, отличительный*) мүнөздүү, өзүнчө бир өзгөчөлүгү бар; **характе́рный для се́вера кли́мат** түндүккө мүнөздүү климат; **3.** *театр.* ылайыктуу, мүнөздүү; **характе́рные та́нцы** мүнөздүү бийлер, ылайыктуу бийлер; **характе́рные ро́ли** мүнөздүү ролдор, ылайыктуу ролдор.

ХА'РИУС *м.* (*рыба*) хариус (*тузсуз сууда жашоочу балык*).

ХА'РКАНЬЕ *ср.* какыруу, түкүрүү.

ХА'РКАТЬ *несов. разг.* какыруу, түкүрүү; **ха́ркать кро́вью** кан түкүрүү.

ХА'РКНУТЬ *однокр. см.* **ха́ркать.**

ХАРКО'ТИНА *ж. разг.* какырык.

ХА'РТИЯ *ж.* хартия (**1.** *филол. байыркы кол жазма жана да ошол кол жазма жазылган материал;* **2.** *полит. кээ бир өтө олуттуу коомдук саясий мааниси бар документтердин аты*).

ХАРЧЕ'ВНЯ *ж. уст.* ашпузул, ашкана (*трактир, закусочная*).

ХАРЧИ' *мн.* (*ед.* **харч** *м.*) *разг.* азык, тамак.

ХА'РЯ *ж. прост. груб.* бет, жүз.

ХА'ТА *ж. обл.* үй, там үй; ◇ **моя́ ха́та с кра́ю** *погов.* төө көрдүңбү? — жок; бээ көрдүңбү? — жок (*мен такыр билбейм; менин ишим жок; мени катыштырбагыла*).

ХА'ТА-ЛАБОРАТО'РИЯ *ж.* хата-лаборатория (*колхоздук агрономиялык лаборатория*).

ХА-ХА' *звукоподр.* ха-ха, хэ-хэ (*каткырып күлүүнү туурoo*).

ХА'ЯТЬ *несов. кого-что, разг.* маскаралоо, жамандоо, кордоо, тилдөө.

ХВАЛА' *ж.* мактоо, даңк, атак; **хвала́ и честь геро́ю** баатырга даңк жана атак; **воздава́ть хвалу́** тийиштүү мактоо айтуу.

ХВАЛЕ'БНЫЙ, -ая, -ое мактаган, мактоолуу; **хвале́бный о́тзыв** мактаган баа; **хвале́бная песнь** мактаган ыр; **хвале́бная речь** мактаган сөз.

ХВАЛЁНЫЙ, -ая, -ое *разг. ирон.* макталган.

ХВАЛИ'ТЬ *несов. кого-что* мактоо.

ХВАЛИ'ТЬСЯ *несов.* мактануу.

ХВА'СТАТЬ *несов. см.* **хва́статься.**

ХВА'СТАТЬСЯ *несов. кем-чем* мактануу; **он хва́стается, что всё успе́ет сде́лать** бардыгын иштеп жетише алам деп, ал мактанат.

ХВАСТЛИ'ВОСТЬ *ж.* мактанчаактык, мактангандык, көйрөңдүк.

ХВАСТЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое мактанчаак, көйрөң; **хвастли́вый отве́т** мактанчаак жооп.

ХВАСТОВСТВО' *ср.* мактанчаактык, көйрөңдүк.

ХВАСТУ'Н *м.* мактанчаак, көйрөң.

ХВАСТУНИ'ШКА *м. пренебр. см.* **хвасту́н.**

ХВАСТУ'НЬЯ *женск. р. к* **хвасту́н.**

ХВАТ *м. разг.* чапчаң, эпчил, шамдагай.

ХВАТА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое кармагыч, кармай калгыч, кыпчый калуучу, кыпчыгыч; **хвата́тельные о́рганы насеко́мых** курт-кумурсканын кыпчый калуучу мүчөсү; **хвата́тельные движе́ния** кармагыч кыймылдар.

ХВАТА'ТЬ I *несов. кого-что* **1.** (*схватывать*) алуу, тосуп алуу, кармай калуу, талашуу; тиштөө (*о собаке*); **хвата́ть** *кого-л.* **за́ руку** *бирөөнү* колунан кармай калуу; **2.** (*брать без разбора*) ала берүү, кармоо; **хвата́ть что попа́ло** колуна эмне урунса эле, ала берүү; ◇ **хвата́ть на лету́** бат билүү, бат түшүнүү; **звёзд с не́ба не хвата́ет** арымы кыска; өргө чабар өнөрү жок.

ХВАТА'ТЬ II *несов.* (*быть достаточным*) *см.* **хвати́ть** I; **не хвата́ть** *безл.* жетишпөө, жетпөө, мүчүлүш болуу, кемдик (аздык) кылуу; **э́того ещё не хвата́ло** ушул эле жетишпей турду эле; анысы да аз келгенсип.

ХВАТА'ТЬСЯ *несов.* **1.** *за кого-что* кармоо, кармануу, кармай калуу; **хвата́ться за́ голову** 1) *разг.* өкүнүп, башын мыкчып калуу; 2) *перен.* (*спохватываться*) эсине кийин түшө калуу; **хвата́ться за са́блю** кылычка дам уруу, кылычты кармай калуу; **2.** *за что, перен. разг.* (*начинать что-л. делать*) көрүнгөн ишке асылуу, урунуп берилүү; ◇ **утопа́ющий и за соло́минку хвата́ется** *посл.* буюкканга жылдыз — от (*сууга чөгүп бараткан киши чөпкө да жармашат*).

ХВАТИ'ТЬ I *сов. чего* (*быть достаточным*) жетүү, жетишүү; **хле́ба хва́тит до но́вого урожа́я** жаңы түшүмгө чейин нан жетишет; **э́того мне хва́тит на ме́сяц** бул мага бир айга жетет; **у него́ хвати́ло му́жества** анын кайраттуулугу жетти; **хва́тит си́лы** күчү жетишет, күч жетет; ◇ **хва́тит!** болду!, жетишет!; **хва́тит, бо́льше не хочу́** болду, дагы кереги жок; жетишет, дагы каалабаймын; **хва́тит тебе́ врать!** калпыңды кой!

ХВАТИ'ТЬ II *сов. разг.* **1.** *чем* (*ударить*) коюп жиберүү, коюп калуу, уруп жиберүү; **хвати́ть кулако́м по́ столу** столду муштум менен бир коюу; **хвати́ть па́лкой** союл менен уруп жиберүү; **2.** *см.* **хвата́ть** I 1; **соба́ка хвати́ла его́ за́ ногу** ит аны буттан алды; **3.** *чего* (*испытать, перенести*) баштан кечирүү, баштан өткөрүү; **хвати́ть го́ря (стра́ху)** кайгы-капаны (коркунучту) баштан өткөрүү; **4.** *кого-что* (*поразить*) уруу, согуу, болуп калуу; **его́ хвати́л парали́ч** аны паралич сокту; **моро́зом хвати́ло посе́вы** эгинди суук урду; ◇ **хвати́ть че́рез край** бир нерсени ыксыз ашыра айтып жиберүү; апыртып жиберүү, ашырып жиберүү; **хвати́ть ли́шнее** *разг.* артык баш ичүү (*арак, винону*).

ХВАТИ'ТЬСЯ *сов. разг.* **1.** *см.* **хвата́ться** I; **хвати́ться за са́блю** кылычка дам уруу, кылычты кармай калуу; **2.** *кого-чего* эске түшө калуу, ойго кылт эте түшүү; **уйдём поскоре́е, пока́ нас не хвати́лись** бизди байкап кала элегинде батыраак кетели; **хвати́ться ключе́й** ачкыч эске түшө калуу.

ХВА'ТКА *ж.* алгырлык; **мёртвая хва́тка** *см.* **мёртвый; схвати́ть мёртвой хва́ткой** 1) тиштегенде тиши батып кетип, карышып калуу (*мис. ит*); 2) *перен.* (*о людях*) бир нерсени (*эрежени ж. б.*) катуу кармоо.

ХВА'ТКИЙ, -ая, -ое *разг.* (*цепкий*) шамдагай жана бекем жармашуучу, кармоочу (*адам*); алгыр (*куш, ит*).

ХВАТЬ *в знач. сказ. прост.* **1.** шак эттирип (тарс эттирип) коюп калуу; **хвать его́ ка́мнем по голове́** таш менен

www.bizdin.kg

баштап ары тарс эттирип коюп калды; 2. (*хватился*) карасам эле; **хвать — а де́нег-то нет!** карасам эле — акчам жок!

ХВО'ЙНЫЕ *мн.* (*ед.* **хво́йное** *ср.*) *бот.* ийне жалбырактуулар (*мис. карагай, арча*).

ХВО'ЙНЫЙ, -ая, -ое ийне жалбырактуу; **хво́йный лес** ийне жалбырактуу токой; **хво́йное де́рево** ийне жалбырактуу жыгач.

ХВОРА'ТЬ *несов. разг.* ооруу, ооруп жүрүү, ноокастоо, сыркоолоо.

ХВО'РОСТ *м. собир.* 1. чырпык, куураган чырпык, кургак бутакча (*жыгачтын түшүп калган кургак чырпыгы*); **собира́ть хво́рост** куураган чырпык жыйноо; **топи́ть хво́ростом** куураган чырпык жагуу; 2. (*печенье*) майга бышырган кытырак чоймо токоч.

ХВОРОСТИ'НА *ж.* куу чырпык, куу ичке бутак (*узун бир тал*).

ХВО'РЫЙ, -ая, -ое *прост.* оору, оорулуу, сыркоолуу; **хво́рый челове́к** оору адам.

ХВОРЬ *ж. прост.* оору.

ХВОСТ *м.* 1. куйрук; **ко́нский хвост** жылкынын куйругу; **распусти́ть хвост** (*о павлине*) куйругун жаюу; **виля́ть хвосто́м** 1) куйругун шыйпаңдатуу; 2) *перен.* (*хитрить*) амалдап куйтан ойнотуу, жылпыштатуу, култулдоо, тайсалдоо; 2. (*задняя, конечная часть чего-л.*) арт жак, арт, куйрук; **хвост коме́ты** кометанын куйругу; **в хвосте́ по́езда** поезддин артында; **хвост самолёта** самолёттун куйругу; 3. *разг.* (*очередь*) арт, очередь; **хвост за биле́тами** билетке очередь; 4. *перен. разг.* (*о несданном экзамене*) куйрук; ◇ **идти́ в хвосте́** *или* **плести́сь в хвосте́** эң эле артта жүрүү (*кызматта бардык кишиден артта болуу*); **поджа́ть хвост** *разг.* жини кагылып, мизи кайтып тыйылып калуу.

ХВОСТА'ТЫЙ, -ая, -ое куйруктуу, куйругу бар; **хвоста́тые земново́дные** кургакта да, сууда да жашоочу куйруктуу жаныбарлар.

ХВОСТИ'ЗМ *м. полит.* хвостизм (*окуялардын артынан гана ээрчиген, артта калгандарга, революциялык кыймылдын стихиялык элементтерине ыкташууга умтулууну көксөгөн, партиянын жетекчи ролун танган оппортунисттик тактика*).

ХВО'СТИК *м.* 1. *уменьш.-ласк. от* **хвост** 1 куйрукча, кичинекей куйрук; 2. (*кончик чего-л.*) куйрук (*бир нерсенин сороюп бөлүнүп турган бөлүгү*); **бу́ква с хво́стиком** куйруктуу тамга; ◇ **ему́ пятьдеся́т лет с хво́стиком** *разг.* ал элүү жаштан ашуун; **де́сять киломе́тров с хво́стиком** *разг.* он километрден ашуун.

ХВОСТИ'СТ *м. полит.* хвостист (*хвостизмди жактоочу, оппортунист*).

ХВОСТОВО'Й, -а́я, -о́е 1. **хвост** 1-*ге т.*; **хвостовы́е пе́рья у птиц** канаттуулардын куйрук жүнү; 2. арткы; **хвостово́й мо́лот** *тех.* арткы чоң балка; **хвостовы́е ваго́ны** арткы вагондор; ◇ **хвостовы́е позвонки́** чычаң, куймулчак.

ХВОЩ *м. бот.* кырк муун, жүлгүр; **полево́й хвощ** (*сорняк*) кырк муун (*отоо чөптүн бир түрү*).

ХВО'Я *ж. собир. бот.* ийне жалбырак (*карагай, арча өңдүү жыгачтардын жалбырагы*); **сосно́вая хво́я** кызыл карагайдын ийне жалбырагы.

ХЕ'ДЕР *м. с.-х.* хедер (1. *комбайндын эгин оро турган аппараты*; 2. *эгин оргуч машинанын бир түрү*).

ХИА'ЗМ *м. лингв.* сүйлөм мүчөлөрүнүн орун алмашышы.

ХИА'ЗМА *ж. см.* **хиа́зм.**

ХИБА'РА *ж. см.* **хиба́рка.**

ХИБА'РКА *ж. разг.* алачык, күркө.

ХИ'ЖИНА *ж.* жаман там үй *же* алачык.

ХИ'ЛОСТЬ *ж.* начардык, илмигийлик, кыржыгыйлык, чилмигийлик.

ХИ'ЛЫЙ, -ая, -ое начар, илмигий, чилмигий, кыржыгый; **хи́лый ребёнок** оорулуу илмигий бала.

ХИМЕ'РА *ж.* химера (1. *миф. байыркы гректердин мифологиясында — оозунан от чыгып турган, арстан ооздуу, жылан куйруктуу ажыдаар*; 2. *перен. иш жүзүнө ашпай турган курулай кыял*).

ХИМЕРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое химералуу (*укмуштуу фантазиялуу; иш жүзүнө ашырылгыс; кыялый*).

ХИМЕРИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **химери́ческий.**

ХИМИЗА'ЦИЯ *ж.* химизация, химиялаштыруу (*химиянын жетишкендиктерин жана методдорун эл чарбачылыгынын бардык тармактарына — өнөр жайларга жана айыл чарбага кең түрдө киргизүү*); **химиза́ция се́льского хозя́йства** айыл чарбаны химиялаштыруу.

ХИМИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* химиялаштыруу; **химизи́ровать се́льское хозя́йство** айыл чарбаны химиялаштыруу.

ХИМИ'ЗМ *м.* химизм (*бир процесстин, көрүнүштүн химиялык негизи, түбү*).

ХИ'МИК *м.* химик (1. *химия жагындагы специалист*; 2. *химиялык өндүрүш жайынын кызматчысы*).

ХИМИКА'ЛИИ *только мн.* химикалии (*химиялык продуктылар*).

ХИМИКА'Т *м.* химикат (*химиялык препарат, химиялык нерселер*).

ХИМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **химия**-*га т.*; химиялык; **хими́ческий элеме́нт** химиялык элемент; **хими́ческая обрабо́тка де́рева** жыгачты химиялык жол менен иштетүү; **хими́ческий снаря́д** химиялык снаряд; **хими́ческая фи́зика** химиялык физика; **хими́ческая реа́кция** химиялык реакция; **хими́ческое соедине́ние** химиялык бирикме; **хими́ческая лаборато́рия** химиялык лаборатория; **хими́ческая промы́шленность** химиялык өнөр жай; **хими́ческий каранда́ш** сыя карандаш; **хими́ческая чи́стка** химиялык тазалоо (*кийимди, буюмду*); **хими́ческая война́** химиялык согуш; **хими́ческая трево́га** *воен.* химиялык тревога.

ХИ'МИЯ *ж.* химия (*материянын түзүлүш составы, өзгөрүшү жөнүндөгү илим*); **органи́ческая хи́мия** органикалык химия; **неоргани́ческая хи́мия** органикалык эмес химия; **курс хи́мии** химия курсу; **учебник хи́мии** химия окуу китеби.

ХИ'НА *ж. разг. см.* **хини́н.**

ХИ'НДИ *м. нескл. лингв.* хинди.

ХИНИ'Н *м. фарм.* хинин (*хина жыгачынын кабыгынан жасалган ак порошок; медицинада, көбүнчө безгекке каршы колдонулуучу дары*).

ХИ'ННЫЙ, -ая, -ое **хина**-*га т.*; **хи́нные порошки́** хина порошогу; **хи́нное де́рево** хина (хинин) жыгачы (*Түштүк Америкада өсүүчү жыгач; мунун кабыгында хинин бар*).

ХИРЕ'ТЬ *несов.* 1. жүдөө, арыктоо, алсыроо, начарлоо; 2. *перен.* начарлап калуу, төмөндөө, тозуу, кедейлеңүү.

ХИРМА'Н *м. с.-х.* кырман.

ХИРОМА'НТ *м.* алаканчы, алакан көрүүчү, балчы, балгер (*алакандын бырыштарына, сызыктарына карап бал ачуучу алдамчы киши*).

ХИРОМА'НТИЯ *ж.* алакан кароо (*алакандын сызыктарына, бырыштарына карап бал ачып алдамчылык кылуу*).

ХИРОМА'НТКА *женск. р. к* **хирома́нт.**

ХИРУ'РГ *м.* хирург (*хирургия жагындагы специалист*).

ХИРУРГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **хирургия**-*га т.*; хирургиялык; **хирурги́ческая опера́ция** хирургиялык операция (*дененин ооруган жерин операция кылып дарылоо*); **хирурги́ческая кли́ника** хирургиялык клиника; **хирурги́ческое вмеша́тельство** хирургиялык кийлигишүү.

ХИРУРГИ'Я *ж.* хирургия (*дененин ооруган жерин кесүү же жамоо, эптөө методдоруна негизделген медицинанын бир тармагы*).

www.bizdin.kg

ХИТИ'Н *м. биол.* хитин (*рак, жөргөмүш, курт-кумурска сыяктуу жаныбарлардын денесинин сыртындагы катуу кабыгын түзүүчү ат*).

ХИТО'Н *м. ист.* хитон (*байыркы гректердин узун көйнөк сыяктуу кийими*).

ХИТРЕ'Ц *м.* куу, куу киши, айлакер, амалкөй.

ХИТРЕЦА' *ж. разг.*: **с хитрецо́й** куу, кыйды, тапан; **он не без хитрецы́** ал куу, ал кыйды, ал тапан.

ХИТРИ'НКА *ж. см.* **хитреца́**.

ХИТРИ'ТЬ *несов.* **1.** (*проявлять хитрость*) куулануу; **что тут хитри́ть?** мында куулануунун эмне кереги бар?; **2.** *разг.* (*мудрить*) амал кылуу, айла кылуу.

ХИТРО' *нареч. разг.* **1.** (*изворотливо*) эптүүлүк менен; **он о́чень хитро́ де́йствовал** ал абдан эптүүлүк менен аракет кылды; **2.** (*искусно*) чебердик менен, устаттык менен, кылдаттык менен; **э́та игру́шка сде́лана хитро́** бул оюнчук чебердик менен жасалган; **3.** (*замысловато*) амал менен, татаал иле менен; **хитро́ приду́мано** амал менен ойлогон, амал менен иштелген.

ХИТРОСПЛЕТЕ'НИЕ *ср.* **1.** (*вычурное построение, изложение мыслей*) ыксыз татаал коодолуп айтылган, жазылган ой (пикир); **2.** (*коварный, хитроумный замысел*) арамза ойлор, айлакер куулук; **распу́тать хитросплете́ния враго́в** душмандын арамза оюн кандай экенин табуу.

ХИ'ТРОСТЬ *ж.* **1.** (*лукавство, коварство, хитрый поступок*) амалдуулук, амалкөйлүк, куулук, жаман ойлуулук, арамзалык, эки жүздүүлүк, иле; **взять хи́тростью** амалдуулук менен алуу; **пусти́ться на хи́трости** амалдуулук кылуу, амалдуулукту колдонуу; **2.** (*трудность, сложность*) айлалуулук, татаалдык; **хи́трость устро́йства** түзүлүшүнүн татаалдыгы; **вот в чём хи́трость** айлалуулук мына ушунда.

ХИТРОУ'МНЫЙ, -ая, -ое айлакер, куу, амалдуу; **хитроу́мные за́мыслы** амалдуу ойлор.

ХИ'ТРЫЙ, -ая, -ое **1.** (*лукавый*) куу, амалдуу, айлакер, арамза, жаман ойлуу (*коварный*); **2.** (*изворотливый*) эптүү; **хи́трый челове́к** эпчил киши; **3.** (*замысловатый*) тетиктүү, илелүү, түшүнүгү кыйын; **де́ло не хи́трое** тетиктүү иш эмес; **хи́трое устро́йство** тетиктүү татаал түзүлүш.

ХИХИ'КАНЬЕ *ср.* кыт-кыт күлүү, кыткылыктап күлүү.

ХИХИ'КАТЬ *несов. разг.* кыт-кыт күлүү, кыткылыктап күлүү.

ХИХИ'КНУТЬ *однокр.* бырс этип күлүп коюу.

ХИЩЕ'НИЕ *ср.* уурдоо; **раскры́ть хище́ние** уурдоонун бетин ачуу.

ХИ'ЩНИК *м.* **1.** (*зверь, птица*) жырткыч, жырткыч айбан, жырткыч жаныбар; **2.** *перен.* жырткыч, канап-бутагыч.

ХИ'ЩНИЦА *женск. р. к* **хи́щник** 2.

ХИ'ЩНИЧАТЬ *несов.* жырткычтык кылуу.

ХИ'ЩНИЧЕСКИ *нареч.* жырткычтык менен.

ХИ'ЩНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **1.** жырткыч, жырткычтык; **хи́щнические инсти́нкты** жырткычтык инстинкттер; **2.** *перен.* белгиленген эрежеге багынбаган; тартипсиз улуп-жулган; **хи́щнический лов ры́бы** балыкты белгиленген эрежени бузуп, кармоо.

ХИ'ЩНИЧЕСТВО *ср.* жырткычтык, канап-бутоочулук.

ХИ'ЩНО *нареч.* жырткычтык менен, жырткычтарча.

ХИ'ЩНОСТЬ *ж.* жырткычтык; **проявля́ть хи́щность** жырткычтыгын көрсөтүү, жырткычтык кылуу; **хи́щность взгля́да** *перен.* жырткычтарча карoo, көз караштын жырткычтыгы.

ХИ'ЩНЫЙ, -ая, -ое **1.** жырткыч; **хи́щные зве́ри** жырткыч айбандар; **хи́щные пти́цы** жырткыч канаттуулар; **2.** *перен.* жырткыч, жырткычтарча, жуткуч, канап-бутоочу; **хи́щный взгляд** жырткычтарча карoo; **3.** *см.* **хи́щнический.**

ХЛАДНОКРО'ВИЕ *ср.* оор басырыктык; **сохрани́ть хладнокро́вие** оор басырыктыкты сактоо; **не теря́ть хладнокро́вия** оор басырыктыкты жоготпоо.

ХЛАДНОКРО'ВНО *нареч.* токтоолук менен, оор басырыктык менен; **де́йствовать хладнокро́вно** оор басырыктык менен аракет кылуу.

ХЛАДНОКРО'ВНЫЙ, -ая, -ое оор басырык, оор басырыктуу; **хладнокро́вный челове́к** оор басырыктуу киши; **хладнокро́вный взгляд** оор басырык көз караш.

ХЛАДОБО'ЙНЯ *ж.* тоңдурма кушкана (*эт тоңдургуч шаймандары бар кушкана*).

ХЛАМ *м. собир.* көр-жер, ыпыр-тыпыр, ыпыр-сыпыр, жаман, жараксыз эски нерсе.

ХЛАМИ'ДА *ж.* **1.** *ист.* хламида (*Байыркы Грецияда — эркектер кийүүчү плащ сыяктуу кийимдин бир түрү*); **2.** *перен. шутл.* көрүксүз узун кийим.

ХЛЕБ *м.* **1.** нан, токоч; **бе́лый хлеб** ак нан; **чёрный хлеб** кара нан; **килогра́мм хле́ба** бир килограмм нан; **чёрствый хлеб** курган, катып калган нан; **хлеб с ма́слом** май сүртүлгөн нан; **сажа́ть хлеб в печь** мешке нан салуу; **2.** дан, кызыл (*зерно*), ашлык, эгин (*в поле*); **ози́мые хлеба́** күздүк эгин; **яровы́е хлеба́** жаздык эгин; **ссы́пка хле́ба** данды төгүү (*мис. кампага*); **э́кспорт хле́ба** дан экспорту; **загото́вка хле́ба** эгин даярдоо; **хлеб на корню́** орула элек өсүп турган эгин; **3.** *перен.* (*средства к существованию*) аш, тамак, азык, оокат, каражат; **зараба́тывать себе́ на хлеб** өзүнө керектүү оокат каражатын иштеп таап алуу; **лёгкий хлеб** бел оорубай, чеке тердебей эле табылган оокат; **лиши́ть куска́ хле́ба** таап турган оокатынан ажыратуу; ◇ **перебива́ться с хле́ба на ква́с** *разг.* кедейчиликте жашоо, эптеп-септеп күн көрүү; **хлеб да соль** тамакка береке (*тамактын үстүнөн чыкканда айтылат*); **хлеб-со́ль** *разг.* 1) (*угощение*) конокко берилүүчү тамак-аш; 2) (*гостеприимство*) меймап-достук; **насу́щный хлеб** күндөлүк турмушка зарыл нерселер.

ХЛЕБА'ТЬ *несов. что, разг.* **1.** (*есть жидкое*) ууртоо, кашык менен ууртоо (*суюк тамакты*); **2.** (*пить большими глотками*) чоң-чоң ууртап ичүү (*мис. чайды*); ◇ **уйти́ не со́лоно хлеба́вши** *разг.* куру алакан кайтуу, таш жалак болуу.

ХЛЕ'БНИЦА *ж.* нан сала турган тарелка *же* корзинка.

ХЛЕБНУ'ТЬ *однокр.* ууртоо (*бир мертебе*); ◇ **хлебну́ть ли́шнего** ичкиликти артыкбаш ичүү; **хлебну́ть го́ря** азап чегүү, кайгыны баштан өткөрүү.

ХЛЕ'БНЫЙ, -ая, -ое **1.** хлеб-*ге т.*; **хле́бный магази́н** нан магазини; **хле́бный ры́нок** эгин базары; **хле́бные проду́кты** дан азыктары; **хле́бный амба́р** кампа; **хле́бная во́дка** арак; **хле́бное де́рево** нан жыгачы; **2.** (*урожайный*) түшүмдүү, эгин мыкты чыккан; **хле́бный год** эгин мыкты чыккан жыл; **хле́бный край** эгин мыкты чыкчу өлкө; **3.** *перен. разг.* (*выгодный*) пайдалуу, кирешелүү (*иш, кызмат*); **хле́бная до́лжность** өзүнүн керт башына пайдалуу кызмат.

ХЛЕБОБУ'ЛОЧНЫЙ, -ая, -ое: **хлебобу́лочные изде́лия** ар түрдүү нандар, булкалар.

ХЛЕБОЗАВО'Д *м.* нан завод, нан заводу (*нан бышыруучу завод*).

ХЛЕБОЗАГОТОВИ'ТЕЛЬ *м.* дан даярдоочу (*дан даярдоо ишинде кызмат кылуучу киши*).

ХЛЕБОЗАГОТОВИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая -ое: **хлебозаготови́тельная кампа́ния** дан даярдоо өнөктүгү.

ХЛЕБОЗАГОТО'ВКИ *мн.* (*ед.* **хлебозаготовка** *ж.*) дан даярдоо.

ХЛЕБОЗАКУ'ПКА *ж.* дүңүнөн дан сатып алуу.

ХЛЕБОПА'ШЕСКИЙ, -ая, -ое **хлебопашество**-*го т.*

ХЛЕБОПА'ШЕСТВО *ср. уст.* эгин айдоочулук, дыйканчылык.

www.bizdin.kg

ХЛЕБОПА'ШЕЦ *м. уст.* дыйкан (*эгин айдоочу*).
ХЛЕБОПЁК *м.* наабайчы, нан бышыруучу адам.
ХЛЕБОПЕКА'РНЫЙ, -ая, -ое нан бышыруучу; **хлебопека́рная промы́шленность** нан бышыруучу өнөр жай.
ХЛЕБОПЕКА'РНЯ *ж.* нан бышырылуучу жай, наабайкана.
ХЛЕБОПЕЧЕ'НИЕ *ср.* нан бышыруу.
ХЛЕБОПОСТА'ВКА *ж. см.* **хлебосда́ча.**
ХЛЕБОПРОДУ'КТЫ *мн.* (*ед.* **хлебопроду́кт** *м.*) эгин продуктылары (*ун, акталган таруу ж. б.*).
ХЛЕБОПРОИЗВОДЯ'ЩИЙ, -ая, -ее эгин өндүрүүчү; **хлебопроизводя́щий райо́н** эгин өндүрүүчү район.
ХЛЕБОРЕ'З *м.* (*рабочий*) нан кесүүчү жумушчу.
ХЛЕБОРЕ'ЗКА *ж.* нан кескич (*аспап*).
ХЛЕБОРО'Б *м.* дыйкан (*эгин айдоочу киши*).
ХЛЕБОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое даны жакшы, эгини мыкты, **хлеборо́дная страна́** эгини мыкты өлкө; **хлеборо́дный год** эгин мыкты чыккан жыл.
ХЛЕБОСДА'ТОЧНЫЙ, -ая, ое **хлебосдача**-*га т.*; **хлебосда́точный пункт** эгин тапшырыла турган пункт.
ХЛЕБОСДА'ЧА *ж.* эгин тапшыруу (*мамлекетке*).
ХЛЕБОСО'Л *м.* меймандос киши.
ХЛЕБОСО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое меймандос; **хлебосо́льные лю́ди** меймандос кишилер; **хлебосо́льный хозя́ин** меймандос үй ээси.
ХЛЕБОСО'ЛЬСТВО *ср.* меймандостук.
ХЛЕБОТОРГО'ВЕЦ *м.* эгин сатуучу, аштык сатуучу.
ХЛЕБОТОРГО'ВЛЯ *ж.* эгин соодасы, аштык соодасы.
ХЛЕБОТОРГО'ВЫЙ, -ая, -ое **хлеботорговля**-*га т.*; эгин сатуучу; **хлеботорго́вые организа́ции** эгин сатуучу уюмдар; **хлеботорго́вая сеть** эгин соодасынын тармагы.
ХЛЕБОУБО'РКА *ж.* эгин оруп-жыюу.
ХЛЕБОУБО'РОЧНЫЙ, -ая, -ое **хлебоуборка**-*га т.*, **хлебоубо́рочная кампа́ния** эгин оруп-жыюу кампаниясы.
ХЛЕ'Б-СО'ЛЬ *ж. см.* **хлеб.**
ХЛЕВ *м.* кепе, малкана; **ове́чий хлев** кой кепе; **коро́вий хлев** уйкана, уй кепе.
ХЛЕСНУ'ТЬ *однокр. см.* **хлестну́ть.**
ХЛЕСТА'ТЬ *несов.* **1.** *кого-что* (*бить, стегать*) камчылоо, сабоо (*камчы менен, чыбык менен*); **хлеста́ть ло́шадь кнуто́м** атты камчы менен сабоо; **холо́дный ве́тер хлеста́л в лицо́** *перен.* суук шамал бетке уруп турду; **2.** (*литься с шумом, плескаться*) диркирөө, зиркирөө, шатыратуу, шорголоо, шаркырата куюу; **дождь хле́щет в о́кна** жамгыр терезеге катуу согуп турат; **кровь хле́щет из ра́ны** жарааттан кан диркиреп турат.
ХЛЁСТКИЙ, -ая, -ое **1.** шарт этип тийме, чып этип тийме, сокмо, урма; **хлёсткий кнут** чып этип тийме камчы; **хлёсткий ве́тер** бетке урма шамал; **2.** *перен.разг.* (*резкий*) катуу тийүүчү, чучукка тийме, чучукка тийүүчү; **хлёсткие слова́** чучукка тийме сөз.
ХЛЕСТНУ'ТЬ *однокр. см.* **хлеста́ть** 1.
ХЛОП 1. *межд.* шак-шак (*кол чапкандагы добуш*); **2.** *в знач. сказ.* чапты, урду; **он хлоп кулако́м по́ столу** ал муштуму менен столду бир урду.
ХЛО'ПАНЬЕ *ср.* **1.** (*действие*) шарт эттирүү, шак эттирүү, тарс эттирүү, шартылдатуу, тарсылдатуу (*мис. эшикти жапканда*); **хло́панье дверьми́** эшикти шарт эттирип жабуу; **хло́панье в ладо́ши** алакан чабуу, кол чабуу; **2.** (*шум, звуки*) тарсылдак, шакылдак (*ун, добуш*); **послы́шалось хло́панье** тарсылдак угулду.
ХЛО'ПАТЬ *несов.* **1.** *кого-что, по чему* (*ударять*) чапкылоо, чабуу, ургулоо; **хло́пать руко́й по плечу́** алакан менен далыга чапкылоо; **2.** (*аплодировать*) кол чабуу, алакан чабуу; **хло́пать арти́сту** артистке кол чабуу; **хло́пать в ладо́ши** алакан чабуу; **3.** *чем* шарт эттирүү, шак эттирүү, тарс эттирүү, шартылдатуу, тарсылдатуу; **хло́пать дверьми́** эшикти шарт эттирүү; **хло́пать бичо́м** шапалакты шакылдатуу; ◇ **хло́пать глаза́ми** *разг.* түшүнбөй жалдырап туруу; **хло́пать уша́ми** *разг.* айткан сөз, делдейип, кулагына кирбөө; айткан сөз кулагына кирбей эле делдейип калуу.
ХЛО'ПАТЬСЯ *несов. см.* **хло́пнуться.**
ХЛО'ПЕЦ *м. разг. обл.* жигит.
ХЛОПКОВО'Д *м.* пахтачы (*пахта жайындагы специалист же пахта айдоочу*).
ХЛОПКОВО'ДСТВО *ср.* пахтачылык.
ХЛОПКОВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **хлопководство**-*го т.*; **хлопково́дческий совхо́з** пахтачылык совхозу, пахта эгүүчү совхоз.
ХЛО'ПКОВЫЙ, -ая, -ое **хлопок**-*ко т.*; **хло́пковая промы́шленность** пахта өнөр жайы; **хло́пковые поля́** пахта талаасы; **хло́пковое ма́сло** пахта майы; **хло́пковое се́мя** чигит; **хло́пковое волокно́** пахта буласы; **хло́пковая со́вка** *зоол.* пахта көпөлөгү (*пахта, жүгөрү, буурчак, дан жана башкаларга зыян келтирүүчү түн көпөлөгү*).
ХЛОПКОЗАГОТО'ВКИ *мн.* (*ед.* **хлопкозаготовка** *ж.*) пахта даярдоолор.
ХЛОПКОКОМБА'ЙН *м.* пахта комбайны, пахта жыйноочу комбайн.
ХЛОПКООЧИСТИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое пахта тазалагыч, пахта тазалоочу; **хлопкоочисти́тельный заво́д** пахта тазалоочу завод; **хлопкоочисти́тельная маши́на** пахта тазалоочу машина.
ХЛОПКОПРЯДЕ'НИЕ *ср.* пахта ийрүү.
ХЛОПКОПРЯДИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **хлопкопрядение**-*ге т.*
ХЛОПКОРО'Б *м.* пахтачы, пахтакер (*пахта айдоочу киши*).
ХЛОПКОСДА'ЧА *ж.* пахта тапшыруу.
ХЛОПКОСЕ'ЮЩИЙ, -ая, -ее пахта айдоочу, пахта эгүүчү, **хлопкосе́ющий райо́н** пахта айдоочу район.
ХЛОПКОУБО'РКА *ж.* пахта жыюу, пахта жыйноо
ХЛОПКОУБО'РОЧНЫЙ, -ая, -ое **хлопкоуборка**-*га т.*; **хлопкоубо́рочная маши́на** пахта жыюучу машина; **хлопкоубо́рочная кампа́ния** пахта жыйноо кампаниясы.
ХЛО'ПНУТЬ *однокр.* **1.** *см.* **хло́пать** 1, 2; **2.** шарт эттирүү, шак эттирүү, шак этүү, шарт этүү, тарс этүү, барс этүү, тарс эттирүү; **дверь хло́пнула** эшик шарт этип жабылды; **хло́пнул вы́стрел** тарс этип атылган үн чыкты.
ХЛО'ПНУТЬСЯ *однокр. разг.* **1.** (*упасть*) күрс этип жыгылуу; **хло́пнуться на зе́млю** жерге күрс этип жыгылуу; **2.** (*удариться*) тарс этип согулуу, тийүү; **хло́пнуться о дверь** эшикке тарс этип согулуу.
ХЛО'ПОК *м.* пахта, кебез; **хло́пок-сырец** чигиттүү пахта; **длинноволокни́стый хло́пок** узун булалуу пахта.
ХЛОПО'К *м.* чап эттирүү (*мис. алаканды*).
ХЛОПОТА'ТЬ *несов.* **1.** машакаттануу, иришүү, алпурушуу, түйшүктөнүү, аракеттенүү; **хлопота́ть по хозя́йству** чарба менен алпурушуу; **не хлопочи́те** машакаттанбаңыз; **2.** *о чём* изденип аракет кылуу, артынан жүрүү, убаралануу, изденүү, кам жеш, кам көрүү, алек болуу, **хлопота́ть об о́тпуске де́нег** акча берилиши жөнүндө изденип аракет кылуу; **3.** *за кого, о ком* кам жеп аракет кылуу; **хлопота́ть за това́рища** жолдошу үчүн кам жеп аракет кылуу; **хлопота́ть о прия́теле** досу үчүн кам жеп аракет кылуу.
ХЛОПОТЛИ'ВОСТЬ *ж.* **1.** (*чего-л.*) убаралануучулук, машакаттануучулук; **2.** (*кого-л.*) камкордук, сарамжалдуулук; **проявля́ть изли́шнюю хлопотли́вость** ашыра сарамжалдуулук кылуу.
ХЛОПОТЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое **1.** (*затруднительный*) убаралуу, машакаттуу, түйшүктүү; **хлопотли́вое де́ло** машакаттуу иш; **хлопотли́вое поруче́ние** убаралуу тапшырма; **2.** (*суетливый*) ыгы жок шашкалаңдаган, камылгалуу, камкор, сарамжалдуу; **хлопотли́вый челове́к** сарамжалдуу киши.

www.bizdin.kg

ХЛО'ПОТНЫЙ, -ая, -ое **1.** *см.* **хлопотли́вый; 2.** түйшүгү көп, убарасы көп (*иш*).

ХЛОПОТУ'Н *м. разг.* камылгалуу, сарамжалдуу, бышык, түйшүкчүл (*тынымы жок, дайым кыбырап-сыбырап иштегенди сүйгөн киши*).

ХЛОПОТУ'НЬЯ *женск. р. к* **хлопоту́н.**

ХЛО'ПОТЫ *только мн.* убара, машакат, камылга, кам, түйшүк; **хло́поты по хозя́йству** чарбачылык боюнча машакат; **наде́лать** *кому-л.* **хлопо́т** *бирөөнү* убара кылуу; ◇ **хлопо́т по́лон рот** *разг.* баштан ашкан убара, көп убаракерчилик.

ХЛОПУ'ШКА *ж.* **1.** (*для мух*) чымын өлтүргүч (*таякчанын башына байланган теринин өөнү*); **2.** (*игрушка с сюрпризом*) шартылдак, шарпылдак (*бала оюнчугу*); **3.** шартылдак (*жалпы эле шартылдатуу үчүн жасалган нерсе*).

ХЛОПЧА'ТНИК *м.* козо, пахта (*өсүмдүк*).

ХЛОПЧАТОБУМА'ЖНЫЙ, -ая, -ое: **хлопчатобума́жная промы́шленность** пахта иштетүүчү өнөр жай; **хлопчатобума́жная ткань** пахтадан жасалган кездеме.

ХЛОПЧА'ТЫЙ, -ая, -ое *уст. см.* **хлопчатобума́жный;** ◇ **хлопча́тая бума́га** пахта буласы.

ХЛО'ПЬЯ *только мн.* үлпүлдөк, үлпүлдөгөн, былпылдаган, лапылдаган (*жеңил нерсе*); **хло́пья сне́га** кардын лапылдагы; **снег идёт хло́пьями** кар лапылдап жаап турат; **кукуру́зные хло́пья** жүгөрүнүн куурулганда жарылып агарышы.

ХЛОР *м. хим.* хлор (*тумчуктургуч газ; ал санитарияда дезинфекциялоочу дары катарында жана согушта ууландыруучу зат катары колдонулат*).

ХЛОРА'Л *м. хим., мед.* хлорал (*хлордон жасалуучу өткүр жыттуу, түссүз, май сымал суюктук*).

ХЛОРАЛГИДРА'Т *м. хим., мед.* хлоралгидрат (*уктатуу жана тынчытуу үчүн колдонуучу дары*).

ХЛОРИ'РОВАНИЕ *ср. хим.* хлордоо (**1.** *иче турган сууну жана агын сууларды хлор менен дезинфекциялоо*; **2.** *органикалык заттарды хлор менен иштетүү*).

ХЛОРИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, хим.* хлордоо.

ХЛОРИСТОВОДОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое *хим.* хлордук-водороддук, хлор-водород (*мис. хлор менен водороддун бирикмеси*).

ХЛО'РИСТЫЙ, -ая, -ое *хим.* хлордуу, хлор аралашкан, хлор катышкан; **хло́ристый на́трий** хлордуу натрий; **хло́ристый ка́льций** хлордуу кальций.

ХЛО'РНЫЙ, -ая, -ое **хлор**-*го т.*; **хло́рная кислота́** хлор кислотасы (*көп убакта өзүнөн өзү дүрт этип күйүп кетүүчү, түссүз суюктук*); **хло́рная и́звесть** хлордуу акиташ.

ХЛОРО'З *м.* хлороз (**1.** *мед. кан аз болгондуктан кубаруу*; **2.** *бот. оору болгондуктан жалбырактын жана өсүмдүктүн жаш бутагынын жашыл түсү кетип бозорушу*).

ХЛОРОФИ'ЛЛ *м. бот.* хлорофилл (*өсүмдүктүн жалбырагын жана башка органдарын жашыл түскө киргизе турган зат*).

ХЛОРОФИ'ЛЛОВЫЙ, -ая, -ое **хлорофилл**-*ге т.*

ХЛОРОФО'РМ *м. хим., мед.* хлороформ (*медицинада жалпы наркоз кылуу үчүн колдонулуучу хлордуу, түссүз суюктук*); **сде́лать опера́цию под хлорофо́рмом** хлороформ менен уктатып операция кылуу.

ХЛОРОФОРМИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого* хлороформдоо (*хлороформ менен уктатуу*).

ХЛОРПИКРИ'Н *м. хим.* хлорпикрин (*ууландыруучу зат катарында колдонулуучу түссүз суюктук*).

ХЛЫ'НУТЬ *сов.* **1.** катуу каптоо, жайпоо (*напр. о воде*); төгүп жиберүү, куюп жиберүү (*напр. о дожде*); көл болуу, он талаа болуу (*напр. о слезах*); **2.** *перен.* (*о толпе*) сүрдүгүү, чогуу бойдон каптоо (*мис. эл*).

ХЛЫСТ *м.* чыбык (*прут*); чыбыртkы, чыбык камчы (*плётка*).

ХЛЫЩ *м. разг. презр.* сыланкороз (*жеңил ойлуу, ичи көңдөй, көйрөң жигит*).

ХЛЮ'ПАТЬ *несов. разг.* көлчүлдөө, шарпылдоо, шалпылдоо (*о грязи*); шалпылдатуу, шалп эттирүү (*идя по грязи*); **хлю́пать по гря́зи** шалпылдатып баткак кечүү.

ХЛЮ'ПИК *м. разг. презр.* мажүрөө киши, эң эле жоош киши, байкуш адам.

ХЛЯ'БАТЬ *несов.* шалкылдоо, шарпылдоо (*мис. кең келип, эбинен ажырап*).

ХЛЯБЬ *ж. уст.* туңгуюк, түпсүз; **хля́би морски́е** деңиздин туңгуюк, терең жери.

ХЛЯ'СТИК *м.* хлястик (*белге кыналып туруш үчүн, кийимдин артына тигип койгон ичке тарткыч, мис. пальтонун белиндеги*).

ХМ *межд. разг.* ымм (*ар-сар болуп калууну, ойлонууну белгилейт*).

ХМЕЛЕВО'Д *м.* хмель өстүргүч специалист.

ХМЕЛЕВО'ДСТВО *ср. с.-х.* хмель өстүрүүчүлүк.

ХМЕЛЕВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **хмелеводство**-*го т.*

ХМЕЛЁК *м.*: **быть под хмелько́м** *разг.* кичине кызуу абалда болуу (*ичип алып*).

ХМЕЛЕ'ТЬ *несов. разг.* мас боло баштоо.

ХМЕЛЬ I *м. бот.* хмель, кулмак (*кермек даамы бар оромо өсүмдүктүн бир түрү; бул — пиво ачытууда колдонулат*).

ХМЕЛЬ II *м.* (*опьянение*) мас болуу, мастык; **во хмелю́** мас болуп турган кез.

ХМЕ'ЛЬНИК *м. с.-х.* хмель өскөн жер.

ХМЕЛЬНО'Й, -а́я, -о́е *разг.* **1.** (*нетрезвый*) мас, мас болгон; **хмельны́е ре́чи** мастын сөзү; **2.** (*опьяняющий*) мас кылуучу; **хмельны́е напи́тки** мас кылуучу ичкилик; **3.** *в знач. сущ. ср.* мас кылуучу ичимдик (ичкилик).

ХМУ'РИТЬ *несов. что:* **хму́рить бро́ви** кабак чытуу, кабак түйүү; **хму́рить лицо́** тултуюу, түнөрүү; **хму́рить лоб** чекени тырыштыруу, чекени бырыштыруу.

ХМУ'РИТЬСЯ *несов.* **1.** кабагын салуу, үтүрөйүү, түнөрүү, бүркөлүү; **чего́ ты хму́ришься?** сен эмне үтүрөйөсүң?; **2.** *перен.* бүркөлүү; **пого́да хму́рится** күн бүркөлүп турат, бүркөк тартып турат; күн бүркөө.

ХМУ'РЫЙ, -ая, -ое **1.** үтүрөйгөн, кабагы салынган, түнөргөн, бүркөк; **хму́рый челове́к** үтүрөйгөн киши; **хму́рый вид** түнөргөн түр; **2.** *перен.* (*пасмурный*) бүркөк, түнөргөн; **хму́рое не́бо** бүркөк асман.

ХНА *ж.* кына (*боёк*).

ХНЫ'КАНЬЕ *ср. разг.* **1.** (*действие*) кыңкыстоо, кыңкылдоо, ыйлактоо; **2.** (*звуки плача*) кыңкылдаган үн.

ХНЫ'КАТЬ *несов. разг.* **1.** кыңкыстоо, кыңкылдоо, ыйлактоо; **2.** *перен.* (*жаловаться*) ыйлактоо, даттануу.

ХО'БОТ *м.* **1.** тумшук; **хо́бот слона́** пилдин тумшугу; **2.** *воен.* хобот (*замбирек же пулемёт коё турган лафеттин тулкусунун жогорку жагы*).

ХОБОТО'К *м.* (*у насекомых*) тумшук (*көпөлөк, чиркейге окшогон кибир жаныбарлардын денесинин алды жагындагы жыттоочу, соруучу органы*).

ХОД *м.* **1.** (*движение*) жүрүү, жүрүш; **ход по́езда** поезддин жүрүшү; **во вре́мя хо́да по́езда** поезд жүрүп бара жатканда; **на по́лном ходу́ по́езда** поезд аябай катуу жүрүп бара жатканда; **ход вперёд** алга жүрүш; **ти́хий ход** акырын жүрүш; **дать за́дний ход** кетенчиктетүү, артка жүрүү; **ход плане́т** планеталардын жүрүшү; **два часа́ хо́ду** эки сааттык жол; **2.** (*работа, совершаемая механизмом*) кыймыл, жүрүш, ык, багыт; учуш (*самолёта*); **ход по́ршня** поршендин жүрүшү; **холосто́й ход** *см.* **холосто́й; ход руля́** *ав.* рулдун багыты; **пла́вный ход мото́ра** мотордун бир калыпта жүрүшү; **ход часо́в** сааттын жүрүшү; **по хо́ду часово́й стре́лки** сааттын стрелкасынын жүрүшүнө карата; **3.** *перен.* (*развитие, течение*) жүрүш, жүрүү, өрчүш, өрчүү, өсүү, багыт, агым; **в хо́де борьбы́** күрөштүн жүрүшүндө; **су́дя по хо́ду веще́й** иштин жүрүшүнө караганда; **при тако́м**

www.bizdin.kg

хо́де собы́тий окуялардын мындай болуп турганында; **ход исто́рии** тарыхтын (тарыхый окуялардын) өрчүшү (багыты); 4. (*вход, проход*) кире бериш, өтүш, эшик, жол; **чёрный ход** короо жактан (*көчө жактан эмес*) кирме эшик; **пара́дный ход** көчө жакка чыгуучу эшик; **ход со двора́** короо жактан кире турган эшик; 5. жол; **ходы́ сообще́ния** *воен.* окоптордо катташ жолдору; 6. (*в игре*) жүрүү, жүрүш, ыкма; **ваш ход** жүрүш сиздики, сиздин жүрүшүңүз; **чей ход?** жүрүш кимдики?; **ход пе́шкой** *шахм.* пешка менен жүрүш; **ход коня́** *шахм.* аттын жүрүшү; **сде́лать ход конём** *шахм.* ат менен жүрүү, атты жүрүү; **ход тузо́м** *карт.* туз менен жүрүү, тузду жүрүү; **ло́вкий ход** ыктуу жүрүш, эпчил жүрүш; 7. (*ось с парой колёс*) ок (*кош дөңгөлөк огу менен*); **пере́дний ход теле́ги** арабанын алдыңкы огу; 8. (*колёса с ободом*) алкактуу дөңгөлөк, алкагы бар дөңгөлөк; **коля́ска на рези́новом ходу́** резина дөңгөлөктүү тырашманке; **на желе́зном ходу́** огу темир араба; **теле́га на деревя́нном ходу́** огу жыгач араба; **на гу́сеничном ходу́** огу гусеницадан турган араба, жылан боор алкак; 9. (*время прохода рыбы*): **весе́нний ход ры́бы** балыктын жазгы өрдөшү, балык өтүүчү убак; ◇ **он зна́ет все ходы́ и вы́ходы** ал жолун билет, эбин табат; ал эшик-тешигин бүт билет; **в ход пойти́** колдоно баштоо; иштетиле, жумшала баштоо; **в ходу́** *или* **в большо́м ходу́** кең түрдө колдонулат, суроосу кең; **э́то у нас в ходу́** бул бизде кең түрдө колдонулуп жатат; **пусти́ть в ход** 1) (*в движение*) жүргүзүү; **пусти́ть в ход маши́ну** машинаны жүргүзүү; 2) *перен.* (*в употребление*) колдонулууга киргизүү; **пусти́ть в ход все сре́дства** бардык каражатты колдонууга киргизүү, бардык каражатты ишке жумшоо; **дать ход** 1) *чему* тийиштүү жерге жиберүү (*мис. келген арызды текшерүүгө*); 2) *чему, перен.* өстүрүү, өнүгүүгө мүмкүндүк берүү; **ему́ не даю́т хо́ду** ага жол бербейт; **идти́ по́лным хо́дом** абдан ылдам жүрүү, абдан ылдам өрчүү (баруу); **рабо́та идёт по́лным хо́дом** жумуш эң тездик менен жүрүп жатат; **с хо́ду** *разг.* токтобой, жүрүп баратып; **на ходу́** 1) жүрүп бара жатканда (*мис. трамвайдан секирип түшүү*); 2) *разг.* басып бара жатып; **закуси́ть на ходу́** басып бара жатып тамак жеш; 3) (*в действии*) иштеп жатат (*мис. ишкана*); **пойти́ в ход** бир нерсе колдонула баштоо, керектеле баштоо.

ХОДА'ТАЙ *м.* 1. *юр. уст.* (*поверенный*) ишеничтүү киши; **хода́тай по дела́м** иш боюнча ишеничтүү киши; 2. *перен.* (*заступник*) изденүүчү (*бирөөнүн жазага тартыла турган ишин анын пайдасы үчүн чечүү жагына аракет кылуучу*).

ХОДА'ТАЙСТВО *ср. офиц.* өтүнүч, изденүү; **удовлетвори́ть хода́тайство** өтүнүчтү канааттандыруу.

ХОДА'ТАЙСТВОВАТЬ *несов. о ком-чём, за кого-что* өтүнүү, изденүү, суроо, тиленүү; **хода́тайствовать за кого́-либо** бирөө тууралу өтүнүү; **хода́тайствовать пе́ред су́дьями** сот алдында өтүнүү, соттон өтүнүү.

ХО'ДИКИ *только мн. разг.* ходики (*кичине дубал саат*).

ХОДИ'ТЬ *несов.* 1. жүрүү, басуу, басып жүрүү, жөө жүрүү, жөө басуу, баруу; **ходи́ть по ко́мнате** үйдө ары-бери басып жүрүү; **ходи́ть по у́лице** көчөдө жүрүү; **ходи́ть по́ лесу** токойду аралап жүрүү; **ходи́ть ле́сом** токой менен жүрүү; **ходи́ть взад и вперёд** *или* **ходи́ть из угла́ в у́гол** ары-бери басып жүрүү, аркы-терки басып жүрүү; **ходи́ть по́д руку** колтукташып жүрүү; **ходи́ть на лы́жах** лыжада жүрүү, лыжа тебүү; **ходи́ть больши́ми шага́ми** чоң аттап басып жүрүү, чоң арымдап басып жүрүү; **ходи́ть на цы́почках** буттун учу менен басып жүрүү; **ходи́ть в разве́дку** разведкага (чалгынга) баруу; **ходи́ть на охо́ту** ууга баруу (чыгуу); **ту́чи хо́дят по не́бу** асманда булут жүрөт; 2. (*посещать*) баруу, барып туруу, барып жүрүү, келүү, келип туруу, жүрүү; **ходи́ть в теа́тр** театрга баруу; **ходи́ть на ле́кции** лекцияга баруу (барып туруу); **ходи́ть в шко́лу** мектепке баруу; **ходи́ть по магази́нам** магазиндерди кыдырып жүрүү; **он ча́сто хо́дит к нам** ал биздикине тез-тез келип турат; 3. *в чём* (*в какой-л. одежде, иметь какой-л. внешний вид*) жүрүү; **ходи́ть в шу́бе** тон кийип жүрүү; **ходи́ть в сапога́х** өтүкчөн жүрүү, өтүк кийип жүрүү; **ходи́ть босико́м** жылайлак жүрүү; 4. (*о поездах, пароходах и т. п.*) жүрүү; **поезда́ хо́дят по расписа́нию** поезддер расписание боюнча жүрөт; **ходи́ть под паруса́ми** парус менен жүрүү; 5. (*о часах*) жүрүү; иштөө; **часы́ хо́дят хорошо́** саат жакшы жүрөт; 6. *за кем* (*заботиться, ухаживать*) артынан жүрүү, багуу, кароо; **ходи́ть за больны́м** оорулуу кишини багуу (кароо); **ходи́ть за ло́шадью** атты багуу, ат багуу, атты кароо; 7. (*в игре*) жүрүү; **ходи́ть с короля́** королду жүрүү, жүрүш королдон болсун; **ходи́ть с ко́зыря** козурду жүрүү, козур менен жүрүү; 8. *разг.* (*о деньгах*) жүрүү, өтүү; **э́ти де́ньги хо́дят всю́ду** бул акча бардык жерде жүрөт; 9. (*шататься, колыхаться*) теңселүү, солкулдоо, дирилдөө, былкылдоо; **пол хо́дит под нога́ми** пол солкулдап турат; 10. *за кем-чем, на кого-что* (*охотиться*) баруу (*аңчылык кылуу, мергенчилик кылуу*); **ходи́ть на медве́дя** аюу атууга баруу, аюуга баруу; 11. (*быстро двигаться взад и вперёд*) жүрүү, тартылуу; **пила́ легко́ хо́дит** араа жеңил тартылат; 12. *разг.* (*бурлить*) ачуу, кыжылдоо (*мис. бозо*); ◇ **слу́хи хо́дят** миш-миштер жүрүп жатат; ...деген кабар жүрүп жатат; аңырт-каңшаарлар жүрүп жатат; **ходи́ть вокру́г да о́коло** *разг.* ошонун айланасында эле жүрүү (*иштин маңызына жетпей, эч бир натыйжа чыгарбай*); **ходи́ть по́ миру** кайыр сурап калуу, думана болуп калуу; **ходи́ть по чьим-л. стопа́м** *бирөөнүн* жолун жолдоо; *бирөөнүн* жолун жолдоп, ээрчип жүрүү; **ходи́ть го́голем** сыланкороздонуп жүрүү; кейрендик кылып, ыгы жок жасанып жүрүү; башын жогору көтөрүп, койкоюп, какайып жүрүү; **ходи́ть на за́дних ла́пках** жагынуу, кошамат кылуу; **ходи́ть по рука́м** колдон колго өтүү; **ходуно́м ходи́ть** *см.* **ходу́н**.

ХО'ДКИЙ, -ая, -ое 1. (*о товаре*) өтүмдүү; **хо́дкий това́р** өтүмдүү товар; 2. (*быстроходный*) жүрүштүү, күлүк, ылдам; **хо́дкий конь** күлүк ат, жүрүштүү ат; 3. (*о словах, выражениях*) көп колдонулуучу, айтылуучу (*сөз же сүйлөм*).

ХОДОВО'Й, -а́я, -о́е 1. **ход** 2-ге *т.*; **ходовы́е ка́чества су́дна** кеменин учуш сапаты; 2. (*обычный, частый*) өтүмдүү, ар кимге керектүү, көп колдонулуучу, жыш айтылуучу; **ходово́е выраже́ние** жыш айтылуучу сүйлөм; 3. *тех.* (*подвижной*) жылып турма, кыймылдама; **ходово́й механи́зм** кыймылдама механизм; 4. (*о товаре*) өтүмдүү; **ходовы́е това́ры** өтүмдүү товарлар.

ХОДО'К *м.* 1. (*пешеход*) жөө жүргөн киши; **быть хоро́шим ходоко́м** жакшы жөө жүргүч болуу; 2. *уст* (*выборный от крестьян*) ходок (*дыйкандардын өз арасынан шайлап, бир ишти бүтүрүү үчүн жиберилген киши*)

ХОДУ'ЛИ *мн.* (*ед.* **ходу́ля** *ж.*) таяк бут (*бооруна бут коюучу таканчыгы бар эки узун таяк*); **ходи́ть на ходу́лях** 1) таяк бут менен жүрүү; 2) *перен.* кадыресе болбой, табигый болбой, өзүн кара күчкө көрсөтүү.

ХОДУ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое ыгы жок ашырып, табигый эмес түрдө көрсөтүлгөн (*мис. начар жазылган пьесанын геройлору*); **ходу́льное выраже́ние** ыгы жок коoздоп айтылган жасалма сүйлөм.

ХОДУ'Н *м.*: **ходуно́м ходи́ть** солкулдоо, дирилдөө, теңселүү, былкылдоо; **пол ходуно́м хо́дит от пля́ски** пол бийлегенден солкулдайт.

ХОДЬБА' *ж.* жөө жүрүү, басуу, басып жүрүү; **ходьба́ взад и вперёд** ары-бери басып жүрүү; **полчаса́ ходьбы́** жарым саат жүрүү, жарым сааттык жол.

ХОДЯ'ЧИЙ, -ая, -ее 1. жүрмө, басып жүрмө, басып жүрө ала турган; **ходя́чий больно́й** басып жүрө ала турган оору киши; 2. (*распространённый, употребительный*)

www.bizdin.kg

таралган, жыш колдонулуучу; **ходя́чая и́стина** таралган чындык; **ходя́чее выраже́ние** жыш колдонулуучу сүйлөм; ◇ **ходя́чая энциклопе́дия** *разг.* көптү билген укумчул киши.

ХОЖДЕ'НИЕ *ср. см.* **ходьба́**; ◇ **име́ть хожде́ние** жүрүү, колдонулуу, өтүү, өтүмдүү болуу, **э́ти де́ньги име́ют хожде́ние** бул акча жүрөт (өтөт).

хожу́, хо́дишь *и т. д. наст. вр. от* **ходи́ть.**

ХОЗА'РЫ *мн. ист.* хозарлар (*Днепр жана Волга дарыяларынын аяк жагында 7—10 кылымдарда мамлекет түзгөн, теги түрк калк*).

ХОЗО'РГАН *м.* (хозя́йственный о́рган) чарба органы, чарбачылык орган.

ХОЗРАСЧЁТ *м.* (хозя́йственный расчёт) хозрасчёт (чарбачылык эсеби); **перевести́ предприя́тие на хозрасчёт** ишкананы хозрасчётко өткөрүү.

ХОЗРАСЧЁТНЫЙ, -ая, -ое хозрасчёттук.

ХОЗЯ'ИН *м.* 1. (*владелец*) ээ, кожоюн; **хозя́ин кварти́ры** квартира (үй) ээси; **хозя́ин кни́ги** китеп ээси; 2. (*о ведущем хозяйство*) чарбаны жүргүзө билген, ээ; **хоро́ший хозя́ин** чарбаны жакшы жүргүзө билген киши; **расчётливый хозя́ин** тыкан, сарамжалдуу киши (ээ); 3. (*глава дома, семьи*) ээ, үй ээси, үй-бүлө башы; **хозя́ин и го́сти** үй ээси жана коноктор; **хозя́ин до́ма** үй ээси; 4. (*частный наниматель*) ээ, кожоюн (*башка бирөөнү жеке жалдоочу*); **хозя́ин и рабо́тник** кожоюн жана кызматчысы; 5. *перен.* (*полновластный распорядитель*): **стать хозя́ином положе́ния** кырдаалдын кожоюну болуу; **я сам себе́ хозя́ин** мен өзүмө өзүм ээмин; **хозя́ин свое́й судьбы́** өз тагдырынын ээси; 6. *разг.* (*муж*) эр.

ХОЗЯ'ЙКА *женск. р. к* **хозя́ин** 1, 2, 3, 4; хозяйка; **дома́шняя хозя́йка** үй жумушун жүргүзүүчү аял; **хоро́шая хозя́йка** жакшы хозяйка; **сестра́-хозя́йка** сестра-хозяйка (*санаторийлерде, дем алыш үйлөрүндө ички чарба иштерин башкаруучу кызматчы аял*).

ХОЗЯ'ЙНИЧАНЬЕ *ср.* кожоюндук кылуу, ээ болуп алуу.

ХОЗЯ'ЙНИЧАТЬ *несов.* 1. (*вести хозяйство*) ээ болуу, башкаруу; 2. *перен.* (*распоряжаться*) кожоюндук кылуу; **хозя́йничать в чужо́м до́ме как в своём** бирөөнүн үйүндө өзүнүн үйүндөгүдөй кожоюндук кылуу.

ХОЗЯ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **хозяин**-*ге т.*; ◇ **де́ло хозя́йское** *разг.* өзүң бил, өз билгениңдей иште, «эмне кылам» десең өзүң бил.

ХОЗЯ'ЙСТВЕННИК *м.* чарбачы (*мекеменин, ишкананын чарбасын башкаруучу адам*).

ХОЗЯ'ЙСТВЕННО-ОРГАНИЗА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое: **хозя́йственно-организа́торская рабо́та** чарбачылык-уюштуруу жумушу.

ХОЗЯ'ЙСТВЕННОСТЬ *ж.* чарба жайын билгендик (билгичтик), оокат жөнүн билгендик (билгичтик); **прояви́ть большу́ю хозя́йственность** чарба жайынан зор билгичтикти көрсөтүү.

ХОЗЯ'ЙСТВЕННЫЙ, -ая, -ое 1. **хозяйство**-*го т.*; чарбачылык; **хозя́йственный о́рган** чарбачылык орган, чарба органы; **хозя́йственный год** чарба жылы; **хозя́йственные зада́чи** чарбачылык милдеттер; **хозя́йственная жизнь страны́** өлкөнүн чарбачылык турмушу; 2. (*расчётливый*) камылгалуу, сарамжалдуу; **хозя́йственный челове́к** сарамжалдуу киши; 3. (*рациональный, безубыточный*) кирешелүү түрдө уюштурулган, өзүнүн кирешеси эсебинен жашаган, үнөмдүү, зыян келтирбей турган, сарамжалдык менен; **хозя́йственный спо́соб ремо́нта** ремонтту сарамжалдык менен жасоо; 4. (*служащий для ведения хозяйства*) **хозяйство** 3-*кө т.*; чарбага керектүү, чарбалык; **хозя́йственный инвента́рь** чарбалык инвентарь; **хозя́йственный магази́н** чарба магазини (*чарбалык буюмдар сатыла турган магазин*); ◇ **хозя́йственное мы́ло** кир самын, кир жууй турган самын.

ХОЗЯ'ЙСТВО *ср.* 1. чарба, чарбачылык; **социалисти́ческое хозя́йство** социалисттик чарба; **натура́льное хозя́йство** натуралдык чарба; **това́рное хозя́йство** товардык чарба; 2. (*экономика, производство*) чарба, чарбачылык; **пла́новое хозя́йство** пландуу чарба; **наро́дное хозя́йство** эл чарбасы; **се́льское хозя́йство** айыл чарба; 3. (*оборудование, инвентарь*) чарба, жабдык, курал-жабдык, шаймандар, мүлк; **большо́е заводско́е хозя́йство** заводдук чоң чарба (жабдык); **бога́тое хозя́йство колхо́за** колхоздун бай чарбасы (мүлкү); **обзавести́сь хозя́йством** чарбалуу болуу; 4. (*организация, единица*) чарба; **огро́мное большинство́ крестья́нских хозя́йств вступи́ло в колхо́зы** дыйкан чарбаларынын эң зор көпчүлүгү колхозго кирди; **единоли́чные хозя́йства** жеке чарбалар; 5. (*хозяйственная деятельность*) чарбачылык, чарба; **занима́ться хозя́йством** чарбачылык кылуу, чарба ишин жүргүзүү.

ХОЗЯ'ЙЧИК *м. разг.* майда өндүрүштүн жеке ээси.

ХОЗЯ'ЮШКА *ж. разг. ласк.* хозяюшка (*хозяйканы эркелетип айтылган түрү, кайрылганда эркелетүү түрүндө айтылат*).

ХОККЕИ'СТ *м. спорт.* хоккеист, хоккейчи (*хоккей ойногуч киши*).

ХОККЕ'Й *м. спорт.* хоккей (*муз талаасында коньки тээп жүрүп топ ойноонун бир түрү*).

ХОККЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **хоккей**-*ге т.*; **хокке́йная кома́нда** хоккей командасы; **хокке́йный мяч** хоккей тобу.

ХО'ЛЕНЫЙ, -ая, -ое сылап-сыйпап багылган; **хо́леный конь** сылап-сыйпап багылган ат; **хо́леные ру́ки** назик кол, ак кол.

ХОЛЕ'РА *ж.* холера, уваба (*кустуруп, ич өткөргөн өтө жугуштуу таралма оору*).

ХОЛЕ'РИК *м.* холерик (*тез күйүнмө, тез сүйүнмө жана кайраттуу киши*).

ХОЛЕРИ'НА *ж. мед.* холерина (*ич өтүүнүн бир түрү*).

ХОЛЕРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **холерик**-*ке т.*; холериктик; **холери́ческий темпера́мент** холериктик темперамент.

ХОЛЕ'РНЫЙ, -ая, -ое *мед.* **холера**-*га т.*; **холе́рный вибрио́н** холера вибриону (*холераны козутуучу, таратуучу бактерия*).

ХОЛЕЦИСТИ'Т *м. мед.* холецистит (*өттүн ыйлаагынын сезгениши*).

ХО'ЛИТЬ *несов. кого-что* сылап-сыйпап багуу, чаң кондурбай багуу, бапестөө; **хо́лить ло́шадь** атты сылап-сыйпап багуу (*тазалыкта, жылуулукта, ток кылып багуу*); **хо́лить но́гти** тырмакты бапестеп тазалыкта кармоо.

ХО'ЛКА *ж.* ыйык жал.

ХОЛМ *м.* адыр, дөбө, дөңсө, дөң; **моги́льный холм** мүрзөнүн дөбө топурагы.

ХО'ЛМИК *м. уменьш. от* **холм** дөбөчө.

ХОЛМИ'СТОСТЬ *ж.* адырдуулук, адыр-күдүрлүүлүк.

ХОЛМИ'СТЫЙ, -ая, -ое адырдуу, адыр-күдүрлүү, дөбөлүү, дөңсөлүү, дөңдүү, адыр-күдүр; **холми́стая ме́стность** адырдуу жер.

ХО'ЛОД *м.* 1. суук; **зи́мний хо́лод** кышкы суук; **дрожа́ть от хо́лода** сууктан титирөө; **пахну́ло хо́лодом** суук боло баштады; **соба́чий хо́лод** *разг.* абдан суук, өтө суук; **стоя́ли холода́** суук болуп турду; 2. *перен.* (*равнодушие*) сууктук, салкын кароо, салкын мамиле кылуу; **от его́ слов ве́ет хо́лодом** анын сөзүнөн сууктук келип турат.

ХОЛОДА'ТЬ *несов. разг.* суук боло баштоо, суук катуулоо; **начина́ет холода́ть** суук боло баштады.

ХОЛОДЕ'ТЬ *несов.* 1. муздоо, тоңуу, үшүү; **у меня́ ру́ки холоде́ют** колум муздады, колум үшүдү; **холоде́ет** *безл.* муздай баштады, үшүй баштады, тоңо баштоо; 2. *перен.* селдейип катып калуу; **холоде́ть от у́жаса** коркунучтан селдейип катып калуу.

ХОЛОДЕ'Ц *м. кул. см.* **сту́день.**

ХОЛОДИ'ЛЬНИК *м.* 1. (*сооружение, помещение*) холодильник, муздаткыч (*тез бузулуп кетүүчү азыктар сакталууга арналган жай*); **ваго́н-холоди́льник** вагон-хо-

www.bizdin.kg

лодильник; **2.** холодильник (*тез бузулуп кетүүчү азыктарды муздата турган прибор*); **электрический холодильник** электр холодильниги.

ХОЛОДИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое муздатуучу; **холоди́льная устано́вка** муздатуучу установка; **холоди́льный шкаф** муздатуучу шкаф (*тез бузулуп кетүүчү азыктарды сактоого арналган шкаф*).

ХОЛОДИ'ТЬ *несов.* салкындатуу, суутуу; **ве́тер холоди́л лицо́** суук бетти салкындатты.

ХО'ЛОДНО 1. *нареч.* (*бесстрастно, равнодушно*) көңүлсүз, жактырбай, кыртыш сүйбөй, салкын; **хо́лодно встре́тить** *кого-л.* *бирөөнү* көңүлсүз, салкын каршы алуу; **хо́лодно отнести́сь** *к кому-л.* *бирөөгө* салкын мамиле кылуу; **он отве́тил хо́лодно** кыртышы сүйбөй жооп берди; **2.** *безл. в знач. сказ., кому-чему* суук; **мне хо́лодно** мен үшүп турам; **сего́дня хо́лодно** бүгүн суук.

ХОЛОДНОВА'ТЫЙ, -ая, -ое *разг.* суугураак.

ХОЛО'ДНОЕ *ср. см.* **холо́дный** 5.

ХОЛОДНОКРО'ВНЫЕ *мн.* (*ед.* **холоднокро́вное** *ср.*) *зоол.* суук кандуу, салкын кандуу (*денесинин температурасын айланадагы температурага жараша өзгөртө турган балык, амфибия жана башкалар сыяктуу жаныбарлар*).

ХО'ЛОДНОСТЬ *ж.* (*равнодушие*) сууктук, түнттүк, көңүл коштук.

ХОЛО'ДНЫЙ, -ая, -ое **1.** суук, салкын, муздак; **холо́дная пого́да** суук аба ырайы, суук күн; **холо́дная зима́** суук кыш; **холо́дное ле́то** салкын жай, муздак жай; **холо́дный по́яс** *геогр.* суук пояс, **поста́вить в холо́дное ме́сто** суук жерге коюу; **холо́дный чай** муздак чай; **холо́дная кварти́ра** муздак квартира; **холо́дная да́ча** меши жок дача; **холо́дные блю́да** муздак тамак (*муздак желе турган тамак*); **обли́ть холо́дной водо́й** 1) муздак сууну жаба куюу; 2) *перен.* бир нерсе менен жаман сезимде калтыруу, таң калтыруу; **2.** (*об одежде*) камсоосу жок, жылуулугу аз; **холо́дное пальто́** жеңил, жылуулугу аз пальто; **3.** *перен.* (*равнодушный, бесстрастный*) көңүлсүз, түнт, суук, көңүлкош, кыртышы сүйбөгөн; **холо́дный взгляд** суук көз караш, көңүлсүз көз караш; **холо́дные отноше́ния** суук мамиле; **холо́дный приём** салкын кабыл алуу; **4.** *тех.* кызытпай турган, кызытылбаган; **холо́дная клёпка** кызытпай туруп бөрктөп кадоо; **холо́дный прока́т** кызытылбаган прокат; **холо́дный спо́соб обрабо́тки мета́ллов** кызытпай туруп металлды иштеп чыгуу жолу; **5.** *в знач. сущ. ср. кул.* суук, муздак (*тамак*); ◇ **холо́дное ору́жие** атылбас жабдык (*мис. канжар, кылыч, штык, найза ж. б.*); **холо́дный сапо́жник** *разг.* көчөдө иштөөчү өтүкчү, жамакчы; **холо́дная зави́вка** чачты муздак тармалдоо; **«холо́дная война́»** *см.* **война́.**

ХОЛОДО'К *м. разг.* **1.** салкын; **у́тренний холодо́к** эртең мененки салкын; **сиде́ть в холодке́** салкында отуруу, көлөкөдө отуруу; **2.** *перен.* (*отчуждённость, равнодушие*) көңүлсүздүк, кыртышы сүйүңкүрөбөгөндүк; **в их отноше́ниях наступи́л холодо́к** алардын мамилесинде кыртышы сүйүңкүрөбөгөндүк пайда болду.

ХОЛОДОСТО'ЙКИЙ, -ая, -ое суукка турумдуу, суукка чыдамдуу.

ХОЛО'П *м.* **1.** *ист.* кул (*Байыркы Руста*); крепостной дыйкан (*крепостнойлук Россияда*); **2.** *перен. презр.* (*низкопоклонник*) бирөөнүн алдында жасакерденүүчү, көшөкөрлөнүүчү кошаматчы киши.

ХОЛО'ПКА 1. *ж. ист.* күң (*Байыркы Руста*); дыйкан аял (*крепостнойлук Россияда*); **2.** *женск. р.* к **холоп** 2.

ХОЛО'ПСКИЙ, -ая, -ое **1. холоп**-*ко т.*; **2.** *перен. презр.* (*раболепный*) көшөкөрлөнгөн, бөйпөңдөгөн, кошаматтанган.

ХОЛО'ПСТВО *ср.* **1.** *ист.* (*рабство*) кулчулук; **2.** *собир. ист.* (*холопы*) кулдар, күңдөр; **3.** *перен. презр.* (*низкопоклонство*) көшөкөрчүлүк, кошаматчылык.

ХОЛО'ПСТВОВАТЬ *несов.* (*раболепствовать*) көшөкөрлөнүү, кошаматтануу, бөйпөңдөө, жасакерденүү.

ХОЛОСТИ'ТЬ *несов. кого-что* биттөө, бычуу (*айбанды*); **холости́ть жеребца́** айгырды бычуу.

ХОЛОСТО'Й, -а́я, -о́е **1.** (*неженатый*) бойдок, бойдок тук; **холосто́й челове́к** бойдок киши; **холоста́я жизнь** бойдоктук турмуш; **2.** *тех.* куру бекер, пайдасыз; **холосто́й ход маши́ны** машинанын куру бекер жүрүшү; **3.** *воен.* огу жок; **холосто́й патро́н** огу жок патрон; **холосто́й вы́стрел** огу жок атуу, оксуз атуу; **холосто́й заря́д** куру дүрмөт (*дарысы бар, огу жок дүрмөт*).

ХОЛОСТЯ'К *м.* бойдок (*бойдок киши*); **ста́рый холостя́к** карган бойдок.

ХОЛОСТЯ'ЦКИЙ, -ая, -ое бойдоктук; **холостя́цкая жизнь** бойдоктук турмуш; **холостя́цкие привы́чки** бойдоктук адаттар.

ХОЛОЩЕ'НИЕ *ср.* биттөө, бычуу (*айбанды*).

ХОЛОЩЁНЫЙ, -ая, -ое биттелген, бычылган; **холощёный конь** бычылган ат.

ХОЛСТ *м.* **1.** (*ткань*) боз кендир (*кездеме*); **небелёный холст** агартылбаган боз кендир; **2.** *жив.* май боёк менен тартылган картина.

ХОЛСТИ'НА *ж.* боз кендир, кенеп; **мешо́к из холсти́ны** боз кендирден жасалган мешок.

ХОЛСТИ'ННЫЙ, -ая, -ое **холстина**-*га т.*

ХОЛУ'Й *м.* **1.** *уст.* (*слуга, лакей*) малай (*буржуазиялык-дворяндык турмушта*); **2.** *перен. презр.* кошаматчы, жасакер, көшөкөр.

ХОЛУ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **холуй**-*га т.*

ХОЛУ'ЙСТВО *ср. презр.* кошаматчылык, жасакерчилик, көшөкөрчүлүк.

ХОЛУ'ЙСТВОВАТЬ *несов. презр.* кошамат кылуу, жасакерденүү, көшөкөрлөнүү.

ХОЛЩО'ВЫЙ, -ая, -ое **холст** 1-*ге т.*; **холщо́вая руба́ха** боз кендирден жасалган көйнөк.

ХО'ЛЯ *ж. уст.*: **жить в хо́ле** ыракатта жашоо; **держа́ть в хо́ле** сылап-сыйпап багуу, алпештеп багуу, чаң кондурбай багуу.

ХОМУ'Т *м.* **1.** каамыт; **2.** *перен.* (*обуза*) убаракерчилик, түйшүк; **наде́ть на себя́ хому́т** өзүнө түйшүктү жүктөп алуу; **3.** *тех.* каамыт (*бирдемени бекитүү үчүн колдонула турган, шакек сыяктуу нерсе*).

ХОМУТИ'НА *ж.* каамыт чучугу.

ХОМЯ'К *м. зоол.* хомяк (*эгинге, данга зыян келтирүүчү чычкан сымал айбан*).

ХОР *м.* **1.** хор (*обончу, ырдоочулар тобу*); **мужско́й хор** эркектер хору; **хо́ром** 1) хор болуп (*чогуу ырдоо*); **петь хо́ром** хор менен ырдоо; 2) *перен.* (*одновременно*) чогуу, бир добуштан, жапырт (*кыйкыруу, макулдоо ж. б.*); **2.** *перен.* көп кишилердин үндөрү, сүйлөгөн сөздөрү; **хор насме́шек** *разг.* көп кишилердин шылдыңдап сүйлөп жаткан үндөрү.

ХОРА'Л *м. муз.* хорал (*католиктердеги, протестанттардагы диний ырдын бир формасы; ошондой эле формадагы музыкалык пьеса*).

ХОРВА'Т *м.* хорват.

ХОРВА'ТКА *женск. р.* к **хорва́т;** хорватка.

ХОРВА'ТСКИЙ, -ая, -ое **хорват**-*ка т.*; **хорва́тский язы́к** хорват тили.

ХОРВА'ТЫ *мн.* хорваттар.

ХО'РДА *ж.* хорда (**1.** *мат. бир ийри сызыктын* (*мис. дуганын*) *эки нокотунун арасын кошуучу түз сызык*; **2.** *биол. кээ бир айбандардын* (*мис. балыктын*) *арка сөөгү, кыр аркасы*).

ХОРЕ'Й I *м. лит.* хорей (*басымы биринчи муунда болгон эки мууңду ыр стопасы, мис. Пушкиндин ырында* бу́ря мгло́ю не́бо кро́ет).

ХОРЕ'Й II *м. обл.* хорей (*чанага чегилген бугуларды айдоо үчүн колдонулуучу узун шыргый*).

www.bizdin.kg

ХОРЁК *м. зоол.* күзөн (*сасык күзөн*).

ХОРЕОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **хореография**-*га т.*; хореографиялык; **хореографи́ческое иску́сство** хореографиялык искусство.

ХОРЕОГРА'ФИЯ *ж. иск.* хореография (**1.** *балет искусствосу жөнүндөгү илим*; **2.** *өзүнчө тамгалардын жардамы менен бийлөө кыймылдарын жазуу*; *балет танцасынын композициясы жана анын коюлушу*).

ХОРИ'СТ *м.* хорист, хорчу (*хорго катышуучу обончу эркек*).

ХОРИ'СТКА *женск. р. к* **хори́ст**; хористка.

ХОРМЕ'ЙСТЕР *м. театр.* хормейстер (*хор башкаруучу адам*).

ХОРОВО'Д *м.* хоровод (*бир нече киши кол кармашып тегерек болуп алып бийлеп, ырдап жүрүүчү эл оюну*).

ХОРОВО'ДИТЬСЯ *несов. с кем-чем, разг.* алпурушуу, убаралануу (*бирөө менен*).

ХОРОВО'ДНЫЙ, -ая, -ое **хоровод**-*го т.*; **хорово́дные пе́сни** хоровод ырлары; **хорово́дные пля́ски** хоровод бийлери.

ХОРОВО'Й, -а́я, -о́е **хор**-*го т.*; **хорово́е пе́ние** хор менен (хор болуп) ырдоо; **хорово́й кружо́к** хор кружок.

ХО'РОМ *см.* **хор**.

ХОРО'МЫ *только мн. уст.* көп бөлмөлүү чоң заңгыраган үй.

ХОРОНИ'ТЬ *несов. кого-что* **1.** көмүү, көргө коюу; **2.** *перен.* (*предавать забвению*) биротоло унуткарып таштоо, эске алынбай калсын деп эсептөө (унутуу); ◇ **хорони́ть концы́** *разг.* изин суутуу, изин жоготуу (*бир кылмыштуу иштн жашыруу*; *кылмыштуу бир ишке катышуунун изин суутуу*).

ХОРОНИ'ТЬСЯ *несов.* **1.** *разг.* (*прятаться, скрываться*) жашырынуу; **2.** *страд. к* **хорони́ть**.

ХОРОХО'РИТЬСЯ *несов. разг.* куру кайрат көрсөтүү, мурдун асманга көтөрүү, кокураюу, жел өпкөлүк кылуу.

ХОРО'ШЕНЬКИЙ, -ая, -ое (*миловидный*) жакшынакай, татынакай, сүйкүмдүү; ◇ **хоро́шенькая исто́рия!** *ирон.* жакшы болгон тура!, ырас окуя болгон тура! (*табалап, шылдыңдап*); **хоро́шенького понемно́жку** *ирон.* жакшыны татыгы менен (аз-аздан).

ХОРОШЕ'НЬКО *нареч. разг.* (*как следует*) жакшылап, абдан; **я ещё и сам не зна́ю хороше́нько** мен өзүм да али жакшылап биле элекмин.

ХОРОШЕ'ТЬ *несов.* сулуу болуу, сулуу боло баштоо, жакшынакай болуу, жакшынакай боло баштоо.

ХОРО'ШИЙ, -ая, -ее **1.** жакшы, дурус; **хоро́ший челове́к** жакшы киши; **хоро́ший рабо́тник** жакшы кызматчы; **2.** *только кратк. ф.* (*красивый*) сулуу, көрктүү; **э́тот па́рень хоро́ш собо́й** бул көрктүү жигит; **как э́та де́вушка хороша́!** бул кыз кандай сулуу!; ◇ **жела́ю вам всего́ хоро́шего** сиздин жакшы болушуңузга тилектешмин; **хоро́ший знако́мый** жакшы тааныш (*жакын, ынак тааныш*); **хоро́шая по́рция вина́** винонун бир кыйла порциясы; **мы с ним хоро́ши** биз аны менен ынакпыз (татуубуз); **жить по-хоро́шему** ынтымактуу болуу, татуу жашоо, татуу туруу; **ты то́же хоро́ш!** *разг.* сени да билебиз!; сенде да бар!

ХОРОШО' I **1.** *нареч.* жакшы; **он хорошо́ рабо́тает** ал жакшы иштеп жатат; **ребёнок хорошо́ вёл себя́** бала өзүн жакшы алып жүрдү; **она́ хорошо́ одева́ется** ал жакшы кийинет, ал жакшы кийинип жүрөт; **2.** *безл. в знач. сказ. кому-чему* (*о хорошем состоянии кого-чего-л.*) жакшы, сонун; **мне хорошо́ здесь** мында мага жакшы; ◇ **хорошо́ тебе́ сове́товать** кеңеш берүү сага жеңил; **хорошо́ на у́лице** көчөдө сонун; **хорошо́, что он пришёл сего́дня** анын бүгүн келгени жакшы.

ХОРОШО' II **1.** *частица утверд.* (*да, согласен, ладно*) макул, болуптур, ооба; **ты придёшь? — Хорошо́, приду́** сен келесиңби? — Ооба, келем; **я приду́ че́рез час, хорошо́?** мен бир сааттан кийин келем, макулбу?; **2.** *частица* (*угроза*) болуптур, карап тур, көрөрсүң; **хорошо́, я э́того не забу́ду** карап тур, мен муну унутпайм, эсимен чыгарбайм; **хорошо́! всё э́то тебе́ припо́мнится!** карап тур, сен бирди көрөсүң!; макул, мунун баары сенин эсиңе келер!

ХОРУ'ГВЬ *ж.* хоругвь (**1.** *уст. войско туусу, аскер туусу*; **2.** *церк. диний ж. б. сүрөттөр түшүрүлгөн чиркөө туусу*).

ХОРУ'НЖИЙ *м. воен. уст.* хорунжий (*революцияга чейинки казак орус аскерлеринде — подпоручик менен барабар болгон офицердик чин*).

ХО'РЫ *только мн.* хоры (*чоң залдын үстү жагындагы балкон, ачык галерея*).

ХОРЬ *м. см.* **хорёк**.

ХОРЬКО'ВЫЙ, -ая, -ое **хорёк**-*ко т.*; **хорько́вая шу́ба** күзөн терисинен жасалган ичик, күзөн ичик.

ХОТЕ'НИЕ *ср.* ⁼гысы келүү, каалоо, тилөө, эңсөө; ◇ **на вся́кое хоте́нье есть терпе́нье** *посл.* тилегиңдин баары эле орундала бербейт.

ХОТЕ'ТЬ *несов. чего, с неопр. и без доп.* ⁼гысы келүү, каалоо, тилөө, эңсөө, керек кылуу; **хоте́ть пить** ичкиси келүү; **он хо́чет спать** анын уктагысы келет; **я о́чень хочу́ его́ ви́деть** мен аны көрүүнү абдан каалаймн; **во всём ми́ре нет наро́да, кото́рый хоте́л бы войны́** бүтүн дүйнөдө согушту каалай турган эл жок; **что вы э́тим хоти́те сказа́ть?** муну менен сиз эмнени айткыңыз келет?; **чего́ вы хоти́те?** сиз эмнени тилейсиз (каалайсыз)?, сизге эмне керек?; ◇ **как хоти́те** 1) каалаганыңыздай, билгениңиздей, мейлиңиз, ыктыярыңыз; 2) (*всё-таки*) кандай кылсаңыз да, кандай болгондо да, бирок да; **как хоти́те, но э́то неве́рно** өзүңүз билиңиз, кандай болгондо да бул туура эмес; **как хо́чешь, а я пойду́** кандай кылсаң да: мен барам; **хо́чешь не хо́чешь** тилесең-тилебесең да; кааласаң-каалабасаң да; амал жоктуктан, аргасыздан; **е́сли хоти́те** *или* **е́сли хо́чешь** *вводн. сл.* мен сизге (сага) айтсам *же* мен сага айтсам; **э́то, е́сли хоти́те, вре́дно** мен сизге айтсам, бул — зыяндуу.

ХОТЕ'ТЬСЯ *несов. безл. кому с неопр.* ⁼гысы келүү, тилөө, каалоо, көөнү түшүү; **мне хоте́лось бы** менин каалагым келер эле, мен каалар элем; **мне хо́чется спать** менин уктагым келет; **мне не хо́чется ча́ю** менин чай ичким келбейт.

ХОТЬ 1. *союз уступ.* (*несмотря на то, что; даже если*) ⁼са да, менен да; **он хоть и стар, но бодр** ал кары болсо да, тың; **хоть ты и смо́тришь, но не ви́дишь** караганың менен да, көрбөйсүң; **2.** *союз уступ.* (*допустим, или, пусть*) мейли; **приходи́ хоть сего́дня, хоть за́втра** мейлиң бүгүн кел, мейлиң эртең кел; **3.** *частица усил.* (*даже*) ⁼са да; **пойду́ хоть сейча́с** азыр болсо да барам; **тебя́ хоть кто зна́ет** сени ким болбосун тааныйт; **хоть тепе́рь** азыр болсо да; **жди хоть неде́лю** мейлиң, бир жума күт; **4.** *частица усил.* (*по крайней мере*) эч болбогондо; **скажи́те хоть одно́ сло́во** эч болбогондо бир сөз айтсаңыз; **дай хоть де́сять рубле́й** эч болбогондо он сом бер; **5.** *частица разг.* (*к примеру, например*) мисалы; **взять хоть э́тот слу́чай за образе́ц** мисалы, бул учурду үлгү катары алганда; **взять хоть э́тот факт** мисалы мына ушул фактыны алсак; **6.** *с относ. мест.* (*любой*) мейли, ⁼са да, кимиси болсо да, ким болсо да; **хоть кто** ким (иси) болсо да; мейли, ким болсо да; **хоть что** эмне(си) болсо да; **хоть како́й** кандай(ы) болсо да; **хоть куда́** 1) кайда болсо, каяка болсо да; 2) *перен.* сонун, эң жакшы, укмуш; **хоть где** кайда болсо да; мейли кайда болсо да; **хоть како́й-нибудь** кандай болсо да мейли; **хоть что́-нибудь** эмне болсо да мейли; **хоть куда́-нибудь** кайда болсо да мейли; ◇ **хоть бы и так** ушундай эле боло койсун; эмнеси бар, макул эле; **хоть бы** 1) эч болбогондо; **хоть бы сло́во сказа́л** эч болбогондо, бир ооз сөз айтсачы; 2) ⁼сачы; **и хоть бы кака́я-нибудь причи́на**

www.bizdin.kg

была́ эч болбогондо, кенедей бир себеп болсочу; 3) мисалы мына; **вот хоть бы ты** мына мисалы сен; **хоть и** =са да, =ган менен; **хоть день и со́лнечный, но холо́дный** күн ачык болгону менен, суук; **темно́, хоть глаз вы́коли** көзгө сайса көрүнгүс караңгы; **хоть брось** оозго алгыс жаман, өтө жаман; **хоть пруд пруди́** эң көп; **хоть волко́в моро́зь** байлаган ит да чыдабай турган суук (*үйдүн суугу жөнүндө*); **хоть карау́л кричи́** *разг.* айлаңды кетирет, жаныңды койбойт; **хоть верёвки вей из него́** *разг.* ал абдан элпек, эмне айтсаң, ошону иштейт; **хоть шаро́м покати́** *разг.* эч нерсе жок, бопбош, куру; **хоть убе́й** *разг.* өлүп кетейин, өлтүрсөң да; **хоть убе́й, ничего́ не понима́ю** өлтүрсөң да эч нерсе түшүнбөйм; **хоть убе́й, не по́мню** өлүп кетейин, эсимде жок; **хоть вы́жми** *разг.* ийне жибине чейин суу болгон (*мис. жаан өтүп*).

ХОТЯ′ *союз* =са да, менен да; *см.* **хоть** 1; **он хотя́ и согласи́лся, но оста́лся недово́лен** ал макул болсо да, наразы бойдон калды; **он учи́лся хорошо́, хотя́ ча́сто боле́л** тез-тез ооруса да, ал жакшы окуду; ◇ **хотя́ бы** *или* **хотя́ бы да́же** 1) (*даже, если*) карабастан; **хотя́ бы ты захоте́л, я не могу́ тебе́ э́того поручи́ть** сенин каалаганыңа карабастан, мен муну сага тапшыра албаймын; **я бу́ду рабо́тать, хотя́ бы мне до́ктор и запрети́л** мен, доктордун тыйганына карабастан, иштей берем; 2) (*если бы*): **хотя́ бы ты скоре́й прие́хал** кур дегенде сен бат келсең экен; 3) (*даже, например*): **э́то ви́дно хотя́ бы из таки́х фа́ктов** бул, мисалы, мындай фактылардан көрүнөт, бул мындай фактылардан да көрүнүп турат.

ХОХЛА′ТКА *ж.* (*о птице*) үрпөк баш (*башында үрпөгү бар куш*).

ХОХЛА′ТЫЙ, -ая, -ое үрпөгөй, үрпөк баш; **хохла́тая ку́рица** үрпөк баш ток.

ХО′ХЛИТЬСЯ *несов.* 1. (*о птицах*) жүнүн үрпөйтүү (*куш жөнүндө*); 2. *перен. разг.* кабагы түшүү, маанайы бас болуу, көңүлсүз түрдө болуу.

ХОХО′Л *м.* үрпөк, чок (*у птиц*); төбөгө коюлган үрпөйгөн чач, чокчо чач, айдар, көкүл (*у людей*); **ку́рица с хохло́м** үрпөк баш ток.

ХОХОЛО′К *м. уменьш. от* **хохо́л** үрпөкчө, чокчо.

ХО′ХОТ *м.* каткырык; **его́ слова́ вы́звали о́бщий хо́хот** анын сөзү жалпы каткырыкты туудурду; **гомери́ческий хо́хот** кыран-катки күлкү, аябай каткыруу; **взрыв хо́хота** каткырыктын дуу дей түшүшү.

ХОХОТА′ТЬ *несов.* каткыруу, каткырып күлүү; **хохота́ть до упа́ду** боору катканча каткыруу, боору эзилгенче каткыруу; **хохота́ть до слёз** көзүнөн жаш чыкканча каткыруу.

ХОХОТУ′Н *м. разг.* каткырыкчыл, күлкүчү.

ХОХОТУ′НЬЯ *женск. р. к* **хохоту́н.**

ХОХОТУ′ШКА *ж. см.* **хохоту́нья.**

хо́чется *наст. вр. от* **хоте́ться.**

хочу́, хо́чешь *и т. д. наст. вр. от* **хоте́ть.**

ХРАБРЕ′ТЬ *несов. разг.* баатырдануу, эр болуу, кайраттуу болуу.

ХРАБРЕ′Ц *м.* кайраттуу, жүрөктүү, эр.

ХРАБРИ′ТЬСЯ *несов.* куру кайрат кылуу, эрсинүү, баатырсынуу.

ХРА′БРО *нареч.* баатырча, баатырдык менен, эрдик менен, кайраттуу, кайраттуулук менен; **хра́бро сража́ться** эрдик менен согушуу.

ХРА′БРОСТЬ *ж.* кайрат, кайраттуулук, эрдик, жүрөктүүлүк; **беззаве́тная хра́брость** жан-дили менен көрсөткөн баатырдык; **набра́ться хра́брости** эрдик көрсөтүү, кайраттуулукту көрсөтүү.

ХРА′БРЫЙ, -ая, -ое кайраттуу, эр, эр жүрөк, жүрөктүү; **хра́брый во́ин** кайраттуу аскер.

ХРАМ *м.* 1. (*церковь*) храм (*кудайга табынып, чокунуучу, намаз окулуучу үй, мис. чиркөө, бутхана*); 2. *перен.* храм (*касиеттүү, салтанаттуу жай*); **храм нау́ки** илимдин храмы; **университе́т — храм нау́ки** университет — илимдин храмы.

ХРАМОВО′Й, -а́я, -о́е **храм** 1-*ге т.*

ХРАНЕ′НИЕ *ср.* сактоо; **сда́ча на хране́ние** сактоого берүү; **пла́та за хране́ние** сактаганы үчүн акы төлөө; **отда́ть бага́ж на хране́ние** багажды сактоого берүү; **ка́мера хране́ния бага́жа** багажды сактоочу (багаж сакталуучу) камера.

ХРАНИ′ЛИЩЕ *ср.* сактагыч (*бир нерсе сакталуучу жай*); **храни́лище книг** китеп сактагыч.

ХРАНИ′ТЕЛЬ *м.* сактагыч, сактоочу; **храни́тель преда́ний** ата-бабалардан калган жомок ж. б. эсте сактоочу, **храни́тель музе́я** *офиц.* музейди сактоочу.

ХРАНИ′ТЬ *несов.* 1. *что* (*сохранять, беречь*) сактоо; **храни́ть де́ньги в сберега́тельной ка́ссе** акчаны сактык кассасында сактоо; **храни́ть проду́кты в по́гребе** азыкты погребде сактоо; 2. *что* (*соблюдать, выполнять*) аткаруу, орундоо, сактоо; **храни́ть обы́чаи** үрп-адатты сактоо; **храни́ть та́йну** сырды сактоо; **храни́ть в та́йне** *что-л. бир нерсени* жашырып коюу, *бир нерсени* жашырын сактоо; **храни́ть в чистоте́ вели́кое зва́ние чле́на па́ртии** партиянын мүчөсүнүн улуу атагын тазалыкта сактоо; 3. *кого-что* (*оберегать*) сактоо, коргоо; **храни́ть как зени́цу о́ка** көздүн карегиндей сактоо; ◇ **храни́ть в па́мяти** эсте сактоо, эч убакта унутпоо; **храни́ть молча́ние** унчукпоо, унчукпай жым туруу, үн чыгарбоо.

ХРАНИ′ТЬСЯ *несов.* 1. (*находиться*) болуу, сакталуу; 2. *страд. к* **храни́ть.**

ХРАП I *м.* 1. коңурук (*человека*); кошкурук (*напр. лошади*); 2. (*часть переносья у животных*) айбандын тумшугу (*көбүнчө аттын*).

ХРАП II *м. тех.* храп (*механизмдин кыймылдагыч бөлүктөрүн токтотуу үчүн колдонулуучу планка сыяктуу таканчык*).

ХРАПЕ′НИЕ *ср.* коңурук тартуу (*человека*), кошкуруу (*лошади*).

ХРАПЕ′ТЬ *несов.* корулдоо, коңурук тартуу, корулдап уктоо (*о человеке*); кошкуруу (*о лошади*); кыркыроо (*о животных*).

ХРАПОВИ′К *м. тех.* храповик (*валды кайта, керисинче айландырууга тоскоол боло турган механизм*).

ХРАПОВО′Й, -а́я, -о́е *тех.* **храп** II-*ге т.*; **храпово́е колесо́** храптуу дөңгөлөк.

ХРЕБЕ′Т *м.* 1. *анат.* кыр арка, кыр арка омурткалар (*омурткалар түркүгү*); 2. *перен. разг.* (*спина*) үст, арка; **он всё вы́нес на своём хребте́** ал бардык кыйынчылыкка өзү чыдады; 3. (*горная цепь*) кыр, кырка; **го́рный хребе́т** тоо кыркалары, тоо кыркасы

ХРЕН *м. бот.* хрен (*тамыры тамакка салынуучу чөп өсүмдүк*); ◇ **ста́рый хрен** *бран.* как баш (*абышка*); **хрен ре́дьки не сла́ще** *погов.* бирөө-бирөөнөн артык эмес.

ХРЕСТОМА′ТИЯ *ж.* хрестоматия (*окуу куралы — тандалган чыгармалардан же алардын үзүндүлөрүнөн түзүлгөн жыйнак*).

ХРИЗАНТЕ′МА *ж. бот.* хризантема (*сеңселген гүлдүү кооз чөп өсүмдүк*).

ХРИЗОБЕРИ′ЛЛ *м. мин.* хризоберилл (*көгүлтүр саргыч түстүү кымбат баалуу асыл таш*).

ХРИЗОЛИ′Т *м. мин.* хризолит (*көгүлтүр жылтырак асыл таштын бир түрү*).

ХРИЗОПРА′З *м. мин.* хризопраз (*асыл таштын бир түрү*).

ХРИЗОТИ′Л *м. мин.* хризотил (*булалуу минерал, асбесттин бир түрү*).

ХРИП *м.* кырылдоо, кыркыроо, киркирөө; **предсме́ртный хрип** өлүү алдында кырылдоо; **хри́пы в лёгких** *мед.* өпкөнүн кыркырагы (*өпкөгө суук тийгендеги кырылдаган тыбыш*).

ХРИПЕ′НИЕ *ср.* кырылдоо, кыркыроо, киркирөө.

www.bizdin.kg

ХРИПЕ'ТЬ *несов.* кыркыроо, кырылдоо, киркирөө; **больно́й хрипи́т** оору кырылдап атат; **в го́рле хрипи́т** тамак кырылдайт.

ХРИ'ПЛО *нареч.* кыркырап, киркиреп; **хри́пло говори́ть** кыркырап сүйлөө, киркиреп сүйлөө.

ХРИ'ПЛОСТЬ *ж.* кыркырактык, кырылдактык, киркиректик; **хри́плость го́лоса** үндүн кыркырактыгы, үндүн киркиректиги.

ХРИ'ПЛЫЙ, -ая, -ое кыркырак, кырылдак, киркирек; **говори́ть хри́плым го́лосом** кырылдап сүйлөө, кирилдеп сүйлөө, **хри́плый го́лос** киркирек үн.

ХРИ'ПНУТЬ *несов.* үн бүтүү, кыркырап калуу, кырылдап калуу, киркиреп калуу; **го́лос хри́пнет** үн кыркырайт, үн бүтөт, үн киркирейт.

ХРИПОТА' *ж.* кыркырактык, киркиректик, кырылдактык; **крича́ть до хрипоты́** кырылдап калганча кыйкыруу, үнү кырылдагыча кыйкыруу.

ХРИСТИАНИ'Н *м.* христианин (*христиан дининдеги киши*).

ХРИСТИА'НКА *женск. р. к* **христиани́н;** христианка.

ХРИСТИА'НСКИЙ, -ая, -ое **христианство**-*го*, **христиани́н**-*ге т.*; христиандык; **христиа́нская рели́гия** христиандык дин.

ХРИСТИА'НСТВО *ср.* христианство (*мифтик ыйса пайгамбарды кудай деп ишенгендикке негизделген дин*).

ХРОМ I *м.* хром (1. *хим. химиялык элементтердин бири, катуу металл, техникада колдонулат*; 2. *сары боёктун бир түрү*)

ХРОМ II *м.* (*кожа*) хром, куром (*куром булгаары*).

ХРОМАТИ'ЗМ *м.* хроматизм (1. *муз. жарты тон боюнча үндүн жогорулашы же төмөндөшү*; 2. *физ. күндүн ак шооласынын түрдүү түстөргө бөлүнүү, таралуу касиети*).

ХРОМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **хроматизм** 1-*ге т.*; хроматизмдик; **хромати́ческая га́мма** хроматизмдик гамма, 2. **хроматизм** 2-*ге т.*; хроматикалык; **хромати́ческая аберра́ция** хроматикалык аберрация.

ХРОМА'ТЬ *несов.* 1. аксоо, аксаңдоо, төкөрөңдөө, сылтуу; **хрома́ть на ле́вую но́гу** сол бутунан аксоо; 2. *перен. разг.* (*иметь недостатки*) начар билүү, кемчилиги болуу; **у него́ орфогра́фия хрома́ет** анын орфографиясы начар; ◇ **хрома́ть на о́бе ноги́** *разг.* төрт аягынан тең аксоо (*өтө начар болуу, мис. иш*).

ХРОМИ'РОВАНИЕ *ср. тех.* хромдоо.

ХРОМИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, тех.* хромдоо (*металлдан жасалган буюмдардын сыртын хромдоо, сыртына хром жабуу*).

ХРО'МИСТЫЙ, -ая, -ое *тех.* хромдуу; **хро́мистая сталь** хромдуу болот.

ХРОМОВОКИ'СЛЫЙ, -ая, -ое: **хромовоки́слый свине́ц** *хим.* хром кычкыл коргошун.

ХРО'МОВЫЙ I, -ая, -ое **хром** I-*ге т.*; хромдуу; **хро́мовая кислота́** хром кислотасы, хром кошулган кислота.

ХРО'МОВЫЙ II, -ая, -ое **хром** II-*ге т.*; **хро́мовая ко́жа** хром булгаары; **хро́мовые сапоги́** хром өтүк.

ХРОМО'Й, -а́я, -о́е 1. аксак, төкөр; **хрома́я нога́** аксак бут; **он хром на ле́вую но́гу** ал сол бутунан аксайт; 2. *в знач. сущ. м., ж.* аксак; 3. *разг.* (*о мебели*) бир буту сынган, бир буту кыска; **хромо́й стул** бир буту сынган стул, бир буту кыска стул.

ХРОМОЛИТОГРА'ФИЯ *ж.* хромолитография (1. *литография жолу менен бир нече боёктуу кылып басып чыгаруу*; 2. *ушундай жол менен басылган нерсе*).

ХРОМОНО'ГИЙ, -ая, -ое *см.* **хромо́й.**

ХРОМОНО'ЖКА *ж. разг.* аксак, төкөр (*аял, кыз*).

ХРОМОСО'МЫ *мн.* (*ед.* **хромосо́ма** *ж.*) *биол.* хромосомдор (*клеткалык ядронун негизги боёктор менен интенсивдүү түрдө боёлуп туруучу элементтери*).

ХРОМОСФЕ'РА *ж. астр.* хромосфера (*күндүн атмосферасынын ачык кызыл түстөгү өңү бар сырткы кабаты*).

ХРОМОТА' *ж.* аксактык, төкөрдүк.

ХРОМОТИ'ПИЯ *ж. полигр.* хромотипия (*көп түстүү боёктуу типографиялык басма*).

ХРОМОФОТОГРА'ФИЯ *ж. фото* хромофотография (1. *түстүү сүрөт чыгаруу жолу*; 2. *ушул жол менен алынган сүрөт*).

ХРО'МПИК *м. хим.* хромпик (*химиялык туздун бир түрү*).

ХРО'НИК *м. мед.* эски оорулуу, өнөкөт оорулуу киши.

ХРО'НИКА *ж.* 1. *ист.* хроника (*окуяларды хронологиялык ирети менен жазуу*); **ру́сские хро́ники называ́ются ле́тописями** орус хроникалары летописттер деп аталат; 2. *лит.* хроника (*коомдук, үй-бүлөлүк окуялардын тарыхы жазылган адабият чыгармасы*); **семе́йная хро́ника** үй-бүлө хроникасы; 3. хроника (*газетада — күндөлүк турмуш окуяларынын бөлүмү*); 4. *кино* хроника (*күндөлүк коомдук турмуштан алынган кыскача фильм*).

ХРОНИКА'ЛЬНО-ДОКУМЕНТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое хроникалык-документалдык.

ХРОНИКА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое хроникалуу, хроникалык; **хроника́льный фильм** хроникалуу фильм, хроникалык фильм.

ХРОНИКЁР *м.* хроникачы (*күндөлүк жергиликтүү турмуштан, газета хроникасы үчүн материалдар жыйноочу киши*).

ХРОНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое өнөкөт болгон, созулма, дайыма кармоочу, дайыма; **хрони́ческое заболева́ние** өнөкөт оору; **хрони́ческий больно́й** өнөкөт оорулуу киши.

ХРОНО'ГРАФ *м.* хронограф (1. *ист. байыркы жазманын эстелиги; ал ошол мамлекеттин хроникасы катарында сакталып турат*; 2. *тех. так кылып убакытты жазып туруучу аспап, мис. замбиректин огунун учушунун тездигин өлчөп жазып туруучу аспап*).

ХРОНО'ЛОГ *м.* хронолог (*хронология боюнча специалист*).

ХРОНОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **хронология**-*га т.*; хронологиялык; **хронологи́ческие да́ты** хронологиялык даталар; **хронологи́ческие табли́цы** хронологиялык таблицалар.

ХРОНОЛО'ГИЯ *ж. ист.* хронология (1. *убакыт тартиби боюнча бир окуялардын түзүлүшү, тартиптелиши*; 2. *тарыхый окуяларды алардын кайсы убакытта болгонуна жараша көрсөтүү; окуялардын белгиленген даталары*).

ХРОНО'МЕТР *м.* хронометр (*балансири бар, туура жүрүүчү астрономиялык саат*).

ХРОНОМЕТРА'Ж *м.* хронометраж (*эмгек процессеринин канча убакытка созула тургандыгын секундомердин жардамы менен текшерүү*).

ХРОНОМЕТРАЖИ'СТ *м.* хронометражист (*бир нерсенин хронометражын жүргүзүүчү киши*).

ХРОНОМЕТРИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* хронометраждоо (*бир нерсени хронометраждоо*).

ХРОНОМЕТРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **хронометр**-*ге т.*; хронометрдик; **хронометри́ческое определе́ние вре́мени** убакытты хронометрдик белгилөө, убакытты хронометр менен белгилөө.

ХРОНОСКО'П *м.* хроноскоп (*эң бир кыска убакытты өлчөө үчүн колдонула турган электр сааты*).

ХРУ'ПКИЙ, -ая, -ое 1. (*ломкий, непрочный*) морт, бат сынма, тез сынма; **хру́пкий мета́лл** морт металл; 2. *перен.* (*нежный, слабый*) назик; бош, чың эмес, начар; **хру́пкое здоро́вье** начар ден соолук; **хру́пкая де́вушка** назик кыз.

ХРУ'ПКОСТЬ *ж.* 1. (*ломкость, непрочность*) морттук; 2. *перен.* (*нежность, слабость*) назиктик; чың эместик, начардык, боштук.

ХРУСТ *м.* кычыроо, кырсылдоо, тырсылдоо, чыртылдоо, чытыроо, кырс этүү, тырс этүү, чырт этүү, чытыр

www.bizdin.kg

этүү, кычыр этүү, кырч этүү; **хруст снéга под ногáми** басканда кардын кычырашы; **хруст костéй** сөөктүн кырс этиши, сөөк-саактын кычырашы.

ХРУСТА'ЛИК *м. анат.* чечекей (*көздүн чечекейи*).

ХРУСТА'ЛЬ *м.* хрусталь (1. *жогорку сорттогу айнектин бир түрү*; 2. *ушундай айнектен жасалган идиш*); ◇ **гóрный хрустáль** тоо хрусталы (*түссүз тунук кварцтын бир түрү*).

ХРУСТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1. хрусталь-***га т.*; хрусталдык; **хрустáльный завóд** хрусталь заводу; **2.** *перен.* (*прозрачный*) таза,тунук; **хрустáльная водá** тунук суу.

ХРУСТЕ'ТЬ *несов.* кырсылдоо, тырсылдоо, чыртылдоо, чытыроо, кычыроо; **снег хрустúт под ногáми** басканда кар кычырайт; **печéнье хрустúт на зубáх** печенье тиштегенде кырсылдайт.

ХРУ'СТНУТЬ *однокр.* кырс (курс) этүү, тырс этүү, чырт этүү, чытыр этүү, кычыр этүү, кырч этүү.

ХРУСТЯ'ЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **хрустéть; 2.** *прил.* кырсылдаган, кычыраган, чыртылдаган, тырсылдаган.

ХРУЩ *м. зоол.* хрущ (*айыл чарбачылыкка жана токойчулукка зыяндуу коңуздун бир түрү*).

ХРЫЧ *м. прост. бран.* как баш, көк чоку (*кары кишиге карата тилдеп айтылган сөз*); **стáрый хрыч** карыган как баш.

ХРЫЧО'ВКА *ж. прост. бран.* мастен, как баш (*кемпирге карата тилдеп айтылган сөз*).

ХРЮ'КАНЬЕ *ср.* коркулдоо (*чочко*).

ХРЮ'КАТЬ *несов.* коркулдоо.

ХРЮ'КНУТЬ *однокр.* корк этүү (*чочко жөнүндө*).

ХРЯК *м.* каман, чочконун эркеги.

ХРЯЩ I *м. анат.* кемирчек, кечир; **носовóй хрящ** мурун кемирчеги.

ХРЯЩ II *м. геол.* хрящ (*тоо тектеринин сыныктарынан чыккан ири кум*).

ХРЯЩЕВА'ТЫЙ, -ая, -ое кемирчектүү; **хрящевáтое мя́со** кемирчектүү эт.

ХРЯЩЕВО'Й, -áя, -óе **хрящ** I-*ге т.*; кемирчектүү; **хрящевáя ткань** кемирчектүү ткань.

ХУ'ДЕНЬКИЙ, -ая, -ое *уменьш.* илмигий, чилмигий, тыржыйган, чилжийген (*арык адам*).

ХУДЕ'ТЬ *несов.* арыктоо, жүдөө; **он худéет с кáждым днём** ал күндөн күнгө арыктап баратат.

ХУ'ДО I *ср.* жамандык, начардык; **он никомý не дéлает хýда** ал эч кимге жамандык кылбайт; ◇ **нет хýда без добрá** *посл.* ачтын тогу, арыктын семизи бар.

ХУ'ДО II **1.** *нареч.* жаман, начар; **э́то мóжет кóнчиться хýдо** мунун түбү жаман болуп бүтүшү мүмкүн; **2.** *безл. в знач. сказ. кому-чему* жаман, начар; **больнóму хýдо** оорунун абалы начар.

ХУДОБА' *ж.* арыктык, илмигийлик.

ХУДО'ЖЕСТВЕННО *нареч.* көркөмдүү, кооз.

ХУДО'ЖЕСТВЕННОСТЬ *ж.* көркөмдүк, көркөмдүүлүк, кооздук.

ХУДО'ЖЕСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** көркөм, кооз; **худóжественный руководи́тель теáтра** театрдын көркөм жетекчиси; **худóжественная литератýра** көркөм адабият; **худóжественное произведéние** көркөм чыгарма; **худóжественная самодéятельность** өздүк көркөм чыгармачылык; **2.** (*отвечающий требованиям искусства*) көркөмдүк, кооздук; **худóжественные достóинства произведéния** чыгарманын көркөмдүк (кооздук) жагы (жарактуулугу)

ХУДО'ЖЕСТВО *ср.* **1.** (*искусство*) художество; **Акадéмия худóжеств** Художестволор академиясы; **2.** *разг. неодобр.* (*проделка*) кылык, жаман кылык; **э́то всё егó худóжества** мунун баары анын жаман кылыгы.

ХУДО'ЖНИК *м.* **1.** (*живописец*) художник, сүрөтчү (*сүрөт тартуучу адам*); **2.** (*работник искусства*) художник (*искусствонун бир тармагында чыгармачылык кызмат кылуучу адам*); **худóжник слóва** сөз художниги (*сөз устасы*); **3.** *перен.* уста; **он — худóжник своегó дéла** ал өзүнүн ишинин устасы.

ХУДО'ЖНИЦА *женск. р. к* **худóжник.**

ХУДО'Й I, -áя, -óе арык; **худóй человéк** арык киши.

ХУДО'Й II, -áя, -óе **1.** жаман, болбогон; **в худóм смы́сле** жаман мааниде; **худáя слáва** жаман атак; **худóй мир лýчше дóброй ссóры** *посл.* жаман тынчтык чоң чатактан жакшы; **2.** (*изношенный, дырявый*) жыртык, эскирген, жыртылган; **худы́е сапогú** жыртык өтүк; **худóе ведрó** тешик чака; ◇ **на худóй конéц** *разг.* эң кеминде, эң болбогондо, жок дегенде, эң болбоду дегенде.

ХУДОСО'ЧИЕ *ср. мед.* кыржыгыйлык, өтө арыктык, ырбыгыйлык (*оорунун натыйжасында өтө арыктагандык*).

ХУДОСО'ЧНЫЙ, -ая, -ое кыржыгый, ырбыгый, өтө арык; **худосóчный органи́зм** ырбыгый организм.

ХУДОЩА'ВОСТЬ *ж.* анча-мынча арыктык, чап жаактык, арык чырайлык.

ХУДОЩА'ВЫЙ, -ая, -ое арык чырай, анча-мынча арык, чап жаак; **худощáвый человéк** арык чырай адам.

ХУ'ДШИЙ, -ая, -ее **1.** *сравн. ст. от прил.* **плохóй, худóй** II, **дурнóй** I жаман, начар, эң жаман, эң начар; **2.** *превосх. ст. от прил.* **плохóй, худóй** II, **дурнóй** I жамандын жаманы, акмактын акмагы; ◇ **в хýдшем слýчае** эң болбогондо, жок дегенде.

ХУ'ЖЕ *сравн. ст. от прил.* **плохóй, худóй** II, **дурнóй** *и нареч.* **плóхо, хýдо** I, **дýрно** жаман, начар.

ХУЛА' *ж.* жамандагач сөз, жала.

ХУЛИГА'Н *м.* хулиган (*зөөкүр, зээн баш*).

ХУЛИГА'НИТЬ *несов.* хулигандык кылуу (*зөөкүрдүк кылуу, зээн баштык кылуу*).

ХУЛИГА'НКА *женск. р. к* **хулигáн.**

ХУЛИГА'НСКИЙ, -ая, -ое **хулиган-***га т.*; хулигандык; **хулигáнский постýпок** хулигандык кылык.

ХУЛИГА'НСТВО *ср.* хулиганчылык, хулиганство (*зөөкүрдүк, зээн баштык*).

ХУЛИ'ТЬ *несов. кого-что, уст.* жамандоо, жала жабуу, тилдөө.

ХУРМА' *ж. бот.* хурма (*жыгачы техникада пайдаланылып турган түштүк өсүмдүктөрдүн бир түрү жана ушул жыгачтын жемиши*).

ХУ'ТОР *м.* хутор (*имараты бар обочолонгон жер участогу*).

ХУТОРСКО'Й, -áя, -óе **хутор-***го т.*

ХУТОРЯ'НИН *м.* хутордо туруучу, хутор ээси.

ХУТОРЯ'НКА *женск. р. к* **хуторя́нин.**

Ц

ЦА'ПАТЬ *несов. кого-что, прост.* **1.** (*хватать*) аткып (чеңгелдеп) кармоо; **2.** (*царапать*) аткып алуу, тырмап алуу, чымчып алуу (*мис. мышык*).

ЦА'ПАТЬСЯ *несов. прост.* **1.** (*царапаться*) тырмап алуу, тырмашуу; **2.** *перен.* (*ссориться*) кажылдашуу, жаакташуу.

ЦА'ПКА *ж. с.-х.* кол кетмен, кичине кетмен.

ЦА'ПЛЯ *ж.* көк кытан.

ЦА'ПНУТЬ *однокр. см.* **цáпать.**

ЦА'ПФА *ж. тех.* цапфа (*подшипникке таянып тегеренүүчү валдын огу, шип*).

ЦА'ПФЕННЫЙ, -ая, -ое **цапфа** *-га т.*

www.bizdin.kg

ЦАРА'ПАТЬ *несов.* **1.** *кого-что* тырмоо, тытуу, тырмап алуу, тытып алуу (*тырмак менен*); **цара́пать ру́ку** колду тырмап алуу; **2.** *что, перен.* (*чертить чем-л. острым*) чийип так түшүрүү; **3.** *что, перен. разг.* (*плохо писать*) эптеп-септеп жазуу, жаман жазуу, тайраңдатып жазуу, тейтиректетип начар, кыйшык-куйшук кылып жазуу (*мис. катты*).

ЦАРА'ПАТЬСЯ *несов.* **1.** (*наносить царапины*) тырмап алуу, тытып алуу (*мис. мышык*); **2.** (*скрестись*) тырмалап кытыратуу (*мис. чычкан*); **3.** (*царапать друг друга*) тырмашуу, бири-бирин тырмоо, тытышуу.

ЦАРА'ПИНА *ж.* тырмактын изи, тырмак чийип кеткен из, чийилген так.

ЦАРА'ПНУТЬ *однокр. кого-что* тырмап алуу, тытып алуу.

ЦАРЕ'ВИЧ *м.* падышанын уулу.

ЦАРЕ'ВНА *ж.* падышанын кызы.

ЦАРЕДВО'РЕЦ *м ист.* падыша сарайында иштөөчү чоң мансаптуу киши, чоң төрө.

ЦАРЕУБИ'ЙСТВО *ср.* падыша өлтүрүү, падышаны өлтүрүүчүлүк.

ЦАРЕУБИ'ЙЦА *м.* падышаны өлтүргөн киши.

ЦАРИ'ЗМ *м.* царизм (*жогорку чексиз бийликтүү монархтын, падышанын колунда болгон башкаруу формасы, падышалык режим*).

ЦАРИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **царизм**-*ге т.*

ЦАРИ'ТЬ *несов.* өкүм сүрүү; **в лесу́ цари́т тишина́** токойдо тынчтык өкүм сүрүп турат.

ЦАРИ'ЦА 1. *женск. р. к* **царь**; 2. *ж.*(*жена царя*) падышанын аялы.

ЦА'РСКИЙ, -ая, -ое **царь**-*га т.*; **ца́рский дворе́ц** кан сарайы, падыша сарайы; **ца́рское прави́тельство** падыша өкмөтү; ◇ **ца́рская во́дка** *хим.* азот жана туздуу кислотанын кошундусу.

ЦА'РСТВЕННЫЙ, -ая, -ое (*величественный*) келберсиген, сүрдүү, келбеттүү, айбаттуу.

ЦА'РСТВО *ср.* 1. (*государство во главе с царём*) падышалык; 2. (*царствование*) падышалык кылуу, падыша болуп туруу; 3. *перен.* дүйнө; **расти́тельное ца́рство** өсүмдүктөр дүйнөсү; **живо́тное ца́рство** айбандар дүйнөсү.

ЦА'РСТВОВАНИЕ *ср.* падышалык кылуу, падыша болуп туруу; **в ца́рствование Петра́ I** Пётр I падышалыгында, Пётр I падыша болуп турган убагында.

ЦА'РСТВОВАТЬ *несов.* 1. падышалык кылуу, падыша болуп туруу; 2. *перен.* (*царить*) өкүм сүрүү.

ЦАРЬ *м.* **1.** падыша; **2.** *перен.* төрө, падыша; **царь птиц** куш төрөсү; **царь звере́й** жырткычтардын падышасы; ◇ **царь-деви́ца** *фольк.* кыздардын кызы (*эң мыктысы*); **без царя́ в голове́** *погов.* акмак, акылсыз; **при царе́ Горо́хе** *шутл.* атам заманында.

ЦА'ЦА *м. и ж. прост.* кежир; кесир; **ишь, ца́ца кака́я!** *или* **что ты за ца́ца така́я?** мунун кесирин кара!, жаткан кесирдин өзү экенсиң!

ЦВЕЛЬ *ж. обл.* көк заңкер, **көк** (*мис. токочту баскан көк*).

ЦВЕСТИ' *несов.* **1.** гүлдөө, гүл ачуу, гүл чыгаруу; **я́блоня цветёт** алма гүлдөп жатат; **2.** *перен.* (*обладать красотой, здоровьем*) чытырап толуу (*киши жөнүндө*); **3.** *перен.* (*процветать*) гүлдөө, дүркүрөп өсүү, гүлдөп өсүү; **4.** (*плесневеть*) көк балыр басуу, көгөрүү.

ЦВЕТ *м.* **1.** (*мн.* **цвета́**) (*окраска*) түс, өң, ыраң, ireң; **пла́тье си́него цве́та** көк түстүү көйнөк; **у него́ хоро́ший цвет лица́** анын өңү жакшы; **2.** *собир.* гүл; **ли́повый цвет** липа гүлү; **3.** *перен.* (*отборная, лучшая часть чего-л.*) гүл; **цвет нау́ки** илимдин гүлү (*илимдин мыктылары*); ◇ **сад в цвету́** бак гүлдөп турат; **во цве́те** (*лет, сил и т. п.*) толуп турган чак; **челове́к во цве́те сил** күчү толгон киши, толуп гүлдөп турган киши.

ЦВЕТЕ'НИЕ *ср.* гүлдөө, гүл ачуу, гүл салуу, гүл чыгаруу.

ЦВЕТИ'СТОСТЬ *ж.* ыгы жок коолдолгондук; **цвети́стость изложе́ния** бир нерсенин ыгы жок коолдолуп айтылышы (баяндалышы).

ЦВЕТИ'СТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*пёстрый*) ар түрдүү гүлдүү, кубулма, кулпурма; **цвети́стый ковёр** ар түрдүү гүлдүү килем; **2.** *перен.* (*витиеватый*) ыгы жок коолдолгон (*мис. адабий чыгарманын тили*).

ЦВЕТКО'ВЫЙ, -ая, -ое *бот.* гүлдүү, гүлү бар; **цветко́вые расте́ния** гүлдүү өсүмдүктөр.

ЦВЕТНИ'К *м.* гүлүстөн, гүл аянт, гүлзар (*гүл өстүрүлгөн жер*).

ЦВЕТНО'Й, -а́я, -о́е түстүү, жалтырак (*ак, кара ыраңдан башка түстөгү*); **цветно́й фильм** түстүү фильм; ◇ **цветны́е мета́ллы** түстүү металлдар, жалтырак металлдар; **цветна́я капу́ста** гүлдүү капуста (*капустанын бир түрү*).

ЦВЕТОВО'Д *м.* гүл өстүрүүчү.

ЦВЕТОВО'ДСТВО *ср.* 1. (*разведение цветов*) гүл өстүрүүчүлүк; 2. (*хозяйство, предприятие*) гүл өстүрүүчү чарба.

ЦВЕТОВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **цветоводство**-*го т.*; **цветово́дческое хозя́йство** гүл өстүрүү чарбасы.

ЦВЕТО'К *м.* (*мн.* **цветки́** *и* **цветы́**) гүл.

ЦВЕТОЛО'ЖЕ *ср. бот.* гүл төшөгү (*гүлдүн желекчелери отуруучу жери*).

ЦВЕТОНО'ЖКА *ж. бот.* гүлдүн сабы, гүл сабы.

ЦВЕТОНО'СНЫЙ, -ая, -ое *бот.* гүл чыгаруучу, гүлдүү; **цветоно́сное расте́ние** гүлдүү өсүмдүк.

ЦВЕТО'ЧЕК *м. уменьш.-ласк. от* **цвето́к** гүл, кичинекей гүл; ◇ **э́то цвето́чки, а я́годки впереди́** *погов.* бул эчтеке эмес, дагынкысы дагы бар (*көргүлүгү — ар жагында*); бул — гүлү гана, жемишин кийин көрөсүң.

ЦВЕТО'ЧНИЦА *ж.* гүл сатуучу аял

ЦВЕТО'ЧНЫЙ, -ая, -ое **цветок**-*ко т.*; **цвето́чный одеколо́н** гүл одеколону; **цвето́чный магази́н** гүл сатуучу магазин; **цвето́чный горшо́к** гүл өстүрүлүүчү карапа.

ЦВЕТУ'ЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **цвести́**; **2.** *прил.* гүлдөп турган, гүлдөп жаткан; **цвету́щий сад** гүлдөп турган бак; **3.** *прил. перен.* гүлдөп ачылып турган, гүлдөп турган; **цвету́щая респу́блика** гүлдөп турган республика.

ЦВЕТЫ' *мн. от* **цвето́к**.

ЦЕ'ВКА *ж.* **1.** *текст.* жип түрүлүүчү чыгырык; **2.** (*кость*) жилик сөөк; **3.** (*на колесе*) купчөк.

ЦЕВЬЁ *ср* **1.** *воен.* мылтык кундагынын баш жагы; **2.** *тех.* (*стержень*) өзөк, сап.

ЦЕДИ'ЛКА *ж. разг.* чыпка.

ЦЕДИ'ТЬ *несов. что* **1.** (*фильтровать*) чыпкалоо, сүзүү; **2.** (*медленно лить*) куюу (*тешиктен, чоргодон сыртка куюу*); ◇ **цеди́ть сквозь зу́бы** *или* **цеди́ть слова́** тиштенип сүйлөө (*ачууланбай эле*).

ЦЕ'ДРА *ж.* цедра (*лимондун же апельсиндин кукумдөгөн кабыгы*).

цежу́, це́дишь *и т. д. наст. вр. от* **цеди́ть.**

ЦЕ'ЗИЙ *м. хим.* цезий (*күмүш түстөгү жумшак металл*).

ЦЕЗУ'РА *ж. лит., муз.* цезура (*ырдын ичинде ритмдик тыным*).

ЦЕЙТНО'Т *м. шахм.* цейтнот (*жүрүшту ойлоого убакыттын жетпей калышы*).

ЦЕЙХГА'УЗ *м. воен.* цейхгауз (*аскердин кийими сактолуучу үй*).

ЦЕЛЕ'БНОСТЬ *ж.* дарылык, дарылык касиети, бар; **целе́бность не́которых трав** кээ бир чөптүн дарылыгы.

ЦЕЛЕ'БНЫЙ, -ая, -ое дары; дарылыгы бар, дарылык касиети бар; **целе́бные тра́вы** дары чөптөр; **целе́бный исто́чник** суусунун дарылык касиети бар булак (*мис. арашан*).

www.bizdin.kg

ЦЕЛЕВО'Й, -ая, -ое максаттуу, максат коюлган; **целево́й ава́нс** максаттуу аванс; **целева́я устано́вка докла́да** докладдын максатынын багытталышы.

ЦЕЛЕНАПРА'ВЛЕННОСТЬ *ж.* максатка багытталгандык; **идейная целенапра́вленность произведе́ний** чыгармалардын идеялык максатка багытталгандыгы.

ЦЕЛЕСООБРА'ЗНОСТЬ *ж.* максатка ылайыктуулук, пайдалуулук, жөнү бардык, жөндүүлүк; **целесообра́зность де́йствий** аракеттердин максатка ылайыктуулугу.

ЦЕЛЕСООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое пайдалуу, ылайыктуу, жөндүү, жөнү бар, максатка ылайыктуу.

ЦЕЛЕУСТРЕМЛЁННОСТЬ *ж.* максаттуулук, максатка умтулгандык, максатка багытталгандык.

ЦЕЛЕУСТРЕМЛЁННЫЙ, -ая, -ое максаттуу, максатка умтулган, максатка багытталган; **целеустремлённый труд** максаттуу эмгек, максатка умтулган эмгек.

ЦЕЛИ'К *м. воен.* целик (*эски замбиректин, пулемёттун жылдырма кароолу*).

ЦЕЛИКО'М *нареч.* **1.** (*в целом виде*) бүт бойдон, чогуу бойдон; **2.** *перен.* (*без ограничений, полностью*) толук, толугу менен, бүт бойдон; **целико́м отда́ться** *чему-л.* бир нерсеге бүт бойдон берилүү; ◇ **целико́м и по́лностью** толук жана бүт бойдон.

ЦЕЛИНА' *ж.* **1.** (*непаханая земля*) дың, дың жер; **по́днятая целина́** көтөрүлгөн (айдалган) дың; **2.** кол тийбеген, аяк баспаган (*мис. токой, жер, кар*).

ЦЕЛИ'ННЫЙ, -ая, -ое **целина**-*га т.*; **цели́нные зе́мли** дың жерлер.

ЦЕЛИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж. см.* **целе́бность.**

ЦЕЛИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *см.* **целе́бный.**

ЦЕ'ЛИТЬ *несов.* **1.** (*напр. из ружья*) мээлөө, шыкаалоо (*мылтыкты*); **2.** *перен. разг.* көздөө, максат тутуу.

ЦЕ'ЛИТЬСЯ *несов.* **1.** (*при стрельбе*) мээлөө, шыкаалоо; **2.** *перен. разг.* көздөө, максат тутуу.

ЦЕЛКО'ВЫЙ *м. разг. уст.* сөлкөбай (*бир сомдук акча*).

ЦЕЛЛОФА'Н *м.* целлофан (*аш-тамак оролуучу суу өткөрбөс целлюлоза жаргагы*).

ЦЕЛЛУЛО'ИД *м.* целлулоид (*целлюлозадан чыгарылуучу зат; бул — кинематографиялык лента, фотографиялык пластинка ж. б. даярдоо ишинде колдонулат*).

ЦЕЛЛУЛО'ИДНЫЙ, -ая, -ое **целлулоид**-*ге т.*

ЦЕЛЛЮЛО'ЗА *ж.* **1.** целлюлоза; *см.* **клетча́тка; 2.** целлюлоза (*жыгачтан жана кээ бир өсүмдүктөрдүн сабагынан химиялык жол менен чыгарылуучу зат; бул — кагаз, жасалма жибек жана жарылма заттар иштеп чыгаруу үчүн колдонулат*).

ЦЕЛЛЮЛО'ЗНО-БУМА'ЖНЫЙ, -ая, -ое: **целлюло́зно-бума́жный комбина́т** целлюлоза-кагаз комбинаты.

ЦЕЛЛЮЛО'ЗНЫЙ, -ая, -ое **целлюлоза**-*га т.*; **целлюло́зная фа́брика** целлюлоза фабрикасы.

ЦЕЛОВА'НИЕ *ср. уст.* (*присяга*) ант, касам, ант берүү.

ЦЕЛОВА'ТЬ *несов. кого-что* өбүү.

ЦЕЛОВА'ТЬСЯ *несов.* өбүшүү.

ЦЕ'ЛОЕ *ср. см.* **це́лый** 5, 6.

ЦЕЛОМУ'ДРЕННОСТЬ *ж.* пакизалык, тазалык (*жүрүм-турум жагынан*).

ЦЕЛОМУ'ДРЕННЫЙ, -ая, -ое пакиза, таза (*жүрүм-турум жагынан*).

ЦЕЛОМУ'ДРИЕ *ср. см.* **целому́дренность.**

ЦЕ'ЛОСТНОСТЬ *ж.* бирдиктүүлүк, бүтүндүк, жыйнактык.

ЦЕ'ЛОСТНЫЙ, -ая, -ое бирдиктүү, бүтүн, жыйнак; **це́лостное мировоззре́ние** дүйнөгө бирдиктүү көз караш (*эки анжы болбостон; ыргылжыңсыз*).

ЦЕ'ЛОСТЬ *ж.* амандык, бүтүндүк; **твои́ ве́щи в це́лости и сохра́нности** сенин буюмдарың бүт бойдон аман.

ЦЕ'ЛЫЙ, -ая, -ое **1.** бүт, бүтүн; **це́лый стака́н воды́** бүт бир стакан суу; **це́лые чи́сла** *мат.* бүтүн сандар; **2.** (*большой, значительный*) бир топ; **це́лый ряд вопро́сов** толуп жаткан маселелер, бир топ маселелер; **3.** (*напр. при указании на срок*) бүт бойдон, өтө көп, бүткүл, толгон; **це́лый день** керели кечке, күн бою; **мы с тобо́й це́лый век не вида́лись** сени менен кыйла замандан бери көрүшө элекпис; **це́лая истори́ческая эпо́ха** бүт бойдон бир тарыхый доор; **4.** (*неповреждённый, не пропавший*) аман, эсен, бүтүн; **твои́ ве́щи це́лы** сенин буюмдарың аман; **5.** *в знач. сущ. ср.* бүтүн, биримдик, бир; **на́ша многонациона́льная страна́ есть еди́ное це́лое** биздин көп улуттук өлкөбүз ажырагыс бир бүтүн болуп саналат; **6.** *в знач. сущ. ср. мат.* бүтүн (*бүтүн сан; бөлчөк эмес сан*); ◇ **в це́лом** бүт бойдон, чогуусу менен; **в о́бщем и це́лом** жалпы жонунан, жалпы алганда; **цел и невреди́м** аман-эсен, эсен-соо; **оста́лся цел и невреди́м** аман-эсен жана зыян көрбөй калды; **уходи́, пока́ цел!** *разг.* аманыңда жогол!; ушунчаңда кеткин!

ЦЕЛЬ *ж.* **1.** (*мишень*) бута (*атуу үчүн коюлган бута*); **попа́сть в цель** 1) бутага так тийүү; 2) *перен.* көздөгөнүнө жетүү; **2.** *перен.* максат; **мы дости́гли свое́й це́ли** биз максатыбызга жеттик; **ста́вить себе́ це́лью** *или* **задава́ться це́лью** өзүнө максат кылып коюу; **име́ть це́лью** алдына койгон максат; **пресле́довать цель** максатты көздөө; **дости́чь це́ли** максатка жетүү; **отвеча́ть це́ли** максатка жооп берүү; **с це́лью** *или* **в це́лях** максаты менен.

ЦЕЛЬНОМЕТАЛЛИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *тех* бүтүндөй металлдан жасалган; **цельнометалли́ческий пассажи́рский ваго́н** бүтүндөй металлдан жасалган пассажирдик вагон.

ЦЕЛЬНОСВА'РНЫЙ, -ая, -ое бүтүн ширетилген, туташ ширетилген.

ЦЕ'ЛЬНОСТЬ *ж.* бүтүндүк, бирдиктүүлүк, биримдүүлүк.

ЦЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*единый*) бүтүн (*курак эмес*); **2.** *перен.* (*о человеке и т. п.*) бирдиктүү, биримдүү, оопай эмес, кебелбес; **це́льная нату́ра** кебелбес киши; **3.** (*неразбавленный*) ынак; **це́льное молоко́** ынак сүт.

ЦЕМЕ'НТ *м.* цемент (*завод жолу менен иштелип чыккан ун сыяктуу нерсе; аны сууга аралаштырганда камырдай жуурулат да, абада таш сыяктуу катып калат; бул—курулуш иштеринде колдонулат*).

ЦЕМЕНТА'ЦИЯ *ж.* цементация, цементациялоо, цементтөө (**1.** *цемент менен карматуу же төшөө*; **2.** *тех. жумшак болоттон же темирден жасалган буюмдардын тышкы кабатын углерод менен байытуу процесси*; **3.** *геол. тоо тегинин составдык бөлүктөрүнүн эриген минералдык заттар аркалуу чапталуу процесси*).

ЦЕМЕНТИ'РОВАНИЕ *ср. см.* **цемента́ция.**

ЦЕМЕНТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, тех.* цементациялоо, цементтөө (*цемент менен бекитүү*).

ЦЕМЕНТИ'РОВАТЬСЯ **1.** *сов. и несов.* цементтелүү; **2.** *несов. страд. к* **цементи́ровать.**

ЦЕМЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое **цемент**-*ке т.*; **цеме́нтная промы́шленность** цемент өнөр жайы.

ЦЕНА' *ж.* **1.** (*стоимость*) баа; **2.** (*плата, вознаграждение*) акы; **цена́ за вход** кирүү акысы; **3.** *перен.* (*значение*) кадыр; **он зна́ет це́ну де́ньга́м** ал акчанын кадырын билет; ◇ **цено́ю** *или* **цено́й** 1) баасы; **мне нужны́ сапоги́ цено́ю подеше́вле** мага баасы арзаныраак өтүк керек; 2) *перен* сарыптап, жумшап, сиңирип; **цено́ю большо́го труда́** көп эмгек сиңирип; **дорого́й цено́й** көп эмгек сиңирип, көп азап тартып, көп чыгым болуп; **цено́ю больши́х поте́рь** көп чыгым болуп; **в цене́** кымбат, баасы жогору; **грош цена́** түккө турбайт, баасы сокур тыйын; **знать це́ну** кадырын билүү, кадырына жетүү; **цены́ нет** өтө баалуу, баа жеткис.

ЦЕНЗ *м.* ценз (**1.** *кандайдыр бир саясий укукту, көбүнчө шайлоо укугун чектөө шарты; мис. мүлктүк абал, маалыматтык даражасы ж. б. боюнча*; **2.** *эк. кандайдыр*

www.bizdin.kg

шкананы тигил же бул тизмеге, реестрге киргизүү үчүн керек болгон шарт).

ЦЕ'НЗОВЫЙ, -ая, -ое **ценз**-*ге т.*; цензд ү ү.

ЦЕ'НЗОР *м.* цензор (*басылып чыгуучу чыгармалардын цензура ишин кароочу кызматчы*).

ЦЕ'НЗОРСКИЙ, -ая, -ое **цензор**-*го т.*

ЦЕНЗУ'РА *ж.* цензура (1. *басылып чыгуучу, сахнага коюлуучу ж. б. чыгармалардын мазмунуна мамлекеттик органдар тарабынан байкоо жүргүзүп туруу*; 2. *жогорку айтылган байкоолорду жүргүзүп туруучу мекеме*).

ЦЕНЗУ'РНЫЙ, -ая, -ое 1. **цензура**-*га т.*; 2. *перен.* (*приличный*) адептүү, уят эмес.

ЦЕНИ'ТЕЛЬ *м.* баалоочу, баалай билүүчү, баркына жетүүчү, кадырына жетүүчү.

ЦЕНИ'ТЬ *несов. кого-что* 1. (*определять стоимость*) баа коюу, баалоо; **ценить в сто рублей** жүз сомго баалоо; 2. *перен.* баркына жетүү, кадырын билүү; **ценить по заслугам** сиңирген эмгегине карай баалоо.

ЦЕНИ'ТЬСЯ *несов.* 1. баа коюлуу; 2. *перен.* баркына жетилүү; кадыры билинүү; **цениться на вес золота** баасы алтындай болуу; 3. *страд. к* **ценить**.

ЦЕ'ННОСТЬ *ж.* 1. (*стоимость, цена*) баа, нарк; **ценность этого камня велика** бул таштын баасы эң жогору; 2. **ценности** *мн.* (*ценные предметы*) кымбаттуу мүлк, асыл мүлк, **материальные ценности** материалдык мүлктөр; 3. **ценности** *мн.* байлык, казына; **культурные ценности** маданият байлыктары; 4. *перен.* (*важность, значимость*) баалуулук, кымбаттык; **ценность этой работы всеми признана** бул иштин баалуулугу жалпыга таанылды.

ЦЕ'ННЫЙ, -ая, -ое 1. баалуу; **ценные бумаги** баалуу кагаздар; 2. (*важный, нужный*) баалуу; **ценный человек** баалуу киши.

ЦЕНООБРАЗОВА'НИЕ *ср. эк.* баа жасалуу, баа түзүлүү.

ЦЕ'НТНЕР *м.* центнер (*жүз килограммга барабар оордук өлчөөсү*).

ЦЕНТР *м* 1. *мат., тех.* борбор, орто; **центр круга** тегеректин борбору; **центр тяжести** 1) *физ.* салмак борбору; 2) *перен.* орчундуу жер; 2. (*средоточие, середина*) орто, **я живу в центре города** мен шаардын ортосунда турам; 3. *перен.* (*о чём-л. важном, главном*) түп, борбор; **в центре внимания** көңүлдүн борборунда; 4. (*важный пункт*) борбор; **областной центр** областтык борбор; **научный центр** илимий борбор; 5. (*высший руководящий орган*) борбор (*жогорку жетекчи орган*); **директивы центра** борбордун директивалары.

ЦЕНТРА'Л *м. ист.* централ (*падышалык Россияда — түрмөгө кесилгендерди жыйнап барып камоочу борбордук чоң түрмө*).

ЦЕНТРАЛИЗА'ЦИЯ *ж.* борбордошуу, борбордоштуруу; **централизация капитала** *эк.* капиталды борбордоштуруу.

ЦЕНТРАЛИ'ЗМ *м.* централизм (*башкаруу системасынын бир түрү; мында — жергиликтүү мекемелер борборго багынып, алардын көрсөтмөлөрү менен иштешет*); **демократический централизм** демократиялык централизм.

ЦЕНТРАЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. что* борбордоштуруу.

ЦЕНТРАЛИЗОВА'ТЬСЯ 1. *сов. и несов.* борбордошуу; 2. *страд. к* **централизовать**.

ЦЕНТРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. (*находящийся в центре*) борбордогу, борбордук; **центральная улица** борбордук көчө; 2. (*главный, руководящий*) борбордук; **Центральный Комитет** Борбордук Комитет; 3. *перен.* (*основной, существенный*) борбордук, негизги; **центральный вопрос** негизги маселе; ◇ **центральный угол** *мат.* борбордук бурч; **центральное отопление** борбордук жылытуу (*бир гана меш жагылып, ошол мештин жылуусу труба аркылуу, ысык суу жиберүү түрүндө, бардык үйлөргө таралып жылытуу*); **центральная нервная система** борбордук нерв системасы.

ЦЕНТРИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что, тех.* центровкалоо (*инструменттти тактап борборуна тууралап орнотуу*).

ЦЕНТРИФУ'ГА *ж. тех.* центрифуга (*борбордон качма күч аркылуу чубурулма же суюк нерселерди составдык бөлүктөрүнө ажыратуучу аппарат; сепаратор*).

ЦЕНТРОБЕ'ЖНЫЙ, -ая, -ое *физ., тех.* борбордон качма (*айланган убакта борбордон четке качма*); **центробежная сила** борбордон качма күч; **центробежный насос** борбордон качма насос.

ЦЕНТРОВА'ТЬ *сов. и несов. что, тех.* борборго далдап орнотуу.

ЦЕНТРО'ВКА *ж. тех.* центровка (*инструменттин борборго тактап орнолушу*).

ЦЕНТРОПЛА'Н *м. ав.* центроплан (*самолёттун канаттарынын орто бөлүгү*).

ЦЕНТРОСТРЕМИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *физ., тех.* борборго умтулма; **центростремительная сила** борборго умтулма күч.

ЦЕП *м. с.-х.* цеп (*эгин токмоктоочу аспап*).

ЦЕПЕНЕ'ТЬ *несов.* катып калуу, селейүү, катып сенейүү, селдейип (селейип) калуу (*мис. корккондо, ушүгөндө*); **цепенеть от холода** сууктан катып сенейүү.

ЦЕ'ПКИЙ, -ая, -ое 1. шап кармай алма, өтө шамдагай кармама (*мис. маймылдын колу*); 2. (*о веществе*) илээшме, жабышкак (*мис. цемент*); 3. *перен. разг.* көшөрмө, тырыш, тырышкак, айткандан кайтпаган; **цепкий человек** көшөрмө киши.

ЦЕ'ПКОСТЬ *ж.* 1. шап кармагычтык, өтө шамдагай кармагычтык; 2. (*вещества*) илээшмелик, жабышкактык; 3. *перен. разг.* тырыштык.

ЦЕПЛЯ'ТЬСЯ *несов. за кого-что* 1. илээшүү, оролуу, жармашуу (*мис. узун чөп*); **цепляться за сучья** бутактарга жармашуу; 2. *перен. разг.* жабышып алуу, жармашып алуу, коё бербей жармашуу; **цепляться за** *какое-л.* **предложение** *кандайдыр бир* сунушка жармашуу.

ЦЕПНО'Й, -ая, -ое чынжырдуу (*чынжырдан иштелген*); **цепной мост** чынжырдуу көпүрө; ◇ **цепная собака** байлоодогу ит, чынжырдагы (кабааган) ит; **цепное правило** *мат.* татаал үчтүк эреже.

ЦЕПО'ЧКА *ж.* 1. (*напр. для часов*) кичинекей чынжыр боо (*мис. чөнтөк сааттыкы*); 2. *воен.* чубама; **цепочка связных** байланыш аскерлеринин чубама жүрүшү.

ЦЕППЕЛИ'Н *м.* цеппелин (*дирижаблдин бир түрү*).

ЦЕПЬ *ж.* 1. чынжыр; **режущая цепь угольного комбайна** көмүр комбайнынын кескич чынжыры; **спустить собаку с цепи** итти чынжырдан агытуу; 2. *перен.* тизмек, тутум; **цепь доказательств** далилдер тизмеги; 3. *физ.* тизмек; **электрическая цепь** электр тизмеги; 4. **цепи** *мн.* (*оковы*) чынжыр; **цепи рабства** кулдук чынжыры; **разорвать цепи** чынжырды үзүү; 5. тизмек, тутум; **цепь гор** тоо тизмеги; **стрелковая цепь** аткычтар тизмеги; ◇ **как с цепи сорвался** *разг.* иттин мурдунан түшкөндөй.

ЦЕ'РБЕР *м.* цербер (1. *байыркы гректин мифологиясында — тозоктун эшигин кайтаруучу үч баштуу ит*; 2. *перен. катаал, кара мүртөз сакчы*).

ЦЕРЕБРА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *анат. см.* **мозговой**.

ЦЕРЕМОНИА'Л *м.* церемониал (*жөрөлгө, каада; салтанат, шаан-шөөкөт*).

ЦЕРЕМОНИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **церемониал**-*га т.*; церемониалдуу (*шаан-шөөкөттүү, салтанаттуу*); **церемониальный марш** церемониалдуу марш.

ЦЕРЕМОНИЙМЕ'ЙСТЕР *м. уст.* церемониймейстер (*церемониал жүрүшүн байкап туруучу жогорку чин*).

ЦЕРЕМО'НИТЬСЯ *несов. разг.* ыгы жок сыпайылык кылуу, тартынуу, талымсуу, кылыксынуу, ыгы жок жумшактык кылуу; **он не очень-то церемонится** ал анчалык деле тартынып турбайт.

ЦЕРЕМО'НИЯ *ж.* 1. (*обряд*) церемония (*жөрөлгө, ырым-жырым, каада*); 2. *чаще мн. перен. разг.*

www.bizdin.kg

(*внешние условности*) ийменүү, тартынуу, кылыксынуу, бейил көрсөтүү (*белги-эрежелерди ыгы жок колдонуп*).

ЦЕРЕМО'ННЫЙ, -ая, -ое кылык көрсөтмө, бейил көрсөтмө, назданган; **церемо́нное обраще́ние** назданып мамиле кылуу.

ЦЕ'РИЙ *м. хим.* церий (*тез жуурулуучу, тез кесилүүчү жумшак металл*).

ЦЕРКОВНОСЛАВЯ'НСКИЙ, -ая, -ое: **церковнославя́нский язы́к** чиркөөлүк-славяндык тил (*орустардын диний китептерде жана чиркөөдө пайдаланылуучу эски жазма тили*).

ЦЕРКОВНОСЛУЖИ'ТЕЛЬ *м.* чиркөө кызматчысы, дин кызматчысы.

ЦЕРКО'ВНЫЙ, -ая, -ое **церковь**-*го т.*; **церко́вные обря́ды** чиркөө ырым-жырымдары.

ЦЕ'РКОВЬ *ж.* чиркөө (1. *чиркөө; чиркөөнүн үйү;* 2. *догматтар жана ырым-жырым жагынан бириккен христиандардын уюму*).

ЦЕСА'РКА *ж. зоол.* цесарка (*тоок түркүмүнө жатуучу бакма куштун бир түрү*).

ЦЕХ *м.* цех (1. *заводдун же фабриканын белгилүү бир продукция иштетилүүчү бөлүгү;* 2. *ошол бөлүмдүн үйү;* 3. *ист. мурунку феодалдык Европада — кесипчилердин, ремесленниктердин уюму*).

ЦЕХКО'М *м.* (цехово́й комите́т) цехком (цех комитети).

ЦЕХОВО'Й, а́я, -о́е 1. **цех**-*ке т.*, **цехово́й комите́т** цех комитети; 2. *перен. неодобр.* түнт (*өзүнүн группалык тар чөйрөсүнүн мүдөөлөрүнөн чыкпаган*).

ЦЕХОВЩИ'НА *ж. неодобр.* цеховщина, түнттүк (*өзүнүн группалык, кружоктук, профессиялык тар чөйрөсүнөн, мүдөөлөрүнөн чыкпагандык*).

ЦЕЦЕ' *ж. нескл зоол.* цеце (*уйку оорусун таркатуучу кан соргуч чымын*).

ЦИА'Н *м. хим.* циан (*составында азот менен углерод бар өтө уулуу түссүз газ*).

ЦИАНИСТОВОДОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое *хим.* цианводороддуу.

ЦИА'НИСТЫЙ, -ая, -ое **циан**-*га т.*; циандуу; **циа́нистый ка́лий** циандуу калий.

ЦИА'НОВЫЙ, -ая, -ое **циан**-*га т.*; циандуу; **циа́новая кислота́** циан кислотасы.

ЦИ'БИК *м.* чай салынган чоң ящик.

ЦИВИЛИЗА'ТОР *м.* цивилизатор (*басып алынган колониялардагы кулдукка түшкөн элдерди «маданият таратып жатабыз» деген калп ураан менен аёосуз эксплуатациялоочу империалист*).

ЦИВИЛИЗА'ЦИЯ *ж.* цивилизация (*кандайдыр бир коомдук-экономикалык формациянын убагындагы жетишкен коомдук өнүгүштүн жана материалдык маданияттын өрчүш деңгээли*).

ЦИВИЛИЗО'ВАННЫЙ, -ая, -ое цивилизациялуу; **цивилизо́ванный мир** цивилизациялуу эл.

ЦИВИЛИЗОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что* цивилизациялаштыруу (*цивилизацияга жеткизүү*).

ЦИВИЛИЗОВА'ТЬСЯ 1. *сов. и несов.* цивилизациялоо, цивилизацияланув, цивилизациялашуу; 2. *несов. страд. к* **цивилизова́ть.**

ЦИВИЛИ'СТ *м. юр.* цивилист (*граждандык укук жөнүнөн специалист*).

ЦИВИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *уст.* граждандык.

ЦИГА'РКА *ж. разг.* цигарка (*кагазга оролуп тартылган махорка*).

ЦИГЕ'ЙКА *ж.* цигейка (*текши кыркылып боёлгон эчки териси*).

ЦИГЕ'ЙКОВЫЙ, -ая, -ое **цигейка**-*га т.*; цигейкалык.

ЦИК *м.* (Центра́льный Исполни́тельный Комите́т) БАК (Борбордук Аткаруу Комитети).

ЦИКА'ДА *ж. зоол.* цикада (*чыркылдап секирип жүрүүчү кибир жаныбардын бир түрү*).

ЦИКЛ *м.* 1. цикл (*белгилүү бир убакыт ичинде өрчүштүн толук жолун басып өткөн кандайдыр кубулуштардын, процесстердин, жумуштардын жыйынтыгы*); **производственный цикл** өндүрүштүк цикл (*иштетүүнүн башталышынан аягына чейинки болгон процесс*); 2. цикл (*бир-бири менен байланышкан көрүнүштөрдүн, аракеттердин жыйындысы*); **цикл ле́кций по исто́рии** тарых жөнүндө окулуучу лекциялар цикли; 3. цикл (*белгилүү бир илимдердин, дисциплиналардын тобу*); **истори́ческий цикл** тарыхый илимдердин цикли.

ЦИКЛАМЕ'Н *м. бот.* цикламен (*кооздук үчүн өстүрүлүүчү өсүмдүктүн бир түрү*).

ЦИКЛИЗА'ЦИЯ *ж.* циклизация, циклдештирүү (*бир циклге бириктирүү*).

ЦИКЛИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **цикл**-*ге т.*; циклдүү.

ЦИКЛИ'ЧНОСТЬ *ж.* циклдүүлүк, цикл боюнча иштелүүчүлүк, цикл менен болуучулук; **цикли́чность в произво́дстве** өндүрүштөгү циклдүүлүк.

ЦИКЛИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **цикл**-*ге т.*; циклдүү, цикл менен иштелүүчү; **цикли́чная рабо́та** циклдүү иш.

ЦИКЛОВА'НИЕ *ср. тех.* циклование (*жумуштарды циклдарга бөлүп иштөө методу*).

ЦИКЛО'Н *м.* 1. *метеор.* циклон (*катуу куюндуу, кара нөшөрлүү, аябаган чоң атмосфералык алай-дүлөй*); 2. *разг.* (*буря, ураган*) алай-дүлөй, катуу бороон, чоң добул.

ЦИКЛОНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **циклон**-*го т.*; циклондуу; **циклони́ческий вихрь** циклондуу куюн.

ЦИКЛО'П *м.* циклоп (1. *миф. жомоктогу жалгыз көздүү дөө, алп;* 2. *зоол. балыкка азык болуучу муунак денелүү, майда суу жаныбарлары*).

ЦИКЛОПИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое килейген, эбегейсиз, олчойгон (*байыркы замандагы өлчөөсүз чоң курулуш, имарат жөнүндө*).

ЦИКО'РИЙ *м.* 1. *бот.* чачыраткы (*чөп*); 2. цикорий (*кофеге кошулуучу чачыраткынын кургатылган тамыры*).

ЦИКУ'ТА *ж. бот.* цикута (*уу өсүмдүктүн бир түрү*).

ЦИЛИ'НДР *м.* цилиндр (1. *туура уч бурчтуктун бир жагынын тегерегинде айлануудан пайда болгон геометриялык тело;* 2. *тех. машинанын куту сыяктуу бир бөлүгү,* 3. *өтө бийик төбөлүү калпак*).

ЦИЛИНДРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **цилиндр** 1-*ге т.*; цилиндрдик; **цилиндри́ческий сосу́д** цилиндр формасындагы идиш; **цилиндри́ческая пове́рхность** цилиндрдик бет.

ЦИМБАЛИ'СТ *м.* цимбалист (*цимбал чертүүчү музыкант*).

ЦИМБА'ЛЫ *только мн. муз.* цимбал (*төрт кырдуу кутунун бетине металл кыл керилип, ошол кылдарды балкача менен уруп ойноолуучу музыкалык аспап*).

ЦИНГА' *ж. мед.* цинга (*витамин «С» жетпегендиктен тиштин эттери көөп, тиштер түшүүчү оорунун бир түрү*).

ЦИНГО'ТНЫЙ, -ая, -ое **цинга**-*га т.*; **цинго́тный больно́й** цинга оорулуу киши.

ЦИНИ'ЗМ *м.* цинизм (*жалпы кабылданган моралдык эрежелерге бетсиздик менен, уятсыз каршы чыгуу; уятсыздык, бетпактык, уят-сыйытты билбегендик*).

ЦИ'НИК *м.* циник, уятсыз, бетпак, бетсиз киши.

ЦИНИ'ЧНОСТЬ *ж. см.* **цини́зм.**

ЦИНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое уятсыз.

ЦИНК *м.* цинк (*көгүлтүр түстөгү ак металл*).

ЦИНКОВА'НИЕ *ср.* цинктөө (*идиштин ичин цинк менен жалатуу*).

ЦИНКОВА'ТЬ *несов. что, тех.* цинктөө, цинк менен жабуу.

ЦИ'НКОВЫЙ, -ая, -ое **цинк**-*ке т.*; цинктүү; **ци́нковая руда́** цинктүү руда, цинк рудасы; **ци́нковая мазь** цинктүү май (*дары*); **ци́нковые бели́ла** *ак боёктун бир түрү.*

www.bizdin.kg

ЦИНКОГРА'ФИЯ *ж.* цинкография (1. *типография үчүн цинк клишелерди фотомеханикалык жол менен даярдоо ыгы;* 2. *ушундай клишелерди жасап чыгаруучу иш орду*).

ЦИ'ННИЯ *ж. бот.* цинния (*кооздук өсүмдүгүнүн бир түрү*).

ЦИНО'ВКА *ж.* бойро сыяктуу сокмо нерсе.

ЦИРК *м.* цирк.

ЦИРКА'Ч *м. разг.* циркач (*цирк артисти*).

ЦИРКА'ЧКА *женск. р. к* **циркáч.**

ЦИРКОВО'Й, -áя, -óе **цирк**-*ке т.*; цирктик; **цирковóй артúст** цирк артисти.

ЦИРКУЛИ'РОВАТЬ *несов.* 1. айлануу (*мис. денедеги кан*); 2. *перен.* таралуу (*мис. аңырт, ушак*).

ЦИ'РКУЛЬ *м.* циркуль (*эки жаактуу, башы бириккен, тегерек сызык сызуу жана өлчөө үчүн колдонулуучу аспап*).

ЦИ'РКУЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. **циркуль**-*ге т.*; 2. (*имеющий форму круга*) тегерек; **цúркульный зал** тегерек зал.

ЦИРКУЛЯ'Р *м. офиц.* циркуляр (*бир нече мекеме же кишиге жиберилген буйрук*).

ЦИРКУЛЯ'РНЫЙ, -ая, -ое **циркуляр**-*га т.*; циркулярдык; **циркуля́рное распоряжéние** циркулярдык буйрук.

ЦИРКУЛЯ'ЦИЯ *ж.* циркуляция, айлануу; **циркуля́ция крóви** кандын айланышы (жүгүрүшү).

ЦИРЮ'ЛЬНИК *м. уст.* чачтарач; *см.* **парикмáхер.**

ЦИРЮ'ЛЬНЯ *ж. уст.* чачтарач; *см.* **парикмáхерская.**

ЦИСТЕ'РНА *ж.* цистерна (1. *суу, нефть, керосин, бензин өңдүү суюктуктар сакталуучу чоң металл идиш;* 2. *суюктуктар ташылуучу автомобиль, вагон;* 3. *суу сиңирбей турган нерсе менен шыбалган жердеги суу сактагыч*).

ЦИТАДЕ'ЛЬ *ж.* 1. (*городская крепость*) цитадель (*шаар ичиндеги чеп, сепил*); 2. *перен.* (*твердыня, оплот*) цитадель, таяныч, коргон.

ЦИТА'ТА *ж.* цитата (*бир чыгармадан өзгөртпөй алынган үзүндү*).

ЦИТВА'РНЫЙ, -ая, -ое: **цитвáрная полы́нь** *бот.* дермене (*эрмендин бир түрү*); **цитвáрное сéмя** дермененин уругу (*ичтеги курттү түшүрүүчү дары*).

ЦИТИ'РОВАНИЕ *ср.* цитаттоо, цитата келтирүү, цитата алуу.

ЦИТИ'РОВАТЬ *несов. кого-что* цитаттоо, цитата келтирүү, цитата алуу; **цитúровать клáссиков** классиктерден цитата алуу.

ЦИТОЛО'ГИЯ *ж. биол.* цитология (*жаныбарлардын жана өсүмдүктөрдүн клеткаларынын түзүлүшүн жана жашоосун текшерүүчү илим*).

ЦИ'ТРА *ж. муз.* цитра (*металл кыл тагылган куту сыяктуу музыка куралы; бул курал чертилип ойнолот*).

ЦИТРУ́СОВО'Д *м.* цитрус өстүрүүчү.

ЦИ'ТРУСОВЫЕ *мн.* (*ед.* **цúтрусовое** *ср.*) *бот.* цитрус сымал өсүмдүктөр (*лимон, апельсин, мандарин ж. б. сыяктуу өсүмдүктөр*).

ЦИ'ТРУСЫ *мн.* (*ед.* **цúтрус** *м.*) *бот.* цитрус (*лимон, апельсин, мандарин ж. б. сыяктуу өсүмдүктөр*).

ЦИФЕРБЛА'Т *м.* циферблат (*сааттын, өлчөө аспаптардын бетиндеги стрелка жүрүп туруучу, цифра жазылган пластинка*).

ЦИ'ФРА *ж.* цифра (*сыйпыр*); **арáбские цúфры** араб цифралары (1, 2, 3 *ж. б.*); **рúмские цúфры** рим цифралары (I, II, III *ж. б.*).

ЦИФРОВО'Й, -áя, -óе **цифра**-*га т.*; цифралык; **цифровы́е дáнные** цифралык маалыматтар.

ЦИ'ЦЕРО *ср. нескл. полигр.* цицеро (*чоңдугу 12 пункттуу типография шрифтиси*).

ЦК (Центрáльный Комитéт) БК (Борбордук Комитет).

ЦК КПСС (Центрáльный Комитéт Коммунистúческой пáртии Совéтского Сою́за) КПСС БК (Советтер Союзунун Коммунисттик партиясынын Борбордук Комитети).

ЦО'КАТЬ *несов.* түрсүлдөө, түрсүлдөтүү, тарсылдоо, тарсылдатуу (*мис. аттын такалуу туягы таш жолдо*).

ЦО'КНУТЬ *однокр. см.* **цóкать.**

ЦО'КОЛЬ *м. архит.* цоколь (*кирпич үйлөрдүн калың түбү*).

ЦО'КОЛЬНЫЙ, -ая, -ое **цоколь**-*го т.*; **цóкольный этáж** цоколь бийиктигиндеги кабат.

ЦУ'ГОМ *нареч. уст.* эки-экиден чубата чегип; **упря́жка цу́гом** чубата экиден чегилген ат.

ЦУКА'Т *м.* цукат (*кантка чыланган жемиш*).

ЦУКА'ТНЫЙ, -ая, -ое **цукат**-*ка т.*; **цукáтные конфéты** цукат конфета.

ЦЫГА'Н *м.* сыган, цыган.

ЦЫГА'НЕ *мн.* сыгандар, цыгандар.

ЦЫГА'НКА *женск. р. к* **цыгáн;** цыганка.

ЦЫГА'НСКИЙ, -ая, -ое **цыган**-*га т.*; **цыгáнские пéсни** цыган ырлары.

ЦЫ'КАТЬ *несов. см.* **цы́кнуть.**

ЦЫ'КНУТЬ *однокр. прост.* кагып, унчуктурбай салуу; «шук!», «кой!» деп тыйып салуу.

ЦЫ'ПКИ *мн. разг.* кычы (*буту-колду басуучу кычы*).

ЦЫПЛЁНОК *м.* (*мн.* **цыпля́та**) чөжө (*тооктун балапаны*); ◇ **цыпля́т по óсени считáют** *посл.* малдын төлүн күзүндө сана.

ЦЫ'ПОЧКИ *мн.*: **ходúть на цы́почках** буттун учу менен басуу; **встать на цы́почки** буттун учу менен туруу.

ЦЫП-ЦЫ'П *межд.* чыйп-чыйп, түү-түү (*тооктордү, чөжөлөрдү чакырганда*).

ЦЫЦ *межд.* чүш-ш, чыш-ш; токто; **цыц, молчú!** чүш-ш, унчукпа!

Ч

ЧАБА'Н *м.* койчу, чабан.

ЧАБЁР *м. бот.* жапалак көкөмерен.

ЧАБРЕ'Ц *м. см.* **чабёр.**

ЧА'ВКАНЬЕ *ср.* чалпылдатып жеш, чалп-чалп эттирип чайноо.

ЧА'ВКАТЬ *несов.* шалпылдатып (чалпылдатып) жеш.

ЧА'ВКНУТЬ *однокр.* бир эле жолу шалпылдатып (чалпылдатып) коюу.

ЧАД *м.* 1. (*угар*) коңурсуган (каңырсыган) жыт, ис (*мис. күйгөн майдын*); **кýхонный чад** кухнянын каңырсыган жыты; 2. *перен.* (*дурман*) башты маң кылуучу, эстен адаштыруучу нерсе; **он как в чаду́** анын башы маң болуп, эч нерсени сезбей калды.

ЧАДИ'ТЬ *несов.* каңырсуу, каңырсытып түтөтүү, бықшытып түтөтүү (*мис. күйгөн май*); **из кýхни чадúт** *безл.* кухнядан каңырсып жыттанып жатат.

ЧА'ДНО *в знач. сказ.* каңырсып турат; **в избé бы́ло чáдно** үйдүн ичи каңырсып турду.

ЧА'ДНЫЙ, -ая, -ое каңырсык, каңырсыган (*мис. күйгөн майдын жыты*).

ЧА'ДО *ср. уст.* бала; **со всéми чáдами и домочáдцами** *шутл.* бардык бала-бакырасы жана үй-бүлөсү менен.

ЧАДОЛЮБИ'ВЫЙ, -ая, -ое *уст.* баласаак; **чадолюбúвый отéц** баласаак ата.

ЧАДРА' *ж.* чүмбөт.

ЧАЁВНИК *м. разг.* чайчыл, чайкорок.

ЧАЁВНИЧАТЬ *несов. разг.* чай ичип эле отуруп алуу.

www.bizdin.kg

ЧАЕВО'Д *м.* чай өстүрүүчү (*чай өстүрүүчү специалист*).

ЧАЕВО'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое чай өстүрүүчү, чай өстүргүч; **чаевóдческий колхóз** чай өстүрүүчү колхоз.

ЧАЕВЫ'Е *только мн. уст.* чайпул (*«чай ичип кой» деп, бериле турган акча*).

ЧАЕПИ'ТИЕ *ср. разг.* чай ичүү.

ЧАЕРАЗВЕ'СОЧНЫЙ, -ая, -ое чайды таразалап өлчөөчү; **чаеразвéсочный цех** чайды таразалап өлчөөчү цех.

ЧАЕТОРГО'ВЛЯ *ж.* чай соодасы, чай сатуу.

ЧАЕУБО'РОЧНЫЙ, -ая, -ое чай жыйнагыч, чай тергич, чай жалбырагын жыйноочу; **чаеубóрочная машúна** чай жалбырагын жыйноочу машина.

чажу́, чади́шь *и т. д. наст. вр. от* **чади́ть.**

ЧАИ'НКА *ж.* бир бүдүр чай.

ЧАЙ I *м.* **1.** чай; **китáйский чай** кытай чай, кытай чайы; **цветóчный чай** гүл чайы; **зелёный чай** көк чай; **кирпи́чный чай** такта чай, таш чай, сүмбө чай; **крéпкий чай** коюу чай, коюу чыккан кызыл чай; **завари́ть чай** чайды демдөө, чай салуу; **стака́н ча́ю** бир стакан чай; **2.** (*чаепитие*) чай ичүү, чай убагы; **во врéмя ча́я** чай ичип жатканда, чай убактысында; ◇ **пригласи́ть на ча́шку ча́я** бир чыны чайга чакырып коюу, конокко чакыруу; **дать на чай** *уст.* чайпул берүү.

ЧАЙ II *частица прост.* (*вероятно*) балким, болгондо, болду-болбоду; **он, чай, проголода́лся** ал, балким, ачка болгондур; **с дорóги, чай, он уста́л** ал, балким, жол жүрүп чарчагандыр.

ЧА'ЙКА *ж.* ак чардак; **морска́я ча́йка** деңиз ак чардагы.

ЧА'ЙНАЯ *ж.* чайкана.

ЧА'ЙНИК *м.* ак чайнек.

ЧА'ЙНИЦА *ж.* чай салгыч, чай соот.

ЧА'ЙНЫЙ, -ая, -ое **чай**-*га т.*; **ча́йная планта́ция** чай плантациясы; **ча́йный магази́н** чай магазини; **ча́йная лóжка** чай кашык, бал кашык; **ча́йный сервúз** чай сервизи (*чай ичүүгө керектүү болгон идиш-аяктын тобу*); ◇ **ча́йная рóза** чай розасы (*роза гүлүнүн бир түрү*); **чéрез час по ча́йной лóжке** *погов.* аз-аздан, өтө жай.

ЧАЙХАНА' *ж.* чайхана.

ЧА'ЛКА *ж. мор.* чалка (*кемени, пароходду жээкке байлап коё турган абдан жоон аркан*).

ЧАЛМА' *ж.* селде.

ЧА'ЛЫЙ, -ая, -ое буурул (*аттын түсү*); **ча́лый мéрин** буурул ат.

ЧАН *м.* чан (*жыгачтан же металлдан жасалган чоң челек, чоң бочка*); **пивова́ренный чан** пиво ачыткыч чан.

ЧА'РА *ж. уст. поэт. см.* **ча́рка.**

ЧАРДА'Ш *м.* чардаш (*венгрлердин улуттук бийи жана ал бийдин ритмасындагы музыкалык пьеса*).

ЧА'РКА *ж.* чарка (*вино куюлуп, ичилүүчү стакан сыяктуу кичине идиш*); **ча́рка вина́** бир чарка вино.

ЧАРОВА'ТЬ *несов. кого-что* **1.** *уст.* (*колдовать*) сыйкырдоо, көз байлоо; **2.** *перен.* (*пленять, обольщать*) сыйкырдоо, өзүнө сыйкырдагандай тартуу, өтө кызыктыруу, суктантуу; **очарова́ть своúм гóлосом** өзүнүн жакшы үнү менен кызыктыруу.

ЧАРОВНИ'К *м. уст.* эң сүйкүмдүү, жылдыздуу, суктандыргыч киши.

ЧАРОВНИ'ЦА *женск. р. к* **чаровни́к.**

ЧАРОДЕ'Й *м.* **1.** *уст.* (*волшебник, колдун*) сыйкырчы, арбоочу; **2.** *перен.* арбагандай өзүнө тартуучу; **поэ́т-чародéй** арбагандай таасир кылуучу акын.

ЧАРОДЕ'ЙКА *женск. р. к* **чародéй.**

ЧАРОДЕ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **чародей**-*ге т.*

ЧАРОДЕ'ЙСТВО *ср. уст.* **1.** (*волшебство, колдовство*) сыйкырчылык, сыйкырдык; **2.** *перен.* (*чары, обаяние*) өзүнө сыйкырдагандай тартуучулук, өтө кызыктыруучулук.

ЧАРУ'ЮЩИЙ, -ая, -ее **1.** *прич. от* **чарова́ть; 2.** *прил.* суктандыруучу, кумардантуучу; **чару́ющая улы́бка** суктандыруучу, кызыктыруучу жылмаюу.

ЧА'РЫ *только мн.* **1.** *уст.* (*колдовство*) сыйкыр, көз байлоо, **2.** *перен.* (*обаяние, очарование*) суктандыруу, сыйкырдоо.

ЧАС *м.* **1.** (*отрезок времени*) саат; **полтора́ часа́** бир жарым саат; **опозда́ть на час** бир саатка кечигүү; **éхать со скóростью сто киломéтров в час** ар саатына жүз километр ылдамдык менен жүрүү; **двена́дцать часóв** саат он эки; **двена́дцать часóв нóчи** түнкү саат он эки; **два часа́ дня** күндүзгү саат эки; **час дня** күндүзгү саат бир; **в час нóчи** түнкү саат бирде; **в три часа́ утра́** эртең менен саат үчтө; **котóрый час?** саат нече?; **2.** (*время, пора*) саат, убакыт, мезгил, маал (*бир нерсеге арналган убакыт*); **приёмные часы́** кабыл алуу сааты; **служéбные часы́** кызмат убактысы; **час обéда** түшкү тамак же обед ичүү убагы, обед маалы; **час óтдыха** дем алуу сааты (убагы); **академи́ческий час** окуу сааты, академиялык саат; **вечéрний час** кечки маал, кечки убакыт; ◇ **с ча́су на час** мына эми, азыр эле (*келет, болот*); **час óт часу не лéгче** *разг.* оңолот десе, кайта ойрону чыга берет экен (*улам кырсык баса берет экен*); **би́тый час** *разг.* толук бир саат, бүт бир саат; **неровён час** *разг.* не бар, не жок (*эмне болуп кетерин ким билсин*); **в дóбрый час** жол болсун, иш оңолсун, кайырдуу болсун; **стоя́ть на часа́х** кароолдо туруу, часовой болуп туруу; **расти́ не по дня́м, а по часа́м** *разг.* күн сайын эмес, саат сайын өсүү; абдан бат өсүү; **прóбил час** *кого-чего-л.* *бирөөнүн же эмненindir* акыркы мезгили келип жетти; жок болор, жоюлар убакты келип жетти.

ЧАСО'ВНЯ *ж.* кичинекей чиркөө.

ЧАСОВО'Й I, -а́я, -óе **1. часы**-*га т.*; **часовóй механи́зм** саат механизми; **часова́я стрéлка** сааттын стрелкасы; **часовóй магази́н** саат магазини; **2. час** 1-*ге т.*; сааттык; **часовóй гра́фик** саат графиги; **часова́я опла́та** саатка карай төлөө; **часова́я бесéда** бир сааттык аңгеме.

ЧАСОВО'Й II *м.* часовой (*кароолчу, сакчы, күзөтчү*); **смéна часовы́х** часовойлорду алмаштыруу; **поста́вить часовóго** часовойду коюу.

ЧАСОВЩИ'К *м.* саатчы, саат устасы.

ЧАСО'К *м. разг.* аз гана убакыт; **зайти́ на часóк** бир аз гана убакытка кире кетүү.

ЧАСТЕ'НЬКО *нареч. разг.* жыш, улам-улам, тез-тез, бат-бат; **он частéнько к нам захóдит** ал биздикине жыш келип турат, ал биздикине улам-улам келип турат.

ЧАСТИ'ЦА *ж.* **1.** (*небольшая доля*) бөлүкчө; **части́ца веществá** заттын бөлүкчөсү; **2.** *перен.* (*небольшое количество чего-л.*) кичинекей, бир аз; **3.** *грам.* (*служебное слово*) частица (*жанаша турган сөздүн же бүтүн бир сүйлөмдүн маанисин күчөтүү же кемитүү үчүн колдонулуучу «го», «эле» өңдүү жардамчы сөз*).

ЧАСТИ'ЧКА *ж. уменьш.-ласк. к* **частица** 1, 2; бөлүкчө, кичинекей, бир аз гана.

ЧАСТИ'ЧНО *нареч.* жарым-жартылай, аз-аздап, анча-мынча, бир аз, толук эмес; **рабóта части́чно ужé выпóлнена** иш жарым-жартылай иштелип калды.

ЧАСТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое жарым-жартылай, аз-аздап, анча-мынча, бир аз, толук эмес; **части́чная мобилизáция** анча-мынча мобилизация, толук эмес мобилизация, **части́чное затмéние** *астр.* жарым-жартылай тутулуу, толук эмес тутулуу (*ай, күн*).

ЧА'СТНИК *м. разг. уст.* частник (*жекече соодагер, жеке иш орду ээси*).

ЧАСТНОВЛАДЕ'ЛЬЧЕСКИЙ, -ая, -ое жеке кишинин менчигиндеги, жеке менчиктүү; **частновладéльческий капитáл** жеке менчиктүү капитал.

ЧА'СТНОЕ *ср. мат.* тийинди.

ЧАСТНОКАПИТАЛИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое жеке капиталисттик; **частнокапиталисти́ческое предприя́тие** жеке капиталисттик ишкана.

www.bizdin.kg

ЧАСТНОСО'БСТВЕННИЧЕСКИЙ, -ая, -ое жеке менчиктик, жеке менчиктүү.

ЧА'СТНОСТЬ *ж.* майда-чүйдө; ◇ **в ча́стности** *вводн. с.* ошону менен бирге, ошону менен катар.

ЧАСТНОХОЗЯ'ЙСТВЕННЫЙ, -ая, -ое жеке чарбалык.

ЧА'СТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*не типичный, не общий*) айрым, жеке, майда-чүйдө, жалпы эмес; **ча́стный вопро́с** жеке маселе; **ча́стный вы́вод** айрым корутунду; 2. (*личный*) менчиктүү, өзүмдүк, өз, жеке (*коомдук же мамлекеттик эмес*), **я к вам пришёл по ча́стному де́лу** мен сизге өз ишим менен келдим (*кызмат иши менен эмес*); **ча́стная перепи́ска** жекече кат жазышуулар; **ча́стный вопро́с** жеке маселе, 3. (*индивидуальный*) частный, жеке, жекече; **ча́стные уро́ки** частный сабак (*мугалим мектепте эмес, өз үйүндө акы алып окуткан сабак*); **ча́стная пра́ктика** жеке практика (*мис. врачтын оорулардан акы алып, аларды үйүндө кароосу*); 4. (*принадлежащий отдельному лицу*) жеке (*жеке менчиктүү*); **ча́стная со́бственность** жеке менчик; **ча́стный капита́л** жеке капитал; **ча́стная торго́вля** жеке соода; ◇ **ча́стное лицо́** жеке киши (*өкмөттүн же башка бир уюмдун тапшырмасы боюнча эмес, өзүнчө жүргөн адам*).

ЧА'СТО *нареч.* 1. (*нередко*) жыш, тез-тез, көп, улам-улам; **ча́сто встреча́ться с това́рищами** жолдоштор менен тез-тез кездешип туруу; **ча́сто быва́ть в кино́** киного жыш баруу; 2. (*близко*) жыш, коюу; **дере́вья поса́жены ча́сто** жыгачтар жыш отургузулган, жыгачтар коюу тигилген; 3. (*быстро, без перерывов*) тез, тез-тез, улам-улам, үздүксүз.

ЧАСТОКО'Л *м.* кашаа (*узун казыктар жыш кагылып жасалган кашаа*).

ЧАСТОТА' *ж.* ылдамдык, тездик, жыштык; **частота́ то́ка** токтун ылдамдыгы; **частота́ пу́льса** кан тамырдын кагышынын тездиги; **частота́ колеба́ний** чайпалуунун ылдамдыгы.

ЧАСТО'ТНОСТЬ *ж.* жыштык, ылдамдык, тездик.

ЧАСТО'ТНЫЙ, -ая, -ое *тех.* **частота**-*га т.*

ЧАСТУ'ШКА *ж. лит.* частушка (*оозеки эл поэзиясынын чыгармасы — белгилүү бир күү менен аткарылуучу эки сап же төрт сап ыр*).

ЧА'СТЫЙ, -ая, -ое 1. (*нередкий*) бат-бат, тез-тез, жыш-жыш; **ча́стый гость** тез-тез келүүчү конок; **ча́стые встре́чи** тез-тез кезигишүүлөр; **ча́стый пульс** тез-тез пульс (*кан тамырдын тез-тез кагышы*); **ча́стое дыха́ние** тез-тез дем алуу; **ча́стый ого́нь** *воен.* тез-тез атылган ок, жыш атылган ок; 2. (*густой, плотный*) жыш, тыгыз, калың, коюу; **ча́стый гре́бень** жыш тиштүү тарак; **ча́стый лес** калың токой; **ча́стая ткань** тыгыз кездеме; **ча́стый дождь** калың жамгыр.

ЧАСТЬ *ж.* 1. бөлүк; **бо́льшая часть** чоң бөлүк; **ча́сти те́ла** дененин бөлүктөрү; **ча́сти све́та** дүйнөнүн бөлүктөрү; **ча́сти маши́ны** машинанын бөлүктөрү; **разобра́ть на ча́сти** бөлүктөргө ажыратуу; 2. (*отдел*) бөлүм; **учё́бная часть** окуу бөлүмү; 3. *воен.* бөлүк; **во́инские ча́сти** согуш аскердик бөлүктөр; **моторизо́ванные ча́сти** мотордошкон бөлүктөр; ◇ **ча́сти ре́чи** *грам.* сөз түркүмдөрү; **бо́льшей ча́стью** *или* **по бо́льшей ча́сти** көбүнесе, көбүнчө; **по ча́сти** *чего-л. разг.* бир нерсе жагынан; **по ча́сти матема́тики я слаб** мен математика жагынан начармын; **он знато́к по э́той ча́сти** бул жагынан ал билгич; **не по мое́й ча́сти** мунун мага тиешеси жок; **его́ рвут на ча́сти** аны туш-тушка талап жатат; туш-туштан тегеректеп, мазасын (мазесин) алып жатат.

ЧА'СТЬЮ *нареч.* анча-мынча, толук эмес, жарым-жартылай; **э́то сде́лано ча́стью из де́рева, ча́стью из желе́за** мунун анча-мынчасы жыгачтан, анча-мынчасы темирден жасалган.

ЧАСЫ' *только мн.* саат; **стенны́е часы́** дубал саат; **со́лнечные часы́** күн саат (*күндүн жүрүшүнө карап убакытты өлчөө*); **насто́льные часы́** стол саат; **карма́нные часы́** чөнтөк саат; **ручны́е часы́** кол саат; **по мои́м часа́м двена́дцать** менин саатым боюнча он эки.

ЧА'УС *м.* (*сорт винограда*) чаус (*ири жүзүмдүн бир сорту*).

ЧА'ХЛОСТЬ *ж.* ылбырагандык, начардык, катыңкылык, алсыздык.

ЧА'ХЛЫЙ, -ая, -ое 1. (*о растительности*) жакшы өспөй калган, куурагансып бараткан, солуган; **ча́хлое де́ревцо́** жаман өскөн жыгач; 2. (*худой, болезненный*) кирбийген, илмийген, чилмийген, жүдөгөн; **ча́хлый ребё́нок** илмийген бала.

ЧА'ХНУТЬ *несов.* 1. кууроо, солуу, жакшы өспөй калуу; **де́рево ча́хнет** жыгач солуп баратат; 2. (*о человеке*) кирбийүү, илмийүү, чилмийүү, жүдөө; **ча́хнуть от тоски́** кайгыдан илмийип жүдөө.

ЧАХО'ТКА *ж. разг.* кургак учук, сил кесел.

ЧАХО'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое 1. кургак учуктуу, сил кеселдүү; **чахо́точный челове́к** кургак учуктуу адам; 2. *в знач. сущ. м., ж.* кургак учуктуу, сил кеселдүү.

ЧАЧВА'Н *м.* чүмбөт.

ЧА'ША *ж.* чөйчөк, аяк (*вино, пиво ичилүүчү чөйчөк, аяк*); ◇ **у них дом — по́лная ча́ша** телегейи тегиз; алардын үйү жайнап толуп турат; **испи́ть ча́шу до дна** кайгы-капаны аягына чейин тартуу; кайгы-капаны аябай тартуу; **ча́ша терпе́ния перепо́лнилась** чыдамдуулуктун чегине жетилди; чыдамдуулук түгөндү (*мындан ары чыдоого болбой калды*).

ЧАШЕЛИ'СТИК *м. бот.* чөйчөкчө жалбырак (*гүлдүн чөйчөгүнүн жашыл жалбырагы*).

ЧА'ШЕЧКА *ж.* 1. *уменьш.-ласк. от* **ча́шка** чыныча, кичине чыны, чөйчөк; 2. *бот.* чөйчөкчө (*гүлдүн бышкан учурдагы тышкы көк кабыгы*).

ЧА'ШКА *ж.* 1. чыны, чөйчөк; **вы́пить ча́шку ча́ю** бир чыны чай ичүү; 2. (*весов*) табакча, тараза табагы; 3. *анат.*: **колё́нная ча́шка** томук.

ЧА'ЩА *ж.* чытырман, токой чытырманы.

ЧА'ЩЕ *сравн. ст. от прил.* **ча́стый** *и нареч.* **ча́сто** тез-тез, жышыраак, көбүрөөк; **я быва́ю ча́ще в теа́тре, чем в кино́** мен киного караганда, театрда көбүрөөк болом.

ЧА'ЯНИЕ *ср.* үмүт, тилек; **наро́дные ча́яния сбыли́сь** элдин үмүтү орундалды; ◇ **сверх вся́кого ча́яния** *или* **па́че ча́яния** күтпөгөн жерден, кокусунан.

ЧА'ЯТЬ *несов. чего и с неопр., уст.* үмүткөр болуу, тилек кылуу, каалоо; **уж я и не ча́ял тебя́ ви́деть** мен сени көрөм деп үмүт кылганым жок эле; ◇ **души́ не ча́ять** *в ком-л. разг.* бирөөнү аябай жакшы көрүү, өтө сүйүү.

ЧВА'НИТЬСЯ *несов. разг.* чычаюу, кекирейүү, кокураюу.

ЧВАНЛИ'ВОСТЬ *ж. см.* **чва́нство.**

ЧВАНЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое *см.* **чва́нный.**

ЧВА'ННЫЙ, -ая, -ое *разг.* чычайган, кекирейген, кокурайган.

ЧВА'НСТВО *ср.* чычаюучулук, кекирейүүчүлүк, кокураюучулук.

ЧЕГО' *нареч. разг.* эмне, эмне үчүн, эмне себептен; **чего́ ты так до́лго е́здил?** сен эмне үчүн мынча узак жүрдүң?

чего́ *мест. род. п. от* **что** I.

ЧЕГО'-ТО *нареч. разг. см.* **что́-то** II.

ЧЕЙ *мест. притяж.* 1. *вопр. и относ.* кимдики, кимдин; **чья э́та кни́га?** бул китеп кимдики?, бу кимдин китеби?; **не по́мню, чьи э́то слова́** бул кимдин сөзү экендиги эсимде жок; 2. *относ.* (*в знач. «которого»*): **геро́й, чьё и́мя изве́стно всем** аты бардыкка маалым болгон баатыр.

ЧЕК *м.* чек (*магазиндин кассасы сатып алуучудан акча кабыл алгандыгы үчүн берилген кагаз*); **вы́писать чек** чек жазып берүү; **вы́бить чек** чек уруу, чек уруп берүү (*сатып

www.bizdin.kg

алуучуга кассадан берилген чек); **платить по чеку** чек менен төлөө (*чек боюнча төлөө*).

ЧЕКА' I *ж. тех.* чека (*дөңгөлөктү ж. б. огунан чыгарбай кармоочу, окко сайылган шиш*).

ЧЕКА' II *ж. нескл. ист.* (Чрезвычайная комиссия по борьбе с контрреволюцией, саботажем и спекуляцией) Чека (Контрреволюцияга, спекуляцияга жана саботажга каршы күрөшүүчү чрезвычайная комиссия).

ЧЕКА'Н *м.* чекан (1. *металлдан жасалган нерселердин — монеталардын, медалдардын ж. б. бетине сүрөттөрдү чуңкурайтып басуу үчүн колдонулуучу штемпель*; 2. *металлдын бетине согуп сүрөт түшүргүч курал*).

ЧЕКА'НИТЬ *несов. что* 1. согуу, согуп чыгаруу, согуп сүрөт түшүрүү (*бетине чуңкурайтып согуп сүрөт түшүрүп, металлдан ар түрдүү кооз нерселер чыгаруу*); **чеканить медали** медаль согуу; 2. *перен.* тактап айтуу, ачык айтуу, ачык так айтуу; чаташтырбай, так иштөө; **чеканить слова** сөздү ачык, так айтуу; **чеканить шаг** чаташтырбай так арыштоо; 3. *с.-х.* чеканкалоо (*тез өсүп жетилиши үчүн өсүмдүктөрдүн эң үстүңкү бутактарын кесип коюу*); **чеканить хлопок** пахтаны чеканкалоо; **чеканить виноград** жүзүмдү чеканкалоо.

ЧЕКА'НКА *ж.* 1. согуу, согуп чыгаруу, тыйын согуу, согуп сүрөт түшүрүү; **чеканка монеты** монета согуп чыгаруу; 2. *с.-х.* чеканка, чеканкалоо; **чеканка хлопка** пахтанын чеканкасы, пахтаны чеканкалоо; 3. (*узор на металле*) сүрөт, оюу (*металлдан жасалган нерселердин бетине оюлган сүрөт*); **ружьё с золотой чеканкой** алтын оймолуу мылтык.

ЧЕКА'ННЫЙ, -ая, -ое 1. (*изготовленный чеканкой*) согулуп жасалган (*металл буюм*); 2. *перен.* (*ясный, отчётливый*) ачык, так, айкын; **чеканный стиль** айкын-ачык стиль.

ЧЕКА'НЩИК *м.* чеканщик (*чеканкалоочу жумушчу*).

ЧЕКИ'СТ *м.* чекист (*чеканин кызматчысы; см.* **чека** II).

ЧЕКМЕ'НЬ *м.* чепкен (*кийим*).

ЧЕ'КОВЫЙ, -ая, -ое **чек**-*ке т.*; **чековая книжка** чек книжкасы.

ЧЁЛКА *ж.* 1. (*у лошади*) көкүл; 2. (*причёска*) көкүл; **носить чёлку** көкүл коюу.

ЧЁЛН *м.* кайык (*жыгачты оюп жасалган кичине кайык*).

ЧЕЛНО'К I *м.* (*лодка*) кичине кайык.

ЧЕЛНО'К II *м.* (*ткацкий, швейной машины*) челнок (*токуу станогунун же тигүү машинасынын жип түрүлгүчү*).

ЧЕЛО' I *ср. поэт.* маңдай, чеке; ◇ **бить челом** *кому-л. уст.* бирөөгө баш урунуу, дат айтуу, арыз айтуу, эмне жөнүндөдүр сурануу (өтүнүү, изденүү).

ЧЕЛО' II *ср. обл.* (*печи*) ооз (*орус мешинин оозу; ошондой эле металл эрите турган печтердин от жага турган оозу*).

ЧЕЛОБИ'ТНАЯ *ж. ист.* даттанган арыз, тиленүү арызы (*Байыркы Русташы жазма өтүнүч арыз*).

ЧЕЛОБИ'ТЧИК *м. ист.* даттануучу, тиленүүчү, арыздануучу, суронуучу (*суронуу, даттануу кагазын берүүчү киши*).

ЧЕЛОВЕ'К *м.* (*мн.* **люди**) киши, адам; ◇ **молодой человек** (*обращение*) жигит (*жаш жигитке карата айтылуучу сөз*).

ЧЕЛОВЕ'КО-ДЕ'НЬ *м.* адам күнү (*жумушту эсептөөнүн единицасы; бул — бир жумуш күнүндө бир адамдын иштеген жумушуна барабар*).

ЧЕЛОВЕКОЛЮБИ'ВЫЙ, -ая, -ое адамды сүйүүчү, кишини жакшы көрүүчү, адамгерчиликтүү.

ЧЕЛОВЕКОЛЮ'БИЕ *ср.* адамды сүйүү, кишини жакшы көрүү, адамгерчилик.

ЧЕЛОВЕКОНЕНАВИ'СТНИК *м.* кишини (адамды) жек көрүүчү.

ЧЕЛОВЕКОНЕНАВИ'СТНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое кишини (адамзатты) жек көрүүчүлүк, кишини (адамды) жек көргөн.

ЧЕЛОВЕКОНЕНАВИ'СТНИЧЕСТВО *ср.* кишини (адамды) жек көрүүчүлүк.

ЧЕЛОВЕКООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое адам турпаттуу, адамга окшош; **человекообразная обезьяна** адамга окшош маймыл.

ЧЕЛОВЕ'ЧЕСКИ *нареч.* адамча, адамгерчилик кылып, адамгерчилик менен; **по-человечески** адамгерчилик менен.

ЧЕЛОВЕ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **человек**-*ке т.*; **человеческий род** адам баласы, адамзат; 2. (*гуманный, человечный*) адамгерчиликтүү, кишиликтүү; **человеческое обращение** адамгерчиликтүү мамиле.

ЧЕЛОВЕ'ЧЕСТВО *ср.* адам баласы, бардык адам баласы, адамзат; **передовое и прогрессивное человечество** алдыңкы жана прогрессивдүү адам баласы.

ЧЕЛОВЕ'ЧИЙ, -ья, -ье *разг.* **человек**-*ке т.*

ЧЕЛОВЕ'ЧНОСТЬ *ж.* адамгерчилик, кишилик, адамгерчиликтүүлүк.

ЧЕЛОВЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое адамгерчиликтүү, кишиликтүү; **человечное отношение** адамгерчиликтүү мамиле.

ЧЕЛЮСТНО'Й, -ая, -ое **челюсть**-*ко т.*; **челюстная кость** *анат.* жаак сөөгү.

ЧЕ'ЛЮСТЬ *ж.* жаак; **нижняя челюсть** астыңкы жаак; **верхняя челюсть** үстүңкү жаак; **выступающая челюсть** кемээк; **вставные челюсти** коюлма жаак, жасалма жаак.

ЧЕ'ЛЯДЬ *ж. уст.* 1. *собир. уст.* үй кызматчылары, малайлар, жалчылар (*крепостной укук убактысындагы помещиктердин үй кызматындагы малайлары*); 2. *перен. презр.* (*прислужники*) кошаматчылар, көшөкөрчүлөр, малайлар.

ЧЕМ *союз* 1. (*нежели*) -га караганда, -дан көрө; **чем здесь сидеть, лучше в сад пойдём** бул жерде отургандан көрө, бакка барганыбыз жакшы; **лучше поздно, чем никогда** *посл.* таптакыр болбогондон көрө, кеч болсо да болгону жакшы; 2. (*вместо того, чтобы*) -дан көрө; **чем торопиться, выйдем лучше раньше** шашкандан көрө, эртерээк чыкканыбыз жакшы; 3. (*насколько, в какой степени*) сайын, канчалык, канча; **чем больше, тем лучше** канчалык көп болсо, ошончолук жакшы; ◇ **чем свет** *разг.* үрөң-баранда, үрөң-баран болгондо.

чем *мест. твор. п. от* **что** I.

чём *мест. предл. п. от* **что** I (*предлогдордон кийин колдонулат*).

ЧЕМБУ'Р *м.* чылбыр.

ЧЕМЕРИ'ЦА *ж. бот.* марал кулак (*жоон сабактуу жана шыпыргы гүлдүү көп жылдык чөп*).

ЧЕМОДА'Н *м.* чемодан, жагдан.

ЧЕМПИО'Н *м.* чемпион; **чемпион по плаванию** сууга сүзүү боюнча чемпион; **чемпион мира по шахматам** шахмат боюнча дүйнө чемпиону.

ЧЕМПИОНА'Т *м.* чемпионат (*чемпион наамын алуу үчүн мелдешүү*); **шахматный чемпионат** шахматтык чемпионат.

ЧЕМПИО'НКА *женск. р. к* **чемпион;** чемпионка.

ЧЕМПИО'НСКИЙ, -ая, -ое **чемпион**-*го т.*; чемпиондук.

ЧЕМПИО'НСТВО *ср.* чемпиондук.

чему *мест. дат. п. от* **что** I.

ЧЕПЕ'Ц *м.* чепец (*аялдардын кеп такыяга окшогон баш кийими*).

ЧЕПРА'К *м.* тердиктин үстүнөн токунуучу килем, кийиз.

ЧЕПУХА' *ж. разг.* 1. (*глупость, вздор*) бекер сөз, болбогон нерсе, болбогон сөз, былжырак; эч нерсеге турбаган, жок неме; **городить чепуху** *или* **нести чепуху** сандырактоо, былжыроо, оозуна келгенди оттой берүү; **это чепуха** бул былжыраган нерсе; 2. (*пустяк*) арзыбаган

www.bizdin.kg

нерсе, болбогон нерсе, майда-чүйдө, эң эле оңой, кыйындыгы жок, эч нерсе эмес.

ЧЕПУХО'ВЫЙ, -ая, -ое *разг.* болбогон, былжырак, эч нерсеге арзыбаган; **чепухо́вое де́ло** болбогон иш.

ЧЕ'ПЧИК *м. см.* **чепе́ц.**

ЧЕ'РВА *ж. собир. с.-х.* курт (*бал аарысынын личинкасы*).

ЧЕРВЕОБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое куртсымал, курт өңдүү, куртка окшош; **червеобра́зный отро́сток слепо́й кишки́** *анат.* мөөндүн учунун өскөн жери.

ЧЕ'РВИ *только мн. см.* **че́рвы.**

ЧЕРВИ'ВЕТЬ *несов.* курттоо, курт басуу, курт түшүү; **я́блоки черви́веют** алманы курт басып жатат.

ЧЕРВИ'ВЫЙ, -ая, -ое курттаган, курттуу, курт баскан. **черви́вое я́блоко** курттуу алма, курт баскан алма.

ЧЕРВО'НЕЦ *м.* червонец (*беш же он сомдук алтын теңге акча жана да баасы он сомдук кредиттик билет*).

ЧЕРВО'ННЫЙ I, -ая, -ое 1. *уст.* кызыл; 2.: **черво́нное зо́лото** кызыл алтын.

ЧЕРВО'ННЫЙ II, -ая, -ое **червы**-*га т.*; **черво́нный вале́т** кызыл ача балтасы.

ЧЕРВОТО'ЧИНА *ж.* курт тешкен тешик, курт тешкен из; **червото́чина в де́реве** жыгачтагы курт тешкен тешик; **червото́чина в я́блоке** алмадагы курт тешкен тешик.

ЧЕ'РВЫ *только мн., карт.* кызыл ача (*карта ойнунда*); **ходи́ть с черве́й** кызыл ачадан жүрүү.

ЧЕРВЬ *м* курт; **земляно́й червь** жер курту; **дождево́й червь** сөөлжан; **шелкови́чный червь** жибек курту; ◇ **червь сомне́ния** адамдын тынчын алып турган шек.

ЧЕРВЯ'К *м.* 1. *см.* **червь**; 2. *тех.* червяк (*винттин бир түрү*).

ЧЕРВЯ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **червяк** 2-*ге т.*; червяктуу; **червя́чная переда́ча** червяк кыймыл берүүчү механизм (*червяктын жана ага формасы жагынан туура келүүчү дөңгөлөктүн жардамы менен кыймылга келүүчү механизм*); **червя́чное колесо́** червяктуу дөңгөлөк.

ЧЕРВЯЧО'К *м. уменьш. от* **червь** куртча, кичинекей курт; ◇ **замори́ть червячка́** *разг.* шам-шум этүү, өзөк жалгоо.

ЧЕРДА'К *м.* чердак (*үйдүн чатырынын асты*).

ЧЕРДА'ЧНЫЙ, -ая, -ое **чердак**-*ка т.*; **черда́чное помеще́ние** чердактагы турак жай.

ЧЕРЕВИ'КИ *мн.* (*ед.* **черевик** *м.*) *см.* **черевички.**

ЧЕРЕВИ'ЧКИ *мн.* (*ед.* **черевичек** *м.*) *обл.* аялдардын бийик такалуу өтүгү.

ЧЕРЁД *м. разг.* кезек, ирет; ◇ **идти́ свои́м чередо́м** өз ирети менен баруу.

ЧЕРЕДА' I *ж.* 1. *см.* **черёд; придёт и моя́ черёда́** менин кезегим да келет; 2. *уст. обл.* (*пора, время*) убакыт, маал; 3. *уст.* (*вереница*) чубалган ирет.

ЧЕРЕДА' II *ж. бот.* ит уйгак (*чөп*).

ЧЕРЕДОВА'НИЕ *ср.* кезектешүү, алмашуу; **чередова́ние зву́ков** *лингв.* тыбыштардын алмашуусу; **чередова́ние гла́сных** *лингв.* үндүүлөрдүн алмашуусу.

ЧЕРЕДОВА'ТЬ *несов. кого-что с кем-чем* кезектештирүү, алмашуу; **чередова́ть труд с о́тдыхом** эмгекти эс алыш (дем алыш) менен кезектештирүү.

ЧЕРЕДОВА'ТЬСЯ *несов.* кезектешүү, алмашуу.

ЧЕ'РЕЗ *предлог с вин. п.* 1. (*поперёк чего-л.*) туура, көлдөлөң, арта салынуу; **перейти́ че́рез у́лицу** көчөдөн туура өтүү; **реме́нь че́рез плечо́** ийинге арта салынган кайыш кур; 2. (*поверх чего-л.*) үстүнөн; **он перешагну́л че́рез ка́мень** ал таштын үстүнөн аттап өттү; 3. (*сквозь, минуя*) -дан, -дан аралап, аралап, ичинен; **пройти́ че́рез лес** токойду аралап өтүү; **е́хать че́рез го́род** шаарды аралап өтүү; 4. (*при посредстве*) аркылуу; **оповести́ть че́рез газе́ту** газета аркылуу кабардандыруу; **бесе́да шла че́рез перево́дчика** аңгеме котормочу аркылуу жүрдү; 5. (*по прошествии, спустя какое-л. время*) -дан кийин; **приду́ че́рез час** бир сааттан кийин келем; 6. (*повторяя в какие-л. промежутки времени, пространства*) алыстап, өткөрүп, -дан кийин; аттап, таштап; **он прихо́дит к нам че́рез день** ал биздикине күн алыстап келет; **э́то лека́рство ну́жно принима́ть че́рез два часа́** бул дарыны ар бир эки сааттан кийин ичип туруу керек, бул дарыны эки сааттан өткөрүп ичүү керек; **пиши́ че́рез стро́чку** жол таштап жаз, жол аттап жаз.

ЧЕРЁМУХА *ж. бот.* черёмуха (*жыттуу ак гүлдүү жана кара жемиштүү жыгачтын бир түрү*).

ЧЕРЕМША' *ж. бот.* аюу согон, жапайы сарымсак.

ЧЕРЕНО'К *м.* 1. (*рукоятка*) сап; **черено́к ножа́** бычактын сабы; **черено́к косы́** чалгынын сабы; 2. *бот.* (*ножка, стебелёк*) калемче (*кыйшалап тигилген бутак*); 3. *с.-х.* калемче (*кыйыштыруу, тигүү үчүн алынган бак-дарактардын бүчүрлөрүнүн, бутактарынын жана тамырларынын бөлүкчөсү*).

ЧЕ'РЕП *м.* баш сөөгү, баш сөөк.

ЧЕРЕПА'ХА *ж.* 1. ташбака; 2. (*материал*): **изде́лия из черепа́хи** ташбаканын калканынан жасалган буюм.

ЧЕРЕПА'ХОВЫЙ, -ая, -ое **черепаха**-*га т.*; **черепа́ховый гре́бень** ташбаканын калканынан жасалган тарак.

ЧЕРЕПА'ШИЙ, -ья, -ье **черепаха**-*га т.*; ◇ **идти́ черепа́шьим ша́гом** ташбака кадам менен жүрүү (*эң эле акырын жүрүү*).

ЧЕРЕПА'ШКА *ж. зоол.* черепашка (*айыл чарба өсүмдүктөрүнө зыян келтирүүчү коңуздун бир түрү*).

ЧЕРЕПИ'ТЧАТЫЙ, -ая, -ое **черепица**-*га т.*; **черепи́тчатая кры́ша** черепицадан жасалган чатыр.

ЧЕРЕПИ'ЦА *ж.* черепица (*үйдүн чатыры жабылуучу бышырылган жука карапа*).

ЧЕРЕПИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **черепица**-*га т.*; **черепи́чная кры́ша** черепицадан жасалган чатыр; **черепи́чный заво́д** черепица заводу.

ЧЕРЕПНО'Й, -а́я, -о́е **череп**-*ке т.*; **черепна́я коро́бка** баш сөөк.

ЧЕРЕПО'К *м.* сынык (*карапа, чыны сыяктуу нерсенин сыныгы*).

ЧЕРЕСПОЛО'СИЦА *ж.* чересполосица (*бирөөнүн жери бир жерде туташ болбостон, ар кайсы жерде болуу*).

ЧЕРЕСПОЛО'СНЫЙ, -ая, -ое **чересполосица**-*га т.*

ЧЕРЕССЕДЕ'ЛЬНИК *м.* белкайыш.

ЧЕРЕСЧУ'Р *нареч.* өтө эле, эң эле, чектен тыш; **чересчу́р холо́дный** эң эле суук; **чересчу́р мно́го** өтө эле көп.

ЧЕРЕ'ШНЕВЫЙ, -ая, -ое **черешня**-*га т.*; **чере́шневое варе́нье** гилас вареньеси, гиластан жасалган варенье.

ЧЕРЕ'ШНЯ *ж.* гилас (*жыгачы жана жемиши*).

ЧЕРЕШО'К *м. разг. см.* **черено́к.**

ЧЁРКАТЬ *несов. что, разг.* сызуу, сызып өчүрүп таштоо (*жазууну*).

ЧЕРКЕ'С *м.* черкес, черкеш.

ЧЕРКЕ'СКА *ж.* черкеска (*Кавказ тоолуктары жана казак орустар кие турган бели тар, жакасыз, узун, тар чапан*).

ЧЕРКЕ'ССКИЙ, -ая, -ое **черкес**-*ке т.*

ЧЕРКЕ'СЫ *мн.* черкестер, черкештер.

ЧЕРКЕ'ШЕНКА *женск. р. к* **черке́с.**

ЧЕРКНУ'ТЬ *однокр. что, разг.* сыза салуу, чие салуу, жаза салуу; **черкни́те мне не́сколько слов** мага куш тилиндей кат жазып бере салыңызчы.

ЧЕРНЕ'НИЕ *ср.* карартуу, карайтуу, кара болуп боёлуу, кара боёкко салуу, кара боёкту жабуу.

ЧЕРНЁНЫЙ, -ая, -ое карартылган; **чернёная сталь** карартылган болот.

ЧЕРНЕ'ТЬ *несов.* 1. (*становиться чёрным*) карaруу, караюу; **серебро́ от вре́мени черне́ет** күмүш эскирген сайын карарат; 2. (*виднеться — о чёрном, тёмном*) карарып көрүнүү; **вдали́ черне́л лес** алыстан бак карарып көрүндү.

ЧЕРНЕ'ТЬСЯ *несов. см.* **черне́ть** 2.

ЧЕРНЕ'Ц *м. уст. см.* **мона́х.**

www.bizdin.kg

ЧЕРНИ'КА *ж.* черника (*жемиштин бир түрү жана бадал жыгачы*).

ЧЕРНИ'ЛА *только мн.* сыя.

ЧЕРНИ'ЛЬНИЦА *ж.* сыя челек, сыя соот.

ЧЕРНИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **чернила**-*га т.*; **черни́льный каранда́ш** сыя карандаш; **черни́льное пятно́** сыянын тагы.

ЧЕРНИ'ТЬ *несов.* 1. *что* (*делать чёрным*) карартуу, карайтуу, кара боёкко салуу, кара боёкту жабуу; 2. *кого-что, перен.* (*клеветать*) каралоо, кара жабуу, жаманатты кылуу, жамандоо.

ЧЕРНИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **черника**-*га т.*; **черни́чный кисе́ль** черника кисели, черникадан жасалган кисель.

ЧЕРНО- *татаал сөздөрдүн «кара» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **чернобро́вый** кара каш.

ЧЕРНОБОРО'ДЫЙ, -ая, -ое кара сакалдуу, кара сакал.

ЧЕРНОБРО'ВЫЙ, -ая, -ое кара каштуу, кара каш.

ЧЕРНО-БУ'РЫЙ, -ая, -ое кара буурул; **черно-бу́рая лиса́** калтар.

ЧЕРНОВА'ТЫЙ, -ая, -ое каралжын, карараак.

ЧЕРНОВИ'К *м.* черновик (*көчүрүү үчүн а деп жазылган жазуу*).

ЧЕРНОВО'Й, -а́я, -о́е черновой (*абдан иштелип бүтө элек*); **чернов**о́**й набро́сок** черновой набросок (*абдан иштелип бүтө элек, адепки жазылган кол жазма*); **чернов**о́**й текст стихотворе́ния** ырдын черновой тексти; **чернов**а́**я тетра́дь** черновой дептер.

ЧЕРНОВОЛО'СЫЙ, -ая, -ое кара чачтуу, кара чач.

ЧЕРНОГЛА'ЗЫЙ, -ая, -ое кара көздүү, кара көз.

ЧЕРНОГОЛО'ВЫЙ, -ая, -ое кара баш (*кара чачтуу*).

ЧЕРНОГО'РЕЦ *м.* черногорец.

ЧЕРНОГО'РКА *женск. р. к* **черного́рец**; черногорка.

ЧЕРНОГО'РСКИЙ, -ая, -ое **Черногория**-*га*, **черногорец**-*ке т.*

ЧЕРНОГО'РЦЫ *мн.* черногорецтер.

ЧЕРНОГРИ'ВЫЙ, -ая, -ое кара жал, жалы кара, кара жалдуу; **черногри́вый конь** кара жалдуу ат.

ЧЕРНОЗЁМ *м.* кара топурак.

ЧЕРНОЗЁМНЫЙ, -ая, -ое кара топурактуу; **черноземная о́бласть** кара топурактуу область.

ЧЕРНОКНИ'ЖНИК *м. уст.* сыйкырчы, көз байлоочу.

ЧЕРНОКО'ЖИЙ, -ая, -ее 1. териси кара; 2. *в знач. сущ. м.* негр.

ЧЕРНОКУ'ДРЫЙ, -ая, -ое тармал кара чачтуу.

ЧЕРНОЛЕ'СЬЕ *ср.* жалбырактуу токой.

ЧЕРНОМА'ЗЫЙ, -ая, -ое *разг. презр.* кара сур (*киши*).

ЧЕРНОМО'РСКИЙ, -ая, -ое **Чёрное море**-*ге т.*; **черномо́рское побере́жье** Кара деңиз жээги; **черномо́рский флот** Кара деңиз флоту.

ЧЕРНОО'КИЙ, -ая, -ое *поэт.* кара көздүү, кара көз.

ЧЕРНОРАБО'ЧИЙ *м.* кара жумушчу.

ЧЕРНОСЛИ'В *м. собир.* кургатылган кара өрүк.

ЧЕРНОСО'ТЕНЕЦ *м. ист.* черносотенец (*падышалык Россияда — погромщик, реакционер; «чёрная сотня» деп аталган ашынган монархиялык уюмдардын биринин мүчөсү*).

ЧЕРНОСО'ТЕННЫЙ, -ая, -ое **чёрная сотня**-*га т.* (*см.* **чёрный**).

ЧЕРНОТА' *ж.* каралык.

ЧЕРНОУ'СЫЙ, -ая, -ое кара муруттуу.

ЧЕРНОШЁРСТЫЙ, -ая, -ое кара жүндүү; **черношёрстые о́вцы** кара жүндүү койлор.

ЧЁРНЫЙ, -ая, -ое 1. (*о цвете*) кара; күңүрт кара (*тёмный*); **чёрное пла́тье** кара көйнөк; **чёрный хлеб** кара нан; 2. *перен.* (*мрачный*) оор, капа, ындыны өчкөн; **чёрные мы́сли** оор ойлор; 3. *перен.* (*преступный, злой*) кылмыштуу, арам ойлуу; жаман; **чёрные си́лы реа́кции** реакциянын арам ойлуу күчтөрү; 4. *уст.* (*курной*) кара, морсуз; **чёрная изба́** морсуз жыгач үй; **чёрная ба́ня** кара мончо; 5. (*не главный, подсобный*) негизги эмес, жардамчы, кошумча; башка; **чёрный ход** короодон (*көчө жактан эмес*) кирүүчү эшик; 6. (*физически тяжёлый и неквалифицированный*) кара; **чёрная рабо́та** кара жумуш; 7. *в знач. сущ. ср.* кара; **ходи́ть в чёрном** кара кийип жүрүү; **вся в чёрном** чылк кара кийген, баштан аяк кара кийген; ◇ **чёрные мета́ллы** кара металлдар; **чёрная металлу́ргия** кара металлургия; **чёрный пар** *с.-х.* айдалып коюлган, бирок эгин себилбеген, чөп чыкпаган жер; **чёрный лес** жалбырактуу токой; **чёрная би́ржа** кара биржа (*капиталистик өлкөлөрдө — жашырын, спекуляциялык соода келишимдери жүргүзүлгөн официалдуу эмес биржа*); **чёрная со́тня** *ист.* кара сотня (*падышалык Россияда — барып турган монархиялык, погромдук полициялык уюм*); **на чёрный день** узун сарыга (*оор күндөргө, кыйын күндөргө*); **чёрным по бе́лому (напи́сано)** ташка тамга баскандай (*жазылган*), **че́рным-черно́** *разг.* 1) капкара, абдан кара, эң эле кара; 2) *перен.* абдан көп, эң эле көп.

ЧЕРНЬ I *ж.* (*чернёное серебро*) карартылган күмүш.

ЧЕРНЬ II *ж. уст. презр.* (*простонародье*) кул-кутан (*дворяндардын, буржуазиялардын эзилүүчү таптарды шылдыңдап айткан сөзү*).

ЧЕРПА'К *м.* сузгу (1. *сузуп алуу үчүн ылайыкталган нерсе*; 2. *тех. кандайдыр бир массаны бир жерден экинчи бир жерге сузуп алып бара турган чөмүч же сузгу сыяктуу машинанын бөлүгү*).

ЧЕРПА'ЛКА *ж. разг.* сузгуч (*бир нерсени сузуп алууга ылайыкталган идиш*).

ЧЕРПА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **черпание**-*ге т.*; сузгуч, сузуучу; **черпа́льная маши́на** сузгуч машина, сузуучу машина.

ЧЕ'РПАНИЕ *ср.* сузуу, сузуп алуу.

ЧЕ'РПАТЬ *несов. что* 1. сузуу, сузуп алуу; **че́рпать во́ду из ручья́** булактан сууну сузуп алуу; 2. *перен.* алуу; **че́рпать си́лы** күч алуу; **че́рпать све́дения** кабар (маалымат) алуу.

ЧЕРПНУ'ТЬ *однокр. чего* сузуп алуу (*бир мертебе*); **черпну́ть воды́** сууну сузуп алуу.

ЧЕРСТВЕ'ТЬ *несов.* 1. катуу, катып калуу, кургап калуу; **хлеб черстве́ет** нан кургап баратат; 2. *перен.* таш боор болуу, ырайымсыздануу, мерез болуу, мейримсиздении.

ЧЁРСТВОСТЬ *ж.* (*бездушие*) мерездик, ырайымсыздык, мейримсиздик, таш боордук.

ЧЁРСТВЫЙ, -ая, -ое 1. (*о хлебе*) катуу, кургап катып калган; 2. *перен.* мерез, ырайымсыз, мейримсиз, таш боор; **чёрствый челове́к** мейримсиз киши; **чёрствое отноше́ние** таш боор мамиле.

ЧЁРТ *м.* шайтан, азезил; ◇ **чёрт попу́тал** *разг.* шайтан азгырды; **чёрт возьми́!** *или* **чёрт побери́!** *разг.* шайтан алгыр!, аттигинай!, катугунай!; **к чёрту!** *разг.* жогол!; **иди́ к чёрту!** *разг.* жогол!, асылба!, жогол ары!; **до чёрта** *разг.* эң көп, толуп жатат; **э́то ни к чёрту не годи́тся** *разг.* бул эч нерсеге жарабайт; **чёрта с два!** *разг.* эч бир!, болбогон кеп!; **сам чёрт но́гу сло́мит** *разг.* шайтандын да башы катат; **чем чёрт не шу́тит** *разг.* эмнелер болбойт, эмнелер болуп өтпөйт; эмне келип, эмнелер кетпейт; **чёрт меня́ дёрнул** *разг.* мени кайсы кара тер кыстады, мени кайсы шайтан басты; **чёрт зна́ет что!** *разг.* ий, деги эмне экенин билбейсиң!; **чёрт зна́ет** *разг.* ким билет, белгисиз; **ни черта́ не знать** *разг.* түк билбөө, эч нерсе билбөө; **чертя́м то́шно** *разг.* бул эмне деген жорук!; **жить у чёрта на кули́чках** *разг.* абдан алыс туруу, жердин түбүндө туруу, жердин жети катарында туруу; **не так стра́шен чёрт, как его́ малю́ют** *посл.* шайтан эл айткандай эле анчалык коркунучтуу эмес.

ЧЕРТА' *ж.* 1. (*линия*) сызык; **провести́ черту́** сызык жүргүзүү; 2. (*граница, предел*) чек, чек ара, сызык; **в черте́ го́рода** шаар чегинде; 3. *перен.* (*особенность, признак*)

www.bizdin.kg

белги, өзгөчөлүк; ◇ **черты́ лица́** бет, ажар; **у неё краси́вые черты́ (лица́)** анын бети сулуу; **в о́бщих черта́х** жалпы жонунан; **черты́ хара́ктера** мүнөз, мүнөздүн түрү.

ЧЕРТЁЖ *м.* чертёж; **чертёж зда́ния** үйдүн чертёжу.

ЧЕРТЁЖНАЯ *ж. см.* **чертёжный** 2.

ЧЕРТЁЖНИК *м.* чертёжник (*черчение жөнүндө, чертёж даярдоону билгич адам*).

ЧЕРТЁЖНИЦА *женск. р. к* **чертёжник**; чертёжница.

ЧЕРТЁЖНЫЙ, -ая, -ое 1. **черчение**-*ге*, **чертёж**-*го т.*; **чертёжная доска́** черчение тактасы; 2. *в знач. сущ. ж.* чертеждор даярдала турган үй, бөлмө.

ЧЕРТИ'ТЬ *несов. что* сызуу; **черти́ть ли́нию** сызык сызуу; **черти́ть план** план сызуу; **черти́ть ка́рту** карта сызуу, карта сызып даярдоо.

ЧЕРТО'ВКА *женск. р. к* **чёрт.**

ЧЕРТО'ВСКИ *нареч. разг.* абдан, эң эле, аябай, укмуштуу; **я черто́вски уста́л** мен абдан чарчадым; **он черто́вски хитёр** ал укмуштай куу.

ЧЕРТО'ВСКИЙ, -ая, -ое *разг.* аябаган, укмуштуу; **черто́вский хо́лод** аябаган суук.

ЧЕРТОВЩИ'НА *ж. разг.* кайдагы баш катырган, түшүнүксүз нерсе; **что за чертовщи́на?** бул эмне дегендик?, бул эмне шумдук?

ЧЕРТО'Г *м. поэт. уст.* заңкыйган, заңгыраган үй (имарат; дворец).

ЧЕРТОПОЛО'Х *м. бот.* коко тикен, төө тикен.

ЧЁРТОЧКА *ж.* 1. *уменьш. от* **черта́** 1 сызыкча, кичинекей сызык; 2. *уменьш. от* **черта́** 3 өзгөчөлүк; 3. (*дефис*) сызыкча (*жазууда*).

ЧЕРТЫХА'ТЬСЯ *несов. разг.* шайтан деп урушуу, тилдөө.

ЧЕРЧЕ'НИЕ *ср.* черчение, схема түрүндө сүрөт сызуу; **уро́ки черче́ния** черчение сабагы.

ЧЕСА'ЛКА *ж.* тарак, тарагыч; **чеса́лка для расчёски льна** зыгырдын буласын тарагыч тарак.

ЧЕСА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое тароочу, тарагыч; **чеса́льная маши́на** тарагыч машина.

ЧЕСА'ЛЬЩИК *м.* тароочу, тарагыч.

ЧЕСА'ЛЬЩИЦА *женск. р. к* **чеса́льщик.**

ЧЕСА'НИЕ *ср.* 1. тараш, тароо; **чеса́ние воло́с** чачты тараш, чачты тароо, 2. (*напр. льна*) тытуу, тароо.

ЧЁСАНЫЙ, -ая,-ое: **чёсаный лён** *текст.* зыгырдын тытылган буласы.

ЧЕСА'ТЬ *несов.* 1. *что* (*руку и т. п.*) тырмоо, кашуу; 2. *кого-что* (*причёсывать*) тароо; **чеса́ть во́лосы** чачты тароо; **чеса́ть ребёнка** баланын чачын тароо; 3. *текст.* тытуу (*кашектеринен тазалоо*); **чеса́ть хло́пок** пахтаны тытуу; **чеса́ть лён** зыгырдын буласын тытуу.

ЧЕСА'ТЬСЯ *несов.* 1. тырмануу, кычышуу, кашынуу; 2. (*причёсываться*) тарануу; 3. (*зудеть*) кычышуу, дүүлүгүү; ◇ **у него́ ру́ки чёшутся э́то сде́лать** *разг.* муну иштөө үчүн анын колу кычышып турат (*анын муну иштегиси келип турат*); **у него́ язы́к че́шется** *разг.* анын тили кычышып турат; анын бир нерсени айткысы, сүйлөгүсү келип турат.

ЧЕСНО'К *м.* сарымсак, сасык пияз.

ЧЕСНО'ЧНЫЙ, -ая, -ое **чеснок**-*ко т.*; **чесно́чная голо́вка** сарымсактын башы.

ЧЕСО'ТКА *ж.* котур.

ЧЕСО'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое **чесотка**-*га т.*; **чесо́точный больно́й** котур менен ооруган киши, котуру бар киши.

ЧЕ'СТВОВАНИЕ *ср.* урматтоо, куттуктоо, кадырлап (урматтап) майрамдоо, майрамын өткөрүү.

ЧЕ'СТВОВАТЬ *несов. кого* урматтоо, куттуктоо, кадырлап майрамдоо, майрамын өткөрүү; **че́ствовать** *кого-л.* **по слу́чаю годовщи́ны** *бирөөнүн* жылдыгын майрамдап өткөрүү.

ЧЕСТИ'ТЬ *несов. кого-что, разг.* жемелөө, тилдөө, жер-жеберине жетүү.

ЧЕ'СТНО *нареч.* ак ниет менен, ак ниеттик менен; **че́стно труди́ться** ак ниеттик менен эмгек кылуу.

ЧЕСТНО'Й, -а́я, -о́е *уст.* урматтуу, сыйлуу, кадырдуу, беделдүү, ардактуу; **честно́й наро́д** урматтуу эл.

ЧЕ'СТНОСТЬ *ж.* ак ниеттик, актык, тууралык.

ЧЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое ак ниет, ак ниеттүү, ак, туура; **че́стный челове́к** ак ниет киши, туура киши, ак киши; **че́стное отноше́ние к де́лу** ишке ак ниет мамиле кылуу; **че́стное сло́во** чын айтамын, чын эле, ырас эле; ◇ **держа́ться на че́стном сло́ве** *разг.* эптеп-септеп эле илинип туруу.

ЧЕСТОЛЮ'БЕЦ *м.* атакты сүйүүчү, атакты жакшы көрүүчү, даңк сүйүүчү.

ЧЕСТОЛЮБИ'ВЫЙ, -ая, -ое атакты сүйүүчү, атакты жакшы көрүүчү, даңкты сүйүүчү; **честолюби́вый челове́к** даңкты сүйүүчү киши, атакты жакшы көрүүчү киши.

ЧЕСТОЛЮ'БИЕ *ср.* даңкты сүйүүчүлүк, атакты сүйүүчүлүк, атакты жакшы көрүүчүлүк.

ЧЕСТЬ *ж.* 1. абийир, ар-намыс; **береги́ честь смо́лоду** *погов.* абийириңди, ар-намысыңды жашыңдан сакта; 2. (*почёт, уважение*) урмат, сыймык; **э́то больша́я честь для меня́** мен үчүн бул чоң сыймык; **оказа́ть честь** сыймык көрсөтүү, урматтоо; **де́лать честь** урматтоо, кадырдоо, баа берүү, урмат көрсөтүү; **э́то тебе́ не де́лает че́сти** бул сага абийир эмес; **на его́ до́лю вы́пала честь** урмат анын энчисине түштү; ◇ **в честь** *кого-чего-л.* *бирөөнүн же бир нерсенин* урматына, *бирөө же бир нерсеге* арнап; **к че́сти** дурус жерин белгилеп; **к твое́й че́сти на́до сказа́ть** сенин дурус жериң; **пора́ и честь знать** *разг.* уят-сыйытты да билиш керек, ыксап деген болуш керек; **честь и ме́сто** *разг.* келиңиз, отуруңуз; жогору өтүңүз; **проси́ть че́стью** *разг.* сылыктык менен суроо; **всё честь че́стью** *разг.* баары ойлогондой, баары көңүлдөгүдөй, баары ойдогудай; **с че́стью вы́йти из создáвшегося положе́ния** кыйын абалдан өз беделин түшүрбөй чыгуу; **отда́ть честь** *воен.* честь берүү (*баш кийимине колун тийгизип туруп, салам берүү*).

ЧЕСУЧА' *ж.* чесунча, чесуча (*кездеме*).

ЧЁТ *м. разг.* жуп сан; **чёт и не́чет** жуппу так (*оюн*).

ЧЕТА' *ж.* жуп, жубай; **супру́жеская чета́** эрди-катын; ◇ **не чета́** *разг.* тең эмес, жуп эмес; пар эмес, ылайык эмес; **он тебе́ не чета́** ал сага тең эмес, ал сага ылайык эмес; **моя́ ло́шадь не чета́ твое́й** менин атым сенин атыңан төөлүк өөдө.

ЧЕТВЕ'РГ *м.* бейшемби; ◇ **по́сле до́ждика (до́ждичка) в четве́рг** *разг.* төөнүн куйругу жерге тийгенде.

ЧЕТВЕРЕ'НЬКИ: на четвере́ньках төрт аяктап; **стать на четвере́ньки** *разг.* төрт аяктап туруу.

ЧЕТВЁРКА *ж.* 1. (*цифра*) төрттүк (*төрт деген цифра*); 2. (*оценка, отметка*) төрт, төрттүк; 3. (*карта*) төрттүк (*карта ойнунда*); 4. (*группа из четырёх человек*) төртөө, төрт (*киши*); 5. *спорт.* (*лодка*) эки жуп калактуу кайык; 6. (*упряжка*) арабага чегилген төрт ат, төрт аттуу араба.

ЧЕ'ТВЕРО *числ.* төртөө, төрт; **их бы́ло че́тверо** алар төртөө болчу.

ЧЕТВЕРОКЛА'ССНИК *м.* төртүнчү класстын окуучусу.

ЧЕТВЕРОКЛА'ССНИЦА *женск. р. к* **четверокла́ссник.**

ЧЕТВЕРОНО'ГИЙ, -ая, -ое төрт буттуу, төрт аяктуу; **четвероно́гие живо́тные** төрт аяктуу жаныбарлар (айбандар).

ЧЕТВЕРОСТИ'ШИЕ *ср. лит.* төрт сабак ыр, төрт жолдуу ыр, төрт сап ыр, төрт саптан турган ыр (*мис.* «*Азаптуу жолдо көп жүрүп, Ак кирди сакал, муртума; Ажалым жок, кайрылып, Аман келдим журтума*»).

ЧЕТВЕРТА'К *м. разг. уст.* жыйырма беш тыйын.

ЧЕТВЁРТАЯ *ж. см.* **четвёртый** 2.

www.bizdin.kg

ЧЕТВЕРТИ'НКА *ж. разг.* четвертинка (*келему литрдин төрттөн бир бөлгөнүнө барабар болгон бир бөтөлкө арак же башка ичкилик*).

ЧЕТВЕРТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое: **четвертичный период** *геол.* төртүнчүлүк доор; жердин өнүгүш доорунун төртүнчү мезгили.

ЧЕТВЁРТКА *ж. разг.* (*листа*) төрттөн бири, чейрек (*мис. бир барак кагаздын төрттөн бир бөлүгү*).

ЧЕТВЕРТНО'Й, -áя, -óе **четверть**-*ке т.*; **четвертна́я но́та** узундугу бүтүн нотанын төрттөн бирине барабар келген нота; ◇ **четвертно́й биле́т** *разг. уст.* жыйырма беш сомдук кагаз акча.

ЧЕТВЕРТОВА'НИЕ *ср. ист.* илгерки убакытта жазаланган адамдын колун, бутун жана башын кесип өлтүрүү жолу.

ЧЕТВЕРТОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что, ист.* илгерки убакытта жазаланган адамдын колун, бутун жана башын кесип өлтүрүү.

ЧЕТВЕРТУ'ШКА *ж. уменьш. от* **четвёртка** төрттөн бири, чейрек.

ЧЕТВЁРТЫЙ, -ая, -ое *числ.* 1. төртүнчү; **четвёртое число́** (*месяца*) төртүнчү число; **четвёртая страни́ца книги** китептин төртүнчү бети; 2. *в знач. сущ. ж.* чейрек; **одна́ четвёртая** төрттөн бири, чейрек.

ЧЕ'ТВЕРТЬ *ж.* 1. төрттөн бири, чейрек; **че́тверть часа́** чейрек саат, он беш минута; **че́тверть пя́того** төрттөн он беш минута өттү; **без че́тверти два** он беш минутасы кем эки (*саат*); **че́тверть листа́** *полигр.* табактын чейреги, чейрек табак, табактын төрттөн бир бөлүгү; **че́тверть ве́ка** чейрек кылым; 2. *муз.* четверть (*музыкалык мезгилдин чени, өлчөмү; бул—толук бир нотанын төрттөн бир бөлүгүнө барабар*); 3. (*мера*) четверть, чейрек (*кандайдыр бир өлчөгүч единицанын алгачкы төрттөн бир бөлүгүнө туура келген ар түрдүү өлчөөлөрдүн аты*); **че́тверть вина́** бир чейрек чака вино; 4. *школ.* чейрек; **пе́рвая че́тверть учёбного го́да** окуу жылынын биринчи чейреги.

ЧЁТКИ *только мн., церк.* теспе.

ЧЁТКИЙ, -ая, -ое 1. (*отчётливый*) ачык, так, дал; **чёткие движе́ния** так кыймыл; 2. (*разборчивый*) даана, ачык; **чёткий по́черк** даана почерк; 3. *перен.* (*ясный, точный, организованный*) даана, ачык, так; **чёткое изложе́ние** ачык (так) баяндоо (сүйлөө, айтуу); **чёткая постано́вка вопро́са** маселенин так коюлушу; **чёткая организа́ция рабо́ты** иштин так уюштурулушу.

ЧЁТКО *нареч.* 1. (*отчётливо*) ачык, так, дал; 2. (*разборчиво*) даана, ачык; **писа́ть чётко** даана жазуу; 3. *перен.* (*точно*) даана, ачык, так.

ЧЁТКОСТЬ *ж.* 1. (*отчётливость*) ачыктык, тактык, далдык; **чёткость рису́нка** сүрөттүн ачыктыгы; 2. (*разборчивость*) дааналык, ачыктык; **чёткость по́черка** почерктин дааналыгы; 3. *перен.* (*ясность, точность, организованность*) дааналык, ачыктык, тактык; **чёткость изложе́ния** баяндоонун тактыгы.

ЧЁТНЫЙ, -ая, -ое жуп; **чётное число́** жуп сан.

ЧЕТЫ'РЕ *числ.* төрт.

ЧЕТЫ'РЕЖДЫ *нареч.* төрт жолу, төрт мертебе, төрт жерде; **четы́режды пять — два́дцать** төрт жерде беш — жыйырма.

четырёмста́м *дат. п. от* **четы́реста.**

ЧЕТЫ'РЕСТА *числ.* төрт жүз.

ЧЕТЫРЁХ- *татаал сөздөрдүн «төрт» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **четырёхмесячный** төрт айлык.

ЧЕТЫРЁХГОДИ'ЧНЫЙ, -ая,-ое төрт жылдык; **четырёхгоди́чный срок** төрт жылдык срок.

ЧЕТЫРЁХГРА'ННИК *м. мат.* төрт кырдык.

ЧЕТЫРЁХГРА'ННЫЙ, -ая, -ое төрт кырдуу.

ЧЕТЫРЁХДНЕ'ВНЫЙ, -ая, -ое төрт күндүк; **четырёхдне́вный срок** төрт күндүк срок, төрт күндүк мөөнөт.

ЧЕТЫРЁХКЛА'ССНЫЙ, -ая, -ое төрт класстык; **четырёхкла́ссное образова́ние** төрт класстык билим.

ЧЕТЫРЁХКРА'ТНЫЙ, -ая, -ое төрт жолу, төрт эсе.

ЧЕТЫРЁХЛЕ'ТИЕ *ср.* 1. (*срок в четыре года*) төрт жыл, төрт жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) төрт жылдык (*мүчөл*).

ЧЕТЫРЁХЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее 1. (*о сроке*) төрт жылдык; **четырёхле́тний срок** төрт жылдык срок; 2. (*о возрасте*) төрт жашар, төрт жаштагы; **четырёхле́тний ребёнок** төрт жашар бала.

ЧЕТЫРЁХМЕ'СТНЫЙ, -ая, -ое төрт орундуу, төрт кишилик; **четырёхме́стное купе́** төрт орундуу купе.

ЧЕТЫРЁХМЕ'СЯЧНЫЙ, -ая, -ое төрт айлык; **четырёхме́сячный ребёнок** төрт айлык бала.

ЧЕТЫРЁХМОТО'РНЫЙ, -ая, -ое төрт мотордуу; **четырёхмото́рный самолёт** төрт мотордуу самолёт.

ЧЕТЫРЁХНЕДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое төрт жумалык, төрт апталык.

ЧЕТЫРЁХПО'ЛЬЕ *ср. с.-х.* төрт талаалуу (*иштелүүчү жерди төрт талаага бөлүштүрүүчү которуштуруп айдоо системасы*).

ЧЕТЫРЁХПО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **четырёхполье**-*ге т.*; **четырёхпо́льный севооборо́т** төрт талаалуу которуштуруп айдоо.

ЧЕТЫРЁХСЛО'ЖНЫЙ, -ая, -ое *лингв.* төрт муундуу, төрт муундан турган; **четырёхсло́жное сло́во** төрт муундуу сөз.

четырёхсо́т *род. п. от* **четы́реста.**

ЧЕТЫРЁХСОТЛЕ'ТИЕ *ср.* 1. (*срок*) төрт жүз жылдык, төрт жүз жылдык мөөнөт; 2. (*годовщина*) төрт жүз жылдык.

ЧЕТЫРЁХСОТЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее төрт жүз жылдык.

ЧЕТЫРЁХСО'ТЫЙ, -ая, -ое *числ.* төрт жүзүнчү; **четырёхсо́тая страни́ца** төрт жүзүнчү бет.

четырёхста́х *предл. п. от* **четы́реста** (*предлогдордон кийин колдонулат*).

ЧЕТЫРЁХСТО'ПНЫЙ, -ая, -ое *лит.* төрт стопалуу, төрт стопалык; **четырёхсто́пный стих** төрт стопалуу ыр.

ЧЕТЫРЁХСТОРО'ННИЙ, -яя, -ее *мат.* төрт жактуу.

ЧЕТЫРЁХСТРУ'ННЫЙ, -ая, -ое төрт кылдуу; **четырёхстру́нный инструме́нт** төрт кылдуу инструмент.

ЧЕТЫРЁХТА'КТНЫЙ, -ая, -ое *муз.* төрт такттуу, төрт тактылуу.

ЧЕТЫРЁХУГО'ЛЬНИК *м. мат.* төрт бурчтук.

ЧЕТЫРЁХУГО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое төрт бурчтуу.

ЧЕТЫРЁХЧАСОВО'Й, -áя, -óе 1. төрт сааттык; **четырёхчасова́я бесе́да** төрт сааттык аңгеме; 2. (*назначенный на четыре часа*) саат төрттө; **четырёхчасово́й по́езд** саат төрттө жүрө турган поезд.

ЧЕТЫРЁХЭТА'ЖНЫЙ, -ая, -ое төрт кабаттуу, төрт этаждуу, төрт кабат, төрт этаж; **четырёхэта́жный дом** төрт кабаттуу үй.

ЧЕТЫРНАДЦАТИЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее он төрт жаштагы, он төрт жаштык.

ЧЕТЫ'РНАДЦАТЫЙ, -ая, -ое *числ.* он төртүнчү; **четы́рнадцатое ию́ня** он төртүнчү июнь, июндун он төртү; **четы́рнадцатая страни́ца** он төртүнчү бет.

ЧЕТЫ'РНАДЦАТЬ *числ.* он төрт.

четырьмяста́ми *твор. п. от* **четы́реста.**

ЧЕХ *м.* чех.

ЧЕХАРДА' *ж.* 1. чехарда (*эңкейип турган адамдык башынан кезекме-кезек алыс секирмей оюн*); **игра́ть в чехарду́** чехарда ойноо; 2. *перен.* жөнү жок алмаша берме (*буйрук, иш, кызмат кишилери ж. б. тез-тез эле алмаша бермейлик*).

ЧЕ'ХИ *мн.* чехтер.

ЧЕХО'Л *м.* чехол (*бир нерсенин кабы*); **ружьё в чехле́** чехолдогу мылтык.

www.bizdin.kg

ЧЕХОСЛОВА'ЦКИЙ, -ая, -ое **Чехословакия**-*га т.*; **выставка чехословацкой промышленности** Чехословакия өнөр жайынын көргөзмөсү.

ЧЕЧЕВИ'ЦА *ж.* **1.** *бот.* жасмык (*буурчак сыяктуу өсүмдүктүн бир түрү*); **2.** *физ.* чечевица (*оптикалык айнек*).

ЧЕЧЕВИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **чечевица** 1-*ге т.*; **чечевичное поле** жасмык эгилген талаа; ◇ **за чечевичную похлёбку** *или* **за чечевичное варево** болор-болбос нерсеге кызыгып кетүү (*бир нерсени сатуу, өз укугунан кечүү ж. б.*), арзыбаган пайданы көздөө (*бир нерсени сатуу*).

ЧЕЧЕ'НЦЫ *мн.* чеченецтер.

ЧЕЧЁТКА *ж.* чечётка (**1.** *жерди кезек-кезек тепкилеп бийленүүчү бийдин бир түрү*; **2.** *зоол. кичинекей чымчыктын бир түрү*).

ЧЕ'ШКА *женск. р. к* **чех**; чешка.

ЧЕ'ШСКИЙ, ая, -ое **чех**-*ке т.*; **чешский язык** чех тили; **чешская литература** чех адабияты.

чешу́, чешешь *и т. д. наст. вр. от* **чеса́ть.**

ЧЕШУ'ЙКА *ж.* **1.** (*у рыб*) кабырчыктын бир бөлүгү (*мис. балыктын кабырчыгынын бир бөлүгү*), **2.** (*у растений*) түрпү.

ЧЕШУ'ЙЧАТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*покрытый чешуёй*) кабырчыктуу (*денесинде кабырчыктары бар*); **насекомое с чешуйчатыми крыльями** канаты кабырчыктуу курт-кумурска; **2.** (*в виде чешуи*) кабырчык сыяктуу.

чешусь, чешешься *и т. д. наст. вр. от* **чеса́ться.**

ЧЕШУЯ' *ж.* **1.** (*напр. у рыб*) кабырчык (*мис. балыктын денесиндеги*); **рыбья чешуя** балыктын кабырчыгы; **2.** (*у растений*) түрпү.

чещу́, честишь *и т. д. наст. вр. от* **чести́ть.**

ЧИ'БИС *м.* ызгыт (*сазда жүрүүчү куштун бир түрү*).

ЧИЖ *м.* боз чымчык (*сайроочу чымчыктын бир түрү*).

ЧИ'ЖИК *м.* **1.** *см.* **чиж;** **2.** (*палочка для игры*) чикит (*балдар оюну*).

ЧИН *м. уст.* **1.** чин (*мамлекеттик, согуштук жана граждандык кызматчылардын кызматтык даражасы*); **повышение в чине** чини жагынан жогору көтөрүлүү; **офицерский чин** офицердик чин; **2.** (*чиновник*) чин; **чины дипломатического корпуса** дипломаттык корпустун чиндери (*бир өкмөттүн алдындагы чет элдик посольстволорунун жогорку кызмат адамдары*); ◇ **без чинов** *разг.* ачык-айрым, өз кишидей (*мамиле*); **чин чином** *разг.* тийиштүү болгондой.

ЧИНА'РА *ж. бот.* чынар.

ЧИНИ'ТЬ I *несов. что* **1.** (*исправлять*) оңдоо, жамоо, түзөтүү; **чинить замки** кулпуну оңдоо; **чинить рубашку** көйнөктү жамоо; **2.** (*заострять*) учтоо, уч чыгаруу; **чинить карандаш** карандаш (карандашты) учтоо.

ЧИНИ'ТЬ II *несов. что* (*устраивать, создавать*) кылуу, иштөө; **чинить препятствия** тоскоолдук кылуу.

ЧИ'ННО *нареч.* адептүү, жакшы; **сели чинно в ряд** катарга адептүү отурушту.

ЧИ'ННЫЙ, -ая, -ое жакшы, адептүү, тартиптүү, адепти сактаган.

ЧИНО'ВНИК *м.* **1.** чиновник (*буржуазиялык өлкөлөрдө — мамлекеттик мекемелерде иштөөчү кызматчы*); **2.** *перен. неодобр.* (*бюрократ*) төрө, бюрократ.

ЧИНО'ВНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое *неодобр.* (*бюрократический*) чиновниктик, бюрократтык; **чиновническое отношение к делу** ишке чиновниктик мамиле кылуу.

ЧИНО'ВНИЧЕСТВО *ср. собир.* чиновниктер.

ЧИНО'ВНИЧИЙ, -ья, -ье **чиновник**-*ке т.*

ЧИНО'ВНЫЙ, -ая, -ое жогорку чини бар киши, жогорку чиндүү киши; **чиновное лицо** жогорку чиндүү киши.

ЧИНОПОЧИТА'НИЕ *ср. уст. ирон.* чинин сыйлоо, чинге карай кадырлоо.

ЧИНОПРОИЗВО'ДСТВО *ср. уст.* чин берүү.

ЧИ'РЕЙ *м.* чыйкан.

ЧИРИ'КАНЬЕ *ср.* чыйпылдоо, чыркылдоо; **чириканье воробья** чымчыктын чыйпылдашы.

ЧИРИ'КАТЬ *несов.* чыйпылдоо, чыркылдоо (*мис. чымчык*).

ЧИРИ'КНУТЬ *однокр.* чыйп этүү (*мис. чымчык*).

ЧИ'РКАТЬ *несов. чем* чырт эттирүү (*чагуу, күйгүзүү*); **чиркать спичками** ширенкени чырт эттирип күйгүзүү (*чагуу*).

ЧИ'РКНУТЬ *однокр.* чырт эттирүү.

ЧИРО'К *м. зоол.* чүрөк (*өрдөктүн бир түрү*).

ЧИ'СЛЕННОСТЬ *ж.* сан; **численность населения** элдин саны; **численностью в сто человек** саны жүз киши.

ЧИ'СЛЕННЫЙ, -ая, -ое **число** 3-*кө т.*; сандык; **численный состав** сандык составы; **численное превосходство** сан жагынан басым келүү.

ЧИСЛИ'ТЕЛЬ *м. мат.* алым.

ЧИСЛИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое *грам.*: **имя числительное** сан атооч; **имя числительное порядковое** иреттик сан атооч; **имя числительное количественное** эсептик сан атооч.

ЧИ'СЛИТЬ *несов. кого-что* эсептөө; **числить больным** оору деп эсептөө.

ЧИ'СЛИТЬСЯ *несов.* ... деп эсептелүү, -да деп эсептелүү, -да болуу; **числиться больным** оору деп эсептелүү; **числиться в списке** тизмеде болуу; **числиться в командировке** командировкада деп эсептелүү; **эта книга числится за ним** бул китеп анда, бул китеп анда деп эсептелет.

ЧИСЛО' *ср.* **1.** *мат.* сан; **целое число** бүтүн сан; **дробное число** бөлчөктүк сан, бөлчөктүү сан; **чётное число** жуп сан; **2.** (*дата*) число, числа (*күн, ай тартибинин датасы*); **в первых числах сентября** сентябрдин биринчи числолорунда, сентябрдин башында; **какое сегодня число?** бүгүн кайсы число?, бүгүн числонун нечеси?; **сегодня пятое число** бүгүн бешинчи число, бүгүн числонун беши; **задним числом** өткөн число менен; **3.** (*количество*) сан; **большое число людей** көп сандаган эл; **по числу членов** мүчөсүнүн санына жараша; **4.** (*совокупность кого-чего-л.*) ич; **в числе присутствующих** катышып отурган кишилердин ичинде; **в том числе** ошонун ичинде; **5.** *грам.* сан, түр; **единственное число** жекелик сан (түр); **множественное число** көптүк сан (түр); **изменяться в роде, числе и падеже** род, сан жана жөндөмө менен өзгөрүү; ◇ **без числа** сансыз, өтө көп, абдан көп.

ЧИСЛОВО'Й, -ая, -ое **число** 1-*ге т.*; **числовое соотношение** сан менен көрсөтүлгөн катышуу.

ЧИСТИ'ЛИЩЕ *ср. рел.* *диндик-мистикалык мифологияда — өлгөн кишинин күнөөсүн бейишке барганга чейин арылта турган жер.*

ЧИ'СТИЛЬЩИК *м.* тазалоочу; **чистильщик сапог** өтүк тазалоочу.

ЧИ'СТИЛЬЩИЦА *женск. р. к* **чистильщик.**

ЧИ'СТИТЬ *несов. кого-что* тазалоо, тазартуу, аарчуу; **чистить коня** атты тазалоо; **чистить обувь** өтүк тазалоо, бут кийимди тазалоо; **чистить зубы** тишти тазалоо; **чистить яблоки** алманы аарчуу; **чистить мусорные ямы** таштанды чукурларын тазалоо.

ЧИ'СТИТЬСЯ *несов.* **1.** тазалануу; **2.** *страд. к* **чистить.**

ЧИ'СТКА *ж.* тазалоо, тазартуу; **отдать пальто в чистку** пальтону тазалоого берүү.

ЧИСТОКРО'ВНЫЙ, -ая, -ое таза кандуу, асыл тукум (*мал*).

ЧИСТОПЛО'ТНОСТЬ *ж.* **1.** тазалык, пакизалык; **привычка к чистоплотности** тазалык адат, тазалык өнөкөт; **2.** *перен.* (*нравственная*) ичинде кири жоктук, көңүлүндө кири жоктук, кулк-мүнөзү таза болгондук.

ЧИСТОПЛО'ТНЫЙ, -ая, -ое **1.** таза; **чистоплотный человек** таза киши; **2.** *перен.* (*нравственно*) көңүлүндө кири жок, кулк-мүнөзү таза.

ЧИСТОПЛЮ'Й *м. разг. пренебр.* чыртыйган, чырт түкүргөн.

www.bizdin.kg

ЧИСТОПОРО'ДНЫЙ, -ая, -ое таза тукумдуу; **чистопоро́дный скот** таза тукумдуу мал.

ЧИСТОСЕРДЕ'ЧНО *нареч.* чын жүрөктөн, ак ниет менен, чын дили менен; **чистосерде́чно призна́ться** чын дили менен моюнга алуу.

ЧИСТОСЕРДЕ'ЧНОСТЬ *ж.* ак ниеттүүлүк, арамы жоктук, чын дили менен болгондук, чын жүрөктөн болгондук; **чистосерде́чность призна́ния** моюнга алуунун чын дили менен болгондугу.

ЧИСТОСЕРДЕ'ЧНЫЙ, -ая, -ое ак ниети менен, чын дили менен, арамы жок; **чистосерде́чное раска́яние** ак ниети менен өкүнүү.

ЧИСТОСО'РТНЫЙ, -ая, -ое таза сорттуу; **чистосо́ртное зерно́** таза сорттуу дан.

ЧИСТОТА' *ж.* **1.** (*опрятность*) тазалык; **чистота́ помеще́ния** үйдүн тазалыгы; **соблюда́ть чистоту́** тазалыкты сактоо; **2.** (*отсутствие примеси*) тазалык, нактык, тунуктук; **чистота́ воды́** суунун тунуктугу, суунун тазалыгы; **3.** *перен.* тазалык.

ЧИСТОШЕРСТЯНО'Й, -а́я, -о́е жалаң жүндөн (*жасалган, токулган ж. б.*); **чистошерстяна́я ткань** жалаң жүндөн токулган кездеме.

ЧИ'СТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*опрятный*) таза, пакиза; **чи́стая ко́мната** таза комната; **чи́стая посу́да** таза идиш; **2.** (*без примеси*) таза, нак; **чи́стое зо́лото** таза алтын; **чи́стый спирт** нак, таза спирт (*суу кошулбаган*); **в чи́стом ви́де не употребля́ется** калыбындагы бойдон колдонулбайт; **3.** (*отчётливый, ясный*) таза, так; **чи́стый го́лос** ачык, таза үн; **чи́стое произноше́ние** так сүйлөө; **4.** (*аккуратный*) таза, тыкан, кылдаттык менен иштелген; **чи́стая рабо́та** кылдаттык менен иштелген иш; **5.** *перен.* (*честный, безупречный*) туура, ак ниет, чын, ак; **чи́стая со́весть** көңүлдө кир жоктук, ак ниеттүүлүк; **от чи́стого се́рдца** ак жүрөктөн, чын жүрөктөн; **6.** *перен.* (*совершенный, сущий, самый настоящий*) анык, куду, кудду, так эле өзү; **чи́стая пра́вда** анык чындык; **7.** (*о доходе, прибыли*) таза, накта; **чи́стая при́быль** накта пайда; ◇ **чи́стый вес** таза салмак, накта салмагы; **принима́ть за чи́стую моне́ту** чын көрүү, чын экен деп ишенүү; **в чи́стом по́ле** ачык мейкиндикте; **вы́йти чи́стым** *из чего-л. разг.* бир кырдаалдан таза чыгуу; **на чи́стом во́здухе** таза абада (*тышта, эшикте, үйдө эмес*).

ЧИТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **чита́льный зал** окуу залы.

ЧИТА'ЛЬНЯ *ж.* читальня (*ар ким өз алдынча окуй турган зал же комната*); **университе́тская чита́льня** университеттин читальнясы; **изба́-чита́льня** окуу үйү (*кыштактардагы, өнөр жай ишканаларынын алдындагы маданий агартуу жайларынын бир түрү*).

ЧИТА'ТЕЛЬ *м.* окуучу; **встре́ча писа́теля со свои́ми чита́телями** жазуучунун өзүнүн окуучулары менен жолугушуусу.

ЧИТА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **чита́тель.**

ЧИТА'ТЬ *несов.* **1.** *кого-что* окуу; **чита́ть вслух** үнүн чыгарып окуу; **чита́ть про себя́** ичинен окуу; **чита́ть кни́гу** китеп окуу; **2.** *что* окуу, жасоо; **чита́ть ле́кции** лекциялар окуу; **чита́ть докла́д** доклад жасоо; **3.**: **чита́ть нота́ции** жеме аралаш акыл айтуу; **чита́ть наставле́ния** акыл, үгүт, насыят айтуу; ◇ **чита́ть** *чьи-л.* **мы́сли** биреөнүн ой-пикирин билүү (табуу); **чита́ть в** *чьих-л.* **сердца́х** биреөнүн ой-пикирин табуу (билүү); **чита́ть ме́жду строк** автордун көмөскү сырын туюп окуу; автор эмне айтайын дегенин байкап, туюп окуу.

ЧИТА'ТЬСЯ *несов.* **1.** окулуу; **э́та кни́га легко́ чита́ется** бул китеп жеңил окулат; **2.** *страд. к* **чита́ть.**

ЧИ'ТКА *ж.* окуу; **коллекти́вная чи́тка газе́т** газетаны коллективдүү түрдө окуу; **чи́тка пье́сы** пьесаны окуу.

ЧИХА'НЬЕ *ср.* чүчкүрүү, чүчкүрүк.

ЧИХА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **чиханье**-*ге т.*; чүчкүртүүчү, чүчкүрткүч; **чиха́тельный газ** чүчкүртүүчү газ; **чиха́тельный таба́к** чүчкүртүүчү тамеки, чүчкүрткүч тамеки.

ЧИХА'ТЬ *несов.* чүчкүрүү.

ЧИХНУ'ТЬ *однокр.* чүчкүрүү (*бир жолу*).

ЧИ'ЩЕ *сравн. ст. от прил.* **чи́стый** *и нареч.* **чи́сто.**

чи́щу, чи́стишь *и т. д. наст. вр. от* **чи́стить.**

чи́щусь, чи́стишься *и т. д. наст. вр. от* **чи́ститься.**

ЧЛЕН *м.* **1.** (*организации, общества и т. п.*) мүчө; **член профсою́за** профсоюздун мүчөсү; **член прави́тельства** өкмөт мүчөсү; **действи́тельный член Акаде́мии нау́к** Илимдер Академиясынын анык мүчөсү; **2.** *чаще мн.* (*тела*) мүчө (*денедин мүчөсү*); **3.** *мат.* мүчө; **член пропо́рции** пропорция мүчөсү; **член уравне́ния** теңдеме мүчөсү; **4.** *грам.* мүчө; **член предложе́ния** сүйлөм мүчөсү.

ЧЛЕ'НИК *м. анат.* денедеги бөлүк (*рактын, курт-кумурскалардын ж. б. денесиндеги бөлүктөрдүн бир түрү*).

ЧЛЕНИСТОНО'ГИЕ *мн.* (*ед.* **членистоно́гое** *ср*). *зоол.* денеси бөлүктөргө (*муунак-муунак болуп*) бөлүнгөн жаныбарлар (*мис. рак, курт-кумурскалар ж. б.*).

ЧЛЕНИ'ТЬ *несов. что* айрым бөлүктөргө, мүчөлөргө бөлүү.

ЧЛЕНОВРЕДИ'ТЕЛЬСТВО *ср.* биреөнү майып кылуу же өзүнүн мүчөсүн, денесинин бир жерин атайын майып кылуу.

ЧЛЕНОРАЗДЕ'ЛЬНО *нареч.* ачык, даана, мыңкылдабай; **говори́ть членоразде́льно** түшүнүктүү кылып сүйлөө, даана сүйлөө.

ЧЛЕНОРАЗДЕ'ЛЬНОСТЬ *ж.* ачыктык, дааналык.

ЧЛЕНОРАЗДЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое ачык, даана, мыңкылдабаган; **членоразде́льная речь** даана речь.

ЧЛЕ'НСКИЙ, -ая, -ое мүчөлүк; **чле́нский биле́т** мүчөлүк билет; **чле́нский взнос** мүчөлүк взнос.

ЧЛЕ'НСТВО *ср.* мүчөлүк (*бир уюмга мүчө болуучулук*).

ЧМО'КАТЬ *несов. разг.* **1.** (*губами*) эриндн чопулдатуу, шыпшынуу; **2.** *кого-что, разг.* (*целовать*) чопулдатып өбүү, чоп эттирип өбүү.

ЧМО'КНУТЬ *однокр.* **1.** (*губами*) эринди чоп эттирип коюу (*бир жолу*); **2.** (*поцеловать*) чоп эттирип өөп коюу (*бир жолу*).

ЧО'КАТЬСЯ *несов. см.* **чо́кнуться.**

ЧО'КНУТЬСЯ *однокр.* стакан, рюмка кагыштыруу; кагыштырып ичкилик ичүү.

ЧО'ПОРНО *нареч.* кокурайып, кекирейип, чычайып, кербезденип; **чо́порно держа́ться** кекирейип жүрүү; чычайып кароо.

ЧО'ПОРНОСТЬ *ж.* кокурайгандык, кекирейгендик, чычайгандык, кербезденгендик, кербездик.

ЧО'ПОРНЫЙ, -ая, -ое кокурайган, кекирейген, чычайган, текебер, кербез; **чо́порный челове́к** текебер киши, чычайган киши.

ЧО'ХОМ *нареч. разг.* **1.** (*оптом, все вместе*) дүң бойдон, бүт бойдон, баарын, бүт; **отпусти́ть това́р чо́хом** товардын баарын бүт берүү; **2.** (*на глаз, приблизительно*) көз менен божомолдоп; **чо́хом отме́рить** көз менен божомолдоп өлчөп берүү.

ЧРЕВА'ТЫЙ, -ая, -ое бир нерсе келип чыгуучу; **собы́тия, чрева́тые после́дствиями** жаман натыйжага алып баруучу окуялар.

ЧРЕ'ВО *ср. уст.* курсак, карын, ич; **ещё во чре́ве ма́тери** али туула электе, али энесинин ичинде жатканда.

ЧРЕВОВЕЩА'НИЕ *ср.* эринди кыбыратпай, күңкүлдөп сүйлөй билүү.

ЧРЕВОВЕЩА'ТЕЛЬ *м.* эринди кыбыратпай, күңкүлдөп сүйлөй билген киши.

ЧРЕВОВЕЩА'ТЕЛЬНИЦА *женск. р. к* **чревовеща́тель.**

ЧРЕВОУГО'ДИЕ *ср.* жалаң кардын гана ойлоочулук, сорготук.

www.bizdin.kg

ЧРЕВОУГО'ДНИК *м.* жалаң кардын гана ойлоочу, соргок.

ЧРЕВОУГО'ДНИЧАТЬ *несов.* жалаң кардын гана ойлонуу, сорготук кылуу.

ЧРЕДА' *ж. уст. поэт.* кезек.

ЧРЕЗ *предлог см.* **чéрез.**

ЧРЕЗВЫЧА'ЙНО *нареч.* өтө эле, эң эле; **всё э́то чрезвыча́йно но́во** мунун бардыгы өтө эле жаңы; **чрезвыча́йно ва́жный вопро́с** өтө эле маанилүү маселе; **чрезвыча́йно мно́го** эң эле көп.

ЧРЕЗВЫЧА'ЙНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*исключительный*) өтө эле, эң эле чоң; **чрезвыча́йный успе́х** өтө эле чоң ийгилик; **2.** (*экстренный*) чукул, атайы; **чрезвыча́йные ме́ры** чукул чаралар; **чрезвыча́йное положе́ние** чукул абал.

ЧРЕЗМЕ'РНО *нареч.* чектен тыш эң эле, өтө эле; **он чрезме́рно жа́ден** ал эң эле ач көз.

ЧРЕЗМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое эң эле көп, өтө эле көп, эң эле, өтө эле, чектен тыш; **чрезме́рное внима́ние** эң эле көңүл буруу, өтө эле камкордук; **чрезме́рные тре́бования** өтө эле чоң талап.

ЧТЕ'НИЕ *ср.* окуу; **чте́ние вслух** үн чыгарып окуу; **кни́га для чте́ния** окуу китеби; **чте́ние стихо́в** ырды окуу.

ЧТЕЦ *м.* окугуч, бир нерсени угуучуларга үн чыгарып окуп берүүчү.

ЧТИТЬ *несов. кого-что* урматтоо, урмат көрсөтүү, кадырдоо; **чтить па́мять поги́бших во́инов** өлгөн жоокерлердин эстелигин урматтоо.

ЧТИ'ЦА *женск. р. к* **чтец.**

ЧТО I *мест.* **1.** *вопр. и относ.* эмне; **что с ва́ми?** сизге эмне болду?; **что случи́лось?** эмне болуп кетти?; **что э́то тако́е?** бул эмне?; **сде́лайте вот что** мына муну иштеңиз; **чему́ вы ра́дуетесь?** эмнеге сиз сүйүнүп жатасыз?; **на чём осно́вано обвине́ние?** айыптоо эмнеге негизделген?; **чем он недово́лен?** эмнеге ал наразы?, ал эмнеге наразы?; **я не зна́ю, чем ко́нчилось де́ло** иш эмне менен бүткөнүн билбейм; **я зна́ю, что сказа́ть** эмне айтарды билем; **чего́ тебе́ на́до?** сага эмне керек?; **2.** *вопр. в знач. сказ.* (*каков, в каком положении*) кандай; **что больно́й?** оору кандай?; **3.** *вопр. в знач. нареч.* (*почему, зачем, по какой причине*) эмне үчүн, эмне себептен; **что ты так кричи́шь?** эмне үчүн сен мынча кыйкырасың?; **что ты так заду́мался?** эмне үчүн сен мынча ойлонуп калдың?; **4.** *вопр. и относ. разг.* (*сколько*) канча; бардыгынча, жетишинче; **что сто́ит кни́га?** китеп канча турат?; **что сто́ит э́та ло́шадь?** бул ат канча турат?; **что бы́ло сил** күчүнүн бардыгынча, күчү жеткенче; **5.** *относ.* (*который*): **дом, что стоит у реки** суунун жээгинде турган үй; **6.** *неопр.* (*что-нибудь*) бир нерсе, бир деме болсо; **в слу́чае чего́** бир нерсе болсо; **е́сли что случи́тся, скоре́е извести́** эгер бир нерсе болуп кетсе эле, сен тез кабар кыл; **7.: что за...** *частица* эмне деген..., кандайча...; **что за чу́дная пого́да!** эмне деген сонун аба!; ◇ **а что?** *разг.* эмне экен?, эмне болмок эле?; **на что́ (уж)** *разг.* 1) ошондой болсо да, деген менен; **уж на что́ хитёр, а и его́ обману́ли** ал ушунчалык куу болсо да, аны алдап кетишти; 2) (*при восклицании — до какой степени*) канчалык; **ни за че́м** (*без цели, попусту*) максатсыз эле, куру бекер эле; **ни к чему́** керек эмес, кереги жок, андай кылууга жарабайт; **ни с че́м** *разг.* эч нерсесиз (*калуу, кетүү*); **уйти́ ни с че́м** эч нерсеси жок куру кол кетүү (калуу); **с чего́** *разг.* эмне үчүн, кандай себептен; **ни за что́** *разг.* эч бир, түк; **я ни за что́ туда́ не пое́ду** мен ал жакка түк барбаймын; **ни за что́ ни про что́** *разг.* жөнү жок; эч кыйшыны жок; жылан чакпай, жылкы теппей; **хоть бы что** *разг.* такыр капарына албоо, такыр тоотпоо; **чего́ до́брого** *разг.* болуп калышы мүмкүн, болуп калышы ыктымал (*жаман бир нерсени күткөн кезде*); **что до...** ал эми...; **что до меня́, то обо мне́ не беспоко́йтесь** ал эми мен тууралу болсо, кам санабаңыз; **что каса́ется ...** ал эми; **что каса́ется э́того вопро́са, то мы поговори́м пото́м** ал эми, бул маселе тууралу болсо, аны кийин сүйлөшөбүз; **что ж (же)** мейли, макул; **что и говори́ть** *разг.* албетте, туура; **что ли** *разг.* 1) (*для выражения сомнения, неуверенности*) бекен; **кни́жку почита́ть, что ли?** китеп окусам бекен?; 2) (*в вопр. предложениях — разве*) деги ... бы; ырас элеби, чын элеби; **идёшь, что ли?** деги барасыңбы?; **что ты?** сен эмне?, кантесиң?; **что вы!** сиз эмне, кантесиз! (*бировнун сөзүн же кылыгын жактырбоо, таң калуу, чочуп кетүү*); **что ты!** койсоңчу!; **что́ вы!** койсоңузчу!, кантип эле! (*илептүү сүйлөмдө*); **чуть что** *разг.* эгер бир нерсе болсо, кичине гана шылтоо болгондо; **что́ бы ни** эмне болсо да; **не ста́вить ни во что́** каакы ордуна көрбөө.

ЧТО II *союз* **1.** (*присоединяет придаточное предложение к главному*) эмне; **зна́ю, что ска́жешь** эмне айтарыңды билем; **доса́дно, что ты опозда́л** сенин кечигип калганың өкүнүчтүү; **тако́й тяжёлый, что не подня́ть** ушунча оор, аны көтөрө албайсың; көтөрө албагандай оор; **он сказа́л так ти́хо, что никто́ не услы́шал** ал эң эле акырын айтты, ошондуктан эч ким уккан жок; **2.** (*с частицей «ни» и без неё*): **что ни де́нь, кре́пнет борьба́ за ми́р во всём ми́ре** күндөн-күнгө бүткүл дүйнөдө тынчтык үчүн күрөш күчөп жатат; **3.** (*с повторением — указывает на безразличие, равнодушие в отношении чего-л.*) эмне; **что в го́роде, что в дере́вне** шаарда болдуң эмне, айылда болдуң эмне; шаар эмне, айыл эмне; **мне безразли́чно, что у тебя́, что у меня́ собра́ться** сеникинде чогулсак да, меникинде чогулсак да, мага баары бир; ◇ **что в лоб, что по́ лбу** *см.* **лоб.**

ЧТОБ *союз см.* **что́бы.**

ЧТО'БЫ *союз* **1.** үчүн; **тороплю́сь, что́бы успе́ть на по́езд** поездге жетиш үчүн шашып жатам; **я ему́ приказа́л, что́бы он за́втра отпра́вился в путь** мен ал эртең жолго чыксын деп буйрук бердим; **для того́, что́бы** үчүн, ошон үчүн; **2.** *в знач. частицы* ушундай, үчүн, деп; **чтоб э́того бо́льше не́ было!** экинчи ушундай болбосун деги!

ЧТО'-ЛИБО *мест. неопр.* эмне болсо да, эмне болбосун, кандай болбосун, кандайы болсо да, бир нерсе.

ЧТО'-НИБУДЬ *мест. неопр.* эмне болсо да, эмне болбосун, кандай болбосун, кандайы болсо да, бир нерсе.

ЧТО'-ТО I *мест. неопр.* (*нечто*) бир нерсе, бир деме; **он что́-то сказа́л** ал бир нерсе деди; **он че́м-то недово́лен** ал бир нерсеге ыраазы эмес.

ЧТО'-ТО II *нареч. разг.* эмне үчүндүр, эмнеликтендир; го; **мне что́-то нездоро́вится** эмне үчүндүр мен ооруп турам; **что́-то ру́ки трясу́тся** эмне үчүндүр кол калтырайт; **он что́-то похуде́л** ал эмнегедир арыктап кетти; **ты что́-то непра́вду говори́шь** ай, калп айтып атасың го.

чту, чтишь *и т. д. наст. вр. от* **чтить.**

ЧУ *межд.* ой; **чу! то́пот како́й-то** ой! кандайдыр бир дүбүрт!; **чу! сюда́ кто́-то идёт** ой! бирөө келе жатат.

ЧУБ *м.* айдар.

ЧУБА'РЫЙ, -ая, -ое чаар (*аттын түсү*).

ЧУБУ'К *м.* **1.** канжанын түтүгү; **2.** *с.-х.* калемче (*жүзүмдүн жерге отургузула турган калемчеси*).

ЧУВА'Ш *м.* чуваш.

ЧУВАШИ' *мн.* чуваштар.

ЧУВА'ШКА *женск. р. к* **чува́ш**; чувашка.

ЧУВА'ШСКИЙ, -ая, -ое **чуваш**-*ка т.*; **чува́шский язы́к** чуваш тили; **чува́шская литерату́ра** чуваш адабияты.

ЧУ'ВСТВЕННОСТЬ *ж.* **1.** *филос.* туюу жөндөмдүүлүгү, сезүү ийкемдүүлүгү; **2.** (*плотское влечение*) денеге таандык одоно сезим.

ЧУ'ВСТВЕННЫЙ, -ая, -ое **1.** *филос.* (*видимый, осязаемый*) туюлуучу, сезилүүчү, жытталуучу, көрүлүүчү; **чу́вственное восприя́тие** сезим менен кабылдоо, сезим менен кабыл алуу; **2.** (*плотский*) одоно, денеге таандык; **чу́вственные наслажде́ния** одоно жыргал, дене жыргалы.

www.bizdin.kg

ЧУВСТВИ'ТЕЛЬНОСТЬ *ж.* **1.** (*восприимчивость, впечатлительность*) сезгичтик, кабылдагычтык (*бир нерсени тез түшүнүүчүлүк, баамдуулук*); **чувстви́тельность челове́ка** кишинин сезгичтиги; **2.** (*ощутимость*) жанга батардык, сезерлик; **чувстви́тельность утра́ты** айрылуунун, жоготуунун жанга батардыгы; **3.** (*сентиментальность*) өтө эле боорукерлик, жашыктык.

ЧУВСТВИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*восприимчивый*) сезүүчү, сезгич (*бир нерсени тез түшүнгүч*); **чувстви́тельный челове́к** сезгич киши; **чувстви́тельные не́рвы** сезгич нервдер; **2.** (*ощутимый, заметный*) сезерлик, көрүнүктүү, жанга батардык; **чувстви́тельная ра́зница** көрүнүктүү айырма; **чувстви́тельный уда́р** сезерлик сокку, жанга батардык сокку; **моро́з чувстви́телен** жанга батардык суук; **3.** (*нежный, сентиментальный*) көңүлү жумшак, жумшак мүнөздүү, өтө эле боорукер, жашык; көңүл балкытуучу, бой эритүүчү; **чувстви́тельный рома́нс** көңүлдү балкытуучу, бой эритүүчү романс.

ЧУ'ВСТВО *ср.* **1.** сезим, туйгу; **о́рганы чувств** сезим органдары, сезүү органдары; **2.** (*сознание*) эс, үш; **прийти́ в чу́вство** эсине келүү, үшүнө келүү; **привести́ в чу́вство** үшүнө келтирүү; **без чувств** үшү жок, үшсүз; **3.** (*ощущение, восприятие*) сезим, сезүү, кабыл алуу; **чу́вство ме́ры** сезим ченеми, сезим өлчөөсү; **чу́вство жа́лости** кызганыч сезим; аёо, боор ооруу сезими; **чу́вство отве́тственности** жоопкерчилик сезим; **чу́вство до́лга** милдетти сезүү; **4.** *разг.* (*любовь к кому-л.*) сүйүү, жакшы көрүү; **большо́е чу́вство** абдан жакшы көрүү.

ЧУ'ВСТВОВАТЬ *несов. что* **1.** сезүү, туюу; **чу́вствовать хо́лод** суукту сезүү; **чу́вствовать ра́дость** кубангандыкты сезүү; **чу́вствовать свою́ вину́** өз күнөөсүн сезүү; **2.** (*уметь понимать*) билүү; **чу́вствовать му́зыку** музыканы түшүнө билүү.

ЧУ'ВСТВОВАТЬСЯ *несов.* **1.** *безл.* сезилүү, туюлуу; **чу́вствуется све́жесть** (абанын) салкындыгы сезилет; **2.** *страд. к* **чу́вствовать.**

ЧУВЯ'КИ *только мн.* чувяки (*Кавказда жана Крымда — такасыз, жумшак туфли*).

ЧУГУ'Н *м.* **1.** чоюн; **лите́йный чугу́н** куйма чоюн; **ко́вкий чугу́н** согууга боло турган чоюн; **зерка́льный чугу́н** жалтырак чоюн; **2.** (*горшок*) чоюн идиш.

ЧУГУ'ННЫЙ, -ая, -ое **чугун** *1-ге т.*; **чугу́нное произво́дство** чоюн өндүрүшү; **чугу́нный горшо́к** чоюн идиш.

ЧУГУНОЛИТЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое чоюн куюучу, чоюн эритүүчү; **чугунолите́йный заво́д** чоюн эритүүчү завод.

ЧУГУНОПЛАВИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *см.* **чугунолите́йный.**

ЧУДА'К *м.* келесоо чалыш, апенде.

ЧУДАКОВА'ТЫЙ, -ая, -ое *разг.* келесоо чалыш, апенде чалыш.

ЧУДА'ЧЕСТВО *ср.* келесоолук, апенделик; **брось свой чуда́чества** апенделигинди ташта.

ЧУДА'ЧКА *женск. р. к* **чуда́к.**

ЧУДЕСА' *мн. от* **чу́до.**

ЧУДЕ'СНО *нареч.* (*прекрасно*) укмуштай, эң сонун.

ЧУДЕ'СНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*являющийся чудом, необычайный*) ажайып, сыйкырдуу, кокусунан болгон; **чуде́сное спасе́ние** кокусунан аман калуу; **2.** (*прекрасный*) укмуштуу, сонун, эң жакшы; **чуде́сный день** эң сонун күн.

ЧУДИ'ТЬ *несов. разг.* келесоолук кылуу, апенделик кылуу.

ЧУ'ДИТЬСЯ *несов. кому-чему, разг.* көз алдыга келүү, туюлуу, көрүнүү, угулуу, элестөө, элестелүү; көз алдыга кайдагы бир нерсе келүү; **мне чу́дится** *безл.* менин көз алдыма кайдагы нерсе келет; **ему́ чу́дится стук** ага такылдагандай туюлат да турат.

ЧУ'ДИЩЕ *ср. уст. см.* **чудо́вище.**

ЧУ'ДНО *нареч. см.* **чуде́сно.**

ЧУДНО' *нареч. разг.* бир түрдүү кызык, укмуштуу, таң каларлык; **чудно́, что таки́е ве́щи мо́гут случа́ться** мындай иштин болгону таң каларлык; **он ведёт себя́ чудно́** ал өзүн бир түрдүү кызык алып жүрөт.

ЧУДНО'Й, -а́я, -о́е *разг.* кызык, бир түрдүү.

ЧУ'ДНЫЙ, -ая, -ое *см.* **чуде́сный 2.**

ЧУ'ДО *ср.* (*мн.* **чудеса́**) **1.** ажайып, укмуш, керемет; **соверши́ть чу́до** укмуштуу иш кылуу (*адам баласынын кадимки мүмкүнчүлүгүнөн тышкары мүрун болбогон укмуштуу бир иш кылуу*); **чу́дом спасти́сь от сме́рти** өлүмдөн кокусунан аман калуу; **2.** (*нечто поразительное, выдающееся*) укмуштуу, таң калтыра турган, көрүнүктүү; **чудеса́ герои́зма** укмуштуу баатырдык, таң каларлык баатырдык; **чу́до иску́сства** искусствонун укмуштары; **чу́до те́хники** техниканын укмуштары; **3.** (*фантастическое существо*) укмуш; **чу́до морско́е** деңиз укмушу; **4.** *в знач. сказ.* (*удивительно*) таң каларлык, укмуш; **чу́до, как было ве́село** таң каларлык көңүлдүү болду; ◇ **чу́до-богаты́рь** согушта укмуштуу эрдикти көрсөткөн баатыр; **чудеса́ в решете́** *разг.* эң эле укмуштуу, адетте болбогон нерсе жөнүндө.

ЧУДО'ВИЩЕ *ср.* **1.** (*сказочное существо*) жомоктордогу чоң жаныбар; **2.** *перен.* (*жестокий человек*) катаал, кара мүртөз (*киши*).

ЧУДО'ВИЩНОСТЬ *ж.* катаалдык, бетпактык; **чудо́вищность преступле́ния** кылмыштын бетпактыгы

ЧУДО'ВИЩНЫЙ, -ая, -ое **1.** укмуштуу; **чудо́вищное существо́** укмуштуу жаныбар; **2.** катаал, бетпак; **чудо́вищное преступле́ние** бетпак кылмыш.

ЧУДОДЕ'Й *м. уст.* укмуш кылуучу, укмуш жасоочу.

ЧУДОДЕ'ЙСТВЕННЫЙ, -ая, -ое таң каларлык, ажайып, укмуштуу, кереметтүү; **чудоде́йственное сре́дство** таң каларлык чара же дары.

ЧУДОТВО'РЕЦ *м.* кереметтүү киши, керемети бар киши (*эски ырым-жырым түшүнүгү боюнча — сыйкырлоочу адам*).

ЧУДОТВО'РНЫЙ, -ая, -ое эң сонун, кереметтүү; **ю́жный чудотво́рный кли́мат соверше́нно его́ исцели́л** түштүктүн укмуштуу климаты аны такыр эле айыктырды.

ЧУЖА'К *м. разг.* жат киши, бөлөк киши.

ЧУЖБИ'НА *ж.* жат өлкө, бөлөк жер, жат жер.

ЧУЖДА'ТЬСЯ *несов. кого-чего* жатыркоо, качуу, четтөө; **чужда́ться друзе́й** досторунан четтөө.

ЧУ'ЖДЫЙ, -ая, -ое **1.** (*чужой*) жат, бөтөн, башка; **чу́ждый элеме́нт** жат элемент; **чу́ждая идеоло́гия** жат идеология; **2.** (*не обладающий чем-л.*) тышкары, кылбаган; **челове́к, чу́ждый за́висти** кызгануудан тышкары киши, ичи тардык кылбаган киши.

ЧУЖЕЗЕ'МЕЦ *м.* жат жердик, жат (башка) элдик.

ЧУЖЕЗЕ'МКА *женск. р. к* **чужезе́мец.**

ЧУЖЕЗЕ'МНЫЙ, -ая, -ое *уст.* жат жердик, жат (башка) элдик.

ЧУЖЕСТРА'НЕЦ *м. уст. см.* **чужезе́мец.**

ЧУЖО'Й, -а́я, -о́е **1.** (*принадлежащий другим*) башка бирөөнүкү, бирөөнүкү, бөлөк; **чужи́е ве́щи** башка бирөөнүн буюму; **назва́ться чужи́м и́менем** башка бирөөнүн аты менен аталуу; **2.** (*посторонний*) чоочун, бөлөк, башка; **чужи́е лю́ди** чоочун кишилер; **3.** (*чуждый*) жат, бөтөн, башка; **они́ чужи́е друг дру́гу** алар бир-бирине жат адамдар; **4.** *в знач. сущ. ср.* жат, бөлөк; **э́то чужо́е** бул бирөөнүкү; **взять чужо́е** бөлөктүкүн, бирөөнүкүн алуу; ◇ **чужи́ми рука́ми жар загреба́ть** *погов.* бирөөнүн колу менен чок шилөө; **на чужо́й счёт** башка бирөөнүн эсебинен; **с чужи́х слов** бирөөнүн айтканы боюнча; **на чужо́й рото́к не наки́нешь плато́к** *посл.* эл оозунда элек жок (*элдин оозун тыя албайсың*).

ЧУКО'ТСКИЙ, -ая, -ое **Чукотка**-*га*, **чукчи**-*ге т.*; **чуко́тский язы́к** чукчи тили, чукот тили.

ЧУ'КЧА *м.* чукча.

www.bizdin.kg

ЧУКЧА'НКА *женск. р. к* **чу́кча.**

ЧУ'КЧИ *мн.* чукчалар.

ЧУЛА'Н *м.* чулан (*агы-муну койгуч үй*).

ЧУЛКИ' *мн.* (*ед.* **чуло́к** *м.*) байпак, чулки (*аялдардыкы*); **шерстяны́е чулки́** жүн байпак; **шёлковые чулки́** жибек байпак; ◇ **си́ний чуло́к** *ирон. уст.* көк байпак (*китеп менен билимдин гана артынан түшүп, аялдык мүнөздөн айрылган аял*); **чулко́м** туюк союлган (*тери, мис. чанач*).

ЧУЛО'ЧНИЦА *ж.* байпак токугуч аял, байпак токуучу аял.

ЧУЛО'ЧНЫЙ, -ая, -ое **чулки**-*ге т.*; **чуло́чная мастерска́я** байпак токуучу мастерская; **чуло́чная маши́на** байпак токуучу машина.

ЧУМ *м.* алачык, кош (*көчмөндүү кош*).

ЧУМА' *ж. мед.* чума (*өтө жугуштуу катуу оору*); **лёгочная чума́** өпкө чумасы; **чума́ рога́того скота́** ири мүйүздүү малдын (уйдун) чумасы.

ЧУМА'ЗЫЙ, -ая, -ое *разг.* карала, шакмар, шалтак; **чума́зый мальчи́шка** шакмар бала.

ЧУМА'К *м. уст.* чумак (*эски убакта Крымга жана Донго сатуу үчүн эгин алып баруучу жана ал жактан туз менен балык алып келүүчү Украинадагы дыйкан*).

ЧУМИ'ЗА *ж. бот.* чумиза, кытай конок (*айыл чарба өсүмдүгүнүн бир түрү*).

ЧУМНО'Й, -а́я, -о́е **1. чума**-*га т.*; **чумно́й микро́б** чума микробу; **2.** (*заражённый чумой*) чума менен ооруган, чума жугузуп алган (*киши*).

ЧУР *межд.* **1.**: **чур меня́! я не игра́ю** мен оюндан чыктым; **2.** шарт ошондой (ушундай); **чур попола́м** шарт ушундай, тең бөлүү (тең орток); **чур все вме́сте!** шарт ушул, бардыгыбыз бир!; эскергиле, баарыбыз бирге!

ЧУРА'ТЬСЯ *несов. кого-чего, разг.* качуу, жолобоо, жатыркоо.

ЧУРБА'Н *м.* **1.** (*обрубок бревна*) доңгоч; **2.** *перен. бран* (*болван, дурак*) акмак, келесоо.

ЧУРЕ'К *м.* чурек (*Кавказда — чоң жалпак нан*).

ЧУ'РКА *ж.* чөркө (*кертилген жыгач же металл*).

ЧУ'ТКИЙ, -ая, -ое **1.** сак, сергек, сезгич; **чу́ткая соба́ка** сак ит, сак кулак ит; **чу́ткое у́хо** сак кулак; **чу́ткий сон** куш уйку, сергек уйку; **2.** *перен.* (*отзывчивый*) боорукер, жардамын аябаган, камкор; **чу́ткое отноше́ние к лю́дям** элге камкор мамиле кылуу.

ЧУ'ТКО *нареч.* **1.** сак, сергек; **чу́тко спать** куш уйку салып уктоо, сергектик менен уктоо; **2.** *перен.* (*понимающе*) көңүл коюп; **чу́тко прислу́шиваться к обще́ственности** көпчүлүктүн айтканын көңүл коюп угуу; **3.** *перен.* (*отзывчиво*) боорукер, жардамын аябай, камкор; **чу́тко относи́ться** *к кому-л.* *бирөөгө* камкор мамиле кылуу.

ЧУ'ТКОСТЬ *ж.* **1.** сактык, сезгичтик; **чу́ткость слу́ха** сак кулактык, кулагы сак; **2.** *перен.* (*отзывчивость*) боорукердик, камкордук.

ЧУ'ТОЧКУ *нареч. разг.* бир аз, кичинекей, кенедей; **подви́нься чу́точку** бир аз ары жылып кой.

ЧУТЬ 1. *нареч.* (*немного*) бир аз гана; **чуть бо́льше** бир аз гана көбүрөөк; **2.** *нареч.* (*едва*) араң эле; **чуть живо́й** араң эле жаны бар; **ого́нь чуть гори́т** от араң эле күйүп жагат; **3.** *союз* (*как только, сейчас же*) эле; **чуть ты вошёл**... кирериң менен эле...; ◇ **чуть ли не**... *частица* ...балким; ... го; ... болуп жүрбөсүн; **чуть не**... *частица* ...бир аз эле жерден; **чуть бы́ло не**... ...дагы бир аз эле жерден; ...кала жаздап; жакын; **чуть что** ошол замат; ошондой болор менен; **чуть-чу́ть** бир аз, бир аз эле, араң-араң эле, кенедей-кенедей эле; **чуть свет** үрөң-баранда, үрөң-баран болгондо, таңдын аре-сересинен.

ЧУТЬЁ *ср.* **1.** (*у животных*) жыт алгычтык; **соба́ка с то́нким чутьём** жыт алгычтыгы өткүр ит; **2.** *перен.* сезим.

ЧУ'ЧЕЛО *ср.* **1.** (*животного, птицы*) чучело (*кеп союлуп, ичинебир нерсе тыгылган жаныбар териси*); **чу́чело орла́** бүркүттүн чучелосу; **2.** (*пугало*) каракчы; **огоро́дное чу́чело** огород каракчысы; **3.** *перен. разг.* каракчы (*үрөйү суук кем акыл киши*); **чу́чело горо́ховое** байгеге сайылгыр.

ЧУ'ШКА *ж.* **1.** *обл.* (*свинья*) торопой; **2.** (*болванка*) бир кесек металл; **чу́шка чугуна́** бир кесек чоюн.

ЧУШЬ *ж. разг.* сандырак, бош сөз, бекер сөз, жок неме; **городи́ть чушь** *или* **нести́ чушь** былжыраган нерсени (жок нерсени, жок немени) айтуу, сандырактоо, былжыроо.

ЧУ'ЯТЬ *несов.* **1.** *кого-что* (*чувствовать, ощущать*) жыт алуу, жыт сезүү, жыт билүү; **соба́ка чу́ет дичь** ит илбээсиндин жытын билип турат; **2.** *что, перен.* (*угадывать*) сезүү, туюу; **чу́ять пра́вду** чындыкты сезүү; **чу́ет моё се́рдце недо́брое** менин жүрөгүм бир жамандыкты сезип турат.

ЧУ'ЯТЬСЯ *несов. безл. разг.* сезилүү, билинүү; **чу́ялось приближе́ние весны́** жаздын жакындап калганы сезилип турду.

ЧЬЁ *мест. ср.* *к* **чей.**

чьего́ *мест. род. и вин. п. от* **чей, чьё.**

чьей *мест. род., дат., твор. и предл. п. от* **чья.**

чьём *мест. предл. п. от* **чей, чьё** (*предлогдордон кийин колдонулат*).

чьему́ *мест. дат. п. от* **чей, чьё.**

чье́ю *мест. твор. п. от* **чья.**

ЧЬИ *мест. мн. от* **чей.**

чьим *мест.* **1.** *твор. п. от* **чей, чьё; 2.** *дат. п. от* **чьи.**

чьи́ми *мест. твор. п. от* **чьи.**

чьих *мест. род., вин. и предл. п. от* **чьи.**

Ш

ША'БАШ *м. фольк.* шабаш (*орто кылымдардагы мистикалык түшүнүктөр боюнча — жез кемпирлердин түнкү жыйынындагы оюн-тамашасы*).

ШАБА'Ш *в знач. сказ. прост.*(*довольно*) болду, жетишет, бүттү.

ША'БЕР *м. тех.* шабер (*металлдын үстүңкү бетин тегиздеп кесүүчү аспап*).

ШАБЛО'Н *м.* **1.** *тех.* шаблон, калып, үлгү, нуска; **сде́лать по шабло́ну** шаблон боюнча иштөө; **2.** *перен.* шаблон (*таң болгон сөздү, пикирди кайталап сүйлөө*); **говори́ть по шабло́ну** шаблон боюнча сүйлөө.

ШАБЛО'ННО *нареч.* шаблон боюнча, калып (үлгү), таң болгон адет боюнча.

ШАБЛО'ННОСТЬ *ж.* шаблондуулук (*таң болгон сөздү, пикирди кайталагандык*).

ШАБЛО'ННЫЙ, -ая, -ое **1. шаблон** 1-*ге т.*; **2.** *перен.* шаблондуу (*таң болгон сөздү, пикирди кайталаган*); **шабло́нное выраже́ние** шаблондуу сөз; **шабло́нное произведе́ние** шаблондуу чыгарма.

ША'ВКА *ж. разг.* шавка (*жуну барак кандек ит*).

ШАГ *м.* **1.** кадам, арыш; **сде́лать два шага́ вперёд** эки кадам алга басуу; **бе́глый шаг** *воен.* чуркаган кадам; **заме́длить шаг** арышты акырындатуу; **2.** *перен.* (*действие, поступок*) кадам; **дипломати́ческий шаг** дипломатиялык кадам; **отве́тственный шаг** жооптуу кадам; **сде́лать реши́тельный шаг** чечкиндүү кадам жасоо; **ло́жный шаг** жаңылыштык, жалган кадам, жаңылыш кадам; **3.** *тех.* бураманын аралыгы, буралган мизинин ортосу; **шаг винта́** бураманын мизинин ортосу; **шаг зубча́того колеса́** тиштүү дөңгөлөктүн тиштеринин аралыгы; ◇ **отбива́ть**

www.bizdin.kg

шаг бутту так коюп басуу; **прибáвить шáгу** ылдамдап басуу; **тúхим шáгом** жай басып; **пéрвые шагú** биринчи кадам жасаш; **сдéлать пéрвый шаг** биринчи болуп баштоо; **на кáждом шагý** кадам сайын; **в двух шагáх отсю́да** мындан эки кадам жерде, жапжакын жерде; **не отходúть ни на шаг** *от кого-л.* бирөөнүн жанынан карыш жылбоо; **не отступáть ни на шаг** бир кадам артка чегинүү болбосун; **шаг за шáгом** улам, барган сайын; **гигáнтские шагú** *спорт.* гигант адым, гигант кадам (*башына жип байлап орнотулган маамы; бул жипти кармап, маамыны тегеренип, арыштап жүгүрөт*); **двúгаться гигáнтскими шагáми** гигант адым менен алга жылуу (илгерилөө); **ни шáгу дáльше** ордунан жылбоо, ордунан бир кадам да жылбоо, козголбоо; **ни шáгу назáд** артка жылбоо, артка бир кадам да (*жылба, кетпе*).

ШАГА'ТЬ *несов.* 1. (*идти размеренным шагом*) кадамдоо, кадам жасоо, бут шилтөө, басуу; **шагáть по дорóге** жол менен басуу; **мéрно шагáть** кадамын бир калыпта басуу; 2. *через кого-что* (*переступать*) аттоо, аттап өтүү, секирип өтүү; **шагáть чéрез канáву** арыктан аттап өтүү.

ШАГА'ЮЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **шагáть;** 2. *прил.* кадамдап басуучу; **шагáющий экскавáтор** *тех.* кадамдап басуучу экскаватор.

ШАГИ'СТИКА *ж. неодобр.* шагистика (*аскерди үйрөтүү формасы; мунун методу аскерди белгилүү тартип менен аркы-терки бастырууга гана негизделген*).

ШАГНУ'ТЬ *однокр.* 1. кадамдоо, бир кадам басуу; 2. *через кого-что* аттоо, аттап өтүү; ◇ **далекó шагнýть** чоң ийгиликке жетишүү.

ША'ГОМ *нареч.* кадамдап, арыштап; **идтú шáгом** арыштап басуу; ◇ **шáгом марш!** шагом марш! (*«жүр!» деген команда*).

ШАГОМЕ'Р *м.* жөө басып өткөн аралыкты өлчөгүч (*басылган кадамдардын санын автомат түрүндө эсептеп туруучу аппарат*).

ШАГРЕ'НЕВЫЙ, -ая, -ое **шагрень**-*ге т.*; **шагрéневая кóжа** чигирим булгаары.

ШАГРЕ'НЬ *ж.* чигирим (*койдун, эчкинин терилеринен жасалган жумшак булгаарынын бир түрү*).

ШАЖКО'М *нареч. разг.* араң эле кыбырап (*жүрүү, басуу*); **двúгаться шажкóм** араң эле кыбырап басуу, кыбырап арыштоо (кадамдоо).

ШАЖО'К *м. уменьш. от* **шаг** 1 кадамча, арышча; **идтú мéлкими шажкáми** майда арыш менен басуу.

ША'ЙБА *ж.* шайба (1. *тех. гайканын алдына коюлуучу эбелек;* 2. *спорт. хоккей оюнунун бир түрүн ойногон кезде топ ордуна колдонулуучу оор салмактуу тегерек резинке*).

ША'ЙКА I *ж.* шайка (*уурулар, кесепттер тобу*); **разбóйничья шáйка** каракчылар шайкасы; **шáйка ворóв** уурулар шайкасы.

ША'ЙКА II *ж.* (*для воды*) мончо чылапчыны.

ШАЙТА'Н *м.* шайтан.

ШАКА'Л *м.* чөө, коркоо (*жырткыч айбан*).

ШАЛА'НДА *ж.* шаланда (*баржанын бир түрү; балыкчылыкта, топурак сүзүүдө колдонулат*).

ШАЛА'Ш *м.* алачык, кепе.

ШАЛЕ'ТЬ *несов. разг.* келесоо болуу, кеңкелес болуп калуу, эмне кыларын билбей калуу.

ШАЛИ'ТЬ *несов.* тентектик кылуу, шоктонуу, шоктук кылуу; **дéти шалят** балдар тентектик кылышат; **не шалú!** шоктук кылба!; ◇ **шалúшь!** *разг.* мунуңду кой!, мунуң жарабайт!, болбогон кеп!

ШАЛОВЛИ'ВОСТЬ *ж.* 1. тентектик, шоктук; 2. оюнкарактык, шайкелеңдик.

ШАЛОВЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое 1. тентек, шок; **шаловлúвый ребёнок** тентек бала; 2. (*легкомысленно-игривый*) шайкелең, оюнкарак, шайтандуу; **шаловлúвый взгляд** шайкелең көз караш.

ШАЛОПА'Й *м. разг. пренебр.* бекерчи, куучирен.

ША'ЛОСТЬ *ж.* тентектик, шоктук; **дéтские шáлости** балалык шоктук, балача тентектик кылуу.

ШАЛУ'Н *м.* тентек, шок.

ШАЛУНИ'ШКА *м. уменьш.-ласк. к* **шалýн** тентек, шок.

ШАЛУ'НЬЯ *женск. р. к* **шалýн.**

ШАЛФЕ'Й *м.* шалфей (*дарылык жана кооздук үчүн өстүрүлүүчү өсүмдүктүн бир түрү*).

ШАЛ'ЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* келесоо, кеңкелес.

ШАЛЬ *ж.* шалы жоолук; **пёстрая шаль** ала-була шалы жоолук; ◇ **воротнúк шáлью** көкүрөктү жапкан узун кайырма жака (*ичиктин, тондун жакасы*).

ШАЛЬНО'Й, -áя, -óе чала-була акылдан адашкан, келесоо чалыш; ◇ **шальнáя пýля** жаздым жаңылып тийген ок.

ШАМА'Н *м. этн.* бакшы.

ШАМА'НСКИЙ, -ая, -ое **шаман**-*га т.*

ШАМА'НСТВО *ср. этн.* бакшылык (*байыркы дин формасында — жин-пери менен кабарлашып турабыз деп курулай элес кылуу*).

ША'МКАТЬ *несов.* балдыроо, балдырап сүйлөө, булдуроо, эриндерин балдырлатып кыймылдатуу.

ШАМО'Т *м. тех.* шамот (*жогорку температурада бышырылган отко чыдамдуу чопо*).

ШАМПА'НСКОЕ *ср.* шампанское; **совéтское шампáнское** советтик шампанское.

ШАМПИНЬО'Н *м.* шампиньон (*жей турган козу карындын бир түрү*).

ШАМПУ'НЬ *м. и ж.* шампунь (*баш жууй турган жыттуу суюк самын, порошок*).

ШАНДА'Л *м.* чоң шамдал (*чоң мом шам кийгизгич*).

ША'НЕЦ *м. воен.* шанец (*окоп*).

ШАНКР *м. мед.* шанкр (*алдынан сезгенүү оорунун бир түрү*).

ШАНС *м.* мүмкүндүк, шарт; **имéть все шáнсы на успéх** ийгиликке жетишүү үчүн бардык шарты болуу; **у негó нет шáнсов на вы́игрыш** анын утууга мүмкүндүгү жок.

ШАНТА'Ж *м.* шантаж (*бир немеге көндүрүү үчүн, «айтамын», «сырыңды ачамын» деп опузалоо*).

ШАНТАЖИ'РОВАТЬ *несов. кого-что* шантаждоо (*шантажга салып жатып кандайдыр бир максатка жетишүү*).

ШАНТАЖИ'СТ *м.* шантажист (*шантажга салуучу, шантаж менен максатына жетүүчү киши*).

ШАНТАЖИ'СТКА *женск. р. к* **шантажúст.**

ШАНТАЖИ'СТСКИЙ, -ая, -ое шантаждык.

ША'НЦЕВЫЙ, -ая, -ое **шанец**-*ке т.*; шанецтик (*окоп казуу, куруу жумушун жүргүзүү шаймандары*); **шáнцевый инструмéнт** шанец аспаптары (*мис. кичине күрөк, чот ж. б.*).

ШАПИРО'ГРАФ *м.* шапирограф (*кол жазма, чертёж ж. б. көчүрмөсүн көбөйтүп басып алуучу аспап*).

ША'ПКА *ж.* 1. шапке, баш кийим, тебетей, калпак; **меховáя шáпка** мехтен жасалган баш кийим; **шáпки долóй!** *воен. уст.* баш кийимдер алынсын!; 2. *полигр.* шапка (*бир нече макаланын чоң тамга менен терилип, газетанын жогору жагына басылган жалпы аты*); ◇ **шáпка волóс** сеңселген калың чач; **получúть по шáпке** *прост.* 1) сокку жеш; 2) бир кызматтан чыгарылуу; **на вóре шáпка горúт** *погов.* шектүү секирет; **шáпками закидáем** чыпалак менен чертип жоготобуз (*деп душмандын күчүнө баа бербөөчүлүк*); **шáпка-невидúмка** *фольк.* сыйкырдуу тебетей (*жомоктордо*).

ША'ПОЧКА *ж. уменьш. от* **шáпка** 1 баш кийим, тебетей, калпак.

ША'ПОЧНИК *м.* баш кийим тигүүчү.

ША'ПОЧНЫЙ, -ая, -ое **шапка** 1-*ге т.*; **шáпочная мастерскáя** баш кийим тигүүчү мастерская; ◇ **прийтú к шáпочному разбóру** *разг.* той таркаарда келүү (*бир нер-

www.bizdin.kg

сенин акырында келүү); **ша́почное знако́мство** *разг.* өң тааныш, саламдашуудан ашпаган тааныштык, баш ийкешип амандашуучу тааныштык.

ШАР *м.* шар (*тоголок*); **пове́рхность ша́ра** шардын бети; **билья́рдный шар** бильярд шары; **возду́шный шар** аба шары; **земно́й шар** жер шары; **про́бный шар** 1) аэростаттын учуу шартын байкап көрүү үчүн учурулуучу шар; 2) *перен.* жибин тартып көрүү (*бир нерсени байкоо үчүн; ишпелген иш жөнүндө*); ◇ **хоть шаро́м покати́** *разг.* тып-тыйпыл (*эч нерсе жок*).

ШАРАБА'Н *м.* шарабан (*бир ат чегилүүчү, эки дөңгөлөктүү жеңил араба*).

ШАРА'ДА *ж.* шарада (*табышмак; сөздү муунга бөлүп, ал муундун ар биринен өзүнчө маани чыгарган оюн*).

ШАРА'ХАТЬСЯ *несов. см.* **шара́хнуться.**

ШАРА'ХНУТЬСЯ *сов. разг.* жалт берүү, ойт берүү; **шара́хнуться в сто́рону** жалт берип жолдон чыгуу.

ШАРЖ *м.* шарж, азил (*бирөөнү же бир нерсени карикатура кылып тарткан сүрөт*); **дру́жеский шарж** достук азил.

ШАРЖИ'РОВАТЬ *несов.* азил иретинде апыртып көрсөтүү (*мис. сүрөт тартууда, сахнада ойноодо*).

ШАРИА'Т *м. рел.* шарият, шараат.

ША'РИК *м.* 1. *уменьш. от* **шар** шарик; **ша́рики для подши́пников** подшипниктер үчүн шариктер; 2. *только мн., физиол.* бүдүр (*кандын составдык элементи*); **кра́сные кровяны́е ша́рики** кандын кызыл бүдүрлөрү; **бе́лые кровяны́е ша́рики** кандын ак бүдүрлөрү.

ША'РИКОВЫЙ, -ая, -ое **шарик** 1-*ге т.*; шариктүү; **ша́риковый подши́пник** шариктүү подшипник.

ШАРИКОПОДШИ'ПНИК *м. тех.* шарикоподшипник (*шариктүү подшипник; жылдырууну күчөтүүчү машинанын бир тетиги*).

ША'РИТЬ *несов. разг.* аңтаруу, тинтүү; **ша́рить в карма́нах** чөнтөктү аңтаруу.

ША'РКАНЬЕ *ср.* шарпылдоо, шаркылдоо.

ША'РКАТЬ *несов. чем* шарпылдатуу, шаркылдатуу (*сүрүп басканда*); **ша́ркать туфля́ми** туфлийин тарпылдатып сүйрөп басуу; **ша́ркать нога́ми** *уст.* бутту бирн-бирине шарп эттирип уруу, шарк эттирип басуу (*аскерлерче таазим кылганда*).

ША'РКНУТЬ *однокр.* шарп эттирүү, шарп эттирип коюу, шарк эттирүү, шарк эттирип коюу; **ша́ркнуть ного́й** бутун шарк эттирип коюу.

ШАРЛАТА'Н *м.* шарлатан, алдамчы (*көз боёо максаты менен өзүн билгич деп көрсөтүүчү киши*); **зна́харь-шарлата́н** шарлатан эмчи-домчу.

ШАРЛАТА'НИТЬ *несов.* шарлатандык кылуу.

ШАРЛАТА'НСКИЙ, -ая, -ое **шарлатан**-*га т.*

ШАРЛАТА'НСТВО *ср.* шарлатандык, алдамчылык.

ШАРМА'НКА *ж.* шарманка, арген; **игра́ть на шарма́нке** шарманкада ойноо; ◇ **завёл шарма́нку** *разг.* адатынча кепшей баштады.

ШАРМА'НЩИК *м.* шарманкачы, аргенчи (*шарманка ойноочу*).

ШАРНИ'Р *м.* шарнир, ашык-машык (*механизмдин эки бөлүгүн бириктиргич тегеренме темир, мис. там үйдүн каалгасын босогого бекитүүчү темир*); **на шарни́рах** шарнир менен бекитилген.

ШАРНИ'РНЫЙ, -ая, -ое **шарнир**-*ге т.*; шарнирлүү; **шарни́рное соедине́ние** шарнир менен бириктирүү; **шарни́рный механи́зм** шарнирлүү механизм.

ШАРОВА'РЫ *только мн.* чалбар (*көлбөйгөн кең шым*).

ШАРОВА'ТЬ *сов. и несов. что, с.-х.* шаровкалоо (*топурагын жумшартып тазалоо*).

ШАРОВИ'ДНОСТЬ *ж.* шар сыяктуу тоголоктук.

ШАРОВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое шар сыяктуу, шар формасындагы; **шарови́дная мо́лния** шар формасындагы чагылган.

ШАРО'ВКА *ж. с.-х.* шаровка, шаровкалоо (*топурагын жумшартып тазалоо*); **шаро́вка свёклы** кызылчаны шаровкалоо (шаровка кылуу).

ШАРОВО'Й, -а́я, -о́е **шар**-*га т.*; шардык; **шарова́я пове́рхность** шардык бет; **шарово́й сегме́нт** шар сегменти; **шарово́й кла́пан** *тех.* шар формасындагы клапан; ◇ **шарова́я мо́лния** шар формасындагы чагылган.

ШАРОМЫ'ГА *м. и ж. прост.* алдамчы, алдым-жуттум.

ШАРООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое *см.* **шарови́дный.**

ШАРФ *м.* шарф (*моюн орогуч жоолук*); **вя́заный шарф** токулган шарф; **шёлковый шарф** жибек шарф; **повяза́ть ше́ю ша́рфом** моюнга шарф ороо.

ШАССИ' *ср. нескл.* шасси (1. *автомобилдин кузовунан башка, бардык механический түзүлүшү менен алынган рамасы*; 2. *самолёттун жерде жүрүүгө мүмкүндүк берген бөлүгү, жерден көтөрүлүп учканга чейин жана жерге конгондон кийин жана жерге конгондо урулууну жумшартуу үчүн ыңтайланган бөлүгү*).

ШАТА'НИЕ *ср.* 1. (*качание*) кыймылдоо, шалкылдоо, шалкылдатуу, былкылдоо, былкылдатуу, бошоо, копшутуу, копшулоо, теңселтүү, козгоп коюу, чайкап коюу; **шата́ние зу́ба** тиштин бошошу; 2. *разг.* (*ходьба без цели*) сандалуу, тентүү; **бесце́льное шата́ние по у́лицам** максатсыз көчө кыдырып сандалуу; 3. *перен.* (*колебание*) дендароолук, тайсалуучулук, тайпылуучулук.

ШАТА'ТЬ *несов. кого-что* 1. (*раскачивать, трясти*) кыймылдатуу, калкылдатуу; 2. *безл.* теңселтүү, козгоп коюу, чайкап коюу; **его́ шата́ет из стороны́ в сто́рону** аны улам бир жакка теңселтип жатат.

ШАТА'ТЬСЯ *несов.* 1. (*качаться*) кыймылдоо, калкылдоо, шалкылдоо, былкылдоо, бошоо; **зуб шата́ется** тиш бошоп калды; **но́жка стола́ шата́ется** столдун буту шалкылдап турат; 2. *разг.* (*бродить, слоняться*) сандалуу, тентүү; **шата́ться без де́ла** ишсиз сандалуу.

ШАТЕ'Н *м.* аксаргыл (*киши*).

ШАТЕ'НКА *женск. р. к* **шатен.**

ШАТЁР *м.* чатыр; **раски́нуть шатёр** чатыр тигүү.

ША'ТКИЙ, -ая, -ое 1. (*неустойчивый*) шылкылдаган, кыйраңдаган; **ша́ткий стол** кыйраңдаган стол; **ша́ткая похо́дка** кыйраңдаган басык; 2. *перен.* (*переменчивый, ненадёжный*) туруксуз; начар; **ша́ткое здоро́вье** начар ден соолук; **ша́ткое положе́ние** туруксуз абал; ◇ **ни ша́тко ни ва́лко** *погов.* ачтан өлбөс, көчтөн калбас; жакшы да эмес, жаман да эмес.

ША'ТКОСТЬ *ж.* 1. (*неустойчивость*) бир калыпта болбогондук, теңселгендик, сендиректегендик, кыйраңдагандык; **ша́ткость похо́дки** сендиректеп басуу; 2. *перен.* (*переменчивость, ненадёжность*) туруксуздук, тайсалмалуулук; начарлык; **ша́ткость здоро́вья** ден соолуктун начарлыгы.

ШАТНУ'ТЬ *однокр. кого-что, разг.* кыймылдатып коюу, козгоп коюу, былк эттирип коюу.

ШАТРО'ВЫЙ, -ая, -ое **шатёр**-*го т.*; чатырча, чатыр өңдүү; **шатро́вая кры́ша** чатыр формасында жасалган үйдүн төбөсү; **шатро́вый ку́пол** чатырча купол.

ШАТУ'Н *м. тех.* шатун (*кыймылдаткычтагы поршенди вал менен бириктирүүчү деталь*).

ША'ФЕР *м.* күйөөнүн же кыздын жолдошу (*чиркөө ырымында: нике кыйганда кыз жана күйөөнүн баштарынын үстүндөгү тажыларын кармап туруучу эки жигит*).

ШАФРА'Н *м.* 1. *бот.* заапаран; 2. шафран (*алманын сорту*).

ШАФРА'ННЫЙ, -ая, -ое *см.* **шафра́новый.**

ШАФРА'НОВЫЙ, -ая, -ое **шафран**-*га т.*; **шафра́новый цвет** заапаран түсү (*сары күрөң*).

ШАХ I *м.* (*титул*) шаа, шах (*падыша титулу*).

ШАХ II *м. шахм.* шах; **объяви́ть шах королю́** шаага шах берүү (*шахмат ойнунда*).

ШАХМАТИ'СТ *м.* шахматчы.

www.bizdin.kg

ШАХМАТИ'СТКА *женск. р. к* **шахматист.**

ША'ХМАТНЫЙ, -ая, -ое **шахматы**-*га т.*; шахматтык; **ша́хматная игра́** шахмат оюну; **ша́хматная доска́** шахмат тактасы; **ша́хматный турни́р** шахмат турнири; **ша́хматный чемпиона́т** шахматтык чемпионат; **ша́хматный дебю́т** шахмат дебюти; **ша́хматный ход** шахмат жүрүшү; ◇ **в ша́хматном поря́дке** шахмат тартиби менен (*коюлган, турган*).

ША'ХМАТЫ *только мн.* шахмат; **игра́ть в ша́хматы** шахмат ойноо.

ША'ХТА *ж.* 1. шахта (*жер астындагы кендерди алуу үчүн жасалган курулуш*); **спусти́ться в ша́хту** шахтага түшүү; 2. кен; рудник (*жер байлыгы өндүрүлүп жаткан жай*); **каменноуго́льная ша́хта** таш көмүр кени.

ША'ХТЕННЫЙ, -ая, -ое *см.* **ша́хтный.**

ШАХТЁР *м.* шахтёр (*шахтада иштөөчү жумушчу*).

ШАХТЁРКА *женск. р. к* **шахтёр**; шахтёрка.

ШАХТЁРСКИЙ, -ая, -ое **шахтёр**-*го т.*; **шахтёрская ла́мпа** шахтёр лампасы.

ШАХТКО'М *м.* (ша́хтовый комите́т) шахтком (шахталык комитет).

ША'ХТНЫЙ, -ая, -ое **шахта**-*га т.*; шахталык; **ша́хтное по́ле** шахта талаасы; **ша́хтное обору́дование** шахта жабдыгы.

ША'ХТОВЫЙ, -ая, -ое *см.* **ша́хтный.**

ШАХТОУПРАВЛЕ'НИЕ *ср.* шахта башкаруусу.

ША'ШЕЧНИЦА *ж.* шахмат *же* дойбу тактасы.

ША'ШЕЧНЫЙ, -ая, -ое **шашка** II-*ге т.*; **ша́шечная доска́** дойбу тактасы.

ШАШИ'СТ *м.* дойбучу.

ШАШИ'СТКА *женск. р. к* **шашист.**

ША'ШКА I *ж.* (*сабля*) кылыч.

ША'ШКА II *ж.* 1. дойбу ташы (*дойбунун ар бир ташы*); 2. **ша́шки** *мн.* (*игра*) дойбу оюну; **игра́ть в ша́шки** дойбу ойноо.

ША'ШКА III *ж.* шашка (*ичине ныкталган пироксилин толтурулган кичине кутуча; бул — жаруу иштеринде, түтүн пардасын жасаганда колдонулат*); **подрывна́я ша́шка** жаруу шашкасы; **дымова́я ша́шка** түтүн шашкасы.

ША'ШКИ *мн. см.* **ша́шка** II 2.

ШАШЛЫ'К *м.* кебеп, шиш кебек.

ШАШЛЫ'ЧНАЯ *ж.* шиш кебек сатылуучу жай.

ША'ШНИ *только мн., разг.* 1. (*интриги*) тымызын иштелген арамдык; 2. (*любовные интриги*) жыңайлак каттаalmost, ойноштук.

шва *род. п. от* **шов.**

ШВА'БРА *ж.* швабра (*узун таяктын учуна бекитилген, пол жуугуч чүпүрөк*); **мыть пол шва́брой** полду швабра менен жууш.

ШВАЛЬ *ж.* 1. *разг. собир.* (*негодные вещи*) болор-болбос, ыпыр-сыпыр, түккө турбаган, жарабаган нерсе; 2. *бран.* (*о человеке*) кудай ургандар, санда жоктор (*киши жөнүндө*).

ШВАРТ *м. мор.* шварт (*кемедеги запас якорь*).

ШВАРТО'В *м. мор., ав.* швартов (*кемени же учуучу аппаратты туруучу жерине байлоочу жоон аркан*); **отда́ть швартóвы** швартовдорду бошотуу (*кемени жүрүүгө даярдоо*).

ШВАРТОВА'ТЬ *несов. что, мор., ав.* швартоо, шварт менен бекитүү, токтотуп байлап коюу (*кемени, абада учуучу аппаратты туруучу жерине аркан менен байлоо*).

ШВАРТОВА'ТЬСЯ *несов. мор., ав.* 1. шварттaлуу, токтолуп байлануу, токтолуп байланып туруу; 2. *страд. к* **швартова́ть.**

ШВЕД *м.* швед.

ШВЕ'ДКА *женск. р. к* **швед**; шведка.

ШВЕ'ДСКИЙ, -ая, -ое **Швеция**-*га*, **швед**-*ге т.*; **шве́дский язы́к** швед тили; **шве́дская литерату́ра** швед адабияты.

ШВЕ'ДЫ *мн.* шведдер.

ШВЕ'ЙНИК *м.* тигүүчү (*кийим тигүүчү*).

ШВЕ'ЙНИЦА *женск. р. к* **швейник.**

ШВЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое: **шве́йная маши́на** кийим тигүүчү машина; **шве́йная мастерска́я** тигүү мастерскаясы; **шве́йная промы́шленность** тигүү өнөр жайы; **шве́йные изде́лия** тигилген буюмдар.

ШВЕЙЦА'Р *м.* швейцар (*турак үйлөрдүн, мекемелердин эшик алдында сторож болуп туруучу кызматчы*).

ШВЕЙЦА'РЕЦ *м.* швейцарец, швейцариялык.

ШВЕЙЦА'РКА *женск. р. к* **швейца́рец**; швейцарка.

ШВЕЙЦА'РСКАЯ *ж.* швейцар бөлмөсү.

ШВЕЙЦА'РСКИЙ I, -ая, -ое **Швейцария**-*га*, **швейцарец**-*ке т.*; швейцариялык; **швейца́рский наро́д** швейцариялык эл; ◇ **швейца́рский сыр** швейцардык сыры.

ШВЕЙЦА'РСКИЙ II, -ая, -ое **швейцар**-*га т.*; **швейца́рская ливре́я** швейцардын ливреясы (*кийими*).

ШВЕЙЦА'РЦЫ *мн.* швейцарецтер, швейцариялыктар.

ШВЕЯ' *ж. уст.* машиначы аял (*кийим тигүүчү аял*).

ШВО'РЕНЬ *м. см.* **шкво́рень.**

ШВЫРКО'ВЫЙ, -ая, -ое: **швырко́вые дрова́** кыска кесилген жыгач отун.

ШВЫРНУ'ТЬ *однокр. кого-что, чем, разг.* ыргытып жиберүү.

ШВЫРО'К *м. разг.* 1. (*бросок*) ыргытуу; 2. *собир.* (*дрова*) кыска кесилген жыгач отун.

ШВЫРЯ'НИЕ *ср.* 1. (*бросание*) ыргытуу; 2. *перен.* (*расточение, трата*) чачуу, жок кылуу, ысырап кылуу, түгөтүү, ыгы жок сарып кылуу (*мис. акчаны*).

ШВЫРЯ'ТЬ *несов. разг.* 1. *кого-что, чем* (*с силой бросать*) ыргытып уруу; **швыря́ть камня́ми** таш ыргытып уруу; 2. *чем, что, перен.* (*расточать*) чачуу, жок кылуу, ысырап кылуу, түгөтүү, ыгы жок сарып кылуу; **швыря́ть деньга́ми** акчаны ыгы жок сарып кылуу.

ШВЫРЯ'ТЬСЯ *несов. разг.* 1. *чем* (*бросать*) ыргытышуу; **швыря́ться друг в дру́га** бири-бирине ыргытышуу; 2. *см.* **швыря́ть** 2; 3. *страд. к* **швыря́ть.**

ШЕВЕЛИ'ТЬ *несов.* 1. *что* козгоо; **ве́тер шевели́л ли́стья** шамал жалбырактарды козгоп турду; **шевели́ть се́но** чөптү оодаруу, оодарыштыруу (*кургатуу максаты менен*); 2. *чем* кыймылдатуу, шилөө (*мис. чокту*); **шевели́ть губа́ми** эриндерин кыймылдатуу; **шевели́ть плеча́ми** ийиндерин кыймылдатуу; **сиде́ть не шевеля́сь** былк этпей отуруу; ◇ **шевели́ть мозга́ми** *разг. шутл.* мээни иштетүү, ойлоо.

ШЕВЕЛИ'ТЬСЯ *несов.* 1. кыймылдоо, козголуу; **не шевели́сь!** кыймылдаба!; 2. *перен.* (*о мыслях, надеждах*) ойгонуу, козголуу (*мис. ой*); **шевеля́тся сомне́ния** күнөөдүк туулать; ◇ **ну, шевели́сь!** тез, бол эми!

ШЕВЕЛЬНУ'ТЬ *однокр.* кыймылдатып (козгоп) коюу, былк эттирип коюу; ◇ **па́льцем не шевельну́ть** эчтеме кылбоо, чөптүн башын сындырбоо.

ШЕВЕЛЬНУ'ТЬСЯ *однокр.* кыймылдап коюу, былк этүү, козголуп коюу.

ШЕВЕЛЮ'РА *ж.* чач; **пы́шная шевелю́ра** теңселген чач.

ШЕВИО'Т *м.* шевиот (*костюмдук жүн кездеме*); **костю́м из шевио́та** шевиот костюм.

ШЕВИО'ТОВЫЙ, -ая, -ое **шевиот**-*ко т.*; **шевио́товый костю́м** шевиот костюм.

ШЕВРО' *ср. нескл.* шевро (*эчки, кой терисинен жасалган жумшак булгаары*).

ШЕВРО'ВЫЙ, -ая, -ое **шевро**-*го т.*; **шевро́вая ко́жа** шевро булгаары; **шевро́вые ту́фли** шевро туфли.

ШЕВРО'Н *м.* шеврон (*жеңдин үстүнө бастырылган тилке око*); **золоты́е шевро́ны** алтын шеврондор.

ШЕДЕ'ВР *м.* шедевр (*искусстводо үлгүлүү чебер чыгарма*).

шей, ше́йте *повел. накл. от* **шить.**

ШЕ'ЙКА *ж.* 1. *уменьш. от* **ше́я** моюн; 2. ичке жери, моюн; **ше́йка зу́ба** тиштин ичке жери; **ше́йка буты́лки**

www.bizdin.kg

бутылканын моюну; **ше́йка ва́ла** *тех.* валдын ичке жери; 3. (*брюшко у раков*) бел; ◇ **ра́ковая ше́йка** рактын бели.

ШЕ́ЙНЫЙ, -ая, -ое **шея**-*га т.*; **ше́йный плато́к** моюнга салуучу жоолук; **ше́йные позвонки́** *анат.* моюн омурткалары; **ше́йная ве́на** *анат.* моюн венасы (*көк тамыры*).

ШЕЙХ *м.* шайык (*арабдарда — уруу, диндик общинанын баштыгы, аксакалы*).

шёл, шла, шло, шли *прош. вр. от* **идти́**.

ШЕ́ЛЕСТ *м.* шуудур, шуудуроо; **ше́лест листвы́** жалбырактардын шуудуру; **ше́лест пла́тья** көйнөктүн шуудуру.

ШЕЛЕСТЕ́ТЬ *несов.* шуудуроо, шуулдоо.

ШЁЛК *м.* 1. (*нити*) жибек, жибек жип; **шёлк-сырец** иштетилбеген жибек жип; **вы́шивка шёлком** жибек жип менен сайылган сайма; 2. (*ткань*) жибек; **иску́сственный шёлк** жасалма жибек; **кручёный шёлк** чыйратылган жибек; **пла́тье из шёлка** жибек көйнөк; **пальто́ на шелку́** жибек ичтелген пальто; 3. (*одежда*) жибек кийим; **она́ оде́та в шелка́** анын кийими чылк жибек; ◇ **в долгу́, как в шелку́** *погов.* карызы чачынан көп.

ШЕЛКОВИ́НА *ж.* 1. (*шёлковое волокно*) тал-тал жибек, ийрилбеген жибек; 2. (*шёлковая нить*) жибек жип.

ШЕЛКОВИ́НКА *ж. см.* **шелкови́на** 2.

ШЕЛКОВИ́СТЫЙ, -ая, -ое жибек сымал, жибектей; **шелкови́стые во́лосы** жибектей чач.

ШЕЛКОВИ́ЦА *ж. бот.* тыт жыгачы, тыт.

ШЕЛКОВИ́ЧНЫЙ, -ая, -ое: **шелкови́чный червь** жибек курту.

ШЕЛКОВО́Д *м.* жибекчи (*жибекчилик ишин билгич*).

ШЕЛКОВО́ДСТВО *ср.* жибекчилик.

ШЕЛКОВО́ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **шелководство**-*го т.*; жибекчилик кылуучу; **шелково́дческие райо́ны** жибекчилик райондору.

ШЁЛКОВЫЙ, -ая, -ое 1. **шёлк**-*ко т.*; **шёлковое волокно́** жибек буласы; **шёлковая ткань** жибек кездеме; **шёлковые това́ры** жибек товарлар; **шёлковая промы́шленность** жибек өнөр жайы; **шёлковое пла́тье** жибек көйнөк; **шёлковые чулки́** жибек чулки, жибек байпак; 2. *перен. разг.* (*кроткий, послушный*) жоош, элпек, тил алгыч, илбериңки; **он стал как шёлковый** ал жибектей болуп калды.

ШЁЛКОКОМБИНА́Т *м.* жибек комбинаты.

ШЁЛКОКРУЧЕ́НИЕ *ср.* жибек чыйратуу.

ШЁЛКОМОТА́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **шёлкомота́льное произво́дство** жибек түрүү өндүрүшү; **шёлкомота́льный стано́к** жибек түрүү станогу.

ШЁЛКОМОТА́ЛЬНЯ *ж.* жибек түрүүчү ишкана.

ШЁЛКОМОТА́ЛЬЩИК *м.* жибек түрүүчү кызматчы.

ШЁЛКОМОТА́ЛЬЩИЦА *женск. р. к* **шёлкомота́льщик**.

ШЁЛКОМОТА́НИЕ *ср.* жибек түрүү (*пилланы чубап түрмөктөө*).

ШЁЛКООБРАБА́ТЫВАЮЩИЙ, -ая, -ее жибек иштетүүчү, жибек иштеп чыгаруучу; **шёлкообраба́тывающая промы́шленность** жибек иштетүүчү өнөр жай.

ШЕЛКОПРЯ́Д *м.* жибек көпөлөк; **ту́товый шелкопря́д** тыт жегич жибек көпөлөк.

ШЁЛКОПРЯДЕ́НИЕ *ср.* жибек ийрүү.

ШЁЛКОПРЯДИ́ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **шёлкопрядение**-*ге т.*; жибек ийрүүчү; **шёлкопряди́льная фа́брика** жибек ийрүүчү фабрика.

ШЁЛКОПРЯДИ́ЛЬНЯ *ж.* жибек ийрүүчү ишкана.

ШЁЛКОТКА́НЫЙ, -ая, -ое жибектен түр салып согулган.

ШЁЛКОТКА́ЦКИЙ, -ая, -ое жибек согуучу; **шёлкотка́цкая фа́брика** жибек согуучу фабрика.

ШЕЛЛА́К *м.* шеллак (*кээ бир тропикалык өсүмдүктөрдөн алынуучу чайыр сыяктуу зат; бул — лак, сургуч, пластмассалар чыгарууда колдонулат*).

ШЕЛОХНУ́ТЬ *сов. что* кыймылдатып коюу, былк эттирип коюу.

ШЕЛОХНУ́ТЬСЯ *сов.* былк этип кыймылдоо, акырын кыймылдоо; **ни оди́н листо́к не шелохнётся** бир да жалбырак былк этип койбойт; **стоя́ть — не шелохну́ться** былк этпей, тынч туруу.

ШЕЛУДИ́ВЫЙ, -ая, -ое *прост.* котур, кырчаңгы; **шелуди́вый пёс** котур ит.

ШЕЛУХА́ *ж.* кабык (*мис. буурчактын, картошканын, дандын кабыгы*); ◇ **слове́сная шелуха́** мааниси жок кур сөз.

ШЕЛУШЕ́НИЕ *ср.* 1. түлөө; **шелуше́ние ко́жи** теринин түлөшү; 2. кабыгынан ажыратуу, кабыгын аарчуу.

ШЕЛУШИ́ТЬ *несов. что* кабыгынан ажыратуу, кабыгын аарчуу; **шелуши́ть зёрна** дандын кабыгын аарчуу.

ШЕЛУШИ́ТЬСЯ *несов.* 1. түлөө (*кишинин эти түлөө*); **ко́жа на лице́ шелуши́тся** беттин териси түлөйт; 2. *страд. к* **шелуши́ть**.

ШЕ́ЛЬМА *м. и ж.* 1. *бран.* (*мошенник, негодяй*) митаам, бетпак; 2. *разг.* (*плут*) куу таким, шылуун.

ШЕЛЬМЕ́Ц *м. см.* **ше́льма** 2.

ШЕЛЬМОВА́ТЬ *несов. кого-что, разг.* кур жала жабуу.

ШЕМАЯ́ *ж. зоол.* шемая (*сазан балыктарынын бир түрү*).

ШЕ́НКЕЛЬ *м.* шенкель (*атчан кишинин бутунун тизесинен тартып кызыл ашыгына чейинки, аттын капталына тийип турган ич жагы*).

ШЕПЕЛЯ́ВИТЬ *несов.* шамшаңдап сүйлөө.

ШЕПЕЛЯ́ВО *нареч.* шамшаңдап.

ШЕПЕЛЯ́ВОСТЬ *ж.* шамшаңдап сүйлөгөндүк.

ШЕПЕЛЯ́ВЫЙ, -ая, -ое шамшаңдап сүйлөөчү (*ышкырма тыбыштарды — «с», «з» — шуулдама тыбыштардай, мис. «ш», «ж» кылып сүйлөөчү адам жөнүндө*).

ШЕПНУ́ТЬ *однокр. что* шыбырап коюу; **шепну́ть на́ ухо** кулакка шыбырап коюу.

ШЁПОТ *м.* 1. шыбыр, шыбыш, күбүр; 2. *перен.* шылдыр, шырылдоо, шыр-шыр этүү (*суунун агымынын добушу*); **шёпот ручья́** суунун шылдыры, суунун шырылдашы.

ШЁПОТОМ *нареч.* шыбырап, күбүрөп; **говори́ть шёпотом** шыбырап сүйлөө.

ШЕПТАЛА́ *ж.* өрүк *же* шабдаалынын кагы.

ШЕПТА́ТЬ *несов. что* шыбыроо, шыбырап айтуу, күбүрөө; **шепта́ть на́ ухо** *кому-л.* бирөөнүн кулагына шыбыроо (күбүрөө).

ШЕПТА́ТЬСЯ *несов.* шыбырашуу, шыбырдашуу, күбүрөшүү.

ШЕПТУ́Н *м. разг.* (*сплетник, фискал*) кайдагы-жайдагы сөздү таратуучу, ушакчы.

ШЕРБЕ́Т *м.* шербет (*жемиштен жасалган суусундук ичимдик*).

ШЕРЕ́НГА *ж.* шеренга (*аскердин бир катар тизилиши*); **идти́ шере́нгами** шеренга менен жүрүү; **в две шере́нги** эки шеренга менен.

ШЕРИ́Ф *м.* шериф (*Англия менен АКШда — жогорку административдик жана соттук мансаптар кишиси*).

ШЕРОХОВА́ТОСТЬ *ж.* 1. бодурдук; 2. *перен.* кедир-будурдук, текши эместик, жылма эместик; **шерохова́тость сти́ля** стилдин жылма эместиги.

ШЕРОХОВА́ТЫЙ, -ая, -ое 1. бодур, бодуракай, жылмакай эмес; **шерохова́тая бума́га** бодуракай кагаз; **шерохова́тый пол** бодуракай пол; 2. *перен.* кедир-бодур, текши эмес, жылма эмес, ыркы келишпеген; **шерохова́тая речь** жылма эмес речь.

ШЕРСТЕЗАГОТОВИ́ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое жүн даярдоочу; **шерстезаготови́тельные райо́ны** жүн даярдоочу райондор.

ШЕРСТЕОБРАБА́ТЫВАЮЩИЙ, -ая, -ее жүн иштетүүчү; **шерстеобраба́тывающие предприя́тия** жүн иштетүүчү ишканалар.

ШЕРСТИ́НКА *ж.* бир тал жүн (жип).

www.bizdin.kg

ШЕРСТИ'СТЫЙ, -ая, -ое **1.** (*ворсистый*) түктүү; **шерстистая ткань** түктүү кездеме; **2.** (*с густой шерстью*) жүндүү, жүнү калың; **шерстистые овцы** жүндүү койлор.

ШЕРСТИ'ТЬ *несов.* өйкөө (*этти өйкөө*); **платье шерстит** көйнөк өйкөйт.

ШЕ́РСТНОСТЬ *ж.* жүндүүлүк (*малдын жүнүнүн сапаты, жүндүүлүгү*).

ШЕ́РСТНЫЙ, -ая, -ое жүндүүлүк; **шёрстная продуктивность овец** койдун жүндүүлүгү.

ШЕРСТОБИ'Т *м.* жүн сабагыч.

ШЕРСТОБИ'ТНЫЙ, -ая, -ое: **шерстобитная работа** жүн сабоо жумушу.

ШЕРСТОБО'ЙНЯ *ж.* жүн сабалуучу жай.

ШЕРСТОМО'ЙКА *ж.* жүн жуугуч машина.

ШЕРСТОПРЯДЕ'НИЕ *ср.* жүн ийрүү.

ШЕРСТОПРЯДИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жүн ийрүүчү; **шерстопрядильная фабрика** жүн ийрүүчү фабрика.

ШЕРСТОПРЯДИ'ЛЬНЯ *ж.* жүн ийрүүчү ишкана.

ШЕРСТОТКА'ЦКИЙ, -ая, -ое: **шерстоткацкая фабрика** жүндөн кездеме согуучу фабрика.

ШЕРСТОТКА'ЧЕСТВО *ср.* жүндөн кездеме согуучулук, жүндөн кездеме чыгаруучулук.

ШЕРСТОЧЕСА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жүн тарагыч; **шерсточесальная машина** жүн тарагыч машина.

ШЕРСТЬ *ж.* **1.** (*у животных*) жүн; **густая шерсть** калың жүн; **гладить против шерсти** 1) жүнүн тетири сылоо; 2) *перен. разг.* «а баракелде» дейберчей, жактырбай коюу (*бирөөгө каршы аракет кылуу же сүйлөө, бирөөнүн тизгинин тартып коюу*); **чёсаная шерсть** таралган (сабалган) жүн; **сортировка шерсти** жүндү сорттоо; **2.** (*пряжа*) жүн жип; **вязать из шерсти** жүндөн токуу; **3.** (*ткань*) шерсть, чыстырнай, кыл торко, жүн кездеме; **отрез шерсти на платье** бир көйнөктүк шерсть.

ШЕРСТЯ'НИК *м.* жүн өнөр жайында иштеген кызматкер.

ШЕРСТЯ'НКА *ж.* шерстянка (*жүндөн согулган кездеме өңдөнгөн, пахтадан чыгарылган кездеме*).

ШЕРСТЯНО'Й, -ая, -ое **шерсть**-*ге т.*; **шерстяная материя** кыл торко, чыстырнай (*жүндөн жасалган кездеме*); **шерстяное платье** кыл торко көйнөк; **шерстяные изделия** жүндөн жасалган буюмдар; **шерстяная промышленность** жүн өнөр жайы.

ШЕРША'ВЕТЬ *несов.* туурулуу, бодурлануу; **руки шершавеют от холода** кол сууктан туурулат.

ШЕРША'ВОСТЬ *ж.* туурулгандык, бодурдук, бодуракайлык.

ШЕРША'ВЫЙ, -ая, -ое туурулган, бодуракай; **шершавые руки** туурулган колдор; **шершавая кожа** туурулган тери.

ШЕ'РШЕНЬ *м.* шершень (*чоң аарынын бир түрү*).

ШЕСТ *м.* шыргый, шырык; **прыжок с шестом** *спорт.* шырык менен секирүү.

ШЕ'СТВИЕ *ср.* элдин салтанаттуу жүрүшү; **первомайское шествие** элдин Биринчи Майдагы салтанаттуу жүрүшү.

ШЕ'СТВОВАТЬ *несов.* басуу, жөө басуу; **торжественно шествовать** салтанаттуу түрдө басуу.

ШЕСТЕРЁНКА *ж. уменьш. от* **шестерня** тиштүү дөңгөлөк.

ШЕСТЕРИ'К *м.* алты ат чегилген араба.

ШЕСТЁРКА *ж.* **1.** (*цифра*) алтылык (*алты деген цифра*); **2.** (*карта*) алтылык (*карта ойнунда*); **шестёрка червей** ачанын алтылыгы; **3.** (*группа из шести*) алтоо (*бирөөлөрдөн бир нерселерден бөлүнгөн топ*); **4.** (*лодка*) алты калактуу кайык.

ШЕСТЕРНЯ' *ж. тех.* тиштүү дөңгөлөк.

ШЕ'СТЕРО *числ.* алты, алтоо; **шестеро человек** алты адам.

ШЕСТИ- *татаал сөздүн «алты» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.* **шестирублёвый** алты сомдук.

ШЕСТИГРА'ННИК *м. мат.* алты кырдык.

ШЕСТИГРА'ННЫЙ, -ая, -ое алты кырдуу.

ШЕСТИДЕСЯТИЛЕ'ТИЕ *ср.* **1.** (*срок*) алтымыш жыл, алтымыш жылдык мөөнөт; **2.** (*годовщина*) алтымыш жылдык.

ШЕСТИДЕСЯТИЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее **1.** (*о возрасте*) алтымыштагы, алтымыш жаштагы; **шестидесятилетний мужчина** алтымыш жаштагы эркек киши; **2.** (*о сроке*) алтымыш жылдык; **шестидесятилетний юбилей** алтымыш жылдык юбилей.

ШЕСТИДЕСЯ'ТЫЙ, -ая, -ое *числ.* алтымышынчы; **шестидесятый номер** алтымышынчы номер; **страница шестидесятая** алтымышынчы бет; **шестидесятые годы** алтымышынчы жылдар (*ар жүз жылдын 60-ынчыдан 69-унчужылга чейинкиси*).

ШЕСТИДНЕ'ВКА *ж.* алты күн, алты күндүк.

ШЕСТИДНЕ'ВНЫЙ, -ая, -ое алты күндүк; **шестидневный путь** алты күндүк жол.

ШЕСТИКРА'ТНЫЙ, -ая, -ое алты эсе; **в шестикратном размере** алты эсе өлчөмүндө.

ШЕСТИЛЕ'ТИЕ *ср.* **1.** (*срок*) алты жыл, алты жылдык мөөнөт; **2.** (*годовщина*) алты жылдык, алты жыл толушу; **шестилетие службы** кызмат кылганына алты жыл толушу.

ШЕСТИЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее **1.** (*о возрасте*) алты жашар, алты жаштагы, алтыдагы; **шестилетний ребёнок** алтыдагы бала; **2.** (*о сроке*) алты жылдык; **шестилетняя давность** алты жыл убакыт өткөн, алты жыл мурда болгон.

ШЕСТИМЕ'СЯЧНЫЙ, -ая, -ое алты айлык; **шестимесячный ребёнок** алты айлык бала.

ШЕСТИПА'ЛЫЙ, -ая, -ое алты бармактуу.

ШЕСТИПО'ЛЬЕ *ср. с.-х.* алты талаалуу.

ШЕСТИПО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **шестиполье**-*ге т.*; **шестипольное хозяйство** алты талаага бөлүнгөн чарба (*бир өсүмдүк эгү айдалган талаага алты жыл өткөндөн кийин гана кайра айдалат*).

ШЕСТИСОТЛЕ'ТИЕ *ср.* **1.** (*срок*) алты жүз жылдык, **2.** (*годовщина*) алты жүз жылдык, алты жүз жыл толушу.

ШЕСТИСОТЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее алты жүз жылдык; **шестисотлетний период** алты жүз жылдык убакыт.

ШЕСТИСО'ТЫЙ, -ая, -ое *числ.* алты жүзүнчү; **шестисотая страница** алты жүзүнчү бет; **шестисотая годовщина** алты жүз жылга толушу.

ШЕСТИСТО'ПНЫЙ, -ая, -ое *лит.* алты стопалуу; **шестистопный стих** алты стопалуу ыр.

ШЕСТИУГО'ЛЬНИК *м. мат.* алты бурчтук.

ШЕСТИУГО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое алты бурчтуу.

ШЕСТИЧАСОВО'Й, -ая, -ое **1.** алты сааттык, алты саатка созулган; **2.** (*назначенный на шесть часов*) саат алтыдагы; **шестичасовой поезд** саат алтыдагы поезд.

ШЕСТИЭТА'ЖНЫЙ, -ая, -ое алты этаждуу, алты кабаттуу; **шестиэтажный дом** алты этаждуу үй.

ШЕСТНАДЦАТИЛЕ'ТНИЙ, -яя, -ее **1.** (*о сроке*) он алты жылдык, он алты жыл болгон; **2.** (*о возрасте*) он алты жашар, он алты жаштагы, он алтыдагы; **шестнадцатилетний юноша** он алты жаштагы өспүрүм.

ШЕСТНА'ДЦАТЫЙ, -ая, -ое *числ.* он алтынчы; **шестнадцатая часть** он алтынчы бөлүк; **шестнадцатое апреля** он алтынчы апрель.

ШЕСТНА'ДЦАТЬ *числ.* он алты.

ШЕСТО'Й, -ая, -ое *числ.* алтынчы; **одна шестая** алтынын бир бөлүгү, алтыдан бир; **шестой час** алтынчы саат (*саат бештен өткөн убакыт*); **шестое число** алтынчы число; **шестая глава** алтынчы глава.

ШЕСТО'К *м.* шесток (*орус мештин оозу жагындагы шампа*).

www.bizdin.kg

ШЕСТЬ *числ.* алты.
ШЕСТЬДЕСЯ'Т *числ.* алтымыш.
ШЕСТЬСО'Т *числ.* алты жүз.
ШЕ'СТЬЮ *нареч.* алты жерде; **ше́стью шесть — три́дцать шесть** алты жерде алты — отуз алты.
ШЕФ *м.* 1. (*начальник*) шеф, башчы; 2. (*принявший шефство над кем-чем-л.*) шеф (*шефтикке, аталыкка алган мекеме же уюм*); 3. шеф (*башкы повар*); **шеф ку́хни** кухнянын шефи.
ШЕ'ФСКИЙ, -ая, -ое **шеф**-*ке т.*; шефтик; **ше́фские обя́занности** шефтик милдеттер.
ШЕ'ФСТВО *ср.* шефтик, шефке алуу (*коомдук иштин бир түрү; мында бир уюм — шеф — экинчи бир шефке алынган уюмга бир нерседен жардам берип турат*); **взять ше́фство** *над кем-чем-л. бирөөнү, бир нерсени* шефке алуу.
ШЕ'ФСТВОВАТЬ *несов. над кем-чем* шефке алуу, шефтик кылуу.
ШЕ'Я *ж.* моюн; ◇ **слома́ть (свихну́ть) себе́ ше́ю** *разг.* арка моюну астында калуу; **име́ть** *кого-л.* **на ше́е** *разг.* бирөөнү моюнга жүк кылуу; *бирөөнүн* чыгымын тартып асыроо; **сиде́ть** *у кого-л.* **на ше́е** *разг. бирөөнүн* мойнуна жүк болуп отуруу, *бирөөнүн* эсебинен күн көрүү; **гнать** *кого-л.* **в ше́ю** *или* **в три ше́и** *разг. бирөөнү* одоно түрдө куул чыгуу, айдап жиберүү; **получи́ть по ше́е** *разг.* шилиге койдуруп алуу; **дать по ше́е** *или* **по ше́йм** *груб.* шилиден ары коюу (*куул жиберүү*); **бро́са́ться на ше́ю** моюнга асылуу (*моюндан кучактоо*); **гнуть ше́ю** *см.* **гнуть; ви́снуть на ше́е** эркелеп асылуу (жабышуу).
ШИ'БЕР *м. тех.* шибер (*завод мешинин морундагы тосмо*).
ШИ'БКИЙ, -ая, -ое *обл.* (*скорый, быстрый*) ылдам, тез, бат.
ШИ'БКО *нареч. обл.* 1. (*быстро*) ылдам, тез, бат; 2. (*очень сильно*) абдан, катуу; **ши́бко уда́рился** катуу урунду.
ШИ'ВОРОТ *м. разг.* жака; **схвати́ть за ши́ворот** жакадан алуу; ◇ **ши́ворот-навы́ворот** баш-аягы, тескери; **всё пошло́ ши́ворот-навы́ворот** баары тең баш-аягы болуп кетти.
ШИЗОФРЕ'НИК *м. мед.* шизофрения менен оорулуу киши.
ШИЗОФРЕНИ'ЧКА *женск. р. к* **шизофре́ник.**
ШИЗОФРЕНИ'Я *ж. мед.* шизофрения (*психикалык, жин ooру*).
ШИИ'ТЫ *мн.* (*ед.* **шии́т** *м.*) *рел.* шииттер (*ислам дининдеги бир агымдын жактоочусу, бул — куранды негизги дин китеби деп таанып, Мухаммеддин ыш жөнүндөгү оозеки айтылгандарды танат*).
ШИК *м. разг.* шаан-шөкөт, азем, дацаза (*мактанып, элдин көзүнө көрсөтүп*).
ШИ'КАНЬЕ *ср.* 1. «тынч» деген мааниде «тшш» деш; 2. маскаралап «мыш-мыш» деп үн чыгаруу, жактырбай шылдыңдап «тшш-тшш» деп үн чыгаруу.
ШИКА'РНЫЙ, -ая, -ое *разг.* сонун, укмуштуу, шаан-шөкөттүү; **име́ть шика́рный вид** сонун көрүнүштө болуу.
ШИ'КАТЬ *несов.* 1. *на кого* «тшш» деш, «тынчыгыла» деген мааниде «тшш» деп үн чыгаруу; 2. *кому-чему* маскаралап «мыш-мыш» деп үн чыгаруу, жактырбай шылдыңдап «тшш-тшш» деп үн чыгаруу; **ши́кать плохо́му актёру** жаман артистке чуулдап, «мыш-мыш» деп жактырбагандыгын билдирүү.
ШИ'КНУТЬ *однокр. на кого* «тшш» деш.
ШИ'ЛЛИНГ *м.* шиллинг (*Англияда — майда монета; Австрияда — акча единицасы*).
ШИ'ЛО *ср.* (*мн.* **ши́лья**) шибеге; ◇ **ши́ла в мешке́ не утаи́шь** *посл.* айды этек менен калкалай албайсың.
ШИМПАНЗЕ' *м. нескл.* шимпанзе (*кишиге окшогон маймыл*).
ШИ'НА *ж.* 1. (*колеса́*) шина (*дөңгөлөктүн кырына кийгизилүүчү темир же резинке алкак*); **пневмати́ческая ши́на** пневматикалык шина; 2. *мед.* шакшак; 3. *тех.* шина (*күчтүү ток үчүн жасалган, кызыбай турган электр сымы*).
ШИНЕ'ЛЬ *ж.* шинель (*эркек кишинин формалуу сырт кийими*).
ШИНКА'РКА *женск. р. к* **шинка́рь.**
ШИНКА'РЬ *м. уст.* шинок ээси.
ШИНКОВА'ТЬ *несов. что* тилим-тилим кылып майда тууроо, кесип майдалоо; **шинкова́ть капу́сту** капустаны тилим-тилим кылып майда тууроо.
ШИ'ННЫЙ, -ая, -ое **шина**-*га т.*; **ши́нный заво́д** шина чыгаруучу завод.
ШИНО'К *м. уст.* шинок (1. *Украинада — араккана, кабак;* 2. *спирттүү ичкиликтерди законсуз сатуучу жай*).
ШИНШИ'ЛЛА *ж.* шиншилла (1. *зоол. Түштүк Америкада жашоочу, күмүштөй күлгүн өтө баалуу териси бар кемирүүчү айбан;* 2. *бул айбандын териси*).
ШИНЬО'Н *м.* (*причёска*) шиньон (*улама чач*).
ШИП *м.* 1. (*колючка на растении*) тикен, тикенек; **ро́за с шипа́ми** тикендүү роза; 2. *тех.* кыйыштырган эп, эп кыйыштыруу; **скле́ить на шипа́х** кыйыштырып желимдөө; **укрепи́ть шипа́ми** кыйыштырып бекитүү; 3. (*подкова*) таканын тиши; **ло́шадь, подко́ванная на шипы́** тиш тагалуу ат.
ШИПЕ'НИЕ *ср.* 1. кышылдоо, ышкыруу (*напр. змеи*); шырылдоо, чырылдоо (*напр. масла на сковороде*); бышылдоо (*напр. сырых дров в печи*); шуулдоо (*напр. шампанского*); кыжылдоо (*при брожении*); 2. *перен. разг.* ачууланып (ызырынып) сүйлөө, тиштенип ызырынып сүйлөө, ызылдоо, каардануу.
ШИПЕ'ТЬ *несов.* 1. кышылдоо, ышкыруу (*напр. о змее*); шырылдоо, чырылдоо (*напр. о масле на сковороде*); бышылдоо (*напр. о сырых дровах в печи*); шуулдоо (*напр. о шампанском*); кыжылдоо (*при брожении*), 2. *перен. разг.* (*выражать недовольство*) ачууланып (ызырынып) сүйлөө, тиштенип ызырынып сүйлөө, ызылдоо, каардануу.
ШИПО'ВНИК *м.* ит мурун.
ШИПУ'ЧИЙ, -ая, -ее шуулдак; **шипу́чий напи́ток** шуулдак ичимдик.
ШИПУ'ЧКА *ж. разг.* шуулдама.
ШИПЯ'ЩИЙ, -ая, -ее 1. *прич. от* **шипе́ть;** 2. *прил.* шуулдама; **шипя́щие согла́сные** *лингв.* шуулдама үнсүздөр (*мис. ш, щ*).
ШИ'РЕ *сравн. ст. от прил.* **широ́кий** *и нареч.* **широ́ко́** кененирээк, кеңирээк.
ШИРИНА' *ж.* кеңдик, эн, эндүүлүк, жазылык; **ширина́ у́лицы** көчөнүн кеңдиги; **ширина́ в плеча́х** ийиндин жазылыгы; **ширина́ в два ме́тра** эни эки метр келген; **в ширину́** жазысынан, туурасынан.
ШИ'РИТЬ *несов. что* кеңитүү, кеңири жайылтуу
ШИ'РИТЬСЯ *несов.* кеңейүү, өсүү, таралуу; **ши́рится движе́ние сторо́нников ми́ра** тынчтыкты жактоочулардын кыймылы кеңейип жатат.
ШИ'РМА *ж.* 1. ширма, тосмо (*рамага кездемеден керип жасалган, бүгүлмө тосмо*); **створча́тая ши́рма** жайып-бүгүлмө ширма; 2. *перен.* кой териси (*жашырынуу үчүн*); **служи́ть ши́рмой** кой териси болуу; **по́льзоваться** *чем-л.* **как ши́рмой** *бир нерсени* кой териси кылып пайдалануу.
ШИРО'КИЙ, -ая, -ое 1. кең, эндүү, жазы; **широ́кая у́лица** кең көчө; **широ́кая мате́рия** эндүү кездеме; **широ́кая колея́** *ж.-д.* кең колея; 2. (*просторный*) кең, кенен; **широ́кий пиджа́к** кенен бешмант; **брю́ки широки́** шым кең; 3. (*пространный*) кеңири, кең-кесири; **широ́кие да́ли** кеңири ыраактык; **широ́кий просто́р** кең-кесири мейкиндик; 4. *перен.* (*обширный*) кең, кеңири, кенен, зор; **широ́кие пла́ны** зор пландар; **широ́кие возмо́жности** кеңири мүмкүндүктөр; **широ́кая механиза́ция се́льского хозя́йства** айыл чарбачылыгын кеңири механизациялаштыруу; **в широ́ком масшта́бе** кеңири масштабда; **в широ́ком смы́сле**

www.bizdin.kg

кеңири мааниде; **в широ́ких разме́рах** кең түрдө; **широ́кий кругозо́р** кенен кругозор; 5. *перен.* (*массовый*) кең, калың, көп; **широ́кие ма́ссы** калың эл, калың массалар; **широ́кие слои́ населе́ния** калктын калың катмарлары; **ввести́ в широ́кое употребле́ние** кең түрдө колдонууга киргизүү; ◇ **широ́кий звук** *лингв.* ачык тыбыш; **жить на широ́кую но́гу** кең-кесири бардар кишидей жашоо.

ШИРО′КО′ *нареч.* 1. чоң, кең; **широ́ко́ откры́тые глаза́** чоң ачылган көз, **широ́ко́ распахну́ть две́ри** эшикти чоң ачып таштоо; 2. *перен.* кеңири; **широ́ко́ испо́льзовать достиже́ния нау́ки** илимдин жетишкендиктерин кеңири пайдалануу.

ШИРОКО- *татаал сөздөрдүн «кең», «жазы», «жайык» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү; мис.:* **широкогру́дый** кең көкүрөк, көкүрөгү кең; **широколо́бый** жазы маңдай.

ШИРОКОВЕЩА′НИЕ *ср. см.* **радиовеща́ние.**

ШИРОКОВЕЩА′ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. радио менен берүүчү; **широковеща́тельная ста́нция** радио менен берүүчү станция; 2. (*многообещающий*) дуулдатма, кыйкырма; **широковеща́тельная рекла́ма** дуулдатма реклама

ШИРОКОГРУ′ДЫЙ, -ая, -ое кең көкүрөк, көкүрөгү кең

ШИРОКОДОСТУ′ПНЫЙ, -ая, -ое көпчүлүк элге мүмкүн болгон, кеңири массага мүмкүн болгон.

ШИРОКОКОЛЕ′ЙНЫЙ, -ая, -ое *ж.-д.* кең колеялуу; **ширококоле́йная желе́зная доро́га** кең колеялуу темир жол.

ШИРОКОКРЫ′ЛЫЙ, -ая, -ое жазы канаттуу, далбагай канаттуу, жазы чалгыңдуу.

ШИРОКОЛИ′СТВЕННЫЙ, -ая, -ое жазы жалбырактуу; **широколи́ственный лес** жазы жалбырактуу токой.

ШИРОКОЛИ′СТЫЙ, -ая, -ое жазы жалбырактуу, жалбырагы далбагай; **широколи́стое расте́ние** жазы жалбырактуу өсүмдүк.

ШИРОКОЛИ′ЦЫЙ, -ая, -ее жайык беттүү, бети жайык.

ШИРОКОПЛЕ′ЧИЙ, -ая, -ее кең далылуу; **широкопле́чий мужчи́на** кең далылуу эркек.

ШИРОКОПО′ЛЫЙ, -ая, -ое 1. (*с широкими полями*) жазы курбулуу; **широкопо́лая шля́па** жазы курбулуу шляпа; 2. (*с широкими полами*) кең этектүү; **широкопо́лый сюрту́к** кең этектүү сюртук.

ШИРОКОРЯ′ДНЫЙ, -ая, -ое *с.-х.* катар аралыгы алыс; **широкоря́дный посе́в** катар аралыгы алыс тигилген өсүмдүк.

ШИРОТА′ *ж.* 1. кеңдик, кеңирилик, эндүүлүк; **широта́ ума́** акылдын кеңдиги; **широта́ взгля́дов** көз караштын кеңирилиги; 2. *геогр.* кеңдик; **гра́дус широты́** кеңдик градусу; **в се́верных широ́тах** түндүк кеңдиктерде; **на пятьдеся́т шесто́м гра́дусе се́верной широты́** түндүк кеңдигинин элүү алтынчы градусунда.

ШИРО′ТНЫЙ, -ая, -ое **широта** 2-*ге т.*

ШИРПОТРЕ′Б *м.* (това́ры широ́кого потребле́ния) ширпотреб (*кең түрдө керек кылынуучу товарлар*).

ШИРЬ *ж.* 1. (*простор*) мейкиндик, кең мейкиндик; **степна́я ширь** талаа мейкиндиги; **разверну́ться во всю ширь** мүмкүн болушунча кеңири кулач жаюу; 2. *см.* **широта́** 1.

ШИ′ТЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **шить;** 2. *прил.* (*вышитый*) саймалуу, саймаланган; **ши́тая соро́чка** саймаланган көйнөк.

ШИТЬ *несов.* 1. тигүү; **шить на маши́не** машина менен тигүү; **шить рука́ми** кол менен тигүү; **шить о́бувь** бут кийим тигүү; 2. *что* (*у портного, у портнихи*) тиктирүү (*кийим тигүүчүгө*); 3. *чем* (*вышивать*) сайма саюу, саймалоо; **шить шёлком** жибек менен сайма саюу; **шить зо́лотом** алтын жип менен сайма саюу; ◇ **шить на живу́ю ни́тку** *разг.* 1) эптеп-септеп көктөп коюу; 2) *перен.* бир ишти чала-була бүтүрө салуу; **э́то бе́лыми ни́тками ши́то** мунун арамзалыгы оркоюп турат, бул ак жип менен тигилген; **ши́то-кры́то** *разг.* жабылуу аяк жабуусу менен калды (сыры ачылбай калды).

ШИТЬЁ *ср.* 1. тигүү; **шитьё на маши́не** машина менен тигүү; **кро́йка и шитьё** бычуу жана тигүү; 2. сайма, саймалоо; **золото́е шитьё** алтын менен саймалоо; **маши́нное шитьё** машина сайма; **ручно́е шитьё** кол сайма.

ШИ′ФЕР *м. мин.* шифер (*кара же боз өңүк түстүү чополуу сланец; бул — курулушта жана грифель такта иштеп чыгарууда колдонулат*).

ШИ′ФЕРНЫЙ, -ая, -ое **шифер**-*ге т.*; **ши́ферные разрабо́тки** шифер иштетүүчү жай.

ШИФО′Н *м.* (*ткань*) шифон (*жибектен же пахтадан жасалган жумшак жука кездеме*).

ШИФО′НОВЫЙ, -ая, -ое **шифон**-*го т.*

ШИФОНЬЕ′РКА *ж.* шифоньерка (*ич кийим жана майда буюмдар салынуучу чакан шкаф*).

ШИФР *м.* шифр (1. *жашырын жазышууда колдонулуучу шарттуу алиппе;* 2. *китепканада — китептерге коюлган каттоо белгиси*).

ШИФРОВА′ЛЬЩИК *м.* шифрлоочу.

ШИФРО′ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **шифрова́ть;** 2. *прил.* шифр менен жазылган; **шифро́ванная телегра́мма** шифр менен жазылган телеграмма.

ШИФРОВА′ТЬ *несов. что* шифрдөө, шифр менен жазуу; **шифрова́ть телегра́мму** телеграмманы шифрдөө, телеграмманы шифр менен жазуу.

ШИФРО′ВКА *ж.* 1. (*действие*) шифр менен жазуу; 2. шифровка, шифр менен жазылган телеграмма.

ШИ′ХТА *ж. тех.* шихта (*металлургия мешинде эритүү үчүн руданын, металлдын, көмүрдүн ж. б. кошундусу*).

ШИ′ХТОВЫЙ, -ая, -ое **шихта**-*га т.*

ШИШ *м. прост.* 1. чоку; 2.: **показа́ть шиш** мыш көрсөтүү; ◇ **ни шиша́** түк жок, эч нерсе жок.

ШИША′К *м. ист.* туулга.

ШИ′ШКА *ж.* 1. (*на голове и т. п.*) шишик, томпок, ур, чор; **наби́ть себе́ ши́шку на лбу́** маңдайын шишитип алуу; 2. *бот.* тобурчак; **ело́вая ши́шка** карагайдын тобурчагы; 3. *перен. разг.* улук, чоң, мансабы чоң киши.

ШИШКОВА′ТЫЙ, -ая, -ое шишик сыяктуу, урдуу, уюлдуу; **шишкова́тый сук** уюлдуу бутак.

ШИШКОВИ′ДНЫЙ, -ая, -ое шишик сыяктанган, тобурчак өңдүү, чор сыяктанган, **шишкови́дная железа́** *анат.* шишик сыяктанган без.

ШИШКОНО′СНЫЙ, -ая, -ое *бот.* уюлдуу, тобурчактуу.

ШКАЛА′ *ж.* 1. шкала (*өлчөгүч приборедо — бөлүктөргө бар сызык*); **шкала́ термо́метра** термометрдин шкаласы; 2. шкала (*бир чоңдукту өлчөө же баалоо үчүн кабыл алынган, сандардын системасы*); **шкала́ за́работной пла́ты** кызмат акынын шкаласы.

ШКА′ЛИК *м. уст.* шкалик (*чакандын жүздөн бир бөлүгүнө тең болгон винонун, арактын өлчөмү жана ошондой өлчөмдөгү бир стакан арак*).

ШКА′НЦЫ *только мн., мор.* шканцы (*согуш кемесинин палубасынын ортосу, анда смотр, парад ж. б. өткөрүлөт*).

ШКАТУ′ЛКА *ж.* шкатулка (*майда буюмдар сакталуучу кутуча*).

ШКАФ *м.* шкаф; **платяно́й шкаф** көйнөк (кийим) салуучу шкаф; **кни́жный шкаф** китеп сактагыч шкаф; **несгора́емый шкаф** отко күйбөс шкаф.

ШКА′ФЧИК *м. уменьш. от* **шкаф** кичинекей шкаф.

ШКВАЛ *м.* шквал, эң катуу шамал; **шква́л огня́** *перен.* замбиректен жамгырдай жаадырган ок.

ШКВА′ЛИСТЫЙ, -ая, -ое: **шква́листый ве́тер** күтүрөгөн жерден болгон катуу шамал.

www.bizdin.kg

ШКВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое: **шква́льный ого́нь** *воен.* жамгырдай жааган ок.

ШКВА'РКИ *мн.* (*ед.* **шква́рка** *ж.*) сызык (*майдын сызыгы*).

ШКВО'РЕНЬ *м.* киндик (*арабанын киндиги*).

ШКИВ *м.* шкив (*тартылган тасманы кыймылга келтирүүчү доңголок*); **приводно́й шкив** жүгүртүүчү шкив; **ремённый шкив** кайыш тасма кийгизилүүчү шкив.

ШКИ'ПЕР *м. мор.* шкипер (**1.** *жүк ташуучу кеменин командири*; **2.** *согуш кемесинде кемелик мүлктүн башчысы*).

ШКО'ЛА *ж.* **1.** мектеп; **вы́сшая шко́ла** жогорку мектеп; **сре́дняя шко́ла** орто мектеп; **нача́льная шко́ла** башталгыч мектеп; **се́льская шко́ла** айыл-кыштак мектеби; **ходи́ть в шко́лу** мектепке барып жүрүү; **отда́ть в шко́лу** мектепке берүү; **око́нчить шко́лу** мектепти бүтүрүү; **2.** *перен.* (*вы́учка, о́пыт*) мектеп, тажрыйба алуу, үйрөнүү, сабак; **он прошёл хоро́шую шко́лу жи́зни** ал турмуштан жакшы тажрыйба алды; **шко́ла передовы́х ме́тодов труда́** эмгектин алдыңкы методдорунун мектеби; **3.** (*направление в науке, искусстве*) школа (*илимдеги, искусстводогу ж. б. багыт*); **ру́сская музыка́льная шко́ла** орус музыкасынын школасы; **созда́ть шко́лу** школа түзүү.

ШКО'ЛИТЬ *несов. кого, разг.* катуу тартипке үйрөтүү.

ШКО'ЛЬНИК *м.* окуучу.

ШКО'ЛЬНИЦА *женск. р. к* **шко́льник.**

ШКО'ЛЬНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое **школьник**-*ке т.*; **шко́льнические проде́лки** окуучуга мүнөздүү болгон кылык-жоруктар.

ШКО'ЛЬНИЧЕСТВО *ср.* **1.** баланын иши, балалык (*мектепте окуп жүргөн балдар кыла турган иш*); **2.** (*баловство*) тентектик, шоктук.

ШКО'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **школа** 1-*ге т.*; **шко́льное строи́тельство** мектеп курулушу; **шко́льное зда́ние** мектеп имараты; **шко́льные посо́бия** мектеп куралдары; **шко́льные го́ды** мектептеги жылдар; **шко́льный това́рищ** мектепте бирге окуган жолдош, сабакташ жолдош; **де́ти шко́льного во́зраста** мектеп жашындагы балдар.

ШКОТ *м. мор.* шкот (*парустарды керүү жана аларды башкаруу үчүн пайдаланылуучу, ар биринин өзүнчө милдети бар жиптер системасы*).

ШКУ'РА *ж.* тери; **ове́чья шку́ра** кой териси; **сдира́ть шку́ру** терисин сыйруу; ◇ **дрожа́ть за свою́ шку́ру** *разг.* өз жанын эле коргоо; **спаса́ть свою́ шку́ру** *разг.* өз жанын эле ала качуу; **быть** *в чьей-л.* **шку́ре** *разг. бирөөнүн* абалында калуу; **не хоте́л бы я быть сейча́с в твое́й шку́ре** *разг.* мен азыр сенин ордуңда болууну каалабас элем; **дели́ть шку́ру неуби́того медве́дя** *погов.* өлтүрүлбөгөн аюунун терисин талашуу; кысыр уйдун уузун талашуу; **волк в ове́чьей шку́ре** *погов.* кой терисин жамынган карышкыр; **драть шку́ру** *с кого-л. разг. бирөөнү* аябай эзүү, *бирөөнүн* терисин шылып алуу; **спусти́ть шку́ру** *с кого-л. разг. бирөөнүн* терисин тескери союу.

ШКУ'РКА *ж.* **1.** *уменьш. от* **шку́ра** тери; **2.** *разг.* (*обо́лочка, кожица*) кабыкча, жука тери; **шку́рка я́блока** алманын кабыгы.

ШКУ'РНИК *м. презр.* өзүмчүл (*өз керт башынын гана камын ойлоочу киши*).

ШКУ'РНИЧЕСКИЙ, -ая, -ое *презр.* **шкурник**-*ке*, **шкурничество**-*го т.*; **шку́рнические инсти́нкты** өзүмчүлдүк инстинкттери.

ШКУ'РНИЧЕСТВО *ср. презр.* өзүмчүлдүк (*өз керт башынын гана камын ойлоочулук*).

ШКУ'РНЫЙ, -ая, -ое *презр.*: **шку́рные интере́сы** керт баштын гана камы; **шку́рный вопро́с** керт баштын гана маселеси.

ШЛАГБА'УМ *м.* шлагбаум (*темир жолду кесип өтмө жолдорго, заставаларга коюлуучу көтөрүлмө тосмо*).

ШЛАК *м.* шлак (*кенден металлды эритип чыгаргандан кийинки жана да катуу отунду күйгүзгөндөн кийинки уюп калган калдык*).

ШЛАКОБЕТО'Н *м.* шлакобетон (*цемент, шлак жана кумдун кошундусунан жасалган бетон*).

ШЛАКОБЛО'КИ *мн.* (*ед.* **шлакобло́к** *м.*) шлакоблоктор (*курулуш материалдарынын бир түрү*).

ШЛАМ *м. горн., тех.* шлам (*руданы кенди же көмүрдү байыткан кезде майдалоонун акыркы, эң майда продуктусу*).

ШЛАНГ *м.* шланг (*суу өтпөс кездемеден же резинадан жасалган түтүк*); **пожа́рный шланг** өрт өчүрүүчү шланг.

ШЛАФРО'К *м. уст.* шлафрок (*үйдө кийилүүчү жалаң чапан*).

ШЛЕЙФ *м.* шлейф (*аял көйнөгүнүн жерге сүйрөлгөн арткы этеги*).

ШЛЕМ *м.* **1.** *ист.* туулга; **2.** шлем (*ушу күндө учкучтар, танкисттер, лыжачылар кийүүчү атайын баш кийим*).

ШЛЁНКА *ж.* шлёнка (*койдун бир тукуму жана анын жүнү*).

ШЛЁП *в знач. сказ. разг.* шалк, шалп, чалп, чылп; шарп, шарт (*табыш тууралу*).

ШЛЁПАНЦЫ *только мн. разг.* үйдө кийилүүчү кепич, шалп этме.

ШЛЁПАТЬ *несов* **1.** *кого-что* (*бить*) шалк (шалп) эттирип чаап уруу, чабуу, шалк (шалп) эттире чабуу, кагып коюу; **шлёпать по руке́** шалп эттире колго чабуу; **2.** *чем, по чему* шалпылдатуу, шартылдатуу, чылпылдатуу; **шлёпать ту́флями** туфли менен шалпылдатып басуу; **шлёпать по воде́** шалпылдатып (шылпылдатып, чылпылдатып) суу кечүү; **шлёпать по гря́зи** шалпылдатып (шартылдатып, чылпылдатып) ылай кечүү.

ШЛЁПАТЬСЯ *несов. разг.* шалк (шалп, күп, күрс) этип жыгылуу.

ШЛЁПНУТЬ *однокр. см.* **шлёпать.**

ШЛЁПНУТЬСЯ *однокр.* шалк (шалп) этип жыгылуу; **шлёпнуться в грязь** шалп этип баткакка жыгылуу.

ШЛЕПО'К *м.* жалпак нерсе менен (шалк, шылп, чап, чалп) эттире чабуу; **надава́ть шлепко́в** чапылдатып чабуу.

ШЛЕЯ' *ж.* шилия, шилиге.

шли I *прош. вр. от* **идти́.**

шли II, **шли́те** *повел. накл. от* **слать.**

ШЛИФОВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое жылмалагыч, жылмарткыч; **шлифова́льный стано́к** жылмалагыч станок.

ШЛИФОВА'ЛЬЩИК *м.* жылмалоочу (*киши*).

ШЛИФОВА'ЛЬЩИЦА *женск. р. к* **шлифова́льщик.**

ШЛИФОВА'НИЕ *ср. см.* **шлифо́вка.**

ШЛИФОВА'ТЬ *несов.* **1.** *что* жылмалоо, жылмартуу, сүрүп жылмалоо, сылап тегиздөө; **шлифова́ть мета́лл** металлды жылмалоо; **шлифова́ть стекло́** айнекти жылмартуу; **2.** *кого-что, перен.* жакшыртуу, оңдоо, түзөтүү, жатык кылуу, сулуулоо; **шлифова́ть свой стиль** өзүнүн стилин жакшыртуу.

ШЛИФОВА'ТЬСЯ *несов.* **1.** жылмалануу, жылмартылуу, жылмакайлануу; **2.** *страд. к* **шлифова́ть.**

ШЛИФО'ВКА *ж.* **1.** жылмалоо, жылмартуу; **шлифо́вка драгоце́нных камне́й** асыл таштарды жылмартуу; **2.** (*качество шлифованного*) жылмартуу ишинин сапаты; **хоро́шая шлифо́вка** жакшы жылмартылган; **3.** *перен.* жакшыртуу, жатык кылуу, сулуулоо; **шлифо́вка сти́ля** стилди жакшыртуу.

ШЛИФО'ВЩИК *м. см.* **шлифова́льщик.**

ШЛИХ *м. горн.* шлих (**1.** *металл эритилүүчү майдаланган кен*; **2.** *эленип жана жуулуп алтыны же платинасы алынуучу алтындуу же платиналуу кум*).

ШЛИ'ХТА *ж. тех.* шлихта, бат (*кездеменин аркагын жылмалоо жана бышык кылуу үчүн салынуучу жабышкак эритинди*).

ШЛИХТОВА'НИЕ *ср. тех.* шлихталоо, баттоо (*кездеменин аркагын баттоо*).

ШЛИХТОВА'ТЬ *несов. что, тех.* шлихталоо, баттоо.

www.bizdin.kg

шлю, шлёшь *и т. д. наст. вр. от* **слать.**

ШЛЮЗ *м.* **1.** шлюз (*өзөндө, каналда кемелерди плотина аркылуу өткөрүү үчүн тургузулган курулуш*); **пропустить через шлюз** шлюздөн өткөрүү, **2.** шлюз (*суунун деңгээлин жөнгө салып туруу үчүн плотиналарда тургузулган жылма дарбаза*); **открыть шлюзы** шлюздерди ачуу.

ШЛЮ'ЗНЫЙ, -ая, -ое **шлюз**-*гө т.*; **шлюзные ворота** шлюз дарбазасы; **шлюзная камера** шлюз камерасы.

ШЛЮЗОВА'НИЕ *ср.* **1.** (*рекú*) шлюз тургузуу, шлюз куруу; **2.** (*судов*) шлюздөн өткөрүү.

ШЛЮЗОВА'ТЬ *сов. и несов. что* **1.** шлюз тургузуу, шлюз куруу; **шлюзовать реку** дарыяны шлюздөө; **2.** шлюздөн өткөрүү; **шлюзовать суда** кемелерди шлюздөн өткөрүү.

ШЛЮ'ЗОВЫЙ, -ая, -ое *см.* **шлюзный.**

ШЛЮПБА'ЛКА *ж. мор.* шлюпбалка (*кайыктарды көтөрүп жана түшүрүп туруу үчүн жасалган, кеменин үстүндөгү курулуш*).

ШЛЮ'ПКА *ж.* кайык; **парусная шлюпка** парустуу кайык; **спасательная шлюпка** куткаргыч кайык.

ШЛЯ'ПА *ж.* **1.** шляпа (*калпак*); **фетровая шляпа** фетр шляпа; **соломенная шляпа** саман шляпа; **снять шляпу** шляпаны алуу; **надвинуть шляпу на глаза** шляпаны көзүнө түшүрө кийүү; **в шляпе** шляпачан; **2.** *перен. разг.* (*о человеке*) калпак (*шалакы адам*); ◇ **дело в шляпе** *разг.* иш жайында, иш оңунда.

ШЛЯ'ПКА *ж.* **1.** *уменьш. от* **шляпа** 1 кичине (кичинекей) шляпа; **дамская шляпка** аялдардын шляпасы; **2.** (*верхняя часть чего-л.*) бөрк; телпек, калпак; **шляпка гвоздя** мыктын бөркү; **шляпка гриба** козу карындын телпеги (калпагы).

ШЛЯ'ПНИЦА *ж.* шляпачы аял.

ШЛЯ'ПНЫЙ, -ая, -ое **шляпа** 1-*ге т.*; **шляпный магазин** шляпа магазини.

ШЛЯ'ТЬСЯ *несов. прост.* сандалып (тентип) жүрүү; **шляться без дела** иши жок сандалып жүрүү.

ШЛЯХ *м. обл.* (*дорога*) жол.

ШЛЯХЕ'ТСКИЙ, -ая, -ое **шляхта**-*га т.*

ШЛЯ'ХТА *ж. ист.* шляхта (*польшалык дворяндар*).

ШЛЯ'ХТИЧ *м. ист.* шляхтич (*польшалык дворянин*).

ШМЕЛЬ *м.* жапан аары.

ШМУЦТИ'ТУЛ *м. полигр.* шмуцтитул (**1.** *китептин титул барагынын алды жагындагы кыскача аты жазылган барак*; **2.** *китептин главасынын келерки разделинин мазмунун көрсөтүүчү, китептин аты жазылган айрым барагы*).

ШМЫГ *в знач. сказ. разг.* жылт, кылт; **он меня увидел и шмыг в сад** ал мени көрө салып, кылт этип (жылт коюп) бакка кирип кетти.

ШМЫ'ГАТЬ *несов. разг.* жылт коюу, кылт этүү, жылт этип өтүп кетүү; ◇ **шмыгать носом** *разг.* мурдун шуу дедирип тартуу.

ШМЫГНУ'ТЬ *однокр. разг.* жылт коюу, кылт этүү; **он шмыгнул в дверь** ал жылт коюп (кылт этип) эшиктен кирди.

ШНЕК *м. тех.* шнек (*кесек-кесек жана чубурма жүктөрдү жакын жерге ташуучу транспортёр*).

ШНИ'ЦЕЛЬ *м.* шницель (*котлеттин бир түрү*).

ШНУР *м.* **1.** шнур, боо, ичке жип, шоона; **шнур для занавески** парданын боосу; **2.** *эл.* шнур (*электр өткөргүч сымдуу жип*); ◇ **бикфордов шнур** *тех.* бикфорд шнуру (*бир нерсени жарууга ылайыкталган затка от жеткирүүчү ичке жип*).

ШНУРОВА'ТЬ *несов. что* **1.** шнурдоо, шнур тагуу, боо өткөрүп байлоо, боо тагуу; **шнуровать ботинки** батинкенин боосун байлоо; **2.** (*прошивать шнуром*) шнурга тизип бекитүү; **шнуровать инвентарную книгу** инвентарь китебин шнурга тизип бекитүү.

ШНУРО'ВКА *ж.* **1.** (*действие*) шнурдоо, шнур тагуу, өткөрүп байлоо, боо тагуу; **шнуровка ботинок** батинкенин боосун байлоо; **2.** (*шнурованное место*) шнуровка; **шнуровка книги** китептин шнуровкасы.

ШНУРО'К *м.* боо; **шнурки для ботинок** батинкенин боосу.

ШНЫРЯ'ТЬ *несов. разг.* кайсалактап ары-бери жүрүү, шимшилеп издеп жүрүү; **шнырять повсюду** бардык жерди шимшилеп издеп жүрүү.

ШОВ *м.* (*мн.* **швы**) **1.** тигиш; **разгладить шов** тигишти жаткыруу (*мис. үтүктөп*); **распороть по шву** тигиштен сөгүү; **шить каким-л. швом** *кандайдыр* бир тигиш менен тигүү; **накладывать швы** *мед.* жаракатты тигүү; **снимать швы** *мед.* жаракатка тигилген жипти алып таштоо; **2.** *стр., тех.* бириктирилген жер (*бир бөлүктөрдүн*); **швы каменной кладки** таштан салынган нерсенин бириктирилген жерлери; **сварной шов** ширетип бириктирилген жер; ◇ **трещать по всем швам** *разг.* талкалануу, кыйроо, ыдырап кетүү, жик-жигинен кетүү; **руки по швам!** эки колду эки жанга тик сунуп, тик тур!

ШОВИНИ'ЗМ *м. полит.* шовинизм (*чыныгы эл менин элим деп, башка элдерди жек көрүп, кемсинтүүчү, улуттар арасында душмандыкты туудуруучу, барып турган улутчулдук*).

ШОВИНИ'СТ *м. полит.* шовинист (*шовинизмди жактоочу киши*).

ШОВИНИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *полит.* шовинисттик.

ШОК *м. мед.* шок (*психикалык күчтүү таасирдин же катуу жарадар болуунун натыйжасында организмдин функцияларынын жалпы катуу бузулушу*).

ШОКИ'РОВАТЬ *несов. кого-что* эл алдында уятка калтыруу.

ШОКОЛА'Д *м.* шоколад; **шоколад в плитках** плитка шоколад; **ванильный шоколад** ванилдүү шоколад.

ШОКОЛА'ДКА *ж. разг.* шоколадка (*шоколаддан жасалган конфета*).

ШОКОЛА'ДНЫЙ, -ая, -ое **1.** **шоколад**-*га т.*; **шоколадная фабрика** шоколад фабрикасы; **2.** (*о цвете*) шоколад түстүү (*күрөң*); **шоколадный оттенок** шоколад түстүү.

ШО'МПОЛ *м. воен.* сүмбө.

ШО'РНИК *м.* кайышчы (*кайыш шаймандарын жасоочу же жамоочу уста*).

ШО'РНЫЙ, -ая, -ое: **шорная мастерская** ат шаймандарын жасоочу мастерская; **шорные изделия** кайыш буюмдары (*мис. каамыт, жүгөн, куюшкан ж. б.*).

ШО'РОХ *м.* шыбыш, шыбыр, шуудур; **шорох листьев** жалбырактардын шуудуру.

ШО'РЫ *только мн.* **1.** (*упряжь*) ат абзели (*арабага чегилүүчү аттын шаймандары; мында — дого жана каамыт болбойт*); **2.** (*наглазники*) калканчык (*уркунчаак ат эки жагын көрбөсүн үчүн кийгизилүүчү калканчык*); ◇ **быть как в шорах** көзүнө кыл жабылгандай, көзүн чел баскандай болуу.

ШОССЕ' *ср. нескл.* шоссе; **асфальтированное шоссе** асфальтталган шоссе.

ШОССЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое **шоссе**-*ге т.*; **шоссейная дорога** шоссе жол.

ШОССИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* шосселөө, шоссе жасоо.

ШОТЛА'НДЕЦ *м.* шотландец.

ШОТЛА'НДКА I *женск. р. к* **шотландец**; шотландка.

ШОТЛА'НДКА II *ж.* (*ткань*) чакмактуу кездеме.

ШОТЛА'НДЦЫ *мн.* шотландецтер.

ШОФЁР *м.* шофёр.

ШОФЁРСКИЙ, -ая, -ое **шофёр**-*го т.*; шофёрдук; **шофёрское свидетельство** шофёрдук күбөлүк.

ШПА'ГА *ж.* шпага (*узун ичке түз кылыч*); **обнажить шпагу** кылычты кынынан сууруп алуу; **скрестить шпаги** 1) кылыч менен жекме-жек урушуу; 2) *перен.* айтышуу, сөз менен салгылашуу.

ШПАГА'Т *м.* шпагат, кендир жип, таңгыч жип.

www.bizdin.kg

ШПА'ЖНИК *м. бот.* шпажник; *см.* **гладио́лус.**

ШПАКЛЕВА'ТЬ *несов. что* шпаклёвкалоо, шпаклёвка кылуу, сылап бүтөө (*боёодон мурда жылчык-тешиктерин атайын замазка менен бүтөө*); **шпаклева́ть пол** полдун жылчык-тешиктерин сылап бүтөө.

ШПАКЛЁВКА *ж.* **1.** (*действие*) шпаклёвка, шпаклёвкалоо, сылап бүтөө; **шпаклёвка двере́й** эшиктерди шпаклёвкалоо; **2.** (*замазка*) шпаклёвка.

ШПАКЛЁВОЧНЫЙ, -ая, -ое **шпаклёвка**-*га т.*; шпаклёвкалык; **шпаклёвочные материа́лы** шпаклёвкалык материалдар.

ШПАКЛЁВЩИК *м.* шпаклёвка жасоочу жумушчу, тешиктерди сылап бүтөөчү жумушчу.

ШПАЛЕ'РА *ж.* **1.** шпалера, катар (*бирөөнүн бараткан жолунун эки жагында кырка тизилип турган катар аскерлер*); **стоя́ть шпалёрами** жолдун эки жагын бойлото тизилип туруу; **2.** шпалера, катар (*жолдун эки жагына катар тигилген дарактардын, бадалдардын баштарынын текшилеп кыркылган ирети*); **3.** шпалера (*белгилүү бир форма берүү үчүн бадал же жыгач байлануучу решётка*); **4.** *уст.* (*обои*) шпалера (*дубалга жабыштырылуучу сүрөттүү кагаз*).

ШПА'ЛЫ *мн.* (*ед.* **шпа́ла** *ж.*) шпалалар (*темир жолдо рельстин астына төшөлүүчү жыгач*).

ШПАНА' *ж. собир. прост.* зөөкүрлөр, хулигандар.

ШПАНГО'УТ *м. мор.* шпангоут (*кеменин же дирижаблдин түлкүсүндөгү туура жыгач*).

ШПА'НДЫРЬ *м.* шпандырь (*өтүкчүлөр тигип отурган ишин бутуна бекитип коюучу кайыш*).

ШПА'НСКИЙ, -ая, -ое: **шпа́нская му́шка** *зоол.* шпан коңузу (*медицинада пластырь жасоо үчүн колдонулуучу, саргыч жашыл түстөгү коңуз*).

ШПАРГА'ЛКА *ж.* шпаргалка (*окуучунун күн мурун жазып алып, сабак убагында же экзаменде, мугалимдерден уурданып окуп, жооп берүүчү кагазы*).

ШПА'РИТЬ *несов.* **1.** *кого-что, разг.* үстүнө кайнак суу куюп жыдытуу; **2.** *прост.* шашып-бушуп иштөө, катуу жүрүү, бат сүйлөө, шакылдатып бат окуу.

ШПАТ I *м. мин.* шпат (*силикаттар породасынан минералдардын аты*); **полево́й шпат** талаа шпаты; **известко́вый шпат** акиташ шпаты.

ШПАТ II *м. вет.* шпат (*аттын арткы бутунун оорусу; мында — арткы бутун силкип басат*).

ШПА'ЦИЯ *ж. полигр.* шпация (*арип терүүдө тамгалардын, сөздөрдүн арасына коюлуучу литерадан жапыс болгон кыпчыңды металл*).

ШПИГОВА'ТЬ *несов. кого-что* **1.** арасына бир нерсе тыгуу (*мис. май тыгуу*); **шпигова́ть дичь** куштун этин майлуу кылуу үчүн арасына май тыгуу; **2.** *перен.* келекелөө, кекээрдөө, уяткаруу, жемелөө.

ШПИК I *м.* (*свиное сало*) чочко майы.

ШПИК II *м. разг. презр.* шпион, тыңчы.

ШПИЛЬ *м.* **1.** *архит.* шпиль, шиш, найза (*үйдүн чатыры, мунара, бурананын баштарындагы кадалган шиш*); **шпиль ба́шни** бурананын найзасы; **2.** *мор.* шпиль (*кемелерде якорлорду көтөрүү үчүн коюлган тике жүк көтөргүч машина*).

ШПИ'ЛЬКА *ж.* **1.** (*для волос*) шпилька, сайгыч (*аялдар чачын бекитө турган айры окшош сайгыч*); **рогова́я шпи́лька** мүйүз шпилька; **2.** (*для шляпы*) шпилька (*шляпага сайылуучу*); **3.** *перен. разг.* какшык, кекээр; **подпуска́ть шпи́льки** какшыктоо.

ШПИНА'Т *м. бот.* шпинат (*жашылча өсүмдүктүн бир түрү*).

ШПИНГАЛЕ'Т *м.* шпингалет (*терезенин же эшиктин тээк темири*).

ШПИ'НДЕЛЬ *м.* шпиндель (**1.** *станоктун тегеренип кыймылдоочу башкы валы*; **2.** *ийрүү машинадагы ийик*).

ШПИО'Н *м.* шпион, тыңчы.

ШПИОНА'Ж *м.* шпионаж, тыңчылык.

ШПИО'НИТЬ *несов.* шпиондук кылуу, тыңчылык кылуу.

ШПИО'НКА *женск. р. к* **шпио́н;** шпионка (*тыңчы аял*).

ШПИО'НСКИЙ, -ая, -ое шпиондук; **шпио́нские организа́ции** шпиондук (тыңчы) уюмдар.

ШПИО'НСТВО *ср. см.* **шпиона́ж.**

ШПИЦ I *м. см.* **шпиль** 1.

ШПИЦ II *м.* шпиц (*иттин тукумунун бир түрү*).

ШПИЦРУ'ТЕН *м. ист.* шпицрутен (*көбүнчө солдаттарды жазалоочу узун солкулдак чыбык*).

ШПОН *м. см.* **шпо́на.**

ШПО'НА *ж. полигр.* шпон (*типографияда набор жолдорунун араларын кеңитүү үчүн колдонулуучу, тамганын бийиктигине жетпеген жалпак металл*).

ШПО'РА *ж.* **1.** (*у всадника*) шпора (*өтүктүн апкытына кадалуучу, ат темингич темир*); **дать шпо́ры коню́** шпора менен атты теминүү; **2.** (*у птиц*) текөөр; **шпо́ры у петуха́** короздун текөөрү.

ШПО'РИТЬ *несов. кого-что* теминүү; **шпо́рить ло́шадь** атты теминүү.

ШПРИЦ *м.* шприц (*суу мылтык сыяктуу, ичинде көңдөй ийнеси бар, денеге дары жибергич аспап*).

ШПРО'ТЫ *мн.* (*ед.* **шпро́та** *ж.*) шпрот (*ыштальп, майга консерваланган балыктын бир түрү*).

ШПУ'ЛЬКА *ж.* чыгырык (*кийим тигүүчү, кездеме согуучу, жип ийрүүчү машиналарда жип түрүлүүчү чөлмөк*).

ШПУНТ *м.* шпунт (*бир жыгачтын боорундагы кобулга эп кыйылуучу экинчи бир жыгачтын боорuna узата жасалган жон, кыр*).

ШПУР *м. горн.* шпур (*тоо породаларын дары салып, жаруу үчүн жасалган көзөнөк*).

ШПЫНЯ'ТЬ *несов. кого-что, прост.* жемелөө, кекетүү.

ШРАМ *м.* тырык.

ШРАПНЕ'ЛЬ *ж.* шрапнель (*ок менен толтурулган, артиллериялык жарылма снаряд*).

ШРАПНЕ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **шрапнель**-*ге т.*; **шрапне́льный ого́нь** шрапнель менен атылыш.

ШРИФТ *м.* шрифт (*басмаканадагы куйма коргошун арип*); **жи́рный шрифт** жоон шрифт; **курси́вный шрифт** курсив шрифты; **ме́лкий шрифт** майда шрифт.

ШТАБ *м.* **1.** штаб (*войсколорду башкаруу жөнүндө команда берүүчү орган*); **генера́льный штаб** генеральный штаб; **штаб фро́нта** фронт штабы; **офице́р шта́ба** штаб офицери; **2.** *перен.* штаб (*жетекчи орган*).

ШТА'БЕЛЬ *м.* штабель (*бир нерсенин текши тизилип коюлушу, көбүнчө курулуш материалдары*); **штабеля́ дров** отундун штабельдери.

ШТАБ-КВАРТИ'РА *ж.* **1.** штаб-квартира (*штабдын турган жери*); **2.** *перен.* башкы пункт.

ШТАБНО'Й, -а́я, -о́е **1. штаб** 1-*ге т.*; штабдык; **штабно́й офице́р** штабдык офицер; **2.** *в знач. сущ. м.* штабной (*аскер кызматкери*).

ШТАБ-ОФИЦЕ'Р *м.* штаб-офицер (*падышалык армияда — полковник, подполковник жана майор чининдеги офицерлердин аты*).

ШТАБС-КАПИТА'Н *м. уст. воен* штабс-капитан (*падышалык армияда — капитандан төмөн, поручиктен жогору офицердик чин*).

ШТАМП *м.* **1.** *тех.* штамп (*металл иштеп чыгаруучу өнөр-жайларда — бир түрпатташ буюмдарды жасоодогу калып окшош нерсе*); **2.** (*печать*) штамп (*мекемелердин аты көрсөтүлгөн кагаздагы печать, жазуу*); **поста́вить штамп** штамп коюу; **3.** *перен. неодобр.* штамп, таң болгон (*мис. сөз, сүйлөм ж. б.*).

ШТАМПОВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *тех.* штамптоочу; **штампова́льный пресс** штамптоочу пресс.

ШТАМПОВА'НИЕ *ср. тех.* штамптоо (*штамп, калып менен жалпак металлдан буюмдар жасоо*).

www.bizdin.kg

ШТАМПО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **штамповáть;** 2. *прил. тех.* штампталган; **штампóванные издéлия** штампталган буюмдар; 3. *прил. перен. неодобр.* (*шаблонный*) эскирген, таң болгон; **штампóванное выражéние** таң болгон сөз.

ШТАМПОВА'ТЬ *несов. что* 1. *тех.* штамптоо (*штампка, калыпка салып жалпак металлдардан буюмдар жасоо*); **штамповáть детáли** деталдарды штамптоо, 2. (*накладывать штамп*) штамп коюу; 3. *перен. неодобр.* таң болуу (*мис. сөз, сүйлөм ж. б.*).

ШТАМПО'ВКА *ж.* 1. *тех.* штамптоо; **штампóвка металлúческих издéлий** металлдан буюмдар штамптоо; 2. *перен. неодобр.* таң болгонду колдонуу (*мис. ошондой сөз*).

ШТАМПО'ВЩИК *м.* штамптоочу (*жумушчу*).

ШТАМПО'ВЩИЦА *женск. р. к* **штампóвщик.**

ШТА'НГА *ж.* штанга (*металлдан жасалган, эки учунда чочмордой чоюндары бар узун ок темир*); **поднять штáнгу** *спорт.* штанга көтөрүү; **буровáя штáнга** *тех.* бургулоочу штанга.

ШТАНГЕНЦИ'РКУЛЬ *м. тех.* штангенциркуль (*нерсенин калыңдыгын же тешиктин кеңдигин өлчөөчү аспап*).

ШТАНГИ'СТ *м. спорт.* штангист (*штанга көтөрүүгө машыккан спортсмен*).

ШТАНДА'РТ *м. уст. воен.* штандарт, желек, туу; **морскóй штандáрт** деңиз штандарты.

ШТАНИ'НА *ж. разг.* дамбалдын (шымдын) бир багалеги.

ШТАНИ'ШКИ *только мн., разг.* кичине шым, ыштан, дамбал; **дéтские штанúшки** балдардын шымы.

ШТАНЫ' *только мн., разг.* шым, ыштан, дамбал.

ШТА'ПЕЛЬ *м.* (*ткань*) штапель (*кездеменин бир түрү*).

ШТА'ПЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **штапель**-*ге т.*; **штáпельное полотнó** штапель болотнай.

ШТАТ I *м.* 1. штат (*Америка жана Австралия республикаларында — административдик-территориялык единица*); 2. **штáты** *мн.* штаттар (*Нидерландыда жана Францияда — сословиелик өкүлдүк мекемелердин аты*).

ШТАТ II *м.* штат; **включúть в штат** штатка киргизүү; **быть в штáте** штатта болуу; **сократúть штáты** штатты кыскартуу.

ШТАТИ'В *м.* 1. штатив (*сүрөт тартканда фотография аппараты бекитилүүчү үч буттуу тиреөч*); 2. штатив (*лабораторияларда приборлордун астына коюлуучу түпкүч*); **штатúв микроскóпа** микроскоптун штативи.

ШТА'ТНЫЙ, -ая, -ое штаттык, штаттагы; **штáтная дóлжность** штаттык кызмат; **штáтный преподавáтель** штаттагы окутуучу.

ШТА'ТСКИЙ, -ая, -ое 1. жөнөкөй, граждандык (*аскердик кызматчы эмес*); **штáтское плáтье** жөнөкөй (граждандык) кийим; **в штáтском** жөнөкөй (граждандык) кийим кийген; 2. *в знач. сущ. м.* гражданин (*аскер эмес, дин кызматчысы эмес*).

ШТЕ'ВЕНЬ *м. мор.* штевень (*кеменин арткы бөлүгүнүн же тумшугунун негизин түзгөн тик жоон устун*).

ШТЕ'ЙГЕР *м. горн.* штейгер (*тоо техниги*).

ШТЕМПЕЛЕВА'НИЕ *ср.* штемпелдөө, штемпель басуу.

ШТЕМПЕЛЕВА'ТЬ *несов. что* штемпелдөө, штемпель басуу; **штемпелевáть пúсьма** каттарга штемпель басуу.

ШТЕ'МПЕЛЬ *м.* 1. (*печать, знак*) штемпель; **почтóвый штéмпель** почта штемпели; **письмó со штéмпелем** штемпель басылган кат; 2. штемпель (*штемпель басуу үчүн аспап*).

ШТЕ'ПСЕЛЬ *м.* штепсель (*жылдырылма аппараттарды: лампаны, ысыткыч аспаптарды, радиоприёмниктерди ж. б. электр тармагына улагыч нерсе*).

ШТЕ'ПСЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **штепсель**-*ге т.*; **штéпсельная вúлка** штепсель вилкасы (ачакейи).

ШТИБЛЕ'ТЫ *мн.* (*ед.* **штиблéта** *ж.*) *уст.* штиблет (*эркектин батинкеси*).

ШТИЛЕВО'Й, -áя, -óе *мор.* мемиреген, **штилевáя погóда** деңизде мемиреген аба ырайы; **штилевáя полосá** аба ырайы мемиреген тилке.

ШТИЛЬ *м. мор.* штиль (*деңизде — мемиреген, шамалсыз аба ырайы*); **мёртвый штиль** шамалсыз мемиреген жымжырттык.

ШТИФТ *м.* штифт (*бөрксүз мык; кичинекей метала өзөкчө*).

ШТОК *м.* шток (1. *горн. чөккөн тоо тектеринин арасындагы пайдалуу кендердин калың тилке түрүндө топтолушу*; 2. *тех. буу цилиндринин поршенин шатун менен бириктирүүчү стержень*; 3. *мор. якордун үстүңкү бөлүгүндөгү туурасынан коюлган устун*).

ШТОКВЕ'РК *м. горн.* штокверк (*көп майда тармактары таралган абдан жоон кен тилкеси*).

ШТОКРО'ЗА *ж. бот.* штокроза (*узун сабагында калдайган гүлү бар декоративдик бак өсүмдүгү; кызыл гүлкайыр*).

ШТО'ЛЬНЯ *ж. горн.* штольня (*кен жолу; кендин иштелип жаткан ордуна карай жер үстүнөн кирген жантайма жол*).

ШТО'ПАЛЬНЫЙ, -ая, -ое тордогуч, тордоп жамагыч; **штóпальная иглá** тордогуч ийне.

ШТО'ПАНЫЙ, -ая, -ое тордоп жамалган; **штóпаные чулкú** тордоп жамалган байпак.

ШТО'ПАНЬЕ *ср.* тордоп жамоо; **штóпанье чулóк** байпакты тордоп жамоо.

ШТО'ПАТЬ *несов. что* тордоп жамоо; **штóпать чулкú** байпакты тордоп жамоо; **штóпать бельё** ич кийимди тордоп жамоо.

ШТО'ПКА *ж.* 1. (*действие*) тордоп жамоо; 2. (*нитки*) тордолуучу жип; 3. *разг.* (*заштопанное место*) тордоп жамалган жамак.

ШТО'ПОР *м.* 1. (*для бутылок*) штопор (*бөтөлкөнүн тыгынын ачкыч бурама*); 2. *ав.* штопор (*самолёттун тик ылдый түшүшү*); **войтú в штóпор** штопор жасоо; **штóпором** штопор жасап (*түшүү*).

ШТО'ПОРИТЬ *несов. ав.* тик сайылып түшүү.

ШТО'РА *ж.* штора (*терезе парда*); **спустúть штóры** шторалары түшүрүү.

ШТОРМ *м.* шторм (*деңиздеги катуу шамал*); **сúльный шторм** катуу шторм; **вы́держать шторм** штормго туруштук берүү.

ШТОРМОВА'ТЬ *несов. мор.* штормго туруштук берип чыдоо.

ШТОРМОВО'Й, -áя, -óе **шторм**-*го т.*; штормдук; **штормовóй вéтер** штормдук катуу шамал; **штормовы́е сигнáлы** штормдук сигналдар.

ШТОФ I *м. уст.* (*мера*) штоф (*илгери орустар винону, арактты ушул чен менен өлчөгөн; бул — чаканын ондон бир бөлүгүнө барабар, жана да ошондой өлчөмдөгү бөтөлке*).

ШТОФ II *м.* (*ткань*) штоф (*мебель каптоого, портьералар үчүн колдонулуучу калың кездеме*).

ШТО'ФНЫЙ I, -ая, -ое **штоф** I-*ге т.*

ШТО'ФНЫЙ II, -ая, -ое **штоф** II-*ге т.*; **штóфная мéбель** штоф менен капталган мебель; **штóфные обóи** штоф обою.

ШТРАФ *м.* штраф; **наложúть штраф** штраф салуу; **взимáть штраф** штраф алуу; **заплатúть штраф** штраф төлөө.

ШТРАФНО'Й, -áя, -óе 1. **штраф**-*ка т.*; **штрафны́е дéньги** штрафтан түшкөн акча; 2. штрафтык; **штрафнóй удáр** *спорт.* штрафтык тебүү; **штрафнáя площáдь** *спорт.* штрафтык аянт.

ШТРАФОВА'ТЬ *несов. кого-что* штрафтоо, штраф салуу, штраф тарттыруу, штраф алуу.

ШТРЕЙКБРЕ'ХЕР *м.* штрейкбрехер (*капиталисттик өлкөлөрдө — жумушчулар иш таштаган стачкалар, кать-*

www.bizdin.kg

рулуштөр жасаган кезде иш таштабай шике киришип, жумушчулар табынын таламдарына чыккынчылык кылган киши).

ШТРЕЙКБРЕ'ХЕРСТВО *ср.* штрейкбрехерчилик (*штрейкбрехерлер тарабынан жумушчулар табынын таламдарына чыккынчылык кылуу*).

ШТРЕК *м. горн.* штрек (*тике жер үстүнө чыгуучу жолу болбогон, капталдатып барып кен алуучу разработка*).

ШТРИХ *м.* **1.** (*линия*) штрих, майда сызык; **2.** *перен.* (*характерная черта*) мүнөздүү белги.

ШТРИХОВА'ТЬ *несов. что* штрих түшүрүү, майда сызыктар түшүрүү; **штриховáть чертёж** чертёжго штрих түшүрүү.

ШТРИХО'ВКА *ж.* штрих (сызык) түшүрүү, штрих салуу; **нанести́ густу́ю штрихо́вку** коюу кылып сызык түшүрүү.

ШТУДИ'РОВАТЬ *несов. что* мыктылап окуу, бышыктоо (*мис. сабакты*).

ШТУ'КА *ж.* **1.** (*отдельный предмет*) даана; **в коро́бке два́дцать пять штук папиро́с** коробкада жыйырма беш даана папирос бар; **пять штук яи́ц** беш жумуртка; **не́сколько штук я́блок** бир нече алма; **штук де́сять** он чакты; **2.** (*материи и т. п.*) бир топ; **шту́ка сукна́** бир топ сукно; **3.** *разг.* (*вещь*) нерсе, буюм, неме; **что э́то за шту́ка?** бул эмне?; **хоро́шую шту́ку я купи́л** мен бир жакшы нерсе сатып алдым; **4.** *разг.* (*выходка, проделка*) кылык, жорук; **сыгра́ть шту́ку** *с кем-л.* *бирөөгө* бир кылык көрсөтүү; **вот так шту́ка!** мына жорук!; **э́то всё его́ шту́ки** мунун баары анын жоругу; **ло́вкая шту́ка** сонун жорук; ◇ **в то́м-то и шту́ка** кеп мына ошондо.

ШТУКАТУ'Р *м.* шыбакчы (*тамды ылай менен жылмалап шыбоочу киши*).

ШТУКАТУ'РИТЬ *несов. что* штукатуркалоо, шыбоо, шыбактоо, шыбап салуу, шыбап коюу (*мис. тамды*); **штукату́рить сте́ны** стеналарды шыбоо.

ШТУКАТУ'РКА *ж.* **1.** штукатуркалоо, шыбоо, шыбактоо, шыбак салуу, шыбап коюу; **штукату́рка стен** стеналарды шыбоо; **2.** штукатурка, шыбак (*шыбалуучу масса; мис. ылай*).

ШТУКАТУ'РНЫЙ, -ая, -ое **штукатурка**-*га т.*; **штукату́рная рабо́та** шыбак жумушу.

ШТУКАТУ'РЩИК *м. см.* **штукату́р.**

ШТУКОВА'ТЬ *несов. что* тигишин билдирбей жамоо, жигин билгизбей тигүү.

ШТУРВА'Л *м.* штурвал (*кеменин, самолёттун, комбайындын ж. б. рулун айландыруучу туткалуу дөңгөлөк*); **стоя́ть у штурва́ла** штурвалда туруу.

ШТУРВА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **1. штурвал**-*га т.*; **штурва́льное колесо́** штурвал дөңгөлөгү; **2.** *в знач. сущ. м.* штурвалчы.

ШТУРМ *м.* **1.** штурм, чабуул; **2.** *перен.* чечкиндүү аракет; **брать** *что-л.* **шту́рмом** *бир нерсени* чечкиндүү аракет менен алуу.

ШТУ'РМАН *м.* штурман (*кемелерди, самолёттордy, дирижаблдерди жолго баштоочу киши*).

ШТУ'РМАНСКИЙ, -ая, -ое **штурман**-*га т.*

ШТУ'РМАНСТВО *ср.* штурмандык (*кызмат*).

ШТУРМОВА'ТЬ *несов.* **1.** *что* штурмдоо, чабуул жасоо, чабуул коюп алуу; **штурмова́ть пози́ции врага́** душмандын позициясын штурмдоо; **2.** *кого-что, перен.* кайталай берүү; **штурмова́ть про́сьбами** кайта-кайта суроо.

ШТУРМОВИ'К *м.* (*самолёт*) штурмовик (*жакын жерден объектилерге атака коюучу согуштук самолёт*).

ШТУРМОВО'Й, -а́я, -о́е штурмовой; **штурмова́я авиа́ция** штурмовой авиация.

ШТУРМОВЩИ'НА *ж. неодобр.* штурмовщина (*күрсө-күрсө; кыры күрсүлдөккө салуу*).

ШТУФ *м. геол.* штуф (*минералдын же кендин изилдөө үчүн алынган чоң тогологу*).

ШТУ'ЧКА *ж. разг. уменьш. от* **шту́ка** даана, нерсе.

ШТУ'ЧНЫЙ, -ая, -ое дааналаган, дааналап; **шту́чный това́р** дааналап сатылма товар; **шту́чная прода́жа** дааналап сатуу; **шту́чная опла́та** ар бир даанасына төлөө.

ШТЫК *м.* штык, найза (*мылтыктын найзасы*); **идти́ в штыки́** найзалашып салгылашууга кирүү; **примкну́ть штык** мылтыктын найзасын жапырып кийгизүү; **отря́д в ты́сячу штыко́в** миң кишиден турган отряд; ◇ **встре́тить в штыки́** өтө жактырбай, душмандарча каршы алуу.

ШТЫКОВО'Й, -а́я, -о́е **штык**-*ка т.*; **штыково́й бой** найзалашкан уруш; **штыкова́я ата́ка** штык менен кирген атака; **штыкова́я ра́на** штыктын жараaты.

ШУ'БА *ж.* ичик, тон; **медве́жья шу́ба** аюу ичик; **ли́сья шу́ба** түлкү ичик.

ШУГА' *ж. собир.* шыргалаң.

ШУ'ЛЕР *м.* шулер (*карта ойнунда көз будамайлап ойноочу киши*).

ШУ'ЛЕРСКИЙ, -ая, -ое **шулер**-*ге т.*; шулердик; **шу́лерские проде́лки** шулердик кылыктар.

ШУ'ЛЕРСТВО *ср.* шулерчилик (*карта ойногондо көз будамайлоо*).

ШУМ *м.* **1.** шуулдоо, дүрүлдөө, чуруулдоо, чуу, чуулдоо, табыш, чуру-чуу, кыжы-кужу (*кыймылдан, үндөн ж. б. чыккан баш аламан табыш*); **шум ве́тра** шамалдын шуулдаган үнү; **шум по́езда** поезддин дүрүлдөгөнү; **шум в уша́х** кулактын шуулдоосу; **нея́сный шум** күңүрт табыш; **войти́ без шу́ма** табыш чыгарбай кирүү; **подня́ть шум** чуу көтөрүү; **2.** *перен.* (*оживлённое обсуждение*) чуу, дуу; **пье́са вы́звала мно́го шу́ма** пьеса көп чуу көтөрдү; ◇ **мно́го шу́ма из ничего́** арадай жерде чарадай жыйын; жок жерден чоң чатак чыгаруу.

ШУМЕ'ТЬ *несов.* **1.** шуулдоо, чуулдоо, күүлдөө, уру-чуу болуу, күрү-гүү болуу, уу-дуу болуу; **де́ти шумя́т** балдар чуулдайт; **лес шуми́т** токой шуулдайт; **мо́ре шуми́т** деңиз күүлдөйт; **самова́р шуми́т** самовар шуулдайт; **шуми́т в уша́х** кулак шуулдайт; **в голове́ шуми́т** баш каңгыйт; **2.** *разг.* чуу көтөрүү, айтышуу, дуулдоо; **си́льно шуме́ть** *вокруг чего-л.* *бир нерсенин тегерегинде* чуу көтөрүү; **3.** *разг.* (*быть известным*) атагы чыгуу, даңкы чыгуу; **и́мя э́того писа́теля шуме́ло на весь мир** бул жазуучунун атагы бүткүл дүйнөгө жайылды.

ШУМИ'ХА *ж. неодобр.* чуу, дуу, уру-чуу; **подня́ть шуми́ху** чуу көтөрүү, уру-чуу болуу.

ШУМЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое чуулгандуу, чуулуу, тынчы жок; **шумли́вый ребёнок** үйдүн ичин үч көтөргөн ойноок бала.

ШУ'МНО *нареч.* чуу, бака-шака.

ШУ'МНЫЙ, -ая, -ое **1.** шуулдаган, дуулдаган, чуруулдаган, бакылдаган; **шу́мная компа́ния** бакылдаган компания; **шу́мный разгово́р** бакылдаган сүйлөшүү; **2.** *перен.* элге аты чыккан, дуу болгон, дуу чыгарган; **шу́мный успе́х** элге аты чыккан ийгилик.

ШУМО'ВКА *ж.* кепкир, сүзгүч.

ШУМОВО'Й, -а́я, -о́е *муз., театр.* шумовой (*күрүлдөткөн, дүпүлдөткөн, шакылдаткан добуштуу музыкалык аспаптардан түзүлгөн*); **шумово́й орке́стр** шумовой оркестр.

ШУМО'К *м. разг.* жапыс угулган табыш; ◇ **под шумо́к** тымызын, билдирбестен.

ШУ'РИН *м.* кайын ага, кайын ини (*аялынын агасы же иниси*).

ШУРОВА'ТЬ *несов. что, тех.* от ичкерештирүү (*отту көөп, жаңы отун салуу*).

ШУРУ'П *м.* шуруп (*бурама мык*).

ШУРФ *м. горн.* шурф (*кен табуу максаты менен жер астындагы тоо тектеринин тамамына чейин тик казуу*).

ШУРФОВА'НИЕ *ср. горн.* шурфтоо (*шурф жасап текшерүү*).

ШУРФОВА'ТЬ *несов. что, горн.* шурфтоо (*шурф жасап текшерүү*).

www.bizdin.kg

ШУРША'НИЕ *ср.* шуудуроо, шырылдоо, шылдыроо, кычыроо, кагыроо; **шурша́ние шёлкового пла́тья** жибек көйнөктүн шуудуру.

ШУРША'ТЬ *несов.* шуудуроо, шырылдоо, шылдыроо, кычыроо, кагыроо; **песо́к шурши́т под нога́ми** бут алдында кум шырылдайт; **шурша́т камыши́** камыш шуулдайт; **шёлковое пла́тье шурши́т** жибек көйнөк шуудурайт.

ШУ'СТРЫЙ, -ая, -ое *разг.* шамдагай, чыйрак, эптүү; **шу́стрый мальчуга́н** шамдагай бала.

ШУТ *м.* **1.** *ист.* маскарапоз; **придво́рный шут** падышанын сарайындагы маскарапоз; **2.** *перен.* күлдүргүч, куудул, **разы́грывать шута́** күлдүрүү; ◇ **шут горо́ховый** *разг.* элдин шылдыңына калган киши; **шут его́ зна́ет!** *разг.* аны ким билет!, аны ким билсин!

ШУТИ'ТЬ *несов.* **1.** тамашалоо, тамаша сөз салуу, тамаша кылуу, калжыңдоо, ойноп айтуу, калжың кылуу; **остроу́мно шути́ть** чукугандай сөз таап тамашалоо; **вы шу́тите!** сиз тамашалап жатасыз!; **2.** *над кем-чем* (*насмехаться*) шылдыңдоо, шылдың кылуу; ◇ **шути́ть с огнём** от менен ойноо, жыландын куйругун басуу; **шу́тки шути́ть** 1) (*развлекаться, забавляться*) ойноо, тамаша кылуу; 2) (*насмехаться*) шылдыңдоо, келеке кылуу; **чем чёрт не шу́тит** *разг.* болсо, ажап эмес; болсо, болуп да калаар.

ШУТИ'ХА **1.** *женск. р. к* **шут** 1; **2.** *ж. уст.* фейерверктин бир түрү.

ШУ'ТКА *ж.* тамаша, ойноп айтылган сөз; **зла́я шу́тка** табалаган тамаша; **глу́пая шу́тка** орунсуз тамаша; **в шу́тку** тамаша кылып; **ему́ не до шу́ток** анын тамаша кылгандай алы жок; **сыгра́ть шу́тку** *с кем-л.* *бирөөнү* тамаша кылуу; **обрати́ть в шу́тку** *что-л.* *бир нерсени* тамашага айландыруу; ◇ **шу́тки в сто́рону!** *разг.* тамашаңды кой!; **с ним шу́тки пло́хи** аны менен ойноого болбойт; **не на шу́тку** чындап; **кро́ме шу́ток** *разг.* тамашасы жок; **шу́тка ли сказа́ть** *разг.* оңой бекен, оңой эмес.

ШУТЛИ'ВОСТЬ *ж.* тамашакөйлүк, оюнкараактык.

ШУТЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое тамашалуу, оюнкараак; **шутли́вый разгово́р** тамашалуу сүйлөшүү.

ШУТНИ'К *м.* тамашакөй, шайыр.

ШУТНИ'ЦА *женск. р. к* **шутни́к**.

ШУТОВСКО'Й, -а́я, -о́е: **шутовско́й наря́д** маскарапоздун кийими; **шутовска́я вы́ходка** маскарапоздун кылыгы.

ШУТОВСТВО' *ср.* маскарапоздук.

ШУ'ТОЧНЫЙ, -ая, -ое күлкүлүү, көңүлдүү; **шу́точная поэ́ма** күлкүлүү поэма; ◇ **э́то де́ло не шу́точное** бул оңой-олтоң иш эмес.

ШУТЯ' *нареч.* оңой эле, ойноп эле; **шутя́ отде́латься** оңой эле кутулуп кетүү; **он шутя́ прошёл э́то расстоя́ние** ал бул аралыкты ойноп эле басып кетти; ◇ **не шутя́** чындап; **он не шутя́ рассерди́лся** ал чындап эле ачууланды.

шучу́, шу́тишь *и т. д. наст. вр. от* **шути́ть**.

ШУШУ'КАНЬЕ *ср.* *разг.* күбүр-шыбыр.

ШУШУ'КАТЬСЯ *несов. разг.* шыбырашуу, күбүрөшүү.

ШХЕ'РЫ *только мн.* шхерлер (*Скандинавиянын, Финляндиянын жээктеринде ээлуу майда аралдар, суу үстүнө чыгып турган жана суу астындагы аскалар*).

ШХУ'НА *ж.* шхуна (*эки же үч мачталуу, анчалык чоң эмес, парустуу кеме*).

ШШ *межд.* тсс; **шш, слу́шайте!** тсс, угуп тургула!

шью, шьёшь *и т. д. наст. вр. от* **шить**.

Щ

ЩАВЕ'ЛЕВЫЙ, -ая, -ое **щаве́ль**-*ге т.*; ◇ **щаве́левая кислота́** *хим.* козу кулак кислотасы (*кычкыл даамы бар ак кристалл зат; бул — техникада колдонулат*).

ЩАВЕ'ЛЬ *м.* ат кулак, козу кулак.

ЩАДИ'ТЬ *несов. кого-что* аёо, боор ооруу, ырайым кылуу; **не щадя́ сил** күчтү аябастан.

щажу́, щади́шь *и т. д. наст. вр. от* **щади́ть**.

щам *дат. п. от* **щи**.

ща́ми *твор. п. от* **щи**.

щах *предл. п. от* **щи**.

ЩЕБЁНКА *ж. см.* **щёбень**.

ЩЕ'БЕНЬ *м.* шагыл (*майда уратылган таш*).

ЩЕ'БЕТ *м. см.* **щебета́ние** 1.

ЩЕБЕТА'НИЕ *ср.* **1.** чыртылдоо (*чымчыктардын чыртылдашы*); **щебета́ние птиц** куштардын чыртылдашы; **2.** *перен. разг.* быдылдай берүү, быдылдап сүйлөө (*балдар, аялдар жөнүндө*).

ЩЕБЕТА'ТЬ *несов.* **1.** (*о птицах*) чыртылдоо (*чымчыктар*); **2.** *перен. разг.* быдылдап сүйлөө, быдылдай берүү, быдылдап бат-бат сүйлөө (*балдар, аялдар жөнүндө*).

ЩЕБЕТУ'НЬЯ *ж. разг.* быдылдай берүүчү, сайрай берүүчү, чыйпылдай берүүчү (*мис. чабалекей*).

ЩЕГЛЁНОК *м.* сайрагыч ала чымчыктын балапаны.

ЩЕГО'Л *м.* сайрагыч ала чымчыктын бир түрү.

ЩЕГОЛЕВА'ТО *нареч.* сыланкороздонуп, жасанып.

ЩЕГОЛЕВА'ТОСТЬ *ж.* сыланкороздук, куу чирендик, куру мырзалык.

ЩЕГОЛЕВА'ТЫЙ, -ая, -ое сыланкороз, кооз кийингенсиген.

ЩЕГОЛИ'ХА *женск. р. к* **щёголь**.

ЩЁГОЛЬ *м.* сыланкороз.

ЩЕГОЛЬНУ'ТЬ *однокр.* компоюп калуу.

ЩЕГОЛЬСКО'Й, -а́я, -о́е **щёголь**-*го т.*; **щегольско́й костю́м** сыланкороз кийими.

ЩЕГОЛЬСТВО' *ср.* сыланкороздук.

ЩЕГОЛЯ'ТЬ *несов.* **1.** *в чём* короздонуу, кокураюу; **щеголя́ть в но́вых сапога́х** жаңы өтүк кийип короздонуу; **2.** *чем, перен.* компоюу, компоюп калуу, бейил күтүп калуу (*мис. билими менен*); **щеголя́ть наря́дами** кийимине компоюу.

ЩЕ'ДРО *нареч.* марттык кылып, мол, берешен; **ще́дро дава́ть** мол берүү; **ще́дро обеща́ть** берешендик кылып убада берүү.

ЩЕ'ДРОСТЬ *ж.* марттык, берешендик.

ЩЕДРО'ТЫ *только мн. уст.* марттык, сыйлык.

ЩЕ'ДРЫЙ, -ая, -ое **1.** (*не скупой*) март, жоомарт, берешен дик менен; **ще́дрой руко́й** берешен кол менен; **2.** (*ценный*) баалуу, мол.

щей *род. п. от* **щи**.

ЩЕКА' *ж.* жаак, бет; ◇ **есть за о́бе щеки́** *или* **уписывать за о́бе щеки́** *разг.* алпылдатып жеш, оозун толтуруп чайнаш.

ЩЕКО'ЛДА *ж.* лукүдан (*эшик, капка бекитилүүчү тээк*).

ЩЕКОТА'НИЕ *ср.* кытыгылоо.

ЩЕКОТА'ТЬ *несов.* **1.** *кого-что* кытыгылоо, кытыгы келтирүү; **2.** *кому, у кого, безл.* кычыштыруу; **у меня́ в го́рле щеко́чет** тамагым кычышып турат; **3.** *что, перен.* (*приятно возбуждать*) жагымдуу таасир кылуу; **щекота́ть** *чьё-л.* **самолю́бие** бир аз көтөрүп айтуу, бир аз жагымдуу кылып айтуу.

ЩЕКО'ТКА *ж. разг.* кытыгы.

ЩЕКОТЛИ'ВОСТЬ *ж.* кычыктуулук.

ЩЕКОТЛИ'ВЫЙ, -ая, -ое **1.** кытыгылуу; **2.** *перен.* кычыктуу; **э́то де́ло щекотли́вое** бул кычыктуу иш.

www.bizdin.kg

ЩЕКО'ТНО *в знач. сказ. кому* кытыгы келүү; **мне щекотно** менин кытыгым келет.

ЩЕЛИ'СТЫЙ, -ая, -ое жылчыктуу, жарыктуу (*мис. дувал*).

ЩЁЛКА *ж.* жылчык, жарык; **смотрéть в щёлку** жылчыктан шыкаалоо.

ЩЁЛКАНЬЕ *ср.* 1. *чем-л.* шартылдатуу, шакылдатуу, чырт этүү, чырт этип чертүү, тырс эттирүү; так этүү (*языком*); кырсылдатуу (*пальцами*); 2. (*орехов*) чагуу; **щёлканье орéхов** жаңгак чагуу; 3. (*пение птиц*) таңшып сайроо, шакылыктоо (*куш*).

ЩЁЛКАТЬ *несов.* 1. *кого* (*давать щелчки*) чырт этүү, чырт этип чертүү, чырт эттирүү; 2. *чем* тырс эттирүү, шык эттирүү, так эттирүү; **щёлкать языкóм** тилин шык эттирүү; **щёлкать пáльцами** бармагын кырсылдатуу; 3. *что* (*грызть*) чагуу; **щёлкать орéхи** жаңгак чагуу; 4. (*о птице*) шакылыктап сайроо; чыркылдоо (*о кузнечике*).

ЩЁЛКНУТЬ *однокр. см.* **щёлкать.**

ЩЕЛКОПЁР *м. пренебр.* курулай кагаз булгаган талантсыз жазуучу.

ЩЕЛКУ'Н *м. зоол.* чыртылдак коңуз (*чалкасынан оонаганда чыртылдаган тыбыш чыгаруучу коңуз*).

ЩЕЛКУ'НЧИК *м.* (*для орехов*) жаңгак чаккыч (*ат тиш өңдүү аспап*).

ЩЁЛОК *м.* шакар, шакар суусу.

ЩЕЛОЧИ'ТЬ *несов. что* шакарга салуу, шакар кошуу.

ЩЕЛОЧНО'Й, -áя, -óе **щёлочь**-*ко т.*; щелочтуу, шакардуу; **щелочнóй раствóр** шакар эритинди.

ЩЁЛОЧНОСТЬ *ж. хим.* щёлочтуулук, шакардуулук.

ЩЁЛОЧЬ *ж. хим.* щелочь, шакар (*кызыл лакмустуу кагазды көк түскө боёочу жегич химиялык кошунду*).

ЩЕЛЧО'К *м.* 1. чертүү; **щелчóк пó носу** мурунга чертүү; 2. *перен. разг.* каккы, каккы жеш; каккы берүү; **получи́ть щелчóк** каккы жеп калуу.

ЩЕЛЬ *ж.* 1. жылчык, жарык; 2. *воен.* далда (*коодай кылып казылган далда*); ◇ **голосовáя щель** *анат.* үн жылчыгы (*тамактагы*).

ЩЕМИ'ТЬ *несов.* 1. *безл. что* (*болеть, ныть*) зырылдоо, зыркырап ооруу, какшап ооруу; **у меня́ сéрдце щеми́т** менин жүрөгүм зыркырап ооруп турат; 2. *кого-что* (*наводить тоску*) кайгы түшүрүү, капа кылуу, муңга батыруу.

ЩЕНИ'ТЬСЯ *несов.* күчүктөө, балалоо (*канчык*).

ЩЕНО'К *м.* күчүк.

ЩЕПА' *ж.* чамынды, чамынды-чумунду.

ЩЕПА'ТЬ *несов. что* майдалап жаракалоо, майдалап жаруу; **щепáть лучи́ну** чакмактап жаруу (*жыгачты*).

ЩЕПЕТИ'ЛЬНОСТЬ *ж.* 1. (*педантичность*) өтө тактык, өтө тыкандык, ашыра сыпайылык; 2. *уст. пренебр.* (*мелочность*) кыйкымчылдык.

ЩЕПЕТИ'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое 1. өтө так, өтө тыкан, ашыра сыпайы; 2. *уст. пренебр.* (*мелочный*) кыйкымчыл.

ЩЕ'ПКА *ж.* чамынды, жаракa; ◇ **худóй как щéпка** ыргайдай каткан арык; **лес рýбят — щéпки летя́т** *посл.* кагылышта кан өлөт.

ЩЕПНО'Й, -áя, -óе майда, жарака жыгачтан жасалган (*буюм*).

ЩЕПО'ТКА *ж. см.* **щéпоть; щепóтка сóли** бир чымчым туз.

ЩЕ'ПО'ТЬ *ж.* чымчым.

ЩЕПЯНО'Й, -áя, -óе *см.* **щепнóй.**

ЩЕРБА'ТЫЙ, -ая, -ое 1. (*шероховатый, неровный*) кетиктүү, идирек кетиктүү (*бир нерсенин мизи*); 2. (*рябой*) бодурайган, чаар (*бет*); 3. (*без зуба*) тиши кетик, кетик тиш.

ЩЕРБИ'НА *ж.* 1. (*зазубрина, неровность*) идирек кетик (*бир нерсенин мизиндеги*); 2. (*рябинка*) чаар, беттин чаары.

ЩЕ'РИТЬ *несов. что* 1. *прост.* (*скалить*) арсыйтуу, ыржыйтуу; **щéрить зýбы** тишин арсыйтуу; 2. *обл.* (*топорщить*) үрпөйтүү; **щéрить шерсть** жүнүн үрпөйтүү.

ЩЕ'РИТЬСЯ *несов.* 1. *прост.* (*скалиться*) арсыйтуу (*тишти*); 2. *обл.* (*топорщить шерсть*) үрпөйтүү (*жүндү*).

ЩЕТИ'НА *ж.* 1. кыл, жоон кыл; **свинáя щети́на** чочконун кылы; 2. *перен. разг.* катуу чач, катуу кыл; **вóлосы щети́ной** катуу чач.

ЩЕТИ'НИСТЫЙ, -ая, -ое *обл.* кылдуу, кыл сыяктуу катуу; **щети́нистая бородá** катуу сакал.

ЩЕТИ'НИТЬСЯ *несов.* 1. (*топорщить шерсть*) үрпөйүү, үрпөйтүү, тик туруу; 2. *перен. разг.* үрпөңдөө, ачуулануу.

ЩЕТИ'ННЫЙ, -ая, -ое **щетина** 1-*ге т.*

ЩЕТИНООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое кыл сыяктуу, кылга окшогон.

ЩЁТКА *ж.* 1. щётка; **зубнáя щётка** тиш щёткасы; 2. (*у лошади*) аттын бутунун бакайы менен чачысы; 3. *тех.* щётка (*динамо-машинанын айланып турган бөлүгүнөн токту былк эппеген бөлүгүнө өткөрүүчү чачы сыяктуу нерсе*).

ЩЁТОЧНЫЙ, -ая, -ое **щётка** 1-*ге т.*; **щёточное произвóдство** щётка өндүрүшү.

ЩЁЧНЫЙ, -ая, -ое **щека**-*га т.*; **щёчные мы́шцы** жаак булчуңдары.

ЩИ *только мн.* щи (*капуста кошуп жасалган сорпо*); **ки́слые щи** кычкыл щи (*туздалган капуста кошуп жасалган щи*); **лени́вые щи** жаңы капустадан жасалган щи, жаш капуста щиси; **зелёные щи** жашыл щи, ат кулак кошуп жасалган щи.

ЩИ'КОЛОТКА *ж.* кызыл ашык томугу.

ЩИПА'ТЬ *несов.* 1. *кого-что* чымчуу, чымчылоо, тызылдатуу, чымылдатуу; 2. *что* (*траву — о животных*) тиштеп (жулкуп) үзүү; 3. *что* (*раздёргивать, пушить*) тытуу (*мис. жүндү*); 4. *что* (*вызывать боль, жжение*) тызылдатуу, ачыштыруу (*напр. о морозе, лекарстве*); тыз дедирүү (*напр. о перце*); чагуу (*напр. о крапиве*); 5. *что* (*выдёргивать перья*) жулуу (*мис. куштун жүнүн*).

ЩИПА'ТЬСЯ *несов. разг.* 1. (*щипать друг друга*) чымчышуу, чымчылашуу; 2. *страд. к* **щипáть.**

ЩИПКО'ВЫЙ, -ая, -ое *муз.* чертме (*мис. комуз, мандолина*).

ЩИПКО'М *нареч. муз.* чертип; **игрáть на скри́пке щипкóм** скрипканын кылын бармак менен чертип ойноо.

ЩИПНУ'ТЬ *однокр.* чымчып алуу.

ЩИПО'К *м.* чымчуу.

ЩИПЦЫ' *только мн.* кычкач, кыпчуур, ат тиш, чымчуур.

ЩИ'ПЧИКИ *только мн. уменьш. от* **щипцы́** кичинекей кычкач, кыпчуур, чымчуур, искек.

ЩИТ *м.* 1. *ист. воен.* калкан; 2. *воен.* калкан, тосмо (*замбирек, пулемёттун октон коргоочу болот калканы*); 3. тосмо (*темир жолду бойлото тактайдан жасалган кар тоскуч*); 4. *тех.* щит (*электр системаларын контролдоочу, өлчөөчү приборлор кадалган тактай*); 5. щит (*суу тоскуч*); **шлю́зный щит** шлюз щити; 6. *зоол.* калкан, кабык (*ташбаканын кабыгы*); 7. щит (*көрсөтмө коюлуучу тактай*); ◇ **поднимáть на щит** зоболосун көтөрүү, атагын чыгаруу.

ЩИТОВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое: **щитови́дный хрящ** *анат.* калкан сыяктуу кемирчек; **щитови́дная железá** *анат.* калкан без (*кекиртектеги*).

ЩИТО'К *м.* 1. *уменьш. от* **щит** 1, 2, 5, 6; калканча (*кичинекей калкан*); 2. *уменьш. от* **щит** 3; тосмо; 3. (*у жука*) кабык (*коңуздун кабы*); 4. *бот.* калканча, чогуу гүл, топ баш гүл.

ЩИТООБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое калкан сыяктуу, калканга окшогон.

ЩУ'КА *ж.* чортон (*тузсуз суудагы жырткыч балык*).

www.bizdin.kg

ЩУП *м. тех.* щуп (*жер грунтун, жыгачты ж. б. изилдөө үчүн колдонулуучу бургу сыяктуу аспап*).

ЩУ'ПАЛЬЦЕ *ср.* (*мн.* **щу́пальца**) мурут (*кибир жаныбарлардын айланасындагы нерселерди сезгич, кармалагыч мүчөсү*).

ЩУ'ПАТЬ *несов. кого-что* **1.** кармоо (*билүү үчүн*), сыйпалап көрүү, кайсалап көрүү; **щу́пать пульс** тамырды кармоо; **2.** *перен.* жибин тартуу, чегин суроо, билүү, байкаштырып көрүү, тамырын тартуу.

ЩУ'ПЛЫЙ, -ая, -ое *разг.* ырбыйган, бүрбүйгөн, чүрүшкөн; **щу́плый челове́к** чүрүшкөн арык киши.

ЩУР *м. зоол.* көк соору (*чымчыктын бир түрү*).

ЩУ'РИТЬ *несов. что* жүлжүйтүү, үлүрөйтүү; **щу́рить глаза́** көз жүлжүйтүү.

ЩУ'РИТЬСЯ *несов.* жүлжүйүү, көз жүлжүйтүү; **щу́риться от со́лнца** күндөн көзүн жүлжүйтүү.

ЩУ'ЧИЙ, -ья, -ье **щука**-*га т.*; ◇ **по щу́чьему веле́нью** сыйкыр менен, кайыптан табылып.

Э

Э *межд.* ээ, ээй, оой; **э, да э́то ты!** ээй, бул сен белең!, апей, бул сен белең!; **э, нет, уж э́того я не допущу́** ээ, жок, мен буга жол бербейм; **э, пойду́, что бы там ни́ было** ээ, эмне болсо, ошо болсун, барамын.

ЭБЕ'НОВЫЙ, -ая, -ое: **эбе́новое де́рево** *бот.* эбен жыгачы (*тропиктик жакта өсүүчү жыгачтын бир түрү; бул — өтө чымыр болуп, мебель, таяк, музыка куралдарын жасоого жумшала турган кымбаттуу жыгач*).

ЭБОНИ'Т *м.* эбонит (*каучукту вулканизация кылуу жолу менен табылуучу, катуу жылтырак кара материал*).

ЭБОНИ'ТОВЫЙ, -ая, -ое **эбонит**-*ке т.*; **эбони́товая пря́жка** эбониттен жасалган тогоо.

ЭВАКОПУ'НКТ *м.* (эвакуацио́нный пункт) эвакопункт (эвакуациялык пункт).

ЭВАКУАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **эвакуация**-*га т.*; эвакуациялык; **эвакуацио́нный го́спиталь** эвакуациялык госпиталь (*жарадар болгон адамдарды кабыл алып, тылга жибериле турган госпиталь*).

ЭВАКУА'ЦИЯ *ж.* эвакуация, эвакуация кылуу, эвакуациялоо (*душман кол сала турган жерден же стихиялык бүлгүн коркунучунда болгон жерден кишилерди жана ишканаларды уюшкан түрдө башка жерге алып баруу жана да согуш болуп жаткан жерден жарадар болгондорду, түшкөн трофейлерди тылга алып кетүү*).

ЭВАКУИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое **1.** *прич. от* **эвакуи́ровать;** **2.** *прил.* эвакуацияланган, эвакуация кылынган; **эвакуи́рованный заво́д** эвакуацияланган завод; **3.** *в знач. сущ. м.* эвакуацияланган, эвакуацияланып келген.

ЭВАКУИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* эвакуациялоо, эвакуация кылуу.

ЭВАКУИ'РОВАТЬСЯ **1.** *сов. и несов.* эвакуациялануу, эвакуация кылынуу; **2.** *несов. страд. к* **эвакуи́ровать.**

ЭВЕ'Н *м.* эвен.

ЭВЕ'НК *м.* эвенк.

ЭВЕ'НКА *женск. р. к* **эве́н;** эвенка.

ЭВЕ'НКИ *мн.* эвенкилер.

ЭВЕНКИ'ЙКА *женск. р. к* **эве́нк;** эвенкийка.

ЭВЕНКИ'ЙСКИЙ, -ая, -ое **эвенк**-*ке т.*; **эвенки́йский язы́к** эвенк тили.

ЭВЕ'НСКИЙ, -ая, -ое **эвен**-*ге т.*; **эве́нский язы́к** эвен тили.

ЭВЕНТУА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое тийиштүү кырдаалдарда, ыгы келип калганда мүмкүн болуучу.

ЭВЕ'НЫ *мн.* эвендер.

ЭВКАЛИ'ПТ *м.* эвкалипт (*туштукто өсүүчү эбегейсиз чоң жыгачтын бир түрү*).

ЭВКАЛИ'ПТОВЫЙ, -ая, -ое **эвкалипт**-*ке т.*; **эвкали́птовое ма́сло** эвкалипт майы.

ЭВОЛЮЦИОНИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* эволюциялануу (*акырындык менен өсүү, өрчүү, өзгөрүү*).

ЭВОЛЮЦИОНИ'ЗМ *м.* эволюционизм (*эволюциялык өрчүү жөнүндөгү илим*).

ЭВОЛЮЦИОНИ'СТ *м* эволюциячыл (*эволюционизм окуусун жактоочу киши*).

ЭВОЛЮЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **эволюция**-*га т.*; эволюциялык; **эволюцио́нная тео́рия** эволюциялык теория; **эволюцио́нный проце́сс** эволюциялык процесс (*акырындык менен өсүү же өзгөрүү процесси*).

ЭВОЛЮ'ЦИЯ *ж.* эволюция (**1.** *өрчүп, өзгөрүп бир абалдан экинчи абалга өтүү процесси;* **2.** *филос. сапат жагынан өзгөрбөй, сан жагынан гана өзгөрүп, секириксиз эле өрчүү*).

Э'ВРИКА *межд.* таптым (*эсине бир сонун ой түшө калганда: «таптым, таптым» деп сүйүнгөндүктөн айтылуучу сырдык сөз*).

ЭВРИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое: **эвристи́ческий ме́тод** жетелеме метод (*мугалим окуучуга жетелеме суроо берип, жообун окуучунун өзүнө таптыруу методу*).

ЭВФЕМИ'ЗМ *м. лингв.* эвфемизм (*сүйлөөдө одоно, орой сөздүн же сүйлөмдүн ордуна сылык, сыпайыраак сөз же сүйлөм колдонуу; мис. «бооз катын» дегендин ордуна «боюнда бар аял», «калып айтпаңыз» дегендин ордуна «кошпой сүйлөңүз» ж. б.*).

ЭВФЕМИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **эвфемизм**-*ге т.*; эвфемисттик, эвфемизмдик; **эвфемисти́ческое выраже́ние** эвфемисттик сүйлөм.

ЭВФОНИ'Я *ж. лит.* эвфония (**1.** *уккулуктуулук;* **2.** *көркөм адабият чыгармасында — тыбыштардын кооз түзүлүшү, кооз тандалышы*).

ЭГЕ' *межд. разг.* муну кара, ушундай экен-ээ; **эге́, ты уже́ пришё́л** сен келип калган экенсиң-ээ; ээ, сен келип калдыңбы.

ЭГИ'ДА *ж.*: **под эги́дой** *кого-чего-л.* *бирөөнүн, бир нерсенин* эгидасында (*калкасында, камкордугунда*).

ЭГОИ'ЗМ *м.* эгоизм, менменчилик (*керт башынын гана камын ойлоочулук*); **проявля́ть эгои́зм** эгоизм кылуу.

ЭГОИ'СТ *м.* эгоист (*керт башынын гана камын ойлоочу*).

ЭГОИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **эгоизм**-*ге т.*; эгоисттик, өзүмчүл.

ЭГОИСТИ'ЧНО *нареч.* эгоисттик; эгоисттик менен, эгоисттик кылып (*башкаларга керектүүлөрүнө карабастан, өзүнүн керт башынын гана камын ойлоп*); **поступи́ть эгоисти́чно** эгоисттик кылуу.

ЭГОИСТИ'ЧНОСТЬ *ж.* эгоизмге оогандык (*керт башынын гана камын ойлоочулук*).

ЭГОИСТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **эгоисти́ческий.**

ЭГОИ'СТКА *женск. р. к* **эгои́ст;** эгоистка.

ЭГОЦЕНТРИ'ЗМ *м.* эгоцентризм (*барып турган жекечилдик, «дүйнөнүн борбору мен ганамын» деп кароочулук, ашып кеткен эгоизм*).

Э'ДАК *нареч. см.* **э́так.**

Э'ДАКИЙ, -ая, -ое *мест. см.* **э́такий.**

ЭДЕЛЬВЕ'ЙС *м.* мамыры.

ЭДЕ'М *м. рел., поэт.* ыракаттуу жай, ыракаттуу жер, жердеги бейиш.

ЭДИ'КТ *м. ист.* эдикт (*жогорку бийликтин жарлыгы, указы*); **короле́вский эди́кт** королдун эдикти.

ЭЗО'ПОВСКИЙ, -ая, -ое эзоптук, эзопчулап (*сөздүн чыныгы маанисин жашыруу үчүн бурмалап, жандатып*

www.bizdin.kg

сүйлөө); **говори́ть эзо́повским языко́м** эзоптук тил менен сүйлөө.

ЭЙ *межд.* эй, ой; **эй, кто там?** эй, ким анда?; ой, ким анда?

ЭК *прост.* 1. *частица усил.* ээ, оо; **эк куда́ нас занесло́!** оо, биз кайда келип калдык!; 2. *нареч.* (*вот как*) ай; **эк присп́ичило** ай чыдабай баратат, ай чыдатпай баратат.

Э'КА *женск. р. к* **э́кий.**

ЭКВА'ТОР *м. геогр., астр.* экватор (*жер шарын же асман сферасын эки бөлөк жарым шарга — түндүк жана түштүк шарга — бөлүүчү, ой менен жүргүзүлүүчү сызык*); **небе́сный эква́тор** асман сферасынын экватору; **пересе́чь эква́тор** экваторду кесип өтүү.

ЭКВАТОРИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **экватор**-*го т.*; экватордук, **экваториа́льные стра́ны** экватордук өлкөлөр, экватор чөйрөсүндөгү өлкөлөр.

ЭКВИВАЛЕ'НТ *м.* 1. эквивалент (*барабар баалуу, бирдей маанилүү, ордуна жүрүүчү, айырбаш болордук, маанисин бердердик*); 2. *эк.* эквивалент (*башка товарлардын кунун, баасын билдирүүчү товар*); **всео́бщий эквивале́нт** жалпы эквивалент; ◇ **механи́ческий эквивале́нт тепла́** *физ.* жылуулуктун механикалык эквиваленти (*иштин бир калорияга барабар болгон единицаларынын саны*).

ЭКВИВАЛЕ'НТНОСТЬ *ж.* эквиваленттүүлүк (*барабар баалуулук, бирдей баалуулук, күчү бирдейлик, бирдей мааниде болуучулук*).

ЭКВИВАЛЕ'НТНЫЙ, -ая, -ое эквиваленттүү (*барабар баалуу, бирдей баалуу, бирдей маанилүү, бирдей күчтүү*); **эквивале́нтные величи́ны** эквиваленттүү чоңдуктар.

ЭКВИЛИБРИ'СТ *м.* эквилибрист (*эквилибристика искусствосуна машыккан цирк артисти*); **эквилибри́ст на про́волоке** сымдан басуучу эквилибрист.

ЭКВИЛИБРИ'СТИКА *ж.* эквилибристика (*эң кыйын абалда жыгылбай, өзүнүн тең салмагын сактаган акробаттык искусство, мис. дарчынын аркандан басышы*); **эквилибри́стика на кана́те** тартылган арканда өзүнүн теңдик салмагын сактап басуу; **у́мственная эквилибри́стика** *перен.* эптүүлүк менен ойлоо, ойдун эптүүлүгү.

ЭКВИЛИБРИ'СТКА *женск. р. к* **эквилибри́ст.**

ЭКЗАЛЬТА'ЦИЯ *ж.* экзальтация (*сезимдин аябай катуу козголушу, желигиши*); **быть (находи́ться) в экзальта́ции** экзальтация абалында болуу.

ЭКЗАЛЬТИРО'ВАННОСТЬ *ж.* экзальтацияланғандык, экзальтация таасиринде болгондук.

ЭКЗАЛЬТИРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое экзальтацияланган, экзальтация таасири менен болгон; **экзальтиро́ванный челове́к** экзальтация таасиринде болгон (сезими козголгон) адам.

ЭКЗА'МЕН *м.* экзамен (*сыноо*); **госуда́рственные экза́мены** мамлекеттик экзамендер; **экза́мен на аттеста́т зре́лости** жетилүү жөнүндө аттестат алуу үчүн экзамен берүү; **держа́ть экза́мены в вуз** вузга өтүү үчүн экзамен берүү; **вы́держать экза́мен** экзамендeн өтүү; **провали́ться на экза́мене** *разг.* экзамендeн өтпөй калуу.

ЭКЗАМЕНА'ТОР *м.* экзаменатор (*экзамен алуучу киши*).

ЭКЗАМЕНАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **экзамен**-*ге т.*; экзамендик; **экзаменацио́нная се́ссия** экзамендик сессия; **экзаменацио́нная коми́ссия** экзамен комиссиясы.

ЭКЗАМЕНОВА'ТЬ *несов. кого* экзамен алуу; **экзаменова́ть студе́нта** студенттен экзамен алуу.

ЭКЗАМЕНОВА'ТЬСЯ *несов.* 1. экзамен берүү, экзамен тапшыруу; 2. *страд. к* **экзаменова́ть.**

ЭКЗАМЕНУ'ЮЩИЙСЯ, -аяся, -ееся 1. *прич. от* **экзаменова́ться**; 2. *прил.* экзамен берүүчү, экзамен өткөрүүчү, экзамен тапшыруучу; 3. *в знач. сущ. м.* экзамен берген, экзамен өткөргөн, экзамен тапшырган.

ЭКЗЕКУ'ТОР *м. уст.* экзекутор (*мекеменин чарбачылык ишинде иштөөчү чиновник*).

ЭКЗЕКУ'ЦИЯ *ж. уст.* экзекуция (1. *балак алып жазалоо*; 2. *соттук же административдик өкүмдү аткаруу, мис. өлүм жазасын, балак алуу жазасын*; 3. *көп элди кыйратып жазалоо, мис. революциялык кыймылга катышуучуларды атуу*).

ЭКЗЕ'МА *ж. мед.* саргарт, саргарт жара, көз жара.

ЭКЗЕМПЛЯ'Р *м.* 1. (*штука*) экземпляр, бир даана; **перепеча́тать ру́копись в двух экземпля́рах** кол жазманы эки экземпляр басуу; 2. (*образец*) үлгү; **ре́дкий экземпля́р цветка́** анда-санда гана учурай турган гүл.

ЭКЗО'ТИКА *ж.* экзотика (*алыскы өлкөлөргө таандык болгон өтө эле башкача, өтө эле укмуштуу бир нерсе*).

ЭКЗОТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое экзотикалык, экзотикалуу (*өтө эле башкача, өтө эле укмуштуу*); **экзоти́ческие расте́ния** экзотикалык өсүмдүктөр (*өтө эле башкача бир өсүмдүк*); **экзоти́ческий костю́м** экзотикалык костюм (*өтө эле укмуштуу костюм*).

ЭКЗОТИ'ЧНОСТЬ *ж.* экзотикалуулук (*өтө эле башкачалык, өтө эле укмуштуулук*).

ЭКЗОТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **экзоти́ческий.**

ЭКИВО'КИ *мн.* (ед. **экиво́к** *м.*) эки маанилүү, эки учтуу сөз, ымдоо; **говори́ть экиво́ками** эки учтуу сүйлөө; **отвеча́й без экиво́ков** эки учтуу кылбай түз жооп бер.

Э'КИЙ, -ая, -ое *мест. указ. разг.* экен-ээ, оой; укмуш экен-ээ; кап, атиганай; **э́кий шалу́н** ай, жаткан тентек экен-ээ; **э́ка не́видаль!** оой, андайды көрбөдү дейсиңби!

ЭКИПА'Ж *м.* 1. (*лёгкая повозка*) экипаж, жеңил араба; **е́здить в экипа́же** жеңил арабага түшүп жүрүү; 2. (*команда*) экипаж (*кеме, самолёт, танк командасы*); **экипа́ж та́нка** танканын экипажы; **экипа́ж корабля́** кеменин экипажы; **экипа́ж самолёта** самолёттун экипажы.

ЭКИПИРОВА'ТЬ *сов. и несов. кого-что* керектүү нерселер менен жабдуу.

ЭКИПИРО'ВКА *ж.* 1. (*действие*) керектүү нерселер менен жабдуу; **экипиро́вка призывнико́в** призывниктерди (аскерге чакырылуучуларды) керектүү нерселер менен жабдуу; 2. (*снаряжение, обмундирование*) жарак-жабдык, кийим-кечек; **экипиро́вка для поля́рников** полярниктер үчүн кийим-кечектер.

ЭКЛАМПСИ'Я *ж. мед.* эклампсия (*кара басуу; боюнда бар аялдардын талма оорусу*).

ЭКЛЕКТИ'ЗМ *м.* эклектизм (*бир-бири менен байланышпаган, ар түрдүү көз караштарды механикалык, принципсиз түрдө бириктирүү*).

ЭКЛЕ'КТИК *м.* эклектик (*карама-каршы көз караштарды принципсиз айкалыштыруучу адам*).

ЭКЛЕ'КТИКА *ж. см.* **эклекти́зм.**

ЭКЛЕКТИЦИ'ЗМ *м. см.* **эклекти́зм.**

ЭКЛЕКТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **эклектизм**-*ге т.*; эклектикалык; **эклекти́ческое мировоззре́ние** дүйнөгө эклектикалык көз караш.

ЭКЛЕКТИ'ЧНОСТЬ *ж.* эклектиктик (*принципсиз, карама-каршы көз карашчылык*).

ЭКЛЕКТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **эклекти́ческий.**

ЭКОЛО'ГИЯ *ж. биол.* экология (*биологиянын бир бөлүгү; бул—организм менен чөйрөнүн байланышын изилдейт*).

ЭКОНО'М *м. уст.* эконом (*мекеменин же айрым кишинин чарбасын башкаруучу киши*).

ЭКОНОМА'ЙЗЕР *м. тех.* экономайзер (*түтүн менен бирге чыгып кете турган жылуулукту казан установкасында сууну же абаны ысытуу үчүн пайдалануучу прибор; бул прибор отунду үнөмдөөгө мүмкүндүк берет*).

ЭКОНОМИ'ЗМ *м. ист. полит.* экономизм (*19-унчу кылымдын токсонунчу жылдарында орус социал-демократтарынын арасында пайда болгон оппортунисттик агым; кийин бул агымдан меньшевизм келип чыкты*).

ЭКОНО'МИКА *ж.* экономика (1. *коомдун чарбачылык түзүлүшү*; 2. *эл чарбасынын айрым тармагы*; 3. *эл чарбасынын айрым тармагын изилдей турган илим*).

www.bizdin.kg

ЭКОНОМИ'СТ *м.* **1.** экономист (*экономика маселелери боюнча, эл чарбасы маселеси боюнча специалист*); **инженер-экономист** инженер-экономист; **2.** *ист. полит.* экономист (*экономизмди жактоочу киши*).

ЭКОНО'МИТЬ *несов. что* үнөмдөө, үнөмдөп сактоо, үнөмдөп калуу, үнөмдөп пайда арттырып калуу; **экономить горючее** күйүүчү майларды үнөмдөө; **экономить на материалах** материалдарды үнөмдөп калуу.

ЭКОНОМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **экономика**-*га т.*; экономикалык; **экономическая политика** экономикалык саясат (*эл чарбачылыгы жөнүндөгү мамлекеттик чаралардын системасы*); **экономическая структура общества** коомдун экономикалык структурасы; **экономическое развитие страны** өлкөнүн экономикалык өнүгүшү; **экономическая география** экономикалык география; **экономический район** экономикалык район.

ЭКОНОМИ'ЧНОСТЬ *ж.* пайдалуулук, үнөмдүүлүк.

ЭКОНОМИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое пайдалуу, үнөм берүүчү.

ЭКОНО'МИЯ *ж.* **1.** (*бережливость*) үнөм; үнөмдөө; **режим экономии** үнөмдөөнүн режими; **экономия государственных средств** мамлекеттик каражаттарды үнөмдөө; **2.** (*результат бережливости*) үнөмдөлгөнү (*үнөмдөлгөн нерсенин көлөмү, саны*); **экономия сырья и материалов** сырьёнун жана материалдын үнөмдөлгөнү; **экономия топлива** үнөмдөлгөн отун; **экономия во времени** убакыттын үнөмдөлгөнү; ◇ **политическая экономия** саясий экономия.

ЭКОНО'МКА *женск. р. к* **эконом**; экономка (*айрым кишинин үй чарбасын башкаруучу аял*).

ЭКОНО'МНИЧАТЬ *несов. разг.* өтө эле үнөмдөө, битирөө, ыгы жок сараңдык кылуу.

ЭКОНО'МНО *нареч.* үнөмдөп; **экономно расходовать топливо** отунду үнөмдөп жагуу.

ЭКОНО'МНОСТЬ *ж.* үнөмдүүлүк.

ЭКОНО'МНЫЙ, -ая, -ое **1.** (*бережливый*) үнөмчүл; **экономный человек** үнөмчүл киши; **2.** (*способствующий сбережению*) үнөм берүүчү, үнөмчүл; **экономный способ уборки урожая** эгинди жыйноонун үнөм берүүчү жолу.

ЭКРА'Н *м.* **1.** (*щит*) экран, тоскуч; **экран перед камином** каминдин алдындагы тоскуч; **2.** *кино* экран (*бетине фильмдердин, диапозитивдердин сүрөтү көрсөтүлүүчү ак полотно*); **фильм идёт первым экраном** фильм биринчи жолу көрсөтүлөт.

ЭКРАНИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* экрандаштыруу, кино кылып көрсөтүү үчүн даярдоо (*кинодо көрсөтүү үчүн ылайыктап даярдоо*); **экранизировать пьесу** пьесаны экрандаштыруу.

ЭКС- *приставка, «мурунку» маанын, иштеген кызматын билдирүү үчүн сөзгө кошулуп айтылган; мис.*: **экс-президент** экс-президент (*мурунку президент*).

ЭКСКАВА'ТОР *м.* экскаватор (*жерди оюп, топурагын сузуп алып таштагыч машина*); **гусеничный экскаватор** гусеничный экскаватор; **шагающий экскаватор** өзү жүрүүчү экскаватор; **многоковшовый экскаватор** көп сузгучтуу (сузгучу бар) экскаватор; **сверхмощный экскаватор** өтө күчтүү экскаватор.

ЭКСКАВА'ТОРЩИК *м.* экскаваторчу (*экскаватордо иштөөчү специалист жумушчу*).

ЭКСКАВА'ЦИЯ *ж.* экскавация (*экскаватор менен топуракты оюп сузуу*).

ЭКСКРЕМЕ'НТЫ *только мн.* экскременттер (*заң, тезек*).

ЭКСКУ'РС *м.* экскурс (*жардамчы маселелерди баяндап көрсөтүү үчүн негизги темадан четке чыгуу*); **экскурс в область истории** тарых жагына экскурс.

ЭКСКУРСА'НТ *м.* экскурсант (*экскурсияга катышуучу*).

ЭКСКУРСА'НТКА *женск. р. к* **экскурсант**.

ЭКСКУРСИО'ННЫЙ, -ая, -ое **экскурсия**-*га т.*; экскурсиялык; **экскурсионное бюро** экскурсиялык бюро; **экскурсионная база** экскурсиялык база.

ЭКСКУ'РСИЯ *ж.* **1.** (*коллективное посещение*) экскурсия (*билим алуу, илимий, спорттук же көңүл ачуу максаты менен кандайдыр бир мекемеге, жайга коллективдүү түрдө баруу*); **экскурсия в музей Ленина** Лениндин музейине экскурсияга баруу; **экскурсия на завод** заводго экскурсияга баруу; **экскурсия за город** шаардын тышына экскурсияга чыгып келүү; **2.** (*группа участников*) экскурсия тобу (*келген кишилердин тобу*); **в музей пришла большая экскурсия школьников** музейге мектеп окуучуларынын көп экскурсия тобу келди.

ЭКСКУРСОВО'Д *м.* экскурсовод, экскурсия жетекчиси, экскурсия башчысы; **работать экскурсоводом** экскурсовод болуп иштөө.

ЭКСПАНСИ'ВНО *нареч.* экспансивдүүлүк кылып, экспансивдүүлүк менен.

ЭКСПАНСИ'ВНОСТЬ *ж.* экспансивдүүлүк (*сезимге тез берилүүчүлүк, тез күйкөлөктөнүүчүлүк, кубинуучулук, чыдамсыздык ж. б.*).

ЭКСПАНСИ'ВНЫЙ, -ая, -ое экспансивдүү (*сезимге тез берилүүчү, тез күйкөлөктөөчү, тез кубануучу, чыдамсыздануучу ж. б.*); **экспансивное выступление** экспансивдүү чыгып сүйлөө.

ЭКСПА'НСИЯ *ж.* экспансия (**1.** *алгачкы чектерден тышкары чыгып кеңейүү, жайылуу, таралуу*; **2.** *полит. империалисттик мамлекеттердин жаңы территорияларды басып алуу аракети; басып алып, өзүнүн мамлекеттик чек араларын кеңитүү жана да анын саясий жана экономикалык таасирин башка мамлекеттерге таратуу, жайылтуу*).

ЭКСПАТРИА'ЦИЯ *ж.* экспатриация (*өз эрки менен же эркиsизден өз родинасынан көчүрүп, кетирип жиберүү*).

ЭКСПАТРИИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого* экспатриациялоо, экспатриация кылуу.

ЭКСПЕДИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* жөнөтүү, жиберүү (*белгиленген, көрсөтүлгөн жерине жөнөтүү; товарларды, газета-журналдарды, кат-кагаздарды почта, темир жол, суу жолу аркылуу жиберүү*); **экспедировать корреспонденцию** корреспонденцияны жиберүү.

ЭКСПЕДИ'ТОР *м.* экспедитор (*товарларды, газета-журналдарды, кат-кагаздарды жөнөтүп, туш-туш жакка жиберип туруучу киши*).

ЭКСПЕДИЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **экспедиция**-*га т.*; экспедициялык; **экспедиционное оборудование** экспедициялык жабдыктар (шаймандар); **экспедиционный корпус** экспедициялык корпус.

ЭКСПЕДИ'ЦИЯ *ж.* **1.** (*отправка, рассылка*) жөнөтүү; **экспедиция грузов** жүктөрдү жөнөтүү; **2.** (*отдел учреждения*) экспедиция (*бир нерсени жөнөтүп туруучу мекеме же анын бөлүгү*); **газетная экспедиция почтамта** почтамттын газета экспедициясы; **3.** (*поездка со специальной целью*) экспедиция; **спасательная экспедиция** аман сактап калуучу экспедиция; **научная экспедиция** илимий экспедиция; **экспедиция на Северный полюс** Түндүк полюска баруучу экспедиция; **4.** (*группа участников*) экспедиция, экспедицияга катышуучулар тобу.

ЭКСПЕРИМЕ'НТ *м.* **1.** (*научный опыт*) эксперимент (*илимий текшерүүлөр максаты менен жүргүзүлүүчү опыт, тажрыйба*); **химический эксперимент** химиялык эксперимент; **2.** (*опыт, попытка*) эксперимент (*тажрыйба кылып көрүү, байкап көрүү, сынап көрүү*); **рискованные эксперименты** тобокелге салган эксперименттер.

ЭКСПЕРИМЕНТА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **эксперимент**-*ке т.*; эксперименталдык; **экспериментальные мастерские** эксперименталдык мастерскаялар; **экспериментальные данные** эксперименталдык маалыматтар; **экспериментальный метод** эксперименталдык метод; **экспериментальная медицина** эксперименталдык медицина; **экспериментальная фонетика** эксперименталдык фонетика.

www.bizdin.kg

ЭКСПЕРИМЕНТА'ТОР *м.* экспериментатор (*эксперимент жүргүзүүчү киши*).

ЭКСПЕРИМЕНТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. с кем-чем, над кем-чем* эксперимент жүргүзүү; **экспериментировать с новыми сортами озимой пшеницы** күзгү буудайдын жаңы сорттору менен эксперимент жүргүзүү.

ЭКСПЕ'РТ *м.* эксперт (*бир иш же маселе жөнүндө пикирин айтып, жыйынтык чыгарып берүүчү специалист*); **судебный эксперт** соттук эксперт.

ЭКСПЕРТИ'ЗА *ж.* экспертиза (*эксперттердин жардамы менен бир маселени, ишти чечүү үчүн кароо*); **медицинская экспертиза** медициналык экспертиза; **бухгалтерская экспертиза** бухгалтердик экспертиза.

ЭКСПЕ'РТНЫЙ, -ая, -ое **эксперт**-*ке т.*; эксперттик; **экспертная комиссия** эксперттик комиссия.

ЭКСПИРАТО'РНЫЙ, -ая, -ое **экспирация**-*га т.*; экспиратордук; **экспираторное ударение** *лингв.* экспиратордук басым (*мис. дунган тилиндеги музыкалык басым өңдүү эмес, кыргыз, орус тилдериндеги дем чыгаруу аркылуу болгон басым*).

ЭКСПИРА'ЦИЯ *ж.* экспирация (*өпкөдөн дем чыгаруу*).

ЭКСПЛУАТА'ТОР *м.* эксплуататор (*эксплуатация кылуучу; бирөөнүн эмгегинен пайдаланып эзүүчү; капиталист*).

ЭКСПЛУАТА'ТОРСКИЙ, -ая, -ое **эксплуататор**-*го т.*; эксплуататордук; **эксплуататорские классы** эксплуататордук таптар.

ЭКСПЛУАТАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **эксплуатация** 2-*ге т.*; эксплуатациялык; **эксплуатационные расходы** эксплуатациялык расходдор.

ЭКСПЛУАТА'ЦИЯ *ж.* 1. эксплуатация, эксплуатациялоо, эксплуатация кылуу (*өндүрүш каражаттарын жеке ээлеп тургандар тарабынан башка бирөөнүн эмгегинен пайдалануулары*); 2. эксплуатациялоо, эксплуатация кылуу, пайдалануу, колдонуу, иштетүү; **эксплуатация горных недр** тоо астындагы байлыктарды эксплуатациялоо (пайдалануу); **эксплуатация силы ветра** шамалдын күчүн эксплуатациялоо; **сдать (ввести, пустить) предприятие в эксплуатацию** ишкананы эксплуатацияга берүү (киргизүү).

ЭКСПЛУАТИ'РОВАНИЕ *ср. см.* **эксплуатация.**

ЭКСПЛУАТИ'РОВАТЬ *несов.* 1. *кого-что* (*присваивать чужой труд*) эксплуатациялоо, эксплуатация кылуу; 2. *что* (*использовать*) эксплуатациялоо, пайдалануу, иштетүү; **эксплуатировать машину** машинаны пайдалануу.

ЭКСПОЗИ'ЦИЯ *ж.* экспозиция (1. *лит. адабий чыгарманын аракет башталганга чейинки шартты мүнөздөөчү бир бөлүгү, кириш бөлүгү*; 2. *муз. музыкалык чыгармалардын негизги темаларынын алгачкы баяндалышы*; 3. *музей материалдарынын, искусство чыгармаларынын же башка буюмдарынын көргөзмө үчүн белгилүү система менен жайлаштырылып коюлушу*; 4. *фото сүрөт алууда фото аппараттын объективин ачып, жарык өткөрүү убагы*).

ЭКСПОНА'Т *м.* экспонат (*музейде, көргөзмөдө жайылып көрсөтүлүп коюлган нерсе*); **музейные экспонаты** музей экспонаттары.

ЭКСПОНЕ'НТ *м.* экспонент (*бир заттарды, нерселерди көргөзмөгө берүүчү киши же мекеме*); **колхозы-экспоненты Всесоюзной сельскохозяйственной выставки** Бүткүл Союздук Айыл Чарба көргөзмөсүнүн экспонент-колхоздору.

ЭКСПОНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* экспонаттоо (1. *кандайдыр бир нерсени көргөзмөгө коюп көрсөтүү, экспонат катарында көргөзмөгө коюу*; 2. *фотоплёнкасына, фотопластинкасына жарык түшүрүү*).

Э'КСПОРТ *м.* экспорт, экспорттоо, экспорт кылуу (*чет мамлекетке товар же капитал чыгаруу*).

ЭКСПОРТЁР *м.* экспортёр (*экспорттоочу; чет мамлекетке товар чыгаруучу киши же мекеме*).

ЭКСПОРТИ'РОВАНИЕ *ср. см.* **экспорт.**

ЭКСПОРТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* экспорттоо экспорт кылуу (*чет мамлекетке товарды же капиталды чыгаруу*); **экспортировать лес** жыгачты экспорттоо.

Э'КСПОРТНЫЙ, -ая, -ое **экспорт**-*ко т.*; экспорттук; **экспортные товары** экспорттук товарлар.

ЭКСПРЕ'СС *м.* экспресс (*айрыкча ылдам жүрүүчү пассажирдик поезд, пароход ж. б.*); **экспресс Москва — Ленинград** Москва — Ленинград экспресси; **ехать экспрессом** экспресс менен жөнөө, экспресс менен келүү (баруу).

ЭКСПРЕССИ'ВНОСТЬ *ж. см.* **экспрессия.**

ЭКСПРЕССИ'ВНЫЙ, -ая, -ое (*выразительный*) экспрессивдүү (*ачыктыкты, маанилүүлүктү, айкындыкты көрсөтүүчү*); **экспрессивная речь** экспрессивдүү речь.

ЭКСПРЕССИОНИ'ЗМ *м. иск.* экспрессионизм (*адабиятта жана искусстводо чындыкты абдан бурмалоочу, Батыш Европадагы идеалисттик, реакциялык агым*).

ЭКСПРЕССИОНИ'СТ *м. иск., лит.* экспрессионист (*экспрессионизмдин өкүлү*).

ЭКСПРЕ'ССИЯ *ж.* (*выразительность*) экспрессия (*ачыктыкты, маанилүүлүктү, айкындыкты көрсөтүү*); **говорить с экспрессией** экспрессия менен сүйлөө.

ЭКСПРО'МТ *м.* экспромт (*даярдыксыз эле түзүлгөн ыр, музыкалык чыгарма, речь*).

ЭКСПРО'МТОМ *нареч.* даярдыксыз эле, даярданбай туруп эле; **произнести речь экспромтом** күн мурун даярданбай туруп эле сүйлөө.

ЭКСПРОПРИА'ТОР *м.* экспроприатор (*бирөөнүн бир нерсесин тартып алуучу, бирөөнү эмгегинен ажыратуучу киши; экспроприацияга катышуучу киши*).

ЭКСПРОПРИА'ЦИЯ *ж.* 1. экспроприация, экспроприациялоо, экспроприация кылуу (*бир коомдук таптын же катмардын өндүрүш каражатынын экинчи бир коомдук тап же катмар тарабынан тартып алынышы*); **экспроприация экспроприаторов** экспроприаторлорду экспроприация кылуу; 2. *юр.* экспроприация (*капиталисттик өлкөлөрдө — жеке менчиктеги мүлктү, акчасын төлөп, мамлекеттик бийликтин мажбурий түрдө алып коюу*).

ЭКСПРОПРИИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* экспроприациялоо, экспроприация кылуу.

ЭКСТА'З *м.* экстаз (*элирип, өзүн өзү унутуу даражасына жеткен абал*); **приводить в экстаз** экстаз абалына алып келүү; **впасть в экстаз** экстаз абалына келүү.

ЭКСТАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **экстаз**-*га т.*; экстаздуу; **экстатическое состояние** экстаз абалы.

ЭКСТЕНСИ'ВНЫЙ, -ая, -ое экстенсивдүү (*сапаты жагынан эмес, сан жагынан кеңейтүүгө багытталган; мис. дыйканчылыкта — жерди семиртпестен, жакшы иштетпестен, анын аянтын гана көбөйтүү*).

ЭКСТЕ'РН *м.* 1. экстерн (*окуу жайынын өзүндө окубастан, ага экзамен берүүчү адам*); 2. экстерн (*революцияга чейинки Россияда — жабык окуу жайы деп аталуучу окуу жайларында жатпастан эле, үйүнөн келип окуп туруучу окуучу*); **поступить экстерном** экстерн болуп кирүү (өтүү).

ЭКСТЕРНА'Т *м.* экстернат (*өзүнчө окуп жүрүп, тийиштүү окуу жайына экзамен берүү системасы*).

ЭКСТЕРРИТОРИА'ЛЬНОСТЬ *ж. дип.* экстерриториалдуулук (*өзгөчө артыкчылык — жергиликтүү сот тарабынан соттолбоо, налогдордон бошотуу ж. б. укугу; чет мамлекеттердин дипломатиялык өкүлдөрүнө өз ара берилген ушундай өзгөчө артыкчылык*); **право экстерриториальности** экстерриториалдуулук укугу.

ЭКСТЕРРИТОРИА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое *дип.* экстерриториалдуу, экстерриториалдуулук укугу бар.

ЭКСТЕРЬЕ'Р *м.* экстерьер (*айбандын тышкы түзүлүшү, тышкы түрү*); **экстерьер лошади** аттын экстерьери (*тышкы түрү*).

www.bizdin.kg

ЭКСТРАВАГА'НТНОСТЬ *ж.* өзүнчө бир укмуштуулук, бөлөкчөлүк, кадыресе эместик, таң калтырарлык, жалпыга мүнөздүү эместик.

ЭКСТРАВАГА'НТНЫЙ, -ая, -ое өзүнчө бир укмуш (укмуштуу), бөлөкчө, кадыресе эмес, таң калтырарлык, жалпыга мүнөздүү болбогон; **экстравагáнтный костю́м** таң калтырарлык (башкаларга таптакыр окшобогон) костюм, өзүнчө бир бөлөкчө тигилген костюм.

ЭКСТРА'КТ *м.* 1. (*выпяжка*) экстракт (*сыгынды, сыгып чыгарылган; өсүмдүк же айбандын заттарынан сыгып чыгарылган коюу нерсе, шире*); **я́годный экстрáкт** жемиш экстракты; 2. (*сжатое изложение*) кыскача айтуу (жазуу).

ЭКСТРА'КЦИЯ *ж.* экстракция (1. *мед. жулуп алып таштоо, мис. тишти*; 2. *сыгып чыгаруу, мис. майды, жемиштин ширесин*).

ЭКСТРАОРДИНА'РНОСТЬ *ж.* экстраординардуулук (*өтө эле адаттан тышкарылык, өтө аз учурай тургандык, кадыресе эместик*).

ЭКСТРАОРДИНА'РНЫЙ, -ая, -ое 1. экстраординардуу (*укмуштуу, адаттан тыш, кадыресе эмес, өтө аз учурай тургандык*); **экстраордина́рный слу́чай** экстраординардуу учур; 2. *уст.* экстраординардык (*кээ бир илимий мансаптар жөнүндө — штатта жок, штаттан тышкары*), **экстраордина́рный профе́ссор** экстраординардык профессор.

ЭКСТРЕМИ'ЗМ *м.* экстремизм (*көбүнчө саясатта — эң эле ашыра чабууга, эң эле кескин чараларды колдонууга умтулуучулук*).

ЭКСТРЕМИ'СТ *м.* экстремист (*экстремизмди колдонуучу адам*).

ЭКСТРЕМИ'СТСКИЙ, -ая, -ое **экстремизм**-*ге т.*

Э'КСТРЕННО *нареч.* өтө шашып, өтө ылдам; **э́кстренно вы́ехать в командиро́вку** өтө шашып командировкага жүрүп кетүү.

Э'КСТРЕННОСТЬ *ж.* өтө шашылыштык; **что за э́кстренность?** бул кандай шашылыштык?

Э'КСТРЕННЫЙ, -ая, -ое 1. (*срочный*) өтө шашылыш, кийинкиге калтырбай турган; **э́кстренный вы́зов врача́ к больно́му** оорута өтө шашылыш түрдө врач чакыруу; 2. (*чрезвычайный, непредвиденный*) өтө шашылыш, өтө тез, күтпөгөн жерден, чукул түрдө, күтүлбөгөн; **э́кстренный вы́пуск газе́ты** газетанын чукул түрдө чыгарылышы; **э́кстренные расхо́ды** күтүлбөгөн чыгым, күтпөгөн жерден болгон расходдор.

ЭКСЦЕ'НТРИК *м.* эксцентрик (1. *тех. тегеренүүчү кыймылды алга карата умтулуучу кыймылга айландыруучу металл диск — машинанын бир деталы*; 2. *театр. күтүлбөгөн жерден таасир кылуучу куудул номерлерди аткаруучу, цирктик же эстрадалык актёр*).

ЭКСЦЕНТРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *мат.* эксцентрдик (*жалпы орток борбору болбогон*).

ЭКСЦЕНТРИ'ЧНО *нареч.* адаттан тышкарылык менен, апенди чалыштык кылып (менен).

ЭКСЦЕНТРИ'ЧНОСТЬ *ж.* адаттагыдайдан тышкары болгондук, апенди чалыштык, апенди чалыштын иши.

ЭКСЦЕНТРИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое адаттагыдай эмес, апенди чалыш.

ЭКСЦЕ'СС *м.* 1. (*невоздержанность*) эксцесс (*өтө, ашыра чектен чыгара кылуу, ченемден тышкары кылуу*); 2. (*нарушение общественного порядка*) эксцесс (*коомдук тартипти бузуу*); **предотврати́ть вся́кие эксце́ссы** бардык эксцесстердин алдын алуу.

ЭЛАСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *см.* **эласти́чный.**

ЭЛАСТИ'ЧНОСТЬ *ж.* 1. (*упругость, гибкость*) серпилмелүүлүк (*ийилип же созулуп, кайра калыбына келүүчүлүк, мис. резина, пружина*); 2. *перен.* (*плавность, лёгкость*) ийкемдүүлүк, жеңилдик; **эласти́чность движе́ний** кыймылдын ийкемдүүлүгү (жеңилдиги).

ЭЛАСТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*упругий, гибкий*) серпилмелүү (*ийилип же созулуп, кайра калыбына келүүчү*); **эласти́чная рези́на** серпилмелүү резина; 2. *перен.* (*плавный, лёгкий*) ийкемдүү, жеңил.

ЭЛЕВА'ТОР *м.* элеватор (1. *чоң көлөмдүү механизацияланган дан сактагыч*; 2. *тех. бир жүктү бир жерден экинчи жерге чубурткуч, ташыгыч аппарат*; 3. *мед. тиш сууруучу аппарат*).

ЭЛЕГА'НТНО *нареч.* кооз, келишимдүү, көркөмдүү; **элега́нтно одева́ться** келишимдүү кийинүү.

ЭЛЕГА'НТНОСТЬ *ж.* кооздук, келишимдүүлүк, көркөмдүк, назиктик (*мис. кийим, кыймыл жөнүндө*).

ЭЛЕГА'НТНЫЙ, -ая, -ое кооз, келишимдүү, көркөм, назик (*мис. кийим, кыймыл*).

ЭЛЕГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **элегия**-*га т.*; элегиялык; **элеги́ческий жанр** элегиялык жанр; 2. *перен.* (*грустный, мечтательный*) кыялга батып, санааркаган; кайгылуу.

ЭЛЕГИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **элеги́ческий.**

ЭЛЕ'ГИЯ *ж.* элегия (1. *лит. кыялга, санаага баткан лирикалык ыр; мис. «күйгөн» өңдүү ашыктык ыр*; 2. *муз. кайгылуу, санаалуу, кыялга баткан өңдүү лирикалык музыкалык чыгарма*).

ЭЛЕКТРИЗА'ЦИЯ *ж.* 1. *физ.* электризация (*бир телого электр тогун жүргүзүү*); 2. *мед.* электризация (*электр менен дарылоо*); **врач назна́чил больно́го на электриза́цию** врач ооруну электризация менен дарылоого дайындады.

ЭЛЕКТРИЗОВА'ТЬ 1. *сов. и несов. что, физ.* электризациялоо, электризация кылуу, электрлендирүү (*бир телого электр тогун жүргүзүү*); 2. *сов. и несов. кого-что, мед.* электризациялоо, электризация кылуу (*электр менен дарылоо*); 3. *несов. перен.* электризациялоо, кызытуу, кыздыруу, козутуу (*толкундантан, козголгон абалга келтирүү*).

ЭЛЕ'КТРИК *м.* 1. *см.* **электроте́хник;** 2. электрик (*электр өндүрүш жайынын кызматчысы*).

ЭЛЕКТРИ'К *прил. неизм.* (*голубовато-синий*) көгүлтүр, көгүлтүр түс; **пла́тье цве́та электри́к** көгүлтүр түстүү көйнөк.

ЭЛЕКТРИФИКА'ЦИЯ *ж.* электрификация, электрлештирүү (*эл чарбасынын бардык тармактарында жана турмушта электр энергиясын кең жайылтуу*).

ЭЛЕКТРИФИЦИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* электрлештирүү (*эл чарбасынын бардык тармактарына жана турмушка электр энергиясын жайылтуу*).

ЭЛЕКТРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **электричество**-*го т.*; электрдик; **электри́ческая эне́ргия** электр энергиясы; **электри́ческий ток** электр тогу; **электри́ческий про́вод** электр проводу; **электри́ческая ла́мпочка** электр лампочкасы, электр лампочка; **электри́ческое освеще́ние** электр жарыгы; **электри́ческий утю́г** электр утюг.

ЭЛЕКТРИ'ЧЕСТВО *ср.* электр, электр кубаты, электр күчү.

ЭЛЕКТРИ'ЧКА *ж. разг.* электричка (*электр темир жол жана ошол жол менен жүрүүчү поезд*).

ЭЛЕКТРО- *татаал сөздүн «электрдик», «электр» деген маанини берүүчү биринчи бөлүгү; мис.*: **электроаппарату́ра** электрдик аппаратура.

ЭЛЕКТРОАППАРАТУ'РА *ж.* электрдик аппаратура.

ЭЛЕКТРОБУ'Р *м.* электробур (*электр кубаты менен иштей турган чоң бургу, чоң буроо; бул — жердин астынан кен издеген кезде колдонулат*).

ЭЛЕКТРОВО'З *м.* электровоз (*электрдин кубаты менен аракет кылып, шахтада поезддерди, вагонеткаларды ж. б. сүйрөөчү локомотив*).

ЭЛЕКТРО'Д *м. физ.* 1. электрод (*электр тогун газ же суюктукка ж. б. киргизүүчү электр өткөргүч пластинка*); **положи́тельный электро́д** *см.* **ано́д; отрица́тельный**

www.bizdin.kg

электро́д *см.* **като́д**; 2. электрод (*прибордо жана машинада электр тогун киргизип жана чыгарып туруучу жери*).

ЭЛЕКТРОДВИ'ГАТЕЛЬ *м.* электр кубатын механикалык күчкө айландыруучу машина.

ЭЛЕКТРОДВИ'ЖУЩИЙ, -ая, -ее электр кыймылын түзүүчү, электр тогун чыгаруучу; **электродвижущая сила** электр тогун чыгаруучу күч.

ЭЛЕКТРОДИНА'МИКА *ж. физ.* электродинамика (*физиканын бир бөлүгү; бул — электр тогунун касиетин изилдейт*).

ЭЛЕКТРОДИНАМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **электродинамика**-*га т.*

ЭЛЕКТРОДИНАМО'МЕТР *м. физ.* электродинамометр (*электр тогунун күчүн, чыңалышын же кубатын өлчөгүч прибор*).

ЭЛЕКТРОДОИ'ЛКА *ж.* электродоилка (*малды саап үчүн колдонулуучу электр прибору*).

ЭЛЕКТРОДО'ЙКА *ж.* электродойка (*электр аспап менен уй саап*): **электродо́йка коро́в** уйду электродоилка менен, электр саагыч менен саап.

ЭЛЕКТРОЁМКОСТЬ *ж.* электр сыйдыргычтык.

ЭЛЕКТРОЗАКА'ЛКА *ж.* электр менен сугаруу (*мис. электр печтеринде болотту электр менен сугаруу*).

ЭЛЕКТРОИЗМЕРИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое электр өлчөгүч, электр күчүн (кубатын) өлчөгүч; **электроизмери́тельный прибо́р** электр өлчөгүч прибор.

ЭЛЕКТРОКА'Р *м.* электрокар (*аккумулятордон азыктануучу, электр кыймылдаткычы бар кичине араба*).

ЭЛЕКТРОКАРДИОГРА'ММА *ж. мед.* электрокардиограмма (*жүрөктүн иштешин көрсөтүүчү, электр тогунун ийри жазуусу*).

ЭЛЕКТРОКОМБА'ЙН *м.* электрокомбайн (*электрдин күчү менен жүрүүчү комбайн*).

ЭЛЕКТРОЛА'МПА *ж.* электролампа, электр лампасы.

ЭЛЕКТРОЛА'МПОВЫЙ, -ая, -ое **электролампа**-*га т.*; **электрола́мповый заво́д** электр лампаларын жасай турган завод.

ЭЛЕКТРОЛЕЧЕ'БНИЦА *ж.* электролечебница, электр менен дарылоочу жай.

ЭЛЕКТРОЛЕЧЕ'НИЕ *ср.* электролечение, электр менен дарылоо (*электр тогу менен дарылоо*).

ЭЛЕКТРО'ЛИЗ *м. физ.* электролиз (*электр тогунун зат аркылуу өткөндө ал заттын составдык бөлүктөргө бөлүнүшү*).

ЭЛЕКТРОЛИ'Т *м. физ.* электролит (*эритинди; мына ушул эритинди аркылуу электр тогу өткөндө зат өзүнүн составдык бөлүктөрүнө бөлүнөт*).

ЭЛЕКТРОЛИТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **электролиз**-*ге*, **электролит**-*ке т.*; электролиздүү, электролиздик; **электролити́ческая ва́нна** электролиздүү ванна (*электр тогунун жардамы менен заттарды бөлүктөргө ажырата турган эритиндиси бар сосуд*); **электролити́ческие мета́ллы** электролиздик металлдар; **электролити́ческое желе́зо** электролиздик темир.

ЭЛЕКТРОМАГНЕТИ'ЗМ *м. физ.* электромагнетизм (1. *электр тогу аркылуу пайда болуучу магнит кубулуштарынын жыйындысы*; 2. *электромагнит кубулушу жөнүндөгү илим*).

ЭЛЕКТРОМАГНИ'Т *м. физ.* электромагнит (*оролгон сымдар аркылуу электр тогун өткөргөндө магниттене турган темир же болоттун жумшак бир бөлүгү*).

ЭЛЕКТРОМАГНИ'ТНЫЙ, -ая, -ое **электромагнит**-*ке*, **электромагнетизм**-*ге т.*; электромагниттик; **электромагни́тные во́лны** электромагниттик толкундар.

ЭЛЕКТРОМАШИНОСТРОЕ'НИЕ *ср.* электромашина курулушу (*электромотор, турбогенераторлорду ж. б. өндүрүүчү, иштеп чыгаруучу электр өндүрүш жайынын бир тармагы*).

ЭЛЕКТРОМЕТАЛЛУ'РГИЯ *ж.* электрометаллургия (*электр тогунун жардамы менен металлдарды жана анын эритиндилерин өнөр жайларда иштеп чыгуу*).

ЭЛЕКТРО'МЕТР *м. физ.* электрометр (*электрдин чыңалышын өлчөгүч прибор*).

ЭЛЕКТРОМЕХА'НИК *м.* электромеханик (*электромеханика боюнча специалист*).

ЭЛЕКТРОМЕХА'НИКА *ж.* электромеханика (*электромеханиканын электрдик кыймылдаткычтарды, машиналарды жасоо жана эксплуатациялоо жөнүндөгү бир бөлүмү*).

ЭЛЕКТРОМЕХАНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **электромеханика**-*га т.*; электромеханикалык; **электромехани́ческий цех** электромеханикалык цех; **электромехани́ческая до́йка коро́в** уйду электромеханикалык жол менен саап.

ЭЛЕКТРОМОЛОТЬБА' *ж.* электромолотьба (*электр күчү менен эгин бастыруу*).

ЭЛЕКТРОМОНТЁР *м.* электромонтёр, электр монтёру (*электр жабдыктарын, шаймандарын орнотуучу монтёр*).

ЭЛЕКТРОМОТО'Р *м.* электромотор (*электр кыймылдаткыч*).

ЭЛЕКТРО'Н *м. физ.* электрон (*терс электрдин эң кичине бөлүкчөсү, атомдун составдык бөлүгү*).

ЭЛЕКТРОНАГРЕВА'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое электронагревательный, электр менен жылытуучу, электр менен ысытуучу; **электронагрева́тельный прибо́р** электронагревательный прибор.

ЭЛЕКТРОНАСО'С *м.* электронасос, электр насосу (*электрдин күчү менен иштөөчү насос*).

ЭЛЕКТРО'НИКА *ж. физ.* электроника (*электротехниканын бир бөлүгү; бул — газдуу айланадагы жана абасыз мейкиндиктеги электр кубулушун изилдейт*).

ЭЛЕКТРО'ННЫЙ, -ая, -ое **электроника**-*га т.*; электронный, электрондук, электрондуу; **электро́нная тео́рия** электрондук теория; **электро́нная ла́мпа** *рад.* электрондук лампа.

ЭЛЕКТРОПА'ХОТА *ж.* электропахота (*электр күчү менен жерди айдоо*).

ЭЛЕКТРОПЕРЕДА'ЧА *ж.* электропередача, электр берүү (1. *аралыкка электр бериш, таратыш*; 2. *ушундай электр берүү үчүн иштелген жабдыктардын жыйындысы*).

ЭЛЕКТРОПЕ'ЧЬ *ж.* электропечь, электр меши.

ЭЛЕКТРОПИЛА' *ж.* электр араа.

ЭЛЕКТРОПЛА'ВКА *ж.* электроплавка, электр менен эритүү.

ЭЛЕКТРОПЛИ'ТКА *ж.* электр плиткасы.

ЭЛЕКТРОПЛУ'Г *м.* электроплуг, электр соко (*электр күчү менен жүрүүчү соко*).

ЭЛЕКТРОПО'ЕЗД *м.* электропоезд (*электр күчү менен жүрүүчү поезд*).

ЭЛЕКТРОПРИБО'Р *м.* электроприбор (*турмушта колдонулган электр приборлору: чайнек, плитка, утюг ж. б.*).

ЭЛЕКТРОПРО'ВОД *м.* электропровод (*электр тогун өткөрүп берип туруучу провод*).

ЭЛЕКТРОПРОВО'ДКА *ж.* электр өткөрүү (*бир жердеги электропроводдорунун тармагы*).

ЭЛЕКТРОПРОВО'ДНОСТЬ *ж. физ.* электр тогун өткөргүчтүк (*электр тогун өткөрүүгө жөндөмдүүлүк*); **электропрово́дность мета́ллов** металлдардын электр тогун өткөргүчтүгү.

ЭЛЕКТРОПРОВО'ДНЫЙ, -ая, -ое *физ.* электр өткөргүч.

ЭЛЕКТРОПЫЛЕСО'С *м.* электропылесос (*электр күчү менен чаңды соруп тазалагыч машина*).

ЭЛЕКТРОСВА'РКА *ж.* электросварка, электр менен ширетүү (*электр жолу менен кыздырып эки металлды ширетүү*).

www.bizdin.kg

ЭЛЕКТРОСВА'РЩИК *м.* электросварщик (*электр менен ширеткич киши, электросварка боюнча специалист*).

ЭЛЕКТРОСЕ'ТЬ *ж.* электросеть (*электр кубатын өткөрүүчү сым ж. б. жыйындысы*); **ремо́нт электросе́ти** электросеттин ремонту, электросетти ремонт кылуу.

ЭЛЕКТРОСКО'П *м.* электроскоп (*эки нерсенин, эки заттын ортосундагы электр тогунун күчүн өлчөөчү же билүүчү жөнөкөй прибор*).

ЭЛЕКТРОСТА'НЦИЯ *ж.* электростанция, электр станциясы (*электр энергиясын иштеп чыгаруучу станция*).

ЭЛЕКТРОСТА'ТИКА *ж. физ.* электростатика (*физиканын бир бөлүмү; бул — кыймылдабас электр заряддарынын касиеттерин изилдейт*).

ЭЛЕКТРОСТРИ'ЖКА *ж.* электространжка, электр кырккыч, электр кырккыч менен кыркуу (*кичинекей электромотор аркылуу кыймылга келген прибор менен жүн кыркуу*); **электростри́жка ове́ц** койду электр кырккыч менен кыркуу.

ЭЛЕКТРОТЕРАПИ'Я *ж.* электротерапия (*электр менен дарылоо*).

ЭЛЕКТРОТЕ'ХНИК *м.* электротехник (*электротехника боюнча специалист*); **инжене́р-электроте́хник** инженер-электротехник, электротехника боюнча инженер.

ЭЛЕКТРОТЕ'ХНИКА *ж.* электротехника (1. *электрди практикалык максаттар үчүн колдонуу жөнүндөгү илим*; 2. *электр энергиясын иштеп чыгаруу жана пайдалануу үчүн шаймандар жасап чыгаруучу өнөр жайлардын бир тармагы*).

ЭЛЕКТРОТЕХНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **электротехника**-*га т.*; электротехникалык; **электротехни́ческая промы́шленность** электротехникалык өнөр жай.

ЭЛЕКТРОТОВА'РЫ *мн.* электр товарлар (*электрге керектүү жарак-жабдыктар, товарлар, электр приборлору ж. б.*).

ЭЛЕКТРОТРА'КТОР *м.* электротрактор, электр трактору (*электр күчү менен жүрө турган трактор*).

ЭЛЕКТРОУТЮ'Г *м.* электроутюг, электр утюгу.

ЭЛЕКТРОХИМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **электрохимия**-*га т.*; электрохимиялык; **электрохими́ческое явле́ние** электрохимиялык кубулуш.

ЭЛЕКТРОХИ'МИЯ *ж.* электрохимия (*физикалык химиянын бир бөлүмү; бул—электр тогунун аракети менен пайда болуучу химиялык процесстерди, жана дагы химиялык процесс аркылуу пайда болуучу электр кубулуштарын изилдейт*).

ЭЛЕКТРОЭНЕ'РГИЯ *ж.* электроэнергия, электр энергиясы, электр кубаты.

ЭЛЕМЕ'НТ *м.* 1. (*составная часть сложного целого*) элемент (*татаал бир бүтүндүктүн составдык бөлүгү*); **важне́йшие элеме́нты драмати́ческого произведе́ния** драмалык чыгарманын зор маанилүү элементтери; 2. **элеме́нты** *мн.* (*основы, начала*) элементтер (*бир нерсенин башталгычы*); **элеме́нты а́лгебры** алгебранын элементтери; 3. *хим.* элемент (*жөнөкөй химиялык жол менен эң жөнөкөй составдык бөлүккө ажыралбай турган зат*); **периоди́ческая систе́ма элеме́нтов** элементтердин периодический системасы; 4. *физ.* элемент (*электр тогун алууга арналган прибор*); **гальвани́ческий элеме́нт** гальваникалык элемент; **сухо́й элеме́нт** кургак элемент; ◇ **прогресси́вные элеме́нты о́бщества** коомдун прогрессивдүү элементтери; **подозри́тельный элеме́нт** күнөмдүү, шектүү элемент.

ЭЛЕМЕНТА'РНО *нареч.* баарыга түшүнүктүү, жөнөкөй.

ЭЛЕМЕНТА'РНОСТЬ *ж.* баарыга түшүнүктүүлүк, жөнөкөйлүк.

ЭЛЕМЕНТА'РНЫЙ, -ая, -ое 1. (*начальный*) элементардык, баштапкы, алгачкы, негизине гана тийиштүү; **элемента́рная матема́тика** элементардык математика; 2. (*простейший*) жөнөкөй, баарыга түшүнүктүү, өзүнөн өзү белгилүү, түшүндүрүүнү керек кылбай турган; **элемента́рный спо́соб реше́ния зада́чи** эсепти чыгаруунун жөнөкөй жолу; 3. *перен.* (*упрощённый, ограниченный*) жөнөкөй, терең эмес, чектелген, оңойлотулган; **элемента́рный взгляд на ве́щи** буюмга жөнөкөй (терең эмес) көз караш.

ЭЛЕРО'НЫ *мн.* (*ед.* **элеро́н** *м.*) *ав.* элерондор (*самолёттун бөлүктөрүнүн бири*).

ЭЛИ'ЗИЯ *ж. лингв.* элизия (*сөздүн аягы үндүү менен бүтүп, ага удаалаш сөз үндүү менен башталганда, аякы үндүүнүн түшүп калышы: сары ала — сарала*).

ЭЛИКСИ'Р *м.* 1. (*настой*) эликсир (*медицинада жана косметикада колдонулуучу спирттүү эритиндинин бир түрү*); **зубно́й эликси́р** тиш эликсири; 2. *уст.* (*волшебный напиток*) эликсир, мүрөктүн суусу (*адамдын жашын узартат имиш деген суусун; буга эски үрп-адатты бек туткан адамдар ишенет*).

ЭЛИМИНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* алып таштоо, чыгарып таштоо; **элимини́ровать препя́тствия** тоскоолдукту алып таштоо.

Э'ЛЛИНГ *м.* эллинг (1. *кеменин корпусу жасала турган курулуш*; 2. *ав. дирижабль жана аэростат туруучу үй*).

ЭЛЛИНИ'ЗМ *м.* эллинизм (1. *байыркы грек тилинин башка тилге өткөн өзгөчөлүктөрү*; 2. *ист. байыркы грек маданиятынын Александр Македонскийдин жеңип алыштарынан кийин кең жайылган доору*).

ЭЛЛИНИ'СТ *м.* эллинист (*байыркы грек тили жана адабияты жагынан специалист*).

ЭЛЛИНИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **эллинизм**-*ге т.*; эллинисттик; **эллинисти́ческая культу́ра** эллинисттик маданият.

Э'ЛЛИНСКИЙ, -ая, -ое **эллинизм**-*ге т.*; эллинисттик (*байыркы гректик; Байыркы Грециянын маданиятына тиешелүү*).

Э'ЛЛИНЫ *мн.* эллиндер (*байыркы гректер*).

Э'ЛЛИПС *м.* эллипс (1. *мат. конус жалпактыгын кескилөө аркылуу жасалган жумуртка формасындагы сөлпү тегерек*; 2. *лингв. өзүнөн өзү оңой билинүүчү сөздү речте түшүрүп таштоо*).

Э'ЛЛИПСИС *м. см.* **э́ллипс**.

ЭЛЛИПСО'ИД *м. мат.* эллипсоид (*эллипстин өзүнүк октторунун биреөнүн тегерегинде айлануусунан алынуучу геометриялык тело*).

ЭЛЛИПТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **эллипс** 1-*ге т.*; эллипс формалуу, сөлпү тегерек формалуу.

ЭМА'ЛЕВЫЙ, -ая, -ое **эмаль** 1-*ге т.*; ◇ **эма́левая кра́ска** эмаль боёк (*тез кургоочу жылтырак боёк*).

ЭМАЛИРО'ВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **эмалирова́ть**; 2. *прил.* эмалданган, эмаль менен капталган; **эмалиро́ванная кастрю́ля** эмалданган кастрюля.

ЭМАЛИРОВА'ТЬ *несов. что* эмалдоо, эмаль менен каптоо.

ЭМАЛИРО'ВКА *ж.* 1. (*действие*) эмалдоо, эмаль менен каптоо; 2. (*слой эмали*) эмаль катмары.

ЭМАЛИРО'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое эмалдоочу, эмалдагыч, эмаль менен каптагыч.

ЭМА'ЛЬ *ж.* 1. эмаль (*металл буюмдардын сыртына коозлук үчүн же дат басуудан сактоо үчүн капталуучу чыны сыяктуу нерсе*); 2. (*изделия*) эмалдап жасалган нерселер; **колле́кция эма́лей** эмалдап жасалган нерселердин коллекциясы; 3. *анат.* эмаль (*тиштин жалтырак катуу сырты*); **зубна́я эма́ль** тиштин эмали.

ЭМАНА'ЦИЯ *ж. физ., хим.* эманация (*радиоактивдүү заттардын бөлүнүүсүнөн чыккан газ түрүндөгү натыйжа*), **эмана́ция ра́дия** радийдин эманациясы.

ЭМАНСИПА'ЦИЯ *ж.* эмансипация, азаттык, азат кылуу, боштондук, кутулуу, куткаруу (*биреөгө көз каранды болуудан, зэилүүдөн кутулуу*); **эмансипа́ция же́нщин** аялдардын азат болушу.

www.bizdin.kg

ЭМАНСИПИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого* эмансипация кылуу, азат кылуу, бошотуу, кутултуу (*көз карандылыктан, эзилүүдөн куткаруу*).

ЭМАНСИПИ'РОВАТЬСЯ 1. *сов. и несов.* азат болуу, боштондук алуу, эркиндик алуу; 2. *несов. страд. к* **эмансипи́ровать.**

ЭМБА'РГО *ср. нескл.* эмбарго (1. *бир мамлекеттен экинчи бир мамлекетке чет мамлекеттик товарларды, баалуу нерселерди ташып чыгуу же ташып киргүүгө тыюу салуу*; 2. *чет мамлекеттин мүлкүн кармап алуу, көбүнчө — башка бир өлкөнүн кемелерин портко киргүүгө же башка өлкөлөрдүн кемелеринин өз портторунан чыгуусуна тыюу салуу*); **наложи́ть эмба́рго** эмбарго салуу, тыюу салуу.

ЭМБЛЕ'МА *ж.* эмблема, белги (*бир түшүнүк же идеянын символдук сүрөтү, шарттуу белгиси*); **серп и мо́лот — эмбле́ма едине́ния рабо́чих и кресстья́н** орок жана балка — жумушчулар менен дыйкандардын биригишинин эмблемасы (белгиси).

ЭМБЛЕМАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое эмблемалуу, эмблемалык; **эмблемати́ческий знак** эмблемалык белги.

ЭМБРИОГЕНЕ'З *м. биол.* эмбриогенез (*эмбриондук өрчүү процесси; см.* **эмбрио́н**).

ЭМБРИО'ЛОГ *м.* эмбриолог (*эмбриология боюнча специалист*).

ЭМБРИОЛО'ГИЯ *ж.* эмбриология (*биологиянын бир бөлүгү; бул — айбандардын, аны менен катар кишинин да эмбриондорунун өрчүшүн изилдейт; см.* **эмбрио́н**).

ЭМБРИО'Н *м. биол.* эмбрион (*өсүмдүктөрдүн же айбандардын түйүлдүгү*).

ЭМБРИОНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое **эмбрион**-*го т.*; эмбрионалдык; **в эмбриона́льном состоя́нии** эмбрионалдык абалда (*баштапкы абалы*).

ЭМИГРА'НТ *м.* эмигрант (*бир өлкөдөн башка өлкөгө көчүп кеткен киши; иммиграннттын карама-каршысы*).

ЭМИГРА'НТКА *женск. р. к* **эмигра́нт;** эмигрантка.

ЭМИГРА'НТСКИЙ, -ая, -ое **эмигрант**-*ка т.*

ЭМИГРАЦИО'ННЫЙ, -ая, -ое **эмиграция**-*га т.*; эмиграциялык.

ЭМИГРА'ЦИЯ *ж.* 1. эмиграция (*түрдүү саясий, диний, экономикалык ж. б. себептер менен өз ата журтунан башка өлкөгө көчүү*); **жить в эмигра́ции** эмиграцияда туруу; 2. *собир.* (*эмигранты*) бир өлкөдө жашоочу эмигранттар.

ЭМИГРИ'РОВАТЬ *сов. и несов.* башка өлкөгө көчүү.

ЭМИ'Р *м.* эмир (*мусулмандык Чыгыштагы кээ бир өлкөлөрдө — өкмөт башкаруучунун титулу*).

ЭМИССА'Р *м.* эмиссар (*бир саясий же мамлекеттик уюм тарабынан жашырын тапшырма менен жиберилген адам*).

ЭМИССИО'ННЫЙ, -ая, -ое **эмиссия**-*га т.*; **эмиссио́нный банк** эмиссиялык банк.

ЭМИ'ССИЯ *ж. эк.* эмиссия (*баалуу кагаздар, кагаз акчаларын чыгаруу*).

ЭМОЦИОНА'ЛЬНОСТЬ *ж.* эмоционалдуулук, сезимге берилүүчүлүк, кызуулук, тез таасирленүүчүлүк.

ЭМОЦИОНА'ЛЬНЫЙ, -ая, -ое эмоционалдуу, сезимге берилүүчү, кызуу, тез таасирленүүчү; **эмоциона́льная речь** эмоционалдуу речь; **эмоциона́льный челове́к** эмоционалдуу киши, сезимге берилүүчү киши.

ЭМО'ЦИЯ *ж.* эмоция (*чын көңүлдөн кайгыруу, чын көңүлдөн кубануу, күчтүү сезим*); **эмо́ция ра́дости** сүйүнүчтүн эмоциясы; **эмо́ция гне́ва** ачуулануу (каарлануу) эмоциясы.

ЭМПИРЕ'Й *м.*: **вита́ть в эмпире́ях** *ирон.* ойго чөмүлүү, фантазия кылуу, реалдык чындыктан ажырап туруу.

ЭМПИРИ'ЗМ *м. филос.* эмпиризм (*теориялык жалпылоолордун маанисин баалабаган, ошонун натыйжасында кубулуштардын өз ара байланыштарын жана өнүгүү закондорун ачуу мүмкүнчүлүгүнөн ажыраган, сезим түшүнүгүн, тажрыйбаны дүйнөнү таануунун бирден-бир булагы деп эсептеген философиялык окуу*).

ЭМПИ'РИК *м. филос.* эмпирик (*эмпиризмди жактоочу, эмпиризмдин жолун жолдоочу*).

ЭМПИРИОКРИТИЦИ'ЗМ *м. филос.* эмпириокритицизм (*материализмге душман болгон, материалдык дүйнөнүн объективдүү жашашын танган, 19 кылымдын акырында — 20 кылымдын башында жашаган, реакциячыл субъективдик-идеалисттик философиялык агым*).

ЭМПИРИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. **эмпиризм**-*ге т.*; 2. **эмпирия**-*га т.*; тажрыйбага негизделген.

ЭМПИРИ'ЧНОСТЬ *ж. филос.* эмпиризмге абдан берилгендик, эмпиризм менен толгондук.

ЭМПИРИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *филос.* эмпиризмге абдан берилген, эмпиризм менен толгон; **эмпири́чный вы́вод** эмпиризм менен толгон жыйынтык.

ЭМПИРИ'Я *ж. филос.* эмпирия (*сезүү органдары аркылуу билинүү, адамдын тажрыйбасы жана да табигый шарттардагы байкоолор*).

ЭМУ'ЛЬСИЯ *ж.* эмульсия (1. *хим.* *ичинде кандайдыр бир заттын эрибей турган тамчылары көп болгон суюктук*; 2. *фотопластинкада, фотокагазда жарыкты тез сезгич катмары*).

ЭМФА'ЗА *ж.* эмфаза (*сөздү, кээ бир үнсүз тыбыштарды күч менен айтуу*).

ЭМФАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **эмфаза**-*га т.*; эмфатикалык; **эмфати́ческий хара́ктер ре́чи** речтин эмфатикалык мүнөзү.

ЭМФИЗЕ'МА *ж. мед.* эмфизема; **эмфизе́ма лёгких** өпкөнүн эмфиземасы (*өпкөнүн көлөмүнүн оорулуу чоңоюшу*).

ЭНДОГЕ'ННЫЙ, -ая, -ое эндогендик (1. *бот. ич ткандардан курулган; өсүмдүктүн мүчөсү жөнүндө*; 2. *геол., мед. ички себептердин натыйжасынан келип чыгуучу*).

ЭНДОКАРДИ'Т *м. мед.* эндокардит (*жүрөктүн ички кабыгынын сезгениши*).

ЭНДОКРИ'ННЫЙ, -ая, -ое *биол.* эндокриндик (*ички секреция бездерине тиешелүү*); **эндокри́нные же́лезы** эндокриндик бездер; **эндокри́нный препара́т** эндокриндик препарат.

ЭНДОКРИНОЛО'ГИЯ *ж.* эндокринология (*ички секреция бездери жөнүндөгү илим*).

ЭНДОТЕ'ЛИЙ *м. биол.* эндотелий (*кан жүрүү тамырларына, лимфа тамырларына жана жүрөктүн ички бооруна төшөлүүчү жалпак клеткалардын катмары*).

Э'НДШПИЛЬ *м. шахм.* эндшпиль (*шахмат партиясынын акыркы, корутунду бөлүгү*).

ЭНЕРГЕ'ТИК *м.* энергетик (*энергетика боюнча специалист*).

ЭНЕРГЕ'ТИКА *ж.* энергетика (1. *энергиянын ар түрлөрүн колдонуунун жана эксплуатация кылуунун жолдорун иштеп чыгуучу техниканын тармагы*; 2. *физ. энергия жана анын айланышын текшерүүчү, физиканын бир бөлүмү*).

ЭНЕРГЕТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **энергетика**-*га т.*; энергетикалык; **энергети́ческий институ́т** энергетикалык институт; **энергети́ческое хозя́йство** энергетикалык чарба.

ЭНЕРГИ'ЧНО *нареч.* кайраттуу, активдүү, жигердүү, чечкиндүү; **энерги́чно взя́ться за де́ло** ишке активдүү (кайраттуу) киришүү.

ЭНЕРГИ'ЧНОСТЬ *ж.* кайраттуулук, активдүүлүк, жигердүүлүк, чечкиндүүлүк, кужурмөндүк, тырышчаактык.

ЭНЕРГИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое кайраттуу, активдүү, жигердүү, чечкиндүү, кужурмөн, жандуу, тырышчаак; **энерги́чный челове́к** кужурмөн киши; **энерги́чные ме́ры** чечкиндүү чаралар.

ЭНЕ'РГИЯ *ж.* 1. *физ. тех.* энергия, кубат, күч (*материянын касиети — анын кыймыл өлчөмү; иш иштөөгө*

www.bizdin.kg

жөндөмдүүлүк); **электри́ческая эне́ргия** электр энергиясы; **а́томная эне́ргия** атом энергиясы; **теплова́я эне́ргия** жылуулук энергиясы; **лучи́стая эне́ргия** шоолалуу (нурдуу) энергия; **зако́н сохране́ния и превраще́ния эне́ргии** энергиянын сакталуу жана айлануу закону; **затра́та эне́ргии** энергияны жумшоо; **2.** (*деятельная сила, решительность, настойчивость*) жигердүүлүк, чечкиндүүлүк, кайрат, турумдуулук; **с эне́ргией приня́ться за рабо́ту** кубаттуулук менен ишке киришүү, кубаттуулук менен ишти колго алуу.

ЭНЕРГО- *татаал сөздүн «энергия» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү.*

ЭНЕРГОЁМКИЙ, -ая, -ое энергияны көп талап кылуучу (керек кылуучу); **энергоёмкие произво́дства** энергияны көп талап кылуучу өндүрүштөр.

Э'ННЫЙ, -ая, -ое (*любой, некоторый*) кайсынысы болбосун, кайсы бири, баланча; **э́нное число́** кайсы бир сан, баланча сан.

ЭНТОДЕ'РМА *ж. биол.* энтодерма (*көп клеткалуу жаныбарлардын уругунун ички кабаты*).

ЭНТОМО'ЛОГ *м.* энтомолог (*энтомология жагынан специалист*).

ЭНТОМОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **энтомология**-*га т.*; энтомологиялык; **энтомологи́ческий журна́л** энтомологиялык журнал.

ЭНТОМОЛО'ГИЯ *ж.* энтомология (*зоологиянын бир бөлүмү; бул — курт-кумурскаларды изилдейт*).

ЭНТУЗИА'ЗМ *м.* энтузиазм; кайрат, жигер; **тво́рческий энтузиа́зм** чыгармачылык энтузиазм; **рабо́тать с энтузиа́змом** энтузиазм менен иштөө.

ЭНТУЗИА'СТ *м.* энтузиаст (*ишке өтө ынта менен берилген; энтузиазм менен иштөөчү киши*); **энтузиа́сты социалисти́ческих новостро́ек** социалисттик жаңы курулуштардын энтузиасттары.

ЭНТУЗИА'СТКА *женск. р. к* **энтузиа́ст**; энтузиастка.

ЭНЦЕФАЛИ'Т *м. мед.* энцефалит (*мээнин сезгениши*).

ЭНЦИКЛОПЕДИ'ЗМ *м.* энциклопедизм (*билимдин ар түрдүү жагынан билимдүү болуу; билимдин ар түрдүү бөлүгүнөн кабардар болуу*).

ЭНЦИКЛОПЕДИ'СТ *м.* энциклопедист (**1.** *бардык жагынан билимдүү, кең маалыматтуу, билимдин ар түрдүү тармагынан кабары бар киши;* **2.** *ист. 18 кылымдын акырындагы Францияда болгон алдыңкы ишмерлер группасынын окулу*).

ЭНЦИКЛОПЕДИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **энциклопедия**-*га т.*; энциклопедиялык.

ЭНЦИКЛОПЕ'ДИЯ *ж.* энциклопедия (*бардык билимдерден же билимдин бир атайын тармагынан жыйнактуу маалымат берүүчү, алиппе тартибинде, кээде тема боюнча түзүлгөн илимий жана справочный түрүндө чыгарылган китеп*); **Больша́я сове́тская энциклопе́дия** Советтик Чоң Энциклопедия; ◇ **он — ходя́чая энциклопе́дия** *разг.* ал — басып жүргөн энциклопедия (*бардык суроого жооп бере алган, бардык маселени чече ала турган киши*).

ЭОЛИ'Т *м. археол.* эолит (*таш кылымынын байыркы доору, бул доордо адам баласы таштан өтө эле жөнөкөй куралдар жасашкан*).

ЭО'ЛОВА: эо́лова а́рфа Эол арфасы (*кылдары бар сандык; бул кылдар кичинекей жел аргынын таасири менен уккулуктуу үн чыгарат*).

ЭПИГО'Н *м.* эпигон (*бир коомдук — саясий, адабий, илимий ж. б. — багытты жактаган, бирок өзүнүн чыгармачылык өзгөчөлүгү болбогон киши*).

ЭПИГО'НСКИЙ, -ая, -ое **эпигон**-*го т.*; эпигондук.

ЭПИГО'НСТВО *ср.* эпигондук (*см.* **эпиго́н**).

ЭПИГРА'ММА *ж.* эпиграмма (**1.** *сатира түрүндө жазылган кыскача ыр;* **2.** *байыркы гректерде — эстеликке, молого, үйдүн боорунa ж. б. жазылган кыскача ыр*).

ЭПИГРАММАТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **эпиграмма**-*га т.*; эпиграммалык; **эпиграммати́ческий вы́пад** *против кого-л.* *бирөөгө каршы* эпиграммалык кылык көрсөтүү.

ЭПИ'ГРАФ *м.* **1.** эпиграф (*текстке кыскача түрдө түшүнүк жана негизги идеясын берүү максаты менен чыгарманын башына же ар бир бөлүмдүн четине жазылган кыскача цитата же санат сөз*); **взять эпи́графом стро́ки из Пу́шкина** эпиграф кылып Пушкинден бир сап ыр алуу; **2.** эпиграф (*байыркы гректерде — бир эстеликтин бетине жазылган жазуу*).

ЭПИГРА'ФИКА *ж.* эпиграфика (*байыркы жазуулар жөнүндөгү илим*).

ЭПИДЕМИО'ЛОГ *м.* эпидемиолог (*эпидемиология боюнча специалист*).

ЭПИДЕМИОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **эпидемиология**-*га т.*; эпидемиологиялык; **эпидемиологи́ческая лаборато́рия** эпидемиологиялык лаборатория.

ЭПИДЕМИОЛО'ГИЯ *ж.* эпидемиология (*жугуштуу оорулардын чыгышынын жана күчөшүнүн закондорун, ал оору менен күрөшүү, аны эскертүү чараларын изилдөө жөнүндөгү илим*).

ЭПИДЕМИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **эпидемия**-*га т.*; эпидемиялык; **эпидеми́ческие боле́зни** эпидемиялык оорулар.

ЭПИДЕ'МИЯ *ж.* эпидемия (*жугуштуу оорунун абдан жайылып кетиши*); **эпиде́мия гри́ппа** грипптин эпидемиясы, грипп оорусунун эпидемиясы.

ЭПИДЕ'РМА *ж. анат.* эпидерма (*айбандардын терисинин жана кээ бир өсүмдүктөрдүн кыртышынын эң сыртки катмары*).

ЭПИЗО'Д *м.* **1.** (*происшествие, событие, незначительный случай*) эпизод, окуя, болгон окуя; **дое́хать без вся́ких эпизо́дов** эч кандай окуясыз жетүү; **2.** *лит.* эпизод (*өзүнчө мааниси болгон адабияттык чыгарманын бөлүгү*); **вставно́й эпизо́д в пье́се** пьесадагы кириндиэпизод.

ЭПИЗОДИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое дайыма болуп турбаган, кээ бир убакта, мезгил-мезгили менен болуучу; **эпизоди́ческие встре́чи** мезгил-мезгили менен кезигишүү.

ЭПИЗОДИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое *см.* **эпизоди́ческий**.

ЭПИЗООТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое *вет.* **эпизоотия**-*га т.*

ЭПИЗОО'ТИЯ *ж. вет.* эпизоотия (*малдын өлөт, темтең, шарп сыяктуу жугуштуу ооруларынын кең таралышы*).

ЭПИКУРЕ'ЕЦ *м.* эпикурчул (**1.** *филос. эпикуреизмди жактоочу;* **2.** *өз жыргалчылыгын, сезим ыракатын бардык нерседен жогору коюучу адам*).

ЭПИКУРЕИ'ЗМ *м.* эпикуреизм (**1.** *филос. байыркы гректердин философу Эпикурдун динге каршы материалисттик окуусу;* **2.** *Эпикурдун окуусун бурмалаган буржуазиялык көз караш — сезим ыракатынан гана турмуштун маанисин көргөн көз караш*).

ЭПИКУРЕ'ЙСТВО *ср.* эпикурчулдук (*сезим ыракатына, назик турмушка берилип кетүүчүлүк*).

ЭПИЛЕ'ПСИЯ *ж. мед.* эпилепсия, талма (*эс-учун жоготуп, талма сыяктуу болгон нерсдик оору*).

ЭПИЛЕ'ПТИК *м. мед.* эпилептик (*эпилепсия, талма менен ооруган киши*).

ЭПИЛЕПТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **эпилепсия**-*га т.*

ЭПИЛО'Г *м.* эпилог (**1.** *байыркы грек драмасында — автордук ниетин же оюндун мүнөзүн түшүндүрүп, көрүүчүлөргө карата айтылган корутунду;* **2.** *көркөм чыгарманын корутунду бөлүгү*).

ЭПИСТОЛЯ'РНЫЙ, -ая, -ое эпистолярдык (*кат формасында*); **рома́н в эпистоля́рной фо́рме** эпистолярдык формадагы роман (*кат жазышуу формасындагы роман*).

ЭПИТА'ФИЯ *ж.* эпитафия (*көр үстүндөгү жазуу*).

ЭПИТЕ'ЛИЙ *м. анат.* эпителий (*дененин сыртын каптап бир-бирине тыгыз жаткан, түрдүү формадагы клеткалар*).

ЭПИ'ТЕТ *м. лит.* эпитет (*көбүрөөк кооздоого жетишүү үчүн көркөм адабиятта бир нерсенин атына кошул-*

www.bizdin.kg

ланып айтылуучу аныктама, мисалы Манастан: «Көк жал», «Кабылан» ж. б.).

ЭПИЦЕ'НТР *м. геол.* эпицентр (*жер титирөө борборунун чөйрөсү*).

ЭПИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое 1. эпос-*ко т.*; эпостук; **эпи́ческая поэ́зия** эпостук поэзия; 2. *перен.* (*бесстрастный*) кебелбеген, сезимге берилбеген, камырабаган; **сохрани́ть эпи́ческое споко́йствие** такыр эле камырабаган абалда болуу.

ЭПОЛЕ'ТЫ *мн.* (*ед.* **эполе́т** *м.*) *уст.* эполет (*параддык погондор; см.* **пого́н**).

ЭПОПЕ'Я *ж.* 1. *лит.* эпопея (*бир далай тарыхый окуяларды сүрөттөөчү ири адабий чыгарма*); 2. *перен.* эпопея (*бир далай бири менен бири байланышкан ири чоң окуялар*); **эпопе́я Вели́кой Оте́чественной войны́** Улуу Ата Мекендик Согуштун эпопеясы.

Э'ПОС *м. лит.* эпос (1. *баатырдык жөнүндөгү элдик оозеки чыгарма*; 2. *аңгеме түрүндө айтылган жанр*).

ЭПО'ХА *ж* эпоха, доор, заман; **сове́тская эпо́ха** советтик доор; **геологи́ческие эпо́хи** геологиялык доорлор.

Э'РА *ж.* 1. эра, заман (*жылдын саналышы башталган убак*); **в тре́тьем ве́ке до на́шей э́ры** биздин заманга чейинки үчүнчү кылымда; 2. (*эпоха, период*) эра, доор, заман; **э́ра пролета́рских револю́ций** пролетардык революциялар заманы.

ЭРИТРОЦИ'Т *м. физиол.* эритроцит (*кызыл кан шариги*).

ЭРО'ЗИЯ *ж.* 1. *геол.* эрозия (*жер кыртышынын, аккан суу жана муз менен талкаланып, бузулушу*); **эро́зия по́чвы** жердин (топурактын) эрозиясы; 2. *тех.* эрозия (*металлдардын айрым жерлеринин бузулушу, дат басышы*); 3. *мед.* эрозия (*денедеги илээшме, былжырлуу оболочканын бетинин жараланып кетиши*).

ЭРО'ТИКА *ж.* эротика (*ашыктыктан болуучу дене жыргалы, дененин эриши*).

ЭРОТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **эротика**-*га т.*; эротикалык; **эроти́ческие стихи́** эротикалык ыр.

ЭРУДИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое эрудициялуу, такшалган, жатык, жедеп бышкан; **эруди́рованный докла́дчик** такшалган докладчы.

ЭРУДИ'Т *м.* эрудит (*көптү билген, чоң билими бар киши*)

ЭРУДИ'ЦИЯ *ж.* эрудиция (*терең окумуштуулук, маалыматтын толуктугу; илимдин кайсы бир тармагын өтө терең билүү*); **э́то челове́к с большо́й эруди́цией** бул — зор эрудициялуу адам.

ЭСЕ'Р *м.* (социали́ст-революционе́р) *ист. полит.* эсер (социалист-революционер).

ЭСКА'ДРА *ж. воен.-мор., ав.* эскадра (*согуш-деңиз флотунун же авиациянын чоң бирикмеси*); **Черномо́рская эска́дра** Кара деңиз эскадрасы.

ЭСКА'ДРЕННЫЙ, -ая, -ое **эскадра**-*га т.*; эскадралык; **эска́дренный миноно́сец** эскадралык миноносец (*артиллериялык жана торпедалык куралдар менен жабдылган чоң согуш-деңиз кемеси*).

ЭСКАДРИ'ЛЬЯ *ж. воен., ав.* эскадрилья (*согуш авиациясынын бөлүкчөсү*); **бомбардиро́вочная эскадри́лья** бомбалоочу эскадрилья; **эскадри́лья истреби́телей** истребительдер эскадрильясы.

ЭСКАДРО'Н *м. воен.* эскадрон (*пехотадагы ротага тең кавалериялык бөлүк*); **команди́р эскадро́на** эскадрондун командири.

ЭСКАДРО'ННЫЙ, -ая, -ое **эскадрон**-*го т.*; **эскадро́нный команди́р** эскадрондун командири.

ЭСКАЛА'ТОР *м.* эскалатор (*жылма тепкич, жылып жүрмө тепкич*); **эскала́торы на ста́нциях метро́** метро станцияларындагы эскалаторлор.

ЭСКА'РП *м. воен.* эскарп (*эңкейишке туура тартып аң сыяктуу казылган, танкыга каршы тоскоол*).

ЭСКИ'З *м.* 1. (*предварительный набросок*) эскиз (*сүрөттүн алгачкы божомолдоп тарта салган түрү*); **эски́зы Ре́пина к его́ карти́не «Бурлаки́»** Репиндин «Бурлактар» деген сүрөтүнө тарткан эскиздери; **эски́з к прое́кту** проектиге карата жасалган эскиз; 2. *лит* эскиз (*адабий чыгарманын алгачкы набросогу; жеңил очерк*).

ЭСКИМО'С *м.* эскимос.

ЭСКИМО'СКА *женск. р. к* **эскимо́с**; эскимоска.

ЭСКИМО'ССКИЙ, -ая, -ое **эскимос**-*ко т.*; **эскимо́сский язы́к** эскимос тили.

ЭСКИМО'СЫ *мн.* эскимостор.

ЭСКО'РТ *м. воен.* эскорт, конвой, сакчы, караул, **почётный эско́рт** ардактуу эскорт.

ЭСКОРТИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что* эскорттоо, конвойлоо, жөнөтүү; **эскорти́ровать карава́н судо́в** кемелердин караванын эскорттоо

ЭСКУЛА'П *м. ирон.* табып, врач сөрөй.

ЭСМИ'НЕЦ *м.* (эска́дренный миноно́сец) *воен.-мор.* эсминец (эскадралык миноносец).

ЭСПАДРО'Н *м.* эспадрон (*фехтованиеде саюу же чабуу үчүн колдонулуучу, колду коргоочу калканы бар, кылыч сыяктуу курал*).

ЭСПАНЬО'ЛКА *ж.* эспаньолка (*чокчо, шиш сымал кыска сакал*).

ЭССЕ'НЦИЯ *ж.* 1. эссенция (*бир нерсенин күчтүү составы; бул—калыбындагы бойдон колдонулбай, суу кошуп колдонулат*); **у́ксусная эссе́нция** уксус эссенциясы, 2. эссенция (*кандайдыр өсүмдүк, гүл же жемиштин спирттүү ширеси*).

ЭСТАКА'ДА *ж.* 1. эстакада (*тирөөчтөргө же мамыларга салынган көпүрө*); **железнодоро́жная эстака́да** темир жол эстакадасы; 2. (*помост для причала судов*) эстакада (*кемелер жандап барып токтоп кала турган пристандагы көпүрө сыяктуу жасалган нерсе*); 3. (*подводное заграждение*) эстакада (*душмандын кемелери өткүс кылып суу астына жасалган тосмо*).

ЭСТА'МП *м. иск.* эстамп (*гравюрадан түшүрүп алынган оттиск*).

ЭСТАФЕ'ТА *ж.* 1. *уст.* эстафета (*көбүнчө атчан чабармандар кабарды улам бири-бирине, кийинкиси андан аркысына жеткирип отуруп кабарлашуу*); **отпра́вить донесе́ние эстафе́той** кабарды эстафета менен жиберүү; 2. *спорт.* эстафета (*жөө жарышта биринен сала бирине берип, ал жүгүрүп жеткенине берип, чекке чейин чуркап алып келүүчү чыбык, пакет ж. б., жана ушундай формада болуучу спорт мелдеши*); **лы́жная эстафе́та** лыжа эстафетасы.

ЭСТАФЕ'ТНЫЙ, -ая, -ое **эстафета** 2-*ге т.*; эстафеталык; **эстафе́тный бег** эстафеталык жүгүрүш.

ЭСТЕ'Т *м.* эстет (*көркөмдүүлүктү, сулуулукту, искусствону сүйүүчү, баалоочу*).

ЭСТЕТИ'ЗМ *м. иск.* эстетизм (*реакциялык буржуазиялык искусстводо — «искусство искусство үчүн», «таза искусство» дешип, искусствону чындыктан ажыратууга, элге жат кылып көрсөтүүгө аракет кылуучулук*).

ЭСТЕ'ТИКА *ж.* эстетика (1. *филос. искусство жана көркөм чыгармачылык жөнүндөгү окуу; искусствонун өнүгүү законун, анын идеялык мазмунун, көркөмдүк формасын жана анын таптык күрөштөгү коомдук ролун изилдейт*; 2. *бирөөнүн искусствого көз караш системасы*).

ЭСТЕТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **эстетика**-*га т.*; эстетикалык; **эстети́ческое наслажде́ние** эстетикалык жыргоо, ырахат көрүү; **эстети́ческое чу́вство** эстетикалык сезим

ЭСТЕТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое 1. (*изящный, красивый*) көркөм, кооз, жакшынакай; 2. (*проникнутый эстетизмом*) эстетизмге берилген.

ЭСТО'НЕЦ *м.* эстон.

ЭСТО'НКА *женск. р. к* **эсто́нец**; эстонка.

ЭСТО'НСКИЙ, -ая, -ое **эстонец**-*ге т.*; **эсто́нские пе́сни** эстон ырлары.

www.bizdin.kg

ЭСТО'НЦЫ *мн.* эстондор.

ЭСТРА'ДА *ж.* 1. эстрада, сахна; **выйти на эстра́ду** эстрадага чыгуу; 2. эстрада (*театр искусствосунун кичине формасы, мис. концерт*); **арти́сты эстра́ды** эстраданын артисттери.

ЭСТРА'ДНЫЙ, -ая, -ое **эстрада**-*га т.*; эстрадалык; **эстра́дный арти́ст** эстрада артисти; **эстра́дный орке́стр** эстрада оркестри, эстрадалык оркестр.

Э'ТА *мест. женск. р. к* **э́тот.**

ЭТА'Ж *м.* этаж, кабат, катар; **дом в де́сять этаже́й** он этаждуу үй, он кабат үй; **ве́рхний эта́ж** үстүңкү этаж (кабат); **жить на второ́м этаже́** экинчи этажда (кабатта) туруу.

ЭТАЖЕ'РКА *ж.* этажерка (*катар-катар секичелүү мебель, мис. китеп койгуч*).

Э'ТАК *разг.* 1. *нареч.* (*так, вот как*) мындай, мындайча, мына мындай, минтсек, андай, андай болсо; **сде́лай э́так** мына мындай кыл; **и так и э́так** мындай да, андай да; антсе да, минтсе да; мындайча да, андайча да; **я ду́мал так и э́так** мен ары да, бери да ойлодум; ары ойлодум, бери ойлодум; 2. *в знач. вводн. сл.* (*примерно, приблизительно*) болжолу, божомол, -че болот; **киломе́тров, э́так, две́сти** болжолу эки жүз километрче, эки жүз километрче болот.

Э'ТАКИЙ, -ая, -ое *мест. указ. разг.* мындай, момундай, бул өңдөнгөн, бул сыяктуу; **э́такая уда́ча** бул өңдөнгөн жол болуш, мындай ийгилик.

ЭТАЛО'Н *м.* 1. *тех.* эталон (*кандайдыр өлчөмдөгү куралдардын өтө так жасалган үлгүсү, аны менен пайдаланылып жүргөн өлчөгүч куралдардын тууралыгын текшерет*); **эта́лон ме́тра** метрдин эталону; 2. *перен.* (*мерило*) даяр бычым, даяр ченем.

ЭТА'П *м.* 1. этап (*бир процесстин өнүгүшүнүн бир кезинди бөлүгү, бөлүкчөсү*); 2. *воен.* этап (*войсколордун жолундагы дем алуучу жана жабдуучу пункту*); 3. *уст.* (*группа арестованных*) этап (*камалгандардын башка бир жакка жиберилүүчү тобу*); 4. *спорт.* (*отрезок дистанции*) этап (*жарыш, мелдеш болуучу дистанциянын бир бөлүгү*); ◇ **по эта́пу** *или* **эта́пом** *уст.* конвой (кембай) менен, этап менен айдоо (*камактагыларды*).

ЭТА'ПНЫЙ, -ая, -ое **этап** 3-*кө т.*; **эта́пным поря́дком** этап түрүндө.

Э'ТИ *мест. указ. мн.* булар, ушулар.

Э'ТИКА *ж.* 1. *филос.* этика (*кишинин кулк-мүнөзү, жүрүм-туруму жөнүндөгү философиялык окуу; бул — идеологиянын формаларынын бири болуп эсептелет*); 2. этика (*адеп, сылыктыктын, тартиптин нормасы*); **парти́йная э́тика** партиялык этика; **враче́бная э́тика** врачтык этика.

ЭТИКЕ'Т *м.* этикет (*белгилүү бир эл ичине сиңип калган, көпчүлүк жерде өзүн-өзү алып жүрүүнүн, бирөөгө мамиле кылуунун тартиби*); **соблюда́ть этике́т** этикетти сактоо.

ЭТИКЕ'ТКА *ж.* этикетка (*товардын, дарынын ж. б. сыртына жабыштырылуучу кичинекей жазылган кагаз*); **этике́тка на буты́лке** шишедеги этикетка.

э́тим 1. *твор. п. от* **э́тот, э́то** II; 2. *дат. п. от* **э́ти.**

э́тими *твор. п. от* **э́ти.**

ЭТИМОЛОГИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **этимология**-*га т.*; этимологиялык.

ЭТИМОЛО'ГИЯ *ж. лингв.* этимология (1. *тил таануу илиминин сөздөрдүн же алардын формаларынын чыгышын текшерүүчү бир бөлүмү*; 2. *сөздүн чыгышы*).

ЭТИОЛО'ГИЯ *ж. мед.* этиология (*оорунун себептери жөнүндөгү окуу*).

э́тих *род., вин. и предл. п. от* **э́ти.**

ЭТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **этика**-*га т.*

ЭТИ'ЧНОСТЬ *ж.* этикалуулук, адептүүлүк; **эти́чность поведе́ния** жүрүш-туруштун этикалуулугу.

ЭТИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое этикалуу, адептүү; **эти́чный посту́пок** этикалуу кылык.

ЭТНИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое этнический (*бир элге жана анын маданиятына тиешелүү*); **этни́ческий соста́в Кирги́зской ССР** Кыргыз ССРинин этнический составы.

ЭТНОГЕНЕ'З *м.* этногенез (*элдердин чыгышы*).

ЭТНО'ГРАФ *м.* этнограф (*этнография боюнча специалист*).

ЭТНОГРАФИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **этнография**-*га т.*; этнографиялык; **этнографи́ческий музе́й** этнографиялык музей.

ЭТНОГРА'ФИЯ *ж.* этнография (1. *элдердин материалдык, коомдук жана духовный маданиятынын, алардын чыгышынын, салтынын, үрп-адатынын ж. б. өзгөчөлүктөрүн изилдей турган, тарых илиминин бир бөлүгү*; 2. *бир калктын үрп-адаттык, маданий жана материалдык турмуш шарты жагынан өзгөчөлүгү*).

Э'ТО I *частица разг.* бу, бул; **кто э́то пришёл?** бу келген ким?; **где э́то вы пропада́ли?** сиз кайда жоголуп жүрдүңүз?; сиз кайда жоголуп кеттиңиз?; **как э́то так?** бу кандай?, кантип?; **ка́к бы э́то сде́лать?** муну кантип жасоо, иштөө керек?; **ка́к же э́то он сюда́ попа́л?** кантип ал бул жерге келип калды?

Э'ТО II. *мест. ср. р. к* **э́тот.**

э́того *род. и вин. п. от* **э́тот, э́то** II.

э́той *род., дат., твор. и предл. п. от* **э́та.**

э́том *предл. п. от* **э́тот, э́то** II (*предлогдордон кийин колдонулат*).

э́тому *дат. п. от* **э́тот, э́то** II.

Э'ТОТ *мест. указ.* 1. бул, мына бул, бу, ушу; **на э́том берегу́** бул жээкте; **э́тот или тот дом** мына бу же тиги үй, бул же тиги үй; **ничего́ с э́тим де́лом не вы́йдет** бул иштен эчтеме чыкпайт; 2. *в знач. сущ. ср.* бул, мына бул, бу, мына бу, муну; **как всё э́то случи́лось?** мунун баары кандайча болуп кетти?, бул иштер кандайча болуп кетти?; **я э́того не зна́ю** мен муну билбеймин; **никто́ э́тому не пове́рит** эч ким буга ишенбейт.

э́ту *вин. п. от* **э́та.**

ЭТЮ'Д *м.* 1. *жив.* (*набросок*) этюд, алгачкы набросок (*сүрөттүн, скульптуранын ж. б. эскиз түрү*); **этю́д к карти́не** картинага этюд; 2. *муз.* этюд (*көнүктүрүү, үйрөтүү үчүн жазылган же усталык үлгүлөрүн көрсөтө турган музыкалык чыгарма*); 3. *лит.* (*очерк*) этюд; 4. *шахм.* этюд (*утуу же эч кимута алышпай турган абалга чейин жеткирүү максатын көздөп, атайын түзүлгөн позиция*).

ЭТЮ'ДНЫЙ, -ая, -ое **этюд**-*га т.*; этюддук; **этю́дный вы́игрыш** *шахм.* этюддук утуш.

ЭФЕМЕ'РНОСТЬ *ж.* бекем эместик, тез өтүп кетмелик.

ЭФЕМЕ'РНЫЙ, -ая, -ое бекем эмес, тез өтмө, өтүп кетме.

ЭФЕ'С *м.* эфес (*мис. кылычтын, канжардын сабы*).

ЭФИО'П *м.* эфиоп.

ЭФИО'ПКА *женск. р. к* **эфио́п**; эфиопка.

ЭФИО'ПСКИЙ, -ая, -ое **Эфиопия**-*га,* **эфиоп**-*ко т.*

ЭФИО'ПЫ *мн.* эфиоптор.

ЭФИ'Р *м.* 1. (*высь*) асман мейкиндиги; **пти́цы пари́ли в эфи́ре** канаттуулар асман мейкиндигинде учуп жүрүштү; 2. *хим.* эфир (*спирттердин же спирттин кислота менен кошулушу*); ◇ **передава́ть в эфи́р** радио менен берүү, радио аркылуу берүү.

ЭФИ'РНЫЙ, -ая, -ое 1. **эфир** 2-*ге т.*; **эфи́рное ма́сло** эфир майы (*парфюмерияда, тамак өнөр жайында колдонулуучу жыттуу зат*); 2. *перен.* (*хрупкий, воздушный*) жеңил, үлпүлдөгөн, эбелектей, назик.

ЭФИРОМА'СЛИЧНЫЙ, -ая, -ое эфир майы чыгуучу; **эфирома́сличное расте́ние** эфир майы чыгуучу өсүмдүк.

ЭФФЕ'КТ *м.* 1. (*сильное впечатление*) эффект (*бирөөнүн же бир нерсенин өтө таасир көрсөтүшү*); **эффе́кт от его́ игры́ был огро́мный** анын ойнунан өтө зор эффект болду; 2. (*результат, следствие*) натыйжа; **лека́рство не да́ло**

www.bizdin.kg

никакого эффекта дары эч кандай натыйжа берген жок; 3. *чаще мн.* эффект; таасир туудуруучу нерсе; **световые эффекты** жарыктын таасири; **шумовые эффекты** ызы-чуудан болуучу эффекттер.

ЭФФЕКТИ'ВНОСТЬ *ж.* эффективдүүлүк, натыйжалуулук, таасирдүүлүк.

ЭФФЕКТИ'ВНЫЙ, -ая, -ое эффективдүү, натыйжалуу, таасирдүү; **эффективный способ воздействия** таасир кылуунун натыйжалуу жолу.

ЭФФЕ'КТНЫЙ, -ая, -ое эффекттүү, көзгө чалдыга турган, кызыктыра турган; **эффектный костюм** эффекттүү костюм.

ЭХ *межд.* 1. (*выражает сожаление*) ай, кап, аттигинай; **эх, жалко, что я опоздал!** кап, аттигинай, кечигип калганымды карачы!; 2. (*выражает упрёк*) ай сен, жолуң болсун; **эх, ты, разиня!** ай, сен, ачык ооз!; 3. ай; **эх, так и быть, поеду с вами!** ай, мейли, силер менен барамын!

ЭХИНОКО'КК *м. зоол., мед.* эхинококк (*кишинин, айбандын ичинде болуучу мите курттун бир түрү*).

ЭХМА' *межд. разг.* ай, кап, аттигинай; **эхма, если бы я это знал!** кап, муну билген болсом!

Э'ХО *ср.* жаңырык; **лесное эхо** токойдогу жаңырык.

ЭШАФО'Т *м.* эшафот (*күнөөкөрдүн башын кесип же асып өлтүрүүгө арналган секиче*).

ЭШЕЛО'Н *м.* 1. *воен.* эшелон (*согуштук иретке тизилгенде — биринчи аскердик бөлүктөн кийинки катарда турган аскердик бөлүк*); 2. *воен.* (*воинский поезд*) эшелон (*аскерлер түшүп кетип бара жаткан поезд*); 3. *ж.-д.* (*поездной состав*) эшелон (*поезддин составы*); **грузовой эшелон** жүк тартуучу эшелон; **ехать эшелоном** эшелон менен жөнөө, эшелон болуп жөнөө.

ЭШЕЛОНИ'РОВАТЬ *сов. и несов. кого-что, воен.* эшелондоштуруу (*аскерлерди бөлүп-бөлүп, катар-катар кылып согуштук тартипте жайлаштыруу*); **эшелонировать оборону** коргонууну эшелондоштуруу.

Ю

ЮА'НЬ *ж.* юань (*Кытай Эл Республикасында акча единицасы*).

ЮБИЛЕ'Й *м.* юбилей (*кайсы бир адам, мекеме же окуянын ишинин он, жыйырма жана андан арkы жылдыгын майрамдоо*); **празднование юбилея** юбилейди майрамдоо.

ЮБИЛЕ'ЙНЫЙ, -ая, -ое юбилей-*ге т.*; юбилейлик; **юбилейные дни** юбилей күндөрү.

ЮБИЛЯ'Р *м.* юбиляр (*юбилейи өтүп жаткан киши*).

Ю'БКА *ж.* юбка (*аялдардын белдемчи сыяктуу, белден төмөн кийилүүчү кийими*); ◇ **держаться за юбку** *разг. шутл.* бирөө эмне айтса, ошону гана иштөө; өзүнчө иштөө, жүрүү колунан келбөө.

ЮВЕЛИ'Р *м.* ювелир (*зергер*).

ЮВЕЛИ'РНЫЙ, -ая, -ое 1. **ювелир**-*ге т.*; ювелирдик; **ювелирный магазин** ювелирдик магазин; 2. *перен.* өтө кылдат, чебер иштелген; **подсвечник ювелирной работы** чебер жасалган шамдал.

ЮГ *м.* түштүк; **жить на юге** түштүктө жашоо.

ЮГО-ВОСТО'К *м.* түштүк-чыгыш; **на юго-востоке СССР** СССРдин түштүк-чыгышында.

ЮГО-ВОСТО'ЧНЫЙ, -ая, -ое **юго-восток**-*ко т.*; **юго-восточный ветер** түштүк-чыгыш шамалы.

ЮГО-ЗА'ПАД *м.* түштүк-батыш.

ЮГО-ЗА'ПАДНЫЙ, -ая, -ое **юго-запад**-*га т.*; **юго-западный ветер** түштүк-батыш шамалы.

ЮГОСЛА'В *м.* югослав.

ЮГОСЛА'ВКА *женск. р. к* **югослав**; югославка.

ЮГОСЛА'ВСКИЙ, -ая, -ое **Югославия**-*га т.*; югославиялык.

ЮГОСЛА'ВЫ *мн.* югославдар.

ЮДОФО'Б *м.* юдофоб; *см.* **антисемит.**

ЮДОФО'БСТВО *ср. см.* **антисемитизм.**

ЮЖА'НИН *м.* түштүктүк.

ЮЖА'НКА *женск. р. к* **южанин.**

ЮЖНЕ'Е *сравн. ст. от прил.* **южный.**

Ю'ЖНЫЙ, -ая, -ое **юг**-*га т.*; **южный ветер** түштүктөн соккон шамал; **Южный полюс** Түштүк полюс, Түштүк уюл.

ЮЗ *м.* юз (*телеграф аппаратынын бир түрү*).

Ю'ККА *ж. бот.* юкка (*жыгачтын бир түрү; кабыгынан жөкө жасалат*).

ЮЛА' *ж.* 1. (*игрушка*) чимирик (*оюнчук*); 2. *перен.* (*напр. о ребёнке*) токтому жок, тынчы жок бала.

ЮЛИА'НСКИЙ, -ая, -ое: **юлианский календарь** юлиан календары (*Россияда Улуу Октябрь Социалисттик революциясына чейин колдонулуп келген жыл эсептөөнүн системасы*).

ЮЛИ'ТЬ *несов. разг.* 1. (*суетиться*) токтоно албоо, ойноктоо, тынч отура албоо; 2. *перен.* (*лебезить*) жан алы калбай бөйпөңдөө.

Ю'МОР *м.* юмор (*тиричилик, турмуш түрүн, адам кемчиликтерин мыскылдап, күлкү кылып көрсөтүү*).

ЮМОРЕ'СКА *ж. лит., ист.* юмореска (*юмористтик чакан гана чыгарма*).

ЮМОРИ'СТ *м.* 1. (*писатель*) юморист (*турмуш көрүнүштөрүн мыскылдап, күлкү кылып жазуучу*); 2. *перен.* (*человек, склонный к юмору*) юморист, куудул.

ЮМОРИ'СТИКА *ж. лит.* юмористтик чыгармалар.

ЮМОРИСТИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое юмордуу, юмористтик; **юмористический журнал** юмористтик журнал.

Ю'НГА *м. мор.* юнга (*матроско даярдануучу кемедеги жаш өспүрүм бала*).

ЮНЕ'Ц *м. разг.* өспүрүм бала, жаш жигит, боз бала.

Ю'НКЕР *м.* юнкер (1. *падышалык Россияда — согуштук же юнкерлик мектептин окуучусу*; 2. *Пруссияда — дворянин-помещик*).

Ю'НКЕРСКИЙ, -ая, -ое **юнкер**-*ге т.*; юнкерлик.

ЮННА'Т *м.* (**юный натуралист**) юннат (*жаш натуралист; табиятты үйрөнүү кружогуна катышып жүргөн жаш өспүрүм*).

ЮННА'ТОВСКИЙ, -ая, -ое **юннат**-*ка т.*

Ю'НОСТЬ *ж.* жаштык, жаш убакыт, жаш чак; **счастливая юность** бактылуу жаштык.

Ю'НОША *м.* жигит, жаш жигит.

Ю'НОШЕСКИЙ, -ая, -ое жаштык, жаш кездеги; **юношеские годы** жаштык жылдар; **Международный юношеский день** Эл аралык жаштар күнү.

Ю'НОШЕСТВО *ср.* 1. (*пора, время*) жаштык, жашчылык, жаш убакыт; 2. *собир.* жаштар.

юнца *род. п. от* **юнец.**

Ю'НЫЙ, -ая, -ое 1. (*молодой*) жаш; **юный пионер** жаш пионер; 2. (*свойственный молодому*) жашка мүнөздүү; **юные силы** жаш күчтөр, жаш күч.

ЮПИ'ТЕР *м.* 1. *астр.* Юпитер (*планеталардын биринин аты; жылдыздын аты*); 2. юпитер (*күчтүү электр прибору*).

www.bizdin.kg

ЮР *м.*: **на юру́** *или* **на са́мом юру́** *разг.* 1) ачык дөңсөө жерде; 2) *перен.* урунт жерде; эл ары-бери көп өтө турган жерде.

ЮРИДИ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое юристтик, юридический; **юриди́ческий факульте́т** юристтик факультет; **юриди́ческое лицо́** юридический адам (*уюмдун же мекеменин атынан аракет кылуучу; келишим түзүүчү, сотто сүйлөөчү, мүлккө ээ болуучу адам*).

ЮРИСДИ'КЦИЯ *ж.* 1. юрисдикция (*сот иштерин жүргүзүү укугу*); **облада́ть юрисди́кцией** юрисдикцияга ээ болуу; 2. юрисдикция (*сотко тиешелүү болуу*); **де́ло подлежи́т юрисди́кции райо́нного суда́** иш райондук соттун юрисдикциясында каралат; 3. (*круг вопросов, дел*) юрисдикция (*караштуу маселелер*); **э́то вне на́шей юрисди́кции** бул биздин юрисдикцияга кирбейт.

ЮРИСКО'НСУЛЬТ *м.* юрисконсульт (*мекемедеги укук иштерин билүүчү киши*).

ЮРИСПРУДЕ'НЦИЯ *ж.* юриспруденция (*юридический илимдердин жалпысы; юридический иштер менен иришүү*).

ЮРИ'СТ *м.* юри́ст (*юридический маалыматы бар специалист*).

Ю'РКИЙ, -ая, -ое шамдагай, чапчаң

ЮРКНУ'ТЬ *однокр. разг.* жылт коюу, булт коюу; **мышь юркну́ла в но́рку** чычкан ийинге жылт коюп кирип кетти.

Ю'РКОСТЬ *ж.* шамдагайлык, чапчаңдык.

ЮРО'ДИВЫЙ, -ая, -ое 1. апенде, келесоо чалыш, келесоо, аңкоо; 2. *в знач. сущ м., ж. уст.* көзү ачык, кереметтүү жинди, көзү ачык апенде.

ЮРО'ДСТВО *ср.* 1. апендесинүүчүлүк, апендесинүү; аңкоосунуучулук, аңкоосунуу; делбелик; 2. *уст.* (*поступок*) апендениин иши.

ЮРО'ДСТВОВАТЬ *несов.* аңкоосунуу, апендесинүү; делбелик кылуу, делбеленүү.

Ю'РСКИЙ, -ая, -ое: **ю́рский пери́од** *геол.* юр доору (*мезозой эрасынын экинчи доору*).

Ю'РТА *ж.* боз үй, кийиз үй.

ЮСТИ'ЦИЯ *ж.* юстиция (1. *сот иштерин жүргүзүү*; 2. *сот мекемелеринин системасы*).

ЮТ *м. мор.* ют (*кеме палубасынын илды жак бөлүгү*).

ЮТИ'ТЬСЯ *несов.* баш калкалоо, баш маана кылуу.

Ю'ФТЕВЫЙ, -ая, -ое **юфть**-*ке т.*

ЮФТЬ *ж.* юфть (*булгаарынын айрым бир сорту*).

ЮФТЯНО'Й, -а́я, -о́е *см.* **ю́фтевый.**

ючу́сь, ютя́шься *и т. д. наст. вр. от* **юти́ться.**

Я

Я *мест. личн.* 1. мен; 2. *в знач. сущ. ср. нескл.* мен; ◇ **сохрани́ть своё я** өз абийрин сактап калуу; **я́ тебе** *или* **я́ тебя** *разг.* сага көрсөтөм!, сениби!

Я'БЕДА *разг.* 1. *ж. уст.* (*донос*) ушак, чагым; 2. *м. и ж. см.* **я́бедник.**

Я'БЕДНИК *м.* ушакчы, чагымчы.

Я'БЕДНИЦА *женск. р. к* **я́бедник.**

Я'БЕДНИЧАТЬ *несов. на кого-что, разг.* ушактоо, чагуу, жамандоо.

Я'БЛОКО *ср.* алма; ◇ **ада́мово я́блоко** *анат.* коко (*кекиртек кокосу*); **глазно́е я́блоко** *анат.* чечекей (*көз алмасы*); **я́блоко раздо́ра** чыр-чатактын (талаш-тартыштын) себеби; **ло́шадь в я́блоках** темгил көк ат; **я́блоку не́где упа́сть** *разг.* аяк басар оруп жок (*эң эле тыгылыш*).

Я'БЛОНЕВЫЙ, -ая, -ое **яблоко**-*го т.*; **я́блоневый сад** алма багы.

Я'БЛОННЫЙ, -ая, -ое *разг. см.* **я́блоневый.**

Я'БЛОНЬКА *ж. уменьш. от* **я́блоня** жаш алма жыгачы (*жаш, өсүп келе жаткан алма жыгачы*).

Я'БЛОНЯ *ж.* алма жыгачы; ◇ **я́блоко от я́блони недалеко́ па́дает** *посл.* алма сабагынан алыс түшпөйт.

Я'БЛОЧКО *ср. уменьш.-ласк.* кичинекей алма.

Я'БЛОЧНЫЙ, -ая, -ое **яблоко**-*го т.*; **я́блочная кожура́** алманын кабыгы; **я́блочное варе́нье** алма вареньеси; ◇ **я́блочная кислота́** *хим.* алма кислотасы.

ЯВИ'ТЬ *сов. кого-что, уст.* көрсөтүү, этүү; **яви́те ми́лость** ырайым этиңиз.

ЯВИ'ТЬСЯ *сов.* 1. (*прибыть, прийти*) келүү; **во́время яви́ться на совеща́ние** кеңешмеге өз убагында келүү; 2. (*возникнуть*) пайда болуу; **яви́лась но́вая мысль** жаңы пикир пайда болду; 3. (*оказаться*) болуу; **э́то яви́лось неожи́данностью для всех** бул бардык кишилер үчүн күтүлбөгөн нерсе болду; **яви́ться причи́ной** *чего-л. бир нерсенин* себеби болуу, *бир нерсеге* себеп болуу.

Я'ВКА *ж.* 1. (*действие*) келүү; **я́вка на собра́ние** жыйналышка ке́лүү; 2. (*конспиративная встреча*) жашырын кезигишүү; 3. (*место конспиративной встречи*) явка (*жашырын уюмдун мүчөлөрүнүн жолуга турган жери*); 4. (*пароль, условный знак*) шарттуу белги; **дать я́вку** шарттуу белгини билдирүү.

ЯВЛЕ'НИЕ *ср.* 1. (*проявление, событие*) кубулуш, көрүнүш, окуя; **явле́ние обще́ственной жи́зни** коомдук турмуштун көрүнүшү; **явле́ние приро́ды** табияттын кубулушу; 2. *театр.* (*часть акта*) көрүнүш (*пьесанын бөлүгү*); 3. *уст.* (*появление*) пайда болуу.

явлю́, я́вишь *и т. д. буд. вр. от* **яви́ть.**

явлю́сь, я́вишься *и т. д. буд. вр. от* **яви́ться.**

ЯВЛЯ'ТЬ *несов. см.* **яви́ть.**

ЯВЛЯ'ТЬСЯ *несов.* 1. *см.* **яви́ться;** 2. (*быть*) болуп саналуу.

Я'ВНО 1. *нареч.* (*очевидно*) ачык, апачык, көз көрүнө; **он я́вно прав** аныкы апачык эле туура; 2. *безл. в знач. сказ.* ачык, апачык, ашкере; **э́то соверше́нно я́вно** бул таптакыр эле апачык.

Я'ВНЫЙ, -ая, -ое 1. (*открытый*) ачык, ачыктан-ачык; **э́то я́вная вражда́** бул ачыктан-ачык душмандык; 2. (*очевидный*) шексиз; **э́то я́вная оши́бка** бул шексиз ката.

Я'ВОР *м. бот.* ак клён (*жыгачтын бир түрү*).

Я'ВОЧНЫЙ, -ая, -ое **явка** 3-*кө т.*; **я́вочная кварти́ра** явка квартирасы; ◇ **я́вочным поря́дком** уруксатсыз эле, өз бетинче, өз ыктыяры менен.

Я'ВСТВЕННО *нареч.* ачык, даана, так; **я́вственно слы́шать** даана угуу.

Я'ВСТВЕННЫЙ, -ая, -ое ачык, даана, ашкере; **я́вственные очерта́ния гор** тоонун ачык көрүнүп турушу.

Я'ВСТВОВАТЬ *несов.* апачык болуу, даана болуу, келип чыгуу, ашкере болуу; **из э́того я́вствует сле́дующее** мындан мына бул келип чыгып отурат.

ЯВЬ *ж.* өң; **сон и явь** түш жана өң.

ЯГА' *ж.*: **ба́ба-яга́** мастан кемпир, жез кемпир, жез тумшук.

ЯГДТА'Ш *м. охот.* ягдташ (*илбээсин салынуучу баштык*).

Я'ГЕЛЬ *м. бот.* эңилчек.

ЯГНЁНОК *м.* (*мн.* **ягня́та**) козу.

ЯГНИ'ТЬСЯ *несов.* козулоо, кой козулоо.

ЯГНЯ'ТНИК *м.* (*птица*) *бүркүттүн бир түрү.*

www.bizdin.kg

Я'ГОДА *ж.* жемиш, жер жемиш; ◊ **ви́нные я́годы** анжыр; **одного́ по́ля я́года** *погов.* окшош, жүрүш-турушу боюнча окшош, мүдөөлөш, муңдаш.

Я'ГОДИЦА *ж. анат.* көчүк.

Я'ГОДИЧНЫЙ, -ая, -ое **ягодица**-*га т.*

Я'ГОДКА *ж.* **1.** *уменьш. от* **я́года** кичинекей жемиш, жер жемиш; **2.** *прост.* (*о девочке, женщине*) татынакай (*сүйкүмдүү кыз, жаш аял жөнүндө*).

Я'ГОДНИК *м.* **1.** (*место, где растут ягоды*) жемиши мол жер; **2.** (*ягодный куст*) жемиш чыгуучу бадал жыгач же чөп өсүмдүгү.

Я'ГОДНЫЙ, -ая, -ое **ягода**-*га т.*; **я́годный сок** жемиш ширеси; **я́годное вино́** жемиш виносу.

ЯГУА'Р *м.* ягуар (*Америкада жашоочу жырткыч айбан*).

ЯД *м* **1.** уу; **смерте́льный яд** өлүм уусу; **2.** *перен.* заар; **слова́, по́лные я́да** заардуу сөздөр; ◊ **яд сомне́ний** шектен, шексинүүдөн келип чыккан жагымсыз сезим.

я́дер *род. п. мн. от* **ядро́.**

Я'ДЕРНЫЙ, -ая, -ое *физ.* **ядро** 2-*ге т.*; ядролук; **я́дерная фи́зика** ядролук физика; **я́дерная эне́ргия** ядролук энергия (*атомдук ядронун бөлүнүшүнөн келип чыккан энергия*).

ЯДОВИ'ТОСТЬ *ж.* уулуулук, уусу бардык.

ЯДОВИ'ТЫЙ, -ая, -ое **1.** уулуу, уусу бар; **ядови́тые расте́ния** уулуу өсүмдүктөр; **ядови́тая змея́** уусу бар жылан; **ядови́тый газ** уулуу газ; **2.** *перен.* заардуу; **ядови́тое сло́во** заардуу сөз.

ЯДОХИМИКА'ТЫ *мн.* (*ед.* **ядохимика́т** *м.*) уу химикаттар (*айыл чарбага зыян келтирүүчү курт-кумурскаларга каршы колдонулуучу уу дарылар*).

ЯДРЁНЫЙ, -ая, -ое *разг.* **1.** (*крупный*) ири; **ядрёный оре́х** ири жаңгак; **2.** (*крепкого телосложения*) москоол; ден соолугу мыкты; **ядрёный па́рень** москоол мыкты жигит; **3.** (*живительный, бодрящий*) таза, көңүл ача турган; **ядрёный во́здух** таза (көңүл ача турган) аба.

Я'ДРИЦА *ж.* талкаланбаган крупа.

ЯДРО' *ср.* **1.** (*плода*) данек, дан, мацыз; **ядро́ гре́цкого оре́ха** жаңгактын даны; **2.** (*центральная часть*) ядро (*борбордук бөлүк*); **ядро́ земли́** *геол.* жердин ядросу; **а́томное ядро́** *физ.* атом ядросу, атомдук ядро; **ядро́ кле́тки** *биол.* клетканын ядросу (*клетканын эң керектүү бөлүгү*); **деле́ние ядра́** ядронун бөлүнүшү; **3.** *перен.* (*сущность*) маңыз; **ядро́ вопро́са** маселенин маңызы; **4.** *перен.* ядро (*коллективдин негизги бөлүгү*); **руководя́щее ядро́ организа́ции** уюмдун жетекчи ядросу; **5.** *уст.* (*снаряд*) замбиректин огу.

ЯДРО'ВЫЙ, -ая, -ое: **ядро́вое мы́ло** ичинде май кислотасы көп болгон жакшы самын.

Я'ДРЫШКО *ср. уменьш. от* **ядро́** 1 кичинекей данек, кичинекей маңыз.

Я'ЗВА *ж.* **1.** (*рана*) жара, жаракат; **я́зва желу́дка** *мед.* карындагы жара; **2.** *перен.* (*зло, вред*) балаа, зыяндуулук; **3.** *перен. разг.* (*о человеке*) тили заар, уу тилдүү; **он така́я я́зва** анын тили эң эле заар.

Я'ЗВЕННЫЙ, -ая, -ое **язва** 1-*ге т.*; **я́звенные следы́** жаранын тактары.

ЯЗВИ'ТЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое заардуу, заар тилдүү, уу тилдүү; жанга, чучукка тийүүчү; **язви́тельный челове́к** заар тилдүү адам.

ЯЗВИ'ТЬ *несов.* заардуу сөз айтуу, жанга тиерлик сөз айтуу, жанды кашайта турган сөз айтуу.

ЯЗЫ'К *м.* **1.** *анат.* тил; **показа́ть язы́к** 1) тилин көрсөтүү; 2) *перен.* тилин-чыгарып эликтөө; **у него́ отня́лся язы́к** 1) анын тили байланды (*ооругандан тил байланып, сүйлөбөй калуу*); 2) *перен.* катуу корккондуктан, аң-таң калгандыктан ал эч бир сөз айта албай калды; **прикуси́ть язы́к** 1) кокусунан тилин тиштеп алуу; 2) *перен.* бир нерсени башкача айтып жибербөө үчүн атайын унчукпай калуу; **прикуси́ язы́к!** унчукпа!; жаагыңды бас!; **2.** (*средство общения, речь*) тил (*байланыш куралы*); **родно́й язы́к** эне тил; **ру́сский язы́к** орус тили; **национа́льный язы́к** улуттук тил; **литерату́рный язы́к** адабий тил; **живо́й язы́к** тирүү тил (*ушул кезде колдонулуп турган тил*); **мёртвый язы́к** өлүү тил (*илгерки убакта колдонулбай калган тил*); **3.** (*кушанье*) тил (*желе турган тил, мис. малдын тили*); **копчёный язы́к** сүрсүтүлгөн тил; **4.** (*колокола*) тил; **5.** *воен.* (*пленный*) тил (*туткун*); **добы́ть языка́** тил алып келүү, тил кармап келүү; ◊ **дли́нный язы́к** *или* **язы́к без косте́й** *разг.* тилде сөөк жок (*тил сүйлөй берет*); **злой язы́к** заардуу тил; **злы́е языки́** ушакчылар, чагымчылар; **у него́ язы́к хорошо́ приве́шен (подве́шен)** *разг.* ал тил жагынан кишиге алдырбайт, сөзгө уста (чебер); **держа́ть язы́к за зуба́ми** *разг.* тилине сак болуу, оозду тыюу, оозду басып туруу; **верте́ться на языке́** *разг.* тилдин эле учунда туруу; **быть у всех на языке́** *разг.* эл оозунда сөз болуу; **никто́ тебя́ за язы́к не тя́нет (не дёргает)** *разг.* сенин оозуңду эч ким тырмабайт, сенин оозуңду бирөө тырмадыбы; **язы́к не повернётся сказа́ть** *разг.* айтууга ооз (тил) барбайт; **язы́к че́шется** *разг.* ичине сактай албай, тили кычышып, айткысы келүү; *бир нерсени* айткысы (сүйлөгүсү) келип туруу; **болта́ть (трепа́ть, чеса́ть) языко́м** *разг.* дөөдүрөп сүйлөй берүү, келжирөө; **сорва́ться с языка́** оозунан чыгып кетүү, байкабай айтып салуу; **бежа́ть, вы́суня язы́к** *разг.* аңкатап жүгүрүү, жан-алакетке түшүп чуркоо, алынын бардыгынча жүгүрүү; **что на уме́, то и на языке́** *погов.* ойноп сүйлөсө да, оюндагысын айтат; **язы́к мой — враг мой** *погов.* тил — менин тууганым, тил — менин душманым; **языки́ пла́мени** *или* **о́гненные языки́** алоолонгон жалын (*от*); **найти́ о́бщий язы́к** *с кем-л.* *бирөө менен* жалпы пикирге (бир пикирге) келүү.

ЯЗЫКОВЕ'Д *м.* тилчи (*тил илими боюнча специалист*).

ЯЗЫКОВЕ'ДЕНИЕ *ср. см.* **языкозна́ние.**

ЯЗЫКОВЕ'ДНЫЙ, -ая, -ое *см.* **языкове́дческий.**

ЯЗЫКОВЕ'ДЧЕСКИЙ, -ая, -ое **языковедение**-*ге т.*; **языкове́дческий вуз** тил илиминин жогорку окуу жайы.

ЯЗЫКОВО'Й, -а́я, -о́е **язык** 2-*ге т.*; **языково́е чутьё** тил сезими; **языкова́я систе́ма** тил системасы.

ЯЗЫКО'ВЫЙ, -ая, -ое **язык** 1, 3-*кө т.*; **языко́вая колбаса́** тилден жасалган колбаса; **языко́вые мы́шцы** тил булчуңдары.

ЯЗЫКОЗНА'НИЕ *ср.* тил илими; **маркси́стское языкозна́ние** марксисттик тил илими.

ЯЗЫ'ЧЕСКИЙ, -ая, -ое **язычество**-*го т.*

ЯЗЫ'ЧЕСТВО *ср.* бутпарастык, бутка табынуучулук (*көп кудайга табынууга негизделген дин*).

ЯЗЫ'ЧНИК *м.* бутпарас, бутка табынуучу (*бутпарастыктын жолун жолдоочу киши*).

ЯЗЫ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **1. язык** 1-*ге т.*; **язы́чные мы́шцы** тил булчуңдары; **2.** *лингв.* тилчил; **язы́чные согла́сные** тилчил үнсүздөр.

ЯЗЫЧО'К *м.* **1.** *уменьш. от* **язы́к** 4 тилче; **язычо́к колоко́льчика** коңгуроонун тилчеси; **2.** *анат.* кичине тил; **3.** (*подвижная пластинка*) тил; **язычо́к замка́** кулпунун тили.

ЯЗЬ *м. зоол.* язь (*кылкандуу балыктын бир түрү*).

ЯИ'ЧКО *ср.* **1.** *уменьш. от* **яйцо́** 2 жумурткача, тукумча, кичине жумуртка; **2.** *анат.* таш (*эркектин урук безй*).

ЯИ'ЧНИК *м. анат.* аналык бези (*айбан жана адам ургаачысынын урук пайда болуучу жери*).

ЯИ'ЧНИЦА *ж.* яичница, куурган жумуртка; **зажа́рить я́ичницу** жумуртка куурую.

ЯИ'ЧНЫЙ, -ая, -ое **яйцо** 2-*ге т.*; **я́ичная скорлупа́** жумуртканын кабыгы; **я́ичный бело́к** жумуртканын агы; **я́ичный желто́к** жумуртканын сарысы.

ЯЙЦЕВИ'ДНЫЙ, -ая, -ое жумуртка сыяктуу; **яйцеви́дный ка́мень** жумуртка сыяктуу таш.

www.bizdin.kg

ЯЙЦЕВО'Д *м. анат.* урук жолу (*аялдардын урук клеткасы өтө турган жол*).

ЯЙЦЕКЛЕ'ТКА *ж. биол.* урук клеткасы (*айбандын жана өсүмдүктөрдүн ургаачылык жыныстык клеткасы*).

ЯЙЦЕНО'СКИЙ, -ая, -ое жумуртка (тукум) тууй турган, жумуртканы (тукумду) көп тууй турган.

ЯЙЦЕНО'СКОСТЬ *ж.* жумуртка салуу, жумуртка тууш.

ЯЙЦЕОБРА'ЗНЫЙ, -ая, -ое *см.* **яйцеви́дный.**

ЯЙЦЕРО'ДНЫЙ, -ая, -ое *зоол.* жумуртка туучу, тукум туучу.

ЯЙЦО' *ср.* 1. *биол.* урук клеткасы; 2. (*птичье*) жумуртка; **нести́ я́йца** *или* **класть я́йца** жумуртка тууш; **яйцо́ вкруту́ю** абдан бышырылган жумуртка; **яйцо́ всмя́тку** чала бышырылган жумуртка; 3. (*насекомых*) жумуртка, тукум (*курт-кумурсканын жумурткасы*); ◇ **муравьи́ные я́йца** кумурска жумурткасы (*кээ бир сайроочу канаттуулардын жеми*); **э́то вы́еденного яйца́ не сто́ит** *погов.* бул сокурт ыйынга да турбайт (арзыбайт).

ЯК *м. зоол.* топоз.

ЯКОБИ'НЕЦ *м. ист.* якобинец (*1789 жылы француз революциясы убагындагы Париждеги — радикалдык саясий клубдун мүчөсү, революционер-демократ*).

Я'КОБЫ *частица* окшойт, өңдөнөт, өңдүү, сыяктуу; **он я́кобы согласи́лся** ал макул болгон окшойт.

Я'КОРНЫЙ, -ая, -ое **якорь**-*го т.*; **я́корная цепь** якорь чынжыры.

Я'КОРЬ *м.* 1. *мор.* якорь (*кемени сууда бир жерге токтотуп тургуч оор кайырмак темир*); **бро́сить (отда́ть) я́корь** *или* **стать на я́корь** якорь таштоо, якорго туруу; **стоя́ть на я́коре** якордо туруу; **сня́ться с я́коря** *или* **подня́ть я́корь** якорду тартып алып (жогору көтөрүп алып) жөнөп кетүү (*пароход жөнүндө*); 2. *тех.* якорь (*саат механизминин кыймылын иретке келтирүүчү деталь*); ◇ **я́корь спасе́ния** аман калуунун акыркы чарасы, акыркы үмүтү.

ЯКУ'Т *м.* якут.

ЯКУ'ТКА *женск. р. к* **яку́т**; якутка.

ЯКУ'ТСКИЙ, -ая, -ое **Якутия**-*га*, **якут**-*ка т.*; **яку́тский язы́к** якут тили.

ЯКУ'ТЫ *мн.* якуттар.

ЯКША'ТЬСЯ *несов. с кем-чем, разг.* (*общаться, дружить*) катнашып (мамилелешип) жүрүү, достошуп жүрүү.

ЯЛ *м. мор.* ял (*кайыктын же кеменин бир түрү*).

Я'ЛИК *м. мор.* ялик (*эки же төрт калактуу кайык*).

Я'ЛОВЕТЬ *несов.* кысыр калуу (*мис. уй, кой ж. б.*).

Я'ЛОВОСТЬ *ж.* кысырдык, кысыр калгандык (*малдын кысырдыгы*).

Я'ЛОВАЯ *прил.* кысыр; **я́ловая коро́ва** кысыр уй.

ЯМ *м. ист.* ям (*илгерки убакытта — жолоочулар арабага башка ат чегип кетүүчү станция, бекет*).

Я'МА *ж.* 1. (*углубление в земле*) чукур, чуңкур, аң, аңгек; **вы́рыть я́му** чукур казуу; **помо́йная я́ма** жуунду төгүлүүчү чуңкур; 2. (*место хранения*) ороо, чуңкур; **карто́фельная я́ма** картөшкө ороосу; 3. *перен. разг.* (*низина, впадина*) ойдуң, кабак; 4. *перен. уст.* (*тюрьма*) ор (*тюрьма, зындан*); ◇ **возду́шная я́ма** *ав.* аба чуңкуру (*температуранын өдө-ылдый болушунан аба катмарларында пайда болгон чуңкур; учуу аппараттары мындай жерге келгенде бирден төмөн түшүп кетет*); **во́лчья я́ма** үстү жабык шиштүү ор; **рыть я́му** *кому-л.* бирөөгө ор казуу; **не рой друго́му я́му, сам в неё попадёшь** *посл.* бирөөгө ор казба, өзүң түшөсүң.

ЯМБ *м. лит.* ямб (*басымы экинчи муунда болгон эки муундуу ыр стопасы*)

Я'МКА *ж. уменьш. от* **яма** 1 чукур, кичинекей чукур.

Я'МОЧКА *ж. см.* **я́мка**; ◇ **я́мочки на щека́х** бет чукуру (*көбүнчө күлгөндө пайда болуучу*).

ЯМСКО'Й, -а́я, -о́е **ям**-*га т.*; **ямска́я тро́йка** *уст.* ям тройкасы (*почтаны, жүктү жана пассажирлерди ташууга арналган арабага чегилген үч ат*).

ЯМЩИ'К *м.* ямщик, арабакеч.

ЯМЩИ'ЦКИЙ, -ая, -ое **ямщик**-*ке т.*

ЯНВА'РСКИЙ, -ая, -ое **январь**-*га т.*; **янва́рские дни 1905 го́да** 1905 жылдын январь күндөрү; **янва́рские моро́зы** январь айындагы суук.

ЯНВА'РЬ *м.* январь.

Я'НКИ *м. нескл.* янки, янкилер (*Америка Кошмо Штаттарындагы америкалыктарга коюлган лакап ат*).

ЯНТА'РНЫЙ, -ая, -ое 1. **янтарь**-*га т.*; **янта́рный мундшту́к** янтардан жасалган мүштөк; 2. (*о цвете*) янтардай, янтарь түстүү; **янта́рный мёд** янтардай бал; ◇ **янта́рная кислота́** *хим.* янтарь кислотасы.

ЯНТА'РЬ *м.* янтарь (*жердин терең катмарынан казып алынган ийне жалбырактуу жыгачтын ташка айланган тунук чайыры, дабыркайы*).

ЯПО'НЕЦ *м.* японец, япон.

ЯПО'НКА *женск. р. к* **япо́нец**; японка.

ЯПО'НСКИЙ, -ая, -ое **Япония**-*га*, **японец**-*ке т.*; **япо́нский язы́к** япон тили.

ЯПО'НЦЫ *мн.* японецтер, япондор.

ЯР *м. обл.* 1. (*крутой берег, обрыв*) жар, кемер жар; 2. (*глубокий овраг*) аң, коо.

ЯРД *м.* ярд (1. *узундукту ченөөнүн англиялык өлчөөсү; бул — 0,9144 метрге барабар*; 2. *бир нерсенин, жердин бетин ченөөнүн англиялык өлчөөсү; бул — 4855 квадраттык метрге барабар келет*).

ЯРЕ'МНЫЙ, -ая, -ое *уст.* **ярмо** 1-*ге т.*; ◇ **яре́мные ве́ны** *анат.* баштан, беттен тароочу көк кан тамырлары.

Я'РКА *ж.* (*молодая овца*) токту.

Я'РКИЙ, -ая, -ое 1. жарык, жаркыраган, жаркырап турган; **я́ркий ого́нь** жарык от, жаркыраган от; **я́ркое со́лнце** жаркырап турган күн; 2. (*о цвете*) ачык түстүү; **я́ркие кра́ски** ачык түстүү боёктор; 3. *перен.* (*выдающийся*) көрүнүктүү, даана, ачык, курч; **я́ркий тала́нт** курч талант; **я́ркая мысль** ачык пикир (ой).

Я'РКО *нареч.* 1. жарык болуп, жапжарык болуп; **со́лнце све́тит я́рко** күн жапжарык болуп тийип турат; 2. (*о цвете*): **я́рко раскра́сить** ачык түскө боёо; 3. *перен.* (*живо, образно*) ачык, апачык, ачык-айкын; **я́рко выража́ться** ачык-айкын сүйлөө.

Я'РКО- *татаал сөздөрдүн «ачык» деген маанини билдирүүчү биринчи бөлүгү.*

Я'РКО-КРА'СНЫЙ, -ая, -ое ачык кызыл.

Я'РКО-СИ'НИЙ, -яя, -ее ачык көк (түс).

Я'РКОСТЬ *ж.* 1. (*света*) жарыктык; **я́ркость со́лнца** күндүн жарыктыгы; 2. (*цвета*) ачык түстүүлүк; **я́ркость кра́сок** боёктордун ачык түстүүлүгү; 3. *перен.* (*живость, образность*) ачыктык, көрүнүктүүлүк; **я́ркость изложе́ния** баяндоонун (айтуунун) ачыктыгы; **я́ркость мы́сли** пикирдин (ойдун) ачыктыгы.

ЯРЛЫ'К *м.* 1. ярлык (*товардын баасы, салмагы, саны көрсөтүлгөн жазуу, тамга*); 2. *ист.* жардык, буйрук (*моңгол-татар кандыгы кезинде — кандардын чыгарган жазуулай указы, жардыгы*).

ЯРЛЫЧО'К *м. уменьш. от* **ярлык** 1 кичинекей ярлык.

Я'РМАРКА *ж.* ярмарка, жармаңке (*товарларды сатуу жана сатып алуу үчүн мезгил-мезгили менен белгиленген чоң соода*); **весе́нняя я́рмарка** жазгы ярмарка (жармаңке).

Я'РМАРОЧНЫЙ, -ая, -ое **ярмарка**-*га т.*; **я́рмарочная торго́вля** ярмарка соодасы.

ЯРМО' *ср.* 1. (*деревянный хомут*) моюнтурук; 2. *перен.* (*иго, бремя*) оордук, түйшүк, эзүү.

www.bizdin.kg

ЯРОВИЗА'ЦИЯ *ж.* яровизация, яровизация кылуу, яровизациялоо, жаздыкташтыруу, жаздаштыруу (*үрөндүн жетилишин тездетүү үчүн аны иштеп чыгуу*).

ЯРОВИЗИ'РОВАННЫЙ, -ая, -ое 1. *прич. от* **яровизировать**; 2. *прил.* яровизацияланган, жаздаштырылган.

ЯРОВИЗИ'РОВАТЬ *сов. и несов. что* яровизация кылуу, яровизациялоо, жаздыкташтыруу, жаздаштыруу.

ЯРОВО'Й, -а́я, -о́е 1. (*о злаках*) жаздык, жазында себилүүчү; **ярова́я пшени́ца** жаздык буудай; 2. (*об участке*) жаздык (*жер жөнүндө*); **ярово́е по́ле** жаздык талаа (*жаздык эгин айдалган талаа*); 3. *в знач. сущ.* **яровы́е** *мн.* (*злаки*) жаздык, жаздык эгин; **посе́в яровы́х** жаздык эгин айдоо (эгүү).

Я'РОСТНО *нареч.* 1. (*гневно*) ачууланып, ачуу менен; **я́ростно смотре́ть** ачууланып кароо; 2. (*неукротимо*) каарданып.

Я'РОСТНЫЙ, -ая, -ое 1. (*гневный*) ачууланган, ачуу келген; **я́ростный взгляд** ачуу келген караш; 2. (*неукротимый*) каардуу; **отби́ть я́ростные ата́ки проти́вника** душмандын каардуу атакаларын кайра согуу, душмандын каардуу атакаларынын мизин кайтаруу.

Я'РОСТЬ *ж.* 1. (*сильный гнев*) ачуу, каар, кыжыр; **прийти́ в я́рость** ачуусу келүү, каардануу; **привести́ в я́рость** ачуусун келтирүү; 2. *перен.* (*неукротимость, напор*) катуулук, токтотууга көнбөгөндүк; **я́рость ве́тра** шамалдын катуулугу.

Я'РУС *м.* 1. (*ряд*) ярус, катар, катмар; **дрова́, сло́женные в два я́руса** эки катар кылып жыйылган отун; 2. *театр.* ярус (*залдын бир этажындагы катар орундуктар*); **ло́жа тре́тьего я́руса** үчүнчү ярустагы ложа; 3. (*рыболовная снасть*) ярус (*кайырмактар тизилген узун жип*); **лови́ть ры́бу я́русом** ярус менен балык кармоо; 4. *геол.* (*слой*) ярус, катмар (*жер катмары*).

Я'РЧЕ *сравн. ст. от прил.* **я́ркий** *и нареч.* **я́рко** 1. (*о свете*) жарыгыраак; 2. (*о цвете*) ачыгыраак; 3. *перен.* көрүнөөрөөк, даанараак, ачыгыраак.

Я'РЫЙ, -ая, -ое 1. *см.* **я́ростный** 1; 2. (*страстно преданный*) абдан кызыккан, кызыгып берилген; **я́рый покло́нник теа́тра** театрды жакшы көрүп, абдан кызыккан адам.

ЯРЬ *ж.* ярь; *см.* **ярь-медя́нка**.

ЯРЬ-МЕДЯ'НКА *ж. хим.* ярь-медянка (*жашыл боёктун бир түрү*).

ЯСА'К *м. ист.* ясак (*Москвалык Руста жана падышалык Россиянын кээ бир жерлеринде — буюмдата алынган налог*).

Я'СЕЛЬНЫЙ, -ая, -ое **ясли** I-*ге т.*

Я'СЕНЬ *м. бот.* ясень (*жыгачтын бир түрү*).

Я'СЛИ I *только мн.* (*детское учреждение*) ясли (*балдар үчүн*); **отда́ть ребёнка в я́сли** баланы яслиге берүү.

Я'СЛИ II *только мн.* (*кормушка для скота*) акыр (*мал үчүн арналган акыр*).

ЯСНЕ'ТЬ *несов.* ачык-айкын болуу, ачык-айкын боло баштоо, ачыла баштоо; **не́бо яснее́т** асман ачыла баштады.

Я'СНО 1. *нареч.* (*ярко*) ачык, жарык; **я́сно све́тит со́лнце** күн жаркырап турат; 2. *нареч.* (*отчётливо*) даана, ачык, апачык; **я́сно слы́шать** даана угуу; **я́сно ви́деть** даана көрүү, ачык көрүү; **я́сно говори́ть** даана (ачык) сүйлөө; **ко́ротко и я́сно** кыска жана апачык; 3. *безл. в знач. сказ.* (*понятно*) түшүнүктүү, апачык; **я́сно без слов** сөз айтпаса да түшүнүктүү; 4. *безл. в знач. сказ.* (*о хорошей, ясной погоде*) ачык (*жакшы, ачык аба ырайы жөнүндө*); **е́сли бу́дет я́сно, пойдём в лес** күн ачык болсо, токойго барабыз; 5. *частица утверд. разг.* албетте, сөзсүз; ◊ **я́сно как день** айдан ачык, күндөн жарык.

ЯСНОВИ'ДЕНИЕ *ср.* көрөгөчтүк, мурдатан билүү, көзү ачыктык, керемет; **облада́ть ясновиде́нием** мурдатан билүүгө жөндөмдүү болуу.

ЯСНОВИ'ДЕЦ *м.* көрөгөч, бир нерсени алдын ала билүүчү адам.

ЯСНОВИ'ДЯЩИЙ, -ая, -ое (*проницательный*) көрөгөч, мурдатан (алдын ала) билүүчү.

Я'СНОСТЬ *ж.* 1. (*чистота*) ачыктык, апачыктык; 2. (*отчётливость*) дааналык, ачыктык; **я́сность изображе́ния** сүрөттөөнүн дааналыгы; 3. (*логичность, чёткость*) тактык, ачыктык; **я́сность мы́сли** пикирдин (ойдун) тактыгы.

Я'СНЫЙ, -ая, -ое 1. (*яркий, чистый*) ачык; **я́сное не́бо** ачык асман; 2. (*отчётливый*) даана, ачык; 3. (*логичный, чёткий*) так, ачык; **я́сный приме́р** так (ачык) мисал; **я́сное доказа́тельство** так далил.

Я'СТВА *мн.* (*ед.* **я́ство** *ср.*) *уст.* тамак, тамак-аш.

Я'СТРЕБ *м.* карчыга (*куш*).

ЯСТРЕБИ'НЫЙ, -ая, -ое 1. ястреб-*ге т.*; **ястреби́ная охо́та** карчыга салуу, карчыга салып аң уулоо; 2. *перен.* (*хищный*) жырткыч; **ястреби́ный взгляд** жырткыч көз караш; ◊ **ястреби́ный нос** ийри тумшук, куш тумшук.

ЯСТРЕБО'К *м.* 1. (*маленький ястреб*) кичинекей карчыга; 2. *разг.* (*самолёт-истребитель*) ястребок.

ЯТАГА'Н *м.* ятаган (*ийри канжар, ийри кылыч*).

ЯТЬ *м. лингв. уст.* ять (*орус алиппесинин «ѣ» деген тамгасынын аты; бул тамга азыр колдонулбайт*); ◊ **на ять** *прост.* эң сонун, абдан жакшы.

Я'ХОНТ *м. уст.* жакут (*асыл таш*).

Я'ХОНТОВЫЙ, -ая, -ое **яхонт**-*ко т.*

Я'ХТА *ж.* 1. (*парусная лодка*) яхта, парустуу кайык; 2. (*небольшое судно*) яхта, парустуу кеме; **мото́рная я́хта** мотордуу яхта.

Я'ХТЕННЫЙ, -ая, -ое **яхта**-*га т.*

ЯХТ-КЛУ'Б *м. спорт.* яхт-клуб (*суу спортун жүргүзүүчү спорт уюму*).

ЯЧЕ'ИСТЫЙ, -ая, -ое ячеялуу.

ЯЧЕ'ЙКА *ж.* 1. ячейка; *см.* **ячея́**; 2. *перен.* ячейка (*коомдук баштапкы уюм*).

ЯЧЕЯ' *ж.* 1. (*углубление*) уяча (*мис. аарынын уясындагы уяча*); 2. (*звено в сети, в вязанье*) көз; **ячея́ сети́** тордун көзү.

ЯЧМЕ'ННЫЙ, -ая, -ое **ячмень** I-*ге т.*; **ячме́нное зерно́** арпа даны.

ЯЧМЕ'НЬ I *м.* (*хлебный злак*) арпа.

ЯЧМЕ'НЬ II *м. мед.* (*воспаление сальной железы века*) тирсек.

Я'ЧНЕВЫЙ, -ая, -ое **ячмень** I-*ге т.*; **я́чневая ка́ша** арпа ак шагынан жасалган ботко.

Я'ШМА *ж. мин.* яшма (*кварцтын бир түрү*); **изде́лия из я́шмы** яшмадан жасалган буюм.

Я'ШМОВЫЙ, -ая, -ое **яшма**-*га т.*; **я́шмовая ва́за** яшма вазасы, яшма ваза.

Я'ЩЕРИЦА *ж.* кескелдирик.

Я'ЩИК *м.* 1. ящик; **почто́вый я́щик** почта ящиги; **му́сорный я́щик** таштанды салынуучу ящик; 2. (*выдвижной*) тартма; **я́щик пи́сьменного стола́** жазуу үстөлүнүн тартмасы; ◊ **заря́дный я́щик** *воен.* ок-дары ящиги; **откла́дывать** *что-л.* **в до́лгий я́щик** орундоону кечиктирүү, орундоону создуу, таштап коюу.

Я'ЩИЧЕК *м. уменьш. от* **ящик** кичинекей ящик.

Я'ЩИЧНЫЙ, -ая, -ое **ящик**-*ке т.*; **я́щичная кры́шка** ящик капкагы.

Я'ЩУР *м. вет.* шарп (*муйуздуу ири жана майда малдын, чочконун жана төөнүн жугуштуу оорусу*).

Я'ЩУРНЫЙ, -ая, -ое **ящур**-*га т.*

www.bizdin.kg

ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ НАЗВАНИЯ

ГЕОГРАФИЯЛЫК АТТАР

АБАДА'Н *г.* Абадан *ш.*
АБАКА'Н *г.* Абакан *ш.*
АБИССИ'НИЯ Абиссиния; *см.* **Эфио́пия.**
АБХА'ЗИЯ Абхазия; **АБХА'ЗСКАЯ АВТОНО'МНАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Абхаз Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
АВСТРАЛИ'ЙСКИЙ СОЮ'З Австралия Союзу.
АВСТРА'ЛИЯ Австралия.
А'ВСТРИЯ Австрия.
АГИ'НСКИЙ БУРЯ'Т-МОНГО'ЛЬСКИЙ НАЦИОНА'ЛЬНЫЙ О'КРУГ Агин Бурят-Монгол улут округу.
АДДИ'С-АБЕ'БА *г.* Аддис-Абеба *ш.*
А'ДЕН *г.* Аден *ш.*
АДЖА'РИЯ Аджария; **АДЖА'РСКАЯ АВТОНО'МНАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Аджар Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
АДРИАТИ'ЧЕСКОЕ МО'РЕ Адриатик деңиз
АДЫГЕ'ЙСКАЯ АВТОНО'МНАЯ О'БЛАСТЬ Адыгей автономиялуу областы.
АЗЕРБАЙДЖА'Н Азербайжан; **АЗЕРБАЙДЖА'НСКАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Азербайжан Советтик Социалисттик Республикасы.
А'ЗИЯ Азия.
АЗО'ВСКОЕ МО'РЕ Азов деңизи.
АЗО'РСКИЕ ОСТРОВА' Азор аралдары.
АКБУРА' *р.* Ак-Буура *в.*
АКМО'ЛИНСК *г.* Акмолинск *ш.*
АКСА'Й *р.* Ак-Сай *в.*
АКСУ' *р.* Ак-Суу *в.*
АКТАЛИ'НСКИЙ РАЙО'Н Ак-Талаа району.
АКТЮ'БИНСК *г.* Актюбинск *ш.*
АКТЮ'З Ак-Түз.
АЛА'-БУКА' *с.* Ала-Бука *с.*
АЛА'-БУКИ'НСКИЙ РАЙО'Н Ала-Бука району.
АЛА'ЙСКАЯ ДОЛИ'НА Алай өрөөнү.
АЛА'ЙСКИЙ РАЙО'Н Алай району.
АЛА'ЙСКИЙ ХРЕБЕ'Т *горы* Алай кырка тоолору.
АЛА'НДСКИЕ ОСТРОВА' Аланд аралдары.
АЛАТА'У (*гора*) Ала-Тоо.
АЛБА'НИЯ Албания; **НАРО'ДНАЯ РЕСПУ'БЛИКА АЛБА'НИЯ** Албания Эл Республикасы.
АЛЕКСАНДРИ'Я *г.* Александрия *ш.*
АЛЕУ'ТСКИЕ ОСТРОВА' Алеут аралдары.
АЛЖИ'Р Алжир.
АЛМА'-АТА' *г.* Алма-Ата *ш.*
АЛТА'Й Алтай
АЛТА'ЙСКИЕ ГО'РЫ Алтай тоолору.
А'ЛЬПЫ (*горы*) Альпы тоолору.
АЛЯ'СКА (*полуостров*) Аляска жарым аралы.
АМАЗО'НКА *р.* Амазонка *в.*
АМЕ'РИКА Америка.
АМСТЕРДА'М *г* Амстердам *ш.*
АМУ'-ДАРЬЯ' *р* Аму-дарыя *в.*
АМУ'Р *р.* Амур *в.*
АНА'НЬЕВО *с.* Ананьево *с.*
АНГАРА' *р.* Ангара *в*
А'НГЛИЯ Англия.
АНДИЖА'Н *г.* Андижан *ш.*
АНДО'РРА Андорра.
АНКАРА' *г.* Анкара *ш.*
АНТАРКТИ'ДА Антарктида.
АНТА'РКТИКА Антарктика.
АНТВЕ'РПЕН *г.* Антверпен *ш.*
АНТИ'ЛЬСКИЕ ОСТРОВА' Антиль аралдары.
АПЕННИ'НСКИЙ ПОЛУО'СТРОВ Апеннин жарым аралы.
АПЕННИ'НЫ (*горы*) Апеннин тоолору.
АРАВА'Н *с.* Араван *с.*
АРАВА'НСКИЙ РАЙО'Н Араван району.
АРАВИ'ЙСКИЙ ПОЛУО'СТРОВ Аравия жарым аралы.
АРАВИ'ЙСКОЕ МО'РЕ Аравия деңизи.
АРА'ВИЯ Аравия.
АРА'КС *р.* Аракс *в.*
АРА'ЛЬСКОЕ МО'РЕ Арал деңизи.
АРАРА'Т (*гора*) Арарат тоосу.
АРГЕНТИ'НА Аргентина.
АРГУ'НЬ *р.* Аргунь *в.*
А'РКТИКА Арктика.
АРМЕ'НИЯ Армения; **АРМЯ'НСКАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Армян Советтик Социалисттик Республикасы.
АРСЛАНБО'Б (*заказник*) Арыстанбаб заказниги.
АРЫ'СЬ *г.* Арыс *ш.*
А'СТРАХАНЬ *г.* Астрахань *ш.*
АСУНСЬО'Н *г.* Асунсьон *ш.*
АТБАСА'Р *г.* Атбасар *ш.*
АТБАШИ' *с.* Ат-Башы *с.*
АТБАШИ' *р.* Ат-Башы *в.*
АТБАШИ'НСКИЙ РАЙО'Н Ат-Башы району.
АТЛАНТИ'ЧЕСКИЙ ОКЕА'Н Атлантика океаны.
АФГАНИСТА'Н Афганстан.
АФИ'НЫ *г.* Афины *ш.*
А'ФРИКА Африка.
АШХАБА'Д *г.* Ашхабад *ш.*
АЯГУ'З *г.* Аягуз *ш.*
АЯГУ'З *р.* Аягуз *в.*
БАБ-ЭЛЬ-МАНДЕ'БСКИЙ ПРОЛИ'В Баб-эль-Мандеб кысыгы.
БАГДА'Д *г.* Багдад *ш.*
БАЗА'Р-КУРГА'Н *с.* Базар-Коргон *с.*
БАЗА'Р-КУРГА'НСКИЙ РАЙО'Н Базар-Коргон району.
БАЙКА'Л *оз.* Байкал *көл.*
БАКУ' *г.* Баку *ш.*
БАЛЕА'РСКИЕ ОСТРОВА' Балеар аралдары.
БАЛКА'НСКИЕ ГО'РЫ Балкан тоолору.
БАЛКА'НСКИЙ ПОЛУО'СТРОВ Балкан жарым аралы.
БАЛТИ'ЙСКОЕ МО'РЕ Балтика деңизи.
БАЛХА'Ш *г.* Балхаш *ш*
БАЛХА'Ш *оз.* Балхаш *көл.*

www.bizdin.kg

БАЛЫКЧИ'НСКИЙ РАЙО'Н Балыкчы району.
БАНГКО'К *г.* Бангкок *ш.*
БА'РЕНЦОВО МО'РЕ Баренц деңизи.
БАРСЕЛО'НА *г.* Барселона *ш.*
БАТКЕ'Н *с.* Баткен *с.*
БАТКЕ'НСКИЙ РАЙО'Н Баткен району.
БАТУ'МИ *г.* Батуми *ш.*
БАХРЕ'ЙНСКИЕ ОСТРОВА' Бахрейн аралдары.
БАШКИ'РИЯ Башкыртстан; **БАШКИ'РСКАЯ АВТОНО'МНАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Башкырт Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
БЕГОВА'Т *г.* Беговат *ш.*
БЕЙРУ'Т *г.* Бейрут *ш.*
БЕЛГРА'Д *г.* Белград *ш.*
БЕ'ЛОЕ МО'РЕ Ак деңиз.
БЕЛОРУ'ССИЯ Белоруссия; **БЕЛОРУ'ССКАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Белорус Советтик Социалисттик Республикасы.
БЕ'ЛЬГИЯ Бельгия.
БЕНГА'ЛЬСКИЙ ЗАЛИ'В Бенгалия булуңу.
БЕ'РИНГОВО МО'РЕ Беринг деңизи.
БЕ'РИНГОВ ПРОЛИ'В Беринг кысыгы.
БЕРЛИ'Н *г.* Берлин *ш.*
БЕРМУ'ДСКИЕ ОСТРОВА' Бермуд аралдары.
БЕРН *г.* Берн *ш.*
БИЛЬБА'О *г.* Бильбао *ш.*
БИ'РМА Бирма.
БИРОБИДЖА'Н *г.* Биробиджан *ш.*
БИСКА'ЙСКИЙ ЗАЛИ'В Бискай булуңу.
БЛИ'ЖНИЙ ВОСТО'К Жакын Чыгыш.
БОГО'ТА *г.* Богота *ш.*
БОКОМБА'ЕВСКОЕ *с.* Бекембаев селосу.
БОЛГА'РИЯ Болгария; **НАРО'ДНАЯ РЕСПУ'БЛИКА БОЛГА'РИЯ** Болгария Эл Республикасы.
БОЛИ'ВИЯ Боливия.
БОМБЕ'Й *г.* Бомбей *ш.*
БОНН *г.* Бонн *ш.*
БОРНЕ'О (*остров*) Борнео (*арал*).
БОСФО'Р (*пролив*) Босфор (*кысык*).
БОТНИ'ЧЕСКИЙ ЗАЛИ'В Ботник булуңу.
БРАЗИ'ЛИЯ Бразилия.
БРЮССЕ'ЛЬ *г.* Брюссель *ш.*
БУГ *р.* Буг *д.*
БУДАПЕ'ШТ *г.* Будапешт *ш.*
БУДЁННЫЙ *к.* Будённый *к.*
БУДЁНОВСКИЙ РАЙО'Н Будённый району.
БУРУЛДА'Й *с.* Бороддой *с.*
БУРЯ'Т-МОНГО'ЛИЯ Бурят-Монголия; **БУРЯ'Т-МОНГО'ЛЬСКАЯ АВТОНО'МНАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Бурят-Монгол Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
БУХАРА' *г.* Бухара *ш.*
БУХАРЕ'СТ *г.* Бухарест *ш.*
БУЭ'НОС-А'ЙРЕС *г.* Буэнос-Айрес *ш.*
БЫСТРО'ВКА *с.* Быстровка *с.*
БЫСТРО'ВСКИЙ РАЙО'Н Быстровка району.
ВАРША'ВА *г.* Варшава *ш.*
ВАШИНГТО'Н *г.* Вашингтон *ш.*
ВЕЛИКОБРИТА'НИЯ Великобритания.
ВЕЛЛИНГТО'Н *г.* Веллингтон *ш.*
ВЕ'НА *г.* Вена *ш.*
ВЕ'НГРИЯ Венгрия; **ВЕНГЕ'РСКАЯ НАРО'ДНАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Венгрия Эл Республикасы.
ВЕНЕСУЭ'ЛА Венесуэла.
ВЕНЕ'ЦИЯ *г.* Венеция *ш.*
ВЕРДЕ'Н *г.* Верден *ш.*
ВЕРСА'ЛЬ *г.* Версаль *ш.*
ВИ'ЛЬНЮС *г.* Вильнюс *ш.*
ВИ'СЛА *р.* Висла *д.*
ВЛАДИВОСТО'К *г.* Владивосток *ш.*
ВО'ЛГА *р.* Волга *д.*
ВОРО'НЕЖ *г.* Воронеж *ш.*
ВОРОШИ'ЛОВСКОЕ *с.* Ворошиловское *с.*
ВЬЕТНА'М Вьетнам; **ДЕМОКРАТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА ВЬЕТНА'М** Вьетнам Демократиялык Республикасы.
ГАА'ГА *г.* Гаага *ш.*
ГАВА'ЙСКИЕ ОСТРОВА' Гавай аралдары.
ГАИ'ТИ (*остров*) Гаити (*арал*).
ГА'МБУРГ *г.* Гамбург *ш.*
ГА'НА Гана.
ГАНГ *р.* Ганг *д.*
ГВАТЕМА'ЛА Гватемала.
ГВИНЕ'Я (*остров*) Гвинея (*арал*).
ГЕРМА'НИЯ Германия; **ГЕРМА'НСКАЯ ДЕМОКРАТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Германия Демократиялык Республикасы; **ФЕДЕРАТИ'ВНАЯ РЕСПУ'БЛИКА ГЕРМА'НИИ** Германиянын Федеративдик Республикасы.
ГИБРАЛТА'Р (*пролив*) Гибралтар (*кысык*).
ГИМАЛА'И (*горы*) Гималай тоолору.
ГИНДУКУ'Ш (*горы*) Гиндукуш тоолору.
ГО'БИ (*пустыня*) Гоби (*чөл*).
ГОЛЛА'НДИЯ Голландия; *см.* **Нидерла́нды.**
ГОЛЬФСТРИ'М (*морское течение*) Гольфстрим (*деңиз агымы*).
ГОНДУРА'С Гондурас.
ГОНКО'НГ *г.* Гонконг *ш.*
ГО'РНО-АЛТА'ЙСКАЯ АВТОНО'МНАЯ О'БЛАСТЬ Горно-Алтай автономиялуу областы.
ГО'РНО-БАДАХША'НСКАЯ АВТОНО'МНАЯ О'БЛАСТЬ Горно-Бадахшан автономиялуу областы.
ГО'РЬКИЙ *г.* Горький *ш.*
ГРЕНЛА'НДИЯ (*остров*) Гренландия (*арал*).
ГРЕ'ЦИЯ Греция.
ГРО'ЗНЫЙ *г.* Грозный *ш.*
ГРУ'ЗИЯ Грузия; **ГРУЗИ'НСКАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Грузин Советтик Социалисттик Республикасы.
ГУАНЧЖО'У *г.* Гуанчжоу *ш.*
ГУЛЬЧА' *с.* Гүлчө *с.*
ГУЛЬЧИ'НСКИЙ РАЙО'Н Гүлчө району.
ДАГЕСТА'Н Дагыстан; **ДАГЕСТА'НСКАЯ АВТОНО'МНАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Дагыстан Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
ДА'ЛЬНИЙ ВОСТО'К Ыраакы Чыгыш.
ДАМА'СК *г.* Дамаск *ш.*
ДА'НИЯ Дания.
ДАРА'УТ-КУРГА'Н *с.* Дараут-Коргон *с.*
ДАРДАНЕ'ЛЛЫ (*пролив*) Дарданелл кысыгы.
ДА'УГАВА *р.* Даугава *д.*
ДЕ'ЛИ *г.* Дели *ш.*
ДЕСНА' *р.* Десна *д.*
ДЖАКА'РТА *г.* Джакарта *ш.*
ДЖАЛА'Л-АБА'Д *г.* Жалал-Абад *ш.*
ДЖАЛА'Л-АБА'ДСКАЯ О'БЛАСТЬ Жалал-Абад областы.
ДЖАМБУ'Л *г.* Джамбул *ш.*
ДЖАНГИ'-ДЖО'Л *с.* Жаңы-Жол *с.*
ДЖАНГИ'-ДЖО'ЛСКИЙ РАЙО'Н Жаңы-Жол району.
ДЖАНГИ'-НАУКА'ТСКИЙ РАЙО'Н Жаңы-Ноокат району.
ДЖЕТЫГАРА' *г.* Джетигара *ш.*
ДЖЕТЫ'-ОГУ'З *с.* Жети-Өгүз *с.*
ДЖЕТЫ'-ОГУ'ЗСКИЙ РАЙО'Н Жети-Өгүз району.
ДЖИЗА'К *г.* Жизак *ш.*
ДЖОМОЛУ'НГМА (*вершина*) Джомолунгма (*чоку*).
ДЖУМГА'ЛЬСКИЙ РАЙО'Н Жумгал району.

www.bizdin.kg

ДЖУНГА'РИЯ Жунгария.
ДЖУНГА'РСКИЕ ВОРО'ТА Жунгария капкасы.
ДНЕПР *р.* Днепр *ө.*
ДНЕПРОПЕТРО'ВСК *г.* Днепропетровск *ш.*
ДНЕСТР *р.* Днестр *ө.*
ДОЛИ'НА АРПА' Арпа жайлоосу.
ДОЛО'Н *пер.* Долон *аш.*
ДОМИНИКА'НСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА Доминикан Республикасы.
ДОН *р.* Дон *ө.*
ДОНБА'СС Донбасс.
ДРЕ'ЗДЕН *г.* Дрезден *ш.*
ДУ'БЛИН *г.* Дублин *ш.*
ДУНА'Й *р.* Дунай *ө.*
ДУРБУЛЬДЖИ'Н *с.* Дөрбөлжүн *с.*
ЕВПАТО'РИЯ *г.* Евпатория *ш.*
ЕВРЕ'ЙСКАЯ АВТОНО'МНАЯ О'БЛАСТЬ Еврей автономиялуу областы.
ЕВРО'ПА Европа.
ЕВФРА'Т *р.* Евфрат *ө.*
ЕГИ'ПЕТ Египет (Мысыр).
ЕНИСЕ'Й *р.* Енисей *ө.*
ЕРЕВА'Н *г.* Ереван *ш.*
ЕРЕЙМЕ'Н (*гора*) Ереймен (*тоо*).
ЖЁЛТОЕ МО'РЕ Сары деңиз.
ЖЕНЕ'ВА *г.* Женева *ш.*
ЖИГУЛЁВСКИЕ ГО'РЫ Жигули тоолору.
ЗАИЛИ'ЙСКИЙ АЛАТА'У (*горы*) Күнгөй Ала-Тоо.
ЗАЙСА'Н *оз.* Зайсан *көл.*
ЗА'ПАДНАЯ ДВИНА' *р.* Батыш Двина *ө.*
ЗАПОРО'ЖЬЕ *г.* Запорожье *ш.*
ЗЕЛА'НДИЯ (*остров*) Зеландия (*арал*).
ЗЕМЛЯ' ФРА'НЦА-ИО'СИФА (*острова*) Франц-Иосиф жери (*аралдар*).
ЗЕРАВША'Н *р.* Зеравшан *ө.*
ЗО'НДСКИЕ ОСТРОВА' Зонд аралдары.
ИВА'НО-АЛЕКСЕ'ЕВКА *с.* Ивано-Алексеевка *с.*
ИВА'НОВКА *с.* Ивановка *с.*
ИВА'НОВСКИЙ РАЙО'Н Ивановка району.
ИГА'РКА *г.* Игарка *ш.*
ИЕРУСАЛИ'М *г.* Иерусалим *ш.*
ИЖЕ'ВСК *г.* Ижевск *ш.*
ИЗРА'ИЛЬ Израиль.
ИЛЕ'К *р.* Илек *ө.*
И'ЛЬМЕНЬ *оз.* Ильмень *көл.*
ИНД *р.* Инд *ө.*
ИНДИ'ЙСКИЙ ОКЕА'Н Индия океаны.
И'НДИЯ Индия.
ИНДОКИТА'Й (*полуостров*) Индокытай (*жарым арал*).
ИНДОНЕ'ЗИЯ Индонезия.
ИНДОСТА'Н (*полуостров*) Индостан (*жарым арал*).
ИОНИ'ЧЕСКОЕ МО'РЕ Ионик деңизи.
ИОРДА'НИЯ Иордания.
ИРА'К Ирак.
ИРА'Н Иран.
ИРКУ'ТСК *г.* Иркутск *ш.*
ИРЛА'НДИЯ Ирландия.
ИРТЫ'Ш *р.* Иртыш *ө.*
ИСКИ'-НАУКА'Т *с.* Эски-Ноокат *с.*
ИСЛА'НДИЯ Исландия.
ИСПА'НИЯ Испания.
ИССЫ'КАТА (*курорт*) Ысык-Ата.
ИССЫ'К-КУЛЬ *оз.* Ысык-Көл *көл.*
ИССЫ'К-КУ'ЛЬСКАЯ О'БЛАСТЬ Ысык-Көл областы.
ИССЫ'К-КУ'ЛЬСКИЙ РАЙО'Н Ысык-Көл району.
ИСФАЙРА'М *р.* Исфайрам *ө.*
ИСФАНА' *с.* Исфана *с.*
ИТА'ЛИЯ Италия.
ИШИ'М *р.* Ишим *ө.*

ЙЕ'МЕН Йемен.
ЙОКОГА'МА *г.* Йокогама *ш.*
ЙОШКА'Р-ОЛА' *г.* Йошкар-Ола *ш.*
КАБАРДИ'НО-БАЛКА'РСКАЯ АВТОНО'МНАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА Кабардин-Балкар Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
КАБУ'Л *г.* Кабул *ш.*
КАВКА'З Кавказ.
КАВКА'ЗСКИЙ ХРЕБЕ'Т Кавказ кырка тоолору.
КАГА'Н *г.* Каган *ш.*
КАЗА'НЬ *г.* Казань *ш.*
КАЗАРМА'Н *с.* Казарман *с.*
КАЗАХСТА'Н Казакстан; **КАЗА'ХСКАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Казак Советтик Социалисттик Республикасы.
КАЗБЕ'К (*гора*) Казбек (*тоо*).
КАИ'Р *г.* Каир *ш.*
КАЛИ'НИН *г.* Калинин *ш.*
КАЛИНИНГРА'Д *г.* Калининград *ш.*
КАЛИ'НИНСКИЙ РАЙО'Н Калинин району.
КАЛИ'НИНСКОЕ *с.* Калининское *с.*
КАЛИФО'РНИЯ Калифорния.
КАЛЬКУ'ТТА *г.* Калькутта *ш.*
КА'МА *р.* Кама *ө.*
КАМБО'ДЖА Камбоджа.
КАМЧА'ТКА (*полуостров*) Камчатка (*жарым аралы*).
КАМЫ'Ш-САМА'РСКИЕ ОЗЁРА Камыш-Самар көлдөрү.
КАНА'ДА Канада.
КАНА'Л И'МЕНИ МОСКВЫ' Москва атындагы канал.
КАНА'РСКИЕ ОСТРОВА' Канар аралдары.
КАНБЕ'РРА *г.* Канберра *ш.*
КАНТ *пос.* Кант.
КАНТО'Н *г.* Кантон *ш.*; *см.* **Гуанчжóу.**
КА'НТСКИЙ РАЙО'Н Кант району.
КАРА'-БОГА'З-ГОЛ (*залив*) Кара-Богаз Гөл.
КАРАВА'Н *с.* Караван *с.*
КАРАВА'НСКИЙ РАЙО'Н Караван району.
КАРАГАНДА' *г.* Караганда *ш.*
КАРАДАРЬЯ' *р.* Кара-Дарыя *ө.*
КАРАИ'БСКОЕ МО'РЕ Кариб деңизи.
КАРА'-КАЛПА'КИЯ Кара-Калпакстан; **КАРАКАЛПА'КСКАЯ АВТОНО'МНАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Каракалпак Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
КАРАКУДЖУ'Р (*пастбище*) Кара-Кужур (*жайлоо*).
КАРАЧА'ЕВО-ЧЕРКЕ'ССКАЯ АВТОНО'МНАЯ О'БЛАСТЬ Карачаево-Черкес автономиялуу областы.
КАРЕ'ЛИЯ Карелия; **КАРЕ'ЛЬСКАЯ АВТОНО'МНАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Карелия Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
КАРКАРА' (*пастбище*) Каркыра (*жайлоо*).
КАРОЛИ'НСКИЕ ОСТРОВА' Каролин аралдары.
КАРПА'ТЫ (*горы*) Карпат тоолору.
КАРС *г.* Карс *ш.*
КА'РСКОЕ МО'РЕ Ка́ра деңизи.
КАСПИ'ЙСКОЕ МО'РЕ Каспий деңизи.
КАССАНСА'Й *р.* Касан-Сай *ө.*
КА'УНАС *г.* Каунас *ш.*
КАШГА'Р *г.* Кашкар *ш.*
КАШМИ'Р *г.* Кашмир *ш.*
КЕЙПТА'УН *г.* Кейптаун *ш.*
КЁКЁМЕРЕ'Н *р.* Көкөмерен *ө.*
КЕМИ'НСКИЙ РАЙО'Н Кемин району.
КЕ'НИЯ Кения.
КЕРЧЬ *г.* Керчь *ш.*
КЗЫЛ-ОРДА' *г.* Кзыл-Орда *ш.*
КИ'ЕВ *г.* Киев *ш.*

www.bizdin.kg

КИПР (*остров*) Кипр (*арал*).
КИРГИ'ЗИЯ Кыргызстан; **КИРГИ'ЗСКАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Кыргыз Советтик Социалисттик Республикасы.
КИРГИ'ЗСКИЙ ХРЕБЕ'Т Кыргыз кырка тоолору.
КИ'РОВ *г.* Киров *ш.*
КИРОВОГРА'Д *г.* Кировоград *ш.*
КИ'РОВСК *г.* Кировск *ш.*
КИ'РОВСКИЙ РАЙО'Н Киров району.
КИ'РОВСКОЕ *с.* Киров *с.*
КИСЛОВО'ДСК *г.* Кисловодск *ш.*
КИТА'Й Кытай; **КИТА'ЙСКАЯ НАРО'ДНАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Кытай Эл Республикасы.
КИ'ТО *г.* Кито *ш.*
КИШИНЁВ *г.* Кишинёв *ш.*
КОЙСАРА' (*курорт*) Кой-Сары.
КОКА'НД *г.* Коканд (Кокон) *ш.*
КОЛО'МБО *г.* Коломбо *ш.*
КОЛУ'МБИЯ Колумбия.
КО'ЛЬСКИЙ ПОЛУО'СТРОВ Кольск жарым аралы.
КО'МИ АВТОНО'МНАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА Коми Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
КО'МИ-ПЕРМЯ'ЦКИЙ НАЦИОНА'ЛЬНЫЙ О'КРУГ Коми-Пермяк улут округу.
КОМСОМО'ЛЬСК *г.* Комсомольск *ш.*
КО'НГО *р.* Конго *ө.*
КОПЕНГА'ГЕН *г.* Копенгаген *ш.*
КОПЕТ-ДА'Г (*горы*) Копет-Даг (*тоолор*).
КОРДИЛЬЕ'РЫ (*горы*) Кордильер (*тоолор*).
КОРЕ'Я Корея; **КОРЕ'ЙСКАЯ НАРО'ДНО-ДЕМОКРАТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Корея Элдик-Демократиялык Республикасы.
КО'РСИКА (*остров*) Корсика (*арал*).
КОРЯ'КСКИЙ НАЦИОНА'ЛЬНЫЙ О'КРУГ Коряк улут округу.
КО'СТА-РИ'КА Коста-Рика.
КОЧКО'Р *с.* Кочкор *с.*
КОЧКО'РСКИЙ РАЙО'Н Кочкор району.
КРАСНОДА'Р *г.* Краснодар *ш.*
КРА'СНОЕ МО'РЕ Кызыл деңиз.
КРАСНОЯ'РСК *г.* Красноярск *ш.*
КРИТ (*остров*) Крит (*арал*).
КРОНШТА'ДТ *г.* Кронштадт *ш.*
КРЫМ (*полуостров*) Крым (*жарым арал*).
КУ'БА (*остров*) Куба (*арал*).
КУГА'РТ *р.* Көгарт *ө.*
КУЗБА'СС Кузбасс.
КУ'ЙБЫШЕВ *г.* Куйбышев *ш.*
КУЛАНА'К *с.* Куланак *с.*
КУЛАНА'КСКИЙ РАЙО'Н Куланак району.
КУЛЬДЖА' *г.* Кулжа *ш.*
КУЛЯ'Б *г.* Куляб *ш.*
КУРА' *р.* Кура *ө.*
КУРГА'Н *г.* Курган *ш.*
КУРИ'ЛЬСКИЕ ОСТРОВА' Куриль аралдары.
КУРСК *г.* Курск *ш.*
КУРША'Б *р.* Куршап *ө.*
КУРША'БСКИЙ РАЙО'Н Куршап району.
КЫЗАРТ *пер.* Кызарт *аш.*
КЫЗЫ'Л-АСКЕ'Р *с.* Кызыл-Аскер *с.*
КЫЗЫ'Л-АСКЕ'РСКИЙ РАЙО'Н Кызыл-Аскер району.
КЫЗЫЛСУ' *р.* Кызыл-Суу *ө.*
ЛАБРАДО'Р (*полуостров*) Лабрадор (*жарым арал*).
ЛА'ДОЖСКОЕ О'ЗЕРО Ладога көлү.
ЛА-МА'НШ (*пролив*) Ла-Манш (*кысык*).
ЛА'ПТЕВЫХ МО'РЕ Лаптевдер деңизи.
ЛА'ТВИЯ Латвия; **ЛАТВИ'ЙСКАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Латвия Советтик Социалисттик Республикасы.
ЛЕ'ЙПЦИГ *г.* Лейпциг *ш.*
ЛЕ'НА *р.* Лена *ө.*
ЛЕНГЕ'Р *г.* Ленгер *ш.*
ЛЕНИНАБА'Д *г.* Ленинабад *ш.*
ЛЕНИНГРА'Д *г.* Ленинград *ш.*
ЛЕНИН-ДЖО'Л *с.* Ленин-Жол *с.*
ЛЕНИНПО'ЛЬ *с.* Ленинпол *с.*
ЛЕНИНПО'ЛЬСКИЙ РАЙО'Н Ленинпол району.
ЛЕ'НИНСКИЙ РАЙО'Н Ленин району.
ЛЕ'НИНСКОЕ *с.* Ленин *с.*
ЛИБЕ'РИЯ Либерия.
ЛИВА'Н Ливан.
ЛИ'ВИЯ Ливия.
ЛИ'МА *г.* Лима *ш.*
ЛИССАБО'Н *г.* Лиссабон *ш.*
ЛИТВА' Литва; **ЛИТО'ВСКАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Литва Советтик Социалисттик Республикасы.
ЛОЗА'ННА *г.* Лозанна *ш.*
ЛОКА'РНО *г.* Локарно *ш.*
ЛО'НДОН *г.* Лондон *ш.*
ЛОТАРИ'НГИЯ Лотарингия.
ЛЬВОВ *г.* Львов *ш.*
ЛЮКСЕМБУ'РГ Люксембург.
ЛЯЙЛЯ'КСКИЙ РАЙО'Н Лейлек району.
МАГАДА'Н *г.* Магадан *ш.*
МАГЕЛЛА'НОВ ПРОЛИ'В Магеллан кысыгы.
МАГНИТОГО'РСК *г.* Магнитогорск *ш.*
МАДАГАСКА'Р (*остров*) Мадагаскар (*арал*).
МАДРИ'Д *г.* Мадрид *ш.*
МАЛА'ЙСКИЙ АРХИПЕЛА'Г Малай архипелагы.
МАЛА'ЙЯ Малайя.
МА'ЛАЯ А'ЗИЯ (*полуостров*) Кичи Азия (*жарым арал*).
МА'ЛЬТА (*остров*) Мальта (*арал*).
МАНА'С (*гора*) Манас (*тоо*).
МАНЬЧЖУ'РИЯ Маньчжурия.
МАРИ'ЙСКАЯ АВТОНО'МНАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА Мари Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
МАРО'ККО Марокко.
МАРСЕ'ЛЬ *г.* Марсель *ш.*
МАРША'ЛЬСКИЕ ОСТРОВА' Маршал аралдары.
МАРЫ' *г.* Мары *ш.*
МАТЧА' *пер.* Матча *аш.*
МАХАЧКАЛА' *г.* Махачкала *ш.*
МЕ'КСИКА Мексика.
МЁРТВОЕ МО'РЕ Өлүк деңиз.
МЕСОПОТА'МИЯ Месопотамия.
МЕ'ХИКО *г.* Мехико *ш.*
МЕШХЕ'Д *г.* Мешхед *ш.*
МИЛА'Н *г.* Милан *ш.*
МИНСК *г.* Минск *ш.*
МИРЗА'-АКИ' *с.* Мырза-Аке *с.*
МИРЗА'-АКИ'НСКИЙ РАЙО'Н Мырза-Аке району.
МИССИСИ'ПИ *р.* Миссисипи *ө.*
МИССУ'РИ *р.* Миссури *ө.*
МОЛДА'ВИЯ Молдавия; **МОЛДА'ВСКАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Молдаван Советтик Социалисттик Республикасы.
МОНБЛА'Н (*гора*) Монблан (*тоо*).
МОНГО'ЛИЯ Монголия; **МОНГО'ЛЬСКАЯ НАРО'ДНАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Монгол Эл Республикасы.
МОНРО'ВИЯ *г.* Монровия *ш.*
МОНТЕВИДЕ'О *г.* Монтевидео *ш.*
МОРДО'ВСКАЯ АВТОНО'МНАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА Мордва Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.

www.bizdin.kg

МОСКВА' *г.* Москва *ш.*
МОСКВА' *р.* Москва *в.*
МРА'МОРНОЕ МО'РЕ Мрамор деңизи.
МУЗТО'Р *пос.* Муз-Төр; *см.* **Токтогул.**
МУКДЕ'Н *г.* Мукден; *см.* **Шэньян.**
МУ'РМАНСК *г.* Мурманск *ш.*
МЮ'НХЕН *г.* Мюнхен *ш.*
НАГО'РНО-КАРАБА'ХСКАЯ АВТОНО'МНАЯ О'БЛАСТЬ Нагорно-Карабах автономиялуу областы.
НА'ЛЬЧИК *г.* Нальчик *ш.*
НАНКИ'Н *г.* Нанкин *ш.*
НА'РВА *г.* Нарва *ш.*
НАРИМА'Н *с.* Нариман *с.*
НАРЫ'Н *г.* Нарын *ш.*
НАРЫ'Н *р.* Нарын *в.*
НАРЫ'НСКИЙ РАЙО'Н Нарын району.
НАРЬЯ'Н-МАР *г.* Нарьян-Мар *ш.*
НАУКА'ТСКИЙ РАЙО'Н Ноокат району.
НАХИЧЕВА'НСКАЯ АВТОНО'МНАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА Нахичевань Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
НАХИЧЕВА'НЬ *г.* Нахичевань *ш.*
НЕА'ПОЛЬ *г.* Неаполь *ш.*
НЕВА' *р.* Нева *в.*
НЕ'МАН *р.* Неман *в.*
НЕ'НЕЦКИЙ НАЦИОНА'ЛЬНЫЙ О'КРУГ Ненец улут округу.
НИДЕРЛА'НДЫ Нидерланддар.
НИЛ *р.* Нил *в.*
НОВАБА'Д *г.* Новабад *ш.*
НО'ВАЯ ГВИНЕ'Я (*остров*) Новая Гвинея (*арал*).
НО'ВАЯ ЗЕЛА'НДИЯ (*острова*) Новая Зеландия (*аралдар*).
НО'ВАЯ ЗЕМЛЯ' (*острова*) Новая Земля, Жаңы Жер (*аралдар*).
НО'ВГОРОД *г.* Новгород *ш.*
НО'ВО-ВОЗНЕСЕ'НОВКА *с.*, Ново-Вознесеновка *с.*
НОВОСИБИ'РСК *г.* Новосибирск *ш.*
НОРВЕ'ГИЯ Норвегия.
НУКУ'С *г.* Нукус *ш.*
НУРА' *р.* Нура *в.*
НЬЮ-ЙО'РК *г.* Нью-Йорк *ш.*
НЬЮФА'УНДЛЕНД (*остров*) Ньюфаундленд (*арал*).
НЮ'РНБЕРГ *г.* Нюрнберг *ш.*
ОБЬ *р.* Обь *в.*
О'ГНЕННАЯ ЗЕМЛЯ' (*остров*) Оттуу Жер (*арал*).
О'ДЕР *р.* Одер *в.*
ОДЕ'ССА *г.* Одесса *ш.*
ОКА' *р.* Ока *в.*
ОКТЯ'БРЬСКИЙ РАЙО'Н Октябрь району.
ОКТЯ'БРЬСКОЕ *с.* Октябрьское *с.*
ОМСК *г.* Омск *ш.*
ОНЕ'ЖСКОЕ О'ЗЕРО Онега көлү.
ОРДЖОНИКИ'ДЗЕ *г.* Орджоникидзе *ш.*
ОРЁЛ *г.* Орёл *ш.*
ОРТОСУ' *пер.* Орто-Суу *аш.*
ОСЕ'ТИЯ Осетия.
О'СЛО *г.* Осло *ш.*
ОТТА'ВА *г.* Оттава *ш.*
ОХО'ТСКОЕ МО'РЕ Охот деңизи.
ОШ *г.* Ош *ш.*
О'ШСКАЯ О'БЛАСТЬ Ош областы.
О'ШСКИЙ РАЙО'Н Ош району.
ПА-ДЕ-КАЛЕ' (*пролив*) Па-де-Кале (*кысык*).
ПАКИСТА'Н Пакистан.
ПАМИ'Р Памир.
ПАНА'МА Панама.
ПАНА'МСКИЙ КАНА'Л Панама каналы.
ПАНФИ'ЛОВ *г.* Панфилов *ш.*
ПАНФИ'ЛОВСКИЙ РАЙО'Н Панфилов району.
ПАНФИ'ЛОВСКОЕ *с.* Панфиловское *с.*
ПАРАГВА'Й Парагвай.
ПАРИ'Ж *г.* Париж *ш.*
ПЕКИ'Н *г.* Пекин *ш.*
ПЕНДЖА'Б Пенджаб.
ПЕРЕКО'ПСКИЙ ПЕРЕШЕ'ЕК Перекоп мойногу.
ПЕРМЬ *г.* Пермь *ш.*
ПЕРСИ'ДСКИЙ ЗАЛИ'В Персия булуңу.
ПЕ'РУ Перу.
ПЕТРО'ВКА *с.* Петровка *с.*
ПЕТРО'ВСКИЙ РАЙО'Н Петровка району.
ПЕТРОЗАВО'ДСК *г.* Петрозаводск *ш.*
ПЕТРОПА'ВЛОВСК-КАМЧА'ТСКИЙ *г.* Петропавловск-Камчатский *ш.*
ПЕЧО'РА *р.* Печора *в.*
ПИРЕНЕ'И (*горы*) Пиренеи (*тоолор*).
ПИРЕНЕ'ЙСКИЙ ПОЛУО'СТРОВ Пиреней жарым аралы.
ПНОМ-ПЕ'НЬ *г.* Пном-Пень *ш.*
ПОКРО'ВКА *с.* Покровка *с.*
ПОКРО'ВСКИЙ РАЙО'Н Покровка району.
ПО'ЛЬША Польша; **ПО'ЛЬСКАЯ НАРО'ДНАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Польша Эл Республикасы.
ПОРТ-АРТУ'Р *г.* Порт-Артур *ш.*
ПОРТУГА'ЛИЯ Португалия.
ПОТСДА'М *г.* Потсдам *ш.*
ПРА'ГА *г.* Прага *ш.*
ПРЖЕВА'ЛЬСК *г.* Пржевальск *ш.*
ПРЖЕВА'ЛЬСКИЙ РАЙО'Н Пржевальск району.
ПРУТ *р.* Прут *в.*
ПУЭ'РТО-РИ'КО Пуэрто-Рико.
ПХЕНЬЯ'Н *г.* Пхеньян *ш.*
ПЯНДЖ *р.* Пяндж *в.*
ПЯТИГО'РСК *г.* Пятигорск *ш.*
РАНГУ'Н *г.* Рангун *ш.*
РЕЙКЬЯ'ВИК *г.* Рейкьявик *ш.*
РЕЙН *р.* Рейн *в.*
РИ'ГА *г.* Рига *ш.*
РИ'ЖСКИЙ ЗАЛИ'В Рига булуңу.
РИМ *г.* Рим *ш.*
РИ'О-ДЕ-ЖАНЕ'ЙРО *г.* Рио-де-Жанейро.
РО'ВНО *г.* Ровно *ш.*
РО'НА *р.* Рона *в.*
РОССИ'ЙСКАЯ СОВЕ'ТСКАЯ ФЕДЕРАТИ'ВНАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА Россия Советтик Федеративдик Социалисттик Республикасы.
РОСТО'В-НА-ДОНУ' *г.* Ростов-на-Дону *ш.*
РУМЫ'НИЯ Румыния; **РУМЫ'НСКАЯ НАРО'ДНАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Румын Эл Республикасы.
РУР *р.* Рур *в.*
РЫБА'ЧЬЕ *г.* Рыбачье *ш.*
РЯЗА'НЬ *г.* Рязань *ш.*
СА'АР *г.* Саар *ш.*
САЛЬВАДО'Р Сальвадор.
САМАРКА'НД *г.* Самарканд *ш.*
САН-МАРИ'НО Сан-Марино.
САН-САЛЬВАДО'Р *г.* Сан-Сальвадор *ш.*
САНТ-Я'ГО *г.* Сант-Яго *ш.*
САН-ФРАНЦИ'СКО *г.* Сан-Франциско *ш.*
САРА'НСК *г.* Саранск *ш.*
САРА'ТОВ *г.* Саратов *ш.*
САРДИ'НИЯ (*остров*) Сардиния (*арал*).
САУ'ДОВСКАЯ АРА'ВИЯ Сауд Аравиясы.
САХАЛИ'Н (*остров*) Сахалин (*арал*).
САХА'РА Сахара.
СВЕРДЛО'ВСК *г.* Свердловск *ш.*
СВИРЬ *р.* Свирь *в.*
СЕВАСТО'ПОЛЬ *г.* Севастополь *ш.*
СЕ'ВЕРНАЯ АМЕ'РИКА Түндүк Америка.
СЕ'ВЕРНАЯ ДВИНА' *р.* Түндүк Двина *в.*

www.bizdin.kg

СЕ'ВЕРНОЕ МО'РЕ Түндүк деңиз.
СЕ'ВЕРНЫЙ ЛЕДОВИ'ТЫЙ ОКЕА'Н Түндүк Муз океаны.
СЕ'ВЕРО-ОСЕТИ'НСКАЯ АВТОНО'МНАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА Түндүк-Осетин Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
СЕМИПАЛА'ТИНСК *г.* Семипалатинск *ш.*
СЕ'НА *р.* Сена *ө.*
СЕУ'Л *г.* Сеул *ш.*
СИА'М Сиам; *см.* **Таила́нд.**
СИБИ'РЬ Сибирь.
СИМФЕРО'ПОЛЬ *г.* Симферополь *ш.*
СИНГАПУ'Р *г.* Сингапур *ш.*
СИНЬЦЗЯ'Н Синьцзян.
СИ'РИЯ Сирия.
СИЦИ'ЛИЯ (*остров*) Сицилия (*арал*).
СКАНДИНА'ВИЯ (*полуостров*) Скандинавия (*жарым арал*).
СМОЛЕ'НСК *г.* Смоленск *ш.*
СОВЕ'ТСК *г.* Советск *ш.*
СОВЕ'ТСКИЙ РАЙО'Н Совет району.
СОЕДИНЁННЫЕ ШТА'ТЫ АМЕ'РИКИ Америка Кошмо Штаттары.
СОКУЛУ'К *с.* Сокулук *с.*
СОКУЛУ'КСКИЙ РАЙО'Н Сокулук району.
СОН-КУ'ЛЬ *оз.* Соң-Көл.
СОФИ'Я *г.* София *ш.*
СО'ЧИ *г.* Сочи *ш.*
СОЮ'З СОВЕ'ТСКИХ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКИХ РЕСПУ'БЛИК Советтик Социалисттик Республикалар Союзу.
СРЕДИЗЕ'МНОЕ МО'РЕ Жер ортолук деңизи.
СРЕ'ДНЯЯ А'ЗИЯ Орто Азия.
СРИНАГА'Р *г.* Сринагар *ш.*
СТАЛИНАБА'Д *г.* Сталинабад *ш.*
СТАЛИНГРА'Д *г.* Сталинград *ш.*
СТА'ЛИНО *г.* Сталино *ш.*
СТА'ЛИНСКИЙ РАЙО'Н Сталин району.
СТА'ЛИНСКОЕ *с.* Сталинское *с.*
СТАМБУ'Л *г.* Стамбул *ш.*
СТА'РАЯ-ПОКРО'ВКА *с.* Старая-Покровка *с.*
СТЕПНО'Й *г.* Степной *ш.*
СТОКГО'ЛЬМ *г.* Стокгольм *ш.*
СУДА'Н Судан.
СУЗА'К *с.* Сузак *с.*
СУЗА'КСКИЙ РАЙО'Н Сузак району.
СУМА'ТРА (*остров*) Суматра (*арал*).
СУРХА'Н-ДАРЬЯ' *р.* Сурхан-Дарыя *ө.*
СУСАМЫ'Р *р.* Сусамыр *ө.*
СУСАМЫ'Р (*долина*) Сусамыр (*өрөөн*).
СУФИ'-КУРГА'Н *с.* Сопу-Коргон *с.*
СУХУ'МИ *г.* Сухуми *ш.*
СУЭ'ЦКИЙ КАНА'Л Суэц каналы.
СЫКТЫВКА'Р *г.* Сыктывкар *ш.*
СЫР-ДАРЬЯ' *р.* Сыр-Дарыя *ө.*
ТАВРИ'З *г.* Тавриз *ш.*
ТАДЖИКИСТА'Н Тажикистан; **ТАДЖИ'КСКАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Тажик Советтик Социалисттик Республикасы.
ТАИЛА'НД Таиланд.
ТАЙВА'НЬ (*остров*) Тайвань (*арал*).
ТАЙМЫ'Р (*полуостров*) Таймыр (*жарым арал*).
ТАЙМЫ'РСКИЙ (ДОЛГА'НО-НЕ'НЕЦКИЙ) НАЦИОНА'ЛЬНЫЙ О'КРУГ Таймыр (Долгано-Ненец) Улут округу.
ТАЛА'СС *р.* Талас *ө.*
ТАЛА'СС *г.* Талас *ш.*
ТАЛА'ССКАЯ О'БЛАСТЬ Талас областы.
ТАЛА'ССКИЙ РАЙО'Н Талас району.
ТАЛДЫ'-КУРГА'Н *г.* Талды-Курган *ш.*
ТАЛДЫ'-СУ' *с.* Талды-Суу *с.*
ТАЛДЫ'-СУ'ЙСКИЙ РАЙО'Н Талды-Суу району.
ТАЛДЫ'К *пер.* Талдык *аш.*
ТА'ЛЛИН *г.* Таллин *ш.*
ТАМБО'В *г.* Тамбов *ш.*
ТАМГА' (*курорт*) Тамга.
ТАРБАГАТА'Й (*гора*) Тарбагатай (*тоо*).
ТАТА'РИЯ Татарстан; **ТАТА'РСКАЯ АВТОНО'МНАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Татар Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
ТАШКЕ'НТ *г.* Ташкент *ш.*
ТБИЛИ'СИ *г.* Тбилиси *ш.*
ТЕГЕРА'Н *г.* Тегеран *ш.*
ТЕКЕ'ЛИ *г.* Текели *ш.*
ТЕЛЬ-АВИ'В *г.* Тель-Авив *ш.*
ТЕ'МЗА *р.* Темза *ө.*
ТЕМИ'Р *г.* Темир *ш.*
ТЕМИ'Р-ТА'У *г.* Темир-Тау *ш.*
ТЕПЛОКЛЮ'ЧЕНКА *с.* Теплоключенка *с.*
ТЕ'РЕК *р.* Терек *ө.*
ТЕРМЕ'З *г.* Термез *ш.*
ТИБЕ'Т Тибет.
ТИГР *р.* Тигр *ө.*
ТИРА'НА *г.* Тирана *ш.*
ТИРРЕ'НСКОЕ МО'РЕ Тиррен деңизи.
ТИ'ХИЙ ОКЕА'Н Тынч океан.
ТОГУЗТОРИ'НСКИЙ РАЙО'Н Тогуз-Торо району.
ТО'КИО *г.* Токио *ш.*
ТОКМА'К *г.* Токмок *ш.*
ТОКТОГУ'Л *пос.* Токтогул.
ТОКТОГУ'ЛЬСКИЙ РАЙО'Н Токтогул району.
ТОМСК *г.* Томск *ш.*
ТО'НСКИЙ РАЙО'Н Тоң району.
ТОРУГА'РТ *пер.* Торугарт *аш.*
ТРИЕ'СТ *г.* Триест *ш.*
ТРИ'ПОЛИ *г.* Триполи *ш.*
ТУВИ'НСКАЯ АВТОНО'МНАЯ О'БЛАСТЬ Тува автономиялуу областы.
ТУ'ЛА *г.* Тула *ш.*
ТУЛЕЙКЕ'Н *с.* Төлөйкөн *с.*
ТУЛЕЙКЕ'НСКИЙ РАЙО'Н Төлөйкөн району.
ТУНИ'С Тунис.
ТУРГА'Й *р.* Тургай *ө.*
ТУРКЕСТА'Н *г.* Туркестан *ш.*
ТУРКЕСТА'НСКИЙ ХРЕБЕ'Т Туркестан кырка тоолору.
ТУРКМЕ'НИЯ Түркмөнстан; **ТУРКМЕ'НСКАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Түркмөн Советтик Социалисттик Республикасы.
ТУРФА'Н *г.* Турфан *ш.*
ТУ'РЦИЯ Турция.
ТЮЗАШУ' *пер.* Түз-Ашуу *аш.*
ТЮП *с.* Түп *с.*
ТЮП *р.* Түп *ө.*
ТЮ'ПСКИЙ РАЙО'Н Түп району.
ТЯНЬ-ША'НЬ (*горы*) Тянь-Шань тоолору.
ТЯНЬ-ША'НЬСКАЯ О'БЛАСТЬ Тянь-Шань областы.
УДМУ'РТСКАЯ АВТОНО'МНАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА Удмурт Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
УЗБЕКИСТА'Н Өзбекстан; **УЗБЕ'КСКАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Өзбек Советтик Социалисттик Республикасы.
УЗГЕ'Н *г.* Өзгөн *ш.*
УЗГЕ'НСКИЙ РАЙО'Н Өзгөн району.
УКРАИ'НА Украина; **УКРАИ'НСКАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СО-**

www.bizdin.kg

ЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА Украина Советтик Социалисттик Республикасы.
УЛА'Н-БА'ТОР *г.* Улан-Батор *ш.*
УЛА'Н-УДЭ' *г.* Улан-Удэ *ш.*
УЛЬЯ'НОВСК *г.* Ульяновск *ш.*
УРА'Л *р.* Урал *ө.*
УРА'Л (*горы*) Урал (*тоолор*).
УРА'ЛЬСКИЙ ХРЕБЕ'Т Урал кырка тоолору.
УРУГВА'Й Уругвай.
УРУМЧИ' (ДИХУА') *г.* Үрүмчү (Дихуа) *ш.*
УССУ'РИ *р.* Уссури *ө.*
УСТЬ-ОРДЫ'НСКИЙ БУРЯ'Т-МОНГО'ЛЬСКИЙ НАЦИОНА'ЛЬНЫЙ О'КРУГ Усть-Орда Бурят-Монгол Улут округу.
УФА' *г.* Уфа *ш.*
УЧ-КУРГА'Н *с.* Үч-Коргон *с.*
УЧ-КУРГА'НСКИЙ РАЙО'Н Үч-Коргон району.
УЧТЕРЕ'К *с.* Үч-Терек *с.*
УЧТЕРЕ'КСКИЙ РАЙО'Н Үч-Терек району.
ФЕРГАНА' *г.* Фергана *ш.*
ФЕРГА'НСКАЯ ДОЛИ'НА Фергана өрөөнү.
ФИЛАДЕ'ЛЬФИЯ *г.* Филадельфия *ш.*
ФИЛИППИ'НСКИЕ ОСТРОВА' Филиппин аралдары.
ФИНЛЯ'НДИЯ Финляндия.
ФИ'НСКИЙ ЗАЛИ'В Фин булуңу.
ФЛОРЕ'НЦИЯ *г.* Флоренция *ш.*
ФЛОРИ'ДА (*полуостров*) Флорида (*жарым арал*).
ФОРМО'ЗА (*остров*) Формоза; *см.* **Тайва́нь.**
ФРА'НЦИЯ Франция.
ФРУ'НЗЕ *г.* Фрунзе *ш.*
ФРУ'НЗЕ *с.* Фрунзе *с.*
ФРУ'НЗЕНСКАЯ О'БЛАСТЬ Фрунзе областы.
ФРУ'НЗЕНСКИЙ РАЙО'Н Фрунзе району.
ХАБА'РОВСК *г.* Хабаровск *ш.*
ХАКА'ССИЯ Хакассия; **ХАКА'ССКАЯ АВТОНО'МНАЯ О'БЛАСТЬ** Хакас автономиялуу областы.
ХАНО'Й *г.* Ханой *ш.*
ХАНТЫ'-МАНСИ'ЙСКИЙ НАЦИОНА'ЛЬНЫЙ О'КРУГ Ханты-Манси улут округу.
ХАРБИ'Н *г.* Харбин *ш.*
ХА'РТУМ *г.* Хартум *ш.*
ХА'РЬКОВ *г.* Харьков *ш.*
ХЕ'ЛЬСИНКИ *г.* Хельсинки *ш.*
ХИБИ'НЫ (*горы*) Хибины (*тоолор*).
ХРЕБЕ'Т АТБАШИ' Ат-Башы кырка тоолору.
ХРЕБЕ'Т КАКШААЛТА'У Какшаал кырка тоолору.
ХРЕБЕ'Т СУСАМЫРТО' Суусамыр кырка тоолору.
ХУАЙХЭ' *р.* Хуайхэ *ө.*
ХУАНХЭ' *р.* Хуанхэ *ө.*
ЦЕЙЛО'Н (*остров*) Цейлон (*арал*).
ЦУСИ'МА (*острова*) Цусима (*аралдар*).
ЦУСИ'МСКИЙ ПРОЛИ'В Цусима кысыгы.
ЦЮ'РИХ *г.* Цюрих *ш.*
ЧАД *оз.* Чад *көл.*
ЧАЕ'К *с.* Чаек *с.*
ЧАПЧАМА' *пер.* Чапчыма *аш.*
ЧАРДЖО'У *г.* Чарджоу *ш.*
ЧАТКА'Л *р.* Чаткал *ө.*
ЧАТКА'ЛЬСКИЙ ХРЕБЕ'Т Чаткал кырка тоолору.
ЧАТЫРКЁЛЬ *оз.* Чатыр-Көл.
ЧЕБОКСА'РЫ *г.* Чебоксары *ш.*
ЧЕЛЯ'БИНСК *г.* Челябинск *ш.*
ЧЕРКЕ'ССК *г.* Черкесск *ш.*
ЧЕРНОВИ'ЦЫ *г.* Черновицы *ш.*
ЧЁРНОЕ МО'РЕ Кара деңиз.
ЧЕХОСЛОВА'КИЯ Чехословакия; **ЧЕХОСЛОВА'ЦКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Чехословакия Республикасы.
ЧЕЧЕ'НО-ИНГУ'ШСКАЯ АВТОНО'МНАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА Чечено-Ингуш Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
ЧИКА'ГО *г.* Чикаго *ш.*
ЧИ'ЛИ Чили.
ЧИТА' *г.* Чита *ш.*
ЧКА'ЛОВ *г.* Чкалов *ш.*
ЧОЛПО'Н *с.* Чолпон *с.*
ЧОЛПОНАТА' (*курорт*) Чолпон-Ата.
ЧОН-АЛА'ЙСКИЙ РАЙО'Н Чоң-Алай району.
ЧУ *р.* Чүй *ө.*
ЧУВА'ШИЯ Чувашия; **ЧУВА'ШСКАЯ АВТОНО'МНАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Чуваш Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
ЧУДСКО'Е О'ЗЕРО Чуд көлү.
ЧУ'ЙСКАЯ ДОЛИ'НА Чүй өрөөнү.
ЧУ'ЙСКИЙ РАЙО'Н Чүй району.
ЧУКО'ТСКИЙ НАЦИОНА'ЛЬНЫЙ О'КРУГ Чукот улут округу.
ЧУКО'ТСКОЕ МО'РЕ Чукот деңизи.
ШАМСИ' *пер.* Шамшы *аш.*
ШАНХА'Й *г.* Шанхай *ш.*
ШВЕЙЦА'РИЯ Швейцария.
ШВЕ'ЦИЯ Швеция.
ШОТЛА'НДИЯ Шотландия.
ШПИЦБЕ'РГЕН (*острова*) Шпицберген (*аралдар*).
ШЭНЬЯ'Н *г.* Шэньян *ш.*
ЭВЕНКИ'ЙСКИЙ НАЦИОНА'ЛЬНЫЙ О'КРУГ Эвенки улут округу.
ЭВЕРЕ'СТ (*вершина*) Эверест (*чоку*); *см.* **Джомолу́нгма.**
ЭГЕ'ЙСКОЕ МО'РЕ Эгей деңизи.
Э'ЙРЕ Эйре.
ЭКВАДО'Р Эквадор.
Э'ЛЬБА (*остров*) Эльба (*арал*).
Э'ЛЬБА *р.* Эльба *ө.*
ЭЛЬБРУ'С (*гора*) Эльбрус (*тоо*).
ЭЛЬБУ'РС (*горы*) Эльбурс (*тоолор*).
ЭСТО'НИЯ Эстония; **ЭСТО'НСКАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Эстон Советтик Социалисттик Республикасы.
ЭФИО'ПИЯ Эфиопия.
Ю'ГО-ОСЕТИ'НСКАЯ АВТОНО'МНАЯ О'БЛАСТЬ Түштүк-Осетин автономиялуу областы.
ЮГОСЛА'ВИЯ Югославия; **ФЕДЕРАТИ'ВНАЯ НАРО'ДНАЯ РЕСПУ'БЛИКА ЮГОСЛА'ВИЯ** Элдик Федеративдик Югославия Республикасы.
Ю'ЖНАЯ АМЕ'РИКА Түштүк Америка.
Ю'ЖНО-АФРИКА'НСКИЙ СОЮ'З Түштүк-Африка Союзу.
Я'ВА (*остров*) Ява (*арал*).
ЯКУ'ТИЯ Якутия; **ЯКУ'ТСКАЯ АВТОНО'МНАЯ СОВЕ'ТСКАЯ СОЦИАЛИСТИ'ЧЕСКАЯ РЕСПУ'БЛИКА** Якут Автономиялуу Советтик Социалисттик Республикасы.
ЯКУ'ТСК *г.* Якутск *ш.*
Я'ЛТА *г.* Ялта *ш.*
ЯМА'ЙКА (*остров*) Ямайка (*арал*).
ЯМА'ЛО-НЕ'НЕЦКИЙ НАЦИОНА'ЛЬНЫЙ О'КРУГ Ямало-Ненец улут округу.
ЯНЦЗЫЦЗЯ'Н *р.* Янцзыцзян *ө.*
ЯПО'НИЯ Япония.
ЯПО'НСКОЕ МО'РЕ Япон деңизи.
ЯРКЕ'НД *г.* Яркенд *ш.*
Я'ССЫ *г.* Яссы *ш.*
Я'ССЫ *р.* Жазы *ө.*
Я'ФФА *г.* Яффа *ш.*